Näköisjulkaisu: Nykysuomen sanakirja. Osa 4: O–R, 1956.

Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 67/4.
URN:ISBN 978-952-7359-07-5. ISSN 2323-3370.

Kotimaisten kielten keskus 2021.

https://www.kotus.fi/nykysuomensanakirja

NYKYSUOMEN SANAKIRJA

VALTION TOIMEKSIANNOSTA TEETTÄNYT

SUOMALAISEN KIRJALLISUUDEN SEURA

NELJÄS OSA

O — R

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

PORVOO · HELSINKI

TOIMITUS

Päätoimittaja: dos. MATTI SADENIEMI.
Toimitussihteeri: fil. maist. JOUKO VESIKANSA.
Toimittajat: fil. maist. SIMO HÄMÄLÄINEN, fil. maist.
ARVO KEINONEN, fil. maist. TAITO PIIROINEN,
fil. kand. PAAVO PULKKINEN, fil. maist.
JOUKO VAHE, fil. maist.
JORMA VUORINIEMI.

NEUVOTTELUKUNTA

Puheenjohtaja: prof. E. A. SAARIMAA.
Jäsenet: prof. LAURI HAKULINEN,
dos. AIMO TURUNEN.

Tämän osan alkuperäinen käsikirjoitus, joka on vuosilta 1948—51 ja 1953, on seuraavien toimittajien työtä: *Esko Ervasti, Onni E. Helkiö, Simo Hämäläinen, A. J. Joki, Arvo Keinonen, Ritva Peltonen (Paavolainen), Taito Piiroinen, Jaakko Simojoki, Paavo Siro, Aatos Säätelä* ja *Jouko Vesikansa.* Ennen painatusta sen ovat tarkistaneet *Arvo Keinonen, Matti Sadeniemi* ja *Jouko Vesikansa.* Asia-artikkelien tarkistuksessa on käytetty erikoisalojen tuntijoita. Korjauslukua on toimituksen puolesta hoitanut pääasiallisesti *Jorma Vuoriniemi.* Hakusanojen lukumäärä on noin 37.000.

Printed in Finland

Werner Söderström Osakeyhtiön kirjapainossa Porvoossa 1956

O

o [ō] **1.** kirjain, *o*-äänteen merkki. | Iso, pieni o. **2.** eräs kielen äänne: takavokaali, jota äännettäessä suuväylä on avarahko ja huuliaukko suppea. **3.** *A ja O* t. *a ja o* ks. a 4.a. **4.** *lyh.* **a.** ori. **b.** *kem.* orto-.

o [tav. ō] *interj.*, etup. *kirjall. vanh.* = oo. | O Jeesus, auttaja VK[v]. O armon lähde autuas VK[v]. O Herra, kalliimpana saamme / sun kädestäsi synnyinmaamme KOSKENN. — O, te uskottomat sydämet ja kaksihaaraiset kyynkielet, teidän pitää helvetissä ilman loppua hiukeneman! KALLAS.

oaasi[6] *s. harv.* keidas.

oas[60*] *s.* oka, piikki, väkä. | Orjantappuran, ruusun, kaktuksen o. Piikkilangan okaat. Koukkupäinen o. 'väkä'. -- pistävätpä [paarmat] kymmenesti myrkkyiset okaansa [hevosen] nahan läpi LEHT. — Ristiterityksellä aikaansaadaan siis viilan pintaan suuri määrä vuolevia piikkejä eli okaita AK. — *Kuv.* A:n sanat jäivät okaiksi B:n sydämeen. Koettaa sovittaa sanoihinsa pistäviä okaita. — *Yhd.* piikki-, teräso.; ruusuno.

oaton[97] *kar.a.* < oka.

obduktio[3] *s.* ruumiinavaus.

obdusoida[18] *v.* avata (ruumis).

obeliski[4] *s.* yhdestä kivestä tehty hoikka, nelikulmainen, ylöspäin lievästi suippeneva patsas, jonka huippu muodostaa pienen pyramidin. | Egyptin o:t.

obinugrilai|nen[83] *a.* ja *s.*; *syn.* jugralainen. | O:set kansat 'vogulit ja ostjakit'. O:set kielet 'voguli ja ostjakki'.

objekti[4] *s.* kohde, esine;)(subjekti. | Tieteellisen tutkimuksen o:t. Verotuksen o. — Rakkauden o. O:t vaihtelivat, mutta Reino itse otti jokaisen uuden ihastuksen yhtä syvästi AK. — *Fil.* asia, jota ihminen havaitsee t. ajattelee t. johon hän toiminnallaan vaikuttaa. — *Lak.* oikeusobjekti. — *Kiel.* tekoa, toimintaa t. tunnetta merkitsevän v:n (laajemmin käsitettynä muunkin ilmauksen) määräys, joka ilmaisee teon t. tunteen kohteen, esim. "hän luo *lunta*", "susi vei *lampaan*" ("*lumen* luonti", "*kiven* hakkaaja", "*saaliin*himoinen"). | O:na voi olla substantiivi, infinitiivi tai kokonainen lause. Substantiivinen, totaalinen, partiaalinen o. — *Yhd.* tutkimus-, verotuso.; asia-, henkilö-, persoonao.; kokonais-, osao.; infiniitiivi-, substantiivio.

objektiivi[4] *s.* **1.** *kiel.* datiiviadverbiaali. **2.** *fys.* optisen kojeen (kaukoputken, mikroskoopin, valokuvauskoneen tms.) tarkasteltavan t. valokuvattavan esineen (objektin) puoleinen linssi t. linssistö; vrt. okulaari. | Kaukoputken, mikroskoopin, kuvanheittimen o. Valokuvauskoneen o:n aukko, kuva-ala, kuvakulma, polttoväli, valovoima. — *Yhd.* kaksois-, kauko-o.; valokuvauso.

objektiivi|adverbiaali *s. kiel.* datiiviadverbiaali. **-linssi** *s.* Kiikarin, kameran o.

objektiivi|nen[83] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.**)(subjektiivinen, omakohtainen. **a.** objektiin kuuluva t. perustuva, esineiden t. asioiden omasta luonteesta johtuva, subjektista riippumaton, ulkokohtainen. | O. ja subjektiivinen todellisuus. Äänen o., so. puhtaasti fysikaalinen sävelkorkeus. — Ns. o:set, esineitä kuvaavat taiteet: maalaus, kuvanveisto, kertova ja draamarunous. — *Lak.* O. oikeus 'oikeusyhteisön piirissä voimassa olevien, sen jäsenten yhteiselämää velvoittaen järjestävien säännösten kokonaisuus, oikeusjärjestys'. O. panttioikeus käsittää kaikki ne oikeusnormit, jotka säännöstelevät subjektiivisia panttioikeuksia ja niiden yhteydessä olevia seikkoja. — *Tal.* Hyödykkeen o. arvo 'vaihtoarvo'. Rahan o. arvo 'yleinen ostovoima, vaihtoarvo'. Liikeyrityksen o:set kustannukset. — *Lääk.* O:set [= toisen henkilön potilaasta havaitsemat t. eril. tutkimusvälineillä havaitut] oireet. **b.** suhtautumisesta, ajatustavasta, esityksestä, kuvaamisesta yms.: henkilökohtaisesta, subjektiivisesta katsomuksesta, näkemyksestä, asennoitumisesta riippumaton, asiallinen, puolueeton, yleispätevä. | O. arvostelija, tarkkailija, historioitsija. O. arviointi, kannanotto. O. esitys-, kuvaustapa. Arvostella, kuvata o:sesti. Pyrkiä o:seen totuuteen. Kauneuden o:sta määritelmää tuskin pystytään antamaan. Kritiikin tulisi pyrkiä o:suuteen ja tasapuolisuuteen. O:sessa laintulkinnassa koetetaan lain omista sanoista päätellä sen sisällys antamatta ratkaisevaa merkitystä sille, mitä lainsäätäjän tarkoituksesta ehkä saadaan selville. **2.** *kiel.* objektin luonteinen, objektiin kuuluva t. liittyvä. | O. genetiivi ilmaisee toiminnan tai tunteen kohdetta, esim. "*koiran* pieksäminen", "*isänmaan*rakkaus". O. [= objekti]predikatiivi.

objektiiviprisma *s.* kiintotähtien spektrien tutkimista varten tähtikaukoputken objektiivin eteen kiinnitettävä prisma.

objekti|konjugaatio *s. kiel.* verbin taivutus, jonka muodot sisältävät paitsi itse tekoa ja tekijää ilmaisevaa ainesta vielä objektin t. objektiin kohdistuvan osan. **-lasi** *s.* ohut lasilevy, jolle

mikroskoopilla tutkittava esine t. preparaatti asetetaan. **-lause** *s. kiel.* objektina oleva sivulause, esim. "Isä valittaa, että poika on paha". **-muoto** *s. kiel.* objektina käytetty (vars. pronominin) muoto.

objektin|sija *s. kiel.* objektina käytetty sijamuoto. **-sukuinen** *a. kiel.* myös ⌒. | O. määräys.

objekti|predikatiivi *s. kiel.* objektia määrittävä predikatiivi. **-pöytä** *s.* mikroskoopin osa, jolle tutkittava esine asetetaan. **-sääntö** *s. kiel.* objektin käyttöä koskeva sääntö. **-vero** *s.* vero, joka kannetaan veroesineen arvon, suuruuden, määrän tms. perusteen mukaan riippumatta veronmaksajan maksukyvystä, tuotto-, reaalivero. **-virhe** *s. kiel.*

objektivoi|da[18] *v.* -nti[1*] *teonn.* tehdä objektiiviseksi t. objektiksi; siirtää t. saattaa jk (subjektiivinen) objektiivisen todellisuuden piiriin; vars. saattaa jk omasta subjektiivisesta minästä, subjektiivisesta tuntemistavasta, asennoitumisesta tms. riippumattomaksi, objektiivisen suhtautumisen, tarkastelun tms. kohteeksi. | Pystyä o:maan omat subjektiiviset aistimuksensa, kokemuksensa. Noita tuntojansa ja aavistuksiansa runoilija tottuu o:maan, irrottamaan ne itsestänsä TARK. [Nietzschellä ei] ollut, kuten Goethellä — dramaatikolla ja ihmiskuvaajalla — kykyä runouden avulla o. omia sisäisiä taistelujaan KOSKENN.

objektivoitu|a[1*] *pass.v.* < ed. | Runoilijan o:nut tunne.

oblaatti[0*] *s.* **1.** ehtoollisleipä. **2.** *farm.* tärkkelyksestä tehty ohut pyöreä levy, jollaisiin pahanmakuisia lääkejauheita nielemisen helpottamiseksi kääritään.

obligaatio[3] *s.* **1.** velvoite. **2.** korkoa kasvavia, tav. haltijalle asetettuja, painettuja t. monistettuja velkasitoumuksia, joita valtio, kunnat, suuret yhtiöt ym. lainoja saadakseen määrähintaisina laskevat liikkeelle ja jotka antaja tietyn suunnitelman mukaan lunastaa takaisin. | Varsinainen o., talonki ja kupongit. — *Yhd.* palkinto--, palkintolainao.

obligaatio|arvonta *s.* palkinto-obligaatioiden voittojen arvonta. **-emissio** *s.* obligaatioiden liikkeeseen laskeminen. **-kauppa** *s.* O. pankkien liikemuotona. **-korko** *s.* obligaatiosta maksettu korko. **-kuponki** *s.* obligaation korkokuponki, -lippu. **-laina** *s.* obligaatioita vastaan otettu laina. | Suomen valtion o. **-lista** *s. liik.* Arvopaperipörssin o. **-markkina|t** *s. mon.* Kotimaisten o:in vilkastuminen. **--oikeus** *s.* velvoiteoikeus. **-salk|ku** *s. liik.* pankin tm. liikelaitoksen hallussa olevat obligaatiovarat. | Liikepankkien o:ut pysyneet ennallaan. **-sijoitus** *s.* rahojen sijoitus obligaatioihin. **-tili** *s.* **-varasto** *s.* Pankin o. **-varat** *s. mon.* **-velka** *s.* vrt. obligaatiolaina.

obligaattinen[63] *a.* kasveista: vain loisena toimeen tuleva. | O. loiskasvi.

obligato[1] [-ā-] *s. mus.* sävellyksen (vars. laulun) päämelodiaa itsenäisesti säestävä soitinosa. — *Yhd.* huilu-, sello--, viuluo.

obligatori|nen[63] *a.* velvoittava, sitova, ehdottomasti määrätty, pakollinen, ehdoton, (säännösten, vakiintuneen käytännön tms. mukaan) välttämätön;)(valinnainen, ehdollinen, fakultatiivinen. | O. säännös. O. tuomiovalta. O. yksiavioisuus. Oppikoulujen äidinkielenopetuksen o. tuntimäärä. Professori N. piti o:sen virkaanastujaisesitelmänsä.

obligo[2] *s. lak.* kauppaoikeudessa: vastuuvelvollisuus. | Sanontaa "ilman o:a" käytetään, kun tahdotaan oikeustointa tehtäessä vapautua enemmästä vastuusta. **-tili** *s. liik.* rahalaitoksissa pidetty henkilötili, josta näkyvät kaikki henkilön sitoumukset ja vastattavat ja jonka avulla rahalaitos on aina selvillä asiakkaidensa luottokykyisyydestä.

obliikvisija *s. kiel.* O:t 'nominin muut sijamuodot paitsi nominatiivi (ja vokatiivi)'.

obliteraatio[3] *s. lääk.* (esim. verisuonen) ontelon häviäminen seinämien kasvettuessa umpeen.

oblomovilai|nen[63] *a.* vrt. seur. | O. lekottelija. **-suus**[65] *s.* venäläisen Gontšarovin "Oblomov" -romaanin nimihenkilöstä johtuva nimitys, jolla tarkoitetaan velttoa toimettomuutta ja kauniilla haaveilla verhottua passiivista saamattomuutta.

oboe[9] *s. mus.* **1.** suoran keilamaisen putken muodostama puupuhallin, jonka äänialue on (b) h — f^3 (a^3) ja sointi jonkin verran nasaalinen. **2.** oboen ääntä jäljittelevä urkuäänikerta. **-soolo** *s.*

oboisti[4] *s.* oboen soittaja.

obs. *lyh.* huomaa, pane merkille.

observaatio[3] *s.* havainto; havainnonteko, silmälläpito, tarkkailu.

observaattori[5] *s.* (vars. observatorion palveluksessa oleva) havaintojen tekijä.

observatorio[3] *s.* havaintojen tekoa varten erityisesti rakennettu ja varustettu laitos. | Tähtitieteellinen o. eli tähtitorni. Ilmatieteellinen, magneettinen o.

observoida[18] *v.* tehdä huomioita, havaintoja, huomioida, havaita; pitää silmällä, tarkkailla.

obsidiaani[4] *s. geol.* laavalasi.

obskurantismi[4] *s.* valonarkuus, valistuksen vastustaminen, ajatuksenvapauden sortaminen.

obskurantti[1*] *s.* valon, valistuksen vihollinen.

obs|kuuri[4], **-kyyri**[4] *a.* hämäräperäinen, epäselvä, tuntematon.

obstetriikka[10*] *s. lääk.* synnytysoppi.

obstetrikko[2*] *s. lääk.* synnytysopin erikoislääkäri.

obstetrinen[63] *a. lääk.* obstetriikkaan kuuluva, obstetriikkaa koskeva.

obstipaatio[3] *s. lääk.* umpitauti, ummetus.

obstruktio[3] *s.* poliittinen jarrutus.

obturaattori[5] *s. lääk.* metallinen t. kuminen sulkulaite, jolla peitetään esim. suulaessa oleva aukko t. rako; *syn.* sulkija.

odaali[9] *s.* omaperäismaa; vapaa maanomistusoikeus. **-maa** *s. lak.* omaperäismaa. **-mies** *s. lak.* vapaa maanomistaja, perintötilallinen. **-oikeus** *s. lak.* maan viljelijän oikeus hallita maataan täydellä omistusoikeudella. **-talonpoika** *s.* vrt. odaalimies.

odalisk|i[4] *s.* (vars. Turkin sulttaanin) valkoinen haaremiorjatar, joka on päässyt herransa suosioon. | O:eista sulttaani valitsi puolisonsa.

odallinen[63] *poss.a.* < ota. | O. tähkylä.

odaton[07] *kar.a.* < ota. | O. tähkylä, kehtosuomu, lehti.

odelma[10] *s.* pääsadon korjuun jälkeen kasvanut heinä, äpäre. | Apilan o. Syöttää karjalle o:a. — *Yhd.* apilao. **-pelto** *s.* odelmaa kasvava pelto. **-sarka** *s.* odelmaa kasvava sarka. **-sato** *s.* Runsas o. helpottaa karjan syysruokintaa. **-vuosi** *s.* Hyvä, huono o.

odelmikko[2]* *s.* kasvava odelma; odelmaa kasvava maa-ala; äpärikkö. | O:jen laiduntaminen.

odelmoida[18] *v.* kasvaa odelmaa, ävärtää.

odonto|blasti[4] *s.* hammasluuta synnyttävä solu. **-logia**[15] *s.* hammaslääketiede. | O:n opiskelija, kandidaatti, lisensiaatti, tohtori. **-loginen**[03] *a.* hammaslääketieteellinen. | Yliopiston o. laitos 'hammasklinikka'.

odontooma[13] *s.* hammasaineksesta muodostunut leukakasvain.

odot|ella[28]* *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | O. jälkeen jääneitä tovereitaan. O. junaa, autoa. O. aamun valkenemista. Aika kului kirkkomiehiä kotiin o:ellessa. O:ellen onkikala [saadaan] SP. Loikoilin vuoteessa unta o:ellen. Päätettiin jäädä o:telemaan tilanteen selkenemistä. -- joululahjoista täpötäysi, mahdottoman iso pärevasu o:teli purkajiansa KIANTO. Lähdön o:telu kävi lapsista pitkäksi.

odot|taa[2]* *v.* **I.** puhuttaessa jstak (tulevasta), joka ajatellaan (jnk perusteella tiedetään, päätellään) t. kuvitellaan (suhteellisen varmasti) mahdolliseksi: ottaa jtak (varmana) mahdollisuutena huomioon, laskuihin, otaksua, olla valmistautunut jhk (siihen että jku t. jk tulee, että jtak tapahtuu, toteutuu, tulee jkn osaksi tms.); varrota, vartoa, toivoa.

1. jkn t. jnk tulemisesta, tapahtumisesta tiettynä ajankohtana t. lähitulevaisuudessa. | O. jkta, jkn tuloa, jkta tulevaksi. O. jkta vieraakseen, luokseen, päivälliselle, kotiin, takaisin. O:an vielä tänä iltana paria vierasta. Meitä o:etaan sinne kello kahdeksaksi. Katseli ikkunasta tielle, josta hän tulijoita o:ti. Nuorukaista o:ettiin taloon sulhasena. O:etut vieraat eivät voineetkaan tulla. -- häntä o:ettiin palaavaksi vasta iltasella, kuten hän sitten palasikin SILL. Oletko sinä se tuleva [= Messias], vai pitääkö meidän toista o:taman? UT. — Silloin kuuli Hannan o:tava korva, että porstuassa kulki joku KATAJA. — O:an häneltä kirjettä huomenna. Kauan o:ettu lähetys, lasku, vastaus. O. uutisia, tietoja. O. unta. Siljan oli lähdettävä, laivan keulaa sopi o. tuossa tuokiossa eteläisimmän niemen takaa SILL. — Sain turhaan o. häneltä tervehdystä 'hän ei tervehtinyt'. Sitä saa o. 'kestää kauan, ennen kuin se tapahtuu; sitä ei tapahdu koskaan'. Antaa o. [= odotuttaa] itseään. Kylläpä herrat antoivat o. itseään. Suunnitelmien toteutus on vain antanut o. itseään. — *Erik.* olla raskaana. | O. lasta. Vaimo o:taa jo kolmatta lastaan. O:tava äiti. O:taako hän taas? Poikasia o:tava jänisemo.

2. ed:een liittyen. **a.** jstak tulevasta, johon suhtaudutaan toivoen, ikävöiden, kaivaten t. levottomin mielin, peläten, kammoksuen. | Lapset o:tavat hartaasti joulupukkia. Kauan o:ettu vieras tuli vihdoin. Kuolemaa hän oli o:tanut päästäjäksi tuskistaan TALVIO. Kiihkeästi o:ettu lähtöpäivä koitti vihdoin. O. jkta t. jtak levottomana, pelolla ja vavistuksella. O. jtak kuin hepo kesää. O. jkta t. jtak kuin auringon nousua, kuin kuuta nousemaan 'hartaasti'. -- niin kuin olisi täyttynyt jokin kaunis, o:ettu asia IRIS UURTO. Minun sieluni o:taa Herraa hartaammin kuin vartijat aamua VT. Ja ihmiset menehtyvät peljätessään ja o:taessaan sitä, mikä maanpiiriä kohtaa UT. — O. jltak, jstak jtak. O. jklta apua, myötämielisyyttä, ymmärtämystä. Häneltä et voi o. mitään hyvää. Älä o:a elämältä liikoja! Siitä yrityksestä ei kannata o. suuria. O. jstak (teostaan) kiitosta, palkintoa. N. o:ti pojastaan itselleen seuraajaa. Nuori tiedemies, josta o:etaan paljon. O. jstak pelastusta, helpotusta työhönsä. Tämän kirjan seuraavassa osassa osoitetaan, mitä hyötyä puhuja voi hyvästä hengitystaidosta o. AK. **b.** pitää (ennakolta) hyvin todennäköisenä, arvella, luulla, otaksua, pitää asiaan kuuluvana, selvänä, edellyttää että jk tapahtuu t. on, jku menettelee, käyttäytyy (jne.) tietyllä (toivotulla t. pelätyllä) tavalla. | Päinvastoin, pikemmin, enemmän, vähemmän kuin o:taisi. Yritys onnistui paremmin kuin ennakolta osattiin o. Sade alkoi o:ettua aikaisemmin. Koska on o:ettavissa, että tilanne yhä pahenee, olisi --. Jos pääskyset lentävät matalalla, niin on o:ettavissa sade. Mies o:ti saavansa hevosestaan paremman hinnan. Muunlaista tulosta tuskin voi o:taakaan. Niin heikon sairaan voi o. kuolevan koska tahansa. Tilanteen voidaan hyvällä syyllä o. vähitellen selkenevän. O:in saavani tänään kirjeen. O:in hänen auttavan meitä. Eduskunnan o:etaan hyväksyvän lakiehdotuksen. Enpä olisi o:tanut sinulta moista vastausta. Hän on tehnyt voitavansa eikä häneltä voi enempää o:taakaan. He ovat kuin pieniä lapsia, joilta voi o. mitä hyvänsä. En olisi o:tanut häneltä [= hänellä olevan] sellaista rohkeutta. Vanhus oli vikkelämpi kuin hänen ikäiseltään olisi o:tanut. He eivät olisi minulta tuota vanhaa virttä o:taneet SILL. Yhteiskunta o:taa kunkin yksilön mahdollisimman täydellisesti näyttelevän määrättyä "roolia" EINO KAILA. — *odotetusti* kuten on (oli jne.) odotettu, otaksuttu, kuten saattaa odottaa, odotuksen mukaisesti. | Näissä tapauksissa *a* on o:etusti muuttunut *ä*:ksi — *odottamatta* vastoin odotusta, luuloa, arvaamatta, aavistamatta, yllättäen. | Vieraita tuli aivan o:tamatta. Sain aivan o:tamatta kutsun hänen puheilleen. Etenevä osasto joutui o:tamatta ankaraan tulitaisteluun.

3. laajentunutta käyttöä asioista ja olosuhteista. **a.** ilmaisemassa, että jk (tuleva) tulee jkn t. jnk osaksi, on edessä, uhkaa. | Jkta o:taa ankara rangaistus, tilinteko, tuomio. Rikollista o:ti hirsipuu. Hauta, kuolema o:taa meitä kaikkia. Molempia retkikuntia o:ti sama synkkä kohtalo. Luhdissa häntä o:ti kauhea isku: kaunis sinipunainen kangaskäärö oli kadon-

nut NUOLIV. - - nunnaksi vihkimys o:taisi häntä jo ensi vuonna LEMPI JÄÄSKELÄINEN. **b.** olla valmiina jhk, jtak tarkoitusta varten, jkn tulon t. jnk tapahtumisen varalta, jkn käyttöön, käsiteltäväksi; vrt. I.3.d. | Ruoka o:taa, istutaan pöytään! Vieraita o:ti herkullinen pitopöytä. Kahvipannu oli jo myssyn alla o:tamassa. Joko alatte joutua, auto o:taa! Sauna o:taa 'on kylpykunnossa'. [Satavuotisen huvilan] kumahtelevat huoneet o:tivat kesävieraita KIANTO. Tuleentunut vilja o:ti korjaamista. Sukset saa jo panna o:tamaan seuraavaa talvea. Lastausta o:tavien tavaroiden kasaantuminen varastoihin. Pekan ruumis oli viety riiheen o:tamaan kirstua MERIL. - - pystyssä oli enää sen [talon] läntisin osa - - luhistumistaan o:tavana [= luhistumista vailla, luhistumaisillaan] E.ELENIUS. **c.** olla jklle tarjolla. | N:ää o:ti varma ura kirkon palveluksessa. Hän lähti Amerikkaan, jossa uskoi parempien päivien o:tavan. Jkta o:taa loistava tulevaisuus. Haaveet tulevaisuudessa o:tavasta onnen ajasta. **d.** jstak, jota ei vielä ole tehty, toteutettu, käsitelty tms.; vrt. I.3.b. | Minun on nyt mentävä, kotona o:tavat ilta-askareet. Meitä o:taa vielä tänä iltana ankara urakka. Tällä alalla o:taa nuoria tutkijoita laaja työmaa. Asia o:taa vielä lopullista ratkaisuaan. Ojamullat o:tivat hajottajaansa ja kedot auraajaansa KATAJA.

II. antaa ajan kulua ja olla t. pysyä (toimettomana) paikallaan (valmiina vastaan ottamaan, toimimaan), kunnes jku t. jk tulee, jtak tapahtuu, vartoa, varrota. **1. a.** O:an sinua asemalla. Eräs toverini o:taa tuolla ulkona. Olen täällä istunut ja o:tanut häntä tuntikausia. Jäädä jhk o:tamaan jäljessä tulevia. Toiset olivat jo paikoillaan rivissä, yhtä miestä vain o:ettiin [jotta olisi voitu lähteä]. Poistui toista kehotusta o:tamatta. Mies passitettiin vankilaan o:tamaan asiansa käsittelyä. Potilas lähetettiin kotiinsa o:tamaan kuolemaa. Vihollinen o:ti vain sopivaa hyökkäyshetkeä. Oli pysähdyttävä o:tamaan sateen loppumista. Voitteko jäädä o:tamaan vastausta? O:takaa täällä, kunnes teitä kutsutaan! O:a hetkinen, niin saat tämän kirjeen postiin vietäväksi! Antaa asiakkaitten seisoa ja o. Puvut silitetään o:taessa. — O:ti henkeään pidättäen, mitä toinen vastaisi. Kysyvä, o:tava katse. Katsoa jkhun o:tavasti 'vastausta, selitystä, kehotuksen noudattamista tms. odottaen'. No? — huudahti sotamarski o:tavasti JÄRVENT. Akat katsahtelivat o:tavasti kahvipannuun, joka porisi mustassa takassa ALKIO. **b.** paikallaan pysymistä ajattelematta: pysyä rauhallisena, kärsivällisenä siksi, kunnes jku t. jk tulee, jtak tapahtuu; myös: olla huomio kiintyneenä jhk, jonka tiedetään t. uskotaan tulevan. | O. levollisena aikaansa, vuoroansa. On parasta o., kunnes nähdään mitä tapahtuu. Älä menetä toivoasi, vaan o:a kärsivällisesti! O. säiden paranemista, hintojen alenemista. Asiassa ei voi nyt tehdä muuta kuin o. | Ei ollut aikaa ruveta miestä o:tamaan ja valikoimaan. Ikää oli [naisella] jo kovasti KATAJA. He kuuntelivat minua ja o:tivat, olivat vaiti ja vartosivat neuvoani VT. — *odotahan, odotas* kehotuksena keskeyttää hetkeksi puheensa, jotta kehottaja saa vähän ajattelu-, miettimisaikaa: hetkinen! | O:ahan, kuinka se olikaan! "Jaa — o:as, kun mä vähän aattelen tuota pykälää", sanoi mummo raaputtaen puikolla päätään NUOLIV. — Jllak, vars. rangaistuksella, kostolla uhattaessa. | O:ahan, kunhan isä tulee kotiin! O:ahan, senkin roisto! O:apa, jahka välikäräjät tulevat KATAJA.

2. ilmauksissa, joissa on kysymys jnk (tekemisen) jättämisestä, siirtämisestä myöhemmäksi. | Aioin ensin tehdä kaupat heti, mutta sitten päätinkin vielä o. Tänään ei siihen ole aikaa, on o:ettava huomiseen tai ensi viikkoon. O:tava sairaan eläimen hoitaminen tarkoittaa sitä, että annetaan luonnon ensin tehdä voitavansa. Suostua o:tamaan saataviaan 'lykätä perimistä, antaa maksuaikaa'. Asettua, jäädä jhk nähden, jssak asiassa o:tavalle kannalle 'seuraamaan (passiivisena) tilanteen kehitystä'. Hallitus suhtautui tilanteeseen o:tavasti. Se työ voi hyvin o.

3. rakkausasioiden yhteydessä: pysyä uskollisena jkta odottaessaan. | Tyttö on jo o:tanut poikaa vuosikausia. Sulhanen lähti ulkomaille pitkälle opintomatkalle ja morsian lupasi o. häntä. - - Meltosjärven rannalla oli eräs, joka häntä o:ti ja joka niin ikään toivoi omaa kotia KATAJA.

odottaja[10] *tek.* Tulijat ja o:t. Junan, laivan o.

odottajais|et[93] *s. mon. harv.* - - ottaa viiniryypyt o:iksi [= odotuksen helpottamiseksi, odotellessa] LEMPI JÄÄSKELÄINEN. Tässä on o:iksi näitä kihloja KOJO.

odottamat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[95] *omin.* jota ei ole odotettu t. voitu odottaa, arvaamaton, aavistamaton, yllättävä. | O. vieras. O. hyökkäys, isku. O. teko, tapaus. O. ilmiö. O. ehdotus, tarjous, kysymys. Tilanteen o:tomat vaihtelut. Ellei o:tomia esteitä satu. Tämä summa on säästettävä o:tomien menojen varalle. Tarkempi tutkimus johti aivan o:tomiin tuloksiin. Osasitpa tulla o:tomaan aikaan. Poika osoitti kerrassaan o:onta neuvokkuutta. O:toman hyvä onni. Sairas parani o:toman pian. Menetellä, käyttäytyä o:tomasti. Ottelu päättyi aivan o:tomasti N:n voittoon. — Sanoa jtak o:onta. Ei siis ole mitään o:onta siinä, että - -. — *S:sesti.* Puhua o:tomia. Silloin voi tapahtua o:tomia. Jollei mitään o:tomia satu.

odottamisaika *s.* odotusaika.

odottavai|nen[63] *a. harv.* odottava. | - - hänellä kotona oli vaimo, nuori, varma ja o. SILL. Nämä olivat Vanhan testamentin hurskaat ja jumaliset, Herraa pelkääväiset ja o:set sielut AK.

odottelija[14] *tek.* < odotella.

odotuksen|mukainen *a.* -mukaisesti *adv.* -mukaisuus *omin.* (myös ⌒) sellainen kuin on odotettu, (ennakolta) otaksuttu, luultu t. voidaan odottaa [jne.]. | Kehitys on ollut täysin o. Tulokseltaan o. koe. N. voitti sarjansa o:mukaisesti. **-vastai|nen** *a.* -sesti *adv.* (myös ⌒)

päinvastainen t. toisenlainen kuin on odotettu, (ennakolta) otaksuttu, luultu t. voidaan odottaa [jne.]. | O. kehitys.

odotu|s[64] *s.* **1.** odottaminen. | Junan, laivan o. Kirjeen, uutisen o. Joulupukin o. Joulun, illan, kesän, paremman tulevaisuuden o. Lähdön o. Lähetys tuli pitkän o:ksen jälkeen. Tunnin, kuukauden (pituinen) o. Mielen täytti jännittynyt o. Aika kului toimettomassa o:ksessa. Elettiin iloisessa o:ksessa. Kyllästyä o:kseen. Pitkiin o:ksiin ei nyt ole aikaa. O:ksen jännitys. **2.** se mitä jstak odotetaan, (ennakko-)otaksuma, arvelu, laskelma, toive. | Tulokset eivät vastanneet o:ksia. O:ksen, o:sten mukainen, mukaisesti, vastainen, vastaisesti. O:sta, o:ksia parempi, huonompi, nopeammin, huonommin. Kävi aivan vastoin o:ksia. Saavutukset ylittivät rohkeimmatkin o:kset. Kilpailut onnistuivat yli o:sten. Laulajatar on täyttänyt häneen kiinnitetyt o:kset 'toiveet'. — *Yhd.* ennakko-o.

odotus|aika *s.* Lähetys tuli vasta pitkän o:ajan jälkeen. Ajurille o:ajalta suoritettava korvaus. Tuo hautajaisten ja huutokaupan o. oli rauhallista syvän levon aikaa koko perheelle SILL. -- kristityn elämä on jännitystä sen takia, että se on o:aikaa O.TIILILÄ. — *Erik.* **1.** raskaudenaika. | Silti hän o:aikanaan -- on huolella ja rakkaudella valmistellut pikkuvaatteita A.POHJANPÄÄ. **2.** vars. *lak.* **a.** aika, jonka velkoja myöntää velalliselle maksettavaksi joutuneen saatavan suorittamiseen, esim. ulosottomies irtaimen omaisuuden pakkohuutokaupassa. **b.** aika, jonka kuluessa leski t. avioeron saanut henkilö ei puolison kuoleman t. avioeron jälkeen saa mennä uusiin naimisiin. **c.** karenssiaika. **-arvo** *s.* **1.** *metsät. maat.* vasta myöhemmin myytäväksi t. käytettäväksi kelpaavan hyödykkeen raha-arvo hyödykkeestä odotettavien tulojen ja kustannusten perusteella laskettuna; vrt. kustannus-, myyntiarvo. | Hakkuuikää nuoremman metsikön, nuoren karjan o. **2.** *mat.* ja tilastotieteessä: perusjoukon keskiarvo, so. luku, jota lähellä hyvin monen tietynlaisen kokeen tulosten keskiarvo on sangen todennäköisesti. **-asema** *s. sot.*, tav. *mon.* valmiusasema. **-halli** *s.* Sairaalan o. **-huone** *s.* Lääkärin vastaanotto- ja o. Käräjähuoneiston yleisölle tarkoitettu o. Rautatieaseman o. **-korok|e** *s.* liikenneväylän varteen jnk kulkuneuvon pysähdyspaikalle rakennettu koroke, jossa kulkuneuvoa odotetaan. | Raitiovaunujen o:keet. **-maksu** *s.* Vuokra-auton o. tunnin odotuksesta. **-merkki** *s.* merkki, joka annetaan odottamaan pyydettäessä t. kehotettaessa. | Kansainvälisen lennätinliikenteen o. **-oikeus** *s. lak.* O. on pelkkää odotustilaa jonkin verran voimakkaampi oikeustila. **-paikka** *s.* Tyhjien ajoneuvojen o. varastoalueella. Lentokoneiden siirtyminen o:an ennen hyökkäystä. **-päiv|ä** *s.* Jos palkanmaksu työsuhteen päättyessä ilman laillista estettä viivästyy, olkoon työntekijällä oikeus saada o:iltä täysi palkka, kuitenkin enintään kolmelta päivältä LK. — *Erik.* **1.** *mer.* (lisä)seisonta-ajasta. **2.** *liik.* päivistä, joiden kuluessa vekselivelallisella erääntymispäivän jälkeen vielä on oikeus lunastaa vekseli. **-raha** *s.*, tav. *mon.* odottamisesta maksettu korvaus. **-ryhmitys** *s. sot.* **-sali** *s.* Rautatieaseman o. **-tila** *s.* **1.** N:n asemalla on ahtaat o:t. **2.** Häilyvä o. on sittenkin parempi kuin kokonaan kaatunut toivo AHO. — *Lak.* vrt. odotusoikeus. | Perinnössä ei saanto-oikeutta nyk. oikeuden mukaan ole, sillä ennen perinnönjättäjän kuolemaa on olemassa pelkkä o. eli mahdollisuus TT. **-tunti** *s.* **-vuo|si** *s.* O:det ennen ammatin valintaa.

odotutta|a[2*] *fakt.v.* < odottaa. | Teurastuksen aikana ei kotieläimiä saa seisottaa eikä o. teurastuspaikalla LK. Helkkarin akka, kun tässä o:a iltakauden ... vai olisiko tuota ruvennut jänestämään IVALO. — Viipymisestä, myöhästymisestä. | Hänellä on paha tapa o. itseään tuntikausia. Jopa päivällinen o:a. Tänä syksynä näyttää talvi o:van itseään. Kolmaskaan maali [jalkapallopelissä] ei o:nut kauan itseään.

odysseia[10] *s. kirjall.* seikkailut, harharetket. | Kiven veljesten o. päättyi lopulta onnellisesti. -- tämä harharetki, / o. [= elämä] kun päättyvä on SARKIA.

odööri[6] *s. harv.* haju, hajuvesi.

offensiivi[4] *s. sot.* hyökkäys;)(defensiivi. | Aloittaa o. Ryhtyä o:in. O. jatkuu keskeytymättömänä. O. ehtyi voimien puutteessa. — *Kuv.* Poliittinen o. — *Yhd.* kevät-, syys-, vastao. **-|nen**[63] *a.* **-sesti** *adv.* **-suus**[65] *omin.* hyökkäysluonteinen, hyökkäävä, aggressiivinen. | O. sodankäynti, toiminta.

offertti[6*] *s. lak. liik.* tarjous.

offset[7] *s. kirj.* offsetpaino. **-kone** *s.* **-kuva** *s.* **-laatta** *s.* **-menetelmä** *s.* **-painanta** *s.*

offsetpaino *s. kirj.* laakapainomenetelmä, jossa painopinta painaa kuvan ensin kumisylinterin pintaan ja se vasta paperille tms., offsetpainanta; offsetpainantaa suorittava laitos. **-kone** *s.* **-kuva** *s.* **-laatta** *s.* **-menetelmä** *s.*

offsetpainos *s. kirj.* offsetpainokuva t. muu offsetpainotuote.

ofiittinen[63] *a. min.* O. rakenne 'diabaasien rakenne(muoto), jolle ovat ominaisia ristiin rastiin suuntautuneet ohuet maasälpäliistakkeet, joiden lomat ovat täyttyneet augiitilla t. uraliitilla'.

ofikalsiitti[1*] *s. min.* serpentiinimyhkyröitä sisältävä rakeinen kalkkikivi.

oftalmia[15] *s. lääk.* silmätulehdus. | Sympaattinen o. 'terveen silmän tulehtuminen toisen silmän vioittumisen seurauksena'.

oftalmiatriikka[10*] *s.* silmälääketiede.

oftalmiitti[1*] *s. min.* silmän näköisiä agaatti- ja kalsedonikokoumia.

oftalmo|biotiikka[10*] *s. lääk.* silmän hoito. **-logia**[15] *s.* silmätautioppi, silmälääketiede. **-loginen**[63] *a.* O. esitelmä. **-metri**[1] *s.* koje, jolla mitataan silmän taittovoima. **-skooppi**[1] *s.* silmäpeili. **-tonometri**[1] *s.* koje, jolla mitataan silmän sisäinen paine.

ogivaali|kärki *s. sot.* profiililtaan suippokaaren muotoinen ammuksen kärki. **-nen**[63] *a. harv.* suippokaaren muotoinen.

oh *interj.* ilmaisemassa mm.: **1.** ihastusta, mielihyvää, kaipausta. | Oh, millaiset silmät! | Tyttö palasi kuin ilmestys - -. — "Oh!" pääsi Olavilta LINN. Oh, kuinka on hyvä olla! SILL. Oh niitä menneitä onnellisia aikoja! **2.** äkillistä havahtumista, huomaamista, oivaltamista; (säikähtynyttä, ihastunutta yms.) hämmästystä, ällistymistä. | Oh, sinäkö siinä oletkin! Oh, suokaa anteeksi, en lainkaan huomannut. - - mutta meidän lapsemme — oh, mitä minä nyt hourailenkaan LINN. Hän ei voinut sanoa muuta kuin "oh!" — niin ällistynyt hän oli WALTARI. **3.** välinpitämättömyyttä, yliolkaista, väheksyvää, (us. kohteliaan) torjuvaa suhtautumista jhk. | Oh, älä välitä hänen puheistaan. | Parhaimmat kiitokset! — Oh, ei mitään kiittämistä. | Voitko pahoin? — Oh, ei se mitään, se on jo ohi. | Mitä vastaisit, jos kosisin sinua? — Oh, sinä et kosi minua kuitenkaan A.KIVIMAA. **4.** tuskittelua, kyllästymistä. | "Oh", voihkaisi nainen ja puhkesi itkuun. Oh tätä kauheata epävarmuutta. Oh, älä viitsi!

ohau|s[61] *s.* (ei terminä) ohimo. | Hiukset o:ksilta harmaat. Hieroa a:ksiaan. Viina kierteli o:ksissa. [Äidin] poski - - painui vasten uneliaan lapsen o:sta KIVI. Minä tietysti punastuin o:ksiani myöten LINN.

ohdak|e[78*] *s.* Cirsium, mykerökukkaisiin kuuluvia kookkaita piikkisiä ruohoja, joilla on isohkot, tav. punaiset t. punertavat mykeröt; *puhek.* myös karhiaisista ja kurhoista. | Kitkeä o:keet pellosta. — *Kuv.* Taiteilijan tie on usein täynnä o:keita ja orjantappuroita 'vaivalloinen, vaikea'. - - pisteletpä taas, sinä o. nisupellossamme KIVI. — *Yhd.* huopa-, kaali-, pelto--, piikki-, suo-o.; pallo-o. **-kasvi** *s.* **-pelto** *s.* pelto, jossa kasvaa paljon ohdakkeita. | Kaarneen ikikartano o:ineen KIANTO. **-perhonen** *s.* Pyrameis cardui, eräs kirjavasiipinen päiväperhonen.

ohdakkeet|on[57] *kar.a.*, tav. *kuv.* < ohdake. | - - tämäkään tie ei ole osoittautunut o:tomaksi [= vaivattomaksi, helpoksi] M.RAPOLA.

ohdakkei|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* < ohdake. | O. pelto, sarka. O:sen rukiin sitominen lyhteiksi on ikävää työtä. O:sia heiniä. — *Kuv.* jossa on paljon vaikeuksia ja vastoinkäymisiä, vaikea, vaivalloinen. | Vaikea ja o. ala. Opintie oli alussa hyvin o. - - jonka seurassa käsi kädessä hän mielisi vaeltaa yli elon o:sen mäen KIVI. Tie taivaan kaita, ahdas on / ja o. aivan VK.

oheellinen[63] *a.* → ohellinen, oheinen.

oheen *adv.* ks. ohessa.

oheen- alkuiset yhdysv:t nominaalimuotoineen yl. par. ⌒; esim. oheenliittää par. liittää oheen, oheenliitetty tav. oheen liitetty.

ohei|nen[63] *a.* jnk ohessa, myötä oleva t. seuraava, ohellinen. **1.** *harv.* gen:n määrittämänä. | Tien o:set (myös ⌣) [= tien varrella olevat] talot vilahtivat ohi. Hanan o. [= hanan vieressä oleva, hanaan liittyvä] kilpi. — Työn o. [= työn ohella tapahtuva] keskustelu. — Vars. **2.** jhk tekstinkohtaan, kirjelmään, painotuotteeseen tms. liitetty t. liittyvä, jtak lähetystä tms. seuraava, oheen liitetty. | O. kartta esittää taistelumaastoa. Kuten o:sesta taulukosta selviää. Lasku suoritetaan o:sen kaavan mukaan. Tilauksen voi suorittaa täyttämällä ja postittamalla o:sen tilauskortin. Anomme kunnioittaen, että o:seen perustamiskirjaan sisältyvä yhtiöjärjestys vahvistettaisiin. O:sena seuraa lasku kustannuksistamme. **3.** melko *harv.* jhk ilmiöön tms. (seuralaisena, sivuilmiönä) liittyvä, sivu-, seuralais-. | Tauti, joka voi ilmetä joko itsenäisenä tai oheisena toisten tautien yhteydessä. Tällä [sanalla] on ilmeisesti ollut myöskin merkitykset - - jotka esiintyvät joko hallitsevina tai o:sina M.RAPOLA.

oheis|aine *s.*, vars. *puut.* inkrustiaine. **-ilmiö** *s.* jnk ohessa, lisänä esiintyvä ilmiö. **-lukemi|nen** *s.* Muissakin aineissa aletaan [oppikoulussa] yhä yleisemmin käyttää ns. o:sta, esim. historiassa historiallisia kertomuksia, maantiedossa matkakertomuksia jne. AK.

oheist|aa[2] *v.* liittää, panna oheiseksi, mukaan, myötä. | Teoksen liitteiksi o:etut kartat ja piirrokset. Eri laatuja saatavana o:etun hintaluettelon mukaan. O:akaa postimaksu!

ohell|a, -e. **I.** *postp.* (gen:n kera). **1.** *harv.* paikasta: vieressä, vierellä, rinnalla, ohessa. | Tuossa vanhan Väinämöisen, / suun o. seistessänsä, / jalka toinen torkahtavi, / - - / suuhun Antero Vipusen KAL. Kun hän sai tilaisuuden, tuli hän ja istui o:eni PÄIVÄR. **2. a.** yhdessä, samalla kertaa, samanaikaisesti, rinnan jnk kanssa, jnk yhteydessä; jnk rinnalla, sivussa, ohessa. | Lounaspuvun o. käytetään tavallisimmin harmaata solmiota. Kirnupiimäkakut tarjotaan voin kera kahvin tai teen o. Prepositio, jota käytetään partitiivin o. Oppi vähitellen muiden o. Johtokunta esittää yksityisten tekemät ehdotukset yhtiökokoukselle oman lausuntonsa o. Virka, jota voidaan hoitaa sivutoimena oman toimen o. - - olivat tämän uuden ajan airuita ja heidän o:aan ja heidän jäljessään kulki useita muita KOSKENN. - - sanat tulivat naurun o. NUOLIV. — *Harv.* Korvessa hän sanoi viihtyvänsä vaikeuksienkin o. [= keskellä, parissa] KIANTO. **b.** ed:een liittyen: (jnk) lisäksi, paitsi (jtak). | Pitäjässä on laajojen viljelysalueiden o. myös harvaan asuttuja metsäseutuja. Hän on tyhmä ja sen o. vielä laiska. Taudin hoidossa käytetään muun o. lämpökääreitä. Monien muiden ansioittensa o. hän oli myös kylän suurin maanviljelijä. Suuriin nimismiespiireihin on nimismiehen o:e asetettu apulaisnimismies.

II. *adv.* yhdessä, samalla kertaa, samanaikaisesti jnk kanssa; jnk rinnalla, sivussa, ohessa. | Kävi toimessa ja opiskeli siinä o. Ja siinä o. annettiin Kleophaan sopivasti ymmärtää, että - - LEHT.

ohelli|nen[63] *a.* = oheinen. | O:set, liitteinä olevat asiakirjat. O:sena lähetämme Teille uuden hintaluettelomme. — *Harv.* Jos - - soimauksen muodosta tai sen o:sista [= siihen liittyvistä] asianhaaroista näkyy, että - - LK.

ohellistaa[2] *v.* = oheistaa.

ohempi[22] *komp.a.* tav:mmin ohuempi; ks. ohut.

ohenne[78*] *s.* **1.** jnk nesteen ohentamiseen käy-

tetty aine, ohennusaine. | Panna maaliin o:tta. **2.** *fon.* ohenneääni. | Laulajatar käytti taitavasti o:tta. **-aste** *s.* Äänihuulten eri o:et.

ohennel|la[25*] *frekv.v.* < ohentaa. ¦ O. puukapulaa vuolemalla. — Satakunnan äijien metsiä o:tiin [= harvenneltiin hakkaamalla] SILL.

ohenneääni *s. fon.* äänihuulia ohentamalla muodostettu ääni;)(täysivärähteinen ääni.

ohennu|s[64] *s.* **1.** ohentaminen. | Nahan koneellinen o. Käyttää tärpättiä maalin o:kseen. **2.** ohennettu t. ohentunut kohta, ympäristöään ohuempi kohta. **a.**)(paksunnos, paksuntuma. | Huonosti kehrätyssä langassa on paksunnoksia ja o:ksia. Akseli, jossa ei ole laakerienkaan kohdalla o:sta. **b.** tiheydestä: harventuma, ohentuma;)(tihennys, tihentymä. | Ilmavirrassa syntyneet tihennykset ja o:kset. Ääni etenee ilmassa pallonpinnan muotoisina tihennyksinä ja o:ksina.

ohennus|aine *s.; syn.* ohenne. | Öljymaalien o:aineena käytetään tavallisesti tärpättiä. **-höylä** *s.* **-kone** *s.* Nahan o. **-pumppu** *s.* ilman ohentamiseen käytettävä ilmapumppu. **-veitsi** *s.* vars. nahan ohentamiseen käytetty erikoisveitsi.

ohen|taa[8] *v.* tehdä ohue(mma)ksi. **1.** paksuudesta;)(paksuntaa, vahventaa. | O. lautaa höyläämällä. O. peltilevyn reunat takomalla. O. lankaa, putkea venyttämällä, vetämällä. Molemmista päistään hiukan o:nettu puukapula. Poran kärjen o:taminen. — O. vaatetusta 'vaihtaa esim. talvivaatteet ohuempiin kevät- t. kesävaatteihin'. — *Kuv.* Moisen summan menetys ei sinun kukkaroasi paljoakaan o:na. Lakkotoimitsijain leipää ei lakko lainkaan o:tanut. **2.** tiheydestä. **a.** harventaa. | Tukkaa o:nettiin hiukan korvallisilta. Taimistoa olisi jo hiukan o:nettava. **b.** ilmasta, kaasusta: vähentää massaa tilavuuden pysyessä muuttumatta. | Ilman o:taminen imupumpuilla. Ilmamoottoreissa käytetään työtä tekevänä voimana puristettua tai o:nettua ilmaa. O:netulla ilmalla toimiva putkipostilaitos. Elektronien kulku o:netuissa kaasuissa. — *Kuv.* Liikkua abstraktioiden o:netussa ilmapiirissä. **c.** tehdä juokseva(mma)ksi;)(saentaa. | Liian paksu öljy voidaan o. petrolilla. O. vellimäiseksi, hyvin juoksevaksi. Jäykkä öljymaali o:netaan helposti siveltäväksi lisäämällä siihen esim. tärpättiä. Massa o:netaan vedellä puuromaiseksi. — *Erik.* väkevistä nesteistä: laimentaa. | O. uute vedellä. Vahvasti o:nettua rikkihappoa. **d.** *harv.* väri(sävy)stä: vaalentaa, keventää. | -- sinistä väriä voi o., keventää valkealla siten, että samasta pääväristä syntyy loppumaton asteikko vaaleampia ja tummempia sinisiä värisävyjä AK. **3.** *fon. mus.* laulajasta (t. puhujasta): laulaa (t. puhua) äänihuulten paksuutta, so. värähtelysyvyyttä pienentäen. | Liikaa o:nettaessa ääni voi muuttua falsetiksi. O. oikein, väärin, taitavasti. Jos laulaja ei o:na ollenkaan, niin hän huutaa tai hoilaa. **4.** *kuv.* heikentää jnk sisällystä t. tehoa, latistaa, madaltaa, vesittää; vrt. ohut 5.b. | Tendenssimäinen teoreettisuus on -- o:tanut muitakin tämän kappaleen henkilökuvia TARK. [Eklektikot] ottavat hiukan sieltä, vähän täältä, o:tavat jokaisen suuren ajatuksen joutavaksi poroporvarilliseksi viisaussäännöksi A.J.PIETILÄ.

ohentaja[16] *tek.*

ohentamaton[57] *kielt.a.* O:ta maalia.

ohen|tua[1*] *pass.v.* (< ohentaa) oheta. *(1.)* Kulumisesta o:tunutta kangasta, nahkaa. Kuminauha o:tuu venytettäessä. Pilvipeite o:tuu. Teräväksi kärjeksi o:tuva puikko. Tulomatka oli punertanut hänen hiukan o:tuneet [= laihtuneet] kasvonsa varsin kauniiksi SILL. *(2.a.)* Tukka alkaa o. päälaelta. Vanhuksen o:tuneet hiukset. *(b,c.)* Ilma o:tuu ylöspäin mentäessä. — Sumu, usva o:tuu. Illalla, sateen o:nuttua harmaaksi, lämpöiseksi usvaksi AK. O:tuneessa aamuhämärässä veriviholliset näkevät selvästi toisensa HAARLA. — *Kuv.* Olisi silti väärin luulla, että tieteet menestyvät parhaiten kansallisesti o:tuneessa ilmassa TARK. *(d.)* Maalaaminen aloitetaan vasta, kun maali on tarpeeksi o:tunut. — *Kuv.* Vanhojen virkamiessukujen o:tunut ja heikentynyt veri. *(4.)* Maalaus, jossa muoto näyttää o:tuneen melkein aineettomaksi. Romaanin verettömiksi o:tuneet henkilöhahmot. Parlamentarismin perusajatus oli o:tunut. -- ihannekuva o:tuu melkeinpä aineettomaksi haaveeksi TARK. -- tuo kuviteltu musiikkikin — pianissimo — on o:tunut [= häipynyt, hiljennyt] olemattomiin SILL. -- huumori ei ole [käännöksessä] pahasti o:tunut E.A.SAARIMAA. Tällainen romantiikka on sairaalloisuutta, o:tunutta ja vetistynyttä tai pohjaan palanutta sielunelämää WALTARI.

ohentuma[13] *s.* ohentunut kohta, ympäristöään ohuempi kohta, ohennus. | Ilmakehässä olevat o:t ja tihentymät.

ohe|ssa, -sta, -en. **I.** *postp.* (gen:n kera). **1.** paikasta: vieressä, sivussa, sivulla, rinnalla, kupeella, ääressä. | Ikkunan o. [= pielessä] oleva peili. Porstuan o:en [= yhteyteen, kupeeseen] rakennettiin toinen tupa. -- karjapihan laidassa keittiön o. oleva kamari SILL. Silja-tyttö makasi -- [isänsä] Kustaan o. SILL. — Poikettiin tien o. [= vieressä, varressa] olevaan mökkiin. Istuutua tien o:en [= tiepuoleen] lepäämään. Ajaa auto tien o:en. Hapuili tien o:sta seivästä aseeksi. Ja hänen kylväessään putosivat muutamat siemenet tien o:en UT. — Äiti vastaa askareensa o:sta [= äärestä], kumpikaan ei mene luo SILL. **2. a.** jhk liitettynä t. liittyneenä, myötä, mukana. | Teoksen o. liitteenä oleva taulukko. Milloin perinnönjako on toimitettu, on jakokirja liitettävä perukirjan o:en LK. -- äänen o:en pyrki naurun pisareita SILL. **b.** yhdessä, samalla kertaa, samanaikaisesti, rinnan jnk kanssa, jnk yhteydessä; jnk rinnalla, sivussa, ohella. | Postpositio, jota käytetään genetiivin o. Emännän oli työnsä o. pidettävä silmällä lapsia. Pitää varsinaisen työnsä o. sivutoimia. Taivaanvuohia ammutaan enimmäkseen vain sorsastuksen o. -- ryhtyi nyt äkäisin tempauksin puhelemaan kahvinkeittonsa o. [= kahvia keittäessään] SILL. Olkoot ne sinun omasi yksin, älköötkö vierasten sinun o:ssasi VT.

Vaan etsikää Jumalan valtakuntaa, niin myös nämä teille annetaan sen o. UT. Senaatin o:en asetettiin lain ylimmäksi valvojaksi prokuraattori K.O.LINDEQVIST. **c.** ed:een liittyen: (jnk) lisäksi, paitsi (jtk). | [Kulkusälli] sai tyytyä -- leivän ja perunan o. silakkaan ja separoituun maitoon SILL.

II. *adv.* **1.** paikasta: vieressä, sivussa, syrjässä. | Kuten o. oleva piirros osoittaa. Seurasin sivullisena o:sta tapausten kulkua. Lyödä o:sta [šakkipelissä], ks. ohestalyönti. Hän huomaa toisen asiakirjaksi, siirtää o:en ja avaa kirjeen KARHUM. — *Kuv.* Seuran aktiivisesta toiminnasta o:en [= sivuun, syrjään] jääneet jäsenet. Jotkut tyttäret, jotka syystä tai toisesta heitettiin o:en, turvautuivat tietäjän apuun nostattaakseen poikien lemmen itseensä PAULAH. Raamattukin jouti o:en [= tuli tarpeettomaksi, hylättiin] "hengen ilmoitusten tieltä" V.HAVAS. **2. a.** jhk liitettynä t. liittyneenä, mukana, myötä. | O. seuraavaan todistukseen viitaten. Liittää, panna o:en. Kuten o:en liitetystä laskelmasta selviää. Asiakirjojen palauttamista varten on liitettävä o:en tarpeellinen määrä postimerkkejä. **b.** yhdessä, samalla kertaa, samanaikaisesti, rinnan jnk kanssa, jnk yhteydessä; jnk rinnalla, sivussa, ohella. | Hän oli maanviljelijä ja harjoitti siinä o. myös puutavaraliikettä. Ja siinä o. ajatus hyppi huikeitten kuilujen yli SILL.

ohestaa[2] *v.* → oheistaa.

ohesta|lyönti, -syönti *s.* šakkipelissä: siirto, jossa sotilas lyö sen viereiseen ruutuun edellisessä siirrossa siirretyn vastapuolen sotilaan siirtymällä yhden ruudun vinosti eteenpäin.

ohe|ta[34] *v.* tulla ohue(mma)ksi, ohentua. **1.** paksuudesta. | Keväiset lumihanget o:nevat o:nemistaan. Rengaslihasten supistuessa kastemadon ruumis o:nee ja samalla pitenee. Ylöspäin o:neva savupiippu. — [Kuolemaa tekevän, keuhkotaudin laihduttaman ja riuduttaman tytön henki] vietti suurimpia juhliaan jalossa yksinäisyydessä yhä o:nevassa ainekuviossaan, ruumiissa SILL. **2.** tiheydestä. **a.** harveta. | Tukka o:nee. Päälaelta jo pahasti o:nneet hiukset. Murhaavassa tulessa hyökkääjän rivit o:nivat nopeasti. Metsä o:ni taas SILL. **b.** ilmasta t. muista kaasuista. | Ilma o:nee ylöspäin mentäessä. **c.** pilvistä, sumusta, savusta, pimeydestä, hämärästä; us. läheten merk:tä hajota, hälvetä, häipyä. | Vähitellen pilvet o:nivat ja tähtiä alkoi tuikkia taivaalla. Sumu, usva o:nee. Savupiipuista nousevat savukiemurat o:nevat ja häipyvät taivaalle. Pimeys o:nee ja aamu alkaa sarastaa. Odotella hämärän o:nemista. Tuuli oli ilmeisesti tyyntymässä ja taivas o:nemassa [= selkenemässä] AHO. [Näköpiirin periltä] jo loistaa o:neva taivaanranta AHO. — Väreistä, värisävyistä: himmetä, heiketä. | Hämärän tullessa kaikki värit o:nevat. -- sitä mukaa kuin tuo lännen kiilu [taivaalla] o:nee ja lopullisesti sammuu SILL. Noissa näyissä värit o:nivat, viivat kevenivät ja avaruudet aukeilivat valoisassa väljyydessään TARK. **d.** nesteistä: tulla juokseva(mma)ksi; joskus: laimeta. | Lämmetessään jäykkäkin öljy o:nee. Tärkkelysliemi o:nee kerta kerralta, kun siihen kastetaan jotakin vaatetta. **3.** laulu- t. puheäänestä; ks. ohenne, ohentaa. **4.** *kuv.*, vars. *kirjall.* menettää ydintään, sisällystään, tehoaan, heiketä, laimeta, kalveta, väljähtyä. | Leinon lyyrillinen tuotanto -- jatkui myöhemmin ulkonaisesti keskeytymättömänä, mutta sisäisesti o:nneena R.KOSKIMIES. -- monet ekspressionistien draamoista o:nivat kaavasymboliikaksi HAARLA. -- unen vihdoin lähestyessä päivätajunta o:nemistaan o:nee SILL.

ohho [us. o·hho·] *interj.* **1.** huokauksena: ohhoh. | O., täytyy sitä vähän huoatakin CANTH. **2.** hämmästelevänä toteamuksena: ohhoh. | -- o., onpas sen höyry [= kuume] noussut SILL. **3.** epäävää, torjuvaa asennetta ilmaisemassa: vielä mitä, kaikkea vielä, älä luulekaan tms. | O.! Vai sinun palveluksessasi minun pitäisi rikastua E.ELENIUS. | Vai luuletko meidän verstaasta päästävän pois ennen määräaikaa? O. — kaikkia kanssa! AIK.

ohhoh [tav.: o·hho·h t. ohho·h] *interj.* vrt. ohoh, ohoo. **1.** huoahduksena. **a.** ilmaisemassa väsymystä tms. | O. kun raukaisee! O., tulipa syödyksi vähän liikaa! **b.** ilmaisemassa huolestumista, päivittelyä, tuskittelua. | O., kuinkahan tämäkin päättyy! O., se vasta tietää, mitä maailma maksaa, joka elää niin kuin minä juopon retkun kanssa kirouksessa ja nälässä L.ONERVA. **c.** ilmaisemassa helpotusta. | O., onpa mukavaa, kun sekin vierailu on ohi! O., lähtihän se juorukello lopultakin! **2.** ilmaisemassa ihmettelyä, kummastusta, yllättynyttä t. hämmästelevää toteamusta. | O., onpa täällä väkeä! O., täällähän on aivan pimeää. O., onko kello jo noin paljon! O., onko hän niin pikkumainen! O., etpä sinä vähään tyydykään! O., onpa hänellä suuret luulot itsestään! O., olettepa te vanhentuneet TALVIO. — Ihastellen: kas vain. | O. sitä poikaa! O. sitä Heikkiä, kyllä se osaa antaa sanan sanasta! **3.** ilmaisemassa myötätuntoa, osanottoa, sääliä, surkuttelua. | O., kävipä hänelle ikävästi. Jopa ovat asiat hullusti, o.! Vai niin nolosti se yritys päättyikin, o.! O., vaimo parka! O., juoko teidän miehenne! sanoi rouva osaanottavasti TALVIO. **4.** ilmaisemassa väheksyvää, epäilevää asennetta; us.: mitä vielä, johan nyt jotakin, kaikkea vielä, älä luulekaan tms., ohoo. | O., eipä ole [tuloksissa] kehumista! Sinäkö muka pystyisit minut voittamaan, o.! O., laskitpa suuren valheen! | Luuletko, että annan vetää itseäni nenästä? O.!

ohhoi, ohhoijaa [tav.: o·hho·i-] *interj.* huokauksena: hohhoh, ohhoh, ohhoo. | Ohhoi sitä vuosien menoa! Ohhoijaa, kuinka vei kuolema minulta napakan pojan SEPPÄNEN.

ohhoo [o·hhō· t. ohhō·] *interj.* **1.** huokauksena: ohhoh. | O., että pitääkin oila näin vaikeata AK. Mutta saapa ukko hikoilla. Aina tuomiopäivään asti! O.! KIVI. **2.** ohoo. | Minä tiedän asian paremmin kuin sinä. — O.!

ohi[8] **A.** *s.* vieri, vierusta, sivu, kuve, kylki; muut sijamuodot harv. paitsi postp:ina ja adv:eina käytetyt yks. paikallissijat ohe|lla,

-lle, ohe|ssa, -sta, -en, joista ks. erikseen. | [Ikkunaverhot] verhoavat vain akkunan ohet [= pielet] SILL. — *Yhd.* tieno.

B. *adv., postp.* ja *prep.* ohitse, sivu(itse). **I.** *adv.* **1.** paikasta liikettä merkitsevän sanan (tav. v:n) ohella: siten että jk jää kulkusuunnasta, -reitistä, -tiestä sivuun, syrjään; jkn t. jnk vierestä toiselta puolelta toiselle puolelle, sivu, sivuitse. **a.** Kulkea, mennä o. läheltä, kaukaa, edestä, takaa, oikealta, vasemmalta. Ei menty kylään, vaan kierrettiin o. Jänis juoksi parinkymmenen metrin päästä o. Hän meni juuri äsken tästä o. Auto hurahti ihan vierestä o. Veneet oli vedettävä maata pitkin koskesta o. Kapealla tiellä vastaantulijoiden on vaikea päästä o. — Tie menee o. tästä läheltä. — Ampua o. 'maaliin osumatta'. Luodit vihelsivät aivan korvan juuresta o. Laukaus meni o. Heittää o. Keihäs, nuoli, pallo lentää o. Isku, potku menee o. 'ei osu'. — *Kuv.* -- oikeinpa sydäntä helpotti, kun pääsimme kunnialla o. vaarasta PÄIVÄR. **b.** edellä kulkevan saavuttamisesta ja ohitse menemisestä us. etualalla merk. edelle. | Kapealla tiellä ei päästy edellä kulkevan auton o. Kiriä o. kilpailijoistaan. -- käydäänkö kilpaan, lohi? / Minä näytän, kuinka sinust' uidaan o. MANN. — Joskus olla-v:n ohella olosijaa vastaten. | A. kirii, menee rinnalle — ja on jo o. 'edellä'. — *Kuv.* järjestyksestä, arvoasemasta, paremmuudesta yms. | Mennä, päästä jssak asiassa o. Ajoi virkauralla tovereistaan o. Pojat menevät ruumiinvoimissa tytöistä o. -- ranskalaiset olivat edistyneet heistä o. AK. **c.** etualalla merk.: jssak pysähtymättä t. poikkeamatta edelleen. | Kun liikut meillä päin, älä mene o. 'käy talossa, poikkea tervehtimään'. Meni tervehtimättä o. Juna ei pysähdy täällä, vaan ajaa o.

2. liikkeen jatkumisesta jtak kohtaa, rajaa tms. pitemmälle, ulommas, kauemmas, jnk toiselle puolelle, yli. | Matka ulottui Tornioon ja hiukan o:kin. Tiedätkö määräpaikan, ettet aja o.? — Olla-v:n ohella myös olosijaa vastaten. | Taidamme olla jo Keravalla tai siitä o:kin. Olimme pari metriä o. sillasta, kun onnettomuus tapahtui. Oltiin jo o. vetotaipaleista IVALO.

3. ajasta, tapahtumista, tilanteista ym. | Odotetaan, kunnes kirkkoaika menee o. 'päättyy'. Pyhät menivät o. Armonaika on häneltä mennyt o. 'on päättynyt, takanapäin; on jäänyt käyttämättä'. Hyvä tilaisuus meni meiltä o. 'jäi käyttämättä'. Ja hän [Jeesus] meni vähän edemmäksi -- ja rukoili, että, jos mahdollista, se hetki menisi häneltä o. UT. — Sade, myrsky menee o. Kuume, tauti, pahoinvointi, suuttumus menee o. Hyvin hoidettuna tauti menee o. [= paranee] muutamassa päivässä. Nopeasti o. menevä ihottuma. O. menevä [= lyhytaikainen, tilapäinen; myös ◡] ilmiö, lamakausi, innostus, ihastus, rakkaus. — Olla-v:n ohella: päättynyt, lopussa, ajallisesti takanapäin. | Joulu, juhannus on o. Virka-, pankkiaika on o. Vilkkain sesonki on jo o. Päivällisen aika oli aikoja sitten o. Kesä, talvi on o. Paras nuoruus on o. — Pian oli myrsky o. Juhlat ovat o. ja arki edessä. Markkinat, vaalit, tentit ovat o. Pahimmat keväthallat ovat o. Vaara o.! Nyt lienee pahin jo o. 'pahin kestetty, suurin vaara sivuutettu t. vältetty'. Juhla alkoi klo 20, ja klo 23.30 oli kaikki o. Lääkärin saapuessa oli kaikki jo o. 'potilas kuollut'.

II. *postp.* ja *prep.* (gen:n ohella; poss.-suff:n yhteydessä käyt. sanaa ohitse). **1.** vastaten ryhmää I.1. **a.** Ajaa, kulkea, mennä, kiitää, lentää, pujahtaa, hiipiä jkn t. jnk o. Kävelimme kirkon o. Loputon ihmisvirta solui paarien o. Vihollispartio kaarsi kaukaa asemiemme o. Kiertää vaarallisen paikan o. Menimme pimeässä toistemme o. Pääsi livahtamaan vartijoiden o. Laiva purjehti onnellisesti karien o. Katse suuntautui kaikkien o. kaukaisuuteen. — Tie kulkee aivan koulun o. — *Kuv.* Jk menee jklta o. korvien 'jää kuulematta'. Hyvät neuvot menivät o. korvien 'neuvoista ei välitetty'. Puhua o. suunsa 'liikoja; jtak jota ei saisi puhua'. Jk menee jklta o. [tav:mmin sivu] suun, ks. suu. Luiskahti esityksessään huomaamatta tärkeidenkin seikkojen o. Aikakausi voi ikään kuin löytää itsensä jostakin teoksesta, jonka o. sukupolvet jo ovat kulkeneet välinpitämättöminä ja kylminä KOSKENN. -- kaartaa kevyesti o. psykologisten vaikeuksien TARK. — *Erik.* ilmauksissa, jotka merkitsevät jkn t. jnk syrjäyttämistä, sivuuttamista jssak asiassa normaalista, laillisesta tms. menettelytavasta t. käytännöstä poiketen. | Kielloista huolimatta maalaiskauppa jatkui o. kaupunkien. Anomuksen on mentävä virkatietä asteesta toiseen, eikä niiden o. suoraan ylempiin. O. tullin [= tullia kiertäen, tullitta lainvastaisesti] hankittua tavaraa. Sai viran o. pätevämpien kilpahakijain. -- armahdettiin taloa usein o. toisten naapurien SILL. -- oli o. Mirjan vedonnut suoraan häneen U.KARRI. O. sen armon, jota [katolinen] kirkko -- jakoi kansoille, Luther johti ihmisen ilman inhimillisiä välittäjiä Jumalan eteen I.SALOMIES. **b.** A. kiri vastustamattomasti toisten o. 'edelle'.

2. vastaten ryhmää I.2. | Kurotti päätään reunan o. Kurkihirsi ulottui puolisen metriä o. päädyn. Ajoimme vahingossa sovitun pysähdyspaikan o. — *Abstr.* Tavaraa oli o. tarpeenkin 'enemmän kuin tarpeeksi, yli tarpeenkin'. Väestön lisääntyminen o. toimeentulomahdollisuuksien. Aate, joka on vallannut kansan o. puoluerajojen 'puoluerajoista riippumatta'. Isän, joka o. muiden [= muita paremmin] tiesi ja tunsi, kuinka -- SILL.

3. ajasta: jtak ajankohtaa pitemmälle, myöhemmäksi, jnk yli. | Jouluun asti ja sen o:kin. Piileskeli vaarallisimman ajan o. Viipyi o. puoliyön. Asia lykättiin o. kesän. Hän oli maannut o. oman vahtivuoronsa E.ELENIUS. O. aikansa elänyt [= vanhentunut] työtapa. O. [= kautta] sukupolvien vallinnut tapa. Vaikka kestäisi istunto kesään asti, o. kevätkylvöjen ja suvitöiden AK. Sisar, pitkä on taival eessä, / o. monen huomenen KOSKENN. — Olla-

v:n ohella. | Kello on jo o. määräajan. Kesä, yö, päivä on jo o. puolen.

ohi- yhd:ojen alkuosana vars.: **1.** teonn:issä; esim. o:ajo, -kulku, -meno. **2.** tekijännimissä; esim. o:ajaja, -kulkija. **3.** a:sesti käytetyissä partis:eissa; esim. o:kulkeva, -menevä. **4.** v:ien yhteydessä tav:mmin ⌒: esim. o:ajaa, -kulkea, -mennä tav:mmin ajaa (jne.) ohi; huom. kuit. ryhmä 3.

ohi|ajaa *v.* tav:mmin ajaa ohi. **-ajaja** *s.* **-ajo** *s.* O. maantiellä. Silta, jolla sivuutus ja o. [= ohitus] on kielletty. **-ajopaikka** *s.* ohituspaikka. **-heitto** *s.* vars. eri pallopeleissä. **-johtoläppä** *s. tekn.* Pelton-turbiinin o. **-johtoventtiili** *s. tekn.* **-kiitävä** *a. (partis.)* myös ⌒. | Lyhyt, o. tuokio. **-kulkea** *v.* tav:mmin kulkea ohi. **-kulkev|a** *a. (partis.)* tav. ⌒. — *S:sesti* tav. ⌣. | Sellainen herättää jo o:ienkin huomiota. O:at auttoivat kuorman tielle. **-kulkija** *s.* Nosti jokaiselle o:lle lakkiaan. Eräs o. huomasi tulen olevan irti.

ohikulku *s.* Autojen o. Seurasimme ikkunasta väkijoukon o:a. Sivuutukseen ja o:un riittävän leveä tie. **-juna** *s. raut.* **1.** aikataulun mukaan liikennepaikan sivuuttava juna. **2.** liikennepaikalla aikataulun mukaan vain toisen junan kohtaamista varten tarpeen vaatiessa pysähtyvä juna. **-koje** *s. täht.* pasaasikoje. **-matka** *s.* tav. = kauttakulkumatka. | Olimme kerran o:lla yötä siinä kylässä. **-paikka** *s.* ohituspaikka. **-tie** *s.* vars. tie(osa), jota pitkin liikenne voi tapahtua suuren asutuskeskuksen ohi sen sisäistä liikenneverkkoa siten rasittamatta.

ohi|kunto *s. urh.* kunto, jolloin urheilija liian harjoittelun, liian kilpailemisen, kilpailukauden pituuden tms. takia ei enää ole parhaimmillaan, ylikunto. | Olla o:kunnossa. **-kuntoi|nen** *a. urh.* O:sena A. ei pystynyt kesällisiin saavutuksiinsa. **-käynti** *s.* **-laukaus** *s.* maalin ohi mennyt laukaus (ammunnassa, jalkapallopelissä yms.). **-lyönti** *s.* **1.** pallopeleissä: lyönti, jossa maila ei osu palloon, huti. | O. lasketaan lyönniksi. **2.** šakkipelissä par. ohestalyönti. **-marssi** *s.*, vars. *sot.* sotaväen osaston marssi sulkeisjärjestyksessä ja sotilaallisesti tervehtien katselmuksen pitäjän ohitse; myös muun rivistön vastaavanlaisesta marssista. | Katselmuksen, paraatin, sotaharjoituksen jälkeen joukot suorittavat o:n. O:n otti vastaan varuskunnan komentaja. — Partiolaisten, olympiajoukkueiden o. **-matka** *s.* kautta-, ohikulkumatka. | - - saaren takaa tuli esiin vene, nähtävästi o:lla etelästä pohjoiseen SILL. **-menev|ä** *a. (partis.)* **-ästi** *adv.* **-yys** *omin.* **1.** v:n luonne ilmeinen; par. ⌒. | O. ajoneuvo, auto, juna. Nopeasti o. sade, pakkanen. **2.** (myös ⌒) lyhytaikainen, hetkellinen, tilapäinen, satunnainen;)(pysyvä, jatkuva. | Poikkeuksellinen ja o. ilmiö. O. sairaus, pahoinvointikohtaus. Odotettavissa o:ästi kaunista säätä. N. on ollut parikin kertaa o:ästi mielisairaana. Mutta sääli oli vain o. hetken tunnelma hänessä LEINO. **-mennen** *adv.* tav. jnk muun toiminnan t. asian ohessa, pikaisesti, pikimmältään, satunnaisesti, sen enempää huomiota kiinnittämättä, sivumennen. | Poikkesin vain o. tervehtimään. Olemme tavanneet aivan o. Söimme o. Tulkoon jo tässä o. mainituksi, että - -. O. sanoen hän on aika lurjus. Kuulimme asiasta o. eräillä kahvikutsuilla. Ankarassa kilpailussa lyötiin kaksi ennätystäkin kuin o. Tekee työnsä kuin o. ja hotaisemalla. **-mennä** *v.* par. mennä ohi.

ohimeno *s.* Odottakaa suojakorokkeella autojonon o:a. Jäädä odottamaan sateen o:a. **-paikka** *s.* **-yritys** *s.*

ohim|et[56] *s. mon. harv.* sivut, vyötärys. | Hänestä et saa kunnon nappausta koskaan, vaan tuolla hän teiskaa haaroissa kuin kissa, kynsii ja likistelee toisen o:ia sen riivatun tavalla KIVI.

ohimo[2] *s.* **1.** korvan, kulman ja päälaen välinen pään osa, ohaus. | Vasen, oikea o. O:ilta kihartunut, harvennut, harmaantunut tukka. O:ita poltti ja korvissa surisi. O:t jyskyttävät, takovat. Veret jyskyttävät o:illa. Painaa voitonseppele jkn o:ille. Ja o:illas väikkyy tunnon rauha K.LEINO. Sankarittaren sädekehä o:illaan PEKKANEN. **2.** *murt.* nivustaive. | [Tautia manataan] napoa navertamasta, / o:ita ottamasta KAL.

ohimohiukset *s. mon.* O. jo hiukan harmahtavat.

-ohimoinen[93] *poss.a.* Harmaa-, hopeao.

ohimo|kalvo *s. anat.* ohimolihasta peittävä vahva jännekalvo. **-kihara** *s.* **-kuoppa** *s.* **-leukaluuside** *s. anat.* ohimoluun poskilisäkkeen juuresta alaleuan luun nivellisäkkeeseen ulottuva side. **-lihas** *s. anat.* leukaluun ohimolisäkkeestä lähtevä ja ohimoluuhun viuhkamaisesti kiinnittyvä puremalihas. **-lohko** *s. anat. fysiol.* Aivojen vasen ja oikea o. **-luu** *s. anat.* parillinen luu, joka muodostaa osan aivoontelon sivu- ja alaseinämää ja sijaitsee takaraivonluun, päälaenluun ja kitaluun isojen siipien välissä. **-rengas** *s. kansat.* ohimoille hiuksiin kiinnitetty koristerengas. **-sauma** *s. anat.* loivana kaarena pääkallon sivuilla kulkeva sauma, joka liittää toisiinsa ohimo- ja päälaenluun. **-seutu** *s.* ohimon seutu. **-suomu** *s. anat.* ohimoluun suomu; ks. suomu. **-suon|i** *s.* Suuttui niin että o:et pullistuivat. **-tukka** *s.* Tarttua jkta o:an. **-valtimo** *s. anat.* ohimoseudussa sijaitseva pinnallinen o. on ulomman päänvaltimon suoranainen jatke. **-vika** *s. murt.* nivuskohju.

ohipääsy *s.*

ohitse *adv., postp.* ja *prep.* ohi (B); ks. sen merk.-ryhmiä.

I. *adv. (1.a.)* Ajaa, mennä, kulkea, lentää, virrata o. Kiertää, kaartaa, pujahtaa o. Hän meni juuri äsken tästä o. Ampua o. Kuula vihelsi o. Pistin pääni sisään, kun sattui matka o. LINN. *(b.)* Pyrkiä, päästä o. A. ei päästänyt kilpailijoitaan o. *(c.)* Linjuri ei pysähtynyt, vaan ajoi o. *(2.)* Edettiin rajalle asti ja hiukan o:kin. Onnettomuushetkellä olimme jo hiukan o. kylästä. *(3.)* Pahoinvointi meni pian o. Aamiaisen aika on jo o. Kesä oli jo o. Vaalit, juhlat ovat o. Vaara, hätä, puute on o. Ja nuoruuden rakkaudet olivat o. JOTUNI. Uni

oli o., arkielämä, jännittynyt odotus alkoi WALTARI. Pahin lienee jo o.

II. *postp.* ja *prep.* *(1.a.)* Ajaa, kulkea, mennä jkn t. jnk o. Kiersimme koulun o. Auto hurahti o:mme. - - o. Raatihuoneen ja sivu Säätytalon AHO. Kaarina seisoi miettien ja katseli hänen o:en IRIS UURTO. — Joki virtaa itäpuolelta kaupungin o. - — Koko näytelmän kaunis kuvasarja kulkee silmiemme o. ikään kuin koholla maasta TARK. Ei sitä suurempaa risahdusta maapallolla, joka pääsisi hänen korviensa o. AHO. He kamppailivat omaa kamppailuaan uutten tapausten jo kohistessa heidän o:en LEINONEN. Isäni, jos tämä malja ei voi mennä minun o:ni, minun sitä juomattani, niin tapahtukoon sinun tahtosi UT. — [Kysymys] jonka o. ei kukaan kristitty ole voinut mennä määräämättä tavalla tai toisella kantaansa siihen nähden AK. - - pyrkivät yksilölliseen onneen o. kaiken kansan onnen LEINO. *(b.)* Pyrkiä edellä kulkevan ajoneuvon o. Kiri kilpatovereidensa o. *(2.)* [Juna] oli ajanut pysäkin o., kauas sen laiturin sillasta AHO. - - paljas naama näyttää jatkuvan otsan o. syvälle lakin sisään E.JAAKKOLA. *(3.)* Oli jo päästy pahimman pula-ajan o. Viivyttiin o. puolenpäivän.

ohit|taa[2*] *v.* -us[61] *teonn.* **1.** kulkea ohi(tse), sivuuttaa. | Laiva o:taa majakan. O:imme kirkon vasemmalta. Kadetit o:tamassa [ohimarssissa] sotamarsalkkaa. Vastaantulijoiden o:taminen. Partiot o:tivat toisensa tuskin sadan metrin päästä. — *Erik.* **a.** vars. liikenneterminä: mennä edellä kulkevan henkilön t. ajoneuvon ohi edelle; vrt. sivuuttaa. | Vastamäessä o:us on kielletty. — [Juoksija] o:ti väsyneen kilpaveikkonsa. **b.** mennä jssak pysähtymättä t. poikkeamatta edelleen. | Pikajuna o:taa useimmat asemat. O:imme kylän vilauksessa. Jäljessä tulevat voimat puhdistavat etumaisten hyökkäysosastojen o:tamat [= edetessään tuhoamatta jättämät] tukikohdat ja pesäkkeet. **2.** mennä jtak kohtaa, rajaa tms. pitemmälle, mennä jnk yli, ylittää. | O:imme huomaamatta napapiirin. Juna oli jo o:tanut rautatiesillan. [Kuulantyöntäjä] o:ti viimeisellä työnnöllään entisen ennätyksen merkin. **3.** *kuv.* **a.** ajasta. | Pula-ajan lienemme jo onneksi o:taneet 'eläneet pula-ajan yli, päässeet pula-ajasta'. Pahimmat tulvat on jo o:ettu. — Kesä oli tosin o:tanut [= kulunut yli] puolivälinsä Y.KOKKO. **b.** paremmuudesta, enemmyydestä yms. | N. on tällä teoksellaan o:tanut monta aikaisempaa mestaria. Tuotanto on jo o:tanut [= ylittänyt] edellisen vuoden määrän.

ohitus|kohta *s.* **-paikk|a** *s.* Kapeille tieosuuksille on rakennettu erityisiä levennettyjä sivuutusja o:oja. **-yritys** *s.*

ohj|a[11] *s.*, tav. *mon.* = ohjas 1. | Suitset o:ineen. Ajaa o:at höllällä, kireällä. Pitää o:at tiukalla. Kiristää o:ia. Vetää, tempoa o:ista. Otti o:at käteensä ja lähti ajamaan. Antaa hevoselle o:ia 'nykäistä ohjista liikkeelle lähdön t. hoputuksen merkiksi'. Olla o:issa 'ajajana'. Käydä o:iin 'ajamaan'. - - käsi o:assa orosen, / toinen neien kainalossa KAL. — *Erik.* ratsastuksessa. | Hevonen käy "o:an alla" silloin, kun se painamalla päätä alas koettaa välttää [kuolainten] suukappaleen oikeata vaikutusta SO. Hevonen käy "o:an yli", kun se kohottamalla päätään liian paljon niin, että se on melkein vaakasuorassa asennossa, koettaa välttää suukappaleen oikeaa vaikutusta SO. — *Kuv.* vars. eril. hallintaa, ohjaamista, määräysvallassaan pitämistä yms. tarkoittavissa ilmauksissa. | Jumalall' on onnen o:at, Luojalla lykyn avaimet SL. Kruunulla on pitkät o:at SL. Vaasan joukkueella oli o:at käsissään [t. hallussaan] koko ottelun ajan. - - kun käsissä Klaus Flemingin / ol' o:at maamme armaan KRAMSU. Ottaa talon, hallituksen o:at käsiinsä. Roosevelt sai o:at käsiinsä v. 1931. A. piti o:at tiukasti käsissään. Liike menestyi hyvin niin kauan kuin perustaja itse oli o:issa. Uusi hallitus astunut o:iin. Pitää jkta t. jtak o:issa 'pitää kurissa, hallinnassaan, hallita, hillitä'. Ei tuonikäinen mies tavallisesti enää äidin o:issa kulje. Ei saanut Juha ajatuksiaan omiin o:iinsa, ne kulkivat, mitä teitä itse tahtoivat AHO. Antaa jklle vapaat o:at 'antaa jkn tehdä mielensä mukaan'. Antaa mielikuvitukselleen, intohimolleen vapaat o:at 'päästää valloilleen, antaa täysi vapaus'. — *Yhd.* nahka-, nuorao:at; apu-, käsio:at; hallitus-, pelio:at.

ohjaaja[10] *tek.* < ohjata. **1.** Auton, moottoriveneen o. Lentokoneen o. ja tähystäjä. Paloruiskun suihkun o. Liikenteen o:na toimiva poliisi. Juhlamenojen o. Poikatyön, opintojen o. Näytelmän, filmin o. Ihmiskohtaloiden o. Oikeudentunto oli hänen tekojensa o. — *Yhd.* elokuva-, näyttämö-, teatterio.; lääkintä-, opinto--, sotilas-, urheilu-, valistuso.; lasten-, nuoriso-o.; veistono.; ylio. **2.** vars. *tekn.* ohjain. | Venttiilin o. Käämikoneen langan o.

ohjaaja|koulu *s.* Ilmavoimien o:koulun käynyt lentäjä. **-koulutus** *s.* Lentäjien o. **-kurssit** *s. mon.* Ilmapuolustusliiton järjestämät o.

ohjaajan|hytti *s.* Bussin, ilmalaivan o. **-istuin** *s.* Lentokoneen, auton o. **-koppi** *s.* Kuorma-auton, lentokoneen o. **-paikka** *s.* **-tutkinto** *s.*

ohjaaja|opettaja *s.* **-oppilas** *s.* lentokoneen ohjaajaksi koulutettava henkilö.

ohjaajaton[27] *kar.a.* O. lentokone.

ohjaaja|vierailu *s.* teatterin henkilökuntaan kuulumattoman henkilön vierailu näytelmän ohjaajana. | Näytäntö oli samalla Vilho Ilmarin o. **-voitto** *s.* vars. näytelmän t. elokuvan ohjaajan saavuttama menestys.

ohjaamat|on[27] *kielt.a.* jota ei (voi t. tarvitse) ohjata;)(ohjattu, ohjattava. | O:tomana ajelehtiva laiva. — O. ilmapallo. Kiskoja pitkin kulkeva, o. vaunu.

ohjaamo[2] *s.* se lentokoneen tms. osa, jossa ohjauslaitteet ovat ja jossa ohjaaja toimii. | Lentokoneen, kuorma-auton, nosturin o.

ohjaant- = ohjaut-.

ohjail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < ohjata. *(I.1.)* O. tukkien kulkua keksillä. Myrskyn vuoksi oli laivan o:u vaikeata. Purtes ei huku, ei konsanaan, / sitä Herrasi ohjaelee! HLV. — *Mer.*

toimenpiteistä, jotka aluksen ohjauksen osana välittömästi vaikuttavat aluksen kulkusuuntaan t. -nopeuteen; *syn.* manövroida. | Aluksen o:u. *(2.)* Valtio pyrkii yhä enemmän o:emaan ja säännöstelemään kansalaisten elämää. Kielen kehityksen tietoinen o:u. -- Jumala oli o:lut hänen elämäänsä joka kohdassa PAKK. *(3.)* Vanhemmat lapset o:ivat nuorempiaan lukemaan opeteltaessa. Sielunpaimen koettaa o. laumaansa oikeille poluille. Sokeanakin ja virratessaan ilman filosofista o:ua on elämä ihastuttava asia SILL. -- o:i häntä talon töille, opasteli askareille AK.

ohjai|n[56] *s.* ohjauslaite. | Lentokoneen o:met. Polkupyörän o. Karan, laakeripesän o. Sahattavan laudan paksuus säädetään aseteltavalla o:mella. — *Mer.* = ahdin 2. — *Yhd.* korkeuso.; hihnan-, karan-, langan-, terän-, venttiilino.; hyrrä-, vipuo.

ohjain|kela *s. mer.* suurissa purjealuksissa kela, jolla ohjaimista vetämällä raa'at käännetään haluttuun suuntaan. **-tanko** *s.* ohjaustanko. | Polkupyörän o.

ohjakseton[57] *kar.a.* < ohjas. | O. hevonen. — *Kuv.* Mielikuvituksen o. lento.

-ohjaksinen[63] *poss.a.* < ohjas. | Höllä-, tiukkao.

ohja|s[61] *s.*, tav. *mon.* **1.** nuora t. hihna, jolla vars. hevosta ohjataan ja jonka päät on kiinnitetty joko välittömästi suitsien kuolainrenkaisiin tai ratsastimiin (jotka tällöin luetaan ohjaksiin); *yks.* tav. tällaisen ohjauslaitteen oikea t. vasen puoli, ohjavarsi; myös: vain toisesta päästään kiinnitetty vastaavanlainen ohjausnuora t. -hihna; *syn.* ohja. | Suitset ja o:kset. Otti o:kset käteensä ja lähti ajamaan. Kyntömies panee o:kset kaulaansa. Pitää o:kset höllällä, kireällä, tiukalla. Pidentää, lyhentää o:ksia. Tiukentaa, kiristää o:ksia. Vetää, nykiä, tempoa o:ksista. Tempaisi o:ksista ja maiskautti suutaan lähtömerkiksi. Antaa ratsulle vapaat o:kset 'päästää ohjakset löyhälle ja antaa ratsun kulkea mielensä mukaan'. Isäntä itse oli o:ksissa 'ajoi itse'. Hevonen oli kovasuinen eikä totellut o:sta. — Vasen, oikea o. Kiristää toista o:sta. -- veti virkkua vitsalla, / löi oritta o:ksella KAL. — Poroa ohjataan yhdellä, kyljeltä toiselle heitettävällä o:ksella. — *Kuv.* vars. eril. hallintaa, ohjaamista, määräysvallassaan pitämistä yms. tarkoittavissa ilmauksissa. | Olla liikeyrityksen, hallituksen, valtion o:ksissa 'johdossa'. O:ksia hoiteli silloin Kekkosen neljäs hallitus. Joukon johtajalla oli o:kset tiukasti käsissään. Ottaa onnensa o:kset omiin käsiinsä. Käy valtakunnan o:ksiin nyt mies, / työn tyynen, vaan ei miekan LEINO. O:kset kumminkin joutuivat Leenalle, Olli jäi tohvelin alle ALKIO. Pitää jkta, jtak o:ksissa 'pitää kurissa, hallinnassaan, hallita, hillitä'. Valtiovalta on pyrkinyt tiukentamaan o:ksia verotusasioissa. Kovan alkuvauhdin jälkeen juoksijain oli hiukan hellitettävä o:ksia 'hidastettava vauhtia'. **2.** *el.* linnun silmän ja nokantyven välinen pään yleisestä väritykseltä poikkeava juova. | Kiirunakoiraan o:kset ovat mustat.

ohjas|haka *s.* haka, jolla ohjakset kiinnitetään suitsiin. **-hihna** *s.* Poron o. **-koe** *s.* Kantakirjaan tarjotulla hevosella suoritetaan vireyden toteamiseksi juoksu- ja o. **-lihas** *s. anat.* pään ja kaulan yläosaa liikuttava niskalihas. **-mie|s** *s.* ohjasten hoitaja, ajaja. | Olla o:henä. **-nuora** *s.* Ostaa o:a. O. oli kiertynyt hevosen jalkoihin. **-ot|e** *s.* vars. ratsastuksessa. | Oikea, väärä o. Myötäävä o. Hevonen alistuu o:teeseen 'tottelee ohjausta'. **-per|ät** *s. mon.* ajajan puoleinen ohjasten pää. | Vyyhdetä o. kuorman päälle. Läimäyttää hevosta o:illä. Ruuna sai o:iä lautasilleen. **-suoli** *s. anat.* pohjukaissuolen ja paksusuolen välinen ohutsuolen alaosa.

ohjast|aa[2] *v.* **-us**[61] *teonn.* ajaa hevosta ohjaksista ohjaten. | O. hevosta. Poika o:i hyvin mielellään. Tasainen, nykivä, kovakourainen o:us.

ohjastel|la[28] *frekv.v.* < ed. | Varsaa olisi jo aika ruveta o:emaan.

ohjas|tuntuma *s.* Ilmoittaa o:tuntumalla tahtonsa hevoselle. Säilyttää kevyt o. hevosen suuhun. **-vaikutus** *s.* Ratsastaja hallitsee hevostaan ohjas- ja pohjevaikutuksen avulla. Pidättävä, myötäävä o. Kohottava o. saadaan aikaan siten, että ratsastaja kohottamalla käsiään antaa hevosen päälle ja kaulalle korkeamman asennon SO. **-varsi** *s. harv.*, tav. *mon.* ohjas. | Oikea, vasen o. Huovit sitoivat heidät heidän omiin o:insa IVALO.

ohja|ta[85] *v.* **I.** obj:llisena. **1.** saattaa jk kulkemaan haluttuun suuntaan, haluttua tietä, haluttuun paikkaan, halutulla tavalla, pitää halutussa t. oikeassa suunnassa, hallita jnk kulkusuuntaa. **a.** ajokkaan, kulkuneuvon, vedettävän työvälineen tms. ohjaamisesta. | O. hevosta ohjaksilla. O. poroa, härkävaljakkoa. O. autoa, polkupyörää, lentokonetta. Laivaa o:taan peräsimellä. O. venettä melalla. Potkukelkkaa o:taan sekä käsiä että jalkoja käyttäen. Auraa o:taan perän kädensijoista. O. auto tiepuoleen, portista sisään. Yhteenajon sattuessa autoa o:nnut mies kuoli sairaalassa. Hylje o:a kulkuaan etujaloillaan. Lintu o:a lentoaan sekä pyrstöllään että siivillään. — Liikenne o:ttiin (kulkemaan) sivukatuja pitkin. Tie o:ttiin [= johdettiin] rautatien alitse. — *Mer.* suunnitella ja suorittaa t. suorituttaa aluksen turvallisen kulun matkan aikana vaatimat merenkululliset ja muut hyvän merimiestaidon edellyttämät tehtävät, navigoida. | Päällikkö o:a alusta. O. alus satamaan, avomerelle, vuonoon, karille. O:ttu suunta 'suunta johon alusta ohjataan, pidetty suunta'; vrt. suunta veden suhteen, purjehdittu suunta. — *ohja|ttava* (a.) **-ttavuus**[65] (omin.) jota voidaan ohjata; us.: ohjauslaitteilla varustettu. | O:ttava kelkka, leikkiauto. O:ttava ilmapallo, kaukoammus. Laite, joka huomattavasti parantaa liidokin o:ttavuutta. Alus menetti o:ttavuutensa. **b.** yl. jnk liikkuvan esineen, virtaavan aineen tms. kulkusuunnan t. -asennon hallitsemisesta t. säätämisestä. | O. kirjoittamaan opettelevan lapsen kättä. Uitettavia tukkeja o:taan keksien ja puomien avulla. Laite, joka o:a työstettävän kappaleen sorvin terän eteen. O. moottoriruiskun suihkua. Palopesäkkeisiin

o:ttiin [= suunnattiin] voimakkaat vesisuihkut. O. vesi ojia pitkin pellolta pois.

2. ed:een liittyen: tietä t. kulkusuuntaa näyttäen t. neuvoen johtaa, johdattaa, opastaa, saattaa jku t. jk jhk. **a.** paikasta. | Vieraat o:ttiin sisään pääovesta. Airuet o:avat juhlayleisön paikoilleen. Pakolaiset o:ttiin salateitä rajan yli. Sattumako lie o:nnut nuo vaunut hänen ohitsensa juuri nyt! JÄRN. — Vainu o:a koiran jäljille. Tienviitta o:si matkalaiset perille. — O. [= suunnata] askelensa, kulkunsa, matkansa jhk, jnnek. Uutisen kuultuaan isä o:si askeleensa suoraan naapuriin. Laiva o:si kulkunsa länteen. — *Kuv.* O. jku oikealle tielle, rikosten poluille. -- o:ten meidän jalkamme rauhan tielle UT. **b.** asemasta, tilasta. | Pelkkä sattuma o:si meidät yhteen. Ja Herra o:tkoon teidän sydämenne Jumalan rakkauteen ja Kristuksen kärsivällisyyteen UT. **c.** puheen, ajatusten, huomion tms. suuntaamisesta, johdattamisesta jhk. | O:si puheen muihin asioihin. O. jkn huomio, mielenkiinto jhk. -- tähtitiede o:si katseen mittaamattomiin avaruuksiin TARK.

3. vaikuttaa määräävällä tavalla, suuntaa antavasti jkn tekoihin t. toimintaan, jhk kehitykseen tms.; johtaa, saattaa tekemään jtak. | Niin heikko luonne on helposti o:ttavissa. N:n toimintaa on aina o:nnut lämmin isänmaanrakkaus. Jättäytyä pelkästään tunteidensa o:ttavaksi. Jumala o:a ihmisten kohtaloita. Tässä kohdin on oikea vaisto o:nnut kirjailijaa TARK.

4. saattaa jk toiminta merkkejä, neuvoja, ohjeita tm. antamalla sujumaan halutulla t. oikealla tavalla; antaa (käytännöllistä) opastusta, opastaa, neuvoa. | Liikennettä o:ava konstaapeli. O. voimisteluharjoitusta, -esitystä, lasten leikkejä. O. nuorison vapaa-aikojen harrastuksia. O. jkn opintoja, lukuja. O. koululaisia ehtojen luvussa. O. lapsia siisteyteen. Opettamaan tottunutta maisteria halutaan o:amaan kahta oppikoululaista ruotsissa [ilmoitus]. Hän o:si [= neuvoi] minut kääntymään asiassa puoleensa. — O. näytelmä, elokuva, radiokuunnelma 'opastaa näyttelijät näytelmän sisällyksen ja osiensa ymmärtämiseen ja vastaavien ilmaisumuotojen keksimiseen sekä muovailla yhteisesitys (ja us. suunnitella näyttämöllepano)'. — O. liikkeen toimintaa. O. valtion taloutta haluttuun suuntaan. O:ttu [= suunnitelma]talous. Hallintoneuvosto valvoo ja o:a yhtiön johtokunnan toimintaa. Valtio pyrkii yhä enemmän o:amaan ja säännöstelemään talouselämää. Karjanjalostusta o:ava yhdistys.

II. ilman obj:a ryhmään I.1.a liittyen alkaa t. aluksella kulkemisesta: suunnata kulkunsa. | Laiva o:si avomerelle, rantaan, satamaan. Vihollisalus o:si suoraan kohti. Retkikunta o:si ensin Kreetaan ja sieltä Egyptiin.

ohjat|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* **1. a.** ohjakseton. | O. hevonen, ratsu. **b.** ohjauskyvytön. | -- hyljätä hänen, heittää hänen o:tomana venosena myrskyjen haltuun! KIVI. -- pursi, mua mi vienyt on, / nyt koht' on purjerikko, o. A.V.KOSKIMIES. **2.** *kuv.* vapaa, hillitsemätön, hillitön. | -- antoi ajatusten o:tomina kiitää AHO. -- tyhjää miellejuoksun o:onta leikkiä EINO KAILA. O. rakkaus, tunne-elämä. O. hurjastelu. Markkinatappeluiden sekava o:tomuus.

ohjaukselli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* ohjaukseen kuuluva, sitä koskeva, ohjaus-. | O:sinkin keinoin oli onnistuttu lisäämään näytelmän vaikuttavuutta. O:sesti erinomainen filmi.

-ohjauksinen[63] *poss.a.* Jalka-, käsio.; kauko-o.; helppo-o.

ohjau|s[64] *s.* **I.** ohjaaminen. **1.** Veneen, laivan o. Moottoriajoneuvon, lentokoneen o. Tarkka, varma o. Kova vauhti tekee auton o:ksen epävarmaksi. Hyvä näkyvyys helpottaa o:sta. — Höyryn o. sylinteriin. Työstettävän kappaleen koneellinen o. — *Yhd.* kauko-o.; kulissi-, luisti-, sauva-, tanko-, venttiilio. **2.** -- elämäsi o:shan on aivan omassa vallassasi eikä kenenkään muun PÄIVÄR. — Lasten leikkien valvominen ja o. Ammatinvalinnan o. Antaa jklle o:sta asiakirjojen laatimisessa, opintojen suunnittelussa, ehtojen luvussa. Poika on opetellut lukemaan minkäänlaista o:sta saamatta. Toimia jkn o:ksen alaisena, o:ksessa. Opiskella jkn o:ksella, par. ohjaamana, ohjauksen alaisena. — Näytelmän, oopperan o. Elokuva, jonka käsikirjoitus on Juhani Tervapään, o. Edvin Laineen. **II.** konkr:mmin. **1. a.** vars. *tekn.* ohjausjärjestelmästä, -laitteistosta. | Kaavakuva auton o:ksesta. Automaattisella o:ksella varustettu leikkuri. **b.** *tekn.* par. johde, ohjain. **2.** *vanh.* ohje, neuvo, viite. | Kun siis tässä käyn antamaan teille muutamia viitteitä ja o:ksia noista asioista SILL. Tällaiset viittaukset -- saattavat sisältää arvokkaita o:ksia sammon perikuvan löytämiseen E.N.SETÄLÄ. Ja saatuaan unessa Jumalalta o:ksen, etteivät palaisi Herodeksen luo, menivät he [tietäjät] toista tietä takaisin omaan maahansa UT. — Puuryhmää tai puuta, joka vanhoista ajoista on ollut maantunnuksena ja laivaliikkeen o:ksena, älköön -- hävitettäkö LK.

ohjaus|akseli *s. tekn.* koneen akselista liikkeensä saava väliakseli, johon kiinnitetyt epäkeskot, nokat tms. liikuttelevat luistia, venttiilejä, hanoja tm. laitteita. | Auton o. **-eli|n** *s.* **1.** Ahven käyttää parillisia eviään o:minä. — *Tekn.* ohjain, ohjauslaite. | Lentokoneen o:-met. **2.** Liikenteen o. **-hihna** *s.* Ajoporon o. **-hila** *s. rad.* Elektroniputken o. **-holkki** *s. tekn.* Kierresorkan, venttiilin o. **-huone** *s.* Sähkövoimalaitoksen o. kojetauluineen. **-hytti** *s.* Laivan, moottoriveneen, kuorma-auton o. **-istuin** *s.* ohjaajan istuin. **-jalas** *s.* Salaoja-auran o. **-jännit|e** *s. rad.* Johtamalla ohjaushilaan sopivia o:teitä elektronien virtausta voidaan ohjata halutulla tavalla. **-järjestelmä** *s.* Auton, lentokoneen o. **-kappale** *s. tekn.* Venttiilin kara liikkuu o:essaan. **-kara** *s. tekn.* Venttiilin o. Konepistoolin lukon palautinjousen o. **-kehr|ä** *s. tekn.* Dieselmoottorin ohjausakseli o:ineen. **-keskus** *s.* Voimalaitoksen o. **-kirja** *s. mer.* O:n saanut luotsioppilas. **-kisko** *s.* O:jen välissä liukuva luisti. Hissikorin o:t. **-koe** *s.* Lentäjän todistuksen saamiseksi suoritettava o. **-koje** *s.*

-kompassi *s.* Aluksen o. 'peränpitokompassi'. **-kone** *s.* Höyrylaivan o. vaikuttaa suoraan peräsinpalkissa oleviin kankiin. Robottilentokoneessa on itsetoimiva, hyrrävaikutukseen perustuva o. **-koneisto** *s.* Auton, lentokoneen o. Polttomoottorin o. **-koppi** *s.* Kuorma-auton, nostokurjen o. **-kurki** *s.* Auran o. **-kurssit** *s. mon.* Kristillisen nuorisoliiton o. Ilmapuolustusliiton järjestämät o. **-ky|ky** *s.* **1.** kyky ohjata. | Varma o. Luottaa jkn o:kyyn. — Taloudellinen o. Elokuva oli loistava näyte hyvästä o:vystä. **2.** par. ohjattavuus. | Laivan, lentokoneen o. Purjevene menetti o:kynsä. **-kykyi|nen** *a.* -syys *omin.* **-kytkin** *s. tekn.* Hissin o. **-kyvyt|ön** *a.* -tömyys *omin.* Humalainen linja-autonkuljettaja oli aivan o. Moottoriajoneuvoa ei pidä uskoa o:tömän käsiin. — Alus ajelehtii o:tömänä. Tulla, vaurioitua o:tömäksi. **-käyrä** *s. mat.* käyrä, jota myöten kartiota, lieriötä muodostava suora liikkuu. **-köy|si** *s.* Ruorirattaan liike siirretään o:den välityksellä peräsimen kääntövipuun. Väkipyörän nosto- ja o:det. **-laakeri** *s. tekn.* Henkilöauton vetoakselin o. **-laatta** *s.* **-lait|e** *s.* **1.** Auton, polkupyörän, auran, laivan o. Lentokoneen o:teet käsittävät vakaimen, korkeusperäsimen siivekkeet, sivuperäsimen ja sivuvakaimen. Kaukolennoissa käytetty automaattinen o. — Luistin, poran terän, venttiilin o. Tukkien o. kehyssahassa. Näyttämövalaistuksen hoito- ja o:teet. **2.** *tekn.* mäntämoottoreissa laite, joka männän liikkuessa sylinterissä yhdistää oikealla hetkellä sylinterin pään vuoroin höyryn-, kaasuntm. tulo- ja menoputkeen ja erottaa sen niistä määrähetkellä. — *Yhd.* hana-, luisti-, venttiilio. **-levy** *s. tekn.* O:jen välissä liikkuva sahanterä. **-liik|e** *s.* Autonajajan, lentäjän o:keet. **-lista** *s.*, vars. *tekn.* johde-, johtolista. | Sorvin, höylän o. **-merkki** *s.* Liikenteen o. **-mutteri** *s.* **-nasta** *s.* Pistoolin patruunain o. **-nuora** *s.* Leijan o.

ohjaus|paikka *s.* ohjaajan paikka. **-pato** *s.* Uittoväylään rakennettu o. **-peräsin** *s.* Sukellusveneen o. **-pint|a** *s. tekn.* johde-, johtopinta. | Työstökoneen o. Ristikappaleen o. Pystysuorien o:ojen välissä liikkuva luisti. Kamanahöylän siirrettävä o. **-puomi** *s.* ohjepuomi. **-pylväs** *s.* tanko, johon auton ohjauspyörä on kiinnitetty. **-pyörä** *s.* **1.** ohjauslaitteisiin kuuluva pyörä, jota kääntämällä kulkuneuvoa tms. ohjataan, "ratti". | Auton o. Hoidella o:ä. Tarttua o:än 'ryhtyä ohjamaan, ajamaan'. Olla o:ssä 'ohjata, ajaa'. Laivan o. eli ruoriratas. Useissa lentokoneissa on ohjaussauvan tilalla o. **2.** kulkupyörä, jonka kääntyminen pystysuoran akselin ympäri määrää ajoneuvon, auran tms. kulkusuunnan. | Auton ohjaus- ja vetopyörät. Traktoriauran, äkeen o. **-pyörästö** *s.* Äkeen, jyrän o. **-pöytä** *s.* Röntgenkoneen o. moninaisine mittareineen ja muine laitteineen. **-ratas** *s.* ohjauspyörä (1). | Laivan, auton o. **-rulla** *s.* Paperin kulkua painokoneessa ohjaavat o:t. **-ruuvi** *s. tekn.* Auton ohjauspylvään alapäässä oleva o. liittää ohjauspylvään ohjauskoneiston muihin osiin. **-sauva** *s.* kädensijallinen tanko, jota liikuttelemalla lentokoneen korkeusperäsimen ja siivekkeiden asentoa voidaan säätää. **-sii|pi** *s.* Tuulilataajan o. Raketin o:vet. Turbiinin o. 'johtosiipi'. **-silmukka** *s.* Kiinnitysnuoran o. **-silta** *s. mer.* komentosilta. **-suora** *s. geom.* suora, joka täyttää sen ehdon, että toisen asteen käyrän mielivaltaisen pisteen etäisyys tästä suorasta suhtautuu saman pisteen etäisyyteen polttopisteestä kuten eksentrisyyden käänteisarvo. **-suunta** *s.* Aluksen, lentokoneen, työstettävän kappaleen o. **-sääntö** *s. mer.* Alusten ohjausja kulkusäännöt 'kansainväliset säännöt alusten yhteentörmäämisen ehkäisemiseksi merellä'. **-taide** *s.* näytelmän, elokuvan tms. ohjaajatyö taidemuotona. **-taito** *s.* Autonkuljettajan, lentäjän o. Manövroiminen on o:a kysyvien liikkeiden suorittamista aluksella, lentokoneella yms. **-tanko** *s.* vrt. ohjauspyörä 1. | Polkupyörän, moottoripyörän o. Perämoottorin o. Lentokoneen o. 'ohjaussauva'. **-tapa** *s.* **-tappi** *s. tekn.* Sahanterän, valukehyksen o. **-taso** *s.* Leijan o:t. **-taulu** *s. tekn.* kojetaulu. **-tela** *s.* Vanutuskoneen o. **-toiminta** *s.* Karjanjalostustyön piirissä harjoitettu neuvonta- ja o. **-tu|ki** *s.* Työkappaleen o:et. **-työ** *s.* Nuorison valistus- ja o. Filmin o:stä vastaa N. **-ur|a** *s. tekn.* Kiilan muotoisissa o:issa liikkuva työpöytä. **-vaarna** *s. tekn.* Valumuotin o:t. **-valssi** *s. tekn.* Vanutuskoneen o. **-varmuu|s** *s.* Alkoholi vähentää moottoriajoneuvon kuljettajan o:tta. — Laite, joka lisää ajoneuvon o:tta. **-varsi** *s.* Sähkökaustisen polttokärjen o. Polkupyörän o. 'pystytanko, jonka yläpäässä on ohjaustanko'. **-viiv|a** *s. mer.* O:at 'kaksi laivakompassin rasian reunassa 180°:n etäisyydellä toisistaan olevaa pystysuoraa uurretta'. O:oja ja kompassilevyn keskipistettä yhdistävä suora ilmaisee laivan pituussuunnan. **-vipu** *s.* **-virhe** *s.* Yhteenajon syynä oli karkea o. **-virta** *s. sähk.* **-väline** *s.* Hevosen o:itä ovat suitset ja ohjakset.

ohjautt|aa[28] *fakt.v.* < ohjata. | Kaappaajat o:ivat laivan avomerelle.

ohjautu|a[44] *pass.v.* (*rinn.* ohjaantua) < ohjata. | Sadevesi o:u katolta räystäskouruja pitkin maahan. Pääosa liikennettä o:u juuri sitä tietä. Askeleeni o:ivat kirkkoon. Matka o:i Ruotsin kautta Tanskaan. Keskustelu o:i edellisen päivän tapahtumiin. Kehitys o:u uusille urille.

ohje[78] *s.* **1. a.** jhk opastava, neuvoa antava suullinen t. kirjallinen lausuma, neuvo, opastus, viite. | Suullinen, kirjallinen, painettu o. Koneen käyttöä ja hoitoa koskevat o:et. O:ita sähkölaitteiden käsittelyyn. Keittokirjassa on o:ita ruoan laittamisesta. Antaa o:ita. Annan sinulle sen o:en, että et sekaannu toisten asioihin. Saada jklta neuvoja ja o:ita. Menetellä o:iden mukaan, noudattaa o:ita. **b.** ed:een liittyen: vars. ylemmän alemmalleen antama toimintaa t. menettelytapaa koskeva (tav. ainakin jossain määrin velvoittava) neuvo; vrt. sääntö, käsky, määräys. | Komppanian päällikkö selosti partion johtajalle tehtävän ja antoi yksityiskohtaiset o:et. Vankien vartioimisesta annetut viralliset o:et. Kouluhallituk-

sen laatimat opetusopilliset o:et. Paikalliset viranomaiset toimivat ylemmältä taholta saamiensa o:iden mukaan. Poiketa o:ista. O:iden vastainen menettely. **c.** jkn toimintaan määräävästi t. ratkaisevasti vaikuttava, jkn toimintaa ohjaava asia t. periaate, ojennusnuora, johtotähti; normi, malli. | Raamattu uskonopin ainoana o:ena. N:n toiminnan ylimpänä o:ena on ollut koko kansan hyvinvointi. Pitää jtak toimintansa o:ena. — Tuomarin o:et 'kokoelma yleisiä oikeusperiaatteita, jotka ovat v:sta 1734 olleet painettuina lakikirjaan'. Kumminkin saa tuomari käyttää o:ena tuomitessaan maan tapaa, jos se ei ole kohtuuton eikä säädettyjä lakia sellaisen tapauksen varalle ole AK. [Kasvattajan] pitää muistaa, että jyrkkä, kaavamainen vaativaisuus sopii huonosti siihen, missä harkinta ja kärsivällisyys ovat välttämättömiä toiminnan o:ita HOLLO. — Oikeinkirjoituksessa o:ena pidetty teos. Kokoelmaa laadittaessa on o:ena pidetty vastaavaa ruotsalaista laitosta. Veroa määrättäessä o:ena pidettävä taulukko. O:ita antava eli normatiivinen kielioppi. **d.** *yhd.* Harjoitus-, hoito--, järjestys-, kasvatus-, keitto--, keräys-, kilpailu-, kirjoitus-, kuljetus-, kutoma-, käsittely-, käyttäytymis-, käyttö-, kääntämis-, lausunta-, leipomis-, liputus-, luoma-, lämmitys-, menettely-, merkintä-, oikeinkirjoitus-, opetus-, pyynti-, rakenne-, ruoanlaitto--, ruokinta-, sidonta-, suoritus-, terveydenhoito--, tilaus-, toimeenpano--, toiminta-, tutkimus-, työ-, työskentely-, valmennus-, valmistus-, voimistelu-, värjäys-, ääntämiso.; oikeus-, siveys-, terveys-, tyyli-, työo.; asiamies-, tuomarino.; elämäno.; erikois-, perus-, pää-, yleiso.

2. *konkr.* kulkua t. suuntaa ohjaava laite, ohjain, johde. | Karikkoisille kulkuväylille o:iksi rakennetut loistot. O:iden [= puomien] väli on täynnä ohuita tukkeja -- joiden kulkua miesten on autettava tönimällä niitä liikkeelle HAANPÄÄ. Kaiteiden asemesta voidaan [tien turvalaitteina] käyttää matalampia o:ita AK.

ohjeelli|nen[03] *a.* -suus[05] *omin.* ohjeita antava, normatiivinen. | Kristillisten uskontokuntien opin o:set muodostelmat eli tunnustuskirjat.

ohje|hinta *s.* tuottajan, viranomaisen tm. ohjeeksi suosittama hinta. **-kirja** *s.* ohjeita sisältävä kirja; ohjeena käytetty kirja. | Säilönnän o. Katekismus rippikoulun o:na. **-kirjanen** *s.* O. kansakoulujen luonnonopin opetuksen tarpeiksi. **-kirje** *s.* **-kirjelmä** *s.* **-kirjoitus** *s.* **-kokoelma** *s.* **-lause** *s.* tunnuslause, johtolause, motto. | "Terve sielu terveessä ruumiissa" on nykyaikaisen kasvatustaidon o. **-lehtinen** *s.* Koneen mukana seuraa o. **-lippu** *s.* Apteekista lääkemääräyksellä toimitettuun lääkkeeseen kiinnitetty o.

ohjelm|a[13] *s.* **1. a.** luettelomainen suunnitelma t. selonteko siitä, mitä jssak tilaisuudessa (konsertissa, juhlassa, kokouksessa tms.) t. jnk ajanjakson aikana teatterissa, radiossa tms. esitetään t. käsitellään, missä järjestyksessä esitykset tapahtuvat, ketkä esiintyvät tms. | Konsertin, lausuntaillan, iltaman, juhlan o. Kilpailujen, kongressin, neuvottelupäivien o. Teatterin, radion o. Elokuvateatterin tämänviikkoinen o. Ensimmäisen kokouspäivän o. on seuraava: - -. Kuningasvierailun virallinen o. Painettu o. Kurssien yksityiskohtainen o. julkaistaan sanomalehdissä. O:assa mainittu tanssiesitys jää sattuneesta syystä pois. O:aa oli viime hetkessä muutettava. Poiketa o:asta. — *Erik.* lehtinen t. vihkonen, johon on kirjoitettu t. painettu jnk tilaisuuden ohjelma, ohjelmalehtinen, -vihkonen. | O:ia saatavana juhlasalin ovelta. O. maksaa 50 mk. Ostaa o. Yleisö rapisutteli o:iaan. — *Yhd.* käsio. **b.** kaikki se, mitä jssak taidetilaisuudessa, juhlassa, kokouksessa tms. t. jssak taidelaitoksessa, radiossa tms. esitetään; jnk tilaisuuden [jne.] esitysten kokonaisuus. | Juhlassa oli runsaasti o:aa. Iltaman o. oli monipuolinen ja arvokas. Hauska, ikävä, kuiva o. Etukäteen suunniteltu, improvisoitu o. O:an suorittajat ja yleisö. Konsertinpitäjä suoriutui vaikeasta o:astaan erinomaisesti. O. käsitti yksinomaan Chopinin sävellyksiä. O. alkaa. O. päättyi ja yleisö alkoi poistua salista. O:an viimeisenä numerona oli - -. O:an täytteeksi soitamme äänilevyn. Varsinaisen o:an päätyttyä oli tunti tanssia. Kokouksen virallinen o. päättyi. Arki-iltoina radio lähettää o:aa klo 23:een asti. — Seurustelun ja kahvinjuonnin välillä seurattiin oopperan taiteilijain esittämää o:aa. Kutsujen eräntä koetti keksiä o:aa vieraiden viihdyttämiseksi. **c.** *yhd.* Elokuva-, konsertti-, radio-, teatterio.; juhla-, kokous-, vierailuo.; kurssi-, leirio.; baletti-, kabaree-, laulu-, musiikki-, sirkus-, tanssio.; aamu-, ilta-, päivä-, viikko-o.; erikois-, rinnakkais-, täyte-, yhteis-, yleiso.; toiveo.

2. a. yl. jtak hanketta, toimintaa tms. varten tehdyt, tav. yhtenäisen, järjestelmällisen kokonaisuuden muodostavat suunnitelmat; (noudatettavaksi tarkoitettu) selonteko niistä päämääristä, joihin jku, jk yhdistys, poliittinen puolue, taiteellinen t. tieteellinen toiminta pyrkii, jnk toiminnan johtavista periaatteista yms. | Harjoitustuntia varten tehty o. Kansakoululaitoksen käsityönopetuksen o. Kustannustason alentamiseksi laadittu o. Hallituksen o. työttömyyden lieventämiseksi. Toimikunta on ottanut o:aansa myös sairaalaolojen parantamisen. O:an toteuttaminen tuotti suuria vaikeuksia. — Puolueen o:an pääkohdat. Poliittinen, sosiaalinen o. Sanomalehden talouspoliittisissa kysymyksissä omaksuma o. Runoilijan kirjallinen o. — *Yhd.* harjoitus-, kasvatus-, kilpailu-, koulutus-, luku-, matka-, opetus-, opinto--, opiskelu-, peli-, rakennus-, toiminta-, tutkimus-, työ-, urheilu-, valmennus-, valmistus-, voimisteluo.; maatalous-, sosialisoimis-, teollisuus-, työllisyys-, varustautumis-, verotuso.; koulu-, sairaalao.; kansallisuus-, kieli-, suomalaisuuso.; hallitus-, puolueo.; elämäno.; rauhano. **b.** vars. *puhek.* laajentuneessa merk:ssä yl. suunnitelmista, siitä mitä jku aikoo tehdä, suunnittelee tekevänsä, mitä jklla on tapana jnk ajanjakson aikana tehdä tms.; us. päiväjärjestys. | Seuraavana

päivänä matkalaisilla oli hyvin tiivis o. O:aamme kuului mm. vierailu Antti-sedän luona. Onko sinulla mitään o:aa [= suunniteltua, ajateltua] täksi illaksi? Kun päiväksi ei ollut muutakaan o:aa, pistäydyin museoon. Iltakävely kuului hänen jokapäiväiseen o:aansa. O:assa oli nyt talvipalttoon laittaminen SILL. -- kaikkien piikitteleminen kuuluikin hänen jokapäiväiseen o:aansa KIANTO.

ohjelma|ehdotus *s.* **-ilta** *s.* ohjelmallinen ilta. | Kerholla oli joka viikko yhteinen o.

-ohjelmainen[03] *poss.a.* Arvokas-, hauska-, hyvä-, ikävä-, kevyt-, kuiva-, lyhyt-, pitkä-, runsas-, suppea-, vakavao.

ohjelma|jaosto *s.* Kerhon, yleisradion o. **-johtaja** *s.* Yleisradion o. **-julistus** *s.* Uuden hallituksen o. Nuoren kirjailijapolven intomielinen o. **-kirja** *s.* O. koulujen ja kotien lastenjuhlia varten. — Hitlerin o. "Taisteluni". **-kirjailija** *s.* Ohjelma- ja tendenssikirjailija. Kommunistinen o. **-kirjanen** *s.* Koulun o. **-kirjoitus** *s.* Aikakauslehden näytenumerossaan julkaisema o. Marxin ja Engelsin julkaisema Kommunistinen manifesti oli vallankumouksellisen sosialismin o. **-kohta** *s.* ohjelman kohta; ohjelmanumero. **-kokous** *s.* ohjelmallinen kokous. **-kysymys** *s.* ohjelmaa koskeva kysymys. **-lause** *s.* ohje-, tunnuslause. **-lausunto** *s.* vrt. ohjelmakirjoitus. **-lehti(nen)** *s.* lehti(nen), johon taide- tms. tilaisuuden ohjelma on painettu. | Konsertin, kokouksen, konferenssin o.

ohjelmalli|nen[03] *a.* -sesti *adv.* -suus[05] *omin.* **1.** *poss.* O. illanvietto, iltama, tilaisuus, kokous. O:set lopettajaistanssit. **b.** ohjelman mukainen, suunnitelmallinen; tarkoitusperäinen, tendenssimäinen; ohjelma-. | O. venäläistämistyö. Sääasemilla tehdään havaintoja säännöllisesti ja o:sesti. O:sesti hoidetut metsät. Ajaa o:sesti jnk aatteen asiaa. — O. mieterunous. O. propagandakirjoitus. Aatteellinen ja taiteellinen o:suus. -- kaikki o. saksalaisuus oli hänelle [Goethelle] täysin vierasta KOSKENN. [Kauppis-Heikki] näki — kenties hieman o:sesti — miesten itsekkyyden ja raakuuden naisten kärsimysten ja sortumisen aiheuttajana TARK. — *Mus.* O. musiikki 'ohjelmamusiikki'. **2.** ohjelmaa koskeva, ohjelma-. | Sosialistiryhmien o:set erimielisyydet. Realismin o:set vaatimukset. O:set kysymykset.

ohjelma|musiikki *s. mus.* soitinmusiikki, joka pyrkii kuvaamaan jnk otsikon t. selvittävän "ohjelman" ilmaisemaa ulkonaista t. sisäistä tapahtumasarjaa t. tunnelmaa, kuvaileva musiikki;)(absoluuttinen musiikki. **-neuvosto** *s.* Yleisradion o.

ohjelman|luonnos *s.* **-mukai|nen** *a.* -sesti *adv.* tav. ⌒. **-muutos** *s.* **-suorittaj|a** *s.* myös ⌒. | O:ina oli tunnettuja taiteilijoita. **-suoritus** *s.* tav. ⌒. **-täyt|e** *s.* O:teeksi soitettiin äänilevyjä.

ohjelma|numero *s.* jnk tilaisuuden ohjelman osana oleva esitys, ohjelman kohta. | Hauskin, ensimmäinen o. Juhlan, lentonäytöksen, kilpailujen o:numerot. Iltamien viimeisenä o:numerona oli näytelmä. **-puhe** *s.* Uuden pääministerin o. Poliittinen o. **-päätös** *s.* ohjelmaa koskeva päätös. **-realismi** *s.* ohjelmallisesti ja tarkoitusperäisesti jllak taiteen alalla, vars. kirjallisuudessa toteutettu realismi, tendenssirealismi. **-runous** *s.* jnk aatteellisen ohjelman mukainen runous. | Isänmaallinen o. **-suomalaisuus** *s.* suomalaisuus aatteellisena ohjelmana. | Kansallisen herätyksen ajan o. **-toimikunta** *s.* Teatterin, ylioppilasosakunnan, juhlan, kokouksen o.

ohjelmat|on[57] *kar.a.* -tomuus[05] *omin.* O. kerhoilta. Puolueen johtoa syytettiin o:tomuudesta.

ohjelma|vaatimus *s.* ohjelmaan sisältyvä vaatimus. | Punaisen diktatuurin vanhat o:vaatimukset. **-vihko(nen)** *s.* vrt. ohjelmalehti(nen). | Painettu o. Kilpailujen o.

ohjelmisto[1] *koll.s.* (< ohjelma) kaikki se, mitä jku taiteilija, taidelaitos tms. eri tilaisuuksissa ohjelmanaan esittää. | Teatterin, kuoron o. Jk kappale kuuluu, otetaan teatterin o:on. Näytelmä, joka on pysynyt o:ssa kauan. Tämän kokeneen näyttelijän o. oli monipuolinen. — *Yhd.* konsertti-, näyttämöo.; kantao.

ohjelmoi|da[18] *v. harv.* laatia ohjelmia, suunnitella, kaavailla. | O:n siinä koko tulevan elämämme onnen AHO. O:daan vastaanotot, myynnit ja kirjanpidot KARHUM.

ohje|luettelo *s.* Ääntämisen ja oikeinkirjoittamisen o. **-nuora** *s. kuv.* ojennusnuora. | Pitää rehellisyyttä o:naan. **-painos** *s.* normaalipainos. | Katekismuksen, kirkkokäsikirjan o. **-palk|ka** *s.* jllak työalalla noudatettavaksi asetettu palkka, normipalkka. | Metsätyöalan o:at. **-parru** *s.* Tietä reunustava o. **-pato** *s. metsät.* pato, jonka tarkoituksena on kivisen ja mutkaisen uittoväylän syventäminen ja tukkien ohjaaminen; vrt. seur. **-puomi** *s. metsät.* uitettavien puiden kulkua haluttua väylää pitkin ohjaava puomi. **-puomitus** *s. metsät.* vrt. ed. **-seinä** *s. metsät.* suiste. **-sään|tö** *s.* julkisen viraston, viranomaisen, laitoksen tms. tehtäviä koskevien säännösten yhdistelmä; vrt. johtosääntö. | O:nössä määrätään laitoksen järjestysmuoto ja sen toiminnan yleiset perusteet. Valtioneuvoston, kansaneläkelaitoksen o. Köyhäinhoidon o. O. Suomen Valkoisen Ruusun ritarimerkkiä varten. O:nön mukainen, vastainen. Laatia, vahvistaa o. — *Sot.* eri yhtymien ja aselajien koulutusta ja toimintaa t. eri palvelushaaroja koskevien ohjeiden ja määräysten kokoelma. — *Yhd.* harjoitus-, koulutus-, laivapalvelus-, ratsastus-, sisäpalvelus-, sotilaskuljetus-, tarkastuso.; liikenne-, viestiliikenne-, virkapukuo.; kenttä-, varuskuntao.; mallio. **-sääntöehdotus** *s.*

ohjesääntöi|nen *a.* -syys *omin.* erityisten säännösten alainen;)(vapaa. | O:sen elinkeinon harjoittamiseen vaaditaan erityinen elinkeinolupa. O. prostituutio.

ohje|taulu *s.* **-taulukko** *s.* **-vihko(nen)** *s.* Uuden kirjoituskoneen mukana on o.

ohkai|nen[03] *a.* -sesti *adv.* -suus[05] *omin.* tav:mmin ohut.

ohkia[17] *v. harv.* oihkia.

ohkoi|nen[03] *a.* -suus[05] *omin.* = ohkainen.

ohko|levy, -paperi *s.* erittäin ohut levy, paperi.

ohmi[1] [ōmi] *s.* sähkövastuksen yksikkö. — *Yhd.* meg-, mikro-o. **-mittari** *s.*

ohminen[63] [ōmi-] *a. sähk.* O. [= Ohmin lain mukainen, tasavirta-, pätö]vastus.

oho, ohoh [tav.: oho'-] *interj.* vrt. oh, ohhoh, ohoo. Ilmaisee mm: **1.** osanottoa, sääliä, surkuttelua. | Ohoh, sattuiko pahastikin? Ohoh, tyttö parka! Ohoh, mun poikani poloinen, / olit jäädä jo suuhun illan LEINO. **2.** hämmästynyttä, kummastelevaa, yllättynyttä huomaamista t. toteamista; us. myös sävyltään pilkallisena t. ivallisena. | Ohoh, onpas täällä väkeä! Oho, eipä hän vähään tyydykään! Oho, oikeinko oma auto! Oho oho, kuulkaapas sitä! Oho, onko kello tosiaan jo noin paljon! — *Erik.* anteeksipyynnön tavoin. | Ohoh, taisin polkea varpaillenne! Oho, suokaa anteeksi! **3.** epäuskoista t. (epäilevän) torjuvaa asennetta; joskus: tokkohan, niinköhän, kaikkea vielä, vielä mitä, älä luulekaan. | Se on varma asia! — Oho! | Ohoh, taidatpa panna omiasi! Ohoh, ei minua niin vain narrata! Hänkö tässä komentelemaan, ohoh! -- säkissäkös me porsas ostettaisiin, ohoh! LINN. Vai veisit minulta laivani, herttua, parhaan tukeni, oho! IVALO. **4.** kiusoittelevaa, ilkkuvaa, vahingoniloista suhtautumista. | Ohoh, taidat olla rakastunut siihen heilakkaan! **5.** *kansanr.* säkeenalkuisena puhuttelu- t. aloitussanana. | Ohoh viisas Väinämöinen, / tietäjä iän-ikuinen! KAL. Ohoh sinua, rauta raukka, / rauta raukka, koito kuona KAL. Ohoh kullaista kotia, / armasta ison eloa! KANT.

ohoi [oho'i] *interj.* huhuiluna: hohoi. | Onko täällä ketään, o.! | Joutuen tänne, o.! Ladatuita jo pyssyjä tuokaa *MANN.

ohoo [ohō'] *interj.* ilmaisemassa vars. hämmästynyttä, kummastelevaa t. yllättynyttä huomaamista t. toteamusta; us. myös sävyltään pilkallisena, ivallisena, väheksyvän torjuvana, epäilevänä tms.; vrt. oho, ohoh. | O., joko he ovat tulleet! O., onhan täällä muitakin! | O., kas vain! Maksaa velkansa ... AHO. O., en tiennytkään, että olet niin suuri herra! | O.! Vai sinunlaisesi tässä rupeavat komentelemaan! | Aion joskus päästä ministeriksi. — O., eipä vähä mitään!

ohr|a[11] *s.* **1.** Hordeum, heinäkasveja, tav. H. sativum, tavallinen viljelty ohra. | O. on maailman vanhin viljalaji. Kaksi-, neli-, kuusi-, monitahkoinen o. Lapin, Piikkiön o. Hiiren o. 'Hordeum murinum'. O:an tähkä, vihneet, jyvät. — *Koll.* vars. kasvavasta ohrasta; ohrasta ravintoaineena. | O. on oraalla, hiuksella, näyttää jo hiusta. Pellossa kasvaa o:aa. Kylvää, niittää, leikata o:aa. O:asta saadaan nyt hyvä sato. O:assa on nokipäitä. Kylvää pelto o:alle, o:aksi. Lehmät ovat o:assa 'ohrapellossa'. O:an hinta, tulli. O:asta leivottu kakku. — *Yhd.* kultao.; nuokku-, pystyo.; vihantao.; rehuo. **2.** tav. *mon.* ohran siemenistä; leikatusta ohrasta. | Hehto, kilo o:ia. O:ista tehdyt maltaat. Syöttää hevosille o:ia. O:at ovat [t. o. on] vielä seipäässä. — *Yhd.* siemeno.; mallas-, panimo--, suurimo-o.

ohra|-auma *s.* **-haasia** *s.* **-halme** *s.* **-hiutale** *s. ruok.*, tav. *mon.* litistetty ohrasuurimo. | O:ista keitettyä puuroa.

ohrai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* **1.** *ain.* O. leipä. O:set maltaat. Keitä o:set oluet. / makujuomat maltahiset KAL. — *S:sesti*; vrt. ohraleipä. | No jo nyt otti o. [= kävi ohraisesti]! **2.** *poss.* O:sia kauroja. **3.** *kuv.* huono, paha, tukala, onneton. | Tärisevissä kärryissä istujilla oli o:set oltavat. Mutta appiukolle oli onni paljon o:sempi J.SAULI. — Käy o:sesti 'käy huonosti, hullusti, onnettomasti, ei onnistu, tulee tapaturma, tms.'. Sellaisessa uhkayrityksessä voi käydä o:sesti. Jo alkuerissä N:lle kävi niin o:sesti, että hän ei päässytkään jatkamaan kilpailua.

ohra|jauho *s.*, tav. *mon.* **-jauhovelli** *s.* **-kahvi** *s.* paahdetuista ohrista keitetty kahvin korvike. **-kuhilas** *s.* **-kärpänen** *s.* Chlorops pumilionis, kärpänen, jonka toukat tuhoavat ohraviljelyksiä. **-laiho** *s.* **-lajike** *s.* **-leipä** *s.* Eväänä oli voita ja o:ä. — *Kuv.* Nyt meidät otti o. 'nyt meille käy t. kävi ohraisesti'. Jo otti o. **-lie|mi** *s.* Vatsatautinen sai juoda ohutta o:ntä. **-lyhde** *s.* **-maa** *s.* **-maltaat** *s. mon.*

ohrana[15] *s.* tsaarin Venäjän salaisen valtionpoliisin nimitys; *halv.* yl. salaisesta valtiollisesta poliisista. | O:n asiamies, kätyri. Olla o:n kirjoissa.

ohraneste *s.* oluesta. | Eero, valeleppas uunille kannullinen olutta, niin tiedämmehän mille maistuu o:en löyly KIVI.

ohran|jyvä *s.* — *Kuv.* Jklla on o. silmässä 'jku on humalassa'. **-kuori** *s.*, tav. *mon.* ohranjyvän kuori. **-kylvö** *s.* **-lehtikärpänen** *s.* Hydrellia griseola, vars. ohrassa elävä lehtimiinaaja. **-leikkuu** *s.* **-leseet** *s. mon.* **-olki** *s.*, tav. *mon.* **-oras** *s.* **-rouheet** *s. mon.* **-siemen** *s.* **-tähkä** *s.* **-viljely(s)** *s.*

ohra|pelto *s.* **-puuro** *s.* ohraryyni- t. ohrajauhopuuro. **-rieska** *s.* Savolainen o. **-rievä** *s.* Hämäläinen o. **-riih|i** *s.* O:en puinti. Olla o:ellä. **-ruoho** *s.* Vogelia, ristikukkaisiin kuuluvia kapealehtisiä, pienikukkaisia rikkaruohoja.

ohraryyni *s.*, tav. *mon.* **-makkara** *s.* **-puuro** *s.* **-velli** *s.*

ohra|salama *s.* elosalama. **-sarka** *s.* **-sato** *s.* **-sei|väs** *s.* Viimeiset o:päät korjattiin pelloilta eilen. **-suurimo** *s.*, tav. *mon.* **-säkki** *s.* **-sääski** *s.* Mayetiola l. Cecidomyia destructor, pieni sääski, jonka toukka jyrsii viljakasvien korsia. **-tynnyri** *s.* **-vainio** *s.* **-valkea** *s.* elosalama. **-valtai|nen** *a.* Suomen pohjoisosa kuuluu maatalousmaantieteellisesti o:seen vyöhykkeeseen. **-velli** *s.* ohraryyni- t. ohrajauhovelli.

ohto[1]* *s.*, vars. *runok.* = otso.

ohueen *adv.* ohuelti, ohuesti. | Sivellä o. maalilla. Kasvit peitettiin o. havuilla.

ohuehko[2] *mod.a.* -sti *adv.* < ohut. | O. lauta, paperi, vaate, kangas, maalikerros. — O. hirsi, naula, lanka, viiva. — O. ääni.

ohuelta *adv.* tav:mmin seur.

ohuelti *adv.* ohuena kerroksena, ohueksi kerrokseksi, ohuesti, vähän;)(paksulti, syvälti. | Lunta oli maassa hyvin o. Ruokamultaa on pellossa liian o. Sivellä o. voita, rasvaa, maalia. Kullata, nikkelöidä, maalata o. Maa on kastunut vain o. Höylätä raakalaudasta pintaa pois o.

ohuen|lainen[63] *a.* -laisesti *adv.* ohuehko. | O. lauta. O. kesäpuku. O:laisesti maalattu pinta. O. seinä, kuori. — O:laista liimaa, öljyä. **-puoleinen** *a.* = ed.

ohuinen[63] *a.* gen:n t. poss.-suff:n määrittämänä: niin ohut kuin (määrittävä sana ilmaisee). | Silkkipaperin o. kalvo. Neulankärjen o. piikki.

ohukai|nen[63] **1.** *a. harv.* -sesti *adv.* ohut, ohkainen. | O. pusero. O. voileipä. Siveli leivälleen voita vain o:sesti. **2.** *s. ruok.* vetelästä taikinasta erityisessä ohukaispannussa rasvassa paistettu ohut, pyöreä paistos, ohukas, räiskäle, "lätty". | Paistaa o:sia. — *Yhd.* omena-, peruna-, piimä-, pinaatti-, verio.

ohukais|pannu *s. ruok.* ohukaisten paistamiseen käytetty valurautainen, paksu, tav. seitsenlokeroinen paistinpannu. **-taikina** *s.*

ohukas[90*] *s. ruok.* = ohukainen.

ohuke[78*] *s. kirj.* pisteen vahvuinen suluke, jollaisia käytetään kirjainten välissä latomusta harvennettaessa.

ohu|t[73] *a.* -esti *adv.* -us[65] *omin.* (ohueen, ohuelta ks. myös erikseen) ohkainen, ohkoinen, ohukainen;)(paksu. Merk.-ryhmien raja ei aina ole selvä.

1. a. enemmän t. vähemmän levymäisten esineiden t. muodostumien paksuudesta: läpimitaltaan, paksuudeltaan (suhteellisen) pieni, hieno;)(paksu, vahva. | O. laatta, lastu, lista. O. leipäviipale. Höylätä lauta o:emmaksi. Taikina kaulitaan o:eksi levyksi. O. kirja, vihkonen, patja. O. nahka, kangas, pelti, pahvi, paperi. O. jää, lasi. O. kalvo, ketto, kuori. Äänet kuuluivat selvästi o:en seinän läpi. O:iksi kuluneet kengänpohjat. O. [= ohutseinäinen] kahvikuppi, maljakko. O:et [= ohutkankaiset] kesävaatteet. Harsomaisen o. pusero. Pukeutua o:esti 'ohuihin t. vähiin vaatteisiin, kevyesti'. O. kuin hämähäkin verkko. — O. turve-, ruokamultakerros. O. lumipeite. O. maalikerros, kultaus. Maalata, lakata, silata o:esti. Käytävälle levitettiin o:esti hiekkaa. Talveksi liian o:esti peitetyt ruusut. Perunat kuoritaan mahdollisimman o:esti. — *Kuv.* -- ahertaa leipäänsä [= toimeentuloaan] hankkiessaan, joka parhaassakin tapauksessa jää verrattain o:eksi [= niukaksi] AK. Mutta syömisen puoli käynee o:emmaksi [= niukemmaksi] PÄLSI. — *Yhd.* paperin-, seitino. **b.** pitkänomaisten, tav. liereiden esineiden t. muodostumien paksuudesta: ympärysmitaltaan (suhteellisen) pieni, hoikka, hieno, hento, solakka, soukka;)(paksu, vahva, täyteläinen. | O. puu, oksa, korsi, juuri. O. tanko, seiväs, keppi. O. naula, neula, puikko. O:een kärkeen päättyvä torni. O. köysi, lanka, siima, säie. O. johto, putki, pilli, suoli, tiehyt. O. vesisuihku. O:et sormet, sääret. Vyötäröltä o. kuin muurahainen. Laiha ja o. kuin humalasalko. Nenä oli o. ja terävähkö SILL. — *Yhd.* langano. **c.** vars. viivojen, raitojen tms. tasokuvioiden leveydestä: kapea, kaita, hieno, soukka;)(leveä. | O. viiva, raita. O. valojuova. O. veriviiru otsassa. O:iksi nypityt kulmakarvat. Piirtää o:esti 'ohuin viivoin'. O:ella viivatekniikalla tehty radeeraus. O:et huulet. [Kaarinan] huulet pusertuvat o:iksi vastatusten TALVIO. — Lineaaritaktiikan aikana rintaman muodosti o. [)(syvä], leveä linja. Rintaman o. keskusta murtui. -- ainoastaan tuolta kannaksen o:immalta kohdalta saattoi järvi kiilua sen [metsän] läpi LEHT.

2. a. osaksi 1.a-kohtaan liittyen tukasta yms.: ohuena kerroksena oleva, harva, niukka;)(paksu, vahva, tiheä. | O. tukka. Hevonen, jolla on o. harja. Päälaki kiiltää o:en tukan alta. — O:tta [= harvaa] heinää. **b.** ilmasta, kaasusta: massaltaan tilavuuteen verrattuna pieni, harva;)(tiheä. | Ylöspäin mentäessä ilma muuttuu o:emmaksi. Korkeilla vuorilla on ilman o:uden vuoksi vaikea hengittää. — *Kuv.* Elää puhtaan aatteellisuuden o:issa ilmakerroksissa. **c.** nesteestä, seoksesta: juokseva, vetelä, löysä; laiha;)(sakea, paksu. | Maali saadaan o:emmaksi sekoittamalla siihen esimerkiksi tärpättiä. Pinta siveltiin o:ella lakalla. O:tta voiteluöljyä, ihovoidetta. O. seos, liuos, uute. O. taikina, puuro. Ruokana oli o:tta vesivelliä. **d.** ryhmiin 1.a ja 2.b liittyen. | O. pilvenhattara. Taivas on o:essa pilvessä, vetäytyy o:een pilveen. O. sumu. Yö tuli o:ena ja valkeana hämynä HELVI HÄMÄLÄINEN. — *Kuv.* O. ja pintapuolinen sivistys. Vain o. [= harvalukuinen] yläluokka puhui ranskaa KOSKENN. -- ei välittänyt verhota ivaansa o:ellakaan kohteliaisuudella AK.

3. äänestä;)(täyteläinen. | Vanhus puhui o:ella äänellä. Falsettiäänen väri on o. eikä sillä ole rintaäänen kantavuutta. Seinän takana löi kello o:ella äänellä viisi kertaa. Kaukaa kuului tanssin jyske ja viulun o. vingutus NUORTEVA. — O. sointisävy. O. soitinnus, soinnutus 'jossa vain harvat sävelet t. soittimet soivat samanaikaisesti'.

4. valosta: valju, kuulas, hauras. | Syysaamun o. valo.

5. a. lievä, vähäinen, heikko, kevyt, heiveröinen. | Kasvoille levisi o. puna. O. hymy. Kävi o. tuuli. Kadulla pani o. syksyinen viima hänen laihan vartalonsa hytisemään vilusta PEKKANEN. Yöorvokin o. hieno tuoksu SILL. Uni oli kuitenkin niin o:tta, että hän saattoi selvästi kuulla Puputin kolistelevan tallissa WILKUNA. -- silmissään ja koko olemuksessaan kuin o. uinailu IRIS UURTO. — *Valok.* O. [= valonpidätyskyvyltään suhteellisen heikko, vaalea] suodatin. O. negatiivi 'lyhyen aikaa, heikosti kehitetty t. valotettu negatiivi, jossa huippuvalot ovat kevyet'. **b.** vars. esteettisessä kielenkäytössä: voimaton, väritön, veretön, hento, heiveröinen, pinnallinen;)(voimakas, väkevä, verevä, syvällinen. | Novelli, jonka henkilökuvat ovat kirjallisia ja o:ita. Henkiseltä panokseltaan o:ita, vaikkakin muodollisesti loistavia runoja. Tämän romaanin ajanväri on o. ja epämääräinen. O:esti luonnehdittu henkilökuva. O., elämälle vieras estetismi. Näyttelijät olivat saaneet tehtäväkseen täyttää o:et tyyppikuvansa konkreettisella elämällä R.KOSKIMIES. Sen tähden valistuksen ilmoituskäsitekin on

yleensä niin väritön ja o. kuin ajatella saattaa A.J.PIETILÄ.

ohut|hie[83] *s.* hie, jonka paksuus on pienempi kuin 0,03 mm. **-huulinen** *a.* O. suu. O. nainen, **-ihoinen** *a.* O. toukka. **-ilmainen** *a.* O. säiliö. **-juoksui|nen** *a.* nesteestä: ohut, juokseva. | O. verineen kaltainen neste. O:sta spriilakkaa. O. seos, öljy. **-kaulainen** *a.* Pitkä- ja o. nainen. O. pullo. **-kettoinen** *a.* O. solu. **-korti|nen** *a.* O. ruoho, heinä. **-kuorinen** *a.* O. puu, hedelmä, peruna. **-kärkinen** *a.* O. purasin, ruisku, neula, piirrin. **-laitainen** *a.* O. vene. **-lankainen** *a.* O. käämi. **-lasinen** *a.* O. pullo, ikkuna. **-lauta**[83] *s. puut.* 5/8—7/8″ paksu ja vähintään 5″ leveä lauta. **-lautainen** *a.* O. laatikko. **-lehtinen** *a.* O. heinä, ruoho.

ohutlevy[83] *s. tekn.* metallilevy, jonka paksuus on enintään 3 mm, ohkolevy. **-seppä** *s.* **-teollisuus** *s.* **-teos** *s.* **-työ** *s.*

ohut|lihainen *a.* O. kala. **-luminen** *a.* vähäluminen. | O. talvi. **-multainen** *a.* jossa multaa on ohuelti. | O. maa, pelto. **-nahkai|nen** *a.* O:set käsineet. **-paperinen** *a.* O. kirja. **-pilvinen** *a.* O. taivas, sää. **-pohjai|nen** *a.* O:set kengät. **-pukuinen** *a.* ohuesti pukeutunut. **-runkoinen** *a.* O. puu. **-seinäinen** *a.* O. eteinen, teltta. O. savupiippu, putki, suoni. O. lasiastia. O. rakko, pallo. O. solu. **-silavainen** *a.* O. pekoni. **-suoli**[85] *s.* mahanportista paksusuoleen johtava suolen osa. | O. jakaantuu pohjukaissuoleen, tyhjäsuoleen ja sykkyräsuoleen. **-suomuinen** *a.* O. käpy, kala. **-teräinen** *a.* O. naskali, veitsi, kirves, saha. **-tukkainen** *a.* O. vanhus. **-turpeinen** *a.* O. kangasräme. **-vartinen** *a.* O. kuokka, harava. O. kasvi, kukka. **-viivainen** *a.* O. piirros. **-vuori|nen** *a.* O. päällystakki. O:set käsineet. **-ääninen** *a.* O. pilli.

ohuus[85] *omin.* ks. ohut.

oi *interj.* ilmaisee mm.: **1.** ihastusta, mielihyvää. | Oi ihanuutta! Oi ihmettä! Oi, kuinka kaunis! Oi kiitos! Oi, oi, miten kauniisti hän osaa puhua! Oi, kultainen nuoruus! Oi, pyhälle tuntuu ilma, jota hengitän KIVI. Oi sitä Jumalan rikkauden ja viisauden ja tiedon syvyyttä! UT. **2.** toivomusta, toivetta. | Oi, jospa olisin jo kotona! Oi, kunpa lähtisit mukaamme! **3.** (juhlavaa) puhuttelua, kehotusta: oo. | Oi aurinko, sinä kaiken elämän lähde! Älä itke, oi rakkaani! Oi tulkaa! Oi kuulkaatte, kuinka se sykkäilee, / tämä maa ja sen musta multa! LEINO. — *Leik.* Sinä, oi sivistynyt kansalainen, ymmärrät asian paremmin. **4.** yllättymistä, säikähdystä, ihmettelyä. | Oi oi, nyt sinä kaadut! Oi ihme, miten kovaa kyytiä menivät. | Katri luki lehmät — oi Jumala taivaassa! Yksi puuttui NUORUV. **5.** pahoittelua, harmittelua, säälittelyä, myötätuntoa. | Oi anteeksi! Oi voi, kuinka kurja ilma! Oi aikoja, oi tapoja! (Cicero). Oi niitä jumalattomia herroja! KIVI. Oi, oi, kuinka laiha hän on! Eukko tutkittiin ja, oi voi, hermosto ihan pilalla. **6.** kipua, tuskaa, ahdistusta. | Oi oi, miten koskee! Oi voi! kuului sairaan suusta pitkään ja valittavasti. Oi! Murhetta tänkaltaista ei äitin sydän kanna KIVI. **7.** väheksymistä. | Oi voi, ei tuo nyt vielä ole paljon mitään.

oidipuskompleksi *s.* psykoanalyytikkojen mukaan kompleksi, joka aiheutuu pojan äitiä kohtaan tuntemasta eroottissävyisestä kiintymyksestä, johon liittyy kilpaileva suhde isään.

oien- *murt.* ojen-.

oieta[84*] ([86*]) *v.* oi'istua, oikaistua; vrt. ojentua. **1.** tulla suor(emm)aksi, suoreta, suoristua. | Lanka vedetään niin kireälle, että se oikenee. Oienneet kiharat. Selkä oikeni entistä suoremmaksi. Ryhti oikeni. Jalka, polvi, sormi oikenee. Käsi vuoroin oikeni, vuoroin koukistui. Oiennut joustin, luokki. Kankaan rypyt oikenevat silitettäessä. Panna rypistynyt puku ripustimeen oikenemaan. Sirpit keikkuu sukkelasti, / seljät taipuu, oikiaa AHO. — Oikeni [= suoristautui] juhlalliseen kunniantekoasentoon. — O. [= paneutua pitkälleen] vuoteeseensa. Syötyään miehet oikenivat tunniksi lepoon. -- laittautui Siljan sängyn laidalle ja oikeni jo saman tien viereen SILL. — Tie oikeni oikenemistaan. — *Ark.* henkensä heittämisestä, kuolemisesta. | -- sotamies oli niissä [saappaissa] hyökännyt ilkeässä kuulasateessa, hyökännyt, kunnes koivet oikenivat HAANPÄÄ. Minä olisin tapellut koko joukon kanssa, vaikka paikalle olisin oiennut ALKIO. Niin kauan ajoi, kunnes hevonen oikesi tielle LEINONEN. — *Kuv.* A:n varhaissävellysten rytmillinen mutkikkuus on oiennut hänen myöhemmissä, seestyneissä teoksissaan. **2.** melko *harv.* korjautua, parantua, tulla tolalleen. | Kyllähän minä [sairas] tästä jo -- oikenen, tuntuu olokin jo paremmalta kuin eilen KARHUM. — Kyllä se epäkohta pian oikenee, kunhan ryhdytään toimiin. Tyttö ei ottanut torumisesta o:kseen, vaan äksyili edelleenkin.

oieti *adv. kans.* oitis. | Meni o. tiedon saatuaan. Melu vaikeni o. Maksoi kauppasumman o. käteisellä.

oih *interj.* ilmaisee: **1.** kipua, tuskaa, ahdistusta t. säikähdystä. | Oih, miten koskee kovasti! Oih, minä pyörryn! Oih, en voi elää ilman häntä! [Juopunut] oli kajonnut hänen raskaana olevaan vaimoonsa, joka lisäksi oli sen — oih — sisar SILL. Oih, älä, sattuvat vielä näkemään! **2.** ihastusta, mielihyvää. | Oih, kuinka nautinkaan elämästäni! Oih, oih! sitä poikaa, Herran enkeliksi hän tuntui KIVI.

oihka|a[2] *onom.v.* = oihkia. | Sydäntä särkevästi o:va ja valitteleva sairas.

oihkail|la[20] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* (< oihkata) oihkia. | O:i ja valitteli tuskissaan.

oihkais|ta[24] *mom.v.* -u[2] *teonn.* (< oihkata) voihkaista. | O. ääneen. Sairas o:i pari kertaa tuskaisesti.

oihka|ta[35] *onom.v.* oihkia. | -- Helmeri itse oksenteli kuorman päällä o:ten KATAJA.

oihkau|s[64] *s.* oihkaisu, voihkaus. | Sairaan sängystä kuului o:ksia.

oihke[78] *onom.s.* oihkina, oihkailu, voihke, voivotus. | Voivotus ja o. täytti koko akkain parven.

oihk|ia[17] *onom.v.* -ina[14] *teonn.* (tuskissaan) valittaa, voihkia, voivottaa, oihka(t)a, oihkailla. | Haavoittunut o:i surkealla äänellä. O:iva ja hourajeva sairas. Mitäpä siinä o:iminen aut-

taa, antaa menevän mennä LEINONEN. Sairaan o:ina ja valitus.

oi'ist|aa[2] *v.* -us[64] *teonn.* oikaista. **1.** *tr.* ojentaa, suoristaa. | O. kätensä, selkänsä. O. vääntynyt rautanaula. **2.** *intr.* oiustaa. | O:i peltojen poikki naapuriin. Läheisestä mäestä kääntyi tieltä Pitkänniemen polku, o:aen kylään ALKIO. — Tie o:aa puoli kilometriä.

oi'istu|a[1] *pass.v.* (< ed.) oieta, oikaistua. | Tekokiharat olivat sateessa o:neet piikkisuoriksi.

oijoi *interj.* (myös: oi oi) ks. oi. | O., onpa sievä hattu! | O.! Mikä siellä pamahti? O., anteeksi! O., koskee! O., on niitä kummempiakin nähty.

oijus- → oius-.

oik. *lyh.* oikeastaan; oikealla.

oikaisematon[37] *kielt.a.* < oikaista. | O. seinä. O. painovirhe.

oikaisij|a[14] *tek.* < seur. | Piipun, putken o. — Virheen, epäkohdan o. — Järvet ovat kesäisin laivaliikenteen teitä, talvisin maamatkojen o:oita.

oikais|ta[21] *v.* vrt. ojentaa. **I.** *tr.* **1.** tehdä suor(emm)aksi, suoristaa, suorentaa, oi'istaa. | O. vääristynyt naula. O. nuora päistä vetämällä. O. putki suoraksi. Rintamalinjaa o:tiin vetäytymällä eteentyönnetystä tukikohdasta. O. tien, joen, rajan mutka. Tietä on o:tu [= oikaisemalla lyhennetty] 5 km. O. käpertynyt tuohi. O. levy takomalla. Tasolasi on ensin puhallettava ja sitten o:tava. Pullistunut hirsiseinä o:tiin piirujen ja pulttien avulla. O. saappaan varsi. Lommon e:eminen. O. vartalonsa, polvensa, kätensä. O. jalkansa, koipensa suoriksi pöydän alle. O. itsensä ryhdikkääksi. Mittariperhostoukat kulkevat vuoroin koukistaen, vuoroin o:ten ruumistaan. Oli levähtämättä ja selkäänsä o:ematta kitkenyt monta tuntia. — O. itsensä [= paneutua pitkälleen] sänkyyn. O. itsensä pitkälleen, makuulle, levolle. O. selkänsä rahille. O. jäsenensä lepoon, makuulle. [Kettu] o:ee koipensa herttaiseen lepoon AHO. — O. koipensa (ark.) 'kuolla'. Karhu o:i koipensa metsämiehen luodista. Sinun säiläsi merkki ruhossaan on jo niin moni aatelisnulikka o:sut ketaransa viimeisen kerran AK. — Vrt. II.2. | - - jos joku takapalstalainen o:takseen kilometrin väärän käy itselleen polun hänen niittynsä poikki AHO. - - tieni o:in lehtimetsän halki KALLAS. — *Refl.taiv.* suoristautua, ojentautua. | O:ihe suoraksi kumarruksistaan. O:ihe sohvalle pitkälleen, nukkumaan. Kissa o:ekse pankolla ja hyppää alas JOTUNI. — *Erik.* **a.** *mat.* määrittää käyrän pituus kuvion t. laskutoimituksen avulla, rektifioida. **b.** *puut.* O:tu höylätavara 'poikkileikkaukseltaan lähes neliömäinen t. jäykäksi tarkoitettu höylätavara, joka ensin höylätään oikohöylässä ja vasta sen jälkeen lopullisesti'. Yhdeltä puolen o:tu ja toiselta puolen höylätty höylätavara.

2. *harv.* **a.** suunnata, kohottaa jk esine (jkta t. jtak kohden) määrätarkoituksessa, ojentaa. | - - samassa kääntyi hän minuun päin o:ten seipäänsä minua lyödäksensä PÄIVÄR. Ei kukaan o:sut sormeaankaan häntä puolustaaksensa ALKIO. **b.** (käsin) antaa, tarjota, luovuttaa, ojentaa. | "Tuos on toiselle herralle vastaan", sanoi mummo sitten ja o:i pennejä Makkoselle PÄIVÄR.

3. a. korjata virheellisesti, väärin oleva esine (enemmän) oikeaan, normaaliin, tarkoitettuun asentoonsa, suuntaansa, paikkaansa. | O. solmionsa, kauluksensa. O. syrjään kääntynyt lakinlippa suoraan etenpäin. O. portaiden edustalla hujan hajan olevat havut. Jos vanteet eivät ole tasaisesti kaarevat, ne on sellaisiksi o:tava. O. vinossa oleva pylväs, kallelleen painunut savupiippu. Nivelen väärän asennon o:eminen. Ilmakuvien uudelleen projisioimista siten, että mittakaava- ja kaltevuusvirheet tulevat korjatuiksi, sanotaan ilmakuvien o:emiseksi. O. suuntaansa. — Kirje oli jo vanha, se oli o:tu [= lähetetty uudella osoitteella varustettuna] H:kiin HELVI HÄMÄLÄINEN. — *Erik.* lentokoneen kulkusuunnan kääntämisestä syöksystä, kaarrosta tms. normaaliseen (suoraan) (vaaka)lentoon. | O. kone kaarrosta, syöksykierteestä. O:emme koneen syöksystä ja jälleen lennämme turvallisesti vaakalentoa. **b.** saattaa, muuttaa jk väärä, virheellinen asia oikeaksi, paremmalle kannalle, (enemmän) oikean asianlaidan mukaiseksi, (enemmän) tolalleen; korjata (virhe), parantaa. | O. jk asia, virhe, virheellinen tieto, tulos. O. erehdys. O. harhaluulo, -käsitys. O. aikaisempaa kertomustaan. Uusin tutkimus on o:sut aikaisempia käsityksiä. "Ei asia niin ollut", o:i Paavo. Laittomuuden, epäkohdan, kohtuuttomuuden o:eminen. Hinta- ja palkkaneuvostolle annettiin oikeus o. kuoppaan joutuneita palkkoja. O. jkn ääntämistä. Rekisteriin tehtyä merkintää ei saa pois pyyhkimällä o. Vaaliluettelon o:eminen. O. kartta. Joskus hänen teki mielensä sekaantua keskusteluun ja o. heitä, ilmaista heille lyhyesti yksinkertainen totuus PEKKANEN. **c.** neuvojen, nuhteiden, kurituksen t. rankaisemisen avulla ohjata, opastaa jkta t. jtak oikeaan käyttäytymiseen; (tapojen tms. parantamiseksi, jkn kasvattamiseksi) nuhdella, kurittaa t. rangaista; tav:mmin ojentaa. | O. lempeästi, ankaralla kädellä rikkomuksen tekijää. Kuriton lapsi, jota on pakko vitsan avulla o. O. hevosta kovakouraisesti vikuroimisesta. Sotaväkeä lähetettiin o:emaan kapinallista seutua. Käskynalaisen o:eminen on aina tehtävä kiihtymättä.

II. *intr.* **1.** ojentautua, paneutua pitkälleen, makuulle. | O. pitkälleen, makuulle, ruokalevolle. Syötyään N. o:i penkille ja nukkui. Pirtissä oli aina penkkiä matkamiehen o. - - ei nytkään muuta tarvitsisi kuin keitellä sille [miehellensä] aamukahvit ja sitten o. uudelleen sen lähdettyä työhön SILL. **2.** oiustaa. **a.** mennä t. kulkea suor(emp)aan, oikotietä. | O:tiin yli järven suoraan kirkolle. Ei malttanut kiertää tietä pitkin, vaan o:i menemään sieltä, mistä tiesi matkan lyhimmäksi. Ajan voittamiseksi o:ivat tieltä niityn poikki suoraan taloon. O:ivat uutta tietä (pitkin) kaupunkiin. Tulija o:i suoraan meitä kohti. Oikosulussa sähkövirta ei kulje tarkoitettua

reittiään, vaan o:ee sitä tietä, missä vastus on pienin. — Talvitie o:i järven poikki. **b.** tiestä: lyhentää kuljettavaa matkaa menemällä suorempaan kuin jk muu kulkutie. | Uusi tie o:ee kolme kilometriä. Paljon o:eva, mutta hankalakulkuinen polku. **3.** *kans.* kiireisestä, nopeasta liikkumisesta: juosta nopeasti, sännätä, pinkaista, syöksyä. | Juosta o:i karkulaisen perästä. O. karkuun. O:i kuin ammuttu vieraita pakoon. Ja sitten lähdetään o:emaan niin kuin itse piru olis selän takana hiilihangon kanssa ... ALKIO. Yrittämättäkään levähtää hän päätä pahkaa o:i ruoalta raivaukselle KIANTO.

oikaistu|**a**[1] *pass.* ja *refl.v.* < ed.; vrt. ojent(aut)ua. | Isäntä nousi seisomaan ja o:i [= suoristautui] hiukan mahtailevasti. Linnan Lasse antoi sitten muutamille sellaisen ojennuksen, että olivat o. ikipäiviksi [= kuolla] J.SAULI. — Aluksi virheellisenä saapunut tieto o:i pian.

oikaisu[2] *teonn.* < oikaista; ks. sen merk.-ryhmiä. *(I.1.)* Naulan, levyn o. Karkaisun jälkeen suoritetaan terän loppuo. Tien, väylän, rajan o. — Vesiväylää oikaistaessa asetetaan o:n alkuun ja loppuun merkkipaalut. — *Mat.* rektifikaatio. — *Yhd.* rajan-, tieno. *(3.a.)* Kallistuneen lipputangon o. Lentokoneen o. syöksystä vaakalentoon. *(b.)* Erehdyksen, epäkohdan o. Todistaja teki aikaisempaan kertomukseensa muutamia lisäyksiä ja o:ja. Painovirheiden o. Vaaliluettelon, virheellisen verotuksen o. — Ilmassa suoritetut punnitukset kaipaavat o:a, koska ilman nostovoima vaikuttaa eri paljon punnittavaan kappaleeseen ja käytettyihin punnuksiin. — *Erik.*, vars. *mat.* korjaus, korrektio. | Havaintoarvon o:lla tarkoitetaan sitä suuretta, joka on lisättävä havaittuun arvoon suureen oikean arvon saamiseksi. Luvun tarkka arvo on sen likiarvo lisättynä o:lla. *(c.)* Vikuroiva hevonen on tyynellä ja päättävästi suoritetulla o:lla opetettava tottelemaan. *(II.1.)* -- sitten o. pitkäkseen ilman peitettä -- ja sitten nukahtaminen SILL. *(2.)* O:lla voitamme matkassa pari kilometriä, mutta ajassa häviämme, sillä oikotie on huonossa kunnossa. *(3.)* Pojanvintiöiden o. silmittömään pakoon pani epäilemään, etteivät he olleet oikeilla asioilla.

oikaisu|**alasin** *s. tekn.* **-asia** *s. lak.* muistutusasia. **-hakemus** *s. lak.* **-höylä** *s. puut.* = oikohöylä. **-kanne** *s. lak.* **-keino** *s.* **-kerroin** *s.*, vars. *mat.* korjauskerroin. **-koje** *s.* Vinosti otettu lentokuva muunnetaan o:essa pystysuoraan otetuksi. **-kone** *s.* Parkettilaattojen oikaisu- ja höyläyskone. **-käräjä**|**t** *s. mon. hist.* Ruotsi—Suomen kuninkaankäräjät, joissa käytettiin kuninkaan tuomiovaltaa; vrt. etsikko-, tutkintokäräjät. | Tarkkaa eroa o:in ja tuomarikollegion pitämien etsikkokäräjäin välillä ei aluksi tehty. Etsikko- ja o., ks. etsikkokäräjät. **-lait**|**e** *s.* Valssattu metallilanka suoristetaan o:teessa. **-leh**|**ti** *s.* Huomatut paino- ym. virheet on lueteltu kirjan loppuun liitetyssä o:dessä. **-lukija** *s.* korjaus-, korrehtuurinlukija. **-luku** *s.* korjaus-, korrehtuurinluku. **-mittaus** *s.* **-peruste** *s.* **-päätös** *s.* **-työ** *s.* Tien o. **--uuni** *s. tekn.* tasolasin valmistuksessa käytetty uuni, jossa puhallettu ja sylinterimäiseksi tehty lasi pehmenee ja oikenee suoraksi tasaiselle alustalle. **-vaade** *s.* **-vaatimus** *s.* **-vedos** *s.* korjaus-, korrehtuurivedos. **-viivain** *s. tekn.* suorasyrjä.

oike|**a**[21] *a;* oikeastaan, oikeasti, oikein, oikeus ks. erikseen. **I.**)(vasen. **1.** joka sijaitsee samalla t. vastaavalla puolella kuin normaalitapauksessa eniten käytössä oleva käsi, so. vartalon keskiviivasta myötäpäivään olevassa suunnassa, oikeanpuoleinen. | O. silmä, korva, sierain, olkapää, keuhko, käsi, peukalo, jalka, polvi, isovarvas. Sydämen o. eteinen. O. kaulavaltimo, keuhkolaskimo. Maata o:alla kyljellään. O. [= oikean jalan] saapas, sukka. O. [= oikean käden] käsine. O. sivutasku. Lehmän o. sarvi. O. puoli, sivu. Yhtälön vasen ja o. puoli. Käsitteen o. ja vasen määrää junan kulkusuunta. Aluksen o. [= perästä keulaan katsoen oikealla oleva] sivu. Alus purjehti o:an puoleisilla halsseilla 'tuuli puhalsi aluksen oikealta puolelta'. Rintaman, rivin vasen ja o. siipi sekä keskusta. Tien o:alla puolella oleva talo. Sivuuttaa vastaantulija o:alta puolelta. Purjehti niin, että ranta oli aina o:alla kädellä 'oikealla (puolella)'. Tie kääntyi o:aan käteen. Kiertää ruuvia o:aan käteen. O:an käden sorvi. — [Herra] auttaa häntä o:an kätensä voimallisilla teoilla VT. Herra on sinun o:alla puolellasi VT. — *Erik.* kunniasijasta jkn oikealla puolella. | Vieras istui päivällispöydässä isännän o:alla puolella. Ja meni ylös taivaisiin ja istuu Isän o:alla kädellä [= puolella] AK. — *Sähk.* O:an käden (sormi)sääntö 'muistisääntö, jolla määritetään sähköjohdossa kulkevan sähkövirran synnyttämän magneettisen kentän suunta'. — *Urh.* **a.** nyrkkeilyssä; vrt. I.4. | O. [= oikealla kädellä lyöty] suora. Löi o:an koukun vastustajan leukaan. **b.** hevosurheilussa. | Laukkaa kutsutaan o:aksi, kun hevosen oikean puolen jalat ovat enimmän osan laukkahypyn ajasta vasemmanpuolisia edellä. Sen mukaan, kumpi hevosen etujalka polkee maahan ratsastajan istuutuessa kevennyksen jälkeen satulaan, nimitetään ravia joko o:aksi tai vasemmaksi.

2. *oikea käsi* eräissä kuv. sanonnoissa. **a.** paras, korvaamaton apulainen t. tuki, kaikki kaikessa, faktotum. | Sihteerin tulee olla puheenjohtajan o:ana kätenä. Oli kuninkaan erikoissuosikki ja o. käsi. [Hellu] hoiti pikku Annia päivät päätään ja oli äidille kuin o. käsi CANTH. Ompelukoneesta on tullut perheenemännän o. käsi hänen vaatettaessaan perhettään. Rakas puukko, Iisakin o. käsi KATAJA. **b.** Ei voi erottaa oikeaa kättä vasemmasta (alk. VT) 'on (suunnattoman) yksinkertainen t. ymmällään, sekaisin'. | Korven väestön oikeustajunta -- meni siis vähitellen sekaisin. Kuni Niniven lapset, jotka eivät tienneet erottaa o:ata kättä vasemmasta, niin häälyivät kurjalaisten rehellisyyspyyteet ja totuusharrastukset KIANTO. **c.** Vaan kun sinä a'mua annat, älköön vasen kätesi tietäkö,

mitä o. kätesi tekee, että almusi olisi salassa UT. — Valtion rahatalouden hoidossa näyttää toisinaan siltä, kuin o. käsi ei tietäisi, mitä vasen tekee: toisaalla kitsastellaan äärimmäisyyteen asti, toisaalla jaetaan rahaa leveästi.

3. käyttöä, joka liittyy eri puolueryhmille us. maiden eduskunnan t. vastaavan istuntosalissa vakituisesti määrättyyn, puhemiehestä katsottuun istumajärjestykseen: (parlamentin, puolueen jne.) konservatiiviseen, konservatiivisempaan ryhmään, oikeistoryhmään kuuluva, konservatiivinen, oikeistolainen, oikeisto-. | Radikaalit etsivät tukea o:alta puolelta parlamenttia keskustaa vastaan taistellessaan. Puolueen äärimmäinen o. siipi.

4. *s:sesti* ellipt. ilmauksissa: oikea käsi, sivu, puoli tms. | -- ei mitäkään nyt mulla tee, / Uumajall' on o:ani [= oikea käteni], tässä vasen vapisee *MANN. [Varis nostaa] vuoroin vasentaan — pyrstö viippaa oikealle, nostaa o:ataan [= oikeaa jalkaansa] — perä vääntää vasemmalle M.RAPOLA. Istuuduin hänen o:alleen 'oikealle puolelleen'. Niin astui ylös taivaasen / ja istui Isäns o:allen VKV. — *Urh.* nyrkkeilyssä oikeasta kädestä t. vars. oikealla kädellä annetusta iskusta. | A. löi o:allaan vastustajan köysiin. A:n luja o. sattui B:n leukaan.

5. *oike|alla,* -alta, -alle, -aan (adv.) myötäpäiväisestä suunnasta: oikealla puolella, sivulla t. kädellä; vrt. II.2—3. | Rivin viimeinen mies o:alla. Kolmas mies o:alta. Kuvassa näkyy o:alla taka-alalla mökki. Ovesta o:alle. Hattu oli o:alle kallellaan. Sivuuttaa vastaantulija o:alta. Siirtykää hieman o:ammalle. Desimaaliluku kerrotaan 10:llä siirtämällä kymmenyspilkkua askel o:alle. Käänny tienhaarasta o:alle, o:aan. -- viimeinen talo o:aan CANTH. Kuvassa olevat henkilöt o:alta lukien. Rivi luetaan vasemmalta o:alle. Olan yli o:alta vasemmalle kulkeva kunniamerkkinauha. Ruuvia kiristettäessä sitä väännetään o:alle, so. myötäpäivään. D-viinihappo kiertää o:alle. — *Erik.* **a.** *sot. voim.* komentokielessä. | Käännös o:aan — päin! Kaarto o:aan — mars! O:alle — poistukaa! Jos marssivaa rivistöä vastaan tulee esim. jokin ajoneuvo, komennetaan "o:alle!", jolloin rivistö siirtyy marssimaan aivan tien oikeata reunaa. **b.** *oikealla ja vasemmalla* us. laajemmin: joka taholla t. suunnalla, kaikilla suunnilla, kaikkialla. | Jakeli korvapuusteja o:alle ja vasemmalle. Neitonen oli jaellut rukkasia o:aan ja vasempaan. Satiiri, jossa runoilija jakelee iskuja o:aan ja vasempaan. [Mies] jonka ilo on -- solmia ansoja o:alle ja vasemmalle KOSKENN. Nyt hän kertoili o:alla ja vasemmalla, että Esa oli telkeemisen tekijä K.HALME. **c.** vrt. I.3. | Oli aluksi vapaamielinen, mutta siirtyi vähitellen o:alle. Sosialistien politiikka on luiskahtanut paljon o:alle, lähemmäksi porvareita. — Hallitus on jaellut painokanteita tasapuolisesti o:alle ja vasemmalle, sekä oikeiston että vasemmiston lehdille. **d.** *yhd.* Etu-, takao:alla; puolio:alla.

II.)(väärä. 1.)(nurja, nurea. | Kankaan, nahan o. puoli 'se puoli, joka tav. on ulos- t. ylöspäin, näkyvissä'. Hame silitetään ensin nurjalta ja sitten o:alta puolelta. O:alta puolelta kiillotettu nahka. Kääntää pesty sukka jälleen o:in päin, puolin. Pelikortit ladotaan pöydälle o:in päin 'kuvapuoli ylöspäin'. — *Käs.* O. [= neuleen oikean puolen t. sen näköinen] silmukka, silmä. Neule muodostuu o:ista ja nurjista silmukoista. — *S:sesti.* Neuloa nurjaa ja o:ata. Pohja kudotaan o:aa ja kuviot nurjaa.

2. asian-, tarkoituksenmukainen, asian t. tilanteen vaatima, asiaan kuuluva, tarkoitettu, normaali(nen), säällinen, laidallinen. | Etsi kauan, ennen kuin löysi pimeässä o:an avaimen. Lähetys ei mennyt o:aan paikkaan, o:alle henkilölle. Tunsi jo aisakellon äänestä, että tulija oli o. [= odotettu] mies. Laivan puolesta valvotaan, että ahtaus suoritetaan o:alla tavalla. -- ilmoituttakoon hän sen haasteen kullekin o:assa ajassa LK. Terä taotaan o:an paksuinen. Pesusoikon o. korkeus helpottaa pyykkärin työtä. Jyrsin asetetaan o:alle etäisyydelle. Lapsi ei osannut pitää kirjaa o:in päin kädessään. Hammaspyörä oli hypännyt pois o:ilta hampailtaan. Kuivumaan pantaessa [pestyt] sukat venytetään o:aan muotoonsa. Tuotannon pitää olla o:assa suhteessa kulutukseen. Naisen o. maailma, o. tehtävä on kodissa. Roskien o. paikka on rikkatunkiolla. Hänellä on sydän o:alla paikalla 'hän on hyvä-, lämminsydäminen'. Elämäni ei ole o:aa elämää, vaan kurjaa ja mitätöntä. Eksyä o:alta tieltä. Tunsi olevansa uudistuspyrkimyksissä o:alla tiellä ja varma asiasta. Valvoa, että keskustelu pysyy o:illa raiteilla. Olla o:illa jäljillä jssak asiassa. Saattaa asiat o:alle tolalle, laidalle. — *S:sesti.* -- sen kai arvasivat, ettei meillä o. mielessä ollut AHO. | Tämä ei ole o:aa. Saltustahan on tullut oikein hirmu A.JÄRVILUOMA. — *oikealla(an* (adv.) oikealla kannallaan, tolallaan, kohdallaan. | Asiat eivät ole o:allaan. Juoneksen vointi ei ollut o:allaan SEPPÄNEN. — *oikeaan* (adv.) oikealle tielle, oikeaan, tarkoitettuun, haluttuun suuntaan. | Ohjata eksynyt o:aan. Ja kuinka osata o:aan korvessa, -- joka koskemattomana, salaperäisenä humisten niin viekoittavasti joka taholle houkutteli? LEINO. — Hän oli kaitsija, paimen, o:aan ohjaaja AHO.

3. asiallisesti paikkansa pitävä, tosi, totuutta, tosioloja vastaava, totuudenmukainen, virheetön. | Vaaka on o., jos vaa'an selkä asettuu kuormittamattomana vaakasuoraan. Yhtälö on o., jos sen vasen ja oikea puoli ovat keskenään yhtä suuret. Osoittaa väittämä o:aksi. Loogillisesti o. todistelu. Todistaa [nimikirjoituksellaan tms.] jäljennös o:aksi. Velallisen tulee vannoa pesäluettelo o:aksi. — *S:sesti.* Asettaa kello o:aan 'osoittamaan oikeaa aikaa'. Puheessa oli viittaus o:aan: ilman suvaitsevaisuutta maailma olisi kirouksen tyyssija. — Viime veikkauskierroksella löytyi vain yksi 12 o:an rivi 'täysosuma'. — *olla oikeassa* edustaa paikkansapitävää, totuutta vastaavaa

mielipidettä, (katsanto)kantaa;)(olla väärässä, harhassa, erehtyä. | Oli o:assa väittäessään, että - -. Oli o:ammassa kuin itse luulikaan. Olet ihan, aivan o:assa. On mahdotonta sanoa, kumpi on o:assa, kumpi väärässä. — *osua oikeaan* osua, sattua paikalleen, kohdalleen, totuuteen, "naulan kantaan". | O:aan osunut toimenpide, tulkinta, ennustus, huomautus. Lausunnossa oli paljon o:aan osuvaa, mutta myös paljon väärää. Lääkärien varhempi diagnoosi ei ollut osunut o:aan.

4. laillinen, laillisesti pätevä; oikeamielinen; normien, määräysten, säädösten, lakien, uskonkappaleiden, moraali-, siveys-, oikeuskäsitysten tms. mukainen. | Tavaran o. omistaja. Vekselin o. haltija. Lääninhallitus katsoi A:n o:aksi verotuskunnaksi N:n kaupungin. Juttu on pantu vireille o:assa järjestyksessä. On tarkistettava, että asiakirja on leimattu o:aan määrään. Korkein oikeus harkitsi o:aksi pysyttää voimassa hovioikeuden päätöksen. O. tuomio. Mutta viisas, tasapuolinen, o. oli aina hänen tuomionsa KIVI. - - sinä olet o. puheessasi ja puhdas tuomitessasi VT. Moraalisesti o. teko. Siveellisesti vastuuttomien olentojen tekoja emme sano o:iksi tai vääriksi. Ei tehnyt koskaan mitään, mitä ei pitänyt o:ana. Taisteli puhtain asein o:an asian puolesta. Ilmaukset, jotka ovat kielen asua koskevien hyväksyttyjen normien kanssa sopusoinnussa, ovat oikeakielisiä eli o:ita. — Vars. *usk.* vääristelemätön, turmelematon, puhdas(oppinen), ortodoksinen, harhaopeista vapaa. | Puhdasoppisuuden aika pani pääpainon o:alle opille. [Pyhä Henki on] pyhittänyt ja varjellut minua o:assa uskossa KATEK. — *S:sesti.* Uskoa o:aan ja hyvään. Äidin on ponnisteltava lastensa sielun voittamiseksi hyvän, puhtaan ja o:an puolelle.

5. sopiva, edullinen, otollinen, hyvä, järkevä, sellainen kuin pitää olla. | Valitsi o:an hetken suunnitelmansa toteuttamiseen. Apu tuli o:aan aikaan, o:alla ajalla. Havaitsi ajan o:aksi ryhtyä liiketoimiin. Osasi nauraa o:assa paikassa. O. mies o:alla paikalla. Osasi valita itselleen o:at apulaiset. Liikkeen johto ei ole o:issa käsissä. Hän ei ole o. mies opettamaan heille rehellisyyttä. Tässä lienee o. paikka [= paikallaan] huomauttaa, että - -. Valaistusteknillisesti o. valaisin. — Asian ainoa o. ratkaisu. Suoritti o:an valinnan. O:alla ruokavaliolla on tärkeä merkitys useiden tautien hoidossa. Seurue ei päässyt koko iltana o:aan tunnelmaan. Psykologisesti o. suhtautuminen. Aloitti kasvatustyönsä o:asta päästä. Kehityksen ohjaaminen o:aan suuntaan. Olemme jo o:alla [= hyvällä, kevät]puolella talvea. — O:alla säästäväisyydellä voidaan liiketulosta suuresti parantaa. No se on o:aa puhetta, rohahteli äijä mielihyvillään KARHUM. — Liisa tunsi, ettei hän ollut kaupungin kivimuurien keskellä o:assa ympäristössään. Oli jo toipunut sairaudestaan, mutta ei kuitenkaan ollut vielä o:assa olossaan.

6. todellinen. **a.** perimmäinen, pohjimmainen, totuutta vastaava, tosi, varsinainen. | Asian o. syy. Vasta pitkien esipuheiden jälkeen sanoi o:an asiansa. Ei tiennyt asian o:asta laidasta mitään. Paljastaa o. luonteensa, karvansa, minänsä. Esiintyä o:assa karvassaan 'sellaisena kuin (luonteltaan) todellisuudessa on'. - - näkee unta / ihmiskunta / o:asta itsestään LEINO. Liikkeen o. perustaja on A. eikä B., kuten yleisesti luullaan. O. syyllinen on vielä vapaalla jalalla. Hän oli opettaja sanan o:assa merkityksessä. Kristityn o. isänmaa ei ole tässä maailmassa. **b.** sellainen kuin todellisuudessa on, muuttamaton, vääristelemätön; kaunistelematon, sievistelemätön. | Kauppis-Heikki oli o:alta, porvarilliselta nimeltään Heikki Kauppinen. Tavaran o. arvo. Vasta nyt näemme tapauksen o:an arvon. Prisma, joka kääntää ylösalaisin kääntyneen kuvan o:aksi. Negatiivi ja o. kuva. Tilit eivät antaneet o:ata kuvaa yhtiön taloudellisesta tilasta. O:imman käsityksen laitteesta saa, kun itse näkee sen toimivan. Esittää asiat o:assa valossa. Uskalsi nimittää asioita arkailematta niiden o:alla nimellä. Kompassi ei näytä maantieteellistä eli o:ata pohjoista kohti. **c.** varsinainen, alkuperäinen, luonnollinen, aito, oikeaperäinen, väärentämätön; joka ei ole jäljitelmä t. korviketta. | O. eli mulperisilkki. O. pergamenttipaperi. O. lehtikulta, kultapronssi. O. timantti, helmi, jalokivi. Aito eli o. itämainen matto. Keinotekoinen merenvaha on erehdyttävästi o:an merenvahan näköistä. Hätäleipään pantiin o:ita jauhoja ainakin kolmannes. O. herkkusieni, jasmiini, käenkaali, ukonhattu, unikko [kasvien nimiä]. Ensin oli Vanha Apteekki, jonka suoria kulmia karttava pohjapiirustus ja vahvat kalkitut seinät ovat o:ata Porvoota SILL. — Runo, jos se on o. runo, on tuore, kirkas ja valloitusvoimainen. Tämä on sitä o:ata rakkautta eikä vain pelkkä ohimenevä ihastus. — *se oikea* todellinen rakastettu, "valittu", "Hän". | Ja jos se o. tiellesi sattuu, niin saat kihloja varten minunkin voirahojani loveta KARHUM. — [Valitsijamiehet] kolmessa äänestyksessä ratkaisisivat, kuka puheenjohtajaehdokkaista on "se o." AK. **d.** sellainen kuin varsinaisesti, yleensä, normaalisti on, tavallinen, rehellinen; kunnollinen, kunnon, kelpo. | Siirtyi leikkikoulusta o:aan kouluun. Oli saanut o:at housut, o:an puukon. Poika sai ratsastaa o:an hevosen selässä. Tiesi, milloin vaimonsa pyörtyminen oli o:aa, milloin vain teeskenneltyä. — O. ankkuri eikä mikään kiviriippa. Ainoa o. talo koko kulmakunnalla. Tyhjäntoimittaja, joka ei ole tehnyt päivääkään o:aa työtä. Näin pienessä mäessä ei saa o:ata vauhtia. Mokomista nahjuksista ei ole o:ata vastusta. Lauri on sentään o. mies, te muut pelkkiä tallukoita. O. herrasmies. O. [= totinen, todellinen] kristitty. Ei voi puhua mistään o:asta asiasta AHO. **e.** kunniallinen, kunnollinen, säädyllinen, sivistynyt. | Juoposta pelimannista tuli o. ihminen. Pääsi vihdoin o:iden ihmisten kirjoihin. O:itten ihmisten lapsi, ja kuitenkin noin pahantapainen. Halusi korvesta o:iden ihmisten ilmoille. - - ei ennen muinoin o:issa perheissä esiinnytty

noin, — näkee, että Alli on maalta ... LEHT. **f.** tyypillinen, luonteenomainen, karakteristinen, täydellinen, kertakaikkinen, suoranainen; tav. painottomana ja vain pääsanansa merkitystä vahvistavana. | Seudun luonto oli o:ata karjalaista vaaramaisemaa. Oli o. lokakuinen sadesää. Metsäkiuru on o. metsien asukas. Balladi "Koskenlaskijan morsiamet" on o. klassillisen muodonmestaruuden näyte. Töitä puskettiin o:alla suomalaisella sisulla. Hän on o. hölmö. Suo oli o. hallanpesä. Hänen elämänsä oli o:ata helvettiä. Olipa o. Jumalan sallimus, että - -.

7. *yhd.* Puoli-, tosio.

III. *murt.* suora, oikoinen, mutkaton;)(väärä, kiero. | - - puut metsässä - - ovat toki yksi o., toinen väärä KIVI. — - - viel' on Unto o:ana, / mies katala kaatamatta KAL. - - ämmä tuli kirnunmäntä o:ana [= ojona] KS. — *S:sesti.* Vähän ylempää taas näkyy rantatörmältä puolen peninkulmaa [Pyhä]koskea ylöspäin. Se on tuo uhkea Leppiniemen o. I.K.INHA.

oikea|-aikainen *a.* --aikaisesti *adv.* Tarvikkeiden o. täydennys. O. sulkutulen avaus. **-henkinen** *a.* O. kirkollinen suunta. **-hintainen** *a.*

oikeahko[1] *mod.a.* < oikea.

oikea|ikäinen *a.* **-keskipituinen** *a.* O. projektio 'karttaprojektio, jossa projektion päätepisteestä säteilevät pääpiirit ovat oikeapituisesti kuvattuja'. **-kieli|nen** *a.* vrt. seur. | O. ilmaus. O:sessä muodossa oleva sana.

oikeakielisyys *s.* yleiskielen asua koskevien hyväksyttyjen sääntöjen l. normien mukaisuus; yleiskielen käyttäminen hyväksyttyjen sääntöjen mukaisena, pyrkimys puhdistaa yleiskieli po. sääntöjen kanssa ristiriidassa olevista ilmauksista; vrt. puhdaskielisyys, purismi. | Oikeakielisyyden harrastaja. Tarkastaa teksti oikeakielisyyden kannalta. **-asi|a** *s.*, tav. *mon.* Kiinnittää huomiota o:oihin. **-harrastus** *s.* **-kiista** *s.* **-kysymy|s** *s.* Keskustelua o:ksistä. **-mies** *s.* Ansioitunut o. N. N. **-ohje** *s.* **-opas** *s.* aputeos, joka sisältää oikeakielisyysohjeita; vrt. kielenopas. **-periaate** *s.*

oikea|kierteinen *a.* O. [= myötäpäivään kiinni kiertyvä] ruuvi. — Vastaavasti. | O. lanka. O. tykki. **-kiertoinen** *a. kem.* oikealle kiertävä. | O. aine. **-kulmainen** *a.* O. kartta 'kartta, jossa maapallolla olevaa kulmaa vastaa samansuuruinen kulma'. **-käti|nen** *s.* -sesti *adv.* -syys *omin.*)(vasenkätinen. **1.** O. ihminen 'joka normaalisti käyttää oikeaa kättä työskentelyssään'. O:syys on normaalia, vasenkätisyys harvinaista. — *S:sesti.* Työkalut on tavallisesti tehty vain o:siä ajatellen. **2.** O., o:sesti avautuva [tappi]sarana 'sarana, jolla kiinnitetty ovi, ikkuna tms. vedettäessä avautuu oikealle (työnnettäessä vasemmalle)'. O. [= oikeakätisesti saranoitu] ovi, ikkuna. O. [= oikeakierteinen] ruuvi. **-laatuinen** *a.* **-mieli|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* **1.** oikeudenmukainen, -tuntoinen, oikea. | O. tuomari. Ankara, mutta o. opettaja. O. tuomio. Käyttäytyä o:sesti jkta kohtaan. Jumalan o:syys. Te olette meidän todistajamme, - - kuinka pyhät ja o:set ja nuhteettomat me olimme teitä kohtaan UT. **2.** vars. *heng.*. tav. *s:sesti* mieleltään oikea, oikein ajatteleva; nuhteeton, vanhurskas. | O:sten siunauksesta kaupunki kohoaa VT. - - o:set saavat katsella hänen kasvojansa VT.

oikeammasti *komp.adv. harv.* = seur.

oikeammin *komp.adv.* ks. oikein II.

oikeammuu|s[65] *komp.omin.* < oikea. | Kahden toisistaan poikkeavan tuloksen o:den selvittäminen.

oikean|puoleinen *a.* (harv. ⌒) jnk oikealla puolella oleva, oikea (I). | O. silmä, korva, käsi, jalka. O. kenkä. O. pyörä, airo. Aluksen o. laita. Joen o. ranta. Mene sisään o:puoleisesta ovesta. O. liikenne 'liikenne, jossa kuljetaan tien oikeaa puolta ja vastaantulija sivuutetaan väistämällä oikealle ja edellä kulkija ohitetaan vasemmalta puolelta'. — *Mat.* O. derivaatta saadaan, kun erotusosamäärässä argumentin positiivinen lisäys lähenee nollaa. **-puolimmainen** *a.* = ed. | O. korva, ovi.

oikea|oppinen *a. usk.* -oppisesti *adv.* jnk uskonnon hyväksyttyjä oppeja, vars. hyväksyttyä kirkonoppia tarkoin noudattava, niiden mukainen, puhdasoppinen, ortodoksinen;)(harha-, vääräoppinen. | O. luterilainen. O. saarna. — Yleisemmin: jnk ajatussuunnan, järjestelmän tms. oppeja, teorioita, sääntöjä yms. tarkoin noudattava. | O. kommunisti. O:oppisen ankara tieteellinen järjestelmä. Joukkue pelasi o:oppista lyhytsyöttöpeliä. **-oppisuu|s** *s.* puhdasoppisuus, ortodoksia; vrt. ed. | Väittely hartauskirjan o:desta. Ahdashenkinen, kirjaimesta kiinni pitävä o. **-peräi|nen** *a.* -syys *omin.* alkuperältään, synnyltään aito, oikea, aitoperäinen, väärentämätön, varma, luotettava;)(epäperäinen. | O. asiakirja. Tiedot on jälkeenpäin todettu o:siksi. Uutinen, jonka o:syyttä ei ole voitu todistaa. **-pintainen** *a.* O. kartta 'kartta, jossa pinta-alojen suhteet ovat samat kuin maapallolla'. **-saantoinen** *a. lak.* oikealla tavalla, laillisesti hankittu t. saatu. | O. omaisuus.

oikeasta|an, -nsa *adv.* **1.** itse asiassa, todellisuudessa, tosiasiassa, tosiasiallisesti; varsinaisesti, oikein, perimmältään, pohjimmaltaan, loppujen lopuksi, lopultakin. | O. pieni juttu. On o. ylioppilas, vaikka häntä kutsutaankin maisteriksi. On o. yhdentekevää, miten asia ratkeaa. | Mitä sinä o. tarkoitat? — En o. mitään. O. minun piti sanoa aivan muuta. A. on o. aika lupsakka mies. Vika oli o. hänessä itsessään. **2.** oikeuden mukaan, oikeudenmukaisuutta, tarvetta, tarkoituksenmukaisuutta, edukkuutta tms. ajatellen. | O. olisi A:n vanhimpana ja ansioituneimpana pitänyt saada virka. O. minun pitäisi mennä kokoukseen, mutta taidan jäädäkin kotiin. Pitäisi o. jo ostaa uusi ulsteri.

oikeasti *adv.* **1.** *puhek.* vakavissaan, tosissaan, todella, ilman leikkiä. | Sanopa nyt aivan o., aiotko mennä kihloihin. **2.** *murt.* suoraan, mutkittelematta, kiertelemättä. | [Tervaskannosta] naputin kirveelläni poikki sen keskimmäisen juuren, joka tunkee o. alas KIVI. - - katsoen o., rävähtämättä eteensä KIVI.

oikea|suhteinen *a.* Tarkoituksenmukainen o. lei-

vinpöytä. **-suuntai|nen** *a.* -suus *omin.* O. tähtäys. — *Kuv.* O. toimenpide. **-sävyinen** *s.* **-uskoi|nen** *a.* ja *s. usk.* -suus *omin.* oikeaa uskontoa tunnustava, ortodoksi(nen);)(vääräuskoinen. | Muhamettilaiset pitävät itseään o:sina. — *Erik.* O. eli ortodoksinen kirkko [kreikkalaiskatolisesta kirkosta vars. sen omassa piirissä käytetty nimitys]. Rajakarjalaiset ovat suurimmalta osalta o:sia. **-värinen** *a.*

oikeelli|nen[os] *a.*, vars. *lak.* -suus[us] *omin.* **1.** yleistä oikeuskäsitystä, oikeudentuntoa vastaava, oikeudenmukainen. | Rangaistus on käsitettävä toisaalta rikoksen oikeudenmukaiseksi eli o:seksi hyvitykseksi, toisaalta - -. O:suudella käsitetään vakaata ja pysyvää tahtoa antaa jokaiselle mitä hänelle oikeuden mukaan on tuleva. O:suus vaatii, että rangaistus on samanlaisesta rikkomuksesta kaikille sama. **2.** laillinen, laillisesti pätevä t. oikea. | Lisämaksujen maksuunpanon o:suuden tutkiminen. Väite tuomioistuimen alueellista tai asiallista o:suutta vastaan. - - jos ulosmittauksen tekijä ei ole o. myymistä toimittamaan LK. **3.** asiallisesti oikea, paikkansa pitävä, totuudenmukainen, oikeaperäinen, virheetön, väärentämätön. | Tarkistaa henkilöllisyyspaperien, valtakirjan, kartan o:suus. Kirjanpidon o:suutta ei tilintarkastaja voi ottaa vastuulleen. Tietojen o:suus. Tuloilmoituksesta oli jätetty pois ilmoituksen o:suutta koskeva, kunnian ja omantunnon kautta annettava vakuutus.

oikeellisuusteoria *s. lak.* oikeudenmukaisuusteoria.

oikeimmin *sup.adv.* ks. oikein II.

oikeimmiten *adv.* oikeimmin, oikeastaan, lähinnä, itse asiassa. | Kaupunki oli o. vain kalastajakylä. Johdannainen, jota on o. pidettävä deverbaalisena. Kansakunta (nation) merkitsee o. ihmisyhteisöä, jolla on huomattava yhteinen kulttuuri ja joka sen nojalla muodostaa kokonaisuuden IT.

oikeimmittain *adv. harv.* = ed. | - - neljäs kerros tai o. vinni AHO.

oikein *adv.* **I.** oikea puoli, päällys-, yläpuoli näkyvissä t. näkyviin, oikein päin, oikein puolin;)(nurin. | Kun on nuttu nurin, niin on onni o. SL. — Erik. *käs.* Neuloa o. [= neuleen oikean puolen silmukka (silmukoita) t. sen näköisiä silmukoita] ja nurin. Kudotaan vuoroin 2 silmää o. ja 2 nurin. Ensimmäinen kerros neulotaan kokonaan o.

II.)(väärin. **1. a.** moraalisesti oikealla tavalla, moraalin kannalta hyväksyttävästi. | Et tehnyt o. jättäessäsi ystäväsi pulaan. Onko o., että toiset ovat rikkaita, toiset köyhiä? On o. ja kohtuullista, että rikoksesta rangaistaan. **b.** virheettömästi, paikkansa pitävästi, totuutta t. asian laitaa vastaavasti; asian-, totuudenmukaisesti. | Lukea, kirjoittaa, ääntää o. Lasku, vastaus on o. Oletko käsittänyt asian o.? Arvata o. Veikkausrivi, jossa on vain 3 [ottelua arvattu] o. Kirves tai oikeammin sanottuna taltta. Kirjoittaja huomauttaa aivan o., että - -. Kristuksen seurakunta on olemassa siellä, missä Jumalan sanaa o. saarnataan ja sakramentteja Kristuksen asetuksen mukaan o. jaetaan ERKKI KAILA. — Kelloni ei käy o. Kompassi ei näyttänyt aivan o. Saavi ja lauta sen vieressä lattialla ovat [taulussa] niin o. [= toden tuntuisesti] märkiä, että tahtoo tunnustella niitä AK. — Vierasvoittoisesti: Sinulla on o. → olet oikeassa. — *Erik.* interj:ta läheten muusta lauseyhteydestä irrallaan: *aivan oikein* kuten on arveltu t. odotettu. | Odotettiin poutaa — ja aivan o., aamulla paistoi aurinko kirkkaasti. Nopeasti vaatteet ylle ja teatteriin: aivan o., siellä istui tyttö aitiossa KOSKENN. — *niin oikein* vahvistavasti: niin aina, niin juuri, aivan niin. | "Se [viransaanti] riippuu kanssahakijoista." — "Niin o." AHO. - - kyllä Heikin luku pian luistaa kuin vesi vain. Niin o. E.JAAKKOLA. Silloin kapteeni Stammerts sanoo, että niin o., kyllä on sakkaa voudinkin selässä LEINONEN. — "Onhan tämä Inkala?" - - — "On o. [= on kyllä]!" LINN. **c.** viisaasti, järkevästi. | Teet o., jos päätät kaupat nyt, kun hinnat ovat hyvät. Oikeimmin menettelee se, joka ei välitä koko huhusta. Valitse seurasi o.! Huoneen valaistussuhteita ei ole harkittu o. | "Lopetetaan kinastelu!" — "O." O.! hyvä! huutelivat kuulijat puhujalle. Se on o., pojat ... ryypätkää näin pakkasaamuna! KATAJA. **2.** Jkn asiat eivät ole o. 'kuten pitää olla, kohdallaan, tolallaan, kunnossa, hyvin'. Pojan asiat eivät taida olla aivan o., kun on noin hiljainen. Jos moottorista rupeaa kuulumaan kolkutusta, silloin eivät asiat ole o. Niiralaisella itsellään ei ollut kaikki o. AK.

III. 1. kunnolla, kokonaan, täysin, varmasti. | Ei o. ymmärrä, mitä pitäisi tehdä. En o. erota, kuka tulija on. Puhe ei tahtonut o. luistaa. Ei o. tiennyt, kuinka oli päässyt juhlista kotiin. Ei taitanut o. pitää leikinlaskustamme. — Mitä pojasta tuleekaan, kunhan o. ehtii. Vasta uiminen o. onkin lapsille mieleistä ja terveellistä huvia. **2.** vakavissa(an, tosissa(an, todella, ilman leikkiä, oikeasti. | Polle näyttää olevan hiukan äksyllä päällä - -. Ei aina tiedä, onko se sillä päällä o. vai suotta AHO. **3.** oikeastaan, varsinaisesti, itse asiassa. | Mitä heillä o. oli asiaa? Mitäs te o. pullikoitte? Ei tiedetä varmasti, kuka o. oli joukon johtajana.

IV. merk:ltään etup. vahvistavana; merk. us. sanan sävystä ja painotuksesta riippuvainen.

1. aivan, ihan. **a.** intensiteettiä ilmaisten: erittäin, hyvin, kovin, sangen, perin, varsin. | O. pieni, suuri, painava, luja. O. hauska, kaunis, punainen. O. helppo. O. kauan sitten. Katseli o. tarkkaan. Puristi o. lujasti. Nukuin o. hyvin yöni. Kun o. (kova) kiire tulee. — *Puhek.* myös kielt. ilmauksissa: kovin. | Ei o. pitkä, raskas, paljon. Älä viivy o. kauan. **b.** painottomana: suorastaan, kerrassaan, todella. | On o. ihme, että vielä elän. O. pelkään, miten pojan käy. O. kiukuttaa tuollainen käytös. Maksalaatikko on o. mieliruokaani. Lapset lauloivat o. kuorossa. Sai o. henkselihousut. Maasta, johon saa helposti tehdyksi polun tai o. ajotienkin. | Heisaa, Esko! O. minun hatussani KIVI. O:kos se isäntä itse lähti asiaa

toimittamaan! O:ko totta? O:kohon tuostakin [puuhasta] tosi tulee? KOJO. O. aika suuri. Kimauta tuosta [ryyppy], veli Tuomas, ja o. aika mekosta KIVI. -- o. aika pappa, varsinkin vatsansa puolesta TIITUS.

2. intensiteettiä ilmaisten ja painollisena: (hyvin) voimakkaasti, innokkaasti. | Kun aurinko o. hellitti seinustalle, niin siinä oli tukahduttavan kuumaa. Kiellosta poikien into vasta o. kasvoi. Vasta sitten he alkoivat o. elämöidä. -- kas kun naara nyt o. rypistää suunsa mansikkasuuksi ja livertelee kuin pääskynen KIVI.

oikein|ajatteleva *a. (partis.)* tav. ⌒; vrt. ajatella 2. **-kirjoitukselli|nen** *a.* oikeinkirjoitusta koskeva, oikeinkirjoitukseen kuuluva, ortografinen, oikeinkirjoitus-. | O:set ohjeet. O:sten kysymysten selvittely.

oikeinkirjoitus *s.* kielen kirjoitusasu, vallitseva tapa kirjoittaa (oikein) jtak kieltä, ortografia; oikeinkirjoitusoppi. | Suomen kielen o. on melko puhtaasti äännekirjoitusta. Kirjailijan, kirjoituksen o. Virheellinen o. O. koulun oppiaineena. **-harjoitus** *s.* **-sääntö** *s.* **-tapa** *s.* **-virhe** *s.* vrt. kielivirhe. | Pojan aineessa oli paljon o:itä.

oikein|puolin *adv.* tav. ⌒. **-puolinen** *a.* oikein puolin oleva. **-päin** *adv.* tav. ⌒. **-päinen** *a.* oikein päin oleva. | O. kuva, vesileima. O. haka.

oikeisto[2] *s.* konservatiivisista puolueista käytetty nimitys; vrt. vasemmisto, keskusta. | Nimitys o. johtuu siitä, että Ranskan vallankumouksen aikana vanhoilliset asettuivat puhemiehen istuimesta katsoen istuntosalin oikealle puolelle. O:n sanomalehdistö. Äärimmäiseen o:on lukeutuva poliitikko. O:n vaatimukset asevelvollisuusajan pidentämisestä. **-aines** *s.* **-diktatuuri** *s.* **-hallitus** *s.* **-henki|nen** *a.* -syys *omin.*

oikeistolai|nen[63] *a.* ja *s.* -suus[65] *omin.* oikeistoon kuuluva (henkilö).

oikeistolaistua[1] *v.* tulla oikeistolaise(mma)ksi. | O. mielipiteiltään.

oikeisto|lehdistö *s.* **-lehti** *s.* **-mieli|nen** *a.* -syys *omin.* **-mies** *s.* **-piiri** *s.*, tav. *mon.* O:en suhtautuminen sosialisoimispyrkimyksiin. **-politiikka** *s.* **-porvari** *s.* **-puolue** *s.* **-ryhmä** *s.* Eduskunnan o. **-sanomalehti** *s.* **-siipi** *s.* Maalaisliiton o. **-suunta** *s.* **-suuntainen** *a.* **-suuntaus** *s.*

oikeneminen[63] *teonn.* ks. oieta.

oikeudelli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** (voimassa olevia) lakeja, oikeusjärjestystä, -laitosta, -asioita, -tapoja, -tiedettä, oikeudenkäyttöä yms. koskeva t. käsittelevä, niihin perustuva, juridinen, oikeustieteellinen, oikeus-. | Sopimuksen o. arvo. Asian o. puoli on vielä tutkimatta. Patentti on o. monopoli, jonka pohjana on laillinen oikeus. Tehtailijan ja hänen työläisensä väliset o:set suhteet. Avioero nykyisessä o:sessa muodossaan. Lapsen, naisen o. asema. Ministerien o. ja poliittinen vastuunalaisuus. Ulkoasiainministeriön o. osasto. O:sten ja muiden asiakirjojen tiedoksianto. Toimisto, joka antaa o:sta apua vähävaraisille. Asian o. selvittely. Tappelu sai raastuvassa o:sen jälkinäytöksen. O:sesti merkityksetön, pätevä. — Fyysillinen ja o. [tav:mmin: juridinen] henkilö. — O. suunta, joka asettaa lakien tulkinnassa määrääväksi lain objektiivisen tarkoituksen. — *Yhd.* julkis-, omistus-, perhe-, talous-, tapa-, valtio--, varallisuuso. **2.** par. oikeudenmukainen. | Ei ole o:sta sortaa alaisiaan pelkän henkilökohtaisen antipatian vuoksi.

oikeuden|ala *s.* = oikeusala 1. | Rikosoikeus ja muut o:alat. **-etsijä** *s.* = oikeudenhakija. **-etsintä** *s.* = oikeudenhaku. **-hakija** *s. lak.* julkiselta viranomaiselta oikeusturvaa hakeva henkilö, esim. kantaja t. valittaja; *syn.* oikeudenetsijä. **-haku** *s.* vrt. ed.; *syn.* oikeudenetsintä. **-haltija** *s. lak.* henkilö, jonka hallussa ja käytettävissä jk oikeus on; oikeussubjekti; vrt. oikeudenomistaja. **-harrastus** *s.* **-hoidolli|nen** *a.* -sesti *adv.* oikeudenhoitoa koskeva, oikeudenhoitoon kuuluva. | Hallinnolliset ja o:set tehtävät. O:sesti valtakunta on jaettu tuomiopiireihin.

oikeudenhoito *s.* se valtiovallan toiminta, joka tarkoittaa oikeusjärjestyksen voimassapitämistä, so. lainkäytön järjestämistä ja harjoittamista. | Lainkäyttö on osa o:a. Oikeudenhoidon puolesta kauppala luetaan maaseutuun ja se kuuluu siis kihlakunnanoikeuden tuomiopiiriin. **-elin** *s.* **-laitos** *s.* oikeuslaitos. **-tehtävä** *s.* Senaatin hallinnolliset o:t siirrettiin korkeimmalle hallinto-oikeudelle. **-valta** *s.*

oikeuden|istunto *s.* tilaisuus, jossa tuomioistuin käsittelee sen ratkaistavaksi tuotuja asioita, oikeudenkäyntitilaisuus. **-jäsen** *s.* tav. ⌒. **-kieltäminen** *s. lak.* oikeusturvan, oikeudenkäynnin kieltäminen. **-käymiskaari** *s.* se vuoden 1734 lain (myös vanhempien Ruotsin lakikokoelmien) pääosasto, joka sisältää tuomioistuinten kokoonpanoa ja oikeudenkäyntiä järjestävät oikeussäännökset.

oikeudenkäynti *s.*, vars. *lak.* lailla järjestetty menettely, jossa valtiovalta tuomioistuinten ja täytäntöönpanoviranomaisten avulla määrää ja tarpeen vaatiessa pakolla toteuttaa sen, mikä yksityistapauksessa on oikein; *syn.* prosessi. | Usein ymmärretään oikeudenkäynnillä prosessia suppeammassa t. varsinaisessa merkityksessä, so. menettelyä tuomioistuimessa, jonka menettelyn tarkoituksena on vahvistaa, mikä yksityistapauksessa on oikein IT. Riitaasiain, rikosasiain o. Aloittaa, panna vireille o. jkta vastaan. Oikeudenkäynnin johtaminen, lopettaminen. Oikeudenkäynnin väärinkäyttäminen 'toisen vetäminen oikeuteen t. kanteen jatkaminen ylemmässä tuomioistuimessa kiukusta t. vastoin selkeitä perusteita ja paremmin tietoa'. — *Yhd.* välityso. **-aika** *s.* **-aineisto** *s.* O:n hankkiminen. O. on esitettävä sille tuomioistuimelle, joka asian ratkaisee. **-aloite** *s.* **-apulainen** *s.* = oikeudenkäyntiavustaja. **-asi|a** *s.* oikeusasia. | Ylintä tuomiovaltaa o:oissa käyttelee korkein oikeus. **-asiakirja** *s.* jssak oikeusjutussa tuomioistuimeen jätetty t. tuomioistuimen siitä laatima asiakirja. **-asiamies** *s.* henkilö, joka valtuutettuna edustaa asianosaista oikeudenkäynnissä; vrt. seur. **-avus-**

taja *s.* henkilö, joka toimii oikeudenkäynnissä asianosaisen rinnalla hänen avustajanaan, oikeudenkäyntiapulainen, oikeusavustaja; vrt. ed. | Syytetyn o:na toimi N.N. **-edellytys** *s.* ne asianhaarat, jotka lain mukaan tulee olla olemassa, jotta itse pääasia, so. kanne t. syyte, voitaisiin tuomioistuimessa ottaa tutkittavaksi ja ratkaistavaksi; *syn.* prosessiedellytys. | Ehdoton l. absoluuttinen o. Tahdonvaltainen l. dispositiivinen o. **-huoneisto** *s.* **--istunto** *s.* oikeuden-, oikeusistunto. **-juttu** *s.* oikeus-, oikeudenkäyntiasia. **-järjesty|s** *s.* oikeudenkäyntiä järjestävät oikeussäännöt. **-kelpoi|nen** *a.* -suus *omin.* joka voi ryhtyä oikeudellisesti päteviin oikeudenkäyntitoimiin, prosessikelpoinen; vrt. oikeus-, oikeustoimikelpoinen. **-keskustelu** *s.* se oikeudenkäynnin osa, joka käsittää tuomioistuimen ja asianosaisten välisen keskustelun (kanne, vastine yms.). **-kirjelmä** *s.* asianosaisen tuomioistuimelle jättämä käsiteltävänä olevaa oikeudenkäyntiasiaa koskeva selityskirjelmä (kanne-, vastinekirjelmä tms.). **-kulut, -kustannukset** *s. mon.* ne kustannukset, jotka oikeudenkäynti suoranaisesti aiheuttaa asianosaisille (asianajajan palkkio, haastekustannukset, todistajain palkkiot, toimituskirjain lunastukset yms.), oikeuskulut, -menot; vrt. oikeudenkäyntimaksu. **-kysymys** *s.* **-lainsäädäntö** *s.* prosessilainsäädäntö. **-laito|s** *s.* vrt. oikeuslaitos. | O:ksen uudistaminen. — Suomen nykyinen o. ei tunne kassaatiota. **-laji** *s.* **-laki** *s.* prosessilaki. **-maksu** *s.* sellainen oikeudenkäynnin aiheuttama asianosaisten suoritettava maksu, joka välillisesti t. välittömästi joutuu valtiolle (päätöksistä tms. suoritettu leimamaksu, pöytäkirjanlunastus, veto- t. nostoraha tms.); vrt. oikeudenkäyntikulut. **-menettely** *s.* prosessimenettely. | Rikosasiain, riita-asiain o. Lykkäys eli o:n keskeyttäminen tuomioistuimen päätöksen määräämäksi ajaksi. Asian käsittely sovinto-oikeudessa ei ole sidottu o:ä koskeviin lainmääräyksiin. **-menot** *s.* oikeudenkäyntikulut. **-oikeu|s** *s.* **1.** prosessioikeus. **2.** Siirsi hankkimansa o:det ja ostosopimukset A:lle. **-päivä** *s.* tuomioistuimen istuntopäivä, oikeuspäivä. | Käräjien ensimmäinen o. **-pöytäkirja** *s.* **-selostus** *s.* **-sääntö** *s.* prosessisääntö. **-tapa** *s.* **-teitse** *adv.* oikeudenkäynnin avulla, oikeudenkäyntimenettelyä käyttäen, oikeudenkäyntitietä. | Saatavan periminen o. **-tie** *s.* O:tä [= oikeudenkäyntiteitse] toteutettava oikeusvaade. **-tilaisuus** *s.* oikeudenistunto. **-toimi** *s.* oikeudenkäynnin tarkoitusperiä toteuttava toimenpide, prosessitoimi; ahtaammassa merk:ssä tuomioistuimen t. asianosaisen toimenpide, joka kohdistuu oikeudenkäynnin tarkoitukseen ja johon ryhdytään itse käsittelyn kestäessä. **-uudistus** *s.* **-valtakirja** *s.* asianosaisen asiamiehelleen antama valtakirja, jonka nojalla tämä voi esiintyä hänen puolestaan oikeudenkäynnissä. **-valtuus** *s.* prosessivaltuus. **-valtuutus** *s.* **-virhe** *s.* oikeudenkäyntimenettelyssä tapahtunut muodollinen (prosessuaalinen) virhe. **-väite** *s.* prosessiväite.

oikeudenkäyttö *s.* lain-, tuomiovallankäyttö. | Harjoittaa o:ä. O:ä koskevat säännökset. Kaupungin o:ä hoitavat laitokset. Maan jako tuomiopiireihin o:ä varten. O. erotettiin siviilihallinnosta. **-alue** *s.* lainkäyttöalue. **-valta** *s.* lainkäyttö-, tuomiovalta.

oikeudenkäytöllinen *a.* lainkäytöllinen.

oikeuden|loukkaaja *s.* vrt. seur. **-loukkau|s** *s.* oikeudenvastainen teko; teko, jonka suorittaessaan tekijä on ylittänyt laillisen toimintavapautensa rajat. | Tahaton, tahallinen, tuottamuksesta syntynyt o. Kärsiä o. Joutua o:ksen kohteeksi, alaiseksi. Hyvittää, sovittaa o. **-luovutus** *s.* **-menetys** *s.* vrt. prekluusio, preskriptio. | Jnk ehdon laiminlyömisestä seuraava o. Aiheuttaa, kärsiä o(:tä). **-mukai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* oikeellinen. **1.** yleistä oikeuskäsitystä, oikeudentuntoa vastaava; oikeamielinen;)(epäoikeudenmukainen. | O. ratkaisu, tuomio. Jumala on o. O. maailmanjärjestys pysyy voimassa vain siten, että noudatetaan siveyslain käskyjä. Verotuksen saattaminen o:semmaksi. Kohdella jkta o:sesti. Pelin voitti o:sesti KTP. O:suuteen kuuluu, että kukin saa palkkaa ansion mukaan. **2.** laillinen, lainmukainen, laillisesti pätevä t. oikea;)(oikeudenvastainen. | Oikeusteot ovat joko o:sia tai oikeudenvastaisia. Tilan o:set omistajat.

oikeudenmukaisuus|syyt *s. mon.* O:syistä on asiakkaita palveltava saapumisjärjestyksessä. **-teoria** *s.* rangaistusteoria, jonka mukaan rangaistus on käsitettävä rikoksen oikeudenmukaiseksi l. oikeelliseksi hyvitykseksi, oikeellisuusteoria; vrt. hyvitysteoria.

oikeuden|muutos *s.* **-omistaj|a** *s.* henkilöistä, joille vainajan jäämistö tulee kuulumaan; vrt. perillinen, oikeudenhaltija, oikeusseuraaja, asianomistaja. | Käsite o:at on laajempi kuin perilliset, o:iin kun luetaan myös aviopuoliso, testamentinsaajat ym. kuolinpesän osakkaat. Vakuutussumma suoritetaan vakuutetun o:ille hänen kuoltuaan. **-palvelija** *s.* tuomioistuimen alainen ja sen määräyksiä toimittava palvelusmies; vanhoista oloista puhuttaessa us. poliisiviranomaisista. | Raastuvanoikeuden vahtimestari ym. o:t. -- ettei -- tuomari antaisi sinua o:lle, ja ettei o. heittäisi sinua vankeuteen UT. — Joskus laajemmin yl. oikeuslaitoksen palveluksessa olevista henkilöistä. | Kaupungin hallitusmiehet ja o:t olivat roomalaisia. O:t käyttävät valtaansa järjestyksen ylläpitämiseksi. **-päätös** *s.* vrt. tuomio. **-rajoitus** *s.* **-rakkaus** *s.* **-saaja** *s.* **-saanti** *s.* **-supistus** *s.* **-taju(nta)** *s.* oikeustaju(nta). **-tunne** *s.* = seur. **-tun|to** *s.* tunto siitä (ja pyrkimys menetellä sen mukaisesti), mikä on moraalisesti oikein; us. = oikeustaju. | Herkkä, horjumaton, lahjomaton o. O:toa loukkaava teko. Jkn o:non kanssa ristiriidassa oleva menettely. Vääryydet kuohuttivat hänen o:toaan syvästi. Kansan o:non heikkeneminen. **-tuntoi|nen** *a.* -suus *omin.* jolla on kehittynyt, herkkä oikeudentunto, oikeamielinen, oikeudenmukainen. | Milloin ihminen ottaa huomioon toisten oikeuden ja tunnollisesti välttää tekemästä ke-

nellekään vääryyttä, häntä sanotaan o:seksi. Ankara, mutta o. esimies. **-uudistus** *s.* **-vaatimus** *s.* **-valvoja** *s.* Alaikäisen holhooja ja o. **-vastai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* oikeusjärjestyksen kanssa ristiriidassa oleva, laiton, lainvastainen, illegaalinen. | O. teko, toiminta, menettely. O. lakko. Oikeusteot ovat joko oikeudenmukaisia tai o:sia. Pakottaa jku o:sesti jhk. Teon o:suus.

oikeudet|on[67] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* < oikeus; merk.-ryhmien rajat häilyvät. **1.** joka ei nauti oikeussuojaa, jolla ei ole oikeuksia; jolla ei ole oikeutta jhk, epäoikeutettu. | Olla o:tomassa tilassa, asemassa. Orja on täydellisesti o. ja vailla kaikkea persoonallista vapautta. — Ammatinharjoittaja voitiin määräajaksi julistaa o:tomaksi ottamaan uusia oppilaita. Korvaukseen o. vakuutus. Yhteisen metsän ja maan o:tomasta käyttämisestä säädetty seuraamus. Pitää o:tomasti toisen omaisuutta hallussaan. Käyttää o:tomasti tuomarin titteliä. Elää o:tomuuden tilassa. **2.** joka on ilman (todellista, kiinteää) oikeusjärjestystä; joka rikkoo, ei noudata lakia, oikeutta, laiton, lain-, oikeudenvastainen. | O:tomana aikana on turvauduttava omaan apuun. Sortovallan aikaiset o:tomat virkamiesten erottamiset ja sanomalehtien lakkauttamiset. O:toman eli lainvastaisen edun hankkiminen on nyrkkivaltaa. O:tomasti pidätetty. **3.** epäoikeudenmukainen, väärä, perusteeton, aiheeton. | Ostajan myyjää vastaan tekemä o. valitus. O:toman kilpailun ehkäiseminen. N. tunsi itsensä o:tomasti syrjäytetyksi virkaa täytettäessä.

-oikeuksinen[63] *poss.a.* < seur. | Laaja-, vähäo.

oikeu|s[65] *s.* vrt. oikea.

1. vars. moraali- ja lakikäsitteenä. **a.** subjektiivisessa merk:ssä: jllek yksilölle, oikeussubjektille (voimassa olevan oikeusjärjestyksen tms. nojalla) kuuluva valta t. oikeutus tehdä t. olla tekemättä jtak, oikeute; vrt. etuus, monopoli, privilegi, prioriteetti, valtuus. | Luonnolliset, myötäsyntyiset, perinnölliset o:det. Luontaiset ja ns. johdetut o:det. Saavutettu o. (lak.) 'subjektiivinen oikeus, joka perustuu jhk julkisoikeudelliseen t. oikeusjärjestelmän tunnustamaan ja suojaamaan yksityisoikeudelliseen oikeustoimeen eikä siis johdu välittömästi oikeusjärjestyksestä'. Laillinen o. Henkilökohtainen, pysyvä, tilapäinen, takautuva o. Aviolliset o:det. Valtiollinen o. 'kansalaisen oikeus ottaa osaa valtion asioiden ratkaisemiseen'. — Olemisen o. O. elämään, vapauteen, kunniaan. O. kruunuun, tavaramerkkiin, toiminimeen, perintöön, eläkkeeseen, korvaukseen, kalaveteen. O. kalastaa, harjoittaa ammattia, lyödä rahaa. Kansalaisen yleiset o:det ja velvollisuudet. Voimakkaamman, voiman, voittajan, ensin tulleen o. Tehdä jtak väkevämmän o:della, omalla o:dellaan. Oman käden o. 'omavaltaisuus'. Käyttää, harjoittaa oman käden o:tta. Keksijä tai hänen o:tensa haltija. O:den omistaja. A:lla on parempi o. virkaan kuin B:llä. Jokaiseila on o. puolustaa itseään. Valitulla ei ole o:tta kieltäytyä toimesta. Kuninkaalla ei ollut o:tta julistaa sotaa. O. hinnanmuutoksiin pidätetään. Kaikki o:det [kustannustuotteeseen] pidätetään. Rajoittaa, supistaa jkn o:ksia. Menettää o:tensa jhk. Näyttää, todistaa o:tensa jhk. Valvoa o:ttaan. Pitää kiinni o:ksistaan. Vaatia o:tta itselleen. Puolustaa sorretun o:ksia. Asettaa jku o:ksiinsa. Suomen kieli pääsi sille kuuluviin o:ksiin. Loukata jkn o:ksia. Väkivallalla säädettyjä lakeja on o. rikkoa. Millä o:della sinä sekaannut minun asioihini? Katsoi o:dekseen tehdä mitä tahtoi. Hänellä ei ollut pienintäkään o:tta odottaa ymmärtämystä toiminnalleen. Ravintola, jolla on täydet, I lk:n o:det [tarjoilla alkoholijuomia]. Otaksuma, jolla on o:tensa [= oikeutuksensa] ainakin työhypoteesina. — *Kuv.* Taulu ei pääse o:ksiinsa [= esiinny täysin edukseen, näytä niin hyvältä kuin voisi] kehystämättömänä. Opetusmenetelmä, jota käyttäen oppilaiden omatoimisuus ei pääse o:teensa 'sille kuuluvaan arvoon'. Osa, jossa näyttelijän lahjat eivät päässeet täysiin, täysin o:ksiinsa. — Vartalolle täyttä o:tta tekevä puku. Esitys ei tehnyt näytelmälle o:tta. — *Yhd.* aloite-, anniskelu-, armahtamis-, asuma-, asumis-, edustus-, esittämis-, esitys-, hajotus-, hakkuu-, hallinta-, hankinta-, harjoittamis-, järjestämis-, kalastus-, keitto--, kieltäytymis-, korjaus-, kulku-, kustannus-, käyttö-, kääntämis-, lainsäädäntä-, lunastamis-, lunastus-, läänitys-, merkitsemis-, metsästys-, muuntamis-, muutto--, määräämis-, nautinta-, nimittämis-, oleskelu-, omistus-, osallistumis-, osanotto--, osto--, otto--, patoamis-, pelaamis-, perimys-, peruutus-, pidätys-, puhe-, purjehdus-, pyynti-, päätäntä-, päätös-, rakentamis-, rankaisu-, ratkaisu-, reservaatio--, sodankäynti-, syyte-, syyttämis-, toiminta-, tuomio--, tuomitsemis-, vaihtamis-, vaihto--, valinta-, valitus-, valmistus-, valvonta-, veronkanto--, verotus-, vangitsemis-, vihkimis-, vuokraamis-, vuokra-, yhdistymiso.; elämiseno.; laidun-, ranta-, tie-, vaali-, vapaakirja-, äänio.; (liberum) veto-, patronaattio.; apteekki-, elinkeino--, kirjakauppao.; ihmis-, jäsen-, kansalais-, kotipaikka-, mestari-, porvario.; (tav. mon.) kappeli-, kauppala-, kaupunki-, tapulio.; (tav. mon.) klubi-, olut-, viinio.; amatööri-, avio--, naima-, nyrkki-, omankäden-, sukuo.; kruunun-, tekijäno.; eri-, erikois-, etu-, perus-, prioriteetti-, yhteis-, yksino.; reaalio.

b. objektiivisessa merk:ssä: oikeusjärjestys, oikeussäännökset, -normit, oikeusjärjestelmä; oikeus-, lakitiede; vrt. laki. | Objektiivinen o. Positiivinen o. 'vallitsevat oikeusohjeet'. Julkinen o. 'ne oikeussäännökset, -ohjeet, jotka koskevat valtioiden ja itsehallintoyhdyskuntien järjestysmuotoa ja toimintaa, niiden keskinäisiä suhteita sekä niiden suhdetta yksityisiin henkilöihin, julkisoikeus';)(yksityisoikeus. Yksityisten välinen o. eli yksityiso. Kansainvälinen o. 'niiden oikeussäännösten yhdistelmä, jotka säännöstelevät täysivaltaisten valtioiden keskinäisiä suhteita'. Kano-

ninen o. 'katolisen kirkon lainsäädäntö kokonaisuutena'. Germaaninen o. on indoeurooppalaisen o:den haara, ja se on roomalaisen (ja kanonisen) o:den rinnalla vallitsevana perustuksena länsimaisessa sivistyspiirissä. Molempain o:ksien t. (vanh.) o:tten [= sekä roomalaisen että kanonisen oikeuden] tohtori, kandidaatti '(nykyiset) lakitieteen tohtori ja lisensiaatti'. Laintulkinta ei luo o:tta, vaan selvittää voimassa olevan o:den sisällystä. Meidän o:dessamme on täytäntöönpanoviranomaisilla vanhastaan ollut rankaisuoikeus. Eri maakunnissa ja eri säätyluokkia varten käytettiin erilaista o:tta. — *Hist.* kirkollisia veroja maksettaessa käytetyistä tietyistä suoritustavoista. | Ruotsalaisen o:den alueella maksettiin kymmenysvero voina, suomalaisen o:den alueella viljana. Helsinglannin, Karjalan, Savon, Kyrön o. — *Yhd.* kaupunkilais-, kirkko--, maalais-, meri-, prosessi-, rikos-, siviili-, talous-, tapa-, työsopimus-, velvoiteo.

c. *yhd.* (ed:iin liittyen). Esine-, kauppa-, patentti-, perhe-, perintö-, testamentti-, vekseli-, vesio.

d. ominaisuus, että jk on oikeudenmukainen t. moraali-, oikeuskäsitysten mukainen; oikeudenmukaisuus, oikeamielisyys; totuus; us.)(vääryys. | Luottaa asiansa o:teen. Olla varma asiansa o:desta. Jklla on o. puolellaan. Rakastan o:tta ja vihaan vääryyttä. Minun on o:den nimessä sanottava, että menettelysi oli sopimatonta. Velallisen on o:den mukaan maksettava velkansa. Olisi o. ja kohtuus, että A. saisi viran. Usko o:den ja totuuden voittoon. Tehdä jtak lain ja o:den varjolla. Horjahtaa o:den tieltä pois. Antaa armon käydä o:desta, o:den sijasta. Vaatia o:tta sorretuille ja suojaa heikoille. Jukolan Aapo, aina sovinnon ja o:den mies KIVI. -- ei o:tta maassa saa / ken itse sit' ei hanki KRAMSU. Valta käy o:den edellä SL. Teki o:tta niin köyhälle kuin rikkaallekin. Vasta myöhempi aika on tehnyt täyttä o:tta Kiven neroudelle. Teatterin esitys teki täyttä o:tta näytelmälle. Olen tehnyt laumalle o:tta, mutta en laupeutta TALVIO. — *oikeutta myöten* oikeuden(mukaisuuden) mukaan, nimessä, oikeudenmukaisuutta noudattaen, oikeastaan. | O:tta myöten hänen pitäisi olla talossa isäntänä. Tehtävä kuuluisi o:tta myöten jollekulle muulle kuin minulle. -- tuon maksettavahan se o:tta myöten olisi, joka narrasi sen juomaan AHO. — Seuraavaa merk.-ryhmää läheten. | Jakaa o:tta 'pitää yllä oikeudenmukaisuutta, olla tuomarina, tuomita'. Oli istunut lautamiehenä jakamassa käräjillä o:tta jo kolmekymmentä vuotta. [Tukkipomo] oli tunnettu säännölliseksi rehtimieheksi, joka jakoi o:tta oikealle ja vasemmalle KATAJA. [Jalkapallo-ottelun] pelituomari jakoi o:tta tasapuolisesti. — Käräjäkivillä on muinoin istuttu o:tta 'pidetty oikeudenistuntoja, käsitelty oikeusasioita'. Kaupungeissa pormestari ja raatimiehet istuivat o:tta. O:tta käytiin kihlakunnan-, laamannin- ja oikaisukäräjillä. Tilan omistuksesta käytiin o:tta.

e. tuomioistuin, oikeudenistunto. | Korkein o. 'maan ylin tuomioistuin'. O:den puheenjohtaja. Korkea o. istuu. O:den istunto. Haastaa, vetää jku o:teen vastaamaan jstak. Saattaa asia o:den tutkittavaksi. Ajaa asiaansa o:dessa. Hakea o:den kautta saataviaan. Asia tulee o:teen, o:den käsiteltäväksi. Syytetyn on tultava o:teen vangitsemisen uhalla. O:den edessä tehty tunnustus. O:den päätös, tuomio. O:den määräämä holhooja. Hakea o:dessa muutosta päätökseen. Vedota alemman o:den päätöksestä ylempään oikeusasteeseen. Ei siitä o:den pöydän takaakaan mieluinen päätös molemmille tule KATAJA. — *Yhd.* ammattikunta-, (korkein) hallinto--, hovi-, inkvisitio--, järjestys-, kenttä-, kihlakunnan-, kuninkaan-, kylä-, kämnerin-, laamannin-, linna-, läänin-, maanjako-, piiri-, poliisi-, raastuvan-, revisio--, sovinto--, tarkastus-, valamies-, vallankumous-, valtakunnan-, vankila-, vuori-, välimieso.; ali-, ylio.

2. oikeellisuus, oikeaperäisyys, paikkansapitävyys, virheettömyys, pätevyys, totuudellisuus, totuudenmukaisuus. | Myyjä takaa tavaran o:den. Epäillä asiakirjan o:tta. Ei voitu esittää sitovaa todistusta teorian o:desta. Kokeet vahvistivat Mendelin havaintojen o:tta. Jnk kielimuodon o:den tai virheellisyyden ratkaiseminen. Kääntäjä -- on vastuunalainen käännöksen o:desta sekä korvausvelvollinen mahdollisista virheellisyyksistä johtuvasta vahingosta LK.

oikeus- vars. *lak.* **-aat|e** *s.* Yhteiskunnan uudistaminen ihanteellisten, yksinkertaisten o:teiden mukaan. Oikeushistoria valaisee o:teiden ja -säännösten historiallista kehitystä. **-ala** *s.* **1.** oikeudenala. | Prosessi-, rikos-, hallinto-oikeus ym. o:t. Merioikeus muodostaa meillä erityisen o:n. **2.** Aloitti virkauransa hallinnollisella alalla, mutta siirtyi sitten o:lle Helsingin kaupungin oikeuspormestariksi. **-alue** *s.* **1.** alue, jolla jk erityinen oikeusjärjestys on voimassa. | Tšekkoslovakia ei ollut yhtenäinen o., vaan entisillä Itävallan alueilla oli voimassa Itävallan oikeus ja entisillä Unkarin alueilla Unkarin oikeus. **2.** oikeudenkäyttöalue, oikeus-, tuomiopiiri. | Suuret kirkkopitäjät muodostivat o:ita, joissa pääkäräjät pidettiin. **-apu** *s.* vrt. virka-apu. | Varattomille kaupungin kustannuksella annettava o. Kansainvälinen o., eri valtioiden välinen o:avun antamista tarkoittava yhteistoiminta. **-aputoimisto** *s.* eräiden kaupunkikuntien palkkaamien köyhäinasianajajien toimisto. **-asema** *s.* objektiivisen oikeuden määräyksistä sekä subjektiivisista oikeuksista aiheutuvien henkilön kaikkien oikeuksien, velvollisuuksien ja oikeussuhteiden määräämä asema jnak ajankohtana; suppeammassa merk:ssä henkilöoikeudellinen asema; oikeudellinen asema; vrt. oikeustila. | Aviottoman lapsen o. Ulkomaalaisen o:a koskevat säännökset. — Suomen o:n puolustaminen sortovallan hävitystyötä vastaan. Säännökset, jotka vahvistavat Tangerin kansainvälisen o:n. **-asetus** *s.* asetus, joka sisältää kaikkia yhdyskunnan jäseniä sitovia oikeussääntöjä, varsinainen

asetus; vrt. hallintoasetus. **-asi|a** *s.* asia, joka kuuluu tuomioistuinten ratkaistaviin, tuomioistuinasia; oikeudenkäynnin kohteena oleva asia, oikeudenkäyntiasia, oikeusjuttu; vrt. hallintoasia. | Ylintä tuomiovaltaa o:oissa käyttää korkein oikeus. Olla vastaajana, todistajana o:assa. **-asiamies** *s.* Eduskunnan o. 'eduskunnan jokaisilla varsinaisilla valtiopäivillä valitsema lakimies, jonka tehtävänä on eduskunnan hänelle laatiman johtosäännön mukaan valvoa lakien noudattamista tuomioistuinten ja muiden viranomaisten toiminnassa'; vrt. oikeuskansleri. **-aste** *s.* Tuomioistuimet on järjestetty tavallisesti eri o:iksi niin, että alemman tuomioistuimen päätökseen voidaan hakea muutosta sitä lähinnä ylemmältä. Suomessa yleiset o:et ovat alioikeus, so. kihlakunnan- ja raastuvanoikeus, hovioikeus ja korkein oikeus. Asiat, joita hovioikeus käsittelee ensimmäisenä o:ena. Ensimmäinen, toinen, ylin o. Kantaja hävisi juttunsa joka o:essa. **-asteellinen** *a.* O. pätevyys on se toimivalta, mikä tuomioistuimella on asemansa perusteella oikeusastejärjestyksessä. **-astejärjestys** *s.* **-avustaja** *s.* oikeudenkäyntiavustaja. | Syytetty ja hänen o:nsa, varatuomari N.

oikeus|dogmatiikka *s.* voimassa olevan oikeuden järjestelmällinen esitys, systemaattinen oikeustiede;)(oikeushistoria. **-eli|n** *s.* Maan o:met. **-elämä** *s.* O:n terve kehitys. **-ensyklopedia** *s.* lyhyt yleisesitys oikeuden ja oikeustieteen koko alasta, myös oikeustieteen aputieteistä, kuten oikeusfilosofiasta, -lääkeopista, -kielitieteestä ym., lainopin ensyklopedia; vrt. oikeusoppi. **-erehdys** *s.* Vai olenko koskaan tehnyt o:tä, langettanut väärää tuomiota? A.POHJANPÄÄ. **-|etu** *s.* O:edun menetys. **-filosofi** *s.* oikeusfilosofian tutkija t. harrastaja. **-filosofia** *s.* filosofian haara, joka käsittelee oikeuselämän ja samalla valtion yleisiä perusteita; vrt. yleinen oikeusoppi. **-filosofinen** *a.* O. teos, koulukunta. **-grafologia** *s.* oikeudellinen käsialantutkimus. **-hallinnollinen** *a.* oikeushallintoa koskeva, oikeushallintoon kuuluva. **-hallinto** *s.* se valtiovallan toiminta, jonka tarkoituksena on järjestää ja pitää huolta sekä tarkastaa oikeudenkäyttöä. **-hallintoasia** *s.* oikeushallinnon alaan kuuluva asia. **-henkilö** *s.* juridinen henkilö, yhteisöhenkilö; vrt. fyysillinen henkilö. | Yksityisoikeudellinen, julkisoikeudellinen o. **-historia** *s.* se osa oikeus- l. lakitiedettä, joka tutkii, miten oikeus on kehittynyt eri aikoina;)(oikeusdogmatiikka. **-historiallinen** *a.* O. teos, tutkimus. **-historioitsija** *s.* oikeushistorian tutkija t. harrastaja. **-hyvä** *s.* = seur. | Aineeton o. **-hyödyke** *s.* etu t. hyödyke, jonka oikeusjärjestys tunnustaa jklle ja määrää pidettäväksi hänen hyväkseen loukkaamattomana ja valtaakin käyttämällä suojelee, oikeushyvä; oikeudellisesti suojattu etu. **-ihanne** *s.* **-ilmiö** *s.* **-instanssi** *s.* oikeusaste. | Vedota ylimpään o:in. **-instituutti** *s.* oikeussäännöstö, instituutti. | Sukulunastus, Suomessa v. 1930 lailla kumottu o. **-istuin** *s.* tuomioistuin. | Korkein oikeus on Suomen ylin o. **-istunto** *s.* par. oikeudenistunto. **-juttu** *s.* tuomioistuimen ratkaistavaksi (joutuva t.) joutunut asia, juttu, käräjäjuttu, käräjä-, oikeusasia. | Aloittaa, nostaa o. jkta vastaan. Hävisi o:nsa. **-järjestelm|ä** *s.* oikeussysteemi. | Roomalainen oikeus on maailman tähänastisista o:istä huomattavin. **-järjestys** *s.* jssak oikeusyhteisössä voimassa olevien oikeussäännösten kokonaisuus, (objektiivinen) oikeus, instituutio; vrt. laki. **-kansleri** *s.* Suomessa: valtioneuvostoon kuuluva oikeudellinen virkamies, jonka tehtävänä on, sen ohella että hän on ylin syyttäjäviranomainen, valvoa, että viranomaiset ja virkamiehet täyttävät velvollisuutensa, niin ettei ketään laillisessa oikeudessaan sorreta, ja jonka on erityisesti valvottava, että valtioneuvosto noudattaa toiminnassaan lakia; vrt. prokuraattori, oikeusasiamies. | Suomen tultua itsenäiseksi prokuraattorin virka muutettiin o:n viraksi.

oikeuskanslerin|sihteeri *s.* oikeuskanslerinvirastossa palveleva, oikeuskansleria avustava virkamies. **-virasto** *s.*

oikeus|kehitys *s.* Kanoninen oikeus on vaikuttanut paljon yleiseen o:kehitykseen Pohjoismaissakin. **-keino** *s.* keino, jolla yksityinen voi saada oikeussuojaa. **-kelpoinen** *a.* -suus *omin.* oikeuskykyinen. **1.** kelpoinen olemaan oikeuksien subjektina, oikeussuojaa nauttiva. | Osakeyhtiö on rekisteröitävä, sillä muuten se ei tule oikeus- ja oikeustoimikelpoiseksi. **2.** oikeustoimikelpoinen, oikeutettu, kelpoinen, pätevä, laillinen. | Ammattiyhdistys, joka on o. kantamaan ja vastaamaan työehtosopimusta koskevissa asioissa. Maaorja oli o., so. hän voi ajaa asiaansa oikeudessa. — Vasta kirjallisesti vahvistettu sopimus on o. **-kelvoton** *a.* joka ei voi olla oikeussubjektina (t. -objektina). **-kemia** *s.* oikeudenhoitoa palveleva kemian haara. **-kemiallinen** *a.* O. tarkastus. O. laboratorio. **-kemisti** *s.* vrt. oikeuskemia. | O. on todennut vainajan sisälmyksissä olevan arsenikkia. Lääkintöhallituksen o. **-kiel|i** *s.* **1.** lakikieli. | O:en termien vakiintuneisuus ja täsmällisyys. **2.** tuomioistuimissa käytetty kieli, tuomioistuinkieli. | Suomen kielen kohottaminen oikeus- ja virkakieleksi ruotsin rinnalle. **-kirja** *s.* jnk oikeuden t. jkn oikeuksien julistamis- t. vahvistuskirja. | V. 1762 annetun o:n nojalla perustivat kauppiaat Wittfooth ja Bremer paperitehtaan Järvenojan kylään. **-kohde** *s.* oikeusobjekti. **-kollegio** *s. hist.* yksi suurten kaupunkien maistraatin osastoista. | O. hoiti oikeustointa ja käsitteli mm. testamentti- ja holhousasioita. Viipurin maistraatin ylioikeutena oli Ruotsilta vallattujen alueiden yhteinen korkein tuomioistuin, Pietarissa toimiva o. **-kulut** *s. mon.* oikeudenkäyntikulut. **-kunta** *s. tilap.* -- kerroinpa tuomarille -- matkani merellä, ja tämä ilautti ankarasti koko o:a KIVI. **-kustannukset** *s. mon.* oikeudenkäyntikustannukset, -kulut. **-kykyi|nen** *a.* -syys *omin.* oikeuskelpoinen. **-kysymys** *s.* Riita- ja o:ten ratkaiseminen. Asia, joka ei ole pelkästään tunne-, vaan myös o. **-käsit|e** *s.* **1.** oikeudellinen käsite. | Yrityksen o:teeseen kuu-

luu vain se lopullinen tarkoitus, minkä vuoksi yrittäjä panee toimeen yrityksensä. **2.** par. oikeuskäsitys. | Vanha o., että hallitsija yksin on kaiken maan omistaja. **-käsittely** *s.* asian käsittely tuomioistuimessa, tuomioistuin-, oikeudellinen käsittely. | Ennen jutun o:ä toimitettava kirjallinen esivalmistelu. **-käsity|s** *s.* Oikeuslähteenä käytettävä yleinen o. ilmenee ennen kaikkea maan tavassa, vakiintuneessa tuomioistuinten käytännössä ja oikeustieteen tuloksissa. Vakiintuneena tapana ilmenevä yleinen o. eli tavanomainen oikeus. Vanhan o:ksen mukaan. **-käytän|tö** *s.* se käytäntö, jota lakia soveltavat, etenkin tuomiovaltaa harjoittavat viranomaiset noudattavat ratkaisuissaan, oikeuspraksis; vrt. oikeustapa. | Saksan o. ei hyväksynyt merimieslakkoa. O:nössä pidetään hyvämaineisina yleensä kaikkia niitä henkilöitä, joilla on kansalaisluottamus.

oikeus|laitos *s.* maan tms. oikeudenhoidosta huolehtivat laitokset (tuomioistuimet) johtoym. elimineen, oikeudenhoitolaitos. | Suomen, Englannin o. O:laitoksen virkamiehet. O. erotettiin hallinnosta. Läänin, kaupungin o. Paikallinen o. **-lause** *s.* oikeusfilosofiassa: oikeusalan tahto- tms. lausuma muodolliselta, kielellis-loogilliselta kannalta; vrt. oikeussäännös. **-läh|de** *s.* kirjoitetusta laista ja yleisestä oikeuskäsityksestä oikeusohjeina. | Kehittymättömissä oloissa on tapa ainoana o:teenä. Säädännäinen oikeus on ensisijainen ja maantapa toissijainen o. **-lääketiede** *s.* lääketieteen haara, joka käsittää sekä ruumiillisen että henkisen terveydentilan arvostelemisen, kuolemansyyn selvittämisen yms. sekä lausuntojen antamisen niistä opastukseksi oikeudenkäynnille ja sen virallisille valvojille ja harjoittajille. **-lääketieteelli|nen** *a.* -sesti *adv.* vrt. ed. | Helsingin yliopiston o. laitos. O. tutkimus. **-mielitautioppi** *s.* vrt. oikeuslääketiede. **-ministeri** *s.* oikeusministeriön päällikkönä oleva ministeri. **-ministeriö** *s.* Suomessa: ministeriö, joka käsittelee oikeudenhoitoa, muiden ministeriöiden toimialaan kuulumattomien asioiden lainsäädäntöä, vankeinhoitolaitosta ja valtiollisia vaaleja koskevat asiat. **-muo|to** *s.* O:doista välittämättä tapahtuva riidan sovittaminen. **-murha** *s.* syyttömän henkilön tuomitseminen rangaistukseen, alk. kuolemaan; oikeusrikos. **-neuvos** *s.* Suomessa: korkeimman oikeuden jäsen. **-neuvosmies** *s.* raastuvanoikeuden t. maistraatin lainoppinut jäsen, oikeusraatimies; vrt. kunnallisneuvosmies. **-normi** *s.* oikeussäännös, -ohje. **-näkökohta** *s.* Valtiollisessa toiminnassa on oikeus- ja laillisuusnäkökohta asetettava kaiken muun yläpuolelle. **-objekti** *s.* se mihin subjektiiviseen oikeuteen sisältyvä valta kohdistuu, oikeuden kohde, oikeuskohde. **-ohje** *s.* oikeussäännös, -normi; vrt. oikeuslähde. | Talmud sisältää ne tavanomaisen oikeuden lähteet, joita juutalaiset pitävät o:inaan Mooseksen lain rinnalla. **-oletama** *s.* sellainen positiiviseen oikeuteen sisältyvä säännös, joka velvoittaa tuomaria pitämään jtak tosiseikkaa toteen näytettynä sillä edellytyksellä, että jnk toisen tosiseikan olemassaolo on selvitetty. **-olot** *s. mon.* Kreikan, Pohjoismaiden o. **-opilli|nen** *a.* vrt. seur. | O:set tiedot. O. teos. **-oppi** *s.* oikeus-, lakitiede; vars. rajoitetummin oikeusensyklopedia t. yleinen oikeusoppi l. oikeustieteen ala, joka tutkii oikeuden peruskysymyksiä kiinnittämättä huomiota mihinkään tiettyyn positiiviseen oikeusjärjestelmään. **-oppin|ut** *s.* oikeustieteeseen (hyvin) perehtynyt henkilö, oikeus-, lakitieteilijä; vrt. lainoppinut. | Suomalainen o. ja valtiomies J. J. Nordström. Monet o:eet pitävät rauhan aatteen täydellistä toteuttamista melkein mahdottomana. **-osasto** *s. hist.* korkeimpana oikeusasteena ja oikeudenkäytön valvojana toiminut Suomen senaatin osasto; vrt. talousosasto, oikeustoimituskunta.

oikeus|paikka *s.* **1.** oikeuden, tuomioistuimen istuntopaikka; vrt. käräjäpaikka. | Käräjämäet ja muut esihistorialliset o:paikat. Syytetty tuotiin o:paikalle. **2.** *lak.* laillinen tuomioistuin jtak asiaa varten, forum. | Avioliittoasiain, kiinteistöjuttujen o. Kotimaisilla merimatkoilla tehtyjen rikosten o. O:paikan laki. **-pakko** *s.* oikeudellinen pakko. **-palatsi** *s.* Pariisin o. **-periaat|e** *s.* oikeudellinen periaate. | Suomessa on voimassa se o., ettei ketään voida ilman omaa suostumustaan nimittää valtion virkaan. Oikeussäännökset ja yleiset o:teet, jotka määräävät ulkomaalaisten oikeusaseman. Yleisen o:teen mukaan tulee jokaisen auttaa hädässä olijaa. V:n 1734 lakiin perustuvat o:teet. **-perusta** *s.* Yksilönvapaus ja yksityisomistus yhteiskunnan o:na. **-peruste** *s.* oikeustoimen päättämisen aiheuttanut oikeudellisesti relevantti l. merkityksellinen syy. **-perustei|nen** *a.* -sesti *adv.* oikeudellisesti perusteltu, joka nojautuu riittävään oikeusperusteeseen; vrt. perusteenvarainen. **-piiri** *s.* **1.** alue, jolla jk tuomioistuin tms. harjoittaa tuomiovaltaa, oikeudenkäyttöalue, tuomiopiiri. | Kaupunki muodostaa maaseudusta erillisen o:n. Hovioikeuden o. [Kihlakunnantuomarin] tulee asua o:nsä sisällä LK. **2. a.** subjektiivisista oikeuksista. | Edut, jotka kuuluvat tietyn yksilön o:in. Jakamaton kuolinpesä on erityinen o., vaikkakaan ei itsenäinen juridinen henkilö. **b.** objektiivisesta oikeudesta. | Tärkeimmät nykyaikaisiin oikeusjärjestelmiin vaikuttaneet o:t ovat germaaninen, roomalainen ja kanoninen oikeus. **-pohja** *s.* Vitkastelematon, varma ja tehokas lainkäyttö on omansa luomaan vakavan o:n kansalaisten elämälle. **-poliitti|nen** *s.* -sesti *adv.* vrt. seur. **-politiikka** *s.* oikeustieteen haara, joka laadittavan lain kannalta tarkastaa yksityisiä oikeussääntöjä niiden aineellisen sisällön, hyödyn ja tarkoituksenmukaisuuden puolesta. **-pormestari** *s.* raastuvanoikeuden puheenjohtaja niissä kaupungeissa, joissa on useampia kuin yksi pormestari; vrt. kunnallispormestari. **-praksis** *s.* oikeuskäytäntö. **-psykiatria** *s.* vrt. oikeuslääketiede. **-psykiatri|nen** *a.* -sesti *adv.* O:sesti on tärkeää, onko humala patologinen, koska sen aikana tehdyt rikokset katsotaan tehdyn ymmärrystä vailla. **-psykologia** *s.* sovelletun psykologian osa, joka tutkii oikeutena, oikeu-

denhoitona ja yl. koko oikeuselämänä ilmenevien tosiasiain ja tapahtumien sielullista puolta. **-päivä** *s.* oikeudenkäyntipäivä.

oikeus|raatimies *s.* = oikeusneuvosmies. **-rauha** *s.* oikeussuojan aiheuttama turvallisuudentila; vrt. käräjärauha. | Kehittyneissä oloissa tulee nyrkkivallan tilalle o:n periaate. **-reformi** *s.* **-revisio** *s.* **1.** *hist.* (Ylempi) o. 'Ruotsi-Suomen ylimpänä oikeusasteena v. 1670—1789 toiminut valtaneuvoston osasto'. **2.** Alempi o. 'Ruotsin korkeimmassa oikeudessa käsiteltäviä asioita valmisteleva virasto'. **-riita** *s.* **1.** subjektiivista oikeutta t. oikeuksia koskeva riita. **2.** tuomioistuimen välityksellä ratkaistava riita. **-riitaisuu|s** *s.* vrt. ed. | Tuomioistuin on valtiovallan elin, joka o:den sattuessa ratkaisee, mitä on pidettävä oikeana. **-rikos** *s.* oikeusmurha. **-saanto** *s.* jhk oikeusperusteeseen nojautuva saanto. **-sali** *s.* oikeuden istuntosali. **-seik|ka** *s.* oikeudellisesti merkityksellinen seikka. | Velkasuhteen synnyn saattavat aiheuttaa monet o:at, joista tärkeimmät ovat sopimukset ja vahingontuottamus. **-seuraaja** *s.* henkilö, joka siirtyy toisen henkilön tilalle hänen oikeuksiinsa ja velvollisuuksiinsa, esim. perijä, ostaja; vrt. oikeudenomistaja. **-seuraamu|s** *s.* oikeudellinen seuraamus; vrt. oikeusvaikutus. | Oikeustoimi on o:ksen saavuttamista tarkoittava teko. Teko, jolla on o:ksia tekijän tahdosta riippumatta. Laissa rikollisesta teosta määrätty o. **-sihteeri** *s.* korkeimman oikeuden virkamies, jonka tehtävänä on asiain valmistelu ja esittely. | Nuorempi, vanhempi o. **-subjekti** *s.* se, jolle oikeusjärjestys tunnustaa oikeuskelpoisuuden, so. kyvyn omata oikeuksia ja velvoituksia, oikeudenhaltija. | O. on jokainen fyysillinen ja juridinen henkilö. O:lla on eräin poikkeuksin myös oikeustoimikelpoisuus. **-suh|de** *s.* oikeussubjektien välinen t. henkilön ja esineen välinen oikeusjärjestyksen järjestämä suhde. | Yksityisoikeudellinen o. Puolisoiden o:teet. Työnantajan ja työntekijän väliset o:teet. Saaminen ja velka ovat saman o:teen, velkasuhteen, eri puolia. O:teen kumoaminen. **-suoja** *s.* = oikeusturva. | O:n pyyntö, tarve. Siviiliprosessissa annetaan valtion o:a välittömästi yksityisoikeudellisille eduille. **-systeemi** *s.* oikeusjärjestelmä. **-säännöksinen** *a.* O. sopimus 'sopimus, joka sisältää jnk oikeussäännöksen t. perustuu jhk oikeussäännökseen'. **-säännö|s** *s.* säännös, jossa ilmaistaan jk osa oikeusjärjestyksen sisällystä, oikeussääntö, -ohje, -normi, laki; vrt. oikeuslause. | Avioliittoa, julkista taloutta koskevat o:kset. Kokoelma voimassa olevia o:ksiä. **-säännöstö** *s.* (oikeus)instituutti. | Kantelua järjestävä o. Adoptio tuli yleisesti tunnetuksi o:ksi vasta roomalaisen oikeuden vaikutuksesta. **-sään|tö** *s.* oikeussäännös, -normi, laki; vrt. oikeuslause. | Yleisesti velvoittava o. Yksityisten taloutta järjestävät o:nöt. Sopimuksista ja o:nöistä piittaamaton väkivaltapolitiikka.

oikeus|taistelija *s.* Ansioitunut o. P. E. Svinhufvud. **-taistelu** *s.* taistelu laillisten oikeuksien, oikeudellisuuden puolesta. | Venäjän sortotoimenpiteiden aiheuttama Suomen o. O. painovapauden puolesta. **-taju** *s.* = seur. **-tajunta** *s.* vrt. oikeuskäsitys. | Lain on vastattava kansan o:a. Yleistä o:a loukkaava teko. Herkkä o. **-talo** *s.* talo, jossa pidetään oikeudenistuntoja. **-ta|pa** *s.* jatkuvasta käytännöstä syntynyt oikeudellinen menettelytapa; vrt. oikeuskäytäntö. | Kansanomainen, primitiivinen o. Muinaisia o:poja kuvastavat sananlaskut. Kaarle Suuri säilytti frankkien o:vat. Vanhan o:van mukaan ei riistaa sovi pyytää toisen alueelta. **-tapahtum|a** *s.* ihmisen tahdosta riippumaton luonnon tapahtuma, jolla on oikeudellista, jklle henkilölle hyödyllistä t. vahingollista merkitystä; vrt. oikeustoimi, -teko. | O:ia ovat esim. syntymä ja tapaturma sekä tulipalo, jos omaisuus on vakuutettu. **-tapau|s** *s.* nimitys, jota käytetään tuomitsevan viranomaisen ratkaisemasta t. ratkaistavaksi saatetusta, oikeudellista laatua olevasta kysymyksestä. | Lain soveltamisen kannalta on o:ksilla suuri merkitys. Kokoelma työsääntöjä koskevia, korkeimmassa hallinto-oikeudessa ratkaistuja o:ksia. Tuomioistuin ratkaisee, mitä jossakin konkreettisessa o:ksessa on pidettävä oikeana. **-teitse** *adv.* tuomioistuimen, oikeudenkäynnin avulla, kautta, oikeudenkäyntiteitse. | Periä saatavansa o. **-teko** *s.* teko, jolla on oikeusseuraamuksia tekijän tahdosta riippumatta; vrt. oikeustoimi, -tapahtuma. **-teoria** *s.* **-termi** *s.* oikeuskielen termi, lakitermi. **-tie** *s.* Käyttää säännöllistä o:tä. Maksujen periminen o:tä 'oikeusteitse'. **-tie|de** *s.* lakitiede (laajimmassa merk:ssä); vrt. oikeusoppi. | Joskus lakitieteen käsitteeseen ei sisällytetä oikeusfilosofiaa eikä -politiikkaa, jotka kuitenkin luetaan o:teeseen kuuluviksi. **-tieteelli|nen** *a.* -sesti *adv.* oikeustiedettä koskeva t. käsittelevä, lakitieteellinen, juridinen. | O. tutkimus. O. kemia. **-tieteilijä** *s.* oikeustieteen tutkija t. harrastaja. **-tila** *s.* vrt. seur. **1.** tila, jossa vallitsee laillisuus ja oikeudellisuus. | Sodan häiritsemä o. Valtion tehtävänä on o:n ylläpitäminen. Ihanteelliset pyrkimykset kansainvälisen o:n luomiseksi. **2.** oikeudenhoidon, oikeusolojen tila. | Maamme o. ennen Turun hovioikeuden perustamista. **3.** (pysyvästä) oikeussuhteiden, oikeutusten tilasta; vrt. oikeusasema. | O:n tai edun menetys. Odotusoikeus on pelkkää odotustilaa jonkin verran voimakkaampi o. **-tilanne** *s.* vrt. ed. | Konkurssin johdosta syntyy sellainen o., että velallinen menettää oikeutensa määrätä omaisuudestaan ja tämä oikeus siirtyy hänen velkojilleen. — Kansainvälinen o. pysyi sekasortoisena. **-tilasto** *s.* tilasto, jonka kohteena on tuomioistuinten ja täytäntöönpanoviranomaisten toiminta. **-tilastollinen** *a.*

oikeusto[1] *s. vanh.* tuomio-, oikeusistuin.

oikeustoimenpi|de *s.* Saatavien periminen o:tein. Ryhtyä o:teisiin jkta vastaan.

oikeustoimi *s.* **1.** oikeussubjektin tahdonilmaus, jonka tarkoituksena on aikaansaada, muuttaa t. lopettaa oikeussuhteita; vrt. oikeusteko, -tapahtuma. | Tuomio, testamentti, kauppa tai muu o. Määrä-, vapaamuotoinen o. Sopimus on

kaksipuolinen o. Pätemätön o. Ryhtyä oikeustoimeen. Oikeustoimen sitovuus. — *Yhd.* kauppa-, reaalio. **2.** oikeuslaitos. | Hallintolaitoksen ja oikeustoimen uudelleen järjestäminen. Korkein oikeus mm. valvoo maan oikeustointa ja nimittää tuomarit. **-kelpoi|nen** *a.* -suus *omin.* kelpoinen tekemään päteviä oikeustoimia; vrt. oikeus-, oikeudenkäyntikelpoinen. | O. henkilö, yhtiö. O:suutta vailla oleva henkilö. **-kelvot|on** *a.* -tomuus *omin.* vrt. ed. **-kyky, -kykyisyys** *s.* oikeustoimikelpoisuus. **-kyvyt|ön** *a.* -tömyys *omin.* oikeustoimikelvoton. **-laki** *s.* sopimuslaki.

oikeustoimi|nen *a.* -sesti *adv.* oikeustoimen luonteinen. | O. hallintotoimi 'hallintotoimi, jossa toimivan tahto kohdistuu tiettyjen oikeusvaikutusten aikaansaamiseen'.

oikeustoimi|perusteinen *a.* oikeustoimeen perustuva. **-rasite** *s.* Sopimuksella perustettu o.

oikeus|toimitus *s. harv.* oikeudellinen toimitus. | Jo v:lta 1322 on asiakirja o:toimituksesta, joka on tehty Ahvenanmaan maakunnan yhteisillä käräjillä V.VOIONMAA. **-toimituskunta** *s. hist.* Suomen senaatin talousosaston etup. oikeushallintoa hoitava, nyk. oikeusministeriötä vastaava virasto; vrt. oikeusosasto. **-turva** *s.* suoja, jonka oikeusjärjestys antaa henkilöille ja heidän oikeuksilleen, oikeussuoja. | Kansalaisten henkilökohtaiselle vapaudelle ja omaisuudelle taattu o. **-turvallisuus** *s.* oikeusvarmuus. | O. vaatii, ettei oikeudenkäyntiä saa jatkaa loputtomiin. **-turvattomuus** *s.* vrt. ed. **-tutkin|to** *s.* **1.** yliopiston lainopillisessa tiedekunnassa suoritettu, v. 1921 lakkautettu tutkinto, joka tuotti kelpoisuuden tuomarinvirkoihin; vrt. hallintotutkinto. **2.** Ylempi o. 'nykyistä lainopin kandidaatin tutkintoa sekä ent. oikeustutkintoa ja ylempää hallintotutkintoa vastannut yliopiston lainopillisessa tiedekunnassa suoritettu tutkinto'. Alempi o. 'entistä alempaa hallintotutkintoa vastaava yliopiston lainopillisessa tiedekunnassa suoritettava tutkinto'; vrt. varanotaari. **-upseeri** *s. sot.* joukko-osastoissa t. vastaavissa oman toimensa ohella sotilasrikkomusten tutkintaa ohjaamaan ja tarvittaessa suorittamaankin määrätty upseeri, jonka tehtäviin lisäksi kuuluu asian hoitaminen edelleen sotaoikeuden käsiteltäväksi ja erikseen määrättäessä toiminen syyttäjänä ja joukko-osaston edustajana oikeudessa. | Sodan aikana o:t toimivat myös palveluksessa olevien avustajana lainopillisissa asioissa. **-vaade** *s.* oikeudenomistajan toiselle henkilölle esittämä vaatimus, että tämä tekee t. jättää tekemättä jtak, oikeusvaatimus. **-vaatimu|s** *s.* **1.** = ed. **2.** Liberaalien korkealle tähtäävät o:kset ja -ihanteet. [Historiallista maailmankatsomusta] voidaan väärinkäyttää esteiksi ihanteiden ja o:sten toteuttamiselle, väkivallan puolustukseksi ja kumarteluksi A.GROTENFELT. **-vaikutuksellinen** *a.* jolla on oikeusvaikutusta, oikeusvaikutusta omaava. **-vaikutu|s** *s.* oikeudellinen vaikutus; vrt. oikeusseuraamus. | Hallintotoimet ovat sellaisia tahdonilmaisuja, joilla oikeussäännöksen mukaan on se o., oikeuksien tai velvollisuuksien syntyminen, lakkaaminen tai muuttuminen, mikä oli ilmaistun tahdon sisällyksenä. Työehtosopimuksen o:kset. Valituksen o. on yleensä toistaiseksi siirtävä. **-vakaumus** *s.* vrt. oikeuskäsitys, -taju(nta). | Kansan o:ta loukkaava tuomio. **-val|ta** *s.* Olojen kehittyessä valtion o. kasvaa. Ylin o:lan valvoja. **-valtio** *s.* valtio, jossa eri valtionelimet, myös hallintoelimet, toimivat lainalaisina; vrt. poliisivaltio. **-varmuus** *s.* oikeuden vääjäämätön ylläpito ja luottamus siihen, oikeusturvallisuus. **-velvoite** *s.* oikeudellinen velvoite. **-viranomainen** *s.* (siviili)viranomainen, jonka tehtävänä on lainkäytön hoitaminen; vrt. hallintoviranomainen. **-virasto** *s.* **-virk|a** *s.* oikeusalan virka. | O:oihin pääsemistä varten ei voi saada erivapautta. **-virkakunta** *s.* = seur. **-virkamiehistö** *s.* vrt. seur. **-virkamies** *s.* lainkäyttöä hoitava virkamies.

oikeusvoima *s.* tuomioistuinratkaisun sisällyksen uudessa oikeudenkäyntimenettelyssä ilmenevä, tuomioistuinta ja asianosaisia sitova vaikutus; vrt. lainvoima. | O. ilmenee Suomen oikeuden mukaan ennen kaikkea siinä, ettei tuomioistuin saa enää ottaa käsiteltäväkseen lainvoimaisella tuomiolla ratkaistua kysymystä. Tuomion o:n ulottuvuus. Päätös, joka on vailla o:a. **-i|nen** *a.* -isuus *omin.* Oikeudenkäyntiedellytykseksi on katsottava, ettei tuomioistuimessa vireillä olevasta asiasta ennestään ole olemassa o:ista ratkaisua. **-kelpoi|nen** *a.* -suus *omin.* joka voi tulla oikeusvoimaiseksi. | Ratkaisu on vailla o:suutta. **-kykyisyys** *s.* oikeusvoimakelpoisuus.

oikeus|yhteiskunta *s.* vrt. seur. | Valtiollisesti vapaa henkilö ei ole vastuussa vain itsestään, vaan koko siitä oikeus- ja kulttuuriyhteiskunnasta, johon hän jäsenenä kuuluu. **-yhteisö** *s.* yhteisö, jossa noudatetaan joitakin tiettyjä oikeusperiaatteita. | Jssak o:ssä voimassa olevat oikeussäännökset. Nykyajan sivistysvaltiot muodostavat keskenään kansainvälisen o:n. **-yksilö** *s.* oikeudellinen yksilö, oikeussubjekti. | Asiakirjoja käytetään ihmisten ja muiden o:iden välisten oikeussuhteiden järjestäjinä ja heidän tahdonilmaisujensa osoittajina.

oikeute[78*] *s.* oikeus (1.a), subjektiivinen oikeus.

oikeutet|tu[2*] *a.* (*partis.* < oikeuttaa) käyttö suositeltavaa vain selvästi verbaalisessa tehtävässä. **1.** henkilöistä: jolle on annettu oikeus, oikeutus, lupa, valtuus jhk. | Eläkkeeseen, korvaukseen, korvauksen saantiin, aloitteen tekoon o. henkilö. — *S:sesti.* Velka edellyttää oikeussuhdetta, jossa on vähintään kaksi subjektia, o. ja velvoitettu. — Selvästi a:n tehtävässä par. toisin. | Jku on o. jhk, par. jklla on oikeus, oikeutus, lupa, valtuus jhk. Olen o. asumaan huoneistossa kesäkuun loppuun. Jokainen sairas on o. saamaan apua ympäristöltään. Olemme hyvin o:ut vaatimaan selitystä. Herra kysyy, pitääkö Job itseään o:tuna kieltämään hänen vanhurskautensa vr. — *Yhd.* eri-, itse-, vaalio. **2.** asioista: par. aiheellinen, hyväksyttävä. | O. viha. Työväestön o:ut vaatimukset. Toimenpide, joka on herättänyt o:tua suuttumusta. Valitukset epäkohdista olivat

o:tuja. Siinä väitteessä on jotakin o:tuakin. On o:tua syytä [par. on aihetta, syytä, paikallaan] epäillä tietojen todenperäisyyttä. — *Yhd.* epäo.

oikeutetusti *adv.* (< ed.) us. par. ansaitusti, (täydellä) oikeudella, syystä, aiheellisesti. | KTP voitti HJK:n o. 6—2. Tunsi täysin o. nauttivansa levosta. Oli o. ylpeä lapsistaan.

oikeut|taa[28*] *v.;* oikeutettu, oikeutetusti, oikeutus ks. erikseen. **1.** antaa jklle t. jllek oikeus, oikeutus, lupa, valtuus jhk; vrt. valtuuttaa, velvoittaa. | O. jku tekemään jtak. Ammatinharjoittamiseen o:tava lupakirja. Muinaisgermaaninen laki o:ti aviomiehen tappamaan uskottoman vaimonsa. Pääsylippu, joka o:taa klo 19 alkavaan näytäntöön. [Raitiovaunu]lippu ei o:a maksuttomaan siirtoon toisille linjoille. **2.** antaa oikeus t. aihe(tta) jhk, tehdä oikeelliseksi, perusteelliseksi. | Tulokset eivät o:a kovin pitkälle meneviin johtopäätöksiin. Kansojen taloudellisessa elämässä havaittavat kehityssuunnat eivät o:a käsitystä, että on syntymässä maailmantalous. On useita anatomisia seikkoja, jotka o:tavat päiväpetolintujen jaon ainoastaan kahteen heimoon.

oikeuttomuus[65] *s. vanh.* oikeudettomuus. | Ja hän odotti oikeutta, mutta katso, tuli o. VT.

oikeutukseton[57] *kar.a.* < seur. | O. käsitys.

oikeutu|s[64] *s.* **1.** oikeuttaminen, valtuutus. | O. ajamaan jonkun asiaa tapahtuu tavallisesti kirjallisesti. **2.** oikeus (1.a), lupa, valtuus. | Oikeudet eli o:kset ovat joko luontaisia tai johdettuja. Tehdä jtak virka-asemansa antamalla o:ksella, ilman o:sta. Menettää o:ksensa jhk. Lääkärintoimeen on saatava virallinen o. Velallinen ei ole haltijasitoumukseen nähden velvollinen tutkimaan sen henkilön o:sta, joka maksua vaatii. **3.** us. par. (olemassaolon) oikeus, luvallisuus, aiheellisuus, puolustettavuus, perusteltavuus. | Rangaistuksen o. perustuu oikeusjärjestyksen ylläpitämisen välttämättömyyteen. Kiista lakon o:ksesta poliittisena aseena. Järjestelmä, jolla vielä nytkin on o:ksensa. Vaatimuksilla ei ollut pienintäkään o:sta.

oik|ku[1*] *s.* äkillinen, hetkellinen, (näennäisesti) järjetön, kummallinen päähänpisto, mielijohde, idea tms., kapriisi. | Tehdä jtak hetken o:usta. O:kuja täynnä oleva diiva. Äiti täytti hemmotellun lapsensa pienimmänkin o:un. Ajoi läpi hullun o:kunsa muiden vastustuksesta piittaamatta. — *Kuv.;* us. myös konkr:mmin tavallisuudesta poikkeavasta, kummallisesta (tav. satunnaisesta) tavasta, tapahtumasta, ilmiöstä t. esineestä. | Vanhalla herätyskellolla oli omat kummalliset o:kunsa. Niinpä se tätä nykyä kävi vain kyljellään. Alkoipa Katajamäelle tulla kevät o:kuineen ALKIO. — Kohtalon, salliman sokea o. Onnen, onnettaren o. Ilmiö on niin yleinen, ettei sitä voi sanoa sattuman o:uksi. Olisiko ollut vain kohtalon o:kua, että tapasimme toisemme? Muodin o:ut. Laahustin on pitkää hametta suosivan muodin o. — *Yhd.* luonnon-, muotio.

oikkuilemat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* (< seur.) oikuttelematon. | Työhevoselta vaaditaan luonteen tyyneyttä, o:tomuutta, tarmokkuutta ja kestävyyttä.

oikkuil|la[29] *v.* -u[2] *teonn.* = oikutella. | Sairas o:i ja valitteli kohtaloaan. O:eva lapsi, rouva. Moottori o:i ja yskähteli ja lopetti vihdoin kokonaan käyntinsä. O:eva [= epävakainen] sää.

oikkuinen[63] *a.* oikukas.

oikkuisa[13] *a.,* vars. *ylät.* oikukas. | Kehityksen huimaava, o. kulku. On o. luonto, kun meitä se luo *MANN.

oikku|pussi *s. halv.* oikuttelija. | Alkoi harmittaa koko nainen, mokomakin o. **-päi|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* oikukas, oikullinen. | Äkillinen o:syys. -- o:sesti se [hevonen] yrittää karata ennen aikojaan KOJO. **-pää** *a.* = ed. — *S:sesti.* Mokomakin o.!

oiko|a[1*] *frekv.v.* **I.** *tr.* **1.** vrt. oikaista I.1. | O. vääntyneitä nauloja. Joen mutkat oiotaan kaivamalla mutkan poikki uusi vesiväylä. Levyn o:minen. Pullistuneet hirsiseinät oiotaan ja tuetaan. Märän nahan ryppyjen ja laskosten tasoittaminen eli o:minen. O. rypistynyttä leninkiänsä. Bussi pysähtyi, ja päästiin kangistuneita jalkoja o:maan. O:i [= ojenteli, venytteli] jäseniään kuin laiska kissa. — Kyyro ullakollaan koipiansa o:i [= oli pitkällään, loikoili] LARINK. **2.** *harv.* vrt. oikaista I.2.a. | [Lapsi] hymyili ja muhaili isälle ja äidille viattomalla ilolla ja o:i pieniä käsiänsä heitä kohden PÄIVÄR. **3. a.** vrt. oikaista I.3.a. | Suksen o:minen eli sopivan jalkavuuden palauttaminen ja kieroutumisen poistaminen. Hampaiden o:minen 'saattaminen säännölliseen riviin, normaaliin järjestykseen'. **b.** vrt. oikaista I.3.b. | O. vääriä tietoja. O. jkn valheita. Väärinkäsitysten o:minen. Täydensi ja o:i aikaisempaa esitystään. Epäkohtien o:minen. Luonteen vikoja täytyy o. hyvällä tai pahalla. -- korrehtuuria olen oikein huono o:maan KATAJA. — Ne [isäntä ja emäntä] selittelivät — toinen toistaan o:en ja korjaillen — kuinka kauan Siljaa voitiin hoitaa ilman kunnan apua SILL. **II.** *intr.* vrt. oikaista II. **1.** Kettu o:i [= makaili, loikoili] parsilla KS. **2.** Talvitie o:i ahteiden ja niittyjen poikki. **3.** *kans.* Läks' oronen o:mahan, / hepo helkehyttämähän KAL.

oiko|asento *s. naisvoim.* asento kädet ylös ojennettuina. — *Yhd.* etu-, puolio. **-heilahdus** *s. voim.* vrt. seur. **-heilunta** *s. voim.* heilunta oikoriipunnassa t. nojapuilla oikonojassa; vrt. koukkuheilunta. **-höylä** *s. puut.* yksikutterinen, alta leikkaava, suorapöytäinen puuhöyläkone, jolla vars. suoristetaan epätasaisia ja kieroutuneita pintoja, oikaisu-, suoristushöylä.

oikoil|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* (< oikoa) vrt. ojennella. **1.** *tr.* vrt. oikoa I. **a.** O. rypistyneitä seteleitä, kurttuista liinaa. O. jäseniään, selkäänsä. — Ajoivat pitkin jäätä rantamutkia o:len. **b.** Vahdit o:ivat uhkaavasti aseitaan tulijoita kohden. **c.** O. solmiotaan. — Keskustelu muodostui ikäväksi toisten puheiden o:uksi. **2.** *intr.* **a.** oikoa jäseniään, kiskotella, venytellä. | Nousi haukotellen ja o:len vuotees-

taan. **b.** vrt. oikoa II.1. | Meni syötyään sohvalle o:emaan. **c.** vrt. oikoa II.2. | Latu o:i soiden yli ja metsikköjen halki suoraan mökille.

oikoi|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.*; oikoiseltaan, oikoisenaan ks. erikseen. **1.** *konkr.* suora, mutkaton. | O. puu. Naputella vääristynyt naula o:seksi. Vetää lakanat o:siksi ennen mankeloimista. Lähti o:sinta tietä kotiinsa. Koira juoksee häntä o:sena. Kaatui aivan o:seksi [= pitkälleen] lattialle. **2.** *abstr.* **a.** luonteesta: suora, vilpitön, suoraviivainen. | Olen o. ihminen enkä siedä teeskentelemistä. **b.** järjenjuoksusta: yksinkertainen, yksioikoinen, tyhmä. | Kovin hän on o., mutta tyhmäthän ne maailmassa menestyvätkin. Pulma, joka kokonaan seisautti hänen o:sen järjenjuoksunsa. **c.** puheesta: suora, suorasukainen. | -- joku päästeli suustaan varsin o:sia arveluita vanhalle Vuorenmaallekin SILL. **d.** toiminnasta: yksinkertainen, suoraviivainen, mutkaton, yksioikoinen. | Ihmeellistä, että hänen laisensa mies viitsii tehdä niin o:sta työtä. | Jätkä hiihtää kuin kone. Sen tyyli on yhtä o:sta kuin kiinalaisen ratsastus PÄLSI. **e.** Kyllähän sulla sitä o:sta [= raakaa] voimaa on ALKIO. **f.** *yhd.* Yksio.

oikoiseen *adv.*, vars. *kans.* suoraan, oikotietä. | Maitse kiertäen tulee pitkä matka, mutta järveä pitkin pääsee o.

oikoisekseen *adv.* ks. oikoisenaan.

oikoiseltaan *adv. harv.* oikopäätä. | Huomio kiintyy o. kirjan loistavaan painoasuun. Näin heti o. en osaa sanoa asiasta mitään.

oikoise|naan, -kseen *adv.* oikonaan. **1.** suorana(an). | Koira loikoo koivet o. Juoksi tukka o. tuulessa hulmuten. — Maata, lojua o. 'ojentautuneena, pitkällään, pitkänään'. Heittäytyä penkille o:kseen. **2.** Satoi o. 'suoraan, rankasti'. Vettä tulvi veneeseen ihan o. 'suoraan, runsaasti, virtanaan'. Yleisö huusi o. 'kovasti ja yhtäjaksoisesti, suoraa huutoa'.

oikoistunta *s. naisvoim.* istunta kädet ylös ojennettuina.

oikoja[16] *tek.*

oiko|kirjoitus *s. vanh.* oikeinkirjoitus. **-kirves** *s. arkeol.* (kivi)kirves, jossa varsi on terän suuntaisesti sen jatkeena; vrt. poikkikirves. **-kulma** *s.* kulma, joka on 180° eli puolet täysikulmasta. **-lukija** *s.* par. oikaisulukija. **-luku** *s.* par. oikaisuluku.

oikomakone *s.* Nahkatehtaan o.

oikomaton[67] *kielt.a.* Ryppyinen, o. lakana.

oikomis|laite *s.* **-työ** *s.*

oikonaan *adv.* **1.** oikoisena(an), suorana(an); vrt. ojona. | Kissa loikoi käpälät o. [Uistimeen tarttunut kala] tulee o. venettä kohti AHO. — Sadatuksia tuli aivan o. **2.** oiko-, suoraa päätä. | -- tuli o. juttusille JOTUNI.

oiko|noja *s. voim.* noja-asento, jossa vartalo suoraksi jännitettynä nojaa alas ojennettuihin käsiin (ja useilla telineillä reisien etupuoleen). | O. rekillä, hevosella, renkailla. — *Yhd.* polvi-, selino. **-pol|ku** *s.* vrt. oikotie. | Metsän halki, suon poikki kulkeva o. — *Kuv.* Raharpa, o. rikkauteen! **-pyörähdys** *s. voim.* pyörähdys oikonojasta eteen- t. taaksepäin takaisin oikonojaan. **-päi|nen** *a. harv.* -syys *omin.* oikopäätä, nopeasti, siekailematta tapahtuva, suoritettava tms. | O:set keinot eivät aina ole eduksi, vaan toisinaan on tyydyttävä hitaampaan menettelyyn. Reippaasti, siekailematta ja hyväntuulisella o:syydellä hän puolittain väkisin asettuu taloon AK. **-päätä** *adv.* suoraan, suoraa päätä, saman tien, heti, viivyttelemättä, aikailematta, empimättä, oikoiseltaan. | Juoksi o. kotiinsa. Lähti o. autolla onnettomuuspaikalle. Kallionkieleke, josta voi o. sukeltaa järveen. Kihlautui ja meni sitten o. naimisiin. Teki o. tapauksesta runonpätkän. Leimasi o. menettelyn turhamaisuudeksi. En osaa sanoa asiaan o. mitään. **-raitai|nen** *a.* jossa raidat kulkevat vain yhteen suuntaan; vrt. ristiraitainen. | O:sta kangasta. **-rata** *s.* vrt. oikotie. | Suunniteltu o. Turusta Riihimäelle. **-reitti** *s.* vrt. oikotie. **-riipunta** *s. voim.* riipunta käsien varassa, käsivarret, vartalo ja jalat suorina. — *Yhd.* päin-, selino. **-sarv|i** *s.* O:et 'nykyajan nelikiduksisille mustekaloille sukua olevia sukupuuttoon kuolleita nilviäisiä, joilla oli sauvamainen, kärkeä kohti suippeneva kuori, ortokeratiitit'. **-seisonta** *s. voim.* telinevoimistelussa asento, joka on samanlainen kuin vapaa- ja sauvaliikkeiden perusasento. **-suljin** *s. sähk.* oikosulun aiheuttava kytkin, oikosulkukosketin, -kytkin. **-sul|kea** *v. sähk.* par. kytkeä, panna t. saattaa oikosulkuun. | O:jettu, par. oikosulku-, oikosulkuinen. **-sulkeutua** *v. sähk.* par. joutua oikosulkuun. **-sulkija** *s. sähk.* = oikosuljin.

oikosulku *s. sähk.* sähköenergiaa siirtävien johtojen joutuminen välittömään, käytännöllisesti katsottuna vastuksettomaan kosketukseen toistensa kanssa. | Kytkeä, saattaa o:un. O:un joutunut virtapiiri. Oikosulusta aiheutunut tulipalo. — *Kuv.* yhtäkkisestä, tilapäisestä ajatustoiminnan katkeamisesta t. virheellisyydestä. | Jklle tuli o. Ajatuksen o:ja. **-ankkuri** *s.* **-häviö** *s.*

oikosulkuinen *a.* O. muuntaja.

oikosulku|jarru *s.* Raitiovaunun o. **-jännite** *s.* **-ko|e** *s.* Sulakkeilla suoritettava o. Sähkömoottorin ominaisuuksien tarkastaminen joutokäynti-, lämpenemis-, nopeus- ja o:keiden avulla. **-kosketin, -kytkin** *s.* oikosuljin. **-käämitys** *s.* **-laite** *s.* Kondensaattorilla varustetuissa röntgenkoneissa on o., joka takaa, ettei koneeseen jää vaarallista jännitettä vielä senkin jälkeen, kun se on erotettu johtoverkosta. **-moottori** *s.* induktiomoottori, jonka roottorin käämitykset ovat pysyvästi oikosulussa; vrt. liukurengasmoottori. **-pyörijä, -roottori** *s.* oikosulkumoottorin roottori. **-teho** *s.* **-virta** *s.*

oiko|teitse *adv.* oikotietä (käyttäen). | Lähti o. saavuttaakseen ennen lähteneet. — *Kuv.* Huonoin menetelmä on siinä, että yritetään syöksyä kauneuden valtakuntaan o. ja väkisin HOLLO. **-teräinen** *a.* O. kirves 'oikokirves'. **-tie** *s.* tie, joka jtak toista (varsinaisesti käytössä olevaa) kulkutietä suoremmin vie jhk kohteeseen, oiustie; vrt. kiertotie. | O. huvilalle, kir-

kolle. Metsän halki johtava o. — Ei purjehtinut merikarttaan merkittyä reittiä, vaan o:tä karikkojen ja saarien lomitse. Jos johtojen päällystys on huono, sähkövirta pääsee o:tä johdosta toiseen. — *Kuv.* Koettaa päästä o:tä päämääräänsä. Tietoon ei ole mitään o:tä. **-vartinen** *a.* suoravartinen. | O. viikate. **-vedos** *s.* par. oikaisuvedos.

oikuk|as[99]* *a.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* = seur. | O. nainen, hevonen. A:n o. tunne-elämä. O. kohtalo. O:kaat muodinvaihtelut. Leikillinen ja o. rokokootyyli. Kaaliperhosen lento on hyvin häilyvää ja o:asta. O:kaasti polveileva puro, tie. Rytmin pirteä o:kuus.

oikulli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* jolla on (paljon), joka on täynnä oikkuja, oikkuileva, oikutteleva, oikukas, oikkuinen, oikkuisa, oikkupäinen. | O. kuin hemmoteltu nainen, lapsi. O. luonne. O. hevonen. O:sesti leikittelevä mielikuvitus. O. kohtalo. Onnen o:suus. — *Kuv.* laajemmin: arvaamaton, yllätyksiä sisältävä t. tuottava, epävakainen tms. | Herne on o. viljelyskasvi. O. sää. Kevät on o:sin vuodenaika. O:sen mutkikas tie. Hilpeä ja o. tyyli.

oikut|ella[28]* *v.* -telu[2] *teonn.* käyttäytyä oikullisesti, oikkuilla; joskus: kiukutella, konstailla, temppuilla, vikuroida. | O:televa diiva. Syö kauniisti äläkä o:tele! Pikeentynyt moottori käy kankeaksi ja o:televaksi. O:ellen polveileva puro. Kevätsään o:telu.

oikuton[57] *kar.a.* < oikku. | Itänorjalainen hevonen on reipas kävelijä ja o. vetäjä.

oikuttelemat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* (< oikutella) oikkuilematon. | Rauhallinen ja o. pienokainen.

oikuttelija[14] *tek.* < oikutella.

oilinki[5] *s. murt.* ojelmus. | Hiihtää hilpaistiin pitkin maantien o:a KIANTO.

oinaan|nahka *s.* **-sarv|i** *s.* O:esta tehty pasuuna. Ja kun pitkä o:en puhallus kuuluu, kun kuulette pasuunan äänen VT. **-talja** *s.* Kultainen o. 'ihmetalja, jonka ns. argonautit kreikkalaisten tarujen mukaan ryöstivät Kolkhiista'.

oina|s[99] *s.* **1.** (kuohittu) pässi; vrt. jäärä. | Katraassa oli uuhia, o:ita ja komeasarvinen pässi. — Niin Aabraham nosti silmänsä ja huomasi o:an, joka oli sarvistaan takertunut pensaikkoon VT. -- olin iloinen kuin o. KIVI. Kyllä uuhi o:ansa valitsee SL. — Haukkumasana. | Voi minua vanhaa o:sta [= tyhmyriä], etten silloin ymmärtänyt lähteä! — *Yhd.* talli-, uhrio. **2.** *erisn. täht.* eräs eläinradan tähdistö ja merkki, Aries. **3.** *tekn.* = vesioinas.

oinaspiste *s.* kevätpäiväntasauspiste.

oinastel|la[28] *v. murt.* ounastella. | -- jotain outoja o:i ... H.LOUNAJA.

oinistel|la[28] *v. murt.* ojennella jäseniään; venytellä, kiskotella. | Ja siitä se rupesi o:emaan -- jäseniään ja haukottelemaan HAARLA.

oionta[15]* *teonn.* < oikoa. | Mutkien o. Virheiden o. — *Yhd.* jälkio.

oire[78] *s.* **1.** jtak vastaista ennakoiva seikka t. ilmiö, enne, (ennus)merkki; raja 2. ryhmään ei aina selvä. | Lapsi osoitti heräämisen o:ita. Ilmassa näkyi selkenemisen o:ita. Sateen o:et. Kevään lähestymisen o:ita oli kaikkialla. O., joka ennustaa uuden ajanjakson koittoa. -- oli Nestorilla itselläänkin pieniä lemmen o:ita SILL. Kyllä nämä ovat niitä maalimanlopun o:ita KIANTO. **2.** ominaisuus, ilmiö t. seikka, joka on t. jonka voi katsoa olevan ilmauksena, osoituksena, todisteena, merkkinä jnk (vars. alkuvaiheessaan olevan) olemassaolosta, merkki, tunnusmerkki. | Kalassa on jo pilaantumisen o:ita. Säiliössä havaittiin vuodon o:ita. Oppilasmäärä osoitti vähenemisen o:ita. Miehissä oli havaittavissa pelon o:ita. Pelkkä lukemisen halu ei ole vielä mikään tieteellisen perussuunnan o. -- viimeinen o. sovinnaista rokokoota KOSKENN. Paranemisen, vanhuuden o. — Tav:immin *lääk.* sairauden oire, symptomi. | Kuume, kipu, oksennus, kouristus jne. eivät itsessään ole tauteja, vaan ne ainoastaan esiintyvät erilaisten sairauksien o:ina. Taudin, influenssan, syövän o. Taudin parannuttua o:et katoavat. Verensyöksy on varsin hälyttävä keuhkotaudin o. Alkava mahasyöpä ei anna juuri minkäänlaisia o:ita. Suuruudenharha on vain o. mielisairaudesta eikä itsenäinen mielisairaus. — Varma o. puudutuksen onnistumisesta. **3.** *yhd.* Elpymis-, hajaantumis-, lisääntymis-, murtumiso.; kriisio.; hermo-, sairaus-, sydän-, vanhuuso.; nuhan-, taudin-, vanhuudeno. (tav. ⌒); halvaantumis-, myrkytys-, pistos-, tukehtumis-, ähky-, ärsytyso.; alku-, esi-, etä-, jälki-, myöhäis-, paikallis-, pää-, varhais-, yleiso.

oireelli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* **1.** jhk vastaiseen tapahtumaan, kehitykseen t. ilmiöön viittaava, jtak ennakoiva, enteilevä, enteellinen. | Lönnrotin väitöskirja "De Väinämöine" oli o. hänen vastaisille töilleen. Englannin ulkomaankaupan kehitystä voi pitää o:sena maailmankaupallekin. O:sta on, että pääministeri palkkojen korotuksista puhuessaan kokonaan sivuutti virkamiehet. **2.** *lääk.* symptomaattinen. **a.** tav:mmin oireenmukainen. | O. hoito. Tukahduttavien kaasujen synnyttämän myrkytyksen hoito muodostuu vain o:seksi. **b.** O. [= jnk toisen taudin oireena esiintyvä] sairaus. O. eli symptomaattinen kaatumatauti ja idiopaattinen eli genuiini kaatumatauti.

oireenmukai|nen *a. lääk.* taudin aiheuttamien oireiden lieventämiseen t. poistamiseen tähtäävä, oireellinen, symptomaattinen; vrt. palliatiivinen. | O. hoito. Ruton hoito on yleensä o:sta. O. eli symptomaattinen [)(kausaalinen] terapia.

oireet|on[57] *kar.a.*, vars. *lääk.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* < oire. | Keuhkotautiparantolasta o:tomana päässyt potilas. Oikeassa keuhkossa tuberkuloottisia varjostumia, vasen keuhko o. O. taudinvaihe. O. umpilisäkkeentulehdus.

oirehti|a[17]* *v. harv.* = seur. | Kielen ensimmäinen o:va alku on ehkä havaittavissa apinoiden ääntelyssä. Lapsessa n. 6 vuoden iässä tapahtuvat muutokset o:vat sangen selvästi jo 5 vuoden iässä.

oireil|la[28] *v.* -u[2] *teonn.* osoittaa t. näyttää oireita, oirehtia. | Sateen o:lessa peitettiin veh-

näkuhilaat rukiin oljilla. [Pirtistä] kuuluu jo harmonikan o:eva kuorsaus LEHT. Aamun jo o:lessa saapui hän nukkuvaan kylään LEINONEN.

-oirei|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* Lievä-, paha-, selväo.

oireisto[2] *koll.s. lääk.* = oireryhmä.

oire|oppi *s. lääk.* symptomatologia. **-ryhmä** *s. lääk.; syn.* oireisto. | Luulotauti ei ole mikään tauti sinänsä vaan o. On koetettava saada todetuksi useita enemmän tai vähemmän epävarmoja oireita o:ksi, joka mahdollisesti oikeuttaa diagnoosiin. **-yhtymä** *s. lääk.* Varsinkin primäärituberkuloosin yhteydessä esiintyvä, kyhmyruusun nimellä tunnettu o.

oisin, oisit, oisi jne. ks. olla.

oiston|aan *adv. murt.* (harv. ilman poss.-suff:a) oikonaan, suoranaan; oiko-, suoraa päätä, suoraan. | Satoi o. TALVIO. Veri siltä o. [= virtanaan] rinnasta lähti TOPPILA. -- o:a juoksi hiki pitkin tulehtuneita poskia MERIL. — -- ettei varas niin o. -- pääse porstuaan AK. -- lukee vanhaa runoa o. RAILO.

oiti *adv. harv.* = seur. | -- mut kun hän koskee, toipuvat he o. *CAJ.

oitis *adv.*, vars. *ark.* ja *kans.* heti. | Lähti o. käskyn saatuaan. Tule o.! Huomasi o., että jotain erikoista oli tekeillä. Joi o. koko pullollisen. — Talo on o. mutkan takana. Polku lähtee o. mökin kohdalta.

oitistaan *adv. kans.* = ed. | Mene o. takaisin! Ymmärsi yskän o. — Kun menet tienhaaraan, niin talo on o. vasemmalla.

oiust|aa[2] *v. kans.* = oikaista II.2. **1.** mennä, kulkea oikotietä, suor(emp)aan. | O:i peltojen poikki naapuriin. O:ettiin jäätä pitkin, metsän halki. — Tie o:aa suoraan kylään. **2.** tiestä: lyhentää kuljettavaa matkaa menemällä suorempaan kuin jk muu kulkutie. | Paljon o:ava polku. Tie o:aa kaksi kilometriä.

oiustella[28] *frekv.v. kans.* < ed. | Olisi ehkä ollut suorempikin tie, mutta mikä täällä tiesi o., oudossa erämaassa HAANPÄÄ.

oiustie *s. kans.* oikotie.

oiva[11] *a.* -sti *adv.* oivuus[65] *omin.* = oivallinen. | O. kokki, työmies. Saat hänestä o:n vaimon. Tässä on viisi o:a urhoa. O:t hevoset. Otti o:n ryypyn. O. keino, suunnitelma. O. näytelmä. O. näyte jstak. O:n omintakeinen. — Harv. *taipum.* O. taioilta taikasi tuntuvat! AHO. -- ottaa sieltä [kaapistaan] o. ryypyn AK. **-kuntoinen** *a.* O. talo. **-laatui|nen** *a.* O:sta tavaraa.

oivalli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* (erittäin) hyvä, erinomainen, mainio, kiitettävä, kelpo, aimo, oiva. | O. [= taitava, etevä, kyvykäs] seppä, ruoanlaittaja, oppilas. Laivassa oli o. miehistö. O. hevonen. O:sta karjaa. Maultaan o:sta ruokaa. O. lääke. Kreppipaperi on o:sta tekokukkien valmistusaineeksi. O. kasvupaikka. O. menetelmä. O. terveys. Puhuu o:sta suomea. O. tilaisuus kalastukseen. O:sesti suoritettu tutkinto. Puku sopii o:sesti. Tie Salmeluksesta Plihtariin oli huonommallekin kävelijälle o:sta mentävää SILL.

oivallu|s[64] *teonn.* < seur. **1.** oivaltaminen, (välähdyksenomainen) käsittäminen, keksiminen, älyäminen, "hoksaaminen". | O:ksissa oppimistulos saavutetaan yhtäkkiä, välähdyksenomaisesti, periaatteessa täysin eri tietä kuin vaivalloisella yrittämisellä ja erehtymisellä. Ammatti, jossa on tarpeen asioiden nopea o. — Intuitiivinen, nerokas o. Huomautukseen sisältyy varsin terävä o. Eräs nerokkaimpia runousopillisia o:ksia, mitä poetiikan historia yleensä tarjoaa, sisältyy Goethen teoriaan rapsodin ja miimoksen välisestä erosta R.KOSKIMIES. Kokemuksen antama o., että -- . **2.** harvemmin: käsityskyky, ymmärrys, äly. | N:llä oli kylliksi o:sta antaakseen asioiden kehittyä omalla painollaan.

oival|taa[5] *v.* käsittää, tajuta, ymmärtää (välähdyksenomaisesti), älytä, äkätä, keksiä, "hoksata". | O:si heti, mistä oli kysymys. Mietti kauan, ennen kuin o:si viestin tarkoituksen. Onneksi o:sin kysyä asiaa tietävämmiltä. Ei o:tanut asian tärkeyttä. O:si menettäneensä pelin. O:si tilanteen vakavuuden. O:si katseesta, mitä tyttö tarkoitti. Vasta vanhempien kuoltua o:simme, mitä he meille olivat merkinneet. — *Harv.* Hän o:si [= tajusi, aisti] kurkussaan omituisen karvastelun LEINO. Mutta pikkupojan korva o:taa, että kyökissä tapahtuu jotain SILL.

oivoi *interj.* tav. ⌒; ks. oi.

oja[11] *s.* **1. a.** pellon, tien, vesiperäisen maan tms. liiallisen pinta- ja pohjaveden poistamiseksi tehty matalahko, kapeahko ja enemmän t. vähemmän viettävä, avoin t. peitetty uoma; vrt. ojanne, viemäri, kanava; puro. | Pellon, maantien o. Metsäojituksessa, suonkuivatuksessa käytetyt o:t. O:n pohja, lape, reuna, penkka, piennar. O:n leveys, syvyys. Tasapohjainen, viettävälappeinen o. Avonainen, peitetty o. Tukkeutunut, umpeen kasvanut o. Vähä-, runsasvetinen o. Kaivaa, luoda, tehdä o:a. Miehet pistelivät [= kaivoivat (lapioilla)] o:a. O:n avaus, perkaus, puhdistus, siivous. Puro, johon o. laskee. Pelto on hyvässä, täydessä o:ssa 'hyvin, täysin ojitettu'. Raivasi uutta peltoa ja pani sen o:an. Miehet ovat o:lla 'ojaa kaivamassa'. Auto ajoi [maantien] o:an, us. väljemmin: 'maantien oheen, pois tieltä'. Oli vähällä ajaa o:an linja-autoa ohittaessaan. -- teki luikertelevia mutkia, mutta pysyi kuitenkin onnellisesti kahden o:n välissä [= tiellä] KIANTO. — Sanontoja ja kuv. käyttöä. | Ei lasi tai kaksi vielä miestä o:an kaada 'humalluta niin, ettei pysyisi tiellä, so. ettei pystyisi kunnolla kävelemään t. pitämään itsestään huolta'. -- olen askel askelelta mennyt taapäin -- ja nyt olen auttamattomasti o:ssa [= hunningolla] AHO. Ei oppi o:an kaada eikä tieto tieltä työnnä SL. Jklla on jssak asiassa oma lehmä o:ssa 'omat edut kyseessä, vaarassa'. Heillä oli yhteinen lehmä o:ssa. Joutua o:sta allikkoon 'pulasta, vaikeasta asemasta vielä pahempaan'. Älä ennen hyppää kuin o. tulee! SL. [Älä käy] oppia o:n takoa, / tointa toisesta talosta KAL. Menköön nyt vaikka Matin pellon o:an [= minne tahansa, syteen tai sa-

veen] MERIL. — *Yhd.* katu-, korpi-, metsä-, sarka-, viljelyso.; maantien-, pellono. (myös ⌒); kura-, muta-, savio.; avo--, salao.; aidas-, keppi-, kivi-, laatikko--, lauta-, putki-, riuku-, turveo.; imu-, johto--, keräys-, kokoo-ja-, lasku-, poisto--, suojus-, tuuletus-, vesitys-, viemärio.; apu-, niska-, piiri-, pisto--, poikki-, sivu-, sydän-, valta-, ympäryso. **b.** muista kuin vettä johtavista ojista. | Metsäpalon leviämisen estämiseksi kaivettu o. Niittymatojen saastuttaman alueen ympärille kaivettu o. Jäätä pakkasella sahattaessa sahausjäljen jäätyminen estetään siten, että sahan kulkusuunnan eteen hakataan n. 10 cm syvä o. 2. vars. *kans.* luonnon muodostama pienehkö joki, luoma, puro. | Talon vieritse virtasi hidasviettoinen luonnon o. Ja kuningas meni Kidronin o:n yli VT^{V}. — *Kuv.* Valeleppas, kurja veli, sydämesi tulikuohuvata kattilaa viileällä vedellä kärsivällisyyden lirisevästä o:sta KIVI. Reetan tuhrauneilla kasvoilla näkyivät kyynelten o:t MERIL. — *Yhd.* luonnono.

ojaa [ojɑ̄·] *interj.*, vars. *ark.* toisen puheeseen (vars. kysymykseen) liittyen myöntävää vastausta t. toteamusta aloittamassa: kyllä (vain), onpa (tekeepä jne.) hyvinkin, ooja(h). | Onko hän rikas? — O., rikas kuin Kroisos. | Onko teillä päreentekoa? — O.! Onpa hyvinkin. | Tuliko ketään minun tilalleni? — O. Heti seuraavana päivänä.

ojaamaton^{57} *kielt.a. harv.* (< ojata) ojittamaton. | O. kylätie.

ojaanajo *s.* O:t ovat tyypillisiä rattijuopoille sattuneita vahinkoja.

oja|-aura *s. maat.* ojien kaivamiseen ja puhdistukseen käytetty aura; vrt. ojakoura. | Yksi-, kaksisiipinen o. **-etäisyys** *s.* O. saa suolla olla noin kaksi kertaa niin suuri kuin pellolla.

-ojainen^{63} *poss.a.* Huono--, hyvä-, matala-, syvä o.

oja|kaali *s. kasv.* Yleinen o. 'Peplis portula, pienikasvuinen, kalju, us. punertava, vedessä t. kosteikossa kasvava yksivuotinen ruoho'. **-konna** *s.* **1.** (ojassa elävä) sammakko, konna. | Kun o:t kurnuttaa, silloin tulee sade SL. **2.** *vanh.* vuosisadan alkupuolella käytössä ollut alkeellinen oja-aura. **-koura** *s.* kouruteräinen varrellinen työkalu, jolla salaojan pohja tasoitetaan ennen tiiliputkien laskemista.

-ojaksinen^{63} *poss.a.* < ojas. | Pitkä o.

oja|kärsämö *s.* Achillea ptarmica, vars. ojien varsilla kasvava suurehkokukkainen kärsämö. **-lapio** *s.* ojankaivussa käytetty, siihen sopiva, sitä varten tehty lapio. **-linja** *s.* Kartalla suunnitellut o:t merkitään maastoon paaluttamalla. **-luiska** *s.* **-maa** *s.* O:t on heitettävä siksi etäälle ojasta, etteivät ne vieri takaisin ojaan. **-mainen**^{63} *kalt.a.* O. kanava, syvänne. **-metri** *s.* Ojankaivajan palkaksi sovittiin 50 mk o:ltä. **-mies** *s.* ojankaivaja. **-multa** *s.* Ojia kaivettaessa saatu o. levitetään saroille. **-muoto** *s.* **-muta** *s.* vrt. ojamulta. **-myyrä** *s.* = vesimyyrä. **-naru** *s.* ojanuora.

oja|nen^{63} *dem.s. harv.* Joet paisuvat pikku purosista ja o:sista.

ojankaivaja *s.* ojuri, ojamies, ojanluoja. | Tottunut o. Kädet kuin o:lla.

ojankaivu *s.* **-kilpailu** *s.* **-kone** *s.* **-mestari** *s.* **-urakka** *s.*

ojanko^{2*} *s. kans.* kuivuneen joen tms. pohja, notkelma, ojanne. | Vielä olivat he rakentaneet itsellensä oivallisen, kalteva-aitaisen sudentarhan pensastoiseen o:on ahon itäiselle reunalle KIVI. O. norossa oli jääriitteessä.

ojan|laita *s.* **-luoja** *s.* ojankaivaja, ojuri. **-luonti** *s.* ojankaivu.

ojan|ne^{78*} *s.* ojan tapainen kaivanto t. muu (vesi)uoma; (us. pienehkö) oja, puro(nen); notkelma. | Auman ympärille kaivettu o. Lähteestä lähtevä o. Niemeke, jolla linna sijaitsi, oli erotettu o:teella saareksi. Kurkkupenkin keskelle kaivetaan 30—40 cm leveä, lannalla täytettävä o. Kapea virran o. | [Rinne] jonka pohjalla jossain on kostea o. O:teessa alimpien puitten juurilla on kätköisä hämäryys SILL. — *Yhd.* metsäo.; poikkio.

ojan|parras *s.* **-penkka** *s.* **-piennar** *s.* **-pohja** *s.* **-reuna** *s.* **-reunama** *s.* **-syrjä** *s.* **-syvyys** *s.* Pellon o.

ojanuora *s.* kaivettaessa ojan reunojen merkitsemiseen käytetty nuora, ojanaru.

ojan|varsi *s.* O:varsilla kasvavat rikkaruohot. **-vieri** *s.*

oja|osuus *s.* Talon o. yhteisestä viemäriojasta. **-pato** *s.* **-piilu** *s.* vars. soiden ojituksessa ojan reunojen leikkaukseen käytetty piilu. **-profiili** *s.* ojan pituusleikkauspiirros. **-putki** *s.* salaojaputki. **-pu|u** *s.* ojaa raivattaessa saaduista puista, juurakoista tms. | - - o:ita poltettiin / ja ojast' oltta juotiin KIVI. **-rumpu** *s.* Maantien o.

ojas^{64} *s.* auran osa, jonka etupäässä on päitset vetoa varten ja johon on kiinnitetty auran veitsi, runko ja kurjet.

ojasilta *s.* ojan yli vievä silta.

ojasto^{2} *koll.s.* (< oja) ojisto, ojaverkko. | Huonolaskuinen suo vaatii tiheän o:n.

ojat|a^{85} *v. harv.* ojittaa. | O. pelto. O:tu kylätie.

ojat|on^{57} *kar.a.* **-tomuus**^{62} *omin.* O. viljelys voi tulla kyseeseen hiekkamailla. Ei o. pelto ohraa kasva SL.

oja|turve *s.* O:turpeet heitetään keskemmälle sarkaa ja hienonnetaan. **-työ** *s.* **-uoma** *s.* **-varsi** *s.* ojanvarsi. **-verkko** *s.* ojasto, ojisto. **-vesi** *s.* **-vieri** *s.* ojanvieri. **-viikate** *s.* ojapiilun tapaan käytetty työase, jonka terä on viikatemainen. **-viilu** *s.* Oja-auran leikkaama o.

ojelmu|s^{64} *s. kans.* (pitkähkö) suora osa maantietä tms. | Tien o. Maantie oli pelkkää suoraa o:sta. Suorina o:ksina juokseva tie. — Joen o. Salmet jatkuivat suorina o:ksina saarien ja saariryhmien välissä.

ojen|nella^{28*} *frekv.v.* -telu^{c} *teonn.* (< ojentaa) vrt. oiko(ill)a. **1.** *tr.* vrt. ojentaa I. **a.** O. käsiään, raajojaan, jäseniään. Kurki o:teli kaulaansa. O. kasvin lehdet suoriksi ennen prässäämistä. — *Refl. taiv.* Mutta Shemeikka heräsi, kääntyi kyljelleen, o:teline, haukotteli AHO. Mies nousee, o:teleiksen HAARLA. — - - mataloita paasia, joilla hylkeet o:teleivat aamun paisteessa AHO. **b.** Puut o:telivat oksiaan

taivasta kohti. Matti vuoleskelee kirvesvartta, o:telee ja sihtailee tarvispuutaan pyssymiehen silmällä KARHUM. — Riihenparsilla olija pystytteli antelijan o:telemia lyhteitä järjestykseen. O:teli vieraille kahvikuppeja. **c.** Keinot ne ovat monet o. noita [syntisiä] JOTUNI. 2. *intr.* **a.** oikoa jäseniään, kiskotella, venytellä, oinistella. | Miehet nousivat makuulta o:nellen ja haukotellen. **b.** *harv.* olla pitkänään. | "Ja Margareta tuossa!" — 'O:nellen tomussa [taintuneena]?" KIVI. — [Kylänraitin] kahden puolen o:telivat harmaat kiviaidat LEHT.

ojennu|s[64] *teonn.* < ojentaa. *(I.1.)* Vartalon, käden, jalkaterän o. Polven koukistus ja o. — A:n uimahyppy ei ehtinyt täyteen o:kseen. — *Sot. voim.* sulkeisjärjestyksen rivien ja jonojen suoristaminen (sekä välimatkojen ja (t.) etäisyyksien tarkistaminen); siten aikaansaatu järjestys. | Rintaman, rivin o. Ottaa, tehdä o. Seisoa, olla, pysyä o:ksessa. Rivimuodoissa komennetaan o. oikeaan komennolla "O.!" Vasemmalta — o.! O. tuntumalle, käsivälille. Hyvä, huono o. Liikkeellä oltaessa säilytetään o. sekä oikeat välit ja etäisyydet tasaisen askelpituuden avulla. — Kirjat, tavarat olivat hyllyllä moitteettomassa o:ksessa. — *ojennuksissa* (adv. harv.) ojossa. | -- tyttö kädet o:ksissa seisoi AK. — *Yhd.* etu-, rintama-, sivuo.; nilkka-, polvio.; kierto--, puoli-, veto--, vuoro-o. *(2.)* Tuulastaessa on tärkeätä arvioida, milloin ahraimen verkkaisen o:ksen on äkkiä muututtava kiivaaksi iskuksi. [Sukulaiset] saapuvat hautajaisiin ja suovat Teille sitä käden o:sta, mitä tällaisessa tapauksessa tarvitsette TALVIO. — *Yhd.* kädeno. *(3.b.)* Jollei epäkohtaan tule pian o:sta, ilmoitan asiasta johtajalle. Jos velkoja on ilmoittanut suuremman saatavan, kuin minkä hän sitten voi valallansa vahvistaa, saakoon, valan teossa, siihen valvomiseen o:sta tehdä LK. Ei ottanut rankaisua o:ksekseen. [Asiakirja] joka on yleiseksi hyödyksi ja o:kseksi LK. -- parannusta, o:sta vain saa saarnata mestari Luukas LASSILA. *(3.c.)* Tottelematon ja o:ksen tarpeessa oleva lapsi. Ilkivaltaisuutta tehneelle lapselle on annettava nuhteita ja sopivaa o:sta. Eduskunnan tekemä päätös on käsitettävä o:kseksi hallitukselle.

ojennus|huone *s. hist.* = ojennuslaitos 2. **-jänne** *s. anat.* ojentajan jänne. | Hevosen jalan pitkä o. **-keino** *s.* Tehokas vallattoman oppilaan o. **-käräjät** *s. mon. hist.* sekä etsikko- että oikaisukäräjistä käytetty nimitys. **-laitos** *s.* **1.** varsinaisesta rangaistuslaitoksesta eroava, lainrikkojien kasvatusta ja parantamista tarkoittava laitos, esim. koulukoti. **2.** *hist.* aikaisemmin käytännössä ollut vars. irtolaisuudesta yleiseen työhön määrättyjen henkilöiden säilytyspaikka, jolla oli toisaalta työ-, toisaalta rangaistuslaitoksen luonne, ojennushuone. | Työ- ja o. 'miehille tarkoitettu ojennuslaitos'; vrt. kehruuhuone, työlaitos. **-lihas** *s. anat.* ojentaja. **-liik|e** *s.* Rintauinnissa tehdään jaloilla ja käsillä voimakkaita koukistus- ja o:keitä. **-nuora** *s. kuv.* toiminnan, menettelyn tms. ohje, malli, esikuva, kaava, normi, sääntö; ohjenuora, johtotähti. | Pitää jtak o:naan. Mallisarja ei saa olla ainoa tai sitova o. käsityön opetuksessa. Oikeudenmukaisuus lainkäytön ylimpänä o:na. Jumalan sana on elämän korkein o. Hallituksen tärkeimpänä o:na on ollut talouselämän vakaannuttaminen. **-puoli** *s.* Kyynärvarren ojennus- eli selkäpuoli. Raajojen, polven o. **-rangaistus** *s.* **-sii|pi** *s. sot. voim.* sivuojennuksesta puhuen: siipi, jonka mukaan ojennus otetaan. | O:ven siipimies. **-voima** *s.* Ponnistusjalan ja vartalon yhtyneet o:t työntävät juoksijan eteenpäin.

ojen|taa[42] *v.* -tavasti *adv.* **I.** *tr.* **1.** suoristaa, oikaista, oi'istaa. **a.** vartalon, ruumiinjäsenten oikaisemisesta (täyteen pituuteensa) omin lihasliikkein. | O. vartaloaan, kumartunutta selkäänsä. O. jalkansa pöydän alle suoraksi, levälleen. Säären o:taminen ja koukistaminen. O:nettu peukalo. -- kävi kumarruksissa, eikä voinut ikänä itseänsä o. UTV. — *Ark.* -- istui ähkyen ja irvistellen rohtopullojensa ääressä ja viimein o:si koipensa, kuoli HAANPÄÄ. — *Refl. taiv.* ojentautua. | O:tihe kumarasta asennostaan suoraksi. Äiti seisauttaa rukkinsa, o:naksen LEHT. -- o:naite oksaselle, / levitäite lehväselle [orava] KR. **b.** *sot. voim.* saattaa ojennukseen. | Ryhmä on oikein o:nettu, kun kantapäät ovat samalla suoralla. Rivi suora kuin nuoralla o:nettu. -- yli meren he rivinsä o:taa / aseveljet, edessä Herran! KOSKENN. **c.** *harv.* jnk esineen suoristamisesta. | O:si rypistyneen hameensa helmuksia. 4 beaufortin tuuli o:taa lipun. -- semmoista vauhtia vei, että -- o:si tukan taapäin hulmuamaan AHO. 2. ed:een liittyen. **a.** itsestä poispäin suunnaten ulottaa t. pitää ulotettuna jk ruumiinjäsenensä, vars. kätensä t. kädessä oleva esine (jkta t. jtak kohden); joskus: kurkottaa. | O. kätensä eteen, sivulle. O. kätensä jtak ottaakseen, saadakseen. O:si kätensä sairasta auttaakseen. Lapsi o:taa molemmat kätensä isää kohden. -- me kättä voimme o. / ja vettä, rantaa osoittaa *CAJ. O. kätensä jkn suudeltavaksi. -- Maria oli o:tanut huulensa hänelle [suudeltavaksi] IRIS UURTO. Hevonen o:taa [= kurkottaa] kaulaansa aidan yli. Älä leikilläkään o:na asetta ihmisiä kohti! — Puu o:si oksiaan kohti taivasta. -- puu, joka o:taa juurensa puron puoleen VT. — Tuli kädet o:nettuina [tav. par. ojossa] vieraita vastaan. O. jklle kätensä, kättä [tervehtiäkseen, kätelläkseen]. O:sivat toisilleen kättä. O. kätensä jklle sovinnon merkiksi. — *Kuv.* O. (veljen, sovinnon, pelastava, auttava tms.) käsi, kätensä, kättä jklle t. jllek, o. kätensä jkta t. jtak vastaan, ks. käsi A.I.5.b. **b.** (ojennetusta kädestään, käsin) tarjota, antaa, luovuttaa. | O. ruokapöydässä vierustoverilleen leipää. O. matkalippu konduktöörille leimattavaksi. Aikoi itse o. kirjelmän kenraalikuvernöörille. Juhlijalle o:nettiin toiminimen puolesta komea lahja. Nuori neitonen o:si kunniavieraalle kauniin kukkakimpun. — *Harv.* Ja jos Sylvikin, joka palveli pappilassa, voisi jotakin palkastaan o. [= antaa, luovuttaa] KATAJA.

3. a. panna kulkemaan, ohjata, suunnata jk (väärään suuntaan menevä) oikeaan, haluttuun suuntaan. | Aikoi hiihtää talon ohi, mutta nähdessään pihalla liikettä o:si suksensa sitä kautta. Kyytimies hyppäsi kuskin istuimelle, o:ti oriinsa tielle MERIL. — [Jumala] o:taa toistamiseen hänet oikealle tielle P.VIRKKUNEN. Armon tieltä poikenneita / eksyksistä o:na VK. -- o:tain niiden [Herran käskyjen] mukaan kulkuni VK[v]. b. saattaa oikeaksi, tolalleen, korjata, parantaa; tav:mmin oikaista. | Tarkentaa ja o. jkn antamia tietoja. O. jkn epätarkkaa sanontaa. Jos joitakuita kielivirheitä löytyy, niin tee hyvin ja o:na ne KIVI. Huolehtia, että asia tulee lainmukaisesti o:netuksi ja syyllinen rangaistuksi. — O. käytöksensä. Ei halunnut ruveta neuvojen mukaan itseään o:tamaan. -- mun elämäni o:na, / niin etten ketään pahenna VK. c. neuvojen, nuhteiden, kurituksen t. rankaisemisen avulla ohjata, opastaa jkta oikeaan käyttäytymiseen; (tapojen tms. parantamiseksi, jkn kasvattamiseksi) nuhdella, kurittaa t. rangaista. | Lapsi sai kenenkään o:tamatta tai rankaisematta tehdä mitä tahansa. O. lastaan, rikkonutta ankaralla kädellä. O. kurituksella, nuhtelemalla. O. oppilaita vallattomuuden vuoksi. Nykyiset palvelijat eivät juuri siedä o:tamista. -- jos joku tavataan jostakin rikkomuksesta, niin o:takaa te, hengelliset, häntä sävyisyyden hengessä UT. -- o:takoon oikeuskansleri häntä varoituksella tahi enintään viidelläkymmenellä päiväsakolla LK.

II. *intr.* 1. oikaista (II.a). a. kulkea oikotietä, suor(emp)aan. | Lähti o:tamaan suoraan niityn poikki. [Ilves oli] lammen yli loikattuaan o:tanut suoraan Jorman jänismaalle AHO. b. tiestä: lyhentää kuljettavaa matkaa menemällä suorempaan kuin jk muu kulkutie. | Uusi tie o:taa kolme kilometriä. 2. *harv.* suunnata kulkunsa jnnek. | -- o:simme suoraan suvisia maailmoja kohti AHO. 3. *kans.* juosta nopeasti, sännätä, pinkaista, syöksyä. | O:si karkulaisen perästä, joka jo mennä vilisti kaukana tiellä.

ojentaja[16] *tek.* Kiitti sydämellisesti lahjan ojentajia. Isä oli ankara rankaisija ja o. — *Anat.* jäsentä ojentava lihas, ojentaja-, ojennuslihas. | Reiden, ranteen, peukalon o. Nivelen, selän o. O:n jänne. **-lihas** *s. anat.*

ojentama[13] *s.* Käden o:n päässä 'käden ulottuvilla, (aivan) lähellä'. Autoasema oli aivan käden o:n päässä. — *Kuv.* -- hyötyminen oli vain käden o:n päässä HAANPÄÄ.

ojentau|tua[14] *refl.* ja *pass.v.* (< ojentaa) vrt. seur. *(I.1.)* O. kumarruksista täyteen mittaansa. O:si suoraksi. Kimmoisuutensa vaikutuksesta taivutettu jousi o:tuu alkuperäiseen asentoonsa. — O. pitkälleen, vuoteeseensa, yöpuulle. — Johtomieheksi kutsutaan miestä, jonka mukaan joukko o:tuu. — *Kuv.* Hän ikään kuin heräsi heräämistään, hänen henkensä o:tui ja tunsi voimaa SILL. *(2.a.)* O. jtak kohti. Monta kättä o:tui ottamaan lahjaa. Sitten hän o:tui pojan yli kolme kertaa VT. -- keltaiset kukat o:tuivat ottamaan vastaan sadepisaroita WALTARI. -- välkähtelevä piippu o:tui poikia kohden AK. *(3.b.)* O. siveyslakien mukaan. Mutta usko on luja luottamus siihen, mitä toivotaan, o:tuminen sen mukaan, mikä ei näy UT.

ojen|tua[14]* *pass.* ja *refl.v.* (< ojentaa) vrt. oieta, oikaistua, ojentautua. *(I.1.)* O. suoraksi. Köyttä kiristetään niin paljon, että mutkat o:tuvat. Puristimessa laudan kouru pinta o:tuu. Vartalo o:tuu. Käsi o:tuu hauislihaksen venyessä ja koukistuu sen supistuessa. — Koetti o. ja tehdä ryhtinsä reippaaksi. — O:tui [= paneutui pitkälleen] lopen uupuneena sänkyynsä ja nukahti heti. *(2.a.)* Monet kädet o:tuivat häntä auttamaan. Jänis juoksi metsästäjiä kohden ja pyssyt o:tuivat. Muurinharjan yli o:tuva seiväs. Tulenlieskat o:tuivat jo päärakennusta kohden. -- tuuleen o:tuvat [puun] oksat kuivat H.ASUNTA. Inkoon kirkkolahden perukasta o:tuu -- savilaakso myös koilliseen I.LEIVISKÄ. *(3.a.)* Mun jalkani jos o:tuis / sun tahtos tielle aina! VK. *(3.b.)* Epäkohta ei ole huomautuksista huolimatta o:tunut. Kansan elämän pitäisi o:tua Jumalan tahdon mukaiseksi. Ei ottanut sanoista, muistutuksista o:tuakseen. *(II.2.)* Antti ei muusta huolinut kunhan pääsi rekeen ja o:nuttiin tielle MERIL.

ojentumaton[37] *kielt.a.* < ed. | O. rikollinen.

ojet|a[12] *v. vanh. runok.* ojentaa. | Kaikki laaksot pitää täytettämän, ja kaikki vuoret ja mäet alettaman, väärät pitää o:taman UT[v]. -- hän tempas ukon hatun o:un *CAJ.

ojisto[3] *koll.s.* (< oja) ojasto, ojaverkko. | Pellon o.

ojit|taa[23]* *v.* varustaa jk maa-alue ojilla, kaivaa ojat jhk, panna jk maa-alue ojaan, ojata. | O. pelto, suo. Liian kostean metsämaan o:taminen. O:ettu kylätie.

ojittaj|a[10] *tek.* Suomen talousseura palkitsi soiden o:ia ja viljelijöitä.

ojittamaton[37] *kielt.a.* (< ojittaa) ojaamaton. | O. maa, niitty, suo. O. kylätie.

ojittamis- = ojitus-.

ojitus[64] *teonn.* < ojittaa. | Pellon, metsämaan o. Suon kuivatus ja o. — *Yhd.* metsä-, pelto--, sarka-, viljelyso.; avo--, sala-, syväo.; kivi-, putki-, risu-, riukuo.; suojelus-, täydennyso.; pitkittäis-, poikittais-, yhdensuuntaiso.; yhteis-, yksityiso. **-arvo** *s.* Suon metsätaloudellinen o. **-kelpoi|nen** *a.* -suus *omin.* O. suo. **-kokous** *s.* asianosaisten maanomistajien kokous, jossa neuvotellaan ja päätetään yhteisen ojan teosta ja kunkin osuudesta siihen. **-kustannukset** *s. mon.* **-pakko** *s.* **-suunnitelma** *s.* **-tapa** *s.* Puutarhamailla salaojitus on ainoa tarkoituksenmukainen o. **-työ** *s.* **-velvollisuus** *s.*

ojitutta|a[23]* *fakt.v.* < ojittaa. | A. vapautti kaupungin kuumetaudeista o:malla sen ympäristössä olevat suot.

ojo|kauloin *adv.* kaula(t) ojossa, ojona. | -- kuulostelin kuulevata, / o. katsojata AHO. -- kynttiläkruunuja, joissa käärmepyrstöiset joutsenet o. kannattivat kynttilöitä KALLAS. **-käsin** *adv.* kädet ojossa. | Mies kantaa neuvoksen portista yhtä [taulua] o. päänsä päällä näyttelyyn AHO. **-käti|nen** *a.* kädet ojossa oleva. |

Kaksi ihmishyökyä törmäsi vastakkain: toisena junasta pudottautuneet ja toisena kirkuvat, o:set ajurit SEPPÄNEN.

ojo|na(an), -ksi, -ssa, -on, -lla(an), -lle(en) *adv.* (suoraksi jtak kohti, eteenpäin) ojennettu(i)na, suorana(an), oikonaan, oikoisena(an); vrt. sojossa, tanassa. | O:na, o:ssa, o:lla(nsa) oleva käsi. Tulla jkta vastaan kädet o., o:ssa, o:lla(an). Jäi käsi o:na odottamaan juomarahaa. Kävi vastustajansa kimppuun nyrkit o:ssa. Tytöt kurkkivat ihmisiä kaulat o:ssa. Jalat o:na pöydän alla. Huulet o:llaan. Maistelivat tippuvaa viinaa kieli o:lla. Maata sängyssä o:llaan 'pitkänään'. Lensi o:na märkään ruohikkoon. Porsas vilisti saparo o:ssa. Briitta on nytkäyttänyt niskansa o:ksi LEINONEN. Kivääri, peitsi, keihäs o:na, o:ssa, o:lla. Sotilaat tunkeutuivat sisälle pistimet o:ssa. Laskea keihäänsä o:on. Saappaat olivat -- toinen taittuneena, toinen o:na JÄRN.

ojuke[78*] *s.* luonnonvarainen mustaherukka. **-pistiäinen** *s.* Pachynematus pumilio, 3—4 mm pitkä, punakeltainen lehtipistiäinen, jonka toukat turmelevat mustaherukan marjoja.

ojuri[5] *s.* ojankaivaja, ojanluoja, ojamies. | Hyvä o. leikkaa ojan reunat runsain ja säännöllisin viilloksin.

oka[11*] *s.* vars. kasvin, joskus myös esim. hyönteisen piikki, oas, ora, ota; mon.-vartaloiset muodot korvataan tav. vastaavilla oas-sanan muodoilla. | Ruusun, kaktuksen o. Ei ruusua ilman o:a SL. Taitteli kuivia [karviaispensaiden] varsia ja antoi o:in revellä käsiään AHO. — Ampiaisen o. Toukan niskassa kaksi terävää o:a. — *Kuv.* Omantunnon o. Tapauksesta oli kuitenkin jäänyt o. Liisan tuntoon. -- muistot saaduista selkäsaunoista ja kuulluista solvauksista ovat o:na hänen sydämessään O.SIIPPAINEN.

okaaton[57] *kar.a.* < oas. | Käpysuomun kilpi o.

okahaarake *s. anat.* Selkärangan nikaman o. 'nikaman kaaren keskikohdasta suoraan taaksepäin lähtevä haarake'.

okai|nen[63] *poss.a.* **-suus**[65] *omin.* O. kasvi, pensas. — *Kuv.* Opin, taiteen o:sella polulla. Tie pitkä, polku o. — harmaja kulkijan mieli LINN. — *Yhd.* pieni-, pitkäo.

oka|kuusi *s.* Picea pungens, eräs ulkomainen, Suomessakin istutettuna kasvava kuusi(laji). **-kärsämä|to** *s.* O:dot 'Acanthocephali, luokka liereitä, suolettomia loismatoja, joilla on ulos työntyvä väkäsekäs kärsä, väkämadot'. **-lanka** *s.* piikkilanka. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* Lyhytsiipisiä, joiden takaruumis päättyy o:siin lisäkkeisiin.

oka|nen[63] *dem.s.* Ruusun o:set.

okapensas *s.* okainen pensas.

okapi[6] *s.* Okapia Johnstoni, kirahvin sukuinen ja sitä muistuttava, lähes hevosen kokoinen afrikkalainen kavioeläin.

okarausku *s.* Raja clavata, kaikkialla Euroopan rannikoilla yleinen rausku, jolla on vars. selässä isoja piikkejä.

okariina[10] *s. mus.* poltetusta savesta valmistettu, tav. kävyn muotoinen huilusoitin, jossa on sivussa 10 reikää.

okaseppel|(e) *s.*, vars. *ylät.* orjantappurasepel(e), -kruunu. | -- näkee silmissään Vapahtajan kärsimykset ja tuntee olleensa mukana ruoskimassa häntä, painamassa o:että hänen ohimoilleen ja naulaamassa häntä ristiin RAILO.

okkasionaali|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* tilapäinen, satunnainen. | Sanan käyttö o:sessa merkityksessä.

okkluusio[3] *s.* "sulkeutuminen", "sulku". **1.** *fys.* kaasun tunkeutuminen kappaleen sisään. **2.** *metrl.* se matalapaineen vaihe, jolloin kylmä rintama on tavoittanut lämpimän rintaman. **3.** *fysiol. lääk.* tukkeuma; purenta. **4.** *fon.* klusiilien muodostamisesta: artikuloivien ääntöelinten ummessaolo, jonka kestäessä ilmavirta ei pääse etenemään artikulaatiopaikalta, umpeuma; vrt. eksploosio, imploosio.

okkultaatio[3] *s. täht.* taivaankappaleen peittyminen toisen (tav. kuun) taakse. tähdenpeitto.

okkultismi[4] *s.* salaoppien harjoittaminen, salatiede.

okkultti|nen[63] *a.* O:set opit 'salaopit'.

okkupaatio[3] *s.* valtaus.

okkupoida[18] *v.* vallata.

oklokratia[15] *s.* alhaisonvalta.

okra[11] *s.* saven- t. kalkinsekaisen rautaoksidihydraatin muodostamia ruskeita ja keltaisia maavärejä; myös niitä jäljitellen synteettisesti valmistetuista väriaineista. | Keltainen o. eli keltamulta. Ruskea, punainen o. Poltettu o. — *Yhd.* kelta-, puna-, rautao. **-n|keltainen** *a.* **-väri** *s.*

oks|a[11] *s.* **1.** puun t. pensaan varresta t. myös isommasta haarasta erkaneva pienempi haara, us. lehtineen (ja kukkineen) t. neulasineen; vrt. virpi, varpu, ritva, lehvä, havu, hako; risu, karahka. **a.** kasvissa kiinni olevana. | Puun juuret, runko ja o:at. Terve, elävä, kuollut o. Hento, tukeva o. Koivujen alastomat o:at huojuivat tuulessa. Myrsky katkoo o:ia. O:ien karsiminen puista. Kiivetä o:alta o:alle. Riippua o:asta. Roisto, joka olisi hirtettävä ensimmäiseen o:aan. **b.** kasvista irronneena t. irrotettuna. | O:at koristeina. Taitella o:ia vihdantekoa varten. Seppelöidä laakeripuun o:alla. Marjapensaiden lisääminen o:ista eli pistokkaista. Kerätä o:ia maasta. O:an risahdus. — Joskus muistakin kuin puuvartisista kasveista. | Tuore persiljan, tillin o. Pelargonia kasvatetaan vain o:ista juuruttamalla. **c.** *yhd.* Katajan-, kirsikan-, koivun-, kuusen-, myrtin-, männyn-, omenapuun-, pajun-, palmun-, pihlajan-, puun-, ruusun-, tammen-, öljypuuno.; persiljan-, tillino.; emi-, hedeo.; helmi-, kääpiö-, laho-o.; haja-, laaka-, pysty-, riippu-, ryhmäo.; ala-, keski-, latvao. **2.** puunsisäinen oksan osa t. sen kohta puutavarassa. | Laudassa näkyvät o:at. O:an reikä. Naula sattui o:aan. — *Kuv.* Taisinpa osata o:aan, koska noin peljästyitte CANTH. **3.** puun ja pensaan oksaa muistuttavista muodostumista. | Poronsarven o:at 'haarat'. — *Geol.* jstak kivilajimassasta oksamaisesti ulkoneva juoni, apofyysi; kivitekniikassa: rakennuskivessä oleva, väriltään t. rakenteeltaan eroava sulkeuma. **4.** *kuv.* 1. merk.-

ryhmään liittyen. **a.** vertauskuvallisesta puusta ja sen oksista. | Sukupuun o:at. Kuollut o. vanhassa talonpoikaissuvussa. | Minä [Kristus] olen viinipuu, te olette o:at. Joka pysyy minussa ja jossa minä pysyn, se kantaa paljon hedelmää UT. | Ma kuiva o. luomistyössä / en kanna koskaan hedelmää VILJANEN. **b.** eräissä vakiintuneissa ilmauksissa. | Neroja, tällaisia poikia ei kasvakaan joka o:alla 'on harvassa'. -- sellaista tarjokasta / ei vaan joka o:alta oteta *MANN. -- neiti Kuronen olisi mahdollisesti hänen otettavakseen joltisenkin korkealla o:alla [= vaikeasti hänen otettavissaan, so. naitavissaan] TIITUS. — Aina on o:an ottajia, jos on kuusen kaatajia [jos jku panee jnk asian alulle, ryhtyy jhk yritykseen tms., on aina mukaan t. osille tulijoita] SP. — Vars. toimeentulon tuottavasta toimesta, virasta t. toimeentulosta: leipäpuu. | Löytää tukeva o. itselleen. Sahata poikki omaa o:aansa. Täällä on kalastaja hyvin huonoilla o:illa I.TURJA. Sisar Maija joutui silloin [veljen myytyä talon] hiukan heikoille o:ille SILL. — Us. attr:llisena *vihreä oksa*. Päästä vihreälle o:alle. Meillä ei kirjailija yleensä elä tuotteillaan, vaan hänellä pitää toimeen tullakseen olla vihreä o. **c.** *ark.* ilmauksessa *(on) oksat poissa, pois* on leikki kaukana, on vakavat paikat; taivas varjelkoon, auta armias, pois tieltä. | Kun isä tulee kotiin, on o:at poissa. Alkoi rynnistys, josta olivat o:at poissa. Kyllä siitä olisi noussut sellainen möry, että o:at pois KARHUM.

oksaalihappo *s. kem.* orgaaninen happo, jota esiintyy (suoloina) useissa kasveissa, vars. Oxalis- ja Rumex-lajeissa ja raparperissa sekä virtsassa. **-inen** *a.* O. kalkki, suola. **-käyminen** *s.* **-liuos** *s.*

oksa|este *s. sot.* maahan kaivetuista ja ankkuroiduista oksista rakennettu este. **-haaruk|ka** *s.* Peipposen pesä koivun o:assa. **-halko** *s.* puiden oksista ja latvuksista tehtyjä halkoja. **-hanka** *s.* Puun, pensaan o.

oksai|nen[63] *poss.a.* **-suus**[65] *omin.* Maahan asti o. kuusi. Yksinään kasvava puu on tanakka ja o. Maa oli rytöinen ja o. — O:sia halkoja. Sahatavarassa esiintyviä vikoja ovat o:suus, halkeamat, vajaasärmäisyys, sinistymisviat ja laho. -- tuvan lattia on niin o. ja kulunut, että sitä on mahdoton pitää puhtaana AK. — *Yhd.* hento--, iso--, käyrä-, paksu-, pitkä-, tanakka-, vahvao.; pysty-, riippuo.; harva-, tiheä-, tuuhea-, vähäo.

oksakarhi *s.* risukarhi, -äes.

oksak|as[66]* *poss.a.* **-kuus**[65] *omin.* O. koivu, puunrunko.

oksa|kehä, -kiehkura *s.* (nuoreen) havupuuhun vuosittain säteittäisesti kasvavat oksat. **-kimppu** *s.* **-koh|ta** *s.* Laudassa olevat o:dat.

oksalaatti[1]* *s. kem.* oksaalihapon suola.

oksa|laho *s.* oksan lahovika. **-lakka** *s. maal.* oksakohtien peittämiseen käytetty eristyslakka. **-mainen**[63] *kalt.a.* O. kasvannainen. **-massa** *s. tekn.* oksista jauhettu paperimassa, jota käytetään karkeahkojen käärepaperien valmistukseen.

oksa|nen[63] *dem.s.* Pyhät on pihlajat pihalla, / -- / pyhät lehvät o:silla, / marjaset sitäi pyhemmät KAL.

oksan|haara *s.* **-haarukka** *s.* **-han|ka** *s.* O:gassa oleva linnunpesä. **-kappale** *s.* **-kyhmy** *s.* vars. lattiapalkkeihin ja -lautoihin niiden kuluessa koholle jäävistä oksakohdista. **-pät|kä** *s.* O:iä polttopuiksi. **-rei|kä** *s.* vars. puunsisäisen oksan osan irtaantuessaan lautaan tms. puutavaraan jättämä reikä. | O. laudassa, vanerilevyssä. Tirkistää o:ästä. **-tyn|kä** *s.* Lyhyet, törröttävät o:gät. Kuolleiden o:kien kyljestyessä puun sisään syntyy puun syissä epäsäännöllisyyksiä. **-tyvi** *s.* Alkuperäisin hankain on veneen parraspuusta pystyyn ulkoneva o.

oksa|paikka *s.* Permannon kyhmyiset o:paikat. **-puu** *s.* O. on kovempaa kuin runkopuu. -- sukkulainen suikahteli / -- / kuin orava o:ssa KAL.

oksas[64] *s.* oksastettava t. oksastettu oksa t. oksan osa, jalostusoksa.

oksa|saha *s.* Pitkävartinen o. **-saks|et** *s. mon.* Puutarhurin o. Marjapensaiden leikkaaminen o:illa.

oksast|aa[2] *v.* vars. puutarhanhoidossa: varttaa, (puu, pensas) siirtämällä arvokkaamman kasvilajikkeen oksa t. oksan osa (oksas) vähempiarvoiseen, mutta kestävämpään lajikkeeseen (perusrunkoon, villirunkoon, -varteen); vrt. silmikoida. | O. kasvi toisen kasvin varteen, perusrunkoon. Hienoja omenalajikkeita kasvatetaan melkein yksinomaan o:amalla. Kaktusten o:aminen. — *Kuv.* -- sinä olet leikattu luonnollisesta metsäöljypuusta ja vasten luontoa o:ettu jaloon öljypuuhun UT. Pakanuutta, johon on o:ettu piirteitä kristinuskosta.

oksasto[2] *koll.s.* oksat, oksisto. | Tiheä o. Puiden o:issa suhiseva tuuli. — *Kuv.* [Runojen] runko ei häviä rehevien o:jen ja lehvistöjen alle R.KOSKIMIES.

oksastus[64] *teonn.* < oksastaa. | Sileä o. O. lepotilassa olevaan perusrunkoon. — Myös: oksastettu oksa, oksas. | Silmut alkavat puhjeta oksastuksiin. — *Yhd.* haka-, jatko--, kiila-, kuori-, liite-, satulao. **-kohta** *s.* **-vaha** *s.* varttamisvaha. **-veitsi** *s.* varttamisveitsi. | Ohuteräinen o.

oksat|on[57] *kar.a.* **-tomuus**[65] *omin.* O. runko. O:tomia koivuhalkoja. O:onta lautaa.

oksa|tuki *s.* Hedelmäpuiden o:tuet. **-varsta** *s. kansat.* yksipuinen varsta, jossa oksa on vartena. **-verkko** *s.* -- hohtavaa taivasta vastaan erottautui puiden o. TALVIO.

oksell|a, -e *adv.* oksentamassa. | Olla o. -- aivan o:e tahtoi ajaa TOPPILA.

oksen|nella[28]* *frekv.v.* **-telu**[2] *teonn.* < oksentaa. | Laivan kansi oli täynnä o:televia, valittavia ihmisiä. — *Kuv.* Vihan tulta o:telit heidän silmänsä KIVI.

oksenno|s[64] *s.* se mitä on oksennettu, oksennus. | Koira syö o:ksensa.

oksennu|s[64] *s.* **1.** oksentaminen. | O:kset leikkauksen aikana. Tulee o. Koettaa aikaansaada o:sta nielua kutkuttamalla. **2.** se mitä on oksennettu, oksennos. | Vaatteet o:ksessa. Kuin

koira, joka palajaa o:ksilleen, on tyhmä, joka yhä uusii hulluuksiansa VT.

oksennus|aine, -juuri *s.* par. oksetus-. **-kohtau|s** *s.* Kuvotusta ja o:ksia. **-pallo** *s. el.* Sulamattomat ravinnonosat kuten luut, karvat ja höyhenet poistuvat o:ina [päiväpetolintujen] mahalaukusta IT. **-pulveri, -suola, -viinikivi** *s.* par. oksetus-.

oksennutt|aa[2*] *v.* < seur. **1.** *kaus.* = oksettaa. | O:ava lääke. Oli niin paha olo, että aivan o:i. **2.** *fakt.* Mahalaukku koetetaan saada tyhjentymään o:amalla potilasta.

oksen|taa[8] *v.* tav. heijastuksellisesta lihastoiminnasta, jolloin mahalaukun sisällystä pusertuu mahansuun, ruokatorven, nielun ja suun kautta ulos: antaa ylen, yökätä. | O. kuin meritautinen. O. nauttimansa lääkkeet. Valas o:si Joonaan rannalle. — *Kuv.* Tykit o:tavat tulta. Näkyi niinkuin pirtti olis heidät o:tanut savuneen kidastansa ulos KIVI. Noudattakaa siis kaikkia minun käskyjäni - -, ettei teitä o:taisi ulos se maa, johon minä vien teidät asumaan VT.

okset|in[60*] *väl.* (< seur.) oksetusaine, -lääke. | Eläinlääkinnässä oksetusviinikiveä käytetään mm. o:timena sioille, koirille ja kissoille.

oksett|aa[2*] *v., 3.pers.* -avasti *adv.* panna oksentamaan, vaikuttaa kuin oksennus olisi tulossa, oksennuttaa, ylenannattaa, yököttää, kuvottaa, ellottaa. | O:avat aineet. Vaikuttaa o:avasti. Minua alkoi o. — *Kuv.* iljettää, inhottaa, tympäistä. | Ihan o:i katsella tuollaista. - - minut valtasi o:ava inhon tunne koko ihmiskuntaa kohtaan RAILO.

oksetus[64] *teonn.* < ed. | Sairaudentila, jossa o., huimaus ja yleinen ahdistuksen tunne ovat pääoireita. **-aine** *s.* oksetin, oksetuslääke. | Myrkyn poistaminen ruumiista o:iden avulla. **-juuri** *s. farm.* erään brasilialaisen matarakasvin lisäjuuri, joka sisällisesti nautittuna aiheuttaa oksennuksen t. pieninä annoksina (yskänlääkkeenä) vain henkitorven ja keuhkoputkien limakalvon rauhaserityksen lisääntymisen. **-kohtaus** *s.* **-lääke** *s.* oksetusta aiheuttava lääke, oksetin. **-pulveri** *s. farm.* **-suola** *s. farm.* **-viinikivi** *s. farm.*

oksi- *kem.* yhd:oissa ilmaisemassa vars. hapen mukanaoloa molekyylissa.

oksi|a[17] *v.* -nta[15*] *teonn.* katkoa oksat t. oksia puusta t. pensaasta, karsia. | O. puita. Huonosti o:ttu tukki.

oksibentseeni *s.* = fenoli.

oksidaa|si[1] *s.* hapettumista aiheuttava entsyymi. **-tio**[3] *s.* hapettuminen.

oksidentti[1*] *s.* länsi, länsimaat;)(orientti.

oksidi[6] *s. kem.* hapen ja jnk muun alkuaineen t. orgaanisen radikaalin yhdiste, alkuaineen happiyhdiste, hapettuma, happeuma. | Emäksiset, happamet o:t. Yhdenarvoisen lyijyn o. — *Yhd.* hiili-, kalsium-, kromi-, kupari-, lyijy-, mangaani-, metalli-, nikkeli-, rauta-, sinkkio. **-kerros** *s.* Metallin pinnalle muodostunut o. **-malmi** *s.*

oksidinen[62] *poss.a.* O. kupari-, lyijymalmi.

oksidoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* hapettaa. | Aineita, jotka helposti luovuttavat itsestään happea, sanotaan o:viksi l. hapettaviksi. — *Erik.* metallieseineiden pinnan tummentamisesta oksidikerroksella. | Ruskeaksi o:tu messinki. Hopeinen, o:tu savukekotelo.

oksidoitu|a[1*] *pass.v.* (< ed.) hapettua. | Monet metallit o:vat jo tavallisessakin lämmössä, jolloin niiden pinta yleensä tummuu.

oksidimetria[15] *s.* eräs mitta-analyysin erikoisala.

oksiduuli[4] *s.* sellaisen aineen vähähappinen happiyhdiste, johon happi saattaa yhtyä eri suhteissa. — *Yhd.* rautao.

oksihappo *s. kem.* orgaaninen happo, jonka molekyylit sisältävät paitsi karboksyyleja myös hydroksyyleja.

oksik|as[60*] **1.** *poss.a.* (< oksa) oksainen. | O. runko. Melkein maahan asti o. kuusi. O:kaista puunkappaleista tehty karhi. **2.** *s.* par. pistokas.

oksikko[23*] *koll.s.* oksat, oksisto, oksasto. | Puun sakea, taaja o.

oksimaton[57] *kielt.a.* Kaadettu, vielä o. puu.

oksiselluloosa *s.* hapettumisen vaikutuksesta haurastunut selluloosa.

oksisto[2] *koll.s.* oksat, oksikko, oksasto. | Koivun o. Kuusen alin o. Tiheä, harva o. Aurinko yrittää paistaa metsän o:n läpitse.

oksitosiini[4] *s.* aivolisäkkeen sileitä lihaksia supistava hormoni.

oksittu|a[1*] *v.* tulla oksaiseksi, kasvaa oksia. | Epätasaisesti o:nut puu.

oksygenoli[4] *s.* suuvetenä ym. käytetty vetyperoksidin 3-prosenttinen liuos.

oktaani[6] *s. kem.* bentsiinin hajuisia metaanisarjan hiilivetyjä. **-luku** *s. tekn.* nestemäisten moottoripolttoaineiden, esim. bentsiinin ja sen seosten, puristuskestävyyttä moottorissa ilmaiseva luku, puristuskestävyys.

oktaaveittain *adv. mus.* Kanteleen virittäminen o. 'virittämällä samalla kertaa oktaavin etäisyydellä toisistaan olevat kielet'.

oktaav|i[9] *s. mus.* **1.** diatonisen asteikon 8:s (ylin) aste, samalla myös lähinnä seuraavan asteikon 1:nen aste. **2.** intervalli, joka laajuudeltaan vastaa suhdetta asteikon 1:sen ja 8:nnen asteen välillä; vrt. priimi, sekunti, terssi, kvartti, kvintti, seksti, septiimi. **3.** sävelalue, joka ulottuu kustakin c-sävelestä lähinnä korkeampaan h:hon, oktaaviala. | Koko säveljärjestelmä jakautuu o:eihin, jotka matalimmasta alkaen ovat: subkontra-, kontra-, suuri, pieni, yksiviivainen, kaksiviivainen, kolmiviivainen, neliviivainen o. **4.** *kuv.* muiden aistien kuin kuulon aistimusasteikoista. | Värio. - - makuaistissa voidaan erottaa "makuo.", joka sisältää perusmakuina makean, happaman, karvaan, suolaisen ja alkalisen maun P.VIRKKUNEN.

oktaavi|ala *s.* = oktaavi. **3. --intervalli** *s.* = oktaavi 2. **-koppeli** *s.* oktaaviyhdiste. **-kul|ku** *s.* oktaavin päässä toisistaan olevien sävelten rinnakkaiskulku. | Tšaikovskin pianokonserton hankalat o:ut.

-oktaavinen[63] *poss.a.* < oktaavi 3. | Kolmi-, seitseno.

oktaaviyhdiste *s.* uruissa ym.: yhdiste, joka jtak

kosketinta painettaessa saattaa soimaan myös oktaavia korkeamman t. matalamman koskettimen sävelen.

oktaavo[2] *s. kirj.* kahdeksantaitteinen kirjan t. lehden koko (16 sivua arkissa); vrt. folio, kvartto. **-koko** *s.* **-kokoi|nen** *a.* O. lehti. Lähes 500 o:sta sivua käsittävä teos.

oktaedri[4] *s. geom.* kahdeksan tason rajoittama monitahokas. | Säännöllinen o. 'säännöllinen monitahokas, jota rajoittaa 8 tasasivuista kolmiota'.

oktantti[68*] *s.* niistä 8:sta avaruuden osasta, joihin suorakulmaisen avaruuskoordinaatiston koordinaattitasot jakavat koko kolmiulotteisen avaruuden; myös $^1/_8$ ympyrästä t. pallon pinnasta; sekstantin tapainen kulmanmittauskoje.

oktetti[68*] *s. mus.* kahdeksan (tav. soitin)solistin muodostama yhtye; sellaisen esitettävä sävellys, oktetto.

oktetto[2*] *s.* kahdeksan (tav. soitin)solistin esitettävä sävellys, oktetti.

okulaari[4] *s. fys.* optisen kojeen (kaukoputken, mikroskoopin, valokuvauskoneen tms.) katsojan silmän puoleinen linssi t. linssistö; vrt. objektiivi. **-linssi** *s.* **-mikrometri** *s.* mikroskoopin t. kaukoputken okulaariin sovitettu mikrometri.

olak|e[78*] *dem.s. tekn.* = olka 3.c. | Akseliin sorvattu o. Peräytymistä estävä o. Terän takana olevaan o:keeseen vastaava pidätysruuvi estää terää kääntymästä pitimessä.

olalli|nen[63] **1.** *poss.a.* < olka 3. b ja c. **2.** *s. kansat.* Morsiamen kerallisena oli koko häiden ajan hänen sisarensa tai joku muu lähisukulainen tai tuttukin, jota kutsuttiin hänen kaasokseen tai o:sekseen I.MANNINEN.

olan|kohautus *s.* olkapäiden (välinpitämätön, ylimielinen) kohauttaminen. | Sai vastaukseksi hermostuneen o:kohautuksen. — *Kuv.* välinpitämättömästä suhtautumisesta. | Asia, jota ei voi kuitata pelkällä o:kohautuksella. **-peite** *s. sot.* soittokuntien alipäällystöllä ja miehistöllä hihan olkasaumaan ommeltu, kohtisuorilla nauhoilla ja alareunaa pitkin kulkevalla reunuksella koristettu peite. **-takaa** par. ⌒. **-takai|nen** *a.* -sesti *adv.* **1.** olan takaa tapahtuva, voimakas, luja, ankara. | O. isku. Täytyi siis ryhtyä o:seen otteluun ja tehdä leikistä tosi AHO. -- kun puut on saatu pitkälleen ja tukeiksi pätkittyä, alkaa metsässä oikea o. työ PÄLSI. **2.** *harv.* yliolkainen, ylimielinen. | Kalle kohteli toveriaan o:sesti ja aina pienellä pilkalla AHO.

olas[66 (64, 66*)] *s.* suksen pohjassa pituussuuntaan oleva ura.

olast|aa[2] *v. tekn.* -us[64] *teonn.* **1.** takoa jhk olka, varustaa olalla. **2.** tehdä olas. | Suksen o:us.

oldermanni[4] *s.* = oltermanni.

oleanteri[5] *s.* Nerium oleander, Välimeren maissa kasvava, meillä huonekasvina suosittu pensas t. matala puu, jossa on ehytlaitaiset, suikeat, nahkeat lehdet ja isot, vaalean punaiset, hyväntuoksuiset kukat.

oleelli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* = olennainen.

oleentua[1*] *v. harv.* = oleutua.

oleiini[4] *s. kem.* kaikissa rasvaöljyissä pääaineksena esiintyvä öljyhapon triglyseridi.

oleil|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* olla jatkuvasti jssak (us. joutilaana, toimettomana), oleksia, elellä, asustaa; vrt. oleskella. | Elellä ja o. Vanhus vain o:i. Lapset saivat o. omin päin. O. sisällä, ulkona, kaduilla. Kodikas o:u takkavalkean ääressä. Juotiin teetä, o:tiin rauhallisesti ja vähin puhein SILL. — Laitumella o:evat lehmät. Silakka o:ee sydäntalven mutapohjaisten syvänteiden seuduilla. — Saappaat o:ivat siis orrellaan HAANPÄÄ.

oleilu|huone *s.* olohuone. **-paikka** *s.* Lasten o.

oleksi|a[17] *frekv.v.* -nta[10*] *teonn.* oleilla. | O. pihamaalla. O:i kesänsä tavallisesti saaristossa. -- joka tuhlarien parissa o:i, tuottaa isällensä häpeää VTV. — Sorsat ovat suolattoman veden asukkaita, vaikka niitä meillä o:i myös merenlahdissa.

olemassaolo *s.* olemassa oleminen, olev(ais)uus, eksistenssi; us.: elämä, toimeentulo; joskus: todellisuus, tosiasiallisuus, faktillisuus. | Oma o:ni. Suomalaisten kansallinen o. O:n oikeus, edellytykset. Taistelu o:sta. Uhata jnk o:a. Todeta taudin o. Vastata saatavan o:sta. Seuran koko o:n aikana. Antaa merkkejä, muistuttaa o:staan. Arka tyttö, joka ikään kuin pyytää anteeksi o:aan. Herättää pelkoa jo pelkällä o:llaan. **-aika** *s.* Yhdistyksen koko o:ajan. Lyhyenä o:aikanaan koulu on jo --. **-n|oikeus** *s.* = olemassaolo-oikeus. **-n|taistelu** *s.* par. olemassaolotaistelu. **--oikeus** *s.* Kansamme o. **-taistelu** *s.* taistelu olemassaolosta. | Luomakunnassa vallitseva o. Päästä voitolle o:ssa.

olemat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* < olla. **1.** joka ei ole t. ole ollut (jssak tms.). | Asioista perillä o. henkilö. Virassa aikaisemmin o. aloittelija. -- uusi emäntä, tässä talossa ennen o. KIANTO. **2. a.** jota ei ole (olemassa); epätodellinen, vain kuviteltu. | Olevat ja o:tomat. Mutista o:tomaan partaansa. Verkonpaikkaaja, joka etsii o:tomia reikiä. Kustannukset miltei o:tomat. Yhteistoiminta eri rintamien välillä o. Sana, joka ei ole o. kansankielessäkään. Yö oli yhteen aikaan melkein o., avaruus vain ikään kuin hiukan pidätti henkeään, siirtyessään edellisestä illasta seuraavaan aamuun SILL. -- olevaisen tuskaa o:tomuuden kuilun reunalla KOSKENN. — Pelätä o:tomia aaveita. O:toman henkilön nimiin tehty kauppa. Lapsi voi kuvitella esim. kaatavansa kahvia o:tomasta pannusta o:tomaan kuppiin. — *S:sesti.* Nähdä, kuvitella, lörpötellä o:tomia. On viihtyisää kaivata o:onta ja tulematonta AHO. Erottaa todellinen epätodellisesta, olevainen o:tomasta. — *olemat|tomiin,* harv. -tomissa (adv.) Hävittää, hävitä, huveta, kutistua. supistua o:tomiin 'niin ettei jää mitään jäljelle, jäljettömiin, kokonaan, täydellisesti'. 'Tuli nieli rakennuksen o:tomiin. Heti ensimmäinen erimielisyyden tuuli pyyhkäisi suunnitelmat o:tomiin. -- velat olivat jo olleet melkein o:tomissa, talo oli korjattu KOJO. **b.** laajentuneesti: ylen pieni, vähäpätöinen, mitätön,

niukka, joutava, turhanpäiväinen. | Repaleinen, o. soutupoika. Nyrpistää o:onta nenäänsä. -- puristeli käsillään o:onta vatsaansa HEPOR. [Alkoi] kaapia o:onta voinloppua -- leipäpalalleen NUORIV. Harrastus oli sangen o:onta. -- kaksi talvea ja niitten välissä kappale o:onta kesää, ei oikeata suven suloa ollenkaan SILL. Käsi nousi, vartalo korkeni o:tomaksi hetkeksi HAARLA. — O:toman heikko saavutus. -- ellen olisi niin o:toman pieni KARHUM.

olemi|nen[63] *teonn.* < olla; vrt. olo. **1.** *abstr.* **a.** olemassaolo, eksistenssi. | Sadukealaiset kielsivät enkelien o:sen, sielun kuolemattomuuden ja ylösnousemisen. Egyptin valtakunnan kolmituhatvuotisen o:sen aikana. Liekkien omituinen kamppailu o:sen ja olemattomuuden, -- elämän ja kuoleman välillä ALKIO. O:sen ilo, riemu. -- suurin silmin ja herein korvin imin tajuuni o:sen ihmettä orjantappurain liekehtivistä kukinnoista SILL. **b.** olosta jssak paikassa, jnak, jssak tilassa tms. | En minä hänen o:staan niin merkille pannut. Hiljainen uurastaja, jonka elämästä ja o:sesta suurella yleisöllä ei ole sanottavasti tietoa. -- sen jälkeen voi taas vielä häiritsemättömämmin antautua o:seensa AHO. — Jnk ruumiinosan o. arkana. Ei johtajanakaan o. aina helppoa ole. Kovassa jännityksessä o. Mutterin o. höllässä. **c.** toimeentulo. | Huonot o:sen mahdollisuudet. Heikkoa oli o. vieraalla maalla. Turvata jälkeenjäävien o. ja eläminen. — Myös: Olisi o:sta [= kestämistä], jos tuollaisenkin kanssa joutuisi samalla teljolla soutelemaan KARHUM. **2.** *kans.* konkr:mmin. **a.** se mitä olemiseen, toimeentuloon tarvitaan, omaisuus, varat, elintarvikkeet, tavarat. | -- oli taas o:sta, leipää oli ja rahaa TOPPILA. -- kun kerran on ihmisellä koti ja kortteeri ja elämistä ja o:sta sen verran kuin tarvitsee LEINONEN. **b.** *mon.* asiat, olot. | Liukkaasti ja tottuneesti liikkui kauppamies -- puhellen kaiken aikaa kylän o:sia ja kuulumisia AK.

olemis|muoto *s.* olomuoto. | Aistimaailman o:muodot. Yksilöllisen o:muodon rajallisuus. **-oikeu|s** *s.* olemassaolo-oikeus. | Anarkismi kieltää valtiolta kaiken o:den. **-taistelu** *s.* olemassaolotaistelu.

olemisto[1] *s.* kaikki mikä on olemassa, kaikki olevat oliot, olevaisuus. | Maailma ja sen o. O:n syvimmät arvoitukset. Spinoza olettaa filosofiassaan jumaluuden o:n perustaksi.

olemu|s[64] *s.* **1.** ihmisestä, joskus eläimistä. **a.** yksilön sekä ulkonaisesta että sisäisestä (sille luonteenomaisesta) rakenteesta, ruumiin ja henkisten ominaisuuksien kokonaisuudesta, yksilöstä kaikkine puolinensa. | Ihmisen henkiruumiillinen o. Koko o:kseni. N:n miellyttävä, ihailtu o. Hänen koko o:ksensa ärsytti meitä. Haluta jtak koko o:ksellaan. Aliinan kylmähköön o:kseen oli vähitellen tullut lempeää naisellisuutta. Ikä ei ollut hänen o:ksensa yleistä sävyä paljonkaan muuttanut. Olen -- sitä mieltä, että ihmisen o. kaikkinensa muodostaa ykseyden: että se kaksinaisuus, jota "ruumis" ja "henki" näyttävät merkitsevän, todella onkin vain näennäinen SILL. — *Yhd.* ihmiso. **b.** yksilön ulkonaisesta rakenteesta: ruumis, (ulko)muoto, hahmo, ulkonainen minä. | Ulkonainen, ruumiillinen o. Hänen komea, tanakka, vähäläntä, vaalea o:ksensa. Jaakon leveät hartiat ja vanttera o. Vaimo näytti pieneltä ja kumaraiselta miehensä järeän o:ksen rinnalla. Ihailla jkn kaunista o:sta. — [Lehmä] vipuaa vanhan o:ksensa ylös ja vähitellen -- on se jaloillaan ALKIO. **c.** yksilön sisäisestä rakenteesta: sisäiset, henkiset ominaisuudet, sielu, luonne, psyyke, (sisäinen, oma) minä, minuus, oma itse, itseys. | Sisäinen, sisin o:kseni. Hänen koko henkinen o:ksensa. N:n sulkeutunut o. Ihmiset, joilla on iloinen o. ja tyytyväinen mieli. Jossakin o:ksen pohjalla tuntui ilkeää ahdistusta. -- tuollaiset valvomattomat sanat kavaltavat ihmisen o:ksen, ovat tosinta totta hänestä IRIS UURTO. Oksaseen verrattuna Suonion o. vaikuttaa paljoa pehmeämmältä, miltei naiselliselta TARK. — *Yhd.* kirjailija(n)-, sankari(n)-, taiteilija(n)o. **2.** esineistä ja asioista: jnk sisin, ominaisin laatu (perus)luonne; kaikki ne ominaisuudet, jotka välttämättä ja aina kuuluvat jhk eivätkä siis voi vaihdella; olennaiset tuntomerkit. **a.** *konkr.* Metsä, jonka o:kseen alpiinisen metsänrajan läheisyys painaa leimansa. -- näen humaliston, jonka o:ksessa aina on jotain salaperäistä SILL. Hyönteisten hajuaistimien o:ksesta on vaikea päästä täyteen selvyyteen. **b.** etup. *abstr.* Sähkön, valon o. Kodin oikea o. Suomen valtiollinen o. Kirkon o:kselle vieraat pakkomääräykset. Osakeyhtiön o. Työlakon o. Asioiden sisin o. Taiteen o. ja merkitys. Rakkauden o:kseen kuuluu epäitsekkyys. Osuustoiminnallinen valistustyö muuttui sisäiseltä o:kseltaan. Kaukana on kaiken o. ja syvällä, syvällä; kuka voi sen löytää VT. **3.** *vanh.* **a.** olento. | Yliluonnolliset o:kset. **b.** oleminen, olo. | -- jonkinlainen veltto päiväin viettäminen, jonkinlainen ontto o. AK. -- koko hänen o:ksensa on alakuloista KATAJA.

olemus|muoto *s.* Poika ja Pyhä Henki Jumalan erityisinä o:muotoina. **-puoli** *s.* Ihmisen ruumiillinen ja henkinen o.

olennai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* jnk olemukseen (luonnostaan t. erottamattomasti) kuuluva, jllek hyvin ominainen t. tärkeä, oleellinen, luonteenomainen, elimellinen, konstitutiivinen; keskeinen, pääasiallinen, huomattava, tähdellinen, tärkeä. | O:set piirteet, tunnusmerkit. Asian o:sin puoli, sen ydin. Ratsuväen o:simpana tehtävänä pidettiin tiedustelua. Kaupungille o. hiljaisuus. Lait, jotka ovat yhteisiä ja o:sia kaikille kielille. Jllak on o. osuus jssak. O. lisä aikaisempiin tutkimuksiin. Näiden ilmiöiden välillä ei ole o:sta eroa. Niin on Goethen "Faust" -- o:selta osaltaan nuorukaissielun tuote KOSKENN. Kuulua, liittyä jhk o:sesti. O:sesti samalla tavalla. Suunnitelma perustuu o:sesti siihen, että --. Veronmaksukyky oli o:sesti vähentynyt. — *S:sesti.* Erottaa o. epäolennaisesta. Kiinnittää huomiota vain o:seen. Tuleva tutkimus on pyr-

kiessään tavoittamaan Mannisen runouden o:sinta kenties kiinnittävä huomiota - - sen harvinaiseen soinnullisuuteen TARK. — *Yhd.* epäo.

olenno|ida[18] *v.* -inti[4]* *teonn.* personoida, personifioida. **1.** kuvitella t. kuvata jtak (kasveja, luonnonvoimia, esineitä, ominaisuuksia, käsitteitä) elolliseksi olennoksi, elollistaa, henkilöidä, sielullistaa. | Elottoman luonnon o:iminen. Jumalattareksi o:itu aamurusko. Ekho, kaiku, joka tarustossa on o:itu vuorilla asustavaksi luonnottareksi. Hän oli kuin itse epätoivo o:ituna. Harvemmin Siljo o:i abstraktisia käsitteitä kuten "kalpean kieltäymyksen" - - ja "riutuvan muiston" K.SORAINEN. **2.** itse elollisena t. elolliseksi kuviteltuna olentona esittää, edustaa t. kuvata jtak (luonnonvoimia, käsitteitä ym.). | Maan kasvuvoimaa o:iva maaemo. Adonis o:i kreikkalaisten uskonnossa luonnon vuosittaista elpymistä ja lakastumista. Persoonallisuutena Leonardo da Vinci o:i Italian renessanssi-ihmisen yleisneron ihanteen IT.

olennoitu|a[14]* *pass.v.* (< ed.) personoitua, henkilöityä. | Tuommoinen totinen, hirveän totinen, ehkä hiukan ujo, avosilmäinen, otsa aatteellisissa rypyissä - - o:nut kuva siitä, minkä olin luonut itselleni "isänmaan toivosta" AHO. - - sellainen ihanteellisuus ja sankaruuden palo mikä on o:nut sen ["Don Quijoten"] toisessa päähenkilössä TARK.

olennoituma[13] *s.* jk luonnonvoima, käsite tms. olennoituna t. olennoituneena, henkilöitymä, personoituma, ruumiillistuma. | Eri luonnontunnelmien o:t Simbergin maalausten aiheina. Runoilijan naisihanteen o. N.N. oli voimakkaan tahdon ja uutteruuden o.

olennollinen[63] *a.*, vars. *usk.* Jeesus, Jumalan o. [= olennoksi tullut] sana. Kristuksen ja luomakunnan välillä on o. [= fyysillinen] elämänsuhde, niin että hän todella on "elämän leipä" ja "elämän vesi" G.JOHANSSON.

olen|ta[15]* *teonn. harv.* (< olla) olo, oleminen. | Omassa rakennuksessa heillä oli vapaampi o. Kuin märkä rääsy ikään on tässä o. ja eläntä KIANTO. [Jeesus] otti orjan muodon, tuli ihmisten kaltaiseksi, ja hänet havaittiin o:naltaan sellaiseksi kuin ihminen UT.

olen|to[2]* *s.* **1.** elävä olio (so. ihminen, eläin t. niitä vastaava kuviteltu olio), luontokappale, luomus, luoma. | Elolliset o:not. Alhaiset o:not. Yliluonnolliset, myytilliset o:not. Ihminen on sosiaalinen o. — Joku miespuolinen, laiha, tuntematon o. Luoksemme tuli rähjäinen, epäilyttävä o. Tarkemmin katsoessani huomasin eteisessä pienen o:non. Ei näy ainoatakaan elävää o:toa. - - ottaa tutkiakseen esim. sairaiden, rikollisten tai halveksittujen o:tojen sielunelämää TARK. — *Yhd.* ihmis-, mies-, naiso.; aave-, henki-, ihme-, jumal-, jumaluus-, mielikuva-, satu-, tarina-, varjo-o.; sukupuolio. **2.** mieluummin olemus. **a.** ihmisestä, joskus eläimistä. | Sisäinen o:tomme. Hänen toimekas, äidillinen o:tonsa. Koko o:toa jäytävä pelko. Inhon puistatus kävi läpi o:toni. Aurinkoisena päivänä mieli hilpenee, koko o:tomme nuortuu. — Sairastava eläin tulee koko o:noltaan araksi ja jäykäksi. **b.** esineistä ja asioista. | Kristinuskon o. Kulttuuri avasi hänelle sylinsä ja hurmasi hänet kuultavalla o:nollaan JOTUNI. **3.** etup. *kans.* ja *vanh.* oleminen, olenta, olo, elämä. | O. ja elanto. - - voi tätä o:toa, naisen luona, johon hätä ajoi koiran! KIVI. - - kovin on hentoista tuon nykyisen nuoren polven o. Ei itsestään mitään ymmärretä JOTUNI. **4.** *kiel.* = essiivi. — *Yhd.* sisä-, ulko-o.

olentu|a[14]* *v.* par. oleutua, oleentua. | [Simeoni] ei huolinut puolisosta eikä maatilasta, vaan päätti o:maan vanhaksi-sedäksi Juhani-Jukolan taloon KIVI.

oleomargariini *s.* hienosta naudantalista puserrettu, helposti sulava, margariinin valmistukseen käytetty rasva.

oleskel|la[28] *frekv.v.* olla t. elää jatkuvasti (tav. kuit. tilapäisesti) jssak, pitää asuntoa, asustaa, asua, majailla, elellä, viettää aikaa, viipyä; vrt. oleilla, oleksia. | O:i vuoden maaseudulla, Ruotsissa. Missä hän nykyään o:ee? Miehet o:ivat yötä Aatun mökissä. Ulkona o:eminen edistää yleistä hyvinvointia. Istuskeli vain ja o:i. Hän ei enää ruvennut piiaksi, vaan o:i itsellisenä tehden urakkatöitä talollisille SILL. — Lehmät o:ivat metsässä. Hyvä siinä oli kärpästen o. Käsitys, että vainajan "sielu" o:ee kotona vielä jonkin aikaa hautajaisten jälkeen.

oleskelu[2] *teonn.* < ed. | O:ni Tartossa. Lasten o. ulkosalla. Heidän Jyväskylässä o:nsa aikana. Asiaton o. tehdasalueella kiellettyä. — *Yhd.* maassa-, ulkonao. **-aika** *s.* Hänen o:nsa Lapualla jäi lyhyeksi. **-alue** *s.* Riistaeläinten o:et. **-aula** *s.* Koulun o. **-huone** *s.* olohuone. | Kaupunkilaiskodin o. Aurinkoinen ruokailuja o. Kapteenin o. laivassa. **-kirja** *s.* Ulkomaalainen, joka haluaa jäädä Suomeen kauemmaksi kuin [passin] pisimmäksi sallituksi leimausajaksi, on velvollinen hyvissä ajoin ennen sanotun määräajan umpeenkulumista maaherralta anomaan o:a LK. **-kun|ta** *s.* Köyhäinhoitoa tarvitsevan on turvauduttava o:nan köyhäinhoitoviranomaisiin. **-lu|pa** *s.* vars. ulkomaalaiselle annettu lupa oleskella maassa t. jllak määräalueella. | Ulkomaalaisten o:vat. Saada, hankkia itselleen o. **-maa** *s.* Joutua karkotetuksi o:staan. **-oikeus** *s.* vrt. oleskelulupa. | Evätä jklta o. **-paik|ka** *s.* Lappalaisten talviset o:at. Kaupunkilaisten kesäisin suosima oleskelu- ja virkistäytymispaikka. Varjoisa o. Tulisijan lähistö oli talonväen vakinaisena o:kana. Metsälintujen o:at. Katiskan sijoittaminen kevätkutuisten kalojen o:alle. **-paikkakunta** *s.* **-tila** *s.* Huoneessa oli juuri ja juuri o:a viidelletoista hengelle. Laivan ruokailu- ja o:t.

olet|ella[28]* *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* **1.** < olettaa 1. | - - rakastan sitä kuitenkin, niin o:telisin AHO. **2.** *harv.* koettaa olla jk, pyrkiä esiintymään jnak, näyttämään jltak. | [Tutkija] on mittaillut, punninnut, tähtäillyt, koettanut o. viisasta ja oppinutta PÄLSI. **3.** *murt.* oleilla, oleksia, oleskella. | Olla o:telee joutilaana. - - pari kolme miestä, jotka siinä peräpenkillä

o:televat I.HÄRKÖNEN. — Kalevalassa runomitan vaatimana merk:ssä 'olla'. | Parempi minun olisi, / parempi o:teleisi / jänön juoksevan jälillä KAL.

oletelma[13] *s.* olettamus.

oletettav|asti *adv.* otaksuttavasti, luultavasti, arvattavasti, uskottavasti, todennäköisesti, ilmeisesti. | O. hyvin vanha rakennus. Valkoihoisten astuessa ensi kerran Amerikan maaperälle Yhdysvaltojen ja Kanadan nykyisillä alueilla asui o. noin 5 milj. intiaania. O:immin kehitys on ollut seuraava: - -.

olet|taa[24*] *v.* **1.** pitää t. esittää jtak todennäköisenä, uskottavana t. todennäköisesti, uskottavasti jnak, ilman väitökseen oikeuttavaa perustetta, mutta loogilliseen päättelyyn nojautuen kuit. paremmalla syyllä kuin pelkässä luulossa, tehdä hypoteesi, esittää jtak hypoteettisesti, otaksua, arvella, kuvitella, päätellä. | Jnk o:ettu pituus, paino, kestävyys. O:etut kustannukset. Suomalais-ugrilaisten kansojen o:etut asuma-alueet Venäjällä. Vankityrmäksi o:ettu holvi. O:an hänen olevan sairas. Kirkon o:etaan ennen sijainneen rannemmalla. O:etaan [= esitetään olettamus], että kolmion kulma ABC on suora. On hyvin o:ettavaa, että - -. On syytä o., että - -. O:taen t. o:ettuna, että - -. Kuten N. N. oletaa. **2.** melko *harv.* panna (saattaa), velvoittaa t. käskeä olemaan. | On oltava niin kuin o:etaan SP. Voi veli kulta, mitä kaikkea tässäkin maailmassa sentään on ja o:etaan ... SILL. Jo monesti ennen oli hänen mielensä tehnyt sitä kupita [= kupata, löylyttää], kun se oli kurittanut ja o:tanut ALKIO. — *Harv.* Jos saapi Kaisa tietää, niin siitä nousee semmoinen pyry, että ei o:a [= haluta olla] koko talossa KATAJA.

olettamu|s[61] *s.* se mitä oletetaan, oletettu asia, oletus, otaksuma, arvelu, hypoteesi; *fil.* todistamaton lause, jota jnk asian selittämiseksi toistaiseksi pidetään oikeana; *mat.* teoreeman l. väittämän osa, josta lähtien väitös l. teesi todistetaan. | O:kseni, että työ valmistuisi puolessa vuodessa. Lähellä on o., että - -. Kaikenlaiset o:kset pyörivät Martan päässä. Tämä o. osoittautui vääräksi. Todistaa o. oikeaksi. Fyysikoiden uusimpien o:sten mukaan. — *Yhd.* ennakko-o.

oletus[61] *s.* olettaminen; olettamus, otaksuma. | Oikea, paikkansapitämätön o. Aikaisempi o. oli se, että Viro oli varsinainen runonlaulun lähdemaa E.N.SETÄLÄ.

oleutu|a[44] *v. harv.* (*rinn.* oleentua) mukautua t. sopeutua olemaan, tottua. | Ihminen voi o. kokonaan uusiin oloihin H.VÄLISALMI. Nyt koetettiin houkutella naistakin jäämään taloon, o:maan paikoilleen U.KARRI.

olev|a[13] *partis.* ja *a.* **1.** selvästi verbaalisessa tehtävässä; ks. olla. — *Yhd.* (tav. ⌒) alla-, edellä-, ylläo.; läsnä-, poissao.; jäljelläo.; liikkeellä-, vireillläo.; kysymyksessä-, voimassao.; puheenao. **2.** kysymyksessä olevana ajankohtana t. todella olemassa oleva, olevainen, par(ast)aikainen, nykyhetkinen, nykyinen, senaikainen, silloinen; vallitseva; todellinen, tosiasiallinen. | O:at olot. Sekä o:ia että kuviteltuja seikkoja. O:at lait. Hän ei kuulunut mihinkään o:ista puolueista. — *S:sesti.* - - syvimmälle näen silloin / o:an sydämeen SAIMA HARMAJA. **3.** *harv.* rehevä, runsas; rikas, varakas. | Osmotar, o. vaimo, / Kalevatar, kaunis impi KAL. Saat sinä o:an onnen, / elon unen armahamman KAL. O:alla kaikkia on: sarvipääkoiriakin SL.

olevai|nen[63] **1.** *a.* = ed. 2. | O:set olot. [Ilmaisuvietti] pyrkii tyydyttämättömässä kaipauksessaan jopa ulottamaan vaikutuksensa yli o:sen hetken AK. — Koko o. maailma. Tuntea elävänsä todella o:sta elämää. Tämäkin oli onnea, - - hyvin rehellistä ja o:sta SEPPÄNEN. Näköala kamarin akkunasta järvenlahdelle on kaunis, mutta siihenpä hänen virkatonttinsa o. nautintaoikeus pääasiallisesti rajoittuukin KARHUM. **2.** *s.* **a.** yl. se, joka on t. jonka ajatellaan olevan olemassa, olemassa oleva yhtenäinen kokonaisuus, olio, tosiolio. | Tajuisuus on sielullisen o:sen perusominaisuus, mikä erottaa sen aineellisesta o:sesta IT. Väsy mieli ei mittaamasta / o:sien ongelmaa MANN. **b.** kaikki se, mikä on t. minkä ajatellaan olevan olemassa, kaikki oleva, olevaisuus, luomakunta, maailma, maailmankaikkeus, kaikkeus. | Aineellinen o. Kaikki äärellinen o. - - kaikki ympäröivä o.: maan povi, sen pinta puinensa ja ilma SILL. - - kotipiiri suhteessa kaikkeen muuhun o:seen KOSKENN. Taivas kohosi kuulaana kaiken o:sen yllä. O:sen sisin olemus. Sielu ja ruumis, henki ja aine ovat saman ikuisen o:sen erilaisia ilmenemismuotoja. Tietoperäinen järki koettaa saada selville o:sen perusteet eli muodostaa käsityksen tosiolevaisesta, so. aineen, hengen sekä, jos mahdollista, Jumalan olemuksesta IT. - - taideteoksen tarkoituksena ei ole o:sen — luonnon ja elämän — valokuvamaisen tarkka jäljentäminen AK. **3.** *yhd.* (*a.* ja *s.*) Läsnäo.; tosio.

olevaisuu|s[65] *s.* olemassa olemisen tila, olemassaolo; kaikki se, mikä (parhaillaan t. todella) on olemassa, luomakunta, maailma, (maailman)kaikkeus. | Heräsin o:teen, siinä hetkessä ymmärsin, missä olin ja mitä minun oli tehtävä JÄRN. — Ajatuksellinen o. Jumala o:den perusvoimana. Logismi on maailmankatsomus, jonka mukaan o. on olemukseltaan loogillinen, järjenmukainen. - - hän tahtoi rynnäten ottaa omakseen kaikki o:den aarteet RAILO. Köyhyys ei niin pistänyt silmään, puute ja harmaus kuului koko ympäröivään o:teen PEKKANEN.

olevina(an *adv.* **1.** ks. olla E.I.3.a. **2.** Liisa on aina niin o. 'esiintyy tärkeänä, käyttäytyy kuin olisi hyvinkin hieno, mahtava tms., ylpeilee, mahtailee, on ollakseen'. - - he olivat hirveän o. *AHO.

olifantti[4*] *s.* norsunluusta kaiverrettu keskiaikainen sotatorvi. **-paperi** *s.* värillinen, kiiltopintainen sulfiittiselluloosapaperi, jolle painetaan julisteita, päällysteen kartonkia.

olig|arkia[15] *s.* harvainvalta. **-arkkinen**[63] *a.* harvainvaltainen. | O. hallitusmuoto.

oligo- kreikkalaisperäisten yhd:ojen alkuosana: vähä-, harva-. **-dynamia**[15]* *s.* metallien bakteereita tuhoava vaikutus. **-frenia**[15] *s.* vajaamielisyys. **-klaasi**[4] *s. geol.* eräs plagioklaasi-(maasälpä). **-seeni**[4] *s. geol.* tertiäärikauden toinen alakausi; tältä kaudelta peräisin olevat muodostumat.

oliiv|i[5] *s.* **1.** öljypuun (säilötty) erittäin rasvapitoinen hedelmä (luumarja), öljymarja. | Kypsistä o:eista puserretaan öljyä, raa'oista valmistetaan etikkasäilykkeitä. O:ien korjuu. -- saliin kannettiin tarjottimia, joilla oli kirpeän suolaisia vihreitä o:eja ja puristettua sysimustaa venäläistä kaviaaria E.KIVIJÄRVI. **2.** *harv.* öljypuu. | -- kaksi puuta viheriöi nytkin, o. iloisena, hopeanhohtoisena elämänpuuna ja sypressi tummana ja synkkänä, niin kuin kuolemanpuun sopii PÄLSI.

oliivi|lehto *s.* **-n|ruskea** *a.* O:ruskeat kasvot. **-n|vihreä** *a.* harmaan vihreä. | O. sammal. Selkähöyhenet o:vihreät. **-n|värinen** *a.* (myös ◠) = ed. **-puu** *s.* öljypuu. **-öljy** *s.* öljypuun hedelmistä, oliiveista, (tav. pusertamalla) saatu vars. ruokaöljynä käytetty rasvaöljy. | Etelä-Euroopan maissa o. vastaa meidän voitamme. O:n käyttö palo- ja paleltumisvammoihin.

olij|a[14] *tek.* < olla. | Koko pirtti o:oineen. -- talon sai, hyvän miehen sai, ei ollut o:ata, ei pitäjätä AHO. | -- Lassi ei ollut miestä ikinä nähnyt. Liekö se ollut oikea o:akaan TOPPILA. — Pihalla, rannalla, huoneessa, näyttämöllä, laivassa o. Metsällä, riihellä o. Muut vaunussa o:at. Taempana, erillään o. Joku mukana o:oista. Makuulla, toimettomana o. [Räätäli] käytteli joutuisasti neulaansa, sillä vanhoillaan o:ana ei hän kärsinyt ompelukonetta J. REIJONEN. — *Yhd.* huoneessa-, kirkossa-, kotona-, maalla-, maassa-, rannalla-, sisällätuvassa-, ulkona-, veneessä-, ympärillä o.; läsnä-, mukana-, saapuvillao.; lakittao.; lomalla-, vallassao.

olikke|et[78]* *s. mon. kans.* olot, olosuhteet, elämä(nmeno); olinpaikat, olosija. | [Talo] jossa on kolme muutakin piikaa ja kaikin puolin ison talon o. SILL. Väinö, "pehtoori", kehitteli käsityksiään tämän maailman o:ista SILL. -- hänen elämänsä ja o:ensa eivät olleet siinä tilassa kuin olisi pitänyt SILL. Hänellä oli omat o:ensa talaan seinustalla H.ASUNTA. Sehän se meidät tempasi taas irti suvisilta o:iltamme — yliopisto M.RAPOLA.

olin|aika *s.* Lyhyenä o:aikanani tuskin ehdin tutustua perheeseen. **-paik|ka** *s.* paikka, jossa jku t. jk on, olo-, oleskelu-, elin-, asuinpaikka. | Hirvien, muikkujen o:at. Lasten jokapäiväinen o. Vihollisarmeijan o. Kirveen o. Vakinainen, tilapäinen o. Viihtyisä ja mieluinen o. 15 vuotta A:n idyllisenä o:kana oli Tartto. Vaihtaa o:kaa. Siirtyä uusille o:oille. Hänen o:astaan ei ole tietoa. Määrittää aluksen o. **-sij|a** *s.* = ed. | Tuvan nurkkaus, joka oli vanhan Kustaavan varsinaisena o:ana. Karhun o:at. Palata entisille o:oilleen.

olio[3] *s.* joka (oman, tav. konkr. kokonaisuutensa muodostaen) on olemassa. **1.** eläimistä, ihmisistä ja niihin verrattavista: olento, luontokappale, luomus, (jumalan)luoma; us. nimenomaan pienistä, mikroskooppisista eläin- (t. kasvi)kunnan edustajista: eliö. | Elolliset o:t. Mielikuvitukselliset, yliluonnolliset o:t. Henkisiltä kyvyiltään ihminen eroaa kaikista muista luomakunnan o:ista. Yksisoluinen o. Pieni matomainen o. Horkan aiheuttajana on eräs pikku o., ns. malariaplasmoidi. — Hämärästi erottuvista, epämääräisistä t. vähäpätöisistä, mitättömistä, halveksituista ihmisistä, eläimistä yms. | Haamun kaltainen o. Pihalle ilmaantui pitkä ja laiha o. Näki veneessä kummallisen o:n. Mahtava herra, joka ei ollut näkevinäänkään moisia pikku o:ita. N. kuvaa teoksessaan laitakaupungin rappiolle joutuneita o:ita. — *Yhd.* ihmiso.; alku-, hitu-, pikkuo.; ihmeo. **2.** vars. *fil.* yl. olevainen, joka on t. jonka ajatellaan olevan itsekseen oleva, pysyvä ja yhtenäinen (tav. konkr.) kokonaisuus, esine. | Eloton o. O:t ja asiat. Luonnollisinta on erottaa -- pääkategoriat: 1) o. eli esine, 2) ominaisuus, 3) toiminta eli tapahtuma, 4) suhde A.GROTENFELT. Mekaanisen luonnonkäsityksen mukaan o:t, joiden keskinäisiä suhteita tämä käsitys tahtoo kuvata, ovat atomit tai ne vielä vähäisemmät osaset, joista atomit ajatellaan kokoonpannuiksi EINO KAILA. | -- ei "sielu" ole mikään säilyvä o., joka olisi vain ulkonaisessa vuorovaikutuksessa "aivojen" kanssa. Vaan "sielu" on — niin kuin lopulta myös "aine" — pelkkää tapahtumista EINO KAILA. — *Kiel.* myös asioista. | Substantiivit (oliosanat) ovat sanoja, jotka ovat o:iden (esineiden tai asiain) nimiä E.N.SETÄLÄ. — *Yhd.* kokemus-, tosio.

oliosana *s. kiel.* nimisana, substantiivi.

oliviini[4] *s.* magnesium- ja ferro-ortosilikaatin isomorfisia seoksia. **-kivi** *s.* etup. oliviinista ja siitä syntyneestä serpentiinistä muodostunut kivilaji.

oljami|ssa, -sta, -in *adv. kans.* Käydä, olla o. [nuorikon tavanomaisesta vierailusta vanhempainsa kodissa muutamia viikkoja häiden jälkeen].

oljanteri[5] *s. kans.* oleanteri.

oljen|karvainen *a.* oljenkeltainen, -värinen. | O. tukka. **-keltai|nen** *a.* O:set palmikot olkapäillä. O. posliinikalusto. **-kor|si** *s.* Silpuksi leikatut o:ret. O. pisti silmään. — *Kuv.* Heikko kuin o. Ja minä hajotan heidät kuin o:ret, jotka lentävät erämaan tuulessa VT. Hukkuva tarttuu (vaikka) o:teen SP. -- ei tahtonut myöntää itseään lyödyksi, vaan itsepäisesti tarrautui harhakuvitelmiensa o:teen E.AUER. -- ainoa keino tasapainon saavuttamiseksi, usein hukkumasta pelastava o. on -- herkeämätön työ ja taistelu L.ONERVA.

oljen|nella[28]* *v. kirjall.* -telu[2] *teonn.* oleksia, oleilla, oleskella (us. kiskotellen, velttona tms.). | Lihapatansa vaiheilla o:telivat veljekset; mikä istui kannon päässä, mikä ahon kuivalla kamaralla KIVI. -- luulee, että me o:telemme täällä laiskoina *HOLLO. -- niin sai äitisi o. siellä ikävissään kolmatta viikkoa SILL. — Enhän koskaan unohda sinun kas-

vojas, -- koska o:telin kivussa ja sielun synkeimmässä pahteessa! KIVI. Tupa oli lämmin, ja ympärillä o:teli korpimaan syysiltainen rauha SILL.

oljen|pala(nen) *s.* Akanat, kahujyvät ja o:-palaset. **-puhallin** *s. maat.* = olkilietso. **-punonta** *s.* erilaisten olkitöiden valmistaminen punomalla. **-puristin** *s. maat.* kone, jolla olkia puristetaan paaleiksi. **-pätkä** *s.* **-vaalea** *a.* O:t hiukset. **-värinen** *a.* (myös ⌒) oljenkeltainen. | Hämäläistytön o. tukka.

olje|ta[34]* *v. vanh.* lähteä pois, poistua, kaikota, loitota, eritä. | -- ne ovat sinusta o:nneet pois, ja sinun ei pidä niitä silleen löytämän UTV. Ja hän tunsi olkenevansa poies Jumalan vihan alle KALLAS. -- tulin kotihin tuolta, / olkenin omille mailla KANT.

oljet|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* < olki. | O:onta karjanlantaa.

oljit|taa[24]* *v.* peittää oljilla. | O. pilttuu. Parhaimmillaan se [sauna] oli juhannusaaton kylpyyn valmistettuna, kauttaaltaan o:ettuna ja saunatytön mielenlaadusta riippuen joskus lehvitettynäkin PÄLSI.

olka[11]* *s.* **1.** ihmisen yläraajan ylin, pyöreähkö osa, olkapää; vars. olkapään ja kaulan välinen vartalon osa; vrt. hartia. **a.** Miekanhaava olassa. Taputtaa jkta olalle. Heittää säkki olalleen. Kivääri olalle — vie! Kirves, pussi olalla. Heitti taakan olaltaan. Heilautti palmikon olan taakse. Olan yli oikealta vasemmalle kulkeva nauha. Vilkaista, katsoa o:nsa yli. Olalta napitettava paita. Ken liioin on toisen o:han nojassa, / hän saattaa helposti virua ojassa KOSKENN. — Myös olkaa vastaavasta pukimen osasta. | Paidan o. **b.** eräissä kuv. ilmauksissa. | Kohauttaa o:a(nsa), olkia(an) jllek 'suhtautua jhk vähcksyvästi, ylimielisesti, halveksivasti'. Puhua jstak halveksivasti, olkia kohautellen. Koko asia sivuutettiin o:a kohauttamalla. Katsoa jkta yli olan t. o:in 'suhtautua jkhun ylimielisesti, halveksivasti, yliolkaisesti'. Varsinkin syntyperänsä vuoksi hän joutui yli o:in katsotuksi. Sanoa, huomauttaa (jne.) jtak yli olan t. o:nsa yli 'sivumennen, välinpitämättömästi, ylimielisesti, yliolkaisesti'. Isä kysähteli siitä o:nsa yli, millaista oli tytön kortteeripaikassa SILL. -- nämä vain lyhyesti ja yli olan huomauttivat, että eipä sen asian pitäisi sivullisia liikuttaa AK. -- he kohtelevat nuorta pastoria vähän o:insa takaa [= yliolkaisesti, ylimielisesti] TALVIO. — *(oikein) olan t. olkansa takaa* kaikin voimin, voimiensa takaa, voimakkaasti, niin paljon kuin jaksaa, hartiavoimin. | Iskeä, lyödä, vetää, tapella olan, o:nsa takaa. Ponnistella, tehdä työtä oikein olan takaa. Veisasi, kirosi oikein olan takaa. Alkoi oikein olan takaa miettiä. **2.** vastaavasta eläimen (vars. hevosen) ruumiin osasta. | Hevosen olat. **3.** *kuv.* **a.** Tiu, tiu, tuuli käy, / kylm' on oksan olalla IRENE MENDELIN. **b.** olkamainen uloke eril. rakenteissa ja rakennuksissa, otsa, otsikko, rinta, reunus. | Heittää kintaansa muurin olalle. Pieni -- lamppu paloi hyllyn olalla ALKIO. — *Yhd.* kaapin-, muurino. **c.** vars. *tekn.* eril. koneiden ja kojeiden osissa: olkamainen pykälä t. kohouma, johon jk toinen osa vastaa t. joka sitä pidättää liikkumasta, olake, vaste. | Kampiakselin, tulpan o. Puristimen vasen o. Jyrsinkoneen tuurnassa on suorakaiteen muotoinen o., joka sopii jyrsinkaran päässä olevaan vastaavaan syvennykseen. — Puukossa terän ja pään välissä oleva o.

olka|hiha *s. vaat.* hiha, joka on samaa kappaletta kuin pukimen (esim. päällystakin) olkapääosa, raglanhiha; vrt. kimonohiha. **-hihallinen** *a. vaat.* O. päällystakki, raglan. **-hihna** *s.* olan yli kulkeva (kanto)hihna. | Karttalaukun, valokuvauskoneen o. Kylvövakka o:ssa. Harmonikan o:t. — *Erik.* sotilaan, poliisin tms. virka-asuun kuuluva oikean olan yli kulkeva, vyöhön kiinnittyvä nahkahihna, komentohihna.

olkaimelli|nen[63] *poss.a.* < seur. | O. sadetakki. — O:set rintaliivit.

olkai|n[50] *s.* **1.** sotilaan, poliisin tms. pukuun kuuluva olkapäälle kiinnitetty kangas- t. punoslaatta, jonka muoto, väri ja siinä olevat lisämerkit (kirjaimet, numerot ym.) osoittavat ao. henkilön aselajia, joukko-osastoa ja us. myös arvoa, olkalappu, (vanh.) poletti. | Asetakin o:met. Upseerin o:met. Jalkaväen o:-men reunus on tumman vihreä. — Myös vastaavista osista tavallisissa pukimissa, esim. sadetakissa. **2.** olkapään yli kulkeva pukimen kannatin, tav. samaa kangasta kuin itse puin; us. *syn.* olkanauha; vrt. olkamus 1. | Naisten paidan, alushameen, liivin o:met. Esiliinan o:met. Leveiden o:mien kannattama ruudullinen hame. **3.** *mon.* ed. ryhmään liittyen: housunkannattimet, viilekkeet. **4.** *tekn.* par. olka (3.c), olake, vaste.

olkain|leijona *s. sot.* kullanvärinen metallileijona, jollainen puolustusvoimissamme vakinaisessa palveluksessa olevilla upseereilla aikaisemmin oli sotilaspukunsa olkaimissa. **-paita** *s.* kainaloihin asti ulottuva olkaimellinen naistenpaita.

olka|joki *s. kans.* sivu-, lisäjoki. | -- kevättulvan aikana [hän oli] tukkeja uittanut o:jokia pitkin suureen valtasuoneen KATAJA. **-jättiläinen** *s. voim.* nojapuilla olkavarsien varassa suoritettu (puoli)jättiläinen. **-kippi** *s. voim.* nojapuuliike, jossa voimistelija kippinojasta säärillä eteen yläviistoon potkaisten ja käsillä jännittäen tulee vapaanojaan. **-kivi** *s. rak.* palkistorakenteessa jännevälin lyhentämiseksi ja palkkien painon tasoittamiseksi kannattavan pylvään t. pilarin ja arkitraavipalkkien väliin sijoitettu palkinpätkän tapainen kivi; myös = konsoli. **-koukku** *s. kal.* uistimen siimanpuoleisessa päässä oleva koukku. **-lap|pu** *s.*, vars. *sot.* = olkain 1. | Korpraalin nauhat o:uissaan. **-lihas** *s.*, vars. *anat.* Kolmipäinen o. 'olkavarren takaosassa sijaitseva lihas, joka lähtee yhdellä päällään lapaluusta ja kahdella olkaluusta ja kiinnittyy kyynärluuhun ja jonka toiminta kohdistuu sekä olka- että kyynärvarteen'. **-lisäke** *s. anat.* lapaluun harjun leveänä ulospäin suuntautuva osa. **-luu** *s.*, vars. *anat.* olkavarren luu. | Yläpäästään o. niveltyy

lapaluuhun, ja sen alapäähän niveltyvät värttinäluu ja kyynärluu.

olkamu|s[64] *s.* **1.** *kansat.* olkapään yli kulkeva (leveähkö) naisen pukimen kannatin, hartius, olkain. | Keski-Inkerin inkeroisvaimojen pukuparsi - -: hameen sijasta kaksi o:ksella varustettua vaippaa, joista alempi, hurstut, jäi auki oikealta, päällimmäinen vasemmalta kupeelta AK. **2.** *tekn.* olka (3.c), olake, vaste.

olka|nauha *s.* **1.** (nauha)olkain; ks. olkain 2. | Naisten alusvaatteiden o:nauhat. Esiliinan o:nauhat. **2.** *mon.*, vars. *sot.* eräiden upseerien ja muidenkin henkilöiden virkapukuun kuuluvat, tav. kulta- t. hopeapunoksista tehdyt nauhat, jotka rinnalle takin ylänappeihin kiinnitettyinä kiertävät (tav. oikean) olan yli ja käsivarren alitse takaisin rinnalle. | Yleisesikuntaupseerin, adjutantin o:nauhat. **-nivel** *s. anat.* olkaluun ja lapaluun välinen nivel. **-noja** *s. voim.* par. olkaseisonta. **-puu** *s.* vaateripustin, -puu. | Panna, ripustaa takkinsa o:hun. **-pyörähdys** *s. voim.* nojapuilla olkavarsien varassa oikoheilunnasta jälleen oikoheiluntaan suoritettu pyörähdys.

olkapä|ä *s.* **1.** ihmisen yläraajan ylin, pyöreähkö osa; myös sen ja kaulan välisestä vartalon osasta; *syn.* (vars. jälk. merk:ssä) olka; vrt. hartia. | Pyöreät, pystyt o:ät. Leveät o:ät. O:ät koholla, kylmästä kyyryssä. Kädet taskuissa ja pää syvällä o:iden välissä. Palmikko riippui rennosti yli o:än. Kantaa jtak o:illään. Kivääri o:ällään. Hurraa-huutojen jyristessä miehet nostivat voittajan o:illeen. Laskea kätensä jkn o:älle. Jorma kiersi kätensä Meerin o:itten ympäri. Hän ei ole [pituudeltaan] minua kuin o:ähän. — Kohauttaa o:itä(än), o:ätä(än) jllek (kuv.) 'suhtautua jhk väheksyvästi, ylimielisesti, halveksivasti'. Sivuuttaa jk asia o:än kohautuksella. — Myös olkapäätä vastaavasta pukimen osasta. | Takin kulmikkaat o:ät. Leveät, täytetyt o:ät. Paidan toinen o. on rikki. **2.** vastaavasta eläimen (vars. hevosen) ruumiin osasta. | Hevosen o:ät ovat verillä. Länget, jotka sopivat kuin valetut hevosen o:ihin. **3.** *kuv.* **a.** - - niiden takaa paljastuivat hankikuprujen valkeat o:ät SEPPÄNEN. - - puut kurkottelevat toistensa o:itten ylitse KARHUM. **b.** eril. esineiden osana; *tekn.* olka, olake, vaste. | Pullon o:ät. Kirjakkeen o. Toisiinsa salvettavien hirsien o:ät. Kaplaan o:ät estävät sitä solahtamasta jalaksen läpi. Akselin, tulpan o.

olka|sauma *s. vaat.* sauma, jolla pukimen etu- ja takakappale olalla on liitetty toisiinsa; sauma, jolla hiha on liitetty muuhun pukimeen. | Puseron, takin o. **-seisonta** *s. voim.* seisonta nojapuilla olkavarsien varassa pää alaspäin. **-solki** *s. arkeol.* solki, jollaisella naiset entisaikaan kiinnittivät pukimensa olalta. **-tappi** *s.*, vars. *rak.* suorakulmainen tappiliitos, jossa upotettava tappi on olallinen; *tekn.* kuningaspultti, -tappi. **-tyyny** *s. vaat.* vaatekappaleen olkapään kohottamiseen ja muodostamiseen käytetty tyynymäinen täyte. **-vaate** *s.* olan peittävä vaatekappale. | Vasemman olkapään yli heitettävä o. Ja nämä ovat ne vaatteet, jotka heidän on tehtävä: kilpi, o. [uudessa käännöksessä kasukka], vaippa, ihokas, päähine ja vyö VT[V]. **-valtimo** *s. anat.* kainalovaltimon jatkona olkavarren sisäsivua pitkin kyynärtaipeeseen kulkeva valtimo. **-var|si** *s.* ihmisellä: olka- ja kyynärnivelen välinen käsivarren osa; vrt. kyynärvarsi. | Lihavat o:ret. O:ressa on vain yksi luu, olkaluu. Tarttua jkta o:teen. — Eläimistä. | Hevosen eturaajojen osat ovat - -: o., kyynärpää, kyynärvarsi, etupolvi, sääri - - AK. **-vyö** *s.* olkahihna. | Ratsumiehen o. Husaarien valkoiset takit ja keltaiset o:t. **-väistö** *s.* eräs miekkailun väistö, sikstiväistö.

olkeutu|a[44] *v.* muuttua oljeksi, oljiksi, olkiintua. | - - siemeneksi jätetyt apilan ja timotein hyöteimmät kasvupaikat olivat o:neet ja ruskettuneet alakuloisen, kuolleen näköisiksi RAILO.

olkeva[13] *a. harv.* vahva-, runsasolkinen. | Varttuu kaunis ohra o:ksi *MANN.

olki[8] *s.* **1.** tuleentuneen korsiviljakasvin varsi l. korsi; *mon.* us. korsiviljan tuleentuneina korjatuista (varstalla puiduista) korsista; laajentuneesti myös muiden tuleentuneina korjattujen viljelyskasvien varsista. | Ohran, rukiin, vehnän, herneen oljet. Keltaiset, kultaiset oljet. Suoria o:a. Puimakoneella puidut oljet eli pahnat. Oljet ja ruumenet. Oljilla täytetty patja. Oljista tehty katto. Oljet kuivikkeina. Jouluksi oli tapana levittää o:a lattialle. - - olipa vilinätä Jukolan avarassa tuvassa, koska lapsia ankara joukko piehtaroitsi ja kiiriskeli kahisevilla oljilla KIVI. — *Erik.* oljista makuusijan pehmikkeinä. | Venähtivät yksille oljille. - - hieraisi kerran vatsaansa, kallistui oljille ja peitti itsensä lämpöisellä kaattuvalla KIVI. — *Yhd.* (tav. *mon.*) herneen-, kauran-, ohran-, riisin-, rukiin- t. ruis-, vehnän-, virnanoljet; sekaoljet; alus-, katto--, kuivike-, lattia-, patja-, sänky-, vuodeoljet; jouluoljet. **2.** *koll.* ja *ain.* oljet. | Kevätviljan o. O. rehuna. Oljen sänki. Pelto kasvaa jyvää ja olkea. O. lakoontui. Oljesta tehty hattu, laukku. - - tuli kesä, raekuuro kulki, / mutt' ei kaatunutkaan kaunis o. *MANN. - - sirppi kahahti tuleentuneeseen olkeen SILL. - - heidän kävi - - niin kuin laihon, joka kuivettuu ennen oljelle tulemistaan VT. **3.** olkileivästä. | Häätyivät viimein syömään o:a ja petäjää. On syöty o. ja pettu / ja eletty vainojen ajat HELLAAKOSKI.

olki|auma *s. maat.* **-elevaattori** *s. maat.* olkien siirtoon käytetty elevaattori. **-hattu** *s.* olkinen (kesä)hattu. | Miesten leveälierinen o. Nuori tyttö, päässään o., joka sinisellä nauhalla oli solmittu leuan alle. **-hattui|nen** *a.* O:set amerikkalaiset. **-himmeli** *s.* **-huosiai|n** *s.* Hevosen puhdistaminen o:mella.

olkiintu|a[1*] *v.* = olkeutua. | Karkea, o:nut heinä.

olki|jauhot *s. mon.* oljista jauhetut hätäleipäjauhot. **-kartonki** *s.* kartonki, jonka valmistamiseen käytetään olkimassaa. **-kasa** *s.* Istua, nukkua o:lla. **-katto** *s.* oljista tehty katto. | Pahimmassa hädässä oli revittävä o:ja kar-

jan hengenpitimiksi. **-kattoi|nen** *a.* O. riihi. Abessinialaiskylä o:sine taloineen. **-kerro|s** *s.* Peittää o:ksella. **-kimppu** *s.* **-kruunu** *s. kans.* himmeli. **-kuitu** *s.* O:jen käyttö tekstiileihin. **-kukka** *s.* Helichrysum, asteria muistuttavia, myös ikikukkina suosittuja koristekasveja; myös yl. ikikukista. **-kuorma** *s.* **-ku|po** *s.* O. selässään. Nukkui o:volla. **-köysi** *s.* oljista punottu köysi. **-lanta** *s. maat.* karjanlanta, jonka seassa on kuivikkeina käytettyjä olkia; vrt. turvepehkulanta. **-lato** *s.* lato, jossa säilytetään puituja olkia. | O. riihen luona. **-lei|pä** *s.* oljensekaisista t. puhtaista olkijauhoista tehty hätäleipä. | Hallavuoden o. Ei neittä ison kotona / -- / pantu parkin survontahan, / o:vän leivontahan, / petäjäisen pieksäntähän KAL. — *Kuv.* Nyt otti o. 'tuli hätä käteen, kävi huonosti'. **-lietso** *s. maat.* lietso, jolla puimakoneesta tulevat oljet puhalletaan putkijohtoja pitkin säilytyspaikkaan, oljenpuhallin. **-lyhde** *s.* **-läjä** *s.* **-mainen**[63] *kalt.a.* Kova, o. heinä. **-massa** *s. tekn.* oljista silppuamalla, puhdistamalla, kalkkimaidossa keittämällä ja jauhamalla valmistettu, olkipahvin ja -kartongin valmistukseen käytetty massa. **-mat|to** *s.* kierretystä olkiköydestä t. suorista oljista vahvalla nuoralla kokoon kudottu matto, joita käytetään lämpöä eristävinä keveinä peitteinä, kasvilavojen ikkunoilla, mehiläispesissä ym. | Peittää, suojata kylmältä o:oilla.

olki|nen[63] *ain.* ja *poss.a.* O. hattu. O. patja. Maata o:sella vuoteellaan. O:sta lantaa. O. ometta KIVI. Heinäinen hevonen, o. [= oljilla syötetty] härkä SL. — *Yhd.* heikko--, jäykkä-, kankea-, luja-, lyhyt-, pitkä-, vahva-, vankkao.

olki|pahna *s.*, tav. *mon.* **-pahvi** *s.* pahvi, jonka valmistamiseen käytetään olkimassaa. **-paperi** *s.* paperi, jonka valmistamiseen käytetään olkiselluloosaa. **-patja** *s.* oljilla täytetty makuupatja. **-pehku** *s.*, tav. *mon.* **-pesä** *s.* olkinen mehiläispesä. **-pilli** *s.* **1.** imupillinä tms. käytetty oljenpätkä. | Imeä mehua o:llä. Saippuakuplien puhaltaminen o:llä. **2.** lasten oljesta tekemä soittopilli; vrt. ruoko-, pajupilli. **-pohjallinen** *s.* **-punos** *s.* **-rehu** *s. maat.* Rukiinolkien ruokinta-arvoa voi huomattavasti lisätä valmistamalla niistä lipeässä liottamalla tai lipeävedessä keittämällä ns. o:a. **-ruokinta** *s. maat.* karjan ruokkiminen oljilla. **-sato** *s. maat.* Vehnän o. on 2 kertaa jyvien paino. **-selluloosa** *s.* paperin valmistukseen (ja karjan ruokintaan) käytetty kuitumassa, jota valmistetaan keittämällä puhdistettuja, silpuiksi hakattuja olkia alkalisissa liuottimissa. **-seppele** *s.* oljista kiedottu t. punottu seppele. | O. katumuksen, häpeän merkkinä. **-seula** *s. maat.* puimakoneessa kohlijoiden jatkona oleva seula, jonka ylitse kohlijoilta putoavat oljet liukuvat. **-side** *s.* Lyhteen o. **-silp|pu** *s.*, us. *mon.* O:un käyttö kuivikkeiksi. O. rehuna. **-silta** *s. maat.* puimakoneessa varstasillan jatkona oleva pelti, joka ohjaa kelan sinkoamat oljet kohlijoille. **-sormus** *s.* olkinen (lasten) sormus. **-suova** *s.* **-säkki** *s.* oljilla täytetty säkki. | O. makuupatjana. Perunakuopan luukkujen välissä käytetään kylmillä ilmoilla heinä- tai o:ä, jotta pakkanen ei pääsisi kuoppaan. **-tuk|ko** *s.* Lehmien puhdistaminen o:olla. **-|työ** *s.* Tuohi-, lastu- ja o:töitä. **-täyte** *s.* **-täytteinen** *a.* O. patja. **-vaja** *s.* vaja, jossa säilytetään puituja olkia. **-vanuke** *s. tekn.* oljesta valmistettu paperin raaka-aine, olkiselluloosa, -massa. **-vuo|de** *s.* vuode, jossa on pehmikkeinä olkia, olkipatjainen vuode. | Kahiseva o. Maata o:teella.

olla[25] *v.* Vartalo *ole-* ~ *ol-*. Akt. ind. prees:n yks. 3. pers. *on*, mon. 3. pers. *ovat*. Vars. runok. yks. 3. pers., myös *ompi:* Meill' ompi aarre verraton VK[v]. -- tehty ompi koston työ KIVI. — Puhek., kans. ja runok. supistumamuotoja: Minä vaivainen oon, mato, matkamies maan VK. Yksin oot sinä, ihminen KOSKENN. Oi, ootteko nähnehet illan kuun LEINO. Jos loistoon meitä saatettais / vaikk' kultapilvihin, / -- / ois tähän köyhään kotihin / halumme kuitenkin *CAJ. Oo iät siunattu, sa pääsky pieni KOSKENN. Ei muuta oo annettu lapsille maan / kuin kärsimys yksin ja kaipaus vaan KOSKENN. — Ark.: O hiljaa! Pahaa kostaa ei o' pakko A.TOLA. — Akt. pot. prees:nä ja pot. perf:n apuv:nä käyt. paradigmassa tav. *lie(nee)* v:n muotoja (ks. lienee, lie). Säännöllisiä pot. muotoja vanh. ja murt.: -- olleeko hän Kristus? UT[v]. Kuinkahan ollee? KIVI. Miss' ollet -- riemu Krualinin *MANN. Monesko kesä jo ollee, jona Samuli on Karjasaaressa ollut? KATAJA.

Sananlaskuissa, otsikoissa jne. us. ilmi panematta: Pukuja [on] myytävänä. Mies [on] hukkunut jäihin. Saksalaiset [ovat] Moskovan porteilla. Mitä suurempi [on], sitä parempi. Oma maa [on] mansikka, muu maa mustikka SL. Ei koiraa [ole] karvoihin katsomista SL. Elohon [on] elävän mieli, ehkä surma [olisi] suun edessä SL.

Ks. myös on, oleva, oltava, oleminen.

A. Ilmaisemassa eksistenssiä, olemassaoloa.

I. ylipäänsä olemisesta. **1.** olioista (harv. asioista), jotka ovat todella olevia, todellisia, eivät siis vain ajateltuja; us. läheten merk:tä elää. | Vain Jumala on ikuisesti. Onko elefantteja vielä? Ukkoa ei enää ole 'on kuollut'. Mitä tänään on, sitä kenties huomenna ei enää ole. Ne kaikki voimallaan / hän kutsui olemaan VK. — Oli kerran köyhä vaimo. On ihmisiä, jotka --. Tuskin on miestä, joka siihen pystyisi. Ei sellaista kasvia, konetta, lääkettä olekaan. Ei ole mitään uutta auringon alla VT. — Us. *olla olemassa*. Onko joulupukkia olemassa? Niin hyvää ihmistä ei ole olemassakaan.

2. olioista t. asioista, jotka jssak määräpaikassa, us. myös jnak määräaikana ovat (konkreettisesti) olemassa, havaittavissa t. todettavissa, ovat näkösällä, tarjolla, saatavissa, käytettävissä tms.; vrt A.II.1. | Siellä oli vanhoja ja nuoria [t. vanhaa ja nuorta]. Variksia oli mustanaan. Kaksi on kaunista kesällä: lehti puussa, ruoho maassa SL. Vuori, jossa sanotaan olevan kultaa. Ei ollut edes leipää. Oli vain markka rahaa. Talossa on 5 ikkunaa.

Rakennukseen ei ole vesijohtoa eikä viemäriä. On kaksi lukua: a ja b. Olkoon heitä vaikka kymmenen! Sinne on vielä vähän matkaa. Ikkunasta on vapaa näköala. Jssak on tahra, reikiä, ryppyjä. Pinnassa ei saa o. rosoja. Ilmassa on sähköä, ukkosta. Oli löylyä. Täällä on paha haju. — Pred:na olevaan olla-v:iin liittyy määräys, joka ilmaisee tarkemmin subj:na olevan käsitteen laatua, tarkoitusta tms. | Sitä on useita malleja. Kangasta on useaa väriä, eri värejä. Teosta on myös nahkaselkäisenä. Tiiliä on useaan eri tarkoitukseen. Oli tuoli istua(kseni), vuode levätä(kseni). Eräisiin kivääreihin on irtolippaita, joihin mahtuu 15—25 patruunaa. — *Erik.* kirjoituksesta: olla kirjoitettuna jssak. | Kirjeessä oli että - -. Oikeudenkäymiskaaren 17. luvun 7. §:ssä oleva kielto. — Myös puhutusta puheesta: kuulua tms. | "En", oli lyhyt vastaus.

3. asioista, ilmiöistä, tapahtumista. **a.** olioiden t. asiain ominaisuuksista; vrt. A.IV. | Hänessä on sisua, jaloutta, veitikkaa, laulajaa. Onko sinussa miestä vastaamaan sanoistasi? Onpa tuossa kirjassa kokoa, paksuutta. Seisoi niin että siinä seisomisessa oli jotakin SILL. **b.** asioista, jotka ovat mahdollisia, tarjolla, olosuhteiden aiheuttamia t. joihin on aihetta. | Mikäli tilaisuutta, mahdollisuuksia on. Ei ole muuta neuvoa kuin - -. Oli vaikeuksia. On tiukat paikat. Siitä on vastusta, vahinkoa. Toisinaan oli kiusa variksista. On olemassa vaara, että - -. On puutetta jstak. Siitä on apua, hyötyä. Hallasta ei ole pelkoa. On syytä tutkia asiaa. Ei sillä [ole] väliä. Lupa [on] leikkiä puhua, vaan ei pakko viisastella SL. **c.** ilmiöstä t. tilasta, joka parhaillaan vallitsee jssak, on koettavana. | On pakkanen, kova tuuli, mainio keli. Sattui olemaan huono ilma. Oli jännittynyt mieliala. Juhlassa oli hauskaa. - - missä [on] lempi, / siellä [on] autuus ERKKO. Itkeä ollutta onneaan. Se on ollutta ja mennyttä. **d.** olla tapahtumassa, olla meneillä, tekeillä tms.; vrt. A.III. | Siellä on häät. Talossa on juuri leipominen. Tänään ei ole koulua.

II. lähinnä paikallisesta olemisesta, sijainnista. **1.** sijainti-, olopaikasta, asemasta. | Tampere on Hämeen läänissä. Gotlannin saari oli laivasta oikealla. Talo on mäellä, rannalla, sillan korvassa, tässä lähellä. Nurkassa oleva ovi. Alus kaikkine siinä olevine tavaroineen. O. pöydällä, pöydän alla, lattialla, katonrajassa, kaapin päällä, kaapissa, laatikossa, taskussa. Hattu on päässä, naulassa. Äiti on kaupungissa, pellolla, keittiössä. O. sisällä, ulkona. Tässä olen. Oltiin perillä, omilla mailla. Oltiin jo ohi vetotaipaleista IVALO. Ulos niin kuin olisit jo [nim. ulkona]! O. jnk edessä, takana. O. keskellä, perässä, syrjässä. Alla, yllä, edellä oleva. O. esillä, näkymättömissä, piilossa. O. läsnä, saapuvilla, poissa. — *Kuv.* Läksyt ovat päässä. Sydämessä oli syvä suru. Joulu on ovella. Kyynelet eivät olleet kaukana. Olemme vielä kaukana ihmisyyden ihanteesta. Masennus oli tiessään 'poissa, hävinnyt'. On paikallaan t. ei ole pois tieltä 'on aiheellista, eduksi'. **2.** pysyvästä asennosta, sijaintisuunnasta; vrt. C.IV.4. | O. suorassa, vinossa, kallellaan. Ovat kohtisuorassa toisiaan vastaan. Matelijoiden mahalaukku on hiukan vinossa ruumiinontelossa. Kärki on ylöspäin. Rantaan päin, etelään oleva ikkuna. Tien suunta on koilliseen. Päijänteestä pohjoiseen olevat seudut. — *Harv.* myös matkan tms. suunnasta. | Taas matkani tuonne on aaltojen taaksi LEINO. - - ah sinne on mun haluni VK^{V}.

III. ajallisesta olemisesta. **1.** itse ajasta, ajankohdasta, joka parhaillaan on kulumassa, on mennyt t. on tulossa. | On ilta. Oli jo melkein aamu. On lauantai, maaliskuu, syksy. On heinänteon aika, aika nousta. Ajan ollen. Ne ajat ovat olleet ja menneet. Otollisin hetki oli auttamattomasti ohi. Voiton päivä on lähellä. **2.** vastaavasti myös teoista, tapahtumista niiden suoritus-, tapahtuma-aikaa ajatellen. | Alkoi o. käsissä heinänteko. On tullut erohetkeni, / on lähtö läsnä mulla VK. Vaalit ovat ohitse. Edessä olevat tehtävät, vaikeudet. Sade on lähellä. Tutkinto on vielä monen päivän päässä. **3.** ilmaistaessa sen ajan pituutta, joka nykyhetkestä on jhk tiettyyn menneen t. tulevan ajan hetkeen t. tapaukseen. | Siitä on toista vuotta. Hänen lähdöstään ei ole kuin kymmenisen minuuttia. Palkanmaksuun on vielä viikko. **4.** aikaa ilmaisevan määräyssanan ollessa iness:ssä ajankohdasta, jota parhaillaan eletään, vietetään. | Päivä on illassa. O:an keskiviikossa, joulussa, syystalvessa. — Samoin: Oltiin jo kahvissa ja konjakissa.

IV. ilmaisemassa omistussuhdetta, kuuluvuutta jllek; vrt. A.I.3.a. ja C.VI.1.

1. adess:ssa olevan adverbiaalin määrittämänä. **a.** pysyvästi t. tilapäisesti jkn, jnk hallussa olevista olioista, konkr. esineistä, us. omaisuudesta; myös olioista (henkilöistä), joiden välillä vallitsee vain yhteenkuuluvuussuhde, ei siis varsinaista omistus- t. hallintasuhdetta. | Hänellä on siniset silmät, komea vartalo. N:llä on rahaa, hienot vaatteet, hevosia, talo, kaunis koti. Ei minulla ole suksia. Hänellä oli saappaat jalassa. Minulla oli huono paikka autossa. Toisessa vaalipiirissä äänestävällä pitää o. vaaliote. Kenellä on paras todistus? Mitä sinulla on? Kaikki mitä meillä on. Meillä on ja meillä mällätään SP. — Kissalla on poikasia. Minulla on hyvä äiti, kolme sisarta. Kallella oli Ellin kanssa kaksi poikaa. - - jos hänellä on miehestänsä lapsia LK. Onnellinen se, jolla on ystäviä. — *Harv.* Ei hätää niin kauan kuin minulla on sinut. — Adverbiaalina t. subj:n attr:na v:n I inf. ilmaisemassa tarkoitusta, johon ko. oliota t. esinettä käytetään, tarvitaan. | Olihan hänellä vuode levätä. Perunoita oli meillä myydäkin. Minulla ei ole sinulle penniäkään antaa. Onko sinulla aikaa lukea? Kyllä minulla on keinot karkottaa hänet täältä. Jolla on korvat kuulla, se kuulkoon UT. **b.** asioista, jotka kuuluvat jklle, jllek t. ovat jklle, jllek ominaisia. | Jklla on mahtia, valtaa. Porvareissa hallitsijalla oli paras tukensa. Tapansa

[on] kullakin. Jo sinulla konstit on! Minulla on sellainen aikomus, että - -. Jklla on lupa, oikeus jhk, tehdä jtak. Hänellä oli minkä mitäkin järjestämistä. Mitä sinulla on sydämellä? Maijasta minulla murhe on. Sillä ei ole arvoa. Toimenpide, jolla on suuri merkitys. — Vierasvoittoisesti: Sinulla on oikein, väärin → olet oikeassa, väärässä. **c.** jkn fyysisestä t. psyykkisestä tilasta. | Lapsilla oli tavattoman hauskaa. — Adess:n tilalla tav:mmin gen.; ks. A.IV.3. | Minulla on nälkä, jano, kuuma, kylmä, vilu. Mikä sinulla oikein on, kun näytät niin onnettomalta? Pentillä oli ikävä kaupunkiin. Kaikilla oli hyvä mieli.

2. all:ssa olevan adverbiaalin määrittämänä jklle, jllek tarkoitetuista, kuuluvista t. koituvista olioista t. asioista. | Puku on Reinolle. Eikö minulle ole kirjettä? Siitä oli meille hyvät tulot. Kiitos (olkoon) sinulle. Rauha (olkoon) teille! Mikä rangaistus on holhoojalle, joka - - LK. Niin ei nyt siis ole mitään kadotustuomiota niille, jotka Kristuksessa Jeesuksessa ovat UT. — Kohteliaasti esim. myymälässä kysyttäessä mitä asiakas haluaa sekä myös toiselle (vieraalle) jtak tarjottaessa. | Mitä (teille) saisi o.? Saisikohan o. kuppi kahvia?

3. eräissä tapauksissa datiivigen:ssä olevan adverbiaalin määrittämänä jklle, jllek kuuluvista, ominaisista esineistä t. vars. asioista. | Miehen on mela kädessä SL. Minun, työn on kiire. Sen oli määrä valmistua v. 1955. Sinun on pakko, velvollisuus saapua. Meidän ei ole lupa kertoa asiasta. Minun on kuuma, kylmä, nälkä, jano, ikävä. Kaikkien oli häntä sääli. Lasten oli hyvä mieli. Mikä sinun on? Mikä äidin mahtoi o. illalla? Ei minun mikään ole. — Predikatiivina toimeentulon, mielialan tms. laatua ilmaiseva a. | Toista on rikasten. Hyvähän teidän on! Heidän on niin lysti KIVI. - - sitä hauskempi oli Marjan AHO. Minun on hyvä, paha olla. Meidän oli hauska ollaksemme.

B. ed. pääryhmään liittyvää käyttöä, jolloin olla-v:llä on erityisesti täsmennetty t. jllak tavalla erikoistunut merk.

I. On oltava niin kuin oletetaan. Ei tiennyt kuinka olisi ollut. Vaka vanha Väinämöinen / tuo on tuossa arvelevi, / miten o., kuin eleä KAL. — On hyvä, helppo, mukava o. On jo parempi o:kseni. Minun tuli paha o.

II. käyttöä, jolloin olla-v. jo sinänsä, tarkemmitta määräyksittä, ilmaisee jatkuvaa olemista t. toimimista. **1.** viettää aikaa, asustaa, majailla, oleilla, elää jssak; olla jssak jatkuvasti toimessa, jssak asemassa. | O. kesää maalla, yötä jkn luona. O. sukulaisissa. Hän oli meillä viikon. Asettua jnnek olemaan. Oli vuoteessa toista viikkoa. — Koulussa on miesopettaja. Meillä on uusi palvelija. **2.** läheisestä seurustelusta, oleilusta jkn kanssa. | Matti oli koko kesän Juhan kanssa. Pekka on nykyään Liisan kanssa. On kaikkien miesten kanssa. — Joskus nimenomaan sukupuoliyhteyttä ajatellen. | - - jos mies kuolee, niin hän [vaimo] on laista vapaa, ettei hän huoraksi tule, jos hän toisen miehen kanssa on UTV. **3.** olla jouten, toimettomana, oleilla, oleskella, oleksia, joutavoida, vetelehtiä, maleksia. | O. möllöttää. Hän vain oli olemistaan. Ukko oli vain, kalasti ja metsästi. Ei tarvinnut muuta kuin o. ja kääriä rahaa kokoon. — Myös: pysyä alallaan, olla ryhtymättä jhk. | En saanut enää 'olluksi, vaan raotin ovea. **4.** ed:een liittyen. **a.** henkilöistä, eläimistä: olla mielensä mukaan, rauhassa, häiritsemättä, olla omissa oloissaan. | Anna minun o.! Antakaa lasten o., älkääkä estäkö heitä tulemasta minun tyköni UT. | Onhan saanut minulta o. ... milloinka minä olen hänelle väkivaltaa tehnyt? AHO. **b.** esineistä ja asioista: olla sillään, kajoamatta, puuttumatta, käsittelemättä tms. | Taikinan annetaan o. jonkin aikaa lämpimässä. Kahvi saa minun puolestani o. 'en juo kahvia'. Anna, armas, sirpin o., / väsyt, hento, vainiolla *MANN. Olkoon toiseen kertaan. Parasta että annatte tuumanne o. tuonnemmaksi.

III. olosijassa olevan adverbiaalin määrittämänä **ilmaisemassa parhaillaan suoritettavaa**, jatkuvaa tekemistä. **1.** adverbiaalina selvästi verbaalismerkityksinen s. **a.** itse subj. teon suorittajana. | O. tulossa, menossa. Pojat olivat jo lähdössä. O. käynnissä. O. työssä, töissä, hommissa, puunkaadossa, veden haussa, huvilan kaupoissa. O. askareillaan, lypsyllä, matkalla jnnek. Ei ole ensi kertaa pappia kyydissä SP. O. keskusteluissa, neuvotteluissa. O. aikeissa tehdä jtak. — Samoin: O. asialla, asioilla 'suorittamassa jtak tehtävää, tehtäviä'. Lapset olivat äidin asialla. On oikealla asialla 'ajaa oikeaa asiaa, esiintyy oikean asian puolesta'. **b.** subj. teon kohteena. | O. käytössä. Lapsi on hoidossa, lehmä ruokolla. O. koeruokinnalla. Navettahoidolla ollut eläin. Auto on remontissa. Koko talon poikalauma oli kyydissä. **2.** adverbiaalina muu s. **a.** itse subj. teon suorittajana. | O. airoissa 'soutaa', ohjissa 'ajaa hevosta, ohjata'. O. suksilla 'hiihtää'. O. ongella 'onkia', nuotalla 'olla nuottaa vetämässä'. O. riihellä 'riihtä puimassa', ojalla 'ojaa luomassa'. O. jkn kurkussa 'kuristaa jkta', jkn tukassa 'kiskoa, repiä jkta tukasta'. — O. kahvilla 'juomassa kahvia', illallisella 'nauttimassa illallista'. O. marjassa 'marjastamassa', kalassa 'kalastamassa', heinässä 'tekemässä heinää'. Piika on vedellä, halolla 'noutamassa vettä, halkoja'. — O. väijyksissä 'väijyä'. O. paimenessa 'paimentaa karjaa'. O. varkaissa 'olla varastamassa jtak'. Pojat olivat taas olleet omenia varkaissa. — Leikeistä: O. pallosilla, piilosilla, merimiehisillä. — Myös ilmaistaessa mitä jku, jk nauttii toimeentullakseen, mistä jkn, jnk (fyysinen) toimeentulo on riippuvainen. | O. kasvisruoalla, dieetillä. O. vedellä ja leivällä 'kärsiä kovennettua vapausrangaistusta'. Sinunkos eväilläsi me tässä nyt olemme? O. eläkkeellä, vuosipalkalla. Minä en vain viitsisi o. niin pienellä palkalla. **b.** subj. teon kohteena. | Ensimmäinen painos loppunut kustantajan varastosta, toinen painos

[on] koneessa 'painettavana'. Potilaan ollessa röntgenissä. Kiljui kuin [olisi ollut] veitsissä.

IV. tapaa ilmaisevan adv.-määräyksen ohella ilmaisemassa tilaa, olosuhteita; vrt. C.IV. **1.** *3.pers.* asia-, harvemmin esinesubj:n kanssa. | Asia on näin, niin, täten, siten, tällä t. sillä lailla (että - -). Niin on laita. Kuinka on lasten laita, laitasi? Kaikki on kuten o. pitää. Olkoot [asiat] niin kuin ovat. Mielikuvitus käy läpi kaikki - - paikat, kuinka ne ovat ja kuinka niitä pitää hoitaa ja hallita SILL. **2.** *yksipers.* **a.** Näin on. Tavallisesti on niin, että - -. Voi o. [niin], että - -. On kuin koko luonto itkisi. Oli aivan kuin olisi kaatanut vettä hanhen selkään. Oli miten oli. Kuinkas onkaan: poltatko sinä? — *niin ollen, näin ollen* konklusiivisen adv:n (konj:n) luonteisesti johtopäätöstä ilmaisemassa: aikaisemmin esitetyn perusteella t. johdosta, edellisen t. tämän johdosta t. takia, niin muodoin, siis. | Näin ollen johtopäätös on väärä. [Laite] soveltuu näin ollen myös kotikäyttöön. Luulisi niin ollen, että - -. **b.** *harv.* se olio, vars. henkilö, jonka tilasta tms. on kysymys, ilmaistuna datiivigen:ssä olevalla adverbiaalilla. | - - eikä Saaran enää ollut, niin kuin naisten tavallisesti on VT. - - saatuani tietää, kuinka teidän on UT. Usein hänen oli [= hänestä tuntui] kuin olisi hän siirtynyt takaisin kadettikouluaikoihin AHO. Kaarinan on kuin ihmisen, joka näkee hukkuvan ulapalla TALVIO. Mun on kuin kuolema ois käynyt mailla KOSKENN.

V. ilmaisemassa kielt. lauseessa jkn, jnk kelvottomuutta, sopimattomuutta jhk, jolloin se, jonka kelvottomuudesta on kysymys, ilmaistaan elat:ssa olevalla adverbiaalilla. **1.** tarkoitus ilmaistaan ill:ssa olevalla adverbiaalilla. | Hänestä ei ole kouluun, kirjanpitoon. Sinusta ei ole tähän joukkoon. Hänestä, siitä ei ole mihinkään. Ei niistä rikkauksista ole [mihinkään]. — Adverbiaalina III inf:n ill. | Hänestä ei ole kalastamaan, pitämään puoliaan. Sinusta ei ole muuhun kuin tuttia imemään. **2.** tarkoitus ilmaistaan transl:ssa olevalla adverbiaalilla. | Ei Erkistä ollut maanviljelijäksi. Riimuverkosta ei ole siianpyydykseksi. Maa, josta ei ole laitumeksi. — Adverbiaalina pass. I partis:n transl. | Kirjoituksesta ei ollut painettavaksi.

C. käyttöä, jolloin olla-v. (tav. kieliopillinen pred.) merk:ltään epäitsenäisenä joko liittää (kopulana) subj:iin sitä määrittävän lauseenjäsenen, predikatiivin, tai yhdessä oman adverbiaalimääräyksensä kanssa ilmaisee subj:sta lausuttavan ajatuksen (on siis subj:n ajatuksellisena pred:na).

I. ilmaisemassa identtisyyttä, subj:n ja pred:na olevan olla-v:n siihen liittämän predikatiivin samuutta, yhtäpitävyyttä. **1.** mainittaessa kuka t. mikä (mitä) subj:na oleva, kuulijan (lukijan) tietämä, mutta ei tarkemmin tuntema olio t. asia on; myös vastaavissa kysymyslauseissa. | Tuo on Annikki. Ei, Annikki on tämä. Luulen hänen olevan Sirkka [t. Sirkan]. Oikealla näkyvä rakennus on yhteiskoulu. Yhteiskoulu on tuo oikealla näkyvä rakennus. Tauti, joka hänet vei hautaan, lienee ollut syöpä. Onko tämä puu haapa? Kuka olet? En tiedä keitä olette. Mitä se on? Mikä [t. minkä] luulet tämän kirjan olevan? — Epäsuomalaisesti: Kuka se on joka puhuu? → Kuka puhuu? Se on työ, joka virkeänä pitää, tav. par.: Työ se virkeänä pitää. **2.** subj:na olevaa oliota t. asiaa määriteltäessä, definioitaessa, sen koko käsitettä selitettäessä. | Eno on äidin veli. Lepojännite on se jännite, joka - -. Otava on eräs pohjoisella taivaanpallonpuoliskolla oleva tähtikuvio. — *se on* (lyh. so.) selitystä jhk lauseenjäseneen liitettäessä. | Moottorin toiminta generaattorina, so. sähkövirtaa kehittäen. - - Daavid valloitti Siionin vuorilinnan, se on Daavidin kaupungin VT. **3.** subj:na olevan spesiaalisen, tarkasti määritettävän asian sisällystä ilmaistaessa, julki lausuttaessa. | Summa on 25. [Kirjan tms.] hinta [on] 175 mk. Nimeni on Jaakko. Mitä »stol» on suomeksi? — Seuraus, tulos [siitä] oli, että - -. Isän toivomus [pojan suhteen] oli, että pojasta tulisi lääkäri. **4.** ilmaistaessa että subj:na oleva olio t. asia laadultaan, asemaltaan tms. seikan perusteella on (pysyvästi t. määrätapauksessa) identtinen predikatiivin käsitteen kanssa; tämän ja C.II.2.a-ryhmän raja ei aina täysin selvä. | Lautakunnan esimies on N. N. Leena oli äitinsä lemmikki, silmäterä. Olet aarteeni. Karhu on metsän kuningas. Jumala ompi linnamme VK. Halko on aseeni KIVI. Maan on sanottu olevan kansan elämän perusta [t. perustan]. Yhteistoiminta on voima, joka voi saada suuria aikaan. Iltaruskon pitäisi o. kauniin päivän enne [ei: enteen]. Kristillisessä kirkossa on kulta ennen kaikkea taivaallisuuden symboli. **5.** ilmaistaessa kahden suureen (luvun, mitan, lausekkeen) olevan matemaattisesti yhtä suuria, yhdenveroisia. | Maili on 1609,3 metriä. Tiu on 20 kpl. — Merkitään matematiikassa =. | $\sqrt{1} = 1$. $2 + 3 = 5$. $(a^2 - b^2) : (a - b) = a + b$.

II. ilmaisemassa subj:n laatua. **1.** subj:a määrittää a:nen predikatiivi.

a. predikatiivina a. | Hän on nuori, sinisilmäinen, lyhyt ikäisekseen, tuumaa pitempi kuin veljensä, etevin luokallaan. O. ystävällinen, paha jklle t. jkta kohtaan. Ole, ollos huoleton! Oletko oikein terve? Et saa o. niin utelias. Hän oli niin heikko, ettei jaksanut nousta. Seurakunta oli ollut asiasta yksimielinen. Koivikko on tiheä. Komea on talo! Kengät ovat ruskeat, liian isot. Illallinen ei taida o. vielä valmis. Olematta virallinen kokous päätti, että - -. Säännöt ovat ankarat. Tarkoitus oli mitä parhain. - - jotta onneni olisi ollut täydellinen. Sitä oli mukava katsella. Paras on lähteä heti. Hyvä, hauska olisi, että saapuisit. — He ovat pitkiä, eteviä. Sekalaista on seurakunta. Ruis on jo keltaista. Vesi oli kylmää. Työ on helppoa, vaikeata, hyvin ankaraa. Sellainen menettely olisi kunniatonta. Onni ei ole pysyvää. Se oli mukavaa katsella. Parasta, tärkeintä, totta on,

että - -. Minulle on yhdentekevää mitä sanot. — Huom. erityisesti: **aa.** oikeakielisyyden kannalta merkille pantavissa lauserakenteissa. | Sinun pitää o. nöyrä, varovainen [ei: nöyrän, varovaisen]. Sitä kiitollisempia [ei: kiitollisempien] meidän tulee o. Tarkoituksen pitäisi o. jokaiselle selvä [ei: selvän]. Isä käski pojan t. pojan käskettiin o. ahkera [ei: ahkeran]. Tilanteen ollessa vaikea [ei: vaikean]. Hän sanoi, myönsi, oletti työn olevan helppo [t. helpon]. Nykyisten koulujen väitetään olevan entisiä paremmat [ei: parempien]. Liito-oravan voi sanoa olevan lähinnä oravan kaltainen [t. kaltaisen]. **bb.** ellipt. ilmauksissa. | Kaisa oli jo viidenkymmenen [vuoden ikäinen]. Matka tuskin on 3 kilometriä [pitkä]. Sepä [on] hauskaa. Hauska [on] kuulla, että viihdyt. Kuten tavallista [on]. Parempi [on] katsoa kuin katua SL. **cc.** kohteliaisuuksissa. | Ole hyvä ja anna anteeksi. Olisitteko niin hyviä ja tulisitte huomenna meille. Rovasti on hyvä ja ottaa kahvia.

b. predikatiivina järjestysl. t. pronominaali. | Mikko on lapsista neljäs. Se on vasta viidestoista. — Semmoista on elämä. Pojat ovat aina samanlaisia. Sama olkoon laki, jos - - LK. Millainen [ei: millaisen] tulee hyvän teatterikiikarin o.? Tilanteen ollessa tällainen [ei: tällaisen]. N. myönsi asian olevan sellainen [t. sellaisen].

c. predikatiivina partis.; vrt. D. | Työ oli rasittavaa. Sua ajatella kauhistavaa on VK. Asianhaarojen ollessa lieventävät [ei: lieventävien]. Lehdet ovat jo kellastuneet [käsitettävissä myös perf.-muodoksi; vrt. D.I.1]. Radat ovat sähköistetyt. Päivämme ovat luetut. Hevoset olivat jo uitetut [tällaisissa tapauksissa tav:mmin pass. pluskv., siis: oli uitettu] yli salmen. — Vrt. myös E.I.1. | Kaulus on pestävä 'voidaan pestä, on pestävissä'. Sienet ovat syötäviä 'kelpaavat syötäväksi'. Lattiat ovat pestävät, par. on pestävä, pitää pestä. Säännöt ovat noudatettavat, par. sääntöjä on noudatettava, pitää noudattaa.

2. subj:a määrittää predikatiivina oleva s., us. itse attr:n määrittämänä, t. myös s:nen pron. **a.** varsinaisesti laatua ilmaisemassa; predikatiivi joko nom:ssa tai partit:ssa (partit.-esimerkit liittyvät us. myös b-ryhmään); vrt. C.I, vars. 4. | Hän on koululainen, liikemies, tunnettu urheilija, valehtelija. On tuo Antti kova mäenlaskija. Pojat ovat veljeksiä. Henkilöt, jotka olematta sotilaita palvelevat puolustuslaitoksessa. Ole ihminen! Kettu on koiran sukuinen petoeläin. Omena on epähedelmä. Heikkilän sanotaan olevan iso talo [t. ison talon]. Jos rikos on varkautta, murtoa tai varastetun tavaran kätkemistä - -. Yhtämittaista aherrusta on äidin elämä. Se on minulle kauhistus. - - ne ovat hänelle hulluus UTV. — Luulee olevansa jotakin. Mikä sinä olet miehiäsi? Mikä (mies) sinä olet minua komentamaan! Olen mikä olen. — *Erik.* **aa.** Oli tärkeätä poikaa. Ville oli touhukasta miestä. Santala taas oli noloa [miestä] SILL. Paavi, joka on vähän runoilijaakin AHO. **bb.** predikatiivina sama sana kuin subj:na, mutta sisällykseltään täsmällisempänä, määritetympänä. | Sota on sotaa [julmaa tms.]. Mies on aina mies [rehti, rohkea tms.]. **cc.** tarkemmin määrittämättömän predikatiivin täydennykseksi ajateltava jk attr. | Oletpa sinä [innokas, kova] tupakkamies. Tämä vasta [aikaista, omituista tms.] kevättä on. Ne olivat [ihania tms.] aikoja ne. Olisipa [onneton, ikävä] paikka, jos tärväisi kuivat heinät KARHUM. **b.** ilmaisemassa kuuluvuutta jhk isompaan alueeseen t. ryhmään; predikatiivi aina partit:ssa. | Ruovesi on Hämettä. Tämä pelto on jo Korpelan maita. Hän oli vanhaa sukua, viipurilaisia. Ollen korpiseudun poikia N. joutui jo varhain - -. Riisi on ikävimpiä lastentauteja. Ovat samaa, eri lajia, tyyppiä. [Peli]kortti on herttaa, pataa. Ovat samaa, yhtä maata 'samanlaiset, -veroiset'. Jos velkoja on semmoista uskoa, ettei hän voi valaa säädetyllä tavalla tehdä LK. — Huom.: Hän on eräs maamme parhaita [→ on maamme parhaita] talouspoliitikkoja. **c.** ilmaisemassa subj:na olevan esineen t. aineen rakenne- t. valmistusainetta; predikatiivi aina partit:ssa; vrt. C.II.3.a. | Halot ovat mäntyä. Sormus on puhdasta kultaa. Housut ovat villaa, sarkaa, samettia. Siltojen ajoradan tulisi o. joko soraa tai asfalttia. Syö pois vain vellisi, vettä ja jauhoja se vain on! Vattua se on vatun matokin SL. — Samoin: Lapset ovat samaa äitiä, eri isää 'saman äidin, eri isien lapsia'.

3. subj:n laatua ilmaisee pred:na olevan olla-v:n adverbiaalimääräys. **a.** adverbiaalina elat:ssa oleva s., joka ilmaisee subj:na olevan esineen t. aineen rakenne- t. valmistusainetta; vrt. C.II.2.c. | Housut ovat sarasta, sametista. Aita on kivestä. Linnan piti o. kullasta ja norsunluusta. **b.** pred. jnk muun adverbiaalin määrittämä. | Poika on isäänsä 'isänsä näköinen, luonteinen, kaltainen'. Hän on minua olkapäähän (asti). Se olisi vastoin lakia. Se on päin seiniä 'aivan väärin'. Jk on oikein, väärin. Se oli oikein sinulle.

4. subj:n laatua ilmaisee kuin-konj:n olla-v:iin liittämä vertaus. | Talo on kuin linna. Polku oli minusta kuin musta vyö. Tytön sanottiin olevan kuin enkeli [ei: enkelin]. - - Selma oli hänelle kuin Saara Abrahamille SILL. — Eivät ole ajat niin kuin ennen. Laki on niin kuin se luetaan SL. Kirje oli aivan kuin lämmin tuulahdus menneiltä ajoilta. Hän oli ikään kuin ei olisi asiasta koskaan kuullutkaan.

5. *ellipt.* subj:n laatua ilmaiseva lauseenjäsen (predikatiivi t. adverbiaali) jätetty sanomatta, vain täydennettävissä ajatusyhteydestä. | Oletpa sinä [ajattelematon, kummallinen tms.], kun et parastasi ymmärrä! Sepä oli [hauskaa, yllätys], että tulitte! On se [kummallista, surkeaa], kun ei iso ihminen sen vertaa hoida asioitaan. - - kyllä pitää miehen olla [nolo, viheliäinen], kun menee poliisille kaikkea kertomaan SILL.

III. ilmaisemassa subj:n alkuperää. **1.** henki-

löstä, asiasta tms., joka subj:na olevan olion t. asian on synnyttänyt, tehnyt t. aiheuttanut. | Se ajatus oli alkuisin äidistä. Käännös on N:n taitavasta kädestä. Rattaat ovat (peräisin) Kallen työpajasta. Hänen katkeruutensa täytyy o. peräisin jo lapsuusajan synkistä kokemuksista. — *Vanh. (raam.)* Joka syntiä tekee, se on perkeleestä UT. Jos sinun kimppuusi karataan, ei se ole minusta VT. Herran armosta se on, ettemme ole - - hukkuneet VTV. - - olkoon teidän puheenne: 'On on', tahi: 'ei ei'. Mitä siihen lisätään, se on pahasta UT. Jk on pahasta, tav. 'pahaksi, turmioksi, haitallista'. Ylensyönti, lapsen ainainen kurittaminen on pahasta. — Myös antajasta, lähettäjästä. | Lahja on äidiltä. Sinulle on kirje N.N:ltä. - - tyttö oli arvannut, keneltä korut ovat lähtöisin KOSKENN. 2. paikasta, ympäristöstä t. oloista, missä jku, jk on syntynyt, saanut alkunsa t. mistä jku, jk on lähtenyt t. saatu. | On peräisin, syntyisin Ruotsista. Olen Helsingistä. Hän on lähtöisin, peräisin suomenkielisestä kodista, työväen keskuudesta. Suku kuuluu olevan Savosta. Hamppu on alkuisin Aasiasta. — Kello on (peräisin) äitini kodista. Teos on Suom. Kirj. Seuran kirjastosta. "Seitsemästä veljeksestä" olevat lauseet. Elokuvan aihe on työläispiireistä, -elämästä. 3. ajasta, jolloin jk on syntynyt, saanut alkunsa t. jolta jk periytyy. | Rautakaudelta (peräisin) olevat löydökset. Porkkalan saarilla on keskiajalta hautausmaitakin. Perustamiskirja on 5. p:ltä maalisk. 1869. Sanoja, joiden on todistettu olevan peräisin kantasuomalaiselta ajalta.

IV. ilmaisemassa subj:n tilaa, asemaa; vrt. B.III.

1. tilaa, asemaa ilmaisevana adverbiaalina ess.-muotoinen nomini (predikatiiviadverbiaali). **a.** määrittävänä nominina s. | Eräät lihakärpäset ovat munana vain muutaman tunnin. Poikana, nuorena ylioppilaana ollessani. Olen pelkkänä korvana 'kuuntelen tarkkaavasti'. Alangot olivat yhtenä järvenä 'veden vallassa'. Talo on tuhkana, ikkuna sirpaleina. Velan panttina oleva omaisuus. Sama olkoon lakina, jos - - LK. O. esteenä, haittana. On tapana. Mitä teillä on asiana? Mikä [on] hätänä? **b.** määrittävänä nominina a. t. partis. | O. sairaana, raskaana. Lasten alaikäisinä ollessa. Tullittomana ollut tavara. Koko keittiö oli aivan sakeana savusta. — N. on jo kauan ollut kuolleena. O. myytävänä, käsiteltävänä. Ei ollut mitään menetettävänä.

2. tilaa, asemaa ilmaisevana adverbiaalina iness.-muotoinen s. **a.** varsinaisesti tilasta, asemasta puhuttaessa. | Jauhot ovat kokkareissa. Maa on roudassa, meri vahvassa jäässä. O. alussa, lopussa, onnellisessa päätöksessä. O. kaikessa rauhassa, hirmuisessa vaarassa. O. unessa, kuumeessa, influenssassa, humalassa, kohmelossa. O. vastuussa jstak. O. velassa jklle. On ohjauksen, puhdistamisen tarpeessa. O. hyvässä, huonossa maineessa. — Huom. myös ilmaus (merk:ltään läheisesti liitettävissä seur. ryhmään): Pelto on rukiissa 'peltoon on kylvettynä ruista'. **b.** ilmaistaessa että jku, jk on varustettuna jllak, täynnä jtak tms. | Lapsi on täissä, liha madoissa. O. silkissä, risoissa, huonoissa jalkineissa. O. aseissa. O. vähissä varoissa, rahoissa. O. omissa eväissään, talon ruoissa. Viljalastissa oleva alus. Maat ovat salaojassa, hyvässä aidassa. Taivas on tähdissä t. tähdessä, mustassa pilvessä. — Vene on hyvässä tervassa. O. hiessä. Puku oli kauttaaltaan loassa.

3. tilaa, asemaa ilmaisevana adverbiaalina adess.-muotoinen s. **a.** varsinaisesti tilasta, asemasta puhuttaessa. | Koivu on hiirenkorvalla. Pelto on oraalla, sängellä. O. mutkalla, laskoksella, kierteillä, solmuilla. Tukka on palmikolla. Maa on iljanteella. O. haavoilla, vialla. O. hyvällä alulla. O. kehittymättömällä kannalla. O. hyvällä, pahalla päällä t. tuulella. - - olkaa turvallisella mielellä UT. Onnellinen se ihminen, joka aina on aralla tunnolla VT. — Huom. myös ilmaus: Pelto on rukiilla, perunalla 'peltoon on kylvettynä ruista, istutettuna perunaa'. **b.** ikää ilmaistaessa, jolloin ikää merkitsevällä s:lla on attr:na järjestysl. | Lapsi on toisella kuukaudella 'täyttänyt kuukauden, mutta ei vielä kahta'. Olin silloin kuudennella (vuodella). Hän on neljännelläkymmenennellä (vuodella) '39 vuoden vanha'. Hän on neljänneliä kymmenellä '30—39 vuoden vanha'. Hän on jo kolme vuotta neljännellä kymmenellä. Tämä rakennus on jo toisella sadalla.

4. tilaa, asemaa ilmaisevana adverbiaalina adv., jssak taivutusmuodossaan adv:sesti käytetty nomini t. myös postp.- t. prep.-rakenne. **a.** tila, asema ilmaistuna iness.-muotoisella adv:lla t. adv:sesti käytetyllä nominilla. | Kiila, ruuvi, mutteri on kireässä, tiukassa, höllässä. Reikä on tukossa, tie ummessa. O. pysähdyksissä. O. nukuksissa, näännyksissä, väsyksissä. Mieli oli aivan lamassa. — O. rahoissaan, varoissaan. O. huolissaan, häpeissään, ihmeissään, kiihdyksissä(än), peloissaan, raivoissaan. **b.** tila, asema ilmaistuna adess.-muotoisella adv:lla t. adv:sesti käytetyllä nominilla. | O. kireällä, tiukalla, lujilla. Kovimmilla pojat sanoivat olevansa ruotsin kielessä. O. pilalla, hunningolla. Huoneet ovat kylmillä. Olematta vielä hereillä. Olkaa kunnolla, siivommalla. O. suunnitteilla, tekeillä, valmisteilla. — Asian nykyisellään ollen. O. hyvillään, pahoillaan, varuillaan. Saksan aseet olivat voittoisimmillaan. Ilon ollessa ylimmillään. Silloin lintu [on] laihimmillaan, milloin pojat [ovat] pienimmillään SL. **c.** tila, asema muulla tavoin ilmaistuna. | O. velkaa jklle 'velassa jklle'. O. järjiltään, suunniltaan. O. rahatta, vaatteitta, asunnotta. Ole huoletta! O. puhumatta jne., ks. E.II.2.c. O. ääneti. — O. ilman, vailla jtak, jtak paitsi. Voin minä o. ilmankin. O. auki, kiinni. O. halki, poikki. On rikki kahdesta kohdasta. Sohvasta on jalka irti. O. kiinni työssään. O. sekaisin, hujan hajan. O. hyvin, huonosti. Olkaa nyt kiltisti, siivosti! Surkeasti ovat asiat. O. pikkuisiin päin (puhek.) 'raskaana'. O. paranemaan, kehittymään päin.

V. ilmaisemassa subj:n merkitystä, tarkoitusta. **1.** merkitystä, tarkoitusta ilmaisevana adverbiaalina ess.-muotoinen s. | O. (hyvänä, suurena) apuna jssak. Tämä ei kuitenkaan saa o. esteenä. O. esimerkkinä. -- asiakirjat, jotka saattavat o. ohjeena LK. Ei ole muu neuvona kuin --. O. seurauksena, tuloksena jstak. Velvollisuutenani on ilmoittaa, että --. **2.** merkitystä, tarkoitusta ilmaisevana adverbiaalina transl.-muotoinen s., harvemmin a. | O. (suureksi) avuksi, eduksi, hyödyksi. O. esteeksi, vahingoksi. Ei olisi haitaksi, jos --. Olkoon se opiksesi. O. esimerkiksi toisille. Tämä on sinulle muistoksi. Kaikki, mikä liikkuu ja elää, olkoon teille ravinnoksi VT. Ei ollut muu neuvoksi kuin alkaa uudelleen alusta. — On hyväksi, pahaksi. [Hän arveli] itsekseen olevankin parhaiksi, että sakotettiin KATAJA.

VI. ilmaisemassa subj:na olevan olion t. asian suhdetta jhk muuhun olioon t. asiaan. **1.** omistussuhteesta, kuuluvuudesta jklle t. jllek, jolloin poss., gen:ssä oleva predikatiivi ilmaisee subj:na olevan olion t. asian omistajan. | Kirja on minun, Leilan, koulun. Auto on Leskisten. Kenen tämä on? Syy on teidän. Määräysvalta oli vasemmiston. -- sinun on valtakunta ja voima ja kunnia iankaikkisesti UT. — Myös esim.: -- yö oli haaveen LEINO. -- tää yö lemmen on vain AK. **2.** muusta, aktiivisesta suhteesta, suhtautumisesta. | O. mukana jssak, erossa jstak (yrityksestä, toiminnasta). O. suhteissa jkhun, jhk. O. hyvissä, huonoissa väleissä. O. (täydessä) sovussa, riidassa, riidoissa jkn kanssa. He ovat aina olleet vihoin. O. jkn puolesta, puolta. Kukin on omansa puolesta. Jumala on ylpeitä vastaan UT. O. suunnitelmaa, yritystä vastaan. Luontoni on vastaan. Ei minulla ole mitään häntä, ehdotusta vastaan.

D. apuv:nä muodostamassa v:ien liittomuotoja.

I. pääv:stä II partis. **1.** ind. perf., jolloin olla-v. on ind. prees:ssä. | Olen kirjoittanut, syönyt, kävellyt. Olettepa te, setä hyvä, muuttunut. Lähdemme heti, kun olen saanut tilatuksi auton. Kirja on hukkunut. On ollut suuria tulvia. Ne ajat ovat olleet ja menneet. Hänen on täytynyt eksyä. Minulla ei ole ollut tapana kannella. Oletko jo lukenut sanomalehden? — Meidät kaikki on kutsuttu. Vene on jo tervattu. Onpa täällä sekoitettu! Ei ole moista ennen nähty! Ei ole sanottu [= ei ole varmaa], että voitamme. Tupakointi [on] kielletty. — *Murt.* O:an nähty. Ei tässä kylässä o. ennenkään aidanseipäillä tapeltu. **2.** ind. pluskv., jolloin olla-v. on ind. impf:ssä. | Puu oli katkennut. Olin juuri tullut kotiin, kun puhelin soi. En ollut huomannutkaan, että oli ruvennut satamaan. Hän ei ollut ollut siellä ennen. — Meidät kaikki oli kutsuttu. Pelto oli jo kylvetty. Oli tultu siihen tulokseen, että --. Häntä ei ollut t. oltu [miel. ed.] muistettu. Ei ollut t. oltu [miel. ed.] sellaisesta ikinä kuultukaan. — *Murt.* Oltiin jo käyty saunassa. Kävi ilmi, että oltiin erehdytty. **3.** kond. perf., jolloin olla-v. on kond. prees:ssä. | Olisin antanut, jos olisit pyytänyt. Äiti olisi kuitenkin kieltänyt. Oli kuin innostus olisi saanut herpaannuttavan iskun. Ei olisi pitänyt mennä syyhymättä saunaan. — Jos olisi vaadittu, kyllä työ olisi tehty. Ei sitä meidän aikanamme olisi hyväksytty. **4.** imperat. perf., jolloin olla-v. on imperat. prees:ssä; käyt. yl. vain konsess. merk:ssä. | Olkoon hän sanonut mitä tahansa, asia on näin. | "Toiset ovat jo lähteneet." — "Olkoot lähteneet, pääsen minä perässäkin." | -- panttioikeus olkoon rauennut LK. — Olkoon annettu suureet a_1, a_2, a_3 ja a_4. Tämä olkoon sanottu vain meidän kesken. Ellei ole luettu, älköön olko luettu.

II. pääv:stä akt. I partis. **1.** liittosyntyinen prees., jolloin olla-v. on akt. prees:ssä. | Hän on sen tekevä. -- mitä vasta on oleva, sitä on ollut jo ennenkin VT. -- hän on pyyhkivä pois kaikki kyyneleet heidän silmistänsä, eikä kuolemaa ole enää oleva UT. -- tulevat polvet ovat rakentavat sen suomalaisen muinaisen tietämyksen temppelin E.N.SFTÄLÄ. On tuleva aika, jolloin --. **2.** liittosyntyinen impf., jolloin olla-v. on akt. ind. impf:ssä. | Ei kukaan tiennyt, milloin sota oli syttyvä. Vanhin poika Yrjö -- oli nyt lähtevä hänelle kumppaniksi, hakkuumieheksi KATAJA. Olinpa minä tuleva / kainaloiseksi kanaksi KAL.

E. eräissä vakinaistuneissa rakenteissa, jolloin persoonamuodoissa taipuvaan, kieliopillisesti lauseen pred:na olevaan olla-v:iin liittyy nominaalimuotoisena jk toinen, ajatuksellisesti rakenteen pääosana oleva v.

I. rakenteen nominaaliosana partis. **1.** olla + pass. I partis:n nom. ilmaisemassa pakollista, välttämätöntä, velvollisuutena olevaa tekemistä; se, jonka jtak täytyy tehdä t. jonka täytyy tapahtua, ilmaistaan datiivigen:llä; vrt. E.II.3. | Työ on tehtävä 'on pakko, pitää t. täytyy tehdä'. Ovet on avattava. Oli vielä ollut otettava huomioon, että --. Minun on lähdettävä. Auton oli ajettava täyttä vauhtia. Hakkuiden on tapahduttava talvella. **2.** olla + I partis:n mon. iness., harvemmin adess. a. partis:n ollessa akt:nen ilmaisemassa jnk havaittavuutta, merkille pantavuutta, käytettävyyttä tms. | Oras on näkyvissä t. näkyvillä. Talo ei ole vielä näkyvissä. Jälki on selvästi käden tuntuvissa. Ulottuvillani oleva ase. Kaikki, jotka olivat olleet saapuvilla. **b.** partis:n ollessa pass:nen ilmaisemassa jnk teon suoritettavuutta t. asian tapahtuvuutta, so. tekemistä, johon (jklla, jllak) on mahdollisuus t. aihetta l. jonka jku, jk voi t. joka voidaan tehdä. | Jäljet ovat vielä nähtävissä t. nähtävillä 'ovat nähtävinä, näkyvissä, on mahdollisuus t. voidaan nähdä'. Teosta tuskin on saatavissa. Apua ei ollut saatavilla. Se on käytettävissänne. Hallituksen määrättävissä on, mitä --. Sairaus, joka ei ole parannettavissa. Onko herra N. N. tavattavissa? On odotettavissa 'on odotettavaa, on aihetta odottaa'. Ei ole ajateltavissakaan, että --. **3.** olla + akt. I partis:n mon. (harv. yks.) ess. poss.-

suff:llisena; vrt. E.II.1.c. **a.** ilmaisemassa teeskenneltyä, kuviteltua tekemistä. | O. lukevinaan 'olla ikään kuin lukisi, teeskennellä t. kuvitella lukevansa'. Eeva oli itkevinään. Lapset olivat olevinaan intiaaneja. On olevinaan kovin viisasta. Ei ollut kuulevinaan, näkevinään, tietävinään asiasta mitään. **b.** ilmaisemassa tekemistä, jota pidetään totena, todennäköisenä, mutta jonka todenperäisyydestä ei ole varmuutta. | Olin näkevinäni kadulla Jussin 'mielestäni näin, luulen nähneeni (mutta en ole asiasta varma)'. Olin ymmärtävinäni hänen puheistaan, että - -. Olen ollut huomaavinani, että - -. **c.** ed:iin liittyen asiasubj:n ohella. | Sinunko kirjoittamasi tämä runo on olevinaan? Nämä leivonnaiseni ovat olevinaan runebergintorttuja.

II. rakenteen nominaaliosana inf. **1.** olla + I inf., ryhmissä a—b lyhempi, c—d pitempi muoto. **a.** ilmaisemassa tekoa, jonka toteutuminen on aivan lähellä (mutta joka kuitenkaan ei toteudu), joka on toteutumaisillaan, vähällä toteutua; olla-v. tällöin tav. menneen ajan tempuksessa; vrt. E.II.2.b. | Olin pudota, pakahtua harmista. Tuoli oli särkyä. Tappelu oli alkaa uudestaan. Häneltä oli päästä itku. Niin oli ollut käydä Viljollekin. Olen ollut jo monta kertaa jättää koko puuhan sikseen. — Olen jo kääntyä takaisin, kun hevonen tulee vastaani. **b.** *murt.* konditionaalisessa kysymys- t. jos-lauseessa teosta, jonka suorittamisesta tai suorittamatta jättämisestä ollaan kahden vaiheella, jota emmitään, epäröidään t. jonka suoritettavuutta aprikoidaan, tuumitaan. | Olisikohan lähteä kalaan 'viitsisiköhän t. pitäisiköhän lähteä, lähtisiköhän, jospa lähtisi'. Jos olisi sittenkin jättää Yrjö kotia KATAJA. Jos olisi käydä katsomassa, miltä siellä käytävässä näyttää AHO. Jos olisi sahalla kaataa, niin saisi tietää [puun iän] melkeinpä vuodelleen KARHUM. **c.** ilmaisemassa teeskenneltyä, kuviteltua tekemistä; vrt. E.I. 3. | Nokkelapa sinä olet o:ksesi! Oli o:kseen hyvääkin eräntää. Oli se o:kseen vähän niin kuin mäyrä TIITUS. Ei ole kuullakseen, tietääkseen koko asiasta. — Hän on (niin) o:kseen 'käyttäytyy kuin olisi hyvinkin hieno, mahtava tms., on (niin) olevinaan'. **d.** myönnytyksissä. | Menköön jos on mennäkseen 'jos kerran menee'. Suutu pois vain, jos olet suuttuaksesi! Tulee pappi tyhmemmästäkin, kun on tullakseen.

2. olla + III inf. **a.** inf:n ollessa iness:ssä ilmaisemassa tekoa t. tapahtumaa, joka jatkuvana parhaillaan on tekeillä t. tapahtuu. | Olin juuri palaamassa kotiin. Verot ovat kasvamassa. On menettämässä merkitystään. Santeria oltiin vankikyydillä tuomassa välikäräjiin. Ei kukaan ollut estämässä. — Us. nimenomaan ilmaisemassa, että jku, jk jssak tietyssä paikassa tekee jtak. | Pojat ovat uimassa [järvellä, rannassa]. Olin silloin juuri puita hakkaamassa [esim. vajassa], niin etten nähnyt koko tapausta. Ei ollut kukaan kuulemassa [= läsnä t. lähellä, niin että olisi kuullut]. **b.** inf:n ollessa poss.-suff:llisena adess:ssa ilmaisemassa tekoa, jonka toteutuminen on lähellä (mutta joka kuitenkaan ei vielä toteudu), joka on toteutua, vähällä toteutua; vrt. E.II.1.a. | Olen nukkumallani. Vaimo oli juuri antamallaan rahat miehelle, kun apua tuli. — Tav:immin käyt. tässä merk:ssä III inf:n pitempää johdannaismuotoa, ns. V inf:ä. | Olin putoamaisillani, saamaisillani hänet kiinni. O. kuolemaisillaan. Hedelmät ovat kypsymäisillänsä. **c.** inf:n ollessa abess:ssa ilmaisemassa, että ko. tekemistä ei suoriteta; rakenne vastaa siis merk:ltään inf:ssä olevan v:n kieltomuotoa. | Olin syömättä 'en syönyt'. Kerrankin oltiin tappelematta 'ei tapeltu'. On ollut satamatta. Ole valehtelematta 'älä valehtele'. Uskokaa tai olkaa uskomatta! — Huom. että ko. rakennetta (t. että-lausetta) käyt. I inf:n asemesta aina kielt. tapauksissa. | [Parasta on lähteä:] Parasta on o. lähtemättä. En voinut o. nauramatta. Se olisi saanut o. tapahtumatta. — *Ellipt.* Ole [puhumatta] joutavia! | "Sinähän kaunis olet." — "Ole nyt!" | "Etkö pannut sitä aamulla kiinni?" tiedusti poika levottomana. — "Ole! Miksen pannut?" ONTTONI MIIHKALI.

3. olla + IV inf. ilmaisemassa myönt. lauseessa (jolloin inf. nom:ssa) pakollista, välttämätöntä, velvollisuutena olevaa tekemistä, kielt. t. kielteissävyisessä myönt. lauseessa (jolloin inf. tav. partit:ssa, murt. nom:ssa) tekemistä, jota ei saa, pidä t. voi suorittaa t. joka on epäilyksenalaista; tekijä ilmaistaan datiivigen:llä; vrt. E.I.1. | Jälleen meidän on eroaminen 'meidän täytyy, pitää, on pakko erota, on erottava'. Verkkoja oli tuon tuostakin kuivaaminen. Sitä kuusta [on] kuuleminen, jonka juurella asunto SI.. Monen ahdistuksen kautta meidän on meneminen sisälle Jumalan valtakuntaan UT. Sinne ei ole menemistä 'ei ole hyvä t. ei kannata, auta t. parane mennä'. Pentille sinun ei ole puhumista sellaisesta asiasta. Suvannon poikki ei ollut yrittämistäkään. Onkohan sinne menemistä? — *Murt.* Sinne ei ole meneminen.

F. erikoistuneesti vain eräissä taiv.-muodoissa käytettynä.

I. *olkoon(pa), oli(pa),* (harvemmin) *on* ilmaisemassa myönnytystä. | Olkoon [t. on, oli] miten on. Olipa tämän asian laita miten tahansa, - -. Olkoon, että yritys ei kannata. - - Agricola on lapsuudestaan asti tuntenut suomen kielen, olkoonpa, että hän kielirajalla kasvaneena sen ohella myöskin on osannut ruotsia M.RAPOLA. — Myönnytys vaihtoehtoinen. | Ei vasikka rukoillen elä, oli musta tahi kirjava SL. Samaa aherrusta on köyhän elämä aamusta iltaan, olkoon sitten arki tai pyhä. Kaikki purjealukset, olkoon niillä apukone tai ei, - -.

II. *olla(pa)* toivotuksissa. | O:pa [= olisipa, jospa t. kunpa olisi] kesä! O. aina pyhä ja aina pouta! SP. O:pa tallella ensi ylioppilasvuoden kaikki kirjeet! KIANTO. O:pa että isä olisi kotona... O:pa, että Eeva olisi istunut koulun penkillä KATAJA. — *anna(han, -pa, -s) olla* huudahduksena, jolla kehotetaan maltta-

maan, kiinnitetään huomiota jhk t. ilmaistaan ihmetystä. | Annahan o., minä tulen apuun. Annapa o., miten käynee. Annas o., silloin joutsen siihen / tulla lennähti kuin poutapilvi L.POHJANPÄÄ. — *kuinka, miten ollakaan* (myös *olikaan*) kertovassa kuvauksessa jtak uutta, tärkeää käännettä aloittamassa, siihen huomiota kiinnittämässä. | Kuinka o:kaan, samassa tuli poliisi paikalle. Mutta miten o:kaan, minä en muistanut panna kirjettä postiin.

III. lievissä sadatteluissa ja päivittelyissä, jolloin olla-v. tav. on imperat. yks. 3. pers:ssa. | Hyi olkoon tuota miestä! Perhana olkoon, ellet tuki suutasi CANTH. Vaillinkia taas ei voinut jättää kirjoihin, ei vaikka hitto olkoon IVALO. — *Harv.* olla-v. jssak muussa muodossa. | Ei tässä, hitto ollen, enää takaisin lähdetä! Perhana ollen, sinusta tulee niin komea emäntä, että ... ALKIO. | Vai että sinulla talo ja mies — oma talo, oma mies -- ja tänne orjaksi tulit? Olipa sinua! AHO.

ollenkaan *adv.* kielt. yhteyksissä: ensinkään, lainkaan, laisinkaan, yhtään, vähääkään, hiukkaakaan. | En osaa o. piirtää. Peltoa ei ollut o. Se ei ole o. välttämätöntä. Ei o. parempi. | Häiritsenkö? — Ette o. | Minä en lähde yksinäni, en o. — Ruokaa oli vähän, tuskin o. Mikäli asiaa o. ymmärrän. Tulleeko hänestä eläjää o. Se minua harmitti, että o. olin tullut pistäneeksi nimeäni paperiin.

olleskaan *adv. murt.* = ed.

olleti *adv. harv.* = seur. | Semmoisia mestareita o., kuin heidän luokalla, sai hakea! CANTH.

olleti|kin [-kk-] *adv.* (kielt. yhteyksissä -kaan) ennen kaikkea, erityisesti, erittäinkin, etenkin, varsinkin, semminkin, nimenomaan. | O. valaanpyynti oli tuottoisaa. O. lapsia viehättävät kuvaukset suurten sankarien lapsuusajoilta. Kirjallisuudessa, o. runoissa. Ei kesää, o:kaan alkukesää, juuri lämpimäksi voinut sanoa. Jo alkoi loppumatkalla livettää kumminkin jalkaa ... liukkaassa savessa o. AHO.

olmi[4] *s.* Proteus anguineus, Itä-Alppien karstimaiden maanalaisissa vesissä elävä hoikkaruumiinen, pyrstöllinen, väriltään vaalea, kiduksilla hengittävä sammakkoeläin, jolla on surkastuneet, näkökyvyttömät silmät.

olo[1] *s.* vrt. oleminen. **1.** olla-v:ä vastaavana selvänä teonn:nä ilmaisemassa olemista jssak paikassa, jnak, jssak tilassa tms. | O:mme täällä, kaupungissa, hänen luonaan. O. sukulaisissa. Aika, jonka sairaalassa o. kestää. Kertoa ulkomailla o:staan. Ei täällä ainakaan meidän o:mme aikana ole käyty. Kahden kesken o. O. yksissä leivissä. Köyhänä, opettajana o. O:mme N:n ruokavieraina. Jouten, valveilla, leikkisillä o. Alituinen varuillaan o. Paimenessa o. Papin o. virassa. Hänessä -- aine riutui ikään kuin kunnioittavasti jättäen hengelle enemmän o:n tilaa SILL. -- ikkunoista [ei] näkynyt muuta kuin humalisto ja sen välitse peltoa ja järveä, muun asumuksen o:sta ei vilaustakaan SILL. — *Yhd.* kotona-, koulussa-, leirillä-, maalla-, sairaalassa-, satamassa-, vuoteessao.; sisällä-, ulkonao.; täälläo.; läsnä-, poissa-, yhdessäo.; auki-, kiinnio.; jouten-, vaiti-, yksino.; hereillä-, liikkeessä-, matkalla-, olemassa-, tekeillä-, ummella-, valveilla-, varuillaano.; makuulla-, polvilla(an)o.; kihloissa-, naimisissao.; joutilaana-, laiskana-, sairaana-, vapaanao.

2. olotila, olenta, oltavat, (fyysillinen) tila, mieliala, tuntu. | On lämmin, kylmä o. Hauskalta tuntui o. toveripiirissä. -- keittiön puolella oli herttainen o. SILL. Lopulta o. kävi opettajalle koulussa sietämättömäksi. — Pikkulapsen o. Ylensyömisestä johtuva epämiellyttävä o. Vatsassa tuntui tyhjä o. Tuntea o:nsa heikoksi, tukalaksi. Ryyppy antoi miellyttävän o:n. Nyt oli jo vähän helpompi o. Hänellä t. hänen on keveä, outo o. -- tuommoinen o:onsa kangistunut suuren talon muonamies SILL. — *oikeassa olossaan.* -- koetin astua vapaasti, mutta havaitsinkin, etten nyt ollut oikeassa o:ssani. Jalat tuntuivat kankeilta, tottelemattomilta, silmät tuijottivat jäykästi KIANTO. Höyläpenkin ääressä hän oli oikeassa o:ssaan 'mielipuuhassaan, elementissään'. — *(omissa) oloissa(an* (joskus yks.), harv. *oloilla(an, omia oloja(an* omin päinsä, itsekseen, omissa maailmoissaan, oman mielensä mukaan. | Olla, istua, elää omissa o:issaan. Antaa jkn olla o:issaan. Tämä Kyösti -- ei mielinyt koskaan astua isännyytensä valtaan, vaan tahtoipa hän aina oleskella o:illansa, itseksensä KIVI. -- saimme olla omia o:jamme ALKIO. -- jos noin vain omia o:jaan olisi jäänyt muija kuolemaan LEINONEN. — Myös vastaavissa tulosijoissa. | Jättää jku omiin o:ihinsa. Antoi hevosen jäädä omille o:illeen. Mikko heitti nahat siihen omaan o:onsa TOPPILA.

3. elämä, elämänmeno, us. toimeentulo. | Ei heidän o:nsa irtolaisina kovin kehuttavaa ollut. Monilla on huonompikin o., varsinkin kaupungin työläisillä. Perheen o. kävi vuosi vuodelta paremmaksi. Ahtaalle kävi o. Lapissa. -- viime talvi teki sellaisia kauheita murroksia koko maailman o:on SILL. Se oli semmoinen pieni seikka, joka ruohojen ja kukkasten lisänä kuului Kierikan pihapiirin senkesäiseen o:on SILL. [Raja-aidalla suojeltiin] oman o:n koskemattomuutta, kotoisen elämänmenon täyttä vapautta ja loukkaamattomuutta PÄLSI. — Pitää itse huolta o:staan. — *elo ja olo.* Heidän elonsa ja o:nsa maaseudun yksinäisyydessä. Tutustua paikkakuntalaisten eloon ja o:on. Ei ollut o:ssaan ja elossaan kenenkään holhokki.

4. *mon.* asioiden tila, asiat, olosuhteet, elämänmeno, -tavat, elämä (jllak määräalalla, jnak määräaikana) kaikkine ilmiöineen. | Työväestön, ylioppilaiden o:t. Helsingin, maaseudun, maamme o:t. Sairaalain o:t. O:t talousalalla. Sosiaaliset o:t. Olevat o:t. Kehittyneet, alkeelliset, yksinkertaiset, ahtaat, tukalat, epävakaat o:t. O:t paranevat, valkenevat, huononevat. O:t ovat muuttuneet. O:issa tapahtunut käänne. Kotoisissa, tavallisissa, säännöllisissä o:issa. Elää niukoissa o:issa.

Palata sivistyneisiin o:ihin. Mukautua o:ihin. O:jen pakosta. Meidän o:issamme harvinainen tapaus. — Jklla on helpot o:t. Pojille tuli maalla mukavat o:t. — *Yhd.* elämän-, luonnono:t; kaupunki-, kenttä-, leiri-, maaseutu-, rintamao:t; asunto--, kirjakauppa-, koti-, koulu-, pankki-, ravintola-, sairaala-, teatterio:t; elintarvike-, palkka-, raha-, sanomalehtio:t; perhe-, puolue-, yhteiskuntao:t; kansallisuus-, kielio:t; ammatti-, hallinto--, kalastus-, kulttuuri-, liikenne-, maanomistus-, maatalous-, majoitus-, matkailu-, oikeus-, opetus-, terveydenhoito--, työ-, verotus-, vuokrao:t; kosteus-, siisteys-, terveys-, varallisuuso:t; ilmasto--, jää-, tieo:t; arki-, juhla-, talvio:t; maalais-, talonpoikaiso:t; ihanne-, normaali-, nyky-, tosio:t.

5. adv:n luonteisesti käytettynä: *ajan oloon* ajan kuluessa, ajan mittaan, vähitellen. | Palaneen metsän tilalle kasvaa ajan o:on uusi. Kyllä se siitä ajan o:on järjestyy. Ajan o:on alkoi elämä tuntua pitkäveteiseltä. Ajan o:on edullisempi sijoitus. — *ololta, oloksi* (murt.) runsaasti, kosolti. | Sai saalista oikein o:lta. Vaikka mökki oli niin halpa ja viheliäinen, oli siinä kuitenkin alituisesti o:lta vieraita PÄIVÄR. Varastat sinäki kurki, / otat otria o:ksi, / rukeita mielin määrin KANT.

olo|aika *s.* Hänen Lapin sydänmailla o:aikanaan. Kolmikuukautiselta o:ajaltani Tarton idyllisessä kaupungissa muistan, kuinka --. — *Yhd.* siellä-, täällä o.; kaupungissa-, sairaalassa-, vankilassao.; Saksassa--, Tampereella-, o.; lomalla-, naimisissa-, opissao.; jäsenenä-, pappina-, vankina-, ylioppilaanao. **-huone** *s.* huone, jossa (jku t.) jotkut, vars. perheen jäsenet päivisin oleskelevat, oleskelu-, oleiluhuone. | Tupa maalaistalon o:ena. Lastenkodissa on hoidokkien käytettävänä 6 makuuja 2 tilavaa o:tta. Sakaristo, kuorin läheisyyteen sovitettu, jumalanpalvelusta suorittavien pappien olo- ja pukeutumishuone. — *Erik.* kaupunkilaisasunnossa (nojatuoleilla, sohvalla, kirjahyllyillä yms. kalustettu) arkihuone; vrt. sali, ruoka(ilu)-, makuu-, lasten-, vierashuone. | O:en kalusto. **-muo|to** *s.* Jää, veden jähmeä o. Kalkki liukenee veteen kaikissa muissa o:doissaan paitsi karbonaattina. Noidan uskottiin voivan muuttaa o:toaan. Itsenäisyys kansallisen ja valtiollisen elämän korkeimpana o:tona.

1. **olo|nen**[63] *dem.s. harv.* < olo. | Nauretaan sitten taas näille ihmisten o:sille. Se niin sydäntä keventää JOTUNI.

2. **olo|nen**[63] *dem.s. harv.* < olut. | En tieä tekoa taarin / enkä syntyä o:sen KAL.

olo|paikka *s.* oleskelu-, olinpaikka, elin-, asuinpaikka. | Vakinainen, väliaikainen o. Hiekkaranta oli lasten mieluisin o. Valitsi Helsingin o:paikakseen. Käydä katsomassa entisiä o:paikkojaan. Kalojen kutu- ja o. Määrittää aluksen o. **-piiri** *s.* Lapsuutemme ja nuoruutemme o. **-puku** *s.* arkipuku. **-seikka** *s.*, us. *fil.* asiantila. | Sellainen o. kuin "lumi on valkoista". **-sij|a** *s.* **1.** olo-, olinpaikka. | Kesäiset o:amme. Siirtyä uusille o:oille. Vasemmassa peränurkassa oli ihmisten makuulava, oikeassa ovinurkassa oli o:ansa eläimillä. **2.** *kiel.* paikallissija, joka ilmaisee oloa jssak (vastaa kysymykseen "missä"), esim. inessiivi, adessiivi; vrt. ero-, tulosija.

olosta|a[2] *v. harv.* = seur. | -- toisekseen oli hänen häpeä peräytyä ja ruveta o:maan muiden ihmisten seurassa PÄIVÄR.

olostel|la[28] *frekv.v. harv.* -u[2] *teonn.* (< ed.) oleilla, oleksia. | Nousimme siinä maihin, o:len ja liikkuen -- niin ääneti kuin suinkin I.K.INHA.

olostua[1] *v. harv.* mukautua t. sopeutua oloihin, oleutua, tottua, kotiutua. | O. huonosti rintamaoloihin.

olosuh|de *s.* **1.** asian-, asioiden tila, tilanne. | Korvaukseen oikeuttava o. Rikkoutuneen o:teen palauttaminen ennalleen LK. Jos jossakin o:teessa, joka on kaupparekisteriin merkitty, tapahtuu muutos, -- on siitä tehtävä ilmoitus LK. -- hän ikään kuin riensi uutta o:detta kohti U.KARRI. — Vars. **2.** *mon.* asioiden tila, olot, asiat, asianhaarat; konjunktuurit. | Paikalliset, valtiolliset, ulkonaiset o:teet. Vallitsevat o:teet. Suotuisat o:teet. Kosteissa o:teissa sieni kasvaa hyvin voimakkaasti. Elää ahtaissa, säälittävissä o:teissa. Järkyttävissä o:teissa tehty itsemurha. Tällaisten o:teiden vallitessa. O:teiden pakosta. Potilas voi o:teisiin katsoen hyvin. Vallitsevia o:teita vastaamaton palkka. — *Yhd.* kenttä-, rintamao:teet; kasvu-, kilpailu-, koe-, käyttö-, puinti-, voiteluo:teet; normaalio:teet.

olo|tapa *s.* Kotosalla olevat eläimetkin, vaikka eivät pyhästä mitään tiedä -- kumminkin o:tavallaan ikään kuin vastaavat ihmisen tunnelmaan SILL. **-til|a** *s.* **1.** tila, jossa jk on; vars. *fys.* olomuoto; tila, olosuhteet, olot. | Aineen jähmeä, nestemäinen ja kaasumainen o. — Hirvi vapaassa o:assa. Taloudellinen o. Lakien vastainen o. Tämä o. jatkui vuosikymmeniä. Kuoleman jälkeinen o. Tuntea o:ansa miellyttäväksi, vapautuneeksi. **2.** olo-, olinpaikka, -sija. | Ohjaajan ja matkutajien o:ana autossa on kori. Kesäisillä o:oillamme Hartolassa. Renki on juro, istuu väkivaltaisesti o:aansa hakeva tukka silmillä H.VÄLISALMI.

olov|a[13] *a.*, vars. *kansanr.* rehevä, runsas, oleva. | O:illa oksillansa, / leveillä lehvillänsä / [tuomi] peitti päivän paistamasta KANT.

oltav|a[13] *partis.* **1.** selvästi verbaalisessa tehtävässä, ks. olla. **2.** *s:sesti*, tav. *mon.*, yl. vain *nom.* olotila, olenta, olot. | Meillä oli hauskat, kaikin puolin hyvät o:at 'meidän oli hauska [jne.] olla'. Pojille tuli kuumat o:at. Siellä ei ole helpot, kehuttavat o:at. -- tytön oli vaikea o. KIANTO. Eevantytär se on tämä Eveliinakin, liiankin korea tytär näin kehnoissa o:issa KARHUM.

oltermanni[1] *s. hist.*; *rinn.* older-. **1.** ammattikunnan esimies l. vanhin, ammatinvanhin. **2. a.** Kaupungin o. 'eräs porvariston valitsema luottamusmies'. **b.** kylänvanhin. **-n|sauva** *s. hist.* kylänvanhimman arvonmerkkinä ollut sauva, johon kaikkien kylänvanhimman valinneiden talojen puumerkit t. nimet oli veistetty.

oluen|juoja *s.* Erittäin on sonnanluojat, erittäin o:juojat SL. **-juonti** *s.* **-myynti** *s.* **-panija** *s.* O:t ja viinankeittäjät. **-pano** *s.* O:n päätehtävät ovat maltaiden valmistus ja paahtaminen, vierteen teko, keittäminen humaloiden kanssa ja käyttäminen. **-teko** *s.* **-tiputtaja** *s. kans.* tiltaltti, tynnyrilintu. | "Tilk tilk tilk!" pilputtaa o. LEHT. **-valmistus** *s.*

olu|nen[93] *dem.s.*, tav. *mon.* < olut. | -- silloin vietetään häät ja juodaan Kuitiassa o:sia, — hei vain! IVALO. Käydä o:silla (ark.) 'olutta juomassa'.

olu|t[73] *s.* (yks. partit. vars. *runok.* myös oltta, *murt.* mon.-vartalo joskus oluvi-). **1.** maltaista, humaloista ja vedestä valmistettu väkevä mallasjuoma, jonka alkoholipitoisuus on vähintään 1,4 painoprosenttia; vrt. kalja, pilsneri, sahti, taari. | Ruskea, vaalea, tumma o. I, III luokan, (puhek.) yhden, kolmen tolpan o. Väkevää, kuohuvaa o:tta. Lasi(llinen), kolpakko, pullo, kori o:tta. O:en valmistus, pano. Laskea tynnyristä o:tta. Juoda o:tta. Ostaa, tilata o:tta. Humaltua, päihtyä o:esta. Antaa rahansa mennä o:een. Kun on o:tta, niin on ystäviä SL. Ohrasta o:en synty, / humalasta julkijuoman KAL. — *Yhd.* koti-, tehdas-, vientio.; astia-, pullo--, tynnyri-, varasto-o.; joulu-, pöytäo. **2.** annos (lasi, kolpakko, pullo, harvemmin kori) olutta. | Ateria o:ineen. Tilata yksi o., kaksi o:tta, kolmet o:et. -- jäivät istumaan pöytänsä ja oluviensa ääreen PAKK.

olut|astia *s.* **-haarik|ka** *s.* Istua, tarinoida o:an ääressä. Kallistelivat o:oita. **-hiiva** *s.* oluen ja kaljan valmistukseen käytetty hiiva, panimohiiva; vrt. viinihiiva. **-humala** *s.* oluen aiheuttama humala. **-ilta** *s.* illaksi järjestetty oluenjuontitilaisuus. | Makkara- ja o. **-juhla** *s.* juhla, jossa juodaan olutta. **-juusto** *s. ruok.* vars. ennen porvariskodeissa ja herraskartanoissa käytetty lämmin (ilta)juoma, joka valmistetaan sekoittamalla kiehuvaa maitoa ja kiehuvaa olutta t. kaljaa, jolloin maito osaksi juustoutuu. **-kannu** *s.* Kulauttaa o:sta. O:t kiertelevät. **-kapak|ka** *s.* -- hän oli siellä o:assa ryypiskellyt erään hampuusin kanssa ja rahojaan kerskunut ALKIO. **-kauppa** *s.* **-keitto** *s. ruok.* **-kiulu** *s.* -- kuohuvan o:n ääressä ja tervaisen päreen loimottaessa, kertoilemme iloisia satuja ja tarinoita KIVI. **-kolpakko** *s.* Vaahtoava o. **-kori** *s.* 25 pullon o. **-kuski** *s. ark.* olutkuorman ajaja. **-lasi** *s.* **1.** oluenjuontilasi. **2.** lasillinen olutta. | Joi o:n toisensa jälkeen. **-maha 1.** *s.* paljosta oluenjuonnista lihonut vatsa. **2.** *a.* = seur. — Tav. *s:sesti.* -- asemalla tunki vaunuun eräs o., ainakin toista metriä leveä äijä HEPOR. **-mahainen** *a.* O. baijerilainen. **-makkara** *s.* nakkimakkaran kaltainen, mutta sitä isompi makkara. **-myymälä** *s.* **-naama 1.** *s.* paljosta oluenjuonnista punoittava naama. **2.** *a.* = seur. — *S:sesti.* Kauppias N. N., turpea, punasilmäinen o. **-naamainen** *a.* Lihava, o. pösö. **-oikeus** *s.* (ravintolan) oluentarjoiluoikeus. **-panimo** *s.* **-pullo** *s.* **1.** pullo, jossa olutta pidetään. | Tyhjiä o:ja. **2.** pullollinen olutta. | Siemaisi o:n yhdellä henkäyksellä. **-puolik|as** *s.* puolipullo l. puolikas olutta. | -- pistäytyi aseman ravintolassa saamassa henkipitimikseen voileivän ja o:kaan TIITUS. **-puoti** *s.* **-ravintola** *s.* **-risu** *s. ark.* olutkori. **-sarkk|a** *s.* Istua o:ojen ääressä. **-seideli** *s.* olutkolpakko. **-sydän** *s.* paljosta alkoholinkäytöstä rasvoittunut sydän. **-tehdas** *s.* Olut- ja kaljatehdas. **-tehtailija** *s.* **-teollisuus** *s.* **-tuopp|i** *s.* Tinainen o. Vaahtoava o. Tyhjennellä, kallistella o:eja. **-tupa** *s.* olutkapakka, krouvi, kellari. | Baijerilainen o. Entisaikojen olut- ja viinituvat. **-tynnyri** *s.* **-varasto** *s.*

olv|i[4, 8] *s.*, vars. *leik.* (taipuu tav. olvin, olvia) ja *vanh.* ja *runok.* (taipuu olven, olvea) olut. | O. juomista jaloin SL. Mennääs, pojat, o:ille! Viikko häitä hankittihin, / pantiin o:et, leivät lestiin LEINO. -- he istuivat krouvissa hyvän tiiman ja nauttivat o:esta ja rasvaisista piiraista TALVIO.

olvi|haarikka *s. vanh.* ja *runok.* Totta nyt yhden o:haarikan tyhjentää ennätät! KALLAS. **-tuoppi** *s. vanh.* ja *runok.* -- Timoteus istuu vartijana kivääri kädessä ja o. vieressä KIVI. **-tynnyri** *s. vanh.* ja *runok.* -- riemu ylimmillään jatkui aamuyöhön, / nurkkaan lensi o:stä tappi LARINK.

olympiadi[4] *s.* muinaisessa Kreikassa Olympian juhlien välinen neljän vuoden ajanjakso; nyk. olympiakisojen välinen, tav. neljän vuoden ajanjakso. | O. 1920—24.

olympia- *urh.* = olympialais-, jota vars. ennen käytettiin samassa merk.-tehtävässä. **-edustaja** *s.* Suomen o:t. **-edustu|s** *s.* O:ksemme pikaluistelussa. **-ehdok|as** *s.* O:kaiden karsintakisat. **-elokuva** *s.* olympiakisoista tehty elokuva. **-ennätys** *s.* olympiakisojen ennätys. | Uusi o. 1500 metrillä. **-fanfaari** *s.* olympiakisoissa soitettava fanfaari. **-hiihtäjä** *s.* **-hymni** *s.* olympiakisojen avajaisissa (ja lopettajaisissa) esitettävä hymni. **-innostu|s** *s.* Koko kansa oli voimakkaan o:ksen vallassa. **-joukkue** *s.* O:en valitseminen. Suomen o. Tukholman stadionilla v. 1912. **-juoksij|a** *s.* O:oiden katselmus. **-karsin|ta** *s.*, tav. *mon.* Kymmenottelijoiden, melojien o:nat. Jäi o:noissa 4:neksi. **-kassa** *s.* = olympiarahasto. **-katsastu|s** *s.*, tav. *mon.* Nyrkkeilijäin o:kset toukokuussa Helsingissä. **-katselmu|s** *s.* Painonnostajien o:ksessa saavutti I. uuden Suomen ennätyksen. **-kaupunki** *s.* kaupunki, jossa olympiakisat pidetään. **-keräys** *s.* varojen keräys olympiakisojen t. olympiaedustajien matkan rahoittamiseksi. **-kesä** *s.* O. 1952. **-kilpailu** *s.* **-kis|at** *s. mon.* suuret kansainväliset urheilu-(ja taide)kilpailut, joita pidetään tav. joka neljäs vuosi kansainvälisen olympiakomitean kulloinkin määräämässä paikassa, olympialaiset. | Ensimmäiset o. pidettiin Ateenassa 1896. Berliinin o. O:ojen ohjelma, osanottajat, voittajat. Pariisin o:oissa Paavo Nurmi voitti kolme kultamitalia. **-komitea** *s.* Suomen o. Kansainvälinen o. **-kul|ta** *s. ark.* olympiakisojen kultamitaleista. | Tanska jäi osattomaksi o:lasta. **-kun|to** *s.* Keihäänheittäjämme o:nossa. **-kuume** *s.* olympiainnostus. **-kylä** *s.* olympiakisojen osanottajien majoittamiseksi

varsinaisen olympiakaupungin ulkopuolelle, esim. jhk sen esikaupunkiin rakennettu asuntoryhmä, -yhdyskunta.

olympialai|nen[93] **1.** *a.* tav. par. olympia-, olympiakisojen. | O:set kisat. O. kaksintaisteluammunta. O. ennätys, komitea. **2.** *s. mon.* olympiakisat. | Pariisin o:set. O:sten keihäskilpailun mitalimiehet. O:sten pääsylipuilla vilkas kysyntä. — *Yhd.* kesä-, talvio:set; šakki-, ylioppilaso:set.

olympialais- nyk. tav:mmin olympia-.

olympia|leiri *s.* **1.** vrt. olympiakylä. **2.** olympiaehdokkaiden valmennusleiri. **-lippu** *s.* olympiakisojen tunnuslippu, jossa on maanosien symboleina viisi eriväristä rengasta, rengaslippu. | Ammutaan kunnialaukaus, o. kohoaa salkoon. **-luistelija** *s.* Norjan o:t. **-luistelu** *s.* **-luokka** *s.* O:a oleva uimari. **-maraton** *s.* O:in voittaja. **-matka** *s.* Urheilijoittemme o:n rahoittaminen. **-meloja** *s.* **-melonta** *s.* **-merkki** *s.* olympiakisojen osanottajan merkki; olympiakisojen rahoittamiseksi myyty rintamerkki; olympiakisojen johdosta liikkeelle laskettu erikoispostimerkki. **-mie|s** *s.* olympiakisojen (mies)osanottaja. | Mäenlaskun o:het hyppäävät tänään Herttoniemessä. **-mitali** *s.* olympiakisojen palkintomitali: kulta-, hopea- t. pronssimitali. **-nyrkkeilijä** *s.* **-nyrkkeily** *s.* **-ohjelma** *s.* Naisten o:a laajennetaan. **-paini** *s.* **-painija** *s.* **-palkin|to** *s.* Ainoat o:noille päässeet nyrkkeilijämme. **-poik|a** *s.* olympiakisojen (mies)osanottajista. | O:iemme lähtövalmisteluja seuraamassa. **-pu|ku** *s.* Suomalaisten sinivalkoiset o:vut. **-purjehdus** *s.* **-pyöräily** *s.* **-päivä** *s.* Kesän 1936 jännittävät o:t. **-rahasto** *s.* olympialaisten rahoittamiseksi t. olympiaedustajien matkakuluihin tarkoitettu rahasto. | Lahjoituksia o:on. **-ren|gas** *s.* O:kaat 'olympialipussa ym. eri maanosien symboleina olevat viisi eriväristä rengasta'. **-sankari** *s.* Suomen suurin o. Paavo Nurmi. Keihäänheiton o:t. **-soihtu** *s.* vrt. olympiatuli. **-stadion** *s.* **-talv|i** *s.* O:ena 1932. **-tuli** *s.* symbolinen tuli, joka olympiakisojen ajan palaa olympiastadionilla ja joka tuodaan Olympian stadionilta Kreikasta. **-tunnelma** *s.* O:a Los Angelesissa. **-uimari** *s.* **-urheilija** *s.* O:imme vastaanotto satamassa. **-uuti|nen** *s.* Viimeiset o:set. **-vala** *s.* eri maiden osanottajien olympiakisojen avajaisissa yhteisesti vannoma lippuvala. **-valin|ta** *s.*, tav. *mon.* Yleisurheilun o:nat Helsingissä heinäkuun 11—12 päivinä. **-valmennus** *s.* olympiaurheilijain valmennus. **-valmentaja** *s.* olympiaurheilijain valmentaja. **-vieras** *s.* tav. olympiakisoihin saapuneista (ulkomaalaisista), nimenomaan katselijoista, turisteista. **-voimistelija** *s.* **-voimistelu** *s.* **-voittaja** *s.* 500 m:n luistelun o. Verner Järvinen, ensimmäinen suomalainen o. **-voit|to** *s.* Paavo Nurmen o:ot. **-vuosi** *s.* vuosi, jolloin olympiakisat pidetään. | O. 1952.

olympolai|nen[93] **1.** *a.* ja *s.* muinaiskreikkalaisten mytologiassa: Olympokseen kuuluva; Olympoksen asukas, vars. taivaan jumala;)(manalan jumala. | - - kantaen sydämessään leppymätöntä vihaa ylijumalaa ja o:sia vastaan KOSKENN. **2.** *a. kuv.* jumalainen, ylhäinen, ylevä, ihana. | O. rauha. [Runeberg] joka o:sesta korkeudestaan ehtymättömällä myötätunnolla ja rakkaudella katsoi alas pienimpiin veljistään KOSKENN. Nykyäänhän sillä [liberalismilla] moni käsittää politiikkaa, joka jonkinlaisella "o:sella viileydellä" suhtautuu valtiollisiin ja yhteiskunnallisiin uudistusrientoihin AK. — *Leik.* Oikea savolainen kalakukko on muuten kukkojen kukko, ihan o:sta ruokaa AK.

om. *lyh.* omistaja. | Ori "Virkku", om. T. Korpela.

oma[11] *a.*, us. pron:n luonteinen.

I. varsin. käyttöä, jolloin "oma" attr:na ollessaan on a:nen, mutta muulloin yleensä s:nen, tav. poss.-suff:llinen t. gen.-attr:n määrittämä. *Runok.* joskus a:senakin poss.-suff:llinen: - - isä poikansa o:nsa / löi tasaksi tanterehen LEINO. — Huom. erityisesti juuri mainitun, toistettavan s:n korvaaminen s:sella "oma" sanalla: Otti tytön käden o:ansa [pro käteensä]. Lainaapa vähän kynää, kun o:ni [pro minun kynäni] on jäänyt kotiin. - - kun taimet jo ovat kasvunsa lopettaneet, sammalvarret jatkavat o:ansa AK. — Attr:na gen.-attr:iin rinnastettaessa "oma" voi olla joko a:nen tai s:nen: O. ja koko suvun häpeä. - - kukin o:sta ja toistensa puolesta LK. Välistä minun täytyy ihailla sekä o:ani että teidän hillitsemiskykyä TALVIO. Sinä saat suudella minua korvaukseksi o:stasi ja lasten puolesta AK. — Us. "oma" tähdentävästi vain vahvistaa ilmausta: Sen opetti o. äitini. Esitän asian N:n omilla sanoilla. — Huom. myös, että a:sta "oma" sanaa käyt. yleisk. "itse" pron:n asemesta, milloin tämä olisi poss. gen.attr:na: Tämä on o. kirjani [ei: itseni kirja]. Ks. itse **B.3.**

1. selvästi poss. merk:ssä: jkn, jnk (itse, yksinään) omistama t. hallitsema, jklle, jllek (itselleen, yksin) kuuluva. **a.** varsinaisesta omistussuhteesta. | Jkn o. kello, nukke, talo, karja. O. puku, o:t vaatteet [myös leik.)(ilta-, juhlapuku, joka us. on lainattava]. O. koti. O. huoneistomme. O:n peltoni, heidän o:n peltonsa antimet. Perheenäiti, jolla ei ole o:a ompelukonetta. Hänellä on o. kirja, o. kirjansa. Kirja on Liisan o., o:ni. Kenen o. tämä on? Ottaa, lunastaa jk o:kseen. Sanoa, luulla jtak o:kseen. Saat sen ihan o:ksi, o:ksesi. Pitää jtak o:naan. Kun - - syyllisellä on o:nansa luvattomasti valmistettua - - tavaraa LK. — Eril. sanontatavoissa ja sananlaskuissa; ks. merk:tä ao. s:ien kohdalta. | Päästä o:n katon alle. Pistää jalkansa o:n pöydän alle. Liata o. pesänsä. Lakaise ensin o. kynnyksesi [t. o:n ovesi edusta]! SP. Kaivaa o:a hautaansa. O:t koirat purevat. O. löytty, vieras varastettu SL. **b.** jkn, jnk osista ja ominaisuuksista. | O:t hampaat; us.)(tekohampaat. Pitää jkn kättä o:ssaan. Pilkkaa toista, vaikka ei o. vartalonsakaan kovin kehuttava ole. Moottorin o. polttoainesäiliö. — Auton o. paino. Puun o. väri. Ruumiin o. lämpö. Marjojen säilytys niiden o:ssa mehussa. Raueta o:an mahdottomuuteensa.

Hämmästyin itsekin o:a kiihkeyttäni. — Eril. sanontatavoissa; ks. merk:tä ao. s:ien kohdalta. | Tuntea jk omissa nahoissaan. Pilkka sattuu o:an nilkkaan. Kuinka näet rikan, joka on veljesi silmässä, mutta et huomaa malkaa o:ssa silmässäsi? UT. O. suu on lähempänä kuin kontin suu SL. O. suu tikanpojan surma SL. c. eräissä yhteyksissä jnk (täydellisessä vallassa, alaisuudessa olemisesta t. vastaavasti sellaiseen asemaan joutumisesta. | Olla, virua, sairastaa vuoteen, sängyn o:na 'vuoteessa sairaana, liikuntakyvyttömänä'. Joutua liekkien o:ksi 'joutua tulen valtaan, palaa poroksi'. Kurjuuden, turmion, kadotuksen o. Palaa heti tai olet kuoleman o.! -- älä jätä ainoatakaan henkeä eloon, vaan vihi ne tuhon omiksi VT. — *Erik.* ihastuneisuudesta, lumoutuneisuudesta. | Lappi otti meidät heti o:ksensa. -- niin pian kuin seisomme alhaalla [kosken partaalla olevalla] lavalla, ottaa Imatra o:kseen AHO.

2. eri yksilöiden välisestä yhteenkuuluvuussuhteesta. a. perhe-, sukulaisuus-, ystävyystms. suhteesta. | O:t vanhempani. Sen opetti o. äitini. O:t ja vieraat lapset. O. perhe, suku, väki. Tehdä jtak omin väin, omissa väissä. O:a palkkaväkeä oli ainoastaan renki ja piika. O:t ystävämme. — Hellitellen vanhempien ja lasten sekä yleisemminkin miehen ja naisen (rakastavaisten, aviopuolisoiden) välisestä suhteesta. | O. äitini! Rakas o. lapseni. Äidin o. poju. O. kultani. Ikuisesti o:si. Kosia jkta o:kseen. Ei saanut Eevaa o:kseen. b. kuuluvuudesta jhk laajempaan yhteisöön, esim. kansaan, puolueeseen, jnk seudun asukkaisiin, jnk työpaikan työntekijöihin tms., taikka myös jnk aikakauden ihmisiin. | O. kansamme. Naida o:sta säädystään. Rouva Lahtinen, o:a sukua (*lyh.* o. s.) [= syntyään] Peltola. O. puolue, [urheilu]joukkue. Omia pitäjäläisiä. Maalaisväestö tunsi ruotusotamiehet omikseen. -- suuret miehet oikeastaan ovat kaikkien kansojen omia AHO. — O. maa, kylä, kaupunki. O:n puolen väkeä. Oltiin jo omilla vesillä. Sitä omempi on kotiseutu, kuta tutumpi on sen entisyys ja nykyisyys A.M.TALLGREN. O. koulu. Onhan meillä o. yliopisto. O:n [asuin]talon pojat. Eduskunta valitsee o:sta keskuudestaan puhemiehen. — O:n aikansa lapsi. O:n aikakauden arvostelu.

3. yksilön, vars. henkilön, itsenäistä asemaa, aktiivisuutta tähdentämässä. a. ilmaistaessa, että jku, jk nimenomaan itse, henkilökohtaisesti, toimii, tekee jtak. | Nähdä jtak omin silmin, kuulla omin korvin. Olen kuullut sen hänen o:sta suustaan. Omin käsin, o:lla kädellään. O:n käden oikeus. Poistui elämästä o:n käden kautta. Ei jaksa omin jaloin liikkua. Omin voimin, omin neuvoin. Ajatella omilla aivoillaan. Sotaa käytiin kuninkaan o:lla johdolla. Minä uskon, etten minä voi o:sta järjestäni enkä voimastani uskoa Jeesukseen Kristukseen, Herraani, enkä tulla hänen tykönsä KATEK. — Pudota o:sta painostaan. Asiat kehittyivät o:lla painollaan. Huuto, kapina yltyy o:sta voimastaan. — *Erik.* Olla o. suutarinsa 'suorittaa itse tarpeelliset suutarintehtävät, korjata itse jalkineensa'. b. muista riippumaton, itsenäinen, vaikutteista vapaa. | Seistä omin jaloin [elämässä, maailmassa]. Päästä taloudellisesti omille jaloilleen. Ottaa ohjat omiin käsiinsä. Pitää o. päänsä. Tehdä jtak o:n päänsä t. mielensä mukaan, omin päin, omin nokin. O:sta halusta, tahdosta. Omin luvin t. lupinsa. Se on o:ssa vallassani. Mennä omia menojaan. Kulkea o:a suuntaansa, tietään. Olla omilla teillään. Elää o:a elämäänsä, omissa maailmoissaan. Olla t. elää omissa oloissaan, hoteissaan. Jättää jk, jäädä o:an oloonsa, rauhaansa, omiin hoteisiinsa. Jäädä o:n onnensa nojaan. Astella omia aikojaan. Minä heräsin omia aikojani lintujen lauluun SILL. — *Erik.* Olla o. herransa 'määrätä, päättää itse asioistaan, olla riippumaton muista'. c. muille kuulumaton, yksityinen, henkilö-, omakohtainen. | Ostaa jtak o:lla rahallaan. Pankin o:t ja talletusvarat. Olla o:ssa ruoassa, omissa leivissä [ )(esim. talon ruoassa]. Tehdä o:a työtään [ )(yhteistä t. työnantajan teettämää työtä], jtak o:lla ajallaan. O:an käyttöön tarkoitettu. Antanut omia konsertteja. Se on o. asiani [ )(yhteinen, myös muille kuuluva asia]. Ottaa jk asia o:kseen. O. etu, hyöty, paras. Viljaa vain omiksi tarpeiksi. O. vahinko, tappio. O. syysi [on], että --. O:tta syyttään, o:tta ansiottaan. Pitää jtak o:na ansionaan. Pitää jk asia o:na tietonaan, jk tieto o:naan. Annoin hänen jäädä o:an uskoonsa. Olla omissa ajatuksissaan. O:sta kokemuksesta. O:sta puolestani, o:lta osaltani. O:sta kohden t. o:sta takaa. Ei ollut edes perunoita o:sta takaa. Tehdä jtak omissa nimissään t. omiin nimiinsä, o:an laskuunsa. Arvaa o. tilasi, anna arvo toisellekin SL. -- o:t ylpeiltävänsä pitää olla köyhälläkin SILL. — Eril. sanontatavoissa; ks. merk:tä ao. s:ien kohdalta. | Pelata, puhua o:an pussiinsa. Jkllä on o. lusikka keitossa, liemessä, o. lehmä ojassa. d. jonka jku, jk itse on saanut t. saa aikaan, on tehnyt t. tekee; jkn, jnk itsensä aikaansaama, aiheuttama, suorittama, tekemä t. valmistama. | O:t jäljet. Ihailla omia töitään. O. elämäkerta. Lönnrotin o:t virret. Ori oli isännän o. kasvatti — O:a työtä. Omin toimin. Ellei sovintoa riitapuolten o:sta toimesta saada aikaan. O:sta aloitteestaan. O. viljely, hoito. Tilan ollessa o:ssa nautinnassa. Jäi jo nuorena o:n huolenpitonsa varaan. -- ennen kuin o. vastahyökkäys aloitettiin. O. apu paras apu SL. O. vanhurskaus 'itsensä vanhurskaana pitäminen, itsevanhurskaus'. O. kiitos, kehu [= itsensä kehuminen] haisee SL. — O. vekseli (liik.) 'jossa asettaja itse on maksajana, kuiva vekseli'. O. hinta, ks. ↓. — Kuunnella o:a ääntään. Esitän asian N:n omilla sanoilla. Oppilaat saavat kertoa läksyn omin sanoin 'vapaasti, oppikirjan sanamuotoa tarkasti noudattamatta'. O:lla valollaan loistavat tähdet. — *Erik.* agenttipartisiipin ohella. | O. tekemäni pöytä, o. keksimäni juttu. Emän-

nän o:t kutomat vaatteet. Eli o:ssa tekemässään metsäsaunassa. -- on o. antamanne pyssy tää *MANN. -- nämä todisteet ovat o:t esiintuomani E.N.SETÄLÄ. — Samoin: -- hissi vielä on siinä luultavasti o:lta jättämältäni SILL.

4. muusta t. muista selvästi eroava, erityinen. **a.** itsenäisen kokonaisuutensa muodostava, erillinen, itsenäinen. | Muodostaa o. kokonaisuutensa. Kylä on o. pieni maailmansa. Elimäki erotettiin o:ksi seurakunnakseen v. 1863. Kustakin tulipesästä on o. itsenäinen savukanava ulkoilmaan. O:n lukunsa ansaitsisi, vaatisi --. Muodostaa aivan o:n kysymyksensä. Jokaisella soluryhmällä on o. toimintaalansa. **b.** erilainen kuin muu(t), jklle, jllek erityisesti kuuluva t. ominainen, nimenomainen, vasituinen, spesiaalinen, luonteenomainen, tunnusmerkillinen, karakteristinen. | Laskiaisella on o:t ruokansa. Tuli joulu omine askareinensa. Jokaisella on o:t tapansa, huolensa, hyvät ja huonot puolensa. Outoudella on o. viehätyksensä. Sodalla on o. moraalinsa. Eukko veisasi o:lla nuotillansa. -- pöydällä puhui o:a kieltään puolitiehen juotu vesisekoitus lusikoineen SILL. Eiköhän siellä ole o:t hauskansa siellä Kierikkalassakin SILL. — Selitti asian o:lla laillaan, o:lla tavallaan. O:lla tavallaan kaunis, kiintoisa. On aivan o:a **luokkaansa. Jättää jk o:an** arvoonsa. — Vars. esteettisessä kielenkäytössä myös sup:ssa. | Omimmalla alallaan N.N. on etsaajana. Runoilijan omimman äänen kuulemme epilogissa "Juhannusyö" VILJANEN.

5. eräissä kiinteissä yhteyksissä. **a.** *oma itse* ks. itse B.2—4. | Olla o. itsensä. Tehostaa o:a itseään. Uskollinen o:lle parhaalle itselleen. Mutta nyt oli vanhaemäntä yksin — tai kahden kesken o:n vanhan itsensä kanssa SILL. — *oma minä* ks. minä III.2.a. | O:n minän vaatimukset. Tunsi o:n minänsä pirstoutuvan. Helposti loukkaantuva o. tärkeä minämme. **b.** *olla omansa* t. *omiansa (jksik, jhk* t. *jllek)* sopia, soveltua jksik t. jhk, olla jksik t. jhk "kuin luotu". | Hän on o:nsa opettajaksi. Se on siihen o:nsa, omiaan. Tunnelma oli erinomaisesti omiaan kummituskertomuksille J. SAULI. — Määräyksenä III inf:n ill. | Sinä oletkin o:si, omiasi esittämään rakastajan osaa. Kilpailu on omiaan alentamaan [= kilpailulla on sellainen luonne, että se alentaa] hintoja. Tieto, joka ei ainakaan ollut omiansa tunnelmaa kohottamaan. Joka vapauttansa väärinkäyttää, on o:nsa sen menettämään LK. — *Harv.* määräyksettä. | Menköön vaan kaupunkiin. Siellä se on o:nsa TALVIO.

II. *s:sesti.* **1.** henkilöistä: rakastetusta, omaisista, ystävistä, puoluelaisista, oman maan kansalaisista yms. | O:ni! Kirjoittaa kirje o:lleen. Omistani ja omilleni [teoksen nimi] SILL. Palata omiensa luo. Joutua omiansa vastaan. Toivoa voittoa omilleen. Omistaan eksynyt lintu. — Herran o:t. -- sä olet läsnä omias / ja lupaat heitä korjata VK. Hän tuli omiensa tykö, ja hänen o:nsa eivät ottaneet häntä vastaan UT. Herra otti pois o:nsa. Piru vei o:nsa. **2.** omaisuudesta, tavarasta, varoista. | Vaatia o:nsa takaisin. Kyllä hänellekin näkyy toisen o. kelpaavan. Älä ota toisen o:a! Älä himoitse lähimmäisesi aviopuolisoa, palvelijoita, karjaa äläkä mitään, mikä on hänen o:ansa KATEK. -- kokosi kaiken o:nsa ja matkusti pois kaukaiseen maahan UT. — *Mon.* vars. varoista, pääomasta. | Tulla toimeen, elää omillaan. Päästä kaupoissa omilleen 'selviytyä kaupoista tappiotta'. Elää omistaan. Sai maksaa vajauksen omistaan. **3.** omista ajatuksista, mietteistä, (perättömistä) puheista yms. | Miettiä, tuumia omiaan. Elää omissaan. Puhua, panna, lasketella, pistellä omiaan. Akatkin olivat hetkiseksi herenneet omistaan ja kuuntelivat LEINONEN. Liitän tähän enemmittä omittani Yrjö Mäkelinin kirjoituksen ennustukselliset loppusanat AHO. **4.** ihmisen henkisestä, vars. hänelle luonteenomaisimmasta, itsenäisestä puolesta tms.; myös taiteilijan omasta panoksesta taideteoksen luomisessa. | Hän on o:ansa täynnä. -- ken omintaan ei kerran kieltänyt, / ken kalleintaan ei myönyt rovon hintaan! KOSKENN. Suomalainen kansanrunous todistaa -- mitä se [kansamme] on muilta oppinut, mutta samalla myös, mitä sillä on ollut omaa ominta E.N.SETÄLÄ. — [Murroskausi] jolloin tekijä sisäisesti horjui o:n ja vieraan välillä, varmaa suuntaa löytämättä TARK. Omintaan, persoonallisintaan hän on antanut niissä pienoisveistoksissa --, joita somistavat ylen hennot ja solakat henkilöhahmot L.WENNERVIRTA.

omaaja[16] *tek.* < omata. | Mestaruuden o. Päärinarvo ei enää anna o:lleen oikeutta olla äänioikeutettuna ylähuoneen jäsenenä.

oma-aloittei|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[95] *omin.* omasta aloitteesta, ilman ulkopuolista herätettä t. vaikutusta toimiva t. tapahtuva, itsenäinen, spontaaninen. | O:set yrittäjät. O. toiminta. Liian väsynyt tehdäkseen mitään o:sta. Asunnontarvitsijain o:suus. Mennä o:sesti tunnustamaan rikoksensa. Petteri on nelivuotias ja nakertelee ensimmäistä o:sta kaarnalaivaansa äidin patapuukolla KARHUM.

omaamat|on[57] *kielt.a.* < omata. | Tarpeellisia pohjatietoja o:tomat lukijat.

oma-apu[84] *s.*, vars. *tal.* (yleisk. par. ⌒) yksilöiden ja henkilöryhmien pyrkimyksestä tulla taloudessaan toimeen omin voimin ja neuvoin turvautumatta valtion t. muiden julkisten laitosten apuun. **-inen** *a.* O. toiminta. **-toiminta** *s.* Työväen o. terveyden edistämiseksi.

oma|ehtoinen *a.* -ehtoisesti *adv.* -ehtoisuus *omin.* omasta aloitteesta t. tahdosta, ilman näkyvää ulkopuolista syytä tapahtuva, omaaloitteinen, aktiivinen, spontaaninen, vapaaehtoinen, pakoton. | Nutaatio, kasvien o. taipumisliike. Lasten o:ehtoiset leikit. O. toiminta. Lähteä o:ehtoisesti maanpakoon. -- vasta vähitellen hän [Hegel] sitkeän o:ehtoisen muokkauksen kautta saavutti korkean henkisen tasonsa EINO KAILA. **-elämäkerralli|nen** *a.* autobiografinen. | Juhani Ahon o. muistelmateos "Muistatko —?" O:set muistiinpanot.

-elämäkerta[65] *s.* jkn itsensä omasta elämästään kirjoittama elämäkerta, autobiografia. **-etu|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* itsekäs, egoistinen; omahyväinen. | O. keinottelu. Toimia o:sesti. **-herätteinen** *a. sähk.* itse magnetoiva. | O. tasavirtageneraattori. **-hin|ta**[65] *s. liik.* (myös ⌒) hinta, jonka tavara maksaa sen tuottajalle t. myyjälle itselleen, omakustannushinta; vrt. hankinta-, myyntihinta. | Teollisuudessa o. yleensä vastaa valmistuskustannuksia. **-hyväi|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* itseensä ja aikaansaannoksiinsa tyytyväinen t. tällaista tyytyväisyyttä ilmaiseva, "omaa itseään" täynnä oleva, itsekylläinen, -tyytyväinen, (itse)tärkeä, itserakas, kopea, mahtava, pöyhkeä, ylpeä. | Ylpeä, o., ahdasmielinen ihminen. O. sokeus. O:set ja ylen suuret ajatukset omasta itsestä. Käyttäytyä o:sesti. Hänen sanoistaan kuulsi itsevarmuus ja o:syys. O. olet, itseesi olet tyytyväinen, itserakkauden iloa on sydämesi täynnä KOJO. **-ilmei|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* tyyliltään, sävyltään yksilöllinen, omaleimainen, -tyylinen. | O. sävellys, runo, tyyli.

omai|nen[63] **I.** *s.*, tav. *mon.* oman perheen jäsen, läheinen sukulainen. | Läheisiä o:siani. O:set ja tuttavat. Valokuva esittää jotakuta N:n o:sta. Hautaus tapahtui vain o:sten läsnä ollessa. — Oli Kokemäellä o:sissaan [= omaistensa luona, parissa] joulua viettämässä. -- joku kaupungista o:siin tuleva tehtaalainen SILL. — *Yhd.* kaupunkilais-, maalaiso.; lähio. **II.** *a.* **1. a.** läheisesti ed. käyttöön liittyen. | Et [ole] — niin vieras kuin muut, mutta et niin o. kuin isä ja äiti E.ELENIUS. Vai niin o:sia jo ollaan ja yhtä pesää, että sedätellään KILPI. Jokainen suomalainen räsyniekasta maaherraan asti oli hänelle jollakin tavalla o. SELMA ANTTILA. **b.** yl. tuttu, läheinen, oma. | Tämä oli jo ehtinyt tulla hänelle tutuksi kuin o. tie SILL. -- voimakkaammin kuin koskaan tunsimme jotakin uutta ja kumminkin niin tuttua ja o:sta nousevan ilmestyksen tavoin vastaamme kimaltelevista talvimaisemista AK. **2.** -sesti *adv.* -suus *omin.* gen:n määrittämänä: jllek ominainen t. tunnusmerkillinen, jnk tapainen t. kaltainen, -mainen, -mäinen; kirjoitetaan tav. ⌣ lyhyen, määräyksettömän määräyksensä kanssa. | [N.N:n] hurjan mielikuvituksen o:set etymologiat E.N.SETÄLÄ. Esimerkiksi pienessä sadussa ketusta ja karhusta on lähtökohta aivan eläinsatujemme o.: viekas kettu narraa tyhmän karhun kuoppaan TARK. — Vars. *yhd.* kansan-, rahvaano.; lapseno.; luonteen-, tavano.; aavistuksen-, haaveen-, haudan-, kohtalon-, kouristuksen-, kuoleman-, lain-, leikin-, näyn-, rauhan-, romahduksen-, sairauden-, sattuman-, surun-, taian-, tarun-, tunteen-, unelman-, vaiston-, vankilan-, väläyksen-, yllätykseno.; pitkän-, tutuno.; tunnuso.; erino.; nimen-, yksino. **III.** *a.* ja *s.* yhd:n jälkiosana: asian-, virano.

omais|piiri *s.* omaisten piiri. | Suppeassa o:piirissä. **-rakkaus** *s.* Erittäin lämmin o. vallitsi tämän -- perheen jäsenten kesken SILL.

omaisuuden|hoito *s.* **-jako** *s.* **-luovutus** *s.* **-luovutusvero** *s.* 1940-luvulla muutamina vuosina voimassa ollut, määräprosentteina omaisuudesta valtiolle suoritettu vero, jonka tarkoituksena oli varojen hankkiminen sodanvaaran t. sodan johdosta tapahtuneen omaisuudenmenetyksen korvaamista varten. **-siirto** *s.* **-yhteys** *s.* omistusjärjestelmästä, jolloin omistusoikeudet kuuluvat kahdelle t. useammalle henkilölle yhteisesti. | Aviopuolisoiden o.

omaisuudeton[67] *kar.a.* < seur. | O. työväenluokka.

omaisuu|s[65] *s.* **1.** tav. vain *yks.* se, mitä jku, jk omistaa l. mihin jklla, jllak on omistusoikeus, kaikki jkn, jnk omistamat esineet; vrt. (yksityistaloudellinen) pääoma, johon juridisesti ei lueta omaisuuteen kuuluvaa henkilökohtaista irtaimistoa (huonekaluja yms.), ja varallisuus, joka yl. käsittää sekä omaisuuden että velat, mutta jolla toisinaan tarkoitetaan vain ylijäämää, kun velat on vähennetty omaisuudesta; vrt. myös tavara(t), varat, kapitaali, rikkaus, maallinen (hyvä), mammona. | Irtain o. eli irtaimisto. Kiinteä o. eli kiinteistö. Jkn henkilön, suvun, kunnan, valtion o. Yksityinen, julkinen o. Perinnöllinen, peritty, hankittu o. Puhdas o. 5 miljoonan (markan) o. Kerätä, kartuttaa o:tta. Kokosi itselleen valtavat o:det. Ansaita o:tensa omalla työllään. Anastaa toisen o:tta. O:den hallinta. Menettää o:tensa. Jakaa o:tensa köyhille. Luovuttaa, jättää jtak jkn o:deksi. O:desta maksettava vero. Keisarista tuli kaikkien hengen ja o:den herra. Jokainen Suomen kansalainen olkoon lain mukaan turvattu hengen, kunnian, henkilökohtaisen vapauden ja o:den puolesta HALLITUSMUOTO. — *Yhd.* maa-, metsä-, rahao.; käyttö-, miljoona-, netto--, suur-, yhteis-, yksityiso. **2.** ed. merk.-ryhmään liittyvää erikoistunutta käyttöä. **a.** *leik.* isosta rahasummasta, irtaimistosta, tavaroista jne. | Se maksoi kokonaisen, pienen o:den. Sulloi maallisen o:tensa kahteen matkalaukkuun ja lähti. -- mustalaisrouva kantoi tänä iltana yllään kokonaista pikku o:tta KIANTO. **b.** muista jklle t. jllek kuuluvista, jkn t. jnk hallitsemista olioista t. asioista. | Lapset, kansakunnan kallein o. Tykkimyssyt olivat 1700-luvun alkupuolelle asti vain yläluokkain o:tena 'käytössä'. Maailmankirjallisuuden tuotteet ovat koko ihmiskunnan henkistä o:tta. Saattaa tutkimuksen tulokset suuren yleisön o:deksi. Ilmaus, joka on jäänyt vain runokielen o:deksi 'jota käytetään vain runokielessä'. — *Yhd.* kulttuurio. **3.** *vanh.* ominaisuus. | Enkö ole sekä kirjallinen että sotaisa? Kaksi o:tta, joiden yhdistys on naiselle ihastus suurin KIVI. **4.** ks. omainen II.2.

omaisuus|arvo *s.* Pankin hoitoon uskotut o:arvot, lähinnä arvopaperit. Tuli tuhoaa vuosittain suuria o:arvoja. **-bilanssi** *s. liik.* omaisuustase. **-erä** *s.* Kunnan suurimman o:n muodostivat maakiinteistöt. **-esine** *s. lak.* Pesän o:et. Panttina oleva o., esim. kiinteistö. **-kansa** *s. usk.* juutalaiset, israelilaiset, Israel, (Herran) valittu kansa. | Herran, Jumalan o. Sillä sinä [Israel] olet Herralle, Jumalallesi, pyhitetty

kansa; Herra, sinun Jumalasi, on valinnut sinut o:kseen ennen kaikkia muita kansoja, mitä maan päällä on VT. **-luettelo** *s.*, vars. *liik.* inventaari. | Liikkeen o. Turun linnan o. vuodelta 1563. **-os|a** *s. liik.* Omaisuus jakaantuu o:iin, jollaisia ovat raha, saatavat, tavarat ym. **-riita** *s.* **-rikos** *s. lak.* omistusoikeuteen kohdistuva rikos, varallisuusrikos, esim. varkaus, kavallus. **-ryhmä** *s.* Eri o:t. **-suhteet** *s. mon.* Yrityksen omaisuus- ja velkasuhteet. **-takaus** *s. lak.* sitoumus vastata välittömästi toisen velasta, reaalitakaus; vrt. henkilötakaus. **-tase** *s. liik.* liikkeen tms. tilasta laadittu yleiskatsauksellinen yhdistelmä, jossa toisella puolen on summittain esitettynä varat ja toisella puolen velat ja puhdas omaisuus, jolloin molemmat puolet päättyvät samaan loppusummaan, omaisuusbilanssi. | Yhtiön o:en loppusumma oli vuoden vaihteessa 883,4 mmk. **-til|i** *s. liik.* O:ejä ovat varatilit (kassa-, tavara-, velallistentili) ja velkatilit. **-vahin|ko** *s.* O:gon korvaaminen. **-vero** *s.* Tulo- ja o. 'valtiolle tulojen ja omistuksen perusteella maksettava vero'. **-verotus** *s.* Metsäverotus on yleensä tuotto-, tulo- tai o:ta. **-yhteys** *s.* = omaisuudenyhteys.

oma|kasvuinen *a.* käyttäjän, myyjän tms. itsensä kasvattama, kotikasvuinen. | O. pellava. Huoneessa haisi vahvasti o. tupakka. **-kehu**[84] *s.* tav. ⌒. **-keittoinen** *a.* käyttäjän, myyjän tms. itsensä keittämä, kotikeittoinen. | O. saippua, viina. **-keskei|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* itse-, minäkeskeinen, egosentrinen. | Nykyajan o:set ihmiset. | O:syys voi tulla sairaalloiseksi hermostuneisuudeksi. Omat sairaudet, omat teot, omien halujen tyydyttäminen täyttävät ihmismielen niin, että millekään muulle ei jää tilaa AK. **-keski|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* omassa keskuudessa suoritettava t. tapahtuva. | Jäsenten o. kilpailu. O:set sopimukset. **-kieli|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* myös: omankielinen. | O:set koulut. O. sivistys, kirjallisuus. Hottentottien o. nimitys on koikoin. [Vieraan kielen vaikutukset] voivat kadottaa ulkonaisen räikeytensä ja kätkeytyä o:syyden verhoon M.RAPOLA. **-kiitos**[84] *s.* tav. ⌒. **-kirjoittama** *a.* par. ⌒. **-kohtai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* jksta itsestään johtuva, johon jklla on oma itsenäinen osuutensa, jkn itsensä kokema t. suorittama, jkta itseään koskeva, jklle itselleen kuuluva, henkilö-, mieskohtainen, oma, yksityinen, persoonallinen, subjektiivinen. | O:set havainnot, kokemukset, tiedot. O:sesti tunnettua ja elettyä. Välitön ja o. suhde Jumalaan. Onko sinulla jotakin o:sta asiaa? Tutustua, ottaa osaa jhk o:sesti. Johti o:sesti rakennustöitä. Omistajan o. työskentely liikkeessänsä. Tarvikkeita o:sta käyttöä varten. Suorittaa itse kaikki o:set maksunsa. — *Lääk.* Oireet ovat joko o:sia l. subjektiivisia (esim. tuska, arkuus, vilunväristykset) tai ulkokohtaisia l. objektiivisia (esim. yskä, hengenahdistus).

omakoti[85] *s.* tav. pieni yhden perheen talo, jonka tontilla on tilaa pienelle puutarhalle. | Esikaupunkien omatkodit t. omakodit. Avustuksia työväestölle o:en rakentamiseksi. **-alue** *s.* Koskelan o. Helsingissä. Enso-Gutzeit oy:n o. **-asunto** *s.* **-asutus** *s.* **-kylä** *s.* **-laina** *s.* Tehtaan työläisilleen antamat o:t. **-liike** *s.* Varsinaiseen vauhtiin o. pääsi Suomessa maailmansodan jälkeen, kun valtio ja kaupunkikunnat ryhtyivät asuntopulan poistamiseksi edistämään omien kotien syntymistä niitä varten erityisesti järjestetyille esikaupunkialueille IT. **-palsta** *s.* **-rakennus** *s.* **-talo** *s.* **-toiminta** *s.* **-tontt|i** *s.* O:eja myytävänä kaupungin välittömästä läheisyydestä.

omaksu|a[1] *v.* **1.** ottaa t. hyväksyä omakseen jtak abstraktista (ei varsin. omistussuhteesta), ottaa käyttöön, ruveta käyttämään, harrastamaan, kannattamaan [tms.] jtak. | O. jk tapa, järjestelmä. Laki, jolla Suomi o:i kultakannan. Venäjälle siirryttyään tataarit o:ivat maanviljelyn pääelinkeinokseen. O. naapurikansan uskonto, kulttuuri. — O. jk käsitys, katsantokanta, periaate, päämäärä. Ennakolta o:ttu mielipide. Tahallisesti o:ttu asenne. Tuomas -- o:i vaistomaisesti itselleen jonkinlaisen käskijän aseman ALKIO. En -- tahdo o. itselleni kunniaa tulla nimitetyksi senaattorinvirkaan AHO. Tämä T. Itkosen esittämä ja Kaarle Krohnin o:ma selitys E.N.SETÄLÄ. — Koulun o:ma henki. Persoonallisesti o:ttu, aito ja lämmin uskonnollisuus. — *Erik.* tietojen, opitun omaksumisesta, sulattamisesta, henkiseksi omaisuudekseen saattamisesta: omia. | O. opetus, opittu. Varsinkin teki se nopea tempo, missä ranskalaiset huvinäytelmät esitettiin, vaikeuksia nuorelle teatterinystävälle, murhenäytelmät sen sijaan hitaasti ja tahdikkaasti edistyvine aleksandriinisäkeineen olivat helpommin o:ttavissa KOSKENN. — Harvemmin. | [Lyyrillinen sävy] jonka Runeberg tässä tapauksessa o:i runolleen AK. [Faust] käyttää [Margaretasta] puhuttelusanaa "kaunis neiti", o:en hänelle siten nimityksen, joka kuului vain jalosyntyisille KOSKENN. **2.** *harv.* tunnustaa t. hyväksyä omakseen. | Jos riitapuoli -- ei omaksu [= tunnusta sanomakseen] mitä [kuulustelussa] on kirjaan pantu, pidettäköön se totena, mitä Oikeus sanoo kannetuksi ja vastatuksi LK.

omaksuj|a[16] *tek.* Maataloudellisen edistyksen ensimmäisiä o:ia ovat Suomessa olleet kartanot IT.

omakustannuks|et[83] *s. mon. liik.* jklle, jllek itselleen jstak koituvat kustannukset, omat kustannukset. | Tuotteiden o. Sähkölaitoksen virranhinnat olivat 68 % o:ia suuremmat.

omakustannus|hinta *s. liik.* Myydä jtak o:-hintaan. **-laskelma** *s. liik.* **-laskenta** *s. liik.*

oma|kutoinen *a.* käyttäjän itsensä kutoma, kotikutoinen. | Yllään harmaa o. puku. **-kuva**[84] *s.* taiteilijan itse itsestään tekemä muotokuva. | Albert Engströmin o. vuodelta 1919. — Laajemmin: vastaavista kirjallisuuden tuotteista. | Sama pohjatunne tulee -- näkyviin elegiassa "Entiselle itselleni", lyyrillisessä omassakuvassa, jolle ihmeen havainnolliset lapsuudenmuistot antavat läheisen todistusvoiman VILJANEN. **-kyläläinen** *s.* = omankyläläinen.

-käti|nen *a.* -syys *omin.* asianomaisen itsensä kirjoittama, joskus piirtämä tms. | O. nimikirjoitus, kirje, kuitti. O:set hakemukset on lähetettävä osoitteella - -. Todistaa nimikirjoituksen o:syys. — Eerik XIV:n o:siä hiilipiirroksia. **-kätisesti** *adv.* omin käsin, itse (teon suorittajana ollen), henkilökohtaisesti. | Tehdä, rakentaa jtak o. O. allekirjoittamani todistus. Pesi lattian o. Kala, jonka hän o. oli järvestä nostanut. Puuttua o. asioitten kulkuun. — Us. *leik.* Revin paperin korkean o. - - korkeimman o. tarttui rehtori jäniksenkäpälään ja pyyhki takapuolenkin taulua puhtaaksi AHO. **-laatui|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* myös: omanlaatuinen. **1.** omaa erityistä laatuaan oleva, erityinen, erikoinen, erikoislaatuinen, -luonteinen, omaperäinen, omintakeinen, spesiaalinen; jilek luonteenomainen, ominainen, olennainen, tyypillinen. | O. koloristi Ellen Thesleff. Mentaliteetti, yksilön henkinen o:suus. Kansallinen o:suutemme. Isot, o:sen kauniit kukat. Jokaisella urkupillillä on varsin o. ja omavärinen äänensä. Elämme aikakautena, jonka pääpyrkimyksenä on - - tehdä tyhjäksi kaikki o:suus, valaa kaikki samaan kaavaan AK. — Us. poss.-suff:llisena. | Aivan o:sensa maalaus. Se oli o:sensa joulu. - - tunsi porstuassa sen hienon lemun, joka kussakin mökissä on o:sensa SILL. **2.** ed:een liittyvää käyttöä, jolloin enemmän t. vähemmän selvänä sivumerk.: epätavallinen, omituinen, outo, merkillinen, kummallinen, silmäänpistävä, originelli. | Buldogin o. ulkomuoto. Kerrassaan o. vaatetus. O:sella tavalla. O:sta menettelyä. O:set puheet. Hallituksen o. kannanotto. Hän käyttäytyy aina vähän o:sesti. **-laise|(nsa** *a.* = ed., vars. 1. | Sinä olet ihminen, o:si JOTUNI. "Tiedonantajalla" on tänään o. juhlasaarna silläkin päivän merkityksen johdosta AHO. **-leimai|nen** *a. kirjall.* -sesti *adv.* -suus *omin.* omailmeinen, yksilöllinen. | O. tyyli. **-lupainen** *a.* omin luvin toimiva t. tapahtuva. | Suuri koiraskontio oli tämä o. lehmän kaataja AK. **-maalainen** *s.* = omanmaalainen. **-mai|nen** *a.* = kotimainen. | O. maatiaishevosrotu. O:set tuotteet. O. tuotanto, kulttuuri, kirjallisuus. - - Lönnrotin tutkimukselle ja taiteelle avaama o. runosto R.KOSKIMIES. **-mallinen** *a.* (myös: omanmallinen) oman mallin mukainen. | O. villapusero. **-muotoi|nen** *a.* omaa erityistä muotoaan oleva. — Vars. *min.* Ne mineraalit, joilla eruptiivikivissä on oma muotonsa, siis kidehahmo säilyneenä, ovat o:sia l. idiomorfisia. **-muotokuva**[85] *s.* = omakuva. | Se o., joka välillisesti, tekijän tietämättä, piirtäytyy teoksen sivuilta KOSKENN.

oman|aikainen *a.* - - kalevalaisella runomitalla sepitettyä, mutta sisällykseltään o:aikaista runoutta, jota - - "talonpoikaisrunoilijat" tuottivat TARK. — Poss.-suff:llisena. | Kertoilla o:aikaisistaan kouluoloista. **-arvontun|to** *s.* oman arvon tunteminen, tietoisuus omasta arvosta. | Terve, oikeutettu, liiallinen o. Kansallinen o:tomme. O:non vaatimukset. Se ei sovi o:nolleni. **-arvontuntoi|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* Voimakas, o. henkilö. O:set sanat. **-kieli|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* tav:mmin omakielinen. | O. yliopisto, sivistys. - - vierasta sanaa älköön käytettäkö milloin yhtä hyvä (ja sen vuoksi parempi) o. on käytettävissä E.A.TUNKELO. **-kylä|inen, -kylä|läinen** *s.* (myös: omakyläläinen) oman kylän asukas. | Sekä o:läiset että pitempimatkaiset. **-kädenapu** *s. lak.* (myös: oman käden apu t. omankäden apu) lain yksityiselle henkilölle eräissä tapauksissa myöntämä oikeus hankkia itselleen oikeusturvaa omin neuvoin, ilman viranomaisen välitystä; vrt. seur. **-käden-oikeu|s** *s. lak.* (myös: oman käden oikeus t. omankäden oikeus) alkuperäisessä, ahtaassa merk:ssä rikos, jolloin jku yksityinen henkilö omin neuvoin hankkii itselleen sellaisen, oikeusjärjestyksen hänelle todella suoman edun, jonka saadakseen hänen olisi käännyttävä valtiovallan puoleen; laajemmassa merk:ssä yl. rangaistavana pidettävä omavaltainen menettely, josta ei muussa lainpaikassa ole säädetty ankarampaa rangaistusta; omavaltaisuus; myös = ed. | Kielletty, luvallinen o. Tehdä, käyttää, harjoittaa o:tta. Sekasortoisessa kaupungissa vallitsi täydellinen o. Kihlakunnanoikeus tuomitsi N. N:n o:desta 5 päiväsakkoon. **-laatui|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* = omalaatuinen. | Paikkakunnan o. kasvisto. **-laise(nsa** *a.* = omalaise(nsa. **-maalai|nen** *s.* (myös: omamaalainen) oman maan asukas, maanmies. | Tapasivat Napolissa joukon o:siaan. **-malli|nen** *a.* = omamallinen. — Poss.-suff:llisena. | Joka miehellä oli o:sensa sotamaalaus sekä ruumiissaan että kilvessään AK. **-paikkai|nen** *s.* oman paikkakunnan asukas, oma(n)paikkalainen, paikkakuntalainen. | Onko se nuorimies näitä o:sia J.SAULI. **-paikkalainen** *s.* (myös: omapaikkalainen) = ed. **-pitäjäläi|nen** *s.* (myös: omapitäjäläinen) oman pitäjän asukas. | - - mikä lie ollut matkailija, ei ollut o:siä KIANTO. **-puolei|nen 1.** *a.* (us. poss.-suff:llisena) omalla puolella oleva. | - - ohjasi tahallaan o:sensa rattaanpyörän tien syrjässä olevalle korkeahkolle kivelle E.JAAKKOLA. **2.** *s.* oman puolen asukas, omanpuolelainen, -paikkainen, -paikkalainen. | Oletteko viime aikoina tavannut keitään o:sia? **-puolelainen** *s.* = ed. 2. **-takeinen** *a.* = omintakeinen.

omanto[2*] *s. kiel.* genetiivi.

omantunnon|arka *a.* -arkuus *omin.* jolla on hyvin herkkä omatunto, helposti omantunnontuskiin joutuva, arkatuntoinen, omantunnontarkka. | Sisäinen epävarmuuden tunne, liiallinen o:arkuus ja pelokkuus. — *S:sesti* sellaisista asevelvollisista, joita uskonnolliseen t. muuhun siihen verrattavaan vakaumukseen perustuvat omantunnonsyyt estävät suorittamasta asevelvollisuutta säädetyssä järjestyksessä. **-asia** *s.* omastatunnosta riippuva, sen mukaan ratkaistava t. suoritettava asia, tunnollista suhtautumista, tunnontarkkuutta vaativa asia, sydämenasia, omantunnonkysymys. | Uskonto on jokaisen yksityisen o. Lääkärin olisi otettava o:kseen valistaa potilaitaan ai-

kaisvaiheisen leikkauksen verraten hyvistä tuloksista. **-avioliitto** *s.* laillistamaton yhdyselämä, jossa mies ja nainen omasta vakaumuksestaan elävät toisiaan aviopuolisoina pitäen ja avioliiton muotoja ja velvoituksia noudattaen. **-elämä** *s.* Hänen omaa elämäänsä ohjasi kokonaan hänen herkkä, syvä o:nsä P. VIRKKUNEN. **-kipu** *s.* omantunnontuska. | Jotakin kummallista tuli mieleen, aivan kuin o:a, kuin jotakin epämääräistä syyllisyydentuntoa LEINONEN. **-kysymys** *s.* omaantuntoon vetoava kysymys; omantunnonasia. **-mukai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* hyvin tunnollinen, (oman)tunnontarkka. | Vastata jhk, täyttää tehtävänsä o:sesti. -- täydellinen tunnollisuus eli o:suus ajatuksissa, sanoissa ja töissä, so. tahdon vapautuminen kaikista itsekkäistä laskuista AHO. **-pakko** *s. fil.*)(omantunnonvapaus. **-rauha** *s.* tunnonrauha. **-syy** *s.* Asevelvollinen, jota uskonnolliseen vakaumukseen perustuvat o:t estävät suorittamasta asepalvelusta. **-tark|ka** *a.* -asti *adv.* -kuus *omin.* omantunnon mukaan toimiva t. tapahtuva, omantunnonmukainen, hyvin tunnollinen, tunnontarkka. | O. työntekijä. Velvollisuuksien o. täyttäminen. Kertoi kaiken o:asti. **-tusk|a** *s.* väärän teon tekijälleen aiheuttama, oman syyllisyyden tietämisestä aiheutuva sielullinen tuska, tunnontuska, -vaiva, omantunnonkipu, -vaiva. | Synnin tuottamat o:at. Väänteleht vuoteessa hirveissä o:issa. **-vaiva** *s.* omantunnontuska, tunnonvaiva. | Tuntea o:a. Häntä kalvoivat ainaiset o:t. **-vapau|s** *s.* O:den periaate 'se periaate, että yksilön tulee persoonallisuuden sisäisissä, vars. uskonnollisissa asioissa olla riippumaton valtiosta t. muusta julkista valtaa käyttävästä yhdyskunnasta'.

oman|tyylinen *a.* = omatyylinen. | Kullakin oli o. pukunsa. **-vastuunaika** *s.* = karenssiaika. **-voimantunto** *s.* oman voiman tunteminen, tietoisuus omasta voimasta. | Itsevarmuus ja o.

omanvoiton|pyynti, -pyyntö *s.* oman voiton, edun tavoitteleminen, voitonhimo, itsekkyys. | Ahneus ja o. **-pyyntöi|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* O., itsekäs teko. **-pyytei|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* = ed. **-pyytämät|ön** *a.* -tömästi *adv.* -tömyys *omin.* pyyteetön, epäitsekäs, uhrautuvainen. | Hoiti tointa ahkerasti ja o:tömästi.

oma|otteinen *a.* -otteisesti *adv.* -otteisuus *omin.* oma-aloitteinen, -toiminen. | Tarmokasta o:otteista yritteliäisyyttä. **-paikkalainen** *s.* = omanpaikkalainen. **-paino**[84] *s.* myös ⌒. | Rattaiden, sillan, kantavien rakenteiden o. **-palvelu**[84] *s.* = itsepalvelu. **-palveluliike** *s.* = itsepalveluliike. **-peräi|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* **1.** jnk alkuperää ajatellen: omaa, itsenäistä alkuperää oleva, itsenäinen, omapohjainen. | Australian o. kasvisto. Oma- ja vierasperäiset sanat. O. kirjallisuus;)(käännös-, mukailtu kirjallisuus. **2.** lähinnä jnk laatua ajatellen: omintakeinen, oma-, erikoislaatuinen, erikoinen. | Japanilaisten kirjontataide on säilyttänyt o:syytensä vuosisatoja muuttumattomana. Aikansa nerokkaimpia ja o:simpiä kielentutkijoita. O:sen humoristinen romaani. Mies, jolla on o:set, kursailemattomat ajatuksensa asioista ja ihmisistä. O:syyden tavoittelu. **-peräismaa** *s. lak.* itsenäinen, täysin omistus- ja perimysoikeuksin hallittu maa, odaalimaa. **-peräismylly** *s. lak.* itsenäisesti verollepantu, kiinteistöyksikön muodostava myllyalue myllyineen. **-piirteinen** *a.* jolla on omat, itsenäiset piirteet, omaperäinen, -laatuinen. | O. säveltäjä. **-pitäjäläinen** *s.* = omanpitäjäläinen. **-pohjai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* omalta pohjalta syntynyt, omaperäinen. | Kielen o:set ilmaukset. Se elämän sisällys, joka on kokemusten tuottamaa, perinteellistä ja o:sta AK. **-päi|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* itsepäinen, -pintainen, härkäpäinen, uppi-, jäykkäniskainen, omavaltainen. | O. kuin härkä. O. ja oikullinen lapsi. Hämäläisten järkähtämätön o:syys. Huulet on o. uhma puristanut kokoon AK. **-rakkaus**[84] *s. harv.* itserakkaus. | -- kiitos kiihoittaa omaa-rakkautta, joka taasen pimittää järjen kirkkaan loimon KIVI. **-ruokai|nen** *a.* omissa ruoissa (talon töissä) oleva. | O:set päivätyöntekijät. — *S:sesti.* Talon miehet menivät kyökkiin, mutta Toivola ja eräs toinen o. menivät pirttiin eväilleen SILL.

omastatakaa *adv.* par. ⌒; ks. oma 1.3.c.

omasyntyi|nen *a.* -sesti *adv.* itsestään, omista edellytyksistään syntynyt t. aiheutunut; endogeeninen.

oma|ta[35] *v.* **1.** vars. *kirjall.* ilmaisemassa possessiivista suhdetta subj:n ja obj:n tarkoitteiden välillä, so. että jälkimmäinen on edellisen oma, kuuluu edelliselle. **a.** obj:n tarkoite on osa subj:n tarkoitetta t. sen ominaisuus. | Hän o:a komean vartalon, oikeat näyttelijänkasvot. O. suuret voimat, mielikuvitusta, käytännöllisiä taipumuksia, asiantuntemusta. Ei o:a tarpeellista tietomäärää. Viran haltijalla tulee radiologian alalla o:amansa pätevyyden lisäksi olla --. Enpä o:a asiasta täyttä varmuutta SILL. — Ceylonin saari o:a ihanan luonnon ja paljon ikivanhan sivistyksen muistomerkkejä. Vankan kavion tulee o. seuraavat ominaisuudet. Rombisen kidemuodon o:ava kristalloitunut rikki. Itse päivä näytti kyllä kaikki hyvät puolet, mitä semmoinen kesäpäivä o. voi SILL. **b.** muuta, ed:een liittyvää, ei kuit. varsinaista omistussuhdetta ilmaisevaa käyttöä. | Hyvät suositukset o:ava tarmokas nuorukainen. Lääkäri, joka ei o:a oikeutta lääkärinammatin harjoittamiseen. — N:ssä kaupunkimme o:a lupaavan taiteilijan. O:a laajan asiamiesverkon. Puolue, joka o:a tärkeän sijan poliittisessa elämässämme. Kansainvälistä merkitystä o:ava tapahtuma. **c.** varsinaisesta omistussuhteesta → omistaa. | O:a kauniin huvilan. [Jokainen, joka] on oikeutettu o:amaan ja hallitsemaan semmoista [kiinteätä] omaisuutta LK. **2.** melko *harv.* omaksua. | O. toisilta mielipiteitä. Jumalan armo on ihmisen henkilökohtaisesti o:ttava. Samalla alkuvoimaa osoittavalla vaistolla, jolla viikingit valtasivat ja asuttivat tärkeitä kulttuurin rantamaita, he myöskin -- o:sivat näiden

korkeamman sivistyksen ja jopa uuden isänmaan kielenkin J.JAAKKOLA.

oma|tahtoinen *a.* -tahtoisesti *adv.* -tahtoisuus *omin.* omaa tahtoaan noudattava, omapäinen; omasta tahdosta tapahtuva t. riippuva, oma-, vapaaehtoinen, pakoton. | Voimakas, o. mies. O:tahtoisesti kanervakäärme ei koskaan mene veteen. Hänessä on kiinteää, lannistumatonta o:tahtoisuutta, joka kaikesta näennäisestä myötämielisyydestä huolimatta ei anna helposti ohjata itseään L.ONERVA. **-takeinen** *a.* = omintakeinen. **-tekemä** *a. (partis.)* par. ⌒; ks. oma I.3.d. **-tekoi|nen** *a.* omaa tekoa oleva, jkn itsensä tekemä t. aikaansaama, oma tekemä. | O. neulepusero, kamera, syntymäpäiväruno. O:set joululahjat. Hyräilee o:sta säveltä. O:set haavekuvat, huolet. — O. mies 'pienistä oloista omalla työllään ja kyvyllään kohonnut mies, self-made man'. Tunnettu taitavana ampujana, metsästäjänä ja o:sena [= itseoppineena] pyssyseppänä. **-toimi|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* itsenäisesti toimiva, asianomaisen omasta aloitteesta, toimesta, harrastuksesta tapahtuva, aktiivinen, oma-aloitteinen. | O:sta nuorisoa. Lasten o. askartelu. O. yritteliäisyys, asuntojentuotanto. Oppilaiden o:suus on nykyajan kasvatusopin tärkeimpiä periaatteita. Amiraali N:ää syytettiin rohkeuden, tarmon ja o:suuden puutteesta. Kasvit leviävät o:sesti mm. siten, että juurehtimiskykyiset maanpäälliset kasvinosat (rönsyt, juurehtivat oksat) kasvullaan aiheuttavat uuden kasvin syntymisen uuteen paikkaan. **-tunto**[84] *s.* se välitön siveellinen arvostelu, jonka yksilö kohdistaa itseensä, omaan toimintaansa ja tahdonsuuntaansa, ihmisten toimintaa ohjaava elävä tietoisuus siitä, mikä on siveellisesti oikein ja väärin, "sisäinen ääni"; laajemmassa merk:ssä myös muiden yksilöiden (jopa kuviteltuunkin) toimintaan kohdistuva siveellinen arvostelu. | Arka, herkkä, hyvä, paatunut, paha, puhdas, valpas o. Omantunnon ääni. Saavuttaa omantunnon rauha. Joutua omantunnon tuskiin, vaivaan. O. soimaa. Rauhoittaa omaatuntoaan. Tehdä jtak hyvällä, puhtaalla omallatunnolla, vastoin omaatuntoaan. Hänellä on murha, selvittämättömiä asioita omallatunnollaan. Ottaa jtak omalletunnolleen. Vakuuttaa jtak kunnian ja omantunnon kautta. Omantunnon asia, kysymys. Täytti velvollisuutensa omantunnon tarkasti. | Omassatunnossamme puhuu Jumalan ääni. O. valvoo mielialaamme ja vaatii meitä tekemään, minkä tiedämme oikeaksi, mutta kieltää meitä tekemästä, minkä tiedämme vääräksi KATEK. — Laajentunutta ja kuv. käyttöä. | Kirjailija, jonka taiteellinen o. on tavallista kehittyneempi. Tieteellinen, sosiaalinen, poliittinen o. Yhteiskunnan o. vaatii huolehtimaan köyhistä ja sairaista. Nuoret ovat kansan o. LEINO. Maila Talvio on valvova o. kirjallisuudessamme ja julkisessa elämässämme J.V.LEHTONEN. **-tyyli|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* (myös: omantyylinen) jnk omaa, itsenäistä tyyliä oleva. | Gallen-Kallelan o:sesti rakentama huvila.

oma|valintainen *a.* itse valittu, asianomaisen omasta valinnasta riippuva, vapaavalintainen. | O:valintaiset voimisteluliikkeet. **-valoi|nen** *a.* itse valoa säteilevä, itsevalaiseva. | O:set taivaankappaleet. Kellon o:set numerot ja osoittimet. **-valtai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* yksistään oman mielen t. tahdon mukaan toimiva t. tapahtuva, (toiminnassaan) muista, toisten oikeuksista, oikeusjärjestyksestä, määräyksistä yms. piittaamaton, mieli-, itsevaltainen, omapäinen, kuriton, vallaton, lainvastainen. | Itsepäinen ja o. hallitsija, kilpailutuomari. Kommunistien o:set toimenpiteet. Ottaa o:sesti toisen omaisuutta. Lopettivat työn o:sesti. Kurittoman sotaväen o:suudet. **-vanhurskas** *a.* par. itsevanhurskas, omahyväinen. **-vanhurskaus** *s.* itsensä vanhurskaana pitäminen; vanhurskaus, jonka ao. henkilö kuvittelee saavuttaneensa omasta henkilökohtaisesta ansiostaan; omahyväinen vanhurskaus, itsevanhurskaus. | Meissä kaikissa asuva -- o. tahtoo elää itsensä katselemisen elämää AK. **-varai|nen** *a.* -sesti *adv.* **1.** omilla tuotteillaan, omillaan toimeentuleva, kulutushyödykkeiden suhteen itsenäinen, muista riippumaton. | Sianlihan suhteen o. O:set talolliset. Pieni o. yhteiskunta. O. kotitalous. Itsenäistä, o:sta maanviljelyä. O:sesti kasvatettu sika. Espanjan pyrkimykset päästä kenkäteollisuuden alalla kokonaan o:seksi. — Myös *biol.* O:set kasvit eli autofyytit 'kasvit, jotka valmistavat ravintonsa epäorgaanisista ravintoaineista'. **2.** yl. itsenäinen, riippumaton, omaperäinen, omintakeinen. | O. runoilijanero. O:set tutkimukset. O. tyyli. [Uskomuksia] joita laulajat ovat sitten o:sesti kehittäneet mielikuvituksen suurisuuntaisuudella hämmästyttäväksi runostoksi TARK. [Väinö] joka nyt kolmivuotiaana ja o:sesti astelevana isänsä vesana paaperteli saman isänsä vieressä KILPI. **-varaista|a**[2] *v.* tehdä omavaraiseksi. | Teatterin ohjelmiston o:minen kotimaisilla huvinäytelmillä. **-varaistalou|s** *s.* talous, jossa tullaan toimeen pelkällä omalla tuotannolla, omavaraisuus, autarkia. | Pyrkiä kansalliseen o:teen. **-varaistu|a**[1] *pass.v.* < omavaraistaa. | Talouselämämme o:minen. Oppikirja-alalla olisi meilläkin jo o:ttava.

omavaraisuus *s.* tav. = taloudellinen omavaraisuus, autarkia; vrt. omavarainen. | Maamme o. viljan suhteen. — *Yhd.* elintarvike-, leipä-, liha-, ohra-, rehu-, ruis-, sokeri-, vehnä-, viljao. **-politiikka** *s.* **-pyrkimy|s** *s.* Kansalliset o:kset ilmenivät 1920-luvun lopussa ja 1930-luvun alussa mm. tuonnin laajana säännöstelynä.

oma|vastuinen *a.* -vastuisesti *adv.* -vastuisuus *omin.* omalla vastuulla toimiva t. tapahtuva. | Toimia o:vastuisesti. Puutteiden ja epäkohtien poistamisessa oikeistolainen luottaa enemmän kansalaisten o:vastuisuuteen ja omaan apuun kuin valtion toimiin AK. **-vastuu**[85] *s.* myös ⌒. | -- suojelujärjestelmä on omansa vähentämään yrittäjäin omanvastuun tunnetta ja toiminnan tarmokkuutta AK. **-velkai|nen** *a liik.* -sesti *adv.* O. takaus 'takaus, jossa ta-

kausmies on ottanut vastatakseen toisen velasta niin kuin omastaan l. yhtäläisesti velallisen kanssa';)(yksinkertainen l. laillinen takaus. **-väri|nen** *a.* [Värilliset kiteiset aineet] ovat joko o:siä, jos aine on itsessään värillinen, tai vierasvärisiä, jos väri johtuu niissä -- olevista vieraista värillisistä aineista P.ESKOLA.

omega[14] [myös: ō-] *s.* kreikkalaisen kirjaimiston viimeinen aakkonen (Ω, ω). — *Kuv.* Alfa ja o. 'a ja o, alku ja loppu, kaikkein tärkein t. tarpeellisin olio t. asia'. Filosofia on tieteellisen ajattelun alfa ja o. EINO KAILA.

omeletti[14*] *s.* munakas.

omen|a[12] *s.* **1.** omenapuun syötävä epähedelmä. | Raaka, kypsä, mätä o. Keltainen, punainen, punaposkinen, kuulas o. Makea, hapan, karvas o. Kilo, laatikko o:ia t. o:oita. O:ia, banaaneja ja viinirypäleitä. O:an malto, kara, siemenkota, siemenet. O:at kypsyvät, putoavat maahan. O:ien korjuu. Ostaa, tarjota o:ia. Syödä, puraista o:aa. — *Erik.* **a.** eri omenalajikkeista. | Sariolan, Harlamin, Åkerön o. — *Yhd.* kaneli-, paratiisio.; kesä-, syys-, talvio.; ruokao. **b.** *ruok.* Kuivatut, säilötyt o:at. Paistettuja o:ia. — *Yhd.* koriste-, puolukka-, salaattio:at. **c.** vertauksellista käyttöä. | Posket kuin punaiset o:at. Naama kurttuinen kuin paleltunut o. Kultao:ia hopeamaljoissa ovat sanat, sanotut aikanansa VT. Ei o. kauas puusta putoa [lapsi tulee vanhempiinsa, on heidän luonteisensa, tapaisensa] SL. — Hellittelysanana. | Sinä o:ani kultainen! KIVI. Neuvo, sulho, neitoasi, / opeta o:oasi KAL. Otsonen, metsän o., / mesikämmen käyretyinen KAL. — *Yhd.* riitao. **d.** *kuv.* Valtakunnan o. 'kuninkuuden ja hallitsijavallan tunnuksena käytetty, alkuaan maapalloa kuvaava pallo, valtaomena'. Kruunu, valtikka ja o. Aatamin o., tav. ◡. Kaapu on napitettu aina kaulao:an [= aataminomenan] alle E.LAMPÉN. -- näitä happoja on verraten runsaasti kasviäkämissä eli nk. värio:oissa, jotka ovat sairaalloisia kasvannaisia tammilajien lehdillä sekä -- hevoskastanjan ym. kuoressa AK. **2.** omenapuu. | O:an kukat. O:an viljeleminen Suomessa. — Eräiden omenapuita vahingoittavien tuhohyönteisten, sienien yms. nimessä. | O:an lehtikirva, kehrääjäkoi, pikkumittari. O:an härmä, hedelmärupi. **3.** jälkiosana eräiden muiden kasvien ja niiden hedelmien nimessä. | Granaatti-, lemmeno.

omena|happo *s.* eräs omenoissa, pihlajanmarjoissa ja monissa muissa kasveissa esiintyvä oksihappo. **-hillo** *s.* O:n käyttö leivonnaisiin. **-hilloke** *s. ruok.* **-hyve** *s. ruok.* voi- t. murotaikinasta ja omenasoseesta valmistettu munanvalkuaiskuorrutuksinen jälkiruokapaistos. **-hyytelö** *s. ruok.*

omenai|nen[63] *dem.s.* — *Erik.* hellittelysanana. | Et vielä, o:seni, saa nukkua! AK. O. oma kunkin, musta muiden valkoinenkin SL.

omena|juoma *s.* **-kaira** *s. ruok.* väline, jolla (säilöttävistä tms.) omenoista ja päärynöistä poistetaan siemenkota. **-kakku** *s.* omenatäytteinen kakku. **-keitto** *s. ruok.* **-kemppi** *s.* Psylla mali, omena-, päärynä- ym. hedelmäpuita vahingoittava lehtikemppi. **-kirva** *s.* Doralis pomi, kirva, joita vars. kuivina kesinä esiintyy joukoittain omenapuissa imien kuiviin niiden nuoria versoja, lehtiä ja hedelmänalkuja. **-kohokas** *s. ruok.* **-koi** *s.* vars. omenan kehrääjäkoi. **-kääriäinen** *s.* Carpocapsa pomonella, kääriäisperhonen, jonka toukat, ns. omenamadot, vioittavat omenia, niin että ne kypsyvät ennen aikaansa ja varisevat maahan. **-laatikko** *s.* omenoiden kuljetuslaatikko; laatikollinen omenia. **-lajike** *s.* **-leivos** *s.* **-lohko** *s.*, vars. *ruok.* **-lumi** *s. ruok.* munanvalkuaisesta ja omenasoseesta vatkaamalla valmistettu jälkiruoka. **-mainen**[63] *kalt.a.* O. epähedelmä. **-marmelaati** *s.* **-mato** *s.* omenakääriäisen toukka. **-mehu** *s.* **-munkki** *s. ruok.* munkin tapainen leivonnainen, jossa muro- t. voitaikinan sisässä on omena.

omenan|kukka *s.* Valkoiset o:kukat. **-lohko** *s.* **-raakila, -raakile** *s.* **-siemen** *s.* **-vihreä** *a.* Krysopaasi on o. puolijalokivi. **-viipale** *s.* **-viljelijä** *s.* **-viljely** *s.*

omena|ohukas *s. ruok.* ohukas, johon paistettaessa on pantu keskelle sokeroitu omenaviipale. **-piirakka** *s. ruok.*

omenapuu *s.* **1.** Malus, luonnonvaraisia ja vars. viljeltyjä puita ja pensaita, joiden hedelmä, omena, on muodostunut viidestä maltoisen kukkapohjuksen ympäröimästä tuppilosta. | Jalostettu, villi o. Puutarhassa on mm. 25 o:ta. O:t kukkivat, punoittavat. — Luumun-, tuomenlehtinen o. — *Yhd.* metsä-, paratiisi-, säleikköo. **2.** omenapuun puuaine. | Kaiteen piit olivat o:ta. **-taimisto** *s.*

omena|puutarha *s.* **-riisipuuro** *s. ruok.* **-rupi** *s.* omenapuissa esiintyvä hedelmärupi. **-sato** *s.* **-sose** *s. ruok.* O:ella täytetty kakku. **-tarha** *s.* omenapuutarha. **-torttu** *s. ruok.* **-vanukas** *s. ruok.* **-var|as** *s.* — *omenavar|kaissa,* -kaista, -kaisiin (adv.) omenoita varastamassa. | Pojat olivat olleet o:kaissa. **-viini** *s.* omenista valmistettu viini, siideri. **-viipale** *s.* Kuivattuja o:ita.

omenu|t[73] *dem.s. kansanr.* (< omena) omenainen. | -- miss' on pieni poikueni, / kultainen o:eni? KAL.

omet|ta[15*], **-|to**[2*] *s. kans.* navetta. | -- karjapa silloin o:assa teiskaa ja mörää KIVI.

omi|a[17] *v. harv.* **1.** tunnustaa omakseen; lukea omakseen. | Uuhi, joka ei omi karitsaansa. -- puolitoistakymmentä tekijää, joiden o:minen [= lukeminen eteläpohjalaisiin kirjailijoihin] on suuresti kysymyksenalaista H.TEPPO. **2.** pyrkiä omistamaan, pitämään omanaan, havitella omakseen. | Tässähän on yhdysviljelyksessä -- toinen talo — ja Helka nyt on ruvennut o:maan sitä SILL. Älä p-le tätä omi, kyllä tämä on minun heiniäni E.PALOLAMPI. **3.** tietojen, opitun omaksumisesta. | Pian omi Mikko nuot vähäiset opin säteet isältänsä PÄIVÄR. -- oppilaiden johtaminen paremmin o:maan luettua E.A.SAARIMAA.

omia (an ks. oma I.5.b.

ominai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* **1.** jhk luonnostaan, olennaisesti, elimellisesti kuuluva, luonteen-

omainen, oma, karakteristinen, tunnusomainen, -merkillinen, leimaa-antava, spesifinen. | Villa, joka on menettänyt o:sen kiiltonsa. Pyhäinkuvat olivat vanhan kirkon o:simpia koristuksia. Kullakin riistalajilla on omat o:set olinpaikkansa. Hermoperäisessä nuhassa on o:sta, että - -. - - siksi tahdomme säilyttää oman o:simman itsemme E.N.SETÄLÄ. — Vars. all:ssa olevan adverbiaalin määrittämänä. | Suvun jäsenille o. suora nenä. Hänelle o. arkuus, piirustustaito. Jllek o. väri, haju, maku. Järvillemme o:sia kalalajeja ovat - -. Moniharrastuksisuus, joka oli o:sta vapauden ajalle. N.N. on kehittänyt itselleen hyvin o:sen ja hyvin persoonallisen tyylin. Ihmisille on usein o:sta ihailla ulkomaista ja aliarvioida kotimaista. **2.** *harv.* erikoistunutta käyttöä. **a.** oma, erityinen, nimenomainen, vasituinen, spesiaalinen. | Isä saa ihan o:sen huoneen KARHUM. Ainoastaan paikoin laaditaan salakkain pyyntiin o:set merrat U.T.SIRELIUS. - - kruunu piti huolta - - myöskin Suomen o:sen rahan lyömisestä V.VOIONMAA. **b.** oma-, erikoislaatuinen, epätavallinen, omituinen. | O. asema kirkkovuodessa on joulun jälkeisellä sunnuntailla. Kauppapuodin sivussa olevassa kamaripuurukassa nauratti Seipi-Junnu nuorempaa väkeä o:silla jutuillaan TOPPILA.

ominais|aalto *s. rad.* Radiolähetysaseman o. 'se aallonpituus, jolla radiolähetysasema säännöllisesti toimii'. **-arvo** *s. mat.* luontevaan ratkaisuun johtava operaattoriyhtälön parametrin arvo. | Energia(operaattori)n o. **-energia** *s.*, vars. *fysiol.* aistimen kyky muodostaa ärsytyksen laadusta riippumatta ainoastaan sille ominainen aistimus, spesifiikkienergia. **-frekvenssi** *s. fys. rad.* = ominaisjaksoluku. **-funktio** *s. mat.* ominaisarvoon liittyvä funktioyhtälön ratkaisu. **-haju** *s.* Luteen, eri puulajien, valjaiden o. Nisäkkäillä on yleensä voimakas o. runsasten rauhaseritteiden johdosta. **-jaksoluku** *s. fys. rad.* se jaksoluku, jolla kappale, ontelo t. laite helpoimmin ja voimakkaimmin värähtelee, ominaisfrekvenssi, taajuus. | Värähtelypiirin, mikrofonin o. **-johtokyky** *s. sähk.*)(ominaisvastus. **-kierrosluku** *s. tekn.* Turbiinin o. 'kierrosluku turbiinin kehittäessä 1 m:n putouksessa 1 hv:n'. **-käyrä** *s. fys. tekn.* koneen tms. toimintaa t. ominaisuuksia kuvaava käyrä, karakteristika. **-laatu** *s.* Soittimien äänen o. **-liike** *s. täht.* Kiintotähden o. 'kiintotähden taivaanpallolla kuvastuva liike kulmamittoina lausuttuna'. **-luon|ne** *s.* Ryijylle antavat tekstiilituotteena o:teen sen nukat. Jo esikoisteoksessa N:n o. ilmeni varsin selvänä. **-lämpö** *s.*, vars. *fys.* se lämpömäärä (kaloreina), joka tarvitaan korottamaan massayksikön (1 g:n) suuruisen ainemäärän lämpötilaa 1 aste, spesifiikkilämpö. | Raudan o. 18°:ssa on 6,111 cal/g. **-nimi** *s. kiel. vanh.* erisnimi, propri. **-paino** *s.*, vars. *fys.* aineen t. kappaleen tilavuusyksikön (1 cm^3:n) paino (grammoina), spesifiikkipaino; vrt. tiheys. — *Kuv.* - - tulevaisuus ensi kädessä riippuu nousevan nuorison henkisestä o:sta AK. **-piir|re** *s.* Korostetussa merkityksessä individi tarkoittaa sellaista yksityistä ihmistä, jolla on jyrkät o:teet ja joka esiintyy itsenäisenä - - luonteena IT. Eräiden hämäläisten [murteiden] o:teiden on onnistunut tunkeutua aina Savon sydämeen M.RAPOLA. **-sävy** *s.* Sävelmän taiteellinen o. **-taajuus** *s. fys. rad.* = ominaisjaksoluku. **-takaus** *s. liik.* omavelkainen takaus. **-teho** *s.* Moottorin o. **-tilavuus** *s.*, vars. *fys.* aineen t. kappaleen massayksikön tilavuus; vrt. tiheys. | Jään, veden, kaasun o.

ominaisuudennimi *s. kiel.* adjektiivista johdettu ominaisuutta ilmaiseva substantiivi, esim. korkeus, arkuus, vähävaraisuus.

ominaisuu|s[45] *s.* **1.** jllek oliolle t. asialle ominainen, siihen (sen olemukseen, luonteeseen, rakenteeseen) kuuluva seikka t. piirre, jk tietty puoli jnk olion t. asian laatua, attribuutti, kvaliteetti. | Esineen muoto, koko, paino, väri ym. o:det. Ihmisen yksilölliset o:det. Henkiset, ruumiilliset o:det. Ulkonaiset o:det. Hyvä o. 'etu, ansio, hyvä puoli, valopuoli'. Huono o. 'haitta, epäkohta, huono puoli, varjopuoli'. Hänen parhaita o:ksiaan ovat rehellisyys ja avomielisyys. Traktorin o:det vetäjänä. Aineen fysikaaliset, kemialliset o:det. Voin, sokerin, eri kangaslajien, mineraalien, kaasujen o:det. Päivänvalon bakteereja tappava o. Dynamiitilla on se o., että se - -. Yleisiltä o:ksiltaan juomaveden pitää olla puhdasta, kirkasta ja väritöntä. Haapapuun käyttöä rakennusaineena haittaa sen o. halkeilla ja käyristyä. Ahven näyttää jo aikaisin petokalan o:tensa. — *Biol.* Synnynnäiset, perityt, hankitut o:det. Piilevä o. Vallitseva l. dominoiva o. Väistyvä l. resessiivinen o. — *Yhd.* luonteen-, sieluno.; laji-, murre-, rotu-, sukuo.; laatu-, lämpö-, rakenne-, sukupuoli-, tyylio.; kestävyys-, lujuuso.; ajo--, ampuma-, kulku-, käyttö-, leivonta-, palamis-, poltto--, tuotanto--, viljelys-, voiteluo.; johtajan-, näyttelijän-, opettajano.; erikois-, normaali-, perus-, pää-, yleiso. **2.** Tehdä jtak opettajan, johtajan, sisäministerin o:dessa, par. opettajana, opettajan [jne.] asemassa. Vuonna 1938 N. nimitettiin liikkeen myyntipäälliköksi, jossa o:dessa [par. asemassa] hän sitten - -.

ominaisuus|pari *s. biol.* Ominaisuuksia perinnöllisyysopillisessa merkityksessä pystymme erottamaan vain silloin, kun ne esiintyvät kahdessa yksilössä vastakkaisina ominaisuuksina eli ns. o:pareina, esim.: punakukkaisuus — valkokukkaisuus, karvaisuus — karvattomuus AK. **-yhdistelm|ä** *s. biol.* - - missään maapallolla ei ole täysin "puhtaita" rotuja alkuperäisine o:ineen — kaikkialla rodut ovat sekoittuneet keskenään K.HILDÉN.

ominais|vastus *s. sähk.*)(ominaisjohtokyky. Aineen o. on siitä tehdyn 1 m:n pituisen, 1 mm^2:n läpileikkauksisen langan vastus. **-vektori** *s. mat.* ominaisarvoon liittyvä vektoriyhtälön ratkaisu. **-väri** *s.* - - jokaisella aineella katsomme olevan jonkin tietyn o:n, josta sen tunnemme ja joka meistä on aina sama, olkoonpa valaistus, jossa sen näemme, sitten vahva tai heikko AK. **-värähdysluku** *s. fys.* Jos kappaleen o. on sama kuin sitä kohtaavan

äänen, sen värähtely on voimakkain. **-värähtely** *s. fys. rad. vanh.* ominaisjaksoluku.

omin|päin par. ⌒; ks. oma I.3.b. **-päinen** *a.* omin päin tapahtuva, itsenäinen, riippumaton, omatoiminen, omintakeinen. | O. toiminta, opiskelu. [Nämä eläimet] ovat jo niin riippuvia ihmisen hoidosta, että o. elämä olisi niille mahdoton AK. **-päinopiskelu** *s.* **-takei|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* **1.** yl. itsenäinen, riippumaton, ominpäinen. | O:set kauppiaat. Kreikalle vaadittiin myöntämään o. asema. O. päätäntävalta. Harjoittaa o:sta tuotantoa. Totuttaa lapsia toimimaan o:sesti. Valkoiset verisolut voivat o:sesti liikkua. **2.** omaperäinen, oma-, erikoislaatuinen, ei jäljittelevä, ei jäljitelty. | O. tyylitaituri. O. kulttuuri, taide. O. keksintö, romaani, elokuva. Persoonallinen ja o:sista, tuoreista kuvista rakennettu runo. Taiteilijan o:sesti käsittelemät aiheet.

omist|aa[2] *v.* **I.** ilmaisemassa subj:n ja obj:n välistä possessiivista suhdetta. **1.** ilmaisemassa, että obj. on täysin subj:n oma, että edellinen (ainakin periaatteellisesti) rajoituksitta on jälkimmäisen hallittavana. **a.** obj:na vars. konkr., tav. verraten arvokas esine t. omaisuus. | N. o:aa maatilan 'N:llä on maatila'. Määräykset ulkomaalaisten oikeudesta hankkia ja o. kiinteistöjä Suomessa. O. irtainta, kiinteää omaisuutta. O:aa metsää, kaupunkitalon, huoneiston, osakkeita, autoja. Valtion, yhtiöiden, yksityisten o:amat tuotantolaitokset. — Niin köyhä, ettei o:a paitaakaan. — O:ava luokka 'us. porvaristo';)(työväenluokka. — O. [= hoitaa omistamaansa] taloa, tilaa. Törngren o:i siihen aikaan Laukkoa Vesilahdessa M.RAPOLA. **b.** laajemmin. | Terveys on kalleinta, mitä ihminen o:aa [= mitä ihmisellä on]. Kaupungin o:amisesta käytiin ankaria taisteluja. - - kodeissa, joissa vanhemmat eivät koskaan ole lastensa täyttä kunnioitusta o:aneet A.VOIPIO. - - etevimpiä [opettajia] mitä meidän yliopistomme on koskaan o:anut E.N.SETÄLÄ. **2.** par. ottaa omakseen, haltuunsa, vallata (us. jtak toiselle kuuluvaa t. sellaista, johon subj:lla ei ole mitään oikeutta). | Valtio o:i itselleen asumattomat erämaat. Huhdaksi valittu alue o:ettiin kaskiyhtiölle hakkaamalla rastit puihin alueen ympäri ja kaatamalla sieltä täältä jokin puu. Sinä, suvun vanhin, olit emoinesi meiltä kaiken o:anut JÄRN. - - menkää ja o:akaa se maa, josta Herra vannoi isillenne VT[V]. — Hän o:aa itsellensä [= ottaa, liittää nimeensä] aatelisen arvonimen Don, vaikkei se hänelle - - oikeuden mukaisesti kuulu TARK. **3.** ilmoittaa, sanoa, väittää jtak omakseen. | Viranomaiset takavarikoivat laivasta paketteja, joita kukaan ei o:anut. Vaimo väitti N:n o:avan hänen lehmänsä. [Jos] tullihurtat osuisivat poikkeamaan Herttualle - - niin Helmerin [salakuljettajan] pitäisi paeta piiloon ja Herttuan isännän o. hevoset ... KATAJA.

II. ed:een liittyvää, mutta ei kuit. varsinaista omistussuhdetta ilmaisevaa käyttöä. | **1.** myöntää, tunnustaa omakseen, tekemäkseen tms. | Avioton lapsi, jonka isä myöhemmin o:i. O. [= myöntää tehneensä] jk teko, rikos. Myöhemmin hän ei enää o:anut noita sanojaan. Niin hän itseänsä puolusteli, o:amatta koskaan saidan nimeä [= myöntämättä olevansa saita] KIVI. Jos asiakirjassa oleva allekirjoitus o:etaan rekisteriviranomaisen edessä oikeaksi, kirjoitettakoon siitä todistus itse asiakirjaan LK. **2.** vars. *heng.* ottaa omakseen, hyväksyä omiinsa kuuluvaksi. | Jo kasteessa sä minut puhdistit, / sun omaks lapseksesi o:it VK. Lapsikseen meidät Jumala / o:i kautta Poikansa VK. **3.** miehen ja naisen välisestä suhteesta. **a.** Nuorukaisen hartain toive oli saada o. tuo ylpeä neito ikuisesti. **b.** sukupuoliyhdynnästä; vrt. ottaa. | - - nuoria miehiä ja naisia, jotka kohtaavat toisensa kukkien puhjetessa ja o:avat toisensa hedelmäin kypsyessä SILL. - - sitten hän tulee rinnalleni ja sallii o. itsensä IRIS UURTO.

III. **1.** nyk. asiatyylissä melko *harv.* omaksua. | O. jk aate, käsitys, katsantokanta, tapa. O. valtiaskansan kieli, kulttuuri. Opettajan on varmistauduttava siitä, että oppilaat todella o:avat luetun. [Holbergin sorminäppäryys on] tarjonnut Kivelle hyvän tilaisuuden o. itsellensä koeteltuja teatterikeinoja kohtausten rakentelussa TARK. — *Heng.* O. kristinoppi. Persoonallisesti o:ettu usko. Kasteen armolahjat o:etaan uskolla. Saulus sittemmin kääntyi Herran ihmeellisestä armosta ja uskolla o:i Jeesuksen Vapahtajaksensa AK. **2.** *omistaa jklle* t. *jllek jtak.* **a.** jumalallisesta kunnioituksesta, palvonnasta: pyhittää. | O. temppeli jllek jumaluudelle. Jllek pyhimykselle o:ettu juhlapäivä. - - mehiläinen on suomalaisessa kansanrunoudessa yleisesti Neitsyt Maarialle o:ettu M.HAAVIO. **b.** jstak jkn t. jnk muistoksi, kunniaksi, kunnian- t. huomionosoitukseksi jklle t. jllek tarkoitetusta. | O. julkaisu, runo, sanansa jklle, jkn muistolle. Aikakauskirjan seuraava numero on o:ettu professori N:lle. Puhuja o:i sanansa erikoisesti N:n elämäntyölle. Erityisesti nuorten säveltäjien tuotannolle o:ettu konsertti. **c.** osoittaa, kohdistaa, käyttää, varata jk erikoisesti jllek t. jhk. | O. hellyytensä lapsilleen. O. vapaa-aikansa perheelleen. O. kykynsä, tarmonsa, elämäntyönsä jhk, jllek, jkn hyväksi. N. o:i koko elämänsä tieteelliseen työhön. — O. huomiota jllek t. jhk 'kiinnittää huomiota, panna painoa jhk'. O. huolta, huolenpitoa jllek. Koko kysymykselle ei ole o:ettu yhtään ajatusta. Mainitun asian käsittelylle teoksessa on o:ettu kymmeniä sivuja. **d.** katsoa jtak abstraktista jhk t. jllek kuuluvaksi, liittää, yhdistää jtak jhk. | Juutalaiset o:ivat Jehovan nimen yksin Jumalalle. Taikakalu, jolle on o:ettu [= jolla uskotaan olevan] ihmeellinen voima ja vaikutus. Tälle piispain suorittamalle jälkitoimitukselle o:ettiin kastetta vahvistava sakramentillinen merkitys AK. — *Kiel.* Predikatiivi on määräys, joka verbin välityksellä o:etaan subjektille. Lauseessa verbin persoonamuoto o:aa esineelle toiminnan, tilan tai ominaisuuden M.AIRILA. **e.** *heng.* an-

taa, saattaa, tehdä jkn omaksi. | [Elämä] toivon sana / -- / kuolemaan luo elämän, / jonka Jeesus lahjoittaa, / uskovilleen o:aa VK. Sä o:at nyt mulle / sanasi aartehet / ja armopöydälläsi / suot lahjat iäiset HLV.

omistaja[16] *tek.* Tavaran, tilan, huvilan, hevosen o. Suurten pääomien o:t. Obligaation, arvan o. Palauttaa varastettu esine oikealle o:lleen. Markkinoilla tamma vaihtoi monta kertaa o:a. Päästä oman huoneiston o:ksi. Patentin o:n oikeudet. Hallita jkta o:na. — Taistelujen aikana linnake vaihtoi monta kertaa o:a 'oli vuoroin toisen, vuoroin toisen puolen hallussa'. — *Yhd.* huoneiston-, huvilan-, kahvilan-, karjan-, kartanon-, kiinteistön-, liikkeen-, maan-, metsän-, oikeuden-, osakkeen-, talon-, tilan-, tontino.; yhteiso.

omistajan|kanne *s. lak.* **-kiinnitys** *s. lak.* **-panttioikeus** *s. lak.* panttioikeus esineeseen, jonka omistaja panttioikeuden haltija on. **-vaihdo|s** *s.* Maatilan hoito kärsi suuresti alituisista o:ksista.

omistajatar[51*] *s.* naispuolinen omistaja. | Kahvilan, huoneiston o.

omistajaton[67] *kar.a.* O. esine. O. eli vapaa maa.

omistajayhtiö *s. liik.* yhtiö, joka omistaa osake-enemmistön t. ainakin huomattavan osan osakkeita jhk liikeyritysryhmään kuuluvissa yhtiöissä, kontrolliyhtiö.

omistajisto[1] *koll.s.* < omistaja. | Liikeyrityksen o:on kuuluva henkilö.

omistamat|on[57] *kielt.a.* **1.** *akt.* Viljelmiä o:tomat ruokakunnat. Maata o:tomien oikeus kalastaa jakamattomassa vedessä. — *Erik.* O. luokka 'työväki';)(omistava luokka, porvaristo. **2.** *pass.* Kenenkään o. maa.

omistamis|halu *s.* **-oikeus** *s.* **-vietti** *s.*

omistautua[44] *refl.v.* (< omistaa) antautua (kokonaan) jhk, keskittää voimansa, harrastuksensa, pyrkimyksensä jhk. | O. jhk tehtävään. O. tieteelliseen tutkimustyöhön. O. opintoihinsa, maatilansa hoitoon. O. tieteelle, liikealalle. O. kokonaan rakastetulleen, perheelleen, lapsilleen.

omistel|la[28] *frekv.v. kans.* pyrkiä omistamaan, pitämään omanaan, väittää omakseen (jtak, jonka omistussuhteet ovat jssak suhteessa epäselvät), omia (2). | N. pyrki o:emaan järvestä toisten verkkoja. [Pappi] oli joutunut niistä [niityistä] riitaan nimismiehen kanssa, joka myös o:i niittyjä JÄRVENT.

omistuksenpidätys *s. lak.* kaupassa t. muussa luovutuksessa tehty välipuhe t. lakiin perustuva määräys siitä, että omistusoikeus pysyy määräajan määräedellytyksin luovuttajalla. **-ehto** *s. lak.*

omistu|s[61] *s.* **1.** omistaminen. | Maiden, metsien, pääomien o. Valtaukseen perustuva o. Riidellä kalavesien o:ksesta. Tila on nykyään N:n omistuksessa. Yksityisten o:ksesta valtion o:kseen siirtyneet tuotantolaitokset. — *Yhd.* maan-, metsäno.; erä-, kylä-, käyttö-, valtaus-, yhteis-, yksityiso. **2.** *konkr.* **a.** omistuskirjoitus. | Kirjoittaa lahjateokseen o. Runomuotoinen, kohtelias o. **b.** vars. *hist.* omistamisen esineestä, kuten luonnonniityistä, eräja kaskialueista ym. | Merenrantapitäjillä oli laajoja o:ksia myös sisämaassa. — *Yhd.* erämaa-, siirtomaao. **c.** *harv.* omaisuus. | -- tämä syvällinen ja herkkä tunteellisuus, yhtyneenä mielikuvituksen voimaan, oli samalla suurin, kallisarvoisin o., minkä hän vei mukanaan maailmalle KOSKENN.

omistus|aika *s.* **-asemo** *s. kiel.* possessiivipronomini. **-halu** *s.* **-kirja** *s.* omistusoikeuden todistava asiakirja, omistusoikeuskirja; arvo-, kunniakirja, jolla jk (palkinto tms.) omistetaan jklle. | Tilan o. Mitalin o. **-kirjoitu|s** *s.* (kirjoitettu) omistus. **1.** lahjaesineeseen kirjoitetut (kaiverretut tms.) sanat, joilla antaja omistaa lahjan sen saajalle. | Lahjateoksen, hopeamaljakon o. Omakätisellä o:ksella varustettu valokuva. **2.** teoksen alkulehdille painettu teksti, jolla kirjoittaja omistaa teoksen kunniant. huomionosoitukseksi jklle. **-lehti** *s.* kirjan lehti, jolle omistuskirjoitus on painettu. **-liite** *s. kiel.* possessiivisuffiksi. **-liitteellinen** *poss.a. kiel.* O. sijamuoto. **-liitteetön** *kar.a. kiel.* **-liitteinen** *poss.a. kiel.* O. taivutus. **-merkki** *s.* omistajaa osoittava merkki. | Leikata o:nsä porojensa korviin. Tukit, joissa on jonkin yhtiön o. **-muo|to** *s.* **1.** Tärkeimmät o:dot ovat yksityis- ja yhteisomistus. **2.** *kiel.* omistusliitteellinen sijamuoto. **-oikeudellinen** *a.* omistusoikeutta koskeva. | O. käsite, suhde. **-oikeu|s** *s.* periaatteessa täydellinen (lain t. sopimusten rajoittama) määräämisvalta jhk varallisuusesineeseen, omaan esineeseen. | O. jhk, jnk o. Täysi, riidaton o. maahan, kiinteistöön. Henkisen tuotteen o. Saada, luovuttaa, siirtää o. Saada o. perinnön, testamentin, lahjan, kaupan, vaihdon kautta. Toisen o:den loukkaus. Todistaa o:tensa jhk. **-oikeuskirja** *s. lak.* omistuskirja. **-olot** *s. mon.* Metsien, vesivoiman o. **-riita** *s.* omistusta koskeva riita. **-runo** *s.* vrt. omistuskirjoitus. **-sanat** *s. mon.* vrt. omistuskirjoitus. **-suh|de** *s.*, tav. *mon.* Maan vuokraja o:teet. Epäselvät, monimutkaiset o:teet. Adessiivi voi ilmaista myös o:detta. **-säe** *s.* vrt. omistuskirjoitus.

omitui|nen[63] *a.* **-sesti** *adv.* **-suus**[65] *omin.* **1. a.** kummallinen, merkillinen, erikoinen, ihmeellinen, outo. | O. ihminen. O. laite, vaatetus. O:sia mietteitä, päähänpistoja, tapoja, oikkuja. O. tapaus, sattuma. Hänen kasvoillaan oli o. ilme. Outo ja o. olo. Tuntuu o:selta, ettei hän jo ole palannut. O:sta kyllä koko asia on rauennut. O:sen näköinen, muotoinen, makuinen. O:sesti pukeutuva nainen. Ei vastannut mitään, hymyili vain o:sesti. O:suuksistaan tunnettu taiteilija. O:suutena mainittakoon, että --. **b.** epäilyttävä, arveluttava, hämäräperäinen. | Tämä paljastus saattoi N:n peräti o:seen valoon. Asiaa tutkittaessa ilmeni kerrassaan o:sia seikkoja. **c.** järjenjuoksultaan t. käytökseltään huomiotaherättävästi normaalista poikkeava, originelli, hassahtava. | Mies vaikuttaa hiukan o:selta. Johtajaa pidettiin vähintään o:sena. [Ukko] taisi olla vähän jotenkuten o:nenkin, kun itsekseen myhäili ja naurahteli AHO. **2.** *vanh.* ja *kans.* oma, erityinen. | Torpparilla

ei ollut o:sta hevosta. [Ei] kipenääkään fantasiaa eikä o:sia aatteita KIVI. Hän menee aittaansa, siihen kaikkein pienimpään, se on ihan hänen o. omansa AHO. [Kolme] muutosta, jotka antavat hänen runoelmalleen oman o:sen sävynsä J.V.LEHTONEN. **3.** *vanh.* ominainen, luonteenomainen, tunnusmerkillinen. | Suomen kansalle o. ajattelutapa. Murteelle o. laulava ääntämys. Kullakin on oma o. kirjoitustapansa. O:suus [= ominaisuus], joka heitä kaikkia yhteisesti merkitsee, on heidän ruskea ihonsa KIVI.

ommel[82]*, ompele[82] *s.* Yks. nom. ja kons.-vartalo tav. ed:stä, vok.-vartalo ja mon. vartalo jälkimmäisestä. **1.** *käs.* ompelemalla tehty liitos t. koristekuvio. | Lyhyin, pitkin, tihein, harvoin pistoin ommeltu o. Siisti, tasainen, luja, kireä o. Yhdistävä, vahvistava, kattava o. Aueta, revetä ompeleesta. Ratkoa, purkaa ompeleesta. Kenkä vuotaa ompeleen kohdalta. — Kultaisin ompelein koristeltu univormu. Ompelein kirjailtu matto. — *Lääk.* ompelemalla tehty haavan reunojen liitos. — *Yhd.* koneo.; harsima-, ketju-, koriste-, korko-, koru-, porras-, reikä-, reikäpisto-, solmuo.; pohja-, reunao. **2.** = ompelus 1. | Istua o. sylissä. Saada ompeleensa valmiiksi.

ommel|**la**[28]* *v.* silmällistä neulaa käyttäen kiinnittää, liittää t. kirjoa langalla, valmistaa täten jtak kankaasta, nahasta tms., neuloa; myös vastaavasta konetyöstä; vrt. harsia, kursia, kuroa, tikata, parsia. | O. käsin, koneella. O. pumpuli-, silkki-, nylonlangalla, nahkanauhalla. O. harsimalla. O. lyhyin, pitkin pistoin. O. ristipistoja. O. nappi kiinni. O. kaulus, hihat puseroon. O. paikka. Takkiin päälle o:lut taskut. Kenkien pohjaus ompelemalla. Verkon nielu kiinnitetään ompelemalla. O. paita, housut, lakanoita. Hän ompelee itse pukunsa. O:lut ja nyplätyt pitsit. O. saappaat. Tuohesta o:tu rasia. Katajanjuurilla pujottaen o:tu vene. Kirjoa, koristaa ompelemalla. O. nimikirjaimia. — Lääkäri ompelee haavan. — Siististi ompeleva [ompelu]kone.

ommellus[64] *s. vanh.* ompelus. | Lähellä istui silloin Rachel, polvilla o. KIVI.

omnibus[7], omnibussi[4] *s.* (nom. tav. ed:stä, muut sijat jälk:stä) linja-auto, linjuri, bussi. | Ajaa omnibussissa, omnibussilla. **-auto** *s.* **-liikenne** *s.* **-linja** *s.* Kaupungin sisäiset o:t. **-vaunu** *s.*

ompele[82] *s.* ks. ommel.

-ompeleinen[63] *poss.a.* < ommel. | Vahvao.; koru-, kulta-, reikä-, silkkio.

ompelematon[57] *kielt.a.* < ommella. | Leikattu, mutta o. takinteelmä.

ompelija[14] *tek.* < ommella. | Taitava o. — *Erik. amm.* ompelutyötä, vars. (naisten) vaatteita ammatikseen tekevä naishenkilö, ompelijatar. | Viedä leninki o:lle (tehtäväksi). Tottunut o. saa paikan räätälinliikkeessä [ilm.]. — *Yhd.* ammatti-, kone-, koti-, kylä-, muotio.; leninki-, liinavaate-, pukuo.; purjeeno.

ompelijat|**ar**[54]* *s.* vrt. ed. | Noutaa leninki o:tarelta. — *Yhd.* ammatti-, kone-, muotio.

ompelimo[2] *s.* työpaja t. liike, jossa tehdään ompelutöitä, vars. naisten vaatteita, muotiliike. | Helsingin käsityöopiston o. Asiatyttö saa toimen o:ssa.

ompelu[2] *s.* **1.** ompeleminen. | Turkin, puvun, purjeen, alusvaatteiden o. Suorittaa vaatteiden o:a ja paikkausta. — *Yhd.* häive-, ketju-, kirjo--, korko--, koru-, laaka-, päällike-, reikä-, ruutu-, taide-, täyteo.; liinavaate-, pukuo.; kone-, käsino. **2.** → ommel. **3.** → ompelus.

ompelu|**ilta** *s.* Lähetysseuran o. Marttojen o. **-kehys** *s. käs.* kehys, johon ompelus pingotetaan työskentelyn helpottamiseksi, kirjontakehys. **-kehä** *s. käs.* = ed. **-kirjainen** *a.* ompelemalla kirjottu. | O. viitta. **-kirjau**|**s** *s. käs.* ompelukirjonta; siten tehty koriste. | Harrastaa o:sta. O:ksin koristeltu paita. **-kirjonta** *s. käs.* ompelemalla kirjonta.

ompelukone *s.* kone, joka suorittaa ompelutyön mekaanisesti. | Poljettava, sähkökäyttöinen o. Singerin o. Suutarin o. Ommella o:ella. Polki o:tta aamusta iltaan. O. tikuttaa, surisee. N. juoksi koko matkan kuin o. — *Yhd.* kabinetti-, polku-, sähköo.; koti-, matka-, perheo.; hansikas-, koru-, napinläpio. **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.* **-öljy** *s.* ompelukoneessa käytetty voiteluöljy.

ompelu|**koppa** *s.* vrt. seur. **-kori** *s.* kori, jossa säilytetään ompeluvälineitä ja pieniä ompeluksia. **-koriste** *s.* ompelemalla tehty koriste. **-koristeinen** *poss.a.* O. paita, esiliina. **-kurssi** *s.*, tav. *mon.* Ammattienedistämislaitoksen järjestämät leikkuu- ja o.t. **-lanka** *s.* vars. koneompeluun käytetty puuvillalanka, jonka vahvuus vaihtelee 10—250 numeroon, rullalanka, ompelurihma. | 40 numeron mustaa o:a. **-liike** *s.* ompelimo, muotiliike. **-lipas** *s.* vrt. ompelurasia. **-neula** *s.* **-op**|**pi** *s.* Hyvän o:in saanut nainen. Olla jkn luona o:issa. Päästä o:piin. **-oppilas** *s.* O. saa paikan liikkeessämme [ilm.]. **-patja** *s. käs.* ompelu- t. muuhun pöytään kiinnitettävä neulatyynyn tapainen patja, johon ommeltava työ voidaan neulalla kiinnittää, ompelutyyny. **-pisto** *s.* Kankaan liestyvän reunan lujittaminen o:in. **-pitsi** *s. käs.* ompelemalla tehty pitsi. **-pöytä** *s.* erityinen pöytä, jossa on laatikoita ompeluvälineitä ja -tarvikkeita varten ja jonka ääressä ommellaan. **-rasia** *s.* rasia, jossa säilytetään neuloja, lankaa, nappeja ym. ompelutarvikkeita. **-rihma** *s.* ompelulanka.

ompelu|**s**[64] *s. käs.* **1.** ommeltavana oleva käsityö, vaatekappale tms., ommel (2). | Istua o. käsissä, sylissä. Emäntä pani o:ksensa pöydälle. Tarkastella jkn o:ksia. **2.** *mon.* koristeompeleista. | Kauniilla o:ksilla koristeltu vyö. — *Yhd.* hopea-, korko--, koruo.

ompeluseura *s.* käsitöitä yhdessä tekemään kokoontuva naisseurue; tilaisuus, jossa sellainen on koolla. | Pakanalähetyksen o. Käydä usein ompeluseuroissa. **-lainen**[63] *s.* ompeluseuran jäsen t. osanottaja. **-toiminta** *s.* **-väki** *s.* ompeluseuroja pitävä ja niissä käyvä väki.

ompelu|**silkki** *s.* silkkinen ompelulanka. **-sormus** *s.* ommeltaessa sormustimen tavoin sormessa pidettävä rengas; *syn. kans.* syyrinki. **-taito** *s.* **-taitoinen** *a.* O. lapsenhoitaja, perheenemäntä. **-tarvikkeet** *s. mon.* Neulat, lan-

gat ym. o. **-teo|s** *s.* Pöytäliinat, tyynynpäälliset ja muut o:kset.

ompelut|taa[2*] *fakt.v.* < ommella. | O. itselleen puku. Kaupungissa o:ettu leninki.

ompelu|tyyny *s.* = ompelupatja. **-työ** *s.* Pystyy tekemään tavallista o:tä. — Rouva istui o. sylissä. **-vara** *s.* Vaatetuskappaleen osia leikattaessa jätetään hiukan o:a. **-väline** *s.* Neula on tavallisin o.

omuu|s[45] *s. vanh. harv.*, tav. *mon.* omaisuus. | -- ei katsonut ihmisen muotoa eikä hänen o:ksiansa, jotka kuitenkin koi syö ja ruoste raiskaa AK.

on *akt. ind. prees. yks. 3. pers.* < olla. **1.** tavallisesta käytöstä ks. olla. **2.** kalevalanmittaisessa runokielessä merkityksettömänä täytesanana. | Oi on vanha Väinämöinen! KAL. -- veti veitsensä terävän, / tuon on tuiman tuppirauan KAL. Tuop' on kiekui kirkon kukko LEINO.

onageri[5] *s.* Equus onager, Etu-Aasian aro- ja aavikkoseuduissa elävä villiaasi.

ona|nia[15] *s.* itsetyydytys, masturbaatio. **-nisti**[4] *s.* itsetyydytyksen harjoittaja. **-nisti|nen**[63] *a.* O:set irstailut.

onduloi|da[18] *v.* tehdä hiuksia t. hiukset aaltoisiksi, aallottaa, laineittaa. | O:tu tukka, pää.

ondulointi[1*] *teonn.* < ed. — *Yhd.* vesio.

one[78] *a. murt.* = seur. | -- ei tuota pahaksi tunne, / o:heksi unteloinen KANT.

onea[21] *a. harv.* -sti *adv.* oneus[45] *omin.* kolkko, kaamea, synkkä. | Kuollut, o. tienoo. O:n näköinen mies. Myrsky kohisee o:sti. O. mieliala, tunnelma, aavistus. -- sydänalassa liikahtelee o:ta kammoa HAARLA.

ongelm|a[10] *s.* ratkaistava, pohdittava (vaikea) ajatustehtävä, arvoitus; ajattelemalla ratkaistava ajanvietetehtävä, "pähkinä"; tärkeä (ja vaikea), tav. yleisluonteinen asia, jota pohditaan, koetetaan selvittää, josta ollaan eri mieltä, (syvällinen) kysymys, pulma; probleemi. | Vaikea o. Kieliopilliset, matemaattiset o:at. Keksiä o. Ratkaista, selvittää o. Lisävalaistusta o:aan. — Nykyajan, elämän, iäisyyden o:at. Ranskan o. Raamatun o:at. Yhteiskunnalliset, poliittiset o:at. Tietoteoreettinen o., mikä on ihmisen ja hänen ympäristönsä suhde toisiinsa. Miettiä, pohtia syviä o:ia. Saada selvitystä o:iinsa. Sielullisia o:ia käsittelevä romaani. — *Yhd.* lasku-, šakkio.; elämäno.; avioliitto-, onnellisuus-, perinnöllisyyso.; itsekasvatus-, koulu-, opetuso.

ongelmalapsi *s.* kasvatusopissa: probleemilapsi.

ongelmalli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[45] *omin.* vaikeasti ratkaistava, selittämätön, pulmallinen, arvoituksellinen, problemaattinen. | Filosofian o:set kysymykset. O. vertaus. O. luonne. Aleksanteri I, Venäjän o. tsaari. Monimutkaisuus ja o:suus.

ongelmoi|da[18] *v. harv.* -nti[4*] *teonn.* yrittää ratkaista jtak ongelmaa, pohtia, miettiä. | O. jtak tehtävää. -- surrealismi, jossa sydän ja vaistot ovat nousseet loogillista älyä ja tekotavan o:ntia vastaan AK.

ongen|koho *s.* Korkkinen o. **-kouk|ku** *s.* O:un väkä. Tarttua o:kuun. **-pahla** *s.* Tuon järven pinnallapa tuossa istuu usein lukkari-ukkomme ongen-pahla kourassa KIVI. **-paino** *s.* **-siima** *s.* **-vapa** *s.* Pitkä, notkea o. O. olalla.

onginta[15*] *teonn.* < onkia. | Avannosta o. Ahventen, turskan o:a. Innokkaat onkimiehet ovat kehittäneet onginnan milteipä taiteeksi. — Nuolenheittoa, arpajaisia ja o:a [esim. lastenjuhlassa]. — *Yhd.* lohen-, turskano.; kevät-, talvio.; heitto--, perho--, pinta-, syvä-, uistin-, urheiluo.; (kuv.) onneno. **--aika** *s.* Paras o. on aamu- ja iltapuhteella. **--avanto** *s.* **-kalastus** *s.* **-paikka** *s.* **-vesi** *s.* Hyvä o.

ongiskel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < onkia. | O. ahvenia, särkiä. — *Kuv.* -- o:i kuolleita kärpäsiä viinikarahvistaan BAGHEERA. -- tahdoin o. hänen ajatustaan tästäkin asiasta AK.

ongit|ella[25*] *frekv.v. kans.* -telu[2] *teonn.* (< seur.) ongiskella. | O. kaloja. Laski launihin merelle, / o:teli, orhitteli: / vapa vaskinen vapisi KAL.

ongit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** *fakt.* < onkia. | O:ti pojilla itselleen kalakeiton. **2.** *murt.* onkia. | O. ahvenia avannosta. Saivat o:tamalla lähes 10 kiloa kaloja.

onka[11*] *s. kans. ark.* höyry. | Kahdentoista hevosen voima sillä [höyrykoneella] on, mutta jos lisää panee o:a --, niin kuuluu nousevan kuuteentoista hevosvoimaan KATAJA. — Us. löylystä. | Lisää o:a!

onkalo[2] *s.* (vars. maassa oleva) isohko ontto tila, (isohko) ontelo, luola. | Maanalainen o. Korven, vuorten, rantakivien o:t. Uuni on alkuaan ollut vain mäentörmään tehty o., joka edestä on suljettu. Lirinä ja kurlutus kuului salaperäisistä jäätikön ja kinosten o:ista ALKIO. — Puolipimeän ruuman o:t. Onton puun o. -- silmän tilalla nyrkinmentävä o. LEINONEN. — *Kuv.* Sielun, sydämen o:t. Martin sielun hämärissä o:issa puhaltaa kylmä viima SILL. — *Yhd.* kallion-, vuoreno.

onkapannu *s. ark.* höyrypannu.

onk|i[8*] *s.* **1.** kalanpyydys, jonka muodostaa (tav. vavan päähän kiinnitetty ja painolla ja koholla varustettu) siima ja siihen kiinnitetty väällinen, syötillä (tav. madolla) varustettava koukku. | Ongen koukku, peruke, siima, paino, koho. Ongen vapa l. pahla(in). Avata o. 'kehittää siima vavan ympäriltä'. Heittää o. [= siima] järveen. Onkia kahdella ongella. Istua o. kourassa veneessä. Kala näykkii, nykii o:ea, tarttuu, ottaa o:een. Kala ei tuntunut huolivan o:ea. Vapaa valta ahvenella: ottaa o:een jos tahtoo [myös kuv.] SL. — *ongella,* ongelta, ongelle (adv.) onkimassa. | Olla, istua, käydä jssak ongella. Lähteä ongelle. -- lähden yöksi säyneitä ongelle AHO. — *Yhd.* ahven-, lahna-, lohi-, salakka-, säynäso.; ranta-, veneo.; matala-, pohja-, syväo.; koho-, perho-, talvi-, uistino. **2.** *kuv.* Ei se [ihmelääke] ole muuta mitään kuin rahan o., jolla yksinkertaisilta riistetään rahat pois PÄIVÄR. [Myynti oli saatava nousemaan ja] samaan aikaan supistettava menoja, joten hänellä oli yhtä aikaa kaksi o:ea vedessä R.RAUANHEIMO. — *tarttua onkeen.* Tarttua huiputtajien o:een. Vaikka ilmoitus oli kolmessa lehdessä, vain yksi os-

taja tarttui o:een. — *saada onkeen(sa).* Sai tuottoisan kotityön o:eensa. -- kesällä 1849 minulla oli onni saada o:eeni useampia vaihoja kansanlauluja AK. — *ottaa onkeen(sa),* ottaa varteen, huomioon jtak, ottaa vaarin jstak, panna jtak mieleensä, "korvan taakse". | Ottaa neuvo, opetus, varoitus o:eensa. Teos, jossa on paljon o:een otettavia asioita. Olisimmeko miehiä jos ottaisimme o:eemme juopuneen sanoja? KIVI.

onki|a[17*] *v.* **1.** pyydystää kaloja ongella. | O. kaloja. O. ahvenia, särkiä, lahnoja. O. pohjaongella. O. kärpäsillä, taikinalla [niitä syötteinä käyttäen]. O. rannalta, veneestä. O. matalasta, syvästä, luodolta. Lohta ongitaan myötävirtaan. Lähteä o:maan. Joka kesät o:i, sitä talvella nälkä tonkii SL. Mitä kaloja ongimme, niitä saamme SL. — *Erik.* lapsille järjestetystä huvituksesta, jossa he vapaan kiinnitetyllä langalla "onkivat" erityisestä kojusta karamellipusseja, leluja yms. | Lapsille liukurata, karuselli, o:mista ym. hauskaa. **2.** *kuv.* O. pudonnut järvestä, avannosta. Kalastajat o:vat ajelehtivaa tavaraa veneisiinsä. Onki avaimen käsilaukustaan. Yrittää kävelykepillä o. nappia piirongin alta. — O. rahoja kuin ahvenia avannosta. Ethän sinä ole ikänäsi muuta tehnytkään kuin o:nut ukkoja, milloin leskiukkoja, milloin toisten ukkoja KAUPPISH. — O. tietoonsa jtak. O. tietoja, ohjeita jstak. O:i selville kaikki salaisimmatkin asiat. Sieltä täältä o:mani esimerkit. O. itselleen etuja. Lähteä maailmalle onneansa o:maan. Onneaan o:via keinottelijoita.

onkija[14] *tek.* Ahkera o. — *Yhd.* ammatti-, lohen-, talvi-, urheiluo.; (kuv.) onneno.

onki|kala *s.* Tuoda kaupaksi o:kalojaan. Lammessa ei ole muuta kuin pieniä o:kaloja. Odotellen o. [saadaan] SL. **-kalastus** *s.* **-liero** *s.* onkimato, liero. | Kaivella tunkiosta o:ja.

onkima|paikka *s.* Hyvä o. **-taito** *s.*

onki|matka *s.* onkimismatka. | Kesäiset o:matkat. **-mato** *s.* pienehköistä kastemadon sukuisista madoista, joita käytetään ongessa syöttinä, (onki)liero. | Etsiä o:ja. Panna o. koukkuun. **-mie|s** *s.* onkija. | Innokas, uuttera o. Joukko pieniä o:hiä kalavehkeet olallaan.

onkimis|aika *s.* Paras o. oli aamulla auringon noustessa. **-paikka** *s.*

onki|neuvo *s.*, tav. *mon.* Ammattikalastajat pitävät pyyntimatkoilla mukanaan erilaisia o:neuvoja, mm. syvä- ja polvionkia. **-paikka** *s.* onkimispaikka. | Vakinainen o:mme selkäluodolla. Etsiä hyvää o:a. **-retki** *s.* onkimisretki. **-risu** *s.*, us. *mon.* onkimista varten veteen upotetut kuusenhavut tms., turo. **-syötti** *s.* ongessa käytettävä syötti, tav. mato. **-vapa** *s.* myös: ongenvapa. | Istua veneessä o. kädessä. **-veh|je** *s. ark.*, tav. *mon.* Lähtivät järvelle o:keet mukanaan.

onnah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* (< seur.) ontua. | Astuu o:dellen niljaista polkua. Hevonen o:telee. — *Kuv.* Seinäkello, moottori o:telee 'käy epätasaisesti'. O:televa runomitta.

onnah|taa[29*] *mom.v.* -dus[61] *teonn.* < ontua. | Kun patti on alulla, hevonen o:taa vähän liikkeelle lähtiessään. -- lantio väännähti vasemman jalan astuessa niin kuin olisi o:tanut ILL. — *Kuv.* Posetiivin o:tavat sävelet. Hieman kulmikas, o:tava tyyli. Loppulause on, muutamaa pientä sanonnan o:dusta lukuun ottamatta, selvä ja asiallinen.

onnek|as[66*] *a.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* vrt. onnellinen. **1. a.** henkilöistä: jolla (toimissaan, yrityksessään) on onnea, hyvä onni, onni myötä; onnen, onnettaren suosima, hyväonninen, menestyksekäs. | O. metsämies, kalastaja, veikkaaja. HPS oli o:kaampi ja voitti 2—0. **b.** työstä, toiminnasta: jossa jklla on onnea, hyvä onni; menestyksellinen, onnistunut. | O. yritys, liiketoimi, matka, sota. Hannibal taisteli o:kaasti roomalaisia vastaan. Kaikki päättyi lopulta o:kaasti. **2.** vars. *ylät.* onnellisissa oloissa elävä, onnellisen (elämän)osan saanut, kohtalon suosima, hyväosainen, onnellinen. | Toiset, minua o:kaammat. O. olet, kun sinulla on noin hyvä koti. -- pimeyskö maan / sua liikuttaisi, o., / sen kurjuusko sun kulkuas? *KOSKENN. **3.** tav:mmin onnellinen. **a.** vrt. onnellinen 1. | Päivä paistaa peltoni sarkaan / ja o. olen silloin AK. — Istua o:kaissa ajatuksissa. O. mieliala, tunnelma. Tiedän paikan armahan, / rauhallisen, ihanan, / joss' on olo o., / elo tyyni, suojakas K.RAITTIO. Elämäni o:kain hetki. **b.** vrt. onnellinen 3. | Pelastuimme o:kaan sattuman ansiosta. O. ratkaisu, valinta. Juttu saatiin o:kaaseen päätökseen. Ei ollut o. se hetki, jolloin yritys pantiin alulle. **c.** vrt. onnellinen 4. | O. taiteellinen luomus.

onnela[14] *s.* onnen todellinen t. us. vain kuviteltu tyyssija, paikka missä (täydellinen) onni vallitsee t. missä jku on onnellinen, onnenmaa, -saari, kultala, paratiisi, Eldorado. | Lapsuuden, tulevaisuuden o. Mummola, kaikkien lasten o. Oi terve, Pohjola, isäimme o.! A.RAHKONEN. Unelmat o:sta. Amerikka alkoi suomalaistenkin mielessä kangastella o:na, missä "puuveitsellä kultaa vuollaan". -- mis' löytyvi O. kaukainen, / mis' siintää sen korkeat vuoret KIVI. Olemattoman o:n ikävöiminen on kaikkein yleisimpiä aiheita maailman runoudessa. **-kuvitelma** *s.* Romanttiset o:t. Aleksis Kiven o.

onnelli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* vrt. onnekas. **1. a.** henkilöistä: osakseen tulleesta onnesta tyytyväinen t. iloinen; vrt. auvoisa, autuas. | Olla o. jstak, jnk johdosta. Ylen, sanomattoman o. Tyytyväinen ja o. lapsi. Kahden lapsen o. isä. O. kristitty. O. perhe. O. löytäjä, voittaja. Huvilan o. omistaja. O:sia kuin vastavihityt. Niin o., että olisi vaikka päällään seissyt. Anna oli o., hän aivan säkenöi riemusta. Saat olla o., ettei pahemmin käynyt! Pekka oli o. Maijansa kanssa. Elivät o:sina päiviensä loppuun. O:suuden tavoittelu. Ihmisen pyrkimys o:suuteen. — *S:sesti.* O:sten maa, saari. **b.** ilmeistä, tunteenilmauksista: onnea, onnellisuutta ilmaiseva. | O. hymy, katse, naurahdus. **c.** mielentilasta, olotilasta: jossa jku on onnellinen, onnellisuuden sävyttämä, onnen täyttämä. | O. mie-

liala. Olla o:sissa mietteissä. Mielen täytti o., kipeä hellyys. Tämä o. varmuus siivitti hänen askeliaan TALVIO. Tunnelma oli vahva ja o. SILL. — Elää o:sessa avioliitossa. O. olotila, tietämättömyys. O. lapsuus, nuoruus. Romaani, jossa on o. loppu. Elokuva päättyy o:sesti: rakastavaiset saavat toisensa. **d.** paikasta: missä onni vallitsee, missä jku on onnellinen t. ihmiset ovat onnellisia. | O. koti. Lapsuuden o:set leikkitanteret. O. maa, valtakunta. Unen o. maailma. — Eräissä erisnimissä. | O. Arabia 'nyk. Jemenin imaamikunta Arabiassa'. O. Campania. O:set saaret 'Kanarian saaret'. **e.** ajasta: jolloin onni vallitsee, jolloin jku on onnellinen t. ihmiset ovat onnellisia. | O:set rauhan ajat. O:sin kesäni. -- kesäinen sunnuntai oli ollut niin tyynen o. ja täyteläinen SILL. **2.** jolla on onnea elämässään, onnellisissa oloissa elävä, kohtalon suosima, hyväosainen, onnekas. | O:sia ne, jotka --. Sinä o., joka pääset ulkomaille. Ole o:sempi kuin minä! Tuntea itsensä o:seksi. Ja minä ylistin vainajia, jotka ovat jo kuolleet, o:semmiksi kuin eläviä VT. — *S:sesti.* Osalliset, o:set / tuota toivovat alati / kesän kaunihin tulevan KAL. **3.** joka on onnekas jklle t. jllek, otollinen, suotuisa, edullinen. | O. sattuma, tilaisuus. O:set olosuhteet. O:sta uutta vuotta! Olen siinä o:sessa asemassa, että --. O:simmassa tapauksessa. O. ratkaisu, valinta, (loppu)tulos. Saattaa jk asia o:seen päätökseen. Kaikki tapahtui, sujui o:sesti. Olisi o:sta, jos --. Näin o:sesti ei asianlaita kuitenkaan aina ole. Monien o:sten sisäisten ja ulkonaisten tekijäin yhteisvaikutus KOSKENN. — O:seen aikaan alulle pantu työ. — *onnellinen hetki* vars. innoituksen, inspiraation hetkestä. | O:sella hetkellä syntynyt ajatus, runo. Kuvitelkaamme lisäksi, että hän [puhuja] on hyvässä vireessä, että hänellä on ns. o. hetkensä, jolloin tehtävä puhkeaa hänestä ilmaisuna, ei vain sarjana perättäisiä keinoja K.MARJANEN. **4.** onnistunut, mainio, oivallinen, erinomainen. | Työn o. suoritus. Sopusointuinen, o. luonne. Tie oli niin kapea, ettei voinut olla varma o:sesta sivuuttamisesta. O:sesti ratkaistu kuvitustehtävä. Teos on -- o. sekoitus rakkausromaania ja matkakuvausta KOSKENN. Esimerkiksi Eino Leino saattoi toisinaan olla -- huoleton, vaikkakin o. improvisoija TARK. **5.** onnea tuottava. | Syntyä o:sten tähtien alla. Antaa lapselle o. nimi.

onnellist|aa[2] *v.* tehdä onnelliseksi, onnellistuttaa. | Onnellinen usein haluaa o. toisia. Pyrkimys elämän o:amiseen. Runot, joilla Aleksis Kivi on meitä o:anut. **-u|a**[1] *pass.v.* Maailman o:minen. Kuka iloitsee tai o:u minun työstäni, minun elämästäni? L.ONERVA.

onnellistut|taa[2*] *v.* = onnellistaa. | O. jku rakkeudellaan. Saamani vaikutelmat tulevat o:tamaan minua koko elämäni ajan. O:a itseäsi hyvällä seuralla JOTUNI. — *Iron.* Lapsi, jota on o:ettu kuudella ristimänimellä. **-taja**[10] *tek.* [Kasvatus] luonteiden kehittäjänä ja ihmissuvun o:na KOSKENN.

onnellisuus *omin.* ks. onnellinen. **-aate** *s.* **-ongelma** *s.* **-oppi** *s.* siveysopillinen suunta, jonka mukaan onnellisuus on "korkein hyvä" l. siveellisen toiminnan äärimmäinen tarkoitusperä; *syn.* eudaimonismi. **-teoria** *s.*

onnen|aika *s.* Lapsuuden o. O., jolloin oikeus vallitsisi maan päällä. Menneen o:ajan muistot. **-apil|a(s)** *s.* neliapila, jonka löytämisen sanotaan tietävän onnea. | Löytää o. **-arp|a** *s.* tav. arpa, jolle lankeaa voitto, voittoarpa. | O:oja ovat seuraavat arvat: 351, 478 --. — *Kuv.* Mari oli niitä harvoja, joille lankesi sellainen o., että hän pääsi kouluun. **-autu|as** *a. harv.* -aasti *adv.* -us *omin.* (*rinn.* onniautuas) etup. Kivellä: ylen onnellinen, autuas, autuaallinen, auvoisa. | O. äiti. -- nuorten silmät säteilivät onnen-autuaasti, kuin neljä kynttilää taivaan salissa KIVI. **-eh|to** *s.* Avioliiton o:dot. **-etsijä** *s.* Amerikkaan muuttaneet o:t. **-haave** *s.* Yhdellä iskulla särkyivät hänen o:ensa. **-hetk|i** *s.* Lyhyet o:et. Suurimpia o:iä elämässäni. **-hohde** *s.* O. silmissä. **-hurma** *s.* **-jano** *s.* voimakas onnenkaipuu. **-kaipuu** *s.* Kiihkeä, toteutumaton o. **-kalu** *s.* esine, jonka uskotaan tuottavan onnea haltijalleen, taikakalu, -esine, talismaani, maskotti. **-kaup|pa** *s.* (yl. vain yks. partit:ssa ja adess:ssa) sattuma, sattumankauppa, onnenpeli, hasardi. | Oli o:paa [= riippui onnesta, oli sattuman varassa], ehdimmekö ajoissa. Hyvän siemenen saanti keväällä on useimmiten o:paa. Tehdä jtak o:alla 'pannen menestyksensä sattuman varaan, onneensa luottaen'. Selviytyä jstak o:alla 'hyvällä onnella, onnen ollessa suopea'. **-keikau|s** *s.* onnen käänne, onnen äkillinen muutos. | Kokenut moninaisia vaiheita ja o:ksia. Suku oli nousukassukua; nopeasti, satumaisen o:ksen kautta varallisuuteen ja hienostukseen kohonnutta KALLAS. **-kuvitelma** *s.* **-kylläi|nen** *a.* **-syys** *omin.* O. elämä. **-kypärä** *s. kans.* nisäkkäiden (vars. kotieläinten) sikiötä sen kehitysaikana ympäröivä vesikalvo, amnion; alkuaan vain se osa vesikalvoa, joka sikiön syntyessä joskus saattaa olla sen päähän kiinnittyneenä ja jota tällöin on pidetty onnen merkkinä; vrt. onnenlakki.

onnen|lahja *s.*, vars. *mon.* onnen, kohtalon lahja. | Tasan ei käy o:lahjat SL. **-lakki** *s. kans.* lapsen päässä syntyessä oleva onnenkypärä. | Syntyä o. päässä. **-laps|i** *s.* onnen suosima, onnellinen ihminen, Onnettaren suosikki, onnenpoika, -myyrä. | [Luonteen] sopusuhtaisuus, mikä oli varmaan enemmän o:en kuin filosofin tasapainoa KOSKENN. -- ainoastaan poutapääskynen, tuskin silmin näkyvä, siellä väikkyi, lentäin sinne, tänne, keveänä ja vilkasna kuin o:en aatos KIVI. **-leh|ti** *s.* tav. painettu henkilökohtainen ennustuslehtinen, joita esim. kiertävät posetiivinsoittajat myyvät. | Kuvallinen o. Myydä o:tiä. -- kevätlintujen mukana [ilmestyi] italialainen posetiiveineen ja punatakkisine marakatteineen, jonka jakelemat o:det ennustivat vain rikkautta ja rakkautta KOSKENN. **-lintu** *s.* onnea ennustava, tuova lintu. | O. käki. **-luku** *s.* jklle onnea

tuottava, hyväonninen luku, onnennumero. | O:ni ovat 9 ja 21. **-lähde** *s.* Jumalan siunaus on ainoa o. G.JOHANSSON. **-ma|a** *s.* (us. vain kuviteltu) maa, missä (täydellinen) onni vallitsee, onnela, kultala, paratiisi, Eldorado. | Venäjä kuvasteleiksen Suomen kommunisteille o:ana. Muistojen, sadun o. Unelmoida olemattomista o:ista. Usein kohoaa tämä o. runoilijan [= Kiven] mielikuvitukseen vehmaana autuudensaarena valtameren aalloista TARK. **-malja** *s.* tav. jkn onneksi juotu malja. **-myssy** *s. kans.* = onnenlakki. **-myyrä** *s. kuv.* onnellinen ihminen, onnenpoika, onnellinen. | Oi sinua o:ä! **-numero** *s.* onnenluku. **-onginta** *s.*, tav. *halv.* vrt. seur. | Häikäilemätön, epärehellinen o. **-onkij|a** *s.*, tav. *halv.* henkilö, joka eetillisesti tuomittavin, hämärin t. epärehellisin keinoin tavoittelee menestystä, keinoista piittaamaton onnenetsijä, kiipijä, pyrkyri, seikkailija, huijari, karrieristi. | Poliittiset o:at. Kylmä, tunteeton o. O., joka käyttää jokaista tilaisuutta hyväkseen hyötyäksensä ja rikastuaksensa. Seikkailijoita, o:oita ja petkuttajia. Nero valitsi suosikeikseen o:oita, joista vaikutusvaltaisin oli Tigellinus.

onnen|pekka *s.* onnen suosikki, onnenmyyrä, -poika. **-peli** *s.* peli, jossa menestys lähinnä riippuu sattumasta, hasardi(peli); uhkapeli. | Ruletti, fortuna ym. o:t. Tivolin erilaiset taituruus- ja o:t. — Laajemmin yl. onnesta riippuvasta, sattumanvaraisesta asiasta t. toiminnasta: onnen-, sattumankauppa. | Elämä on o:ä. Usein pörssikauppa muodostuu jännittäväksi o:ksi, jossa voi äkkiä rikastua tai köyhtyä. - - siihen o:in [= epätasaiseen taisteluun] emme tahtoneet ryhtyä kuin viime tingassa AK. **-po|ika** *s.* onnen suosima, onnellinen poika t. myös mies, onnen suosikki. | Sinä o., jolla ei ole huolta huomenesta! Tuntea itsensä o:jaksi. N. oli o. selviytyessään italialaisesta vastustajastaan. **-potk|aus, -potk|u** *s. leik.* (erittäin) onnellinen sattuma t. yllätys, onnellinen asioiden käänne, edullinen "paukku". | Odottamaton, yllätyksellinen o. Raha-arpajaisten päävoitto — siinäpä o.! Se oli oikea o. - - jos jokin o:aus kumminkin tekee sinusta käskynhaltijan, älä unohda minua *HOLLO. **-pyörä** *s.* **1.** uhkapelipöytä, jossa on joko kiinteä pöytälevy ja pyörimään pantava osoitin tai pyörimään pantava pöytälevy ja kiinteä osoitin ja josta pyörittäjä määräsuuruisen maksun suoritettuaan saa sen esineen, jonka kohdalle osoitin pyörimisen päätyttyä pysähtyy, onnenpöytä; myös muista samantapaisista laitteista. | Tivolin o:t. Pyörittää o:ä. **2.** keskiajan taiteessa tavallinen, onnen epävakaisuutta osoittava vertauskuva. **3.** *kuv.* Elämän o. O. kierähti taaksepäin. - - pianpa kääntyi sodan o.: vihamies karkoitettiin pois KIVI. **-päiv|ä** *s.* Menneet, tulevat o:ät. Minulle ei koskaan o. valkene. O:iä ei kestänyt kauan. Muisto Porvoossa viettämistämme o:istä. **-pöytä** *s.* **1.** = onnenpyörä 1. **2.** eräs pelikorttien asetelma niillä ennustettaessa. **-ratas** *s.*, vars. *kuv.* onnenpyörä. | Epävakainen on o. **-saari** *s.* vrt. onnenmaa, onnela. | O., aihe, joka kirjallisuudessa on etenkin romanttisten runoilijain suosima. Aleksis Kiven o. Lintukoto. **-sattuma** *s.* onnellinen sattuma, onnenpotku. | Perheen toimeentulomahdollisuuksissa huomattavaa käännettä merkinnyt o. **-tarha** *s.* vrt. onnenmaa. | Paratiisin o. Ympärillä vihreät metsät kuin rauhanaita o:n ympärillä LINN. **-tila** *s.* Täydellinen o. Ainoa tie, jota kulkien o. maailmassa on saavutettavissa. **-toive** *s.* **-toivottaj|a** *s.* vrt. seur. | Lukuisat o:at. O:ien joukossa nähtiin - -. **-toivotu|s** *s.* onnen toivottaminen jklle (t. jllek) jnk merkkipäivän t. -tapauksen johdosta; myös esim. runo, jolla onnea toivotetaan; vrt. onnittelu. | Esittää, lausua jklle o:ksensa. Sydämelliset o:kseni! Seura sai merkkipäivänään vastaanottaa lukuisia o:ksia. Lähteä matkaan ystäviensä o:sten saattamana. Kiittää o:ksesta. — Heksametrilla sepitetty o.

onnentoivotus|adressi *s.* Hyväntekeväisyysjärjestöjen o:adressit. **-kirje** *s.* **-kort|ti** *s.* Jouluja o:it. **-käyn|ti** *s.* Heti aamulla saapuivat o:nille juhlijan lähimmät työtoverit. **-lähetystö** *s.* **-puhe** *s.* **-runo** *s.* O:jen sepittäjä. **-sähk|e, -sähk|ösanoma** *s.* N:n 50-vuotispäivänään saamat o:eet.

onnen|tunne *s.* O. jstak. Idyllinen, pyörryttävä, syvä, täyteläinen, voimakas, ylenpalttinen o. - - kevät yllätti ja o. tuli ylivoimaiseksi kuin villi vietti SILL. **-tunnelma** *s.* **-tun|to** *s.* onnentunne. | Kukkurainen, voimakas o. Oli pakahtua o:toonsa. Vanhan miehen sydän sylkähti o:nosta ... ALKIO. **-tuoja** *s.* Rakkaani, o:ni! Pitää pientä elefanttia kellonperissä o:na. **-tuokio** *s.* O:n arka, häipyvä ihanuus VILJANEN. **-tuottaja** *s.* **-tup|a** *s.* tuulentupa, pilvilinna. | Rakennella tulevaisuuden o:ia. **-täht|i** *s. kuv.* Ne, jotka ovat syntyneet samojen o:ien alla. Hänen o:ensä nousi nopeasti. **-täy|si, -täy|teinen** *a. kirjall.* O. sydän, rinta. O. koti. Muutamia o:siä, valoisia vuosia. Elää o:teistä elämää. - - nuoruus [ei] sammu meidän kanssamme, vaan yhäti elää — rohkeana, verevänä, o:tenä kuin elämä itse! LINN. **-unelma** *s.* Särkyneet o:t. **-uni** *s.* = ed. **-vaihe** *s.* Sai kokea monenlaisia o:ita.

onnest|aa[2] *v. yksipers.* = onnistaa. | Muutamia aina o:aa. Meitä ei o:anut. Sitä poikaa o:i naimakaupassa. Jos oikein o:aisi, niin - -.

onnet|ar[54*] (myös: Onnetar) *s.* onnen jumalatar, onni (oikulliseksi) naiseksi henkilöitynä; *mon.* us. = kohtalotar. | Sodan o. Oikullinen o. O:taren, o:arten suosikki. O. suosii jkta, on jklle suosiollinen. O. ei hymyillyt meille. Luottaen o:tareemme päätimme yrittää. Älä unhota omaa kykyäs käyttää, / kun O. sinulle selkänsä näyttää KOSKENN.

onnet|on[67] *a.* -tomasti *adv.* (-tomuus *omin.* ks. erikseen). **1.** jolla ei ole onnea (elämässään, pyrinnöissään, toimissaan), onnesta osaton, onnen hylkimä, onnettomuuden kohtaama, kovaonninen, -osainen, poloinen, kurja. | Kohtalon kolhima, o. mies. O:tomat haaksirikkoiset. Yhteiskunnan o:tomat jäsenet. Tunsin itseni maailman o:tomimmaksi ihmiseksi. Tekevät nuoria, kokemattomia tyttöjä o:to-

miksi. O. se, joka ei osaa läksyään. Ei o. oo se, ken pettyy lemmessänsä, / - - / vaan o., ken ihanteit' on vailla K.LEINO. — *S:sesti.* Auttaa kärsiviä ja o:tomia. Vain yksi vene lähti o:toman avuksi. **2. a.** henkilöistä: osakseen tulleesta epäonnesta, onnettomuuksista, vastoinkäymisistä murtunut, masentunut, toivoton, epätoivoinen. | O. jstak, jnk johdosta. Sisimmässään o. Olimme jo ihan o:tomia, kun ei sade ottanut loppuakseen. O. rakastaja, aviomies. — Us. heikentyneessä merk:ssä: syvästi pahoillaan oleva; syvästi hämillinen, neuvoton, nolo tms. | Olen o., etten voi auttaa sinua. Ujon ja o:toman näköinen. Seisoi o:tomana keskellä nauravaa yleisöjoukkoa. **b.** ilmeistä: onnettomuuden tunnetta ilmaiseva. | O. ilme kasvoilla. **c.** paikasta, olotilasta, ajasta: jossa t. jolloin jku on onneton t. ihmiset ovat onnettomia. | O. koti. O. avioliitto, perheelämä. O:tomat kotiolot. Elää o:onta elämää. Historiamme o:tomin aika. — O. rakkaus. O:tomasti rakastunut. **3.** onnettomuudeksi, epäonneksi oleva t. koituva, epäonnistunut, vaikutukseltaan t. seurauksiltaan epäedullinen, epäsuotuisa, turmiollinen, tuhoisa, kohtalokas. | O. teko, retki. Venäjän aseille o. Japanin-sota. O. kohtalo. Kävi niin o:tomasti, että talo paloi. O. suunnitelma, päähänpisto. Hallituksen o. talouspolitiikka. O. tulos. Asiat saivat o:toman käänteen. O:tomassa tapauksessa saattaa käydä niinkin, että - -. Olisi mitä o:tominta, jos - -. - - kolmetoista paria — vähän o. [= onnettomuutta tuottava] luku! TALVIO. — Us. heikentyneessä merk:ssä: ikävyyksiä, harmia aiheuttava, valitettava, harmillinen. | O. typografinen tekstinjako. O:tomasti valittu. O. erehdys, yhteensattuma. Tulitpa o:tomaan [= sopimattomaan] aikaan. **4.** kurja, surkea, viheliäinen. | Aivan o. juoppo. Laiha ja o:toman näköinen kulkukissa. Taimet näyttivät peräti o:tomilta. O., repaleinen takki yllään. Sadeilmalla piha oli aivan o. - - palveluspaikka oli o., ruoka ja kohtelu huonoa SILL. | Se on o:onta joukkoa se Seppälän väki - - tämän vuoden sadosta jo on mennyt puolet velkoihin. Vaimo sellainen huolimaton ja seitsemän lasta ... TALVIO. **5.** vahvistussanana. **a.** pron:iin t. s:iin liittyen: hyväkäs, pahus, peijakas, ruoja, ryökäle. | Kuka o. on ottanut minun kynäni! Taas se o. halkesi. Pojat o:tomat sen rikkoivat. Kun ei se o. auto taas olisi myöhässä! Emme [me] o:tomat edes osanneet pitää varaamme. — Vertauksissa. | Kiroili, tappeli kuin o. 'kovasti, ankarasti'. Ovat vihaisia kuin o:tomat 'ylen vihaisia, vihasta suunniltaan'. **b.** voima-, kirosanan tavoin. | Voi o:onta! Voi o., kuinka pääni on kipeä! **c.** *onnettoman* (adv.) kovin, ylen, sanomattoman, tuhottoman, liian. | O:toman laiska, saamaton. Niin o:toman pitkä ja kuiva puhe. Niin o:toman vähän.

onnettomuu|s[65] *s.* **1.** onnettomana oleminen; epäonni, huono t. kova onni, kovaosaisuus, kova osa t. kohtalo; turmio, tuho, kurjuus. | O:den tunne. O:den päivä. 13, o:den luku. Ennustaa, tietää o:tta. Sellaista on ihmiselämä, o:tta hautaan asti. Koitua o:deksi. Syöstä, viedä jku o:teen. — *onnettomuudeksi.* Kaikeksi o:deksi tapahtui, että - -. O:dekseen he eivät malttaneet olla paljastamatta suunnitelmiansa. **2.** onneton tapaus, tapaturma, vaurio, vahinko. | Silloin tapahtui o. Häntä kohtasi se o., että - -. Ei Jumala voi sellaista o:tta meille sallia. Selviytyä o:desta. Tuhoutua o:dessa. Onni o:dessa oli, että - -. O:den uhri. O:den silminnäkijöitä pyydetään ilmoittautumaan. — *Yhd.* hukkumis-, lento--, liikenne-, luhistumis-, räjähdys-, yliajo-o.; auto--, juna-, miina-, moottoripyöräo.; kaivos-, meri-, rautatie-, ylikäytäväo.; kansalliso.

onnettomuus|alue *s.* **-auto** *s.* **-hetk|i** *s.* O:ellä huoneessa oli myös kolme alaikäistä lasta. **-kumppani** *s.* onnettomuustoveri. **-laiva** *s.* O:n nostamiseen on jo ryhdytty. **-matka** *s.* Titanicin o. **-paik|ka** *s.* O:alle kokoontunut väkijoukko. Hätämerkit kuultuaan höyrylaiva D. lähti heti o:alle. **-päivä** *s.* Virallinen syyttäjä totesi syytetyn ryypiskelleen o:nä. **-sanoma** *s.* Sai ottaa vastaan o:n toisensa jälkeen. **-tapau|s** *s.* Sairaus- ja o:ksissa. O:sten välttäminen. **-tilasto** *s.* **-toveri** *s.* toisen t. toisten kanssa saman onnettomuuden alainen, kohtalotoveri. **-uuti|nen** *s.* Sanomalehtien ryöstö-, murha- ja o:set. **-viesti** *s.*

onnettuu|s[65] *s. runok.* onnettomuus. | Oli syynä o:den: / loittonit sinä minusta LEINO. - - ei o:tta tiellein saa, / mi mieltäin voisi lannistaa HLV.

onn|i[s] *s.* **1.** suopea (vain erityisesti määritettynä epäsuopea) kohtalo; sattuma t. kuviteltu ulkopuolinen voima, jonka suopeudesta vars. jkn henkilön menestys riippuu; sallima, sallimus; menestys (yleisenä ilmiönä); us. (naiseksi) henkilöitynä: onnetar, kohtalotar. | Suopea, myötäinen o. Oikukas o. Nurja o. O. suosii jkta, on jklle suosiollinen, jkn puolella. O:en suosikki, kantamoinen, poika, myyrä. O:en lahjat, antimet. O:en potku, ks. ◡. Sitä tyttöä o. potkaisi. O. hymyilee jklle. O. kääntää jklle selkänsä. - - eipä suonut o. mulle perillistä ainoaa KIVI. Tasan ei käy o:en lahjat, niin se Luojan sääntö on, / minä rikas, arvoss' olen, sinä köyhä, arvoton *CAJ.

2. kohtalon t. olosuhteiden suopeus (vain erityisesti määriteltynä epäsuotuisuus), jkn t. jnk sattumaan perustuva menestys, lykky, "tuuri", "viuhka". | Suopea, suotuisa, myötäinen o. O. pelissä, rakkaudessa. Metsämiehen o. O:en sattuma. Jklla on o:ea. Jklla on o. myötä, matkassa. Luottaa o:eensa. Koettaa, koetella o:eaan jssak 'tehdä jtak onneen luottaen, kokeilla onko onnea, yrittää'. Koettaa o:eaan pelissä, maanviljelijänä. Lähti Amerikkaan o:eaan koettamaan. O:en onkija, ks. ◡. O:eaan onkivia keinottelijoita. O:en kauppa, peli, ks. ◡. Jk on o:en toukoa 'onnenkauppaa, riippuu sattumasta'. Riippua, olla riippuvainen o:esta. Jk ennustaa, tietää o:ea. O:en apila, lintu, luku, ks. ◡. Toivottaa jklle o:ea. O:ea matkalle! O. kääntyy, muuttuu, vaihtuu. Kun on nuttu nurin

päin, niin on o. oikein päin SL. Jumalall' on o:en ohjat SL. — Huono, paha o. Minulla on aina yhtä huono o. Kovan o:en kolhaisut. Paavo parka, kovan o:en lapsi *CAJ. Ahkeruus kovan o:en voittaa SL. — *onnella.* Pelastua o:ella. Hyökkäys saatiin o:ella torjutuksi. O:ellaan mies metsää käy SL. Mene hyvällä o:ella! Ryhtyä työhön uudella, paremmalla o:ella. Sota jatkui vaihtelevalla o:ella. — *onnessa.* Mene o:essa [= onnellisesti]! Kun nyt saisit jauhosi o:essa mökillesi! KATAJA. Hyvässä o:essa saatiin viisikin kettua päivässä. On o:essa [= riippuu onnesta, on onnen varassa], ehdimmekö ajoissa. — *oman onnensa nojassa, varassa* sattuman varassa, pelkästä onnestaan riippuvana, omissa hoteissaan. | Jättää jk oman o:ensa nojaan, varaan. Jäi kitumaan oman o:ensa nojassa. Metsät ovat hoidotta oman o:ensa varassa. — *onneksi* a) menestystä, onnea jklle toivotettaessa. | O:eksi olkoon! Juoda malja jkn o:eksi. b) onni, että - -, luojan kiitos tms. | Vaikeat, o:eksi jo sivuutetut ajat. O:eksi matka oli lyhyt. O:eksemme ei kukaan ollut näkemässä. Kaikeksi o:eksi sade taukosi. Pahaksi o:eksi aika loppui kesken. — *on onni (että).* Olipa o., että tulit. O., että pääsimme niin helpolla. Luojan o. oli, että - -. Oli ikuinen o., ettei sattunut akka kotiin KATAJA. O. onnettomuudessa oli, että - -. Meillä oli o. tehdä matkamme keväällä. Minulla oli o. saada keskustella N.N:n kanssa. — *kiittää onneaan.* Kiitä o:easi, ettei pahemmin käynyt. Saamme kiittää o:eamme, jos edes leipä riittää.

3. tila, jonka kohtalon t. olosuhteiden suopeus aiheuttaa; tyytyväisyyden ja mielihyvän (nautinnon) tila, joka syntyy kun kaikki tarpeet ja toivomukset on tyydytetty, onnellisuus, onnekkuus, auvo, autuus, ilo, riemu, tyytyväisyys, mielentyyneys. | Avioliiton o. Kotoinen o. Rakkaus o:en lähteenä. O:en harhakuvitelma. Tavoitella, etsiä o:ea. Luoda itse o:ensa. Lunastaa, ostaa o:ensa tuskilla. Ei vaihtaisi o:eaan rahaan. Turmella, menettää o:ensa. Yksi ainoa huoli himmensi Liisan o:ea. O. yksillä, kesä kaikilla SL. Kukin on oman o:ensa seppä SL. - - tie suorin kulkee o:ehen / lähellä kuolon rantaa KRAMSU. — O. ja rauha mielessänsä. Silmistä säteilevä o. Kasvoilla tyyni, kirkas o. Hymyillä, säteillä o:esta. Riemullisessa o:essaan Anna sulki lapsen syliinsä. Juopua o:esta. | Toinen kuolee täydessä o:essansa - -. Toinen kuolee katkeralla mielellä, saamatta o:ea maistaa VT. — *Ark.* Olla o:essaan 'onnellinen, ylen tyytyväinen'. — *Erik.* **a.** määräyksenä gen.-attr., joka ilmaisee onnen aiheuttajan. | Rakkauden, hyvinvoinnin, luomisen o. Ylistää työn o:ea. Toivoi sairaalle lapselleen kuolemisen o:ea. **b.** kuv. ilmauksissa. | O:en aurinko. O:en kultaiset päivät. O:en maa, saari, ks. ◡. Olla o:ensa kukkuloilla. O:emme taivaalla ei ollut ainoatakaan pilveä. - - kunnaan rinteellä kuumoitti Jukolan talo kuin kadotettu o:en maa KIVI.

4. kohtalon antimet, osa, arpa; se, mikä ihmisen tekee onnelliseksi: hyvä asema, hyvinvointi, edulliset elämänehdot tms., autuus, tämän maailman hyvä. | Tyytyä o:eensa. - - muruja on elon o., suurin osa suruja A.OKSANEN. — Piti o:enaan omistaa rahaa, rahaa. Hänen ainoa o:ensa oli viina. Elokuvissakäynti oli lapsille maallisen o:en huippu. - - minun o:eni on olla Jumalaa lähellä VT. - - huono emäntä on miehen tuho, mutta kelpo ja armas vaimo on hänen o:ensa ihanin KIVI. Kell' o. on, se o:en kätkeköön, / kell' aarre on, se aarteen peittäköön LEINO.

5. *yhd.* Ihmis-, äidino.; elämäno.; koti-, perheo.; lapsi-, sulhaso.; hevos-, lammas-, lehmä-, poro-o.; jänis-, kalao.; maito--, vilja-, voio.; arpa-, arpajais-, kalastus-, kauppa-, marja(stus)-, metsä-, metsästys-, naima-, peli-, pyynti-, sota-, taisteluo.

onniautu|as *a. harv.* -aasti *adv.* -us *omin.* etup. Kivellä = onnenautuas. | Uni o. KIVI. - - suloista on sen viivytellä, ketä odottaa onniautuus, kellä tietona on toivon maa KIVI.

onnik|ka[15*] *s. ark.* linja-auto, linjuri, omnibus. | Matkustaa o:alla.

onnimanni[4] *s.* ketjurunossa ilman tajuttua merk:tä: Olin ennen o. KANT. — *Tilap.* - - kaksi Kuperkeikan [kapakan] ikuista o:a SEPPÄNEN.

-onninen[63] *poss.a.* Huono-, hyvä-, kovao.

onnist|aa[2] *v. yksipers.* (*rinn.* onnestaa) suotuisasta onnesta jssak (yrityksessä tms.): luonnistaa, lykästää. | Jkta o:aa 'jklla on hyvä onni, "hyvä tuuri", "hyvä viuhka", jkn käy hyvin'. Minua ei o:a arpajaisissa. Huolimatonta o:aa SP. Nytpäs o:i! Kun oikein o:aa, voi vaikka maaherrana kuolla.

onnistu|a[1] *v.;* onnistunut ks. myös erikseen **1.** vars. henkilösubj:n ohella: saada tehdyksi jtak onnellisesti, menestyksellisesti, toivotulla t. tarkoitetulla tavalla, päästä tarkoitettuun, toivottuun t. hyvään tulokseen, selviytyä t. suoriutua jstak (työstä) hyvin, osoittautua kykeneväksi, taitavaksi, päteväksi, sopivaksi tms., menestyä, "pärjätä". | O. työssä, tehtävässä, hankkeissaan, suunnitelmissaan. Ei o:nut kokeissa. Pimeän turvin rosvot o:ivat katalissa aikeissaan. O. (hyvin) emäntänä, opettajana. Heikoimmin N. o:i näytelmäkirjailijana. - - opetan niin tehokkaasti kuin o:n [= pystyn] SILL. - - mitä teet, käy kahdella tapaa: / jos o:it, teit oikein myös, / et o:nut, oli huono työs *MANN. — *jku onnistuu tekemään jtak* jkn onnistuu tehdä jtak; ks. **3.** | O:in saamaan hyvän asunnon. Ankarasta vastarinnasta huolimatta vihollinen o:i tunkeutumaan asemiimme. Suunnitelmaa ei ole vielä o:ttu toteuttamaan. — *Iron.* HPS o:i pilaamaan kaikki hyvät maalintekotilaisuudet. **2.** esine- t. asiasubj:n ohella: tulla sellainen kuin on tarkoitettu t. toivottu, viedä t. päättyä toivottuun, tarkoitettuun t. hyvään tulokseen, edistyä, tapahtua t. sujua onnellisesti, menestyksellisesti, luonnistua, luontua, käydä hyvin päinsä, menestyä. | Leipä o:i hyvin. Vilja ei o:nut. O:essaan tattari on erittäin satoisa. Kuinka matkanne o:i? Kilpailut o:ivat yli odotusten. Kokeet o:ivat sataprosenttisesti. Yritykset tuo-

tannon lisäämiseksi eivät toistaiseksi ole o:neet. Keskosten pulloruokinta o:u usein huonosti. Mikään ei ottanut o:akseen. — Tehtävä o:i useimmilta hyvin. Se ei häneltä o:u. Niin he rakensivat, ja se heille o:i VT. **3.** *yksipers.* inf.-subj:n ohella; loogillinen subj. ilmaistaan datiivigen:llä t. (harvemmin) all:lla. | Jkn o:u tehdä jtak 'jku kykenee (olosuhteista, vaikeuksista huolimatta) tekemään jtak, jklle tarjoutuu mahdollisuus t. tilaisuus tehdä jtak, jku onnistuu tekemään jtak'. Hänen o:i saada uusi työpaikka. Kaikki, joiden o:u suorittaa tämä pitkä matka. Eloisalla esityksellään puhujan o:i herättää mielenkiintoa kuulijoissansa. Joskus hänelle kuitenkin o:i pudottaa komea metso saaliikseen.

onnistuma[13] *s. harv.* onnistunut tulos, toimenpide, työ tms. | Muutamat edistystä merkitsevät o:t, esim. rokotusmenetelmä. Paras o:ni. — *Yhd.* epäo.

onnistumat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* **1.** vars. henkilöistä: joka ei onnistu t. ole onnistunut. | O:tomat johtajat. Runoilijana o. Hän oli kaikessa o. **2.** esineistä ja asioista: epäonnistunut. | O. puku. O. teko, retki. O:tomat yritykset. O. kansankuvaus. Käännöksen o:tomuus. Menettelyä täytyy pitää o:tomana.

onnistumis|edellytys *s.* **-mahdollisuu|s** *s.* Pienet o:det. Suunnitelma, jolla on o:ksia.

onnistun|ut[77] *a. (partis.)* -eesti *adv.* -eisuus[65] *omin.* **1.** henkilöistä: joka on osoittautunut kykeneväksi, toimeensa tms. sopivaksi, taitava, hyvä, mainio. | O. opettaja. -- parhaina hetkinään o., tunteessaan tuore, sanonnassaan välitön lyyrikko KOSKENN. **2.** työn tuloksesta, työstä: sellainen kuin on tarkoitettu t. toivottu, hyvin tehty t. tapahtunut, mainio, oivallinen, erinomainen, hyvä. | O. valokuva, maalaus. O. kakku. Ulkoasultaan siro ja o. kirja. Raatihuoneen vähemmän o. julkisivu. O. juhla, konsertti. O. teko, leikkaus, ratkaisu, "tempaus". O:eesti valittu leiripaikka. Säkeitä, joissa trokeiset ja daktyyliset runojalat o:eesti vaihtelevat. — O. [= onnistuneesti valittu] asunto.

onnit|ella[28]* *v.* **1.** lausua t. esittää jklle (jllek) ilonsa tätä kohdanneen onnellisen tapauksen, tämän saavuttaman menestyksen tms. johdosta. | O. jkta palkankorotuksen, suoritetun tutkinnon, lapsen syntymän johdosta. O. jkta hyvästä suorituksesta, hänen menestyksestään. O:telen! Saan luvan o.! Mennä nuorta äitiä o:telemaan. O:telin itseäni, että satuin olemaan kotona. — *Harv.* -- o:telen sinua uuteen paikkaasi KIVI. Nyt saan minä sentään o. teitä edusmiehen puolisoksi LEINO. **2.** toivottaa onnea (jklle esim. jnak merkkipäivänä). | 50-vuotiasta onnittelevat --.

onnittelij|a[14] *tek.* O:ain joukko. Toimitus yhtyy myöhästyneisiin o:oihin.

onnittelu[2] *s.* **1.** onnitteleminen; kirje, sähke tms., jolla jkta (jtak) onnitellaan. | Sydämelliset, parhaat o:ni! Koulutoverien o:t valitulle pormestarille esitti N.N. O:ja saapui pitkin päivää. **2.** onnentoivotus. | Parhaat o:mme 50-päivänäsi! — *Yhd.* hää-, joulu-, syntymäpäivä.

onnittelu- us. = onnentoivotus-. **-adressi** *s.* **-kirje** *s.* **-kortti** *s.* **-käyn|ti** *s.* Saapua henkilökohtaiselle o:nille. **-puhe** *s.* **-runo** *s.* **-sähke, -sähkösanoma** *s.* O. nuorelle äidille.

onnunta[15]* *teonn.* < ontua.

onnuskel|la[28] *frekv.v.* < ontua. | Hän oli vanha ja kumarainen, o:eva, puolikuuro ja ryiskelevä HAANPÄÄ.

onomatopo(i)ee|tti|nen[63] *a. kiel.* luonnonääntä matkiva t. kuvaileva. | O:sia sanoja ovat esim. kukkua, liristä, räiskyntä ja molskis. O. verbi, interjektio.

onsi[14] *harv.* **1.** *s.* ontto tila, kolo, ontelo. | Sopivissa puuno:ssa pesivät mehiläiset. [Keihäs] sattui [karhun] onteen, lavan ja kyljen väliin PAULAH. On ontta [= tilaa, väljyyttä] ilman alla SL. — *onnella,* onnelle. Hiekkakuopan reunama, puu on onnella. Onnelle jäänyt jääkuori. **2.** *a.* ontto. | O. puu, kanto, pökkelö.

onsi|a[17] *v. tekn.* Metallinsorvaus on pyörösorvausta, kun terä lastuaa työstökappaleen ulkopintaa, mutta o:mista, kun terä lastuaa onton työstökappaleen sisäpintaa.

onsi|keltti *s. arkeol.* keltti, jossa puuvarsi on ollut pistettynä esineen putkeen, reikäkeltti, putkikirves. **-kirves** *s. arkeol.* = ed.

onsilo[2] *s. geol.* puolipallon muotoinen kuoppa, joita pienet jäätiköt ja firn-lumi kovertavat vuoristoissa, sirkuslaakso.

ontelo[2] vrt. onsi. **1.** *s.* jnk sisässä oleva ontto tila, kolo, lokero, onkalo. **a.** Maanalaiset o:t. O. kiven alla. Räjähdysainetta varten kaivettu o. Seinän sisään jätetty 10 cm leveä o. Petäjän o:ssa oleva linnunpesä. Pihkaa sisältävät puun o:t. Juuston o:t. Kakun o. täytetään omenasoseella. Varsi on kiinnitetty kirveen o:on. — Maahiukkasten väliset o:t. Solun sisällä on o., joka on täynnä solunestettä. — *Yhd.* puu-, solu-, valuo.; ilmao.; sisäo.; pyörimis-, räjähdyso.; kaiku-, resonanssio. **b.** vars. *anat.* Keuhkopussin, otsaluun, yläleuan, verisuonen o. Ääntöelimistön o:t. Vaippaeläinten kiduksia ympäröivä o. Kaverni on kudokseen sen sairaalloisen hajautumisen (esim. keuhkotuberkuloosin) seurauksena syntynyt o. — *Yhd.* kohdun-, ruumiino.; aivo--, kidus-, lantio--, nenä-, nielu-, nivel-, poski-, rinta-, suu-, vatsao.; märkä-, täry-, ydino. **2.** *a.* **-sti** *adv.* onteluus[65] *omin.* ontto. | Laho, o. puu. O. pallo. O:t lasitiilet. Vatsapohjassa tuntui o:lta, ikään kuin sinne olisi tuullut KIANTO. — *Kuv.* O. ääni. O. hymy huulilla ALKIO. "Vaa-i niin", sanoi Lippunen omituisen o:sti, ikään kuin pettyneenä ALKIO.

onteloeläi|n *s. el.* O:met 'Coelenterata, eläinkunnan pääjakso, johon kuuluvien eläinten rakenteen kehitys on pysähtynyt gastrula-asteelle'. Nykyään o:met jaetaan kahteen pääryhmään: polttiaiseläimiin ja särmämaneetteihin.

onteloi|da[18] *v.* -nti[4]* *teonn.* tehdä (veistää, kaivertaa) ontoksi, onttaa, kovertaa. | Ruuhen valmistaminen o:malla. Puupölkystä o:tu huhmar. Pilli o:daan poistamalla puun sydän.

onteloinen[63] *poss.a.* O. kumirengas. Puun o. solurakenne. Haavautuma voi olla pinnallinen tai syvä, onteloinen jne. — *Yhd.* ahdas-, laaja-, pieni-, suuri-, tyhjäo.

onteloitu|a[1*] *pass.v.* (< onteloida) tulla ontoksi, onteloiseksi. | O:nut puunrunko.

ontelo|kangas *s. kut.* kaksinkertainen kangas, jossa päällys- ja aluskangas on yhdistetty toisiinsa joko ainoastaan reunoiltaan tai säännöllisiä kuvioviivoja pitkin, täkänä. **-kudos** *s. kut.* vrt. ed. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* O. mätähaava. **-märkimä** *s. lääk.* märän kokoutuma jhk luonnolliseen ruumiin onteloon, esim. sappirakkoon, umpilisäkkeeseen t. keuhkopussiin, empyeema. **-nisä** *s. lääk.* nisä, jonka nänni on vetäytynyt sisään. **-n|täyte** *s.*, vars. *geol.* kallioperässä alkuaan nesteen t. kaasun täyttämään onteloon erottunut mineraaliaines, raontäyte. **-tiili** *s. rak.* yhden t. useampia suurikokoisia onteloita sisältävä tiili; vrt. ontto-, reikätiili.

onteloton[57] *kar.a.* Viivamainen, melkein o. rako.

ontelovatsa *s. el.* onteloeläinten ruumiin sisässä oleva ontelo, joka toiminnaltaan vastaa muiden monisoluisten ruumiinonteloa, ruoansulatuskanavaa ja myös verisuonistoa.

onteva[13] *a.* ontevuus[65] *omin.* kovera, kouru;)(mykevä, kupera. | O. takoma-alusta. Koivunpahkasta koverrettu hyvin o., sisäänpäin laajeneva kuppi. O. pinta, terä. Kuivuvassa laudassa pintapuoli vetäytyy o:ksi, sydänpuoli kuperaksi. **-sivuinen** *a.* Kahdeksankulmainen o. pylväs.

onto|geneettinen[63] *a. biol.* -geneettisesti *adv.* yksilön kehitystä koskeva;)(fylogeneettinen. | O. tutkimus. Selitys, että o. kehitys pääpiirteissään on fylogeneettisen kehityksen kertausta. **-genia**[15] *s. biol.* yksilön kehitys munasolusta täysikasvuiseksi, yksilönkehitys; yksilönkehitysoppi;)(fylogenia. **-logia**[15] *s. fil.* oppi olevaisesta l. se filosofian osa, joka koettaa selvittää millainen tosiolevainen on. | Eräät filosofit käsittävät o:n samaksi kuin metafysiikka. **-logi|nen**[63] *a. fil.* -sesti *adv.* ontologiaan kuuluva t. sitä koskeva; todella olevainen. | O. todistus Jumalan olemassaolosta, jonka ensiksi esitti Anselm Canterburylainen, päättelee täydellisen olennon käsitteestä sen olemisen, koska täydellisyyteen muka kuuluu oleminen.

onton|lainen[63] *a.*, vars. *kuv.* O. historiallinen kuvitelma. **-puolei|nen** *a.*, vars. *kuv.* Väite kuulostaa o:selta.

ontonta|a[8] *v.*, vars. *kuv.* tehdä onto(mma)ksi. | Maailmanhalveksinnan o:ma nuori sielu.

ont|taa[2*] *v.* tehdä (veistää, kaivertaa) ontoksi, onteloida, kovertaa. | Haavasta o:ettu ruuhi.

ont|to[1*] *a.* -osti *adv.* -tous[65] *omin.* **1.** jonka sisässä on tyhjä tila, sisältä tyhjä, sisältä tyhjäksi koverrettu t. kovertunut, ontettu, onteloitu(nut), onteloinen, onsi, hotto, hoto;)(täysinäinen, kiinteä, tiivis. | Sisältä o. Vanhat, o:ot puut. O. pallo, ammus. Liikaa kohonnut, o. piirakka. Kaivertaa o:oksi. Runko valetaan o. Jyräin tehtävänä on maan puristaminen, kynnöksen jäljeltä olevien o:touksien [= onttojen tilojen] hävittäminen AK. — Sen olivat posket o:ot [= kuopalla], nenänpää oli terävä, rinta painunut AHO. — *Erik.* **a.** onton esineen t. paikan synnyttämästä äänestä: kumea, kumahtava, kolea. | Puun runkoa kolautettaessa kuuluva o. ääni. Maa kumahtaa o:osti. Yskiä, nauraa o:osti. Mielipuolinen o., julma nauru. **b.** *s:sesti* ontto tila, ontelo, onkalo. | Iso tammen o. Tikan puun o:toon tekemä pesä. **2.** *kuv.* sisällyksetön, tyhjä, tyhjänpäiväinen, joutava, turha, perusteeton, pintapuolinen. | Turhamainen ja sisäisesti o. ihminen. Henkinen o:tous. Tunteenpurkaukset, jotka vaikuttavat o:oilta, liioitelluilta. Katsoa jkta o:osti. Naurahti o:on ivallisesti. O. mahtipontisuus, kaunopuheisuus, paatos, sanahelinä. O:ot iskusanat, periaatteet. Pian paljastui toiminnan koko o:tous. Elämän o:tous. F.E. Sillanpää ei ole niitä o:toja kirjailijanimiä, joita luetaan velvollisuudentunnosta — jos luetaan — KOSKENN.

ontto|lasi[83] *s. koll.* lasinpuhalluspillillä valmistetut lasitavarat, esim. pullot, juomalasit ja tuopit. **-laskimo**[83] *s. anat.* O:t 'isot, sydämen oikeaan eteiseen johtavat laskimot'. Alempi, ylempi o. **-runkoinen** *a.* O. puu. **-sarvi|nen** *a.* — *S:sesti.* O:set 'Bovidae, märehtijäin heimo, joiden sarvina on kaksi otsassa olevaa luutappia, tohloa, joita ontot, koko elämän pysyvät sarveistupet ympäröivät'. O:siin kuuluvat mm. nautaeläimet (Bovinae), lampaat ja vuohet (Caprinae). **-seinäinen** *a.* O. kassakaappi. **-tiili**[85] *s. rak.* tiili, jonka koko sisäosa on jätetty tyhjäksi; vrt. ontelotiili. | Reikä- ja o:et. Lasitiilet ovat tavallisesti o:iä.

onttou(tu)ma[13] *s. tekn.* kavitaatio.

onttovarti|nen *a.* O:set kasvit.

ontu|a[1*] *v.* **1.** kävellä t. yl. kulkea epätasaisesti joko siksi, että toinen jalka on toista (yksi muita) lyhempi, tai että jalassa t. jaloissa on jk astumista haittaava vamma t. kipu, nilkuttaa, kuukata, "lenkata". | O. vasemmalla jalallaan, vasenta jalkaansa. O. lonkkaansa. O. jtak vammaa. O. kumpaakin jalkaansa. Huojahteleva, o:va käynti. [Muori] kuukittelee polkua kuin o:va kana KARHUM. Hevonen o:u toista etujalkaansa. — *ontuva* (s:sesti) nilkku, rampa. | - - sokeat saavat näkönsä, ja o:vat kävelevät UTV. **2.** *kuv.* **a.** Seinäkello o:u 'käy epätasaisesti'. Moottori käy o:en. **b.** abstr:mpaa käyttöä. | Runomitta o:u 'on virheellistä, ei täytä metriikan vaatimuksia'. Vertaus, kuva, määritelmä o:u 'on jssak suhteessa puutteellinen, ei ole oikein onnistunut'. Käsityksenne naisen siveydestä on vähän o:va. — *Erik.* olla epävarma, horjua. | Yhteispeli o:i pahasti. Emännätön isännyys on puoletonta ja o:vaa KIVI. | Kuinka kauan te onnutte molemmille puolille? Jos Herra on Jumala, seuratkaa häntä; mutta jos Baal on Jumala, seuratkaa häntä VT. - - miss' o:u kahtahalle kansa, / ei käy kuin suora Suomen mies MANN. — *Tal.* O:va kultakanta 'kultakanta, jonka vallitessa kultarahan ohella on laillisena maksuvälineenä myös hopearahaa, jota ei kuitenkaan enää lyödä'.

ontuil|la[20] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* Astua o:evin askelin.

ontura[14] *s.* jalkapohjan holvi.

ontuvai|nen[03] *a.* -sesti *adv.* -suus[05] *omin.* ontuva. | O. käynti. Joskus herättää [kansanlaulujen] metafora huomiota o:suudellaan: "se rakkauden liekki oli rikki murrettu" E.A. SAARIMAA.

onyks[7] *s.* akaatti, jossa mustat ja valkoiset kerrokset vuorottelevat. **-marmori** *s.* vaalea, kellertävän t. vihertävän juovikas, läpikuultava marmori(laji).

oo *interj.* **1.** *ylät.* (vars. *vanh.* kirjoitettuna us. o) puhuttelusanan yhteydessä: oi. | Oo Jeesus Kristus, Jumalan Karitsa. Oo pyhä Barbara! Tulkaa, oo kristityt! Oo, Elämä! — *Leik.* Terve, oo Vaimoni! - - oo krapu, sinä inhottavan näköinen otus SERP. **2.** (kirjoitetaan joskus myös ooo) yllättyneisyyden, oivalluksen t. ihastuksen ilmauksena: ahaa, haa, aa, aah, ah, ai, oh, ooh, voi. | Oo, sinulla on vieras! Oo, todellako! Herra ministerikö — oo, syvä kunnioitukseni. Oo, sepä hienoa! Oo, huudahti Kyllikki ihastuneena. Oo, oo, oo, kuinka sillä on sulavat liikkeet ja hoikka varsi... TALVIO. - - osaattepa teeskennellä te, / oo peijakas! kuin hyvät näyttelijät KIVI. **3.** muuta tilap. käyttöä. | Oo, miten vaikeaa on aina olla toisille mieliksi. | "Minä kiitän, hänen armonsa, — en enää jaksa [juoda]." — "Oo, kyllä se menee!" TALVIO.

oodi[4] *s. run.* antiikin oloista: laulurunoelma, lyyrillinen runo; nyk. vars. lennokas, us. vapaihin rytmeihin t. antiikkiseen mittaan laadittu, korkeimmilleen kohonnutta haltioitumista t. innostusta ilmaiseva lyyrillinen runo. | Horatiuksen o:t. O. elämälle, yksinäisyydelle. Koskenniemen haltioitunut o. "Nää, oi mun sieluni, auringon korkea nousu". **-runoilija** *s.* **-tyyli** *s.*

oogaami|nen[03] [o-o-] *a. biol.* -sesti *adv.* munasiittoinen.

oogamia[15] [o-o-] *s. biol.* munasiitos.

oogonio[3] [o-o-] *s. biol.* munapesäke.

ooh *interj.* tav. = oh, joskus = oo (2. merk:ssä). | O., tuo on vanha juttu. O., ei mitään! O., se on aivan liikaa, puolet riittää hyvin. | Yhdenarvoisiako muka kaikki ihmiset? O. — kamarihaaveita! JOTUNI. — O., kun tämä ikävä päivä jo päättyisi! | Onnettomat vaipuvat maahan ... kaikki ... isäkin ... O.! K. LEHTIMÄKI. — O., leivoksia ja jäätelöä! O., sinä poikajunkkari, vai rupeat sinä varkaan puolia pitämään CANTH.

ooho [ō·ho· t. ōho·] *interj.* epäilevää t. torjuvaa kummastusta ilmaisemassa: ohoo. | O., se on valhe! | "Sanoo liikaa perivän..." — "O.! Vai liikaa! Vaikka en tiedä, oliko ukolle maksanut korkojakaan" KOJO.

ooja, -|a, -|h [ō·ja· jne.] *interj.* (vars. toisen puheeseen liittyen) myöntävää vastausta t. toteamusta aloittamassa: mikäs siinä, mikäs ettei, joopa joo, niin aina, olkoon menneeksi, ojaa. | O., niinhän se asia taitaa olla. O:a, lähdetään vain! | "Onkos papalla nyt oikein tietoa ja käsitystä mihin minä lähden?" — "O:h! Onnea matkallesi, onnea!" KIVI. | - - paras päänalus on hyvä omatunto. / Oo-jaa, lie kuivalla maalla se totta, / mut ei maksa homeäyriä sen merikunto *MANN.

ooliitti[4*] [o-o-] *s. geol.*, tav. *mon.* Ooliitit 'pieniä, pyöreitä kalsiumkarbonaatti- t. rautahydroksidikovettumia, joita on saostunut muinaisiin merenlahtiin ja lähteiden vedestä'. **-|nen**[03] *a. geol.* O:set rautamalmit.

oologi[4] [o-o-] *s.* linnunmunien tuntija t. kerääjä.

oologia[15] [o-o-] *s.* munia käsittelevä lintutieteen erikoisala.

oopiumi[4] *s.* unikon (Papaver somniferum) kypsymättömistä kotahedelmistä saatu, ilmassa kuivunut maitiaisneste, jota käytetään lääkkeisiin ja sisäisesti nautittavana t. (mm. Kiinassa) erityisessä piipussa poltettavana huumausaineena. | Nauttia, polttaa o:a. O:n salakauppa. — *Kuv.* Uskonto on o:a kansalle (Karl Marx). **-luola** *s.* kapakka tms., jossa oopiumia nautitaan. | Kiinan kuuluisat o:t. **-myrkytys** *s.* **-n|polttaja** *s.* **-n|poltto** *s.* **-piippu** *s.* erityinen piippu, jossa oopiumia huumausaineena poltetaan. **-sota** *s. hist.* Englannin ja Kiinan välillä 1840—42 käyty sota, jossa englantilaiset taistelivat (oopiumi)kauppaoikeuksiensa puolesta. **-tip|at** *s. mon. lääk.* O:-poja käytetään varsinkin vatsalääkkeenä.

oopper|a[15] *s.* **1. a.** näytelmä, joka kokonaan t. pääasiallisesti esitetään laulamalla, tav. orkesterin säestämänä; tällaisen näytelmän käsittävä kirjallinen teos (käsikirjoitus t. painotuote); sävel-, musiikkidraama; vrt. laulunäytelmä, operetti, oratorio. | Wagnerin o. "Tannhäuser". Kirjoittaa o. Suomessa sävelsi o:oita ensimmäisenä Pacius. Aaria o:asta "Carmen". O:an ensiesitys. Kuulla, nähdä o. — *Yhd.* kansallis-, pienois-, satuo. **b.** ooppera taidemuotona, oopperataide. | Italialainen, kotimainen o. O:an kehitys. Taiteellisen huippunsa koomillinen o. saavutti 1700-luvun lopulla Mozartin teoksissa. **2.** laitos, jonka tarkoituksena on esittää oopperoita; teatterimainen rakennus, jossa oopperoita esitetään, oopperarakennus, -talo. | V. 1911 perustettiin Kotimainen o., josta v. 1914 muodostui nykyinen Suomalainen O. O:an johtaja, taiteilijat, orkesteri. Kiinnittää jku o:aan, o:an palvelukseen. Mennä o:aan 'oopperaesitystä katsomaan'. Ostaa illaksi liput o:aan. Juhlakonsertti o:assa. — *Yhd.* valtiono.

ooppera|-aaria *s.* **-esity|s** *s.* Teatteri- ja o:kset. **-ilta** *s.* **-kapellimestari** *s.* **-kausi** *s.* oopperan näytäntökausi. **-kiertue** *s.* **-kirjallisuu|s** *s.* O:-den arvokkaimpia teoksia. **-kuoro** *s.* **-laulaja** *s.* oopperassa päätehtävissä (soolo)laulajana) esiintyvä laulaja, oopperataiteilija. | O. Yrjö Ikonen. Esiintynyt konsertti- ja o:na myös ulkomailla. **-laulajatar** *s.* vrt. ed. **-libretto** *s.* **-luokka** *s.* Konservatorion o. **-lähetys** *s.* radioitu oopperaesitys. | O. Milanon Scala-teatterista. **-mai|nen**[03] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[05] *omin.* Voltairen o:set tragediat. **-musiikki** *s.* **-näyttämö** *s.* Puccinin säveldraamat kuuluvat vieläkin suurten o:iden vakinaiseen ohjelmis-

toon. **-näytäntö** *s.* **-ohjaaja** *s.* **-orkesteri** *s.* Sinfonia- ja o:ssa ovat kaikki eri soitinlajit edustettuina. **-os|a** *s.* Kuuluisin N:n o:ista lienee Carmen. **-rakennus** *s.* **-seurue** *s.* Kiertävä o. 'oopperakiertue'. **-sävelly|s** *s.* Verdin o:kset 'oopperat'. Suomenkielisen o:ksen esikoinen on Oskar Merikannon "Pohjan neiti". **-säveltäjä** *s.* **-taide** *s.* Napolilainen, Suomen o. **-taiteilija** *s.* oopperalaulaja, -laulajatar. **-talo** *s.* Wienin, Torinon o. **-teksti** *s.* oopperan sanat l. teksti, libretto. **-tyyli** *s.* **-tähti** *s.* etevä, kuuluisa oopperalaulaja t. -laulajatar. **-voileipä** *s. ruok.* lämpimänä tarjottava voileipä, jossa molemmilta puolilta ruskeaksi paahdetulla leipäviipaleella on liha- t. kalamurekepihvi, tav. myös paistettu muna.

oot|ella[28*] *frekv.v. murt.* ja *runok.* -telu[2] *teonn.* (< oottaa) odotella.

ootra|ta[35] *v. maal.* -us[61] *teonn.* par. juovittaa.

oott|aa[24*] *v. murt.* ja *runok.* odottaa, vuottaa. | -- o:i tiimaa kolme, vihdoin keinon löysi LARINK. -- mua hiljaa o:amahan auta, / sä kunnes myrskyn tyynnytät HLV.

op. *lyh.* **1.** *mus.* opus. **2.** opettaja. | Op. N. N.

opaakki[8*] *a.* läpikuultamaton.

opaali[5] *s.* piidioksidia ja vettä (3—13 %) sisältävä amorfinen mineraali, jonka eräitä arvokkaita muunnoksia käytetään jalokivinä. | Punainen o. sormuksessa. — *Yhd.* jalo--, tuli-o. **-batisti** *s. kut.* ks. seur. **-kangas** *s. kut.* erityisesti viimeistelty ohut puuvillakangas, tav. -batisti, jolle on ominaista maidonvalkoiseen vivahtava läpikuultava värisävy. **-lamppu** *s.* opaalilasilamppu. **-lasi** *s.* **1.** lasi, jossa on kirkas lasikerros ja sen pinnalla t. sisällä ohut maitolasikerros, opalisoitu lasi. **2.** hyvin läpikuultava maitolasi, alabasterilasi. **-lasilamppu** *s.*

opaalinen[63] *a.* himmeästi läpinäkyvä. | O. liuos, suodos, öljy.

opaalinväri|nen *a.* myös ⌒. | O. taivas. Laaksot ja kukkulat himertävät allamme o:sinä SERP.

opaalisilkki *s. kut.* vrt. opaalikangas.

opaliso|ida[18] *v.* **1.** *tr.* tehdä himmeästi läpinäkyväksi. | Muutama tippa lyijyetikkaa o:i vesiliuoksen. O:itu lasi 'opaalilasi (1)'. **2.** *intr.* olla opaalin tavoin hohtava t. läpikuultava. | O:iva jalokivi, liuos, väri.

opas[90*] *s.* **1.** henkilöistä: tien-, suunnannäyttäjä, -neuvoja, opastaja; vrt. luotsi. | Olla matkalla oppaana. Lähteä oppaaksi jklle. Retkikunnan oli otettava o. Luotettava o. Oppaat veivät Hannibalin harhaan. — Laajentuneesti muistakin kuin henkilöistä. | Kärrynjäljet oppaana. Tähdet merenkulkijan oppaina. Ollen hiukan eksyksissä etsin Eiffeltornia, joka näkyy joka paikkaan -- ja on ihmeteltävän hyvänä oppaana oudolle AHO. — *Yhd.* matkao. **2.** yl. neuvoja, ohjaaja, opastaja, opettaja, perehdyttäjä, johtaja, tiennäyttäjä t. -viitoittaja, suunnannäyttäjä. **a.** henkilöistä. | Äiti lastensa oppaana. Kalastustaidossa oli Oskari hyvänä oppaanamme. -- nuori Goethe on paras o. kaikkeen runouteen, joka ei ole kirjallisuutta, vaan elävää elämää KOSKENN. Suuret kirjailijat ja ajattelijat ovat kansakunnan henkisiä omiatuntoja ja oppaita TARK. — *Yhd.* kieleno. **b.** muuta käyttöä. | Pyhä Raamattu, paras oppaamme. Elektrometrin avulla suoritetut tutkimukset olivat oppaana kemiallisessa hajotustyössä. Sun olkoon oikeus oppaasi K.LEINO. **3.** suppea esittelykirja(nen), jnk erikoisalan suppea ohje-, alkeis- t. käsikirja, opaskirja(nen), "aapinen". | Matkailijan o. Museon o. Ainekirjoituksen, kaunoluvun, trumpetinsoiton o. O. Suomen kielen murteiden sanavarain kerääjille. Uusimmat maamiehen oppaat. — *Yhd.* hirvi-, maantieo.; askartelu-, hiihto--, keitto--, kengitys-, ketunpyynti-, kieli-, kotitalous-, leikki-, matka(ilu)-, metsästys-, oikeinkirjoitus-, opetus-, rakennus-, urheilu-, voimisteluo.; kielen-, soitono.

opasiteetti[1*] *s.* läpinäkymättömyys. | Sanomalehtipaperin o.

opas|kasvi *s.* vrt. leimakasvi. **1.** = tunnuskasvi. **2.** *metsät.* kasvi, jota tavataan tietyssä t. sitä paremmassa (mutta ei huonommassa) metsätyypissä. **-kirja(nen)** *s.* Kiinteistöjen hoitoa käsittelevä o. **-kivettymä** *s. geol.* = johtofossiili. **-koira** *s.* sokean henkilön liikkumista ohjaamaan opetettu koira.

opast|aa[2] *v.* toimia t. olla jkn (jnk) oppaana. **1.** näyttää t. neuvoa tietä t. suuntaa, ohjata; vrt. luotsata. | O. kulkijaa, matkailijoita, retkikuntaa. O. jku taipalelle. Salo, jossa ei o:amatta osaa kulkea. -- Pransi teki köydestä istuimen, pehmusti sen hevosloimella ja o:i siihen äidin lapsi sylissä istumaan SILL. — Laajentuneesti muistakin kuin henkilöistä. | Tienviitta o:i meidät perille. Kävellä valon o:amana. — *Sot.* O. tulella 'ampua etukäteen sovittuja merkkilaukauksia maaliin t. maalin suuntaan'. **2.** yl. neuvoa, ohjata, opettaa, perehdyttää, johtaa, näyttää t. viitoittaa tietä t. suuntaa, olla tien- t. suunnannäyttäjänä. **a.** henkilöistä. | O. ja neuvoa. O. tottumatonta. O. epäuskoista oikealle tielle, lasta oikealle tolalle. O. jkta urheilussa, tavoille, luonnon tuntemiseen. O. jkta lukemaan, laittamaan ruokaa. -- neuvo neittä vitsasella, / koivun oksalla o:a! KAL. -- akkansa oli hän sävyisästi mutta varmasti niin o:anut, että hänen kahvinsa työstä tullessa oli juuri kohtalaiseksi selvinnyt SILL. **b.** muuta käyttöä. | Luonnon tuntemiseen o:ava kirjoitus. Teos, joka o:aa suulliseen ja kirjalliseen esitystaitoon. O:ava esimerkki. Uusien aatteiden o:amana. Jos kanerva kukki paremmin juuresta, oli kylvettävä aikaisin, latvakukinta o:i taas päinvastaiseen KUSTAA VILKUNA.

opastaj|a[16] *tek.* Eränkävijäin o. Toiminnan o. Kukkien väri ja tuoksu hyönteisten o:ina.

opaste[78] *s.*, vars. *raut.* liikenteen ohjaamisessa käytetty näkyvä t. kuuluva merkki; vrt. opastin. | Lipulla, pillillä annettu o. Liikennepoliisin kädellään antamat o:et. — *Yhd.* käsi-, pilli-, valo-o.; raideo.

opastel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < opastaa. | O. jkta kuin lasta. O. jkta askareille, lukemaan.

opasteos *s.* O. avioliittoon aikovia varten.

opastin[56] *s.*, vars. *raut.* väline, jolla opaste annetaan. — *Yhd.* siipi-, valo-o.; pää-, raideo.

opastu|a[1] *pass.v.* < opastaa. | Johdeaitaa myöten kala o:u katiskaan. — Vars. oppia, harjaantua, tottua. | O. metsästykseen, lukemaan. O. korpimaailman outoon elämään. Ensimmäiset [leivonnaiset] eivät Hannalta oikein syntyneet, mutta vähitellen hän o:i ja lopulta ne jo tulivat mainion komeita CANTH.

opastu|s[61] *teonn.* < opastaa. | O:sta turisteille. Kulkea, retkeillä jkn o:ksella. Ajoimme kartan o:ksella. — Tutustua näyttelyyn jkn o:ksella. Virkkuu- ja neuletöiden o:sta. Tehdä työ kenenkään o:ksetta. Seikka, joka voi olla o:kseksi taudin laatua ja luonnetta määritettäessä.

opastus|elin *s. sot.* liikenneteiden solmukohtiin asetettu, lomalle ja komennukselle menevien sekä niiltä ja sairaaloista palaavien määräpaikkoihinsa opastamisesta huolehtiva elin. **-kirja(nen)** *s.* opaskirja(nen). **-kurssi** *s.*, tav. *mon.* Kelloseppien, myyjien, voinvalmistajien o:t. O:t nuorisoseurojen voimistelunohjaajille. **-lehti(nen)** *s.* **-tilaisuus** *s.* **-toiminta, -työ** *s.* Neuvonta- ja o.

ope[9] *s. koul.* opettaja.

operaatio[3] *s.* toimenpide, toimitus, operointi. | Erilaiset työo:t, joiden alaiseksi työstettävä kappale eri koneissa joutuu. Janoilla suoritettavat geometriset o:t. — *Yhd.* finanssi-, laina-, valuuttao. — *Erik.* **1.** *lääk.* kirurginen toimenpide, vars. leikkaus. | Verettömät o:t koskevat useimmiten asennon korjaamista, putkimaisten elinten kutistumain laajentamista yms. Lääkärin taitamattomuus teki o:n varsin tuskalliseksi. **2.** *sot.* sarja yhteenkuuluvia joukkojen ja tarvikkeiden siirtoja, ryhmityksiä ja taisteluita, jotka ovat tarpeen asetetun päämäärän, operaatiokohteen, saavuttamiseksi, tav. nimenomaan jnk vihollisvoiman tuhoamiseksi; *syn.* sotatoimi. | Kannaksen o:t. O:on osallistuvat joukot. O:n tukialue. Laivasto suorittamassa o:ta. — *Yhd.* ilma-, maa-, merio.; laivasto-o.; hyökkäys-, maihinnousu-, perääntymis-, puolustus-, ratkaisu-, saarrostuso.; sivu-, yhteiso. **3.** *leik.* tärkeästä, ratkaisevasta toimenpiteestä: leikkaus, "tempaus". | Suoritin juuri tärkeän o:n.

operaatio|alue *s. sot.* **-kohde** *s. sot.* operaation päämäärä, kohde. **-linj|a** *s. sot.* O:oiksi nimitetään niitä operatiiviselta tukialueelta johtavia rauta-, maa-, vesi- ja ilmateitä, joita operaatioon osallistuvat joukot käyttävät ja joita pitkin niiden täydennys- ja evakuointikuljetukset suoritetaan SO. **-pöytä** *s. lääk.* Liikkuva hammaslääkärin o. **-tavoite** *s. sot.* maastonkohta t. linja, jonka valtaamiseen operaatio tähtää.

operaattori[5] *s.* **1.** operaatio(ide)n suorittaja, operoitsija. | Tohtori N., tunnettu o. **2.** *mat.* tiettyjen laskutoimitusten ja niitä vastaavien merkkien nimitys. — *Yhd.* differentiaali-, kertomis-, vakio--, yksikköo. **-algebra** *s. mat.* **-laskenta** *s. mat.* **-yhtälö** *s. mat.* operaattorimerkintää käyttäen kirjoitettu yhtälö.

operatiivi|nen[103] *a.* -sesti *adv.* operaatiota koskeva t. tarkoittava, operaatioon kuuluva, operaatiolla käsiteltävä t. suoritettava. — Vars. **1.** *lääk.* O. hoito 'leikkaushoito'. O. jänteensiirto. Poistaa tulehdusalue o:sesti. O. naistentautioppi, synnytysoppi. **2.** *sot.* Pääesikunnan o. osasto. O. tukialue 'alue, josta operaatio aloitetaan ja joukot huolletaan'. O:set liikkeet, siirrot. O:sesti edullinen lähtöasema.

operetti[1*] *s.* puhenäyttämöllä t. oopperassa esitettävä (kevyt) parodinen t. romanttisoivasti tunteellinen (samalla farssimaisia aineksia sisältävä), tav. vieras-, eksoottisaiheinen sävelnäytelmä, jossa puhuttujen vuorosanojen lisäksi on laulua orkesterin säestämänä ja us. myös tanssiesityksiä; tällaisen näytelmän käsittävä kirjallinen teos (käsikirjoitus t. painotuote); vrt. laulunäytelmä, ooppera, revyy. | Lehárin o. "Iloinen leski". Kirjoittaa, säveltää o. Esittää o:a. Mennä katsomaan o:a. — *Erik.* operetti taidemuotona, operettitaide. | Nykyiseen muotoonsa o. on kehittynyt Wienissä. — *Yhd.* elokuva-, revyy-, valssi-, wieniläiso. **-diiva** *s.* **-duetto** *s.* **-elokuva** *s.* **-esitys** *s.* **--ilta** *s.* **--iskelmä** *s.* **-kiertue** *s.* **-koreus** *s.* **-laulu** *s.* **-lähetys** *s.* radioitu operettiesitys. **-mai|nen**[103] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* O. esitys. O:sen epätodellinen näytelmä. **-musiikki** *s.* **-näyttelijä(tär)** *s.* **-näyttämö** *s.* **-romantiikka** *s.* **-sankari** *s.* **-sävel** *s.* Orkesteri esittää o:iä. **-sävelmä** *s.* **-säveltäjä** *s.* Unkarilainen o. Imre Kálmán. **-tyyli** *s.* **-tähti** *s.* etevä, kuuluisa operettinäyttelijä t. -näyttelijätär.

opero|ida[18] *v.* **-inti**[1*] *teonn.* suorittaa operaatio(ita). **1.** *intr.* tav. adess.-määräyksen ohella: toimia t. työskennellä jllak aineksella, materiaalilla, jtak aineksenaan käyttäen. | O. pääomalla, arvopapereilla. Manninen o:i runokäännöksissään lyhemmillä sanoilla kuin Cajander. Aines, jolla psykologia o:i. Kansanrunouden tutkija ei voi o. ilman ulkomaisia arkistoja. O. liian vaikeilla tapauksilla. — *Sot.* Laivaston o:inti. Hävittäjät eivät enää o:i yksitellen. **2.** *tr.* saattaa operaation alaiseksi; *lääk.* tav. leikata. | Leukaluun o:inti. O:itavaksi määrätty imusolmukelaajentuma. — *Leik.* Paidankaulusta on vähän o:itava.

operoitava[13] *s. mat.* funktio t. suure, jossa operaattorin tarkoittama laskutoimitus suoritetaan.

operoitsija[14] *tek.* operaatio(ide)n suorittaja, operaattori.

opet|ella[28*] *v.* koettaa oppia jtak, harjoitellen oppia jtak, harjoitella. **1.** *intr.* O. lukemaan, kutomaan, ajamaan autoa. O:teli talon töille ja tavoille. -- Ville alkaisi o. rengiksi KAUPPISH. Minusta tuntuu, etten minä voisi o. onnelliseksi PEKKANEN. **2.** *tr.* O. läksyjä. O. runoa, runo ulkoa. O:teli talon töitä. Meidän pitää -- aina o. tietä, aina katsella altapäin kunnaita kohti A.J.PIETILÄ.

opet|taa[2*] *v.*; opettava ks. myös erikseen. **1.** saattaa jku (jk) ohjauksellaan, neuvoillaan oppimaan jtak, antaa jklle (jllek) oppia, ohjata, opastaa, neuvoa, näyttää miten jtak tehdään, harjaannuttaa t. perehdyttää jkta (jtak) jhk;

myös vaikutuksesta, joka jkn esimerkillä (käytöksellä, puheilla tms.) on toiseen. **a.** obj:na henkilö t. muu elollinen olento, jota opetetaan. | Äiti o:taa lastaan. Poika, jota ei ole ollenkaan o:ettu. O. jkta tavaamisessa, käsitöissä. O. nousevaa polvea tiedoissa ja taidoissa. O. jkta lukemaan, soutamaan, valmistamaan ruokaa, käyttäytymään. O. jkta töihin. O. lapsi hyvään, pahaan, Herran pelkoon. O. jkta kirjalle, työlle (kans.) 'lukemaan, tekemään työtä'. O. jkta emännäksi. O. jku nöyräksi, kuuliaiseksi Koulun tulee kasvattaa eikä vain o. Neuvo, sulho, neitoasi, / o:a omenoasi / - - / yksi vuosi suusanalla, / toinen silmän iskennällä, / kolmas on jalan polulla! KAL. Herra, o:a minua ajattelemaan loppuani, ja mikä minun päiviени mitta on VT. — O:ettu koira, hevonen. O. hevosta aisoille. Härkä on iestettävä aina samalle puolelle, jolle se on o:ettu. Kissa o:taa poikasiaan. **b.** obj:na asia, jota jklle (jllek) opetetaan. | O. jklle lukemista, englantia, matematiikkaa, käsitöitä, merenkulkua. O. tiedon alkeita. Äidin o:tama laulu. O. kuria lapsille. O. Jumalan sanaa. Paavali o:ti Jeesuksen Kristuksen tuntemista. Herra, neuvo minulle tiesi, o:a minulle polkusi VT. Asia, jota ei voi o:tamalla oppia. **2.** samassa merk:ssä kuin edellä, subj:na jk muu kuin henkilö t. yl. elollinen olento. | Kertomus, kirja, Raamattu o:taa, että - -. Historia o:taa, että - -. Kokemuksen o:tamana. Työ tekijäänsä o:taa SL. Nälkä, puute, onnettomuus o:taa. Eivät pulavuodetkaan ole häntä o:taneet säästäväiseksi. Kyllä kiveliö poikansa o:taa. **3.** esittää opinkappaleenaan t. (noudatettavaksi tarkoitettuna) käsityksenään, puoltaa t. kannattaa jtak, olla jllak kannalla t. jtak mieltä, sanoa, lausua, väittää. | Sokrates o:taa, että - -. Katolilaiset o:tavat, että - -. Roomalaisten laissa o:ettiin hallitsijan rajatonta valtaa. Maksuteoria o:taa, että rahan ulkomainen arvo riippuu ulkomaan valuutan kysynnästä ja tarjonnasta. - - kuten nykyaikainen biologia o:taa. **4.** erikoistunutta käyttöä. **a.** *iron.* näyttää jklle heikompitaitoiselle miten jtak tehdään, näyttää esimerkkiä. | O:etaan niille vähän mäenlaskua! Kyllä minä o:an Ollilan nälkäisille, kuinka meillä elikon ruokaa viljellään SILL. **b.** uhkauksissa: läksyttää, ojentaa, kurittaa, näyttää jklle huutia, ottaa jklta luulot pois. | Kyllä minä sinut vielä o:an! Kyllä minä sen pojan vielä o:an irvistelemään 'näytän pojalle, ettei ole irvistelemistä'. Kiitä selkääs, se on kilpes - - o:taisinpa sun muutoin mulle näyttelemään pitkää nenää KIVI.

opettaj|a[16] *tek.* neuvoja, ohjaaja, opastaja. **1.** vars. koulussa (luku- t. harjoitusaineissa) opetusta antava henkilö, pedagogi; joskus erik. kansakoulunopettajista. | Lasten, tyttöjen o. Oppikoulun, seminaarin, yliopiston, upseerikoulun o. Alaluokkien o:at. Äidinkielen, matematiikan, koneenpiirustuksen, pianonsoiton, miekkailun, voimistelun o. Veiston ja käsityön o. Kokenut, ihailtu o. O. ja oppilaat. O:an toimi. Olla o:ana. Ruveta, valmistautua o:aksi. Hän ei sovi o:aksi. Seminaarien, oppi- ja korkeakoulujen eriasteisista o:ista käytetään useita virallisia erikoisnimityksiä: seminaareissa on lehtoreita ja opettajattaria sekä yliopettajia (mallikouluissa), oppikouluissa nuorempia ja vanhempia lehtoreita - - sekä normaalilyseoissa lisäksi yliopettajia, yliopistoissa varsinaisia ja ylimääräisiä professoreita, apulaisia, dosentteja, apulaisopettajia ja harjoitusmestareita IT. — *Yhd.* lasteno.; kansakoulun-, kiertokoulun-, lastentarhan-, lyseon-, oppikoulun-, pyhäkoulun-, yliopistono.; historian-, kielten-, käsityön-, laulun-, piirustuksen-, ruotsin-, tanssin-, uinnin-, uskonnon-, veiston-, voimisteluno.; ammatti-, kotitalous-, puutarha-, uimao.; mies-, naiso.; apulais-, johtaja-, koti-, lisä-, sijais-, tunti-, yksityis-, ylio. **2. a.** uskonoppia, Jumalan sanaa opettava t. julistava miеshenkilö, sananjulistaja, -palvelija, oppi-isä, pappi, seurakunnan paimen. | Suuri o. Paavo Ruotsalainen. Milloin omatunto vaatii, on hyödyllistä tunnustaa syntinsä o:alle tai uskon veljelle ERKKI KAILA. Ei ole opetuslapsi o:aansa parempi, eikä palvelija parempi isäntäänsä UT. Niinpä Jumala asetti seurakuntaan ensiksi muutamia apostoleiksi, toisia profeetoiksi, kolmansia o:iksi UT. **b.** yl. oppi-isä, jnk opin t. aatteen julistaja, (kansan) johdattaja, kasvattaja, tienviitoittaja. | Ihmiskunnan suuret o:at. Hannes Gebhard oli suurten aatteiden mies, niiden luoja ja toteuttaja, kansan lämminhenkinen kasvattaja ja o. AK. **3.** liittyen opettaa-v:n 2. käyttöryhmään. | Elämä o:ana. Kokemus on paras o. Pulakausi on ollut monessa suhteessa hyvä o. Suur' o. on lempi: mit' ikinä ennen / ei osannut, oppii kohta sen kouluun mennen *MANN. - - viisaalle on tähtitaivas ikuinen o. — ikuisuuden o. SILL.

opettaja|-ala *s.* Antautua o:-alalle. **-huone** *s.* opettajien huone koulussa, opettajainhuone. **-opettajainen**[03] *poss.a.* Yksi-, kaksi-, moni-, useampio.

opettajain|huone *s.* opettajahuone. **-kokous** *s.* opettajakokous. **-valmistus** *s.*

opettaja|kandidaatti *s.* **1.** henkilö, joka yliopiston filosofisessa tiedekunnassa on suorittanut vaatimuksiltaan filosofian kandidaatin tutkintoa suppeamman tutkinnon, opettajakandidaatin tutkinnon. **2.** normaalilyseon auskultantti, opettajakokelas. **-kirjasto** *s.* opettajien käyttöön tarkoitettu koulukirjasto. **-kokeet** *s. mon.* opetusnäytteet. **-kokela|s** *s.* Seminaarien harjoituskoulujen o:at. — Us. = opettajakandidaatti **2.** **-kokou|s** *s.* kokous, joita koulunopettajat pienemmissä t. laajemmissa piireissä pitävät yleisten asiain käsittelemiseksi; arvostelukokous. | Koko maan käsittävät o:kset. **-kollegio** *s.* Teknillisen korkeakoulun rehtorin nimittää virkaan valtioneuvosto o:n toimittaman vaalin ja siihen perustuvan ehdollepanon jälkeen. **-korkeakoulu** *s.* ylioppilastutkintoon perustuva kansakoulunopettajain valmistuslaitos. **-kunta** *s.* (vars. jnk koulun t. opiston) opettajat, opettajisto. | Lyseon, seminaarin, yliopiston o. Kansakou-

lumme o. **-kurssi** *s.* Talouskoulun o. **-kyky** *s.* Tunnettu o. N.N. **-mainen**[63] *kalt.a.* Liiaksi o. puhetapa. **-n|ammatti** *s.* **-neuvosto** *s.* Kadettikoulun, Teknillisen korkeakoulun o. — *Erik.* oppikoulujen ja kansanopetuslaitosten opettajia edustava elin, joka kerrallaan kolmeksi vuodeksi valittuna joka toinen vuosi kokoontuu Helsinkiin.

opettajan|kokemus *s.* Monivuotinen o. **-koroke** *s.* koroke, jolla opettajan katederi t. pöytä luokassa sijaitsee. **-kortti** *s.* poliisiviranomaisen antama, ammattimaiseen autonajon opettamiseen oikeuttava lupakortti. **-kutsumus** *s.* **-lahja** *s.*, tav. *mon.* Luontaiset, erinomaiset o:t. **-ominaisuu|s** *s.* N:llä ei ole erikoisia o:ksia. **-paik|ka** *s.* O. luokassa. — Oppikoulujen, korkeakoulujen o:at. Uusien o:kojen täyttäminen. Vakinaista o:kaa saamatta. **-pätevyys** *s.* **-pöytä** *s.* Luokan edessä oleva o. **-taito** *s.* opetustaito. | Käytännöllinen o. **-tehtävä** *s.* **-toim|i** *s.* Yliopistollinen o. Luopua, erota o:estaan. **-toiminta** *s.* O:nsa ohella. **-tuoli** *s.* **-tutkinto** *s.* **-työ** *s.* **-ura** *s.* N:n pitkä, lähes puoli vuosisataa kestänyt o. Aikoa o:lle. **-vaali** *s.* **-virk|a** *s.* Äidinkielen o. Hakea o:aa. O:oja täytettäessä.

opettaja|osasto *s.* Maatalousnormaalikoulun, kasvatusopillisen talouskoulun o. **-perhe** *s.* Lastenhoitaja saa paikan o:essä [ilm.]. **-persoonallisuus** *s.* **-piir|i** *s.*, tav. *mon.* Yliopiston, maamme o:it. O:eissä. **-polvi** *s.* Maamme nuorempi o. **-pula** *s.* **-seminaar|i** *s.* Valtio ylläpitää tarpeellisen määrän o:eja kansakoulunopettajien valmistamiseksi. O:n päästötodistus.

opettajatar[51]* *s.* naisopettaja. | Käsityön, voimistelun, pianonsoiton o. **-kokelas** *s.* **-koti** *s.* opettajattarien täysihoitola t. yhteisasunto t. -talo. **-kurssi** *s.* Talouskoulun o. **-osasto** *s.* Helsingin käsityökoulun o. **-seminaari** *s.*

opettaja|toveri *s.* **-voim|a** *s.*, tav. *mon.* Koulun, yliopiston o:at. Puuttui päteviä o:ia. **-yhdisty|s** *s.* Paikalliset o:kset. Suomen O., Suomen Kansakoulunopettajain Liiton nimi v:een 1936.

opettajisto[1] *koll.s.* opettajat, opettajakunta. | Koulun o. Maalaiskansakoulujen, lastentarhain o. Pätevä o.

opettamat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[63] *omin.* O:tomat lapset. O. koira, hevonen, poro. Vielä o:tomat kysymykset.

opettautua[44] *refl.v.* < opettaa. | O. hillitsemään itseään.

opettav|a[13] *a. (partis.)* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* joka opettaa, ohjaava, opastava, valaiseva, didaktinen, instruktiivinen. | O. romaani, elokuva, tapaus. Jälleen o. esimerkki siitä, mihin humalaisten autohurjastelu johtaa. Sanoa, esittää jtak o:asti.

opettavai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* = ed. | O. isoveli. Puhua o:sella äänellä. O. kertomus, runo, teos. O. kouluesimerkki uhrautuvaisuudesta. Matkojen o:suus. On o:sta tutustua vanhojen itämaisten kansojen uskonnollisiveelliseen lainsäädäntöön. Kirjallisuutta ei saisi koulussa käsitellä liian o:sesti, moralisoivasti tai ulkonaisia tosiseikkoja kasaamalla.

opettelija[14] *tek.* < opetella. | Pienet kaunoluistelun o:t.

opettelu[2] *teonn.* < opetella.

opetukselli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* opetukseen kuuluva t. sitä koskeva, opetukselle ominainen, opetus-. | Eri sukupuolten erilainen o. käsittely. O:set näkökohdat. O:sesti antoisa, arvoton teos.

opetu|s[64] *teonn.* < opettaa. **1.** opettaminen, opettamistoiminta. | Lasten, kuuromykkäin o. Ajokoiran o. Kieliopin, kristinuskon, lääketieteen o. Ammatillinen, maataloudellinen, teknillinen o. Suullinen, kirjeellinen o. Ylempi, tietopuolinen, käytännöllinen, kaksikielinen o. Pätevä, puutteellinen o. Antaa o:sta jklle, jssak aineessa. Hoitaa o:sta. Saada o:sta. Sai o:ksensa ruotsiksi. Seurata o:sta jssak oppilaitoksessa. Järjestelmä, jota o:ksessa noudatetaan. -- käsky on lamppu, o. on valo, ja kurittava nuhde on elämän tie VT. — Emoeläin antaa poikasilleen o:sta. — Elämän o. Sodan aikainen pula on antanut yhteiskunnalle perusteellista o:sta. — *Yhd.* kansan-, lasten-, sokeaino.; kotiapulais-, kätilö-, poliisi-, sairaanhoitaja-, sotilaso.; käsityön-, laskennon-, laulun-, lausunnan-, musiikin-, soiton-, tanssin-, uskonnono.; ammatti-, kauppa-, kotitalous-, kutoma-, lääkintä-, maatalous-, merenkulku-, metsä-, nyrkkeily-, näyttämö-, puhe-, raittius-, ratsastus-, säästäväisyys-, taide-, uima-, urheilu-, ympäristöo.; koti-, koulu-, lastentarha-, oppikoulu-, yliopisto-o.; joukko--, lisä-, perus-, pohja-, tilapäis-, täydennyso. **2.** yksityinen neuvo, ohje, opin sana t. "jyvä", opettava seikka t. kokemus. | Äidin o:kset. Neuvot ja o:kset. Kuunnella jkn o:ksia. Ottaa jk o. varteen. Tästä saamme sen o:ksen, että --. O:kset lankesivat hänessä hyvään maahan. — Elämän, historian, sodan o:kset. Vuosisataisten kokemusten antamat o:kset. Kulunut toimintakausi on antanut meille koko joukon arvokkaita o:ksia. Vuoden 1929 pakkasvahingoista saatu o. Sen kalliin o:ksen he saivat, että --. — *Erik.* läksytys, ojennus, "sapiskat". | Antaa jklle pieni, hyvä, aikamoinen o. Isä päätti antaa tytölle semmoisen o:ksen, että tämä varmasti oppisi syömään kaikkia ruokia. Ilkityön tekijät saivat ansaitsemansa o:ksen.

opetus|aika *s.* Veturinkuljettajien o. Äidinkielelle varattu o. Lintukoiran paras o. on silloin, kun teeri- ja metsopoikueet vielä ovat koossa. **-aine** *s.* Jatko-opiston o:et. Historia o:ena. **-aineisto** *s.* Merenkulkukoulujen o. Mielenkiintoista o:a. **-aine|s** *s.* Kristinopin o. O:ksen valinta ja järjestäminen. **-ala** *s.* Eri professorien edustamat o:t. Antautua o:lle. **-asia** *s.* Kirkolliset ja o:t. **-aste** *s.* Ylemmillä o:illa. M. Soininen erottaa kolme muodollista o:tta: havainnollisuuden, käsitteellisyyden ja harjoituksen asteet. **-elokuva, -filmi** *s.* Luonnontieteellinen, urheiluaiheinen o. **-harjoittelu** *s.* Opettajakandidaattien o. **-harjoitu|s** *s.* Teologian yli-oppilaiden o:kset. **-huone** *s.* tav. luokkahuone. **-istu|n** *s.* tav. katederi. | N.N:n yliopiston o:melta jakama oppi. Vatikaanin kirkollisko-

kous julisti paavin lausunnot erehtymättömiksi, kun ne juhlallisesti annetaan o:melta (ex cathedra) ja koskevat uskoa tai siveyttä. **-isä** *s.* tav:mmin oppi-isä. **-järjestelmä** *s.* **-järjestys** *s.* **-kalusto** *s.* **-kausi** *s.* Uimakoulun o. Koiran ensimmäinen o. **-keino** *s.* Kasvatus- ja o:t. Keskustelu o:na. **-keittiö** *s.* Kotitalouskoulun o. **-keskustelu** *s.* opettajan ja oppilaiden väliseen keskusteluun perustuva opetusmuoto. **-kiel|i** *s.* Suomi o:enä. **-kirja** *s.* opettava kirja; harvemmin: oppikirja. | Vanhan testamentin o:t ovat Jobin kirja, Psalmit, Sananlaskut, Saarnaaja ja Korkea veisu. **-kirjallisuus** *s.* **-kirje** *s.* Kirjeopistojen o:et korvaavat opettajien kouluissa antaman opetuksen. Apostoli Paavalin o:et. **-kirjoitu|s** *s.* Almanakan yleishyödylliset o:kset. **-klinik|ka** *s.* Yliopiston lääketieteellisen tiedekunnan o:at. **-komennuskun|ta** *s. hist.* Suomen kaarti sai alkunsa v. 1818 perustetusta o:nasta. **-kurssi** *s.*, us. *mon.* Helsingin poliisilaitoksen o:t. Kesäloman ajaksi järjestetyt kasvi- ja eläintieteelliset o:t. **-kuva** *s.* Koulujen o:t. **-kyky** *s.* Opettajan o. **-laboratorio** *s.* **-laito|s** *s.* **1.** oppilaitos, tav. koulu, opisto. | Ammatilliset o:kset. Kätilöiden, sokeain o:kset. Yksityinen o. **2.** koululaitos. | Maan o. **-laps|i** *s.* **1.** *raam.* oppilas; *erik.* Jeesuksen kahdestatoista lähimmästä oppilaasta, joiden tehtävänä tuli olemaan hänen oppinsa levittäminen: apostoli; myös laajempaan Jeesuksen oppilaspiiriin kuuluvista henkilöistä. | Jeesuksen o:et. Johanneksen o:et. — Laajentuneesti yl. kristityistä (Jeesuksen oppilaina). | Meidät on pyhässä kasteessa otettu Jumalan lapsiksi ja Jeesuksen Kristuksen o:iksi KATEK. Kristuksen o:ina me voimme lähestyä Isää hengessä ja totuudessa rukouksella, kiitoksella ja ylistyksellä AK. **2.** jkn (tunnetun) henkilön, vars. tiedemiehen t. taiteilijan oppilas, jklta toiselta henkilöltä (t. jltak koulukunnalta) oppia t. tärkeitä vaikutteita, herätteitä saanut henkilö;)(oppi-isä, oppimestari. | Rousseaun, Tolstoin o:et. Suurempien mestarien nöyrä ja kuuliainen o. | "Kuka niin sanoi?" -- "Katri" --. "Vai sen o. sinä nyt olet?" NUORTEN.

opetus|maksu *s.* **-menetelmä** *s.* Pikakirjoituksen o. Nykyaikainen, tehokas o. **-menot** *s. mon.* **-mestari** *s.* oppimestari. | Shakespeare Kiven o:na. — *Kuv.* Kokemus on paras o. **-metodi** *s.* opetusmenetelmä. **-ministeri** *s.* opetusministeriön päällikkö. **-ministeriö** *s.* Suomessa ministeriö, joka käsittelee opetustointa, evankelis-luterilaista kirkkoa ja muita uskonnollisia yhdyskuntia, tiedettä ja taidetta sekä urheilua koskevat asiat. **-muo|to** *s.* Työkoulun o:dot. Jeesus käytti erilaisia o:toja: Raamatun selittämistä, vertauksia, kysymistä ja vastaamista jne. **-neuvos** *s.* kauppa- ja teollisuusministeriön ammattikasvatusosaston toimistopäällikkö; myös arvonimenä. **-näyt|e** *s.* Luentoja ja o:teitä laulunopettajille. — Vars. *mon.* O:teet 'oppikoulun opettajan normaalilyseossa antamat, ennen pakolliset opetustaidon näytteet; myös: vakinaisilta seminaarinopettajilta ja maatalouskoulujen opettajilta vaadittavat opetustaidon näytteet'. **-ohje** *s.* Nykyaikaiset äidinkielen o:et. Kristillisiä kasvatus- ja o:ita. **-ohjelma** *s.* Teollisuuskoulun, yliopiston, kurssien o. Oppitunnin o. **-olot** *s. mon.* Kehittymättömät o. **-opas** *s.* Pyhäkoulun o. Piirustuksen, Kalevalan o. **-opilli|nen** *a.* -sesti *adv.*; *syn.* didaktinen. | O:set periaatteet, näkökohdat, ohjeet. Lukukappaleen o. käsittely. O:sesti arvokas teos. **-oppi** *s.* itse opetusta, sen edellytyksiä ja tarkoituksia käsittelevä kasvatusopin osa, didaktiikka; myös jnk erityisen alan opetusta koskevasta opista; teos, jossa tällaista opetusta käsittelevää oppia esitetään. | Teoreettinen o. Uskonnon, äidinkielen o. **-osasto** *s.* Maatalioushallituksen o. **-paikka** *s.* **-periaate** *s.* **-piiri** *s.* Filosofian kandidaatin tutkinto suoritetaan nykyään vähintään kolmessa tiedekunnan o:in kuuluvassa tieteessä. **-puhe** *s.* Hartauskokousten o:et. **-runo, -runoelma** *s.* opettava l. didaktinen runo, runoelma. **-runoilija** *s.* **-runou|s** *s.* Miete- ja o. O:teen kuuluvat tavallaan myös sananlaskut ja arvoitukset. **-sairaala** *s.* Klinikka on o., jossa annetaan yliopistollista opetusta. **-sali** *s.* Yliopiston o:t. Kemian, luonnontieteiden o. **-suunnitelma** *s.* **-taito** *s.* Opettajan käytännöllinen o. **-tapa** *s.* Kirjallisuuden luku- ja o. Havainnollinen o. **-tarkoitu|s** *s.* O:ksiin käytetty elokuva. **-tarvike** *s.* **-tehtäv|ä** *s.* O:istä tieteellistä tutkimusta varten myönnetty vapautus. **-tilaisuus** *s.* **-toi|mi** *s.* **1.** opetustoiminta; opetus-, koululaitos. | Harjoittaa o:nta. N:n yliopistollinen o. kansanrunouden alalla. — O:men alalla suoritetut uudistukset. **2.** opettajantoimi. | Hoitaa o:nta. O:mensa ohella. **-toiminta** *s.* Koulun o. 30-vuotisen o:nsa aikana. **-tun|ti** *s.* Yksi o. viikossa piirustusta. O:nin pituus kouluissa on tavallisesti 45 minuuttia. Antaa o:teja. **-työ** *s.* Kasvatus- ja o. Kansakoulun o. Kirkon, papiston o. Maataloudellinen o. Vapautettu varsinaisesta o:stä. **-upseeri** *s. sot.* opetusta antava upseeri. **-vapaus** *s.* O. vallitsee siellä, missä jokaisen sallitaan estämättä julkisesti, suullisesti tai kirjallisesti julistaa mitä oppia ja maailmankatsomusta hyvänsä, olkoon sitten kysymys tieteistä tai uskonnosta. **-velvollisuus** *s.* Nuoremman lehtorin o. on 26 viikkotuntia. **-virka** *s.* **-vuo|si** *s.* Toisen o:den lopulla. **-väline** *s.* Kansakoulun o:et. **-välineistö** *s.*

opetutta|a²* *fakt.v.* < opettaa. | Uskonnon o:minen kouluissa.

opiaatti⁴* *s. farm.* oopiumia sisältävä lääkevalmiste.

opilli|nen⁶³ *a.* -sesti *adv.* **1.** koulu- t. kirjatietoa, -sivistystä koskeva t. niihin perustuva; us.)(käytännöllinen; vrt. oppi 1. | O. sivistys, kasvatus, harrastus. Antautua o:selle uralle, alalle. Kansanmiehet ja o:sesti sivistyneet. Ajan o:set ja kansanomaiset käsitykset. — Joskus: (liian) oppinut, tieteellinen. | Teoksen täsmällinen, o. luonne. **2.** oppia, oppisuuntaa koskeva, oppi-; vrt. oppi 2—3. | O. riita, erimielisyys. **3.** *yhd.* Jumaluus-, kasvi-, lääke-, ravinto--, sävel-, sää-, valo--, äänio.; johto--,

muoto--, sana-, äänneo.; kasvatus-, maanmittaus-, opetuso.; laino.

opillisuus[85] *s. vanh.* oppineisuus. | Perusteellinen ja erinomainen o. kolmessa tiedekunnan oppialaan kuuluvassa aineessa.

opin|ahjo *s. kuv.* tav. koulu, oppilaitos. | Vanha o:ahjoni Turun klassillinen lyseo. **-ala** *s.* oppiala. | Koneenrakennus l. koneenrakennusoppi on tekniikan o., joka käsittelee koneiden toimintatapaa ja rakennetta. Saman o:n miehiä. **-alkeet** *s. mon.* Sai ensimmäiset o. isältään. **-haara** *s.* Tilastotiede itsenäisenä o:na. **-halu** *s.* Palava o. Suuressa o:ssaan Bach alkoi kiinnittää huomiota myös ulkomaisten säveltäjien tuotteisiin. **-haluinen** *a.* O. poika, nuoriso.

opinio[3] *s.* (yleinen) mielipide. | Teollisuuspiirien o. Porvarien keskuudessa yksimielinen o. Voimakas, väärä o. O:n luominen. Ulkomaisen o:n suopeus maatamme kohtaan.

opin|jano *s.* (voimakas) opinhalu. **-kaava** *s.* Vanhat o:t. **-kappale** *s.* (vars. systemaattisesti, järjestelmänä esitetyn) opin tärkeä, perustava kohta, oppilause, perustotuus, dogmi. | Kirkon, islamin, kommunismin o:et. Kielitieteen tärkeimpiä o:ita. Kuvaava on roomalaisten o.: lapsi ei ole vielä ihminen. **-koh|ta** *s.* O:dat, joissa luterilainen ja reformoitu kirkko eroavat toisistaan. **-kysymys** *s.* **-käsity|s** *s.* Kristilliset, gnostilaiset o:kset. Tri N.N.:n tieteellisessä o:ksessä herättää huomiota se, että --. **-käymätön** *s.* (myös ⌒) erityistä (ammatti)koulutusta saamaton. | O. aloittelija. **-käynti** *s.* koulunkäynti, (vars. ammatti)opiskelu. | Suomalaisten o. ulkomaisissa yliopistoissa. Kolmivuotinen o. Oppilas, joka on o:nsä tunnollisesti suorittanut. **-käynyt** *s.* (myös ⌒) erityisen (ammatti)koulutuksen saanut. | O. latoja, nahkuri, sairaanhoitaja. **-läh|de** *s.* Raamattu o:teenä.

opinnoi|da[18] *v. harv.* -nti[4*] *teonn.* harjoittaa (korkeampia) opintoja, opiskella. | O. yliopistossa, konservatoriossa, ulkomailla. O. musiikkia. N. näkyy o:dessaan tutustuneen myös Descartes'in filosofiaan.

opin|not[2*] *s. mon.* vars. korkeampi opiskelu (jllak erityisalalla), opinkäynti. | Lääkärin o. Filosofian, suomen kielen, pianonsoiton o. Teologiset o. Akateemiset, yliopistolliset o. O. konservatoriossa, yhteiskunnallisessa korkeakoulussa. Harjoittaa, jatkaa o:toja. Päätti o:tonsa v. 1938. Kuinka o:tosi sujuvat? Apuraha o:toja varten. — *Yhd.* lääkärin-, upseerino.; ammatti-, kieli-, laulu-, liike-, maalaus-, maanviljelys-, meijeri-, metsänhoito-, musiikki-, soitto-o.; koulu-, seminaari-, yliopisto-o.; itse-, jatko--, lisä-, yksityiso.

opin|nälkä *s.* (voimakas) opinhalu. **-näyt|e** *s.* Yliopistolliset o:teet. O. kansantaloustieteessä, Rooman kirjallisuudessa. Suullinen, kirjallinen o. Filosofian tohtori on henkilö, joka tietyt tutkinnot ja o:teet suorittettuaan on saavuttanut korkeimman oppiarvon filosofisessa tiedekunnassa. **-saanti** *s.* Mahdollisuus o:in. **-suorittan|ut** *a.* (myös ⌒) ammattikoulutuksen saanut, täysin oppinut, opinkäynyt. | O. työntekijä. Latomakilpailut oppilaille ja o:eille. **-suun|ta** *s.* oppisuunta. | Kristikunnan piirissä liikkuvat lukuisat o:nat.

opinta[15*] *teonn.* < oppia. | Vieraan kielen o.

opintie *s. kuv.* opinnoista, opiskelusta. | Pyrkiä, joutua, lähteä o:lle. O:llä menestymätön. O. näytti hänelle nousevan pystyyn 'opinnot näyttivät taloudellisista tms. syistä katkeavan'.

opinto- us. = opiskelu-, oppi-. **-aika** *s.* Kaksivuotinen o. O:ni Turussa. Jo o:naan. **-aine** *s.* Arvosanat eri o:issa. **-ala** *s.* **-apuraha** *s.* stipendi. **-avustu|s** *s.* Vähävaraisille oppilaille annettavat o:kset. **-harrastu|s** *s.* Nuorison o:kset. **-kausi** *s.* Kansanopiston 37:s o.

opintokerho *s.* itsekseen opiskelevien yhtymä, jossa vapaaehtoisesti, mutta suunnitelmallisesti harjoitetaan itsekasvatus- ja sivistystoimintaa. | Sellaiset o:t kuin valtiotieteiden ja englannin kielen kerho. **-lai|nen** *s.* opintokerhon jäsen. | O:set ja muut itseopiskelijat. **-liike** *s.* O. Suomesssa. **-toiminta** *s.* **-työ** *s.* Työväenliikkeen piirissä suoritettava o.

opinto|kirja *s.* **1.** tav:mmin oppikirja. **2.** määräkaavan mukainen kirjanen, johon merkitään opiskelijan opinnot, vars. ne luennot ja harjoitukset, joihin korkeakoulun oppilas on ottanut osaa, sekä ne opinnäytteet, jotka hän on suorittanut. **-kirje** *s.* kirjeopiston opetuskirje. | Kirjoittaa vastauksensa o:essä tehtyihin kysymyksiin. **-komennus** *s. sot.* O. ulkomaiseen sotakorkeakouluun. **-kurssi** *s.* Ammattienedistämislaitoksen o:t. **-kustannukset** *s. mon.* **-laina** *s.* opintoja varten myönnetty laina. | Ottaa, saada o. **-lainarahasto** *s.* **-lakko** *s.* Ylioppilaiden yliopiston kieliolojen johdosta toimeenpanema o. **-loma** *s. sot.* opintojen harjoittamista varten myönnetty loma. | Anoa, saada o:a. **-maksu** *s.* Koulu- ym. o:t. **-matka** *s.* O. Ruotsiin, Amerikkaan. **-menot** *s. mon.* **-muoto** *s.* Kerhotoiminta, nykyisin erittäin suosittu o. **-neuvoja** *s.* Nuorisoseuraliikkeen o. **-neuvonta** *s.* O:a uusille ylioppilaille. **--ohjaaja** *s.* Opiskelutoimintaa johtava o. **--ohjelma** *s.* **--osasto** *s.* Teknillisessä korkeakoulussa on kuusi o:a. **-piiri** *s.* vrt. opintokerho. | Työväenopistojen o:t. **-päiv|ä** *s.,* tav. *mon.* Kursseja ja o:iä. Liikeväen o:ät. **-raha** *s.,* tav. *mon.* Ansaita itse o:t. **-rahasto** *s.* **-retkeilijä** *s.* **-retkeily** *s.* Koululaisten o:t. O:jä luonnossa. **-retkeläinen** *s.* **-retki** *s.* Maatalouskerholaisten o. Helsinkiin. **-ryhmä** *s.* **-sihteeri** *s.* Nuorisoseuraliiton o. **-suunnitelma** *s.* **-suunta** *s.* Teknillisen korkeakoulun sähköteknillinen o. O:na tekstiiliteollisuus. **-tarkoitu|s** *s.* Ulkomaanmatkoja o:ksessa. **-todistus** *s.* todistus opinnoista, us. nimenomaan sellaiselle oppilaalle annettu todistus, joka on saanut opetusta jssak oppilaitoksessa, mutta ei ole suorittanut oppilaitoksen oppimäärää. | Jyväskylän kesäyliopiston o. Metsäkoulun o. **-toveri** *s.* **-työ** *s.* Vapaaaikojen o. **-vaatimu|s** *s.* Teologisen tiedekunnan o:kset. Kansantalouden o:kset. **-vakuutus** *s.* henkivakuutus, josta määräaikana (opiskellessa) on tavallista pienemmät vakuutusmaksut. **-varat** *s. mon.* **-vel|ka** *s.* opintoja varten tehty velka. | Maksamattomat o:at. **-vuo|si**

s. Koulujen o. [= lukuvuosi] alkaa yleensä syyskuun alussa. Menestyi hyvin ensimmäisenä o:tenaan.

opin|tuuli *s. kuv.*, vars. *heng.* -- ettemme enää olisi alaikäisiä, jotka ajelehtivat ja joita viskellään kaikissa o:tuulissa ja ihmisten arpapelissä ja eksytyksen kavalissa juonissa UT. **-ura** *s.*

opiskelija[14] *tek.* < opiskella. | Kemian, metsänhoidon o:t. Opiskelija N.N. Olin vain varaton o. Tupakoimaton o. haluaa vuokrata huoneen [ilm.]. — *Yhd.* musiikino.; mies-, nais-, työläis-, yksino. **--ainen** *s.* Korkeakoulujen o. **-joukko** *s.* **-määrä** *s.* Yliopiston o. **-polvi** *s.* Varttuneempi o. **-tulva** *s.*

opiskel|la[28] *v.* harjoittaa (korkeampia) opintoja, opinnoida. | O:eva nuoriso. O. kieliä, musiikkia, koneenrakennusta. O. yhteiskunnallisessa korkeakoulussa. O. insinööriksi, koristemaalariksi. O:i Tartossa syyslukukauden 1936. O. omin päin. O. velaksi.

opiskelu[2] *teonn.* < ed. | Historian, laulun o. Kirjeellinen o. O:un innostunut. — *Yhd.* kerho--, yliopisto-o.; itse-, yksino. **-aika** *s.* Kolmen vuoden o. Jo o:naan. Kuluttaa hukkaan kallista o:ansa. **-aine** *s.* Historia opintokerhojen o:ena. **-apuraha** *s.* opintoapuraha, stipendi. **-harrastus** *s.* **-kau|si** *s.* Pitkänä o:tenaan. **-mahdollisuu|s** *s.*, tav. *mon.* Varattomien o:det. **-maksu** *s.* **-menot** *s. mon.* **-muo|to** *s.* Suosituksi o:doksi pienviljelijäin keskuudessa on kehittynyt opintoretkeily. **-ohje** *s.* **-ohjelma** *s.* **-opas** *s.* **-paikka** *s.* Pariisi taidemaalariemme o:na. **-raha** *s.*, tav. *mon.* **-stipendi** *s.* **-tapa** *s.* Kirjeellinen o. **-tarkoitu|s** *s.* O:ksessa tehty matka. **-tilaisuus** *s.* **-toiminta** *s.* **-toveri** *s.* **-työ** *s.* **-varat** *s. mon.* **-vuo|si** *s.* Ensimmäiset o:det.

opisto[2] *s.* vars. jnk erikoisalan (korkeampi) oppilaitos; vrt. oppikoulu. | Teknillinen o. O:n johtaja, oppilaat. O:n kurssi. Käydä o:a. Lastenlinna, Kenraali Mannerheimin Lastensuojeluliiton lastenhoitolaitos, joka samalla toimii lastenhoidon o:na. — *Yhd.* kansan-, työväeno.; kansalais-, tyttö-, työläiso.; insinööri-, kätilö-, maamieso.; hieroma-, karjatalous-, kauppa-, kotitalous-, kieli-, konttori-, käsityö-, merenkulku-, metsä-, musiikki-, näyttämö-, pienviljelys-, puutarha-, rautatie-, sota-, tanssi-, urheiluo.; alkeis-, kesä-, kirje-, vapaao.; ylio.; **-lainen**[63] *s.* opiston oppilas. **-n|johtaja** *s.* **-rakennus** *s.* **-talo** *s.* **-toveri** *s.*

opiumi[4] *s.* par. oopiumi.

opossumi[4] *s.* Didelphis virginiana, kissan kokoinen, rotan näköinen pussieläin, jota tavataan Brasilian eteläosista Yhdysvaltain pohjoisosiin asti, virginialainen pussirotta. **-n|nahka** *s.*

opotta[18] *s. kans.* hevoshaka.

oppi[10] *s.* **1.** yl. tieto, koulu- t. kirjatiedot, -sivistys, valistus, oppimalla (koulua käymällä, opiskelemalla) hankittu henkinen pääoma; joskus hiukan *halv.* kirjaviisaus, kirjaoppi kokemuksen, elävän tiedon vastakohtana. | Korkeampi, akateeminen o. Inhimillinen o. Opin huiput. O:a haluava, etsivä. Opin jano. O. on viisauden alku. Ei. o. ojaan kaada SL. Jota koulu kovempi, sitä o. selkeämpi SL. Aatelismiestenkin o. oli ylen vähäinen. Hänen o:nsa riitti siksi, että hän voi autella kyläläisiä kirjoitus- ja laskutehtävissä. Siinä ei auta ikä eikä o. Suuri o. hulluttaa SL. — *Yhd.* ihmiso.; kirja-, kouluo.

2. yhtenäinen, järjestelmällinen esitys jstak tiedon (tieteen, taiteen t. käytännön) erikoisalasta t. jnk alan oman, itsenäisen kokonaisuutensa muodostavasta haarasta, tällainen erikoisala t. sen haara; oppijärjestelmä, -rakennelma; laajentuneessa merk:ssä: teoria, periaate, mielipide(suunta), ajatussuunta, katsomus, käsitys; vars. yhd:ojen jälkiosana myös teoksesta, jossa jtak oppia esitetään. | O. mikrobeista, nesteiden tasapainosta, sielunvaelluksesta. Metsäteknologia, o. metsäntuotteiden ominaisuuksista ja niiden käyttämisestä. Poliittiset, sosialistiset opit. Rousseaun, Monroen o. Tolstoin opit. Uusi, vaarallinen, kumouksellinen o. Rakkauden, yli-ihmisyyden o. O., jonka mukaan yhteisö on kaikki kaikessa, yksilö ei mitään. Julistaa, levittää jtak o:a. Taistella jtak o:a vastaan. — Talossa noudatettiin vanhankansan oppeja [= käsityksiä] ja tapoja. — *Yhd.* lain-, uskono.; luonnono.; atomi-, bakteeri-, eläin-, kasvio.; (höyry-, lento- ym.) kone-, (poltto- ym.) moottorio.; (rakennus-, räjähdys- ym.) aine-, lääke-, maaperä-, myrkkyo.; lämpö-, sähkö-, valo--, voima-, väri-, äänio.; kylvösiemen-, sanomalehtio.; kieli-, runo--, runouso.; hyöty-, kvantiteetti-, lujuus-, muoto--, perspektiivi-, rytmi-, sointu-, suhteellisuus-, tyylio.; ammatti-, kotitalous-, ruokatalouso.; ampuma-, hinnoittelu-, kasvatus-, kauppa-, kehitys-, kengitys-, lannoitus-, liike-, lääkkeidenvalmistus-, maanmittaus-, maanviljelys-, myynti-, opetus-, osuustoiminta-, rakennus-, sielunvaellus-, säteily-, verotuso.; (kiel.) johto--, lause-, merkitys-, oikeinkirjoitus-, sana-, äänneo.; (mat.) joukko--, logaritmi-, vektori-, verranto-o.; (lääk.) ihotauti-, lapsenpäästö-, lastentauti-, leikkaus-, sisätauti-, synnytyso.; kumous-, luokkataistelu-, väkivaltao.; alkeis-, lisä-, perus-, pääo.

3. (ed:een liittyen) uskonnollinen järjestelmä, uskonoppi, -tunnustus, uskonto; vars. kristinopista. | Islamin, Muhammedin, Budhan o. Kirkon o. Katolinen, evankelis-luterilainen o. Lutherin, Calvinin o. Oikea, puhdas, puhdistettu, kuollut o. Erimielisyys opin asioissa. Tunnustaa, saarnata jtak o:a. Lähetyskausi, joka vakiinnutti uuden opin Suomen länsi- ja eteläosissa. Herra, varjele meitä väärästä opista! — *Yhd.* kirkono.; harhao.; kiirastuli-, kolminaisuus-, lunastus-, parannus-, pelastus-, vanhurskauttamis-, ylösnousemuso.

4. (yksityinen) neuvo, opetus, kokemus; ojennus; vars. tällaisten opetusten omaksumisesta, varteen ottamisesta. | Tästä saamme sen opin, että --. Sai matkallaan monta hyödyllistä o:a. Ottaa o. onkeensa. Tyhmä mies ostaa o:nsa ja huvinsa aina liian kalliisti KARHUM. — *ottaa oppia.* Ottaa o:a historiasta, vastoinkäymisistään. Ottaa o:a vastaisen varalle. — *ottaa, olla opiksi.* Ottaa neuvo opikseen. Ta-

paus, joka oli kaikille opiksi. Opiksi koiralle kylmä kylpy SL.

5. käytännöllinen opetus jllak ammattialalla, vars. jssak käsityöläisammatissa; etup. *vanh.* yl. opetuksesta, opiskelusta, koulunkäynnistä. | Opin saanut. Nauttia jkn o:a. Kävi o:a Turussa, ulkomailla. Käynyt nahkurin opin. Mennä, lähteä, aikoa ompelijan, parturin, lasinleikkaajan o:in. Rupesi o:in eräälle laivanvarustajalle. Olla, käydä opissa jklla, jssak. Jokaisen mestarin oli pidettävä opissaan tietty määrä poikia. Opista päästyään N. siirtyi Helsinkiin. Vallan vitkaa edistyi veljesten o. KIVI. O:a [= oppimista] ikä kaikki SL. — Opin sauna. Pyrkiä opin tielle, uralle. Auttaa jkta eteenpäin opin tiellä. — *Yhd.* karvarin-, leipurin-, maalarin-, parturin-, räätälin-, viilarino.; käsityöläiso.; käherrys-, ompelu-, verhoiluo.

6. *harv.* oppimiskyky, oppivaisuus. | -- jättää lukunsa kesken huonon o:nsa vuoksi KATAJA.

7. vars. *kans.* laajentuneesti: *jollakin opilla* jollakin keinolla t. tavalla, jotenkin; *ei millään opilla* ei millään keinolla t. tavalla, ei millään muotoa, ei mitenkään tms. | Kyllä se siitä jollain opilla saadaan korjatuksi. Opilla millä hyvänsä, tahansa. Ei onnistunut millään opilla. Kappaleet eivät millään opilla ota pysyäkseen koossa.

oppi|a[17*] *v.;* oppinut ks. myös erikseen. **1.** *tr.* omaksua henkiseksi pääomakseen, tiedokseen t. taidokseen, hankkia t. saada oppia. **a.** lähinnä aktiivisesti opettelemalla, opiskelemalla, lukemalla, harjoittelemalla omaksutuista tiedoista ja taidoista. | Kirjoista opitut tiedot. O. ulkoa jtak. Aakkosten, läksyjen o:minen. Lapsena o:mani laulu. Ei o:nut muottejakaan. O. jk kieli käytännöllisesti. Ensimmäisellä luokalla opittava kurssi. O. jk taito, ammatti. Miekkailun, uimataidon o:minen. Unohtaa o:mansa. Poika oli älykäs ja nopea o:maan. Minkä nuorena o:i, sen vanhana taitaa SL. Emme opi koulua, vaan elämää varten SL. **b.** (us. myös tahattomasti) kokemuksen, toisilta kuullun, toisten esimerkin, ympäristön vaikutuksen tms. perusteella omaksutuista tiedoista, taidoista, tavoista yms. | Oppi, jonka elämässä opimme. O. tapoja. Äiditään hän oppi jumalanpelkoa. Oppi satamajätkiltä rivouksia. Isiltä opitut elinkeinot. Pyydys, jonka suomalaiset ovat o:neet Venäjän kalastajilta. Kansojen tulee alituisesti jotakin toisiltaan o. Tästä opimme [= saamme sen opetuksen, kokemuksen], että --. Kansa, joka ei kokemuksistaan näytä mitään o:neen. **c.** *harv.* ottaa selville jtak, koettaa perehtyä, tutustua t. harjaantua jhk, opetella. | Läksi tietä tietämähän, / ojelvoista [= tien uraa] o:mahan KAL. Tätä ahkerasti o:kaa ja kiittäkää Jumalaa tästä opista AK. [Sokrates] pyrki ihmistä o:essaan inhimillisessä katsannossa kaikkein suurimpien ongelmien ratkaisemiseen, ihmisen arvoituksen, hänen elämänsä tarkoituksen selvittämiseen HOLLO. **2.** *intr.* merk:ltään ed. ryhmään liittyen: harjaantua, tottua. **a.** vrt. 1.a. | O. lukemaan, kirjoittamaan, soittamaan. — O. hyväksi lukijaksi. Koko mestariksi se poika on jo o:nut. O. kirjalle (kans.) 'lukemaan'. **b.** vrt. 1.b. | O. syömään kaikkia ruokia. O. paremmin tuntemaan lähimmäisiään. O. luottamaan jkhun. Ei ole o:nut sellaista näkemään. Vasta myöhempi aika on o:nut antamaan arvoa hänen elämäntyölleen. O. tuntemaan jku t. jk, us. (ja tav. par.) 'tulla, päästä tuntemaan jku t. jk, tutustua jkhun t. jhk'. Siell' opin miehen tuntemaan, / hän sotamies ol' ennen *CAJ. — O. varovaiseksi. O. varkaaksi, rosvoksi. Maidolle o:nut kissa. Pian Raija oppi itsekin sokeriastialle ja otti siitä omin luvin. O. ihmisten, pahoille tavoille. O. kortinpeluuseen, mukavuuksiin. O. nöyryyteen. O. jhk ajatukseen. O. pois huonoista tottumuksistaan. Olivat jo molemmin puolin toisiinsa o:neet. Oli Marjasalossa näinä viikkoina vieraille opittu, mutta nyt tuntui tuvan sorinassa pidättyvää odotusta LEINONEN. **3.** *tr. vanh.* käydä katsomassa jkta, käydä jkn luona. | [Minä olin] sairas ja vankina, ja ette minua o:neet UT[V]. En minä myöskään peljännyt o. ruttoisia elikkä pitaalisia ja heille viimeistä lohdutusta viedä KALLAS. Äitinsä mukana -- kävivät he o:massa Marjeliinin leskeä, Kemppaisen muoria ja muita vanhoja ja sairaita TALVIO.

oppi|aika *s.* Kaksivuotinen o. Koulun o. 6 kuukautta. **-aine** *s.* Koulun o:et. Uskonto, piirustus, metsäpolitiikka o:ina. **-ala** *s.* Yliopiston eri o:t. **-arvo** *s.* jssak korkeammassa oppilaitoksessa, vars. korkeakoulussa suoritettujen opinnäytteiden perusteella saavutettu arvo. | Akateemisia o:ja ovat mm. filosofian kandidaatin, ekonomin ja diplomi-insinöörin arvot. Saavuttaa o. **-ennäty|s** *s.* Oppikoulun eri luokille määrätyt o:kset. **-historia** *s. vanh.* tieteiden (ja kirjallisuuden) historia. | Helsingin yliopiston o:n professorinvirka, joka tavallisesti oli yhdistetty kirjastonhoitajan virkaan, lakkautettiin 1852. **-huone** *s.* tav:mmin luokka, oppisali. **--is|ä** *s.* henkilö, vars. tiedemies, taiteilija t. jnk uuden uskonnollisen t. elämänopin julistaja, jolta jku on saanut (jotkut ovat saaneet) oppia t. tärkeitä vaikutteita, herätteitä, opettaja, oppimestari, esikuva;)(oppilas, opetuslapsi. | O:ämme Martti Luther. Karl Marx, sosiaalidemokraattien o. Tärkeimmät Kiven o:istä olivat Shakespeare ja Cervantes.

oppija[14] *tek.*

oppi|jakso *s.* Kansakoulun, maanviljelyskoulun, sairaanhoitajaopiston o. Englannin kielen o. Lyhyt finanssitieteen o. Kaksivuotinen o. Suorittaa o. **-järjestelmä** *s.* Hegelin, Adam Smithin o. Filosofinen, kielitieteellinen o. **-kausi** *s.* opintokausi. **-kirja** *s.* opetuksessa, opiskelussa käytetty kirja, jossa annetaan (alkeis)tietoja jltak määräalalta, koulukirja; vrt. luku-, opetuskirja. | Maantiedon, geometrian o. "Ihmisen anatomia", o. voimistelunopettajille, lääkitysvoimistelijoille ja hierojille. Sopivan o:n puute. **-kirjallisuus** *s.* **-kirjantekijä** *s.*

oppikoulu *s.* meillä nyk. kansakoulun 4 (3, 2) alimman luokan oppimäärään perustuva, korkeampaa yleissivistystä antava oppilaitos, joka joko johtaa korkeakouluun (lyseo, yhteiskoulu) tai antaa vain ns. keskikoulun oppimäärän opetuksen (tyttö-, yhteiskoulu); vrt. keskikoulu, opisto, ammattikoulu. | Valtion, yksityiset o:t. Käydä o:a. Mennä, panna lapsi o:un. O:n päästötodistus. **-aika** *s.* **-ala** *s.* Uudistukset o:lla. **-ikä** *s.* **-ikäinen** *a.* **-komitea** *s.* Valtion o. **-kurssi** *s.* **-lai|nen** *s.* oppikoulun oppilas. | Helsingin o:set. **-laitos** *s.* **-laki** *s.* **-n|käynti** *s.* **-n|opettaja** *s.* **-nuoriso** *s.* **-opetus** *s.* Oppikoulu- ja yliopisto-opetus. **-osasto** *s.* Kouluhallituksen o. **-sivistys** *s.* **--uudistus** *s.*

oppi|kunta *s. harv.* koulukunta, oppisuunta. | Porthanin o. Stoalainen, peripateettinen o. **-kurssi** *s.* Koulun, luokan o. Eri aineiden o:t. O:t koneenkäyttäjille. **-kysymys** *s.* tav. uskonnollista oppia, uskontoa koskeva kysymys.

oppilai|nen[63] *s. vanh.* oppilas. | -- parhaita edellä mainitun koulun o:sista PÄIVÄR. Siinä opettajana istui Eero ja o:sina hänen veljensä KIVI.

oppi|laitos *s.* opetuslaitos, koulu. | Valtion o:-laitokset. Yksityinen o. Tampereen teknillinen o. — *Yhd.* nais-, poika-, sisäo.; ammatti-, kauppa-, kätilö-, maatalous-, merenkulkuo. **-lapsi** *s.* oppilas, opetuslapsi. | Rousseaun o. Jesuiittain uskollinen o. Jeesuksen o:na me voimme --.

oppila|s[66] *s.* **1.** henkilö, joka nauttii opetusta jssak oppilaitoksessa, saa opetusta jklta opettajalta; *lak.* henkilö, joka ennen kuin on täyttänyt 21 vuotta on muulle ammatinharjoittajalle kuin isälleen tai äidilleen mennyt työhön oppiakseen sellaisen käsityö- tai teollisuusammatin tai -ammatinhaaran, jonka oppimiseen säännönmukaisesti vaaditaan vähintään kahden vuoden aika, ammattioppilas, harjoittelija. | Opettaja ja o:at. Koulun, opiston o:at. Kahdeksannen luokan o:at. Pianonsoiton o:at. Olla o:ana apteekissa, ompeluliikkeessä. Otettu alukselle o:aksi. Varsinaisia jesuiittoja oli kolmea eri astetta: o:at, apulaiset ja mestarit. — *Kuv.* Runoilijana hän on vielä o. — *Yhd.* koulun-, seminaarino.; mies-, tyttöo.; ammatti-, kuuntelija-, lempi-, vaihto--, vapaa-, yksityiso.; kultasepän-, latojan-, leipurin-, maalarin-, parturin-, puusepäno.; aliupseeri-, luotsi-, parturi-, reservi-upseeri-, sairaanhoitajao.; laulu-, maanmittaus-, ompelu-, soitto--, sävellyso.; apteekki-, kirjapaino-o.; piano--, viuluo. **2.** jklta toiselta henkilöltä, vars. (tunnetulta) tiedemieheltä t. taiteilijalta, t. jltak koulukunnalta oppia t. tärkeitä vaikutteita, herätteitä saanut henkilö, opetuslapsi, jnk suunnan kannattaja;)(oppiisä, oppimestari, opettaja. | Newtonin, Runebergin o. Naturalismin uskollinen o. Saattaa melkein kysyä, eikö Nietzsche itse asiassa kaikesta luonnonlaatunsa erilaisuudesta huolimatta ole Goethen ensimmäinen ja kenties ainoa todellinen o. — o., ei jäljittelijä KOSKENN.

oppilas|aika *s.* Palveli o:aikanaan useissa eri paikoissa. **-aines** *s.* Koulun heikko, tasainen o. **-asunto** *s.* **-asuntola** *s.* koulun puolesta oppilaille järjestetty yhteisasunto, jossa nämä saavat myös ravinnon ja muun hoidon, oppilaskoti. **-hakemus** *s.* hakemus, jolla jku pyrkii oppilaaksi jhk oppilaitokseen. **-huone** *s.* Kansanopiston o. **-joukko** *s.* **-kampaus** *s.* kampaajaoppilaan suorittama (tavallista huokeampi t. ilmainen) kampaus. **-kasvatus** *s.* O. ammattikouluissa. **-kirjasto** *s.* Kansakoulun o. **-konsertti** *s.* Konservatorion o. **-koti** *s.* oppilasasuntola. | Kansanopiston o. Kivelän sairaalan o. **-koulu** *s.* Tehtaan o. **-kunta** *s.* Koulun, seminaarin o. **-kuoro** *s.* **-luettelo** *s.* Koulun o. **-luku** *s.* Seuraavana syksynä lyseon o. nousi 560:een. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* O. suoritus. **-maksu** *s.* Oppilaitosten o:t. **-matrikkeli** *s.* **-määrä** *s.* Lyseon, kauppaopiston o. **-näyt|e** *s.* Näyttämöopiston o:teet. **-orkesteri** *s.* **-paikka** *s.* Kursseilla on kaikkiaan 100 o:a. **-parvi** *s.* Sankka o. **-piiri** *s.* Porthanin o. **-polv|i** *s.* Toisiaan seuraavat o:et. **-ruokala** *s.* Koulun o. **-ryhmä** *s.* **-suh|de** *s.* Olla o:teessa jkhun. **-toveri** *s.* **-tulva** *s.* Oppikoulujen o. **-työ** *s.* Fysiikan o:työt. Tyttöjen ammattikoulun o:töiden näyttely. **-vaihto** *s.* O:a Suomen ja ulkomaiden välillä. **-valinta** *s.* Pääsytutkinto, jonka perusteella lopullinen o. tapahtuu. **-yhdistys** *s.*

oppi|lause *s.* **1.** opinkappaleen ilmaiseva lause, opinkappale, dogmi, ajatus, viisaus. | Lakitieteelliset o:lauseet. Yksipuolinen, väärä o. August Leskienin esittämä o. "äännelait ovat poikkeuksettomia". — O:lauseiden pitää katekeettisessa käsittelyssä johtua raamatunlauseista. — *Mat.* lause, jossa lausutaan perustavanlaatuinen todistettavissa oleva yleinen matemaattinen tosiasia. **2.** *vanh.* arvosana, -lause. **-lauselma** *s.* = ed. 1. | Kirkon hyväksymät o:t. **-luokka** *s.*, vars. *lak.* keskimmäinen luokista, joihin rangaistustaan kärsivät (kuritushuone)vangit käyttäytymisensä puolesta jaetaan; vrt. pakko-, koeluokka.

oppimat|on[67] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* **1.** oppia saamaton, koulunkäymätön, sivistymätön, valistumaton; alkeellinen, yksinkertainen, tyhmä, typerä, moukkamainen. | O. palvelija, työmies, maalaistollo. O:toman kansan keskuudessa. Mitäpä minusta, joka olen vain halpa, o. nainen! Kaikessa o:tomuudessani ajattelin, että --. — *S:sesti.* Oppineet ja o:tomat. | Siinä se menee ... niin kuin menee, o:tomilta. Eivät he paljoa tiedä eivätkä taida LEHT.

oppimestar|i *s.* opettaja, opastaja, (opetus)mestari. **1.** vars. käytännöllistä opetusta t. ohjausta jklle jllak ammattialalla antava (mies)-henkilö; ei yl. koulunopettaja. | Sopimus, jolla ammattioppilas sitoutuu antamaan työvoimansa työnantajalle, o:illeen. Hevosenhoidon o. O:ini työkalujen teroittamisessa, eräs kyläseppä. **2.** henkilö, vars. tiedemies, taiteilija t. jnk uuden elämänopin julistaja, jolta jku on saanut (jotkut ovat saaneet) oppia t. tärkeitä vaikutteita, herätteitä, **oppi-isä**, esi-

kuva. | Tegnér ja Geijer ovat olleet Cygnaeuksen suuria o:eita. Käydä uskollisesti o:insa jälkiä. Luovana runoilijana N. on o:eitaan etevämpi. **3.** *kuv.* liittyen 1. käyttöryhmään. | Luonto o:inamme. Rakkaus on suuri o. Yks' oli ylinnä sulla / o.: elämä AK.

oppiminen[63] *teonn.* ks. oppia.

oppimis|halu *s.* **-kyky** *s.* Oppilaan muisti ja o. **-mahdollisuu|s** *s.* Vähäiset o:det. **-tilaisuus** *s.* **oppimäärä** *s.* Kansakoulun, lyseon o. Ensimmäisen luokan o. Ruotsin kielen, historian o. Suorittaa o.

oppineidenkukka *s.* Zinnia elegans, eräs mykerökukkainen koristekasvi.

oppineisto[1] *koll.s.* oppineet; vrt. sivistyneistö. | Maamme o. Porthanin kasvattama o. O:n yhteiskunnallinen merkitys.

oppineisuu|s[65] *omin.* < oppinut. | Tiedemiehen, rabbiinien o. Maisterinsormus o:den merkkinä. Kylmä, jäykkä o. Ihailla jkn o:tta. — Yl. oppi, opillinen sivistys. | Leyden, o:den kaupunki. Suomalaisen o:den historia.

-oppinen[63] *poss.a.* Hidas-, huono--, hyväo.; puhdaso.

oppin|ut[77] **1.** *a. (partis.)* -eesti *adv.* **a.** koulunkäynyt, oppia saanut, sivistynyt, valistunut; joskus myös hiukan *halv.* kirjaviisas, kirjanoppinut. | Hyvin, korkeasti o. Viisas ja o. O. herra, maisteri. O. köyhälistö 'korkeamman sivistyksen saaneet henkilöt, jotka eivät ole päässeet sivistystään vastaavaan varallisuusasemaan'. O:eissa piireissä. — Myös: oppineelle ominainen, oppineisuutta osoittava. | O:eet eleet. O. ilmaus, luento. Ylen o. teos. Lyhyttä, ytimekästä ja o:utta. Puhui pitkään ja o:eesti. **b.** täydellisen ammattiopetuksen saanut, opinkäynyt. | O. kiillottaja, räätäli, sairaanhoitaja. — *Yhd.* puoli-, täysino. **2.** *s.* oppinut henkilö; tiedemies. | Tiedemiehet ja o:eet. Tämä pedanttinen o. Muutamat o:eet arvelevat, että - -. — O:eiden kukka, ks. ◡. — *Yhd.* lain-, oikeus-, rikos-, siveys-, talouso.; kirjano.; kamario.

oppi|näyte *s.* → opinnäyte. **-paik|ka** *s.* Ammattioppilaiden o:at. Koulu, jossa oppilaat työskentelevät päivän viikossa ja ovat muut arkipäivät työssä o:assaan. **-pakko** *s.* = oppivelvollisuus. **-po|ika** *s.* **1.** käytännöllistä opetusta jllak ammattialalla nauttiva, vars. jnk käsityöammatin harjoittajan luona opissa oleva nuorukainen, joka ei vielä ole suorittanut kisällinnäytettä, oppilas, harjoittelija. | Suutarin o. Olla, työskennellä jssak o:ikana. Ammattikunnan jäsenet: mestarit, kisällit ja o:jat. **2.** aloittelija, vasta-alkaja, harjaantumaton t. kypsymätön tekijä jllak alalla. | Hän on vielä o. puutöissä. A. on maisemamaalarina o. B:n rinnalla. **-rah|a** *s.*, tav. *mon.* Ansaita itselleen o:oja. — Vars. *kuv.* Maksaa kokemuksista o:oja. Sai maksaa kalliit o:at, ennen kuin itsekään oli tyytyväinen valokuviinsa. **-rakenne** *s.* Kristinuskon o. **-rakennelma** *s.* Filosofinen, sosiaalidemokraattinen o. Kantin o. **-rii|ta** *s.* vars. uskonnollista oppia, uskontoa koskeva julkinen riita, kirkollinen riita. | Herran ehtoollista koskeva o. Kristillisessä kirkossa vallalle päässeet o:dat. **-runoelma** *s.* opetusrunoelma. **-sali** *s.* auditorio, opetussali. | Yliopistojen o:t. Luonnontieteen o. **-sana** *s.* jnk opinhaaran t. käytännöllisen toiminnan alan erityissanastoon kuuluva, tarkalleen jnk määräkäsitteen ilmaiseva sana, termi, ammattisana. | Tieteelliset, tekniliset o:t. Lainopillinen o. Kielitieteen o:t. Vierasperäiset o:t. Ilmoitus, teologinen o., jolla tarkoitetaan uskonnon ja uskonnollisen elämän perustana olevaa jumaluuden ilmoittautumista ihmiselle. **-sanasto** *s.* terminologia, ammattisanasto. | Filosofinen, teologinen o. Taloustieteen o. **-sopimus** *s.* sopimus, jolla ammattioppilas sitoutuu antamaan työvoimansa työnantajalle (oppimestarilleen) ehdolla, että tämä puolestaan sitoutuu kasvattamaan oppilaan ammattitaitoiseksi. **-sopimuslaki** *s.* **-suunnitelma** *s.* Koulun o. **-suun|ta** *s.* jnk opin (ks. oppi 2, 3) alalla esiintyvä suunta t. virtaus. | Filosofinen, poliittinen o. Kansantalouden o:nat. Uudet valtiolliset o:nat. Fysiokraattinen, uusrealistinen o. Ajan huomattavimmat o:nat, empirismi ja rationalismi. **-tekoi|nen** *a. kiel.*)(alkuperältään kansanomainen. | O:set sanat. **-todistu|s** *s.* Oppiajan päätyttyä on ammatinharjoittaja velvollinen oppilaalle antamaan o:ksen, joka sisältää tiedon siitä, kuinka kauan oppilas on opissa ollut, sekä arvolauseen hänen työtaidostaan, ahkeruudestaan ja käytöksestään LK. **-tun|ti** *s.* tav. 45 minuutin, joskus kahdenkin tunnin pituinen, vars. koulussa (myös yksityisopetuksessa) jnk aineen opetukseen kerrallaan käytettävä aikajakso, tunti, opetus-, koulutunti. | Koulujen o:nit. O. valtion poliisikoulussa. Historian, pianonsoiton o. Pitää o. 32 o:tia käsittävä englannin kielen Linguaphone-kurssi. — *Kuv.* Keskustelu oli minulle oikea nöyryyden ja itsehillinnän o. Ottelu muodostui maajoukkueellemme hyväksi taktiikan o:niksi. **-tuoli** *s.* opettajantuoli, katederi. | O:sta ylioppilaille puhuessaan. — Vars. *kuv.* korkeakoulun varsinaisesta prefessorinvirasta. | Yliopiston o:t. Estetiikan, paperiteknologian o. Perustaa uusi o. N:lle tarjottiin o:a mm. Upsalasta. **-tyttö** *s.* vrt. oppipoika. | Kätevä nuori o. saa paikan alusvaateompelimossa.

oppivai|nen[63] **1.** *a.* -suus[65] *omin.* (hyvin) oppiva, hyväoppinen. | Ahkera ja o. poika. Oppilaan käsityskyky ja o:suus. Koiran, papukaijojen o:suus. **2.** *s. vanh.* oppilas, opiskelija.

oppivelvolli|nen *a.* ja *s.* oppivelvollisuuden alainen. | Suomen kansalaisten lapset ovat o:set LK.

oppivelvollisuus *s.* määräikäisten lasten huoltajien velvollisuus käyttää lapsiansa koulussa t. muutoin opetuttaa t. itse opettaa heille vastaavat tiedot ja taidot, oppi-, koulupakko. | Yleinen o. Oppivelvollisuuslain mukaan o. alkaa syyslukukauden alussa sinä kalenterivuonna, jonka kuluessa lapsi täyttää seitsemän vuotta. **-ikä** *s.* **-laki** *s.*

oppivuo|si *s.* Kaksitoista pitkää o:tta. Raskaat, hedelmälliset o:det. Perusteellinen asiantun-

temus ja kokemus on vasta monien o:sien tulos.

opponentti[14*] *s.* vastaväittäjä, vastustaja. | Olla virallisena o:na tohtorinväittäjäisissä.

opponoi|da[18] *v.* **-nti**[4*] *teonn.* väittää vastaan, tehdä vastalause, vastustaa; olla vastaväittäjänä akateemisissa väittäjäisissä. | O:misen halu. O:va asenne. O:vaan sävyyn laadittu kirjoitus.

opportu|nismi[4] *s.* (poliittinen) suunta, joka ilman jyrkkää periaatteellista kantaa mukautuu oloihin tarkoitusperänsä saavuttaakseen; harvemmin yl. mukautuvaisuudesta oloihin. **-nisti**[4] *s.* opportunismin kannattaja t. noudattaja. | Olla o. kaikissa elämän pääkysymyksissä. **-nisti|nen**[63] *a.* **-sesti** *adv.* opportunismia kannattava t. osoittava, mukautuvainen. | O. politiikka.

opportuniteettiperiaate *s. lak.* rikosprosessioikeuden periaate, jonka mukaan viralliselle syyttäjälle on myönnetty oikeus harkita, eivätkö kulloinkin esillä olevassa tapauksessa tärkeät yleiset edut kehota jättämään syytteen nostamista sikseen, tarkoituksenmukaisuusperiaate; vrt. legaliteettiperiaate.

oppositio[3] *s.* **1.** vastustus, vastarinta; vallassa olevaa suuntaa vastustava ryhmä t. puolue. | Olla o:ssa, ruveta o:on jkta, jtak vastaan. O:n halu. Johtaa o:ta. Liittyä o:on. O:n voitto vanhasta suunnasta. **2.** šakissa: kuninkaiden olo loppupelissä samalla ruuturivillä ruudun päässä toisistaan. **3.** *täht.* aspekti, jossa kulmaetäisyys on 180°, vastatusten oleminen. | Marsin etäisyys Maasta sen ollessa o:ssa voi eri kierrosten aikana vaihdella 56:sta 98:aan miljoonaan kilometriin. Jupiter tulee o:on Auringon kanssa keskimäärin joka 399:s päivä. **4.** *lääk.* vastakkain asettaminen. | Peukalon ja keskisormen o. **-asema** *s.* Olla o:ssa. **-asenne** *s.* Puhujan hallitusta vastaan ottama o. **-halu** *s.* **-henki** *s.* O. herää jkssa. **-henki|nen** *a.* Hänen omaperäiset ja usein o:set mielipiteensä. **-lehti** *s.* oppositiota kannattava lehti. **-liike** *s.* **-piir|i** *s.* O:eissä. **-puolue** *s.*)(hallituspuolue. **-ryhmä** *s.* Eduskunnan o:t.

opsoniini[4] *s.*, tav. *mon.* veriherassa olevia aineita, joilla on kyky lisätä valkosolujen bakteereja-tuhoavaa vaikutusta.

optantti[9*] *s. lak.* optio-oikeuttaan käyttävä henkilö.

optatiivi[4] *s. kiel.* eräissä kielissä tavattava verbien tapaluokka, joka esittää tekemisen toivottuna t. mahdollisena; myös suomen II imperatiivista ("tullos"). **-muoto** *s.*

optiik|ka[17*] *s.* **1.** valo-oppi. **2.** valo-opillisten kojeiden, kaukoputkien, mikroskooppien ym. valonsäteitä taittavat ja heijastavat linssi- ja peiliyhdistelmät. | Elokuvakoneiston o:assa on kaksi pääosaa: projektio- ja valo-o.

optikko[2*] *s.* optisten kojeiden, vars. silmälasien ja kaukoputkien valmistaja t. kauppias.

optilli|nen[63] *a.* **-sesti** *adv.* = optinen.

optimaali- yhd:ojen alkuosana = seur.

optimaali|nen[63] *a.* paras (mahdollinen), edullisin, ihanteellinen, ihanne-, optimi-. | O:sissa olosuhteissa. Suomen eteläosissa ilmasto on taloudellisesti arvokkaille puulajeille miltei o.

optimaat|ti[14*] *s. hist.* O:it 'vanhoillinen ylimystö Rooman tasavallan loppuaikoina'.

optimi[5] *s.* edullisin tila, parhaat edellytykset jnk (luonnon)ilmiön, vars. fysiologisen prosessin, toteutumiselle, ihanneolosuhteet, ihannetila; vrt. maksimi, minimi. | Eri puulajien ilmastollinen o. Jokaisen kasvin siemenellä on omat itämismääräasteensa: miniminsä, o:nsa ja maksiminsa. Yhdysvaltain kansoitus on jo lähellä o:aan, sitä paljousastetta, joka parhaiten vastaa tarjolla olevia toimeentulomahdollisuuksia. — *Yhd.* (us. tilap.) energia-, kosteus-, lämpötila-, valkuaisaine-, väestöo. **-arvo** *s.* **-lämpö(tila)** *s.*

optimismi[4] *s.* myönteinen, valoisa suhtautuminen elämään ja sen ilmiöihin, taipumus käsittää kaikki parhaalla tavalla, valoisa maailmankatsomus, valoisa tulevaisuudenusko, hyväuskoisuus, optimistisuus;)(pessimismi. | Valoisa, aurinkoinen o. Urheilujoukkuetta elävöittävä o. Pörssissä oli havaittavissa o:a. Hänen o:aan ei mikään horjuttanut.

optimisti[4] *s.* henkilö, jolle on ominaista optimismi, optimistinen, hyväuskoinen henkilö;)(pessimisti. | Valoisa, päivänpaisteinen o. Hän on aina yhtä suuri o.

optimisti|nen[63] *a.* **-sesti** *adv.* **-suus**[67] *omin.* optimismia osoittava, optimismin leimaama, elämään ja sen ilmiöihin myönteisesti, valoisasti suhtautuva, hyväuskoinen, toiveikas, valoisa, "päivänpaisteinen", "aurinkoinen", "ruusunpunainen". | O. nuorukainen. Olla o. jnk suhteen, suhtautua o:sesti jhk. Laskelmoitiin o:sesti, että - -. O:set haaveet. O. maailmankatsomus. O. filosofia.

opti|nen[63] *a.* **-sesti** *adv.*; *rinn.* optillinen. **1.** valo-oppiin l. optiikkaan kuuluva, sitä koskeva t. sen mukainen, valo-opillinen. | O. koje, tähtäin, etäisyys-, valotusmittari. O:set [= optisissa kojeissa, optiikassa käytetyt] erikoislasit. Kaukoputken o. akseli. O. liike 'liike, jossa myydään silmälaseja, kaukoputkia ym. optisia kojeita, optikon liike'. O:sissa tarkoituksissa. O. aktiivisuus 'eräiden aineiden kyky vääntää polarisoidun valon tasoa'. O:sesti aktiivinen aine. **2.** näköaistimin havaittava, nähtävä, näkyvä. | O. merkki, signaali. O. lennätin 'merkinantojärjestelmä, jossa lipuilla, soihduilla t. muulla silmin havaittavalla tavalla lähetetään sovittuja merkkejä asemalta toiselle'. O:set havaintokuvat (psyk.). O:set taiteet. Draaman akustiset ja o:set ilmaisukeinot. Taululla on o. keskipisteensä, joka on jonkin verran ylempänä kuin sen geometrinen keskipiste. Taulun o. jalusta 'taulun alla sijaitseva kaappi, pöytä tms'.

optio-oikeus *s. lak.* valintaoikeus, vars. toiselle valtiolle luovutetun alueen asukkaille suotu oikeus määräajan kuluessa valita sen valtion kansalaisuus, johon he siihen saakka ovat kuuluneet.

opuntia[15] *s.* Opuntia, kaktuksia, joilla on nivelikäs, litteä varsi ja joista useita lajeja viljellään koristekasveina. **-kaktus** *s.*

opus[64] *s.* teos. — Vars. **1.** us. *leik.* (iso) kirja. | Iso, paksu, muhkea o. Lähes tuhat sivua käsittävä o. N.N:n suurta huomiota herättänyt o. Osti pari o:ta. **2.** *mus.* (*lyh.* op.) säveltäjän tav. säveltämis- t. julkaisemisjärjestyksessä numeroima musiikkiteos. | Brahmsin o. 105 n:o 2. **-luku, -numero** *s.* Sävellyksen o.

ora[11] *s.* vrt. oka, ota. **1.** etup. *kans.* eril. piikkimäisistä t. piikkikärkisistä työaseista: naskali; suippo rautapuikko, jolla puuhun poltetaan reikiä, polttorauta; kaira, pora, vääntiä. | O:n kärki. Suurentaa reikää o:lla. Polttaa reikiä o:lla. [Jaakko] tuikkasi tulisella o:lla pirua persuuksiin SILL. **2.** *kasv. el.* vahva piikki. | Kasveissa o. voi olla muuntunut verso, lehti, korvake tai juuri. Oratuomen oksat päättyvät pitkään o:an.

oraakkeli[5] *s.* alk. antiikin oloista, myöh. yl.: jumaluuden (jkn henkilön, vars. papin, t. luonnonilmiön tms. välityksellä) antama vastaus t. ennustus; tav:mmin paikka, missä sellaisia ennustuksia annetaan; myös tällaisia ennustuksia antavasta jumaluudesta t. niitä välittävästä papittaresta; *harv.* vastaavanlaisista esineistä. | Kreikkalaisten kuuluisin o. oli Delfoissa, jossa Apollo ilmoitti tahtonsa Pythia-nimisen papittaren välityksellä. Kysyä neuvoa, tiedustella tulevaisuutta o:lta. Noitarumpu o:na. — *Kuv.* viisas neuvonantaja, auktoriteetti, "profeetta". | N. oli heidän o:nsa kaikissa tärkeissä kysymyksissä. Näin tulee Meurmanista kansan patriarkka, kaikkien "oikeauskoisten" eittämätön o., kaikkien "oikeamielisten" kansalaisten päämies LEINO. **-lause** *s.* **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* puheesta, vars. vastauksesta: arvoituksellinen, salaperäinen, hämärä, kaksimielinen. | O. vastaus.

oraali[9] *s. fon.* äänne, jota äännettäessä ilmavirta kulkee suuväylän kautta nenäväylän ollessa kitapurjeen kohdalta ummessa, suuäänne. | Suomen kielessä ovat o:eja kaikki muut äänteet paitsi m, n ja ŋ. — *Yhd.* naso-o.

oraali- yhd:ojen alkuosana = seur.

oraali|nen[63] *a.* **1.** *anat.* suun puoleinen, suuhun päin t. suuta lähempänä oleva. **2.** *fon.* O:set äänteet 'oraalit'. — *Yhd.* naso-o.

oraaton[57] *kar.a.* < oras. | Miltei o. pelto.

orainen[63] *poss.a.*, vars. *kasv.* < ora 2. | O. pensas.

orakas[66*] *s.* eräiden piikkisieniin kuuluvien, kuolleissa puissa ja maassa kasvavien sienien (sienisukujen) yleisnimitys. | Vaalea o. eli orasieni, -tatti 'Hydnum repandum, havumetsissä kasvava syötävä orakas'. — *Yhd.* koralli-, rusko--, suomuo.

orakko[2*] *s.* Ononis, hernekasvien heimoon kuuluvia, etup. Välimeren maissa tavattavia kasveja.

ora|lehti *s. kasv.* piikiksi l. oraksi muuntunut lehti. **-mai|nen**[63] *kalt.a.*, vars. *kasv. el.* O. piikki. O:set lisäkkeet perhosen toukan ruumiissa.

oranen[63] *dem.s.*

orangutangi[4] *s.* = seur.

oranki[5*] *s.* Simia satyrus, Borneon ja Sumatran metsissä elävä iso ihmisenmuotoinen apina.

oranssi[8] *s.* **1.** punaisen ja keltaisen väriyhdiste, punakeltainen. | O. - - on väreistä lämpimin ja loistavin, laskevan auringon hohteen väri AK. — *Yhd.* kelta-, punao.; kromio. **2.** appelsiini. | Maan näitkö, missä kukkii sitruunat, / o:t kultaa oksat tuuheat *MANN. **-lehto** *s.*

oranssin|keltainen *a.* ja *s.* **-kuk|ka** *s.* appelsiinipuun kukka. | Myrtinoksat ja o:at morsiuspuvun koristeina **-kukkavesi** *s. ruok.* **-kukka-öljy** *s.* karvaiden appelsiinien kukista tislaamalla saatu hienotuoksuinen, parfyymeihin käytetty öljy. **-punai|nen** *a.* ja *s.* O:set kukat. O. taivas. **-värinen** *a.*

oranssi|puu *s.* appelsiinipuu. **-väri** *s.*

ora|oksa *s. kasv.* lehtihangassa sijaitseva piikiksi l. oraksi muuntunut verso, esim. orapihlajan piikki. **-paatsama** *s.* Rhamnus cathartica, luonnonvaraisena Ahvenanmaalla ja yleisesti istutettuna puistoissa kasvava oraoksainen paatsama.

orapihlaja *s.* Crataegus, ruusukasvien heimoon kuuluvia oraoksaisia kasveja, korkeita pensaita t. matalia puita, joista useita lajeja viljellään pensasaidoiksi ja yl. koristepensaina. **--aita** *s.* Tasaiseksi leikattu o. **-pensas** *s.* **-perhonen** *s.* Aporia crataegi, kaaliperhosten heimoon kuuluva päiväperhonen, jolla on valkoiset, mustasuoniset siivet.

orapiikki *s. kasv.* ora. **-nen** *a.* O. pensas.

ora|s[66] *s.* **1.** tav. *koll.* viljan t. kylvöheinän taimisto korrelletulon alkamiseen saakka; harvemmin yksityisestä taimesta. | Rukiin, ohran o. Nuori, vihreä, kaunis o. Kevään ensimmäiset o:at. O. nousee, pilkistää, vihoittaa, viheriöi. O. virkistyy talven jäljiltä. O:at ovat hyvin säilyneet. Kaura, maa ottaa o:an. [Multa] odotti siementä paisuttaakseen sen idulle ja synnyttääkseen idusta o:an ja ruokkiakseen o:asta korren SILL. — *Kuv.* Viiksien o:sta huulessa. Itsenäisen arvostelun o. Onnen o. Uskon o. oli vasta heikolla alulla. Työ on jo alkanut näyttää hyvää o:sta. — *Yhd.* apilan-, heinän-, kauran-, ohran-, rukiin-, vehnän-, viljano. **2.** *ora|alla,* -alle kylvöksestä, kun siinä on oras, kun se orastaa. | Ruis, kaura on o:alla, hyvällä, kauniilla o:alla. Kylvös on noussut o:alle. - - osa [siemenistä] putosi kalliolle, ja o:alle noustuaan se kuivettui, kun sillä ei ollut kosteutta UT. — *Kuv.* O:alla oleva parta. Nuoret, joissa rakkauselämä on o:alla. Sivistys, kirjallisuus alkoi nousta o:alle. Itsenäisyyden ajatus oli jo o:alla.

orasieni *s.* vaalea orakas.

oras|maa *s.* oraspelto. | Vihertävä o. Syksymmällä peltopyy elää mm. o:maissa. **-mato** *s.* orastoukka. **-pelto** *s.* oraalla oleva, orastava pelto, orasmaa. | Punertava, vihreä o. Maan pinnalle jäätyneet vesilätäköt "polttavat" o:on pahoja jälkiä. **-perhonen** *s.* orasyökkönen.

orast|aa[2] *v.* -us[64] *teonn.* olla oraalla, nousta oraalle. | Ruis, vilja o:aa. Kylvö o:aa. O:ava laiho, pelto. — *Kuv.* päästä alulle, olla alulla, itää, versoa, syntyä, alkaa. | O:ava parta. O:i uusi elämä. O:ava tehdasteollisuus. O:ava sivistys. O:ava tahto, toivo. Epäilys o:aa. Mielessä alkoi o. laaja suunnitelma. O:ava ystä-

vyys. Hänen sanansa alkoivat o. lapsen sydämessä. Kansallisvaltion aatteen o:us ja kehitys.

orastel|la[28] *frekv.v. kuv.* **-u**[2] *teonn.* < ed. | O:evat viiksenalut. O:eva kotiseuduntutkimus, taiderunous. Liisassa o:ee pieni valhe ja tekohurskaus TARK.

orastoukka *s.* orasyökkösen toukka, orasmato.

orastu|a[1] *v.* kehittyä oraaksi, nousta oraalle. | Tasaisesti o:nut siemen. O:va pelto. Peittauksen vaikutus o:miseen. — *Kuv.* Ajatus, joka on itänyt, o:nut ja kehittynyt käytännölliseksi toiminnaksi.

orastumis|aika *s. maat.* **-koe** *s. maat.* **-prosentti** *s. maat.*

oras|vainio *s.* **--yökkönen** *s.* Agrotis segetum, maayökkönen (yöperhonen), jonka toukka, orastoukka l. -mato, tekee tuhoa viljapelloilla syömällä syysviljan oraat poikki maan rajasta, orasperhonen.

oratatti *s.* vaalea orakas.

oratorinen[03] *a.* puhetaidollinen.

oratorio[3] *s. mus.* orkesterin t. urkujen säestämille kuoroille ja sooloille sävelletty eepillisdraamallinen, tav. uskonnollisaiheinen sävelteos; vrt. passio, ooppera. | Händelin o:t. — *Yhd.* joulu-, passio-o. **-esitys** *s.* **-kuoro** *s.* **-mainen**[03] *kalt.a.* O. sävellys.

oratuomi *s.* Prunus spinosa, tuomi, jonka oksat päättyvät pitkään oraan.

orav|a[13] *s.* **1.** Sciurus vulgaris, maassamme yleinen puissa elävä, tuuheahäntäinen, kesällä punertavan ruskea, talvella harmaa jyrsijä. | Ruskea, harmaa, vilkas, kesy o. O:an pesä. O. kiipeää, syö käpyä. O:ien metsästys. Koira haukkuu o:aa. — Hampaat kuin o:alla. Vikkelä kuin o. Hypätä, kiivetä o:ana, kuin o. Kerätä o:an lailla säästöjä itselleen. — O:an leipä 'pettu'. Olenko minä varastanut ja siitä syystä o:ia haukkunut [= saanut raippoja paaluun sidottuna]? KIVI. — *Yhd.* kesä-, talvio.; liito--, maa-, siipio. **2.** oravannahka turkiksena. | Kaksi o:aa kaulansa ympärillä. Turkki on harmaata o:aa. Varastoissa on vielä viimevuotista o:aa. **3.** *hist.* maaverotuksessa käytetty veroluku, joka tarkoitti tiettyä maa-alaa, jolta oli maksettava tietty vilja- t. rahavero, aikaisemmin tav. oravannahkoina tietty turkisvero.

oravainen[03] *s.* **1.** *dem.* Makeasti o. / makaa sammalhuoneessansa KIVI. **2.** *hist.* nykyisessä Savon maakunnassa käytetty viljamitta, 1/3 karpiota.

orava|kanta *s.* Maan o. **-koira** *s.* Hyvä lintu- ja o. **-komppania** *s.*, tav. *leik.* suojeluskunnan poikaosasto. **-mai|nen**[03] *kalt.a.* O:sen ketterä. **-metsä** *s.* oravanpyyntimetsä, oravimetsä. | Kullakin eränkävijällä oli ennen oma kalastuspaikkansa ja o:nsä. Käydä o:llä 'oravia metsästämässä'.

oravan|häntä *s.* O. hatun koristeena. **-maa** *s. hist.* vrt. orava 3. **-marja** *s.* Majanthemum bifolium, liljakasvien heimoon kuuluva matala ruohokasvi, jossa on kaksi herttamaista lehteä, pienet, valkoiset, tertussa olevat kukat ja tumman punaiset marjahedelmät. **-metsästys** *s.* **-nah|ka** *s.* Kimppu o:koja. O:asta tehty päähine. O:kojen käyttö rahoina, veroyksikkönä. **-nahkainen** *ain.a.* **-nahkaturkki** *s.* **-pesä** *s.* **-poika** *s.* oravan poikanen. **-pyynti** *s.*

oravaturkki *s.* oravannahkaturkki.

oravi|kuusi *s.* käpyinen kuusi, jossa oravat viihtyvät. **-metsä** *s.* oravametsä.

orda[11] *s.*, vars. *hist.* metsästyksestä ja pyynnistä elävä liikkuva ihmisyhdyskunta. | Kultainen o. 'eräs 1200-luvulla Itä-Venäjälle perustettu mongolivaltakunta'.

orderi[3] *s.*, vars. *liik.* **1.** määräys, käsky, tehtävä; tavaratilaus. | Antaa, kirjoittaa o. Saada o. **2.** henkilö, jolle velkapaperi siirretään, määränäisvelkoja, määrätti. | O:lle asetettu velkakirja, vekseli. **-konossementti** *s.* = määränäiskonossementti. **-paperi** *s.* = määränäispaperi. **-satama** *s.* Kun tavaraa lähetettäessä ei vielä tiedetä, mihin se lopullisesti myydään, lähetetään -- uivat lastit ns. o:an, jossa kapteenille vasta annetaan tieto määräsatamasta KYÖSTI JÄRVINEN. **-sitoumus** *s.* = määränäissitoumus. **-velkakirja** *s.* = määränäisvelkakirja.

ordinaaliluku(sana) *s. kiel.* ordinaalinen l. järjestystä ilmaiseva luku(sana), järjestysluku(sana);)(kardinaaliluku(sana).

ordinaali|nen[03] *a. kiel.*)(kardinaalinen. | O. luku(sana) 'ordinaali-, järjestysluku(sana)'. O:set lukusanat vastaavat kysymykseen: kuinka mones?; esim. kolmas, viidestoista.

ordinaatta[10*] *s. mat.* etäisyys koordinaatiston vaaka-akselista;)(abskissa. **--akseli** *s.* pystysuora koordinaattiakseli, y-akseli.

ordinantia[15] *s. hist.* jtak hiippakuntaa varten erikseen laadittu t. yl. kirkkoa koskeva asetus; 1500- ja 1600-luvun oloista puhuen myös kauppa-asetuksista. | Västerås:in o. v:lta 1527.

ordonanssi[4] *s.* **1.** *sot.* lähetti. **2.** *hist.* vars. eräistä romaanisissa maissa annetuista laeista ja asetuksista. | Kaarle X:n Ranskassa v. 1830 julkaisemat ns. heinäkuun o:t.

ordoviikki[4*] *s. geol.* paleotsooinen, kambrin ja siluurin välinen muodostumasarja. **-kausi** *s.*

ordoviikki|nen[03] *a. geol.* ordoviikkikaudelta peräisin oleva. | O:set muodostumat.

oreadi[4] *s.* muinaiskreikkalaisessa tarustossa: vuorinymfi.

oreh|ka[15], **-|ti**[4*] *s. kans. (vanh.)* piparkakku, joita ennen tuotiin Venäjältä maahamme. | Rinkeleitä ja o:koita. | Kankaanpään armo on tavallisesti pannut Kallen mukaan tuomisia lapsille. Siellä on hiivaleipää ja vehnäkorppuja, joskus koreapaperinen konvehti tai o:tia TALVIO.

orel|ma[13], **-|va**[13] *s. murt.* odelma. | -- lypsäviä, jotka oli laskettu apilan o:valle SILL.

orgaani[6] *s.* elin. **1.** kasvien ja eläinten osana. | Ihmisen o:t. Eri o:en toiminta. — Laajemmin: puhe-, lauluääni. | Laulajan komea o. — *Yhd.* laulu-, puheo. **2.** laitos t. henkilöt (henkilö), jotka yhteisö (valtio, kunta, yhdistys tms.) asettaa määrätehtäviä varten. | Valtion, yhteiskunnan o:t. Kunnalliset o:t. Liikkeen eri o:t. Neuvotteleva, lakia säätävä o. Hallitsija on monarkkisen valtion oikeusjärjestyksen

mukaan valtion ylin o. — *Yhd.* hallinto--, keskuso. **3.** äänenkannattaja (sanoma- t. aikakauslehti). | Puolueen o. Maailman tärkein folkloristinen o., FF Communications. — *Yhd.* pääo.

orgaani|nen[63] *a.* -sesti *adv.* elimellinen. **1.** elollinen, eloperäinen, eliöissä esiintyvä t. niistä peräisin oleva. | O. eli elävä luonto. Ruumiin ja sielun o. yhteys. O:set yhdisteet l. hiiliyhdisteet 'hiilen muiden alkuaineiden kanssa muodostamat yhdisteet';)(epäorgaaniset yhdisteet. O:set hapot, ravintoaineet, lannoitteet. O. kemia 'hiiliyhdisteiden kemia'. — *Lääk.*)(funktionaalinen. | O. vika, tauti 'sellainen sairaudentila, jossa asianomaisessa oireita antavassa elimessä on havaittavissa objektiivisesti todettavia anatomisia poikkeuksia normaalista'. **2.** eliöiden t. elimistön tavoin jäsentyvä, yhtenäinen, erottamaton, kiinteä, olennainen. | O. kokonaisuus. Hallintokoneiston o. jäsen. Liittyä, kuulua jhk o:sesti.

orgaanis|taa[2] *v.* tehdä orgaaniseksi, elimelliseksi. **-tua**[1] *pass.v.* (< ed.) tulla orgaaniseksi, muodostua elimistöksi, elimistyä.

organdi[9] *s. kut.* ohut, jäykähkö musliinin tapainen puuvillakangas, jota käytetään vars. naisten kesäjuhlapukuihin. **-puku** *s.* Hienokuvioinen valkoinen o.

organisaatio[3] *s.* yhteen kuuluvien elinten (henkilöiden, laitosten) järjestäminen tarkoituksenmukaiseksi, toimivaksi kokonaisuudeksi, organisointi; se miten sellainen järjestäminen on toteutettu; useiden elinten muodostama tarkoituksenmukaisesti toimiva kokonaisuus, järjestö. | Tehtaan, ammattiliiton, puolueyhdistyksen, sotalaitoksen, valtion o. Tehtävien mukainen l. funktionaalinen o. Hyvä o. on menestyksellisen liiketoiminnan perusedellytyksiä. Poliittiset o:t. — *Yhd.* myynti-, puolustus-, taisteluo. **-kyky** *s.* **-kykyinen** *a.* Tarmokas, o. ekonomi etsii työpaikkaa [ilm.]. **-muo|to** *s.* Kaupan uusimmat o:dot. **-suunnitelma** *s.* **-työ** *s.*

organisaattori[5] *s.* organisoija, organisaatiokykyinen henkilö, järjestäjä, järjestelijä. | Näyttelyn, puolueen o. Taitava o.

organisatori|nen[63] *a.* -sesti *adv.* organisaatiota koskeva t. siihen kuuluva, järjestely-, järjestävä. | O:set kysymykset. Kaupan o. puoli. O:sesti heikko armeija. O. kyky 'organisaatiokyky'.

organism|i[4] *s.* elimistö. **1.** kasvin, eläimen elimet; myös: eliö. | Hermosto, ihmisen o:in tärkeimpiä osia. Yksisoluinen o. Veden kasvipeite ja muut o:it. — *Yhd.* eläin-, ihmis-, kasvi-, mikro-o. **2.** yhtenäinen, elimellinen kokonaisuus, jonka muodostavat tavallaan itsenäiset ja jakamattomat osat. | Kansa on yksityisten ihmisten, kansalaisten, muodostama o. Rakennuksen, kaupungin o. Maatilalla tarkoitetaan maa-aluetta tai maataloudelliseksi o:iksi yhdistettyjä alueita, joihin on kiinnitetty liikepääomaa ja joilla harjoitetaan itsenäistä maataloutta. Maailman talouso. Runot kokonaisuuksina, yhtenäisinä taiteellisina o:eina.

organisoi|da[18] *v.* -nti[1*] *teonn.* suorittaa organisaatio, järjestää jnk yhtenäisen kokonaisuuden (liikeyrityksen, järjestön, yhteiskunnan tms.) muodostavat elimet tarkoituksenmukaisesti, jakaa tehtävät tarkoituksenmukaisesti jnk kokonaisuuden eri elinten kesken, järjestää, järjestellä. | O. järjestö, armeija. Yhtenäisesti o:dut taktilliset alaosastot. Kirkon o:nti. O. kauppa, verotus.

organisoija[11] *tek.* (< ed.) organisaattori.

organisoimat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* **-tomuus**[65] *omin.* Taktillisesti täysin o. ratsuväki. Varustus oli puutteellinen ja huolto o.

organisoimis- = organisointi-.

organisointi|kyky *s.* **-kykyinen** *a.* Itsenäiseen työhön tottunut o. nuori mies. **-työ** *s.* taloudellinen o.

organisoitu|a[1*] *refl.v.* (< organisoida) järjestäytyä. | Vapaaehtoisesti o:neet yrittäjät. Yhdistys on uudelleen o:massa.

organo|geeninen[63] *a. geol. maat.* eloperäinen. | O:geeniset kivi-, maalajit. **-grafia**[15] *s.* kasvitieteen (lähinnä morfologian) haara, joka tutkii kasvien ulkonaista rakennetta sekä eri kasvinosien keskinäisiä asentosuhteita ja kehitystä. **-logia**[15] *s.* organografian alahaara, joka käsittää kasvien osat elimiksi ja tutkii niiden suhdetta tehtäviinsä ja ulkonaisiin olosuhteisiin. **-terapia**[15] *s. lääk.* elinaineshoito.

organsiini[4] *s. kut.* lujakierteinen raakasilkkilanka, loimisilkki.

orgasmi[4] *s.* voimakkaan sukupuolikiihotuksen laukeaminen tyydyttymiseen, hekuman huippu.

orgi|a[15] *s.*, tav. *mon.* hillitön, hekumallinen nautiskelutilaisuus, hurjat juomingit (kemut), irstailut, bakkanaali. | Hurjat, riettaat o:at. Tappoon päättynyt o. Panna toimeen o:at. Viettää o:oita. — Laajentuneesti. | Kidutus ja julmuudet oikein viettivät o:oita. Imperialismin o:at. Hänen kaunis päänsä, jonka sisällä hurja hulluus o:oitansa viettää, mua vaivaa ijankaikkisesti KIVI. [Eräissä] romaaneissa viettää älyllinen holtittomuus, tyylitajun puute ja tietojen pintapuolisuus todellista o:aa O.PAAVOLAINEN. — *Yhd.* murha-, ryöstö-, vallankumouso.

orhe|a[21] *a. runok.* rivakka, voimallinen tms. | Veti viinestä vasaman, / -- / otti nuolen o:'imman, / valitsi parahan varren KAL.

orhi[4] *s.*, vars. *ylät.* ori. | Musta, korskuva o. -- uljas ratsastaja lähestyi / komeata linnaa o:l pyrskivällä KIVI. Missä viivyt sa sulhoni, / kussa valkea o:si? LEINO. — *Kuv.* Bentsiinio. 'auto'. Kaksi aaveratsastajaa / pilvio:llaan / yli taivaankannen ajaa H.ASUNTA.

orho[1] *s.* Ophrys, etup. Välimeren maissa kasvavia kämmekkäkasveja.

ori[60] *s.* (vars. *ylät.* orhi) hevoseläinten uros, vars. täysikasvuinen uroshevonen; vrt. tamma, ruuna, valakka. | Komea, hurja o. O. korskuu, hirnuu. O. laukkaa harja hulmuten. Ajaa, ratsastaa o:illaan. Kannustaa o:ttaan. — *Yhd.* juoksija-, kilpa-, siitos-, sotao.; kruununo.

orientaali|nen[63] *a.* itämainen. | O. rotu. O:set matot. O. musiikki.

orientaatio[3] *s.* orientoituminen, orientointi. | Kansainvälinen o:mme.

orientalisti[4] *s.* itämaisten kielten ja kirjallisuuden tuntija ja tutkija.

orientoi|da[18] *v.* suunnata, suunnistaa; antaa (alustavia) tietoja jstak, tutustuttaa jhk. | Kuinka muuttolinnut o:vat matkansa. Päänsä ilmansuuntien mukaan o:tu rakennus. O:vat vihjeet, tiedot. Prof. Hämäläisen o:va kirjoitus "Suomalais-ugrilaisen kansatieteen alasta ja tehtävistä". O:va l. opastava paikalliskuvaus tulee kysymykseen laajemmissa eepillisissä teoksissa. Sotatoimikäskyn o:va osa sisältää tiedot vihollisesta ja omista joukoista sekä johtajan aikomuksen, käskevä osa käytettävissä olevien joukkojen tehtävät.

orientointi[4*] *s.* orientoiminen, orientoituminen. | Valtiollinen, kauppapoliittinen o. O:mme länteen.

orientoitu|a[1*] *v.* suunnistautua, suuntautua; antautua t. omistautua jhk t. jllek alalle; perehtyä, tutustua. | O. auringon, kompassin mukaan. Vaikeuttaa vihollisalusten o:mista niiden pyrkiessä saaristoon. Poliittinen, kaupallinen o:minen. O. Neuvostoliittoon. Biologisesti o:nut tutkimus. O. käytännön aloille. Eine Laine on o:nut yhä enemmän ohjaajaksi. O. menneisyyteen, idän kansojen pakanallisiin uskontoihin.

orient|ti[1*] *s.* itä, itämaat. | O:in kansat. Ristiretkien aikana, jolloin yhteys o:tiin oli vilkkaimmillaan.

originaali[4] *s.* **1.** alkuperäiskappale (kirjoitus, kirja tms.), alkuteos. | Teoksen, tarinan, kuvan o. Asiakirjan o. — *Kiel.* lainasanan alku-, lähtömuoto. | Kihla-sanan germaaninen o. merkitsee panttivankia. **2.** omalaatuinen, omituinen, originelli henkilö. | Suuri o. O. sekä elämässään että taiteessaan. Häntä muistettiin vain omituisena, tavallisuudesta poikkeavana ihmisenä, jolla oli ollut omat erikoisharrastuksensa, — o:na JÄRVENT. **-kartta** *s.* Käsin piirretty o. **-kirje** *s.* **-kuva** *s.*

originaali|nen[03] *a.* -sesti *adv.* -suus[85] *omin.* **1.** alkuperäinen; vrt. originaali 1. | O. asiakirja. **2.** tav:mmin originelli.

originaali|sana *s. kiel.* vrt. originaali 1. **-teksti** *s.* O. ja sen käännös. **-teos** *s.*

originelli[4] *a.* omalaatuinen, omituinen, erikoinen. | Hiukan o. herrasmies. O. käytös. Kummallinen, o. rakennus.

originäärinen[03] *a. lak.* alkuperäinen;)(derivatiivinen, johdannainen. | O. saanto.

origo[2] *s. mat.* koordinaatiston perus- l. alkupiste. | O. on koordinaattiakselien (tav. abskissan ja ordinaatan) leikkauspisteessä.

ori|hevonen *s.* Vauhko o. Muuliaasi, o:hevosen ja aasintamman sekamuoto. **-kantakirja** *s.* Valtion o:t.

orit[80] *s. murt.* ori. | Patruuna -- korskahteli kuin o. KIANTO.

ori|varsa *s.* Vallaton o. **-yhdistys** *s.* siitosoriin omistava ja sitä huoltava yhdistys.

orj|a[11] *s.* epävapaa, epäitsenäinen henkilö. **1.** henkilö, joka on toisen omaisuutta ja tämän mielivallasta riippuvainen, so. oikeudeton ja vailla persoonallista vapautta. | Ryöstää jku o:aksi. Myydä, ostaa o:ia. O:ien käyttö maataloudessa, teollisuudessa ja vuorityössä. Roomalainen o. oli täydellisesti herransa vallassa. Karannut o. O:ien vapauttaminen. — Vertauksissa. | Tehdä työtä, raataa kuin o. Villikansoilla naiset olivat kuin o:ia. — *Yhd.* mies-, nais-, neekerio.; kaivos-, kaleeri-, koti-, käsityöläis-, maa-, pelto--, soutuo. **2.** laajentuneesti: toisesta riippuvainen, tämän hyväksi työtä tekevä henkilö, toisen tahdoton, nöyrä alamainen t. palvelija, käskyläinen, renki;)(herra, isäntä, käskijä, valtias. | Olla rikkaampien, työnantajansa, miehensä o. Naisen o. O:an asemaan poljetut työläiset. Onneton veljensä o., sisarensa käskyläinen SL. Miehet ovat hallinneet ja naiset olleet o:ia ... KAUPPISH. — Epäitsenäisestä kansasta. | Kauan oli kansamme vieraan o:ana. — *Yhd.* keittiö-, konttori-, palkkao.; tehtaan-, työno. **3.** *kuv.* henkilöstä, joka on elämässään jnk, tav. paheksuttavan asian (himon, huonojen tapojen, paheen) johtama, hallitsema, kahlehtima, joka ei voi sitä vastustaa, siitä luopua: vanki. | Himojen, itsekkyyden o. Tottumusten, taikauskoisten käsitysten o. Muotojen, sääntöjen o. Lemmen o. Aineen, rahan, muodin o. Tupakan, viinan, lääkkeiden o. Paheen o. -- jokainen, joka tekee syntiä, on synnin o. UT. — *Yhd.* lemmen-, synnino.

orjail|la[29] *v.* -u[2] *teonn.* olla orjana. **1.** *intr.* tehdä orjantyötä, kovaa työtä, raataa, rehkiä, ponnistella; olla (us. omasta tahdostaan) orjan asemassa, käyttäytyä orjamaisesti, nöyristellä, madella. | O. vähällä palkalla. Velkaisena perheenisänä N. o:i yksitoikkoisessa työssään. O. mammonan palveluksessa. -- kansa, joka o:ee ja sietää sortoa satoja vuosia LEINO. **2.** *tr.* palvella jkta orjana, nöyrästi, suhtautua jkhun orjamaisesti, madellen, nöyristellä t. liehakoida jkta; noudattaa jtak orjamaisesti, piinallisen tarkasti. | O. esimiestään, rikkaita. -- poikaansakin hän vierasti ja o:i, toisinaan tuntien pelkoa, että jos loukkaisi sitä ja se ajaisikin maantielle ALKIO. Varjele meitä eripuraisuudesta, puoluemielestä ja ihmisten o:emisesta AK. — Muotojen, tapojen o:u.

orja|joukko *s.* **-kansa** *s.* **-kapina** *s.* orjien tekemä kapina. | Vanhan ajan o:t. **-kaup|pa** *s.* kaupankäynti orjilla, vars. neekeriorjilla. | Neekeriorjuuden mukana pääsi suureen vauhtiin o., joka v:sta 1642 oli etupäässä englantilaisten käsissä. — Valkoinen o. 'järjestetty keinotteluliike, jota harjoitetaan nuorten, joskus alaikäistenkin naisten houkuttelemiseksi ulkomaille epäsiveellisiin tarkoituksiin'. **-kauppias** *s.* orjakaupan harjoittaja. **-laitos** *s.* **-laiva** *s.* myytävien orjien kuljetuslaiva. **-lauma** *s.* Egyptiläisten rakennustöissä käyttämät o:t.

orjalli|nen[03] *a.* -sesti *adv.* -suus[85] *omin.* orjamainen, epävapaa, tunnollisen t. piinallisen tarkasti jstak riippuva t. jtak noudattava, ylen t. liian tunnollinen. | Tuntea olonsa o:seksi. O. alistuminen, velvollisuudentunto. Jkn o.

oppilas. Noudattaa, jäljitellä jtak o:sesti. Liian o., epäsuomalainen käännös.

orjaluokka *s.*

orjamai|nen[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* 1. orjan kaltainen; tahdottoman alistuvainen, nöyristelevä, mateleva, liehakoiva, selkärangaton, orjanmielinen, orjaileva. | O. palvelija, työläisluokka. Osoittaa o:sta mieltä. O. nöyryys. Totella, seurata jkta o:sesti. -- o:suus, johon pitkä sorto johtaa, ei päässyt Suomen talonpojan mielessä juurtumaan AK. 2. tunnollisen, piinallisen tarkasti jstak riippuva t. jtak noudattava, ylen t. vars. liian tunnollinen, orjallinen. | O. jäljittelijä. Ohjeiden o. noudattaminen.

orja|markkinat *s. mon.* **-moraali** *s.;*)(herramoraali. | Kristillinen siveysoppi, lempeyden, sääliväisyyden ja nöyryyden oppi, on Nietzschen mielestä hylättävää o:a. **-nainen** *s.*

orjan|ajo *s.* orjanmetsästys. **-elämä** *s.*, vars. *kuv.* Elää epäitsenäistä o:ä. **-kahle** *s.*, tav. *kuv.* Huokailla o:issaan. Pudistaa o:et päältään. **-leima** *s.*, tav. *kuv.* O. otsassaan. **-luonne, -luonto** *s.* Nöyrä, alistuvainen o. **-merkki** *s.*, tav. *kuv.* Kansa, jonka otsaan on painettu o. **-metsästys** *s.* alkuasukkaiden (neekerien) takaa-ajo ja pyydystys orjiksi, myytäväksi, orjanajo. **-metsästäjä** *s.* vrt. ed. **-mieli** *s.* O:tä osoittava käytös. **-mieli|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* O. kansa. **-pelko** *s. kuv.* Uhkailemalla saadaan kyllä herätetyksi [Jumalaa kohtaan] o:a, mutta ei milloinkaan lapsenrakkautta P.VIRKKUNEN. **-ruoska** *s.* 1. *kuv.* Kansa sai maistaa o:aa. 2. vars. *kans.* = seur. | O:an kukkia päässä LEHT. -- puin minä teidän lihanne rikki erämaan orjantappuroilla ja o:illa VT. **-ruusu** *s.* Rosa glauca, Etelä-Suomessa verraten yleinen luonnonvarainen ruusu, jolla on yksinkertaiset, vaalean punaiset kukat, orjantappura. | Haudalle istutettu o. **-tappura** *s.* 1. = orjanruusu. | O:ain liekehtivät kukinnot SILL. 2. *raam.* ja *ylät.* piikikkäistä, kiusallisista rikkaruohoista. | Vaivaa nähden sinun pitää elättämän itseäsi siitä [maasta] koko elinaikasi; o:oita ja ohdakkeita se on kasvava sinulle VT. — *Kuv.* Niin kuin lilja o:ain keskellä, niin on minun armaani neitosten keskellä VT. Mustasukkaisuuden o:at LINN. **-tappurai|nen** *poss.a.* < ed., vars. 2. | O. pelto. — *Kuv.* O. elämä. Kulkea o:sta tietä.

orjantappura|kruunu *s. raam.* Kristuksen päähän orjantappuroista väännetystä seppeleestä. — *Kuv. ylät.* Väärinymmärryksen o. **-pensas** *s.* Punakukkainen o. -- Herran enkeli ilmestyi hänelle tulen liekissä keskellä o:ta VT. **-seppel(e)** *s.* = orjantappurakruunu.

orjantyö *s.* Raskas o. Egyptiläiset pakottivat Israelin kansan o:höN. — *Kuv.* O. kapitalistien hyväksi.

orja|perhe *s.* **-poika** *s.* **-sielu** *s.* Vain o. alistuu suutelemaan ruoskaa. **-sota** *s.* 1. sodista, joita roomalaiset kävivät kapinallisia orjia vastaan sekä Italiassa että maakunnissa. 2. Yhdysvalloissa 1861—65 orjakysymyksen johdosta käyty sisällissota. **-talous** *s.* orjien käyttöön perustuva talous. | Vanhan ajan o.

orjat|ar[54*] *s.* naisorja. | Naiset myytiin o:tariksi. — *Kuv.* Olen o:taresi, ikuisesti sinun!

orja|tyttö *s.* **-työ** *s.* orjien työ. **-valtio** *s.* vars. niistä Yhdysvaltojen osavaltioista, joissa neekeriorjuus oli vallalla. **-vou|ti** *s.* orjien kaitsija. | Ankarat o:dit valvoivat israelilaisten työntekoa Egyptissä.

orjist|aa[2] *v.* tehdä orjaksi, orjamaiseksi, orjuuttaa, nöyryyttää. | Viinan o:ama.

orjistua[1] *pass.v.* < ed. | O. lihallisuuden alle.

orjuu|s[65] *s.* orjan asema, orjana olo, vapaudettomuus, epäitsenäisyys. 1. varsinaisessa merk:ssä; myös: orjien käyttö työvoimana, orjien pito. | Neekerien o. Egyptin o. 'israelilaisten pakollinen olo Egyptissä'. O:den ies, kahleet. Huoata o:dessa. Äijä [= paljon] on työtä o:dessa SL. — Kreikassa ja Roomassa kansantalous perustui pääasiallisesti o:teen. Taistella o:tta vastaan. O:den poistaminen, lakkauttaminen. — *Yhd.* neekerio.; maa-, sota-, velka-, vero-o. 2. laajentunutta ja *kuv.* käyttöä. | Elää kapitalismin o:dessa. Naisten vapautuminen miesten o:desta. — Himojen, aineen, rahan, väkijuomien, synnin o. Sääntöjen, muodin o. Ei lain o:dessa, vaan evankelisessa vapaudessa. Vapautti Espanjan runouden ranskalaisten kaavain pitkäaikaisesta o:desta. — *Yhd.* korko--, velkao.; laino.

orjuus|aika *s.* Virolaisten pitkä o.

orjuut|taa[2*] *v.* tehdä orjaksi t. pitää orjana, alistaa orjan asemaan t. pitää orjan asemassa, anastaa, riistää jklta vapaus. | Alkuasukkaiden o:taminen. O:ettu kansankerros. Olla o:etussa asemassa. Sotakorvaukset, joilla voittajat o:tivat voitetut. Kansa, jota vahvemmat ovat vuosisatoja o:taneet. Pois tehtaiden o:tavasta, kuolettavasta työstä! — *Kuv.* O:tavat säännöt. Lain o:tava ies. Surut, jotka o:tavat ja painavat mieltä. Ulkonaiset olosuhteet ja ulkoapäin tulevat vaikutukset eivät -- koskaan o:taneet häntä [Goetheä] eivätkä hänen luovaa neroutaan KOSKENN.

orjuuttaja[16] *tek.* us. sortaja. | Toisten o. Kansan o:t.

orjuutu|a[1*] *v.* joutua orjaksi, orjan asemaan. | O:neet virolaiset.

orjuutu|s[64] *s.* orjuuttaminen, orjuutettuna oleminen, orjuus. | Intian o. Kansan työhalu, velvollisuudentunto -- ja siveellinen ryhti kokonaisuudessaan ehti tämän venäläiso:ksen aikana pahoin taantua AK. — *Kuv.* -- että päästyämme vapaiksi synnin o:ksesta palvelisimme Sinua uskollisesti täällä ajassa AK.

orkaani[6] *s. metrl.* hirmumyrsky; myös pyörremyrsky (Länsi-Intian vesillä ym.), sykloni, taifuuni, tornado.

orkester|i[5] *s.* soitinyhtye, jossa ainakin muutamia ääniä soittaa useampi soittaja; vrt. soittokunta, kuoro. | Kokoonpanonsa mukaan o:it jaetaan jousio:eihin, puhallin- l. sotilaso:eihin ja sinfonia- l. oopperao:eihin. Berliinin filharmoninen o. O:in johtaja l. kapellimestari. Soittaa o:issa. O. soittaa. O:in konsertti. Säveltää o:ille. — *Kuv.* Lintujen o. Myrskyn o. pauhasi kaikkine instrumentteineen. — *Yhd.* balalaikka-, harmonikka-, jou-

si-, puhallin-, torvio.; amatööri-, koululais-, mustalais-, nais-, sotilaso.; kaupungino.; hovi-, kamari-, salonki-, ooppera-, radio--, teatterio.; sinfoniao.; jatsi-, tanssi-, viihdeo.

orkesteri|esitys *s.* **-kappale** *s.* orkesterisävellys, -teos. **-konsertti** *s.* **-koulu** *s.* Robert Kajanuksen v. 1885 perustama o.

orkesterilainen[83] *s.* orkesterin jäsen.

orkesteri|laulu *s.* orkesterin säestämänä esitettävä yksinlaulu. | Sibeliuksen o. "Luonnotar" **-musiikki** *s.* Suomalaista o:a. Säveltää o:a. **-muusikko** *s.* **-n|johtaja** *s.* orkesterin kapellimestari. **-n|koroke** *s.* **-n|soitto** *s.* **-ohjelma** *s.* O:a radiossa. **-partituuri** *s.* **-puhallin** *s.* **-runoelma** *s.* Richard Straussin o:t. **-sarj|a** *s.* orkesterille sävelletty sarjateos. | O.: preludi, intermezzo, andante ja allegro. **-soit|in** *s.* Harppu soolo- ja o:timena. **-soitinnus** *s.* soitinnus orkesterisoittimille, orkestrointi. **-soittaja** *s.* **-soitto** *s.* O:a joka ilta. O:on [= orkesterissa soittamaan] harjaantunut violisti. **-sovitus** *s.* musiikkiteoksen sovitus orkesterille. **-studio** *s.* Radion o. **-syvennys** *s.* näyttämön edessä ja alla orkesteria varten oleva tila. **-säestys** *s.* **-sävelly|s** *s.* orkesterille sävelletty musiikkiteos, orkesteriteos, -kappale. | Sinfonia on useaosainen, kiinteätyylinen o. Sibeliuksen o:kset. **-säveltäjä** *s.* orkesterimusiikin säveltäjä. **-teos** *s.* orkesterisävellys. **-tyyli** *s.* orkesterisävellyksissä käytetty tyyli. | Nykyaikainen piano-, urku- ja o. **-yhdistys** *s.*

orkestiikka[109*] *s.* tanssi-, liikuntataide.

orkestraali|nen[83] *a. mus.* -sesti *adv.* -suus[85] *omin.* orkesterille ominainen t. soveltuva, orkesterinomainen. | O:set keinot. O. värikkyys. Pianon kaiku kohosi mestarin käsissä paikoin suorastaan o:seen tehoon. — Laajentuneesti myös muista taiteista. | Leveä, o. proosatyyli. Kaarlo Sarkian äänenpaino on "Kohtalon vaaassa" saanut o:sen kaiun AK. Alussa Halonen -- käytti verraten kirjavaa "o:sta" väritystä --, mutta myöhemmin hän palasi eheämpään pintakäsittelyyn L.WENNERVIRTA.

orkestroi|da[18] *v. mus.* -nti[1*] *teonn.* soitintaa orkesterille. | N.N:n uusin ooppera on jo valmiiksi sävellettynä, mutta o:nti vielä puuttuu.

orkhestra[15] *s.* pyöreä tanner, joka oli kreikkalaisen teatterin keskuksena.

orkidea[10] *s.* troopillisia kämmekkäkasveja, joista useita kauniskukkaisia lajeja viljellään koriste- ja huonekasveina.

orko[1*] *s.* syvä, jyrkkä-äyräinen, märkäpohjainen syvänne, notkelma, notko, noro, alho. **-|nen**[83] *dem.s.* syvennys, lovi, kolo. | Veneen pohjaan uurtuneet o:set. Aijai! oikeinhan siihen [otsaan] tuli iso o. KAUPPISH.

orleaani[1] *s.* voin, margariinin, juuston ja öljyjen värjäykseen käytetty punakeltainen kasviväri.

orleanisti[1] *s. hist.* O:t 'Ranskassa Orleansin suvun (kuningas Ludvig Filipin jälkeläisten) kannattajat, joihin Bourbon-suvun vanhemman haaran sammuttua myös legitimistit sulautuivat'.

orlon[7] *s.* eräs tekstiileihin käytetty erittäin luja tekokuituaine.

orlov- [-of-] **-hevonen** *s.* orlovrotuinen hevonen. **-rotu** *s.* Venäjällä jalostettu kookas, ravijuoksijoina maailman toiseksi nopein hevosrotu. **-rotuinen** *a.* vrt. ed.

ornaat|ti[6*] *s.* juhla-, virkapuku, vars. pappien juhlapuku, messupuku. | Kuninkaan, piispan o. Pappeja täydessä o:issa.

ornamentaali|nen[83] *a.* -sesti *adv.* -suus[85] *omin.* ornamentiikkaan kuuluva t. sille ominainen, koristeellinen, koriste-. | O:set kuvat, sommitelmat. O., rakennuksen konstruktioon vaikuttamaton suippokaari. Käsitellä, tyylitellä o:sesti.

ornamentiik|ka[10*] *s.* koriste-, koristelutaide; ornamentit. | Kansallinen, karjalainen, egyptiläinen o. Ryijyjen o. Geometrinen o. Eläinaiheiden käyttö o:assa. Japanilaiset jäljittelevät o:assaan mestarillisesti luontoa. — Laajentuneesti. | [Leinon "Helkavirsien" sanonta] tahallisesti vieroo kansanrunoilijan käyttämää rikasta o:kaa -- antaakseen sitä painokkaammin asian puhua KOSKENN. — *Yhd.* nahka-, pinta-, puu-, seinä-, tuohio.; eläin-, kukka-, ruusuke-, viivao.; nauhao.

ornament|ti[1*] *s.* koristekuvio, -kuva, -aihe, vars. rakennustaiteessa ja taideteollisuudessa. | Seinän o:it. Kasviaiheiset, geometriset, aaltomaiset o:it. Yksinkertaisin o. on viiva. Maalata, leikata jhk o:teja. O:it, joilla esineen pinta on koristeltu. — Laajentuneesti. | Melodiaa koristavat o:it. — *Yhd.* kirjonta-, rakennus-, reuna-, seinäo.; eläin-, kasvi-, kukka-, lehti-, seppele-, simpukka-, viivao.; nauhao.

ornamentti|aihe *s.* Akantit ja palmetit o:aiheina. Eläinkunnasta saadut o:aiheet. **-lasi** *s.* ikkunalasi, johon on painettu kuvioita. **-maalaus** *s.* **-muo|to** *s.* Geometriset o:dot. **-taide** *s.* **-tyyli** *s.*

orneera|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* koristaa, koristella. | O:ttu solki, miekka.

ornitiini[4] *s.* lintujen ulosteissa esiintyvä aminohappo.

ornito|logi[4] *s.* ornitologian tutkija t. harrastaja, lintutieteilijä, lintujen tuntija. **-logia**[15] *s.* lintutiede. **-loginen**[83] *a.* lintutieteellinen. | O. keskusasema.

oro[1] *dem.s.* < ori. | -- o. suitsia purevi, / reki neittä vuottelevi KAL.

oro|geneesi[4] *s. geol.* vuorijononmuodostus. **-geneetti|nen**[83] *a.* Maankuoren o:set, so. vuoria muodostavat, liikkeet. **-grafia**[15] *s. geol.* vuoristooppi. **-grafinen**[83] *a. geol.* vuoristo-opillinen. | O. kartta. Unkarin keskivuoriston o. jatke.

oronen[83] *dem.s.* < ori. | Sie ota paras o.: / pistä varsa valjahisin, / ruskea re'en etehen! KAL.

orpan|a[14] *s.*, etup. *kans.* **1.** serkku. | O:ani Kustaa Laatu. — *Yhd.* pikku-, vähäo. **2.** laajemmin yl. sukulaisista; joskus myös: tuttava. | Niin kauan renki o. talossa [= saa hyvän] kohtelun], kuin sen tekemä kalikka pellossa säilyy SL. **3.** naimisissa oleva, miehelään muuttanut tytär. — Käydä o:oissa 'vierailulla vaimon (äidin) vanhempainkodissa, oljamissa,

ativoissa'. — Yleisemmin: nuoresta neidosta. | -- minne neito naitanehe, / o. otettanehe KANT.

orpanoi|da[30] *v. kans.* käydä sukulaisissa, sukuloida; käydä orpanoissa, oljamissa, ativoissa. | Käydä jssak o:massa. -- tuomiset kirkonkyläiselle sukulais- tai tuttavaperheelle, jonka luona o:tiin tai muuten pidettiin kirkkomajaa HAARLA.

orpanu|kset[61] *s. mon., etup. kans.* serkukset. | He ovat o:ksia. O:sten lapset 'pikkuserkut'.

orpo[1*] *a.* ja *s.* **1.** lapsesta, jonka isä t. äiti t. molemmat vanhemmat ovat kuolleet, isätön, äidiltön, koditon. | O. lapsi, tyttö, raukka. Lesket ja orvot. Jäädä orvoksi. Jäädä orvoksi isästä, äidistä, molemmista vanhemmistaan. Osa se on orvollakin SL. [Jumala] on o:jen isä ja leskien puolustaja VT. — Eläimistä. | O. karitsa. Porsaat, jotka jäävät emästään orvoiksi. — *Yhd.* sotao. **2.** (etup. *a.*) henkilöistä: yl. yksinäinen, hylätty, turvaton. | Niin o. ja turvaton. Tuntea itsensä, olonsa orvoksi. Hänen elämänsä oli o:a ja tyhjää. Tapasi ravintolassa yhtä o:ja tovereita, kesäleskiä. -- armahin neito / sun unhotti o:hon kaipaeluun! *MANN. — Hylättynä kuin o. piru. On kuin o. piru Kalajoen markkinoilla SP. — Harv. *s.* Onkos minulla, sisällisesti repaleisella orvolla, varaa kadottaa tällaisia ystävyyksiä KIANTO. **3.** (vain *a.*) ed. merk:een liittyen esineistä. | O. korpimökki. Tuossa on höyläpenkki o:na KARHUM. Sade o:jen soitten yllä soi / kuin nyyhkytys murheen syvän EINARI VUORELA. Pudonneet rahakukkarot ja orvot käsineetkin korjataan heti paikalla IRIS UURTO.

orpo|kassa *s.* Leski- ja o. 'eläkekassa, josta suoritetaan eläkkeitä sen osakkaiden leskille ja orvoiksi jääneille alaikäisille lapsille'. Kirkollisvirkakunnan leski- ja o. **-koti** *s.* orpolasten huoltolaitos, lastenkoti. **-lapsi** *s.* Turvaton o. **-poika** *s.* **-rauk|ka** *s.* Ottivat o:an lapsekseen. **-tyttö** *s.* Köyhä o.

orpou|s[65] *s.*, us. *kuv.* orpona olo, orvon asema: isättömyys, äidittömyys, kodittomuus; yksinäisyys, turvattomuus. | O:den tunne. Itkeä o:ttaan, elämänsä o:tta. -- on murhe, o. omaa sulla, / ja mieron liesillä lämmittäyt LEINO. — O:tta uhoava asumus.

orpoutu|a[44] *v.* jäädä t. tulla orvoksi. | Sodan johdosta o:neet lapset.

orpovakuutus *s.* Leski- ja o. 'vakuutus, jolla on tarkoitus turvata vähävaraisen perheenhuoltajan kuoltua hänen perheensä toimeentulo'.

orrellinen[63] **1.** *poss.a.* < orsi. | O. sauna. **2.** *s.* orren täysi. | O. reikäleipiä.

orreton[57] *kar.a.* < seur. | Täysin o. tupa.

orsi[42] *s.* vaakasuora kannatuspuu; vrt. parsi, varras, ulku. **1.** kansanomaisessa rakennuksessa (tuvassa, saunassa, riihessä) laipion t. katon alapuolella olevia kannatuspuita, jotka samalla us. sitovat seiniä t. muutoin tukevat rakennetta; myös muiden (nykyaikaisten) rakennusten vastaavanlaisista osista. **a.** Pirtin, riihen orret. Uuninpatsaasta sivuseinään menevä o. Kurkiaisiin käpäläpuilla kiinnitetyt orret. Riippua orressa, orresta. Orteen ripustettu kehto. Nostaa, heittää orrelle, orren päähän kuivumaan. Jaakkona jaloilla, Uotina o:lla [ruis Olavin päivänä riihessä] SL. Luhdin orret täynnä vaatteita. — Kellotapulin o., johon kirkonkello on kiinnitetty. — *Yhd.* ala-, katto--, keski-, ovensuu-, perä-, yläo.; kannatus-, sideo.; kuivaus-, säilytyso.; halko--, leipä-, päre-, vaate-, verkko-o. **b.** *kuv.* Se ei ole niin vain orrelta otettavissa 'helposti saavutettavissa'. "Siis perilliset", putosi kuin orrelta tuomarin suusta NUORUV. — *Erik.* (omasta) kodista. | Ensi kertaa isäntänä oman ortensa alla. Päästä, muuttaa oman orren alle. Vieraat naiset tunkivat hänen ortensa alle emännöimään AHO. **2.** kanojen yöpuu. | Kanat orrella. Kanasia kaksi ortta [= orrellista], kaikki aivan valkeita [= hampaat] ARV. — *Kuv.* Mennä orrelle 'nukkumaan'. Ei sovi kaksi kukkoa samalle orrelle [ks. kukko 2.e] SL. -- roskaväki, joka meillä nyt ylimmällä orrella kukkona kiekuu K.S.LAURILA. — *Yhd.* makuu-, yöo. **3.** muuta käyttöä. | Ulkosalle pystytetty kuivauso. Haahlain ja kattilan kannattimena oleva o., keitino. eli -selkä. Pieles, jossa on haasian tapaan muutamia vaakasuoria o:a estämässä heiniä painumasta liian kireään. Kangaspuiden orret. Reen ketaraparia yhdistävä o. eli paju. -- o. — se oli korsujen kaupungissa se tietty paikka, jonne kuninkaatkin menevät ilman seuruetta K.VÄÄNÄNEN.

orsi|aura *s. maat.* = kosseli. **-katto** *s. rak.* vesikatto, jossa orret kannattavat katon päällysrakenteeseen kuuluvia osia.

-orsinen[63] *a.* = -ortinen.

orsipuu *s.*

orsisto[2] *koll.s.* orret. | Tuvan o.

orsit|taa[2*] *v.* -us[61] *teonn.* varustaa orsilla. | Tuvan o:us.

-ortinen[63] *poss.a.* (*rinn.* -orsinen) < orsi. | Neli-, monio.

ort|kivi, -maa *s. geol.* = anturamaa.

orto- *kem.* alkuosana sellaisten epäorgaanisten happojen nimissä, joilla sarjassaan on runsasvetyisin molekyyli; orgaanisessa kemiassa alkuosana sellaisten bentseenijohdannaisten nimissä, joissa kaksi vierekkäisasemassa olevaa vetyatomia on korvautunut muilla atomeilla t. atomiryhmillä.

orto|doksi[1] **1.** *s.* ortodoksian kannattaja, puhdasoppinen henkilö, vars. kreikkalaiskatolinen. | Rajakarjalaiset ovat suureksi osaksi o:doksejа. **2.** *a.* tav:mmin ortodoksinen. **-doksia**[15] *s.* puhdas-, oikeaoppisuus. | O:n aikakausi protestanttisissa maissa. **-doksi|nen**[63] *a. usk.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* puhdas-, oikeaoppinen, oikeauskoinen. | O. suunta. Oikeauskoinen eli o. kirkko, kreikkalaiskatolisen kirkon itsestään käyttämä nimitys. — Yleisemmin, tav. *kuv.* | O. talouspolitiikka. O. kommunisti. Torjutun kuningatargambiitin o. puolustus [šakkipelissä]. O:sen ankara runoelma KOSKENN. **-doksismi**[1] *s.* ortodoksia, ortodoksisuus. **-dontia**[15] *s.* hampaanoikomisoppi. **-epia**[15] *s.* oppi kielen (sen äänteiden, sanojen jne.) oikeasta ääntämisestä, ääntämisoppi. **-gnaatti**[1*] *s. biol.* ihmisistä (ihmisroduista), joille on ominaista ortognatia;)(

prognaatti. **-gnaatti|nen**[63] *a. biol.* vrt. seur. | Kasvot o:set. **-gnatia**[15] *s. biol.* ihmisen pääkallon muodosta, jossa leuat ovat vain vähän ulkonevat ja etuhampaat melkein pystysuorassa; *syn.* tasapurenta;)(prognatia. **-gonaalileikkaaja** *s. mat.* kohtisuorasti leikkaava viiva, kohtisuora leikkaaja. **-gonaali|nen**[63] *a. mat.* kohtisuora t. kohtisuoraa vastaavasti määritelty. | O. koordinaatisto. O:set käyräparvet. O:set funktiot. **-grafia**[15] *s.* oikeinkirjoitus, oikeinkirjoitusoppi. | Nykyaikainen o. on enimmäkseen äännekirjoitusta. Käsikirjoituksen epätasainen, virheellinen o. **-grafi|nen**[63] *a.* **-sesti** *adv.* oikeinkirjoitukselline:n, oikeinkirjoitus-. | O:set merkit. O. horjuvuus. **-keratiitti**[1*] *s.* oikosarvi. **-klaasi**[4] *s. min.* kalimaasälvän monokliininen muoto. **-kromaattinen**[63] *a. valok.* keltaherkkä. | O. kuvas, levy. **-pankromaattinen**[63] *a. valok.* tasaherkkä. **-pedi**[4] *s.* ortopedian alalla toimiva lääkäri. **-pedia**[15] *s.* lääketieteen haara, jonka alaan kuuluvat mm. liikuntaelinten epämuotoisuudet. **-pedinen**[63] *a.* ortopediaan kuuluva t. sitä koskeva. | O. hoito. O. laitos, sairaala, työpaja. **-sentri**[4] *s. geom.* kolmion korkeusviivain leikkauspiste. **-yhdiste** *s. kem.*

orvaske|si *s.* ihon pintakerros, epidermi; vrt. verinahka. | O:den uloin kerros on marraskesi. — *Nahk.* Vuodassa on kolme kerrosta: o., verinahka ja aluskerros.

orvokin|juuri *s.* erään ulkomaisen kurjenmiekan mausteeksi kuivatusta juurakosta. **-kukka** *s.* **-sini|nen** *a.* O:set silmät. O. puku. **-tuoksu** *s.* **-tuoksuinen** *a.* **-värinen** *a.* orvokinsininen.

orvok|ki[5*] *s.* Viola, koti- ja ulkomaisia (ruoho)-kasveja, joilla on vastakohtaiset, 5-lukuiset, pitkäperäiset kukat ja joista eräät lajit ja sekamuodot ovat erittäin suosittuja koristekasveina. | Tummia, sinisiä, keltaisia o:keja. Silmät siniset kuin o:it. O:in hieno tuoksu. — *Yhd.* aho--, hieta-, keto--, korpi-, lehto--, metsä-, pelto--, puutarha-, suo-o.; sarvi-, tuoksu-, yöo.; alppio.

orvokki|kasvi *s.* O:kasvit 'heimo Violaceae'. **-kimppu** *s.* **-mainen**[63] *kalt.a.* O. eli violamainen teriömuoto.

orvonkukka *s. kans.* orvokki.

os. *lyh.* **1.** osoite. | Os. Helsinki, Runebergink. 17 B. **2.** osasto.

o.s. *lyh.* omaa sukua. | Anni Vuoristo, o.s. Hiillos.

osa[11] *s.* vrt. kappale, pala, palanen.

1. kustakin niistä pienemmistä (todella erillisistä, erotettaviksi ajateltavista t. selvästi erilaisista) kokonaisuuksista, jotka yhdessä muodostavat isomman yhtenäisen kokonaisuuden. **a.** erillisistä, itsenäisistä osista, joista jk esine koostuu: kappale, "alkutekijä". | Aseen, täytekynän, lukon, radion o:t. Koneen kiinteät ja liikkuvat o:t. Pumppukammio, pumppupyörää ympäröivä o. Tynnyrin o:t: kimmet ja vanteet. Laitteen puiset, metalliset o:t. Muotti tehdään tavallisesti kahdesta o:sta. Jakaa, hajottaa jk laite osiin. Kellojen tuonti osina. Osia saatavana myös erikseen. — Palapelin o:t. **b.** kiinteän, erottumattoman kokonaisuuden muodostavista us. erilaisista, toisistaan silmällä eroteltavista osista. | Ruumiin eri o:t. Kalan syötävät o:t. Kasvin o:t: juuri, varsi, lehdet ja kukat. Puun rungon pihkaisin o. on juuripuu. Rakennuksen o:t. Väliseinällä kahteen o:an jaettu huone. Puvun o:t. Kintaan o:t ovat ranne, kämmen ja peukalo. **c.** (ed:een liittyen) pienistä, tav. silmin näkymättömistä hiukkasista, joihin jk aine on jaettavissa, joista se viime kädessä muodostuu: osanen, alkutekijä, atomi, molekyyli. | Hajottaa aine osiinsa. **d.** yhtä suurista, suuruudeltaan (tilavuudeltaan, painoltaan) yhdenveroisista osista, joista jk kokonaisuus (us. aine, summa) muodostuu: erä, yksikkö. | 1 o. rikkihappoa ja 10 o:a vettä [osia koko seoksessa 11]. 100 typpiosaa kohti vedessä on 54, ilmassa 26 o:a happea. Kenellä oli yksi, kenellä kaksi, kenellä kolme tai neljä o:a kaskiyhtiössä. -- jos ottovanhemmilta on jäänyt eloon rintaperillinen, saakoon tämä kaksi o:a ja ottolapsi yhden o:n perinnöstä LK. — *Erik. (mat.)* luvuista ja luvuilla ilmaistavista määristä: *kolmas osa* (myös ⅓) kolmannes, 1/3, *neljä viidettä osaa* (myös ⅘) t. *viidesosaa* neljä viidennettä, 4/5. | Kolmas o. hedelmistä, tavarasta. Sai viidennen [t. 5:nnen] o:n perinnöistä. 6/100 tuloista. 3 ¼ kg [luetaan: kolme kokonaista (ja) yksi neljäsosa kiloa]. **e.** jstak esineestä leikkaamalla, hakkaamalla tms. tavalla irrotetuista osista t. tav. epämääräisistä osista, joihin se särkyessään hajottuu: kappale, pala(nen), viilu, viipale, lohko, siru, sirpale, pirsta(le), muru(nen). | Leikata, vuolla, hakata o. jstak. Jakaa jk esine kolmeen, kymmeneen o:an. Hajota, rikkoutua lukemattomiin osiin, lukemattomiksi osiksi. Ammutun kiven o:t. Talon räjähtäessä osia lensi kilometrinkin päähän. **f.** kirjallisen tuotteen, esitettävien taideteosten yms. osista: jakso; vrt. 2. | Matkakuvauksen, romaanin, tutkimuksen o:t. Kahteen o:an jakasi hän saarnansa, ensimmäinen oli helvetin vaivasta, toinen taivaan ilosta KIVI. Näytelmän o:t 'näytökset'. Sävellyksen, sinfonian, oratorion o:t. **g.** erillisistä, us. oman kokonaisuutensa muodostavista sidoksista, joina jk kirjallinen teos ilmestyy, on kaupan: nidos, volyymi; vrt. vihko. | Romaanin I, II o. Sanakirja ilmestyy kuutena o:na. **h.** jnk tilan t. alueen osista, jotka sijainniltaan t. olosuhteiltaan eroavat toisistansa. | Huoneen ovenpuoleinen o. Tontin o:t. Läänin eteläisin o. Afrikan kuumat o:t. Jo valloitettu o. Galliaa. Suomi Ruotsin valtakunnan o:na. Maamme eri osissa t. eri osissa maatamme. Tällä kadun o:lla. **i.** abstr. käytöä; us. = vaihe (ajallisesti toisiaan seuraavista asian osista), puoli (vars. samanaikaisesti olemassa olevista, esiintyvistä asian osista). | Vuorokauden o:t. Kesän kaunein o. Jumalanpalveluksen o:t. Työn eri o:t. Liike jaetaan osiin, jotka opetellaan kukin erikseen. Komennon kolme o:a. — Yhtälön molemmat o:t. Hallinnon eri o:t. Asian olennaisin o., sen ydin. Tältä o:lta kanne kumottiin. Mitä -- annetuissa laeissa on säädetty, olkoon soveltuvilta osin voimassa myöskin kalastustorppiin

nähden LK. Tämä hallitusmuoto on kaikilta osiltaan oleva peruuttamattomana perustuslakina HALLITUSMUOTO. **j.** *yhd.* (vars. ryhmiin a ja b liittyen:) akselin-, auton-, kasvin-, kellon-, koneen-, puvun-, ruumiin-, sillano.; katto--, kaula-, koriste-, kudos-, rakenne-, runko--, seinä-, siipi-, suu-, varsio.; kumi-, lasi-, luu-, metalli-, posliini-, puu-, rautao.; ala-, jälki-, kanta-, keski-, kärki-, laita-, latva-, perä-, pinta-, pohja-, reuna-, sisä-, sivu-, taka-, tyvi-, ulko--, välio.; käyttö-, leikkuu-, liikunta-, ohjaus-, syöttö-, yhdyso.; erikois-, irto--, lisä-, loppu-, murto--, määräys-, perus-, pää-, täydennys-, valta-, varao.; (ryhmään h liittyen:) maan-, maaston-, rintaman-, tontino.; katu-, rata-, tieo.; etelä-, itä-, luoteis-, länsi-, pohjoiso.; (ryhmään f liittyen:) kuoro--, laulu-, sello--, soolo--, trumpettio.; allegro--, andante-, lento--, rondo-o.; (ryhmään d liittyen:) paino--, tilavuuso.; kolmas-, neljäs-, viides-, kymmenes-, kahdestoista-, kolmaskymmenes-, sadas-, tuhannes-, miljoonaso.

2. ed. pääryhmään liittyen: tehtävä, joka kullakin henkilöistä t. heitä esittävistä näytelijöistä t. laulajista on näytelmässä (oopperassa, operetissa), rooli; myös tällaisen tehtävän tekstistä; vrt. 1.f. | Näytelmän, oopperan o:t. Rakastajan, petetyn aviomiehen, roiston o. jssak näytelmässä. Suuri traagillinen o. Vaikea o. Esittää, näytellä jtak o:a. Kaikki o:t hoidettiin moitteettomasti. Opetella ulkoa o:nsa. — *Kuv.* Näyttelee huolettoman maailmanmiehen o:a. A. alistui nurkumatta tohvelisankarin o:ansa. Hoitaa o:nsa hyvin kokouksessa, kutsujen emäntänä. Näytellä t. esittää vähäistä, suurta, huomattavaa, ratkaisevaa o:a jssak. Saksan kansallissosialismi oli näytellyt o:nsa loppuun. Aluksi onni suosi ranskalaisia, mutta William Pittin tultua Englannin hallituksen johtoon o:t vaihtuivat. — *Yhd.* elokuva-, oopperao.; lapsen-, mies-, nais-, rakastajano.; loisto--, luonne-, nimi-, pää-, sivu-, toiveo.; altto--, barytoni-, basso--, sopraano--, tenorio.

3. ilmaisemassa epämääräistä, tarkemmin rajoittamatonta, ylimalkaista paljoutta t. lukua; tav. partit.- t. elat.-attr:n, joskus gen.-attr:n määrittämänä. **a.** indef. pron:n luonteisesti: jokin määrä t. puoli, jotkut, muutamat. | O. seuruetta, kansaa. O. meistä, sotilaista. O. pojista lähti kotiin, o. jäi ulos. O. sisävesien ankeriaista. Lehmistä tulee ainakin o:n olla keväällä poikivia. O. hedelmistä, koneista, varoista. Maksoi o:n veloistaan. Seikka, joka on ominainen o:lle ehdotuksia. Koko tontti tai o. siitä [t. sen o.]. Vuorokautta tai sen o:a kohti. 60 penniä kultakin 100 markan määrältä tai sen o:lta. — *A:sesti.* -- lähti parinkymmenen miehen ja o:n saaliin kanssa samoamaan länttä kohden IVALO. — *Yhd.* kansan-, väestöno. **b.** *pieni, suuri, huomattava* tms. *osa.* Pieni o. kansaamme. Suuri o. meistä, pojista, muuttolinnuista. Enin o. asukkaita. Suurin o. oli syyttömiä. Melkoinen o. kaupunkia hävitettiin. Tämä koskee huomattavinta o:a maataloustuotannosta.

4. kappaleesta, määrästä t. seikasta, joka jstak kokonaisuudesta kuuluu jklle t. jllek: osuus. **a.** *konkr.* Lasten o. [esim. ateriasta]. Osakkaiden o. voitosta. Tilan o. veteen. Huone ja o. keittiöön. Jollei kunnalla ole mielisairaalaa tai o:a sellaiseen, -- LK. Lapinveroissa kuivalla kalalla oli huomattava o. Vaatia, saada o:nsa. Luopua o:staan. Ja veljiesi o:n lisäksi annan minä sinulle erään vuoriharjanteen VT^{V}. — *Yhd.* avio--, naima-, perintöo. **b.** *abstr.* Jos joku, jolla on asiassa o., tahtoo toistenkin puolesta puhua, ottakoon heiltä siihen valtakirjan LK. Minulla ei ole o:a tässä asiassa, tähän asiaan. -- minä, jolla oli onnea jaettavaksi ja joka ikävöin o:a toisten riemuun *KAILAS. — Us. nimenomaan (tärkeästä) tehtävästä t. merkityksestä, joka jklla t. jllak on jssak asiassa. | Se o., joka sammolla on Kalevalassa. Yhdistysten o. kansanvallan kehittymisessä. Tärkeä o. tässä työssä on N.N:llä. Kirpuilla on o:nsa ruton leviämisessä. Vuoteen huolellisella sijaamisella on suuri o:nsa hyvään uneen. **c.** eräissä erikoistuneissa konkr. ja abstr. sanonnoissa. | Leijonan o., ks. ◡. Uni vaatii o:nsa 'on nukuttavakin'. Antaa luonnolle o:nsa, us. 'mennä levolle'. -- samalla sai kolmas edellä ratsastaneista rakuunoista o:nsa minun miekastani WILKUNA. Ei silmä o:a ota t. vie [= työ tms. ei kärsi, vaikka toinen sitä katselee] SP. — *ei osaa eikä arpaa* ei mitään osuutta, tekemistä t. sanomista jssak. | Ei sinulla ole o:a eikä arpaa tähän sanaan, sillä sinun sydämesi ei ole oikea Jumalan edessä UT. Minulla ei ole o:a eikä arpaa tässä asiassa, tähän asiaan.

5. ed. pääryhmään liittyen: kohtalo, arpa, (kohtalon määräämä) asema elämässä t. yhteiskunnassa, se mitä jku saa elämässä kokeaksensa, kohtalon t. elämän antimet, onni. | Rikkaan o. Köyhän, orvon, sorretun o. Orjan, miniän o. Inkeriläisten synkkä o. Autuas, kova, raskas, vaikea o. O:ansa tyytyväinen. Kadehtia toisen o:a. Itkeä poikansa kovaa o:a. Onni olkoon o:nasi! Hänen o:naan olivat murhe, tuskat ja kärsimykset. Jeesuksen opetuslasten autuas o. oli että he saivat jo täällä olla Jeesuksen kanssa. O:ni vaan olkoon: / tietämisen tuskast pois KIVI. -- epäjumalanpalvelijain ja kaikkien valhettelijain o. on oleva siinä järvessä, joka tulta ja tulikiveä palaa UT. Maria on valinnut hyvän o:n, jota ei häneltä oteta pois UT.

6. eräissä ed. pääryhmiin liittyvissä kiinteissä yhteyksissä sekä adv:n luonteisesti käytettynä. **a.** tr. v:n obj:na: *ottaa osaa jhk* a) olla omalta osuudeltaan, puolestaan mukana jssak asiassa, osallistua jhk. | Ottaa o:a kustannuksiin. Ottaa o:a taloustehtäviin, työhön, kilpailuihin. Puut, joiden latvukset ottavat o:a ylimmän latvuskatoksen muodostamiseen. b) tuntea myötätuntoa, osanottoa, tuntea samaa kuin jku muu t. jotkut muut; vars. surunvalitteluissa. | Ottaa o:a jkn kärsimyksiin, onnettomuuteen, suruun, iloon. O:a ottava suhtautuminen, sääli, katse. Pyydän ottaa o:a su-

ruunne. Otan o:a. — *antaa jklle osa jstak* (vanh. lak.) näyttää asianomaiselle alkuperäinen asiakirja ja antaa hänelle samalla oikeaksi todistettu jäljennös siitä, antaa tiedoksi. | Antaa päätöksestä o. viranomaisille. — *saada osa jstak* (vanh. lak.) saada tieto; vrt. ed. | Ylempänä olevasta haasteesta olen saanut laillisen o:n. **b.** paikallissijoissa intr. v:iin liittyen: *saada osakseen, tulla* jne. *jkn osaksi,* (harv.) *jklle osaksi* (osuutenaan) omaksensa, kokeaksensa. | Vanhimpana poikana A. sai talon o:kseen. Saakoon hän myös o:ksensa jonkunmoisen niittulohon KIVI. Sai o:kseen vaikean tehtävän. Saada o:kseen rakkautta, kunnioitusta, huomiota, ankaraa arvostelua, pilkkaa, naurua. Kärsimykset, jotka useasti tulevat nöyrien o:ksi. Autuaita ovat laupiaat, sillä heidän o:kseen tulee laupeus UT[v]. Heidät annetaan miekalle alttiiksi, he joutuvat aavikkosutten o:ksi VT. — Muutoin on talolla avaria metsiä, soita ja erämaita, jotka -- olivat langenneet sille o:ksi jo ison-jaon käydessä KIVI. [Vanhat sukuhopeat] joutuivat hänelle o:ksi talo-osuudesta JOTUNI. — *tulla, joutua* jne. *jnk osalle* us. = jnk osaksi. | N.N:n o:lle joutunut tehtävä. -- minä otan o:lleni [= suorittaakseni] laamanninpojan ja morsiamen ryöstön HAARLA. Jumala on nähnyt hyväksi lähettää sinun o:llesi, veljeni Iisakki, raskaita koettelemuksia KATAJA. Jos on vain yksi päätalo perittävänä, olkoon veljellä valta ottaa se o:llensa LK. — *olla jnk osalla* (harv.) ed. käyttötapaa vastaavasti. | Lippujen myynti oli rva H:n o:lla 'tehtävänä, huolena'. — *jäädä* jne. *jnklaiselle osalle,* (harv.) *olla jnklaisella osalla* saada jnklainen osuus jstak jne. | Jäädä vähälle, pienemmälle o:lle jstak. Huonommalle o:lle jäivät syrjäseudut. Ne, jotka palkkauksessa olivat paremmalla o:lla. Naimi oli torpantytär hänkin, mutta oli laittautunut vähän paremmille osille SILL. — *tulla, päästä* jne. *osille jstak, olla osilla jstak* vaatimaan osuuttaan, jaolle jne. | Tulla, päästä osille saaliista. Ei päässyt lainkaan osille. Samassa oli koirakin jo osilla. Joka käy osille varkaan kanssa, se sieluansa vihaa VT. **c.** ulkopaikallissijoissa gen.-attr:n määrittämänä ilmaisemassa osuuksien jakaantumista eri tekijöiden t. jakoryhmien, osallisten kesken. | Vuokran o:lle tulee menoista 20 %. Heinäkuun o:lle tuleva sademäärä. On siinä työtä yhden päivän o:lle. Muiden puulajien o:lla tapahtunut hakkuusäästö. Verot kiinteistön o:lta. Ulkomaankauppamme supistunut viennin, mutta kasvanut tuonnin o:lta. Kaikkien laitosten o:lta ei ole numerotietoja. — *(omalta) osalta(an)* (omalta) kohdaltaan, (omasta) puolestaan. | Oli itsekin o:ltaan syypää vahinkoon. Tämä kirja pyrkii vähäiseltä o:ltaan poistamaan tätä puutetta. Omalta o:ltani rohkenen sanoa --. **d.** adv:n luonteisesti *osaksi, osiksi* (harv.), *osalta(an), osasta* (harv.), *osin* = osittain. | O:ksi ehjä, viimeistelemätön, säilynyt. Ainakin o:lta oikea selitys. Merellä oli sumua, o:sta sakeaakin. Ylimalkainen ja osin epätarkka esitys. Onnistui, tuhoutui o:ksi, osin. Pinta muokataan vain o:ksi. O:ltaan tähän on vaikuttanut myös se, että --. — A.-attr:n määrittämänä. | Suureksi o:ksi, suurelta o:lta. Hampaiden kunnosta riippuu huomattavalta o:lta yleisterveys. Sai opetuksensa enimmältä o:lta ruotsiksi. — Erittelevästi toistettuna. | Oppilaat o:ksi poikia, o:ksi tyttöjä. O:lta iloinen, o:lta kuolemanvakava romaani. O:ksi tästä syystä, o:ksi sen takia, että --. Työ on ollut osin kokonaan keskeytyksissä, osin sitä on tehnyt vain pari kolme ammattimiestä. -- täkänän liepeellä istui Viljami osiksi nolona, osiksi rehennellen NUORUV.

osa-aika *s. tal.* osatyön suorittamiseen kulunut aika.

osaaja[16] *tek.* < osata. | Parhaat katekismuksen o:t. Onko teissä ketään ranskan o:a?

osaamat|on[97] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* < osata. | Ruoanlaittoa, kieliä o. Saamattomuus ja o:tomuus. Suutarin Taave, koulun ilkein ja o:tomin poika SILL.

osaa|ottaa *v.* par. ottaa osaa, ks. osa 6.a. **-ottamat|on** *kielt.a.* -tomuus *omin.* myös ⌒. | Taisteluun o:tomat joukot. **-ottava 1.** *partis.* par. ⌒. | Kokoukseen o:t henkilöt. **2.** *a.* -sti *adv.* (myös ⌒) myötätuntoinen, säälivä(inen). | O:t ystävät. Katsella, kuunnella, sanoa jtak o:sti. **-ottavai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* = ed. 2. | O. hymy. Puhutella jkta o:sesti.

osaav|a[13] *a. (partis.)* -asti *adv.; rinn.* osava. **1.** joka osaa, pystyvä, kykenevä, taitava, kätevä, näppärä. | Herastuomarin Aapo, o:in lukija KAUPPISH. O. on se mies ja tekevä kaikin puolin TALVIO. -- kun näin saat tietää asian johdon, voit itsenäiseksi tultuasi ehkä o:ammin siihen suhtautua SILL. **2.** onnistunut, taitava, osuva, sattuva. | O:at puheet. O:asti jäsennelty tutkimus. O:asti valittu paikka. — *Leik.* -- katosta tipahteli vettä juuri o:asti vasten naamataulua KARHUM.

osaeläke *s.*)(koko t. täysi eläke.

osail|la[20] *frekv.v.* < osata. | Jos talossa jku o:ee vähäsen puutöitä teeskellä PAULAH. — Vars. kulkea t. pyrkiä jnnek jtak opastajanaan pitäen, jnk mukaan suuntautuen, hakeutua, etsiytyä, suunnistautua. | O:ivat piilopirtiltä toiselle. Poikien ei auttanut muu kuin o. rantoja myöten sillalle ja kulkea sieltä kylään.

osailmiö *s.,* vars. *lääk.* Luukalvontulehdus luumädän säännöllisenä o:nä.

osai|nen[63] *a.* **1.** yhd:ojen jälkiosana. | Yksi-, kaksi-, 3--, 4--, kymmen-, sata-, 750-o.; moni-, useampio.; huono--, hyvä-, kova-, parempi-, vähäo.; asiano. **2.** *kasv.* Sen mukaan, miten syvälle liuskojen väliset lovet ulottuvat, sanotaan liuskaista lehteä halkoiseksi, jakoiseksi tai o:seksi.

osa|jako *s.* **1.** yl. jako osiin. | Useampiosainen sanoma annetaan osina [viesti]aseman päällikön tekemän o:jaon mukaan SO. Ystäviä kutsutaan o:jaolle [= osille], mutta omilta lapsilta raukeavat silmät VT. **2. a.** näytelmän jakautuminen osiin l. rooleihin. | Vanha, koeteltu o.: sankari, tyttö, tytön isä, konna. Näytelmän lukeminen koulussa o:jakoa noudattaen. **b.** näytelmän eri osien l. roolien jako

näyttelijöiden kesken. | Draaman o. Kansallisteatterissa. **-jännite** *s. sähk.*

osak|as[004] **1.** *s.* jstak osallinen henkilö, harvemmin muu olio. **a.** henkilö, jolla on osuus jhk omaisuuteen, yritykseen tms.; yhtiön jäsen, yhtiömies, osakkeenomistaja. | Kuolinpesän, kalaveden o:kaat. O:kaana kahdessa tehdashankkeessa. Kullekin o:kaalle kuuluva osa saalista. Teitten ja siltojen kunnossapito oli jaettu o:asten kesken. — Eläkekassan o:kaat. Avoimen yhtiön, kommandiittiyhtiön o. Osakeyhtiön o., nyk. tav:mmin osakkeenomistaja. Sellaiset yhtiöt, joiden o:kaat ovat täysin vastuunalaiset yhtiönsä veloista. O:kaat kutsutaan yhtiökokoukseen. — *Yhd.* kosken-, kuolinpesän-, tilano.; tieo.; jako--, pääo. **b.** muuta, harv. käyttöä; tav:mmin osallinen, osapuoli, osanottaja tms. | Hyvän kodin onnellinen o. Kaikki suursodan o:kaat. Myös -- kalakeitossa oli nauris o:kaana AHTI RYTKÖNEN. Tienvarsiemme -- ns. ruderaattikasvillisuus, jonka o:kaina on osittain varsinaisia rikkaruohokasveja, osittain muitakin K.LINKOLA. Niissä [kertomuksissa] oli o:kaina henkilöitä, joita Elsa ei tuntenut ollenkaan PAKK. **2.** *a. murt.* onnellinen, osallinen. | O:asta uutta vuotta! Nuorempi sisaruksista oli rakkaudessa vanhempaa o:kaampi. O:kaalta akka kuoli, hevonen osattomalta SL.

osakas|luettelo *s.* **-luku** *s.* Yhtiön o. Myllyjen vähentyessä o. kutakin yhteismyllyä kohti kasvoi. **-maksu** *s.* Työttömyys-, hautausapukassan o:t. **-oikeu|s** *s.* Osakkeet ovat todisteita yhtiön o:desta.

osak|e[788] *s.* **1.** osa, joihin osakeyhtiön peruspääoma on tasan jaettu ja joita kukin yhtiön osakas voi omistaa yhden t. useampia, osakeyhtiön osakkuus; kirjallinen todistus tällaisesta osakkuudesta, osakekirja. | Arvopaperit, so. obligaatiot, o:keet ja pankkitalletustodistukset. Liikkeen, teollisuuslaitoksen o:keet. Etuoikeutetut o:keet. O:keen nimellis-, kauppa-arvo. O:keiden kurssi. Merkitä, ostaa o:keita. O:keiden noteeraus pörssissä. Jnk yhtiön o:keet nousevat, laskevat 'niiden kurssi nousee, laskee'. — *Yhd.* kaivos-, kiinteistö-, pankki-, puunjalostus-, rautatie-, talo-, tehdas-, tekstiili-, teollisuus-, teräso.; etuoikeus-, kanta-, lisäo. **2.** *kuv.* (ed:een liittyen) jkn t. jnk voiton t. menestymisen mahdollisuuksista t. nauttimasta suosiosta niiden muuttuvuutta ajatellen. | KPT:n o:keet ovat laskeneet, romahtaneet. Pituushypyn odottamattoman voiton johdosta Suomen o:keet [maaottelussa] edelleen paranivat. Romania oli tarkoin seurannut taistelevien puolien o:keiden nousua ja laskua. Heidän o:keensa viranhaussa ovat yhtä korkealla. — O:keeni appivanhempieni silmissä. Korotti o:keitaan tarmokkaalla esiintymisellään. Björnstjerna tiedusteli, missä arvossa Sprengtportenin o:keet nykyisin olivat JÄRVENT. **3.** vars. *puhek.* osakehuoneisto. | Kolmen huoneen ja keittiön o. Töölössä. Myytävänä pieni o.

osake|anti *s.* osakkeiden laskeminen liikkeeseen, myynti osakkaille, osake-emissio. | Uusi o. **--emissio** *s.* = ed. **--enemmistö** *s.* osakkeiden enemmistö. | Omistaa o. jssak yhtiössä, teollisuuslaitoksessa. **-huoneisto** *s.* huoneisto, jonka hallintaan asunto- t. tavallisen (rakennus)-kiinteistöosakeyhtiön osake t. useat osakkeet yhdessä oikeuttavat osakkeenomistajan; vrt. vuokrahuoneisto. | Neljän huoneen, hallin ja keittiön o. Ostaa, myydä o. **-indeksi** *s.* osakkeiden kurssien yleistä kehityssuuntaa ilmaiseva indeksi. | O. vahvistui marraskuussa 4,2 pistettä. **-kan|ta** *s.* yhtiön kaikki osakkeet, osakkeisto. | Osti tehtaan koko o:nan. Vakavaraisen asunto-osakeyhtiön o. myydään edullisesti. **-kauppa** *s.* Harjoittaa o:a. O. eilen hiljaista. **-keinottelu** *s.* **-kirja** *s.* yhtiön osakkeenomistajilleen kustakin maksetusta osakkeesta antama kirjallinen todistus, osake. **-kuponki** *s.* = osinkolippu. **-kurssi** *s.*, tav. *mon.* osakkeiden kurssi. | O:t kohoavat, nousevat. **-luettelo** *s.* osakeyhtiön hallituksen lain mukaan osakkeista pidettävä luettelo, osakerekisteri. **-maksu** *s.* osakkeenmerkitsijäin yhtiölle osakkeestaan t. osakkeistaan suorittama maksu. **-markkin|at** *s. mon.* Kurssien kehitys o:oilla ollut epäyhtenäistä. **-merkintä** *s.* par. osakkeenmerkintä, osakkeiden merkintä. **-määrä** *s.* N:n omistama o. Kahdessa päivässä koko tarjottu o. oli merkitty. **-pankki** *s.* osakeyhtiömuotoinen pankki. **-puhelin** *s.* puhelin, jonka haltijalla on puhelimen hallintaan oikeuttava puhelinyhtiön osake; vrt. vuokrapuhelin. **-pääoma** *s.* osakkeiden muodostama osakeyhtiön peruspääoma. | Yhtiön o. 2 milj. markkaa. Lisätä o:a. **-pörssi** *s.* Laskusuunta o:ssä. **-rekisteri** *s.* = osakeluettelo. **-salkku** *s.* jkn yksityisen t. jnk yhtymän omistamista osakkeista. | Pankkitalletusten lisäksi 462.000 mk:n määrään nouseva o. **-talo** *s.* talo, jonka omistus ja hallinta on järjestetty osakeyhtiön tapaan.

osakeyhtiö *s.* (*lyh.* oy.) yhtiö, jonka peruspääoman, osakepääoman, muodostavat osakkaiden l. osakkeenomistajien yhtiöön osakkeita lunastamalla sijoittamat varat ja jossa osakkaat eivät periaatteellisesti ole tämän osakemaksun suoritusvelvollisuuden lisäksi vastuussa yhtiön veloista; vrt. avoin l. kauppayhtiö, kommandiittiyhtiö, osuuskunta. | O:n osakkaat l. osakkeenomistajat. O:n hallitus. Perustaa o. — *Yhd.* asunto--, höyrylaiva-, kauppa-, kiinteistö-, kirjapaino--, pankki-, saha-, sanomalehti-, teollisuuso. **-laki** *s.* **-meijeri** *s.* **-muoto** *s.* **-talo** *s.*

osakkeen|merkintä *s.* Uuden yhtiön o. on jo käynnissä. **-merkintätarjous** *s.* **-omistaja** *s.*

osakkeisto[1] *koll.s.* (< osake 1) osakekanta. | Yhtiön koko o.

osakkuu|s[005] *s.* osakkaana oleminen, osallisuus; osakasoikeus. | O. osakeyhtiössä. Luopua liikkeen o:desta. Luovuttaa o:tensa toiselle.

osakse(en, osaksi ks. osa 6.

osa|kumppani *s.* tav. kohtalotoveri, -kumppani, osatoveri. | -- noin myös voi hoivata huolia miehen / lempeä vaimo, on vaivoiss' ain' o. altis *MANN. **-kunnittain** *adv.* osakuntien mukaan. | Ylioppilaat marssivat o. järjestäytyneinä.

osakun|ta *s.* **1. a.** yliopistollisia itsehallintojärjestöjä, joihin Helsingin yliopistossa opiskelevat ylioppilaat maantieteellisellä (alkuaan maakunnallisella) tai kielellisellä perusteella jakaantuvat ja jotka yhdessä muodostavat yliopiston ylioppilaskunnan; myös muiden yliopistojen vastaavista järjestöistä; vanhoja nimityksiä: kansakunta, maakunta. | Satakuntalainen, Viipurilainen, Kymenlaakson o. Ruotsinkieliset o:nat. O:nan inspehtori, kuraattori, jäsenet. O:nan kokous. O. lippuineen kunniakäynnillä. — Rehtorin o. 'Helsingin yliopiston opiskelijoista, jotka varsinaisiin osakuntiin kuulumattomina ovat rehtorin erityisen valvonnan alaisia'. — Kielellisellä perusteella teknillisen korkeakoulun ylioppilaskunta on jakaantunut kahteen o:taan. — *Yhd.* ylioppilaso. **b.** osakunnan huoneisto t. talo. | Tanssiaiset o:nassa. Tuletko illalla o:taan? **2.** *vanh.* Suomalaisen Kirjallisuuden Seurassa oli 1860-luvulla suomen kielen viljelyä varten kielitieteellinen o., kielitieteen valiokunnan edeltäjä. Ja Daavid jakoi heidät [leeviläiset] o:tiin [uudessa käännöksessä: osastoihin] Leevin lasten -- mukaan VT^{V}.

osakunta|elämä *s.* Otti innokkaasti osaa o:elämään. **-in|välinen** *a.* myös ^. | O. kilpailu. **-kortti** *s.* osakunnan jäsenkortti.

osakuntalainen *s.* osakunnan jäsen.

osakunta|laitos *s.* Vuosina 1852—68 o. oli lakkautettuna. **-lehti** *s.* Hämäläisten ylioppilaiden o. "Hälläpyörä". **-maksu** *s.* osakunnan jäsen- ym. maksuista. **-merkki** *s.* **-nauha** *s.* osakunnan jäsenten viistoon olkapään ja rinnan yli pitämä tunnusnauha, jossa on osakunnan värit. | Eteläsuomalaisten valkokeltainen o. **-pakko** *s.* yliopistossa opiskelevien ylioppilaiden pakko kuulua jhk osakuntaan. | O. poistettiin v. 1937. **-talo** *s.* **-toiminta** *s.* **-toveri** *s.*

osa|kuormitus *s. tekn.* Höyrykoneet käyvät usein edullisemmin osa- kuin täydellä kuormituksella. **-kuva** *s.* O. maalauksesta. **-lasti** *s. liik.* lasti, joka täyttää vain osan kuljetusneuvosta.

osalli|nen^{63} *poss.a.* **1.** < osa **4. a.** jolla on osuus, osa jhk omaisuuteen t. etuun, harvemmin rasitukseen. | O. kiinteistöomaisuuteen, liikkeeseen. O. siviilivirkakunnan leski- ja orpokassaan. O. varoihin, liikevoittoon. O. köyhäinavusta. Päästä o:seksi apurahoista, apurahojen jaosta. — Päästä o:seksi suurtuotannon eduista, sivistyksestä, jnk työn hedelmistä. Pyrkiä opetuksesta o:seksi. -- niin että hän, Jumalan lapsena ja hänen seurakuntansa jäsenenä, tulisi o:seksi kaikesta siitä autuudesta, jonka Vapahtajamme meille ja kaikille ihmisille on ansainnut ja tarjoaa KIRKKOKÄSIKIRJA. Minä, Johannes, teidän veljenne, joka teidän kanssanne olen o. ahdistukseen ja valtakuntaan ja kärsivällisyyteen Jeesuksessa UT. Salaisuus on pysynyt salaisuutena (siitä huolimatta, että myöskin naiset ovat aikoinaan päässeet siitä o:siksi) KOSKENN. — *S:sesti* us. osakas. | Olla yhtiössä, osuuskunnassa o:sena. Eläkelaitosten matemaattisena perusteena on o:sten kuolleisuus ja perheellisyys. Liikevoiton jako o:sten kesken. — *Yhd.* vekselino. **b.** jolla on osuus, osa jhk toimintaan; joka on mukana jssak; osaa ottava, osallistuva. | O. yritykseen, rikokseen. Olla työssä, retkellä o:sena. Olla o:sena keskusteluissa ja päätöksissä. Vanhat paikannimet todistavat suomalaisen väestön olleen huomattavalla tavalla o:sena tämän seudun asutuksessa. Elimet, jotka myös ovat o:sina kuona-aineiden erottamisessa. -- itse olematta rikoksessa o:sena LK. Jos toinen vanhemmista on kuollut tai ei ole o. alaikäisen huoltoon LK. — *S:sesti.* Sota oli suuresti uuvuttanut kaikkia o:sia. Sopimuskumppanit eli sopimukseen o:set. Muu kapinassa o. tuomittakoon kuritushuoneeseen tahi vankeuteen LK. **2.** *murt.* ja *runok.* onnellinen, osakas. | O:set, onnelliset / tuota toivovat alati / kesän kaunihin tulevan KAL. O:sempien olisi ojennettava auttava kätensä näille onnettomille.

osallistu|a^{1} *v.* olla osallisena. **1.** olla omalta osuudeltaan, puolestaan mukana jssak asiassa, ottaa osaa. | O. kuluihin. O. työhön, taloustehtäviin, retkeen, kokoukseen, kilpailuihin. Kaivospylväiden vientiin o:vat yrittäjät. Kaikki pommitukseen o:neet lentokoneet. O:i maailmansotaan Venäjän armeijassa. O:i innokkaasti ylioppilaselämään, yleisiin rientoihin. — Vaarnat, jotka o:vat voiman siirtoon. **2.** tulla t. joutua (tahattomasti) osalliseksi jhk. | O. tietämättään petokseen, rikosjuttuun. Talon hyvinvointi sai tässä ikään kuin kulmakiven vakavaraisen ammattilaisen o:essa pihakuntaan [= asetuttua asumaan sen piiriin] NUORUV.

osallistuja^{16} *tek.* tav. osanottaja. | Kilpailuun on ilmoittautunut toista sataa o:a.

osallistumat|on^{97} *kielt.a.* -tomuus^{95} *omin.* tav. osaa ottamaton. | Sotaan o:tomat valtiot.

osallisuu|s^{95} *s.* osallisena oleminen, osuus. **1.** osuus jhk omaisuuteen t. etuun, harvemmin rasitukseen; tav. ill.- (harv. elat.-) t. gen.-attr:n määrittämänä. **a.** talouselämässä: osakkuus, osakasoikeus. | O. kala-apajaan. O. voittoon, ylijäämään. O. leski- ja orpokassaan t. leski- ja orpokassan o. O. tientekorasitukseen määrätään -- tieyksikköjen perusteella LK. **b.** muuta käyttöä. | Päästä opin, sivistyksen o:teen. Päästä onnen o:teen. -- tämä kohtalon hänelle määräämä tehtävä sulkee hänet pois o:desta persoonalliseen onneen KOSKENN. [Suomen kansa] ei ole päässyt o:teen niiden [henkensä alkuperäisten lähteiden] virkistävästä voimasta AHO. — *Heng.* Tulla, päästä armon o:teen. Saada o. syntien anteeksiantamukseen. Siunauksen malja, jonka me siunaamme, eikö se ole o. Kristuksen vereen? UT. Saata meitä, rakas taivaallinen Isä, Poikasi kuoleman o:teen, että hänen elämänsäkin meissä ilmestyisi AK. Herran Jeesuksen Kristuksen armo ja Jumalan rakkaus ja Pyhän Hengen o. olkoon kaikkien teidän kanssanne UT. **2.** osuus jhk toimintaan. | O. jhk työhön, retkeen. Petraeuksen o. Raamatun suomennokseen. Kansan o. lainsäädäntöön. Naisilta oli evätty o. heimon yleisiin asioihin. A:lla ei ollut mitään o:tta päätöksessä. O. rikokseen. Se

seikka, että rangaistus avunannosta on suhteellisesti paljon lievempi kuin yllytyksestä, johtuu siitä, että avunannon yhteiskunnallinen merkitys on vähäisempi kuin muun o:den AK.

osalta(an) ks. osa 6.

osa|luettelo *s.* osien luettelo. | Valmistettavan koneen o. — Näytelmän o. **-luku** *s.*, vars. *lak.* luku, joka ilmaisee tilan suhdetta alkuperäiseen kantatilaan, maakirjataloon. | Tilan o. ja manttaali. **-maa** *s.* vars. niistä pääalueista, joihin Saksa hallinnollisesti jakaantuu. | Preussi, Hessen, Thüringen ym. Saksan o:t. **-maksu** *s.* **1.** Vekselinhaltija ei saa kieltäytyä vastaanottamasta o:a, joka tarjotaan erääntymisaikana LK. Huvila tilan hinnan o:na. Kuukausittain suoritettavat o:t. **2.** *liik.* vähittäismaksu. | Myydä pukuja o:lla. **-matala** *s. metrl.* matalan reunamuodostuma, jonka alueella sääilmiöt muutoin ovat samanluonteisia kuin varsinaisten matalapaineiden alueilla, paitsi että siinä ei emämatalan puoleisella osalla tuule. **-menestys** *s.* Saavutettiin o., joka ratkaisevasti vaikutti taistelun kulkuun. **-mie|s** *s.* osakas, osallinen. | Konkurssipesän, yhtiön o:het. Voitto jaettiin o:sten kesken. -- pyykkejä saakoot kyläläiset itse panna, jos kaikki o:het siihen suostuvat LK. **-määrä** *s.* **1.** osa koko määrästä. | Hintatarjoukset, joita voi tehdä o:llekin, pyydetään lähettämään --. **2.** *mat.* jakolaskussa etsittävä luku, jakolaskun tulos, so. luku, jolla jakaja on kerrottava, jotta tuloksi saataisiin jaettava; kahden luvun suhde; kvootti. | Lukujen *a* ja *b* o:n merkkinä on *a/b* tai *a:b*. Kun 10 jaetaan 5:llä, saadaan o:ksi 2. — *Yhd.* älykkyyso.

osananti *s. lak. vanh.* tiedoksianto; vrt. osa 6.a.

osa|nen[63] *dem.s.* pieni osa, aine-, aineshiukkanen, hitunen, hiven, sirunen, sirpale. | Aineiden pienimmät o:set: molekyylit, atomit ja elektronit. Väriaineen o:set. Geeni, solutuman kromosomin pieni rakenneo. Hienot, karkeammat o:set. Voimat, jotka pitävät kappaleen o:sia koossa. Kuitujen rikkoutuessa hyvin pieniksi o:siksi saadaan kolloidista selluloosaa. -- työ, jota ensin olin vihannut, oli jo ehtinyt syöpyä runkoni jokaiseen o:seen WALTARI. — *Yhd.* aine(s)-, maa-, massa-, rauta-, sinkki-, vesio.; alku-, jako--, pintao.

osanotonilmau|s *s.* Surunvalitteluja ja o:ksia.

osanottaja *s.* henkilö, joka ottaa osaa, osallistuu jhk, osallinen, osallistuja. | Kilpailun, retken, kulkueen, kokouksen, juhlan o:t. Ilmoittautua o:ksi. O. ilonpitoihin KOSKENN. **-joukko** *s.* Kurssien 60-päinen o. **-luettelo** *s.* **-maa** *s.* Konferenssin o:t. **-määrä** *s.* Kokouksen, kilpailujen o.

osan|ottajisto *koll.s.* osanottajat. | Mestaruuskilpailuiden o. **-ottava** *a.* -sti *adv.* = osaaottava 2. | Sanoa jtak o:sti. **-ottavai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* = osaaottavainen. | Oli ystävällisempi ja o:sempi kuin ennen. Seurata jkn kohtaloa o:sesti. **-ot|to** *s.* **1.** yleisemmässä merk:ssä: osallistuminen. | O. kilpailuihin, jumalanpalvelukseen, kapinaan. O. metsävalkean sammuttamiseen on yleinen velvollisuus. Laimea, vilkas o. Tilaisuudet kärsivät o:on puutteesta. **2.** myötätuntoisuudesta, myötämielisyydestä. | O:on ilmaukset. Meidät valtasi syvä o. -- tarvitsisin lohdutusta, tarvitsisin ystävän o:toa tuskilleni KATAJA.

osanottoilmoitu|s *s.* O. kokoukseen, kilpailuihin. O:kset tehtävä viimeistään 18. 3.

osanottoi|nen *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* osaaottava(inen), myötätuntoinen. | O. sääli. Hymyillä o:sesti.

osanotto|kutsu *s.* **-maksu** *s.* Kurssien, näyttelyn o. **-merkki** *s.* Messujen, juhlan o. O. rinnassa. **--oikeus** *s.* O. kokoukseen, kilpa-ajoihin. Turvata kansalle o. sitä itseään koskevien kysymysten ratkaisuun. **-todistus** *s.* **-velvollisuus** *s.* O. yhteiseen ojitukseen on laskettava sen hyödyn perusteella, jonka oja maalle tuottaa.

osansaanti *s. lak. vanh.* tiedoksisaanti; vrt. osa 6.a.

osanto[2*] *s. kiel.* = partitiivi.

osa|numero *s.* Koneen osien o:numerot työpiirustuksessa. **-näyte** *s.* jstak tavaramäärän määräosasta otettu näyte. **-objekti** *s. kiel.* partitiivimuotoinen objekti, partiaalinen objekti; esim. söi *leipää;* vrt. kokonaisobjekti. **-paine** *s. fys. kem.* paine, joka kaasuseokseen sisältyvällä kaasulla olisi, jos se yksinään täyttäisi seoksen koko tilavuuden. | Seoksen kokonaispaine on yhtä kuin o:iden summa. **-palkka, -palkkio** *s.* se tav. tietyksi prosentiksi liikevoitosta (t. myynnistä) sovittu palkkio, joka suoritetaan liikeyrityksen toimihenkilöille (johtajille, virkamiehille) heidän vakinaisen palkkansa lisäksi, tantieemi. **-piirustus** *s.* jnk koneen, rakennuksen tms. jtak yksityisosaa esittävä piirustus, detaljipiirustus. **-pinta** *s.*, vars. *tekn.* **-puill|e(en)** *adv.* likipitäen, likimain, -määrin, lähes, suurin piirtein, suunnilleen. | O:e kaksituhatta. O:een kolme kertaa isompi. O:een samansuuruiset. O:een tyydyttävä. Ei o:eenkaan valmis. Tie lienee saatu o:een kulkukelpoiseen kuntoon. Tuloksen voi jo o:e arvioida. Ei o:eenkaan vastannut vaatimuksia. **-pui|nen** *a.* likimääräinen, -mainen, summittainen. | O. laskelma. O:sia numeroita tuonnista ja viennistä. **-puol|i** **1.** *s.* se joka on osallisena, mukana jssak, osallinen, osakas, asianosainen, asiapuoli. | Olla o:ena kaupassa, riidassa. Kolmantena o:ena asiassa on kunta. Kaikkien o:ten tulee noudattaa pelissä sovittuja sääntöjä. Puolueettomuus molempia o:ia kohtaan. — Tarina, jossa toisena o:ena esiintyy nuotiolle yöpynyt metsästäjä ja toisena hänen luokseen saapuva metsänneito. **2.** *a.* osaton, huonompiosainen, "lapsipuoli". | -- kuinka o. nainen on mieheen verrattuna, kun on kysymyksessä oman ajan ja jälkimaailman kiitollinen muisto *TARK. Miksi Kivi jäi niin o:eksi aikalaistensa henkisestä sekä aineellisesta kannatuksesta? TARK. Silloin nousi heikkojen ja o:ten joukosta apostoli, joka saarnasi anteeksiantoa ja rauhaa AHO. **-puutto** *a. harv.* osaton, osapuoli. | -- vaikk' ois köyhäkin mies, o. ja oltavat niukat *MANN. **-päivä** *s.* vajaa työpäivä. **-päivätyö** *s.* O:ssä käyvät perheenäidit. **-rah|a** *s.* us. *mon.* rahamäärä, jonka perillinen saa useampien perillisten kes-

ken jaettavasta pesästä t. jonka toinen, kiinteistön saava perillinen maksaa toiselle perintöosana. | Sai o:oiksi satatuhatta markkaa. **-ratkaisu** *s.*)(kokonaisratkaisu. **-sisar** *s.* nainen osa-, kohtalotoverina. | -- nuori sydän, jonka elämäntoivo on lyöty rikki, on Ofeliassa tunteva o:ensa KOSKENN.

osasta ks. osa 6.d.

osasto[2] *s.* **1.** erillinen osa, joihin jk isompi tila (laatikko, huone tms.) t. harvemmin ala on jaettu; us. lokero, soppi. | Ompelurasian, kaapin o:t. Laatikkoon tehty o., jossa hopeita säilytetään. Kukkaro, jossa on monta o:a. Kuudennen sarakkeen ensimmäinen o. O:ihin jaettu ruokintaruuhi. Korkeaselkäisten sohvien huoneessa muodostama o. Lasiseinillä o:iksi jaettu konttorisali. Ullakon, kellarin o:t. Tupakoimattomien o. [junanvaunussa tms.]. — *Erik.* osastossa olevista esineistä t. henkilöistä. | Koko tupakoimattomien o. oli kiihdyksissä. — *Yhd.* junan-, vaununo.; makuu-, tupakkao.

2. jhk määrätarkoitukseen käytetty, varattu sanoma-, aikakauslehden tms. osa, palstatila t. sivut. | Kaunokirjallinen o. Ulkomaan o. sanomalehdistössä. Lasten o. Yleisön o. 'osasto, jossa julkaistaan yleisön lähettämiä kirjoituksia'. Sekalaisten o. 'sekalaisia ilmoituksia sisältävä osasto'. — Matkailuoppaan hotelleja esittelevä o. Kantakirja jakaantuu neljään o:on. — *Yhd.* artikkeli-, ilmoitus-, kysymys- ja vastaus-, maaseutu-, myynti-, paikanhaku-, šakki-, teksti-, urheilu-, uutiso.; lasten-, ulkomaano.

3. pienempi, tavallaan itsenäinen monijäseninen kokonaisuus, jollaisiin jk laitos jakaantuu. **a.** lähinnä huoneesta, huonetilasta t. huoneistosta ja siinä sijaitsevasta esineistöstä. | Museon, näyttelyn, tehtaan eri o:t. Kiertää tavaratalossa o:lta toiselle. Joutui työskentelemään kirjapainon kaikilla o:illa: latomossa, painossa, stereotypiaosastolla jne. — *Erik.* sairaalan eri osastoista. | Sisä-, sukupuolitautien o. Rauhattomien o. mielisairaalassa. Kiertokäynti o:lla. Kuolintapaus eilen III o:lla. **b.** lähinnä elimestä, henkilöiden muodostamasta yhtymästä. | Köyhäinhoitolautakunnan, raastuvanoikeuden, merenkulkuhallituksen o:t. Teknillisen opiston kuusi eri o:a. Lastentarhan o:t. Filosofisen tiedekunnan historialliskielitieteellinen o. Rakennusmestariliiton Turun o. Komitean, valtuuskunnan o:t. Yhdistys työskentelee viitenä o:na. — *Vanh.* koulun luokasta. | Toisen o:n oppilaat. **c.** *yhd.* Insinööri-, mielisairas-, nais-, poika-, potilas-, rakennusmestari-, tyttöo.; ammattio.; ajokalu-, auto--, kangas-, kone-, nuotti-, polttoaine-, taloustarvike-, turkis-, veturi-, viljao.; koulu-, majakka-, metsä-, pukimo--, sairaalao.; asemakaava-, lastentauti-, liikenne-, maatalous-, talous-, valuutta-, viestio.; lakiasiain-, nuorisotyön-, poliisiasiaino.; hampaanoikomis-, hinnoittelu-, jäähdytys-, kalastus-, kansanopetus-, keitto--, koneenrakennus-, korjaus-, köyhäinhoito--, lainaus-, lajittelu-, lähetys-, maanmittaus-, matkailu-, puhdistus-, suunnittelu-, synnytys-, sädehoito--, tarkastus-, tiedonanto--, työ-, valistus-, valvontao.; kylä-, maaseutu-, paikalliso.; ala-, haara-, pää-, rinnakkais-, sivu-, yksityiso.

4. *sot.* (*lyh.* os.) jtak tiettyä tehtävää varten muodostettu t. jnk tietyn palvelustehtävän suorittava, yhtenäisen johdon alainen joukko. | Kevyt o. 'divisioonaan kuuluva jääkäripataljoona'. O. Pajari 'P:n komennossa oleva joukko'. O. kuuluu komentooni! O. — seis! — Myös: Liikkuva poliisikomennuskunta jakaantuu o:ihin, joukkueisiin, ryhmiin ja muihin yksikköihin. — *Yhd.* sotilas-, vihollis-o.; laivasto--, rannikkotykistö-, ratsuväeno.; erillis-, etu-, harjoitus-, huolto--, hiihto--, johto--, joukko--, jälki-, kärki-, sulkeis-, tiedustelu-, täydennyso.

5. muuta, tilapäisempää käyttöä. | Sekä varsinaiset että pääomatulot on valtion talousarviossa ryhmiteltävä laatunsa mukaan o:ihin, lukuihin ja momentteihin. Sellainenhan on inhimillistä, joskaan se ei kuulu inhimillisyyden korkeimpiin o:ihin SILL. — *Geol.* Leptiittimuodostuma, se Etelä-Suomen ja Keski-Ruotsin peruskallion o., johon kuuluu pääasiallisesti leptiittejä.

osastoi|da[18] *v.* muodostaa osastoiksi. | Sota-aluksen o:minen siten, että koko alus tulee sekä poikki- että pitkittäisseinillä jaetuksi useihin vedenpitäviin osastoihin.

-osastoinen[43] *poss.a.* Kaksi-, kolmi-, neli-, kuusi-, kymmeno.; moni-, useampio.

osastoinsinööri *s. raut.* insinööri, joka rakennuspäällikön apulaisena johtaa jnk radan osan rakennustöitä.

osastoittain *adv.* osastoina, osastojen mukaan, osasto osastolta. | O. toimiva järjestö. Tehtaan toimintaa oli tilausten puutteessa o. supistettava. — *Sot.* Ryhtyä hyökkäykseen o.

osastojako *s.* jako osastoihin. | Kansaneläkelaitoksen o. — *Sot.* Komppanian o., -muodot ja johto.

osastolai|nen[63] *s.* osastoon kuuluva henkilö. | Osastonpäällikkö ja kaikki o:set.

osastolääkäri *s.*

osaston|hoitaja *s.* Olla o:hoitajana jssak liikkeessä, henkivakuutusyhtiön pääkonttorissa. — *Erik.* sairaalan osastolla vastaavana toimiva sairaanhoitaja. **-istunto** *s.* osaston virkamiesten (toimihenkilöiden) kokous. **-johtaja** *s.* Jnk teollisuuslaitoksen o. Kansallismuseon o. **-päällikkö** *s.* = seur.

osasto|päällikkö *s.* osaston päällikkö. | Ministeriöiden kanslia- ja o:päälliköt. Lääkintähallituksen päällikkönä on pääjohtaja ja jäseninä seitsemän o:päällikköä. Kansallis-Osake-Pankin o. N.N. Oli vapaussodassa mm. päämajan o:päällikkönä. **-ryhmä** *s.* Helsingin yleisen sairaalan IV o. **-tuli** *s. sot.* tulitus(tapa), jossa kukin ampuja ennakolta t. ammunnan aikana annettujen ohjeiden mukaan tulittaa käskettyä maalia t. maalialuetta aseensa tavallisella t. johtajan säännöstelemällä tulinopeudella ampuen komennetun kerta- t. sarjamäärän t. siksi, kun tuli lopetetaan; vrt. yksittäistuli.

osa|subjekti *s. kiel.* partitiivimuotoinen subjekti,

partiaalinen subjekti; esim. *rahaa* säästyikin, pihalla juoksee *poikia*; vrt. kokonaissubjekti. **-summa** *s. mat.* O. saadaan, kun sarjan alusta tietty määrä termejä lasketaan yhteen. **-suoritus** *s.* **1.** Velan o:kset. Tuotantoprosessin kaikki eri o:kset. **2.** Päänäyttelijöiden erinomaiset o:kset. Elokuvan ansiokkain ja hauskin o. on N.N:n taidemaalari. **-suurennos** *s.* valokuvan tms. osan suurennos. **-syyllinen** *a.* ja *s.* -syys *omin.* osaltaan syyllinen, myötäsyyllinen. | Myös hallitus on o. nykyiseen onnettomaan asiaintilaan. **-sävel** *s. fon. mus.* Yläsäveliä ynnä pohjasäveltä nimitetään soinnin o:iksi.

osata[35] *v.* **1.** tietää t. tuntea t. pystyä löytämään tie jnnek, perille. **a.** *intr.* O. takaisin lähtöpaikkaan. Ei o:nnut kotiinsa. Oli o:ttava kylään tiettömän metsän läpi. O. ulos jstak. Sinne eivät takaa-ajajat o:nneet. Oli helppo o. kirkkaalla kuutamolla. Ei sinun tarvitse oppaaksi lähteä, kyllä me o:amme. — *Kuv.* Alkaapa raha entistä paremmin o. talollistenkin taskuihin LEINONEN. **b.** *tr.* O:an kyllä tämän taipaleen. Yö oli valoisa, hän o:si hyvin tien pakarin vesisaaville SILL.

2. *intr.* saada jk (ammuttu, heitetty tms.) esine osumaan tarkoitettuun kohtaan, kohteeseen, maaliin, osua, satuttaa, tavata. | Ampua o:amatta. O:si kivellä puuhun. Löi, mutta ei o:nnut. Ei o:nnut palloon. Taisin o. oksaan. Vetrikka verevä poika / heti iski [miekalla], ei hevännyt, / Kaukomielen päätä vasten; / oviseinähän o:si KR. Sinne ei sivullisen silmä o:nnut. — *Kuv.* O. oikeaan 'menetellä t. sanoa jtak juuri oikealla tavalla, sattuvasti, iskeä naulankantaan'. Hellää, oikeaan o:avaa huolenpitoa. Se oli oikeaan o:ttu! N. on o:nnut asian ytimeen lausuessaan, että - -. O. jkn t. jkta arkaan paikkaan.

3. *tr.* olla oppinut jtak, hallita jk asia tiedollisesti t. taidollisesti, taitaa, tietää. **a.** obj:na s. | O. kirjaimet, kertomataulu. O:atko ruotsia? O:si hyvin kirjoituksen ja laskennon alkeet. O:si jo aapisen kannesta kanteen. O. jtak ulkoa. O. läksynsä. O. ammattinsa. O:a monia käsityönkin aloja. O. jk pilkulleen, kuin vettä, kuin viisi sormeaan. Vaikeasti o:ttava. - - kyllä se kuuluu tämän talon o:ttaviin sekin SILL. **b.** obj:na I inf. | O:a lukea, kirjoittaa, laskea, valmistaa ruokaa, kehrätä, kutoa kangasta, käyttää kirvestä. Pienokainen o:a jo kävellä. O:isi edes pikilangan tehdä. Ei o:a vähääkään käyttäytyä.

4. *tr.* ed:een liittyvää erikoisempaa käyttöä; obj:na I inf. **a.** luontaisen lahjakkuuden, ymmärryksen, nokkeluuden (tms.) perusteella tietää t. taitaa tehdä jtak, ymmärtää, älytä, äkätä, hoksata, keksiä. | O:a suhtautua lapsiin oikealla tavalla. Se pappi o:a puhua. O:si antaa arvoa ukon hyväntahtoisuudelle. Ei ymmärtämätön lapsi o:a sellaista pelätä. — *Ellipt.* Kyllä Tilta o:a [puhua, järjestää, pitää puolensa tms.]! Siinä on poika, joka o:a. Niin kohtelias kuin vähänkin o:si [olla]. Pransu on työn toimessa hätäinen mies ... eikä sen mielen jälkeen tahdo muutenkaan aina o. SILL. — Us. *leik.* O:sitpa tulla sopivaan [voidaan myös tarkoittaa: sopimattomaan] aikaan! **b.** kielt. yhteyksissä: saada tehdyksi, pitää mahdollisena tehdä jtak, voida, kyetä, pystyä. | Ei o:nnut muuta kuin itkeä. Ei o:nnut pakoonkaan lähteä. Ei sille o:a edes suuttua. Kun ei muuta o:nnut, rupesi sättimään. Ei uutista heti o:ttu todeksi uskoa. Et o:a aavistaakaan, kuinka - -. - - ei Siljakaan o:nnut tehdä mitään estettä Oskarille SILL. **c.** vain ilmaisua vahvistamassa. | O:apa se olla [= onpa se tosiaan, kylläpä se onkin] vaikea tehtävä. Kylläpä se on o:nnut ruostua. Jopa o:si maistua hyvältä. Että o:akin olla kylmää! Niin kaunis kuin olla o:si. Juuri se o:a minua harmittaa. - - ja meri o:si sitten olla niin sininen, ettei se olisi voinut tulla sen sinisemmäksi! AHO.

5. *tr. kansanr.* rakentaa. | Tuvat uuet tehtänehe, / paremmat o:ttanehe KAL. Näki aian aukottoman, / - - / jok' oli pantu maaemästä, / ylös pilvihin o:ttu KAL. Linna lintusten tekemä, alassuin ovi o:ttu, ylöspäin perustus pantu [= ampiaispesä] ARV.

osa|talo *s.* Isommasta kantatalosta erotetut o:talot. **-talokas** *s.* kaupunkitalon ja -tontin osakas, talonosakas. **-tapahtuma** *s.* Fysikaalisen tapahtumisen o:t.

osatar[54*] *s.* kohtalotar, onnetar. | O:ten antimet.

osa|tehtävä *s.* Tehdastyössä toimeenpantu työnjako, jolloin eri työntekijät joutuvat suorittamaan erilaisia o:tehtäviä. **-tekijä** *s.* Suuremman kokonaisuuden o:t. Kustannusten eri o:t. **-tila** *s.* Emätilasta lohkaistut o:t.

osat|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* **1.** < osa 4. **a.** jolta puuttuu osuus, osa jstak omaisuudesta t. edusta; elat:ssa olevan adverbiaalin määrittämänä. | Perinnöstä o. Jäi o:tomaksi voitosta, saaliista. O. hengenlahjoista. O. opista. Jäi o:tomaksi vanhempien rakastavasta huolenpidosta. - - opetuksesta tai uskosta o:tomia UT. - - he kuolevat, viisaudesta o:tomina VT. Kirjallisuutemme jäi o:tomaksi kaikista niistä valtasuunnista, renessanssista, barokista, klassisismista ja valistussuunnasta - - TARK. **b.** jolla ei ole osuutta, osaa jhk toimintaan, osaaottamaton, osallistumaton; ill:ssa olevan adverbiaalin määrittämänä. | Asiaan o:tomat. Hän on täysin o. voittoon 'ansioton voiton saavuttamiseen, ei ole tehnyt mitään voiton hyväksi'. Tässä melakassa tahdon olla o. ja pakenen KIVI. - - vakuuttuneena näiden kahden o:tomuudesta asiaan NUORUV. **2.** onneton, kovaosainen, köyhä. | O. raukka. O:tomat köyhät. Ei muista toisia, o:tomampia. Nyt orpo olen, o., syön leipää vierahan *MANN. - - vajauttani valitan, / kun olen o:oin, raukka, / tuiki, vaivainen, varatoin KAL. Syvimpänä innoituksen lähteenä [Siljolla] on edelleenkin yksinäisyyden ja o:tomuuden tunto TARK. — *S:sesti.* O:tomat ja orjat. Kerätä avustuksia kaupungin o:tomille.

osa|toveri *s.* **1.** osakas-, yhtiökumppani, rikostoveri tms. | Nauttia o:tovereittensa kanssa tasapuolisesti yhteistyön tuloksista. Ei tahto-

nut tulla lainrikkojan o:toveriksi. 2. kohtalotoveri, -kumppani, osakumppani. | Olimme o:tovereita onnessa ja onnettomuudessa. Tunsin tavanneeni hänessä o:toverin. **-tulo** *s. mat.* Summa kerrotaan luvulla niin, että aluksi lasketaan kertojan ja summan yhteenlaskettavien muodostamat o:t ja sitten o:jen summa. **-työ** *s.* Useina o:töinä suoritettava tehtävä. Eri henkilöiden tehtäväksi jaetut o:työt.

osau|tua[44] *refl.v.* = osata (1 ja 2), osua. | -- toivon, että olet oikealle tielle o:tuva AHO. Selkävesien suuret kutulahnat ovat länsituulen ajamina o:tuneet niityn alle KARHUM. Nestoria kiukuttaa niin --, ettei seiväs tahdo o. valmiiseen reikään KARHUM. Miksi Puumin irvistelyt o:sivat hänen mieleensä? HAANPÄÄ.

osava[13] *a.* -sti *adv.* osaava, pystyvä, taitava; vars. osuva, sattuva, sopiva, parahultainen. | -- tanssimieskin semmoinen, ettei niin o:ta koko kylällä KAUPPISH. -- ostaa talon, jossa o:sti ponnistellen vihdoin pääsee veloistaan SILL. — Meille o. asunto. Juuri o:n pituinen. Raha riitti o:sti. Se oli o:sti sanottu. Oli juuri o:sti lauantai-iltana saatu ruis poikki SILL. — *Leik.* -- seuraava laine viskasi kauhan verran vettä o:sti suuhuni PÄLSI.

osa|valtio *s.* yhdistettyyn valtioon, vars. liittovaltioon kuuluva valtio. | Amerikan yhdysvaltojen, Neuvostoliiton o:valtiot. Saksan o:valtiot 'osamaat'. 1910 Kapmaa liittyi o:valtiona Etelä-Afrikan liittovaltioon. **-vastus** *s. sähk.*)(kokonaisvastus. **-vel|i** *s.* mies osa-, kohtalotoverina. | O:jeni ilossa ja murheessa. Muistaa kärsiviä o:jiään. -- sen tähden on Jumala, sinun Jumalasi, voidellut sinua iloöljyllä enemmän kuin sinun o:jiäsi VT. — *Vanh.* osakas-, yhtiökumppani. | Luovuttaa osansa lähimmille sukulaisilleen ja o:jilleen. **-vilja** *s.*, vars. *hist.* osavuokralla olevasta maasta viljana suoritettu vuokra. **-viljely** *s.*, vars. *hist.* maan viljely osavuokralla. **-viljelys** *s.*, vars. *hist.* 1. osavuokralla oleva viljelys. 2. osaviljely. **-voima** *s. fys.* samaan pisteeseen vaikuttavia voimia, joiden yhteinen vaikutus on sama kuin niiden sijaan asetettavaksi ajatellun yhden ainoan voiman, niiden tulosvoiman l. resultantin; *syn.* komponentti. **-voitto** *s.*, vars. *sot.* Taistelun ratkaisu perustui o:on. **-vuokra** *s.*, vars. *hist.* sellainen viljelysmaan vuokraus, jossa vuokraaja suorittaa vuokrana sovitun osan maan tuotosta; tämä vuokrana suoritettava tuoton osa, osavilja.

oseaani[4] *s.* valtameri. **-nen**[63] *a.* O. ilmasto.

oseano|grafia[15] *s.* valtameritiede. **-grafi|nen**[63] *a.* O:set kartat.

oselotti[4]* *s.* (*rinn.* otselotti) Felis pardalis, ilvestä vähän pienempi Amerikassa elävä kissansukuinen petoeläin, pantterikissa; sen nahka turkiksena.

osiksi, osin ks. osa 6.d.

osingonjako *s.*

osinko[2]* *s. liik.* 1. se osa yhtiön toimivuoden aikana ansaitsemasta puhtaasta voitosta, joka tulee yhdelle yhtiömiehelle t. osakkaalle; vars. yhdelle osakkaalle tuleva osa osakeyhtiön vuosivoittoa. | Pankkiosakkeiden osingot. Jakaa o:a. — *Yhd.* voitto-o. 2. konkurssipesää tilitettäessä velkojalle hänen saatavansa suoritukseksi tuleva omaisuuden osa. **-kuponki** *s.* = seur. **-lip|pu** *s.* osakekirjaan liittyvä määrävuodelle asetettu lippu, jolla sen haltijalla on oikeus nostaa yhtiön ko. vuoden voitto-osinko, osinko-, osakekuponki. | O:ut vuodelle 1935. Lunastamattomat o:ut. **-prosentti** *s.* O. alentunut. **-tulo** *s.* Korko- ja o:t. **-vero** *s.* voitto-osingosta maksettava vero.

osisto[2] *koll.s.* < osa. | Vaihdelaatikkoja ym. auton o:ja.

osite[75]* *s. mat.* osittamalla saaduista materiaalin osista.

ositel|la[98]* *frekv.v.* < osittaa. | Osakasten kesken o:lut kustannukset. Varsinkin koneita käytettäessä työ tulee o:luksi useiden työntekijöiden kesken. [Ikkunat] oli lyijyristikoilla o:tu pikku ruutuihin PAULAH.

ositettava[13] *s. mat.* suure, joka osituslaskussa jaetaan osiin, osuuksiin.

osit|taa[2]* *v.* jakaa osiin. | Junan o:taminen ratapihalla. Ruiskun pitää olla helposti o:ettava, jotta sen voi nopeasti ja tarkasti puhdistaa. Kustannusten, perinnön, tontin o:taminen. Maatila voidaan o. lohkomalla tai halkomalla. Asutuslautakunnan suostumuksetta älköön asutustilaa o:ettako LK. O. suora kulma asteisiin. — Erik. *mat.* osituslaskusta.

osittain *adv.* 1. osa osalta, osa kerrallaan, osina; osien mukaan. | Ostaa sarjateos o. Säilytettäväksi jätettyä tavaraa ei luovuteta säilöstä o. O. järjestetty varaosavarasto. 2. yhdeltä t. jltak osalta, jssak määrin, jssak suhteessa, osalta(an), osaksi, osin;)(kokonaan, tykkänään, täydellisesti. | Alakasvillisuutena kanervaa, o. myös puolukkaa. Kokonaan tai o. metallinen. Tie on jo o. paljas. Rakennus luhistui o. Liukenee veteen vain o. Väite, joka pitää vain o. paikkansa. O. siinä on onnistuttukin. — Erittelevästi toistettuna: *osittain — osittain* osaksi — osaksi, osalta(an) — osalta(an), osin — osin. | O. tummia, o. vaaleita värejä. O. viimeisinä sotavuosina, o. heti rauhan tultua. Pankit harjoittavat luottoliikettä o. omilla varoillaan, o. yleisön pankkeihin sijoittamilla talletuksilla.

osittai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* osittain olemassa oleva t. tapahtuva, partiaalinen;)(täydellinen, kauttaaltainen, läpikotainen, kertakaikkinen. | O. tyhjiö, korkkipäällystys. O:sesti katettu. O. värisokeus, työkyvyttömyys, kato. Lähetyksen o. kastuneisuus. O. eläke. O. tai täydellinen vapautus veron maksamisesta. O. puhdistus, säännöstely. O. ministeripula, liikekannallepano. O. auringonpimennys.

osittais|maksu *s.* **-tulo** *s.*, vars. *mat.* Summa voidaan kertoa luvulla siten, että jokainen sen jäsenistä kerrotaan tällä luvulla ja siten saadut o:t lasketaan yhteen. **-turbiini** *s. tekn.* turbiini, jossa vesi t. höyry virtaa vain osaan juoksupyörää.

osittamaton[57] *kielt.a.* O. tila.

osittelu[2] *teonn.* < ositella. | Kustannusten, työn o. O. maanmittaustoimituksena, jossa jaet-

tavan tilusmäärän jyvitysarvo jaetaan tilojen kesken. **-laki** *s. mat.* Kertolaskun ensimmäisen osittelu- l. distribuutiolain mukaan summa voidaan kertoa luvulla siten, että kukin yhteenlaskettavista erikseen kerrotaan tällä luvulla ja saadut osittaistulot lasketaan yhteen.

osittu|a[1*] *pass.v.* < osittaa. | Kustannusten o:minen osakasten kesken. Vuosi o:u neljään yhtä pitkään vuodenaikaan.

oситus[64] *teonn.* (< osittaa) osittaminen, jako osiin. | Kiinteistön o. Uusi avioliittolaki käyttää -- nimitystä omaisuuden o. tai vain o., mitkä -- tarkoittavat avio-oikeuden toteuttamista ELPIÖ KAILA. Teoksen o. on seuraava: - -. — *Yhd.* maan-, pesäno. **-jako** *s. mat.* jakolasku, jossa suure jaetaan luvulla (esim. 12 dm : 3); vrt. mittaus-, sisältöjako. **-lasku** *s. mat.* laskutapa, jonka avulla suure (ositettava) jaetaan osiin (osuuksiin), joiden keskinäiset suhteet ovat annettujen suhdelukujen määräämät, seuralasku.

oskari[5] *s. ark. leik.* (myös: Oskari) pikkupojista, pojan nappuloista. | Piha oli polven korkuisia oskareita täynnä. **-n|kokoinen** *a.* vrt. ed. | O. pojannappula.

oski[4] *s. hist.* O:t 'eräs muinaisitalialainen kansa'.

oskillaatio[5] *s. fys.* jaksollinen värähtely; värähdys.

oskillaattori[5] *s. fys.* **1.** vars. *rad.* laite, jossa voidaan synnyttää mekaanisia t. sähköväräht elyjä, värähtelijä. | Harmoninen o. 'jonka värähtely on harmoninen, ts. yksinkertaista sinivärähtelyä'. **2.** molekylaarista suuruutta oleva hiukkanen, jossa oletetaan esiintyvän lähinnä harmonista värähtelyä.

oskillo|grafi[4] *s. fys. fon.* vaihtovirtojen ja -jännitteiden sekä näiden välityksellä myös muiden värähtelyilmiöiden (mm. äänen) tarkasteluun, mittaukseen ja valokuvaukseen käytetty laite. **-grammi**[4] *s. fys. fon.* oskillografin piirtämä käyrä.

oskilloida[18] *v. fys.* värähdellä, vaihdella jaksollisesti.

oskilloskooppi[1*] *s. fys.* = oskillografi.

oskuloi|da[18] *v. mat.* — *oskuloiva* (a.) O:va viiva (t. pinta) on sellainen annetun viiva- (t. pinta)parven viiva (t. pinta), jolla on mahdollisimman korkean kertaluvun kosketus tietyn viivan (t. pinnan) kanssa.

osma[11] *s. kansanr.* ahma. | - - oviseinä o:n luista, / kamana karitsan luista KAL.

osmani[6] *s. hist.* O:t, sulttaanien ajan turkkilaisista käytetty nimitys. **-lainen**[63] *a.* vrt. ed.

osman|käämi *s.* Typha, yksisirkkaisia suo- ja rantaruohoja, joilla on kapeat, pitkätuppiset lehdet ja yksineuvoiset, puikelomaisissa tähkissä varren latvassa olevat kukat, hedetähkä ruskean, ikään kuin samettipintaisen emitähkän yläpuolella. | Maljakossa muutama kuivatettu o. **-solmu** *s.* = osmonsolmu.

osmium[7] *s.* eräs platinametalli. **-lamppu** *s.* sähköhehkulamppu, jossa hehkuva metallilanka on metallista osmiumia.

osmometri[4] *s.* laite osmoottisen paineen osoittamiseksi ja mittaamiseksi.

osmonsolmu *s.* renkaan muotoinen latuska, joita koristustarkoituksessa pujotellaan sylinterimäisten esineiden ympärille; vars. tällaisen latuskan kaltainen palmikkomainen puunveistokoriste. | O:lla koristettu lusikan-, sirpinvarsi.

osmoosi[6] *s. kem. fys. fysiol.* erilaisten nesteiden tunkeutuminen niitä erottavan huokoisen kalvon läpi; vrt. diffuusio.

osmoottinen[63] *a. fys.* -sesti *adv.* osmoosiin kuuluva t. perustuva, sille ominainen t. sitä koskeva. | O. paine. Vesiliukoisten aineiden kulku elävästä solusta toiseen tapahtuu o:sesti.

osoite[78*] *s.* **1.** (*lyh.* os.) lyhyt (postilähetyksissä yms. käytetty) tiedonanto t. merkintä henkilön asuin-, olinpaikasta t. jnk laitoksen tms. sijainti-, toimintapaikasta. | Nimi ja o. Oppilaiden, työntekijäin o:teet. Pekan o. Koulun, liikkeen, tehtaan, siitoskanalan, urheiluseuran o. Vanha, uusi o. Puutteellinen o. O. tuntematon. Ilmoittaa, antaa o:teensa. En tiedä hänen o:ettaan. Vastaukset lähetettävä o:teena, o:teella Hallitusk. 1, Helsinki. — *Kuv.* Kolmas [nyrkkeilyottelun] erä oli tasaväkinen, joskin Saaren iskuilla oli tarkempi o. AK. [Arvostelun] loppukärkevyyden o:teesta ei voi erehtyä VILJANEN. — *Yhd.* lennätin-, posti-, puhelin-, sähke-, sähköo.; asunto--, koti-, yksityiso.; kesä-, lomao. **2.** par. osoitus. | Tehdä jtak ystävyyden, kiitollisuutensa, rikkautensa o:teeksi. - - tässäkin eräs o. siitä, että aistimaailma pohjaltaan on vain harhaa E.AHLMAN. **osoite|asema** *s. raut.* määräasema;)(lähetysasema. **-hakemisto** *s.* **-ilmoitu|s** *s.* Sanomalehtien o:kset. **-kalenteri, -kirja** *s.* hakuteos, jossa on lueteltuna esim. jnk kaupungin asukkaat ja laitokset sekä niiden osoitteet. **-kirjoitus** *s.* Kirjekuoren o. **-kone** *s.* kone, jolla painetaan nimet ja osoitteet laajalle leviäviin, toistuviin postilähetyksiin, esim. aikakauslehtiin ja mainoslähetteisiin. **-kortti** *s.* vars. postipakettia seuraava kortti, johon paketin saajan nimi ja osoite kirjoitetaan, pakettiosoitekortti, pakettikortti. **-lappu, -lippu** *s.* Rahtitavaralähetyksiin kiinnitettävä o.

osoit|ella[38*] *frekv.v.* **-telu**[2] *teonn.* < osoittaa. | O. sormellaan. Vieraat o:telivat taloja ja viljelyksiä. Häntä o:eltiin, kun hän vain astuikin kadulle. — O. elonmerkkejä, heräämisen oireita. O. mieltään. - - ihan hyvänsuosiosta tahdoin o. tälle sulhaiselle, että nahkasuutarin virka olisi, kentiesi, ollut hänelle hyödyllisempi KIVI. — *Murt.* osailla, suunnistautua. | [Metsämies oli] loitonnut kauaksi salolle eikä ruvennut pimeässä o:telemaan takaisin, vaan päätti pitää yötä metsässä KS.

osoite|luettelo *s.* Seuran jäsenten o. **-maa** *s. liik.* määrämaa;)(lähetysmaa. **-numero** *s.* Kadun o. En muistanut hänen o:aan. **-paikka** *s.* Postilähetyksen toimittaminen o:an. **-postitoimipaikka, -postitoimisto** *s.*)(postiinjättötoimipaikka. **-puoli** *s.* Postikortin o. **-toimisto** *s.* **1.** toimisto, jossa rekisteröidään ja josta saadaan tietoja henkilöiden osoitteista, tiedonantotoimisto. | Kysyä jkn osoitetta o:sta. **2.** O. [= vastaanottava lennätintoimisto] toi-

mittaa saapuneen sähkösanoman edelleen vastaanottajalle. **-viiva** *s.* Kirjekuoren o:t.

osoit|in[56]* *väl.* **1.** < osoittaa 1 ja 4. | Tienviitan o:timet. Kellon o:timet 'viisarit'. Vaa'an o. Nopeus-, jännitemittarin o. O. ja asteikko. Siirtää o:inta. Mittarin o:timen tulee seisahtua nopeasti paikoilleen. — *Yhd.* kellon-, suunnan-, valo-o.; minuutti-, sekunti-, tuntio. **2.** < osoittaa 5—7. | Tuonnin määrä taloudellisen hyvinvoinnin o:timena. Prof. Tarkiaisen tutkimus -- on oivallinen o. Agricolan tuotannon laadusta yleensä AK. [Ukko-nimitys] voitiin antaa kunnioituksen o:timena myöskin muille jumaluuksille kuin samannimiselle ukkosen jumalalle ELSA ENÄJÄRVI. Ieva -- huokasi väliin tahallisen kuuluvasti hurskaan mielensä o:timiksi [= osoitukseksi, ilmaukseksi] SEPPÄNEN.

osoitin|koneisto *s.* Mittarin o. **-laite** *s.* **-mittari** *s.* **-vaaka** *s.*

osoit|taa[2]* *v.* **1. a.** näyttää (kädellä tms.) viittaamalla jhk suuntaan t. jtak. | O. kädellään, sormellaan jhk suuntaan, jtak. O:ti puhumatta lautastaan. O. tuolia, ovea jklle. -- me kättä voimme ojentaa / ja vettä, rantaa o. / ja sanoa: kas tuoss' on se, / maa armas isäimme! *CAJ. — *Kuv.* Kaikki o:tavat häntä sormella 'kiinnittävät häneen tuomitsevaa, pilkallista huomiota'. O. ovea jklle 'kehottaa jkta poistumaan, käskeä jku ulos'. **b.** esineistä: olla kärki jhk päin, olla suuntautunut, viitata jhk päin. | Sormi o:taa jhk suuntaan, jtak. Vasemmalle o:tava nuoli. Kompassineula o:taa pohjoiseen. Okahaarake on selkänikaman taaksepäin o:tava haarake. **c.** neuvoa, ohjata, opastaa jhk (päin) viittaamalla. | Meille o:ettiin paikka, missä murha oli tapahtunut. O. tie, tietä jklle. Heille o:ettiin kunniapaikat. O:ti meidät lippuluukulle, johtajan ovelle. Suuntaa o:tava nuoli. Kaupunkiin o:tava viitta. — *Kuv.* Suuntaa o:tava tutkimus. Jeesus o:taa meille pelastuksen tien. Siis kiitos, Herra laupias, / -- / kun sinä meille sanassas / o:at teitä taivaan VK.

2. ed. päämerk:stä erkaantunutta erikoiskäyttöä. **a.** neuvoa t. velvoittaa jku menemään jnnek, jkn luo, ryhtymään jhk; oikeuttaa t. velvoittaa jku tekemään jtak. | O. jku lääkärin, tuomarin luo. O. jku hoitoon. Työttömien o:taminen varatöihin. Kylmästi oli hänet joka paikasta o:ettu alas kadulle KIANTO. — Vaalinäytteensä kappalaisen virkaa varten ovat o:etut suorittamaan --. Jos hakijan oikeus havaitaan riitaiseksi, o:takoon maaherra hänet panemaan kanteen asiasta tuomioistuimessa vireille LK. **b.** järjestää t. määrätä jk jkn hallittavaksi t. käytettäväksi, oikeuttaa jku hallitsemaan t. käyttämään jtak, määrätä t. varata jk jklle. | Siirtoväelle o:etut tilat. -- o:takoon ulosottomies hänelle tarpeelliset huoneet LK. Katrille o:ettiin entinen ruotimummon pikku sänky pirtissä NUORUV. Kun näkivät, että aloin liikkua lähtöpuuhissa, o:ettiin minulle valjastettu hevonen AHO. Vuokratilan rakennusten uusiminen vuokrantajan o:tamista puista. Laivan on lastattava myyjän o:tamalta laiturilta. — O. omaisuutta ulosmitattavaksi. Suunnitelmassa matematiikalle o:ettu tuntimäärä. -- tilan metsäntarpeen tyydyttämiseksi [voidaan] -- o. metsäntuotteita läheisiltä valtion metsämailta LK. Minun on mahdoton kuvitella, että minun isäni olisi o:tanut minun luettavakseni mitään sellaista SILL. — *Erik.* varojen myöntämisestä jhk määrätarkoitukseen. | Eduskunnan tähän tarkoitukseen o:tama määräraha. Töiden alkuunpanemiseksi o:ettiin työttömyysmäärärahoista 3 milj. markkaa. — *Sot.* O. joukko toiselle 'määrätä sitä tukemaan ja sen käytettäväksi olematta kuitenkaan sille alistettu'.

3. ilmaista jku t. jk jnk saajaksi, vastaanottajaksi; ilmaista että jk on tarkoitettu jklle t. jllek. **a.** merkitä jku t. jk jnk lähetyksen, asiakirjan tms. vastaanottajaksi, kirjoittaa jhk jkn t. jnk osoite. | N.N:lle o:ettu kirje, postipaketti, sähkösanoma. Toimitukselle o:etut lähetykset. Puutteellisesti o:ettu kirje. Hakemus on o:ettava kihlakunnan tuomarille. Johtokunnalle o:ettu anomus. Määrähenkilölle o:ettu konossementti. — Pikajunan kolme Vesijärvelle o:ettua vaunua. **b.** omistaa sanansa, puheensa jklle, kohdistaa, suunnata. | O. sanansa nuorisolle, ylioppilaille. Lukijalle o:etut alkusanat. Kaikille kansalaispiireille o:ettu vetoomus. Allekirjoittanut o:taa täten nöyrän kysymyksensä niille viranomaisille, jotka --. Ne harvat vuorosanat, joita vaihdettiin, olivat lauhkeita eivätkä aina aamukumppanille suoranaisesti o:ettujakaan SILL.

4. näkyvällä tavalla, konkreettisesti esittää t. näyttää jtak, nähtävällä tavalla ilmaista t. ilmoittaa jtak. **a.** kuvata t. esittää t. merkitä jtak jllak merkillä t. joillakin merkeillä, kuvalla tms. | Onnettomuuspaikka on o:ettu nuolella. Vihollisen valtaama alue on kartalla o:ettu vinoviivoituksella. **b.** paljastaa jnk sijainti t. rakenne; olla jnk kuvana, semmoisenaan kuvata jtak. | Loistot, jotka yöllä o:tavat reittiä. Vanhaa talonpaikkaa o:tavat kivet. Kuva 39 o:taa kytkimen sisärakennetta. Valmistetaan kuvan o:tamalla tavalla. Kartta, joka o:taa Aasian eri kasvillisuusalueita. **c.** ilmaista t. kuvata näkyvällä tavalla jtak abstr. asiaa; symbolisoida, ilmentää, tulkita; viitata jhk. | Kello o:taa kymmentä. Lämpömittari o:taa pakkasasteita, + 25° C. Oikein o:tava vaaka. Postileiman o:tamana päivänä. Taulukon o:tama paino. Tilinpäätös, kirjanpito o:taa voittoa, vajausta. Tulkoot valot taivaanvahvuuteen erottamaan päivää yöstä, ja olkoot ne merkkeinä o:tamassa aikoja, päiviä ja vuosia VT. — O:ti vilkuttamalla, että reitti oli selvä. Vako Pertun silmäkulmien välissä o:ti levottomuutta. Puhetapa o:ti hänet suomalaiseksi. **d.** olla jnk merkkinä, merkitä; tarkoittaa. | Heittomerkki tavunrajaa o:tamassa. Esim. saksan sanassa "sehen" h ei o:a mitään äännettä. Luku *a*, joka o:taa tekijäin yhteistä suuruutta. Jakoviivan o:tama laskutoimitus. — Määrää o:tavat [= ilmaisevat] adjektiivit.

Genetiivi voi o. myös esineen, johon pääsanan ilmaisema toiminta, ajatus tai tunne kohdistuu. — *Kiel.* O:tavat asemosanat 'demonstratiivipronominit'.

5. näyttää toteen jtak, todistaa, todentaa, saattaa jku vakuuttuneeksi jnk asian totuudellisuudesta, paikkansapitävyydestä. | O. jk oikeaksi, vääräksi, todeksi. O. todistuksilla pätevyytensä. Kielitaito on o:ettava erityisellä tutkinnolla. O:amme tämän kokeella. Myrkyn o:taminen liuoksesta. -- tähän asti ei ole voitu o. kaukaisemmista sukukielistä näiden [sanojen] vastineita E.N.SETÄLÄ. O. jnk asian tärkeys. Epameinondas o:ti taisteluvoimien keskittämisen merkityksen. Keskiaikaiseksi o:ettu runo. Georg Cornet o:ti, että basillit keuhkotaudissa leviävät etupäässä yskösten välityksellä. O:ti olevansa laillinen perillinen. Se, joka -- todistuksella o:taa suorittaneensa asevelvollisuutensa auto- tai kuormastopataljoonassa LK. Jos vuokranantaja väittää niistä [parannuksista] jo suoritetun korvausta, olkoon se hänen o:ettava LK.

6. antaa tunteittensa, mielialansa t. vars. persoonallisen suhtautumisensa jhk ilmetä teoissaan, menettelytavassaan, antaa tunteilleen jne. "näkyvä muoto". | O. häveliäisyyttä, nöyryyttä. O. katuvaista mieltä. O. harrastusta, mielenkiintoa jhk, jtak kohtaan. O. välinpitämättömyyttä. O. kunnioitustaan jklle. Yleisö o:ti myrskyisesti suosiotaan. O. suvaitsevaisuutta, suvaitsemattomuutta toisin ajattelevia kohtaan. O. mieltään 'nyrpeyttään, suuttumustaan, ylimielisyyttään tms.'. O:tivat avoimesti halveksumistaan. Jumalan meille o:tama laupeus. Pyydän lausua parhaat kiitokseni minulle merkipäivänäni o:etusta huomaavaisuudesta. -- et o:tanut sinä heille sääliä VT.

7. antaa olemassaolollaan, toiminnallaan (tahattomasti) todisteita jstak, näyttää jtak; olla todistuksena, ilmauksena t. merkkinä jstak, todistaa jtak. | Potilas o:taa [= potilaassa on havaittavissa] jo parantumisen merkkejä. O. hallitsijana oikeamielisyyttä. O. hermostuneisuutta, urhoollisuutta, pelkuruutta. O:ti vaikeuksissa voimansa. On o:tanut huonoja tapoja. Asevelvollinen, joka palveluksessa on o:tanut taipumusta ja sopivaisuutta upseerintehtäviin. Hän o:ti ilmeistä halua päästä eroon meistä. — Tuollainen kirjoittelu o:taa huonoa makua. Teko, joka o:taa suurta velvollisuudentuntoa. Hänen valtiomiestaitoansa o:ti sekin, että --. Toiminta o:taa elpymisen, rappeutumisen merkkejä. O. laskua, jatkuvaa kehitystä. N:n taide o:ti siirryntää barokista rokokoohon. Draamoja, jotka o:tavat Schillerin vaikutusta. Sukukielet o:tavat tavallisesti runsaasti yhtäläisyyksiä. -- sänky o:ti istuskelun jälkiä SILL. -- hiusten väri oli lapsivuoteissa laimentunut, mutta vartalon muodot ja liikunnot o:tivat vielä täyttä elämää SILL. — Kokemus o:taa, että --. Historian esimerkit o:tavat, että --. Kuten maamme varhaisemmat vaiheet o:tavat. Sen saa tulevaisuus o. Myöhempi aika on o:tanut nämä haaveet tuulentuviksi.

8. *refl. taiv.* osoittautua. | Hänen koulunkäymättömyytensä o:aksen siinäkin, että --. O:aksen, että --. Hitaasti lähestyvä laiva o:tihe olevan iso espanjalainen kaljaasi AK.

osoittaj|a[18] *tek.* **1.** henkilöstä. | Elokuvateattereiden paikano:at. Jeesus tiemme o:ana. **2.** esineistä: osoitin. **a.** Reimari karin o:ana. Kello, tuntilasi ajan o:ana. Taivaankappaleet ainoina suunnan o:ina. Jokaisessa kartassa pitää olla mittakaava sekä ilmansuunnan o., ns. pohjoisnuoli. — *Kuv.* Kokemus on tässäkin paras tien o. — *Yhd.* suunnan-, tieno. **b.** eril. kojeiden, vars. mittarien osana. | Kellon o:at 'viisarit'. Vaa'an, mittarin o. Ilmapuntarin o. on kääntymässä oikealle. **3.** *mat.* murtoluvussa murtoviivan yläpuolelle merkitty luku, joka osoittaa, montako nimittäjän ilmaisemaa yksikön t. kokonaisuuden tasaosaa on laskettava yhteen, esim. 3 murtoluvussa $^3/_5$. **4.** asioista. | Huutokaupoissa saavutettuja hintoja on totuttu pitämään hintatason o:ina. Teknillisen edistyksen tyypillisenä o:ana on -- tehdaslaitosten sähköistäminen ehkä luonteenomaisinta viime aikojen teollisuuden kehitykselle AK.

osoittautu|a[44] *pass.v.* käydä t. tulla ilmi, tulla havaituksi, ilmetä, näyttäytyä, paljastua. | Seuraukset o:ivat pian. Jeremian kärsivä ja säälivä sydän o:i hänen neuvossaan, että turhaa verenvuodatusta vältettäisiin P.VIRKKUNEN. O:i, että oli erehdytty. Jälleen o:i, miten hyödyllistä on oppia uimaan jo nuorella iällä. Hänellä o:i olevan Yhdysvaltain passi. [Mustajuuri] on o:nut menestyvänsä hyvin [→ osoittautunut menestyvän hyvin, hyvin menestyväksi t. osoittanut menestyvänsä hyvin] vielä Oulussa ja Inarissa saakka AK. — Vars. *osoittautua jnklaiseksi, jksik.* O. hyväksi, käyttökelpoiseksi, tarpeelliseksi, vaikeaksi. Satama o:i huonoksi. Suomen joukkue o:i tällä kertaa paremmaksi. Oikeaksi, vääräksi o:nut tieto. Kaikki sammutustoimenpiteet o:ivat turhiksi. Toivon o:vani luottamuksenne arvoiseksi. Toimenpide o:i petosyritykseksi. Näytelmäkirjailijana N.N. o:i alussa naturalistiksi. -- kaikessa me osoittaudumme Jumalan palvelijoiksi: suuressa kärsivällisyydessä, vaivoissa, hädissä, ahdistuksissa UT.

osoittavai|nen[53] *a.* osoittava. | Viittomakielen o:set liikkeet. -- eivät seuraa mustakauhtanaisia, hautaa o:sia LEHT. — *Kiel.* Osoittava eli o. asemosana 'demonstratiivipronomini'.

osoitteen|muutos *s.* vars. sanoma- t. aikakauslehden tilaajan osoitteen muuttuminen t. ilmoitus sen muuttumisesta. | Ilmoittaa o:muutoksesta. O:muutoksesta veloitetaan 10 mk. **-omistaja** *s.* henkilö, jolle (posti)lähetys on osoitettu. | Exprès-lähetys on heti perille tultuaan toimitettava o:lle.

osoitteeton[57] *kar.a.* < osoite. | O. kirje.

osoitteisto[1] *koll.s.* osoitteet, osoiteluettelo, -kortisto. | Tilaajista pidetty o.

osoitu|s[64] *teonn.* < osoittaa. **1.** varsin. konkr. käyttöä. **a.** viittaus, ilmaus, opastus. | Sormen o. Sävelten laulaminen opettajan o:ksen mukaan. Kartan o:ksen mukaan. Jäsenmerkki

seuraan kuulumisen ulkonaisena o:ksena. **b.** mittareista yms.: näyttämä, lukema. | Kellon o:kset. Elohopea- ja rikkihappomittarin o:kset eroavat toisistaan. Vaa'an o:ksen tarkkuus. **2.** abstr. ilmaus, näyte, todiste, (esi)merkki. | Nöyryyden, myötätunnon, rakkauden, suosion o. Suurenmoinen kristillisen mielen o. Tehdä jtak alamaisuutensa o:kseksi. Olla havainnollisena, puhuvana o:ksena jstak. Sekin on o:ksena hänen itserakkaudestaan. Urheilumme virkistymisestä ovat o:ksena lukuisat uudet urheiluseurat. Iida hänen mielestään oli o. siitä, että mikä silmää ilahdutti, oli sisästä akanoita WALTARI. O:kseksi nykyaikaisen sodan luonteesta esitetään seuraava lyhyt kuvaus. — *Yhd.* armon-, hellyyden-, huomion-, kaipauksen-, kiitollisuuden-, kohteliaisuuden-, kunnian-, mielen-, myötätunnon-, rakkauden-, suosion-, tunnustuksen-, voiman-, ystävyydeno. **3.** vars. *lak.* neuvo, ohje. | Piirustukset on laadittu N.N:n o:ksen mukaan. Metsän käyttö ao. metsänhoitoviranomaisen o:ksen mukaan. Päätökseen on merkittävä täydellinen o., miten siihen voidaan hakea muutosta. Jos johto -- havaitaan rumentavaksi, pitää tämä asianomaisen paikkakunnalla olevan viranomaisen o:ksesta korjattaman LK. — *Yhd.* muutoksenhaku-, valituso. **4.** *liik.* = maksuosoitus; ks. myös postiosoitus. | Käytännössä tärkein o:ksen laji on šekki. O:ksen määrä. O:ksen saaja. — Paperiraha on lailliseksi maksuvälineeksi julistettu o., johon ei liity lunastamisvelvollisuutta AK.

osoitus|kirja *s. liik.* maksuosoituksen sisältävä kirjallinen määräys. **-määrä** *s. liik.* maksu-, postiosoituksen rahamäärä. **-taulu** *s.* Mittarin o.

osseet|ti[6*] *s.* O:it 'Kaukasus-vuoriston keskiosassa asuva iranilainen kansa'.

ossifikaatio[3] *s.* luutuminen.

ost|aa[2] *v.* **1.** hankkia jtak (tavaraa, omaisuutta) omakseen rahalla, suorittamalla siitä luovuttajalle tietty rahasumma (joskus myös jtak muuta omaisuutta), so. (tavaran, omaisuuden) hinta;)(myydä. | O. ja myydä. Kysyä jtak o:aakseen. O. maitoa, ruokaa. kangasta, puku, kirjoja, maatila, hevonen. O:i laatikon tupakkaa, 5 kg sokeria. O. vähittäin, tukuittain. O. käteismaksulla, laskuun, tiliin, luotolla, velaksi. O. halvalla, kalliilla, kalliista hinnasta t. kalliiseen hintaan. O:i omenia hintaan 120 mk/kg. O. alennettuun hintaan, alennuksella. O:i tavaraa 1000 mk:lla. O. jtak kauppiaalta, sekatavarakaupasta, ulkomailta. O. orja vapaaksi, tila perinnöksi. O. metsää pystyyn. O. osakkeita, arvopapereita. Pankit o:avat vekseleitä. [Vati oli] lumpulla o:ettu NUOLIV. — Eräissä sananparsissa: O. sika säkissä 'ostaa jtak tavaraa sitä näkemättä, siihen tarkemmin tutustumatta'. O. ruutia ja ampua harakoita 'tuhlata varoja, vaivaa jhk turhaan'. Siihen aikaan kun isä lampun o:i 'ennen vanhaan' [alk. AHO]. — *Erik.* korttipelissä: vaihtaa itselleen jaossa saatujen korttien tilalle pakasta uusia. **2.** *kuv.* hankkia jtak etua, hyötyä tms. itselleen maksamalla siitä, rahalla, "rahan voimalla". **a.** O. rakkautta rahalla. O. mainetta, kunniaa 'tehdä lahjoituksia tms. mainetta saadakseen'. O:i nimensä sanomalehtien etusivulle. Ei oppia o:amalla saada SL. **b.** lahjoa. | O. jku puolelleen. N.N. oli saksalaisten o:ama. Köyhälistö, joka oli jokaisen kansanyllyttäjän o:ettavissa. **c.** lunnailla vapauttaa, lunastaa. | O. itsensä vapaaksi verorasituksesta. Syyllinen sai o. itsensä vapaaksi. Vaimo oli myös esi-isiemme keskuudessa o:ettava, ts. morsiamen vanhemmille oli maksettava korvaus tyttären työvoimasta. **3.** *kuv.* saavuttaa jtak jstak muusta samalla luopumalla, jnk kustannuksella, jllak vastauhrauksella, lunastaa. | O. voitto kalliista hinnasta. Verellä o:ettu vapaus. Rauha oli o:ettava raskailla myönnytyksillä. O. onnensa muiden onnettomuudella. Kalliisti o:etut kokemukset. Kärsimyksillä o:ettu mielenrauha. | -- te olette kalliisti o:etut. Kirkastakaa siis Jumala ruumiissanne UT.

ostaj|a[10] *tek.* Myyjä ja o. Puvun, tavaroiden, huvilan o. Liikkeen vakinaiset o:at. O:ien vaatimukset. Saada tuotteilleen o. Tavara lähetetään o:an vastuulla. Saksa maataloustuotteittemme o:ana. — Us. ostoasiamies. | Tottunut o. saa heti paikan toiminimemme palveluksessa. — *Yhd.* auton-, kankaan-, karjan-, kirjan-, nahkojen-, puutavaran-, pääsylipun-, talon-, viinan-, villano.; käteis-, pikku-, suur-, tukku-, velaksio.

ostaja|joukko *s.* **-kun|ta** *s.* ostajat, ostajisto. | Liikkeen o. Ilmoitamme o:nallemme, että --. **-maa** *s.* Maamme tuotteiden o:t. **-piiri** *s.* Laaja o. Saavuttanut o:nsä yksimielisen tunnustuksen.

ostajisto[1] *koll.s.* ostajat, ostajakunta.

ostamat|on[57] *kielt.a.* **1.** *pass.* Vielä o:tomat käsineeni. Korvaamaton Sun veres on, / maailman aartehin o. SIIONIN KANNEL. **2.** *akt.* Mitään o. asiakas.

ostamishalu *s.* Yleisön o.

ostan|ta[15*] *teonn. harv.* < ostaa. | Mennä kalan o:taan. Oisi onni o:nassa, / lykky tieltä löytymässä, / ostaisin paremman onnen, / pahan onnen pois panisin AK.

ostat|ella[28*] *v.* -telu[2] *teonn.* hankkia jnk ostamista, olla ostohankkeissa, katsella ostaakseen. | A. o:telee osakehuoneistoa.

ostatt|aa[2*] *fakt.v.* < ostaa. | O. toisilla lapsilleen vaatteita. O:i itselleen osakkeiden enemmistön.

ostelija[14] *tek.* < ostella. | Kaikenlaiset kulkukauppiaat ja o:t. — Us. ostoasiamies. | A. oli kauppias N.N:llä maataloustuotteiden o:na.

ostel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < ostaa. | O:ee turkiksia, jalokiviä. Kulki talosta taloon vanhoja vaatteita o:emassa ja myymässä. Talonpoikaistilojen o:ua. — Sormenpellon portilla tehdään hevoskauppaa hiljaisena syyskuun päivänä; Valenti o:ee mustalaiselta vanhaa luuskaa SILL.

osteo|blasti[4] *s.* luuta muodostava solu. **-liitti**[4*] *s.* etup. fossiilisista luista syntynyt fosforiitti, luufosforiitti. **-logia**[15] *s.* oppi luista, luuoppi.

-logi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* luuopillinen. | Eläintieteellisen museon o:set kokoelmat. **-malasia**[15] *s.* luunpehmemistauti.

osteooma[13] *s. lääk.* luukasvain.

oster|i[5] *s.* Ostrea, lämpimissä ja lauhkeissa merissä eläviä simpukoita, jotka täysikasvuisina kasvavat kuorestaan kiinni alustaansa, tav. suurin joukoin ns. osterisärkille; vars. O. edulis t. O. virginica, joita pyydetään runsaasti syötäväksi. | Herkutella o:eilla.

osteria[15] *s.* italialainen ravintola, viinitupa.

osteri|matalikko *s.* **-n|kuori** *s.* **-n|pyynti** *s.* **-särkkä** *s.*

ostjak|ki[5*] *s.* **1.** O:it 'Luoteis-Siperiassa asuva, sukupuuttoon kuolemassa oleva suomalais-ugrilainen kansa'. O:it ja vogulit muodostavat suomalais-ugrilaisten kansain ugrilaisen haaran ns. obinugrilaisen ryhmän. **2.** ostjakkien kieli.

ostjakkilainen[63] *a.* O. naisenpuku.

osto[1] *s.* ostaminen, kauppa (ostajan kannalta);)(myynti; vrt. ostos. | O. ja myynti. Auton, metsän, rehujen, talon, tontin, vaatteiden o. Vekselien diskonttaus eli o. diskonttoa vähentämällä. Eräs toinenkin epäkohta, virkojen o. Huomattava, suuri, pieni o. Tehdä o., o:ja. Päättää o. Suoritti kaikki o:nsa osuuskaupasta. Keskittäkää o:nne myymälöämme! Järjestämme o:t asiakkaittemme etujen mukaisesti. Kartuttaa kokoelmiaan o:illa. Joutua, siirtyä o:n kautta jklle, jkn haltuun. Keskeyttää, lopettaa o:nsa. — Lähteä, lähettää, panna jku jnk o:on. Vilja, maito on o:ssa 'on ostettava, ei ole omavaraisesti itsellä'. — Joskus: ostettu tavara, ostos. | O:jen hinnat. Lähetyttää o:nsa kotiin. — *Yhd.* hatun-, kaluston-, kankaan-, karjan-, kivihiilen-, kuparin-, laivan-, maan-, maatilan-, moottorin-, pääsylipun-, tavaran-, tupakan-, viinan-, viljan-, virano.; (vars. mon., kun osto = kauppa, joskus nom.-alkuisena) auto--, piste-, vuotao:t; joulu-, kevät-, syyso.; ennakko--, käteis-, miljoona-, pystyyn-, takaisin-, tukku-, yhteiso. **-agentti** *s.* = ostoasiamies. **-aika** *s.* Nyt on kevätjalkineiden o. **-alue** *s.* Liikkeen o. **-arvo** *s.* Tavaran, tilan o. Markan o. jatkuvasti laskenut. **-asiamies** *s.* liikkeen tms. ostoista vars. maaseudulla huolehtiva asiamies, ostoagentti, -edustaja, ostaja, ostelija. **-avio, -avioliitto** *s.* avioliitto, kun vaimo hankitaan lunastamalla hänet suvulta sovitusta hinnasta. **-edustaja** *s.* = ostoasiamies. **-eh|to** *s.* Tavaran o:dot. **-er|ä** *a.* Mikäli isommista o:istä on kysymys. **-halu** *s.* Yleisön o. O. vilkas, laimea. **-halui|nen** *a.* O. yleisö. — *S:sesti.* Järjestää tuotteitaan o:sten nähtäville. **-halut|on** *a.* -tomuus *omin.* **-hinnasto** *s.* **-hinta** *s.* vrt. myynti-, hankinta-, oma hinta. | Koneiden, vehnän, maan, arvopaperien o. Myyntihinta jäi o:a huomattavasti pienemmäksi. **-hyvitys** *s.* liikkeen ostajilleen (osuusliikkeen jäsenilleen) ostosten perusteella vuosivoitosta (vuosiylijäämästä) maksama prosentuaalinen hyvitys; vrt. ylijäämänpalautus. **-ilmoitus** *s.* Sanomalehtien osto- ja myynti-ilmoitukset.

ostoi|nen[63] *a.* ostettava, ostettu, osto-. | O. lehmä. O:sta tupakkaa.

osto|järjestö *s.* **-kangas** *s.*)(kotikutoinen kangas.

ostokas[66*] *s. harv.* ostosesine t. -eläin, -ajokas.

osto|kausi *s.* Joulunalusviikot ovat kirjojen tärkein o. **-kesku|s** *s.* Tukkukauppiaitten yhteinen o. Helsinki huomattavana o:ksena. **-kielto** *s.* Kauppasodassa Suomea vastaan Saksa turvautui mm. suomalaisten maataloustuotteiden täydelliseen o:on. **-kiihko** *s.* Joulun alla yleisön valtaa suoranainen o. **-kilpailu** *s.* Eri liikkeiden välinen o. **-kirja** *s. liik.* kirjanpidossa kirja, johon merkitään luotto-ostot. **-konttori** *s.* Amerikkalaisten suurliikkeiden ulkomaiset o:t. **-kort|ti** *s.* **1.** rahan veroinen kortti, jolla saa ostaa tavaraa siihen merkityn summan arvosta jstak määräliikkeestä, lahjakortti. | Kirjakaupan o. Voittoina lisäksi 1000 ja 500 mk:n o:teja eri liikkeisiin. **2.** viranomaisen säännöstellyissä oloissa yksityiselle kuluttajalle jakamia kortteja, joista irrotettavia kuponkeja vastaan tällä on oikeus ostaa säännöstelyn alaisia tarvikkeita. | Valtion o. Leipä-, maito-, liha-, vaatetus- ym. o:it. O:tien jakelu Helsingissä. **3.** korttipelissä: jaossa saadun kortin tilalle pakasta vaihdettu kortti. **-kuitti** *s.* **-kurssi** *s.* Arvopaperien ostoja myyntikurssit. **-kuume** *s.* kiihkeä ostohalu, ostokiihko. | Setelinvaihtoa edeltänyt o. **-kyky** *s.* Palkannauttijain, työväestön o. Saksan o. Markan o. eli arvo. O. alentunut, lisääntynyt, vahvistunut. **-kykyinen** *a.* Lehtemme o. lukijakunta. **-kyvyt|ön** *a.* -tömyys *omin.* "Hyvät ostajat" ovat usein huonoina päivinä o:tömiä. **-lakko** *s.* Englantilaisiin kankaisiin kohdistunut o. **-lanka** *s.*)(kotikehruinen lanka. **-lasku** *s. liik.* Oston suoritettuaan kaupitsija lähettää kaupittajalle o:n. **-lehmä** *s.* **-leipä** *s.*)(kotona leivottu leipä. **-liike** *s.* Raakavuotien ja nahkojen o. Osto- ja myyntiliike, tav. 'käytettyjä tavaroita ostava ja myyvä liike, sekalaisten tavarain kauppa, sekalais-, diverssikauppa'. **-lippu** *s.* ostokuitti. **-luettelo** *s.* **-lu|pa** *s.* vars. viranomaisten valvonnassa olevan t. säännöstellyn tavaran ostoon oikeuttava lupa. | Dynamiitin o. Hankkia perunoita o:valla. **-lämmin** *s.* vars. sananparressa: Ovi kiinni, o. 'huone on lämmitetty ostopuilla, lämmityspuut ovat ostossa'. **-maa** *s.* **1.** tuontikaupassa: maa, josta tavara ostetaan; vrt. myyntimaa. **2.**)(esim. perintömaa. **-mahdollisuu|s** *s.* Tiedustella jnk tavaran o:ksia. **-maito** *s.*)(oman karjan tuottama maito. **-markkin|at** *s. mon.* Hintojen kehitys sokerin o:oilla. **-matka** *s.* O:t kaupunkiin. **-meijeri** *s.* meijeri, joka ostaa maidon ympäristön karjanomistajilta ja myy sitten tuotteensa omaan tiliinsä; vrt. yhtiö-, osuusmeijeri. **-merkki** *s.* vars. kassakoneen merkitsemä ostokuitti, kassakuitti. | Osuusliikkeen o:en palauttaminen. **-mies** *s.* vars. ostoasiamies. **-määrä** *s.* Yhteenlaskettu o. Viime vuoden o:t. **-määräys** *s.* **-neuvottelu** *s.*

oston|halu *s.* ostohalu. | Innostus oli ylimmillään ja o. kiihkeimmillään AHO. **-haluinen** *a.* ostohaluinen. | O. yleisö.

osto|noteeraus *s.* Arvopaperien o. **-numero** *s.* oston määrää osoittava numero. **--oikeus** *s.* **--osasto** *s.* Liikkeen o. **--osuuskunta** *s.* Osto- ja myyntiosuuskunta. **-paikka** *s.* Edullinen lahjaesineiden o. **-pakko** *s.* Pyynnöstä lähetämme radion kokeiltavaksenne ilman o:a. **-palautus** *s.* Osuusliike maksoi o:ta 2 % 'palautti jäsenilleen voittoylijäämää 2 % ostosten suuruudesta'. **-piiri** *s.* Lihan o:t. **-politiikka** *s.* Armeijan rauhanaikaisissa hankinnoissa noudatettu o. **-pu|u** *s.*)(omasta metsästä saatu puu. | Monen maanviljelijän oli turvauduttava o:ihin. **-päivä** *s.* Vekselin o. **-päällikkö** *s.* jnk liikeyrityksen ostotoimintaa johtava henkilö. | Liikkeen, toiminimen o. **-päätös** *s.* **-rehu** *s.* O:jen käyttö maataloudessa.

osto|s[61] *s.* jnk (tav. pienehkön) esineen t. tavaraerän ostaminen (vars. vähittäiskauppaliikkeestä), kauppa (ostajan kannalta); ostettu tavara. | Tehdä o:ksia. Maksaa o:ksensa. Kaikki o:kset pantiin samaan pakettiin. Arveli o:stensa jo riittävänkin pariksi päiväksi. — *ostoksilla* (adv.) tekemässä ostoksia. | Mennä, lähteä o:ksille. Käydä kaupungissa o:ksilla. Palata o:ksilta. — *Yhd.* jalkine-, kangas-, tavara-, turkiso.; joulu-, puoti-, torio.

osto|siemen *s.* Monissa taloissa oli turvauduttava o:siemeneen. **-sitoumus** *s.*

ostos|käärö *s.* **-laukku** *s.* Naisten nahkainen, kankainen, niininen o. Vetoketjullinen o. Kiiruhti o. kädessään kauppaan. **-luettelo** *s.* **-matka** *s.*

osto|sopimus *s.* Allekirjoittaa o. **-summa** *s.* Lisäämällä lähetyskustannukset o:an. O:sta prosentteina laskettava ostohyvitys. **-tarjou|s** *s.* Kirjallinen o. Amerikasta tehdyt o:kset. **-tavara** *s.* Välttämättömät o:t. Sokeri, kahvi, tee sekä muu pahvipakkauksessa oleva o. Könnin kaappikellot olivat haluttua o:a koko maassamme. **-teitse** *adv.* ostamalla, ostettuna. | Suvulle v. 1767 o. joutunut tila. **-tie** *s.*; vars. *ostotietä* = ed. **-tiedustelu** *s.* Sahatavaran o:ja saapunut yleensä niukasti. **-tilaisuu|s** *s.* Ostot on maksettava o:dessa. Meni hyvä o. sivu suun. **-todistus** *s.* **-toimi** *s.* Harjoittaa osto- ja myyntitointa. **-toimin|ta** *s.* O:nan vilkastuminen. **-tupak|ka** *s.*)(kotikasvuinen tupakka. | Ei hänen kannattanut kalliita o:oita hankkia. **-tuul|i** *s. vaill.* Yleisö ei ollut o:ella 'ostonhaluista'. **-uskollisuus** *s.* uskollisuus, joka ilmenee ostosten tekemisenä aina samasta kaupasta. | Osuuskaupan jäsenistön o. **-vaat|e** *s.*, tav. *mon.* Nyt oli hän vasta ensimmäiset o:teetkin raskinut laitattaa JOTUNI. **-velvollisuu|s** *s.* Lähetämme postimerkkivalikoimia myös katseltavaksenne ilman o:tta. **-vilja** *s.*)(oman pellon vilja. | Elää o:n varassa. Katovuosina oli pakko turvautua o:an. O. on lyhkäistä SL. **-voima** *s.* ostokyky. | Maatalousväen o. Markan o. **-voimapariteetti** *s. liik.* ostovoiman suhde kahdessa maassa, joissa on eriarvoiset valuutat. **-voitto** *s.* ostohyvitys. | Osuusliikkeen jakama o. **-väkirehu** *s.* **-yhtymä** *s.* Rautakauppojen o.

ostrakismi[4] *s. hist.* (*rinn.* ostrakismos[61]) antiikin Kreikassa käytetty kansantuomio, jonka perusteella kansalainen, jonka vaikutusvalta näytti uhkaavan kansanvaltaista valtiomuotoa ja valtion sisäistä rauhaa, ajettiin maanpakoon, liuskaäänestys. | Themistokles karkotettiin o:lla Ateenasta.

osu|a[1] *v.* (osu|va *a.* -vasti *adv.* -vuus *omin.* ks. erikseen) tav. = sattua.

I. *intr.* **1.** ampumisesta, heittämisestä, iskemisestä tms. puhuen. **a.** subj:na ammuttu tms. esine t. myös heitto, isku: kohdata jk, vars. tarkoitettu kohta, tulla ammutuksi [tms.] jhk, sinkoutua, iskeytyä jhk. | O:va nuoli. Luoti o:i pilkkaan, keskelle otsaa. Kivi o:i ikkunanpieleen. Veteen o:essaan haulit voivat saada alkuperäisestä huomattavasti poikkeavan suunnan. Kirves o:i kiveen. Lyönti o:i juuri naulan kantaan. Isku o:u tyhjään, harhaan. Heitto ei o:nut. — Lanka ei tahtonut o. neulansilmään. — *Yksipers.* Sattui vahingonlaukaus, mutta onneksi ei kehenkään o:nut. **b.** subj:na ampuja tms.: saada ampumansa tms. esine sattumaan jhk, vars. juuri tarkoitettuun kohtaan, maaliin, osata. | Ampui, mutta ei o:nut. O:i heti ensimmäisellä laukauksellaan kymppiin. Heittäjä o:i harhaan. En sitten millään o:nut naulaan. — O. sylkiessään toista kengänkärkeen.

2. ed. pääryhmään liittyen. **a.** sattumalta töytäistä, koskettaa, kolahtaa, hipaista [tms.] jhk, käydä. | Varvas o:i kiveen. Kyynärpää o:i pöydän kulmaan. Puomi estää tukkeja o:masta koskessa kiviin. **b.** katseesta. | Katseeni o:i Pekkaan. Äidin silmät o:ivat särkyneeseen kukkamaljakkoon. Äkkiä silmääni o:i tumma piste taivaanrannalta. Vanhan silmään o:i jo aamun oireita: joku lehmistä oli tarhassa noussut seisaalleen, vasikan korvat kävivät vilkkaasti SILL. **c.** *kuv.* päätöksen, valinnan tms. tekemisestä, mielipiteen esittämisestä tms. teon onnistuneisuutta, sattuvuutta ajatellen. | Oikeaan o:va ratkaisu, toimenpide. Aivan väärään o:nut diagnoosi. — O. oikeaan, harhaan päätelmissänsä. O:i valinnassaan naulankantaan. On o:nut asian ytimeen. O:nemme lähimmäksi totuutta sanoessamme, että - -.

3. sattumalta joutua (tulla, mennä) jhk paikkaan. **a.** henkilöistä t. muista olioista, joskus myös ilmiöistä tms. | O. paikalle, juuri pahimpaan tappelunnujakkaan. Harvoin sinne vieras o:u. Milloin ostajia lähettyville o:u. O:ivat karhunpesälle. Kahvia juotaessa o:i Iisakki saliin. O:ivat vastakkain. O. asioihin jkn kanssa. Kettu oli o:nut jäniksen jäljille. Käteeni o:i Ahon "Rautatie". Lapsen tuttiin o:neet taudinsiemenet. — Juuri portin kohdalle o:va rajalinja. Varjon o:essa lapsen päälle. Paikka, johon tuuli ei osu. Maahamme o:neet kulttuurivirtaukset. **b.** ajallisesti käytettynä. | Lypsykauden alkupuolelle o:nut utaretulehdus. Sepä o:i hyvään aikaan! **c.** valinnan, vaalin kohdistumisesta jkhun, jhk. | Vaali o:i N.N:ään. Arpa o:i minuun, minulle.

4. yl. sattumalta tulla tehneeksi jtak, sattu-

malta tapahtua t. olla olemassa. **a.** III inf:n ill:n ohella. | O:i tulemaan paikalle. O:in ensin soittamaan väärään numeroon. Aapo o:i näkemään lähtömme. Mitä käsiinsä o:u saamaan. Paikalla o:i kasvamaan iso mänty. Se oli o:nut tulemaan tarpeeksi pitkä ja tarpeeksi paksu KATAJA. — O:i olemaan poissa. Söi ja joi, kun ruokaa o:i olemaan. O:ipa olemaan kaunis ilta. Niin tosiaankin, miksi en osu olemaan pappi? KIANTO. — *Murt.* I inf:n ohella. | Kun o:it sä vastaani tulla, / oli kiire kauhea mulla EINARI VUORELA. O:i niin olla, ettei Matti nähnyt noita tyttäriä PÄIVÄR. **b.** nominimääräyksen ohella. | Päivämieheksi o:i laiska hulttio. Sää o:i tyyneksi, vain hieman pakastavaksi. -- mies ei o:nut kotosalle [= sattunut olemaan kotona] KIANTO. Saattaisi kuitenkin tapahtua, että muiden kylien tullihurtat o:isivat liikkeelle, ja niitä vastaan täytyi olla varuillaan KATAJA. **c.** tapaa ilmaisevan adv.-määräyksen ohella. | O:i niin onnellisesti, että --. On minulle, kun hyvin o:u, ihan riittämiin siinä, kun -- vieressäni nukkuu vaimo ja poika, silmäni saa katsella tuttujen perintötalojen peltoja SILL.

II. *tr.* † Kuolettavasti o:ttu vastustaja. Jokaisesta o:tusta kuviosta vastustaja saa 10 pistettä. — Useat [oopperan] mainiosti o:tut kohtaukset T.HAAPANEN.

osum|a[12] *s.* osunut laukaus, heitto, isku tms. | Kivääri, tykin o. Torpedon o. Alus sai keulaansa pahan o:an. Fasaani tarjoaa lentoon noustessaan tilaisuuden helppoon o:aan. — Kilpa-ammunnassa: tauluun (numerorenkaiden sisäpuolelle) osunut laukaus; vrt. sattuma. | [Ampujan] tuloksena oli 88 o:aa. Jokaisesta o:asta lasketaan 10 pistettä. — Nyrkkeilyssä: vastustajaan osunut sääntöjen mukainen isku. | Sai mainion o:an vastustajan leukaan. — *Kuv.* Näytelmä, jossa epäilemättä on oikeitakin o:ia. Valinta osoittautui onnelliseksi o:aksi. — *Yhd.* harha-, sirpale-, torpedo--, täyso.; keuhko--, maha-, selkäo.

osuma|kohta *s.* **-n|kestävä** *a. sot.* O. korsu, väestönsuoja. **-piste** *s.* Tähtäys- ja o. **-prosentti** *s.* O. laskettuna ammutuista patruunista. **-tarkkuus** *s.* Tuliaseen o. [Nyrkkeilijän] iskujen o.

osumat|on[67] *kielt.a.* O. nuoli. Hätäinen, o. isku. Ratkaisu, jota täytynee pitää paikalleen o:tomana.

osumis|kohta *s.* Ammuksen o. **-kuvio** *s. sot.* Maaston viettäessä patteriin päin srapnellin vaikutus vähenee, so. o. pienenee. **-mahdollisuu|s** *s.* Aseen o:det. **-piste** *s.* **-prosentti** *s.* Ammuttujen patruunien o. **-tarkkuus** *s.* Aseen, pommin o. **-todennäköisyys** *s. fys. sot.* Alfasäteiden o. O. pienenee samassa suhteessa, kuin aseen hajonta kasvaa. **-varmuus** *s.* Konekiväärin o.

osutt|aa[28] *kaus.v.* saattaa osumaan. **1.** iskusta tms. | O. oikea jalan osa jalkapalloon. O. erikseen painettavat punaiset ristit niille tarkoitettuihin postimerkkiarkin kohtiin. **2.** sattumalta kohdata t. tavata jku t. jk, yhdyttää. | Milloin vain Hessa o:i Katin kahden kesken, oli siinä kohta Liinu kolmantena LEINONEN. Kirjallisuudesta olemme o:aneet vain muutamia esimerkkejä. **3.** sattumalta saattaa jhk asemaan t. tilaan. | Epäsuopea arpa oli o:anut joukkueemme samaan erään Amerikan joukkueen kanssa. Mikä lieneekin o:anut hänet tielleni. Olla valmiina hyvän onnen o:aman hirvenkaatotilaisuuden varalta.

osuu|s[65] *s.* **1.** oikeudesta, joka jklla, jllak on jnk osittaiseen omistukseen, hallintaan t. käyttöön, myös vastaavasta velvollisuudesta ottaa osaa jnk kustannuksiin, kunnossapitoon tms.; us. myös konkr. kappaleesta, erästä, joka jstak kokonaisuudesta kuuluu jklle, jllek, osa. | O. myllyyn, pyydyksiin, vesialueeseen, lainakassaan. Huone ja o. keittiöön. O. yhteisiin menoihin, korvausvelvollisuuteen. Osakeyhtiön o:det, osakkeet. Talon o:det kylän yhteispellossa. Saivat saaliista yhtä suuren o:den. Lunasti sisartensa o:den. Säilyttää [maa]o:tensa kokonaisena. Jokaisella yhtiön osakkaalla on oikeus yhtiön omaisuuteen samassa suhteessa kuin hänellä on o:tta yhtiön osakepääomassa. Kukin maksoi oman o:tensa laskusta. Olla osallisena jssak yhdellä, usealla o:della. Eri juoksijain o:det viestinjuoksussa. — *Kuv.* Vaatia elämältä o:tensa. Meidän on rakastettava isänmaatamme siten, että kunnioitamme jokaisen kansalaisemme o:tta siihen SILL. — *Yhd.* kiinteistö-, nuotta-, perintö-, ruoka-, saalis-, talo--, yhtiöo.; kalavesi-, katu-, koski-, kylä-, metsä-, niitty-, pelto--, rannikko--, vesio.; kustannus-, sakko--, vero--, voitto-o.; jako--, työo.; matka-, viestio.; (heng.) taivaso. **2.** paljoudesta, määrästä, joka on oman kokonaisuutensa muodostavana osana jssak isommassa paljoudessa, määrässä, erä. | Purjealusten o. koko laivastosta. Verojen o. menoista. Eri maiden o. Saksan viennistä. Koko maailman laivanrakennustoiminnassa oli Englannin o. 44,3 %. Kokonaishakkausmäärä, johon sisältyy myös hakkaustähteiden ja kuoren o. — *Mat.* osista, joihin suure, ositettava, osituslaskussa jaetaan ja joiden keskinäiset suhteet ovat annettujen suhdelukujen määräämät. — *Yhd.* matkao. **3.** tehtävästä t. merkityksestä, joka jklla, jllak on jssak asiassa, osa, osallisuus, panos. | Ranskalaisten o. maailmansodassa. Juhani Ahon o. kirjallisuutemme kehityksessä. Lasten o:tena puhdetöissä oli usein päreen piteleminen. Itse kansalla ei ollut o:tta maan asiain ratkaisussa, ratkaisuun. Minulla ei ole mitään o:tta tähän asiaan. Näiden tautien synnyssä on bakteereilla huomattava o:tensa. Sielunelämän ja luonteiden esitys pyrkii [teoksessa] -- jäämään varjoon ja elävän runollisuuden o. supistumaan verraten vähäiseksi TARK. **4.** pari harvinaisehkoa vakiintunutta käyttötapaa: *jnk osuudelta* osalta, kohdalta. | Katto on kuistin o:delta päreestä. Työ on tämän päivän o:delta tehty. — *päästä* jne. *jnk osuuteen* (vars. heng.) osalliseksi jstak. | Päästä Jumalan armon o:teen.

osuuskassa *s.* osuustoiminnallinen rahalaitos, osuuskunta, jonka tarkoituksena on lainaus-

ja talletusliikkeen harjoittaminen. **-järjestö** *s.* **-laina** *s.* **-liik|e** *s.* O:keen kehitys Suomessa. **-liitto** *s.* Maakunnallinen o. **-n|hoitaja** *s.* **-toiminta** *s.*

osuus|kaupallinen *a.* O. keskusjärjestö. **-kaupanhoitaja** *s.*

osuuskaup|pa *s.* osuuskunta, jonka tarkoituksena on kulutus- ja maataloustarvikkeiden hankinta ja vähittäismyynti, kulutusosuuskunta; tällaisen osuuskunnan yksityinen myymälä. | Hartolan o. Suomen O:pojen Keskuskunta. O:an jäsenet, hoitaja. O:an maito- ja leipämyymälä. Ostaa jtak o:asta. Murto o:paan.

osuuskauppa|-ala *s.* Aikoa o:alalle. **-juhla** *s.* **-järjestö** *s.* **-koulu** *s.* **-kurssi** *s.*, tav. *mon.* **-lehti** *s.* **-liik|e** *s.* Maamme o:keen alkuvaiheet. **-liitto** *s.* **-mies** *s.* Tunnettu o. **-oppi** *s.* **-piir|i** *s.* Maakunnittain osuuskaupat ovat muodostaneet valistusjärjestöjä, o:ejä, joiden johdossa on erityinen piiritoimikunta. **-toiminta** *s.* **-väki** *s.* osuuskauppojen jäsenet ja toimihenkilöt.

osuus|kirja *s.* osuuskunnan jäsenkirja. **-kunnalli|nen** *a.* osuuskuntaa, -kuntia koskeva, osuuskunnan omistama tms. | Ensimmäiset o:set yritykset. O. teollisuus.

osuuskunta *s.* jäsentensä yhtäläisen oikeuden periaatteelle perustettu henkilöyhteisö, jonka tarkoituksena on helpottaa jäsenten toimeentuloa t. edistää heidän elinkeinoansa ja jossa yhteisön liikkeestä saatu hyöty jakautuu jäsenille sen mukaan, minkä verran he ovat liikettä käyttäneet. | Taloudelliset yhteisöt ovat kahta päälajia: yhtiöitä ja osuuskuntia. Perustaa o. O. yhteisen sonnin pitäjänä. — *Yhd.* asunto--, kone-, meijeri-, mylly-, puhelin-, siitoseläin-, sonni-, sähkö-, tehdaso.; hankinta-, kulutus-, myynti-, osto--, tuotanto-o. **-kokous** *s.* Osuuskassan asioista päättää o., siis jäsenet itse, tai valittu edustajisto. **-lainen** *s.* osuuskunnan jäsen. **-muo|to** *s.* Osuuskauppa on kuluttajien tarvikkeidensa hankkimista varten perustamista o:doista tärkein.

osuus|lasku *s. mat.* = osituslasku. **-liike** *s.* osuuskunnan omistama liike. | O. Elanto. **-maksu** *s.* osuuskunnan jäsenmaksu. **-meijeri** *s.* meijeriliikettä harjoittava osuuskunta; sen omistama meijeri. **-meijeriliitto** *s.* = meijeriliitto. **-mylly** *s.* myllyliikettä harjoittava osuuskunta; sen omistama mylly; *kansat.* lahkomylly. **-pääoma** *s.* osuuskunnan jäsenten osuusmaksuista muodostuva pääoma. **-ruokala** *s.* ruokalaliikettä harjoittava osuuskunta; sen omistama ruokala. **-saha** *s.* sahaliikettä harjoittava osuuskunta; sen omistama saha. **-suhde** *s.*, vars. *lak.* vrt. osaluku. | Palstatilalle, jonka o. maakirjataloon on aikaisemmin vahvistettu, on lääninmaanmittauskonttorissa laskettava manttaali LK. **-teurastamo** *s.* osuuskunnan omistama teurastamo, karjanmyyntiosuuskunta. **-todistus** *s.* todistus osuudesta jhk. | Puhelinyhdistyksen o. **-toiminnalli|nen** *a.* -sesti *adv.* osuustoimintaa koskeva, siihen kuuluva t. sille ominainen, kooperatiivinen. | Yleisimmät o:set yhtymät ovat osuuskauppa, osuuskassa ja osuusmeijeri. O:set liikkeet, järjestöt. O:sesti järjestetty maataloustuotteiden myynti. O:sesti valveutunut seutu.

osuustoiminta *s.* henkilöiden t. henkilöyhtymien järjestetty yhteistoiminta osuuskunnissa, osuuskuntia perustamalla yhteisten taloudellisten etujen saavuttamiseksi, kooperaatio. | Maataloudellinen o. Hannes Gebhard, Suomen osuustoiminnan isä. — *Yhd.* kulutus-, maatalouso. **--aate** *s.* **--ala** *s.* Työskennellä o:lla. **-harrastus** *s.* **-henki** *s.* Kokouksessa oli vallalla innokas o. **-juhla** *s.* **-järjestö** *s.* **-kerho** *s.* **-kirjallisuus** *s.* **-kongressi** *s.* Kansainvälinen o. **-koulu** *s.* **-kurssi** *s.*, tav. *mon.* **-laki** *s.* tav. maassamme osuustoiminnasta v. 1901 säädetty laki. **-lehti** *s.* O. Pellervo. **-liik|e** *s.* Maamme o:keen kehitys. — Meijerit ovat suurelta osalta o:keitä. **-liitto** *s.* Englannin o. Kansainvälinen o. **-lippu** *s.* osuustoimintaliikkeen kansainvälinen lippu, jossa on sateenkaaren värit. **-maa** *s.* Suomi o:na. **-miel|i** *s.* Valveutunutta o:tä. **-mies** *s.* Tunnettu, innokas o. **-muo|to** *s.* Tavallisimmat o:dot: osuuskassa, -kauppa ja -meijeri. **-opisto** *s.* **-oppi** *s.* **-pankki** *s.* **-periaate** *s.* **-päivä** *s.* Kansainvälinen o. **-rintama** *s.* Uutisia o:lta. **-tutkin|to** *s.* Suorittanut o:non Yhteiskunnallisessa korkeakoulussa. **-työ** *s.* **-väki** *s.* Maamme o.

osuustukkukauppa *s.* vrt. osuuskauppa.

osuv|a[13] *a. (partis.)* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* sattuva; vrt. osua. **1.** v:n luonne ilmeinen; vrt. osua 1. | O. heitto. Iski haukea o:asti kuonoon. [Konekiväärijoukkueen johtaja] tähystää myös suihkun o:uutta ja tekee tarpeelliset korjaukset ammunnan aikana SO. — Vars. **2.** naseva, näppärä, terävä, oikeaan t. "naulankantaan" osuva, osava. | O. sana. O. vertaus, vastaus, huomautus. Arvostella jtak o:asti. [Sanonta] jolle hupaisa o:uus on taannut hengissäpysymisen ja tarttuvuuden Y.H.TOIVONEN. — Näyttelijän o. ilmehdintä. Piirustuksessa o:asti kuvatut lapsenkasvot.

osuvaisuu|s[65] *s.* osuvuus. | Keihään, ammunnan o. — Tämän sananlaskun o. Hänen erehtymätön o:tensa ihmissydämen syntisten ajatusten paljastajana.

osviit|ta[10*] *s.* suunnanosoittaja, tienviitta. | Tiellä ei ollut minkäänlaista o:taa. Puuryhmä, puu tms., joka vanhastaan on ollut laivaliikenteen o:tana. — Vars. *abstr.* ohje, ohjaus, opastus, neuvo, vihje, viite. | Kokemuksen antamat o:at. Hyödyllisiä o:toja asian ratkaisemiseksi. O:aksi lukijoille mainittakoon - -.

ota[11*] *s.* vrt. oka, ora. **1.** *ylät.* piikki, kärki. | - - miehet sortuu miekan o:an LEINO. — Vars. *kuv. (heng.)* Kuolema, missä on sinun voittosi? Kuolema, missä on sinun o:si? UT. O. kuoleman vallan jo taitettu on VK. Tuskan, ahdistuksen, katkeruuden o. Niin, epätoivo, olet työntänyt / sa o:s ihmislihaan KOSKENN. - - hänen herttainen, luonnollinen huumorinsa, joka ei ole vailla ivankaan ilka-

moivaa o:a, jos niin tarvitaan LEINO. 2. *kasv.* heikko piikki t. piikkimäinen karvamuodostuma. | Lehdet pitkään o:an päättyviä.

-otainen[63] *poss.a. kasv.* Hieno--, lyhyt-, pitkäo.

otakilokki *s.* Salsola, savikkakasveihin kuuluvia kapealehtisiä ruohoja ja pensaita, joilla on mitättömät, lehtihankaiset kukat; vars. S. kali, meilläkin merenrannoilla yleinen ruoho, jolla on liereät, ruodittomat, otakärkiset lehdet.

otaksu|a[1] *v.* **-nta**[10]* *teonn.* (otaksuttava ks. erikseen) olettaa. | Nimen o:ttu alkumuoto. O:ttu kuormitus, jonka rakenteet kestävät. Jumalan ja sielun olemassaolon o:minen. Oli pimeä, mutta o:in tulijan Santeriksi. Kosteuspitoisuudeksi on o:ttu 17 %. O. asia ratkaistuksi. O:i tehtävän paljon vaikeammaksi. O:in hänen jo palanneen. Hiili, jonka o:taan olevan kemiallisesti puhdasta. O:taan ensiksi, että --. Sai vahvistuksen o:nnalleen.

otaksum|a[13] *s.* olettamus, oletus, arvelu, hypoteesi. | O., että markan arvo vielä laskisi. Lausua jtak o:anaan. Muinaisesineitten löytösuhteet puolustavat tällaista o:aa. Pelkkien o:ien varassa oleva käsitys. Vastoin kaikkia o:ia.

otaksuttava[13] *a. (partis.)* **-sti** *adv.* todennäköinen, oletettava, luultava, uskottava, (hyvin) mahdollinen. | Sato tulee o:sti hyvä. O:sti oikea selitys. O:mpaa on, että Lönnrotin suoranainen tutustuminen Herderiin tapahtui vasta myöhemmin.

ota|kärkinen *a.*, vars. *kasv.* Lehdet o:kärkiset. **-mai|nen**[63] *kalt.a.*, vars. *kasv.* O. suojuslehti.

otanta[15]* *teonn. harv.* (< ottaa) ottaminen, otto. | Valokuvan o. Lähteä vaimon o:an. — *Mat.* = otos.

otapäi|nen *a.*, vars. *kasv.* O:set lehdet, tähkäsuomut.

otatt|aa[2]* *fakt.v.* < ottaa. | O. jku kiinni. O. hampaansa pois lääkärillä. O. siemenestä näytteet. O. valokuva itsestään. O. jku hengiltä. [Työvero] jonka kuningas Salomo o:i rakentaaksensa Herran temppeliä VT.

otava[13] *s.* **1.** *erisn. täht.* pohjoisella taivaanpallon puoliskolla Ison Karhun (Ursa major) tähdistössä oleva tähtikuvio, jonka seitsemästä päätähdestä neljä ensimmäistä muodostavat jotenkin puolisuunnikkaan ja kolme viimeistä siihen liittyvän murtoviivan, "hännän" l. "pyrstön". | O:n tähdet. Heitä oli seitsemän kuin tähtiä O:ssa. O:ss' on päivän merkki SL. -- taivaan kumo kirkastui hetkeksi taas ja o:n sarvi osoitti jo puol'yön menneeksi KIVI. — Pieni O. eli Lapin O. 'taivaannavan läheisyydessä Pienen Karhun (Ursa minor) tähdistössä oleva Otavaa muistuttava tähtikuvio'. **2.** *kal.* sulkuverkko, jolla pyydettiin virran mukana laskeutuvaa lohta virittämällä se puohteelle koskeen virtapaikan yli orsiköyden varaan.

otavai|nen[63] *s. runok.* = ed. 1. | Nousi kuuta katsomahan, / päiveä ihoamahan, / o:sta oppimahan, / tähtiä tähyämähän KAL.

ote[78]* *s.* **1.** tartunta ja kiinnipito kädellä, joskus lähinnä tarttumista, joskus kiinnipitoa ajatellen; myös sormilla, käsivarsilla, jaloilla, hampailla tms. tapahtuvasta vastaavasta toiminnasta. **a.** ihmisistä. | Käden o. Ampujan, niittäjän o. Hierojan otteet. O. sauvasta, aseesta. Luja, tiukka, höllä o. Saada jstak o. Käsi kiinteässä otteessa. Tarttua, kiskaista lujalla otteella. Molemmat luukunpuolikkaat saa yhdellä otteella aukenemaan. Soutaa voimakkain ottein. Tiukentaa, hellittää o:ttaan. Irrottaa otteensa. O. heltiää, höltyy, irtoaa. Tyttö koetti turhaan päästä irti pojan otteesta. — *Erik.* työntutkimuksessa: työliikkeen suorittamiseksi tarvittu tarttuminen työkaluun, työstökoneen osaan t. työkappaleeseen, työn vaiheen yksityinen osa, työote. — *Sot.* asetta tm. käsiteltäessä käytettävistä otteista. | Kun otteet tehdään yhtäjaksoisesti, sulautuvat vaiheet toisiinsa SO. **b.** eläimistä. | Koiran o. hihnasta. Kissan surmaavassa otteessa vikisevä hiiri. **c.** vastaavasti myös työkaluista, koneenosista tms. | Pihtien o. Keskenään otteessa olevat hammaspyörät. Kaivukoneen koura täyttää vaunun yhdellä otteella. Kaksoisrenkaita autoissa käytettäessä tiestä saadaan varmempi o. — *Erik.* Hevosenkengän naulan otteeksi sanotaan kengän ja sen kavionkohdan välimatkaa, mistä naula on tullut ulos. **d.** *yhd.* (etup. **a**-ryhmään liittyviä) jalka-, käsi-, sormi-, varvaso.; lanne-, niska-, päälaki-, ranne-, vyötäröo.; kivääri-, miekka-, sauvao.; hieronta-, kuristus-, lypsy-, paini-, sorvaus-, tervehdys-, työo.; (voim.) ala-, kierto--, myötä-, risti-, sisä-, ulko--, vasta-, vastakkais-, vuoro--, yläo.; oikonoja-, riipuntao.; (mus.) kaksois-, sormio.; kvartti-, kvintti-, terssio.

2. ed. pääryhmään liittyvää kuv. käyttöä. **a.** alkuperäinen konkr. merk. selvänä. | Vanhempien o. lapsiinsa. Saada oppilaista, oppilaisiin luja o. Puhuja ei saanut kuulijoihinsa (t. kuulijoistaan) minkäänlaista o:tta. Kirkon o. kansaan. O. viholliseen heltisi. Persoonallinen o. asiaan, ajan kysymyksiin. Ei saanut o:tta elämästä, elämään. Tekijä on tuntenut nyt halun tarttua voimakkaammalla otteella juonen realistisiin lankoihin kiinni TARK. — Saksan rautainen o. vasalleihinsa. Myrskyn o. Epidemian o. heltiää. Pääsi vielä hetkeksi kuoleman otteesta. Pula kiristää o:ttaan. — *Yhd.* ylio. **b.** laajentuneemmin: suhtautumis-, toimintatapa, menettely, teko, edesottamus, yritys, veto. | Rehtorin tarmokkaat otteet. Pojalla on jo miehen otteet. Poliittiset otteet. Määrätietoiset, rohkeat, rauhalliset, lapselliset otteet. Itsenäinen, vakaa o. Voimakas otteiltaan, otteissaan. Pakkotilanne, josta voidaan selviytyä vain ripein ottein. Suorituksessa oli jo oikeata o:tta. Näytelmä, jossa on paljon hyviä otteita. Tästä hallituksen otteesta on syytä vilpittömästi iloita. -- ei tässä talossa käy sellaiset otteet SILL. — *Yhd.* elämän-, pelio.

3. alkuperäisen kirjallisen kokonaisuuden jäljennetty osa; *erik.* alkuperäisen veroiseksi katsottava virallinen jäljennös jnk virallisen asiakirjan osasta. | O. kirjeestä, pöytäkirjasta, asetuksesta, jstak teoksesta. Pöytäkirjan

o. Kirjoittaa o. jstak. Lainasi puheeseensa pitkiä otteita Raamatusta. — *Erik.* valtiollisissa vaaleissa: äänestysalueen äänestysluettelon ote, jota käyttäen ao. äänioikeutettu kansalainen saa äänestää toisessa, joko oman tai toisen vaalipiirin äänestysalueessa, vaaliote. | Hankkia itselleen o. vaaleja varten. Äänestää otteella. — *Yhd.* (kanta-, nimi-, päivä)kirjan-, (kauppa-, siviili)rekisterin-, tili-, vaalio.; lyhennyso.

4. erä, jakso, vaihe. | Oli työssä ainoastaan lyhyitä otteita. Tanssii muutamia otteita PAKK. Isojako oli Oulun läänissäkin aloitettu jo 1700-luvulla, nähtävästi eri otteina N.LIAKKA. — Vars. eräissä kiinteissä adverbiaalisissa ilmauksissa: *yhteen, kahteen, useaan* jne. *otteeseen.* Yhteen otteeseen rohkeus jo petti. -- kylkeeni pistää, en jaksa yhteen otteeseen [= yhtäjaksoisesti] astua IVALO. Olen asiaa kahteen, pariin otteeseen tiedustellut. Oleskeli Tartossa useampaan otteeseen. Oli eri otteisiin kunnanlääkärinä. Tähän otteeseen tehdas on ollut käynnissä 6 vuotta. — *yhdessä* jne. *otteessa* (harv:mpi kuin ed.). Lampaita teurastettiin lähes sata yhdessä otteessa. Kokeili parissakin otteessa myös näyttelijänä. — *usein, eri* yms. *ottein.* Ollut eri ottein valtuuston jäsenenä. Jotta virnakauraa olisi käytettävissä koko keski- ja syyskesän, sitä on kylvettävä eri ottein. [Unkarilaisten maahanmuutto tapahtui] useammin ottein uudistuvana siirtymisenä E.N.SETÄLÄ.

otelauta *s. mus.* kapea puulista, joka eräissä kielisoittimissa kulkee pitkin soittimen kaulaa ja ulottuu kaiku- l. kumukopan kohdalla lähelle kielisiltaa, kielilauta. | Viulun, kitaran o.

otel|la[25*] *frekv.v.* < ottaa. **1.** alkuperäisessä merk:ssä. | Toinen anteli kiviä ylös, toinen otteli niitä vastaan. [Viinaa] ottelen päivät pitkät AHO. -- sieltä oli Miina nyt omin lupinsa hiukan o:lut maassa olevaa ja muuta risua SILL. Siinä mies makaelevi, / uros urta ottelevi KAL. Elkätte, hyvät imeiset, / tuota ouoksi o:ko, / jos ma, lapsi, liioin lauloin KAL. — Tav. **2.** mitellä voimiaan, kamppailla, kiistellä, tapella, taistella, kilpailla, kilvoitella. | O. jkta vastaan, jkn kanssa. O. nyrkeillä, keihäillä, painimalla. Oli o:tu haavoihin asti. A. sai työvoiton suljetusti ottelevasta [= painivasta] B:stä. Mestaruudesta ottelevat jalkapalloukkueet. O. vallasta, johtoasemasta, kieliseikoista. Mietinnön yleisistä periaatteista o:tiin kaikissa säädyissä. O. kuoleman kanssa. -- siinäpä ottelevat kärppä ja koiras-jänis KIVI.

oteään|i *s.* otteella (ks. ote 3) äänestäjän ääni valtiollisissa vaaleissa. | O:et vielä laskematta. O:et ratkaisivat vaalipiirin 14:nnen paikan kokoomuksen eduksi.

otiatri|a[15], **-ikka**[10*] *s. lääk.* korvatautioppi. **-nen**[63] *a. lääk.* korvatautioppiin kuuluva t. sitä koskeva, korvatauti-. | O. klinikka.

otin[56*] *s.* **1.** *väl.* < ottaa. | Karahvi, ilman o:ta 'kädensijaa'. — *Erik. mon.* = atulat. | Tikku on paras poistaa sormesta ottimilla. — *Yhd.* vastaano. **2.** *mon. harv.*)(antimet. | Kesällä maataan vanhoissa aitoissa -- eikä reima tukkilainen siekaile, vaan ottaa ottimensa SILL.

oto. *lyh.* (myös: o. t. o.) oman toimen(sa) ohella. | Määrätty oto. hoitamaan --.

otoliitti[1*] *s. el. vanh.* statoliitti.

otolli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* hyväksyttävä, kelvollinen, sovelias, suotuisa, tervetullut, mieluisa, mieleinen, mielenmukainen. **1.** ilman merk:tä täsmentävää adverbiaalimääräystä. | -- ei kukaan profeetta ole o. kotikaupungissaan UT. Suomalainen maaseutu, keväinen luonto ja keväinen rakkaus ovat hänestä [Einari Vuorelasta] saaneet yhtä hartaan kuin o:sen runoilijan AK. — O. lahja, uhri. Siemen joutui o:seen maahan. O. ratkaisu, päätös, tarjous. Neuvojen o:suus. Kaikki sai viimein o:sen lopun. Sepä o. tilaisuus. -- se antoi heille hyvin o:sen leikinlaskun aiheen SILL. Joka hyvään pyrkii, etsii sitä, mikä o:sta on VT. — O:seen aikaan. Juuri o:simmalla hetkellä. **2.** adverbiaalin tarkemmin määrittämänä. **a.** Akustisesti o. sali. Taiteellisesti o:sella tavalla. — Pitoruoaksi o. siika. Metsästys ja kalastus olivat o:sia Suomen erämaissa harjoitettavaksi. — Ilma ei ollut o. kävelyyn. Tee minua o:seksi saavuttamaan taivaan ilo kaikkien pyhien yhteydessä AK. — O:sta Jumalan ja ihmisten edessä. Lapset, olkaa vanhemmillenne kuuliaiset kaikessa, sillä se on o:sta Herrassa UT. — Vars. **b.** all.-adverbiaalin määrittämänä. | Vain kotiruoka oli hänelle o. Puolivalmisteen laimentaminen jauhatuskoneille o:seen sakeuteen. Havupuille o. nummihiekka. Asutukselle o:set alueet. Tartunnalle, kapinaliikkeille o. maaperä. Kesä oli kylmä, sisäänpäin kääntyneelle mielialalle o. — *Heng.* Jumalalle, Herralle o:set teot. Mutta Eer, Juudan esikoinen, ei ollut Herralle o.; sen tähden Herra antoi hänen kuolla VT. -- vaeltaaksenne Herran edessä arvollisesti, hänelle kaikessa o:sesti UT. **3.** *lak.* laillinen, pätevä. | -- täyttääksensä saatua määräystä taikka muusta o:sesta syystä LK. Jos muita esteitä ilmoitetaan, tutkikoon tuomari nekin, ovatko ne sen arvoisia, että ovat o:siksi katsottavat LK.

oto|s[64] *s.* se (paljous, määrä), mikä kerrallaan on otettu t. otetaan, otto. | -- saaneeko noita kaikkia [lainattuja rahoja] takaisinkaan, jos Olli tekeytyy muistamattomaksi joistakin o:ksistaan KAUPPISH. Elköhön vesa venykö, / -- / kaskessa Kalervon poian, / o:ksessa oivan miehen! KAL. — Tilastotieteessä: perusjoukosta poimittu umpimähkäinen näyte, otanta, satunnaisnäyte. — *Valok.* Filmirulla, johon sopii 8 o:sta.

otra[11] *s. murt.* ohra. | -- ei ehtinyt kunnolla silmiään pelästyksestä pyöräyttää, kun oltiin niskassa, puitiin kuin otria riihellä LEINONEN. **-inen**[63] *ain.a. murt.* O. olut KR. Asia on selvä kuin o. leipä LINN.

otsa[11] *s.* **1.** nenän juuren ja silmäkulmien yläpuolella oleva kasvojen osa. | Korkea, matala, leveä, laaja, kaareva o. Jalo o. Kuuma, viileä o. Korkealle paljastunut o. O:an poltettu orjanmerkki. Vuosien o:an uurtamat vaot. O. rypyssä, rypyissä. O:lla viisas ryppy. O. hiessä. Hiki pisaroi o:lla, valuu o:lta. Tukka o:lla. Diadeemi, silkkinauha o:lla. Painaa hattunsa

o:lle. Pyyhkiä hikeä o:ltaan. Takoa o:ansa. Löi o:nsa kaapinkulmaan. — Eläimistä. | Sian, hevosen o. Hyönteisen o. 2. laajentuneesti käytettynä. **a.** kasvojen ilmeistä, mielialan niille antamasta sävystä. | O. kirkkaana, synkkänä. -- hymyten, aurinkoisin otsin KAILAS. O. ainaisessa pilvessä. Hänen o:lleen nousi varjo. Niinkuin aamun koitto paistaa hänen kirkas o:nsa, ja kuin aamun tähteä kaksi hänen silmänsä säteilevät KIVI. **b.** aivoista, päästä, mielestä. | Jolla on oppia o:ssa, sillä on nappia nutussa SL. -- Topin ryppyisessä o:ssa karkeli joku syvällinen ajatus KIANTO. | -- he eivät tahdo minua kuulla. Sillä koko Israelin heimolla on kova o. ja paatunut sydän VT. **c.** muuta kuv. käyttöä. | Raataa o., o:nsa hiessä 'ankarasti, kovasti, kaikin voimin'. O:si hiessä sinun pitää syömän leipäsi VT. Häpeän merkki o:ssaan, o:llaan. -- hänen o:ansa on kirjoitettu, ettei hän voi ketään rakastaa KOSKENN. Antaa jklle lyijyä o:an 'ampua jku'. -- hän seisoi siinä niin kuin sotilas rintamassaan o. o:a vastaan [= vastakkain, silmätysten] vastustajainsa ja vihollistensa kanssa AHO. **d.** *jklla on otsaa tehdä jtak* jku uskaltaa, rohkenee, julkeaa, kehtaa tehdä jtak. | [Nuori mies] jolla on o:a katsoa elämää silmästä silmään HASUNTA. — Että sinulla on o:a väittää sellaista! | Monesti viskasin lehden suuttuneena kädestäni. Kuinka niillä oli o:a sellaista kirjoittaa? LEINO. **3.** *kuv.* **a.** rakenteissa, rakennuksissa etu- t. julkipuolen (us. ulkonevasta) yläosasta: otsikko, rinta, olka tms. | Uunin, takan o. 'suun yläpuolella oleva etusivun osa'. Kintaat muurin o:lla kuivumassa. Oviaukon o. Aitan o:an kaiverrettu vuosiluku. -- harmaat talot, jotka o:ansa niiden [peltojen] takaa kohottivat LEHT. Kuin meren helmi eheänä seisoo [Viaporin] linna ja hänen o:llansa liehuu idän viiri KIVI. Ahteella seisoi paalu, jonka o:an oli lasin taakse, katoksen alle naulattu kuvernöörin vahvistama lauttaustaksa PÄIVÄR. — *Tekn.* Otsavasaran o. Jyrsimen o. 'jyrsinlieriön pää(pinta), jyrsinkiekon tasopinta, otsapinta'. **b.** luonnonpaikoista. | Kallion, tunturin o. Vuoren jyrkällä o:lla. — Sama aurinko, joka silloin länteen nukkui, -- nostaa kohta kirkkaan o:nsa ja meitä tervehtii KIVI. -- kosk aamun koi / o:lt taivahan / pois viskasee synkeän yön KIVI.

otsa|harja *s.* Hevosen o. **-hiu|s** *s.*, tav. *mon.* vrt. otsatukka. | Sukaisi o:ksia silmiltään.

-otsainen[65] *poss.a.* Jalo--, korkea-, leveä-, matalao.; kirkas-, synkkäo.; (riihestä tms.) mustao.

otsa|jouhi *s.*, tav. *mon.* Tarttua hevosta o:jouhista. **-jyrsin** *s. tekn.* jyrsin, jossa on hampaat sekä vaippa- että tasopinnoilla. **-kampi** *s. tekn.* konekampi, joka on akselin päässä; vrt. polvikampi.

otsake[78*] *s.* = otsikko 2.

otsa|kihara *s.* Tytön vallattomat o:kiharat. **-kilpi** *s. el.* Nokikanalla on harmaan musta höyhenpuku, päässä valkoinen o. **-kirjoitus** *s.* otsikko (2), otsikkokirjoitus. | Uutisen, psalmin o. Vaalilipussa ei saa olla mitään muuta kuin yhteinen o., josta käy selville, mitä vaalia varten vaalilippu on laadittu, vaaliliittojen otsakkeet sekä kaikki ehdokaslistat järjestysnumeroineen LK. Merimiesta'on o.

otsakkeeton[57] *kar.a.* (< otsake) = otsikoton.

otsa|kolmio *s. anat.* ihmisen pääkallossa kulmakaarien välissä oleva tasainen kolmio. **-koriste** *s.* Diadeemi ym. o:et. **-kuv|a** *s.* otsikkokuva. | Gallen-Kallelan o:illa somistama Koru-Kalevala. **-kyhmy** *s. anat.* ihmisen otsaluun yläosassa sen keskiviivan kummallakin puolella oleva kohouma. — *El.* Kyhmyjoutsenen, haahkan o. **-kääre** *s.* **-lehti** *s.* lehtimäinen otsakoriste. | Kaulassa oli kultakäädyt, otsalla kultainen o., ranteessa kultainen rannerengas E.ELENIUS. **-levy** *s.* Kypärän o. **-lihas** *s. anat.* **-lisäke** *s. anat.* Yläleuanluun o.

otsallinen[65] *s. kansat.* sorokan l. harakan suorakaiteen muotoinen etukappale.

otsa|lohko *s. anat.* Aivopuoliskot jakautuvat eri lohkoihin, jollaisia ovat otsa-, päälaki-, ohimo- ja takaraivolohko. **-lokero** *s. anat.* otsaontelo. **-luu** *s. anat.* pääkallon luu, joka muodostaa aivo-ontelon seinämän etuosan ja samalla naaman yläosan. **-nahka** *s.* Rypistää, liikuttaa o:ansa. **-nauha** *s.* Naisten kansallispukuun kuuluva o. Silkkinen, samettinen o. **-n|rypistys** *s.* **-ontelo** *s. anat.* O:t 'otsaluun suomussa silmäkuoppien yläpuolella olevat ontelot'. O:iden tulehtuminen. **-peili** *s. lääk.* lääkärien käyttämä, otsalle kiinnitettävä valonheijastuspeili, jossa on keskellä tarkastusaukko. **-penger** *s.* otsan ja kuonon pengermäinen rajakohta (vars. koirilla). | Jyrkkä, loiva o. **-pin|ta** *s.* Kallon o. — *Tekn.* Männän o. 'tasopinta'. Hampaat jyrsimen o:noissa. **-puoli** *s.* Pään o. Aitan o. Kirveen o. **-puu** *s.*, vars. *puut.* ainespuu, jonka leikkauspinnassa näkyvät puun syyt rengasmaisina, pääpuu; vrt. juova-, lustopuu. **-ripa** *s.* kaaren muotoinen otsakoriste, jollaisia ruhtinaat ja muut korkeat henkilöt vanhalla ajalla käyttivät arvonmerkkinä; myös vastaavanlainen, us. jalokivillä varustettu kulta- t. hopeakoriste, joita naiset käyttävät juhla-asussa; *syn.* diadeemi, otsavanne. | Kultainen, jalokivillä koristettu o. **-ryp|py** *s.* Syvät o:yt. **-suon|i** *s.* Hänen o:ensa pullistuivat suuttumuksesta. **-taso** *s.* frontaalitaso. | O:n suuntainen pään läpileikkauskuva. **-tuk|ka** *s.* otsalla olevat hiukset, otsahiukset, -kiharat; otsalle tasaiseksi leikattu (poikien t. naisten) tukka. | Silmiä varjostava o. Tukistaa jkta o:asta. — Pikkupoikien o. Pikimusta, kauniisti kaartuva o. — Myös: Hevosen o. 'otsaharja'. **-tukkainen** *a.* O. huligaani. **-tupsu** *s.* otsalla oleva hiustupsu. | Tarttui poikaa tuuheaan o:un. **-töyh|tö** *s.* Pöllön o:döt. **-vanne** *s.* = otsaripa. **-vasara** *s. tekn.* yksivartinen vipuvasara, jossa peukalopyörä on sovitettu varren viippupisteen eteen; vrt. häntä-, rintavasara. **-verkko** *s. kal.* se osa rysän siipeä, joka jää rysän ja polven väliin; vrt. häntäverkko. **-vihko** *s.* otsahiukset, -tukka, otsatupsu. | -- te näitte kuinka hän lierutti tämän otsa-vihkoni etusormensa ympäri, kahmasi sitten kaikella kourallansa näin, kas tällä tavalla, ja sitten ravisti hän KIVI. **-villa** *s.* Lampaan o:t.

otselotti[4*] *s.* = oselotti.

otsik|ko[2*] *s.* **1.** rakenteissa, rakennuksissa yms. **a.** = otsa 3.a. | Aitan o. Kiukaan o. Pirtin valtava muuri o:olla lojuvine kissoineen SILL. **b.** *rak.* päätykolmio, tympanon. | Kreikkalaisen temppelin o. Säätytalon o:ossa oleva Wikströmin veistosryhmä. **c.** *harv.* Ystävättäreni, jonka laajan hatun o:ossa [= etuosassa] paistaa -- punainen sulkarivi LEHT. **d.** tav. *leik.* otsa (alkuperäisessä merk:ssä). | -- saapa hän seipäästäni o:koonsa, tietääkseen mistä hän on tullut KIVI. Tukka [on] -- keskeltä o:koa jo harvuuttaankin käpertynyt LEHT. **2.** a. sanoma- t. aikakauslehtiartikkelin, kertomuksen, runon, romaanin, yksityisen luvun tms. nimi, päällekirjoitus, rubriikki. | Uutisen, pääkirjoituksen, kertomuksen, runon o. Teoksen 7. luvun o. Sanomalehtien lihavat, monipalstaiset o:ot. Huomiota herättävä, räikeä, harhaanjohtava o. Asiasta kirjoittaa N., o:kona "Suomi ja kansanvalta". Aamulehdet kertoivat onnettomuudesta suurin o:oin. Saman o:on alla käsitellyt asiat. Ahmi katseellaan etusivun o:koja. — Muuta käyttöä. | Musiikkikappaleen, kartan o. Vaaliliittojen o:ot vaalilipussa. Sankaritaulun o. — *Kuv.* Ilkivaltaisuuden o:on alle kuuluvat myös poikien käyttämät rivoudet. — *Yhd.* sanomalehti-o.; ala-, lisä-, pää-, välio.; jymy-, jättiläis-o. **b.** *harv.* kirjeen tms. alkumerkintä, joka ilmaisee, kenelle se on tarkoitettu, puhuttelu. | Viestin o., sisällys ja allekirjoitus. Kirjelmän o. "Valtioneuvostolle".

-otsikkoinen[63] *poss.a.* Leveä-, matalao.; lihava-, räikeäo.

otsikko|kirjain *s.* **-kirjake** *s. kirj.* kirjakkeista, joiden keilinmitta on enemmän kuin 12 pistettä ja joita käytetään vars. painotuotteiden (sanomalehtien) otsikkoihin; vrt. leipäkirjake. **-kirjoitu|s** *s.* otsikko (2), otsakirjoitus. | Kirjan eri lukujen o:kset. Vuodesta vuoteen sanomalehdistössämme toistuva o. "Heikon jään uhreja". Temppelin o. **-koriste** *s.*, vars. *kirj.* painetun kertomuksen, runon, teoksen yksityisen luvun tms. alkukoriste, friisi, alkuvinjetti. **-kuva** *s.* vrt. ed. | Kunniakirjan o. **-rivi** *s.* **-sana** *s.*, vars. *mon.*

otsiko|ida[18] *v.* **-inti**[4*] *teonn.* varustaa (kirjoitus) otsikolla, panna (kirjoitukseen) otsikko, rubrikoida. | Sanomalehtiartikkelien o:inti. Uusi Suomi o:i pääkirjoituksensa tänään: --.

otsikoton[57] *kar.a.* < otsikko. | O. kirjoitus.

otso[1] *s.*, vars. *kansanr.* (*rinn.* ohto) karhu.

otsokeriitti[4*] *s.* maapihka, -vaha.

otsoni[9] *s.* hapen allotrooppinen 3-atominen muoto.

otson(is)oi|da[18] *v.* tehdä otsonipitoiseksi. | Ilman o:minen.

otta|a[2*] *v.* **A.** *tr.* toiminnasta, jolla jku t. jk saattaa t. siirtää jtak yhteyteensä, läheisyyteensä, haltuunsa, käyttöönsä tms.

I. jnk ottamisesta siihen jllak tavoin tarttumalla; joskus: siepata, temmata. **1.** käteen t. käsiin ottamisesta. | O. kynä, keppi, neula, kauha, ohjakset käteensä. O. kirja pöydältä, käpy maasta, hattu hyllyltä. Otti kiven ja heitti. Otin rievun pöytää pyyhkiäkseni. O. pallo (kiinni) [= tarttua palloon, siepata, vangita pallo] lennosta. O. koppi [pesäpallossa tms.]. — *Kuv.* O. valta, isännyys, aloite käsiinsä. Kansa otti varkaan rankaisemisen omiin käsiinsä. **2.** muulla kuin kädellä t. käsillä tarttumalla ottamisesta. | O. jk pihteihin, haarukkaan, hampaisiin. Kana otti jyvän nokkaansa. — Jana AB otetaan harpin kärkien väliin. — *Kuv.* Kylän juoruakat olivat o:neet piikaparan hampaisiinsa. Ei ole synnitön sielusi, ei sitä pikkupuntari nokkaansa o:isikaan JOTUNI. O. jk onkeen(sa), ks. onki 2. **3.** O. lapsi syliinsä, polvelleen. O. kirjat, salkku kainaloonsa. O. säkki selkäänsä, kirves olalleen. Otin pojan rattaille viereeni. — *Kuv.* O. vastuu, velvollisuus, syy niskoilleen, ks. niska II.2.

II. muuten kuin tarttumalla ottamisesta. | O. keittoa lusikkaansa, lautaselleen, maitoa lasiin, voita leivälle. O. kaivosta vettä sankoon, takasta tulta piippuun. Vieraat siirtyivät pöydän ääreen o:maan kahvia. O. suuhunsa vettä. Otin kannun täyteen öljyä. Vene otti myrskyssä vettä. Pumppu ei o:nut [= imenyt, nostanut] vettä. — Isopurje otti taas tuulta ja pingottui E.ELENIUS. — *Kuv.* O. nenäänsä, nokkaansa 'närkästyä, loukkaantua'. O. itseensä, ks. itse B.4.

B. *tr.* avarampaa ja erikoistunutta käyttöä.

I. lähinnä *konkr.* **1.** pukeutumisesta jhk vaatekappaleeseen. | O. hattu päähänsä, takki hartioilleen. Mietti, minkä puvun o:isi illaksi (ylleen).

2. a. kannettavaksi, kuljetettavaksi, mukaan tms. ottamisesta. | Otti haulikon ja lähti metsälle. Ota sinä airot, minä tuon muut tavarat. Otti sadetakin (mukaan). Otin puhtaan nenäliinan taskuuni. Ota evästä reppuun, kun lähdet koko päiväksi. — Tavarajuna ei o:nut matkustajia (kuljetettavakseen). **b.** Laiva o:a hiiliä. Auto o:a lastia 'lastaa'. -- -- kohta tuli venekin meitä o:maan AHO. **c.** mukaan, seuraan ottamisesta; joskus: huolia. | O. jku mukaansa. Lapsia ei otettu vierailulle (mukaan). Ota Iisak, ainokainen poikasi, jota rakastat, ja mene Moorian maahan VT.

3. tarjotun, annetun vastaanottamisesta. **a.** Tässä on voileipä, ota! Ota, kun kerran tarjotaan! Sorsat tulivat o:maan leipää kädestä. O. lahja jkn kädestä. En voi o. näin kallista lahjaa. O. jtak lahjaksi. **b.** O. jklta sormus, kihlat. O. pesti 'pestautua'. — O. kaste, Herran ehtoollinen, synninpäästö. Nöyryyttäkää sydämenne Jumalan edessä ja o:kaa siunaus KIRKKOKÄSIKIRJA. En ota neuvoja keneltäkään. Jos he eivät siitä sovi, menköot Oikeuteen ja o:koot tuomion LK.

4. haltuunsa, itselleen jssak tarkoituksessa ottamisesta, varaamisesta, valitsemisesta tm. **a.** Otin polkupyörän ja lähdin ajamaan. Ota tuoli ja istu! O. puukko aseeksi, kirja kirjoitusalustaksi. Isä o:a sanomalehden. O. puheenvuoro. O. jalat alleen 'lähteä pakoon'. **b.** O. [= varata, tilata] junasta makuupaikka. O. [= varata, vuokrata] huone hotellista. O. [= vuokrata] kyytihevonen. O. auto asemalta. O.

raitiovaunu, juna jne. → lähteä raitiovaunulla jne. O. [= tilata keskuksesta] puhelu jhk. O. patentti keksinnölle. c. ostamisesta. | O. kaupasta kahvia. Otan tämän takin, jos alennatte hintaa. Otimme pääsyliput etupermannolle. A. otti osakkeen uudesta talosta. d. O. jk lainaan, lainaksi. O. rahaa lainaksi, velaksi. O. laina(a), velka(a). Valtio otti kotimaisen lainan. — O. henki-, palovakuutus. e. Otti [= omaksui] itselleen uuden nimen. Napoleon Bonaparte otti hallitsijanimekseen Napoleon I. O. keisarin arvonimi. f. O. lomaa, virkavapautta, vapaapäivä. Jouduin o:maan työstäni päivän vapaata. Aurinko näyttää o:neen joutopäivän ALKIO.

5. a. ruoan, juoman, lääkkeen tms. nauttimisesta. | O. kulaus, ryyppy puliosta. O. voileipää, välipalaa. Otettiin hiukan aamiaista. O. lääkettä, pulveri. O. myrkkyä. -- tupa oli puhdistettu ja eine otettu AHO. — *Erik.* alkoholin nauttimisesta. | Miehet o:vat pari kolpakkoa. Pekka on o:nut liikaa. -- ukot ottivat vähän vahvistusta [konjakkipullosta] KIANTO. — Myös *absol.* Hän on niitä miehiä, jotka eivät ota 'eivät nauti alkoholia'. Tehän ette ota, sanoi hierojatar, joka oli hakenut viinapullon HELVI HÄMÄLÄINEN. b. hoidon, levon tms. ottamisesta. | O. kylpy, suihku 'käydä kylvyssä, suihkussa'. Otettiin kuumat löylyt. Kana hiekkakylpyjä o:massa 'hiekassa kylpemässä'. O. kylmät pyyhkeet, savikääreet. O. hoitoa, hierontaa. O. aurinkokylpyä, -kylpyjä, aurinkoa. O. laihdutuskuuri. O. humala 'juoda itsensä humalaan'. — O. unet, pienet nokoset. Mies otti pitkät ruokalevot. -- niin kuin olisi vuotcella vain tavallista pyhäunta o:massa SILL. c. yksityisopetuksen ottamisesta. | O. opetusta saksassa. Hän on o:nut A:lta laulutunteja monta vuotta. d. kurituksen tms. kohteeksi antautumisesta t. joutumisesta. | O. selkäänsä, selkäsauna. HPS otti VPS:ltä selkäänsä [= hävisi VPS:lle 3—6. -- o:isinpa ennen puukosta kuin tällaisia pistoksia [= ivapuheita] KIVI. e. *urh.* nyrkkeilyssä: O. luku(a), ks. luku I.2.a.

6. haltuun, huostaan, omaksi tms. ottamisesta. | Kuka on o:nut kynäni? Autuaampi on antaa kuin o. SL. O. perintö haltuunsa. O. löytötavara haltuunsa, huostaansa. Oksien ja risujen talteen o:minen. — O. päällikkyys, komento. Eri-Aaroni otti johdon ja piti sen kilpailun loppuun asti. Eduskunta otti haltuunsa korkeimman valtiovallan. — O. jk sydämelleen, ks. sydän. — Otin kcdittoman koiran omakseni. Rannanomistajan oikeus o. rantaan ajautunut puu omakseen. Poika otti työn omakseen, tav. 'vaimokseen'. O. jk asia omakseen 'ryhtyä hoitamaan jtak asiaa'. — *Erik.* a. luvatta ottamisesta; us.: anastaa, varastaa. | O. vierasta tavaraa, toisen omaa. O. omin lupinsa, oman käden oikeudella. | -- eivät sellaiset annetut eväät kelvanneet. Täytyi olla [salaa] otettuja eväitä TALVIO. — O. itselleen liian suuria oikeuksia, vapauksia. Otan vapauden huomauttaa erehdyksestäsi. Otan vapauden esittää onnittelut myös työtovereideni puolesta. b. saattaa väkivalloin haltuunsa, valtaansa, vallata, vangita tms. | O. jk vangiksi. Komppania otti lukuisia vankeja. — Viina oli o:nut miehen pauloihinsa. — Vieraanvoittoisesti. | Kylässä asustava joukko aiottiin o. [par. vangita] elävänä. Kukkula otettiin [par. vallattiin] rynnäköllä. — *Erik.* aa. Vedestä saattoi nousta näkki o:maan uimamiehen. Piru sen o:koon, joka tämän varastaa. Saakeli o:koon sen tattari-ämmän KIVI. — Jo otti ohraleipä, ks. ohraleipä. bb. naisen saattamisesta kanssaan sukupuoliyhteyteen. | Otti naisen kuin omansa. Kuinka monta naista hän oli o:nut häikäilemättä, tuntematta mitään heitä kohtaan TALVIO. cc. mielialasta, tunnelmasta tms.: saattaa valtaansa, vallata, temmata valtoihinsa. | Jo kirjan ensi sivut o:vat lukijan valtoihinsa. Lappi o:a matkailijan lumoihinsa. — Ilman adverbiaalia vieraanvoittoista. | Elokuva, joka kerta kaikkiaan "o:a" katsojan. dd. O. [= saada] tikki korttipelissä. A. otti [= voitti, vei] ensimmäisen erän 6—4. K. otti [= saavutti, vei] voiton, ensimmäisen palkinnon. Saksalaiset ottivat kärkisijat. O. ennätys nimiinsä. O. revanšši.

7. ottaa jstak jtak, jk osa käytettäväkseen, hyödykseen tms.; vrt. D. | Rakennuskivet on otettu läheisestä kalliosta. Polttopuut otettiin omasta metsästä. O. näyte jstak. Marjapensaista otetaan pistokkaita. Vesijohdosta otettiin [= vedettiin] haara autovajaan. O. koskista voimaa. Kaskesta otettiin tavallisesti 2—3 satoa. Mistä minä sen ajan otan? — Nartusta on otettu jo kolme pentuetta. Maatiaisvehnästä otetut linjat. [Maasta] sinä [Adam] olet otettu VT.

8. jssak tarkoituksessa jhk siirtämisestä t. ottamisesta. a. suojaan, säilöön tms. ottamisesta. | O. tavara säilöön, säilytettäväksi. Lehmät otetaan talveksi navettaan. Kukat otettiin ennen pakkasia sisälle. Pankki o:a talletettavaksi arvoesineitä. O. jku, jk suojelukseensa. — O. jk takavarikkoon. O. jku, jk vakuutukseen. — O. [= tallentaa] esitys äänilevyyn. Puhe otettiin [ääni]nauhaan. O. [= merkitä] jk asia muistiin. b. jhk käyttöön, käsittelyyn, puhutteluun tm. ottamisesta. | O. jk käyttöön, käytäntöön 'ruveta käyttämään jtak'. Koulurakennus otettiin käyttöön viime syksynä. Autoja otettiin armeijan käyttöön. Äskettäin käytäntöön otettu menetelmä. Viljelykseen otettu maa. Pian ajoon otettava nuori hevonen. O. jk puheille(en). Kahdenkeskiseen puhutteluun otettuna poika tunnusti. -- oli mentävä ensi kertoja tyttöjä tanssiin o:maan SILL. c. esille, käsille, puheeksi tms. ottamisesta. | O. sukset, juhlavaatteet esille, käsille. Otettiin esiin vanhat pöytähopeat. Renki kävi o:massa hevosen aisoihin. Otettiin [= sytytettiin] lamppuun tuli, kun alkoi hämärtää. Huoneeseen oli otettava valoa. — Ota jokin mielivaltainen kappale ja määritä, paljonko se menettää vedessä painoaan. Ja Herra Jumala otti ihmisen ja pani hänet Eedenin paratiisiin viljelemään ja varjelemaan sitä VT. — O. jk jyvälle, tähtäimeen 'tähdätä ampuma-

aseella jtak'. — -- otti Kustaan eriksensä ja puheli hänelle varoittavia sanoja Roimalan suhteen SILL. — Kysymys otettiin kokouksessa puheeksi. Eduskunta o:a lakiehdotuksen esille ensi viikolla. O. jk käsiteltäväksi, tutkittavaksi. Asiat otettiin perusteellisesti tarkasteltavaksi.

9. työntekijäksi, (perheen)jäseneksi, asukkaaksi, kotieläimeksi tm. ottamisesta. **a.** O. palvelija, renki, apulainen, viransijainen. O. jku apulaiseksi, avukseen. Asianajajaksi otimme tuomari N:n. Liisa otettiin maitokauppaan harjoittelijaksi. Päällikön o:a laivanisäntä, mutta laivaväen o:a päällikkö. O. jku toimeen, virkaan. Työhön otetaan useita miehiä. A. otettiin postilaitoksen palvelukseen. — O. jku todistajaksi. **b.** O. kasvattilapsi, jku (kasvatti)lapsekseen, omaksi pojakseen. O. vaimo. Leski otti uuden miehen. O. jku vaimokseen, miehekseen, avio(puoliso)kseen. Vanhapiika, jota ei enää kukaan ota [vaimokseen]. **c.** O. jku luokseen asumaan, hoitoonsa, hoiviinsa. O. asukas, vuokralainen, jku asukkaaksi, vuokralaiseksi. Asutushallituksen o:ma vuokramies. O. jku holhotikseen, oppi'aakseen, potilaakseen. Kouluun otetaan uusia oppilaita vain syksyisin. Lastenkotiin ei voi o. enää hoidokkeja. O. seurakunnan, kirkon yhteyteen, jäsenyyteen, jäseneksi. Seura o:a mielellään uusia jäseniä. Kasteessa meidät otetaan Jumalan lapsiksi ja hänen seurakuntansa jäseniksi. O. kirkkoon, ks. kirkkoonotto. **d.** pitoeläimen ottamisesta. | O. hevonen, kissa. Ensi talveksi aiotaan o. pari lehmää lisää. Pojat ottivat elätikseen variksen.

II. abstr:mpaa käyttöä; v:iin liittyy us. transl:ssa oleva t. sti-loppuinen adverbiaali. **1. a.** työksi, tehtäväksi, velvollisuudeksi tms. ottamisesta; vrt. F.I.1. | O. jk tehtäväkseen, toimekseen, velvollisuudekseen, huolekseen. O. jk työ urakakseen, urakalle. Otit urakan liian halvalla. O. jk tehtävä osalleen, osakseen. Eukko otti asiakseen levittää juorua koko kylälle. Korjaamo ei voi o. enää uusia töitä. Otin hakojen hakkuuta, että pääsevät kelin aikana tunkion tekoon KAUPPISH. Tyttö otti tavakseen pitää päiväkirjaa. — O. vastuu, syy jstak. Minkä tähden otit syyksesi rikoksen, johon olit viaton? CANTH. — Äiti otti pienokaisen kuoleman aiheetta omalletunnolleen. O. jk valalleen 'valallaan vannoa jk oikeaksi'. **b.** O. virka, toimi, paikka 'mennä virkaan, ryhtyä hoitamaan virkaa (jne.)'. A. otti kunnanlääkärin viran Pohjois-Suomesta. Rouva otti osapäivätoimen.

2. valita, omaksua jksik, jtak tarkoitusta varten. | O. jk lähtökohdaksi, päämääräksi. O. jk malliksi, esimerkiksi, esikuvakseen, ohjeeksi. Antiikin mytologiasta otettu runon aihe. O. jku ystäväkseen, uskotukseen. O. jk aiheeksi, syyksi. Tekosyyksi otettiin vähäinen rajanloukkaus. Kirjasta otamme näytteeksi seuraavan katkelman. Menoarvion perustaksi otetut summat ovat liian pienet. Miesten keskipainoksi otettiin 75 kg. Kolmesta mittaustuloksesta otetaan keskimmäinen. Poika otti pääaineekseen historian. Rakennuspuiksi otettiin vain suorimmat rungot. O. jk olinpaikakseen. Toukat ovat o:neet sienen asunnokseen. O. asemat (sot.), par. valita asemat. — Jyvä on otettava maalin alareunaan [ammuttaessa]. O. hieno, karkea jyvä, tasajyvä.

3. **a.** käsittää jllak tavoin, jksik, pitää jnak, katsoa jksik. | O. jk loukkaukseksi, pilkaksi. O. jk todesta. Otti leikin todeksi. Häntä ei kukaan ota täydestä. Otin tapauksen Jumalan johdatukseksi. Opettaja ei o:nut kepposta miksikään 'välittänyt kepposesta ollenkaan'. **b.** us. vieraanvoittoisesti: suhtautua jhk jllak tavoin. | O. elämä, tehtävä vakavasti. Älä ota juttua liian raskaasti! Otin tappioni rauhallisesti. O. jokainen päivä sellaisena kuin se on. Jos sinä otat asian noin, siitä on turha keskustellakaan. Tarkasti o:en asioissa on pieni ero. Tarkkaan o:en 102 kpl, pyöreästi otettuna 100. Tapaus otettiin leikin kannalta. Häntä ei oteta vakavalta kannalta. Sauna terveyden kannalta otettuna. — Johtaja osasi o. alaisensa [par. suhtautua alaisiinsa, kohdella alaisiaan] oikealla tavalla. [Nyrkkeilijä] A. ei osannut o. vasenkätistä vastustajaansa. — O. miestä [pallopeleissä] 'vartalollaan t. käsillään työntämällä t. kamppaamalla estää toista pelaajaa saamasta t. pitämästä hallussaan palloa, taklata'. Keskushyökkääjä otettiin [= kaadettiin] rumasti maalin edessä. **d.** Kilpailijat ottivat alun matkasta varovasti. Joukkueemme on o:nut kevätkauden lujasti. **e.** O. jk, jstak pahakseen 'panna pahakseen, loukkaantua, pahastua jstak'. Älä ota sanojani pahaksesi! **f.** O. jk, jstak opiksi, opikseen. O. neuvo opikseen. Kokemuksista pitää o. opikseen.

III. muuta erikoiskäyttöä. **1. a.** jhk asentoon, tilaan, muotoon tms. asettumisesta, jnk asennon, muodon tms. omaksumisesta. | O. makuu-, perusasento. Tuoli, jossa ei voi o. oikein mukavaa asentoa. Rivi o:a ojennuksen, tuntuman. Kimmoinen kappale pyrkii o:maan entisen muotonsa 'palautumaan entiseen muotoonsa'. — Jumalat saattavat o. eläimen hahmon 'muuttaa itsensä eläimen hahmoon'. Pekka julmistui ja otti synkän muodon. Yritin o. ystävällisen ilmeen. — O. jk suunta 'lähteä, asettua jhk suuntaan'. Laiva otti kurssin länteen. Kehitys on o:nut vaarallisen suunnan. — O. yhteys jkhun, jhk 'asettua yhteyteen jkn, jnk kanssa'. Otin häneen yhteyttä puhelimitse. **b.** O. jk kanta [= omaksua jk kanta, asettua jllek kannalle] jhk kysymykseen. Kokous hyväksyi hallituksen o:man kannan. Hän on o:nut töykeän asenteen työtovereitaan kohtaan. Tyttö oli o:nut pahan tavan myöhästyä. — Vaikea hänen kanssaan on tulla toimeen, kun hän pahan pään o:a 'rupeaa pahaksi'. -- eikä se katso, minkälaisen aseen saa käteensä, kun sen pään o:a ALKIO. **c.** † vieraanvoittoista käyttöä. | O. asuntonsa jhk, jssak → asettua asumaan jhk. O:vatpa, peeveli vie, tähän asuntonsa ja rakentonsa aina talveen asti KIVI. O. tiensä jnnek → suunnata tiensä, lähteä jnnek. Oi, kenen

luo mä pakenen, / minnekä tieni otan? HLV. O. turvansa, pakonsa jhk → turvata, paeta jhk. -- ken turvans' otti ristin-kallioon s. KORPELA.

2. toiminnan, suorituksen kohteeksi saattamisesta. **a.** liikkeiden suorittamisesta. | O. askel. Ensi askeliaan o:va lapsi. Jänis otti pitkän loikan. Tyttö otti pari tanssiaskelta. O. vartalon kiertoa, haarahyppelyä. Otetaan liikesarja vielä uudestaan. **b.** ed:een liittyen. | O. vauhtia. A. otti varaslähdön. O. juoksupyrähdys, loppukiri. Otimme [= pelasimme] kaksi erää tennistä. O. lipetti, livohka 'lähteä lipettiin, pakoon'. O. äkkilähtö. Lapset ottivat luikuja mäessä. -- olisimme o:neet [= laskeneet] jonkun mäen PAKK. — Lentokone o:a korkeutta 'nousee korkeammalle'. O. pakkia (ark.) 'peräyttää'. **c.** sävelen, musiikkikappaleen, runon tms. kuultavaksi saattamisesta. | O. [= soittaa, lyödä] pianosta a. N. pystyy o:maan [= laulamaan] korkean c:n. Urkuri otti [= soitti] virren liian nopeassa tempossa. Otetaan runo vielä uudelleen. Näytelmä otettiin [harjoituksissa] kahteen kertaan. | "Lauletaanpas vähäisen" --. "Niin, tosiaankin. Mitä otetaan?" CANTH. **d.** vars. *ark.* A. otti [= juoksi, luisteli, ajoi tms.] radan kaarteet hiuksenhienosti. O. [= ylittää] aidat [aitajuoksussa] nuolemalla. Hevonen risuestettä o:massa. Auto, joka o:a [= nousee] kevyesti pahatkin mäet. Juoksin portaita ylös o:en neljä askelmaa kerrallaan.

3. viedä, vaatia, kuluttaa. **a.** Tilaa o:va [= kookas, suuri] esine. Tavarat on pakattava mahdollisimman vähän tilaa o:vasti. **b.** Työ o:a [= työ vie, työhön kuluu] aikaa vuoden verran. Liiaksi aikaa o:va [= liian pitkä] menetelmä. Otti [= kesti] useita viikkoja, ennen kuin --. — *Harv.* Mutta aikaa o:en [= aikaa myöten, ajan pitkään] juontui ajatus taas niihin asioihin KARHUM.

4. **a.** O. mitta, mittaa, mitat jstak, jkn mitat [jkn ulottuvuuden mittaamisesta]. Räätäli o:a asiakkaasta mitat. Etäisyys otettiin [= mitattiin] kartalta. — *Kuv.* Maajoukkueemme otti mittaa Ruotsin urheilijoista. **b.** O. suunta, suuntaa jstak 'määrittää suunta jnk perusteella, mukaan'. Suunta otettiin tähdistä. Otetaan [kompassilla] suunta tästä paikasta tuohon kirkontorniin. Ajan merkkiä otettiin mm. kanervan kukkimisesta. — O. mallia, esimerkkiä jstak 'pitää jtak mallinaan, esimerkkinään'. O. oppia jstak. Poika on o:nut huonoa oppia rikoselokuvista. **c.** O. [= katsoa, määrittää] aika sekuntikellosta, -kellolla. Juoksijoille otetut ajat. O. [= tarkistaa] oikea aika. Lukemat voidaan o. 0,5 piirun tarkkuudella. **d.** *mat.* O. [= laskea, määrittää] murto-osa, neliöjuuri jstak luvusta. O. luvuista, lukujen keskiarvo. **e.** O. selko(a), selvä(ä), selvyys jstak, o. jk selville 'hankkia selvyys, selvyyttä jstak, jhk, tutkia jtak'. O. selkoa suvustaan. O. selvää toisten asioista. Otin tarkan selon asian yksityiskohdistakin. Olisi pitänyt o. talon paperit ja velat tietoon jo aikoja sitten KATAJA. — *Harv.* -- ja miesten ennätykset, sukujuuret / hän selväks otti, muisti tarkalleen JYLHÄ.

5. O. valokuva jksta, jstak 'valokuvata jku, jk'. O. jäljennös, kopio, uusi vedos jstak. O. kirjasta uusi painos. Vainajasta otettiin kuolinnaamio. O. jkn, jklta, jstak sormenjäljet.

6. **a.** (vars. kalan)pyydyksestä: saada tarttumaan itseensä, vangita, pyytää. | Parhaiten otti 15-millinen muikkuverkko. Katiska, joka o:a kahdelta puolen. — Myös *absol.* Joka säällä o:va uistin. Pilkki oli näpäkkä o:maan. **b.** Vielä 250 m:n matkalta hyvin o:va [= osuva, tehoava] metsästyskivääri. Kiikari o:a [= kiikarilla näkyy] vihollisen liikkeet kaukaakin. **c.** aistimilla havaitsemisesta, erottamisesta. | Silmä otti [= erotti, näki] puusta teeren. -- ei minun silmäni tässä päreen tuikkeessa oikein ota KIANTO. Oli korva o:vinaan niin kuin [junan] vihellystä jotain ... AHO. Kah, kun ei ota muisti, vaikka säkeet kielellä hyppelevät ... KIANTO.

7. **a.** kaloista: tarttua, käydä vieheeseen, syöttiin, "syödä"; vrt. G.I.2.a. | Lohi otti parhaiten puu-uistinta. Ahven o:a mielellään kastematoa. **b.** syttymisestä. | Tervas o:a helposti tulen. Pärekatto otti kipinästä tulen. **c.** Pelto on o:nut rikkaruohoa 'joutunut rikkaruohon valtaan, kasvanut rikkaruohoa'. Ojanreuna otti vesoja 'vesoittui'. Katto on o:nut sammalta 'sammaloitunut'. Puu ei tahdo o. lehteä 'lehdittyä, tulla lehdelle'. Oras on o:nut hometta. Rautaosat ovat pahasti o:neet ruostetta, 'ruostuneet'. — Kiillotettu pinta on herkkä o:maan naarmuja 'naarmuttumaan'.

8. Ei o:nut sanoja (kuuleviin) korviinsakaan, kuuloonkaan 'ei välittänyt sanoista'. -- ota korviisi [= kuule] minun rukoukseni VT. — O. jk huomioon, ks. huomio 1. O. jk varteen 'ottaa jk huomioon, noudatettavaksi, välittää jstak'. O. neuvo, varoitus, toivomus, huomautus varteen. Kirjassa on useita varteen otettavia näkökohtia. Tämä on kansa, joka ei kuullut Herran, Jumalansa, ääntä eikä o:nut kuritusta varteen VT.

9. vaatia, periä, pyytää. **a.** O. jstak maksu, hyvä hinta. Sinulta en ota maksua kyydistä. Toimituspalkkiota, -palkkiona otetaan 2 %. Kauppias otti 150 mk muikkukilosta, -kilolta. Paljonko otatte kellon korjaamisesta? Lääkäri otti sairaskäynnistä liikaa. O. jstak, jklta lupaus, sitoumus, vala, kunniasana. Otan sanasi, että varmasti tulet. **b.** O. työpaikastaan lopputili. O. todistus toimipaikasta. O. koulusta erotodistus. Maksuista on syytä o. kuitti. — O. avioliittokuulutus. Kihlapari kävi pappilassa o:massa kuulutukset. — O. ero [= erota] toimesta, virasta. O. avioero. **c.** O. jklta jäähyväiset, hyvästit 'sanoa, heittää hyvästit'. Otti äidiltään asemalla hellät jäähyväiset.

10. ottaa mukaan, sisällyttää jhk. | Selostukseen on otettu vain tärkeimmät seikat. Talousarvioon otettu määräraha. Poliisijärjestykseen otetut säännökset. Tilastoon ei ole otettu ns. epävarmoja tapauksia. Eläinten o:minen kantakirjaan. Aineet, jotka saa o. filosofian kandidaatin tutkintoon. Kertomerkki

tarkoittaa, että jälkimmäinen luku on otettava niin monta kertaa, kuin edellinen osoittaa. Tulokseen otetaan (mukaan) vain kaksi desimaalia. Pakkauksen painoa ei ole otettu mukaan. — Sitä mahdollisuutta emme o:neet lainkaan lukuun 'huomioon'. Häntä ei kannata o. lukuun. O. jk laskuihin 'lukuun, huomioon'.

C. *tr.* eräitä yhtymiä.

I. *ottaa kiinni*; ks. myös G.I. 1 ja 5. **1.** tarttua, siepata, vangita, pidättää tms. | O. pallo kiinni ilmasta. O. kettu hännästä kiinni. Hippa ei saanut otetuksi ketään kiinni. Karkuri otettiin kiinni ja pantiin tyrmään. — *Kuv.* O. jku kiinni valheesta, vilpistä, tietämättömyydestä. Opettaja otti pojan kiinni lunttauksesta. **2.** saavuttaa edellä kulkeva. | A. otti loppusuoralla toiset kiinni ja meni vielä ohitsekin. [Juoksija] otti vähitellen raon kiinni. — *Kuv.* Veli otti hänet opinnoissa kiinni.

II. *ottaa takaisin.* **1.** ottaa jälleen haltuunsa jk toiselle t. pois antamansa, luovuttamansa, menettämänsä tms. | O. lahjansa takaisin. Erotettua oppilasta ei otettu kouluun takaisin. — O. takaisin [= peruuttaa] sanansa. — O. menetetty aika takaisin 'korvata'. Minkä heitoissa hävisi, sen hän otti takaisin hypyissä. **2.** † siirtää taaksepäin, peruuttaa, peräyttää. | Autoa piti käännyttäessä o. vähän takaisin.

III. *ottaa vastaan* (us. myös: vastaanottaa) ks. myös G.II.1. **1.** jnk ojennetun, annetun t. kohti heitetyn, lentävän, putoavan ottamisesta käteen t. käsiin tms. | O. vastaan lahja jkn kädestä. Antti oli parsilla o:massa lyhteitä vastaan. Saajan ollessa estyneenä diplomin otti vastaan N.N. O. heitetty pallo, putoava esine (kädellään) vastaan. Pienokainen oli kaatua, mutta äiti sai otetuksi vastaan.

2. jnk tarjotun t. tarjolla olevan haltuunsa, huostaansa ottamisesta. | O. lahja, perintö vastaan. O. vastaan lahjuksia. Varusmestari o:a vastaan luovutettavat varusteet. Virkamies, joka o:a vastaan anomuspapereita. — *Erik.* **a.** posti-, tavara- tm. lähetysten haltuunsa ottamisesta. | Tavaran lähettäminen ja vastaan o:minen. Virasto ei ota vastaan postimerkitöntä kirjettä. Lähetys on vastaan otettaessa kuitattava. **b.** puhelin-, radio-, lennätin- tms. tiedotuksen t. lähetyksen kuuntelemisesta t. merkitsemisestä ao. laitteella; myös lennätin- t. radiovastaanottimesta. | O. vastaan lennätin-, puhelin-, radiosanoma. Laivan avunpyynnöt otettiin vastaan monella taholla. Kenttäradio, joka lähettää ja o:a vastaan samalla aallonpituudella. **c.** us. läheten merk:stä saada. | Merkkipäivän viettäjä sai o. vastaan lukuisia onnentoivotuksia. Rahalähetyksen tunnustan o:neeni vastaan. **d.** jhk oppilaitokseen oppilaaksi, järjestöön jäseneksi tm. ottamisesta (vars. mahtumista ajatellen; vrt. C.III.7.a). | Pyrkijöitä oli enemmän kuin kouluun voitiin o. vastaan. Lepokoti o:a vastaan vielä muutamia vieraita. **e.** O. vastaan merkkisuorituksia. Tentin otti vastaan dosentti N.

3. suostua ottamaan jk tarjottu, hyväksyä;)(hylätä, torjua. **a.** O. vastaan kutsu, tarjous, pyyntö, taisteluhaaste. O. vastaan (tarjottu) toimi, virka. O. vastaan kaste, siunaus, Jumalan armo. — Vatsani ei ota vastaan [= siedä] hapanta. **b.** Hän otti tyynenä vastaan törkeimmätkin solvaukset. -- ei koskaan enää o:isi emännältä vastaan pienintäkään tönäisyä saati lyöntiä NUORUV.

4. vieraiden, asiakkaiden tms. luokseen, puheilleen päästämisestä, tervehtimisestä. | Vieraat otettiin sydämellisesti vastaan. Presidentti otti eilen juhlallisessa audienssissa vastaan uuden Ranskan lähettilään. Ministeri ei o:nut lähetystöä vastaan 'päästänyt puheilleen'. — O. vastaan jkn tervehdyskäynti, visiitti. Onnitteluja otetaan vastaan yhtiön pääkonttorissa. Joulun odottaminen ja vastaan o:minen. — *Erik.* **a.** *absol.* Lääkäri o:a vastaan [= lääkärillä on vastaanotto] klo 10—12. Rva N.N. o:a vastaan [vieraita] joka keskiviikko. **b.** tervehtiä vieraaksi saapuvaa. | Lähettiläspari otti vieraat vastaan portaiden yläpäässä. **c.** O. vastaan ohimarssi '(samalla tervehtien) tarkastaa ohimarssia suorittavat joukot'. O. vastaan paraati [henkilöstä, jo'le paraatijoukot ilmoitetaan ja joka ne tarkastaa].

5. (vars. yleisön) suhtautumisesta jhk nähtäväksi, kuultavaksi, koettavaksi tarjoutuvaan. | Näytelmä otettiin vastaan suopeasti, vihellyksin. Yleisö otti kilpailijat vastaan voimakkain suosionosoituksin. Tieto maaotteluvoitosta otettiin riemuiten vastaan. Kritiikki otti teoksen vastaan viileästi.

6. a. hyökkääjän, hyökkäyksen tms. kohtaamisesta, torjumisesta. | Vihollinen otettiin vastaan kiivaalla tulella. Tunkeilijat otettiin vastaan kirveillä ja seipäillä. Tien suunnassa hyökkäyksen otti vastaan 3. Komppania. **b.** iskun tms. kohteena olosta, iskun tms. torjumisesta. | O. isku, töytäys vastaan. Lyönnit ja pistot otettiin vastaan kilvellä. Joustimet o:vat vastaan ja vaimentavat sysäykset. Suurimmat laineet otettiin vastaan kääntämällä veneen keula vastatuuleen. Varaventtiilin oli otettava vastaan 475 kg:n paine.

7. a. esinesubj:n ohella itseensä nahduttamisesta. | Tynnyri o:a vastaan syöksytorvesta valuvan veden. Maa ei voinut o. vastaan [= imeä] kaikkea sadevettä. Söisin, mutta vatsani ei enää ota vastaan 'en jaksa enempää'. **b.** aistimien tms. toiminnasta. | Korva o:a vastaan kuuloaistimuksia. Verkkokalvon vastaan o:mat valoärsykkeet. Vaikutelmia herkästi vastaan o:va ihminen.

IV. us. vieraiden kielten mukaista käyttöä. — *ottaa auki* (ark.) avata. | Kansi otettiin hohtimilla auki. Sylinteri piti o. auki puhdistusta varten. — *ottaa eteensä* → ryhtyä jhk. | -- mitähän tuokin ukkeli o:a eteensä, kun jalat eivät enää kanna E.KIVIJÄRVI. — *ottaa sisään* a) Kukat otetaan sisään [= huoneeseen] pakkasten edellä. O. ankkuri sisään → nostaa ankkuri. b) Kohtaus otettiin sisään [→ filmattiin, kuvattiin] uudelleen. c) Saumaa oli

otettava sisään hartioiden kohdalta. Takkia täytyy selästä o. sisään 'pienentää'. — *ottaa ulos* a) Vuodevaatteet on otettu ulos [par. viety, tuotu] tuulettumaan. b) *vanh.* ja *ark.* -- olkoon valittaja velvollinen o:maan valituskirjat ulos [= lunastamaan valituskirjat] LK. — O. ulos [→ nostaa] palkkansa, rahaa pankkitililtään. c) par. ulosmitata. | Kolmasosa voidaan palkasta o. ulos. — *ottaa ylös* → merkitä muistiin. | Otan puhelinnumerosi ylös. — *ottaa päälleen* a) *ark.* Jalat eivät tahtoneet o. päälleen 'kannattaa'. b) *vanh.* ja *raam.* ottaa vaivakseen, huolekseen tms.; omaksua. | Hän otti päällensä meidän sairautemme UT. O Kristus, Vapahtajamme, / sä otit päälles vaivamme VKV. O:isitko sinä sen vaivan päällesi, että rupeaisit kahta kamaria lämmittämään AK. [Ellei] omistaja itse ole tätä velkaa tehnyt taikka päällensä o:nut LK. — -- o:nut päällensä tämän muodon SILL.

V. *ottaa kovalle* t. *koville, lujalle* t. *lujille, tiukalle, ahtaalle*; joskus muidenkin adv:ien yhteydessä. **1.** Opettaja otti [= pani] hänet kolttosesta lujille. Syyllinen tunnusti, kun oikein tiukalle otettiin. Ankara kilpailu otti osanottajat äärimmäisen kovalle. **2.** *3.pers.* objektitonta käyttöä. | Tauti o:a koville. Nousu otti kovemmalle kuin luulinkaan. Tahtoo elämä väliin o. liian lujalle. Kovalle otti, mutta selvä tuli. Lujalle otti, kun piti maailmalta leipänsä hankkia. Ahtaalle o:a, ennen kuin kesään päästään. Ehdittiin, vaikka täpärälle otti 'täpärällä oli', -- eipä tainnut olla niin asetettu, jotta sitä sakkoaikaa istuisi enää tämä, jos hyvilleen o:a [= jos hyvin käy] JOTUNI. — *Harv.* abl:iin liittyen. | Vähältä otti [= vähällä oli, vähältä piti] että olisimme myöhästyneet.

VI. *ottaa vaari (vaarin, vaaria) jstak* panna merkille, ottaa huomioon, noudattaa, kuulla, totella. | O. vaari(n) tilaisuudesta, oikeasta ajasta. Ota varoituksesta vaari(n)! Autuaat ne, jotka o:vat vaarin hänen todistuksistaan VT. Ota vaari lepopäivästä, niin että sen pyhität VT. Miten on meneteltävä, kun haasteesta ei oteta vaaria LK. — -- on hetki, josta on otettava pikainen vaari AHO.

VII. *ottaa osaa jhk* ks. osa 6.a. | O. osaa yhteiseen lahjaan. O. osaa kokoukseen, puoluetoimintaan, työhön. — O. osaa jkn suruun.

D. *tr.* toiminnasta, jolla jku t. jk saattaa t. siirtää jtak pois, erilleen jstak yhteydestä, paikasta, jkn hallusta, huostasta tms.; v:iin liittyy us. erosijassa oleva nomini t. sellainen adv. kuin pois, irti; vrt. B.I.7. (johon raja us. epäselvä).

I. O. piippu suustaan, hattu päästään. O. [= riisua] takki yltään, kengät jalasta. O:kaa [päällysvaatteet] yltänne ja olkaa kuin kotonanne! O. pannu (pois) tulelta. Lautaset otetaan (pois) [ruoka]pöydästä. O. kamera kotelosta, seteli lompakosta. O. [= vetää, siirtää] kätensä (pois) taskusta, jkn hartioilta. Herra on o:nut kätensä hänestä ja antaa hänen kukistua JOTUNI. O. roska silmästä nenäliinalla. Langat otettiin seipäällä väriliuoksesta. Kun voi on otettu kirnusta, niin kirnu pestään. Taimet on otettu maasta (pois). O. rahansa (pois) pankista. O. panoksensa pelistä (pois). Älkää lisätkö mitään siihen, mitä minä teille määrään, älkääkä o:ko siitä mitään pois VT. — *Erik.* **1.** irrottaa, erottaa. | O. kuori puusta, nahka eläimestä. Jäniksestä otetaan heti ammuttua suolet. O. [= irrottaa, päästää] hevonen valjaista. Puupölkystä sahaamalla otettu kiekko. Humalista otettiin makua olueen. **2.** irrottaa, poistaa. | O. jklta hammas (pois). Kivet on otettu pellolta pois. Tahrat otetaan pois bentsiinillä. Ojan pohjasta täytyy o. vielä n. 10 cm. Parturi otti [= leikkasi] niskasta tukan liian lyhyeksi. On katsottava tarkoin, minkä puun o:a, minkä jättää. Alueelta on metsät otettu loppuun. Katso, Jumalan karitsa, joka o:a pois maailman synnin! UT. **3.** sadon korjaamisesta. | O. perunat maasta. Meillä on jo ruis otettu 'leikattu, niitetty'. Piika on o:massa [= nyhtämässä] pellavia. **4.** teräaseesta: lohkaista, leikata, vuolla. | Kirves o:a puusta lastuja. -- nousi kuokka rivakasti, otti leveän ja paksun palan KATAJA. Saha on o:vassa [= pystyvässä, terävässä] kunnossa. Höylä on astettu liian o:vaksi 'liian paksulti vuolemaan'.

II. **1.** jklta, jkn hallusta pois ottamisesta; joskus: ottaa väkisin, riistää. | O. lapselta lelu pois. Porsaat otetaan emältä viikon parin vanhoina. Ponnistus otti tyystin voimani. O. jklta sanat suusta [sanomalla jtak, mitä toisen juuri pitäisi sanoa]. Rakkaamme N.N. otettiin meiltä [= kuoli] tk. 3. p:nä [kuolinilm.]. Ei silmä osaa ota SP. Maria on valinnut hyvän osan, jota ei häneltä oteta pois UT. — O. jksta henki, (ark.) nirri pois 'tappaa'. O'i pikaistuksissa o:nut hengen toveristaan. O. jklta halut, luulot, luonto (pois). — O. jku, jk hengiltä, (pois) päiviltä 'tappaa'. **2.** vars. *mat.* vähentää. | Kun 12:sta otetaan (pois) 4, jää 8. 6 — 8, ei voi o., täytyy lainata.

III. *ottaa irti.* **1.** irrottaa. | O. ovi irti saranoiltaan. Valukappale otetaan irti muotista. Saippua, joka o:a hyvin lian irti. **2.** *kuv.* Kovalla työllä piti leipä o. irti 'hankkia'. — *Erik.* jstak saatavan hyödyn käyttämisestä. | Työläisistä otettiin irti kaikki mahdollinen. Moottorista otettiin irti koko teho. Sairas yritti o. elämästä irti kaiken minkä sai. A. joutui o:maan kilpailussa itsestään kaiken irti.

E. *ottaa ja* (vars. puhek.) toiseen v:iin sen kanssa samanmuotoisena liittyen pelkästään v:ä vahvistamassa; us. suunnilleen: tehdä se temppu, että --. | Meidän kissa otti ja kuoli. Jospa o:isi ja hierottaisi. Ukko otti ja läksi kenellekään puhumatta kaupunkiin. Otapas ja lakaise [= lakaisepas] lattia. Pallo otti ja halkesi. Mutta mikä lienee Kolehmaisen päähän yhtäkkiä pistänyt, hän o:a ja kosii minua JOTUNI.

F. **I.** ottaa + I inf:n pitempi muoto. **1.** tehtäväksi, työksi, velvollisuudeksi tms. ottamisesta; vrt. B.II.1.a. | O. tehdäkseen työ, suorittaakseen tehtävä. Ostajan on otettava vastatakseen tilan kiinnityslainoista. A. on o:nut tut-

kiakseen, mitä - -. Minna Canth otti kuvatakseen yhteiskunnan epäkohtia. Oletpa o:nut nähdäksesi suuren vaivan. 2. vars. kielt. yhteyksissä jhk ryhtymisestä, rupeamisesta, jnk alkamisesta. | Väkijoukko ei o:nut hajaantuakseen 'ei suostunut hajaantumaan, ei hevin hajaantunut'. Potilas ei ota parantuakseen. He eivät ota kuullakseen [= eivät halua, välitä kuulla] sanojani. Ota ojentuaksesi, Jerusalem, ettei minun sieluni vieraannu sinusta VT. Hän tulee, jos o:a tullakseen 'jos haluaa, viitsii'. Moottori ei o:nut käydäkseen. Ovi ei ota avautuakseen. — *Yksipers.* Työstä ei o:nut tullakseen mitään. [Itkusta] ei o:nut tullakseen loppua KIANTO. **II.** *kansanr.* ottaa + I inf:n lyhyempi muoto. | - - eip' ota olut hapata [= hapataksensa], / juoma nuori noustaksensa KAL.

G. *intr.* **I. 1.** tarttua kädellään t. käsillään jhk. | O. jkta (kiinni) tukasta, vyötäisistä, hameen helmasta. Otin molemmin käsin (kiinni) tuolin reunasta. O. kiinni ohjaksista, kädensijasta, kaiteesta. Tervehdittiin kädestä o:en. — *Kuv.* Asiasta otettiin uudelleen kiinni 'asiaan tartuttiin, puututtiin, ryhdyttiin uudelleen'. — *Harv.* ill:n ohella. | Kun Kortsaanin isäntä kerran otti asiaan kiinni, niin ajoi hän sen sitten säällisesti loppuun asti SILL. **2. a.** vrt. B.III.7.a. | Kala o:a [= tarttuu, käy] onkeen, uistimeen. Harjus otti mainiosti perhoon. — *Absol.* Lohi o:a usein hämärässä. **b.** Tuuli o:a [= tarttuu, puhaltaa pullistaen] purjeisiin. — Ruuvi ei ruvennut o:maan [= tarttumaan, uppoamaan] puuhun. **3.** vars. *puhek.* **a.** tav. *yksipers.* elat:n ohella kivun, kouristuksen tms. tunteesta. | Mantaa otti ilkeästi sydänalasta. Ihan otti sydämestä, kun asiaa ajatteli. **b.** ill:n t. all:n ohella: vaikuttaa jhk kipua tuottavasti, rasittavasti tms., käydä. | Löyly o:a kynsiin 'polttaa, nipistää kynsiä'. Jarrujen kirskuna otti ilkeästi korviin. Portaiden nouseminen otti jalkoihin. Pienen tekstin lukeminen otti pahasti silmiin. [Perunankaivu] oli niin kovin selkään o:vaa KARHUM. — Jk o:a [par. käy] voimille, hermoille, sisulle, luonnolle. Portaat [= portaiden nouseminen] olivat ruvenneet o:maan sydämelle. — *Yksipers.* Ihan näet tuohon sydänalaan otti! LASSILA. **c.** *ark.* Kolhaisu otti [= teki] kipeätä polveen. — *Yksipers.* - - minun otti selkääni vähän kipeätä ALKIO. **d.** *ark.* Otti [= tuntui, kuulosti] vähän oudolta koko miehen puhe LASSILA. **4.** *puhek.* aistimilla erottamisesta, havaitsemisesta. | Järven takaa otti [= erottui, näkyi] silmään talon näköistä. Jyrinkin silmään otti, että - - HEPOR. Ei ainakaan minun sieraimiini ota muuta hajua, kuin - - E.ELENIUS. **5.** ill:n ohella: koskettaa, koskea, hipaista, sattua, käydä, ulottua jhk kiinni. | Luoti, ankkuri o:a pohjaan. Niin syvää, ettei jalka ota [= ulotu, yllä] pohjaan. Käsi otti oven kamanaan. Pallo ot'i [= kosketti, hipaisi] käteen. — Siinä iltapäivällä oli mun ruvennut o:maan [= hankaamaan, hiertämään] kenkä jalkaani ALKIO. — *ottaa kiinni jhk.* Tylsä hokki ei ota [= tartu, pureudu] kunnollisesti maahan kiinni. Tinaus ei o:nut [= tarttunut] kiinni. Puuro otti kattilan pohjaan kiinni. Hammasrattaat o:vat kiinni [= tarttuvat, vastaavat] toisiinsa. Tappi o:a kiinni reiän reunoihin. Vene otti kiinni kiveen.

II. 1. *ottaa vastaan.* **a.** O. kaatuessaan kädellä vastaan. Olin pudota, mutta kaide otti vastaan. **b.** *harv.* Ja kun Jallu - - rohkenee o. kerran taas vähän vastaankin [= panna vastaan, vastustaa], saa hän korvilleen KARHUM. Katkennut suksi otti vastaan. **2.** *ottaa takaisin* → peruuttaa, peräytyä. | Mäessä piti o. takaisin ja yrittää uudelleen. Auto, laiva o:a takaisin. **3.** *ottaa yhteen* tapella, kamppailla, riidellä, kiistellä, mitellä voimiaan. | O. yhteen jkn kanssa. Miehet ottivat yhteen nyrkein ja seipäin. Asiasta otettiin yhteen lehtien palstoillakin. Ruotsin ja Suomen maajoukkueet o:vat tänä iltana yhteen stadionilla.

ottaj|a[10] *tek.* Antajat ja o:at. Lainan, valokuvan, radiosanoman o. Kyllä rahalla aina o:ia on. Hänestä ei ole talon o:aksi. O:aansa [= miestä] odottava tyttö. Oisiko talossa tässä / o:ata ohjaksien, / rinnuksien riistojata KAL. Ivan oli tunnettu hyväksi peuravaljakon ajajaksi ja palkintojen o:aksi PÄLSI. Kulttuurivaihdossa Eurooppa oli melkein yksinomaan antajana, Amerikka o:ana. — *Yhd.* ajan-, lainan-, vakuutuksen-, velano.; kiinni-, talteen-, vastaano.

ottajaiset[03] *s. mon.* ottamistilaisuus. — Tav. vain *yhd.* vastaano.

ottamat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[05] *omin.* **1.** *akt.* Tilaa o. Onko onki o. vaiko lammikko kalaton? [lapsettomuuden syystä] SP. — *Yhd.* osaao. **2.** *pass.* Seurakunnan yhteyteen vielä o. kasteoppilas. Kävipä usein niinkin, että jäi o:tomia silmiäkin, ja näitä saivat sitten tottuneemmat verkkomiehet korjailla PÄIVÄR.

ottav|a[13] *a. (partis.),* vars. *kal. mets.* -asti *adv.* -uus[05] *omin.* (*rinn.* ottavainen) pyydyksenä tehokas, pyyntikelpoinen. | O. uistin, verkko. Loukun o:uus.

ottavai|nen[03] *a.,* vars. *kal. mets.* -sesti *adv.* -suus[05] *omin.* = ed. | O. pyydys. — Muuta käyttöä. | [Vanhusta] on ensin tuettava niin kuin ainakin ensi askeliaan o:sta SILL.

-ottei|nen[03] *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[05] *omin.* < ote. | Jyrkkä-, kova-, luja-, raju-, reipas-, ripeä-, rohkea-, tarmokas-, varma-, väkevä o.; (voim.) ala-, myötä-, niska-, vastao.

otteittain *adv.* otteina. | Kuvaus on tässä toistettuna vain o.

ottelij|a[14] *tek.* (< otella, vars. 2) tappelija, kilpailija. | Kukot o:oina. Vimmastunut o. ei pysty harkitsemaan tekojansa. — Joukkueen paras o. — *Yhd.* sotilaso.; viisi-, kymmen-, monio.; (nyrkkeilijästä) kauko--, lähio.

ottelo[2] *s. vanh.* ja *runok.* = seur. | - - o. kuin kärpän ja uhkean koiras-jäniksen paini KIVI. Sun nousemaan on kaipuu, / on tuulten o:on KOSKENN.

ottelu[2] *teonn.* (< otella, vars. 2) kamppailu, voimainmittely, -koetus, yhteenotto, kiista, kahakka, taistelu. | Kiivas, tuima, pitkällinen o. Asiasta syntyi isän ja pojan kesken an-

kara o. Aseellinen o. salakuljettajien kanssa. O. päättyi kreikkalaisten voittoon. Haavoittui o:ssa. — Vars. (urheilu)kilpailu, us. nimenomaan painista, nyrkkeilystä t. jalkapallosta t. muusta joukkuekilpailusta puhuen. | Bärlundin ja Connellyn välinen o. O. Ruotsi—Suomi. O. maailmanmestaruudesta. O:n voittaja. Kiekonlyönti oli usein o:a kylän kunniasta. — *Kuv.* Aaltojen o. — *Yhd.* alokas-, amatööri-, ammattilais-, ikämies-, koululais-, ylioppilas-o.; joukkueo.; kaupunki-, liitto--, maa-, puulaaki-, sarja-, seurao.; ampuma-, nyrkkeily-, paini-, tenniso.; jalkapallo--, jääpallo--, pistooli-, vapaakivääri-, vesipallo-o.; sotilaso.; kolmi-, viisi-, kymmeno.; alku-, alkuerä-, avajais-, loppu-, välieräo.; haaste-, harjoitus-, karsinta-, mestaruus-, näytös-, pää-, ratkaisu-, täyte-, uusinta-, vierailu-, ystävyyso.; (nyrkkeilyssä) kauko--, lähio. **-aika** *s.* Jalkapallossa o. on 90 min ja se jakaantuu kahteen aikapuoliskoon. **-halu** *s.* **-järjesty|s** *s.* Tenniskilpailujen o. Tänään klo 19 asettuvat Tanskan ja Suomen jalkapallojoukkueet o:kseen Stadionilla. **-kenttä** *s.* **-kun|to** *s.* Painijamme hyvässä o:nossa. **-kyvyt|ön** *a.* vars. nyrkkeilystä puhuen. | Iski N.N:n jo ensimmäisessä erässä o:tömäksi. **-lista** *s.* Illan o. on seuraava. H:n o:lla on tähän mennessä 31 tyrmäysvoittoa ja vain harvoja pistehäviöitä. **-muoto** *s.* Nyrkkeily on jo vanhalla ajalla urheiluna suosittu o. **-ohjelma** *s.* Pelikauden o. **-paik|ka** *s.* O:kana Stadion. Huonosta säästä huolimatta o:alle oli kerääntynyt toistatuhatta katselijaa. **-pallo** *s.* tennispelissä: pallo, joka ratkaisee t. saattaa ratkaista koko ottelun voiton; vrt. eräpallo. | A:lla oli jo o., mutta hän menetti sen. **-päivä** *s.*

ottelus[64] *s. vanh.* ottelu. | O. pysäytyy KIVI. — *Kuv.* -- katsoin vaahtoharjain o:ta, / kun nälin heitä nieli pyörre musta Y.KOSKINEN.

ottelu|sarja *s.* **-selostu|s** *s.* Sanomalehtien o:kset. **-silmä** *s.* vars. nyrkkeilijästä puhuen; vrt. pelisilmä. | Lujat iskut ja hyvä o. **-sopimu|s** *s.* Allekirjoittanut o:ksen Englannin raskaansarjan [nyrkkeily]mestarin kanssa. **-tapa** *s.* Painijan o.

ottelut|taa[2*] *fakt.v.* < otella. | Edustusnyrkkeilijöitämme on viime aikoina o:ettu liikaa.

ottelu|tulos *s.* **-vire** *s.* Tamperelaiset hyvässä o:essä.

ottiatuota *adv. harv.* merkityksettömänä, vars. harkittaessa, emmittäessä käytettynä, mutta myös totunnaisena puheen lisänä: tuota tuota, tuota noin. | Olisinhan minä Pietolassa o. siihen asti kun o. Mutta -- PAKK.

ottimet *s. mon.* ks. otin.

ottink|i[9*] *s. kans.* vanha astiamitta: 1/8 tynnyriä; sen vetoinen tynnyrimäinen puuastia; vrt. puolikko, nelikko. | -- monet etelän kauppasaksat piilottivat tavarakuormiinsa viina-o:eja, joista saattoi tarjota kaupanalkajaisiksi virkistävät ryypyt PAULAH. — *Yhd.* silakkao.

otto[1*] *teonn.* ottaminen. **1.** *konkr.* Tuohen o. Tavaran o:a ja jättöä. Kiuasta käytetään löylyn o:on. Paksun lastun o. Lahjusten o. Käden ojentaminen olisi hankalaa kesken kahvin o:a. Unilääkkeen o. Höyryn o. kattilasta. Kivien irti o. — Emännän, vaimon o. Sotamiehen o. — Kokeen, näytteen o. Korjausvedoksen o. — *Erik.* **a.** kalan syömisestä. | Olimme tottuneet tuimaan ahvenen o:on 'nykäisyyn'. Kalat eivät ole oikein otollaan 'eivät syö'. **b.** *liik.* tililtäotto, pankki-, säästökassa- tms. tililtä kerrallaan nostettu erä;)(pano. **c.** *yhd.* Esille-, haltuun-, talteen-, vastaano.; maasta-, tililtäo.; jään-, lastun-, näytteen-, perunan-, pihkan-, ravinnon-, sotaväen-, tuohen-, vedeno.; irti-, kiinni-, poiso.; pakko-o. **2.** *abstr.* Yhteyden o. Kosketuksen o. jhk. Jatkuvan syötön käytäntöön o. Aloitteen o. Yleisten etujen huomioon o. Kuulutuksen o. Joskus kirkko on kieltänyt koron oton. — *Yhd.* (myös ⌒) esille-, varteen-, viljelykseeno.; juureno.; esteen-, vauhdino.; kannan-, käskyn-, yhteydeno.

otto|aika *s.* Paras jäiden o. Myytyjen puiden o. Lainan suuruus, o. ja korko. **-aukko** *s.* **-isä** *s.* isän sijassa oleva ottolapsen huoltaja. **-katselmus** *s.* Laivaväen otto- ja päästökatselmus, erityinen laissa määrätty virallinen toimi, jolla laivaväkeen kuuluvan henkilön ottaminen aluksen palvelukseen ja hänen vapauttamisensa siitä tapahtuu IT. **-laina** *s. liik.*)(antolaina. **-lainau|s** *s. liik.*)(antolainaus. | O:ksella tarkoitetaan rahojen lainaamista: a) talletustileille talletustodistuksia ja talletusvastakirjoja vastaan, b) šekkitileille sekä c) kirjeenvaihtajain tileille IT. O:ksen tärkein muoto on talletusten ottaminen yleisöltä. **-lainauskorko** *s. liik.* **-lainaustili** *s. liik.* **-laps|i** *s.* oman lapsen asemaan otettu, adoptoitu lapsi; vrt. kasvatti(lapsi). | Ottaa itselleen o. Ottovanhempien ja o:en väliseen suhteeseen on sovellettava, mitä laissa on säädetty vanhemmista ja lapsista LK. O. periköön ottovanhempansa niin kuin avioliitossa syntynyt lapsi LK. **-lapsisuh|de** *s. lak.* -- purkakoon oikeus o:teen, jos ottovanhempi on törkeästi rikkonut lasta vastaan LK. **-lautakunta** *s.* liikekannallepanon sattuessa puolustusvoimien tarpeisiin tapahtuvasta hevosten, moottori- tm. ajoneuvojen otosta omalla otto-alueellaan huolehtiva lautakunta.

ottomaani[4] *s.* **1.** turkkilainen, osmani. — Vars. **2.** alkuperältään turkkilainen selkänojaton, pehmustettu leposohva, divaani. **3.** ripsimäinen kangas(laatu).

otto|-oikeus *s.* Hiekan o. Ulkomaisten lainojen o. — Erik. *lak.* etu- t. valintaoikeus perinnönjaossa. | Kiinteän maalla olevan omaisuuden osiin on veljellä tai veljen lapsella o. ennen sisarta ELPIÖ KAILA. **-paik|ka** *s.* Soran, polttopuiden o. Kerätyt kasvit olisi hyvä jo o:alla panna edes löyhään puristimeen. **-perillinen** *s. lak.* perillinen, jonka perintöoikeus perustuu ottolapsisuhteeseen. **-po|ika** *s.* miespuolinen ottolapsi. | Ottaa jku o:jakseen. **-päivä** *s.* Kasvin nimi, kasvupaikka ja o. Lainan o.

ottosill|a[03] *s. vaill.* ottelussa, kamppailussa (jkn kanssa), kiistasilla. | -- sinä saisit selkääsi Ahmalta, jos te o:e joutuisitte IVALO. [Au-

ringon] säteet leikkivät vain aamusumun kanssa, viitsimättä tai jaksamatta tosio:e ruveta IVALO.

otto|sisar *s.* ottotytär suhteessa saman perheen toiseen lapseen, avio- t. ottolapseen. **-tili** *s.* ks. panotili. **-tyttö, -tytär** *s.* naispuolinen ottolapsi. **-vanhem|mat** *s. mon.* henkilöistä, jotka ovat ottaneet itselleen ottolapsen: ottoisä ja ottoäiti. | Hyvät, tylyt o:mat. — *Lak.* myös *yks.* Ottolapsi saa o:man sukunimen LK. O:pi ja ottolapsi älkööt menkö keskenään avioliittoon LK. **-veli** *s.* ottopoika suhteessa saman perheen toiseen lapseen, avio- t. ottolapseen.

otu|s[64] *s.* **1.** riistaeläin, vars. nelijalkainen. | Jänis, kettu, karhu ja muut o:kset. Linnut ja o:kset LK. Pyytää o:ksia. Ajettu, ahdistettu o. Oli kuin haavoitettu o. Eik' ollut sitä o:sta, / ku ei tullut kuulemahan / tuota soittoa suloista KAL. — *Harv.* O:skin [= riista] metsissämme vähenee jo vähenemistään KIVI. — *Yhd.* metsäno. **2.** oudosta, omituisesta, kummastuttavasta eläimestä: elävä, kuvatus, hirviö tms. | Simppu, siinä vasta o.! Mikäs ihmeen o. tuolla lentää? Ruma, pitkäsarvinen o. -- laiva niin kuin mikäkin puna-vihreäsilmäinen ja valokylkinen majesteetillinen o. kylän kohdalla jyristi eteenpäin sohjuisessa uomassaan SILL. **3.** *leik.* ulkonäöltään t. käytökseltään, tavoiltaan erikoisesta, omituisesta, oikuttelevasta, vaikeasti käsiteltävästä tms. henkilöstä: olio, ilmestys, "pakkaus", "tapaus". | Kumma, ylen korea o. Hattupää nainen oli näillä kylillä harvinainen o. ALKIO. On siinä vain aika o.: laiskana makailee päivät pitkät. Saakelin myrkyllinen o. tuo postitäti KIANTO. Mutt' ovela vaimo, se on eri o.: sen oikkuin / nojass' onnemme on, hiuskarvan varassa roikkuin *MANN.

otva[11] *s. metsät.* vars. purouitossa käytetty, tav. toisesta päästään lauttausväylän rantaan kiinnitetty puu, jonka tarkoituksena on ohjata uitettavien puiden kulkua virrassa.

otvail|la[29] *v. murt.* -u[2] *teonn.* tuumailla, arvella, miettiä, pohtia. | Ei oltu vielä kaikesta oikein selvillä, mutta yhtä ja toista jo o:tiin TOPPILA.

otva|puomi, -puu *s. metsät.*

otvit|taa[28*] *v. metsät.* -us[61] *teonn.* varustaa otvilla. | O:ettu väylä, joki. Rannat o:etaan ja koskiin tehdään kossia.

oudohko[2] *mod.a.* < outo. | O. olento, kasvi.

oudokse|lta(an), -|sta(an) *adv.* outouden vuoksi, outoudesta, tottumattomuudesta, äkikseltään, äkiksestään. | Kova työ väsytti o:ltaan. Hermostutti o:sta. Juoksu ottaa o:sta pohkeisiin. Lämpöä oli o:staan liikaakin. Ylävoltti eteenpäin näyttää o:ltaan varsin vaikealta ja uhkarohkealta liikkeeltä. — *Yhd.* äkkio.

oudoksia[17] *v.* tav:mmin seur.

oudoksu|a[1] *v.* -nta[10*] *teonn.* pitää jtak outona, kummeksia, kummastella, hämmästellä, ihmetellä, oudostella. | Katsoa jkta o:en. O. jkn käytöstä. Olen jo o:nut, mikset ole moniin aikoihin kirjoittanut. Eipä ollut ihme, jos Taavi aluksi o:i Sulamäen torpan elämää: siihen sisältyi kummallinen kaksijakoisuus SEPPÄNEN. [Kirjoittaja] o:u, että Helsinglanti oli muinaissuomalaisille Ruotsin tärkein mannermaakunta J.JAAKKOLA.

oudoksutt|aa[2*] *kaus.v.* (< ed.) = oudostuttaa. | Sanasi o:avat minua. Marjattaa o:i mennä vieraaseen taloon. Vasta-alkajaa saattaa o., että --. — *oudoksutt|ava* (a.) -avasti (adv.) -avuus[65] (omin.) oudostuttava. | O:ava ulkoasu. Oli o:avan hiljaista.

oudon|laatuinen *a.* O. nimi. **-lai|nen**[63] *a.* oudohko, oudostuttava. | N:n o. puhetyyli. O:sia ilmiöitä. Osoittaa o:sta asiantuntemusta, kun kirjoittaja väittää --. **-makuinen** *a.* myös ⌒. | O. juoma. **-näköi|nen** *a.* myös ⌒. | O. kala, kovakuoriainen. Pari o:stä miestä.

oudost|aa[2] *v.* = oudostuttaa. | Teos, joka o:aa eurooppalaista lukijaa. Ensin talon tavat vähän o:ivat. — *Harv.* oudoksua. | -- o:aen kummallista haametta, katselivat linnut tuijotellen puitten lumisilta oksilta KIVI.

oudostaan *adv. harv.* oudokselta(an), oudoksesta(an). | -- tämä hämäräkin oli o. niin juhlallinen SILL.

oudostel|la[28] *v.* -u[2] *teonn.* = oudoksua. | Katsoa o:len. O:imme moista kapinetta. Aluksi pojat hiukan o:ivat tarjottua ruokaa. -- vielä paikkoja o:len [kissa] hiiviskeli hiljaa ja pudisteli joka askeleella lunta käpälistään LINN. -- tulipa muutama porvarikin o:emaan, mikä on tuo paatti LEINONEN.

oudosti *adv.* ks. outo.

oudostu|a[1] *v.* kummastua, hämmästyä. | O. jkn käytöstä. -- Heikki itsekin o:i omaa kylmyyttänsä JÄRN. Kylän lapset o:ivat tuota, kun heidän leikkikumppaninsa niin äkkiä heistä erkanivat PÄIVÄR.

oudostutt|aa[2*] *kaus.v.* (< ed.) saattaa oudoksumaan, tuntemaan itsensä vieraaksi, vierastuttaa; kummastuttaa, hämmästyttää, ihmetyttää, ällistyttää, oudoksuttaa. | Häntä o:ivat vieraat ihmiset. Uusi ympäristö o:aa lasta. Ehdoton hiljaisuus o:i. -- mikä taiteellisessa kuvassa kehittymätöntä silmää ehkä o:aa, on kehittyneen näkemiskyvyn valossa oikeata, kirkastettua todellisuutta HOLLO. O:aa, miksei kirjoittaja ole ottanut tätä lähdettä huomioon. — *Yksipers.* Aluksi lapsia o:i, mutta pian heillä jo oli ilo ylimmillään. — *oudostutt|ava* (a.) -avasti (adv.) -avuus[65] (omin.) hämmästyttävä, kummastuttava, (eris)kummallinen, ihmeellinen, merkillinen, omalaatuinen, omituinen. | O:ava menettely, tapaus. Tekee o:avan vaikutuksen. On o:avaa, että --. O:avan kevyt, mäkinen. Jo pelkästään ulkonaisesti isä tuntuu lapsesta vieraammalta [kuin äiti]: hänen syvä äänensä ja, kun niin sattuu, partansa ja silmälasinsa vaikuttavat o:avasti *HOLLO.

ouna|s[66] *a. harv.,* etup. *runok.* ilkeämielinen, kavala, ahne; *murt.* varovainen, viisas. | -- se [Karjalan kansa] orjana ollut on o:an herran, / se vaivaa nähnyt on toisen verran / kuin Suomi muu A.JÄNNES. [Meri] oli hänestä -- niin luotaansysäävä ja o., ettei hän ymmärtänyt, miten sen äärellä voisi asua IVALO.

ounast|aa[2] *v.* -us[64] *teonn.* aavistaa, uumota, vaistota. | O. onnettomuutta. Hän kuitenkin o:i totuuden. Sitä minäkin jo vähän o:in. Se osa yleisöä, jonka myyjä mahdollisesti o:aa ostajikseen. -- kansanrunouden tuotteet kuvastavat etupäässä vasta vähitellen valveutuvan ihmismielen liikkeitä ja o:uksia TARK.

ounastel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < ed. | O. outoja, kuolemaansa, hyvää sijoitusta. O:in jonkinlaista yhteyttä asioiden välillä. Kieltämättä teoksissa on paljon lupaavaa, jopa voi o. lahjakkuuttakin. Ruvettiin o:emaan, että väitteessä sittenkin on perää. Kävi kuten olimme o:leet. Näin välähtelivät mielikuvat ja o:ut kirjavana sekamelskana kokemattomissa, tietämättömissä aivoissa RAILO. — Joskus: enteillä. | Koko Tolvajärven alue o:i ratkaisevan taistelun merkkejä. Siellä liikehtii jo alkavia kilpailuja o:len paljon väkeä AK.

ouneksi|a[17] *frekv.v. harv.* = ed. | Minä o:n hirveintä! KIVI.

ouru[1] *s.* **1.** kapea syvennys, kouru, kuru, orko, uurre. | Bussit ovat tehneet maantiehen ilkeitä o:ja WALTARI. Alavammat paikat -- olivat tinakoviksi kuivuneina halkeilleet suurille o:ille KARHUM. Kapea o., jonka pohjalla virtaa mudansekaista vettä. — Harvinaisempaa käyttöä. | Selkärangan o. M.JUKOLA. -- keskellä oli sellainen o. kuin kahvimyllyn tuutissa jauhamisen jälkeen KARHUM. — *Maant.* pitkänomainen laskeuma, jonka rinteet kaartuvat kulmatta pohjaksi ja syvyys on enintään viidennes leveydestä. **2.** virta, vuolle, tulva. | Kevät joutui, -- hanget o:ina vierivät LINN. [Uinuva kyky] joka jo oli murtautunut ilmi kuin keväinen o. HAAHTI. -- eräänä keväto:jen iltana AK. — *Kuv.* Olavin mielessä alkoivat kummat o:t kuohua LINN.

ouru|ta[39] *v.* virrata, tulvia, kuohua, kummuta. | Ojat o:avat. Suuret suoviemärit o:sivat täynnänsä mustaa vettä KIANTO. Suonissa o:ava veri. — *Kuv.* -- patoutuneita mielihauteita, jotka nyt o:sivat pinnalle HAARLA. Maan uumenista se kutsu o:aa KIANTO. [Vipunen] jonka suusta o:si esiin menneiden sukupolvien sananmahtia TARK.

outa[11*] *s. kans.* metsä. | Koko tunturi ja o. tuntuvat kovin kaameilta. Ei kuulu hukan ulvontaa, ei porokellon ääntä, eivät edes taivaanvalkeat riehu PAULAH. **-ma|a** *s.* Talvella lappalaiset tavallisesti elelevät o:issa, metsäseudussa, missä on runsaasti jäkälää ja tuulensuojaa.

outo[1*] *a.* oudosti *adv.* -us[65] *omin.* **1. a.** tuntematon, vieras;)(tuttu. | O. kulkija, vastaantulija. Arastelee o:a väkeä. Olen täällä kaikille aivan o. -- vaimosihan oli lisäksi o., etelästä tullut... KATAJA. Mistä sinä, o. lapsi, tiedät meidän lasten nimiä? NUOLIV. Minulle o. paikkakunta. Oudossa kaupungissa helposti eksyy. Kaikki oli tyystin o:a ja uutta. O:a tautia liikkeellä Intiassa. Kielen o:us. Teoria, joka o:utensa vuoksi aluksi herätti paljonkin vastaväitteitä. — *S:sesti* henkilöistä. | Joutua o:jen pariin. -- tuo impi ihalan illan / oudon liettä liikutteli, / oudon lasta laulatteli LEINO. -- tultuas o:ihin [= vierasten pariin, vieraisiin] sua seuraa kaikkien silmät *MANN. **b.** asiaa, paikkaa tms. tuntematon, (asiaan) perehtymätön, tottumaton, äkkinäinen;)(tottunut. | Esitelmä, jonka o:kin kuulija ymmärtää. -- olen ensikertalainen ja aivan o. näihin asioihin PÄIVÄR. — Vars. *s:sesti* henkilöistä. | Ei sinne o. osaa. Vaikeampaa kuin o. luulisikaan. Hautakappeli, jota o. ensiksi luulee kirkoksi. **c.** *yhd.* Uppo--, äkkio. **2.** epätavallinen, erikoinen, omalaatuinen, omituinen, merkillinen, kummallinen, ihmeellinen, harvinainen. | Kirahvin o. ulkomuoto. Omissa maailmoissaan elävä o. ihminen. Sinähän o. olet! -- salama syttyy ja paukahtaa — o. ja odottamaton ilmiö tähän aikaan SILL. Pitää o:a ääntä. On oudon hiljaista. Oudosti kiiluvat silmät. Tuntea olonsa oudoksi. Kummallisia, o:ja ajatuksia. O. katoamistapaus. On vähän o:a, että --. Uutinen, joka o:udellaan herätti koko maailman huomiota. Käyttäytyä oudosti. Ilmaus, joka tässä yhteydessä vaikuttaa hiukan oudolta. -- luonnontuoreet vertaukset ja kielikuvat, jotka jäyhässä o:udessaan sisältävät viehättäviä kauneusarvoja A. KANNISTO. — *S:sesti.* Mutta silloin hän sattui näkemään o:ja ja ärsyttäviä: Hermanni kämpi portaita ylös piikojen luhtiin NUOLIV.

outoill|a[29] *v.* oudostella, oudoksua. | Saima kuunteli o:en heidän puhettaan SILL.

outokumpu *s. leik.* (suurehkosta, pullottavasta) vatsasta.

outolai|nen[63] *s. harv.* outo ihminen, vieras, muukalainen. | -- Panun vaimo vieroi halveksitun heimon naista tuvastaan, eikä olisi suku suvainnut o:sia omalle alueelleen AHO.

outsider[7] [autsai-] *s.* sivullinen; *urh.* kilpailija, joka kunnostautuu vastoin odotuksia. | Sekä pörssin jäsenen että o:in tulee pörssin järjestyssääntöjen mukaisesti -- K.JÄRVINEN.

ovaali[6] **1.** *s.* soikio. | O. koristeaiheena. Kasvojen hieno, kapea o. O:n muotoinen. **2.** *a.* soikea. | O. öljymaalaus. O:t kasvot.

ovaario[3] *s. anat.* munasarja.

ovaatio[3] *s.* muinaisroomalaisilla: triumfia vaatimattomammin järjestetty riemusaatto; nykyoloista: myrskyisä kunnian- t. suosionosoitus.

ovalbumiini[1] *s.* muna-albumiini.

ovel|a[12] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* kekseliäs, neuvokas, nokkela, sukkela, liukas, juonikas; viekas, kavala, kettumainen. | O. mies, kauppias. Naisellinen o:uus. O. kuin kettu. Siika on siksi o. kala, että se keksii pian ylimenopaikan ja luikahtaa pois saarroksesta. O. ilme. Tuumia jtak o:assa mielessään. O. suunnitelma. O:asti laskelmoiva. O:aa diplomatiaa. Kysymysten o. asettelu. Kun Hiljassa, nuoressa äidissä, -- virisivät kaikki luonnolliset tunteet, mielteet ja tahtomukset, osasi lapsen isoäiti niitä o:asti johdatella suotuisaan tulokseen SILL. Hänen piti panna o:uus o:uutta vastaan, jos mieli onnistua aikeissaan V.KOLKKALA.

ovellinen[63] *poss.a.* < ovi. | O. kota, säilytyssuoja. Muhveli on kannellinen tai o. astia, jossa kuu-

mennetaan metalleja tai poltetaan posliiniastioita.

oven|aukaisija *s.* ovenavaaja. **-aukeama** *s.* ovea avattaessa syntyvä aukko. | Näyttäytyä o:ssa. Melu - - tulvahti äkkiä o:sta täydellä voimallaan KOSKENN. **-avaaja** *s.* "Rouva ei ole nyt kotona", sanoi o. Antaa juomarahaa o:lle. **-avu|s** *s.* Tulivat sisälle samassa o:ksessa. **-edusmatto** *s.* kynnysmatto. **-edusta** *s.* **-kahva** *s.* = ovenripa. | Tarttua o:an. **-kamana** *s.* Löi otsansa matalan mökin o:an. **-karmi** *s.* = ovenkehä. **-kehikko** *s.* peiliä ympäröivä oven osa; vrt. ovenkehä. **-kehys** *s. yleisk.* oviaukkoa kehystävä koristelista, vuorilauta, ovilista; *rak.* par. ed. t. seur. **-kehä** *s.* seinäaukkoon kiinnitetyt puut, pielipuut, joihin ovi saranoidaan, ovenkarmi; vrt. ovenkehikko. **-kolkutin** *s.* **-kynnys** *s.* **-käynti** *s.* Kuului o. ja nopeita askeleita. **-lukko** *s.* Amerikkalaisia o:ja. **-painike** *s.* ovenripa, jota painamalla ovi avataan; vrt. ovenvedike. **-paukahdus** *s.* **-peili** *s.* = peili 2.a. **-piel|i** *s.* **1.** oven pielipuu. | Valkoiset o:et. Nojautua o:tä vasten. Huonekaluja ei saa kannettaessa kolhia o:iin. **2.** oven, oviaukon vierusta, ovenposki, -suu. | Jäi seisomaan o:een. O:essä oli matala penkki. **-posk|i** *s.* = ed. 2. | Seistä o:essa. **-puolei|nen** *a.* myös ⌒. | O:sessa osassa huonetta. **-puol|i** *s.* Pirtin o. Kun Silja sitten - - huomasi Iivarin o:essa, niin hän hätkähti SILL. **-puoli|kas, -puoli|sko** *s.* Parioven o:kkaat. Esim. raitiovaunuissa työntöovi on siten järjestetty, että toista o:skoa työnnettäessä toinenkin avautuu. **-päällinen** **1.** *a.* (myös ⌒) oven päällä oleva. | O. suojakatos. **2.** *s.* ovenkamana. | - - sivelkää o. ja molemmat pihtipielet sillä verellä VT. **-ra|ko** *s.* O:osta näkyvä valojuova. Katsella, puhua o:osta. **-ri|pa** *s.* oven kädensija, ovenkahva. | Puinen, nikkelöity o. Auton o. Tarttua o:paan. Käsi o:vassa. **-salpa** *s.* **-sul|jin** *s.* Linkku o:kimena. **-sulkija** *s.* vars. oviin sovitettava laite, joka itsetoimivasti sulkee oven.

ovensuu *s.* oviaukon vierusta, oven tienoo, ovenpieli, -poski. | Höyläpenkki o:ssa. Seistä, kyhjöttää, töllistellä o:ssa. Heitti taakkansa o:hun. **-naula** *s.* Pani lakkinsa o:an. **-nurk|ka** *s.* Vasemmassa o:assa oli uuni. **-penkki** *s.* **-puoli** *s.* Tuvan o. **-seinä** *s.* **-sänky** *s.* **-tuoli** *s.* Äijä istui itsepintaisesti o:lla.

oven|täyteinen *a.* oviaukon täyttävä. | O. emäntäihminen pyrkii ulos linja-autosta. **-vartija** *s.* oven vartioitsija; vars. hotellin palveluskuntaan kuuluva henkilö, joka ottaa vastaan vieraat ja osoittaa heille huoneet, portieeri; eteisvahtimestari. | Kaupungintalon o. — O. päästi öiset matkustajat sisään. Antaa juomarahaa o:lle. **-vedike, -vedin** *s.* ovenripa, josta vetämällä ovi avataan; vrt. ovenpainike.

overall[r] [-rōl] *s.* suojapuku, tav. housut ja pusero yhtenä vaatekappaleena, "(över)haalari(t)". | Rasvainen o. Automiehiä o:eissa. Vetää o. ylleen. **-kangas** *s.* Vahvaa o:ta. **-puku** *s.*

oveton[rr] *kar.a.* < seur. | O. seinä. Ladon o. suuaukko. O. kota. O. aitta, ruokaa täynnä [= muna] ARV.

ovi[s] *s.; syn.* (kans. ja ylät.) uksi; vrt. luukku, portti, veräjä. **1.** huoneen, rakennuksen tms. (suljettava) kulkuaukko, oviaukko. | Oven kamana, kynnys, pielet. Saliin johtava o. Tuvan o. on etelään. Mustana ammottava o. Seistä avoimessa ovessa, oven suussa. Joku liikkui o:ssa. Astua, mennä ovesta. Samassa hän jo oli ovesta ulkona. Ei päiväkausiin pistänyt nenäänsä ulos ovesta. Hän vain huusi asiansa ovesta. Savua tulee oven täydeltä. — Laajentunutta käyttöä. | Luolan o. - - vieritti suuren kiven hautakammion ovelle UT. | - - olimme hääränneet kuin sudenpesän ovella. Täytyi mennä - - virvokkeita ottamaan AK.

2. tav. levymäinen, saranoilla liikkuva (joskus sivulle t. ylös työnnettävä) rakennusosa, jolla huoneen tms. kulkuaukko, oviaukko, suljetaan; myös komeroiden, kaappien yms. vastaavasta osasta. Merk. ei useinkaan selvästi eroa ed:stä. | Ovet ja ikkunat. Aitan, navetan, eteisen, salin, portaikon, hissin, auton, junan o. Komeron, kassakaapin o. Matala, leveä, laudoitettu, palonkestävä o. Oven kehä, saranat, ripa, lukko. Sulkea, lukita o. Panna o. kiinni, lukkoon, hakaan, pönkkään. Paukauttaa o. perässään kiinni. Avata o. Temmata, repäistä o. auki. Raottaa ovea. O. läimähtää auki. O. on auki, raollaan, selkoselällään. Tulivat samassa oven avauksessa. O. narahtaa. Porstuan o. kävi. Seistä oven takana. Kuuli keskustelun oven läpi. Rynkyttää ovea. Kolkuttaa oveen, ovelle. Oveen, ovelle kiinnitetty tiedonanto. Ovessa oli kilpi "Pääsy kielletty". — *Erik.* oikeuden istunnosta tms. sen perusteella, onko se suljettu vai julkinen. | Asia käsitellään suljettujen o:en takana. Kaupungissa myyty maa, huone ja talonasema huudettakoon myös julkisesti Raastuvassa, avoimin o:n, kolmena maanantaina LK. — Avoimen oven politiikka 'politiikka, joka kannattaa vapaata kauppaa ja yl. taloudellista vapautta'. — *Yhd.* auton-, hissin-, kaapin-, kirkon-, ladon-, navetan-, pirtin-, saunan-, tuvan-, vaununo.; kotio.; katu-, pihao.; keski-, perä-, sisä-, sivu-, taka-, ulko--, välio.; koivu-, kupari-, lasi-, lauta-, puu-, rauta-, tammi-, teräs-, vanerio.; heiluri-, kaari-, kaksois-, laaka-, liuku-, pari-, peili-, riippu-, taitto--, tuuli-, työntöo.; kulku-, palo--, sala-, sisäänkäynti-, tuuletuso.; paraati-, pää-, valtao.

3. ed. merk.-ryhmiin liittyen itse asuntoa tarkoittavasti. | Osoite: Puutarhakatu 31 o. 2. Kiertää ovelta ovelle jtak myymässä. Kuljetukset suoritetaan ovelta ovelle. Kulkea o:lla kerjäämässä. Äsken laulanta sopisi, / ilon teentä kelpoaisi, / kun omat ovet näkyisi, / omat ukset ulvahtaisi KAL.

4. eräissä tav. kuv. sanonnoissa. **a.** jnk laitoksen, liikkeen tms. toiminnan aloittamista t. lopettamista, joskus myös jatkumista tarkoittavissa ilmauksissa. | Teatterit avanneet ovensa. Ensimmäinen äitiysneuvolamme avasi ovensa 1926. Pian sulkevat taas koulut ovensa. Tehtaan oli pakko panna ovensa kiinni. **b.** jkn luo, jnnek, jnklaisiin suhteisiin jkn kanssa päästämistä t. pääsemistä tarkoittavissa il-

mauksissa; vastaavasti myös torjumisesta, pois käännyttämisestä. | Avata kotinsa ovet, ovensa jklle. Pariisissa kaikki ovet avautuivat N:lle. Teatteri on avannut ovensa klassikoiden ohella myös nykyaikaisille kirjailijoille. Sulkea ovensa jklta. Käännyttää jku ovelta takaisin. Osoittaa jklle ovea t. jku ovelle. Heidät oli kylmästi viitattu ovelle. En ikänä enää avaa sen talon ovea 'mene siihen taloon'. Kolkuttaa turhaan jkn ovea 'pyrkiä jkn luo, pyytää jklta apua'. | -- hän osasi olla luja. Hän ei ollut itse milloinkaan kenenkään o:en takana kolunnut SILL. **c.** muuta, erikoistuneempaa käyttöä, jolloin itse "ovi" vertauskuvallisesti ilmaisee pääsytietä jhk t. jllek. | Satama, o. suureen maailmaan. Taivaan, iäisyyden o. Kuolema on elämän o. -- ja tuonen o. / se vielä kerran aukee Roomallei CAJ. Avasi oppilailleen oven kansanrunouden aarnioihin. Onnen, menestyksen o. Niin kauan kuin armon o. vielä on avoinna. [Jumala] oli avannut pakanoille uskon oven UT. Kilvoitelkaa päästäksenne sisälle ahtaasta ovesta UT. Kolkuttaa jkn sydämen ovelle. Hänen sielunsa on aivan avoin, aivan suojaton, senkin ovet ja ikkunat ovat selkoselällään KALLAS. **d.** *ovella, ovilla* attr:n määrittämänä. | Aivan sivistyksen o:lla [= sivistyskansojen läheisyydessä, sivistyksen porteilla] omissa oloissaan elävä luonnonkansa. Juuri kilpailujen ovella 'ennen kilpailuja'. -- oltiinkin jo kevään o:lla TOPPILA. Nyt ollaan oudoilla o:lla 'oudoilla seuduilla, vieraassa ympäristössä'. -- tulin mailta tuttavilta / näille ouoille o:lle, / veräjille vierahille KAL. — *ovella, oven edessä* ilman attr:a, adv:n tapaisesti: läheisessä tulevaisuudessa odotettavana, tulossa, edessä, lähellä, odotettavissa, uhkaamassa. | Joulu on ovella. Vaalit ovat ovella, oven edessä. Vaikea pula-aika on ovella. Hän on tietoinen siitä, että kärsimys ja kuolema ovat ovella P.VIRKKUNEN.

ovi|aukko *s.* = ovi 1. | Tuvan, navetan, kodan, teltan o. Ahdas, matala o. O:aukosta tulviva valo. **-holvi** *s.* Kirkon o. **--ikkuna** *s.* ovessa t. oven vieressä oleva ikkuna. **-katos** *s.* ulko-oven, vars. pääsisäänkäytävän yläpuolella oleva katos. | Peltinen o. Tavaratalon iso o. **-kehä** *s.* = ovenkehä. **-kello** *s.* eteisen t. myös (matkustajakodin tms.) ulko-ovessa t. sen pielessä oleva soittokello, jota sisään pyrkijä soittaa; myös: pienehköissä liikkeissä ovella oleva kello, joka soi asiakkaan tullessa sisään. | Vanhanaikainen tangosta vedettävä o. Sähköllä toimiva o. Kiertää, painaa, soittaa o:a. Kulkee ihmisten o:ja soittelemassa. Puodin o. kilahti. **-kil|pi** *s.* oveen kiinnitetty nimikilpi. | O:vessä oli nimi M. Lehtonen. **-komero** *s.* **-koriste** *s.* Kirkon o:et. **-käytävä** *s.* Holvattu o. johtaa museon keskushalliin. **-lauta** *s.* oventekolauta. **-levy** *s.* = ovi 2. **-lista** *s.* oven vuorilauta. **-loikkari** *s. leik.* hotellin, ravintolan tms. ovenvartija, eteisvahtimestari, "tampuurimajuri". | Hotellin o. kumarsi syvään. **-louk|ko** *s.* ovinurkka, -soppi. | Porstuan o. O. oli täynnä kaikenlaisia navetta-astioita, peruna- ja vesisaaveja ALKIO. **-luk|ko** *s.* Automaattiset o:ot. **-luukku** *s.* tav. pienehkö ovi (2. merk:ssä); joskus: ovessa oleva pienehkö luukku. | Kaapin o. Vankikopin o. **-matto** *s.* kynnys-, ovenalusmatto. **-mie|s** *s.* ovenvartija; *erik.* pääsymaksullisessa tilaisuudessa (teatterissa, elokuvissa, juhlassa tms.) ovella pääsylippujen tarkastajana oleva henkilö. | Iltamien o:het. **-mikko** *s. ark. leik.* ovenvartija, ovimies. | Hotellin, elokuvateatterin o. **-naula** *s.* ovensuunaula. | Pani hattunsa o:an.

-ovinen[93] *poss.a.* Kaksois-, lasi-, leveä-, matala-, pieni-, tiiviso.; yksi-, kaksi-, kolmi-, nelio.

ovi|nurkka *s.* ovensuunurkka. | O:nurkassa oleva uuni, sänky. Seisoa sanattomana o:nurkassa. **-pari** *s.* Salin tamminen o. **-peili** *s.* **1.** oven osana = peili 2.a. **2.** oveen kiinnitetty kuvastin. | Vaatekaapin iso o. **-penkki** *s.* ovensuupenkki. **-piel|i** *s.* = ovenpieli. | Nojailla tuvan o:een. O:een pantu pihlajanoksa. — O:essä oleva kiuas. Jäi seisomaan o:een. **-poika** *s.* vrt. ovimies. | Elokuvateatterin o. **-puol|i** *s.* Keittiön, riihen o. -- kakaralauma telmi o:ella ja akkaväki turisi takan ympärillä LEINONEN. **-puolisko** *s.* Pari-, työntöoven o:t. -- ovissa oli kaksi o:a, kaksi kääntyvää o:a VT. **-pääty** *s.* rakennuksen (pää)ovellinen pääty. **-raha** *s.* pääsymaksu. | O. kokoukseen 10 mk. Vapaaehtoinen o. **-raken|ne** *s.* Vanerin käyttö o:teisiin. **-seinä** *s.* ovellinen seinä. | O:stä peräseinään saakka. **-soppi** *s.* ovinurkka, -loukko. **-suu** *s.* = ovensuu. | Seistä o:ssa. Jätti hattunsa tuolille o:hun. **-sänky** *s.* ovensuusänky. **-tavara** *s.* Lattialaudat, o. sekä listat ja ikkunankehykset. **-tehdas** *s.* **-täyte** *s. rak.* ovipeili. **-vahti** *s.* ovenvartija. **-verho** *s.* oviaukon sivuilla t. edessä pidettävistä, sivulle vedettävistä verhoista. | Paksut o:t. Vetäistä o. sivulle.

oxfordilai|nen[93] *s.* ja *a.* vrt. seur. | Suomen o:set. O. pappi, työmies. **-suus**[95] *s.* amerikkalaisen papin Frank Buchmanin alkuunpanema, laajalle kristikuntaan levinnyt kristillissiveellinen liike, Oxfordin ryhmäliike.

oy. *lyh.* osakeyhtiö.

P

p [pē] **1.** kirjain, *p*-äänteen merkki. | Iso, pieni p. Sana samppanja kirjoitetaan kahdella p:llä. **2.** eräs kielen äänne: soinniton labiaaliklusiili. **3.** lyhennyksissä mm.: **a.** päivä, päivänä. | Lauantai, 9. p. elokuuta. Kokous pidetään helmikuun 14. p(:nä). **b.** penni. | Hinta 12 mk 25 p litralta. **c.** *fys.* pondi; (P) poisi. **d.** *kem.* para-. **e.** *mus.* piano 'hiljaa'. **f.** *usk.* (tav.: P.) pyhä. | P. Pietari. P. Raamattu. Herran p. ehtoollinen. **g.** *sot.* (P) pataljoona. **f.** p:llä alkavasta kiro- tms. sanasta, jota eufemistisista syistä ei haluta kokonaan kirjoittaa (t. lausua). | Se p. löi minua! Haista p...! Voi p. sentään!

-pa *liitepart.* (etuvok. yhteyksissä -pä). Liittyy tav. päälauseen ensimmäiseen sanaan (harv. konj:oon: jospa, kunpa, koskapa, vaikkapa) t. ensimmäisen jäsenen viimeiseen t. joskus painollisimpaan sanaan. Attr:n ja päällä sanan ollessa kysymyksessä liittyy tav. pääsanaan, mutta saattaa liittyä (vars. painolliseen) attr:iinkin (Mikäpä keino se voisi olla? Kovapa tuuli siitä tulikin. Meidänpä isä tuli jo); milloin a:n t. adv:n edessä on adverbiaali, liittyy tav. pääsanaan, joskus kuitenkin myös määräykseen (Kovinpa nuori sinä oletkin); postpositiorakenteessa liittyy joko pääsanaan tai postp:oon (senpä vuoksi t. sen vuoksipa), liittotempuksissa ensimmäiseen jäseneen (olipa mennyt, eipä ole tullut). Rinnastetuista lauseenjäsenistä liittyy tav. viimeiseen (Matti ja Pekkapa siellä tulevatkin). Us. s- t. han-liitteen yhteydessä, jotka ovat aina sen jäljessä (minäpäs, olipahan); kin-liitteen yhteydessä sen jäljessä (sinäkinpä). (Jopa, vieläpä ks. erikseen.) — Käyttö laaja ja merkitsevahdukset us. vaikeasti erotettavissa.

1. toteavissa lauseissa. **a.** ihmettelyä, ihastusta, harmittelua tms. ilmaisevissa tav. huudahduksen luonteisissa toteamuksissa; us. sliitteen yhteydessä. | Ajaapas se kovasti! Siinäpä vasta mies! Mennäpä nyt tieten tahtoen sanomaan tuollaista. Höperöpä olit, kun et lähtenyt. Pianpa te tulittekin. Kylläpä oli hauska, että tulitte. Jopa on suuri mies. Kun vähän raivailee, niin jopahan lähti heinää KARHUM. **b.** ilmaisemassa jtak vasta havaittua t. mieleen tullutta. | Kah, Anttipa se onkin. Tulitpa sittenkin. Eipäs Pekka osaakaan. Olipas se sittenkin totta! Hyvinpä ne ovatkin säilyneet. Laihapa tuo on vielä naamasi. Onpa tässä jo tullutkin istutuksi, täytynee lähteä kotiin. Itsekseen hän ajatteli, että tulipahan kerran puulaakiin semmoinen työnjohtaja, joka näkee, kuka hevostaan hoitaa KATAJA. Avatessa niissä näyttäytyi olevan voita — voitapa voita, ei tuo muutakaan ollut NUORTV. — Toisen sanoihin tarttuen. | "Ei ole rahaa." — "Siinäpä se." | "Mutta jospa te lopettaisitte tuon elämän", virkkoi Kirsti. — "Sepä se! Minä en voi lopettaa." HELVI HÄMÄLÄINEN. | Pilatus kysyi häneltä: "Oletko sinä juutalaisten kuningas?" Hän vastasi ja sanoi hänelle: "Sinäpä sen sanot" UT. **c.** edellä sanottuun liittyen kokoavaa johtopäätöstä ilmaisemassa. | Senpä minä teenkin. Minäpä lähdenkin kaupunkiin. Matti, Pekka, Liisa — ja siinäpä ne taitavat ollakin. Hän on ystäviäni, niin kuin nämä täällä, ja muitapa minulla ei juuri olekaan AHO. **d.** vahvistavana; joskus: tosiaan. | Kannattipa jäädä näin hyvälle päivälliselle. Eipä ihme, että kaikki hänestä pitävät. **e.** osoittamassa, että jk asia on ilmeinen, itsestään selvä t. tunnettu; = -han, -hän. | Arvaapa sen. Tietääpä tuon. Selväpä se. Sepä tietty. -- jokainenpa tässä mailmassa, hyvä kanttoori, jokapäiväistä leipää itsepuolestansa rukoilee KIVI. -- eikö tehne rakkauden kirjettä, koskapahan oli ostanut eilen punaista paperia? AHO. **f.** vetoavissa t. retorisissa kysymyslauseissa, joiden vastaus edellytetään itsestään selväksi. | Kukapa ei muistaisi [= kaikkihan, kaikki toki muistavat], kuinka --. Kenpä ei rakastaisi isänmaataan. Kellepä ei virheitä sattuisi. Kukapa sen niin tarkkaan tietää. **g.** johtopäätöksen luonteisissa toteamuksissa; joskus konklusiivikonj:ta läheten. | Tulkoon vain toisten mukana, eipähän tarvitse sitten toista kertaa pyytää. Isketään pari naulaa lisää, sittenpähän kestää. Mutta hyvä niinkin: olipa hän -- saanut oman alueensa LEINO. On tässä nähty monenlaista huonoakin päivää, mutta niinpähän on Jumala huolen pitänyt KATAJA.

2. selittävissä lauseissa. **a.** joskus eksplanatiivikonj:ta läheten: sillä, näet, nähkääs. | Vallan nautin kylvystä, eikäpä kummakaan, koska oli hyvin kuuma. Marttaa enemmin kuin Topiasta meidän moittia tulee; valmonsapa tässä vallitsee ja neuvot antaa KIVI. "Kuka niin?" — "Sepähän herra?" LEINO. **b.** vahvistavasti: juuri, -han. | Sen vuoksipa [t. senpä vuoksi] minä tulinkin. Siksipä se onkin niin hyvä. Olenhan aina pyrkinyt löytämään pienestä suurta — ja jos sitä löytänyt olen, niin sieltäpä olen SILL.

3. toivomuslauseissa. | Olisinpa rikas! Ollapa

vielä terve! Ollapa minulla tuollainen talo! Tietäisitpä, mitä täällä on tapahtunut. Ollapa, että pojat olisivat kotona... KATAJA. — Kunpa isä vain paranisi. Jospa kuitenkin yrittäisit.

4. konsessiivisesti. | Olipa asia miten tahansa. Olipa miten oli. Olkoonpa, että - -. Et siitä täydellistä saa, teitpä kuinka huolellisesti tahansa. Tulos on sama, voittipa kuka hyvänsä. Totta se on, uskopa tai älä. Samantekevää, olipa rahaa tai ei. - - tulen sinne, missä olet, missäpä sitten oletkin AHO. | "- - hoidetaan kuin talon vanhusta." — "Jospa hoitanevat, mutta - -" KAUPPISH. Istunpa minä tahi nousen, sinä sen tiedät VT. — Illalla voimme lähteä vaikkapa elokuviin.

5. adversatiivisesti. **a.** inttäen, vastaväitettä ilmaisten. | "Et saa!" — "Saanpa(s)!" | "Tulen mukaan." — "Etpäs tule." | "Onpas!" — "Eipäs!" | "Isäsikö kastoi?" — "Pappipahan [= ei, vaan pappi]!" AHO. | "Se kun sitoi kaikki pahat henget..." — "Sen poikapa sitoi" AHO. — Pekkapa ei olekaan sairas kuten minä. Liisakinpa sai muistutuksen. Laivapa ei lähdekään tänään. — Kehuskellen. | Minäpä tiedän. Äiti ja täti, mepä nähtiin kurkiakin AHO. **b.** = entä (jos), mutta jos. | Entäpä (jos) hän ei tulekaan? Jospa sattuukin kuolemaan. Mitäpä jos muutankin maalle. Entäpä jos tulikin turha reissu. Jospa ei löydä mieleistään.

6. kopulatiivikonj:ta läheten v:iin liittyneenä jtak täydentävää, lisäävää edelliseen liitettäessä: jopa, vieläpä. | Eräät yksilöt kasvavat kymmenen metrin pituisiksi; onpa tavattu vieläkin suurempia. Esitys oli huono, enpä epäröisi sanoa ala-arvoinen. Tupakanhaju tarttuu huoneisiin, kulkeutuupa vaatteissa muuallekin.

7. **a.** kehotuksissa, varoituksissa yms. us. sanontaa lieventävänä: -han, -hän, -s. | Kuulkaapas nyt, hyvä rouva! Älkääpäs riidelkö! Olkaapas hiukan hiljempää! Maltapas kun isä tulee! Ottakaapa kahvia, olkaa hyvä! Mennäänpä tänne salin puolelle. Katsopas, täytyy olla varovainen. Koettaisittepa joskus sitäkin keinoa. — Vrt. 1.b: Mattipa se hakeekin äidille puita. **b.** vahvistavasti vars. myöntävissä vastauksissa t. toisen mielipiteeseen yhdyttäessä. | "Kahviako sinä juot?" — "Kahviapa hyvinkin." | "Veneelläkö tulitte?" — "Veneelläpä veneellä." | "Ei kai se niin mahdoton ole?" — "Eipä kyllä, mutta - -." | "Eikö hän tullutkaan?" — "Tulipa niinkin." | "Sehän on hyvä." — "Saattaapa olla." | "Tuletko mukaan?" — Mikäpä siinä." | "Onko se jokin tunnusmerkki?" — "Merkkipä hyvinkin" KARHUM. **c.** tuttavallisissa t. ystävällisissä kysymyksissä. | Mitäpä kuuluu? Mitäpä(s) ajattelet?

8. v:iin liittyneenä kertomusta aloitettaessa t. kerronnassa tms. uuteen vaiheeseen siirryttäessä. | Olipa kerran — niin alkavat kaikki sadut. Sattuipa tässä eräänä päivänä, että - -. Muistuupa mieleeni muuan juttu. Ja tahdonpa vielä kertoa erään joulujuhlan Juhani-Jukolan talossa KIVI. Mutta koska nyt Topiaksen poika naimaan läksi, niin tulipa Herran enkeli KIVI. Mutta elipä tämän kansan keskuudessa mies, jolla - - AHO.

9. väheksymistä, välinpitämättömyyttä, yhdentekevyyttä, välttelyä, vaatimattomuutta yms. ilmaisemassa. **a.** vars. -pahan, -pähän. | Ei se oikein herra tainnut olla, mikäpä lienee ollut hamppari. | "Kuka tuo oli?" — "Olipa(han) vain muuan tuttavani." | Ei ollut asiaa, tulinpahan muuten vain. - - ei välitä vastata, katseleepahan vain ja kuuntelee LEINONEN. Katri hymyili ja vastaili välttelevästi, kertoilipahan joitakin Penttilän asioita NUORUV. **b.** "Saattaa vielä suuttua." — "Suuttukoonpa vain." Mitäpä siitä. Välipä hä(ne)llä. Mitäpä minun tiedoistani. Vieläpä tähän nyt apulaisia!

10. sanontaa lieventämässä arveluissa, varovaisissa väitteissä yms. | Saapa nähdä, miten tässä käy. Eiköpä tuo osanne yksinkin. Tokkopa se niin erinomainen lienee. | "Lähdetkö?" — "Enpä taida tällä kertaa." Tuskinpa siitä sentään sotaa tulee. Tulen käymään, ehkäpä piankin. Luulenpa melkein, että - -. Tuskinpa erehdymme, jos sanomme, että - -. Kaipa sinne täytyy mennä. Tottapa se on sen niin harkinnut. Ehkäpä hän vielä paraneekin. Jo keski-ikäinen, melkeinpä vanha. Sammutustyö oli milteipä mahdotonta. - - jo 1100-luvulta alkaen, kenpäties jo aikaisemminkin E.N. SETÄLÄ.

11. eril. interj:ihin liittyneenä. | "Hei!" — "Heipä hei!" | "Heipä sitten!" | "Terve!" — "Tervepä terve!" | Voipa kuitenkin tätä touhua! Joopa joo! Niinpä niin, sellaista se elämä on.

paader[52*] *s.* ks. paatere.

paaduksissa, -in *adv.* paatuneena. | Sydän vihasta p.

paadut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* < paatua. **1.** vars. *heng.* tehdä kovaksi, tunteettomaksi, vastaanottamattomaksi, kovettaa. | P. sydämensä. P. itsensä kiusauksia vastaan. Kärsitty vääryys p:ti pojan mielen. - - muutamat p:tivat itsensä eivätkä uskoneet UT. Vältä p:usta ja sanan ylönkatsetta UTV. **2.** *kans. harv.* = paattaa. | Kostea vilja p:ti myllynkivet, niin että ne oli otettava auki ja hakattava puhtaiksi.

paahdatella[28*] *frekv.v.* < seur. | P. päivää 'olla auringossa, ottaa aurinkokylpyä'.

paahdat|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* < paahtaa. **1.** *fakt.* P. kahvi paahtimossa. P. suksensa. **2.** *kaus.* - - uida ja p. nahkaansa [auringossa] sileällä kalliolla K.VÄÄNÄNEN.

paah|de[78*] *s.* jstak säteilevä, uhoava, paahtava kuumuus, kuuman uho; hellesää. | Tulen p. Kuivatella vaatteitaan, lämmitellä nuotion p:teessa. Auringon p. Hellekypärä suojaa päätä pahimmalta p:teelta. Semmoinen matka vielä ... tämmöisessä p:teessa AHO. - - vanha tervalaita [= vene] oli näillä p:teilla kovin ravistunut M.RAPOLA. — *Kuv.* - - ihanan rakkauden p:teessa PAKK. - - sain asua saarnan ja veisun p:teessa MERIL. — *Yhd.* auringon-, päivänp.; (ruok.) vesip.

paah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < paahtaa. | Ehtimiseen tervaili ja p:teli hän niitä [suksia] PÄIVÄR.

paah|din[56]* *väl.* < paahtaa. **1.** Kahvi paahdetaan p:timessa tasaisella, miedolla tulella. — *Yhd.* kahvin-, leivänp.; öljyp. **2.** -- ei ollut tervan näköistäkään sen [suksenpohjan] paremmaksi p:timeksi HAARLA.

paahdin|kone *s.* Kahvipaahtimoiden p:koneet. **-pannu** *s.* Paahtaa kahvia p:ssa. — *Erik.* lihan paahtamiseen käytetty harjukas, pohjaltaan keskelle kohoava pannu.

paahdos[64] *s.* paahdettavana oleva, kerrallaan paahdettava t. paahdettu erä. | Koko p. tärveltyi. — *Ruok.* (korppujauheella, juustoraasteella t. jllak kastikkeella peitettyjä) uunissa ruskeutettuja liha-, kala- t. vihannesruokia; *syn.* gratiini. — *Yhd.* koep.: riisi-, tomattip.

paah|taa[11]* *v.* **1.** kuumentaa jtak (avotulella, erityisessä kuumassa astiassa tms.) niin, että pinta ruskistuu (mutta ei pala); korventaa, kärventää. **a.** P. suksia 'kuumentaa tulessa, jotta niihin sivelty terva imeytyisi puuhun'. Terva p:detaan puun sisään. **b.** vars. *ruok.* kypsentää ruokaa t. ruoka-aineita ruskeuttamalla, gratinoida; paistaa rasvatta avoimella tulella vartaassa t. pannussa; vrt. käristää, pariloida. | P. lihaa vartaassa. P. paahtimessa. P:dettu l. pariloitu kala, hiilikala. P:detut kastanjat, maissihiutaleet. P:dettu kahvi. Leipäviipaleita p:detaan, kunnes ne tulevat ruskeiksi. **c.** Auringon p:tamat [= päivettämät, ruskettamat] kasvot. Antaa auringon p. itseään. P. nahkaansa [= antaa nahkansa paahtua, päivettyä] auringossa. **c.** *kuv.* Kirous p:taa rintaa Kullervon VILJANEN. **2.** ed. pääryhmään liittyvää intr. käyttöä; vars. auringosta: paistaa kuumasti, porottaa, hellittää. | Tuli p:taa. Päivä p:taa. Aurinko p:toi täydeltä terältä, pilvettömältä taivaalta. P:tava helle. Ilma oli p:tavan kuumaa. **3.** *ark.* **a.** puhua kiivaasti, pauhata. | -- Haakmanni p:toi ja pauhasi AHO. Samaahan se tuntui äsken papille p:tavan LEINO. -- kivakka piski / haukkui, p:toi paikallansa A.AAVA. **b.** ampua, tulittaa kiivaasti. | P. konekiväärillä. -- vihollinen p:toi tykistöllään, että maa tärisi HAANPÄÄ. **c.** *koul.* lukea ahkerasti, päntätä. | P. läksyjään.

paahtaja[10] *tek.* Suksien p. — Paahtimoissa työskentelevät ammattitaitoiset p:t.

paahtamat|on[57] *kielt.a.* Kahvia paahdettuna ja p:tomana.

paahtamo[2] *s.* tav:mmin paahtimo.

paahtei|nen[63] *poss.a.* (< paahde) kuumuutta uhoava, kuuma, helteinen. | Kesän p:set päivät. Kaupungin p:set kivikadut. -- muut [veljekset] killisilmin peuhailivat p:sessa pirtissä KIVI.

paahtimo[2] *s.* laitos, jossa jtak paahdetaan. | Pauligin suuri p. — *Yhd.* kahvin-, suksip. **-kahvi** *s.*

paahto[1]* *s.* paahtaminen. | Kahvin p. Päivän p. **-kahvi** *s.* paahdettu kahvi. **-leipä** *s.* **-paisti** *s.* **1.** *ruok.* englantilaiseen tapaan kuumassa uunissa kypsytetty, keskeltä puoliraa'aksi jätetty paisti. **2.** ranskanpaistin ja selkäpaistin välinen härän selkäkappale, selkäkuve. **-uuni** *s.* **-vanukas** *s.* *ruok.* paahdetulla sokerilla kuorrutettu vanukas, joka us. tarjoillaan palavan konjakin ympäröimänä.

paahtu|a[1]* *pass.v.* < paahtaa. | P:nut [= päivettynyt] iho. -- muokattu maa odotti [siementä] p:en suloisessa kuumuudessa ALKIO. — Kahvinpavut p:vat tasaisesti, jos niitä koko ajan hämmennetään. Sokerin annetaan p. kahvinruskeaksi.

paakari[5] *s.* *kans.* leipuri. | P:n valssi 'eräs kansantanhu'.

paakels|(s)i[9] *s.* *ark.* leivos. | [Nielee] pikipussinkin p:sina KIVI.

paak|ku[1]* *s.* hienojakoisesta aineesta iskostunut kokkare, möykky. | Iso p. lunta. Aura kääntää saralle p:kuja, jotka aurinko nopeasti kuivaa. Puurossa on p:kuja. Pehmeästä leivästä muodostuu suolistossa vaikeasti sulavia p:kuja. Veri maksoittuu hyytelömäiseksi p:uksi. Jauhot ovat p:uissa 'paakkuisia'. — *Yhd.* jauho-, lumi-, multa-, savi-, turvep.; juurip.

paakkui|nen[63] *poss.a.* P:set jauhot. Tulla p:seksi.

paakkuun|tua[1]* *v.* muodostua paakuiksi, tulla paakkuiseksi. | Voi p:tuu helposti. Väkilannoitteita on säilytettävä kuivassa paikassa, etteivät ne p:nu.

paakuton[57] *kar.a.* < paakku. | P. puuro.

paala|ta[35] *s.* -us[64] *teonn.* = paalittaa.

paaleittain *adv.* paali kerrallaan, paalikaupalla.

paal|i[1] *s.* tiiviiksi puserrettu, tav. suuntaissärmiön muotoinen us. päällyksellinen koko läpikotaisin samanlaista tavaraa. | Puristaa, sitoa p:eiksi. Kuljettaa p:eina. Mittana p. on 10 riisiä paperia, n. 200 kg puuvillaa, 20—100 kg heiniä tai olkia. — *Yhd.* heinä-, kahvi-, paperi-, puuvilla-, selluloosa-, tavara-, tupakka-, turvepehkup.

paalikas[60]* *s.* *kans.* = seur.

paalik|ka[15]* *s.* *kans.* palikka, karttu, kalikka. | -- lopuksi täytyi asiat ratkaista puukot ja p:at kädessä AK. — *Erik.* Tukkireen p:at 'tukkien vierimistä estävät tapit'. Hevosen vetolaitteen muodostavat aisat ja p. — *Ruok.* kaulin. — *Yhd.* veto-, yhdistysp.; (ruok.) piirasp.

paalit|taa[2]* *v.* -us[64] *teonn.* puristaa paaleiksi, paalata. | P. heinää, turpeita. P:etut pehkut.

paalitus|kone *s.* kone, joka puristaa tavaran paaleiksi. **-lanka** *s.* lanka, jolla paalit sidotaan.

1. paalu[1] s. maahan upotettu t. upotettavaksi tarkoitettu suora, suunnilleen tasapaksu, tav. pyöreä puu; vrt. patsas, pylväs, vaaja. | Kuorittu, kuorimaton p. Pystyttää, upottaa p. maahan. — *Erik.* **a.** *rak.* kookas, eril. rakenteissa, vars. perusmaan vahvistimena käytetty puu. | P:n alapää veistetään teräväksi, yläpäähän asetetaan rautainen rengas halkeamisen estämiseksi. P. upotetaan maahan junttaamalla. Silta rakennettiin p:ille. Puisten p:jen lisäksi käytetään myös teräksisiä ja betonista valettuja p:ja. — *Yhd.* puu-, teräsbetonip.; nurkka-, siltap.; hankaus-, juntta-, kitka-, tuki-, vetop.; pysty-, ryhmä-, vinop. **b.** ed:n kaltainen t. pienempi kiinnittämistä varten maahan pystytetty t. pystytettäväksi tarkoitettu puu. | Laiturin p:t eli pollarit. Piikkilankaesteen p:t. Hevonen, vene kiinnitetään p:un. -- niin kuin

hän olisi ollut piiskurin p:ssa LINN. — *Yhd.* häpeä-, kiinnitysp.; ankkuri-, este-, telttap. **c.** mitattua matkaa, määräpaikkaa, rajaa tm. merkitsemään pystytetty puu. | Krokettipelin p:t. [Juoksija] kiersi puolimatkan p:n ja lähti hyvissä voimin paluutaipaleelle. Kullankaivaja merkitsi valtauksen p:illa. — Vars. *maanm.* rajan taite- t. päätepistettä osoittamaan asetettu merkki. — *Kuv.* Loit Luoja halut minulle, / panit p:t kaikkialle: / "Tähän asti, ei etemmä!" LEINO. — *Yhd.* merkkip.; linja-, rajap.; alku-, loppup. **d.** heraldiikassa: kilven yli keskeltä pystysuoraan kulkeva leveähkö nauha.

2. **paalu**[1] *s.* par. paali.

paalu|aita *s.* vierekkäin pystytettyjen paalujen muodostama aita, hakuli, palisadi. | Linnoitusta ympäröi korkea p. **-aitaus** *s.* **1.** = ed. 2. paaluaidalla ympäröity alue. **-asutus** *s.* vrt. paalukylä, -rakennus. **-junt|ta** *s.* Paalut upotetaan maahan p:alla. **-juuri** *s. kasv.* tukeva, paksu, pystysuoraan alaspäin kasvava, syvälle maahan ulottuva pääjuuri;)(harojuuri. | Männyn, voikukan p.

paaluke[78*] *s.* = diktaali.

paalu|kylä *s. arkeol.* paaluille rakennettu, paalurakennusten muodostama kylä. | Esihistoriallisten p:kylien jäännöksiä on tavattu alppijärvistä. **-laituri** *s.* paalutuksen päälle rakennettu puulaituri; vrt. arkkulaituri. **-linna** *s.* = paaluvarustus. **-mainen**[63] *kalt.a.* Kasvin p. juuri. **-maja** *s.* paalujen varaan t. paaluista rakennettu maja; vrt. paalurakennus. **-masto** *s. mer.* yksipuinen masto. **-perustus** *s. rak.* Laiturin p. **-rakennu|s** *s.* matalan veden, suon, joskus kuivankin maan yläpuolelle pystypaalujen varaan rakennettu asumus t. varastosuoja. | Esihistorialliset ja nykyiset p:kset. Sveitsin alppijärvien p:kset. P:ksia rakennettiin suojaksi ihmisiä, petoja tai tulvaveden tuhoja vastaan. **-rana** *s.* = paalujuntta. **-raudat** *s. mon. mets.* paalun päähän lintujen pyydystämiseksi viritetyt raudat. **-sein|ä** *s.* P:ien väli täytetään soralla. **-silta** *s.* paaluille rakennettu silta. **-solmu** *s.* solmu, jolla nuoran päähän tehdään kiristymätön silmukka.

1. **paalut|taa**[2*] *v.* varustaa, tukea, merkitä paaluilla. | Rakennuksen pohja p:etaan. Sortunut seinämä p:ettiin. — P. rakennuksen paikka, tontti. P. raja, tielinja.

2. **paaluttaa**[2*] *v.* par. paalittaa.

paalutuki *s. rak.* pohjaan juntattujen paalujen muodostama kiinteä siltatuki; vrt. pino-, pukkituki. | 3-paaluinen p. Sillan p:en väli on 8 cm.

paalutu|s[64] *s.* **1.** paaluttaminen. | Ojalinjan, rajojen p. Rakennuksen perustan p. — *Yhd.* koep. **2.** maahan lyödyt paalut; paaluaita. | Maan vyöryminen estettiin p:ksella. Rakenne tuettiin p:ksella. Linnaa ympäröi korkea p. — *Yhd.* tuki-, välip.

paalutus|juntta *s.* = paalujuntta. **-todistus** *s. lak.* Kun raja on käyty, siitä annetaan p.

paalu|varustus *s.* Vihollisen p:varustukset vallattiin ja niiden miehistöt otettiin vangeiksi. Linnaa ympäröi korkea p. **-väli** *s.*, vars. *maanm.* kahden peräkkäisen merkkipaalun väli, tav. 200 m.

paani(lli)nen[63] *a.* P. kauhu 'äkillinen pakokauhu; selittämätön kauhu'.

paanne[78*] *s. kans.* esim. tielle uhkunut ja jäätynyt vesi.

paanu[1] *s.* ohuehko, n. 50 cm:n pituinen, 10 cm:n levyinen veistetty t. sahattu laudankappale, joita päreiden tavoin käytetään kattamiseen. | Pyöreäpäinen, suorakulmainen p. Kuusipuinen p. Kattaa p:illa. P:t ladotaan kattoon suomusmaisesti. — *Yhd.* kattop.; puu-, sementtip. **-kat|to** *s.* Tervattu p. Vanhojen kirkkojemme p:ot. **-tiili** *s.* paanun muotoinen kattotiili.

paanut|taa[2*] *v.* **-us**[64] *teonn.* kattaa paanuilla. | P. kattoa.

paapa[10] *s.* = paappa.

paapat|taa[2*] *onom.v.*, tav. *halv.* **-us**[64] *teonn.* puhua nopeasti, monotonisesti. | Puhua p. Akkojen p:us kävi miehen hermoille. -- he vain p:tavat ulkomuistilla latinalaiset messunsa, kuin niistä pikimmiten päästäkseen IVALO.

paapero[2] *deskr.s.* pieni lapsi, napero, pallukka. | Pojan p. Polvenkorkuisesta p:sta saakka.

paaperoinen[63] *dem.s.*

paaperrella[28*] *frekv.v.* < seur.

paaper|taa[9] *deskr.v.* tav. pienen lapsen käynnistä: taapertaa. | -- meni p:si poikia kohden, lankesi ja itki kiukkuisesti SILL.

paappa[10*] *s. kans.* (*rinn.* paapa) vanha ukko; isoisä. | Mummo ja p. — *Yhd.* ruoti-, syytinkip.

paapuuri[1] *s. mer.* aluksen vasen puoli perästä keulaan katsottaessa; tav. vain gen.;)(tyyrpuuri. | Seistä p:n puolella. P:n vahti. Alus purjehtii p:n halsseilla, kun tuuli puhaltaa sen vasemmalta puolelta.

paara[10] *s. murt.* para.

paarapähkinä *s.* parin Bertholletia-sukuun kuuluvan puun syötäviä, öljyisiä, mantelin makuisia siemeniä; *syn.* Brasilian pähkinä. **-puu** *s.* **-öljy** *s.*

paaria[15] *s.* = paria.

paari|huone *s.* ruumishuone. **-liina** *s.* musta t. valkoinen liina, joka levitetään paareilla lepäävän ruumiin peitoksi t. jota käytetään katafalkilla ruumisarkun alla t. jolla ruumisarkku kannetaan hautaan, kantoliina; paarivaate. — *Kuv.* Luonto verhosi maan hohtavan valkoisella p:llaan 'lumella'.

paarinkantaja *s.*

paar|it[4] *s. mon.* **1.** kevyt, tav. kaksiaisainen kannettava lava, jolla haavoittuneita, sairaita t. loukkaantuneita voidaan kuljettaa makuuasennossa. | Pyörillä varustetut p. Kantaa p:eja. Kuljettaa p:eilla. Asettaa, nostaa loukkaantunut p:eille. Mies makasi p:eilla. Kahdesta seipäästä ja säkistä valmistettiin nopeasti tilapäiset p. — *Yhd.* hätä-, kanto-, sairasp.; käsi-, polkupyörä-, suksip. **2.** ed:een liittyen alustasta, jolla ruumis lepää, katafalkista. | Mustiin verhotut p. Ruumis lepäsi p:eilla. Syvästi kaivaten me laskemme nämä kukat N.N:n p:eille. — *Yhd.* kuolin-, ruumisp. **3.** muuhun kuljetukseen käytetyistä kaksiaisaisista kantolaitteista. | P:eja käytetään ki-

vien, mullan, roskien ym. kantamiseen. Puutarha- ja rakennustöissä käytetään laudoista valmistettuja leveäpohjaisia, matalareunaisia tai syviä, ns. laatikkopaareja. — *Yhd.* kuormap.; halko-, heinä-, turvep.

paarivaate *s.* = paariliina.

paarm|a[10] *s.* Tabanidae-heimoon kuuluvia isoja kärpäsiä, joiden naaraat imevät nisäkkäistä verta, koiraat kasveista nesteitä. | P:at surisevat. P. iskee, puree vihaisesti. Levottomat, p:ojen kiusaamat lehmät. — *Yhd.* kesä-, lammas-, nauta-, poro-, pouta-, sokko-, suppup.

paarmalintu *s.* = sieppo. | Harmaa p. 'harmaasieppo'. Mustankirjava p. 'kirjosieppo'.

paar|re[78*] *s.* reunus. | Lakin p. Rantaa kiertää jään muodostama p. Metsä ympäröi aukeamaa leveänä p:teena. — *Erik.* **a.** *rak.* ristikkorakenteen kehää muodostavia sauvoja. | Sillan p:teet. — *Yhd.* ala-, yläp.; puristus-, vetop. **b.** *nahk.* varsikengän vuorin yläreunassa käytetty suunauha. **c.** *kirj.* kapiteelinauha.

paarta|a[12] *v.* reunustaa, ympäröidä. | Järven rantoja p:a tiheä kasvillisuus. Viljelysmaiden p:ma kirkonkylä. Idän ilmat rusko p:a *MANN.

paarust|aa[2] *deskr.v.* astella raskaasti, kömpelösti, laahustaa; vars. lumessa kahlaamisesta. | Kulkea, kävellä p. Mies mennä p:i perunasäkki selässään. -- läksin pimeässä p:amaan paksussa lumessa AHO. Essen pitkävartisissa pieksusaappaissa ja susiturkissa p:i joukkonsa edellä äänekkäästi puuskuttaen JÄRVENT.

paarustel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < ed. | Ulkona telttojen ympärillä astella p:i vartija paksuun lumeen tallatulla polullaan HAANPÄÄ.

paasa|ta[35] *v. ark.* -us[64] *teonn.* puhua herkeämättä (ja kovaäänisesti), kiivaasti, pauhata, saarnata. | Puhua p. Lukea p. P. suu vaahdossa. Papit olivat kyllä p:nneet parannusta HEPOR. Vanha eräntä p:si ja haukkui suut ja silmät täyteen TOPPILA. -- emännän p:us yhä kuului jatkuvan KILPI.

1. **paa|si**[10] *s.* kookas, tav. sileä, laakeahko kivenjärkäle. | Vedenalainen p. Kallioseinämistä irtaantuneet p:det. Istua p:della. Kirkon seinät oli tehty jykevistä, päällekkäin ladotuista p:sista. -- tuoss' seisot kuin koskessa p. K. LEINO. — Yhd. graniitti-, kallio-, kivip.; hauta-, uhrip.; kynnys-, lattia-, porras-, rantap.

2. **paasi**[4] *s. kal.* = gimppi. — *Yhd.* metalli-, silkkip.

paasi|arkku *s. arkeol.* megaliittihauta. **-kivi** *s.*

paasik|ko[2*] *koll.s.* Rantakallio oli luhistunut komeaksi p:oksi.

paasto[1] *s.* **1.** tav. uskonnollisista, toisinaan terveys- tm. syistä t. olosuhteiden pakosta johtuva täydellinen t. osittainen pidättäytyminen ruoasta t. määräruoista (vars. liharuoasta), paastoaminen, syömättä olo. | Pakollinen, vapaaehtoinen p. Kolmipäiväinen p. Aikaa, keskeyttää, lopettaa p. Pitää p:a 'paastota'. Katolilaisilla on kolmenlaisia p:ja: luonnollinen p. (täydellinen pidättäytyminen kaikesta ravinnosta), täysip. (yksi, lihaton ateria päivässä) ja puolip. (liharuoista pidättäytyminen). P:n tarkoituksena on nöyrryttää ruumis ja saattaa se hengen alamaisuuteen. Myös hyvitystyönä p. on yleinen. — *Yhd.* kevät-, perjantaip. **2.** paaston aika. | Laskiaistiistain ja pääsiäisen välistä aikaa nimitetään p:ksi. P:n ensimmäinen sunnuntai.

paasto|aika *s.* paastoamisaika; paaston (2) aika. **-kuukausi** *s.*

paaston|aika *s.* (tav. ⌒) = paasto 2. **-aikainen** *a.* myös ⌒. | Ensimmäinen p. sunnuntai.

paasto|päivä *s.* Tavallisin p. on perjantai. Itämaisessa kirkossa vietetään Johanneksen päänleikkaamisen juhlaa p:päivänä. **-ruoka** *s.* Sopivaa p:a ovat jauhot ja kala. **-sunnuntai** *s.* paastonaikainen sunnuntai. | Viimeinen p. on palmusunnuntai.

paasto|ta[88] *v.* pitää paastoa, olla syömättä, pidättäytyä määräruoista (vars. lihasta). | Hän p:si, ruoski itseään ja rukoili ahkerasti. P:aminen laihdut'i häntä 9 kg. Minä p:an kahdesti viikossa; minä annan kymmenykset kaikista tuloistani UT.

paaši[1] *s.* (aatelis)poika, joka suorittaa palvelusta ruhtinaan tm. ylhäisen henkilön hovissa, hovipoika. **-koulu** *s.* koulu, jossa kasvatettiin aatelispoikia sotilasalalle ja samalla hovipalvelukseen. | Pietarin p. **-poika** *s.*

paatere[82], paader[82*] *s.* kivilohkare, paasi. | Kun sammaltuu jo hautain p:et -- MANN.

paatero[2] *s.*, vars. *runok.* = ed. | -- Tuonen tulisilla p:illa KIVI. -- ja paikallaan oli paasi, pyhä p. loitsijain LEINO.

paati|nen[63] *ain.a.* < 1. paasi. | [Kylmä uho] henki p:sista seinistä KALLAS. — *Kuv.* Nyt vain olen uupunut / vanha mies, / jota p. painaa / jumalten ies LEINO.

paatoksellinen[63] *poss.a.* < paatos. | Voimakas, p. puhe.

paato|nen[63] *dem.s.* < paasi. | -- ja kosken pohjasta p:sen / hän äkkiä pintaan nostaa A.OKSANEN.

paato|s[64] *s.* intomieli, korkealentoisuus, mahtipontisuus, pateettisuus; vars. puheessa: voimakas tunneväritys. | Vaikuttava p. Sisäinen, siveellinen p. Maamme-laulun ylevä p. [Maalaus] on täynnä p:sta ja teatterimaisuutta. -- millä jylhällä p:ksella hän siunaakaan ruumiit KIANTO. — Ontto, tyhjä p.

paatsa[10] *s.* länkien ja satulan alla oleva pehmike, hamutsa.

paatsain[56] *s. murt.* = seur.

paatsama[12] *s.* Rhamnus, pensaita t. pieniä puita, joilla on pienet kukat ja luumarjahedelmä. — *Yhd.* aro-, korpi-, orap.

paatt|aa[9*] *v. harv.* iskostaa (kovaksi). | Suojailma p:aa suksen pohjat. — *Yksipers.* Suksia p:oi, ja jalkaa livetti AHO.

paat|ti[1*] *s. kans.* soutu- t. purjevene; myös yleisemmin: alus, laiva. | Harva soutu on p:in joutu SP. Joka ottaa pahan p:tiinsa, soutakoon maalle SL. Paras p. [= laiva] tämä on näillä vesillä AHO.

paattu|a[1*] *pass.v. harv.* (< paattaa) iskostua, pinttyä. | Lumi p:u suksiin. Kuivat ruumenet p:vat lehmän satakertaan. Ihoon p:nut lika.

paatu|a[1*] *v.* **1.** vars. *heng.* tulla heltymättömäksi, taipumattomaksi, uppiniskaiseksi, vas-

taanottamattomaksi moraaliseen parannukseen tähtääville vaikutuksille, kovettua. | P. armottomaksi, kovaksi kuin kivi. Ihmisen mieli p:u. Ja faaraon sydän p:i VT. -- ettei teistä kukaan synnin pettämänä p:isi UT. -- jättäisit hänet synteihinsä p:maan tuomiopäivään saakka NUOLIV. — *paatu|nut* (a.) -neesti (adv.) -neisuus[65] (omin.) P:nut alkoholisti. P:nut konna, rikollinen, syntinen. -- niin nuori ja niin p:nut KIVI. -- herättää p:neimmankin omantunnon unestaan AHO. Kova minä olen ja p:nut HEPOR. 2. *harv.* paattua. | Lumi p:u reen jalaksiin.

paatumus[64] *s.*, vars. *heng.* paatuneisuus. | Ah, kavahda jo kovaa p:stas VK. Ken syntiä tekee, on synnin orja ja joutuu vihdoin p:ksen tilaan KATEK.

Paavali[5] *s.* Paavalin, Paavon päivästä, tammikuun 25:nnestä. | Kun on helppo Henrikki, niin on paukkuva P. SL.

paavi[1] *s.* **1.** roomalaiskatolisen kirkon päämies (Rooman piispa). | Rooman p. P. Pius XI. P:n vaali. V. 1870 p. julistettiin erehtymättömäksi. P:en Baabelin-vankeus 'pakollinen olo Ranskassa keskiajalla'. Kääntyä p:n uskoon 'roomalaiskatolilaiseksi'. — *Kuv.* Riidellä p:n parrasta 'tyhjästä, olemattomasta'. **2.** *kuv.* ed:een liittyen: jnk ryhmän arvovaltaisesta päämiehestä. | Aikansa kielentutkijain erehtymätön p. — *Yhd.* puoluep. **3.** paavipelin arvokkain tikku.

paavi|kausi *s.* Innocentius III:n p:kautena. **-kirkko** *s.* par. paavinkirkko. **-kunta** *s.* paavinkirkko, roomalaiskatolinen maailma.

paavilai|nen[63] *a.* ja *s.* roomalaiskatoli(lai)nen. | P. oppi. Lutherin aikana puhkesi taistelu p:suutta vastaan ilmiliekkiin. Protestantit ja p:set.

paavilli|nen[63] *a.* roomalaiskatolinen, paavilainen. | P. kirkkojärjestys. P:set menot. P. [par. paavin] bulla. — Hän on p:sempi kuin paavi itse 'jyrkempi, oikeaoppisempi kuin ao. kannan, suunnan oppi-isä, virallinen taho tms.'.

paavin|istuin *s.* **1.** Paavi on erehtymätön puhuessaan p:istuimeltaan. — *Kuv.* Nousta p:istuimelle 'tulla paaviksi'. **2.** laajemmin: paavin hovi, paavius. | P. sijaitsee Vatikaanissa. Saksan keisarit joutuivat keskiajalla taisteluun p:istuinta vastaan. **-kirje** *s.* bulla. **-kirkko** *s.* roomalaiskatolinen kirkko. | Uskonpuhdistus puhkesi ankaraksi taisteluksi p:a vastaan. **-kruunu** *s.* tiaara. **-usko** *s.* roomalaiskatolinen usko, roomalaiskatolisuus. | Kääntyä p:on. **-uskoi|nen** *a.* ja *s.* roomalaiskatoli(lai)nen. | P. kirkko. Protestantit ja p:set. **-vaali** *s.* P:n suorittaa kardinaalikollegio. **-val|ta** *s.* P:lan aika.

paavipeli *s.* eriarvoisilla tikuilla pelattava tarkkuuspeli. | P:n arvokkainta tikkua nimitetään paaviksi.

paaviu|s[65] *s.* paavina olo, paavinvalta. | Pius III:n lyhytaikainen p. P:den kukoistus-, rappiotila.

Paavo[1] (myös: paavo) *s.* **1.** Paavon päivästä, tammikuun 25:nnestä. | P. painaa, Matti nostaa [kalanpyydykset] SP. **2.** Pekat ja p:t (tav. halv.), ks. pekka 1.

padallinen[63] *s.* padan täysi. | P. puuroa.

padan|jalka *s.* **-kansi** *s.* **-kylki** *s.* Musta ja nokinen p. **-pohja** *s.* **-sanka** *s.*

padot|a[38]* *v.* **1.** varustaa padolla, sulkea t. säännöstellä padolla, padottaa. | Joki, koski, puro p:aan. Niilin tulvavesi p:aan [= suljetaan] Moiris-järveen. Vedenpintaa nostetaan patoamalla. Niitynkastelu suoritetaan patoamalla. — *Kuv.* Vasta Wienin porteilla saatiin turkkilaistulva p:uksi. Pakokauhu ei ole helppo p. 'hillitä'. P:ut tunteet ja toiveet. **2.** esine-subj:n ohella: patona estää t. sulkea. | Ahtaat paikat joessa patoavat vettä ja aiheuttavat tulvia. Kivi patosi veden juoksun ojassa. Jään patoamat järvet.

padot|taa[2]* *v.* varustaa pado(i)lla, padota. | Joki on p:ettu.

padotus[64] *s.* = patous. | Koskien p. Heikko p. ei kestänyt jäiden puristusta, vaan murtui. **-kastelu** *s.* viljelysmaiden kastelu patoamalla. **-korkeus** *s. tekn.*

paeta[31]* *v.* **1.** ihmisistä ja eläimistä: poistua nopeasti t. salaa jstak, johon sisältyy vaaraa, uhkaa, epämieluista tms., lähteä pakoon, karata, livistää, luikkia. | P. kiireesti henki kurkussa, pelon vallassa. P. vihollista, sodan vaaroja. P. rangaistusta, velkojia. P. vankilasta, vankeudesta. P. maasta. P. jkn kynsistä. P. ulkomaille, toiselle paikkakunnalle, merille. P. yksinäisyyteen. P. yön selkään. P. toisen selän taakse. Joukot pakenivat sekasortoisena laumana. Naiset ja lapset pakenivat syrjäisiin piilopirtteihin. He pakenivat kirkon turviin. Päälliköt pelastautuivat pakenemalla. Hän riistäytyi irti ja pakeni. Pakenemalla hän todisti syyllisyytensä. Koirat ajavat pakenevaa jänistä. Syksyisin muuttolinnut pakenevat etelään. Nykyajan huolestuttaviin ilmiöihin kuuluu yleinen pakeneminen maalta kaupunkeihin. Johtajien oli paettava kansan vihaa. Ei kukaan voi p. kohtaloaan. Ihmisiä pakenet, itseäsi et voi p. Jos Herran armoon pakenet / ja hylkäät työsi syntiset, / taivaass' on ilo suuri VK. **2.** laajemmin, us. *kuv.*: hävitä näkyvistä, kaikota, loitota, poistua. | Yön varjot pakenivat, aamu koitti. -- pilvet pakenivat ja kelmeänä kohosi kuu KIVI. -- niin kuin pakenee sumu tuulen tieltä AHO. Vainiot laajenevat, metsän reuna pakenee. Meri pakenee 'vetäytyy taaksepäin'. -- nopeasti pakeni heidän altansa luminen maa KIVI. Pääoma pyrkii pakenemaan maasta. Väri pakeni hänen kasvoiltaan. Uni pakeni pojan silmistä, ja hän valveutui täydellisesti. Rakastetun muisto ei hetkeksikään paennut hänen mielestään. Henki oli jo paennut ruumiista. Vuodet olivat paenneet 'kuluneet'. Pakeneva hetki, minuutti. Sen [aarteen] kun löytäisi, jo köyhyys pakenisi JÄRVENT. — Pakeneva [taaksepäin kalteva] leuka, otsa. **3.** ed:iin liittyen: kaihtaa, välttää. | P. huonoa seuraa. Uni pakeni hänen silmiään. Rauha ja rakkaus pakenivat heidän kotiaan.

paginoi|da[18] *v.* -nti[1*] *teonn.* numeroida sivut. | P:tu vihko. Kirjan p:nti 'sivunumerot'.

pagodi[6] *s.* itäaasialainen (budhalainen) tornin muotoinen temppelirakennus. | Kiinalainen p.

pah *interj.* käyt. ilmaisemaan välinpitämättömyyttä, innotonta toteamista. | - - Maiju raukka on ehkä kovalla parast' aikaa." — "P. — hän sen kestää" CANTH. P., eihän se ollut hänen naisihanteensa LEINO. Kaksikymmenvuotias ja nelikymmenvuotias - - p.! U.KARRI.

paha[10] *a.* (ja *s.*); pahasti, pahoillaan, pahoin, pahuus ks. erikseen. — Yl. jstak negatiivisesti arvostettavasta; merk.-ryhmien ero ei selvä; tav.)(hyvä; vrt. huono.

I. 1. eetillisessä merk:ssä: siveellisesti alaarvoinen, huono, moraaliton, säädytön, sopimaton, lainvastainen, rikollinen, syntinen, väärä tms. | P. ihminen. Hyvät ja p:t haltijat, henkiolennot. Hän on luonteeltaan, sydämeltään p. P. maailma. Aika, jota elämme, on p. P. aie, tarkoitus. P:t ajatukset, himot. Hyvän ja p:n tiedon puu. Joutua pahoille teille. Opettaa jku, oppia, tottua pahoille tavoille. Pojalta pääsi p. sana 'kirous'. - - kostan isien p:t teot lapsille kolmanteen ja neljänteen polveen VT. — *S:sesti.* Siveellinen p. eli synti. Edistää hyvää ja vastustaa p:a. Taistella p:a vastaan. Vietellä jkta p:an. Ajatella, uskoa p:a jksta. Eihän siinä ole mitään p:a. Hän on kaiken p:n alku ja juuri. Hänessä on paljon hyvää jos p:akin. Älkää kenellekään p:a p:lla kostako UT. - - äläkä saata meitä kiusaukseen; vaan päästä meidät p:sta UT. — 'Tehdä pahoja(an) 'kepposia, pahoja töitä'. — *Erik.* **a.** paha ihminen. | Mikäs p:n tappaisi SP. - - hän antaa aurinkonsa koittaa niin pahoille kuin hyvillekin UT. **b.** paholainen, piru. | P. sinut perikköön! Jos antaa p:lle pikkusormen, niin se vie koko käden SL. - - Lempo tempasi tereä, / P. vartta vaapahutti KAL. Siinä p. missä mainitaan [tav. henkilöstä, joka sattuu tulemaan paikalle juuri, kun hänestä puhutaan (pahaa)] SP. **2.** armoton, häijy, ilkeä, julma, kovasydäminen, pahantapainen, tyly tms. | P. poika. Olla p. jkta kohtaan. Älä ole pienelle p.! Mies oli kovin p:na 'vihainen'. Olla p. suustaan 'pahasuinen'. P. luonne. P. sisu. P:t kielet, ks. kieli 1.b. Pitää p:a suuta 'rähistä äänekkäästi'. Näyttää p:a naamaa 'julmistella'. Kotona hänen ei koskaan tarvinnut kuulla p:a sanaa 'tylyä puhetta, moitetta'. - - jos oikein p:n pääni päälleni otan [= sisuunnun] KIVI. — *S:sesti.* Hyvä antaa vähästänsä, p. ei anna paljostaankaan SL. — Hyvällä tai p:lla 'kovuudella, pakkokeinoin'. Hänellä on p. mielessä 'pahat aikeet'.

II. laadultaan huono, tarkoitukseensa t. tehtäväänsä kelpaamaton, moitittava, sopimaton tms. **1.** melko *harv.* kehno, pahantapainen tms. | Poika ei tahtonut olla hänkään pekkaa pahempi 'huonompi kuin toisetkaan'. - - herjat kesken heittäköhöt, / eip' on mies pahempikana, / uros untelompikana KAL. Muut purret, p:tki purret, / ne aina sotia käyvät KAL. Sinä p. ja laiska palvelija UT. — *S:sesti.* Pane p. [= pystymätön henkilö, ymmärtämätön lapsi] asialle; mene itse perässä SL. **2.** pilaantunut, rikkinäinen tms. | P. omena. P. [= härskiintynyt] voi. Mennä p:ksi 'pilaantua tms.'. Auto rikkoontui yhteentörmäyksessä p:ksi. **3.** mieli-alasta: apea, surullinen, loukkaantunut, tyytymätön, vihainen, ärtyisä tms. | P. mieli. Olla p:lla päällä. Tulla p:lle tuulelle. - - alla päin, pahoilla mielin / kaiken kallella kypärin KAL. — *ottaa, panna pahakseen* t. *pahaksi* närkästyä, loukkaantua. | Ottaa loukkaus, loukkauksesta p:kseen. Älä pane p:ksesi! J. pani p:ksensa kyläläisten juorut.

III. 1. epäedullinen, epäsuotuisa, haitallinen, vahingollinen tms. | P. ilma, sää. P. vuosi 'katovuosi'. Hyvät ja p:t päivät. P. onni. P. silmä 'maagillisen vahingollinen katse'. P. merkki. P. uutinen. P. taloudellinen asema. Olla p:ssa huudossa, p:ssa maineessa. Olla pahoissa väleissä jkn kanssa. Joutua pahoihin kirjoihin. Siitä oli p:t seuraukset. Satuin tulemaan p:an aikaan. P:ksi onneksi tuuli kääntyi. Pahimmassa tapauksessa meidän on yövyttävä majataloon. Joulu on taas p:lla puolella 'ohi'. Luodit tekivät p:a jälkeä vihollisjoukossa. Koneella on p. taipumus itsevärähtelyyn. P. veri imettiin pois kuppaamalla. Herättää p:a verta 'närkästystä, suuttumusta, vihaa'. P. kyllä. P. vain että - -. Sen pahempi. Oli p. että myöhästyit. — *S:sesti.* Aavistaa p:a. Puhua p:a jksta. Suoda, tahtoa p:a jllek. Jakaa hyvät ja p:t jkn kanssa. Pelätä pahinta. Pieni lepo työn lomassa ei olisi p:ksi. Harakan nauru tietää p:a. Älä muistele p:lla! Ei lisä p:a tee SP. - - yksi naukki, hyvä kanttoori, ei tee p:a KIVI. — *jk on pahasta* haitallista, pahaksi. | Useasti pitkäaikainen kihloissaolo on p:sta. Mitä siihen lisätään, se on p:sta UT. — *Myt.* panennainen. | P:t eivät pysty häneen. Taioin varauduttiin toisten lähettämiä pahoja vastaan.

2. vaikea, hankala, työläs voittaa, korjata, parantaa tms. | P. kilpailija, vastustaja. P. epäkohta, virhe. P. kepponen. P. ristiriita, selkkaus. P. este. P. suo, ylämäki. P. haava. P. reumatismi, yskä. P. tauti [myös erik.: 'kuppa']. P. isku, järkytys. Olla p:ssa pulassa, pahemmassa kuin pulassa. Kärsiä p:a vääryyttä. Siihen kysymykseen on p. vastata. Se oli hänelle p. pähkinä purra. Ullakolle on p. pääsy. Siinäpä se p. mutka juuri oli CANTH. P. on paljosta valita SP. — *S:sesti.* Kun yhdestä p:sta pääsee, on jo toinen edessä. Pahin on jo ohi.

3. ankara, kova, ylenmääräinen tms. | P. alkoholisti, juoppo. P. epäilijä. P. peto, tuhohyönteinen. P. aallokko. Kesän pahin helleaika. Mies seisoi porraskäytävässä pahimman sateen ajan. Kettu on p. kananvaras. Pojalla on p. nälkä. Hän pyyhki pahimmat liat jaloistaan ennen kuin astui sisään. — III inf. ill:n ohessa. | Hän on p. valehtelemaan. Hevonen on p. potkimaan. — *Ark.* Erehdyit p:n kerran 'pahasti'. — *ei pahan* ei kovin. | Tavara ei ollut p:n kallistakaan. En p:n vanha, mutta en kovin nuorikaan enää VALENTIN.

4. aistittuna, koettuna epämiellyttävä. | P. haju, maku. P. [= pahanmakuinen] lääke.

Haista, maistua p:lta. Kalanmaksaöljy on minusta p:a. P. elämä, olo. P. [= epämukava] asento. P. [= rauhaton] omatunto. Nähdä p:a unta. Pitää p:a melua. Ottaa, panna p:kseen 'närkästyä, suuttua". — *S:sesti.* Fyysinen p. 'kärsimys'. Minun t. minulle tekee p:a 'etoo tms.'. Hävetti että p:a teki. Kirkas valo tekee p:a silmille. Älä tee itsellesi mitään p:a UT.

IV. vähäinen, pieni, heikko, pahainen. | Huhussa ei ole p:akaan perää. Lapset eivät antaneet äidilleen p:akaan rauhaa. Olen p:sta penikasta hänen kanssaan ollut MERIL. — *S:sesti,* tav. yhd:ojen jälkiosana: pahanen, parka, rukka. | Pojan p. Mökkip.

paha|-aikeinen *a.* P. ihminen. **-entei|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* pahaa ennustava, uhkaava. | P. uni. Hymyillä p:sesti. Luvun 13 p:syys. Väkijoukosta kuului p:stä murinaa. **-henki**[84] *s.,* vars. *heng.* (myös ⌒) paholainen, paholaisen palveluksessa oleva henkiolento, demoni, riivaaja. | Jeesuksen opetuslapset ajoivat ulos pahojahenkiä ja paransivat riivattuja. Niin usein kuin p. tuli Sauliin, otti Daavid kanteleen ja soitti sitä AK. — [Salapolttimo] on nyt sellaisessa paikassa, ettei p:kään saa siitä tietoa ALKIO. — Kallistaa korvansa pahanhengen kuiskutuksille 'langeta kiusaukseen'. Poikaan meni p., ja hän päätti tehdä ilkeän kepposen opettajalleen. Hän on kuin pahanhengen riivaama 'käyttäytyy mielettömästi'. — *Kuv.* a. jnk. abstr. käsitteen symbolina. | Ahneuden, kateuden, turhamaisuuden, ylpeyden p. **b.** elävistä olennoista, tav. henkilöistä: *jkn pahahenki* joka viettelee toista pahaan; kiusanhenki. | Eerik XIV:n p. Yrjänä Pietarinpoika. -- tehän olette ollut minun avioliittoni p. A.KIVIMAA.

pahai|nen[03] *a.* hellittelevässä, säälittelevässä ym. puheessa, us. myös *halv.:* vähäinen, halpa, kurja, mitätön. | Hän oli vain p. ompelijatar, halvan kyläsuutarin tytär. Akka tieltä kääntyköön, ei mies p:nenkana SL. -- maitopartana p:sna KAL. Taloon johti vain p., kapea polku. Lapsi ei anna p:stakaan [= pienintäkään] rauhaa. — *S:sesti* (myös: pahanen). Pienestä p:sesta lähtien. Jo oli pakanuuden pimeydessä vaeltanut pieni p. istutettu kristillisen seurakunnan pyhään yhteyteen [= kastettu] LEINONEN. — *Yhd.* poikap.

pahajuoninen *a. kans.* vars. lapsesta: itkevä, kiukutteleva. | P. lapsi. — P. [= pahatapainen, äksy] hevonen.

pahaksua[1] *v.* tav:mmin paheksua.

pahakurki[84] *s. kans.* (myös ⌒) pahahenki. | P:ko sinut tähän lennätti!

pahalai|nen[03] *s. kans.* paholainen. | -- kehen uskon täällä, Jumalaan vai p:seen? KIVI. — Myös yl. vahvistus- t. lievänä voimasanana, vars. harmia ja suuttumusta ilmaisevissa lauseissa; vrt. hyväkäs, mokoma, pahus. | Pojan p. Taisivat p:set peijata minua. Kylläpäs on p. kallista.

paha|luontoinen *a.* -- punatukkaiset naiset ovat -- p:luontoisia A.J.PULLA. **-mainei|nen** *a.* -suus *omin.* P. henkilö. Kaupungin p:set laitaosat. **-mieli**[84] *s.* (tav. ⌒) mielipaha. | Alakuloisuus ja p. Pojan oli vaikea salata pahaamieltään. **-mies**[84] *s. kans. harv.* paholainen.

-pahan *liitepart.* (etuvok. sanoissa -pähän) ks. -pa.

pahan-alkuisten a:ien rinnalla on useimmiten paha-alkuinen; us. myös ⌒. **-elkinen** *a.* tav. = pahanilkinen. | P. ihminen.

pahanen[03] *dem.s.* (< paha IV) hellittelevässä, säälittelevässä tms. puheessa: parka, raukka. | Pojan p. -- seisahti pieni piikkinen elotuvan ovinurkkaan, p. KIVI. — Tav. yhd:ojen jälkiosana. | Järki-, mökkip.

pahan|enteinen *a.* P. hiljaisuus. **-hajuinen** *a.* P. kaasu. P. hengitys. **-ilki|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* ilkeä, pahankurinen, pahansuopa. | P. ihminen. Hymyillä p:sesti. P:syyttään hän sen teki. **-ilmanlintu** *s.,* tav. *kuv.* (myös ⌒ ⌒) henkilöstä, joka ennustaa t. aiheuttaa onnettomuutta. | Älä usko p:jen puheita! **-kuri|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* juonikas, oikullinen, tottelematon, vallaton. | P. pojan viikari. Virnistellä p:sesti. Hän ei ole ilkeä, vaan p. **-laatuinen** *a.* P. kolttonen. — *Lääk.* vaikeasti paraneva, vaarallinen, maligni. | P. tauti, ruhjevamma. P. kasvain. **-lai|nen**[03] *a.* -sesti *adv.* melko paha. | P. haava, aivotärähdys. Hän on p. juoppo. Mies loukkaantui onnettomuudessa p:sesti. **-luonteinen** *a. lääk.; syn.* pernisiöösi(nen). | P. anemia. **-luontoinen** *a.* P. ihminen. Hän on humalassa riitainen ja p. **-makui|nen** *a.* P. lääke. Voi on härskiintynyttä ja p:sta.

pahanne *adv. harv.* pahaan suuntaan. | Asia kääntyi p. päin.

pahan|näköinen *a.* -näköisesti *adv.* (ulko)näöltään paha. | Märkivä, p. haava. Musta ja p. mies. **-olontunne** *s.* myös ⌒ ⌒. | Ylensyömisen aiheuttama p. **-puolei|nen** *a.* -sesti *adv.* pahanlainen. | P. erehdys. Pojalla on p. nuha. Hän loukkasi itsensä p:sesti. **-päiväi|nen** *a.* kelvoton, mitääntekemätön, huono, surkea, vähäpätöinen. | P. nulikka. Pieni, p. mökki. Haukkua jku p:seksi 'perin pohjin, pataluhaksi'. Hänet piestiin p:seksi. Vaatteet kuluivat p:siksi. — *pahanpäiväisesti* (adv.) kovasti, ylen määrin, perin pohjin. | Suuttua, säikähtää p:sesti. Hän sai p:sesti selkäänsä. Sade kasteli urheilukentän p:sesti. **-siivoinen** *a.* siivoton. | P. lattia. **-sisui|nen** *a.* -suus *omin.* negatiivisessa mielessä sisukas; itsepäinen, uppiniskainen, häijy, äksy, riitaisa tms. | P. ihminen. P. akka. Pieni mutta p. Gorilla on äreä ja p. **-suonti** *s.* pahan suominen, pahaa suopa mielenlaatu. **-suo|pa** *a.* -vasti *adv.* -puus *omin.* pahaa suopa, pahantahtoinen, karsas, nurjamielinen, kateellinen;)(hyvänsuopa. | P. ihminen. P. katse. Hymyillä p:vasti. Kanssaihmisten p:puus. -- p. suuremmille, / pilkansuopa pienemmille, / kansa naapurikateinen LEINO. **-suopai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* = ed. **-suova** *a. harv.* = pahansuopa. **-tahtoinen** *a.* ilkeä, pahansuopa. | P. ihminen. **-tapai|nen** *a.* -suus *omin.* **1.** säädyllisyyttä t. yleisiä tapoja loukkaava, huonosti kasvatettu, huonotapainen, ilkeä, juonikas, rikollinen. | P:set katupojat. P:sten lasten kasvatuslaitos. Luonteeltaan, käytökseltään p. Potkii kuin p. he-

vonen. Viettää p:sta elämää. 2. tav:mmin pahanlaatuinen. | P. kasvain, tauti. **-tekijä** *s.* tav. henkilöstä, joka tekee pahoja tekoja, rikoksentekijä, riko(kse)llinen. | Suuri p. Synnynnäinen p. Huono kasvatus tekee lapsista p:öitä. P. sai ansaitsemansa rangaistuksen. Jeesus ristiinnaulittiin kahden p:än väliin. **-te|ko** *s.* Lapset ovat p:ossa 'pahaa tekemässä'. Hän punastui kuin p:osta yllätettynä. Porsaat ovat taas päässeet perunamaahan p:koon. **-tunne** *s. harv.*)(hyväntunne. | Liiallisen ponnistelun aiheuttama p. **-tuuli|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* huonotuulinen, vihainen, ärtyisä. | Mies palasi työstään väsyneenä ja p:-sena. Vastaili lyhyesti ja p:sesti.

paha|putki[85] *s.* Oenanthe, putkikasveja. **-päinen** *a.* -syys *omin.* hillitön, raju, riidanhaluinen. | Hän on humalassa häijy ja p. P. pässi. **-silmäinen** *a. myt.* henkilöstä, jolla on "paha silmä", ts. jonka luullaan katseellaan tuottavan onnettomuutta. | P. ihminen. **-sisuinen** *a.* tav:mmin pahansisuinen.

pahastel|la[28] *frekv.v. harv.* vrt. pahastua. | [Isännät ja emännät] katselivat p:ematta nuorison iloisia metkuja ALKIO.

pahasti *adv.* (< paha) merk.-ryhmien ero ei selvä; vrt. pahoin. **1.** < paha I. | Menetellä p. Kohdella jkta p. Se oli p. [= ilkeästi, loukkaavasti] sanottu. Teit p. [= väärin] kun et tullut apuun. -- etten pahemmin sano. Onhan, p. kyllä, jumalisilla miehillä tavallisesti kiivas veto viinaan KIVI. Kuule, onko se p., että minä sinua aina ajattelen KILPI. **2.** < paha III. | Pojille kävi matkalla p. Pahemminkin olisi voinut sattua. — Ahdistaa jkta p. Haavoittua, sairastua p. Hän ontuu p. toista jalkaansa. Puun pinta halkeilee p. Yhteisymmärrys rakoilee p. Takki paloi p. pilalle. — Pettyä p. Joutua p. kiinni. Saada p. selkäänsä. Hanki vajotti p. Vene kallistui p. Työ viivästyi p. Olen p. erehtynyt. Pelkään p., ettei se käy päinsä. -- äijä sortui usein p. viinamäkeen SILL. — Irvistää p. 'rumasti'. Istua p. 'epämukavasti'. Kenkä painaa p. jalkaa. Kirkas valo käy p. silmiin. P. hän parahti KIVI. -- oikein sydänalaa p. panee LEHT. — *ei pahasti(kaan)* (vars. ark.) ei paljon(kaan), ei juuri lainkaan. | Minun ei tee p. mielenikään. Huhussa ei ole p:kaan perää. Mies antautui p:-kaan vastustelematta. Ei siitä ole p:kaan haittaa.

pahastu|a[1] *v.* ottaa t. panna pahakseen, tulla pahoille mielin, loukkaantua, harmistua, närkästyä, suuttua. | Olla p:neen näköinen. Älkää p:ko, jos huomautan! Hän p:i kovasti pilanteostamme. Kun kielsimme, ei hän siitä p:nut AHO.

pahastu|s[94] *s.* pahastuminen; pahastunut mielentila, paha mieli. | Kaikki p. hälveni hänen mielestään. — *pahastuksissa(an* (adv.) pahastuneena, pahoilla mielin. | Olla p:ksissaan jstak jklle.

pahastutta|a[2*] *kaus.v.* < pahastua. | Varokin p:masta häntä!

paha|suinen *a.* paha haukkumaan, panettelemaan, rähisemään; rivosuinen. | P. akka. **-tapainen** *a.* P. lapsi. **-tauti**[84] *s. kans.* (myös ⌒) kuppa. **-teko**[84] *s.* (tav. ⌒) paha teko (ks. paha I.1), rikkomus, rikos. | Isäin pahatteot. Katua pahojatekojaan. **-tuuli**[84] *s.* (tav. ⌒) harmistunut, synkkä, äkäinen mielentila. | Pahantuulen puuska, purkaus. Purkaa jhk pahaatuultaan. **-tuuli|nen** *a.* -suus *omin.* tav:mmin pahantuulinen. | Murjottaa p:sena. **-työ**[84] *s.* tav. ⌒. **-ääninen** *a.* rumaääninen. | P. rääkäisy. P. kello.

pahe[78] *s.* pysyvä siveellisesti ala-arvoinen ominaisuus ihmisellä, tietynsuuntaisia pahoja tekoja aiheuttava mielenlaatu; tällaisten tekojen suorittaminen;)(hyve. | Salainen p. Ahneuden, juoppouden p. P:en orja. P:en pesä. Vaipua p:isiin. Tekopyhyys on p:en osoittamaa kunnioitusta hyveelle AK. — *Yhd.* salap.; juoma-, sukupuolip.; oopiumip.

paheelli|nen[03] *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[85] *omin.* < ed. | P. nainen. P. elämä. Elää p:sesti.

paheenpesä *s.* Kapakat ja muut p:t.

paheksia[17] *v.* tav:mmin seur.

paheksu|a[1] *v.* -vasti *adv.* -nta[10*] *teonn.* pitää jtak pahana; ilmaista pitävänsä jtak pahana. | Siveellinen p:minen. Rypistää kulmiaan p:-vasti. P:ttava tapa. Tätä päätöstä p:ttiin yleisesti. Hänen vapaa käytöksensä herätti yleistä p:mista. "Kuinka sinä saatoit!" p:i äiti.

paheksumishuuto *s.* Puhuja sai osakseen p:ja.

pahemmanpuoleinen *komp.a.* tavallista pahempi, aika paha, melkoinen. | P. krapula.

pahenemis|bakteeri *s.* **-ilmiö** *s.* **-tila** *s.* Ruumis on jo pitkälle kehittyneessä p:ssa.

pahennu|s[94] *s.* **1.** pahentuminen. **a.** siveellisessä suhteessa. | Olla p:kseksi jklle. Rangaistuksen täytäntöönpano on järjestettävä niin, ettei se tuota vangille p:sta, vaan että vankilaolo vaikuttaa häneen parantavasti LK. **b.** *harv.* Seinätkään eivät [lantasäiliössä] ole p:kseksi [= pahaksi, pahitteeksi]. **2.** siveellisten tunteiden loukkaantuneisuus, siveellinen närkästys, paheksuminen, paheksunta. | Herättää toimenpiteillään, elämällään julkista p:sta. Skandaali, p:sta aiheuttava tapahtuma. Antoi käytöksellään usein aihetta p:kseen. -- p:sta ja ikävyyttä hänestä on koko kulmakunnalle AK. **3.** pahentumisen aihe t. aiheuttaja. **a.** siveellisessä merk:ssä: loukkaantumisen syy, loukkauskivi, se jota on paheksuttava. | Olla sukunsa p:ksena. Väisty taakseni, saatana, sillä sinä olet minulle p. UT. **b.** muuta käyttöä. | Nurmi, jossa nurmilauha on saanut mätästyä, on p., ja se olisi ehdottomasti ollut kynnettävä AK. **4.** paha seikka. **a.** siveellisessä merk:ssä: viettelys, turmeluksen aiheuttaja, synti, pahuus. | Voi maailmaa p:sten tähden UT[V]. Joka rakastaa veljeänsä, se pysyy valkeudessa, ja hänessä ei ole p:sta UT. -- anna Pyhä Henkesi sydämiimme, että -- karttaisimme syntiä sekä kaikkea p:sta AK. P:ksen pesä TALVIO. Helsinki on Leinolle viettelyksen ja p:ksen symboli L.ONERVA. **b.** *harv.* muuta käyttöä. | -- jännetupen tulehdusta, ruusua, luumätää ja muita p:ksia AK. **5.** *kans.* lievänä voimasanana. | Sehän se vallesmannin poika p. onkin sen opettanut kaikille pahoille ilveille M.LASSILA.

Taidatte, sen p:kset, luulla, etten minä kuule, milloin työssä olette MERIL.

pahen|taa[8] *v.* -tavasti *adv.* tehdä pah(emm)aksi; vrt. pilata, huonontaa. | Vastatoimenpiteet vain p:sivat asiaa. Raskaus usein p:taa sydänvikaa. Toinen kuulee sen sanan ja p:taa sitä ja vie kolmannelle E.ELENIUS. Ei nimi miestä p:na, jollei mies nimeä SL. — Harv. *konkr.* Sienen p:tamaa puuta. — *Erik.* **1.** vars. *heng.* saada loukkaantumaan t. lankeamaan, vietellä. | Pieni pila ei ketään p:na. Viettää p:tavaa elämää. Vaan tuomion se sulta saa, / ken pienen lapsen p:taa VK. Jos sinun oikia silmäs p:taa sinun, niin puhkaise se ulos, ja heitä pois tyköös UTV. **2.** *harv.* pahoittaa. | Tämä älköön - - p:tako mieltäs KIVI. Joka ei mieltänsä p:na [= välitä moitteista], se ei tapojaan paranna SL.

pahentu|a[1*] *pass.v.* (< ed.) tulla pah(emm)aksi, paheta; vrt. huonontua. | - - jos vamma on laiminlyönnin johdosta p:nut LK. — *Erik.* **1.** vars. ruoka-aineista: pilaantua (mädätä, hapata, tunkkaantua tms.). | P:neet marjat, silakat. Haista, maistua p:neelta. Juomavesi p:i. Voissa on p:misen merkkejä. **2.** vars. *heng.* pahastua, loukkaantua. | - - lankeemukseksi monille, kaikille niille, jotka p:ivat häneen P.VIRKKUNEN. Jos teitä siis joskus sanotaan naiiveiksi, niin älkää siitä p:ko SILL.

pahe|ta[34] *v.* = ed. | Vamma, tauti p:nee. Tie yhä p:ni. - - mitäs isännän saapas siitä p:nee, jos onkin savessa KILPI. Ei asia enää tästä p:ne [myös: 'asia ei voi olla pahempi']. — *Erik. (1.)* P:nneita perunoita. Liha on helposti p:nevaa. *(2.)* - - sitte koska murhe taikka vaino tulee sanan tähden, niin he kohta p:nevat UTV. - - kirjanoppineet ja fariseukset niin p:nivat Jeesukseen, että päättivät hänet tappaa G.JOHANSSON. - - älkää te p:tko minulle hänen tähtensä PÄIVÄR.

pahimmill|a (**an,** -e(en *sup.adv.* kaikkein pahimmassa asteessa, ankarimmillaan, kovimmillaan, vaikeimmillaan. | Myrsky raivosi p. 'Tauti on nyt p. Tuuli yltyi p:een. Lapsi on p. 'pahimmassa iässään, vaikeimmin hoidettavissa'.

pahimmoiks|i *sup.adv.* (us. poss.-suff:llisena) vrt. parhaiksi. **1.** juuri pahimmalla, erittäin sopimattomalla hetkellä: pahaksi onneksi. | Hän sattui tulemaan paikalle juuri p. Puhkesipa tuo sadekin ihan p:een, juuri kun piti lähteä ulos. Kun saavuin kouluun, oli tunti p. alkanut. **2.** astetta, määrää, rajaa ilmaisemassa. | P. (liian) lyhyt 'juuri niin lyhyt, ettei riitä'.

pahimmoil|la (**an,** -ta(an, -le(en *sup.adv.* = ed. | Heikin koulunkäynti oli p. kesken. Saavuimme rantaan juuri p:taan, kun - - KIANTO. P:leen tuli vielä kova katokin AHO.

pahiten *sup.adv.* pahimmin. | P. haavoittuneet.

pahitteeksi *adv.* vain olla-verbin ohella kielt. yhteyksissä. | Ei olisi p. [= Tekisi hyvää] päästä saunaan. Ja liekö se p. viisi luokkaa Tommillekaan TOPPILA.

pahk|a[10] *s.* kova, tav. kupera, pyöreähkö muodostuma; vrt. kuhmu(ra), kyhmy(rä), muhku(ra), nysty(rä), pahkula, pahkura, patti, pukama. **1.** puun runkoon kasvanut epämuodostuma. | Koivun p. P:asta koverrettu kuppi. [Koivun] rangasta puskee ulos valtainen p. KIVI. **2.** ihmis- t. eläinruumiissa esiintyvä tautiperäinen paisuma. | Aristava, kipeä, nyrkin kokoinen p. Sopimattomat länget hankaavat hevosen kaulaan p:oja. — *Yhd.* luu-, verip.; kyynär-, lapa-, niska-, polvi-, säkäp.; hokkip. **3.** muistakin ed:n muotoisista ainekokoumista. | Nuoskea lumi takertui kenkiin p:oiksi. Sienirihmastojen kiinteää, talvehtivaa osaa sanotaan p:aksi. — *Yhd.* juuri-, rihmasto-, sienip.

pahkaa *s. vaill.* — *päätä pahkaa* (adv.) suin päin, suoraa päätä. | Vihollinen pakeni päätä p. Hän matkusti päätä p. Lontooseen. — Kolme vuorokautta tuuli yhtä p. [= yhtä mittaa] PAKK.

pahka-aste *s.* Sienen p.

pahkai|n[56] *s. kansat.* kavahöylä, vuolin. | Kuoria parkkia p:mella.

pahkainen[63] *a.* **1.** *poss.* P. puu. **2.** *ain.* P. kuppi.

pahka|kauha *s.* pahkasta valmistettu kauha. **-keppi** *s.* **-koivu** *s.* **-kuppi** *s.* pahkasta tehty kuppi. **-mainen**[63] *kalt.a.* Sienen p. itiöemä. **-muodostuma** *s.* **-mätä** *s.* eräs sipuleja tuhoava kasvitauti. **-piippu** *s.* piippu, jossa on pahkainen pesä. **-rihma** *s. kasv.* usean sienirihman punoutuma, rihmastojänne. **-sauva** *s.* ryhmysauva. **-sika** *s.* Phacochoerus africanus, keskiafrikkalainen sikaeläin.

pahki 1. päin, vasten. **a.** *adv.* - - taki tahallaan oli ajanut häneen p. KIANTO. - - lyövät sen p. seinään LEINO. **b.** *prep. harv.* partit:n kera. | - - oli törmätä p. Klingsporin sotilaspalvelijaa JÄRVENT. **2.** *adv. harv.* aivan, vallan. | P. viaton. Profeettana-olo on p. päin seinää! *MANN.

pahko|a[1] *v. harv.* leikata paloiksi, lohkoa. | [Veitsi] jolla hauin halkaisevi, / p:vi kalan paloiksi KAL.

pahku[1] *s. geol.* epäsäännöllisen muotoinen, paksuhko t. linssimäinen kivimassa muunlaisten kivilajien ympäröimänä. | Malmia esiintyy syväkivien yhteydessä p:ina. — *Yhd.* graniitti-, malmip.

pahkula[15] *s.* = seur. | Liitu sekoitetaan veteen liettymään, jotta kaikki p:t hajaantuisivat.

pahkura[15] *s.* pienehkö pahka. | Reumatismin nostama p. — *Yhd.* kaula-, luu-, rasvap.

pahkurai|nen[63] *poss.a.* P:set polvet. P. juurakko, puu.

pahkurakeppi *s.* pahkakeppi.

pahla[10] *s.* pitkä, ohut salko, vapa. | Kevyt, pihlajainen p. Ongen p. 'onkivapa'. — *Yhd.* siipip.

pahlain[56] *s.* = ed.

pahn|a[10] *s.* **1. a.** alkeellinen sikala, lätti; navetassa oleva sikojen karsina. | Tallin viereen rakennettu matala, ristikkonurkkainen p. - - nukahti itkuunsa ja pelkoonsa, p:aan, lehmän kupeelle LEINONEN. — *Yhd.* sikop. **b.** laajemmin: leposija, pesä. | Norppa tekee p:ansa lumikinokseen. Nukkuu kuin karhu p:assaan. Kun tulisi ilta, että pääsisitte p:aanne maata PÄIVÄR. Ja sellaiselle on jo valmis-

tettu p. helvetin pikilammen liepeille TOPPILA. **2.** = pahnue; myös ihmisistä. | -- ja kuunteli p:ojen tyytyväisiä inahduksia SEPPÄNEN. -- voin toimittaa sinulle toisen [koiranpenikan] samasta p:asta HJ.NORTAMO. -- jonka p:aa, muka, olivat kaikki maailman sankarit HAARLA. — *Kuv.* P:an pohjimmainen (joskus ◡) 'kuopus'. **3.** tav. *mon.* rikki puidut, karjan alusina t. rehuna käytetyt oljet, pehkut. | Rukiin p:at. P:an sekainen lanta. -- yhdessä kuin porsaat p:oilla KIVI. Patja täytetään p:oilla. Painua väsyneenä p:oilleen. — *Kuv.* Joutua p:oille 'putkaan'. — *Yhd.* joulu-, vuodep:at.

pahnaantu|a[1*] *pass.v.* (*rinn.* palnautua) < pahnata. | P:neet oljet. P:nut lumi.

pahna|kasa *s.* **-kerros** *s.* **-seula** *s. maat.* seula, joka puimakoneissa ja viljanpuhdistajissa erottaa pahnat puhdistettavasta viljasta.

pahna|ta[35] *v.* tehdä pahnoiksi; tav. *kuv.* sotkea, pehnata. | -- polkea ja p. tietä [lumessa] PÄIVÄR. -- kaikki olopaikkansa tuolla tavalla pärstää ja p:a KARHUM.

pahnautua[44] *pass.v.* = pahnaantua.

pahnue[78] *s.* sian poikue, porsue. | Porsaiden luku p:essa on 5—20.

pahnusta|a[2] *v.* pahnata. | [Heinäsuovaa] penkoo ja p:a AHO. -- alkoi p. [= tarpoa] lähimmäistä taloa kohden PÄIVÄR.

paho|a[1] *v. harv.* olla pahoillaan jstak, pitää pahana, moittia, paheksua, surra. | -- niin kuin juoppo selvillään itkee ja p:o PAKK. -- ja p:i, etteivät miehet pysyneet kodeissaan KIANTO. Ja sitten surisit, p:isit pääsi pehmeäksi TOPPILA.

pahoill|a (aan, -e (en *adv.* pahalla mielellä, suruissaan, pahastuksissaan. | Älä ole p:asi! Äiti oli p., kun ei poika kirjoittanutkaan. Olga oli p. emännälle, että oli joutunut kirjailijan -- viereen KERSTI BERGROTH. Siitä tuli tyttö p:een LEHT.

pahoin *adv.* vars. eräidcn v:ien yhteydessä; muutoin tav:mmin pahasti. **1.** vrt. paha I. | Pidellä jkta p. 'pahoinpidellä'. Joka -- tahallisesti pitelee toista niin p., että tämä sen johdosta kuolee -- LK. Arvostelijat pitelivät teosta kovin p. — Halla harmaja emäntä, / -- / p. hoiti poikiansa LEINO. Älkää toki, veljeni, tehkö niin p. VTV. **2.** vrt. paha III. | Voida p. 'tuntea kuvotusta, pyörrytystä'. P. pelkään [= olen melko varma siitä], että --. — Erehtyä p. Vertaus ontuu p. Asiat eivät useinkaan ole niin p. kuin uskotaan. Jos muistelette, älkää p. muistelko LINN. -- kumisi kuparirummut, / p. puupillit pärisi KANT.

pahoin|pidellä *v.* -pitely *teonn.* myös: pidellä pahoin. **1.** kohdella väkivaltaisesti, mukiloida, piestä; vars. *lak.* loukata tahallisesti jkn ruumiillista koskemattomuutta ilman surmaamisen aikomusta. | Lakkovahdit p:pitelivät rikkuria, kunnes tämän suusta ja nenästä juoksi verta. -- mies oli lyönyt ja p:pidellyt häntä WALTARI. Lievä, törkeä p:pitely. Joutua p:pitelyn kohteeksi. Heidät tuomittiin p:pitelystä kuritushuoneeseen. **2.** laajemmin, us. *kuv.* käsitellä pahasti, vahingoittaa (muuten kuin fyysillisesti), arvostella ankarasti. | P. Bachia 'soittaa kehnosti hänen sävellystään'. Arvostelijat p:pitelivät teosta varsin kovakouraisesti. -- taide voi omien tarkoitustensa hyväksi p. historiaa KOSKENN. Poika unohti kirjansa portaille sateen p:pideltäväksi. **-pitelijä** *s.* Vaimonsa p. **-pitelyrikos** *s. lak.* **-voin|ti** *s.* kuvotuksen, pyörrytyksen tunne, "huono olo". | Äkillinen, ohimenevä p. P:nin puuska. Hän tunsi huimausta ja p:tia. — *Yhd.* matkap. **-vointikohtaus** *s.* **-vointi|nen** *a.* -suus *omin.* Tuntea itsensä p:seksi. **-voipa** *a. (partis.)* = ed.

pahoit|ella[28*] *v.* -telu[2] *teonn.* olla pahoillaan (jstak), katua, surra; ilmaista osanottonsa, surkutella, valittaa. | P. myöhästymistään, huonoa onneaan. Huonoa todistustaan katsellessaan poika p:teli, että ei ollut lukenut ahkerammin. Monet p:telivat hänen ennenaikaista kuolemaansa. "Sepä ikävää", p:teli toinen. -- p:ellen maailman pahuutta AHO.

pahoitta|a[2*] *v.* mielentilasta: tehdä, saattaa pahaksi, apeaksi, surulliseksi. | P. jkn mieli. Haltijoiden p:misesta uskottiin seuraavan onnettomuutta. Turha sinun siis on p. mieltäsi sen tähden HJ.NORTAMO. — Mieltäni p:a, etten huomannut tätä jo eilen.

pahoittu|a[1*] *pass.v.* < ed. | Lapsen mieli p:u helposti.

paholai|nen[63] *s.* **1.** vars. *heng.* pahuuden, pimeyden ruhtinas, langennut enkeli, pahahenki, perkele, saatana; yl. paha henkiolento, piru, demoni. | Sarvipäinen ja pukinsorkkainen p. Manata p:sta. Myydä sielunsa p:selle. Olla liitossa p:sen kanssa. Minä en usko Jumalaan enkä p:seen. Enkelit ja p:set. **2.** eril. sanontoja. **a.** Maalata p. seinälle, ks. maalata 2.c. P. on irti 'jtak epämiellyttävää on tulossa, vaara uhkaa, asiat ovat hullusti'. Häneen on mennyt p. 'hän käyttäytyy kuin riivattu, mielettömästi'. **b.** vertauksissa. | Hän on ruma, sisukas, viekas kuin p. Miehet taistelivat kuin p:set, ja hyökkäys saatiin torjutuksi. **c.** vars. *kirjall.* kirouksissa. | Voi p. kuitenkin! Sinä p:sen sikiö! Tuhannen p:sta! **d.** jnk abstr. käsitteen symbolina. | Ahneuden, itserakkauden, mustasukkaisuuden p. Kateuden p. kuiskutteli jotakin hänen korvaansa. — *Yhd.* painovirhep. **e.** pahasta t. vaarallisesta ihmisestä, olennosta. | Hän on oikea p. Se p. hautoo kostoa! Koira kävi heti kimppuun, p.

paholais|satu *s.* paholaisesta kertova (kansan)satu. **-tanssi** *s. kansat.* eräitä rituaalisia tansseja. | Tiibettiläinen p.

pahta[10*] *s. kans.* **1.** jyrkkä kallioseinämä, jyrkänne. | Tunturin seinämä kohoaa joesta pystynä p:na. **2.** kallio, paasi. — *Yhd.* kivi-, rajap.

pahuksenmoi|nen[63] *a. ark.* tavaton, kova; vrt. hitonmoinen. | P. melu. Hän on p. työntekijä. Olipa se p:sen rohkea teko!

pahuksesti *adv.* pahuksen paljon. | Harmitti p.

pahu|s[64] *s.* lievähkö voimasana; vrt. helkkari, hiisi, hitto, lempo. | P. vie! P. soikoon! Voi p. kumminkin! P:stako se sinuun kuuluu!

P:ksen kärpäset, kun eivät anna nukkua! P:sko sinut tänne lennätti! — P:ksen painava, suuri. P:ksen ilkeästi sanottu.

1. pahuus[65] *omin.* **1.** < paha I.1. | Harjoittaa p:tta. Vietellä toista p:teen. Voi maailman p:tta! Lähdetään heti pois tästä p:den pesästä. -- ihmisten p. oli suuri maan päällä VT. P:den ruhtinas 'paholainen'. Saata valtakuntasi voittamaan kaikki p:den voimat AK. **2.** < paha I.2. | Hän teki sen pahan p:ttaan 'sulasta ilkeydestä'. Yritäpäs p:ttasi 'pilan päiten tms.'. Ja hän kuritti Liisaa ankarasti hänen p:ksistaan PAKK. -- kertoivat pirun p:ksissaan ne [sudet] tehneen ihmisten kiusaksi TOPPELA.

2. pahuus[64] *s.* par. pahus.

pahvi[4] *s.* eril. kuituaineiden vesilietteestä siivilöimällä, puristamalla ja kuivaamalla t. kartonkilevyjä yhteen liimaamalla valmistettu paksu, kankea paperituote; *rak.* myös: huopa. | Harmaa, ruskea, valkoinen p. Aallotettu, kokoon liimattu p. Asfaltilla käsitelty p. Kokoomakoneella 70 × 100 cm:n suuruisiksi levyiksi valmistettu p. P:n paksuus on 0,5—10 mm ja neliömetripaino vähintään 300 g. P:a käytetään kirjansitomoissa, jalkineteollisuudessa, särkyvien esineiden pakkauksessa, eristys- ja vuorausaineena ym. — *Mon.* pahvilaatoista. | Pahveilla vuorattu seinä. — *Ark.* asiapapereista. | Kyllä tuommoisella p:lla loman pitäisi lähteä. Siihen p:in en nimeäni pane. — *Yhd.* eristys-, rakennus-, vuorausp.; alus-, kansi-, katto-, matkalaukku-, seinäp.; aalto-, asbesti-, asfaltti-, enso-, lumppu-, olki-, pinko-, tervap. **-alusta** *s.* Lehtiön p. **-aski** *s.* par. pahvikotelo, -rasia. **-kaistale** *s.* **-kalvosi|n** *s. lääk.* Ihottuman kynsiminen estetään varustamalla potilas kyynärnivelten taivuttamista estävillä p:milla. **-kan|si** *s.* Laatikon p. Kirjan p:net. Sitoa p:siin. **-kantinen** *a.* P. laatikko, kirja. **-katto** *s. rak.*

pahvikko[2*] *s. harv.* pahvikotelo, kartonki.

pahvi|kone *s.* pahvinvalmistuskone. **-kotelo** *s.* **-kotelotehdas** *s.* **-kuitu** *s.* **-laatikko** *s.* **-lappu** *s.* **-lasta** *s.*, vars. *lääk.* **-levy** *s.* **-malli** *s.* Rakennuksen pienikokoinen p. **-matriisi** *s. kirj.* **-naula** *s. rak.* lyhyt, leveäkantainen lankanaula, huopanaula.

pahvinen[63] *ain.a.* P. kenkälaatikko.

pahvin|jalostus *s.* **-kappale** *s.* **-leikkaus** *s.* Käsityötunneilla harjoitettu p.

pahvi|pakkaus *s.* Jauhoja p:pakkauksissa. **-piikki** *s. kirj.* eräänlainen pahvinleikkausveitsi. **-pohja** *s.* **-pohjallinen** *s.* **-putki** *s.* **-rasia** *s.* **-sakset** *s. mon.* **-sidos** *s. kirj.* **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.* **-tiiviste** *s.* Kierretulpan p.

pahvit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* kiinnittää pahveja jhk pintaan, verhota pahvilla. | P. seiniä.

pahvi|työ *s.* **-veitsi** *s.*

pai 1. *interj.* hyväilyn, tav. kädellä silittelyn yhteydessä. | P.p., pikku kulta! P.p., paitaressu J.MUSTAKALLIO. **2.** *a. taipum. last.* kiltti. | Isä on p.! HEPOR.

paidan|helma *s.* P. työntyy esiin housuista. **-hih|a** *s.* Miehet alkoivat kääriä p:ojaan 'valmistautua työhön t. tappeluun'. **-kaulus** *s.* **-miehusta** *s.* **-nappi** *s.* Aukaista p:nsa. **-rinnus** *s.* Valkoinen, kovaksi tärkätty p. **-rinta(mus)** *s.* **-selkä(mys)** *s.*

paidaton[57] *kar.a.* < paita. | Paljasjalkainen p. poika.

paija[10] *s. last.* lelu. | Minä otan p:ni pois leikistä!

paijail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < seur. | Äiti hyväili ja p:i lasta.

paija|ta[35] *v. last.* ja *ark.* -us[64] *teonn.* hyväillä, silittää (lasta). | P. jkn päätä. Pilalle p:ttu koira.

paikalla *adv.* ks. paikka VIII.

paikallaan *adv.* ks. paikka VIII. **-istuja** *s.* myös ⌒. | Ruumiillisen työn tekijä ei hengästy yhtä pian kuin sellainen henkilö, joka viettää p:n elämää. **-olo** *s.* myös ⌒. | Pitkällinen p. kangistaa jäsenet.

paikalla|hyppely *s.*, vars. *voim.* yhdellä paikalla, paikoillaan hyppely. | P. jalkoja taaksepäin heittäen. **-juoksu** *s. voim.* **-käynti** *s. voim.*

paikalleen|asennus *s.* myös ⌒. | Koneen p. **-pano** *s.* myös ⌒.

paikalletulo *s.* myös ⌒. **-päivä** *s. lak.* päivä, jona oikeudenhakijan on viimeistään saavuttava tuomioistuimeen t. muun viranomaisen luo valvomaan oikeuttaan, saavuntapäivä. | Konkurssisaatavien valvonta toimitetaan p:nä.

paikalli|nen[63] *a.* -sesti *adv.*; paikallisuus ks. erikseen. **1.** paikan perusteella mitattava t. arvioitava; vrt. ajallinen. | Ajallinen ja p. etäisyys, välimatka. Maapallo on p. kokonaisuus. Kalevalan tapahtumille on ominaista p. epämääräisyys. Ilmiöt, jotka kuuluvat p:sesti yhteen. Puheen keskuseliminä toimivat p:sesti erilliset, johtoratojen yhdistämät hermosoluryhmät. **2.** jhk paikkaan rajoittuva, jllek paikalle ominainen, pienehkön piirin käsittävä, yhdessä paikassa oleva;)(laajalle levinnyt, yleinen. **a.** maantieteellistä paikkaa ajatellen. | P. ilmiö. P. maanjäristys. P. aselepo. P. yliote. Sotatoimet olivat luonteeltaan p:sia. Vihollinen saavutti hyökkäyksellään p:sta menestystä. P:set tuulet, alueelliset tuulet ja maapallotuulet. — *Erik.*, vars. *el.*)(vaeltava. | Hauki on p. kala, joka koko elinikänsä viettää syntymäalueellaan. **b.** ruumiinosaa ajatellen; vrt. tooppinen. | P. kouristus. P. reumatismi. P. syöpä 'syöpä, joka ei vielä ole kehittänyt tytärkasvannaisia'. P. puudutus. Imusuonitulehdus, eräänlainen p. verenmyrkytys. Sähkövirran p. vaikutus. P:sesti ilmenevät kivut. **3.** ed:een liittyen: tietyn paikan t. paikkakunnan, paikkakunnallinen; sikäläinen;)(valtakunnallinen, toiselta paikkakunnalta oleva tms. | P. eläinsuojeluyhdistys, lääkäri, sanomalehti. P. väestö. P:set mahtihenkilöt, viranomaiset. Tehtaan p. edustaja. P. aika. P:sia olosuhteita tuntematta.

paikallis- us. = paikallinen; us.)(keskus- t. yleis-. **-adjutantti** *s.* = paikallismajuri. **-aik|a** *s.* jnk paikan keskiaurinkoaika;)(vyöhykeaika. | Eri p:ojen asemesta noudatetaan Suomessa yleistä ns. Itä-Euroopan aikaa. **-aisti** *s.*, vars. *psyk.* ihmisen t. eläimen kyky asennoitua paikallisesti oikein, löytää oikeaan paik-

kaan, paikallisvaisto. | Kaupunkilaisten p. Kirjekyyhkysillä ja koirilla on hyvä p. **-asem|a** *s. rad.* Oulun p. P:ien kautta ruotsinkielistä ohjelmaa. **-asiamies** *s.*, vars. *liik.* Yhtiön p. **-edustaja** *s.*, vars. *liik.* Tehtaalla on Suomessa pääasiamies ja tärkeimmissä kaupungeissa p:t. **-edustus** *s.* vrt. ed. **-hallin|to** *s.*)(keskushallinto. | Helsingin p. P:nossa ovat kollegisia maistraatit, kirkollishallinnossa tuomiokapitulit. **-hallitus** *s.* vrt. ed. **-hankinta** *s.*, vars. *sot.* tarvikkeiden hankinta käyttöpaikkakunnalta. **-historia** *s.* **-historialli|nen** *a.* P:set tutkimukset. **-hoito** *s.*, vars. *lääk.* Rohtuman p. **-isänmaallisuus** *s.* isänmaallisuus, joka kohdistuu isänmaan jhk osaan, paikkakuntaan, paikallispatriotismi, nurkkaisänmaallisuus, -patriotismi. | Maakuntien p. Tamperelainen p. **-joh|to** *s. sähk.* P:dot antavat sähkövirtaa vain suppealle alueelle, pienelle määrälle valon- ja voimankuluttajia. **-jumala** *s. myt.* Egyptin auringonjumala Ra oli alkuaan Heliopoliskaupungin p. **-jun|a** *s.* paikallisliikennettä välittävä henkilöjuna;)(kaukojuna. **-järjestö** *s.* Eri puolueiden p:t. Paikkakunnan eri ammattiyhdistykset liittyivät yhtenäiseksi p:ksi.

paikallis|kauppa *s. liik.* Vähittäiskauppa on enimmäkseen p:kauppaa, mutta tukkukauppa suureksi osaksi myös paikkainvälistä kauppaa. **-kesku|s** *s.* Eri paikkakunnille perustettiin liikuntakasvatuksen p:ksia. — Puhelinlaitoksen kauko- ja p:kset. **-kiel|i** *s.* Jotkut haluavat jättää ruotsin kielelle Suomessa vain p:en aseman ja oikeudet. **-kirje** *s.* paikallislähetyksenä menevä kirje. **-kirjeenvaihtaja** *s.* **-ko|e** *s.*, vars. *maat.* jstak keskuksesta käsin jllak paikkakunnalla suoritettu paikallisten tekijöiden vaikutusta tutkiva koe. | Vertailevia p:keita. **-komendant|ti** *s. sot.* Milloin joukko-osastot laaja-alueisissa varuskunnissa ovat sijoitetut etäälle toisistaan, varuskunnan päällikkö voi tarpeen mukaan määrätä komendantin apulaiseksi p:in SO. **-kulutu|s** *s.* Tuotanto ei riitä edes p:ksen tyydyttämiseen. **-kuoletus** *s. lääk.* = paikallispuudutus. **-kuvaus** *s.* Runebergin "Hirvenhiihtäjien" oivallinen p. **-lainsäädäntö** *s. lak.* **-lehti** *s.* jnk suppeahkon alueen tarpeita silmällä pitäen toimitettu sanomalehti. **-leima** *s.* Kiven "Nummisuutarien" henkilöissä on voimakas p. **-liikenne** *s.*)(kaukoliikenne. | Vesitse tapahtuva p. P:ttä välittävät linja-autot, raitiovaunut ja paikallisjunat. **-linj|a** *s.* P:oja ajava linja-auto. **-luontei|nen** *a.* P. tuuli. Sanomalehden p:set uutiset. Liikenne supistui p:seksi. **-lähetin** *s. rad.* **-lähety|s** *s.* **1.** postilähetys, jonka jakelun hoitaa vastaanottanut postitoimisto t. toimisto, johon ko. lähetys tulee suoraan postiinpanopaikasta kulkematta minkään muun toimiston kautta; postilähetys, joka kuljetetaan vahvistetun paikallistaksa-alueen sisäpuolella. **2.** *rad.* suppealle alueelle tarkoitettu lähetys. **-lämmitys** *s.*)(keskuslämmitys. **-majuri** *s. sot. vanh.* varuskunnan t. linnoituksen komendantin apulainen, paikallisadjutantti (vastaa nyk. komendantin adjutanttia). **-markkin|at** *s. mon.*, vars. *liik.* vrt. maailmanmarkkinat. | Perunan kysyntä p:oilla on ollut vähäistä. **-muisti** *s.* kyky muistaa paikkoja. **-muoto** *s.* Kivitaltoissamme on useita selvästi itäsuomalaisia p:ja. Keltasirkusta on monia p:ja, jotka eroavat toisistaan väriensä perusteella. **-mur|re** *s. kiel.* Yleiskieli ja p:teet. **-museo** *s.*)(kansallis-, keskusmuseo. | P:ita ovat esim. maakunta-, kaupungin- ja pitäjänmuseot. Perniön p. **-muunno|s** *s.*, vars. *el.* Lintulajin eri p:kset. **-myyjä** *s. liik.* Tehtaan p:t. **-myynti** *s.* Meijerin p.

paikallis|oire *s. lääk.* Pistokset, särky ym. p:-oireet. **-olo|t** *s. mon.* P:jen tuntemus. **-osasto** *s.* Matkailijayhdistyksen p. **-pankki** *s.* **-patriootti** *s.* vrt. seur. **-patriotismi** *s.* = paikallisisänmaallisuus. **-puhelu** *s. puh.* vrt. maaseutu-, kaukopuhelu. **-puudutu|s** *s. lääk.* P:kseen käytetään esimerkiksi novokaiinia ruiskuttamalla sitä joko johtavaan hermoon tai puudutettavan paikan ympärille. **-pyhimy|s** *s.* Katoliset p:kset olivat usein vanhoja pakanallisia jumalia, joille oli annettu toinen nimi. **-päällikkö** *s.* paikallisen suojeluskunnan päällikkö. **-rekisteri** *s.* Kaupparekisterilaitokseen kuuluvat paitsi Helsingissä pidettävää päärekisteriä p:t, joita pitävät kaupungeissa maistraatit tai järjestysoikeudet ja maaseudulla henkikirjoittajat. **-seura** *s.* NMKY:n Kuopion p. Liittoon kuuluu 500 p:a. **-seurakunta** *s.* **-sij|a** *s. kiel.* sija, joka ilmaisee t. on alkuaan ilmaissut (verbin tekemisen) paikkaa. | Sisäiset p:at inessiivi, elatiivi, illatiivi, ulkoiset adessiivi, ablatiivi, allatiivi ja ns. yleiset essiivi, partitiivi, translatiivi, joista aina ensimmäinen on olo-, toinen ero- ja kolmas tulosija. **-sävy** *s.*

paikallist|aa[2] *v.* **1.** määrittää jnk paikka, paikantaa, "sijoittaa". | Tutkimus on yrittänyt p. Kullervo-tarinaa Länsi-Suomeen. Tajuntaa ei voitu sitovalla tavalla p. aivoihin. Sähkömenetelmät ovat huomattavasti helpottaneet malmi- ja öljylöytöjen p:amista. **2.** tehdä paikalliseksi (2), rajoittaa jhk paikkaan. | Kulkutaudin, tulipalon p:aminen. Englannin hallitus ponnisteli tarmokkaasti Espanjan sisällissodan p:amiseksi.

paikallis|taksa *s.* postin paikallislähetysten taksa. **-tarina** *s.* jhk määräpaikkaan t. -alueeseen liittyvä tarina. **-tar|ve** *s.* Paikkakunnan perunasato riitti juuri ja juuri p:peen tyydyttämiseen. **-tau|ti** *s. lääk.* Keuhkotauti on aina käsitettävä koko elimistön taudiksi, yleistaudiksi, eikä suinkaan vain keuhkoihin sijoittuneeksi p:diksi. **-tie** *s.* kylätie. **-toimikunta** *s.*

paikallistu|a[1] *pass.v.* < paikallistaa 1. | Keskiajan kansanrunouden komeimpia tuotteita on Vesilahteen p:nut ritariballadi "Elinan surma". Muistikuvat ovat p:neet tiettyihin aivokuoren osiin. [Tauti] p:u hengitystiehyiden yläosiin aiheuttaen märkivän tulehduksen. Maanhaltijat ovat viljeltyyn maahan p:neita henkiolentoja, usein vainajien henkiä. — *Erik.* Omaksuttu vieras kulttuuri p:u nopeasti 'tulee paikallissävyiseksi'.

paikallistuma[11] *s.* paikallistunut ilmiö. | Tuberkuloosi sijoittuu niin usein keuhkoihin, että helposti unohdetaan sen toiset p:t. Kansan-

sadun eri p:t 'eri paikoissa esiintyvät muunnokset'.

paikallis|tuntemus *s.* jnk paikan, sen olojen yms. tuntemus. | Osoittaa tarkkaa p:tuntemusta. **-tunto** *s. fysiol.* aistien kyky paikallistaa aistimukset joko ympäristöön tai omaan ruumiiseen. **-tuntu** *s.* paikallissävy. | Kiven näytelmässä "Nummisuutarit" on selvä p.

paikallistuttaa[2*] *v.* = paikallistaa.

paikallis|tuuli *s.* vrt. paikallinen 2.a. **-tyyppi** *s.* Eri p:ejä edustavat ryijymallit.

paikallisuus[65] *omin.* < paikallinen. **1.** vars. *fil.* se ilmiön ominaisuus, että se esiintyy paikassa; paikka, tila, avaruus (yleisenä kategoriana). | Me olemme ajallisuuden ja p:den kahleissa. Kulttuurit syntyvät rajallisella alueella, siis p:dessa, ja samoin sitoo aika niiden olemassaolon. P:dessa on kolme ulottuvuutta. — *Kiel.* P:tta ilmaiseva sana, johdin. **2.** Taudin p. 'rajoittuminen jhk ruumiinosaan t. jllek paikkakunnalle t. alueelle'. Tuntoaistimuksille on ominaista tarkka p. **3.** jstak määräpaikasta: par. paikka, seutu. | Bulevardit, puistot ja muut Pariisin p:det.

paikallis|vaisto *s.* = paikallisaisti. **-valaisin** *s.* vrt. seur.;)(yleisvalaisin. | Olohuoneen, tehdassalin p:met. Pöytälamppu p:mena. **-valaistus** *s.* jhk määräalaan, esim. työpaikkaan, kohdistuva valaistus;)(yleisvalaistus. **-varasto** *s.* Liikkeellä on p:ja eri puolilla maata. **-vastaanotin** *s. rad.*)(kaukovastaanotin. **-vekseli** *s. liik.* vekseli, joka on asetettu maksettavaksi samalla paikkakunnalla, missä se diskontataan. **-viranomainen** *s.* Valtioneuvoston ja p:sten väliasteena toimivat keskusvirastot. **-virasto** *s.* **-väestö** *s.* **-väri** *s.* **1.** *kuvat.* esineiden oma, alkuperäinen väri, jonka vaikutusta varjot, valovivahdukset t. viereiset värit eivät ole muuttaneet. | Prerafaeliittien p:t loistavat häiritsevän puhtaina. Tizian omaksui p:en tilalle usein tummavarjoisen, synkkäsointuisen kokonaissävyn. **2.** *kuv.* jllak alueella esiintyvien ilmiöiden tunnusomaisista piirteistä: ominais-, paikallissävy. | Minna Canthin kielen savolainen p. Kiven "Kihlauksessa" vallitsee voimakas palojokelainen p. Lavastuksen tarkoituksena on antaa näytelmälle p:ä. **-väritys** *s.* vrt. ed. **-yhdisty|s** *s.* Mannerheim-liiton p:kset.

paikalta|heitto *s.*, vars. *urh.* ilman vauhtia, paikoiltaan suoritettu (esim. keihään)heitto. **-työntö** *s.* vrt. ed.

paikanhakija *s.*

paikanhaku *s.* Olla paikanhaussa. **-anomus** *s.* **-ilmoitus** *s.* **-kirje** *s.*

paikan|määritys *s.*, vars. *mer.* olopaikan maantieteellisen pituuden ja leveyden määritys; olopaikan sijainnin toteaminen, vars. kartasta; *syn.* paikannus. | Tähtitieteellinen p. Kiintopisteitä suuntimalla suoritettu p. Sekstantin ja kronometrin keksiminen lisäsi paljon merellä tapahtuvan p:määrityksen tarkkuutta ja luotettavuutta. Askelpareilla mitatun matkan ja kulkusuunnan perusteella suoritettu p. **-määräys** *s.* **1.** = ed. **2.** *kiel.* paikkaa ilmaiseva määräys(sana), paikanmääre.

paikannimi *s.* P. Pyynikki. P:en tutkimus. **-arkisto** *s.* Ruotsin p. Upsalassa. **-hakemisto** *s.* Aakkosellinen p. **-kokoelma** *s.* Suomen Muinaismuistoyhdistyksen p:t.

paikannimistö *s.* Venäjällä säilynyt suomenkielinen p. Kerätä, tutkia p:ä.

paikannimitutkimus *s. kiel.* Harjoittaa p:ta. — Julkaista p.

paikan|näyttäjä *s.* Elokuvateatterin p. **-saanti** *s.*

paikan|taa[8] *v.* **-nus**[64] *teonn.* määrittää (olo)paikka, paikallistaa. | Kartta, josta löytöpaikat voidaan p.

paikan|tarjous *s.* **-vaihdos** *s.* **-vaihto** *s.*

paikanvälitys *s.* Ammattiopetus ja p. **-toiminta** *s.* **-toimisto** *s.* Kääntyä p:n puoleen toimen saamiseksi.

paik|ata[85*] *v.* korjata tekemällä paikka (VI) jhk heikkoon t. rikkinäiseen kohtaan; myös yl:mmin: korjata; vrt. paikkaus. | Parsia ja p. P. housuja, kenkiä. Kulkea p:atuissa vaatteissa. P. verkkoa. P. kattoa. Hermo kuolettiin ja hammas p:attiin. Kirjan lehdet p:ataan liimapaperilla. Seinät p:attiin kipsillä. Tien asfalttikuoren lohkeamat on helppo p. Kasvit hoitavat haavansa haava-aineillaan tai p:kaavat niitä uusilla haavasolukoilla. — P. [= tukkia] vuoto. — *Kirj.* vrt. paikkaus. — *Kuv.* P. (mökön, Pärnäsen tm.) turkkia [= olla vihainen, huonolla tuulella, mököttää, murjottaa] SP. P. kunniaansa, mainettaan. Tappelupukarit vietiin sairaalaan p:attaviksi. Opettaja yritti epätoivoisesti p. pahimpia aukkoja oppilaittensa tiedoissa. Asiaa ei voi enää p. 'korjata, auttaa'. - - ja p:kasi nyt paistissa sen, minkä leikkeleissä ja liemessä oli lyönyt laimin J.SAULI.

paikat|on[57] *kar.a.* **-tomuus**[65] *omin.* < paikka. *(I.)* Se oli, niin kuin kaikki suuri taide, ajatonta ja p:onta, ikään kuin tyhjässä tilassa tapahtuvaa KOSKENN. *(III.)* Joutua p:tomaksi. *(VI.)* P:tomat housut.

paik|ka[10*] *s.* Merk.-ryhmät eivät aina selvästi erotu toisistaan.

I. rajoittamaton tila kolmiulotteisessa avaruudessa; vrt. paikallisuus. | Ajan ja p:an kahleista vapautunut sielu. Näytelmässä noudatettiin ajan, p:an ja toiminnan yhteyttä. Meidän on siis - - käytännöllisesti määriteltävä elämä, että se on ajan ja p:an käsitteiden rajoittamaa tietoisuutta SILL.

II. jk rajallinen tila, tav. maaston kohta; vrt. alue, seutu, tienoo. | Rauhallinen, syrjäinen, tuulensuojainen p. Aidattu p. Linnoitettu, varustettu p. Rauhoitettu p. Maantieteelliset, raamatulliset p:at. Avoimen p:an pelko. Julkisella p:alla. Häiriö yleisellä p:alla. Talo sijaitsee kauniilla p:alla. Kaupunki on edullisella p:alla suuren vesistön varrella. Suopursu kasvaa kosteilla p:oilla. Joka p:assa [= kaikkialla] kasvoi rikkaruohoa. Asua ikänsä samassa p:assa. Siirtyä p:asta p:kaan. Asiakirjaan merkittiin aika ja p. - - p., jossa seisot, on pyhää maata UT. Paha, kuuma, iankaikkisen piinan p. 'helvetti'. — *Erik.* talosta, kahvilasta, ravintolasta, virastosta tms. | Matkalla poikettiin moneen tuttuun p:kaan. Pienissä

p:oissa suoritettiin elonkorjuutyöt talkoin. Haetaanpas jokin siisti p. ja syödään aamiaista! -- tuli määräys korkeimmasta p:asta AHO. — Minun täytyy vain pistäytyä erääseen p:kaan 'käymälään'. — *Yhd.* ankkuri-, apaja-, hauta-, juhla-, kaupunki-, koti-, kätkö-, leikki-, leiri-, liike-, maja-, marja-, markkina-, murha-, määrä-, näköala-, onnettomuus-, pako-, pesä-, piilo-, ruoka-, satama-, suoja-, turva-, varasto-, varjop.; alastulo-, asuin-, heitto-, huvittelu-, hyppy-, jakelu-, joukkosidonta-, juotto-, kaato-, kahluu-, karkotus-, kasvu-, kesänvietto-, kilpailu-, kohtaus-, kokoontumis-, komento-, kulutus-, kutu-, kylpy-, lastaus-, levähdys-, lähtö-, löytö-, maihinnousu-, majoitus-, matkailu-, mestaus-, myynti-, nukkuma-, oleskelu-, olin-, olo-, osto-, palo-, pesimis-, pyhiinvaellus-, pysähdys-, pysäköimis-, rakennus-, sidonta-, sijaitsemis-, sivuuttamis-, syntymä-, säilytys-, taistelu-, tanssi-, tapahtuma-, tulenjohto-, tähystys-, vartio-, vauhdinotto-, yöpymis-, ääntämisp.

III. us. gen:n t. poss.-suff:n ohessa: kohta, jossa jk t. jku on t. sijaitsee, johon jk t. jku kuuluu, asema, sijainti; ulkopaikallissijoissa käyttö us. adv:n t. postp:n luonteista (ks. VIII). | Kaivon, rakennuksen, sahalaitoksen, talon p. Komppanian päällikön p. hyökkäyksen alkaessa. Huonekalujen p:at huoneessa. Laivan p. määritettiin sekstantin avulla. Asettaa jk oikealle p:alleen. Jokaisella esineellä on tietty p:kansa. Rysät laskettiin yksi aina p:kaansa. — Vaihtaa p:kaa jkn kanssa. Vallata p. auringossa (kuv.), ks. aurinko 2. Sinulla on aina p. sydämessäni. Kaatuneiden p:at täytettiin uusilla miehillä. Hänen p:kansa ei ole täällä. Hänellä on sydän oikealla p:alla. Werner Holmbergilla on varma p:kansa Suomen taiteen historiassa. — *pitää paikkansa* päteä. | Niin se on, jos vielä vanhat merkit p:kansa pitävät. Laskelmat pitivät p:kansa. — Mies se, joka p:kansa pitää [= ei väisty paikaltaan] SP. — *puolustaa paikkaansa (jnak)* täyttää tehtävänsä jnak, käydä (hyvin) jstak. | Hanko puolustaa p:kaansa maan halvimpana talvisatamana. Kiven runo "Kanervakankaalla" puolustaa p:kaansa ensimmäisenä huomattavana nuotio- ja miilunpolttorunona. — *Yhd.* kaivon-, kirkon-, talon-, tehtaanp. — *Erik.* **1.** istuma- tms. paikka, sija. | Vapaat, varatut p:at. Numeroidut p:at. III luokan p:at. 150 mk:n p:at. Stadionilla oli 70.000 p:kaa. Poika pääsi teatterissa hyvälle p:alle aivan eteen. Vieraalle oli varattu p. päivällispöydässä emännän vasemmalle puolelle. Laiva oli viimeistä p:kaa myöten täynnä. — Sairaalassa on 300 p:kaa. Synnytysosastolla ei ollut yhtään p:kaa vapaana. — *Erik.* edustuksesta jssak, vars. poliittisessa elimessä. | Vanhoilliset saivat vaaleissa 271 p:kaa. Ruotsalaiset menettivät edistyspuolueelle yhden p:an. Englannissa ovat ylähuoneen p:at perinnölliset. — *Yhd.* istuin-, istuma-, makuu-, seisomap.; aitio-, ikkuna-, kunnia-, makuuvaunu-, vapaap.; lehtimies-, mies-, nais-, potilas-, sairasp.; parantola-, sairaalap.; lisäp. **2.** toimipaikka; toimi, virka. | Vakituinen, tilapäinen, väliaikainen p. Huonotuloinen p. Olla ilman p:kaa. Hakea p:kaa. Julistaa p. avoimeksi, haettavaksi. Saada hyvä p. Pysyä p:assaan. Menettää p:kansa. Saada potkut p:astaan. Hän otti laivapojan p:an Brasiliaan lähtevään laivaan. — Päästä johtavalle p:alle. Hallitus jätti p:kansa presidentin täytettäväksi. Hän on sopiva mies pääministerin p:alle. Oikeat miehet oikeille p:oille! — *Yhd.* harjoittelu-, palvelus-, toimi-, työp.; konttori-, leipäp.; edustajan-, johtajan-, opettajan-, päällysmiehenp.

IV. jnk kokonaisuuden osa, (yksityis)kohta. | Kulunut, rikkinäinen p. takissa. Oksainen p. vanerissa. Rasvaisimmat p:at lihasta. Tien upottavat p:at. Vuotavat p:at [veneessä] tilkittiin ja voideltiin piellä. Viulu on halkeillut monesta p:asta. — Nauraa väärässä p:assa. Teoksessa on p:koja, joita on vaikea ymmärtää. Mutta — ja tässä p:assa tuo korkeaikäinen talollinen nyykäytti valkoista päätään SILL. — *Yhd.* keskus-, kärkip.; koski-, virtap.; aukko-, jatkos-, liitosp.; lain-, raamatunp. — *Erik.*, mon.-muodot tav. *puhek.* **1.** asunnon, rakennuksen kohdista, tiloista. | Pitää p:at kunnossa, siisteinä. Panna p:at sekaisin. Kaikki p:at olivat rempallaan. Ahtaat olivat p:at. -- ja lähdin että p:at soi AHO. -- saatte mennä Mattilaan, siellä on suuremmat p:at TALVIO. **2.** ruumiin osista, jäsenistä. | Palanutta p:kaa voidellaan rasvalla. Urheilu on aloitettava varovasti, etteivät p:at kipeydy. -- kiroili ja piteli p:kojaan TALVIO. — -- sai joskus narratuksi lihavan tädinkin juoksemaan, niin että valtavat "p:at" hullunkurisesti lelluivat SILL. -- hänellä kun p:at alkoivat jo hiljalleen pyöristyä AK. — *Kuv.* Hänen moitteensa sattuivat arkaan p:kaan. Se on hänelle arka p.

V. kappale, jolla jnk esineen rikkinäinen t. heikko kohta korjataan t. vahvistetaan; vrt. paikata. | Ommella p. housuihin. Takin kyynärpäissä oli isot p:at. Parempi p. kuin paljas SL. Jolla on p. p:an päällä, sillä on markka markan päällä SL. Kengän kantapää oli hajalla ja siihen piti lyödä oikein puunauloilla p. TOPPILA. -- maasta mättähän repäisi / tukkeheksi tuiman reiän, / p:aksi pahan veräjän [= haavan] KAL. P. melkein joka hampaassa. — *Yhd.* amalgaami-, flanelli-, kangas-, kulta-, nahkap.; housun-, kengänp.; (käs.) peitto-, täyttöp.; ratsup:at.

VI. *kans.* liina, huivi. | Kirkon pihalla sulhanen ojentaa morsiamelle p:an, jolla hän taluttaa tämän kirkkoon. — *Yhd.* käsip.

VII. tilanne, ajankohta; ks. myös VIII. | Kova, tiukka, vakava p. Vaaran p. Olipa se harmin p. Tämä ei ole mikään leikin p. Pojilla oli kuumat p:at edessään. Voi kauhun p:kaa! -- oliko tässä naurun vai itkun p. KIANTO. Tämä on semmoinen p., että sitä on lähdettävä poliisikamarille selvittelemään TIITUS.

VIII. **1.** ed. ryhmiin liittyvää adv:sta t. sitä lähenevää käyttöä. — *paik|alla,* -alta, -alle

a) vrt. paikka II. | P:alla [= rakennuspaikalla] hiottu graniitti. Poistua p:alta. Saapua p:alle. P:alle kutsuttu lääkäri sitoi haavoittuneen. Olla ensimmäisenä p:alla 'läsnä, saapuvilla'. Istunnon alkaessa oli vain 6 edustajaa p:alla. b) paikoillaan;)(liikkeessä; vrt. paikka III. | Käyntiä p:alla. Käännökset p:alla ja liikkeessä. c) heti, kohta, oitis, tuossa tuokiossa, viipymättä; vrt. paikka VII. | Heti p:alla. Ruoka on p:alla valmis. Ulos täältä ja p:alla! Jos ette p:alla lähde, ammun. | Laske poika irti! P:alla! KIVI. — *paik|alla(an,* -alta(an, -alle(en; vrt. paikka III. a) Pysytellä p:allaan 'samalla kohtaa, muualle siirtymättä'. Älä liikahda p:altasi! Mies pysähtyi kuin p:alleen jähmettyneenä. b) Jokainen oli jo [omalla, hänelle kuuluvalla] p:allaan. Äiti asetti tuolin taas p:alleen. Hän on mies p:allaan 'sopiva tehtäväänsä'. On p:allaan [= asiaan kuuluvaa, oikein] saattaa nämä asiat julkisuuteen. Se oli sana p:allaan AHO. — *paik|oilla,* -oilta, -oille 'paikkeilla, tienoilla'. | V:n 1900 p:oilla. Hän on viidenkymmenen p:oilla 'noin 50-vuotias'. Kahdeksansataa henkeä tai niillä p:oilla 'niillä main'. Kaapissa oli parin tusinan p:oille hopealusikoita PÄIVÄR. — *paik|oilla(an,* -oilta(an, -oille(en (vrt. paikka III) = paikallaan. | Pysytellä, pysyä p:oillaan. Naula piti kehyksen p:oillaan. Hän ei liikahtanut p:oiltaan. — Järjestää, laittaa kaikki p:oilleen. Lääkäri veti nyrjähtäneen nilkan p:oilleen. P:oillenne, valmiina, nyt! — *paikoin, paikka paikoin, monin, muutamin, toisin paikoin.* Rannalla kasvaa (p.) p:oin sakeatakin pajukkoa. Pellavaa viljellään monin p:oin Suomessa. Maa oli p:oin kuivaa, p:oin kosteampaa. Isäntä on vieraan väärtti, p:oin parempikin SP. Kirja, joka on toisin p:oin vaikeatajuinen. — *näillä, noilla, niillä paikoin.* Näillä p:oin [= näillä paikoilla, paikkeilla, näillä main, seuduin; likipitäen, noin, suunnilleen tässä] sen piti olla. Jos ei nyt aivan kohdalleen arvattu, niin kuitenkin niille p:oin. — *siinä, tuossa, tässä paikassa, siihen, tuohon, tähän paikkaan* (liittyen lähinnä ryhmään VII): paikalla, heti kohta. | Mies jäi kaatuvan puun alle ja kuoli siinä p:assa. Joulukin on tuossa p:assa. Sen minä teen, vaikka tähän p:kaan kuolisin! -- mielisinpä jo tuossa p:assa iskeä kiinni kuin kissa raakaan, veriseen paistiin KIVI. Ja kun ne eivät siinä p:assa tee, niin kuin käsken, siivoan minä sen [kalan] itse AHO. -- tuohon p:kaan minä sen tapan LEHT. Hän tulee varmaankin ihan tuossa p:assa U.KARRI. — *paikan päällä* → itse paikalla. | Ehkäpä p:an päällä suoritettu tutkimus voisi luoda valaistusta asiaan. 2. postp:n luonteisesti *paik|alla,* -alta, -alle 'tilalla, sijassa'; vrt. paikka III. | Niityn p:alla oli ennen järvi. Hökkelien p:alle rakennettavat pilvenpiirtäjät. Hänestä tuntui kuin kielen p:alla olisi ollut tulinen hiili KARHUM.

paikkaaja[10] *tek.* < paikata. | Kenkien, nuotan, vaatteiden p. — *Yhd.,* vars. *amm.* kattilan-, kengän-, verkonp.

paikkaamo[2] *s.* paikkausliike t. -osasto. | Rikkinäisten vaatteiden p.

paikkahousu(inen) *a.* P. poika.

paikkail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < paikata. | P. kenkiä, vaatteita. P. verkkoa. Rikkinäiset muurit p:tiin sementillä. — P. haavojaan. P. mainettaan. P. toisten tekemiä virheitä. Lakia p:tiin useaan otteeseen. Tietoihin jääneitä aukkoja on vaikea perästäpäin p.

paikkai|nen[03] *a.,* vars. yhd:ojen jälkiosana. 1. < paikka II. | -- kun kaupungin torilta tapasi muitakin oman p:sia ALKIO. — *Yhd.* lähi-, tois-, vierasp. 2. < paikka III. | Kaksi-p. lentokone. 300-p. sairaala. 3. < paikka V. | P. puku. P:set pieksut. Eikö totisesti olekin p. röijy PAKK.

paikkainvälinen *a.,* vars. *liik.* P. kauppa 'kauppa, jonka tekijät t. harjoittajat ovat eri paikkakunnilta';)(paikalliskauppa.

paikka|kangas *s.* vrt. paikka V. | P. otettiin housujen lahkeista. **-kappale** *s.* vrt. ed. **-kauppa** *s. liik.* = lokokauppa. **-kortti** *s.* Päivällisvieraat löytävät paikkansa viinilasien viereen asetettujen p:en avulla. **-kumi** *s.* **-kunnalli|nen** *a.* -sesti *adv.* jllek paikkakunnalle rajoittuva, jllak paikkakunnalla oleva, paikkakunnan. | P. murre. P. tarve. P:set olot. P:set luottamusmiehet. Salo, Oulunsalon p. nimitys. — *Lääk.* endeeminen. | P. tartuntatauti. **-kunnittain** *adv.* 1. paikkakuntien mukaan. | Järjestää, ryhmitellä p. Asevelvolliset kutsuttiin kertausharjoituksiin p. 2. eräillä paikkakunnilla, toisin paikkakunnin. | Asia on vain p. tunnettu. Tauti sai p. kulkutaudin luonteen. **-kunnittai|nen** *a.* vrt. ed. | P. luettelo. Murteiden p:set vivahdukset. **-kun|ta** *s.* asuttu seutu, yhdyskunta (esim. pitäjä, kauppala, kaupunki). | Pieni, syrjäinen p. P:nan kirjasto, sanomalehti. P:nan asukkaat, mahtimiehet. Kalliin p:nan vähennys [verotuksessa]. Muuttaa pois p:nalta, toiselle p:nalle. Hän ei ole tältä p:nalta. Asianhan tietää jo koko p. 'kaikki paikkakunnan asukkaat'. — *Yhd.* asuin-, koti-, lähi-, maaseutu-, naapuri-, syrjäp. **-kuntalai|nen** *a.* ja *s.* tav. jnk tietyn, kyseessä olevan, oman tm. paikkakunnan asukas. | P:set ukot ja akat. — Vieraat ja p:set. Oletteko p:sia [= tältä paikkakunnalta]? — *Yhd.* oma(n)-, tois-, ulko-, vierasp. **-kuntamerkin|tä** *s.* paikkakuntaa osoittava merkintä. | Kussakin läänissä annetaan jokaiselle rekisteröidylle moottoriajoneuvolle erityinen järjestysnmero, joka yhdessä yhteisen p:nän kanssa muodostaa ko. ajoneuvon tunnusmerkin.

-paikkalainen *a.* ja *s.* = paikkakuntalainen. | Oma(n)-, toisp.

paikka|lappu *s.* paikkaamiseen tarkoitettu kumi-, kangas- tm. lappu. **-lintu** *s. el.* lintu, joka koko vuoden oleskelee samoilla paikoilla; vrt. kierto-, muuttolintu. | Harakka, kotivarpunen, metso ja teeri ovat p:ja. **-lip|pu** *s.* Pikajunan p. Elokuvateatterien sisäänpääsyjä p:ut. Sairaalan, linja-auton p. **-luku** *s.* **-maksu** *s.* **-nahka** *s.*

paikkansa|pitämätön *a.* -pitämättömyys *omin.*

väärä, perätön, valheellinen, virheellinen;)(seur. | P. uutinen, väite. Laskelmat osoittautuivat p:pitämättömiksi. **-pitäv|ä** *a.* -ästi *adv.* -yys *omin.* oikea, tosi, pätevä;)(ed. | P. tieto. Otaksuma osoittautui p:äksi. Kaavan p:yys on helppo tarkistaa.

paikka|nuttu *a.* **-paikoin** *adv.* par. ⌒; ks. paikka VIII. **-paperi** *s.* Kirjan lehdet korjataan läpinäkyvällä p:lla. **-pöksy(inen)** *a. ark.* **-rivi** *s.* istuin-, tuoli-, penkkirivi. **-räätäli** *s.*, tav. *halv.* **-suh|de** *s.*, tav. *mon.* Satu on aika- ja p:teista riippumaton. **-suutari** *s.*, tav. *halv.* rajasuutari. **-takki(nen)** *a.* **-tasku** *s.* (miehen) pukuun kankaan päälle tehty tasku. **-tilau|s** *s.* Linja-autoasemat ottavat vastaan p:ksia. **-tilkku** *s.*

paikkaus[64] *teonn.* (< paikata) paikkuu. | Autonkumin, kankaan, kengän, hampaiden p. Rappauksen p. — *Kirj.* painosylinterin peitteenä olevan paperisylinterin järjestäminen toisin paikoin paksummaksi, toisin ohuemmaksi tasaisen painotyön aikaansaamiseksi. — *Yhd.* allep.; käsinp. **-aine** *s.* **-arkki** *s. kirj.* **-kumi** *s.* **-liike** *s.* **-menetelmä** *s.*, vars. *kirj.* **-osasto** *s.* Liinavaateliikkeen p. Hammasklinikan p. **-pöytä** *s.* **-tapa** *s.* **-työ** *s.*

paikkauttaa[28*] *fakt.v.* (*rinn.* paikkuuttaa) < paikata. | P. jalkineensa suutarilla.

paikkavektori *s. mat.* paikan ilmaiseva vektori.

paikkeil|la, -ta, -le *s. vaill.* us. postp:n tapaan: seuduilla, tienoilla, vaiheilla. | Näillä p. 'näillä main, seuduin; suunnilleen tässä'. Malmin p. juna alkoi jarruttaa. Kello on kahdeksan p. Suomen valtiovelka on viime vuodesta, 10 miljardin p:ta, huimaavasti noussut. Lehden tilaajamäärä on kohonnut 100.000:n p:le.

paik|ko[1*] *s. urh.* Jos keilaaja saa kahdella heitolla kaikki keilat kumoon, hän on saanut p:on, jolloin hän saa laskea hyväkseen lisää yhden heiton pisteet.

paikkulai|nen[63] *a. murt.* -sesti *adv.* täplikäs, laikullinen; paikkainen. | Maali sivellään tasaisesti, ei p:sesti. [Russakka] nousi ylös p:sta housunkuvetta KIANTO.

paikkuri[5] *s.* paikkaaja. | Ja kohtahan sen Miinankin tie vie nuorempien miesten paitojen p:ksi ALKIO. — *Yhd.* kattilanp.

paikkuu[35] *s.* = paikkaus. — *Yhd.* kengänp.

paikkuuttaa[28*] *fakt.v.* = paikkauttaa.

paikoilla(an *adv.* ks. paikka VIII. **-olo** *s.* myös ⌒.

paikoilleenpano *s.* myös ⌒.

paikoin *adv.* ks. paikka VIII.

paikoitellen *adv.* (toisin) paikoin, paikoittain. | Maa oli p. paljaana lumesta. Teos on p. varsin vaikeatajuinen.

paikoit|taa[2*] *v.* -us[61] *teonn.* pysäköidä.

paikoittain *adv.* **1.** (toisin) paikoin, paikoitellen. | Lumen korkeus kohoaa p. yli metrin. **2.** paikkakunnittain. | Kerätty aineisto järjestetään p. ja luetteloidaan.

paikoittai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* toisin paikoin, siellä täällä esiintyvä t. oleva, joihinkin paikkoihin rajoittuva. | P. ilmiö. Raudan p. karkaisu. Esitystavan p. laveasanaisuus. — *Kasv.* Monet etelässä yleiset kasvit esiintyvät pohjoisessa p:sina.

pailakka[15*] *s. kans.* ajoon opettamaton urosporo.

paimen[55] *s.* **1.** (paimenessa ks. erikseen) laitumella olevien kotieläinten kaitsija, paimentaja. | Aamulla p. vie karjan metsään. Torveaan soittelemalla p. piti karjan rauhallisena ja pedot loitolla. Pitkä on p:en päivä SP. Ken on pantu p:eksi, / kaitkoon karjan kaunihisti LEINO. — Myös opetettuja koiria voidaan käyttää p:ina. — *Kuv.* Pane kissa makkaran vahdiksi, poika piian p:eksi SL. Olenko minä hänen p:ensa TALVIO. — *Yhd.* mies-, nais-, poika-, tyttöp.; palkka-, ratsu-, yhteisp.; hanhi-, hevos-, härkä-, karja(n)-, lammas-, lehmi-, poro-, siko-, vuohip. **2.** *erik.*, vars. *heng.* **a.** papista seurakunnan kaitsijana. | Hengellinen p. Seurakunnan p. -- kirkko on kuin hornan luola, ulvoo ja natisee, ettei tahdo p:en ääntä kuulla HEPOR. — *Yhd.* sielunp.; palkkap. **b.** Kristuksesta, Jumalasta. | Minä olen se hyvä p. Hyvä p. antaa henkensä lammasten edestä UT. Herra on minun p:eni VT.

paimen|eepos *s.* paimenelämää kuvaava eepos. | Viiteen lauluun jakautuva p. "Atis ja Camilla". **-elämä** *s.* paimenen elämä, paimentolaiselämä. | Viettää p:ä.

paimene|ssa, -sta, -en *adv.* Käydä, olla lehmiä p. 'paimentamassa'. Palata p:sta. Poika pantiin p:en.

paimenessa|käynti *s.* myös ⌒. **-olo** *s.* myös ⌒.

paimenet|ar[54*] *s. kirjall.* naispuolinen paimen, paimentyttö. | Arkadian paimenet ja p:taret.

paimenet|on[57] *kar.a.* < paimen. | P:tomat lampaat.

paimen|hattu *s.* leveälierinen, kukilla ja nauhoilla koristettu matalakupuinen naisten hattu, schäferhattu. **-huilu** *s.* paimenpilli; *mus.* usean eripitkän, rinnakkain toisiinsa kiinnitetyn ruokopillin muodostama puhallussoitin, Panin huilu. **-idylli** *s.* paimenelämää, eritoten sen leppeyttä ja rauhaa ihannoiva (kirjallisuuden, maalaus)taiteen tuote. | Rokokooajan kyynelherkät ja haaveelliset p:t. **-kansa** *s.* paimentolaiskansa. **-kirje** *s. usk.* **1.** kiertokirje t. teos, jonka vasta nimitetty piispa lähettää hiippakuntansa papistolle ilmaistakseen kantansa ajan tärkeimmissä kysymyksissä, antaakseen neuvoja, varoituksia ym., pastoraalikirje. **2.** Paavalin kirjeitä Timoteukselle ja Tiitukselle nimitetään p:iksi, koska niissä erityisesti annetaan neuvoja seurakunnan kaitsijan viran hoitamisesta. **-koir|a** *s.* karjan paimentamiseen käytetty, vars. tähän tarkoitukseen nimenomaan kehitettyyn rotuun kuuluva koira, karjakoira. | Rottweilerin koirat ja Shetlandin lammaskoirat ovat erinomaisia p:ia. — *Yhd.* saksan-, skotlanninp. **-laulu** *s.* Tunnettu p. "Lepo, lepo, lehmäni". **-maja** *s.* karjamaja. **-mieli** *s.*, vars. *heng.* hurskas, auttava, uhrautuva mielenlaatu. **-muisto** *s.* **1.** elämäkerrasto, joka sisältää tietoja määräalueen ja -ajanjakson papeista, us. myös historiallisia esityksiä seurakunnista, niiden kirkoista ym. | Piispa Colliander julkaisema laaja "Suomen kirkon p." **2.** *harv.* Lapsuusajan p:t.

paimen|nella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < paimen-

taa. | Tyttö nuori päivät pitkät kulki / korpimailla karjaa p:nellen LEINO. — Eikä ne papitkaan sielunasioissa köyhimiä niin p:tele kuin varakkaita KIANTO. -- sai jäädä luokan uuneja p:telemaan KARHUM.

paimennus[64] *teonn.* < paimentaa.

paimennuttaa[2*] *jakt.v.* < paimentaa. | Suomalaiset saattavat p. pieniä porokarjojaan lappalaisilla.

paimen|näytelmä *s.* paimenelämää esittävä näytelmä(laji). | Torquato Tasson p. "Aminta". — P. kukoisti renessanssin ja barokin aikana. **-pilli** *s.* paimenten t. lasten vienoääninen, useimmiten äänirei'illä varustettu puhallussoitin. | P:t ovat joko huilumaisia kuten pajupilli tai muistuttavat rakenteeltaan klarinettia kuten olki- tai ruokopilli. **-poika** *s.* **-poikanen** *s.* **-rakkaus** *s.*, vars. *heng.* Jeesuksen p. **-romaani** *s.* vrt. paimennäytelmä. | Montemayorin p. "Diana". **-runo** *s.* vrt. paimenrunous. | Theokritoksen p:t. **-runoilija** *s.* paimenrunojen kirjoittaja. | P:na tunnettu Gustaf Filip Creutz. **-runou|s** *s.* paimenelämää käsittelevä idyllissävyinen runous, bukolinen runous. | P:den alkuunpanijana pidetään kreikkalaista Theokritosta. Rokokooajan p. **-sarvi** *s.* tav. pukinsarvesta valmistettu, neljällä äänireiällä varustettu paimentorvi. **-sauva** *s.*, vars. *heng.* paimenen (pitkä, us. koukkupäinen) sauva. | Daavid sai vaihtaa p:nsa valtikkaan. — *Erik.* kirkollisena, vars. piispan arvomerkkinä. **-savu** *s.* tav. = lehmisavu. **-soitto** *s. mus.* paimentorvella, -pillillä tms. soitettu sävelmä; maalaistuntuinen sävellys, pastoraali.

paimen|taa[8] *v.* **1.** kaita laitumella olevia kotieläimiä. | P. karjaa, lehmiä. -- mut mistä se oikean sävelen saa, / joka hanhia p:taa LEINO. **2.** laajemmin, us. *kuv.* hoitaa, suojella, varjella. | Pappi p:taa seurakuntalaisiaan. Helpommin voi p. kapan kirppuja kuin kaksi rakastunutta SP. Kyllä minä penskat p:nan R.RAUANHEIMO. -- kyllä te nyt osaatte minun kunniaani p. EINARI VUORELA.

paimentaja[16] *tek.* Karjan p.

paimentolai|nen[93] *s.* paimentolaisheimon t. -kansan jäsen, nomadi. | Porolappalaiset ovat p:sia. P:sten rikkauden ja yhteiskunnallisen arvon mittapuuna on kotieläinten lukumäärä.

paimentolais|aste *s.* Heimo oli vielä p:asteella; maa oli yhteisomaisuutta, vakinaisia asumuksia ei ollut. **-elämä** *s.* Viettää p:ä. **-heimo** *s.* heimo, joka pääelinkeinonaan harjoittaa karjanhoitoa ja vaeltaa paikasta toiseen laidunmaita hakien. | Persian turkkilaiset p:t. **-kansa** *s.* vrt. ed. | Keski-Aasian p:t, mongolit ja kirgiisit. **-kulttuuri** *s.* **-lappalai|nen** *s.* Poronhoitoa harjoittavat p:set, porolappalaiset. **-talous** *s.* **-teltta** *s.*

paimentolaisuu|s[65] *s.* paimentolaisena olo. | P. on primitiivisimpiä elinkeinoja. Nykyisin beduiinitkin yhä yleisemmin luopuvat p:destaan.

paimen|torvi *s.* karjan paimentamisessa käytetty puhallussoitin; vrt. luikku, paimensarvi, tuohitorvi, ämyri. | Soittaa p:torvea. P:torven ääni sai karjan pysymään rauhallisena ja piti pedot loitolla. **-tyttö** *s.* **-ukko** *s.* **-virka** *s.*, vars. *heng.* papinvirka. **-ääni** *s. heng.* Jeesuksen p.

paimo[1] *dem.s. harv.* < paimen. | Pahoin teit sä, p. parka! / Ajoit kontiot kotihin KAL.

pain|aa[9] *v.* painava ks. myös erikseen; merk.-ryhmät eivät aina erotu selvästi toisistaan.

A. *tr.* vrt. puristaa, pusertaa, likistää, työntää; us.)(nostaa, vetää.

I. vaikuttaa jhk jatkuvalla voimalla, paineella, us. alaspäin t. muuten subjektista poispäin.

1. P. sormella soittokellon nappia, liipaisinta. P. kädellä vipua. P. jalalla poljinta. P. paljetta. Kipeää kohtaa p:ettiin turpeella. P:oi sormenpäällään vuotavaa haavaa. Hangata, hioa, kiillottaa, vuolla, kirjoittaa voimakkaasti p:aen. — P. jk alas, syrjään. P. jk kasaan, kokoon, lyttyyn, litteäksi. Multa p:etaan tiiviiksi jyrällä. Paperiin tehdään taite, joka p:etaan kynnellä jyrkäksi. Saumanvarat p:etaan silitysraudalla auki, levälleen. — Kantta p:ava jousi. — *Erik.* **a.** kiinteästi, lujasti panna jhk t. pitää jtak vasten. | P. kansi paikoilleen. P. lakki, seppele päähänsä. P:oi lakin syvempään. P. kannukset hevosen kupeisiin. P. kätensä silmilleen, suulleen. P. päänsä jkn helmaan. P. jku rintaansa vasten, rinnoilleen. P. kuulotorvi korvaansa vasten. P. selkänsä vasten seinää. Voileipien voideltu puoli p:etaan raastettuun juustoon. -- asetti silmälasit vasiten nenälleen ja p:oi koukut lujaan korvien taakse KATAJA. — P. ovi kiinni. P. kiinni vainajan silmät. P. silmänsä kiinni, umpeen 'ummistaa'. Piirakan laidat p:etaan vastakkain. — P. nenäänsä ruutuun. P. lapiota maata vasten. Jousi p:aa kantta aukon reunoja vasten. **b.** obj. ilmaisee toiminnan tuloksen; ks. myös A.II. | P. jhk reikä, syvennys, vako. Pyörän p:ama ura tiessä. P. haarukalla kuvioita leipiin. Ikkunalaudan särmä p:oi uurteen käsivarteen. — P. suudelma jkn [= suudella jkta] otsalle, kädelle. P:oi kevyen suudelman tytön huulille. — P. leima, sinetti jhk. Pitkä sota p:oi leimansa koko elämään. **c.** saada uppoamaan painamalla, työntämällä. | P. seiväs maahan, nasta seinään. P. neula kankaan läpi. P. jk veden alle, upoksiin. — Erik. *kuv.* P:oin nimen muistiini. P:a mieleesi, ettet enää tee niin. Koetin p. läksyä päähäni. Tämän minä p:an sydämeeni VT. **d.** ed:een liittyen: saada (nestettä, kaasua) puristumaan jhk. | Sose p:etaan pursottimen, siivilän läpi. Vesi p:etaan putken läpi. Pumppu p:aa jäähdytysveden lauhduttimeen. Eteiset p:avat supistuessaan veren kammioihin. P. palkeilla ilmaa tulipesään. **e.** tuulen, virran, ihmismassan tms. paineesta. | Tuuli p:aa [= sortaa] venettä. -- tuuli p:oi ikkunoihin kuin niitä särkeäkseen AHO. Virta p:oi hänet veden alle. Takaapäin p:avat ihmismassat. Vihollinen p:ettiin merta vasten. Venäläiset p:oivat voimakkaasti Smolenskin suuntaan. **f.** kaasun paineesta. | Ilmakehä p:aa jokaista neliösenttimetriä 1033 g:n voimalla.

Höyry p:aa kattilan seinämiä. Ulkoilman paine p:oi säiliön kasaan. **g.** taivuttaa. | Lumi oli p:anut ladon katon notkolle. — *Erik.* Suksen kärkien, reen jalaksen, luokin, vanteen p:aminen. Haapalaudasta p:ettu vakka. **h.** eräitä sanontoja. | P. lusikka pohjaan, ks. lusikka 3.b. — P. palaa 'ryypätä jtak jnk ruokaerän päälle, huuhtoa kurkkua; levätä aterian jälkeen'. Parempi ruoka syömättä kuin p:amatta [= lepäämättä aterian jälkeen] SL. — P. puuta 'istuutua jllek istuimelle; (harv.) istua jllak istuimella'. Käykää sisään ja p:akaa puuta! P. penkkiä 'istua (penkillä)'. On pari vuotta p:anut koulun penkkiä 'käynyt koulua'. — P. jk asia villaisella 'olla tekemättä rikkomusta tms. julkiseksi, olla nostamatta juttua'. Koko kavallusjuttu p:ettiin villaisella. Erehdyksiä, joita ei voi p. villaisella. — *Ark.* Oli p:ettu [= tehty uutterasti, ponnistellen, puskettu] töitä koko päivä; vrt. B.II.2.b.

2. ed:een liittyen. **a.** antaa laskeutua t. painua, saattaa laskeutumaan t. painumaan; joskus: taivuttaa, kumartaa. | P. päänsä alas. P:oi päänsä häpeästä. P:amme kunnioittaen päämme kuoleman edessä. P. katseensa alas, maahan. — P:oi vastustajansa harteilleen. — Punnus p:oi vaakakupin alas. Raskas taakka p:oi hänet polvilleen. Työ on p:anut vartalon, hartiat kumaraan. Tauti p:oi miehen sairasvuoteeseen. — *Kuv.* Maahan p:ettu orja. Henkinen isku, joka tuntui p:avan hänet maahan saakka. Nälkä p:aa parhaankin armeijan polvilleen. Arvostelu milloin kohotti hänet pilviin, milloin p:oi tomuun. Kaikki uskonnolliset arvot pyritään p:amaan lokaan. **b.** *abstr.* ja *kuv.* ilmauksissa, jotka merkitsevät tilan huonontamista, arvon, hinnan alentamista tms. | P. jku köyhyyteen, kurjuuteen. P. jnk merkitystä, arvoa. Valtion holhous p:oi alas kaiken yritteliäisyyden. — P. hinnat, palkat alas. Rahtimaksu on saatu p:etuksi 10 markaksi kilolta. Runsas tarjonta p:aa hintoja. Keinottelu voi p. kurssit luonnottoman alas. — Tappiot alkoivat p. joukkojen moraalia. Harmaa arki p:oi mielen alakuloiseksi. Vastoinkäymiset p:oivat innostuksen lamaan. **c.** ed:een liittyen: painostaa, sortaa. | Ei nuoria sellaisen asian takia saa ruveta p:amaan. Eikä entisaikaan p:ettu pappia, vaikka hän jonkun ryypyn ottikin PAULAH. Menestystä ei saavuteta vain toisia p:amalla. **d.** *kuv.* tukahduttaa, vaimentaa. | Koetti p. alas katkeruutensa. Voimalla Henkesi / himoni alas p:a VK. — P. jk asia unhoon, unholaan. -- p:oi koko asian jonnekin pois [= haihdutti mielestään] SILL.

3. painon, puristuksen aiheuttamaa tunnetta tms. ajatellen; obj. partit:ssa. **a.** olla (liian) kiinteästi t. raskaasti jnk päällä t. jtak vasten, rasittaa jtak painollaan; joskus: kiristää, ahdistaa, puristaa. | Taakka p:aa selkää. Raskas reppu p:oi hartioita. Kontin viilekkeet p:oivat ilkeästi olkapäitä. Kenkä p:aa jalkaa. Kääre ei saa p. eikä kiristää. — Eivät häntä liiat lihat p:a 'hän ei ole lihava'. **b.** *kuv.* rasittaa, haitata, vaivata, ahdistaa, olla taakkana. | Väsymys p:aa lyijynraskaana. Raukeus p:oi vielä jäseniä. Eilinen juoksu p:oi vielä jaloissa. Uni p:aa silmäluomia. Eivät häntä vielä vuodet näy p:avan. Huoli, murhe p:aa. Synti p:aa tuntoa. Koti-ikävä p:oi mieltä. Salaisuus, joka häntä p:oi. Sano, mikä sinua p:aa. Ihmisen, jota verivelka p:aa, on pakoiltava hamaan hautaan asti VT. — Suurten menojen p:ama talous. Verot p:oivat raskaina. Maata p:ava ahdinko, sorto. Yksinkertainen laite, jossa eivät p:a kustannukset. — *Yksipers.* Häntä p:oi ja väsytti JOTUNI.

II. I kohdasta loitontuneita merk:iä. **1.** *kans.* **a.** värjätä lankaa t. kangasta keittämällä väriliuoksessa. | P. lankoja. Siniseksi p:ettua sarkaa. Kanervilla p:ettua vihreätä. Mustaa p:ettiin mm. lepänkuorilla. Verkkojen p:aminen. **b.** ed:een liittyen esim. astian ruokaan t. juomaan antamasta väristä t. mausta. | Kattilan tummaksi p:ama hillo. Pannun p:amaa kahvia. **2.** painaa kuvioita kankaaseen, nahkaan tms. eril. menetelmin (väri)laatoilla t. -teloilla. | P. kankaita. P:ettu karttuuni. Kuviollisiksi kudotut tai p:etut kankaat. P:ettu linolimatto. Krokotiilinnahkan kaltaiseksi p:ettu nahka. **3.** luettavan tekstin (ja kuvien) monistamisesta erilaisin typografisin menetelmin (osaksi koko kirjapainotyötä tarkoittaen, osaksi vain siitä vaiheesta, jossa jälki siirretään paperille); *syn. vanh.* prän-tätä. | Ladelman p:aminen. P:ettu teksti. P:ettu kutsukortti. P. käsin, painokoneessa. P. kursiivilla, lihavalla. Punaisella p:ettu ilmoitus. Kaksi petiitillä p:ettua palstaa. 240 tiheään p:ettua sivua. Kertomus p:ettiin lehteen. Alkeellinen, puulaatoilla p:ettu kirja. Väitöskirja hyväksyttiin p:ettavaksi. Kirja on parhaillaan p:ettavana. Teos on p:ettu Porvoossa v. 1880. Käsikirjoituksena olevat ja p:etut lähteet. Kehilön p:avat [= väriä antavat] osat. — Kolmella värillä p:ettu kuva, mainos. Linolileikkauksen p:aminen 'vedoksen ottaminen'. — P:ettu sana 'painettu kirjallisuus, sanomalehdistö yms.'. P:ettu ja puhuttu sana. Usko p:etun sanan luotettavuuteen. Olla p:etun sanan palveluksessa 'sanomalehti-, kirjapainoalalla'.

B. *intr.* **I. 1.** adverbiaalin ohessa: olla (jnk) painoinen; ilman määräystä: olla raskas, painaa paljon. | Kala p:oi toista kiloa. 60 kiloa p:ava mies. P. paljon, vähän. Ei tuollainen aikamiehen kourissa paljon p:a. Eihän tämä p:a juuri mitään! — Kylläpä se kivi p:aakin! — *Kuv.* Askelet eivät paljon p:aneet. Jo rupeaa jalka tässä iässä p:amaan. Hänen sanansa p:aa paljon vaa'assa. **2.** *kuv.* adverbiaalin ohessa: merkitä, olla (jnk) arvoinen; ilman määräystä: olla tärkeä, merkittävä, painava. | Se seikka p:aa paljon. Kansanlauluissa eivät historialliset tosiasiat p:a paljonkaan. Laitteen edut ja varjopuolet näyttävät p:avan yhtä paljon. — Mielipide, joka p:aa. Neuvottelupöydän ääressä p:oi vain sen sana, jolla oli takanaan voimakas armeija.

II. vars. *ark.* **1.** kulkea, mennä (vars. nopeasti), painua, painella. | P. pakoon, karkuun. Panu p:oi liikkeeseen joutuneen mielensä ajamana eteenpäin AHO. -- alkoi sitten p. pitkin niittyä KAUPPISH. [Hevonen] hirnaisi ja lähti p:amaan kuin ammuttu veräjälle SILL. — P:oi yhtä kyytiä koulun läpi. **2.** *painaa päälle* a) olla kimpussa, ahdistaa. | P:akaa päälle, pojat! Vastustaja p:oi päälle koko ajan. Työt ovat joka hetki päälle p:amassa. b) tehdä jatkuvasti (us. ponnistellen) jtak, jatkaa. | Kun on aloittanut, ei auta muu kuin p. päälle vain. — Kyllä me olemme sen miehen kanssa p:aneet [= ponnistelleet, uurastaneet, työskennelleet] todestakin ja koko päivän SILL.

painah|della[25*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < painahtaa. | Jään p:telu jalkojen alla. Sitten sen [kissan] silmät alkavat hitaasti p. kiinni SILL.

painahdus[64] *s.* kevyt, äkillinen painaminen, painaisu, painallus. | Kirjoituskoneen näppäimen p.

painaht|aa[2*] *mom.v.* < painua. | P. polvilleen, kyykkyyn. Miehen pää p:i rinnalle. Jää p:i vähän väliä pojan jalkojen alla. -- mieleni oli p:anut alakuloiseksi JÄRVENT.

painahtu|a[1*] *v. harv.* = ed. | Yht'äkkiä loiskahti vesi virrassa ja -- perhonen p:i tuossa tuokiossa umpeen IVALO.

painais|ta[24] *mom.v.* -u[2] *teonn.* < painaa A.I, vars. 1. | P. liipaisinta. Vain kevyt p:u, ja koneisto alkaa pyöriä.

painaja[10] *tek.* Palkeen p. — *Erik.* **1.** *amm.* Kirjatyöntekijät, latojat ja p:t. **2.** *kans.* painajainen. | -- pellon povella makasi harmaa halla kuin tukehuttava p. nuoren immen kukoistavalla povella KIVI.

painajai|nen[63] *s.* **1.** unessa esiintyvä tuskallisen ahdistuksen tila, painajaisuni. | Herätä p:sesta. P. ilmenee heittelehtimisenä ja voihkimisena. P:sen voi aiheuttaa esim. jokin sydänsairaus, mutta tavallisesti siihen ovat syynä sielulliset ristiriidat, koetut järkytykset. **2.** *myt.* ed:n aiheuttajaksi kuviteltu paha yliluonnollinen olento, mara, ajajainen. | Jkta ahdistaa, kiusaa, vaivaa p. P. esiintyy ihmisen haamuna tai jonkin pikkueläimen muodossa. P. ajaa öisin eläimiä, niin että ne aamulla ovat väsyneitä ja märkiä, tai asettuu lapsen rinnan päälle ja itkettää sitä. **3.** *kuv.* jstak painostavasta, uhkaavasta. | Sodan, työttömyyden p. Vapautua p:sestaan 'jstak mieltä painaneesta seikasta'. Huokaista helpotuksesta kuin pahasta p:sesta päässeenä. Maata painoi poliisivalta raskaana p:sena.

painajaisenomainen *a.* = seur.

painajais|mainen[63] *kalt.a.* | P. tuskan tunne. **-näky** *s.* ahdistava, kauhea näky. **-tunnelma** *s.* painajaismainen tunnelma. **-un|i** *s.* ahdistava uni, kauhu-uni. | Herätä p:esta. Nähdä p:ia. Jkta vaivaavat p:et. Näki p:ia lähestyvistä matematiikan kokeista. — *Kuv.* Kaikki tuntui epätodelliselta, kauhealta p:elta. Suomalaisen kirjallisuuden kitumisaika on oleva lyhyt p. SILL.

painaja|kunta *s. kirj.* painajat. **-n|oppi** *s. kirj.* Käydä p:opissa.

painake[78*] *s.* par. painike.

painallu|s[64] *s.* **1.** painaltaminen, painahdus, painaisu. | P. nappulaan, ja koneisto alkaa pyöriä. Voimakkaalla p:ksella laskija muuttaa veneen suunnan viistoon kosken poikki K.M. WALLENIUS. — *Yhd.* henkäysp. **2.** painaltamisen aiheuttama jälki, painalmus, painama. | Askelten, reen jalasten p:kset lumessa. Siveltimen p:kset.

painalmu|s[64] *s.* painalluksesta syntynyt jälki; painanne. | Maa on täynnä karjan sorkkien p:ksia. — Tien mutkat ja p:kset.

painal|taa[5] *mom.v.* < painaa. **1.** vars. *runok.* painaista. | P. liipaisinta. P. lakki päähänsä. P. kämmenellään. P. käsi sydämelle. -- kumarsi p:taen rintaansa vastaan ruusuvihkoa KALLAS. -- p:si salavieteriä ja kansi ponnahti auki *TARK. -- jos rintahain / ma tikarin p:lan ELINA VAARA. **2.** edetä nopeasti (tav. juosten t. hiihtäen); lähteä äkkiä liikkeelle; vrt. painaa B.II.1. | P. eteenpäin. P. pakoon. P. yhä vinhempaa vauhtia. P. ovesta ulos. -- silloin hevonen äkillisellä riuhtaisulla tempautui irti ja p:si pellolle, mies jäljissä KALLAS. Toiset [viholliset] p:sivat metsän suojaan JÄRVENT.

painaltu|a[1*] *refl.* ja *pass.v.* (< ed.) painautua. | -- rinta vasten rintaa / tää kansa p:u / lämmittää toinen toistaan LEINO. Ilmanpaineen vaikutuksesta p:ivat miehet mataliksi JÄRVENT.

painam|a[13] *s.* painallus. | Puristimeen kuuluu puristuspumppu, joka yhdellä p:alla antaa puristimen iskuun tarvittavan painenesteen. — Jalan p. lumessa. Reikäleivät koristetaan haarukan p:illa. — *Erik.* **1.** vars. *eläinlääk.* painamisen, puristuksen aiheuttama känsä, lyöttymä tms. — *Yhd.* aisan-, naulan-, päitsenp. **2.** postimerkeistä. | -- vaalean kellanvihreä, p. töhryinen AK. — *Yhd.* lisä-, virhep.

painamat|on[57] *kielt.a.* **1.** *pass.* P. kangas. Kirjan p:tomat sivut. P:tomat [= suulliset, käsikirjoituksina olevat yms.] lähteet. **2.** *akt.* Mitään p. [= kevyt, painoton] esine.

painamis- us. = painatus-, paino-. **-aika** *s.* **-menetelmä** *s.* **-nopeus** *s.* Koneen p. 4500 kpl tunnissa. **-tapa** *s.* Vanhin p., puupiirros, perustuu kohokuvan leikkaamiseen puuhun, sen värittämiseen ja painamiseen. **-tekniikka** *s.* **-tekniili|nen** *a.* P:set vaikeudet. **-tulo|s** *s.* Sileä paperin pinta antaa paremman p:ksen kuin epätasainen. **-työ** *s.*

painamo[2] *s.* laitos t. osasto, jossa suoritetaan painamistöitä, (kirja)paino. | Latomot, sitomot ja p:t. — *Yhd.* karttuuni(n)-, kirjanp.; lomake-, matkalippup.; kivi-, koho-, laaka-, syväp.

painamus[64] *s. harv.* painamisen tulos t. jälki; vrt. latomus. | Harvennettu p. esiintyy tekstissä silmäänpistävämpänä kuin harventamaton.

painannai|nen[63] *s.* painamalla syntynyt jälki, tav. painallus, painanne. | -- ja tutkaillut

ruohoa ja sammalta, jossa hän on ollut huomaavinaan ihmisjalan p:sia LEINONEN.

painan|ne[78*] *s.* **1.** painamisen aiheuttama jälki, painallus, painalmus. | Sinetin p. Hirven kavioiden p:teet. Hampaiden p:teet omenassa. P:teilla koristetut saviastiat. — Paleontologiassa: vanhoihin kerrostumiin jäänyt kasvin t. eläimen hahmo. **2.** painuma. **a.** maastonkohdasta: alanne, notko, vajoama. | Harjujen väliset p:teet. Karhunsammal pesiytyy vettä pidättäviin p:teisiin. -- metsäsauna sinisten vaarojen p:teessa KIANTO. — *Kuv.* Tämä Hilman kuolinsairaus oli Kustaan elämässä myös eräänlainen merkkikausi, viimeinen koettelemus, syvin p. omalla tavallaan SILL. **b.** pienehkö syvennys, kuoppa. | Puiden juurien väliset p:teet. Ei ole vielä pienintä p:netta kovassa hangessa HAARLA.

painannekoh|ta *s.* Pehmeät p:dat tiessä.

painan|ta[15*] *s.* **1.** painaminen. | Kankaan, kirjojen p. — *Yhd.* kivi-, koho-, kumi-, laaka-, värip. **2.** painamisen tulos, painokoneen synnyttämä jälki. | Kone aikaansaa kauniin, tasaisen p:nan.

painanteinen[13] *poss.a.* < painanne. | Kumpuinen ja p. maasto.

painat|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | P. lentolehtisiä. — Jo luoksi lähentelihe, / pakinoille p:teli KAL. Kestäköötkinttunsa, jotta jaksaa oikein kauas p. ARVILY.

painat|taa[2*] *v.* **1.** *fakt.* < painaa A.II.3. | Teos p:ettiin Tukholmassa. Oikeuden pöytäkirjat p:etaan ja julkaistaan. P. jk kohta petiitillä. **2.** *harv.* P. [= painaltaa, painua] pakoon.

painattaja[18] *tek.*

painattamaton[57] *kielt.a.* N:n ennen p. runo.

painattamis- = painatus-.

painatus[64] *s.* **1.** painattaminen. | Kirjan p. — *Yhd.* kuva-, värip. **2.** painattamisen tulos. | Epätasainen ja tahrainen p.

painatus- us. = painamis-, paino-. **-aika** *s.* **-apu** *s.* Anoa p:a 'varoja jnk teoksen painattamiseen'. Helsingin yliopisto myönsi teokselle p:a 10.000 mk. **-asu** *s.* tav:mmin painoasu. **-avustus** *s.* = painatusapu. **-kelpoi|nen** *a.* -suus *omin.* Lautakunta piti teosta p:sena. **-kulut** *s. mon.* Väitöskirjan p. kohosivat 200.000 mk:aan. **-kunto** *s.* **-kustannu|kset** *s. mon.* Tilausmaksut eivät riitä edes p:sten peittämiseen. **-lupa** *s.* painolupa. | Hankkia teokselle p. **-menetelmä** *s.* **-oikeus** *s.* Almanakan p. kuuluu Helsingin yliopistolle. **-paikka** *s.* **-tapa** *s.* **-teknillinen** *a.* **-tulos** *s.* **-työ** *s.* Eduskunnan p:t. P:n suorittaminen. **-vaikeus** *s.*, tav. *mon.* **-var|at** *s. mon.* P:ojen puute on estänyt teoksen pääsemisen julkisuuteen. **-vuosi** *s.*

painauma[13] *s.* = painautuma.

painautt|aa[2*] *kaus.v.* < painahtaa. | P. lakki takaraivolle. P. vipua. Myrsky p:i savun takan hormista sisälle huoneeseen.

painautu|a[44] *v.* < painaa A.I. **1.** *refl.* **a.** P. penkille 'asettua penkille istumaan, makaamaan'. P. vuoteelle. P. kyyryyn, polvilleen, pitkälleen, makuulle, levolle. P. matalaksi. P. jkn selän taakse. P. kiven taa piiloon. P. jkn rintaa vasten. Vaaran uhatessa lintu p:u liikkumattomaksi maata vasten. Muistatteko, kuinka toisihimme / silloin siskoset me painausimme LEINO. -- sitten [hauki] veden valtakuntaan / takaisin taas p:i AK. — *Kuv.* P. [= syventyä] muistoihin, muistelemaan menneitä. P. kirjoihin, opintoihin, työhön. **b.** P. [= lähteä, mennä, painua] taipaleelle. Loppusuoralla Nurmi p:i vastustamattomasti toisten kilpailijoiden ohi. Oli lähtenyt jalkamatkalle, tullut laivalla kirkonkylään ja p:nut sieltä laitapitäjätä kohti AHO. **2.** *pass.* painua. | Vuosien mittaan rakennus p:i yhä syvemmälle maahan. Jäät p:vat rannikolle päin. Savu p:i tuulen mukana länteen. *k*:ta äännettäessä kielen selkä p:u suulakea vasten. Silmäripset p:ivat umpeen. Hän istui, otsa käsiin p:neena AHO. — Luokkipuu p:u 'taipuu'. — Sijainnista, olotilasta. | Polku p:i syvään notkoon. Juostessaan hirvi pitää päätänsä vaakasuorassa, jolloin sarvet p:vat pitkin niskaa eivätkä tartu oksiin. — *Kuv.* Tuonti p:u alhaiseksi 'vähenee'.

painautuma[13] *s.* (*rinn.* painauma) painautunut kohta. | Askelten p:t lumessa.

painav|a[13] *a.* *(partis.)* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* painoltaan suuri, raskas;)(kevyt. **1.** P. kantamus, kuorma. Täydet, p:at tähkät. P. kuin kivi, lyijy. Oletpa sinä p.! P:at reet on varustettava leveillä jalaksilla. Mies kiroili taakkansa p:uutta. — *Kuv.* P. isku, kosketus. Askel käy p:aksi. — Sanoa jk asia p:asti 'painokkaasti'. Iskuttomatkin sävelet lauletaan p:asti. — Us. suurimerkityksinen, tärkeä. | P:at syyt. Sanoa p. sanansa jkn puolesta. Syytettyä vastaan on p:ia todistuksia. Teosta vastaan voidaan tehdä useita p:ia huomautuksia. — Sillanpään ehkä p:in [= paras, täysipainoisin] teos "Hurskas kurjuus". **2.** *absol.* Kuinka p. olet? Kappaleet ovat yhtä p:at. Kadun peitteen vahvuuden määrää liikenteen p:uus. — *Kuv.* Katsantokannan tieteellinen p:uus.

paine[78] *s.* vrt. paino. **1.** vars. *fys.* jtak pintaa vastaan kohdistuva aineen painosta, kaasun tiheydestä, (kaasun t. nesteen) liikkeestä tms. aiheutuva voima t. rasitus; vrt. ponne. | Kappaleen p. alustaa vastaan. Jalan p. maata vastaan. Kannattimeen kohdistuva palkiston p. Satulan p:esta aiheutunut lyöttymä. Nivelnastan p. nivelkuopan pohjaa vastaan. Valssien välinen p. Höylän terän p. pintaa vastaan. Puristamisen aiheuttama p. Hankaamisen, hionnan p. Antaa myöten vastustajan miekan p:elle. Alas, sivulle, ylös suuntautuva p. Staattinen, dynaaminen p. Suuri, pieni p. P. kasvaa, lisääntyy, pienenee, vähenee. — Veden p. kasvaa syvemmälle mentäessä. Nesteen p. astian seinämiä vastaan. Solun sisäinen p. Vesi tulee navettaan omalla p:ellaan. Hydrodynaaminen, hydrostaattinen, hydraulinen p. Osmoottinen p. — Kaasun p. Höyryn p. kattilan seinämiä vastaan. Ilman p. Ilmakehä painaa jokaista neliösenttimetriä 1033 g:n p:ella. Kymmenen ilmakehän (suuruinen) p. Korkea, matala p. Kriitillinen p. Kattilassa on p:tta 'il-

makehää suurempi paine'. — Virtaavan veden p. turbiinin siipiä vastaan. Virran p. työnsi lautan sivulle. Vesisuihkun p. Ilmavirran, tuulen, myrskyn p. — Veren p. Verisuonten sisäinen p. Silmän sisäinen p. — Ikkunat särkyivät räjähdyksen p:esta. Sähkömagneettisen säteilyn p. pintaa vastaan. — *Kuv.* Vihollisen p. [= painostus] rintaman vasenta siipeä vastaan. Hyökkäyksen p. Linnakkeeseen kohdistuva p. kasvoi. Maahan ulkoapäin kohdistuva p. Liikenteen p. risteysasemilla. Taloudellinen p. Routavuosien, pula-ajan p. Elää henkisen p:en alaisena. Sisäisestä p:esta syntynyt runo. Tuskan p:essa tunnemme sen voimamäärän, jolla tietoisena pyrimme suurempaa täydellisyyttä kohti JOTUNI. [Maaseudun] pitkät ulkonaisen liikkumattomuuden kaudet tosin aikaansaavat henkisesti latautumattomassa alakuloisuuden p:en M.RAPOLA. — *Yhd.* höyryn-, ilman-, kaasun-, tuulen-, veden-, verenp.; aivo-, juuri-, kattilap.; pinta-, pohja-, sivup.; ali-, keski-, ylip.; korkea-, maksimi-, matala-, minimip.; hengitys-, puristus-, räjähdys-, säteilyp. **2.** *kans.* lankojen t. kankaiden värjäämiseen käytetty väriliuos. | Mataran juurista valmistettu p. Ei sika sinestä tiedä, lammas langan p:hesta SL. **3.** eräissä yhteyksissä: paino, painin. | Ladon olkikaton p:eksi olikin koottu koko joukko kiviä LASSILA. — Ryypätä kaljaa, maitoa, vettä palan p:eksi. Lähti aterian p:eksi kävelylle. Isäntä istuu pönäkkänä pöydän päässä lausuen aina jonkin valitun sanan palan p:eksi TOPPILA. — *Yhd.* palanp. **4.** *paine\|essa,* -eseen (adv.) äänestä: painuksissa. | Oli äänissä karkea kaiku ja p:essa tenorit K.LEINO.

paine\|aalto *s.* Räjähdyksen synnyttämä p. **-aistimus** *s.* = painoaistimus. **-arkuus** *s. lääk.* = painoarkuus. **-auk\|ko** *s. tekn.* aukko, jonka läpi paineenalainen kaasu t. neste pusertuu; vrt. imuaukko. | Pumppusylinterin p:ot. Mäntä painaa nesteen p:on läpi paineputkeen.

paineellinen[qs] *poss.a.* < paine. | Puhalluslampun p. säiliö.

paineenalai\|nen *a.* -suus *omin.* (myös ⌒) tav.: jonka paine on suurempi kuin ympäristön, paineinen (2). | P. eli arteesinen pohjavesi. Asetyleeni on p:sena räjähdysvaarallista kaasua. Öljy saatetaan p:seksi ilmapumpun avulla. Veden lämpötila voidaan p:sessa säiliössä kohottaa yli 100°:n.

paine-energia *s.* Turbiini muuttaa veden p:n liike-energiaksi.

paineen\|häviö *s.* **-kestävä** *a.* Sukellusveneen p. sisärunko. **-lisäys** *s.* **-muutos** *s.* **-säätyri, -säätäjä** *s. tekn.* venttiililaite, joka estää paineen nousemasta määrärajan yli. **-tasaaja** *s. tekn.* Säiliöön kuuluu p., jonka vaikutuksesta neste virtaa ulos samalla nopeudella, olipa säiliö täysi tai vajaa.

paineentasaus *s. tekn.* **-kello** *s.* ilmakupu, joka pumpussa tasaa painesysäykset, paine(ilma)-kello, painekupu. | P:lla varustettu paloruisku. **-venttiili** *s.*

paineenvaihtelu *s.*

paineenvähennys *s.* **-venttiili** *s. tekn.*

paine-\|ero *s.* Astiaan suljetun kaasun ja ulkoilman välinen p. Kahden paikan välinen p. **-erotus** *s.*

paineeton[57] *kar.a.* < paine.

paine\|gradientti *s. metrl.* = ilmanpainegradientti. **-haava** *s. lääk.* painamisen synnyttämä haavauma, us. makuuhaava. **-häviö** *s.* P. kaasu-, vesijohtoputkessa metriä kohti. **-ilma** *s. tekn.* puhaltimessa, puristuskoneessa t. kompressorissa tiivistetty ilma, jonka paine on ilmakehän painetta suurempi, puristettu ilma. | P. kykenee paisuessaan suorittamaan työtä samaan tapaan kuin paisuva höyry. P:n käyttämät l. pneumaattiset porat.

paineilma- *tekn.* us. = paineilmalla toimiva, pneumaattinen. **-jarru** *s.* **-johto** *s.* **-jäähdytys** *s.* **-kello** *s.* = paineentasauskello. **-kone** *s.* paineilmalla toimiva kone. | P:iden ilmanpaine on tavallisesti 5—7 ilmakehää. **-käyttöinen** *a.* paineilmalla toimiva. | P. kone. **-letku** *s.* **-moottori** *s.* **-pora** *s.* **-pumppu** *s.* paineilmaa kehittävä t. paineilmalla toimiva pumppu. **-puristin** *s.* paineilmalla toimiva puristin. **-putk\|i** *s.* Puhalluskone on yhdistetty pesusammioon p:ella, jonka kautta vesi jatkuvasti pidetään hämmennystilassa. **-rata** *s.* rautatierata, jolla kuljettavana voimana on paineilma. **-sylinteri** *s.* **-säiliö** *s.* Ilma pusertuu kompressorista p:ön, joka toimii sekä ilmavarastona että paineen tasoittajana silloin, kun ilman käyttö on epätasainen. **-taltta** *s.* P:an kuuluu paineilman avulla sylinterissään liikkuva teräsmäntä, joka nopeassa tahdissa iskee taltan päähän. **-vasara** *s.* **-veturi** *s.* Kaivoksissa ym. tulenaroissa paikoissa, joissa ei voi käyttää höyry- eikä sähköveturia, käytetään p:a.

painei\|nen[qs] *poss.a.* **1.** gen:n ohessa. | Kolmen atmosfäärin p. vesihöyry. Kaasu laajenee 0,35 ilmakehän p:seksi. 10.000 tonnin p. puristin 'joka kykenee synnyttämään ko. paineen'. — *Yhd.* korkea-, matalap.; eri-, samanp. **2.** paineenalainen. | P. kaasu, neste.

paine\|isku *s. tekn.* pumpuissa vaihe, jossa mäntä liikkuessaan aiheuttaa puristusta;)(imuisku. **-jakso** *s. tekn.* Turbiinin kierroslukua voidaan vähentää jakamalla paineen aleneminen useampaan p:on, so. antamalla höyryn vaikuttaa esim. kolmeen juoksupyörään yhden asemesta. **-joh\|to** *s. tekn.* putki t. letku, jolla johdetaan paineenalaista kaasua t. nestettä; vrt. imujohto. | Pumpun p:dot. **-jousi** *s. tekn.* jousi, joka kimmoisuudellaan vastustaa siihen kohdistuvaa painetta;)(vetojousi. | Höyrykoneen luistit on varustettu p:lla. **-kaasu** *s. tekn.* paineen alainen kaasu; ylipaineen vallitessa syntyvä voimakaasu; vrt. imukaasu. **-kaksonen** *s. geol.* yksinkertaisesta kiteestä yksipuolisen paineen vaikutuksesta syntynyt kaksoiskide. **-kammio** *s. tekn.* Turbiinin p. **-kanava** *s. tekn.* vrt. painejohto. **-kattil\|a** *s. tekn.* tiivis kattila, jossa paine voidaan nostaa ilmakehän painetta korkeammaksi, autoklaavi; myös = seur. | Välineet steriloidaan p:oissa. **-keit\|in** *s.* ruoankeittolaite, jossa vesi paineen alaisena kiehuu 100°:ta

korkeammassa lämpötilassa, pikakeitin; vrt. ed. | P:timellä keitettäessä ruoka valmistuu nopeasti, haihtumista ei tapahdu eikä ruoanhajua synny. **-kello** *s. tekn.* puristettua ilmaa t. kaasua sisältävä kupumainen säiliö. | Kaasu varastoidaan p:on. Pumpuissa p. toimii paineentasaajana. **-keskipiste** *s.* piste, johon pintaa vastaan kohdistuvan paineen resultanttivoima vaikuttaa. | Peräsimen, purjeen p. **-kestävyys** *s. tekn.* = painelujuus. **-korkeus** *s. fys.* nesteen vapaan pinnan ja paineenalaisen pinnan välinen korkeusero. | Korkeiden rakennusten vesijohdot edellyttävät suurta p:tta, joka aikaansaadaan joko pumppuamalla tai sijoittamalla vesisäiliöt tarpeeksi ylös. **-ku|pu** *s. tekn.* = painekello. | Paineen tasoittamiseksi mäntäpumput varustetaan p:vulla. **-känsä** *s. lääk.* vrt. painehaava. **-käyrä** *s. fys. metrl.* paineen graafinen kuvaaja, isobaari. **-laakeri** *s. tekn.* voimansiirtoakseleissa käytetty laakeri, jonka tehtävänä on ottaa vastaan akselinsuuntainen paine. | Laivan potkuriakselin p. **-laite** *s.* Koneen imu- ja painelaitteet. **-letku** *s. tekn.* vrt. painejohto. **-levy** *s.* levy, johon paine kohdistuu. | Alumiininen, betoninen p. Kytkimen, torpedon p.

painel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < painaa. **1.** *tr.* vrt. painaa A., vars. I.1. | P. näppäimiä, paljetta, vipua. P:i kaksin käsin sydänalaansa, ohimoitaan. Hieroa p:emalla. Saumat silitetään kevyesti p:len. Oli ladossa heiniä p:emassa. Multa p:laan tiiviisti kasvin juurille. Kivet p:tiin huolellisesti lomittain. Sillisalaatti p:laan vuokaan. Leivät p:laan litteiksi. — P. jälkiä, reikiä jhk. — Huuhdotut pinaatit kaadetaan lävikköön ja vesi p:laan tarkoin pois. — Ei milloinkaan päivällä hän pirtissä penkkiä p:e KIANTO. — P:tiin [= puskettiin, paiskittiin] töitä aamusta iltaan. — *Harv.* vrt. painaa A.I.3. | -- jutun, mikä erityisesti p:i sydämellä KIANTO. **2.** *intr.* **a.** vars. *ark.* vrt. painaa B.II. | P. eteenpäin. Alettiin taas p. länttä kohti. P:i perästä minkä pääsi. P. pakoon, piiloon. Karkulainen p:i jo kaukana. Alkoi p. jalkapatikassa kaupunkiin. Mihinkäs sinä p:et? P:i 1500 ennätysajassa. P. hevosella, autolla. P:in ensimmäisellä junalla kaupunkiin. — *Harv.* Tie p:ee pitkin rantaa. **b.** *murt.* painia. | -- yhden ainoan yön hän vain p:i Jumalan kanssa KILPI.

painelm|a[13] *s.* painamisen aiheuttama jälki, painalmus. | Kengän p. hiekassa. -- portaat ovat kuopalle kuluneet korkorautojen p:ista WALTARI.

paine|lujuus *s. tekn.* Aineen p:lujuuden ilmaisee paino, joka vähintään tarvitaan murskaamaan 1 cm^3:n suuruinen kuution muotoinen kappale kyseistä ainetta. **-läppä** *s. tekn.* paineesta aukeava läppä. **-mittari** *s. tekn.* koje, joka näyttää astiaan suljettujen kaasujen t. nesteiden (yli)paineen, manometri. | Höyrykattilan p:t osoittavat ulkoilman paineessa nollaa. **-mäntä** *s. tekn.* Puristimen p. 'mäntä, jolla paine aikaansaadaan'.

paineneste *s. tekn.* paineinen neste; vrt. paineilma. | Suuret takomapuristimet toimivat p:ellä. **-puristin** *s.* hydraulinen puristin. **-sylinteri** *s.*

paine|piirros *s. tekn.* paineenvaihteluita osoittava piirros, indikaattoripiirros. | P. esittää sylinterissä vallitsevan paineen jokaisessa männän asennossa. **-pinta** *s.* pinta, johon paine kohdistuu, paineenalainen pinta. | Laivan purjeiden p. **-piste** *s.* piste, johon paine kohdistuu; painekeskipiste. — *Erik.* **1.** *fysiol.* = painopiste. **2.** Liipaisimen p. 'se asema, jossa liipaisin jäykkenee juuri ennen laukaisua'. **-pump|pu** *s. tekn.* pumppu, jossa nesteensiirto tapahtuu paineella (tav. yhdessä imuvoiman kanssa); pumppu, jota käytetään kaasujen ja nesteiden puristamiseen. | Imuja p. Kaasu tiivistetään p:ulla juoksevaan olomuotoon. **-puoli** *s.*)(imupuoli. | Pumpun p. **-puristin** *s. tekn.* **-putki** *s. tekn.* vrt. painejohto. | Pumpun p. **-ruisku** *s. tekn.* **-runko** *s. tekn.* paineenkestävä runko. | Sukellusveneen p:a ympäröi ulkorunko, jonka muoto on sopiva vedessä liikkumiseen.

paineskel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* (< painaa) painella. **1.** P. nappuloita. [Piippua] täytyy pitkään ja hartaasti imeä ja peukalollakin moneen kertaan p. KARHUM. -- synkeä ikävyys, joka usein meitä tahtoo p. alas KIVI. **2.** *kans.* painiskella.

paine|suhde *s.* Ilmakehän lämpö- ja p:suhteet. **-suodatin** *s. tekn.* paineella toimiva suodatin. **-sylinteri** *s. tekn.* **-syltty** *s. ruok.* = painosylttу. **-säiliö** *s. tekn.* paineisen kaasun t. nesteen säiliö, hydrofori. | Hydraulisen puristimen p. P. toimii myös paineentasaajana.

painet|ti[5*] *s. vanh.* (*rinn.* pajunetti) = pistin 1. | -- kansan oikeutta elämään ei mitata sen sivistysmäärän, vaan sen p:tien luvun mukaan LEINO. Kuti mieheen ja loppujen päälle p:illa J.SAULI.

paine|turbiini *s. tekn.* turbiini, jota käyttää veden t. höyryn liike-energia ilman ylipainetta, aktioturbiini;)(reaktioturbiini. **-turve** *s. tekn.* tiiviiksi puserrettu turve. **-vaaka** *s. fys.* paineen mittaamiseen käytetty vaakalaite. **-vaikutus** *s.* Räjähdysaallon p. **-valu** *s. tekn.* valu, jossa sula metalli puristetaan muottiin paineen avulla. **-venttiili** *s. tekn.* painejohdon venttiili. | Imu- ja p:t.

painevesi *s.* paineenalainen vesi. | Painevedellä käyvä porakone. **-joh|to** *s. tekn.* Paineilma- ja p:dot. **-lähde** *s. maant.* arteesinen lähde. **-pumppu** *s. tekn.* **-puristin** *s. tekn.*

paine|voitelu *s. tekn.* voitelu, jossa voiteluaine paineen avulla johdetaan voideltaviin paikkoihin. **-öljy** *s.* paineenalainen öljy. | Turbiinissa on p:llä toimiva säätäjä.

paini[1] *s.* kahden aseettoman henkilön kamppailu, jossa iskuja ja potkuja käyttämättä, vain erilaisin ottein ja lihasvoimalla koetetaan voittaa vastustaja; vars. *urh.* kilpailumuoto, jossa määräsääntöjä noudattaen koetetaan painaa vastustajan hartiat mattoon. | Kreikkalais-roomalainen l. ranskalainen [= meillä tavallisin, antiikin painista kehitetty] p.; vrt. vapaapaini. Heittää, lyödä p:a 'painiskella'. P. päättyi selkä-, työvoittoon. — *Mon.*

painikilpailut. | P:t aloitettiin jo päivällä, jolloin suoritettiin karsinnat. — *Kuv.* Jaakobin p. 'ankara sisäinen taistelu'. — *Yhd.* housunkaulus-, matto-, permanto-, piste-, pysty-, rinnus-, risti-, syli-, taito-, vapaa-, vääntöp.; aamu-, ilta-, mestaruus-, päiväp:t.

paini|a[17] *v.*, vars. *urh.* harjoittaa painia, painiskella. | P. jkn kanssa. P. avonaisesti. Housut ja paidat pois, ja p:kaat kuin kaksi enkeliä Paratiisin pelloilla KIVI. — *Kuv.* P. vaikeuksien kanssa.

painiaika *s.* P:an kuuluu tavallisesti 6 minuutin pystypaini, "alkupysty", 3 + 3 minuutin mattopaini, "vuoroparterri", ja 3 minuutin pystypaini, "loppupysty".

painija[14] *tek.*, vars. *urh.* Raskaan sarjan p. Nyrkkeilijät ja p:t. — *Yhd.* ammatti-, sirkusp.; mestari-, taitop.; vapaap.

paini|jaosto *s.* Urheiluliiton p. **-joukkue** *s.*

painik|e[78*] *s.* painin. | Oven, lukon p. 'kahva, jota painamalla ovi t. lukko avataan'. — Ryypätä kaljaa, nukkua palan p:keeksi.

paini|kenkä *s.*, tav. *mon.* **-kilpailu** *s.*, tav. *mon.* Osallistua p:ihin. **-koulu** *s.* **-laji** *s.* Yleisimmät p:t, kreikkalais-roomalainen paini ja vapaapaini. **-lava** *s.* **-liitto** *s.* Suomen p. **-maaottelu** *s.* P. Suomi—Ruotsi. **-matto** *s.* painissa alustana käytetty määräsuuruinen, neliömäinen, pehmeä matto. **-mestari** *s.* **-mitali** *s.*

paini|n[56] *väl.* < painaa. **1.** laite, jolla jtak painetaan litteäksi, puristetaan, taivutetaan tms., puristin. | Juuston p. Luokin, reen jalasten p. Suksen kärki taivutetaan p:messa. [Tykinkuulasta] saa kirkkoherra hyvän lohiastian p:men JÄRVENT. (Palan) painimeksi, ks. palanpainimeksi. Vain paljaan leivän p:meksi hän soi itselleen tilkan maitoa WALTARI. Nukkua palan p:meksi. — *Yhd.* tikapuup.; kärjen-, vanteenp. **2.** laite, jolla jhk pintaan painetaan kuvioita, kirjoitusta tm. | Kankaan, nahan p. — *Kirj.* painokone. — *Yhd.* puu-, rautap.; jäljennös-, kuvioimisp.; käsi-, pika-, sylinteri-, tasop. **3.** Oven p. 'kahva, jota painamalla ovi aukaistaan, painike, ripa, kädensija'. — Hanurin p:met 'näppäimet'.

paininheitto *s.* paini(skelu).

painin|jalka *s.* Ompelukoneen p. 'laite, joka painaa työn syöttäjää vasten'. **-kan|si** *s.* Käsipuristimen p:net.

paininlyönti *s.* paini(skelu).

painin|nappi *s.* Soittokellon p. **-pu|u** *s.* Reen jalakset painetaan p:issa. **-sorvi** *s. tekn.* sorvi, jossa pyörivää metallilevyä mallia vasten paininterällä painamalla valmistetaan esim. astioita. **-terä** *s. tekn.* ks. ed. | Pyöreäpäinen p.

paini|ote *s.* **-ottelu** *s.* **-paikka** *s.* **-sali** *s.* **-seura** *s.*

painisill|a[63] *s. vaill.* Haastaa jku p:e 'painimaan'. Ei sitä aina ollakaan karhun kanssa p. LEINO.

painiskelija[14] *tek.* < seur.

painiskel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < painia. | — *Kuv.* Kerran minä neljännestunnin ajan p:in nelikiloisen, aina näkyvissä olevan hauen kanssa AHO. — Eduskunta p:e nykyään tärkeiden kysymysten kanssa.

paini|säännöt *s. mon.* Rikkoa p:sääntöjä. **-taito** *s.* **-tekniikka** *s.* **-trikoot** *s. mon.*

painit|taa[28*] *fakt.v.* < painia. | Miehiä p:ettiin yhtä mittaa neljä tuntia.

paini|tuomari *s.* **-valmentaja** *s.* **-yleisö** *s.*

paino[1] *s.* vrt. painaa, paine. **I.** *abstr.* **1. a.** kappaleen massa (ks. 1. massa 2.b); se voima, jolla maa (tm. keskuskappale) vetää kappaletta puoleensa, painavuus, rasko (joskus sana pyritään rajoittamaan vain ed. merk:een). | Henkilön pituus ja p. Kappaleen tilavuus ja p. Suuri, pieni p. P:ltaan raskas, kevyt. P. grammoina. P. 100 tonnia. P. 50 kiloa netto. Nesteen, kaasun p. Sian elävä p. 'elopaino'. Kuollut p. (mer.) '(Englannin painotonneina ilmaistuna) enimmäismäärä lastia, joka alukseen voidaan lastata'. Puun kuiva p. 'paino kuivana'. P:n mittaaminen. P:ni on lisääntynyt kaksi kiloa. Vartalon p. vasemmalla jalalla. Pylväät kannattavat holvien p:a. Kuormituksen p:n täytyy jakautua alustalle tasaisesti. Vaipui kokoon taakan p:n alla. Silta, joka kestää 10 tonnin p:n. Murtua jnk p:sta. Lumen p:sta taipunut oksa. Munien hinta p:n mukaan laskettuna. Harvinaisuus, joka maksaa p:nsa kultaa. Maamyyrä syö vuorokaudessa oman p:nsa. Liukua omalla p:llaan, omasta p:staan mäkeä alas. Louhittu malmi valuu omalla p:llaan vaunuihin. Onpas siinä p:a! — *Fys.* P:n mittana on kilogramma, raskon kilopondi. — *paino|ssa*, -sta, -on (adv.) painon alaisena. | Suolasienet pannaan p:on kiven alle. Kasvit on pantava p:on 'puristimeen'. Kellä on kello kaulassa, sillä on pää p:ssa SL. — *Yhd.* brutto-, nettop.; ominaisp.; ali-, keski-, normaali-, ylip.; kokonais-, yhteisp.; etu-, taka-, tasap.; kappale-, kilo-, kuutio-, litra-, metri-, tilavuus-, yksikköp.; elo-, syntymä-, teurasp.; lentop.; kuiva-, tuorep.; ruumiinp.; (fys.) atomi-, molekyylip. **b.** *kuv.* Huolten, murheen, hädän, häpeän p. Vuosien, iän p. Verojen p. tuntui yhä raskaampana. Huoata syntien p:n alla. Hiljaisuuden p. alkoi tuntua sietämättömältä. Rintaa outo p. ahdistaapi LEINO. — *Erik.* merkitys, merkitsevyys, painokkuus, teho, tärkeys, arvo. | Nimi, jolla on p:a neuvottelupöydän ääressä. Hänen puheeseensa on tullut merkitsevyyttä ja p:a. Puhui koko virkamahtinsa p:lla. — *panna painoa jhk* pitää tärkeänä, antaa arvoa, tähdentää. | Panee p:a ulkonaiseen muotoon. Kielten opetuksessa pitäisi panna enemmän p:a käytännölliseen puoleen. Ei hänen sanoilleen kannata liian suurta p:a panna. — *Yhd.* pääp. **2. a.** liike-energiasta. | Heittäytyä koko p:llaan ovea vasten. Virran p. [= paine] työnsi veneen kivelle. Ponnisti kaikin voimin tuulen p:a vastaan. **b.** *kuv.* Hyökkäyksen p. — *jnk painolla, painosta* jnk vaikutuksesta, voimasta. | Asiat edistyvät omalla p:llaan 'itsestään'. Asia meni läpi omalla p:llaan. Tehdas kehittyi alkuun päästyään omalla p:llaan. Kehitys kulkee välttämättömyyden p:sta eteenpäin. **3.** *mat.* vars. keskiarvoa laskettaessa eri (mittaus)arvojen keskinäistä merkitystä t. luotettavuutta edustava lukukerroin.

II. *konkr.* esine, joka painaa, vaikuttaa painollaan. **1.** (raskas) esine, jota käytetään pai-

namaan jtak, tekemään jk painavammaksi tms., punnus, "puntti". | Kirja paperien p:na. Panna jk p:n alle. Kalat pannaan suolaveteen ja p:ksi asetetaan kivi. Kissa säkkiin, sopiva kivi p:ksi ja säkki järveen. Seinäkellon p:t 'luodit, punnukset'. Heilurin p. Luotiliinan päähän kiinnitetty p. Vetositeen, heittoliinan p. Tuntui kuin jaloissa olisi ollut p:t. — Ongen siimaan p:ksi asetettu lyijykappale. Uistimen p. Nuotan, verkon p:t. — Lyyhistyi kokoon kuin raskaan p:n alla. Tuntuu kuin p. olisi pudonnut hartioilta, rinnalta, sydämeltä. — *Yhd.* kivi-, lyijy-, metalli-, rautap.; nuotan-, ongen-, verkonp.; lisäp.; vastap. — *Erik. a. urh.* Heittää, nostaa p:a (vrt. painonheitto, -nosto). Helleenit harjoittivat pituushyppyä p:t käsissään. — *Yhd.* heitto-, käsip. **b.** Juoda, ryypätä jtak palan p:ksi 'palan paineeksi, painimeksi'. Kaljaa palan p:ksi. - - saimme häneltä palan p:ksi kimpaleen keitettyä lihaa WILKUNA. — *Yhd.* palanp. **2.** punnittaessa mittana käytetty määräpainoinen (tav. painoyksikön t. sen osan t. kerrannaisen suuruinen) kappale, punnus; joskus myös painoyksiköstä. | Kilon, 100 g:n, leiviskän p. Käyttää vääriä p:ja. Englannissa käytetyt p:t. — *Yhd.* apteekki-, kauppap.; hopea-, kultap.

III. puheessa. **1.** korostus, sävy. | Ivallinen p. äänessä. Viimeiset sanat tulivat itsetietoisella p:lla SILL. — *Yhd.* äänenp. **2.** *fon.* se dynaaminen voima, jolla äännös (äänne, tavu, sana) lausutaan; vars. se äännöksen ominaisuus, että se koetaan ympäristöönsä verraten voimakkuudeltaan tehostuneena; *syn.* dynaaminen, ekspiratorinen) aksentti, intensiteetti; vrt. korko. | Heikko, keskivahva, vahva p. Looginen, rytmillinen p. Määrätavuun kytkeytynyt tai vapaa eli liikkuva p. P. ensimmäisellä tavulla. Runomitat perustuvat joko p:on tai laajuuteen tai molempiin. — *Yhd.* lause-, sana-, tavup.; pää-, sivup.; runop.

IV. vars. *kirj.* **1. a.** *konkr.* kirjapaino, (kirjan)painamo. | Werner Söderström Oy:n p. Työskennellä p:ssa. Perusti oman pienen p:n. **b.** *harv.*, vars. *yhd.* painamismenetelmästä. | Mertensin p. eli rotaatiosyväp. **c.** *abstr.* sisäpaikallissijoissa painamisprosessista, painettavana olemisesta. | Teos on parhaillaan p:ssa 'painettavana'. Kirja menee p:on. Toimittaa kirja p:on. Kalevala ilmestyi p:sta ensimmäisen kerran v. 1835. **d.** *yhd.* Kangas-, kirja-, lehti-, nuotti-, setelip.; kivi-, kumi-, kupari-, lasi-, linoli-, valop.; koho-, laaka-, offset--, syväp.; värip.

V. *yhteen, samaan painoon, yhtä, samaa painoa* peräkkäin, jatkuvasti, keskeytymättä, yhtämittaisesti, yhteen menoon; vrt. painaa B.II. | Joi kaksi lasillista yhteen p:on. Puhui yhteen p:on neljä tuntia. Nukkui yhtä p:a kellon ympäri. - - oli yhteen p:on poissa monta yötä L.ONERVA. Alun perin hän oli aikonut samaa p:a kirjoittaa väitöskirjansakin E.KIVI-JÄRVI.

paino- us. = painamis-, painatus-.

paino|aika *s.* Kirjan painopaikka ja -aika. **-aisti** *s. fysiol.* kyky vastaanottaa painoaistimuksia. **-aistimus** *s. fysiol.* ihon painopisteiden välityksellä syntynyt aistimus jstak, joka painaa ihoa. **-akseli** *s. tekn.* painopisteen kautta kulkeva akseli. **-ala** *s.* Työskennellä p:lla. **-alusta** *s. kirj.* **-analyysi** *s.*, vars. *kem.* jnk ainekokoomuksen yksityisten aineosien painon määritys. **-apu** *s.* **1.** painatusapu. **2.** ratsastajan ruumiin painon siirtäminen, niin että se vaikuttaa hevosen tasapainotilaan. **-arkki** *s. kirj.* kokonainen painopaperiarkki painettuna (ja määräkokoon taitettuna). | Kaksi-, neli-, kahdeksan-, 12-taitteinen p. Teoksen suuruus neljä p:a. Ennen painamista järjestetään kirjan sivut siten, että ne, kun p. taitetaan, tulevat sivunumeroiden osoittamaan järjestykseen. **-arkuus** *s. lääk.* Munuaisten ympärillä p:tta 'painettaessa tuntuvaa kipua'. **-asetus** *s. lak.* asetus painotuotteista. | V:n 1850 p. Ankarilla p:ksilla hallitus esti toimintansa arvostelun sanomalehdissä. **-asia** *s.*, tav. *mon.* P:in ylihallitus 'painotuotteiden julkaisemista koskevia asioita hoitanut keskusvirasto'. **-asiamies** *s.* virkamies, jonka tehtävänä oli valvoa, ettei painotoimesta annettuja säännöksiä rikottu, sensori. **-asu** *s.* painotuotteen typografinen asu. **-automaatti** *s. kirj.* **-ero** *s.* Kahden kappaleen välinen p. Vaaka osoittaa 1/10 g:n p:n. **-este** *s.* painatuksen estävä seikka, tav. sensorin kielto. | Päivälehti sai p:cn. **-hiiva** *s.* kauppaa varten suorakulmaisiksi tangoiksi puristettu hiiva. **-hyvitys** *s. liik.* ostajan hyväksi laskettu vähennys tavaran painosta matkalla tapahtuvan haihtumisesta ym. aiheutuneen painonmenetyksen korvaamiseksi. | P. voidritteliä kohti 1 kg.

painoi|nen[63] *poss.a.* gen:n t. poss.-suff:n ohessa; vrt. painollinen. | Kilon, leiviskän p. Mies pystyy kantamaan keskimäärin 0,8 kertaa ruumiinsa p:sen kuorman. — *Yhd.* ali-, etu-, liika-, taka-, tasa-, täysi-, vajaa-, ylip.; samanp.

paino|jalas *s.* Reen p:jalakset 'painamalla käyristetyt jalakset'. **-jäljennös** *s.* (tekstistä tm.) painamalla tehty jäljennös. **-jännitys** *s.* Siltavuolien yläpintaan vaikuttaa paino-, alapintaan venytysjännitys. **-järjestelmä** *s.* jstak perusyksiköstä johdettu painoyksikkösarja. | P:mme perusyksikkö on gramma. **-kahva** *s.* painike. | Oven p. **-kangas** *s.* (kuviolliseksi) painettu kangas. **-kanne** *s. lak.* syyte painovapauslain vastaisen, jkn kunniaa loukkaavan tms. painotuotteen, kirjoituksen julkaisemisesta.

painok|as[66] *poss.a.* **-kaasti** *adv.* **-kuus**[65] *omin.* painava. **1.** *konkr. harv.* raskas. | - - nostelee p:kaita tuoreita hirsiä paljain käsin KIANTO. **2.** *abstr.* P. [= voimakas] hyökkäys. P:kain [= painollisin] sana sijoittuu usein lauseen viimeiseksi. - - huomautti A. p:kaasti 'tähdentäen, pontevasti'. - - sanat suorat ja p:kaat H.ASUNTA. Tilanteen p. vakavuus.

paino|kasvu *s.* Lapsen pituus- ja p. **-kato** *s.* painonmenetys. **-kehilö** *s. kirj.* ks. kehilö. **-kello** *s.* luotikello. **-kelpoi|nen** *a.* -suus *omin.* Teos julistettiin p:seksi. — P. paperi. P. väri. **-keskus** *s.* = painopiste 1. **-kirjai|n** *s.*)(kir-

joituskirjain. | Tekstata nimensä p:min. **-kivi** *s.* Katon p:et. Verkon p:et 'kivekset'. — *Kirj.* kivinen painolaatta. | Piirustuksesta valmistettiin p. **-kohta** *s.* paikka, johon paino kohdistuu; *kuv.* keskeinen, tärkeä kohta, painopiste. **-koko** *s.* Kirja on tavallista p:a. **-kone** *s. tekn.* kone, jossa erilaisin painomenetelmin kehilön t. sylinterin avulla jäljennetään tekstiä, kuvia ym. paperille, kankaalle tms. | Painaa p:ella. — *Yhd.* automaatti-, käsi-, pika-, sylinteri-, valssip.; tapettip. **-koneisto** *s.* Kassakoneen p. antaa ostajalle kuitin ja painaa samalla merkinnän liikkeen omistajalle jäävään tarkkailunauhaan. **-kosketin** *s.* **-kun|to** *s.* P:nossa 'valmis painettavaksi'. Korjata, saattaa jk teos, kirjoitus p:toon. — Kehilön p:toon valmistaminen. **-kuntoinen** *a.* **-kurkku** *s. ruok.* ensin painon alla suolautettu ja sitten etikkaliemeen säilötty kurkku. **-kustannukset** *s. mon.* Teoksen p. **-kuva** *s.* painettu kuva; *erik.* paperille painettu värikuva, joka voidaan siirtää toiselle paperille, posliinille tm., siirtokuva. **-kytkin** *s.* painettaessa, painamalla toimiva kytkin. **-laat|ta** *s.*, vars. *kirj.* puu- t. metallilaatta, jolla jstak kuvasta, kirjoituksesta tm. painetaan jäljennöksiä. | Kaiverretut, syövyttämällä valmistetut p:at. Valokuvan perusteella valmistettu p. Kohopainossa p:tojen painavat osat ovat muita korkeammalla. **-lainsäädäntö** *s. lak.* kirjallisen tuotteen painamista ja levittämistä koskeva lainsäädäntö. **-la|ki** *s.* **1.** *fys.* gravitaatiolaki (vars. maan vetovoimapiirissä). | Isaac Newton keksi p:in. P:in mukaan kaksi kappaletta vetää toisiaan puoleensa suorassa suhteessa massojensa tuloon ja käänteisessä suhteessa välimatkansa neliöön. Yksi p:in ilmenemismuoto on maan vetovoima. **2.** *lak.* vrt. painolainsäädäntö.

painolasti *s.* **1.** *mer.* alukseen sen vakauttamiseksi otettu, tav. arvoton (vesi-, kivi- tms.) lasti, pohjalasti. | Kiinteä, siirrettävä p. Ottaa, vähentää p:a. Laiva palasi kotisatamaan p:ssa. Osa p:sta viskattiin mereen. **2.** ed:een liittyen. | Hiekkasäkit toimivat ilmapallon p:na. — Säädettävällä p:lla toimivat käsijyrät. **3.** yl. jstak painona olevasta, tav. painollaan rasittavasta. | Turha p. Varusteiden p. Vapauttua p:sta. Kaikki tarpeeton p. heitettiin mereen. — *Kuv.* Tiedon p. Rikosten, syyllisyydentunnon p. Kasvien tieteellisten nimien ulkoa lukeminen on muistia rasittavaa p:a. Jotuni on noissa pienissä intiimeissä kappaleissaan vapauttanut henkilökuvauksen kaikesta kertovasta tai kuvailevasta p:sta TARK. **-pumppu** *s. mer.* pumppu, jolla painolastitankit tyhjennetään. **-säiliö, -tankki** *s. mer.* laivan ulko- ja sisäpohjan välinen tila, johon otetaan vettä painolastiksi.

painolli|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* joka painaa. | P. eli punnittava aine. Ilmakehä on p:sesta aineesta muodostunut. — *Mat.* P. keskiarvo 'painoja (ks. paino I 3) käyttäen laskettu keskiarvo'. — *Fon.* jolla on paino (III), painokas. | P:set tavut, sanat. — *Yhd.* pää-, sivup.

paino|luokka *s.*, vars. *urh.* painon perusteella määräytyvä luokka. | Edustajamme eri p:luokissa. — Siat on jaettu p:luokkiin, joiden vä'i on 10 kg. **-luoti** *s.* painona oleva luoti. **-lu|pa** *s.* Anoa p:paa. Viranomaiset peruuttivat teokselle myöntämänsä p:van. Ladelman painovalmiudesta päättää lopullisesti käsikirjoituksen tekijä, joka korjausvedoksen luettuaan antaa p:van. **-maa** *s. maat.* liian kuohkeaa maata sitomaan käytetty savi t. hiekka. | Suolle ajettiin p:ta. **-maksimi** *s.* **-menetelmä** *s.* Tavallisimmat p:t ovat koho-, laaka- ja syväpaino. P:ltään kangaspaino on suora-, syövytys- tai säilytyspainoa. **-merk|ki** *s.* sanan painoa ilmaiseva merkki; aksentti. | Kasvien latinalaiset nimet varustettu p:eillä. **-mestari** *amm. kirj.* **-minimi** *s.* **-mit|ta** *s.* (*rinn.* painonmitta) painon mittayksikkö. | Gramma, kilogramma ym. p:at. **-muste** *s. kirj.* musta painoväri. — *Kuv.* Kasku, joka ei siedä p:tta 'ei sovi julkaistavaksi'. Seuraavina päivinä virtasi suunnattomat määrät p:tta tämän tapahtuman johdosta. **-määrä** *s.* Tuonti on p:ltään vientiä suurempi. **-nap|pi** *s.* **1.** kaksi toisiinsa painuvaa osaa käsittävä metallinappi, jollaisilla esim. puvunosia kiinnitetään toisiinsa. | Puseron, vyön, päällyskengän, salkun p:it. Puristaa p. kiinni. **2.** vars. *sähk.* painettaessa toimiva kytkin. | Soittokellon p. Hissin p:it. **-nappula** *s.* = ed. **2.** **-nast|a** *s.* nasta (1), joka on tarkoitettu sormella alustaansa painettavaksi. | Kuva oli p:oilla kiinnitetty seinään.

painon|heitto *s. urh.* lyhyellä, $^1/_2$ tuuman vahvuisella kolmion muotoisella rautalankavarrella varustetun, n. 25 kg:n painoisen kuulan heitto urheilulajina. **-häviö** *s.* Kappaleen p. vedessä punnittuna. **-jako** *s.* Oikea p. ratsastettaessa. **-lisä** *s.* **-lisäys** *s.* Lapsen viikoittainen p. **-menetys** *s.* Laihtumisesta aiheutunut p. Veteen upotetun kappaleen p. **-mit|ta** *s.* = painomitta. **-muutos** *s.* **-nostaja** *s. urh.* vrt. seur. | Raskaan sarjan p. Lihakset kuin p:lla.

painonnosto *s. urh.* raskaiden painojen nosto urheilulajina. | Harjoittaa p:a. Miehet koettelivat voimiaan p:ssa. P:ssa kilpaillaan siitä, kuka jaksaa nostaa suurimman painon. Kansainvälisenä kilpailumuotona p. käsittää kolme nostotapaa: tempaus-, punnerrus- ja työntönoston. **-ennätys** *s.* **-kilpailu** *s.*

painonopeus *s.* Rotaatiokoneen p.

painon|siirto *s.* Äkillinen p. horjahdutti venettä pahasti. **-säästö** *s.* **-takuu** *s. liik.* Myöntää p. 'sitoutua maksamaan painohyvitystä'. **-vaihtelu** *s.*, us. *mon.* **-vähennys** *s.* Veden haihtumisesta johtunut p.

paino|-olot *s. mon.* Ahtaiden p:olojen vuoksi lehdet sisälsivät pääasiallisesti taloudellisia ja uskonnollisia kirjoituksia. **--osa** *s.* vrt. painoprosentti. | Vedessä on 2 p:a vetyä ja 16 p:a happea. **-paikka** *s.* Teoksen p. ja -aika. **-pak|ko** *s.*)(painovapaus. | Ankaran p:on aika. Lieventää p:koa. **-paperi** *s.* painettavaksi tarkoitettu paperi. | Karkea, ohut p. Sanomalehtipaperi on huonointa, setelipaperi arvokkainta p:a. **-pin|ta** *s.*, vars. *kirj.* **1.** pinta,

jolla painetaan. | Leimasimen kuminen tai metallinen p. 2. Sivun p. 'painettu ala'.
painopiste *s.* 1. vars. *fys.* piste, johon kappaleen kaikkiin osasiin vaikuttavien painovoimien resultantin voidaan ajatella vaikuttavan, massakeskipiste, painokeskus. | Aluksen, ruumiin p. P:estä tuettuna kappale pysyy tasapainossa kaikissa asennoissa. Homogeenisen kappaleen p. on sen keskipisteessä. Kolmion keskijanat leikkaavat toisensa kolmion p:essä. — *Kuv.* Asutuksen p. on maamme etelä- ja lounaisosissa. Maatalouden p. Suomessa siirtyy yhä enemmän karjatalouden puolelle. Santeri Ivalon tuotannon p. on hänen historiallisissa romaaneissaan. — *Sot.* Hyökkäyksen p. 'suunta, johon suurin voima on keskitetty'. Joukkojen ja tuliaseiden sijoittelulla johtaja aikaansaa p:en haluamaansa kohtaan. 2. *fysiol.* painoärsytyksiä vastaanottavan tuntohermon ihossa oleva päätekohta, painepiste. **-suunta** *s. sot.* **-vaaka** *s. fys.* laite painopisteen määrittämiseksi.
paino|prosentti *s.* Turvemassa sisältää 88 p:-prosenttia vettä. **-puristin** *s.* Yksinkertainen p., lauta ja sen päällä painona oleva kivi. **-pu|u** *s.* Loukun p. 'otuksen päälle putoamaan viritetty orsipuu'. Katto-olkien päälle ladottiin p:ita. **-pyörä** *s. tekn.* = painovalssi. | Kylvökoneen p:t painavat siemenet maahan. **-raja** *s.* Kenttäpostipakettien ylin p. oli 5 kiloa. **-rajoitu|s** *s.* P:kset tavaraliikenteessä.
painorehu *s. maat.* tuoreista rehuista puristamalla valmistettu säilymiskykyinen rehu, säilö-, pantiorehu. | Hapan p. P:n valmistus perustuu puristuksen synnyttämän lämmönnousun aiheuttamiin käymisilmiöihin. **-säiliö** *s.* **-torni** *s.* tornimainen painorehusäiliö.
paino|s[04] *s.* 1. kirjallisen t. kuvataiteellisen teoksen painettujen monistuskappaleiden yhdellä kertaa valmistettu erä; myös yhdestä tällaisen erän kappaleesta. | Parannettu, tarkistettu, täydennetty, uudistettu p. 3000 kpl:n painos. Kalevalan toinen p. ilmestyi v. 1849. Teoksesta otettiin lyhyessä ajassa kolme p:sta. Teos levisi useina p:ksina. Lehden p. [= painosmäärä] kohosi yli 100.000:n. — Teos ilmestyi 700 sivua käsittävänä suurikokoisena p:ksena. Minulla on hyllyssäni molemmat p:kset. — *Kuv.* (ulkonäöltään) toisiaan muistuttavista henkilöistä. | Poika on vanhemman veljensä parannettu p. — *Yhd.* raamatunp.; alkuperäis-, eri-, juhla-, jälki-, kansan-, koululais-, kuva-, lisä-, loisto-, malli-, muisto-, normaalip.; nuottip.; aamu-, ilta(päivä)p. 2. painetut kirjaimet t. kuviot, painosjälki, painoteksti. | P. leviää, tahriutuu. P. on niin hienoa, että sitä on vaikea lukea. Paperin molemmilla puolilla on p:sta. — *Yhd.* aniliini-, värip.
paino|sidos *s. lääk.* verenvuodon tyrehdyttämiseksi haavalle tiukkaan kiristetty sidos. **-sivu** *s.* Viisisataa p:a sisältävä teos.
painos|jälki *s.* **-määrä** *s.* painettujen kappaleiden luku.
painost|aa[2] *v.* -us[64] *teonn.* 1. pakottaa jkta t. jtak jhk, koettaa saada taipumaan, itsepintaisesti kehottaa t. vaatia. | P. jkta. A:ta p:ettiin niin ankarasti ylemmältä taholta, että hänen oli pakko erota. Torikokouksin koetettiin p. maan hallitusta puolueelle mieluisiin päätöksiin. Ruotsi p:i asian ratkaisua Suomen hyväksi. Henkinen, poliittinen, taloudellinen, ulkonainen p:us. Yleisen mielipiteen p:us. P:uksella saatu tunnustus. Eräiden piirien p:uksesta teoksen painolupa peruutettiin. - - isäntä nykäisi Joopia hihasta ja p:i: Käväisepäs kantamassa se säkki KIANTO. — *Erik.*, vars. *sot.* ja *urh.* pakottaa väistymään, hyökätä kiivaasti, yhtä mittaa. | Hunnien p:us työnsi germaaneja pohjoista ja koillista kohden. Vihollinen p:aa voimakkaasti kaikilla rintaman osilla. TPS oli koko ottelun ajan p:avampi ja tekikin viisi maalia. 2. *abstr.* ahdistaa, huolestuttaa, masentaa, painaa, puristaa, rasittaa tms.; joskus ilman negatiivista sävyä: raukaista. | Tuntea p:usta. Koti-ikävä p:aa mieltä. Kerro minulle mikä sinua p:aa! - - tuvan lämpö p:i suloisesti, ja kohta nukahtivat matkustajat kuka mihinkin LASSILA. — Tuotannon ja kulutuksen välinen epäsuhde p:aa markkinoita. — *Yksipers.* Minua p:aa. - - vaan nyt kuuluu valittavan, että jalkoja p:aa, kuuluu veri niihin laskeutuvan JOTUNI. — *painost|ava* (a.) -avasti (adv.) -avuus[65] (omin.) P:ava ja hiostava helle. P:ava hiljaisuus. P:ava mieliala, tunnelma. Miehen sydämeltä vierähti pois raskas, p:ava taakka. Edesvastuu tuntui ylivoimaisen p:avalta. Tieto vaikutti kaikkiin p:avasti. 3. → tähdentää. | P. jnk asian tärkeyttä. Lausunnossa p:ettiin erityisesti sitä seikkaa, että - -. 4. *kiel.* → painottaa. | P. sanoja väärin.
painostu|a[1] *pass.v.* < ed. — *painostu|nut* (a.) -neesti (adv.) -neisuus[05] (omin.) P:nut mieliala. Tunnelma muuttui p:neeksi. Vapautua p:neisuudestaan.
painostus|keino *s.* Poliittiset p:keinot. **-yritys** *s.*
paino|suhde *s.*, tav. *mon.* 1. vars. *kem.* Tilavuus- ja p:suhteet. Kerrannaisten p:suhteiden laki. Alkuaineet yhtyvät aina tietyissä p:suhteissa. Typpihapossa on vetyä, typpeä ja happea p:suhteessa 1 : 14 : 48. Kiväärin eri osien väliset p:suhteet. 2. *kiel.* Paino- ja laajuussuhteet. Murteelle ominaiset p:suhteet. **-sylinteri** *s. kirj.* Painokoneen p. 'sylinteri, joka painaa paperin painolaattoja vasten'. **-syltty** *s. ruok.* tav. sianpäästä ja vasikanlihasta painon alla valmistettu syltty. **-säiliö** *s. tekn.* painesäiliö, jonka vedenkorkeutta säätelevä mäntä on varustettu painolla. **-säätäjä** *s. tekn.* painovoimalla toimiva säätäjä. **-tali** *s.* tali, josta helposti sulava aines on puristettu pois. **-tanko** *s.* tanko, jota t. jolla painetaan. | Ompelukoneen, paloruiskun p. **-tapa** *s. kirj.* **-tappio** *s.*, vars. *liik.* mittatappio. | Kahvin paahtamisesta johtuva p. Epätarkan vaa'an aiheuttamat p:t. **-tarkastaja** *s.* julkaisusensori. **-tarkastus** *s.* julkaisusensuuri. **-taso** *s. fys.* painopisteen kautta kulkeva taso. **-tavu** *s. fon.* kahden perättäisen painomaksimin t. painominimin välinen äännös t. ääneryhmä; vrt. äänitavu. **-tekniikka** *s.*, vars.

kirj. **-teknilli|nen** *a.* -sesti *adv.* P:set vaikeudet. **-teksti** *s.* painettu teksti. **-tela** *s. tekn.* painimena toimiva, painava tela; painopyörä, -sylinteri, -valssi.

painot|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < painottaa.

painot|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* (*I.*) Ohut, näkymätön ja p. aine, valoeetteri. (*II.*) P. verkko. (*III.*) Heikkopainoiset l. painottomat tavut. Runojalan p. osa 'lasku'. P:tomassa asemassa olevat diftongit. — *Yhd.* lausep.

painotonni *s.* Englannin p. '2240 Englannin naulaa l. 116,048 kg'.

painott|aa[28*] *v.* **1.** P. [= varustaa painoilla, kivestää] verkkoa. — *Mat.* antaa eri arvoille eri paino (ks. paino I.3), punnita. **2.** *fon.* antaa paino; vrt. paino III.2. | P. huolimattomasti, luonnottomasti, väärin. P. sanan viimeistä tavua. Puhua hitaasti, jokaista sanaa p:aen. **3.** *harv.* tähdentää, korostaa. | P. jtak asiaa. Esitelmöitsijä p:i sitä seikkaa, että - -.

paino|tulli *s.* tavaran painon perusteella määräytyvä tulli; vrt. arvotulli. | Nahkojen vähimmäksi p:tulliksi määrättiin 10 mk/kg. **-tuot|e** *s.* vars. kirjapainossa paperille painamalla monistettu tuote. | Kirjat, sanoma- ja aikakauslehdet, kartat, luettelot ym. p:teet. P:teen julkaiseminen, levitys. — *Erik.* painotuote t. vastaava moniste avonaisena, halpana postilähetyksenä. | Liikkeen hintaluettelot postitettiin asiakkaille p:teina. **-turve** *s.* = koneturve.

painotu|s[64] *teonn.* < painottaa. **1.** Verkon p. 'painottaminen; paikoilleen kiinnitetyt painot'. **2.** *fon.* Virheellinen p. Nouseva p:ksen kulku. — *Yhd.* tunnep. **3.** *harv.* tähdennys, korostus. | Tärkeimpien yksityisseikkojen p.

paino|työ *s.*, vars. *kirj.* Suorittaa p:töitä. Valmiit p:työt. Eri p:töiden hinnoittelu. **-täyte** *s. rak.* kevyen täytteen, höylänlastujen, olkien, sammalten tms., painona oleva raskaampi täyteaine, hiekka, savi, sora tms. **-vaikeu|s** *s.*, tav. *mon.* P:ksien vuoksi lehti lakkasi ilmestymästä. — Useimmilla painijoukkueen miehillä oli p:ksia 'heidän oli vaikea saada painoaan sarjansa painorajan alapuolelle'. **-vajaus** *s. liik.* **-valmi|s** *a. kirj.* -us *omin.* painettavaksi valmis. P. käsikirjoitus. Järjestää ladelma p:iksi. **-valssi** *s. tekn.* painotela.

painovapaus *s. lak.* tav. perustuslaissa kansalaisille myönnetty oikeus esittää ajatuksiaan kirjallisesti, julkaista painosta kirjoituksia t. kuvallisia esityksiä ilman viranomaisten lupaa t. ennakkotarkastusta. | Kokoontumis-, puhe- ja p. Rajoittaa painovapautta. **-asetus** *s.* **-laki** *s.* V:n 1881 p. **-rikos** *s.* rikos painovapauslakia vastaan.

paino|vesi *s.* jstak korkealla sijaitsevasta säiliöstä t. luonnonvarastosta omalla painollaan virtaava vesi. | Tallissa on p. **-viiva** *s.* **1.** vars. *fys.* painopisteen kautta (tav. pystysuoraan) kulkeva viiva. **2.** *kirj.* viiva, jolla painaminen tapahtuu, painosylinterin ja -alustan koskettusviiva. **-vi|pu** *s. tekn.* vipu, jota t. jolla painetaan;)(nostovipu. | Nostaa p:vulla. Kutomakoneen kangastukki puristetaan p:vulla vetotukkia vastaan. **-viranomainen** *s.*, us. *mon.* painoasiamies, julkaisusensori.

painovirhe *s.* painotekstiin ladottaessa t. painettaessa tullut virhe. | Teokseen on päässyt useita pahojakin p:itä. **-luettelo** *s.* Teoksen loppuun liitetty p. **-paholainen** *s. leik.* P. oli tehnyt lehdelle pahan kolttosen vaihtamalla kahden kirjoituksen otsikot keskenään.

painovoima *s.* **1.** vars. *fys.* maapallon t. yl. taivaankappaleen massan vetovoiman ja pyörimisliikkeen aiheuttaman keskipakovoiman yhteisvaikutus jssak (maan pinnalla olevassa) pisteessä; myös: gravitaatio. | P:n kiihtyvyys 'putoavan kappaleen kiihtyvyys'. P:n vaikutussuunta. P. vaikuttaa raskaisiin kappaleisiin voimakkaammin kuin kevyihin. **2.** voima, jolla jk painaa jtak. | Painokoneen, painimen p. Tuulen p.

paino|vuosi *s.* Teoksen p. **-väri** *s. kirj.* painatustöissä käytetty väri. | Yleisin p., painomuste. P:n tulee olla hyvin hienoksi jauhettua, jotta se tasaisesti tarttuisi teloihin ja kehilöön. **-värjäys** *s.* Kankaiden p. 'värjäys (tav. värilaatoilla) painamalla'. **-yksik|kö** *s.* yksikkönä käytetty paino. | Jalokivien ja kullan p., karaatti. Yhdeksi p:öksi valittiin + 4 C°:isen vesikuutiodesimetrin paino, jota ruvettiin nimittämään kilogrammaksi. **-ylihallitus** *s.* painoasioita ennen painovapauslain voimaan tuloa hoitanut keskusvirasto, painoasiain ylihallitus. **-öljy** *s. kirj.* painoväriin sekoitettava öljy.

painu|a[1] *pass.v.* < painaa. **I. 1.** alaspäin suuntautuvasta tav. tahattomasta ja us. hitaasta liikkeestä: liikkua t. siirtyä alaspäin, joutua alemmalle tasolle, laskeutua, laskea, vaipua; vajota, upota; us.)(nousta, kohota. | P. alaspäin. Hissi p:u ensimmäiseen kerrokseen. Vaakakuppi p:u. Nostokurjen kuorma p:u laivan uumeniin. Antoi kirjan p. polvelleen. Ruoka p:u ruokatorvea myöten mahaan. Lentokone p:i p:mistaan. Toinen hartia p:nut toista alemmaksi. P. veden alle. P:i pohjaan kuin kivi. Vuotava vene alkoi p. Raskaasti lastattuna alus p:i liian syvään. Veden pinta on p:nut 20 cm. P:valle pohjalle rakennettu talo. Sillan keskipilarit alkoivat p. Lämmin ilma nousee, kylmä p:u alaspäin. Savu p:u maata kohti. Laukaus p:i liian alas. — Levätään ja annetaan ruoan p. — Katse p:u maahan. Väsymys tuntui p:van kuin lyijy jalkoihin. — Aurinko p:u 'laskee'. Mailleen p:va päivä. Kuu p:i taivaanrannan taa.

2. alaspäin suuntautuvan liikkeen aiheuttamasta (tahattomasta t. tahallisesta) asennon t. tilan muutoksesta. | P:i penkille istumaan. P. kyykylleen, vatsalleen. P:i taakan alla polvilleen. P. harteilleen. P. pöydän ääreen. Pojat p:ivat [= painautuivat] taas kirjoihinsa. Peto p:i [= painautui] häkin nurkkaan. — P. vuoteeseen, maata. Kaikki alkoivat p. yöpuulle. P. pehkuihin, pahnoihin (ark.) 'mennä maata'. - - riisuivat päältänsä ja p:ivat alas vuoteillensa KIVI. Hilma p:i ensimmäiseen lapsivuoteeseensa SILL. — Kaikkien

päät p:ivat hartaina. Liput p:vat kunniantekoon. Laiva p:i hitaasti kyljelleen. Kallelleen p:nut savupiippu. Vinoon p:nut rakennus, seinä.

3. *abstr.* ja *kuv.* ilmauksissa, jotka merkitsevät arvon, hinnan, vertausluvun tms. alenemista, vähentymistä, tilan huononemista tms.: laskea, aleta, pienetä, vähetä. **a.** Hinnat ovat p:neet alle tuotantokustannusten. Alhaiseksi p:nut korkokanta. Palkat p:ivat jatkuvasti. Asukasluku on vuosi vuodelta p:nut alaspäin. — Ennätys p:i alle 15 minuutin. **b.** Mieliala, rohkeus p:u. Tunnelma p:i p:mistaan. Mieli p:i alakuloiseksi, murheelliseksi. Mieli pyrki p:maan matalaksi. P:nut ja apea mieliala. -- iloisesti alettu juttelu p:i taas surunvoittoiseksi KAUPPISH. — Suvun arvovalta on p:massa. **c.** Että niin korkeassa asemassa oleva henkilö voi p. niin syvälle! Kaupunki p:i merkityksettömäksi kyläksi. -- huusholli tänä vaimon pitkällisenä sairastuskautena tahtoi p. yhä huonommaksi SILL. -- nuoruudentuttavani, jonka sittemmin tiesin p:neen pahaksi alkoholistiksi SILL. -- oliko Marjen osa p. anopin kaltaiseksi HEPOR. Hänkin, Katri, p:isi täällä puolihöperöksi NUORUV. -- itsenäinen sana voi p. pelkäksi päätteeksi P.RAVILA. — P:i entiseen kurjuuteensa. P:i jälleen vanhaan murjotukseensa.

4. liittyen auringon painumiseen. **a.** ajan kulusta: kallistua. | Päivä p:u jo iltaan. Talvipäivä oli p:massa puhteelleen. Vuosi oli p:massa lopulleen. **b.** häipyä, kadota, hävitä; vrt. myös III.1. | -- lapsuuden iäksi p:neita päiviä! KIANTO. Ja mitä merkitsee yksi sukupolvi, yhdet jälkeläiset? — luvuin lukematttomin sellaisia on noussut ja p:nut SILL. -- jokainen p:va hetki SILL.

5. *abstr.* ja *kuv.* **a.** P. [= vaipua] uneen, horrokseen. -- p. pariksi tunniksi uneen ennen arkiaamun aherrusten alkua SILL. — P. [= vaipua, syventyä] ajatuksiinsa, mietteisiinsä. Kleophas p:i muistoihinsa LEHT. **b.** Jk asia p:u [= joutuu, häipyy] unhoon, unholaan, unohduksiin. Unhoon p:va kansantaide. Annetaan niiden [surullisten muistojen] unehtua ja p. CANTH. Hänen vihansa p:i ja lauhtui vähitellen. — Koko asia p:i taka-alalle. Menetelmä, joka on p:nut toisen varjoon. -- kalevalainen säerakenne jäi syrjään ja p:i pitkiksi ajoiksi varjoon TARK. [Asia] olisi kyllä p:nut salaisuudeksi KIANTO.

II. 1. a. upota, vajota t. työntyä jnk sisään. | Pyörät p:ivat akselia myöten liejuun. Aura p:u pehmeään multaan. Naula p:u isku iskulta puuhun. Puukko p:i kahvaa myöten rintaan. Hihna p:i syvälle ihoon. Saviset nyrkit p:ivat housujen taskuihin ALKIO. **b.** *harv.* kulkea, edetä t. jatkua jnk sisään; vrt. V. | P:imme yhä syvemmälle korpeen. Putki p:u seinän sisään. **c.** nesteistä: imeytyä, upota. | Sadevesi p:u maahan. P:i kuin kuuma terva puuhun. Voide, joka täydellisesti p:u ihoon. **d.** *kuv.* P. [= jäädä] mieleen, muistiin. Sanat p:ivat hänen sydämeensä. Lähtemättömästi aivoihin p:nut kuva. Kaupankäynti on heillä p:nut oikein veriin. -- tuntuu kuin sävel p:isi luihin ja ytimiin KATAJA. **2. a.** joutua, asettua, työntyä, puristua [tms.] kiinteästi jtak vasten. | Jouset p:vat tiiviisti kantta vasten. Pyörän hammas p:u akselissa olevaan loveen. Hampaat p:vat vastakkain. Huulet p:ivat huulia vasten. Kädet p:ivat rintaa vasten. Karvat aivan pintaa pitkin p:neet. Kangas, joka p:u ruumiin muotoja myöten. **b.** Ovi p:u kiinni. Silmät p:vat raolleen, umpeen. Haava p:u umpeen. Tukkoon p:nut oja. **3.** tilasta: (us. jnk painavan voiman vaikutuksesta) laskeutua, vajota, puristua, litistyä, lyyhistyä tms.; joskus: supistua. | P. kokoon, kasaan, lyttyyn. Lyttyyn p:neet saapasvarret. Ilmapallo p:u kasaan. Hame on istuessa p:nut ryppyyn. Marjat saavat kiehua niin kauan, että ne p:vat kokoon. Kumaraan p:neet hartiat. Huonoryhtisen p:nut rinta. P. rikki, mäsäksi. -- poskesi p:u kurttuun kuin paleltunut marja AHO. **4.** antaa perään, taipua, vääntyä tms. (jnk painon t. paineen vaikutuksesta). | P. mutkalle, pussille. Lattiapalkit p:vat askelten alla. Seinä on p:nut sisäänpäin. Sormella painettaessa iho p:u. -- puut olivat p:neet luokiksi tien poikki AHO. — Kuopalle p:neet posket, silmät. Hän puri hampaansa yhteen, niin että poskilihakset näyttivät p:van sisään KATAJA. **5.** subj. ilmaisee toiminnan tuloksen: jäädä t. ilmestyä painamisen aiheuttamana. | Maahan p:nut jälki, syvennys. Ranteeseen p:nut köyden jälki. Tiehen p:nut rattaan ura. Jäljennös p:u [= tarttuu, jää] kankaan pintaan. **6.** työntyä, ajautua veden, tuulen tms. ajamana. | Laitatuulessa vene p:i yhä enemmän vasemmalle. Jäät p:ivat rantaa vasten. Lautta p:u virran viemänä koskeen. Luoti p:i tuulen voimasta oikealle. — Veri p:u [= työntyy, tunkeutuu] eteisestä kammioon.

III. 1. tilasta: laskeutua, madaltua, aleta. | Hanget p:vat. Maa saa kynnön jälkeen p. Ajos alkaa vähitellen p. Pino p:i yhtenä kuivumiskautena 3 %. Vanhuuttaan p:nut rakennus. P:neet kauppapuodit TALVIO. Helsinki katoaa [laivasta katsottuna] yhä kauemmaksi, p:u p:mistaan pienemmäksi AHO. — Joskus: tasoittua, siletä, hävitä; vrt. I.4.b. | Otsan rypyt p:vat pois. **2.** korkeussuhteista: laskeutua, laskea, aleta, viettää, pudota. | Tie p:u alaspäin. Polku p:u notkoon. Maasto p:u länttä kohti. Kaivosaukko p:u [= ulottuu alaspäin] aina 800 m:n syvyyteen. — Pystysuorana järveen p:va kallio.

IV. 1. äänestä. **a.** *harv.* tulla matalammaksi, laskea. | Melodia p:u. **b.** vaimeta, hiljetä. | Puhe p:u kuiskaukseksi. Kun ehtoopuolen musiikki on p:nut orvokintummaksi pianissimoksi SILL. **c.** puheäänestä: sortua, tulla käheäksi, mennä painuksiin (esim. vilustumisen vuoksi). | Ääneni on aivan p:nut. **2.** väristä: muuttua (vars. tummemmaksi t. rumemmaksi). | Muumiotaudin saastuttamat kirsikat p:vat tummiksi. Eräiden iho ei auringossa rusketu, vaan p:u likaisen harmaaksi. Tinatussa kuparikattilassa hillo tahtoo p. si-

niseksi. 3. mausta: saada makua jstak, tulla toisen (pahan, oudon) makuiseksi. | Kauan aikaa maalaamattomassa puuastiassa seisoessaan vesi p:u 'alkaa maistua puulta'.

V. vars. *ark.* **1.** liikkumisesta: lähteä, kulkea, mennä, painaa, painella. | P. eteenpäin. P. jkn edelle, ohi. Lähti p:maan karkulaisen perässä. P. matkoihinsa, tiehensä, pakoon, piiloon. P:kaa pellolle, suolle! Painu hiiteen! Väkeä p:u yhtä mittaa ovesta sisään. Kuuluu p:neen merille. Hevonen lähti viivana p:maan. — P. maalle, lomalle. 2. teiden, pitkänomaisten luonnonpaikkojen tms. sijainnista: mennä, kulkea, johtaa, viedä. | Tie p:u kohti pohjoista. Polku p:u metsään. Rautatie p:u etelään. - - kaitaisia selkiä, jotka kapeana sarjana tuntuvat tulevan tuolta päin ja p:van tuonne päin SILL.

painuil|la[29] *frekv.v.* < ed. | - - ja silmät rupesivat itseksensä p:emaan kiinni SILL.

painuksi|ssa, -sta, -in *adv.* Kulkea pää p. 'painuneena, riipuksissa'. Ongenkoho meni p:in 'upoksiin, veden alle'. Kohota p:sta. — Mieliala on p. 'matalalla'. Ääni on p. 'käheänä, painuneena kylmettymisen tms. vuoksi'.

painuku|pu *s. met.* Teräksen suuren kutistuvuuden vuoksi muotteihin tehdään laajat valu- ja nousuaukot, p:vut, joissa teräs kauimmin pysyy sulana ja joista sitä valuu muottiin täyttäen syntyneet kutistumisontelot. — P:vut [= painukupuihin jähmettynyt metalli] irrotetaan valukappaleesta sahaamalla.

painum|a[13] *s.* painumisen tulos, painunut kohta, laskeuma, vajoama. | Maan kohoamat ja p:at. Raskas liikenne synnyttää tiehen p:ia. — *Rak.* Radan pengerkorkeuteen lisätään oletettu p. 'määrä, jonka penkereen lasketaan painuvan'.

painumat|on[27] *kielt.a.* Lattian täytteenä käytetään jotakin p:tomaksi sulloutuvaa ainetta, esim. kuivaa savea tai hiekkaa.

painumis|ilmiö *s.* **-mittari** *s. tekn.* koje, jolla mitataan myötäävällä perustalla olevien rakenteiden jatkuvaa t. tilapäistä painumista. **-nopeus** *s.* **-syvyys** *s.* **-vara** *s.*, vars. *rak.* Seinän painumisen vuoksi pystyrakenteisiin jätetään n. 5 mm:n p. hirsikerrosta kohti.

paipat|taa[2*] *deskr.v. kans.* -us[64] *teonn.* vars. naisten kimeästä, nopeasta puheesta. | Varsinkin p:ti [= vaikeroi] sairas itse J.REIJONEN. Pian tietysti juoksi jäljestä joku p:tava maatuska SEPPÄNEN. - - vaimo aina vain riitelee ja p:taa AK.

paise[78] *s.* **1.** iso ajos; vrt. finni, äkämä. | Kova, kypsä p. P. nousee, painuu, puhkeaa. Avata p. P:en puhkaiseminen. Tulla p:isiin 'saada paiseita'. — *Yhd.* hammas-, kurkkup.; märkä-, mätäp.; ruttop. 2. ed:een liittyen. | Kasvien juurten pinnalle syntyy erikokoisia p:ita, jotka lopuksi märkivät pahalta haisevaksi puuroksi. — *Kuv.* epäkohta. | Lahjominen ja oikeuden väärinkäyttö ovat yhteiskuntaelämän p:ita.

paise|jänkä *s. kans.* heinänkasvun edistämiseksi patoamislaitteiden avulla ajoittain veden alle saatettu jänkä. **-mainen**[63] *kalt.a.* P. muodostuma. **-niitty** *s. kans.* = paisutusniitty. **-rutto** *s. lääk.* ihmisissä ja eläimissä imusolmukkeiden turpoamisena ja märkimisenä ilmenevä rutto. | 1300-luvulla Euroopassa raivonnut kulkutauti, ns. musta surma, oli p. **-tauti** *s. kans.* vars. pienissä lapsissa paiseina ilmenevä tauti.

paiskaantua[1*] *v.* = paiskautua.

paiska|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** nopeasti, voimakkaasti heittää, nakata, sinkauttaa, viskata. | P. jk menemään. P. jk paperikoriin, nurkkaan. P. jk selälleen, seinää vasten, ulos, kadulle, veteen. P. mäsäksi, rikki. P. jkta kivellä, lumipallolla. P. rahat pöytään. P. hattu naulaan. P:si repun selkäänsä ja lähti. Aallokko p:si veneen rantakallioita vasten. A. p:si oven kiinni niin että ikkunaruudut helisivät. 2. ed:een liittyvää käyttöä. | P. [= lyödä] jkta korvalle. P. [= antaa reippaasti] kättä jklle. Veti virkkua vitsalla / p:si pajun vesalla KAL. — P. [= äkillisesti heilauttaa] niskojaan, päätään. 3. *abstr.* ja *kuv.* P. jklle kompasana, kysymys. P. syytös vasten jkn kasvoja. P. reipas "hyvä päivä" huoneeseen tulijalle. — Miehelle p:ttiin veroja 80.000 mk. Tavaroille oli p:ttu runsaasti ylihintaa. — P. reservit tuleen. Mies p:ttiin vankilaan. Kohtalon oikku p:si hänet syrjäiseen maaseutukaupunkiin. — P. kirjat nurkkaan 'lopettaa lukeminen, opinnot'. Heillä ei ole mitään pataan p:ttavaa 'keitettävää, ruokaa'. — *Ark.* P. jkta kirjeellä, paketilla 'lähettää kirje, paketti'. P:apas [= anna, lainaa] minulle satanen! — *Yksipers.* Siitäpä sinulle nyt vastuksen p:si.

paiskau|tua[44] *v.* < ed. **1.** *pass.* lentää, sinkoutua, viskautua. | P. kumoon, nurin niskoin. P. seinää vasten. P. nyrkiniskusta maahan. Auto p:tui ojaan. Pahimmin loukkaantui kuljettaja, joka p:tui tuulilasin lävitse. Ovi p:tuu kiinni. Savu p:tui savutorvesta sisälle. 2. *refl.* heittäytyä. | P. makuulle, pitkälleen. P. sänkyyn. P. koko ruumiinsa painolla ovea vasten. P. jkn jalkoihin. P. hevosen selkään, suksille. Lapsi p:si äidin syliin.

paiske[78] *s. harv.* paiskelemisesta syntyvä t. sitä muistuttava ääni, mäiske, pauke. | Jo etäältä ihmiset syrjään väistyivät, kun kuulivat lujan hevoskavioiden p:en ALKIO.

paiskeleht|ia[17*] *frekv.v.* paiskautua sinne tänne. | Vene hyppi ja p:i kosken kuohuissa.

paiskel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* (< paiskata) heitellä, viskoa, paiskia, paiskoa. *(1.)* P. lumipalloja. P. jkta kivillä. — P. ovia. P. (ongella) kaloja veneeseen. Aallot p:ivat venettä. *(2.)* P. kättä. P. [= nakella] niskojaan. P. [= tehdä ahkerasti, voimaperäisesti] töitä (ark.). *(3.)* P. haukkumasanoja jkn perään. — *Yksipers.* Jo Mikkelin jälkiviikolla p:i ensimmäisen lumen LEINONEN.

paiski|a[17] *frekv.v.* -nta[15*] *teonn.* = ed. | P. halkoja kellariin. — *Ark.* P. [= pelata] korttia. P. töitä. Sen kirjan kun p:t [= luet] kannesta kanteen - -.

paiskoa[1] *frekv.v.* = ed.

paist|aa[11] *v.* -anta[15*] *teonn.* **I.** *intr.* **1.** auringosta: helottaa, säteillä; kuusta: kumottaa. | Aurinko p:oi kirkkaasti, lämpimästi. Päivä p:aa pilvettömältä taivaalta, pilvien lomasta,

täydeltä terältä. Pääsi päivät p:amahan, / pääsi kuut kumottamahan KAL. Kuu p:oi ikkunasta sisään. — *Yksipers.* Minä lähden, satoi tai p:oi 'olipa ilma millainen hyvänsä'. **2.** laajemmin: näkyä silmäänpistävästi, hohtaa, loistaa tms. | Pimeässä p:ava kynttilä. Valot p:avat ikkunoista. — Pedon kita p:oi punaisena. Mättäät p:oivat keltaisina marjoista. Ulapalla p:oi valkoinen purje. Kattilan kiillotettu kylki p:oi hyllyltä. Rakennuksen pääty p:oi jo kaukaa tulijan silmiin. Kyynäräin korkuisina p:oivat seinillä puolueiden vaalijulisteet. P:aa kuin Naantalin aurinko SP. Puut siellä punalle p:oi, / puut punalle, maat sinelle KAL. — Lumen alta p:oi jo siellä täällä paljas maa. Paidan avoimesta kaula-aukosta p:oi ruskeaksi paahtunut rinta. Päivä p:oi [= pilkotti] seinän raoista. Päälaki p:oi harvan tukan läpi. Kun pohjalainen maistaa, niin pohja p:aa SP. — *Kuv.* Tytön kasvot p:oivat ilosta. — Tyhmyys p:aa naamasta. Silmistä sielu p:aa SL. Puute ja kärsimys p:avat joka nurkasta. - - taas armos hälle p:aa VK. - - toivo p:aa kirkkaammin kuin koskaan ennen KIVI. **II.** *tr.* **1.** vars. *ruok.* kypsentää avotulella t. tav:mmin kuumassa pannussa tms., us. rasvassa t. käyttäen myös hiukan vettä; kypsentää kuumassa uunissa; vrt. käristää, paahtaa, pariloida, ruskistaa. | P. kalaa, lihaa, munia, perunoita (pannussa). P. kakku, pikkuleipiä, silakkalaatikko (uunissa). P. margariinissa, voissa, öljyssä. P. hiilloksella, vartaassa. P. ruskeaksi. P:ettu kana. Uunissa p:ettu kuha. Rasvassa p:etut sienet. Ruisjauhotaikinassa p:ettu kinkku. Lahna kääritään märkään sanomalehtipaperiin ja p:etaan hiilloksella. P:ettaessa lihan pinnalle kohoavan valkuaisaineen hyytyminen estää arvokkaiden maku- ja ravintoaineiden haihtumisen. Joka keitetyn p:aa, se makean maistaa SP. — Uuni p:aa epätasaisesti. — *Kuv.* P. särkeä (tav. kahdesta henkilöstä) 'tuijottaa toisiaan silmiin mitään puhumatta'. P. hiljaisella tulella 'kiduttaa henkisesti, pitää jännityksessä tms.'. **2.** *harv.* paistattaa. | Isäntä istui toisella puolella tulisijaa ja p:oi jalkojansa ALKIO.

paistaja[16] *tek.* Öinen p., kuu. — Ruoan p.

paistamat|on[57] *kielt.a.* **1.** *akt.* P. uuni. **2.** *pass.* P:tomat nauriit.

paistamis|aika *s.* aika, jonka jk paistaa, jona jtak paistetaan t. joka kuluu jnk ruoan (kypsäksi) paistamiseen. **-ko|e** *s.* Ravintoaineiden tarkastus p:keilla. **-lämpö** *s.* Tasainen p.

paistannai|nen[83] *s. ruok.* paistos; us. = leivonnainen. | Leivät, ohukaiset, piirakat ynnä muut p:set.

paistanta[15*] *teonn.* < paistaa. | Vehnäleivän p. Kalojen p.

paistat|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur., vars. 1. | P. päivää. P. pintaansa auringossa. — P. hallitsijan armon loisteessa.

paistat|taa[2*] *v.* < paistaa. **1.** *kaus.* **a.** P. päivää 'antaa auringon paistaa itseensä, olla auringonpaisteessa, ottaa aurinkokylpyä'. Kesäisinä päivinä hylkeet nousivat laumoittain rantakallioille aurinkoa p:tamaan. **b.** P. [= paahtaa] ihoaan, selkäänsä auringossa. **2.** *fakt.* P. leivät leipomossa. Minä p:an Katrinalla vielä oikein viinapiirakankin SEPPÄNEN.

paistavainen[93] *a.*, vars. *runok.* paistava. | Kivi oli kirjava selällä, / paasi kullan p. KAL.

paiste[78] *s.* valaiseva, us. lämmittävä hohde, loiste, säteily. **1.** auringosta t. kuusta. | Kirkas, lämmin p. Auringon, päivän, kuun p. Sateella tai p:ella. Ikkunat välkkyivät iltapäivän p:essa kuin kulta. Idässä ennusti kalpea p. uutta päivää. Aurinko, joka talven oli vain valaissut kalpealla p:ellaan, alkoi myös lämmittää. Syötyään loikoili Shemeikka pihamaalla lämpimässä p:essa AHO. — *Yhd.* auringon-, kuun-, päivänp. **2.** yleisemmin. | Lampun, kynttilöiden p. Tulipalon p. heijastui kauas. Valoammusten p:essa käytiin kiivas partiokahakka. Kasvojen kirkas p. — Istahtaa tulen p:eseen. Kuivata vaatteitaan nuotion p:essa 'kuumuudessa'. Ulkoa tulleet alkoivat lämmitellä käsiään uunin p:essa. — *Kuv.* Onnen p. Lämmitellä kansansuosion p:essa. Oi Jeesus Kristus jalo / ja kirkas p:emme VK. **3.** *kans.* adv:sta käyttöä. | Olla p:ella 'päivää paistattamassa'. Kuumina kesäpäivinä kalat nousevat rannoille p:elle. Hauen pyynti p:elta.

paisteinen[93] *poss.a.* aurinkoinen. | P. päivä. Ilma oli p. ja kaunis. Hänen ystävällinen ja p. olemuksensa saattoi kaikki hyvälle tuulelle. — *Yhd.* päivänp.

paistekala *s. kans.* matalaan veteen päivää paistattamaan noussut kala.

paistel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < paistaa. | Aurinko p:ee pilvettömältä taivaalta. — Pojat p:ivat nauriita tuhkassa. — *Harv.* - - kipitettiin takaisin pirttiin punaisia varpaita tulen ääressä uuninsuulla p:emaan PAULAH.

paiste|nuotta *s. kans.* nuotta, jolla pyydetään paistekaloja, rantanuotta. **-päivä** *s.* paisteinen päivä.

paisti[1] *s.* **1.** tav. merk.: lihasta yhtenäisenä isohkona kimpaleena paistamalla valmistettu ruoka. | Höyryävä, rasvainen p. P:n kastike. Syödä p:a. Käännellä p:a vartaassa. Leikata p. viipaleiksi. P. tarjoiltiin vihreiden herneiden ja punaviinin kera. P:in päästyä alkoi puheiden sarja. — *Kuv.* P:n syöminen 'eräs joululeikki, jossa leikkijät yrittävät kädellään hipaista pampulla puolustautuvaa sokkoa, paistia'. Pappilan muori käski p:a kääntää [esim. kun kiusoittaen pyöräytetään jku ympäri] SP. — *Yhd.* jänis-, lammas-, lintu-, metso-, pyyp.; hirven-, härän-, jäniksen-, kanan-, lampaan-, naudan-, poron-, porsaan-, vasikanp.; maksa-, munuaisp.; hapan-, kääre-, paahto-, pata-, uunip.; karjalanp. **2.** vars. teurastusterminä eräistä eläimen ruhon kappaleista. | Härän p:t 'takareidet'. Leikata p:t irti. He ottivat karhusta p:t mukaansa. — *Yhd.* paahto-, ranskan-, selkäp.; sisä-, ulkop. **3.** laajentunutta käyttöä: (paistiksi kelpaava) riista, saalis tms. | Koska mukana ei ollut muuta asetta kuin haulikko, jäi moni hyvä p. saamatta. Haukka vaani kanaa p:kseen. Suden p:ksi koko mies KIVI.

paistihaarukka *s.* paistin paloittelussa käytettä-

väksi tarkoitettu isokokoinen, tav. 2-piikkinen haarukka.

paistik|as[60]* *s.* uunissa, tuhkassa tms. kokonaisena kypsytetty juures, haudikas. | Nauriin p. Kypsentää nuotiossa p:kaita. — *Kuv.* Pehmeä, punainen kuin p. Hän mielisi peitota meitä p:kaiksi KIVI. — Älä luule luuta lihaksi, pässinpäätä p:kaaksi [= älä kuvittele liikoja, luulet vain tms.] SP. — *Yhd.* lanttu-, nauris-, perunap.

paisti|leikki *s.* paistin syöminen; ks. paisti 1. **-liha** *s.*

paistin- us. = paisto-. **-ahven** *s.* vrt. paistinkala. **-arina** *s.* **-astia** *s.* **-kala** *s.* paistettu, paistettavaksi aiottu t. (vars. kooltaan) paistettavaksi sopiva kala.

paistin|kastike *s.* paistin liemestä valmistettu kastike. **-käry** *s.* Keittiöstä tulvehti voimakas p. **-käännin** *s.* **-kääntäjä** *s.* vars. vanhoista oloista: keittiöapulainen, joka kääntelee varraspaistia, jotta se kypsyisi tasaisesti ja jottei lihamehu tippuisi siitä. | -- kokkimestarit, juomanlaskijat, pöydänkattajat, p:t LEMPI JÄÄSKELÄINEN.

paistin|liemi *s.* paistin paistovedestä ja -rasvasta syntynyt liemi, paistoliemi. **-makkara** *s.* paistettavaksi tarkoitettu makkara. **-margariini** *s.* **-pannu** *s.* varrellinen matalalaitainen, tasapohjainen paistinastia. | Valurautainen, teräksinen p. Voidella p. rasvalla. Paistaa p:ssa. Käristää sipulia, sulattaa voita p:ssa. Lyödä jkta p:lla päähän. **-pata** *s.* **-pel|ti** *s.* Leivottaessa käytettävät p:lit. **-peruna** *s.* kokonaisina t. lohkoina paistetuista perunoista. **-piiras** *s.* **-rasva** *s.* Margariini p:na. **-sipuli** *s.* tav. = madeirasipuli. **-uuni** *s.* paistamista varten liedessä oleva uuni; vrt. leivinuuni. | Paistaa p:ssa. **-var|ras** *s.* varras, johon paistettava liha, kala tm. pistetään ja jolla sitä käännellään tulessa, niin että kypsyminen tapahtuu tasaisesti eikä rasva pääse valumaan pois. | Paistaa p:taassa. Käännellä p:rasta. — *Kuv.* Tämä poika sattuu olemaan samassa p:taassa [= kiipelissä] J.SAULI. **-vuo|ka** *s.* Ruoka valmistettiin tulenkestävässä p:assa.

paistisilla[68] *s. vaill.* Olla p. 'leikkiä paistin syömistä'; ks. paisti 1, kuv.

paisti|vati *s.* Isokokoinen p. **-veitsi** *s.* vrt. paistihaarukka.

paisto[1] *teonn.* < paistaa II. | Lihan, leivän p. Uunissa on hyvä p. 'uuni paistaa hyvin'. **-liemi** *s.* = paistinliemi.

paisto|s[64] *s. ruok.* paistamisen tulos, paistamalla valmistettu ruoka, paistannainen; laatikko; vars. taikinasta valmistetuista t. taikinakuorisista väli- ja jälkiruoista. | Ohukkaat, pannukakku, piirakat, tortut ym. p:kset. — *Yhd.* kala-, makaroni-, muna-, omena-, perunap.; uunip.

paisto|tulos *s.* **-uuni** *s.* paistinuuni.

paist|ua[1] *pass.v.* < paistaa II. **1.** vars. *ruok.* paistettaessa kypsyä. | P. pannussa. Panna ruoka uuniin p:umaan. P. kypsäksi, ruskeaksi. Tasaisesti p:unut leipä. Hyvin ovat pullat uunissa, eivät pala eivätkä p:u [kuv., us. iron.: asiat eivät rupea edistymään tms.] SP. **2.** laajemmin, us. *kuv.* paahtua, kuumeta, hautua. | Iho p:uu ruskeaksi. Palele tai p:u! Ainap' on akoilla kiire, / aina työtä tyttärillä, / — pankollaki p:uessa KAL.

paisu|a[1] *v.* **1.** kooltaan, tilavuudeltaan kasvaa, laajeta, suureta; turvota. **a.** elollisista olioista, vars. kasvien t. eläinten osista; joskus: pullistua, pöhöttyä, ajettua; lihoa. | Silmu, nuppu, tähkä p:u. Ajos p:u. P:neet huulet, silmäluomet. Jalka alkoi pakottaa ja p. Vornanen tunsi otsasuontensa p:van, mutta hillitsi itsensä KOJO. — Saada sikansa p:maan. [Antti] on lihonut ja p:nut kuin rovasti ALKIO. **b.** muista konkr. esineistä ja aineista. | Lämmön vaikutuksesta p:vat aineet. Kalkki, savi p:u kosteudesta. P:vat maalajit. Höyry p:u. Jauhot p:vat. Ryynit, luumut, lipeäkala pannaan veteen p:maan. Taikina saa jonkin aikaa p. Ravistunutta korvoa pidetään p:massa. Purjeet p:vat tuulessa. Laajaksi p:nut runo. On pidettävä huoli, ettei teos paisu liikaa. -- virka nousee, leipä p:u [= toimeentulo paranee, "leipä levenee"], kunniata koituupi A. OKSANEN. — Keskikohdalta pylväs jonkin verran p:u 'on paksumpi'. **c.** alueesta, tiloista yms. | Maatilojen p:minen. Nopeasti p:va kaupunki. Neuvostoliitto on p:nut yhä laajemmaksi. Liike, tehdas p:u vuosi vuodelta. **d.** tulvivasta, nousevasta vedestä. | Joki p:u yli äyräittensä. Vesi p:i tiellekin. Lammikot p:vat sadeaikoina epäterveellisiksi rämeiksi. Tulva p:u p:mistaan. — *Kuv.* vrt. 2, 3. | Siirtolais-, puhetulva p:u. Tunteiden p:va tulva. Hänen ilonsa p:i yli laitainsa TALVIO.

2. ed. pääryhmään liittyen kuv. ihmisestä, ihmisen tunteista yms. **a.** ihmisestä hänen saavutettavissaan olevaa, saavuttamaansa (mahti)asemaa ajatellen: kehittyä, kuontua, sukeutua. | Hän p:u vielä herraksi, hänestä p:u vielä herra. Merimiehestä p:i usein kauppamies. P. mahtavaksi, äveriääksi. Vasallit p:ivat mahtaviksi ruhtinaiksi ja uhmailivat itse kuningasta. -- siitä [papista] voisi vielä kerran p. rovasti HEPOR. Tuosta kasvan kaunihiksi, / -- / p:n linnan paimeneksi KANT. **b.** ylpistyä, pöyhistyä. | P. ylpeäksi, pöyhkeäksi. Kuninkaaksi päästyään Saul p:i sydämessään AK. Mut monen jumalattoman, / kopean menoissansa / ja tavaroistaan p:van, / kerskaavan voimastansa / näin äkkiä mä rauenneen VK[v]. **c.** sielunelämän muista puolista, vars. tunteista. | Rinta p:u onnesta, innostuksesta. -- rintani p:i ja huuleni hyräilivät SILL. -- silmät säkenöivinä ja povi p:vana uusien surujen ja itkujen hämärästä ikävöimisestä LEINO. Sydän p:u ilosta, kiitollisuudesta, tulevaisuuden toiveista. | Mikä julkeus! Sydämmeni p:u! KIVI. -- suomalainen sappi alkoi hänessä p. KIANTO. -- me emme kuule lain uhkaavaa ääntä, koska sappemme p:u ja koston hunajakaste mielessämme palaa KIVI. — P:nut itsetunto, miehuudentunto. Laulaa sydämensä p:vista tunnelmista. P:va vallanhalu. Rakkaus, toivo p:u. Hänen mielensä varmuus p:i SILL. -- Jooseppi [ehti] pur-

kaa sisuaan, joka oli näinä koettelemuksen päivinä p:nut niin, että tahtoi haljeta KATAJA.

3. voimaltaan, intensiteetiltään kasvaa, suureta, voimistua, vahvistua. **a.** Yhä p:va voima. P:nut (vaikutus)valta. Papisto p:i yhä mahtavammaksi. Rikkaus p:u vuosi vuodelta. Tiedot p:vat. Vaatimukset ovat p:neet. Tyytymättömyys p:i avoimeksi kapinaksi. -- sellaisissa rajatapauksissakin, joissa ylevyys p:u pateettisuudeksi HOLLO. **b.** äänestä. | Ääni, huuto, sävel p:u. P:mistaan p:va meteli. Laukaukset p:vat keskeytymättömäksi jyrinäksi. Mut kaukaa, hetki hetkelt' yhä p:en, / nyt Porin uljas marssi raikahtaapi *CAJ. — *Mus.* Crescendo, p:en, paisuttaen. **c.** toiminnasta. | Toiminta jatkuvasti p:nut. Suureksi p:nut kaupantekijäisten antaminen. P:nut liikenne, kaupankäynti, salakuljetus, sahateollisuus, siirtolaisuus. Laajaksi p:nut keskustelu, sivuaiheen käsittely. Kiista p:i sodaksi. — Tuuli p:u. Ukkonen p:u hirmumyrskyksi.

4. ryhmiin 1 ja 3 liittyen selvästi lukumääräisestä kasvusta. | Moninkertaiseksi p:nut armeija. V. 1825 oli Tampereen värjärikunta jo p:nut kymmenmiehiseksi. Säästöt p:vat. Varastot p:ivat. Yhä p:va kirjasto. Mutta rikokset yhä p:ivat Pohjolassa eikä Maassa ollut rauhaa KIANTO.

paisuil|la[29] *frekv.v. harv.* **-u**[2] *teonn.* < ed.

paisuke[78*] *s. harv.* paisuma, paise.

paisuksi|ssa, -in *adv.* paisuneessa tilassa, paisuneena, turvoksissa. | Poski, jalka pahasti p. — *Kuv.* -- teidän mielenne nyt on ilkeydestä p. AHO.

paisum|a[13] *s.* paisunut kohta jssak, turpoama, paise. | Kaulassa iso p. Ruumis täynnä haavoja ja p:ia. Lehdissä olevat pallomaiset p:at, äkämät. Perunan mukulat ovat perunakasvin maanalaisten varsiosien p:ia. -- valtamerten suuret painanteet, altaat ja ourut, sekä niiden väliset p:at ja selänteet I.LEIVISKÄ.

paisumis|kyky *s.* **-ra|ko** *s.* Lattialautojen väliin jätetään p:ot.

paisumu|s[94] *s. ylät.* paisuminen, paisuneisuus. | [Vesi] musertaa ja p:ksensa syvyyteen paiskaa raskaat, tylyt jäät LEHT. — *Yhd.* vedenp.

paisunta[15*] *teonn.* < paisua. | Höyryn, kaasun p. Sementin p. — Sapen p. purkautui yhä ylitsevuotavampana ALKIO. Siinä [kuvauksessa] on sointua, p:a ja rytmivauhtia TARK. **--astia** *s. tekn.* = paisuntasäiliö. **-höyrykone** *s. tekn.* mäntähöyrykone. **-jakso** *s. tekn.* Höyryn p:t. **-jarru** *s. tekn.* (auton) jarru, jossa jarrukengät on sovitettu jarrurummun sisäpuolelle. **-kone** *s. tekn.* = paisuntahöyrykone. **-kyky** *s.* Höyryn p. **-käyrä** *s. tekn.* paisuntaa kuvaava graafinen käyrä. | Höyrykoneiden p. on tavallisesti hyperbeli. **-luisti** *s. tekn.* sylinteriin pääsevän höyryn määrää säätelevä luisti; vrt. jako-, perusluisti. **-sylinteri** *s. tekn.* Höyrykoneen p. **-säiliö** *s. tekn.* vars. keskuslämmitysjärjestelmään vesilämmityksessä kuuluva säiliö, johon veden lämmitessään laajetessa liikavesi johdetaan, paisunta-astia.

paisuskel|la[28] *frekv.v.* **-u**[2] *teonn.* paisuilla. | Ja autereen takana p:ee vaalean ruskeita pilviä AHO.

paisut|ella[28*] *frekv.v.* **-telu**[2] *teonn.* paisuttaa. | P. ryynejä maidossa. Tuuli p:teli [= pullisteli] laivan purjeita. — Huhu p:telee asioita. Kuvauksessa on paljon romanttista p:telua 'liioittelua'. Kurjuuttaan p:telee majuri hiljaisessa kamarissaan LEHT.

paisutin[66*] *väl. mus.* (< seur.) uruissa ja harmoneissa laite, jolla äänen voima saadaan tasaisesti vahvenemaan ja heikkenemään. — *Yhd.* polvi-, rulla-, yleisp.

paisut|taa[2*] *kaus.v.* **-us**[64] *teonn.* < paisua. *(1.)* Loispistiäisen toukka p:taa kirvan takaruumiin suureksi, pallomaiseksi. [Multa] odotti siementä p:taakseen sen idulle SILL. — Jauhojen p:us. Liimaa p:etaan vedessä. Pitkä, hiljainen keittäminen p:taa ryynien tärkkelyksen. Tuuli p:taa purjeita. Teosta ei saisi p. liian laajaksi. — Sateiden p:tama joki. *(2.)* Häntä p:ti voimakas itsetunto. Huokaus, onni, raivo p:taa rintaa. Povi ahdistuksen p:tamana. Sydäntä p:tava riemu. -- pikku miehen mieltä p:taa se, että hänelle tuodaan kahvia sänkyyn K.NIEMINEN. Tieto p:taa, mutta rakkaus rakentaa UT. *(3.)* Kaarle X:n Kustaan voitot p:tivat Ruotsia yhä mahtavammaksi. P. vastustajan taholta uhkaavaa vaaraa. P. teoksen koomillisuutta, jännittävyyttä. [Näytelmän] huippupistettä kohti kiihtyvä p:us TARK. Plihtarin joukko, Hilman kotoväki, p:ti merkitystään päivä päivältä SILL. — P. ääntään. Kaikki soittimet yht'aikaa p:tivat pauhinansa LEHT. — *Mus.* Crescendo, paisuen, p:taen. — Tuotannon p:taminen. Järjettömästi p:ettu teollisuus. *(4.)* P:etut sotavoimat. Menoja on koetettava olla p:tamatta liiallisiksi.

paisutus|kaappi *s. mus.* urkujen paisutin, jonka sisään sijoitettujen äänikertojen voimaa voidaan säädellä kaapin luukkuja avaamalla ja sulkemalla. **-kyky** *s.* Parkitusuutteen p. **-niitty** *s. maat.* heinänkasvun edistämiseksi patoamalla ajoittain veden alle saatettu niitty.

paisuvai|nen[73] **1.** *a.,* vars. *runok.* **-suus**[85] *omin.* paisuva. | -- kuin mullan alla p. jyvä KAILAS. **2.** *s. anat.* Miehen siittimen p:set 'kolme sienimäistä kudosmuodostumaa, jotka verellä täyttyessään aiheuttavat siittimen jäykistymisen'.

pait *adv., postp.* ja *konj. murt. vanh.* paitsi. | Viides kohtaus. Entiset p. Sakeus KIVI. Jokainen söi kuppinsa tyhjäksi p. emäntä, joka ei maistanutkaan KAUPPISH.

pai|ta[10*] *s.* yläruumiin verhona käytetty kaula-aukollinen, yl. edestäkin umpinainen, tav. lähinnä ihoa pidetty (alus)pukine; vars. yhd:ojen jälkiosana myös vastaavasta päällyspukineesta; vrt. ihokas. | Miesten, naisten, lasten p. Frakkipuvun p. Urheilu-, verryttelypuvun p. Hihaton, hihallinen, lyhythihainen p. P:dan etumus, miehusta, selkä, helma, hihat, kaulus. P:dan olkaimet. Pumpulinen, silkkinen p. Valkoinen, kirjava, raidallinen p. Puhdas, likainen, rikkinäinen p. Panna, vetää p. ylleen, päälleen. Riisua, ottaa pois p:tansa. Vetää p. yltään, päältään. Vaihtaa

p:taa. Vain p. yllään. Olla paljaalla p:dallaan 'paitasillaan'. P:taa käytettiin ennen kotosalla päällyspukimenakin. Morsiamen tuli lahjoittaa puhemiehelle p. Kun on Urpo [= 25.5.] turkki päällä, niin on kesä p. päällä SL. — Eril. sanonnoissa. | Vaihtaa jtak [morsianta, puoluetta tms.] kuin p:taa. Tehdä työtä, että p. on märkänä. Hänellä ei ole edes p:taa päälleen 'hän on rutiköyhä'. Nylki hänet puhtaaksi, p:taa myöten [= riisti häneltä kaikki rahat] AHO. Vaikka p. päältä menisi 'vaikka kuinka kävisi, tulkoon mitä tulee'. Minulla ei ole p:taa siinä pyykissä 'en ole sekaantunut siihen juttuun, en ole siinä mukana'. Onhan minulla nyt edes se, joka p:tani pesee [= morsian] KIVI. — *Yhd.* flanelli-, hursti-, jouhi-, liina-, palttina-, pellava-, pumpuli-, silkki-, villap.; laama-, trikoop.; (irto-, kiinto-, kaulus-, rekko-, tärkki-p.; alus-, ihop.; arki-, helle-, kesä-, pyhä-, päivä-, yöp.; frakki-, smokkip.; maaottelu-, merimies-, tennis-, urheilup.; pakkop.; ase-, panssari-, rauta-, rengas-, suomusp.; (anat.) maha-, vatsap.; musta-, punap.

paita|hame *s. kansat.* väljä, paitamainen, vyötärötön (naisten) puku. **-hihasil|la(an,** -le(en *adv.* ilman takkia, puseroa; niin että paidanhihat ovat kokonaan näkyvissä. | Olla, kulkea p. Ei enää tarkene p. Riisuutua p:le(en). **-housut** *s. mon.* samaa kappaletta olevat naisten alushousut ja paita, kombineesi. **-paitainen**[83] *poss.a.* Musta-, pitkäp.

paita|kangas *s.* Ohut, pehmeä p. Raidallinen, sininen p. Printers ja sertinki ovat sopivia p:kankaiksi. **-kauppa** *s.* **-mainen**[83] *kalt.a.* P. pusero.

paitanen[83] *dem.s.*

paita|ompelija *s.* **-pusero** *s.* miesten paidan mallinen, so. pitkähihainen, us. kaulan mukaisella kaksinkertaisella kauluksella varustettu naisten pusero, jonka alaosa tav. pidetään hameen vyötärön alla. **-ressu** *s.* tav. hellittelevästi t. säälittelevästi pienestä (paitasillaan olevasta) lapsesta. | -- käsivarrellaan keltakiharainen p. PAKK. -- piennä, pikkaraisna, / p:na pahaisna KAL.

paitasill|a(an, -e(en *adv.* vain paita yllään, pelkässä paidassa. | Olla, istua p. Riisuutua p:een.

paita|tehdas *s.* **-tilkku** *s. kans.* lyhyt, pieni paita. | -- tapsuttelin p. päällä KIVI.

paitse *adv., postp.* ja *prep., konj. murt.* = seur.

paitsi 1. *adv.* **a.** ilman, vailla, osattomana, vaille, osattomaksi. | En voi olla p. Kukaan ei jäänyt p. **b.** *kansanr. harv.* ohi. | -- venhe juoksi joutusasti, / p. juoksi mäet paksut, / vuoret sitkeät sivutse KANT. **2.** *postp.* (harv. *prep.*) partit:n kera. **a.** adverbista käyttöä (1.a) vastaten. | Olla rahaa p. Olin kauan kaikkea p. On asioita, joita p. en voi elää. -- jäi vuorelle tekemään taikoja, joita p. ei uskonut uhrin suurimmankaan tepsivän AHO. -- enimmät rampoja, mikä jalkaa, kuka kättä p. LEINONEN. — Jäädä jtak p. **b.** pron:iin liittyneenä rinnastuskonj:ta läheten. | Tätä, sitä, jota p. 'tämän, sen, jonka lisäksi'. Tätä p. on otettava huomioon, että --. Sitä p. hän on sairas. Siitä ei sitä p. olisi mitään hyötyä. Suuressa uunissa palaa roihusi iloinen pystyvalkea, jota p. huone oli valaistu raskaisiin metallijalkoihin asetetuilla kynttilöillä AHO. **3.** *prep., harv. postp.* läheten seur. ryhmän käyttöä (joka tavallisempaa). | Komitean jäsenet p. Rehbinderiä [R:ä lukuun ottamatta, paitsi R.] olivat sitä mieltä, että --. Hermannia p. ei kukaan kartanossa eikä kylässä tietänyt -- SEPPÄNEN. Edellisellä kerralla paloi, p. pajaa, myöskin rautamakasiini [= paloi paja ja lisäksi makasiini] AHO. **4.** adversatiivinen *rinnastuskonj.* jtak lukuun, huomioon ottamatta, (mukaan) laskematta. **a.** konj:n lauseeseen liittämä jäsen ilmaisee poikkeuksen (edellä olevan) laajemman käsitteen sisällykseen: mutta t. vaan t. joskaan ei, ei kuitenkaan. | Kaikki pojat p. Matti olivat läsnä. Kaikki muut p. yksi. Kaikki on mennyttä p. kunnia. Hänellä oli hyvät numerot kaikissa muissa aineissa p. geometriassa. [Ravintolassa on] musiikkia joka ilta p. maanantaisin. Vankeusrangaistukseen voidaan tuomita enintään 12 v:ksi p. rangaistuksia yhdistettäessä. Näin käy aina p. siinä tapauksessa, että --. -- hävitettiin isäni huone ja sen asujamet, p. me KIVI. **b.** konj:n jälkeinen lauseenjäsen ilmaisee käsitteen, johon tav. sen jäljessä olevan lauseenjäsenen tarkoite samanveroisena rinnastetaan: jnk lisäksi, ohella; ei ainoastaan — vaan myös. | P. Matti olivat läsnä myös kaikki muut pojat. P. suomea hän puhuu ruotsia, englantia ja saksaa. P. sakkoja ja vankeusrangaistuksia käytettiin varsin yleisesti häpeärangaistuksia. P. valtion myös kuntien on huolehdittava maanteiden kunnossapidosta. Hän on p. typerä sekä kateellinen että taikauskoinen. Mutta p. viinaa, toi hän myös Metsolasta tärkeän uutisen KIVI. **c.** yhdyskonj:n osana vastaavissa merk.-tehtävissä. | P. milloin --. P. silloin kun --. Saavun tasan kello 18, p. jos alkaa sataa. P. että syytetty tuomittiin vankeusrangaistukseen, hänet velvoitettiin korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

paitsio[3] *s. urh.* eräissä pallopeleissä tilanne (asema), jossa pelaaja virheellisen sijaintinsa vuoksi ei saa kajota palloon, off-side. | Pelaaja on p:ssa, kun hän toisen syöttäessä on vastustajan kenttäpuoliskolla, pallon etupuolella, eikä hänen ja päätyrajan välissä ole (jalkapallossa) vähintään kahta tai (jääpallossa) kolmea vastapuolen pelaajaa. Maali tehtiin selvästi p:sta. **-maali** *s.* paitsiosta tehty maali. **-sääntö** *s.* **-tilan|ne** *s.* P:teesta tehtyä maalia ei hyväksytä.

paitulai|nen[83] *s. kans. harv.* paitasillaan olija, paitaressu. | Äidin pieni p. Ruma Ruotus p. / syöpi -- / päässä pöyän paioillansa, / aivan aivinaisillansa KAL.

paja[10] *s.* tav. erillinen, sepäntöitä varten varustettu rakennus; myös yleisemmin: takomo, työpaja, verstas. | Sepän p. Kupari-, levy-, satula-, kellosepän p. Maatalon p. P:n ahjo, alasin, palkeet. Työkalut vietiin p:an teroi-

tettavaksi. -- kuuluvi p:sta pauke, / hilke hiilihuonehesta KAL. — *Kuv.* [Luostari oli muutettu] työn ja toimen p:ksi, insinöörikouluksi LEHT. Oli kuin heidät olisi elämän kuumassa p:ssa vielä kerran taottu entistä lujemmin yhteen *A.SIMOJOKI. — *Yhd.* kengitys-, korjaus-, työp.; vasarap.; kone-, lukko-, naula-, polkupyörä-, rahap.; kirja-, suksip. **--ahjo** *s.* = pajanahjo. **-hiili** *s.*, tav. *mon.* pajan ahjossa käytettävä puuhiili, sysi; kooltaan ja palamisominaisuuksiltaan ahjoihin ja rautateollisuusuuneihin soveltuva tavallinen kivihiili. **-hilse** *s.* raudan pinnalle kuumennettaessa muodostuva oksidikerros, hehku(tus)hilse. **-kalu** *s.*, tav. *mon.* Palje, alasin, vasarat, pihdit ja muut p:t AHO. **-kalusto** *s.* **-mies** *s. kans.* seppä, sepän apumies. **-moukari** *s.*

pajan|ahjo *s.* = ahjo 2. **-alasin** *s.* **-haltija** *s. myt.* **-palje** *s.*, tav. *mon.* **-väki** *s. myt.*

paja|pihdit *s. mon.* pajassa käytetyt, vars. kiinnipitoon soveltuvat pitkävartiset pihdit. **-puhal|lin** *s. tekn.* Palkeet ovat yhä enemmän syrjäytyneet p:timien tieltä. **-pölkky** *s.* pölkky, johon alasin on kiinnitetty. **-rakennus** *s.*

pajari[5] *s. hist.* (*rinn.* bojaari) venäläinen ylimys.

pajarin|lapsi, -|poika *s. hist.* pajarien pajarinarvoa omaamaton jälkeläinen. | P:lapset muodostivat Novgorodissa osan sotaväkeä.

pajatel|la[28*] *frekv.v. murt.* < pajattaa. | Puhua p. -- ja pöytien ääressä naurettiin ja p:tiin TALVIO.

pajatso[2] *s.* **1.** italialaisen rahvaannäytelmän koomillinen, us. kirjavapukuinen henkilö; yl. ilveilijä, kujeilija, klovni, narri. **2.** *puhek.* raha-automaatti. | Pelata p:a.

pajat|taa[28*] *onom.v. kans.* **-us**[64] *teonn.* jatkuvasta, nopeasta, yksitoikkoisesta tms. puheesta: paapattaa, paipattaa, pakista; *erik.* venäläisten ja itäkarjalaisten puheesta. | [Herrat] puhuivat yhteen ääneen, nauroivat ja p:tivat LEINO. -- hyvään alkuun päästyään hän yhä puhua p:ti NUORUV. Täällä ei saa jokainen p. niin kuin markkinoilla JÄRVENT. Eukko paha saarnasi ja p:ti AK. — Venäläisten p:us. P:a, taatto, p:a, harvoin käyt, mutta viisaita puhut AHO. Naakat p:tavat. — *Kansanr.* laulaa. | -- lausui liioin laulavani, / pahasti p:tavani KAL.

paja|työ *s.* **-vasara** *s.*

pajoit|taa[28*] *v. kans.* **-us**[64] *teonn.* käyttää korjausta, teroittamista tm. varten pajassa. | Kirveen p:taminen.

paju[1] *s.* **1.** Salix, vars. vesiperäisillä mailla kasvavia kaksikotisia pensaita, puita t. varpuja; us. myös pajun puuaineesta t. oksista. | P:n norkot, kissat. P:n vesa, vitsa. P:ista punottu kori. Varsi notkea kuin p. Ripustaa kanteleensa, lyyransa p:ihin 'lakata runoilemasta'. Astian vanteet ovat p:a. P:n kuoresta saadaan parkkiainetta. — *Yhd.* hanhen-, hopea-, juolukka-, kori-, kyynel-, lapin-, manteli-, nuoli-, vaivais-, vesi-, villa-, virpap. **2.** *kans.* reen kaplasparien yläpäitä yhdistävä, tav. pajusta t. näreestä painamalla tehty side. | Savolaisessa reessä on kolme p:illa toisiinsa liitettyä kaplasparia. — Astian p:t 'vannevitsat'. — *Yhd.* etu-, kaula-, keski-, ketara-, nenä-, sepi-, takap.; vannep.

pajuinen[03] *a.* **1.** *ain.* P. keppi. **2.** *poss.* P. [= pajuja kasvava] notkelma. — *Yhd.* kaksi-, kolmip. (reki).

pajukeppi *s.*

pajukko[28*] *koll.s.* tiheässä kasvavat pajut, pajupensaikko. | Tiheä p. Ojan reunat kasvavat p:a. Piiloutua p:on. — *Yhd.* rantap.

paju|koppa, -kori *s.* pajuista punottu koppa, kori. **-köy|si** *s.* pajunkuorista punottu köysi. | P:ttä käytettiin ennen nuotanpauloina. — *Kuv.* Syöttää jklle p:ttä 'puhua t. uskotella jklle perättömiä, valehdella'. -- isäntä oli tunnettu suurvalehtelija, hän osasi syöttää p:ttä LARINK. **-laji** *s.* **-lintu** *s.* Phylloscopus, kerttujen heimoon kuuluvia lintuja; vars. P. trochilus, uunilintu. **-mainen**[03] *kalt.a.* Sitkeä p. puu. **-merta** *s.*

pajunet|ti[4*] *s. vanh.* = painetti, pistin. | Kiinnittää p:it kivääreihin.

pajun|kissa *s.* pajun vaaleavillainen, suomunsa karistanut kukintosilmu. **-kuor|i** *s.* Kiskoa p:ta. Valmistaa köyttä p:esta. P. on tärkeä kotimainen parkitusaine. **-köysi** *s. kuv.* = pajuköysi. **-lehti** *s.* **-oks|a** *s.* Palmusunnuntaina haetaan p:ia eli palmuja. **-parkki** *s.* **-ruoste** *s.* Melampsora salicina, pajuissa esiintyvä ruostesieni. **-vesa** *s.* **-viljely** *s.* **-virpi** *s.* **-vitsa** *s.*

paju|pehko *s.* **-pensaikko** *s.* **-pensas** *s.* **-pensasto** *s.* **-pilli** *s.* tuoreesta pajunoksasta tehty vienoääninen pilli. | Pojat soittavat p:ä. **-pistiäinen** *s.* Nematus salicis, lehtipistiäinen, jonka toukka syö piilipuun lehtiä. **-puu** *s.*

pajuri[5] *s. kans.* toisella vuodella oleva poikimaton naarasnauta; hieho.

paju|side *s.* = paju 2. **-sirkku** *s.* Emberiza schoeniclus, pajupensaikoissa ja ruohikoissa elävä peipposlintu, kaislasirkku.

pajusto[2] *koll.s.* tav:mmin pajukko.

pajuttaa[28*] *v. kans.* varustaa pajuilla. | P. reki.

pajuttu|a[14*] *v.* alkaa kasvaa pajua. | Aidat olivat romahtaneet, ojat p:neet ja pellonselät mätästyneet SEPPÄNEN.

paju|työ *s.* **-van|ne** *s.* P:teilla varustettu voiastia. **-vasu** *s.* pajuista punottu vasu. **-vits|a** *s.* Punoa koria p:oista. Kurittaa p:oilla.

pakaasi[6] *s.*, vars. *puhek.* matkatavara, matkatavarat. | Matkustaa iso p. mukanaan. P:n purkaminen. Lähettää p:ssa, par. matkatavarana. -- iso kirstu ja pelarkoonia ovat p:ssa AHO. — *Yhd.* käsip. **-kärryt** *s.* matkatavarankuljetuskärryt. **-maksu** *s.* matkatavaramaksu. **-vaunu** *s.* matkatavaravaunu.

pakahduksi|ssa(an), **-in(sa)** *adv.* pakahtuneena, läkähdyksissä. | Olin juoksusta aivan p:ssani. Nauraa itsensä p:in.

pakah|duttaa[28*] *kaus.v.* (*rinn.* pakahuttaa) < seur. | P:duttava helle, päivä. P:dutatte hevosenne, hiljentäkää! Eikä kukaan laske nuorta viiniä vanhoihin nahkaleileihin; muutoin viini p:uttaa leilit UT. — Tav. *kuv.* Nauru oli kerrassaan p. hänet. Sydäntä p:duttaa riemu, tuska, hirveä hätä. P:duttava kiukku. -- hä-

nellä oli suuri, p:duttava halu laulaa kiitosta syntisten suurelle armahtajalle AK.

pakahtu|a[18*] *v.* **1.** haljeta, vars. sisäisestä paineesta. | -- p:maisillaan niin kuin nuorella viinillä täytetyt leilit VT. [Peltomaa] p:u, kun ei ole satanut maassa VT. -- katkesi kivi kaheksi, / paasi kolmeksi p:i KAL. — Rinnat ovat p. -- hän suistui alas ja p:i keskeltä, niin että kaikki hänen sisälmyksensä valuivat ulos UT. **2.** tav. *kuv.* ed:een liittyen: läkähtyä, tikahtua, haljeta. | Söi p:aksensa t. niin että p:i. Oli p:maisillaan kahvista ja vehnäsestä. P. nauruun. Nauraa, itkeä ihan p:aksensa. — P. suruun, ikävään. P. onnesta, ilosta, ihastuksesta, tärkeydestä. Pakahduttava riemu. Oli aivan p., p:maisillaan laulamisen halusta. Sydämeni p:u, kun sinua muistelen. Hänen päänsä oli p. kirjatiedoista. — Pelargonit, annansilmät ja verenpisarat kukkivat aivan p:akseen. **3.** *harv.* -- kasvot p:ivat [= karahtivat, tulivat] punaisiksi KILPI. -- tuossa paikassa p:i hirmuiseksi pyryilmaksi [= puhkesi hirmuinen pyryilma] *TARK.

pakahuttaa[2*] *v.* tav:mmin pakahduttaa.

pakajaa *prees.* ks. pakista.

pakana[17] *s.* **1.** ihmisistä, jotka eivät tunnusta kristinuskoa, eivät kuulu kristilliseen kirkkoon (ahtaammassa merk:ssä ei kuit. juutalaisista eikä muhamettilaisista); vars. tällaisista luonnonkansoista; Vanhassa testamentissa nimenomaan ei-juutalaisista; epäjumalanpalvelijia, uskoton. | Juutalaiset ja p:t. Paavali, p:in apostoli. Pakanoiden käännyttäminen. -- kun rukoilette, niin älkää tyhjiä hokeko niin kuin p:t, jotka luulevat, että heitä heidän monisanaisuutensa tähden kuullaan UT. — *Erik.* kirkkoon kuulumattomista kristillisen yhteiskunnan jäsenistä t. (kristityistä) henkilöistä, jotka suhtautuvat uskonasioihin välinpitämättömästi; myös kastamattomista lapsista. | Paatunut p. P., joka viettää vihkimätöntä avioelämää. -- mitämaks minä, julkinen p., tein papin parissa? KIANTO. — *Yhd.* puoli-, uusp. **2.** kuv. käyttöä. **a.** vertauksissa. | Hurja, säälimätön kuin p. Lyövät korttia kuin p:t. -- sydämeni ei istu, vaan loiskii ja riehuu kuin p. KIVI. — Vain ilmaisua vahvistamassa. | Rikas kuin p. Niitähän [Daavidin psalmeja] minäkin seuloin kuin p., vieläpä alleviivailinkin KIANTO. **b.** henkilöistä, jotka käyttäytyvät säädyttömästi, jumalattomasti. | Että juuri Tuonelan portilla taidammekin elämöitä näin, me täyskarvaiset p:t! KIVI. Et sinä taida aivan paatunut p. ollakaan, koska tunnustat vikasi KAUPPISH. **c.** harvemmin henkilöistä, jotka poikkeavat yleisestä kannasta, yleisesti vallitsevista käsityksistä, kerettiläinen, harhaoppinen, harhauskoinen. | En toki ole niin täydellinen p., että tahtoisin kieltää punakylkiseltä käkkärämännyltä sille ominaiset kauneusarvot. **3.** lievähkönä voimaja vahvistussanana. | Pojan p:t. Nyt te p:t valehtelette. Liisa on tietysti unohtanut, p. Pyörä p. irtosi. P:n huono, kallis. P:n kengät, kun eivät pysy jalassa. Vikuroimaan se on koko p. — Huudahduksissa. | Voi p:a! P. vie! P., kun unohdin.

pakana|heimo *s.* **-kansa** *s.* Suomensukuiset p:t. Levittää Jumalan sanaa p:in keskuuteen. **-kristillinen** *a.* = seur. **-kristit|ty** *a.* ja *s.* kristityistä, jotka pakanuudesta ovat kääntyneet kristinuskoon. | Luukkaan evankeliumi on kirjoitettu p:ville lukijoille. Lähetysaseman palveluksessa olevat p:yt. **-kuningas** *s.* **-kun|ta** *s.* pakanat, pakanamaailma. | Levittää evankeliumia p:taan. P:nan piirissä moni hapuilee toivottomana Jumalaa kohti AK. **-lapsi** *s.* Vaatteita p:lle.

pakanalli|nen[83] *a.* **-sesti** *adv.* **-suus**[85] *omin.* **1.** joka on pakana, pakanoille t. pakanauskonnolle kuuluva, ominainen, niitä koskeva tms., pakana-. | P. alkuasukasheimo. P. Häme. Suomen p. keskiaika. P:set jumalat. P. uhrilehto. P:set menot, juhlat. P:sen käsityksen mukaan. Kalevala on kyllä kaunis, mutta p:sesti, ei kristillisesti kaunis AHO. Taistella p:suutta vastaan. — *Yhd.* puolip. **2.** *kuv.* **a.** säädytön, jumalaton. | P:sta puhetta. Hirveä, p. ja turkkilainen on tämä meteli KIVI. **b.** hillitön, riehakas, raisu. | P. riemu, elämänilo. Hillitön, p. nautinto. P:sen korea. -- korven tumma veri oli aina kohissut hurjana ja p:sena hänen suonissaan LEINO. -- runoissa on useasti yllättävän aisti-iloinen ja melkein uhittelevan p. henkäys VILJANEN.

pakanallistu|a[1] *v.* muuttua pakanalliseksi. | Uhrien ja uhrilahjojen p:minen.

pakanalähety|s *s.* pakanain keskuudessa suoritettu lähetystyö (ks. lähetys 4), pakanalähetystoimi(nta), **-työ**; myös pakanalähetysseuroista ja -asemista. | P:ksen ompeluseura. Amerikan p:ksen ylläpitämä yliopisto.

pakanalähetys|harrastus *s.* **-saarnaaja** *s.* **-seura** *s.* **-toimi** *s.* Suomen p. **-toiminta** *s.* **-työ** *s.* Yhdistys, joka tekee p:tä mm. Japanissa.

pakana|maa *s.* Tuntemattomat, mustimmat p:maat. Lähetystyö p:maissa, p:mailla. — *Leik.* Kirjava kuin p:maan kartta SP. **-maailma** *s.* **-nainen** *s.* **-poika** *s.* **-seurakunta** *s.*

pakanasti *adv. ark.* pahuksesti, vietävästi tms.; vrt. pakana 3. | Sain huhkia niin p.

pakana|temppeli *s.* **-usko, -usko|nto** *s.* kaikista ei-kristillisistä uskonnoista juutalaisuutta (ja muhamettilaisuutta) lukuun ottamatta. | P:n ajoilta periytynyt taikuus. P:nnoissa koetetaan yleensä uhrilla ja rukouksella vaikuttaa jumaluuteen. **-vaimo** *s.*

pakanoitu|a[18*] *v.* = pakanallistua. | Pyhimysten palvonnan p:minen. Skandinaavien myytti Yggdrasil-puusta on p:nut käsitys Kristuksen ristinpuusta.

pakanuuden|aika *s.* Hamasta p:ajasta. P:ajan lopulla. Kuva, jonka Porthan loi suomalaisten p:ajasta. **-aikai|nen** *a.* Kokemäenjoen laakson p. väestö. P. linna, kalmisto. P:set elinkeinot. P. uskonto, polttohautaus. P:set nimet.

pakanuu|s[85] *s.* pakanauskonnon, -uskontojen harjoittaminen, epäjumalanpalvelus; elämä pakanana, pakanoina, pakanoiden asteella; pakanuudenaika. | Elää täydessä p:dessa. Jo p:den aikoina. Huolimatta -- kaikesta pan-

teismistaan ja p:destaan, ei Goethe koko elämänsä aikana halunnut julkisesti tunnustautua "ateistiksi" KOSKENN.

pakar|a[15] *s.*, tav. *mon.* (ihmisen) takapuoli, takamus, takalisto; *yks.* takapuolen puolisko, istumalihas; myös eläinten vastaavista ruumiinosista. | Lihavat p:at. Mandrillilla on korean punaiset p:at. P:at paljaina, hellinä. Istua toisella p:allaan. Taputella jkn p:oita. Antaa, lyödä, potkaista jkta p:oille. Sivaltaa hevosta p:oille. Pässi pökkäsi lehmän p:aan. Eipä uskaltanut kokouksen loppuun asti jäädä, kun oli kuumat paikat ja p:oita poltteli KIANTO. — *Yhd.* istuma-, perä-, takap.

pakara|lihas *s. anat.* P:lihaksia on pakaraseudussa kummallakin puolen kolme. **-seutu** *s.*, vars. *anat.* pakarat, takapuoli.

pakari[5] *s. kans.* **1.** pirttiä vastapäätä porstuan toisella puolella oleva leivinuunillinen huone maalaistalossa, (pakari)tupa, leivinhuone, leivintupa. | Matala, savuinen p. Paistaa leipää p:ssa. -- valkoinen matto, jota oli kudottu puolen vuotta Mäkimatkan p:ssa TALVIO. **2.** leipuri, paakari. | -- oululainen p. Pieteliini huolehti, että korvenraatajat saivat pitkät pyhäpäivänsä viettää ilossa PAULAH. **-kamari** *s. kans.*

pakast|aa[2] *v.* **1.** *intr. yksipers.* Ulkona p:aa 'on pakkanen, on entistä kovempi pakkanen, pakkanen yltyy, kiristyy'. Yöllä on p:anut. Oli sen verran p:anut, että tien kamara kantoi hevosta. — *3. pers.* Eräänä p:avana syyspäivänä. **2.** *tr. harv.* kylmätä, jäädyttää, jäätää. | Halla p:aa oraat. Tuuman jos sulatit täällä, / vaaksan pakkanen p:i LEINO. — *Erik.* konservoida ravintoaineita jäädyttämällä ne äkkiä. | P:ettuja marjoja, vihanneksia. Kalaa p:ettuna.

pakastamo[2] *s.* pakastuslaitos.

pakaste[78] *s.* pakastettu ravintotuote, pakastustuote. | Mansikoita p:ina. P:et on käytettävä ravinnoksi heti sulatuksen jälkeen, sillä sulaneina ne pilaantuvat nopeasti. **-myymälä** *s.* **-varasto** *s.*

pakastiainen *s.* = talitiainen.

pakastu|a[1] *v., 3. pers.* pakkasen yltymisestä, kiristymisestä: pakastaa. | Ilma on p:nut. — *Yksipers.* Kunhan tästä vielä vähän p:u. Odotettavissa p:vaa.

pakastus[64] *teonn.* < pakastaa 2. | Kasvisten p. **-laitos** *s.* **-menetelmä** *s.* **-tuote** *s.*

1. pak|ata[35*] *v.* **I.** *tr.* **1.** panna t. painaa, puristaa jtak tiukkaan jhk, ahtaa, ajaa, sulloa. | P. voita astioihin. Puuvilla p:ataan paaleihin. Betonimassa p:ataan juntalla tiiviiksi. On luonnotonta p. keuhkoihin ilmaa enemmän kuin ne tarvitsevat. Herra taskuhunsa p:kaa, talonpoika maahan nakkaa [niistämisestä] ARV. — *pakaten täynnä, täyteen* tupaten, täpö täynnä, täyteen. | Sali, tori on p:aten täynnä väkeä. Söi itsensä p:aten täyteen. **2.** ed. merk.-ryhmään liittyen: panna jtak tavaraa laatikkoon, koteloon tm. pakkaukseen, jossa sitä kuljetetaan, säilytetään t. myydään; panna (matka)tavaraa matkalaukkuun tms., sääliä, sälyttää. | P. laatikkoon, sahajauhoihin. Lajitellut ja valmiiksi p:atut hedelmät. Hygienisesti p:attua sokeria. Sikareita viiden kappaleen koteloihin p:attuina. P. moottori talviteloille. Leirikeittoastian tulee olla vahva, käytännöllinen ja helppo p. — P. matkalaukku, -kori. P. varusteensa. Tavarat on p:attu lähtökuntoon. — *Kuv.* P. matkalaukkunsa 'lähteä pois, erota jstak'. Lähetystö sai tyhjin toimin p. matkalaukkunsa. Vuosi 1937 oli p:annut kapsäkkinsä TIITUS. **II.** *intr.* **1.** väkisin pyrkiä, tunkeutua jhk, tupata, tuppautua, pakkautua. | P. vanhempien joukkoon. Väkeä p:kaa ja p:kaa kaupunkeihin. Perunamaahanhan se sika vain p:kaa. Sauhu pakkasi ulos ikkunoista. Veri p:kaa päähän. — Vars. *abstr.* olla (vähältä) tulla, olla tulemaisillaan, tulla väen väkisin. | Nauru p:kaa. Oikein p:kasi ajatus, että --. — *pakata päälle* (kans., puhek.). Älkää p:atko päälle, ihanhan tässä likistyy! Ukonilman päälle p:atessa. Joulu, heinänteko p:kaa päälle. Kiire rupesi p:kaamaan päälle. Väsymys, tauti p:kaa päälle. **2.** *ark.* ed. ryhmän abstr. käyttöön liittyen. **a.** (III inf:n ill:n, harvemmin I inf:n ohella) olla (vähällä) tehdä, tekemäisillään jtak, tahtoa tehdä jtak, tehdä jtak väen väkisin, pyrkiä, "tupata". | P:kasin jo suuttumaan. P:kaa sekaantumaan toisten asioihin. Jalat p:kasivat uupumaan. P:kasi aikakin tulemaan liian pitkäksi. Vähän sellaista ja tällaistahan peränpito p:kasi olemaan J.SAULI. Riitahan meille p:kasi tulla. Sisulle se p:kaa käydä. — Minua p:kasi naurattamaan, harmittamaan, pelottamaan, viluttamaan. A:ta p:kasi jo kyllästyttämään koko puuha. **b.** muuta käyttöä. | Mieli p:kasi [= oli tulla, tuli väkisinkin] hiukan apeaksi JÄRVENT. Sääliksi p:kaa 'tulee väkisinkin sääli, sääliksi käy'. -- eikö jo ikäväksi p:annut JOTUNI. Ihan laululle p:kasi 'tahtoi laulattaa, pakkasi, "tuppasi" laulattamaan'. -- kun p:kasi niin sisulle olla velkaa isännälle HEPOR.

2. pakat|a[35*] *v. ark.* hylätä, "antaa pakit". | Sitten p:tiin edustaja K:n aloite pankkitarkastuksen tehostamisesta AK.

pakeil|la, -ta, -le *s. vaill.* gen:n ohella postp:n tapaan: pakinoilla. | Olla naapurinsa p. Kävin juuri esimieheni p. Mennä, päästä jkn p:le. Kutsua jku p:leen. Tulla papin p:ta.

pakenemi|nen[68] *teonn.* ks. paeta. **-s|suunnitelma** *s.* **-s|yritys** *s.*

pakenija[14] *tek.* < paeta. | Olla p:in kintereillä. Saavuttaa p.

paketillinen[63] *s.* paketin täysi. | P. suolaa.

paketo|ida[18] *v.* **-inti**[48*] *teonn.* panna paketiin. | Ostosten p:iminen. Siististi p:idut eväät. Kone, joka p:i 1800 kiloa margariinia tunnissa.

paketoija[11] *tek.* < ed. | 15—17-vuotias tyttö saa paikan p:na [ilm.].

paketoimaton[57] *kielt.a.* Tavallista p:ta ruokaleipää.

paketoimiskone *s.* P., joka panee tulitikkurasiat 10—12 kpl:n paketteihin.

paket|ti[5*] *s.* **1.** paperiin, kankaaseen tms. käärityt tavara, tavarakäärö; myös valmiista pakkauksista; postissa: suljettu lähetys, joka sisältää tavaroita, asiakirjoja, painotuotteita t. (metalli)rahaa, painoltaan yl. enintään 30

kg. | P. kahvia, kirjoja, vaatteita. Kolme p:tia nauloja. Iso, huolellisesti sidottu, repaleinen p. Panna, kääriä p:tiin. Laittaa jklle p. Sai joululahjaksi kymmeniä p:teja. — Kirjattu, vakuutettu p. Lähettää p. P:tien kuljetus lentoteitse. — *Yhd.* eväs-, kenkä-, liha-, vaate-, vehnäsp.; hiiva-, juusto-, kahvi-, kynttilä-, margariini-, tee-, tulitikku-, tupakkap.; joulu-(lahja)-, lahja-, nimipäivä-, syntymäpäiväp.; lentoposti-, pikku-, posti-, postiennakkop.; Amerikan--, Ruotsin-p. **2.** *erik.* **a.** sotilasslangissa: pommi, raskas ammus tms. | Tuntemattoman sotilaan lahjap. Rintaman takaa alkoi tipahdella meidän asemiimme p:teja sekä taajempaan että tarkempaan KARHUM. **b.** eräissä korttipeleissä: kuusi kotiin saatua tikkiä. **3.** *kans.* pakettialus. | - - "p:it" puksuttivat KIANTO. - - heti kun jäät olivat lähteneet ja p:it pääsivät kulkemaan E.KIVILJÄRVI.

paketti|alus *s. mer.* säännöllisiä kulkuvuoroja tekevä, matkustajia, postia ja lastia kuljettava suurehko nopeakulkuinen alus. **-auto** *s.* tavaran kuljetukseen tarkoitettu auto, jonka konealustan rakenne on samanlainen kuin henkilöauton ja kokonaispaino enintään 2,6 tonnia. | Umpinainen p. **-kortti** *s.* pakettiosoitekortti. | Paketti on kuitattava p:in. **-laiva** *s.* = pakettialus. **-lakka** *s.* **-lanka** *s.* = pakettinuora. **-lähetys** *s.* **-maksu** *s.* posti- t. rautatiepaketin kuljetusmaksu. **-merkki** *s.* arvomerkkejä, joita eräissä maissa käytetään postimerkkien tavoin pakettipostissa. **-nappula** *s.* ostospaketin kääre-nuoraan, pakettinuoraan, kiinnitettävä kantonappula. **-nuora** *s.* vars. (ostos)paketteihin käytettävä nuora, kääre-, pakettilanka. | Sitoa p:lla. **-osoitekortti** *s.* postipaketin osoitekortti. **-posti** *s.* **-pyörä** *s.* pakettien kuljetukseen käytetty polkupyörä, jossa on erityinen pakettiteline joko takapyörää pienemmän etupyörän päällä tai kahden tavallisen kokoisen etupyörän välissä. **-rattaat** *s. mon.* **-tavara** *s.* **-teline** *s.* Polkupyörän p. Auton perässä oleva p. **-toimisto** *s.* **-vaunu** *s.* = pakettiauto. **-väri** *s.* valmiina pakkauksina myytävä (tekstiili)väriaine, pussiväri.

pakfong[7] *s.* eräs uushopealaji.

paki *vahv.adv.* yl. yhtymässä *paki par(h)aastaan* (myös ◡) varta vasten, vasiten, nimenomaan. | Hän tuli p. paraastaan minua tapaamaan. P. paraastaan asuinpaikkojen läheisyyteen raivatut pellot. — Harvinaisempaa käyttöä. | Univormu on laatua myös p.-parasta MANN. Ei hän ollut hyvällä tuulella, ei p. pahallakaan KIANTO.

pakin|a[14] *s.* **1.** pakiseminen, (huolettoman kevyt) puhelu, haastelu, juttelu, rupattelu, tarinointi, turinointi. | Onhan siitä p:aa ollut. Pitää p:aansa, p:aa jkn kanssa. Kuului innokasta p:aa. Ei ole aikaa pitkiin p:oihin. — *Kuv.* Rastaan p. Pihasta kuului kanojen kurisevaa p:aa ja joskus kukon kotkahdus SILL. — *jkn pakin|oilla,* -oilta, -oille 'puheissa, juttusilla jkn kanssa, jkn puheilla, pakeilla'. | Käväistä jkn p:oilla. Mennä korkeiden herrojen p:oille. Lähteä papin p:oille, tav. 'pyytämään avioliittokuulutusta, vihkimystä'. Saada kutsu jkn p:oille. — *Yhd.* ilta-, sahti-, tupakkap. **2.** jutelma, juttu, jaaritus, kertomus, kasku, tarina, turina. | Naisten p:at. Tähän suuntaan viittasi Oton p. - - joko teen tikasta virren, / p:an tikan pojasta KANT. **3.** ed. merk.-ryhmään liittyen: kevyehkö, tav. huvittava sanomalehtitms. kirjoitelma; kevyehkö, yleistajuinen tieteellinen t. jtak taiteen t. yl. kulttuurielämän alaa käsittelevä kirjoitelma; *syn.* koseria. | Pirteä, humoristinen p. Hupaisa p. kaupunkilaisherrojen jänisjahdista. Poliittinen p. Kirjallishistorialliset, kielitieteelliset p:at. Kokoelma Aapelin p:oita. Kirjoittaa, rustata p:oita. — *Yhd.* aikakauslehti-, radio-, sanoma-, lehtip.; murrep.; eduskunta-, elokuva-, kieli-, konsertti-, kulttuuri-, maatalous-, matkailu-, muoti-, taide-, teatteri-, valtuusto-, urheilup.

pakina|hetki *s.* Virkistävä p. työn lomassa. **-kokoelma** *s.* Pentti Haanpään, Valentinin p:t. **-mainen**[63] *kalt.a.* P. kuvaus. **-nikkari** *s. leik.* pakinoitsija. | Sanomalehtien p:t. **-n|pito** *s.* Hilpeätä p:pitoa. Miesten joukosta ei kuulu edes p:pitoa. **-palst|a** *s.* Vasemmiston lehtien p:oilla. **-sarja** *s.* **-tyyli** *s.* Notkea, sujuva, lupsakka p. P:lle ominaiset sanonnat. P:in laadittu kuvaus. **-tyylinen** *a.* P. kirjoitelma.

pakino|ida[30] *v.* **-inti**[14*] *teonn.* **1.** pitää pakinaa jkn kanssa, pakista, haastella, jutella, rupatella, tarinoida, turinoida. | Pysähtyä p:imaan. P:ivat iloisesti yhtä ja toista. Istuivat p:imassa myöhään yöhön. Parhaillaan p:idessamme. — *Kuv.* Ylhäällä tornissa p:ivat naakat. **2.** liittyen pakina-sanan 3. merk.-ryhmään: kirjoittaa pakinoita, kertoa jtak pakinassaan. | P:iva, p:itseva kirjailija. Eloisaa, sujuvaa p:intia. Olli p:i tänään "mustapartaisesta miehestä". — *pakino|iva, -itseva* (a.) pakinalle ominainen, pakinamainen, pakinatyylinen. | Keveä, p:iva tyyli, esitystapa. P:itseva puhe.

pakinoitsija[14] *tek.* < ed. | Helmisen emäntä oli liukaskielinen p. — Vars. sanomalehti- tms. pakinoiden kirjoittaja, kosööri, "pakinanikkari". | Kansan Lehden, Uuden Auran p. Nokkela, sujuva, teräväkynäinen p. — *Yhd.* sanomalehtip.; eduskunta-, kulttuuri-, urheilup.

paki|paraastaan *adv.* ks. paki.

pakisija[14] *tek.* < seur. | - - oikeata uhoovaa p:ansa ei se juttu enää saa SILL.

pakis|ta[41] *v.* puhella (huolettoman kevyesti), pakinoida, haastella, jutella, rupatella, tarinoida, turinoida. | P. jkn kanssa, takkavalkean ääressä. Pistäytyä jkn luo p:emaan. P. muinaisia. P. koiristaan, ammattiasioista. Siitä voisi paljonkin p. Emo tuon sanoiksi virkkoi, / itse lausui ja p:i KAL. — *Kuv.* P:eva papukaija. Kukko kanoineen vain p:i pihanurmikolla AK. — *Harv.*, vars. *runok.* Laula, laula kieli keito, / suu kurja sulin pakaja! KANT. Mennäpä nyt noin vain ilman asiaa pokkaamaan ja pakajamaan niin korkealle herralle KIANTO.

1. **pak|ka**[10*] *s.* **1.** tasainen kasa samankokoisia paperiarkkeja tms., pinkka, tukku, nippu. | P. piirustuksia, seteleitä. Paksu p. sanomalehtiä. Postimerkkejä 100 kappaleen p:koihin sidottuina. Lehtikultaa p:koina. — *Yhd.* kirje-, paperi-, setelip. **2.** täysi sarja peli-

kortteja (joko yhtenä, us. laatikossa olevana "pakkana" tai myös pelattaessa), korttipelin kaikki kortit. | 24 p:kaa pelikortteja. Sekoittaa, jakaa p. Otti p:asta kolme korttia. Panna pasianssia kahdella p:alla. — *Kuv.* korttip. **3.** paperimittana (*lyh.* pk): 10 riisiä, so. 5000 arkkia. **4.** valmistamisen jäljeltä kääröksi kierretty kangas; myös kangaslajeittain suuruudeltaan vaihtelevana, vars. tukkukaupassa käytettynä kangasmittana. | P. palttinaa, silkkiä. Avaamaton p. Kutoi monta isoa p:kaa sarkaa. Panna kangas p:alle. Kehittää p. auki. Leikata p:asta kappale. — Myös: P. selluloosavanua. — *Yhd.* flanelli-, kangas-, musliini-, palttina-, pellava-, sarka-, silkki-, verkap.

2. **pakka**[10*] *s. mer.* aluksen keulimmainen kannen osa, joka on pääkantta ylempänä, keulakoroke, pakki. — *Yhd.* keulap.

3. **pak|ka**[10*] *s. murt.* **1.** töyry, penkka; kamara. | -- keskisarkojen kupuraisimmilla multap:oilla KARHUM. Maap:alla on laita sama kuin merilläkin KILPI. **2.** matalikko, kari. | Salmi levenee pieneksi järveksi, jonka keskellä on savinen matalikko, "p." M.RAPOLA.

4. **pakka**[10*] *s. tekn.* (kierresorkan tms.) leuka.

5. **pak|ka**[10*] *s.*, vars. *puut.* = pakko 3. | [Kehyssahan] terien väliin [asetetaan] -- tammesta tai koivusta valmistetut täytekappaleet (p:at), jotka määräävät terien etäisyyden toisistaan AK.

pakkaaja[16] *tek.* < pakata. | P:t ja varastomiehet. Toimia liikkeessä p:na. — Erik. *liik.* välittäjä, joka markkinoi tuottajilta ostamansa tavaran sen ensin lajiteltuaan, puhdistettuaan ja pakattuaan, lähettäjä. | Omenalaatikon etiketistä käy selville p:n nimi ja osoite sekä laatikon sisältämä kappalemäärä.

pakkaamat|on[57] *kielt.a.* < 1. pakata. | Vielä p:tomat matkatavarat. P:tomien puolukoiden tulli.

pakkaamo[2] *s.* liikkeen, tehtaan tms. osasto, jossa jtak tavaraa pakataan; liike, joka markkinoi tuottajilta ostamansa tavaran sen ensin lajiteltuaan, puhdistettuaan ja pakattuaan, lähettämö. | Tehtaan, osuusliikkeen p. Hedelmien p. — *Yhd.* hedelmä-, mauste-, teep.; vientip.

pakkaantua[18*] *v.* = pakkautua.

pakka|filmi *s. valok.* yhden otoksen filmi, joita on erillisinä tav. 12 kpl valokuvauskoneen kasettiin sijoitettavassa pakkauksessa, filmipakassa; vrt. rullafilmi. **-huone** *s. liik.* tullihuoneisto t. -rakennus, jossa tavarat tullataan t. jossa niitä tullausta varten säilytetään. | Katajanokan tulli- ja p.

pakkail|la[29] *frekv.v.* **1.** < 1. pakata 1—2. | P. matkalaukkujaan. P:i tavaroita laatikkoihin. **2.** < 1. pakata **3.** | -- eikä uteliaita liioin puotiin p:lut LINN. [Sonnivasikka] p:i puskemaan JÄRVENT.

pakka|laatikko *s.* = pakkilaatikko. **-mestari** *s.* rautatievirkamies, joka valvoo tavarain kuormausta ja purkamista sekä tavaravaunujen puhtautta ja kuntoa.

pakka|nen[03] *s.* matala, 0-pistettä alempi ilman lämpötila; us. nimenomaan varsin alhaisesta lämpötilasta, erittäin kylmästä säästä; kylmä; vrt. halla. | Helmikuun, talven p:set. Ankara, kova, kireä, kiljuva, tulenpalava, kuiva, lauha p. Kymmenen asteen p. 40° p:sta. On, tulee p. P:sia riitti yhä. P. kiristyy, kiihtyy, lauhtuu. P. paukkuu. P. rasahtelee puissa, jymäyttelee seiniin. P. puree kasvoja. P:sen panemat, puremat puolukat. P:sella. Pyryssä ja p:sessa. Olla p:sen kynsissä, kourissa. Arka p:selle. Sai kestää monet tuiskut ja p:set. P. pyryn perästä SL. Ei mene kesä vesittä eikä talvi p:sitta SL. — Joskus a:sesti. | Oli kaunis ilma, ei liian p. Olkoon kuinka p. hyvänsä. Ei uskaltanut p:semmalla juuri nenäänsä ulos pistää. Itämeri ei jäädy p:simpinakaan talvina. — *Yhd.* aamu-, syys-, talvi-, tammi-, yöp.; tulipalop.

pakkas|aalto *s. metrl.* P. Keski-Euroopassa. **-aamu** *s.* Heleä, tyyni p. Eräänä p:na. **-aika** *s.* **-arka** *a.* par. pakkasenarka. **-aste** *s.* Lähes 20 p:tta.

pakkasen|arka *a.* -arkuus *omin.* Sieni on p. **-kestäv|ä** *a.* -yys *omin.* Tulen- ja p:iä tiiliä. **-panema, -purema** *a.* (tav. ⌒) ja *s.* P:t kasvoissa.

pakkaset|on[57] *kar.a.* < pakkanen. | P. talvi. P:tomina vuodenaikoina.

pakkas|halkeama *s. puut.* pitkä halkeama, joita syntyy kovilla pakkasilla vars. lehtipuihin. **-han|ki** *s.* Hiihdettiin yli helähtelevän p:gen. **-herra** *s. kuv.*, vars. *last.* personoidusta pakkasesta. | Hip hap huu, / nyt on huhtikuu! / P. kaiken yötä / ahkeraan on tehnyt työtä O.VUORINEN. Lähteeseen oli muodostunut ohut musta jääriite ja sen pinnalle oli yöllä p. kylvänyt ihania valkoisia jääruusuja Y.KOKKO. **-huuru** *s.* Harmaa p. **-huuruinen** *a.* P. metsä. **-ilm|a** *s.* Hengittää raitista p:aa. Lumi narisi -- ja p. puristi silmiä ja sieraimia SILL. — On kirkas, kuiva p. P:alla. Hankkia turkki p:ojen varalle. **-ilta** *s.* **-kau|si** *s.* P:den alkaessa tammi-helmikuun vaihteessa. **-keli** *s.* P:n suksivoide. **-kestävä** *a.* → pakkasenkestävä. **-kireä** *a.* vrt. kireä 5.a. | P. yö. — *S:sesti.* Tyynellä p:llä kuului jo neljänneksen päähän vitsan kitinä PAULAH. **-kuu, -kuukausi** *s.* **-lum|i** *s.* Löyhä, kuiva p. Jalasten kitinä p:essa. **-maisema** *s.* Harmaa p. **-mittari** *s.* Hibernia defoliaria, eräs mittariperhonen. **-napa** *s. metrl.* niistä kohdista kummallakin maapallonpuoliskolla, missä on todettu alhaisimmat ilmassa mitatut keskilämmöt. **-neste** *s.* neste, joka tav. veteen sekoitettuna alentaa sen jäätymispistettä. | P:itä käytetään pääasiallisesti autojen jäähdyttimissä. **-päiv|ä** *s.* Keskitalven aurinkoiset p:ät. Pahimpina p:inä. — *Metrl.* vuorokausi, jonka keskilämpötila on 0-astetta alhaisempi. **-raikas** *a.* P. syysaamu. **-rapautuminen** *s. geol.* kivien rapautuminen siten, että niiden rakoihin tihkuu vettä, joka sitten jäätyessään laajentaa rakoja ja halkoo kiviä. **-sunnuntai** *s.* Eräänä p:na. **-sää** *s.* Kirkas, tyynehkö p. Kovalla p:llä. **-taiva|s** *s.* Harmaa p. Pienet tähdet välähtelivät p:alla. **-talvi** *s.* Pohjolan p. Kova,

vähäluminen p. Varsinkin p:na. Kertoiltiin p:sta, jolloin linnut olivat putoilleet jäätyneinä lennosta. **-tiainen** *s.* = talitiainen. **-tuul|i** *s.* Kuivat p:et. **-täh|ti** *s.* tähdistä, jotka pakkasella näyttävät välkkyvän tavallista kirkkaampina. | -- teräksisellä taivaalla säkenöivät p:det WALTARI. -- silmät kiiluivat kuin p:det KATAJA. **-vaara** *s.* pakkasen vaara. **-vahinko** *s.* pakkasen esim. hallayönä aiheuttama vahinko. **-viim|a** *s.* Pureva p. Paikkakunnilla, missä talvisin käy tuimia p:oja. P. viilsi kasvoja. **-vi|ka** *s.* Hedelmäpuiden saamat p:at. **-voide** *s.* pakkaskelin suksivoide. **-yö** *s.* Tammikuun p:t. Kirkas, lievä, paukkuva p. P:t turmelivat vuoden sadon. **-öinen** *a.* P. kuutamo.

pakkau|s[64] *s.* **1.** pakkaaminen. | Munien, vaatteiden p. Hedelmäsadon lajittelu ja p. Mittaus ja p. Myyjän on huolehdittava siitä, että tavaran p. suoritetaan kunnollisesti. **2.** vrt. pakata I.2. **a.** laatikko, kotelo, kääre tms., johon jtak tavaraa pakataan. | Suojaava p. Rikkihappopullo p:ksineen. Palasokerin myynti tehtaan p:ksissa. P:ksesta veloitetaan seuraavasti. **b.** tavara ynnä laatikko, kotelo, kääre tms., johon se on pakattu. | 25 kilon p. Sikareita 5 kpl:n p:ksina. Valmiiden p:sten hinnat. Käyttöohje seuraa jokaista p:sta. **c.** *fys.* ja kidetieteessä pallojen (atomien) keskinäisestä järjestymisestä. | Tiivein p. 'pallopakkaus'. **d.** *yhd.* Kartonki-, kotelo-, laatikko-, pelti-, pussi-, puu-, sellofaani-, stannioli-, säkkip.; alkuperäis-, standardi-, taskup.; joulu(lahja)-, lahja-, matka-, näyte-, vientip.; hedelmä-, jauho-, kahvi-, kokaiini-, lääke-, tee-, vaatep.; brutto-, nettop. **3.** vars. *sot.* henkilökohtaisista varusteista tehty kantamus. | Täysi p. P:kset keinahtelivat kyyryisillä hartioilla HAANPÄÄ. **4.** *alat. leik.* arvostelevasti erikoisesta tms. henkilöstä. | Mahdoton, kumma p. On siinäkin p.!

pakkaus|aine *s.* Puulastuvillan käyttö p:aineena. **-huone** *s.* Tehtaan p. **-kone** *s.* Automaattinen p. Savukkeiden p. **-kulut, -kustannukset** *s. mon.* **-laatik|ko** *s.* Puiset, pahviset p:ot. P:osta ei veloiteta erikseen. **-lista, -luettelo** *s. liik.* Kutakin lähetystä seuraa lasku tai p., jonka perusteella tilaajan on tarkastettava lähetys. **-osasto** *s.* Liikkeen p. **-paperi** *s.* **-pehmik|e** *s.* Korkin käyttö p:keenä. **-pöytä** *s.* **-ta|pa** *s.* Koneelliset p:vat. **-tarvike, -väline** *s.*, tav. *mon.* **-yksikkö** *s.* Kukin p. eli kolli.

pakkaut|taa[55] *fakt.v.* < pakata. | P. tavaransa. Tupakka p:etaan merikuljetusta varten 60—75 kg painaviin paaleihin.

pakkau|tua[44] *pass.* ja *refl.v.*; *rinn.* pakkaantua. **1.** painua t. puristua jhk tiukkaan, ahtautua, sulloutua. | Kovaksi, lujaan p:tunut lumi. Terien väliin p:tunut silppu. Jäät p:tuivat yhä tiiviimpään. Veri p:tuu päähän. -- musta sauhu p:si ulos rei'istä ja ikkunoista KATAJA. Hevoset p:tuvat yhteen. Poikia alkoi p. Antin ympärille. Kaupunkeihin p:tunut väestö. P:duin tungoksen läpi. — Kehräys ja kudonta aivan p:tuivat päällekkäin NUORTEVA. **2.** väkisin pyrkiä, tunkeutua t. sekaantua jhk, tuppautua, tupata, pakata (II.1). | P. tuttavaksi, jkn seuraan. -- yksin huonoimmat piiatkin p:tuvat vaatetuksessa talontyttärien rinnalle ALKIO. Aina hän p:tui ilkivaltaa tekemään. -- kunhan vain muut eivät olisi p:neet häntä parantelemaan IVALO. Esa oli niin ihastuksissaan -- että p:si suutelemaan [= oli vähällä suudella] hevosta ALKIO. — Itku p:tui kurkkuun. Uusia huolia alkoi väkisinkin p. mieleen.

pakkeli[5] *s. maal.* silote.

1. **pak|ki**[1]* *s.* **1.** *mer.* Purje on p:issa, kun tuuli puhaltaa siihen edestäpäin, jarruttaen t. pysäyttäen sen. Panna, kääntää, päästää purjeet p:kiin. **2.** (vars. aluksen, maakulkuneuvon t. jnk koneen) taaksepäin käynti. | Ottaa p:kia. Koneet lyövät muutaman kierroksen "p:kia", vesi polskuu potkurin siivissä M.RAPOLA. P:kia vain työntää tamma LEINONEN. — Nykäistä vaihde p:kiin. — *Yhd.* takap. **3.** *ark.* kielteisestä, hylkäävästä vastauksesta, päätöksestä tms. | Saada p:it tytöltä, kustantajalta. Antaa jklle p:it. Entä jos tulee p. eikä pankki annakaan rahaa?

2. **pakki**[1]* *s. mer.* = 2. pakka.

3. **pak|ki**[1]* *s.* sotilasslangissa: kenttäkeittoastia. | P:in kansi. Syödä jtak p:ista. P. täynnä puuroa. — *Yhd.* kenttäp.

pakkilaatik|ko *s.* yksinkertainen puinen pakkauslaatikko, pakkalaatikko. | Tyhjä p. P:oista kyhätty seinäkaappi.

pak|ko[1]* *s.* **1.** ehdoton, asianomaisen omaa tahtoa huomioon ottamaton velvoitus t. vaatimus, välttämättömyys, täytymys. | Lain, kohtalon, kehityksen, omantunnon p. Ulkoinen, sisäinen p. Käyttää p:koa. A. teki minulle lopulta p:on. Taipua p:on edessä. P:koon nojautuva kuuliaisuus. Ilman pienintäkään p:koa. Panna henkensä syyttä p:otta alttiiksi. -- perhe on p., kuorma, piiskan heiluttaja, kahle IRIS UURTO. — *on pakko* a) ill:ssa, harv. all:ssa olevan määräyksen ohella. | Siihen on p. P. ei ole muuhun kuin kuolemaan SP. b) I inf:ssä olevan määräyksen ohella: täytyy, tarvitsee, pitää, tulee, on tehtävä jtak. | Oli p. sulkea tehtaat. Hintoja on ollut p. korottaa. A:n oli p. erota. Minun on p. vieläkin puuttua asiaan. On p. ihailla tarmokkuuttanne. Ei ole p. aina riidellä. P:kokos sinun on sorkkia toisten asioita! — *pakolla* pakottamalla, pakkokeinoilla, pakotettuna;)(vapaaehtoisesti, omasta tahdosta. | Suosiolla tai p:olla. Vapaaehtoisesti tai p:olla. Vaatia jtak p:olla. P:olla lunastettu maa. — *pakosta* (vars. gen.-attr:n määrittämänä) jnk pakottamana, pakotettuna, jnk pakon alaisena. | P:osta toimiminen. Mennä jnnek p:osta. Asiain, luonnon, kehityksen, nälän, välttämättömyyden p:osta. Historiallisten olojen p:osta. Lentokorkeus kasvoi pian vihollisen ilmatorjuntatykistön p:osta. Tehdä jtak sisäisestä p:osta. — *pakostakin* vastustamattomasti, välttämättömästi, auttamattomasti. | Herättää p:ostakin huomiota, epäluuloa. Johtui p:ostakin mieleen entiset ajat. Koulutus jäi p:ostakin vajavaiseksi. — *Yhd.* puoli-, vä-

kip.; ilmoitus-, koulunkäynti-, leimaus-, lihantarkastus-, oppi-, osto-, palvelus-, rokotus-, sekoitus-, säästämis-, värjäysp.; ammattikunta-, koulu-, luotsi-, osakunta-, passip. 2. *harv.* särky, kipu, tuska. | Pään p. -- jottei tuska päällä tunnu, / -- / p. ei syämehen paneite KAL. Tuskaksi minun tulevi, / p:oksi minun panevi / tätä orjana oloa KANT. 3. (myös: pakka) kiila; vaaja, suude, nalkki. | P., jolla käsihöylän terä kiinnitetään tukin keskellä olevaan koloon.

pakko|ajatus *s. psyk.* vrt. pakkomielle. | P:ajatukset saattavat olla turhanpäiväisiä sanoja, jotka silloin kiusaavat vain yhä uusiutuvalla toistumisellaan, mutta usein ne ovat sisällöltään sellaisia, esim. kirosanoja tai "sopimattomia ajatuksia", että ne koetaan tuskallisena häpeänä IT. **-akordi** *s. liik.* velallisen ja velkojien kesken velkojen huojentamisesta tehty sopimus, joka ei vaadi voimaan tullaksensa kaikkien velallisten suostumusta, vaan ainoastaan määräenemmistön päätöksen. **-asutus** *s.* **-avioliitto** *s.* vars. avioliitosta, johon mennään, ettei lapsi syntyisi aviottomana. **-huutokauppa** *s.* ulosottoviranomaisten toimesta tapahtuva ulosmitatun omaisuuden myyminen huutokaupalla. **-ilmarinta** *s. lääk.* Kiinnikkeiden takia keuhkotautiselle tehty p. **-järjestelmä** *s.* Koulun p. Talouselämää rasittava p. **-kahle** *s. kuv.* Suomalaisen sivistyksen vapauttaminen ruotsalaisuuden p:ista. **-kappale** *s.* = kirjastokappale. **-kasvatus** *s.*, vars. *vanh.* niistä toimenpiteistä, joihin yhteiskunta ryhtyy alaikäisen tehtyä rikoslain mukaan rangaistavan teon. **-keino** *s.* Lailliset, aseelliset p:t. Käyttää p:ja. Turvautua p:ihin. Verojen periminen p:in. P:t pahansisuisten hevosten käsittelyssä. **-kuolaimet** *s. mon.* = kankikuolaimet. **-kurssi** *s. tal.* P. on rahalla, varsinkin paperirahalla, kun se on julistettu lailliseksi maksuvälineeksi, niin että valtion jokaisen alamaisen on pakko ottaa sitä maksusuorituksissa vastaan nimellisarvosta IT. **-käsky** *s.* Hallitsijan p. **-käyn|ti** *s.* P:nit kirkossa. **-käynti|nen** *a.*, vars. *tekn.* Yleensä ovat imuventtiilitkin nykyään p:siä, so. niiden avaaminen ja sulkeminen tapahtuu koneellisesti. **-laina** *s. tal.* vars. laina, jonka valtio pakollisesti vaatii kaikilta t. erityisiltä kansanluokilta. **-laito|s** *s.* Ihmisen vapautta rajoittavat p:kset. — Vars. erityisestä vankilasta t. vankilan osastosta, jossa vaaralliset rikoksenuusijat kärsivät rangaistustaan. | Joutui loppuiäkseen p:kseen. **-la|ki** *s.* ehdoton lainmääräys;)(tahdonvaltainen lainmääräys. | Valtiolliset p:it. **-lasku** *s.* lasku, jonka lentokone joutuu tekemään moottorivian tms. johdosta. **-liike** *s.*, vars. *tekn.* **-liikkei|nen** *a. tekn.* -sesti *adv.* -syys *omin.* P. venttiili. P. ruuvisyöttö. **-lunast|aa** *v. lak.* laillisesta menettelystä, jolla jklta yleisen tarpeen tyydyttämiseksi otetaan (vastoin hänen tahtoansakin) korvausta vastaan omaisuutta, vars. maata, t. jolla vastaavasti supistetaan jkn omistusoikeutta. | Tietä varten p:ettu maa. Vesialueen p:aminen.

pakkolunastus *s. lak.* P. eli ekspropriaatio. Rappiotilojen p. asutustarkoituksiin. Kaupunki laajensi aluettaan pakkolunastuksella. **-hinta** *s.* **-laki** *s.* **-lautakunta** *s.* **-menettely** *s.* **-oikeus** *s.* Maa-alueiden p. **-teitse** *adv.* pakkolunastusta käyttämällä. | P. muodostetut tilat.

pakko|luokka *s. lak.* ankarin luokista, joihin (kuritushuone)vangit rangaistusaikanaan kuuluvat; vrt. koe-, oppiluokka. | P:luokan vangille älköön annettako lupaa vaihtaa kirjeitä eikä tavata omaisiaan LK. **-luokkalainen** *s.* pakkoluokkaan kuuluva vanki. **-luovut|taa** *v. lak.* joutua antamaan, luovuttaa pakkolunastukseen, -ottoon. | P:ettu omaisuus. **-luovutus** *s. lak.* **-lyhenne** *s.* pakollinen lyhenne pikakirjoituksessa, esilyhenne, siigeli. **-lyhennys** *s.* = ed. **-lähtö** *s.* Saada p. **-majoitus** *s.* Sodanaikainen p. **-miel|le** *s. psyk.* alati tajuntaan pyrkivä piinallinen mielle, jota asianomainen ei pysty karkottamaan. | P:teitä ovat esim. erilaiset fobiat. Epäonnistumisen pelko voi kasvaa ilkeäksi, lamaannuttavaksi p:teeksi. **-mielteinen** *a. psyk.* vrt. ed. | Fobia, p. sieluntila. **-myynti** *s.*, vars. *lak.* velallisen omaisuuden myynti, johon ei tarvita hänen suostumustaan. | Kiinteistön, laivassa olevan tavaran p. Omaisuus joutui p:in. **-määräy|s** *s.* Jyrkkä p. Sotatila p:ksineen. [Ihmisen] sisäistä elämää ja kasvua [ei] saa mennä ulkoapäin tulevilla p:ksillä ohjailemaan ja säännöstelemään K.S.LAURILA. **-neuroosi** *s. psyk. lääk.* neuroosi, jolle ovat ominaisia pakkomielteet ja -toiminnat. **--ohjaus** *s. tekn.* Kehilötelojen p. **--osa** *s. lak.* se osa henkilön omaisuutta, josta hän ei saa testamentilla määrätä ja joka siis lankeaa perillisille. **--ot|to** *s.* Verojen, hevosten p. Sotilaiden p:ot. Hankkia elintarvikkeita p:olla. **-pai|ta** *s.* kestävästä kankaasta valmistettu nuttu, jollaisia ennen käytettiin estämään väkivaltaisia mielisairaita vahingoittamasta itseään ja muita. | Pukea jku p:taan. — Vars. *kuv.* Elintarvikesäännöstelyn p. Mielikuvituksen vapauttaminen järjen p:dasta. Pois riisu päältäs murheen p. H.ASUNTA. **-palvelus** *s.* P:ta rankaisukomppaniassa. **-parterri** *s. urh.* painiottelussa alkupystyä seuraava mattopainijakso. **-periminen, -perintä** *s.* Verojen p. **-pulla** *s. puhek.* tavallinen vehnäleipä pikkuleipien, leivosten ym. vastakohtana. **-raja** *s.* pakkorauhan raja. **-rauha** *s.* rauhansopimus, jonka ehdot voittaja yksipuolisesti määrää, sanelurauha. | Moskovan, Versailles'n p. **-reki** *s. kans.* työreki, jossa ei ole kaustoja, vaan ainoastaan poikkipuut. | Kiroon että maailma pyörii, hajoo kuin vanha p. mastohirren alle! KIVI. **-rokotus** *s.* **-ruokinta** *s.* **-röijy** *s. vanh.*, vars. *kuv.* pakkopaita. **-saanti** *s. tal.* julkisen vallan (esim. valtion) oikeus vaatia jäseniltään ilmaiseksi palveluksia sekä periä alamaistensa tuloista t. varallisuudesta veroja; tällaisen oikeuden hyväksikäyttö. **-siir|to** *s.* Väestön p:rot. — Sakissa: ainoa mahdollinen t. ainoa sallittu siirto. **-siirtolainen** *s.* siirtolainen, joka pakolla on siirretty toiselle paikkakunnalle. **-siirtolaisuu|s**

s. -- koko Juuda on viety p:teen, p:teen kaikki kansa VT. **-sovinto** *s.* Vihollinen oli ehdottanut p:a. **-syöttö** *s.* Hanhien p. **-säännöstely** *s.* Tuonnin p.

pakko|talous *s.* Sodanaikainen p. **-tarkastus** *s.* Matkatavaroiden p. **-teitse** *adv.* pakolla, pakkokeinolla, -toimenpitein, pakkotietä. | Saatavien periminen p. **-teurastus** *s.* Karjan p. **-tie** *s.*, vars. *pakkotietä* = pakkoteitse. | Toteuttaa uudistukset p:tä. **-tila** *s.* tila, jossa on pakko toimia jllak määrätavalla, jopa vastoin omaa tahtoaan. | Taloudellinen p. Jalometalliteollisuuden nykyinen p. Sodan p:n vallitessa. Joutua p:an. Teki päätöksen p:n alaisena. — *Lak.* oikeudellisesti suojattua etua välittömästi uhkaavan vaaran tila, josta ei voi selviytyä muutoin kuin toiselle kuuluvaa, niin ikään oikeudellisesti suojattua etua loukkaamalla. — *Psyk.* tahdonvastaisista mielteistä, tunteista, yllykkeistä yms.; vrt. pakkomielle. | P:n vallassa on esim. henkilö, jonka piinallisella tavalla on pakko lukea kaikki seinäilmoitukset tai hyräillä jotakin säveltä tai joka ei voi olla yhä uudestaan koettelematta, onko hän varmasti ottanut avaimen mukaan. **-tilan|ne** *s.* vrt. ed. | Äärimmäinen p. Strateginen p. Oltiin p:teessa, josta voitiin selviytyä vain ripein ottein. **-tilau|s** *s.* Lehden levittäminen p:ksella. — *Sot.* muonan, kuljetusneuvojen t. työn vaatiminen vihollisalueen, tilapäisesti omankin alueen väestöltä sotilastarkoituksiin korvausta t. kuittia vastaan. **-toimenpi|de** *s.* Poliittiset, yhteiskunnalliset p:teet. Hallituksen p:teet. Ryhtyä p:-teisiin jtak vastaan. Rautamalmia koetettiin p:teillä saada omasta maasta. **-toim|i** *s.* Ankarat p:et. **-toiminta** *s.* — *Psyk.* toiminta pakkotilassa, pakkomielteen vaikutuksesta. **-työ** *s.* Rouva, jolle kaikki talousaskareet ovat p:tä. — Vars. *lak.* useassa maassa vielä rangaistusmuotona käytetty pakollinen työ, jota teetetään tav. valtion tiluksilla, linnoituksissa, tehtaissa, kaivoksissa t. myös siirtomaissa ja joka meillä nykyään voimassa olevan oikeusjärjestyksen mukaan liittyy vapausrangaistukseen. | P:tä, jota ei voi luonteeltaan pitää rangaistuksena, suorittavat irtolaisuudesta ja lapsen elatusavun laiminlyömisestä työlaitokseen määrätyt henkilöt. Tuomittiin p:hön.

pakkotyö|laitos *s.* pakkotyön suorittamista varten tarkoitettu valtion laitos. | Tammisaaren p. **-leiri** *s.* **-läinen** *s.* pakkotyössä olija. **-vanki** *s.*

pakko|täytäntö *s. lak.* päätöksellä määrätyn suorituksen täytäntöönpano; vrt. ulosotto. **-vaatimus** *s.* **-vaihto** *s.* Vuokralautakunnan määräämä huoneistojen p. **-valta** *s.* Ammattikuntalaitoksen p. Harjoittaa p:a. Poliisitoiminnan tarkoituksena on pitää yllä yleistä järjestystä ja turvallisuutta julkista käskyjä p:a käyttämällä. Taistella henkistä p:a vastaan. **-vero** *s.* vihollissotavoiman ylipäällikön valloitetun alueen väestöltä armeijan tarpeiksi ottamat rahamaksut (kontribuutio) t. tarvikkeet; *syn. hist.* palovero. — Muuta käyttöä. | -- tielle on kannettu p:a kuusikymmentä killinkiä manttaalia kohti LEINONEN. **-verott|aa** *v.* ottaa pakkoveroa jltak. | Norjalaiset p:ivat Smoolantia. **-verotus** *s.* Ruttotaudit, sota ja tanskalaisten p. heikensivät Naantalin luostaria. — *Kuv.* Laskuun merkitty palvelusraha on p:ta. **-voima** *s.* Alistua p:n edessä. — Vars. *fys.* kappaleen liikesuunnan määräävä t. sitä rajoittava voima. **-vuokralainen** *s.* asuntosäännöstelyn vallitessa viranomaisen (huoneenvuokralautakunnan) jklle määräämä (ali)vuokralainen. **-värähtely** *s. fys.* ulkopuolisten voimien aiheuttama värähtely;)(ominaisvärähtely. **-yhdyskunta** *s. tal.* julkinen yhdyskunta.

pakku|a[1*] *v. harv.* lohjeta, irrota. | -- kiskoipa kivestä tuohta, / särki jäästä aiaksia / ilman palan p:matta KAL.

pakkul|a[15] *s.* **1.** koivunkääpä, taula. | Metsä on kuiva kuin p. Tempasi tulikipunan / palavoihin p:oihin KAL. — *Yhd.* koivun-, puump. **2.** yl. pahka, pahkula, möykky. | Rasvasta erkanee p:oita. -- tapasi tiepuolesta ikivanhasta koivusta visaisen p:an AHO. — *Yhd.* rasvap.

paklat|a[35] *v. maal.* silottaa. — *Kuv.* Maalattuja ja p:tuja naisia.

pakninki[6*] *s. ark.* tiiviste.

pako[1*] *s.* **1. a.** pakeneminen. | P. kotoa, vankilasta, rintamalta, vihollisen käsistä. Rottien p. uppoavasta laivasta. Häpeällinen p. Ei ollut muuta keinoa kuin p. Perääntyminen muuttui yleiseksi paoksi. Mihin hän nyt p:nsa ja turvansa ottaisi? PÄIVÄR. — P. maaseudulta kaupunkeihin. P. toisten seurasta, (julkisesta) elämästä. P. mielikuvitusmaailmoihin. Moraalisten ja yhteiskunnallisten kysymyksien pohdinnan sijaan tuli -- p. objektiiviseen menneisyyden kuvailuun TARK. — *Liik.* Pääoman p. maasta. Inflaatiohuhut ovat aiheuttaneet kullan p:a. — *Yhd.* joukko-, maalta-, pääoman-, väestönp. **b.** *paossa,* pakoon 'jltak turvaan, suojaan menneenä, jltak (tarkoituksellisesti etsityssä) turvassa, suojassa, jtak paenneena'. a) Juosta, livistää, pötkiä p:on. Lähteä p:on kuin lammas, säikähtynyt jänis. Koko joukko hajaantui hillittömään p:on. Ajaa jku, jk p:on. Suomalaiset löivät moninkertaisen vihollisen p:on. -- siellä sinä nyt kykötät paossa mamman sylissä LEHT. -- valjulta hän näytti, poskilta oli veri paossa ALKIO. b) partit:ssa olevan ajatuksellisen obj:n ohella. | Olla vihollista, sotaa, nälkää paossa. Toiset eläimet makaavat maakoloissa pakkasta paossa. Siellä he ovat miekkoja paossa, -- jännitettyä jousta ja sodan tuimuutta paossa VT. -- tunsin piileväni ikään kuin pyhässä paossa kaikkea pahaa mitä maailmassa on KIANTO. — Lähteä takaa-ajajia, vihollista, sotaa, nälkäkuolemaa p:on. Saammeko tulla sisälle sadetta p:on? Lähtee sutta p:on, tulee karhu vastaan SL. -- yöllä kannettiin kaikki kahvit, sokerit ja saippuat Joutsian aittaan p:on tarkastusherroja TALVIO. -- ja nyt ei hän päässyt ajatuksiaan p:on LEINONEN. -- ihminen livistää p:on lähintä rakkauden määräämää velvollisuutta P.VIRKKUNEN. **2.** pinta-

repeämä, halkeama. | Metalliin ei saisi ilmestyä p:ja sitä vasaralla muotoiltaessa. -- kuukauden poudassa paoille paantunut mullan kamara KILPI.

pako|aie *s.* Hautoa p:aikeita. **-aukko** *s., vars. tekn.* poistoaukko. **-höyry** *s. tekn.* poistohöyry.

pakoil|la[29] *v.* -u[2] *teonn.* **1. a.** olla t. pysytellä paossa, piileksiä, lymyillä jtak. | P. poliisia, sotaväkeen joutumista. Lampaat p:evat karhua. P. metsissä, vierailla mailla, jkn turvissa. P. rikoksiaan 'olla rikostensa vuoksi paossa'. P. jkn vihaa. Ihmisen, jota verivelka painaa, on p:tava hamaan hautaan asti VT. **b.** ed:een liittyen, väljemmin: karttaa, kaihtaa, välttää jtak. | Valoa p:evat lepakot. Emokissa p:ee täysikasvuista poikastaan. P. jkn seuraa. | Ei tullut kukaan hänen luokseen --. Ne p:ivat vain, kiersivät kaukaa, katselivat syrjittäin A.ORAVALA. P:eva katse. Yhteiskuntaa p:eva, passiivinen asenne. Veltto ponnistusten p:u. — Painissa ja nyrkkeilyssä vastustajan liiallisesta karttelemisesta. | V. p:i maton reunalla K:n yrittäessä vääntöjä. A. sai varoituksen p:usta. **2.** muodostaa pakoja, repeillä, halkeilla; vrt. pako 2. | Liian suurista karkaisujännityksistä johtuva p:u. -- rauta ei punakuumana kestä takomista eikä taivuttamista, vaan halkeilee ja p:ee AK.

-pakoinen[63] *a.* Happi-, ilmap.; maap.; keskip.; valop.

pako|johto *s. tekn.* poistojohto. **-kaasu** *s. tekn.* poistokaasu.

pakokauhu *s.* äkkiä (kokonaisen väkijoukon) valtaava kauhu, joka aiheuttaa silmittömän pakoon pyrkimisen, paniikki, paani(lli)nen kauhu. | Aiheeton p. P. valtaa jkn, väkijoukon. Joutua p:n valtaan. Paeta p:n vallassa t. p:ssa. Tulen päästyä irti teatterissa syntyi p. **-inen** *a.* P. mieliala. **-mieliala, -tunnelma** *s.*

pakolai|nen[63] *s.* pakenija, paossa olija; henkilö, joka jstak paettuaan elää vieraalla seudulla; emigrantti. | Ajaa takaa p:sia. Poliittinen p. Rajan yli tulee jatkuvasti p:sia. -- kulkija ja p. pitää sinun oleman maan päällä VT. — *Yhd.* juutalais-, saksalaisp.; maan-, sotap.

pakolais|elämä *s.* **-hallitus** *s.* vihollisen miehittämän valtion maanpaossa oleva hallitus. **-huolto** *s.* **-huoltola** *s.* Kyminlinnan p. **-joukko** *s.* Suuria p:ja saapui Sveitsiin. **-koulu** *s.* pakolaislapsia varten perustettu koulu. **-laiva** *s.* pakolaisia kuljettava laiva. **-lapsi** *s.* **-lauma** *s.* **-leiri** *s.* Länsi-Saksan p:t. **-perhe** *s.* **-tulva** *s.*

pakolaisuu|s[65] *s.* pakolaisena olo, pakolaisaika. | Juudan kansa joutui p:teen Baabeliin. Elää p:dessa.

pakolaisvirta *s. kuv.* Sotatoimialueelta saapuva p.

pakolinn|a *s. hist.* Muinaislinnoja on pidettävä yhden tai useamman kylän p:oina.

pakolli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* johon on pakko, velvollisuus, johon jku, jk pakottaa, asianomaisen, lain, järjestyksen tm. määräämä, välttämätön, ehdoton, obligatorinen;)(vapaa-, omaehtoinen, valinnainen. | P. ateria, vakuutus, rokotus, lihantarkastus. Kaikkien osanotto p. P:set aineet [koulussa]. P. yhtiö 'yhtiö, johon laki t. enemmistön tahto velvoittaa osalliseksi'. Juhlapuku p. Se jäämistön osa, joka menee p:sesti perinnöksi. Monta miespolvea oli talon rikkautta lisätty rikkailla ja p:silla naimisilla PÄIVÄR. — Hammaspyörävaihteen välityksellä valssit saavat p:sen kiertonopeuden. P:sesti toimivaksi kytketty apukosketin. — *Urh. voim.* Kaunoluistelun p:set kuviot. Voimistelukilpailujen p:sissa liikkeissä arvostellaan vain suoritus, vapaavalintaisissa sekä suoritus että liikkeen rakenne. — Laajempaa käyttöä. | Luistelijalle tuli p. kylpy 'putosi avantoon'. Hänen naurunsa oli p:sta 'teeskenneltyä, väkinäistä'. [Heistä] oli tullut hyvät toverit, joita ei mikään p:suus vaivannut A.SOMERSALO.

pako|mahdollisuus *s.* Etsiä p:mahdollisuutta. **-matka** *s.* Olla p:lla. N:n p. päättyi lyhyeen.

pakonalai|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* pakon alainen, pakotettu, pakollinen. | P:set kauppaolot. Palkollisten p. asema. Kaikki oli säännösteltyä ja p:sta. [Uhripappi] laskelmoi uhrilla olevan sellaisen voiman, että se asettaa jumalat p:siksi IT. -- hänen ajatuksensa kiersivät vain kuin p:sina samaa kehää KATRI INGMAN.

pakonopeus *s.,* erik. *täht.* etääntymisnopeus. | Tähtikuntien p.

pakoonpääsy *s.* Hän huomasi p:nsä mahdottomaksi.

pako|paikka *s.* Saada, löytää jstak p. Pitää jtak p:paikkanaan. Luostarit olivat kärsivien ja vainottujen p:paikkoja. Metsänpetojen p:paikat. — *Kuv.* -- sinä [Jumala] olet minun linnani ja p:paikkani minun hätäni päivänä VT. **-pirtti** *s.* piilopirtti. **-piste** *s.* perspektiivioppissa: se piste, jossa sellaisten yhdensuuntaisten suorien kuvasuorat leikkaavat toisensa, jotka eivät ole kuvatason suuntaisia; vrt. jälkipiste. **-putki** *s. tekn.* poistoputki. **-pääoma** *s. liik.* vrt. pako 1.a, liik. **-retki** *s.* **-ruutu** *s.* šakkipelissä: ruutu, johon uhanalainen nappula voi siirtyä.

pakosal|la, -ta, -le *adv.* paossa, pakoretkellä. | Olla p. Lähteä, luikkia, päästä p:le. Ajoi viholliset p:le. Sen, joka on tehnyt rikoksen ja tavataan -- p:ta, kuka tahansa saa ottaa kiinni LK. — *Kuv.* -- terve nauru, joka otollisena hetkenä ajaa vauhkot haaveet p:le AK.

pako|sauna *s.* pako-, piilopirtti. **-suunnitelma** *s.*

pakot|e[78*] *s.* kansainvälisessä oikeudessa pakkotoimenpide, johon ryhdytään kansainvälisen sitoumuksen rikkomisen johdosta; vrt. sanktio. | Taloudelliset, sotilaalliset p:teet. Italiaa vastaan suunnatut p:teet. — *Yhd.* kupari-, öljyp.; vastap.

pakot|ella[28*] *frekv.v.* < pakottaa. | En sen enempää p:tele enkä pinnistele, annan vallan, menköön AHO. — Paisetta on p:ellut.

pakote|politiikka *s.* **-toimenpide** *s.*

pako|tie *s.* Lähteä p:tielle. Olla p:teillä. Sulkea, katkaista jltak p.

pakotin[56*] *s. met.* pakotustaltta.

pakot|on[57] *a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* **1.** ilman pakkoa oleva t. tapahtuva, pakottamaton, vapaa-, omaehtoinen, vapaa. | P. kuri. Nauttia p:onta kunnioitusta. [He] vain halusivat individuaalista ja p:onta ajatteluoikeutta

M.JUKOLA. Lihakset p:tomasti jännittyneinä. — Vars. **2.** teeskentelemätön, vaivaton, luonteva, sulava. | [Kirjailijan] p. ilmaisutapa, tyyli. Loppusointujen p:tomuus. Hyvän puheen tunnus on p. luontevuus K.MARJANEN. [Kiven "Lea"] on p:tomasti syntynyt, ikään kuin itsestään kaikkine osineen semmoiseksi valautunut TARK. — Hän tuo p:tomasti mieleen mustalaisen.

pakot|taa[28*] *v.* **I.** pakolla, väkisin saattaa jku, jk jhk tilaan t. vars. tekemään jtak, pakolla teettää jklla, jllak jtak. **1.** ihmiseen t. eläimeen kohdistuvasta pakosta. **a.** subj:na henkilö t. siihen verrattava. | P. jku kuuliaiseksi, jklle puolisoksi. P. jku polvilleen. P. jku kuuliaisuuteen, myönnytyksiin, työhön, avioliittoon. Saksa p:ettiin rauhaan. Jos joku p:taa naisen luvattomaan sekaannukseen väkivallalla tahi uhkauksella -- IK. P. jku tottelemaan, tunnustamaan, juoksemaan, luovuttamaan rahansa. Kapinalliset oli p:ettu perääntymään. P. jku [tulemaan] mukaansa. Äiti p:ti lapset [lähtemään, tulemaan] sisään, metsälle, [työhön] kasvimaalle. -- isä on hänet p:tanut Juholle [= avioliittoon Juhon kanssa] JÄRN. Mutta siihen voidaan meitä pakoittaa lain mahdilla, kirkkolain mahdilla KIVI. — P. itsensä [= pakottautua] jhk. P. kätensä hansikkaisiin. P. silmänsä auki. Koetin p:tamalla p. ajatukseni muualle. — *Refl. taiv.* Helga p:tihe hymyilemään kuin mieliksi äidille AHO. **b.** subj:na vars. asia. | Luonto p:taa kissan linnunpesille. Sade p:ti hakeutumaan suojaan. Hädän, nälän, puutteen p:tamina. Sodan uhka p:ti lisäämään varustuksia. Yhteiselämä p:taa noudattamaan yhteisiä tapoja. Tämä seikka p:taa meidät otaksumaan, että --. Mikään syy ei siihen p:a. -- ne ankarat vaikuttimet, jotka p:tivat Suomen kansalle aapiskirjan kouraan TARK. **2.** esineeseen t. harvemmin asiaan kohdistuvasta pakosta. | Airot p:tivat venettä hitaasti eteenpäin. Kiila p:etaan puuhun. Öljy p:etaan putkea pitkin voideltaviin kohtiin. Visakasvun aiheuttaa puun sisäinen oksamuodostuma, joka p:taa puun syyt kiertymään tuon kovemman puuaineen ympäri. Kiertoakseli p:etaan vaakasuoraan asentoon. Kylmyys p:taa kasvit vaipumaan pitkään talviuneen. Vihdoin auringon lämpö p:taa talven hellittämään otteensa. **3.** *erik.* ed. käyttöön liittyen. **a.** muokata ohutta metallilevyä, vars. tehdä siihen kohokuvioita vasaralla ja erityisillä pakotustaltoilla, punssata. | Tinan p:taminen. P:ettu malja. Kannu, kannessa p:ettu kuva. Timanttiporauksessa käytetään putkiporaa, jonka kruunuun on p:tamalla kiinnitetty mustia timantteja. **b.** *käs.* P:ettu reikäompelu 'reikäompelu, jossa kankaasta ei vedetä lankoja pois, vaan siihen muodostetaan pieniä reikiä pistoja kiristämällä'. P:ettu reikäommel.

II. ed. pääryhmään liittyvää partisiippien käyttöä. — *pakot|tava* (a.) -tavasti (adv.) -tavuus[65] (omin.) erittäin velvoittava, vaativa, ankara, kova, suuri, huutava, polttava. | P:tava nälkä, puute, hätä. P:tava avuntarve. P:tava velvollisuus. Jos p:tavat syyt vaativat. P:tavissa olosuhteissa. Leikkausten suorittaminen rajoittuu vain p:taviin tapauksiin. P:tavasti esille tullut kysymys. Jos joku, pelastaaksensa itseään tahi toista -- p:tavasta vaarasta, on tehnyt rangaistuksenalaisen teon LK. — *pakot|ettu* (a.) -etusti (adv.) par. teeskennelty, teennäinen, väkinäinen. | P:etun hiljaisuuden vallitessa. Hänen äänensä tuntui p:etulta. P:ettu hymy. Hymyillä p:etusti, p:etun ystävällisesti. P:ettua proosaa. — *jku on pakotettu tekemään jtak* us. → jkn on pakko, jkn täytyy tehdä jtak. | Olen sairauden vuoksi p:ettu pysymään vuoteessa. N. ilmoitti olevansa p:ettu kieltäytymään.

III. *3. pers.* särkeä, kivistää, kolottaa, jomottaa, mojottaa. | Päätä, niskaa, hammasta, hartioita, jalkoja, varvasta, haavaa p:taa. Söi että vatsaa p:ti. Rinnassa p:taa. P:tava otsa, lonkka. P:tavat mustelmat. -- päätä p:tavat Reininviinit HAARLA. — *Kuv.* Omaatuntoa p:taa. -- pojan kohtalo se sydäntä p:taa KOJO. [Kostontuumat] jäivät sinne [sydänalaan] jäytämään ja p:tamaan AHO. -- hänen sydämessään [humisee] p:tava ikävöinti V.KOLKKALA.

pakottaja[16] *tek.* — *Yhd.* metallinp.

pakottamaton[07] *kielt.a.*

pakottautu|a[44] *refl.v.* < pakottaa. | P. tyyneksi. P. jalkeille. Hän p:i hymyilemään. P:u nukkumaan, mutta uni ei tule. -- hän koetti vaieta, mutta ei kuitenkaan voinut, sanat p:ivat sittenkin tulemaan AHO.

pakot|tua[18*] *pass.v.* < pakottaa. | Torvi, josta ilmavirta p:tuu ulos. Katse p:tuu suuntautumaan suoraan eteenpäin. Näin p:utaan olettamaan, että --.

pakotu|s[04] *teonn.* < pakottaa. *(I.)* Harjoittaa p:sta. Saada aikaan jtak p:ksella. Siemenviljakin syötiin nälän p:ksesta. — Itki tunteensa p:ksesta. — *Erik.* metalli(n)pakotus. | Taonta ja p. Lampetit on koristettu runsain p:ksin. *(III.)* särky, kipu. | Käsien, ristiluun p. Tuntea p:sta hampaassaan. Päätä vihloi p. Kova, sietämätön p. — *Yhd.* hampaan-, päänp.; hermop.; tarvep.

pakotus|keino *s.*, vars. *lak.* **-piki** *s.* metallia pakotettaessa alustana käytetty pehmeä pikiseos. **-punsseli** *s.* = seur. **-taltta** *s.* metallia pakotettaessa käytettyjä erilaisia tylppäpäisiä teräspuikkoja; *syn.* (pakotus)punsseli, pakotin. **-|työ** *s.* Harjoittaa p:työtä. Hopeisia p:töitä. **-vasara** *s.* metallia pakotettaessa käytetty vasara.

pako|venttiili *s. tekn.* poistoventtiili. **-ve|si** *s.* **1.** = 2. luode, nimenomaan vesi luoteen aikana, laskuvesi;)(nousuvesi. **2.** *tekn.* poistovesi. **-yritys** *s.* Tehdä p.

pakra[10] *s. kans.* = 1. keksi.

pakse[78] *s. anat. lääk.* paksunnos.

paksu[1] *a.* (paksu|lta, -lti, -sti, -us ks. erikseen) us. = vahva;)(ohut. Merk.-ryhmät eivät aina selvästi toisistaan erotettavissa.

1. a. enemmän t. vähemmän levymäisistä esineistä t. muodostumista: läpi mitatulta ulottuvuudeltaan, läpimitaltaan (suhteellisen) iso. | P. levy, lauta, leipäviipale, kirja. P:a paperia. P. kalvo, nahka. Posliinikukan p:t lehdet. P. seinä, muuri. P:t saumat. Jalka p:ssa

kääreessä. Lompakko pullottaa p:na. P. pinkka, tukku. P. kerros jtak. P. maali, hopeoitus. Maalata p:illa väreillä. — P:a turvetta. Pellossa on p. multa. Järvessä on jo p. jää. P:t nietokset. P:n lumen aikana. P:lla lumikelillä. Jk on p:ssa tomussa, liassa. Likaa oli p:naan. — *Absol.* Tuuman, syltä, 25 cm p. Sopivan p. lankku. Kuinka p.? — *Kuv.* Isältä peritty p. kukkaro 'huomattava varallisuus, rikkaus'. Uusi toimi merkitsi p:mpaa leipää 'parempaa toimeentuloa'. [Hän] puhui kuuroille korville ja p:ille kalloille AHO. **b.** pitkänomaisista, tav. liereistä esineistä t. muodostumista: ympäri mitattuna, ympärysmitaltaan (suhteellisen) iso;)(hoikka, hento, solakka. | P. neula, naula, keppi, oksa, tukki, puu. P. lanka, köysi. P:t kellonperät. P. sormus. P. kuin käsivarsi. Letku paisui p:ksi kuin makkara. Astian ympärysmitta p:immalta kohtaa. P. sivellin, luuta. P:t hikihelmet virtailivat kasvoilta ALKIO. — *Kuv.* Eiköhän tämä -- jo ole liika p:a pajunköyttä? AHO. — Us. ihmisestä, eläimistä ja niiden osista: lihava, tukeva. | P. mies, torimuija. P. ja pyöreä eukko. P:ksi [vaatteilla] pyntätty lapsi. Hän oli p. kuin tynnyri. P. mato, koira. P:t käsivarret, reidet, pakarat. P:t posket. P:t, täyteläiset huulet. Kissa sähisi häntä p:na. — *Erik.*, vars. *ark.* raskaasta naisesta. | Piika on p:na. Marjatta korea kuopus, / -- / tuosta p:ksi panihe KAL. — *Absol.* Kuinka p.? 5—10 cm p:t oksat. — *Yhd.* langan-, sormenp. **c.** vars. viivoista, raidoista yms. tasokuvioista: leveä. | P. viiva. Karttaan p:lla [viivalla] merkityt tiet. P. [= lihava; ei kuit. terminä] kirjasinlaji. P:lla painetut nimet. Kirjoittaa p:a käsialaa.

2. a. osaksi 1.a. ja b -kohtiin liittyen tukasta, (ruoho-, korsi)kasvustosta yms.: tiheä, tiuha, sankka;)(harva. | P. tukka. P:t kiharat. P:t kulmakarvat. P. karvapeite. P. höyhenys. — P. ruohikko, kaislikko. Se oli kaikki tuo p:na metsänä, kun minä tulin tänne AHO. **b.** ilmasta, kaasusta: sakea, sankka, tiheä. | Tupakansavusta p. ilma. Inhottavan p., ruudinsavun, karbolin ja palaneiden sideaineiden saastuttama ilma. P. savu. — Haju kävi yhä p:mmaksi. **c.** nesteestä, seoksesta: sakea, (suhteellisen) huonosti, työläästi juokseva;)(vetelä, löysä, laiha. | P. liuos, seos. P. tärpätti, terva, öljy, liima. P:t voideaineet. P. kerma, voi, sokeriliemi, kastike, puuro. Kohtalaisen p. taikina. Vehnäjauhoilla p:ksi suurustettu keitto. Jos seos tuntuu liian p:lta, siihen lisätään vettä. — *Kuv.* Ajatus juoksee p:na. Pääni on niin p., etten keksi mitään. **d.** ryhmiin 1.a ja 2.b liittyvää käyttöä. | Synkät, p:t pilvet. Taivas vetäytyi p:un pilveen. P. sumu. P. hämärä, pimeys. Aurinko kuultaa epäselvästi p:n harmauden kävitse.

3. äänestä: samea, matalan täyteläinen tms. | Äänessä p. sointi. Yritti puhua, mutta kuuli oman äänensä karheana ja p:na. P. nauru. P., samea orkesterisoitinnus. — Hämäläismurteiden paksu *l.*

4. *abstr.* **a.** *harv.* -- viha näyttää patoutuvan yhä p:mpana [= suurempana, voimakkaampana] heidän poveensa J.SAULI. -- Martti oli p:immassa epätoivossaan PÄIVÄR. Ei ole p:a [= suurta, kovaa] hätää, pannaan paita housuihin SL. **b.** vars. puheesta, mutta myös käytöksestä, menettelystä: sopimaton, siivoton, säädytön, rivo, ruma, törkeä. | P:t puheet. P. rivous, valhe. Mitä p:inta ja raainta pilaa. Pojat kilpailivat siitä, kuka kertoisi p:imman jutun. Tuo on jo liian p:a. Mutta p:inta ja ainakin minulle vastenmielistä on se, että tähän kaikkeen on sekoitettu kirkollisuutta AHO. — *S:sesti.* Puhua p:ja.

5. *yhd.* lähinnä ryhmiin 1 ja 2 liittyen: Keski-, määrä-, puoli-, tasap.

paksuanturai|nen *a.* P:set kengät.

paksuhko[2] *mod.a.* P:t päällyssukat. Puhdas jää on p:na kappaleena sinertävää. P. seos, liima.

paksu|huulinen *a.* P. neekeri. **-häntäinen** *a.* P. päästäinen.

paksui|nen[63] *a.* gen:ssä olevan nominin määrittämänä: niin paksu kuin määrittävä sana ilmaisee. | Sormen, käsivarren p. 15 cm:n p. Monen metrin p. Maito hapatetaan viilipiimän p:seksi. Liemi haihdutetaan sopivan p:seksi. Kastike on parhaan p:sta. Saman p. Kielien on oltava täsmälleen sen paksuiset, kuin viulu vaatii. — *Yhd.* eri-, keski-, normaali-, tasap.; käsivarren-, sormen-, tuumanp.; siirapinp.

paksu|jalkainen *a.* **-juoksuinen** *a.* P. öljy. **-karvainen** *a.* **-kaulainen** *a.* P. hevonen. P. pullo. **-kettoinen** *a.* P. solu, itiö. **-kuorinen** *a.* P. puu, muna. **-lehti** *s.* Crassula, paksulehtisiä huonekasveja. **-lehtinen** *a.* P. puu.

paksu|lta *adv.* tav:mmin seur. | Sammalia pannaan vaaksaa p. [Jouluna] on pimeää p:mmalta kuin milloinkaan **muulloin** AHO.

paksu|lti *adv.* paksuna kerroksena, paksusti, kosolti, runsaasti. | Voita p. leivällä. Maa oli kuivien lehtien peitossa aika p. Pintaan vedetään väriä tasaisesti, mutta ei p. Kalkki poistaa epämiellyttävän hajun meijerin lattioista, etenkin jos sitä sivellään p:mmalti. P. tulla tuprusi savua. — Lunta on puolisen metriä p.

paksu|luminen *a.* P. talvi. **-maha** *a.* = seur. **-mahainen** *a.* P. nimismies. P. kahvipannu. **-multainen** *a.* P. maa. **-nahka** *a.* = seur. — Vars. *s:sesti.* Sarvikuono, pelottava p. **-nahkai|nen** *a.* -suus *omin.* **1.** P. kämmen. P:sia eläimiä. **2.** *kuv.* sellainen, johon esim. arvostelu t. moite ei hevin tehoa, parkkiintunut, kovanahkainen. | Hän on parantumattoman p. P. Suomen kansa. -- heittäytyä politiikan p:suutta kysyvälle uralle AK.

paksunema[13] *s.* paksunnos, paksuntuma. | Sidekudoksen p.

paksuniska *a.* = seur. **-inen** *a.* P. kuin painija.

paksunlai|nen[63] *a.* paksuhko. | P. hirsi. P:set huulet. P:sta muhennosta.

paksunno|s[64] *s.* paksuntunut t. paksunnettu kohta t. osa, paksunema, paksuntuma. | Kasvin varren solumainen p. Viivojen p:kset. Jooni-laisen pylvään tyvessä oleva p., pylvään jalustan kupera osa. Monien vasarakirveiden yläpintaa pitkin kulkee ohut p. — *Yhd.* iho-, ketto-, kudos-, reuna-, tyvip.; kierre-, rengasp.

paksunokkainen *a.* P. punatulkku.

paksunpuolei|nen *a.* paksuhko. | P:sta villalankaa. P. mies.

paksun|taa[8] *v.* tehdä paksu(mma)ksi. | P. kengän pohjaa. Jäätä p:nettiin valelemalla vettä sen päälle. Solmut p:tavat köyttä. Tekstissä tärkeimmät sanat on p:nettu. Malmilietteen p:taminen. — *Kuv.* Mielikuvituksen vahvasti p:tama selostus tapahtumista.

paksuntu|a[1*] *pass.v.* (< ed.) paksuta. | Iho on p:nut. P:nutta maitonestettä.

paksuntum|a[13] *s.* paksunnos, paksunema. | Karvat ovat marraskeden p:ia.

paksu|oksainen *a.* P. koivu. **-pohjai|nen** *a.* P:sia jalkineita. P. kasari. **-poskinen** *a.* P. kissa. **-päi|nen** *a.* -syys *omin.* Pussikarhu on p., hännätön pussieläin. P. vasama. — Vars. *kuv.* huono oppimaan, tyhmä, typerä, kovapäinen. | Menetelmä, jonka p:sinkin helposti oppii. **-pää** *a.* = ed. — *S:sesti.* Tyhmä p. — *El.* pienehköjä päiväperhosia, joilla on hyvin leveä pää; vars. Augiades (comma). **-runkoinen** *a.* P. puu. **-ruumii|nen** *a.* Kuhnurit ovat p:sia ja kömpelöitä. **-sammaltyyppi** *s. metsät.* pohjoissuomalainen tuoreen maan metsätyyppi, jolle on ominaista paksu seinäsammalmatto ja jonka puusto valtaosalta on huonokasvuista kuusta. **-sarvilammas** *s.* pohjoisamerikkalainen luonnonvarainen, paksusarvinen lammas(laji). **-seinäinen** *a.* P. talo. P. astia, putki. P. solu. **-silavainen** *a.* P. sika. **-soppinen** *a. biol.* P. solu.

paksusti *adv.* **1.** paksuna kerroksena, paksuksi kerrokseksi, paksulti, vahvasti, runsaasti. | Tomua on p. kaikkialla. P. valkovillainen lehti. Maalata, tinata p. P. puettu lapsi. **2. a.** vrt. paksu 4.b. | Kirota p. **b.** *ark.* Voida, elää p. 'hyvin'.

paksusuoli[85] *s.* ohutsuolen ja peräsuolen välillä oleva suolen osa.

paksusäärinen *a.* P. tyttö.

paksu|ta[34] *v.* tulla paksu(mma)ksi, paksuntua. | Supistuessaan lihakset p:nevat. Kaalin p:nneet lehdet. Sumu p:nee. Seosta hämmennetään, kunnes se p:nee. — Yläpäästään hiukan p:neva lauta. — *Kuv.* Järki p:nee.

paksu|turpeinen *a.* P. maaperä. **-tyvinen** *a.* P. petäjä.

paksuuntua[1*] *v. harv.* = paksuntua.

paksuu|s[85] *omin.* < paksu. | Kankaan, muurin, langan, akselin, käsialan p. Ruokamultaa on jalan p:delta. Varren kasvaessa p:tta kaarna repeilee. Lasilevyjä on saatavana kaikkia p:ksia. — Koneöljyn p. — *Kuv.* Elintaso riippuu kukkaron p:desta. — *Yhd.* keski-, latva-, tyvip.; sisä-, ulkop.; levyn-, seinän-, siivenp.

paksuus|ero *s.* **-kasvu** *s. biol. metsät.* Luun p. Puun p. Ensi-ikäinen, toisikäinen p. **-luokka** *s. metsät.* Puut luokitellaan rinnankorkeusläpimitan mukaan p:iin. **-mitta** *s.* Veistetyn tavaran p:at. Sahanterät tilataan taulukossa olevien p:tojen mukaan. — Langan p:tana käytetään enimmäkseen BWG-numeroita. **-mittaus** *s.* Kuitujen p. **-numero** *s.* Langan p. Sahanterien p:t.

paksu|vartinen *a.* P. kasvi. **-öljy**[85] *s.* ilman kuivikkeita keitetty pellavaöljy, stand-öljy.

pakti[4] *s.* (kansainvälinen) sopimus. — *Yhd.* hyökkäämättömyysp.

paktumi[5] *s. lak. vanh.* avioehto(sopimus).

pakur|a[14] *s.* mukura, muhkura, pahkura, kyhmy. | Syöpäkasvaimet ovat alussa kovia, erillisiä p:oita. Märkivä p.

pakuri[5] *s. harv.* kova kasvain koivussa. | [Taula-Matti] etsiskeli kääpiä ja p.-möhkäleitä KIVI. **-kääpä** *s. kasv.* Fomes nigricans, koivussa hyvin tavallinen kääpäsieni.

pal|a[10] *s.* **1.** (erillinen, tav. pienehkö) osa, kappale jtak, palanen; syn:n luonteisesti eri merk.-vivahduksissa: sirpale, siru, muru, kipene, nokare, lohko, kimpale, möhkäle, lohkare, pätkä, kaista, tilkku. | P. kiveä, puuta, lasia, savea. P. nahkaa, paperia. P. leipää, juustoa, lihaa, sokeria. P:oina paistettu hauki. Turve nostetaan säännöllisinä p:oina. Alunaa erikokoisina p:oina. Hampaasta lohkesi iso p. — P. maata, peltoa. Puiden lomitse näkyy p. taivasta. — Kertomuksessa on kuvattu p. elävää elämää. — *pala palalta* paloina; us. laajemmin: vähin erin, vähitellen. | Laasti irrotetaan p. p:alta. Maa valloitettiin p. p:alta. Vastarinta murtui p. p:alta. — *Yhd.* juusto-, jää-, kakku-, kangas-, korkki-, leipä-, liha-, liitu-, metalli-, nahka-, paperi-, pelti-, puu-, rauta-, ruoka-, saippua-, sokeri-, voip.; maap.; juuston-, laudan-, leivän-, lihan-, paperin-, sokerinp.; jäännös-, jätep. — *Erik.* **a.** pala jtak ruokaa, ruokapala, suupala. | En ole vielä syönyt p:aakaan. Valita parhaat p:at pöydästä. Juoda, ottaa ryyppy p:an paineeksi, painimeksi. Nielaisi viimeisen p:an. P. meni väärään kurkkuun. Haukata p:aa 'aterioida'. Painaa p:aa 'ryypätä jtak jnk ruokaerän päälle; levätä aterian jälkeen'. -- menee sitten hakemaan eväsvakastaan vielä hiukan suolaista p:aa SILL. — Antaa lehmälle, hevoselle p:aa. Kutsua lampaita p:alle. — *Kuv.* Jklle nousee karvas, ahdistava, paksu p. kurkkuun [pahasta mielestä]. Tuntui kuin olisi katkera p. takertunut kurkkuun. Jk on paha, kova, katkera p. jklle, jkn purtavaksi. Hän sai niellä monta karvasta p:aa. Virka oli monelle houkutteleva p. — *Yhd.* haarukka-, herkku-, maku-, suup.; välip.; märep.; anti-, armop. **b.** vars. *murt.* pala, viilu leipää, (leipä)palanen. | Levittää voita p:alleen. **c.** sokeripalasta. | Montako p:aa haluat kuppiisi? — *Ark.* Juoda [kahvia t. teetä] p:an päältä, päälle 'sokeripala suussa'. **d.** lyhyehkö (suuremman kokonaisuuden osana oleva t. itsenäinen) kirjallinen tuote, suullinen esitys, laulu, musiikkikappale tms. | Ahon lastuissa on useita lyyrillisen herkkiä p:oja. Lausuttavaksi sopiva p. Nauroimme makeasti mehevimmille p:oille. Sävellys, joka on sopiva p. pienellekin orkesterille. — *Yhd.* tunnelmap. **2.** *murt.* kellon kieli, läppä. | Hän löi p:alla voimiensa takaa aina kahdeksan kertaa ja jätti sitten p:an taas tyhjää heilumaan E.ELENIUS.

pal|aa[9] *v.* (palava ks. erikseen) vrt. hehkua, kyteä, kärytä, liekehtiä, leimuta, loimuta, roihuta, hiiltyä.

I. **1.** olla tulessa, liekeissä, tulen poltettavana. | P. liekillä, savuten, roihuten, loimuten. P. poroksi, tuhkaksi, karreksi t. karrelle. Sytyttää, panna p:amaan. Halot p:avat uunissa. Kaski, metsä p:aa. P:ava soihtu. Helposti p:avaa kaasua. Loppuun p:anut kynttilä. Talo p:anut perustuksiaan myöten. Takkini p:oi pilalle. P:oi talon mukana kuoliaaksi. Pöytäliinaan p:oi iso reikä. Niin köyhä elää kuin märkä p:aa SP. Totuus ei p:a tulessakaan SL. — Ilman subj:a. | Jossakin p:aa 'on tuli irti'. — *Kuv.* Haistaa, tuntea p:aneen käryä 'aavistaa t. saada vihiä, että jssak on jtak epäilyttävää, hämäräperäistä [tms.]'. Asiassa tuntuu p:neen käryä 'tuntuu olevan jtak hämärää, laitonta [tms.]'. — *Erik.* **a.** itse tulesta. | Tuli, valkea p:aa. Uunissa p:aa takkatuli. **b.** tulipesästä, valaisimesta tms., jossa on tuli. | Huoneessa p:oi kamiina. Kuuma kuin p:avassa pätsissä. -- pitääpä lähteä katsomaan, kuinka saunan pesä p:aa KATAJA. — Lamppu, lyhty p:aa. Salissa p:oi joulukuusi 'joulukuusessa kynttilät'. **c.** tulen aiheuttamasta valosta. | Lampussa p:aa valo. Koko talossa p:oivat vielä valot. Tasaisesti p:ava sähkö(valo). **d.** tupakan palamisesta. | Panna, pistää p:amaan 'sytyttää savuke, sikari, piippu'. Piippuni [= tupakka piipussa] ei tahdo p. P:aako [= poltat(te)ko; toiselle tupakkaa tarjottaessa]. **2.** yl. aineen yhtymisestä happeen ja sen aiheuttamista ilmiöistä, palamisesta kemiallisena ilmiönä. | P:aminen synnyttää lämpöä. Kiivas, hidas p:aminen. Kasvien mätäneminen, raudan ruostuminen ym. ovat p:amista. Ravintoaineiden p:aminen ihmisruumiissa. P:avat eli elimelliset aineet. — *Erik.* lannan tms. käymisestä ja sen aiheuttamasta lämmön kehittymisestä. | Hyvin p:anutta hevosenlantaa. P:ava tunkio. Kosteat heinät saattavat ruveta ladossa p:amaan. **3.** tulen t. kuumuuden aiheuttamasta liiallisesta paahtumisesta t. kuumentumisesta, kärventymisestä tms. | Ihoon on p:anut rakko. Auringonpaisteessa p:aneen ihon hoito. — Paisti saa ruskistua, mutta ei p. Leivät p:oivat paistuessaan. Mustiksi p:aneita korppuja. P:aneen ruoan haju. P. pohjaan, ks. pohja I.1.a. Vuoan laitoihin kiinni p:anut paistos. — Punaiseksi p:aneet tiilet. Hauraiksi p:aneet kiuaskivet. Arinaraudat ovat p:aneet pilalle. Valurauta on arempaa p:amaan kuin keittorauta. P:anut sulake 'sulake, jonka lanka on palanut poikki'. Liiasta kuormituksesta pilalle p:anut moottori. — Poudasta kuloksi p:anut ruoho. Auringonpaisteessa valkoiseksi p:anut tukka.

II. ed:een liittyvää kuv. käyttöä. **1.** **a.** voimakkaasta, hehkuvasta valosta t. väristä. | Tähdet p:avat taivaalla. Punaisena p:ava iltarusko. Laskevan auringon säteet p:avat ikkunoissa. Koko taivas p:oi helakan punaisena. Puutarhassa p:oivat [= hohtivat] krassit punaisina ja keltaisina. Joka taholla p:avat kupolien kullatut pallot auringon häikäisevässä valossa AHO. **b.** silmistä, katseesta. | Silmät p:avat kuin kekäleet. P:ava katse. Poikien silmät p:oivat tyttöjen puoleen. **2.** poskien, ihon kuumotuksesta, punerruksesta, kuumeesta yms. | Posket innosta p:aen. Sairaan poskipäät p:oivat punaisina. -- heidän huulensa verevinä p:oivat LEHT. — Suonissa p:oi hivuttava kuume. A:n suudelmat p:oivat yhä hänen huulillaan. **3.** *harv.* purjeista: lepattaa. | Purjeet pamisivat ja p:oivat tuulessa E.ELENIUS. **4.** vars. *ylät.* kuvaamassa tunteiden, intohimojen yms. kiihkeyttä, sisäistä hehkua, paloa. **a.** henkilösubj:n ohella. | P. rakkaudesta jhkun 'rakastaa kiihkeästi jkta'. P. halusta [= haluta kiihkeästi] jhk, tehdä jtak. P. innosta, taistelunhalusta, himosta, kärsimättömyydestä, vihasta t. (harv.) intoa, taisteluhalua jne. Rouva suorastaan p:oi uteliaisuutta. -- parempi on naida kuin p. UT. Vihaa kiehun, p:an *MANN. Ca:harina, kun sinä minulle p:at [= rakastat minua] KALLAS. P:an unia levottomia / ja hellää ikävää VILJANEN. -- ma nyyhkytän ja suruani p:an WALTARI. **b.** asiasubj:n ohella. | Sydän rakkaudesta p:aen. Hänen verensä p:oi intohimosta. Mun kylmä sydämeni / sä saata p:amaan VK. — Rakkaus, viha, halu p:aa jkn rinnassa, sydämessä. Hänen koko henkensä p:oi Jumalan asialle. Verinen kosto mielessäni p:aa KIVI. Hänessä oli alkanut p. hiljainen ilo KOSKENN. — Erik. *jkn mieli palaa jhk, jtak tekemään* jku haluaa, pyrkii kiihkeästi jhk, jtak tekemään. | Mieli p:aa kouluun, merille, sotaan, urotöihin. Mieleni p:oi Italiaan. Pojan mieli p:oi insinööriksi. -- hänen tahtonsa p:oi taivaisiin LEINO. Suden oli nälkä, mieli p:oi lammasta LEHT. **5.** Loppuun p:anut [= kulunut, väsynyt] mies. Loppuun p:aneet hermot. **6.** muuta käyttöä. | Taistelu p:oi [= oli, riehui] kiivaimmillaan. P:ava [= kihisevä, kiehuva] kusiaispesä KARHUM.

III. tulen, kuumuuden aiheuttamaa kipua muistuttavasta aistimuksesta. | Kädet p:oivat nokkosissa punaisille täplille.

IV. *kuv.* **1.** *urh.* vars. pesäpallossa: kuolla (1.c), "kärytä". | P:oi kolmospesälle juostessaan. **2.** *ark.* **a.** vars. *sot. koul.* joutua kiinni jstak (laiminlyönnistä, virheestä, luvattomasta teosta tms.), "kärytä". | Pojat p:oivat nimenhuudossa. P. viinanmyynnistä, varastamisesta. P. osaamattomuudesta, lunttaamisesta. Koko luokka p:oi. **b.** Jkn nimi p:aa 'tulee kelpaamattomaksi esim. vekseliin'.

V. *istu ja pala* lievänä voimasanana, ihmettelyn, hämmästyksen tms. ilmauksena. | Istu ja p:a! Eikös se ole Matti! | Mutta istu ja p:a! Kyllä sinun opetan tästedes käyttelemään onneksesi toisen sylttyhousuja KIVI.

palaaja[16] *tek.* < palata. | Kirkosta, markkinoilta, matkalta p.

palaamat|on[37] *kielt.a.* -tomasti *adv.* < palata. | Koskaan p. vieras. Mennyt, p. nuoruus. [Vainaja] on p:tomasti poissa. — *palaamattomiin* (adv.) P:tomiin häipynyt aika.

palail|la[29] *frekv.v.* < palata. | P:imme hiljalleen kotiin päin. Väki p:ee vähitellen pelloilta. Kaupunkilaiset p:ivat kesälomilta.

palama[13] *s. harv.* palanut kohta (esim. ihossa). | P:n voidetta.

palamalmi *s. min.* niin paljon arvoaineita sisältävä malmi, ettei sitä tarvitse rikastaa;)(rikastusmalmi.

palamat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* < palaa. | P:tomat kekäleet. Kasken p:tomat paikat. P:onta ainetta, kaasua. P:onta lantaa. Pärekaton p:tomuutta lisäävät aineet.

palamis|aika *s.* Kynttilän, sytytyslangan p. **-arvo** *s.*, vars. *fysiol.* ravintoaineen arvo siltä kannalta, paljonko se elimistössä palaessaan synnyttää kaloreita; us. = ravintoarvo. | Ravintoaineen p. kaloreina grammaa kohden. Rasvan p. on suurempi kuin hiilihydraattien. **-häviö** *s.* palamisena tapahtuva aineen häviö. | Raudan valmistuksessa tapahtuva p. **-ilma** *s.*, vars. *tekn.* polttoilma. | Tulipesän, polttomoottorin p. **-ilmiö** *s.* **-jät|e** *s.*, tav. *mon.* Tuhka, noki ym. p:teet. P:teet poistuvat moottorista pakoputken kautta. Ruumiissa syntyvät p:teet. **-kaasu** *s.* jnk palaessa syntyvä kaasu, palokaasu. | P:t poistuvat uunista savupiipun kautta. Moottorin p:t. **-kammio** *s. tekn.* polttokammio. **-kyky** *s.* Öljyn, kaasun p. **-kykyinen** *a.* P. kaasu. **-lämpö** *s.* jnk palaessa syntyvä lämpö(määrä). | Polttoaineen p. kaloreina. Ravintoaineiden p. **-lämpötila** *s.* jnk palaessa syntyvä lämpötila. **-nopeus** *s.* Tulilangan, kaasun p. **-prosessi** *s.* **-tapahtuma** *s.* **-tila** *s.* **1.** Kattilan, moottorin p. **2.** P:ssa oleva [= palava] kaasu. **-tuhka** *s.* **-tulo|s** *s.* Tuhka ym. p:kset. Poistokaasu, polttomoottorista poistuva kaasun p. **-tuot|e** *s.* Kynttilän palaessa syntyvät p:teet. Ruumiista poistuvat p:teet. **-vaara** *s.* palovaara.

pala|nen[63] *dem.s.* pieni pala, osanen. | P. kiveä, luuta, lasia. P. paperia, köyttä. P. leipää, sokeria. Tiilikiven, laudan, astian p. (myös ⌣). Lyödä, särkeä p:siksi. Repi kirjeen pieniksi p:siksi. P:siksi katkeillut lanka. Koko maljakko oli p:sina. P. seinää. Tie leikkaa talon pellosta puolisuunnikkaan muotoisen p:sen. Puiden lomitse näkyy p. järveä. — P. luontoa. P. maamme historiaa. P. kansanelämää. Kertomus on p. suurta taidetta. — *Yhd.* juusto-, jää-, kaneli-, kangas-, korkki-, leipä-, liha-, liitu-, metalli-, nahka-, omena-, paperi-, ruoka-, saippua-, sokeri-, voip.; maap.; astian-, juuston-, kaarnan-, kiven-, laudan-, leivän-, lihan-, paperin-, sokerin-, tiilenp. — *Erik.* **a.** palanen jtak ruokaa, vars. leipää, ruoka-, leipäpalanen. | En ole vielä syönyt p:stakaan. Levittää voita p:selleen. -- piennä poikana sait juosta täällä p:sta pyytämässä CANTH. **b.** lyhyehkö (joko suuremman kokonaisuuden osana oleva tai itsenäinen) kirjallinen tuote, suullinen esitys, musiikkikappale tms. | Pieni kaunokirjallinen p. Romanttinen, lyyrillinen p. Pakro näppäili [viululla] joitain kevyitä p:sia LEINONEN. **c.** *harv.* matkasta. | P. tietä. Matkaa oli vielä p. jäljellä. [Navetta] oli p:sen matkaa talosta KATAJA. **d.** *harv.* ajasta. | On kulunut ajasta joku p. PÄIVÄR. -- ehti olla sisällä p:sen aikaa KATAJA.

palan|paine, -|painike, -|painin, -|paino *s.* ruoan ohella nautitusta juomasta. | Juoda, siemaista maitoa, kaljaa, piimää p:paineeksi, -painikkeeksi, -painimeksi, -painoksi. Kirnupiimä p:painimena.

palanta[15*] *teonn. harv.* (< palaa) palaminen. | -- taivahan tulen p. A.OKSANEN.

pala|paisti *s. ruok.* pieninä paloina paistettu liha. **-peli** *s.* peli, jossa jstak kuvasta leikatut kappaleet on sovitettava yhteen niin, että niistä syntyy tämä kuva, asettelu-, sovittelupeli, puzzle(peli). **-pihvi** *s. ruok.* vrt. palapaisti.

pal|as[66*] *s. kans.* polku. | Tunturin laelle johtava p. -- astelemaan kiveliön pitkiä p:kaita PAULAH.

palasittain *adv.* palasina, palanen kerrallaan. | Syödä omenaa p. Kirja luetaan p.

palasokeri *s.* säännöllisinä suorakulmaisina palasina oleva sokeri; vrt. jauhe-, keko-, kidesokeri. | Puristettua, sahattua p:a.

palast|aa[2] *v. kans.* pyrkiä, ikävöidä, haluta. | Yhähän tuo [hevonen] p:aa kotiin päin PÄIVÄR. -- isän luo mieli p:i AK.

palastel|la[28] *v. harv.* **1.** paloitella. | -- katseli, miten Nieminen osavasti p:i lihoja SILL. **2.** *murt.* antaa jklle herkkupaloja tms. | -- oppipoikaa hän säälitteli ja p:i ehkä liiaksikin KAUPPISH.

pala|ta[40] *v.* **1. a.** konkr. liikkumisesta: tulla t. mennä takaisin. | P. kaupungista kotiin. P. kylästä, teatterista, kalasta, metsältä, markkinoilta, matkalta. P. paikalleen, lähtökohtaan. P. takaisin. Pianhan sinä p:sitkin. Kotimaahan p:nneet sotavangit. Karja p:a laitumelta. Bumerangi p:a heittäjänsä luo. P:ja minun tyköni, sillä minä lunastan sinut VT. — Joskus: kääntyä ja tulla takaisin. | Lähti, mutta p:si portilta takaisin. **b.** ed:een liittyen. | P:si entiseen ammattiinsa. Kirja p:si omistajalleen. Puna p:si hänen poskilleen. Terveyteni on p:nnut. Rauha p:si maahan. Entiset hyvät ajat eivät enää p:a. Hänen sanansa p:sivat tuon tuostakin mieleeni. Asia p:a suureen valiokuntaan. **c.** siirtyä, tulla t. joutua takaisin, jälleen jhk asemaan t. asentoon. | Kampi p:a alkuasemaansa. Sijoiltaan mennyt jäsen harvoin p:a itsestään oikeaan asentoonsa. **d.** pitkänomaisten esineiden sijainnista: kiertää, johtaa t. tulla takaisin. | Putki p:a takaisin kattilaan. **e.** *harv.* toistua, kertautua. | Vuosittain p:avat juhlapäivät. Ensimmäisen osan teema palaa sinfonian finaalissa. -- samanlaisena p:ava lyyrillinen refrengi eli toistuma TARK. **2.** tilan muutoksesta: tulla, siirtyä t. joutua takaisin, jälleen jhk aikaisempaan tilaan, entiselle kannalle. | P. tajuihinsa, eloon. P. haaveista todellisuuteen. P:si roomalaiskatolisuuteen. P. entiselleen, alkumuotoonsa. P:tkaamme luontoon! Sävelmä p:a alkusäveleen. P. entisiin tapoihinsa. Käsky p. järjestykseen. Elämä p:si entiseen uomaansa. Asiat p:sivat vanhalle tolalle. Tuotanto ei ole vielä p:nnut rauhanajan tasolle. Maa p:si kultakantaan. Alueet p:sivat [= palautuivat]

Rooman hallintaan. -- hänen olonsa Rantoon huvilassa ei voinut p. siksi, mitä se vielä eilen oli SILL. **3.** ottaa uudelleen käsiteltäväksi t. puheeksi, ryhtyä uudelleen käsittelemään. | P:an asiaan, kysymykseen myöhemmin, toiste, toisessa yhteydessä. P:taanpa asiaan! Moottorisahoihin p:taan vielä tuonnempana. P:an vielä opettajiini. P:si samaan aiheeseen eräässä myöhemmässä näytelmässään. P:taksemme kysymykseen vielä uudelleen --. P:si tuon tuostakin pohtimaan mieliaihettaan. — Keskustelu p:si [= kääntyi jälleen] sotaan. Ajatukset p:sivat aina samaan asiaan. **4.** siirtyä ajassa taaksepäin. | P. kuusi vuotta ajassa taaksepäin. On p:ttava aina vuoteen 1782, ennen kuin --. **5.** par. palautua (4). | Sana saattaa p. aina uralilaiseen aikaan. Tapa p:a luultavasti erääseen pakanalliseen rituaaliin.

palataali[4] *s. fon.* äänne, jota äännettäessä kielen selkä koskettaa kitalakea, lakiäänne (esim. *k, g, j*). **-klusiili** *s.* P:t *k* ja *g*.

palataali|nen[73] *a. fon.* -suus[65] *omin.* P. äänne, artikulaatio. — *Yhd.* medio-, post-, prep.

palataalista|a[2] *v. fon.* ääntää eräät konsonantit siten, että niiden lisäartikulaationa esiintyy kielen etuosan kohoaminen suulakea vastaan *i*:n tai *j*:n ääntymäasentoa tavoitellen, palatalisoida, liudentaa, muljeerata. | Ääntää p:en. Konsonantin p:minen.

palataalistu|a[1] *pass.v. fon.* (< ed.) palatalisoitua, liudentua, muljeerautua. | P:nut konsonantti.

palataalistumaton[77] *kielt.a. fon.* P. konsonantti, muoto.

palatalisaatio[3] *s. fon.* palataalistuminen, liudennus, muljeeraus.

palatalisoida[18] *v. fon.* = palataalistaa.

palatalisoitua[1*] *pass.v. fon.* (< ed.) palataalistua.

palatogrammi[4] *s. fon.* kielen kosketusjälki suulakea vasten asetetussa ohuessa levyssä; tätä jälkeä esittävä piirros.

palatsi[9] *s.* ruhtinaan asuinrakennus, (ruhtinaan) linna; yl. suuri, upea rakennus. | Hallitsijan, kuninkaan p. Herodeksen p. Buckinghamin p. Presidentin, arkkipiispan p. Komea kuin p. Kaupungin monikerroksiset p:t. Köyhien töllit ja rikkaiden p:t. — *Yhd.* kuninkaan-, ruhtinaanp.; asuin-, asunto-, auto-, hallitus-, jää-, liike-, oikeus-, urheilup.; kivi-, lasi-, marmorip.; barokki-, renessanssip.

palatsi|koira *s.* Kiinanp. 'eräs pitkäkarvainen kääpiökoira(rotu), pekingeesi'. **-kreivi** *s. hist.* pfalzkreivi. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -suus[65] *omin.* P. rakennus, hotelli. **-rakennus** *s.* **-vallankumous** *s.* vallanpitäjän lähimpien henkilöiden (hovissa) toimeenpanema vallankumous. — *Kuv.* Puolueen johdossa tapahtunut p.

palaus[64] *teonn. vanh.* (< palata) paluu, palaaminen. | Väinämöisen p. -- jo ennen kotimaahan p:ta AHO. **-matka** *s.* paluumatka. | -- lähdin p:lle PÄIVÄR.

palaut|ella[25*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < palauttaa. | P. lainaamiaan kirjoja. P:teli mieleensä kouluaikojaan.

palautin[56*] *s.* eril. koneissa ja laitteissa: laite, joka palauttaa jnk osan (alku)asentoon, palautuslaite, palauttaja. | Konekiväärin lukon p. Kirjoituskoneen värinauhan p. **-jousi** *s.* palautusjousi.

palaut|taa[2*] *kaus.v.* -us[61] *teonn.* (< palata) saattaa t. toimittaa jk takaisin (jhk paikkaan, jklle, jhk asentoon, tilaan tms.). **1. a.** paikallisesti: saattaa t. toimittaa (tuoda, viedä, kuljettaa, lähettää, käännyttää tms.) takaisin entiseen, aikaisempaan paikkaan, lähtökohtaan; vrt. palata 1.a. | Poika p:ettiin kotiin. Suomalaislasten p:us Ruotsista. P. lainakirjat kirjastoon. P. varastettu, löydetty tavara sen lailliselle omistajalle. Laittomasti perityn veron, ylijäämän p:us. Osuusliike maksoi [osto]p:usta 2 %. Kelpaamattomana p:ettu tavara. Pullot on p:ettava tehtaaseen. Hakemuksia ei p:eta. P. [= lyödä, potkaista (tms.) takaisin] pallo (esim. verkko-, jalkapallossa). -- oli lähellä tuonen porttia, josta isän harras hoito hänet p:ti SILL. — *Kuv.* P. jku velvollisuuden tielle. **b.** vrt. palata 1.b. | Läänitykset voitiin p. kruunulle. Sota p:ti hegemonian Spartalle. N:lle p:ettiin [= suotiin jälleen] hänen entiset oikeutensa (vrt. 2.b). — Hovioikeus p:ti asian [= siirsi asian käsittelyn takaisin] raastuvanoikeuteen. Asia p:ettiin suureen valiokuntaan. — P. jk asia mieleen, muistiin. **c.** vrt. palata 1.c. | Jousi p:taa putken tuliasemaan. P:ti kallistuneen vaunun oikeaan asentoon. **2.** tilan muutoksesta: saattaa takaisin, jälleen jhk aikaisempaan tilaan, aikaisemmalle kannalle. **a.** tulosijan ohella; vrt. palata 2. | P. entiselleen. P. jku järkiinsä, tajuihinsa, henkiin. Kellonsoitto p:ti hänet todellisuuteen. Valtakunnan yhteyteen p:ettu alue. P. jk käytäntöön. P. elämä, toiminta vanhaan uomaansa. Elintaso on p:ettava rauhanaikaiselle kannalle. Entiseen asuun p:ettu kirkko. P. jk tasapainoon, järjestykseen. P. jku entisiin oikeuksiinsa. P:ti vaunun kulkemaan suoraan. -- p:ti taas vihan ääni tuo / arat rohkeuteen *MANN. Sinä p:at ihmiset takaisin tomuun VT. — *Mat. syn.* redusoida. | P. perusmuotoon. P. yhtälö alempiasteiseksi. **b.** ilman tulosijassa olevaa määräystä: saattaa, asettaa t. muodostaa [tms.] jälleen ennalleen, saattaa jälleen voimaan, ottaa uudelleen, takaisin käytäntöön tms. | P. entinen tila, tasapaino, järjestys, rauha, kuri. P. tasavalta. Espanjassa aiotaan p. monarkia. Turvallisuus p:ettiin sotaväen avulla. Parijono p:etaan komennolla: Parijonoon — mars! — Joskus: regeneroida. | P:ettua kautsua.

palauttaja[18] *tek.* **1.** Lainakirjan p. Järjestyksen, kurin p. **2.** laitteista tav:mmin palautin.

palauttamat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* P. löytötavara. Se aika on p:tomasti poissa.

palau|tua[44] *v.* **1. a.** melko *harv.* tahallisesta liikkeestä: tulla takaisin, palata; vrt. palauttaa 1.a. | Varovasti kurkistellen p:duttiin pääkadulle KARHUM. -- etelään käy tuuli ja kiertää / ja taasen p:tuu WALTARI. **b.** tulla palautetuksi jhk paikkaan t. asemaan; vrt. pa-

lauttaa 1. b ja c. | Löytötavaran p:tuminen omistajalle. Lähettäjälle p:tuneet asiakirjat. Vuokra-alue p:tui vuokra-ajan päätyttyä taloon. Omaisuus p:tui suvulle, sukuun. Asia p:tui valiokuntaan. P. muistiin. P:tui tässä mieleeni muuan kasku. Kasvoille p:tui entinen hymy. Henki ei enää p:tunut ruumiiseen. — Kampi p:tuu alkuasentoonsa. Lukon kieli p:tuu jousen vaikutuksesta entiseen asemaansa. **c.** pitkänomaisten esineiden sijainnista: kiertää, johtaa, tulla takaisin. | Tie kääntyi metsään eikä enää aukeille p:tunut KARHUM. **d.** toistua, kertautua. | Joka neljäs vuosi p:tuvat kisat. Tuon tuostakin kirjallisuudessa p:tuva aihe. **e.** *palautuva* (a. fys. vanh.) peruutuva. | P:tuva ilmiö, reaktio, prosessi. **2.** tulla t. joutua jälleen jhk entiseen, aikaisempaan tilaan, aikaisemmalle kannalle. **a.** tulosijan ohella; vrt. palauttaa 2.a. | P. entiselleen, ennalleen, entiseen tilaan, muotoon. P. eloon, tajuihinsa. P:duin hitaasti todellisuuteen. Elämä p:tui entiseen uomaansa. Liukenemattomaan muotoon p:tunut fosforihappo. Hermosto p:tui tasapainoon. Vanhus saattaa sielunelämässään p. lapsen asteelle. Elintaso p:tui rauhanaikaiseksi. P. ajattelemaan asiaa uudelleen. -- suomalainen runous aina parhaimmillaan ollessaan jollakin tapaa p:tuu kalevalaisuuteen: kalevalaiseen tyyliin ja kalevalaiseen henkeen [vrt. 4] R.KOSKIMIES. **b.** ilman tulosijassa olevaa määräystä: tulla ennalleen, tulla jälleen voimaan, käytäntöön tms.; vrt. palauttaa 2.b. | Järjestys, kuri, rauha, tasapaino p:tuu. Terveyteni on täydelleen p:tunut. Tasavalta p:tui lyhyeksi ajaksi. **3. a.** siirtyä ajassa taaksepäin. | Tapahtumien alkuun päästäksemme meidän on p:duttava vuoteen 1820. — *Harv.* -- lopuksi niihin tuon tuostakin p:tui [= niitä käsitteli uudelleen] tunnettu ja paljon luettu lääkärikirjailija Juhana Haartman G.SUOLAHTI. **b.** ulottua ajassa taaksepäin. | Kaupungin historia p:tuu aina vuoteen 1628. **4.** olla peräisin, alkuisin, lähtöisin (jstak ajasta, jstak alkumuodosta tms.), pohjautua jhk, periytyä, juontaa juurensa jstak. | Arkku p:tuu aina 1700-luvulle. [Piirros] tuskin p:tuu tuhatta vuotta kauemmaksi. Klassillisiin esikuviin p:tuva vaateparsi. Sana, joka p:tuu ruotsalaiseen alkumuotoon. Pitkään vokaaliin p:tuva diftongi. Pakanuuden aikaan p:tuva juhla.

palautumat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* — Erik. *fys. vanh.* peruutumaton. | P. ilmiö, reaktio, prosessi.

palautus|jousi *s. tekn.* palauttimena toimiva jousi. **-kanne** *s. lak.* jnk (esineen, laittoman voiton tms.) palauttamista koskeva kanne. **-kuitti** *s.* jnk palauttamisesta annettu kuitti. **-laite** *s. tekn.* palautin. **-liike** *s.* **-merkki** *s. mus.* tasoitusmerkki. **-pallo** *s. urh.* pallo, joka palautetaan (esim. verkko-, jalkapallossa). **-postimerkki** *s.* palautusta varten t. sen varalta lähetykseen liitetty postimerkki. **-velvollisuus** *s.*

palav|a[13] **I.** *a. (partis.)* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* ks. myös palaa. **1.** verbinluonne ilmeinen. | P. kivi 'kivilajeja, jotka sisältävät niin paljon bitumisia aineita, että niitä voi polttaa, polttoliuske'. (Mooseksen) p. pensas 'Dictamnus albus, meillä koristekasvina tavattava kookas ruohokasvi, josta haihtuu väkevätuoksuista öljyä siinä määrin, että kaasun voi toisinaan sytyttää palamaan'. Polttopuiden p:uus. **2.** verbinluonne hämärtynyt: kuuma, hehkuva, polttava, tulinen. **a.** Auringon p:at säteet. P. helle, paahde. Aurinko paistaa p:asti. Onpas täällä p:aa! -- päivän ollessa p:immillaan VT. Suuteli tytön p:avia huulia. -- piiat hyörivät ja pyörivät p:issa päin PÄIVÄR. **b.** *kuv.* kiihkeä, innokas, intohimoinen, harras, intensiivinen. | P. kristitty, isänmaanystävä, rojalisti. -- syvästi p. ja rikaslahjainen runoilijaluonne TARK. -- olkaa hengessä p:at UT. P. sielu. P:asta sydämestä lähtenyt rukous. P. halu, ikävä, rakkaus, viha, usko. P. into, harrastus. P:immat toiveeni. P. rukous, pyyntö. Rakastaa, toivoa, rukoilla p:asti. Kuiskaili p:ia sanoja tytön korvaan. -- suo meille uskon p:uus VK. — P. kiire. Tällä p:alla minuutilla 'heti'. — *Harv.* Samalla oli vene keskellä p:inta [= kiivainta] koskea I.K.INHA. **c.** *yhd.* tulenp. **II.** *s.* tilasta: kuuma, lämmin. | Onpas nyt p.! Jklla on, jklle tulee p. 'kuuma'. Työssä tuli oikein p. -- menin uimaan, viillyttääkseni p:aani PÄIVÄR. -- p:asta punoittavin poskin KIANTO. — *palav|issa(an,* -iin(sa (adv.) kuumissaan, hiestynyt. | P:issaan kiivaasta juoksusta. Väki palasi p:issaan ja hikisenä. Läähättää p:issaan. Jopahan tulit p:iisi sinäkin KATAJA.

palavahenkinen *a.* innokas, kiihkeä, tuli-, palavasieluinen. | P. isänmaanystävä, runoilija. P. kirjoitus.

palavai|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* palava. | Eri aineiden erilainen p:suus. -- panin p:sen taulan heinätukkoon KALLAS. -- kiitetty kielin tuhansin / ja p:sin mielin VK.

palavakivi[84] *s.* ks. palava 1. **-teollisuus** *s.* Viron p.

palava|sieluinen *a.* = palavahenkinen. | P. julistaja. **-silmäinen** *a.* P. fanaatikko.

palaveri[5] *s.* keskustelu, neuvottelu.

pale|antropologia *s. (rinn.* paleoantropologia) oppi fossiilisista ihmisjätteistä. **-arkti|nen** *a.; rinn.* paleoarktinen. | P. alue 'eläinmaantieteessä alue, joka käsittää puurajan eteläpuoliset Euraasian alueet, Saharan pohjoispuolisen osan Afrikkaa ja Sisä-Aasian autiomaavyöhykkeen'. P:set [= palearktisen alueen] eläinlajit.

palel|la[28] *v.* **1.** *tr. 3. pers.* = paleltaa. | Jkta p:ee. Käsiäni p:i armottomasti. P:i niin että hampaat kalisivat. Ei kesällä p:e. — *Harv.* subj:n kera. | -- ei pakkanen pääsis jalkoja p:emaan KAUPPISH. **2.** *intr.* olla kylmissään, viluissaan, tuntea kylmää, kärsiä kylmästä. | P:in ohuissa vaatteissani. Pääni p:ee. Varpaat p:evat.

palelluksi|ssa(an), -in(sa) *adv.* paleltuneena. | Lapsi on aivan p.

palellutt|aa[2*] *kaus.v.* < paleltua. **1.** henkilösubj:n kera. | P. nenänsä, korvansa. **2.** asiasubj:n kera. | Pakkanen p:i sormeni.

palel|taa[5] *v., 3. pers.* Minua p:taa 'minun on kylmä, vilu, olen kylmissäni, viluissani, palelen, minua palelee'. Nenää, korvia, jalkoja p:taa. Päätä p:si ankarasti. — Joskus asia-subj:n kera: Kylmä vesi p:si varpaita. -- halmeesta ei saatu mitään, pakkanen p:si [= palellutti] kaikki PAULAH. — *Kuv.* Jkn päätä ei p:la [uhkarohkeudesta, häikäilemättömyydestä].

palel|tua[1*] *pass.v.* saada liiaksi kylmää, pakkasta; vioittua, turmeltua pakkasen vaikutuksesta; jäätyä, kohmettua. | P. pakkasessa, pakkaseen. Oli niin kylmä, että olin p. P. kuoliaaksi. Pane lakki päähän, ettei pääsi p:lu. Punaiset, p:tuneet kädet. P:tuneen ihon hoito. Mene pirttiin p:tumasta! — Omenapuut p:tuivat viime talvena. Lumi suojaa oraita p:tumasta. P:tuneen perunan imelä maku. Valkoinen kuin p:tunut nauris. -- *Kuv. leik.* Jku on päästään p:tunut, jkn pää on p:tunut 'jku ei ole oikein viisas, on päästään vialla'.

paleltuma[13] *s.* paleltunut ruumiin kohta, paleltumisesta aiheutunut vamma. | P:n hoito.

paleltumistapau|s *s.* Pakkanen aiheuttanut lukuisia p:ksia.

paleo- kreikkalaisperäisissä yhd:oissa: muinais-, varhais-. **-aasialai|nen** *a.* P:set kielet, eräiden Koillis-Siperian kansojen puhumien kielten yhteisnimitys. **-afrikkalai|nen** *a.* P:set kielet 'hottentottien ja bušmannien kielet'. **-antropologia** *s.* = paleantropologia. **-arktinen** *a.* = palearktinen. **-biologia** *s.* muinaismaailman eliöitä tutkiva biologian haara. **-botaniikka** *s.* kasvipaleontologia. **-geografia** *s.* maantieteen haara, joka käsittelee muinaisina maailmankausina vallinneita olosuhteita. **-geografinen** *a.* **-grafi**[4] *s.* paleografian tutkija t. harrastaja. **-grafia**[15] *s.* entisten aikojen kirjoitustapojen tutkimus. **-grafi|nen**[61] *a.* -sesti *adv.* **-klimatologia** *s.* oppi muinaisaikojen ilmastosta. **-liittikausi** *s. arkeol.* paleoliittinen kausi. **-liittinen**[63] *a. arkeol.* P. (kivi)kausi, aika 'kivikauden vanhempi, jääkauden aikainen ajanjakso, hiomattoman kiven ajanjakso, vanhempi kivikausi'. P. [= paleoliittiselta ajalta peräisin oleva] kirves.

paleonto|logi[4] *s.* paleontologian tutkija t. harrastaja. **-logia**[15] *s.* oppi ennen nykyistä geologista vaihetta maapallolla eläneistä eläimistä ja kasveista. — *Yhd.* eläin-, kasvip. **-loginen**[63] *a.* P. löytö. P. kasvimaantiede, tutkimus.

paleoseeni[4] *s. geol.* tertiäärikauden vanhin alakausi; tältä kaudelta peräisin olevat muodostumat. **-aika** *s.* **-nen**[63] *a.*

paleo|trooppinen[63] *a.* P. alue 'eläinmaantieteessä alue, joka käsittää vanhan maailman trooppilliset osat sekä Etelä-Kiinan'. P. [= paleotrooppisen alueen] eläinlaji. **-tsooinen**[63] *a. geol.* P. maailmankausi, elämän "vanha aika". P. [= paleotsooiselta ajalta peräisin oleva] kivilaji. **-tyyppi** *s. kirj.* = inkunaabeli. **-zoologia** *s.* eläinpaleontologia.

palestiinalainen[63] *a.* ja *s.*

palestra[15] *s.* muinaisessa Kreikassa ja Roomassa: painipaikka, -koulu; yl. ruumiinharjoituspaikka.

paletti[5*] *s.* soikea t. suorakaiteen muotoinen puu- (harv. posliini- t. metalli)levy, jolle taidemaalari työskennellessään asettaa ja sekoittaa värinsä. | Maalarin p. — *Kuv.* taidemaalarin käyttämistä väreistä, värisävyistä, -asteikosta. | Heleä, raskas, tumma p. Harrastaa, käyttää puhdasta p:a 'sekoittamattomia värejä'. Puhtaan paletin koulukunta. — *Yhd.* värip. **-veitsi** *s.* ohut, taipuisa metalli- t. luuveitsi, jota käytetään värien sekoittamiseen paletissa, kaapimiseen yms.

palhi|a[17] *v. murt.* palhota. | Muut p:koot ja kiiritelköötmeille hirsiä ylös KIVI.

palho[1] *s.* **1.** *kansat.* piilukirveessä terän teräosa. **2.** *kasv.* heteen ohut (tav. rihmamainen) varsiosa; vrt. ponsi.

palhoilla[20] *frekv.v.* < palhota.

-palhoinen[63] *poss.a. kasv.* Lyhyt-, pitkäp.; yhdisp.

palhota[38] *v.* veistää (hirsi) kahdelta vastakkaiselta puolelta tasapaksuksi, piiluta. | P. rakennushirsiä.

palhot|on[57] *kar.a. kasv.* Heteet melkein p:tomat.

palik|ka[15*] *s.* (muodoltaan säännöllinen, esim. liereä) pieni puukappale, puupalanen, kapula, kalikka, pulikka. | Pyöreä, kuutiomainen p. Lyödä, viskata p:alla. Takoa rumpua p:oilla. Asettaa p. oven väliin. Kaulattava vaate kääritään p:an [= tukin] ympäri. Lapset leikkivät p:oilla. — *Kuv.* sääristä. | Sääret sellaiset tasapaksut p:at. — *Yhd.* puup.; leikki-, lyömä-, rakennus-, rumpup.

palikoida[30] *v.* takoa palikoilla. | P. rumpua.

palimpsesti[4] *s.* pergamentti t. papyrus, josta entinen kirjoitus on kaavittu pois ja uusi kirjoitettu tilalle. | Kreikkalainen p.

palisadi[4] *s.* paaluaita, hakuli.

palisanteri[6], **-puu** *s.* jakarandapuu.

paliskun|ta *s.* poronomistajien perustama poronhoitopiiri t. -yhtymä, (poro)palkinen. | Poroisäntä, p:nan esimies. P:nan porot hoidetaan yhtenä laumana.

palja[10] *s. kans.* moukari. | Sepän p. -- sinkoo kipinöitä sepon p. LEINO.

paljaaksihakkaus *s. metsät.* hakkaus, jossa suurehkolta alalta kaadetaan kaikki puut.

paljaaltaan *adv.* paljaana, siltään, sinänsä, pelkkänä, sellaisenaan. | Kuljettaa tavara p. 'käareettä'. Ryyppäsi viina p. 'sekoittamattomana'. Etikkaa ei pidä käyttää p., vaan laimennettuna. Pani kalaa p. pannuun. -- lukee hän tavallisesti vain isämeidän p. AHO.

paljaastaan *adv.* pelkästään, puhtaastaan, yksinomaan, ainoastaan. | Ruoaksi sain p. leipää. Metsä on melkein p. kuusikkoa.

paljak|ka[15*] *s.* **1.** paljas, puuton tunturinlaki. | Tuntureiden kiviset p:at. — *Maant.* alue, jolla vallitsee alppikasvillisuus. **2.** *harv.* yl. paljas, kasviton alue. | Vesi on paennut useita metrejä tuonnemmaksi jättäen jälkeensä sileätä, laitoa p:kaa M.RAPOLA.

paljakka|kasvillisuus *s.* alppi-, tunturikasvillisuus. **-vyöhyke** *s.* alppi-, tunturivyöhyke.

palja|s[66] *a.* -asti *adv.* -us[65] *omin.*; paljaaltaan, paljaastaan ks. erikseen.

I. alaston, verhoton, peitteetön, katteeton. **1. a.** ihmisestä: vaatteeton. | P. iho. P:at käsivarret, olkapäät. Rinta, selkä p:ana. Sääret p:ina. P:ana paistava kantapää. Kulkea p:in jaloin 'ilman sukkia ja jalkineita'. Pää p:ana, p:in päin 'ilman päähinettä'. Riisua p:aksi. Yhtä p:ana kuin syntyessään. Lapsi makasi aivan p:ana 'peitteettä'. — *Harv. s:sesti* miekkailussa: se vartalon alue, johon vastustaja kohdistaa hyökkäyksensä, hyökkäysalue. — *Yhd.* ala-, yläp. **b.** ihmisen päästä: kalju, karvaton, hiukseton. | P. päälaki. P:aksi ajeltu pää. Ajella leukansa p:aksi 'parrattomaksi'. **c.** eläimistä: karvaton, höyhenetön, suomuton tms. | Sammakon p. iho. Rotanpoikaset syntyvät aivan p:ina. Kanahaukan nilkat ovat puoliväliin asti p:at. P:aksi kynitty kana. Toukat p:ita tai lyhytnukkaisia. — P. [= kuoreton] etana. **2.** kasveista. **a.** lehdetön. | Puut seisovat p:ina, p:in oksin. Koivut ovat jo p:at lehdistä. Syksy on riisunut metsän p:aksi. Toukat söivät männyt p:iksi 'neulasettomiksi'. **b.** karvaton, nukaton, kalju. | P. kasvinvarsi. **3.** maasta, kalliosta tms. **a.** mitään kasvamaton, kasviton, puuton, metsätön; autio, aukea, lakea. | P. rinne, tunturinlaki, kallio. P. maanpinta. Pellossa on p:ita paikkoja. Tasainen, p. suomaasto. P:aksi [= puuttomaksi] hakattu metsä, alue. Syksyiset p:at ja mustat pellonsarat. P:ana oleva multa. Kaapia kivi sammalesta p:aksi. **b.** lumeton. | Maan p:ana ollessa, p:an maan aikana. Tiet ovat jo p:ina lumesta. Etelärinteellä on jo p:ita paikkoja. Suurimmat kivet paistoivat vielä p:ina. **c.** maanpinnasta, lattiasta tms. alustana: kattamaton, katteeton, peitteetön, verhoton, pehmustamaton tms.; vrt. II. | Lattiana p. maa, savi, multa. Maata p:alla maalla, lattialla 'ilman alustana olevaa vaatetta, pehmikettä tms.'. Nukuin p:alla penkillä. Käki munii p:alle maalle. — *puilla paljailla* (kuv.) vailla omaisuutta, taloudellisesti huonossa asemassa. | Perhe on aivan puilla p:illa. Jäädä, joutua puille p:ille. Koko talo meni velkojen takia puille p:ille. **4.** *paljaan taivaan alla* ilman kattoa t. katosta, taivasalla, ulkosalla. | Maata elää, puida p:an taivaan alla. Jumalanpalvelus p:an taivaan alla. Yövyttiin p:an taivaan alle. Perhe joutui p:an taivaan alle 'asunnottomaksi'. **5.** yl. verhoton, verhoamaton, päällyksetön, päällystämätön, kuoreton, kääreetön tms. | Miekka p:ana 'huotrasta vedettynä'. P:sta ja eristeistä sähköjohdinta. P. kaapeli. Siemenet p:ina emilehden pinnalla. P:ita [= ketottomia] soluja. P:at eli kuorettomat jyvät. P., maalaamaton puupinta. P:at, verhoamattomat tiiliseinät. P:aksi [= lihattomaksi] kaluttu luu. **6.** joskus: tyhjä, puhdas jstak. | Tulija valitsi itselleen russakoista p:imman lavitsan KIANTO. — *Leik.* Jk on tyhjää täynnä ja p:sta puolillaan [= aivan tyhjä] SP. — *Erik.* omaisuutta vailla oleva, tyhjä tavarasta. | Hänet rosvottiin aivan p:aksi. Sotilaat ryöstivät seudun aivan p:aksi. Ovatpas varkaat tehneet p:sta (jälkeä). | Mitäpä meillä olisi ollut itsellämme. P:aksi pantuja olemme kaikki HAAHTI. **7.** abstr. suhteista: alaston, verhoton, peittelemätön, avoin, selvä, puhdas; raja II ryhmään ei selvä. | P. aistillisuus. Liian p. vertauskuvallisuus. Hänen ivansa vaikuttaa joskus liiankin p:alta. P., kaunistelematon totuus. Harvoin on puhdas henki ripittäytynyt kuoleman edessä p:ammin kuin eräissä Nietzschen viimeisten dityrambien säkeissä KOSKENN. **8.** *mat.* P. luku 'laaduton, nimittämätön luku';)(laatuluku. Kertojan täytyy olla p. luku.

II. pelkkä, puhdas, sula, silkka. **1.** painollisena laatua ilmaisten. | Juomana on p:sta vettä. Juon mielelläni p:stakin [= kermatonta] kahvia. Jäljelle jäänyt p. metalli otetaan talteen. P. eli puhdas kokemus. — Tehdä jtak p:in käsin 'vain käsillä, työkalutta, aseetta tms.'. Taittoi hevosenkengän p:in käsin. Ei heidän kimppuunsa voi p:in kourin käydä. — Nähdä, erottaa p:in silmin, p:alla silmällä 'ilman optisia välineitä'. Tähden erottaa p:inkin silmin t. p:in silminkin. P:alle silmälle näkymätön eliö. [Esine ei] esiinny meille sellaisenaan eli p:ana, vaan aina vain tietämisessämme J.E.SALOMAA. **2.** painottomana s:n attr:na vastaten adv:a: ainoastaan, pelkästään, paljaastaan, yksinomaan, vain. | Juomana oli p:sta konjakkia. Kaste ei ole p. vesi KATEK. Koko aika oli p:sta juhlaa. N:n tilillä on p:ita häiriöitä. Asia on p:sta hölynpölyä. Kaatoi toisen p:alla kädenliikkeellä. P:aseen matkaan meni pari viikkoa. Pääsi p:alla säikähdyksellä. Asia ei jää p:aseen torumiseen. Sen p. ajatteleminenkin kauhistaa. [Sanojen] p. sointu sai jo niiden sisältöä aavistamaan AHO. -- Jumala näkyy antavan meidän sukuun p:ita tyttäriä TALVIO. — *Halv.* -- onko mahdollista, että noin hieno herra on p. [= vain] suutari? KIANTO.

paljas|ihoinen *a.* -ihoisuus *omin.* P. neekeri. Sammakot ovat p:ihoisia eläimiä. **-jalka** *a.* = seur. | P. poika. **-jalkai|nen** *a.* -suus *omin.* P. lapsi, munkki. **-jaloin** *adv.* tav:mmin paljain jaloin, avojaloin. **-kallioinen** *a.* P. rannikko. **-kinttu** *a.* = seur. **-kinttuinen** *a.* P. tyttö. **-koteloi|nen** *a.* ja *s.* P:set 'Exoascales, kotelosienilahko, jonka sienillä on paljaat, suojuksettomat itiökotelot'. **-lakinen** *a.* P. tunturi. **-päin** *adv.* tav:mmin paljain päin, pää paljaana. | Olla ulkona p. **-päi|nen** *a.* -syys *omin.* **1.** päähineetön, avopäinen. | P. nainen. **2.** *harv.* hiukseton, kalju(päinen). | P. munkki. **-pää** *a.* = ed. | P. ukko. — *S:sesti.* Paha on p:n kanssa tukkanuottaa vetää SP. **-siemeni|nen** *a.* ja *s.* P:set 'Gymnospermae, siemenkasveja, joiden siemenaiheet ovat paljaina litteän emilehden pinnalla'; *syn.* monisirkkaiset;)(koppisiemeniset. P. kasvi. **-säärinen** *a.* P. poika.

paljast|aa[2] *v.* -us[64] *teonn.* **I.** *konkr.* poistaa verho, peite, kate tms. (jnk päältä, ympäriltä, edestä), tehdä paljaaksi, saattaa näkymään (paljaana, sellaisenaan);)(verhota, peittää, kattaa, kätkeä, salata. **1.** ihosta, ruumiinosista. **a.** henkilösubj:n ohella: riisua vaatteista pal-

jaaksi, antaa (ihon) näkyä paljaana. | P. ruumiinsa, rintansa. P. ihonsa. P. kasvonsa harson alta. Kääri hihat ylös ja p:i käsivartensa. -- säteilevällä katsannolla povensa hän p:i KIVI. — *Erik.* P. päänsä 'ottaa päähine päästään'. P. päänsä tervehdykseksi, kunnioituksen osoitukseksi. P. päänsä lipulle. Miehet p:ivat hartaina päänsä. — *Raam.* P. jkn häpy, us. 'harjoittaa sukupuoliyhteyttä jkn kanssa'. Isäsi häpyä ja äitisi häpyä älä p:a VT. — *Kuv.* P. oikeat, todelliset kasvonsa 'oikeat ominaisuutensa, todellinen luonteensa'. **b.** asiasubj:n ohella: saattaa paljaaksi, antaa näkyä paljaana, jättää paljaaksi. | Kaula-aukko p:i osan ruskeata rintaa. Uimapuku, joka p:aa liiaksi ruumista. -- pyjama levisi raolleen ja p:i voimakkaat hartiat IRIS UURTO. -- avopäisyys p:aa kauniisti ohimot SILL. 2. *harv.* ihmisestä, eläimistä: saattaa karvattomaksi. | Tukanlähdön p:ama päälaki. Pää on kiireeltä otsaan niinkuin kapin p:ama KIVI. 3. maasta, kalliosta yms. **a.** saattaa kasvittomaksi, puuttomaksi, metsättömäksi; vrt. 4. | Metsäpalo p:i harjun. P. kivi sammaleesta. P:ava metsänhakkaus. **b.** saattaa lumettomaksi, näkyviin lumen alta. | Suojailman p:ama tie. 4. yl. saattaa näkyviin, esiin, ilmi: kaivaa, kaapia [tms.] esiin, tehdä, saattaa verhottomaksi, suojattomaksi, alttiiksi jllek; näyttää. | P. kivi hiekan alta, puun juuret mullan alta. Laskuveden p:ama ranta. Saikin siinä p. [= kuoria] puun jos toisenkin PAULAH. Rappauksen alta p:etut seinämaalaukset. Kaivausten p:amat rauniot. P. itsensä [= näyttäytyä, ilmaista olinpaikkansa t. liikkeensä] viholliselle. Laiva p:i [= saattoi alttiiksi] suojattoman kylkensä viholliselle. — *Erik.* **a.** P. [= näyttää] hampaansa. Kissa p:i terävät kyntensä. — *Kuv.* P. kyntensä 'näyttää kykynsä, vaarallisuutensa, oikea luonteensa'. P. oikea karvansa 'todellinen luonteensa'. **b.** P. miekka 'vetää ulos huotrasta'. P. korttinsa (kuv.) 'paljastaa suunnitelmansa'. **c.** uudesta, tav. julkiselle paikalle asetetusta muistomerkistä, muotokuvasta tms.: poistaa (tav. juhlatilaisuudessa) verho ympäriltä t. edestä ja us. myös luovuttaa jllek. | P. muistopatsas, muotokuva, alttaritaulu. Sankarivainajien muistotaulun p:us. Muistomerkki p:ettiin vaikuttavin juhlallisuuksin. **d.** -- puku p:i [= antoi nähdä, toi esiin] nuoren, täyteen kukoistukseen ehtineen vartalon muodot SILL. -- liike p:i hänen leukansa voimakkaan kaaren IRIS UURTO.

II. *abstr.* saattaa ilmi, julkisuuteen, päivänvaloon, antaa havaita t. tietää; näyttää, osoittaa, ilmaista. | P. salaliitto, petos, kavallus. P. vakoilija, väärentäjä. Eiliset lehdet tekevät huomiota herättäviä p:uksia herttua A:n yksityiselämästä. P. jku vakoilijaksi, petturiksi. Puhetapa p:i hänet ulkomaalaiseksi. — P. tunteensa, ajatuksensa, suunnitelmansa, salaisuutensa, tietonsa, tietämättömyytensä, heikkoutensa, ikänsä. P. henkilöllisyytensä. P. itsensä 'henkilöllisyytensä, luonteensa, tunteensa tms.'. Käsiala p:aa luonteen. — Ilmatiedustelu p:i vihollisen asemat. Mikroskoopin p:amat ihmeet. Päivänvalo p:i armotta vaatetuksen kuluneisuuden. Tilasto p:aa selvästi surullisen tosiasian, että --. Sota p:i puolustuslaitoksen heikkouden. Epäkohtien, valheen p:aminen.

paljastaja[16] *tek.* Salaliiton, epäkohtien p. Kaula on naisen iän vaarallisin p.

paljastajaiset[03] *s. mon.* tilaisuus, jossa jk muistomerkki, muotokuva paljastetaan; vrt. paljastaa I.4.c. | Muistopatsaan, alttaritaulun p.

paljastamaton[77] *kielt.a.* **1.** *akt.* Mitään p. ilme. **2.** *pass.* P. kuvapatsas.

paljastamistilaisuus *s.* paljastajaiset, paljastustilaisuus.

paljastel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < paljastaa. | P. sulojaan. Minna Canthin yhteiskunnallisia epäkohtia p:eva tuotanto. -- kasvot p:ivat jotain odotettua iloa SILL.

paljastu|a[1] *pass.v.* < paljastaa. | Paidan aukosta p:i ruskea rinta. Lippu kohosi, kaikkien päät p:ivat. -- riisuutukaa, p:kaa VT. — Vanhuksen [hiuksettomaksi] p:nut päälaki. -- otsa oli p:nut korkealle ja tukka harventunut IRIS UURTO. P:nut [= lehtensä varistanut] lehtimetsä värähteli kuin viluissansa MARJA SALMELA. — Lumen alta, lumesta p:nut maa, multa. Veden aiheuttama kallioperän p:minen. P:neet juuret peitetään uudelleen. Laastin alta p:neet maalaukset. Tuuli tuimenee jo ja taivaan kansi p:u KIVI. — Jälleen p:ivat miekat. Verho putosi ja sen alta p:ivat patsaan vaskiset piirteet. Hänen hymyillessään p:ivat valkoiset hampaat. -- huulten takaa alkoi jo hymy p. SILL. — Laaja salakuljetusjärjestö p:nut. Totuuden, salaisuuden p:minen. Kaikille p:i (se tosiasia), että --. Mies p:i petturiksi. Koko yritys p:i huijaukseksi. Tieto p:i perättömäksi. Siloisen kuoren alta p:i häikäilemätön roisto. Mikroskoopissa p:vat ihmeet.

paljastus|juhla *s.*, **-juhlallisuudet** *s. mon.* vrt. paljastaa I.4.c. | Muistomerkin p. **-kirjallisuus** *s.* yhteiskunnallisia tm. epäkohtia paljastava kirjallisuus. **-puhe** *s.* muistomerkkiä, muotokuvaa tms. paljastettaessa pidetty puhe. **-šakki** *s.* šakkaus, joka suoritetaan siirtämällä pois kuningattaren, tornin t. lähetin linjan katkaiseva pelinappula. **-tilaisuus** *s.* vrt. paljastaa I.4.c. | Muistopatsaan, hautakiven p.

pal|je[78*] *s.*, us. *mon.* **1.** vivuilla laajennettava ja supistettava säkkimäinen (nahka)laite, jolla puhalletaan ilmaa tulipesään (vars. pajan ahjoon), paljepuhallin; vrt. lietsoin. | Pajan, sepän p., p:keet. Painaa, polkea p:jetta, p:keita. Lietsoa p:keilla. P:keiden tohina. — *Yhd.* nahkap.; käsip. — *Kuv.* **a.** keuhkoista, hengityksestä. | Keuhkot käyvät, huohottavat kuin p:keet. Läähättää kuin p. Hengittää, huutaa, laulaa täysin p:kein. — *Yhd.* keuhko-, rinta-p:keet. **b.** kovasta tuulesta. | Tuuli puhalsi täysin p:kein. -- ja auteret kiirehtii pois, / kosk' Pohjolan p:keet käyvät KIVI. **2. a.** eräissä ilmalla toimivissa soittimissa: (tav. laskosseinäinen) laajeneva ja supistuva ilmasäiliö. | Urkujen p:keet. Harmonikan p., p:keet. —

Yhd. kiila-, laskos-, pussip.; ala-, yläp. **b.** paljekameran laskosseinäinen kammio.

paljeht|ia[17*] *v. harv.* käydä (laajeta ja supistua, nousta ja laskea) palkeiden tavoin. | Keuhkot p:ivat. — Tuulesta: Eikä pohjoinen mihinkään lähtenyt, p:i vain ALKIO.

palje|ilma *s.* palkeista tuleva ilma. | P:ilmalla toimiva soitin. **-kamera** *s. valok.* valokuvauskone, jossa on laskosseinäinen kammio ja jonka objektiivin ja kuvatason välimatkaa voidaan muuttaa jompaakumpaa vetokiskoja pitkin siirtämällä; vrt. laatikkokamera. **-lait|e** *s.* Urkujen p:teet. **-puhallin** *s.* = palje 1. **-pölytin** *s. maat.* palkeilla toimiva pölytin, puhuri. **-rinta** *s. eläinlääk.* hevosella eril. keuhko- t. sydänvikojen aiheuttama hengenahdistus, paljerintaisuus. **-rintai|nen** *a. eläinlääk.* -suus *omin.* P. hevonen. Keuhkolaajentuman aiheuttama p:suus. **-soitin** *s.* palkeilla toimiva soitin. | Harmonikka on p.

paljet|ti[5*] *s.* pukujen, viuhkojen yms. koristeina käytettyjä pieniä, tav. pyöreitä, kiiltäviä metallilevyjä, joiden keskellä on reikä. | P:ein koristettu iltapuku.

paljeurut *s. mon.* paljeilmalla toimivat urut.

pal|jin[60*] *s.* soljen neula t. kieli. | Soljen p. P:kimen reiät vyössä.

paljo[1] (*komp.* enempi, *sup.* enin);)(vähä. **1.** *a.* määrältään, kvantiteetiltaan suuri, lukuisa, runsas. | Työt tehtiin p:lla väellä. P:n romun täyttämä. Keittää p:ssa vedessä. Ei saa painaa liian p:lla värillä. P:n lumen aikana. P:sta työstä uupunut. P. lukeminen rasittaa silmiä. Sana on antanut aihetta p:on riitaan. Saan kiittää häntä p:sta hyvästä. Sitä voidaan käyttää p:on muuhunkin. Asia ei ole p:n [= suuren] arvoinen. Kuinka p:ksi arvioit tulosi? Ja minä teen sinun jälkeläistesi luvun p:ksi kuin maan tomun VT. -- piti sitä aivan liika p:na antimena KAUPPISH. — *Harv. mon.* Mitä minä näin p:illa rahoilla teen? P:jen töiden takia en ehtinyt. Hän ei surrut näiden p:jen edesottamistensa vuoksi KARHUM. -- p:t ovat heidän rikoksensa VT. -- tämän p:t synnit ovat anteeksi annetut UT. — *S:sesti.* Sai luopua p:sta, mitä oli omistanut. Saan kiittää häntä p:sta. Määräys velvoittaa hyvin p:on. Antaa hyvä vähästäänkin, paha ei anna p:staankaan SL. Vähässä sinä olet ollut uskollinen, minä panen sinut p:n haltijaksi UT. — *paljossa* (harv.) monessa suhteessa. | P:ssa me kaikki puutumme. Vaellusvuodet ovat p:ssa myöskin "Hiilivalkean" taustana VILJANEN. — *paljolta* (harv.) suurelta osalta, suureksi osaksi. | -- Svartnäs on myös ollut p:lta suomalainen H.KLEMETTI. **2.** *adv.* par. paljon.

paljoittain *adv.* suurin määrin, tukuittain;)(vähittäin. | Valmistaa, myydä tavaraa p.

paljoittais|kauppa, -myynti, -valmistus *s.* tukkukauppa, -myynti, -valmistus.

paljokas[66*] *a. harv.* paljon vaativa, vaatelias, vaativainen. | Jo häntä pitää olla p. ja vähään tyytymätön! KARHUM.

paljoksu|a[1] *v.* pitää (jtak määrää, summaa tm. liian) paljona, suurena, suureksua;)(vähek-syä. | P. hintaa. P:i veron suuruutta. P. töitään. P. jkn vaatimuksia.

paljolti *adv.* paljon, runsaasti. | Maassamme on p. havumetsiä. Painovirheitä ei löytynyt p:kaan.

paljoluminen *a.* runsasluminen. | P. talvi.

paljon *adv.* kielt. yhteyksissä ja komp:n ohella us. paljoa; *komp.* enemmän, enemmin, *sup.* enimmän, eniten;)(vähän, hiukan.

1. a. s:n t. s:sesti käytetyn sanan partit:n ohella: suuressa määrin, runsaasti, lukuisasti, viljalti, kosolti, kovasti. | P. rahaa, ruokaa, tavaraa. P. väkeä, ihmisiä. P. iloa, surua, huolta, vaivaa. Liian p. työtä. Hiukan liian p. tekemistä. Yhtä p. metsää ja niittyä, metsää kuin niittyä(kin). Niin p. kuormaa, että ei vetää jaksa. P. kiitoksia t. kiitoksia p.! Äiti lähetti p. terveisiä. Sai aikaan p. pahaa. Näimme p. kaunista. En muista p. muuta kuin että --. P. [t. paljoa] minulla ei ole kertomista. Sillä ei ole p:kaan [t. paljoakaan] tekemistä tämän asian kanssa. P. oli niitäkin, jotka epäilivät. Asiassa on p. perää. Hänessä on p. aitoa runoilijaa. Sellaisia on vaikka kuinka p. P. porua ja vähän villoja SP. **b.** v:n ohella: suuressa määrin, runsaasti, kovasti, suuresti; joskus: usein. | Kävellä, syödä, puhua, surra, huolehtia p. Älä lue liian p. [t. paljoa]! Hän on p. kasvanut, rikastunut. Pidän hänestä hyvin p. En joutanut asiaa p:kaan [t. paljoakaan] ajattelemaan. P. nähnyt ja kokenut mies. P. käytetty hakuteos. P. [= usein] mainittu henkilö. P. merkitsevät sanat. Merkitset minulle hyvin p. P. vaativa tehtävä. Teos edellyttää lukijaltaan p. Viime kesänä satoi p. Maa on niin p. kuivunut, että --. Ilmasto vivahtaa p. Etelä-Euroopan ilmastoon. — P:ko kello on [= mitä aikaa kello osoittaa]? P:ko maksat tästä kellosta? Saat niin p. kuin haluat. Peruna ei maksa p. [t. paljoa]. — Ei p. [t. paljoa] puuttunut, etten itkenyt 'olin vähällä itkeä, melkein itkin'. — Linna on rakennettu yhtä p. sotaa kuin rauhaakin varten. Ei ole kysymys niin p. vanhemmista kuin lapsista. Ei katsonut asiaa niinkään p. itsensä kuin toisten kannalta. — *Ark.* Se olisi sitten niin p. kuin 120 mk 'maksu, hinta on 120 mk'. -- viittasi vasemmalla kädellään, mikä merkitsi niin p. kuin: nyt voit mennä! KALLAS. Vai niin, vai sitä p. se oli [= siitäkö olikin kysymys, niinkö asia olikin tms.] AGAPETUS. **c.** painottomana eräissä kielt. yhteyksissä: juuri. | Hän ei ole p. mikään, tyhjäntoimittaja mikä lienee. | "Mitä äiti sanoi?" — "Ei p. mitään." | Ei tullut p. ketään. Ei p. minkäänlainen, mistään kotoisin. En käy siellä p. koskaan. Kalastaa ei voitu p. ollenkaan, yhtään. Eipähän hänellä tässä autiossa erämaassa p. muutakaan puhekumppania ollut LEINO.

2. a:n t. adv:n komp:n t. muun vertailua ilmaisevan sanan ohella: suuressa määrin, huomattavasti. **a.** komp:n ohella. | P. t. paljoa suurempi, parempi, vanhempi, lujempi, kalliimpi. P. t. paljoa nopeammin, myöhemmin. P. enemmän, vähemmän. Oli p. muka-

vampaa kuin eilen. **b.** posit:iin liittyen, vertailua ilmaisevan adv:n ohella. | P. ennen meitä. Vasta p. jälkeenpäin. — P. mahdollista→ hyvin mahdollista. **c.** laatua t. ominaisuutta ilmaisevasti käytetyn (vars. henkilöä tarkoittavan) s:n ohella. | En ole niin p. asiantuntija, että - -. Ole sentään niin p. herrasmies, että avaat oven. Yhtä p. lääkäri kuin poliitikko. Hän ei ole niinkään p. runoilija kuin kriitikko. En puhu niinkään p. opettajana kuin ystävänä. Vaikka turhaa sinun on puolustella, olen minä siksi p. isäntää talossani NUOLIV.

paljon|lainen[63] *a.* -laisesti *adv.* kohtalaisen runsas, runsaahko. | [Toimeni] ovat p:laiset AHO. P:laisesti lunta. Nukkui p:laiseen 'runsaahkosti'. **-puhuva** *a.* (myös ⌒) paljon merkitsevä, runsassisällyksinen. | P. katse. P. todistus. P. otsikko. **-sanova** *a.* (myös ⌒) = ed. | P. vastaus.

paljotöinen *a.* paljon työtä vaativa, suuritöinen. | P. tehtävä, toimi, tutkimus. P. pöytäliina, malli.

paljou|s[65] *s.* **1.** *abstr.* suuri määrä, runsaus; (luku)määrä, kvantiteetti. | Lasten p. Väen p. Pöytä notkui ruoan p:tta. Vene oli uppoamaisillaan veden p:desta. Pelotti jo äänensä p:della. Iän, vuosien p. Uupunut työn p:desta. Hänen tietojensa p. on hämmästyttävä. Ratkaisevaa ei ole tuotteiden p., vaan laatu. P:tta ilmaiseva sana. Matematiikka kuvaa kaikkien ajateltavien p:ksien ja järjestysten loogilliset lait EINO KAILA. **2.** myös *konkr.* (suuri) joukko t. massa. | Suuri kansan p., p. kansaa. Kirjava serpentiinien p. Puuta tarvittiin suuret p:det. Mitä sinä tuollaisella rahan p:della teet? Niinpä täällä varjoja oljentelee lukematon p. KIVI. - - Herra on siunannut kansaansa, ja niin on tämä p. [ruokaa] jäänyt tähteeksi VT. — *Yhd.* kansan-, väenp.; aine-, ihmis-, kukka-, lintu-, lämpö-, paperi-, tavara-, valo-, vesi-, yleisöp.

paljous|alennus *s. liik.* suuria tavaramääriä ostettaessa, kuljetettaessa [tms.] myönnetty alennus, määrän mukainen alennus; us. = tukkualennus. **-esine** *s. lak.* esine, jollaisia käsitellään liikkeessä mitan, painon t. luvun mukaan. **-määrä** *s.* vrt. arvomäärä. | Tuonnin, viennin p. **-oppi** *s. mat.* = joukko-oppi. **-suh|de** *s.* Seoksen eri aineiden p:teet. **-tulli** *s.* tulli, jota suoritetaan tavaran määrän mukaan; vrt. arvotulli. **-yksikkö** *s.* paljouden mittayksikkö (esim. kappale-, paino-, tilavuusmitta).

palju[1] *s. ark.* soikko. — *Yhd.* pesu-, pyykkip.

paljukka[15*] *s. murt.* paljakka. | Puuton vaarankylki, p. KATAJA.

palkalli|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* sellainen, jolle t. josta maksetaan palkkaa. | P. harjoittelija. P. tehtävä, virka. Pitää lomaa p:sesti.

palkan|alennus *s.* **-korotu|s** *s.* Saada p. Virkamiesten p:kset. **-korotusvaatimu|s** *s.* Työläisten p:kset. **-lisä** *s.* **-lisäys** *s.* **-maksaja** *s.*

palkanmaksu *s.* P:n yhteydessä pidätetty vero. **-aika** *s.* **-peruste** *s.* **-päivä** *s.* **-tapa** *s.*

palkan|nauttija *s.* henkilö, joka saa toimestaan t. työstään (vakinaista) palkkaa. | P:nauttijoille maksetut ikälisät. **-nousu** *s.* **-parannus** *s.*

palkanpidätys *s.* jnk palkkaerän pidättäminen jhk määrätarkoitukseen; myös siten pidätetty rahaerä. | Verojen, kansaneläkemaksun suorittamiseksi toimitettu p. P. viransijaisen palkkaamiseksi. **-taulukko** *s.* taulukko, jonka mukaan työntekijän palkasta suoritetaan pidätys veroja ja kansaneläkemaksua varten. **-todiste** *s.* P:et työntekijän on liitettävä veroilmoitukseensa.

palkan|saaja *s.* **-säästö** *s. lak. vanh.* se kolmen kuukauden palkkaa vastaava suoritus, joka virkamiehen palkasta pidätettiin eräille eläkekassoille, kun virka perustettiin t. joutui avoimeksi. **-säästöaika** *s.* vrt. ed. **-vähennys** *s.*

palkat|a[35*] *v.* **1.** henkilöobj:n kera: ottaa palkalliseen palvelukseen. | P. jku palvelukseensa, jhk toimeen. P:tua työvoimaa. P:tu sotaväki. P:tu salamurhaaja. Valtion palkkaama tarkastaja. Hyvin p:tu [par. hyväpalkkainen] virkamies. — *Kuv.* Koirat ulvoivat kuin p:ut TALVIO. **2.** *palkattu* tehtävästä. toimesta tms.: sellainen, josta suoritetaan palkkaa; par. palkallinen, palkka-. | P:tu toimi. Hyvin p:tu [par. hyväpalkkainen] virka.

palkat|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* sellainen, jolle t. josta ei makseta palkkaa. | P. työmies. Tehdä p:onta työtä. P. kunniavirka, toimi. P. loma. Työskennellä p:tomasti.

palkeenkieli *s.* kankaasta, nahasta t. ihosta repeytynyt toisesta päästään kiinni oleva liuska. | Naulan repäisemä p.

-palkeinen[63] *poss.a.* < palje. | Nahkap.

palkeisto[2] *koll.s.* < palje. | Urkujen p.

palki|a[17*] *v.* poroista: kulkea laumoina kesälaitumella. | Tuntureilla p:via poroja.

palkinen[63] *s.* **1.** (tav. tuulisella seudulla oleva) porojen kesälaidun. **2.** paliskunta. — *Yhd.* porop.

palkinnon|jako *s.* tav:mmin palkintojenjako. **-saaja** *s.* Kilpailun p:t.

palkinta[15*] *teonn. harv.* (< palkita) palkitseminen.

palkin|to[2*] *s.* tunnustukseksi jstak (vars. kilpailu)suorituksesta t. ansiosta annettu esine, rahasumma, todistus, kunniakirja tms.; vrt. palkkio. | Ensimmäinen, toinen p. Paras, korkein p. P. urheilu-, ojankaivu-, taide-, kauneuskilpailussa. Maatalous-, koiranäyttelyn p:not. Nobelin p. Valtion kuvaamataidekilpailun p:not. Hopeapokaalit p:toina. Kilpailussa jaetaan kolme p:toa. Saada, antaa p. P:tojen jako. Parhaiten vastanneiden kesken arvotaan viisi 1.000 mk:n p:toa. Kilpailla p:nosta. Päästä, sijoittua p:noille 'palkintosijalle'. — Sai p:noksi uutteruudestaan kirjan. Varkaan kiinniottajalle maksetaan p. [par. palkkio]. Hänen päästään on luvattu p. [par. palkkio]. — *Erik.* palkintolainaobligaation arvottu voitto, preemio. — *Kuv.* Saada p. vaivoistaan, uskollisuudestaan. Odotukseni ei jäänyt p:notta. Sai hymyn p:noksi. Hänen p:tonaan on koko kansan rakkaus. — *Yhd.* ensi-, erikois-, kehotus-, kunnia-, lahja-, lisä-,

lohdutus-, pääp.; kilpailu-, kirjallisuus-, näyttelyp.; joukkue-, kiertop.; kirja-, raha-, tavarap.; valtionp.

palkinto|ehdokas *s.* Kuvanveistokilpailun p:ehdokkaat. **-ehdotus** *s.* **-esine** *s.* palkinnoksi annettu t. sopiva esine. | Hopeinen p. Kirjat p:inä.

palkintojenjako *s.* Kilpailujen, näyttelyn p. **-tilaisuus** *s.*

palkinto|järjestys *s.* järjestys, jossa kilpailijat sijoittuvat palkintosijoille. | Vasta uusinta ratkaisi seiväshypyn p:järjestyksen. **-kauppa** *s. liik.* preemiokauppa. **-kilpailu** *s.* P. nimen keksimiseksi jllek tuotteelle. **-kirja** *s.* vrt. palkintoesine. **-kokoelma** *s.* Urheiluseuran p. **-koroke** *s.* koroke, jolla seisten vars. urheilijat saavat ottaa vastaan palkintonsa. **-laina** *s. liik.* = palkinto-obligaatiolaina. **-lainaobligaatio** *s. liik.* vrt. ed. **-lautakunta** *s.* lautakunta, joka ratkaisee palkintojen jaon. | Kilpailun, näyttelyn p. **-lista** *s.* = seur. **-luettelo** *s.*, vars. *urh.* palkintosijoille päässeiden luettelo; us. = tulosluettelo; *harv.* palkintojen luettelo. | Ampumakilpailujen p. **-lusikka** *s.* vrt. palkintoesine. **-mahdollisuu|s** *s.* mahdollisuus saada palkinto. | Joukkueellamme ei ole mitään p:ksia. **-mie|s** *s. urh.* palkintosijalle päässyt mies. | Olympiakisojen p:het. Varma p. keihäänheitossa. **-mitali** *s.* palkinnoksi annettu t. tarkoitettu mitali. **-näytelmä** *s.* palkittu näytelmä. **--obligaatio** *s. liik.* vrt. seur. **--obligaatiolaina** *s. liik.* obligaatiolaina, jonka korot määräaikoina kokonaan t. osittain arvotaan voittoina t. palkintoina obligaatioiden haltijain kesken, palkinto-, arpa(jais)-, preemiolaina. | Valtion p. **-palkka** *s. tal.* palkka, joka suoritetaan säännöllisen palkan lisäksi säädetyn vähimmäistyömäärän ylittävälle työntekijälle; vrt. urakkapalkka. **-palli** *s. urh. ark.* palkintokoroke. | Nousta p:lle, myös kuv. 'päästä palkintosijoille'. **-pokaali, -raha** *s.* vrt. palkintomitali. **-rahasto** *s.* rahapalkintoihin käytettäväksi tarkoitettu rahasto. **-romaani** *s.* palkittu romaani. **-saalis, -sato** *s.* Suomalaisten p. olympialaisissa. **-sij|a** *s.* palkinnon tuottava järjestyssija jssak kilpailussa. | P:oja on usein kolme. Päästä p:alle, p:oille. Kilpailla, taistella p:oista. **-sijoitus** *s.* sijoittuminen palkintosijalle, -sijoille. **-summa** *s.* palkinno(i)ksi annettu t. tarkoitettu rahasumma. **-tila** *s.* palkintosija. **-tuomari** *s.* Kilpailun, näyttelyn p. **-vero** *s. lak.* v. 1927 lakkautettu vero, jonka palstatila suoritti emätilalle.

palkisto[2] *koll.s.* (< palkki); erik. *rak.* rakennuksen välikaton vaakasuora t. kalteva (puinen, teräksinen, teräsbetoninen) tukirakenne; klassillisessa arkkitehtuurissa vaakasuora, pylväiden kannattama rakennuksen osa. — *Yhd.* betoni-, puu-, rauta-, teräs-, teräsbetonip. **-rakenne** *s.*

palkit|a[31] *v.* **1.** henkilöobj:n t. sellaiseen verrattavan ohella: antaa jklle palkinto t. palkkio tunnustukseksi t. korvaukseksi jstak. | P:si auttajansa runsaskätisesti. Uskollisen palvelijan p:seminen. Parhaat hiihtäjät, suoritukset p:aan. Kilpailussa p:tu veistos. Valtionpalkinnolla p:tu runoilija. P. jku ritarimerkillä. Näyttelyssä ensimmäisellä palkinnolla p:tu koira. P:si hevosta sokeripalalla. Yleisö p:si esityksen kättentaputuksin. — Seur. ryhmään läheisesti liittyen. | -- joki oli antoisa ja p:si hyvin pyytäjänsä JÄRVENT. Taivaassa, ratki taivaassa / Jumala hallitsee / ja kunnialla suurella / pyhänsä p:see VK. **2.** asiaobj:n ohella: korvata, hyvittää, sovittaa, maksaa, kostaa. | P. jklle hänen työnsä, vaivansa. P. jkn kulut, kustannukset, jkn kärsimä vahinko. Puutarha p:si hänen uurastuksensa moninkertaisesti. P. paha hyvällä. Jumala p:koon teille teidän hyvyytenne. Ahkeruus kyllä p:see itsensä. — P:si hyväntyön kiittämättömyydellä.

palkiton[57] *kar.a.* < palkki. | P. lattia.

palkitsematon[57] *kielt.a.* < palkita. | P. kilpailuluonnos.

palkitsija[14] *tek.* < palkita. | Hyvän p. ja pahan rankaisija.

palkit|taa[2*] *v.* varustaa palkeilla. | P:ettu lattia.

palk|ka[10*] *s.* **1.** (vars. vakinaisesta, säännöllisestä) työstä suoritettu t. suoritettava (jatkuva) korvaus; vrt. palkkio. | Työmiehen, maalarin, kauppa-apulaisen, virkamiehen, vanhemman lehtorin p. Isännän p., ks. ↓. Suuri, pieni, hyvä, huono p. Vuoden, kuukauden, viikon p. N:llä on p:kaa 20.000 mk kuukaudessa. Saada, nauttia p:kaa. Maksaa, suorittaa p:ka(a). Nostaa, kuitata p:kansa. Korottaa, lisätä, alentaa, vähentää p:kaa. Mitä haluat p:aksesi? Työskennellä huonolla p:alla. P:allaan, p:astaan eläjät. Rahana, luonnontuotteina maksettu p. Sai p:astaan, p:oistaan [= palkkana, palkaksi] hevosen. — Mon. paikallissijojen erikoiskäyttöä. | Olla hyvillä, huonoilla p:oilla 'saada, nauttia hyvää, huonoa palkkaa'. Päästä paremmille p:oille. Olla jkn p:oissa 'saada palkkaa jklta, olla jkn palveluksessa'. Tulla, saapua p:oilleen 'nostamaan, noutamaan palkkaansa'. -- viisikymmentä miestä saa kävellä -- tehtaan p:oilta [= palveluksesta] R.RAUANHEIMO. — *Kuv.* Ei saanut mitään vaivojensa p:aksi. Sai pilkkanaurun p:akseen. Konna sai ansaitsemansa p:an: hirttotuomion. Paha saa aina p:kansa 'rangaistuksensa'. Kiittämättömyys on maailman p. SP. -- synnin p. on kuolema UT. Rakkauteni p:aksi he minua vainoavat VT. — *Yhd.* kuukausi-, päivä-, tunti-, viikko-, vuosip.; aika-, kappale-, urakkap.; luontois-, muona-, nimellis-, raha-, reaali-, ruokap.; brutto-, enimmäis-, maksimi-, minimi-, netto-, normi-, ohje-, vähimmäisp.; lisä-, osa-, perus-, pohja-, prosenttip.; lakkautus-, sopimusp.; työp.; loisto-, nälkäp.; edustajan-, isännän-, lehtorin-, papinp. **2.** par. palkkio. | Lääkärin, asianajajan, räätälin p. — *Yhd.* ajo-, kutoma-, kyyti-, löytö-, tekop.; tekijänp.

palkkaaja[16] *tek.* < palkata.

palkka|-armeija *s.* palkattu, värvätty armeija. **--asteikko** *s.* Valtion p. **-eh|dot** *s. mon.* Edulliset, huonot p. Työläiset vaativat parannuk-

sia p:toihinsa. **-erä** *s.* **-|etu** *s.*, tav. *mon.* Nuoremman lehtorin p:edut. P:etuihin kuuluu vapaa asunto, valo ja lämpö. Loma täysin p:eduin.

-palkkainen[63] *poss.a.* Huono-, hyvä-, iso-, kallis-, kehno-, pieni-, suurip.; perusp.

palkka|joukko *s.* palkattu, värvätty sotaväen osasto; *mon.* us. palkattu sotaväki. | Keskiajan p:joukot. **-jyvät** *s. mon.* jyvät luontoispalkkana. | Papin p. **-järjestelmä** *s.* Virkamiesten p. **-kirja** *s.* kirja, johon palkkasummat merkitään ja kuitataan. **-kirjanpito** *s.* palkkoja koskeva kirjanpito. **-kuop|pa** *s.* jnk väestönryhmän kohtuuttoman alhainen palkkataso. | Olla p:assa. P:pien tasoitus. **-kustannukset** *s. mon.* **-kysymys** *s.* Kansakoulunopettajain p.

palkkalai|nen[63] *s.* jhk tehtävään palkattu, palkasta työtään tekevä henkilö. | Valtion p:set. Itsenäinen yrittäjä eikä toisten p. Talo rappeutui p:sten hoidossa. Kuinka monella minun isäni p:sella on yltä kyllin leipää, mutta minä kuolen täällä nälkään! UT. — *Yhd.* aika-, kuukausi-, päivä-, tunti-, urakka-, viikko-, vuosip.

palkka|laki *s.* Työväestön palkkausoloja koskeva p. — *Tal.* Rautainen p. 'Lassallen esittämä teoria, jonka mukaan keskimääräinen työpalkka aina pyrkii pysymään minimitoimeentuloon tarvittavan määrän tasolla'. **-laskelma** *s.* **-liik|e** *s.* Työläisten p. Inflaation aiheuttamat p:keet. **-lista** *s.* lista, johon palkkasummat merkitään ja kuitataan. | Viraston, komppanian p. **-luettelo** *s.* = ed. **-luokka** *s.* = palkkausluokka. **-maa** *s.* palkkaan luontoisetuna kuuluva maa. | Entisajan piispojen p:t. **-menot** *s. mon.* **-määrä** *s.* **-neuvosto** *s.* Valtion hinta- ja p:n tehtävänä on ohjata hintojen, maksujen, huoneenvuokrien ja palkkojen vakiinnuttamista. **-neuvottelu** *s.* **-normi** *s.* Uittotöisssä noudatettavat p:t. **-olo|t** *s. mon.* Virkamiesten, työväen p. P:jen järjestely. **-orja** *s. kuv.* palkkatyöläinen, raataja. | Kapitalistien p:t. **-paimen** *s.* palkattu paimen. | Kylän yhteinen p. — Vars. *kuv.* vain palkan takia työtänsä tekevästä, jllak tavalla johtajan, neuvojan tms. asemassa olevasta henkilöstä, vars. papista. | P:en hengetön julistus. Liiton toimihenkilöt eivät saisi olla vain p:ia. **-pappi** *s. harv.* leipäpappi. **-piika** *s.* (vars. maalaistalon) naispalvelija, -palkollinen. | Pappilan, kartanon p. **-pitäjä** *s. hist.* pitäjä, jonka suorittama papinpalkkaus meni piispan, tuomiokapitulin jäsenten, yliopiston jumaluusopillisen tiedekunnan t. koulujen opettajien palkaksi, anneksi-, apupitäjä. | Piispan, tuomiorovastin, Porvoon kymnaasin p. Gezeliuksilla oli p:nään Parainen. **-politiikka** *s.* Valtion, yhtiön p. **-pussi** *s.* (paperi)pussi, jossa palkkarahat pa'kkaa maksettaessa annetaan. | Työläisten p:t. **-päivä** *s.* palkanmaksupäivä. **-rahasto** *s.* **-rah|at** *s. mon.* Nostaa p:ansa. P:oista ei paljon säästynyt. **-renki** *s.* palkattu renki. | Talon p. — *Kuv. halv.* (palkattu) apulainen, apuri. | Herrojen p. **-rettelö** *s.* **-rii|ta** *s.* P:doista aiheutunut lakko. **-saatav|a** *s.*, us. *mon.* P:ien periminen. **-sopimus** *s.* Työnantajan ja työntekijän välinen p. **-sotajoukko** *s.* palkattu, värvätty sotajoukko. **-sotilas** *s.* palkattu, värvätty sotilas.

palkkasoturi *s.*, vars. *hist.* (us. vieraan vallan palveluksessa oleva) palkattu sotilas. | Germaaneja palveli palkkasotureina Rooman sotajoukoissa. **-armeija** *s.* **-joukko** *s.* **-laitos** *s.* **-päällikkö** *s.*

palkka|suhteet *s. mon.* Maataloustyöväen p. **-summa** *s.* **-sääntö** *s.* palkkaussääntö. **-säästöt** *s. mon.* **-taistelu** *s.* palkoista aiheutunut, palkkoja koskeva taistelu. | Työväen, virkamiesten p. Lakko p:n aseena. **-talo** *s.* = palkkatila. **-tariffi** *s.* vahvistettujen t. sovittujen palkkojen suuruutta osoittava ohjetaulukko. **-tarjous** *s.* **-tarkkailija, -tarkkailu** *s.* par. palkkojen tarkkailija, tarkkailu. **-taso** *s.* Maatalouden p. Yleinen p. on noussut. **-tila** *s. hist.* valtion t. seurakunnan omistama tila, jollaisia ennen käytettiin yliopiston ja oppikoulujen opettajien, virkamiesten t. papiston palkkojen parantamiseksi luovuttamalla ne heidän hallintaansa ja oikeuttamalla heidät saamaan hyväkseen tilojen verot, palkkatalo. | Professorin, upseerin p. Seurakunnan virkaja p:t. **-tilasto** *s.* **-tili** *s.* **-tulo** *s.*, tav. *mon.* Virkamiehen, työläisen p:t. P:jen verotus. **-työ** *s.* palkasta suoritettu työ. | Elää p:llä, p:stä. **-työläi|nen** *s.* palkkatyötä tekevä, palkastaan elävä työläinen. | P:sten ammattijärjestöt. **-työmies** *s.* **-työntekijä** *s.* **-työväestö** *s.* **-työväki** *s.*

palkkaus[64] *s.* **1.** palkkaaminen. **2.** (vars. julkisista viroista t. toimista suoritettavat) palkkaedut kokonaisuutena; joskus yl. työpalkka. | Papiston p. Virkamiesten palkkauksen uudelleen järjestely. **-apu** *s.* Valtion maksama kansakoulunopettajien p. **-asetus** *s.* **-asia** *s.* Veturinkuljettajien p. **-asteikko** *s.* **-ehdot** *s. mon.* **-järjestelmä** *s.* **-kysymys** *s.* Oppikoulunopettajien p. **-laki** *s.* **-lautakunta** *s.* Valtion p. **-luok|ka** *s.* Valtion viran- ja toimenhaltijain p:at. Ylemmän p:an konemestari. **-menot** *s. mon.* **-muoto** *s.* **-olot** *s. mon.* **-peruste** *s.* **-sopimus** *s.* Työehto- ja p. **-suhteet** *s. mon.* **-sääntö** *s.* sääntö, jolla jnk viraston t. virkakunnan palkkaus on vahvistettu, palkkasääntö. | Kaupungin viranhaltijain p. **-tapa** *s.*

palkkautu|a[44] *refl.v.* < palkata. | P. jkn palvelukseen. Vieraan vallan kätyriksi p:nut mies.

palkka|vaatimus *s.* Hakemukset ja p. lähetettävä osoitteella - -. Työläiset esittäneet uusia p:vaatimuksia. **-varat** *s. mon.* **-varateoria** *s. tal.* teoria, jonka mukaan kansantaloudessa on kulloinkin olemassa määräsuuruinen pääomavarasto, josta työmiesten palkat suoritetaan. **-vero** *s.* työntuottovero. **-vuosi** *s.* **-väk|i** *s.* palkattu väki. | Kartanossa pidettiin runsaasti p:eä. Sotilaat olivat suureksi osaksi ulkomaista p:eä.

palk|ki[48*] *s.* **1.** isokokoinen, litteähkö, tav. nelisärmäiseksi t. ainakin yhdeltä puolelta veistetty puu, paksu lankku; vrt. parru, pelkka. | Jykevistä p:eista tehty lattia. Sillan p:it not-

kuivat. Penkkinä oli kahden tuen varaan asetettu p. — Liikkua, esiintyä teatterin, näyttämön p:eilla 'näyttämölavalla, näyttämöllä'. Uusi näytelmä Kansallisteatterin p:eilla. — *Yhd.* lattia-, siltap. 2. *rak.* muodoltaan määrittämätön (poikkileikkaukseltaan tav. leveyttänsä korkeamman suorakaiteen muotoinen) vaakasuora t. kalteva kannatin. | Puinen, teräksinen, teräsbetoninen p. Laipiota, sillan kantta kannattavat p:it. Jatkuva [= useammalta kuin kahdelta kohdalta tuettu] p. — *Yhd.* betoni-, kivi-, puu-, teräsp.; laatta-, laippa-, nivelp.; kannatus-, niska-, poikki-, sivu-, välip.; kansi-, kattop.; rana-, sikop.; I--, T--, U-p. 3. heraldiikassa: viistoon oikealta vasemmalle [= kilven kuvassa vasemmasta yläkulmasta oikeaan alakulmaan] kulkeva leveähkö nauha. — *Yhd.* vastap.

palkki|katto *s.* 1. *kansat.* (us. kourumaisiksi veistetyistä) kelleksistä tehty katto. 2. *rak.* huoneen sisäkatto, jossa (kantavat) palkit ovat näkyvissä. **-kyntö** *s. maat.* kyntö, jossa kynnetään ainoastaan joka toinen viillos ja se käännetään kyntämättömän päälle, pielloskyntö. **-muoto** *s. rak.*

-palkkinen[63] *poss.a.* Jykevä-, leveäp.

palkkio[3] *s.* satunnaisesta t. tilapäisestä työstä t. toimesta suoritettava (tav. kertakaikkinen) korvaus; vrt. palkinto, palkka. | Lääkärin, asianajajan, räätälin, ajurin p. Kirjailijan p. Runsas, kohtuullinen p. Sivutoimista maksetut p:t. P. matkakuluista. Asiamiehelle suoritettava p. eli provisio. Todistajalle, holhoojalle tuleva p. Varkaan kiinniottamisesta luvataan p. Kutsuu kyytimiehet ja lupaa parhaan lehmänsä p:ksi AHO. — *Yhd.* ajo-, hankinta-, jauhatus-, kiinniotto-, kutoma-, kyyti-, käännös-, leimaus-, löytö-, toimitus-, viljelys-, virantoimitus-, välitysp.; tuki-, tuotanto-, vakauttamis-, vientip.; lahja-, lisä-, osap.; rahap.; kuukausi-, vuosip.; asiamies-, edustajan-, lääkärin-, räätälin-, tekijän-, todistajanp.

palkkio|järjestelmä *s.* **-kauppa** *s. liik.* preemiokauppa. **-lasku** *s.* Toimitusinsinöörin p. **-määrä** *s.* **-summa** *s.* **-toimi** *s.* vrt. palkkiovirka.

palkkiot|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* Tehdä jtak täysin p:tomasti.

palkkio|tulot *s. mon.* **-vaatimus** *s.* Kohtuuton p. **-vir|ka** *s.* virka, johon ei liity peruspalkkaa, vaan josta korvaus suoritetaan palkkio(i)na, ylimääräinen virka; vrt. peruspalkkainen, vakinainen virka. | P:an vakinaistaminen.

palkki|rakenne *s. rak.* Välikaton, sillan p. **-silta** *s. rak.* silta, jossa päällysrakenteen kantavana osana on vaakasuora pitkittäinen palkkirakenne; vrt. holvi-, riippusilta. | Puinen, kivinen p. **-teräs** *s. rak.* **-väli** *s.* palkkien väli. | Välikaton, sillan p.

palkku[1*] *s. kansat.* puutavaran kuljetukseen käytetyn reen kaksiosaisen pankon ylempi osa. | Hämäläisen tukkireen pankossa on tavallisesti kaksi osaa: alempi ketarapenkki ja ylempi p.

pal|ko[1*] *s.* 1. yhdestä emilehdestä muodostunut yksilokeroinen hedelmä, joka aukeaa sekä liitesaumaa että emilehden selkäsuonta pitkin, palkohedelmä. | Herneen, pavun p. Sokeriherneestä käytetään ruoaksi p:ot. — *Yhd.* herneenp.; pitkä-, ukonp. 2. *tilap.* kanootista, veneestä. | Kahdeksan sinistä p:koa -- odottelee lähtömerkkiä parin metrin välimatkoin kaislikon rinnassa KARHUM. 3. a. kirveen, puukon, höylän tms. terän viisto tahkoamispinta t. sen ja tahkoamattoman pinnan harjamainen rajakohta. | Kirveen p. Höylän terän taakse tuleva p. ei saa olla liian jyrkkä. b. *harv.* pitkittäinen kohonema, harja. | Iskusta ihoon noussut p. Rautapylvääseen sorvatut uurteet ja p:ot.

palko|hedelmä *s. kasv.* **-hiha** *s. vaat.* pukuun t. päällystakkiin siten kiinnitetty hiha, että se muodostaa olkasaumaa pitkin olkapäällä pienen kohoaman.

-palkoinen[63] *poss.a.* Sitkeä-, suuri-, vihreäp.; kotelop.

palkokasvi *s.* P:t 'Leguminosae, kaksisirkkaisalalahko, johon kuuluvat heimot Mimosaceae, Caesalpiniaceae ja Papilionaceae'; us. myös = hernekasvit. **-bakteeri** *s.* = nystyräbakteeri.

palkolli|nen[63] *s.* palvelusväkeen kuuluva henkilö, palvelija; vrt. palkkalainen. | Isäntäväki ja p:set. Rengit, karjakot ja muut talon p:set. Älä himoitse lähimmäisesi aviopuolisoa, p:sia, karjaa äläkä mitään hänen omaansa KATEK. — *Yhd.* mies-, naisp.; vuosip.

palkollis|asetus *s.* Vuoden 1805 p. **-luokka** *s.* **-sääntö** *s. vanh.* laki, joka säännösteli isäntien ja palkollisten suhteita. | Vuoden 1865 p. on kumottu v. 1922 annetulla työsopimuslailla. **-väki** *s.*

palkomai|nen[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* P. hedelmä. P. vene.

palko|ruuhi *s. kansat.* yhdestä rungosta kovertamalla tehty ruuhi. **-vene** *s.* 1. kanootti. 2. palkoruuhi. **-vilja** *s.* viljeltyjen palkokasvien yhteisnimitys.

palladium[7] *s.* eräs platinametalli.

1. **pallas**[60*] *s.* Ruijan pallas 'Hippoglossus hippoglossus, Pohjoisessa jäämeressä elävä jättiläiskokoinen kampelakala'.

2. **pal|las**[60*] *s. harv. runok.* (vuoren)rinne, (kallion)reuna, palle, paltta, kallas, parras. | Kiirasvuoren p. LEINO. -- pilven p:taalta tähystäin JYLHÄ.

pal|le[78*] *s.*; *rinn.* palte. 1. a. vars. *käs.* päärme. | Hihansuussa 2 cm:n levyinen p. Ommella p. Purjeiden p:teet vahvistetaan köydellä. — *Yhd.* ala-, perä-, pysty-, raakap. b. *met.* = huullos 1. 2. *puut.* laudan leveyssivun särmään t. lisäksi keskelle höylätty puolilieriö; vrt. pontti. 3. *geol.* järveä tms. reunustava, jään rantaa vasten työntyessään aiheuttama maat. kivivalli t. -penger. — *Yhd.* rantap. 4. yl. reunus, reuna, lieve; pallas, paltta. | Sukeltajan [kovakuoriaisen] ruumis on laidoilta levinnyt litteäksi p:teeksi. Hameen p. Valkoisen lakanan p:teet riippuivat kuin köynnös [vuoteen] reunoilta alas LINN. -- itse Neitsyt Maaria istui eilen ehtoopilven p:teilla enkeleittensä kesken KALLAS. -- löi lapion pystyyn ojan p:teeseen KAUPPISH. Siinä kohosi maantien p:teella paasi KIANTO. — *Yhd.* kalvo-, nahkap.; purje-, siipip.

pallea[15] *s.* 1. rinta- ja vatsaontelon välinen liik-

kuva lihasseinä, diafragma. | Ihmisen, kissan p. Hengittää p:lla. Laulaa niin että p. paisuu. Isku p:an [nyrkkeilyssä]. **2.** *kansanr.* kylki, sivu. | - - kirjavan kiven selälle, / paaen paksun p:lle KAL. **-hengity|s** *s.* vatsa- ja syvähengityksen yhteisnimitys; vrt. rintakehähengitys. | P:ksessä rintakehä laajenee enimmän alaspäin. **-hermo** *s. anat.* palleaa hermottava kaulapunoksen haara. **-isku** *s.* nyrkkeilyssä: isku pallean kohdalle, palleaan. **-koukku** *s. urh.* vrt. ed. **-lihas** *s.*

palle|kivi *s. geol.* vrt. palle **3.** | Ahtojään työntämät p:kivet. **-kivikko** *s. geol.* vrt. palle **3.** **-kone** *s. met.* = huulloskone. **-köysi** *s. mer.* = liesma. **-pisto** *s. käs.* = päärmepisto. **-reuna** *s. käs. met.* **-riutta** *s. geol.* välittömästi rannassa kiinni oleva koralliriutta, rantariutta.

pallero[2] *s.* **1.** pieni pallomainen esine, pallonen; *ruok.* us. = pyörykkä. | Rutisti paperin pieneksi p:ksi. Voi pyöritellään p:iksi. P:ina esiintyvä mineraali. Pehmeitä apilan p:ita 'kukintoja'. Hevosen p:ita 'kakkaroita'. - - ei ihmisten sijoittumista ja toimintaa tällä piene'lä p:lla [= maapallolla] voida järjellä ohjata SILL. — *Yhd.* kala-, lanta-, liha-, peruna-, porkkana-, rasva-, sieni-, voip. **2.** *kuv.* vars. hellitellen pikkulapsesta, pienokaisesta. | Pojan, tytön p. Puolivuotias p. Äidin oma p. Pienin p. oli äidin sylissä. — *Yhd.* poikap.

palleroi|nen[63] **1.** *dem.s.* < ed. **2.** | Parin kuukauden ikäinen p. Jo pienenä p:sena. **2.** *a.* pallomainen, pyöreä(hkö), pullea. | P. kukinto, käpy. Kananpojan p. ruumis. Peukaloisen p. pesä. Pienokaisen p:set kädet. - - Männistön muori ja nokkela, p. tyttärensä Venla KIVI. — *Yhd.* puolip.

palleromainen[63] *kalt.a.* Apilan p. kukinto. P. toukka.

1. **palli**[1] *s.* jakkara. | Istua p:lla. Nousi p:lle paremmin ylettyäkseen. — *Yhd.* vihkip.

2. **palli**[4] *s. murt.* pallo. | Lyödä p:a. - - Munter virkkoi: "Hiis vei p:n [= pommin]!" *CAJ.

palliatiivinen[63] *a. lääk.* oireita helpottava, lievittävä, symptomaattinen. | P. hoito.

pallinaama *a. halv.*, tav. *s:sesti* pyöreäkasvoisesta henkilöstä t. eläimestä. | Tavallinen suomalainen p. Kissa, p.

pallist|aa[2] *v.* -us[64] *teonn.* päärmätä, palttaa. | P. nenäliinoja. — *Kuv.* - - tyyni aurinko aleni, p:aen valkeita hattaria kultaruskollansa KIVI.

pallistaja[16] *tek.* päärmääjä, palttaja.

pallistamaton[57] *kielt.a.* päärmäämätön, palttamaton.

pallituoli *s.* jakkara.

pallo[1] *s.* pyöreä, enemmän t. vähemmän säännöllinen kappale t. esine; *mat.* kappale, jonka rajapinnan kaikki pisteet ovat yhtä kaukana määräpisteestä (pallon keskipisteestä). | Puinen, metallinen, lasinen p. Ontto p. Portinpylvästä koristava p. Maa on navoiltaan hiukan litistynyt p. Taikinasta pyöritellään pieniä p:ja. Puristaa lumi p:ksi. Rutisti paperin p:ksi. Siili vetäytyy p:ksi. Voikukan siemenhahtuvien muodostama p. Aurinko painuu hehkuvana p:na taivaanrannan taa. Mustaruuti on kaupan pieninä rakeina tai p:ina. P:n muotoinen astia. P:n muotoon leikattu pensas. Pyöreä kuin p. Pää kuin p. — *Mat.* P:n keskipiste, säde, halkaisija, akseli, pinta. — *Yhd.* graniitti-, kangas-, kivi-, kumi-, lanka-, lasi-, lumi-, lyijy-, marmori-, metalli-, nahka-, paperi-, puu-, rasva-, rauta-, suklaa-, voip.; tuli-, valop.; ilmap.; kiinto-, pilotti-, sukellus-, tähystysp.; koriste-, markkina-, puutarhap.; maa-, taivaanp.; karttap.; (mat.) pseudo-, puoli-, tasop. — *Erik.* **1. a.** pallo eril. palloym. pelien ja leikkien välineenä. | Kuminen, nahkapäällyksinen, virkattu p. Lyödä, heittää, hypittää, potkia p:a. Kuljettaa p:a (potkimalla, mailalla). Ottaa kiinni, vangita p. P. lentää, putoaa, vierii. Leikkiä p:lla. Kroketti-, biljardipelin p:t. Keilapelin välineet ovat rata, 10 keilaa ja p. — *Yhd.* biljardi-, jalka-, jää-, kroketti-, pesä-, pingpong-, potku-, sulka-, tennisp.; harjoitus-, kilpailu-, leikki-, peli-, varap.; nyrkkeily-, päärynäp. **b.** ed:een liittyen lyönnin, heiton, potkun tms. aiheuttamasta pallon liikkeestä. | Kova, hiljainen p. Korkea, matala, pitkä, lyhyt p. Kierteinen p. A. laukaisi kauniin p:n. Maalivahti päästi helpotkin p:t läpi. P:n suunta, voima. Vanha p. [tenniksessä] 'useammin kuin kerran maata koskettanut pallo'. — *Yhd.* ilma-, kaari-, kierre-, koho-, maa-, palautus-, syöttöp.; erä-, ottelup. **c.** pallopelistä. | Pelata p:a. Lyödä, heittää, potkia p:a 'pelata lyömällä [jne.] pallopeliä'. — *Harv.* Olla p:lla 'pal'osilla'. - - pieniä tyttöjä leikkimässä, toisaalla poikia p:lla PAKK. — *Yhd.* jalka-, jää-, kori-, kuningas-, käsi-, nurmi-, pesä-, pitkä-, poltto-, potku-, puolue-, pää-, raja-, seinä-, sulka-, verkko-, vesip. **2.** *fys.* Heronin p. 'umpinainen, osaksi vedellä, osaksi painekaasulla täytetty astia, jonka suuhun on tiiviisti sijoitettu lähelle pohjaa ulottuva putki'. — *Yhd.* puolip. **3.** (valta)-omena. | P. ja valtikka. **4.** *farm.* eläimille tarkoitettu pallomainen lääkevalmiste; vrt. pilleri.

pallo|aalto *s. fys.* pallon muotoisena leviävä aalto. **-aberraatio** *s. fys.* pallopoikkeama. **-aste** *s. biol.* par. rakkula-aste, blastula(-aste). **-bakteeri** *s. biol.* pallon muotoinen bakteeri, kokki. **-geometria** *s.* pallokolmion sivujen ja kulmien välisiä yhteyksiä tutkiva geometrian osa. **-graniitti** *s. geol.* graniitti, jossa tummat ja vaaleat ainekset ovat vaihdellen järjestyneet erisuuruisiksi pallomaisiksi muodostumiksi kiven massaan. **-harjoitu|s** *s. urh.* Jalkapalloilijain juoksu- ja p:kset. **-huone** *s.* vars. vanhemmista oloista: pallopeliä varten varustettu rakennus. | Versailles'n p.

palloilija[14] *tek.* < seur. | Taitava p. — *Yhd.* jalka-, jää-, käsi-, pesä-, verkko-, vesip.

palloil|la[29] *v.* **1.** pelata pallopeliä; lyödä, potkia, heittää palloa. | P:evia poikia. VPS p:i voiton itselleen. Taitavasti p:eva A. anasti vastustajaltaan erän [tenniksessä]. **2.** *harv.* muodostua pallo(i)ksi, liikkua, kieriä t. leijua pallo(i)na. | Pilvenä p:i kahvivalkean savu katon nokisten ortten alla KIVI.

palloilu[2] *teonn.* < ed. | Hienoa p:a Stadionilla. — *Yhd.* jalka-, jää-, käsi-, pesä-, potku-, verkko-, vesip.; edustusp. **-halli** *s.* **-harrastus** *s.*

-jaosto *s.* Urheiluliiton p. **-kausi** *s.* **-kenttä** *s.* **-seura** *s.* **-väki** *s.* Helsingin p.

palloinen[63] *poss.a.* **1.** P. aine. — *Yhd.* pieni-, suurip.; varmap. **2.** par. pallo-. | P. pinta.

pallo|juusto *s.* pallomainen edaminjuusto. **-kaktus** *s.* pallomainen kaktus. **-kala** *s.* = siilikala. **-kartta** *s.* akselinsa ympäri pyörivä pallo, jonka pinnassa on maapallon t. tähtitaivaan kartta, karttapallo.

pallokas[63]* **1.** *a.* pallomainen. | P. lasiputki. **2.** *s. mer.* = myötäpurje, (s)pinaakkeri.

pallo|kenttä *s.* pallopelien pelaamiseen tarkoitettu (urheilu)kenttä. **-kolmio** *s. mat.* kolmen isoympyränkaaren rajoittama pallopinnan osa. **-koordinaatisto** *s. mat.* avaruuskoordinaatisto, jossa pisteen paikka määritetään origosta lasketun etäisyyden sekä kahden kulman, pituuden ja leveyden, avulla, kolmiulotteinen napakoordinaatisto. **-koordinaatti** *s.*, tav. *mon.* vrt. ed. **-kori** *s.* ilmapallon kori. **-leikki** *s.* leikki, jossa välineenä on pallo(ja). **-liitto** *s.* Suomen p. 'jalka- ja jääpalloseurojen liitto'. **-luoti** *s.* pallomainen luoti. **-maila** *s.* **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* P. rae, hedelmä, astia. Kissan p. pää. P:sesti pullistunut teriö. **-muoto** *s.*

pallo|nen[63] *dem.s.* Rasva on maidossa p:sina. Taikinasta pyöritellään pieniä p:sia. — *Yhd.* metalli-, puu-, rasva-, voip.

pallon|hallinta *s.* P. jalkapallossa. **-heitto** *s.* Harjoitella p:a.

pallonivel *s. anat. tekn.* **nivel, jossa toinen niveltävä pinta on pallomainen ja joka sallii liikkeen kaikkiin suuntiin**; vrt. sarananivel. | **Lonkka-** ja olkanivel ovat p:iä. Valokuvauskoneen jalustan jalat liittyvät p:ellä runkoon.

pallon|käsittely *s.* P. pesä-, jalkapallossa. **-lyöjä** *s.* **-lyön|ti** *s.* Katseli poikien p:tiä. Pekka on taitava p:nissä. **-muotoi|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* myös ⌒. | P. hedelmä, pensas, astia. Mehiläiset asettuvat talveksi p:seen rykelmään. Maan p:suus. **-pelaaja** *s.* pallopelin pelaaja. **-pinta** *s.* **-puolikas** *s.* **-puolisko** *s.* vars. päiväntasaajan erottamista maapallon puoliskoista. | Pohjoisen p:n kansat. Eteläisellä p:lla. **-pyöre|ä** *a.* P. pää, kukinto. Silmät p:inä. **-vangitsija** *s. urh.* maalivahdista. | HPS:n varmakourainen p.

pallo-ohdake *s.* Echinops, meilläkin viljeltyjä mykerökukkaisia koristekasveja.

palloontua[14]* *v.* = palloutua.

pallo|pakkaus *s. fys.* ja kidetieteessä: suuren pallojoukon tiiveintä säännöllistä sijoittelutapaa vastaava rakenne, tiivein pakkaus. | Useiden alkuaineiden kiteet ovat atomien p:-pakkauksia. **-peili** *s.* **1.** kovera t. kupera peili, jonka pinta on osa pallon pinnasta. **2.** *harv.* peililasinen pallo. | Puutarhassa patsaan päässä oleva p. **-peli** *s.* peli, jossa välineenä on pallo(ja). | Jalkapallo, kriketti, tennis ym. p:t. **-pinta** *s.* pallon pintana oleva t. sellaiseksi ajateltava kupera t. kovera pinta. | Meren pinta ei ole taso, vaan likipitäen p. **-pintainen** *a.* P. peili. **-poiju** *s.* pallon muotoinen poiju. **-poika** *s. urh.* tennis-, golf- yms. peleissä: poika, jonka tehtävänä on noutaa pallot kentältä pelaajille. **-poikkeama** *s. fys.* poikkeama, joka syntyy linssin ja pallopeilin eri vyöhykkeissä (eri etäisyyksillä keskipisteestä) taittuvien t. heijastuvien, samasta pisteestä lähteneiden valonsäteiden osuessa eri kuvapisteisiin, palloaberraatio. | P:n aiheuttama kuvan epäselvyys. **-päinen** *a.* P. keppi, vasara. **-pää** *s.* **1.** Lämpömittarin lasiputken p. Vasaran p.; ks. pallovasara. **2.** = seur. **-päävalas** *s.* Globicephalus melas, Atlantissa elävä 5—6 m:n pituinen hammasvalas, pallopää. **-rengas** *s.* = matalapainerengas. **-ruisku** *s.* ruisku, jossa on pallomainen kumisäiliö. | Korvan huuhtelu p:lla. **-saha** *s. tekn.* konesaha, jonka terä on pallosegmentin muotoinen. **-salama** *s. metrl.* hitaasti liikkuvana valopallona esiintyvä salama. **-segmentti** *s. geom.* pallopinnan ja tason rajoittama kappale. **-sektori** *s. geom.* kappale, joka muodostuu ympyräsektorin pyörähtäessä sellaisen säteensä ympäri, joka kohtaa sektorin kaaren.

pallos|illa[63] *s. vaill.* Olla p. 'pelata jtak pallopeliä'; lyödä, heittää palloa'. Ruveta p:ille. Lapset leikkivät p:ta.

pallo|taituri *s. urh.* erittäin taitava (vars. jalka)pallon käsittelijä. | Englannin ammattilaisjoukkueiden p:taiturit. **-taituruus** *s. urh.* vrt. ed. **-tekniikka** *s. urh.* pallonkäsittelytekniikka (vars. jalkapallossa). **-trigonometria** *s. mat.* pallokolmioiden sivujen ja kulmien keskinäisiä suhteita käsittelevä trigonometrian osa.

pallottaa[2]* *v. harv.* heittää pallolla jkta t. jtak. | Hippa koettaa p. toisia leikkijöitä.

pallottaja[10] *tek.* Krikettijoukkueen p.

palloutu|a[14] *v. harv.* (*rinn.* palloontua) muodostua t. kokoontua pallo(i)ksi. | Likaisia, p:neita höyheniä.

pallo|vasara *s. tekn.* vasara, jonka hamara on puolipallon muotoinen, kuulavasara. **-venttiili** *s. tekn.* venttiili, jossa sulkuelimenä on lautasen asemesta metalli- t. kumipallo; *syn.* kuulaventtiili.

palluk|ka[15]* *s.* (tav. pienehkö) pallomainen muodostuma t. esine, pahkura, pallero. | Ampiaisen piston aiheuttama p. Kovat p:at koivun kyljessä. Punajuuresta leikataan retiisin suuruisia p:oita. — *Kuv.* paksusta, lihavasta henkilöstä t. eläimestä; pullukka. | Lihava pojan p. Pyöreä piian p. Vahva ruunan p. KARHUM.

palmetti[5]* *s.* antiikin ajoilta periytyvä viuhkamainen, kasvinlehteä muistuttava koriste(aihe). | P. seinän, huonekalujen koristeena.

palmik|ko[2]* *s.* kolmesta t. useammasta vuorotellen toistensa lomiin punotusta hius-, lanka- tms. kimpusta tehty punos; letti. | Pitkä, paksu, ohut, kireä, tiukka, löysä p. Hiukset (yhdellä, kahdella) p:olla. Panna, sitoa hiukset p:olle. Avata p:konsa. Kiinalaisen p. P. heilahteli tytön astellessa. — Nauhoista, köydensäikeistä, rohtimista punottu p. Kolmi-, kuusi-, seitsensäikeinen p. Taikina leivotaan p:oiksi. — *Yhd.* hiusp.; irto-, kankip.

-palmikkoinen[63] *poss.a.* Lyhyt-, paksu-, pitkäp.

palmikko|nauha *s.* **1.** hiuspalmikon sidenauha,

lettinauha. | Silkkinen p. **2. a.** palmikoimalla tehty nauha. **b.** palmikkoa muistuttava seinäpinnan tms. koristenauha. **-pisto** *s. käs.* eräs koruommelpisto, sulkapisto. **-päinen** *a.* P. tyttö. **-pää 1.** *s.* Tytön p. **2.** *a.* palmikkopäinen. | P. kiinalainen.

palmikoi|da[30] *v.* -nti[19] *teonn.* punoa t. kutoa palmiko(i)ksi, letittää. | P. hiuksensa. Kireälle p:tu tukka. P:tu hevosenharja. P:tu köysi, ruoska, ripsu. Koivun oksista p:tu patukka. Juurista p:tu kori. Niinestä p:malla tehty matto. P:tu pitsi. Olkihatun p:nti. Rinkiläksi p:tu taikina.

palmikoimat|on[57] *kielt.a.* P:tomat hiukset.

palmikoimistyö *s.*

palmitiini[4] *s. kem.* palmitiinihapon glyseroliesteri. | P. on steariinin ohella useimpien rasvojen pääaine. **-happo** *s. kem.* eräs rasvahappo.

palmu[1] *s.* **1. a.** P:t 'Palmae, lämpimien maiden yksisirkkaisia puu-, pensas- t. kiipijäkasveja, joilla on tav. haaraton, suomuinen t. poikittaisuurteinen varsi ja viuhka- t. sulkamaisesti liuskoittuneet lehdet kimppuna latvassa'. Afrikan p:t. Meillä p:a käytetään huonekasvina. — *Yhd.* sulka-, viuhkap.; areka-, kaira-, kookos-, käpy-, kääpiö-, saago-, taateli-, vaivais-, öljyp.; huonep. **b.** palmun oksa, lehvä, lehti. | Kansanjoukko p:t kädessä. — Erik. *kuv.* voiton t. rauhan symbolina. | Voiton, rauhan p. Saavuttaa voiton p. **2.** *kans.* keväinen pajunoksa, jossa on suomunsa karistaneita kukintosilmuja, pajunkissoja. | Palmusunnuntaina lasten on tapana noutaa p:ja.

palmu|hunaja *s.* eräiden palmulajien mahlasta valmistettu hunaja. **-istutus** *s.* **-kakku** *s. maat.* palmuöljyn puristusjätteistä valmistettu rehukakku. **-kasvi** *s.* **-kuja** *s.* **-lehto** *s.* **-mainen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* P. puu. **-metsä** *s.*

palmun|lehti *s.* **-lehvä** *s.* **-oksa** *s.* **-siemenrasva, -siemenöljy** *s.* öljypalmun siemenistä saatu öljy; vrt. palmuöljy.

palmu|näätä *s.* Paradoxurus, Intiassa ja Malaijien saaristossa eläviä pitkähäntäisiä sivettikissoja. **-puisto** *s.* **-puu** *s.* **-ran|ta** *s.* Etelämeren saarten p:nat. **-rasva** *s.* = palmuöljy. **-sokeri** *s.* useiden palmulajien mahlasta saatu sokeri.

palmusto[2] *koll.s.* palmumetsä t. -metsikkö.

palmu|sunnuntai *s.* pääsiäisen edellinen sunnuntai, virposunnuntai. | P. aloittaa piinaviikon. **-vaha** *s.* erään eteläamerikkalaisen palmun varresta saatu vaha. **-viini** *s.* eräiden palmulajien mahlasta valmistettu alkoholipitoinen juoma. **-voi** *s.* = seur. **-öljy** *s.* öljypalmun hedelmämallosta saatu öljy, palmurasva, -voi.

palmyrapuu [-ÿ-] *s.* useiden palmujen puuaineesta, palmupuu.

palo[1] *s.* **I.** palaminen. **1.** vrt. palaa I. | Tulen, päreen p. Vasta viime perjantaina pantiin [terva]hauta p:on [= palamaan] PAKK. Pystyvalkea on syttynyt täyteen p:on KARHUM. Pian oli kaasu p:lla [= palamassa] SILL. — Us.: tulipalo. | Turun p. vuonna 1827. Lautatarhan p. Kotkassa. Tuuli edisti p:n leviämistä. P:n sammutus kesti aamuyöhön. Palovakuutussopimuksessa tarkoitetaan p:lla tulta, joka on päässyt irti LK. — *Yhd.* hotelli-, kellari-, metsä-, navetta-, teatteri-, tehdas-, ullakko-, varastop.; hotellin-, navetan-, teatterin-, tehtaanp.; jättiläis-, suurp.; noki-, tulip. **2. a.** vrt. palaa II.1. | Tähtien, revontulten p. Auringon, iltaruskon p. — Silmien, katseen p. Silmät syttyivät hurjaan p:oh. Katseessa mielipuolinen p. — *Yhd.* pohjan-, ruijanp. **b.** vrt. palaa II.2. | Poskien p. Kuumeen p. poskilla. **c.** vrt. palaa II.4. | Tunteen, intohimon, innostuksen p. Hengen, ajatusten p. Rakkauden p. sydämessä. Rintaan syttyi outo p. Taiteilijaveren hillitön p. [Näyttelijä] A:n tulkinnassa oli runsain määrin sisäistä p:a. Aate, joka sytytti nuorison kapinalliseen p:on. — *Yhd.* tunteenp. **d.** vrt. palaa II.6. | Taistelun p. Sodan p. levisi yli Euroopan. Liike leimahti uuteen p:on. — *Yhd.* maailmanp. **3.** vrt. palaa IV. **a.** *urh.* Kolmas p. [pesäpallopelissä]. **b.** *ark.*, vars. *sot. koul.* Raskas, ankara p. pinnaamisesta, lunttaamisesta. **II.** *konkr.* palanut maa-ala (metsä tms.). | Laaja musta p. metsän keskellä. — *Erik.* poltettu kaski. | Kyntää, kylvää p. Toisen kaskia oli hän hakannut, toisen p:ja viertänyt AHO. Ei pojasta merelle miestä. — / Pantihin p:n tekohon LEINO.

palo|aika *s.* palamisaika. | Tulilangan p. **-ala** *s.* Laaja p. metsän reunassa. — P:n asiantuntijat. **-alue** *s.* Koko p. oli tulimerenä. **-ammus** *s. sot.* ammus, jonka tarkoituksena on tulipalon aiheuttaminen, sytytysammus. **-apu** *s.* palovahinkoa kärsineelle annettu avustus t. korvaus. **-apu|yhdistys, -apu|yhtiö** *s.* yhdistys t. yhtiö, jonka tarkoituksena on jäsentensä keskinäisellä vastuulla antaa palovakuutuksia; vrt. palovakuutusyhtiö. | Pitäjän p:yhdistys. Suomen kaupunkien p:yhtiö. **-arpi** *s.* palovamman arpi. **-artikkeli** *s.* kiihkeä, kiihottava sanomalehtiartikkeli. | Poliittinen p. **-asema** *s.* palokaluston sijoituspaikka. | Kaupungin p. **-auto** *s.* palokalustoon kuuluva auto. | P., jossa on moottoriruisku. Punaiset p:t kiitävät palopaikalle. **-haav|a** *s.* palamisesta aiheutunut haava. | Käsissä pahoja p:oja. — Puun p:at. **-haka** *s.* = palokeksi. **-hukka, -huvennus** *s.* = palohäviö. **-hälytys** *s.* tulipalohälytys. **-hälytyslaite** *s.* **-häviö** *s. met.* rautaa ja muita metalleja sulatettaessa ja kuumennettaessa syntyvä aineen häviö, palohukka, -huvennus. **-ilmoitus** *s.* tulipaloilmoitus.

paloit|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | P. veitsellä kappaleiksi. P. perunoita, lihaa. Kilon kimpaleiksi p:eltu voi. Sian ruhon p:telu. — Jokien p:telema maasto. Tilojen mielivaltainen p:teleminen. Pieniin kappaleisiin p:eltu kertomus. Palkintosumma on p:eltu naurettavan pieniksi eriksi.

paloit|taa[28*] *v.* -us[61] *teonn.* jakaa t. panna useaan palaan, osaan, kappaleeseen, paloitella, osittaa, halkoa, lohkoa, pilkkoa, silpoa, silputa, pieniä, pienentää. | P:ettu turve. P. kaalia,

perunoita, kaloja. Rikoksentekijä määrättiin miekalla p:ettavaksi.
paloittain *adv.* pala kerrallaan, paloina.
paloittelemat|on[55] *kielt.a.* < paloitella. | P:tomana paistettu lintu.
paloittelija[14] *tek.* < paloitella. | Lihan p.
paloittelukone *s.*
paloittu|a[1*] *pass.v.* < paloittaa. | Jäälautta p:i yhä pienemmiksi kappaleiksi. Poikittain p:va litu. Katkonaiseksi p:nut romaani.
palo|järjestys *s.* kunnan palotointa koskevia määräyksiä sisältävä järjestyssääntö. | Joensuun kaupungin p. **-kaasu** *s.* **1.** palava kaasu. | Räjähdys- ja p:t. **2.** palamiskaasu. | P:jen poistoputki. **-kalusto** *s.* tulipalon sammuttamiseen tarkoitettu kalusto. | Paloruiskut, sangot, palohaat, tikkaat ym. p. Talon, kylän, kaupungin p. **-kalut** *s. mon.* = ed. **-katselmus** *s.* = palotarkastus. **-katu** *s.* = palokuja. **-keksi** *s.* suurikokoinen keksi, jota käytetään palavan rakennuksen seinien repimiseen yms., palohaka, -koukku. **-kello** *s.* **1.** sähkökello, joka viestittää palohälytyksen paloasemalle. **2.** palohälytykseen käytetty kirkon- tm. kello; *mon.* palohälytykseen käytetystä kellonsoitosta. | P:n hätäinen läpätys. Soittaa p:ja. **-kersantti** *s.* palokunnan kersantti. **-kirjoitus** *s.* vrt. paloartikkeli. **-kirves** *s.* palokalustoon kuuluva kirves, jonka hamarapuoli on piikkimäinen. **-koro** *s. metsät.* puun tyvessä oleva metsäpalon aiheuttama koro. **-korpraali** *s.* palokunnan korpraali. **-korvaus** *s.* palovahingosta suoritettava korvaus. **-koukku** *s.* palokeksi t. sen koukkuosa. **-kuja** *s.* **1.** asutuskeskuksissa tulipalon leviämisen ehkäisemiseksi puurakennusten väliin jätetty kuja, palokatu. | Korttelien halki kulkevat p:t. **2.** *metsät.* havumetsän sisällä t. laidassa oleva paljaaksi hakattu t. lehtipuita kasvava kaistale t. linja, jonka tarkoituksena on ehkäistä metsäpalon leviämistä, palolinja. | Koivuistutus p:na. **-kunnantalo** *s.* **-kun|ta** *s.* erityisesti harjoitettu järjestetty joukko, jonka tehtävänä on tulipalojen sammuttaminen, ihmisten pelastaminen palavista rakennuksista yms. | Vakinainen, vapaaehtoinen p. Kaupungin, kunnan, tehtaan p. Hälyttää, kutsua p. P:nan saapuessa koko talo oli liekeissä. — *Yhd.* vapaap. **-kuntalainen** *s.* palokunnan jäsen. **-kärki** *s.* Dryocopus martius, kookas, punaista päälakea lukuun ottamatta kokonaan musta tikkalintu; *syn. kans.* koro. **-kärpä|nen** *s.* P:set 'Laphria, isoja, tanakkarakenteisia, tuuheakarvaisia petokärpäsiä'.
palo|lainsäädäntö *s.* **-laitos** *s.* paloturvallisuuslaitos. | Kaupungin p. Maan p. **-laki** *s.* paloturvallisuutta koskeva laki. **-lautakunta** *s.* paloturvallisuusasioita käsittelevä kunnan lautakunta. **-lennätin** *s.* palohälytykseen käytetty lennätin. | Palokelloon on yhdistetty p. **-letku** *s.* tulipalon sammutuksessa käytetty vesiletku, paloruiskun letku. **-linja** *s. metsät.* = palokuja 2. **-luukku** *s.* **1.** pieni, paloa pidättävä ovi t. luukku. **2.** katossa oleva luukku, joka helpottaa ullakolle pääsyä tulipalon sattuessa. **-ma|a** *s.* vrt. palo II. | Kyntää p:ata. Nauris on ollut etenkin p:iden kasvi. **-mestari** *s.* **1.** eräs palopäällystöön kuuluva virkailija. | Helsingin kaupungin palopäällikkö, apulaispalopäällikkö ja p:t. Paloaseman päällikkö, p. N. **2.** *vanh.* eräissä kaupungeissa: palopäällikkö. **-miehistö** *s.* tulipalojen sammuttamisesta huolehtiva miehistö (palokunta tms.). | Kunnan, tehtaan p. **-mies** *s.* **1.** palosotilas. **2.** yl. palontorjunta-alalla toimiva t. sitä tunteva henkilö (palokuntalainen tms.). | Maamme p:ten kokous. **-muuri** *s.* palonkestävä suojaseinä, joka eristää tulisijan seinästä t. rakennuksen osia t. rakennuksia toisistaan. | Tiilinen p. P. naapuritonttia vastaan.
palon|arka *a.* -arkuus *omin.* helposti palava. | P. rakennus. **-ehkäisy** *s.* **-kestäv|ä** *a.* -ästi *adv.* -yys *omin.* P. rakennusosa. **-sammutus** *s.* **-sammutusalus** *s. mer.* **-torjunta** *s.* kaikki ne toimenpiteet, jotka tarkoittavat palovaaran torjumista. | Passiivinen p. eli palonehkäisy ja aktiivinen p. eli palonsammutus.
palo|-ovi *s.* ovi, jonka tarkoituksena on estää tulen mahdollinen leviäminen rakennuksen osasta toiseen. | Pellitetty, asbestipäällysteinen p. **-paik|ka** *s.* tulipalopaikka. | Hälyttää palokunta p:alle. **-permanto** *s. rak.* (vars. ullakon permannon) tulelle alttiiden rakenteiden päälle rakennettu suojakerros, jonka tarkoituksena on suojella sen alla olevia rakennusosia syttymiseltä, palopohja. | Betoninen p. **-pesäke** *s.* tulipalossa: paikka, josta tuli on syttynyt t. joka jatkuvasti pitää tulta vireillä t. jossa tuli kytee, tulen keskuspaikka. | Lattiantäytteissä oleva p. — *Kuv.* Uusi vaarallinen p. Balkanilla. **-piiri** *s.* piiri, jollaisiin jk alue paloturvallisuutta silmällä pitäen on jaettu. | Maalaiskunnan p:t. **-pituus** *s. sot.* aika, jonka kuluttua aikasytytyksellä toimiva ammus laukaisun t. sytytyskoneiston käyntiinpanohetken jälkeen räjähtää. **-pohja** *s. rak.* = palopermanto. **-pomm|i** *s. sot.* (ilma)pommi, jonka tarkoituksena on tulipalon aiheuttaminen kohteessaan, sytytyspommi. | Kaupunkiin pudotettiin sadoittain p:eja. **-portaat** *s.* = palotikkaat. **-posti** *s.* paikka t. laite, josta paloletku voidaan kytkeä vesijohtoon. **-puhe** *s.* kiihkeä kiihotuspuhe. | Poliittinen p. **-puhelin** *s.* palohälytyspuhelin. **-purje** *s.* vaate, jota tulipalossa käytetään suojana tulta vastaan t. estämään sen leviämistä. **-päällikkö** *s.* henkilö, joka (vakinaisesti palkattuna t. muuten tehtävään määrättynä) toimii jnk alueen t. laitoksen palontorjunnan johtajana. | Kaupungin, kunnan, tehtaan p. — *Yhd.* apulaisp. **-päällystö** *s.* palokunnan t. -kuntien päällystö. | P:n koulutus. **-päällystökoulu** *s.* **-rakko** *s.* palamisen aiheuttama rakko ihossa. **-rakkula** *s.* vrt. ed. **-ruisku** *s.* tulipalon sammuttamiseen käytetty ruisku. | Pumputtava, moottorikäyttöinen p. P:n letku.
palo|sanko *s.* palokalustoon kuuluva vesisanko. **-sireeni** *s.* palohälytyssireeni. | P:n ulvonta. **-sirkka** *s.* Psophus stridulus, heinäsirkka, jonka lenninsiivet ovat tulipunaiset; *syn.* pärryttäjä. **-sotilas** *s.* palokuntalainen, joka ei kuulu

päällystöön, palomies. **-suojelu** *s.* kaikki paloturvallisuutta tarkoittavat toimenpiteet. **-sääntö** *s.* paloturvallisuutta koskeva ohjesääntö. **-tarkastaja** *s.* **-tarkastus** *s.* rakennuksien t. laitoksen paloturvallisuutta koskeva tarkastus. **-teknilli|nen** *a.* -sesti *adv.* P:set kokeilut. P:sesti oikein rakennettu konehuone. **-tikapuut** *s. mon.* = seur. **-tikka|at** *s. mon.* tulipalon sattuessa sammutus- ja pelastustöihin käytettävät kiinteät t. irtaimet tikkaat, palotikapuut, -portaat. | Katolle johtavat p. Köysistä tehdyt p. P:illa varustettu paloauto. **-toimi** *s.* valtion t. kunnan hallintoon kuuluvat palontorjuntatoimenpiteet ja -laitokset. | Kaupungin, kunnan p. **-toimikunta** *s.* paloturvallisuutta koskevia asioita käsittelevä (kunnallinen) toimikunta. | Kaupungin p. **-torni** *s.* tulipalojen havaitsemiseksi (us. paloaseman yhteyteen) rakennettu torni; paloaseman yhteydessä oleva torni, jota käytetään vars. paloletkujen kuivauspaikkana. | Kaupungin p. Metsäpalojen havaitsemiseksi rakennetut p:t. **-torvi** *s.* palohälytystorvi. **-turvallisuu|s** *s.* turvallisuus tulipalojen suhteen. | P:tta koskevat määräykset. **-vaara** *s.* palamis-, tulipalovaara. | P:n takia olkikatto ei ole suositeltava. **-vaaralli|nen** *a.* -suus *omin.* P. rakennus. **-vaaraton** *a.* **-vahin|ko** *s.* tulipalon aiheuttama vahinko. | Miljooniin nousevat p:got. Vakuuttaa irtaimisto p:gon varalta. **-vahti** *s.* = palovartija. **-vakuut|taa** *v.* ottaa t. myöntää palovakuutus. | P:ettu omaisuus, irtaimisto.

palovakuutus *s.* vakuutus tulipalon aiheuttaman vahingon varalta. | Ottaa, myöntää p. Irtaimiston p. P:ta harjoittava yhtiö. **-ala** *s.* **-arvo** *s.* arvo, josta jk on palovakuutettu t. voidaan palovakuuttaa. | Rakennuksen p. **-asiamies** *s.* **-ehdot** *s. mon.* **-kirja** *s.* **-laitos** *s.* **-liike** *s.* **-maksu** *s.* **-osakeyhtiö** *s.* **-sopimus** *s.* **-summa** *s.* P. ei vastannut vahinkoja. **-toiminta** *s.* **-yhtiö** *s.* palovakuutustoimintaa harjoittava osakeyhtiö; vrt. paloapuyhtiö.

palo|vamma *s.* palamisen aiheuttama vamma. **-van|ko** *s. kans.* kaskenviertokoukku; palokeksi. | Vierätää p:golla. **-varmuus** *s.* par. paloturvallisuus. **-vartija** *s.* henkilö, jonka tehtävänä on pitää silmällä mahdollisten tulipalojen syttymistä ja tehdä niistä ilmoitus. | P. valvoo palotornissa. Rakennustyömaan p. Aiemmin p:in tehtävänä oli öisin kaupungin kaduilla myös ilmoittaa ajan kulku. **-vartio, -vartiosto** *s.* vrt. ed. **-vero** *s. hist.* = pakkovero.

paloviina *s.* yl. alkoholipitoisesta nesteestä tislaamalla (polttamalla) saatu väkijuoma; ahtaammassa merk:ssä vars. sen halvemmista laaduista (pöytä-, jalo- yms. viinasta konjakin, viskin vastakohtana); viina. | Juoda p:a. Lasillinen p:a. Konjakki on viinistä tislattua p:a. **-lasi** *s.* **-monopoli** *s.* Valtion p. **-pullo** *s.* **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.* **-vero** *s.* paloviinan valmistuksesta suoritettu välillinen vero.

paloviranomainen *s.* palotorjunnasta huolehtiva viranomainen.

paloöljy *s.* = petroli. | P. poltto- ja lämmitysaineena. **-astia** *s.* **-kannu** *s.* **-keitin** *s.* petrolikeitin. **-lamppu** *s.* öljy-, petrolilamppu. **-moottori** *s.* petrolimoottori. **-säiliö** *s.* **-tynnyri** *s.*

palpaatio[3] *s. lääk.* käsin tunnustelu.

palpakko[2*] *s.* Sparganium, kaljuja vesi- t. rantaruohoja, joilla on tasasoukat lehdet ja pallonpyöreät mykerömäiset kukinnot. — *Yhd.* haara-, kellus-, pallero-, pikkup. **-kasvi** *s.* P:t 'Sparganiaceae, yksikotisia vesi- ja rantaruohoja, joilla on mykerömäiset kukinnot'.

palpat|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** *onom.* yhtämittaisesta, katkeamattomasta puhumisesta; pälpättää. | Puhua p. Kielet p:tivat lakkaamatta. **2.** läpättää. | Sydän p:taa.

palpeera|ta[35] *v. lääk.* -us[61] *teonn.* tunnustella käsin.

1. pals|a[10] *s. maant.* Lapin ja muiden pohjoisten seutujen kumpusoille ominainen 2—4 m korkea turvekumpu. | P:oissa säilyy kirsi kesälläkin sulamatta.

2. palsa[10] *s. alat.* palttoo, päällystakki. — *Yhd.* kesä-, talvip.

palsainen[63] *poss.a.* < palsa 1. | P. suo.

palsami[5] *s.*; *rinn.* balsami. **1.** eräiden puulajien rungon haavoittumista valuva siirappimainen väritön t. kellertävä, tav. miellyttävän hajuinen erite, kemialliselta luonteeltaan hartsien ja haihtuvien öljyjen seos t. liuos; *farm.* myös muunlaisista sakeista, miellyttävän hajuisista ulkonaisesti käytettävistä lääkevalmisteista. | Saksankuusesta saadaan Strassburgin p:a. Tuskia lievittävä p. — *Kuv.* Kiitos on p:a sydämelle. Kultamitali oli p:a Suomen kansalle. Huumorin lievittävä p. — *Yhd.* kanadan-, kopaivap.; perunp.; haava-, lääkep. **2.** Impatiens balsamina, huonekasvina käytetty tav. punakukkainen häpykannus, palsamikukka. | Mökin ikkunalla kukkiva p. **-haapa** *s.* Populus balsamifera, pohjoisamerikkalainen, meillä puistopuuna viljelty poppeli, palsamipoppeli. **-kukka** *s.* = palsami 2. **-kuusi** *s.* Abies balsamea, kanadalainen, meillä puistopuuna viljelty jalokuusi.

palsamin|kukka *s.* **-taimi** *s.*

palsami|poppeli *s.* = palsamihaapa. **-puu** *s.* palsamia tuottava puu.

palsamoi|da[30] *v.* -nti[1*] *teonn.* (*rinn.* balsamoida) käsitellä kuolleen ruumis mätänemistä vastaan, muumioida. | Muinaiset egyptiläiset p:vat vainajansa. P:tu muumio.

palsamoi|ja[11], **-tsija**[14] *tek.*

palsi[1] *s. geol.* = anturamaa. — *Yhd.* rauta-, savip. **-maa** *s.*

palst|a[10] *s.* **1.** rajallinen (omistuksellisesti itsenäinen t. suurempaan kokonaisuuteen kuuluva) maa- t. metsä- (harv. vesi)ala, lohko, kappale. | Tila on jaettu p:oihin, p:oiksi. Osti oman p:an kaupungin läheltä. Tuottava, raivaamaton p. Viljellä, hoitaa p:aansa. Käytävillä p:oiksi jaettu kasvimaa. Maatalouskerholaisten p:at. Mäntyjä kasvava, puhtaaksi hakattu p. Kalastuskunta päättää, moneenko p:aan kalavesi on vuokraamista varten jaettava. — *Kuv.* Viljellä omaa p:aansa hengen vainiolla. — *Yhd.* ajo-, asutus-, huvila-, kerho-, koti-, maa-,

metsä-, niitty-, omakoti-, peruna-, puutarha-, ranta-, ulko-, viljelysp. 2. pystysuoraan suuntaan (viivalla t. tyhjällä välillä) erotettu sanomalehden t. kirjan sivun osa. | Sanomalehden, tietosanakirjan p:at. Etusivun p:at. Kolmen p:an (levyinen) otsikko. P:an täytteeksi pantu uutinen. Postimerkkeilijän p. — (Sanoma)lehden palstoilla 'sanomalehdessä'. N.N. on usein esiintynyt lehtemme p:oilla 'kirjoittanut lehteemme'. Asia herätti suurta kohua lehdistön p:oilla. — *Yhd.* ajanviete-, ilmoitus-, konsertti-, pakina-, šakki-, taide-, teatteri-, urheilu-, uutisp. 3. *harv.* yl. osista, joista jk on koottu t. rakennettu. | Rukinpyörän kehä on tehty päistään toisiinsa liitetyistä p:oista. P:oista yhteen ommeltu purje.

palsta|hitsaus *s. tekn.* vrt. palstaliitos. **-höylä** *s. tekn.* = käyrähöylä.

-palstainen[63] *poss.a.* Kaksi-, moni-, nelip.

palsta|jako *s.* jako palstoihin. **-korrehtuuri** *s. kirj.* palstaladelmasta otettu korjausvedos. **-ladelma** *s. kirj.* sivuiksi taittamaton ladelma. **-levy** *s. tekn.* palstaliitoksessa levyjä yhdistämään niitattu t. hitsattu kapea metallilevy. | Laivan kylkilevyt yhdistetään päistään p:illä. **-liitos** *s. tekn.* kahden metallilevyn liitos, jossa reunoistaan vastakkain asetettuja levyjä yhdistämään on niitattu t. hitsattu kapea metallilevy; *syn.* palstasauma; vrt. limiliitos. **-luku** *s. maanm.* luku, joka osoittaa monessako lohkossa tilan tilukset ovat. **-millimetri** *s.* Ilmoitushinnat p:ltä. **-määrä** *s.* Kirjoituksen yhteenlaskettu p. Lehdet kirjoittivat jutusta p:iä, p:in. **-niittaus** *s. tekn.* vrt. palstaliitos.

palstanne[78*] *s.* jllak tavalla ympäröity tilusala, joka on erikseen merkitty veroluetteloon.

palstantäyte *s.* P:teeksi lehteen pantu juttu.

palsta|sauma *s. tekn.* = palstaliitos. **-tila** *s.* **1.** suuremmasta tilasta, emätilasta, erotettu yksityisoikeudellisesti itsenäinen tila, jonka manttaali ja verot sisältyivät emätilan manttaaliin ja veroihin; vrt. lohkotila. | Vuoden 1926 asetus muutti kaikki p:t lohkotiloiksi. **2.** Lehdet uhrasivat uutiselle runsaasti p:a. **-tilallinen** *s.* palstatilan omistaja. **-vedos** *s.* palstakorrehtuurivedos. **-viiva** *s. kirj.* palstoja erottava pystyviiva.

palsternakka[19*] (*rinn.* pasternakka) Pastinaca sativa, kaksivuotinen, syötävän juurensa vuoksi viljelty sarjakukkaiskasvi; sen juuri. **-keitto** *s.* **-salaatti** *s.*

palsto|a[1] *v. harv.* = seur. | Sitten rupesi hän p:maan ojittamalla rämettä PÄIVÄR.

palstoit|taa[22*] *v.* **-us**[61] *teonn.* jakaa t. osittaa palstoihin. | Huvilatonteiksi p:ettu alue. — *Erik.* erottaa palstatiloiksi. | P:tamalla muodostetut tilat.

palstoittain *adv.* palstoina, palsta kerrallaan; palstamäärin. | Maat myytiin p. — P. vuokrailmoituksia.

paltamo[2] *s.* kainulainen jokivene, tervavene. | Oulujokea myöten viilettävät p:t. -- pitkä, kymmenkaarinen p. KIANTO.

palt|ata[35*] *v.* **-taus**[61] *teonn.* = palttaa. | P. nenällinoja. P:taamalla liitetyt metallilevyt.

palt|e[78*] *s.* = palle. | Huivin p. Pilven p. 'reuna'. -- multa on p:teelle [= penkereksi] luotu KIANTO.

palteeton[57] *kar.a.* < palle. | P. pähkylä.

-palteinen[63] *poss.a.* < palle. | Kapea-, leveä-, ohutp.; kalvo-, siipip.

paltsasilmä *harv.* mulkosilmä. **1.** *s.* -- mies, jolla oli p:t ja paksut huulet JÄRVENT. **2.** *a.* Jänis, p.

palt|ta[19*] *s. harv.* viettävä reuna, ahde, rinne, luiska, vieru. | -- päässä pitkän nälkäniemen, / p:alla kylän katalan KAL. Elämä ja aherrus salmen p:alla M.RAPOLA.

palt|taa[11*] *v.*; *rinn.* paltata. **1.** *käs.* = päärmätä. | P. lakanoita, pyyheliinoja. P:ettu helma. — Tuohikopan suun p:taminen. **2.** *met.* = huultaa. **3.** *puut.* höylätä jhk palle. | P:ettu sahatavara.

palttikone *s. met.* = huulloskone.

palttina[15] *s.* (tav. valkoinen) kaksiniitinen pellava-, puolipellava- t. nyk. vars. puuvillakangas; *kut.* kaksiniitinen perussidos(laji), jossa jokainen loimi- ja kudelanka risteilee vuorotellen toisen langan yli ja toisen ali. | Pellavainen p. Valkaistu, valkaisematon p. Ommella lakanoita p:sta. — P:ksi kudottu kangas. — Kalpea, valkoinen kuin p. — *Yhd.* pellava-, puuvillap.; lakana-, purjep.

palttinainen[63] *ain.a.* P. paita, lakana.

palttina|kangas *s.* **-kudos** *s.* **-lakana** *s.* **-liina** *s.* **-n|valkoinen** *a.* Kalpeni p:valkoiseksi. **-paita** *s.* **-sidoksinen** *a. kut.* P. kangas. **-sidos** *s. kut.*

palttoo[24] *s.* (lämminvuorinen miehen) päällystakki, vars. pitkä, vyötön ja tampiton; ei sadetakista, us. ei ulsteristakaan. — *Yhd.* kesä-, kevät-, syys-, talvip. **-kangas** *s.*

1. palttu[14*] *s.* verestä ja jauhoista valmistettu paistos, verileipä. — *Yhd.* verip.

2. palt|tu[14*] *s. vaill.* vars. sanonnassa *antaa palttua* (t. harv. *paltut*) *jllek* olla välittämättä jstak, viitata kintaalla jllek. | Annan p:tua koko asialle. Antaa p:tua arvostelijoilleen. -- antaisitte p:un teorioille LEHT. -- annan pitkät p:ut koko kansalle E.JAAKKOLA. Se on juttua, p:tua! *MANN.

palturi[5] *s.* **1.** kotikasvuinen tupakka, kessu, nurkantakainen. | Polttaa, tupruttaa p:a. P:n haju. **2.** *kuv.* perätön, joutava puhe, lörpötys, löperi, roska. | Puhua, lasketella p:a. Pelkkää p:a koko kirjoitus. **-tupakka** *s.* Nicotiana rustica, meillä vars. kotitarpeiksi viljelty tupakka(laji).

paluu[35] *teonn.* < palata. | Meno ja p. Tuhlaajapojan p. P. koulusta, markkinoilta, matkoilta. Kotiin p. Lähteä p:lle 'paluumatkalle'. Laiva oli p:ssa [= palaamassa] Lontoosta. Tuonelasta ei ole p:ta. — Haanpään p. kirjallisuuteemme. P. rauhanajan kannalle. P. elämään, todellisuuteen. P:ta entiseen ei ole. — *Fil.* Ikuinen p. 'ajatus, että tarkalleen samat asiat ja tapahtumat tulevat lukemattomia kertoja toistumaan maailman kulussa'. — *Yhd.* kotiinp. **-aika** *s.* **-hetki** *s.* **-johto** *s. tekn. sähk.* Vesi virtaa p:a myöten takaisin kattilaan. Raitiotiekisko sähkövirran p:na. **-kortti** *s.* postilähetykseen liitetty lähettäjälle palautettavaksi tarkoitettu (tav. palautuspostimerkillä varustettu) postikortti. **-kyyti** *s.* **-lasti** *s.* kul-

jetusneuvon palatessaan tuoma lasti. | Laivan p:na oli kivihiiltä. **-lento** *s.* **-liike** *s.* Männän, höyläkoneen terän p. **-lippu** *s.* paluumatkaan oikeuttava matkalippu. | Meno- ja p. **-matka** *s.* Meno- ja p. Lähteä, hankkiutua p:lle. P:lla kiersimme Turun kautta. **-nopeus** *s.* Pystysuoraan heitetyn kappaleen p. **-posti** *s.* lähin postivuoro, jolla vastaus tms. jhk postilähetykseen voi saapua. | Pyydän vastausta p:ssa. **-putk|i** *s.* putki, jota myöten vesi, höyry tms. palaa lähtöpaikkaansa. | Höyrykattilan p:et. **-päivä** *s.* Lähtö- ja p. **-rahti** *s.* = paluulasti. **-reitti** *s.* **-retki** *s.* **-suunta** *s.* **-tie** *s.* **1.** Katkaista vihollisen p. **2.** paluumatka. | P:llä poikettiin Tampereella.

paluuton[57] *kar.a.* P. retki.

paluuttaa[2*] *v.* par. palauttaa.

palvaamat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* < palvata. | P. liha, kinkku.

palvaantua[1*] *v.* = palvautua.

palva|ta[55] *v.* -us[61] *teonn.* hitaasti kypsentää lihaa t. kalaa kuivaamalla sitä uuninlämmössä t. kuumennetussa huoneessa; us. myös: savustaa. | P. lihaa, kalaa. Saunassa p:ttu kinkku.

palvauttaa[2*] *jakt.v.* < ed.

palvautu|a[14] *pass.v.* (*rinn.* palvaantua) < palvata. | Hyvin p:nut kinkku.

palve[78] *s. harv.* palvontaväline, uhri, rukous. | Puuhun haltijoille p:eksi ripustettuja nahkoja. Alkinoos isovaltainen härän uhrasi p:iks ᵛᵎMANN.

palvelemat|on[57] *kielt.a.* < palvella. | Vakinaisessa väessä p:tomat.

palvelevai|nen[03] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* palveleva, auttava(inen), avulias, aulis. | P. kauppa-apulainen. Kohtelias ja p. kavaljeeri. Altis ja p. mieli. Kuuliaisuuden ja p:suuden henki.

palvelij|a[14] *tek.* < palvella. **1.** henkilö, joka (tav. palkattuna) on jkn, jnk palveluksessa, apulainen. **a.** us. *amm.* yksityistaloudessa t. yksityisen henkilön palveluksessa ammatikseen palveleva apulainen (renki, piika, karjakko, kotiapulainen, keittäjä, hovimestari tms.), palkollinen. | Isäntä, emäntä ja p:at. Herra ja p. Kartanon, pappilan p:at. Perheen vanha, uskollinen p. Millainen herra, sellainen p. SP. Pestata p. — Ritarin, upseerin p. — *Yhd.* eteis-, hovi-, kamari-, keittiö-, navetta-, pöytä-, sisäp.; hytti-, kauppa-, puoti-, tupap.; mies-, nais-, neekeri-, poikap. **b.** ed:een liittyen vars. *kuv.*: auttaja, apulainen, apuri, käskyläinen. | N. palkitsi runsaskätisesti toimekkaita p:oitaan. Virkamiehet, yhteiskunnan p:at. Isänmaansa uskollinen p. Yksilön alentaminen pelkäksi yhteisön p:aksi. Maan mahtavien p. ja kumartaja. Hänestä ei koskaan voisi tulla kirkon p:aa 'pappia'. Papit, Herran p:at maan päällä. Kansa joutui voittajan p:aksi 'käskyvallan alaiseksi, orjaksi'. — Koira, tuli ihmisen p:ana. Siro-liesi, emännän uskollinen p. Koneen täytyy olla käyttäjänsä p. — Kyllä piru p:ansa palkitsee. Valheen ja vääryyden p:at. Oman vatsansa p. 'syömäri, herkuttelija'. — *nöyrin palvelijanne* (vars. vanh.) alamaisen, nöyrän kohteliaisuuden ilmauksena puhuteltaessa, asiakirjassa, kirjeen lopussa ym. | Kunnioittaen nöyrin p:anne N.N. — *Yhd.* silmänp. **c.** *kuv.*, vars. *heng. ylät.* ilmaisemassa kristityn nöyrää suhtautumista Jumalaan, kuuliaisuutta yms. | Herran p. Mooses VT. Sanan p:at, papit. Herra on päästänyt uskollisen p:ansa lepoon. Puhu Herra, p:asi kuulee VT. Anna tekosi ilmetä p:oillesi ja kirkkautesi heidän lapsilleen AK. **d.** vars. *vanh.* jnk julkisen laitoksen t. järjestön palveluksessa jtak alempiarvoista tointa hoitava henkilö. | Oikeuden, kruunun p:at. Suntio, kellonsoittaja ym. kirkon p:at. Diakonit olivat alkuaan seurakunnan p:oita. — *Yhd.* kaupungin-, kirkon-, kruunun-, oikeudenp. **2.** palvoja; vrt. palvella I.3. | Jumalan, Budhan p:at. Tulen p:at. — *Yhd.* epäjumalanp.

palvelijainhuone *s.* Kartanon p.

palvelija|kunta *s.* Pappilan p. **-luokka** *s.*

palvelijanhuone *s.* 3 huonetta, keittiö ja p.

palvelijat|ar[51*] *s.* naispalvelija; nyk. tav:mmin kotiapulainen. | Kartanon, perheen p:taret.

palvel|la[28] *v.* **I.** *tr.* **1.** palkattuna t. vapaaehtoisesti auttaa jkta, toimia jkn apu(laise)na, jkn tahtoa t. käskyjä noudattaen, olla jklle avuksi t. hyödyksi, tehdä palveluksia jklle. **a.** P. isäntäänsä, kauppiasta. Ritaria p:eva aseenkantaja. P. kahta herraa (tav. kuv.). P. perhettä. Oli nuoruudessaan p:lut herrasväkeä. Koetti kaikin tavoin p. ja passata miestään. Kristityn tulee p. lähimmäisiään sillä lahjalla, jonka on Herralta saanut. P. isänmaataan, kansaansa. Poro p:ee lappalaista monin tavoin. — P. asiakkaita, yleisöä, vieraita. Daamiaan p:eva kavaljeeri. Miten t. millä voin p.? P:eva veli 'hengellisten ritarikuntien aateliton jäsen; munkkikunnan maallikkojäsen'. Hallitseva ja p:eva luokka. Ilmavoimien tehtäviin kuuluu avun antaminen p:tavalle [= avustettavalle] maa-armeijalle. Rakennuksen julkisivun hallitsevat ja p:evat [= kokonaisuutta täydentävät] osat. — *Lak.* P:eva [= kiinteistörasitteen alainen] kiinteistö;)(hallitseva kiinteistö. **b.** *kuv.* ed:een liittyen. | Kirkko on p:lut seurakuntaa yli 300 vuotta. P. runottaria, taidetta 'harrastaa runoutta, taidetta'; vrt. myös I.3. Koetti kaikin tavoin p. vallassa olevaa suuntaa 'toimia vallassa olevan suunnan mieliksi'. -- koettanut p. kaikkia aatteita AHO. 1890-luvulla Aho p:i maalauksellisempaa kauneutta [vrt. myös I.3] TARK. **2.** auttaa, edistää, hyödyttää, ajaa jnk asiaa; tyydyttää, olla tarkoitettu jhk. | P. jtak asiaa, tarvetta, tarkoitusta, päämäärää. P. omaa etuaan. Työnvälityksen on p:tava tasapuolisesti kumpaakin asiapuolta. Maaseudun tarpeita p:eva laitos. Kaukoliikennettä p:evat kulkuneuvot. Maamiesten säästövarat maataloutta p:emaan! Liikenneturvallisuutta p:evat laitteet. Hetken mielitekoja p:eva toiminta. Yksinomaan esteettisiä näkökohtia p:eva maalaus. **3.** *usk.* pitää jumalallisen kunnioituksensa t. palvontansa kohteena, pitää jumalanaan, osoittaa jumalallista, harrasta kunnioitustaan ja kuuliaisuuttaan jklle; joskus: palvoa. | P. Juma-

laa. Kokoontua kirkkoon Jumalaa p:emaan. P. epäjumalia. P. kuuta, aurinkoa. Hurskaiden ihmisten p:eminen pyhimyksinä. — *Kuv.* P. maailmaa eikä Jumalaa. -- ettemme enää syntiä p:isi UT. Voi ihmisraukkaa vaivaista, / kun p:lut on turhuutta VK. — *Leik.* Voima ei p:e kuvia SP.

II. *intr.* **1.** toimia (palkattuna) apulaisena yksityistaloudessa, olla palvelijana. | P. pappilassa. P. renkinä, kotiapulaisena. P. hovipoikana, kamarineitona. Samassa perheessä kauan p:lut nainen. P:i monta vuotta apteekkarilla. **2.** hoitaa jtak virkaa, tointa t. jhk asemaan liittyviä tehtäviä ja velvollisuuksia, olla jssak virassa, toimessa, olla palveluksessa. | P. virkamiehenä, upseerina, pappina, opettajana, perämiehenä, veturinkuljettajana. P. kirjanpitäjänä, kauppa-apulaisena, harjoittelijana. P. asevelvollisena 'suorittaa asevelvollisuuttaan'. P. jssak virassa, virastossa. P. armeijassa, laivastossa, lääninhallituksessa. P. vakinaisessa väessä, jssak joukko-osastossa. P. virkavuotensa loppuun, täyteen. P. yli määräajan. Kunnan toimessa p:tu aika. Täysin p:lut professori. P:i läpi kaikki arvoasteet. -- p:et itsesi puosuksi KILPI. — *Kuv.* Rakennus on jo aikansa p:lut. Takkini on loppuun p:lut. Vuosikymmeniä p:lut [= käytössä ollut] astiasto. **3.** asiasubj:n ohella: toimia t. olla jnak, olla käytetty jhk, toimittaa jnk virkaa. | Takki p:i peitteenä. Sauna p:i myös asuinhuoneena. Tukikohtana p:eva mäki.

palvelu[3] *teonn.* (< ed.) palveleminen; us. huolto; vrt. palvelus. | Asiakkaiden, yleisön p. Kohtuulliset hinnat, kohtelias ja nopea p. Käyttäkää hyväksenne maksutonta p:amme. — Vainajien, karhun p. — *Yhd.* asiakas-, yleisönp.; huolto-, matka-, puhelin-, sää-, tiedotus-, veri-, viestip.; silmänp.

palvelu- alkuisten yhd:ojen rinnalla tav. myös palvelus-alkuinen. **-aika** *s.* **-halu** *s.*

palvelukseenastumis|määräys *s. sot.* vakinaiseen palvelukseen hyväksytylle asevelvolliselle t. palvelukseen kutsutulle reserviläiselle annettu kirjallinen määräys saapua palvelukseen. **-päivä** *s.* Asevelvollisen p.

palvelu|muoto *s.* **-raha** *s.* ravintoloissa, hotelleissa: laskuun merkitty tarjoilijalle t. yl. palveluskunnalle palkkioksi menevä rahasumma, palvelusraha, -maksu; us. myös = juomaraha. | P. 10 %, ei juomarahoja. Antaa p:a eteisvahtimestarille. **-rahajärjestelmä** *s.*

palvelu|s[04] *s.* vrt. palvelu, palvonta.

I. yksityinen teko t. toimenpide, jonka jku suorittaa t. joka koituu jkn auttamiseksi t. yl. jkn hyväksi. | Hyvä, huono p. Tehdä jklle p. Teetkö sen p:ksen, että viet tämän kirjeen postiin? Suorittanut maalleen korvaamattomia p:ksia. Olisi koko asialle huono p., jos suunnitelmasta luovuttaisiin. Pyytää jklta ystävän p:sta. — *viimeinen palvelus* (ylät.) hautauksesta, ruumiinsiunauksesta. | Suorittaa, tehdä vainajalle viimeinen p. Olemme kokoontuneet suorittamaan viimeistä p:sta ystävällemme. — Asiasubj:n ohella. | Jk tekee saman p:ksen kuin jk muu 'ajaa saman asian, vastaa jtak'. Metalli voi kaikupohjana tehdä saman p:ksen kuin puukin. — *Yhd.* rakkauden-, ystävänp.; karhunp.; vastap.

II. jatkuvaa toimintaa t. tilaa ilmaisemassa. **1.** palveleminen, palvelu. | A:n p. ulkoministeriössä. Tunnustus uskollisesta p:ksesta. Viisivuotisen p:ksen jälkeen. — *tehdä palvelusta (jklle)* (vars. vanh.) palvella jkta; suorittaa virkaansa t. toimeensa liittyviä tehtäviä. | -- enkeleitä tuli hänen tykönsä, ja he tekivät hänelle p:sta UT. -- kaikille, jotka menivät Herran temppeliin tekemään p:sta VT. — *Yhd.* jumalan-, rakkaudenp. **2.** vars. sisäpalkallissijoissa. **a.** palvelijana (vars. kotiapulaisena) olemisesta. | Olla p:ksessa kartanossa, apteekkarilla. Tytön oli lähdettävä kaupunkiin p:kseen. P:ksessako se siellä on vai muussako työssä? IVALO. **b.** poss. gen:n ohella: jkn t. jnk työssä t. palkkaamana olemisesta, jssak virassa, toimessa, tehtävässä t. asemassa palvelemisesta. | Olla, toimia jkn p:ksessa. Ryhtyä, mennä, antautua jkn p:kseen. Ottaa, kiinnittää p:kseensa. P:kseen halutaan. Erota jkn p:ksesta. Olla valtion, seurakunnan, rautateiden, yksityisen, liikkeen p:ksessa. Tehtaan p:ksessa on yli 1.000 työläistä. Maatalouden p:ksessa oleva työväki. Isänmaan p:ksessa ansioitunut kansalainen. Kansanhuollon p:ksesta vapautuva henkilökunta. — *Kuv.* Antautua runotarten, Thalian p:kseen 'ryhtyä harrastamaan runoutta, näyttämötaidetta'. **c.** ed:een liittyen: jkn hyväksi t. hyödyksi olemisesta t. toimimisesta, jnk käytössä olemisesta, jnk tarpeiden tyydyttäjänä olemisesta. | Luonnonvoimat ihmisen p:ksessa. Liikenteen p:ksessa oleva kalusto. Hengityselimet aineenvaihdunnan p:ksessa. Elokuva propagandan p:ksessa. **3.** sotapalveluksesta, asevelvollisuuden suorittamisesta. | Astua, saapua p:kseen. P:kseen hyväksytyt alokkaat. Kutsua p:kseen. Vapautua p:ksesta. Suorittaa vakinaista p:staan. P:ksen aikana sairastuneet. Aseeton p. Rauhanaikainen p. — *Yhd.* ase-, sotap.; apu-, ratsu-, työp.; aktiivi-, reservip.; vuosi-, ylip. **4.** us. *sot.* jhk toimeen t. asemaan liittyvien (vars. määräohjelman mukaisten) tehtävien ja velvollisuuksien (töiden, harjoitusten yms.) suorittamisesta (us. vapaa-aikojen vastakohtana). | Sotamies p:ksessa ja sen ulkopuolella. Vääpeli järjestää komppanian p:kseen. P. alkaa klo 6.30. P:ksen jälkeen. Tänään p:ksessa olevat poliisit. Pinnata p:ksesta. — *Yhd.* (vars. sot.) esikunta-, kasarmi-, keittiö-, kenttä-, laiva-, meri-, rintama-, sisä-, toimisto-, tupa-, vartio-, varuskunta-, ulkop.; aamupäivä-, iltapäiväp.; alttari-, uhrip. **5.** par. palveleminen, palvelu, palvonta. | Pyhimysten, vainajain p. Yleisön p. -- puolustaen kahden herran p:sta? KIVI. Järjen, mammonan p. Epäpätevyyden p:sta kaikkialla JÄRVENT. -- hänen väkivaltainen Bacchuksen p:ksensa VILJANEN. — *Yhd.* vainajainp.

palvelus|aika *s.* Kotiapulaisen, virkamiehen p. Asevelvollisen p. P. vakinaisessa väessä, jal-

kaväessä, erikoisaselajeissa. **-arvo** *s. sot.* arvo, joka sotilashenkilöllä jssak palvelustehtävässä on toiseen sotilashenkilöön verrattuna. | Kadetit katsotaan p:ltaan aliupseereja vanhemmiksi. **-halu** *s.* **-haluinen** *a.* P. kauppa-apulainen, kristitty. **-hen|ki** *s.* **1.** *myt.* palveleva henkiolento. | Demoniset p:get. **2.** *leik.* kotiapulaisesta, tarjoilijattaresta. | Valkoesiliinainen p. **-hevonen** *s. sot.* upseerin käyttöön palvelustehtäviä varten luovutettu hevonen. **-ihminen** *s.* palvelija, palkollinen. **-into** *s.* **-intoinen** *a.* P. kavaljeeri. **-kausi** *s.* **-kelpoi|nen** *a.* -suus *omin.* Asevelvollisen p:suus. **-koira** *s.* opas-, vartio-, viesti- tms. tehtäviin koulutettu käyttökoira; vrt. metsästys-, seurakoira. **-kunta** *s.* palvelijat, palkolliset; yksityisen, liikkeen, laitoksen tms. palveluksessa tav. alempiarvoisissa tehtävissä oleva henkilöstö. | Kartanon p. Hotellin tarjoilijat, siivoojat ym. p. Liikkeen johtajat ja p. **-käyttö** *s.*, vars. *sot.* P:ön tarkoitettu puku. Puolustuslaitoksen hevosten p:ä koskevat määräykset. **-maksu** *s.* = palveluraha. **-menot** *s. mon.* Uskonnolliset, pakanalliset p. **-mieli** *s.*, vars. *heng.* Uhrautuva p. **-mie|s** *s.* **1.** Kartanon, hotellin p. Rengit ym. p:het. **2.** *vanh.* jtak alempaa valtion tointa hoitava henkilö. | Valtion virka- ja p:het. Vahtimestarit, vanginvartijat ym. p:het. Yliopiston p:het. **-ohjelma** *s. sot.* Päivän p.

palvelus|paikka *s.* **1.** paikka, jossa jku (vars. palvelija) on palveluksessa. | Hyvä, huono p. 18-vuotias tyttö haluaa p:paikkaa. **2.** paikka, jossa palvellaan jumalaa, henkiä tms., palvontapaikka. | Epäjumalien, Apollon p. **-pakko** *s. hist.* järjestys, jonka mukaan vakinaista ammattia vailla olevien t. etuoikeutettuihin kansanluokkiin kuulumattomien oli oltava jkn palveluksessa. **-piika** *s.* Kartanon p. **-poika** *s.* Ritarin, hotellin p. **-puku** *s.*, vars. *sot.* palveluksessa käytetty puku; vrt. juhlapuku. **-päiv|ä** *s.* P:iksi ei lueta aikaa, jonka asevelvollinen on ollut vankeudessa. **-raha** *s.* = palveluraha. **-salaisuus** *s. sot.* Sotilaan velvollisuus on säilyttää hänelle uskottu p. **-sopimu|s** *s.* vrt. työ(ehto)sopimus, urakkasopimus. | Isännän ja palkollisen välinen p. Vuoden p. P:ksen purkaminen. **-suh|de** *s.* Työnantajan ja työntekijän välinen p. Olla p:teessa jkhun. **-talo** *s.* talo, jossa jku on palvelijana. **-tehtävä** *s.* Kotiapulaisen, asevelvollisen p:t. Virkaan kuuluvat, tilapäiset p:t. **-todistu|s** *s.* Koti-, kauppa-apulaisen p. Hakemukseen liitettävä aikaisemmista työpaikoista saadut p:kset. **-toim|i** *s.* Palkollisten p:et. Seurakunnalliset p:et. -- Martta puuhasi monissa p:issa UT. **-toveri** *s.* **-tyttö** *s.* kotiapulaisena palveleva tyttö. **-työ** *s.* Vapaa seurakunnallinen palvelus- ja laupeudentyö. **-valmi|s** *a.* -us *omin.* valmis palvelemaan. | Aina p. myyjätär. **-velvolli|nen** *a.* Feodaaliherralle p:set vasallit. **-velvollisuu|s** *s.* P:ksien laiminlyöminen. **-vuoro** *s.* Tarjoilijan, poliisin, tupapalvelijan, merimiehen p:t. P:ssa oleva sairaanhoitaja. **-vuo|si** *s.* vuosi, jonka jku on ollut jssak virassa, toimessa t. yksityisen palveluksessa; us. = virkavuosi. | Vuosiloman pituus riippuu p:sien lukumäärästä. Viidentenä p:tenaan. **-väki** *s.* palvelijat, palkolliset; *harv.* yl. palveluskunta. | Talon, hovin p. Kirkon, yliopiston p. **-välipuhe** *s.* = palvelussopimus.

palvelutt|aa[2*] *fakt.v.* < palvella. | P:i itseään rengeillänsä.

palvelu|valmis *a.* -valmius *omin.* P. liikeapulainen. **-velvollisuus** *s.* Naisten p. sodan aikana.

palvi[8] *s. metsät.* = kyljes.

palviliha *s. kans.* palvattu liha.

palvi|ssa, -sta, -in *s. vaill. kans.* palvautumassa, palvattavana. | Lihat ovat p.

palvo|a[1] *v.* -vasti *adv.* osoittaa jumalalle kuuluvaa kunnioitusta, kunnioittaa jkta t. jtak jumalana, kumartaen rukoilla, (jumaloiden) palvella. | P. epäjumalia, vainajia, haltijoita, luonnonesineitä, kuvia. Kansa p:i jumaliaan uhrilehdoissa. Henrik-piispaa p:ttiin pyhimyksenä. -- varmaan paholaista p:o, / vannoo pirun kanssa valat LEINO. — *Kuv.* ihailla t. kunnioittaa ylenpalttisesti, jumaloida. | P. sankaria, rakastettua. Luokka suorastaan p:i uutta opettajaa. Kauneuden, voiman, miehekkyyden, rahan, vallan p:minen. P:va ihailu, rakkaus. Katsoi p:vasti morsiameensa. Tekniikkaa p:va nykyaika. -- lyyrikkona hän [Aho] p:o tunnelmaa TARK. Siitä asti hän oli p:nut [= hellinyt mielessään] sitä asiaa KOJO.

palvoja[16] *tek.* Epäjumalien, kuvien p. Kultaisen vasikan p. Auringon, tulen p:t. — Luonnon p. Kauneuden, järjen p:t. Fanaattinen menneisyyden p. — *Yhd.* aineen-, auringon-, järjen-, kauneuden-, kuvienp.

palvonnalli|nen[63] *a.* tav. par. palvonta-, palvonnan. | P:set menot, par. palvontamenot. P. kohde, par. palvonnan kohde.

palvonta[15*] *teonn.* (< palvoa) us. = kultti. | Jahven, epäjumalien, vainajien, auringon, tulen p. Neitsyt Marian, pyhimysten, hallitsijan p. Luonnonesineet palvonnan kohteena. — Naisen p. Järjen, kauneuden, rahan, taiteen, tekniikan p. Yksipuolinen fyysillisen luonnon p. — *Yhd.* auringon-, hallitsijan-, karhun-, kuun-, kuvien-, luonnon-, tulen-, vainajainp.; järjen-, kauneuden-, rakkauden-, sankarin-, taiteen-, voimanp. **-menot** *s. mon.* kulttimenot. | Pakanalliset, juutalaisten p. Dionysoksen kulttiin liittyvät p. **-muo|to** *s.* Itämaiset p:dot. **-paik|ka** *s.* Apollon p. Pakanalliset p:at. Uhrilehdot p:koina. **-tapa** *s.* **-väline** *s.* Uhrit, suitsukkeet ym. p:et.

pam *onom.interj.* pamahtavasta äänestä. | P.! pyssy pamahtaa. P. p. kajahtelivat laukaukset. P., isännän nyrkki paukahti pöytään.

pamah|della[25*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < pamahtaa. | Laukaukset p:televat.

pamahdus[61] *s.* = pamaus 1. | Pyssyn p. Korvia huumaava p.

pamahdut- = pamaut-.

pamaht|aa[2*] *onom.v.* **1.** äkillisestä (laukauksen, räjähdyksen, lyönnin tms. aiheuttamasta) äänestä: paukahtaa. | Pyssy, laukaus p:aa. Nyrkki p:aa pöytään. Ovi sulkeutui p:aen.

Samppanjapullon korkki p:aa. Masto p:i poikki. Purje haljeta p:i. Pakkanen p:i pelottavasti honkaseinässä KIANTO. — *Kuv.* Vastaus p:i kuin pyssyn suusta. "Mitä?" p:aa täti. Lopuksi p:i papin aamen. — *että pamaht|aa, -i* jne. päälauseen sisällystä tehostamassa. | Reput tuli että p:i. Kyllä minä vielä näytän niin että p:aa. 2. *kuv.* ilmaisemassa, että jtak tapahtuu äkkiä, yllättäen, odottamatta. | Vieras tulla p:i keskelle pahinta kiirettä. Metsoja lentää p:i paikalle kokonainen parvi. Äijä p:i pystyyn kuin nuoli. Pekalle p:i arpajaisissa päävoitto. Päivälehdessä p:i Juhani Ahon arvostelu KIANTO. Ilma vinkaisi, ja kohta p:i hirmuinen sää PAULAH.

pamahut- = pamaut-.

pamau|s[64] *teonn.* < pamahtaa. **1.** (*rinn.* pamahdus) äänestä. | Pyssyn, tykin p. Oven p. Halkeilevan jään p:kset. Moottorista kuului p:ksia. Kuului korvia huumaava p. Viipurin p. — *Yhd.* lähtö-, tulop. **2.** *kuv.* isku, tärsky, täräys, paukku. | Sai aika p:ksen leukaansa. Juttu oli melkoinen p. [= yllätys] kaikille. Huomiset suurkilpailut — koko kauden p.!

pamaut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Ampua p. P:teli pistoolilla kympin toisensa jälkeen. P. kallioita rikki. Tyttö p:teli kirosanoja niin että tädit haukkoivat henkeään.

pamautt|aa[2*] *kaus.v.* (*rinn.* pamah(d)uttaa) < pamahtaa. **1.** Ampua, iskeä p. P. ovi kiinni. P:i nuijan pöytään. P:i puntarilla toista kalloon. P. jkta korvalle, vastustaja lattiaan. A. p:i komeasti maalin. **2.** *kuv.* Sanoa, kirota p. "Saatana!" p:i Antti. P. totuus jklle päin naamaa. Hypätä p:i uuden ennätyksen.

pamfletti[5*] *s.* häväistys-, herjauskirjoitus, -kirjanen.

pami|sta[41] *onom.v.* -na[14] *teonn.* paukkaa, paukahdella, pamahdella. | Purjeet p:sevat tuulessa. -- pakkanen pamajaa nurkissa KIANTO.

pampa[10] *s. maant.* Etelä-Amerikan eteläosien puuton ruohotasanko. | Karjaa p:lla. **--alue** *s.* **--aro** *s.*

pampah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* (< pampahtaa) pamppailla, pompahdella. | Sydän p:telee.

pampaheinä *s.* Cortaderia argentea, Etelä-Amerikan pampalla kasvava 2—3 m korkea heinä.

pampahta|a[2*] *v. harv.* hypähtää, pompahtaa. | Sydän p:a.

pampat|taa[2*] *v.* -us[61] *teonn.* **1.** sydämestä: pamppailla, pomppia. | Juoksi sydän p:taen. **2.** *harv.* kellosta: läpättää. | Hätäkello p:taa.

pampero[2] [-ē-] *s. maant.* pampalla puhaltava äkillinen, kylmä, runsaasti tomua mukanaan kuljettava lounaistuuli.

pamppail|la[29] *v.* -u[2] *teonn.* sydämestä: sykkiä kiivaasti, hypähdellä, pampahdella, pampattaa, pomppia, pompahdella. | Sydän p:ee juoksusta, jännityksestä, pelosta. Odottaa sydän p:len.

pamp|pu[1*] *s.* **1.** lyhyen, tukevahkon kepin muotoinen lyöntiase; us. myös = patukka; joskus muunkinlaisesta (esim. nuoran ja sen päähän kiinnitetyn metalli- tms. painon muodostamasta) lyönti- t. tappeluaseesta. | Poliisin, kasakan p. Kuminen p. Lyödä, hakata p:ulla, Saat maistaa p:pua. — *Yhd.* kumip.; kasakan-, poliisinp. **2.** *ark.* johto- t. mahtimies, pomo, porho, pösö, kiho, silmäntekevä. | Puolueen, rahamaailman, urheiluseuran p:ut. — *Yhd.* järjestö-, puolue-, urheilup.

pampula[15] *s.* pieni pallomainen esine, pompula. | Perunan p:t 'hedelmät'. — *Kuv.* paksusta, lihavasta henkilöstä t. eläimestä: pallukka, pullukka. | Lihava piian p.

pamput|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur.

pamput|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** lyödä t. piestä pampulla, patukoida. | P. jku tajuttomaksi. **2.** *harv.* pamppailla, pamputtaa. | Sydän p:taa kuin vasaralla CANTH.

pan- (kreikkalaisperäisten) yhd:ojen alkuosana: yleis-, koko-, kaikki-.

panama[10] *s.* **1.** *kut.* sekä loimeltaan että kuteeltaan kaksi- t. useampilankaiseksi kudottu kaksiniitinen kangas; sellaista kudottaessa käytetty sidos; vrt. ripsi. **2.** = seur. **-hattu** *s.* Etelä-Amerikan luoteisosissa kasvavan Carludovica palmata -kasvin nuorten lehtien syistä punottu syväkupuinen lierihattu. **-kangas** *s.* = panama 1. **-sidos** *s.* ks. panama 1.

panamerikkalainen *a.* sekä Pohjois- että Etelä-Amerikkaa koskeva, yleisamerikkalainen. | P. kongressi, liike.

panda[10] *s.* Ailurus fulgens, Himalajan vuoristossa elävä puolikarhuihin kuuluva petoeläin, kissakarhu.

pandemia[15] *s. lääk.* epidemia, joka raivoaa erittäin laajalla alalla t. johon kullakin paikkakunnalla suuri osa asukkaita sairastuu.

paneela|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* = paneloida. | Seinässä tumma p:us.

paneeli[9] *s.* sisäseinän (vars. sen alaosan) t. harv. laipion laudoitus t. muunlainen (esim. vanerinen) puupäällyste; myös sisäseinän eriväriseksi maalattu t. kivellä, kankaalla tms. päällystetty alaosa. | Puolentoista metrin korkuinen p. Tamminen p. — *Yhd.* lauta-, mänty-, tammi-, vanerip.; katto-, seinäp. **-katto** *s.* paneloitu katto. **-laudoitus** *s.* **-lauta** *s.* paneloimiin käytetty höylätty (pontti)lauta. **-seinä** *s.* paneloitu seinä.

paneera|ta[35] *v. ruok.* -us[64] *teonn.* peittää kuorrutustaikinalla ja sitten korppujauheella ennen paistamista t. pariloimista, leivittää.

pane|gyriikka[15*] *s.* yksipuolisen ylistävä juhlapuhe, ylistys. **-gyyri|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* ylistävä. | P. kuvaus.

paneloi|da[18] *v.* -nti[1*] *teonn.* päällystää paneelilla, paneelata.

panema[13] *s.* jnk vahingoittama kohta (purema tms.); vrt. panna A.II.4.c ja IV.3. | Käärmeen, pakkasen p.

panemat|on[57] *kielt.a.* < panna. | Manttaaliin p:tomat tilukset. Pakkasen p. vilja.

panennai|nen[63] *s. kans. myt.* tietäjän, vihamiehen tms. taikakeinoin jklle aiheuttama paha, panentatauti tms. | -- eivät minuun p:set pysty AHO.

panen|ta[15*] *teonn.* < panna. | Aidan, ansojen p. — Erik. *kans. myt.* pahan aiheuttaminen

jklle taikakeinoin; myös siten aikaansaatu paha. | Pahan p:nat. -- korvenkirot, peikon perinnöt, paran p:nat KIANTO.

panenta|mieli *s.* Ei p. [= toisten opetus, oman järjen vastakohtana] päässä pysy SP. **-tauti** *s. kans. myt.* toisen ihmisen (tietäjän, vihamiehen tms.) taikakeinoin aiheuttama tauti;)(jumalantauti.

paneskel|la[28] *frekv.v. harv.* -u[2] *teonn.* < panna. | -- olemme valokuvailleet, Kuhmon ryysyniekkoja ja hulluja paperille p:leet KIANTO. — *Erik.* virkkaa, lausu(ill)a. | "No älä nyt siinä", p:i herastuomari tuon tuostakin ALKIO.

panet|ella[28*] *v.* -televasti *adv.* -telu[2] *teonn.* häväisten moittia jklle jkta t. jtak, parjata, sättiä, solvata, haukkua. | P. lähimmäisiään, sukulaisiaan. P. selän takana toisia. Pelkkää p:telua ja parjausta koko juttu. Puhua p:televasti.

panet|taa[2*] *fakt.v.* < panna. | P:in turkkiini uuden päällisen. P:ti navettaansa sementtipermannon. P. ilmoitus lehteen. P. jku vankilaan, kahleisiin, kiinni. P:tivat itsensä kuulutuksiin. P. jk kuntoon. Oikeus p:takoon omaisuuden takavarikkoon. P. jku viralta.

panettelija[14] *tek.* < panetella. | Parjaajat ja p:t. Lähimmäistensä, hallituksen p:t.

panetu|s[24] *s. vanh. harv.* panettelu. | P:sta taasen KIVI. -- kunnian kautta ja pilkan, p:ksen ja kiitoksen kautta UT[V].

paneurooppalai|nen *a.* -suus *omin.* koko Eurooppaa koskeva, yleiseurooppalainen; vars. koko Euroopan valtiollista yhteen liittymistä tarkoittava. | P. seura. P:suuden aate.

paneu|tua[14] *refl.* tai *pass.v.* (< panna) yl. asettaa t. saattaa itsensä jhk asemaan t. tilaan. **1.** *konkr.* asett(aut)ua, sijoitt(aut)ua. | P. vuoteeseen, levolle, maata, makuulle, pitkälleen, polvilleen. P. juhlakuntoon. -- p:tui [= pukeutui] mustaan takkiinsa ja valkoiseen huiviin AHO. — Miten se minun päähäni on p:tunut, että nyt on tiistai? PAKK. Viini -- on nähtävästi hiukan p:tunut [= mennyt] heidän päähänsä H.VÄLISALMI. **2.** *abstr.* **a.** asett(aut)ua jhk tilaan, jllek kannalle, sovittautua; sopeuttaa t. mukauttaa itsensä jhk; syventyä jhk. | Ei ollut helppo p. outoihin oloihin. Koettaa [mielessään] p. jkn toisen asemaan. P. jhk asiaan, kysymykseen. Olen yrittänyt p. eri suuntien ideologiaan. P:du tutkimasi murteen sanontatapoihin! P:tui [= asettui] uudistuksia vastaan. **b.** asettua, ryhtyä, ruveta jhk t. jksik. | P. maata viljelemään. P:tui kotiseudulleen torppariksi. Kuollessa ihmisen sielu saattoi p. painajaiseksi. P:tui [= tekeytyi] tietämättömäksi koko asiasta. **c.** joskus: tulla, kehkeytyä, muuttua jksik. | Hänestä taitaa vielä p. aika pomo. Asia p:tui oikein huoleksi hänelle. Kovin oli sauna kuumaksi p:tunut. — *Yksipers.* Luultiin jo talveksi p:tuvan. Ulkona oli p:tunut myrskyksi.

pang *onom.interj.* laukauksen, maaliin osuvan luodin tms. äänestä. | Kuului kaksi peräkkäistä laukausta — p. p. P.! luoti iski aivan viereeni.

-paniaiset[63] *s. mon.* Hautaan-, maahanp.; oluenp.

paniik|ki[6*] *s.* äkillinen, silmitön pelästys (ihmisjoukossa), pakokauhu; sellaisen ihmisjoukossa aiheuttama sekasorto. | Joutua p:in valtaan. Syntyi todellinen p., jossa useita tallattiin kuoliaaksi. — *Kuv.*, vars. *liik.* Pankissa syntyi vararikkohuhun johdosta suoranainen p., yleisö ryntäsi nostamaan talletuksiaan. Sodanjulistus aiheutti pörssissä p:in. — *Yhd.* luotto-, pörssip.

paniikki|mainen[63] *kalt.a.* -maisesti *adv.* P. mieliala, sekasorto. **-mieliala** *s.* Pommitus aiheutti kaupungissa p:n. P. pörssissä. **-tunnelma** *s.* Sodanjulistuksen aiheuttama p.

panija[14] *tek.* < panna. | Ansojen, aidan, oluen p. — *Yhd.* aidan-, katon-, oluenp.; alkuun-, alulle-, näytteille-, säästöön-, toimeen-, täytäntöön-, vireillep.

panimo[2] *s.* tehdas, jossa valmistetaan olutta t. muita mallasjuomia. — *Yhd.* olutp.; höyryp. **-hiiva** *s.* = oluthiiva. **-mestari** *s.* Mallasjuomatehtaan p. **--ohra** *s.* panimoiden oluen valmistukseen käyttämä ohra, mallasohra. | P:ksi sopiva ohralajike. **-teollisuus** *s.* **-työläinen** *s.*

panka[10*] *s. harv.* kädensija, sanka, ripa, korva. | Padan, tuopin p.

pan|ki[1*] *s. harv.* sanko. | -- otti kolkasta korennon, / p:git porstuan perästä KANT. — *Yhd.* maalip.

pankin|esimies *s.* **-johtaja** *s.* P. N.N. **-kamreeri** *s.* **-kassa** *s.* **-kasööri** *s.* **-komissaari** *s. vanh.* Suomen Pankin haarakonttorien johtajista aik. käytetty nimitys. **-konttori** *s.* **-prokuristi** *s.* **-romahdus** *s.* **-ryöstäjä** *s.* **-ryöstö** *s.* **-seteli** *s.* = pankkiseteli. **-tarkastaja** *s.* **-tarkastus** *s.*

pankka[10*] *s. murt.* = 1. pankko. **-luu** *s. el.* P:t 'kaksi nokka- ja pussieläinten lantioon liittyvää, vatsapuole'lle suuntautuvaa luuta'.

1. **pank|ki**[1*] *s.* **1.** laitos t. yritys, jonka tarkoituksena on raha-, luotto- ja arvopaperiliikkeen harjoittaminen. | Valtion, yksityinen p. Suomen P. P:in pääkonttori, kassaholvi. Tallettaa rahansa p:kiin. Nostaa rahaa p:ista. Käydä p:issa. Liisa on toimessa p:issa. — *Yhd.* diskontto-, hypoteekki-, kauppa-, kiinteistö-, liike-, seteli-, säästöp.; osake-, valtion-, yksityisp.; haara-, keskusp.; suurp.; pelip. **2.** uhkapelissä: jkn henkilön (pelaajien panoksia vastaan) hoitama pelikassa. | Pitää p:kia. Räjäytti kerran p:in Monte Carlossa 'voitti pöydän koko pelikassan'. **3.** *puhek.* säästölippaasta. **4.** *yhd.* Luu-, silmäp.

2. **pankki**[1*] *s. murt.* penger, penkka. | Kilometrejä pitkä rautatiep. LEHT.

pankki|aika *s.* pankin toimistoaika. | P. klo 10—16.30. **-ala** *s.* Toimia p:lla. **-asia** *s.* Toimittaa p:nsa. **-herra** *s.* (vars. johtoasemassa oleva) pankin miesvirkailija, pankkimies. | Liikemiehet ja p:t. **-holvi** *s.* pankin kassaholvi. **-huone** *s.* pankki(iri)liike, vars. yhden suvun hallussa oleva. | Rothschildien kuulu p. **-huoneisto** *s.*

pankkiiri[9] *s.* pankkiliikettä harjoittava yksityinen henkilö. **-firma** *s.* pankkiiriliike. | Suuri

lontoolainen p. **-liike** *s.* yksityisen (t. harvojen yksityisten) harjoittama pankkiliike. | W. Bensowin p. **-suku** *s.* Rothschildien p. **-toiminimi** *s.*

pankki|kirja *s.* pankin vastakirja. **-korko** *s.* pankin maksama korko. **-kriisi** *s.* **-laina** *s.* pankin myöntämä laina.

pankkilainen[63] *s.* pankin henkilökunnan jäsen.

pankki|laitos *s.* Maaseudun p:laitokset. Suomen p. **-liik|e** *s.* Harjoittaa p:että. Pääkaupungin p:keet. **-lokero** *s.* pankin tallelokero. **-luotto** *s.* pankin myöntämä luotto. **-maailma** *s.* Raha- ja p:n asiantuntijat. **-mai|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* P. liikemuoto. **-maksuväline** *s.* pankkiliikkeessä käytetty maksuväline. | Setelit, šekit, postilähetysvekselit ym. p:et. **-mie|s** *s.* pankkialan mies. | Toiminut p:henä. **-neiti** *s.* pankin naisvirkailija. **-neitonen** *s.* vars. tuttavallisessa puheessa: nuori naimaton pankkineiti. **-oppi** *s. tal.* oppi pankeista ja niiden kehityksestä. **-osake** *s.* **-osakeyhtiö** *s.* **-poliitti|nen** *a.* Raha- ja p:set toimenpiteet. **-politiikka** *s.* Hallituksen p. **-pula** *s.* pankkeja kohdannut liikepula. **-raha** *s. taloushist.* metallipitoisuudeltaan ja painoltaan tarkoin määrätty raha, jota ei lyöty, vaan jota käytettiin ainoastaan laskurahana entisissä giropankeissa. **-rakennus** *s.* **-rosvo** *s.* pankinryöstäjä. **-ryöstö** *s.* **-sali** *s.* **-seteli** *s.* setelipankin liikkeelle laskema seteli, jonka se vaihtaa esim. kultaan, pankinseteli. **-siirto** *s.* vrt. seur. **-siirtoliike** *s.* pankkien harjoittama maksunvälitystoiminta, joka perustuu tilisiirtoihin. **-sijoitu|s** *s.* Käteisvarat ja p:kset. **-säästö** *s.*, tav. *mon.* Pieneläjien p:t. **-šekki** *s.* pankin asettama šekki. **-takuu** *s.* pankin antama takuu. **-talletu|s** *s.* Sijoittaa rahansa p:ksiin. **-talo** *s.* **-ta|pa** *s.* Kansainvälisen p:van mukaisesti. **-tarkastaja** *s.* pankeissa tarkastuksia suorittava henkilö t. virkamies, pankintarkastaja. **-tarkastus** *s.* pankissa suoritettu tarkastus, pankintarkastus. **-tarkastusvirasto** *s.* valtiovarainministeriön alainen pankkien toimintaa valvova keskusvirasto. **-tekniikka** *s.* **-teknilli|nen** *a.* -sesti *adv.* **-tilasto** *s.* Pankkitarkastusviraston kuukausittain julkaisema p. **-tili** *s.* Avata p. Nostaa rahaa p:ltään. **-toim|i** *s.* **1.** tav. *mon.* P:ien suorittaminen, hoitaminen. Rahanvaihto, vekselien diskonttaus ym. p:et. **2.** pankkilaitos, -toiminta. | Valtion p. **-toiminta** *s.* Valtion, yksityinen p. **-tunnuste** *s.* pankin jnk suuren asiakkaansa lukuun tunnustama vekseli. **-valiokunta** *s.* valtiopäivien valiokunta, jonka tulee tutkia Suomen Pankin hallintoa ja tilaa sekä pankkivaltuusmiesten ja pankin johtokunnan toimintaa ynnä eduskunnan vastattavana olevien rahastojen tilaa ja hoitoa. **-valtuusmies** *s.* Eduskunta asettaa keskuudestaan yhdeksän p:tä valvomaan Suomen Pankin hallintoa ja liikettä sekä eduskunnan vastattavana o'evien rahastojen hallintoa. **-valtuusto** *s.* pankkivaltuusmiesten kollegio. **-vekseli** *s.* pankin tav. omaksi maksettavakseen asettama vekseli, joka lunastetaan näytettäessä, posti(lähetys)vekseli. | P:ä käytetään varsinkin rahaa postitse lähetettäessä. **-velka** *s.* pankin myöntämä velka. **-virkailija** *s.* **-yhdistys** *s.* Suomen P., yksityispankkien yhteinen järjestö. **-yhtiö** *s.* **-yhtymä** *s.* **-ylitarkastaja** *s.* pankkitarkastusviraston päällikkö. **-yritys** *s.*

1. pank|ko[1*] *s. kans.* (*murt.* pankku, pankka). **1.** tuvan uunin suun edessä oleva ulkonema, vars. se osa, jolla ei pidetä tulta; uunin kupeeseen liitetty penkki. | Uunin p. Uunin rinnasta ulkoneva p. Pata p:on reunalla. P:olla kehräävä kissa. Maata p:olla. — *Yhd.* uunin-p.; liesip. **2.** tukkireen poikittaispalkki, jonka varaan kuorma ladotaan. | Istua reen p:olla. Hämäläisessä tukkireessä on tavallisesti kaksi toisiinsa yhdistettyä p:koa. P. on joskus kaksiosainen, alemman ketarapenkin ja ylemmän palkun muodostama. Liikkuva p. — *Yhd.* reenp.; alus-, etu-, takap.; pyöräp.; siipip. **3.** *kansanr.* kangaskäärö, -pakka. | - - otan p:on palttina'a, / toisen verka'a vetäisen KANT. — *Yhd.* kangas-, vaatep.

2. pank|ko[1*] *s.* **1.** *hist.* nimitys, jota käytettiin esim. Ruotsin valtakunnan säätyjen pankin seteli- ja vaihtorahasta (erotukseksi hopearahasta ja valtionvelkakonttorin seteleistä). | Kolme riksiä p:koa. **2.** *harv. murt.* = 1. pankki; varasto, säästö. | - - vasta p:osta nostettuja [seteleitä] MERIL. Hänellä on halkoja p:ossa.

-pankkoinen[63] *poss.a.* < 1. pankko. | Kiinteä-, leveäp.; kaksi-, yksip.

pankko|laite *s.* Reen p. **-puomi** *s. metsät.* kaksinkertainen, vahvasti raudoitettu puomi, jota käytetään vastuussa voimakkaassa virrassa.

pankko|raha *s. hist.* = 2. pankko 1. **-riksi** *s. hist.* vrt. 2. pankko 1. **-rupla** *s. hist.* paperirupla, jonka kurssi oli huonompi kuin hopearuplan.

pankku[1*] *s. murt.* = 1. pankko. | Reen p. SILL.

pankraattinen[63] *a.* P. yhdistelmä 'optinen yhdistelmä, jonka suurennusta voidaan jatkuvasti muuttaa'.

pankration[7] *s. hist.* muinaiskreikkalainen urheilulaji, painin ja nyrkkeilyn sekamuoto.

pankreatiini[4] *s.* eläinten haimasta saatu entsyymivalmiste, jota käytetään lääkkeenä puutteellisen haimantoiminnan aiheuttamiin ruoansulatushäiriöihin.

pankromaatti|nen[63] *a. valok.* -suus[65] *omin.* kaikelle valolle herkkä, punaherkkä. | P. filmi, levy.

pankrotti[6*], **pankrutti**[6*] *s. ark.* vararikko, konkurssi. | Tehdä p. Mennä p:in.

panlogismi[4] *s. fil.* mielipide, että kaikki olevainen on olemukseltaan järkeä.

1. pan|na[27] *v.* **A.** *tr.* **I. 1.** asettaa, sijoittaa, pistää, työntää, siirtää, sovittaa jk t. jku jhk (paikkaan). **a.** P. raha kukkaroon, voita rasiaan. P. reppuun evästä, pesään puita. Maito p:naan pulloihin. Viinaa en p:e suuhuni 'en juo'. Ei ole mitään pataan, suuhun p:tavaa 'keitettävää, syötävää'. P:kaa sekaan [sokeria ja kermaa kahviin]! P. kintaat käteen, housut jalkaan, takki harteille. P:i puhtaan paidan (ylleen). P. kädet taskuun, jalat pöydän alle. P. leipä uuniin 'paistumaan', pannu, keitto tu-

lelle 'kiehumaan'. P. jk säilöön, talteen. P. heinät latoon. P. viljaa seipäille, aumaan. P. kalat suolaan, nahat likoon. P. aamiainen pöytään. P. mato koukkuun, lanka neulansilmään. P. [= sytyttää] lieteen, lamppuun tuli. Lapsi on p:tava vuoteeseen. P. eläin penkkiin 'teurastaa'. P. poskiinsa maalia. P. huoneeseen tapetit, tauluun kehykset. **b.** Äiti p:i lapsille leivän mukaan. P. laiva talviteloille. P:i kahvin kiehumaan [liedelle tm.]. Perunat p:naan kevättalvella itämään. P. jk paikoilleen. P. jtak tarjolle. P. tauluja näytteille. Kuulutus p:naan nähtäville. Komeasti näyttämölle p:tu [= lavastettu] draama. P. [= tallettaa] rahaa pankkiin. P. [= jättää, toimittaa] kirje postiin. P. [= toimittaa] ilmoitus sanomalehteen. P:e kortti [postiin], että tiedän tulla sinua vastaan. Matille p:en [= lähetän] ristisiteenä kirjan KATAJA. -- emäntä p:i [= lähetti, toimitti] jo sanan kylään AHO. **c.** läheten ryhmää III.1. | Jalka p:tiin lastoihin 'lastoitettiin'. P. jk pakettiin 'paketoida'. Nahat p:naan nippuihin 'niputetaan'. Mies p:tiin köysiin, rautoihin. Lehmä p:naan liekaan. P. hevonen valjaisiin 'valjastaa'. P. kirves varteen. **d.** *erik.* ja *kuv.* ks. selityksiä ja esimerkkejä ao. s:ien kohdalta. | P. [asia] pöydälle (lak.). P. kynttilä vakan alle. P. hampaat naulaan. P. jklle kapula suuhun. P. jtak korvan taakse. P. kaksi sormea kirjan päälle. P. sormensa peliin t. väliin. P. viisaat päänsä yhteen. P. jku pussiin. P. pillit pussiin. P. kaikki yhden kortin varaan. P. kirkko keskelle kylää. P. syy jkn niskoille. P. sanat toisen suuhun. **2.** hallusta, luota, pois siirtämisestä, jättämisestä, luovuttamisesta tms. | P. jtak pois, sivuun, syrjään. P. jk (pois) kädestään. P:i takkinsa pois. Ei uskaltanut p. munakoria sylistään. P:kaa sen tähden pois valhe ja puhukaa totta UT. -- p:e pois tuo morakas muoto [= ilme] KIVI. Palvelija p:tiin pois 'erotettiin'. P. viralta 'erottaa'. Kuningas p:tiin valtaistuimelta. Lapsi oli p:tu heitteille. — P. hengiltä, (pois) päiviltä 'tappaa'. — P. [= antaa, luvata] jk pantiksi, panttiin, jstak pantti. P:en pääni pantiksi siitä, että --. -- minä p:en [nyk.: annan] henkeni sinun edestäs UT^{v}. P. henkensä vaaraan, (vaaralle) alttiiksi.

II. ed:een liittyvää erikoistunutta ja abstr. käyttöä. **1.** käyttää t. sijoittaa (us. kuluttaa) jhk. | Lusikkaan on p:tu 42,5 g hopeaa. P. rahaa ostoksiin. Mies p:i ansionsa viinaan. Peliin p:tu panos. P:i likoon kaiken rahansa. P. jhk huolta, vaivaa. Viimeistelyyn on p:tu paljon työtä. P:i kaiken voimansa ja aikansa yhteisen aatteen ajamiseen. P:i vaikutusvaltansa vaakaan K:n hyväksi. — P. toivonsa Kristukseen. Häneen ei kannata p. luottamustaan. **2. a.** P. [= istuttaa] perunaa. **b.** P. tupakka 'panna tupakka suuhun ja sytyttää'. Vaari p:i piippuun 'täytti ja sytytti piipun'. **3.** kirjoittamisesta, merkitsemisestä, mieleen painamisesta yms. **a.** P. nimensä sopimukseen. P. välimerkit paikoilleen. Lihaan p:naan tarkastusleima. Lausunto p:tiin pöytäkirjoihin. Vainajan jäämistö p:naan kirjaan. P. muistiin, kirjaan kansanperinnettä. P. ajatuksiaan paperille. P. mustaa valkoiselle 'kirjoittaa'. — P. (aviolliitto)kuulutuksiin. Manttaaliin p:tu maa. Talo p:tiin lasten nimiin. — Tyttärelle p:tiin nimeksi [= annettiin nimi] Aino. — P. jk toisen syyksi. P. jk jkn tiliin, laskuun 'syyksi'. Ilkiteko p:tiin poikien ymmärtämättömyyden tilille. **b.** P:i neuvon mieleen, muistiin. -- p. kaikki pienimmätkin seikat tarkasti huomioonsa AHO. — P. merkille, tähdelle, ks. näitä sanoja. **4.** asettaa kuormaksi, rasitukseksi, tehtäväksi tms. | Hevoselle p:tiin kuormaa 800 kg. Lantun harvennus p:tiin lasten urakaksi. — Voittajamaat p:ivat hävinneille ankarat ehdot. Ehdoksi p:en, että --. Viranomaisten p:ema määräaika. — *Erik.* **a.** hinnan, maksun, veron yms. määräämisestä. | P. jilek kova hinta. P:i hintaa, hinnaksi 3000 mk. P. jklle veroa, sakkoa. Maksettaviksi, maksuun p:nut verot. Tupakalle p:tiin lisävero. Tilalle p:tu manttaali. **b.** P:i [= esitti vastattavaksi] toisille arvoituksen. K. p:i pojalle kolme kysymystä. Opettaja oli p:nut liian vaikean kirjoituksen. **c.** *kans.* aiheuttaa (tav. jtak pahaa). | Noita p:i tauteja. Jumalan p:ema pelko. -- rokkoa, ehkä paha-aikeisten tuttujen p:emaa LEHT. **5. a.** Käytännölliselle harjoitukselle p:naan suurta painoa. [Kirjailija] on p:nut pääpainon sielunelämän erittelyyn. Terveydelle on p:tava suuri arvo. Ulkonaiseen komeuteen p:tiin paljon huomiota. **b.** P. kiirettä, vauhtia jhk. Aliupseerit p:ivat miehiin liikettä (ark.). Äiti itse hääri tarmokkaimpana kapineitten käärijänä, hän juuri oli p:nut muutolle kiirettä SILL.

III. 1. eril. adv:ien t. adverbiaalisten sanojen ohella merkitsemässä saattamista adverbiaalin ilmaisemaan asentoon, asemaan t. tilaan. | P. solmionsa suoraan. P. jku vatsalleen, selälleen. P. kätensä ristiin, lakkinsa vinoon. P. suunsa suppuun. P. kiinni [= sulkea] kansi, kirja, silmänsä. Koira on p:tava kiinni 'kytkettävä'. Yritykseen on p:tu kiinni [= kiinnitetty, investoitu] suuria pääomia. P. ovi kiinni, auki, raolleen. P. pystyyn [= rakentaa, pystyttää] tehdas. P:tiin pystyyn [= järjestettiin] juhlat (ark.). P. kokoon, kasaan 'koota, kasata'. P. kumoon, ylösalaisin, sekaisin. P. poikki 'katkaista'. P. hajalle 'hajottaa'. P. kappaleiksi, osiin, kahtia. Rahat p:naan tasan. P. suu säkkiä myöten [= elää varojensa mukaan] SP. Asian hyväksi ei p:tu tikkua [t. kortta, rikkaa] ristiin 'tehty mitään'. — P. lukkoon 'lukita'. P. takki nappiin 'napittaa'. P. hevonen kenkään 'kengittää'. Pakkanen p:i rannat jäähän 'jäädytti'. Pelto p:tiin ojaan 'ojitettiin'. Talo p:tiin tuleen 'sytytettiin'. P. nuora solmuun, hiukset palmikolle. Lauseke p:naan yksinkertaisimpaan muotoonsa. P. ase sarjatulelle. Tyttö p:i häneltä pään pyörälle. Ryyppy p:i ukon iloiselle tuulelle. Vastaus p:i toisen sanattomaksi. — P. pöytä koreaksi. P. matalaksi, ks. matala A.I.1.a. P. [= hakata] metsä paljaaksi. Pässi p:tiin lihoiksi 'teurastettiin'. P:i saran rukiiksi, rukiille. Kylä p:tiin [= hävitettiin] maan tasalle. P. jk pilalle 'pila-

ta'. — P. jk liikkeelle. P. jk alkuun, alulle. P. kangas kuteille. P. kone, tehdas käyntiin. Uitto on p:tu täyteen vauhtiin. P. jk toimeen, täytäntöön, voimaan. Sotaväki oli p:tava liikekannalle. P. oikeudenkäynti vireille. P. jku kovalle, lujille. Sulttaani p:i kristityt ahtaalle. P. jku koetukselle. — *Erik.* **a.** (us. liittyen ryhmään I) jhk asettamisesta, lähettämisestä, määräämisestä; jksik asettamisesta, määräämisestä. | P. lapsi hätäkasteeseen. Isä p:i lapset oppikouluun. Poika p:tiin suutarin oppiin. P. jku työhön. Tyttö p:tiin paimeneen. P. jku vankilaan, vankeuteen. Joukot p:tiin tuleen. P:e lapsi asialle, mene itse perässä SP. — P. jk päämääräkseen. A. p:tiin yrityksen johtajaksi, johtoon. P. kissa makkaran vahdiksi SP, ks. makkara 1. **b.** eräissä (vars. laki)sanonnoissa: asettaa, määrätä. | P. syytteeseen, takavarikkoon, vararikkoon. P. pakkotäytäntöön. P. jku holhouksen alaiseksi. P. virkaan ehdolle. Omaisuus p:naan huutoon. Asia p:naan äänestykseen. P. jku lakkautuspalkalle, eläkkeelle. P. jku t. jk verolle. -- kaikki maailma oli verolle p:tava UT.

2. a. kaus. t. fakt. merk:ssä III inf:n ill:iin liittyneenä: saattaa, pistää. | P. jku tekemään jtak. P:i pojan viemään sanaa. Renki p:tiin niittämään. P:i hevosen ravaamaan. Kone p:naan käymään, radio soimaan. P. tupakka palamaan. P. rahaa menemään. P. hihat heilumaan. Miehet p:ivat tuulemaan. Ukkonen p:i vuoren vavahtelemaan. Kova vauhti p:i hikoilemaan. — Äiti p:i [= pakotti, käski] lapsen pyytämään anteeksi. Virsi p:ee veisaajan ajattelemaan. Mikä p:i Mirjan juoksemaan hänen peräänsä? U.KARRI. **b.** P. sauna lämmitä 'lämpiämään'. Lapset p:naan maata 'makuulle, nukkumaan'.

3. a. eril. vars. toimintaa ilmaisevien s:ien transl:n ohella: alkaa tehdä jtak, ruveta, ryhtyä tekemään jtak. | P. juoksuksi, tanssiksi, leikiksi, lauluksi. P:tiin pieneksi pilaksi. Pojat p:ivat tappeluksi. P. hulinaksi. Hevonen p:i laukaksi. P. tupakaksi 'alkaa tupakoida'. P:e toimeksi [= ryhdy toimeen]! Työt p:tiin ripeästi toimeksi. Siivooja p:i töpinäksi (ark.). — Etelä p:i myrskyksi. [Halla] p:i pakkaseksi KATAJA. **b.** "kääntää" jksik, katsoa jksik, pitää jnak tms. | P. asia leikiksi, nauruksi. P:i toisen puheet pilaksi. Väite p:tiin kyseenalaiseksi. Kukaan ei p:nut tapausta ihmeeksi. P. pahakseen 'pahastua'. Hän ei p:e valitusta miksikään 'ei välitä valituksesta mitään'. -- ilolla olisin antanut henkeni, enkä sitä paljoksi p:nut, jos sillä olisin hänen elämänsä lunastaa tainnut KALLAS. — P:ee kaiken maallisen syntiseksi. Suomalaiset on joskus tahdottu p. mongoleiksi. P. jk t. jku pataluhaksi, (ark.) matalaksi 'moittia ala-arvoiseksi, teilata'.

IV. merk:een I irrallisemmin liittyen. **1. a.** tehdä, laittaa, valmistaa. | P. aitaa, kattoa. Ruvettiin rakennuksen perustusta p:emaan. Lattia p:tiin honkalankuista. -- emäntä p:i taikinaa TALVIO. — *Erik.* mallasjuoman valmistamisesta. | P. kaljaa, sahtia. Olut p:naan ohramaltaista. — *Kuv.* Kauppaseurat p:ivat perustuksen Englannin siirtomaavallalle. Hunnien tulo p:i alun suurelle kansainvaellukselle. Lainsäädännön p:emat esteet. Väärälle kiihotukselle on p:tava pato. Metsälaki p:i jonkinlaisen rajan metsien raiskaukselle. **b.** P. [= mennä] juoksua, ravia. Ruuna p:i välillä pientä hölkkää. P. [= laskea] leikkiä. P. [= pelata] pasianssia. P:emme pari peliä kontraa ja juomme pullon loppuun CANTH.

2. eri sanontoja. | P. parastaan, parhaansa 'yrittää voitavansa, parhaansa'. P. omiaan 'puhua keksimiään, perättömiä'. P. joutua 'pitää kiirettä, jouduttaa'. P. vastaan, (ark.) kampoihin, hanttiin 'vastustaa, tehdä vastarintaa'. P. päihin [= antaa päihin, piestä, löylyttää] jkta. P. [= esittää] vastalause jnk johdosta. — *Kans.* P:kaapa istuen [= istukaapa]! P:epas vähän laasten [= lakaisehan vähän]! **3.** vars. hallasta: turmella. | Halla p:i viljan, perunanvarret. Pakkanen p:i taimet. Poudan p:ema ohrapelto. -- vaan on laulun runsautta / kylvämättä kasvavaa; / sit' ei p:e idän halla / eikä pohjan pakkaset P.J.HANNIKAINEN. **4.** *kans.* = naida **2. 5.** *kans.* moittia, panetella. | Pata kattilaa p:ee [tav:mmin soimaa], musta kylki kummallakin SL. Pappi oli p:nut pahoin juoppoja ja tuominnut kieltolakia ALKIO. — P. pataluhaksi, matalaksi, ks. III.3.b. **6.** vars. *kans.* äänen aiheuttamisesta (vars. onom. interj:n yhteydessä). | Kurnau, p:i kissa. Poksis, p:i tina pudotessaan veteen. Neljä p:ee topin topin, viides p:ee viuh vauh [= hevonen] ARV. -- metsäkana kokkaa pekkaa p:ee AHO. P:ee kalalokin äänellä. — Joskus suunnilleen = sanoa. | Hä? p:i Pirhonen KIANTO. "Hyvä isä!" piika naurussa suin p:i ALKIO. — Joskus liikkeestä. | Pikku jalat p:ivat vain yhtenä vilinänä JÄRVENT. -- jo p:ikin [= käväisi, vilahti] mielessäni, että tuosta sen vielä oman itselleni kasvatan AHO.

B. 1. refl.-v:n tapaan: paneutua, mennä, käydä, ruveta. | P. pitkälleen, pitkäkseen. P. levolle. P:i sänkyyn nukkumaan. On aika p. maata. P. makuulle. -- p:ivat polvillensa ja kumartaen rukoilivat häntä UT[V]. Pitää tästä p. [= lähteä] paluumatkalle KATAJA. **2.** *refl. taiv.* -- vaskipantoihin p:eikse [= paneutuu, pukeutuu] KAL. -- suru syämelle p:ihe KAL. -- tuosta paksuksi p:ihe [= tuli] KAL.

2. panna[10] *s.* roomalaiskatolisessa kirkossa sen jäsenen oikeuksien riistäminen, kirkonkirous; vrt. interdikti. | Suurempi p. 'koko kirkon yhteydestä erottaminen'. Pienempi p. 'sakramenttien nauttimisen kieltäminen'. Julistaa p:an. Päästää p:sta. — *Kuv.* Olla p:ssa 'jkn, joidenkuiden vieromana'. P:an julistettu [= diskvalifioitu] urheilija. Tupakka p:an! Hän julisti toistaiseksi p:an kaikki kirjat, jotka eivät kuuluneet opintosuunnitelmaan WALTARI. **-bulla** *s.* bulla, jolla paavi julistaa jkn pannaan.

pannahinen[63] *s.* lievänä kiro- t. haukkumasanana. | P:stako se sinuun kuuluu? P. sitä pentua! Oli oikea p. hiihtämään. Kävi päälle kuin p. — Senkin p:set! Peijakkaan p:set!

panna julistus *s.* Uhata jkta p:julistuksella. Paavi sinkautti kuningasta vastaan p:julistuk-

sensa. Peruuttaa p:julistus. — *Kuv.* Ei p. voi pakottaa kauppaa luonnottomille urille. **-kirja** *s.* pannabulla. **-kirou**|s *s.* P:ksen uhalla.

panni[4] *s. hist.* keskiajalla ja uuden ajan alussa Ruotsi-Suomessa käytetty viljanmitta, joka tav. vastasi $^1/_2$ tynnyriä l. 20 silloista kappaa. | Talonpojat suorittivat verona 4 p:a jauhoja. Pellon laajuuden mittana on käytetty p:n kylvöä. — *Yhd.* ohra-, ruisp.

panninmaa *s. hist.* vanha peltoalan mitta, joka eri maakunnissa laskettiin eri aikoina eri tavoin pannin kylvöalojen mukaan.

pannoo[20] *s.* kehysten ympäröimä paneeli- t. seinäpinta t. ovipeili; tällaiselle pinnalle t. yl. puulle tehty maalaus.

pannu[1] *s.* **1. a.** vars. paistamiseen tarkoitettu tasapohjainen, matalalaitainen (valurautainen) astia. | Voideltu p. Paistaa p:ssa. — *Yhd.* munakas-, munkki-, ohukais-, paistin-, pannukakku-, pariloimis-, vohvelip. **b.** pannussa valmistettujen ruokalajien nimissä. | Elannon p. — *Yhd.* aamiais-, makkara-, munuais-, pyttip. **c.** vipuvaa'an terän vaste. | Keskiterän varassa vaa'an selkä lepää tukipylvääseen kiinnitetyllä p:lla IT. **2.** kahvin, veden tms. keittämiseen, höyryn aikaansaamiseen, tislaamiseen tms. tarkoitettu umpinainen, us. nokallinen astia. | Panna p. tulelle. Keitti kahvia ison p:n. Vieläköhän se [kahvi]p. on kuumana? — *Yhd.* kahvi-, tee-, vesip.; höyry-, liima-, tislaus-, viinap.; hiilip.; alumiini-, kupari-, teräsp.

pannu|**huone** *s.* = kattilahuone. **-kakku** *s.* **1.** *ruok.* vetelästä (vehnä)taikinasta uunissa t. tulella nostattamatta paistettu kakku. | Paistaa p. Ohut p. Antiikin aikaisen opin mukaan maa oli litteä kuin p. — *Yhd.* kerma-, kääre-, omena-, sieni-, silavap.; verip.; uunip. **2.** *kuv.* tyhjiin menneestä, epäonnistuneesta yrityksestä tms. | Koko retkestä olisi kenties tullut p. **-kivi** *s.* par. kattilakivi. **-lappu** *s.* = patalappu.

pannullinen[63] *s.* pannun täysi. | P. kahvia.

pannumyssy *s.* = kahvipannunmyssy.

pannun|**lappu** *s.* = patalappu. **-myssy** *s.* = kahvipannunmyssy. **-varsi** *s.*

pannu|**pihvi** *s.* pannussa paistettu jauhelihapihvi. **-rieska** *s.* pannussa nostattamatta paistettu rieska. **-seppä** *s.* = kattilaseppä.

pano[1] *teonn.* (< panna) paneminen; vrt. panos. | Hihnojen p. akselin pyörälle. Kuivumaan p. Levyn kasettiin p. — Tav. ◡. | Koneiston käyntiin p. Asian täytäntöön p. Keräyksen alulle p. Kanteen vireille p. — Oluen p. Olla perunan p:ssa. Mennä aidan p:on. Katon p. edistyy. Pasianssin p. — Erik. *liik.* pankki-, säästökassa- tms. tilille tallettaminen, kerrallaan talletettu erä;)(otto. | Talletuksen vastineena on vastakirja, johon p:t ja otot merkitään. Pankki ottaa säästötilille aivan pieniäkin p:ja. — *Yhd.* aidanp.; kaljan-, oluenp.; perunanp.; alkuun-, alulle-, käyntiin-, toimeen-, täytäntöön-, vireillep.; kirjaan-, korjuun-, muistiin-, säästöönp.; ehdolle-, verollep.; erilleen-, hajalle-, kokoon-, mukaan-, sivulle-, syrjään-, yhteenp.

panoraama[10] *s.* **1.** naturalistista näköalavaikutelmaa tavoitteleva maalaus(sarja) esim. pyöreän huoneen sisäseinissä; entisistä oloista: yleisölle esim. markkinateltassa esitetty sarja luonnonnäkymiä t. kuvia historiallisista kohtauksista. | [Maalauksessa näkyy] viistoon ylhäältäpäin nähty p:n tapainen maisema AK. | [Poika kävi] katsomassa markkinain aikaan kaupungissa vierailevaa p:a. Siellä oli suurennuslasien läpi nähtävänä vedenpaisumuksen kaikki kauhut KOSKENN. — Tav. **2.** *kuv.* **a.** laaja näköala, maisema. | - - Öljyvuoren rinteellä he kääntyivät katselemaan ihanaa p:a P.VIRKKUNEN. **b.** vaihtelevat tapaukset, "näytelmä" tms. | Elämän suuri ja kirjava p. Maailmanhistorian p. [Olin näkevinäni hänen] silmissään ajatuskuvien p:n, asianomaisen sielulle erikoista nautintoa tuottavina kuvasarjoina ALKIO.

pano|**s**[64] *s.* se mikä on pantu jhk, vars. jnk prosessin alaiseksi; se aine- tm. määrä, joka kerrallaan käsitellään; vrt. pano. | Olutta oli hiukan jäljellä edellisestä p:ksesta. Isäntä laittoi pienen p:ksen, josta herui 18 kannua viinaa. Paniaisiksi köyhän p. menee SL. Kun ensimmäinen p. lankoja on otettu värivedestä, siihen voidaan panna toinen p. Jos puita on uuniin lisättävä, on entisen p:ksen annettava palaa melkein loppuun. Kalkkiuunissa kerralla poltettu p. P. sekoitettavaa betonia. — Avarammin. | Villakankaassa on hyvä p. pumpulia. — *Yhd.* syöttö-, uunip.; polttoaine-, raaka-ainep.; betoni-, hiili-, kloorip. — *Erik.* **1.** jkn jhk yritykseen sijoittama rahasumma, yhtiö-, peliosuus. | Pelata isoin panoksin. Osakkaan ei ollut vastattava yhtiön velasta enemmän kuin omalla p:ksellaan. — *Yhd.* peli-, rahap.; pääomap. **2.** se määrä ruutia t. muuta räjähdysainetta, jonka tarkoituksena on laukauksen t. räjähdyksen aikaansaaminen; us. myös patruunasta. | Kallioperää räjäytettiin peittämättömillä p:ksilla. — Kovat p:kset. Tehtaassa valmiiksi ladatut haulikon p:kset. Kivääri, pistoolin p:kset. — Riekkoemo oli saanut p:ksen [patruunan haulierän] lähelle sydäntä. — *Yhd.* alku-, apu-, kasa-, lisä-, perus-, rivi-, varap.; puoli-, täysp.; aikap.; dynamiitti-, ruutip.; louhimis-, räjäytys-, termiittip.; normaalip.; haulip. **3.** *kuv.* se määrä työtä tm., jonka jku on pannut jhk, jkn osuus jssak (tapahtumasarjassa). | Omakohtainen, persoonallinen p. Antaa merkittävä p. jhk. Jkn p. valtiomiehenä. Eri sukupolvien p. historian kehityksessä. Aho on rikastuttanut suomenkielistä kirjallisuutta merkitsevällä p:ksella. Maaseudun p. kilpailuissa oli tavallista pienempi. — *Yhd.* kilpailu-, sivistysp.

panos|**aukko** *s. tekn.* se aukko, josta malmi, polttoaineet tms. pannaan esim. uuniin. **-kammio** *s. sot.* tykin putken osa, johon panos pannaan. **-määrä** *s.* **-pesä** *s.* = panoskammio. **-reikä** *s.* = panosaukko.

panost|**aa**[2] *v.* **-us**[64] *teonn.* täyttää t. varustaa panoksella. | P. [= varustaa räjäytyspanoksella] poranreikiä. P. silta (räjäytystä varten). P. kivääri, pistooli 'varustaa syöttökotelo t.

lipas patruunoilla'. — P. kamera filmirullalla. P. uuni malmilla. — *Harv.* P. malmi uuniin.
panostaja[16] *tek.*
panosvyö *s.* **1.** *sot.* laite panoksen kiinnittämiseksi esim. räjäytettävään palkkiin. **2.** *par.* patruunavyö.
panotili *s.* Pano- ja ottotili 'Suomen Pankissa sellainen tili, jolta milloin tahansa saa nostaa sille talletettuja varoja ja jota yksityispankeissa vastaa šekkitili'. **-varat** *s. mon.*
pan|slavismi[4] *s.* aate kaikkien slaavilaisten kansojen yhteenkuuluvaisuudesta kulttuurin ja politiikankin alalla. **-slavisti**[4] *s.* panslavismin kannattaja. **-slavistinen**[63] *a.* panslavismille ominainen, sen mukainen. | P. aate. P. lehti. P. poliitikko.
panssar|i[5] *s.* **1.** vars. *hist.* lujasta aineesta tehty pukua t. jtak sen osaa muistuttava (soturin) ruumiin suojus; joskus = haarniska. | Pukeutua p:iin. Suojavarustuksina olivat kypärä, kilpi, p. ja säärystimet. Ritarin hevosta suojaava p. — *Erik.* eläimillä: panssarin tapainen kova suojakuori. | Nilviäisten luja p. Nahkakilpikonnan p. ei ole sarveisainetta, vaan sangen sitkeää nahkamaista känsää. — *Yhd.* nahka-, rauta-, rengas-, suomup.; kitiinip.; kylki-, rinta-, selkä-, vatsap.; röntgenp. **2.** eril. laitteissa, vars. sota-aluksissa, panssarivaunuissa ja linnoituksissa luja (metalli)peite t. suojus. | Tykin p. Sota-aluksen p. — *Erik.* panssarivaunusta. | Vahvoja joukkoja, p:eja ja tykistöä, oli liikkeellä. Taisteluihin heitettiin suunnattomat määrät p:eita. — *Yhd.* kansi-, kylkip.; suojusp.; betoni-, teräsp. **3.** *kuv.* Rakennuksia p:in tavoin suojelevat katot. Lyijyvalkoinen luo läpäisemättömän p:in esineen pintaan. — Tottumusten p. Välinpitämättömyyden p. Muodosti pettymyksistään itselleen uusilta Amorin nuolilta suojaavan p:in. -- epäilys ja rauhattomuus murtavat [miehen] mietiskelyn p:in PEKKANEN.
panssari|alus *s. sot.* panssarilaiva. **-ammus** *s. sot.* vrt. panssarikranaatti. **-ase** *s. sot.* panssarivaunujoukot. **-auto** *s. sot.* panssaroitu ja aseistettu, pyörillä liikkuva moottorillinen taisteluvaunu. | Panssarivaunuja ja p:ja lasketttiin lentokoneesta vihollisen selkäpuolelle. **-betoni** *s.* **-divisioona** *s. sot.* panssarijoukkojen divisioona. **-galvanometri** *s. fys.* teräskuorella magneettisilta vaikutuksilta suojattu galvanometri. **-holvi** *s.* panssarilevyillä sisustettu ja muutenkin tulenkestäväksi tehty kassa- t. säiliöholvi. **-hyökkäys** *s.* panssarivoimien hyökkäys. **-johdin** *s. sähk.* vrt. panssariputki. **-joukot** *s. mon. sot.* joukot, joihin panssarivaunujoukkojen lisäksi elimellisesti kuuluu jalkaväkeä ja tykistöä sekä mahdollisesti muitakin aselajeja. **-juna** *s. sot.* panssaroitu sekä tykeillä ja konekivääreillä aseistettu juna. **-kan|si** *s. sot.* taistelulaivan p:net. **-kilpi** *s. sot.* tähystäjää t. ampujaa suojaava teräslevy. | Konekiväärin, tykin p. **-kori** *s.* Auton p. **-kranaatti** *s. sot.* panssarin puhkaisemiseen käytetty erikoiskranaatti. **-kupu** *s. sot.* kupumainen terässuojus. **-laiva** *s. sot.* yl. kylki- ja kansipanssarilla suojattu sotalaiva. **-laivue** *s. sot.* **-lasi** *s.* lasi, jota ei luotikaan läpäise. **-levy** *s. tekn.* teräslevy, jollaisista rakennetaan sotilaallisten tm. laitteiden panssarisuojia. **-luoti** *s. sot.* luoti, jossa on teräksinen sydän ja jota käytetään suurinta läpäisykykyä vaativiin ammuntoihin. **-miina** *s. sot.* panssaritorjuntaan käytetty kosketusperiaatteinen maamiina.
panssarin|este *s. sot.* **-kauhu** *s. sot.* panssarintorjuntaan käytetty raketinheitin.
panssarintorjunta *s. sot.* **--ase** *s.* **-kivääri** *s.* **-tykki** *s.*
panssari|nyrkki *s. sot.* eräs kevyt panssarintorjunta-ase. **-ovi** *s.* Pankin talleholvin p. **-paita** *s. hist.* teräsrenkaista t. pienistä suomusmaisista levyistä tehty vartalon ja käsivarsien suojavaruste. **-peite** *s.* Panssarivaunun p. **-putki** *s. sähk.* tav. sisältä eristysaineella päällystetty teräsputki, jollaisiin sähköjohdot sovitetaan sellaisissa paikoissa, joissa ne voivat joutua mekaanisten vaurioiden alaisiksi. **-risteilijä** *s. sot.* risteilijä, jonka kyljet on kokonaan t. osittain suojattu panssarilevyillä, raskas risteilijä. **-suoja** *s. sot.* panssarin tarjoama suoja. **-suojus** *s.* **-torni** *s. sot.* rannikkolinnakkeissa, sota-aluksissa ja panssarivaunuissa eril. laitteiden suojaamiseksi käytetty panssaroitu torni. **-vaara** *s. sot.* vihollisen panssarivaunuhyökkäyksen vaara.
panssarivaunu *s. sot.* panssaroitu ja aseistettu, telaketjuilla liikkuva moottorillinen taisteluvaunu, "tankki". | Kevyt, raskas p. P:n tuhoaminen. **-joukot** *s. mon. sot.* taisteluvälineenään panssarivaunuja ja muuta panssarikalustoa käyttävät joukot. **-komppania, -osasto, -yksikkö** *s. sot.* vrt. panssarivaunujoukot.
panssari|verkko *s.* vahva rautalankaverkko, jonka silmät ovat neliömäiset. **-viila** *s. tekn.* kaksipuolinen viila, jonka hampaat ovat puolikaaren muotoiset, rouheviila. **-yksikkö** *s. sot.* vrt. panssarijoukot.
panssaro|ida[18] *v.* varustaa t. suojata panssarilla. | Räjähtävien ammusten tehon takia oli välttämätöntä p. laivat. Suuri paino ei salli koko aluksen p:imista. — P:itu kaappi, kassaholvi. P:itu kaapeli, kytkinlaite. Puusuomuilla p:itu puku. P:itu muurinsärkijä. P:itu taisteluvaunu. — *Kuv.* B. oli p:inut tuntonsa. P:i itsensä jäisellä kylmyydellä. -- sinun tuolla ynseällä tuomariudellasi täytyy p. itsesi kaikkea sitä valhetta vastaan TALVIO.
panssaroimaton[57] *kielt.a.* P. alus. P. kassaholvin ovi. P., kevytaseinen jalkaväki.
panssarointi[4*] *s.* panssaroiminen, panssari(t). | Laivan painoa lisää myös p. — *Yhd.* kansi-, sivup.; metallip.
panssaroitu|a[14*] *pass.* ja *refl.v.* < panssaroida. | Merisiilin p:nut ruumis. Hän p:i kylmään kohteliaisuuteen.
panta[10*] *s. kans.* side, rengas. | Luudan, vastan p. Koiralla on p. kaulassa. Paina p. pihlajainen / ympäri nenän nykerän! KAL. — *Yhd.* kaula-, pääp.; vasta-, vihtap.; olki-, rauta-, vaskip.
pant|ata[85*] *v.* **1.** luovuttaa jk esine t. oikeus toiselle henkilölle saamisen, velan vakuudeksi;

vrt. kiinnittää. | P:tasi osakkeita saadakseen rahaa. P. kellonsa, vaatteensa. Pankille p:attu kiinteistö. 2. *leik.* pitää lujasti hallussaan luovuttamatta muille; piilotella, pitää kätkössä. | Kuka sitä kellarin avainta p:taa?

pan|teismi[1] *s. fil.* eräs monismin suunta, joka käsittää Jumalan identtiseksi maailmankaikkeuden kanssa, kaikkijumalaisuus. **-teisti**[4] *s.* panteismin kannattaja. **-teisti|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* panteismin mukainen, kaikkijumalainen. | Stoalaisuuden maailmankatsomus on p. P. luonnontunne.

pantheon[7] [-te-] *s.* kaikkien jumalien temppeli; vars. suojasta, johon haudataan kansakunnan suurmiehiä. | Kuinka monesti onkaan p:eista balsamoituja poistettu ja toisia tuotu sijaan AHO.

pantin|antaja *s. lak.* **-haltija** *s. lak.* **-lunastus** *s. lak.* **-saaja** *s. lak.*

pantio[3] *s. kansat.* pyöreä, seipäistä, päreistä tms. tehty aitaus, joskus suuri astia, jossa painon alla säilytetään kaloja, kaalia, jäkälää, naatteja tm.; vrt. auma. **-rehu** *s.* painorehu.

panto|grafi[1] *s.* yksinkertainen koje, jolla voidaan jäljentää karttoja ym. samassa t. eri mittakaavassa. — *Yhd.* kaiverrusp. **-miimi**[1] *s.* sanaton näytelmä t. näytteleminen, joka kokonaan perustuu eleihin ja liikkeihin, elenäytelmä. | Sibeliuksen 2-näytöksinen p. "Scaramouche". Chaplinin esityksissä on pääpaino verrattomassa p:ssa.

pantoteenihappo *s.* eräs B-ryhmän vitamiini.

pantsari[5] *s. vanh.* panssari.

panttaus[64] *teonn.* panttaminen. | P. ja takaus. Maan myynti tai p. **-sopimus** *s. lak.* pantinantajan ja -saajan välinen sopimus esineen luovuttamisesta pantinsaajalle tämän saamisen vakuudeksi.

pantteri[5] *s.* = leopardi. **-kissa** *s.* = oselotti.

pant|ti[10] *s.* esine t. varallisuudenarvoinen oikeus, jonka jku luovuttaa toiselle henkilölle saamisen vakuudeksi, reaalivakuus; vrt. takuu. | Asettaa, panna p. Antaa, luovuttaa jtak jnk p:iksi. Antaa p. saamisesta. Ottaa jtak p:iksi. Lainan ottaminen p:tia vastaan. Irtain p. Lunastamaton p. Tila on saamisen p:tina t. p:tina saamisesta. Antakaa p., ellei rahaa ole. — [Panttileikissä:] Mitä sen pitää tehdä, jonka p. tulessa palaa? — *Kuv.* Pani kunniansa p:iksi. Panen pääni p:iksi siitä, että vielä tulee ukonilma. Kaikkinainen hyvä on vaivan p:tina 'vaivalla hankittavissa, vaivan takana'. Olla tyhjän, joutavan p:tina 'hyödyttömänä'. Huvila, joka on koko talven tyhjän p:tina. — *Yhd.* hallinto-, käteis-, myynti-, siirtop.; kihlap.; lemmen-, rakkaudenp.

pantti|esine *s.* Lunastaa p. **-kirja** *s. liik.* **1.** kirjallinen panttaussopimus. **2.** panttausopimuksessa se asiakirja, joka sisältää pantinantajan sitoumuksen ja joka luovutetaan pantinsaajalle; vrt. panttikuitti. **-konttori** *s.* panttilainakonttori. **-kuitti** *s.* pantinsaajan pantista antama kuitti, panttitodistus.

panttilaina *s. liik.* laina, jonka vakuutena on pantti; vrt. lombardilaina. **-konttori** *s.* panttilaitoksen konttori.

panttilainasto *s.* panttilainakonttori.

panttilainaus *s. liik.* ammattimaisesti harjoitettu lainaus irtainta panttia vastaan. **-laitos** *s.* panttilaitos. **-liike** *s.* Harjoittaa p:ttä.

pantti|laitos *s.* panttilainausliikettä harjoittava laitos. | Viedä kellonsa p:laitokseen. **-lappu** *s.* panttikuitti. **-leikki** *s.* seuraleikkejä, joissa jssak epäonnistunut antaa pantin, jonka sitten joutuu lunastamaan toisten vaatimalla tav. huvittavalla suorituksella. | Leikkiä p:ä. **-lippu** *s.* panttikuitti. **-lääni** *s. hist.* lääni, jonka ja josta lähtevät tulot sen haltija oli saanut vakuudeksi kruunulle antamastaan lainasta. **-oikeu|s** *s. lak.* henkilön oikeus saada saamisensa suoritetuksi sen vakuutena olevasta esineestä; yl. panttausta järjestävät oikeussäädökset; vrt. pidätysoikeus. | Subjektiivinen, objektiivinen p. P. on joko sopimusperäinen t. hiljainen eli lakimääräinen. P. laivaan. Ulosmittaus tuottaa velkojalle p:den ulosmitattuun velallisen omaisuuteen. **-tavara** *s.* Lunastamatonta p:a **-todistus** *s.* panttikuitti. **-vakuu|s** *s.* Velkasitoumuksia, joiden p:tena on yhtiön antamia vakuutuskirjoja. **-van|ki** *s.* määrävaatimuksen täyttämisen t. määräsuhtautumisen takeena oleva vanki. | Ottaa jku p:giksi. Pitää jkta p:kina. **-velka** *s.*

pantturi[5] *s. mer.* laivan kaari.

panu[1] *s. kansanr.* tuli. | - - tuli tuiski kirvehestä, / p. tammesta pakeni KAL.

papan|a[18] *s.* **1.** *deskr.* pieni pallomainen esine t. olento, pipana, papu. | Pippurin kokoinen p. Lapset sellaisia pieniä p:oita. - - tätä pientä pyöreää p:aa, jolla me kaikki ajamme karusellia auringon ympäri TIITUS. **2.** vars. lantapallonen, kakkara. | Lampaan, jäniksen, hirven p:at.

papat|taa[2*] *onom.v.* -us[64] *teonn.* aiheuttaa nopeasti toistuvaa (paukkavaa, rätisevää tms.) ääntä. | Konekivääri p:taa. Moottorin p:us. Puhua p. yhtä mittaa. Nuori teeskentelevä pappi puhua p:taa laulavalla äänellä AHO. - - katkismuksen p:usta SILL.

papaveriini[1] *s. farm.* eräs oopiumin sisältämä alkaloidi.

papelo[2] *s. käs.* = nypylä.

paper|i[5] *s.* veteen lietetyistä jauhetuista kasvikuiduista ohuiksi levyiksi valmistettu tuote; kappale sellaista ainetta (paperiarkki, -lappu tms.); vrt. kartonki, pahvi. | P:ia valmistetaan siivilöimällä kuidut vesilietteestä ja sen jälkeen huopauttamalla, puristamalla ja kuivaamalla. Kiinalaiset keksivät p:in valmistuksen 2. vuosisadalla eKr. Valkoinen, ruskea, värillinen p. Paksu, ohut, sileä, karkeapintainen, tiivis, huokoinen, sitkeä, hauras p. Himmeä, kiiltävä, läpikuultava p. Marmoroitu, kiillotettu p. Liimattu, rypytetty p. Ruudullinen, viivallinen p. Hienoa käsin tehtyä p:ia. Valonherkkä, ilmikopioiva p. Virallinen p. 'kestävä paperilaji, jota käytetään virallisiin asiakirjoihin yms.'. — Kynä, p:ia ja mustetta. Ostin kaksi kirjaa p:ia. Tavara kääritään p:iin. P:issa paistettu hauki. P:ista leikattu kuvio. — Pöytä oli täynnä p:eita. Tuuli lennätteli p:eita pitkin pihaa. Kynä rapisi p:illa.

Kiinnittää kasveja p:ille. Vanhuuttaan kellastunut p. Puristi p:in palloksi. Mikä p. sinulla on kädessäsi? — *Kuv.* Jkn pää ei ole, jklla ei pää ole p:ista 'jku ei pelkää, on rohkea'. Lentäjän pää ei saa olla p:ista.

— *Erik.* **1.** paperista kirjoitukseen yms. käytettynä; huom., että sisäpaikallissijat tällöin us. tarkoittavat yksityistä, tiettyä paperikappaletta, ulkopaikallissijat paperia aineena. | Merkitse nimesi tähän p:iin! Lukea p:ista, p:eista. Lue koko p.! Osasi puheen ulkoa p:iin, p:ista katsomatta. Täyteen kirjoitettu p. Tutkia vanhoja p:eita. Älä sotke p:eitani! Vainajan jälkeenjääneet p:it, vars. 'vainajan itsensä kirjoittamat paperit, muistiinpanot yms.'. Runoilijan jälkeensä jättämistä p:eista poimittu runokokoelma. — Kirjoittaa, maalata, piirtää, painaa (sileälle, karkealle) p:ille. Panna p:ille [= kirjoittaa, merkitä yl. joihinkin papereihin] ajatuksiaan, vaikutelmiaan, suunnitelmiaan, kuulemansa. Pani p:ille useita kansanrunoja. P:ille pantuna tieto säilyy. Kiinnitti [= piirsi] p:ille ystävänsä kasvonpiirteet. -- alkumonologi on myöskin ensimmäisenä ollut p:illa KOSKENN. Minulla on p:illa joka penni, mitä olen ottanut KATAJA. — *paper|illa*, -ille, us. erik.: hahmoteltuna, suunniteltuna; joskus: teoriassa;)(todellisuudessa, käytännössä. | Asia on käytännössä aivan toinen kuin p:illa. P:illa joukkue näyttää hyvältä. Suunnitelma jäi p:ille 'toteuttamatta'. Aiotut parannukset jäivät vain p:ille.

2. asiakirjoista. | Asiaa koskevat viralliset p:it. Juttu laajeni, p:eita kertyi yhä enemmän. Toimilupaa koskevat p:it jäivät virumaan pöytälaatikkoihin. Ministerin allekirjoittama p. Juttu lykättiin p:eihin tutustumista varten. Talon kauppakirjat, talonkirjat ja muut p:it. Sairaskertomukseen liittyvät p:it. Täyttäkää tämä p. [= lomake], olkaa hyvä! | Petosta se on koko kontrahti! Sen saa koko p:in laissa rikki TALVIO. — *Erik.* **a.** vars. *mon.* jkta henkilöä koskevia tietoja sisältävistä asiakirjoista (todistuksista, hakemuksista tms.). | Viranhakijan p:it. Lähettää, panna likoon p:insa. Hyvät, huonot [haku]p:it. Ei tällaisilla p:eilla kunnon paikkaa saa. Saada perämiehen, kielenkääntäjän p:it. Minä antaisin kyllä emännälle p:it vaikka minkä pitäjän kätilöksi SILL. — Passi, henkilöllisyystodistus ja muut p:it. Mies pidätettiin, koska hänen p:insa eivät olleet kunnossa. Jklla on puhtaat, selvät, epäselvät p:it. — Us. *kuv.* Jklla on hyvät, puhtaat, huonot p:it 'jku on hyvä-, huonomaineinen, hyvässä, huonossa maineessa'. -- hänellä oli hyvät p:it tässä talossa R.RAUANHEIMO. **b.** liike-elämässä käytetyistä asiakirjoista (sitoumuksista, arvopapereista, velkakirjoista tms.). | Esitti p:in [= velkakirjan, vekselin, šekin tms.] pankissa. En pane nimeäni huonoon p:iin 'velkakirjaan, vekseliin'. Pyytää takaajia p:eihinsa. — Varma, hyvä, heikko [arvo]p. Kotimaisten p:eiden kurssit. Kultareunainen p. **c.** *tilap.* paperirahasta. | 200 mk metallina ja loput p:ina.

3. *yhd.* Erikois-, hiekka-, hiili-, hopea-, hylky-, japanin-, jäte-, kartta-, karttuuni-, kartuusi-, kiilto-, kirjo-, kone-, kreppi-, kulta-, kuulto-, lakmus-, lasi-, leima-, liima-, liitu-, lumppu-, makulatuuri-, millimetri-, nahka-, normaa'i-, olifantti-, pariisin-, pergamentti-, pinko-, raaka-, riisi-, ruutu-, ryppy-, sekunda-, silkki-, stannioli-, tafti-, tina-, vaha-, viri-, voima-, värip.; akvarelli-, arkisto-, eväs-, herbaario-, hioma-, hylly-, ikkuna-, imu-, jäljennös-, kakku-, kalkeeri-, kalkio-, kansi-, kansilehti-, karamelli-, kasvi-, kasvisto-, kehitys-, kiillotus-, kirje-, kirjekuori-, kirjoitus-, konekirjoitus-, konsepti-, konttori-, kopio-, koriste-, kärpäs-, kääre-, leivos-, läpilyönti-, matriisi-, monistus-, nuotti-, paino-, pakkaus-, pastelli-, piirustus-, pimennys-, posti-, puoti-, pussi-, sanomalehti-, savuke-, seinä-, seteli-, siivilä-, suodatus-, suoja-, säkki-, taide-, taidepaino-, toaletti-, torttu-, työ-, valokuvaus-, WC--, vedostus-, vihko-, virasto-, voip.; alus-, etu-, päällysp.; arvo-, asia-, asiamies-, ero-, hakemus-, haku-, haltija-, henkilö-, kansalais-, laiva-, legitimaatio-, määrännäis-, nimennäis-, pankki-, presentaatio-, teollisuus-, valtionp.

paperi|ala *s.* P:alan erikoistuntija, liike. **-alusta** *s.* **-ark|ki** *s.* Puhdas, täyteen kirjoitettu p. Kirjoittaa p:ille. **-eriste** *s. sähk.* **-eristeinen** *a. sähk.* P. kaapeli. **-eristys** *s. sähk.* **-hattu** *s.* Naamiaisvieraan p. Lääkepullon p. **-huiska** *s.* **-huopa** *s. tekn.* paperikoneessa käytetty nukkainen villakangas. **-hylsy** *s.* Räjähdyspanoksen, savukkeen p. **--imuke** *s.* Savukkeen p. **--imukkeinen** *a.* P. savuke. **--insinööri** *s.* paperiteollisuuteen erikoistunut insinööri. **-jaloste** *s.* Paperilaatikot, kirjelehtiöt ym. p:et. **-jät|e** *s.*, vars. *mon.* P:teet teollisuuden raaka-aineena. **-kaihdin** *s.* **-kaistale** *s.* **-kangas** *s.* paperilangasta kudottu kangas. | P:ta käytettiin pula-aikana oikean kankaan korvikkeena moniin tarkoituksiin. **-kankainen** *a.* P. matto, säkki. **-kansi** *s.* Pehmeihin p:in sidottu kirja. **-kan|ta** *s. tal.* paperirahakanta. | Suomen rahalaitos joutui maailmansodan aikana p:nalle. **-kantai|nen** *a.* vrt. ed. | P:-sessa maassa rahan arvo voi helposti vaihdella. **-kas|a** *s.* P:ojen peittämä pöytä. **-kauppa** *s.* Perustaa p. Harjoittaa p:a. **-kauppatavara** *s.* P:in tukkuliike. **-kauppias** *s.* **-kerro|s** *s.* Useasta p:ksesta liimattu kartonki. P:ksella eristetty kaapeli.

paperikko²* *s.* kirjepaperia ja -kuoria sisältävä kotelo, salkku tms., papeteria. | 25 arkkia paperia ja 25 kirjekuorta sisältävä p.

paperi|koko *s.* Standardoidut p:koot. **-kone** *s. tekn.* paperin valmistukseen käytetty kone. | Nykyaikainen p. on valtava, moniosainen laitos. **-koppa** *s.* tav. = seur. **-kori** *s.* tav. lattialla pidettävä tarpeettomien, pois heitettävien paperien säiliö (kori, laatikko tms.). | P. kirjoituspöydän alla. Heittää, panna tarpeettomat paperit p:in. Tyhjentää p. — *Kuv.* Kirjoitus joutui p:in 'kirjoitusta ei julkaistu'. Huonot runotekeleet nielee armotta p. **-koriste** *s.* **-kotelo** *s.* **-kuitu** *s. tekn.* **-kuk|ka** *s.*

paperinen tekokukka. | P:in koristettu sali, seppele. **-kukkanen** *s.* **-kääre** *s.* Tavara kääritään p:eseen. **-käärö** *s.* Langalla sidottu p. Sinetöity p. **-köynnös** *s.* **-köysi** *s.* paperilangasta punottu köysi. **-laatikko** *s.* **-laatu, -laji** *s.* Luja, silotettu, karkea, hieno, huokoinen p. Voipaperi, eräs vedenpitävä p. **-lakki** *s.* **-lanka** *s.* paperimassasta kehrätty t. paperisuikaleesta kierretty lanka. **-lap|pu** *s.* Muistilehtiöstä repäisty p. Kirjoittaa p:ulle. **-lappunen** *s.* **-lehtiö** *s.* **-leija** *s.* Lennättää p:a. **-leima** *s.* vesileima. **-liike** *s.* Perustaa p. Hoitaa p:ttä. **-liima** *s.* paperin liimaamiseen tarkoitettu liima. | Arabikumin vesiliuosta käytetään p:na. **-liina** *s.* Pöytää peittää p. **-lip|pu** *s.* P:uille merkitty hakemisto. **-lippunen** *s.* **-lista** *s.* **-liusk|a** *s.* P:oille kirjoitettu puhe. **-lyh|ty** *s.* Japanilainen p. Värikkäin p:dyin valaistu puisto. **-mainen**[63] *kalt.a.* **-maisuus**[65] *omin.* P. kalvo, nahka. Ampiaiset rakentavat pesänsä p:maisesta aineesta. **-malli** *s.* paperista tehty malli. | Kangas leikataan p:n reunoja pitkin. **-markka** *s.* **1.** markan seteli. **2.** paperikantaan perustuva markka (rahayksikkönä). | Siirtyminen kultamarkasta p:an. **-markkinat** *s. mon.* Maailman p. **-massa** *s. tekn.*; *syn.* paperivanuke. | Paperin raaka-aineet valmistetaan ensin p:ksi. Puusta valmistettu p. Puuhioke eli mekaaninen p. Kuivattu, kova p. **-massatehdas** *s.* **-matto** *s.* **-mestari** *s.* Kiinalaiset p:t. Paperitehtaan p. **-muotti** *s.* **-mylly** *s. vanh.* (tav. pieni) paperitehdas. | Vanhimmat paperitehtaamme olivat pieniä vesivoimaisia p:jä, jotka lumpuista valmistivat vähäisiä paperimääriä kotimaisen kulutuksen tarpeiksi. **-nalli** *s.* Leikkipistoolilla ammuttava p. **-nauha** *s.* Sähkölennättimen vastaanottimen p. Serpentiini, tiukalle rullalle kääritty kapea p.

paperi|nen[63] *ain.a.* P. lautas-, nenäliina, kaihdin. — *Kuv.* kuiva, kuivan teoreettinen, hengetön;)(elävä, tuore. | Kirjakieli osoittaa alituiseen taipumusta muuttua p:seksi, käsitteelliseksi, liian loogilliseksi, liian kieliopilliseksi, liian henkiseksi R.KOSKIMIES.

paperinenäliina *s.*

paperinjalostus *s. tekn.* **-kone** *s.* **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.* **-tuote** *s.*

paperin|kappale *s.* **-koko** *s.* **-kulutus** *s.* Maailman, sanomalehden p. **-leikkaaja** *s.* Kirjapainon p. **-leikkuri** *s.* **-lävistin** *s.* **-myynti** *s.* **-ohut** *a.* ohut kuin paperi. | P. levy, kuori. **-pala** *s.* **-palanen** *s.* **-pinta** *s.* Karkea, himmeä, kiillotettu p. **-tekijä** *s.* **-tuotanto** *s.* Suomen p.

paperi|nukke *s.* Leikata p:nukkeja. Leikkiä p:nukeilla. **-nuora** *s.* paperilangasta punottu nuora, paperilanka.

paperinvalmistus *s.* **-menetelmä** *s.* **-taito** *s.*

paperinvienti *s.* Suomen p.

paperi|osasto *s.* Tehtaan, tukkuliikkeen p. **-pakka** *s.* 100 arkin p. **-pakkau|s** *s.* Tavara myydään siroissa p:ksissa. **-pala** *s.* **-palanen** *s.* **-pallo** *s.* Ontto p. Rutisti lehden p:ksi. **-patruuna** *s.* Haulikon p:t. **-pikari** *s.* **-pinkka** *s.* Paksu p. **-pino** *s.* Virastojen p:t. **-pin|ta** *s.* Seinän p. P:nalle maalattu kuva. **-pula** *s.* **-puola** *s.* P:lle kierretty lanka. **-pussi** *s.* **-putki** *s.* **-pu|u** *s. puut.* hiokkeen ja selluloosan valmistukseen käytetty puu (joko kasvavana tai pölkyiksi katkottuna puuna t. kuorittuna puutavarana), hioma-, hiomo-, massapuu. | P:una käytetään tavallisesti kuusta tai mäntyä. Metsässä on paljon p:ita. P:iden hakkaus. P:ut ovat 8—10 cm:n paksuisia ja 1—4 m:n pituisia pölkkyjä. P:un vienti. **-puumetsä** *s.* Hyvää p:ä. Olla p:ssä. **-puupino** *s.* **-puuvarasto** *s.* **-päällys** *s.* Kirjan p. **-päällyste** *s.* **-päällysteinen** *a.* P. pakkaus.

paperiraha *s.* paperinen raha, seteli(raha);)(metalli-, kova raha; erik. *tal.* = varsinainen paperiraha, paperikantaisen maan raha; vrt. seteli. | 200 mk p:na. Maksaa p:lla. Nuhruisia paperirahoja. Epävarsinainen p. 'pakkokurssilla käymätön t. lunastettava t. samalla kertaa kummankin lainen paperinen arvomerkki'. Epävarsinainen p. saattaa muuttua varsinaiseksi p:ksi esim. maan luopuessa kultakannasta. **-järjestelmä** *s.* **-kanta** *s.* rahakanta, jossa rahana on lunastamaton, pakkokurssilla käypä paperiraha; *syn.* paperikanta;)(metallikanta. | Siirtyä kultakannasta p:an.

paperi|raina *s.* **-rata** *s.* Ohut p. siirtyy paperikoneen märästä osasta kuivaussylinterille. **-rulla** *s.* **-rupla** *s.* vrt. paperimarkka. **-sakset** *s. mon.* paperin leikkaamiseen tarkoitetut sakset. **-salvetti** *s.* **-saos** *s. tekn.* paperikoneessa kulkeva vellimäinen t. puuromainen kuitumassa. **-servietti** *s.* **-sopimu|s** *s.* vain paperilla voimassa olevasta (mutta ei käytännössä toteutetusta t. noudatetusta) sopimuksesta. | Sopimus jäi pelkäksi p:kseksi. **-sota** *s. puhek.* (ylenpalttinen) asiakirjojen käyttö virastoissa t. pitkällinen kulku virasto(portaa)sta toiseen. | Virastojen suunnattomaksi paisunut p. Käydä p:a. -- ja kersantinarvoa varten pannaan p. viipymättä käyntiin V.LINNA. **-suikale** *s.* **-suodatin** *s.* **-suojus** *s.* **-suppilo** *s.* **-säk|ki** *s.* Sementtiä p:eissä. **-tapetti** *s.* **-tavara** *s.* **-tehdas** *s.* **-tehtailija** *s.* **-tekniik|ka** *s.* Teknillisen korkeakoulun p:an laboratorio. **-teknikko** *s.* **-teknillinen** *a.* **-teknologia** *s.* Teknillisen korkeakoulun p:n professori.

paperiteollisuus *s.* Paperiteollisuuteen kuuluu kolme haaraa: puunhionta, selluloosateollisuus ja varsinainen p. **-kone** *s.* **-laitos** *s.* **-osasto** *s.* Teknillisen opiston p. **-tuot|e** *s.* P:teiden vienti.

paperiteos *s.* P:ten tulli.

paperit|on[67] *kar.a.* P. saippua. P:tomana karkuri ei pääse pitkälle.

paperi|torvi *s.* **-tukku** *s.* **-tulppa** *s.* **-tuote** *s.* **-työ** *s.* Leikkaamalla, repimällä, taivuttamalla ym. tavalla tehdyt p:t. **-työläinen** *s.* **-työntekijä** *s.* **-täyte** *s.* **-tölkki** *s.* **-tötterö** *s.* Makeisia p:ssä. Pusertaa kermavaahtoa p:n läpi. **-valmiste** *s.* **-valssi** *s.* Kalanterin p:t. **-valuutta** *s.* vrt. paperiraha. **-valuuttamaa** *s.* maa, jossa on voimassa paperirahakanta. **-vanuke** *s. tekn.* = paperimassa. **-varasto** *s.* Tehtaan, sanomalehden p. **-varjostin** *s.* Lampun p. **-veitsi** *s.* paperin leikkaamiseen, vars. kir-

jojen avaamiseen tarkoitettu veitsi. | Hopeainen, luinen p. **-vene** *s.* Argonauta argo, Välimeressä ym. elävä 8-lonkeroinen mustekala, jonka naaraalla on kahden ylimmän lonkeron eritteistä kehittynyt paperinohut kierteinen kuori. **-verho** *s.* Ikkunassa p:t. **-viisaus** *s. halv.* (teoreettinen) kirjaviisaus. **-viuhka** *s.* **-vuoka** *s.*

paperoi|da[30] *v.* -nti[4]* *teonn.* verhota t. varustaa paper(e)illa; *erik.* verhota seinä (seinä)papereilla, tapetoida, tapisoida, tapiseerata. | Sisältä p:tu voidritteli. P. makeisia. P. ikkuna liimapaperilla. Vaalijulistein p:tu pylväs. — P. seinä, huone. Lastenkamari p:tiin kukikkailla seinäpapereilla. Sanomalehdillä p:tu tupa. Seinän p:minen, p:nti.

paperoimaton[57] *kielt.a.* P. huone, seinä.

paperoimistyö *s.* Maalaus- ja p:t.

paperossi[4] *s.* (pilli)savuke. | P. suussa. Polttaa p:a. — *Yhd.* holkkip. **-kotelo** *s.* **-laatikko** *s.* **-n|pätkä** *s.* Puoleksi poltettu p. Lattialla oli p:pätkiä. **-tehdas** *s.*

papeteria[15] *s.* paperikko.

papiaani[4] *s. harv.* paviaani. | - - suolaa ja leipää eivät tarvitse - - p:t metsässä KIVI.

papiini[6] *s.* eräissä kasveissa esiintyvä proteiineja hajottava entsyymi.

papiksi|vihkiminen *s.* myös ⌒. | P:vihkimisen toimittaa piispa. Juhlallinen p. Turun tuomiokirkossa. Roomalaiskatolisessa kirkossa p. on sakramentti. **-vihkimys** *s.* = ed.

papiljot|ti[1]* *s.* paperi-, muovi-, kumi-, metalli- tm. lieriöitä, joiden ympärille hiukset kierretään kiharoiden aikaansaamiseksi, kiharrin. | Tukka on p:eilla. P:it päässä, tukassa.

papill|i[6] *s. anat. kasv.* pieni kohoama, nysty. | P:eja on kaikkialla, missä kerrostunut levyepiteeli rajoittuu sidekudokseen. Kielen pinnassa on suuri määrä p:eja. Näköjuosteen p. silmän verkkokalvossa. Lehden päällyskelmussa on tiheässä keilamaisia p:eja. — *Yhd.* maku-, tuntop.

papilli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** *poss. harv.* < pappi;)(papiton. | P. seurakunta, uskonlahko. **2.** papille kuuluva, papin virkaan, tehtäviin yms. liittyvä, papin, pappis-; joskus: hengellinen, kirkollinen. | P. virka, toimi, tehtävä. P. ura. P:set arvonmerkit. P. asu, puku. P. sääty, suku. Kirkolliskokouksen p:set jäsenet. P. [= pappis]ystäväni. Jouduin kovin p:seen seuraan. **3.** papille ominainen, pappia muistuttava. | Juhlallinen, miltei p. olemus. Tietäjässä oli jotakin p:sta, profeetallista. Käyttäytyä p:sesti. Puhua p:sella äänellä, p:seen tyyliin. Ystäväni on hiukan p. 'pappia muistuttava, papin tavoin käyttäytyvä tms.'.

papillooma[11] *s. lääk.* syylä(kasvain), tupsukasvain.

papin|arvo *s.* **-emänt|ä** *s.* papin rouva. | P:ien kokous. **-kaapu** *s.* meillä: musta papinpuku (kauhtana t. talaari). **-kappa** *s.* papinpukuun kuuluva kapea, laskostettu viitta. | Maata laahaava p. sidotaan nauhoilla selkäpuolelle virkapuvun ylle. **-kauhtana** *s.* papin takki, kaftaani. | Musta p. **-kaulu|s** *s.* papin virkapukuun kuuluva kaulus. | Meikäläiseen p:kseen kuuluu liperit. **-kello** *s.*, tav. *mon.* kirkonkello(je)n soitosta, joka suoritetaan pyhäaamuna papin saapuessa kirkkoon; myös kahdesta kirkonkellosta pienemmästä. | Ensin soitetaan huomenkellot, sitten p:t. Kun he olivat kunnantuvan kohdalla, läppäili p. TOPPILA. **-kirja** *s.* papintodistus. | Puhdas, nuhteeton p. Tuomiosta tuli merkintä p:an. Hakemukseen on liitettävä p. **-kokelas** *s.* Vihkimätön p. Muuan p., teologian opiskelija. **-koulu** *s. vanh. kans.* lukio, lyseo. | Poika pääsi kaupunkiin p:un. Papiksiko sitä sinäkin ajattelit, kun p:ja kuuluit käyneen? JOTUNI. **-kutsumus** *s.* **-leski** *s.* **-maksu** *s.*, tav. *mon.*, vars. *vanh. kans.* kirkolle (papille) suoritettava maksu, kirkollisvero. | Maksaa, suorittaa p:t, p:ja. Seurakunnalle tulevat p:t. **-otto-oikeus** *s. hist.* patronaattioikeus. | Lehtisten kartanon omistajilla oli Mietoisten seurakunnan p. v:een 1864. **-paik|ka** *s.* papinvirka. | Hakea p:kaa. Sai p:an maaseudulta. P:kojen täyttäminen. **-palkka** *s.* **-palkkaus** *s.* **-poika** *s.* **-puku** *s.* Musta, pitkätakkinen p. **-rouv|a** *s.* P:ien yhdistys. **-takki** *s.* Musta, pitkä p. **-tappaj|a** *s.* Callidium violaceum, litteähkö, teräksensininen hapsenkakkiainen. | P:ia tapaa varsinkin uudisrakennuksista. **-todistus** *s.* kirkkoherranviraston seurakunnan jäsenelle antama virkatodistus siitä, mitä kirkonkirjoihin on hänestä merkitty (esim. syntymäajasta, sukulaisuudesta, maineesta t. kuolinajasta), papinkirja; joskus: mainetodistus. | Liittää hakemukseensa ansioluettelo ja p. **-toim|i** *s.* P:en hoitaminen. **-tutkinto** *s.* P. suoritetaan meillä yliopistossa. Käytännössä p. oli meillä ennen sama kuin jumaluusopillinen erotutkinto. **-tytär** *s.* **-ura** *s.* Antautua p:lle. **-vaali** *s.* Seurakunnan p. **-vala** *s.* Papiksi vihittävän on tehtävä tuomiokapitulin edessä p. **-virk|a** *s.* Hakea, hoitaa p:aa. Vihkiä, asettaa p:aan. P:ojen täyttäminen.

papis|mi[1] *s.* "paavinusko", roomalaiskatolisuus. **-ti|nen**[63] *a.* P:sia taipumuksia.

papisto[2] *koll.s.* < pappi. **1.** papit. | Suomen, kaupungin, seurakunnan p. P:n palkkaus. Luterilainen, kreikkalaiskatolinen p. Musta p. 'Venäjällä: luostaripapisto';)(va'koinen p. — *Yhd.* luostari-, seurakunta-, sotilasp. **2.** pappissääty. | Aatelisto, p., porvaristo ja talonpojat. P:n erioikeudet.

papistonapulai|nen *s.* tilapäisesti seurakunnan papiston apulaiseksi määrätty pappismies. | Lehtori N. N. toimii oman virkansa ohella p:sena.

papit|ar[54]* *s.* naispappi. | Epäjumalan, Apollon, Heran p. — *Kuv.* Thalian p. 'näyttelijätär'. Toiselta puolen ei neiti Schönkopf myöskään kuulunut niihin rakkauden keveihin p:tariin, joiden tuttavuuteen Behrisch oli Goethen ohjannut KOSKENN.

papiton[57] *kar.a.* < pappi. | P. seurakunta. Monessa valtiossa ulkomailla on p. vihkiminen [= jota pappi ei ole toimittanut] yhtä pätevästi tunnustettu kuin papillinenkin KIANTO.

pap|pa[10]* *s.* **1.** vars. ruotsinvoittoisessa (kaupunkilais)kielessä: isä. | P. ja mamma. Ter-

veisiä p:alle! Onko p:pasi kotona? Älä sure p. ja älä sure mamma KL. Onkos p:alla nyt oikein tietoa ja käsitystä mihin minä lähden? KIVI. — *Yhd.* isäp. 2. *kans. harv.* isoisä, paappa. 3. *ark. leik.* vanhahko, us. tukevahko mies, ukko. | Tukeva, paksu p. Kauppias oli mukava p. Kunnan p:pojen kokous. P. Haydn.

pappeinkokous *s.* piispan koolle kutsuma hiippakunnan pappien virallinen kokous, synodaalikokous; myös yl. pappien kokous. | Tampereen hiippakunnan p. Pohjoismainen p.

pappenheimilai|nen[63] *s. hist.* Pappenheimin rykmentin kyrassieeri 30-vuotisessa sodassa. — *Kuv.* Tuntea p:sensa [= tuntea väkensä, alaisensa, kannattajansa tms.] SP. Rehtori tunsi p:sensa 'oppilaansa'.

pappeu|s[65] *omin.* (*rinn.* pappius) < pappi. | Eräillä kansoilla p. periytyy suvuittain. P:den ulkonaiset tunnusmerkit. Eipä ollut usein papeissakaan muuta parempata p:tta kuin musta kaapunsa KALLAS. -- niillä Leevin pojista, jotka saavat p:den UT.

pappeuskirja *s.* papiksi vihkijän allekirjoittama todistus, joka annetaan papiksi vihitylle hänen tehtyään tuomiokapitulin edessä uskollisuuden ja kuuliaisuuden valan.

pap|pi[48] *s.* henkilö, jonka (tav. ammatti) tehtävänä on jumalanpalvelus- ja muiden uskonnollisten menojen suorittaminen; Suomessa siis tav.: kristillisen kirkon pappi, teologisen koulutuksen saanut ja pappisvirkaan vihitty henkilö; ei käytetä tittelinä; vrt. hengenmies, kirkonmies, sielunpaimen, sielunhoitaja, saarnaaja, saarnamies, pastori, kappalainen, kirkkoherra, rovasti, piispa. | Kristillinen, luterilainen, katolinen, juutalainen, kreikkalainen, muhamettilainen, budhalainen p. Baalin, Juppiterin p. Ylimmäinen p. Roomassa p:pien tehtäviin kuului mm. uhrien toimittaminen. Helluntailiikkeen p:it. -- P. on seurakunnan paimen ja jumalansanan julistaja. P:it ja munkit. Seurakunnan, vankilan, rykmentin p. Naapuripitäjän p. Hyvä, huono p. Lukea, valmistua, antautua p:iksi. P:iksi vihkiminen. P:in virka, ura. P:in vaali. Sai p:in paikan maaseudulta. P:in saarna. Kutsua p. kuolevan luo. Haudattiin ilman p:pia. Saarnaa, puhuu kuin p. — Eräitä sanontoja. | Mennä p:in puheille, pakinoille, us. 'mennä ilmoittautumaan avioliittoon kuulutettavaksi'. Jku ei ole (t. harv. on) ensi kertaa p:pia kyydissä 'ei tee (tekee) jtak ensimmäistä kertaa, on tottunut (tottumaton)'. Näki, ettei puhuja ollut ensi kertaa p:pia kyydissä. Pohjaton kuin papin säkki 'jksta t. jstak, jota on mahdoton tyydyttää, saada täyttymään'. Itsestään paha p. saarnaa SL. Ei tule tuohesta takkia eikä vanhasta p:pia SL. Aatto juhlista jaloin, p. paras vierahista SL. — *pipit ja papit* (leik., us. halv.) Kaiken maailman pipit ja p:it. -- nainen p:pina, nainen pippinä — kaikki olkoon ja menköön AHO. -- ei hän välitä pipeistä eikä p:eista TALVIO. — *Kuv.* Thalian p. 'näyttelijä'. — *Yhd.* apu(lais)-, kappalais-, sijaisp.; kenttä-, kylä-, luostari-, lähetys-, matka-, merimies-, nuoriso-, seurakunta-, sota-, sotilas-, temppeli-, uhrip.; leipä-, messu-, muoti-, palkka-, vaalip.; kaupunkilais-, maalais-, maallikko-, metodisti-, naisp.; ylip.; linnan-, pataljoonan-, rykmentin-, vankilanp.

pappienkokous *s.* tav:mmin (vars. terminä) pappeinkokous.

pappila[14] *s.* papin virka-asunto, -talo. | Iisalmen p. Kirkkoherran, rovastin, kappalaisen p. Iso p. 'kirkkoherran pappila'. Käydä p:ssa. Pidetään (hyvänä) kuin piispaa p:ssa SP. — *Yhd.* iso-, kappalais(en)-, maalais-, pikku-, pää-, rovastinp.

pappilaiset[63] *s. mon.* pappilan väki. | Itse kirkkoherra ja muut p.

pappila|kulttuuri *s.* Vanha kartano- ja p. **-rakennus** *s.*

-pappinen[63] *poss.a.* Kaksi-, moni-, yksip.

pappis- = pappi-, papin, pappien.

pappis|aateli *s.* pappien muodostama aateli. **-aines** *s.* **-ala** *s.* Antautua p:lle. **-arvo** *s.* **-edustaja** *s.* Kirkolliskokouksen p:t. **-henkilö** *s.* **-ihanne** *s.* Kristillinen p. **-johtaja** *s.* Heränneiden p:t. **-jäsen** *s.* Tuomiokapitulin, kirkolliskokouksen p:et. **-kasvatus** *s.* pappien kasvatus. | Meillä p. tapahtuu yliopistossa. **-kirja** *s.* pentateukin neljästä päälähteestä nuorin. **-kokela|s** *s.* P:iden vihkiminen. **-kollegio** *s.* Auguurit muodostivat Roomassa p:n. **-koti** *s.* Herännäishenkinen p. **-koulu** *s.* pappeja valmistava koulu. **-kuningas** *s.* **-kunt|a** *s.* Roomassa oli eri p:ia eri tehtäviä varten. **-kutsumus** *s.* **-liitto** *s.* Suomen Kirkon P. **-luokka** *s.* P:an kuuluva henkilö. **-mies** *s.* Virkansa menettänyt p. P. N.N. [virallisesti "pastorista"]. **-munkki** *s.* pappiskasvatuksen saanut, papiksi vihitty munkki; vrt. maallikkoveli. **-perhe** *s.* **-piir|i** *s.*, vars. *mon.* Teos, joka herätti pahennusta p:eissä. **-polvi** *s.* Vanha, uusi, nuori p. **-puku** *s.* **-seminaari** *s.* yliopistoon kuulumaton laitos, joka valmistaa pappeja. | Kreikkalaiskatolinen p. **-seura** *s.* Joutua p:an. **-sivisty|s** *s.* P:ksen kohottaminen. **-suku** *s.* suku, jossa on runsaasti pappeja. | Calamniusten p. **-sää|ty** *s.* papisto säätynä, hengellinen sääty. | P:dyn edustajat säätyvaltiopäivillä. **-toim|i** *s.* P:en hoitaminen. **-tutkinto** *s.* **-ura** *s.* Aikoa, antautua p:lle. **-vala** *s.* **-valta** *s.*; *syn.* hierarkia. | Katolinen p. **-valtai|nen** *a.* **-sesti** *adv.* **-suus** *omin.*; *syn.* hierarkkinen. | P. hallitusjärjestelmä. Katolisen kirkon p:set pyrkimykset. P:sesti hallittu valtio. **-valtio** *s.* pappisvaltainen valtio. **-veli** *s.* pappismunkki; vrt. maallikkoveli. **-vihkimys** *s.* papiksi vihkiminen, -vihkimys. **-vir|ka** *s.* P:an tehtävänä on julkisen jumalanpalveluksen, pyhien sakramenttien ja muiden -- kirkollisten toimitusten hoito KIRKKOLAKI. Hoitaa p:kaa. P:kain täyttäminen. **-virkatalo** *s.* papin virkatalo, pappila. | P:jen maaomaisuus. **-vuo|si** *s.* pappinaolovuosi. | Ensimmäiset p:tensa hän vietti maaseudulla. **-ylimystö** *s.*

pappius[65] *s.* = pappeus.

paprika[15] *s.*, vars. *ruok.* turkin-, espanjanpippuri. | P:lla maustettu keitto.

paprikaasi[4] *s. ruok.* unkarilainen, paprikalla maustettu liharuoka.

papu[1*] *s.* **1. a.** eräiden Phaseolus- ja Faba-sukuihin kuuluvien viljeltyjen palkokasvien yhteisnimitys. | Viljellä p:a. P:ja on useita lajeja ja lajikkeita. Pavun siemeniä ja palkoja käytetään ravinnoksi. **b.** *murt.* herne (kasvina). 2. siemenistä. **a.** pavun siemen. | Ruskeat, vihreät, valkoiset pavut. Suolatut, muhennetut pavut. — Pyöreä, paksu, pullea kuin p. Pavun kokoinen pojanpallero. [Ei] lopetettu ennen kuin koko perhe oli syönyt itsensä pavuksi [= aivan täyteen, pullolleen] SEPPÄNEN. **b.** *kans.* herne. **c.** Kahvin, kaakaon pavut. Paahtamattomat, paahdetut [kahvin] pavut. Jostakin oli Maija vielä ponnistellut itselleen muutaman pavun kahvia SILL. **d.** lantapallonen, papana. | Lampaan, hirven pavut. **3.** *yhd.* Helmi-, hevos-, härkä-, karjan-, kiinan-, köynnös-, lehmän-, leikko-, länkä-, murto-, pelto-, pensas-, puutarha-, rehu-, ruusu-, salko-, soija-, talonpoikais-, tarha-, turkin-, vahap.; sudenp.; suola-, säilöp.; kaakao-, kahvi(n)p.; suklaap.

papua|kansa *s.* P:kansat, Uudessa Guineassa ja lähisaarilla asuvista melanesialaisheimoista käytetty yhteisnimitys. **-kieli** *s.* P:et 'papualaisheimojen puhumat kielet'.

papualai|nen[03] *a.* ja *s.* P. kansa. Uuden Guinean kähärätukkaiset p:set.

-papuinen[03] *poss.a.* Pieni-, pitkä-, ruskeap.

papukaij|a[10] *s.* P:at 'Psittaciformes, satoja lajeja käsittävä ryhmä käyrä- ja paksunokkaisia, us. kirkasvärisiä, enimmäkseen tropiikeissa eläviä kiipijälintuja'. P:oja pidetään niiden matkimiskyvyn vuoksi yleisesti seuralintuina. Korea kuin p. Matkii kuin p. Puhuu ajattelematta kuin p. Luki läksynsä ulkoa kuin p. — *Yhd.* harmaa-, jalo-, kulta-, laulu-, munkki-, nestor-, pöllöp.

papukaija|laji *s.* **-mai|nen**[03] *kalt.a.* -sesti *adv.* Lörpötellä p:sesti.

papu|keitto *s.* keittoruoka, jonka pääaineksena ovat pavut; *murt.* hernekeitto; *syn.* papurokka, -soppa. **-kirva** *s.* Doralis fabae l. papaveris, peltopavussa, juurikkaissa, unikossa ym. elävä tuholaiskirva, unikkokirva, unikon lehtikirva. **-maa** *s.* P:n muokkaminen. **-mainen**[03] *kalt.a.* P. siemen, rae. P. kasvi.

papumus[04] *s.* = papurikko 1.

papunen[03] *dem.s.*

papu|pata *s.* Kiehuvan p:padan porina. Suu käy, porisee kuin p. **-pelto** *s.*

papurik|ko[2*] **1.** *a.* eläimestä, vars. (us. harmaasta) hevosesta, jonka karvassa on pyöreitä toisen sävyisiä pilkkuja; *syn.* papumus. | P. hevonen. — Tav. *s:sesti.* Komea, hyvin syötetty p. Ajaa p:olla. **2.** *s. el.* Pararge, heinäperhosia.

papu|rokka *s.* papukeitto; *murt.* hernerokka. **-ruoka** *s. murt.* = ed. **-soppa** *s. ark.* papukeitto, -rokka.

papyro|logi[4] *s.* papyrologian harrastaja. **-logia**[15] *s.* papyrusten tutkimus.

papyru|s[94] *s.* **1.** Cyperus, etup. lämpimissä maissa kasvavia sarakasveja; us. = papyrusruoko. 2. papyrusruo'osta saatu paperimainen aine, jota vanhalla ajalla ja keskiajan alkupuolella käytettiin kirjoituspaperin asemesta. | P:sta käytettiin Egyptissä jo 3. vuosituhannella eKr. **3.** kirjoitusta sisältävä papyruskappale (-käärö, -lehti tms.). | Vanhat egyptiläiset p:kset.

papyrus|kasvi *s.* **-kirja** *s.* **-kokoelma** *s.* **-käärö** *s.* Tuhansia vuosia vanha hieroglyfejä sisältävä p. **-lehti** *s.* Kirjoitettu p. **-levy** *s.* **-ruoko** *s.* Cyperus papyrus, kasvi, josta saatiin papyrusta.

para[10] *s. myt.* (*murt.* paara) pohjoismaiden uskomuksissa: (tav. erilaisista aineksista kissan, sammakon, ihmisen tms. muotoiseksi varta vasten valmistettu) uskomusolento, jonka kuviteltiin omistajalleen kantavan elintarvikkeita, erityisesti karjantuotteita, t. muuta omaisuutta. | Synnyttää, valmistaa p. P:n voi 'paran kantamasta kermasta t. maidosta kirnuttu t. paran vatsassa kirnuuntunut voi'. P:n paska 'paran ulostus (todellisuudessa eräs limasieni, paranvoi)'. — *Yhd.* maito-, raha-, vilja-, voip.

para- *kem.* alkuosana sellaisten bentseenijohdannaisten nimissä, joissa kaksi vastakkaista vetyatomia on korvautunut muilla atomeilla t. atomiryhmillä.

paraabel|i[4] *s.* **1.** vertauskertomus, joka ihmiselämästä otetulla esimerkillä havainnollistaa jnk yleispätevän totuuden. | Jeesuksen vertaukset ovat p:eita. **2.** *mat.* niiden pisteiden ura, joiden etäisyydet kiinteästä pisteestä (polttopisteestä) ja kiinteästä suorasta (johtosuorasta) ovat yhtä suuret; laajemmin: jokaisen polynomin graafinen kuvaaja. | P. on toisen asteen käyrä ja kuuluu siis kartioleikkauksiin. Toisen, kolmannen asteen p. P:in akseli 'polttopisteen kautta johtosuoraa vastaan kulkeva kohtisuora'. — *Yhd.* kuutiop.

paraaksi *adv.* = parhaiksi. | Jouduimme p. päivälliselle.

paraalla(an *adv.* = parhaillaan. | P. jatkuva sota. Isäntä oli p. niittämässä.

paraastaan *adv.* = parhaastaan. | Kasvisto on p. metsää. Madetta pyydetään p. sydäntalvella.

paraati[9] *s.* tilaisuus, jossa suurehko sotaväenosasto (t. muu sotilaallisesti järjestynyt joukko) juhlallisesti tarkastetaan julkisella paikalla. | P. käsittää paraatikatselmuksen ja ohimarssin. Itsenäisyyspäivän p. Senaatintorilla. Sotaharjoitukset päättyivät p:in. Joukko-osastojen, laivaston järjestäytyminen p:in. P:in otti osaa lähes 20.000 miestä kaikista aselajeista ja sitä komensi kenraali N.N. Katsella p:a. P:n otti vastaan sotaväen päällikkö. Partiolaisten p. — *Mer.* Suuri p. 'liputtaminen huippu- ja viestilipuilla'. Pieni p. 'liputtaminen huippulipuilla'. — *Kuv.* Kisoista muodostui todellinen urheiluväen p. Mannekiininäytös, pukujen p. Esiteltävien autojen p. Kuluneen näytäntökauden elokuvien p. Muistojen p. — *Yhd.* juhla-, katu-, kenttä-, kirkko-, vahti-, vartiop.; laivasto-, partiolais-, sotilasp.; elokuva-, muoti-, pukup.; suurp.

paraati|asu *s.* Sotaväen p. **-huone** *s. harv.* juhlakäyttöön tarkoitettu huone. **-joukko** *s.* paraatiin osaa ottava joukko. **-katselmus** *s.*

paraatiin kokoontuneiden joukkojen katselmus. **-komeus** *s.* **-kun|to** *s.* Taistelussa olleet joukot eivät suinkaan olleet p:nossa. — Talo oli maalattu suorastaan p:toon. **-mainen**[63] *kalt.a.* P. esiintyminen. **-marssi** *s.* paraateissa käytetty marssi(tapa). | Saksalaiset luulivat etenevänsä p:ssa Moskovaan. — Porin marssi, Suomen armeijan kunnia- ja p. **-ov|i** *s.* ulko-ovesta: pääovi, julkisivun ovi, komein ovi; us.)(sivu-, keittiönovi. | Hotellin, koulun, huvilan p. Menimme sisään suoraan p:esta. **-portaat** *s. mon.* pääovelle johtavat portaat, pääportaat. | Yliopiston p. **-puku** *s.* Upseerin, sotamiehen, armeijan p. **-pukuinen** *a.* P. kenraali. **-univormu** *s.*

parabellum[7] *s.* eräs sotilaspistooli(laji).

paraboli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* (tasoleikkaukseltaan) paraabelin muotoinen t. tapainen. | P. rata, pinta, peili.

paraboloidi[4] *s. mat.* toisen asteen pinta, jonka tasoleikkaukset ovat paraabeleja sekä muut joko ellipsejä tai hyperbelejä. — *Yhd.* pyöräh-dysp.

paradentoosi[4] *s.* hampaita leukaluuhun kiinnittävien tukikudosten sairaus, jonka seurauksena on hampaan höltyminen (ja sen kokonaisena irtautuminen).

paradigma[10] *s. kiel.* sanan taivutusmuotojen sarja, muotosarja. | Nominin, verbin p. Samaan p:an kuuluvat muodot. — *Yhd.* nomini-, verbip.

paradigmaattinen[63] *a. kiel.* P. [= paradigmassa esiintyvä] vaihtelu.

paradoksaali|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* paradoksi(mai)nen, näennäisesti ristiriitainen t. todellisuuden t. järjen vastainen. | P. väite, lausunto, ajatus, vertaus. P:selta kuulostava totuus. Olettamus, joka johtaa p:siin tuloksiin. P:sesti kärjistetty väite.

paradoks|i[4] *s.* **1.** näennäisesti järjenvastainen väite. | "Uskon, koska se on järjetöntä" on eräs p. Sanoa, lausua, esittää p. Henkevä, sukkela p. Bernard Shaw'n komediat ovat täynnä sukkeluuksia ja ällistyttäviä p:eja. -- kaunis sota on jo käsitteenäkin p. SILL. — *Fys.* näennäisesti järjenvastainen luonnonlaki. | Hydrodynaaminen p. **2.** *mat.* näennäisesti todistettavissa oleva epätosi väite. | Zenonin p. kilpikonnan ja Akhilleuksen kilpajuoksusta, jossa jälkimmäinen muka todistettavasti ei saavuta edellistä.

paradoksimai|nen[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* P. väite, ajatus. Puhua p:sesti.

paradoksi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* paradoksaalinen. | P. sukkeluus.

parafiini[4] *s.* tyydytettyjen alifaattisten hiilivetyjen muodostama vahamainen, väritön seos. | Pehmeää p:a käytetään mm. tulitikku-, nahka- ja hajusteteollisuudessa, konservoimisaineena ym., kovaa mm. kynttiläteollisuudessa.

parafiini|haude *s. lääk.* **-kerros** *s.* **-kynttilä** *s.* **-paperi** *s.* parafiinilla käsitelty paperi, vahapaperi. **-ruiske** *s.* Satulanenän korjaamiseen käytetään joskus ihonalaista p:tta. **-öljy** *s.* raakaa kiviöljyä jalostettaessa ja ruskohiilitervan jakotislauksessa saatu kivennäisöljy, vaseliiniöljy.

parafinoi|da[18] *v.* -nti[18*] *teonn.* käsitellä parafiinilla. | P:tu eli vahapaperi. P:tu tulitikku. Hillopurkkien p:nti.

parafoi|da[18] *v.* -nti[18*] *teonn.* vahvistaa sopimusluonnos ennen muodollista allekirjoitusta nimikirjoituksella t. nimikirjaimilla. | Tanskan ja Englannin välinen taloudellinen sopimus p:tu.

parafraasi[4] *s.* **1.** tav. laajennettu (us. selittävä t. selventävä) mukaelma jstak tekstistä. | [Runo] on erään keskiaikaisen originaalin p. **2.** *mus.* jstak sävellyksestä t. aiheesta lisäillen (vars. toisille soittimille) tehty sovitus. | P. valssista "Tonava kaunoinen".

parafyysi[4] *s. kasv.* nesterihma.

paragon|järjestelmä *s. liik.* eräs kaksoiskuittijärjestelmä. **-kuitti** *s.* vrt. ed.

paragrafi[4] *s.* pykälä. | Lain p:t.

parah|della[28*] *jrekv.v.* -telu[2] *teonn.* < parahtaa. | Sairas p:teli silloin tällöin. Tuuliviiri vonkui ja p:teli. Lattiapalkkien p:telu.

parahiksi *adv.* = parhaiksi. | Ehdin p. junaan. Tulitpa juuri p. Kirja valmistui p. joulumarkkinoille. Käsi mahtui p. reiästä. Yllettyi p. pöydälle. P. suuri, pitkä. Maa oli p. kostea. P. sakeaa keittoa. -- p. mitan täyttävä mullonen AHO.

parahin[59] *sup.a.,* vars. *runok.* parhain.

parahisto[1] *s. vanh.* parhaisto. | -- ei myöskään paras kirjakieli ole kirjoittajain enemmistön, vaan p:n kieli E.N.SETÄLÄ.

parahiten *adv. harv.* parhaiten. | Itsehän sen vastatullut p. tiennee! AHO.

parah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* (< parkua) äännähtää valittavasti, parkaista. | P. tuskasta, kivusta, kauhusta, pelästyksestä. Kauhun, tuskan, epätoivon p:dus. Lapsi heräsi p:taen. "Älä lyö!" p:ti nainen. P. itkuun, huutamaan. Ammuttu lintu putosi p:taen maahan. Ovi aukeni p:taen. Lattialauta p:taa jalan alla. Löi löylyä, kiuas p:ti. Viulunkieli katkesi p:taen.

parahultai|nen[63] *a. ark.* -sesti *adv.* (juuri) sopiva. | P. määrä, välimatka, pakkanen. Tuuli juuri p:sesti. P:sen kokoinen, pituinen, korkea. Juuri p:seen aikaan saapui meidän luoksemme muuan herra SILL.

paraikaa [us. para·i-] *adv.* myönt. yhteyksissä ajasta: juuri kulumassa olevalla hetkellä, parhaillaan, parastaikaa, nyt. | Perhe on p. aterialla. Taloa korjattiin p.

paraikainen[63] [joskus: para·i-] *a.* paraikaa oleva, tapahtuva. | P. sota, kehitys.

paraiksi *adv.* tav:mmin parhaiksi. | Saavuimme p. näytännön alkuun. Vettä niin vähän, että vene p. pääsi kulkemaan. P. suuri, laaja, leveä. P. lähellä.

paraillaan *adv.* tav:mmin parhaillaan. | Kauppias on p. sairaana. Rakennuksessa suoritetaan p. viimeistelytöitä.

parain[59] *sup.a.* par. parhain.

paraiten *sup.adv.* tav:mmin parhaiten. | Paavo luki p. Maan p. viljelty alue. Puhdistus käy p. bentsiinillä.

parakautsu *s.* hyvä eteläamerikkalainen kautsu(laatu).

parak|ka[15]* *s. harv.* parkuna, parkuminen. | Lapselta pääsi paha p. Kalle päästi viimein hädissään aika p:an PÄIVÄR.

parak|ki[5]* *s.* yl. tilapäiskäyttöön tehty kevytrakenteinen (lauta-, pahvi- tms.) rakennus. | Sotaväen majoitukseen, väliaikaiseksi sairaalaksi, varastoksi tarkoitettu p. Työmaan miehet asuivat p:eissa. — *Yhd.* asuin-, asunto-, miehistö-, sotilasp.; lauta-, pahvi-, peltip.

parakleetti[4]* *s., vars. usk.* puolustaja, lohduttaja, asianajaja.

parakr|aa(f)fi[1], **-(a)ahvi**[1] *s. kans.* paragrafi, pykälä. | Painakaat sydämeenne tämä hirmuinen parakraaffi KIVI. Siinä otetaan monta parakraafia varteen J.FINNE. Tunnen minä sen verran uudet parakraahvit KIANTO.

parallaksi[4] *s.* suuntaero. **1.** *täht.* kahdesta eri havaintopaikasta jhk taivaankappaleeseen suunnattujen tähtäysviivojen välinen kulma; *erik.* kulma, jossa Maan säde näkyisi jstak aurinkokuntamme kappaleesta t. Maan radan säde jstak kiintotähdestä. | Vuorokautinen, vuotuinen, sekulaarinen p. Auringon, kiintotähden p. **2.** *fys.* virhe, joka voi syntyä mittauskoneessa sen johdasta, ettei mitattavan esineen kuva ole hiusristikon tasossa, joten mittaus on riippuvainen silmän asemasta. **-sekunti** *s. täht.* = parsek.

parallakti|nen[83] *a. täht.* -sesti *adv.* parallaksiin kuuluva, perustuva, parallaksista johtuva. | P. kulma 'taivaalla se kulma, jonka tähdestä zeniittiin ja taivaannapaan vedetyt isoympyrän kaaret muodostavat keskenään'. P., p:sesti asetettu koje 'siten asennettu tähtitieteellinen koje, että sen kaukoputki voidaan pitää suunnattuna jtak tähteä kohti jatkuvasti, liikuttamalla kojetta ainoastaan yhden akselin ympäri'.

paralleelepipedi[9] *s. geom.* suuntaissärmiö.

paralleel|i[4] **1.** *a.* paralleelinen. | P. ilmiö, tapaus. **2.** *s.* rinnakkaismuoto, -esiintymä, -ilmiö, -tapaus tms., rinnakkaisuus. | Runolle esitetty liettualainen p. Ilmiölle on havaittavissa p:eja muiden kielten piiristä.

paralleeli|aksiomi, -aksiooma *s. geom.* geometrian aksiomi, joka lausuu, että suoran ulkopuolella olevan pisteen kautta voidaan piirtää yksi tämän suoran suuntainen suora, mutta ei useampaa, paralleelipostulaatti, yhdensuuntaisaksiomi. **-kytkentä** *s. sähk.* rinnankytkentä.

paralleeli|nen[83] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* yhdensuuntainen, rinnakkainen, paralleeli. | P. kehitys, ilmiö, tapaus.

paralleeli|oppi *s. fil.* Psykofyysinen p. 'mielipide, että sielun ja ruumiin toiminnat tapahtuvat rinnakkaisina, mutta toisistaan riippumattomina ilmiöinä'; *syn.* paralleeliteoria, paralleelismi. **-piiri** *s. maant.* leveyspiiri. **-postulaatti** *s. geom.* = paralleeliaksiomi. **-tapaus** *s.* rinnakkaistapaus. **-teoria** *s. fil.* = paralleelioppi. **-ympyrä** *s. mat.* Kun käyrä pyörähtäessään muodostaa pyörähdyspinnan, sen jokainen piste piirtää pinnan p:n.

paralleelogrammi[4] *s. geom.* suunnikas.

parallelismi[4] *s.* **1.** paralleelisuus. **2.** *fil.* paralleelioppi. **3.** *run.* kerto.

para|logismi[4] *s.* virhepäätelmä. **-lysia**[15] *s. lääk.* (täydellinen) halvautuminen; yl. kielenkäytössä myös progressiivinen paralysia, halvaava tylsistyminen, kuppataudista johtuva aivojenpehmennys. **-lysoi|da**[18] *v.* **-nti**[4]* *teonn.* lamauttaa. **-lysoitua**[1]* *pass.v.* < ed. **-lyytikko**[2]* *s.* paralysiaa poteva henkilö. **-lyyttinen**[83] *a.* paralysiaan kuuluva, paralysian aiheuttama; halvauttava, halvaus-. | P. halvaus, kohtaus. **-magneettinen** *a. fys. sähk.* magneettivuota lisäävä;)(diamagneettinen. | P. aine 'aine, jossa magneetin voimavaikutukset ovat suurempia kuin tyhjiössä'. **-magnetismi** *s. fys. sähk.* vrt. ed. **-mentiikka**[10]* *s.* kirkollinen käsityötaide. **-ment|ti**[1]* *s.* kirkon toimituksissa käytetty taiteellisesti kaunistettu esine, vars. käsityö. | Messupuvut, alttariliinat ym. p:it. — *Yhd.* alttarip. **-metri**[4] *s.* **1.** *mat.* **a.** matemaattisessa lausekkeessa esiintyvä vakiosuure, jonka paikalle voidaan sijoittaa eri arvoja; ellipsin, hyperbelin t. paraabelin polttopisteen kautta kulkeva (iso)akselia vastaan kohtisuora jänne. **b.** muuttuja, jonka funktioina alkuperäinen funktio ja argumentti yhtaikaa esitetään. **2.** *min. fys.* kidepinnan ja akselin leikkauspisteen (suhteellinen) etäisyys keskipisteestä.

paranemat|on[57] *kielt.a.* joka ei parane t. ole parannut, parantumaton. | P. sairaus. Potilas siirrettiin p:tomana toiselle osastolle.

paranemis|aika *s.* Luumädän p. **-mahdollisuu|s** *s.* Mitä varhaisemmalla asteella keuhkotauti todetaan, sitä paremmat ovat p:det. **-toiveet** *s. mon.*

paran|ne[78]* *s. harv.* parannuskeino, parantava menetelmä t. aine. | -- kipeihille voitehiksi, / pahoille p:tehiksi! KAL. -- on kenties uusia neuvoja keksitty p:teeksi kaikelle KIVI.

paran|nella[28]* *frekv.v.* < parantaa. | Rakennusta korjailtiin ja p:neltiin. P. ulkomuotoaan. Näytelmää on jäljestäpäin p:neltu. Uintituloksia p:neltu pitkin kesää. Yritti p. sanomaansa. — P. haavojaan, vammojaan, sairauttaan.

parannelma[13] *s. harv.* jnk parannettu laitos, muoto tms. | Kojeen, menetelmän p.

parannuksen|tekijä *s.* vrt. parannus 2.a. **-teko** *s.* vrt. seur. 2.a. | Katumus ja p.

parannu|s[64] *teonn.* < parantaa, harv. parantua; vrt. korjaus, uudistus. | Maan, metsän, pellon p. Sosiaaliset p:kset. Oloissa on tapahtunut huomattavaa p:sta. Tehdä, saada aikaan p:ksia. Asiaan, epäkohtaan ei saatu p:sta, Koneeseen, ohjesääntöön, aikatauluun on tehty huomattavia p:ksia. Teknilliset p:kset. Palkkojen p:kset. Uudistus, joka merkitsee melkoista p:sta virastoalalla. — Us. *konkr:mmin* parannettu laitos, muoto tms. | Koje on p. eräästä aikaisemmasta. Patentti voidaan myöntää aikaisemmin tunnettujen laitteiden p:ksille. — *Yhd.* maan-, metsän-, palkanp.; lisä-, perus-, pikkup. — *Erik.* **1.** sairaudesta. **a.** parantaminen, parantava hoito. |

Hakea tautiinsa p:sta. Hermojen p. Kirurginen p. — *parannu|ksella*, -kselle (adv. harv.) hoitoa saamassa, hoidettavana. | Olla p:ksella sairaalassa. Hänen piti lähteä kaupunkiin p:kselle TALVIO. — *Yhd.* luonnon-, luontois-, lämpö-, lääke-, paasto-, sähkö-, vesip. **b.** *harv.* paraneminen. | [Kuolema] toi hänelle p:ksen nopeammin kuin mitä kukaan oli saattanut aavistaa HELMI KROHN. **2. a.** vars. *usk.* mielenmuutos, joka ilmenee syntien katumisena ja Jumalalle tunnustamisena sekä vilpittömänä haluna luopua niistä; synnistä luopuminen. | Katumus ja p. Tehdä p:sta. Tehkää p., sillä taivasten valtakunta on tullut lähelle UT. Kehottaa p:kseen, saarnata p:sta. Julkinen p. seurakunnan edessä. P:ksen työt. Nuhde koitui enemmän pahennukseksi kuin p:kseksi. P:ksen tiellähän nyt ollaan KIVI. **b.** yl. mielen, tapojen yms. muutos parempaan päin. | Oppilaat lupasivat tehdä p:ksen ja lukea läksynsä. Koeluokassa olevalle vangille voidaan sallia eräitä lievennyksiä, mikäli hän osoittaa p:sta.

parannus|aine *s.* Lanta laihtuneen maan p:-aineena. **-ehdotu|s** *s.* Suunnitelmaan, lakiin on tehty p:ksia. **-kehotus** *s.*, vars. *usk.* kehotus parannukseen. | Profeetan p. **-keino** *s.* Hieronta, kylvyt ym. p:t. Kansanomaiset p:t. Kurkkumädän, astman p. Tehokas p. keuhkokuumetta vastaan. Ainoa p. oli pikainen leikkaus. — On keksittävä uusia p:ja kansantaloutemme elvyttämiseksi. **-korvaus** *s.* Tilalla tehdyistä korjauksista vuokramiehellä on oikeus saada p. **-kustannukset** *s. mon.* **-laitos** *s.* Mielisairaiden p. **-menetelm|ä** *s.* Kirurginen, kansanomainen, vanhentunut p. Kokeilla eri p:iä. **-oppi** *s.* Kansanomainen p. **-paikka** *s.* **-puuha** *s.* **-saarna** *s.* parannukseen kehottava saarna. **-saarnaaja** *s.* parannuksen saarnaaja, parannukseen kehottaja. | Voimakas p. Linnankoski esiintyy puheissaan kansansa p:na. **-suunnitelma** *s.* **-tai|ka** *s.* Eri sairauksissa käytetyt p:at. **-taito** *s.* Lääkärin, tietäjän p. Kansanomainen p. **-ta|pa** *s.* Kansanomaiset p:vat. Fysikaalinen, kirurginen p. **-työ** *s.* Maanteiden p:t. **-vaatimus** *s.* **-voima** *s.* Terveyslähteen p. **-väline** *s.* **-yrity|s** *s.* Kaikki p:kset osoittautuivat tehottomiksi.

para|noia[11] *s. lääk.* harhamielisyys, vars. vainoharhaluuloisuus. **-nooinen**[03] *a. lääk.* paranoiaan liittyvä, paranoian aiheuttama, paranoiaa muistuttava. | P. tila. Jakomielisyyden p. muoto.

paranpaska *s. myt.* tav. ⌒. ks. para.

paran|taa[42] *v.* -tavasti *adv.* ks. myös 2. parata. **1.** yl. tehdä paremmaksi; vrt. korjata, kohentaa, uudistaa, oikaista, auttaa, edistää, voimistaa, tehostaa, kartuttaa, täydentää, lisätä, elvyttää. | P. maata kalkitsemalla. Teiden p:taminen. Konetta on huomattavasti p:nnettu. P:nettu laitos. Uusi, p:nettu painos. Rodun p:taminen. Karkaisemalia p:nettu teräs. P:netut liikenneyhteydet. P:nettu menetelmä. P:nettu amerikkalainen kirjanpito. P. asentoaan, ryhtiään. P. ulkonäköään. Silmälasit p:tavat näköä. Suola p:taa ruoan makua. Rauta vaikuttaa ruokahalua p:tavasti. P. tietojaan, toimeentuloaan, taloudellista asemaansa. P. tulosta, ennätystä. P. [= lisätä, kiihdyttää] vauhtiaan, juoksuaan. P. tapansa, e'ämänsä (siveellisessä suhteessa). P. mahdollisuuksiaan. Asiaa ei p:na se, että - -. Liisalla on siinä suhteessa vielä p:tamisen varaa. "En tarkoittanut tietenkään teitä", p:si hän sanojaan. — P. itsensä 'parantaa tapansa, tehdä parannus'. **2.** *erik.* tehdä terve(mmä)ksi, tervehdyttää. | P. sairas taudista. P. vamma, haava, tauti. Keuhkotaudin, syylien p:taminen. P:tava ja ehkäisevä hoito. Lääkkeen, hieronnan p:tava vaikutus. Aika p:taa haavat SL.

parantaj|a[10] *tek.* < ed. *(1.)* Suola ruoan maun p:ana. Kalkki on hyvä maan p. Ei hänestä tule ennätysten p:aa. Moralistit ja yhteiskunnan p:at. — *Yhd.* maailmanp. *(2.)* Sairasten, tautien p. Kuuluisa, taitava p. Eivät terveet tarvitse p:aa, vaan sairaat UT. Vesi vanhin voitehista, Jumala p:ista SL. — *Kuv.* Jeesus, sielujen p. — *Yhd.* kansan-, luonnonp.; ihmep.

parantamaton[07] *kielt.a.* tav.: jota ei voi parantaa. | P. vamma, vahinko.

parantelija[14] *tek.* < parannella. | Kotieläinten p.

parantelu[2] *teonn.* < parannella.

parantola[15] *s.* sairaanhoitolaitos, jossa hoitokeinoina käytetään myös luonnon suoranaisesti tarjoamia edellytyksiä, parannuslaitos, -paikka, sanatorio; vrt. sairaala. | Keuhkotautisille tarkoitettu p. Olla hoidettavana p:ssa. — *Yhd.* hermo-, keuhkotauti-, reuma-, tuberkuloosip.; kansan-, lastenp.; alppi-, kesä-, koulu-, luonnon-, luontais-, talvi-, vuoristop. **-hoito** *s.* Sairas toimitettiin p:on. **-maksu** *s.* **-paikka** *s.* [Kaupunki] on suosittu matkailu- ja p. Sairaalle saatiin p. Tarinaharjusta. **-potilas** *s.* **-rakennus** *s.*

paran|tua[19] *pass.v.* (< parantaa) tulla paremmaksi, parata. *(1.)* Kuuloni on p:tunut. Rodun p:tuminen. Mieliala on huomattavasti p:tunut. Vauhti p:tui p:tumistaan. P:tuneet markkinat. Palkkani on p:tunut. P:tuneet ajat, olot. Työläisen asema p:tunut. Asia ei p:nu suremisesta. — *Kans.* kielt., yksipers., gen:n ohella: auttaa, kannattaa. | Kenenkään ei p:tunut ryhtyä väittelyyn tästä asiasta KARHUM. *(2.)* P. taudista. Potilas on täysin p:-tunut. Hän on jo paljon p:tunut 'tullut terveemmäksi'. P:tuneet haavat. Vaikeasti p:tuva palovamma. Mutkalle p:tunut luu.

parantumat|on[07] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[06] *omin.* joka ei parannu t. ole parantunut, jota ei voi parantaa; us. auttamaton, muuksi muuttumaton. | P. sairas. Sairastua p:tomasti. P. vamma, vika, haava, tauti, sokeus. Potilas lähetettiin p:tomana sairaalasta kotiin. — P. rikollinen, juoppo, hassuttelija, hölmö. P. tupakkamies. P. pessimisti. P:tomasti laisensa. Koira oli p. lampaiden ajaja. P. halu juoruta.

parantumis|aika *s.* Taudin p. **-prosentti** *s.* Kurkkumädän p. **-toiveet** *s. mon.*

parantuv(ais)uus[65] *s.* Taudin p. — *Erik.* parantumistapausten suhdeluku. | P. noin 60 %.
paranvoi *s.* **1.** Fuligo septica, eräs keltainen limasieni. **2.** *myt.* tav. ⌒, ks. para.
paraplyy[29] *s. vanh.* sateenvarjo.
para|podi[4] *s. el.* käsnäjalka. **-psykologi** *s.* parapsykologian harrastaja, tutkija. **-psykologia** *s.* okkulttisia ilmiöitä tutkiva psykologian haara, metapsykologia. | P. tutkii mm. telepatiaa ja selvänäköisyyttä. **-psykologinen** *a.* P. tutkimus. **-psyykillinen, -psyykkinen** *a.*; *syn.* metapsyykillinen, -psyykkinen. | P. ilmiö.
parapähkinä *s.* → paarapähkinä.
paras[96] *sup.a.* (kons.-vartalo paras-, vok.-vartalo parhaa- t. harvemmin paraa-, vars. *runok.* myös paraha-) (*rinn.* parhain, parahin) käyt. hyvä-a:n sup:na; *adv.* parhaiten, paraiten, parahiten; vastaava komp. parempi. Ks. erikseen paraaksi, paraallaan, paraastaan, parahiksi, parahiten, paraiksi, paraillaan, paraiten, parhaaksi, parhaallaan, parhaastaan, parhaiksi, parhaillaan, parhain, parhaiten.

I. 1. vrt. hyvä I.1. | Jeesus, p. paimen. Hän on parhaita tuntemiani ihmisiä. Pekka on miesten parhaita. Maan parhaat pojat. Etsiä vain p:ta seuraa. Varat menivät mitä parhaaseen tarkoitukseen. Joukkojen moraali oli mitä p. Uskollisuus on hänen p. ominaisuutensa. — *S:sesti.* Harrastaa vain p:ta ja arvokkainta. Uskoa jksta p:ta. **2.** vrt. hyvä I.2. | Hän on aina ollut mitä p. isäntä. Äiti on sittenkin p. — P. [= läheisin] ystäväni. He ovat mitä parhaat toverukset. Naapurukset ovat mitä parhaissa väleissä. Olla p:ta pataa jkn kanssa. -- oli p:ta veikkoa kosken uusien isäntien kanssa AHO. Toimittiin mitä parhaassa sovussa, yhteisymmärryksessä. Tein sen mitä parhaassa tarkoituksessa. — Parhaat kiitokseni, terveiseni!

II. 1. vrt. hyvä II.1. | Luokan p. oppilas. Kentän p. mies. Joukkue ei ollut p. mahdollinen. Valittiin hakijoista p. P. voittaa. Parhaiden kirjailijoiden kieli. -- laulan laulajan parahan / pahimmaksi laulajaksi KAL. Nälkä on p. kokki SL. Potilas on mitä parhaissa käsissä. — *Iron.* P:kin suutari! Komentelee kuin p:kin [= mikäkin] vääpeli. **2. a.** vrt. hyvä II.2.a. | Pitäjän parhaat perheet. Seurustelee vain kaikkein parhaissa piireissä. Joulu juhlista jaloin, pappi p. vierahista SL. **b.** vrt. hyvä II.2.b. | Hänellä on mitä p. maine, nimi. On mitä parhaissa kirjoissa. **3.** vrt. hyvä II.3. | Haukalla on mitä p. näkö. Pekalla on luokan p. muisti. Terveyteni on mitä p. On elämänsä parhaassa kunnossa. **4.** vrt. hyvä II.4. | Tilan p. lehmä. P. pukuni. Pukeutua parhaisiinsa. Pani p:ta ylleen. Hotellin p. huone. Seudun p. tila. Mies talosta, kaksi parhaasta. Valitsee aina parhaat palat itselleen. Vieraille tarjottiin p:ta, mitä talossa oli. P. tupakkalaatu. P:ta ruokamultaa. Hänen p. romaaninsa, sävellyksensä. Hakijalla oli mitä parhaat paperit. Kirjoitti parhaalla käsialallaan. — *Iron.* P:kin kartano, tuollainen mökkirähjä. **5.** vrt. hyvä II.5. | Missä puhutaan p:ta suomea? P. kuulemani kasku. P. menetelmä, keino. Maailman p. keksintö. P. tyyli. Sana sanasta, kaksi parhaasta SP. P:kin maallinen onni on puutteellista. Kaikki se, mikä elämässä on p:ta ollut. Parhaan kykyni, taitoni mukaan. Yritti parhaan ymmärryksensä mukaan. En parhaalla tahdollanikaan osaa enempää. — Eräitä s:sia käyttötapoja. | Tehdä parhaansa 'voitavansa, minkä pystyy, osaa'. Koettaa, yrittää parhaansa (mukaan), p:taan. Tee voitavasi, koeta p:tasi AHO. Voitti p:taan yrittämättä. Viihdytteli lasta parhaansa mukaan. Panna p:taan 'yrittää voitavansa, parhaansa'. P:tansa hän on antanut psykologina. **6.** vrt. hyvä II.6. | Oli mitä parhaalla tuulella.

III. ed:een liittyen vailla varsin. laadun merk:tä. **a.** us.: ensimmäinen, huomattavin, näkyvin, merkittävin, tärkein tms.; merk. tällöin tav. iron. t. halv., joskus suunnilleen: pahin; vrt. myös V. 2. | Oli parhaana räyhääjänä muiden mukana. P:sa miessä joukossa. -- jumalinen isä istui juomapöydän ääressä parhaana miehenä PÄIVÄR. -- Suomen puolen hevosmiehet siellä parhaina pomoina reuhaavat KATAJA. -- Kierikalla oli hiukan huonot hevoset ja p. parka, se tamma, vielä oli tiine SILL. **b.** joskus: mieluisin, tavallisin, yleisin. | -- pistäysin halkomiesten parhaassa oleskelupaikassa E.ELENIUS. **c.** *par(h)aasta päästä* etupäässä, enimmäkseen, parhaastaan. | Kasvillisuus on parhaasta päästä aroa. Elelen paraasta päästä vain kotosalla. Esiintyi parhaasta päästä runollijana. Tietoja on saatu parhaasta päästä Itä-Suomesta. **d.** vars. käännöstekstissä *ensimmäinen paras* → kuka t. mikä tahansa, "ensimmäinen vastaan tuleva". | Suostua ensimmäisen parhaan kosintaan. -- ei semmotteen paikkaan liioin oteta ensimmäistä p:ta pullukkaa SILL.

IV. 1. vrt. hyvä III.1: us: otollisin, sopivin. | P. jhk tarkoitukseen. Kylän p. liikepaikka. Teatterin parhaat paikat. P. kortti on valttiässä. P. ja tehokkain yskänlääke. P. idätyslämpö. Asiat ovat mitä parhaalla tolalla. Parhaan [= oikeimman, selvimmän] käsityksen laitteesta saa tutustumalla kuvaan. Ilma oli mitä p. P. ratkaisu, ehdotus, tulos. Saimme mitä parhaita uutisia. Par(h)aassakin tapauksessa tulokset jäävät heikohkoiksi. Mahdollisuudet, toiveet ovat mitä parhaat. Myynnin kannalta p. aika. P. kylvöaika. Nyt on p. hetki toimia. Parhaassa iässään, parhaissa vuosissaan oleva mies. Parhaina päivinä kalaa tuli runsaasti. Puku on jo nähnyt parhaat päivänsä. Asiat kääntyivät parhain päin. Selittää kaikki parhain päin. Sanan parhaassa mielessä, merkityksessä. — Lattia on p(:ta) tehdä sementistä. P(:ta) on lähteä heti. On p:ta, että lepäät hiukan. Tee mitä näet par(h)aaksi. Katsoin par(h)aaksi vaieta. Puhumatta, vannomatta p. — *Kans.* posit:na: sopiva. | Sattui ihan p. [= tasa]raha. Juuri parhaan kokoinen. — *S:sesti.* Ajatella, ajaa, harrastaa, katsoa, pitää silmällä, tarkoittaa omaa p:taan, toisten p:ta. Työskennellä isänmaan parhaaksi. Sitä vaatii liikkeen p. Yhteiskunnan p. on samalla sen jokaisen jäse-

nen p. Suo, että vitsasi / ois meille parhaaksi VK. — Se oli hänelle parhaiksi t. parahiksi 'oikein, ansion mukaan'. Kutti paraiksi! **2. a.** vrt. hyvä III. 2. a. | Jäätelö on p:ta mitä tiedän. Hänen p. huvituksensa oli huilunsoitto. **b.** vrt. hyvä III.2.b. | P. pääsy vuorelle on etelästä. **V. 1.** vrt. hyvä IV. | P. sato moneen vuoteen. Johtajalla on p. palkka. Parhaassa lihassa oleva hevonen. Lehmä on parhaassa maidossaan poikimisen jälkeen. Juuri parhaassa vauhdissa. Tauti vei parhaan osan karjasta. Uhrasi parhaat voimansa tieteen hyväksi. **2.** ed:een liittyen yl. suurinta astetta ilmaisten. | Ilma kirkas kuin parhaina [= kirkkaimpina] huhtikuun päivinä. Elettiin p:ta [= vilkkainta] näytäntökautta. Juuri parhaaseen ruoka-aikaan. Keskellä p:ta tuiskua. P. joulukiire. Herätti minut parhaasta unesta. Puun ollessa parhaassa lehdessä. -- kun pakkanen parhaana räiskyy A.V.KOSKIMIES. Herrasväki tanssi parhaassa innossa SILL. Parhaaseen siivoon te nyt tulittekin! — *parasta aikaa* myönt. yhteyksissä: juuri nyt, parhaillaan, par(ast)aikaa. | Isäntä oli p:ta aikaa kylvöpuuhissa. Hän on sairaana p:ta aikaakin. Juuri kun hän p:ta aikaa kertoi, --.

paras- alkuisista yhdysa:eista ks. vastaavaa hyvä-alkuista.

parasiit|ti[18] *s.* loinen, loiseliö. | Elää p:tina. — *Kuv.* Yhteiskunnan hyödyttömät p:it. — *Yhd.* ekto-, ento-, hemi-, holop.

parasitismi[4] *s.* loisena eläminen, loisiminen.

parasolli[4] *s. vanh.* päivänvarjo. | Tytöt ihmettelivät Hannan kaunista hattua ja p:a CANTH.

parastaikaa [myös: -a:i-] *adv.* myönt. yhteyksissä: tällä hetkellä, juuri nyt, parasta aikaa, paraikaa, parhaillaan. | P. menossa oleva viikko. P. koolla oleva postikongressi. Äiti on p. leipomassa. Ulkona satoi p:kin.

parasympaattinen[03] *a. anat.* P. hermosto 'vegetatiivisen hermoston perifeeriset osat'.

1. **para|ta**[34] *v. intr.* parantua; kons.-vartaloiset muodot harv. **1. a.** yl. tulla paremmaksi. | Nään p:neminen. Ruokahaluni on p:nnut. Sää on p:nemaan päin. Olot p:nivat jatkuvasti. Keiton maku p:nee sen jäähtyessä. Ajoimme eteenpäin, tie p:ni hiukan. Postinkulku kuuluu p:nneen. Ei asia voivottelemalla p:ne. Ei juttu siitä p:ne, että sitä miettii. Ei tässä pidot p:ne, jos ei vierahat vähene SP. — *Puhek.* Ei hevonen enää tästä p:ne 'tämän parempaa hevosta ei ole'. **b.** *yksipers.* us. *kans.* kielt. yhteyksissä: käydä laatuun, auttaa, hyödyttää, kannattaa. | Ei p:ne murjottaa. No, ei mun tähänkään p:ne jäädä M.RAPOLA. **2.** tulla terve(mmä)ksi, tervehtyä. | Sairas p:nee varmasti. P. taudista, haavoistaan. Vaikeasti p:neva revehtymä. Haava p:ni umpeen. Nilkka p:ni koukkuun. Siirretty kudos p:ni kiinni alustaan. Tauti tuskin p:nee. — *paranevuus*[05] (omin.) Taudin p:nevuus.

2. **para|ta**[42] *v. tr. vanh.* parantaa-v:n kons.-vartaloisia muotoja. | -- hänen haavainsa kautta me olemme p:tut VT. — Erik. *jumala, herra paratkoon* huudahduksissa, päivittelyissä yms. | Herra p:tkoon, voivotteli emäntä. Onhan asioilla jumala p:tkoon jokin ero. Me olemme kaikki syntisiä, Jumala p:tkoon KIVI.

para|taksis[04] *s. kiel.* rinnasteisuus, rinnastussuhde; vrt. hypotaksis. **-taktinen**[03] *a.* rinnasteinen; vrt. ed. | Kahden lauseen p. suhde.

paratiisi[4] *s.* **1.** *usk.* ensimmäisten ihmisten ihanteellinen olinpaikka, Eeden; joskus myös autuaiden kuoleman jälkeinen olinpaikka, taivas. | Ja Herra Jumala istutti p:n Eedeniin, itään, ja asetti sinne ihmisen, jonka hän oli tehnyt VT. P:n yrttitarha. Aatami ja Eeva p:ssa. Käärme p:ssa (myös kuv.). Hyvän ja pahan tiedon puu keskellä p:a. -- tänä päivänä pitää sinun oleman minun kanssani p:ssa UT. **2.** *kuv.* vars. kasvillisuudeltaan ihana t. yl. jssak suhteessa ihanteellinen paikka, ihanteellinen, onnellinen olotila tms.; vrt. luvattu maa, Eldorado, taivas. | Maallinen p. Seutu muuttui kukoistavasta p:sta hedelmättomäksi erämaaksi. Havaiji, Tyynen meren p. [Järvi] on todellinen kalamiesten p. Talviurheilijoiden p. Lelukauppa, lasten p. Vapauden kultainen p. — *Yhd.* neuvostop. **3.** *leik.* teatterin ylin parvi, "piippuhylly". | Istua p:ssa.

paratiisi|kala *s.* Macropodus opercularis, suositttu akvaariokala. **-leski** *s.* Steganura paradisea, Afrikan metsäsavanneilla elävä kutojalintu. **-lin|tu** *s.* P:nut 'Paradiseidae, Uudessa Guineassa, lähisaarilla ja Australiassa eläviä varpuslintuja, joiden koirailla on soidinaikana erittäin loistava höyhenpuku'.

paratiisilli|nen[03] *a.* -sesti *adv.* paratiisiin kuuluva, liittyvä, paratiisille ominainen, paratiisia muistuttava, paratiisimainen. | P. tila, onni. P:set olot. P. seutu, saari, maisema. P. onnenunelma.

paratiisimainen[03] *kalt.a.* P. seutu, luonto.

paratiisin|lilja *s.* Paradisia, valkokukkaisia koristekasveja. **-omena** *s.* eräs pienihedelmäinen omenapuulajike ja sen hedelmä.

para|tuberkuloosi *s. eläinlääk.* tuberkkelibasillia muistuttavan bakteerin aiheuttama tarttuva nautaeläinten suolitulehdus. **-tyriini**[0] *s.* lisäkilpirauhasen hormoni.

paratyyfus *s. lääk.* lavantautia muistuttava, mutta sitä huomattavasti lievempi tarttuva kuumetauti, pikkulavantauti. **-basilli** *s.* **-epidemia** *s.* **-potilas** *s.* **-rokotus** *s.*

paravaani[4] *s. mer.* laite, joka suojelee alusta sen kulkiessa miinasulun läpi.

pardi[4] *s. harv.* leopardi. | Ja se peto, jonka minä näin, oli p:n muotoinen UT[v].

pareera|ta[35] *v.* väistää, torjua. | P. miekan isku. P:si onnistuneesti vastustajan otteet.

pareesi[0] *s. lääk.* lihaksen, lihasryhmän t. raajojen osittainen halvautuminen t. herpaantuminen.

pareittain *adv.* (*rinn.* parittain) siten että kaksi on parina, kaksi ja kaksi, kaksittain, kaksitellen. | Nuoret kävelivät p. Istuttiin, ratsastettiin p. Suunnikkaan sivut ovat p. yhdensuuntaiset. Lehdykät sijaitsevat p. Hermot lähtevät p. P. sarjaan kytketyt moottorit.

pareittai|nen[03] *a.* -sesti *adv.* (*rinn.* parittainen) pareittain olevista esineistä tms.; vrt.

parillinen. | Kukat p:sissa mykeröissä. P:set loppusoinnut. P:sesti yhdensuuntaisia viivoja.

paremmai|nen[93] *a. harv.* parempi. — *S:sesti* "paremmista ihmisistä". | -- koulun vihkiäisiin saapui pitäjän p:sia ja pastorikin TOPPILA.

paremmanpuolei|nen *a.* -sesti *adv.* aika hyvä, hyvänpuoleinen, kohtalainen, joltinenkin, melkoinen. | P. työmies. P. hotelli. P. päivällinen. P. tulos. P. tappelu, riita. Oli p:sessa kekkulissa. Satoi p:sesti.

paremmasti *adv.* tav:mmin seur. | En osaa sanoa p. Kävi p. kuin luultiinkaan.

paremmin *komp.adv.* vrt. parempi. **1.** vastaava posit. hyvin, hyvästi, sup. par(h)aiten, parhaimmin. | Osaa p. kuin toiset. Tee p. jos osaat. Voin p. kuin vuosikausiin. Kävi p. kuin odotettiin. Hyvä tehoaa p. kuin paha. Maali leviää p., jos pinta on aivan sileä. Kaikki tuntui olevan p. kuin pitkiin aikoihin. Mitä lujempi side, sen p. pitää. Hitto vieköön, en p. sano! Mattiin luotetaan p. [= enemmän] kuin Pekkaan. Kävi p. kuin hyvin (ark.) 'erittäin hyvin'. **2.** ennemmin, pikemmin, kernaammin, mieluummin. | P. laiha kuin lihava. Talvi p. leuto kuin kylmä. Näytti p. apinalta kuin ihmiseltä. Olisit p. saanut jäädä kotiin kuin tulla mukaan. P. haitaksi kuin hyödyksi. Pieni saari tai p:kin luoto. Rinnalla tai p:kin hiukan takana. Olen p:kin sitä mieltä, että --. -- pysyttelimme p. [= enemmän] niin kuin sivulla päin SILL. — *ei (sen) paremmin — kuin* ei — eikä, ei enempää — kuin, yhtä vähän — kuin. | Ei ollut sen p. lautasia kuin veitsiäkään. Ei sen p. täällä kuin muuallakaan. Et sinä (sen) p. kuin Liisakaan. Ei mikään mahti, maallinen p. kuin hengellinenkään.

paremmisto[1] *koll.s. harv.* parempien joukko, paremmat. | Luokan, kansan p. Sosialistien p. on aina vaatinut, että -- AHO. -- vieraskielinen p. on kohdellut sitä [kansaa] ellei aina tylysti niin vierashenkisesti LEHT.

paremmuu|s[95] *komp.omin.* < parempi. | P:den tunne. Tietoinen omasta p:destaan. Jnk p. jhk toiseen verrattuna, jnk toisen suhteen. Joukkueiden keskinäinen p. Laadun p. Aseiden p. ratkaisi taistelun.

paremmuusjärjesty|s *s.* Joukkueiden p. Luetella p:ksessä.

parem|pi[22] *komp.a.* käyt. hyvä-a:n komp:na; *adv.* paremmin, paremmasti; vastaava sup. paras, parhain. Ks. hyvä-sanan jaotusta.

I. 1. Hän on p. ihminen kuin moni muu. Palasi kirkosta p:pana kristittynä. Jku on mainettaan p. P. minä. Antaa valta p:mille tunteilleen. Johdattaa jku p:malle tielle. Aloittaa uusi p. elämä. **2.** Lapset saivat p:man holhoojan. Ovat tulleet yhä p:miksi ystäviksi. P:missa väleissä kuin vuosikausiin. Pitää jkta muita p:pana. Kumpi on p., isä vai äiti?

II. 1. P. oppilas kuin toiset. Hän on p. tiedemies kuin opettaja. Niin hyvä työmies, ettei p:masta apua. P:man puutteessa oli tyydyttävä epäpätevään viranhoitajaan. P. voittaa. Minkäs p:malleen mahtaa. Jopa tapasi p:pansa. **2. a.** us. vailla varsin. vertailevaa merk:tä: yhteiskunnallisesti, sivistyksellisesti, taloudellisesti hyvässä asemassa oleva. | P:pien ihmisten lapsi. Oppimaton rahvas ja ns. p. väki. Sellaista sattuu p:missakin perheissä. P:pien piirien seuratavat. — Kaikissa p:missa häissä on tapana, että --. **b.** Päästä p:paan maineeseen, p:piin kirjoihin. **3.** P:man käden heittotulos. Kuuloni on tullut p:maksi. On p:massa kunnossa kuin pitkiin aikoihin. — *Erik.* terveydentilasta. | Potilas on tullut huomattavasti p:maksi. Haava on jo p. kuin eilen. Tauti ei hoidosta tullut sen p:maksi. **4.** Pani jalkaansa p:mat kengät. Pukeutua p:piinsa. Entistä halvemmalla entistä p:paa tavaraa. Osti p:man puutteessa arvotonta rihkamaa. Kelpaa ravinnoksi p:man puutteessa. Tie muuttui hiukan p:maksi. Niin kauniita kirjoja, ettei p:masta t. p:mista väliä. Tavallista p:paa ruokaa. Käsialasi on tullut p:maksi. — *Kuv. leik.* Jkn p. puolisko 'aviovaimo'. **5.** Puhuu p:paa suomea kuin moni suomalainen. Entistä p. menetelmä, keino. Tekee niin hyvää työtä, ettei p:masta apua. Vielä p:malla [= pätevämmällä] syyllä voi sanoa, että --. Ei hänellä ole perintöön sen p:paa [= pätevämpää, suurempaa] oikeutta kuin muillakaan. Asiasta saatiin p:pia [= täydellisempiä, oikeampia] tietoja. Sanoa, tehdä jtak vastoin p:paa tietoaan 'tietäen, että se, mitä sanoo t. tekee, ei ole oikein t. totta'. P:maksi [= varmemmaksi] vakuudeksi, varmuudeksi. — Heikentyneessä merk:ssä eräissä sanonnoissa. | Syödä p:piin [= omiin] suihin. Jäätelö oli kadonnut p:piin [= ei-asianomaisiin, vieraisiin] suihin. Juopunut korjattiin p:paan talteen. A. toimitti pallon B:n ulottuvilta p:paan talteen. Heitto kantoi 60 metrin p:malle puolelle 'yli 60 metrin'. Siirsi ennätyksen 11 sekunnin p:malle puolelle 'alle 11 sekunnin'. Tuunan isännän rahat ne menivät p:piin taskuihin TALVIO. **6.** Tulla p:malle tuulelle, mielelle.

III. 1. Sain p:mat kortit kuin edellisellä kierroksella. Ilma on muuttunut p:maksi. Kärsi pahaa, toivo p:paa! Asiat kääntyivät p:malle tolalle. Kehitys kulkee p:paan päin. Muutos p:paan päin. Odottaa p:paa tilaisuutta. Toivoo p:paa tulevaisuutta. P:pien aikojen toivossa. Hän on nähnyt p:piakin päiviä. Rakentaa uutta, p:paa maailmaa. Ensi kerralla meillä varmasti on p. onni. Kuuluu hiukan p:paa. Elämässä p:malle osalle päässeet. Muuttaa p:mille markkinoille. Muuttaa tästä elämästä p:paan. Yrittää uuden, p:man kerran. Mitä pikemmin, sen p. Varkaat huomasivat p:maksi pötkiä pakoon. On p., että sinäkin tulet mukaan. | "Pekkakin lähtee." — "Sen [t. sitä] p." | Sen p. hän on vielä rikaskin. P. katsoa kuin katua SP. P. myöhään kuin ei milloinkaan SP. P. pyy pivossa kuin kymmenen oksalla SL. **2. a.** Mausteet antavat ruoalle p:man maun. Tuli hiukan p. olo. Kotona oli sittenkin p. kuin sairaalassa. **b.** Vuorelle on p. nousta

etelästä kuin lännestä. Syöneen hyvä, säästäneen p. SP.

IV. Saan nykyään hiukan p:paa palkkaa. Maksoivat ostaessaan hyvät rahat, mutta saivat myydessään vielä p:mat. P:missa varoissa kuin milloinkaan. Hauki oli tavallista p. venkale. Seuraavassa vaunussa on p:paa [= enemmän] tilaa. - - en ole akkaakaan ottanut, vaan sai velivainaa ottaa, koska hänellä siihen näkyi olevan p. halu AHO. Matti'assa oli jo p. puoli [= enemmän kuin puolet] puituna KATAJA. - - osaavat tänne p:massakin tungoksessa puuhautua R.ENGELBERG.

parempi- alkuisista yhdysa:eista ks. vastaavia hyvä-alkuisia.

parempiosai|nen *komp.a.* ja *s.* Luonnon puolesta p:set maat. — Us. vailla selvää vertailun merk:tä yhteiskunnallisesti, taloudellisesti hyvässä asemassa olevista. | P:set kansanluokat. Yhteiskunnan vähäväkiset ja p:set. P:sten lapset.

pareneettinen[63] *a. usk.* kehottava, opettava, ohjaava. | P. esitystapa, hartauskirja.

parenkymaattinen[63] *a. biol. lääk.* vrt. seur. | P. solu. P. sarveiskalvon tulehdus 'sarveiskalvon syvätulehdus'.

parenkyymi[1] *s.* **1.** *el. anat.* laakamatojen ja juotikasten ihon ja suolen välinen täytesolukko; korkeammilla eläimillä ja ihmisellä elinten (vars. rauhasten) varsinainen toimiva peruskudos. **2.** *kasv.* tylppysolukko.

parentaali(suku)polvi *s.* perinnöllisyysopissa: risteytettyjen yksilöiden sukupolvi.

parenteeli[1] *s.* ne suvun jäsenet, jotka polveutuvat samasta kannasta (isästä t. äidistä) tämä kanta mukaan luettuna.

parenteesi[1] *s.* **1.** virkkeen keskellä t. lopussa oleva, tav. lauseyhteydestä irrallaan oleva selittävä sana, lause tms. **2.** sulkumerkki.

parenteetti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* vrt. ed. 1. | P. lause, huomautus.

parestesia[15] *s. lääk.* harhatuntemus, -tunto.

parfymoi|da[18] *v.* -nti[1*] *teonn.* tehdä hajuaineella hyvänhajuiseksi, hajustaa. | P:tu puuteri, saippua, ihovoide. P:tu savuke, tee.

parfyymi[6] *s.* **1.** hajuaine(valmiste), hajuste, hajuke, tuoksuke. | Nestemäinen p. P:n hieno tuoksu. **2.** parfyymin tuoksu.

parfyymiteollisuus *s.*

parhaaksi *adv.* = parhaiksi. | Tulit p. kahville. P. paksu lauta.

parhaalla|(an *adv.* (*rinn.* paraallaan) = parhaillaan. *(1.)* Taloa korjataan p. 'Ullakossa hän p. pukee itsiänsä sulhaiseksi KIVI. Uuni lämpisi p. AHO. *(2.)* P. oleva mies. - - morsiustouhu oli p:nsa ALKIO.

parhaastaan *adv.* (*rinn.* paraastaan) enimmäkseen, etupäässä, parhaasta päästä. | Riista on p. metsälintuja. Kauraa käytetään p. rehuna. Oleilee p. kotona. Järvet p. matalarantaisia. Kylät sijaitsivat p. jokien varsilla.

parhaiksi *adv.* (*rinn.* parahiksi, paraiksi) myönt. yhteyksissä. **1.** ajasta: juuri, juuri parhaalla hetkellä, täpärästi ennen t. juuri samalla hetkellä (kuin jtak muuta tapahtuu). | Ehdin (juuri) p. luennolle, junaan. Pääsimme p. kotiin, kun rupesi satamaan. Joutui p. kulman takaa tulevan polkupyörän eteen. Sattui p. katsomaan taakseen. Laiva oli p. lähtenyt, kun saavuimme rantaan. **2.** astetta, määrää, rajaa ilmaisten. **a.** v:n ohella: juuri ja juuri, hädin tuskin; tarkalleen, täsmälleen. | Rahat riittivät p. ruokaan. Tappi mahtui p. reikään. Hame ulottui p. polviin. Oli niin hämärää, että p. näki. P. osasi kirjoitusta lukea, mutta kirjoittaa ei yhtään KAUPPISH. **b.** a:n t. adv:n ohella: juuri sopivassa, riittävässä määrässä t. asteessa, juuri sopivan t. riittävän. | P. suuri, leveä, pitkä, painava. P. kauan, lähellä. P. korkealle kiinnitetty rengas. P. tiukkaan sidottu huivi. Ilma oli p. lämmin, kuin kesäpäivänä *AHO.

parhailla|(an *adv.; rinn.* paraillaan. **1.** myönt. yhteyksissä (harv. 1. t. 2. pers:ssa) ajasta: juuri kulumassa olevalla hetkellä, par(ast)aikaa, nyt. | On p. yö. Heinä oli tehty, p. leikattiin viljaa. P. käynnissä olevat neuvottelut. Tässä sitä [aamiaista] kokkaan p:ni V.KOLKKALA. **2.** = seur. | Heinä alkoi juuri olla p. Enhän tässä minäkään ole enää p:ni ALKIO. Hänhän on piika, punakka ja vahva, p. SILL.

parhaimmill|a(an, -e(en *adv.* parhaassa kunnossaan, tilassaan, asemassaan tms.; us. yl. jnk olennaisen (positiivisen) ominaisuutensa suurimmassa asteessa, suurimmillaan, voimakkaimmillaan tms. | P. oleva mies. Mustikat ovat p. heinäkuun lopulla. P. työt olivat suorastaan taideteoksia. Kemut olivat p. Kirjailijan tyyli kohoaa p:een teoksen loppupuolella. Kesän p. ollessa. Tuotanto p. enemmän kuin 2 milj. tonnia. P:aankin elämämme on vaivaa ja turhuutta.

parhaimmin *sup.adv.* = parhaiten.

parhaimmisto[1] *koll.s.* parhaiden joukko, valio-(joukko), parhaisto, parhaat, valiot. | Kansan, sivistyneistön, nuorison, tiedemiesten p. Karjan, teollisuustuotteiden p. Koko suomalaisten kirousten p. sai tulkita miesten katkeruuden V.LINNA.

parhaimmuus[85] *sup.omin. harv.* < seur.; *syn.* parhaus. | Laadun p.

1. **parhai|n**[59] *sup.a.* = paras *(I.)* Kallen moraali ei ole p:mpia. Uskoa jksta vain p:nta. P:mmat ystäväni. Heidän välinsä ovat mitä p:mmat. P:mmat onnentoivotukseni. *(II.)* Hakijoista p. P:mpien taiteilijoiden tuotanto. Seurustelee vain kaikkein p:mmissa piireissä. Hänellä on mitä p. nimi. Kuuloni on mitä p. On elämänsä p:mmassa kunnossa. Seudun p:mmat hevoset. Pukeutua p:mpiinsa. Talon p:mmat huoneet. Otti p:mmat palat itselleen. P:mmat omenalaadut. P. menetelmä, tapa. Sairas sai mitä p:nta hoitoa. Yritti p:mpansa mukaan. En p:mmalla tahdollanikaan voi lähteä. Oli p:mmalla tuulellaan. *(IV.)* P. ja kannattavin mainontamuoto. Mitä p:nta kuumelääkettä. Asiat eivät ole p:mmalla tolallaan. Toivottaa p:nta jatkoa, onnea. P:mmassa tapauksessa ehdimme perille huomenna. Toiveet olivat mitä p:mmat. P. marja-aika. Keli ei ollut p:mpia. P:mmassa iässään oleva nainen. Katsoi p:mmaksi poistua. Olut on p:nta kylmänä. *(V.)*

Viljasato tuli mitä p. P:mmassa lihassaan oleva hevonen. Uhrasi isänmaalle p:mmat voimansa. Juuri p:mpaan työaikaan. Oli p:mmassa unessaan.

2. **parhain** *adv. vanh. runok.* parhaiten. | Se [hännystakki] istuu niinkuin se p. ilman satulata taitaa KIVI. Ja kuinka monessa asiassa hän minulle Efesossa oli avullinen, sinä p. tiedät UTV. Sä suruissan' ja murheissan' / lohduttaa taidat p. VKV.

parhaisto[1] *s.* = parhaimmisto. | Kansan, nuorison, puolueen p.

parhaiten *sup.adv.* (*rinn.* paraiten) vastaava posit. hyvin, hyvästi, komp. paremmin, paremmasti; vrt. paras. **1.** vrt. hyvin 1. | **a.** Kuka osaa p.? P. vastanneille annetaan palkinnot. Itsehän sen p. tiennet. Kaikki onnistui mitä p. Kaupungin p. rakennetut osat. [Kasvi] menestyy p. soramaassa. Hevonen tottelee p. Eskoa. Se p. nauraa, joka viimeksi nauraa SL. **b.** us. merk.: helpoimmin, mukavimmin. | Oppiminen käy p. nuorena. Siitä yli, mistä p. pääsee. Puhdistus sujuu p. karkealla harjalla. **c.** joskus: mieluimmin. | Lattia päällystetään p. kaakeleilla. Maito säilytetään p. kylmässä. Läpimitta ei saa olla liian suuri eikä liian pieni, p. 6 cm. **2. a.** suurimmassa määrässä, enimmän. | Työtä oli p. kesällä. Kuvio muistutti p. hevosta. Sunnuntait olivat sellaisia ajankohtia, joina Lyyli aina p. tuli katsoneeksi taakseen SILL. **b.** *harv.* parhaastaan, etupäässä, enimmäkseen. | -- oleksi p. kamarissa KAUPPISH. Ollin tointahan se p. oli KATAJA.

parhaus[65] *sup.omin. harv.* (< paras) = parhaimmuus.

1. **pari**[1]; parissa ks. erikseen. **A.** *s.* **I.** kahdesta. **1.** yl. kaksi toistensa yhteydessä olevaa, jllak tavalla yhteen kuuluvaa t. liittyvää, toisiaan täydentävää t. vastaavaa, samanlaista, lähekkäistä tms. henkilöä, eläintä t. esinettä (harv. asiaa). | Leikkiin otti osaa neljä pojan ja tytön muodostamaa p:a. Istuivat p:na päivällispöydässä. Antti ja Kalle työskentelevät p:na. Tuttu p.: äiti ja tytär. Viimeinen p. ulos [leskisillä oltaessa]! Vaunuja veti kaksi p:a hevosia. P. härkiä. Lyhteet sidottiin kaksittain pareiksi. Hartian luuston muodostaa kolme p:a luita. Hyönteisillä on kolme p:a raajoja. Kaksi p:a pyöriä. P. hammasrattaita. Lehdessä oli 5 p:a lehdyköitä. Postimerkkejä pareina, ryhminä ja arkkeina. Vastakkainen, vierekkäinen p. neliön sivuja. — Sai 40 p:a raippoja '40 raippaparilla kolme lyöntiä jokaisella l. yht. 120 lyöntiä'. — *Yhd.* askel-, geeni-, hammas-, hermo-, hevos-, härkä-, isku-, juna-, juuri-, kaksos-, kaplas-, kilpa-, kisko-, lehdykkä-, lähetti-, neulas-, ovi-, poika-, pyörä-, raippa-, sana-, suure-, säe-, sänky-, torni-, valssi-, vaunu-, veljes-, vuorop. — *Erik.* **a.** kaksittain t. joskus kaksiosaisina esiintyvistä t. käytetyistä esineistä. | P. myllynkiviä. P. airoja, aisoja. P. siipiä. P. sinisiä silmiä. P. kenkiä, kalosseja, sukkia, käsineitä, kalvosimia, säärystimiä 'oikea ja vasen kenkä jne.'. P. hakasia, painonappeja. P. suksia, porkkia. P. lakanoita 'alus- ja päällyslakana'. P. kahvikuppeja 'kuppi ja lautanen'. Kolme p:a veitsiä ja haarukoita 'kolme veistä ja kolme haarukkaa'. P. housuja 'yhdet housut'. — Olla samaa, yhtä, eri p:a 'kuulua samaan, eri pariin'. Kengät olivat eri p:a. — *Yhd.* airo-, aisa-, hansikas-, housu-, jalka-, jalkine-, kalvosin-, kannus-, kenkä-, käsine-, lakana-, leuka-, nisä-, raaja-, sarvi-, siipi-, silmä-, sukka-, suksi-, sääri-, tohveli-, virsup.; jäännösp. **b.** kahdesta eri sukupuoliin kuuluvasta henkilöstä t. eläimestä, vars. kahdesta avioliitossa olevasta t. avioliittoon aikovasta henkilöstä; us. = avio-, hää-, kihla-, morsius- tms. pari, pariskunta. | Pekasta ja Liisasta tuli p. 'aviopari'. Lapseton p. Nuori p. Vihkimätön p. Onnellinen, rakastava p. Tiellä tuli vastaan muutamia tansseista palaavia pareja. — Haahkakanta lisääntyi 500 p:ksi. — *Yhd.* avio-, hää-, kihla-, morsius-, nuorip.; hallitsija-, herttua-, ihmis-, keisari-, kuningas-, opettaja-, presidenttip.; kettu-, koira-, lintu-, metso-, pääskys-, sorsa-, teerip. **c.** tanssipari. | Lattialla pyörii muutamia pareja. — *Yhd.* tanssip.; härkä-, lehmä-, poika-, tyttöp. **d.** rinnan valjastettu(na käytetty) hevos- t. härkäpari, parihevoset t. -härät. | Ajaa, kyntää p:lla. **e.** *sähk.* = sähköpari. | Galvaaninen p. Primäärinen, sekundäärinen p. Kuiva, märkä, puolikuiva p. Galvaaninen paristo on ryhmä yhteen kytkettyjä pareja. — *Yhd.* ensiö-, kuiva-, lämpö(sähkö)-, normaali-, sähkö-, toisiop. **f.** pitsinnypläyksessä: kahdelta nypylältä tuleva yhteen kiinnitetty lankapari. | P:in lyöminen. — *Yhd.* koho-, puolip.

2. kohtaan 1.a liittyen: kappalemittana pareittain olevien esineiden kaupassa. | 8 p:a sukkia. 12 p:a hakasia.

II. yhdestä: toinen (jompikumpi) jhk I kohdassa mainittuun pariin kuuluvista, parikki; us. = toveri. | Jkn, jnk p. Olla jkn p:na ruokapöydässä. Pyytää p:kseen tanssiin. Vaihtaa p:a piirileikissä. P:nani rivissä oli Paavo. Sai naapurin hevosen omalleen p:ksi kyntöajaksi. Hansikkaan, kengän, sukan p. — *Yhd.* tanssip.

B. *indef.lukus.* jota käyt. tav. kahdesta t. yl. pienestä lukumäärästä, kun ei haluta mainita t. ei tiedetä tarkkaa lukumäärää; us. = muutama (harva), joku (harva), jokunen. | Tuli p. vierasta. Ostin p. omenaa. P:n huoneen asunto. Otti kulauksen p. Käveli p. [= noin 2] kilometriä. P. sanaa lemmestä. Asian voi selittää p:lla sanalla. Viivyn vain p. minuuttia. P:n tunnin kuluttua. Kerran p. vuodessa. P(:a) päivää myöhemmin. P:ssa hetkessä oltiin perillä. Vuodeksi tai p:ksi. — Erik. *pari kolme* kaksi tai kolme, kolmisen, muutama (harva). | P. kolme ihmistä, lehmää, sivua. P:n kolmen päivän kuluttua.

2. **pari**[4] [pā-] *s. liik.* rahan, arvopapereiden t. vekselien kurssista, kun käypä hinta t. arvo on yhtä suuri kuin nimellisarvo; tasa-arvo, pariarvo, parikurssi; vrt. pariteetti. | Kurssi on p:ssa, p:a ylempänä, alempana. Myydä, ostaa alle, yli p:n. — *al pari* tasa-arvossa, nimellisarvoa vastaavassa kurssissa. | Kurssi on al p.

paria[15] [pā-] *s.* **1.** Intiassa: yhteiskunnallisesti alimpaan luokkaan kuuluva, kaikkien kastien ulkopuolella oleva ihminen, kastiton. **2.** *kuv.* yhteiskunnan t. jnk yhteisön ulkopuolella oleva oikeudeton, halveksittu, syrjitty tms. ihminen. | Yhteiskunnan p:t. Halveksittu p.

paria|kasti *s.* **-koira** *s.* (itämailla) isännätön koira. **-luokka** *s.* Yhteiskunnan p.

pariarvo [pā-] *s. liik.* vrt. 2. pari. | Punnan, obligaatioiden p.

parietaali|elin *s. biol.* = parietaalisilmä. **-nen**[63] *a. biol.* ruumiin seinämään t. ruumiinosan pintaan kuuluva, seinänmyötäinen. | Mesodermin p. osa. **-silmä** *s. biol.* päälaensilmä.

pari|haka *s.*, **-hakaset** *s. mon. mer.* kaksi yhdessä silmukan muodostavaa koukkua, joilla köysi tm. kytketään kiinnityskohtaansa. **-halkoi|nen** *a. kasv.* ks. pariliuskainen. | Tammen p:set lehdet. **-hevos|et** *s. mon.* kaksi hevosta rinnakkain valjastettuina t. kaksi hevosta, joita käytetään parivaljakkona. | P:ten vetämät vaunut. Kyntää p:illa. — *Kuv.* P. Nurmi ja Ritola johtavat kierroksen kierroksen jälkeen. **-huoneet** *s. mon.* = kaksio. | Vuokrattavana p. ja keittokomero. **-här|ät** *s. mon.* kaksi härkää rinnakkain valjastettuina. | Kyntää p:illä.

pariisilai|nen[63] *a.* ja *s.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* P. keikari, muotisalonki. Pukeutua p:sesti 'pariisilaisten tavoin, Pariisin muodin mukaisesti'. P. muoti, par. Pariisin muoti.

pariisilaishattu *s.*

pariisilaisittain *adv.* pariisilaisten tavoin, Pariisin muodin mukaisesti. | P. pukeutunut nainen.

pariisilais|kenkä *s.* **-nainen** *s.*

pariisin|kelta(inen) *s.* eräillä valkoisilla lisäaineilla jatkettu kromikelta(inen). **-paperi** *s.* eräs akvarellipaperilaji. **-sini** *s.* **-sininen** *s.* ja *a.* = berliininsininen. **-vihreä** *s.* = keisarinvihreä.

pariisitar[51*] *s.* pariisilaisnainen. | Elegantti p.

pari|jakoinen *a. kasv.* ks. pariliuskainen. | Voikukan p:jakoiset lehdet. **-jono** *s.*, vars. *sot. voim.* kahden rinnakkaisjonon muodostama rivistö. | Järjestäytyä p:on. — *Yhd.* avop. **-kiloinen** *a.* P. hauki.

parikkain *adv. harv.* pareittain.

parikki[5*] *s.* toinen jhk pariin kuuluvista, jkn t. jnk pari; vars. *psyk.* toinen kaksosista.

parikunta *s.* tav:mmin pariskunta. | Vanha p. Vihittävä p.

parikurssi [pā-] *s. liik.* vrt. 2. pari. | Rahan, obligaatioiden arvo p:n mukaan.

parikuukautinen *a.* P. aika. P. lapsi.

parikymmen|henkinen *a.* P. seurue. **-hetei|nen** *a. kasv.* — *S:sesti.* P:set 'Linnén luokka Icosandria'. **-kiloinen** *a.* P. lohi. **-päinen** *a.* P. joukko.

parikymmentä *indef.lukus.* noin, suunnilleen kaksikymmentä. | P. kanaa. Pari(a)kymmentä vuotta nuorempi. Parissakymmenissä oleva [= n. 20-vuotias] mies. P. tuhatta markkaa. — *Harv.* ykkösten seuraamana: P. viisi 'n. 25'.

parikymmen|vuotias *a.* P. nainen. **-vuotinen** *a.* P. toiminta.

parila[14] *s.; rinn.* parilas. **1.** metalliristikko, jolla lihaa ja kalaa paahdetaan suoraan tulen loimussa t. hiilloksella, halstari. | Paahtaa, paistaa p:lla, p:ssa. — *Yhd.* pikap. **2.** *kans.* veneen kokkaan tuulastulen polttamista varten kiinnitettävä rautainen teline, kopra.

parila|s[60] *s.* = ed. | P:alla, p:assa hiillostettua kalaa. Tervastuli paloi p:assa veneen kokassa. PAULAH.

pari|lehtinen *a. kasv.* kerrannaisesta sulkasuonisesta lehdestä, jossa lehdykät kiinnittyvät pareittain ruotiin; vrt. seur. | Ruusun päätöparinen p. lehti. Lehdet 2 kertaan p:lehtiset 'sellaiset, että lehdykätkin ovat parilehtisiä'. **-liuskai|nen** *a. kasv.* pareittain vastakkain sijaitseviin liuskoihin jakautuvasta yksinkertaitaisesta lehdestä; vrt. ed. | Sen mukaan, miten syvälle lovet liuskojen välissä ulottuvat, p:sta lehteä nimitetään parihalkoiseksi, parijakoiseksi tai pariosaiseksi.

parilli|nen[63] *poss.a.* < 1. pari A.II;)(pariton; vrt. par(e)ittainen. **1.** esineestä tms., jolla on pari. | Ruumiin p:set elimet, jäsenet. Kalan p:set evät. Maitorauhaset ovat ryhmittyneet p:siksi nisiksi. P. puomi. — *Mus.* sävelrakenteista: sellainen, jossa on kaksi samanlaatuista peräkkäistä ryhmää. | P. sikermä, lauseke. **2.** kokonaisluvuista, lukumääristä: kahdella jaollinen. | 2, 4, 6 jne. ovat p:sia lukuja. P. numero. Joka p. vuosi, tunti. P. potenssi 'potenssi, jonka eksponentti on parillinen luku'. P. juuri 'juuri, jonka indeksi on parillinen luku'. P. funktio 'funktio, joka ei muutu, kun muuttujan etumerkki vaihdetaan'.

pariloi|da[18] *v. ruok.* -nti[4*] *teonn.* paahtaa (vars. hiillostaa) parilassa, halstaroida. | P:tua lihaa, lohta. Silakoiden p:nti.

pari|luistelu *s. urh.* luistelu, jossa osanottajat luistelevat kaksi kerrallaan keskenään kilpaillen t. (kaunoluistelussa) parina toisten parien kanssa kilpaillen. | 1.500 m:n p. P:n maailmanmestaruus [kaunoluistelussa]. **-lähtö** *s. urh.* vrt. yhteislähtö. | Pikaluistelussa käytetään tavallisesti p:ä.

parina[14] *s.* Kivellä: parku, rääkynä. | -- kuulivat p:n ja ähellyksen niin hirmuisen kuin susijoukon murhaavasti tapellessa. KIVI.

-parinen[63] *poss.a.* < 1. pari. | Epä-, eri-, tasap.; pääte-, päätöp.; 1-, 3-, 6-, monip.

parinkalut *s. mon. kans.* parihevosten aisat.

pari|osainen *a.* **1.** vrt. 1. pari B. | P. teos. **2.** *kasv.* ks. pariliuskainen. | Kallioimarteen p. lehti. **-ovi** *s.* ovi, jossa on kaksi rinnakkaista avattavaa puolta, kaksoisovi; us. *mon.* sellaisen oven puoliskoista. | Eteisestä saliin johtava p., johtavat p:ovet. **-puoli** *a.* vailla paria oleva, pariton. | P. kenkä, suksi. **-re|ki** *s.*, us. *mon.* kahden peräkkäisen reen muodostama ajoneuvo. | Ajaa p:ellä t. p:illä. P., p:et tukinajossa. **-rivi** *s.*, vars. *sot. voim.* kahden peräkkäisen rivin muodostama rivistö. | Järjestäytyä p:in. P:n etu- ja takarivi. **-sataa** *indef.lukus.* noin kaksi sataa. | P. markkaa. Parinsadan vuoden kuluttua. Parisataa tuhatta miestä. **-satainen** *a.* P. lauma. **-satavuotinen** *a.* noin kahden sadan vuoden pituinen t. ikäinen.

parisen *indef.lukus. vaill.* noin kaksi, pari,

muutama (harva), jokunen. | P. kappaletta. Kirjoitti p. riviä. Kului p. vuotta. **-kymmentä, -sataa** *indef.lukus.*

parisikermä *s. mus.* kaksitaitteinen sikermä, parillinen sikermä.

parisilla[63] *s. vaill.* eräs seuraleikki. | Olla p.

pariskunt|a *s.* mies ja vaimo, aviopari; harv. yl. mies ja nainen parina; myös monogaamisista eläimistä. | Mikkolaisen p. Vanha, nuori p. Lapseton p. Kuherteleva p. — Muutamia p:ia majavia. — *Yhd.* lintup.

parisniekka[10*] *s. kans.* (itäkarjalainen) kulkukauppias, ostelija.

pari|ssa, -sta, -in *postp.* (gen:n t. poss.-suff:n ohella) seurassa, joukossa, keskuudessa. | Perheen, ystävien, lasten p. Liikkua kansan p. Kuvauksia luonnonkansojen p:sta. Hänen p:ssaan ei tule ikävä. Jouduin ventovierasten p:in. Oleili mielellään luonnon p. Hänet nähtiin yhä useammin viinapullon p. Kuluttaa iltansa käsityön p. 'käsityötä tehden'. Viettää aikaansa, askarrella kirjojen, musiikin p. 'harrastaa kirjallisuutta, musiikkia'. Työn p. [= työssä] vanhentunut nainen. Ajatukset askartelivat uusien kysymysten p. Nyt on päiväni arkinen ja harmaa, ja sen p. olen vieras ja outo LEHT. -- hääri laukkunsa p. KATAJA. -- aukeni oiva toimiala viinan p. SILL. — Harv. *adv.* Tuon tuostakin lähenee heitä joku helsinkiläinen, pistäytyy p:in AHO.

paristi *adv. harv.* pari kertaa. | Kerran tai p. vuodessa. -- en minä nuotalla haluaisi joka ilta käydä — jos sopisi vaikka niinkin, että p. viikossa M.MERENMAA.

paristo[2] *s. sähk.* ryhmä yhteen kytkettyjä sähköpareja, kennosto, yhdistetty akkumulaattori, (sähkö)patteri. | Galvaaninen p. Kuiva p. Taskulampun, puhelimen p. — *Yhd.* akkumulaattori-, anodi-, kuiva-, lämpö(sähkö)-, sähköp. **-koje** *s.* paristoradio, patteriradio, patterikoje; vrt. virtakoje. | 3-putkinen p. **-käyt|tö** *s.* P:öllä toimiva radio. **-käyttöinen** *a.* P. radio. **-radio** *s.* paristolla toimiva radiovastaanotin; vrt. virtaradio. **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.* Kotimainen p. **-vastaanotin** *s.* paristoradio.

pari|sänky *s.* kahdelle hengelle tarkoitettu sänky; *mon.* kaksi vierekkäin olevaa samanlaista sänkyä. | Leveä p. -- ei hyväksynyt p:sänkyjä, vaan sanoi, että aviovuoteen on oltava yksi ja jakamaton SILL. **-sävel** *s. mus.* tihennetty tasasävel.

pariteetti[4*] *s.* yhtäläisyys, tasa-arvoisuus. — *Tal.* kahden kultakantaisen maan rahan kultamääräinen vakiosuhde, kultamääräinen suhde, kultapariteetti. — *Yhd.* kultap.

parit|ella[28*] *v.* vars. eläimistä: suorittaa sukupuoliyhdyntä, olla sukupuoliyhteydessä; vrt. parittua. | P. toisen sukupuolen kanssa. P:televia sudenkorentoja.

parit|on[27] *kar.a.* < 1. pari II;)(parillinen. **1.** vailla paria oleva. | P. kenkä, suksi. Ruumiin p:tomat elimet. Hain p:tomat evät. Parietaalisilmä, p., päälaella sijaitseva silmä. Säkeistön lopussa on p. säe. P. päätölehdykkä. -- yksinään ja p. on Esko KIVI. **2.** kokonaisluvuista, lukumääristä: kahdella jaoton. | 3, 5, 7 jne.: p:tomat luvut. Joka p. tunti, vuosi. P. potenssi 'potenssi, jonka eksponentti on pariton luku'. P. juuri 'juuri, jonka indeksi on pariton luku'. P. funktio 'funktio, jossa vain etumerkki muuttuu, kun muuttujan etumerkki vaihdetaan'.

paritonvarpai|nen *a. el.* — *S:sesti.* P:set l. vaaruvarpaiset 'Perissodactyla, kavioeläinryhmä, johon kuuluvat tapiirit, sarvikuonot ja hevoseläimet'.

paritoveri *s.* vars. piirileikissä tms. = 1. pari A.II, parikki, toveri. | P. piirileikissä. Kumartaa p:lleen.

paritsa[15] *s. kans.*, tav. *mon.* kaupanpäälliset. | Vaan nyt minä vaadin p:t, en suostu enää ilman antamaan AHO.

parittaa[2*] *v.* saattaa koiras ja naaras t. mies ja nainen sukupuoliyhteyteen; joskus: astuttaa. | P. koiras ja naaras keskenään, naaras koiraan kanssa, koiraalla.

parittain *adv.* = pareittain. | Kilpailtiin p. P. toisiinsa kytketyt johtimet. P. yhdensuuntaisia suoria. Kukat sijaitsevat p. Aidanseipäät pystytetään p.

parittai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* = pareittainen. | P:set loimilangat. P:set loppusoinnut. Lehdykät p:sesti vastakkain.

parittaisin *adv. harv.* pareittain. | P. nuori kerijoukko istuu KIVI.

parittaisvaljakko *s. sot.* kaksi t. useampia peräkkäin valjastettuja parivaljakoita.

parittaja[10] *tek.* henkilö, joka (ammatikseen) harjoittaa paritusta (1.b.). | Inhottava vanha p.

parittelu[2] *s.* vars. eläimistä: paritteleminen, sukupuoliyhdyntä. | Koirien, hyönteisten p. **-aika** *s.* Teerien p. **-eli|n** *s.* Koiraan p., siitin. Hyönteisten p:met.

parittu|a[1*] *v.* eläimistä: yhtyä toiseen sukupuoleen, pariutua. | P. toisen rodun yksilön kanssa, yksilöön. Hyönteisten p:minen.

parittumisaika *s.*

pari|tuhantinen *a.* P. yleisöjoukko. **-tuhatta** *indef.lukus.* (myös ⌒) noin kaksi tuhatta. | P. sanaa sisältävä hakemisto. Parintuhannen vuoden aika. **-tuntinen 1.** *a.* P. aika, lepo. **2.** *s.* parin tunnin pituinen aika. | Vierähti p. **-tupa** *s. kansat.* kahden vastakkain olevan, eteisen erottaman tuvan muodostama rakennus.

paritu|s[64] *teonn.* **1.** < parittaa. **a.** eläimistä: parittaminen, astutus. | Suorittaa, toimittaa p. **b.** *lak.* huoneen pitäminen haureuden harjoittamista varten t. naisen toimittaminen antautumaan haureellisuuteen tois(t)en kanssa. **2.** (< parittua) parittelu. | Naaras munii munansa n. 10 tuntia p:ksen jälkeen.

paritus|aika *s.* paritteluaika. **-elin** *s.* paritteluelin.

paritusten *adv.* pareittain. | Nuoret kävelivät p. Myös linnut p. lentelevät LEHT.

parituumainen *a.* parin tuuman pituinen t. paksuinen. | P. jää, lumi.

pariutua[1*] *v. harv.* parittua. | Älä anna karjassasi kahden erilaisen eläimen p. VT.

parivaljak|ko *s.* kaksi vetoeläintä (vars. he-

vosta) rinnakkain valjastettuna. | Vaunujen eteen valjastettu p. Ajaa, kyntää p:olla. — *Kuv.* pari, toverukset. | Pekka ja Paavo, erottamaton p. kotona ja koulussa. Voittoisa p:kkomme Veikko Hakulinen ja Arvo Viitanen.

parivarpai|nen *a. el.* sellainen, jolla on varpaita parillinen luku (neljä tai kaksi). | P:set kavioeläimet. — *S:sesti.* P:set 'Artiodactyla, parivarpaiset kavioeläimet, sorkkaeläimet'.

pari|vartio *s. sot.* kaksimiehinen vartio. **-vartiomies** *s. sot.* vrt. ed. **-viikkoinen** *a.* P. aika, matka. P. lapsi. **-vuotias** *a.* P. poika. **-vuotinen** *a.* P. työ. **-ääntiö** *s. kiel.* diftongi. **-öinen** *a.* P. jää.

parjaaja[10] *tek.* < seur. | Valehtelijat ja p:t. P:in levittämät huhut.

parja|ta[35] *v.* -avasti *adv.* -us[64] *teonn.* puhua pahaa (jksta), morkata, sättiä (jkta) toisille, panetella. | P. naapureitaan, sukulaisiaan. Toisten ihailema, toisten p:ama mies. Koko juttu on pelkkää panettelua ja p:usta. Puhua p:avasti. -- p:avat teitä niin kuin pahantekijöitä UT.

parjaus|kirjoitus *s.* **-ryöp|py** *s.* Lehdistö kohdisti häneen todellisen p:yn. **-tulva** *s.*

par|ka[10]* *s.* yl. jstak surkuteltavasta, säälittävästä: raukka, rukka, raiska, poloinen. **1.** toisen s:n määrittämänä; kirjoitetaan tav. ◡. | Poika p.! Mies-, lapsi-, sisko-, ukkop. Hevos-, kissa-, koirap. Paavo-p. Orjap:koja kohdeltiin kuin eläimiä. Ihmisparka! Kuinkahan äijäp:an käy. Jumala armahtaa syntisp:kaa. Mahtaa olla eläinp:alla vaikeat oltavat. Silmäp. Voi sydänp:kaani! **2.** *harv.* muuten. | Nämä p:at eivät missään ole niin suuria p:koja kuin siinä, mitä he pitävät oikeana SILL. — *A:sesti.* P. palkkalainen KANT. -- laulujen maa, / tää polo, poljettu niin, karu, paatinen, p. ja köyhä LEINO.

parkaasi[9] *s. mer.* = parkassi.

parkais|ta[24] *mom.v.* -u[5] *teonn.* (< parkua) parahtaa. | P. kivusta, tuskasta, raivosta, pelästyksestä. Korvia vihlova p:u. "Auttakaa!" p:i nainen. Kukko p:i täyttä kurkkua. Hanuri p:ee täydellä äänellään. Lattialauta p:i jalan alla. Ovi päästi pahan p:un. Puut p:ivat kaatuessaan AHO.

parkassi[9] *s. mer.* (*rinn.* barkassi, parkaasi) sotalaivan suurin vene, isovene.

parkeera|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* pysäköidä. | P. auto ajotien reunaan.

parkeerauspaikka *s.* pysäköimispaikka.

parketoi|da[18] *v.* -nti[14]* *teonn.* päällystää parketilla.

parket|ti[5]* *s.* **1.** puulevyistä, kumista, korkista tms. tehty tav. kuvioihin jaoteltu lattianpäällyste; siten päällystetty lattia, parkettilattia. | P:illa päällystetty lattia. Tanssiparit liukuvat kiiltävällä p:illa. — *Yhd.* koivu-, korkki-, kumi-, puu-, tammip.; kimpi-, lauta-, levy-, ruutu-, sauvap. **2.** *harv.* **a.** teatterissa: permanto, parterri. **b.** pörssissä: kaupanvälittäjille varattu istuintila.

parketti|kuvio *s.* **-laatta** *s.* **-lattia** *s.* parketilla päällystetty lattia. | Salin kiiltävä p. Katu sileä kuin p. **-levy** *s.* Tamminen, kuminen p. **-permanto** *s.* parkettilattia.

parkikset[61] *s. mon. nahk.* parkkiaineita sisältävät kasvituotteet.

parkisliuos *s. nahk.* parkiksia sisältävä liuos.

parki|ta[31] *v.* -nta[15]* *teonn.* **1.** valmistaa vuota nahaksi; *nahk.* vars. käsitellä vuotia parkkiaineilla, kypsentää. | P. vuota nahaksi. Parkitsematon ja p:ttu nahka. P:tsevat [= nahaksia kypsentävät] aineet. Karvomisen ja peittauksen jälkeen seuraa p:tseminen. **2.** *kal. harv.* käsitellä lankapyydyksiä jllak kestäväksi tekevällä liuoksella, roukata. | Pyydysten, nuotan p:tseminen. **3.** *kuv.* **a.** tehdä kestäväksi, sitkeäksi, kovaksi, tunteettomaksi, kovettaa, karaista. | Monessa liemessä p:ttu mies. Kilpailujen p:tsema urheilija. Minä olen -- p:nnut selkänahkani tuuman paksuksi KIVI. **b.** Säiden, tuulten, ahavan p:tsema [= ruskettama, ahavoittama, kovettama] iho, naama. -- ajan, puutteen ja monenkaltaisten säiden p:tsemat kasvot M.MERENMAA.

parkitsematon[37] *kielt.a.* jota ei ole parkittu. | P. vuota, nahka.

parkitsemis|aine *s.* parkki-, parkitusaine. | Pajun kuori p:aineena. **-menetelmä** *s.* **-tapa** *s.*

parkitsija[14] *tek.* < parkita. | Nahan p.

parkitsimo[2] *s.* parkituslaitos.

parkitus[61] *s.* parkitseminen, parkinta. | Vuotien, nahkojen p. — *Yhd.* aluna-, kasvis-, kivennäis-, kromi-, rasva-, seka-, sähkö-, säämiskä-, valkop.; amme-, laskup.; alkup. **-aine** *s.* parkki-, parkitsemisaine. | Pajun kuori p:ena. Synteettiset p:et. **-laitos** *s.* **-liuos** *s.* **-menetelmä** *s.* **-tapa** *s.* **-uute** *s.* **-uutos** *s.*

parkka[10]* *s. metsät.* pieni suiste.

parkkari[5] *s. vanh. harv.* nahkuri. | Ja tapahtui, että hän viipyi Joppessa kauvan aikaa Simon p:n tykönä UTV.

parkkeerata[35] *v.* → parkeerata.

1. **park|ki**[4]* *s.* **1.** puun kuori, vars. parkitukseen käytetty (kuivattu) puunkuori. | Kiskoa p:kia pajuista. Kuusen, pajun p. -- pantu p:in [= petun] survontahan, / olkileivän leivontahan KAL. -- värjäsi uran lepän p:illa punaiseksi RAILO. — *Yhd.* kuusen-, pajunp. **2.** *harv.* parkitusliuos; parkitseminen, parkitus. | [Vuota] pitäisi saada p:kiin JÄRVENT. — *Kuv.* -- monessa p:issa kypsytetty mies HAANPÄÄ.

2. **parkki**[4]* *s.* = pasuri. — *Yhd.* lahnanp.

3. **park|ki**[4]* *s. mer.* 3—5-mastoinen purjealus, jonka perämastossa on puomi- ja huippupurje, muissa mastoissa raakapurjeet, parkkilaiva. — *Yhd.* kuunarip.; kolmimasto-, nelimasto-, teräsp.

parkki|aine *s.* aine, jolla nahaksia käsitellään niitä nahoiksi valmistettaessa, parkitsemis-, parkitusaine. | Pajunkuoressa olevat p:aineet. Kasvikunnasta saadut, epäorgaaniset, synteettiset p:aineet. **-ainepitoi|nen** *a.* -suus *omin.* P. puu. **-amme** *s.* amme, jossa parkittavia nahaksia liotetaan. **-happo** *s.* tanniini, äkämäparkkihappo. | Tammen kuoren, teen sisältämä p. **-happoinen** *a.*

parkkiintu|a[1*] *pass.v.* (*rinn.* parkkiutua[1*]) < parkita. **1.** *nahk.* Nahan p:minen. — Tav. **2.** *kuv.* **a.** tulla kestäväksi, sitkeäksi, kovaksi, tunteettomaksi, kovettua, karaistua. | Jklla on p:nut nahka. Vähitellen ihminen paatuu ja p:u. Vanha p:nut veteraani. Ammatissaan p:nut mies. Elokuva tempaa mukaansa p:neimmankin katsojan. P:nut omatunto. **b.** Tuulessa ja tuiskussa p:nut [= ruskettunut, ahavoitunut, kovettunut] iho. -- taivaan tuulissa p:nut, keltainen, kurttuinen eukko HAANPÄÄ.

parkki|kuunari *s. mer.* = kuunariparkki. **-laiva** *s. mer.* = 3.parkki. | Kolmimastoinen p.

parkkinahka *s.* parkitsemalla valmistettu nahka, parkittu nahka; vrt. turkisnahka.

parkkumi[5] *s. kut.* luja toimikkainen puuvillakangas, joka tav. on nurjalta puolelta nukitettu. | Neliniitinen p. **-hame** *s.* **-housut** *s. mon.* **-kangas** *s.*

parku[1*] *s.* parkuminen, parkuna, poru. | Itku ja p. Ilman täytti valitus ja p. Pienokaiselta pääsi kova p. Ei itku hädästä päästä, p. päivistä pahoista SL. -- eikä murhetta eikä p:a eikä kipua ole enää oleva UT.

parku|a[1*] *v.* (tav. valittaen) huutaa kovalla, epämiellyttävällä äänellä, itkeä huutaen. | Itkeä ja p. Kirkuu ja p:u. P. tuskasta, kivusta. P. täyttä kurkkua. Lapsi p:u nälkäänsä. P:u kuin syötävä. Älä paru, ei tässä hätää ole. P. ruokaa. Sillä niin usein kuin minä puhun, täytyy minun p., huutaa väkivaltaa ja sortoa VT. — Lokit p:ivat ja rääkyivät. — *Kuv.* Lattialaudat p:ivat askelten alla. Oven saranat p:vat. Hanuri p:u soittajan käsissä. Jää ulvoi ja p:i pakkasessa. Tie p:u jalasten alla. -- kiekko loiskien ja p:en kirmasi esiin KIVI.

parkuja[10] *tek.*

parkuna[14] *s.* parkuminen, parku. | Itku ja p. Lapselta pääsi surkea p. Kova huuto ja paha p. Haitarin p. LEINONEN.

parlamentaarikko[2*] *s.* parlamentin jäsen (aktiivisena poliitikkona, puhujana yms.). | Kokenut, tunnettu p.

parlamentaari|nen[63] *a.* **-sesti** *adv.* **-suus**[66] *omin.* **1.** yl. parlamenttia koskeva, jssak parlamentissa noudatetun t. vakiintuneen tavan t. käytännön mukainen, parlamentti-. | Vakiintunut p. tapa, käytäntö. P. elämä. — *Yhd.* ulkop. **2.** erik. parlamenttiin nojaava, parlamentarismin mukainen. | P. hallitustapa, -järjestelmä 'hallitustapa t. -järjestelmä, jonka mukaan hallituksen jäsenten tulee nauttia eduskunnan luottamusta'. P. hallitus. Hallituksen p. pohja, tuki. P:sesti hallittu maa. P. monarkia, maa 'monarkia t. maa, jossa noudatetaan parlamentaarista hallitustapaa'. — *Yhd.* epäp.

parlamentarismi[4] *s.* parlamentaarinen hallitustapa.

parlamentinjäsen *s.*

parlamentoida[18] *v.* neuvotella.

parlament|ti[1*] *s.* nyk. yl. kansaneduskunta, valtiopäivät (vars. Englannin ja Ranskan); *hist.* myös Ranskassa keskiajalla syntyneistä korkeimmista tuomioistuimista. | Englannin p. P:in jäsen. P:in ylä-, alahuone. — *Kuv.* yl. edustajakokouksista. | Osuuskauppaväen p. — *Yhd.* pikkup.

parlamentti|keskustelu *s.* parlamentissa suoritettu keskustelu. **-puhe** *s.* parlamentissa pidetty puhe. **-rakennus** *s.* Englannin p. **-ryhmä** *s.* samaan puolueeseen kuuluvat parlamentin jäsenet. | Työväenpuolueen p. **-talo** *s.* Englannin p. **-vaalit** *s. mon.* parlamentin jäsenten vaalit, valtiolliset vaalit. | Englannin tulevat p.

parlamentääri[4] *s. sot.* rauhanhieroja, sotaneuvottelija. | Lähettää p. neuvottelemaan antautumisesta.

parlando[1] [-la'-] *mus.* **1.** *adv.* "puhuen"; vrt. seur. **2.** *s.* puhetta muistuttava nopea ja keveä lauluesitys t. laulutapa.

parleera|ta[35] *v. harv. leik.* puhua, jutella. | -- p:si franskaa KIANTO.

parlo|grafi[4] *s.* koje, joka tallentaa ja toistaa siihen puhutun puheen. **-grafoida**[18] *v.* tallentaa puhetta parlografiin. **-grammi**[4] *s.* parlografin lieriö, johon on tallennettu puhetta.

parlööri[9] *s.* tulkkisanakirja.

1. **parma**[10] *s. harv.* parmas; *erik.* halkojen mittaukseen käytetty puukehys.

2. **parma**[10] *s. murt.* paarma.

parmaaja[18] *s.* virallinen halkojen mittauksen tarkastaja.

parmamittaus *s. metsät.* vrt. 1. parma.

parma|s[66] *s.*, tav. *mon.*, vars. *runok.*; *rinn.* parma. **1.** rinta, povi. | -- somer silmille sirisi, / meri parskui p:hille KAL. -- mua tervehdi eivät koskaan / siis äidin, ei puolison p:at? LEINO. -- olisi likistäytynyt lemmityisensä p:ille KALLAS. — *Kuv.* Nukkua maaemon p:illa. -- uinui Luojansa suvessa, / luonnon laajan p:hilla LEINO. Mikä pilven p:hilla? HAARLA. **2. a.** vanha halkomitta: 3 vanhaa kyynärää korkea ja 4 kyynärää pitkä pino. **b.** vanha heinä- ja olkimitta. | P. heiniä, olkia. 5 p:an niitty.

parmesaani[4], **-juusto** *s. ruok.* eräs kova juustolaji, Parman l. italialainen juusto.

parnasso[2] *s.* **1.** koroke, jolle vihittävät maisteripromootiossa nousevat seppelöitäväksi. | P. on saanut nimensä Kreikan Parnassos-vuoristosta, jonka huipuilla Apollonin ja runotarten luultiin viihtyvän. Nousta p:lle. P:n juurelle kokoontuneet promovendit. **2.** taiteen (vars. runouden) t. tieteen tyyssija t. korkeimmat ilmenemismuodot, huiput; myös jnk maan kirjallisuus (vars. runous) t. kirjailijat (vars. runoilijat) kokonaisuutena. | Tie runouden, tieteen p:lle. Kunnioitettu sija runouden p:lla. Kirjallinen p. Kohosi maansa p:n ensimmäisten joukkoon. [Ajatukset] kiitivät opin korkeimmille kukkuloille, aina p:lle saakka PÄIVÄR.

parnassolai|nen[63] *a.* ja *s.* P. koulu, p:set 'Ranskassa 1800-luvun jälkipuoliskolla romantiikan vastapainoksi syntynyt objektiivisuuteen ja muotoon huomiota kiinnittävä runoilijakoulu'. P. runous, tyyli. Koskenniemen p:set sonetit.

parodia[15] *s.* runouden (harv. muun taiteen) laji t. yksityinen runo- (harv. muu taide)tuote, joka ivallisesti matkimalla vakavaa tuotetta tekee sen naurunalaiseksi ja koomilliseksi, ivamukallu, -mukaelma; vrt. travestia. | P. säilyttää

alkuteoksen muodon ja sävyn, mutta muuttaa sen sisällön matala-aiheiseksi ja jokapäiväiseksi. P. tunnetusta runosta, romaanista, oopperasta. Salapoliisikertomuksen p. — *Yhd.* musiikki-, ooppera-, seikkailup.

parodi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* parodian luonteinen, ivallisesti mukaileva, parodioiva. | P. eepos, novelli. P. ilveily. P:sesti käsitelty aihe.

parodioi|da[18] *v.* -nti[4]* *teonn.* mukailla ivallisesti, naurettavaksi tehden. | P. jkn tyyliä, jtak runoa. Byronia p:va runo. Vapaan mitan p:nti.

parolli[6] *s.* tunnussana.

paroni[5] *s.* arvoltaan kreiviä (varakreiviä) lähinnä alempi aatelismies; meillä = vapaaherra. | P. Wrede. Kreivit ja p:t.

paronitar[54]* *s.* paronin puoliso t. (naimisissa oleva) tytär, vapaaherratar.

parpat|taa[2]* *onom.v.* -us[61] *teonn.* porista, pärpättää. | Puhua p. Pata kiehuu ja p:taa. - - veden vihaista kurinaa ja p:usta M.MERENMAA.

parrak|as[60]* *poss.a.* -kuus[65] *omin.* (< parta) jolla t. jossa on parta; vrt. partainen. | P. mies. P:kaat kasvot.

parrallinen[63] *poss.a.* < parta;)(parraton.

parran|ajaja *s.* **-ajelu** *s.*

parranajo *s.* **-koje, -kone** *s.* vaihdettavalla irroterällä varustettu höylän tapainen parranajolaite, "partahöylä"; myös esim. sähköllä toimivista parranajolaitteista. | P:en terä. Sähkökäyttöinen p. **-laite** *s.* **-peili** *s.* parranajossa käytetty peili. | Kupera p. **-pulveri** *s.* parranajossa käytety saippuapulveri. **-saippua** *s.* = partasaippua. **-tahna** *s.* parranajossa käytetty saippuatahna. **-terä** *s.* parranajokoneen terä. **-vaahdoke** *s.* partavaahdoke. **-vehkeet** *s. mon. ark.* parranajovälineet. **-veitsi** *s.* partaveitsi. **-ve|si** *s.* **1.** parranajoon tarvittava vesi. | Kuumaa p:ttä. **2.** parranajon jälkeen käytetty kasvovesi. **-välineet** *s. mon.* Partaveitsi tai parranajokone, saippua, partasuti ym. p.

parran|alku *s.* Ylähuulessa pientä p:alkua. **-haiven** *s.* Poikasten p:et. **-kasvu** *s.* Runsas, voimakas, heikko, niukka p. **-pärinä** *s. kuv.* joutava puhe, lörpötys, loruilu, löpinä, turina. | Joutavaa p:ä sanomalehdissä. **-sänki** *s.* parranajon jälkeen kasvanut lyhyt (ja tav. jäykkä) parta. | Viikon vanha, kolmipäiväinen p. Leuassa törrötti pitkä p.

parras[66]* *s.* reuna, syrjä, ääri. | Seistä joen partaalla. Pitkin puron p:ta. Oulu, kaupunki Pohjanlahden partaalla. Olla jyrkänteen, kuilun partaalla (myös kuv.). - - petäjikköä, joka kääkkyräisenä kasvaa melkein veden partaasta AHO. - - vasu oli partaitaan myöten [täynnä] pulleita käämejä PAKK. Paisuu, kasvaa kansan kuoro, / täyttää ilman partaat LEINO. — *Kuv.* Olla haudan partaalla 'lähellä kuolemaa, vanha'. Haudan partaalla hoippuva vanhus. — *Erik.* **a.** kannellisessa aluksessa: (pää)kannen ja laidan yhtymäkohta; avonaisessa aluksessa: laidan ylin osa, reuna; joskus myös reelingistä; *sot.* ponttonissa laidan vahvistettu yläreuna. | Oikean-, vasemmanpuoleinen p. Leen, tuulen puoleinen p. **b.** teatterissa: näyttämön etureuna, ramppi. | Esitys herätti vastakaikua partaan toisella puolella. **c.** *partaalla,* partaalle (kuv.) eräissä ilmauksissa osoittamassa, että jku t. jk on aivan lähellä jtak, joutumaisillaan jhk, jnk valtaan. | Olla perikadon, tuhon, häviön, nälänhädän, nälkäkuoleman, epätoivon, vararikon partaalla. Juttu saattoi hänet mielipuolisuuden partaalle. Rintama oli luhistumisen partaalla.

parras|kaide *s. mer.* terästangoista (ja -lankaverkosta) tehty avonainen reelinki. **-kuume** *s. harv.* ramppikuume. | - - p. hämmensi jo teinein mieltä LARINK. **-laita** *s. mer.* puinen t. teräslevyistä rakennettu kiinteä reelinki. **-lau-ta** *s.* Laivan, veneen p. **-puu** *s.* Aluksen, veneen p. **-tasa|na,** -lla, -lle *adv. harv.* reunoja myöten täynnä. | Maitoa kun kannusta kaasi, niin oli kannu heti p., kun pystöön nosti PAKK. **-valaistus** *s.* vrt. seur. **-valo** *s.* teatterissa näyttämölavan etureunassa olevat valaistuslaitteet ja niiden valo, ramppivalo. | Maalaamattomat kasvot näyttävät p:ssa kalpeilta. — Tav. *kuv.* Pääkaupungin p:jen syttyessä 'teattereiden näytäntökauden alkaessa'. Esiintyä p:ssa 'näyttämöllä'. Näytelmä pääsee, tulee, joutuu p:on 'esitetään'. Eilen illalla näki p:n Ilmari Turjan uusi näytelmä 'näytelmällä oli ensi-ilta'.

parrat|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* < parta. | P. nuorukainen, nulikka. P. leuka, p:tomat kasvot. 12. vuosisadalla tuli p:tomuus muotiin.

parrelli|nen[63] **1.** *poss.a.* < parsi. | P. navetta. **2.** *s.* parren täysi. | Pari p:sta lyhteitä.

parroittu|a[1]* *v.* tulla partaiseksi. | P:nut mies. P:neet kasvot. Laihtuneina ja p:neina sissit palasivat retkeltään. Siivottomaksi p:nut naama. — *Kuv.* P:neita [= naavaisia] kuusia.

parru[1] *s.* nelisärmäiseksi veistetty t. sahattu paksuhko puu; *puut.* nelisärmäiseksi veistetty t. sahattu puutavara, jonka mitat ovat vähintään 4″ × 7″, mutta alle 9″:n; vrt. pelkka, lankku, piiru, soiro. | P:t voivat olla joko pyöreälatvaisia tai latvapäähän saakka veistettyjä. — *Yhd.* ala-, alus-, kannatus-, pitkittäis-, poikki-, pusku-, pysty-, side-, tuki-, vahvistus-, yläp.; haltija-, harja-, katto-, siltap.; kuusi-, mänty-, tammip.; egyptinp.; rautap. **-katto** *s.* sisäkatto, jossa kannatusparrut ovat näkyvissä. **-kehys** *s.* parruista tehty kehys. **-lasti** *s.*

parrun|pätkä *s.* **1.** Puolimetrinen p. **2.** *leik.* (neliskulmainen) viinakanisteri t. -pullo. | Sopi tuottaa taas kaupunkimiehen mukana p. makeaa KARHUM. **-pää** *s.* — *Leik.* = ed. 2. | - - kallistanut naukun p:stä LEHT.

parrupu|u *s.* 1000 runkoa p:ita.

parsa[10] *s. kasv. ruok.* Asparagus, monivuotisia liljakasveja; jokap. kielenkäytössä = A. officinalis, ruohoparsa, jonka nuoria, valkoisia, maltoisia versoja käytetään ravintona; vrt. asparagus. | Viljellä p:a. Keitettyä p:a. — *Yhd.* koriste-, ruoho-, säilykep. **-kaali** *s. kasv. ruok.* Brassica oleracea botrytis asparagoides, eräs kukkakaalia muistuttava kaalilajike. **-keitto** *s. ruok.* **-munakas** *s. ruok.* parsatäytteinen munakas.

parsek[7] *s. täht.* (*lyh.* pc) tähtien etäisyyden yksikkö, joka vastaa yhden kaarisekunnin vuo-

tuista parallaksia, parallaksisekunti, tähtiväli. | P. on n. 30,8 biljoonaa km.

parsel|i[6] *s.* vars. entisistä oloista: (jhk ryhmään t. kokonaisuuteen kuuluva) yksityinen esine, vars. vaatekappale; aik. erik.: veroesine, veroparseli. | - - piika saisi kaksi ruplaa vuodessa sekä parseelit [= vaatteet], kaksi joka lajia NUORUV. Maksaa veroja viljana ja muina p:eina. Kruunulle tulevat p:it. — *Yhd.* verop.

parselli[9] *s.* maapalsta, palstatila.

1. **parsi**[42] *s.* **1. a.** riihessä n. miehen korkeudella olevia vaakasuoria, pyöreitä orsia, joille lyhteet asetetaan kuivamaan. | Riihen parret. P:en ahtaminen. Pudotella lyhteitä p:lta. Lyhteet risahtelevat savun sisässä ylhäällä p:en päällä AHO. — *Yhd.* riihenp. **b.** *harv.* lattiapalkki, -puu; joskus: lattia, permanto. | - - oli vähän heinänhuloa jäänyt [ladon] hajanaisten p:en väliin KATAJA. Mikolla oli pirtin parren alla kellari KATAJA. - - haudattu kirkonkuoriin parren alle PAULAH. **c.** navetassa t. tallissa: yhdelle eläimelle varattu tav. sivuilta aidattu (lattia)-tila, hinkalo, pilttuu; vrt. karsina. | Navetan parret ja tallin pilttuut. Parteen kytketty lehmä. Karja nukkuu p:ssaan. Pitkä, lyhyt p. Korkeat, matalat [= korkea-, matalaseinäiset] parret. - - meni tamman parteen ALKIO. — *Yhd.* lyhyt-, pitkäp. **2.** *harv.* (paitsi yhd:oissa) asu, muoto. **a.** vaatetuksesta. | - - asu vanhaa magyarin on partta vaan *MANN. — *Yhd.* puku-, vaatep. **b.** kieleilisistä ilmauksista. | Ma ukon suulta sommitin / nää tarut laulun parteen *MANN. — *Yhd.* kielen-, kieli-, lause-, puheenp.

2. **parsi**[4] *s.* = parsilainen.

parsi|a[17] *v.* korjata (vars. neule)vaatteessa oleva rikkoutuma neulaa käyttäen langalla; vrt. paikata. | P. sukkaa, villapaitaa. P. ja paikata. Pienet reiät voidaan p., suuriin on pantava paikka. P. reikä umpeen. P:ttu kyynärpää, sukanpolvi. — P. nuottaa, verkkoa. P. virsuja tuohihihnoja pujottelemalla. — *Kuv.* yl. korjata, korjailla, kohentaa, parantaa. | Päreillä p:ttu ikkuna. P. töitään, jälkiään. Käännöstä on uudessa painoksessa hiukan p:ttu. P. tietojaan. Paikkailla ja p. puhettaan. Uusia rakennuksia oli tullut, komeita kuin keskikaupungilla, ja vanhat ovat p:tut PAKK. - - jutteli jo niin tarkasti, ettei minun vanhan miehen parane ruveta p:maan KARHUM.

parsija[14] *tek.* Sukan p. Tottunut p. — *Yhd.* taidep.

parsik|ko[2*] *s. harv.* solakkarunkoinen metsä, hirsikkö. | Hyvän hirsikön pilasi, / kaatoi p:on parahan KAL. - - kirves kädessä heilui keskellä parasta p:koa LEINO.

parsilai|nen[63] *a.* ja *s.* P:set eli parsit 'Persiasta 600-luvulla Intiaan paenneiden muinaisuskonnon, mazdalaisuuden, tunnustajien jälkeläiset'. P:set palvoivat tulta. **-suus**[65] *s.* parsilaisten uskonto.

parsima[13] *s.* parsittu kohta. | Sukan kantapäässä on p. **-kehys** *s. käs.* puinen tms. kehys, johon parsittava vaate pingotetaan. **-lanka** *s.* = parsinlanka. **-neula** *s.* = parsinneula. **-sieni** *s.* = parsinsieni.

parsimaton[37] *kielt.a.* jota ei ole parsittu. | P. sukka, reikä.

parsimis|kehys *s. käs.* = parsimakehys. **-tapa** *s.* **-työ** *s.*

parsimo[2] *s.* parsintaa suorittava liike. — *Yhd.* taidep.

parsimus[64] *s.* parsittavana oleva kohta t. esine.

parsinavetta *s. maat.* navetta, jossa lehmät ovat parsissa; vrt. karsinanavetta, pihatto.

parsin|lanka *s.* parsimiseen käytetty lanka, parsimalanka. **-neula** *s.* parsimiseen käytetty suuri silmäneula, parsimaneula. **-pisto** *s. käs.* parsittaessa käytetty etupisto. **-sieni** *s.* parsittaessa käytetty lakkisientä muistuttava tuki, jonka päälle parsittava kohta pingotetaan, parsimasieni.

parsinta[15*] *teonn.* < parsia. | Sukan, kankaan p. Nuotan p. Virsun p. — *Yhd.* pykäpisto-, ristikko-, taidep.; nuotan-, sukanp. **-työ** *s.*

parsipuu *s.* Riihen p:t.

parsiskella[28] *frekv.v.* < parsia. | - - alkaa ikään kuin p. suoritettua maalausta ja täydennellä etualaa SILL.

parsisovitu|s *s.* Navetan p:ksien päämuodot ovat pitkä- ja lyhytparsi.

parsisto[2] *koll.s.* parret. | Riihen p. — *Yhd.* lause-, puheen-, sananp.

parsku|a[1] *deskr.v. harv.* pärskyä, porskua. | - - somer silmille sirisi, / meri p:i parmahille KAL.

parta[10*] *s.* **1.** miehellä suun ympärillä, leuassa ja poskissa olevat karvat; vrt. viikset. | Tuuhea, tiheä, harva, musta, valkoinen, punainen p. Kova, pehmeä p. Pitkä p. [joko varsin. parrasta t. parran sängestä]. P. kasvaa. Ajaa, ajattaa p:nsa. Ajettu, ajamaton, hoitamaton, ruokkoamaton, hyvin hoidettu p. Ukolla oli komea p. Joulupukin p. P. kuin kuontalo. Hiukan parran alkua ylähuulessa. P. ei ole muodissa nykyään. Pyyhkiä, sivellä p:ansa. Vetää, nyhtää jkta parrasta. P. liehuu tuulessa. Ukko puhui, p. tärisi. P. miehen kunnia SL. Ei p. pahoille kasva, turpajouhet joutaville SL. — Eräitä (us. kuv.) sanontoja. | Puhua, murahtaa, mumista p:ansa 'epäselvästi, puoliääneen'. Nauraa, myhäillä p:ansa 'itsekseen, salaa'. Veijarit naureskelivat p:ansa. Sanoa jllek jtak päin, vasten p:a 'vasten kasvoja, päin naamaa, häikäilemättä, peittelemättä'. Pistää ruokaa p:ansa 'suuhunsa'. Kaatoi tukevan ryypyn p:ansa. Ei asia parran pärinästä [= joutavasta puheesta, lörpöttelystä] parane. Kärventää viholliselta p. 'aiheuttaa viholliselle tappioita tulellaan'. Vannoa p:nsa kautta. Riidellä paavin parrasta 'mitättömästä asiasta, olemattomasta, tyhjästä seikasta'. - - taidan nauraa Manalaista vasten p:a KIVI. - - hymyili parran täydeltä KIANTO. — *Kuv.* Valtuusto on täynnä vanhoja partoja 'vanhoja, kauan toimineita jäseniä'. Eduskunnan vanhat parrat ja uudet kasvot. — *Yhd.* huuli-, kaula-, leuanalus-, leuka-, poskip.; haara-, halko-, piikki-, pujo-, täysip.; irto-, valep.; maito-, piimäp.; kipparin-, laivurin-, pukinp.; aaronin-, jussin-, ukonp. **2.** partaa muistuttavista eräiden eläinten (kar-

va)muodostumista. | Vuohen, uroshirven p. 'leuan alla riippuva karvatupsu'. Terrierin p. 'pitkät kuonokarvat'. Metson kaulatupsu eli p. — *Yhd.* pukinp. 3. us. *kuv.* muista partaa muistuttavista muodostumista. | Kuusen p. 'naava'. Vehnänjyvän yläpäässä on hienoja karvoja, p:a. Rantakiven niljainen p. 'levä- tms. peite'. — *Yhd.* naava-, ruohop. — *Erik.* **a.** eräissä kirveenterämalleissa silmän alapuolella varren tukena oleva uloke. | Karjalaisen kirveen p. **b.** *met.* = purse. | Liika metalli pusertuu upukoiden reunojen välistä ohueksi parraksi. **c.** urkupilleissä: ääniraon edessä t. sivulla oleva(t) metallilista(t) t. -rulla(t).

parta|haiven *s.* Poikasten hennot p:haivenet. **-huisku** *s.* parranajossa saippuan vaahdotukseen ja sivelyyn käytetty huisku, partasuti. **-huuli** *s.* partainen huuli. | Noita muistelee nyt Hurtta, / hymyyn p. kiertyy LEINO. **-hylje** *s.* Phoca barbata, Jäämeressä ja Atlantin pohjoisosissa elävä iso hylje. **-höylä** *s. puhek.* parranajokone.

1. **partai|nen**[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* jolla t. jossa on parta t. partaa (parransänkeä); vrt. parrakas. | P. mies. P. poski, huuli. -- rynkäsi halki p:sen [= naavaisen], pimeän korven KIVI. — *Yhd.* harmaa-, harva-, hopea-, komea-, kova-, lyhyt-, musta-, pehmeä-, pitkä-, puna-, tuuhea-, valkop.; liuhu-, pujo-, pörröp.; jäkälä-, naavap.; pukinp.

2. **-partainen**[63] *poss.a. harv.* < parras. | Korkea-, matalap.

parta|karva *s.* Nyhtää p:karvojaan. **-kone** *s.* = parranajokone. | P:en terä. **-kä|ki** *s.*; *syn.* partalintu. | P:et 'Capitonidae, Aasian, Amerikan ja Afrikan troopillisissa osissa eläviä tikkalintuja, joiden nokan tyvessä olevat höyhenet ovat muuttuneet pitkiksi sukasiksi'. **-leiju** *s. deskr.* Kivellä: parrakas mies, partaniekka. | Mielisinpä tietää mikä p. tuo oli! **-leukainen** *a.* **-lintu** *s.* = partakäki. **-mainen**[63] *kalt.a.* P. karvatupsu, naava. **-mies** *s. harv.* parrakas mies. | Ruma p. P. papin näköinen, parraton pahan näköinen SL. **-muoti** *s.* **-muoto** *s.* **-niekka** *a.* ja *s.* parrakas (mies). | P. rosvo. **-näppylä** *s. lääk.* partakarvan juuressa oleva märkäpäinen punainen näppylä. **-pihdit** *s. mon.* aik. partakarvojen nyhtämiseen käytetyt pihdit. **-saippua** *s.* parranajossa käytetty saippua, parranajosaippua. **-sieni** *s. lääk.* erään sienen (t. bakteerin) aiheuttama paha tarttuva ihotauti. **-suinen** *a.* P. ukko. **-suti** *s.* partahuisku. **-suu** 1. *s.* partainen suu. | -- sulipa hymyhyn p:t LEINO. 2. *a.* partasuinen. | P. mies, uros. Kiitä huomenna hevoista, / p:na poikoasi KANT. **-tahna** *s.* parranajotahna. **-terä** *s.* parranajokoneen terä. **-tupsu** *s.* Hirven p. **-vaahdoke** *s.* parranajossa käytetty saippuavaahdoke, parranajovaahdoke. **-veits|i** *s.* parranajoveitsi. | Ajaa p:ellä. — Jklla on pää, järki (terävä) kuin p. **-ve|si** *s.* = parranajovesi. | Kuumentaa p:ttä. **-vihko** *s.* Leuassa törröttävä p.

partenogeneetti|nen[63] *a. biol.* -sesti *adv.* P. lisääntyminen 'ilman hedelmöitystä tapahtuva lisääntyminen, neitseellinen lisääntyminen'. P. sukupolvi 'hedelmöittämättömistä munista syntynyt sukupolvi'. P. muna 'muna, josta kehittyy uusi yksilö ilman hedelmöitystä'. P. naaras 'naaras, jonka munista kehittyy uusia yksilöitä ilman hedelmöitystä'. Lisääntyä p:sesti.

partenogenesis[64] [tav. -nē-] *s. biol.* munasolun kehittyminen normaaliksi yksilöksi ilman hedelmöitystä, partenogeneettinen, neitseellinen sikiäminen t. lisääntyminen.

parterri[3] *s.* 1. *harv.* alimman asuinkerroksen tasossa ja välittömässä yhteydessä oleva kasvi- ja kukkatarha. 2. teatterissa: permanto. 3. painissa = seur. | H. oli p:ssa ylivoimainen. — *Yhd.* pakkop. **-paini** *s. urh.* mattopaini.

partia[15] *s. liik.* tavaraerä, -määrä. | 200 kilon p. lohta. — *Yhd.* tavarap.

partiaali|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* osittainen, osaa koskeva, osa-. | Munasolun p. jakautuminen. — *Kiel.* P. eli osasubjekti, -objekti.

partielli[4] *a.* par. ed.

partikkeli[5] *s.* osanen, hiukkanen. — *Kiel.* adverbien, postpositioiden, prepositioiden, konjunktioiden ja interjektioiden yhteisnimitys; *syn.* apusana. | P:t ovat yleensä taipumattomia. Nominit, verbit ja p:t. — *Yhd.* kielto-, kysymys-, liitep. **-muoto** *s.* **-ryhmä** *s.* Adverbit, eräs p. **-tyyppi** *s.*

partikulaarinen[63] *a.* osaa t. jtak yksityiskohtaa koskeva. | P. laki 'liittovaltioissa laki, jonka soveltamisalue rajoittuu jnk liittoon kuuluvan valtion alueeseen, paikallinen laki'. — *Fil.* P. arvostelma 'arvostelma, jossa predikaatti omistetaan vain osalle subjektin alaa, osittainen arvostelma';)(universaalinen, yleinen arvostelma.

partikularismi[4] *s.* katsomus, joka korostaa osaa kokonaisuuden kustannuksella; liittovaltiossa yksityisille valtioille mahdollisimman suurta itsenäisyyttä vaativa valtiollinen suunta; uskonnollinen katsomus, jonka mukaisesti Jumala käsitetään pääasiassa vain yhden kansan jumalaksi. | Saksan osavaltioiden p.

partikularisti[4] *s.* partikularismin kannattaja. **-|nen**[63] *a.* vrt. partikularismi. | Osavaltioiden p:set pyrkimykset.

partio[3] *s.* 1. *sot.* **a.** pienehkö (johtajan ja tav. 1—20 miestä käsittävä) sotilasosasto, jolle on annettu liikkumista edellyttävä (tiedustelu-, varmistus-, taistelu- tms.) tehtävä; vrt. patrulli. | 4-, 80-miehinen p. P:n johtaja. P. eteni, tunkeutui vihollisen selustaan. Lähettää p:ita eteen, sivuille. Lähteä p:on 'partion mukana retkelle'. Olla p:ssa, p:n mukana. — *Yhd.* järjestys-, saatto-, taistelu-, tarkastus-, tiedustelu-, tunnustelu-, tähystys-, varmistus-, viestip.; hiihto-, moottoripyörä-, ratsup.; latu-, leiri-, linja-, puhelin-, radio-, suunta-, vikap.; kauko-, kärki-, sivustap.; jalkaväki-, kasakka-, pioneeri-, sotilas-, vihollisp.; upseerip. **b.** lentojoukoissa: yleensä pienin jhk tehtävään määrättävä lento-osasto (2 t. 4 konetta). 2. muista jssak tehtävässä liikkuvista joukkueista, ryhmistä. | Liikkuvan poliisin p:t. Suunnis-

tamiskilpailuihin osaa ottavat p:t. -- panneet Karjalan talonpojat p:ihin [suorittamaan ryöstöretkiä] IVALO. — *Yhd.* järjestys-, liikenne-, maantiep.; poliisi-, sissip. **3.** *puhek.* partiolippukunta, -järjestö, -liike. | Kuulua p:on. -- ei sitten ollut edes bailuja eikä p:takaan SILL.

partio|aate *s.* partioliikkeen, partiolaisuuden aate. | Lordi Baden-Powell, p:aatteen syntysanojen lausuja. **-aiheinen** *a.* partiolaisia, partiolaisuutta käsittelevä. | P. seikkailukirja. **-elämä** *s.* partiolaiselämä. | P:n kehittävät puolet. **-harrastus** *s.* harrastus partioliikettä, partiolaisuutta kohtaan. **-henki** *s.* partiolaishenki. **-hyökkäys** *s. sot.* partion tekemä hyökkäys.

partio|ida[30] *s.* **-inti**[4*] *teonn.* **1.** liikkua partio(i)na jtak (esim. tiedustelu-. valvonta-, taistelu)tehtävää suorittamassa. | Sotaväki, poliisi p:i kaduilla. P:intia vihollisen selustassa. Rintamalla molemminpuolista p:intia. P:ivia sissejä. Vihollisen lentokoneet p:ivat rintaman yläpuolella. **2.** ottaa osaa partiolaiselämään, harrastaa partiolaistoimintaa, olla partiolainen. | Koululaisten p:iminen.

partio|johtaja *s.* us. erikoisen kurssin suorittanut jnk (vartiota suuremman) partiolaisryhmän johtaja. | P:johtajien kurssit. **-jouk|ko** *s.* **1.** partiona toimiva joukko; vapaa-, sissijoukko. | Erillisten p:kojen toiminta vihollisen selustassa. Talonpoikien muodostamat p:ot. **2.** partiolaisjoukko. **-joukkue** *s.* **1.** *sot.* partiona toimiva joukkue. **2.** vartiota lähinnä suurempi ryhmä partiolippukunnassa. **-juhla** *s.* partiolaisten juhla. **-järjestö** *s.* **1.** koko maan käsittävä partiolaisjärjestö. | Maassamme toimii kaksi p:ä: Suomen Partiopoikajärjestö ja Suomen Partiotyttöjärjestö. **2.** *vanh.* = lippukunta 2. **-kahakka** *s. sot.* partioiden välinen kahakka. **-kasvatus** *s.* partiolaiskasvatus. **-kilpailu** *s. sot.* partioiden välinen kilpailu. **-kokous** *s.* partiolaisten kokous. **-kun|to** *s.* partiolaiskunto. | P:non kehittäminen. **-kuri** *s.* partiolaisten keskuudessa vallitseva kuri. **-kurssit** *s. mon.* partiolaisille järjestetyt kurssit.

partiolai|nen[63] *s.* **1.** ks. partioliike. | "Ole valmis!" on p:sen tunnus. Suomen p:set. P:sten paraati. **2.** *harv.* partiojoukon jäsen, partionkävijä, sissi, partisaani. | Roth ja Spoof, kaksi rohkeaa p:sta.

partiolais|elämä *s.* **-henki** *s.* Oikea, väärä p. **-joukko** *s.* **-järjestö** *s.* **-kasvatus** *s.* **-kunto** *s.*

partiolaisuus[65] *s.* partiolaisena oleminen, toiminen.

partio|laki *s.* kymmenpykäläiset viitteet, joita partiolaisen tulee noudattaa. | Totella, noudattaa p:lakia. P:lain neljäs pykälä. **-laulu** *s.* partiolaisten laulu. **-leiri** *s.* partiolaisten leiri. | Kansainvälinen p. **-lento** *s. sot.* **-liik|e** *s.* lordi Baden-Powellin aloitteesta syntynyt kansainvälinen nuorisoliike, järjestö, johon kuuluu sekä poikia että tyttöjä (partiopoikia, -tyttöjä, partiolaisia) ja joka pyrkii edistämään jäsentensä fyysillistä, siveellistä ja kansalaiskuntoa. | P:keen perustaja. Suomen p. **-liitto** *s.* partiojärjestöön kuuluva valtakunnallinen yhdistys. **-lilja** *s.* partiolaisten liljamainen tunnusmerkki. **-lippu** *s.* partiolaisten (esim. lippukunnan, liiton) lippu. **-lippukunta** *s.* itsenäisesti toimiva paikallinen partiolaisyksikkö. **-lupaus** *s.* lupaus, jonka partiolainen tekee liittyessään partiolippukuntaan. **-merk|ki** *s.* partiolaisten käyttämä merkki. | Luokka-, taito- ym. p:it. **-miehistö** *s. sot.* **-mies** *s* **1.** partiossa, partioretkellä mukana oleva mies; us. = sissi, partisaani. | Kokenut p. P:ten hävitysretket. **2.** *harv.* partioliikkeessä toimiva aikuinen mieshenkilö.

partion|johtaja *s.*, vars. *sot.* P:johtajana toimiva upseeri. **-kävijä** *s.* sissi, partisaani, partiomies.

partio|-osasto *s.* **1.** *sot.* Pienten p:osastojen eteneminen. **2.** partiolippukunnan osasto. **-piiri** *s.* Helsingin p:in kuuluvat lippukunnat. **-poika** *s.* partiolippukuntaan kuuluva poika. **-poikajärjestö** *s.* Suomen P. **-puku** *s.* partiolaisten käyttämä määrämallinen puku. | Poikien ruskea p. **-pusero** *s.* partiopukuun kuuluva pusero. **-puukko** *s.* partiolaisten käyttöön tarkoitettu puukko. **-päällikkö** *s.* sissipäällikkö. | -- vanha talonpoikainen p. IVALO. **-retkeläinen** *s.* vrt. seur. **-retk|i** *s.* **1.** partion, partiojoukon tekemä (tiedustelu- t. vars. aik. hävitys-, ryöstö)retki. | Rohkea p. vihollisen selustaan. Lähteä p:elle. Venäläiset tekivät rajan yli p:iä taloja polttaen ja saalista ottaen. **2.** partiolaisten tekemä retki; myös yl. tutustumis-, tiedusteluretkestä. | Teimme p:iä leirin ympäristöön. — *Kuv.* P:iä maailmankirjallisuuteen. **-sota** *s.* erillisten partio-, sissijoukkojen käymä sota, sissisota. | Talonpoikaisjoukkojen käymä p. **-taito** *s.* partiolaisille kuuluva t. ominainen taito. | Partiotiedot ja -taidot. **-tehtävä** *s.* **-tervehdys** *s.* partiolaisten käyttämä tervehdys(tapa). **-tiedustelu** *s. sot.* partion suorittama tiedustelu. **-tieto** *s.* partiolaisille kuuluva t. ominainen tieto. **-toiminta** *s.* **1.** Rintamalla vilkasta p:a. **2.** Ottaa osaa partio- ym. nuorisotoimintaan. **-tover|i** *s.* **1.** Palasi p:eineen onnistuneelta tiedusteluretkeltä. **2.** partiolaistoveri. **-tunnus** *s.* partiolaisten tunnus. **-tyttö** *s.* partiolippukuntaan kuuluva tyttö. **-tyttöjärjestö** *s.* Suomen P. **-työ** *s.* partioliikkeen piirissä suoritettu työ. | Olla mukana p:ssä. **-verkko** *s. sot.* Jalkaväkiosaston edellä etenevä p. **-väki** *s.* partiolaiset.

partisaani[4] *s.* sissi, partiojoukon jäsen. | Venäläisten p:en taistelu saksalaisia vastaan.

partiset[62] *s. mon. harv.* riihen parret.

partisiip|pi[4*] *s. kiel.* verbin nominaalimuoto, jota käytetään samoin kuin adjektiivia, laatutapa; vrt. infinitiivi. | Aktiivin, passiivin I p. (esim. ajava, ajettava), II p. (esim. ajanut, ajettu). P:in preesens, perfekti.

partisiippi|järjestelmä *s. kiel. vanh.* partisiippirakenne. **-muoto** *s. kiel.* **-rakenne** *s. kiel.* lauseenvastike, jota käytetään vastaamassa että-konjunktiolla alkavaa objekti- t. subjektisivulausetta.

partisipaatio[3] *s.* osanotto. **-liike** *s. liik.* yhteisliike. **-yritys** *s. liik.* yhteisyritys, -liike.

partita[10] [-ī-] *s. mus.* (vars. 1600-, 1700-luvun musiikissa) sarja. — *Yhd.* orkesteri-, pianop.

partitiivi[4] *s. kiel.* eräs sija, osanto; esim. puu*ta*,

talo*a.* | Irrallinen p. 'partitiivissa olevan substantiivin yhdessä paikallisilmauksen tms. kanssa muodostama appositiorakenne, joka vastaa sivulausetta (esim. Matkalle lähdettiin *evästä mukana*)'. **-muoto** *s.*

partitio[3] *s.* liuenneen aineen jakaantuminen kahden toisiinsa sekoittumattoman liuottimen välille. **-kerroin** *s.*

partituuri[4] *s. mus.* moniäänisen t. usealle soittimelle sävelletyn sävellyksen nuotit, joissa eri (soittimien) äänet on merkitty päällekkäisille nuottiviivastoille tahdeittain toistensa kohdalle. | Orkesteri-, kuorosävellyksen p. Sinfonian, oopperan p. Lukea p:a. Johtaa, soittaa p:sta, ilman p:a. — *Yhd.* kuoro-, orkesterip. **-soitto** *s.* partituurista (tav. pianolla) soittaminen.

partneri[5] *s.* (avustava) toveri (vars. tanssissa). | Tanssijattaren p. Toimia jkn p:na. Harjoitella p:nsa kanssa. Nyrkkeilijän p. — *Yhd.* tanssip.

partsa[10] *s. kal. kans.* verkkopyydystä paikallaan pitävä paino.

partti[4*] *s. kans.* parvi, joukko. | - - koko joukolla niin kuin mikäkin mustalaisp. AHO.

parturi[5] *s.* parranajoa ja tukanleikkuuta ammattinaan harjoittava henkilö. | P. ja kampaaja. Rykmentin p. — Käydä p:ssa t. p:lla 'parturinliikkeessä ajattamassa partansa t. leikkauttamassa tukkansa'. — *Kuv.* Isänmaan p. [henkilöstä, joka häikäilemättömästi hakkauttaa metsiä]. — *Yhd.* hovi-, teatterip.; mies-, naisp. **-mestari** *s.* **-neiti** *s.* **-neitonen** *s.*

parturin|kisälli *s.* **-liike** *s.* P. ja kampaamo. **-op|pi** *s.* Olla p:issa. **-oppilas** *s.* **-tuoli** *s.* tuoli, jossa parturinliikkeen asiakas istuu parranajon t. tukanleikkuun aikana. **-työ** *s.* P:hön tottunut neitonen.

parturoi|da[30] *v.* -nti[4*] *teonn.* ajaa toisen parta(a) t. tukka(a). | P. jkta, jku. — *Kuv.* Puhtaaksi p:tu [= hakattu] metsä.

partuuna[18] *s. mer.* takilassa: maston tankojen yläpäästä pareittain takaviistoon sivuille haarautuvista teräsvaijereista, jotka laitaan kiinnitettyinä tukevat tankoja sivu- ja peräsuunnalta. | P:t tukevat mastoa myötätuulessa. — *Yhd.* prammip.

parusia[15] *s. usk.* Kristuksen toinen tuleminen. | Kristuksen p:n odotus.

paruttaa[2*] *kaus.v.* < parkua. | P. lasta, kissaa.

parveilija[14] *tek.* < seur. — Erik. *biol.* = parveiluitiö, -solu. | Sienen p:t.

parveil|la[28] *v.* -u[2] *teonn.* liikkua parvena t. parvina. | Ostajat p:evat myyntikojujen ympärillä. Kadulla p:evia koululaisia. Sankoin joukoin p:evaa juhlayleisöä. Auton ympärillä p:i lauma pikkupoikia. Tilhet p:evat pihlajissa. Muuttolinnut p:ivat jo pelloilla. Lyhdyn ympärillä p:evia hyönteisiä. Veden pinnassa p:evia kaloja. Siittiöt p:evat munasolun ympärillä. Laivan ympärillä p:i veneitä. — *Erik.* mehiläisistä ja eräistä muista hyönteisistä: lentää parvena t. suurin joukoin paritteluaikana, olla hää-, parveilulennolla. | P:evia mehiläisiä. Termiittien, muurahaisten p:u. Mehiläispesä lähtee kuningattaren mukana p:emaan.

parveilu|aika *s.* Mehiläisten, kaarnakuoriaisten p. **-itiö** *s. biol.* eräillä sienillä, levillä: värekarvan avulla liikkuva itiö, parveilusolu. | Solun sisällys jakautuu vilkkaasti liikkuviksi p:iksi. **-lento** *s.* Mehiläisten p. **-solu** *s. biol.* = parveiluitiö.

parvek|e[78*] *s.* **1.** rakennuksen seinästä ulkoneva aidattu tasanne, jonne tav. johtaa ovi rakennuksen sisältä, balkongi; vrt. veranta, vilpola. | Konsolien kannattama p. Kolmannen kerroksen p. Kahden huoneen huoneisto, oma p. P:keen ovi. Seistä p:keella. Tuulettaa vaatteita p:keella. — *Yhd.* aurinko-, pölytys-, tomutus-, tuuletusp. **2.** parvi 2.b. | Teatterin permanto ja p. Kirkkoa kolmella sivulla kiertävät p:keet. Eduskunnan istuntosalin p. Istua p:keella. Nousta p:keelle. — *Yhd.* katsoja-, kuuntelija-, urkup.; yläp. **3.** joskus: katsoja-t. kuulijakoroke, katsojalava. | Stadionin p:-keet. — *Yhd.* kunniap.

parveke|istutus *s.* parvekkeelle järjestetty kukka-tms. istutus. **-kasvi** *s.* Krassi on suosittu p. **-paik|ka** *s.* Teatterin permanto- ja p:at. **-varkaus** *s.* varkaus, joka kohdistuu esim. parvekkeella tuuletettaviin vaatteihin. **-yleisö** *s.* katsoja- t. kuulijaparvekkeella oleva yleisö. | Teatterin, eduskunnan p.

parvekkee|llinen[63] *poss.a.*, **-ton**[57] *kar.a.* < parveke.

parvellinen[63] *poss.a.* < 2. parvi. | P. aitta.

parveton[57] *kar.a.* < 2. parvi. | P. aitta.

parveutu|a[14] *v.* liittyä t. kokoontua parveksi t. parviksi. | Muuttolinnut p:vat syksyllä.

1. parv|i[8] *s.* vars. ilmassa t. vedessä liikkuvista eläimistä: joukko; vrt. lauma, liuta, liuma, katras, ryhmä. | P. kurkia, sorsia, varpusia. P. heinäsirkkoja, hyttysiä. P. ahvenia, silakoita. Elää, esiintyä p:ina, p:issa. Muuttolinnut kerääntyvät p:iksi, p:iin. Lokit seurasivat laivaa suurin p:in. — P. lentokoneita. Ahjosta pelmahti p. kipinöitä. — Myös ihmisistä ym. | P. lapsia, mustalaisia. Valkolakkisten p:et. P. nuoria runoilijoita. Susilauma hajaantui pienempiin p:iin. Talojen kirjava p. - - flyygeli soi p:en outoja, kiihkeitä säveliä LEHT. - - mitä valikoiduin p. haukkumasanoja LEINONEN. — *parv|essa,* -esta, -een joskus postp:n tapaan: joukossa, keskuudessa, seurassa. | Kamarissa vieraittensa p:essa istui kievarin isäntä ALKIO. — *Erik.* **a.** *sot.* aikaisemmin: ryhmän avomuoto, jossa miehet olivat hajallaan määrälalla. | Ryhmä p:ena. **b.** mehiläisyhteiskunnasta kuningattaren mukana parveilulle lähtenyt ryhmä. | P:ien kasvattaminen ja myyminen. **c.** *el. kasv.* eläin- ja kasvisystematiikassa harvoin käytetty lahkoa suppeampi ja heimoa laajempi luokitteluryhmä. **d.** *mat.* joukko, ryhmä, järjestelmä. **e.** *yhd.* Akka-, ampiais-, hanhi-, heinäsirkka-, hevos-, hyttys-, ihmis-, jälkeläis-, kala-, katsoja-, koululais-, lapsi-, lintu-, lokki-, mehiläis-, meteori-, mies-, muikku-, nais-, nuoriso-, oppilas-, poika-, silakka-, silli-, sisarus-, sääski-, turska-, tyttö-, varis-, varpus-, veljes-, vihollisp.; esi-, jälkip.

2. parvi[8] *s.* **1.** ulkorakennuksissa välikaton yläpuolella oleva varastosuojana käytetty (tav. erikoisen yläkerran muodostava) tila; aitassa: luhti; navetassa, tallissa: ylinen, yliset, ullakko. | Navetan p:elle johtava ajosilta. P:ea käytetään rehujen säilytyspaikkana. Rengit nukkuvat tallin p:essa, p:ella. Nousta p:elle. — *Yhd.* heinä-, rehup.; navetan-, tallinp. **2. a.** saunassa, riihessä: seinustalle orsien t. pylväiden varaan rakennettu maltaiden tms. kuivauslava; us. = lauteet, lavo. | Aikaisemmin saattoi saunoissa kylpylavon lisäksi olla vastapäisellä seinällä erityinen mallaslavo eli p. Kuivata maltaita saunan p:ella. -- levittelivät oljet permannolle noin korttelin paksulta, mutta paksummalta p:elle vielä, jossa he tavallisesti viettivät iltansa ja yönsä KIVI. -- hiivin takaisin saunaan, nousen p:elle jälkilämpöön SILL. — *Yhd.* mallasp.; saunanp. **b.** huoneeseen kuuluva ja siihen avautuva tila, jonka lattia on niin paljon huoneen varsinaista lattiaa korkeammalla, että sen alle voidaan sijoittaa asuin- t. työhuoneita, käytäviä t. muita niihin verrattavia tiloja. | Teatterin permanto ja p. Ensi, toinen p. [teatterissa]. Kirkon p. eli lehteri. P:ia kannattava pylväikkö. Istuntosalin p:ella oleva yleisö. — *Yhd.* katsoja-, kuuntelija-, urkup.

parvittain *adv.* parvina, parvissa; parvimäärin. | Liikkua, elää p. Myyntipöytien ympärillä kihisi väkeä p. Käpylinnut liikkuvat p. Huoneessa surisi kärpäsiä p. Metsissä liikuskeli sala-ampujia oikein p. Koivujen oksilta tippuu p. kristallinkirkkaita pisaroita HAARLA.

parvivainokai|nen *s.* P:set 'Apanteles, Microgaster, loispistiäisiä, joiden toukat elävät suurin joukoin isäntähyönteisen ruumiissa'. Kaaliperhon p.

pas *interj.* korttipelissä: en pelaa. | Sanoa "pas". **-pas** ks. **-pa.**

pasaasi[9] *s.* **1.** jnk korttelin läpi kulkeva, ainakin osaltaan katollinen väylä, kauppakuja(nne). | Aleksanterinkadun ja Esplanadin välinen p. **2.** *mus.* juoksutus. **3.** *täht.* tähden kulku jnk määräkohdan ohi t. esim. auringon yli. **-koje** *s. täht.* kaukoputki, jolla tehdään havaintoja (tav. ajan määrittämiseksi) niistä ajoista, joina jk tähti kulkee näkökenttään asetettujen lankojen ohi, ohikulkukoje.

pasaati[9] *s. maant.* tuuli, joka syntyy siten, että päiväntasaajan tienoilla lämmennyt ilma kohoaa ylös virraten navoille päin ja navoilta päin virtaa sijaan kylmää ilmaa. — *Yhd.* kaakkois-, koillisp.; vastap. **-alue** *s.* **-pilvi** *s.* vastapasaatin kuljettama pilvi. **-raja** *s.* **-sade** *s.* pasaatin tuoma sade. **-tomu** *s.* ilmaa himmentävä kanelin värinen pöly, jota esiintyy vars. Afrikan luoteisrannikolla. **-tuuli** *s.* pasaati. | P:en vyöhyke. **-virta** *s.* pasaatituulien alheuttama merivirta. **-vyöhyke** *s.* pasaatituulien vyöhyke.

pasa|htaa[2*] *onom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* poksahtaa, posahtaa, pamahtaa. | Lohi iskee pyrstöllään, niin että vesi p:htaa. Kuuluu kova p:us.

paseerail|la[29] *frekv.v.* < seur. | Suden kuoppaan hänen syöksisin ja itse p:isin riemuiten reunalla KIVI.

1. paseera|ta[35] *v. intr. puhek.* kävellä, tav. edestakaisin jtak odotellen, huvikseen, virkistyksekseen. | P. jkn oven edustalla, kadulla. Kapteeni p:si laivan komentosillalla.

2. paseerata[35] *v. tr. harv.* sivuuttaa.

pasianssi[4] *s.* tav. yhden hengen pelattavia korttipelejä. | Panna, pelata p:a. P. menee hyvin.

pasi|fikaatio[3] *s. hist.* Gentin p. 'liitto, jonka alankomaalaiset maakunnat v. 1576 solmivat'. **-fioida**[18] *v.* palauttaa rauha, rauhoittaa. | P. maa, maakunta, heimo. **-fismi**[4] *s.* rauhanliike, rauhanystävyys. **-fisti**[4] *s.* rauhanaatteen kannattaja, rauhanystävä. **-fisti|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* vrt. ed. | P. mielipide. P. liike. P. pyrkimys, politiikka. P:sesti ajatteleva.

pasigrafia[15] *s.* yleiskirjoitus, jota kaikki siihen perehtyneet voivat lukea ja kirjoittaa, vaikka puhuvatkin eri kieliä, universaalikirjoitus; vrt. ideografia. | P:ssa jokainen käsite ja käsitteiden välinen suhde ilmaistaan omalla merkillään t. merkkiyhtymällään. P:a ovat tavallaan numerot sekä eri tieteissä kansainvälisesti käytetyt erikoismerkit.

pasilisko[1] *s. ark. leik.* basilli.

paska[10] *s. alat.* vars. uloste, sonta. | Hevosen p. Olla p:lla. Haista p.! — Liasta yleensä. | Olla p:ssa. Vaatteet paksussa p:ssa. — *Kuv.* Puhua p:a 'joutavia, perättömiä'. Suuri p. koko mies.

paskantaa[8] *v. alat.* ulostaa.

paskanärhi *s. kans.* närhi.

paskiainen[63] *s. puhek. halv.* vars. mitättömästä ihmisestä. | Mokoma p.!

paskilli[9] *s.* häväistyskirjoitus.

pasko[1] *s. kans.* trakooma. — *Yhd.* silmäp.

paslikka[15*] *s.* korvia ja niskaa suojaava (venäläinen) suippopäähine.

pasma[10] *s. kut.* **1.** vaihteleva langan määrän yksikkö: vyyhden osa, joka sisältää määräluvun kierroksia, tav. 60, ja joka on pasmalangalla erotettu, kaarto, makanen, suikku. — *Kuv. ark.* Jklta menee p:t [= suunnitelmat, "konseptit"] sekaisin. **2.** kaiteen l. pirran 30 piinrakoa mittana. | 20 p:a leveä loimi.

-pasmainen[63] *a.* Kymmen-, monip.

pasma|kaide *s.* kankaan loimia loimitukin ympärille käärittäessä käytetty harva kaide, pasmapirta. **-lanka** *s.* vyyhden pasmoja erottava lanka, kaartorihma; vrt. haltijalanka. **-pirta** *s.* = pasmakaide. **-rihma** *s.* kaiteen pasmoja erottava rihma.

pasma|ta[35] *v.* -us[64] panna pasmoille. | Langan p:us.

pasmoittaa[2*] *v.* jakaa pasmoihin.

pasmoittain *adv.* pasma kerrallaan, pasmoina. | Myydä lankaa p.

passaaja[16] *tek.* < passata.

passail|la[29] *frekv.v.* **-u**[2] *teonn.* < passata. | P. jkta. P. vieraita. P. sairasta sänkyyn.

passari[5] *s.* **1.** passaaja, palvelija, tarjoilija (ei juuri nykyisten ravintoloitten tarjoilijoista). | Ruhtinaan lakeijat ja p:t. Ei tässä p:a tarvita. Olla juhlissa p:na. Juhlapukuiset p:t

kantoivat pöytiin ruokia ja juomia. 2. harppi. | P:n kärki, haarat. Mitata p:llä.

passaripoika *s.* Olla jkn p:na.

1. **passa|ta**[35] *v. ark.* -us[64] *teonn.* **1. a.** palvella, pitää huolta jksta. | Panna jku p:amaan itseään. P. vieraita, sairasta. Äiti p:si ja hemmotteli lapsiaan aivan liikaa. **b.** tarjoilla, olla tarjoilijana. | P. kutsuissa. P. vierailla kahvia. 2. sovittaa. | P. kone jalustalleen. P. pukua ylleen. Koetetaanpas p. kokousta maanantaiksi. 3. odottaa. | P. sopivaa aikaa, tilaisuutta. Laiva p:si sopivaa tuulta. 4. olla sopiva, sopia, käydä. | Avain ei p:a lukkoon. Puku p:a hänelle hyvin. He p:avat hyvin avioparikSi. — *Yksipers.* Siitä asiasta ei nyt p:a puhua. P:ahan sinun yrittää.

2. **passa|ta**[35] *v.* korttipelissä: sanoa "pas", olla kierros pelaamatta. | Minä p:an [myös kuv.: en huoli, en ole mukana tms.].

passauttaa[2*] *fakt.v.* (*rinn.* passuuttaa) < 1. passata 1. | P. jklla itseään.

passeli[5] *a. ark.* sopiva. | P. lisänimi. Juuri p. kilpailumatka. P. sää.

passevolanssi[4] *s. hist.* se järjestelmä, että päällystö maksua vastaan hankki sotaväen vaatetuksen ym. t. suoritti värväyksen; myös tästä maksusta. — *Yhd.* värväysp. **-maksu** *s.* **-sopimus** *s.*

1. **passi**[4] *s.* vrt. passittaa. **1.** viranomaisen matkustajalle, vars. ulkomaille lähtevälle, antama asiakirja, josta selviää ao:n henkilöllisyys yms. ja matkan laatu; myös eräistä muista viranomaisen antamista lupakirjoista ja todistuksista. | P. ulkomaanmatkaa varten. P:n tarkastus, viseeraus, voimassaoloaika. Anoa p:a. Esittää p:nsa. Matkustaa väärällä p:lla. — *Yhd.* diplomaatti-, muukalais-, sotilas-, vankip.; seurue-, yhteisp.; matka-, metsästys-, terveys-, vapausp.; rajaseutu-, ulkomaanp. **2.** ed. ryhmään liittyviä kuv. sanontoja. | Saada p. toiseen maailmaan 'tulla murhatuksi, kuolla'. Antaa p:t 'erottaa; ajaa pois, karkottaa'. Ottaa jäniksen p. 'lähteä pakoon'. Siis ei nyt muuta kuin sissin p. kouraan ja paikalla metsään KIVI. — *Yhd.* ero-, lähtö-, matkap.; jäniksenp.

2. **passi**[4] *s.* **1.** *mets. harv.* passipaikka. | Löytää hyvä p. **2.** *passi|ssa,* -in 'vartiossa'. | Poliisi seisoo p:ssa kadun kulmassa. Metsästäjä asettui p:in aukion laitaan. Toinen varas meni sisään toisen jäädessä ulko-ovelle p:in. — *Yhd.* jänisp:ssa.

3. **passi**[4] *s.* tasakäynti.

passiiva|puoli *s. liik.* Pääoman lisäys p:puolella. **-saldo** *s. liik.*

passiivat[15] *s. mon. liik.* velat ja oma pääoma;)(aktiivat, varat.

passiivi[9] *s. kiel.* suomessa verbin tekijätön 1. yksipersoonainen pääluokka; useissa muissa kielissä pääluokka, joka osoittaa transitiiviverbin tekemisen kohdistuvan subjektiin;)(aktiivi. | "Tullaan" on p:n preesens verbiä "tulla". **-lause** *s.* **-muoto** *s.* Verbin p. **-muotoinen** *a.* P. predikaatti, verbi.

passiivi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.*)(aktiivinen. **1.** toimimaton, toimintaan osaa ottamaton; ponneton, välinpitämätön. | P. sivustakatsoja. Taistelussa rintaman siivet pysyivät p:sina. P:set suojelutoimenpiteet. P. vastarinta 'ulkonaisen pakon vastustaminen vain olemalla siihen taipumatta'. P. immuniteetti 'joka ei ole kehittynyt itse elimistössä'. Yhdistyksen p:set [= kannattaja]jäsenet. P. sanavarasto käsittää sanat, jotka tunnemme, mutta joita emme tavallisesti käytä. Bakteerit leviävät p:sesti, kulkeutumalla. Sodanjohtoa syytettiin p:suudesta. **2.** *kiel.* vrt. passiivi. | P. merkitys. P:set verbit, muodot. **3.** *liik.* tuontivoittoinen, luottoa ottava. | P. kauppatase. P. pankkiliike.

passiiviverbi *s. kiel.* **1.** verbijohdannainen, joka osoittaa, että kantasanan ilmaisema tekeminen kohdistuu subjektiin tämän sitä itse aiheuttamatta, esim. kaatua. **2.** passiivissa oleva verbi.

passijuoksu *s.* sellainen hevosen juoksu, että se siirtää saman puolen etu- ja takajalan yhtaikaa eteenpäin.

passikonstaapeli *s.* vartiovuoroaan suorittava poliisikonstaapeli.

passi|kuva *s.* passissa (1. passi) yms. käytetty valokuva. **-muodollisuus** *s.,* tav. *mon.* Passi- ja tullimuodollisuuksista selviydyttyämme astuimme lentokoneeseen.

passin|leimaus *s.* **-tarkastaja** *s.* **-tarkastus** *s.*

passio[3] *s.* yhtenäinen taiteellinen esitys Kristuksen kärsimyshistoriasta; vars. *mus.* sitä kuvaava oratorion tapainen sävelteos. | Bachin Matteus-p. **-musiikki** *s.* **-näytelmä** *s.* kärsimysnäytelmä. **--oratorio** *s.* **-sävellys** *s.*

passipaikka *s.* vrt. 2. passi. | Poliisin p. Metsästäjän p.

passipakko *s.* P. on poistettu Suomen ja Skandinavian maiden väliltä.

passipoliisi *s.* vrt. passikonstaapeli.

passitoimisto *s.* < vrt. 1. passi. | Poliisilaitoksen p.

passiton[57] *kar.a.* < 1. passi. | P. ulkomaalainen.

passit|taa[2*] *v.* **1.** määrätä kuljetettavaksi (vars. vankilaan), lähettää. | P. rikollinen vankilaan, lukkojen taakse. P. irtolainen kotiseudulleen. **2.** yl. käskeä lähtemään, ajaa, lähettää. | P. jku ulos. P. töihin. P. lapset peseytymään. — P. jku iankaikkisuuteen, toiseen maailmaan 'tappaa'.

passitu|s[64] *s.* **1.** passittaminen. | Syytetyn p. vankilaan. Pitää luetteloa p:ksista. **2.** passittamista koskeva asiakirja. | Vangin mukana seuraava p. Antaa jklle p. vankilaan, sairaalaan. Saada p. jnnek. — *Yhd.* sairaalap.

passi|viisumi *s.* **-viranomainen** *s.* **-virasto** *s.*

passivoi|da[18] *v. kem.* tehdä reaktiokyvyttömäksi. **-tu|a**[1*] *pass.v.* Metallien liukenemiskyvyn menettämistä sanotaan p:miseksi.

passus[64] *s.* kirjan t. kirjoituksen kohta, tapahtumasarjan vaihe. | Mielenkiintoinen, huomionarvoinen p.

passuu[35] *s. ark. harv.* passaaminen, passaus.

passuut|taa[2*] *v. ark.* -us[64] *teonn.* = passauttaa.

pasta[10] *s.* kiinteä, tahdasmainen massa. **1.** *farm.* salvaa kiinteämpi voide, tahna. — *Yhd.* salisyyli-, sinappi-, sinkkip. **2.** *ruok.* kiinteä he-

delmämassa, -marmelaati tms. — *Yhd.* mansikka-, sardellip.

pastamainen[63] *kalt.a.* P. ihovoide. P. kuivatusaine.

pasteerail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < seur.

pasteera|ta[35] *v. ark. leik.* -us[64] *teonn.* kävellä, paseerata. | P. edestakaisin. P. jkn kanssa puistossa.

pasteija[15] *s. ruok.* pieni voitaikinaleivonnainen, jossa on liha-, kala- tms. täyte. — *Yhd.* kieli-, liha-, maksap. **-vuoka** *s.*

pastelli[6] *s.* pastelliliiduilla karkeapintaiselle paperille (t. kankaalle) tehty maalaus, pastellimaalaus; joskus myös tällaisesta maalaustavasta, -taiteesta. | Hanna Frosterus-Segerstrålen lapsiaiheiset p:t. P:n kukoistusaika oli 1700-luku. **-kuva** *s.* Ruokokosken p:t. **-liitu** *s.* pastellien maalaamiseen käytettyjä hienonnetusta liidusta t. kipsistä ja kivennäisväreistä ja sideaineesta valmistettuja kuivia, pehmeitä väriliituja. **-maalari** *s.* **-maalau|s** *s.* ks. pastelli. | Viime vuosisadan lopulla p. tuli uudelleen muotiin. Albert Edelfeltin p:kset. **-n|sininen** *a.* vrt. pastelliväri. | Rouva N. N. p:sinisessä iltapuvussaan. **-n|värinen** *a.* vrt. seur. | Naisten p:väriset kesätakit. **-vär|i** *s.* pastelliliidun väri(aine), pastelliliitu; pastellille ominainen pehmeä värisävy. | P:eillä maalattu muotokuva. — Runokokoelmalle ominaiset herkät p:it.

pasternakka[10*] *s.* = palsternakka.

pasteurlaitos [-tör- t. -tö·r-] *s. lääk.* keskuslaitos, jossa suoritetaan bakteriologisia tutkimuksia, valmistetaan rokotteita ja seerumeja jne.

pastilleri[5] *s.* → seur.

pastilli[5] *s.* sokerista, hedelmämehuista t. lääkeaineista valmistettuja rakeita tms., jollaisia käytetään makeisina t. lääkkeeksi; vrt. tabletti, pilleri. — *Yhd.* lakritsi-, piparminttu-, salmiakki-, sooda-, sublimaatti-, suklaa-, tervap.; yskänp.

pastiššі[6] *s.* taideteos, joka tahallisesti jäljittelee toisen ajan t. taiteilijan tyyliä. | Koskenniemen Swift-p.

pastoosi[6] *a.* maalauksen väristä: paksusti, täyteläisesti sivelty.

pastoraali[4] *s.* paimenruno, -idylli; vastaavatunnelmainen soitinsävellys; musiikin ja baletin sekainen paimenelämää esittävä näytelmä. **-kirje** *s.* paimenkirje. | Paavalin p:et Timoteukselle ja Tiitukselle. **-teologia** *s.* oppi papin erilaisista kirkollisista toiminnoista, vars. sielunhoito-oppi. **-tutkinto** *s.* vakinaisen papinviran saamista varten tuomiokapitulissa suoritettava tutkinto.

pastoraatti[4*] *s.* **1.** kirkkoherranvirka. | Hakea jtak p:a. **2.** kirkkoherrakunta. | Regaalinen p. 'kuninkaanpitäjä'.

pastori[5] *s.* yleinen evankelisten pappien nimitys; vars. tällainen pappi, joka ei ole kirkkoherra t. sitä ylemmässä asemassa. | P. Aalto. — *Yhd.* apulais-, maalais-, varap.; merimies-, nuoriso-, sotilasp.; rykmentinp.

pastorin|apulainen *s. vanh.* apulaispappi. **-kanslia** *s.* kirkkoherranvirasto. **-rouva** *s.* **-toimi** *s.* **-virka** *s.*

past|orska[15], **-urska**[15] *s. puhek. vanh.* pastorinrouva.

pastörisoida[18] *v.* = seur.

pastöroi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* kuumentaa (ravintoaineita) 60—90 asteeseen, jolloin toimivat bakteerit kuolevat, pastörisoida. | P. maito, olut. **-maton**[57] *kielt.a.* P:ta maitoa.

pastöroimis|koe *s.* koe, jonka avulla todetaan, onko esim. maito pastöroitu. **-kone, -laite** *s.; syn.* pastööri. **-lämpö** *s.* pastöroimisessa käytetty lämpötila.

pastöroitua[1*] *pass.v.* < pastöroida.

pastööri[6] *s.* pastöroimiskoje, -laite. — *Yhd.* kerma-, maitop.; levy-, regeneratiivip.

pasuri[5] *s.* Abramis blicca, lahnan sukuinen ja näköinen, mutta sitä pienempi kala, (lahnan)-parkki.

pasut|taa[2*] *v. tekn.* kuumentaa (malmia) ilmavirrassa. | Vähentää malmin rikkipitoisuutta p:tamalla. P:ettu malmi.

pasuttamaton[57] *kielt.a.*

pasutus[64] *teonn. tekn.* < pasuttaa. | Malmin hapettava p. **-jäte** *s.* Rikkikiisun p. **-kaasu** *s.* Kiisu-uunin p. **-uuni** *s.* Kuparitehtaan p.

pasuun|a[18] *s.* **1.** vaskipuhallin, jossa on laaja suu ja jonka säveltasoa voidaan muutella vetämällä torven toista kappaletta toisen sisään ja taas ulos t. venttiilien avulla. | Puhaltaa, soittaa p:aa. Ääni muistutti tuomiopäivän p:an jylyä. — *Kuv.* "Kaikki valta kansalle!" puhalsi tuo tuomion p. [= vaalipropaganda] KIANTO. [Kirstumestarin] korvaan muuan kolportööri on äskettäin saanut ulvaistuksi muutamia herätyksen p:an ääniä LEINONEN. — *Yhd.* venttiili-, vetop.; tenorip.; tuomiop. **2.** urkujen äänikerta, jonka ääni muistuttaa pasuunan sointia.

pasuunamai|nen[63] *kalt.a.* Joutsenen p. ääni. Huutaa p:sella äänellä.

paššа[10] *s.* sulttaanikunnan aikaisia turkkilaisia arvohenkilöitä. | Kemal-p. Egyptin p.

pata[10*] *s.* **1.** nyk. tav. raudasta, aik. savestakin valettu pyöreä (kuperapohjainen) keittoastia. | Valurautainen, malminen p. Keittää, paistaa padassa, padalla. Hankkia p:an pantavaa 'keitettävää, ruokaa'. — P. kattilaa soimaa, musta kylki kummallakin SL. — *Kuv.* Olla hyvää (parasta) p:a jkn kanssa 'olla hyvissä väleissä, hyvät ystävät'. Pitää yhtä p:a 'yhtä puolta'. — *Yhd.* kivi-, rauta-, savi-, vaskip.; keitto-, paisti(n)-, pyykkip.; kota-, muuri-, ranta-, saunap.; lipeä-, papu-, peruna-, puuro-, rokka-, terva-, vesi-, värip. **2.** *tekn.* patamainen astia t. säiliö, joka tav. kuuluu jhk koneistoon. | Kehruukoneen p. Papinin p. — *Yhd.* höyry-, kehruu-, keskipako-, lämmitysp. **3.** korttipelissä maa, jonka tunnus on musta "keihään kärki"; tähän maahan kuuluva kortti: pataässä, -kuningas, -kakkonen jne. | Lyödä, pelata p:a. Valita p. valtiksi. Käsi täynnä p:a.

pata|harja *s.* padanpuhdistusharja. **-hassu** *a. ark.* aivan hassu. | Ihan p. mies. **-hullu** *a.* ja *s. ark.* pähkähullu. **-juoppo** *a.* ja *s. ark.* aivan

juoppo, rapajuoppo. **-koukku** *s.* lieden perällä oleva koukku, johon pata keitettäessä ripustetaan, hahlo, vinkka; myös koukuista, joilla pata nostetaan korvista tulelta. **-kukko** *s. kans.* **1.** padassa valmistettu ka'akukon kaltainen ruoka. **2.** kotikeittoinen viina, pontikka, korpiroju. **-kuningas** *s.* ks. pata 3. **-laisk|a** *a. ark.* -uus *omin.* erittäin laiska. **-lakki** *s.* patamainen, lieritön ja lipaton lakki; vrt. kalotti, baskeri. **-lappu** *s.* kangaslappu, jota käytetään käden suojana pataa, kattilan kantta tms. nostettaessa.

pataljoona[11] *s. sot.* (*lyh.* patl. tai P) vars. jalkaväen yksikkö, rykmenttiä pienempi, komppaniaa suurempi. | P:an kuuluu tavallisesti, paitsi esikuntaa ja esikuntakomppaniaa, 3 kiväärikomppaniaa ja 1 konekiväärikomppania. Erillinen p. P:n komentaja, adjutantti, lääkäri. Rykmenttiin kuuluu kolme p:a. Tykistössä p:a vastaa patteristo. I/JR5, Jalkaväkirykmentti viiden ensimmäinen pataljoona. — Vars. rintamaoloissa. | Mennä käymään p:ssa 'pataljoonan esikunnassa, komentopaikalla'. — *Yhd.* auto-, hiihto-, jalkaväki-, jääkäri-, kuormasto-, liikenne-, meri-, nais-, panssarivaunu-, pioneeri-, sissi-, tarkk'ampuja-, työ-, viestip.; kunnia-, kärki-, reservi-, täydennys-, vartiop. **2.** *ark. kuv.* joukko, ryhmä, sakki. | Kokonainen p. lapsia. Vihdoin mentiin ryminällä sisään koko Pulkkilan pastorin p. KIANTO.

-pataljoonainen[63] *poss.a.* Kolmi-, nelip.

pataljoonan|komentaja *s. sot.* **-lääkäri** *s. sot.* **-saarnaaja** *s. hist.* **-välskäri** *s. hist.*

pataljoonaupseeri *s. sot.* pataljoonan komentajan lähin apulainen ja sijainen.

pataljoonittain *adv. sot.* pataljoonina, pataljoona kerrallaan. | Järjestäytyä tarkastukseen p. Kotiuttaa joukot p.

pataluhaksi *adv.* sättimisestä, ankarasta arvostelusta puhuen: pahanpäiväiseksi, perin pohjin. | Arvostella, haukkua, panna p. — *Harv.* [Lapsiraukkako] nyt pitäisi tuollaisista p. lyödä ALKIO.

patama[12] *s.* patamainen syvennys, kuoppa; *maant.* = patamo. — *Yhd.* suop.

pata|maija *s.* = patarouva. **-mainen**[63] *kalt.a.* P. astia.

patamo[2] *s. maant.* (*rinn.* patama) jyrkkäseinäinen umpilaskeuma, jonka pohja kaartuu pyöreästi. — *Yhd.* kehlo-, kulpannep.

pata|paisti *s. ruok.* padassa valmistettu paisti. **-penkki** *s. kansat.* tuvassa oleva myös istuimena käytetty patojen ja pannujen säilytyslaatikko. **-pihvi** *s. ruok.* = merimiespihvi. **-puukko** *s.* padankaapimispuukko. — *Kuv.* huono, pystymätön mies. | Mutta eivät olleet p:ja muutkaan isännät KATAJA. **-pölkky** *s. kansat.* siirreltävä pölkky, jonka yläpäässä olevaan syvennykseen keittopata pantiin pöydän luo ruokailuajaksi, patatukki. **-rani** *s.* huono, rikkinäinen pata. **-rouva** *s.* ks. pata 3. | Lyödä p. pöytään. **-rum|pu** *s. mus.*, tav. *mon.* rumpu, jossa on padan muotoinen kuparikehys. **-suti** *s.* pataa puhdistettaessa käytetty suti. **-tukki** *s.* = patapölkky. **-vanhoilli|nen** *a.* -suus *omin.* rutivanhoillinen. | P:set mielipiteet. P. puolue. **-verinen** *a.* hyvin tummasta ihmisestä vars. povausterminä. **-ässä** *s.* ks. pata 3. — Istua (jssak) kuin p. 'mistään välittämättä, järkähtämättä'.

pateeni[6] *s.* ehtoollisleipälautanen.

pateetikko[2*] *s.* pateettinen henkilö.

pateetti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[95] *omin.* paatoksellinen, juhlallinen, mahtipontinen, intomielinen, korkealentoinen, suurisanainen;)(koruton, hillitty. | Juhlapuhujan p:set eleet. P. tunteenilmaus. P. puhe. P. isänmaallinen runo. P. esitystapa, tyyli. Lausua runo juhlallisen p:sesti. Huudahtaa p:sesti. Esityksen retorinen p:suus. Kaikkea p:suutta karttava kirjailija.

pateil|la, -ta, -le *s. vaill.* käyt. postp:n tapaan: pakeilla, puheilla. | Käydä jkn p. 'jkn luona, jkta tapaamassa'. Mennä jkn p:le. — *Harv.* yl. luona, lähistöllä. | Kirkkomäen p. ALKIO. -- milloin takan p., milloin pöydän luona LEINONEN.

patellaarirefleksi *s. lääk.* polviheijaste.

patentillinen[63] *a.* patentilla suojattu. | P. keksintö.

patentin|hakija *s.* **-haku** *s.* **-haltija** *s.* **-saaja** *s.*

patentoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* hankkia keksinnölle patentti, suojata patentilla. | P. keksintö. Suomessa p:tu kone, laite. **-maton**[57] *kielt.a.* P. keksintö.

patent|ti[0*] **1.** *s.* **a.** *lak.* keksijälle myönnetty yksinomainen oikeus määräajan kuluessa käyttää hyväkseen keksintöään. | Hakea keksinnölle p. Myöntää p. keksintöön. Loukata jkn p:tia. Myydä p. Luopua p:ista. Suojata keksintö p:illa. P:in saanut keksintö. — *Kuv.* Eräät piirit ovat ottaneet itselleen p:in puhua demokratiasta. — *Yhd.* lisä-, riippuvaisuus-, yhdistelmäp.; keksijänp. **b.** vapaammin: keksintö, erikoismenetelmä. | Hänellä on siinä työssä omat p:tinsa. Ehtipä hän jo uskoa tädille p:tinsa eräiden sipulikasvien säilyttämisestä KOSKENN. [Desendenttinen esitystapa] muuten ei ole suinkaan niin sanoakseni minun p:tini L.KETTUNEN. **c.** *hist.* valtiovallan, tav. hallitsijan antama avoin kirje, julistus tms. | Kustaa Aadolfin p. velan maksamisesta. Pietari Brahe perusti Hämeenlinnan vanhan kaupungin v. 1639 antamallaan p:illa. **d.** *käs.* = patenttineule. **2.** *a. puhek.* **a.** mainio, erikoinen. | Eikös ollut p. juttu! P. äijä, se Saarinen. **b.** ehdottoman varma. | Olen ihan p. siitä asiasta.

patentti- yhd:ojen alkuosana: patentilla suojattu; us. myös *iron.* ainoa oikea, erikois- tms. **-aika** *s.* patentin voimassaoloaika. **-asetus** *s.* **-asia** *s.* **-hakemus** *s.* Tehdä p. **-hallitus** *s.* Patentti- ja rekisterihallitus. **-isänmaalli|nen** *a. iron.* -suus *omin.* Lapuan liikkeen p:suus. **-kaava** *s.* kaikkiin tilanteisiin, tapauksiin sopiva kaava. | Mitään p:a ei voida antaa. **-keino** *s.* [Hirttäytyminen] olisi kuitenkin ikivanha ja koettu p. KARHUM. **-kelpoi|nen** *a.* -suus *omin.* **-kirja** *s.* Myönnetystä patentista patenttivirasto antaa hakijalle p:n. **-konsti** *s. ark.* Hänellä on omat p:nsa. **-korkki** *s.* Vichypullon posliininen, kumitiivisteinen p. **-laillisuus** *s. iron.* **-lain-**

säädän|tö *s.* P:nön uudistaminen. **-laitos** *s.* **-laki** *s.* patenttioikeutta järjestävä laki. **-loki** *s. mer.* mekaaninen t. sähköistetty loki. **-lukko** *s.* varmuuslukko. **-lääk|e** *s.* erikoislääke (2), jonka nimi on suojattu. — Joskus *halv.* Nieltyään ensin kaikenlaisia p:keitä potilas meni lääkärin hoitoon. — *Kuv.* Poliittinen p. 'yleispätevä keino'. Talouselämän elvyttämiseen ei ole mitään p:keitä. **-maali** *s.* vars. aluksen pohjan sivelemiseen tarkoitettuja erikoismaaleja. **-maksu** *s.* Patentinhaltijan on suoritettava p. patentin voimassaoloajalta. **-neule** *s. käs.* eräs venyvä, esim. villapaidoissa käytetty neule. **-oikeudellinen** *a.* P. kysymys, asia. **-oikeu|s** *s. lak.* **1.** = patentti 1.a. | Loukata keksijän p:tta. Omistaa p. jhk keksintöön. **2.** patentteja koskevat oikeussäännökset yleensä. **-piirustus** *s.* keksinnöstä patentinhakua varten tehty piirustus. **-rekisteri** *s.* Merkitä p:in. **-riita, -rikos** *s.* patenttia koskeva riita, rikos. **-selitys** *s.* patentinhakupapereihin liitetty keksintöä ja sen käyttöä koskeva selitys. **-suoja** *s.* Nauttia p:a. Hakea p. keksinnölleen. **-toimisto** *s.* **-unioni** *s.* kansainvälinen teollisen omistusoikeuden suojaamista tarkoittava yhtymä. **-vaatimu|s** *s.* P:ksessa on täsmällisesti määriteltävä se, mitä hakija katsoo keksinnössä olevan uutta ja mille hän hakee patenttisuojaa. **-viranomainen** *s.* **-virasto** *s.* P:na toimii patenttija rekisterihallitus. **-vuo|si** *s.* vrt. patenttiaika. | Maksu jokaiselta p:delta.

pater[7] *s.* isä (4.a); vars. papiksi vihityn roomalaiskatolisen munkin arvonimenä. | P. Hieronymus. — *Yhd.* jesuiittap.

paterniteetti[4*] *s.* isyys.

paternoster[7] *s.* latinankielinen isämeidänrukous.

-hissi *s.* hissi, jossa on päättömään, jatkuvasti liikkuvaan ketjuun kiinnitettyjä koreja, jotka kulkevat avointen oviaukkojen ohi. **-kone** *s.* päättömään vyöhön t. ketjuun kiinnitettyjen astioiden muodostama nostokone, jollaista käytetään veden, viljan, maan tms. nostamiseen. **-laite** *s.* = ed.

patiina[15] *s.* = seur.

patiin|i[9] *s.*, tav. *mon.* puolisaappaan tapainen kenkä, jonka hiukan nilkan yli ulottuvassa varressa on kumijoustin t. solki; vars. *kans.* myös tavallisesta varsi- t. puolikengästä. | Oli pukeutunut kuin häihin, valkoiseen kaulukseen ja p:eihin KATAJA.

patiinikenkä *s.*, tav. *mon.*

patikoi|da[30] *v. ark.* -nti[1*] *teonn.* kulkea jalan, "jalkapatikassa". | Kun mitään kyytiä ei ollut saatavissa, oli taival p:tava jalan. Tunnin p:nnin jälkeen oltiin perillä.

patina[14] *s.* ilmassa kupari- ja pronssiesineiden pintaan muodostuva sinertävän vihreä kuparikarbonaattikerros, joka ajan mittaan tummenee, kuparinhome, -ruoste. | Aitoa p:a jäljitellään nykyään keinotekoisestikin. — *Kuv.* ajan värille antama sävy, (arvokas) vanhuuden leima tms. | Vanhoissa esineissä on ajan antamaa p:a. Taideteos, jonka väreissä on jo ajan p:a. Vanhuksen kasvoihin on aika painanut p:nsa. — Mutta se vanha pirtti ja sen elämä — niissä oli tietysti varjopuolensakin, jotka ajan p. peittää meiltä myöhäisen ajan ihastelijoilta SILL.

patinoi|da[18] *v.* -nti[1*] *teonn.* patinan aikaansaamisesta jhk. | P. kupari vihreäksi. — *Kuv.* Savun ja noen p:mat seinät.

patinoitua[1*] *pass.v.* < ed.

patist|aa[2] *v.* hoputtaa, vaatia, tiukata. | P. jkta lähtemään, työhön. Eikä siis kukaan pannut puumerkkiään, vaikka p:ettiin IVALO. — P. jklta jtak.

patistel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < ed. | Emäntä p:i vieraitaan syömään. Vaimo p:i miestään lääkäriin.

patj|a[10] *s.* **1.** makuu- (t. istuin)alusena käytetty umpinainen, täytetty kangas-, nahka- tms. pussi. | Tyyny ja p. P:an päällinen ja sisus l. täyte. Pehmeä p. Oljilla, jouhilla, flokilla, höyhenillä täytetty p. Pöyhiä p. tasaiseksi. — *Kuv.* Ruohikon pehmeä p. — *Yhd.* alus-, päällysp.; istuin-, makuu-, vuodep.; flokki-, höyhen-, jouhi-, jousi-, olki-, untuva-, vesip.; kumi-, paperi-, silkkip.; (kuv.) ruoho-, sammalp. **2.** pehmusteeksi käytetty edellisen tapainen täytetty kappale. | Setolkan, längen p. Nojatuolin, sohvan p. Olkiset p:at hevospilttuiden pehmikkeinä. — *Yhd.* selusp. **3.** *anat.* pehmeä ja joustava kudospaksunnos. — *Yhd.* rasva-, sädep. **4.** *geol.* paksuhko laattamainen maa- t. kivikerrostuma. | Rapautumisessa p:oiksi särkynyt kallio. — *Yhd.* hiekka-, kivi-, laava-, maa-, moreeni-, purkaus-, savi-, sorap.

-patjainen[63] *poss.a.* Joustin-, olki-, pehmeäp.

patja|jouhet *s. mon.* huonekalujen täytteinä käytetty jouhi- ja karvasekoitus. **-kangas** *s.* patjojen ja tyynyjen päällisiin käytetty kangas. | Raidallinen p. **-mainen**[63] *kalt.a.* **-neula** *s.* verhoilijain patjojen neulomiseen käyttämä erikoisneula.

patjan|päällinen *s.* **-täyte** *s.*

patjapussi *s.* patjan päällispussi.

patjoittaa[2*] *v.* tehdä jhk patja. | P. länget, sohva, nojatuoli. P. hevospilttuun seinät.

patjoitus[64] *s.* **1.** patjoittaminen. **2.** jhk kuuluva(t) patja(t). | Nojatuolin kulunut p. on uusittava. Pehmeä, kova p.

patkuli[5] *s. halv.* vars. aikoinaan IKL:n piirissä keskustaporvareista käytetty nimitys.

patl. *lyh. sot.* pataljoona.

pato[1*] *s.* **1.** seinämäinen t. vallimainen rakenne, jolla estetään veden virtaaminen alempana oleville maille t. säännellään sen virtaamista ja korkeutta, tammi, toe. | Padon luukku, kynnys, harja. Avata, sulkea p. Majavien rakentamat padot. — *Kal.* jokikalastuksessa käytetty aita, joka ohjaa kalat pyydykseen. — *Kuv.* Panna jllek p. Kehitys on murtanut kaikki padot tieltään. — *Yhd.* kivi-, maa-, puu-, risup.; ala-, keski-, pää-, yläp.; järjestely-, kala-, kulle-, lana-, lohi-, merta-, ohje-, potku-, salpa-, siika-, suoja-, säiliö-, sääntely-, tulva-, työ-, uitto-, vata-, verkkop.; arkku-, jalka-, karsina-, korva-, lieriö-, luukku-, neula-, poikki-, portti-, siipi-, tynnyri-, valssip.; joki-, pohja-, ranta-, varsi-, väyläp. **2.** patoutuma, ruuhka. | Keväisin jäät muodostavat koskeen valtavia p:ja. — *Kuv.* Hän

purki näin päivän mittaan keräytynyttä kaipaustaan, tyydyttämätöntä hellyytensä p:a HEPOR. — *Yhd.* jääp.

patoallas *s.* Vesivoimalaitoksen p.

patoamat|on[57] *kielt.a.* < padota. | P. joki, virta. P:toman veden korkeus.

patoamis|korkeus *s.* se korkeus, johon vesi padottaessa kohoaa, patouskorkeus. **-oikeus** *s.* Juoksevan veden p.

patoauk|ko *s.* veden virtaamista varten patoon jätetty aukko. | P:on sulkulaitteet.

pato|fysiologia *s.* sairasta elimistöä tutkiva fysiologian haara. **-geeninen**[63] *a.* sairautta aiheuttava. | P. bakteeri 'tautibakteeri'. **-grafia**[15] *s.* lääketieteellinen t. psykopatologinen elämäkertakuvaus.

pato|järvi *s.* veden patoamisen johdosta padon yläpuolelle syntynyt järvi. **-kalastus** *s.* patoa käyttävä kalastus, padoista kalastaminen. **-kanava** *s.* kanava, jonka vesi on maanpintaa korkeammalla.

patokemia[15] *s.* kemiallinen patologia.

pato|kunta *s. kal.* kalastuspadon osakkaat. **-laite** *s.* Tilapäinen, kiinteä p. **-laitos** *s.* Imatran p. **-lampi** *s.* vrt. patojärvi.

pato|logi[4] *s.* patologian tutkija. **-logia**[15] *s.* oppi tautien syistä, olemuksesta ja kulusta, tautioppi. | P:n tutkija. P:n professori. Eläinten, kasvien p. Kemiallinen p. 'se sovelletun biokemian haara, joka tutkii sairaan organismin kemiaa'. — *Yhd.* kasvi-, kieli-, psykop. **-logi|nen**[63] *a.* **1.** patologian alaan kuuluva, patologiaa koskeva, tutkiva, tautiopillinen. | P. ilmiö. P. anatomia. P. fysiologia. P. laitos. **2.** sairaalloinen, tautiperäinen. | P. tila. Elimistön p:set muutokset. — P. unitila. P. tyyppi. P. juoppo.

pato|luukku *s.* padon luukku. | Puinen, rautainen p. **-mestari** *s. kal.* kalapadon rakennustyön (us. myös siellä tapahtuvan pyynnin) johtaja. **-mies** *s. kal.* patokalastuksen harjoittaja, patokunnan jäsen. **-muuri** *s.* Metrin korkuinen p.

patopsykologia *s.* psykologian haara, joka tutkii sairauksien yhteydessä esiintyviä ilmiöitä.

pato|putki *s. tekn.* määrämallinen putki, josta reaktiomoottorin suihku tasaisesti purkautuu. **-puu** *s.* padon rakentamiseen käytetty t. siihen sopiva puu. **-pyydys** *s. kal.* **-pyynti** *s. kal.* **-raken|ne** *s.* Luja p. Kiviset p:teet tulevat kalliiksi.

patouma[13] *s.* = patoutuma.

patous[64] *s.* **1.** patoaminen. **2.** pato(laite). | Tehdä koskeen p. Pysyvien p:ten rakentaminen.

patouskorkeus *s. tekn.*

patoutu|a[44] *pass.v.* < padota. **1.** varsin. merk. | Tulvavedet p:vat jäätelien tukkiman kosken yläpuolelle. Parissa kohden oli osia Ala-Satakunnan savilakeudesta p:nut laakeapohjaisiksi järviksi P.ESKOLA. Niinpä p:i Inkerinmaalle ja Karjalan kannakselle kokonainen sarja korkeudeltaan yhä alenevia jääjärviä M.SAURAMO. **2.** avarammin ja *kuv.:* kasautua, ruuhkautua, ahtautua, pakkautua. | Kosken niskaan p:i valtava tukkiruuhka. - - alkoi hänen sydämensä taajemmin lyödä ja veri p:i kasvoihin KARHUM. — Purkaa lihastensa p:nutta voimaa. Päästää p:nut kiukkunsa purkautumaan. Töitä p:u liikaa. Hänen tielleen p:i ylivoimaisia esteitä.

patoutum|a[13] *s.* (*rinn.* patouma) patoutumisen tulos, kasautuma, ruuhka. | Joen alajuoksulla uitettavat tukit synnyttivät vaarallisia p:ia. — *Kuv.* Tunteiden, tuskien p. - - hänen sieluunsa oli kasvanut jokin salainen tulivuori, pitkäaikainen p., joka sitten yht'äkkiä pääsi purkautumaan IRIS UURTO. — *Yhd.* tunne-, vesip.

pato|vaaja *s. kal.* kalapadon rakentamiseen käytetty pysty tukipuu, jalka; vrt. nyde. **-valli** *s.* padon valli. **-valssi** *s. tekn.* valssipadon pääosa. **-valutus** *s.* patojen avulla järjestetty maan kastelu, jossa vesi päästetään virtaamaan padotusalueelta toiselle.

patr. *lyh. sot.* patruuna.

patriarkaali|nen[63] *a.* = patriarkallinen (vars. 2);)(matriarkaalinen. | Sinua pelottaa yhteiskunnan moraali, katkismus, kaikki sovinnaiset p:set opit KOSKENN.

patriarkaatti[0*] *s.* **1.** patriarkan virka; patriarkkakunta. | Konstantinopolin p. **2.** tapa laskea sukulaisuus isän puolelta, isänvalta;)(matriarkaatti.

patriarkalli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** patriarkaattia (1) koskeva, patriarkaattiin kuuluva t. perustuva, patriarkan. | P. istuin. Sopimus sai p:sen vahvistuksen. P. valta. **2.** isänvaltainen; vapaammin ja *kuv.:* patriarkkaa muistuttava, patriarkkojen ajan olojen kaltainen. | P. perhe, koti, kasvatus. Ankaran p. yhteiskuntajärjestys. P. huoltojärjestelmä tarkoittaa sitä, että työnantaja omilla varoillaan perustaa ja pitää yllä huoltolaitoksia. Ammattikuntalaitoksessa vallitsi p. suhde mestarin ja kisällien välillä. Vanhuksen p. hahmo. Kustaa Vaasa hallitsi maataan p:sesti. Tämä rovasti on noita entisajan p:sia sielunpaimenia TARK.

patriarkanristi *s.* patriarkan arvonmerkkinä käytetty risti, jonka muodostaa yksi pysty- ja kaksi poikkivartta.

patriark|ka[10*] *s.* **1.** Israelin kansan esi-isäin Aabrahamin, Iisakin ja Jaakobin sekä tämän poikien kunnianimitys. | Raamatun p:at. **2.** vars. kreikkalaiskatolinen johtava piispa, ylipiispa. | Konstantinopolin, Moskovan p. Ekumeeninen p. **3.** *kuv.* isällinen valtias, kunnianarvoisa vanhus, nestor. | Kylän, kaupungin p. Harmaapartainen p. Kirjallinen p. Läsnä oli myös Elias Lönnrot, Suomen kirjallisuuden suuri p. - - kodissaan ankara p., jonka edessä koko talon väki sai olla varpaillaan L.ONERVA. — *Yhd.* kauppias-, perhep.

patriarkkakunta *s.* Konstantinopolin p. 'patriarkaatti'.

patriisi[6] *s.* **1.** *hist.* muinaisen Rooman tasavallan hallitsevan kansanluokan jäsen;)(plebeiji. | P:t, joilla yksin oli kansalaisoikeudet, hallitsivat ja hoitivat valtakuntaa. **2.** myös arvossa pidettyjen porvarissukujen jäsenistä (vars. Saksan valtakunnankaupungeissa). **3.** *kirj.* kirjakkeiden valmistuksessa käytetty leimasin, jolla kirjaimen kuva lyödään matriisiin.

patriisi|perhe *s.* **-suku** *s.* Roomalainen p. Firenzeläinen p. Lyypekkiläinen p.
patriootti[4*] *s.* isänmaanystävä. | Tulinen, palavahenkinen p. Suomalainen p. Hän on hyvä p., mutta ei mikään kiihkoilija. — *Yhd.* nurkka-, paikallisp.
patriootti|nen[63] *a.* isänmaallinen. | P:set syyt, harrastukset. — *Yhd.* kiihko-, nurkkap.
patriotismi[4] *s.* isänmaanrakkaus, isänmaallisuus. | Lämpimän p:n elähdyttämä henkilö. — *Yhd.* maakunta-, nurkka-, paikallisp.
patristiikka[10*] *s.* kirkkoisien elämää, oppia ja kirjoituksia tutkiva kirkkohistorian haara.
patronaatti[4*] *s. hist.* = seur. | Patronaatin haltija. **-oikeu|s** *s.* oikeus ottaa seurakuntaan pappi. | Aatelisen kartanonomistajan p. P. jhk pitäjään. **-pitäjä** *s.* pitäjä, johon jklla yksityisellä oli patronaattioikeus; vrt. keisarin-, kuninkaanpitäjä. **-seurakunta** *s.* vrt. ed.
patronus[64] [-ō-] *s.* suojelusherra. — *Erik.* **1.** muinaisessa Roomassa patriisi suhteessaan klienttiinsä. **2.** patronaattioikeuden omistaja. | P. antoi papinviran sopivaksi katsomalleen henkilölle.
patronyymi[4] *s.* isän nimestä muodostettu henkilönnimi, joka yleensä mainitaan ristimänimen yhteydessä, esim. (Yrjänä) Pietarinpoika, (Kaarina) Maununtytär, (Pavel) Nikolajevitš.
patronyyminen[63] *a.* isän nimestä johdettu. | P. lisänimi ilmoittaa, kenen poika tai tytär henkilö on.
patrulli[9] *s.*, sot.-terminä *vanh.* partio, vars. kulkuvartio. — *Yhd.* kasakka-, poliisi-, sotilasp.
patrulloida[18] *v.* partioida.
patrunessa[10] *s. vanh.* patruunan puoliso.
patruuna[12] *s.* **1.** vars. entisistä oloista: tehtaan t. kartanon omistaja. | Kartanon, ruukin p. **2.** (*lyh.* patr.) hylsy latauspanoksineen ja nalleineen sekä siihen kiinnitetty luoti, ammus t. haulierä. | P:a käytetään kaikissa käsi- ja konetuliaseissa sekä tykeissä 15 cm:n kaliberiin asti. Ladata kivääri viidellä p:lla. Vetää p. piippuun. Taistella viimeiseen p:an 'kunnes ampumatarvikkeet loppuvat'. — *Yhd.* erikois-, harjoitus-, paukkup.; kierre-, valo-, valojuovap. **3.** sylinterin muotoinen panos, holkki tms. — *Yhd.* dynamiitti-, kalip.; pora-, räjähdysp.
patruuna|-ajoneuvo *s. sot.* Komppanian p:ajoneuvot. **--ammus** *s. sot.* tykin patruuna, jossa ammus on kiinnitetty hylsyyn; vrt. kartussiammus. **-keskus** *s. sot.* maastonkohta, johon tav. komppanian päällikkö varaa taistelun ajaksi tarpeelliseksi katsomansa määrän ampumatarvikkeita. **-komero** *s. sot.* Varustetun taisteluhaudan p. **-laatikko** *s. sot.* **-laukku** *s. sot.* patruunatasku. **-lipas** *s. sot.* Pikakiväärin p. Konetykin p. **-n|kantaja** *s. sot.* mies, jonka varsin. tehtävänä on patruunain kantaminen pika- t. konekivääreille. **-n|kulutus** *s. sot.* **-pesä** *s.* tuliaseen piipun takaosa, johon patruuna ladattaessa painetaan. **-pussi** *s. sot.* Patruunankantajan p. **-rumpu** *s. sot.* rummun muotoinen patruunalipas. **-side** *s. sot.* metallinen kehys, johon mahtuu useita patruunoita ja jonka avulla nämä painetaan kivääriin t. pistoolin syöttökoteloon. **-sorvi** *s. tekn.; syn.* tasosorvi. **-tasku** *s. sot.* vyöhön kiinnitettävä nahkainen patruunakotelo, -laukku. **-tehdas** *s.* **-täydennys** *s. sot.* patruunavaraston täydentäminen; täydennykseksi tarkoitetut patruunat. **-vyö** *s.* vyö, johon on kiinnitetty patruunoita. | Miehen p. Konekiväärin p.
patsaa|llinen[63] *poss.a.* < patsas. | P. pirtin uuni. **-ton**[57] *kar.a.* < patsas.
-patsainen[63] *poss.a.* < seur. | Kaksi-, moni-, neli-, yksip.
patsa|s[66] *s.* **1. a.** tav. kannattimena t. tukena oleva tukeva pystypuu t. vastaavanlainen kivi-, metalli- tms. kappale t. rakennelma, pylväs, pilari, paalu, tolppa. | Pyöreä, nelikulmainen p. Jykevän p:an päähän rakennettu aitta. P:iden varaan tehty lava, katos. Tuvan kurkihirttä tukeva p. Portin p:at. Tuvan uunin, takan p. 'uunin ulkonurkasta kohoava kivinen t. puinen pystytuki'. Herakleen p:at 'kaksi Gibraltarin salmen vastakkaisilla rannoilla olevaa kalliota'. Voltan p. (fys. sähk.) 'Voltan paristo'. — *Kuv.* Seisoa hievahtamatta kuin p. Vahtimiehet seisovat p:ina, silmät selällään LINN. Että kehtasitkin taasen Teppoa syyttää vasten silmiä varkaaksi -- mokomakin lain p., iso voro! HAANPÄÄ. — *Yhd.* graniitti-, kivi-, marmori-, puup.; kilometri-, lyhty-, merkki-, puhelin-, rajap.; virsta(n)p.; kulma-, nurkka-, päätyp.; uunip.; maailmanp. **b.** patsasmaisista muodostumista t. kuvioista. | Savu kohoaa p:ana taivaalle. Pyörremyrsky nosti veden korkeaksi p:aksi. — Graafinen p. 'graafisessa esityksessä käytetty patsasmainen kuvio'. — *Yhd.* elohopea-, höyry-, ilma-, liekki-, pöly-, savu-, sumu-, suola-, tuli-, valo-, vesip.; pyörrep.; pilven-, tulenp. **2.** patsasmainen muistomerkki, muistopatsas, kuvapatsas. | Haudalle pystytetty p. Aleksis Kiven, Aleksanteri II:n p. — *Yhd.* hauta-, kuva-, muisto-, sankari-, seita-, toteemip.; ratsastajap.; graniitti-, kipsi-, marmori-, pronssip.
patsas|aitta *s. kansat.* yhden, kahden t. neljän patsaan varaan rakennettu aitta; vrt. nili, riista-aitta. **-hanke** *s.* muisto-, kuvapatsashanke. **-luonnos** *s.* muisto-, kuvapatsaan luonnos. **-mainen**[63] *kalt.a.* Puun p. runko. P. kaktus. **-navetta** *s. kansat.* navetta, jonka yläosaa t. kattoa kannattavat patsaat. **-orsi** *s. kansat.* tuvan uunin patsaasta perä- ja toiseen sivuseinään kulkevien orsien nimitys. **-porakone** *s. tekn.* = pylväsporakone. **-pyhimys** *s.* pylväspyhimys. **-rahasto** *s.* muisto-, kuvapatsasrahasto.
patsastel|la[28] *v.* **-u**[2] *teonn.* kävellä suorana ja pystypäisenä, juhlallisen, ylpeän näköisenä. | Kukko p:ee pihamaalla. Sille oli kertakin näytettävä, ettei Aimottaren ollut hyvä täällä p. noin ... emännän näköisenä HAARLA.
patsastoimikunta *s.* Patsashanketta ajamaan valittiin p.
patsastu|a[1] *v.* asettua liikkumattomaksi paikalleen. | Kuin komennosta p:vat molemmat miehet puunrunkoa vasten, pidättävät hengitystään ja kuuntelevat LEINONEN. -- rattaille p:nut ukko SEPPÄNEN.

pattereittain *adv.* pattereina, patteri kerrallaan. | Asemanvaihto tapahtui p. numerojärjestyksessä.

patter|i[5] *s.* **1.** *sot.*; *lyh.* ptri. **a.** tykistön hallinnollinen ja taktillinen perusyksikkö. | P:iin kuuluu tulipatteri, tulenjohtue ja toimitusjaos. P:in päällikkö, vääpeli, kirjuri. Erillinen p. Ratsastava p. Kevyt, raskas p. P:ia vastaa jalkaväessä komppania. **b.** se patterin osa, johon kuuluvat tykit ja niitä hoitava henkilöstö, tulipatteri. | Aukean reunassa on vihollisen 4-tykkinen p. P:in ampuma-ala. P:in varsinaiset, vaihtoasemat. P. ajaa asemiin. — *Erik.* valonheittimien, kaasunpuhalluslaitteiden tms. muodostama tykistöpatterin tapainen osasto. **c.** *yhd.* Haupitsi-, kanuunap.; kaasunpuhallus-, valonheitin-, torpedop.; ilmatorjunta-, juna-, mittaus-, viestip.; linnoitus-, maa-, rannikko-, rautatie-, vuoristop.; saatto-, tuki-, valep.; tulip.; vihollisp. **2.** joukko patterin tavoin ryhmään järjestettyjä esineitä. | P. olutpulloja pöydällä. **3.** vars. *tekn.* **a.** lämmitys- t. jäähdytyslaitteiden moniosainen lämpöä t. kylmyyttä säteilevä osa, radiaattori. | P. on aivan kylmä. Vääntää p:it lämpöiseen. P. vuotaa. — *Yhd.* jäähdytys-, lämmitys-, lämpöp. **b.** *sähk.* paristo. | Taskulampun p. — *Yhd.* anodi-, hehku-, hila-, sähköp. **c.** *kut.* makasiini, säiliö. — *Yhd.* kudepuolap. **4.** *maat.* iso lantakasa. | Ajaa lanta pellolle p:eihin. — *Yhd.* lantap.

patteri|asema *s. sot.*, tav. *mon.* ampumakuntoon saatettujen tykkien paikka. **-harjoitus** *s. sot.* tulipatterin toimintaharjoitus. **-koje** *s. rad.* = paristokoje. **-mainen**[63] *kalt.a.*

-patterinen[63] *poss.a.* Kaksi-, kolmip.

patterin|päällikkö *s. sot.* **-vääpeli** *s. sot.*

patteri|radio *s. rad.* = paristoradio. **-sarja** *s. sot.* patterin ampuma laukaussarja.

patteristo[1] *s. sot.* (*lyh.* psto) tykistön yksikkö, johon kuuluu tav. esikunta, esikuntapatteri, kolme patteria ja kuormasto. | P:n komentaja, adjutantti. Raskas, kevyt p. P:a vastaa jalkaväessä pataljoona. III/KTR2, Kenttätykistörykmentti kahden kolmas p. — *Yhd.* ilmatorjunta-, rannikkop.; seka-, tykistöp.

patteristonkomentaja *s. sot.*

patteristoupseeri *s. sot.* patteriston tulitoiminnasta vastaava upseeri.

patteri|sytytys *s. tekn.* P:sytytyksellä toimiva moottori. **-taso** *s. sot.* kartta, johon merkitään maalit, patterin ampuma-ala yms. sekä peruspiste, josta lähtien saadaan tasomittarin avulla etäisyydet ja suunnat. **-työ** *s.* vars. venäläisten Suomessa ensimmäisen maailmansodan aikana teettämistä kenttälinnoitustöistä. **-upseeri** *s. sot.* tulipatterin toimintaa johtava upseeri. **-uuni** *s. rak.* uuni, johon liittyy kiertokanavajärjestelmällä lämpiävä muurattu patteri. **-virta** *s. sähk.* paristovirta.

1. patt|i[1*] *s.* **1.** *eläinlääk.* hevosen sisäpuolisen kinnernivelen ja sen tienoilla olevien luiden pitkällinen tulehdus, joka voi aiheuttaa näkyvän pahkan. | Hevosen molemmissa etujaloissa on p. — *Yhd.* aisa-, jänis-, luu-, vesip. **2.** *kans.* ja *puhek.* pahka, nystyrä, kuhmu. | Isonvarpaan tyvessä on iso p. Koivun kyljessä on p:eja. -- ikään kuin p:ina Helsingin kylkeen kasvanut kylä LEHT. — *Yhd.* nerop.

2. patti[4*] šakkipelissä. **1.** *a.* (ei attr:na) pelaajasta, joka ei siirtovuorollaan enää voi siirtää ainoatakaan nappulaansa, mutta jonka kuningas ei ole šakkiasemassa; tällaisesta kuninkaasta. | Tehdä vastustajasta, itsestään p. **2.** *s.* pelin lopputilanne, jossa toinen pelaaja on patti. **-asema** *s.*

patti|jalka **1.** *s.* pattinen jalka. | Iivana hoi! Teetä! Liikuttele vähän sukkelammin niitä p:jalkojasi! Y.KIVIMIES. **2.** *a.* = seur. | P. valakka. — *S:sesti.* Eikö sen juuttaan p. osaa suoraan mennä? JÄRVENT. **-jalkainen** *a.* P. hevonen. **-luu** *s.* hevosen pieni kinnerluu.

pattinen[63] *poss.a.* P. jalka. P. keppi.

patti|pahka *s.* Hevosen jalassa on p. **-polvi** *a.* = seur. | P. hevonen. — *S:sesti.* Hänen hevosensa on vanha p. **-polvinen** *a.* P. tamma. **-salva** *s. eläinlääk.* **-sauva** *s.* ryhmy-, pahkasauva. | Mutta pöydän edessä, p. kourassa, seisoi lukkari KIVI.

patto[1*] *runok.* **1.** *s.* rikos. | -- syytän syitä suuren Luojan, / p:ja pahan Jumalan LEINO. **2.** *a.* = seur. | Paljon teit sä, temppeleinä / paistoi hetken paikka p. MANN. — *S:sesti.* Voiko p. ikänään / päästä pakoon itseään! V.JUVA. — *Yhd.* henki-, valap.

pattoi|nen[63] *a. runok.* **-suus**[65] *omin.* rikollinen. — *S:sesti.* Painavi p. päänsä sun [kotilieden] helmahas hellään, / murhaaja, maanpakolainen sua unelmissansa siunaa LEINO. — *Yhd.* sana-, valap.

pattous[65] *omin.* < patto 2. — *Yhd.* sana-, valap.

patui|nen[63] *a. kans.* sanontatavassa: *siinä t. tuossa patuisessa paikassa* tuota pikaa, heti. | Minä tulen tuossa p:sessa paikassa.

patuk|ka[15*] *s.* **1.** pamppu. | Koulussa käytettiin ennen koivunvitsoista palmikoitua p:kaa. Antaa jklle p:kaa. Saada, maistaa p:kaa. Heiluttaa p:kaa 'pitää patukan avulla kuria yllä'. Poliisin p. -- tulenko taas ja tanssitan p:kaani seljässäs KIVI. — *Yhd.* kämmenp. **2.** avarammin. **a.** lyhyt hiuspalmikko. | -- tytöt katrillissa rallattivat ja riehuivat, että pellavankeltaiset p:at tuulessa hulmusivat ALKIO. **b.** Pojan p. 'lyhyt, tanakka poika'. Ruunan p.

patukoida[30] *v.* piestä patukalla, pamputtaa. | P. jkta.

paturi[5] *s.* **1.** *hist. amm.* padantekijä, -valaja. **2.** *halv.* = seur. 1.

patu|s[64] *s. halv.* **1.** hutilus, poropeukalo, paturi. | Niin pelaavat šakkia p:kset ja poropeukalot. **2.** *hist.* = nurkkamestari 1.

patusta|a[2] *v.* tehdä tökerösti. **-ja**[16] *tek.* poropeukalo, patus.

patustel|ija[14] *tek.* < seur. **-la**[28] *frekv.v.* **-u**[2] *teonn.* < patustaa.

patvaska[15] *s. kansat.* Vienan-Karjalassa häämenojen ohjaaja, puhemies, tietäjä, joka varjelee pahoilta voimilta.

patvi[8] *s. kans.* **1.** visa. **2.** kelopuu.

patvinen[63] *a.*, vars. *kansanr.* visainen. | -- kiukoa kivinen liikkui, / patsas p. pajahti KAL.

pau *onom.interj.* vars. yhteydessä *piu pau,* ks. piu. | -- p., tuli taaskin luoti lentäen *CAJ. P., rastas päästi pahan metelin ja lähti lentoon AHO.

pauan|ne[75*] *s. runok.* pauhu, jyrinä, jylinä. | Kanssa p:teen ken painii, ukonjyryn, / Herran ilman raivon, hirmumyrskyn myryn? *MANN. -- yli aaltojen paisuvan p:teen *A.KIVIMAA.

pauhaaja[16] *tek.* < pauhata.

pauhaavainen[63] *a.,* vars. *runok.* pauhaava.

pauhail|la[29] *frekv.v.* < seur. | Myrsky p:ee. Torua ja p. alituiseen.

pauha|ta[35(40)] *v.* **1.** kosken, myrskyn, ukonilman tms. kovasta, jatkuvasta äänestä: kohista, jylistä, jyristä. | Meri p:a laivan ympärillä. Koski p:a korvia huumaavasti. Ulkona p:a myrsky. Ukkonen p:a ja salamat välähtelevät. Lavalla p:si orkesteri. Urut alkoivat p., ja seurakunta yhtyi virteen. P:avat eläköönhuudot tervehtivät tulijaa. Taas surmaa p:avat tykkien suut LEINO. **2.** pitää kovaa melua jstak, puhua kovaäänisesti ja samalla kiivaasti, kiihkeästi; us. vars. moittimisesta. | P. kiukuissaan. P. raittiudesta, demokratiasta. P. hintojen korotusta vastaan. Isä p:si pojalleen tuhlaavaisuudesta. -- eikä mitään osaa ukko sen mielen mukaan tehdä, aina vain eukko p:a ja kirkuu LEHT.

pauhina[14] *teonn.* (< ed. 1) pauhu. | Myrskyn, tuulen, kosken, meren p. Rintamalta kuuluu taistelun p:a. Urkujen p. Elää syrjässä maailman p:sta. -- ilon p:sta metsä kaikui KIVI.

pauhu[1] *s.* pauhina, kohina, jyly; melu, hälinä. | Kosken kumea p. kuului kauas. Sanat hukkuivat myrskyn p:un. Tulvivan joen pahaenteinen p. Taistelun p. loittoni vähitellen. Markkinoitten p. on korvia huumaava. Kuului kovaa huutoa ja p:a. Soittokoneeni vieno ääni hukkui kokonaan torvien p:un JÄRVENT. — Muuttakaamme metsään ja heittäkäämme hiiteen tämän maailman p. KIVI. — *Yhd.* juhla-, reklaamip.; puheenp.

pauhuinen[03] *poss.a.* [Suurkaupunki] on p. kuin autio metsä syysmyrskyssä LEHT.

pauhuisa[13] *a.* = ed. | P:n meren äärellä.

pauhuta[39] *v. harv.* pauhata.

paukah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* (< paukahtaa) paukkua. | Pyssyt p:televat. Pakkanen p:telee. Jää p:telee hevosen alla. Tynnyrin puiset vanteet p:televat poikki. Vihaisen miehen sanat p:televat kuin moukarin iskut. Samppanjapullojen p:telu.

paukahdu|s[04] *teonn.* (< paukahtaa) vrt. paukaus. | Kova, heikko p. Pyssyn, nallin, pakkasen p. Auton kumin haljetessa kuului kova p. — *Fon.* Momentaaninen häly eli p. — *Yhd.* eksploosio-, imploosiop.

paukahdut- tav:mmin paukaut-.

paukah|taa[2*] *mom.v.* (< paukkaa) yhtäkkisestä kovasta äänestä: pamahtaa. | Pyssy p:ti, ja lintu putosi puusta. Lähtölaukaus p:ti. Auton kumi halkesi p:taen. Miehen painosta oksa p:ti poikki. Puheenjohtajan nuija p:taa pöytään. Nyrkki p:taa vastustajan leukaan. Sotilaan kantapäät p:tavat yhteen. Ovi p:taa lukkoon. Mies lankesi ja pää p:ti kiveen. Kirjan kannet p:tivat kiinni. "Isäsi on hullu mies!" p:ti hetkisen kuluttua KARHUM. — *Erik.* **1.** Sakkotuomio tulee että p:taa. Virkaero tuli että p:ti. Poika sai rukkaset että p:ti. **2.** *harv.* ilmaisemassa, että jtak tapahtuu äkkiä, yllättäen, odottamatta. | Syksy oli pitkä, mutta vihdoin p:ti täysi talvi. -- kävihän kippari Cajanuksen kerran Itämerelläkin niin nolosti, että yrittäessään ajaa Hampuriin tulla p:tikin Riikaan PAULAH.

paukahut- = paukaut-.

paukais|ta[24] *v.* paukauttaa. | Ampua, lyödä p. Sanoa p. jtak. P. tuomio. Ukko heitti länsänsä [= karhukeihäänsä] ja p:i [= pinkaisi] pakoon PAULAH.

paukama[13] *s.* hyönteisen piston tms. vuoksi ihoon kohoava turvottuma.

pauk|ata[35*] *v.* paukkaa, paukuttaa. | Siksi koira ukkosen p:atessa aina juoksikin piiloon PAULAH. Ei hän nyt möykännyt eikä p:annut eikä särkenyt talon kaluja PÄIVÄR.

paukau|s[04] *teonn.* < paukahtaa. **1.** (*rinn.* paukahdus) äänestä. | Pyssyn, tykin p. Oven p. ilmaisi vieraan poistuneen. **2.** avarammin. | Antoi nyrkillään p:ksen [= iskun] vasten naamaa. Sai hyvän p:ksen korvalleen. — *Kuv.* = paukku 4.a. | Sehän olikin erinomainen p. Hevosen kuolema oli miehelle kova p.

paukaut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | P. räjähdyspanoksia. P. käsiään yhteen. — Hän sanoa p:telee ajatuksensa suoraan.

paukaut|taa[2*] *kaus.v.* (*rinn.* paukah(d)uttaa) < paukahtaa. | Ampua p. P. pyssyllään lintu puusta. P. ovi kiinni. P. jkta leukaan, korvalle. P. nyrkkinsä pöytään. P. pullon korkki irti. Lyödä p:ti pallon suoraan maaliin. — [Kuulantyöntäjä] p:ti heti tuloksen 15.20. — Yhtäkkiä hän sanoa p:ti, että --. Lapsi p:ti yllättävän kysymyksensä. P:a heille suorat sanat! — Mies myydä p:ti talonsa. N. mennä p:ti naimisiin. Oikeus p:ti hänelle vuoden vankeustuomion.

pauke[78*] *s.* paukkuva ääni, paukkina, paukahtelu. | Pyssyjen, kivääreien, tykkien p. Ovissa käy alituinen p. Pirtistä kuului rukin surinaa ja pirran p:tta. Riihestä kuului varstan p. Palavien kuusihalkojen p. ja rätinä. Moottorin p. -- kuuluvi pajasta p., / kilke hiilihuonehesta KAL. **-äänne** *s. fon.* klusiili, eksplosiivi, umpiäänne.

paukka[10*] *s.* kipinä, säen, poukka. | Liedestä lennähti p. lattialle. Mutta äkkiä singahti hän kuin p. Esterin eteen PAKK.

pauk|kaa[10*] *v.* paukahdella, paukkua. | Kivääri, tykit p:kavat. Pakkanen p:kaa nurkissa. Nurkat ja seinähirret p:kavat kovalla pakkasella. Tuvassa p:kaa kutojan pirta. Myrskyn kourissa metsä ryskää ja p:kaa. Vichypullojen korkit p:kavat. Seidan lähellä ei saa lujaa puhua eikä p., ei varsinkaan öiseen aikaan, siitä seita suuttuu K.HÄNNINEN. — *Yksipers.* [Metsissä] räiskää, p:kaa, ulvoo ja humisee AHO.

paukkia[17*] *v.* = ed.

paukkina[14] *s.* pauke, paukahtelu. | Pyssyn, oven

p. -- ja kauas kaikui taasen kirvesten p. ja nurkkanuijan jyske KIVI.

pauk|ku[1*] *s.* **1.** paukaus, pamaus, räjähdys. | Ruutitynnyri antoi räjähtäessään aika p:un. P. tulee, palaa jo! **2.** vars. *puhek.* räjähdyspanos, patruuna. | Raketit, koiranpommit yms. pikku p:ut. Pistoolin, kiväärin, haulikon p. Hakea lisää p:kuja. — *Yhd.* dynamiitti-, savup. **3.** isku, tärsky. | Antaa jklle p. leukaan. Mies sai sellaisen p:un, että tuupertui maahan. — *Yhd.* sormip. **4.** *kuv.* **a.** yllättävästä, odottamattomasta tapauksesta, uutisesta tms. | N.N:n voitto 100 m:llä oli aika p. Hevosen kuolema parhaana työaikana oli isännälle kova p. | -- mutta hänpä olikin kihlannut perijättären. Siinä p., joka panisi heidät vähäksi aikaa nieleksimään PEKKANEN. — *Yhd.* ennätys-, hirmu-, jymyp.; suurp. **b.** *puhek.* viinaryyppy, naukku. | Otetaanpas hyvät p:ut! Otahan p.! Tarjota p:ut. **5.** *mon. mus. harv.* patarummut.

paukku|a[1*] *v.* paukahdella. | Pyssyt, tykit p:vat. Pakkanen p:u nurkissa. P:va pakkanen. Ukonilmalla radio p:u ja rätisee. Sepän pajassa p:u vasara. Pirtissä p:u pirta. Väkeä kulkee edestakaisin, niin että ovet p:vat. Kuuset p:en palavat, hullut kulkevat kehuen SL. — *Kuv.* Annappas p., Esko, joku rakkauden veisu! KIVI. Ei puhettakaan lähtemisistä nyt, p:i Eevastiinan kieli KILPI. — *Yksipers.* Metsässä ryski ja p:i. Aamulla alkaa rintamalla taas p. — *Erik.* No voittaahan se Aamos sitten, että p:u KATAJA. -- ja yhtiö palkkasi lisämiehiä että p:i ERKKI ILMARI.

paukkuil|la[20] *frekv.v.* < ed. | -- jää p:i ja ulvoi surullisesti halkeillessaan kylmän pakosta IVALO.

paukku|karamelli *s.* pienen paukkupanoksen sisältävä karamellipakkaus, joka päistä nykäistäessä pamahtaa hajalle. **-opaste** *s. raut.* paukkupanoksen sisältävä rasia, joka kiinnitetään kiskoon ja joka räjähtää veturin t. vaunun ajaessa yli ja siten ilmoittaa veturinkuljettajalle, että vaara uhkaa, juna on pysäytettävä tms. **-panos** *s.* panos, jonka tarkoituksena on vain paukahtavan äänen synnyttäminen. | Koiranpommi on pelotteluun tarkoitettu p. **-patruun|a** *s. sot.* pelkästään äänen aikaansaamiseen käytetty patruuna, jossa luodin sijasta on puu-, pahvi- tm. tulppa. | Kivääri, konekivääri p. Taisteluharjoituksissa käytetään p:oita. **-patruunapiippu** *s. sot.* pikakivääri piippu, jota käytetään paukkupatruunoita ammuttaessa. **-pistooli** *s.* vain paukkupanosten ampumiseen tarkoitettu pistooli. **-pomm|i** *s.* pommi, jolla pyritään vain äänen aikaansaamiseen. | Ilotulitukseen käytetty p. Taisteluharjoituksissa tykistötulta kuvataan esim. p:eilla. **-rauta** *s. puhek.* ampuma-ase, "reikärauta". | P. pullotti taskussa. **--uutinen** *s. puhek.* yllätysuutinen, jymyuutinen. **-vaikutelm|a** *s.,* vars. *kirjall.* vrt. seur. | Useissa kohdin kaipaisi [näytelmässä] hieman valikoivampaa aistia ja vähemmän p:ia R.KOSKIMIES. **-vaikutu|s** *s.* vars. *kirjall.* yllättävä ja tehokas, us. helppohintaisiin keinoihin perustuva vaikutus. | Kirjailija on pyrkinyt karttamaan repäiseviä p:ksia. **-yllätys** *s.* jymy-yllätys. **-äänne** *s. fon.* par. paukeäänne.

pauko[1*] *s. harv.* paukama. | Ihoon nousee punertavia p:ja.

paukunta[15*] *teonn.* (< paukkua) pauke, paukkina. | Pyssyjen p.

paukura[14] *s.* pieni pahkura t. paukama ihossa t. kasvin pinnassa.

paukut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Takoa p. P. käsiään. P. ovia kulkiessaan. Ampua p. P. lintuja haulikolla. Partiot siellä vain p:televat. — *Kuv.* Puhua p. Saarnata p. Pappi p:teli saarnastuolissa. Lukea p. Poika p:teli katekismuksensa ulkoa alusta loppuun.

paukut|taa[2*] *kaus.v.* -us[65] *teonn.* < paukkua. | Lyödä, takoa p. P. vasaralla peltilevy suoraksi. Puheenjohtaja p:ti nuijallaan pöytään. P. nyrkillään oveen. Ihastunut yleisö p:taa käsiään. P. jkta kämmenellään hartioihin. Sydän jyskyttää ja p:taa haljetakseen. Ampua p. P. asettaan. P. räjähdyspanoksia. — *Yksipers.* Hänen päänsä tuntui hirmuisen raskaalta ja siellä suhisi, p:ti ja jyskytti niin ankarasti PÄIVÄR. — *Kuv.* Puhua, saarnata p. Passaa saarnata nyt, koska ylhäällä olet: pappikin p:taa parhaiten saarnakopin korkeuksista KILPI. Lapsi lukea p:taa aapistaan. P. jtak päähänsä, jkn päähän 'opetella, opettaa'.

paul|a[10] *s.* **1.** kiinnipitimenä, siteenä käytetty nuora, nyöri t. nauha. | Purjeen p. (Paula)kengän p. 'leveä nauha, jolla kenkä kääritään nilkkaan kiinni'. -- köytti kiinni vankat ranteet, / pani p:at pitkin vyötä LEINO. — *Kal.* havaspyydyksen ylä- ja alareunassa kulkeva, pyydyksen rungon muodostava nuora, aina. | Nuotan, verkon p. — *Yhd.* ala-, sivu-, yläp.; kivi-, koho-, siula-, suup. **2.** *mets.* ansa, lanka, permi. | Asettaa, virittää linnuille p:oja. Jäniksen p. — *Yhd.* maap. **3.** *kuv.* ed. ryhmiin liittyen. | Pitää jkta p:oissaan 'lumoissaan'. Joutua jkn p:oihin. Kietoa lemmen p:oihin. Langeta synnin, viinan, pelihimon p:oihin. Päästä, vapautua jkn t. jnk p:oista. Aune koetti viritellä Heikille p:ojaan. -- ja laineet lämpimät nyt läikkyy ilman [jää]p:aa A.OKSANEN. Amsterdamin porvari alkaa epäillä p:aa kuninkaan kysymyksessä LEINONEN. Tuonelan p:at kietoivat minut, kuoleman ansat yllättivät minut VT. Sä särje p:at perkeleen / ja liitä meidät Kristukseen VK.

paula-antura *s. raam.,* tav. *mon.* pauloilla jalkaan kiinnitettävä antura, sandaali. | Vyötä itsesi ja sido p:t jalkaasi UT.

-paulainen[63] *poss.a.* Kirjo-, puna-, vahvap.

paula|kenkä *s.,* tav. *mon.* **1.** leveillä pauloilla jalkaan säären ympäri kiinnitettävä kenkä. **2.** *kans.* nauhakenkä. **-lanka** *s. kal.* lanka, jolla havas kiinnitetään paulaan.

paulallinen[63] *poss.a.* P. virsu, kenkä.

paula|nauha *s.* Kengän p. **-neula** *s. kal.* erikoinen neula, jolla havas kiinnitetään pauloihin. **-nuora** *s. kal.* paulaksi käytetty nuora. **-pieksu** *s.* paulallinen pieksu. **-pisto** *s. käs.* eräs koristeompelussa käytetty pisto. **-rihma** *s. kal.* = paulalanka.

paulaton[57] *kar.a.* P. kenkä, virsu.
paulo|a[1] *v.* pauloittaa; sitoa, kytkeä. | P. nuotta. P. kengät jalkaansa. — *Kuv.* P. jku lupauksilla, viekkaudella. Tyttö p:i miehen kauneudellaan. Paholaisen p:ma henkilö. -- mua muisto yhä p:i *A.KIVIMAA.
pauloit|taa[2*] *v.* **1.** varustaa pauloilla. | P. verkko, nuotta. **2.** sitoa paulalla t. pauloilla. | P. kengät jalkaansa. **3.** *kuv.* pauloa. | -- sinun sielusi on vielä pimeä ja sinun sydämesi monen pahan aivoituksen p:tama LEINO.
pauloitus[04] *s.* **1.** pauloittaminen. | Nuotan p. Kenkien p. **2.** paikoilleen kiinnitetyt paulat. | Nuotassa oli silmämäärällä tehty p. — *Yhd.* ala-, yläp. **-lanka** *s.* paulalanka.
pauluuni[0] *s.* vuodeverho; uudinsänky.
pauna[10] *s.* vars. amerikansuomessa: Englannin naula (454 g).
paunikko[2*] *s.* Tillaea aquatica, hyvin pieni, kalju ranta- t. uposkasvi.
pauperismi[4] *s.* sukupolvittain ja yhteiskuntaluokittain esiintyvä puutteenalaisuus, köyhäläisyys.
paussi[4] *s.* tauko. — *Yhd.* taidep. **-asem|a** *s. kiel.* Loppu-*k*:n katoaminen p:issa 'silloin, kun seuraa paussi'. **-merkki** *s. mus.* taukomerkki. **-pilkutus** *s.* tauotusta noudatteleva pilkutus.
paussit|taa[2*] *v.* -us[04] *teonn.* tauottaa.
paušaalimatka *s.* täysin maksettu, siten järjestetty matka, että matkailija suorittaa sovitusta matkasta kokonaiskorvauksen matkatoimistolle, joka sitten huolehtii matkalipuista, hotellihuoneista, aterioista, oppaista yms.
paviaani[4] *s.* Afrikassa ja Arabiassa eläviä tanakoita, lyhytraajaisia häntäapinoita. — *Kuv.* haukkumanimenä. | Sinä karvainen p., sinä munkki pahus! L.ONERVA. — *Yhd.* kelta-, vaippap.
paviljonki[1*] *s.* **1.** pienehkö, kevyttekoinen rakennus: huvimaja, puistomaja, tilapäinen näyttelyrakennus. | Pariisin maailmannäyttelyn Suomen p. **2.** siipirakennus, jolla on oma korkeahko, muun rakennuksen katosta erottuva kattonsa. — *Yhd.* puutarha-, rantap.; ampuma-, lento-, näyttely-, ravintolap. **-järjestelmä** *s. rak.* rakennustapa, jossa sairaalan, kasarmin, museon tms. eri osastot sijoitetaan eri rakennuksiin.
pavun|palko *s.* **-varsi** *s.*
pebriinitauti *s.* silkkiperhosissa ja niiden toukissa esiintyvä tuhoisa tauti.
pedaal|i[0] *s.* **1.** *mus.* **a.** uruissa: jalkio. **b.** pianossa äänen kaikuun t. voimakkuuteen, harpussa korkeuteen vaikuttavia polkimia. | Painaa p:ia. Harkittu p:in käyttö. — *Yhd.* piano-, sordiinop. **2.** *leik.* jaloista. | Veli ei liikkunut aivan tukevana p:eillansa LEHT.
pedaali|harppu *s. mus.* **-soitin** *s. mus.*
peda|gogi[4] *s.* opettaja, kasvattaja. | Kuuluisa sveitsiläinen p. Pestalozzi. — *Yhd.* sotilasp.; piano-, viulu-, voimistelup. **-gogia**[15] *s.* **1.** kasvatustaito, -oppi. | P:n instituutti. **2.** *harv.* pedagogio. **-gogiik|ka**[10*] *s.* kasvatusoppi. | P:an tutkinto. — *Yhd.* kulttuuri-, yliopistop. **-gogi|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* kasvatusopillinen. **-gogio**[3] *s. hist.* lastenkoulu. | Lukiot, triviaalikoulut ja p:t. P:issa opetettiin sisälukua, kirjoitusta ja laskentoa.
pedanteria[15] *s.* pedanttisuus.
pedantti[6*] **1.** *s.* henkilö, joka turhantarkasti pitää kiinni epäolennaisista seikoista ja muodollisuuksista, saivartelija. | Hän on kaavamainen p. kaikissa asioissa. **2.** *a.* = seur.
pedantti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* turhantarkka, pikkutarkka, saivarteleva. | P. opettaja, esimies. P:sen huolellinen. P:suudestaan tunnettu tiedemies.
pedelli[6] *s.* erinäisten julkisten laitosten kuten yliopiston ja tuomio- ja hallintolaitosten palvelusmies, vahtimestari. | Yliopiston p:en tehtävänä oli ennen järjestyksen valvonta.
pede|rasti[4] *s.* pederastian harjoittaja. **-rastia**[15] *s.* vars. poikiin kohdistuva miehen homoseksualismi, poikarakkaus. **-rastinen**[63] *a.*
pedi|atri[4] *s.* lastenlääkäri. **-atria**[15] *s.* lastentautien hoito. **-atriikka**[10*] *s.* lastentautioppi.
pedigreevalinta *s.*, vars. *maat.* linja-, yksilövalinta.
pedikyyri[4] *s.* jalkaterien, vars. kynsien ja liikavarpaiden hoito.
pedolli|nen[63] *a.* Kivellä: petomainen. | -- vaan katsonpa sen [rangaistuspykälän] veljesten keskenä liian törkeäksi, p:seksi.
pedologia[15] *s.* **1.** lasten ruumiillista ja sielullista olemusta ja kehitystä tutkivien tieteenhaarojen yhteisnimi. **2.** maa(perä)oppi.
peegeli[5] *s.* vedenkorkeutta ilmaiseva asteikko, vesiasteikko.
peeveli[5] *s.* lievä kirosana: helkkari, hemmetti, peijakas. | P. viekköön! P. sentään! Mitä p:ä sinä tarkoitat? P:n poika, minkä teki! P:kö sinua tänään riivaa, Särkkä! L.ONERVA. — Siellä oli p:n hauskaa.
peevelinmoinen[63] *a.* Meillä on p. nälkä.
peevelisti *adv.* peevelin kovasti, paljon tms. | Suututtaa p. Hän valehtelee aina p.
pegamoidi[4] *s.* aine, joka kankaalle t. paperille puristettuna saa tämän näyttämään nahalta; tällä lailla päällystetty kangas t. paperi. **-kangas** *s.* **-kan|si** *s.* Kirjan p:net. **-päällys** *s.*
pegaso|s[64] *s. kuv.* (myös: Pegasos) runoratsu. | Runoratsun merkityksen P. sai vasta uudella ajalla ja P:ksen selässä kuvitellaan runoilijain nousevan innoituksen autereisiin korkeuksiin rr. Satuloida p:ksensa 'ryhtyä runoilemaan'.
pegmatiitti[4*] *s. geol.* syväkivien yhteydessä esiintyviä hyvin karkearakeisia kiteytymiä, joiden pääainekset ovat samat kuin emäkivilajienkin; *erik.* graniittipegmatiitti. **-graniitti** *s.* **-juoni** *s.* **-kvartsi** *s.* **-louhos** *s.* Tammelan p.
peher|rellä[28*] *frekv.v.* < seur. | Metsot p:televät hietikossa.
peher|tää[6] *v.* -rys[64] *teonn.* vars. kanalintujen hiekassa kylpemisestä. | Kanat p:tävät hiekassa, pellossa. — Muuta käyttöä. | -- sopi seisoa ja ihmetellä, kuinka kauan lapiomies saisi p. luodakseen kolon, jonka sotapommi oli kaivertanut yhdellä kouraisulla HAANPÄÄ.
pehikko[2*] *s. kans.* pensaikko.
pehkaantu|a[1*] *v. kans.* lahota, mädätä. | Kasassa p:neita lehdeksiä. P:nut puulattia.
pehkana[15] *s.* lievä kiro- ja voimasana: peijakas,

pahus, hitto. | Älä p.! P:n nopea mies. Sotkevat, p:t, meidän pellon! KILPI.

pehkiö[5] *s. kans.* laho puun runko t. kanto. | -- kulki kuusisna hakona, / petäjäisnä p:nä KAL.

pehko[1](*) *s.* (ei terminä) pensas. | Rehevä p. Veden varassa kasvavat p:t. Lintunen lehossa lauloi, / pieni lintunen pehossa KANT. — Tukka yhtenä p:na [= sekaisin, takkuna] SILL. — *Yhd.* kataja-, nokkos-, paju-, pihlaja-, ruusup. **-mainen**[83] *kalt.a.* P. lehmus.

pehku[1] *s.*, tav. *mon.* rikki puidut oljet, pahna. | Rukiin, kauran, ohran p:t. Puimakone rusentaa oljet p:iksi. Syöttää lehmillä p:a. Levittää eläinten alle p:ja kuivikkeiksi. — *Maat.* eläinten aluset; turvepehku. | P:ina käytetään olkia tai heiniä. Nostaa suosta p:a. — *Kuv.* Painua p:ihin 'panna maata'. Painaa päänsä p:ihin. [Kirjat] olivat revityt ja liatut aivan p:iksi PÄIVÄR. — *Yhd.* turvep. **-kasa** *s.* **-lato** *s.* **-n|nosto** *s.* turvepehkun nosto suosta. **-suo** *s.* turvepehkusuo. **-turve** *s. maat.* turvepehku.

pehmenemätön[57] *kielt.a.* < pehmetä. | Kova, kuumuudessa p. koksi.

pehmennys[64] *s.* **1.** pehmentäminen. | Muovailuvahan p. Pesuveden p. **2.** pehmeneminen. | Aivojen p., ks. pehmetä 1. — *Kuv.* Äiti itkeskeli ja hänen muuten raiku luontonsa oli hempeässä pehmennyksessä SILL. — *Yhd.* (kiel. vanh.) konsonantinp. 'astevaihtelu'. **-aine** *s.* **-myöstö** *s. met.*

pehmentyjä[19] *pass.v.* (< seur.) pehmetä, pehmitä. | P:nyt maaperä. Lakkaus, joka p:y käden lämmöstä. — *Kuv.* -- vanhoja äitejä, joiden piirteet ovat p:neet ja kirkastuneet elämän kärsimyksissä TARK.

pehmen|tää[8] *v.* tehdä pehmeä(mmä)ksi, pehmittää. **1.** *konkr.* P:nettyä terästä. Suojasää p:tää lumen. Rankkasateen p:tämä tie. Tulehduksen p:tämä nikama. **2.** *abstr.* ja *kuv.* Kevyt usva p:tää maiseman ääriviivat. Hymy p:si hänen karskit piirteensä. Mutta mikä oli p:tänyt ylpeän naisen sydämen? NUORUV. -- äskeistä vastaustaan p:tääkseen [hän] virkahti SEPPÄNEN.

pehme|tä[34] *v.* tulla pehmeä(mmä)ksi, pehmentyä, pehmitä;)(koveta, lujeta. **1.** *konkr.* Auringossa hangen pinta p:nee. Itäessään perunat p:nevät. Kala ei saa p. Panna jtak uuniin p:nemään. Kuumentaa metallia niin että se p:nee. — Aivojen p:neminen 'tulehduksista, kuppataudista tm. johtuva aivoaineen paikoittainen rappeutuminen toiminnaltaan heikentyneeksi massaksi'. — Keitettäessä kova vesi hiukan p:nee 'menettää kalkkisuolapitoisuuttaan'. **2.** *abstr.* ja *kuv.* Valon p:neminen. Askelten ääni p:ni. Sydän, mieli p:nee 'heltyy, lauhtuu, liikuttuu, sulaa'. P. alkoholista, jkn kyynelistä. Silmien kova ilme oli p:nnyt. Jatkoi iskujaan, kunnes vastustaja p:ni. | Keivaara tunsi tämän tulevan sydämestä. Hän p:ni sille HEPOR.

pehme|ä[21] *a.* -ästi *adv.* -ys[65] *omin.* pehmoinen, pehmyt; us.)(kova, luja. **1.** esineistä ja aineista: rakenteeltaan t. kokoomukseltaan löysä, ulkonaisen painon t. puristuksen alaisena (helposti) myöten antava;)(tiivis, tiukka, karkea. **a.** P. lumi, savi, maa. P. eli irtain maakerros. Suolammen p. ranta. Sateen p:äksi liottama polku. P:ätä puuta, kangasta. P. leipä. P:äksi keitetyt perunat. P. sammal. P. villa, karva. P. kuin silkki, untuva, pumpuli. P. vuode, patja, tyyny. Ruumiin p:ät osat. Herrasnaisen p. käsi. P. tunteellinen suu. P. suulaki, aivokalvo. Koskettaa, painella p:ästi. Putosi p:ästi lumihankeen. Ovi sulkeutuu p:ästi. Tuuli puhaltaa p:ästi kasvoihin. — *Yhd.* sametin-, silkin-, untuvan-, vahanp.; puolip. **b.** *erik.* Kirjassa on p:ät kannet 'kirja on nidottu'. Paidan p. [= kovittamaton] kaulus. P. harja 'harja, jossa on pehmeät harjakset, sukaset'. P. kynä 'kynä, jossa on pehmeä lyijy, terä'. P:ät metallit. P:itä puita ovat varsinkin haapa, lehmus ja paju. — *Lääk.* P. haava, šankkeri.

2. ihmisestä. **a.** uupuneesta, päihtyneestä: hervoton, voimaton, veltto. | Hakkasi vastustajansa p:äksi. [Juoksija] tuli maaliin p:änä poikana. Viina teki miehestä aivan p:än. Humalainen oli niin p., ettei pysynyt omin voimin pystyssä. **b.** ihmisestä hänen suhteessaan muihin, tunteista, tunteenilmaisuista, ilmeistä: hyväntahtoinen, sydämellinen, lämmin, hellä, lempeä(luontoinen), perään antava, hentomielinen;)(ankara, vaativainen, tiukka, tyly, sydämetön, armoton. | Hiljainen, p. luonne. P. ja lempeäluontoinen nainen. Johtajaksi aivan liian p. mies. Olla p. jkta kohtaan. P., hellä hymy. Ei tässä asiassa p:ys auta. Rauhoittuihan hän toki vähitellen ja kävi lopulta niin p:äksi, että itki TALVIO. P. haikeus painoi silloin miehen mielen turvalliseen lapsuuden tilaan SILL. -- fantastisessa puolihämärässä ja p:issä tunnelmissaan elänyt aikakausi K.S. LAURILA. **c.** höperö, hassahtava tms. | Jo lapsellinen ja p. vanhus. Ei hän [vanhus] tosin vielä mitenkään p. ollut, hän osasi kyllä antaa järjellisiä neuvoja ystävänsä pojalle SILL. Mutta p. mies minä olisin, jos minä -- KILPI. — *S:sesti.* Puhua p:itä 'hassuja, hulluja, perättömiä'.

3. **a.** sävyltään, sävyasteikoltaan hillitty, sointuva, sulava, lämmin, suloinen;)(karu, kalsea, terävä, räikeä. | Huilun vieno ja p. ääni. P. altto. "P:ät" kerakkeet b, d ja g. Naurahtaa p:ästi. Kynttilän p. valo. Kesäillan p., harsomainen hämy. Valokuvan p. kiilto, pinta. P. värisävy. P:än vihreä. Naisellisen p:ät piirteet, kasvot. Lanteiden p. pyöreys. P:ästi kaartuva povi. Liikkua kevyin ja p:in askelin. Kävellä, keinua, pysähtyä p:ästi. Moottorin p:än hyrräävä käynti. Ympäristön outous tuli nyt vastaan p:ämpänä, se rauhoitti SILL. Maisema saa yhä p:ämmän lyyrillisen värityksen E.A.SAARIMAA. — Valokuvauksessa. | P. negatiivi 'sellainen, jossa sävyjen tummuusero on pieni'. — P. vesi 'vähän kalkkisuoloja sisältävä vesi, vars. sadevesi'. **b.** voimakkuudeltaan heikko, lievä, pieni, hiljainen;)(voimakas. | P. moksahdus. Panos aiheutti vain p:än tussahduksen. P., hyväilevä kosketus. P:itä näppäyksiä pianon koskettimiin. — *Fon.* P. [= höllä] aluke.

pehmeäeväinen *a.* P. kala.
pehmeähkö[1] *mod.a.* -sti *adv.* P. teräs. P. kangas. P. tie. Putosi p:sti maahan. [Virkamiehellä] tulee olla rinnan alla -- tuo tuollainen pienehkö, pyöreä, p. [vatsa] AHO.
pehmeä|ihoinen *a.* Sorja, p. kaunotar. **-juote**[85] *s. met.* helposti sulava, heikko juote;)(kovajuote. **-juotos**[85] *s. met.* pehmeäjuotteinen juotos, pika-, tinajuotos. **-kantinen** *a.* P. kirja, vihko. **-karvainen** *a.* P. eläin, turkki. P. ruoho. P. ruusu 'Rosa villosa'. **-kuoriai|nen**[83] *s.* P:set 'Malacodermata, kovakuoriaisia, joiden peitinsiivet ovat pehmeät t. nahkeat t. joilta ne puuttuvat kokonaan, pehmeäsiipiset'. **-kuori|nen** *a.* -suus *omin.* P. leipä, hedelmä. **-kätinen** *a.*)(kovakätinen, -kourainen. | P. herrasneiti. — Us. hellä-, hölläkätinen. | P. ohjaus, kurinpito. **-lihainen** *a.* **-liikkeinen** *a.* sulava-, joustavaliikkeinen. | P. kissa. P. juoksija. **-luontoi|nen** *a.* P:sena hän nieli kärsimänsä loukkaukset. **-lyijy**[85] *s. met.* tav:mmin ⌒, ks. lyijy 1. **-metalli**[83] *s. met.* tav:mmin ⌒. **-mieli|nen** *a.* -syys *omin.* hempeämielinen. | -- hymähtelee se [aamu] illan p:sille, kivulloisille tuumille IVALO. Tämä tällainen p:syys ei käy TALVIO. **-multainen** *a.* P. maa. **-nahkai|nen** *a.* P:set kengät.
pehmeän|lainen[93] *a.* P. patja. P:laista leipää. **-puoleinen** *a.* P. maaperä.
pehmeä|peräinen *a.* P. maa, suo. **-piirtei|nen** *a.* P:set kasvot. P:set rannat. **-piirtoinen** *a.* Valokuvauskoneen p. objektiivi. **-pintainen** *a.* P. nahkalaatu. **-pohjai|nen** *a.* P. järvi, lampi. P. savimaa. — P:set kengät. **-pui|nen** *a.* P:sia lautoja. **-päi|nen** *a.* -syys *omin.* P. toukka. — *Kuv.* hupsu, hullu. | Hän luuli emännän tulevan hulluksi, aivan p:seksi NUORUV. -- tällainen pehmeäsydämisyys ja p:syys johtaa koko yhteiskunnan harakiriin K.S.LAURILA. **-ruotoinen** *a.* P. kala. **-ruumiinen** *a.* P. toukka. **-siipi|nen** *a.* ja *s.* P. kovakuoriainen. P:set 'pehmeäkuoriaiset'. **-sointuinen** *a.* P. ääni. P. huilu. P. nimi, sana. **-suinen** *a.* P. hevonen 'joka herkästi tottelee ohjaksia'. **-sydämi|nen** *a.* -syys *omin.*)(kovasydäminen. | P. nainen. **-sävyinen** *a.* P. soitin. P. maalaus. **-turkkinen** *a.* P. eläin. **-viivainen** *a.* P. maalaus. **-villainen** *a.* P. lammas. P. kangas. **--ääni|nen** *a.* P:set urut. Koneen p. käynti.
pehmik|e[78*] *s.* esine t. aine, joka tekee jnk pehmeäksi;)(kovike, lujike. | Havuja makuupaikan p:keenä. Lasitavaroita pakattaessa käytetään p:keenä lastuvillaa. Länkien p:keet 'pehmusteet'. Tuolin käsinojien p:keet. — *Yhd.* kangas-, korkki-, kumi-, nahkap.
pehmite[78*] *s.* = ed.
pehmitell|ä[28*] *frekv.v.* < pehmittää. | P. lihaksiaan löylyssä. — *Kuv.* P. [= iskeä, rusikoida] jkta nyrkeillään. -- p:en ankarilla parannuspuheillaan salokylän vaimojen paatuneita omiatuntoja TOPPILA.
pehmittyä[1*] *pass.v.* (< pehmittää) tav:mmin pehmitä, pehmetä.
pehmittäjä[10] *tek.* < seur. | Booraksin käyttö veden p:nä.
pehmit|tää[2*] *v.* -tävästi *adv.* tehdä pehmeä(mmä)ksi, löyh(emm)äksi, pehmentää, norjistaa;)(kovettaa, lujittaa, jäykistää. **1.** *konkr.* Sateen p:tämä tie. P. kovettuneet kengät rasvaamalla. P. lihaa nuijimalla. Parransänki p:etään saippuavaahdolla. P:tävästi vaikuttava vatsalääke. Lintu p:tää pesänsä höyhenillä. — P. kovaa kaivovettä soodalla. — *Met.* myöstää. | P. terästä hehkuttamalla. P:etty kuparilanka. **2.** *abstr.* ja *kuv.* P. jkn selkä 'antaa jklle selkään, piestä'. Vielä minä sinut p:än. [Nyrkkeilijä] p:ti vastustajansa toisessa erässä. P. vihollisen asemia tykistötulella ja ilmapommituksilla. — P. jkn sydän, mieli, tahto, sisu. Gabriel oli aikonut pysyä lujana, mutta itkevä tyttö p:ti hänen mielensä J.FINNE. -- sä mielet kovat p:ä, / ne liekilläsi lämmitä VK.
pehmitys[94] *teonn.* < ed. | Nahan p. Vihollisen asemien p. **-aine** *s.*
pehmi|tä[37] *v.* tulla pehmeä(mmä)ksi, pehmetä, norjistua;)(koveta, lujeta. **1.** *konkr.* Panna herneet veteen p:ämään. Voi p:ää lämpimässä. Kuumennettaessa metalli p:ää ja tulee taipuisaksi. Paljosta käytöstä p:nnyt pesäpallo. Kovettunut nahka p:ää rasvattaessa. **2.** *abstr.* ja *kuv.* [Humalainen] oli niin p:nnyt, ettei pystyssä pysynyt. — Järkytyksistä p:nnyt mieli. Mikko oli jo ollut sanomaisillaan kovan sanan. mutta sydän p:si, kun vaimo yhä kaulassa riippui ALKIO.
pehmoi|nen[93] *a.* -sesti *adv.* -suus[95] *omin.* = pehmeä (käyttö kuit. tätä ahtaampaa). (*1.*) Sataa p:sta lunta. P. lumivaippa. P. kuin sametti, silkki. P. vuode, tyyny. Kirjan p:set kannet. (*2.*) Tuli kotiin p:sena [= humalassa]. — Muori oli vanha ja harmaa, ei juuri höperö, mutta sellainen herttaisen p. SILL. — *S:sesti.* Puhua p:sia. (*3.*) Kissan p. kehruu. P:set piirteet. P:sesti pyöristyvät muodot. P. valo. P. hämy, hämärä. Autereen p. harso. Tuulen p. hyväily. P:sesti keinahteleva käynti. -- uunin pankolla p:sessa lämpimässä AHO. -- maisemassa oli jotain omituisen p:sta ja vienoa AHO. -- viehkeä, p. tunne PAKK.
pehmust|aa[2] *v.* tehdä pehmeäksi jtak pehmikettä käyttäen. | P:ettu nojatuoli, selkänoja. Sametilla p:ettu kotelo. Haahka p:aa pesänsä untuvillaan. P. hyppypaikka sahajauhoilla.
pehmuste[78] *s.* pehmustamiseen käytetty pehmike. | Nojatuolin p:ena käytetty jouhitäyte. Länkien p:et.
pehmustu|s[94] *s.* **1.** pehmustaminen. | Huonekalujen p. **2.** pehmuste, pehmusteet. | Nojatuolin p. on rikki. Pingottaa kangas p:ksen päälle.
pehmyt[73] *a.*, us. *runok.* pehmeä. | P. lumi, kangas. -- sammal p. patjanansa *MANN. -- siveli poikansa p:tä tukkaa IVALO. — P. ääni, sointu. P. väri. -- pastorin mieli oli sinä päivänä p. kuin kesävoi KIANTO. **-juote**[83] *s. met.* = pehmeäjuote. **-juotos**[83] *s. met.* = pehmeäjuotos. **-kivi**[83] *s.* vuolukivi. **-luontoinen** *a.* **-metalli**[83] *s. met.* pehmeä metalli. **-sointuinen** *a.* **-sävyinen** *a.* P. maalaustyyli.
pehna|ta[85] *v.* myllätä, myllertää. **1.** *intr.* Lapset p:avat lumikinoksissa. Väänsi kiviä, p:si

pensaiden juurella kynsineenkin, niin kuin porsas kärsä mullassa LEHT. 2. *tr.* P. vuoteensa. Karja polki ja p:si viljapellon. — *Kuv.* Ja nyt jo antoi kymmenen tuhatta! On siinä meidän p. LEHT.

pehnautu|a[44] *pass.v.* < ed. | Patjassa silpuiksi p:neet oljet.

pehtaroi|da[20] *v. murt.* piehtaroida. | -- aallot riehuu, / kihisee ja temmeltää ja p:tsee KIVI.

pehtoori[5] *s. murt.* = seur.

pehtori[5] *s.* maataloustyönjohtaja, joka tav. vastaa tilan maatalouden hoidosta.

pehuli[5] *s. kans.* nuori, vaalea nieriä.

peijaat[60] *s. mon.* = seur. | Noin jalot vietettiin hevonsuistajan Hektorin p. *MANN.

peijais|et[63] *s. mon.* kaadetun karhun kunniaksi järjestetyt pidot; *harv.* yl. hautajaiset. | Pitää, viettää p., p:ia. — *Kuv.* Korpit pitävät p:ia hevosen raadolla. — *Yhd.* karhunp.

peijais|juhla *s.* **-meno|t** *s. mon.* Karhunkaato vanhoine p:ineen. **-pidot** *s. mon.* **-talo** *s.* talo, jossa peijaiset pidetään.

peijak|as[60*] *s.* **1.** lievähkö kiro- ja voimasana: peeveli, saamari, hitto, pahus, perhana. | P. sentään! Johan nyt on p.! P. hänet perikööN! Tuolta se p. jo tulee! Mitä p:asta sinä tarkoitat? P:kaan pojanvintiöt minkä tekivät! P:kaan hyvä onni. **2.** lurjus, vintiö, peijooni. | -- mies, pitkä, roteva p., teki kaksi kuperkeikkaa lattialla LEINO.

peijakkaanmoinen[63] *a.* peijakkaan suuri, hyvä, huono tms. | P. kelmi. Hänelle tuli p. erehdys.

peijakkaasti *adv.* peijakkaan paljon tms., perhanasti, hitosti. | Janottaa p. Väkeä oli vallan p.

peija|ta[35] *v.* **-us**[64] *teonn.* pettää, petkuttaa, puijata, narrata, vetää nenästä. | P. hyväuskoisia ihmisiä. P. jku tekemään jtak. P. jklta rahat, omaisuus.

peijoon|i[6] *s.*; *rinn.* peijuuni[6]. **1.** veitikka, veijari, lurjus, ryökäle, vintiö. | Senkin p.! Älä p. kutita! Mitähän sillä p:illa taas on mielessä. Pettureita he ovat täällä, p:eja nämä talonpojat, vailla ihannetta LEHT. **2.** lievissä kirouksissa ja ihmettelyissä. | P:in poika! No voi sun p.! — Hän onkin oikea p. alallaan. Onpa koko p. siaksi KARHUM.

peik|ko[1*] *s.* **1.** *myt.* vuorissa ja mäissä asuvia tarina- ja uskomusolentoja; nykyaikaisissa (ei kansanomaisissa) saduissa myös muista, pelottavan näköisistä (ja julmista) mielikuvitusolennoista. | Vuoren, metsän p. P:on luola. Paha p. Ruma kuin p. Asui muinoin tämän vuoren luolissa eräs hirmuinen p., ihmisten kauhistus ja surma KIVI. -- pois pakeni pelko kuin yön p. päivän tieltä TALVIO. — *Yhd.* metsän-, veden-, vuorenp.; tunturi-, vuorip. **2.** *kuv.* **a.** -- eräs kumppanimme -- Untolan p:koin [= vihamielisen väen] pesässä surmansa sai KIVI. Kalamiehenä nän oli yhtä tunnettu kuin pikkupoikien ja porsaiden p:kona [= kauhuna] KARHUM. **b.** jstak pelkoa, kauhua herättävästä asiasta, ilmiöstä. | Hallan p. Sodan p. kummittelee ihmisten mielissä. Nälänhädän p. nostaa päätään. Nähdä p:koja keskellä kirkasta päivää 'pelätä suotta'. Maalata p:koja seinälle 'kuvitella, ennustaa (toiselle) kaikkein pahinta'. -- kaikenlaisten "pakkomielteiden", noiden tervettä ihmiselämää vaanivien p:kojen esille houkuttelemiseen johtaa usein jatkuva oljentelu oman itsensä taikapiirissä SILL.

peikko|mainen[63] *kalt.a.* P. varjo. Kasvot p:maisessa virnistyksessä. **-satu** *s.*

peikonlehti *s.* = filodendron.

peilail|la[29] *frekv.v.* **-u**[2] *teonn.* < seur. **1.** P. itseään käsipeilistä, vedenkalvosta. — *Kuv.* Etkö tiedä, että on vaarallista tuijottaa oman sydämensä lähteeseen? -- Naisessakin sinä p:et vain itseäsi HAARLA. **2.** heijastua, kuvastua, kuvastella. | Rantakoivut p:evat järven pintaan. Aurinko p:ee aamununteloisella lammen pinnalla TOPPILA. -- hänen mielessään yhä p:ivat nämä muistot kuin päivän kuvajainen vesikellossa HEPOR.

1. peila|ta[35] *v.*, vars. *ark.* **1.** P. itseään 'katsella itseään peilistä'. **2.** heijastaa peilin tavoin. | Näyteikkunan lasi on paha p:amaan.

2. peila|ta[35] *v.* **1.** suuntia. | P. aluksen paikka merellä. **2.** *mer.* peilaustangolla mitata veden korkeus aluksen lastiruumassa, vesitankeissa tms.

1. peilaus[64] *teonn.* < 1. peilata. | Naisten ainainen p.

2. peilaus[64] *teonn.* < 2 peilata. — *Yhd.* näkö-, radiop. **-asema** *s.* **-kompassi** *s.* suuntimiskompassi. **-putki** *s. mer.* laivan kannelta pohjaan ulottuva avonainen putki, josta mitataan laivan ruumassa olevan vuotoveden korkeus. **-tanko** *s.* vedenkorkeuden mittaamiseen käytetty mittatanko.

peilautu|a[44] *refl.* ja *pass.v.* < 1. peilata. | P:i niin kuin ohimennen / lähteen silmässä ja suoristihe L.POHJANPÄÄ. — Pilvet p:vat järven pintaan.

peil|i[4] *s.* **1.** sileä, tasa- t. (jtak erikoistarkoitusta varten) käyräpintainen, takaa kiiltävällä metallilla (vars. hopealla) päällystetty lasi- t. kokometallilevy, joka heijastaen säännöllisesti valonsäteitä synnyttää kuvan jstak, us. nimenomaan käyttäjästänsä, kuvastin; joskus muihinkin tarkoituksiin käytetyistä vastaavanlaisista heijastimista. | Hiottu p. Kehyksellinen, varrellinen p. Kovera, kupera p. Katsella, tarkastella itseään p:istä. Katsohan p:iin, miltä näytät! Kammata tukkansa p:in edessä. Pilvet kuvastuvat järven pinnasta kuin p:istä. — *Kuv.* Järven pinta on sileänä p:inä. Lampi päilyy p:inä. Silmä on sielun p. SL. Aapo pitää [tappelusta varoittavalla puheellaan] p:in edessämme ja siitä häntä kiittäkäämme KIVI. [Näytelmän] tulee olla ihmiselämän kuvastin, hyvien tapojen esikuva ja totuuden p. TARK. — *Yhd.* kristalli-, lasi-, metallip.; kulma-, pallo-, tasop.; katu-, käsi-, pöytä-, seinä-, taisteluhauta-, taskup.; hammas-, kurkku-, niska-, silmäp.; heijastus-, parranajo-, poltto-, pukeutumis-, punnitus-, sovitus-, tähystys-, valaistusp.; juoru-, taikap. **2.** eräistä rajallisista pinnoista. **a.** *rak. mer.* Oven p. 'kehikkoon tuettu lautainen, vanerinen, lasinen t. puukuitulevystä valmistettu oven osa'. P:eihin jaettu seinäpinta. Laivan p. 'peräpeili'. — *Yhd.*

ovi-, peräp. **b.** *kasv.* ydinsäteiden kiiltävä leikkauspinta puun sädeleikkauksissa. **c.** eläimen vuodassa lautasten seudussa oleva laikku, linnun siivissä oleva korean värinen läikkä tms. — *Yhd.* perä-, siipip.

peili|galvanometri *s. fys.* peililukemalla varustettu galvanometri. **-heijastin** *s. fys. tekn.* **-heijastus** *s.*, vars. *fys.* **-heijastuskamera** *s. valok.* = peilitähyskamera. **-hiomo** *s.* **-holvi** *s. rak.* keskiosiltaan lähes tasapintainen holvi, jonka yläosa on viistetty ja näin syntynyt aukko peitetty vaakasuoralla holvilla, ns. peilillä. **-jää** *s.* peilikirkas jää. **-kaappi** *s.* kaappi, jonka ovessa on kuvastin l. peili. **-kamera** *s. valok.* = peilitähyskamera. **-kaukoputki** *s. tekn.* kaukoputki, jossa kuvan synnyttää kovera peili; *syn.* peiliteleskooppi, reflektori. **-kirjoitus** *s.* takaperoinen kirjoitus, joka peilistä katsottuna näyttää normaalilta. **-kirk|as** *a.* kirkas kuin peili. | P. jää, järvi. Lampi läikkyy p:kaana. Kiillottaa, hioa p:kaaksi. **-kuv|a** *s.* **1.** peilistä tms. käänteisenä heijastuva kuva. | Ihailla p:aansa. Nähdä vedenkalvossa p:ansa. Pilvien p:at kotilahdella. He ovat kuin toistensa p:at 'aivan samanlaiset'. — *Kuv.* Niin kaukaa muistellen ne [tapahtumat] herkistyvät kirkkaina p:ina muistoon KARHUM. Hyvän p:an - - vuosisatoja periytyneestä ihmisen suhtautumisesta lähimmäiseensä saa sotataidon kehityksestä AK. **2.** yl. käänteinen kuva. | Nimi on kaiverrettu leimasimeen p:ana. Rakennusten pohjapiirrokset ovat toistensa p:at. — *Kuv.* [Duuri- ja mollisävellajit] ovat kaikin puolin toistensa ylösalaiset p:at I.KROHN. **-kuvamainen** *kalt.a.* P. jäljennös. **-laite** *s.* **-lamppu** *s.* seinäpeiliä valaiseva lamppu; *tekn.* projektiokojeiden valonlähde, johon kondensoria korvaamaan on yhdistetty kovera peili. **-lasi** *s.* sileäksi hiottu esim. peileihin käytetty lasi; peilin lasi. **-lasitehdas** *s.* **-lauta** *s.* peilioven peilin lauta. **-leikkaus** *s. puut.* = sädeleikkaus. **-liike** *s.* Kehys- ja p. **-lipasto** *s.* lipasto, jonka yläosassa on peili. **-metalli** *s.* 30—33 % tinaa, hieman hopeaa, nikkeliä ja platinaa sisältävä, helposti kiillotettava pronssiseos, josta ennen valmistettiin peilejä. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* **-syys**[65] *omin.* P. pinta.

peili|nen[63] *a.* **1.** *harv.* P:sen [= peilityynen, -kirkkaan] lammen rannalla KILPI. **2.** *poss.* yhd:ojen jälkiosana. | Kaksi-, monip.; pieni-, suurip.

peilin|kehys *s.* **-lasi** *s.*

peili|ovi *s.* **1.** puuovi, jossa on kehikkoon sijoitettu yksi t. useampia peilejä; vrt. peili 2.a. **2.** vrt. peili 1. | Vaatekaapin p. **-pallo** *s.* peililasista tehty pallo. | Puutarhan p. **-piironki** *s.* peililipasto. **-pinta** *s.* **1.** peilin pinta heijastavalta puolelta; peililasin pinta. **2.** peilin tavoin kiiltävä ja heijastava pinta. | Lammen, jään p. **3. a.** oven, seinän tms. peilien muodostama pinta. **b.** *puut.* puun säteen suuntainen, pitkittäinen leikkauspinta. **-piste** *s. mat.* Pisteet ovat toistensa p:itä suoran suhteen, jos ne sijaitsevat samalla suoran normaalilla ja yhtä kaukana suorasta. **-prisma** *s.* **-pronssi** *s.* pronssiseos, jota nyk. käytetään erinäisiin valo-opillisiin kojeisiin. **-pöytä** *s.* pöytä, johon on kiinnitetty peili, pukeutumis-, toalettipöytä; seinäpeilin alla vars. eteisessä pidetty pöytä; peilillä päällystetty pöytä. **-rauta** *s.* 5—22 % mangaania sisältävä valkoinen, suurikiteinen takkirauta. **-ruuvi** *s. tekn.* eräs näköradion kuvankokoojalaite. **-sali** *s.* Presidentin linnan p. **-sametti** *s.* = silkkisametti. **-sauma** *s. vaat.* takin rintakäänteen poikkisauma. **-seinä** *s.* **1.** peilipäällysteinen seinä. **2.** seinä, jolla on peili t. peilejä. **-sileä** *a.* sileä kuin peili. | P. jää, pinta. **-tehdas** *s.* **-teleskooppi** *s.* = peilikaukoputki.

peilittää[2*] *v.* **1.** päällystää peililasin takapinta heijastavalla aineella; tehdä metallilevyyn tms. peilipinta. **2.** tehdä oveen tms. peili (2.a).

peilitys[64] *teonn.* < ed. | Peililasin p. **-aine** *s.*

peili|tyven *a.* = seur. **-tyyni** *a.* veden pinnasta: aivan tyyni, rasvatyyni. | Meri on p. **-tähtäin** *s. valok.* tähtäin l. etsijä, jossa kuva heijastuu peilin välityksellä. **-tähyskamera** *s. valok.* kamera, jossa näkymä heijastuu otettavan kuvan kokoisena peilistä tähyslevyyn, peili(heijastus)kamera. **-uistin** *s. kal.* uistin, jonka vieheeseen on sijoitettu peili(lasi)n palanen. **-yhdistelmä** *s.* Valo-opillisten kojeiden p:t.

peippi[4*] *s.* Lamium, huulikukkaisten heimoon kuuluvia ruohokasveja. — *Yhd.* kelta-, puna-, valkop.

peippo[1*] *s.* Fringilla, peipposten heimoon kuuluvia varpuslintuja, vars. koko Suomessa yleinen F. coelebs; peipponen. | Peipot visertävät. - - joka latvassa p. riemuitsee / kesän onnea vuotellessa HAAHTI. — *Yhd.* härkä-, järri-, vihreäp. **-lin|tu** *s. el.* P:nut 'peipposet'.

peippo|nen[63] *s. yleisk.* = peippo; *mon. el.* Fringillidae, varpuslintuihin kuuluva lintuheimo. | P:sen liverrys. Kuu kiurusta kesään, puoli kuuta p:sesta SL. — *Kuv.* Iloinen kuin p. Äidin pikku p. 'lapsi'.

peippos|lintu *s.* = peippolintu. **-parvi** *s.*

peit|ata[35*] *v.* **-taus**[64] *teonn.* **1.** värjäyksessä ja väripainossa: käsitellä kuituaineita kemiallisella liuoksella, niin että värit, peittavärit, kiinnittyvät siihen. **2.** *nahk.* käsitellä nahaksia hapoilla t. entsyymivalmisteilla niihin karvomisessa jääneen kalkin ja lian poistamiseksi. **3.** *met.* käsitellä metallin pintaa hapoilla hapettumistuotteiden poistamiseksi. **4.** *puut.* käsitellä puuta eri tarkoituksia varten esim. suolahapolla t. valmistella sitä värjäystä t. muuta pintakäsittelyä varten. **5.** *maat.* käsitellä kylvösiemeniä formaliini- tm. liuoksella t. myrkkyjauheella sieni-itiöiden tuhoamiseksi.

peit|e[78*] *s.* yl. se, millä peitetään, katetaan t. mikä peittää, kattaa, kate, peitto, verho, suojus, päällys(te), päällyskerros; vrt. peittää. **1.** Aukon, halkeaman, raon p. Lautaluukut ikkunoiden p:teinä. Panna kattilankansi ruokaastian p:teeksi. Huivi tiukasti hiusten p:teenä. Pään p. 'päähine'. Kuorman, vaunun p. Hevosen p. 'loimi'. Leposohvan, tuolin kankainen p. 'suojusvaate'. Vuoteen p:teenä päivisin käytetty raanu. — P:teet [= peitot] ja muut vuodevaatteet. Lapsi potkii p:teen yltään. Ottaa päällystakki p:teekseen. — *Yhd.* huopa-, kumi-,

silkki-, villap.; kuorman-, sängyn-, vaununp.; hevos-, reki-, sänky-, tavara-, vuodep.; suoja-, suojusp. 2. luonnollinen t. keinotekoinen peittävä kerros, päällyskerros. | Iho on ruumista suojeleva p. Rikkivety aiheuttaa kullan pinnalle hienon, ruskean p:teen. Maan talvinen [lumi]p. Tulivuoren rinteillä on laavaa paksuna p:teenä. Angiinapotilaan nielurisoissa on harmaat p:teet. — *Kuv.* Rahat eivät riittäneet edes matkakulujen p:teeksi 'korvaukseksi'. - - sitten hän äkkiä heräsi kuin unesta ja silmiltä putosi kuin p., kun hän kuuli Romppaisen sanovan - - KATAJA. — *Yhd.* hiekka-, kanerva-, kasvi-, laava-, lumi-, nurmi-, ruoho-, sammal-, suomu-, vesip. 3. *rak.* pinta-, päällyskerros. | Katon, seinän, lattian p. Kadun, tien p. 'laskos'. — *Yhd.* kadun-, katon-, lattianp.; katu-, tiep.; huopa-, pärep.; asfaltti-, betoni-, hiekka-, sepeli-, sorap.; kestop.

peite|aine *s.* Maalia ja lakkaa käytetään rautaesineiden ruostumista estävinä p:aineina. Asfalttihuopa ym. vesikaton p:aineet. **--emalji** *s.* **-huopa** *s.* vars. vuoteessa peitteenä käytetty huopa. **-kaiteet** *s. mon. käs.* peitteitä ommeltaessa ("tikattaessa") käytetty teline, "täkkipooka(t)". **-kangas** *s.* kangas, josta valmistetaan (vuode)peitteitä; vars. kuormien peitteenä käytetty, us. vedenpitäväksi kyllästetty kangas, presenninki. **-kasvi** *s.* vars. korkeiden koristekasvien juurella mullan pintaa peittämään käytetty kasvi. **-kerros** *s.* Suojaava p. Emaljoimalla tehty tiivis ja kova p. Ruoste on metalliin ilman vaikutuksesta syntyvä p. — *Maant.* Meriveden p. 'pintakerros'. **-kiel|i** *s. sot.* kielenkäyttö, jossa eräille käsitteille annetaan salaamistarkoituksessa varsinaisista poikkeavat nimitykset. | Rintamapuheluissa on käytettävä p:tä. **-kivi** *s.* **-laatta** *s.* Avaimen reiän p. **-lakka** *s. tekn.* lakka, jolla metallia syövytettäessä sivellään syövyttämättä jäävät esineen pinnan osat, peittolakka. **-lasi** *s.* tav. lasi, jolla esim. mikroskooppitutkimuksessa peitetään objektiivilasille asetettu tutkimuksen esine, peitinlasi. **-lauta** *s.* Raon p. **-lehti** *s.* Sikarin p. **-levy** *s.* **-lista** *s.*

peit|ellä[28*] *frekv.v.* < peittää. (*1.*) P. halkopinot havuilla. Äiti p:telee lapset vuoteeseen. (*2.*) **-ellysti** *adv.* P. vikojaan, aikomuksiaan, todellisia ajatuksiaan, tunteitaan. P. epäonnistumistaan. P. avuttomuuttaan mahtipontisilla puheilla. Sanoa ajatuksensa suoraan ja p:telemättä. Antaa p:televiä [= välltteleviä] vastauksia. Puhua jstak p:ellen 'epäsuorasti, vihjaillen'.

peite|luku *s. sot.* sodan aikana kenttäpostiosoitteissa, majoituspaikkaa osoittavissa viitoissa yms. oikean nimen sijasta käytetty yksikköä, joukko-osastoa yms. tarkoittava luku; vrt. **peitekieli. -maali** *s. maal.* **1.** siveltynä läpinäkymätön, pinnan täysin peittävä maali, peittomaali. **2.** *par.* täytekitti, -maali. **-multa** *s.* Hiilimiilun p. **-nimi** *s.*, vars. *sot.* peitekielinen salanimi. | Yksikön, joukko-osaston p. Tukikohdan p. **-paperi** *s.* **-piirros** *s. sot.* läpinäkyvälle paperille tehty piirros, joka kartan päälle asetettuna osoittaa joukkojen ryhmityksen, puolustusasemien ja konetuliaseiden sijainnin ym. | P. I/JR 30:n ryhmityksestä 10.6.43 klo 19.00. **-pussi** *s. sot.* vuoteen päiväpeitteenä käytetty kangaspussi. **-sanoma** *s. sot.* peitekielinen sanoma. **-terä** *s. puut.* höylään leikkaavan terän päälle kiinnitetty toinen terä, joka taittaa terän irrottaman lastun ja siten estää terää repimästä puuta. **-tiili** *s. rak.*

peitetysti *adv.* peitettynä, peitellen, vihjaillen, epäsuorasti, verhotusti;)(peittelemättä, suoraan, avoimesti, selvästi. | Esittää asiansa, ajatuksensa p. Asia käy ilmi, vaikkakin hieman p., jo siitäkin, että - -.

peite|vaate *s.* peitteenä käytetty vaate. **-valo** *s. raut.* eräissä kiinteissä opastimissa takavalona käytetty pysyvä t. vilkkuva väritön koko- t. tähtivalo. **-väri** *s. maal.* siveltynä läpinäkymätön, pinnan täysin peittävä väri;)(kuultoväri.

peitin[50*] *väl.* (< peittää) peite. **-höyhen** *s. el.* Linnuilla on kolmenlaisia höyheniä: sulkia, p:iä ja untuvia. **-kaitale** *s. käs.* **-kalvo** *s. anat.* yksityistä lihasta t. lihasryhmää ympäröivä sidekudoksen muodostama kalvo, faskia. **-karvat** *s. mon.* **1.** eläimen turkin pitkät, jäykät karvat;)(pohjavilla. **2.** Kasvin siementen p. **-kudos** *s. anat.* peitteenä toimiva epiteelikudos. **-lasi** *s.* = peitelasi. **-laskos** *s. käs.* Paidan etuhalkion p. **-luu** *s. anat.* suoraan sidekudoksesta syntynyt luu. **-sii|pi** *s. el.* Kovakuoriaisten etusiivet ovat kehittyneet koviksi p:viksi. **-solu** *s. anat.* peittoepiteelin solu. **-sul|ka** *s. el.* Linnun siipien p:at. **-suomu** *s. kasv.* Kävyn p:t.

peitos[64] *s. harv.* peite.

peit|ota[38*] *v.* **1.** piestä, hakata, antaa selkään, pehmittää. | Pojat p:tosivat toisiaan. P. jku pahanpäiväiseksi. P:tosi toisen selän kirjavaksi kuin sateenkaari. P. koiraa kepillä. Sano totuus, muutoin p:toon sinut kanankaaliksi KIVI. — *Erik.* pieksämällä pehmittää nahkaa, muokata, piiskata. | P. lampaannahkoja. — *Kuv.* P. vihollisensa. P:tosi kaikki kilpailijansa. Vastapuolueen p:toaminen. — Mikä minä olen Pekkaa p:toamaan [= moittimaan, torumaan]? M.RAPOLA.

peitoton[57] *kar.a.* < peitto. | P. nukkuja.

peitsen|pisto *s.* **-taitto** *s. kuv.* kiistely, väittely. | Saada, etsiä aihetta p:on jkn kanssa, jkta vastaan. **-terä** *s.* **-varsi** *s.*

pei|tsi[48] *s.* pitkän (puu)varren ja metallikärjen muodostama keihäsmäinen ase, jota etupäässä ratsuväki käytti ennen tuliaseiden käytäntöön tuloa, ratsuväen keihäs. | Ratsuväen p:tset. P:tsen kärki, varsi. P:tsen pisto. — *taittaa peistä* (harv. *peitsi*) taistella turnajaisissa peitsellä; vars. kuv.: taistella (hengen asein), esiintyä jnk puolustajana t. vastustajana. | Turnajaisissa ritarit taittoivat p:stä ihailemansa naisen puolesta. — Taittaa p:stä jnk aatteen puolesta, jtak käsitystä vastaan.

peitsi|mies *s.* peitsellä varustautunut ratsumies. **-niekka** *a.* P. ratsumies.

peitta[10*] *s. tekn.* peitta(us)aine. | Orgaaninen, epäorgaaninen p. Nahkurin p. Kylvösiemenen p. Värjäyksessä p:a käytetään kyllästysainee-

na. — *Yhd.* alumiini-, kromi-, metallip. **--aine** *s.*

peittaamat|on[57] *kielt.a.* < peitata. | P. puuvilla. P:tomat siemenet.

peittaliuos *s.* peittausliuos.

peittaus[61] *teonn.* < peitata. | Kuitujen, nahaksien, metallin p. Kylvösiementen p. — *Yhd.* kuiva-, märkäp. **-aine** *s.* **-amme** *s.* **-ko|e** *s. maat.* Kylvösiemenen p:keet. **-kylpy** *s.*

peitta|väri *s.* happamia, liukoisia väriaineita, jotka peitta-aineiden kera kiinnittyvät kuituaineeseen; vrt. peitata 1. **-värjäys** *s.*

peitteellinen[63] *poss.a.* < peite.

peitteenvuokra *s.* Rahti ja p.

peitteetön[77] *kar.a.* < peite. | P. vuode, kuorma.

peittei|nen[63] *poss.a.* **-syys**[65] *omin.* < peite. **1.** vars. *sot.*)(avoin. **a.** pintakasvillisuuden peittämä, metsäinen. | P. maasto. **b.** vihollisen maatähystykseltä ja suoralta tulelta suojassa oleva. | Varsinkin tykistö käyttää p:siä tuliasemia. **2.** *yhd.* Heikko-, kova-, ohut-, vahvap.; harso-, jää-, karva-, lumi-, nurmi-, ruoho-, sammal-, sora-, suomu-, turve-, untuvap.; kestop.

peittelemät|ön[57] *kielt.a.*, vars. *kuv.* **-tömästi** *adv.* **-tömyys**[65] *omin.* avoin, julkinen, suora, rehellinen tms. | P. totuus. P. suorasukaisuus, aistillisuus. P:tömän vihamielinen asenne. Lausua ajatuksensa, arvostelunsa p:tömästi.

peittely[2] *teonn.* < peitellä.

peit|to[1*] *s.* **1.** se, jolla jtak peitetään, joka jtak peittää, peite. | Levittää loimi kuorman p:oksi. Luoda lunta jälkiensä p:oksi. Pani käden kasvojensa p:oksi. — Vuoteen, sängyn p. — *Erik.* vuoteessa nukkujan käyttämä peite (täkki, huopa). | Silkkinen p. — *Kuv.* Pimeyden p. Tehdä jtak petoksensa p:oksi. — *peit|ossa,* **-osta, -toon** (adv:n ja postp:n tapaan) jnk peittämänä, kätkemänä t. verhoamana; piilossa, salassa. | Panna p:toon 'peittää, kätkeä'. Jk jää jnk alle p:toon. Raja on mennyt p:toon 'umpeen, tukkoon'. Laulaa p:toon (mus. vanh.) 'ohentaen'. — Maa on metsän, lumen p:ossa. Koko seutu on savun p:ossa. Ruohikon p:ossa oleva linnunpesä. Kissa pujahtaa esiin heinikon p:osta. Joutua metsän p:toon (myt.) 'lumottuna metsän kätköön'. Kätki kasvonsa sanomalehden p:toon. Aurinko painui vuoren p:toon. — Asia on hämärän p:ossa. Kätki ajatuksensa vuolaan sanatulvan p:toon. **2.** peittäminen.

peitto|epiteeli *s. anat.* pintoja peittävä epiteeli, päällysketto. **-huopa** *s.*

-peittoinen[63] *a.* = -peitteinen.

peitto|kyky *s. maal.* Lyijyvalkoisen p. **-lakka** *s. tekn.* = peitelakka. **-lannoitus** *s. maat.* = pintalannoitus. **-lanta** *s. maat.* = pintalanta. **-maa** *s. maat.* peittoviljelyssä maankamaran peittämiseen käytetty maa. **-maali** *s. maal.* = peitemaali 1. **-paikka** *s. käs.* paikattavan kankaan oikealle puolelle ommeltu paikka, jonka reunat peittävät reiän reunat; vrt. täyttöpaikka. **-sinkkaus** *s. rak.* lautojen sinkkaus(liitos), jossa toinen lauta omalta puoleltaan peittää liitoskohdan; vrt. avo-, salasinkkaus. **-taklaus** *s. urh.* jalkapallossa syöttösuunnan t. pallon lentosuunnan eteen asettuminen. **-tapa** *s.*, us. *maat.* = peittoviljely(tapa). **-valkoinen** *s. maal.* eräs valkoinen sinkkisulfidiväri. **-viljely(s)** *s. maat.* uudisviljely(tapa), jossa maan luonnonvaraista kasvipeitettä ei täydellisesti tuhota muokkaamalla, vaan peitetään maalla, jotta juuret lahoaisivat. **-väri** *s. maal.* = peiteväri.

-peitturi[5] *s.* Nahkap.

peit|tyä[1*] *pass.v.* (< peittää) joutua jnk peittämäksi, peittoon, verhoon, verhoutua, hautautua, hävitä, häipyä jhk. | Maa p:tyy lumeen. Kylä p:tyy usvaan, savuun. Ruosteeseen p:tynyt rauta. Hautakumpu p:tyy kukkasista, kukkasilla. Rantaniityt p:tyivät veden alle. Laiva p:tyi hetkeksi saaren taakse. Niin vähän viljaa, että laarin pohja tuskin p:tyy. Näköala p:tyy. Jäljet p:tyvät lumipyryssä. Karkurin jäljet ovat kokonaan p:tyneet 'hävinneet, häipyneet'. — *Kuv.* Tapahtumat ovat p:tyneet sadun hämärään. Äitiyden pyhyys p:tyy ainakin toistaiseksi usein ankaran arjen alle SILL. — *Erik.* korvautua. | Liikeyritys tuottaa sen verran, että kustannukset p:tyvät. — *Biol.* P:tyvä [= piilevä, väistyvä, resessiivinen] geeni. — *Täht.* Tähden p:tyminen 'okkultaatio'.

peittäjä[10] *tek.* Siementen p. Villiviini seinien p:nä. **-lihas** *s. anat.* ihmisen lantion lihaksia. | Sisempi, ulompi p.

peittämis|aine *s.* **-kyky** *s.* Lyijyvalkoisen erinomainen p.

peittämät|ön[57] *kielt.a.* P. aukko, ikkuna. P. puulattia. P. tiili rakennusaineena. P. räjähdyspanos. — P:tömän ivallinen, avomielinen. P:tömiä naurahduksia. — *Liik.* P. kauppa 'pörssikeinottelijan tekemä kauppa, jossa hän myy sellaisia arvopapereita, jotka eivät vielä ole hänen hallussaan, blankokauppa'.

peittävyys[65] *s.* Värin huono p. 'peittämiskyky'. — *Mat.* Tilastomatematiikassa p. ilmaisee näytteen osuuden perusjoukosta.

peittäväi|nen[63] *a.* **-syys**[65] *omin.* peittävä. | Värin p:syys.

peittäy|tyä[44] *refl.v.* < seur. | P. vuoteeseen, heiniin. Jänis p:tyi risukkoon. Kuu p:si pilvien taa.

peit|tää[2*] *v.* panna jtak jnk päälle, peitteeksi t. olla jnk päällä, peitteenä, kattaa, päällystää, verhota. **1. a.** P. jk, jtak jllak. P. jk, jtak jhk, jnk alle. P. kuorma öljykankaalla. P. kätköpaikka oksilla ja risuilla. P. lapsi vuoteeseen. P. arkku kukkasilla, kukkasiin. P. lattia matoilla. Paksuilla verhoilla p:etyt ikkunat. P. saumat laudoilla. P. katu asfaltilla. P. perunavaot (auralla). P. [= mullata] siemen. P. arkku multaan, vainaja maan multiin. — Lumi p:tää maan 'sataa maan peitteeksi; on maan peitteenä'. Paksun sammalen p:tämä suo. Ruosteen ylt'yleensä p:tämä rautaesine. Helakka puna p:ti tytön posket. Naisen kasvoja p:ti tiheä huntu. Koko seinäpintaa p:tävät maalaukset. — P. päänsä 'panna päähine päähänsä'. Morsiamen pään p:täminen 'hunnuttaminen'. — *Refl. taiv.* Taivas p:tihe harmaisiin harsoihin HEPOR. **b.** *kuv.*

Rikollinen p:ti ovelasti jälkensä. Synkkä pilvi p:ti isän kasvot. Vieras vaikutus p:tää kansan vanhat tavat ja pitämykset. Aika p:tää ja sovittaa. Yö synkkä p:ti silmäni, / vaan tulit Jeesukseni VK. Sä kasvos meille kirkasta / ja armoos meidät p:ä VK. — Vars. sanoista, ilmauksista: täysin vastata. | Sanat p:tävät toisensa merkitykseltään, mutta ovat tunnearvoltaan erilaisia. Rotu- ja kielirajat eivät aina p:ä toisiaan. — *Tal.* korvata. | Valtion menot p:etään verotuksella. Maan malmintarpeen p:täminen tuonnilla. — *Sot.* P. jk maastonkohta tulella. Hyökkääjän murhaava tykistötuli p:ti puolustajan asemat. — *Mus.* P:etty ääni [laulussa] (vanh.) → ohennettu, ohenteinen ääni. Urkujen p:etyt [= tukitut] äänikerrat. 2. *kuv.* kätkeä, salata, piilottaa. | P. asia salaperäisyyden huntuun. P. ajatuksensa, aikeensa, surunsa. Isä yritti p. poikansa vikoja. P. totuus jklta. Aavistella jkn sanoissa p:ettyä ylenkatsetta, vihaa. Sanoa jtak hämääännystään p:tääkseen. Puhua p:etyin sanoin 'kiertäen, vihjaillen, peitellysti'. -- he eivät käsittäneet tätä puhetta, ja se oli heiltä p:etty, niin etteivät he sitä ymmärtäneet UT. Kansan viholliset koettavat salata ja p. elintarpeita AHO. 3. ed:iin liittyen. **a.** estää näkymästä, olla näkemisen t. näkymisen esteenä, pimittää. | Metsä p:tää naapuritalon näkymästä, näkyvistä. Edessä oleva rakennus p:tää näköalan. Taivaalla ajelehtiva pilvi p:ti hetkeksi auringon. Siirry sivuun, p:ät minulta valon! — *Maal.* Hyvin p:tävä [= läpinäkymätön] maali. — *Sot.* P:etty [→ peitteinen] maasto, asema. **b.** *kuv.* estää kuulumasta, tuntumasta, heikentää, himmentää tms. | Ukkosen jyrinä p:ti tykkien jyskeen. Runsas sokerimäärä p:tää ruoasta sivumaut. Väsymys jo p:ti Sinkon mieleen pyrkivän hartauden R.RAUANHEIMO.

peitäntä[15*] *teonn. harv.* < ed.

peitättää[2*] *fakt.v.* < peittää.

pejoratiivi|nen[63] *a. kiel.* negatiivisen tunnesuhtautumisen sävyttämä, halveksiva, väheksyvä;)(melioratiivinen. | Johtopäätteen p. merkitys. [Sana] on vähitellen saanut p:sen vivahduksen.

pekari[5] *s.* = napasika.

pekingeesi[4] *s.* ks. palatsikoira.

pek|ka[10*] *s.*; myös: Pekka. **1.** vars. *ark.* eräissä sanontatavoissa. | Saivat kaksi omenaa p:kaan, p:kaa kohti 'kukin, mieheen'. Tehdä jtak kahteen, kolmeen p:kaan 'kahden, kolmisin'. Tuon pystyy tekemään p. kuin p. 'kuka tahansa'. Taidatte olla syyllisiä joka p. 'jokainen'. Hänkään ei halunnut olla p:kaa pahempi 'huonompi kuin muut, miestä huonompi'. — P:at ja paavot (tav. *halv.*) 'kaikenlaiset ihmiset, ketkä hyvänsä'. Pannanuolet p:kain, paavoin, / haavoita ei syvin haavoin MANN. — *Yhd.* velip.; resu-, ryysy-, rä(ä)syp.; onnenp. 2. *Musta Pekka* (myös: musta pekka, mustapekka) mihinkään sarjaan kuulumaton, neekeriä tms. esittävä kortti eräässä lasten korttipelissä; myös tästä pelistä ja siitä pelaajasta, jolle mainittu kortti pelin lopussa jää (ja joka tällöin häviää). | Pelata Mustaa P:kaa. Liisasta tuli musta p.

pekoni[5] *s.* erityisellä tavalla valmistettu ja suolattu silava, herkku-, kylkisilava. **-n|tuonti** *s.* **-n|vienti** *s.* **-sika** *s.* **-tehdas** *s.* **-teurastamo** *s.*

pektiini[6] *s.* hiilihydraateille läheisiä aineita, joita saadaan uuttamalla esim. hedelmistä ja joita käytetään hillojen, marmelaatin ym. hyytelöimiseen. **-aine** *s.*

pektinaasi[4] *s.* pektiiniä hajottava entsyymi.

pekuna[17] *s.* vars. rajusta ja vaikeasti hallittavasta hevosesta; myös vallattomasta, raisusta ihmisestä. | [Vaunut] joita korskuvat p:t nopeasti kiidättivät eteenpäin IVALO. Olet sinä koko p.! HEPOR.

pekuniääri[4]**, -nen**[63] *a.* rahallinen. | P. arvo.

pelaaja[16] *tek.* < pelata. — *Yhd.* mies-, naisp.; kortin-, pallon-, šakinp.; sisä-, ulkop.; vasta-, vierusp.; joukkue-, maaottelu-, sarjap.; mestari-, valiop.; sommittelu-, älyp. **--aines** *s.* Nuorta p:ta. **-koulutus** *s.*

pelagi|nen[63] *a.*, vars. *biol.* merellinen, meri-, ulappa-; avomerien pintakerroksissa elävä; vrt. litoraalinen. | P:set eläimet. P. alue 'meren ulappa-alue'.

pelagiolai|nen[63] *a.* ja *s. usk.* vrt. seur. **-suus**[65] *s. usk.* munkki Pelagiuksesta nimensä saanut oppi, jonka mukaan perisyntiä ei ole olemassa, vaan ihmisellä on sekä tahtoa että kykyä hyvään. — *Yhd.* semip.

pelail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < pelata. | P. korttia. Toipilaat kuluttivat aikaansa p:emalla. — P. jkn kanssa. Lapsi p:ee koiran kanssa. — Hetken aikaa hän tuossa p:i, mutta koska ei kenkään astunut esiin laattialle, seisautti hän katrillin säveleet KIVI.

pelakuu[29]**, pelakuuni**[4] *s. kans.* = seur.

pelargoni[4] *s.* Pelargonium, kurjenpolvikasvien heimoon kuuluvia kauniskukkaisia huonekasveja, pielikukka. | Punainen p. **-öljy** *s.* pelargonin lehdistä saatu öljy, jota käytetään hajuvesiteollisuudessa.

pelari[5] *s. kans.* soittaja, pelimanni. | Olla p:na tanssiaisissa.

pelasginen[63] *a. hist.* P. aika 'Kreikan, Vähän Aasian ja Italian vanhin sivistyskausi, ennen vuotta 1000 eKr.'. P. muuri 'kyklooppimuuri'.

pelast|aa[2] *v.* **1.** vapauttaa, päästää t. auttaa uhkaavasta tilanteesta, vaarasta. | P. jkn henki. P. potilas elämään, henkiin. P. jku varmasta kuolemasta. P. jku jäistä. Haaksirikkoutuneen aluksen miehistö p:ettiin. Tulipalosta saatiin p:etuksi vain osa irtaimistoa. P. jku vankilasta. P. pulasta. P. jku jkn t. jnk vallasta, käsistä. P. orjuudesta. Ojentaa jklle p:ava käsi. Keksiä p:ava keino. Eksyksiin joutunut löysi vihdoin p:avan polun. Pitää jtak p:avana oljenkortena. Toimia, olla p:avana enkelinä. 2. varjella jstak t. jltak, varjella t. estää joutumasta uhkaavaan, vaaralliseen tilanteeseen, tuhoon. | P. nimensä, kunniansa. Sissit p:ivat nahkansa pakenemalla. N. koetti p. nahkansa [= selviytyä pulasta, säilyttää kunniansa] oveluudella. P. jku nöyryytyksiltä, tappiolta. P. valtion talous romahdukselta. P. jk jnk vaikutuksilta. P. jku sortumasta, jäämästä naimattomaksi. P. tieto joutumasta unohduksiin. Päällikön kylmäverisyys ja neuvokkuus p:i-

vat uhkaavalta näyttäneen tilanteen. Näyttelijöiden erikoisen hyvät osasuoritukset p:ivat kappaleen [kokonaan epäonnistumasta]. 3. *usk.* vapauttaa synnin vallasta, lunastaa, hankkia anteeksianto t. sovitus;)(kadottaa. | P:ettu sielu. -- armosta te olette p:etut UT. -- joka tahtoo p. elämänsä, hän kadottaa sen UT.

pelastaja[10] *tek.* Haaksirikkoisten p. — *Usk.* (myös: Pelastaja) Vapahtaja, lunastaja. **-n|tehtävä** *s.* Jeesuksen p.

pelastamis|työ *s.* **-yritys** *s.*

pelastautu|a[14] *refl.v.* < pelastaa. | P. palavasta talosta hyppäämällä ikkunasta. P:i rantaan. Yrittää viekkaudella p. pälkäästä.

pelastim|eksi, -iksi *s. vaill.* Tehdä jtak päänsä p:iksi 'pelastamiseksi'. Kurjaa ja katalaa on kavaltaa toista itsensä p. TARK.

pelastu|a[1] *pass.v.* < pelastaa. | P. haaksirikosta, tulipalosta ehjin nahoin, hengissä. P. maihin. P. karhun kynsistä. P. nipin napin kuolemasta. Roisto p:i hädin tuskin joutumasta hirteen. P. tuholta, häviöltä. — *Usk.* vapautua synnin vallasta, pelastua kadotuksesta. | Joka uskoo ja kastetaan, se p:u UT.

pelastu|s[64] *teonn.* (< pelastaa) pelastaminen, pelastuminen. | Haaksirikkoutuneen laivan p. Vainotut etsivät p:sta korpien kätköistä. Saarrostuksen uhkaaman vihollispartion ainoa p. oli nopea vetäytyminen. Tehdä jtak p:kseksen. Olla jklle p:ksestaan kiitollinen. P:ksen hetki koitti. Tulit juuri kuin p:ksen enkeli. — *Usk.* vapautuminen synnin vallasta;)(kadotus. | P:ksen tie. Saarnata p:ksen sanomaa. Ja Herra lisäsi heidän yhteyteensä joka päivä niitä, jotka saivat p:ksen UT. Te saatte ilolla ammentaa vettä p:ksen lähteistä VT. — *Yhd.* merip.

pelastus|alus *s.* haaksirikkoutuneen t. merihätään joutuneen aluksen t. siinä olevien henkilöiden pelastamiseen t. auttamiseen varustettu alus. — *Yhd.* merip. **-armeija** *s.* sotilaallisesti järjestäytynyt kansainvälinen järjestö, joka harjoittaa kristillistä evankelioimistyötä ja sosiaalista huoltotoimintaa; myös sen yleisökokouksista ja kokoushuoneistoista. | P:n upseerit. P:n yömaja. Kävi ahkerasti p:ssa. **-armeijalainen** *s.* pelastusarmeijan jäsen. **-armo** *s. heng.* Jumalan p. **-asema** *s.* = meripelastusasema. **-historia** *s.*, vars. *usk.* esitys Jumalan toiminnasta ihmissuvun pelastamiseksi. | Kristuksen ylösnousemus on käännekohta koko p:ssa. **-ilmoitu|s** *s. usk.* P:ksella tarkoitamme kaikkia niitä Jumalan toimia, joilla hän on kasvattanut ja valmistanut ihmiskuntaa Jeesuksessa Kristuksessa ilmestynyttä pelastusta varten P.VIRKKUNEN. **-järjestys** *s. usk.* **-kalusto** *s.* Meripelastusaseman p. **-keino** *s.* **-kivääri** *s.* kivääri, jolla pelastusköysi ammutaan merihädässä oleville, heitto-, rakettikivääri, nuoranheitin. **-kokous** *s.* uskonnolliseen käännyttämiseen tähtäävä, vars. pelastusarmeijan kokous. **-korvaus** *s.* pelastamisesta maksettu korvaus. **-ko|ti** *s.* Turva- ja p:dit, joita on perustettu orpolapsia, sairaita ja paheisiin vajonneita henkilöitä varten. **-köy|si** *s.* köysi hengenpelastusvälineenä; vrt. pelastuskivääri. | Ampua p. merihädässä oleville. Päästä palavasta rakennuksesta p:ttä pitkin. **-lahja** *s. usk.* P., joka kasteen kautta tulee omaksemme. **-lait|e** *s.* Pelastusaluksen p:teet. **-laiva** *s.* vrt. pelastusalus. **-laivue** *s.* **-lautta** *s.* merihätään joutuneiden pelastamiseen käytetty lautta. **-liivi** *s.* vrt. pelastusvyö. **-mahdollisuu|s** *s.* Ei ollut muuta p:tta kuin paeta. **-miehistö** *s.* P. on kaivanut raunioista esiin useita ruumiita. Meripelastusaseman, kaivoksen p. **-nuora** *s.* = pelastusköysi.

pelastus|oppi *s. usk.* = lunastusoppi. **-pistooli** *s.* vrt. pelastuskivääri. **-poiju** *s.* hengenpelastusväline (pelastusrengas tms.), jossa on veteen heitettäessä automaattisesti syttyvä valolaite. **-portaat** *s. mon.* **-purje** *s.* purjekankainen laite, jolle hyppäämällä esim. palavan talon yläkerroksiin jäänyt henkilö voi pelastautua. **-puuh|a** *s.* Ryhtyä p:iin. **-päätös** *s. usk.* Jumalan p. **-raketti** *s. mer.* pelastuskiväärillä t. -pistoolilla ammuttava raketti, jossa pelastusköysi on kiinni. **-rengas** *s. mer.* tav. korkkitäytteinen rengas, jonka varassa veteen joutunut pysyy pinnalla. **-retkikunta** *s.* jtak pelastamaan lähtenyt retkikunta. **-risteilijä** *s.* vrt. pelastusalus. **-sanoma** *s. usk.* Kristinuskon p:n levittäminen pakanoiden keskuuteen. **-sotilas** *s.* pelastusarmeijan sotilas. **-suunnitelma** *s. usk.* Jumalan p. **-tahto** *s. usk.* Jumalan iankaikkinen p. **-tarkoitus** *s. usk.* **-teko** *s.*, vars. *usk.* **-tie** *s.*, vars. *usk.* par. pelastuksen tie. **-tikapuut, -tikkaat** *s. mon.* P. tulipalon varalta. **-toimenpide** *s.*, vars. *mon.* **-toimi** *s.* Heti onnettomuuden tapahduttua ryhdyttiin tarmokkaisiin p:in. — *Usk.* Jumalan p. **-toiminta** *s.* P:an varustettu alus. **-totuu|s** *s. usk.* synnistä pelastumista koskeva t. siihen liittyvä totuus. | Raamatun p:det. **-tuoli** *s. mer.* korimainen laite, jota käytetään haaksirikkoisia pelastettaessa ja jolla yksi henkilö kerrallaan voidaan pelastusköyttä pitkin vetää turvaan. **-työ** *s.* Ottaa osaa p:hön. — *Usk.* Ylösnousemus on Jumalan p:n täyttymys. **-upseeri** *s.* pelastusarmeijan upseeri. **-varmuu|s** *s. usk.* varmuus pelastumisesta. | Päästä omakohtaiseen p:teen. **-vene** *s.* vene, joka on tarkoitettu ihmisten pelastamiseen vedestä, merihädästä. | Laivan, meripelastusaseman p. **-vyö** *s. mer.* vyötäisille sidottava (purje)kankaalla päällystetty korkkitms. vyö, joka kantaa yhden henkilön vedessä. | Aluksessa täytyy olla p. jokaista henkilöä kohti. **-väline** *s.* Palokunnan p:et. **-yrity|s** *s.* Tarmokkaista p:ksistä huolimatta laiva vajosi pohjaan.

pela|ta[35] *v.* **I.** erilaisista joko leikin tavoin ajanvietteenä tai urheiluna harjoitetuista, tav. määräsääntöjä noudattavista toiminnoista; vrt. peli. **1.** ajanvietepeleistä. | P. noppaa, nappia, tammea. P. šakkia. P. korttia. P. Mustaa Pekkaa, tikkiä, marjaasia, bridgeä. P. pasiansseja. P. raha-, uhkapeliä. P. rahansa kortilla. P. väärin. — *Kuv.* P. avoimin kortein 'menetellä rehellisesti, avoimesti, mitään salaamatta'. P. väärillä korteilla 'menetellä epärehellisesti'. P. avointa, rehellistä, hämärää [tms.] peliä, ks. peli II.1. P. jkn selän takana 'vehkeillä, juonitella'. P. järkevästi jssak asias-

sa. P. pelinsä loppuun, peli on p:ttu, ks. peli II.1. Ei tässä napilla p:ta [ei välitetä pikkuasioista (kun on suuremmat kysymyksessä)] SP. 2. urheilupeleistä. | P. palloa, pesä-, jalkapalloa. P. tennnistä. Oli tultu juuri isolla joukolla p:amasta linnaa SEPPÄNEN. — *Urh.* P. välihyökkääjää (jalkapallossa) 'välihyökkääjänä'. P. kopparina, siepparina, syöttäjänä, ulkopeliä (pesäpallossa). P. miestä, palloa (jalkapallossa) 'kohdistaa päähuomionsa jhk vastapuolen mieheen, palloon'. P. laitaa [esim. jalkapallossa] (ark.) 'laitahyökkääjänä'. 3. *ark.* ed:een liittyen: leikkiä, leikitellä, pelehtiä; puuhata, touhuta, askaroida. | P. koiranpennun kanssa. P. tyttöjen kanssa. — Sain p. tuntikausia, ennen kuin sain lohen veneeseen. Hän p:a ja pulaa pengermän kimpussa [raivaustöissä] tiukasti yhden kesäisen kuukauden iltakaudet KARHUM. **II.** tav. *ark.* muuta, laajempaa käyttöä. 1. vars. *kuv.* näytellä, esittää. | Kiitä onneasi, että saat täällä rouvaa p. ja laiskotella NUOLIV. 2. soitosta. a. soittaa. | Pelimanni, orkesteri p:a. P. haitaria. P. polkkaa. P. häitä 'soittaa häissä'. b. soida. | Musiikki p:si ja nuorisolla oli hauskaa. Kylässä soi ja valitti, tehtaan sähkölangat p:sivat ja savupiippu vonkui TOPPILA. 3. vars. vilkkaasta liikkeestä, toiminnasta. | Pikku lapsen jalat ja kädet p:avat vimmatusti. | Voi, voi, miten nopeasti sen jalat p:avat! Ei mitään tule kiinniottamisesta, turha yrittääkään! KARHUM. P. silmillään 'elehtiä silmillään, veitikkamaisesti iskeä silmää [tms.]'. Jkn järki p:a huonosti. Auton moottori p:a hyvin.

pelaut|taa[2*] *fakt.v.* < ed. | Joka sunnuntai p:ettiin kaksi ottelua.

pelehti|ä[17*] *v.* kisailla, leikitellä, kujeilla, pitää peliään, tehdä temppuja. | Kissanpennut p:vät lattialla. Lapset p:vät ukon kanssa kiusaten häntä kaikin tavoin. Pojat p:vät tyttöjen kanssa. Sirkusseurue pelehti ja nauratti yleisöä. — Minä en anna kanssani p. 'temppuilla, vehkeillä'. Hän on jo aikaisemmin tämän vaarallisen kulkurin p:misistä selvät ottanut KARHUM. — Jkn silmät p:vät. [Tytön] poskilla p:vät tarpeettoman kauan punertavat läikät LEINONEN.

pelehty|ä[1*] *v. kans.* menettää kasvuvoimansa, rappeutua. | Kuivuuden takia p:nyt niitty. Maa alkoi jo laihtua, p. ja rappeutua HAANPÄÄ. Rappeutunut ja p:nyt talo HAANPÄÄ.

peleriini[4] *s.* (*rinn.* pelleriini) lyhyehkö naisten hartiaviitta. — *Yhd.* kettu-, sametti-, silkki-, turkisp. **-kaulus** *s.* peleriinin tapainen kaulus esim. takissa.

pel|i[4] *s.* **I.** ajanvietteeksi t. urheilumielessä erityisenä (taidon, nokkeluuden, harkintakyvyn tms.) koetuksena, us. nimenomaan otteluna, kilpailuna harjoitetuista määräsääntöjä noudattavista toiminnoista, joissa käytetään välineinä eril. kortteja, nappuloita, palloa tms.; myös: kisailu, leikki. | Kahden, useamman pelattava p. Helppo, vaikea, jännittävä p. Voimia, nopeutta, nokkeluutta vaativa p. Ottaa osaa p:iin. Alkaa, avata, keskeyttää, lopettaa p. Voittaa, hävitä p., p:issä. Noudattaa p:in sääntöjä. Harjoittaa vilppiä p:issä. Pudota, pudottaa jku (pois) p:istä. P. jää ratkaisematta, menee tasan. — *Yhd.* ajanviete-, seura-, sota-, urheilup.; kansallisp.; taitop.; häviö-, voitto-, tasap. — *Erik.* 1. ajanviete-, seurapeleistä. | Lasten p:it. Šakki on kehittävä p. — Rahapelistä. | Menettää p:issä rahansa. Kuluttaa aikansa p:iin ja juopotteluun. — *Yhd.* askartelu-, järjestelyp.; domino-, fortuna-, kirjain-, kirppu-, kortti-, laivasto-, lauta-, mylly-, noppa-, šakkip.; hasardi-, leikki-, raha-, uhkap. 2. urheilupeleistä ja leikeistä. | Kansanomaiset p:it. Tennis on liikunnan kannalta suositeltava p. — *Yhd.* jalkapallo-, keila-, käsipallo-, pallo-, pesäpallo-, poolo-, tennisp. 3. määräkertana pelattu oman kokonaisuutensa muodostava peli, ottelu, kilpailu; pelaaminen, pelitapa. | Sarjaottelun p:it pelataan Pallokentällä. Aloittaa, lopettaa p. Erotuomari keskeytti p:in. Seurata tarkoin p:in kulkua. P:in aikana satoi vettä. Hyvä, huono, harkitseva, reipas, rohkea, kylmän laskelmoiva, raaka p. Stadionilla nähtiin vauhdikasta p:iä. Valita suurten p. 'pelaaminen ilman valttia, grandissimo'. Pienten p. 'misääri'. Bridgessä viimeinen maalaus määrää p:in. — *Urh.* N:llä on kahden ottelun jälkeen puhdas p. 'ei yhtään virhepistettä'. — *Yhd.* hyökkäys-, puolustus-, yhteisp.; edustus-, harjoitus-, karsinta-, kilpailu-, maaottelu-, sarja-, seurap.; joukkue-, yksilöp.; (pesäpallossa:) ala-, kenttä-, sisä-, ulko-, yläp.; juoksu-, lyöntip.; (jalkapallossa:) maa-, pää-, syöttöp.; keskikenttä-, sivustap.; (tenniksessä:) ilma-, syöttö-, verkkop.; kaksin-, nelinp.; (šakissa:) asema-, avo-, simultaani-, sokko-, umpip.; avaus-, keski-, loppup.; kuningatar-, lähetti-, sotilas-, torni-, upseerip.; (korttipelissä:) etup.; läpi-, pieti-, valinta-, valttip. 4. pelisääntöjen määräämästä yksiköstä: pelierä, -kerta, -vuoro, -kierros. | Verkkopallossa erä päättyy tavallisesti silloin, kun toinen pelaaja on voittanut kuusi p:iä. Bridgessä kolme robberttia on täysi p.

II. vars. *ark.* ed:een liittyvää laajentunutta ja kuv. käyttöä. 1. kuv. merk. melko selvä. | Elää elämänsä p:inä. Hävitä, menettää p. 'joutua tappiolle'. Pitää p:iään menetettynä. N. on jo pelannut p:insä loppuun 'näytellyt osansa, menettänyt asemansa [tms.]'. Jk on onnen, sattuman p:iä. Jk on vaarallista, uhkarohkeata p:iä. Pelata, harjoittaa avointa, rehellistä, kaksinaamaista p:iä 'menetellä avoimesti [jne.]'. Pikkuvaltiot ovat vain nappuloita suurpoliittisessa p:issä. Onneton sattuma sotki p:in 'sotki suunnitelmat, pilasi asian'. P. on selvä 'asia ratkennut, tilanne selvinnyt'. Tehdä selvä p. jstak. — Panna koko omaisuutensa, tulevaisuutensa, kaikkensa p:iin 'vaakalaudalle, uhan alaiseksi'. Olla mukana p:issä 'yhteisyrityksessä, -puuhassa'. Tiedän hyvin, mitä tässä on p:issä 'mitä on kysymyksessä, kuinka vaarallinen tilanne on [tms.]'. Selvitä p:istä ehjin nahoin, kunnialla. Luopua, joutua pois p:istä. Pudotettuaan riman kolme kertaa A. putosi p:istä. 2. jstak samana, samanlaisena toistuvasta tapahtumasta, jatkuvasta toiminnasta. | Ensim-

mäisellä hypyllään K. pudotti riman, ja toisella oli sama p. Poika kiipesi tuolille, hyppäsi alas, kiipesi uudelleen, ja sitä p:iään hän piti herkeämättä. Ja tätä p:iä jatkui tuntikausia. N. oli varkaudesta vankilassakin, mutta aloitti vapauduttuaan saman p:in. **3.** kisailusta, leikistä, kiusanteosta; juonittelusta, vehkeilystä, temppuilusta. | Kissanpojat pitävät p:iään. Nuorukaiset pitivät p:iään tyttöjen kanssa. Jkn silmät pitävät p:iä. Lemmen, rakkauden p. Pitää p:iään jkn selän takana. Mitäs hemmetin p:iä tämä on? Tästä p:istä on tehtävä pikainen loppu. Vakoilijan p. päättyi hirsipuuhun. — *Yhd.* lemmen-, narrin-, teerenp.; onnenp.; arpa-, juoni(ttelu)-, järki-, kepuli-, leikki-, narri-, puolue-, silmä-, sopu-, taktiikkap. **4.** hankalasta, vaikeasta, kiusallisesta tehtävästä, jota on paha saada onnistumaan: leikki, lysti, meno. | Siinä onkin eri p., ennen kuin työ on tehty. Sitten se p. [= varsinaiset vaikeudet] vasta alkoikin. Kun parhaana työaikana vielä sairastuu, niin siinä sitä vasta p:issä on. **5.** yks. adess:ssa a:sen pron:n määrittämänä: tapa, keino, konsti. | Millähän p:illä tästä asiasta selvittäneen. Tällä p:illä työ ei valmistu koskaan. Kenkää ei saatu jalkaan millään p:illä. En ehdi millään p:illä 'mitenkään'. Sinne ei pääse muulla p:illä kuin jalan. **6.** adv:n ja (kans.) postp:n tapaan käytettynä. | Jkn sormet ovat jssak p:issä 'mukana'. Jos vähänkin on onnea p:issä, niin - -. Panna sormensa p:iin 'sekaantua asiaan'. Kolmannen sormet pois p:istä! — Puuhata jnk p:issä 'kimpussa'. Miehet lähtivät karhun p:iin 'karhunpyyntiin'. Ei hän uskalla hetkeäkään olla rauhassa kipsiharkkojensa p:issä LEHT. Ei suinkaan sinullakaan, Jussi, niin kiire sen Kirmasen p:iin [= kimppuun] ole, ettet ehdi murulla pistäytyä KOJO.

III. *kans.* soitto. | Viuluniekka aloitti p:in. Tanssisalista kuului p:in pauhu.

IV. *konkr.* erinäisistä välineistä. **1.** ajanvietepeliin tarvittavista välineistä (korteista, pelilaudasta ja -nappuloista, säännöistä tms.). | Paperikaupasta saa erilaisia p:ejä. — *Yhd*:oja ks. ryhmästä I.1. **2.** *kans.* ja *ark.* soittoväline, -instrumentti. | N. soittaa millä p:illä, mitä p:iä tahansa. Virittää p:insä. Vetäistä p:istään reipas marssi. — *Yhd.* soittop. **3.** *kans.* ja *ark.* **a.** ajo-, kulku-, työvälineistä: vehje. | Uudenmallinen Ford on hieno p. Millä p:illä tulit kaupunkiin? Kun uistimeen tarttuu oikein suuri lohi, niin eivät kestä mitkään p:it. - - tietysti Jämsässä on hotellit ja p:it AK. Nuotan p. 'pyöritettävä vetolaite'. — *Mer.* ankkurikela, vintturi. | Kun p:in jarru avataan, niin ankkuri putoaa mereen. — *Yhd.* (tav. mon.) ajo-, hevos-, kyntö-, kärry-, onki-, reki-, soutu-, vene-, vetop.; kesä-, laina-, talvip. **b.** eräissä yhd:oissa. | Tehdä jtak käsip:issä, -p:illä 'käsin'. Jalkap. on varmin kulkuneuvo. Puida viljat riihip:issä, -p:illä 'riihittämällä'. Kärry-, reki-, soutu-, suksi-, venep.

peli|aika *s.* P:ajaksi sovittiin 1.7. klo 10. P:-aikaa on enää pari minuuttia jäljellä. **-alue** *s.* Pallokentän p. Suorakaiteen muotoinen p. **-asema** *s.* vars. šakissa. | Kolmannen siirron jälkeen valkoisen p. parani. **-erä** *s.* vrt. erä 4.b. | Voitti kaksi p:ä peräkkäin. **-halu** *s.* **-harjoitus** *s.* **-helvetti** *s. kuv.* pelipankista; peliluola. | Monte Carlon p. **-himo** *s.* P:n orja. Joutua p:n valtaan. Silmät kiiluen p:sta. **-huone** *s.* **--il|ta** *s.* Šakkikerhon p:lat. Hauska p. N:n luona.

peliin|heitto *s. urh.* = rajaheitto. **-potku** *s. urh.* = maalipotku.

peli|-into *s.* Joukkueen p. laimeni. **-jakso** *s.* Jalkapallo-ottelun ensimmäinen p. **-juon|i** *s.* pelin juoni. | Saada p:esta kiinni.

pelijä[14] *s.* (šakkipelissä) par. (peli)nappula. | Valkoinen, musta p.

peli|jännitys *s.* pelin aikaansaama jännitys. | P. laukesi viimeisellä lyönnillä. **-järjesty|s** *s.* Määrätä p. arvalla. Joukkueet asettuvat kentälle p:kseen.

pelikaani[4] *s.* Pelecanus onocrotalus, melajalkaisiin kuuluva kookas, pitkäkaulainen ja -nokkainen, valkoinen lämpimien maiden vesilintu. | P:n on luultu ruokkivan poikasiaan verellänsä. **-kala** *s.* P:t 'Saccopharyngidae, isokitaisia, venyvävatsaisia syvänmeren kaloja, jotka voivat niellä itseään paljon suurempia saaliseläimiä'.

peli|katko *s. urh.* pallopelissä sattunut katko, keskeytys. | Erotuomarin viheltämä p. **-kau|si** *s.* P:den avajaiset pallokentällä. **-kenttä** *s.* **-kierros** *s.* vrt. kierros I.4. | Šakkiturnajaisten ensimmäinen p. **-kirjuri** *s.* Pesäpallo-ottelun p. **-kokemus** *s.* **-kort|ti** *s.* kuviollisista korteista, joita käytetään eril. ajanviete- ja seurapelejä pelattaessa. **1.** Lasen p:it. — *Erik.* **2.** neljä "maata" l. "väriä" (hertan, padan, ristin ja ruudun) ja kussakin 13 korttia käsittävistä kansainvälisistä seura- ja uhkapelikorteista. | Kaksi pakkaa p:teja. **-korttivero** *s.* valtiolle pelikorteista (ks. ed. **2**) maksettu vero. **-kumppani** *s.* pelitoveri. **-kun|to** *s.* [Pesäpallo]joukkue oli erinomaisessa p:nossa. — Urheilukenttä ei ole vielä p:nossa. **-kyky** *s.* Joukkueen p. **-kyvytön** *a.* Jalkavian vuoksi p. **-laatu** *s.* Bismarckin p:ja ovat esim. valttipeli, grandi ja misääri. **-laji** *s.* **-lauta** *s.* = lauta **2.** | Šakki-, tammipelin p. **-luola** *s.* vrt. luola **2.** | Itämaiden oopiumi- ja p:t.

pelimanni[4] *s.* (vars. korvakuulolta soittava) kansansoittaja, soittoniekka. | Olla p:na häissä, tanssiaisissa. — *Yhd.* kyläp. **-musiikki** *s.*

peli|markka *s.* tav. metallinen pelimerkki, joita eräissä rahapeleissä käytetään, ettei tarvitsisi käsitellä rahaa pelin aikana, peliraha. **-merkki** *s.* us. erik. pelimarkoista. **-mies** *s.* pelaaja; pelimanni. | - - Rajamäen Mikossa oli heillä iloinen tulomarssin soittaja ja p. KIVI. **-muunnelma** *s.* vars. šakkipelin muunnelma. **-n|alku** *s.* šakkipelissä: pelinavaus. **-nappul|a** *s.* Šakkipelin p. — *Kuv.* Pikkuvaltiot ovat vain p:oita suurvaltain riidoissa.

pelin|avaus *s.* vars. šakkipelissä: pelin alkaminen. | Ranskalainen, wieniläinen p. — *Kuv.* Japanin hyökkäys Pearl Harbouriin oli yllättävä p. **-himo** *s.* **-johtaja** *s.*

peli|nopeus *s.* **-noppa** *s.* = noppa **1.** **-numero** *s.* pelin kulkua t. tulosta osoittava numero. |

Ensimmäisen [tennis]erän voitti A. p:in 6—4. **-n|valvoja** *s. urh.* pesäpallossa: erotuomarin pelin valvomisessa apunaan käyttämä henkilö. **-näyt|e** *s.* Šakkioppaan p:teet. **-ohje** *s.* **-ohjelma** *s.* Mestaruusottelujen p. **-onn|i** *s.* Vaihteleva p. Joukkueella ei ollut p:ea. **-ot|e** *s.* Päästää p:teensa höltymään. **-paik|ka** *s.* Mestaruusotteluiden p:at. — Menetti koko omaisuutensa p:oissa. **-pallo** *s.* pelissä käytetty pallo. **-pankki** *s.* huoneisto, jossa pelataan uhkapeliä. | Euroopan suurin julkinen p. on Monte Carlossa. **-pano|s** *s.* panos, josta pelataan. | Uhkapelaajien p:kset. **-puku** *s. urh.* pelissä käytetty erikoispuku. | Maalivahdin p. **-puolisko** *s.* Jalkapallo-ottelun ensimmäinen p. **-päivä** *s.* Mestaruusottelujen toinen p. **-päällikkö** *s. urh.* pelijoukkueen johtaja, kapteeni. **-pääl|lä,** -tä, -le *s. vaill.* Olla hyvällä p. 'pelituulella, -vireessä'. **-pöy|tä** *s.* pöytä, jolla t. jonka ääressä jtak peliä pelataan. | Istua p:dässä. **-pöytäkirja** *s.* pelistä pidetty pöytäkirja. | Šakkiturnauksen p:t. **-raha** *s.* pelimarkka, -merkki. **-rikkomus** *s.* rikkomus pelin sääntöjä vastaan. **-rintama** *s. urh.* Joukkueet asettuivat p:an. **-sali** *s.* Kasinon, klubin p. **-selostus** *s.* selostus pelistä. **-seura** *s.* Juoma- ja p. **-seurue** *s.* **-siirto** *s.* šakkipelin selostuksissa: pelissä todella tehty siirto (erotukseksi selostajan mainitsemasta vaihtoehtoisesta siirrosta), tekstisiirto. **-silmä** *s. urh.* Jklla on p:ä 'kykenee nopeasti saamaan yleiskäsityksen pelistä, käsittämään pelin käänteet'. Hyvä p. **-sään|tö** *s.* Jalkapallopelin, šakin p:nöt. **-taito** *s.* **-taktiikka** *s.* **-tapa** *s.* Johdonmukainen, harkitseva p. Oppia tuntemaan vastustajansa p. **-tauko** *s.* 5 minuutin p. **-teho** *s. urh.* Ottelu antoi hyvän kuvan joukkueen p:sta. **-tekniikka** *s.* **-tilanne** *s.* **-toiminta** *s. urh.* peliin sisältyvä toiminta. **-tottumus** *s.* **-toveri** *s.* **-tuomari** *s.*, tav. *urh.* pallopelin erotuomari. **-tuul|i** *s.* Olla hyvällä p:ella. **-tyyli** *s.*

peli|tä[31] *v.*, vars. *kans.* = pelehtiä. | -- oli ollut piikanssa kanssa p:tsemässä K.VÄÄNÄNEN. -- p:hdin [= pelitsin] ja nauroin ihmisten kera kuin maailman huolettomin olio HEPOR.

peli|vaihe *s.* Jalkapallossa saa hyökkäyspelaaja syöttää taaksepäin vain kerran saman p:vaiheen aikana. **-vara** *s. puhek.* **1.** tekniikassa: liikuntavara, välys, holkkuma. **2.** mahdollisuus järjestää asiaa tilanteen mukaan, liikkumisvara, -vapaus. | Jättää hiukan p:a. **-varuste** *s.* Jääpalloilijan p:et. **-vauhti** *s.* Joukkueen on vielä parannettava p:aan. **-velka** *s.* **-vire** *s.* Olla hyvässä p:essä. Päästä p:eseen. **-virhe** *s.* **-voitto** *s.* pelissä saatu voitto. **-vuoro** *s. urh.* Ensimmäisen p:n aikana ei tehty yhtään juoksua. **-väline** *s.* **-värkki** *s. kans.* soittopeli, soitin.

peljästyttä|ä[2*] *kaus.v. vanh. ylät.* pelästyttää. | Minun sydämeni värisee, kauhu p:ä minut VT.

peljästy|ä[1] *v. vanh. ylät.* **-s**[64] *teonn.* pelästyä. | -- kun te kuulette sotien melskettä -- älkää p:kö UT. Hänen sydämensä oli p:ksissä Jumalan arkin tähden VT[v].

peljättä|ä[2*] *v. vanh. ylät.* pelottaa, pelättää. | -- te saatte levätä, kenenkään p:mättä VT.

peljätys[64] *s. vanh. ylät.* pelätys. | -- outo nähtävä, kuin jokin p. SILL.

peljätä[35*] *v. vanh. ylät.* pelätä. | Meidän tulee p. ja rakastaa Jumalaa KATEK.

pelkiltään *adv.* pelkkänä, yksinään, paljaaltaan. | Juoda kahvi p. Juurusruista kylvettiin p. tai jonkin muun viljelyskasvin kanssa.

pelkiste[78] *s. kem.* = seur.

pelkistin[56] *s. kem.* aine, joka kykenee pelkistämään muita aineita, pelkistysaine.

pelkistymät|ön[57] *kielt.a.* **-tömyys**[65] *omin.* P. kemiallinen yhdiste.

pelkistys[64] *s.* pelkistäminen, pelkistyminen, reduktio;)(hapetus, oksidaatio. **-aine** *s.* pelkistin. **-kapasiteetti** *s.* **-menetelmä** *s.* **-potentiaali** *s.* **-reaktio** *s.* **-uuni** *s.*

pelkisty|ä[1] *v. kem.* menettää happea, vapautua sitoutuneesta hapesta; nyk. yl. reaktiosta, jossa elektronit lisääntyvät atomin elektronikehillä; *syn.* redusoitua;)(hapettua, oksidoitua. | Rautaoksidi p:y puhtaaksi raudaksi. Vesihöyryn p:minen vedeksi.

pelkistämät|ön[57] *kielt.a.* **-tömyys**[65] *omin.* P. malmi. P. kemiallinen yhdiste.

pelkist|ää[2] *v.* **-ävästi** *adv.* **1.** *kem.* aiheuttaa pelkistyminen, redusoida;)(hapettaa, oksidoida. | P. malmia hiilen avulla. Vety p:ää kuparioksidin kupariksi. Hiilen p:ävä vaikutus metalliyhdisteisiin. Vaikuttaa p:ävästi. **2.** *mat.* = sieventää. | P. yhtälö, lauseke. P. murtoluku supistamalla. **3.** *kuv.* yksinkertaistaa, niin että asian ydin on selvästi havaittavissa, tiivistää, kiteyttää. | P. sanottavansa muutamiin lauseisiin. Esittää jk tapahtuma p:ettynä.

pelkka[10*] *s.* isokokoinen, nelisärmäiseksi veistetty t. sahattu puu; *puut.* vähintään 9″ paksu ja 17—30′ pitkä, tasapaksuksi ja poikkileikkaukseltaan tav. neliömäiseksi veistetty mänty- t. kuusipuu; vrt. lankku, parru, piiru, soiro; joskus myös raudasta, betonista tms. tehty pelkan muotoinen, sellaisen tavoin käytettävä kappale. — *Yhd.* betoni-, puup.; kaivos-, kannatus-, lattia-, pilari-, siltap. **-kehyssaha** *s. puut.* nelisahauksessa käytetty kehyssaha. **-sahaus** *s. puut.* = nelisahaus.

pelk|kä[11*] *a.* puhdas, sekoittumaton, sekoittamaton, silkka, sula, paljas; vars. painottomana attr:na us. vastaten adv:a: vain, ainoastaan, yksin, yksinomaan, yksinomaisesti, pelkästään. | Sinkkiä tavataan luonnossa hyvin harvoin p:känä, kun kuparia sen sijaan esiintyy sekä p:känä että yhdisteissä. P. hopea '72—100-%:nen hopea'. Juoda kahvia p:känä 'kermatta, paljaana'. — Metsä on p:kää kuusikkoa. Koko kertomus on p:kää pötyä. Kuulustelu oli p. muodollisuus. Teos on enemmän kuin p. ajanvieteromaani. Tehdä jklle p:kää hyvää. Yritys tuottaa p:kää tappiota. Syödä p:kää [= vain] kalaa ja leipää. Yllään p:kiä riekaleita. Hän on p. sekatyöläinen. Todistuksessa oli melkein p:kiä nelosia. P:än sattuman aiheuttama yhtäläisyys. Selvitä onnettomuudesta p:ällä säikähdyksellä. P. vakuuttelu ei riitä, pitää olla varmempia todisteita. P:ällä mukanaolollaan hän innosti toisia. — Verraten *harv.* P:in silmin 'paljain sil-

min, ilman optisia apuvälineitä'. P:in silmin näkymätön eliö. P:in käsin 'käsineittä, työvälineittä, aseetta'. — *Erik.* Olla p:känä korvana 'kuunnella äärimmäisen tarkkaavaisena, korvat hörössä'. Olla p:känä silmänä. Olla p:kää hyväntuulisuutta, ystävällisyyttä 'mitä hyväntuulisin, ystävällisin'. N. oli tänään p:kää hymyä.

pelkkäsyöttö[83] *s. tekn.* dieselmoottorin syöttö, jossa polttoaine ruiskutetaan sylinteriin ilmapumppua käyttämättä. **-inen** *a. tekn.* P. dieselmoottori.

pel|ko[1*] **1.** *s.*; *vanh. raam.* heikko vartalo joskus pelvo-: Palvelkaa Herraa p:volla ja iloitkaa vavistuksella VT. P:votta se olla saa, / Jumalaa ken rakastaa VK. **a.** vars. selvästi tajuttavan vaaran aiheuttama hädän, tuskan tunne, us. huoli; vrt. ahdistus, kauhistus, kauhu, kammo. | Herättää p:koa jkssa. Tuntea p:koa jkta, jtak kohtaan. P. valtaa jkn, jkn mielen. P. hiipii mieleen. Hänen mieltään ahdisti p. P. ja epäilys sydämessään. Lähteä matkalle p. ja toivo sydämessään. Aiheeton p. Hyytävä, lamauttava p. Salainen p. jäytää mieltä. Voittaa p:konsa. P:on tunne. P:on laajentamat silmät. Vapista p:osta. Pitää varkaiden p:osta ovensa lukossa. Kuoleman, kummitusten, pimeän p. Epäonnistumisen, tappion, häviön p. Rangaistuksen p:ossa hän ei rohjennut sitä tehdä. Hallasta ei ole p:koa. Vaikka vene kaatui, niin hukkumisesta ei ollut p:koa. Ei ole mitään p:koa, että yritys epäonnistuisi. P:on aihetta, aihetta p:koon ei ole. Pitää jkta p:ossa ja vavistuksessa. Minä olen alituisesti p:ossa, että kahvinhaju tuntuu ilmassa TALVIO. -- hänelle tulee hätä ja p. pehtoria AHO. — *Erik.* jumalanpelosta. | Vaeltakaa Jumalan p:ossa. Herran p. on viisauden alku VT. — *peloissa(an* (adv.) Itkeä p:oissaan. Hän on p:oissaan pojastansa 'pelkää poikansa puolesta'. — *Yhd.* esiintymis-, ihmis-, mustalais-, tenttip.; elämän-, helvetin-, jumalan-, kuoleman-, pimeän-, sodanp. **b.** pelon aiheuttaja. | Varkaat ovat hänen ainaisena p:konaan. -- monenlaisia p:koja oli hänen mieleensä juolahtanut KATAJA. -- puutuin puuksi suon selälle, / ahon päähän pökkelöksi, / pikku lintujen p:oksi LEINO. **2.** *a.*, vars. *kans.* pelokas, arka, vauhko. | P. mies. Arka ja p. koira. -- p:kohan Elma muuten olikin vedelle ERKKI ILMARI. "Mitä sanoisin, mitä voisin?" kyselivät p:ot silmät EINARI VUORELA. — *Yhd.* ihmis-, pimeänp.

pelkomieli *s.*, vars. *runok.* Pois p. kaikotkoon SIIONIN KANNEL.

pelkuri[5] **1.** *s.* pelokas ihminen, pelkääjä, raukka, jänis(housu). | Joukon suurin p. Osoittautua kurjaksi p:ksi. Mies, joka syyttä tavataan rintaman takana taistelun aikana, on p. ja saa ansaitsemansa rangaistuksen SO. **2.** *a.* pelokas, arka;)(rohkea. | Erittäin p. mies. Muita p:mpi. -- en suinkaan ole p. purjehtimaan KIANTO.

pelkuri|mainen[63] *a.* -maisesti *adv.* -maisuus[65] *omin.* pelokas, arka, raukkamainen, miehuuton. | Kerskaileva, mutta p. mies. P. ja kavala luonne. Osoittaa p:maista myöntyväisyyttä. Paeta p:maisesti. **-rauk|ka** *s.* Missä te p:at olette pilleksineet?

pelkuruu|s[65] *omin.* < pelkuri. | Syyttää jkta p:desta.

pelkäillä[29] *frekv.v.* < pelätä. | Aloimme jo p. myöhästyvämme.

pelkältä|än, -nsä *adv.* pelkkänä, paljaaltaan. | Syödä leipää p. Polttoaineen syöttäminen moottorin sylinteriin p., ilman paineilmaa.

pelkästi *adv. harv.* = seur.

pelkästä|än, -nsä *adv.* yksinomaan, yksistään, ainoastaan, vain. | Siitä on p. hyötyä. Tämä ei voi olla p. hänen syytään. Heidän suhteensa oli p. toverillinen. Määräys jäi p. kuolleeksi pykäläksi. — Joskus: jo. | Välttämätön p. senkin vuoksi, että --.

pelkäämät|ön[57] *kielt.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* (< pelätä) peloton, rohkea, urhea, uljas. | Mitään p. mies. Jumalaa, työtä p. Esittää ajatuksensa p:tömin sanoin. Puolustautua p:tömästi.

pelkäävä|inen[63] *a. vanh. heng.* pelkäävä. | Jumalaa p. mies. Niin kuin isä armahtaa lapsiansa, niin Herrakin armahtaa p:siänsä VT.

pellagra[15] *s. lääk.* vitamiininpuutostauti, jonka aiheuttaa lähinnä B-ryhmään kuuluvan vitamiinin, nikotiinihappoamidin puute.

pellav|a[13] *s.*; *syn. kans.* liina. **1.** Linum, Linaceae-heimoon kuuluvia ruohokasveja, vars. kehruukasvina viljelty L. usitatissimum, peltopellava, jonka siemenistä puristetaan öljyä. | P:an kuidut, siemenet. Viljellä p:aa. — *Yhd.* aho-, peltop.; kuitu-, rehu-, siemen-, öljyp.; punap. **2.** jalostettavasta t. jalostetusta pellavasta. **a.** tav. *mon.* maasta nyhdetyistä, käsiteltävänä olevista varsista ja kuiduista. | Liottaa p:ia. Loukuttaa, lihdata, häkilöidä p:ia. Kehrätä p:ia. Häkilöity p. eli aivina. **b.** vain *yks.* kehrätty t. kudottu pellava. | Kangas, liina on p:aa. **c.** *mon.* pellavatuotteet (pellavaiset liinat tms.). — *Yhd.* pöytäp:at. **d.** *yhd.* Kotip.; keto-, raaka-, vesip.; aivina-, ihop.

pellava|batisti *s.* **-damasti** *s.* **-harja** *s. maat.* harja, jolla kotona kehrättävät pellavat häkilöimisen jälkeen harjataan.

pellavainen[63] *a.* **1.** *ain.* P. liina, paita. — *Yhd.* puoli-, täysip. **2.** pellavamainen, pellavan värinen. | P. tukka. Lapsen p. [= pellavatukkainen] pää.

pellava|kakku *s. maat.* = pellavansiemenkakku. **-kangas** *s.* **-kaski** *s.* kaski, johon kylvettiin pellavaa. **-kasvi** *s.* **-kehräämö** *s.* myös: pellavankehräämö. **-kimppu** *s.* **-kude** *s.* **-kudonnainen** *s.* **-kudos** *s.* **-kuitu** *s.* myös: pellavankuitu. **-kuontalo** *s.* **-kutomo** *s.* **-lakana** *s.* **-lanka** *s.* **-liina** *s.* **-liko** *s.* vrt. liko. **-lilja** *s.* Phormium tenax, liljakasveihin kuuluva ruoho, jonka lehdistä saadaan Uuden Seelannin pellavaa, lujia niinisyitä, joita käytetään köysien tekoon sekä kehruuteollisuudessa. **-loimi** *s.* **-loukku** *s.* ks. loukku 1. **-lumppu** *s.* **-maa** *s.* **-mainen**[63] *kalt.a.* **-nippu** *s.*

pellavan|karvainen *a.* pellavan värinen. | P:karvaiset hiukset. **-kehruu** *s.* **-kehräämö** *s.* myös: pellavakehräämö. **-keltainen** *a.* P. hiuspalmikko. **-kuitu** *s.* myös: pellavakuitu. **-kukka** *s.* **-kutoja** *s.* **-liotus** *s.* **-loukutus** *s.*

pellavansiemen *s.* P:istä puristettu öljy. **-haude** *s. lääk.* **-jauho** *s.*, tav. *mon.* **-kakku** *s. maat.* pellavansiementen puristusjätteistä valmistettu väkirehukakku, pellavakakku. **-lima** *s.* kansanomaisessa eläinlääkinnässä käytetty pellavansiemeniä vedessä keittämällä saatu lääke. **-öljy** *s.* = pellavaöljy.

pellavan|vaalea *a.* P:vaaleat hiukset. **-valkoinen** *a.* P. tukka. **-valmistus** *s.* **-varsi** *s.* **-viljelijä** *s.* **-viljely** *s.* **-värinen** *a.* myös ⌒. | P. hiuspalmikko.

pellava|paita *s.* **-palttina** *s.* **-pelto** *s.* **-pitsi** *s.* **-pivo** *s.* kourallinen nyhdettyjä t. käsittelyn alaisia pellavia, pellavaroivas. **-puku** *s.* **-pyyhe** *s.* **-päinen** *a.* pellavatukkainen. | P. poika, tyttö. **-pä|ä 1.** *s.* pellavatukkainen pää. | Pojan p. 2. *a.* pellavapäinen, -tukkainen. | P. tyttö. — *S:sesti.* Pieni p. **-rihma** *s.* **-riihi** *s.* vrt. riihi 2. **-rohtimet** *s. mon.* **-roivas** *s.* = pellavapivo.

pellavas[66] *s. murt.* pellava.

pellava|sato *s.* **-sauna** *s.* Olla p:ssa 'saunassa pellavia puhdistamassa'. **-siemen** *s.* par. pellavansiemen. **-sormaus** *s.* sykerölle kietaistu kourallinen kehruukuntoon valmistettua pellavaa. **-talkoot** *s. mon.* **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.* **-tukka 1.** *s.* pellavan värinen, pehmeä tukka, liinatukka. 2. *a.* = seur. | P. hämäläistyttö. **-tukkainen** *a.* P. maalaispoika. **-tuote** *s.* **-vaate** *s.* **-valmiste** *s.* **-vieras** *s.* Cuscuta epilinum, pellavan loisena elävä kiertokasvi. **-vihko** *s.* = pellavapivo. **-viljelys** *s.* **-vyyhti** *s.*

pellavaöljy *s.* pellavansiemenistä puristettu rasvainen öljy, liinaöljy. **-happo** *s.* glyseroliesterinä kuivuvissa öljyissä esiintyvä tyydyttämätön orgaaninen happo, liinaöljy-, linolihappo. **-vernissa** *s.*

pelle[9] *s. ark.* henkilö, joka toisia huvittaakseen ilveilee ja hassuttelee, vars. sirkuksen klovni, ilveilijä; henkilö, jonka käytös vaikuttaa naurettavalta t. jota yl. ei voi ottaa vakavalta kannalta, narri. | Sirkusseurueen p. Toimia illan p:nä. Minusta hän on täysi p. — *Yhd.* sirkusp.

pelleil|lä[28] *v. ark.* -y[2] *teonn.* ilveillä, hassutella, kujeilla. | Nyt ei sovi p. Minun kanssani ei p:lä. Koko yritys meni p:yksi 'ilveilyksi'.

pelleriini[4] *s.* = peleriini.

pelli[4] *s. murt.* pelti.

pellillinen[63] **1.** *poss.a.* < pelti. | P. uuni, savupiippu. 2. *s.* pellin täysi; vrt. pelti 2.b. | P. pikkuleipiä.

pellin|nuora *s.* nuora, josta vetämällä uunin pelti avataan ja suljetaan. **-nyöri** *s.* = ed.

pellit|tää[2*] *v.* -ys[64] *teonn.* päällystää, vahvistaa pellillä. | P:etty ovi, tulipesän edusta.

pellitön[57] *kar.a.* < pelti. | P. kamiina, uuni.

pellon|aita *s.* **-alusniitty** *s.* niitty, joka sijaitsee heti korkeammalla olevan pellon alapuolella. **-haltija** *s. myt.* **-höyste** *s.* lanta, lannoite. **-höystö** *s. kans.* = ed. **-kasvu** *s.* **-laita** *s.* **-muokkaaja** *s.* **-muokkaus** *s. maat.* **-oja** *s.* **-pelätin, -pelätti** *s.* kylvetylle pellolle asetettu linnunpelätin. **-piennar, -pientare** *s.* **-raivaus** *s.* **-sarka** *s.* **-selkä** *s.* Vilja jäi leikattuna p:än 'levälleen'. **-tilkku** *s.* **-tuote** *s.* viljasta, perunoista yms. **-vilja** *s.* **-viljelijä** *s.* **-viljely**(s) *s.* tav:mmin peltoviljely(s).

pelmah|della[25*] *frekv.v.* < seur. | Ahjosta p:telee kipinöitä.

pelmah|taa[2*] *mom.v.* (< pelmuta 2) pölähtää, pöllähtää, pemahtaa, pyrähtää, tuprahtaa. | Ovesta p:taa parvi lapsia. Lintuparvi p:taa lentoon. Ahjosta p:taa kipinöitä. Keittiöstä p:taa vastaan tuttu tuoksu. -- kieleltä p:taa katkeruus koko huonekunnan ja koko maanpiirin yli HELLAAKOSKI.

pelmast|aa[2] *deskr.v.* pelmuta, peuhata. | Pikkulinnut p:avat pihlajassa. Petteripoika loruilee sängyssään tai p:aa lattialla KARHUM.

pelmaut|taa[2*] *kaus.v.* < pelmahtaa. | Tuulispää p:ti kuivat heinät ilmaan.

pelmu|ta[39] *v.* **1.** peuhata, teuhata, telmiä, mellastaa. | Lapset p:avat lattialla, heinäkasassa. Varpuset p:avat kauraseipäissä. Koirat siihen eivät koskeneet, vaikkakin ne p:sivat hirveästi sen ympärillä AK. [Pakkanen] talvet mäiski männiköissä, / p:si petäjiköissä KAL. 2. pöllytä, tupruta, lennellä. | Höyhenet p:avat ilmassa. Lumipyry p:aa pihalla KIANTO.

pelmut|ella[25*] *frekv.v.* < seur. | Tuuli p:teli tytön kiharoita.

pelmut|taa[2*] *kaus.v.* < pelmuta. **1.** pöllyttää, tupruttaa. | Tuuli p:taa lunta teille. Diakoni kiersi jälleen p:tamassa suitsutusta ympäri kirkon WILKUNA. 2. pieksää, pidellä kovin kourin, löylyttää, retuuttaa. | P. [= tomuttaa] mattoja. Myrsky p:ti ankarasti talojen kattoja. Poika p:ti heikompaa toveriaan. Koira p:taa jänistä.

pelmuut- par. pelmut-.

peloit- par. pelot-.

pelok|as[66*] *a.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* pelkäävä, arka, säikkyvä, vauhko, pelkurimainen;)(peloton. | Arka ja p. poika. Katsella p:kaana ympärilleen. Silmissä p. ilme. Päästää p. huuto. Osoittaa p:asta kunnioitusta jkta kohtaan. Tähyillä, vilkuilla p:kaasti ympärilleen.

peloke[78*] *s.* pelotin, pelätin.

pelon|alainen *a.* -alaisesti *adv.* -alaisuus *omin.* pelokas. | P. tunne. Tuntea p:alaista kunnioitusta jkta, jtak kohtaan. Elää ainaisessa p:alaisuudessa. -- silmään ilmaantui p., välttelevä, kaihtiva katse AHO. **-omai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* Oppilaan p. kunnioitus opettajaansa kohtaan. **-sekai|nen** *a.* myös ⌒. | P. tunne. P. katse, ilme, huuto. Vastata p:sella äänellä. P. kunnioitus. **-tunne** *s.*

peloponnesolai|nen[63] *a.* ja *s. hist.* **-s|sota** *s.* P:sodat 'Spartan ja Ateenan Kreikan ylivallasta 431—404 eKr. käymät sodat'.

pelote[78*] *s.* pelotin, pelätin.

pelot|ella[25*] *frekv.v.* **-telu**[2] *teonn.* < pelottaa 2. | P. lapsia kummituksilla. P:telu ei häneen tehoa.

pelot|in[56*] *väl.* (< pelottaa) pelätin, pelote, peloke. | Käyttää räikkää jänisten p:timena.

pelot|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* (*vanh. ylät.* pelvoton) (< pelko) pelkäämätön, rohkea, uskalias, urhea;)(arka, pelokas, pelkurimainen. | Ritari p. ja nuhteeton. P. luonne. Taistella, puhua, esiintyä p:tomasti. P:tomuudestaan tunnettu soturi.

pelot|taa[2*] *v.* **1.** vars. *3. pers.* pelon tunteesta: kammottaa, kauhistaa, hirvittää; huolestuttaa,

arveluttaa. | Minua p:taa 'pelkään, olen peloissani'. Poikaa p:ti niin kovasti, että hän aivan vapisi. Lasta p:taa jäädä yksin kotiin. Eikö sinua ollenkaan p:a antautua vaaraan? Kuolema, pimeys p:taa. Tutkinto, kuulustelu, esiintyminen p:taa. Kuivuuden jatkuminen alkaa jo p. varsinkin maanviljelijöitä. Jäljet p:tavat 'varoittavat, epäonnistunut yritys ei houkuttele'. 2. pelästyttää, säikyttää. | P. lapsia vitsalla. Hän ei anna minkään p. itseään. P. lintu lentoon. Isännän pahantuulisuus p:taa vieraat talosta. Suuret kustannukset p:tivat ryhtymästä yritykseen.

pelottaja[16] *tek.* Lasten p.

pelottav|a[12] *a. (partis.)* -asti *adv.* -uus[63] *omin.* pelkoa herättävä, huolestuttava, arveluttava. | P. vastustaja, vihollinen. Susi on p. peto. Leijonan p. karjaisu. P. ääni. P. esimerkki. Jklla on p. maine. Tuli ehti saada p:an vallan. Rikollisuus on lisäytynyt p:assa määrässä. Vaara oli p:immillaan. P:an ruma, suuri, pimeä. P:an ankara esimies. Vastasi p:an rauhallisesti. Vihollinen etenee p:asti. Mulkoilla p:asti. Potilaan tila on p:asti huonontunut. Kuoleman, rangaistuksen p:uus.

pelotus[64] *teonn.* < pelottaa 2. | Häneen ei p. tehoa. Varas hirtettiin pelotukseksi ja ojennukseksi toisille. **-keino** *s.* Jalkapuurangaistus p:na. **-laukaus** *s.* tav. = varoituslaukaus. **-väri** *s.* Hyönteisen p:n tarkoitus on pelottaa vihollista käymästä siihen käsiksi. **-ääni** *s.* vrt. ed.

pelsepuupi[1] *s. kans.* Beelsebub, paholainen, saatana.

pelsimet[56] *s. mon. kansat.* loukkukangaspuut.

peltasti[6] *s. hist.* muinaisessa Kreikassa sotilas, jonka aseistuksena oli heittokeihäs, miekka ja kevyt kilpi; yl. kevytaseinen jalkamies;)(hopliitti.

pel|ti[14] *s.* **1.** ohut metallilevy, jonka paksuus on 0,3—5 mm, suuruus jopa 4×1,5 m, levy. | Galvanoitu p. Musta p. 'tinaamaton, galvanoimaton rautapelti'. P:listä tehty savupiippu, torvi, säilykerasia. Päällystää pöytä p:liillä. — *Yhd.* kupari-, läkki-, rauta-, sinkkip.; aalto-, valkop.; katto-, rakennusp. 2. pellistä tehdyistä esineistä. **a.** määrätarkoitukseen käytettävä t. käytetty peltikappale. | Rakennuksia katettaessa p:lit tavallisesti yhdistetään saumaamalla. — *Yhd.* ikkuna-, kansi-, katto-, kone-, reuna-, räystäs-, uuninedusp. **b.** leivinpelti. | Leivonnaiset paistetaan p:liillä. Työntää p:lit uuniin. — *Yhd.* alus-, kakku-, leivin-, paistin-, vehnäp. **c.** uunin suun t. savupiipun (peltinen t. rautainen) sulkulaite. | Uunin p. Panna p. kiinni. Avata, sulkea p., p:lit. — Vars. *urh.* Panna p:lit kiinni, esim. pesäpallo-ottelussa 'tiivistää ulkopeliä niin, etteivät lyödyt pallot pääse kenttämiesten ohi'. — *Ark.* housunluukku. — *Yhd.* pesän-, uuninp.; ala-, sulku-, suu-, työntö-, veto-, yläp.; lieska-, savup.

pelti|astia *s.* **-kamiina** *s.* **-kanisteri** *s.* **-kannu** *s.* **-kansi** *s.* Hillotölkin p. **-katto** *s.* **-kattoinen** *a.* P. talo. **-kotelo** *s.* **-kouru** *s.* Katon sisätaitteen p. **-kuori** *s.* Uunin p. **-kuorinen** *a.* P. kiuas. **-laatikko** *s.* **-leipä** *s. ruok.* eräs pellillä paistettava maustettu vehnäleivonnainen. **-levy** *s.* **-lusikka** *s.* **-muot|ti** *s.* Leivonnassa käytetyt p:it.

peltinen[63] *ain.a.* P. astia, rasia.

pelti|painanta *s. kirj.* = seur. 1. **-paino** *s. kirj.* **1.** tekstin ja kuvien painaminen esim. tölkkeihin käytettävään peltiin. 2. peltipainantaa suorittava laitos. **-pakkau|s** *s.* Mausteita p:ksissa. **-pala(nen)** *s.* **-putki** *s.* **-päällyksinen** *a.* P. kiuasuuni. **-päällys** *s.* **-päällyste** *s.* **-päällysteinen** *a.* P. uuni. **-rasia** *s.* **-sakset** *s. mon.* pellin leikkaamiseen käytetyt sakset, levysakset. **-sanko** *s.* **-seppä** *s.* = levyseppä.

peltisepän|liike *s.* **-työ** *s.*

pelti|suojus *s.* Moottorin p. **-suppilo** *s.* **-sylinteri** *s.* **-säiliö** *s.* **-takomo** *s.* **-taulu** *s.* Liikekilpenä oleva p. **-tavara** *s.* **-tehdas** *s.* **-teos** *s.* **-torvi** *s.* **-tynnyri** *s.* **-|työ** *s.* Tehdä p:töitä. **-tölkki** *s.* **-uuni** *s.* peltikuorinen uuni. **-varjostin** *s.* Työlampun p. **-vaurio** *s.*, tav. *mon.* Auton saamat p:t.

pel|to[14] *s.* **1.** viljelty maa, jota säännöllisesti muokataan ja lannoitetaan ja jossa kasvatetaan hyötykasveja; vrt. puutarha(maa), vainio, keto, niitty. | Savinen, kivinen p. Viljava, karu, laiha p. P:lon sarka, oja, piennar. Raivata, perata, tehdä p:toa, metsää p:loksi. Muokata, kyntää, lannoittaa, kylvää, viljellä p:toa. Ojittaa, aidata p. Viljellä jtak p:lossa. P. kasvaa viljaa, heinää, rikkaruohoa. P. vihannoi. P. on kesantona, laitumena. P. on rukiina, rukiilla 'pellossa viljellään ruista, pelto kasvaa ruista'. P:lon antimet. Oman p:lon viljaa. Miehet ovat p:lolla 'peltotyössä'. Vasta iltamyöhällä palattiin p:lolta. Isännän askel p:lon höystää SL. Joka p:tonsa viljelee, saa leipää kyllin VT. — *pellolle* (adv. ark.) ulos, pois. | Ajaa, heittää, viskata p:lolle. Painu p:lolle! — Eri peltoalueita tarkoittaen us. *mon.* | Tilalla on laajat p:lot. Talon p:lot ovat hajallaan, kaukana kotoa. Kylän p:lot ja niityt. Ohoh kullaista kyläistä, / maan parasta paikaistani! / Nurmet alla, p:lot päällä, / keskellä kylä välillä KAL. **2.** *erik.* pellossa kasvavasta viljasta tm. | P. lainehtii, heilimöi. P. menee lakoon. Koko p. on kuhilaalla. Aloittaa p:lon leikkuu. Karja tallaa p:lon. Ajaa karja pois p:losta. Jo nyt joutuvat nekin p:lot, jotka myöhään ovat kylvetyt KATAJA. — Elää kuin p:lossa 'yltäkylläisyydessä, huolettomana'. **3.** *kuv.* Kuikan p. 'järvi; tyyni kohta vedessä'. Ahdin p. Kuoleman p. 'kuoleman kenttä'. Tuonen p. Pyhä p. 'hautausmaa'. Sydänten p. Rukki on köyhän p. SL. Suomen kansan täytyy - - ojittaa itselleen onnensa p. suosta ja korvesta AHO. Ken kerran Herran p:tohon / kuin taimi istutettu on, / hän vielä vanhuudessakin / hedelmän kasvaa kaunihin VK. **4.** *yhd.* Elo-, touko-, viljap.; apila-, heinä-, juurikas-, kaura-, nauris-, ohra-, pellava-, peruna-, ruis-, rypsi-, tupakka-, vehnäp.; kesanto-, kuhilas-, kylvö-, kynnös-, laiho-, odelma-, oras-, sänkip.; koti-, piha-, ranta-, ulko-, välip.; aho-, kivikko-, mullikko-, rinne-, savi-, suop.; avio-, rinta-, uudis-, yhteisp.; mylly-, riihip.

pelto|aitaus *s.* **-ala** *s.* Maatilan p. Pitäjän p. metsäalaan verrattuna. **-alue** *s.* **-aukea** *s.* Laaja p. **-aukeama** *s.* Pieni p. metsän keskellä. **-aukio** *s.* **-aura** *s.* pellon kyntämiseen käytetty

aura. **-etana** *s.* Limax agrestis, pelloissa ja kasvitarhoissa tuhoja tekevä etana(laji). **-hehtaari** *s.* 25 p:n tila. Muunnettu p. **-heinä** *s.* **1.** kylvöheinä. **2.** pellossa kasvava heinäkasvi. **-herne** *s.* Pisum sativum arvense, rehuksi käytetty sinipunateriöinen herne, jonka siemenet ovat harmahtavat t. ruskean kirjavat; sen siemen; *syn.* rehuherne; vrt. tarhaherne. **-hevonen** *s.* maatöihin sopiva voimakasrakenteinen hevonen. **-hiiri** *s.* Apodemus agrarius, viljelysmailla elävä hiiri.

peltoinen[93] *poss.a.* Vaaran p. laki. — *Yhd.* laaja-, pienip.

pelto|jyrsin *s.* tav. polttomoottorin käyttämä maanmuokkauskone, johon kuuluu traktorin tapainen etuosa ja siihen liitetty varsinainen jyrsin. **-jyrä** *s.* **-jänis** *s.* = rusakko(jänis). **-kaali** *s.* Brassica campestris, ristikukkaisten heimoon kuuluva nauriin näköinen rikkaruoho. **-kaava** *s. maanm.* kartan mittakaava 1:4000. **-kalu** *s.*, tav. *mon.* peltotyökalu. | Aurat, äkeet, jyrät ym. p:t. **-kana** *s.* = peltopyy. **-karhi** *s.* **-kartta** *s.* Tilan p. **-kasvi** *s.* **-kaura** *s.* Avena sativa, viljelty kaura. **-keto** *s.* ketoutunut pelto. **-kier|to** *s.* **1.** *maat.* vrt. kierto I.3.b. | Kaura on tavallisessa p:rossa viimeisenä kasvina. **2.** Convolvulus arvensis, kiertokasveihin kuuluva, pelloilla ym. kuivilla paikoilla kasvava ruoho. **-kivi** *s.* P:en poistaminen. **-korte** *s.* Equisetum arvense, pelloilla, tienvierillä ym. kasvava korte. **-laidun** *s.* pelto laitumena. **-lakeus** *s.* Etelä-Pohjanmaan p. **-laki** *s. hist.* muinaisen Rooman valtionmaiden käyttöä koskenut laki. **-lata** *s.* **-lato** *s.* **-leivonen** *s.* = kiuru. **-lemmikki** *s.* Myosotis arvensis, pelloilla ym. kuivilla paikoilla yleinen lemmikki. **-lohko** *s.* **-maa** *s.* peltona säännöllisesti viljelty maa. | Tilan metsä- ja p:t. Tasainen, aukea, viljava, hyvin hoidettu p. Suosta tehty p. Pientilat tarvitsevat lisää p:ta. — *Kuv.*, vars. *heng.* Sydänten, hengen p. **-mie|s** *s.* peltotöiden tekijä, maanviljelijä. | P:hen työkalut. Ja Aabelista tuli lampuri, mutta Kainista p. VT. — *Kuv.* Kirkollisen p:hen kylvämät siemenet lankesivat näet johonkin kallion rakoon KIANTO. **-multa** *s.* = ruokamulta. **-muru** *s.* peltotilkku. **-myyrä** *s.* Microtus agrestis, viljelysmailla ja vesiperäisillä niityillä elävä myyrä. **-nurmi** *s.* = kylvönurmi. **--ohdake** *s.* Cirsium arvense, pelloilla pahana rikkaruohona kasvava ohdake. **--oja** *s.* **--orja** *s.* peltotöissä käytetty orja. **--osa** *s.* **--osuus** *s.* **-pala(nen)** *s.* **-palsta** *s.* 5 ha:n p. **-papu** *s.* = härkäpapu. **-pellava** *s.* ks. pellava. **-pinta-ala** *s.* Tilan metsä- ja p. **-polku** *s.* peltoa pitkin kulkeva polku. **-pyy** *s.* Perdix perdix, peltomailla elävä pienehkö kanalintu, peltokana, turkinpyy. **-retikka** *s.* Raphanus raphanistrum, pelloilla rikkaruohona kasvava retikka. **-rikkaruoho** *s.* Ohdake ja juolavehnä ovat tavallisia p:ja. **-ruis** *s.* pellossa viljelty ruis; vrt. kaskiruis. **-sarka** *s.* **-savi** *s.* maamme tavallisimpien savilajien yleisnimitys. **-sirkku** *s.* Emberiza hortulana, viljelysmailla yleinen ruskearintainen peippolintu. **-tie** *s.* Tilusten rajalla kulkeva p. **-tilkku|(nen)** *s.* Pieni mökki p:ineen. **-tunkio** *s.* pellolle tehty lantatunkio. **-|työ** *s.* Tehdä p:-töitä. Olla p:töissä. **-työkalu** *s.* Aurat, äkeet ym. p:t. **-vainio** *s.* **-varis** *s.* mustavaris. **-veräjä** *s.* **-vilja** *s.* **-viljely** *s.* pellon, peltojen viljeleminen, jnk kasvin, kasvien viljeleminen pellossa, peltoviljelys (2). | Harjoittaa p:ä. Kaskiviljely väistyi p:n tieltä. — Härkäpavun p.

peltoviljely|s *s.* **1.** pelto(i)na oleva viljelyalue, peltoala, -viljelmä. | Rehevät p:kset. Laajentaa p:ksiään. **2.** = peltoviljely.

peltoviljelys|alue *s.* **-järjestelmä** *s.* Kaksi-, kolmi-, nelijakoinen p. **-kasvi** *s.* **-kierto** *s. maat.* peltokierto (1). **-tuote** *s.*

pelto|villa *s.* = villakko. **-äes** *s.*

pelu[1] *s.*, tav. *mon.* pehkut, silput, ruumenet. **-koppa** *s.* silppukoppa. **-leipä** *s.* olki-, silppuleipä. **-mylly** *s.* silppukone, silppuri.

peluri[5] *s.* pelaaja. **1.** vars. intohimoinen uhkapelin harjoittaja. | Hillitön juomari ja p. — *Yhd.* kortinp.; juna-, uhka-, vastap. **2.** *harv.* pelimanni. | Olla p:na häissä.

peluski[6] *s.* Suomessa kauran seassa vihantarehuksi viljelty herne(lajike), hietaherne.

pelusäkki *s.* silppusäkki.

peluu[25] *s.* pelaaminen. | Šakin, tenniksen, kortin p. (myös ⌣). Poikia jalkapallon p:ssa. — *Yhd.* jälkip.

peluuttaa[2*] *v.* = pelauttaa. | P. oppilailla jalkapalloa.

pelvot|on[77] *vanh. ylät.* -tomasti *adv.* -tomuus[95] *omin.* peloton. | Sun voimas meihin tulkohon, / suo mieli luja, p. VK.

pelästymys[64] *s. harv.* = seur.

pelästy|s[64] *s.* (*vanh. ylät.* peljästys) pelästyminen, pelko, säikähdys. | Painajaisen aiheuttama p. Synnyttää p:stä jkssa. Toipua p:ksestään. Nauraa jkn p:kselle. — *pelästyksissä(än* (adv.) pelästyneenä, säikähdyksissään. | Olla p:ksissään. P:ksissäni pudotin kupin lattialle.

pelästytt|ää[2*] *kaus.v.* (*vanh. ylät.* peljästyttää) (< seur.) säikäyttää, pelottaa (2). | P:ävä huuto. Lapsen sairaus p:i äidin pahanpäiväisesti. Oksan risahdus p:i linnun lentoon.

pelästy|ä[1] *v.* **-neesti** *adv.* (*vanh. ylät.* peljästyä) joutua äkkiä pelon valtaan, alkaa pelätä, säikähtää, säikähtyä, kauhistua. | P. vierasta, outoa, kovaa huutoa. P. jkn sanoja. Äiti p:i lapsensa kalpeutta. Lintu p:i koiraa ja lähti lentoon. P. jkn tulosta, uhkauksista. Kuului kova pamaus, mutta poika ei siitä p:nyt. Rauhoitella p:nyttä. Vilkuilla p:neenä. Itkeä, huutaa p:neesti.

pelät|e[78*] *s. harv.* pelätin. | Luoja! Luoja! Nosta tielle p:teeksi / peto *MANN.

pelätellä[25*] *frekv.v.* (*vanh. ylät.* peljätellä) < pelättää. | P. lapsia kummituksilla.

pelät|in[50*] *väl.* (< pelättää) pelotusväline, -keino, pelätti, peläte, pelotin, peloke. | Lintujen p., ks. linnunpelätin. Sytyttää tuli susien p:timeksi. Mörköjä käytettiin ennen lasten p:timinä. -- hän omalta kohdaltaan olisi tahtonut rikkaan p:timiin lisätä vielä varkaat ja veroherrat KARHUM. — *Kuv.* rumasta, pelottavan näköisestä ihmisestä. | Oikea p. naiseksi. Se oli se Tahvana rokonarpinen ja mikä p. lienee ollut JORUNI. — *Yhd.* linnun-, pellon-, variksenp.

pelät|ti[6*] *s.* = ed. | Lintujen p. Emme me niin vain ihmisten p:iksi lähde TOPPILA. — *Kuv.* -- tuo vanhapiika, varisten p.! PAKK. — *Yhd.* linnun-, pellon-, variksenp.

pelättää[23*] *v. harv.* (*vanh. ylät.* peljättää) = pelottaa, vars. 2. | P. jku puolikuoliaaksi.

peläty|s[64] *s. harv.*; *vanh. ylät.* peljätys. **1.** pelotus. | Varoitukseksi ja p:kseksi. **2.** *konkr.* pelätin, pelätti. | Ukko oli oikea pikku poikien p. Mikä toisesta on kaunis, voi toisesta olla oikea p.

pel|ätä[35*] *v.* (*vanh. ylät.* peljätä) olla pelon vallassa, peloissaan (jstak), tuntea pelkoa jtak kohtaan t. jnk tähden, puolesta. **1.** varsin. merk.; arkailla, aristella. | P. yksin ollessaan, pimeässä, ukonilmalla. Ethän vain p:kää? P:-käsin hiukan. Lapsi p:käsi niin kovasti, että aivan vapisi. Ä'lä p:kää, tytär Siion UT. P. vihollista, tovereitaan, kummituksia, pimeää, kuolemaa, sairautta, rangaistusta, jkn aikeita, seurauksia. P. myrskyä, ukonilmaa. P. jtak kuin ruttoa, kuolemaa. Ei p:kää Jumalaa eikä ihmisiä. Vastuuta p:käämättä hän otti johdon käsiinsä. Lausua p:käämättä ajatuksensa. Kaikkien p:käämä roisto. P:ätty, p:ättävä vastustaja, vihollinen. Rikollisuus on lisääntynyt p:ättävässä määrässä. — *Erik.* **a.** jumalanpelosta. | Hurskas, Jumalaa p:kääwä mies. -- ja hänen laupeutensa pysyy polvesta polveen niille, jotka häntä p:käävät UT. **b.** olla uskaltamatta tehdä jtak. | Moni p:kää mennä lääkäriin. P:käätkö lähteä mukaan? Hän ei p:kää lausua mielipidettään. **2.** peläten aavistaa jtak, odottaa t. ounastella, että jtak pahaa tapahtuu. | P. sotaa, hallaa, pakkasia, ikävyyksiä. P. riitaa jkn kanssa. Ansaa p:äten vihollinen seurasi hitaasti vetäytyviä joukkoja. P:ätty onnettomuus tapahtuikin. Kaikessa pahinta p:käävä henkilö. Potilas on niin heikko, että p:ätään pahinta. P. kylmettyvänsä, sairastuvansa, kuolevansa. Lääkäri p:kää sairaan yhä heikkenevän. On syytä p., että inflaatio vain kiihtyy. Siltä taholta ei meillä ole mitään p:ättävää, p:ättävänä. On p:ättävissä, että vihollinen jatkaa hyökkäyksiään. **3.** ed:een liittyen: epäillä, arvella, luulla jtak pahaa (olevan olemassa t. tapahtuneen). | P. jtak menetetyksi. P. jkn kadonneen. P:kään pahasti, että niin hullusti on käynyt. P:kään, että niin tässä on meneteltävä. Lääkäri p:kää [potilaassa olevan] tulirokkoa CANTH. -- hän p:-käsi sitä muuksi PAKK. Täällä jo Härkäniemi sinua odotellessaan on valinnut hyllyltä parhaan piipun, p:kään minä KILPI. Tottakai löydät, mutta p:kään, ettet hänestä paljoa kostu KARHUM. **4.** olla levoton, huolissaan jstak, jnk tähden, puolesta. | P. henkeään, nahkaansa, terveyttään. Lintu p:kää pesäänsä. Pukuaan p:äten hän ei lähtenyt vesisateeseen. [Ruustinna] p:käsi miehensä hyvää nimeä, ja pappilassa piti elettämän niin, ettei kenelläkään ollut mitään sanomista TALVIO. — P. jkn t. jnk tähden, vuoksi. P:kään puolestasi, jos sen teet. **5.** *kuv.* karttaa. varoa, vieroksua. | P. työtä. P. vitsaa lastensa kasvatuksessa. Varas päivää p:kää SL. -- vanha hollantilainen, kirkasta vihreätä p:käävä maisemataide AK. — Tyylikäs seinäpaperi, joka ei p:kää likaa. -- onko sulla jotakin sellaista, jota nälkä p:kää ALKIO. Maa, kaunehin maa on pohjoinen, / missä metsiä pellot p:kää LEINO.

pemaht|aa[2*] *mom.v.* **1.** *deskr.* tulla äkkiä, syöksyä esiin, erilleen, pelmahtaa, pyrähtää. | Pensaikosta p:i riekkoparvi lentoon. Lapset p:ivat hajalleen. Eihän sitä tiedä, mistä pensaasta se jänis p:aa. **2.** *onom.* Jo kajahti kangashiekka, / jo p:i peltomaa LEINO.

pemmikaani[1] *s.* kuivattuna jauhetusta lihasta ja rasvasta puristettu säilyke, joka kestää vuosikausia pilaantumatta.

pemp|pu[1*] *s. leik.* takapuoli, takamukset, peppu, pylly. | Pojat saivat p:ulle 'selkäsaunan'.

penaali[6] *s.* kynäkotelo. | Koululaisen p.

penaatit[6*] *s. mon. hist.* roomalaisilla: kotijumalat.

pendeli[5] *s.* heiluri. **-liike** *s. fys.* heiluriliike. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* heilurimainen. | P:set heilahdukset. **-vaunu** *s.* (raitio)vaunu, joka kääntymättä ajaa samaa linjaa edestakaisin.

pendentiivi[1] *s. rak.* neliömäisen t. monisivuisen huoneen kupolikattoa kannattava kolmiomainen holvinosa. **-kupoli** *s. rak.* pendentiiveille tuettu kupoli.

pendyyli[6] *s.* vars. koristeellinen (jousikäyttöinen, heilurillinen) seinä- t. pöytäkello.

peneplaani[1] *s. geol. maant.* puolitasanko.

pene|s[64] *s. kans.* lapsi, kakara. | -- eikä niistä p:ksistäkään tiedä, kuka kenenkin isä on WILKUNA.

pengast|aa[2] *v.* kans. penkoa. | [Henkipattoja] joiden pesä on p:ettu hajalle LEINONEN.

pen|ger[52*], penkere *s.*; vars. yks. ill. ja mon.-vartalo jälk:stä. **1.** verraten jyrkkä törmä t. reuna (ja sen liittymä yläpuoliseen tasanteeseen); myös rinteessä olevasta (kapeahkosta) tasanteesta; vrt. penkka, pengermä, terassi. | Äkkijyrkkä p. Joen uurtamat syvät p:keret. Rinteessä on p:kereitä. Istua ojan p:kerellä 'pientarella'. Ylähällä, pilvein naapurina seisoo / vuoren p:kerellä maja lampurin KIVI. — *Geol.* aaltojen kulutustyön aiheuttama rantamuodostuma, jossa erotetaan jyrkkä törmä, osittain veden peitossa oleva pengertasanne ja törmästä irtautuneiden aineksien muodostama jyrkänparras l. juumanreuna; *syn.* rantapenger, terassi. — *Yhd.* kasautuma-, pitkittäis-, poikittais-, rapautumisp.; joki-, laaksop. **2.** maasta, kivestä tms. tehty t. syntynyt tasaharjainen valli, pato. | P:kereitä rakennetaan viljelysmaiden kuivaamiseksi ja tulvavesiltä suojaamiseksi. — Tie- ja vesirakennuksessa: pitkänomainen maa- t. kivitäyte, jonka päälle tie t. rautatie rakennetaan. | Tien, radan p. P:keren harja, luiskat. **3.** *yhd.* Hiekka-, kivi-, maa-, nurmi-, sorap.; loiske-, reuna-, sulku-, suoja-, vasta-, välip.; kanava-, rata-, rautatie-, tiep.

penger|korkeus *s.* penkereen korkeus. **-kuivatus** *s.* kuivatus pengertämällä. **-luiska** *s.* penkereen luiska. **-maa** *s.*

pengermittäin *adv.* pengerminä, pengermä pengermältä. | P. kohoava, aleneva rinne.

pengermurtuma *s.* penkereen murtuma. | Tulvan aiheuttama p.

pengerm|ä[13] *s.* ympäristöstään kohoava t. rinteessä oleva tasanne, terassi; vrt. penger. | Puutarhan p. Jyrkästi vuorenseinästä pistävä p. Virran rannat kohosivat porrasmaisina p:inä. — *Yhd.* kivi-, nurmi-, ranta-, rinne-, tiep.; porras-, täytep.

1. **pengermäi|nen**[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* < ed. | P. puutarha. — *Yhd.* jyrkkä-, loivap.

2. **pengermäi|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* < penger. | P. kohoama. P:sesti viettävä rinne.

pengermä|istutus *s.* **-puutarha** *s.*

penger|painuma *s.* penkereen painuma. | Rautatien p. **-pato** *s.* = maapato. **-puutarha** *s.* **-ran|ta** *s.* Aurajoen p:nat.

pengerry|s[64] *s.* **1.** pengertäminen. | Puutarhan ojitus ja p. **2.** keinotekoinen penger. | Tulvaveden vaurioittamat p:kset. — *Yhd.* kivi-, sorap.

pengerrys|kuivatus *s.* **-työ** *s.*

penger|silta *s. rak.* = kulvertti. **-tie** *s.* penkereelle rakennettu tie. **-työ** *s.* Radan p:t. **-täyte** *s.* Tien, rautatien p.

penger|tää[6] *s.* tehdä jhk penger, penkereitä, varustaa penkereellä, tehdä penkereiseksi. | Rannan p:täminen kivilatomuksella. Riisin viljelyä varten vuoren rinteet on p:retty, niin että vettä voidaan mukavasti johtaa ylemmiltä penkereiltä alemmille. Kahta raidetta varten p:retty rata. Aallokon p:tämä ranta. — *Erik.* rakentaa penkereitä tulvaveden estämiseksi viljelysmailta, vesistön pohjan kuivattamiseksi, veden kulun ohjaamiseksi tms. | P:täminen l. keinotekoinen kuivatus. — *Harv.* Matalasti p:tävä [= pengermäinen] pyramidi.

pengerviljely(s) *s.*

pengonta[15*] *teonn.* < penkoa. | Vanhojen asioiden p.

pengoskella[28] *frekv.v.* < penkoa.

peni[4] *s. vanh.*, vars. *kansanr.* koira. | Aina haukkuin linnan hakki, / - - / p. julma juhmutteli KAL.

penik|ka[15*] *s.* **1.** (vars. koiran t. jnk sen sukulaisen) pentu, poikanen. | Koiran, suden, karhun p. (myös ◡). Emo edellä ja p:at perässä. — *Harv.* Ahvenia siinä oli ja hauen p:oita TOPPILA. **2.** *halv.* lapsesta: kakara, mukula, penska, pentu. | Pahanilkinen, kuriton p. Mökin p:at. Heissä on vielä vallatonta p:kaa tai terveyttä ehkä lienee liikaa KARHUM.

penikka|koira *s.* **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* P. koira. P:set kujeet. Käyttäytyä p:sesti. Tuollainen puhe on p:suutta. **-tau|ti** *s.* **1.** vars. nuorissa koirissa esiintyvä tartuntatauti, joka ilmenee silmien, nenän, keuhkojen ym. tulehduksena, ruoansulatus- ja hermosairauksina sekä ihottumana. **2.** *kuv.* penikkamaisuus, nulikkamaisuus. | Hän potee vielä p:tia. Päästä p:distaan. Poliittinen p. **-vuosi** *s.*, tav. *mon.*

penikoi|da[30] *v.* -nti[4*] *teonn.* synnyttää penikka t. penikoita. | Vasta p:nut koira. — *Halv.* ihmisestä. | Tännekö sinä pirun luuska tulit p:maan LEINONEN.

penikulma *s.* par. seur.

peninkulm|a[11] *s.* (*lyh.* pnk) vars. etäisyyksistä ja matkoista käytetty pituusmitta, meillä nyk. 10 kilometriä. | 3 pnk 7 km. Matkaa on viisi p:aa. Talo on meiltä p:an päässä. P:an taival. P:ia laaja suo. Yhtenä päivänä taivallettiin monta p:aa. Sillä [pakolaisella] näytti olevan oikein seitsemän p:an saappaat [= pakeni nopeasti] ALKIO. — Suomen vanha p. '10 virstaa eli 10.688 m'. Englannin p. eli maili '1609 m'. Maantieteellinen p. '$^1/_{15}$ astetta eli 7420 m'. — *Yhd.* englannin-, merip.

peninkulmainen[63] *a.* peninkulma(i)n pituinen, laajuinen. | P. taival. P. korpi. — *Yhd.* pari-, kolmi-, kymmen-, monip.

peninkulma|kaupalla *adv.* peninkulmittain, peninkulmamäärin. | Matkaa p. **-määr|ä** *s.* Vaellettiin p:iä tietöntä korpea. **-|patsas, -|pylväs** *s.* vrt. kilometripatsas. | Antiikin sotilasteiden p:patsaat. — Nyk. etup. *kuv.* merkkipylväs. | Huomattavia p:patsaita inhimillisen kehityksen taipaleella.

penin|kulmittain *adv.* peninkulma kerrallaan, useita peninkulmia, peninkulmamäärin, -kaupalla. | Poro jaksaa juosta p. levähtämättä. Erämaata on p. joka suuntaan. **-kuorma** *s. murt.* peninkulma. **-kuulum|a** *s. harv.* matka, jonka päähän koiran (penin) haukunta kuuluu, peninkulma. | - - siell' ei kukko kieku, hauku / p:ill' ei peni LEINO.

penis[64] [pē-] *s.* siitin.

penisilliini[4] *s. lääk.* antibioottisiin lääkeaineisiin kuuluva orgaaninen yhdiste(ryhmä), joka tehoaa voimakkaasti eräisiin bakteereihin, esim. kokkeihin. | P:ä annetaan tavallisesti ruiskeena lihakseen. P:ä sisältävä salva. P:n käyttö tulirokon hoitoon. Sai p:ä 100.000 yksikköä päivässä. **-hoito** *s.* **-jauhe** *s.* **-ruiske** *s.* **-tabletti** *s.* **-voide** *s.*

penkere[62] *s.* ks. penger.

penkerei|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* P. joen ranta. Rinteiden p:syys.

penkereittäin *adv.* penkereinä, penger penkereltä. | P. kohoava rinne. Louhia kalliota p.

penkilli|nen[63] **1.** *poss.a.* < penkki. | P. puutarhamaja. **2.** *s.* penkin täysi. | Kuulijoita oli vain pari p:stä.

penkin|alus *s.* **-nurk|ka** *s.* Istua p:alla. **-painaja** *s. harv.* penkillä istuja. | Siellä on - - samat penkit ja osaksi samat p:tkin AHO. **-painajaisajelu** *s.* vrt. seur. **-painajaiset** *s. mon.* vars. ylioppilaskokelaiden, abiturienttien, säännöllisen koulunkäyntinsä loppumispäivänä toimeenpanema juhla. **-pää** *s.* Istuutua p:hän.

penkit|tää[2*] *v.* varustaa penkeillä. | Matkustajia varten p:etty tavaravaunu.

penkitön[57] *kar.a.* < penkki. | Ortodoksinen kirkko on p. — P. kasvimaa.

penk|ka[10*] *s.* törmä, reuna; maavalli. | Joen, ojan p. Kaivettua maata oli korkeana p:kana kuopan reunoilla. Jää hyvästi, järven rannat, / järven rannat, pellon p:at KAL. — *Yhd.* joen-, joki-, oja(n)-, rantap.

penk|ki[1*] *s.* **1.** useiden henkilöiden istuttava, tav. jalallinen, selkänojaton t. -nojallinen istuin; myös veneen, junan, auton ym. istuimista; joskus: seinään kiinnitetty penkkimäinen lava, makuulava tms.; vrt. jakkara,

lavitsa, rahi, sohva, tuoli. | P:in jalat, selkänoja. Kiinteä p. P:in yksinkertaisin muoto on lankku, jonka alla on neljä jalkaa tai pukit. Kahden laatikon varaan p:iksi asetettu lauta. Istua p:illä, p:issä. Loikoa tuvan p:illä. Istuutua p:ille, p:in päähän. Istua jkn p:issä, us. 'samassa penkissä jkn kanssa'. Panna jtak p:in alle. Pöydän kahta puolta p:it. Maalaistalojen seiniä kiertävät pitkät p:it. — Kirkon, koulun p. Aikaisemmin kirkoissamme oli erikseen miesten ja naisten p:it. Istua kirkossa, teatterissa [jne.] ensimmäisessä p:issä 'penkki- t. tuolirivissä'. Saada linja-autoon paikka ensimmäisestä p:istä. Veneen p. 'istuin, teljo, tuhto'. — *Rak.* Ikkunan p. 'ikkunapenkki'. — Eril. sanontatavoissa, us. *kuv.* | Se opitaan jo koulun p:illä 'koulussa'. Istua kutsuvieraiden p:illä 'olla kutsuvieraana'. Istua syytetyn t. syytettyjen p:illä 'olla syytteessä, syytettynä'. Istua laiskan p:illä 'olla laiskana'. Olla p:in ja seinän välissä 'ahtaalla, tiukalla, ahdingossa'. Juoda itsensä, toverinsa p:in alle 'tajuttomaan humalaan'. — Jk menee p:in alle 'epäonnistuu, menee päin mäntyä'. Tentti meni aivan p:in alle. Haukkua jku p:in alle 'pahanpäiväiseksi'. — *Yhd.* kivi-, lankku-, lauta-, sälep.; irto-, kiinto-, kääntöp.; isännän-, papinp.; junan-, kirkon-, koulun-, puiston-, tuvan-, uuninp.; ikkuna-, karsina-, ovensuu-, piha-, puisto-, puutarha-, pöytä-, seinus-, seinäp.; etu-, keski-, perä-, takap.; ajo-, istuin-, istuma-, kuski-, lepo-, pata-, pesu-, vesip. — *Erik.* **a.** = teurastuspenkki. | Lyödä, panna p:kiin 'teurastaa'. Simon päivänä siat p:kiin ja Anttina varsat valjaisiin SL. Juho, miksi irvistät ja väännät silmiäs kuin härkä p:issä KIVI. — *Yhd.* teuras-, teurastusp. **b.** ruumiin- t. häpeärangaistuksen tms. toimeenpanossa käytetty penkki. — *Yhd.* häpeä-, musta-, piinap. **c.** penkissä istujat. | Katsomon ensimmäinen p. purskahti nauruun. **2.** penkki, pöytä tm. alusta, johon jk työväline, kone, käsiteltävä esine tms. voidaan kiinnittää tukevasti; myös tämän tapainen erilaisin kojein varustettu pöytä t. penkki, työpöytä. | Sorvin p. Moottorin p. Optinen l. valo-opillinen p. 'mitta-asteikolla varustettu suora kisko, jota pitkin siirretäviin jalustoihin voi asettaa linssejä, prismoja, lamppuja, varjostimia yms. valo-opillisia mittauksia varten'. — *Yhd.* höylä-, kela-, pihti-, prisma-, rulla-, ruuvi-, sorvi-, terä-, työ-, venytys-, verstas-, veto-, viilap. **3.** harjan t. vallin muotoisesta maakohoamasta. **a.** kasvitarhan, perunamaan multapenkki, puutarhasarka, sarake. | Istuttaa peruna p:keihin. Yksi-, kaksivakoinen (peruna)p. Kasvattaa porkkanaa, kukkia p:eissä. — *Yhd.* multap.; herne-, kukka-, peruna-, porkkana-, punajuuri-, retiisi-, ruusup.; kylvö-, taimip. **b.** *rak.* = multapenkki 1, multiainen.

penkki|haka *s. puut.* haka, jollaisilla höylättävä esine kiinnitetään höyläpenkkiin. **-jako** *s.* vrt. seur. **-järjestys** *s.* Kristillinen p. (hist.) 'virallisesti vahvistettu kirkossaistumisjärjestys'.

-penkkinen[63] *poss.a.* Kovap.; kaksi-, monip.

penkki|porakone *s. tekn.* alustassaan kiinteästi oleva porakone. **-renki** *s. puut.* siirreltävä apuväline, jota käytetään tukena höylättäessä niin pitkää esinettä, ettei se mahdu höyläpenkin hakojen väliin. **-rivi** *s.* Kirkon, teatterin p:t. Istua kolmannessa p:ssä. — *Erik.* penkkirivi istujineen. | - - valaistussa salissa lauloivat pyylevät p:t Siionin virttä SILL. **-sij|a** *s.* vars. määrätty istumapaikka kirkossa. | Kristillinen järjestys p:oista. **-sohva** *s.* istuimena ja vuoteena käytetty sohva. **-urheilija** *s. leik.* henkilö, joka ahkeraan käy seuraamassa urheilukilpailuja; urheiluasioista kiinnostunut henkilö. **-urheilu** *s. leik.* vrt. ed. **-vaate** *s. kans.* penkin koristepeitteenä käytetty kudonnainen. **-velli** *s. kans.* imelletty jauhojuoma. **-verho** *s.* = penkkivaate. **-vuode** *s.* penkille tehty vuode, penkki vuoteena.

penko|a[1*] *v.* kaivella, kaivaa, tonkia, pöyhiä, myllätä, myllertää, jtak etsiessään kääntää ylösalaisin. | P. kätköjään, laatikoitaan. Santarmit p:ivat koko talon mitään löytämättä. Siat p:vat lättinsä nurin. P. haralla peltoa. P. perunamaataan [perunannostosta]. P. suo pelloksi 'raivata, perata'. P. vanhoja papereitaan, muistiinpanojaan. P. kirjastoja, kirjastoissa. P:i eväspaketin repustaan. P. onkimatoja roskakasan alta. — *Kuv.* P. vanhoja muistojaan. P. jtak asiaa. Juttua ei ole ryhdytty lähemmin p:maan. P. yhteiskunnassa ilmeneviä epäkohtia. P. jkn salaisuuksia, menneisyyttä. P. jtak tietoonsa. - - parhainkin asia, jos sitä vain p:i kylliksi syvälle, osoittautui lopulta aina pettymykseksi PEKKANEN.

penkoil|la[29] *frekv.v.* < ed. | P. peltoa. — Mitäs tässä vanhoja p:emaan 'muistelemaan'.

penkoja[16] *tek.*

pennaali[6] *s. hist.* ensimmäisen vuoden ylioppilas, keltanokka.

pennalismi[4] *s.* vanhempien oppilaiden nuorempia kohtaan oppilaitoksissa (entisaikaan) harjoittama väkivaltaisuus ja sorto; armeijassa nuorempiin sotilastovereihin kohdistuva sorto, "simputus".

penni[4] *s.* (*lyh.* p) raha: markan sadas osa; pennin raha. | P:n raha, kolikko. 5 mk 25 p. — Eräissä sanontatavoissa. | N. säästää joka p:n, jonka ansaitsee. Ei p:nkään vertaa 'ei vähääkään'. Maksoi velkansa p:lleen, p:stä p:in. En maksaisi siitä p:äkään. Ei ole p:äkään rahaa. Ei ole p:n pyöreätä (t. pyöreätä, hyrrää) 'ei yhtään rahaa, ei kolikkoakaan, lanttiakaan'. Tuhlasi omaisuutensa viimeiseen p:in. Maksoi velkansa p:lleen, p:stä p:in. — Joskus yl. rahasta, rahoista. | Uhrata jhk viimeiset p:nsä. 100.000 mk on jo aika pitkä p. 'aika suuri summa'. [Meijeri] lopultakin maamiehen p:ssä pitää TOPPILA. — *Yhd.* kuparip.; raha-, säästö-, verop(:t).

-penninen[63] *s.* Viisip. 'viiden pennin raha'. Kymmen-, viisikymmenp.

pennin|ki[6*] *s.* **1.** *hist.* **a.** Skandinavian maissa aurtuan l. äyrityisen osa, tav. 8:s osa; myös yl. rahasta, jopa irtaimesta omaisuudesta. **b.** *raam.* roomalainen hopearaha, denaari. — *Yhd.* hopeap.; juudaksenp:git. **c.** Pietarin penninki, ks. pietarinpenninki. **2.** eri tyylilajeissa yl. ra-

hasta. | Kirkko myi taivasosuuksia helisevistä p:geistä. Lukea p:git pöytään. -- sormet ne vain sipaisevat p:kejä tiskiltä SILL. Pieksän kieltä p:gittä, / suuta kullatta kulutan KANT.

penninraha *s.* Kuparinen p.

penni|pankki *s.* säästöpankista, joka otti vastaan hyvin pieniä säästöeriä. **-sarake** *s.* Tilikirjan p.

pennit|ön[57] *kar.a.* **-tömyys**[65] *omin.* rahaton. | P. kerjäläinen, maankiertäjä. Olen tällä kertaa aivan p.

penno|nen[63] *dem.s.*, tav. *mon.* vars. vähistä rahoista. | Panna menemään, uhrata viimeiset p:sensa. Nämä p:set eivät pitkälle riitä. -- hän ei tiedä, mistä nyt saisi p:set mennäkseen edes päiväkahville kahvilaan LEHT.

penny[1] [pe(n)ni] *s.* englantilainen raha, 1/12 šillinkiä.

pensa[10] *s. ark.* bentsiini.

pensaaton[57] *kar.a.* < pensas. | Puutonta ja p:ta aroa.

pensaik|ko[2*] *s.* etupäässä pensaita kasvava maa, pensaisto, pensasto, tiheikkö. | Tiheä, läpipääsemätön p. Vain matalaa p:koa kasvava aro. — *Kuv.* Parran p. -- jäniksen tavalla pistää päänsä p:koon [= piiloutuu] JÄRN. — *Yhd.* kaktus-, leppä-, nokkos-, paju-, pihlaja-, syreeni-, vattup.; rantap.

pensaikkoinen[63] *poss.a.* P. maasto, niitty.

pensaikko|maa *s.* **-mainen**[63] *kalt.a.* Matala, p. metsä. **-metsä** *s.* metsä, joka on etupäässä pensaikkoa.

pensai|nen[63] *a.* pensaita kasvava. | P. niitty. — *Kuv.* Harmaat, p:set [= pensasmaiset] kulmakarvat KIVI. — *Yhd.* matala-, tiheäp.

pensaisto[1] *s.* = pensaikko.

pensa|s[90] *s.* vars. puuvartinen kasvi, jonka varsi jo tyvestä haarautuu moneen verraten ohueen haaraan; myös muista pensasmaisista kasveista ja kasviryhmistä. | Puita ja p:ita. Pieni, kookas, 2—3 metrin korkuinen, tiheä p. Loikoa p:an juurella. Puiden ja p:iden raja ei ole jyrkkä, sillä kuusia ja mäntyjäkin kasvaa pensasmaisina ja kataja taas on Etelä-Suomessa usein puumainen. Seinävierillä kasvaa nokkosia tiheinä p:ina. — *Kuv.* [Päähineestä] pisti ylös tuuhea p. punaista tukkaa AHO. — Eräissä sanontatavoissa. | Panna, painaa päänsä p:aseen 'odottaa vaaraa passiivisena, pelästen katsoa sitä silmiin'. Piilottaa päänsä kuin jänis p:aseen. — *Yhd.* happomarja-, herne-, kahvi-, karviaismarja-, kataja-, kirsikka-, luumu-, marja-, nokkos-, näsiä-, paju-, pähkinä-, syreeni-, tee-, vadelma-, vattu-, viinimarjap.; aita-, koriste-, köynnös-, rantap.; puoli-, ruohop.; emäp.

pensas|aita *s.* istutettujen pensaiden t. leikkaamalla pensasmaisina pidettyjen puiden muodostama aita. **-aitasakset** *s. mon.* **-angervo** *s.* Spiraea, ruusukasvien heimoon kuuluvia koristepensaita, spirea. **-aro** *s. maant.* Etelä- ja Itä-Afrikan p:t. **-istutus|s** *s.*, tav. *mon.* Puutarhaa ympäröivät p:kset. **-jäkälä** *s.* jäkäliä, joilla on pensasmainen sekovarsi. **-kasvi** *s.* pensaana, pensasmaisena kasvava kasvi. **-kasvillisuus** *s.* Aroseutujen p. **-maa** *s.* **-mai|nen**[63] *kalt.a.* **-sesti** *adv.* **-suus**[65] *omin.* P. kasvi, puu. P. jäkälä. Tuomi kasvaa usein p:sena. P:set kulmakarvat. P:sesti haarautunut solukko. **-metsä** *s.* = pensaikkometsä. **-papu** *s.* = länkäpapu. **-puu** *s.* vars. puutarhanhoidossa: pensasmainen puu;)(runkopuu. **-raja** *s.* vrt. puuraja. | Tunturin p:n yläpuolella. **-rivi** *s.* **-ryhmä** *s.* Puutarhan p:t. **-sakset** *s. mon.* pensaiden leikkaamiseen käytetyt sakset. **-savanni** *s. maant.* savanni, jossa kasvaa pensaita.

pensasta|a[2] *v.* pensoa. | Oras p:a. — Vars. *pensastava* (kasv.) pensasta muistuttava, pensasmainen. | P:va kasvi, kasvin varsi. P:va pihlaja.

pensastasku *s.* Saxicola rubetra, pensaisilla viljelysmailla yleinen rastaiden sukuinen varpuslintu.

pensasto[2] *s.* = pensaikko. | Matala, tiheä p. — *Kuv.* Parta ja tukka kasvavat ohimoilla yhtenä villinä p:na LEINONEN. **-i|nen**[63] *poss.a.* **-suus**[65] *omin.* **-maa** *s.*

pensastu|a[1] *v.* pensoittua, pensittyä. **1.** alkaa kasvaa pensaita, muuttua pensaikoksi. | Hoidon puutteessa pellot ja niityt p:vat. P:neet talon rauniot. **2.** korsiviljasta: versoa, haarautua, pensoa. | Tänä vuonna ruis on p:nut hyvin.

pensee[20] *s.* eräiden koristekasveina viljeltyjen iso- ja kauniskukkaisten orvokkien nimitys.

penseyty|ä[44] *v. heng.* tulla penseäksi. | P:nyt sydän. Jos lihallesi ainaisen / sa saisit myötäkäymisen, / niin p:isit pian VK[V].

1. **pense|ä**[21] *a.* **-ästi** *adv.* **-ys**[65] *omin.* välinpitämätön, laimea, haluton, innoton; ynseä, kylmä, kylmäkiskoinen. | P. jllek asialle, aatteelle. P. ja välinpitämätön. Kova ja p. sydän. P. yliolkaisuus jkta kohtaan. Suhtautua p:ästi jkn vaikeuksiin, pyyntöihin. Teos tempaa p:immänkin lukijan mukaansa. P. kristillisyys, uskonnollisuus. Hengellinen p:ys. Välinpitämätön p:ys yhteisiä asioita kohtaan. -- koska olet p., etkä ole palava etkä kylmä UT. Joas, aivan p. on poveni ollut sua kohtaan KIVI.

2. **penseä**[21] *a. murt. kansanr.* tiheä, tuuhea, pensivä. | -- alla kuusen kukkalatvan, / alla p:n petäjän KAL.

pensikko[2*] *s. harv.* pensaikko.

pensionaatti[14*] *s.* täysihoitola; yksityinen (tyttöjen) sisäoppilaitos. — *Yhd.* kesä-, tyttöp.

pension|i[5] *s.* **1.** = ed. | -- pitää tyttäriään vuosikausia kalleissa Tukholman p:eissa AHO. **2.** *harv.* eläke. | Jos velallisella on tarpeellinen elatuksensa palkasta, p:ista tahi muista varoista -- LK.

pensionääri[4] *s. harv.* eläkkeen nauttija, eläkkeellä olija; sisäoppilaitoksen oppilas.

pensisty|ä[1] *v.*, vars. *heng.* tulla penseäksi, penseytyä. | P:nyt kristitty.

pensitty|ä[14*] *v.* = pensastua. | P:nyt niitty.

pens|iä[17] *v.* versoa, pensoa. | [Suvi] saa hennon oraan p:imään pellon täyteiseksi LINN. -- alla kullan kuusen juuren, / alla p:ivän petäjän KAL.

penska[10] *s. ark.* ja *halv.* lapsesta: kakara, mukula, nulikka, penikka, pentu. | Kylän p:t. Mökissä olivat vain p:t kotona.

pensla|ta[35] *v. lääk.* **-us**[61] *teonn.* sivellä pensse-

liillä, pumpulitukolla tms. lääkettä jhk, pensselöidä, sivellä. — *Yhd.* jodip:us.

pensnee[26] *s.*, tav. *mon.* nenälasit, pinnelasit.

penso|a[1] *v.* versoa, haarautua, pensiä, pensoittua, pensastaa. | Rukiin p:minen.

pensoittu|a[1*] *v.* = pensastua. | Päästää niittynsä ja peltonsa p:maan. Ruis p:u hyvin. — *Kuv.* Nopeasti p:va parta.

penssata[35] *v. murt.* hävittää, raivata pois. | -- p. pedot, peikot ja perkeleet maailmasta pois KIVI.

pensseli[5] *s.* sivellin. **-home** *s.* Penicillium glaucum, eräs homesieni. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.*

pensselöidä[30] *v.* = penslata.

pensumi[5] *s.* annettu tehtävä, läksy t. työmäärä; tietty oppimäärä. — *Yhd.* tuntip.

pentaani[6] *s.* metaanisarjaan kuuluvia alhaisessa lämpötilassa kiehuvia hiilivetyjä.

penta|edri[4] *s. geom.* viiden tason rajoittama monitahokas. **-goni**[4] *s. geom.* viisikulmio. **-grammi**[4] *s.* viisikanta. **-kordi**[4] *s. mus.* **1.** viisikielinen soitin. **2.** viisisävelinen diatonisen asteikon katkelma. — *Yhd.* duuri-, mollip. **-kordinen**[63] *a. mus.* vrt. ed. | P. kansansävelmä. **-metri**[4] *s. run.* kuusipolvisäe, jonka muodostaa kaksi katalektista daktyylista tripodiaa, viisimitta(säe). | P:a käytetään enimmäkseen heksametrin kanssa elegisissä kaksoissäkeissä eli distikoneissa. **-podia**[15] *s. run.* säe, jossa on viisi runojalkaa. **-teukki**[1*] *s.* Vanhan testamentin viisi ensimmäistä kirjaa, ns. Mooseksen kirjat. **-toniikka**[15*] *s. mus.* pentatoninen asteikko; siihen perustuva melodiikka, viisisävelisyys. **-toninen**[63] *a. mus.* viiteen sävel eleen perustuvasta asteikosta sekä vastaavasta musiikista; *syn.* viisisävelinen. | Pianolla syntyy p. asteikko, kun soitetaan pelkillä mustilla koskettimilla. P. melodia, musiikki.

pentele[78] *s.* lievähkö kiro- ja voimasana: peeveli, peijakas, perhana, hitto, hemmetti, pahus. | P. viekööN! No johan nyt on p.! Kuka p. siellä kolistelee? P:en koira kun tappoi kanan. P:eseenkö se on kadonnut. Poika on aika p. tekemään töitä. P:en hyvä onni. P:en huonosti, hyvin, kovasti.

penteleesti *adv.* penteleen paljon tm., perhanasti, peijakkaasti. | Väkeä oli p. Tuulee, sataa p.

pentitoli[4] *s.* viisi hiiliatomia sisältävä, viidenarvoinen alkoholi.

pentlandiitti[1*] *s. min.* nikkelirautasulfidi.

pentodi[5], **-putki** *s. rad.* elektroniputki, jossa (anodin ja katodin lisäksi) on kolme hilaa.

pentoksidi[6] *s. kem.* oksidimolekyyli, jossa on viisi happiatomia.

pentoosi[6] *s. kem.* viisi hiiliatomia sisältävä monosakkaridi.

pentosaani[4] *s. kem.* pentoseista muodostuneita polysakkarideja, joita on puussa, oljissa, siementen kuorissa jne.

pentriitti[6*] *s.* eräs räjähdysaine.

pentriniitti[1*] *s.* räjähdysaineita, joissa dynamiittien ohella on 10—20 % pentriittiä.

pentteri[5] *s. mer.* keittiökomero, aluksen ruokaastiakaappi, tarjoiluhuone.

penttu[1*] *s. murt.* = seur. | Pieni p. pörrönaama KIVI.

pen|tu[1*] *s.* **1.** eräiden eläinten keskenkasvuisista jälkeläisistä: poikanen, penikka. | Koiran, kissan, ketun, suden, karhun, hylkeen p. (myös ◡). Kissa sai, teki kolme p:tua. — *Mon.* pentue. | Kolmet p:nut tehnyt koira. — *Yhd.* naaras-, urosp. **2.** *halv.* lapsesta: kakara, penikka, penska. | Pahanilkinen, repaleinen p. Alaikäiset p:nut. -- aina siitä asti, kun Vesi-Maija p:tunsa tappoi TOPPILA. — *Yhd.* huori-, kerjäläis-, mustalaisp.

pentue[78] *s.* samalla kertaa syntyneet pennut. | Kissan, koiran p. Peni ja Nalle ovat samaa p:tta.

pentu|koira *s.* **-mai|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* P. ajokoira. Käyttäytyä p:sesti.

penu[1] *s. harv.* koira, koiran penikka. | -- kuuli koiran haukkuvaksi, / p:n julki juttavaksi KAL.

penultima[15] *s. kiel.* sanan viimeistä edellinen tavu.

penäillä[29] *frekv.v.* < seur. | P. vastaan.

penä|tä[35] *v.* **1.** inttää (vastaan), itsepintaisesti väittää. | P. jtak. P. itsepintaisesti vastaan. "Ei ollenkaan, ei sinnepäinkään", p:si poika vastaan. -- äiti oli tahtonut tehdä [pojasta] Rans-Petterin, mutta isä oli p:nnyt panevansa raamatullisen nimen Sakeus KIANTO. **2.** vaatia, tiukata. | P. jklta lainaansa. **3.** teroittaa mieleen, muistuttaa vakavasti jstak. | P. jkta saapumaan ajoissa. Lääkäri p:si varomaan vilustumista. P:sivät kotona, etten unohtaisi TALVIO.

1. **peoni**[5] *s. run.* nelitavuinen runojalka.

2. **peoni**[5] *s.* huonopalkkainen (maa)työläinen Keski- t. Etelä-Amerikassa.

peppu[1*] *s.* = pemppu.

peppuro|ida[30] *deskr.v.* piehtaroida. | Lapset p:ivat lumikinoksessa. Pyydyksestä otettu kala p:i veneen pohjalla. Mitä sinä siinä yökaudet p:it, ettei saa nukkua AHO.

pepsiini[6] *s.* mahanesteessä oleva valkuaisaineita pilkkova entsyymi; myös lääkeaineena. **-viini** *s.* pepsiiniä ja suolahappoa sisältävä valkoviinin ja konjakin sekoitus.

pepsinogeeni[4] *s.* pepsiinin inaktiivinen esiaste.

peptidaasi[4] *s.* peptidisidoksia hydrolyyttisesti katkova entsyymi.

peptidi[5] *s.* valkuaisaineiden pilkkoutumistuloksia. **-sidos** *s.* aminohappojen välinen atomisidos valkuaisaineissa.

peptisoi|da[18] *v. kem.* -nti[1*] *teonn.* liuottaa valkuaisainetta neutraalisuoloja lisäämällä;)(suoloittaa.

peptoni[6] *s.* valkuaisaineiden jauhemaisia, värittömiä, kitkerän makuisia pilkkoutumistuloksia.

per **1.** kirjanpidossa merkintä, joka ilmaisee, että ao. rahamäärä kuuluu tilin debetpuolelle;)(an. | 5000 mk per tavaratili. **2.** *liik. tal.* Laskumme 2000 mk per 15. 2. 48 'maksettava 15. 2. 48'. 3000 mk:n asete per 3 kk 'maksuaika 3 kk'. Hinta 20 mk per 100 kpl '100 kpl:n erästä'. — *Leik.* Osuus on 120 mk per nokka, lurjus 'mieheltä, osanottajalta'. **3.** *mat.* A/n luetaan myös A per n.

per|ata[35*] *v.* **1.** pellon, laitumen tms. raivaamisesta. | P. peltoa suosta, korvesta. P. metsä,

korpi pelloksi, laitumeksi, niityksi. **2.** poistaa jstak jtak tarpeetonta, tiellä olevaa, jotta se tulisi käyttökelpoiseksi, puhdistaa. siivota, kitkeä. **a.** P. niitty puhtaaksi vesoista. Syventää ja p. ojia. P. pellavaa, naurista, perunaa, porkkanaa. P. kaivoa. P. koskea, satamaa, kulkuväylää. P. pellosta kivet, pensaat. P. rikkaruohot kasvimaasta. P. porot piipusta, uunista. — *Kuv.* P. kieltä muukalaisuuksista, kielestä muukalaisuuksia. Se, mikä vahingoittaa vois, / sä p:kaa sydämestä pois VK. **b.** P. kaloja. P. marjoja, sieniä, vihanneksia.

perboraatti[14*] *s.* tehokasta ja helposti erottuvaa happea sisältävien boraattien yhteisnimitys.

perdiitti[04*] *s.* eräs ammoniumnitraattia sisältävä räjähdysaine.

pere[78] *s. murt. kansanr.* perhe. | - - p. on suuri syötettävä KAL.

perehdyt|tää[28*] *kaus.v.* < perehtyä, vars. 1. | P. jku jhk. P. lapset nuoresta pitäen työhön. Opettajan on p:ettävä oppilaansa kirjallisuuden valtavirtauksiin. — *Harv.* Horatius on lyriikallaan p:tänyt [= kotiuttanut] Rooman kirjallisuuteen kreikkalaisia taidemuotoja.

perehti|ä[17*] *v. harv.* perheellistyä. | Kaikkiansa se katuvi, / joka nuorta naimistansa, / lasna lapsen saamistansa, / pienenä p:mistä KAL.

perehtymys[64] *s.* perehtyneisyys, tottumus, harjaannus. | P. paikkakunnan oloihin. Täydellinen p. omaan alaansa. Vieraan kielen sujuva puhuminen edellyttää käytännöllistä p:tä.

perehtymät|ön[37] *kielt.a.* -tömyys[65] *omin.* tottumaton, harjaantumaton. | Maalaisoloihin p. kaupunkilainen. Asiaan, työhön p.

pereh|tyä[1*] *v.* **1.** tutustua jhk, päästä perille jstak, harjaantua, tottua jhk. | P. teokseen, asiaan, tilanteeseen, olosuhteisiin, yksityiskohtiin. P. työvälineiden käyttöön, sotilaan ammattiin. P. talon tapoihin. - - ei sitä missään nuo ihmiset niin paljon laiskuuteen p:dy kuin näin kievaripaikoissa AHO. — *pereh|tynyt* (a.) -tyneisyys[65] (omin.) Alaansa täysin p:tynyt ammattimies. Virka, joka edellyttää p:tyneisyyttä kunnallisasioiden hoitoon. Pesola, joka oli p:tynyt metsäasioissakin KATAJA. **2. a.** melko *harv.* kotiutua. | Maahamme muuttanut ja tänne p:tynyt ulkomaalainen. Kieleemme täysin p:tynyt lainasana. Kunhan p:tyy, niin kyllä se [häkkiorava] huomenna sekä syö että leikkii *AHO. Uudet tulokkaat eivät olleet vielä p:tyneet joukkoon ja katselivat sitä kädet housun taskussa LASSILA. **b.** ed:een liittyen perhesiteillä jkhun liittymisestä, naimisiin menosta yms. | - - käy uljaasti perheeni jäseneksi ja p:dy huoneessani KIVI. - - toiset jäivät iäkseen rajan taakse, - - naittuivat sinne ja p:tyivät [= saivat perhettä] PAULAH. En mene minä Matille, / en p:y Penttiselle KANT. - - pojat kasvoivat sitten yhdessä ja p:tyivät toisiinsa, kuin parhaat veljekset J.REIJONEN.

peremmäl|lä, -tä, -le *komp.adv.* ja *prep.* = perempänä. | P. salissa oli vielä hyvää tilaa. Käykäähän p:le! — Työntää halot p:le uunia. P:tä lahtea lähti sorsa lentoon.

perem|pi[22] *komp.a.* lähempänä perää oleva. | P:mät huoneet.

perem|pänä, -pää, -mäksi, -mä(s) *komp.adv.* ja *prep.* lähempänä perää, kauempana perällä. | Rysässä on p. useita repeämiä. Pyytää vierasta p:mäksi 'ovelta t. eteisestä sisälle, sisempiin huoneisiin'. Käy toki p:mäs! P:pää rivistä kuului huutoa. — P. salia, luolaa, lahtea. P:mäs huonetta.

perenna[15] *s.* monivuotinen avomaan koristeruohokasvi. **-kasvi** *s.*

perevaara[10] *s. hist.* keskiajalla Venäjän Karjalassa pogostan alaosa, useita kyliä käsittänyt veroalue.

perfekti[6] *s. kiel.* verbin aikaluokka, joka ilmoittaa tekemisen päättyneeksi joko nykyhetkeen ulottuvan ajanjakson kuluessa tai verrattuna jhk nyky- t. tulevan ajan tekemiseen, päättymä; esim. *olen puhunut.*

perfektiivinen[03] *a. kiel.*) (imperfektiivinen. | P. aspekti 'aspekti, joka ilmoittaa päätökseen saatettua tekemistä'. P. verbi.

perfidi[6] *a.* uskoton, vilpillinen.

perfor|aatio[3] *s.* lävistäminen, puhkaiseminen, rei'ittäminen; puhkeaminen; puhkeama. **-aattori**[5] *s.* lävistys-, rei'ityskone. **-oi|da**[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* lävistää, puhkaista, rei'ittää.

pergamentti[1*] *s.* **1.** erityisesti valmistettu nahka, jota vanhalla ja keskiajalla käytettiin kirjoitusmateriaalina, nykyään pääasiallisesti kirjansidontatöihin ja rummunkalvoihin. **2.** pergamenttipaperi. **-asiakirja** *s.* **-kalvo** *s.* **-kasvot** *s. mon. kuv.* Kuihtuneet p. **-kirja** *s.* **-kirje** *s.* **-käsikirjoitus** *s.* **-käärö** *s.* **-lehti** *s.* **-levy** *s.* **-mainen**[03] *kalt.a.* P. kalvo. **-nahka** *s.*

pergamenttinen[03] *ain.a.* P. messukirja. P. lampunvarjostin.

pergamentti|nidos *s.* **-paperi** *s.* kokonaan t. osaksi lumpuista valmistettu liimaton, läpikuultava, vahva, veden- ja rasvanpitävä (kääre- t. suoja)paperi; vrt. voipaperi. **-rulla** *s.* **-ruutu** *s.* Ikkunan p. **-sidos** *s. kirj.* Hieno p. **-suojus** *s.* **-varjostin** *s.* Pöytälampun p.

pergamiini[1] *s.* sulfiittiselluloosasta valmistettu, hartsilla liimattu lasimaisen läpikuultava (kääre- t. piirustus)paperi, säilytepaperi; vrt. voipaperi. **-paperi** *s.*

pergola[15] *s.* avoin, köynnöskasvien kiertämien pilarien t. pylväiden ja näiden kannattamien pitkittäis- ja poikittaispuiden muodostama lehtikuja.

perhana[15] *s.* lievä kiro- ja voimasana: peeveli, peijakas, hemmetti, pahus. | Voi p.! Johan on p.! P:ako siinä töllistelet! Pojan p:t. P:n nulikat. P:n hyvä, huono, sukkela. P:n hyvin sanottu.

perhananmoinen[03] *a.* perhanan suuri, hyvä, huono tms. | P. tuuli. P. nälkä.

perhanasti *adv.* perhanan paljon tm., peijakkaasti, hitosti. | Tuulee p. Suuttui p. Tavara maksaa p.

perhe[78] *s.* **1.** varsin. merk.: inhimillinen yhteisö, jonka normaalitapauksessa muodostavat mies, vaimo ja lapset ja johon nykyisen käsityksen mukaan voidaan lukea lisäksi vain jku läheinen sukulainen t. muu näiden kanssa pysyväisesti asuva henkilö, varhemman käsityksen mukaan myös talon vakinainen palvelusväki; vrt. huone-, ruokakunta, talonväki. | Lapseton p. Kaksilapsinen p. Kuuden

hengen p. Kuninkaallinen p. Lääkärin, suutarin p. Olla kuin yhtä, samaa p:ttä. Kohdella jkta kuin p:eseen kuuluvaa. P:en isä, äiti. P:en pää, jäsen. P:en vanha ystävä. P:en toivo, musta lammas, surunlapsi. Odottaa p:en lisäystä 'lasta'. Kahden p:en asunto, huoneisto. — Asua, syödä p:essä. — *Yhd.* aatelis-, hallitsija-, kuningas-, lääkäri-, maanviljelijä-, opettaja-, porvari(s)-, työläis-, työmies-, virkamiesp.; helsinkiläis-, kaupunkilais-, maalais-, suomalaisp.; naapuri-, sukulais-, vuokralaisp.; kanta-, lapsi-, suurp. — *Erik.* **a.** muu osa perhettä jkn sen jäsenen (tav. isän) näkökulmasta. | N:llä on suuri p., vähän p:ttä. Pitää huolta p:estään. Viettää vapaa-ajat p:ensä parissa. P. ei hyväksynyt pojan morsianta. **b.** Pyhä p. 'Maria, Joosef ja Jeesus-lapsi (vars. taulun aiheena)'. — Hullunkuriset p:et 'lasten korttipeli, jossa 48 korttia on jaettu 12 "perheeseen" (kussakin vanhemmat, poika ja tytär) ja jossa enimmän perheitä koonnut voittaa'. **2.** eläimistä: pesue, poikue. — *Yhd.* kana-, kettu-, lintu-, mehiläisp. **3.** laajentunutta ja kuv. käyttöä. **a.** Kaikki kristityt kuuluvat Jumalan suureen p:eseen. Kansojen p. **b.** yl. esineistä, asioista, ilmiöistä, joilla on joitakin yhteisiä karakteristisia ominaisuuksia t. jotka ovat samaa alkuperää. — *Yhd.* kieli-, runo-, sanap.

perhe|albumi *s.* **-asi|a** *s.* Sekaantua jkn p:oihin. **-asun|to** *s.* P:noksi kelpaamaton huoneisto. **-avustus** *s.* vanhemmille lasten huoltamiseen maksettu avustus. **-draama** *s.* Minna Canthin p. "Vanha koti". — *Kuv.* Veritekoon johtanut p.

perheelli|nen[103] *a.* -syys[95] *omin.* **1.** *poss.* < perhe. | P. mies, virkanainen. **2.** par. perhe-, perheen, perheenomainen. | P. elämä, asia, kohtaus. P:set tehtävät. Isännän ja alustalaisten p. suhde.

perheellisty|ä[1] *v.* tulla perheelliseksi. | Jo nuorena p:nyt mies.

perhe-|eläke *s.* vainajan omaisille maksettu eläke. | Valtion viran tai toimen haltijain p. Henkivakuutukseen liittyvä p. **-eläkevakuutus** *s.* **-elämä** *s.* Viettää onnellista p:ä.

perheenasunto *s.* **-avustus** *s.* **-laina** *s.*

perheen|elättäjä *s.* **-emän|tä** *s.* Taitava p. P:nän työtaakka. **-huoltaja** *s.* **-huolto** *s.* **-isä** *s.* **-isän|tä** *s.* -- taivasten valtakunta on p:nän kaltainen, joka aamulla varhain lähti ulos palkkaamaan työmiehiä UT. **-jäsen** *s.* Kaikki p:et olivat kotona. **-lisäys** *s.* Odottaa, toivoa p:tä 'lapsen syntymistä, lasta'. Saada p:tä. **-mies** *s. kans.* isäntä. **-omai|nen** *a.* -sesti *adv.* P:set suhteet. P:sesti järjestetty elämä. **-pää** *s., us. leik.* aviomiehestä. **-pöy|tä** *s.* Aterioida yhteisessä p:dässä. **-tupa** *s.* maalaistalon tupa perheen yhteisenä oleskelu-, ruokailu- ja askartelupaikkana. **-väki** *s.* huonekunta, talonväki. **-äiti** *s.* Toimelias, tarmokas p.

perheet|ön[67] *kar.a.* -tömyys[95] *omin.* < perhe. | P. henkilö, työntekijä.

perhe|hartaus *s. usk.* Lutherin kehotus p:hartauden pitämiseen 'hartaushetkien pitämiseen perheissä'. **-hauta** *s.* **-henki** *s.* Lämmin p. **-hoi|to** *s.* perheessä tapahtuva hoito. | P:dossa oleva potilas. **-hopeat** *s. mon.* **-hotelli** *s.* perheen omistama ja hoitama (pieni) hotelli. **-huolet** *s. mon.* **-idylli** *s.* Taulussa ikuistettu herkkä p., äiti syöttämässä lastaan. **-ilta** *s.* illaksi järjestetty (ohjelmallinen) tilaisuus, johon miehet tulevat vaimoineen (harvemmin koko perheineen); myös koko perheen yhdessä viettämä ilta. | Rakennusmestariklubin p. Viettää kodikasta p:a. **-iltama** *s.* vrt. ed.

-perhei|nen[103] *poss.a.* -syys[95] *omin.* Pieni-, suurip.

perheittäin *adv.* perheinä, perhe perheeltä. | Monet apinat elävät p. P. esiintyvä perinnöllinen tauti. Luetteloida kansa p.

perhe|juhla *s.* Häät, hautajaiset, syntymäpäivät ym. p:juhlat. Viettää joulua p:juhlana. **-järjestelmä** *s.* **-kalleu|s** *s.*, tav. *mon.* Säilyttää jtak p:tena. Varkaiden haltuun joutuneet p:det. **-kieli** *s.* kotikieli. **-kohtaus** *s.* Hellä, hupainen, myrskyisä p. Mustasukkaisuuden aiheuttama p. **-kronikka** *s.* **-kunnia** *s.* perheen kunnia. | Pelätä p:nsa menetystä. **-kunnittain** *adv.* perhekuntina. | P. elävä lintu. Asukkaat pakenivat p. erämaihin. **-kun|ta** *s.* perhe, huone-, ruokakunta, suurperhe. | P:nan päämies, emäntä. P., johon kuuluu useiden sukupolvien edustajia. Hallitsijan p. Rutto tuhosi kokonaisia p:tia. Usko Herraan Jeesukseen, niin sinä pelastut, niin myös sinun p:tasi UT. **-kuntalai|nen** *s.* gen:n t. poss.-suff:n ohessa: perhekunnan jäsen. | -- ja ihmisen vihamiehiksi tulevat hänen omat p:sensa UT. **-kuntapäämie|s** *s. raam.* Beria ja Sema olivat Aijalonin asukasten p:hiä VT. **-kutsut** *s. mon.* perheessä pidetyt kutsut. **-kuva** *s.* Kehystetyt p:t. **-kuvau|s** *s.* kuvaus perheestä. | Taidemaalarin lapsi- ja p:kset. **-käyttö** *s.* P:ön tarkoitettu ompelukone. **-laitos** *s.* vrt. 1. laitos 6. | P. on yhteiskuntaelämän alkeellisin muoto. **-lehti** *s.* aikakaus- t. sanomalehti, jossa on lukemista koko perheelle. **-lippu** *s. raut.* alennuslippu, joka myydään yhtaikaa matkustaville saman perheen jäsenille. **-lisä** *s.* korvaus, jota valtion varoista suoritetaan määräehdot täyttävälle (suuren) perheen huoltajalle. **-louna|s** *s.* Kutsua jku p:alle. **-luettelo** *s.* luettelo perheistä t. perheenjäsenistä. **-lukemisto** *s.* vrt. perhelehti. **-lääkäri** *s.* lääkäri, jonka puoleen jk perhe sairaustapauksissa tavallisesti kääntyy, kotilääkäri. **-muisto** *s.* Vanhoja p:ja. **-muotokuva** *s.* **-neuvosto** *s.* eräiden maiden lakien edellyttämä perheenjäsenten t. muiden sukulaisten kokous, jossa neuvotellaan perheen asioista. **-neuvottelu** *s.* **-näytelmä** *s.* = perhedraama. **-näytäntö** *s.* koko perheelle tarkoitettu (päivä)näytäntö. **-oikeudellinen** *a.* vrt. seur. **-oikeus** *s. lak.* perhesuhteita sääntelevä yksityisoikeuden osa, joka tav. jaetaan avioliitto-, suku- ja holhousoikeuteen. **-olo|t** *s. mon.* Onnettomat p. Sairaan hoito p:issa. **-omaisuus** *s.* perheelle (t. sen päämiehelle) kuuluva omaisuus. **-ompelija** *s.* kotiompelija. **-onnettomuus** *s.* perhettä kohdannut onnettomuus. **-onni** *s.* Ehjä, häiriintymätön p. **-osakeyhtiö** *s.* vrt. perheyhtiö. **-piiri** *s.* perheen (ja sen läheisimpien ystävien) piiri. | Vain lähin p. P:ssä vie-

tetty koruton juhlatilaisuus. **-poika** *s.* vrt. perhetyttö. **-päivälli|nen** *s.* perhepiirissä syöty päivällinen. — *Mon.* Olla mukana p:sillä. **-pöytä** *s.* perheen pöytä. **-raamattu** *s.* jllek perheelle kuuluva Raamattu, jossa tav. on erityiset lehdet sukua ja perhettä koskevia merkintöjä varten; kuvitettu, perhekäyttöön tarkoitettu Raamattu. **-rakkaus** *s.* **-rauha** *s.* **-riita** *s.* perheenjäsenten välinen riita. **-romaani** *s.* **-ryhmä** *s.* ryhmä perheitä; perheen muodostama henkilöryhmä.

perhe|salaisuus *s.* Säilyttää, kätkeä huolellisesti p:salaisuutensa. **-sauna** *s.* perheittäin käytettäväksi tarkoitettu sauna. **-siteet** *s. mon.* Lujat, kiinteät p. P. ovat höltyneet. **-skandaali** *s.* **-sopu** *s.* Hyvä, huono p. **-suhte|et** *s. mon.* **1.** henkilön suhteet siviilisäätyyn, lasten lukumäärään yms. katsoen. | Antaa selvitys p:istaan. **2.** Ol'a läheisissä p:issa jkhun. **-suru** *s.*, tav. *mon.* Taloudelliset huolet ja p:t. **-sänky** *s.* suuri sänky, johon mahtuu koko perhe. **-talo** *s.* yhden (t. useamman) perheen omistama ja asuma talo. **-talous** *s. tal.* perheen käsittävä omavaraistalous, joka itse suorittaa työnsä ja kuluttaa tuotteensa. **-tap|a** *s.*, tav. *mon.* Vanhoja p:oja. **-tapahtuma, -tapaus** *s.* Iloinen p. 'lapsen syntyminen'. **-tarina** *s.* jtak perhettä t. sukua koskeva ja sen piirissä säilynyt tarina. **-tauti** *s.* jssak perheessä t. suvussa tavallinen, periytyvä tauti. **-tilaisuu|s** *s.* Häät, ristiäiset, syntymäpäivät ja muut p:det. **-traditio** *s.* sukutraditio. **-tragedia** *s.* **-tun|ne** *s.* perheenjäsenten välinen yhteenkuuluvaisuudentunne. | Voimakkaan p:teen elähdyttämä. **-tupa** *s.* = perheentupa. **-tuttava** *s.* K. on vanha p:mme. **-tuttavuu|s** *s.* Monivuotinen p:temme. **-tuttu** *s.* Olla jkn vanha p., vanha p. jkn kanssa. **-tyttö** *s.* vanhempiensa kotona ja huolenpidossa oleva tytär, joka ei ole ansiotyössä; ns. parempien perheiden, säätyläisperheiden tytär. | Työhön tottumaton p. Kiltti p. **-uuti|nen** *s.* Sanomalehtien kihlaus-, syntymä- ym. p:set. **-valokuva** *s.* **-vaunu(t)** *s. (mon.)* **-viljelmä** *s.* perheen omin voimin hoitama viljelmä. **-vuode** *s.* vrt. perhesänky. **-väki** *s.* perhe(kunta). | Talon isäntä p:neen. **-yhtiö** *s. liik.* yhtiö, joka on saman perheen jäsenten t. läheisten sukulaisten hallussa. **-yhtymä** *s.* vrt. ed. **-yritys** *s.* **-ystävä** *s.* Vanha, luotettava p.

perho[1] *s.* **1.** = perhonen. — *Kuv.* Viuluniekka, ilojen p. LEHT. — *Yhd.* kevät-, noki-, päiväp. **2.** *kal.* vars. lohiongessa (t. uistimessa) syöttinä käytetty (tav. teko)perhonen. — *Yhd.* forelli-, lohi-, mullos-, siika-, taimen-, yleisp.; kuiva-, märkäp.; onkip.; kulta-, muurahais-, toukkap. **-koukku** *s. kal.* perhoon kätketty koukku. **-mainen**[93] *kalt.a. kasv.* teriömuodosta, jossa viidestä terälehdestä kaksi pienintä muodostavat venhon, kaksi sivuille päin suuntautuvaa ovat ns. siipiä ja ylin, suurin, on nimeltään purje. | Hernekasveilla on p. teriö.

perho|nen[93] *s.* P:set 'Lepidoptera, hyönteisiä, joilla on neljä kalvomaista, suomupeitteistä siipeä ja imevät suuosat (imutorven muodostavat alaleuat) sekä täydellinen muodonvaihdos'. Kaunis, kirjava, valkoinen p. P:sen siivet. P:sen muna, toukka, kotelo, aikuisaste. Täysimuotoinen p. P. lentää, lepattaa, leijailee ilmassa. P:set imevät mettä kukista. Kirjava kuin p. Lentää kuin p. kukasta kukkaan, ks. kukka 2.b. — Silkkipaperista leikattu p. — *Yhd.* pikku-, suurp.; ilta-, kevät-, päivä-, yöp.; heinä-, kaali-, kehrääjä-, kiitäjä-, koi-, koisa-, kääriäis-, lanttu-, mittari-, nauris-, niitty-, noki-, nokkos-, nunna-, nurmi-, orapihlaja-, ritari-, silkki-, sitruuna-, vesip.

perho-|onginta *s. kal.* **-onki** *s. kal.*

perhoselämä *s. kuv. kirjall.* [Elää] kiitävän silmänräpäyksen ajatuksetonta p:ä KOSKENN. -- naisten ihastuttaja, joka liehuu kukasta kukkaan, kunnes vihdoin, p:n tyhjyyden tuntien, tapaa todellisen elämänkumppanin J.W. JUVELIUS.

perhosen|siipi *s.* **-toukka** *s.*

perhoshaavi *s.* perhosia kokoelmiin pyydystettäessä käytetty haavi.

perhosiima *s. kal.* perho-ongen siima.

perhos|kirja *s.* Kuvitettu p. **-kokoelma** *s.* **-kotelo** *s.* perhosen kotelo. **-kukka** *s. kasv.* kukka, jonka pölytyksen suorittavat perhoset. **-mai|nen**[93] *kalt.a.* P:sen kevyt liitely. **-muna** *s.* perhosen muna. **-onki** *s. kal.* perho-onki. **-pölytys** *s. kasv.* perhosten suorittama kukkien pölytys. **-siipi** *s.* perhosen siipi. **-silkki** *s.* silkkiperhosen kotelosta saatu silkki.

perhost|aa[2] *v. kal.* **-us**[61] *teonn.* onkia perho-ongella. | P. koskesta lohia.

perhostanssi *s. kuv.* Lumihiutaleiden p. Tyttöjen p. 'perhosiksi pukeutuneina esittämä tanssi'.

perhostella[28] *v. urh.* uida perhosuintia.

perhostoukka *s.* perhosen toukka.

perhostu|a[1] *v. harv.* kehittyä täysimuotoiseksi perhoseksi, aikuistua. — *Kuv.* Lapsi on yht'äkkiä -- p:nut pojaksi AHO.

perhos|tutkija *s.* perhosten tutkija. **-tutkimus** *s.* perhosia koskeva tutkimus. **-tyyli** *s. urh.* vrt. seur. **-uinti** *s. urh.* rintauinnin muunnos, jossa kädet viedään eteen ilmateitse. **-vapa** *s. kal.* = seur.

perhovapa *s. kal.* perho-ongen vapa.

perhydroli[6] *s. farm.* desinfioimiseen käytetty 30-%:nen vetysuperoksidiliuos.

periaat|e *s.* toiminnan, menettely- t. ajattelutavan perusajatus, johtava ajatus, ohjenuora, perusohje, -sääntö, -laki, prinsiippi, maksiimi. | Jklla on jstak selvät, varmat, jyrkät p:teet. Siveelliset, uskonnolliset, poliittiset p:teet. Vastakkaiset p:teet. Hyväksyttävä, hylättävä p. N:n toiminnan johtavana p:teena on --. Toimia jnk p:teen mukaan. Pysyä p:teilleen uskollisena. Pitää kiinni, luopua p:teistaan. Menetellä vastoin p:teitaan. Jk sotii jkn p:teita vastaan. Sotavahingot korvataan tiettyjen p:teiden mukaan. A. vastustaa esitystä vain p:teen vuoksi. Tehdä jtak p:teesta. P:teessa olen kyllä samaa mieltä, mutta --. Tinkimätön p:teen mies 'periaatteistaan tiukasti kiinni pitävä mies'. — Sodankäynnin p:teet. Opetuksessa noudatettavat p:teet. Yleisen työvelvollisuuden p. Työkoulun p. Täydellisen tasavertaisuuden p:teelle rakentuva yhteiskunta. Julkisuuden p. Moottorin, pum-

pun p. '(perus)ajatus, -idea, jonka mukaan moot'ori, pumppu on rakennettu, jonka mukaan se toimii'. — *Usk.* Protestanttisuuden muodollinen ja aineellinen p. — *Fys.* Energian p. 'energian säilymisen laki, energiaperiaate'. — *Yhd.* energia-, hinnoittelu-, kasvatus-, koulutus-, käyttö-, laillisuus-, liike-, luokitus-, lyh(yemm)yys-, oikeakielisyys-, oikeus-, opetus-, puolueettomuus-, suhteellisuus-, talous-, toiminta-, vapaus-, vastavuoroisuusp.; johtaja-, yhteisö-, yksilöp.; perus-, pää-, yleisp.

periaate|kysymys *s.* periaatetta koskeva kysymys. **-opillinen** *a.* P. teos. **-oppi** *s.* Kielitieteen p.

periaatteelli|nen *a.* -sesti *adv.* **1.** *poss.* (myös -suus *omin.*) < periaate. | P. mies. **2.** periaatetta koskeva, periaatteessa tehty, tapahtunut tms. | P. kysymys. P. päätös, ratkaisu. P. tunnustus, kannatus. Tehdyllä ratkaisulla on huomattava p. kantavuus. P. riita. Ehdotus on p:sesti hyväksyttävä, mutta käytännössä vaikea toteuttaa. Olemme p:sesti [= periaatteessa] samaa mieltä.

periaatteet|on *kar.a.* -tomuus *omin.* < periaate. | P. poliittinen onnenonkija.

-periaatteinen *poss.a.* Selvä-, varmap.

periajatus *s. vanh.* perusajatus. | Teoksen p.

peri|dotiitti[18*] *s. geol.* eräs emäksinen magmakivilaji. **-feeri|nen**[93] *a.* -sesti *adv.* -syys[95] *omin.* periferiaan kuuluva, ulkokehää, -pintaa koskeva, ääreinen, ulko-, pinta-, ääreis-; sivuseikkoihin kuuluva, toisarvoinen. | P. hermosto 'ääreishermosto'. P:set ruumiinosat. Maanosan, kaupungin p:set alueet. -- muistutukset koskevat vain p:siä seikkoja, joista ei pääväitteiden paikkansapitävyys riipu AK. **-feria**[16] *s.* keskustasta, keskipisteestä kaukana oleva laita-, reuna-, äärialue, syrjäseutu. | Suomi on aina kuulunut Euroopan kulttuurin p:an. Asua Helsingin p:ssa. — *Geom.* geometrisen kuvion piiri t. kehä. **-feriakulma** *s. geom.* = kehäkulma. **-fraasi**[4] *s.* **1.** tyyliopissa: kiertoilmaus, jossa varsinainen ilmaus on korvattu tyyliarvoisella, enemmän sanovalla t. laajemmalla ilmauksella, esim. Ikuinen kaupunki 'Rooma', Nurmijärven poika 'Aleksis Kivi'. | Eufemismi on tärkeä p:n laji. **2.** *kiel.* taivutusmuodon asemesta käytetty sanaliitto, esim. taidan lähteä (pro lähtenen). **-frastinen**[93] *a.* perifraasin alaan kuuluva. | P. ilmaus. P. rakenne. **-heli**[4] *s. täht.* = perihelium. **-heliliike** *s. täht.* kiertotähden ratasoikion (hidas) kääntyminen tasossaan. | Merkuriuksen p. **-helium**[7] *s. täht.* kierto- t. pyrstötähden radan Aurinkoa lähinnä oleva piste, periheli;)(apheli(um). | Maa on p:issa tammikuussa.

peri|hämäläinen *a.* -hämäläisyys *omin.* vanhastaan puhtaasti hämäläinen, aito hämäläinen. | P. asutusalue. Murteen p:hämäläiset piirteet, p:hämäläisyydet. **--ikkuna** *s. kans.* peräikkuna. **--isän|tä** *s. kansanr.* maanhengistä, maahisista. | Nostan maasta mannun eukot, / pellosta p:nät KAL. **-juur|i** *s.* alkuperä, pohjimmainen aihe t. syy. | Olla suomalaista p:ta. P:iltaan pohjalainen suku. Kaiken pahan p. Selvitellä jnk tapauksen p:et.

perijä[14] *tek.* **1.** perillinen. | Valtaistuimen p. Kartanon nuori herra ja p. Rikkaan sukulaisen onnellinen p. Määrätä jku p:ksi. — *Yhd.* kruunun-, vallanp.; miljoonap. **2.** Maksun, velan p.

perijätär[54*] *s.* naispuolinen perijä. | Rikkaan kartanon p. — *Yhd.* miljoonap.

peri|kamari *s. kans.* peräkamari. **-ka|to** *s.* lopullinen, kertakaikkinen häviö, tuho, turma, turmio, loppu. | Johtaa, viedä, suistaa, syöstä p:toon, p:don partaalle. Joutua p:toon. Kulkea p:toaan kohti. Olla p:toon tuomittu. Pelastaa jku p:dosta. Perhe, valtio on p:don partaalla.

peri|klaasi[1] *s. min.* magnesiumoksidi. **-kooppi**[19*] *s.* jumalanpalveluksessa luettavaksi määrätty Raamatun kohta. **-kooppitekst|i** *s.* P:ejä on kolme vuosikertaa.

periksi *adv.* ks. perä 6.

peri|kunta *s.* vainajan perilliset, kuolinpesän osakkaat. | N. N:n p. P:kunnan jäsenet. Isännän kuoltua tila jäi p:kunnan hallintaan. P:kunnan omistama liike. — *Kuv.* Myös siunaa seurakuntas, / sun pyhä p:kuntas VK. **-kuv|a** *s.* perustyyppi, -muoto; ihanne(kuva), ideaali; malli(kuva), esikuva; vertauskuva, symboli. | Uskollisen aviovaimon, hyvän hallitsijan, tunnollisen virkamiehen p. Repaleisena ja nälkiintyneenä hän oli itse surkeuden p. [Lönnrot] on Suomen kansan p., sen toteutunut ihanne omasta itsestään AHO. Platonin mukaan ideat ovat olioiden yliaistillisia p:ia. Valhe oli synnin p., alkusynti, syntien synti KOSKENN. — Päähenkilön p:ana on ollut joku kirjailijan tuntema henkilö. — Luikerteleva, myrkyllinen käärme on kiusaajan p. Kammotusta polttopaikasta tuli kadotuksen paikan p. AK. **-kuvalli|nen** *a.* -suus *omin.* perikuvan mukainen t. kaltainen, luonteenomainen, tyypillinen. | Jk on jllek p:sta. P. tehdaskaupunki. P. tutkijaluonne. Paholaisen p. pukinsorkkainen hahmo. **-lauta** *s. kans.* perälauta.

perille- myös ⌒. **-pääseminen, -pääsy** *s.* **-toimittaminen** *s.* Lähetyksen, sähkösanoman p. **-tulo** *s.* Ilmoittaa lähetyksen p:sta. **-vieminen** *s.* toteuttaminen, suorittaminen. | Suunnitelman, tehtävän, yrityksen p.

perilli|nen[93] *s.* **1.** (kuolleen t. elävän) henkilön sukulainen t. muu, jolle hänen jäämistönsä t. osa siitä lain nojalla siirtyy, perijä. | Vainajan p:set. Talon ainoa p. Laillinen p. Nauravat p:set 'sivuperilliset'. Määrätä, tehdä jku p:sekseen. Tila on K:n p:sten [= perikunnan] nimissä, hallussa. -- kaiken tämän rikkauden p:seksi tahdon tulla hänen tyttärensä kautta KIVI. — *Yhd.* myötä-, pää-, rinta-, selkä-, sivu-, testamenttip.; kruunun-, vallanp.; miljoonap. **2.** ed:een liittyen avarammin ja *kuv.* | Taivaan p. -- jos olemme lapsia, niin olemme myöskin p:siä, Jumalan p:siä ja Kristuksen kanssap:siä UT. — Kantakansojen kielelliset p:set. Henkinen p. **3.** yl. lapsesta suhteessa vanhempiinsa, vars. lapsen syntymisestä puhuen. | Odottaa, toivoa p:stä. -- eipä suonut onni mulle p:stä ainoaa KIVI. Jumala on siunannut heidän avioliittonsa kahdella p:sellä ALKIO.

peril|lä, -tä, -le *adv.* ks. myös perä. **1.** paikasta: päämäärässä, määränpäässä. | Kohta olemme p. Kuinka kauan aiot viipyä p.? Tulla, saapua, päästä p:le. Laiva, lähetys on tullut onnellisesti p:le. Ehtiä ajoissa p:le. [Kilpailun voittaja] tuli p:le ennätysajassa. Saattaa, kyyditä p:le asti. **2.** *olla perillä jstak* olla selvillä jstak, olla hyvin perehtynyt jhk, tuntea hyvin jk. | Olla p. koneesta, työtavasta, tapahtumien kulusta, jkn asioista, ajatuksista. — *päästä perille jstak* päästä selville jstak, perehtyä jhk. | Rikollisesta ei ole päästy p:le. Koettaa päästä p:le jkn aikeista, suunnitelmista.

perimetri[1] *s.* **1.** *geom.* tasokuvion, vars. monikulmion kehän t. piirin pituus. **2.** *lääk.* laite, jolla tutkitaan silmän näkökenttää.

perimies *s. kans.* perämies.

perimis|asiakirja *s.* **-asiamies** *s.* **-järjestys** *s.* = perimysjärjestys. **-kuitti** *s.* jnk maksun perijän maksun suorittamisesta antama kuitti. **-kulut, -kustannukset** *s. mon.* **-liike** *s.* Pankit harjoittavat myös p:ttä. **-maksu** *s.* **-oikeus** *s.* **1.** vrt. periä 1. | Kiistaton p. **2.** vrt. periä 2. | Maksun, vekselin p. **-palkkio** *s.* **-tehtävä** *s.* **-toimisto** *s.* Asianajo- ja p.

perimmiltään *sup.adv.* = perimmältä(än).

perimmäi|nen[93] *sup.a.* **1.** *konkr.* lähinnä perää, kauimpana perässä oleva, takimmainen, kaukaisin, etäisin. | Katsomon p. penkkirivi. Laivan p. masto. P. sopukka. Pitäjän p:sillä perukoilla. **2.** *abstr.* sisin, pohjimmainen, lopullinen. | Riidan p. syy. Toiminnan p. tarkoitus, päämäärä. Tutkimuksen p:senä tehtävänä on totuuden etsiminen.

perimmältä *sup.adv.* tav. poss.-suff:n kera: pohjimmaltaan, loppujen lopuksi, itse asiassa. | Olen p:ni talonpoikaista sukua. P:än hyvää tarkoittava teko. Riita johtui p:än siitä, että - -. Vika on p. hänessä itsessään.

perimy|s[94] *s.* **1.** *lak.* periytyminen, perimysjärjestys t. sitä koskeva oikeus. | Lakimääräinen p. Jälkisäädökseen perustuva p. 'testamentti-perimys'. - - p. kohdistui ensi sijassa vaatteisiin ja muuhun aivan henkilölliseen - - omaisuuteen V.VOIONMAA. — *Yhd.* kruunun-, vallanp.; testamenttip. **2.** perinnäistapa, perinne, traditio. | Kansan kunniakkaat p:kset. Apostoliseen p:kseen pohjautuva piispuus. - - suomalaisen kansanrunouden harrastus - - sai vauhtia osittain edellisen ajan jättämistä p:ksistä TARK. On riemujen riemu, on vuosituhantinen p. ajaa soivaa keväthankea LINN. — *Yhd.* sukup.

perimys|järjestys *s. lak.* se järjestys, jossa kullakin on oikeus perintöön, perimystä määräävät oikeussäännökset, perimis-, perintöjärjestys. **-maa** *s. lak.* (maalla oleva) maakiinteistö, jonka omistaja on perinyt t. saanut siten, että on siihen vaihtanut perimänsä maakiinteistön, perintömaa;)(ansiomaa. | P:ta ei Suomen lain mukaan aikaisemmin voinut testamentata. **-oikeu|s** *s.* = perintöoikeus. | N:n p. Paavolan tilaan. Luopua p:destaan. **-riita** *s.* Veljesten välinen p. **-sota** *s.* vallanperimyssota. | Itävallan p. 1741—48.

perimä[13] *s. biol.* = genotyyppi.

perimä|tapa *s.* = perinnäistapa. | Vanhan p:tavan mukaan. Noudattaa p:tapoja. **-tarina** *s.* P:n mukaan Spartan valtiojärjestyksen loi Lykurgos. **-tie|to** *s.* sukupolvelta toiselle suullisesti periytynyt (historiallinen) tieto, perintätieto, perinne, traditio. | P:don mukaan N:n suku on lähtöisin Saksasta. Kansan vanhojen p:tojen kerääminen. — *Usk.* juutalaisten kirjanoppineiden Mooseksen lakiin tekemät lisäykset ja niiden tulkinnat; katolisessa kirkossa ne kristityn uskoa ja elämää koskevat ohjeet, jotka muka Jeesuksen ja apostolien antamina ovat vain suullisesti säilyneet kristillisessä kirkossa. | Protestanttisuus hylkää kirkollisen p:don. **-tietous** *s.* vrt. ed.

perimät|ön[97] *kielt.a.* P:tömät saatavat, verot.

1. **peri|n**[59] *sup.a.* = perimmäinen. | P:mmässä nurkassa. [Esikunta kokoontuu] p:mpään huoneeseen karttojen ja paperien ympärille TALVIO. — Kaikki kulttuuri on tietysti p:mmältä luonteeltaan henkistä laatua E.N.SETÄLÄ.

2. **perin** *adv.* **1.** kovin, ylen, erittäin. | P. hyvä, paha, onneton, masentunut. P. hurjaa vauhtia. P. tavallista on, että - -. P. toisenlaisiin tapoihin tottunut. P. harva tietää, että - -. P. paljon, vähän. P. nopeasti. P. usein. **2.** yl. *kans.* aivan, vallan, kerrassaan, peräti. | Jäi kilpailussa p. viimeiseksi. - - mutta turhaan p. KIVI. Oleppas nyt p. ilman leipää KIVI. - - se pitkä herra oli p. professori HEPOR. **3.** *harv.* Siitä p. 'sen jälkeen, siitä alkaen, saakka'. En ole nähnyt häntä siitä p., kun hän lähti kotoaan.

perin|juurin *adv.* par. ⌒; ks. perä 6. **-juuri|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* perin juurin tapahtuva, perinpohjainen, perusteellinen, seikkaperäinen, täydellinen. | Maailmankatsomuksen p. murros. P. muutos, uudistus. Selvittää, tutkia asia p:sesti. Tuhota, mullistaa p:sesti.

perin|ne[78*] *s.* peritty tapa t. tieto, perimä-, perinnäis-, perintätapa t. -tieto, traditio. | Kulttuurihistorialliset p:teet. Ikivanhat, vuosisataiset p:teet. Näyttämötaiteen klassilliset p:teet. Jatkaa, vaalia p:teitä. Vanhojen p:teiden kunnioitus. P:teilleen uskollinen. Suuren valtiomiehen poliittinen p. — *Erik.* kansan muistitiedon varassa säilyttämästä henkisestä kulttuurista, so. kansanrunoudesta, -sävelmistä, -leikeistä, -tavoista ja -uskomuksista. — *Yhd.* kansan-, kulttuuri-, sukup.

perinnäi|nen[93] *a.* -sesti *adv.* -syys[95] *omin.* peritty, tavaksi tullut, tavanmukainen, -omainen, perinteellinen, traditionaalinen. | P:set käsitykset. Kielioppien p. sanaluokkajaotus. P:sten menojen mukaan vietetyt häät.

perinnäis- = perinnäinen. **-kulttuuri** *s.* Kansanomainen p. **-käsitys** *s.* Vapautua p:ten kahleista. **-muisto** *s.* [Eräretkeily ja -omistus, josta] Hattulalla ja Vanajalla on eläviä p:ja J.JAAKKOLA. **-muoto** *s.* P:ihin kangistunut uskonnollisuus. **-op|pi** *s.* vrt. perimätieto. | Katolisen kirkon p:it. **-sään|tö** *s.* Uskonnollisen elämän p:nöt. Vanhinten p:nöt 'juutalaisten kirjanoppineiden sukupolvesta toiseen suullisesti säilyttämät Raamatun selitykset'. - - te

olette tehneet Jumalan sanan tyhjäksi p:-tönne tähden UT. **-ta|pa** *s.* peritty tapa, perimä-, perintätapa, traditio. | P:van mukaan. Noudattaa tarkoin p:poja. Juurtuneet tottumukset ja p:vat. **-tapainen** *a.* perinnäistavan mukainen. | Japanilaisten p. harakiri. **-tarina** *s.* Ikivanha p. kertoo, että - -. **-tie|to** *s.* tav:mmin perimätieto. | Kansan suussa elävät p:dot. P:tona säilynyt kuvaus tapahtumasta. **-tietou|s** *s.* Vanhan p:den keräys. **-tottumus** *s.*

perinnänomai|nen *a.* perinnäinen. | [Ns. murteiden taistelu tapahtui] itämurteiden kielimuodon ja p:sen länsisuomalaisen välillä E.N.SETÄLÄ.

perinnöksiosto *s. lak.* oikeustoimi, jolla kruununtalon asukas hankkii täyden omistusoikeuden hallitsemaansa taloon. **-kirja** *s.* perinnöksiostosta tehty asiakirja, perintökirja.

perinnölli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* perintönä kulkeva, periytyvä. | P. tila, ruhtinaskunta. P. vuokraoikeus. P. aatelisarvo. P. keisari 'jonka keisarinarvo periytyy'. — *Biol.* perintötekijöiden l. geenien aiheuttama. | P. värisokeus. P:sesti hyvä ominaisuus 'edullinen perinnöllisyystekijä'. P:sesti hyvä rotu. P:-syyden tutkija.

perinnöllisyys- *biol.* **-ilmiö** *s.* **-la|ki** *s.* Mendelin p:it. **-opillinen** *a.* P. tutkimus. **-oppi** *s.* oppi perinnöllisyydestä, genetiikka. **-tekijä** *s.* perintötekijä. **-tie|de** *s.* perinnöllisyyttä tutkiva tiede, genetiikka. **-tieteellinen** *a.* Helsingin yliopiston p. laitos. **-tutkija** *s.* par. perinnöllisyyden, perinnöllisyysopin tutkija. **-tutkimus** *s.* perinnöllisyyttä koskeva, perinnöllisyysopillinen, -tieteellinen tutkimus.

perinnönjako *s. lak.* toimitus, jossa kullekin perilliselle määrätään ja erotetaan hänen osuutensa vainajan jäämistöstä. | Toimittaa p. Moittia p:a. **-kirja** *s.* perinnönjaosta tehty asiakirja. **-tilaisuus** *s.*

perinnön|jättäjä *s. lak.*)(perijä, perillinen. **-luovutus** *s. lak.* jäämistön luovuttaminen konkurssiin, ettei tarvitse vastata vainajan veloista. **-ottaja** *s. lak.* perillinen, joka ilmoittaa haluavansa ottaa vastaan perinnön. **-saaja** *s.* **-tavoittelija** *s.*

perinnös[64] *s. biol.* = perintöaihe, geeni.

perinnöt|ön[57] *kar.a.* -tömyys[65] *omin.* jolla ei ole perintöä, perintöoikeutta. | Jäädä p:tömäksi. Tehdä, julistaa, jättää p:tömäksi.

perinpohjai|nen *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* perin pohjin tapahtuva, perinjuurinen, perusteellinen, seikkaperäinen, täydellinen. | P. selvitys, tutkimus, mullistus, uudistus, korjaus. P. tutkija, tarkastaja. P. häviö, tappio. P. erehdys, harhaluulo. Uusia, puhdistaa, hävittää, tuhota p:sesti. Käsittelyn, tutkimuksen p:suus.

perinpohjin *adv.* par. ∩; ks. perä 6.

perintakainen *a.* ja *s. kans.* peräntakainen. | Lakkaamatta pyörivät laivan rattaat ja p. tuuli puhalsi AHO.

perinteelli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* perinteenä oleva, perinteen, perinteiden mukainen, perinnäinen, traditionaalinen. | P:set menot. Sääksmäen p. helkajuhla. P:sesti pukeutunut.

perintei|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* = ed.

perintä[15]* *teonn.* < periä. **1.** Maksun, veron p. — *Yhd.* ennakko-, pakkop. **2.** traditio. | Kirjallinen, suullinen p. - - juuri kielenparsi varmemmin ja selvemmin kuin muut heimokunnalliset perinnät ja tottumukset on heidän heimojäsenyytensä valtakirjana M.RAPOLA. **-kulut** *s. mon.* perimiskulut. **-käsity|s** *s.* perinnäiskäsitys. | Vanhat p:kset. **-tap|a** *s.* **1.** perinnäistapa, traditio. | Miltei lain pyhyyden saanut p. Noudattaa ikivanhoja p:oja. **2.** perimistapa. | Verojen p. **-tarina** *s.* perimä-, perinnäistarina. **-tieto** *s.* perimätieto, traditio. | Suullinen, kirjallinen p.

perin|tö[2]* *s.* **1. a.** vainajan jäämistö, joka lain nojalla siirtyy perillisille; perillisen saama omaisuus, perintöosa, -osuus. | Jättää (jälkeensä, perillisilleen) suuri, vähäinen p., paljon, vähän p:töä. Jakaa p. Saada osansa p:-nöstä. — Tytön ainoa p. A:n vanhemmiltaan saama p. Sai setänsä kuoltua 100.000 mk:n p:-nön. Saada jtak p:tönä, p:nöksi. P:tönä saatu kiinteistö. Jättää p:tönä, p:nöksi. Pojille jäi p:nöksi vauras tila. Saada p:tönsä rahana. Kalusto on p:töä isäni kodista. Mennä, kulkea, siirtyä p:tönä suvussa. Ostaa p:nöksi, ks. perinnöksiosto. Myydä, luovuttaa p:nöksi. — Kun Korkein jakoi p:nöt kansoille, - - silloin hän määräsi kansojen rajat VT. — *Yhd.* rinta-, selkä-, sivup.; isän-, kruunun-, lapsen-, vaimon-, äidinp.; rahap.; ennakko-, sääntö-, testamenttip. **b.** vanhemmilta, suvusta periytyneistä ruumiillisista t. henkisistä ominaisuuksista. | Veren p. K:n mustat silmät ovat p:töä isän puolelta. Hän on saanut taiteelliset lahjansa p:tönä äidiltään. Hankitut ominaisuudet eivät kulje p:tönä. — *Yhd.* heimo-, rotu-, sukup. **c.** laajemmin ja *kuv.* | Riston ainoa p. oli vanhempien siunaus. Isä jätti lapsilleen p:-nöksi kunnioitetun nimen. Antaa taitonsa pojalleen p:nöksi. Goethen jättämä kirjallinen p. Länsimainen sivistys on suurelta osalta antiikin p:töä. Tarina, joka todistettavasti on pystysuoraa p:töä hyvin kaukaisesta muinaisuudesta saakka. — Erik. *usk.* autuudesta. | - - kiittäen Isää, joka on tehnyt teidät soveliaiksi olemaan osalliset siitä p:nöstä, mikä pyhillä on valkeudessa UT. Sillä sinä, Jumala, - - annat p:nön niille, jotka sinun nimeäsi pelkäävät VT. Mutta p. kalliimpi on sinulla jälellä vielä: kultainen istuin Jehovan kaikuvassa pylvässalissa KIVI. — *Yhd.* kieli-, kulttuuri-, runo-, sivistys-, taidep. **2.** periminen, perintä, perimys. | Saada jtak p:nön kautta, tietä. [Runonlaulajien kuljeskelu laukkukauppiaina] vaikutti hämmentävästi runojen pystysuoraan p:-töön V.SALMINEN.

perintö- peritty, perintönä kulkeva, perinnöllinen, perinnäis-; perintöä koskeva. **-aihe** *s. biol.* kromosomin rakenneosanen, geeni, perinnös, perintötekijä, -yksikkö. **-asia** *s.* Pesän p:t. **-asu** *s. biol.* = peruasu. **-esine** *s.* **-hopeat** *s. mon.* **-huonekalu** *s.* **-juttu** *s.* **-järjestys** *s.* = perimysjärjestys. **-kaari** *s. lak.* v:n 1734 lain perintöoikeutta koskeva pääosasto. **-kalleu|s** *s.* Perheen p:det. **-kalu** *s.* **-kartano** *s.* **-kiinteistö**

s. **-kirja** *s.* **1.** perintönä saatu kirja. **2.** *lak.* perinnöksiostokirja. **-kuningas** *s.* perintöoikeuden nojalla valtaistuimelle noussut kuningas;)(vaalikuningas. **-kuninkuus** *s.* vrt. ed. **-lainsäädäntö** *s.* **-laki** *s.* **-lehmä** *s.* Miniän kotoaan tuoma p. **-luontoinen** *a. lak.* sellainen, josta maksetaan veroa ja jota hallitaan täydellä omistusoikeudella, veroluontoinen;)(rälssiluontoinen; vrt. kruununluontoinen. | P. maa, tila. **-maa** *s.* **1.** = perimysmaa. | Tila oli emännän p:ta. — Katso, - - minä annan sinun jälkeläisillesi tämän maan ikuiseksi p:ksi VT. **2.** hallitsijan perimistä alueista. | Habsburgien p:t, Itävalta, Steiermarck, Kärnten ja Krain. **-nimi** *s.* suvussa tavallinen ristimänimi. | Heikki on A:n suvun vanhoja p:ä. **-oikeudellinen** *a.* vrt. seur. | P. vaatimus. **-oikeu|s** *s.* perimis-, perimysoikeus. **1.** oikeus perintöön. | Jklla on jhk p. Luopua p:destaan. Menettää p:tensa. — Sigismundin p. Ruotsin kruunuun. **2.** perimistä säännöstelevät oikeusnormit. **-omaisuus** *s.* **-osa** *s.* **1.** varsin. merk.: perinnönjaossa perilliselle jäämistöstä tuleva osuus, perintöosuus. | Lakimääräinen p. Saada p:nsa rahana. **2.** vars. *raam.* ja *heng.* laajemmin ja *kuv.*; us. = perintö. | Arpa lankesi minulle ihanasta maasta ja kaunis on minun p:ni VT. - - mutta anna anteeksi meidän pahat tekomme ja syntimme ja ota meidät p:ksesi VT. On Herra mun aarteeni kallehin / ja p:ni kaunehin VK. Niin, onni, autuus ja rauha olkoon viimein meidän kaikkien perintö-osa KIVI. Henkinen lahjakkuus on sivistyskansojen tärkein p. **-osuu|s** *s.* = ed., vars. 1. | Naisen p. on yhtä suuri kuin miehen. — *Kuv.* P. iankaikkiseen elämään.

perintö|prinssi *s.* kruununperijänä oleva prinssi, kruununprinssi; Ruotsissa: prinssi, jolla kruununprinssin jälkeen on perintöoikeus kruunuun, vars. hänen vanhin poikansa. — *Leik.* esikoispojasta. | Taloon odotetaan p:prinssiä. **-raha** *s.*, tav. *mon.* Tuhlata p:nsa. **-riita** *s.* **-ruhtinas** *s.* eräiden monarkiojen kruununprinssistä (perintöprinssistä). | Venäjän p. — *Leik. harv.* esikoispojasta. | Taitaa siinä ollakin mamma ja p. ALKIO. **-sopimus** *s. lak.* sopimus, joka tehdään vielä elossa olevan henkilön jäämistöstä; perillisten keskenään perinnöstä tekemä sopimus. **-talo** *s.*, us. *hist.* vrt. perintötila. | P:n isäntä. Tässä on hyvät pellot, paremmat kuin monissa p:issa KARHUM. **-talonpoika** *s. hist.* perintötalon omistava talonpoika, verotalonpoika. **-tavara** *s.* **-tekijä** *s. biol.* perintöaihe, geeni. | P:in aiheuttama muuntelu. **-tie** *s.* P:tä [= perinnön tietä, perintönä, perimällä] saatu omaisuus, ominaisuus. - - yhtäläisyydet ovat pikemmin itse aiheen synnyttämiä kuin kirjallista p:tä siirtyneitä TARK. **-tieto** *s.* tav:mmin perimätieto. **-tila** *s.* peritty, perintönä kulkeva tila; *hist.* yksityisen omistama tila, josta oli maksettava veroa, verotila;)(rälssi-, kruununtila. | Suvun vanha p. — *Yhd.* sääntöp. **-tilallinen** *s.* perintötilan omistaja. **-torppa** *s. hist.* torppa, jonka perillinen sai perintöosuuden vastikkeeksi, sukutorppa. **-vaatimu|s** *s.* Jos perilliset laissa määrätyn ajan kuluessa eivät p:ksiaan esitä, jäävät perut valtiolle LK. **-valtakun|ta** *s.* valtakunta, jonka kruunu kulkee perintönä hallitsijan suvussa. | V. 1544 Ruotsi julistettiin p:naksi. **-var|at** *s. mon.* Elää p:oillaan.

perintövero *s.* vero, jota suoritetaan valtiolle perintönä t. testamentilla saadusta omaisuudesta. | Perintö- ja lahjavero. **-laki** *s.* Perintö- ja lahjaverolaki. **-lautakunta** *s.* perintö- ja lahjaveroasioita käsittelevä lautakunta.

perintö|verotus *s.* vrt. perintövero. **-vuokra** *s. lak.* perinnöllinen vuokrasuhde t. -oikeus. **-yksikkö** *s. biol.* perintöaihe, geeni.

perinurkka *s. kans.* peränurkka. | Tuvan p.

perin|ä[15] *s. kans. kansanr.* patja. | - - kuoli tuo iso isäntä / p:öillä pehmeillä KANT.

period|i[1] *s.* **1.** jakso, ajanjakso, vaihe, kausi. | Elämäni raskain p. Sivistyshistoriallinen p. Kymmenen vuoden p. Vanhan ajan viimeinen p. — *Yhd.* kasvu-, kehitysp. — *Erik.* **a.** *geol.* Maailman kehityshistoria jaetaan pääkausiin l. eeroihin ja nämä edelleen kausiin l. p:eihin. **b.** *fys.* jakso. | Vapaasti värähtelevän kappaleen p:ia sanotaan sen ominaisp:iksi. Vaihtovirran p. on se aika, minkä virran edestakainen liike kestää. — *Yhd.* ominais-, värähtelyp. **c.** *täht.* jakso, sykli. **2. a.** *kiel.* ja tyyliopissa: kiinteäliitteinen lausejakso, jonka jäsenten kesken vallitsee alistussuhde. **b.** *mus.* = lauseke 2.

periodiluku *s. tekn.* jaksoluku.

periodi|nen[03] *a.* -sesti *adv.* -suus[05] *omin.* jaksollinen, jaksoittainen. | P. liike. P. taudinpuuska. Vaihdella p:sesti. P. [= alkuaineiden jaksollinen] järjestelmä. P. [= määräajoin ilmestyvä, aikakautinen] julkaisu, kirjallisuus.

periodisiteetti[1*] *s.* jaksoittaisuus, periodisuus.

peri|oikki[1*] *s. hist.* muinaisen Spartan kansalainen, joka oli vapaa ja asevelvollinen, mutta vailla valtiollisia oikeuksia. **-pateetikko**[2*] *s. hist.* peripateettinen filosofi. **-pateettinen**[03] *a. hist.* P. koulukunta 'Aristoteleen oppilaat ja kannattajat'.

peripteros[01], **-temppeli** *s.* pylväskehän ympäröimä kreikkalais-roomalainen temppeli.

peri|puoli, -pää, -seinä *s. kans.* peräpuoli, -pää, -seinä.

periskooppi[1*] *s.* vars. sotilaallisiin tarkoituksiin käytetty optinen laite, joka toimii peilit. prisma- (ynnä mahdollisesti linssi)järjestelmän avulla ja jolla voidaan näkymättömissä pysyen, esim. taisteluhaudasta t. sukellusveneestä, tehdä havaintoja. — *Valok.* periskooppinen objektiivi.

periskooppinen[03] *a. valok.* P. objektiivi 'kaksoisobjektiivi, jonka muodostaa kaksi koverankuperaa linssiä'.

perisoppi *s. kans.* peräsoppi. | Tuvan p.

peri|staltiikka[10*] *s. fysiol.* Suoliston p:staltiikkaa [= peristalttisia liikkeitä] kiihottava aine. **-stalttinen**[03] *a. fysiol.* P. liike 'putkimaisen elimen (esim. suolen) seinämiä puristava, aaltomaisesti etenevä liike, joka työntää sen sisällystä eteenpäin'. **-styyli**[1] *s.* pylväskäytävän ympäröimä kreikkalais-roomalaisen asuin-

rakennuksen piha; rakennusta kiertävä t. sen etupuolella oleva pylväshalli.

perisuomalai|nen *a.* vanhastaan puhtaasti suomalainen, aito-, supisuomalainen. | Suku on p:sta alkuperää. P. luonteenpiirre. P. sanontatapa, sananparsi. [Runoilijan] olemuksen p. tunnepohja.

perisykli[4] *s. kasv.* lieriöketto.

peri|synnitön *a.* vrt. seur. | Neitsyt Marian p. sikiäminen. **-syn|ti** *s.* **1.** *usk.* jokaisessa ihmisessä ilmenevä perinnöllinen taipumus pahaan; vrt. tekosynti. | Kristillinen oppi p:nistä perustuu Paavalin Roomalaiskirjeeseen (5: 12—21), ja sen ovat jyrkimmässä muodossa esittäneet Augustinus ja Luther. Ah, p. meitä yhä painaa VK. **2.** laajemmin. | Kateus Suomen kansan p:tinä. -- huikentelo on naissuvun p. KIVI. **-syntioppi** *s. usk.* oppi perisynnistä.

peritse *postp. harv.* (*rinn.* peräitse) gen:n kera: perän kautta, perän lähitse. | Tie kulkee riihen p.

perittää[28] *fakt.v.* < periä. | P. lasku, vero.

peri|vanha *a. harv.* ikivanha. | P. asutus. **-viholli|nen** *s.* **1.** ikivanha, useiden sukupolvien aikainen vihollinen, verivihollinen. | Ranskalaiset, saksalaisten p:set. Habsburgin suku oli Bourbonien p. Taistella p:sta vastaan. **2.** *heng.* paholainen. | Paholainen, kristityn p. **3.** yl. jstak, joka perinnäisesti, luonnostaan on jnk vihollinen t. käsitetään sellaiseksi, luonnollinen vihollinen, verivihollinen. | Mäntynäätä, oravan p. Kommunismin p. natsismi. **-vika** *s.* perinnäinen, luonteenomainen, parantumaton vika. | Saamattomuus, suomalaisten p.

periyttämiskyky *s.*

periyttäjä[10] *tek.* Sonni maidon rasvapitoisuuden p:nä.

periyttä|ä[28] *v.* siitoseläimistä: jättää ominaisuuksiaan jälkeläisilleen perinnöksi. | Siitoseläimen arvo riippuu ratkaisevasti siitä, missä määrin se pystyy p:mään jälkeläisilleen hyviä ominaisuuksiaan.

periytymis|ilmiö *s.* **-laki** *s.* **-tekijä** *s.* = perintötekijä.

periytymät|ön[57] *kielt.a.* -tömyys[65] *omin.* Muuntelu voi olla periytyvää l. peruasullista tai p:öntä l. ilmiasullista.

periytyväi|nen[63] *a.* -syys[65] *omin.* periytyvä. | P. ominaisuus. Sairauksien p:syys.

periy|tyä[14] *v.* siirtyä, mennä, tulla t. kulkea perintönä. **1.** Omaisuus p:tyy ensi kädessä vanhemmilta lapsille. Tila on p:tynyt isältä pojalle jo satoja vuosia. Valtaistuimen p:tyminen hallitsijasuvussa. Aatelisarvon p:tyminen. **2.** perinnöllisistä ominaisuuksista. | Äidin tummat silmät ovat p:tyneet kaikille lapsille. — Vars. *biol.* myös *periy|tyvä* (a.) -tyvyys[65] (omin.) Geenit p:tyvät yleensä muuttumattomina. Keuhkotauti ei p:dy, vaan ainoastaan taipumus siihen. Mielisairauksien p:tyvyys. **3.** laajemmin ja *kuv.* | Suvussa polvesta polveen p:tynyt ammatti. Pakanuuden ajoilta p:tynyt uskomus. Vanhasta testamentista p:tynyt käsitys Jumalan vihasta ja kostosta. Elegia, epigrammi, hymni, oodi ym. ovat antiikista p:tyneitä taidemuotoja. [Herbaariot] p:tyvät koululaispolvelta toiselle KOSKENN. — *Erik.* olla peräisin. | Suomalais-ugrilaisesta kantakielestä p:tyvä sana. Monet sadut ja satujen aiheet p:tyvät Niilin laaksosta.

peri|ä[17] *v.* **1.** saada perintö(nä); ks. perintö 1. **a.** P. jku avio-, ottolapsena. P. testamentilla. Lapset p:vät vanhempansa. Tyttö peri rikkaan tätinsä. — P. suuri omaisuus. P. rahaa, arvoesineitä, maatila. N. peri sedältään 100.000 mk. Kaarle XII peri Ruotsin valtaistuimen isänsä kuoltua. P. virka, arvo, asema. P:ttävä kuninkuus, aatelisarvo. P:ttävä läänitys. — P:ttävä (s:sesti) 'perinnönjättäjä'. **b.** Poika on p:nyt isänsä kiivaan luonteen. Siniset silmänsä lapsi on p:nyt äidiltään. P:tty taipumus, ominaisuus, lahjakkuus, taiteellisuus. — *Biol.* Vain genotyyppiin l. peruasuun kuuluvia ominaisuuksia voidaan p. **2.** laajemmin ja *kuv.* **a.** ks. perintö 1.c. | Länsimaat ovat p:neet melkoisen osan henkisestä pääomastaan antiikista ja idän kansoilta. Pakanuuden ajoilta p:tty uskomus. Harjoittaa maanviljelyä isiltä p:ttyyn tapaan. -- jo edelliseltä polvelta p:ttyä kaunaa SILL. Juovikkaat housut tämä puku on p:nyt redingotesta ja šaketista BAGHEERA. **b.** saada, viedä. | P. voitto jstak. P. kilvassa, taistelussa voitto. Rehellisyys maan p:i SL. Viisaat p:vät kunnian, mutta tyhmäin osa on häpeä VT. Mistä naulat saatanehe, / vääntimet p:ttänehe KAL. — *Heng.* P. taivaanvaltakunta, iankaikkinen elämä. -- että loppuun kestäisin, / voiton kruunun p:sin VK. — *Kuv.* Jos sen teet, niin sinut hukka p:i 'sinun käy huonosti'. Meidät paha p:i [= meidän käy huonosti, meille tulee ikävyyksiä tms.], jos --. Kyllä hänet nyt piru p:i. -- köyhäinhoito heidät p:i [= joutuvat köyhäinhoitoon] PAKK. "Isä, mikä meidät nyt p:i?" huudahti tyttö itku kurkussa AK. **3. a.** vaatia, ottaa, noutaa t. saada jklta, jltak jk määräsumma rahaa saamisena, jnk maksuna, korvauksena tms., nostaa, kantaa, velkoa. | P. jstak maksu. P. työstään palkka. Tilaushinnan lisäksi p:tään lähetys- ja postikulut. Lainasta p:ttiin korkoa 8 %. P. korvausta jstak. Huoneistosta p:tään vuokraa 8.500 mk kuukaudessa. Yhdistys p:i jäsenmaksuna 100 mk vuodessa. — P. palkkansa etukäteen. P. lasku, vero, velka. P. rahansa takaisin. Lähetyksen hinta p:tään jälkivaatimuksella. P. verot ulosottoteitse. — Vekselilausekkeissa. | P:ttäväksi, arvo p:ttäväksi. — P:ttävä (s:sesti) 'saatava, saaminen'. Jklla on jklta p:ttäviä. **b.** eril. esineiden (lähetysten, asiakirjojen, kadonneen tavaran ym.) noutamisesta, joihin ao. henkilöllä on juridinen oikeus. | Valtuuttaa jku p:mään ja kuittaamaan nimelleen osoitettu arvoposti. P. tuomarilta jutun pöytäkirjat. P. arpajaisvoittonsa. P. kadottamansa esine. Sun suonissasi virtaa nuori veri, / mun mukahani tule, osas peri KOSKENN. **4.** *harv.* yl. noutaa, hakea. | [Ampuja] hyökkäsi p:mään saalista, jota koira ulisten haisteli ALKIO. Kaikki nämä

ystävät hyökkäävät p:mään arvoisaa postitätiä illanviettoon KIANTO. -- että tulit p:mään, / meit' iäisehen elämään HLV.

perjantai[27] *s.* viikon kuudes päivä. | P:na, joulukuun 5. p:nä. Hiljainen p. 'pitkäperjantai'. P:ta pidetään usein onnettomuuden päivänä. — *Yhd.* pitkäp. **-aamu** *s.* **--ilta** *s.* **-konsertti** *s.* Helsingin kaupunginorkesterin p.

perjantainen[03] *a.* perjantaina tapahtuva t. tapahtunut, pidettävä tms., perjantai-. | P. kokous, matka.

perjantaipäivä *s.*

perjantaisin *adv.* aina perjantaina, joka perjantai. | Kokoukset pidetään p.

perjantaki[1*] *s. murt.* perjantai.

perkaaja[10] *tek.* < perata. | Kuuluisa koskien p. Kalojen p. — *Yhd.* kalanp.

perkaali[9] *s.* hieno, raitainen t. ruudullinen palttinasidoksinen puuvillakangas.

perkaamat|on[57] *kielt.a.* < perata. | P:onta metsää. P. koski, uittoväylä. P. kala. P:tomat marjat, sienet.

perkaiini[4] *s.* eräs paikallispuudutukseen käytetty lääkeaine.

perkail|la[20] *frekv.v.* < perata. | Kuokkivat ja p:evat iltaisin maata. P. marjoja.

perk|ata[35*] *v. murt.* perata. | -- soita p:kasi ja korpia kaasi ja kivikoita kuokki AHO. Kalat on p:attava KARHUM.

perkaus[64] *teonn.* < perata. | Pellon, metsän p. Kasvimaan p. Uittoväylän p. Kalojen p. — *Yhd.* joen-, kosken-, pellon-, suonp.; hara-, jälki-, rivip. **-hara** *s.* **-huone** *s.* keittiön yhteydessä joskus oleva huone, jossa karkeat keittiötyöt (raaka-aineiden perkaus, astioiden pesu yms.) suoritetaan. **-häviö** *s.* perkauksesta johtuva määrän häviö. | Kalojen, vihannesten p. **-jät|e** *s.* Kalojen päät, suolet ym. p:teet. **-kuokka** *s.* **-kustannukset** *s. mon.* Pellon, kosken p. **-rauta** *s.* kuokkamainen kasvimaiden perkausväline. **-suunnitelma** *s.* Vesistön p. **-työ** *s.* **-väline** *s.*

perkaut|taa[2*] *fakt.v.* -us[64] *teonn.* < perata. | Koskien p:taminen.

perkeet[78*] *s. mon.* perkausjätteet. | Kalan, sillin p. — *Yhd.* kalanp.

perkele[78] *s.* (mon. gen. joskus perkelten). **1.** vars. *heng.* pahan, pahuuden henkilöitymä, Jumalan päävastustaja, pahahenki, paholainen, riivaaja, saatana, piru, pimeyden ruhtinas; myös: tämän palveluksessa t. alaisena oleva henkiolento, demoni. | P:en riivaama, viettelemä. Joutua p:en pauloihin, valtaan. Varokaa p:en juonia! -- p. käy ympäri niin kuin kiljuva jalopeura, etsien, kenen hän saisi niellä UT. Sitä varten Jumalan Poika ilmestyi, että hän tekisi tyhjäksi p:en teot UT. -- Jeesus tahtoo vapahtaa sinut synnistä, kuolemasta ja p:en vallasta AK. Vihan kuritus ajaa p:itä sisään, vaan ei ulos KIVI. Peto ja p. oli äsken hänen sisässään, kun hän näki Eevan paljaan, pyöreän poven KATAJA. **2.** muuta käyttöä. **a.** karkeana kiro- ja voimasanana. | Voi p.! Johan nyt on p.! P:ttäkö sinä huudat! Mihin p:eseen se on kadonnut? P:en rosvot kun veivät rahat. P:en paljon, vähän. On niin p:en paha olla. Se p:en akka alkaa minua jo sapettaa LEHT. **b.** *harv.* jnk negatiivisen abstr. käsitteen symbolina. | Ahneuden, ylpeyden, vihan p. **c.** *kuv.* pahasta, viekkaasta, vihatusta tms. ihmisestä. | Se mies onkin koko p. Sinä p.! Me olemme enkeleitä, he ovat p:itä AHO. Ukko on lauhkea mies, vaikka tarkka, mutta akka on p. saituudessaan LEHT. **3.** *harv.* komparoituna. | -- punaisetkaan tuskin ovat olleet p:empiä kuin muutkaan maailmanhistorian punaiset AHO. Sepä se olikin p:intä ALKIO.

perkeleelli|nen[03] *a.* -sesti *adv.* -syys[45] *omin.* **1.** tavattoman paha, viekas, julma tms., pirullinen, saatanallinen, helvetillinen. | P. peto, petturi. P. teko, keksintö, suunnitelma. P. viekkaus. Joutui p:sen himon valtaan. **2.** perkeleelle kuuluva, ominainen, perkeleen. | Nyt tästä p:sestä järjestelmästä, tästä valheen ruhtinaan vallasta vihdoinkin täytyy tulla loppu KIANTO.

perkeleenmoi|nen[03] *a. alat.* -sesti *adv.* saatanan-, pirun-, helvetinmoinen, perkeleellinen. | P. roisto, peto.

perkeleesti *adv. alat.* perkeleen paljon tm., saatanasti, pirusti, helvetisti. | Kiroilla p. Suututtaa p. Sataa p.

perkeles[07] *s. murt.* perkele.

perki *adv. murt.* perin, peräti. | P. tuntematon, tyytymätön, pieni. -- hänellä on p. tähdellistä asiata KALLAS. Jooseppi olisi tuntenut itsensä p. köyhäksi ja jätetyksi KILPI. — *Tekn.* läpi, läpikotaisin, täysin, perusteellisesti. | P. hehkutettu, keitetty, kuivattu, parkittu, polttettu.

perkiö[3] *s.* takamaalle raivattu uudispelto t. -niitty.

perkkailla[20] *v. murt.* perkailla.

perkkaus[64] *s. murt.* perkaus.

perkkiö[3] *s. murt.* perkiö.

perkkuu[25] *s. murt.* perkuu.

perkloorihappo *s.* öljymäinen, avoimessa astiassa savuava, helposti palavien aineiden yhteyteen joutuessaan räjähtävä neste, yliklooorihappo.

perkloraatti[1*] *s.* perkloorihapon suola. **-räjähdysaine** *s.*

perkolaatio[3] *s. farm. kem.* eräs uuttamismenetelmä.

perkolaatti[1*] *s. farm.* perkoloimalla saatu aine. — *Yhd.* jälkip.

perkolaattori[5] *s.* astia, jossa perkolaatio tapahtuu, pullo-, erotussuppilo.

perkoloi|da[18] *v. farm. kem.* suorittaa perkolaatio. | Uuttaa rohdos p:malla. P. spriillä.

perkule[78] *s.* kiro- ja voimasana (lievempi kuin perkele): piru, perhana, helkkari, hitto. | No voi p. sentään! Mitä p:tta!

perkussio[3] *s. lääk.* koputtamalla tutkiminen, koputus.

perkuu[25] *teonn.* < perata. | Pellon p. Kosken p. Marjojen, sienten p. **-kuokka** *s.* perkauskuokka. **-rauta** *s.* perkausrauta.

perk|ätä[35*] *v. murt.* kuulostaa, perätä. | -- lähtevät p:käämään mitä lopultakin on tapahtunut HAARLA.

perlemo[2] *s.* par. helmiäinen.

perliitti[6*] *s.* **1.** herneen kokoisiksi rakeiksi lohkeillut vulkaaninen lasi. **2.** hiilen ja raudan yhdiste, jota esiintyy hitaasti jäähtyneessä teräksessä. **-kide** *s.*

perliittinen[63] *poss.a.* P. teräs, valurauta.

perliitti|rauta *s.* **-teräs** *s.*

perlon[7] *s.* eräs erittäin luja tekokuituaine. **-sukka** *s.*

permalai|nen[63] **1.** *a.* **a.** P. kulttuuri, suomalaisessa muinaistieteessä Koillis-Venäjän pronssi- ja rautakausien kulttuureista käytetty nimitys. **b.** = permiläinen. **2.** *s.* P:set, nimitys, jolla tavallisesti tarkoitetaan muinaisen Perman asukkaita, varsinkin syrjäänejä.

permanenssi[4] *s.* pysyv(äis)yys. — *Geol.* mantereiden ja valtamerien kaikkina geologisina aikoina jatkuvaksi oletettu pysyvyys. **-periaat|e** *s.*, vars. *mat.* Lukualueen laajennukset suoritetaan laskusääntöjen p:teen mukaisesti.

permanentat|a[35*] *v.* P. hiukset 'tehdä hiuksiin permanentti'. P:tuja standardikaunottaria SERP.

permanenttaus[61] *teonn.* < ed. | Tukan p. **-kone** *s.* **-taitoinen** *a.* P. parturi.

permanenttauttaa[2*] *fakt.v.* < permanentata.

permanent|ti[1*] **1.** *a.* -isti *adv.* pysyvä, alituinen. | P. valtioelin. P. magneetti. P. kaasu, ks. ⌣. **2.** *s.* kampaus, jossa tukka on erikoismenetelmin tavallista kestävämmin käherretty, laineitettu, kestokampaus, permanenttikampaus, -kiharat. | Ottaa, teettää p. Nuori keikari, jolla on p. Mennä p:tiin 'ottamaan permanentti, permanenttauttamaan tukkansa'. — *Yhd.* kuiva-, kylmä-, sähkö-, öljyp.

permanentti|kaasu *s.* P:kaasut 'kaasut, joiden nesteeksi tiivistämistä aikaisemmin pidettiin mahdottomana'. Happea, typpeä ja vetyä pidettiin p:kaasuina. **-kampaus** *s.* **-kelta** *s.* eräs ilman vaikutuksen kestävä keltainen väriaine. **-kiharat** *s. mon.* **-kone** *s.* permanenttauskone. **-magneetti** *s.* (myös ⌒) pysyvä magneetti. **-valkoinen** *s.* eräs pysyvä valkoinen väriaine.

permangaanihappo *s. kem.* vain vesiliuoksissaan tunnettu mangaanihappo.

permanganaatti[1*] *s.* permangaanihapon suola. — *Yhd.* kaliump.

permannolli|nen[63] **1.** *poss.a.* < permanto. | P. navetta, talli. **2.** *s.* permannon täysi. | Yleisöä puoli p:sta.

permannonrako *s.* lattianrako.

permannoton[57] *kar.a.* < permanto. | P. navetta.

perman|to[2*] *s.* **1.** lattia. | Asuin-, ulkorakennuksen p. Pirtin, salin, riihen, tallin, ullakon p. Rautatievaunun p. Kodan p:tona oli tasaiseksi tallattu maa. Puinen, lankuista, betonista tehty, maalattu p. P:non alus, täyte. Pestä, lakaista p:toa. Seistä, maata p:nolla. Pudottaa jtak p:nolle. Iskeä jku p:toon 'nurin permannolle'. Lentää nurin niskoin p:toon. Parittain lähtivät ravintolavieraat p:nolle 'tanssimaan'. — *Erik.* teatterin permannosta; *syn.* parterri. | Istua p:non toisella rivillä. P. [= permantopaikat] on jo myyty loppuun. Koko p. [= kaikki permantopaikoilla istujat] purskahti nauruun. — *Yhd.* betoni-, kivi-, lankku-, lauta-, maa-, mosaiikki-, multa-, parketti-, puu-, savi-, sementtip.; etu-, keski-, takap.; ajo-, palop.; irto-, välip. **2.** lievänä voimasanana: helkkari, peijakas, hitto, saamari. | Voi p.! P. kun en muistanut tuota!

permanto|aitio *s.* Kansallisteatterin p:aitiot. **-ala** *s.* Suuri, pieni p. Huoneessa on vähän vapaata p:a.

-permantoinen[63] *poss.a.* Betoni-, puu-, sementtip.; sileä-, tiivisp.

permanto|laatta *s.* Sementtinen p. **-lakka** *s.* **-lankku** *s.* **-lauta** *s.* **-levy** *s.* **-liike** *s. voim.* vrt. permantovoimistelu. **-luukku** *s.* Kellariin vievä p. **-massa** *s.* **-paik|ka** *s.* Teatterin p:at. **-paini** *s. urh.* = mattopaini. **-palk|ki** *s.* Maalaispirtin jykevät p:it. **-pinta** *s.* **-taso** *s.* P:sta hiukan kohoava koroke. **-täyte** *s.* **-voimistelu** *s.* voimistelu, joka suoritetaan permannolla t. maassa joko ilman välineitä (vapaaliikkeet) tai välineiden kanssa (välineliikkeet). **-yleisö** *s.* Teatterin p.

permeaabeli[5] *a.* läpäisevä, lävitseen päästävä.

permeabiliteetti[1*] *s.* läpäisevyys. | Solun, kalvon p. — *Fys.* Magneettinen p. 'magneettivuon tiheyden ja magneettisen kenttävoimakkuuden osamäärä, (aineen) magneettinen läpäisevyys'.

1. **perm|i**[8] *s. mets.* linnunansa, rihma, lanka, paula. | P:en selkäpuu. Juosta, pistää päänsä p:een. — *Kuv.* Vihollinen koetettiin saada p:een 'ansaan'. Joutua p:een 'pulaan, pinteeseen, pälkääseen, kiikkiin'. Olla pahassa p:essä. Auttaa p:estä. — *Yhd.* heittop.

2. **permi**[4] *s.* **1.** *harv.* **a.** permiläinen, permalainen. | Iivana Julma kukisti p:en vallan. **b.** permiläisten puhuma kieli. — *Yhd.* kantap. **2.** *geol.* = seur. — *Yhd.* ala-, yläp. **-kausi** *s. geol.* kivihiili- ja triaskauden välinen geologinen ajanjakso, jolloin permisysteemiin kuuluvat muodostumat syntyivät. **-kautinen** *a. geol.* P. jäätikkö, manner.

permiläi|nen[63] **1.** *a.* **a.** P:set kansat 'syrjäänit ja votjakit'. P:set kielet [= syrjääni ja votjakki] muodostavat suomalais-ugrilaisen kielikunnan p:sen kieliheimon. **b.** *geol. harv.* permikautinen. | P. kerrostuma, jäätikkö. **2.** *s.* = permalainen 2.

permiläiskiel|i *s. kiel.* P:et 'syrjääni ja votjakki'.

perminen[63] *a. geol.* permikautinen, permikauden. | P. kausi 'permikausi'. P. fossiili, kerrostuma.

permisysteemi *s. geol.* paleotsooisen sarjan nuorimmat muodostumat.

permjak|ki[6*] *s.* P:it 'entisen Permin (osaksi myös Vjatkan) kuvernementin syrjäänit Koillis-Venäjällä'.

permu[1] *s.* naudan t. poron ihossa oleva nautakiiliäisen toukka (ja sen aiheuttama tulehduspesäke). | Puristella p:ja lehmän selästä. P:jen pilaama vuota.

permuinen[63] *poss.a.* P. vuota.

permun|arpi *s.* Vuota täynnä p:arpia. **-reikä** *s.*

permutaatio[3] *s. mat.* annettujen elementtien asettaminen mielivaltaiseen järjestykseen; myös täten syntyneistä kombinaatioista; *syn.*

vaihtelu. | *n*:n elementin p:iden lukumäärä on 1 · 2 · 3 . . . *n*.

1. **perna**[10] *s. anat.* selkärankaisten vatsaontelossa sijaitseva, imukudoksesta muodostunut rauhasmainen elin, jolla on suuri merkitys mm. veren uudistumisessa.

2. **perna**[15] *s. murt.* peruna.

perna|laskimo *s. anat.* **-ruoho** *s.* Sisymbrium, ristikukkaisia ruohokasveja. — *Yhd.* rohtop. **-rutto** *s. eläinlääk.* nautaeläimissä, hevosissa ja lampaissa, joskus ihmisessäkin esiintyvä, us. äkkikuoleman aiheuttava tartuntatauti. **-ruttoinen** *a.* P. nauta, vuota. **-tauti** *s.* **-valtimo** *s. anat.*

pernisiöösi[1], **-nen**[63] *a. lääk.* tuhoisa, pahanlaatuinen. | P. anemia 'näivetysveritauti'.

peroa[1] *v. ark.* peruuttaa, perua. | P. kauppa, matka. P. sanansa.

peroksidaasi[4] *s.* hapettava entsyymi, joka käyttää hapettimena vetyperoksidin happea. | Maidon, piparjuuren p. **-luku** *s.*

peroksidi[6] *s. kem.* hapen yhdiste, jossa on vähintään kaksi toisiinsakin yhtynyttä happiatomia. — *Yhd.* natrium-, vetyp. **-luku** *s.* eräs rasvavakio.

peronki[6*] *s. vanh.* asemasilta, -laituri, junan vaunusilta.

peroosi[6] *s.* mangaanin puutteesta johtuva luiden epämuotoisuus kananpojilla.

perpendikkeli[5] *s.* **1.** *mat. harv.* kohtisuora, normaali. **2.** *vanh.* kellon heiluri.

persana[15] *s. puhek.* lievä kiro- ja voimasana: perhana, pentele, peijakas, peeveli. | Voi p.! P. sentään! Mitä p:a sinä puhut! P:n pojat.

persauks|et[64] *s. mon. kans.* (*rinn.* persuukset) takamukset, takapuolet. | Sivaltaa hevosta p:ille. Housujen p. — *Yhd.* housunp.

perse[78] *s. kans.* ja *alat.* (ihmisen t. eläimen) takapuoli, takamukset, pylly, perä.

persetti[6*] *s. puhek.* lievä kiro- ja voimasana: persana.

perseveraatio[3] *s. psyk.* sielullisen t. psykofyysisen toiminnan jatkuminen vielä sen jälkeen, kun se on poistunut tajunnasta.

persia[15] *s.* persialaisten kieli, tärkein nykyisistä iranilaisista kielistä. — *Yhd.* muinais-, uusp.

persiaani[4], **-nahka** *s.* rasvahäntälampaiden 3—8-päiväisten karitsojen hieno, mustakarvainen nahka.

persialai|nen[61] *a.* ja *s.* P. mies, kaunotar. P. matto. P:set olivat kerran mahtava kansa.

persialaisso|ta *s. hist.* P:dat 'Persian v. 500—449 eKr. Kreikkaa vastaan käymät sodat'.

persian|kieli *s.* tav. ⌒. **-kielinen** *a.* P. kirjallisuus.

persienni[4] *s.* sälekaihdin.

persik|ka[15*] *s.* persikkapuun syötävä hedelmä (luumarja); persikkapuu. | Säilöttyjä p:oita. P:an kukka.

persikkapuu *s.* Prunus persica, mantelipuun sukuinen matala, mm. Keski- ja Etelä-Euroopassa viljelty puu t. iso pensas, jonka pienen omenan kokoiset luumarjat, persikat, ovat syötäviä.

persilja[15] *s.* Petroselinum, vars. P. hortense, tumman vihreä sarjakukkainen keittiökasvi, jonka aromaattisia lehtiä käytetään mausteena ja ruokien koristeena. — *Yhd.* juuri-, lehtip. **-kimppu** *s.* **-n|lehti** *s.* **-n|oksa** *s.* P. voilautasen koristeena. **-tee** *s.* persiljan lehdistä lääkkeeksi keitetty tee. **-voi** *s. ruok.* voi, jossa on seassa silputtua persiljaa. **-öljy** *s.* persiljan siemenistä tislaamalla saatu öljy.

perskat[10] *s. mon.* porot, perät. | Kahvin p. Piipun p. Kopisti piipusta p. ja pani ne poskeensa.

perso[1] *a.* **-sti** *adv.* **-us**[65] *omin.* ahne, ahnas. | P. sokerille. P. pöydän herkuille. Karhu on p. imelälle. Makeihin p. Makean p. Naiset ovat p:ja koristeille. Olla p. kiitokselle. Paha lapsi p. lapsi SL. Ahne se on Panu, p. tavaraan AHO.

perso|a[1] *v. harv.* havitella, kärkkyä, norkoilla. | P. palkkiota. [Varpuset] puikkelehtivat salakavalasti riihien lähettyville p:en vankkaa aamiaista TOPPILA.

persoil|la[29] *frekv.v.* < ed. | Koirat p:evat teurastusjätteitä.

personaali[4] *s.* henkilökunta.

personaali|luotto *s. liik.* henkilöluotto. **-statuutti** *s. lak.* henkilöoikeutta määräävä laki kansainvälis-yksityisoikeudelliselta kannalta. **-unioni** *s.* sellainen monarkkisten valtioiden välinen suhde, että niiden kruunu vallanperimysjärjestysten t. vaalimonarkiassa vaalin nojalla kuuluu samalle henkilö'lle; vrt. reaaliunioni. **-vakuus** *s.* = henkilövakuus.

personifikaatio[3] *s.* personointi; personoituma. | P. on metaforan laji. Onnelan kesän ikuisuuteen liittää [Kiven "Onnelliset"-runon] viimeisen säkeistön kaunis p. ("Siell' suutelee ehtoo ja koi") valon ikuisuuden E.A.SAARIMAA.

personifioi|da[18] *v.* **-nti**[1*] *teonn.* = seur.

persono|ida[18] *v.* **-inti**[1*] *teonn.* personifioida, olennoida. **1.** kuvitella t. kuvata jtak (kasveja, luonnonvoimia, esineitä, ominaisuuksia, käsitteitä) elolliseksi olennoksi, henkilöksi, henkilöidä, elollistaa, sielullistaa. | Alkukantainen ihminen p:i luonnonvoimat ja taivaankappaleet. Aurinko p:ituna. Metsää puhutellaan p:iden: "Mielly metsä, kostu korpi, taivu ainoinen Tapio!" P:itu tauti, onni. Kalevalan päähenkilöiden luonteissa kansamme on p:inut sankari-ihanteensa. Näytelmä, jonka kaikki henkilöt ovat vain p:ituja käsitteitä, eivät eläviä ihmisiä. **2.** itse elollisena t. elolliseksi kuviteltuna olentona esittää, edustaa t. kuvata jtak (luonnonvoimia, käsitteitä tm.). | Eri eläinten on uskottu p:ivan erityisiä voimia, lehmän esim. hedelmällisyyttä.

personoitu|a[1*] *pass.v.* (< ed.) henkilöityä, olennoitua. | Luonnonvoimien p:minen henkiolennoiksi. Elias Lönnrotissa p:vat Suomen kansan parhaat ominaisuudet.

personoitum|a[13] *s.* jk luonnonvoima, käsite tms. personoituna t. personoituneena, personifikaatio, henkilöitymä, olennoituma, ruumiillistuma, inkarnaatio. | - - Thor oli ukkosenjylinän p. E.N. SETÄLÄ. Vanhassa kansanrunoudessamme esiintyy erilaisia kuoleman p:ia TARK. Hän on oikea raukkamaisuuden p.

persoona[13] *s.* **1.** henkilö. **a.** *harv.*, us. *leik.* yl. henkilöstä. | - - keruupipojat passasivat minua kuin mahtavata p:a KIVI. Kaikkien - - rakastama ja kauan poissa ollut p. on soittanut ovi-

kelloa ja hymyilee jo eteisessä SILL. **b.** = henkilö 3. | P:an [= jkhun henkilökohtaisesti] kohdistuva rikos, loukkaus. Jakaa oikeutta p:an katsomatta. Henkikaartin tehtävänä on hallitsijan p:n suojeleminen. Väinämöisen p:n ympärille punoutunut tarina-aines. Olla läsnä, saapua omassa p:ssaan 'henkilökohtaisesti'. Valtionpäämies ja pappi samassa p:ssa. — *Leik.* - - kauppias Petter Eerikinpoika Planting omassa pönäkässä p:ssaan JÄRVENT. - - ja Iivarin voimakas p. puunsi lavolla höyrypilvessä NUORTV. — *Usk.* Jumalan kolme p:a: Isä, Poika ja Pyhä Henki. - - Kristuksessa on yksi p., mutta kaksi luontoa, jumalallinen ja inhimillinen AK. — *Fil.* ihminen tietoisesti ajattelevana ja tarkoituksellisesti toimivana olentona. **2.** *kiel.* tekijä(muoto). | Tekijä eli p. ilmaistaan persoonapäätteiden avulla. Ensimmäisen p:n pronominit ovat minä, me, toisen sinä, te, kolmannen hän, he. Puhutella jkta kolmannessa p:ssa. — *Yhd.* subjektip.

-persoonainen[63] *poss.a.* Moni-, yksip.

persoonalli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* **1.** henkilöllinen, yksilöllinen, henkilö-, oma-, mieskohtainen, yksityinen. | P. vapaus. Rajoittaa kansalaisten p:sta vapautta. P. viehätysvoima, vaikutusvalta. Osoittaa p:sta rohkeutta. P. ajatus, mielipide. P. maku, tyyli. Esityksen p. sävy. Painaa jhk p. leimansa. P. kokemus, elämys. P. suhde Jumalaan. P. kosketus jhk. Valvoa p:sia etujaan. Tehdä jtak p:sista vaikuttimista. P. velvollisuus, uhraus. P. loukkaus, syytös. P. ystävä, vihamies. P. omaisuus. P. velka. P:sesti koettu elämys. Ottaa p:sesti osaa jhk. Ilmoittautua p:sesti. Olla p:sesti vastuussa jstak. Asia on jklle p:sesti tärkeä. Tuntea jku p:sesti. Tavata jku p:sesti. Pukeutua p:sesti. — *Liik.* P. luotto 'henkilöluotto';)(reaaliluotto. Kommandiittiyhtiön p. osakas 'osakas, joka vastaa yhtiön sitoumuksista koko omaisuudellaan'. **2.** *poss.* P. olento 'olento, joka on persoona'. Käsittää Jumala p:seksi olennoksi. P. jumala.

persoonallistu|a[1] *v.* personoitua. | Paavissa p:u katolinen kirkko.

persoonallisuu|s[65] *s.* **1.** henkilöllisyys (1), luonne, yksilöllinen olemus, henkilö (3), persoona. | Jkn ehyt, sopusuhtainen p. Viehättävä, puoleensa vetävä, voimakas p. Hieno, ritarillinen p. Kehittää p:ttaan. - - hän puhaltaa kohoilevasta rinnastaan sielunsa koko hellän kaipauksen, hän panee lauluun kaiken p:tensa AHO. — Mennä p:ksiin 'henkilökohtaisuuksiin'. — *Yhd.* johtaja-, kasvattaja-, kulttuuri-, opettaja-, runoilija-, taiteilijap. **2.** *psyk.* yksilöllisen inhimillisen sielunelämän kokonaisuus. | Luonteeksi nimitetään yksityisen p:den erikoislaatua, sitä mikä erottaa hänet muista p:ksista. P:den jakautuminen 'kaksi samassa ihmisessä ilmenevää, toisistaan tietämätöntä henkistä tilaa, kaksois-, kaksinaistajunta'. — *Yleisk.* myös: persoonallisuuden ihanne, eetillinen persoonallisuus, eetillinen luonne. | Hän on (todellinen) p. N:ssä on p:tta. Kasvattaa lapsista p:ksia. P. on luonteenkasvatuksen avulla jalostettu yksilöllisyys, henkilöisyys tämän sanan syvällisessä merkityksessä HOLLO.

persoonallisuus|ihanne *s.* **-tyyp|pi** *s.* Kretschmerin p:it: syklotyyminen ja skitsotyyminen.

persoona|muoto *s. kiel.* tekijä-, finiittimuoto. | Verbin p:muodot (esim. luen, luet, lukee, luemme, luette, lukevat). Verbin p. lauseenjäsenenä on lauseen predikaatti. **-pronimini** *s. kiel.* tekijäasemo. | P:t (minä, sinä, hän, me, te, he) ilmaisevat puhujan, puhutellun tai puheena olevan. **-pääte** *s. kiel.* verbin taivutuspääte, joka ilmaisee subjektin persoonan, tekijäpääte. | 1. persoonan p:teet ovat -n (kirjoitan) ja -mme (kirjoitamme).

persoonat|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* P. olento. P. suhde Jumalaan. Suhtautua jhk p:tomasti. P. [= ei-yksilöllinen, mitäänsanomaton, tavallinen] käsiala. Pukineet olivat p:onta tusinatyötä. Hoitaa tehtävänsä p:tomasti kuin kone. — *Kiel.* tav:mmin yksipersoonainen. | P. verbi.

perspektiiv|i[1] *s.* **1. a.** se ilmiö, että esine t. sen osa näyttää sitä pienemmältä, mitä kauempana se on katselijasta; myös ilman ym. vaikutus kauempana olevien esineiden näkyvyyteen; luonnon ja esineiden kuvaaminen tasoon siten, että ne antavat luonnollisen syvyysvaikutelman. | P:in lait. Piirtää p:iin. Taulussa on väärä p. Maalaus, josta puuttuu p. — *Yhd.* ilma-, valaistus-, valo-, viiva-, värip.; kala-, lintu-, sammakkop. **b.** *geom.* eräs deskriptiivisen geometrian kuvaamismenettely. | P. eli keskusprojektio. Teoreettinen eli vapaa p. 'jossa kuvatason ja keskuksen asema saa olla kuvattavan suhteen mikä tahansa'. Kuvaamataiteellisiin tarkoituksiin käytetään sovellettua p:iä, jossa kuvatason ajatellaan olevan pystysuorassa ja kuvattavan kuvatason takana. **2.** *kuv.* **a.** näkökulma, -kanta, (katsanto)kanta, suhtautumis-, asennoitumistapa. | Katsella asioita historian, nykyhetken, tulevaisuuden p:istä. K:n p:istä tilanne näyttää toivottomalta. Nähdä, esittää asia oikeassa p:issä. Tarkastella kehitystä laajassa, pitkässä p:issä. **b.** näköala, näkymä, ulottuvuus, syvyys, oikein arvioimiseen tarvittava ajallinen etäisyys tms. | Tutkimus on suuresti laajentanut historiallisia p:ejä. Runoelman kansalliset p:it ovat mahtavan näkemyksen kirkastamat. Suunnitelma avaa huimaavia p:ejä tulevaisuuteen. Tällä haavaa tulevaisuuden p:it näyttävät synkiltä. A:n toiminnan arvostelemiseksi tarpeellinen ajan p. puuttuu vielä.

perspektiivi|-ilmiö *s.* **-keskus** *s. mat.* perspektiivisessä kuvauksessa piste, jonka kautta kaikki projektiosäteet kulkevat. **-kuv|a** *s.* kuva, joka syntyy t. jonka voidaan ajatella syntyneen, kun silmän ja esineen väliin asetetaan läpinäkyvä taso, kuvataso, ja tähän piirretään esineen viivojen mukaiset viivat. | P:ia käytetään selventävissä rakennuspiirustuksissa. **-maalaus** *s.* maalaus, jossa perspektiivi on otettu huomioon. **-menetelmä** *s.* P:llä laadittu piirustus.

perspektiivi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* perspektiiviopin lakien mukaan piirretty t. maalattu, etäältä

nähtynä esitetty, tietystä perspektiivistä t. tietyltä etäisyydeltä nähty, perspektiivi-. | P. kuva, piirros, maalaus, esitys. P. maastokuva 'näköalapiirros'. Esittää, kuvata, piirtää, maalata p:sesti. Nähdä p:sesti. [Kirjailija] johtaa lukijan mukaansa korkealle kukkulalle ja antaa hänen sieltä katsahtaa p:sesti kaikkiin ilmansuuntiin TARK.

perspektiivi|oppi *s.* **-piirustus** *s.* **-viivoitin** *s. mat.* saman pisteen kautta kulkevien ja yhteisellä kiristysruuvilla varustettujen kolmen viivoittimen muodostama systeemi.

perspiraatio[3] *s.* ihohengitys.

perstaantu|a[14]* *v.* haurastua lahoamisen vuoksi. | P:nutta nahkaa, kangasta.

perstautua[44] *v.* = ed.

persuukset[04] *s. mon. kans.* = persaukset.

pertinenssi[4] *s. lak.* tarpeisto.

pertsana[15], **perttana**[15] *s.*, melko *harv.* = perhana.

pertti[14]* *s. mer.* raakojen ja kokkapuomin alla oleva nuora, jolla seistään esim. purjett'a avattaessa ja koottaessa.

Pert|tu[14]* *s.* (myös: Perttuli) Pertun päivästä, elokuun 24:nnestä, joka on tärkeä merkkipäivä kansanomaisessa ajanlaskussa. | Ylös pihti P:usta, maata pihti Maariasta SL.

Perttuli[5] *s.* (*rinn.* Pärttyli) = ed. | Ei sikiä siipilintu päivän P:n perästä SL.

perturbaatio[3] *s. täht.* ja geofysiikassa: häiriö.

pertuska[15] *s. hist.* hilparin tapainen pitkävartinen pisto- ja lyömäase, jonka terä oli muodoltaan symmetrinen. **-mies** *s.*

1. **peru**[1] *s.* **1.** perintöesine; tav. *mon.* perintö, jäämistö. | N:n p:t myytiin huutokaupalla. Saada jtak äitinsä p:ina. Hevonen on hänen ainoa p:nsa. -- kyllä se Rauhakin siitä naimaikään vielä ehtii, ja p:jakin sillä on TOPPILA. **2.** vapaammin ja *kuv.*, vars. predikatiivina: perintö. | Uskomus, joka on p:a pakanuuden ajoilta. -- kotimaan p:a on ollut myöskin toisten Amerikan suomalaisten virkeä raittiustyö H.WARIS. [Sananlaskujen] joukossa tavataan paljon etupäässä lännen tietä meille tullutta yleiseurooppalaista tai aivan yleismaailmallista p:a TARK. Granfeltin kirjallisista p:ista julkaistiin kokoelma "Rippipuheita" IT. — *Kans.* jälkeläisistä. | He-he, kenenkäs se [poika] muiden, sitähän se on minun p:a JOTUNI. On se ravakka juoksija tuo tamma. Senköhän se on Riikosen oriin p:ja! LASSILA. — *Yhd.* kieli-, kulttuurip.; yhteisp. **3.** vain predikatiivina: *olla jtak perua* olla jtak alkuperää. | Jk on ikivanhaa p:a. Kone on kotimaista p:a. -- tämäntapaiset romanttiset aiheet ovat Kiven tuotannossa osaksi kirjallista p:a TARK. — *Erik.* sukuperästä. | Sen vaimovainaan yksi sukuhaara on siellä varakasta p:a vielä JOTUNI. [Naisen] oloista ja p:ista hän ei paljoakaan tietänyt SILL. — *Yhd.* herras-, hämäläis-, karjalais-, lappalais-, mustalais-, talonpoikaisp.

2. **peru**[1] *s. murt.* peruna.

peru|a[1] *v. ark.* peruuttaa. | P. sanansa. K:lla ei ole tapana p. puheitaan. P. lupaus, päätös. -- mies kiiruhti p:maan: "Kyllä minä erehdyinkin, ette te olekaan sama mies HEPOR.

peruasu *s. biol.* = genotyyppi; vrt. ilmiasu.

peru|balsami, -guano *s.* par. perunpalsami, -guano.

-peruinen[63] *a. harv.* -peräinen. | Hämäläis-, karjalais-, vierasp.

peruisin *adv.* tav:mmin peräisin. | Ikivanhoilta ajoilta p. Lainasana, joka on p. germaaniselta taholta.

peruke[78]* *s. kal.* lyhyt lankaosa, jolla esim. ongen t. uistimen koukku kiinnitetään siimaan, pitkänsiiman koukku selkälankaan tms., perustin, perä(in), tapsi. — *Yhd.* jouhi-, lanka-, messinki-, metallip.

perukirja *s. lak.* kuolleen henkilön jäämistöstä perunkirjoituksessa laadittu luettelo, perun(kirjoitus)kirja, peruluettelo.

peruk|ka[15]* *s.* perä, pohja, pohjukka, nurkka, kulma, etäinen, syrjäinen seutu, kulmakunta. | Sorsapoikue uiskentelee lahden p:assa. Kalat vangitaan rysän p:kaan. Peräydyin käytävän etäisimpään p:kaan. Tuuli painoi puut puomipussin p:kaan. Vain rykäys kuuluu pirtin p:asta LEHT. — Pohjan p:oilla 'kaukana pohjolassa'. N:n kylä on pitäjän köyhintä p:kaa. Ei häntä ole meidän p:alla näkynyt. -- tuolla laajalla p:alla, mikä melkein järjestään kuuluu olevan pakanallista seutua AHO. — *Kuv.* Niin nytkin pengoin ja kaivelin muistini p:oita etsien edes yhtä selkeää kuvaa KATRI INGMAN. — *Yhd.* koillis-, luoteis-, pohjoisp.; lahden-, maan-, pohjan-, vuononp.

perukkalainen[53] *s.* jnk perukan asukas. | Suomussalmen p.

perukkeellinen[03] *poss.a.* < peruke. | P. koukku.

-perukkeinen[63] *poss.a.* < peruke. | Hieno-, lyhyt-, ohutp.; jouhi-, lanka-, metallip.

peruluettelo *s.* = perukirja.

perun|a[17] *s.*, us. *koll.* Solanum tuberosum, koisokasveihin kuuluva yleinen viljelyskasvi, jonka maanalaisten rönsyjen päähän syntyy tärkkelyspitoisia syötäviä mukuloita; sen mukula; *syn. kans.* potaatti. | Myöhäinen, varhainen p. Valkoinen, punainen p. Murea, vetinen p. Vanhat p:at 'edellisen vuoden sadon perunat'. Uudet p:at 'uuden sadon perunat'. Viljellä p:aa. Panna pelto p:alle 'perunan kasvuun'. Idättää p:aa, p:oita. Istuttaa, panna p:aa. Kitkeä, mullata, vaota p:aa. Nostaa, kaivaa p:aa. P. paleltui 'halla vei perunan varret'. P:at paleltuivat kellarissa. Huuhdella, kuoria p:oita. Leipä ja p. suomalaisten tärkeimpänä ravintona. Ranskalaisia p:oita 'viipaleina t. suikaleina rasvakkeessa keitettyjä perunoita'. — Naama on ryppyinen kuin kuivettunut p. Puhuu kuin kuuma p. suussa 'epäselvästi'. — *Yhd.* istutus-, lava-, pussip.; kesä-, talvip.; hätä-, manteli-, ruusup.; kulutus-, myynti-, osto-, siemen-, syömä-, talous-, tehdas-, teollisuus-, vientip.; herkku-, rehu-, ruokap.; hauta-, keitto-, paistinp.; kuorip.; liha-, maito-, silava-, tilli-, vesip.

peruna|-auma *s. maat.* **--aura** *s. maat.* perunaa vaottaessa ja nostettaessa käytetty aura, vakoaura. **-haarukka** *s.* kolmihaarainen haarukka, jonka keskimmäinen piikki on muita pitempi. **-haudikas** *s.* uunissa t. tuhkassa kokonai-

sena kypsytetty peruna; *kans.* myös kuorineen keitetty peruna. **-hauta** *s.* **1.** perunahaudikkaiden kypsyttämistä varten tehty hauta. **2.** *kans.* perunasta hauduttamalla tehty ruoka; *mon.* myös haudikkaista. **-jaala** *s.* perunankuljetusjaala. **-jaloste** *s.* Maamme tavallisimmat p:et.

perunajauho *s.*, tav. *mon.* perunoista valmistettu hieno, vahvasti tärkkelyspitoinen jauho. | P:ja käytetään esim. kiisseleiden, kastikkeiden ja keittojen suurustamiseen. **-leivos** *s. ruok.* **-liisteri** *s.* **-mylly** *s.* **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.* **-tärkkelys** *s.*

peruna|juoksu *s.* nopeutta ja näppäryyttä kysyvä kilpaleikki, jossa juoksutetaan perunoita t. muita pieniä esineitä "kotipesästä" määräpaikkoihin ja takaisin. **-kappa** *s.* kappa perunoita. | Ostin pari p:a. **-kastike** *s. ruok.* perunoiden kera tarjottu kastike. **-kasvi** *s.* Syötävät perunat ovat p:n mukuloita. **-kato** *s.* Kuivan kesän vuoksi uhkaa tulla p. **-kattila** *s.* Panna p. tulelle. **-keitto** *s. ruok.* tav. = lihakeitto. **-kellari** *s.* Rinteeseen tehty p. **-kilo** *s.* kilo perunoita. | P:n hinta. **-kokkare** *s.*, tav. *mon. ruok.* survotuista perunoista, voista, korppujauhoista, mausteista ym. tehty kokkare. **-kolera** *s.* perunan juuria ja maanalaisia osia tuhoava kasvitauti, perunan varsimätä. **-koppa** *s.* **-kori** *s.* **-kukko** *s. ruok.* vrt. kukko 3. **-kuokka** *s.* perunannostossa käytetty kuokka. **-kuoppa** *s.* ks. kuoppa 1.b. **-kuoriainen** *s.* = koloradonkuoriainen. **-kuutio** *s. ruok.* Rasvassa ruskeutetut p:t. **-laari** *s.* **-laatikko** *s.* **1.** laatikko, jossa perunoita säilytetään t. kuljetetaan. **2.** *ruok.* perunasta valmistettu laatikkoruoka, perunapaistos. | Liha- ja p. Sieni- ja p. **-lajike** *s.* **-leipä** *s.* perunaa sisältävä imelä ruokaleipä. **-leivos** *s. ruok.* perunan näköiseksi tehty leivos. **-limppu** *s.* limppu, joka ruisjauhojen lisäksi sisältää perunaa. **-lohko** *s. ruok.* **1.** Lihasta ja p:ista tehty muhennos. **2.** perunamuhennoksen tapainen, mutta us. uunissa kypsennettävä ruokalaji. **-maa** *s.* perunaa kasvava, perunan kasvuun sopiva t. varattu maa. | Kyntää, kuokkia, mullittaa p:ta. Sopivinta p:ta on hiekkansekainen multamaa. **-makkara** *s. ruok.* perunatäytteinen makkara. **-muhennos** *s. ruok.* keitettyinä kuorituista perunoista suurusliemeen kiehautettu, maustettu sakea keitto. **-munkki** *s. ruok.* **-mylly** *s.* perunajauhomylly. **-mäski** *s.* tärkkelysteollisuudessa sivutuotteena saatu rehuaine, (peruna)pulppa. **-mätä** *s. ark.* perunan mukuloita tuhoavia bakteeri- ja sienitauteja. **-nenä** *s. ark.* nenä, jonka pää on perunamaisen pyöreä. **-nenäinen** *a.*

perunan|hitu *s.* irrotettu perunankuoren kappale. | Syöttää p:hidut lehmille. **-istutus** *s.; syn.* perunankylvö. **-istutuskone** *s. maat.* kone, jolla perunat istutetaan ja peitetään multaan. **-itu** *s.* **-jalostus** *s.* **-kaivu** *s.* perunannosto. **-keitin** *s.* kaksinkertainen kattila, jonka sisäkattilan pohja on reiällinen, niin että perunat keittyvät höyryssä. **-kukka** *s.* **-kuori** *s.* **-kuorija** *s.* **-kuorimiskone** *s.* **-kuorimisveitsi** *s.* **-kylvö** *s.* perunanistutus. **-lajittelu** *s.* **-lehti** *s.* **-mukula** *s.* **-nostaja** *s.*

perunannosto *s.* perunan maasta kaivaminen, nostaminen, perunankaivu, -otto. | Aloittaa, lopettaa p. Ryhtyä p:on. **-aika** *s.* **-aura** *s.* **-kone** *s.*

perunan|otto *s.* perunannosto. **-pano** *s.* perunanistutus. **-puserrin** *s.* laite, jolla keitetyt perunat muserretaan hienoiksi langoiksi t. hiutaleiksi. **-siemen** *s.* siemenperuna. **-taimi** *s.* **-tuotanto** *s.*

perunanuija *s.* puunuija, jolla keitetyt perunat survotaan hienoksi.

perunanvarsi *s.*

perunanviljely(s) *s.* **-kone** *s.* perunanistutus-, -lajittelu-, -nosto- ym. koneiden yhteisnimitys.

peruna|ohukainen *s. ruok.* maito- ja perunaseoksesta t. perunaraasteesta paistettu ohukainen. **-paino** *s.* kankaan koristepainomenetelmä, jossa käytetään raa'asta perunasta tehtyä leimasinta. **-paistikas** *s.* **-paistos** *s. ruok.* = perunalaatikko 2. **-pata** *s.* Panna p. tulelle. P. kiehuu. **-pelto** *s.* **-penkki** *s.* umpeen kynnetyn perunavaon muodostama multapenkki. **-pulppa** *s.* = perunamäski. **-puuro** *s.* puuromainen perunamassa; *ruok.* perunoista ja ruis- t. ohrajauhoista keitetty puuro. **-pyörykkä** *s. ruok.* **-rankki** *s.* paloviinaa perunasta valmistettaessa jäänyt rankki, jota käytetään eläinten rehuna. **-retki** *s.* retki, jonka oppikoulut ennen tekivät syksyisin perunannoston aikaan tav. jhk maalaistaloon. **-rivi** *s. maat.* perunapenkki. | Harata p:en välit. **-ruoka** *s.* — *Kans.* perunakeitto. **-ruokinta** *s. maat.* karjan ruokkiminen perunalla. **-rupi** *s.* tauteja, jotka tekevät perunan rupiseksi (esim. verkkorupi, ankeroisrokko, huokosrupi ja kuorirokko). **-rutto** *s.* Phytophthora infestans -nimisen loissienen aiheuttama vars. perunassa esiintyvä tauti, joka pilaa sen sisuksen.

perunaryyni *s.*, tav. *mon.* perunatärkkelyksestä valmistettuja ryynejä. **-puuro** *s. ruok.* **-velli** *s. ruok.*

peruna|salaatti *s.* **-sarka** *s.* **-sato** *s.* **-seitti** *s.* Corticium solani, perunan varsiin ja maanalaisiin osiin seittimäisen harson muodostava loissieni. **-siirappi** *s.* tärkkelyssiirappi. **-sokeri** *s.* tärkkelyssokeri. **-soppa** *s. ark.* perunakeitto. | Söi aamiaiseksi lautasellisen p:a.

perunasose *s. ruok.* kuorituista, keitetyistä ja hienoksi survotuista perunoista maitoon valmistettu sose, perunavoi. **-keitto** *s.* **-laatikko** *s.*

peruna|sprii *s.* perunasta valmistettu sprii. **-survin** *s.* perunanuija. **-suurimo** *s.*, tav. *mon.* = perunaryyni. **-syöpä** *s.* perunan mukuloita tuhoava kasvitauti, jonka aiheuttaa eräs levämäsieni. **-säiliö** *s.* **-säkki** *s.* **-tynnyri** *s.* **-tärkkelys** *s.* perunasta valmistettu tärkkelys. **-vako** *s.* vako, johon perunat istutetaan. | Kyntää p. auki, umpeen. **-vati** *s.* Pöydällä höyrysi täysi p. **-velli** *s. ruok.* keitettyinä hienonnetuista perunoista maitoon keitetty velli. **-vesi** *s.* perunankeittovesi. **-viina** *s.* perunasta poltettu viina. **-viipale** *s.* **-viljelmä** *s.* **-viljely|s** *s.* Hyvin hoidetut p:kset. **-voi** *s.* = perunasose.

perunguano *s.* eräs guanolaji.

perunkirja *s. lak.* = perukirja.

perunkirjoitus *s. lak.* perukirjan laatiminen. | Pitää, toimittaa p. Olla läsnä perunkirjoituksessa. **-arvo** *s. lak.* omaisuuden perunkirjoituksessa arvioitu arvo. **-kirja** *s.* = perukirja. **-prosentti** *s.* 1/8 % perukirjan bruttovaroista, joka käytetään kuntien köyhäinhoidon hyväksi. **-päivä** *s.* **-tilaisuus** *s.* **-toimitus** *s.* **-velvollinen** *a.* ja *s.* P. on ensi sijassa vainajan eloon jäänyt puoliso tai, jos häntä ei ole, perilliset tai ne, joiden hallussa tavara kuoleman tapahtuessa oli. **-velvollisuus** *s.* vrt. ed.

perun|kumi *s.* eräs liima-aine. **-palsami** *s.* aromaattinen neste, jota käytetään ihotautien ja haavoittumien hoitoon, parfyymina ja joskus vaniljan korvikkeena.

peru|s[01] *s.* nyk. tav:immin vain yhd:ojen alkuosana. **1.** perustus, perusta, pohja. | Rakennuksen, uunin p. -- mies itse on tiivis ja täyteläinen kuin tervashonka, joka juurensa tunkee syvälle maan p:kseen AHO. — Uskollisuus ja rehellisyys on elämän pohja ja p. TARK. Kun siis p. niin täydellisesti horjuu, voi ymmärtää, kuinka vähän Ruotsin vallan aikaisessa kirjallisuudessamme on laadultaan traditioksi kelpaavaa A.ANTTILA. **2.** vars. *kans.* perä(puoli); taus. | Ladon p. on vielä heiniä täynnä. Ullakon p. on aivan tyhjä. Teräksestä kengät teetin, / -- / joilla seisoin seinänvieret, / kuuntelin kujan p:kset KAL.

perus- yhd:ojen alkuosana: perustana, pohjana, lähtökohtana oleva, tärkein, hallitseva, johtava, pää-.

perus|aalto *s. sähk. rad.* Vaihtovirran p:aallon jaksoluku. Radioaseman p. Verkon p. **-aate** *s.* Kristinuskon, budhalaisuuden p:teet. **-aihe** *s.* Romaanin, näytelmän p. Koristekuvion p. Menettelyn p. **-aine** *s.* Fosforihappo on fosforipitoisten lannoitteiden p. Bentseeni, naftaleeni ja antraseeni ovat tärkeitä p:ita, joista valmistetaan uusia yhdisteitä. Solun organellit sijaitsevat plasman p:essa. — Muinaiset kreikkalaiset erottivat neljä p:tta eli elementtiä: tulen, ilman, veden ja maan. **-aineenvaihdunta** *s. fysiol.* levossa olevan ruumiin aineenvaihdunta. **-aineisto** *s.* Tutkimuksen, kokoelman p. **-aine|s** *s.* Yhdisteen p:kset. Sadun, runon p:kset. Lutherin uskonnollisen katsomustavan p:ksena oli usko Jumalan kaikkivaltaisuuteen. **-ajatu|s** *s.* Jnk opin, esityksen, lain p. Näytelmän draamallinen p. Kantin filosofian p:kset. Metallinpakotuksen p. on seuraava: --. Koneen toiminnan p:ksena on, että --. **-arvo** *s.* Kristillisyyden p:t. Puolustaa elämän p:ja. — *Mat.* prosenttilaskussa suure, josta jk osa ilmaistaan t. lasketaan prosentteina; vrt. vertoarvo. **-asenne** *s.* Kristityn elämän p. **-asennoituminen** *s.* Humoristin, romantikon p. jnk suhteen. **-asen|to** *s.* asento, jossa esim. jk laite on silloin, kun se ei toimi t. kun sitä ei käytetä, normaali-, lepo-, alkuasento. | Kun tykin kiertokaukoputki on p:nossa, ovat tähtäysviiva ja putken sisusakseli yhdensuuntaiset. Miekkailun p. Sauvavoimistelun p. Käden p. harmonin koskettimilla. — *Voim. sot.* asento, jossa ihminen seisoo suorana, kantapäät yhdessä, kämmenet sormet yhdessä reisien sivulla; vars. komennoissa *syn.* asento. | Seisoa p:nossa. Komentaa p., p:toon. Komennettaessa »asento» mies ottaa p:non. **-asentoinen** *a.* Normaalinen eli p. projektio. **-asia** *s.* Suppea oppikirja sisältää vain p:t, joten tietoja on syvennettävä suullisen opetuksen avulla. **-aste** *s. kiel.* = positiivi 2. **-dogmi** *s.* Kristinuskon p:t.

perus|edellytys *s.* Rahanarvon vakaana säilyminen on talouselämän tervehtymisen p. Todistelu nojautui siihen p:edellytykseen, että --. **-eh|to** *s.* Onnistumisen p:tona on, että --. Lykkäyksen saamisen p:dot. **-element|ti** *s.* Sotatoimiyhtymän kolme p:tiä: johto, taisteluja huoltojoukot. Geometriset p:it ovat piste, suora ja taso. **-eli|n** *s. kasv.* Kasvin p:met ovat juuri, varsi ja lehdet. **-eläke** *s.* valtion palveluksessa olleelle henkilölle maksettu vakinainen eläke. **-erehdy|s** *s.* N:n oppirakennelman p:ksenä on se, että --. **-ero** *s.* Romaanin ja novellin p. **-eroav(ais)uus** *s.* Katsantokantojen välinen p. on siinä, että --. **-hankin|nat** *s. mon.* Puolustuslaitoksen p:tojen rahoitus. **-harjoitus** *s.* Juoksu on hyvää p:ta kaikkia urheilulajeja varten. **-hauta** *s.* = peruskuoppa. **-havain|to** *s.* Eri säähavaintoasemien p:not kootaan yhteen keskusasemilla. **-heikkou|s** *s.* [Kilpailu]joukkueen p:tena oli tälläkin kertaa huono yhteistoiminta. **-hin|ta** *s.* hinta, joka tavaralla on tietyissä olosuhteissa, mutta jota voidaan määräperusteilla nostaa t. laskea. | Kansanhuoltoministeriön määräämät puutavaran p:nat. Hintaa nostetaan tai lasketaan p:nasta tavaran laadun, kuljetuskustannusten yms. perusteella. **-hir|si** *s.* Rakennuksen p:ret 'alin hirsikerros, alushirret'. **-hiukkanen** *s. fys.* protoneista, neutroneista ja elektroneista, kun niitä ei katsota vielä pienempien hiukkasten koostumiksi. **-hyve** *s.* Oikeamielisyys on hallitsijan p:itä. **-idea** *s.* Teoksen, taideluoman p. **-ihmi|nen** *s.* Ja meistä oli karissut pois kaikki ajan tartuttama jokapäiväisyys, oli meidän p:semme lyhyt vuoro kurkistaa sisälle jonnekin -- SILL. **-ilmiö** *s.* Talouselämän toistuvat p:t. Johtaa p:istä seurausilmiöt. **-inhimillinen** *a.* -- p. kaipaus ja murhe SILL. **-istunta** *s.* rataratsastuksessa tavallisin istunta, jossa ratsastajan olkapäät, lonkat ja kantapäät ovat suunnilleen samassa pystysuorassa tasossa. **-jako** *s.* Kemian p:na on jako epäorgaaniseen ja orgaaniseen kemiaan. **-jaksoluku** *s. sähk. rad.* **-joukko** *s.* tilastomatematiikassa: kaikkien tarkastetun satunnaissuureen (mahdollisten t. ajateltujen) arvojen yhdelmä, populaatio. **-juoni** *s.* Romaanin, näytelmän p. **-juon|ne** *s.*, tav. *mon.* Luonteen, persoonallisuuden p:teet. Cervantesin olemuksen aito espanjalainen p. **-järjestö** *s.* SAK:n p:t 'ammattiosastot'. **-kaava** *s.* Dynamiikan p. Runomitan p. Päiväjumalanpalveluksen p. **-kaavau|s** *s.* Tässä Kullervon luonteen p:ksessa on kieltämättä traagillista suurisuuntaisuutta ja voimaa TARK.

peruskallio *s.* **1.** vars. *geol.* paleotsooisia muodostumia vanhemmat kivilajit, jotka kullakin seudulla muodostavat muiden muodostumain

alustan. | P:n peittävät yleensä kerrostuneet kivilajit. Fennoskandiassa p. on suurelta osalta paljaana. P:on asti porattu kaivo. 2. par. emäkallio. **-alue** *s.* Laajin p. on Fennoskandiassa. **-vyöhyke** *s.*

perus|kangas *s. kut.* Sametin p. **-kan|ta** *s.* Uskonpuhdistuksen evankelinen p. P:naltaan vapaamielinen. **-kartta** *s.* Talousmaantieteellinen p. **-katsomu|s** *s.* Kristillinen, filosofinen p. N. on p:kseltaan idealisti. **-kirja** *s.* **1.** Raamattu, etenkin Uusi testamentti, on kristinuskon p. U. T. Sireliuksen teos "Suomen kansanomaista kulttuuria" on kansatieteentutkimuksemme tärkeä p. — *Erik.* **1.** *lak.* Kansainliiton p. Yhdistyneiden kansakuntien p. **2.** *liik.* kirjanpidossa: kirjoista, joihin merkinnät ensiksi tehdään ja joista ne myöhemmin siirretään muihin kirjoihin. | Tavallisimmat p:t ovat kassakirja ja muistio. **-kiv|i** *s.* rakennuksen perustukseen kuuluva kivi. | Tuvan p:et 'pohjakivet, perusta'. Kirkon p:en juhlallinen laskeminen. Laskea rakennuksen p. [us. = aloittaa rakentaminen]. — *Kuv.* kulmakivi, perustus, pohja. | Kalevalasta on tullut kansallisen kulttuurimme p. Tämä ajatus on N:n koko oppirakennelman p:iä. Joonialaiset laskivat kreikkalaisen filosofian ja historiankirjoituksen p:et. **-koh|ta** *s.* Katolisen vihkimärituaalin p:dat. **-kolmisointu** *s. mus.* kolmisointu, jonka pohjasävelenä on perussävel. **-koulutus** *s.* Reserviupseereille annetaan p. reserviupseerikoulussa. P. jhk ammattiin. **-kude** *s. kut.* peruskankaan kude. **-kudos** *s. anat.* Rauhasen p. 'varsinaisesti toimiva kudos'. **-kunto** *s.* pohjakunto. | Urheiluvalmennuksen antama p. **-kuoppa** *s. rak.* rakennuksen perustusta varten kaivettu kuoppa, perustuskuoppa. **-kuormitus** *s.* Höyrykattilan p. **-kurssi** *s.* Fysiikan p:n luennot. Perus-, jatko- ja täydennyskurssi. — Kanta-aliupseerien p:t. Myynti- ja mainoskoulun p:t. **-kustannukset** *s. mon.* tuotantokustannuslaskelmissa sellaiset kustannuserät, jotka ovat tuoton suuruudesta riippumattomat. **-kuva** *s.* kuva, jonka perusteella jk toinen kuva piirretään, painetaan jne. | Projektiivinen p. Symmetrisen kuvan ajatellaan syntyvän siten, että toinen puoli on p. ja toinen peilikuva. **-kuvio** *s.* Ornamentin, ryijyn, koristesommitelman p. Geometriset p:t. **-kysymy|s** *s.* Mietiskellä elämän, uskonnon p:ksiä. Teos käsittelee estetiikan p:ksiä. **-käsit|e** *s.* käsite, josta uusia käsitteitä johdetaan, perustavaa laatua oleva käsite. | Matematiikan väittämät johdetaan logiikan yleisiä lakeja noudattaen muutamista p:teistä ja peruslauseista. Suora viiva on geometrian p:teitä, joita ei voida määritellä. **-käsity|s** *s.* Reformoidun kirkon p:ksen mukaan kirkollinen elämä on järjestettävä yksinomaan Raamatun ohjeiden mukaan. **-käynti** *s. voim.* käynti, jossa kantapäät koskettavat maata;)(varpaillakäynti.

perus|laatta *s. tekn.* jnk alustana oleva laatta. | Betonista valettu p. Kiinteä pylväs nelikulmaisine p:laattoineen. **-laa|tu** *s.* P:dultaan historiallinen runo. **-la|ki** *s.* Mekaniikan p:eiksi sanotaan niitä Newtonin kolmea aksiomia, joille hän rakentaa mekaniikan. Logiikan p:it. **-lank|a** *s. kut.* Lintuniisikankaiden kutomisessa erotetaan kahta lajia loimilankoja, ns. p:oja ja kiertolankoja. **-lannoitus** *s. maat.* runsas lannoitus, jolla huonokasvuinen maa pyritään saamaan kerralla kasvukuntoon. **-laskuta|pa** *s.* P:vat ovat yhteen-, vähennys-, kerto- ja jakolasku. **-lause** *s.* **1.** jnk perusajatuksen sisältävä lause(lma). | Kirkon opin p:et. — *Mat.* jnk matematiikan haaran keskeinen lause. | Algebran p:en mukaan jokaisella algebrallisella yhtälöllä on ainakin yksi reaali- tai kompleksijuuri. **2.** *kiel.* lause, jossa on vain subjekti ja predikaatti. **-lauselma** *s.* = ed. 1. **-linja** *s. maanm.* mittauksissa, piirustuksissa runkona oleva linja, asema-, selkälinja. | Kartoitettavan alueen p:n viitoittaminen. — *Kuv.* Poliittisen ohjelman p:t. **-liuos** *s.* liuos, josta voidaan tarpeen mukaan valmistaa uusia liuoksia. **-loimi** *s. kut.* peruskankaan loimi. **-lopuke** *s. mus.* perussointuun päättyvä lopuke. **-luisti** *s. tekn.* höyrykoneen jakoluisti; vrt. paisuntaluisti. **-lukem|a** *s. sot.* Komennettaessa "p:at" suuntausvälineet asetetaan perusasentoon. P:illeen asetettu kiertokaukoputki. **-lu|ku** *s.* **1. a.** *kiel.* lukusana, joka vastaa kysymykseen: kuinka monta?; *syn.* kardinaaliluku; vrt. järjestysluku. | P:kuja ovat esim. yksi ja sata. **b.** *mat.* P:kuja ovat kymmenjärjestelmässä luvut 1—9, jotka merkitään omalla lukumerkillään. **c.** *sot.* luku, jolla tykki on kiinnittänyt perussuuntansa. **2.** jnk luokittelun, asteikon, järjestelmän lähtökohdaksi otettu luku. | Indeksilaskelmien p:vuiksi otetaan tietyn ajan keskimääräiset hinnat. Prosenttilaskuissa sanotaan perusarvoksi l. p:vuksi lukua, josta prosentit lasketaan. **-luon|ne** *s.* Kirjailijan valoisa p. on painanut leimansa hänen tuotantoonsakin. On kiistelty siitä, ovatko vanhat runomme p:teeltaan tarullisia vai historiallisia. **-luotto** *s. liik.* maatalousluotto, joka käytetään tilan t. maan ostamiseen.

perus|maa *s.* **1.** *maat.* = jankko. **2.** *rak.* maapohja, jolle rakennus perustetaan, peruspohja, perusta. | Hyvänä p:maana pidetään kalliota, soraa, kiviperäistä maata ja karkeata hiekkaa AK. **-maksu** *s.* pohjamaksu. **-malli** *s.* prototyyppi. | Pariisissa säilytetty metrin p. 'arkistometri'. Koneen, laitteen p. **-massa** *s.* Porfyyrisen kiven p:ssa olevat rakeet. Posliinin p. valmistetaan pääasiassa kaoliinista. **-merkity|s** *s. kiel.* alkuperäinen merkitys; varsinainen merkitys. | Järki-sanan p:ksenä pidetään 'riviä, järjestystä'. **-metalli** *s.* seoksen päämetalli. | Tinaa p:naan sisältävä metalli. — *Tal.* metalli, joka on rahajärjestelmän perustana. **-mitta** *s.* mittajärjestelmän perusyksikkö. **-muo|to** *s.* muoto, josta jotkin toiset muodot ovat kehittyneet t. jonka muunnoksina näitä voidaan pitää, pohja-, päämuoto. | Kirkon p. oli suorakaide, mutta myöhemmin tuli yleiseksi ristikirkko. Polyyppi, onteloeläinten p. Palauttaa kansanruno p:toonsa. Tunteen kaksi vastakkaista p:toa ovat mielihyvä ja mielipaha. P:doiltaan goottilainen, mutta yksityiskohdiltaan renessanssityylinen rakennus.

Mutterin p. [= normaalimuoto] on kuusikulmainen särmiö. Ryhmän avojärjestyksen p:-dot. — *Kiel.* paradigman muoto, jota pidetään taivutuksessa lähtökohtana: esim. nomineilla yksikön nominatiivi ja verbeillä ensimmäinen infinitiivi. **-muotoinen** *a.* perusmuodossa oleva. | P. sana. **-muuri** *s. rak.* rakennuksen perustukseen kuuluva päällä olevia rakennusosia kannattava seinämä. | Laskea p. kivestä, betonista. **-määräys** *s.* Kauppasopimuksen p:kset. **-nopeus** *s. raut.* nopeus, jota käyttäen junan on laskettu noudattavan aikatauluaan. **-normi** *s. lak.* = perusohje. **-näkemys** *s.* Evankelisen kirkon p. **-näkökohta** *s.* Esittää jstak asiasta vain p:ia. **-ohje** *s.* Oikeinkirjoituksen p:et. Jtak työtä koskevat p:et. — *Lak.* toisten oikeusohjeiden pohjana oleva ohje, perusnormi. **-oikeus** *s.*, tav. *mon.* **1.** valtio-oikeudessa: kansalaisille kuuluva, erikoisen pyhänä ja loukkaamattomana pidetty oikeus. | Valtiosäännön kansalaisille takaamat p:det l. yleiset oikeudet. **2.** kansainvälisen oikeuden kaikille valtioille myöntämä oikeus, kuten riippumattomuus ja tasa-arvoisuus. **-olemus** *s.* Päästä selville jnk p:ksesta. P:kseltaan epäitsekäs. **-olettamus** *s.* pohjana oleva olettamus, aksiomi. | N. lähtee siitä p:ksesta, että - -. **-olio** *s. fil.* olio, johon kaikki perustuu, substanssi. | Spinozan opin mukaan on olemassa vain yksi p., Jumala. **-ominaisuus** *s.* jhk erottamattomasti kuuluva, jnk perusolemukselle ominainen, hallitseva ominaisuus. | Luonteen p:det. Olla p:ksiltaan jonkinlainen. Jk kuuluu jnk p:ksiin. **-oppi** *s.* Kristinuskon p:it. **-osa** *s.* Laitteen, koneen p:t. — *Kiel.* yhdyssanan (tav. jälki)osa, johon määräysosa liittyy. **-paalu** *s. rak.* perustuksen paalutuksessa käytetty paalu. **-paalutus** *s. rak.* **-palkka** *s.* tietyn suuruiseksi vahvistettu vakinainen palkka, jonka lisäksi voidaan maksaa erilaisia lisiä kuten ikä-, kalliinajan- ja kalliinpaikanlisää. | P:a nauttiva [= vakinainen] valtion viran tai toimen haltija. **-palkkainen** *a.* sellainen, josta maksetaan t. joka nauttii peruspalkkaa. | P. virka. P. virkamies. **-panos** *s. sot.* kranaatinheittimen kranaatin pyrstön peräosaan sijoitettu panos, joka lisäpanosten kanssa antaa kranaatille liikevoiman.

perusparannus *s.* **1.** *maat.* viljelysmaan tuottokykyä verrattain pitkäksi ajaksi lisäävä toimenpide, esim. suonkuivatus, järvenlasku, joenperkaus, salaojitus, vesitys, patoaminen. **2.** *rak. tekn.* parannus, joka korottaa rakennuksen käyttöarvoa t. kestävyyttä. | Rakennusten, teiden perusparannukset. **-luotto** *s.* maatalousluotto, joka käytetään perusparannusten suorittamiseen. **-työ** *s.*, tav. *mon.*

perus|periaate *s.* Kielen kehityksen p:periaatteet. **-piir|re** *s.* N:n luonteen p:teenä on aktiivisuus. Maailmankatsomuksen p:teet. Säilyä p:teiltään muuttumattomana. Suunnitelma alkaa jo p:teiltään hahmottua. **-pilari** *s. rak.* perustukseen kuuluva pilari. | Betonista valettu p. **-piste** *s.* mittauksen, asteikon tms. lähtökohdaksi otettu piste. | Celsiuksen lämpömittarin p:iden (jäätymis- ja kiehumispisteen) väli on jaettu 100:aan yhtä suureen osaan. — *Sot.* Patterin p. 'piste, jonka suhteen patterin tykkien paikat määritetään'. — *Täht.* Kun perustasoksi otetaan ekvaattoritaso, niin p. on meridiaanin ja ekvaattorin leikkauspiste. **-pohja** *s. rak.* perusmaa. | Paras p. on kallio. **-prinsiippi** *s.* perusperiaate. **-probleemi** *s.* Joutua elämän suurten p:en eteen. **-pylvä|s** *s.*, vars. *kuv.* tukipylväs, kulmakivi. | Horjuttaa talouselämän p:itä. **-pyrkimys** *s.* varsinainen, hallitseva pyrkimys, pääpyrkimys. **-pääoma** *s. liik.* kantapääoma; vrt. liike-, käyttöpääoma. | Yhtiön, rahaston p. Korottaa p:a. Liikkeen tuotto on 8 % p:sta. — Maataloudessa p:ksi lasketaan maa-, perusparannus- ja rakennuspääoma. — *Kuv.* Työvoima on kansakunnan p:a. **-raha** *s. tal.* = pääraha 1. **-rahasto** *s.* pohjarahasto. **-rahti** *s. liik.* **-raken|ne** *s.* **1.** rakenteen runko, pääpiirteet. | Koneen p. on sangen yksinkertainen. P:teeltaan yhtäläiset. Apinan tarttumajalka vastaa p:teeltaan ihmisen jalkaa. **2.** pohjarakenne; rakenne, joka kannattaa muuta rakennetta. | Rautatien rakenteessa erotetaan kaksi osaa: p. eli ratarunko ja päällysrakenne. **-runko** *s.* Sampo-tarinan p:na oleva runo. Vanhan asuinrakennuksen p:na oli asuinpirtti ja sitä vastapäätä oleva huone ynnä välissä oleva porstua. — *Erik.* kasvinjalostuksessa: runko, johon jalostusoksat t. -silmut vartetaan. **-ruutu** *s. kut.* pienin ala sidosta t. kuviota, joka antaa täydellisen kuvan kankaasta ja joka kankaassa toistuu sellaisenaan.

perus|saippua *s.* Hajusaippuoiden p. 'saippuamassa, johon lisätään eril. hajusteita'. **-sana** *s. kiel.* sana, jonka vartaloa ei voi jakaa osiin niin, että jonakin osana olisi itsenäinen sanavartalo; vrt. kantasana, johdannainen. **-seikka** *s.* Työn kunnollinen suorittaminen edellyttää seuraavien p:in tuntemista. **-sido** *s. kut.* P:ksiin kuuluvat palttina-, toimikas- ja pomsisidos. **-sointu** *s. mus.* sointu, jonka pohjasävelenä on perussävel. **-solukko** *s. kasv.* pinta- ja johtosolukon välit täyttävä solukko. **-suhde** *s.* Geometriassa annetaan aksiomeina peruselementtien väliset p:teet. **-suora** *s. geom.* projektioakseli, perusviiva. | P:a vastaan kohtisuoran vektorin projektio = 0. **-suunta** *s.* Politiikan, toiminnan, elämän p. — *Sot.* maalialueen keskitse kulkeva suunta, jonka mukaan suunnat eri maaleihin määritetään; tykistössä: suunta, johon patteri yhdensuuntaistetaan ja josta tuliviuhka voidaan helposti siirtää eri maaleihin. **-suure** *s.* jaotuksen, suure- t. mittajärjestelmän tms. lähtökohdaksi valittu suure. | Pinnan p:et ovat differentiaalilausekkeita, joiden avulla esim. pinnan kaarevuus voidaan laskea. **-syy** *s.* Riidan p. Sotien p:t. **-sävel** *s.* **1.** *mus.* kunkin asteikon ensimmäinen sävel, toonika. **2.** *fys. vanh.* perusäänes. **3.** *kuv.* perustunnelma, -sävy. | Kertomuksen p. on surumielinen. Murhe elämän p:enä. Koko elämä sai kuin uuden värin, uuden p:en PEKKANEN. **-sävy** *s.* Runoelman lyyrillinen p. **-säännö|s** *s.* Perustuslaki sisältää valtion järjestysmuotoa ja toi-

mintaa koskevat p:kset. **-sään|tö** *s.* Mekaniikan p:nöt. Kaiken sairaanhoidon p:tönä on mitä tarkin puhtauden noudattaminen. Työ on suoritettava seuraavien p:töjen mukaan. — *Lak.* **a.** säännös, jolla on perustavaa laatua oleva merkitys jllak lainsäädännön alalla. **b.** järjestön t. laitoksen toimintaa järjestävien sääntöjen yhdistelmä. | Korkeakoulun p. Kansainvälisen työjärjestön p.

perusta[15] *s.* **1.** *rak.* vars. se maapohja, johon rakennus tukee; myös esim. betonista lasketusta alustasta; vrt. perustus. | P:n kaivaminen. Parhaana rakennuksen p:na pidetään kalliota tai hiekkamaata. — Laskea p. betonista, kivistä. Asentaa kone lujalle p:lle. — *Yhd.* hiekka-, kallio-, vuorip.; betoni-, kivip. **2.** *kuv.* lähtökohta, pohja (A.II.4). | Laskea vastaisen kehityksen p. Kemiallisen tutkimuksen tieteellinen p. Koko suunnitelma lepää pettävällä p:lla. Esitelmän p:na olivat huolellisesti suoritetut kokeet ja tutkimukset. Perintöveron määräämisen p:na on perukirja. Ottaa jk seikka arvioimisen, hinnoittelun, luokittelun p:ksi. Tehdä päätelmänsä pelkkien olettamuksien p:lla [tav:mmin perusteella]. Edellä sanotun p:lla [tav:mmin perusteella]. Eikä ole toiveesi ilman p:a KIVI. — *Yhd.* arvostelu-, havainto-, hinnoittelu-, jako-, lasku-, luokittelu-, maksu-, ryhmitys-, tilitys-, vertailup.

perust|aa[2] *v.* **I.** *konkr.* rakentaa t. laskea jnk alusta, perusta, perustus, pohja, kaivaa perustus, pohja; tukea jk jhk, jnk varaan. | Uuni on p:ettava hyvin, ettei se liiku ja rakoile. Talon päärakennusta p:etaan parhaillaan. Tie p:ettiin sepeliä, soraa ja karkeata hiekkaa käyttäen. — Sulun muurit on p:ettu betonilaatoille. P. siltapilarit paalujen varaan. Maatuet on rakennettu betonista ja p:ettu penkeren läpi lyödylle paalutukselle.

II. *abstr.* ja *kuv.* **1.** laskea jnk pohja, perusta, panna jk alkuun, luoda. | P. kaupunki, siirtokunta, valtakunta. P. yhtiö, liike, kauppa, tehdas. P. yliopisto, koulu. P. tuomioistuin, virasto. P. sanomalehti. P. uudistalo, laidun. P. koti, perhe. P. yhdistys, seura. Jesuiittain veljeskunta p:ettiin 1500-luvulla. P. virka, toimi. — Hankasalmi p:ettiin [= muodostettiin] rukoushuonekunnaksi Rantasalmen seurakuntaan v. 1799 AK. — P. jk oppi, oppisuunta, koulukunta. Julius Krohn p:i suomalaisen kansanrunoudentutkimuksen. Nuoruudessa p:ettu ystävyys kesti hautaan asti. P. hallitsija-, ruhtinassuku. P. maineensa jllak teollaan. — Asiasubj:n ohessa: olla jnk pohjana. | [Runoilijan] maineen p:i hänen toinen runokokoelmansa. Oli kuitenkin ilmeistä, ettei Kalevalan kieli - - riittänyt p:amaan suomalaista sivistyskieltä M.RAPOLA. Julkisoikeudellinen palvelussuhde ei p:a työntekijälle oikeutta saada työnantajalta köyhäinhoitolain 5 §:n nojalla elatusta LK. — *perustava* (a.) pohjan laskeva, pohjana, perustana oleva, konstitutiivinen, olennainen, tärkeä, pää-, perus-, alku-. | Yhtiön p:ava kokous. Seuran p:ava jäsen 'perustajajäsen'. N.N. on suorittanut p:avaa työtä kielitieteen alalla. Jk työ, teos tms. on p:avaa laatua. Jllak on p:ava merkitys. P:avan tärkeä. Suomenkielisen kirjallisuuden p:ava aika. P:ava opetus 'alkeis-, perusopetus'. P:avat tiedot 'alkeis-, perustiedot'. **2.** nojata jhk, ottaa jk pohjaksi, perustaksi. | Tuomio on p:ettava lakiin. P. väitteensä tosiasioihin. P. toivonsa, toiveensa jhk. P. uskonsa Raamattuun. Vihollinen p:i hyökkäyssuunnitelmansa yllätykseen. P. laskelmansa jhk seikkaan. Neiti Tiirikka p:i paljon sianhoitoon tällaisessa pientaloudessa SILL. **3.** vars. *ark.* kielt. yhteyksissä: välittää, huolia, piitata jstak t. jksta. | Hänen puheistaan ei kannata p. En minä juuri itseni vuoksi p:a, mutta - - KATAJA. Siinasta hän ei näyttänyt paljon p:avan, sanoi vain ohimennen yli olkansa - - SILL.

-perustainen[63] *poss.a.* Kalliop.

perustaja[16] *tek.* Liikkeen, yhtiön, uskonnon, opin p. **-jäsen** *s.* Seuran, yhtiön p.

perustajan|osuus *s. lak.* **-palkkio** *s. lak.* **-vastuu** *s. lak.*

perustaja|valtio *s.* Kansainliiton p:valtiot. **-yhdistys** *s.*

perustamis|aika *s.* Kaupungin, yhtiön p. **-ajatus** *s.* Seuran p. sai runsaasti kannatusta. **-asiakirja** *s.* Yhtiön p:t. **-hank|e** *s.* Sanomalehden p. Maakuntamuseon p:keet raukesivat. **-katselmus** *s. lak.* **-kielto** *s.* Uusien tehtaiden p. **-kirja** *s.* asiakirja, jolla kaupunki, laitos tms. perustetaan. | Kaupungin p. Turun akatemian p. Osuuskunnan p. sääntöineen. **-kokou|s** *s.* Yhdistyksen p:ksen pöytäkirja. **-kulut** *s. mon.* **-kustannukset** *s. mon.* Tehtaan, parantolan, liikkeen p. Perustamis- ja kunnossapitokustannukset. **-lupa** *s.* vrt. konsessio, toimilupa. | Uuden lasitehtaan p. **-menot** *s. mon.* **-oikeus** *s.* Myöntää jklle liikkeen p. **-puuha** *s.* **-päivä** *s.* **-pääoma** *s. liik.* = peruspääoma. **-päätös** *s.* **-sopimus** *s.* **-tapa** *s.* **-tase** *s. liik.* liikettä aloitettaessa tehty tase. **-tilaisuus** *s.* **-toimi** *s.*, tav. *mon.* Ryhtyä p:in. — *Liik.* Perustamis- ja emissiotoimet. **-toiminta** *s. liik.* pankkien t. niiden luonteisten erikoisluottolaitosten välitystoiminta osakeyhtiöitä perustettaessa, niiden pääomaa korotettaessa, osakeyhtiöitä toisiinsa sulautettaessa jne. **-työ** *s.* Rakennuksen, sillan p:t. Laivaston, joukkoosaston p:t. **-vaihe** *s.* P:tta voidaan pitää koko rakennustyön tärkeimpänä osana. Tutustua liikkeen p:isiin. **-vaikeu|s** *s.* Selviytyä p:ksista. **-vuosi** *s.* Kaupungin p.

perus|tarkoitus *s.* lopullinen, perimmäinen tarkoitus. **-taso** *s.* Korkeusmittausten p:na käytetään tavallisesti merenpintaa. — *Mat.* projektiotaso. — *Sot.* peruspisteen kautta kulkeva vaakataso. **-tauti** *s. lääk.* alkuperäinen tauti, joka aiheuttaa toisia tauteja.

perustautu|a[44] *refl.v.* < perustaa. **1.** Yhtiö p:i v. 1943. **2.** vars. *heng.* ottaa lähtökohdakseen, nojautua, turvautua. | - - ne, jotka uskoon p:vat, ovat Aabrahamin lapsia UT.

peruste[78] *s.* **I.** *konkr. harv.* pohja, perustus. | [Harakka] kantelee varpuja pesänsä p:eksi KIVI. — *Heng.* - - jo raukee vahvuus taivaan, /

ja p:iltaan hajoo maa VK. **II.** *abstr.* **1.** seikka, joka on jnk pohjana, perustana, lähtökohtana t. josta jtak seuraa t. johon jk perustuu, nojautuu; us. *mon.* edellytys, syy, aihe. | Elinkoron laskemisen p:eksi otetut seikat. Kanteen p:ena olevat asiakirjat. Uskonnollinen käsitys, jolla ei ole p:tta Raamatussa. — Talouselämän p:ita järkyttävä ilmiö. Laki Helsingin yliopiston järjestysmuodon p:ista. -- lyseossa saksankieli oli jäänyt niin huonoille p:ille KIANTO. -- jompikumpi elämän kahdesta p:esta, leipä tai rakkaus SILL. -- niiden syvempien p:iden kunnioitus ja arvossa pitäminen, joille avioliitto on rakentunut SILL. — Riittävän p:en laki on se loogisen ajattelun perusvaatimus, että jokaisella väitteellä täytyy olla järjellinen p. Väitteeseen ei ole mitään p:tta. Jhk on ymmärrettävät p:et. Tuomion, arvostelun, päätöksen p:et. Eläkkeen saamisen p:et. Toiminnan, menettelyn siveelliset p:et. Hinnoittelun, laskutuksen, verotuksen, jaottelun p:et. Määrätä p:et, joiden mukaan avustusta jaetaan. Maatalouden tuottoa verotetaan vahvistettujen p:iden mukaan. Väittää jtak varmoilla p:illa. Kasvien luokitus voidaan suorittaa erilaisilla p:illa. — *perusteella* (postp:n tapaan) pohjalla, nojalla, jhk perustuen. | Tehdä jtak jnk p:ella. Tietää jtak kokemuksen p:ella. Vaatia jtak lain, sopimuksen p:ella. Saada virkaero sairauden, iän p:ella. Leimausluettelon p:ella tehty metsäkauppa. Urhoollisuuden p:ella saatu kunniamerkki. — *Yhd.* arvio-, arvioimis-, arvostelu-, erottamis-, hinnoittelu-, hylkäämis-, jako-, jaottelu-, korvaus-, laskemis-, lasku-, laskutus-, maksu-, nimitys-, oikeus-, selitys-, tilitys-, valinta-, vero-, verotus-, vertailu-, ylentämisp.; asia-, reaali-, tietop.; alku-, lisä-, pää-, vastap. **2.** *perusteilla* (adv.) perustamisen alaisena, perustettavana. | Yhtiö on parhaillaan p:illa. **3.** *mon.* alku-, perus-, pohjatiedot. | Olla selvillä geometrian p:ista. Opettaa jklle musiikkiopin p:ita. Oppilaalla on jssak aineessa hatarat p:et.

perusteelli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** perinpohjainen, perinjuurinen, seikkaperäinen, tyhjentävä, tarkka. | Tehdä jtak p:sen harkinnan jälkeen. Hankkia p:set tiedot jstak asiasta. Suorittaa p. tarkastus. Olla p. töissään. Kärsiä p. häviö. Tutkia, selvittää p:sesti. Korjata, puhdistaa, tuhota p:sesti. Levätä p:sesti. P:suudestaan tunnettu tiedemies. Hävityksen, tuhon p:suus. **2.** *harv.* jolla on peruste, aiheellinen. | Mutta onko veljellä joitakin p:sia syitä odottaa muutosta parempaan päin? LEINO. -- jollei velkoja näytä p:sta syytä, että velallinen salaa varoja LK.

perusteenvarai|nen *a. lak.* -suus *omin.* oikeusperusteesta välittömästi riippuva. | P. oikeustoimi.

perusteet|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* (< peruste) aiheeton, väärä. | P. vaatimus, selitys. P. syytös, epäluulo, olettamus. Epäillä, pelätä jtak p:tomasti. Osoittaa jkn väitteiden p:tomuus.

perustehtäv|ä *s.* Ulkopolitiikan p:ät. Todennäköisyyslaskennan p:iin kuuluu niiden lakien selvittely, joita tilastosuureiden arvojen jakautuminen noudattaa IT. — P:ät ovat matematiikan eri aloilla yksinkertaisia tehtäviä, joihin monimutkaisemmat koetetaan palauttaa.

-perusteinen[63] *poss.a.* Hatara-, heikkop.

perus|tekijä *s.* Pyörä on p:tekijänä useimmissa maakulkuneuvoissamme. Tuli ja liike ovat jalkaväkitaistelun p:tekijöitä. Maamme kulttuurin historiallisiin p:tekijöihin olemme tottuneet lukemaan henkilöllisen vapauden V.VOIONMAA. **-teksti** *s.* Saman p:n myöhäisempiä toisintoja.

perustelematon[57] *kielt.a.* P. syytös, väite. P. ajatus, selitys, otaksuma.

perustel|la[28] *frekv.v.* **1.** < perustaa II.1. | P. tehtaita, seuroja, yhdistyksiä. **2.** esittää jnk perusteet, syyt, motivoida, selittää. | P. vaatimustaan, syytöstään, johtopäätöstään, mielipidettään jllak. P. esitystään, ehdotustaan. Väittää hyvin p:luin syin jtak. — Ehdottaa p:tu [ )(yksinkertainen] päiväjärjestykseen siirtyminen. — Asiasubjektin ohessa: olla perusteena, pohjana jllek. | -- kokoelman kirjallis-taiteelliset ansiot eivät yksinään riitä p:emaan sen saavuttamaa suosiota KOSKENN. Toisissa tapauksissa lauseyhteys, toisissa rinnakkaisteksti p:ee tätä tulkintaa M.RAPOLA. **3.** *kans.* ottaa selvää, tiedustella, peräillä (1). | Kun ei tullut tarkemmin p:luksi, mitenkä se [juna] kulkee AHO. -- mainitsi torpantekolupaa menevänsä [metsäherralta] p:emaan KIANTO. | "Valehtelet?" — "Ka käy itse p:emassa, jos et usko..." KIANTO.

perustellusti *adv.* esittäen väitteelleen, sanoilleen tms. riittävät perustelut; tav. par. muuten. | Tilannetta voidaan täysin p. [par. täydellä syyllä] pitää aivan toivottomana.

perustelu[2] *teonn.* (< perustella) motivointi. | Teon, päätöksen, väitteen, lausunnon p. Näytelmän psykologinen p. oli taitamatonta. Lakiehdotuksen, talousarvion p:t. Oikeudenpäätöksen p:t. — *Yhd.* lisä-, yleisp.

perusteo|s *s.* Kalevala, kansalliskirjallisuutemme p. Teos, joka kuuluu kielitieteen p:ksiin.

peruste|valitus *s.* verotuksessa: valitus sillä perusteella, että vero on laittomasti pantu maksettavaksi. **-väite** *s. lak.* oikeusperustetta koskeva väite.

perus|tiedot *s. mon.* alku-, pohjatiedot, alkeet. | Itseopiskelulla, koulua käymällä hankitut p. Täydentää ja laajentaa p:tietojaan. **-tila** *s. kem.* jnk aineen tila, kun paine t. konsentraatio ja lämpötila ovat tietyn suuruiset. **-tilannekartta** *s. sot.*

perustin[56] *s. kal.* = peruke. | Ongen, koukun p. — *Yhd.* rihmap.

perus|torjunta *s.* kasvitarhan hoidossa: määräaikoina suoritettavat yleiset kasvien tuholaisiin kohdistuvat torjuntatoimenpiteet. **-tosiasia** *s.* Ratkaisussa huomioon otettavat p:t. **-totuu|s** *s.* itsestään selvänä pidetty totuus, jonka pohjalta toisia kehitellään, aksiomi, selviö. | Raamatun p:det. Kristinuskon, kansantalouden, matematiikan p:det.

perustu|a[1] *v.* pohjautua, rakentua, nojautua. |

Tapahtuman kuvaus p:u suulliseen perimätietoon. Päätös p:u väärään laintulkintaan. Tällainen käsitys maailman luomisesta p:u Raamattuun. Tilasto p:u tarkkoihin laskelmiin. N. N:n maine runoilijana p:u etupäässä hänen lyyrilliseen tuotantoonsa. Lääkkeen vaikutus p:u siihen, että - -. Useimmat nykyiset runomitat p:vat tavujen painoon. Kansakoulun oppimäärään p:va kauppa-, teollisuuskoulu. Pantomiimi on sanaton, kokonaan eleihin ja liikkeihin p:va näytelmä. — *Heng.* - - jos te vain pysytte uskossa, siihen p:neina ja siinä lujina UT.

perustulli *s.* tariffin mukainen korottamaton tulli.

perustumaton[37] *kielt.a.* Lakiin p. vaatimus.

perus|tunne *s.* N.N:n koko kirjallisen tuotannon p. on surumielisen pessimistinen. **-tunnelma** *s.* Runon, laulun p.

perustu|s[61] *s.* **1.** *harv.* perustaminen. **2.** *rak.* se rakennuksen osa, joka siirtää varsinaisen rakenteen painon kantavalle, luonnon tarjoamalle perustalle. | Rakennuksen, uunin, pylvään, tien, sillan, aallonmurtajan p. Laskea, tehdä p. kivestä, betonista. Kaivaa talon p:ksia. Rakennuksen p. pettää, liikkuu. Talo on korjattava p:ksiaan myöten. Riihi paloi p:ksiaan myöten. — Silloin maa huojui ja järisi, vuorten p:kset järkkyivät VT. — *Yhd.* betoni-, kivi-, paalu-, pilari-, sorap. **3.** *kuv.* pohja, perusta, lähtökohta; peruste. | Laskea vastaisen kehityksen pohja ja p. Laskea p. maineelleen. Tämä käsitys on N.N:n maailmankäsityksen pohjana ja p:ksena. Järkyttää taloudellisen elämän p:ksia. Koko oppirakennelma on uusittava p:ksiaan myöten. - - se hätkähdytti, vavahdutti nuorta sielua p:ksia myöten KIANTO. Tehdä jtak jllak t. jnk p:ksella [tav:mmin perusteella].

perustus|kirja *s.* = perustamiskirja. **-kivi** *s.* = peruskivi. **-kuoppa** *s. rak.* = peruskuoppa. **-kustannukset** *s. mon.* perustamiskustannukset. **-lailli|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* vrt. seur. | P. valtiomuoto 'valtiojärjestelmä, jossa valtiovaltaa on käytettävä erityisten perustuslakien mukaisesti'. P. yksinvalta, kuningaskunta. P. [= perustuslain mukainen] oikeus. P:suus 'ajatussuunta, joka kannattaa perustuslaillista valtiomuotoa; perustuslaillinen hallitusjärjestelmä'. — *S:sesti.* P:set 'perustuslaillisen valtiomuodon kannattajat, jotka vaativat perustuslakia noudatettavaksi silloin, kun sitä yritetään loukata'; *erik.* sortoajan ns. passiivisen vastarinnan kannattajista. **-la|ki** *s. hall.* laki, joka sisältää valtion järjestysmuotoa ja toimintaa koskevat perussäännökset ja jonka pyhyys on suurempi kuin muiden lakien. | Suomen tärkeimmät p:it ovat hallitusmuoto ja valtiopäiväjärjestys. P:kia säätävä kansalliskokous. P:in pyhyys, loukkaamattomuus. P:in mukainen, vastainen. **-lakivaliokunta** *s. hall.* valtiopäivien lakimääräinen valiokunta, joka valmistelee perustuslakeja t. niiden kanssa läheisessä asiallisessa yhteydessä olevaa lainsäädäntöä koskevia kysymyksiä.

perustus|muuri *s. rak.* = perusmuuri. **-paalu(tus)** *s. rak.* = peruspaalu(tus). **-pääoma** *s. liik.* = peruspääoma. **-rakenne** *s. rak.* perustukseen kuuluva rakenne. **-työ** *s.* Rakennuksen p:t ovat jo käynnissä.

perustykki *s. sot.* se patterin tykki, jolle ensimmäisenä annetaan komennettu suunta ja jonka mukaan muut tykit yhdensuuntaistetaan. **-menetelmä** *s. sot.* se patterin yhdensuuntaistamismenetelmä, että perussuunta annetaan perustykille, joka välittää sen muille tykeille; vrt. suuntakehämenetelmä.

perus|tyyli *s.* **-tyyppi** *s.* Ristikirkon p. Suomalaisen miehen p. **-työ** *s.* perustavaa laatua oleva työ; perustustyö. **-tähti** *s. täht.* tähti, jonka paikka taivaalla tunnetaan erittäin tarkkaan. **-vaatetus** *s. sot.* puolustusministeriön vahvistama määrävaatetus, joka annetaan kullekin varusmiehelle ja kertausharjoituksiin kutsutulle asevelvolliselle. **-vaatimu|s** *s.* Riittävän perusteen laki on loogisen ajattelun p. Hienon käytöksen p:kset. **-vakaumu|s** *s.* P:kseltaan harras luterilainen. **-valmennus** *s.* Kestävyysjuoksijan p. **-varasto** *s.* Armeijan p:jen täydentäminen. **-varustus** *s. sot.* vrt. perusvaatetus. **-velvollisuu|s** *s.* Kansalaisten p:det yhteiskuntaa kohtaan. **-verkko** *s. maanm.* peruslinjojen muodostama verkko. **-vesi** *s.* = pohjavesi. **-vietti** *s.* Itsesäilytysvietti ihmisluonnon p:nä. **-viiv|a** *s.* **1.** mittauksen, piirustuksen runkona oleva viiva, asemaviiva. | P:aksi ja piirroksen lähtökohdaksi otetaan jokin tärkeä maastolinja, jonka avulla on helppo määrittää muiden maastonkohtien ja esineiden paikat. Tekstattaessa voidaan viivoittimella piirtää p., jotta tekstirivi tulee suora. Kaunokirjoitusvihoissa on kaksi p:aa. — *Mat.* projektio-, symmetria-akseli. — *Maanm.* kolmiomittauksen sivunpituuksien laskemiseksi mitattu kolmion sivu. — Ratsastuksessa: viiva, joka ajatellaan vedetyksi rintaman keskiratsastajan oikein asetetun hevosen etukavioitten läpi. | Rinnakkain p:alle järjestyneet ratsastajat muodostavat rivin. **2.** *kuv.*, tav. *mon.* pääpiirteet, ääriviivat. | Vanha Kalevala noudattaa pääasiallisesti "Runokokouksen" p:oja E.N.SETÄLÄ. **-vik|a** *s.* N. N:n luonteen p:oja ovat laiskuus ja epärehellisyys. **-virhe** *s.* Oppirakennelman p:et. **-voima** *s.* Inhimillisen olemuksen p:t ovat ajattelu, tunne ja toiminta HOLLO. **-voimistelu** *s.* yksinkertainen voimistelu, jonka tarkoituksena on fyysillisen kunnon säilyttäminen ja parantaminen, primitiivinen voimistelu, muokkausvoimistelu. **-vuokra** *s.* säännöstelyn mukaisten vuokrankorotusten perustana oleva vuokra. **-vuosi** *s.* indeksin laskemisessa vuosi, jonka arvot on otettu vertailupohjaksi. **-vähennys** *s.* Verotuksessa myönnetään määräsuuruutta pienemmistä tuloista lain määräämä p. **-väite** *s.* Protagoraan tietokriitillinen p. oli: "Ihminen on kaiken mitta." **-väittämä** *s.* Algebran p:n mukaan jokaisella algebrallisella yhtälöllä on asteluvun osoittama määrä juuria. **-väli** *s.* Celsiuksen lämpömittarissa on p., jäätymis- ja kiehumispisteitten väli, jaettu sataan yhtä suureen osaan. **-väri** *s.* = pääväri. **-värähtely**

s. fys. pienintä jaksolukua (esim. perusäänestä) vastaava värähtely. **-yhtymä** *s. sot.* sotajaotuksen mukainen divisioona t. prikaati t. vastaava. **-yhtälö** *s.* Dynamiikan p:n mukaan voima = massan ja kiihtyvyyden tulo. **-yksik|kö** *s.* **1.** valittu mittayksikkö, josta mittajärjestelmän toiset yksiköt johdetaan. | Absoluuttisen mittajärjestelmän p:öt ovat pituus-, aika- ja massayksikkö. Metrijärjestelmän p. on metri. — Yhteiskunnan p. on perhe. Sairaalarakennuksen ja -toiminnan p. on sairasvuode, ja sairaalan suuruus ilmaistaan sairaansijojen lukumäärän mukaan. **2.** *sot.* pienin hallinnollinen yksikkö: komppania, eskadroona, patteri t. vastaava. **-äänes** *s. fys.* sävelen matalin äänes l. komponentti. | P. ja yliäänekset. **-ääni** *s. fys. vanh.* = ed. **-äänitys** *s. mus.* urkujen äänitys, jossa perusäänesten voima on niin vallitseva, että sointi on täyteläinen t. pehmeä.

perutavara *s.* jäämistöön kuuluva omaisuus.

peruukintekijä *s.*

peruuk|ki[68] *s.* **1.** tekotukka, jota käytetään luonnollisia hiuksia korvaamassa, näyttelijän naamioituksessa t. esim. ulkomailla eräiden virkapukujen ohella. — *Leik.* omastakin tukasta. | Kammata p:kiaan. — *Yhd.* puuteri-, silkkip.; rokokoop. **2.** *kuv. halv.* opettajasta. | Äreä, vanha p. Olen minä itse lukiossa istunut ja värjännyt hampaani mustiksi ja sitten irvistellyt p:eille LEHT.

peruukki|maakari *s. vanh.* peruukintekijä. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -suus[66] *omin.* P. johtajatar, opettaja. **-päinen** *a.* 1600-luvun p. keikari. **-tyyli** *s.* liioittelevan barokkityylin pilkkanimi.

peruuntua[1*] *v. harv.* = peruutua.

peruut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur.

peruut|taa[2*] *v.* **1.** saattaa ajoneuvo liikkumaan taaksepäin perä edellä, peräyttää. | P. hevosta, ajoneuvoa. P. reki, auto portaiden eteen. Aisa katkesi p:ettaessa. **2.** *kuv.* **a.** palauttaa. | P. aatelistolle annetut läänitykset kruunulle. Kustaa Vaasa p:ti lakkautettujen luostarien omaisuuden kruunulle. **b.** kumota, kieltää, mitätöntää, kontramandoida, purkaa. | P. sanansa, puheensa, tunnustuksensa, lupauksensa, tarjouksensa. P. antamansa kielto, määräys. P. kanne, syytös. P. lahja, testamentti, valtuutus. P. aikomuksensa, päätöksensä. P. hakemus, tilaus. P. huutokauppailmoitus. P. kokous, juhla, näytäntö 'ilmoittaa, ettei pidetä'. P. takavarikko 'vapauttaa takavarikosta'. P. [= purkaa] kauppa, sopimus. P. jklta ajokortti, toimilupa. Sotilaiden lomien p:taminen.

peruuttamat|on[57] *kielt.a.*, tav. *kuv.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* **1.** *harv.* jota ei ole peruutettu. **2.** jota ei voida peruuttaa, muuttaa, lopullinen. | P. kauppa, sopimus. Isän sanat olivat p:tomat. Oli tapahtunut jotakin kertakaikkista ja p:onta. Ero oli lopullinen ja p. Entinen elämä jäi p:tomasti taakse. Kiistely avioliiton p:tomuudesta. — *Liik.* P. [= vahvistettu;)(avoin] remburssi.

peruuttamis|ilmoitus *s.* **-päätös** *s.*

peruutu|a[1*] *v.* vrt. peruuttaa. **1.** kulkea takaperin, taaksepäin, peräytyä. | Hevonen p:u pilttuusta lattialle. Auto p:i juuri portista pihalle. Yllätetty mies p:i muutaman askelen. **2.** *kuv.* P. [= vetäytyä] kaupasta, sopimuksesta. Ellei mies olisi niin kovasti mahtaillut, hän olisi voinut vielä kunnialla p. Suunniteltu retki p:i [= jäi tekemättä] osanottajien vähyyden vuoksi. Konsertti, juhla p:i 'peruutettiin'. Tuomita avioliitto p:maan 'määräsyystä purkautumaan muuten kuin avioeron tietä'. Avioliiton p:minen avioesteen vuoksi. Kaupan p:minen 'purkautuminen'. — *peruutuva* (a. fys.) ilmiöstä, joka voi tapahtua vastakkaisiin suuntiin, reversiibeli.

peruutumaton[57] *kielt.a.* P. kauppa. — *Fys.* ilmiöstä, joka voi tapahtua vain yhteen suuntaan, irreversiibeli.

peruutumis|kanne *s. lak.* avioliiton pätemättömäksi julistamista tarkoittava kanne. **-oikeus** *s. lak.* = peräytymisoikeus. **-peruste** *s. lak.* Avioliiton p:ita ovat mm. sukulaisuus, lankous, mielisairaus. **-tuomio** *s. lak.*

peruutu|s[64] *s.* **1.** peruuttaminen. | Hevosen, ajoneuvon p. — Läänitysten p. kruunulle. Iso p. eli reduktio. Tullimaksun p. — Kiellon, luvan, valtuutuksen p. Kaupan, avioliiton p. Uutisen virallinen p. 'kumoaminen'. **2.** ilmoitus peruuttamisesta. | Radiossa luettiin uutisen virallinen p. N. N. ilmoittautui kyllä juhlaan, mutta lähetti myöhemmin p:ksen.

peruutus|asia *s.* **-ilmoitus** *s.* **-maksu** *s.* **-peili** *s.* auton peili, jonka avulla kuljettaja voi nähdä taaksepäin, taustapeili. **-päätös** *s.*

perversiteetti[4*] *s.* luonnottomuus, luonnonvastaisuus. | Seksuaalinen p.

perverssi[6] *a.* luonnonvastainen, luonnoton. | P. himo, teko, ilmiö.

per|ä[11] *s.;* perässä, perästä, perään, perillä, perin ks. myös erikseen. **1.** takaosa, -pää;)(etuosa, -pää. **a.** eläimestä, ihmisestä. | Hevonen käänsi jo p:änsä kohti potkaistakseen. Koira istuu p. maassa. Linnun, perhosen p. Maaten saadahan maruet [= ihravatsa], leväten p. [= takapuoli] leveä SL. — *Kuv.* Teillä pitää aina olla se perustuslaki p:änne alla AHO. — *Yhd.* ala-, yläp. **b.** aluksesta;)(keula, kokka. | Laiva vajosi p. edellä syvyyteen. Isä souti ja minä istuin p:ässä. — *pitää perää* ohjata alusta. | Poika hoiti purjeita, minä pidin p:ää. -- itse on p:än piossa, / Ilmarinen airollisna KAL. — *Leik.* Lähdössä myöhästyneenä A. piti p:ää [= oli kilpailussa viimeisenä] koko matkan. — *Yhd.* laivan-, veneenp.; punap. **c.** maakulkuvälineestä. | Istua reen p:ässä. Auton p. työnsi pyöräilijän kumoon. Heinähäkin p. tehtiin väännetyistä vitsoista. — *Yhd.* auton-, reenp.

2. muuta ed:n mukaista käyttöä: jnk kärjestä, suupuolesta tms. kauimpana oleva osa, perimmäinen osa. **a.** Haulikon, kiväärin, pistoolin p. Puntarin p. Puukon p. 'pää'. Piipun p. 'koppa, pesä'. Ankkurin p. 'valimen ja kourain yhtymäkohta'. Auran p. 'auran pystyasentoinen runko, johon aisat kiinnitetään'. — Vars. rakennuksista tms.: takapää ulkoapäin ajateltuna. | Uunin, kiukaan p. Pirtin

p:ässä kasvoi tuuhea kuusi. Laski veneensä saunan p:ään ja nousi maihin. — *Yhd.* leuka-, poskip:ät. **b.** Rysän p. 'perimmäinen sopukka'. Nuotan pääosat ovat p. ja reidet. Tänään oltiin nuotalla, mutta tyhjä p. tuli 'ei saatu kaloja'. — *Kuv.* Ei ole vielä p:ät veneessä [= ei vielä tiedä miten lopulta käy] SP. — Ohjasten p:ät 'kädessä pidettävä takaosa'. — *Yhd.* nuotan-, rysänp.; suitsen-, suitsi-, ohjasp:ät; vesip. **c.** Luolan, tunnelin p. Työntää hiilet uunin p:älle. Piiloutua aivan p:älle. Hänen huoneensa ovi on pitkän käytävän p:ällä, p:illä. Kävellä oven suusta pirtin p:älle. Sain paikan aivan katsomon p:ältä. Näyttämön p:ältä vei ovi ulos. Ovensuussa oli ahdasta, mutta p:ällä oli tilaa. Laakson p. Laskea verkot lahden p:älle. Pellon, niityn p:ällä. Käydä pihan p:ällä 'käymälässä'. Jo näyttää -- tuulen p. [= se osa taivasta, josta päin tuulee] sinistyvän MERIL. — *Tekn.* kaivoksessa vaakasuora louhintakäytävä. — *Yhd.* poikki-, tasap.; kodan-, porstuanp. **d.** kaukainen, etäinen, syrjäinen seutu, kulma, perukka. | -- ei ole tällä p:ällä ennen ollut semmoista [varsaa] KATAJA. -- Pohjan pitkähän p:ähän, / summahan Sariolahan KAL. — *Mon.* Tutkia pohjan p:ien asutushistoriaa. -- olin täällä tuntemattomilla p:illä MERIL. -- tuli eukko tuonnempata, / laulaja Lapin p:iltä KANT. -- siit' on matkoa palanen, / -- / p:ille pyhän Jumalan, / asunnoille autuahan KAL. — *Kuv.* Kaikki on hiljaa, kaikki nukkuvat, hän on matkalla jonnekin, epämääräisille p:ille AHO. — Päästä aikeittensa p:ille 'saada toteutetuksi aikeensa'. Päästä toivotuille p:ille 'toivottuun tulokseen'. -- unelmiensa tietä on ihmiskunta päässyt toiveittensa viimeisille p:ille [= toiveittensa päähän] AHO. — *Yhd.* pohjanp.; pyrkimys-, tarkoitusp.

3. a. *kal.* = peruke. | Pitkässäsiimassa on satoja samaan siimaan p:istään sidottuja koukkuja. **b.** *kasv.* kukkaa, kukintoa tms. kannattava varren osa. | Kukkalapakko, johon kukat ovat kiinnittyneet pitkillä p:illä. Itiön p. 'itiön kannasta lähtevä varsi, jonka päässä itiö kehittyy'. Itiöpesäkkeen p. — *Yhd.* itiö-, kukinto-, kukka-, lehdykkä-, norkko-, terttup. **c.** *mon.* Kellon p:ät; ks. ◡. Lehmän p:ät 'kaulaimesta lähtevä kytkimen osa, peräin'. — *Yhd.* kellonp:ät; hopea-, kultap:ät.

4. *mon. kans.* tähteet, rippeet; sakka. | Kopistaa p:ät piipusta. Kahvin p:ät 'porot'. — *Metsät.* P:ien ajo 'hännänajo'.

5. a. yhd:oissa: pohja, perusta. | Kallio-, maa-, savi-, vuorip. **b.** *kuv.* Siinä väitteessä on vankka p. Puheessa ei ole pontta eikä p:ää. Kertomus on kaikkea p:ää vailla. Huhussa taitaa olla hiukan p:ääkin. — Tapa on kirkollista p:ää 'perua, juurta, lähtöä'. [Viina] oli luultavasti vielä kotitekoista p:ää ALKIO. Mimmi ei siis olekaan aivan talonpoikaista p:ää, vaan hänessä on muutakin verta MERIL. — *Yhd.* alku-, koti-, laji-, suku-, syntyp.

6. adverbinomaista käyttöä. — *periltä(än, perältä(än* perimmältään, pohjimmaltaan. | Hän on kyllä p:iltään hyväsydäminen. En tiedä, mistä siinä p:ältään on kysymys. — *periltäkin, perältäkin, perästäkin* (kielt. yhteyksissä -kään) lopultakin, sittenkin. | Jospa se p:iltäkin on totta. N. ei p:ältäkään suostunut tulemaan. Niin se asia p:ästäkin on. Vihainen luonto ei p:ästäkään saa voittoa ihmisestä PÄLSI. — *perin* perä jtak kohti. | Päin härkä pahaan säähän, p:in tuulehen hevonen SL. -- kohta korjat käännettynä / päin ulos, p:in tupahan KAL. -- pitänetkö rengin niin halpana, ettet katsoisi päin etkä p:in [= välittäisi lainkaan], vaikka kuolisi KAUPPISH. Kun on vaatteet väärin p:in, niin on onni oikein p:in [= päin, puolin] SL. — *Yhd.* etu-, takap:in. — *alun perin* alkuaan, alusta alkaen. | Alun p:in huonosti rakennettu tie. Heti alun p:in riitainen aviopari. Takaa-ajajat eksyivät alun p:in väärille jäljille. — *perin juurin, perin pohjin* perusteellisesti, juurta jaksain, tyhjentävästi, seikkaperäisesti, tarkoin. | Tuhota, hävittää, turmella p:in juurin. Myllertää varasto p:in pohjin. Tutkia, selvittää jk asia p:in pohjin. — *yhteen perään, yhtä perää* yhteen menoon, yhtä mittaa, yhtä päätä. | Lateli koko jutun yhteen p:ään. Vieraita tulee yhtä p:ää. — *perä perää(n)* peräkkäin, jäljekkäin, peräkanaa. | Miehet astelivat p. p:ää. Kysyi jokaiselta p. p:ään. Joi p. p:ään kaksi pulloa olutta. — *antaa periksi, peräksi, perää* antaa perään, myödätä. | Kireä jousi ei antanut ollenkaan p:iksi. Pehmeä alusta antaa liikaakin p:äksi. — Antaa p:iksi vastustajalleen. Sisu, luonto ei anna p:iksi tehdä jtak. -- ja niille eivät suinkaan antaneet p:ää [= olleet niitä huonompia] Laihian, Isonkyrön ja Vöyrin tupet U.T.SIRELIUS.

perä|airo *s.* esim. meriveneen pariton airo, jolla venettä ohjaillaan; perähangan airo; vrt. perämela. **-ankkuri** *s.* Laivan p. **-aukko** *s.* jnk perässä, peräosassa oleva aukko; vars. *anat.* peräsuolen aukko. | Ruoansulatuskanava alkaa suuaukosta ja päättyy p:on. **-aura** *s.* hevosen, auton tms. perässään vetämä tieaura. **-evä** *s. el.* kalan peräaukon ja pyrstöevän välillä oleva evä. **-haarukka** *s.* kelaveneen perässä oleva haarukka, jonka läpi vetoköysi juoksee. **-han|ka** *s.* **1.** (veneen) peräpuolella oleva hanka. **2.** (aluksen) peräpuolen kylki, peräkulma, lanne. | P:galla 'perähangan suunnalla'. Vasemmalla, oikealla p:galla. P:gan tuuli. **-hankain** *s.* (veneen) perähanka. **-hankainen** *a. mer.* P. [= vinosti takaa tuleva, perähangan puoleinen] tuuli, aallokko. **-hankatuuli** *s. mer.* (vrt. ed.) laitamyötäinen tuuli. **-huone** *s.* Mennä salin läpi p:eseen. **-hytti** *s.* aluksen perässä oleva hytti. **-ikkuna** *s.* Pirtin, salin p. Auton p.

peräil|lä[29] *frekv.v.* < perätä. *(1.)* -- turha menneitä on lähteä p:emään KARHUM. *(2.)* | Rupesi tietysti p:emään [= pitämään silmällä] vaimoansa. Eikä siinä kauan tarvinnut perätäkään, kun jo näki, että paikallispäällikkö oli voittanut rouvan suosion ALKIO.

peräi|n[56] *s.* **1.** *kal.* = peruke. | Koukun, perhon

p. Pitkänsiiman selkälanka p:mineen. **2.** *mets.* rihma, jolla jänislanka sidotaan jhk kiinni. **3.** *kans.* (naudan) kytkimen osa, josta se kiinnitetään seinään.

peräi|nen[63] **1.** *s. kans.* jnk peräpuolessa, perässä oleva rakennus, huone, osa t. esine. **a.** vars. gen:n ohessa. | Pihan, tallin p. Vieras vietiin porstuan p:seen nukkumaan. — *Yhd.* pihan-, porstuanp. **b.** = peräin 3. | Lehmän kytkyt p:sineen. — *Yhd.* kytkyenp. **2.** *poss.a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* yhd:n jälkiosana. | Leveä-, lyhyt-, matala-, pitkä-, puna-, pyöreäp.; kostea-, kuivap.; hiekka-, kivi-, savi-, sora-, suo-, suola-, tuli-, turve-, vesip.; määrä-, seikka-, voimap.; epä-, hämärä-, oikea-, oma-, sala-, toden- t. tosi-, vierasp.; karjalais-, kreikkalais-, kristillis-, latinalais-, suomalaisp.; aistimus-, sääntö-, tahto-, taru-, tauti-, tieto-, tulehdus-, tunne-, yhdysp.

peräisin *adv.* kotoisin, alkuisin, lähtöisin. | Suku on p. Savosta. N.N. on talonpoikaissuvusta p. Kirjoitus on p. N.N:n kynästä. Kirjailijan katkeruus on omista kokemuksista p. [Sana] on p. suomalais-ugrilaisesta kantakielestä. Keskiajalta p. oleva uskomus.

peräistuin *s.* Rattaiden, auton p.

peräitse *postp. harv.* peritse. | Tie kulkee riihen p.

perä|jalka *s. el.* Perhosen toukan p:jalat 'lähinnä perää oleva jalkapari'. **-jalkai|nen** *a. el.* — *S:sesti.* P:set 'lahko Pygopodes, lintuja, joiden jalat ovat aivan vartalon peräpuolessa'. Pingviini kuuluu p:siin. **-jälkeen** *adv.* peräkkäin, perä perää. | Partio hiihtää p. Yhdistää p. toisiinsa. Kävi p. jokaisen luona. **-kaar|i** *s.* Veneen, kanootin p:et. **-kaaristo** *s.* **-kajuutta** *s.* Moottoriveneen p. **-kamari** *s.* (huoneiston, tuvan, porstuan) perällä oleva kamari. **-kanaa** *adv.,* yl. *ark.* aivan peräkkäin, jäljekkäin, jonossa. | Astua p. Viisi laukausta p. **-kaneet|ti** *s.* -- mielisinpä sitä [laulua] kuitenkin lisätä muutamalla p:illa -- Tilulii, tilulii KIVI. — *Leik.* loppuhuomautus, -lisäys. | Aineen loppuun opettaja oli kirjoittanut p:in: »Siistimpää käsialaa!» **-kannikka** *s. leik.* peräpakara. | Ihmisen, hevosen p. **-kan|si** *s.* aluksen peränpuoleinen kannen osa t. puolikansi;)(keulakansi. | Seisoskella laivan p:nella. **-kappale** *s.* Pikakiväärin laatikon p. **-keula** *s.* aluksen (suippo) perä. **-kilpi** *s. el.* Myrkkypistiäisen p.

peräkkäin *adv.* toinen toisensa perässä t. perään, jäljekkäin, perättäin, perätysten, perätyksin. **1.** paikasta. | Miehet seisoivat jonossa p. Mies ja vaimo astelivat p. polkua. Sitoa, yhdistää, asettaa p. — *Tekn.* Kytkeä virtalähteet, pumput p. 'sarjaan'. **2.** ajasta. | Kolmena päivänä p. Kaksi hallayötä p. Luetteli kaikkien nimet p.

peräkkäi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* olioista t. asioista, jotka ovat, asettuvat [tms.] peräkkäin; perättäinen. **1.** paikasta. | Katsomon p:set tuolirivit. Maantiellä marssii kolme p:stä jonoa sotilaita. **2.** ajasta. | Kolmena p:senä vuotena. Kaksi p:stä sairautta mursi hänen terveytensä. P:sesti toistuvat tappiot. Ilmiöiden p:syys.

peräkkäis|järjestys *s.* Asettaa p:järjestykseen. **-kytkentä** *s. tekn.* sarjakytkentä. **-piiri** *s.* Seisoa, juosta p:ssä 'siten että mukana olijat ovat peräkkäin'. **-rivi** *s.* **1.** P:t 'peräkkäiset rivit'. Sotajoukko ryhmittyi kolmeen p:in, joista ensimmäinen aloitti taistelun. **2.** *vanh.* jono. **-voitto** *s.* Joukkue sai kolme p:a 'kolme voittoa peräkkäin'.

perä|kokka *s.* aluksen (suippo) perä. **-kone** *s.* perässä oleva kone. | Jäänsärkijän keula- ja p. **-koroke** *s.* kantta korkeampi aluksen perän osa.

peräksyttäin *adv. vanh.* peräkkäin.

perä|kukkaro *s. el.* koiran ja kissan peräsuolen loppupäässä oleva pähkinän kokoinen pussimainen muodostuma. **-kulm|a** *s.* Näyttämön p:assa oli uuni. — Pitäjän p:illa 'perukoilla, syrjäkulmilla'. — Laivan p. 'perähanka, lanne'. **-kulmatuuli** *s. mer.* = perähankatuuli. **-kyl|ä** *s.* syrjäinen kylä, metsäkylä. | P:ien pitkät taipalet. **-köysi** *s.* Aluksen p. **-laine** *s.* Laivan p. 'perän synnyttämä laine'. **-laita** *s.* Veneen p:an kiinnitetty moottori. Istua nojallaan reen p:a vasten. **-laiva** *s.* laivan peräosa. **-lasi** *s.,* vars. *kans.* peräikkuna. | Katseli pirtin p:sta ulos. Laivan p:t 'peräpeilin ikkunat'. **-lasti** *s.* Vene, laiva on p:ssa 'lastin pääosa perässä, peräpuoli syvemmässä kuin keula'. **-lattia** *s.* peräpuolen lattia. | Pirtin p:lla. **-lauta** *s.* Veneen, ahkion p. Kuorma-auton p. 'lauta, jolla lavan perä suljetaan'. Sontarattaiden p. putosi tielle. Veneen p. 'veneen perään istuimeksi asetettu lauta'. — *Kal.* nuotan yläpaulan keskikohdan merkkinä oleva lauta. **-lavitsa** *s.* Maata pirtin p:lla. **-levy** *s.* Kiväärin p. **-lihakset** *s. mon.* takamukset. **-lihat** *s. mon. kans.* = ed. **-lippu** *s.* aluksen perässä liehuva lippu. **-lipputanko** *s.* aluksen perässä oleva lipputanko. **-lisäke** *s. el.* eräiden hyönteisten ruumiin takaosan (nivelikäs) lisäke, häntälisäke.

perälli|nen[63] *poss.a.* **1.** < perä 3.b. | P:set kukat, tähkylät. P. itiöpesäke. **2.** *kans.* aiheellinen, tosi;)(perätön. | -- hänen pelkonsa olisi voinut olla p. IVALO.

perä|loro *s. kans.* viinakeitoksen lopputiemi, -tilkka. **-luu** *s.* Naudan pituus lavasta p:hun. — Myös: häntäluu. **-luukku** *s.* **-lyhty** *s.* Aluksen p. **-ma|a** *s.* takamaa. | Siitä kulki tie kylän yhteisille p:ille SILL. **-masto** *s.* aluksen perimmäinen masto; *mer.* neli- t. viisimastoisen parkin t. fregatin toiseksi perimmäinen masto. **-mela** *s.* mela, jolla venettä, tm. alusta perästä käsin ohjataan. | Airot ja p.

perämiehen|kirja *s.* säädetyn meripalveluksen ja perämiehentutkinnon suorittaneelle annettu pätevyyskirja. **-kuitti** *s.* = lastikuitti. **-tutkinto** *s.*

perämie|s *s.* **1.** peränpitäjä. | Veneen, lautan p. — *Mer.* **a.** aluksen kansipäällystön jäsen. | Ensimmäinen, toinen, kolmas p. Kauppa-aluksen ensimmäinen p. on päällikön lähin mies.

b. perämiehenkirjan omaava merenkulkija, palvelusasemaan katsomatta. — *Yhd.* alip. 2. *kuv. harv.* Jonon p. 'viimeinen mies'.

perä|moottori *s.* veneen peräpeiliin asennettava moottori; vene, jossa on tällainen moottori. **-moottorivene** *s.* **-märssy** *s. mer.* perämaston märssy.

peränajo *s. metsät.* = hännänajo.

perä|naru *s. kal.* = peränuora. **-niit|ty** *s.* kaukana, salolla oleva niitty. | - - nyt isäntä lähti kauas p:ylle heinän hakuun SILL. **-nikama** *s. anat.* = häntänikama.

peränpito *s.* aluksen kulkusuunnan säätely peräsimen, perämelan tms. avulla. | Ryhtyä p:on. Vastata, huolehtia veneen peränpidosta. **-hytti** *s.* **-kompassi** *s. mer.* kompassi, jonka mukaan ruorimies pitää määräsuuntaa; vrt. vakiokompassi.

peränpitäj|ä *s.* vrt. peränpito. | Aluksen, veneen p. — *Kuv.* viimeisestä. | Suomalaiset p:inä viisiottelussa. Kuudentena ja niin muodoin matkueen p:änä tulla huristi ulos Oulun tulliportista allekirjoittanut KIANTO.

perän|puoleinen *a.* myös ⌒. | P. osa kantta. P. tuuli. **-puol|i** *s.* P:ella laivaa, kantta. **-takai|nen** *a.* tuulesta: myötäinen. | P. tuuli. — *S:sesti* myötätuuli. | Navakan p:sen puhaltaessa.

perä|nuora *s. kal.* nuora, jolla pyydyksen perä suljetaan t. kiinnitetään. **-nurk|ka** *s.* Sänky oli huoneen oikeassa p:assa. **-osa** *s.* Laivan, veneen, auton p. Pirtin, huoneen, käytävän p. **-ovi** *s.* Tuvan, kodan p. **-paino** *s.* Veneessä on p. 'enimmän painoa peräpuolessa'. **-painoinen** *a.* P. vene, alus. **-pakar|a** *s.* Potkaista jkta p:aan. Lapset liukuvat p:oillaan mäkeä alas. **-palle** *s. mer.* pituussuuntaisen purjeen pystypalle. **-parras** *s.* Laivan p. **-peili** *s.* 1. *mer.* tasoperäisen aluksen perätason laudoitus. | Jaalan p:ssä oli nimi Lokki. 2. *el.* eräiden eläinten takamuksissa oleva, väriltään selvästi erottuva läiskä. **-penkki** *s.* Tuvan p. Veneen p. 'perätuhto'. **-perää(n)** *adv.* tav. ⌒; ks. perä 6. **-piikki** *s. mer.* = peräsoppi. **-pohjalai|nen** *a.* ja *s.* Peräpohjolaan liittyvä, kuuluva, Peräpohjolasta peräisin, kotoisin oleva; Peräpohjolan asukas. | P. korpikylä. P. reki. Vienankarjalaisten ja p:sten ryöstöretket. **-pohjola** *s.* pohjoisista arktisista alueista; *erik.* (tav. Peräpohjola) Suomen pohjoisosa noin Kemin leveyspiiriltä alkaen. | P:n jylhät tunturit ja erämaat. **-pohjolainen** *a.* ja *s.* = peräpohjalainen. **-potkuri** *s.* Jäänmurtajan p. **-prutku** *s. alat.* perämoottori. **-puikkilo** *s.* = seur. **-puikko** *s. lääk.* peräsuoleen pistettävä lääkepuikko, suppositorio. **-pukama** *s. lääk.* peräsuolen limakalvossa esiintyvä laskimoiden nystymäinen laajentuma, hemorroidi. **-puol|i** *s.* Laivan, veneen p. Hevosen p. Potkaista jkta p:een. Pöytä siirrettiin salin p:elle. P:estaan avara käytävä. **-purje** *s.* P:et 'aluksen peräpuolen purjeet'. **-pää** *s.* Laivan, veneen p. Junan, jonon p. Rysän, lahden, käytävän p. **-pääty** *s.* Tuvan p. **-ranka** *s. mer.* = perävannas. **-rauhanen** *s. el.* Majavan p. **-reikä** *s.* = peräaukko. **-reki** *s.* Tukkirekien p. 'takareki'. Auton p. 'auton perässään vetämä reki'. **-ruiske** *s. lääk.* peräsuoleen annettava ruiske, lavemangi. | Ulostava, pysyvä, ravitseva p. Antaa p. — *Yhd.* etikka-, keittosuola-, saippua-, vesi-, öljyp. **-ruisku** *s. lääk.* lavemangiruisku. **-ruuma** *s. mer.* Laivan p. **-salonki** *s.* Laivan p. **-sarvi** *s. el.* eräiden hyönteistoukkien takapäässä oleva sarvi. **-seinä** *s.* Pirtin, luolan p. Salin p:llä riippuu iso taulu. Kaappi siirrettiin p:lle 'peräseinän viereen'. **-seinämä** *s.* Vuode oli pirtin p:llä.

peräseltään *adv. harv.* peräkkäin. | Menetti pelin kolmannen kerran p.

peräsimetön[57] *kar.a.* < seur. | P. lotja.

peräsi|n[56] *s.* 1. kiinteä laite (ei esim. perämela), jolla aluksen sivusuuntaliikkeet säädetään, ruori. | P:men lapa, ranka ja ohjauspiena l. varsi. Laivan, lotjan, purjeveneen p. Lentokoneen p. Laiva ei tottele p:ntä. Hoitaa p:ntä. Seisoa, istua p:messä 'ohjaamassa, peräsintä hoitamassa'. Astua p:meen. Kääntää p:ntä. P. alas 'alemmaksi tuuleen'. P. ylös 'ylemmäksi tuuleen'. — Hypätessään orava käyttää häntäänsä p:menä. — *Kuv.* Tarttua lujin käsin valtiolaivan p:meen. - - ajettiin pois Euroopan politiikan p:mestä [= johdosta] AHO. — *Yhd.* vipup.; korkeus-, sivu-, syvyys-, tasapaino-, vaakap. 2. *kal. harv.* peruke.

peräsin|hytti *s. mer.* peränpitohytti. | Aluksen p. **-jalas** *s.* Jääpurren p. **-kone** *s. mer.* kone, joka suorittaa ruorimiehen säätämän kääntämistyön. **-koneisto** *s.* vrt. ed. **-kulma** *s. mer.* aluksen keskitason ja peräsimen välinen kulma, ruorikulma. **-lait|e** *s. mer.* Aluksen, moottoriveneen p:teet. **-ranka** *s. mer.* pystysuora ranka, johon peräsimen tukki on saranatapeilla kiinnitetty, peräsinvannas. **-rumpu** *s. mer.* putki, jossa peräsimen tukki kääntyy. **-segment|ti** *s. mer.* peräsimen tukin yläpäässä oleva segmentin muotoinen teräsvalukappale, jolla peräsintä käännetään. | Nykyisin peräsinvarsi on yleensä korvattu p:illä. **-tanko** *s. mer.* = peräsinvarsi. **-vannas** *s. mer.* = peräsinranka. **-varsi** *s. mer.* peräsimen tukin yläpäässä oleva tanko, josta peräsintä liikutellaan, peräsintanko.

peräsoppi *s. mer.* aivan aluksen perässä oleva ruuma, peräpiikki.

perässä *adv.* ja *postp.* (gen:n t. poss.-suff:n ohella). 1. paikasta: jäljessä, takana. a. vars. liikettä merkitsevien v:ien yhteydessä. — *Adv.* Mies meni edellä ja vaimo tuli p. Ajoi pojan ulos ja viskasi hänen hattunsa p. P. vain! Maaliin tultaessa toinen mies oli voittajasta 5 metriä p. — Isompi poika juoksi niin kovasti, ettei toinen pysynyt p. 'mukana, matkassa'. — *Postp.* Juoksee kuin koira isäntänsä p. Laahautua auton, hevosen p. Vetää jtak p:än. Paiskata ovi p:än kiinni. Vedellä jalkojaan p:än 'kävellä laahustaen'. — Koira oli jo niin väsynyt, ettei pysynyt jäniksen p. 'kintereillä'. — *Kuv.* Poliisit olivat kohta rikollisen p. 'takaa-ajamassa'. Juosta lehmien p. 'etsimässä, kiinni ottamassa'. Juosta tyttöjen p. 'etsiä tyttöjen seuraa'. Juosta juorujen p. 'koet-

taa ottaa selvää juoruajista'. Ja mitä pitemmälle me protestantit pääsemme jalossa kehityksessä, sitä nopeammin seuraavat katolilaiset p:mme KOSKENN. **b.** vars. kirjallisen esityksen esittämisjärjestyksestä; par. jäljessä. — *Adv.* P. seuraavan genetiivin määrittämä substantiivi. — *Postp.* Saksassa genetiivimääräys on tavallisesti pääsanansa p. 2. ed:een liittyen ajasta. — *Adv.* Kello on p. 'jäljessä, myöhässä'. — Mitä isot edellä, sitä pienet p. SL. — *Postp.* -- uni heitä painoi, ja he kallistuivat, silmät ummessa, alas tanterelle, toinen toisensa p. [= perästä] KIVI. — Tehdä jtak jkn p. 'esikuvan, mallin mukaan'. Minä teen edellä, tehkää te toiset p:ni! Lausui valan tuomarin p.

perässä|päin *adv.* jäljessä-, takanapäin. | Hän tulee tuolla p. **-tulija** *s.* myös ⌒.

perästä *adv.* ja *postp.* (gen:n t. poss.-suff:n kera). **I.** paikasta, vars. liikettä merkitsevien v:ien yhteydessä: jäljestä, takaa; jäljessä, takana, perässä; jälkeen, perään. — *Adv.* Isäntä meni ulos, koira p. Ei mene edellä eikä p. Rientää p. -- Matti kappaleen edellä, Liisa kokien p. tulla [= seurata, pysyä mukana] AHO. — *ajaa perästä* (kans.) ajaa takaa. — *Postp.* Tulla, mennä kulkea jkn p. -- ovi rämähti kiinni hänen p:än LEINO. — *Kuv.* [Aviomies] juo vain ja juoksentelee toisten p. [= etsii toisten naisten seuraa] JOTUNI. **II.** ajasta. **1.** *adv. harv.* myöhemmin, jäljestäpäin, perästäpäin. | P. kuuluu, sanoi torventekijä SP. Eikä p:kään, silloinkaan kun -- jo SILL. P. peluu on myöhäistä KARHUM. — Rahat menevät heti p. 'sitä mukaa kuin niitä saa'. — Tee p. [= esikuvan mukaan] jos osaat! 2. *postp.* **a.** jnk (ajankohdan) mentyä, jnk tapahduttua, jälkeen. | Juhannuksen, joulun p. Heti päivällisen p. Parin tunnin p. olen kotona. Vasta jonkin ajan p. Miestä ei ole näkynyt sen päivän p. Äläkä tämän kerran p. puhu koko asiasta! Raskaan työpäivän p. uni maistuu. Ensin oltiin saunassa ja sen p. mentiin uimaan. **b.** järjestyksestä. | Kranaatti kranaatin p. ulvoi ylitsemme. Kirjoitin kirjeen toisensa p., mutta turhaan. Kerta kerran p. toistui sama temppu. Miehet nukahtivat toinen toisensa p. Mies kuoli kohta vaimonsa p. Sinun p:si on minun vuoroni. Rukiin p. kylvettiin peltoon ohra. **c.** esikuvan, mallin mukaan. | Lapsi opetteli tavaamaan äitinsä p. -- sanokaa selvällä ja kuuluvalla äänellä minun p:ni AHO. **III.** *kans.* ja *vanh.;* normaalikielessä †. | Yrittää voimiensa p. 'voimiensa mukaan, kaikin voimin'. Tehdä jtak käskyn, luvan p. 'käskystä, luvalla'. Saat syödä mielesi p. 'mielin määrin'. Sairaalle annettiin ruokaa määrän p. 'määrämitalla'. -- jos nyt tulisi kysymykseen valansa p. [= vallisesti] todistaa ALKIO. — *toden perästä* todella, tosiaan. | Miehellä oli toden p. hätä. Nyt alkaa olla toden p. kiire. Kevät näyttää tulevan oikein toden p. Mutta minä en toden p. tiedä tällä kertaa, mitä niille laittaisi [ruoaksi] CANTH.

perästä|kulkija *s.* myös ⌒. **-käsin** *adv.* = seur. **-päin** *adv.* myöhemmin, jälkeenpäin. | Maksaa, korvata p. Muistella jtak p. Sain asiasta tiedon vasta p. Helppohan on p. olla viisas. Näin p. tuntuu suorastaan ihmeeltä, että pelastuimme.

peräsuolentähystin *s. lääk.* = rektoskooppi.

peräsuoli *s. anat.* ruoansulatuskanavan loppuosa. **-katarri** *s. lääk.* **-lämpö** *s.* peräsuolesta mitattu lämpö. **-mittau|s** *s.* P:ksella saatu ruumiin lämpö. **-polyyppi** *s. lääk.* **-syöpä** *s. lääk.*

perä|sänky *s.* Pirtin p. **-teljo** *s.* perätuhto. | Veneen p.

peräti *adv.* perin, vallan, aivan, kerrassaan. **1.** painollisena. **a.** a:n (t. s:n) yhteydessä. | P. kaunis, hauska, huono, halpa, sopimaton. P. turha toivomus. P. inhimillinen erehdys. P. vaikea tehtävä. Perhe elää p. kurjissa oloissa. Miettii p. muita asioita. P. toisenlainen kuin luullaan. Meni naimisiin p. nuorena. Kalle suuttuukin p. vähästä. — Hän oli vielä siihen aikaan p. lapsi. **b.** adv:n t. v:n yhteydessä. | Kaloja saatiin p. vähän. Yritys onnistui p. huonosti. Riita päättyi p. surkeasti. Kaikki on nyt p. toisin kuin ennen. Onnettomuus mursi miehen p. Siinä hän erehtyi p. Ah älä, Herra, kuitenkaan / p. hyljää meitä VKV. 2. painottomana: suorastaan. | Vai on hän ollut matkoilla, ja p. ulkomailla. Olisiko piirustus ollut tosiaan p. N. N:n laatima. Uuden ajan alussa, ellei p. keskiajalla. Entinen mestari jäi kilpailuissa p. neljänneksi. Vai p. Helsingistä KARHUM. Kas, kun ei p. tilanomistaja KARHUM.

perätila *s. lääk.* Lapsi syntyi p:ssa 'perä t. jalat edellä'.

perättäin *adv.* = peräkkäin. | Asettaa, sitoa p. Kulkea p. — Kolmena päivänä p. Kymmenen kertaa p.

perättäi|nen[93] *a.* -sesti *adv.* -syys[45] *omin.* = peräkkäinen. | Istua p:sissä tuoliriveissä. Selkärangan p:set nikamat. Junan p:set vaunut. — Rinnakkainen l. samanaikainen ja p. toiminta. Kuului kolme p:stä laukausta. Kolmena p:senä vuotena. Esiintyä, tulla näkyviin p:sesti 'perättäin'. Ilmiöiden ajallinen p:syys.

perättäis|järjestys *s.* **-voitto** *s.*

perä|tuhto *s.* Veneen p. **-tupa** *s. kans.* pihan perällä oleva tupa. **-tuuli** *s.* aluksen perästä päin puhaltava tuuli. **-tuuppari** *s. ark.* perämoottori. **-tyk|ki** *s.* Sota-aluksen p:it.

perätyksin *adv.* = peräkkäin.

perätysten *adv.* = peräkkäin. | Seisoa jonossa p. Kapealla polulla piti kulkea p. — Kolme pyhäpäivää p. Useita kertoja p.

perä|tä[35] *v.* **1.** ottaa selkoa, koettaa päästä selville jstak, tiedustella, kuulostaa. | Niin vanhaa asiaa on turha ruveta p:ämään. Menehän p:ämään, missä se poika viipyy! | Mutta torpanmies ei hellittänyt. Hän tuli p:ämään sitä kymmentätuhatta HEPOR. 2. *harv.* seurata, tarkkailla. | Sitten kirosi ja näytti julmalta ja p:si aina emäntäänsä, että mitä tämä mahtanee ajatella ALKIO.

perät|ön[57] *kar.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[45] *omin.* **1.** *konkr.* P. resla 'perästään avonainen resla'. P. nuotta. P. hedekukka, tähkylä, lehti. Kukat melkein p:tömästi lehtihangoissa. -- liukui suurehen salohon, / korpehen p:tömähän

KANT. 2. aiheeton, perusteeton; tekaistu, valheellinen, väärä. | P. väite. Väittää puhetta p:tömäksi. P. uutinen, tieto. P. ilmianto. Syyttää p:tömästi. Levitellä valheita ja p:tömyyksiä. — *S:sesti.* Puhua p:tömiä.

perä|valo *s.* perään sijoitettu merkkivalo. | Aluksen, auton p. **-vannas** *s. mer.* kölin jatkona taakse- ja ylöspäin oleva aluksen rungon osa, peräranka. **-vanne** *s.* Rysän, merran p. **-vaunu** *s.* moottoriajoneuvon t. -vaunun perään kytkettävä vaunu; taempi, viimeinen vaunu, takavaunu. | Kuorma-auton p. Moottorijunan p. Raitiovaunu p:ineen. Junan p. 'viimeinen vaunu'. **-vilkkaa** *adv. harv.* peräkkäin, peräkanaa. | -- pitkän matkaa he juoksivat p. PAKK. **-voittoi|nen** *a.* -suus *omin.* peräpainoinen. | P. alus. Lastata alus p:seksi.

peräyttä|ä[2*] *v.* peräännyttää, peruuttaa. | Hevosen, auton, laivan p:minen. — P. ilmianto, testamentti.

peräytymis|energia *s.* Tykin putken p. **-oikeus** *s. lak.* oikeus peruuttaa jtak, peruutumisoikeus.

peräytys[64] *teonn.* < peräyttää. **-todistaja** *s. lak.* todistaja, jonka todistuksen ylempi oikeus hänen esteellisyytensä vuoksi on julistanut mitättömäksi. **-vaihde** *s. tekn.* Auton p.

peräytyä[44] *pass.v.* (< peräyttää) = perääntyä; vars. *abstr.* = peruutua.

perään *adv.* ja *postp.* (gen:n t. poss.-suff:n kera).

I. paikasta: jälkeen, taakse. **1.** vars. liikettä merkitsevien v:ien yhteydessä. — *Adv.* Lähteä, mennä, juosta p. Huutaa, huhuilla p. Viskata jllak, jtak p. | Menköön vain! Ei koirakaan p. hauku. | -- ja vaimo huhuili p., jotta koetahan nyt olla varovainen TOPPILA. — Takaa-ajosta. | Lähteä, painua p. Ei kannata enää p. yrittää. Tässä on selvät jäljet, ei muuta kuin p. vain! Vänttinen oli levoton, mutta arvasi, että p. [= jäljille] olivat päässeet poliisit, koska niin kauan viipyivät KATAJA. — *Postp.* Lähteä, juosta jkn, jnk p. Kytkeä vene moottorin p. Painaa ovi p:sä kiinni. "Joudu pian takaisin!" huusi äiti pojan p. Nuorukaisen silmät pälyivät tytön p. — Hiihtää pakenijoiden, varkaiden p. 'tavoittamaan pakenijoita, varkaita'. Lähettää poliisi jkn p. Poika juoksi pallon p. **2.** vars. kirjallisen esityksen esittämisjärjestyksestä; tav:mmin jälkeen. | Kirjoittaa kuittaus laskun p. Hakusanan p. kirjoitettu esimerkki.

II. ajasta: jnk (ajankohdan) mentyä, jnk tapahduttua, jälkeen. **1.** *adv.* Tämän sanottuaan hän kohta p. lisäsi --. Kirkas salama välähti, ja heti p. kuului jyrähdys. -- hän vihdoin virkkoi ja päästi helisevän naurun p. ALKIO. **2.** *postp.* tav:mmin jälkeen. **a.** Joulun, pääsiäisen p. Aamiaisen p. lähdetään matkalle. Illalla käytiin saunassa ja sen p. mentiin nukkumaan. Hänestä ei ole kuulunut mitään sen p., kun hän lähti. **b.** järjestyksestä. | Ilta illan p. vietettiin yhdessä. Kerta kerran p., kerta toisensa p. toistui sama temppu. Vieraat poistuivat toinen toisensa p. Kuulustelija teki kysymyksen kysymyksen p.

III. *antaa perään* antaa myöten, periksi. **1.** *konkr.* liikkeestä: joustaa, myödätä, taipua, painua, höltyä, hellitä, mukautua, notkua, venyä. | Kivikova betonialusta ei anna yhtään p. Lumen painosta oksat antavat p. ja taipuvat alaspäin. Työnnettäessä saranat antoivat p. ja ovi rämähti auki. Kumirengas antaa helposti p. Höllä, p. antava (myös ◡) solmu. Luja, p. antamaton (myös ◡) seinämä. **2.** *abstr.* **a.** *harv.* hellittää, helpottua, lieventyä. | Tuska alkoi vähitellen antaa p. **b.** luopua, peräytyä jstak, myöntyä, taipua, alistua, antaa jklle, jllek valta, etusija, voitto, myöntää olevansa huonompi, jäädä huonommaksi;)(vastustaa, panna vastaan, olla jyrkkä. | Antaa vastustajalleen p. Tottelemattomalle lapselle ei saa antaa p. Uhkavaatimuksen saatuaan hän antoi p. ja suostui. Antaa p. houkutukselle, himolle. Sisu, luonto, ylpeys ei anna p. tehdä jtak. Annoin uteliaisuudelleni p. ja menin katsomaan. Laivamiehenä hän ei antanut p. vanhoillekaan merimiehille. Paljon oli työtä, ja tässäkin talossa on enimmäkseen lapsiväkeä ... vaan emme antaneet p. [= hellittäneet] KATAJA.

IV. vars. *kans.* ja *vanh.* **1.** mukaan, perusteella; normaalikielessä käypiä vain vuoron p., toden p. | Vuoron p. 'vuorotellen'. Kukin vuoronsa p. 'vuorollaan'. Sairastua toden p. 'todella, tosissaan, vakavasti'. En toden p. tiedä, mitä minun olisi tehtävä. Yrittää toden p. — † Määrän p. 'määrältä'. Käskyn, luvan, lupauksen p. Saada rangaistus tekojensa p. Parhaansa p. 'parastaan yrittäen'. **2.** normaalikielessä †. | -- sinä kahmaisit taaksesi keihäästi p. [= keihästäsi tavoittaen] KILPI. Enkä minä sinun henkesi p. tavoita KALLAS. Kilpajuoksu rikkauden, vallan ja kunnian p. Kaivata, ikävöidä jkn p. Mieli palaa jkn p. — *Kans.* Olla jnk p. 'haluta jtak, olla jhk menevä'. Naiset ovat niin kiiltävän p. Poika oli huluna sen tytön p. | Ei se [tyttö] säily! Miehet ovat niin sen p.! TALVIO. — *kuuluttaa perään* etsintäkuuluttaa. — *kysyä perään.* Kysyä kunniansa p. 'syyttää kunnianloukkauksesta'. Kysyä rahojensa p. 'vaatia rahojaan'. Viskaali yritti rumeutua niille ja kysyi kovasti p., mitä meinattiin LEINONEN. — *katsoa perään* valvoa, pitää silmällä, hoitaa. | Katsoa lasten, hevosen, tulen p.

peräänantamat|on *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus *omin.* (myös ⌒) vrt. perään III. **1.** *konkr.* vrt. perään III.1. | P. betonialusta. P. kattolaudoitus. P:toman jäykkää metallia. **2.** *abstr.* hellittämätön, heikentymätön, herpaantumaton, järkähtämätön, tinkimätön, väsymätön, uupumaton, sitkeä; vrt. perään III.2.b. | Ankara ja p. opettaja. Vaatimuksissaan ehdoton ja p. P. ja itsepäinen mies. P. luonne. P. yrittämishalu. Osoittaa p:onta sisua. Taistella sitkeästi ja p:tomasti. Sitkeydellään ja p:tomuudellaan hän lopuksi peri voiton.

perään|antava *a.* myös ⌒. **1.** pehmeä, joustava, taipuisa, höllä, venyvä; vrt. perään III.1. | Kimmoisa, p. pinta. **2.** taipuisa, myöntyväinen, alistuva;)(peräänantamaton; vrt. perään III.2.b. | Heikko ja p. luonne. Tästä lähtien en

aio olla yhtä p. **-antavai|nen** *a.* -suus *omin.* = ed., vars. 2. **-katsanto** *s. vanh.* valvonta, silmälläpito. | -- etteivät lasten vanhemmat tai heidän holhoojansa jättäisi pienokaisia p:a vaille AHO. **-katsoja** *s. vanh.* valvoja, kaitsija. **-kuuluttaa** *v. vanh.* etsintäkuuluttaa. **-kuulutus** *s. vanh.* etsintäkuulutus.

peräännyttää[2*] *kaus.v.* (< seur.) peräyttää, peruuttaa. | P. hevosta, ajoneuvoa. P. sotajoukko taempiin asemiin.

perääntymis|aie *s.* Tehdä vihollisen p:aikeet turhiksi. **-käsky** *s.* Antaa armeijalle p. **-liik|e** *s.* Armeijan p:keet. **-marssi** *s.*, vars. *sot.* **-retki** *s.* Napoleonin armeijan p. Moskovasta. **-siir|to** *s.* Valkoinen teki p:ron tornin vapauttamiseksi [šakkipelissä]. **-taistelu** *s. sot.* **-tie** *s.* Katkaista vihollisen p. **-vaihe** *s.* Jatkosodan p.

peräänty|ä[1*] *pass.v.* (*rinn.* peräytyä) peruutua. 1. liikkua t. vetäytyä taaksepäin;)(edetä. | Hevonen, laiva, ajoneuvo p:tyy. Sotajoukko p:tyy ylivoiman tieltä. Mies p:tyi ovelta pari askelta. Kettu p:tyi koloonsa. Mannerjäätikön reuna p:tyi vähitellen pohjoiseen. Meren p:tyminen 'rantaviivan siirtyminen merelle päin'. 2. *kuv.* luopua, vetäytyä jstak. | P. päätöksestään, vaatimuksistaan. P. aikaisemmalta kannaltaan. P. kaupasta, sopimuksesta, lupauksesta. Kauppa oli jo puolittain tehty, kun ostaja alkoi p. Tämän sanottuaan hän ei voinut enää kunnialla p. Ei missään horjumista eikä p:tymistä! AHO. — Ja samalla alkoi hänen äskeinen lähtöintonsakin p. [= vähetä] LEINONEN. Peltojen käytäntöön tultua ei kaskiviljelys suinkaan kohta alkanut p. [= taantua] U.T.SIRELIUS.

pesaista[24] *mom.v.* < pestä. | P. kätensä, kasvonsa. P. pari nenäliinaa.

peseksi|ä[17] *frekv.v.* < pestä. | Emäntä p:i parhaillaan astioita.

pesemät|ön[27] *kielt.a.* 1. *pass.* jota ei ole pesty t. ei voi pestä. | P:tömät vaatteet, ruoka-astiat. Iäti näin on jälki veren mustan / pois p., kuluttamaton SUONIO. 2. *akt.* Silmiään p. koulupoika.

pesentä[15*] *teonn. harv.* < pestä.

peseskel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < pestä.

peseta[15] *s.* Espanjan rahayksikkö.

peset|tää[2*] *fakt.v.* -ys[64] *teonn.* < pestä. | P. jklla jtak. P. pyykkinsä kahdesti kuukaudessa.

peseytymis|huone *s.* **-väline** *s.*

peseytymätön[57] *kielt.a.*

pesey|tyä[14] *v.* < pestä. 1. *refl.* P. ja pukeutua. Saunassa kylvettiin ensin ja sitten p:dyttiin. P. kylmällä vedellä. -- peseyt pyhässä lähteessä AHO. — *Kuv.* -- ihmiskunta ei voinut enää p. ja puhdistua muussa kuin omassa veressänsä LASSILA. 2. *pass.* puhdistua t. lähteä jnk nesteen huuhtelemana, liottamana. | Juoksevassa vedessä astia p:tyi puhtaaksi. Suola p:tyy vuodista liotettaessa.

pesiintyä[1*] *v.* = pesiytyä.

1. **pesijä**[14] *tek.* < pestä. 1. Astioiden, vaatteiden p. Vaimo on ammatiltaan p. 'pyykkäri'. 2. pesulaite. | Kaasunkehittimestä kaasu virtaa p:n kautta kaasukelloon. 3. *yhd.* Kaasun-, pyykin-, ruumiinp.

2. **pesijä**[14] *tek.* < pesiä. | Tämä lintu on aikainen p. — *Yhd.* puuhunp.

pesijätär[51*] *s.*, vars. *amm.* naispuolinen (pyykin)pesijä, pyykkäri.

pesimis|aika *s.* Linnun p. **-alue** *s.* Muuttolintujen p:et. **-ikä** *s.* P:än ehtinyt lintu. **-paikka** *s.* **-puu** *s.* **-puuha** *s.* Lintujen p:t. **-pönttö** *s.* Telkälle tehty p.

pesimä- = pesimis-.

pesi|n[56] *väl.* esine, jolla pestäessä hangataan. | Oksista tehty p. Hangata p:mellä puhtaaksi. Käyttää p:menä harjaa tai riepua.

pesintä[15*] *teonn.* < pesiä. **-paikka** *s.*

pesinve|si *s.* pesuvesi. | Antoi p:ttä ja pyyheliinan vieraalle.

pesittää[2*] *fakt.v.* < pesiä. | P. lintuja pöntöissä.

pesiytymispaikka *s.* Syöpäläisten, bakteerien p.

pesiy|tyä[1*] *v.*; *rinn.* pesiintyä. 1. asettua jhk pysyvästi, ottaa jk pesäpaikakseen (us. epätoivottavasta, harmillisesta asettumisesta). | Karjalainen heimo p:tyi jo varhain Vuoksen vesistön varsille. Ulkomaalaisia alkoi p. maahan yhä enemmän. Paavo p:tyi kaupunkiin loppuiäkseen. — Kylään on p:tynyt vaarallinen rosvojoukko. Vihollisosasto oli päässyt p:tymään talon kellariin eikä sitä saatu karkotetuksi. Isä sanoi tuolla äsken äidille, että täti on ihan p:tynyt meille AK. 2. tav. jstak epämieluisasta, pahasta: saada varma ja'ansija jssak, juurtua jhk (us. aivan kuin huomaamatta, salaa). | Puolueeseen p:tyneet tuholaiset. Miten sellaisia lurjuksia on päässyt p:tymään kunnan asioiden johtoon? Häneen tuntuu p:tyneen oikea uhkarohkeuden paholainen V.KOLKKALA. — Estää rikkaruohoja p:tymästä peltoon. Lampaan ihoon p:tyneet loiset. Herätysliike pyrki puhdistamaan kirkon siihen p:tyneestä turmeluksesta. Verotusjärjestelmään p:tyneiden epäkohtien korjaaminen.

pes|iä[17] *v.* 1. varsin. merk.: tehdä pesä ja asua siinä. a. linnuista: tehdä pesä, munia ja hoitaa poikaset siinä. | Telkät p:ivät mielellään pönttöihin. Eräät linnut p:ivät yhdyskunnittain. Merikotka p:ii harvoin Suomessa. Varhain keväällä p:ivä lintu. Puussa, maassa p:ivät linnut. Vesilintujen p:imisen aika. b. muista eläimistä. | Puunrunkojen koloihin p:ivät myrkkypistiäiset. Mehiläinen p:ii suurina parvina. Ampiainen p:ii usein ullakoilla. -- täällä korkealla pohjoisessa, missä karhu p:ii ja poro vasoo KIANTO. c. ed:iin liittyen: viihtyä, menestyä, lisääntyä. | Syöpäläiset p:ivät likaisissa huoneissa ja vaatteissa. Tulehdusta aiheuttavien bakteerien p:iminen limakalvoissa. 2. *kuv.* a. asustaa; rehottaa. | Satamakortteli, jossa p:i kaikenlaista hämäräperäistä väkeä. Maa, jossa tuberkuloosi on jo kauan p:inyt ja tehnyt tuhojaan. Niin kauan on epärehellisyys jo saanut p. maassamme PÄIVÄR. b. tav:mmin pesityä. | Poishan siitä piti lähteä -- ja siihen Pekkalanmäelle p:ivät JOTUNI. Se henki, joka tähän taloon p:i, pysyi siinä viimeiseen hetkeen saakka AHO. -- minä pidän sieluni nurkat puhtaina, niin ettei sinne synti p:imään pääsekään JOTUNI.

peski[1] *s.* lappalaisten porontaljainen, edestä umpinainen turkki, jonka karvapuoli on ulospäin, lapinturkki. — *Yhd.* alus-, päällysp.; kinni-, purkap. **-mekko** *s.*

1. **peso**[1] *s. vanh. heng.* pesu. *(1.)* P:sta ja valosta pidän itse murheen KIVI. Lähet astian p:hon, / hulikkojen huuhtelohon KAL. [Kaste] on armorikas elämän vesi ja uuden syntymisen p. Pyhässä Hengessä KATEK. *(2.)* Muija kerran p:ansa huuhtomaan läksi KIVI.

2. **peso**[1] *s.* eräiden Keski- ja Etelä-Amerikan valtioiden ja Filippiinien rahayksikkö.

pessaari[6] *s. lääk.* emättimeen kohdun suun tukkeamiseksi asetettava ehkäisyväline.

pessimismi[4] *s.* taipumus suhtautua synkästi elämään ja sen ilmiöihin, käsittää kaikki pahimmalla tavalla; synkkä maailmankatsomus, pessimistisyys;)(optimismi. | Syvä, lohduton p. N.N:n runous huokuu syvää p:ä. Vaipua p:in. Voittaa p:nsä huumorin avulla. P:n suurimpia edustajia on Schopenhauer.

pessimisti[4] *s.* henkilö, jolle on ominaista pessimismi;)(optimisti. | Olla p. jnk suhteen, jssak asiassa. Maailmankatsomukseltaan p. Synkkä p. Kehittyä p:ksi.

pessimisti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* vrt. ed. | P. maailmankatsomus, käsitys, ajatus, mieliala. P. lausunto. Suhtautua jhk p:sesti. P:syyden ilmaus.

pestaaja[16] *tek.* < seur. | Sotaväen p. 'värväjä'.

pesta|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* palkata palvelukseen, vars. siten, että työnantaja palvelussopimusta tehtäessä maksaa sovitun käsirahan; värvätä. | P. palvelukseen, jhk toimeen, tehtävään. P. laivaan miehistö. Palvelusväki p:ttiin vuodeksi kerrallaan. P:uksella koottu sotajoukko. — *Kuv.* -- lyöt pystyyn yhtiöt, toiminimet, / ja henkes tulkeiksi lehdet p:at SILJO.

pestaus|aika *s.* **-ehto** *s.* **-päivä** *s.* **-raha** *s.* pestiraha. **-sitoumus** *s.* **-todistus** *s.* **-toimisto** *s.*

pestauttaa[2*] *fakt.v.* < pestata. | P. sotaväkeä.

pestautua[14] *refl.v.* < pestata. | P. jkn palvelukseeen. P. sota-, merimieheksi.

pesti[4] *s.* **1.** pestiraha, pestaussopimus. | Maksaa, antaa jtak p:ksi. — *ottaa pesti* pestautua. | Ottaa p. jhk t. jksik. Ottaa p. taloon, armeijaan, laivaan. Otti p:n rengiksi, matruusiksi. Otti piian, perämiehen p:n. — *saada pesti* tulla pestatuksi. | Tyttö sai naapuritalosta p:n. K. oli epätietoinen, mistä hän saisi sopivan p:n. **2.** veneen tms. keulaköysi, kiinnitysköysi. | Irrottaa p. laiturista.

pesti|kirja *s.* **-köysi** *s.* Haapion, kelkan, purren p. **-markkinat** *s. mon.* tilaisuus, jossa syksyisin pestattiin palvelusväkeä, pestuumarkkinat. **-raha** *s.* pestattaessa annettu käsiraha, joka varmistaa sopimuksen. **-rengas** *s.* veneen tms. rengas, johon pestiköysi kiinnitetään.

pestiäis|et[63] *s. mon. vanh.* kuuliaiset, kuulutuskestit. | Tässä saamme kenties pian juoda p:iä KIVI.

pestuu[25] *s.* = pestaus. | Palvelijain, sotamiesten p. **-markkinat** *s. mon.* = pestimarkkinat.

pes|tä[24] *v.* **I.** varsin. merk.: puhdistaa käyttäen vettä tm. nestettä. **1.** puhdistaa vars. vedessä t. vedellä hankaamalla t. hieromalla. | P. käsin, koneellisesti. P. kemiallisesti [esim. bentsiinillä]. P. jkn kasvot, korvat. P. itsensä. P. hampaansa, tukkansa. P. ruumis. P. astioita, vaatteita, pyykkiä. Pyykki on jo p:ty ja huuhdeltu. P. ikkuna, pöytä. P. perunat ennen keittämistä. P. puhtaaksi, valkoiseksi, hyväksi [= hyvin]. P. vedellä, lysolilla, lipeällä, saippualla, hiekalla. P. haava haalealla vedellä. P. kätensä lumella. P. lattia harjalla. P. hevonen harjalla ja saippualla. P. auto ruiskulla. P. kasvonsa vedessä. P. vadissa, joessa. P. lapsi ammeessa, saunassa. P. kätensä noesta. P. maali vaatteista. P. voista liika suola. — Kissa p:ee silmiään. — *pestävä* pesun kestävä. | P:tävä väri. P:tävät seinäpaperit. — *Koul.* hieroa jkn kasvot lumella. | Lumen tultua koulun kaikki ensiluokkaiset p:tiin.

2. huuhdella, huuhtoa, viruttaa, liottaa. | Myrsky heittelee alusta ja aallot p:evät sen kantta. Sade p:i koko päivän katuja. Sade on p:syt loan rattaista. -- havu päänsä harjaellut, / kaste p:nyt sirkut silmät KAL. — P. siemenistä roskat. P. sienet, marjat, ryynit. P. [= huuhtoa] kultaa. — P. postimerkkejä 'liottaa postimerkit irti paperista ja pestä niistä liima'. P. leimamerkkejä 'liuottaa käytetyistä leimamerkeistä leimat'. -- *Maat.* P. siemenviljaa 'liottaa kemiallisissa liuoksissa tuholaisten hävittämiseksi, peitata'. P. siemenet formaliinilla. — *Valok.* P. filmejä, negatiiveja, vedoksia. — *Leik.* Myydä p:tyä [= vedellä jatkettua] maitoa.

3. *kuv.* P. häpeä nimestään. Sitä häpeätahraa ei mikään pysty p:emään. Kristuksen veri on p:syt ihmisten synnit. Mikä pystyisi p:emään puhtaaksi hänen tahratun sielunsa JOTUNI. Yrittää p. jkn veri käsistään 'yrittää vapautua syytöksestä, että on murhannut jkn'. [Hirmuhallitsija] turhaan yrittää p. verta käsistään — verellä! T.VAASKIVI. Nämä tahrat p:tään vielä verellä [kunnnianloukkaus kostetaan verisesti]! AK. — *pestä kätensä (jstak)* vapauttaa itsensä vastuusta. | Jos sen teet, saat vastata seurauksista, minä p:en käteni. Tokio p:ee kätensä džonkkien upotuksesta AK. — *pestä silmänsä* muuttua siistimmän, paremman näköiseksi. | Talo on kuin silmänsä p:syt, kun se on maalattu. Torppa alkoi p. silmiään ja pellot uhota viljaa HEPOR. — *pestä jku* (ark.) petkuttaa, viedä jklta kaikki omaisuus, rahat. | P. jku korttipelissä. Mies p:tiin markkinoilla ihan puhtaaksi. — *Urh.* voittaa ylivoimaisesti, "kylvettää". | Ruotsi p:i Suomen maaottelussa. — *pestä rahaa* (ark.) ansaita kovasti.

II. *tekn.* nesteiden ja kaasujen puhdistamisesta jnk nesteen läpi johtamalla. | Öljyä p:tään laskemalla se pisaroittain nousemaan lämpimän veden läpi, jolloin vieraat aineet jäävät veteen. Valo-, imu- ym. kaasuja p:tään laskemalla ne virtaamaan vesiryöpyn läpi. Valokaasusta voidaan valmistaa toluee-

nia p:emällä kaasua petrolilla, minkä jälkeen liuennut tolueeni tislataan.

pesu[1] *s.* vrt. pyykki. **1.** *abstr.* peseminen. | Suorittaa p. käsin, koneella, vedellä ja saippualla, harjalla, ruiskulla. Kemiallinen p. Koneellinen p. Panna vaatteet p:un. P:ssa kutistunut paita. Huuhdella pyykki p:n jälkeen. Kerran p:ssa ollut vaatekappale. P:ssa lähtemätön tahra. P:a kestävä väri, paperimatto. Käsien, astioiden, vaatteiden, ikkunoiden p. — Marjojen, siementen, riisiryynien p. 'vedellä huuhtelu'. Hydraulinen p. eli vesihuuhtelu. Postimerkkien, leimamerkkien p. Siemenviljan p. formaliinilliuoksella. — Nesteiden, kaasujen p. — *Yhd.* aamu-, ilta-, kevätp.; pyykin-, tukanp.; kotip.; käsinp.; hieno-, kiilto-, kuiva-, märkäp.; ruiskutus-, upotusp.; formaliini-, petroli-, saippua-, öljyp. **2.** *konkr.* pestävät vaatteet, pyykki. | Panna p. likoamaan. Huuhdella rannassa p:jaan. Ripustaa p. kuivumaan.

pesu|**aika** *s.* **-aine** *s.* Tavallisimpia p:ita ovat saippua, suopa ja lipeä. **-akka** *s. ark.* pyykkiakka. **-allas** *s.* Pesuhuoneen p. Pesukoneen p. Marmorinen, posliininen p. **-amme** *s.* **-astia** *s.* **-betoni** *s. rak.* betoni, jonka pintaa on valun jälkeen pesty, niin että sorarakeet ovat tulleet näkyviin.

pesue[78] *s.* (*rinn.* pesye) vrt. pesuus. **1.** varsin. merk. (eläimistä). **a.** poikue. | Pajulinnun p. Koppelo p:ineen. Pakastiainen saattaa usein maailmaan kolmekin p:tta samana kesänä. Jäniksen p:essa on tavallisesti 3—5 poikasta. 10 terrierin pentua, kaikki samaa p:tta. **b.** eläinvanhemmat (vars. naaras) poikasineen. | Koko sorsan p. lähti väljemmille vesille. [Karhun] koko p., emo ja kaksi poikaa, pääsi pakoon PAULAH. **c.** *yhd.* Metso-, teerip. **2.** avarammin. **a.** *kans.* vanhemmat ja lapset, perhe. | Koko p. asuu samassa huoneessa. -- sopivat he [kolme miestä] perheineen samoista kupeista lusikoimaan, kunnes vasta pari, kolme vuotta takaperin erosivat kolmeksi p:eksi SILL. — *Halv.* Jollen erehdy, niin taidatpa olla Pankajärven salasaksojen p:tta [= joukkoa] AK. — *Lak. vanh.* saman isän t. äidin lapset. | Samaa p:tta olevat lapset. **b.** läheisesti yhteen kuuluvista t. samaa alkuperää olevista sanoista, sananparsista tms. | Nimet, jotka kuuluvat samaan p:eseen. — *Yhd.* sanap.

pesu|**harja** *s.* Hangata p:harjalla ja saippualla. **-hiekka** *s.* **-hieta** *s.* **-huone** *s.* Saunan pukeutumis- ja p:et. Henkilökunnan ruokailuja p:et. Junan p. **-häviö** *s.* pesun aiheuttama ainemäärän häviö. **-jauhe** *s.* saippuan asemesta pesussa käytetty jauhe. **-kaappi** *s.* kaappi, jossa pidetään pesukannua, pesuvatia ym. pesukalustoa. | Makuuhuoneen, makuuvaunun p. **-kalusto** *s.* vrt. ed. **-kan**|**gas** *s.* pesunkestävä kangas. | Lasten vaatteet on tehtävä etupäässä p:kaista. **-kankainen** *a.* P. vaatetusesine. **-kannu** *s.* kannu, jossa pidetään pesuvettä. **-karhu** *s.* Procyon lotor, pohjoisamerikkalainen pikkukarhu; *syn.* supi. **-kart**|**tu** *s.* Hakata pyykkiä p:ulla. **-kattila** *s.*, vars. *tekn.* Selluloosan p. **-kelpoi**|**nen** *a.* -suus *omin.* P. pata, takki. **-ker**|**ta** *s.* Paita hajosi parin p:ran jälkeen. **-kinnas** *s.* (karhea) kinnasmainen peseytymisväline. **-kone** *s.* koneita, joilla esineitä t. aineita puhdistetaan mekaanisesti; vars. vaatteidenpesukoneesta. | Kotikäyttöön tarkoitettu p. Astiat pestään ravintolassa p:ella. — *Yhd.* höyry-, rumpu-, sähköp.; astian-, viljanp. **-koneisto** *s.* **-kori** *s.* pyykkikori. **-korvo** *s.* **-kulho** *s.* **-kurikka** *s.* pesukarttu.

pesula[14] *s.* pesulaitos; *harv.* pesuhuone.

pesu|**laite** *s.* Käsien pesua varten varatut p:-laitteet. Pesulan koneelliset p:laitteet. **-laito**|**s** *s.* Kemiallinen p. 'kemiallista pesua harjoittava laitos'. Pesettää pyykkinsä p:ksessa. **-laituri** *s.* laituri, jossa pyykkiä pestään t. huuhdellaan.

pesula|**kone** *s.* **-koneisto** *s.* **-liike** *s.*

pesu|**lappu** *s.* (karkea) lappu, jolla ihoa hangataan pestäessä. **-lauta** *s.* aaltomainen levy, jota vasten vaatteita pestäessä hangataan, pyykkilauta. **-liike** *s.* Pesu- ja silitysliike. **-lipeä** *s.* P:nä käytetään kali- ja natronlipeää. **-liuos** *s.* **-muija** *s. ark.* pyykkimuija. **-nahka** *s.* pesunkestävä nahka, säämiskä. | P:sta tehdyt sormikkaat. Keltainen, harmaa p. **-nahkainen** *a.*

pesunkestäv|**ä** *a.* **-ästi** *adv.* **-yys** *omin.* pesua kestävä, joka ei pesussa muutu t. pilaannu. | P. kangas, paperi, tapetti, väri, maali. Värjätä, maalata p:ästi. Kokeilla värin p:yyttä. — *Kuv. leik.* oikea, aito, täysiverinen, -pitoinen. | P. neekeri, eskimo. P. mustalaisorkesteri. P. prinssi, gentlemanni. P:ästi punaposkinen tyttö.

pesu|**osasto** *s.* Paperitehtaan p. **-paikka** *s.* **-palju** *s. ark.* Rannassa hääri pari naista p:-jensa ääressä. **-paperi** *s.* pesunkestävä paperi. **-pata** *s.* pyykkipata. **-penkki** *s.* Saunan p. **-pullo** *s. tekn.* pullo, jonka avulla voidaan pestä kaasuja johtamalla ne nestekerroksen läpi. **-pulveri** *s.* pesujauhe. **-punkka** *s. ark.* **-pussi** *s.* pussi, jossa säilytetään pesuun meneviä vaatteita. **-päivä** *s.* pyykkipäivä. **-pöytä** *s.*

pesuri[5] *s.* **1.** kiväärin, pika- ja konekiväärien sekä vastaavanlaisten aseiden puhdistuspuikon päähän kiinnitettävä kappale, jonka ympärille tappurat kierretään. **2.** *tekn.* pesuastia. — *Yhd.* massan-, valkaisup.

pesu|**riepu** *s.* esim. lattianpesussa käytetty riepu. **-rumpu** *s. tekn.* pesuastiana toimiva rumpu. **-rätti** *s.* pesuriepu. **-saavi** *s.* **-saippua** *s.* jokapäiväiseen talouskäyttöön tarkoitettu saippua, taloussaippua; vrt. kanki-, hieno-, ihosaippua. **-sametti** *s.* pesunkestävä sametti. **-sammio** *s.* **-sanko** *s.* **-sien**|**i** *s.* Euspongia officinalis, eräs Välimeressä elävä sienieläin; sen joustava, sarveismainen ranko, jota käytetään pesuvälineenä; myös vastaavasti käytetyistä esim. vaahtokumista ja eräästä kurkkukasvista saaduista välineistä. | Pestä p:ellä. Huokoinen kuin p. Imee vettä kuin p. **-silkki** *s.* pesunkestävä silkki. **-soikko** *s.* **-sooda** *s.* pestessä lian irrottamiseen käytetty sooda. **-teline** *s.* **1.** teline, jossa pide-

tään pesuvälineitä. | Puinen, rautainen p. Kolmijalkainen p. emaljivateineen. **2.** teline, jonka varassa jtak pestään. **-torni** *s. tekn.* Kaasun puhdistaminen p:ssa. **-tuk|ko** *s.* Hangata saippualla ja p:olla. **-tu|pa** *s.* pyykinpesuun tarkoitettu huone, pyykkitupa. | Sauna ja p. Kaupunkitalon asukkaiden yhteinen p. P:van muuripata. **-tuppo** *s.* Lastuvillainen p. **-työ** *s.* Pesu- ja silitystyöhön tottunut naishenkilö saa paikan.

pesuu|s[65] *s. harv.* pesue, pesye. **1.** eläimistä. | Linnun, mehiläisen p. **2.** *kans.* avarammin. **a.** perhe(kunta). | Tunnen sen p:den, ne asuivat kerran koko kesän siinä naapurissa TOPPILA. — *Lak. vanh.* saman isän t. äidin lapset. | Samaan p:teen kuuluvat lapset. **b.** talous, talo, pesä. | -- ja rahaa kun ei ollut, niin vasaran alle meni koko p. LEINONEN. Oli touhua tölleissä ja pihamailla, joka p:desta sai mies ajoon ehättää TOPPILA.

pesu|vaate *s.*, tav. *mon.* pestävä t. pesty vaate, pyykkivaate; *mon.* pyykki, pesu. | Valkoiset, värilliset p:vaatteet. Huuhdella p:vaatteita. Ripustaa p:vaatteet kuivumaan. **-vaimo** *s.* **-vati** *s.* P., saippua ja pyyheliina peseytymistä varten. **-vehkeet** *s. mon. ark.* pesuvälineet. **-ve|si** *s.* P:deksi sopii parhaiten pehmeä vesi. Lämmittää p:ttä. — Heittää lapsi pois p:den mukana [= hylätä asia jnk vähäisen yksityiskohdan takia, kiinnittää huomiota virheisiin ansioita näkemättä] SP. **-vihko** *s.* **1.** vihko, johon tehdään pesuvaatteita koskevia muistiinpanoja. **2.** *kans.* tuohinen väline, jolla pestävää esinettä hangataan. **-väline** *s.* Ottaa p:et mukaansa saunaan.

pesye[78] *s.* = pesue (ei juuri ihmisistä).

pes|ä[11] *s.* **I. 1.** varsin. merk.: eläinten (vars. nisäkkäiden t. lintujen) poikastensa hoitopaikaksi tekemä suoja; myös ihmisen esim. kanalle t. mehiläisille samaan tarkoitukseen laatima rakennelma. | Tehdä, rakentaa p. Pallomainen, korimainen, laakea p. Karhun, suden, oravan, piisamin, rotan, hiiren p. Kettu tekee p:änsä louhikon koloon tai maaonkaloihin. Linnun, kanan, pääskysen, pöllön p. Harakat ja varikset rakentavat p:änsä korkeihin puihin. Tikan onttoon puuhun tekemä p. Mehiläisen, ampiaisen p. Muurahaisen p. eli keko. Rautakalan leväirihmoista tekemä p. — Talo on hatara kuin harakan p. — *Kuv.* Kuka tällaisessa harakan p:ässä tarkenee. | Tämmöinen tupa! Huhkaimen p. KIVI. — *Yhd.* harakan-, hiiren-, karhun-, linnun-, mehiläisenp.; ampiais-, mehiläis-, muurahaisp.; maa-, risu-, untuvap.; kolop.; kesä-, talvip.; hautomis-, munimis-, tarkastusp.; allas-, kaksois-, kehä-, kerrosp.; tuulenp.

2. *kuv.* linnunpesän merk:een liittyen ihmisten, vars. (nuoren) avioparin asunnosta. | Suunnitella oman p:än rakentamista. Ensimmäinen ateria omassa p:ässä. Nuorella parilla oli jo oma koti, pieni rauhallinen p. niemen nenässä. Sillä kun hän oli kodin perustanut ja saanut itselleen oman p:änsä, ei hän paljon liikkunut AHO. -- painuu lämpimään kotiinsa, avionsa ja lastensa p:ään SILL. — *lentää pesästä* lähteä vanhempien kodista, vars. oman kodin ja perheen perustamiseksi. | Mutta senkin jälkeen, kun holhokit ovat lentäneet ulos p:ästä, laitos [= lastenkoti] pitää heitä silmällä ja avustaa heitä sairauden sattuessa HELMI KROHN. — *liata oma pesänsä* halventaa, saattaa huonoon huutoon esim. isänmaansa, se ryhmä t. yhteisö, johon itsekin kuuluu.

II. avarampaa käyttöä. **1.** *lak.* yhden t. useamman yhteistaloudessa elävän henkilön, vars. aviopuolisoiden yhteinen t. yhteen laskettu omaisuus, varat ja velat. **a.** Morsiamen, vaimon yhteiseen p:ään tuoma omaisuus. Jos mies ei pysty p:än omaisuutta hoitamaan, vaimo voi saada pesäeron. Hallita, hoitaa p:ää. Koko p. meni veloista. Holhooja hoitakoon holhottinsa omaisuutta niin kuin huolellinen mies hoitaa p:äänsä LK. — *Yhd.* konkurssi-, vararikko-, yhteisp. **b.** jäämistö. | Perunkirjoituksessa on ilmoitettava tarkoin p:än varat ja velat. Vainajan p. on vielä jakamatta. Jakamaton p. 'jäämistö, jota perilliset hoitavat yhteisenä'. Elää, olla osakkaana jakamattomassa p:ässä. Kun tuomioistuin julistaa yhdistyksen lakkautetuksi, määrätköön samalla yhden tahi useamman henkilön selvittämään yhdistyksen p:än LK. — *Yhd.* kuolinp.

2. us. *halv.* ahtaasta, huonosta, vars. siivottomasta ja pahamaineisesta asunnosta, kaupungista, paikasta. | Mökki on viheliäinen p., ahdas ja siivoton. Tuo pieni satamakaupunki oli vain synkkä ja likainen p. Hän elätti itseään ja kakaralaumaansa, mutta sillä tavalla, että hänen mökkiään sanottiin "p:äksi" SILL. — *Yhd.* ihmisp.

3. tyyssija, pesä-, pesimispaikka, keskus, pesäke. | -- eikä Tillyn onnistunut -- houkutella vastustajaansa pois "p:ästään" ratkaisutaisteluun J.O.HANNULA. Eräs näitä Näsijärven hauholaisnimien p:iä on Aitolahdella v. VOIONMAA. — Hän oli oikea voiman p. — Vars. jstak epämieluisasta, pahasta. | Oopiumiluolat ym. paheen p:ät. Siveettömyyden, riettauden, turmeluksen, synnin p. Taudin, ruton p. 'keskus, josta tartunta jatkuvasti leviää'. Puusängyt ovat useastikin syöpäläisten p:iä. Nurkat, lattianraot ovat pahimpia pölyn p:iä 'paikkoja, joihin pölyä enimmin kerääntyy'. Hautoa reumatismin p:iä [= pesäkkeitä] lämpimällä. Suot ovat pahimpia hallan p:iä. -- vai jo sinä olet saapunut kotiin, senkin iankaikkinen pahuuden p. HJ. NORTAMO. — *Yhd.* hallan-, pöly(n)-, ruton- t. rutto-, tartunnan-, taudin- t. tauti-, tomu(n)-, voima(n)p.

4. eräissä leikeissä ja peleissä: rauhoitettu paikka, jossa osanottaja on turvassa kiinniotolta t. "polttamiselta". | Juosta p:ään, p:älle. — *Yhd.* ykkös-, kakkos-, kolmosp.; kotip.; kenttä-, takap.; lähtö-, päätep.

5. jllak tavoin pesää muistuttava esine t. esineen osa. | Uunin, hellan p. 'tulisija'. Pirtin, saunan p. 'uuni'. Panna puita p:ään.

Hoitaa, kohentaa p:ää. Viskata jtak palavaan p:ään. Valimon kupu-uunin p. 'alaosa, johon sulanut rauta kerääntyy'. Piipun p. 'koppa'. Öljylampun p. 'öljysäiliö'. Kauhan, lusikan p. ja varsi. Hatun p. [= kupu, koppa] ja lierit. Pumpun p. eli koppa, johon pumppu imee veden. Poranreiän pohjan laajentuma eli p. — *Kal.* pyydyksen karsinamainen t. pussimainen perä, johon kalat vangitaan. | Lohipadon p. Kiilan muotoiseen p:ään päättyvä aitaverkko. Haavin p. Katiskan porstua ja p. Laskea verkot p:ään t. p:älle. — *Tekn.* kammio, suojus, kuori. | Kuulalaakerin p. Venttiilin p. — *Yhd.* hatun-, hellan-, kauhan-, lusikan-, piipun-, uuninp.; tuhka-, tuli-, vesi-, öljyp.; laakeri-, nalli-, panos-, patruuna-, varokep.

pesä|alue *s.* syntymä-, keskusalue. | Jnk sivistysmuodon, kultin p. **-auk|ko** *s.* pesään vievä aukko. | Karhu p:ollaan. Uunin p. **-ero** *s.* 1. *lak.* oikeuden päätökseen perustuva toimenpide, jolla puolisoiden yhteinen omistusoikeus heidän pesäänsä lopetetaan ja pesänjako suoritetaan heidän eläessään; sitä seurannut olotila. | Hakea p:a. Saadaa p. Asua, elää p:ssa. P. koskee vain omistussuhteita, mutta ei henkilökohtaisia aviollisia oikeuksia tai velvollisuuksia. 2. *kuv.* ero, eroaminen. | Kirkon ja valtion p. Keskiajalla kansa ei osannut tehdä selvää p:a vanhan ja uuden uskon välillä. Itsenäisyysmiehet vaativat selvää p:a Venäjästä. — *Urh.* Viimeisellä kierroksella A. teki selvän p:n muista kilpailijoista 'jätti selvästi muut kilpailijat'.

pesäero|hakemus *s. lak.* **-kanne** *s. lak.* **-peruste** *s. lak.* **-tuomio** *s. lak.*

pesähavas *s. kal.* pesän muodostava havas. | Rysän p.

-pesäi|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* Avo-, korkea-, pieni-, suurip.; kivi-, puup.

pesä|juuri *s.* Neottia, mädänsyöjiä kämmekkäkasveja, joiden lisäjuuret muodostavat kuin linnunpesän. **-kammio** *s.* Majavan p:n pehmikkeinä on kuorihilsettä ja lastuja. **-karhu** *s.* pesässään makaava karhu.

pesäk|e[78*] *s.* eräistä pesämäisistä laitteista, muodostumista. 1. *tekn.* pesä, kammio, säiliö, kotelo, koppa, kuori, suojus. | Pumpun, höyryturbiinin p. Tasauspyörästön p. Lukkorungon korvakkeiden p. Nastan p. — *Yhd.* laakeri-, nalli-, venttiilip.; korkeapaine-, matalapainep. 2. *kasv.* itiökasvien elin, jossa suvunjatkamiselimet syntyvät. — *Yhd.* itiö-, muna-, siittiöp. 3. *lääk.* taudin, bakteerien erityisesti saastuttama ruumiin kohta, josta tauti leviää. | P:keitä muodostava keuhkotauti. — *Yhd.* bakteeri-, märkä-, tuberkkeli-, tuberkuloosip.; kuolio-, tartunta-, tulehdusp.; haara-, tytärp.; taudinp. 4. pesä(paikka), keskus(paikka). | Tulipalo alkoi jo sammua, vain joistakin p:keistä leimahteli tulta ja tuprahteli savua. — *Yhd.* palo-, tulip.; häiriö-, levottomuus-, vastarintap. 5. *sot.* ryhmän t. sen osan, miehen t. aseen taisteluasema tukikohdan osana, joskus erillisenäkin. | Päävastarinta-aseman tukikohdat ja p:keet. Tykistötuli tuhosi kaksi tukikohdan p:että. — *Yhd.* konekivääri-, pikakivääri p.; vihollisp.; tulip.

pesäke|itiö *s. kasv.* itiöpesäkkeessä suvuttomasti syntynyt itiö. **-keuhkokuume** *s. lääk.* pesäkkeitä muodostava keuhkokuume. **-kylki|nen** *a. kasv.* -syys *omin.* sammalesta, jossa itiöpesäkkeet ovat päävarren sivuhaaroissa. **-kärki|nen** *a. kasv.* -syys *omin.* sammalesta, jonka itiöpesäkkeet ovat päävarsien kärjissä. **-lehti** *s. kasv.* lehti, jossa on itiöpesäkkeitä. **-perä** *s. kasv.* itiöpesäkkeen perä. **-tuberkuloosi** *s. lääk.* pesäkkeitä muodostava tuberkuloosi. **-varsi** *s. kasv.* Sammalen p.

pesäkkeelli|nen[63] *poss.a.* < pesäke. | P:set lehdet 'joissa on itiöpesäkkeet'.

pesäkkeetön[57] *kar.a.* < pesäke. | P. lehti, varsi.

pesäkkeinen[63] *poss.a.* < pesäke. | P. hiomakone. P. keuhkotulehdus. — *Yhd.* kaksi-, kolmip.

pesäkkeistö[1] *koll.s.* < pesäke. — *Yhd.* itiö-, muna-, siittiöp.

pesä|kolo *s.* Telkän, mäyrän p. **-koppi** *s.* Kaniinin p. **-kumpu** *s.* Joutsenen kortteista ja kaisloista tekemä p. Maamyyrän kolmipesäinen p. **-kunt|a** *s.* pesän asukkaat, pesue. | Samaan p:aan kuuluvat kaniinit. Muurarimehiläinen elää usein 10—20-yksilöisinä p:ina. **-kuoppa** *s.* Kanan p. **-käytäv|ä** *s.* Myrkkypistiäinen kaivaa monikomeroisia p:iä lahoon puuhun. **-lauta** *s.* Pääskysille tehty p.

pesälli|nen[63] 1. *poss.a.* P. kaniinihäkki. P. katiska. 2. *s.* pesän täysi. | Uunissa on jo palanut kaksi p:stä puita. Polttaa piipussa p. tupakkaa.

pesä|loinen *s. el.* loinen, joka elää isäntänsä pesässä tämän poikasilleen tuomasta ruoasta t. ruoan tähteistä. | Esim. käen poikanen ja toukohärän toukka ovat p:loisia. **-luettelo** *s. lak.* luettelo kuolin- t. konkurssipesän omaisuudesta. **-luola** *s.* Mäyrän kaivama p. **-maa** *s.*, tav. *mon.* keskus-, sydänalue. | Vepsäläisten p:t Ojattijoen varsilla. Keltaisen rodun p:t. **-muna** *s.* kanan pesään jätetty luonnollinen t. tekomuna, jonka tarkoituksena on houkutella kana munimaan siihen jatkuvasti, munitusmuna. | Vaihtaa p:a. Puinen, fajanssinen p. — *Kuv.* Kukkaroon jäi sentään vielä kymmenmarkkanen p:ksi. **-mätäs** *s.* Vesilinnun, muurahaisen p.

pesänen[63] *dem.s.*

pesän|hoitaja *s.* kuolin-, konkurssipesän hoitaja. **-hoito** *s.* **-jako** *s. lak.* omaisuuden jakaminen pesän osakkaiden kesken, pesänositus. — *Kuv.* Suomalais-permalaisten p. [= jakautuminen] lienee tapahtunut jo v:n 1000 tienoissa eKr. **-kavallus** *s. lak.* aviopuolisoiden t. yhtiön pesään, kuolin- t. konkurssipesään kohdistuva kavallus, jonka tekijä on pesän osakas. **-kavaltaja** *s.* **-kirjoitus** *s. lak.* luettelon laatiminen omaisuudesta, kun tämä luovutetaan konkurssiin t. kun puolisot hakevat avio t. pesäeroa; vrt. perunkirjoitus. **-kirjoituskirja** *s.* pesänkirjoituksesta tehty asiakirja. **-osakas** *s. lak.* **-osallinen** *s. lak.* = ed. **-ositus** *s. lak.* = pesänjako. **-pohja** *s.* **-selvittäjä** *s. lak.* henkilö, joka on saanut pesänselvityksen suoritettavakseen, pesänselvitysmies. **-selvitys** *s. lak.* pe-

sän varojen ja velkojen selville ottaminen ja velkojen maksaminen, ennen kuin yhteinen omaisuus voidaan jakaa. — *Kuv.* Saksan p. toisen maailmansodan jälkeen näytti hyvin vaikealta. **-selvitysmies** *s. lak.* = pesänselvittäjä. **-sija** *s.* P:a etsivä lintu. **-suu** *s.* **-te|ko** *s.* P:ossa puuhaileva lintu. **-täy|si** *s.* Uunissa on jo palanut kaksi p:ttä puita. **-vaihto** *s. urh.* pesäpallossa: siirtyminen pesältä toiselle. **-valvoja** *s. urh.* pesäpallossa: henkilö, joka valvoo pelaajien toimintaa pesällä.

pesä|osa *s.* Uunin p. 'osa, jossa pesä on'. **-osuus** *s. lak.* osuus pesästä. **-paik|ka** *s.* **1.** pesän paikka, pesä. | Kissat tekevät tuhojaan lintujen p:oilla. P:kaa etsivä lintu. Löytää, etsiä sopiva p. Karhun, piisamin p. Eräät linnut kaivavat p:kansa lahoihin puihin. Mäyrän p:akseen maahan kaivama kolo. — *Kuv.* asunto, koti, (vakinainen) olinpaikka. | Hankkia itselleen vakinainen p. Pitää jtak taloa p:kanaan. **2.** avarampaa käyttöä: tyyssija, keskus. | Satakunta on suvun vanha p. Varkaiden, merirosvojen p. Vallankumouksellisten p. Syöpäläisten, bakteerien p. Soistuneet rannat kuume'autien p:koina. Umpisuolenlisäke on umpisuolentulehduksen p. Näresuo on ainainen hallan p. Wittenberg, uskonpuhdistuksen p. Seudut ovat vanhoja kytöviljelyksen p:koja. **-pallo** *s. urh.* **1.** kotipiirin ja kolme pesää käsittävällä kentällä kahden joukkueen välisenä pelattava pallopeli, jossa kotipiiristä pesien kautta jälleen kotipiiriin suoritettujen juoksujen lukumäärä ratkaisee voiton, pesäpallopeli. | P:n pelivälineet ovat pallo ja liereä puumaila. P., kansallispelimme, on kehitetty kuningaspallosta baseballin esikuvan mukaan. Pelata, lyödä p:a. **2.** ed:ssä käytetty pallo.

pesä|palloilija *s. urh.* pesäpallon pelaaja. **-palloilu** *s.* Harrastaa p:a.

pesäpallo|joukkue *s.* **-kenttä** *s.* **-käsine** *s.* **-maila** *s.* **-mestari** *s.* Seurasta tuli piirin p. **-mestaruus** *s.* **--ottelu** *s.* Pelata p. **-peli** *s.* **-seura** *s.* **-tuomari** *s.*

pesä|puu *s.* Oravan, linnun p. **-päivät** *s. mon. kans.* talvipäivänseisauksen aika. | Joulun edelliset p. **-pönttö** *s.* Kottaraisen, telkän p. **-riipunta** *s. voim.* riipunta käsistä ja jalkateristä taivutusasennossa vatsa alaspäin, "linnunpesä". **-rysä** *s. kal.* **-seutu** *s.* keskusseutu. | Lapissa retkeilleiden pirkkalaisten p:ja oli Ylä-Satakunta. **-tuomari** *s. urh.* = pesänvalvoja. **-vaaka** *s. voim.* asento, joka syntyy, kun pesäriipunnasta päästetään toinen jalka irti telineestä ja ojennetaan taakse suoraksi. **-vahti** *s. urh.* pesäpallossa: kenttäpesällä oleva ulkopelaaja. **-valkea** *s.* uunin pesässä palava tuli. | Istuskella p:n lämmössä, valossa. **-vanne** *s. kal.* pyydyksen pesän runkona oleva vanne. **-verkko** *s. kal.* pesään laskettu verkko, koukkuverkko.

peta|ta[35] *v. ark.* **-us**[64] *teonn.* laittaa vuode kuntoon, sijata. | Nukkua hyvin p:tussa sängyssä. Sänkyjen p:us.

pete[78*] *s. harv.* Syöttivarpuja linnuille petteeksi [= lintujen pettämiseksi] PAULAH.

petellä[28*] *frekv.v.* < pettää.

peti[1] *s. ark.* vuode; alusta, perusta. | Mennä p:lle. Koneen p. — *Yhd.* ala-, yläp.; siskonp.

petiitti[0*] *s. kirj.* pieni kirjakeaste, jonka keilinmitta on 8 typografista pistettä. | Latoa petiitillä. Sanomalehdissä käytetään p:ä enimmissä kirjoituksissa. **-kappale** *s.* petiitillä ladottu kappale. **-kirjake** *s.* **-ladelma** *s.* **-maakari, -nikkari** *s. ark.* alakerturi, pakinoitsija. **-nilviäinen** *s. halv.* = ed. **-teksti** *s.*

petikaveri *s. ark.* vuodetoveri.

petiotisoi|da[18] *v.* **-nti**[1*] *teonn.* valmistaa mäskistä toisarvoista viiniä.

petitio[3] *s.* anomus. **-noida**[1E] *v.* anoa.

petkel[82], petkele *s.* varrellinen teräase, jolla jtak hakataan pieneksi, kuoritaan jne.; tylppä murskausväline, survin. | P:een varsi, terä. Puinen, rautainen p. Oljet hakattiin luuvassa p:eellä silpuiksi. Kuoria paperipuut p:eellä. — Survoa p:eellä huhmaressa. Tamppimyllyn p:et. — *Yhd.* kivi-, puu-, rautap.; pettu-, silppup.; kuorinp. **-mylly** *s. tekn.* mylly, jossa nousevat ja putoilevat survimet suorittavat murskaamisen, survin-, tamppimylly. **-survin** *s. tekn.*

petkut|ella[28*] *frekv.v.* **-telu**[2] *teonn.* < seur.

petkuttaa[2*] *v.* pettää, puijata, peijata, jallittaa, narrata, vetää nenästä, harjoittaa petosta, huijausta, vilppiä, humpuukia. | P. herkkäuskoisia ihmisiä. P. jkta kaupoissa, korttipelissä. P. jklta jtak.

petkuttaja[10] *tek.* Tietoinen p. Kaikenlaiset onnenonkijat ja p:t 'huijarit'.

petkutus[94] *teonn.* < petkuttaa. | Koko puuha on p:ta. Hankkia elantonsa petkutuksella. **-yritys** *s.*

petla[10] *s. kans.* silmukka. **-puomi** *s.* = petlauspuomi.

petlata[35] *v. metsät.* tehdä tilapäinen puomi silmukoimalla tukkeja peräkkäin samaan köyteen.

petlaus[64] *teonn.* < ed. **-nuora** *s.* **-puomi** *s.* petlaamalla tehty puomi.

peto[1*] *s.* **1.** petoeläin; hirviö. | Verenhimoinen p. Saalista vaaniva p. Sudet, karhut ja muut metsän pedot. Hauki on oikea veden p. — Ilmestyskirjan p. Koko koski oli kuin monipäinen p., joka vihansa vimmassa kiiti alas tuntureilta, sieraimistaan vaahtoa pärskyen KATAJA. — *Kuv.* P. ihmisen hahmossa. Oikea p. ihmiseksi. Sotapropagandassa vastustajat maalataan hirvittäviksi pedoiksi. Viha tekee ihmisistä raivoavia p:ja. — *Yhd.* maa-, meri-, vesip.; naaras-, pikku-, villip.; ihmisp. **2.** ed:een liittyen. **a.** *kuv.* jstak, joka on jssak suhteessa erinomainen, ihmeteltävä, voittamaton. | K. on p. pokerissa. Mies on p. kertomaan hauskoja juttuja. P. hiihtämään, uimaan, ratkaisemaan arvoituksia. Olettepa te aika p. naiseksi [pitämään puolianne]! **b.** lievänä voimasanana: hitto, lempo, pahus. | P. vie, puhun totta! En p. soikoon uskokaan! Voi p. kuitenkin!

peto|eläin *s.* eläin, joka tappaa ja syö toisia eläimiä; vars. petonisäkkäistä, joskus myös petolinnuista, -kaloista, -hyönteisistä jne. | P:eläimet 'Carnivora, nisäkäslahko, johon kuuluvat

eläimet joko yksinomaan tai kasvisravinnon ohella pyydystävät saaliikseen muita selkärankaisia'. **-hyönteinen** *s.* toisia hyönteisiä syövä hyönteinen. **-kala** *s.* toisia kaloja syövä kala. | Hauki on sisävesien pahin p.

petokselli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* = petollinen 1. | P:sessa tarkoituksessa. Menetteli p:sesti.

petokuoriai|nen *s.* toisia hyönteisiä, matoja yms. syövä kuoriainen. | Lahko p:set, Adephaga, jakautuu maa- ja hietakiitäjien sekä sukeltajien heimoihin.

peto|kärpänen *s.* **-lauma** *s.* **-lin|tu** *s.* toisia lintuja ja eläimiä ravinnokseen saalistava lintu, jolla on vahva nokka ja raatelujalat. | Varsinaiset p:nut l. päiväp:nut. Nenä kuin p:nun nokka. — *Kuv.* Laihat ja terävät p:nun kasvot. — *Yhd.* päivä-, yöp.

petolli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** epärehellinen, vilpillinen, kavala, kiero. | P. liittolainen, ystävä. Kuunnella p:sten huulten kuiskutteluja. Viehkeän p. hymy. Tehdä jtak p:sessa tarkoituksessa. P:sen viehättävä, houkutteleva. Menetellä, toimia p:sesti. Viekoitella jku p:sesti tekemään jtak. Myydä p:sesti vettä viinana. **2.** epäluotettava, pettävä, harhauttava. | Keväinen jää on hyvin p:sta. P:sen liukkaat rappuset. Meren p:set aallot. P:sen sumunsa vuoksi vaarallinen purjehdusväylä. Portviini on p:sta juotavaa. Tuore lumi levisi p:sena syvänteiden ja kuilujen yllä. P. sää. P:sen hämärä valaistus. P. unelma, haavekuva. -- salaperäinen tyttö paljastuu vain p:seksi kuutamonäyksi J.V.LEHTONEN. [Ritariromaaneissa puhkesi] p:seen jälkikukoistukseensa keskiajasta periytynyt ihanteellisuus ja haaveellisuus TARK.

petomai|nen[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* pedon kaltainen, eläimellinen, raaka, julma, epäinhimillinen. | P. lintu, kala. Vanhempana yhä p:semmaksi tuleva koira. P. tyranni, julmuri. P. konna, jonka julmuudet herättävät kammoa. Kissan p:set piirteet. Ilmeessä jtak raakaa, p:sta. P:sen näköinen roisto. P:sesta julmuudestaan kuuluisa keisari Caligula. Kohdella, rääkätä jtak p:sesti. Murhata ja silpoa jku p:sella tavalla. Sotien aikana ihmisen p:suus tulee selvästi ilmi. Joutua p:suuksistaan tilille.

peto|nisäkäs *s.* petoeläimiin kuuluva nisäkäs. **-pistiäi|nen** *s.*; *syn.* hietapistiäinen, -ampiainen. | P:set 'Sphecidae, myrkkypistiäisiin kuuluvia pistiäisiä'.

peto|s[64] *s.* pettäminen; *lak.* rikos, jonka jku tekee erehdyttäessään (antamalla vääriä tietoja t. salaamalla jtak) toisen toimimaan omaksi vahingokseen; vars. oikeudettoman hyötymisen tarkoituksessa erehdyttämällä aikaansaatu toisen taloudellinen vahingoittaminen. | Ovela, katala p. Harjoittaa p:sta ja vilppiä liikeasioissaan. Tehdä jtak p. mielessään. Syyllistyä varkauksiin ja p:ksiin. Houkutella jku p:ksella tekemään jtak. Tuomita, rangaista p:ksesta. Vaimo syytti miestään p:ksesta ja uskottomuudesta. — Koko yritys, puuha, keksintö on pelkkää p:sta 'petkutusta, huijausta, humpuukia'. Paljon mainostettu lääke olikin vain p:sta. — *Yhd.* avio-, itse-, sota-, valtiop.; maanp.

petos|kauppa *s.* petos. | Minulle on tehty vähän p:kauppaa KIVI. | Jalkakampi on p:kauppaa. Mikset tule rehelliseen tappeluun NUORIV. **-peli** *s.* Kaikki on ollut vain p:ä 'petosta'. **-rikos** *s.* **-yritys** *s.*

petra[10] *s. murt.* peura; poro. | Lähteä p:n ajoon. Kun on yhteen puhkuun p:lla päästänyt sata kilometriä KIANTO.

petrakko[2*] *s.* (ja *a.*) hevosesta: hallakko, jonka pohjaväri on vaalean kellertävän harmaa kuten porolla (peuralla).

petra|ta[35] *v. ark.* parantaa, korjata. | P. tuloksiaan. -- toimittaja kirjoitti realisti, vaan latoja p:si rojalistiksi KIANTO.

petri|fikaatti[4*] *s. geol. vanh.* fossiili, kivettymä. **-fioitua**[19] *v. geol.* muuttua fossiiliksi, kivettyä.

petrimalja *s.* bakteriologisissa laboratorioissa käytetty pyöreä lasimalja, jonka kannen reunat ulottuvat hiukan itse maljan reunojen yli.

petro|genia[15] *s. geol.* oppi kivilajien muodostumisesta. **-grafi**[4] *s.* petrografian tutkija. **-grafia**[15] *s.* geologian haara, joka tutkii kivilajien rakennetta ja koostumista. **-grafi|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* P. geologia. P. järjestelmä, tutkimus. Muodostumien p. kokoomus. Tutkia p:sesti.

petroleum[7] *s.* = seur.

petroli[5] *s.* **1.** kiviöljystä gasoliinin erottamisen jälkeen saatu tisle, lamppu-, paloöljy. — *Yhd.* moottori-, valop. **2.** kiviöljy. **-bentsiini** *s.* petrolista saatu bentsiini. **-cetteri** *s.* kiviöljyn jakotislauksessa saatu kevyt tisle, kaasueetteri, gasoliini (1). **-kaasu** *s.* **-kannu** *s.* **-keitin** *s.* keitin, jonka polttoaineena on petroli, paloöljykeitin. **-koksi** *s.* petrolia tislattaessa syntynyt sienimäinen jäte. **-käyttöinen** *a.* P. kone. **-lamppu** *s.* lamppu, jossa poltetaan petrolia, öljylamppu. **-lähde** *s.* **-lämmitys** *s.* **-moottori** *s.*

petrolin|puhdistamo *s.* **-tislaus** *s.*

petroli|piki *s.* kivennäisöljyjä kuivatislattaessa tislausastiaan jäävä jäte. **-poltin** *s.* Majakan p. **-säiliö** *s.* **-teollisuus** *s.* **-traktori** *s.* petrolilla käyvä traktori.

petro|logi[4] *s.* petrologian tutkija. **-logia**[15] *s.* kivilajien syntyä, rakennetta, muotoja ja esiintymistä tutkiva tiede, kivitiede. **-loginen**[63] *a.*

petromaksi[4] *s. ark.* paineen avulla petrolista aikaansaatua kaasua polttoaineenaan käyttävä hehkusukallinen valaisin (tyyppi).

petsa|ta[35] *v. tekn.* -us[64] *teonn.* käsitellä esineen pintaa jllak nesteellä (petsillä) puhdistus-, värjäys- tm. tarkoituksessa. | Metalleja p:taan happamilla nesteillä jatkokäsittelyä (galvanointia, juottamista) varten tai jotta ne saisivat halutun pysyvän värin. Puun p:amisella tarkoitetaan värjäämistä petseillä, jolloin puu saa edullisen ulkonäön ja sen syyrakenne tulee selvemmin näkyviin. P:tusta tammesta tehty kaappi. Värjätä p:amalla. Kemiallinen p:us 'petsaaminen vars. useilla toisiinsa kemiallisesti vaikuttavilla liuoksilla'.

petsi[4] *s. tekn.* ks. ed. | Sivellä p:llä. Liottaa p:ssä. — *Yhd.* mahonki-, messinki-, puup.;

kiilto-, sini-, värip.; anilliini-, rikkihappo-, suolahappo-, tärpätti-, vesip. **-liuos** *s.* petsinä käytetty liuos. **-väri** *s.* puun värjäämiseen käytetty petsi. | Sivellä pinta valonkestävällä p:llä. **-väritys** *s.* petsaamalla suoritettu väritys.

petteliäs[60] *a.* petollinen, erehdyttävä, epäluotettava. | Huulilla p. hymy.

pettely[2] *teonn.* < petellä.

pettolapsi *s. lak.* lapsi, joka petollisesti, toisen sukuoikeuksien loukkaamiseksi, esitetään sellaisen äidin lapseksi, joka ei ole häntä synnyttänyt.

pettu[1*] *s.* petäjän kuoren alainen pehmeä kerros; siitä valmistettu hätäleipä; *syn.* petäjäinen. | Kiskoa, survoa p:a. Syödä p:a. **-huhmar** *s.*

pettuinen[63] *ain.a.* P. [= petäjäinen] leipä.

pettu|jauhot *s. mon.* P. rukiin jatkona. **-leipä** *s.* **-puuro** *s.*

petturi[5] *s.* pettäjä, kavaltaja. | Mies osoittautui p:ksi ja antoi toverinsa ilmi. -- mut tyttö, jota lempi, hän oli p. R.RAMSTEDT. — *Yhd.* isänmaan-, maanp.

petturuus[65] *omin.* < ed. — *Yhd.* maanp.

pettymy|s[64] *s.* pettyminen, pettyneisyys. | Karvas, katkera p. Alituisten p:sten murtama. Aiheutti vanhemmilleen vain p:ksiä. Kokea p. rakkaudessa, toiveissaan. Tuntea p:stä jstak. Suureksi p:kseksi tulleen totesin, että --. Konsertti olikin p. 'ei täyttänyt toiveita'.

petty|ä[1*] *v.* **1.** tulla huomaamaan, että jhk kiinnitetyt toiveet, odotukset eivät ole toteutuneet, että aikaisempi hyvä käsitys jstak on väärä. | P. toiveissaan, odotuksissaan, avioliitossaan. Luotin häneen, mutta petyin pahasti. Tytön luonteen suhteen petyttiin. — Kettu p:i [= erehtyi] menemään syöttiin. — *petty|nyt* (a.) **-neesti** (adv.) **-neisyys**[65] (omin.) Poistua p:neenä. Tehdä jtak p:nein mielin, sydämin. Huoata, huudahtaa p:neesti. **2.** jäädä toteutumatta, osoittautua turhaksi. | P:neet toiveet. Majurinnan ainoa unelma edes vanhuuden murheettomasta ilosta p:y LEHT.

pettäjä[10] *tek.* petturi, kavaltaja. | Maansa, sukunsa, seuran p. Naisen p. Valansa p. 'rikkoja'. Koivun oksa konnan palkka, nuora p:n perintö SL.

pettäjäis|et[63] *s. mon. kans.* kirnujaiset. | Kirnun p. Antaa, saada p:iä.

pettämisyritys *s.*

pettämät|ön[57] *kielt.a.* **-tömästi** *adv.* ehdottoman kestävä, luotettava, varma, uskollinen, erehtymätön. | Luja ja p. perusta. Yksin Kristuksen seuraaminen voi antaa p:tömän pohjan ihmisen elämälle. P. tuki, turva. P. maalivahti. P. ystävä, liittolainen. Kokemuksen antama p. varmuus. P. kevään merkki. P. todistus jstak. P. kuulo, muisti, tyylitaju, vaisto. P:tömän uskollinen toveri. Tehdä jtak p:tömän varmasti. Tytön punastuminen paljasti p:tömästi hänen tunteensa.

pettäväi|nen[63] *a.*, vars. *vanh.* **-sesti** *adv.* **-syys**[65] *omin.* pettävä. | P. pohja. P. maailma. Kansansuosion p:syys.

pet|tää[2*] *v.* **-tävästi** *adv.* **I.** henkilösubj:n ohella. **1.** petollisesti erehdyttää, johtaa harhaan, saattaa väärään käsitykseen jstak, petkuttaa, puijata, narrata, houkutella, viekoitella, vietellä tekemään jtak, hämätä. | P. herkkäuskoisia ihmisiä. Vihollislentäjien p:tämiseksi rakennettu valeasema. P. jkta teeskentelemällä olevansa sairas. P. väärillä tiedonannoilla, salaamalla jtak. Koululaiset p:tävät opettajiaan lunttaamalla. P. tyhjillä lupauksilla. Uniin uskoessaan ihmiset p:tävät itseään. P. lintuja kuvilla 'ampua kuvilta'. -- p:ti [= viekoitteli tytön] pienillä rahoilla, / hope'illa houkutteli KAL. — *Erik.* tahallisesti ja tav. omaksi hyödykseen antamalla vääriä tietoja, salaamalla jtak tm. epärehellisellä menettelyllä saattaa jku kärsimään taloudellista vahinkoa. | P. jkta t. jku pelissä, kaupassa, laskutuksessa. P. asiakkaitaan myymällä pilaantunutta tavaraa. Miestä p:ettiin talonkaupoissa kymmeniä tuhansia.

2. olla uskoton, rikkoa velvollisuutensa jkta, jtak kohtaan, petollisesti hylätä, kavaltaa. **a.** henkilöobj:n t. vastaavan ohella. | P. toverinsa, liittolaisensa. P. puolueensa. P. kansaansa. P. aseveljensä ja paeta taistelusta. Pelastaakseen itsensä hän kylmäverisesti p:ti rikostoverinsa. Sitten onni p:ti hänet ja hän joutui vangiksi. **b.** asiaobj:n ohella. | P. lippunsa. P. se asia, jota on luvannut puolustaa. P. antamansa lupaus. P. sanansa 'syödä sanansa, olla pitämättä sanaansa'. Toveruuden p:täminen. Syyttää jkta seuran p:tämisestä 'seurasta lähtemisestä t. siitä, ettei mukaudu seuran muiden jäsenten suunnitelmiin tms.'. P. nuoruutensa ihanteet 'luopua nuoruutensa ihanteista'. P. jkn luottamus 'saada jku pettymään luottamuksessaan'. -- veljein toivon p:tänyt ja isiensä maan *CAJ. -- p:ti vaivainen valansa, / söi kuin koira kunniansa KAL. **c.** *erik.* aviouskollisuuden, rakkauden lupausten rikkomisesta. | N. p:tää vaimoaan rakastajattarensa kanssa. P. sulhastaan. P:etty rakastaja. Poika oli vannonut tytölle uskollisuutta, mutta p:tikin hänet ja meni toisen kanssa naimisiin.

II. asiasubj:n ohella. **1.** *tr.* harhauttaa, erehdyttää. **a.** Ulkonäkö p:tää helposti huonon ihmistuntijan. Älä anna toisarvoisten seikkojen p. itseäsi. Välin pyrki jo muisti eukkoa p:tämään [niin että hän muisti väärin] V.SALMINEN. **b.** läheten seuraavan ryhmän merk:tä. | P:tävä [= huomaamatta päihdyttävä] juoma. Ennustukset p:tävät monesti. Jäljitellä, matkia, muistuttaa p:tävästi jtak. Aioin vielä vuoteessa lukea, mutta uni p:ti 'nukahdin vastoin aikomustani'. Tänä aamuna meidän piti nousta varhain, mutta uni p:ti 'nukuimme liian kauan'.

2. *intr.* Us. vaikea erottaa ed:stä. **a.** erehtyä, olla petollinen, epäluotettava, jäädä toteutumatta, osoittautua turhaksi. | Muisti p:tää helposti. Hämärässä silmä p:tää usein. Kielikorva, taideaisti, vaisto p:tää. Jos merkit eivät p:ä, niin huomenna sataa. Jkn sana, lupaus p:tää. Sillä kertaa odotukset p:tivät. Kaikki toiveet paranemisesta p:tivät. Kustannusarvio p:ti pahasti. Hänen toivonsa oli sammunut, unelmat p:täneet KATAJA. Kaskesta saa-

tiin leipävilja, mutta jos sato p:ti - -, käytiin puunkuoreen käsiksi AK. **b.** vastoin odotuksia murtua, antaa perään, luhistua, särkyä. | Pohja p:ti ja hevonen vajosi suohon. Jää p:ti jalkojen alla. Tuntui kuin maa olisi p:tänyt jalkojen alla. Liejuiset, p:tävät rannat. Myrskyssä kiinnitysköysi p:ti ja vene joutui tuuliajolle. Rintaman keskusta p:ti ja vihollinen murtautui läpi. Kyllä hienokin pitää ja paksukin p:tää SL. — *Kuv.* Talous, suunnitelma on p:tävällä pohjalla. Voimat p:tivät. Hänen luja terveytensä on alkanut p. 'hän on alkanut sairastella'. Hermot p:tävät. Vaaran hetkellä miehen rohkeus p:ti. Sisu, tarmo p:tää. Maltti, hyväntuulisuus p:tää. Usko, luottamus jhk p:tää. Mies koetti olla tyyni, mutta ääni p:ti 'murtui liikutuksesta'. Koneen, laitteen toiminta p:tää väliin. Yhteishenki alkoi p. 'rakoilla'.

petunia[15] *s.* Petunia, koisokasveihin kuuluvia koristekasveja. — *Yhd.* tarhap.

petäikkö[2*] *s. murt.* petäjikkö.

petäinen[63] *a. murt.* petäjäinen. — *S:sesti* pettu- (leipä).

petäjikkö[2*] *s.* petäjämetsikkö, petäjistö. | Solakkarunkoinen p. — *Kuv.* Mennä p:ön [= päin mäntyä] SP. **-harju** *s.* **-kangas** *s.*

petäjä[16] *s.* vars. itäsuom. kielenkäytössä yl. mänty, länsisuom. kielenkäytössä us. nimenomaan isosta männystä; *metsät.* ei terminä. | Solakka, sileärunkoinen p. P:n runko, oksat, latva. — Ei pääse puuhun eikä p:än, puusta p:än [= ei pääse minkäänlaiseen tulokseen, ei saa mitään aikaan] SP. — *Yhd.* jouhi-, jättiläis-, mammutti-, pensas-, pihkap.; ranta-, suop.; pesäp. **2.** petäjän puuaines. | Laudat ovat oksatonta p:ä. P:stä tehty astia, pöytä. **3.** pettu- (leipä). | Sekoittaa p:n surveita leipään. Syödä p:ä. Öillä päivät jatketaan, p:llä pellon siemen SL.

petäjäi|nen[63] *ain.a.* P. lauta. P. astia, pöytä. P:set halot. — *Erik.* petäjän kuorista valmistettu, pettu-. | P:set jauhot. — *S:sesti* pettu. | Kiskoa p:stä. Panna leivän sekaan p:stä. Syödä p:stä. P. posket punaa, ruisleipä voiman antaa SL.

petäjä|jauhot *s. mon.* pettujauhot. **-kangas** *s.* Kuiva p. **-lauta** *s.* **-leipä** *s.* pettuleipä. **-metsikkö** *s.* **-metsä** *s.*

petäjän|hartsi *s.* **-juuri** *s.* P:sta punottu köysi. **-kanto** *s.* **-kuori** *s.* **-kuorileipä** *s.* pettuleipä. **-kylki** *s.* **-latva** *s.* **-oksa** *s.* **-runko** *s.*

petäjäpuu *s.*

peuhail|la[39] *frekv.v.* **-u**[2] *teonn.* < seur.

peuha|ta[35] *v.* **1.** leikin luonteisesti telmiä, kisailla, möyhiä, pöyhiä, myllertää, sotkea. | Lapset juoksevat ja p:avat pirtissä, pihamaalla. Pojat p:avat heinäladossa. Lapset ovat p:nneet vuoteensa aivan sekaisin. Irti päästetty koira juoksi ja p:si iloissaan. — Ahkerasta työnteosta. | Saatiin hiki hatussa p., ennen kuin heinät olivat ladossa. Itse p:si pajassa nakutellen kesät talvet KATAJA. **2.** elämöidä, metelöidä, mellastaa, riehua, teutaroida. | Vihastunut karhu p:si lennätellen turpeita ja multaa ilmaan. [Harppuunalla ammuttu] hylje sai p., kunnes väsyi. Tajuton sairas reuhasi ja p:si kuin mielipuoli. Potkia ja p. unissaan. Räyhätä ja p. humalapäissään. Myrsky p:a ulapalla. Siellä se takamaillakin teuhaa ja p:a, aivan kuin koko maailma olisi hänen E.JAAKKOLA.

peuhto|a[1*] *v.* peuhata, pöyhiä, pehertää, myllertää, reuhtoa, teutaroida. | P. lumi sekaisin. Penkoa ja p. tavaroitaan. Ansassa p:va riekko. Ja tuollainen veden kuljettama vallesmanni-vaivainen tuossa puhuu ja p:o kuin maaherra! LEHT.

peukalo[2] *s.* **1.** ihmisen (ja apinan) käden sisin, vahvin sormi, joka taipuu muita sormia vastaan. | Ihmisen, apinan p. P:n koukistajalihas. Puristaa jk p:n ja etusormen väliin. P:n kokoinen, pituinen (myös kuv. esim. pikkupojasta). Istuu vain ja pyörittelee p:itaan. — Jklla on p. keskellä kämmentä 'on taitamaton, pystymätön, ei-kätevä'. Niin kauan kuin p. liikkuu 'niin kauan kuin ao. on elossa'. Pitää p:a (pystyssä) jnk t. jkn puolesta [koska se muka auttaa onnistumiseen]. Pistää t. painaa p:a 'painaa peukalot vastakkain sopimuksen vakuudeksi'. P:a päälle! - - oikein oli vannottanut poikaa p. p:n nenässä LEINONEN. Pitää p:nsa alla 'vallassaan, komennossaan, kurissa'. Ainapa olen kirotuissa hampaissanne "se turvikko ja p., se pikkunappula Eero" KIVI. — *Yhd.* porop. **2.** *el.* vastaava lepakon sormi t. linnun siiven luu. **3.** käsineen osana. | Kintaan p. — *Kuv.* Jklla on sydän kintaan p:ssa 'pelkää, on kovasti huolissaan jstak'. **4.** *tekn.* nokkapyörän nasta. | Vesirattaan akselissa olevat p:t. — *Yhd.* nosto-, säätöp.

peukalo|hanka *s.* peukalon ja etusormen välinen hanka, haarukka. | Ottaa, puristaa jk p:hankaansa. — Käsine on p:hangasta rikki. **-hankain, -hankanen** *s.* = ed.

peukaloi|da[30] *v.* **-nti**[1*] *teonn.* sormeilla, hypistellä, käsitellä omavaltaisesti, taitamattomasti. | Pyrkii uteliaana p:maan kaikkea. P. jtak konetta, laitetta, kelloa. — *Kuv.* P. [= korjailla] jkn kirjoituksia, esityksiä. - - p:vat [= "ruotivat"] niiden tekoja, jotka jotakin toimivat, tahtovat ja saavat aikaan LEINO.

peukaloi|nen[63] **1.** *a.* **a.** *poss.* yhd:oissa. | Leveä-, suurip. **b.** peukalon kokoinen, pienen pieni. | Jo p:sena poikana. **2.** *s.* erikoisen pienikasvuinen olento (harv. esine), kääpiö, lilliputti;)(jättiläinen. | Kansanrunojen ja satujen p:set olivat pienen pieniä miehiä. — Liisa, äidin pieni p. — *El.* Troglodytes troglodytes, hippiäisen jälkeen Suomen pienin lintu. — *Kal.* = peukaloverkko.

peukaloislin|tu *s.* P:nut 'Troglodytidae, lintuheimo, johon kuuluvat peukaloisen ja koskikaran suvut'.

peukalo|kiila *s. käs.* käsineen peukalon kiilamainen tyviosa. **-kyyti** *s.* satunnaisesta ilmaisesta kyydistä, joka saadaan siten, että peukaloa nostamalla pysäytetään menosuuntaan matkalla oleva auto tms. **-lintu** *s.* peukaloinen. **-mit|ta** *s.* Mitata p:alla 'peukaloa mittana käyttäen'.

peukalonpää *s.* P:n kokoinen, pituinen, paksuinen.
peukalo-ote *s.* ote, jossa jstak pidetään kiinni peukalohangalla.
peukalo|pihti *s.* **1.** peukalosta ja etusormesta. | Puristaa jtak p:pihtiinsä. **2.** *mon.* pihdit, jolla kidutettavan peukaloa entisaikaan puserrettiin. **-poika** *s.* peukaloinen. | Se on varmaankin homunculus minimus, — mikroskoopilla katseltava p.! *TARK. **-pyörä** *s. tekn.* = nokkapyörä. **-ruuvi** *s.* kidutusväline, jolla puristettiin tutkittavan peukaloa; *kuv.* keinosta, jota voidaan käyttää toisen pakottamiseen. **-sormi** *s.* peukalo. **-sulka** *s. el.* linnun peukalossa kiinni oleva sulka. **-sääntö** *s. sähk. leik.* sähkövirran, magneettikentän t. voiman suuntaa havainnollistava sääntö, sormisääntö.
peukaloton[67] *kar.a.* P. apinalaji.
peukalo|varvas *s.* isovarvas. **-verk|ko** *s. kal.* erittäin pienisilmäinen verkko, peukaloinen, peukalus. | Nuotan p:ot 'peristä päin rintoja seuraavat verkot'.
peukalus[64] *s. kal.* = ed.
peukku[1*] *s.*, us. *ark.* peukalo, vars. sanonnassa *pitää peukkua (pystyssä).*
peura[10] *s.* Rangifer tarandus, hirvieläin, josta poro on kesytetty, villipeura; *kans.* merkitsemätön poro. | Metsästää peuroja. — Ajaa p:lla. — *Yhd.* jalo-, kuusi-, metsä-, poro-, puna-, tunturip.; kesäp. **--aita** *s.* = poroaita. **-hirvas** *s.* (purematon) urospeura, urosporo. **-härkä** *s.* urospeura. **-korva 1.** *s.* merkitsemätön poronkorva. **2.** *a.*, us. *s:sesti* porosta, jolla on ehyet korvat. **-lauma** *s.* **-lehmä** *s.* naaraspeura.
peuran|ajo *s.* Metsästäjät lähtivät p:ajoon. **-hauta** *s.* peuranpyydyksenä käytetty hauta. **-juuri** *s.* Seseli libanotis, eräs putkikasvi. **-jäkälä** *s.* poronjäkälä. **-kello** *s.* Campanula glomerata, eräs kellokasvi. **-koipi** *s.* **-liha** *s.* **-luinen** *a.* P. naskali, veitsi. **-metsästys** *s.* **-nahka** *s.* **-nahkainen** *a.* P. peski, turkki. **-pyynti** *s.* **-pyytäjä** *s.* peurojen metsästäjä. **-sammal** *s. kans.* poronjäkälä. **-sarvi** *s.*, tav. *mon.* **-talja** *s.* **-vaadin** *s.* **-vasa** *s.* **-virna** *s.* Astragalus frigidus, eräs kurjenherne.
peura|pyssy *s.* peurojen metsästykseen käytetty pyssy. **-vasa** *s.* **-väljä** *s. kans.* suurikaliberinen peurapyssy.
pfalzkreivi [(p)falts-] *s. hist.* vanhan Saksan keisarikunnan virkamiehiä ja ruhtinaita.
ph- ks. myös f-.
pH vetyioniväkevyyden merkki. | pH:n määritys. **--asteikko** *s.* **--indikaattori** *s.* **--mittari** *s.* **--optimi** *s.*
phui *interj.* hui, hyi. | P. sentään! P. miten kylmää!
phyi *interj.* = ed. | P. miten pahalta haisee!
piaffi[4] *s.* ratsastuksessa: ravi paikalla.
piak|ka[15*] *s.* (*rinn.* piakko[2*]) pitkävartinen, kapealapainen leipälapio, jolla paistettavia ja paistuneita leipiä liikutellaan. | Ottaa p:alla piiraita uunista.
piakkoin *adv.* lähiaikoina, pikapuoliin, kohdakkoin. | Lähden p. kotiin. P. ilmestyvä teos.
piakkoinen[63] *a.* piakkoin tapahtuva. | Kuoron p. konserttimatka.
piammiten *adv.* **1.** hyvin pian, mitä pikimmin. | Kone saatiin aina p. korjatuksi. **2.** pikapuoliin, piakkoin. | Johtokunnan kokous on nyt p. **3.** melkein, lähes. | Olen asunut täällä jo p. viisi vuotta. — *Harv.* muuten kuin ajasta. | Kokoelman p. ainoa onnistunut runo.
pian *adv.;* pikemmin, pikimmin ks. erikseen. **1.** vähän ajan kuluttua, kohta, kiireesti, joutuin, viipymättä, äkkiä. | Tule p. takaisin! P. kaikki muuttuu paremmaksi. Minkä teet, tee p. Kirjoitan niin p. kuin suinkin. Mutta p:pa -- näimme hänen astelevan vuoren varjokasta rinnettä ylös KIVI. P:kos [= pianhan] minä sen sinne toimitan. — *Liik.* toimituksissa: kolmen (t. kahden) viikon kuluessa, prompt. **2.** ajasta: melkein, miltei, lähes. | P. kymmenen vuotta sitten. Näin oli eletty p. puoli vuosisataa LEINO. **3.** *pian aikaa* mahdollisesti, kenties, ehkä(pä). | Voitaisiin p. aikaa luulla sinun erehtyneen.
pianaikaa *adv.* tav:mmin ⌒.
pianiino[1] *s. mus.* pianosoitin, jonka kaikupohja ja kielet ovat pystysuorassa tasossa; vrt. piano. — *Yhd.* kabinetti-, konsertti-, salonkip.
pianissimo[2] *mus.*)(fortissimo. **1.** *adv.* (*lyh.* pp) aivan, hyvin hiljaa, heikosti t. vienosti. | Piano p. (*lyh.* ppp) 'mahdollisimman hiljaa'. **2.** *s.* aivan, hyvin hiljaa esitettävä ääni, sävel t. säveljakso. | Hiljalleen sammuva p. Soittajan taito tuli esille etenkin p:issa.
pianisti[4] *s.* pianonsoittaja, pianotaiteilija. | Älkää ampuko p:a, hän tekee parhaansa SP. — *Yhd.* konsertti-, orkesterip.; iskelmä-, jatsip.
pianisti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* pianonsoittoon kuuluva t. sille ominainen; pianon erityisvaatimusten ja teknillisten mahdollisuuksien mukainen. | [Pianotaiteilija] ei erikoisemmin harrasta p:sia värittelyefektejä eikä voimakeinoja S.RANTA. Todella p:sesti sävelletty pianokonsertto.
piano[2] *mus.* **1.** *s.* pianiinon ja flyygelin yhteisnimitys; yl. kielenkäytössä tav. = pianiino; *syn.* fortepiano, pianoforte. | Soittaa p:a. P:n koskettimisto. — *Yhd.* forte-, taffelip.; pienoisp.; auto-, sähköp. **2.**)(forte. **a.** [us.: piā·no] *adv.* (*lyh.* p) hiljaa, vienosti, heikosti. **b.** *s.* hiljaa, vienosti, heikosti esitettävä ääni, sävel t. säveljakso. | Taiteilija osasi hyvin tehostaa p:n ja forten vastakohtaisuutta.
piano|duetto *s.* **-duo** *s.* **-esity|s** *s.* Taiteilija N.N:n p:kset. **-forte** *s.* = fortepiano, piano (1). **-harmonikka** *s.* harmonikka, jonka diskantissa on pianon mukainen koskettimisto. **-ilta** *s.* Taiteilija N.N:llä oli onnistunut p. Konservatoriossa. **-kappale** *s.* pianosävellys. | Konsertissa kuultiin muutamia uusiakin p:ita. **-kauppa** *s.* **-kirjallisuu|s** *s.* kirjoitettu t. painettu pianomusiikki. | P:den valioteoksia. **-konsertti** *s.* **1.** Pitää, antaa p. **2.** = seur. **-konsertto** *s.* Tšaikovskin b-molli-p. **-koulu** *s.* **1.** Madame N.N:n p. Pariisissa. **2.** pianonsoiton järjestelmällinen oppikurssi t. oppikirja. **-kvartetti** *s.* **1.** viulun, alttoviulun, sellon ja pianon muodostama soitinyhtye. **2.** = seur. **-kvartetto** *s. mus.* pianokvartetin (1) esitettävä, tav. sonaatin laajuinen ja muotoinen

(sarja)sävellys. **-kvintetti** *s.* **1.** kahden viulun, alttoviulun, sellon ja pianon muodostama soitinyhtye. **2.** = seur. **-kvintetto** *s. mus.* pianokvintetin (1) esitettävä, tav. sonaatin laajuinen ja muotoinen (sarja)sävellys.

pianola[15] *s. mus.* pneumaattinen koneisto, joka liitetään pianon koskettimistoon ja joka suorittaa koneellisesti sormien tehtävän: automaattinen piano, jossa on tällainen lisälaite.

piano|lanka *s.* kovaksi vedetty, kiillotettu teräslanka, jota käytetään mm. pianon kieliksi. **-liike** *s.* Carl Bechsteinin p. **-musiikki** *s.* Klassillinen p. Nelikätistä p:a. **-muunnelma** *s.* Beethovenin tunnetut p:t.

pianon|kieli *s.* **-kosketin** *s.* **-soittaja** *s.* **-soitto** *s.* Esittää, harjoitella, opettaa p:a.

pianonuot|it *s. mon.* Soittaa uruilla suoraan p:eista.

pianon|virittäjä *s.* **-viritys** *s.*

piano|-ohjelma *s.* Laulu- ja p:-ohjelmaa. **--oppilas** *s.* pianonsoittoa jkn johdolla opiskeleva henkilö. **-partituuri** *s.* pianolle sovitettu partituuri. | Händelin oratorioiden p:t. **-pedagogi** *s.* pianonsoiton opettaja. **-sarja** *s.* sarja pianosävellyksiä. **-soit|in** *s.* Flyygeli luetaan kuuluvaksi p:timiin. **-solisti** *s.* **-sonaat|ti** *s.* Beethovenin p:it. **-soolo** *s.* Radiossa esitettiin p:ja. **-sovitelma** *s.* = seur. **-sovitu|s** *s.* soitin- t. laulusävellys pianolle sovitettuna. | Sinfonian p. Kansanlauluja p:ksina. **-säestyjs** *s.* Soolololauluja p:ksineen. **-sävelly|s** *s.* Selim Palmgrenin p:ksiä. **-säveltäjä** *s.* Liszt p:nä. **-taiteilija** *s.* **-taituri** *s.* Maailmankuulu p. Rubinstein. **-tehdas** *s.* **-tehtailija** *s.* **-tekniik|ka** *s.* Chopin p:an uudistajana. **-teknikko** *s.* P. suorittaa soittimien virityksiä ja korjauksia. **-teollisuus** *s.* Kotimainen p. **-teo|s** *s.* Schubertin lyyrilliset p:kset. **-trio** *s.* pianon, viulun ja sellon muodostama soitinyhtye; sellaisen esitettävä sävellys. **-tunt|i** *s.* Antaa p:eja. **-tuoli** *s.* Pyörivä p. **-tyyli** *s.* pianosävellystyyli. **-virtuoosi** *s.* pianotaituri.

piassava[10] *s.* (*rinn.* piassaba[10]) eräiden palmujen lehtituppien vahvat kuidut, joita käytetään harjojen, luutien, siveltimien, köysien yms. valmistamiseen.

piasteri[5] *s.* rahayksikköjä, mm.: espanjalaisen ja keski- ja eteläamerikkalaisen peson nimitys Euroopan satamissa ym.; turkkilainen ja egyptiläinen vaihtoraha ($^1/_{100}$ puntaa). — *Yhd.* hopeap.

piasti[4] *s. vanh.* = ed. | -- ja sataan p:in -- sen mennä annoin KIVI.

piattain *adv. harv.* pikapuoliin, piakkoin.

piazza[10] [-atsa] *s.* italialainen tori t. aukio.

piccolo[2] [-kk-] *s.* **1.** hotellin t. ravintolan palvelijapoika, "nisse". | Pieni p. kantoi leivostarjotinta. **2.** *mus.* pikkolo(huilu). | Urut soivat kuin p.

pide[78**] *s. harv.* **1. a.** pidin, pidike, pidätin; side. | Piteet pirstoutuivat. -- ja olen kuin astia -- ilman vyötä ja p:ttä KILPI. **b.** esim. paalun ympäri kietaistu, kitkallaan vetoa vastustava köyden mutka. | Köysi pannaan piteeseen. **2.** *abstr.* Pilan piteeksi 'piloillaan'. Henkemme piteiksi täytyy meidän hieman nypistellä toisen omasta KIVI. — *Yhd.* hengenp.; neuvon-, puuhan-, toimen-, tuumanp.; mielip. **3.** *kans.* kotieläin, tav. nauta (useimmiten mon.). | Siinä pikku mökin koko asujamisto ja piteet KIANTO. -- heittivät kourallisen kaikille eläimille, mitä oli talossa piteitä PAULAH. — *Yhd.* kotip.

pidel|lä[28**] *frekv.v.* < pitää. **1. a.** pitää (jatkuvasti), pitää kiinni jstak. | P. hevosta suitsista. P. lasta kädestä. Pitelee kynää kädessään. Pitele lujasti kiinni! Pitelehän tätä seivästä pystyssä. Näkyi pitelevän molemmin käsin päätään. Alkoi p. nenäänsä. Solki piteli paidanrintamusta kiinni. **b.** kannatella. | Pylväät pitelevät kuistin kattoa. — *Kuv.* Mastot pitelevät pilviä. -- pää jo pilviä piteli KAILAS. **c.** pidätellä. | Hevosta on vaikea p. alamäessä. Vuoristoraja pystyi jonkin aikaa pitelemään vihollisjoukkoja. Työt pitelevät minua yhä kaupungissa. — Olipas siinä naurussaan pitelemistä [tav. iron.: siitä oli leikki kaukana]! **2.** käsitellä, käytellä. | P. asetta, neulaa. Kookas, hankalasti p:tävä kirja. Herkästi varisevaa timoteita on p:tävä hellävaroin. Tulta on p:tävä varovasti. Aihetta on p:ty onnistuneesti. Piteli omin lupinsa toisen metsää. Otto Manninen pitelee suomen kieltä mestarillisesti. **3.** kosketella, sormeilla, tunnustella, hypistellä. | P. sormin. Fosforia ei saa p. käsin. Kaksi oli hänellä elämän himoa ja hekumaa: katsella ja p. aarteitansa -- KIVI. Hän nautti tavattomasti p:lessään tuttuja paikkoja SILL. — *Erik.* P. piikoja. -- tuommoisilla korpimaan tanssiretkillä hän kaiketi piteli myös sikäläisiä tyttölapsia SILL. **4.** kohdella. | P. pahasti, kovakouraisesti, ankarasti. Lasta on p:tävä hellävaroin ja ystävällisesti. P. pahoin 'kohdella huonosti; pahoinpidellä'. **5.** muuta pitää-v:n merk:iin liittyvää käyttöä. | P. perää. Sepä piteli läheltä!

pidemmält|i, -ä *komp.adv.* = pitemmälti. | Asiasta ei ole syytä p. puhua.

pidem|pi[22] *komp.a.* -myys[65] *omin.* = pitempi.

pidennellä[28**] *frekv.v.* < pidentää.

pidenny|s[94] *s.; rinn.* pitennys. **1.** pidentäminen. | Tankokuolaimien p. voidaan suorittaa hevosen selässäkin oltaessa. Haku-, maksuajan p. Saada virkavapauden, loman p:stä. Passiin myönnettiin oleskeluajan p:stä. — *Yhd.* loman-, passinp. **2.** se millä jk on pidennetty, jatke, jatkos, lisä. | Moottori on asennettu koneen akselin p:ksen varaan. Savupiippu on vain uunin savukanavan p. **3.** pidentymä. | Vokaalin, konsonantin, sävelen p.

pidentym|ä[13] *s.* (*rinn.* pitentymä) pidentynyt osa, pidennys. | Selkäytimen p. (anat.), par. ydinjatkos. Vokaalin p. ja *n* illatiivin päätteenä. — Kierrejousen p. [= pidentymisen määrä] riippuu kappaleen painosta.

pidenty|ä[1*] *pass.v.* (*rinn.* pitentyä) (< seur.) pidetä. | Rintama p:i huomattavasti. Lintujen sappirakko voi p. suolen kaltaiseksi. Varjot ovat jo p:neet. Koneen käyttöikä p:y melkoisesti, jos --. Määräajan p:minen.

piden|tää[8] *v.* (*rinn.* pitentää) lisätä jnk pituutta, tehdä pitemmäksi, jatkaa;)(lyhentää. **1.** pai-

kallisesta ulottuvuudesta. | P. hihoja, viilekkeitä, askelta. Kivääriin hihnaa p:nettiin. Kanavat p:tävät huomattavasti liikennöitäviä vesireittejä. Janan p:täminen. **2.** ajasta, eril. tapahtumista ja olosuhteista. | P. määrä-, voimassaoloaikaa. Huolellisella hoidol'a voimme huomattavasti p. vaatteidemme ikää. Työpäiviä p:tämällä päästiin parempiin tuloksiin. Katsonpa terveelliseksi p. arestianne KIVI. — P. kauppa-, vuokrasopimusta. Oleskeluluvan p:täminen.

pidetä[314]* *v.* tulla pitemmäksi, pidentyä, venyä. | Varjo pitenee. Hameet pitenevät. Välimatka alkoi p. Askel piteni pitenemistään. Päivät, puhteet pitenevät. -- iltapimeät pitenivät KIANTO.

pidginenglanti [pidžin-] *s.* Itä-Aasian satamissa käytännössä oleva kiinanvoittoinen englannin kieli.

pidik|e[78]* *s.* **1.** pidin, kiinnike, kiinnitin. | Veitsen terän ruoto eli p. upotetaan kahvan sisään. Ladottaessa käsikirjoitus kiinnitetään p:keellä kastiin. Sähkölamppu kierretään p:keeseen l. kantaan. Seinään lyötävä pyyheliinan p. Ompelukoneessa lanka juoksee neulaan erikoisten p:keiden kautta. — Avainlukossa p:keet l. säpit estävät salvan siirtymästä paikoiltaan. — *Yhd.* lanka-, metalli-, nahkap.; kääntöp.; harjan-, kannen-, kynttilän-, käden-, lampun-, neulan-, pöytäliinan-, rullan-, soihdun-, teränp. **2.** *abstr.* vrt. pidäke 1.b. | Mitkään p:keet eivät enää estäneet häntä päästämästä halujaan valloilleen.

pidike|lukko *s.* Avain- eli p. **-rengas** *s.* **-ruuvi** *s.* **-säppi** *s.*

pidin[66]* *väl.* < pitää. **1.** koje t. laite, joka pitää jtak kiinni t. määräasennossa t. kannattelee jtak; kannatin, puristin, tuki. **a.** *konkr.* Päreen, lampun, terän, uutimen p. Höyläpenkin siirrettävät pitimet. Ikkunalämpömittarin messinkiset pitimet. Ripusti puhelintorven pitimeensä. Haahla on keittoastian koukkupäinen p. Kuparilangasta valmistettu riippuva kukkaruukun p. -- sekä mekon että paidan pitimet olivat ylhäältä auki SILL. — *Yhd.* metalli-, nahka-, puu-, rautap.; jalan-, kädenp.; avaimen-, hihan-, kielen-, kirjan-, kukan-, kynttilän-, kynän-, lahkeen-, lampun-, lyhdyn-, neulan-, savukkeen-, soihdun-, teränp.; ala-, yläp.; kaksoisp.; kiristysp. **b.** *kuv.* ja *abstr.* Jouduitpa pirun pihtien pitimiin. Hän olisi tahtonut nyt -- riisua kaikki tapojen ja säännösten pitimet yltään PEKKANEN. — Tekee työtä vain juuri henkensä pitimiksi. Vain pettu oli nälkäaikoina hengen pitimenä. — *Yhd.* hengenp. **2.** esine t. laite, josta pidetään kiinni, kahva. | Kilven pitimenä oli tavallisesti metallinen ripa. — *Yhd.* kiinnip.

pidin|laite *s.* Terä on kiinnitetty koneeseen erityisellä p:laitteella. **-saipa** *s.* Peukalolla painetaan patruunalippaan p:a.

pidot[1]* *s. mon.* ks. pito II.

pidusta[15] *s. harv.* = piusta.

pidäk|e[78]* *s.* **1. a.** kappale t. osa, joka pidättää t. pysäyttää jtak, pidäte, pidätin. | Kirjoituskoneen p:keet. Aisan yläpäässä oli rahkeen p:keenä oksantynkä. **b.** *abstr.* ja *kuv.* este, viivyke; esto, estymä. | Meri muodosti valtakunnan laajentamiselle ylivoimaisen p:keen. Hänellä ei ole perhettä p:keenä. — Vaistot pääsivät vapaiksi p:keistään. Sielullisten p:keiden murtuminen. **2.** *mus.* fermaatti.

pidäke|haka(nen) *s. el.* eräiden perhosten ja pistiäisten siivissä oleva jäykkä suka, joka liittää etu- ja takasiivet toisiinsa. **-nasta** *s.* Mutteripultin kannassa oleva p. **-rengas** *s.* **-ruuvi** *s.* **-side** *s. anat.* Polvilumpion p.

pidäkkeet|ön[57] *kar.a.* -tömästi *adv.* (< pidäke) pidättämätön, hillitsemätön. | P. intohimo. — Joskus: varaukseton. | P. tunnustus.

pidäntä[15]* *s.* pitäminen, pito. | Navetassa on karsina pikkukarjan p:ä varten. Taidossa talon p., ei varahin valvonnassa SL. — *Yhd.* ilonp.

pidät|e[78]* *s.* pidätin, pidäke. | Koneen p:teet uusittiin. — Satujen maailmassa fantasialla ei ole mitään p:teitä.

pidät|ellä[28]* *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < pidättää. | P. hengitystä, itkua, naurua, yskää. Jarru p:telee loimitukin pyörimistä. P:teli ovea paiskautumasta kiinni. Alamäessä on hevosen p:eltävä. Isäntä koetti p. vieraita lähtemästä. Hänen oli vaikeata p. itseään. Puheen vauhdin p:teleminen. -- provastimme -- vaatii vielä Topiakselta naimalupausta, p:ellen kolmatta kuulutustamme KIVI. Piikojen palkkoja hän tosin p:teli SILL. — *Refl. taiv.* Ja Juha hyrähti ja naurahti, -- p:telihe, mutta kohta taas uudelleen hyrähti AHO.

pidät|in[59]* *väl.* = pidäke 1. | Kivääriin lukon p. P. estää kojetta liukumasta paikoiltaan. P:timet pitävät konevasaran järkälettä koholla. — *Kuv.* ja *abstr.* Vuoristo oli kauan ollut murtumaton p. vihollisvaaraa vastaan. — *Yhd.* ankkuri-, jousip.; varmuusp.; luistin-, lukon-, patruunanp.

pidätin|haka *s.* **-jarru** *s.* **-kynnys** *s.* Kivääriin lukon p. **-köy|si** *s.* P:det estävät alusta päässemästä tuuliajolle. **-lait|e** *s.* Jarrut ja muut p:teet.

pidättelemätön[57] *kielt.a.* < pidätellä. | P. ilo.

pidätteliäs[66] *a.*, melko *harv.* pidättyväinen; niukka, vähäinen. | Yleisön p. ostohalu. Rakennuksen p. koristelu.

pidättymät|ön[57] *kielt.a.* P. ihastus, tunnustus. Naurahteli p:tömästi.

pidättyväi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* pidättyvä, varovainen. | Toiveissaan p. N. on sangen p. uudistusten suhteen. Pankit ovat p:siä luotonannossaan. Uudistuksiin on syytä suhtautua p:sesti. Noudattaa p:syyttä. — *Erik.* suhtautumisesta sukupuoliyhteyteen ja väkijuomiin. | Sukupuolinen, aviollinen p:syys. [Vaimo] oli ollut täydellisesti p. hääiltaansa saakka PEKKANEN. -- Selin kun oli kaupungin p:sin mies [alkoholin suhteen] TALVIO. — P. ilme. Ylhäisen p. esiintymistapa. Taulun askeettisen p. väritys. Ilmauksiltaan p. tyyli. P. tarjonta. Arvopaperimarkkinat pysyivät p:sinä.

pidätty|ä[1]* *refl.* ja *pass.v.* < pidättää. **1.** pysytellä jstak erillään, olla puuttumatta t. ryhty-

mättä jhk, kieltäytyä jstak. | P. arvostelusta, äänestyksestä. Valiokunta p:y käsittelemästä ehdotusta. P:i puhumasta. Liikemiehet p:vät kaupoista. Vasemmisto on p:nyt yhteistyöstä oikeiston kanssa. P. kokonaan alkoholijuomista, aistillisista nautinnoista, huvituksista, lihan syönnistä. P:minen sukupuolivietin tyydyttämisestä. 2. hillitä (itseänsä). | He eivät jaksaneet kauan p., vaan purskahtivat nauruun. -- eikä tuoja voi itsekään p. joskus huudahtamasta SILL. — *pidätty|vä* (a.) -västi (adv.) -vyys[65] (omin.) hillitty, kohtuullinen, varovainen. | P:vä luonne. Uudistusten suhteen oltiin p:viä. P:vä kriitillisyys. P:vässä muodossa esitetty lausunto. Kiinalaiset ovat luopuneet p:västä kannastaan kaikkea ulkomaista kohtaan. Tervehtiä p:västi. Kauppoihin on suhtauduttu p:västi. — *pidätty|nyt* (a.) -neesti (adv.) -neisyys[65] (omin.) = ed. | Runojen p:-nyt pohjavire. Ylpeä, itsetietoinen p:neisyys. 3. pysähtyä, seisahtua. | Veri p:i vuotamasta. Perunan kuoret voivat p. suoliston pullistumiin useiksi vuorokausiksi. Virtsan p:mistä sanotaan vesiummeksi. -- hän tuli takaisin, p:i unisin silmin nojailemaan takkapieleen ALKIO. — *Erik.* imeytyä. | Fosforihappo p:y maahan hyvin. Vesihöyry p:y ilmakehään.

pidättäjä[16] *tek.* Syytetyn p:ä on kuulusteltava. — Iskurin, lukon, painokoneen p., par. pidäke. — *Kuv.* Ihmisen sisäinen p.

pidättämis|kyky *s.* Sammalen [veden]p. **-määräys** *s.* Poliisilla oli p. valmiina. **-oikeus** *s.* Tulliviranomaisen p. **-valtuus** *s.*

pidättämät|ön[37] *kielt.a.* -tömästi *adv.* P. raivo.

pidättäyty|ä[44] *refl.v.* vrt. pidättyä. *(1.)* P. ravinnosta, nautinnoista, ylellisyydestä. Ajoittainen liharuoista p:minen. P:i lausumasta ajatuksiaan kiistakysymyksestä. *(2.)* Me tuskin voimme p. ääneen nauramasta AHO.

pidät|tää[2*] *v.* -tävästi *adv.* **1.** päämerk.: estää. **a.** estää, estellä, torjua. | Älä p:ä minua! Miestä p:ettiin käsistä. Kosken pyörteetkään eivät p:ä lohta pääsemästä kutupaikoilleen. Luja aita pystyi p:tämään karjan pellosta. Katto p:tää sadetta. Sen tähden teiltä taivas p:-tää kasteen ja maa p:tää satonsa VT. — *Lak.* P. jku virasta 'estää hoitamasta virkaa'. P:ettiin rikkomuksen takia vuodeksi virantoimituksesta. Pitäjän asukkaat oli p:etty nauttimasta pyhää ehtoollista. **b.** viivyttää, viivästyttää; hidas(tut)taa. | Vihollista p:ettiin taistellen pitkän aikaa. Caesarin ratsuväki p:ti helvetialaisten hyökkäystä. Rautatievaunua ei lastia purettaessa saa tarpeettomasti p. — Hevosen p:täminen ohjia kiristämällä. **c.** estää tulemasta ilmi, tapahtumasta, hillitä, tukahduttaa; vaimentaa, tyynnyttää. | P. naurua, itkua, kyyneliä. P:etty naurunpurskahdus, tirskunta, rykäisy, ulina. Kuulijat istuivat henkeään p:täen. Lehmä p:tää maitoaan. Sairas ei kyennyt p:tämään virtsaansa. Hän kyllä pystyy p:tämään suuttumuksensa. Oli vaikeata p. uteliaisuuttaan. Ei ole syytä p. arvostelua. [Virressä] oli pohjalla kuin jotain p:ettyä riemua AHO. **d.** pysäyttää, seisauttaa; keskeyttää. | P:ti hevosensa tallin eteen. Iso tammi p:ti pilvet kesken niiden kulun. Vihdoin kuitenkin pysäytti lukkari lukemisen ja lausui: "P:täkää nyt ja syökää, te puuhevoset --." KIVI. 2. päämerk.: pitää. **a.** pitää (jatkuvasti), pysyttää jssak t. jnak; säilyttää. | Asianajajalla on oikeus p. asiakirjat hallussaan. Oikeuden päätös koski vangitun p:tämistä vankilassa. Isänmaanrakkaus p:ti hänet Suomessa. Talonpoikien tietämättömyys on p:tänyt maanviljelyksen alkeellisella tasolla. Kaikki rahan käsittävät, vaan ei puoletkaan p:ä SP. — *Mus.* P:täen 'sostenuto'. **b.** varata jllek. | Poika p:ti kotitalostaan asuntopalstan itselleen. Valtakunnan päämiehelle p:etyt etuoikeudet. Pankin isännistölle on p:etty päätösvalta erinäisissä asioissa. Kaikki oikeudet teoksen kuviin p:etään. **c.** *harv.* kannatella. | -- pylvääseen, joka p:ti läävän kattoa TALVIO. **d.** *fys.* ja *kem.* sitoa, imeä itseensä, absorboida, adsorboida. | Vettä p:tävä maakerros, sammal, kolloidi. Maalla on kyky p. kasvinravinteita. 3. päämerk.: ottaa, poistaa. **a.** poistaa; kieltää; peruuttaa. | Puimakoneen seula p:tää viljasta karkeimmat roskat. — Zeus p:ti ihmisiltä tulen. Koko joukko-osastossa on lomat p:etty. **b.** olla antamatta, maksamatta (palkkaa tms.); vähentää, ottaa (esim. määräosa palkasta verona, korvauksena tms.). | Eläkemaksut p:ettiin. Laittomasti p:etty palkkaerä. — Vero p:etään verovelvolliselta suoraan palkasta. Jos viranhaltijalle myönnetään lomaa sairauden takia, on palkasta p:ettävä määräprosentti. **c.** *lak.* pitää vakuutena, ottaa takavarikkoon. | P. huonekalut maksamattomista vuokrista. Menetetyksi tuomittu omaisuus p:ettiin valtiolle. **d.** *lak.* riistää jklta väliaikaisesti vapaus, ottaa rikoksesta epäilty henkilö poliisin haltuun (esim. kuulusteluja varten). | Poliisi p:ti kadulla varkaudesta epäillyn miehen. Kulkuri p:ettiin irtolaisuudesta. 4. *fakt.* < pitää. | -- ja he p:tivät paimenpojilla vahtia kylän laidassa SEPPÄNEN.

pidäty|s[64] *teonn.* < ed. | Oli pakahtua naurun p:ksestä. Syvää sisäänhengitystä seuraa lyhyt ilman p. Kalavesioikeuden p. koskee myös tilan uutta omistajaa. Veron, palkan, palkkion, eläkkeen p. Poliisi toimeenpani p:kset viipymättä. Imeytymistä eli absorptiota nimitetään toisinaan p:kseksi. — *Mus.* ilmiö, että jk edellisen soinnun sävel jää riitasävelenä soimaan seuraavan aikana. — *Yhd.* pintap.; palkan-, veronp.; virastap.; kommunistip.; virtsanp.

pidätys|erä *s.* Kansaneläkemaksun p:erät. **-haka** *s.* Vipukytkimen p. **-jarru** *s.* Nosturin sähkömagneettinen p. **-kyky** *s. fys. kem.* = absorptio-, adsorptiokyky. **-lait|e** *s.* Vaa'an p:teet. **-määräys** *s.* Poliisiviranomaisten antama p. **-oikeus** *s. lak.* oikeus pitää saamisensa vakuutena hallussaan toiselle henkilölle (tav. velalliselle) kuuluvaa omaisuutta, esim. esinettä t. asiakirjaa, kunnes velallinen on täyttänyt jnk sovitun velvollisuuden, esim. maksanut velkansa. | Vuokranantajalla on p. vuokralaisen irtaimistoon, kunnes vuokra on maksettu. **-pyörä** *s.* = hakapyörä. **-ren|gas** *s. tekn.* akseliin

kiinnitettävä, sen päittäistä liikettä rajoittava rengas. | Lujasta rautalangasta tehdyt p:kaat. **-ruuv|i** *s.* Vauhtipyörä on kiinnitetty akseliin p:eilla. **-sanat** *s. mon. myt.* loitsu, jolla jtak estetään t. pidätetään. | Käärmeen, sisiliskon, karhun p. **-selli, -suoja** *s.* Rikospoliisin p. **-tappi** *s.* **-todistus** *s.* palkansaajalle ilman verokirjaa suoritetusta veronpidätyksestä annettu todistus.

pidätytt|ää[28*] *fakt.v.* < pidättää, vars. 3.d. | Sisäministeri p:i miehen.

piedestaali[4] *s.* veistoksen, maljakon tms. jalusta. | Rintakuva oli asetettu pylvään muotoiselle p:lle. — *Kuv.* Puhuja kohotti p:lle vanhan säätyeduskuntamme 'ylisti sitä'.

piedin[56*] *s.* kangas(kaistale) koko kudotussa leveydessään. | Kangas oli niin kapeaa, että oli asetettava kaksi p:tä rinnatusten. -- pahoin maksoit orjan palkan, / -- / lyhyillä kyynärillä, / kaitaisilla pietimillä KANT. — Purje ommellaan useasta pietimestä. — *Yhd.* kangas-, sarkap.; etu-, takap.

piehkinä[14] *s. harv.* pula, ahdinko, hätä. | Jouduitpa aika p:än.

piehtaro|ida[30] *v.* -inti[4*] *teonn.* kieriskellä, kieritellä, pyöriskellä (pitkällään, us. selällään, vars. hevosista); kääntelehtiä, vääntelehtiä, heittelehtiä; kelliskellä, kelliä, kellehtiä, rypeä. | Hevonen p:i pihamaalla. Jänis on p:inut tuossa hangessa. Levottomana hän p:i vuoteessaan unta saamatta. Tuhkassa p:imista pidettiin syvän katumuksen merkkinä. — Ruumeniksi p:idut oljet. — *Kuv.* P. synneissä, epäuskossa, yltäkylläisyydessä.

piehtaroittaa[28*] *fakt.v.* < ed. | Varsaa on syytä silloin tällöin p. lumessa.

piekan|a[15] *s.* Buteo lagopus, hiirihaukalle läheistä sukua oleva, Euroopan pohjoisimmissa osissa pesivä kookas päiväpetolintu. | Suomen Lapin p:oiden otaksutaan muuttavan talveksi Etelä-Venäjälle.

piekanahaukka *s.* = ed.

pieksentä[15*] *teonn.* < piestä. — *Yhd.* kielen-, suun-, tuulenp.

pieksett|ää[28*] *fakt.v.* < piestä. | Kartanon herra p:i alustalaisensa sotilailla.

pieksijä[14] *tek.* < piestä. | Poika pääsi p:nsä käsistä pakoon. — Eukko oli aika suun p. — *Yhd.* kielen-, suun-, tuulenp.

pieksin[56] *s.* rottingista, metallilangasta tms. valmistettu varrellinen väline, jolla tomu piestään tuuletettavista matoista, vuodevaatteista ym., mattopiiska.

pieksiäiset[53] *s. mon.* selkäsauna, löylytys, pieksäjäiset. | Tiedä, että p. sinulla varteissa [= odotettavissa] on KIVI.

pieksiäissauna *s. kuv.* = ed. | -- taidan päästä koko asiasta pienellä pieksiäis-saunalla lakituvan porstuassa KIVI.

pieksu[1] *s.* alk. yksipohjainen ja koroton, nyk. us. anturallinen ja matalakorkoinen nahkajalkine, jonka terässä on kauto ja kohoava (kiverä) nokka ja jonka varsi on puolisääreen ulottuva, pauloilla t. nauhoilla sidottava, t. polven alle t. yläpuolelle ulottuva; *syn.* lapikas. | Nokkavat matalavartiset p:t. Poronkoipinahasta tehdyt kevyet p:t. Hyvin tervatut p:t. Keltaiset pohjalaiset p:t. P:n nokka, kanta, varsi, paulat. Käänsi p:jensa nokat [= kääntyi kävelemään] kylään päin. — *herran pieksut* lievä voimasana, päivittely. | Voi herran p:t sentään! — *Yhd.* paula-, varsip.; koivikas-, poronkoipip.; hiihto-, navetta-, ojap.

pieksu|jalka *a.* pieksujalkainen. | P. poika. — *pieksujalassa* (adv.) pieksut jalassa. **-jalkainen** *a.* P. pohjalainen. **-kenk|ä** *s.* lyhytvartinen pieksu. | Kevyitä p:iä käytettiin kesäisin.

pieksun|nokka *s.* Hiihtäjä sovitti p:nokan varpaalliseen. **-pohja** *s.* Paikattu p. **-varsi** *s.* Nostelee p:aan.

pieksusaap|as *s.* pitkävartinen pieksu. | Komeat härmäläiset p:paat.

pieksäjä[16] *tek.* = pieksijä.

pieksäjäiset[53] *s. mon.* = pieksiäiset.

pieksämäk|i *s. leik.* takamus, takapuoli. | -- sun pieni p:esi / se siellä peitotaan MANN.

pieksättää[28*] *v.* = pieksettää.

pieksäyty|ä[44] *pass.v.* < seur. | Rattaiden perässä riippuva säkki p:i riekaleiksi kiviin. Tuulessa ja sateessa ovat seinähirret p:neet harmaiksi.

pieksä|ä[2] *v.* -ntä[15*] *teonn.* = piestä.

pielei|nen[63] **1.** *s. kansat.* **a.** tav. oven pielessä riippuva käsipyyhe, pyyheliina. | Kirjottu p. **b.** ovi- (joskus myös ikkuna)verho; uudin; kaksikerroksisen sängyn alaosan verhon kapeampi, pään puoleinen osa. | Kauniit käsin kudotut p:set. **2.** *a.* pielessä oleva. — *Yhd.* ikkunan-, ovenp.

piele|s[64] *s.* kahden t. useamman pystypuun väliin tehty pitkänomainen heinien, olkien, viljan, lehdeksien t. turpeiden säilytyskasa, joka tav. on ylöspäin levenevä ja katonharjan tapaisesti huippeneva; vrt. suova, koko, keko, närte, haasia. | Oljilla ja kuusen oksilla katettu p. Koota, panna heiniä p:ksiin. P:ksen käyttö on itäsuomalaista perua. Hyvä olis p. pienoinenkin talvella takavarana SL. — *Kuv.* [Näytelyssä] näkee kokonaisen p:ksen taikkoja ja haravia AHO. — *Yhd.* heinä-, kaura-, lehti-, olki-, turvep.

pielessuova *s.* = ed.

pielest|ää[2] *v.* -ys[64] *teonn.* panna pielekseen. | P. kauraa. Puolikuivina p:etyt heinät.

pielet|ön[57] *kar.a.* < seur. | P. ovi, veräjä. P:tömät pellot.

piel|i[32] *s.* **1.** reuna, sivu, laita, syrjä, pielus(ta). | Oven, ikkunan, veräjän, sillan p. (myös ◡). Nenän p. Pyörän napa hipaisi portin p:tä. Läntinen taivaan p. hehkuu punaisena. Tien pensaikkoiset p:et. Me perkattavaks saatiin metsän p. *MANN. -- ja silmissä vilahteleisivat katkeavan taipaleen p:et SEPPÄNEN. — Vars. *piel|essä*, -estä, -een (postp:n tapaan) = vieressä, korvalla. | Seisoo sängyn p:essä. Vene laski kallion p:een. Pakarin kuistin p:een oli heitelty vesiä SILL. — *Yhd.* leuka-, nenä-, suup.; rinta-, suitsip.; ikkuna-, nurkka-, ovi-, porras-, porttip. **2.** patsas, pylväs, paalu; (pystyssä oleva) seiväs, salko. | Suovan, auman, sauran, ruonan p. Pieleksen pystypuut l. p:et. Oi Ukko ylijumala, / ilman p:ien pitäjä AK.

- - ja nousi nummelle meteli ja ähellys hirmuinen, olisipa luullut korkeuden p:ien kukistuvan KIVI. — *Erik. (vanh.)* masto. | Lenti purjepuun nenähän, / - - / päähän p:en seisotaikse KAL.

pielikukka *s.* pelargoni.

pieli|nen[63] **1.** *s.* = pieli 1. | Oven, portin p:set. **2.** *a.* tav. yhd:n jälkiosana. | Kaksip.; puna-, valkop.; puu-, rautap.

pielipuu *s.* Veräjän, portin, oven p. Ikkunan p:t eli kehä. — Haasian, suovan, pieleksen p. Nelisärmäiseksi veistetty ruonan p.

piello|s[64] *s.* kyntämättä jäänyt pellon (tav. kasken) kohta; palamaton paikka kaskessa; *syn.* pälvi. | Hankoaura ei jätä kivikkoiseenkaan kaskeen isoja p:ksia. Palamattomille p:ksille vieritettiin sytytettyjä seunoja.

piellos|kyntö *s. maat.* = palkkikyntö. **-pää** *s.* = piellos.

pieluksenpäällinen *s.* tyynyliina, tyynynpäällinen. | Reikäompeleinen, kukka-aihein koristeltu p.

pieluksinen[63] *poss.a.* < seur. 1. | P. vuode. — *Yhd.* kaunis-, pehmeä-, punap.; olki-, untuvap.

pielu|s[64] *s.* **1.** tyyny, päänalus, -alunen, -alainen. | Kohennella, pöyhiä p:sta. Istuimina käytettiin p:ksia itämaiseen tapaan. Kallistaa, painaa päänsä p:kselle. Pää hautautui untuvaisiin p:ksiin. — *Yhd.* höyhen-, nahka-, olki-, pumpuli-, untuvap.; alusp.; polvip.; ilmap. **2.** = pieli 1. | Oven, portin, portaan, uunin, tien, nenän p. (myös ◡). [Mies] hivuttautuu - - navetan ja tallin varjoisiin p:ksiin TOPPILA. — *Erik.* takin rintakäänne, -pieli. | Työnsi kätensä takin p:ksen sisäpuolelle. — *Yhd.* rintap.

pielus|käänne *s.* takin rintakäänne. | Nykyisin ovat smokin p:käänteet jonkin verran kavenneet. **-liina** *s.* tyynyliina. | Palttinainen p. **-puu** *s.* pielipuu. | Oven, ikkunan p:t. **-päällinen** *s.* = pieluksenpäällinen.

pielusta[15] *s.* pielus. **1.** = pieli 1. | Ovien ja ikkunoiden kehät eli p:t. Portaiden, uunin, takan, tien p. Nenän p. Takin p. **2.** *harv.* tyyny. | Ja ennen kuin uni ehtii saapua, hän jälleen kuohahtaa kiukkuun, puree p:a ja itkee LEINONEN.

pielustaa[2] *v.* tehdä pieli t. pielet jhk, varustaa pielellä t. pielillä. | P. ikkuna, ovi.

pien- yhd:ojen alkuosana = pieni, pikku-.

pien|a[10] *s.* tav. puinen t. metallinen ohuehko, kaita kappale, jollaisia käytetään mm. yhdistämään esineiden eri osia t. tukemaan jtak, poikkipuu, lista, lasta, säle, puola, tanko. | Lattea, pyöreä p. Ruuveilla kiinnitettävä metallinen p. P:at estävät saumaamalla tehtyä puulevyä kouruilemasta. Puuastian kannen p. liittää kansilaudat toisiinsa. Pöytälevyn lujuutta vahvistetaan p:oilla. Tikapuiden poikittaiset p:at. Tuolin selkänojan p:at. Pyörän napaa kehään yhdistäviä puolia sanotaan p:oiksi. P:at jakavat ikkunan ruutuihin. — *Yhd.* pitkittäis-, poikki-, pystyp.; ala-, keski-, välip.; puu-, rauta-, teräsp.; kohop.; nurkka-, seinäp.; kaide-, reuna-, reunusp.; nuottip.; ikkunanp.; kannin-, liitos-, puristus-, tiivistysp.; ihop.

pien|aakkonen *s.*, vars. *kirj.* "pieni" (tekstissä yleisesti käytettyä muotoa oleva) kirjain, minuskeli;)(suuraakkonen. | P:aakkosilla ladottu teksti. **-aateli** *s.* alempi aateli;)(suur-, ylhäisaateli. **-aatelinen** *a.*

piena|liitos *s. puut.* puuliitos, jossa yhdistettävät osat (tav. rinnakkain asetetut laudat) liitetään toisiinsa niihin poikittain upotettavilla pienoilla. **-ovi** *s.* vieretysten tav. pystyyn asetetuista, pienaliitosta käyttämällä toisiinsa yhdistetyistä laudoista tehty ovi. **-saha** *s. puut.* kapea- ja ohutteräinen saha, jonka puinen selkä muodostaa kahvan ja jonka hampaiden rinta on vastoin tavallisuutta kohti vetosuuntaa, uurresaha.

pien|asumus *s.* Rivitaloksi liitettyjä p:asumuksia. P:asumuksille varattu kaupunginosa. **-asunto** *s.* Nykyaikainen, huokea p. P:jen tyyppipiirustuksia.

pienasunto|alue *s.* **-laina** *s. lak.* valtion t. kunnan pienasunnon rakentamiseksi myöntämä laina. **-talo** *s.* talo, joka sisältää yhden t. useampia pienasuntoja.

pienata[35] *v.*, tav. *puut.* liittää yhteen pienalla t. pienoilla. | Pöytälevyn laudat p:an yhteen.

pien|auto *s.* pienikokoinen auto, pienoisauto. **-automaatti** *s. sähk.* varokkeen sijasta käytetty virrankatkaisija.

pienehkö[2] *mod.a.* pienenpuoleinen, pienenlainen, pienenläntä. | P. mies, talo, puu, kivi. Löydetty p. rahamäärä. [Laulajan] p:t äänivarat.

pienekäs[60]* *a. harv.* pikkumainen. | - - suuripiirteinen, p:tä kuurnimista karttava elämänkäsitys AK.

pieneksyä[1] *v.* pitää pienenä, vähäarvoisena, vähäksyä. | P. asian merkitystä. P. kilpailijansa saavutuksia.

pien|eliö *s. biol.* pieni, tav. paljain silmin näkymätön eliö, pikkueliö, mikro-organismi, mikrobi. | Homesienet, hiivasienet, bakteerit ja muut p:eliöt. P:eliöiden tuhoaminen pastörcimalla. Järvien pohjaliejun muodostavat p:eliöt, nim. levät ja pikku äyriäiset. **-eliöstö** *s.* vrt. ed. | Merien pintakerrosten p. **-eläj|ä** *s.* vähävarainen, pienissä oloissa elävä henkilö, yhteiskunnan vähäosainen, vähäväkinen. | Vähävarainen p. Torpparit, maatalous- ja tehdastyöläiset sekä muut p:ät. Syrjäseudun p:ät. Maan hankkiminen p:ille. Sianhoito on maaseudun p:ien suosiossa. — *Harv.* pienikokoisesta eläimestä. | Ketut, myyrät ja muut metsän p:ät. **-eläjäväestö** *s.*

pienemmyys[65] *komp.omin.* < pieni. | P. on korvattava laadun paremmuudella. Hinkin erottaa pienestä sangosta vain korvanreikien p.

pienempi- alkuisista yhd.-a:eista ks. vastaavia pieni-alkuisia.

pienen|kokoinen *a.* = pienikokoinen. | P. mies. **-lai|nen**[63] *a.* pienehkö, pienenpuoleinen. | P. poika, eläin, lintu, puu, alue, palkka. P:set rikkomukset. **-läntä**[11]* *a.* = ed. | P. mies, otus. P., hallava karhu. P. jauhopussi selässä.

pienen|nellä[25]* *frekv.v.* **-tely**[2] *teonn.* < pienentää. | P. puita, havuja, lihaa. P. sokeria JOTUNI. Yrittää p. rikkomustaan.

pienennin[50]* *väl.* < pienentää.

pienenny|s[64] *s.* **1. a.** piene(mmä)ksi tekeminen, pienentäminen. | Halkojen p. Turpeiden p:kseen käytetään rullaäestä. Miehen pullea vatsa tuntui kaipaavan p:stä. **b.** = pienennös. | Valokuvan, kartan p. -- tyttären poika o'i aina ollut kuten p. eräästä vihattavasta miehestä HAANPÄÄ. **2.** piene(mmä)ksi tuleminen, pienentyminen, pieneneminen. | Vesivoiman saannin p. on aiheuttanut vahinkoa teollisuudelle. Huonoista markkinoista johtuva tulojen p.

pienennys|koje *s.* koje, jolla jtak pienennetään; vars. laite, jonka pääosana on valokuvauskoje ja jolla saadaan pienikokoisia jäljennöksiä esim. kuvista ja asiakirjoista. **-kone** *s.* P:ita ovat esim. myllyt, survimet ja rouhimet. **-lasi** *s.* kovera linssi;)(suurennuslasi. | Katsella p:lla. **-muoto** *s. kiel.* deminutiivimuoto. | Kalasanan p. on kalanen. **-suhde** *s.* Kartan mittakaavan ilmaisema p.

pienennös[64] *s.* pienentämisen tulos, pienennys (1.b). | Piirroksen, valokuvan p.

pienen|pieni *a.* (tav. ⌒) erittäin pieni, pikkuruinen, piskuinen. | P. hiukkanen. P:pienet korkeakorkoiset kengät. Idyllisen talon p. pihamaa. P. tuulenviri. **-puolei|nen** *a.* pienehkö, pienenlainen. | P. ihminen. P. kala. P. rakennus, tila, kaupunki. P. teos. P. vesistö. P:sta suomalaista karjaa. P:sia kirjoja.

pienenty|ä[1*] *pass.v.* (< pienentää) tulla piene(mmä)ksi, pienetä, vähentyä. | Maan asukasmäärä p:y huomattavasti. Nopeus p:i. Valtion velat ovat melkoisesti p:neet. -- p:y mun ympär' elon piiri LEINO. — -- ja p:i miesten hampaissa kuiva leipä KIVI.

pienentäjä[10] *tek.* Havujen p. Konevoimalla käyvä turpeiden p. Pintamaan p:nä käytetään erimuotoisia jyriä. — *Yhd.* ryynin-, vihannesten-, turpeen-, malminp.

pienentämätön[57] *kielt.a.* joka ei pienennä t. (tav.) jota ei ole pienennetty. | Kilo p:tä kekosokeria.

pienen|tää[6] *v.* tehdä piene(mmä)ksi. **1. a.** perusmerk. | Karhunkierrosta ruvettiin p:tämään. Kartan p:netty jäljennöspainos. Pojan puku oli p:netty isän vanhasta takista. Likinäköiset käyttävät p:täviä silmälaseja. Valokuvan p:täminen. — Savupeltejä on syytä p. 'panna pienemmälle, kiinnemmäksi'. **b.** vähentää, supistaa; lieventää; niukentaa. | P. menoja, kustannuksia. Laivan nopeutta p:nettiin sumun vuoksi. Tehokas ilmasuojelu p:si pommituksen tuhoja. Armeijan taisteluvalmiutta jouduttiin melkoisesti p:tämään. Vaatimuksia on p:nettävä. Koneiden käyttö on p:tänyt työläisten ansiomahdollisuuksia. Akselin kierrosluvun p:täminen. **2.** paloitella (pieneksi), pilkkoa, murentaa, musertaa, rouhia, survoa, jauhaa, hienontaa. | P. polttopuita, havuja, turpeita, jäätä, sokeria, lihaa. Malmi p:netään karkeahkoksi jauheeksi. Rohdoksien mekaaninen p:täminen. -- äijä itse istui pöydän päässä, tuppipuukollaan p:täen kovaa leipää SILL.

pienesti *adv.* < pieni. **1.** liittyen vars. merk.-ryhmiin 3 ja 4. | Elää p. 'pienissä, vaatimattomissa oloissa'. Pieni on vain se kansa, joka ajattelee p. **2.** *harv.* vähän, hiukan, hiukkasen, hieman. | P. epätasainen maasto. Askel horjahti p. Kirota p. Sairas viittasi p. kädellään.

piene|tä[34] *v.* tulla piene(mmä)ksi, pienentyä, vähetä, lyhetä, kutistua, huveta, heiketä. | Maidon tuotanto p:nee. Rahan ostoarvo p:ni. Välimatka alkoi p. Tavaran menekki on p:nemään päin. Puku p:ni käyttökelvottomaksi. P:nee kuin pyy maailmanlopun edellä SP. -- tuli p:ni tasaiseksi ja tyyneksi nuotiotuleksi AHO.

pienhuoneisto *s.* Uusien asuintalojen nykyaikaiset p:t.

pien|i[38] *a.* (-esti, -uus ks. erikseen) vrt. pienoinen, pikka(ra)inen, pikku, pikku(ru)inen, piskuinen, vähäinen. Painollisena:)(suuri; esim. Pitäkää p:empää ääntä; painottomana: jonkinlainen; esim. Alkoi kuulua p:tä pihinää. — Huom. vahvistus pienen p. 'hyvin pieni'. — Vars. abstr. käytössä eri merk.-ryhmät eivät selvästi erotu toisistaan.

1. koosta: ulkonaisilta mittasuhteiltaan, u'ottuvuuksiltaan (us. pituudeltaan) vähäinen, pienikokoinen. **a.** elollisista olennoista. | P. mies. P., hento nainen. Kasvultaan p. Lapsi on p. ikäisekseen. P. mutta pippurinen. P. lintu. P. kiljukotka 'Aquila pomarina'. P. perhonen. Vedessä kihisi p:tä kalaa. Maasta se p:ikin ponnistaa SP. — Tuhat p:tä paholaista! P. väki (myt.) 'menninkäiset, kalmanväki, pienikokoiset haltijat'. — *Erik.* iältään vähäinen, nuori, alaikäinen; *s:sesti* us. = lapsi, pienokainen. | P. poika. P:ten lasten hoito. Hyvää päivää, p:et ystäväiseni! P. mies [= pikkupoika] alkoi itkeä. Kävin siellä p:nä pari kertaa. P:estä pitäen, p:estä saakka 'lapsuudesta alkaen'. Hiljaa, p. nukkuu! Olla p:iin päin (ark.) 'raskaana'. Saada, odottaa p:iä (ark.). Oli se aikaa se p:enä olo PAKK. -- kulkutauti, joka kaatoi pitäjän p:tä väkeä [= lapsia] suuret määrät SILL. Mitä isot edellä, sitä p:et perässä SL. — Hyväilysanana. | Oma p. vaimoni! Näkemiin, äiti p.! — En ole nähnyt poikap:täni kuukauteen. **b.** esineistä, luonnonpaikoista ym. | P. kivi. P. pata, veitsi. P:et pihdit. P. ikkuna. P. käsi, nykerönenä. Takki on jo käynyt p:eksi 'liian pieneksi'. P. pilkku, reikä. P. liekki. P. käsiala. P:et kirjaimet, tav. = pienaakkoset. P:et aivot, myös 'takana alhaalla oleva aivojen osa, pikkuaivot'. P:iä voileipiä. P:eksi sahatavaraksi luetaan kimmet ja laatikkolaudat. P. [= sydämestä keuhkoihin ja takaisin johtava] verenkierto. P. asunto, huone, mökki. P. tehdas. P. maatila. P:et pellot. P. lampi, luoto, puro. Sudenkorento lentelee p:ten vesien lähettyvillä. — P. etäisyys, matka, väli. P:een tilaan menevä koje. — Sokeri paloitellaan p:eksi 'pieniin paloihin'. P:tä [= pieniksi palasiksi leikattua] lihaa. P:tä [= ohutta] liinaa. — *Mus.* P. sekunti, terssi, seksti, septimi 'intervalleja, jotka ovat puolta sävelaskelta pienempiä kuin vastaava suuri'. P. [= viivaton, suuren ja yksiviivaisen välinen] oktaavi.

2. a. (luku)määrältään, paljoudeltaan, luku-

arvoltaan vähäinen. | P. kansa, perhe. P. joukko, yleisömäärä, kuulijakunta. Yliopiston p. konsistori. P:et puolueet. P. enemmistö. P. varasto. P. vesimäärä. P. vuoto. Otimme p:en ryypyn. Otetaan p:et (ark.) 'ryyppy, napaus'. P. korotuskulma. P. [= arvoltaan suhteellisen lähellä nollaa oleva] luku. P:in yhteinen jaettava. P. [= pientä lukua tarkoittava] numero. P. raha, seteli. P. summa. P. palkka. P:et tulot, menot, verot. Kartan p. mittakaava. P. [= gramma]kalori. **b.** ajasta ja eril. tapahtumista ja olotiloista: vähän aikaa kestävä t. vaativa, pian kuluva, tapahtuva t. suoritettava, lyhyt. | P. hetki, tauko. Tulen p:en ajan perästä. Viivähti p:en aikaa. Odotimme p:en [= "kokonaisen"] iankakkisuuden. Olen p:en ikäni ollut raitis. — P. ajansäästö. P. pikakurssi. Se on p. työ. P. uinahdus. Otin p:et unet. — Harjoittelu jäi melko p:een 'vähiin'.

3. asteeltaan, voimaltaan, vaikutukseltaan vähäinen. | P. pakkanen, tuulenhenki. P. rikkomus, synti. P. erehdys, vahinko. Kysyntä on pysynyt p:enä. Pitää p:tä ääntä. Pidä p:empää suuta! Päästi p:en kiljahduksen. Paistetaan p:ellä tulella. On ollut kauan p:essä kuumeessa. Oli p:essä humalassa. Oli p:essä (ark.) 'hiukan humalassa'. Perhe eli p:essä nälässä. Hevonen pisti jo p:eksi juoksuksi. Päästiin p:een hikeen. On ollut p:tä erimielisyyttä. Siihen on hyvin p:et mahdollisuudet. Hänellä on me'ko p:et vaatimukset. Valitsin kahdesta pahasta p:emmän. Asiasta ei saatu p:intäkään vihiä. Savupeltejä pannaan p:emmälle 'kiinnemmäksi'. — Meriupseerin p. iltajuhlapuku.

4. arvoltaan t. merkitykseltään vähäinen, vähäpätöinen, -arvoinen, mitätön, halpa(-arvoinen); arvoton, turhanpäiväinen, -aikainen (us. läheten ed. ryhmää). | P. asia. P. lahja. P. palvelus. P:et askareet. P:et pyhät, juhlapäivät. P. paikkakunta. P. virkamies, sekatavarakauppias. Sinä olet vielä hyvin p. herra. Suuri sanoiltaan, p. teoiltaan. P:et eläjät. Yhteiskunnan p:et ja vähäväkiset. Hän kuuluu Herran p:impiin. P. sielu. P:et henget, luonteet. P:istä oloista lähtöisin. P. arkinen elämä. P:estä alusta liike paisui suurtekijäksi. Omalla p:ellä paikallaan hän sai ihmeitä aikaan. Yhdymme tähän omasta p:estä puolestamme. Suuri ihminen voi olla hyvin p. taiteilija, suuri taiteilija p. ihminen KOSKENN. Ain' avarammiks nouskoot sydämenne, / niin ettei kerran p:iks löydettäis! KAILAS.

pieni|alainen *a.* -alaisuus *omin.* P. pinta, niitty. **-arvoi|nen** *a.* -suus *omin.* P. seteli, postimerkki. P. maaseutukaupunki. **-aukkoinen** *a.* P. rysän nielu. Uunissa oli p. tulipesä. **-hampai|nen** *a.* P. ratas, saha. Lehden p:set laidat. **-hedelmäinen** *a.* P. omenapuu. **-huokoi|nen** *a.* -suus *omin.* Luun p. pintakerros. P:sta puuta. **--ikkunainen** *a.* P. sauna, pirtti. **-jakoi|nen** *a.* -suus *omin.* hienojakoinen. | P. asteikko, hammasratas. **-jalkainen** *a.* P. kiinatar. **-jyväi|nen** *a.* -syys *omin.* P. ruislajike.

pienijä[11] *tek.* Halkojen, havujen p. — *Yhd.* halon-, puunp.

pieni|jännitteinen *a.* = pienjännitteinen. **-kaliberinen** *a.*, vars. *sot.* P. pistooli. P. ammus. **-karjai|nen** *a.* P. talo. P:set eläjät. **-kasvui|nen** *a.* -suus *omin.* kasvultaan pieni. | P. lapsi. P. hevonen, koira. P:sta karjaa. P:sta viidakkoa. Väestön p:suus. **-kello**[84] *s.* (myös ⌒) kirkon pienestä kellosta. | Tapulin kimeäänäninen p. **-kierteinen** *a.* P. ruuvi. **-kiteinen** *a.* P. sokeri, jauhe. **-kivi|nen** *a.* P. ranta. P:stä someroa. **-kokoi|nen** *a.* -suus *omin.* (kooltaan) pieni. | P. veistos, muotokuva. P. auto. P:sia perunoita. Lehdessä on neljä p:sta sivua. Tyttö on ikäisekseen p. P:suus esti häntä kehittymästä huippu-urheilijaksi. **-koloinen** *a.* P. juusto. **-korvainen** *a.* P. sika. — P. pata. **-koukkuinen** *a.* P. virkkuuneula. **-kukkainen** *a.* P. ruohokasvi. — P. alusvaatesilkki. **-kumpuinen** *a.* P. mäkimaisema. **-kuvioi|nen** *a.* P. kangas. P:sta koristelua. **-lehtinen** *a.* P. puu, ruoho, tupakkalaji. **-liikentei|nen** *a.* P. tie, rataosa. P:set seudut. **-luinen** *a.* P. [= hoikka, hento, siro] tyttö. **-lukuinen** *a.* vähälukuinen. | P. väestö, ryhmä, joukkue. **-läpimittainen** *a.* P. pyörä. P. putki, rautalanka. **-läpinen** *a.*

pieni|marjainen *a.* P. viinirypäle. P. karviaispensas. **-merkityksinen** *a.* vähämerkityksinen, vähäinen. | Suhteellisen p. säästö. Vuohi on karjataloudessamme p. kotieläin. **-mittai|nen** *a.* -suus *omin.* mitaltaan (tav. pituudeltaan) t. mitoiltaan pieni. | P. mänty. P. höyrykattila. P. höylätavara. — *Kuv.* P. nurkkanovellinlukija. **-mittakaavainen** *a.* P. kartta. **-molekyyli|nen** *a. kem.* P:set kemialliset yhdisteet. P:set hiilivedyt. **-muotoi|nen** *a.* Gotiikan p. norsunluutaide. P:sia laulusävellyksiä. **-mykeröinen** *a. kasv.* P. ruoho. **-mäki|nen** *a.* Suomi on pääosaltaan p:stä alankoa. **-nivel|nen** *a.* Hevosen p:set jalat. **-nousuinen** *a.* P. tie. P. ruuvi. **-numeroi|nen** *a.* P. luku. P:set kengät. **-nysty(rä)inen** *a.* Appelsiinin p. pinta. P. nahkalaji. **-oksainen** *a.* P. puu. P. saarnilauta. **-onteloinen** *a.* P. solu. **-paineinen** *a.* matalapaineinen. **-painoksinen** *a.* P. kirja, postimerkki. **-palkkainen** *a.* P. valtion virkamies. P. perhe. P. toimi. **-perheinen** *a.* P. viranhaltija. P. maalaistalo. **-pesäinen** *a.* P. uuni. P. piippu. **-piirtei|nen** *a.* -syys *omin.* P. esine. Elämän p:syys. **-pilkkuinen** *a.* P. kalkkunanmuna. P. pukukangas. **-pisarainen** *a.* P. sumu. **-poimuinen** *a.* P. puku. P. vuoristo. **-puinen** *a.* P. metsä. **-pyöräi|nen** *a.* P:set rattaat. **-päi|nen** *a.* -syys *omin.* P. lintu. P. naula. **-raha**[84] *s.* (tav. ⌒) pikkuraha. | Uudet pienetrahat. Niukalti pientärahaa. Pienenrahan puute. **-raitainen** *a.* P. kangas. **-rakei|nen** *a.* -suus *omin.* P. hiekka, malmi. P:sta mustaa graniittia. **-reikäinen** *a.* P. helmi. P. siivilä, seula. P. putki. **-ruokainen** *a.* vähäruokainen. | P. ihminen, lammas. **-ruutuinen** *a.* P. ikkuna. P. puuvillakangas, kirjoituspaperi. **-siemeninen** *a.* P. papu, mokkakahvi, rikkaruoho. **-silmäinen** *a.* P. ukko. — P. neula. P. verkko.

pieniskellä[28] *frekv.v.* < pieniä. | P. halkoja, havuja, kessuja.
pienistä|ä[2] *v. harv.* pieniä. | P. turpeita. Mylly p:ä perunat. Ka, Herra Jumala, se on p:nyt vaatteensakin! ALKIO.
pieni|suinen *a.* P. kala. P. astia. **-suomuinen** *a.* P. kiiski. — P. sienen kanta. P. peruna. — P. kiille. **-tehoinen** *a.* P. räjähdysaine. P. moottori. P. radiolähetysasema. **-tuloi|nen** *a.* P. veronmaksaja. P:set yhteiskuntaluokat. **-täpläinen** *a.* P. linnunmuna. P. perhonen. P. ihottuma. **-varainen** *a.* vähävarainen. | P. työläisperhe. **-vastuksinen** *a.*, vars. *sähk.* P. johdin, ampeerimittari. **-voimainen** *a.* P. poika. — P. koski. P. veturi.
pieni|ä[17] *v.* tehdä piene(mmä)ksi, pienentää, pilkkoa, paloitella, silputa, murentaa, murskata, rouhia. | P. polttopuita, lehdeksiä, havuja, tupakanlehtiä, sokeria. Palasiksi p:tty liha. Turpeiden p:miseen käytetään kuokkaa.
pienjakso *s. sähk.* pieni lukumäärä (vaihtovirran) heilahduksia sekunnissa. | P:n jaksoluku on tav. vähemmän kuin 20.000 sekunnissa. **-inen** *a.* **-muuntaja** *s. sähk.* **-tekniikka** *s. sähk.* pienjaksoisia sähköilmiöitä käsittelevä sähkötekniikan osa. **-vahvistin** *s. sähk.*
pienjännite *s. sähk.* pieni sähköjännite, tav. pienempi kuin 250 volttia. | P. ei yleensä ole ihmiselle hengenvaarallinen. **--eristin** *s.* Posliininen p. **-johdin** *s.* **-johto** *s.* **-kaapeli** *s.* **-koje** *s.* **-käämi** *s.* Levymäinen p. **-lait|e** *s.* Erilaisia p:teita. **-laitos** *s.* pienjännitteinen sähkölaitos, jossa käyttöjännite on pienempi kuin 250 V. **-linja** *s.* Peltojen poikki vedetty p. **-verkko** *s.* **-virta** *s.* sähkövirta, jonka jännite on pienempi kuin 250 V.
pien|jännitteinen *a. sähk.* vrt. pienjännite. | P. vaihtovirta. P. generaattori. P. ilmajohto. **-jännitys** *s.* → pienjännite. **-kalastus** *s.* mittasuhteiltaan ja tuotoltaan vaatimaton kalastus;)(suurkalastus. **-kamera** *s. valok.* **-kanala** *s.* Hyvin tuottava p. **-karj|a** *s. maat.* **1.** pienikokoisten karjaeläinten yhteisnimitys. | Hiehot, vasikat, lampaat, siat ja vuohet ovat p:aa. P:an karsinat. **2.** lukumäärältään pieni karja. | P:ojen omistajat. **-karjai|nen** *a.* vrt. pienkarja 2. | P. maa. P:sille maanviljelijöille annetaan avustusta väkirehujen ostoon. **-karjanhoito** *s.* vrt. pienkarja 1. **-karjatalous** *s.* **-kauppa** *s.* = pikkukauppa. **-kauppias** *s.* = pikkukauppias.
pienkeittäjä *tek.* pikeä keittävä henkilö. | Pieni ja musta kuin p. SP. P:n kattila.
1. **pienkeittämö** *s.* pieni, pikku keittämö.
2. **pienkeittämö** *s.* laitos, jossa keitetään pikeä.
pien|koti *s.* Viihtyisä, vaatimaton p. P:kodin keittiö. **-kuluttaj|a** *s.*)(suurkuluttaja. | Sähkön p. Osuusliike, joka pyrkii palvelemaan varsinkin p:ia. **-kylä** *s.* parin kolmen asumuksen muodostama kylä. **-käsityöläinen** *s.* **-lauta** *s. puut.* = kaitalauta. **-liik|e** *s.* Osuuskaupat ovat kehittyneet p:keistä suuryrityksiksi. P:keen harjoittaja. **-meijeri** *s.* P:n osakkaat. **-metsä** *s. metsät.* alaltaan pieni metsä;)(suurmetsä. | P:n omistaja. **-metsätalous** *s.* **-muikku** *s.* pieni muikku(laji), "molkki". **-muoto** *s. geol. maant.* kooltaan pienehkö maanpinnan muoto;)(suurmuoto.
piennar[82*], pientare *s.* peltoa (t. niittyä) ympäröivä t. avo-ojien varsia reunustava kapea, kyntämätön, tav. kasvipeitteinen maakaistale, pyörtänö; vrt. penger, penkka, äyräs. | 60 cm:n levyinen pellon p. Muhea, angervoa kasvava p. Kulkea p:ta pitkin. Istua ojan pientarella. — *Kuv.* Pilven p. 'reuna'. — *Erik.* tien t. polun (ruohottunut) reuna. | Tienpinnan osat ovat ajorata ja p. [Apilaa] on pellossa ja on sitä tien pientarillakin SILL. — *Yhd.* koti-, pihap.; niityn-, ojan-, pellonp.; ojap.; kukka-, luoko-, nurmip.; polun-, tienp.
piennar|aura *s.* (*rinn.* pientareaura) oja-auralla avatun ojan piennarten leikkaamiseen ja tasoittamiseen käytetty erikoisaura. **-heinä** *s.* pientarella kasvava t. kasvanut heinä. | Niittää p:ä. **-paalu** *s.* ajotien pientareeseen pystytettyjä merkkipaaluja. **-polku** *s.*
pieno[1] *runok.* **1.** *a.* vain yks. nom:ssa, pääsanan jäljessä: pienoinen. | Lapsi p. -- tuost' on tullut jalka p. MANN **2.** *s.* pieno(ka)inen. | Uni huomiseksi vaivan / poistaa p:ltain SAMULI S.
pienoi|nen[93] *a.* **1.** koosta: (hyvin) pieni. | P. mies. P. lapsi. P. järvi, saari, peltotilkku. P. pisara. P. kokoelma, laivasto. Tuuli on tuima ja ankarat aallot, / ruuhet on rannalla p:set KL. -- pellon laidassa p. mökki AHO. — *S:sesti* lapsi, pienokainen. | Äiti näytteli p:staan. Kaunis oli hän helmassain, se p. KIVI. **2.** asteesta, voimakkuudesta: heikko, lievä, hienoinen, vähäinen. | P. hymy. P. sääli, pelko. P. hiprakka. Tuntea p:sta ylpeyttä. -- p. puna levisi Anteron poskille AHO.
pienois- yhdys-s:ien ja niiden johdannaisten alkuosana merkitsemässä kooltaan, asteeltaan t. arvoltaan vähäistä; us.: miniatyyri-. **-aaria** *s. mus.* Hengellinen p. **-ase** *s.* Puvun koristeina käytettiin pronssikaudella p:ita. **-asunto** *s.* = pienasunto. **-auto** *s.* Nykyaikainen kahden hengen p. **-draama** *s.* Yksinäytöksinen p. **-esine** *s.* Koriste- ja p:iden valmistus. **-jäljennös** *s.* Veistokuvan p.
pienoiskivääri *s.* pienikaliberinen, vars. harjoitus- ja tarkkuusammuntaan, mutta myös metsästykseen soveltuva kivääri. — *Yhd.* tarkkuusp. **-ammunta** *s.* **-kilpailu** *s.* **-taulu** *s.*
pienois|kohta *s.* Tie on täynnä viehättäviä p:-kohtia SILL. **-ko|ko** *s.* Koti on yhteiskunta p:ossa. P:koon rakennettu koetehdas. Kaikki on [kotimaassa] tosin p:koa AHO. **-kokoi|nen** *a.* P. muotokuva, luonnos, jäljennös. P:set kunniamerkit. **-kone** *s.* **-kuv|a** *s.* Pallokartta, maapallon p. — *Erik.* = miniatyyri. | Kuuluisa italialainen p:ien maalaaja. — Runoilija, jonka tuotannossa on runsaasti satiirisia p:ia. **-lippu** *s.* Pöydällä p. **-maailma** *s.*; *syn.* mikrokosmos. | Luostarin p. Atomin p. **-maalau|s** *s. kuvat.* = miniatyyri. | Keskiaikainen käsikirjoituksen p. Elias Brennerin kuuluja p:ksia. **-malli** *s.* Laivan, lentokoneen, veturin, talon p. Pahvista, puusta, kipsistä tehty p. **-mestari** *s.*, vars. *kuvat.* eräistä pienikokoisia maalauksia luoneista 1500-luvun saksalaisista ja 1600-luvun hollantilai-

sista taiteilijoista käytetty nimitys. **-moottori** *s.* **-muoto** *s.* P:a oleva näytelmä. **-novelli** *s.* Ahon p:t eli lastut. **-patsas** *s.* Elias Lönnrotin kipsinen p. **-piano** *s.* Kotimainen p. **-piirre** *s.* **-piirteinen** *a.* P. novelli. **-plastiikka** *s.* P:a suosiva kuvanveistäjä. **-romaani** *s.* laajahko taidenovelli. **-röntgenkuvaus** *s.* = röntgenvarjostinkuvaus. **-sanakirja** *s.* Suomalais-ruotsalainen p. **-sävelly|s** *s.* Sibeliuksen suurimuotoiset ja p:kset. **-tai|de** *s.* pieniä muotoja luova taide. | Bysanttilaisen p:teen mestariteoksia ovat norsunluuveistokset. [Ahon "Rautatie" on] esitystavaltaan ja sävyltään mitä herkullisinta p:detta TARK. **-valokuva** *s.* **-veisto|s** *s.* Rokokooajan siroja p:ksia. **-yhteiskun|ta** *s.* Perhe muodostaa p:nan.

pienokai|nen[63] **1.** *dem.s.* pieni lapsi, sylilapsi, lapsukainen, lapsonen, vauva. | P. äitinsä sylissä. P:sta on mukavinta kuljettaa ulkona lastenvaunuissa. P:sen maailmaantulo. Odottaa p:sta 'olla raskaana'. — *Yhd.* kissa-, oravap. **2.** *a.*, melko *harv.* pieni, pikkarainen, piskuinen. | P. poika. P. mökki. - - sun liittohos / nyt ottaos / tää lapsi p. VK[v]. Joku pieni p. mustaparta [mies] nousee sanomaan jotakin AHO.

pienokaisikä *s.*

pien|olio, -organismi *s.* = pieneliö. **-pankki** *s.*)(suurpankki. | Toiminnaltaan suppea-alainen p. **-puu** *s. puut.* suhteellisen pienikokoinen puutavara, joka yl. myydään pinomitalla, pienpuutavara;)(järeä puu. | P:n tärkeimmät laadut ovat halot, paperipuut, kaivospölkyt, riu'ut ja aidakset. P:n hakkuu. P:n kysyntä vilkastunut. **-puutavara** *s.* = ed. **-pylväs** *s. rak.; syn.* kolonnetti. | Goottilaisen kimppupilarin p. Ikkunan jakaa kahtia siro p. **-pääty** *s. rak.* Kellotornin huippu on p:jen reunustama. **-sahatavara** *s.* suhteellisen pienikokoinen, tav. 9:ää jalkaa lyhyempi, puolivalmisasteella oleva sahatavara, kuten kimmet, laatikkolaudat, rappauspäreet ja rimat. **-sikala** *s.* **-säästäj|ä** *s.* P:ien pankkitalletukset. **-talonpoika** *s.* vrt. pienviljelijä. **-talou|s** *s.* P:teen sopivia koneita.

pientare *s.* ks. piennar. **-aura** *s.* = piennaraura.

pientare(e)nleikkaaja *s. maat.* oja-auraan (harv. tavalliseen kyntöauraan) kiinnitettävä terä, joka ojaa aurattaessa samalla leikkaa pientaren.

pientavara *s.* pienikokoinen tavara. | Sekalaista p:a. — *Erik.* = piensahatavara; pienpuu.

pienten|lastenkoti *s.* Yksityinen p. **-lastenkoulu** *s.* vanhoista t. ulkomaiden oloista: valmistava koulu, alakansakoulu, lastentarha. | P:n opettajatar. — *Erik.* maaseudulla varhemmin koulunkäyntinsä aloittaville lapsille järjestetty n. 6 syyslukukauden alkuviikkoa kestänyt valmistava kurssi.

pien|teollisuus *s. tal.*)(suurteollisuus. | Huonekalu- ja vaatetusteollisuus on etupäässä p:teollisuutta. Teknokemiallinen p. valmistaa mustetta, kosmeettisia tuotteita, desinfioimisaineita, kittejä, leivinjauheita ym. **-teollisuustuot|e** *s.* P:teiden viennin lisääminen. **-teollisuusyritys** *s.* **-tila** *s.* tav. 2—20 ha:n suuruinen viljelystila, josta haltija perheineen saa pääasiallisen toimeentulonsa; vrt. pienviljelmä, asutus-, kääpiö-, suurtila. **-tilallinen** *s.* pientilan omistaja. **-tilallisluok|ka** *s.* Itsenäisen p:an syntyminen. **-torni** *s. rak.* P:en ympäröimä kirkon keskitorni. **-tuotan|to** *s.* P:toon soveltuva kone. P:non harjoittaja. **-tuot|e** *s.* P:teiden valmistus ja myynti.

pienuu|s[65] *omin.* < pieni. | Naisen p. mieheen verrattuna. Mikro-organismien p. Peltojen p. johtuu maaperän laadusta. Käsialan p. Mukuloidensa p:den takia tämä perunalajike on vain vähän suosittu. — Viljelysalan, kylän p. Väkiluvun p. Olojemme p. on varteenotettava tekijä. Palkan, tekijänpalkkion p. — Hengen p. P:tensa tunteva ihminen. P:den pöyhkeyttä. P:den henki. Suuruutta emme rukoile, / me p:teemme tyydymme SUONIO. — *pienuudesta pitäen* lapsuudesta asti. | Jo p:desta pitäen hän on saanut elää omissa oloissaan.

pien|valtio *s.* = pikkuvaltio. **-vien|ti** *s.*)(suurvienti. | Mm. marjojen, jäkälän, kalojen ja graniitin vienti kuuluu ns. p:tiin. Uusia markkinamaita etsitään p:nillemme. **-vientiartikkeli** *s.* **-vientituote** *s.*

pienviljelijä *s.* pienviljelystä elinkeinonaan harjoittava maanviljelijä. | Maamme p:t. P. Kalle Järvinen. P:in Keskusliitto, per. 1922. — *Erik.* P:t 'pienviljelijäin muodostama poliittinen puolue, pienviljelijäpuolue'. **-järjestö** *s.* **-koti** *s.* **-koulu** *s.* Jokioisten p. Kiertävä p. P:jen tehtävänä on antaa maatalousalan alkeisopetusta ja yleisiä kansalaistietoja. **-luok|ka** *s.* P:an elintason parantaminen. **-perhe** *s.* **-puolue** *s.* **-päivät** *s. mon.* Lahdessa pidetyt p. **-väestö** *s.* Kolmannes kansastamme on p:ä. **-yhdistys** *s.*

pien|viljelmä *s.* pienialainen oma t. vuokrattu maatalousmaa-ala. | Suuret tilat on pirstottu p:viljelmiksi. **-viljely** *s.* pienviljelmällä harjoitettu maatalous, jossa työt suoritetaan etup. omin väin ja josta viljelijä perheineen saa pääasiallisen toimeentulonsa, pienviljelys. | Harjoittaa p:ä. P:n kannattavuus. **-viljelys** *s.* **1.** pienviljelmä. **2.** pienviljely.

pienviljelys|koulu *s.* = pienviljelijäkoulu. **-maa** *s.* Tanska on tunnettu p. **-neuvoja** *s. amm.* **-neuvojaopisto** *s.* Hyvinkään p. **-seutu** *s.* Savokarjalainen asutusalue on tyypillistä p:a. **-tila** *s.* pienviljelmä, pientila.

pien|yritteliäisyys, -yrittäjyys *s.* vrt. seur. **-yrittäj|ä** *s.* pienen t. pienehkön liikeyrityksen omistaja t. osakas. | P:ien yhtymä, luottolaitos. Jäkälänvienti on ollut p:ien käsissä. **-yrity|s** *s.* vrt. ed. | P:ksinä harjoitetut elinkeinot.

piepo[1] *s. kans.* ruokalaji, joka valmistetaan sekoittamalla jauhoja kylmään piimään vellimäiseksi seokseksi, talkkuna.

pieraista[21] *mom.v.* < pierrä.

piere|ksiä[17], **-skellä**[28] *frekv.v.* < seur.

pier|rä[20] *v. alat.* -u[1] *teonn.* päästää ilmaa peräsuolesta. | Hevonen p:i. Päästää p:u.

piertano[2] *s. murt.* pyörtänö.

piessa[10] *s. kans.* paholainen, piru; us. lievähkönä voimasanana: hitto, pahus. | Ruma kuin p. Sehän on aika p. P. vie! P:n ukonkänttyrä!

pie|stä[32] *v. (rinn.* pieksää) hakata (tav. jllak

välineellä, esim. raipalla, vitsalla, kepillä), piiskata, ruoskia, suomia, hutkia, peitota; huitoa. | P. hevosta, koiraa, lasta. Joutua p:stäväksi. P. pehmeäksi, pahanpäiväiseksi, puolikuolleeksi. P. verille, veriin (asti). Vaivaiseksi p:sty. Hevonen p:ksee hännällään kupeitaan. Kaloja ajetaan nuottaan p:ksemällä tarpoimella vettä. Siivillään ilmaa p:ksevä kana. Matot viedään ulos p:stäviksi. Leivän juuri p:stään [= vatkataan] hierimellä kuohkeaksi. — Aallot p:ksevät meren rantaa. Vene p:ksee kokallaan aallokkoa. Rajusäiden p:ksemä vuori. Tuuli p:ksee ikkunaa. Saderyöppy oli p:ssyt hänen kasvojaan. — *Kuv.* P. suuta, kieltä 'jutella (joutavanpäiväistä), jaaritella, rupatella; ärhennellä, haastaa riitaa; mahtailla'. Tuo puhe oli pelkkää tuulen p:ksemistä. -- ja rangaistuksen vihan-liekit häntä p:ksee KIVI. Nieleskelin ahnaasti sataman -- ilmaa merikivun p:ksemiin sisuksiini M.RAPOLA.

pietarin|penninki, -raha *s.* paavinistuinta varten kerätyistä nykyään vapaaehtoisista maksuista.

pietaryrtti *s.* Chrysanthemum vulgare, korkea mykerökukkaiskasvi, josta on vanhastaan valmistettu matolääkettä ja värjäysainetta.

pieteetit|ön[57] *kar.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* < seur. | Kohdella p:tömästi vanhempiaan.

pieteet|ti[14*] *s.* kunnioitus, arvonanto ja rakkaus esim. vanhempia t. perinnäistapoja kohtaan. | Pojan p. isän muistoa kohtaan. P:istä johtuva vainajienpalvonta.

pieteetti|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* P. suhtautuminen muinaismuistoihin.

pieti[1]; *rinn.* pietti. **1.** *s.* korttipelin "häviötikki", luvatusta t. säädetystä ("maalatusta") määrästä puuttuva tikki. | Vastapuoli saa jokaisesta maalanneen puolen p:stä hyväkseen 50 pistettä. **2.** *a.* (ei attr.) korttipelissä hävinnyt (myös *kuv.*). | Kallesta tuli p. Jäädä p:ksi. Olette p:t joka mies.

pietismi[4] *s. usk.* 1600- ja 1700-luvulla luterilaisen kirkon piirissä levinnyt, Saksasta alkanut uskonnollinen herätysliike sekä sen jatkoilmiöt; Suomessa us. = herännäisyys. | Kirkollinen, raamatullinen p. — *Yhd.* yltiöp.

pietisti[9] *s.* pietismin kannattaja; herännäinen, "herännyt". | Jyrkkä, ahdasmielinen p.

pietistinen[63] *a.* pietismiin kuuluva, sitä kannattava. | P. pappila, koti. P. herätys, liike, into.

pietso|metri[4] *s.* nesteen kokoonpuristuvuuden mittari. **-sähkö** *s. sähk.* mekaanisen puristuksen t. vedon eräissä kiteissä aiheuttamat sähkövaraukset.

pietti[1*] *s.* ja *a.* = pieti.

piettiö[3] *s.* vaillinaisesti kuohittu kotieläin, tav. hevonen, mutta myös esim. sika t. poro; koiraseläin, jonka kivekset (t. vain toinen niistä) ovat synnynnäisesti jääneet vatsaonteloon. | Hurjapäinen, pahankurinen p. — *A:sesti.* P. hevonen.

pietturi[5] *s.* = ed.

pietty|ä[1*] *v.* = pikeentyä. | Uunin savupelti oli pahasti p:nyt.

pietä[90*] *v.* **1.** tartuttaa pikeä jhk, tehdä pikiseksi. | Koivuhalot pikeävät keittoastian pohjan. Terva on piennyt sylinterin. **2.** voidella, sivellä t. kyllästää piellä. | Veneen saumat p:än. Sisäpuoleltaan pietty tynnyri. Pietty lanka, nahkahihna. Kadun pietty nupukiveys.

piffa|ta[35] *v. ark.* tarjota ja kustantaa jklle jtak t. kutsua jhk ja maksaa kulut. | P:an sinulle leivoskahvit. Poika p:si tytön elokuviin.

pigmentitön[57] *kar.a.* < pigmentti. | Herasilmäisen kehäkalvo on p., valkoinen.

pigmentoitu|a[1*] *v.* tulla (runsas)pigmenttiseksi. | Valossa p:nut iho.

pigment|ti[9*] *s.* väriaine. **1.** *tekn.* maali- ja väriaineiden yleisnimitys. | Läpikuultavan sinistä p:tiä. Sekoittaa p:tejä. Värijauhetta eli p:tiä. **2.** elävissä soluissa pieninä jyväsinä t. lyhyinä sauvoina esiintyvä väriaine. | Ihmisen ihossa oleva p. antaa eri roduille niiden tyypillisen värin. P. suojelee elimistöä valon vahingollisilta vaikutuksilta. Pimeässä elävistä eläimistä p. on kokonaan hävinnyt. Tukka harmenee, kun p. katoaa hiuksista. — *Yhd.* iho-, karvap.; kasvip.

pigmentti|aine *s.* **-hiukkanen** *s.* **-jyvänen** *s.* **-kerros** *s.*

pigmentti|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.*

pigmentti|paino *s. valok.* = hiilipaino. **-paperi** *s. kirj.* väriainetta sisältävällä liimakalvolla päällystetty paperi, jota valonherkäksi tehtynä käytetään tekstin t. kuvan siirtämiseen syväpainokoneen kuparisylinteriin. **-pitoi|nen** *a.* -suus *omin.* P. solu, kalvo. **-solu** *s.* Ihon erityiset p:t. **-väri** *s.* = lakkaväri 1.

piha[10] *s.* **1.** (asuin)rakennuksen ympärillä, edustalla t. muuten välittömässä läheisyydessä oleva avoin, us. aidan, muurin t. rakennuksien rajoittama maa-ala, pihamaa, kartano (3). | Nurmikkoinen, avara p. Kaupunkitalon pieni p. Maalaistalon rakennukset muodostavat usein keskellensä p:n eli kartanon. Pylväshallien ympäröimä nelikulmainen p. Talon p. P:n piiri. Pistäytyä p:lla. Auto ajoi p:an. Huone on p:lle päin. Asua p:n puolella. Käynti p:lta. Mennä p:n perälle t. taakse [us. = käymälään]. Asua samoilla pihoilla [aivan lähekkäin] jkn kanssa. Siinä on sydänmaan kyläaukeama pihoineen SILL. — *Kuv.* Pilvien p:t 'taivas'. Hän on muuttanut tuonen pitkille pihoille 'kuollut'. -- kurjan sielun väkivaltainen lähtö iankaikkisuuden pimeille pihoille TOPPILA. — *Yhd.* ala-, etu-, keski-, keskus-, sisä-, taka-, ulko-, yläp.; avo-, umpip.; asfaltti-, hiekka-, nurmi-, puutarha-, ruohop.; kaupunkilaisp.; yhteisp.; asunto-, koti-, luostari-, mylly-, riihip.; valop.; kasarmi(n)-, koulu(n)-, linnan-, palatsi(n)p.; ilmanp:t. **2.** ed:tä laveammin, vars. *kans.* **a.** yks. ulkopaikallissijoissa: ulkona, ulkoa, ulos. | Lapset saivat olla p:lla päivät pitkät. Likavedet heitettiin akkunasta p:lle. **b.** sisäpaikallissijoissa: koko koti t. asuntoalue (esim. talosta kauempana olevien työpaikkojen, peltojen, niittyjen vastakohtana). | Poika kiiruhtaa p:an ja kohtaa jo kartanolla Alinan R.ENGELBERG. -- ei päässyt läsiviltä lapsilta tikahtamaankaan p:sta KIANTO. **c.** *harv.* (koti)tila, -talo. | Anna sinä, Turso, p:si pyhälle miehelle KIANTO. **3.** määrätarkoitusta varten rajoitettu t. aidattu, esim.

kotieläimille varattu alue, aitaus, tarha. | Kuormausta varten varattu avara p. lastauspaikan vieressä. Halot ajettiin niitä varten tarkoitettuun aidattuun p:an. Lampaille tehty p. Vanhin patomuoto on rannalle rakennettu kaaren muotoinen seinä, jonka maalle päin avoimen p:n sisään kalat joutuvat. — *Yhd.* hevos-, karja-, lammas-, mies-, sikop.; auto-, tykki-, vaunup.; lauta-, puup.; asema-, järjestely-, kuormaus-, liikenne-, purkamis-, ratap.

piha-|aita *s.* pihaa ympäröivä aita. **-aitta** *s.* pihalla t. sen laidassa oleva aitta. **-ala** *s.* P:n ympärillä sijaitsevat rakennukset. **-alue** *s.* Kaupunkitalon sokkeloinen p. P:tta kaunistavat kukkaistutukset. **-aukea** *s.* Kahden talon yhteinen p. **-aukio** *s.* Väljä p.

pihah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < pihahtaa. | Pata p:telee liedellä. Vesi p:teli kiukaan kuumilla kivillä. Moottori alkoi puhkua ja p. Märät puut palavat p:dellen. Nauraa p.

pihahdus[64] *s.* = pihaus.

pihaht|aa[2*] *mom.v.* < pihistä. | Kuuma kiuas p:aa kiukkuisesti [löylyä lyötäessä]. P:aa kuin tulinen silitysrauta. Käärme p:i [= sähähti] vihoissaan. Suutahti ja p:i jotakin hampaidensa lomitse. Lapsi p:i [= pillahti] itkuun. Siihen p:i koko perekunta hänen ympärilleen KIANTO.

pihaikkuna *s.* pihanpuoleinen ikkuna.

pihajaa *prees.* ks. pihistä.

piha|jasmiini *s.* Philadelphus, pensasmaisia tuoksuvia kivirikkokasveja, metsä-, valejasmiini; vars. Ph. coronarius, tavallinen pihajasmiini. **-johto** *s. sähk.* pihoille, rakennuksien ulkoseinille tms. asennettu eristetty johto, jonka jänneväli ei ole 20 m:ä suurempi. **-kaivo** *s.* **-kamari** *s.* pihanpuoleinen kamari. **-katos** *s.* Hevosille varattu kestikievarin p. **-keinu** *s.* pihassa oleva keinu, us. = puutarhakeinu. **-kenttä** *s.* **-keto** *s.* Nurmettunut p. **-kiveys** *s.* **-kiv|i** *s.* Istua isolla p:ellä. **-koira** *s.* Äkäinen, takkuinen p. **-koivu** *s.* Tuuhea vanha p. P:jen lehvistön läpi pilkotti tupa. **-kun|ta** *s.* pihamaan piiri, saman pihamaan piiriin kuuluvien henkilöiden muodostama kokonaisuus. | Puusepän verstas oli samassa p:nassa. Koko p. kokoontui palkalle. **-kuusi** *s.* Komea p. P:en mustat varjot. **-kuva** *s.* von Wrightin maalaama talvinen p. — Arvokasta historiallista p:a [= pihanäkymää] ei saa turmella modernisoinnilla. **-lamppu** *s.* Talon nurkalle sijoitettu kupumainen p. **-laulaja** *s.* Sokea p. **-lintu** *s.* pihamaalla oleskeleva t. viihtyvä lintu. **-luuta** *s.* Pitkävartinen p. **-ma|a** *s.* = piha 1. | Avara, tasainen p. P:alle on istutettu puita. P:illa asustavat pikkulinnut. **-mie|s** *s. vanh.* talonmies. | P:hen toimi. P:hen asunto. **-mäk|i** *s.* Astella ylös p:eä.

pihan|peräinen *a.* P. makasiini, hökkeli, puutarhamaa. **-puoleinen** *a.* (myös ⌒) pihan puolella oleva. | P. kamari, ikkuna, ovi, seinä, julkisivu. **-puol|i** *s.* us. ⌒. | P:en keittiönportaat. P:en pieni ullakkokamari. P:ella oleva ikkuna.

pihanpää *s. kans.* = pihatupa. | Asuinrakennuksen lisäksi rakennettiin p. Elli teki asiaa p:hän AHO. **-kamari** *s.* **-rakennus, -tupa** *s.* = pihatupa.

pihantakainen *a.* tav. ⌒. | P. pirtti, kamari, ulkorakennus.

piha|nurkka *s.* Hiiviskellä p:nurkissa. **-nurm|i** *s.* Heleän vihreä, kasteinen p. Hevonen hamuaa p:ea. **-nurmik|ko** *s.* Loikoa p:olla. **-pelto** *s.* talon äärellä oleva pelto. **-pengermä** *s.* Kivistä kyhätty p. **-penk|ki** *s.* Istuskella p:illä saunan jälkeen. **-pihlaja** *s.* **-piiri** *s.* Talon, koulun aidattu p. P:n rakennusrivit. P:n ulkopuolella sijaitseva aitta. **-pirtti** *s. kans.* = pihatupa. **-pol|ku** *s.* P:ulla asteleva emäntä. **-porras** *s.* pihalle päin oleva, pihanpuoleinen porras. **-portaikko** *s.* vrt. ed. **-portti** *s.* Nariseva rautainen p. **-puisto** *s.* Varjoisa, vilpoinen p. **-puol|i** *s.* tav. pihanpuoli. | P:en ikkuna. **-puu** *s.* Pihlaja oli suosittu p:na. P:ssa visertävä peippo. **-puutarha** *s.* Pikkukaupungin viihtyisät p:t. **-rakennus** *s.* pihalla, pihan puolella sijaitseva rakennus. | Luhdin tapainen p. Kaksi kamaria ja keittiön käsittävä p. **-ratamo** *s.* Plantago major, vars. pihoilla ja tienvierillä kasvava matala ratamo, jonka isokokoisia lehtiä on vanhastaan käytetty haavojen hoitoon; *syn. kans.* rautalehti. **-ruohikko** *s.*

pihasal|la, -ta, -le *adv.* (*rinn.* pihasilla, -ta, -le) pihalla, pihamaalla; us. laajemmin: kodin, asunnon t. yl. rakennuksen ulkopuolella, mutta ei kovin kaukana siitä; ulkona, ulkosalla. | Lapset leikkivät p. Toimitella askareita p. Jäädä p:le. Pyörähtää, piipahtaa p:le. Poistua p:ta. P:ta kuului puhetta. — *Kans.* (vrt. piha 2. b) kotosalla, kotona. | Oli kiireisin leikkuuaika, ja talossa oli vain emäntä p. AHO.

piha|seinä *s.* pihanpuoleinen seinä. **-siipi** *s. rak.* Palatsin, luostarirakennuksen p.

pihasil|la, -ta, -le *adv.* = pihasalla.

piha|soittaja *s.* Viulua vinguttava p. **-tanner** *s.* Kovaksi poljettu p. **-tasanne** *s.* **-tie** *s.* pihassa kulkeva t. pihaan (esim. maantieltä) johtava tie. | Ruispeltojen reunustama kaita p. **-tila** *s.* Talon p. on tavallista pienempi. Hyvät p:t.

pihaton[57] *kar.a.* P. vanha linna.

pihat|to[2*] *s.*, vars. *kans.* navetta, ometta, läävä; *maat.* erik. lantanavetta, jossa lehmät ovat irrallansa; vrt. parsinavetta. | Kivestä rakennettu p. Ränsistynyt, pieni p. P:on ovi, orret, parvi. Karja ajetaan, otetaan p:toon. Me rakennamme tähän ainoastaan p:oita karjallemme VTV. — *Yhd.* härkä- (t. härki-), karja-, lammas-, sika-, vasikka-, vuohip.; kivip.

piha|tuomi *s.* Tuoksuvat p:tuomet. **-tupa** *s. kans.* (varsin. asuinrakennusta pienempi) asuttavia huoneita sisältävä, vars. eläkevanhuksia t. vieraita varten varattu rakennus maalaistalossa, pikkutupa, pihanpää(tupa), pihapirtti. | Talon vanhaisäntä oli muuttanut asumaan p:an. **-työ** *s.* pihamaalla t. kotipiirissä suoritettava työ; *harv.* ulkotyö. | Isäntä jäi siksi päiväksi p:töihin.

pihau|s[64] *teonn.* (*rinn.* pihahdus) < pihahtaa. | Pieni, käheä p. Radiosta ei kuulunut p:stakaan. Äänen, kiukun p. Häneltä pääsi naurun p.

pihautella[25]* *frekv.v.* < seur. | P. tupakansavuja suupielestään. Itkeä p.

pihautta|a[2]* *kaus.v.* < pihahtaa. | Sylkäistä p. Keittää p. kahvit. Oli hiukan sataa p:nut. Nauraa, itkeä p.

piha|vahti *s.* **1.** pihalla oleva vartiomies. | Vihollispartio yllätti p:vahdin. **2.** vahtikoirasta. | P:vahtina oli Musti. **-valaistus** *s.* **-veräjä** *s.* Astui sisään avoimesta p:stä.

pihdistää[2] *v. harv.* = 2. pihistää 1.

pihdit[1]* *s. mon.* ks. pihti.

pihditä[87,81] *v. harv.* panna t. puristaa pihteihin t. pihtiin. | Puu p:än tangon päässä olevien haarojen väliin.

pihinä[14] *teonn.* < pihistä, vars. 1. | Höyryn, äänen p. Piipun, pillin, urkujen p. Hanojen p:ä kuului kattilahuoneesta. Uunissa paistuvan lihan p. Kiukaan kivien sähisevä p. -- kohoavien taikinakorvojen p. [kuului] penkiltä JOTUNI. Nyt alkaa -- sahalaitoksen pilli puhista, puhina kiihtyy p:ksi, joka vihdoin synnyttää tarkoitetun vihellyksen SILL. — Ed:tä laajemmin, *kuv.* | Eukko piti pahaa p:ä. Pientä kiroilun p:ä. -- sillä hengen p. miehessä oli ylen kova [= mies oli sitkeähenkinen] KIANTO. — *Yhd.* hengen-, ilman-, naurunp.

1. **pihistel|lä**[28] *frekv.v.* < 1. pihistää. | P. piippuansa. P:evä höyrykoneen hana. — Puhua p.

2. **pihistellä**[28] *frekv.v. ark.* < 2. pihistää. *(2.)* P. sokerinpaloja. *(3.)* Koetti p. lunastamasta lupauksiaan. *(4.)* P. ruoassa, ruoan suhteen. Ei Tampereella turhia p.!

pihis|tä[41] *onom.v.* **1.** ahtaasta aukosta kulkevan ilman t. höyryn aiheuttamasta (hiljaisenpuoleisesta) äänestä: sihistä, kihistä. | Höyryhana jäi p:emään. Keuhkoista kuuluu p:evää ääntä. Auto p:ee ja puhisee. Märät puut palaa p:evät. Paisti kypsyy p:ten uunissa. Löyly p:ee kiukaan kuumilla kivillä. P:evä öljylamppu, priimuskeitin. P:ee kuin kissa. — Niin kauan kuin minussa henki p:ee 'niin kauan kuin elän'. P. kiukusta. Sappeni p:ee! **2.** tihkua, tiukkua, kihota, tiristä. | Hiki p:ee otsalta. Terva p:i laivan laitalankuista. Rasvaa p:evä paisti.

1. **pihist|ää**[2] *kaus.v.* (< ed.) panna pihisemään, pitää pihinää, pihistä. | Kattila p:i kuumaa höyryänsä. P. savua sieraimistaan. Tuoreet puut palaa p:ävät. — Nauraa, itkeä p.

2. **pihist|ää**[2] *v. ark.* **-ys**[61] *teonn.* **1.** (*rinn.* pihdistää) ahdistaa, puristaa. | Nuotan suu p:etään yhä ahtaammalle. Vyötärö on ohueksi p:etty. Pulan p:ämä velkainen virkamies. Elää kovassa p:yksessä. **2.** näpistää, kähveltää. | Poika yritti p. makeisia. **3.** vält:ää jtak velvollisuutta. | P. palvelus, palveluksesta. **4.** kitsastella, elää ahtaalla. | Pennittömän on p:ettävä kaikessa. Elää p.

pihka[10] *s.* hartsia, tärpättiöljyä ym. sisältävä havupuiden tahmea, kellanruskea erite, jota syntyy etenkin niiden rungossa ja oksissa oleviin tiehyihin; vrt. hartsi, palsami. | Männyn, kuusen p. Juokseva p. Kuivunut p. P:n raikas tuoksu. Kerätä, juoksuttaa p:a. Puuhun syntyneistä haavoista kihonnut ns. patologinen p. jähmettyy tiiviiksi suojelevaksi kerrokseksi. Käkkärämänty hikoilee p:a päivänpaisteessa. Sipaise p:lla [viulun] jousen jouhia, ettei luisu KAUPPISH. — *Kuv. ark.* Olla p:ssa [= ihastunut, rakastunut] jkhun. — *pihkaa, pihkoja* interj:n tavoin välinpitämättömyyttä, joutavanpäiväisyyttä ilmaisemassa, joskus lievän voimasanan luonteisesti. | Mitä p:a, pihkoja kanssa! P:ako se teille kuuluu! — *Yhd.* havu-, kuusen-, maa-, meri- (t. meren-), männyn-, puu(n)p.; haju-, puru-, suitsutusp.; jousi-, kynäp.; pirunp.; kuiva-, vuotop.

pihka-aine *s.* P:iden suojeleva vaikutus.

pihkaantu|a[1]* *pass.v.* (*rinn.* pihkautua) < pihkata. | Kolottu puunrunko p:u. Kädet p:ivat halkoja hakatessa. — *Kuv. ark.* ihastua, rakastua, pikiintyä. | Poika p:i tulisesti tyttöön. Pientä p:mista kesti pari kuukautta.

pihkai|nen[63] *poss.a.* **-suus**[95] *omin.* (runsaasti) pihkaa sisältävä, pihkapitoinen; pihkan kyllästämä; pihkan tahrima. | P. puu, mänty. P. kuusenkerkkä. P. penkki, aita. P. eli "lihava" kivihiili. Petäjän p. mäihä. P:sta tärpättiä. Savustetun lihan p. maku. Metsän p. tuoreus. P:set rukkaset. P. työpusero.

pihka|kolo *s. puut.* = pihkaontelo. **-lastu** *s.* pihkainen lastu. | Helposti syttyviä p:ja. **-leh|-ti** *s.* keskenkasvuinen, tahmeapintainen (vars. koivun) lehti. | P:den lemu. Puut ovat vielä p:dessä. **-leipä** *s. kans.* möhkäle pihkasta ja rasvasta keitettyä saippuaa. **-mainen**[63] *kalt.a.* P. aine, hiili, noki, erite. **-maito** *s.* ennen poikimista (synnytystä) ja jonkin aikaa sen jälkeen utareista (nisistä) erittyvä tavallista keltaisempi ja sakeampi maito, ternimaito, juustomaito. **-mälli** *s.* **-mänty** *s.*

pihkanhaju *s.* Tuore p.

pihka|noki *s.* nokimusta (1), kimröökki. **-nokka** *a.*, us. *s:sesti* vars. oravasta. | P. pujahti puun rungon taakse suojaan.

pihkan|tuoksu *s.* Raikas, voimakas p. **-tuoksuinen** *a.* Kuiva, p. kangasmaa. **-vuoto** *s.* P. johtuu tavallisesti puun vioittumisesta. Krooninen p. on varsinkin havupuissa tavattava fysiologinen tauti.

pihka|ontelo *s. puut.* havupuun rungon vuosilustojen väliin repeytynyt pihkan täyttämä ontelo, pihkakolo. **-pilkku** *s.* Puun lehdissä on p:ja. **-pisar|a** *s.* Tuore lankku aivan kuin hikoilee p:oita. **-pitoi|nen** *a.* -suus *omin.* Erityisen p. männynkanto. Rungon eteläpuoli on p:sempi kuin pohjoispuoli. P:suus lisää puun kestävyyttä. **-puu** *s.* **1.** (runsas)pihkainen puu. | Sahata p:ta. **2.** vars. *metsät.* puu, josta pihkaa kerätään t. juoksutetaan. **-roso** *s.*, vars. *metsät.* puun (tav. männyn) rungon kylkeen syntynyt musta, epätasainen pihkamuodostuma. | P:n syynä on tavallisesti tervasrosotauti. **-silmä** *a.* karhun ym. eläinten epiteettinä vars. kansansaduissa.

pihka|ta[35] *v.* sivellä t. tahria pihkalla. | P. viulun jousta. Ketunraudat p:taan ennen käyttöä. Varo p:amasta sormiasi!

pihka|tahra *s.* P:tahrojen poistaminen. **-tappi** *s. kans.* talviunesta heränneen karhun ensimmäinen uloste. **-tiehyt** *s.*, vars. *metsät.*

tiehyitä, joihin pihka puussa erittyy. **-tipat** *s. mon.* = hajupihkatipat.

pihkat|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* P. lehtipuu, saksankuusi. Haapapuun p:tomuus.

pihkautua[44] *v.* = pihkaantua.

pihka|vuoto *s.* = pihkanvuoto. **-öljy** *s.* = hartsiöljy.

pihkoittu|a[1*] *v.* tulla pihkaiseksi. | Puun runkoon lyöty haava p:u nopeasti. Kolottu petäjikkö jätettiin p:maan.

pihlaja[16] *s.* Sorbus, keskikokoisia lehtipuita, joilla on valkoiset, kerrannaisen huiskilon muodostavat kukat ja punaiset marjamaiset hedelmät; vars. maassamme yleinen Sorbus aucuparia, jonka lehdet ovat pääteparistet, kotipihlaja. | Hoikkavartinen, solakka, haarova p. Voimakkaasti tuoksuva p. Pyhä pihapuu p. Suomen p. Ruotsin p. Haravan piit tehdään sitkeästä p:sta. -- tilhiparvi [illastaa] punoittavassa p:ssa KIVI. — *Yhd.* härkä-, koti-, piha-, puisto-, rantap.; ora-, riippap.; tuomip.; piiskap.

pihlajai|nen[63] **1.** *dem.s.* Pihamaan p:set. **2.** *a.* **a.** *ain.* P. keppi, vapa, naula. **b.** *poss.* P. pihamaa. Järven p:set rannat.

pihlaja|keppi *s.* Kirjailtu p. kädessä. **-lehtinen** *a. kasv.* lehdiltään (koti)pihlajaa muistuttava. | P. angervo. **-lehto** *s.*

pihlajan|kukka *s.* Väkevästi lemuava p. **-lehti** *s.*

pihlajanmarja *s.* Punaiset, happamet p:t. **-hillo** *s.* **-hyytelö** *s.* **-likööri** *s.* **-puuro** *s.* **-terttu** *s.*

pihlajan|oksa *s.* P:oksin koristettu pirtti. **-taimi** *s.*

pihlaja|pensas *s.* Tuuhea, hyötyisä p. **-pu|u** *s.* Sorjia, elinvoimaisia p:ita.

pihlapuu *s. runok.* pihlaja(puu).

pihlava[16] *s. murt.* pihlaja.

pihta[10(*)] *s.* = seur. | Ostjakit polttavat pihdan havuja puhdistaessaan pirttiänsä. **-kuus|i** *s.* Abies sibirica, Pohjois-Venäjältä ja Siperiasta kotoisin oleva tuuhea, kartion muotoinen, solakka jalokuusi, pihta, Siperian (jalo)kuusi. | Korkeakasvuinen p. Meilläkin tavataan p:ta puistopuuna.

pih|ti[1*] *s.* kaksihaarainen väline, jolla puristetaan yhteen, pidetään kiinni, liikutellaan, rei'itetään t. paloitellaan jtak. **1.** tav. *mon.* väline (työkalu), pääosina kaksi tapilla toisiinsa ristikkäin liitettyä tankoa, joiden toiset päät muodostavat vastakkain liikkuvat leuat, toiset toimivat vipuvarsina ja kahvana; vrt. atulat, hohtimet, näpistimet. | Kätevät, lujat p:dit. Pienet, pitkävartiset p:dit. Kiinteäleukaiset p:dit. Sepän, kirurgin, hammaslääkärin, junailijan p:dit. Pidellä, puristaa, taivuttaa, vääntää, katkaista, leikata, lävistää p:deillä. Putki puristui p:tien kitaan. Kähertää hiuksiaan p:deillä. Synnytyksessä käytettävät p:dit. — *Kuv.* Olla p:deissä 'puristuksissa t. pahassa pulassa, kiipelissä'. Joutua p:teihin. Vihollinen puristi p:tinsä kaupungin kahden puolen. P:tien pitämät 'epätasaisiksi, puolivalmiiksi jääneet kohdat (esim. kirjallisessa esityksessä)'. — *Yhd.* erikois-, yleisp:dit; käsip:dit; pajap:dit; lääkärin-, sepänp:dit; hopea-, puu-, rauta-, teräsp:dit; kakku-, sokeri-, voileipäp:dit; hiili-, kynttilä-, lanka-, mutteri-, putki-, ruuvi-, tukkip:dit; hammas-, kieli-, luu-, nenä-, suoli-, suonip:dit; haka-, jyvä-, kuula-, neula-, suippu-, suuntais-, väkäp:dit; eristys-, haritus-, katkaisu-, kiristys-, kotkaus-, kytkin-, käherrys-, leikkaus-, loveamis-, merkitsemis-, synnytys-, taivutus-, vetop:dit. **2.** ed:n kaltaisista kaksihaaraisista välineistä, joiden puoliskot puristavat t. voidaan puristaa vastakkain. **a.** Nuoresta lepästä halkaisemalla tehty p. Nipistää p:tiin. P. painettiin käärmeen niskaan. — Saatappas se tänne peukaloni ja etusormeni p:tiin KIVI. — *Kuv.* Kyllä hän on aika p:dissä 'puristuksessa, ahdingossa, pulassa, kiipelissä'. [Vene] on nähtävästi kahden kiven p:dissä, ja vesi painaa sitä perästä yhä lujemmalle niiden väliin AHO. **b.** = pärepihti. | Päre palaa p:dissään. Matti p:din kaataa, Matti p:din nostaa SL; ks. 1. matti 1. **c.** eräiden alempien eläinlajien tarttuma- t. pyyntielimistä. | Rapu tarrautui p:deillään [= saksillaan] lujasti syöttiin. Sudenkorennon toukan pyyntihuuli päättyy suuriin teräväkärkisiin p:teihin. **d.** *kansat.* lappeelleen ladotuista kattamiseen tarkoitetuista levytuohista niiden painamiseksi ja oikomiseksi tehty pakka, jonka alla ja päällä on vierekkäin asetettuja, vitsoilla t. köysillä vastakkain tiukennettavia puita. | P:dissä on tavallisesti sata tuohiliuskaa. Panna katonpurkutuohet p:tiin. -- saata tänne tuohta sata p:tiä KIVI. **3.** *voim.* tav. hevosella t. nojapuilla suoritettava telineliike, jossa jalkavarret vaihtavat paikkaa, sakset.

pihti|hammas *s.*, tav. *mon.* hevosen molempien leukojen kahden keskimmäisen etuhampaan nimitys. **-hän|tä** *a.*, tav. *s:sesti.* P:nät 'Forficularia, suorasiipisiä, joiden takaruumiin kärjessä on pihtien leukojen muotoiset lisäkkeet'. **-häntäinen** *a.* = ed. **-jal|ka** *s. el.* pihtimäiseksi tarttuma- t. pyyntilaitteeksi muuttunut jalka. | Ravun suuret p:at. Kameleontin omituiset kaksihaaraiset p:at. **-kint|tu** **1.** *s.*, tav. *mon.* pihtipolvinen jalka. | Riisitautisen lapsen p:ut. — Koira ei päässyt palkintosijoille, koska sillä oli p:ut. **2.** *a.* = seur. | P. työnhuiskale. — *S:sesti.* Mokoma p.! **-kinttui|nen** *a.* -suus *omin.* = pihtipolvinen. | P. poika. **-laite** *s.* **-liike** *s.*, vars. *sot.* sotajoukon pihtimäinen eteneminen. | Suuri, vaarallinen p. Vihollisen p. uhkasi kaupunkia. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* P. koneenosa. P. lisäke. P:set leuat. Äyriäisen p. jalka.

pihtinen[63] *a.* Hevosen jalkojen p. [= pihtikinttuinen] asento.

pihti|penkki *s. kirj.* eräs valinkoneen osa. **-piel|i** *s.* oven t. portin (kehän) pysty sivupuu, ovipieli, pihtipuoli(nen). | Nojata oven p:een. Seisoa p:essä. **-polv|i** **1.** *s.* sellainen jalan epämuotoisuus, että sääri poikkeaa reiden suunnasta tavallista enemmän sivulle päin, joten polvien koskettaessa toisiaan seisomaasennossa kantapäät ovat erillään; vastaavasti myös eläimillä. | Hevosen, koiran p:et. **2.** *a.* = seur. | P. pojanrääpäle. P. sika. **-polvi|nen** *a.* -suus *omin.* jolla on pihtipolvet, pihtikint-

tuinen. | P. hevonen. P:suutta on vaikea parantaa. **-puol|i(nen)** *s.* = pihtipieli. | Oven p:et. -- pieksin otsani ovehen, / pääni p:isehen KAL. **-rengas** *s.* soikea, sivusta avoin rengas, jolla pajapihtien varret puristetaan yhteen painavia kappaleita käsiteltäessä, pihtiässä. **-synnytys** *s. lääk.* synnytys, jossa sikiö autetaan esille synnytyspihtejä käyttämällä. | Vaikea p. — *Kuv.* -- kommunistit tahtovat harjoittaa p:tä [= keinotekoisesti ja väkivalloin saada aikaan jtak] ALKIO. **-ässä** *s.* = pihtirengas.

pihvata[85] *v. ark.* = piffata.

pihvi[4] *s.* **1.** *ruok.* ohuehkoiksi viipaleiksi poikkisyyhyn leikatusta t. jauhetusta (t. hakatusta) ja litteiksi kakkaroiksi muovaillusta (naudan)lihasta, joskus myös kalasta, kasviksista ym. valmistettu ruokalaji, joka tav. syödään paistettuna t. pariloituna, toisinaan raakanakin; myös tällaisista viipaleista ja kakkaroista. | Murea, sitkeä p. Raaka hakattu p. Lindströmin p. Stroganovin p. Nuijia p:ä. — *Kuv.* Aikoi nuijia vastustajansa p:ksi. — *Yhd.* pannu-, patap.; kääre-, pala-, silpop.; jauheliha-, kieli-, maksap.; herne-, juusto-, lanttu-, makaroni-, porkkana-, punajuuri-, sieni-, silakka-, silli-, vihannesp.: patenttip.; metsästäjänp. **2.** naudan selkäliha, jota tav. käytetään ed. ryhmässä mainittujen pihvien valmistamiseen.

pihvi|liha *s.* **-nuija** *s.* = lihanuija. **-paistos** *s.* Pihveistä ja perunaviipaleista vuoassa valmistettu p.

1. **pii**[27] *s.* **1. a.** piikki, oka, hammas. | Haravan, kamman, äkeen p. Ahraimen väkäpäiset p:t. Sahan p:t. **b.** *kut.* kaiteessa, pirrassa: säle. | Pirran p:t. Kaide, jossa on 10 p:tä senttimetrillä. — Pujottaa 2 lankaa p:hin 'kuhunkin piinrakoon'. **c.** *harv.* tikapuissa: puola(puu). | -- teki mieli tikapuille kiivetä, ensin alimmalle p:lle AHO. **d.** *yhd.* Rauta-, teräsp.; nenä-, niska-, selkäp.; suolenp.; nurkka-, rantap. **2. a.** piikivi, limsiö; kappale piikiveä. | Kovaa kuin p. Iskeä tulusraudalla tulta p:stä. P:tä käytettiin kivikaudella työkaluihin, nuolten kärjiksi ym. **b.** *kem.* eräs epämetalli. | P. on hapen jälkeen yleisin alkuaine. Luonnossa p. esiintyy aina muihin alkuaineisiin yhtyneenä. Haponkestäviä teräslajeja valmistettaessa seokseen lisätään p:tä.

2. **pii**[27] *s. mat.* π, kreikkalainen kirjain, jota käytetään ilmaisemaan ympyrän kehän ja halkaisijan suhdetta.

3. pii *onom.interj.* pienen linnun tms. ääntelystä. | "P. p.", piiskuttivat kananpojat.

pii|ase *s.* piikiviase. | Kivikauden p:aseet. **-dioksidi** *s. kem.* Kvartsi l. piikivi on p:a. **-esine** *s.* piikiviesine. | Kivikauden p:et. **-guuri** *s. geol.* piilevämaa. **-hana** *s.* piilukkopyssyn hana. **-happo** *s. kem.* piin, hapen ja vedyn yhdiste. **-happoi|nen** *a.* -suus *omin.* P. savi, kali. **-happopitoi|nen** *a.* -suus *omin.* P. malmi.

pii|ka[10*] *s.* **1.** nyk. vars. maalaistalossa, aik. yleisemminkin: naispalvelija, -palkollinen, palvelustyttö, koti-, talousapulainen; sanalla nyk. hieman halventava sävy. | Talon renki ja p. Pappilan p:at. Emäntä ja p. P:an pallukka. Vain tavallinen p. Palvella p:kana. P:at ovat lypsyllä. P:kojen aitta. Ei harakka ole lintu eikä p. ihminen SP. — *Yhd.* emäntä-, pikkup.; karja-, kyökki-, lapsen-, navetta-, sisäp.; palkkap.; maalaisp.; käenp. **2.** *vanh.* nuori tyttö, neito(nen). | P:at ja pojat. Nauroi naiset Lemminkäistä, / p:at pisti pilkkojansa KAL. Kasvot p:an puhemiehet SL. -- itki poiat, itki p:at, / itki sankarit väkevät LEINO. — *Yhd.* sinip.; vanhap.

piikaihminen *s.* piika.

piikai|nen[63] **1.** *s.*, vars. *vanh.* = piikanen. **a.** vrt. piika 1. | -- koska ei ole p:sta mukana, niin minun täytyy ruveta jo laittamaan niin sanottua iltasta KIANTO. **b.** vrt. piika 2. | Mene pois, saastainen henki, tämän p:sen tyköä LEHT. **2.** *a. harv.* naisesta: naimaton, tyttö-. | -- puultapa maistuis kait / iankaiken olla p:sta piikaa *MANN. -- pettäisit p:sta lasta EINARI VUORELA.

piika|likka *s. ark.* piikatyttö, palvelustyttö. | Heikkilän p. **-lunttu** *s.*

piikamai|nen[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* < piika 1. | Liisassa on jotakin sivistymätöntä, p:sta.

piika|nen[63] *dem.s.* **1.** *harv.* vrt. piika 1. | Pappilan p:set. Tämä tyttö on itse pääruhtinaan p., sen Belsebubin palkollinen JOTUNI. **2.** vars. *vanh.* neito(nen), tyttö; vrt. piika 2. | Mutta koukisteleminen ei auta, p:seni KIVI. Maria, Herran p., / sinä valittu joukossa vaimojen KOSKENN. -- lihansyntiin hairahtuneita vaimoja ja p:sia LEINONEN.

piikarbidi *s.* = karborundum.

piikatyt|tö *s.* palvelustyttö. | Renkipojat ja p:öt.

piikikäs[06*] *a.* piikkinen. | Siilin p. selkä. P. kaktus. — *Kuv.* pisteliäs, kärkevä, äkäinen. | P. sana, huomautus. Kärsimätön ja p. vanhapiika.

piikillinen[03] *poss.a.* < piikki. | P. nuolenkärki, torni.

piikirve|s *s.* piikivikirves. | Kivikauden p:et.

piikistö[2] *koll.s.* < piikki. | Kaktuksen p.

piikit|ellä[28*] *v.* -tely[2] *teonn.* **1.** *harv. konkr.* pistellä. | [Muurahainen] härnäsi ja p:teli uhriansa joka puolelta KARHUM. — Tav. **2.** *kuv.* puhua kiusoitellen, pisteliäästi, pistellä, hammastella, irvailla, nälviä. | P. jkta. "Taidat olla rakastunut", p:teli Antti. Äänessä oli p:televä sävy. Jo minä tuollaisesta p:telystä suuttuisin.

piikitön[07] *kar.a.* < piikki. | P. kotahedelmä. Ei ole p:tä ruusua.

piikivi *s.* kvartsi, pii; us. erik. harmaa t. musta tiivis kvartsi, limsiö; palanen tällaista kiveä. | Piikiveä käytettiin kivikaudella työkaluihin. **-ase** *s.* Kivikauden p:et. **-esine** *s.* **-kirves** *s.*

piikkail|la[29] *v. kuv.* -u[2] *teonn.* piikitellä, pistellä.

piikkari[5] *s. urh. ark.* piikkikenkä.

piikkaus[04] *s. harv.* pistosana, -puhe, piikki. | Siinä sinulle yksi p. niin hyvä kuin kaksi KIVI.

piikkeil|lä[28] *v. kuv. harv.* -y[2] *teonn.* piikitellä, pistellä.

piik|ki[1*] *s.* **I.** teräväksi kärjeksi suippeneva (us. neula-, puikko- t. kartiomainen ja tav. kova) esine t. muodostuma; vrt. oas, oka, ora, ota, pii, pura, väkä, kärki, neula. | Terävä, pistävä p. P:in kärki. Piikkilangan p:it. Naskalin p. Haarukan, talikon, äkeen, karstan p:it. Haravan p:it 'piit'. Pyssyn iskurin p. Ruusun, ohdakkeen p:it. Rautakalan p:it. Siili p:it pystyssä. Ampiaisen p. 'pistin'. Kellotapulin kärki päättyy terävään p:kiin. Muurin harja oli täynnä neulanteräviä p:kejä. — *Kuv.* jstak tuskaa tuottavasta, kiusaavasta, ärsyttävästä tms. asiasta. | Syyllisyyden p. sydämessä. Ivan p. Sanoihin, puheeseen sisältyvä p. 'pistosana, kärkevä, ivallinen, ilkeä huomautus, vihjaus [tms.]'. Ei ollut p:kiä huomaavinaan. Nuoruuden julma epäoikeudenmukaisuus työntyy p:kinä hänen sisimpäänsä O.SIIPPAINEN. — *Yhd.* metalli-, rauta-, teräsp.; haravan-, iskurin-, kamman-, karstanp.; kanta-, reuna-, selkäp.; sytytysp.; kitup. **II.** ed:een liittyvää erikoiskäyttöä. **1.** *sot.* **a.** *hist.* jalkaväen 1300—1600-luvulla käyttämä keihään tapainen, mutta sitä lyhempi pistoase; myös ratsuväen keihäästä. | Vallonien p:it. Kasakkojen p:kejä on Suomen poika ennenkin taitellut KIVI. **b.** *harv.* pistin. | Eikä hän peljännyt sotilaspatrullien p:kejä KIANTO. **2.** *rak.* eräs rakennuskivien pintakäsittelyssä käytetty työkalu. **3.** *mer.* kahvelin kärki. **4.** *kans.* heinäseiväs. **5.** *tilap.* oras, korsi tms. | Näkyy jo joku oraan p. siellä täällä. Kärryjen lavolla ei ollut tämän taivaallista, ei heinän p:kiä PÄIVÄR. — *Yhd.* heinän-, ruohonp. **6.** *ark.* lääkeruiske, injektio, "pistos". | Antaa p. Sai p:in. **III.** perusmerk:stä etääntynyttä käyttöä. **1.** *mer.* aluksen keulimmainen t. perimmäinen, sivujen ja pohjan rajoittama suippo ruuma. — *Yhd.* keula-, peräp. **2.** *urh.* pesäpallossa: lyönti aivan kotipesän eteen maata vasten, mistä pallo kimpoaa sivurajan yli. **3.** *kans.* **a.** 25 pennin raha, "hilkku". **b.** *urh.* 25 km:n matka t. juoksu.

piikki|eväinen *a. el.* kaloista, joiden evissä on piikkiruotoja. | P. kala. — *S:sesti.* P:eväiset 'Acanthopterygii, luukalojen alaryhmä, johon kuuluu suuri osa nykyajan kaloja'. **-hai** *s. el.* Acanthias, haikaloja, joilla on kaksi selkäevää ja kummankin etureunassa vahva piikki. **-hakku** *s. rak.* teräväkärkinen kivihakku. **-hammas** *s.* piikkimäinen t. piikkipäinen hammas. **-jyrä** *s. maat.* jyrä, jonka telassa on piikkejä. **-kala** *s.* = rautakala. **-kampela** *s.* Rhombus maximus, kampela, jonka väripuolella on teräviä luukyhmyjä. **-karva** *s.* jäykkä, piikkimäinen karva. **-ken|kä** *s.* (urheilu)kenkä, jonka anturassa on piikkejä. | Juosta p:gissä. Alppikiipeilijän p:gät. **-kotilo** *s.* = lukinpää. **-kruunu** *s.* **1.** *heng.* Kristuksen orjantappurakruunu. **2.** Euphorbia splendens, huonekasvina käytetty pitkäokainen, harvalehtinen tyräkki. **-kuokka** *s.* hakku t. sitä muistuttava kuokka. **-kypärä** *s.* kypärä, jossa on päälaella piikki. | Preussilainen p. **-kärki** *s.* terävä, piikkimäinen kärki.

piikkilanka *s.* tav. kahdesta galvanoidusta rautalangasta kierretty lanka, jossa on tasaisin välein teräviä rautalankapiikkejä. | P:a käytetään aitoihin ja esteisiin. **--aita** *s.* **--aitaus** *s.* **-este** *s. sot.* **-kerä** *s.* **-sakset** *s. mon. sot.* estepiikkilankojen katkaisemiseen käytetyt sakset.

piikki|lyönti *s. urh.* vrt. piikki III.2. **-metsä** *s. maant.* piikkisten puiden ja pensaiden muodostama trooppinen metsä. **-mies** *s. sotahist.; syn.* pikenieeri; vrt. piikki II.1.a. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* **-sesti** *adv.* **-syys**[65] *omin.* P. muodostuma. P. kärki, hammas, lehti. **-naamari** *s.* teurastusnaamari, jossa otsan kohdalla oleva piikki voidaan lyödä eläimen aivoihin. **-nahkai|nen** *s. el.* P:set 'Echinodermata, selkärangattomien pääjakso, ruumiinrakenteeltaan säteittäisiä merieläimiä, joiden ihossa on tav. piikkisiä kalkkilevyjä'.

piikki|nen[63] *poss.a.* **-syys**[65] *omin.* Siilin p. selkä. P. kuin ohdake. P. hedelmä, pensas. — *Harv. kuv.* P. arvostelu, lausunto. — *Yhd.* harva-, jäykkä-, lyhyt-, pehmeä-, pieni-, pitkä-, suora-, terävä-. tiheäp.; kolmi-, viisi-, moni-, runsasp.

piikki|niekka *a.* P. kasakka. **-nuija** *s.* nuija, jonka päässä on piikkejä. | P. sota-aseena. **-ohdake** *s.* Cirsium lanceolatum, eräs erittäin piikkinen ohdake. **-parta** = pujoparta. **1.** *s.* Kustaa Aadolfin p. **2.** *a.* = seur. | P. professori. **-partainen** *a.* P. Mefisto. **-pensa|s** *s.* piikkinen pensas. | P:ita kasvava aro. **-pensasto** *s.* vrt. ed. **-pintainen** *a.* P. hedelmä. **-putki** *s.* Eryngium, okaisia, tav. sinertäviä sarjakukkaisia koristekasveja, jalo-ohdake. **-päi|nen** *a.* piikkiin t. piikkeihin päättyvä, piikkikärkinen. | P. porkka. Hyönteissyöjien p:set hampaat. **-rivi** *s.* Äkeen p:t. **-ruosk|a** *s.* piikkinen ruoska. | -- jos isäni on kurittanut teitä raipoilla, niin minä kuritan teitä p:illa VT. **-ruoto** *s. el.* jäykkä niveletön ruoto. | Ahvenen ensimmäisen selkäevän ruodot ovat p:ja. **-ruusu** *s.* = juhannusruusu. **-selkäinen** *a.* P. siili. **-sien|i** *s.* P:et 'Hydnaceae, lakkisieniä, joiden lakin alapinnassa on piikkimäisiä t. käsnämäisiä muodostumia'. Esim. orakkaat ovat p:iä. **-si|ka** *s.* **1.** Hystrix cristata, Välimeren maissa elävä jyrsijä, jonka selässä on tiheässä teräviä piikkejä; myös muista samantapaisista lajeista. **2.** *kans.* siili. | -- tukka pystyssä kuin p:an harjakset KIVI. -- osasi kääriä itsensä kokoon kuin p. TALVIO. **-suor|a** *a.* Hiukset pystyssä p:ina. **-tynnyri** *s.* sisältä piikkiseinäinen tynnyri, jollaisessa ennen vieritettiin kuolemaan tuomittua. **-valssi** *s.* piikkipintainen valssi. | Puuvilla kulkee p:en välitse. **-äes** *s. maat.* äes, jonka muokkaavina osina on piikkejä.

piikko[1*] *s.* kaksiniitinen karkea pellava- t. hamppukangas, joka on kudottu niin, että kaiteen piinvälissä on vain yksi lanka; vrt. hursti. | Paita rohtimista p:a. **-housut** *s. mon.* Rengin kotikutoiset p.

piikkoinen[63] *ain.a.* P. hame, paita.

piikko|kangas *s.* **-paita** *s.* Riihimiehen p.

piiko|a[1*] *v. ark.* palvella piikana, olla palvelustyttönä (opiskelutarkoituksessa). | Oli kieltä oppiakseen Englannissa p:massa.

piikuori *s.* Eräiden levien p. **-nen** *a.* P. levä.

piikuu|s[65] *omin.* < piika. **1.** vrt. piika 1. | -- tulisin sivistyneitten näköiseksi ja p. häviäisi JOTUNI. **2.** impeys, neitsyys; vrt. piika 2. | Varjella p:ttaan.

piilasi *s.* optinen lasi(laji), jota käytetään kruunulasin mukana linsseissä yksinkertaisten linssien virheiden poistamiseksi. **-linssi** *s.*

piileil|lä[28] *frekv.v.* **-y**[2] *teonn.* (< piillä) piileskellä, piileksiä. | Poliisia p:evä karkuri. Aurinko p:ee pilvien takana. Miehen mielestä p:i tuossa jotakin salaperäistä ALKIO.

piileksijä[14] *tek.* < seur.

piileksi|ä[17] *frekv.v.* (< piillä) tahallisesta toiminnasta: piileskellä, piileillä, piiloilla, lymyillä, pakoilla, vältellä. | P. vihamiehiään, esivaltaa. Korvessa p:viä sissejä.

piileskelijä[14] *tek.* < seur.

piileskel|lä[28] *frekv.v.* **-y**[2] *teonn.* (< piillä) piileksiä, piileillä. | P. poliisia, velkojiaan. Merirosvot jäivät saaren taakse p:emään. Aurinko p:i vuorten takana.

piilevyysvaihe *s. lääk.* latenssivaihe.

1. **piilevä** *s.* myös: pii-levä. | P:t 'Diatomaceae, mikroskooppisen pieniä, yksisoluisia, us. yhteiskunnittain eläviä leviä, joiden solunseinissä on piihappoa'.

2. **piilevä**[13] *a. (partis.)* ks. piillä 1.a.

piilevämaa *s. geol.* vesien pohjalle kerrostuneista piilevien kuorista syntynyt kevyt, huokoinen, maa(laji), piimaa, piiguuri, kiiseliguuri.

1. **piili**[1] (32) *s. kans.* nuoli.

2. **piili**[1] *s. kans.* auto, biili. — *Yhd.* auto-, linjap.

piili|puu *s.* = salava. **-pyssy** *s. kans.* nuolipyssy.

piillinen[63] *poss.a.* < pii 1.

piil|lä[25] *v.* **1.** *intr.* **a.** olla näkymättömissä, piilossa, kätkössä, kätkeytyneenä, lymytä; harv. ihmisestä. | P. jssak. Metsässä p:evä maja. Vaaran alla p:evä lampi. Vedessä p:evät taudinaiheuttajat. Minulla ei ollut aavistustakaan, kuka naamion takana p:i. Aurinko p:i vielä metsän takana. Suupielissä p:i hienoinen iva. Ei tiedä missä se surma milloinkin p:ee PAKK. — *Abstr.* ja *kuv.* yhteyksissä, merk. us. lieventynyt: olla keksittävissä, löydettävissä jstak; olla (todettavissa t. vaikuttavana) jssak, kätkeytyä, sisältyä jhk. | Nimimerkin takana p:ee eräs tunnettu henkilö. Lihaksissa p:evä tarmo. Sydämen pohjalla p:i toivo. Sanoissa p:evä iva. Väitteessä tuntuu p:evän jokin ristiriita. En huomaa, missä vika p:ee. Ratkaisu p:ee siinä, että --. Syyt p:evät syvemmällä kuin luullaankaan. Valtioiden ryhmityksessä p:i uuden sodan siemen. Ystävällisyyden alla p:i jotakin vierasta, sanoin selittämätöntä. Missä p:ee se voima ja vaikutus, joka tähtitaivaalla on? SILL. — *piilevä* (a.) sellainen, jota ei voi havaita, salainen, huomaamaton, latentti. | P:evä ominaisuus, vietti, taipumus. P:evä sairaus puhkesi. Valotetussa, mutta kehittämättömässä filmissä kuva on p:evänä. **b.** *harv.* mennä piiloon, piiloutua, kätkeytyä, lymytä. | Väestö oli p:lyt metsiin. P:i Räikkö pirttihinsä, / telkes ukset, sulki salvat LEINO. Aurinko jo p:i vaarojen taa KIANTO. -- yön syliin karkotettu Saatana / pois p:i laumoineen *JYLHÄ. **2.** *tr.* karttaa, välttää piiloutumalla, kätkeytymällä, piileksiä, piileskellä. | P. jkta, jtak. P. esivaltaa. Saamamiehiä p:evä velallinen. P. rangaistusta. P. pillojaan 'pahojen tekojensa seurauksia'. -- taivaan rangaistusta siis voiko p.? *MANN.

piilo[1] *s.* paikka, jossa jk on näkymättömissä, kätkö, piilopaikka. | Olla p:ssa. Mennä p:on. Hyvä, huono p. Löysi tallin parvelta oivan p:n. Pöllö oli ottanut p:kseen puunkolon. Harakka vei lusikan p:onsa. -- nuori näreikkö, jänisten p. AHO. — *Kuv.* Sydämen salaisimmatkin p:t. Muistin p:ista sukeltautuneet kuvat. Mielen p:ssa kyti hämärä, salamyhkäinen tunne, että jotakin pahaa tapahtuu... HAANPÄÄ. — *(jnk) piilo|ssa,* -sta, -on 'näkymättömissä (jnk takana, alla, sisässä tms.), (jnk) kätkössä'. | Olla p:ssa, mennä, päästä p:on jklta, jkta. Pani makeiset kaappiin lapsilta p:on. Pysytteli vierai(l)ta p:ssa. Nukkui p:ssa oksien alla. Kirkko oli p:ssa mäen takana. Aurinko oli pilvien p:ssa. -- p:ssa pahalta maailmalta ja synniltä! KIANTO. Kuta p:mmassa onkimies voi pysytellä, -- sitä parempi on tulos AHO.

piiloil|la[29] *v.* **-u**[2] *teonn.* piileksiä, piileskellä, piileillä. | Pakolaiset p:ivat metsässä. P. vainoojiaan, vihamiehiään. P. rötöksiään. Pensaassa p:eva jänis.

piiloi|nen[63] *a.* piilossa oleva, kätkevä, suojainen, suojaisa, piiloisa. | Pakeni p:seen loukkoon. Vuoriston p:simmat rotkot.

piiloisa[13] *a.* = ed. | P. paikka, soppi.

piilok|as[66*] *s.* P:kaat 'Bruchidae, palkokasvien loisina eläviä pieniä, paksuja, kärsättömiä kovakuoriaisia, piilokuoriaiset'. — *Yhd.* herne-, papup.

piilo|kuoriainen *s.* = ed. **-kuva** *s.* piirroskuva, johon on katselijan etsittäväksi kätketty jk henkilö, eläin tm. hahmo. | Lastenlehtien p:t.

piilolai|nen[63] *s. harv.* piilossa olija. | Etsijä ja p:set [kuuropiilosilla oltaessa].

piilo|lasit *s. mon.* itse silmiin kiinnitettävät, luomien alle ulottuvat t. vain sarveiskalvon peittävät silmälasit. **-leikki** *s.* piilosilla olo. **-napitus** *s.* vrt. seur. **-nap|pi** *s.* näkymättömiin (esim. napitettavan pukimen reunan alle erikoiseen kaistaan) ommeltu nappi. | Takki, jossa on p:it. **-nappinen** *a.* P. päällystakki. **-paik|ka** *s.* Karkurien p:at. Ullakolla on mainioita p:koja. Asettui väijyksiin p:kaan. Kärppä tuli esiin p:astaan. Avaimella oli p. seinänraossa. **-pirtti** *s.* vaikeasti löydettävään paikkaan turva- t. pakopaikaksi rakennettu (pieni) asumus (pirtti, maja tms.), pako-, salo-, metsäpirtti. | P. synkässä korvessa. Pakolaisten, sissien p. **-pisto** *s. käs.* näkymätön pallepisto.

piilosalla *adv. harv.* piilossa. | Pysyä p.

piilos|illa[63] *s. vaill.* Olla p. 'leikkiä seuraleikkiä, jossa muut osanottajat kätkeytyvät piilopaikkoihin ja yksi toimii etsijänä'. Ruveta p:ille. Leikkiä p:ta 'olla piilosilla'. — *Kuv.* Syytetty yritti olla p. syyttäjän kanssa 'esittää harhauttavia vastauksia [tms.]'. — *Yhd.* karttu-, kuurop.

piilosillaolo *s.* myös ⌒.

piilotajuinen *a.*, vars. *psyk.* -sesti *adv.* ali-, salatajuinen, tajuton, tiedoton. | P. sielunelämä. P. seksualiteetti.

piilotajunta *s.*, vars. *psyk.* ali-, salatajunta.

piilotella[25*0] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. **1.** *tr.* P. kirjeitään. -- p:teli jotakin selkänsä taakse HELVI HÄMÄLÄINEN. — *Refl. taiv.* Anna Liisako se siellä p:teleiksen luomapuitten takana? CANTH. **2.** *intr.* piileksiä, piileskellä. | Väestö p:teli metsissä. -- karkulaiset pakenivat sillan alle ja siellä p:telivat AHO. Mättään suojassa p:teli pari muuraimen raakiletta KARHUM.

piilottaa[28*] *v.* panna piiloon, kätkeä. | P. jk jhk. P. rahaa kiven alle. P. jklta jtak. P:ti karkulaisen takaa-ajajilta. P. avainta [eräs seuraleikki]. Seinään p:ettu salalokero. Jänis p:taa päänsä pensaaseen. — *Refl. taiv.* -- p:tihe häpeissään toisten taakse J.FINNE.

piilottaja[10] *tek.* Avaimen, varastetun tavaran p.

piilottautua[44] *refl.v.* < piilottaa. | Ruumaan p:nut salamatkustaja. P. toisen selän taakse.

piilottelija[14] *tek.* < piilotella.

piilottu[1*] *v. harv.* = seur. | Siellä vilahtaa miehiä, ne tähystelevät ja p:vat AHO.

piilouttaa[44] *v.* mennä piiloon, kätkeytyä. | P. loukkoon, toisen selän taakse. P. jklta, jkn katseelta. Oksistoon p:tunut orava. Aurinko p:tui pilveen. Polku oli melkein kokonaan p:tunut ruohikkoon. -- meni navettaan, p:si sen pimeimpään parteen AHO. — *Kuv.* Nimen taakse p:tuu kappale seudun historiaa.

piilu[1] *s.* leveäteräinen kirves. | Kirvesmiehen p. Pyövelin p. — *Yhd.* mestaus-, ojap.

piiluamaton[57] *kielt.a.* < piiluta. | P. hirsi.

piilukirja *s. mer.* aik. viranomaisen antama kirjallinen todistus, että alus on asetuksenmukaisesti rakennettu. **-kirves** *s.* = piilu. | Veistää p:ellä.

piilukko[1*] *s.* **1.** pyssyn lukko, jossa sytytys tapahtuu hanaan kiinnitetyn piikiven iskemien kipinöiden avulla. **2.** (taiv. myös [2*]) entisaikainen pyssy, jossa on piilukko. | Ampua piilukolla. **-inen**[63] *poss.a.* < ed. 1. | P. kivääri. **-kivääri, -pistooli, -pyssy** *s.* piilukkoinen kivääri, pistooli, pyssy.

piilut[30] *v.* **1.** veistää piilulla, palhota. | P:tu hirsi. Valkoisiksi p:ut pirtin seinät. **2.** leikata ojanreunaa ojapiilulla. | -- pääsi toista sivua p:en lapioidun reunaan KARHUM.

piimaa *s. geol.* = piilevämaa.

piimettyä[1*] *v. harv.* piimiä.

piimiintyä[1*], **piimittyä**[1*] *v. harv.* piimiä. | -- pitää maidon kylmänä eikä laske piimiintymään SEPPÄNEN.

piimittää[2*] *kaus.v.* -ys[61] *teonn.* < seur. | P. maitoa.

piimiä[17] *v.* muuttua piimäksi, juoksettua. | Maito p:i. Panna maitoa p:mään.

piimulta *s.* = pii(levä)maa.

piimä[11] *s.* **1.** hapon vaikutuksesta juoksettunut maito. | Maito happanee p:ksi. Hapattaa maito p:ksi. Pitkä [= venyvä, viili]p. Lyhyt [= venymätön] p. Juoda, syödä [lusikalla] p:ä. — P:änkö [= piimää noutamaanko] Maija-Kreeta on menossa? KATAJA. — *Kans. leik.* Linnun p., ks. ◡. Ei Jumalan armoa eikä linnunkaan p:ä KIVI. — *Yhd.* kirnu-, kokkeli-, pitkä-, pohja-, rahka-, uuni-, veny-, viilip.; linnunp. **2.** piimää muistuttavasta aineesta. **a.** *kans.* Lepän p. 'leppäkempin lepän lehtiin erittämä valkoinen vahamainen aine'. Leppä on p:ssä. **b.** *tilap.* huonosti poltetun tiilen pinnalle syntynyt valkoinen kerros.

piimä|astia *s.* **-haarikka** *s.* **-hinkki** *s.*

1. piimäinen[63] *kalt.a.* < 1. pii. | P. hammas.

2. piimäinen[63] *poss.a.* < piimä. | P. astia, voi. — *Yhd.* pitkäp.

piimä|juusto *s.* piimästä tehty t. sillä juoksetettu juusto. **-kakku** *s.* (kahvi)kakku, johon on käytetty nesteenä piimää. **-kannu** *s.* **-lasku** *s. kans.* = seur. **-leili** *s.* **-limppu** *s.* piimään tehty limppu. **-mäinen**[61] *kalt.a.* **-naama|(inen)** *a.*, vars. *leik.* = maitonaama(inen). | [Herrat ovat] lapsekkaita kuin p:iset kakarat KIVI. **-n|siemen** *s.* (viili)piimän siemen, alus-, pohjapiimä. **-part|a(inen)** *a.*, vars. *leik.* = maitoparta(inen). | P. poikanen. [Paikka] jossa synnyimme ja kasvoimme ja jonka tantereilla pieninä p:aisina piehtaroitselimme KIVI. — *S:sesti.* Pieni, pahainen p:a. **-pirkko** *s. kans.* leppäpirkko. **-pytty** *s.* **-saavi** *s.* **-sammio** *s.* **-sintu** *s. kans.* **-suu** *a.*, vars. *leik.* = maitosuu. | -- maitopartana pahaisna, / p:na pikkaraisna KAL. — *S:sesti.* Anna Liisako nyt menisi tuommoiselle p:lle? CANTH. **-tuoppi** *s.*

piimätön[57] *kar.a.* P:tä voita.

piimä|velli *s.* ohra- t. ruisvelli, johon sekoitetaan piimää. **-voi** *s. kans.* höppävoi.

piina[10] *s.* (vars. ruumiillinen) kidutus, tuska, kärsimys, vaiva. | Kristuksen p. Taivaan ilo ja helvetin p. Henkinen, sielun p. Unettomuuden p. Kärsiä p:a. [Lukkari] koetti nälänkin p:lla kiihoittaa heidän haluansa lukuun KIVI.

piinaaja[10] *tek.* < piinata.

piinaantua[1*] *v. harv.* = piinautua.

piinalli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* kärsimystä, tuskaa tuottava, piinaava, kiduttava, tuskallinen, epämiellyttävä, kiusallinen. | Hammassärky on p:sta. P. kuumuus. Huoneen täytti p. hiljaisuus. Hän on tehtävissään suorastaan p:sen tarkka. Esitys vaikutti katsojiin p:sesti.

piina|paikka *s.* Iankaikkinen p., helvetti. **-penki** *s.* penkki, johon kidutettava rikollinen sidotaan, kidutuspenkki. | Murhaaja pantiin p:kiin. — *Kuv.* Onnettoman rakkauden p.

piinata[35] *v.* -us[61] *teonn.* kiduttaa, rääkätä, kiusata. | P. kuoliaaksi. Kristusta p:ttiin ristillä. Nälällä p:ttu lehmä. Meritaudin p:amat matkustajat. — P:ava jännitys, levottomuus. Toisen läsnäolo p:si häntä.

piinautu|a[44] *pass.v.* (*rinn.* piinaantua) < ed. | P. kuoliaaksi. Kaikki olivat p:neessa mielenvireessä.

piinaviik|ko *s.* = pääsiäisviikko. | P:on maanantai. — *Kuv.* Viikko oli hänelle todellinen p.

piinen[63] *a.* **1.** *ain.* vrt. 1. pii 2.a. | P. nuolenkärki, taltta. **2.** *poss.* vrt. 1. pii 1. | Hieno-, joustava-, lyhyt-, pitkä-, suora-, terävä-, tiheäp.; luu-, rauta-, teräsp.; yksi-, kaksi-, monip.

piinia[15] *s.* → pinja.

piinkova *a.* P. kivi.

piinnyttää[2*] *kaus.v.* < piintyä.
piinrako *s. kut.* kahden piin välinen rako kaiteessa, pirrassa, piinväli. | Pujottaa lanka p:on.
piintymys[61] *s.* piintyminen, piintyneisyys. | P. vanhoihin tottumuksiin.
piintymä[11] *s. harv.* päähänpiintymä. | -- on saanut sellaisen p:n, että hänen täytyykin kaivaa viemäri suoraan alaspäin KARHUM. — *Yhd.* päähänp.
piinty|ä[1*] *v.* (*rinn.* pinttyä, pintyä) tarttua, kiinnittyä lujasti, lähtemättömästi jhk, juuttua, syöpyä, juurtua, iskostua. **1.** *konkr.* Vaatteisiin p:nyt lika. Ummehtuneen haju, joka vuosien mittaan on p:nyt huoneeseen. Viila on silloin tällöin puhdistettava, ettei se piinny 'ettei sen pinta iskostu käyttökelvottomaksi'. Koksiksi p:vä kivihiili. **2.** *abstr.* ja *kuv.* Päähän p:nyt ajatus. Mieleen p:i epäilys. Kaupanteko on heillä p:nyt veriin. Totuttuihin kaavoihin p:nyt vanhoillisuus. -- en oikein ammattimieheksi p:nyt *MANN. — Erik. *piinty|nyt* (a.) -neesti (adv.) -neisyys[63] (omin.) P:nyt tottumus, käsityskanta, ennakkoluulo. P:nyt [= parantumaton, auttamaton] vanhapoika, tupakkamies. Vanhoihin kaavoihin p:neisyys.
piinuoli *s.* piikärkinen nuoli.
piinväli *s. kut.* = piinrako.
piip *onom.interj.* pienen linnun piipityksestä. | P. p., ääntelivät kananpojat.
piipah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. **1.** Ehtoonhämärissä p:dellaan talosta taloon SILL. **2.** -- laitureita kiskoineen, p:televine vetureineen M.MERENMAA.
piipah|taa[2*] *mom.v.* -dus[61] *teonn.* **1.** nopeasti pistäytyä jnnek t. jssak, käväistä. | P. tupaan, ulos, tuvassa, ulkona. P:dan hiukan kaupungilla. P:ti häthätää naapurissa. P:ti silloin tällöin salaa tansseissa. Pieni p:dus maaseudulle. Pensaikosta p:ti esiin pitkäkorvainen jäniksenpää. **2.** *onom.* äännähtää (tav. hiljaa) kimeällä äänellä. | Linnunpojan p:dus. -- kello kilahti niin kuin pääsky p:taa maata vasten lentäessään AHO.
piipari[5] *s.*, vars. *hist.* ja *kans.* pillin, puhaltimen soittaja, pillipiipari. | Lippukunnissa oli omat rummuttajat, torventoitottajat ja p:t. Kaupungin p. — *Yhd.* pillip.
piipat|a[35*] *v. ark.* kähertää. | P:tu tukka.
piipat|taa[2*] *v.* -us[61] *teonn.* **1.** *onom.* piipittää, piiskuttaa. | Linnunpoikanen p:taa. Pillien p:us. Kimeä, p:tava ääni. -- rantasipi p:taen pitkin rantoja lenteli AHO. **2.** *harv.* piipottaa. | -- siellä täällä p:ti pystyssä jokunen juhannuksen kukka KATAJA.
piiper|rellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < piipertää. | Västäräkki p:teli katolla.
piiper|tää[6] *deskr.v.* -rys[61] *teonn.* liikkua pienin, nopein askelin. | Juosta, mennä p. Pienokaiset p:sivät lyhyillä jaloillaan. Hiiri p:tää. Emonsa jäljessä p:tävä kananpoikue.
piipit|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < piipittää. | Linnunpoika p:telee.
piipitoi|nen *a.* -suus *omin.* P. maa. Raudan p:suus.
piipittäjä[10] *tek.* Metsän pienet p:t.
piipit|tää[2*] *onom.v.* -ys[61] *teonn.* äännellä (us. heikosti ja) kimeästi. | Heikko, p:tävä ääni. Kananpoika, käenpiika p:tää. Pikkulintujen p:ys. Säkkipillin p:ys. Puhua p:ti tuskin kuuluvasti. Laulaa p:täen.
piiposliini *s.* fajanssimassan ja jauhetun piikiven seoksesta valmistettu posliini.
piipot|ella[28*] *frekv.v. harv.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Juosta p.
piipot|taa[2*] *v.* -us[61] *teonn.* **1.** pistää esiin, ulos jstak, törröttää. | Maasta p:taa pari ruohonkortta. Hangesta p:tava risti. Niskassa p:taa jäykkä palmikko. Kynttilän liekki p:ti lepattamatta AHO. Tuossa p:taa pieni aitan röttelö KIANTO. **2.** *harv.* piipertää. | -- metsäkanaparvi juosta p:ti säikähtyneenä IVALO. **3.** *harv.* piipittää. | Konsa peippo p:tavi, / kesä lapsille tulevi ERKKO.
piippa[10*] *s. harv.* jstak esiin pistävä korsi tms., haippu. | -- p. siellä, toinen täällä ALKIO. — *Yhd.* ruohonp.
piippalakki *s.* = piippolakki.
piippisakset *s. ark.* käherryssakset.
piippo[1*] *s.* Luzula, Juncaceae-heimoon kuuluvia heinämäisiä ruohoja. — *Yhd.* keto-, kevät-, tunturi-, tähkäp.
piippolakki *s.* hiippa(lakki), suippolakki. | Tontun p.
piip|pu[1*] *s.* **1.** tupakan (oopiumin tms.) polttamiseen käytetty väline, jonka muodostaa tav. pyöreähkö pesä l. koppa ja siitä lähtevä ontto varsi. | Pitkä-, lyhytvartinen p. Suora, kiverä p. P:un koppa, pesä, varsi. Polttaa, tupruttaa p:pua. Panna, pistää (tupakkaa) p:puun. Täyttää, ladata p. (tupakalla). Sytyttää p. P. suussa, hampaissa, suupielessä. Vetää savuja p:usta. — *Yhd.* oopiumi-, tupakkap.; liitu-, merenvaha-, niverä-, posliini-, savi-, visap.; vesip.; hopahela-, letkuvarsip.; lakritsi-, suklaap.; mehiläisp.; ilta-, rauhanp. **2.** savupiippu, -torvi. | Uunin p. Sahan, tehtaan p. Savu nousi talojen p:uista. Veturin, laivan p. — *Yhd.* savup.; tehtaan-, uuninp. **3.** tuliaseen tuliputki. | Pyssyn, kiväärin, konekiväärin, pistoolin p. Tykin p. (sot. → putki). Laukaista haulikon molemmat p:ut. — *Yhd.* haulikon-, kiväärin-, pistoolin-, pyssyn-, revolverinp.; hauli-, kuula-, luotip.; teräsp. — *Erik.* arkikielen kuv. sanontoja. **a.** vars. *urh.* Mennä p:puun 'väsyä perin pohjin, sammua'. Ajaa jku p:puun 'väsyttää perin pohjin'. Olla p:ussa 'perin pohjin väsyksissä, näännyksissä, lopussa'. Juoksivat ruotsalaisen p:puun 'väsyttivät juoksullaan'. **b.** P:ut ovat (kallellaan) jhk päin 'jk viittaa jhk, tarkoittaa jtak'. P:ut näyttävät olevan sinne päin, että sota siitä tulee. Pekalla on p:ut (kallellaan) Liisaan päin 'Pekka ajattelee, katselee Liisaa naidakseen (tms.)'. | "Vai tekisi mieli naimaan." — "Sinnepäin ne ovat p:ut" JOTUNI. **4.** *harv.* yl. pilli, putki. | Viinapannun p:ut.
piippuhylly *s.* **1.** hylly, jossa piippuja pidetään. | Nurkassa oli p. **2.** *ark.* teatterissa yms.: ylin parvi. | Istua p:llä.
-piippuinen[63] *poss.a.* Korkea-, lyhyt-, pitkäp.; yksi-, kaksip.
piippu|leuka(inen) *a.* P. englantilainen. **-mies**

s. piipunpolttaja. **-nysä** *s.* lyhytvartinen piippu, piipunnysä. | Ukko imeskeli mustaa p:änsä. **-ruoho** *s.* Aristolochia, tav. köynnöstäviä puuvartisia kasveja, joiden kukat us. muistuttavat piippua. **-savi** *s.* piipunkoppasavi. **-suinen, suu** *a.* P. pohjalaiseukko. **-tiili** *s.* savupiipputiili. **-tupakka** *s.* Hyvänhajuista p:a. Rasia p:a. **-öljy** *s.* = piipunöljy.

piipronssi *s. met.* piipitoinen pronssi.

piipulli|nen[63] *s.* piipun täysi. | Poltti pari p:sta.

piipun|hiki *s.* = ihvi 2. **-kop|pa** *s.* Täyttää p. Peukalo p:an kantena. **-letku** *s.* piipun letkuvarsi. **-nysä** *s.* = piippunysä. **-perskat** *s. mon. ark.* = seur. **-per|ät** *s. mon.* piippuun jäänyt tupakantuhka; vars. vain osittain palanut, ihven sekainen pohjatupakka. | Karistaa p. maahan. Jauhaa p:iä [mällinä] poskessaan. **-pesä** *s.* = piipunkoppa; myös erik. sen ontelosta. | Merenvahainen p. P. hehkuu. **-polttaja** *s.* **-poltto** *s.* **-poro** *s.* piippua poltettaessa syntyvä tupakanporo, piipunperät. **-puhdistin** *s.* **-rassi** *s. ark.* piipunpuhdistusrassi. **-savu** *s.* **-suu** *s.* Luoti ampaisi p:sta. **-täy|si** *s.* Poltti yhden p:den. **-varsi** *s.* Pitkä, helmikoristeinen p. **-öljy** *s.* piippuun poltettaessa kertyvä nikotiinipitoinen öljy.

piipu|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* **1.** poltella piippua. | Tarinoitiin, p:eltiin. **2.** *ark.* < seur. | Moottori alkoi p.

1. **piipu|taa**[2*] *v. ark.* -us[64] *teonn.* vars. moottorista: lakkoilla, reistailla, streikata. | Kone p:ti jo lähdössä.

2. **piipu|taa**[2*] *v. harv.* -us[64] *teonn.* piipittää, piiskuttaa. | Kuulkaas kurinaa tuolta vatsastani, kurinaa ja murinaa ja pientä p:ustakin KIVI.

piipuu *s.* **1.** eräistä ulkomaisista kovista ja kestävistä tarvepuulajeista. **2.** puu, josta haravan tm. pii(t) tehdään.

1. **piira**[10] *s. harv.*, vars. *mer.* = 2. piiru. — *Yhd.* sivupurjep.

2. **piira**[10] *s.* = kivipiira.

piirakainen[63] *dem.s.* < piirakka.

piirakankuori *s.*

piirakas[66*] *s.* = seur.

piirak|ka[15*] *s.* voi- t. hiivataikinasta valmistettu uunipannussa kypsennetty, levymäinen, paloiteltava ryyni-, hillo- (tm.) täytteinen leivonnainen; us. myös = piiras. | Riisiryynitäytteinen p. — Karjalan p:at. Leipoa p:oita. — *Yhd.* karjalan-, keitinp.; hedelmä-, kaali-, kala-, liha-, lintu-, lohi-, luumu-, marja-, mustikka-, omena-, peruna-, porkkana-, raparperi-, (riisi)ryynip.

piirakka|paistos *s. ruok.* vuoassa paistettu taikinakuorinen paistos. **-taikina** *s.*

piira|nen[63] *s.* tav. = pasteija. | Lihalientä ja p:sia. — *Yhd.* kala-, lihap.

piiranko *s.* Säde-eläinten ruumista tukeva kova p.

piira|s[68] *s.* pienehköjä uunissa t. keitinrasvassa kypsennettyjä ryyni-, perunasose- (tms.) täytteisiä leivonnaisia. | Karjalan p:at. — *Yhd.* karjalan-, keitinp.; hedelmä-, kaali-, peruna-, (riisi)ryynip.

piiraspaalikka *s. ruok.* piiraiden leivonnassa käytetty sukkulan muotoinen kaulin.

piirauta *s.* piipitoinen rauta, rautasilisidi.

piireittäin *adv.* piirien mukaan, piiri piiriltä. | Edustajat valitaan p.

piiri[4] *s.* **I. 1.** umpinainen, vars. ympyrän muotoinen (us. jnk rajana oleva) viiva t. rata; sellaisen muodostava esineiden tms. sarja; sellaisen rajoittama alue; kehä, (joskus:) ympyrä, rengas, ympärys. | Piirtää p. jnk ympärille. Kepillä vedetään maahan p. Pojat muodostivat p:n opettajan ympärille. Osanottajat istuvat p:ssä 'muodostavat istuessaan piirin'. Asettua p:in. Seistä p:n keskellä. Jäi p:n sisälle. Kulkea, kiertää p:ssä, p:ä. Juoksuttaa hevosta p:ssä. Pikkuleivät asetetaan vadille p:in. -- kävi pilven piirtä [= piiriä] myöten, / taivahan rajoa myöten KAL. — *Kuv.* Armeija sulki vihollisosaston rautaiseen p:insä. Olin joutunut johonkin lumottuun p:in. -- pienentyy mun ympär' elon p. LEINO. — *Yhd.* piha-, rajap.; sisä-, ulkop.; kääntö-, leveys-, napa-, paralleeli-, pituus-, puolipäiväp.; taikap. **2.** *erik.* **a.** *mat.* tasokuvion, vars. monikulmion ympärysviiva; periferia; vrt. kehä I.1.a. | Kolmion, kuusikulmion p. Ympyrän p., tav:mmin kehä. **b.** *maan piiri* (vars. ylät.) tav:mmin ◡. | -- Herran kiitos / täyttää p:t maan HLV. — *Yhd.* maailman-, maanp. **c.** osanottajien piiri piirileikissä t. -tanssissa; myös itse piirileikistä. | Käydä p:in. Mennä, pyöriä, tanssia p:ä. P. o'i täydessä käynnissä HEPOR. **d.** *märkä piiri* (tekn.) ks. ◡. **e.** *sähk.* = virtapiiri. | Suljettu p. P:in kytketty galvanometri. — *Yhd.* antenni-, ensiö-, hehku-, hila-, sähkö-, (sähkö-, tasa-, ulko-, vaihto)virta-, värähtelyp.; sisä-, ulkop.

II. ed. käyttöä epämääräisemmin (vars. sisäpaikallissijoissa gen.-määräyksen ohella) ilmaisemassa jnk rajojen sisäpuolta, jnk (yl. tarkemmin määrittämätöntä) sisäpuolta, alaa, aluetta, sisällystä t. harvemmin ympäristöä, lähistöä, vaikutusalaa tms.; raja I ja IV ryhmään ei selvä. **1.** paikallisesti. | Itämeren p:ssä olevat maat. Suomi joutui Ruotsin valtakunnan p:in. Emäntä liikuskelee pihan p:ssä. Kartanon p:in, ulkorakennusten vaiheille ehdittyäni. Tulla valon p:in. Laivatykin kantomatkan p. Jouduimme räjähtelevien ammusten p:in. Valitaan ajon p:ssä oleva tähystyspaikka. Talon p:n pohjoisessa osassa, Impivaaran seudussa KIVI. **2.** paikallisuuden merk. hämärtynyt. | Yhä uudet kansat joutuivat sodan p:in. Toimia yliopiston p:ssä. Kaupunkilainen on usein vieraantunut luonnon p:stä. Asia ei kuulu tämän teoksen p:in. -- tulin hänen hyvänsuovan hymyilynsä p:in SILL. — *piiri|ssä,* -stä, -in us. = keskuudessa, joukossa, parissa; vrt. myös IV. | Elää perheensä p:ssä. Toimia kansan, työväestön p:ssä. Seurakunnan p:ssä tehty avustustyö. Asia herätti suurta huomiota ammattimiesten p:ssä. Edustajia oli etenkin maanviljelijäin p:stä. Toivotamme teidät tervetulleeksi p:imme. Yksisoluisten p:ssä ei voi vetää jyrkkää rajaa kasvi- ja eläinkunnan välille. **3.** abstr.

käsitteistä: kaikki se mitä jk käsittää, ala, alue. | Käsitteen ala eli p. Tiedon p. laajenee. Mielikuvituksen, tunteen, kokemuksen p. Valtion tehtävien p. on kasvanut. Kaikki inhimillisen toiminnan p:t. — Kielen p:ssä tapahtunut kehitys. Kreikkalainen vaikutus sulki p:insä Mustan meren seudut. Historian p:in kuulumattomat kansat. Kysymys ei kuulu luonnontieteen p:in. Tiede toisensa jälkeen on irtautunut filosofian p:stä. Hinnat ulkomaankaupan p:ssä erittäin edulliset. Tuttujen kuulovaikutelmien p:ssä pysyttelevä sävelmä. Muistojen p:in siirtynyt tapahtuma. -- hän ei tahtoisi päästää sitä miestä oman tämänhetkisen jännityksensä p:in SILL. -- eli niin iloisissa muistoissa Leenan ja hänen kujeittensa p:stä NUORUV. **d.** *yhd.* Kanto-, kuulo-, näkö-, tuli-, vaikutusp.; etu-, intressi-, kulttuuri-, sivistys-, valtap.; koti-, perhep.; lumousp.; aihe-, käsite-, tietop.; ajatus-, harrastus-, havainto-, kokemusp.; elämän-, olop.; ilmap.; lähip.

III. jtak määrä- (vars. hallinnollista, toiminnallista tms.) tarkoitusta varten rajoitettu t. erotettu paikallinen kokonaisuus, määräalue. | Sotilashallintoa varten maa on jaettu piireihin. Kunta jakautuu kansakoulujen mukaan piireihin. Hollolan p:n piirilääkäri. Sanomalehden jakajan p. Poliisin tehtävät [vartio]p:ssään. Humalaiset vietiin p:in 'poliisiasemalle'. — *Yhd.* hallinto-, toimi(nta)-, virkap.; kinkeri-, (kansa)koulu-, kutsunta-, kerääjä-, luku-, luotsi-, merivartio-, neuvonta-, nimismies-, palo-, partio-, rajavartio-, sairaala-, sotilas-, suojeluskunta-, tarkastus-, teollisuus-, tuomio-, vaali-, valvonta-, vartio-, vero-, viljelys-, äänestysp.

IV. 1. joukko jssak suhteessa (yhteiskunnallisen aseman, sivistyksen, harrastusten tms. puolesta) yhteen kuuluvia t. samassa asemassa olevia ihmisiä. | Joutui jo nuorena Porthanin lähimpään p:in. Uskottujen, ystävien p. Pieni samoin ajattelevien p. Hallitsijan läheisimpään p:in kuuluvat henkilöt. Patriisiluokasta muodostui sulkeutunut p. Kirjallinen p. — Vars. *mon.* Kansan laajat p:t. Sivistys ei saa jäädä vain suppeiden p:en omaisuudeksi. Seurustelee vain parhaissa piireissä. Maamme johtavat p:t. Ylhäisön, köyhälistön p:t. Asia herätti vilkasta mielenkiintoa ammattimiesten piireissä. Kansanvallalle vihamieliset p:t. Kumouksellisten p:en toiminta. Virallisten p:en ilmoituksen mukaan. — *Mon.* ilman attr:a us. = hienot, ylhäiset seurapiirit. | Päästä piireihin. Seurustella piireissä. — *Yhd.* diplomaatti-, herännäis-, kansalais-, kirjailija-, koululais-, kuluttaja-, liikemies-, lukija-, lääkäri-, maanviljelijä-, nais-, nuoriso-, opettaja-, ostaja-, sotilas-, sukulais-, taiteilija-, toveri-, tuottaja-, tuttava-, työläis-, upseeri-, ylioppilas-, yrittäjäp.; perhe-, seurap.; ammatti-, eduskunta-, hallitus-, hovi-, koulu-, talous-, teollisuusp.; kommunisti-, oikeisto-, porvari(s)-, vasemmisto-, ylhäisöp. **2.** vain *yhd.* joskus ed:tä kiinteämmin yhteen liittyneiden henkilöiden ryhmästä; kerho. | Harrastus-, keskustelu-, luku-, näytelmä-, raamattup.

piiri- us. liittyen piiri-sanan III merk.-ryhmään: jnk piirin, jssak piirissä, omassa piirissään toimiva. **-agronomi** *s.* lääninagronomista v. 1920—23 käytetty nimitys. **-ai|ta** *s.* ympärysaita. | Usean talon pellot saattoivat olla yhteisessä p:dassa. **-asiamie|s** *s.* Kansaneläkelaitoksen p:het. **-edustaja** *s.* Tukkuliikkeen p. **-eläinlääkäri** *s.* valtion palkkaama omassa toimipiirissään toimiva eläinlääkäri. **-ennätys** *s. urh.* jnk piirin ennätys. **-esikunta** *s. sot.* sotilas- (aik. myös suojeluskunta)piirin esikunta. **-esimies** *s.* Köyhäinhoidon p. **-hallinto** *s.* **-hallitu|s** *s.* Suomen Ampujainliiton p:kset. **-hyppy** *s.*, vars. *kans.* piiritanssi, -leikki. | -- tanssittiin p:ä CANTH. **--insinööri** *s.* tie- ja vesirakennuspiirin päällikkö. **-jako** *s.* jako piireihin. | SVUL:n uusi p. Tullilaitoksen p. **-johtokun|ta** *s.* SVUL:n p:nat. **-juhla** *s.*, us. *mon.* jssak piirissä pidetty, jnk piirin järjestämä, jtak piiriä koskeva juhla. | TUL:n p:t Turussa. **-järjestö** *s.* Puolueen, liiton p:t. **-kirjasto** *s.* kunnan kantakirjaston alainen pysyvä kyläkirjasto. **-kokous** *s.* jnk piirin keskinen, jtak piiriä koskeva kokous. | Kansakoulunopettajain p. **-konsulent|ti** *s.* Suomen Siipikarjaliiton p:it. **-konttori** *s.* Tie- ja vesirakennushallituksen p:t. **-kunnalli|nen** *a.* piirikuntaa t. -kuntia, piiriä t. piirejä koskeva. | P:set [= piirin sisäiset] mestaruuskilpailut. **-kunnittain** *adv.*

piirikunta *s.* vars. suurehko hallinnollinen määräalue, piiri. | Maa on hallintoa varten jaettu 19 p:an. Valtion metsät jakaantuvat neljään p:an ja nämä tarkastuspiireihin. **-jako** *s.* jako piirikuntiin. | Valtion metsien p. **-konttori** *s. metsät.* Metsähallituksen alaiset p:t. **-päällikkö** *s. metsät.* piirikuntakonttorin esimies.

piiri|laulu *s.* piirileikkilaulu. | Vanhat tanssi- ja p:laulut. **-leik|ki** *s.* leikki, jossa osanottajat käsikkäin liikkuvat piirissä. | Leikkiä, mennä p:kiä. Panna p:iksi. — *Kuv. ark.* Asia meni p:iksi 'menetti asiallisen sävynsä, meni mutinaksi, hulinaksi, myttyyn, asiasta ei tullut mitään'. -- illan tapahtumat alkoivat mennä lopullisesti p:iksi SIMO PENTTILÄ. -- ryhtyipä kerran kuulustelemaan Kailta saksaa, vaikka se kyllä meni kohta p:iksi WALTARI. **-leikkilaulu** *s.* piirileikissä laulettu laulu, piirilaulu. **-liitto** *s.* Puolueen p:jen muodostama keskusliitto.

piirilä|nen[63] *s.* jhk piiriin kuuluva henkilö, jnk piirin jäsen. | Nimismies oli p:stensä kanssa hyvissä väleissä. — *Yhd.* sisä-, ulkop.

piiri|lääkäri *s.* valtion palveluksessa ollut lääkäri, joka valvoi yleistä terveyden- ja sairaanhoitoa virkapiirissään. | P:lääkärien tilalle tulivat 1948 apulaislääninlääkärit. **-mestari** *s. urh.* vrt. seur. **-mestaruu|s** *s. urh.* jnk piirin mestaruus. | A. voitti p:den. **-mestaruuskilpailu** *s. urh.*, tav. *mon.* **-mielisairaala** *s.* useiden maalaiskuntien valtion avun turvin yhteisesti perustama ja ylläpitämä mielisairaala. **-mies** *s.*, vars. *puhek.* omassa piirissään jtak tointa hoitava henkilö, piiriesimies, -asia-

mies tms. | Köyhäinhoidon p. Puutavarayhtiön p. **-mäinen**[63] *kalt.a.*

-piirinen[63] *poss.a.* Yksi-, kaksi-, monip.; 4--, 7-p.

piiri|neuvosto *s.* Keskusosuusliike Hankkijan Joensuun piirin p. **-oikeus** *s.* tuomioistuin, jonka lainkäyttöalueena on jk piiri. **-oja** *s. maat. metsät.* = niskaoja. | Pelto ympäröidään p:lla. **-osasto** *s.* **-päällik|kö** *s.* Suojeluskuntapiirin komentajaa nimitettiin aikaisemmin p:öksi. Luotsausta ja kulkuväyläin kunnossapitoa valvoo jokaisessa luotsipiirissä p. **-raja** *s. maanm.* jakokuntaa ympäröivä raja, ympärysraja. | Tilan, kylän p. Jaettavan vesialueen p. **-sihteeri** *s.* Puolueen, urheilujärjestön p.

piirisill|ä *s. vaill.* Olla p. 'leikkiä piirileikkiä'. Ruveta p:e.

piiri|talo *s. hist.* säteritalosta peninkulman piirissä ollut lampuotitila, rajapiiritalo. **-tanssi** *s.* tanssi, jossa osanottajat liikkuvat piirissä. | Tanssia, mennä p:a. Panna p:ksi. P. kultaisen vasikan ympärillä. **-tarkastaja** *s.* Köyhäinhoidon, kansakoulujen, henkivakuutusyhtiön p.

piirit|ellä[28]* *frekv.v. harv.* -tely[2] *teonn.* < piirittää. | -- p:teli verkoillaan lahden poukamat KARHUM.

piiri|toimikunta *s.* Raittiuspiirin, puolueen p. **-toimisto** *s.* Yhdistyksen p.

piirittäin *adv.* = piireittäin.

piirittäjä[16] *tek.* Linnoituksen, kaupungin p:t.

piirit|tää[28]* *v.* -ys[64] *teonn.* **1.** yl. muodostaa (estävä, eristävä) piiri jnk ympärille, kerääntyä (piiriksi) jnk ympärille t. olla (piirinä) jnk ympärillä, ympäröidä, saartaa. | Pojat p:tivät opettajan joka puolelta. Voittaja ihailijoidensa, sanomalehtimiesten p:tämänä. Poliisi on p:tänyt talon joka puolelta. Sankka yleisöjoukko p:ti ilmoitustaulun. Sääskiparvet p:tivät meidät kaikkialta. Tulva p:ti talon joka puolelta. Kaupunkia p:tävä vuoristo. Ulkorakennusten p:tämä piha. Pimeys p:ti heidät joka puolelta. -- äärettömän avaraa vatsaa liivien keltaiset juovat kiukkuisesti p:tävät kuin vanteet rankkityynyriä LEHT. Joku p:ti viljelmänsä pisteaidoilla kuin sudentarhoiksi KARHUM. — *Kuv.* Elää työn, vaikeuksien p:tämänä. Kamalat aavistukset p:tävät aivan kuin painajaiset ALKIO. Vihan sanoilla he ovat minut p:täneet VT. **2.** *sot.* ympäröidä jk (linnoitettu) paikka (t. harv. sotilasosasto) sotajoukoilla ja suorittaa järjestelmällisiä sotatoimia sen valloittamiseksi (t. tuhoamiseksi); vrt. saartaa. | P. linnoitusta. P:etty kaupunki. Kaupunki joutui p:ykseen. Nelikuukautisen ankaran p:yksen jälkeen linnoituksen oli pakko antautua. — *Kuv.* -- naimakiihko hänessä vain hehkuu, siksi hän alati sinua p:tää KIANTO. — *piirit|yksissä,* -yksistä, -yksiin (adv.) piiritettynä. | Linnoitus on p:yksissä. Sulkea p:yksiin.

piiritys|armeija *s.* **-joukot** *s. mon.* **-kanuuna** *s.* **-ketju** *s.* Kaupunkia ympäröivä p. kiristyi kiristymistään. Murtaa p. **-kone** *s.* Muurinsärkijät, piiritystornit ym. vanhan ajan p:et. **-rengas** *s.* piiritysjoukkojen, piiritystä varten rakennettujen varustusten yms. muodostama rengas. | Kaupungin p. murtunut. **-taito** *s.* **-tila** *s.* **1.** P:an joutunut kaupunki. — Tav. **2.** tila, johon valtio t. jk sen osa voidaan julistaa poikkeuksellisten olojen, vars. sodan t. kapinan vallitessa, sotatila; us. = poikkeustila 2. | P:an kuuluu tavallisesti, että täytäntöönpanovalta kokonaan tai osittain siirtyy sotilasviranomaisille. Julistaa maa, kaupunki p:an. P. julistettu koko Palestiinassa. **-torni** *s. hist.* piirityksen käytetty liikuteltava torni. | Pyörillä kulkeva p. työnnettiin muurien edustalle. Roomalaisten p:t. **-tykistö** *s.* **-tykki** *s.*

piirityttää[28]* *jakt.v.* < piirittää.

piiri|työnjohtaja *s.* **-valmentaja** *s. urh.* Jalkapalloilun p:t.

piiriä[17] *v. harv.* pyöriä piiriä, piirissä, leikkiä piirileikkiä.

piiro[1] *s.* → 2. piiru.

piironginlaatik|ko *s.* Säilyttää rahojaan p:ossa.

piiron|ki[61]* *s.*, vars. *puhek.* lipasto. | P:gin laatikko. P:gilla on valokuvia ja koriste-esineitä. — *Yhd.* klahvi-, maha-, mahonki-, rokokoop.

piir|re[75]* *s.* **1.** *konkr.* **a.** *harv.* piirretty t. painettu viiva, piirto. | Liidulla tehty p. -- siinä oli lehdissä kirjoitusta, ja kun hän alkoi tavailla p:teitä, niin siinä olikin tuo sama kysymys *TARK. **b.** jhk kokonaisuuteen kuuluva (muotoa t. leimaa antava) viiva, juonne, (yksityis)kohta, ulkonainen ominaisuus; *mon.* us. ääriviivat, ulkomuoto, -näkö, hahmo. | Vuoriston terävät p:teet. Kirkon tutut p:teet. Puu muistutti p:teiltään kuusta. Laiva tuli yhä lähemmäksi, sen p:teet yhä selvemmiksi. Soljessa on selvästi itämaisia p:teitä. Kentaurissa on sekä ihmisen että eläimen p:teitä. Korjaus on hävittänyt rakennuksesta monta alkuperäistä p:rettä. Kartta osoittaa seudun p:teet sellaisina kuin ne näyttävät kohtisuoraan ylhäältäpäin katsottuina. Taidevalokuvan p:teiden pehmentäminen. **c.** ed:een liittyen: kasvoille leimaa antava (kestävä t. hetkellinen) viiva, juonne t. kohta, ilme; kasvonpiirre; *mon.* us. kasvojen muoto t. ulkonäkö, kasvot. | Ei p:rekään kasvoissa värähtänyt. Katkera, ilkeä p. suun ympärillä. Kurillinen p. silmänurkassa. Tuskan p. häivähti hänen kasvoillaan. — Isän tutut p:teet. Jklla on säännölliset, hienot, kauniit, karkeat, rumat p:teet. Vanhuksen teräviksi käyneet p:teet. P:teiltään arkipäiväiset kasvot. Tyttö muistuttaa p:teiltään äitiänsä. Hymy kirkasti naisen p:teet. — Patsaan pronssiset p:teet.

2. *abstr.* **a.** yl. (jllek leimaa antava, olennainen, ominainen) yksityinen ominaisuus, puoli, ilmiö. | A:n luonteessa on monta hyvää p:rettä. Miellyttävin p. Pekassa on hänen vaatimattomuutensa. Sellaiset ovat hänen elämänsä ulkonaiset p:teet. Kirjakielemme itäsuomalaiset p:teet. Sibeliuksen musiikin kansalliset p:teet. Näytelmän silmäänpistävin p. on sen älyllisyys. Rokokoon tunnusomaisin p. oli sievistelevä sirous. Kristinuskossa ja budhalaisuudessa on monta samanlaista p:rettä. Sorto on läpikäyvänä p:teenä maan historiassa. Liikkeeseen liittyi eräitä levottomuutta herättäviä p:teitä. **b.** seikka,

puoli. | P:teitä kasvatusopin historiasta. Muutamia p:teitä maanomistusolojen kehityksestä. **c.** *suurin piirtein* summittaisesti, suunnilleen, yleensä, yleisesti (katsoen, sanoen, ajatellen tms.), yleiskohdittain, yleispiirtein, osapuilleen, jotakuinkin. | Selosti asiaa vain suurin p:tein. Maasto oli suurin p:tein tasaista. Asiat jäivät suurin p:tein ennalleen. Olimme suurin p:tein matkan puolivälissä. Teos vastaa suurin p:tein tarkoitustaan. Väite pitää suurin p:tein paikkansa.

3. *yhd.* Hahmo-, muoto-, raja-, ulko-, ääri-p.; erikois-, haja-, lisä-, perus-, pikku-, pää-, valta-, yksityis-, yleisp.; sukulais-, todellisuusp.; kasvon-, luonteenp.

piir|rellä[28]** *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < piirtää. *(1.)* P. kynällä, liidulla. P. viivoja. P. huvikseen kuvia. — *Kuv.* P:rellyt [= kirjoitellut] kuvauksia kansan elämästä. Hän p:teli [= kuvaili puheessaan] pääkaupungin nykyistä elämänmenoa reippailla viivoilla KARHUM. — P. kirjaimia. P:teli puumerkkejään joka paikkaan. *(2.)* P. puukonkärjellä. P:teli varpaallaan hiekkaan kuvioita. — Luistimet p:telivät jäähän siroja kuvioita. — *Kuv.* - - vetojuhtien korkeat sarvikruunut p:telivät silmään salaperäisiä kuvioitaan KOSKENN. — Huh, pintaa p:telee sellainen hassuttelu LEINONEN. — Polkujen p:telemä [= juovittama, halkoma] piha. *(3.)* Viikate p:teli komeita kaaria. Lentokoneet p:telivät taivaalle silmukoitaan. Veden pintaa p:televä vene. - - pääsky p:telee tyynen taivaan alla AHO. — Taivasta p:televää kuusikkoa. — *Leik.* P. [= kävellä, mennä] tiehensä. Niin minä p:telin portaita alas SIMO PENTTILÄ.

piirrelm|ä[13] *s.* piirros. | Lyijykynällä tehty p. — Vars. *kuv.* (tav. lyhyt) kaunokirjallinen kuvaus t. sellaisen osa. | Hienoja psykologisia p:iä. - - runot, joissa tyynellä kädellä on tehty objektiivinen p. jostakin henkilötyypistä TARK. — *Yhd.* luonne-, pikkup.

piir|rin[50]** *väl.* (< piirtää) piirustuspuikko, -kynä tms., piirustin. | Vahataulu ja p. Taiteilijan p. P:timen ja siveltimen mestarit. Kaiverruskoneen p. — *Yhd.* metalli-, puu-, teräsp.; suuntap.; tuššip.

piirrokselli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* piirtämällä tehty, piirros-, graafinen. | P. esitys. Havainnollistaa p:sesti.

piirro|s[64] *s.* **1.** piirtämisen tulos, piirretty kuvio t. kuva, piirustus. | Lyijykynällä, hiilellä, tuššilla tehty p. Luolan seinään kaiverrettu p. Kasvin poikkileikkausta esittävä p. Pilajuttuja ja p:ksia. P:ksilla somistettu kirja. — *Yhd.* hiili-, kuivaneula-, liitu-, (lyijy)kynä-, tuššip.; kivi-, kupari-, metalli-, puu-, teräs-, vaskip.; kallio-, luola-, seinäp.; asema-, kaava-, kartta-, maasto-, muoti-, muotokuva-, näköala-, pila-, pohja-, poikkileikkausp.; peitep.; pikap. **2.** *vanh.* piirto, juova, ura. | Vieläkö katsahtaa silmänne yhtä tarkasti kuin ennen kämmenen p:ksiin KIVI. **3.** *nahk.* viillos. | Vuodan halkaiseva p.

piirros|kuva *s.* piirretty kuva. | Konetta esittävä p. — Piirretystä elokuvasta. | Kippari-Kalle ym. p:kuvat. — *Yhd.* värip. **-sarja** *s.* P. Mikki-hiiren seikkailuista.

piirrostaa[2] *v.* → piirrottaa.

piirrostaide *s.*

piirrotin[50]** *väl.* < seur.

piirrottaa[2]** *v. tekn.* tehdä piirto(ja), merkitä (vars. työstö)viiva t. -viivoja jhk, piirtää, ritsata. | P. lastuamisraja työstettävän esineen pintaan.

piirrottaja[10] *tek.* < ed.

piirrotus[64] *teonn.* < piirrottaa. **-kelkka** *s.* alustaa pitkin siirrettävä piirrotuslaite. **-piikki** *s.*

piirrältää[5] *mom.v. harv.* < piirtää. | - - savipuoli ei tarvitse muuta kuin nuppineulalla p. sen ympärille viissoppisen PAULAH.

piirräntä[15]** *teonn.* < piirtää. — *Yhd.* kiven-, kuparin-, puunp.

piirrät|ellä[28]** *frekv.v.* < seur. | Laski suksilla mäkeä porkilla ladun syrjää p:ellen. Ajoi matkoa palasen, / pikkaraisen p:teli KAL.

piirrät|tää[2]** *fakt.v.* < piirtää. **1.** P. jklla kuvansa. **2.** *harv.* antaa jnk viistää jtak pitkin jälkeä jättäen, viistättää, karustaa, jarruttaa jllak. | Jottako ei p:tänyt [porkilla] jyrkänteessä, ukko rovasti? KIANTO.

piirteet|ön[67] *kar.a.* (< piirre) us.)(selväpiirteinen. | Hänen kasvonsa ovat jollakin tavalla p:tömät, liian tavalliset. Sumu hämärsi ympäröivät esineet p:tömiksi. — *Erik.* hevosjalostuksessa. | Kylmäverihevosen p:tömät jalat, p. kinner.

-piirtei|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* < piirre. | Herkkä-, hieno-, hämärä-, jalo-, jyrkkä-, karkea-, kaunis-, pehmeä-, pikku-, puhdas-, pyöreä-, rohkea-, selvä-, siro-, suur-, tarkka-, terävä-, voimakasp.; yleisp.; harva-, monip.

piir|to[1]** *s.* **1.** (vars. piirretty) viiva, viiru, ura, uurre, naarmu tms. | Kynän p. Piirsi muotokuvan muutamin nopein p:roin. Miekan p. Vetää neulalla p. jhk. Nahkaan viilletään puukolla p. Luoti piirsi ihoon verisen p:ron. - - nähden pimeydes valkeuden p:ron [= valojuovan] KIVI. — Eräissä tav. kuv. yhteyksissä; us. rahtu, hiven. | En muuta p:toakaan siitä, mitä olen kirjoittanut. Noudattaa lakia sen viimeistä p:toa myöten. Tuntee alansa pienintä p:toa myöten. Kurittomuus on hävitettävä viimeistä p:toa myöten. - - heidän onneensa ei voisi lisätä p:toakaan AHO. — *Yhd.* pikap. — *Erik.* **a.** hevosen päässä kapea, otsasta nenänvarteen ulottuva valkoinen juova; vrt. laukki, läsi, tähti, pilkku. | Hevosella on p. otsassa. — *Yhd.* katko-, kuono-, otsa-, puoli-, tähti-, vinop. **b.** *harv.* kasvoissa uurre, juonne. | Silmien välissä oli pari syvää p:toa. - - suupielissä oli pilkallinen p. TALVIO. **c.** *harv. abstr.* piirre. | - - kuten tiettyä, on kuuliaisuus esivallalle suomalaisen luonteenkuvan vahvimpia p:toja ILTURJA. **2.** *kut. harv.* kaiteessa: pii. **3.** *harv.* piirtäminen, veto. | - - Hirvelän äijä yhdellä puumerkin p:rolla luovutti vanhimman tyttärensä tavallista epävarmemmille kohtalon poluille SILL.

piirto|heinä *s.* Rhynchospora, hentoja, kaljuja sarakasveja. **-jalka** *s.*, vars. *met.* piirtopui-

kon teline, jonka tav. muodostaa metallinen jalusta ja siihen pystysuoraan asentoon kiinnitetty tanko. **-kirjoitu**|*s. hist.* jhk kovaan, kestävään aineeseen (kiveen, metalliin tms.) tehty kirjoitusmerkintä, inskriptio. | Seinään, hautakiveen hakattu p. Roomalainen, assyrialainen, egyptiläinen p. Pompejin p:kset. P:sten tutkiminen. **-kärki** *s.* piirtävä, piirtämiseen käytetty kärki. | Harpin p. Fonografin p.

piirto|**nen**[83] *dem.s.* — Tav. *kuv.* pieni, vähäinen piirre. | Muutamia p:sia taiteemme kehityksestä.

piirto|**neula** *s.*, us. = seur. | Suuntapiirtimen p. **-puikko** *s.*, vars. *met.* terävä- ja kovakärkinen (teräs)puikko, jota käytetään merkkiviivoja työkappaleisiin piirrettäessä. **-päinen** *a.* = seur. **-pää** *a.* eläimestä, vars. hevosesta, jolla on piirto päässä. | P. hevonen. — *S:sesti.* Panna p. valjaisiin. **-pöytä** *s.*, vars. *met.* sileä ja tasainen metallipöytä, jolla suoritetaan piirtopuikolla piirtämistä. **-väline** *s.* piirtämis-, piirustusväline.

piirty|**ä**[18] *pass.v.* < piirtää. **1. a.** Kynä liikkui, paperille p:i kirjain toisensa jälkeen. Metallin pintaan p:y piirrospuikon kärjestä ohuita juovia. **b.** ed:een liittyvää laajentunutta ja kuv. käyttöä. | Suun seutuun p:neet juonteet. Ovenraosta p:i lattiaan ohut valojuova. — *Kuv.* Hänen nimensä on ainaiseksi p:nyt historiaan. Mieleen p:neet kuvat. Kirjan henkilöt p:vät elävinä lukijan muistiin. -- heidän kasvoilleen on p:nyt se lepo ja se ilo, mikä niistä nyt loistaa TALVIO. **2.** näkyä, erottua ääriviivoiltaan (jtak vasten, jstak). | Taivasta vasten p:vät vuorten huiput. Kulkija p:i mäen laella hetkisen taivasta vasten. Eteemme p:i upea palatsi. Sohvan ääriviivat p:vät kauniisti vaaleaa seinää vasten. Suu p:i kasvoissa kapeana viivana. Puseron alla pyöreänä p:vä povi. -- maailmaan, joka hetki hetkeltä yhä säteilevämpänä p:i näkyviin WALTARI. — *Kuv.* us. erottua, hahmottua. | Kirjan henkilöhahmot p:vät havainnollisina ajan taustaa vasten. Moninaisuuden kaaoksesta alkoi p. yhä selvempiä kulttuuriryhmiä. Valtaherrat, armot eristyen p:i / joukosta LARINK.

piirtäjä[10] *s.* **1.** *tek. amm.* Taitava, huono p. Toimia rakennustoimiston, muotiliikkeen p:nä. — *Yhd.* kartan-, koneenp.; kiven-, puun-, vaskenp.; kivi-, puup.; kiveenp.; karikatyyri-, mainos-, muotip.; pilvenp. **2.** → piirrin.

piirtämis|**menetelmä** *s.* **-taito** *s.*

piirtämätön[57] *kielt.a.* tav. sellainen, jota t. johon ei ole piirretty. | P. kohta, arkki.

piirtämö[2] *s.* huone, laitos tms., jossa suoritetaan piirtämistä. | Mainostoimiston, huonekalutehtaan p. — *Yhd.* kartan-, mainosp.

piirtäy|**tyä**[44] *refl.v. harv.* (< seur.) piirtyä. | -- tekoni menneestä elinkaudestani p:vät muistoni tauluun KIVI. -- neidon kirkkaat silmät ja lapsellisen puhdas katse olivat jollakin tavoin p:tyneet hänen mieleensä ... KIANTO.

piir|**tää**[9] *v.* tehdä (jllak jälkeä jättävällä esineellä) viiva, viivoja t. viivojen muodostama kuvio, kuva t. kuvioita, kuvia.

1. P. kynällä, hiilellä. P. tuššilla. P. viiva, risti, kuvio. Harpilla p:retty ympyrä. P. paperille, kivitauluun. P. vapaalla kädellä, viivoitinta käyttäen. Harpin p:tävä kärki. P:tävä ampeerimittari. — *Erik.* **a.** esittää, havainnollistaa jtak piirtämällä (laajemmassa merk:ssä us. myös värittämällä) siitä kuva, kuvata piirtämällä, piirustaa. | P. ja maalata. Opetella p:tämään. P. taitavasti, huonosti. P. keveästi, pehmeästi, raskaasti. P:retty muotokuva. P. hevonen, auto, talo. P. luonnosta, mallista, mallin mukaan. P. elävää mallia, elävästä mallista, elävän mallin mukaan. P. luonnos, malli. P. poikkileikkaus jstak. P. kartta. P:retty sarja-, elokuva. Mittakaavaan 1:100 p:retty kone. Rakennuksen on p:tänyt [= tehnyt rakennuspiirustukset, -luonnokset, suunnitellut] arkkitehti N. N. P. puhtaaksi. P. kuultopaperin läpi. — *Kuv.* kirjallisesta kuvaamisesta; jnk osan esittämisestä näytelmässä, elokuvassa. | Teoksen elävästi p:retyt henkilökuvat, henkilöt. Hienosti p:retty maisemakuvaus. Esityksestä jäi mieleen Emmi Jurkan hauskasti p:tämä Telefuuni-Santra. **b.** vars. *ylät.* kirjoitusmerkkien tekemisestä, kirjoittamisesta. | P. puumerkkinsä. P. kirjaimia. P. nimensä sopimuksen alle. P:rän kunnioittaen N. N. [vanh. kirjeen lopussa]. P:rettiin vuosi 1931. — *Kuv.* Hän on ikiajoiksi p:tänyt nimensä historiaan. **c.** *mat.* Ympyrän sisään p:retty monikulmio 'monikulmio, jonka kärjet ovat ympyrän kehällä'. Särmiötä sanotaan pyramidin ympäri p:retyksi, jos näillä kappaleilla on yhteinen pohja ja yhteinen sivusärmä. Kahden pisteen kautta voi aina p. eli vetää suoran.

2. *erik.* saada aikaan, tehdä uurre t. uurteita, uurtaa, viiltää, kaivertaa. **a.** P. kaivertamalla. P. puukonkärjellä, piirtopuikolla, neulalla. P. kiveen, vahaan. Marmoritauluun p:retyt nimet. P. puukolla nimikirjaimensa. P:si kengän kärjellä maahan rajan. Vuotaan neulalla p:retty numero. — Luistimet p:sivät jäähän kuvioita. Aura p:si syvän vaon saran halki. Luoti p:si ihoon naarmun. P:si kynnellään tupakkalaatikon reunan auki. — *Kuv.* Ikä on p:tänyt kasvoihin uurteitaan. **b.** *kuv.* ed:een liittyen (vrt. myös 3.c). | Laskettiin mäkeä ja sitä vauhtia meni, että vihlaisi sydäntä ja p:si pitkin koko ruumista AHO. Niin kuin ukonvasama olisi samana hetkenä p:tänyt hänen selkärankaansa pitkin LINN.

3. a. tav. *kuv.* piirtämistä muistuttavasta näkyvää t. pysyvää jälkeä jättämättömästä liikkeestä. | Pappi p:si [= teki] kädellään ristinmerkin lapsen rintaan. P:si peukalollaan kaaren ilmaan. Ilmaan heitetyn kiven p:tämä rata. Lentokoneet p:sivät silmukoitaan taivaalle. Taivasta p:si joutsenparvi matkalla etelään K.M.WALLENIUS. Keikaillen p:tävät purjepurret -- veden pintaa AHO. **b.** *kuv.* hipoa, koskettaa. | Pilviä p:tävä honka, torni. Taivasta p:tävät vuoret. Sinitaivoja linnut kaiuttaa, / rusopilvet p:tävät vettä LARINK. **c.** *kuv.*,

us. *leik.* kulkea, mennä (jtak pitkin). | Alahan p. matkoihisi! [Kettu] hiipi maha matalana metsään ja lähti sen suojaan päästyään p:tämään kukkulaa kohden AHO. [Kulo] p:si matalana maata pitkin LEINO.

4. *harv.* ympäröidä, piirittää. | -- kamarin ovea p:si ohut, keltainen juova SEPPÄNEN.

1. **piiru**[1] *s.* **1.** piirto, viiva, viiru. | Veti kepillä p:n maahan. Puunrunkoon veitsellä tehty p. Päivät merkittiin riimusauvaan p:illa. Asteikon, mittasauvan p:t. Vastapäinen ranta erottui kapeana p:na. -- syvän kärsimyksen p:n sinun suusi ympärillä KILPI. **2. a.** *mer.* kompassissa: 1/32 täydestä kulmasta; tällaisen yksikön merkki kompassilevyn ruusun kehässä. | Kompassiruusu jakautuu p:ihin. Suunta muutettiin 4 p:a oikealle. — Hämärässä oli vaikea erottaa kompassin p:ja. — *Yhd.* kardinaali-, koko-, neljännes-, puoli-, pää-, välip.; ohjausp. **b.** *sot.* tykistön ja eril. suuntausvälineiden kulmayksikkö, meillä 1/6000, muualla 1/6300 t. 1/6400 täydestä kulmasta; tällaista yksikköä osoittava viiva. | Teoreettinen eli absoluuttinen p. on kulma, jota vastaavan kaaren pituus on 1/1000 säteestä. Korotus 450 p:a. Jos osumaa halutaan siirtää 200 m etäisyyden ollessa 5000 m, niin asetta on käännettävä 40 p:a.

2. **piiru**[1] *s.* (*harv.* piira) yl. pitkä, suora, paksuhko ja mahdollisimman tasapaksu, tav. poikkileikkaukseltaan pyöreä puu; *puut.* vars. mastopuiksi käytetty paksu, poikkileikkaukseltaan pyöreä sahatavara; puutavara, jonka mitat ovat vähintään 4 × 4″, mutta vähemmän kuin 7 × 7″; vrt. parru, lankku. | Pyöreä, nelikulmaiseksi veistetty p. P:ista tehdyt rakennustelineet, kattotuolit. — *Yhd.* kannatus-, kiiri-, pysty-, runko-, tukip.

3. **piiru**[1] *s.* ks. piirut.

piiruasteikko *s.* Kompassin, kiikarin p.

-piiruinen[03] *poss.a.* < 1. piiru. | Kompassin 32-p. jako.

piiru|jako *s.* **-jaotus** *s.*

piiru|kehikko *s. rak.* **-kirkko** *s.* = sauvakirkko.

piiru|levy *s. sot.* piirujaotuksella varustettu ympyrän, puoli- t. neljännesympyrän muotoinen selluloidi- t. metallilevy, karttakulmamittari. | P:levyä käytetään tykistön suuntaus-, tulenjohto- ja mittausmenetelmien piirustustöissä piiruina lausuttujen kulmien konstruoimiseksi paperille ja kulmien mittaamiseksi kartasta. **-luku** *s.* Kompassin levyyn merkitty p. Kulman p.

piiru|puu *s.* = 2. piiru. | P:puiden vienti. **-runko** *s.* Vajan p.

piirust|aa[2] *v.* = piirtää, vars. 1.a. | P. kynällä, hiilellä. P. kuva. P. auto, hevonen, talo. Opetella p:amaan. — P. kirjaimia. P:i nimensä, puumerkkinsä.

piirustaja[16] *tek. amm.* piirtäjä. | Taitava p. — *Yhd.* kartanp.

piirustamo[2] *s. harv.* = piirtämö.

piirustel|la[28] *frekv.v.* **-u**[2] *teonn.* < piirustaa. | P. kuvia.

piirusti|n[50] *väl.* (< piirustaa) piirrin. | Ottaa tuššia p:men kärkeen. Kuva kaiverretaan p:mella metallipintaan. — *Yhd.* metallip.; tuššip.

1. **piirusto**[2] *koll.s.* < 1. piiru.

2. **piirusto**[2] *koll.s.* < 2. piiru. | Tornin p.

piirustukselli|nen[03] *a.* -sesti *adv.* piirustukseen kuuluva, liittyvä, piirustusta koskeva; piirtämällä tehty; piirustusta muistuttava; us. par. piirustus-. | Maalauksen p:set ansiot ja puutteet. P:sesti mainio työ. [Taidemaalari] A:n tyyli on pikemminkin p. kuin maalauksellinen. Ankaran p. realismi. — P. [par. piirustus-, piirtämis]menetelmä. P. [par. piirroksellinen, graafinen] esitys. P:sin keinoin [= piirtämällä] aikaansaatu teho.

piirustuksen|opettaja *s.* Oppikoulun p. 'kuvaamataidon ja kirjoituksen opettaja'. **-opetus** *s.* Kansakoulun p.

piirustu|s[61] *s.* **1.** piirustaminen, piirtäminen. | P. ja kaiverrus. Harrastaa, opetella p:sta. P:ksen opettaja. Muotokuva, jonka ansioita on varma p. **2. a.** piirustamisen tulos, piirretty kuva t. kuvio, piirros. | Hevosta, konetta, maisemaa esittävä p. Koululasten p:kset. Rembrandtin maalaukset ja p:kset. Patenttihakemukseen on liitettävä p. ko. laitteesta. — *Erik.*, vars. *mon.* piirretty luonnos t. malli, luonnos-, mallipiirustus. | Rakennuksen, koneen p:kset. **b.** *mon. kuv. ark.* suunnitelmat, aikeet. | Kaikki sujui p:sten mukaan. Huomenna ollaan perillä, jos p:kset paikkansa pitävät. Se ei sovi p:ksiini. Jklta menee p:kset sekaisin. Sotki selvät p:kset. — *Harv.* -- mieshän se vain on Santerikin, jumalanluoma, mihinkäpä hän p:ksistaan [= siitä, miksi on luotu, olemuksestaan] pääsee KARHUM. **3.** *yhd.* Hiili-, (lyijy)-kynä-, liitu-, sivellin-, tuššip.; käsi-, käsivara(is)-, viivoitinp.; malli-, mielikuvitus-, muisti-, sommittelup.; karikatyyri-, maisema-, muotokuva-, näköala-, pilakuvap.; luonnosp.; ammatti-, huonekalu-, kartan-, koneen-, rakennusp.; asema-, (läpi-, poikki)leikkaus-, pohja-, profiilip.; projektio-, ääriviivap.; erikois-, pää-, työp.

piirustus|alusta *s.* **-arkki** *s.* **-blokki** *s.* piirustuslehtiö. **-harjoitus** *s.* **-hiili** *s.* **-kartonki** *s.* **-kilpailu** *s.* Kirkon, huonekalujen p. **-koje** *s.* **-kokoelma** *s.* Taidemuseon p:t. **-kone** *s. tekn.* piirustuspöytään kiinnitetty laite, joka korvaamalla haka- ja kolmioviivoittimen ym. kojeet nopeuttaa ja helpottaa piirtämistä. **-konttori** *s.* Konepajan p. **-koulu** *s.* Suomen Taideyhdistyksen p. **-kurssi** *s.*, us. *mon.* **-kynä** *s.* **-laite** *s.* **-lauta** *s.* piirrettäessä paperin alustana käytetty puulevy. | Paperi kiinnitetään nastoilla p:an. **-lehtiö** *s.* piirustuspaperilehtiö. **-liitu** *s.* **-luonnos** *s.* **-malli** *s.* **-menetelmä** *s.* **-nast|a** *s.* leveäkantainen nasta. | Paperi kiinnitetään piirustuspöytään p:oilla. **-numero** *s.* Koulutodistuksen p. **-näyttely** *s.* **-opinnot** *s. mon.* **-paperi** *s.* Vahva, sileä, karkea p. **-pöytä** *s.* P., jonka levy voidaan asettaa eri kaltevuusasteisiin. **-sali** *s.* Lyseon p. **-salkku** *s.* us. myös piirustukset mukaan lukien (= seur.). **-sarja** *s.* **-taide** *s.* **-taito** *s.* **-taitoinen** *a.* **-takki** *s.* piirtäjän työtakki. | Valkoinen p. **-tarvikke|et** *s. mon.* P:iden erikoisliike. **-taulu** *s.* **-tehtävä** *s.* **-toimisto** *s.* **-tunti** *s.* P. koulussa. **-|työ** *s.* Tehdä

p:työtä. Oppilaiden p:töiden näyttely. **-vihko** *s.* **-väline** *s.*

piirustuttaa[2*] *fakt.v.* < piirustaa. | P. oppilailla perspektiivikuvia.

piiru|**t**[1] *s. mon. kans.* pidot. | Itse hurjat häänsä juovat, / pahat p:nsa pitävät KANT.

piirut|**taa**[2*] *v. harv.* **-us**[64] *teonn.* varustaa piiruilla (ks. 2. piiru).

piisaha *s.* piikivisaha. | Kivikautinen p.

piisami[5] *s.* myös: biisami. **1.** Ondatra zibethica, alk. pohjoisamerikkalainen, nyk. myös maassamme yleinen, järvissä ja joissa elävä jyrsijä, arvokas turkiseläin, piisamimyyrä. | Ensimmäiset p:t istutettiin Suomeen v. 1922. **2.** piisamin nahka. | Turkki ruskeaa p:a. — *Yhd.* selkä-, vatsap. **3.** *farm. harv.* myski.

piisami|**myyrä** *s.* = piisami 1. **-n**|**nahka** *s.* **-n**|**pyynti** *s.* **-rotta** *s.* par. piisami(myyrä). **-turkki** *s.*

piisa|**ta**[35] *v. ark.* riittää. | Syökää, kyllä ruoka(a) p:a. Raha ei p:a menoihin. Kaikki meni eikä p:nnutkaan. Kyllä hänellä juttua p:a. Mene niin pitkälle kuin tietä p:a! Kunpa poutia p:isi! — Harv. *yksipers.* P:si sitä asiaa miettiä KIANTO. — *piisata jklle, jllek* vetää vertoja. | P. jklle tappelussa, tiedoissa. Niin minä luulen, ettei Kivimäen härkä p:a meidän härälle KAUPPISH.

piisi[4] *s. kans.* **1. a.** (vars. avo)uuni, takka. | Pirtin, saunan p. Panna puita p:in. P:ssä roihuava tuli. Kahvipannu kellotti p:n reunalla JÄRVENT. **b.** = liesi 2. | -- ulos lämpiävä leivinuuni ja sen edustalla "p.", liesi SILL. **2.** savupiippu. | Noin tupruilee p:stä savu AK.

piisintteri *s.* vesipitoinen amorfinen piidioksidi, jota syntyy vars. kuumien lähteiden reunoille.

piisk|**a**[10] *s.* **1.** ruoska. | Ratsastajan, ajurin, kasakan p. Solmupäinen p. P:an varsi, siima. Lyödä, huitoa p:alla. Heiluttaa p:aa. Antaa hevoselle p:asta. Saat maistaa p:aa. P. läjähtää hevosen selkään. P:an isku, sivallus, läimäys, viuhaus. — *Kuv.* -- ulkona sohisi sade viuhuvina p:oina KARHUM. Rahahuolet ovat alituisena p:ana T.VAASKIVI. — *Yhd.* kasakan-, ratsastus-, ratsu-, solmup. **2.** vitsa, raippa. | Koivusta katkaistu p. — *Yhd.* mattop. **3.** piiskalla t. vitsalla kurittamisesta, piiskaamisesta. | Antaa p:aa, p:oja jklle, jllek. Saada p:aa, p:oja. Kuriton lapsi tarvitsee p:aa. -- heti paikalla hänet tuomittiin p:oihin AHO. Tällä naisella on mukamas p:at kanan varkaudesta TOPPELIA. **4.** *kuv.* **a.** hiuspalmikosta. | Hiukset palmikoitu pitkäksi p:aksi. Kiinalainen p. niskassaan. — *Yhd.* hiusp. **b.** *ark.* piiskamainen (poliisi)auton antenni. **5.** sotilasslangissa: piiskatykki. | P:an ammus.

piiskaaja[16] *tek.* < piiskata. | Lapsen p. Nahkojen p.

piiskaamaton[67] *kielt.a.* < piiskata. | P. matto.

piiska-auto *s. ark.* radiolähettimellä, -vastaanottimella ja antennilla ("piiskalla") varustettu poliisiauto.

piiskailla[29] *frekv.v.* < piiskata. | P. mattoja.

piiskamai|**nen**[63] *kalt.a.* **-sesti** *adv.* **-suus**[65] *omin.* P. häntä. P:sesti suippeneva pyrstö.

piiskamato *s.* Trichocephalus trichiurus, ihmisen umpi- ja paksusuolessa loisiva sukkulamato.

piiskan|**isku** *s.* Hätkähti kuin p:iskun saaneena. **-läimäys** *s.* **-siima** *s.* Vartalo notkea kuin p. **-sivallus** *s.* **-var**|**si** *s.* Hopeahelainen p. Läimäytti p:rella sääreensä.

piiskari[5] *s. harv.* = piiskuri.

piiska|**ryyppy** *s.*, us. *mon.* matkaan lähdettäessä otettu viinaryyppy, lähtöryyppy; us. yl. piristysryyppy. | -- nyt otetaan p:ryypyt ja sitten lähdetään KATAJA. **-sauna** *s. harv.* = selkäsauna. | -- kaikki päättyi kirvelevään p:an, jonka äiti antoi paljaalle ruumiille KIANTO.

piiska|**ta**[35] *v.* **-us**[64] *teonn.* **1.** lyödä kuritus- t. rankaisutarkoituksessa jatkuvasti piiskalla t. vitsalla, antaa piiskaa t. vitsaa. | P. vitsalla. P. tottelematonta lasta. Ellet ole siivosti, äiti p:a sinut. P. jkta takapuolelle, kämmenelle. P:si ja ruoski hevostaan. **2.** yl. lyödä jatkuvasti vitsalla t. jllak sitä muistuttavalla esineellä (kepillä tms.), piestä, pieksää, suomia, huimia, hutkia, peitota, hakata. | P. mattoja, vaatteita (kepillä, rottingilla) 'pölyttää piiskaamalla'. P. tomu huonekaluista. P. nahkoja 'muokata piiskaamalla'. P. villoja. -- p:ttiin kangilla maata ja aitoja ALKIO. — Laajentunutta ja kuv. käyttöä. **a.** P. virvelillä karikon kylkeä. Käärme p:a maata hännällään. Puiden oksat p:sivat kasvoja. Hammastettu valssi p:a lumppuja alapuolella olevia teriä vasten. Laivan potkuri p:a vettä. Tuulimyllyn siivet p:sivat ilmaa. Sade p:a kasvoja, vasten kasvoja, ikkunaruutuja. Raekuurojen p:ama vainio. Papin sanat p:sivat hänen tuntoaan. -- rähähti p:avaan nauruun SEPPÄNEN. **b.** pakottamalla ajaa, kiihottaa, pakottaa, kiusata tms. | Kunnianhimo p:si häntä yhä uusiin saavutuksiin. Halujen ja viettien p:ama ihmisparka. Kasvavat menot p:sivat ponnistelemaan yli voimien. Loppusuoralla A. p:si itsestään irti kaiken.

piiskatykki *s.* sotilasslangissa: suora-ammuntatykki.

piiskautt|**aa**[2*] *fakt.v.* (*rinn.* piiskuuttaa) < piiskata. | Kuningas p:i tottelemattomat.

piiskautu|**a**[44] *pass.v.* < piiskata. | Pehmeäksi p:nut nahka. Leppäpensaiden pehmeät oksat p:ivat alas maata vasten *A.SIMOJOKI.

piisko|**a**[1] *frekv.v. harv.* < piiskata. | Pisarat p:o kopukan kylkiluita H.ASUNTA.

1. **piisku**[1] *s.* Solidago, mykerökukkaisiin kuuluvia keskikokoisia t. korkeita monivuotisia ruohoja. — *Yhd.* kultap.

2. **piisku**[1] *s. harv.* = pyypilli. | Lentävät luoksesi kuin pyynpojat p:lle AHO. — *Yhd.* pyyp.

piiskui|**nen**[63] *a. harv.* = piskuinen. | -- pientä p:sta aavistusta SILL.

piiskujänis *s.* Lagomys, jäniksen lähisukuisia jyrsijöitä, joilla on voimakas, viheltävä ääni.

piiskuri[5] *s.* **1.** *hist.* henkilö, jolle kuului raippaja vitsarangaistusten täytäntöönpano; *syn.* profossi. | Kaupungin p. **2.** Englannissa valtiollisen puolueen toimihenkilö, jonka tehtävänä on pitää huolta siitä, että puolueen edustajat ovat läsnä parlamentin istunnoissa ja äänestyksissä; vastaavista toimihenkilöistä esim.

meidänkin oloissamme. — *Yhd.* puolue-, vaalip. **3.** *harv.* yl. pieksäjä, selkäsaunan antaja. | Pajukepit lensivät vesakkoon ja p:t pitkin metsää HILJA VALTONEN.

piiskut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Linnunpojat p:televat.

piiskut|taa[2*] *onom.v.* -us[64] *teonn.* lintujen vienosta ääntelemisestä: piipittää. | Pyy, kananpoika p:taa. Pyypillin p:us. Mitä emo laulaa, sitä poika p:taa [= lapset noudattavat vanhempien esimerkkiä] SL.

piiskuttaja[16] *tek.* Metsän pienet p:t.

piiskuu[25] *s.* piiskaaminen, piiskaus.

piiskuuttaa[2*] *v.* = piiskauttaa.

piisoni[6] *s.* = biisoni. **-härkä** *s.* **-lehmä** *s.*

piispa[10] *s.; vanh.* ja *murt.* pispa. **1.** alkukirkon seurakunnan kaitsijoista, esimiehistä. **2.** hiippakunnan esimies. | Tampereen hiippakunnan p. Suomen keskiaikaiset p:t. P. Tuomas t. Tuomas-p. Roomalaiskatolinen, luterilainen p. P:n hiippa, sauva, risti. Pidetään (hyvänä) kuin p:a pappilassa SP. — *Leik.* P. on käynyt puurossa, keitossa 'puuro, keitto on palanut pohjaan'. — *Yhd.* arkki-, kenttä-, ruhtinasp.

piispain|kokous *s.* Suomen kirkon piispat kokoontuvat arkkipiispan kutsusta vuosittain p:-kokoukseen. **-kronikka** *s.* Paavali Juustenin p.

piispakunta *s. harv.* hiippakunta.

piispala[14] *s.* piispan virka-asunto, -tila, -talo.

piispalli|nen[83] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.; syn.* episkopaalinen. **1.** Englannin p. [= anglikaaninen, episkopaalinen] kirkko. Suomen p. metodistikirkko. **2.** piispalle kuuluva t. ominainen, piispan virkaan, arvoon, tehtäviin tm. liittyvä, pontifikaalinen; us. par. piispan(-) tms. | Hoitaa p:sta [par. piispan] virkaa. P:-set [par. piispan, piispalle kuuluvat] tehtävät. P. [= piispan] asu, viitta.

piispan|arvo *s.* **-hiippa** *s.* **1.** = hiippa 1.a, mitra. **2.** *ruok.* hiipan muotoiseksi taitettu lautasliina. **-istu|n** *s.* tav. piispan hallituspaikasta, piispan virasta. | P:men haltija. Turun p:mella oli Konrad Bitz "Turun piispan virkaa hoiti K.B.'. P. siirrettiin Kuopiosta Ouluun. **-kartano** *s.* piispan virkatalo t. piispan palkkaetuihin kuuluva kartano. | Kuusiston p. **-kaupunki** *s.* kaupunki, jossa on piispanistuin, hiippakuntakaupunki. **-kirkko** *s.* tuomiokirkko. **-käräjät** *s. mon. kans. vanh.* piispantarkastus. **-linna** *s.* piispan asuntona oleva linna. | Kuusiston p:n rauniot. **-palatsi** *s.* **-puku** *s.* **-risti** *s.* kultainen risti, jota piispa arvonsa merkkinä pitää kaulaketjuissa rinnallaan. **-sauva** *s.* piispan juhla-asuun kuuluva paimensauva. **-talo** *s.* **1.** piispan virka-asuntona oleva talo, piispala. | Tampereen p. **2.** piispan palkkaetuihin kuuluva talo t. tila, piispankartano. **-tarkastus** *s.* piispan t. hänen edustajansa suorittama seurakunnan tarkastus, "piispankäräjät". | Pitää, suorittaa, toimittaa p. **-tupa** *s.* pappiloissa ennen vanhaan piispalle tarkoitettu (us. erillinen) tupa. **-virka** *s.*

piispatar[54*] *s.* piispan puoliso.

piispuu|s[65] *s.* (*harv.* piispaus[65]) piispana oleminen, piispan asema, arvo t. virka. | Episkopaalinen kirkko pitää p:tta jumalallisena säädöksenä. Maunu Tavastin p:den aikana.

piispuus|aika *s.* **-kausi** *s.*

piissari[5] *s. kans.* (venäläinen) kirjuri. | -- p:n raapustelema maksuosoitus SEPPÄNEN.

pii|ssä, -hin *adv. mer.* purjeet siten asetettuina, että alus pysyy miltei paikallaan lähellä tuulta. | Olla p. Asettua, pysähtyä p:hin. Panna, asettaa alus p:hin.

piitaltta *s.* piikivitaltta. | Kivikautinen p.

piit|ata[35*] *v.,* vars. *ark.* tav. kielt. yhteyksissä: huolia, välittää. | P. jstak. Ei hänestä kannata p. Toisista p:taamatta. Hän ei suuria p:taa ulkoasustaan. Siitä minä vähät p:taan.

piit|ta[10*] *s. kans.* **1.** yhdistävä poikkipuu. | Säkäikeen p:at. — *Yhd.* poikki-, välip. **2.** (pitkittäinen) orsi (pirtissä, saunassa). **3.** saunan penkki. | Miehet kapusivat nyt lauteille ja heittäytyivät pitkäkseen kumpikin p:alleen E. JAAKKOLA. **4.** (vars. meri)veneessä: soutupenkki, teljo, tuhto. | Jollan p. E.ELENIUS. — *Yhd.* keski-, keulap. **5.** *harv.* = rantapiitta. | -- talo tanhuoineen sijaitsi vainioiden keskellä järvenrannan p:assa SILL.

piittaamat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* (< piitata) määräyksettä us.: välinpitämätön, häikäilemätön. | Muista, mistään p. Huolimaton ja siisteydestä p. P:tomuus uskonasioista. Laeista p. väkivaltapolitiikka. Huoleton ja pienistä p. hulivili. — Huolimattomuus ja p:tomuus. Ylpeä ja p. ihminen.

piittää[2*] *v.* varustaa piillä, kiinnittää piit jhk. | P. harava.

piity|ä[1*] *v.* kyllästyä piihapolla, tulla piipitoiseksi, muuttua piiksi. | Piilevien p:nyt soluketto. P:minen eli silifikaatio.

piitämä[13] *s. kut.* kangasta kaiteeseen pujotettaessa tyhjäksi jäänyt piinrako; sellaisesta kankaaseen tullut virhe.

pii|veitsi *s.* Kivikautinen p. **-yhdiste** *s. kem.* P:et muodostavat pääosan epäorgaanisen luonnon aineksista.

pika- tav. (erityisen) nopeasti liikkuva, toimiva, suoritettava tms.

pikaa 1. *s. vaill.* vain yhteydessä *tuota pikaa* tuossa tuokiossa, nopeasti, pian. | Talo valmistui tuota p. Riita oli tuota p. muuttunut tappeluksi. Aurinko kuivaa vaatteet tuota p. **2.** *adv. harv.* pian. | -- apuhun nyt p.! LEINO.

pika-|aamiainen *s.* vrt. pika-ateria. **-ajuri** *s.* henkilö-, vuokra-ajuri, "vosikka", "issikka"; vrt. kuorma-ajuri. **-ammunta** *s.* ammunta, jossa laukaukset seuraavat nopeasti toisiaan; pikatuli.

pika|an *adv. harv.* pian, nopeasti. | Päättyi päiväsi p:han! AHO. -- tupsautti p. kynttilän sammuksiin LEHT.

pika-|annos *s.* vrt. pika-ateria. **-arpa** *s.* vrt. seur. **-arpajaiset** *s. mon.* arpajaiset, joissa voitot saa lunastaa heti t. joissa arvonta toimitetaan lyhyen ajan kuluttua.

pika-asutus *s.* nopeasti järjestetty asutustoiminta; vars. Moskovan rauhassa 1940 luovutetulta alueelta siirtyneen maatalousväen asut-

tamisesta. **-laki** *s.* **-lautakun|ta** *s.* Kunnalliset p:nat. **-tila** *s.*

pika-ateria *s.* ateria, joka valmistetaan, tarjoillaan t. syödään nopeasti.

pikadori[4] *s.* ratsastava härkätaistelija, joka ärsyttää härkää keihäillä; vrt. matadori.

pika|haastattelu *s.* Lehtemme edustajalle myöntämässään p:haastattelussa ministeri N. N. lausui: - -. **-hiihto** *s.* vars. miesten 15 ja 18 km:n hiihdosta, hiihtokilpailusta. **-hiihtäjä** *s.* **-hissi** *s.* erityisen nopeasti liikkuva hissi. **-höyry(laiva)** *s.* erityisen nopea höyrylaiva.

pikai|nen[03] *a.* -sesti *adv.* -suus[05] *omin.* **1.** pian, nopeasti tapahtuva, nopea, kiireellinen, äkillinen. | P. apu on tarpeen. Luoda p. katsaus jhk. Odotamme p:sta vastaustanne. On ryhdyttävä p:sesti toimeen. Lämpötilan p:set vaihtelut. **2.** *harv.* helposti kiivastuva, äkkipikainen, harkitsematon, pikaluontoinen, -vihainen. | P. luonne. Katua p:suuttaan. Hilda oli p. ja mustasukkainen JOTUNI. — *Yhd.* äkkip.

pikaistu|a[1] *v.* suuttua äkkiä, kiivastua, vimmastua, kuohahtaa, tuohtua. | Helposti p:va luonne.

pikaistu|s[04] *s.* pikaistuminen. — Tav. *pikaistuksissa(an)* (adv.) pikaistuneena, kiivastuneena, vimmoissaan, pika-, suutuspäissään. | P:ksissa lausuttu loukkaus. Löi toista p:ksissaan. P:ksissa tehty [ )(harkittu] rikos.

pika|jalka **1.** *s. vanh. harv.* polkupyörä. **2.** *pikajalkaa* (adv.) juoksujalkaa, nopeasti käyden. | P:jalkaa me takaisin tulemme KIANTO. **-jauhaja** *s. tekn.* = 2. kutteri 2.

pikajuna *s.* nopeakulkuinen, vain harvoilla asemilla pysähtyvä henkilöjuna, ekspressi(juna). | Savon [= Savoon menevä t. Savosta tuleva] p. Pariisin—Amsterdamin p. Matkustaa p:ssa. Kulkea p:n vauhdilla. — *Yhd.* kauko-, laiva-, päivä-, yöp. **-liikenne** *s.* **-lippu** *s.* pikajunassa matkustamiseen oikeuttava lippu, jonka etusivulla on pystysuuntainen punainen viiva. **-n|veturi** *s.* **-paikka** *s.*

pikajuoksija *s.*, vars. *urh.* vrt. seur.

pikajuoksu *s.* erittäin nopea juoksu; vars. *urh.* pikamatkojen juoksu. **-matka** *s.* **-mestari** *s.* **-rata** *s.* **-vauhti** *s.*

pika|juote *s. met.* juote, jonka sulamispiste on alhainen. | Tavallisesti p. on tinan ja lyijyn seosta. **-kalja** *s.* nopeasti valmistettava kalja. **-katsaus** *s.* **-keitin** *s.* keitin, jolla keittäminen tapahtuu erittäin nopeasti; painekeitin. **-kierros** *s.* P. kaupungin museoissa. **-kiitäjä** *s.*, us. erik. erittäin nopeakulkuinen (kilpa)moottorivene. | Juoksuradan, jääkentän p:t. P:in kilpailut. **-kirje** *s.* pikapostina kuljetettava kirje, ekspressikirje. **-kirjoite** *s.* pikakirjoitettu teksti, stenogrammi. **-kirjoit|taa** *v.* vrt. pikakirjoitus; *syn.* stenografoida. | P:ettu teksti. **-kirjoittaja** *s.* **1.** *tek.* < ed.; *syn.* stenografi. | Eduskunnan p:t. — *Yhd.* ammatti-, naisp. **2.** Ips sexdentatus, eräs kaarnakuoriainen. **-kirjoitu|s** *s.* omia yksinkertaisia kirjainmerkkejä käyttävä ja erityisiä lyhennyssääntöjä noudattava, tavallista kurrenttikirjoitusta nopeampi kirjoitus(menetelmä), stenografia; siten kirjoitettu teksti, pikakirjoite. | Harrastaa, opiskella p:sta. P:ksella muistiin merkitty puhe. Lukea p:sta.

pikakirjoitus|järjestelmä *s.* Gabelsbergerin p. **-kanslia** *s.* Eduskunnan p. **-kone** *s.* **-kurssi** *s.*, us. *mon.* **-kynä** *s.* **-lehtiö** *s.* **-taito** *s.* **-taitoinen** *a.* P. sihteeri. **-teksti** *s.* pikakirjoite.

pikakirjuri *s.* pikakirjoittaja.

pikakivääri *s. sot.* (*lyh.* pk.) konekivääriä kevyempi kiväärin patruunoita ampuva konetuliase. **-ampuja** *s.* **-asema** *s.* **-mies** *s.* **-ryhmä** *s.* ryhmä, jonka tärkein ase on pikakivääri.

pika|koulutus *s.* Nostomiesten p. **-kuljetus** *s.* erityisen nopea (tavaroiden, postilähetysten tms.) kuljetus. **-kurssi** *s.*, us. *mon.* Englannin kielen p(:t). **-kuv|a** *s.* **1.** nopeasti tehty kuva; pikavalokuva. — Vars. **2.** *kuv.* lyhyt kirjallinen kuvaus jstak, tuokiokuva. | P:ia Juhani Ahosta. **-kyy|ti** *s.* Matkustaa p:dillä. **-käyn|ti** *s.* Tehdä p. jhk. Olen kaupungissa vain p:nillä. **-laiva** *s.* erityisen nopeasti liikennöivä laiva. **-leikkuri** *s. kirj.* Automaattinen p. **-leivonnainen** *s.* **-liiken|ne** *s.* Lentokoneet p:teen palveluksessa. **-liit|in** *s.* liitin, jolla liittäminen käy erityisen nopeasti. | Letku kiinnitetään paloruiskuun p:timellä. **-linja** *s.* erityisen nopeasti liikennöity liikennelinja. **-linnoitta|a** *v. sot.* kaikissa kenttäoloissa mahdollisista yksinkertaisista linnoittamistoimenpiteistä, joilla mies, elin t. aseen t. välineen henkilöstö nopeasti parantaa toimintamahdollisuuksiaan sekä omaa, aseensa t. välineensä suojaa; vrt. kanta-, kenttälinnoittaa. **-lounas** *s.* vrt. pika-ateria. **-luistelija** *s. urh.* vrt. seur.

pikaluistelu *s. urh.* eri matkojen luistelu urheilumuotona; vrt. kaunoluistelu. | P:ssa ovat tavallisimmat matkat 500, 1500, 5000 ja 10.000 m. **-kilpailu** *s.*, us. *mon.* **-mestari** *s.* **-mestaruus** *s.*

pika|luistin *s.*, tav. *mon.* pikaluistelussa käytetty kapeateräinen luistin, kilpaluistin. **-luontoinen** *a.* luonteeltaan pikainen, äkkipikainen. | P. naisihminen. **-lähet|ti** *s.* erityisen kiireellisiä asioita toimittava lähetti, kuriiri. | Liikkeen, hallituksen, sotapäällikön p. P:in tuoma kirje, (sähkö)sanoma. **-lähety|s** *s.* (vars. posti)lähetys, joka toimitetaan perille erityisen nopeasti, ekspressilähetys. | P:ksenä saapunut kirje, paketti. P:ksestä suoritettava lisämaksu. **-marssi** *s.*, vars. *sot.* erityisen nopeasti (vauhtia kiihdyttämällä t. taukoja vähentämällä ja päivämatkaa pidentämällä) suoritettu marssi. | Edetä, rientää p:a, p:ssa. Johti armeijansa p:(ss)a itään. — *Kuv.* Riensimme p:ssa junalle. Tutkinnot sujuivat p:a. **-matk|a** *s.* **1.** nopeasti tehty matka. | Tein p:an Turkuun. **2.** *urh.* juoksukilpailuissa: 60—300 m:n matka; hiihto-, luistelu- ym. kilpailuissa: lyhyt matka. | P:ojen juoksija. **-menijä** *s.* Moottorivene oli oikea p. **-mittari** *s. maanm.* koje, jolla kartoitettaessa määritetään havaittavan kohteen etäisyys, suunta ja korkeus lähtöpisteen suhteen, takymetri. **-mittaus** *s. maanm.* pikamittarilla suoritettu kartoitus. **-moottori(vene)** *s.* erityisen nopeakulkuinen

moottori(vene). | Merivartiolaitoksen p. **-myymälä** *s.* itsepalvelumyymälä.

pikanelli[4] *s.* maustettu purutupakka. | Pureskella p:a.

pikant|ti[0*] *a.* virkistävän kirpeä, kirpaiseva, kiihottava, piristävä; virkistävästi huomiota, mielenkiintoa t. uteliaisuutta herättävä. | Sinappi antaa ruoalle p:in maun. P. hattu, iltapuku. P. tumma kaunotar. P. ajankuvaus. P:in älykäs esitystapa.

pika|oikeus *s. lak. sot.* sotatuomioistuin, joka saatetaan kiireellisissä tapauksissa asettaa tuomitsemaan rikoksia, joista voi seurata kuolemanrangaistus. **-painin, -painokone** *s. kirj.* **-parila** *s.* ruoan (vars. lihan) pikakypsennykseen käytetty kahden moniharjuisen, toisiinsa saranoidun kosketuslämmöllä vaikuttavan teräslevyn muodostama sähkölaite, grilli. **-peli** *s.* šakkipelissä: nopeasti, siirtoja miettimättä pelattu peli. **-pelimestaruus** *s.* vrt. ed. **-piirros** *s.* **-piirto** *s. kuv.* nopeasti tehdystä kirjallisesta kuvauksesta. | P:ja matkalta. **-pinkoj|a** *s.*, vars. *leik.* pikajuoksija. **-porakone** *s. tekn.* **-posti** *s.* erityisen nopeasti kuljetettava posti. **-puhelu** *s.* kaukopuhelu, joka välitetään ennen tavallisia puheluja. | P. Kuopioon. **-puhemuoto** *s. kiel.* nopeassa puheessa jllak tavalla muuttunut (tav. lyhentynyt) sanan muoto. **-puoleen** *adv.* = seur. **-puoliin** *adv.* piakkoin, pian, kohta(puoleen); kohdakoin, ennen pitkää. | P. tulee joulu. Kyllä tämä p. valmistuu. Lupasivat tulla aivan p. **-puolin** *adv.* **1.** = ed. **2.** *harv.* pikaisesti, nopeasti, pikimmältään, pikipäin. | Tarkastaa jtak p. Tapasi tuttavansa vain p. **-puoli|nen** *a.* pikapuolin, -puoliin tapahtuva, pikainen. | On toiveita olojen p:sesta paranemisesta. P:-nenkin katsaus osoittaa, että - -. **-päin** *adv.* = pikipäin. **-päi|nen** *a.* -syys *omin.* **1.** nopea, pikainen, lyhytaikainen. | P:sen tuttavuuden perusteella JÄRVENT. **2.** äkkipikainen. | P. ja harkitsematon luonne. **-päissä(än** *adv.* pikaistuksissa(an). | Läimäytti p. poikaa korvalle. **-raami** *s. puut.* nopea- ja pitkäiskuinen kehyssaha. **-rata** *s.* **1.** *raut.* nopeasti liikennöity rata. **2.** *urh.* pikajuoksu- t. pikaluisterurata (vars. sellainen, jolla saavutetaan hyviä tuloksia).

pikareskiromaani *s.* veijariromaani.

pikari[5] *s.* **1. a.** vanhoista oloista: tav. metallinen, korvaton juoma-astia; nyk. vars. pienistä, verraten ahdas- ja korkeamuotoisista laseista, joista juodaan alkoholia; us. yleisesti sanonnoissa, jotka tarkoittavat alkoholin nauttimista; vrt. lasi, malja, tuoppi, haarikka, sarkka, pokaali. | Täyttää p:t. Juoda p:sta. Tyhjentää p:nsa. Istua p:n ääressä. Etsiä unohdusta p:sta. — *Yhd.* hopea-, kulta-, lasi-, puu-, tinap.; konjakki-, madeira-, samppanja-, viinip.; ehtoollisp. **b.** pikarin täysi, pikarillinen. | P. konjakkia. **2.** pikaria muistuttavista muodostumista. | Maljajäkälien sekovarren p:t. — *Yhd.* munuaisp.

pikari|jäkälä *s.* Cladonia, jäkäliä, joiden sekovarresta kohoaa tav. pikarimaisia kotelomaljojen kannattimia. **-lilja** *s.* Fritillaria, isokukkaisia liljakasveja. | Keisarin p. eli keisarinkruunu 'Fritillaria imperialis, alkukesällä kukkiva perenna, jolla on sarjassa isot, nuokkuvat oranssinkeltaiset kukat'.

pikarillinen[03] *s.* pikarin täysi. | P. viiniä.

pikarimai|nen[03] *kalt.a.* -sesti *adv.* P. syvennys. P:sesti laajentunut kukkapohjus.

pikarisolu *s. anat.* ruoansulatuskanavaa ja hengitysteitä peittävässä epiteelissä esiintyviä limaa erittäviä, muodoltaan pikarimaisia soluja.

pika|sanoma *s.* erityisen nopeasti perille toimitettava sanoma; depešši; pikasähke. **-sarja** *s.* ammunnassa sarja nopeasti toisiaan seuraavia laukauksia. | Viiden laukauksen p. **-savustus** *s. ruok.* savustus(tapa), jossa suolattu liha sivellään puuetikalla. **-silmäys** *s.* **-silta** *s. sot.* nopeasti rakennettu, jalkaväen jonon kantava silta. **-sorvi** *s. tekn.*

pikastua[1] *v.* → pikaistua.

pika|sähke, -sähkösanoma *s.* sähke, joka toimitetaan perille nopeammin kuin tavallinen sähke, pikasanoma. **-säädin** *s. sähk.* Jännitteen p. **-tahti** *s.* **-tai|val** *s.*, vars. *urh.* taival, joka kuljetaan nopeasti. | Matkan alkuosa hiihdettiin verryttely-, jälkiosa p:palena. **-tavara** *s. raut. vanh.* tavara, jonka kuljettaminen tapahtui yhtä toimituspäivää lukuun ottamatta vähintään 250 km:n nopeudella vuorokaudessa; vrt. kiito-, matka-, rahtitavara. | Lähettää p:na. Lähtevä, tuleva p. **-teräs** *s. met.* ilmavirrassa karaistuvien seosterästen yhteisnimitys, ilmateräs; vrt. hiiliteräs, vesiteräs. | P:tä käytetään varsinkin leikkaaviin työkaluihin. **-tie** *s.* erityisen nopeasti liikennöitävä autotie. **-tieto** *s.* Lehtemme painoon mennessä STT:lle saapunut p. kertoo, että - -. **-toimisto** *s.* toimisto, joka huolehtii tavaroiden nopeasta kuljetuksesta (esim. liikkeistä kotiin). **-tuli** *s. sot.* tuli(laji), jossa aseet ampuvat toisistaan riippumatta suurimmalla tulinopeudellaan rajoitetun laukausmäärän t. kunnes tuli lopetetaan. | Tykistön p. Rajoitettu p. **-tykki** *s. sot.* nopeasti ampuva tykki(malli). **-uimari** *s.*, vars. *urh.* vrt. seur. **-uinti** *s.*, vars. *urh.* pikamatkojen uinti. **-valokuva** *s.* valokuva, joka kehitetään heti ottamisen jälkeen. **-valokuvaamo** *s.* vrt. ed. **-valotus** *s. valok.* lyhyt, vain sekunnin murto-osia kestävä valotus; vrt. aikavalotus. **-vauhti** *s.* Kulkea, juosta p:a. **-vene** *s.* pikamoottorivene. **-vierailu** *s.* **-viesti** *s.* nopeasti kulkeva viesti, stafetti. | Lähettää p. **-vihai|nen** *a.* -suus *omin.* helposti vihastuva, kiivas, äkkipikainen. | P. luonne. Äksy ja p. P. mies nostaa riidan VRT. **-voitto** *s.* arpajaisvoitto, jonka saa periä heti voittoarvan saatuaan t. ennen varsinaista arvontaa.

pikee[50] *s.* tiheähkö puuvillakangas, jossa on kankaan poikki kulkevia kohopaikkoja ja uurteita (ns. oikea pikee); us. myös pintakuvioiden koristamista kuosiin kudotuista puuvillakankaista. | Kaulus, käsineet valkoista p:tä. **-kangas** *s.* **-kaulus** *s.*

pikeentyä[1*] *v.* = pikeytyä.

pikeera|ta[35] *v. vaat.* -us[94] *teonn.* ommella ko-

vikekangas kiinni (esim. takin kaulukseen t. käänteisiin). | Takin käänteiden p:us.

pikemmin *komp.adv.* vastaava posit. pian, sup. pikimmin. **1.** nopeammin, kiireemmin. | Tule p.! Joutui p. kuin luulinkaan. Mitä p., sen parempi. **2.** (us. -kin liitepart:n vahvistamana) ennemmin, mieluummin, paremmin. | P. kuollut kuin elävä. P. liian vähän kuin liian paljon. P. juoksi kuin käveli. Romaani tai p:kin laaja novelli. Ei hän ollut oikeastaan iloinen, p:kin häpeissään. Luulisi p:kin, että - -. Asianlaita on p:kin päinvastoin.

pikenieeri[1] *s. sotahist.* piikki-, keihäsmies.

pikentti[6*] *s.* miespalvelija. | Hovin, upseerin p. **-poika** *s.* Hotellin p.

piketti[6*] *s.* eräs kahden hengen korttipeli.

pikeymä[13] *s.* = pikeytymä.

pikeys[61] *teonn.* < pietä. | Lattian p. P. on lohkeillut. — *Yhd.* asfalttip.

pikeyttää[2*] *v.* saattaa pikeytymään, tehdä pikiseksi; vrt. pietä.

pikeytymä[13] *s.* pikeytynyt kohta. | Sylinterin seinään syntynyt p.

pikeyty|ä[44] *v.*; *rinn.* pikeentyä, pikiintyä, pikiytyä. **1.** tulla pikiseksi. | P:nyttä tervaa. Kirjasinten pintaan p:nyt painoväri. Männänrenkaat saattavat p. kiinni uurteisiinsa. **2.** *harv.* piintyä. | Rasvasta ja liasta p:neet puuastiat. **3.** *kuv. harv.* rakastua, pihkaantua. | P. jkhun.

pikeämätön[57] *kielt.a.* < pietä. | P. lanka.

pik|i[8*] *s.* tervoja, hartseja, rasvoja ja vahoja tislattaessa syntyvä jähmeä, musta t. tumman ruskea jäännösaine. | Puu-, kivihiilitervan p. Keittää p:eä. P:eä käytetään mm. alusten tiivistämiseen, pikilangan tekoon sekä moniin teknokemiallisiin valmisteisiin. Kädet piessä. Musta kuin p. — *Yhd.* asfaltti-, kivihiili-, sulfaattip.; maap.; laiva-, suutarinp.

piki|eriste *s.* Permannon p. **-housu** *s. leik.* merimies, pikipöksy. | Kapteeni, vanha p.

pikiinnyttää[2*] *kaus.v.* < seur.

pikiinty|ä[1*] *v.* = pikeytyä. | P:nyt terva, öljy. — *Kuv.* Oli hiukan p:nyt tyttöön.

piki|kattila *s.* Kiehuva p. **-kimpale** *s.* **-kärsäk|äs** *s.* P:kää[t] 'Pissodes, puissa eläviä ruskeita kärsäkkäitä, joista useat lajit ovat pahoja havupuiden tuholaisia'. — *Yhd.* latvap. **-laastari** *s. lääk.* hartsista, vahasta ja tervasta valmistettu laastari, jota käytettiin lääkkeenä etup. reumaattisissa vaivoissa. **-lanka** *s.* vars. jalkinetyössä käytetty pietty lanka. **-lappu** *s.* runsaasti pietty nahkalappu, jolla hankaamalla pikilanka pietään. **-maa** *s. geol.* orgaanisten ainesten tiiviiksi iskostama savi.

pikimmiltään *adv.* = pikimmältä(än).

pikimmin *sup.adv.* vastaava posit. pian, komp. pikemmin. **1.** nopeimmin. | Työ sujuu p. siten, että - -. On lähdettävä mitä p. **2.** *harv.* pikimmältä(än). | Joku käy pirtissä p. SILL.

pikimmiten *sup.adv.* mitä pikimmin, mahdollisimman pian, heti(mmiten). | Asia on p. korjattava.

pikimmittäin *sup.adv.* pikimmältä(än).

pikimmälti *sup.adv. harv.* = seur.

pikimmält|ä, -ä(än *sup.adv.* (*rinn.* pikimmiltään) (us. jnk muun toiminnan lomassa) aivan nopeasti, aivan pikaisesti, kiireesti, hätähätää, ohimennen, pikimmittäin, pikipäin. | Pistäytyä p. jssak. Kävin p:äni kaupungissa. Kiersimme p:ä koko näyttelyn. Katsasti p. taakseen. Hotkaisi p:änsä illallista.

piki|musta *a.* musta kuin piki, aivan musta, sysimusta. | P. tukka. P:mustat silmät. P. savupirtti, kahvipannu. P. yö. — *Kuv.* Pahan ihmisen p. sydän. P:mustat synnit. - - tarkoitukseni aina kierretään pahimmaksi, tehdään p:mustaksi KIVI. **-mäinen**[63] *kalt.a.* P. aine, massa.

pikimältä(än) *adv.* → pikimmältä(än).

pikinen[63] *poss.a.* P. koura.

piki|nokka 1. *leik.* **a.** *s.* pikisestä, mustasta nokasta, nenästä t. kuonosta. | Oravan p. **b.** *a.* pikinokkainen. | P. suutari. — *S:sesti.* Suomalainen pystykorva, terhakka p. **2.** *s. hist.* linnan tms. muurin yläreunassa oleva kaatoaukko, josta voitiin kaataa palavaa pikeä, kuumaa vettä tms. hyökkääjien niskaan. **-nokkainen** *a.* P. pystykorva. **-pallo** *s.* - - sydämeni on kuin palava p. KIVI. **-pa|ta** *s.* Juhla-asuisella torilla palavat p:dat.

pikipäin *adv.* (*harv.* pikapäin) pikimmältään. | Tapasin hänet aivan p. Silmätä p. sanomalehteä. Söi p. aamiaisensa.

pikipäiten *adv. harv.* = ed.

piki|pöksy *s. leik.* = pikihousu. **-ruukki** *s. vanh.* pikitehdas. **-sauma** *s.* pikilangalla ommeltu jalkineen sauma. **-saumai|nen** *a.* P:set kengät. **-silmä 1.** *s.*, tav. *mon.* tumman ruskeista silmistä. | Tytön välkkyvät p:t. **2.** *a.* = seur. | P. pojanveitikka. — *S:sesti.* Maria, se p. **-silmäinen** *a.* P. mustalainen. **-soihtu** *s.* soihtu, jossa palavana aineena on pikeä. **-tehdas** *s.* **-tynnyri** *s.* **-välke** *s.* eräs radiumpitoinen uraanimineraali, uraniitti.

pikiyty|ä[14] *v.* = pikeytyä.

pikiöljy *s.* tervaa potaskan kanssa tislattaessa saatu, puhtaana väritön öljy. | P:ä käytetään sääskiä vastaan.

pikka[10*] *s. kans.* rautakanki. — *Yhd.* rautap.

pikka(i)|nen[63] *a. ark.* = pikkuinen. | P. poika, talo. — *pikka(i)sen* (adv.) pikkuisen, hiukan. | Tuuli p:sen.

pikkarai|nen[63] *a.*, vars. *ark. runok.* pienoinen, pikkuinen. | P. poika, mökki. Piika p. - - maitopartana pahaisna, / piimäsuuna p:sna KAL. — - - p:sen [= hiukan] vaan nukahti kuin kukko orrella KIVI. — *S:sesti* pikkulapsi, pienokainen. | Pieni p.

pikkelsi[9] *s. ruok.* viinietikkaan säilötty, vahvasti maustettu sekavihannessalaatti.

pikkeri[5] *s. kut.* kutomakoneissa laite, joka panee syöstävän liikkeelle, syöstävän, sukkulan lyöjä.

pikkiriikki|nen[63] *a.* = pikkuruikkuinen. | P. nenä, mummo, mökki. - - voisikohan neiti toimittaa minulle p:sen pisaran maitoa? SILL. — *pikkiriikkisen* (adv.) P:sen vettä.

pikko[1*] *s. kans.* lampaasta (vars. kutsumanimenä).

pikkolo[2] (myös: piccolo), **-huilu** *s. mus.* huilu,

jonka viritys on oktaavia korkeampi kuin tavallisen huilun, pikkuhuilu.

pikku I. *a. taipum.* pieni, pikkuinen. Käyt. vain attr:na välittömästi pääsanansa edessä, silloinkin rajoittuneemmin kuin pieni, pikkuinen a:eja; kirjoitetaan us. ◡ pääsanansa kanssa. Merk.-ryhmistä ks. pieni. *(1.a.)* P. poika (tav. ◡). P. mies (tav. ◡) 'pikku poika'. Heidän p. tyttönsä (tav. ◡). Kalervo on saanut p. siskon. P. Maija t. p.-Maija. Suuren talon p. emäntä. P. lintu (tav. ◡). P. kala (tav. ◡). Leppäkerttu ym. p. kovakuoriaiset. Hän on oikea p. paholainen. — Hyväillen, tuttavallisesti tms. (vars. naisista): Oma p. äitini. Terveisiä p. vaimollesi! *(b.)* Lapsen p. kätöset. P. leipäpalanen. Istuttiin p. pöytien (myös ◡) ääressä. P. puro, järvi (myös ◡). Askarteli p. puutarhassaan. Maaston p. epätasaisuudet. P. hiukkanen. *(2.)* Koko p. ikäni. Otettiin p. unet. *(3.)* Kokonainen p. omaisuus. Otetaanpa p. ryyppy. Tein muutamia p. ostoksia. Sehän on aivan p. juttu. Suunniteltiin p. korjauksia. P. erimielisyydet, pettymykset. Oli p. hiprakassa. Tuli p. sade. P. pakkasesta huolimatta. — P. slammi 'skruuvissa 12 tikkiä'. P. viha, ks. ◡. P. entente 'Tšekkoslovakian, Jugoslavian ja Romanian v. 1921 solmima sotilaallis-poliittinen liitto'. *(4.)* P. käsityöläiset. -- myös kävi siellä p. liikeapulaisia SILL. **II.** *adv. harv.* a:iin t. adv:iin liittyen. | P. hiljaa (myös ◡) 'hiljakseen, vähitellen; jotenkuten, keskinkertaisesti'. Takaa-ajajat alkoivat p. hiljaa jäädä. Tulee toimeen p. hiljaa. P. hiukkasen suurempi kuin toinen. -- yritin sanoa hänelle jotain p. reipasta SILL.

pikku- vrt. pien(i)-, pienois-;)(iso-, suur-. **I.** s:eihin liittyneenä (joskus myös ⌒). **1.** ilmaisemassa kooltaan, alaltaan, määrältään tms. pientä, vähäistä. **a.** P:asunto, -eläin, -erä, -esine, -joki, -kala, -kivi, -lapsi, -sormi, -takki, -talo, -valtio, -väki; p:-Pekka, p:-Lahtinen. **b.** eläinten ja kasvien nimissä: p:kuovi, -tikka, -tyräkki. **c.** talonnimissä: P:-Anttila. **2.** ilmaisemassa sukulaisuussuhteita. **a.** P:serkku. **b.** nuoremmasta t. nuorimmasta sisaresta t. veljestä: p:sisar, -sisko, -veli. **3.** ilmaisemassa merk:ltään, voimaltaan tms. pientä; esim. p:-aateli, -asema, -asia, -askare-, -eläjä, -kauppias, -pakkanen, -parannus, -porvari, -raha, -seikka, -sota, -virka(mies). **II.** a:eihin liittyneenä. **1.** -inen-loppuisten poss.-a:ien yhteydessä (tav:mmin pieni-): p:hampainen, -lehtinen, -päinen, -ruutuinen. **2.** *harv.* muiden a:ien t. adv:ien yhteydessä: p:hiljaa, -tarkka, -tärkeä, -viisas.

pikku|aamiainen *s.* **-aateli** *s.* = pienaateli. **-aitta** *s.* **-aivot** *s. mon. anat.* eräs taka-aivojen osa, pienet aivot. | Taka-aivoissa erotetaan aivosilta ja p. **-akseli** *s. mat.* ellipsin isoaksella vastaan kohtisuora akseli. **-alus** *s.* 200 tonnin kantoinen p. **-annos** *s.* **-ansio** *s.* **-asem|a** *s.* Pikajuna ei pysähdy p:illa. Radio, jolla kuulee p:atkin hyvin. **-asi|a** *s.* vähäinen t. merkityksetön asia. | Turhanpäiväinen p. Sadon tuhoutuminen ei ole p. Huolellinen p:oissakin. **-askare** *s.* **-asumus** *s.* = pienasumus. **-asunto** *s.* = pienasunto. **-auto** *s.* tav. = henkilöauto. **-eliö** *s.* = pieneliö. | Bakteerit ym. p:t. **-eläi|n** *s.* Sopuli on sievä p. Hyönteiset, äyriäiset ja muut p:met. **-eläjä** *s.* = pieneläjä. | Maaseudun vähävaraiset p:t. **-elävä** *s.* pikkueläin. **-erä** *s.* P. tavaraa. **-esine** *s.* Sellaisia p:itä kuin nappeja, kynänteriä ja neuloja. **-harmi** *s.* Jutusta koitui monenlaista p:a. **-hauska** *a. ark.* hauskahko. | P. tyyppi. **-havainto** *s.* **-herra** *s.* **1.** pikkupojasta. | Talon p. **2.** vrt. herra I.3. | Pitäjän p:t. **-hevonen** *s.* Poni, eräs p. **-hiljaa** *adv.* ks. pikku II. | Siinähän sitä p. kitkutetaan KIANTO. -- p. salavihkaa karttuvat säästöt SILL. **-hiljalleen** *adv.* = ed. | Tarinoitiin p. SEPPÄNEN. **-homma** *s.* **-huilu** *s. mus.* = pikkolo(huilu). **-huol|i** *s.* Arkielämän p:et. **-huomio** *s.* **-huone** *s.* **1.** P:iksi jaettu asunto. **2.** *kiert.* = pikkukamari 2. **-hyönteinen** *s.* **-ihmi|nen** *s.* Nerot ja p:set. **-ilmoitus** *s.* P. Uudessa Suomessa.

pikkui|nen[aa] *a.* pieni, pikku. Käyttö jossakin määrin rajoittuneempaa kuin pieni a:n (ei esim. yl. asiatyylissä); harv. komparoituna. Merk.-ryhmistä ks. pieni. *(1.a.)* P., mutta paksu. Poika on ikäisekseen liian p. P. lintu. — *Erik.* aivan nuori. | P. poika. Olin siihen aikaan vielä aivan p. — *S:sesti* pikkulapsi. | Perheeseen odotetaan p:sia. On p:siin päin (ark.) 'raskaana'. -- mitä itkevä p. oli vailla SILL. — Hyväilysanana, us. pääsanan jäljessä. | Kuulehan, äiti p.! Voi Liisa p.! *(b.)* P. nykerönenä, pää. P. vene. P. tölli, tupa. P. järvi. P. pilvenhattara. P. pala, reikä. P. matka. P. runo, novelli. -- voin vaikkapa antaa p:simman rautakirstuni TALVIO. *(2.a.)* P. hetki, tuokio. *(b.)* Koko p:sen ikänsä aikana. Otti p:set nokkaunet. *(3.)* P. perhe. P. lauma, sotajoukko. P. määrä. P. varasto. P. urakka, puuha, tappelu. P. pakkanen. Tunsin p:sta pelkoa. *(4.)* Aivan p. asia, juttu. 'Tee minulle p. palvelus. P:sesta alusta suuriikkeeksi paisunut yritys. P. juhlahetki. *(5.) pikkuisen* (adv.) vähän, hiukan. | P:sen leipää. Kului p:sen aikaa. Ei paljoa, p:sen vain. Haluaisin p:sen keskustella kanssasi. P:sen suurempi. Puhukaa p:sen kovemmin. — Kala painaa p:sta vaille 4 kiloa. Oli p:sta vailla, etten myöhästynyt.

pikku|itiö *s. harv.* erilaisitiöisten sanikkaisten itiö(muoto), josta kehittyy koirasalkeisvarsikko; *syn.* mikrospori. **-joki** *s.* P:en pirstoma alue. **-joulu** *s.* **1.** ensimmäinen adventti. **2.** koululaisten, jnk yhdistyksen tms. ennen joulua (us. adventin aattona) keskuudessaan pitämä illanvietto. | Teinikunnan, kerhon p. **-joulujuhla** *s.* vrt. ed. **-julkaisu** *s.* **-jumala** *s.* **-juttu** *s.* Kertoilla huvittavia p:ja. Sellainen summa on hänelle p. **-juusto** *s.* vrt. emmentalin-, tahkojuusto. | Edaminjuusto ym. p:t. **-järvi** *s.* **-kahakka** *s.* **-kajava** *s.* Rissa tridactyla, eräs pieni lokkilintu, kolmivarpainen lokki. **-kal|a** *s.* Tiira syö p:oja. Verkossa oli vain p:aa. **-kamari** *s.* **1.** pieni kamari. **2.** *kiert.* (ulko)käymälä, pikkuhuone, pikkula. **-kapine** *s.* **-kappale** *s.* Koneeseen kuuluvat p:et. Soitella p:ita. **-karhu** *s.* **1.** Emokarhu ja p:t. **2.** P:t

'Procyonidae, karhua muistuttavia, mutta pienempiä petonisäkkäitä, puolikarhut'. **-karj|a** *s.* = pienkarja. **1.** Lampaita, sikoja, kanoja ym. p:aa. 2. P:ojen omistajat. **-kaskas** *s.* = kemppainen. **-kasvi** *s.* **-katu** *s.* **-kaunis** *a. ark.* sievä(hkö). **-kauppa** *s.* **1.** pienessä määrässä tapahtuva (esim. pikkukauppiaan t. -liikkeen harjoittama) kauppa, pienkauppa; vrt. vähittäiskauppa. | Harjoittaa p:a. 2. = pikkuliike 2. **-kauppia|s** *s.* pikkukauppaa harjoittava kauppias, pienkauppias; vrt. vähittäiskauppias;)(suurkauppias. | Maaseudun p:at. **-kaupunki** *s.*)(suurkaupunki. | 3.000 asukkaan p. Heinola, idyllinen p. **-kaupunkilainen** *a.* ja *s.* P. rouva. Näkee, että hän on p. **-keksintö** *s.* Kätevä p. **-kertomu|s** *s.* Opettava, leikillinen p. Ahon p:kset. **-kiel|i** *s.* **1.** *kans.* kitakieleke. 2. Afrikan kansojen puhumat p:et ja murteet. **-kilpailu** *s.*, us. *mon.* A. on voittanut useita p:ja. **-kilpi** *s. el.* hyönteisillä keskiruumiin keskusta peittävä kitiinikilpi. **-kirjain** *s.* pieni kirjain. **-kirjanen** *s.* **-kirkko** *s.* pieni, vars. jtak seurakunnan osaa varten (us. vapaaehtoisin varoin) rakennettu kirkko. | Pasilan p. **-kirkkoliike** *s.* Pohjoismaiden kansankirkoissa esiintyvä liike, jonka tarkoituksena on seurakunnallisen elämän tehostaminen jakamalla seurakunnat pieniin osiin, joilla kullakin on oma (pikku)kirkkonsa. **-kirkkoyhdistys** *s.* vrt. ed. | Helsingin **p.** **-kivi** *s.* **-korjaus** *s.* Rakennuksen p. **-koskelo** *s.* = tukkakoskelo. **-koulu** *s.*, vars. *puhek.* pikkulasten koulu, pientenkoulu, alakansakoulu. **-kuluttaja** *s.* pienkuluttaja. **-kunin|gas** *s.* jnk pienen alueen, kansan t. heimon kuningas. | Heimojen päälliköt ja p:kaat. **-kuovi** *s.* Numenius phaeopus, Lapissa ja Pohjois-Suomessa yleinen kuovi. **-kuva** *s.* **-kylä** *s.* **-kysymy|s** *s.* Riidellä p:ksistä.

pikkula[14] *s. kiert.* (ulko)käymälä, ulkohuone, pikkukamari.

pikku|lahja *s.* **-laine** *s.* **-laite** *s.* **-laitos** *s.* **-laiva** *s.* Rannikkoliikennettä välittävät p:t. **-laji** *s. el. kasv.* Voikukka jakautuu lähes 200 p:in. **-lantio** *s. anat.* lantion alaosa; vrt. isolantio.

pikkulapsenhoitaja *s.*

pikkula|psi *s.* pieni lapsi, pienokainen. | 1—7-vuotiaat p:pset. Kuului p:psen itkua. P:sten hoito.

pikkulasten|hoito *s.* **-koti** *s.* **-koulu** *s.* pikkukoulu. | Kunnallinen, yksityinen p.

pikku|laulu *s.* **-lautanen** *s.* **-lavantauti** *s.* = paratyyfus. **-lehdykkä** *s. kasv.* useampaan kuin yhteen kertaan kerrannaisen lehden viimeisen asteen lehdykkä. **-leh|ti** *s.* Juurilehdet suuria, varressa p:tiä. — P:den toimitus. **-leip|ä** *s.* kahvin, teen tms. kera tarjoiltavia pieniä makeita leivonnaisia. | Kakkua ja monenlaisia p:iä. Ottakaa p:ääkin, olkaa hyvä! **-lepinkäinen** *s.* Lanius collurio, Etelä- ja Keski-Suomessa elävä lepinkäinen. **-liik|e** *s.* **1.** Teki käsillään p:keitä. 2. (kauppa)liike, jonka liikevaihto on pieni; vrt. vähittäisliike;)(suurliike. **-liina** *s.* Pöydällä pidettävä p. P:t kahvikuppien alusina. **-lilli** *s.* = pikkurilli. **-lin|tu** *s.* Varpuset, peipposet, tiaiset ym. p:nut. P:nun viserrys, liverrys, piipitys. **-liuska** *s. kasv.* useampaan kuin yhteen kertaan liuskaisen lehden viimeisen asteen liuska. **-lokki** *s.* Larus minutus, Suomessa vain varsin harvinaisena tavattu lokki. **-lotta** *s.* Lotta Svärd -järjestön alaiseen tyttöjärjestöön kuulunut tyttö. **-lusikka** *s.* teelusikka. **-lämmin** *s. ruok.* voileipäpöydässä väliruokana tarjoiltavista lämpimistä pikkuannoksista. | Voileivät, p., lämmin ruoka ja kahvi. **-maailma** *s.* pienoismaailma. | Lapsukaisen, koulun p.

pikkumai|nen[03] *a.* -sesti *adv.* -suus[05] *omin.* **1.** pikkuseikkoihin (liian paljon) huomiota kiinnittävä, turhantarkka, saivarteleva, pedanttinen;)(suurpiirteinen. | P. opettaja, kriitikko. P. hiustenhalkominen. Noudattaa ohjeita p:sen tarkasti. Suorastaan p:suuteen menevä huolellisuus. 2. joskus: liian helposti loukkaantuva, lyhytnokkainen. | Oletko noin p.? Moittimishaluinen ja p. ihminen. P:sen ylpeä. Alentava p. väittely.

pikku|meno *s.*, us. *mon.* Rahaa kului kaikenlaisiin p:menoihin. **-mie|s** *s.* **1.** pienikokoinen mies. | Haltijat kuviteltiin usein p:hiksi. 2. vars. pikkupoika. | 4-vuotias p. Kuulehan, p.! **-mitta** *s.* maitokaupassa: 1 dl. | P. kermaa. **-mittaus** *s. maanm.* yksityiskohtien mittaus ja merkitseminen karttapiirrokseen maastoa kartoitettaessa. **-mäki** *s.* **-nahkiainen** *s.* pienikokoinen, osittain toukka-asteelle jäänyt makeanveden nahkiainen. **-neiti** *s.* keskenkasvuisesta tytöstä. | Kartanon p. — Tuttavallisesti: Kuulkaahan nyt, p.!

pikkunen[03] *a.* → pikkuinen.

pikku|nisäkäs *s.* **-novelli** *s.* **-näpertely** *s.* **-näyte** *s.* **-näytelmä** *s.* Aleksis Kiven p:t. **-oksa** *s.* **-olento** *s.* **-olio** *s.* Silmälle näkymättömät p:t. **-olo|t** *s. mon.* (vars. sisäpaikallissijoissa) pienet, vaatimattomat olot. | Meikäläisissä p:issa. Maaseudun p:ihin tottunut ihminen. **-orpana** *s.* pikkuserkku. **-os|a** *s.* Koneen p:at. Maatila jaettiin p:iin. — P:ien esittäjät [näyttämöllä]. **-osa|nen** *s.* Aineen p:set, molekyylit. **-osto|s** *s.* vähäinen, pieni ostos. | Tehdä p:ksia. **-paholainen** *s.* **-paik|ka** *s.* Maaseudun p:oissa [= pikkutaloissa], joissa kaikki työt tehdään omin väin. **-painotuote** *s.* **-paketti** *s.* — *Erik.* enintään 1 kg:n painoinen, ilman pakettikorttia lähetettävä postipaketti. **-pakka|nen** *s.* lievä pakkanen. | Sisämaassa p:sta. **-pal|a** *s.* P:oiksi pirstottu maatila. Kaunokirjallisia p:oja. **-palvelu|s** *s.* Tehdä p:ksia. **-pankk|i** *s.*)(suurpankki. | Maaseudun säästöpankit ovat yleensä p:eja. **-pappila** *s.* kappalaisen pappila;)(iso l. kirkkoherran pappila. **-parannu|s** *s.* Tilalla on suoritettu p:ksia. **-pensas** *s.* **-perhe** *s.* 3-henkinen p. **-perho|nen** *s. el.* Perhoset jaetaan usein koon perusteella kahteen ryhmään: suurperhosiin (Macrolepidoptera) ja p:siin (Microlepidoptera). **-peto** *s.* Hilleri, verenhimoinen p. **-piika** *s.* palvelustyttönä (tav. vanhemman palvelijan ohella) toimiva keskenkasvuinen tyttö. | Kartanon, pappilan p. **-piir|re** *s.* P:teitä myöten isänsä näköinen. P:teitä Helsingin historiasta. **-piirtei|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* P:sen tarkka luonnonkuvaus. **-piru** *s.* — *Kuv.* Sääsket, mokomat

p:t! **-planeetta** *s.*; *syn.* planetoidi, asteroidi. | Marsin ja Jupiterin välissä kiertää n. 2000 p:a. **-poik|a** *s.* 5-vuotias p. Auton ympärillä hääri lauma p:ia. Oppi soittamaan jo p:ana. **-poika|nen** *s.* Olin silloin vielä p. — Kanan p:set. **-pomo** *s.* Liike-elämän, puolueen p:t. **-porsas** *s.* **-portti** *s.* **-porvari** *s.* ei erikoisen varakas porvari; vrt. suurporvari. | Pikkukauppiaat, käsityöläiset ym. p:t. **-porvarilli|nen** *a.* **-suus** *omin.* vrt. ed. | P:sissa piireissä. P. elämä, henki, maailmankatsomus. P. ahdashenkisyys. Typerä, suvaitsematon p:suus. **-porvaristo** *s.* vrt. pikkuporvari. | Kaupunkien p.

pikkuprammi *s. mer.* (myös ⌒) = seur. **-purje** *s.* pieni, tav. ylin raakapurje, roili-, röijelipurje. **-raaka** *s.* **-taaki** *s.* **-tanko** *s.* kaksiosaisen prammitangon yläosa.

pikku|pulla *s.* **-puol|i** *s.* talon asuinrakennukseen liittyvä pienempi sivurakennus t. -huoneisto. | Illallisen syötyään menivät pojat maata p:elle TOPPILA. **-puro** *s.* **-pu|u** *s.* P:ita kasvava rinne. **-puutarha** *s.* **-pyhä** *s.* kirkollinen juhlapäivä, jota ei vietetä pelastushistorian suurten tapahtumien muistoksi. **-pyörä** *s.* **-pöyt|ä** *s.* Rattoisaa seurustelua jatkui myöhään p:ien ääressä. **-rah|a** *s.* arvoltaan pieni raha. | Maksaa p:alla, p:oilla. En ole p:an tarpeessa. **-rakennus** *s.* **-ravintola** *s.* Viihtyisä p. **-renki** *s.* Kartanon p. **-rihkama** *s.* Kulkukauppiaan myymä p. — *Kuv.* Kivi ei ole kasannut luonnonkuvauksiinsa kuollutta p:a TARK.

pikkuriikki|nen[03] *a.* (*rinn.* pikkiriikkinen) = pikkuruikkuinen. | P. miehenalku, eukko. P:-set kengät. — *pikkuriikkisen* (adv.) Osasi p:-sen ruotsia.

pikku|riita *s.* **-rilli** *s.* pikkusormi. **-rouva** *s.* us. nuoresta rouvasta. | Suuren kartanon p. — Tuttavallisesti: Terveisiä p:llesi! **-ruhtina|s** *s.* jnk pienen alueen t. jssak muussa suhteessa vähämerkityksinen ruhtinas. | Saksan, Intian p:at.

pikkuruikkui|nen[03] *a.* aivan t. hyvin pieni, pikku-, pikkiriikkinen. | P. poika, mummo. P. lintu. P. käsi. P. ikkuna. P. pala juustoa. P. juttu, tapahtuma. — *pikkuruikkuisen* (adv.) aivan t. hyvin vähän. | P:sen leipää. Pistäytyi p:sen ulkona.

pikkurui|nen[03] *a.* pienoinen, pikkarainen, pikkuruikkuinen. | P. pojanpallero. P. mökki. P. järvi, puro. P. seikka. — *S:sesti* pienokainen. | Äiti vaalii p:staan. — *pikkuruisen* (adv.) (aivan) vähän, hiukan. | Taivasta pilkotti p:sen puiden välistä. Olisi p:sen asiaa. P:sen leveämpi kuin toinen.

pikku|rumpu *s. mus.* pienikokoinen rumpu, jota lyödään kahdella puupalikalla ja jonka alakannen poikki on pingotettu yksi t. useampia suoli- t. metallikieliä, sotilasrumpu. **-runo** *s.* **-ruok|a** *s. ruok.* suuremmilla aterioilla (ensimmäisenä t. väliruokana) tarjoiltava pikkuannoksia käsittävä ruokalaji. | P:ina tarjoillaan munakasta, näkinkuoria, kuorukoita ym. **-ryhm|ä** *s.* P:inä kasvavia puita. **-ryssä** *s. ark.* ripaska. | Tanssia p:ä. **-rysä** *s. kal.* **-saari** *s.* **-saha** *s.* **-sali** *s.* **-sana** *s.* lyhyt sana. **-sarja** *s. kasv.* kerrannaisen sarjakukinnon yksityinen pikkukukinto. **-seik|ka** *s.* vähäinen t. merkityksetön seikka, bagatelli. | Vähäpätöinen p. Tärkeä p. Se on p. kaiken muun rinnalla. Kiistellä p:oista. P:koja myöten huoliteltu esitys. **-seikkailu** *s.* **-serkku** *s.* vrt. seur.; *syn.* toinen serkku, pikkuorpana; myös yleisemmin kaukaisista sukulaisista. **-serkukset** *s. mon.* serkusten lapset toistensa sukulaisina. **-seteli** *s.* arvoltaan pieni seteli. **-sielu** *s. halv.* ahdashenkisestä, -mielisestä ihmisestä. | Ahdasmielinen, typerä p. Vähään tyytyvä p. -- p:tkin, joitten ajatuksen juoksu oli matala ja näköpiiri säälittävän ahdas PAKK. **-sielui|nen** *a.* **-suus** *omin.* ahdashenkinen, -mielinen. | P. poroporvari. **-siev|ä** *a. ark.* **-ästi** *adv.* **-yys** *omin.* sievähkö. | P. tyttö. **-siipi** *s.* — *El.* linnuilla peukaloa vastaavaan eturaajan osaan liittyvä siiven osa. **-silmä** *s. el.* = pistesilmä. | Verkkosilmä ja p. **-silmäinen** *a.* P. kuin sika. **-sisar, -sisko** *s.* nuorempi t. nuorin sisar. | Isosisko ja p. **-sorm|i** *s.* uloin sormi, pikkurilli, sakarisormi. | P:en pituinen, paksuinen. — Eräitä sanontoja. | En kajoa siihen p:ellanikaan. Ei liikauttanut p:eaankaan toista auttaakseen. Herrasmies p:ea myöten. Sellainen nainen, joka kiertää miehen p:ensa ympäri 'saa miehen täydellisesti valtaansa, noudattamaan tahtoaan'. Kun antaa paholaiselle p:ensa, se vie koko käden SL. **-sota** *s.* **-summa** *s.* **-suoni** *s.* **-syn|ti** *s.* Jokapäiväiset p:nit. **-säde** *s. mat.* säännöllisessä monikulmiossa: apoteema. **-sävellys** *s.* **-säästäjä** *s.* piensäästäjä. **-säästö** *s.*

pikku|takki *s.* (vars. miehen) pukuun kuuluva (lyhyt) takki; vrt. päällystakki. | Housut ja p. **-takkisilla(an** *adv.* yllä pikkutakki, mutta ei päällystakkia. | Lähteä ulos p. **-talo** *s.* Sievä punainen p. P:n poika, karja. **-talollinen** *s.* pikkutalon omistaja, pikkutilallinen. **-talous** *s.* **-tapahtuma** *s.* **-tapau|s** *s.* Arkielämän p:kset. **-tark|ka** *a.* -asti *adv.* -kuus *omin.* pieniä yksityiskohtia myöten (tav. liian) tarkka, turhantarkka, pedantti(nen). | P. tutkija, opettaja, erotuomari. P. piirros. P. detaljityö, näpertely. Tutkia, eritellä p:asti. **-tarve** *s.* **-tarvike** *s.* **-tavar|a** *s.* pienikokoinen tavara, pientavara. | Nappeja, neuloja ym. p:aa. Lipastolla oli monenlaisia p:oita. **-tehdas** *s.* **-tehtäv|ä** *s.* Toimitteli kaikenlaisia p:iä. **-tekijä** *s.* **-teollisuus** *s.* = pienteollisuus. **-tieto** *s.* Asiaa valaisevia arvokkaita p:ja. **-tikka** *s.* Dendrocopos minor, koko maassamme yleinen pieni tikka. **-tila** *s.* pieni (viljelys)tila; us. = pientila. **-tilalli|nen** *s.* pikkutilan omistaja; us. = pientilallinen. | Suurtilalliset, p:set ja torpparit. **-torni** *s.* Goottilaisen kirkon p:t. **-tulli** *s. hist.* = maatulli. **-tun|nit** *s. mon.* ensimmäiset klo 24:n jälkeiset yötunnit. | Juhla jatkui p:neille saakka. P:neilla kotiin palaava aviomies. **-tuoli** *s.* **-tuotanto** *s.* **-tuottaja** *s.*)(suurtuottaja. **-tupa** *s.* **-turkki** *s.* lyhyt turkki, puoliturkki. **-tylli** *s.* Charadrius dubius, Etelä-Suomessa pesivä kurmitsa. **-tyt|tö** *s.* 6-vuotias p. Oli silloin vielä p. Naapurin p:öt. **-|työ** *s.* Se on p. muun rinnalla. Teki kaiken-

laisia p:töitä. Parastaan [taidemaalari] N. on antanut p:töissään. **-tärke|ä** *a. ark.* -ästi *adv.* -ys *omin.* **1.** itsetietoisen tärkeä, aiheettomasti omaa tärkeyttään tehostava, turhantärkeä, pedanttinen. | P. virkamies. Tyttöjen vakavat ja p:ät kasvot. Poroporvarillinen p:ys. Ihmiset tekeytyvät p:iksi, kehuvat itse toimillaan AHO. **2.** *harv.* tärkeähkö. | -- saatoin siepata yhden tai toisen p:än tiedon WILKUNA. **-töinen** *a.* pieni-, vähätöinen. **--ukko** *s.* Juoppohullu näkee p:ja. **--uuti|nen** *s.* pieni, lyhyt, merkityksetön uutinen. | Sanomalehtien p:set.

pikku|valhe *s.* **-valta, -valtio** *s.* **-vanh|a** *a.* -asti *adv.* -uus *omin.* lapsista: ikäisekseen (vars. käyttäytymiseltään, puheiltaan tms.) liian vanhalta ja järkevältä vaikuttava, varhaisvanha. | P. tyttö. P. ele, ilme. Käyttäytyä, puhua p:asti. **-varakas** *a.* jossakin määrin varakas. | P. leski. **-varvas** *s.* uloin varvas. **-vasik|ka** *s.* P:at laitumella. — *Erik.* pikkuvasikan lihasta. | Ostaa p:kaa. **-vauva** *s.* **-veikko, -veli** *s.* nuorempi t. nuorin veli. | Isosisko ja p. **-velka** *s.* **-vene** *s.* **-viha** *s. hist.* Suomen historiassa sota-aika 1742—43, jolloin venäläisillä oli toisen kerran hallussaan koko Suomi. **-viisari** *s.* kellon tunti-, harv. sekuntiosoitin. **-viisa|s** *a.* -asti *adv.* -us *omin.* sellainen, joka on olevinaan viisas, viisasteleva, **nokka-**, näsäviisas. | P:at kaupunkilaiset. -- p:ita neuvoja ja rikkiviisaita varoituksia LEINO. **-viite** *s.* **-vi|ka** *s.* Radiossani on jokin p. Antaa anteeksi lähimmäisten p:at. **-viljelijä** *s.* vrt. pikkuviljelys. **-viljelmä** *s.* pieni viljelmä; us. = pienviljelmä. **-viljely(s)** *s.* us. = pienviljely(s). **-virhe** *s.* **-virka** *s.* vähäpätöinen, alhainen virka. **-virkamie|s** *s.* vrt. ed. **-vä|ki** *s.* Kääpiöitä, tonttuja ym. p:keä. — *Erik.* lapsista. | Talon p. P:en kuvakirja. **-yleisö** *s.* lapset yleisönä. **-ympyrä** *s. mat.* pallon ja sellaisen tason leikkauskuvio, joka ei kulje pallon keskipisteen kautta. **-yrittäjä** *s.* yrittäjä, jonka toiminta on (suhteellisen) pientä, pienyrittäjä. | Itsenäiset käsityöläiset ym. p:t. **-yrity|s** *s.* Suon kuivaaminen ei ole mikään p. — *Erik.* pieni liikeyritys. | Pula-aika oli tuhoisa monille p:ksille. **-äyriäinen** *s.*

pikla|ta[35] *v. nahk.* **-us**[64] *teonn.* käsitellä nahaksia happopitoisella keittosuolaliuoksella ennen varsinaista kypsennystä.

piknikki[66*] *s.* (maalle tehty) huviretki.

pikofaradi[9] *s. fys.* biljoonasosa faradia.

pikommi[6] *s. kans.* Venäjän-vallan aikaisista sotaväenoloista: (rangaistus) juoksu. | Komentaa p:a, p:in. — *Kuv.* Antaa jklle p:a 'äkkilähtö'.

pikoo[24] (ill. myös **-hon**) *s.* pitsien tm. käsitöiden reunaan tehty avoin lankasilmukka t. pieni kärki, nirkko.

pikotiitti[4*] *s. geol.* kromispinelli.

pikraatti[6*] *s. kem.* pikriinihapon suola.

pikriinihappo *s. kem.* fenolia nitraamalla saatava kiteinen, aik. väri- ja räjähdysaineena käytetty aine, trinitrofenoli; lyddiitti, meliniitti.

pikriitti[6*] *s. geol.* eräs tumma vulkaaninen pintakivilaji.

pikrotoksiini[6] *s.* Anamirta cocculus -kasvin sisältämä karvas, erittäin myrkyllinen aine.

pikti[4] *s.* **1.** P:t 'Skotlannin muinaiset asukkaat'. **2.** piktien kieli.

pil|a[10] **I.** *s.* **1. a.** *harv.*, vars. *mon.* turmeleva, vahingoittava teko t. asia, vahinko; turmio, turmelus, pilaus, paha. | Karhu on tehnyt p:ojaan karjassa. Noidan p:at eivät häneen pystyneet. Kateen p:at. Päästää nuotta p:oista 'pilauksista'. -- oma näkemä ei ole p:aksi parhaimmillekaan puheille R.ENGELBERG. **b.** *pil|alla,* -alle, *pil|oilla,* -oille, harv. *pil|assa,* -aan (adv.) jssak suhteessa kelpaamattomaksi, (käyttö) kelvottomaksi, vialliseksi, huonoksi, arvottomaksi tms. tulleena, turmiolla, tärviöllä, hukassa. | Olla p:alla, p:oilla. Kirves on ruosteen takia p:alla. Mennä, joutua, saattaa p:alle, p:oille. P:alle kulunut viikate. Koi on syönyt turkin p:alle. Hänen hermonsa ovat aivan p:alla. Jku on päästään p:alla 'hullu, sekaisin'. Juopottelu vei hyvän miehen aivan p:alle. Koko asia on p:alla. Elämä tuntui olevan auttamattomasti p:alla. -- jouluaattomme taas oli p:assa KIANTO. **2. a.** pilailu, leikinlasku, vitsailu, leikki (puhe), pilapuhe, -juttu, kokkapuhe, sukkeluus; pilkka. | Puhua, laskea, tehdä p:aa (jksta, jstak). Puhuttiin p:oja. Poliittinen p. Puhe oli vain huonoa p:aa. Viatonta, raakaa p:aa. Panivat väliin pieneksi p:aksikin. Joutui p:an ja ivan kohteeksi. Hän ei ymmärrä p:aa. Ei niin pientä p:aa, ettei totta toinen puoli SP. — Pitää p:anaan 'pitää jtak pilansa kohteena, naurunaan, tehdä jstak pilaa'. Kaikki pitivät ukkoa p:anaan. -- saa niin hävetä, joutuu kaikkien p:aksi [= pilan kohteeksi, naurettavaksi] ALKIO. [Ei] häntä nyt ainakaan edessä voitu ihan p:aksi panna [vrt. II] SILL. — *Erik.* pilaesitys, -näytelmä tms. | Kaksinäytöksinen p. — *Yhd.* musiikkip. **b.** *piloilla(an,* harv. *pilalla* (adv.) leikillään, kurillaan, pilanpäin, -päiten, pilan vuoksi, pilkallaan, pilkoillaan, muuten vain, ilman aikojaan;)(vakavissaan, tosissaan. | Sanoa, tehdä jtak p:oillaan. Tulin aivan p:oillani. Läksi uteliaisuuttaan, puoliksi p:oillaan toisten mukaan. Vastasin p:oillani ilmoitukseen ja sain paikan. -- Pekka p:alla suostui LEHT. — *Yhd.* puolip:oillaan. — *pilan päin, päiten* par. ᴗ. — *pilan vuoksi* piloillaan, pilanpäin, pilanpäiten. | Poikkesin p:an vuoksi katsomaan. **II.** *a.* **1.** *harv.* vähäpätöinen, mitätön, joutava, raiska. | Tai onko noidannuoli, sinkoellen sinne tänne, hurmannut p:an piian mielen? KIVI. Kas tuota kello p:aa, kun on jo hiukan yli yhdeksän E.JAAKKOLA. **2.** *pilan* (adv.) a:n t. adv:n määräyksenä: pilalle asti, mitättömän, turhan. | Ei hän vielä p:an vanha ole. P:an pieni palkka.

pilaaja[10] *tek.* < pilata. | Home ruokatavarain p:na. — *Myt.* Kalaveden, pellon, metsästysonnen p.

pilaamaton[57] *kielt.a.* < pilata.

pilaan|tua[1*] *pass.v.* **-tuvuus**[65], **-tuneisuus**[65] *omin.* (*rinn.* pilautua) (< pilata) mennä pilalle, turmeltua, tärveltyä, pahentua, huonontua, vahingoittua, vikuutua. | Liha p:tuu kesällä

pian. P:tuneita, mätiä omenia. Helposti p:tuvan tavaran kuljetus. Huonekalut saattavat kosteudesta p. Keskiajan p:tunut munkkilatina. Pyyntionnen p:tuminen. -- ettei renkien työpäivä p:nu LEHT. — Voin p:tuneisuuden voi todeta mausta.

pilaantumat|on[97] *kielt.a.* -tomuus[85] *omin.* Säilyä p:tomana. P:onta voita, kalaa. Luonnollinen, p. maalainen.

pilaantumis|tappio *s.* pilaantumisesta aiheutuva tappio. | Tavaran p. **-vaara** *s.* Maidon p.

pila|esitys *s.* pilailleva (leikillinen, parodioiva tms.) esitys, pilailu. | Hilpeyttä herättävä p. Klovnien p:esitykset. **-hin|ta** *s.* mitättömän pieni hinta, pilkka-, polkuhinta. | 6.000 mk on p. näin hyvästä takista. Myydä p:taan, p:nalla, p:nasta. Sai maatilan p:taan.

pilailija[14] *tek.* < seur.

pilail|la[29] *v.* -evasti *adv.* laskea leikkiä, tehdä pilaa, vitsailla, ilveillä, kujeilla, naljailla; joskus *tr.* parodioida. | P. jkn kustannuksella. "Taidat pyrkiä isännäksi taloon", p:i Pekka. P:eva puhe, kuvaus, kertomus. P:eva piirre suun seudussa. Suhtautua p:evasti jhk. — Ritarielämää p:eva romaani.

pilailu[2] *s.* **1.** pilaileminen, pilanteko, leikinlasku, vitsailu, kaskuilu, naljailu. | Vallaton p. Ei välittänyt toisten p:sta. **2.** pilailleva esitys, kuvaus, näytelmä tms. | Harmiton yksinäytöksinen p. — *Yhd.* musiikki-, näyttämöp.

pila|juttu *s.* lyhyt pilailleva, leikillinen, hullunkurinen juttu, pila, kasku, kompa, vitsi. | Lasketteli toinen toistaan hauskempia p:juttuja. Poliittinen p. **-kuva** *s.* pilailevasti jtak esittävä kuva, hullunkurinen, naurettava kuva, karikatyyri. | Viikkolehtien p:t. Pääministeriä esittävä p. — Pilailevasta elokuvasta. | Täytefilminä hauska p. **-kuvamai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* **-laulu** *s.* **-lehti** *s.* sisällykseltään pilailleva (vars. pilajuttuja ja -piirroksia sisältävä) lehti. | Poliittinen p.

pilalli|nen[83] *a.* pilalla oleva, kelvoton, kelpaamaton. | P. kirves. P:sta voita.

pila|nimi, -nimitys *s.* jstak pilailevasti käytetty nimi(tys).

pilan|puhuja *s.* leikinlaskija, vitsailija, kaskuilija. **-päin, -päiten** *adv.* = piloillaan. | Tehdä, sanoa jtak p. Säikytteli p. toisia. Lähdin mukaan aivan p. Yritetään sentään, p.! **-tekijä** *s.* vrt. seur. | Parantumaton p. **-te|ko** *s.* pila, pilailu, leikinlasku, vitsailu, naljailu. | Karkea, viaton p. Ei välittänyt toisten p:osta. Joutua p:on kohteeksi.

pila|numero *s.* pilailleva ohjelmanumero. **-näytelmä** *s.* sisällykseltään pilailleva näytelmä (ilveily, farssi, parodia tms.). | Karkea p. Satiirinen p. **-piirros** *s.* vrt. pilakuva. | Poliittinen p. **-piirtäjä** *s.* pilapiirrosten tekijä. **-piirustus** *s.* **1.** pilapiirros. **2.** pilapiirrosten tekeminen. **-puhe** *s.* pilailleva puhe, pila, pilailu, kokkapuhe, leikki(puhe), vitsailu. | Koko juttu on vain p:tta. Harmitonta, viatonta p:tta. — Lasketella p:ita.

pilari[5] *s.* **1.** pystytuki, pylväs, patsas, paalu; *rak.* us. nimenomaan särmiömäinen pystytuki, jolla ei ole jalkaa eikä kapiteelia; vrt. kolonni. | Puinen, kivinen, muurattu p. Paksu, solakka p. Nelikulmainen, monisärmäinen, pyöreä p. Kattoa kannattavat p:t. Verannan p:t. Sillan p:t. — *Yhd.* betoni-, kivi-, marmori-, puu-, rauta-, tiilip.; kannatus-, tukip.; muuri-, seinä-, siltap.; kimppup.; elohopea-, ilma-, maa-, neste-, vesip. **2.** *kans.* laipion alla sivuseinästä toiseen kulkeva jykevä poikkihirsi, sidehirsi.

pilari|aitta *s.* patsasaitta. **-kaktus** *s.* Cereus, varreltaan särmikästä t. uurteista pilaria muistuttavia kaktuksia, pylväskaktus.

pilarikko[2*] *s. harv.* = pilaristo.

pilari|käytävä *s.* **-mai|nen**[83] *kalt.a.* **-sesti** *adv.* P. runko, kaktus. **-rivi** *s.* P:t jakavat kirkon laivoihin. **-sali** *s.*

pilaristo[1] *koll.s.; syn.* pilarikko. | Goottilaisen kirkon korkea p. — *Kuv.* Honkien uljas p.

pilariton[97] *kar.a.*

pila|runo *s.* **-satu** *s.*

pilasteri[5] *s.* seinässä kiinni oleva, sen pinnasta ulkoneva poikkileikkaukseltaan suorakaiteen muotoinen pilarimainen rakennusosa. | P:en koristama julkisivu. **-mainen**[83] *kalt.a.* P. nurkkalauta.

pilasteroi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* varustaa (koristaa, jäsennellä) pilastereilla. | P:tu seinä.

pila|ta[85] *v.* saattaa pilalle, tehdä (käyttö)kelvottomaksi, huonoksi, arvottomaksi tms., turmella, tärvellä, huonontaa, pahentaa, vahingoittaa, vikuuttaa. | P. lapsi hemmottelulla. Liialla työllä p:ttu hevonen. P. hampaansa sokerilla, hermonsa valvomisella. Ulkonäköä p:avat viat. P:sit hyvän kirveen. Metsä p:ttiin ylettömällä hakkuulla. Halla on p:nnut rukiin. Vesi on p:nnut pöydän pinnan. P:si asiat hätiköimällä. P. maineensa. Ei nimi miestä p:a. Sade p:si kilpailut. — *Erik.* **a.** saastuttaa, liata, tahrata. | En p:a suutani viinalla. Lapsi on p:nnut vaatteensa. P. oma pesänsä. **b.** *myt.* aiheuttaa jtak vahinkoa loitsimalla t. muilla taikakeinoilla. | P. pyssy osumattomaksi. Vihamiehen p:amat kalavedet. Kateiden p:ama metsästysonni. **c.** koskemattoman naisen viettelemisestä, raiskaamisesta, turmelemisesta. | P. neito. -- oli jo niin monen tytön tätä ennen pestannut ja siihen p:nnut AHO. **d.** *jk ei ole jllak* (ominaisuudella tms.) *pilattu* (vars. ark. iron.) jllak ei ole (nimeksikään) jtak (ominaisuutta tms.), jltak puuttuu jtak, jllak on jtak vain vähän. | Ei hän ainakaan ole kauneudella p:ttu.

pilau|s[64] *teonn.* < ed. — *Erik.* **1.** *myt.*, vars. *mon.* loitsimalla, taikakeinoin aikaansaatu vahinko, vahingollinen vaikutus t. tila, riena, kirot. | Kateen p:kset. Varautua vihamiehen p:ksia vastaan. Olla p:ksessa, p:ksissa. Joutua p:kseen, p:ksiin. Päästä p:ksesta, p:ksista. Päästää pyssy, nuotta, kalavesi p:ksesta, p:ksista. **2.** *harv.* uloste. | Lapsen p.

pilautua[44] *v.* = pilaantua.

pileera|ta[85] *v. tekn.* -us[61] *teonn.* P:us 'erikoisen hienoja saippualajeja valmistettaessa käytetty sekoitus-, hienonnus-, valssaus- ja kiillotusmenetelmä'. P:ttu toalettisaippua.

piletin|hinta *s.* **-myyjä** *s.*

piletitön[57] *kar.a.* < piletti. | P. matkustaja.
piletti[5*] *s.*, vars. *puhek.* matka- (t. harv. pääsy)-lippu. | 2. luokan p. Tampereelle. Ostaa p. — *Yhd.* juna-, laivap.; kerta-, meno-, paluu-, siirtolais-, vapaap. **-luukku** *s.* lippuluukku. | Rautatieaseman p. **-myymälä** *s.* lippumyymälä.
pilkah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < pilkahtaa. | Kaukaa p:televa valo. Vähitellen, vähitellen alkoi sieltä täältä p. muistiin jotakin ... SILL.
pilkahdus[64] *teonn.* < pilkahtaa. | Valon p. Ilon, hymyn p. Huumorin, satiirin p. Pieni lohdullinen p. kurjuuden keskellä. -- purjeen p. meren selältä SILL. — *Yhd.* ilon-, toivon-, valonp.
pilkah|taa[2*] *v.* olla vilaukselta näkyvissä t. tulla yht'äkkiä näkyviin, osua pikimmältään silmään, tuikahtaa, vilahtaa, vilkahtaa, välähtää. | Pimeydessä p:tava valonsäde. Ikkunasta p:taa valoa. Aurinko p:taa pilvenraosta. P. näkyviin, esiin. Puiden välistä p:taa näkyviin mökki. Vaunut p:tivat vielä näkyviin tien käänteessä. Silmistä p:taa ystävällinen tuike. Katseesta p:tava ilo, pelko. — *Kuv.* Mielessä p:taa toivo. Puheesta p:tava omahyväisyys. Rivien välistä p:tava huumori. Vanha uskomus, joka p:taa vielä esiin eräistä kansantavoista.
pilkalli|nen[93] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* pilkkaava, pilkkaa sisältävä, ivallinen. | P. katsoja. P. nauru, hymy. Suupielissä p. piirre. Hohottaa, puhua p:sesti.
pilkante|ko *s.* pilkkaaminen, pilkka. | Joutua p:on kohteeksi.
pilk|ata[35*] *v.* **-**kaavasti *adv.* tehdä pilkkaa, saattaa jk pilkan kohteeksi; vrt. herjata, ivata, ilkkua. | P. jkta. P:kasi toista pelkuriksi. P. Jumalaa. Toverit p:kasivat hänen punaista tukkaansa. "On siinäkin olevinaan mies", p:kasi Paavo. P:kaava puhe, nimitys.
1. **pilk|e**[78*] *s.* **1.** lastu, siru. | Veistellessä syntyneet p:keet. — *Yhd.* tervasp. **2.** pilkottu polttopuu, "klapi". | Kuivia p:keitä. Lämmittää p:keillä. — *Yhd.* koivu-, kuusi-, mänty-, sekap.
2. **pilk|e**[78*] *s.* pilkahdus, pilkahtelu, tuike, välke. | Valon, tulen p. Tähden p. Ilon, toivon p. Huumorin p. -- pienissä silmissä ilkamielinen p. M.MERENMAA. Rauhaa vailla on rintamme kesken onnenkin p:keen KOSKENN. — *Yhd.* valonp.
pilkehti|ä[17*] *v. harv.* pilkahdella. | -- nuo romanttiset onnelankangastukset, joita p:i melkein kaikissa hänen [Kiven] teoksissaan TARK.
pilke|kauppa *s.* **-puu** *s.*
pilkistel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < pilkistää. | P. piilosta, nurkan takaa. Ikkunoista p:i lasten päitä. Lumen alta p:ee muutama ruohonkorsi. -- koivikkoon, mistä valkeaksi rapattu herrasrakennus p:ee LEHT.
pilkistys[64] *teonn.* < seur. **1.** Auringon p. pilvenraosta. **2.** eräs kansantanhu.
pilkist|ää[2] *v.* katsomisesta: kurkistaa, tirkistää; näkymisestä: näkyä hiukan, olla hiukan näkyvissä. | P. ovenraosta huoneeseen. P. arasti sormien lomasta. Pesänsuulta p:ävä orava. Aurinko p:ää pilvenraosta, sisään ikkunasta. Pimeyteen p:ävä valonsäde. — P. näkyviin, esiin. Sukan reiästä p:ävä varvas. Puiden välistä p:ää pieni lampi. Parran sisästä p:i hymy. Silmäkulmasta p:i veitikka. — *Kuv.* Murheen alta p:ää toivo. Arvostelusta p:ävä ilkeämielisyys.
pilki|tä[31] *v. nahk.* -ntä[15*] *teonn.* kiinnittää (kengän antura) puunauloilla, pilkeillä.
pilk|ka[10*] *s.* **1.** *konkr.* **a.** puun kylkeen teräaseella tehty merkki, rasti. | Veistää, lyödä, hakata p. puuhun. P:oilla merkitty raja. **b.** *harv.* pilkku, täplä. | Valkoinen p. hevosen otsassa. Siivessä valkea p. — *Yhd.* jänisp. **c.** maali(taulu). | Ampua, heittää nuolta p:kaan. Osua p:kaan, keskelle p:kaa. **2.** *abstr.* **a.** jkhun t. jhk kohdistuva tahallinen väheksyvä, halveksiva, häpäisevä (us. naurettavaksi tekevä) puhe t. menettely, pilkkaaminen, pilkanteko; vrt. iva, pila, nauru. | Karkea, verinen p. Jumalan [= Jumalaan kohdistuva] p. Ei välittänyt ihmisten p:asta. Tehdä p:kaa jksta, jstak. Laski sopimatonta p:kaa vakavista asioista. Sellainen ajatuskin on pyhyyden p:kaa. Joutua p:an kohteeksi, esineeksi. Saada osakseen p:kaa. Minä olen kuullut -- ammonilaisten p:at, joilla he ovat häväisseet minun kansaani VT. — *pilkalla* (adv.) pilkkaavasti, pilkkaamistarkoituksessa. | Häntä nimitettiin p:alla "hupsuksi Pekaksi". — *Yhd.* jumalanp. **b.** *pilkalla(an), pilkoilla(an* (adv.) = piloillaan; ks. pila I.2.b. | Tehdä jtak p:alla(an), p:oilla(an). Tulin p:oillani sinuakin katsomaan. **c.** pilkan, pilkkaamisen kohde. | Pitää jkta, jtak p:kanaan. Joutui kaikkien p:aksi. -- ihmisten p., talvensa saunain karsinoissa eläjä AHO.
pilkkaaja[16] *tek.* < pilkata. | Toverinsa, vakavien asioiden p. Kristuksen p:t. Istua siellä missä p:t istuvat 'pilkata muiden mukana, ottaa osaa pilkkaan' [alk. VT]. — *Yhd.* jumalanp.
pilkkaanammunta *s.* maaliinammunta.
pilkka|hinta *s.* = pilahinta. **-huu|to** *s.* Ei välittänyt p:doista. **-hymy** *s.* Suu vetäytyi p:yn.
pilkkail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < pilkata. | Häntä hiukan p:tiin.
pilkka|kirjoitus *s.* **-kirves** *s.* pilkkaaja, pilailija, pilantekijä, irvihammas, irvileuka, koiranleuka. | Hän on parantumaton p. **-laulu** *s.* **-nauru** *s.* Päästi rämähtävän p:n. **-nimi** *s.* Oppilaiden opettajastaan käyttämä p. **-nimitys** *s.* **-puhe** *s.* **-runo** *s.* Poliittinen p. **-runous** *s.* **-san|a** *s.* Katsojat huutelivat p:oja esiintyjille. **-siipi** *s.* Melanitta fusca, sorsien heimoon kuuluva vesilintu, jolla on puhtaan valkoinen siipipeili; *syn.* kolso. **-tie** *s.* pilkoilla merkitty tie.
1. **pilkki**[4*] *s. kal.* kalan muotoinen koukullinen uistimen t. ongen (metalli)viehe; tällaisella vieheellä varustettu (talvi)onki.
2. **pilkki**[4*] *s. nahk.* (*rinn.* pliki) pieni kulmikas puunaula.
pilkki|kalastaja *s.* **-kalastus** *s.* **-onginta** *s.* **-onki** *s.* **-onkija** *s.*
1. **pilkk|iä**[17*] *v.* pilkahdella, tuikkia. | Taivaalla

p:ivät tähdet. -- hiuksista p:i himmeitä hapsia LEHT.

2. **pilkki|ä**[17]* *v.* onkia pilkkiongella, pilkillä. | Sunnuntaikalastajia jäällä p:mässä.

pilk|koa[1]* *v.* -kovasti *adv.* **1.** lohkoa, halkoa, paloitella. | P. polttopuita. Omenat p:otaan lohkoiksi. — *Kuv.* -- metsäkappalten ja järvien p:komat paikkakunnat SILL. -- nähnyt monenlaisten vaiheiden ja käänteiden p:kovan -- Vaasan kuningassukua IVALO. — *Kem. fysiol.* jakaa t. hajottaa jk aine pienempimolekyylisiksi yhdisteiksi. | Valkuaisaineita p:kova fermentti. **2.** *harv.* pilkoittaa. | Siitä ladolta sitten lähtee p:ottu polku KATAJA.

pilkkoill|a[29] *frekv.v. harv.* < 1. pilkkoa. | Vanha ukko on p:ut kakluunihalkoja AHO.

pilkkoi|nen[63] *a.* tav. adv:na yhteydessä *pilkkoisen pimeä* aivan pimeä, pilkkopimeä. | P:sen pimeä yö. Oli, tuli p:sen pimeä. Astuin p:sen pimeään eteiseen. -- ettei heidän tarvinnut p:sten pimeässä olla CANTH. — *Harv.* taipuvana attr:na. | Tuli p. pimeä. Nyt syöksyin minä p:seen pimeyteen LEINO. Ei ole huikaisevinta kirkkautta ilman p:sinta pimeyttä! LEHT.

pilkkoja[16] *tek.* Puiden p.

pilkkomat|on[67] *kielt.a.* P:tomat puut. -- karjanuria, jotka p:tomina kiertelevät soiden rantoja AHO.

pilkko|pimeys *s.* vrt. seur. | -- p. lankesi maisemille KIANTO. **-pimeä** *a.* ja *s.* aivan pimeä, pilkkoisen pimeä. | P. huone. Oli p.

pilkkoutu|a[44] *pass.v.* < pilkkoa 1. | P. pieniin osiin, pieniksi osiksi. — *Kem. fysiol.* Sokerin p:minen alkoholiksi ja hiilihapoksi.

pilk|ku[1]* *s.* **1.** ympäristöstään väriltänsä erottuva pieni kohta, täplä; vrt. lautuma, laikku, läikkä, läiskä, piste. | Musta, valkoinen p. Ihossa näkyi pieniä punaisia p:kuja. Leppäkertun selkäpuolen tummat p:ut. Hometta harmaina p:kuina. Omenan pinnassa on ruskeita p:kuja. Vene näkyi pienenä p:kuna ulapalla. Auringon p:ut 'auringon pinnassa näkyvät tummat täplät'. — *Yhd.* home-, lika-, maali-, muste-, noki-, rasva-, ruoste-, rupi-, valo-, veri-, värip.; nystyp.; kauneusp.; auringon-, teerenp. — *Erik.* **a.** hevosella kuonossa oleva valkoinen pilkku; vrt. laukki, läsi, tähti, piirto. — *Yhd.* jänisp. **b.** *anat.* Silmän sokea p. 'näköjuosteen päätekohta verkkokalvossa'. Silmän keltainen p., par. keltatäplä. **c.** *kuv.* Musta p. '(häpeä)tahra, hävettävä, iljettävä, kartettava asia tms.'. Musta p. jkn maineessa, elämässä. Hän oli elämäsi musta p. kuitenkin JOTUNI. — *Yhd.* häpeäp. **d.** Kivellä: -- tästä p:usta [= paikasta] te kohta kimmahdatte sata syltää pois. -- herrat jätän minä tämän iankaikkisen p:un päällä [= heti paikalla]. **e.** *pilkulleen* (adv.) täsmälleen, tarkalleen, "prikulleen". | P:ulleen samanlaiset, -muotoiset. Tiedän asian p:ulleen. Otaksuma piti p:ulleen paikkansa. — *pilkusta pilkkuun* = pilkulleen. | Merkintä on p:usta p:kuun oikea. Hän on aivan tuon näköinen, aivan p:usta p:kuun J.FINNE. **2.** eril. kirjoitetuista ja painetuista merkeistä. **a.** välimerkki (,), jota käytetään lyhyen paussin merkkinä ja muutoinkin selvyyden vaatiessa; vrt. piste, puolipiste. | P:ulla erotetut lauseet, lauseenjäsenet. Panna p:ut paikoilleen. **b.** merkki (,), jota käytetään erottamaan desimaaleja kokonaisluvusta, joskus (vars. ') luvun numerosarjoja toisistaan (satoja tuhansista, satojatuhansia miljoonista jne). | 2,8 [luetaan us.: kaksi p. kahdeksan]. — *Mat.* P:kua käytetään a) derivaatan merkkinä (suureen oikeassa yläkulmassa), b) yläindeksiä vastaavana merkkinä. — *Yhd.* desimaali-, kymmenysp. **c.** i:n, ä:n, ö:n p. 'i-, ä-, ö-kirjaimen pilkku t. piste'. — *Kuv.* P. i:n päällä [jnk kokonaisuuden täydellistävästä, "huippuna" olevasta yksityiskohdasta].

1. **pilk|kua**[1]* *v. harv.* pilkahdella, pilkkiä, vilkkua. | -- eik' alta mustan vaipan taivas p:u *CAJ. -- meille tuikkivat taivahan tähdet vaan / ja p:kuvat pilvien talot LEINO.

2. **pilkku|a**[1]* *v. harv.* pilkkoutua. | -- pinopuiksi p:mahan, / haloiksi hakattamahan KAL.

pilkkui|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* pilkullinen, pilkukas. | Tuhkarokkoisen p. iho. — *Yhd.* kelta-, kulta-, musta-, puna-, ruskea-, sini-, tumma-, vaalea-, valko-, vihreäp.; iso-, pienip.; harva-, tiheäp.

pilkkukuume *s. lääk.* täiden levittämä erittäin tarttuva ankara infektiotauti, jossa ihoon ilmestyy pieniä punaisia täpliä, nälkäkuume. | P:tta esiintyy sotien ja katovuosien aikana. **--epidemia** *s.* **-potilas** *s.* **-tartunta** *s.*

pilkkumainen[63] *kalt.a.* Lyhyt, p. juova.

pilkkumi[5] *s. kans.* kulho, kulppo.

pilkku|sääntö *s.* pilkun käyttöä koskeva välimerkkisääntö. **-viiva** *s.* = katkoviiva. **-virhe** *s.* pilkun käytössä esiintyvä välimerkkivirhe.

pilkoit|taa[28]* *v.* -us[64] *teonn.* tehdä pilkkoja puihin, merkitä pilkoilla, rastia, pilkkoa. | P. linja. P:ettu polku.

pilkoittamaton[57] *kielt.a.* P. polku.

pilkonta[15]* *teonn.* < 1. pilkkoa. | Puiden p.

pilkot|ella[28]* *frekv.v.* < 1. pilkottaa. | Runkojen välistä p:teli hiukan taivasta.

1. **pilkot|taa**[2]* *v.* -us[64] *teonn.* näkyä vähän. | Kaukaisen tulen p:us. Puiden lomitse p:tava rakennus. Huivin sisästä p:tavat silmät. Katseesta p:ti ystävällisyys. — *Kuv.* Kirjoittajan oma kanta p:taa vain sieltä täältä kirjoituksesta.

2. **pilkottaa**[2]* *fakt.v.* < 1. pilkkoa. | P. jklla puita.

pilkukas[66]* *poss.a.* pilkullinen, täplikäs. | P. kangas.

pilkulli|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* < pilkku. | P. ja pilkuton i-kirjain. — Vars. pilkukas, täplikäs. | P. pinta. P. solmio, linnunmuna.

pilkuton[57] *kar.a.* < pilkku. | P:ta kangasta.

pilkut|taa[2]* *v.* -us[64] *teonn.* tehdä pilkkuja jhk, varustaa (merkitä tms.) pilkuilla. | P:tamalla merkitty raja. Kärpästen p:tama seinä. -- suuret, raskaat pisarat p:tivat jo vaatteita WALTARI. — *Erik.* panna pilkut kirjoitukseen. | Oikea p:us.

pill|a[10] *s.*, us. *mon.*, vars. *kansanr.* vahinkoa, tuhoa aiheuttava teko, paha teko, tihu-, tuhotyö. | Tehdä p:oja. -- tekee vaikka minkä

p:an KOJO. -- kunne painuisin pakohon / p:ojani piilemähän KAL.

pillah|taa[28*] *deskr.v.* -dus[64] *teonn.* P. itkuun, itkemään 'puhjeta itkemään, purskahtaa itkuun'. Lapselta p:ti [= pääsi] itku. -- kun [nyyhkyttävä] tyttö samalla yritti puhua, p:ti siinä joku sana jo ääneenkin SILL. Naisten huojuvasta piiristä p:ti soimaan kimeä ääni SEPPÄNEN.

pillamu|s[64] *s. harv.* **1.** *kans.* hirmumyrsky. | -- myrsky muuttui p:kseksi E ELENIUS. 2. = pillomus 2. | -- tuota piian p:sta, / emon tuoman turmelusta KAL.

pillastel|la[28] *frekv.v.* vrt. seur. | P:eva varsa.

pillastu|a[1] *v.* hevosesta: vauhkoutua, riehaantua. | P:nut hevonen. Ori p:i, rattaat kaatuivat. — *Kuv.* kiihtyä, ärtyä, raivostua. | Älä viitsi turhasta p.! — P:nut [= valloilleen päässyt, riehaantunut] mielikuvitus.

pilla|ta[35] *v.* **1.** *kansanr.* turmella, pilata. | -- oli piian p:nnunna, / emon tuoman turmellunna KAL. **2.** *ark.* läikyttää, tiputtaa. | P. ruokaa päälleen, pöytäliinalle.

piller|i[6] *s.* **1.** *farm.* 0,1—0,25 g:n painoinen pallomainen kiinteä lääkeannos, (lääke)marja-(nen); vrt. tabletti, kapseli. | Pahanmakuinen p. Nielaista p. Nauttia, syödä p:eitä. — *Kuv.* Jk on (jklle) karvas t. katkera p. 'vastenmielinen, ikävä, vaikea asia tms., karvas pala'. Pettymysten karvaat p:it. Tappio oli joukkueelle katkera p. — *Yhd.* kamferi-, kiniini-, rauta-, vitamiinip.; laihdutus-, rauhoitus-, ravinto-, ulostusp.; naurup. **2.** *harv.* muista pienistä pallomaisista esineistä: pallonen. | Pyöritteli taikinan sormiensa välissä pieneksi p:iksi.

pilleri|kuoriainen *s.* = seur. 1. **-n|pyörittäjä** *s.* **1.** Scarabaeus sacer, Välimeren maissa ja Sisä-Aasiassa elävä n. 3 cm pitkä sittiäisen näköinen kovakuoriainen, joka pyörittää lannasta palloja, pillerikuoriainen, -sittiäinen. **2.** *leik.* apteekki-alan toimihenkilöistä. | Apteekkarit ja muut p:pyörittäjät. **-rasia** *s.* **-sittiäinen** *s.* = pillerinpyörittäjä 1. **-tahdas** *s. farm.* tahdas, josta pillerit valmistetaan. **-taikina** *s.* = ed.

pill|i[1] *s.* **1.** ohut putki. **a.** Lasinen, puinen, metallinen p. P:eiksi katkottu oljenkorsi. Imeä p:in läpi, p:illä. Pillisienten lakin alapinta on täynnä p:ejä. Sääret ohuet kuin p:it. — Ruunuvouti poltteli verkalleen sikaria, puhaltaen sen savua hienoina p:einä laihain huultensa välistä AHO. — *Yhd.* lasi-, metalli-, olki-, puu-, ruokop.; hiusp.; imu-, juotto-, mehu-, nosto-, puhallusp. **b.** *harv.* korsi, piikki. | Pellossa oli vain jokunen p. pystyssä. **c.** *ark.* pillitupakka. | P:ejä ja pöllejä. Poltella p:iä. **2.** virtaavan ilman avulla toimivista tav. putken muotoisista äänensynnyttämislaitteista. **a.** pienen putken muodostama alkeellinen puhallussoitin; vrt. torvi. | Paimenen p. Pajusta tehty p. P:in ääni. Puhaltaa p:iin, p:iä. Soittaa p:illä. — Eräitä *kuv.* sanontoja. | Tanssia jkn p:in mukaan 'noudattaa jkn käskyjä, määräyksiä, tahtoa'. Tanssitti koko perhettä p:insä mukaan. Panna, pistää p:it pussiin 'valmistautua matkaan, lähteä tiehensä; (joskus:) luopua yrityksestä, jättää sikseen'. -- p:it pussiin ja mars matkaan vaan! JOTUNI. — *Yhd.* olki-, paju-, ruokop.; kukko-, paimenp.; säkkip. **b.** puhallettava merkinanto-, hälytys- tms. väline, vihellin. | Junailijan, poliisin p. Viheltää p:illä, p:iin. Erotuomari puhaltaa p:iinsä. Kutsui ajurin p:illään. Houkutella pyitä p:illä. P:in kimeä vihellys. — *Yhd.* hälytys-, merkinanto-, vihellysp.; junailijan-, partiop.; haukka-, pyyp. **c.** höyryllä toimiva (merkinantoon, hälytykseen tms. käytetty) äänilaite, höyrypilli. | Laivan, tehtaan p. Veturin p. viheltää. — *Yhd.* höyryp.; laivan-, tehtaan-, veturinp. **d.** urkupilli. | Urkujen p:it. Isot, pienet p:it. Katettu p. P:in jalka, suuhinen. — *Yhd.* puu-, sinkki-, tinap.; basso-, huuli-, kielip.

pillike[78*] *s.* **1.** Galeopsis, huulikukkaisiin kuuluvia karvaisia, puna-, ke'ta- t. kirjavakukkaisia ruohoja. | Kirjava p. Karhea p. **2.** *ark. harv.* pilli (tupakka).

pilli|kerros *s.* Tatin p. **-kint|tu** **1.** *s.*, us. *halv.* ohut sääri. | Kääpiöpinšerin p:ut. **2.** *a. halv.* = seur. | P. tytön ruipelo. — *S:sesti.* Mokomakin p.! **-kinttuinen** *a. halv.* ohutsäärinen. | Laiha, p. poikanen. **-mie|s** *s. urh.* pilliä käyttävä erotuomari. | Toimia jalkapallo-ottelun p:henä. **-mäinen**[63] *kalt.a.* Voikukan p. torvi.

-pillinen[63] *poss.a.* Moni-, ohut-, tiheäp.

pillin|puhaltaja *s.* **-soittaja** *s.*

pilli|piipari *s.* pillinsoittaja, -puhaltaja, puhaltimen soittaja, piipari. | Lippukunnan rumpali, torvensoittajat ja p:piiparit. Skotlantilaiset p:piiparit. **-rivi** *s.* Urkujen p:t. **-sien|i** *s.* P:et 'Polyporaceae, lakkisieniä, joiden itiöt kehittyvät lakin alapinnan täyttävien pienten pillien sisällä'. Tatit kuuluvat p:iin.

pillistö[3] *koll.s.* < pilli. | Urkujen p. — *Kans.* järviruo'oista. | P:n reunustama lahden pohjukka. — *Yhd.* urkup.

pillisuora *a.* aivan suora, viivasuora. | P. putki, ura. P:t korpikuuset ALKIO. Tie kulki aivan p:na LINN.

pillitellä[28*] *frekv.v.* < pillittää.

pillittäjä[10] *tek.* Mokomakin p. ja kapalovauva!

pillit|tää[2*] *v.* -ys[64] *teonn.* **1.** *deskr.*, tav.: *itkeä pillittää* itkeä ääneen. | Tyttö alkoi itkeä p. No ole, ole, itkeä p:ä, jos haluttaa TALVIO. **2.** *harv.* soida kimeästi, viheltää. | P:tävä ääni. -- korvat vielä huomennakin p:tävät A.JÄRVILUOMA. -- kuuntelin laivain p:ystä satamalahdelta PÄLSI.

pillitupakka *s. ark.* paperi-imukkeinen savuke-(laji); vrt. holkkitupakka.

pillomu|s[64] *s.* **1.** pahantekijä. | Yöllä yötyrit ajavat, pimeällä p:kset SL. 2. paha teko, rikos, pilla. | Tehdä p:ksia. Jos p:ksesi korjaat, en sinua enää pelkää IVALO.

pillu[1] *s. alat.* naisen ulkoiset sukupuolielimet ja emätin, häpy.

pilokarpiini[4] *s. lääk.* Pilocarpus-kasvin lehtien sisältämä alkaloidi.

pilootti[6*] *s.* lentokoneen t. ilmalaivan ohjaaja, lentäjä. **-pallo** *s. metrl.* yläilmojen tuulenmittauksissa käytetty pieni kuminen t. paperinen ilmapallo.

pilotpallo *s. metrl.* = ed.

pil|pa[10*] *s. harv.* hilpa, hilse, silpa. | [Pakkanen] p:vat hongista piristi KAL.
pilpat|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur.
pilpat|taa[2*] *onom.v.* -us[61] *teonn.* lasten puhumisesta t. yl. ääntelemisestä; pikkulintujen ääntelemisestä. | Lapsi puhua p:taa. -- soi joka oksalta onnellinen / p:us pienten kielten LEINO. — Laineista: liplattaa. | -- kuulen aallon ystävällisen p:uksen PAKK.
pilperoi|nen[63] *s.* **1.** hapero (2). **2.** *harv.* pienokainen, palleroinen. | Jo pienenä p:sena.
pilp|pu[1*] *s. kans.* **1.** silppu. | Hakata havuja p:uiksi. **2.** eril. leikeissä käytetty puupalikka, keila, karttu tms.; sellaisella pelattu peli; kirppa (3). | Lyödä p:pua. **3.** voileipä. | Syödä p:pua.
pilputa[39*] *v. harv.* silputa, pilkkoa. | P. havuja.
pilske[78] *s. harv.* = 1. pilke. | Mikä lastu lainehilla, / p. pieni aallon päällä KIANTO. -- lohkoi p:itä pienen sylyllisen KARHUM.
pilsneri[5] *s.* vaalea, heikosti alkoholipitoinen olut, Pilsenin olut. | Pullo p:ä. **-lasi** *s.* **-pullo** *s.*
pilstei|nen[63] *a. geol.* -syys[65] *omin.* kivilajeista: sellainen, jossa mineraaliainekset ovat järjestyneet epätäydellisesti yhdensuuntaisiksi; vrt. liuskeinen. | Graniittigneissi on p. kivilaji.
pilsto|a[1] *v.* tav:mmin pirstoa. | P. puuta, jäätä. Jokien p:ma maa. -- muokkaa maan ja p:o juolavehnän juuret KARHUM.
piltti[1*] *s.*, vars. *runok.* pieni poika t. lapsi. | Pieni p. Laps kaunis, p. pienoinen, / ilmaantui keskellemme VK.
-pilttuinen[63] *poss.a.* < seur. | Ahdas-, korkeap.; kolmi-, monip.
pilttuu[25] *s.* tallissa, harv. navetassa: yhdelle eläimelle varattu, tav. sivuilta aidattu (lattia)tila, parsi, hinkalo; vrt. karsina. | Tallin p:t ja navetan parret. Hevosen p. Ori tömisteli p:ssaan. — Veturin p. veturitallissa. **-rivi** *s.* Tallin p.
pilveil|lä[28] *v.* -y[2] *teonn.* **1.** Taivas p:ee 'on aika ajoin liikkuvien pilvien peitossa'. — *Yksipers.* Tänään p:ee. P:i hiukan. Lievää pakkasta ja p:evää. — *Kuv.* Onni p:ee KIVI. **2.** *harv.* liikkua pilvenä, pilven, pilvien tavoin. | Pöly jäi p:emään rattaiden jälkeen. -- meidän ja teidän välillä p:ee synkeä sumu KIVI. — *Kuv.* Naisten muodoilla pyrki vakavuus p:emään PAKK.
pilvekäs[66*] *poss.a. harv.* < pilvi. | P. yö.
pilven|hahtuva, -haituva *s.* **-hattara** *s.* Kevyt p. Taivaalla leijailevat p:t. **-korkuinen** *a.* pilviin asti ulottuva. | P. vuori. **-lonka, -lonkare** *s.* Raskas, tumma p. **-möhkäle** *s.* **-patsa|s** *s.* -- nousi kokonainen p. mustaa savua LEHT. Ja Herra kulki heidän edellänsä, päivällä p:assa johdattaaksensa heitä tietä myöten VT. — *Metrl.* pyörrepatsas, trombi. **-piirtäjä** *s.* **1.** erittäin korkea liike-, asuin- tms. rakennus. | New Yorkin monikymmenkerroksiset p:t. **2.** *mer. harv.* eräissä laivoissa pikkuprammipurjeen yläpuolella oleva purje. **-pyörre** *s. metrl.* pyörrepatsas, trombi. **-ra|ko** *s.* Aurinko pilkistää p:osta. **-ranta** *s.* pilvenreuna. **-repale** *s.* Taivaalla ajelehtivat p:et. **-reuna** *s.* Kuu tuli esiin p:n takaa. **-riekale** *s.* **-takai|nen** *a. kuv.* kaukainen, saavuttamaton, haaveellinen, utopistinen. | P. haave, päämäärä, yritys. Miettiä p:sia asioita. **-varjo** *s.*
pilve|s[64] *s. kans.* **1.** pilvinen sää; pilvipeite. | Aurinko ei näy p:kselläa. Ei niin paksu p. ole, ettei päivä koita SL. **2.** varjopaikka, siimes. | -- sinne oli oman saraimensa seinustalle, varjopuolelle, p:kseen, tupertunut E.ELENIUS.
pilvetty|ä[1*] *v.* peittyä pilviin, pilveen. | Taivas p:y.
pilvetä[34] *v.* → pilvistyä.
pilvet|ön[77] *kar.a.* < seur. | P. taivas. P. päivä, yö. — *Kuv.* huoleton, suruton, kirkas, onnellinen. | Kirkas, p. otsa. Tulevaisuus näytti p:tömältä. Onnellinen, p. lapsuus.
pilv|i[8] *s.* **1.** ilmakehässä leijaileva sumu-, lumit. jääkidemuodostuma. **a.** Valkoinen, tumma, musta, repaleinen, raskas, uhkaava p. Syksyn harmaat p:et. Sadetta, ukkosta ennustava p. P:en lonka (tav. ◡). P:iä kerääntyy taivaalle. Taivaanrannalle nousi synkkä p. Taivaalla leijailee p:iä. P:et kiitävät, purjehtivat taivaalla. P:et hajaantuvat. Alhaalla riippuvat p:et. P. peittää auringon. Kuu peittyi p:een, p:iin. Aurinko piileksii p:issä. P. sataa, p:estä sataa. Aurinko paistaa p:ien lomasta. Lentokone nousi p:ien yläpuolelle. P:iä piirtävä vuori, torni. — *pilv|essä,* -een. | Taivas on p:essä 'pilvien peitossa, pilvinen'. Taivas menee p:een. Taivas vetäytyy paksuun, raskaaseen, ohueen p:een. Koko päivän on ollut p:essä. Oli vetänyt p:een, joten yö oli kohtalaisen pimeä AK. **b.** ed:een liittyviä kuv. sanontoja. | Jku on kuin p:istä pudonnut 'hämmästynyt, yllättynyt'. Mies ilmestyi eteemme kuin p:istä pudonneena 'yhtäkkiä, yllättäen'. Viidettä tuhatta markkaa yht'äkkiä kuin p:istä AHO. Ylistää, kiittää jkta t. jtak p:iin (asti) 'ylenmäärin, ylenpalttisesti'. Arvostelu kohotti hänet suorastaan p:iin. P:iä tavoittava [= ylen suurisuuntainen, rohkea, korkealentoinen tms.] suunnitelma. Rohkea, p:iä pitävä ajatus. P:iä hipova [= suunnaton] summa. Näyttelyesineiden taso ei suinkaan ollut p:iä hipova 'ylen korkea'. Liikkua, liidellä p:issä 'olla ylen korkealentoisissa, haaveellisissa tms. ajatuksissa'. Nousi ajatuksissaan p:iin saakka. Laskeutui p:istä jälleen maankamaralle. — *tuulissa (ja) pilvissä* nopeasti. | -- kirmasi kalleuksinensa pois kuin tuulissa ja p:issä KIVI. Ei siellä nyt niin tuulissa p:issä ajeta SILL. **c.** *kuv.* ajatellen pilveä valoa estävänä, varjostavana, synkentävänä, uhkaavana t. onnettomuutta, ikävyyksiä tms. ennustavana. | Poliittiselle taivaalle on kerääntynyt uhkaavia p:iä. Avioliiton taivasta synkentävät p:et. Tulevaisuus on synkkien p:ien peitossa. Uhkaava p. häilähti N:n kasvoilla. Kasvot menivät p:een. Ticto hajotti p:et äidin otsalta. Äsken niin valoisa mieli vetäytyi p:een. -- uskoni p:een käy, sammuu rakkauskin A.OKSANEN. **d.** *yhd.* Lumi-, sade-, sumu-, usva-, utup.; myrsky-, ukkosp.; kuuro-, ohto-, poutap.; ala-, keski-, yläp.; harso-, höyhen-(kerros, -kumpu)-, kasa-, kerros-, kerä-, kukkula-, kumpu(kerros)-, untuvap.; kulta-, rusop.; iltap.

2. pilveä muistuttavista muodostumista. | Paksu p. sikarinsavua. Savu tuprusi sakeana p:enä savupiipusta. Pöly kohosi p:inä rattaiden jäljessä. Karvat pölisivät p:enä tappelevien koirien ympärillä. Puutarha peittyi valkoisten omenankukkien p:een. — Us. *kuv.* sankka parvi. | Kokonainen p. kärpäsiä. Linnut pelmahtivat suurena harmaana p:enä lentoon. Lampaat syöksähtivät p:enä pihalle. Kansaa kuin pimeää p:eä. Väkeä ihan p:enään. — *Täht.* Magalhãesin p:et 'kaksi sumupilveltä näyttävää vierasta tähtijärjestelmää eteläisellä taivaanpallonpuoliskolla'. Kosmi(lli)nen p. 'maailmanavaruudessa sijaitseva tomut. kaasumassa'. — *Yhd.* hiekka-, huuru-, höyry-, kaasu-, lumi-, noki-, pöly-, savu-, sumu-, tomu-, tuhka-, usva-, utup.; harso-, kukkap.; räjähdysp.; heinäsirkka-, hyttys-, kärpäs-, sääskip.; tähtip.

pilvi|harso *s.* Aurinko vetäytyi p:harsoon. **-havainto** *s. metrl.* Tehdä p:ja. **-kerros** *s.* Taivasta peittää vahva p. **-korkeu|s** *s.* pilvien ja maanpinnan väli. | P:den mittaaminen. **-laiva** *s.*, vars. *runok.* Taivaalla purjehtivat p:t. **-linn|a** *s. kuv.* haave, haaveellinen suunnitelma t. ajatusrakennelma tms., ilmalinna, tuulentupa. | Romanttinen p. Tulevaisuuden p:at. Rakennella p:oja. **-mer|i** *s. kuv.* Lentokone sukelsi p:een. **-metsä** *s. maant.* = sumumetsä. **-muodostuma** *s.* **-muoto** *s. metrl.* P:jen tieteellinen luokittelu. **-mäinen**[63] *kalt.a.* P. muodostuma. Kukkiva, p. kirsikkapensas. **-möykky** *s.*

pilvi|nen[63] *poss.a.* P. taivas. Harmaa, p. sää, päivä. Odotettavissa: Etelä-Suomessa navakkaa länsituulta, p:stä. — *Kuv.* Elämän p:set päivät. -- miksi ihmiselämän täytyy olla niin p:stä ja ikävää? KATAJA. — *Yhd.* puolip.

pilvi|patsas *s.* Ja herra kulki heidän edellänsä päivällä p:patsaassa VT[V]. **-peili** *s. metrl.* = nefoskooppi. **-peite** *s.* Taivasta kattava yhtenäinen p. **-peitto** *s.* **-pouta** *s.* pilvinen, mutta sateeton sää. **-päivä** *s.* pilvinen päivä. **-röykkiö** *s.*

pilvisty|ä[1] *v.* tulla pilviseksi. | Taivas p:y. Odotettavissa: p:vää, paikoitellen sadetta.

pilvistö[2] *koll.s.* Lentää p:n yläpuolella.

pilvisyys[65] *omin.* < pilvinen. | Taivaan, ilmaston p. Meren läheisyyden aiheuttama p. — *Metrl.* taivaan pilvipeitteen laajuus.

pilvi|sää *s.* pilvinen sää. **-verho** *s.* Kuu on p:n takana. **-vuori** *s.* vuorta muistuttava pilvimuodostuma.

pilvy|t[73] *dem.s. runok.* < pilvi. | Ja onpa kuin p:et tieltäni haihtuis K.LEINO.

pim *onom.interj.* kellon äänestä. | Kirkonkellot soivat: p. pom!

pimah|taa[2*] *onom.v.* **-dus**[64] *tconn.* äkillisestä korkeasta, kajahtavasta äänestä; vrt. pamahtaa. | Tiuku p:taa. Keppi p:ti poikki.

pimeik|kö[2*] *s. harv.* pimeä paikka, pimento. | Metsän p:öt.

pimennys[61] *teonn.* **1.** < pimentää. | Ikkunoiden p. Sotatilan takia toimeenpantu p. — *Yhd.* uutisp. **2.** (< pimentyä) kiertotähden t. kuun joutuminen toisen varjoon. | Auringon, kuun p., myös ☾. **-määräys** *s.* sotatilan aiheuttamaa pimennystä koskeva määräys. **-verho** *s.* Vetää p:t ikkunan eteen.

pimen|to[2*] *s.* pimeä(hkö) paikka, varjo, siimes, katve. | Metsän p:not. Piileskeli luolan p:noissa. Kulkija katosi puiden p:toon. P:nossa vaaniva vihollinen. Vastapäinen ranta oli vielä tummassa p:nossa. -- uusi kaunis massi / taskun p:nosta pilkistää LEHT. — *Kuv.* Tutkimus luo uutta valoa historian p:toihin. Ihmissielun hämärät p:not. -- ikitähtien alla astun / pian kuoleman p:toon *KAILAS.

pimentola[14] *s.*, vars. *runok.* pimeä asuin- t. olinpaikka. | P:n asukkaat.

pimentti[6*] *s.* maustepippuri. **-puu** *s.* Pimenta officinalis, myrttikasveihin kuuluva länsi-intialainen, vars. Jamaikassa viljelty puu, jonka marjoista saadaan maustepippuria.

pimenty|ä[1*] *pass.v.* (< pimentää) pimetä. | Ilta p:y. Istui p:vässä huoneessa. P:nyt aurinko. — *Kuv.* Hänen järkensä on p:nyt.

pimen|tää[8] *v.* tehdä pimeä(mmä)ksi, ehkäistä valon pääsy jhk t. jstak, pimittää. | P. huone sammuttamalla valo, vetämällä kaihdin ikkunaan. Ajaa [autolla] valot p:nettyinä. Ukkospilvi p:tää taivaan. Tumma hahmo p:si oviaukon. Lieden ääressä, sitä p:täen, seisoi mestari Markus IVALO. — P:netty rakennus, kaupunki. P. ikkuna 'tehdä valoa läpäisemättömäksi'. — *Kuv.* Onnettomuus p:si hänen järkensä (valon) 'teki hänestä mielipuolen, hullun'. Huolien p:tämä [= synkistämä] elämä. Synti p:si heidän mielensä. Koulun varjo p:si niin ikään lapsuuteni talvia KOSKENN.

pime|tä[84] *v.* tulla pimeä(mmä)ksi, pimentyä, pimitä;)(valjeta, kirkastua. **1.** Ilta p:nee. Syyspyynti aloitetaan öiden p:ttyä. Taivas p:ni kuin ukkosen edellä. Astuin p:nevään pirttiin. Näyttämö p:ni yhtäkkiä. Oviaukko p:ni, siinä seisoi mies. Kaikki p:ni silmissäni, menetin tajuntani. — *Yksipers.* Vähitellen alkoi p. Ulkona p:ni yöksi. Heikotti niin että silmissä p:ni. **2.** Valo p:nee. -- p:ni tuvassa tuohus LEINO. — *Erik.* vrt. pimennys 2. | Aurinko p:nee [Kuun joutuessa Auringon ja Maan väliin]. Kuu p:nee [joutuessaan Maan varjoon]. **3.** *kuv.* Järjen valo p:nee. Hänen järkensä p:ni kokonaan 'hän tuli mielipuoleksi, hulluksi'. Syntiinlankeemuksessa ihmisen järki p:ni KATEK. — Joskus: synketä, synkistyä. | Ajat p:nivät p:nemistään. Voitontoiveet p:nivät yhä. Hänen mielensä p:ni äkkiä pilkkoisen pimeäksi TALVIO. — Silmistä, näkökyvystä: hämärtyä, soeta. | Näkö p:nee. Hänen silmänsä ovat kokonaan p:nneet. -- iski niin että silmät p:nivät LEINONEN. **4.** *kuv. harv.* hävitä, häipyä, pimitä. | -- hän kyllä osaa p. metsiin, niin ettei häntä kiinni saada LEINONEN.

pimeydenruhtina|s *s.* (tav. ⌒) paholainen, pahahenki, perkele, saatana. | P:an palvelijat.

pimey|s[65] *omin.* < pimeä. **1.** Yön p. Pitkien talviemme p. Valo ja p. Synkkä, sakea, läpitunkematon p. Aurinko laski, p. peitti maan. Ympärillämme vallitseva p. tuntui yhä tihenevän. P. haihtuu, hälvenee. Valo sammui, jäin täydelliseen p:teen. -- sydäntalvien viikkokautiset p:det SILL. Ja maa oli autio ja tyhjä, ja p.

oli syvyyden päällä VT. — Vallitsi oikea Egyptin p. 'erikoisen sankka pimeys'. — *Yhd.* syys-, yöp. **2.** *kuv.* **a.** synkkyys, toivottomuus, lohduttomuus. | Mieleen laskeutui synkkä toivottomuus ja p. -- murheen perimmäisimmän p:den näen KIVI. **b.** siveellinen paha, pahuus. | P:den ruhtinas, enkeli. Valon ja p:den vallat, voimat. P:den palvelija. -- p. ja helvetti riemuitsivat KIVI. — *pimeyden työt* häpeälliset, valonarat, rikolliset tms. teot, pahat teot. | Murhat, varkaudet ym. p:den työt. Tehdä p:den töitä. **c.** tietämättömyydestä, valistumattomuudesta, sivistymättömyydestä yms. | Henkinen p. Tietämättömyyden, taikauskon p. Keskiajan p. Taantumuksen p. P:destä tiedon valoon. — *Erik.* uskonnollisesta kääntymättömyydestä t. heräämättömyydestä, paheellisuudesta yms. | Hengellinen p. Epäuskon ja synnin p. Pakanuuden p. Levittää valoa pakanamaailman p:teen. Kansa, joka p:dessä vaeltaa, näkee suuren valkeuden VT. -- suo mielen p. mun voittaa / sun kirkkahalla sanallas VK. **d.** salassa, tietymättömissä olemisesta. | A:n myöhemmät vaiheet ovat verhoutuneet täydelliseen p:teen. [Herra] on saattava valoon p:den kätköt ja tuova ilmi sydänten aivoitukset UT. **e.** sokeudesta. | Sokea elää ainaisessa p:dessä. **f.** tajuttomuudesta, mielipuolisuudesta. | Tajuntani sammui, vajosin p:teen. Harhailla mielipuolisuuden p:dessä. **g.** haudan pimeydestä, kuolemantakaisesta tuntemattomuudesta. | Haudan kolkko p. Kuoleman p. Astua suureen p:teen. **h.** kadotuksesta, helvetistä. | Joutua iankaikkiseen p:teen. Manasi vihamiehensä alimpaan p:teen. -- valtakunnan lapset heitetään ulos p:teen; siellä on oleva itku ja hammasten kiristys UT.

pime|ä[21] **I.** *a.* us. = synkkä. **1.** valoton t. hyvin heikkovaloinen;)(valoisa. **a.** Pilkkoisen p. P. yö, ilta. Syksyn p:ät päivät. Vuorokauden, vuoden p:in aika. Yö oli p:immillään. P. metsä, korpi. P. huone, loukko, nurkka. Kompuroi p:issä portaissa. Ikkuna on p. 'ikkunasta ei näy valoa'. P. koppi rangaistuksena. P. [= heikko, huono] sähkövalo. — On p:ä(ä). Oli niin p:ää, ettei nähnyt lukea. P:ää kuin säkissä, haudassa. Sähkövalo ei toimi, koko seutu on p:änä. **b.**)(valaiseva, omavaloinen. | Kuu on p. taivaankappale. **c.** *fys.* P:ät [= näkymättömät, ultrapunaiset] lämpösäteet. P. säteily. **d.** tumma, synkkä. | P. taivas. -- p:ät pilvet peittivät taivaan kannen KIVI. **2.** *kuv.* **a.** lohduton, toivoton, iloton. | Sortovallan p:immät ajat. Tulevaisuus näyttää p:ältä. Kaikki tuntui entistä p:ämmältä. Raskas ja p. mieli. Mieliala vaihtelee valoisimmista onnenkuvitelmista p:impään epätoivoon. Enkä minä voi nähdä hänen kasvojaan p:inä ja vihaisina IRIS UURTO. **b.** epäilyttävä, arveluttava, hämäräperäinen, valonarka, laiton, rikollinen. | P:ät aikeet, suunnitelmat. Salakuljettajain p:ät puuhat. Pelata p:ää peliä. Ostaa, myydä p:ää [= laitonta, laittomalla tavalla hankittua tms.] tavaraa. Liikkeen p. varasto. Jklla on p. menneisyys. — Yhteiskunnan p:ät ainekset. Laitakaupungin p:immät korttelit. **c.** siveellisesti huono. | P:ät vallat, voimat. Eripuraisuus on kansamme p:impiä puolia. P. omatunto. **d.** sivistymätön, valistumaton, raaka, barbaarinen, kehittymätön, takapajuinen. | P. keskiaika. Keskellä p:intä Afrikkaa. Läänin p:immät ja takapajuisimmat perukat. P. taikausko ja tietämättömyys. — *Erik.* Jumalan sanasta tietämätön, uskonnollisesti kääntymätön, heräämätön. | P. pakana, pakanuus. -- jättäneet epäjumalansa ja p:ät menonsa JÄRVENT. Anna, Jeesus, valos loistaa / sieluhumme p:ään VK. **e.** tuntematon, hämärä. | Tutkimus on luonut valoa ennen p:ille aloille. **3.** *harv.* väristä: musta, tumma. | Neekerin p:ät kasvot.

II. *s.* pimeys. **1.** Yön, talven p. P. levisi maan ylle. Kylä on jo p:än peitossa. P. yllätti matkamiehet. P. haihtuu, hälvenee. P:än pelko. P:än vuoksi kulku oli hankalaa. Pääsi pakoon p:än turvin. Katselin ulos p:ään. Kulkija hävisi p:ään. Istua, haparoida, kompuroida p:ässä. Kasvi surkastuu p:ässä. **2. a.** pimeä (vuorokauden) aika. | Liikkua p:än aikana, p:ällä. Viivyimme p:ään asti. Ehdittiin kotiin ennen p:än tuloa. Sydäntalven pitkät p:ät. -- piti p:issä [= pimeän aikana] mennä kirkkomaalle PAULAH. — *pimeän päässä* (kans.) pimeässä, pimeällä. | -- eivät p:än päässä osanneet erottaa ystävää ja vihollista IVALO. **b.** *kuv.* Koko asia on p:än peitossa. Kansan muinaiset vaiheet verhoutuvat p:ään. Ei tullut mitään tietoja, elettiin aivan p:ässä.

III. *yhd.* Pilkko-, puoli-, sysi-, säkkip.; aamu-, ilta-, syys-, yöp.

pimeähkö[1] *mod.a.* P. ilta. P. huone.

pimeähuone[81] *s. valok.* (myös ⌒) = pimiö.

pimeän|arka *a.* P. lapsi. **-lainen**[03] *a.* pimeähkö. **-pelko** **1.** *s.* pimeän pelkääminen. **2.** *a.* pimeää pelkäävä, pimeänarka. | P. lapsi.

pimitellä[28*] *frekv.v. harv.* (< pimittää) peitellä, salailla. | Hän kuolee pian, sitä ei tarvitse p. KARHUM.

pimitty|ä[1*] *pass.v.* (< pimittää) pimetä, pimentyä. | Aurinko p:y. — *Kuv.* -- omatunto on p:nyt synnin höyrystä TOPPILA.

pimittäj|ä[10] *tek.* Pettäjät ja p:ät. -- älkää uskoko kansan p:iä! KIANTO.

pimit|tää[2*] *v.* **-ys**[61] *teonn.* **1.** pimentää. | Huonetta p:tävä puu. Pilvet p:tävät auringon, taivaan. Varjo p:ti äkkiä työpöydän. Sun hohtos silloin päivän p:tää LEINO. — Kaupunki on p:etty [tav. pimennetty] ilmahyökkäyksen varalta. **2.** *harv.* ehkäistä näkymästä, peittää, varjostaa, varjota. | Näköalaa p:tävä puu. -- kääntää rovastille p:tävän selkänsä KIANTO. -- Niilo Vasallin suuret, miehekkäät kasvot p:tivät silmiltä kaiken muun IRIS UURTO. **3.** *kuv.* **a.** synkentää, synkistää. | Minä en tahdo p. teidän päiviänne KIVI. Ikävän puuska -- painosti mieltä ja p:ti toivon PAKK. **b.** silmistä, näkökyvystä: ehkäistä näkemästä, sokaista. | -- heidän silmänsä olivat p:etyt, niin etteivät he tunteneet häntä UT. **c.** järjestä, ymmärryksestä: ehkäistä ymmärtämästä t. tietämästä (oikein), hämmentää, sokaista; vrt. 3.e. | Synnin p:tämä järki. Kunhan eivät

ne suuret surut todella p:täisi hänen järkeänsä! TALVIO. Sepä on tää ihmisen sydän paatunut ja p:etty LASSILA. **d.** peittää, salata, kätkeä. | P. tulojaan verotuksessa. Kansanhuoltoviranomaisilta p:etyt elintarvikkeet. P. pahat tekonsa. Koko uutinen p:ettiin yleisöltä. **e.** johtaa harhaan, harhauttaa, hämätä, sumuttaa, pettää, bluffata tms. | P:ti vastustajansa täydellisesti. Tullimiesten p:täminen. Puoluejohtajien p:tämä kansa. -- totuuden tulisimpia tunnustajoita on pappien p:tämä maailma aina vainonnut KIANTO. **f.** vars. *ark.* varastaa, kähveltää, puhaltaa. | P:ti toiselta rahat. Montako lammasta p:it hänen laumastansa? JOTUNI. -- p:ti perunoita saman talon kuopasta SILL.

pimi|tä[37] *v.* **1.** pimentyä, pimetä. | Ilta p:ää. Siinä rupatellessa alkoi yö p. AHO. — *Kuv.* Järki p:ää. **2.** *kuv. ark.* poistua, lähteä tiehensä, hävitä, häipyä. | -- meidän on parasta p. täältä JÄRVENT. [Velliä] p:si helposti pari kivikupillista KARHUM.

pimiö[3] *s. valok.* valokuvaajan pimeä työhuone, pimeähuone.

pimput|ella[28]* *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur.

pimput|taa[2]* *onom.v.* -us[64] *teonn.* (pienen) kellon, pianon yms. soittamisesta. | Soittaa p. kelloa. Pianon p:us.

pimsikivi *s.* (*rinn.* pimpsi-) hohkakivi.

pinaakkeli[5] *s. rak.* tukipilarin huippuna oleva pienoistorni.

pinaakkeri[6] *s. mer.* (*rinn.* spinaakkeri) myötäpurje.

pinaatti[6]* *s.* **1.** useista kasveista, joiden lehtiä t. nuoria versoja käytetään ruoaksi; vars. aito pinaatti, Spinacia oleracea, t. lamo- l. Uuden Seelannin pinaatti, Tetragonia expansa, yksivuotisia ruohoja. | Pinaatin lehdet. Viljellä, kasvattaa p:a. — *Yhd.* köynnös-, lamo-, ruokap. **2.** pinaatin lehdet ruokana. | Keitetty, suolattu p. Syödä p:a. Nuoria nokkosen lehtiä käytetään p:na. **-kasvi** *s.* kasvi, jonka lehtiä käytetään pinaattina. | Lehtijuurikas p:na. **-keitto** *s.* **-muhennos** *s.* **-ohukainen, -ohukas** *s.* **-pihvi** *s.* **-pyörykkä** *s.* **-vanukas** *s.*

pinakoteekki[14]* *s.* maalauskokoelma; vrt. glyptoteekki.

pinassi[9] *s. mer.* sota-alukseen kuuluva pieni soutu- ja purjevene.

pineeni[6] *s. kem.* eräs terpeeni, tärpätin pääaines.

pingallaan *adv.* = pingollaan. | -- posket kiiltävinä ja p. AHO.

pingertää[9] *deskr.v.* tihein, pienin askelin juoksemisesta t. kävelemisestä. | Juosta p.

pingoilaan *adv.* (*rinn.* pingallaan) pingottuneena, pingotuksissa, kireällä, tiukalla. | Köysi on p. Purjeet tuulessa p. -- lihakseni hiukan p. SILL.

pin|gota[38]* *v. harv.* ponnahtaa, singota. | [Katse] p:kosi siitä yli vaaran KIANTO.

pingotella[28]* *frekv.v.* < pingottaa. | P. pyykkinuoria puiden väliin.

pingotin[56]* *väl.* < seur. | Kengän p. — Erik. *kut.* laite, joka pitää kankaan leveänä kangaspuissa, levitin. — *Yhd.* kankaanp.

pingot|taa[2]* *v.* saattaa kireälle, jännittää. **1.** kiristää, tiukentaa. | P. kireälle, tiukalle. P. köyttä. Suoraksi p:ettu lanka. P. jousta. -- odotus kasvojen jänteitä p:taa LINN. -- ottakaa vähän auki liivejä, p:taa niin hitosti TALVIO. — *Erik.* vetää lanka, nuora tms. tiukalle kahden tuen, kiinnittimen väliin. | Nuora p:etaan puiden väliin. **2.** saattaa, levittää kireästi levälleen. | P. levälleen, auki. P. kangas ompelukehykseen. Tiukalle p:ettu rummun kalvo. Tuulen p:tamat purjeet. Ihoa p:tava turvotus. — P. halkeama, poimu auki. P:ti vaaksansa mahdollisimman leveäksi. **3.** *kuv.* P. katsettaan. P. ajatuksiaan. Hermoja p:tava hiljaisuus. Tuotantokyky on p:ettu äärimmilleen. — *pingotettu* tav. par. pingottunut, kireä. | P:ettu mielentila. -- hänen p:ettu hermoelämänsä SILJO. Sinun koko olennossasi -- oli jo silloin jotakin p:etun juhlallista LEINO. -- p:ettu repliikki KOSKENN.

pingottaja[10] *s.* **1.** *tek.* Nuoran p. **2.** *s.* par. pingotin.

pingottamaton[57] *kielt.a.* P. lanka, jousi.

pingottu|a[1]* *pass.* ja *refl.v.* < pingottaa. *(1.)* Kireälle p:nut jänne. Lihakset p:vat. Suonet hänen ohimoillaan p:ivat. -- kuunteli kankeana, joka piirre jäykäksi p:neena TALVIO. *(2.)* Tuulessa p:neet purjeet. -- silmät säkenöiden, posket p:en AHO. -- kädet sinerviksi nyrkeiksi p:vat LEHT. *(3. kuv.)* Ristiriita vain p:i p:mistaan. Hermot olivat p:neet äärimmilleen. Sairaalloiseksi p:nut sielunelämä. — *pingottu|nut* (a.) -neesti (adv.) -neisuus[65] (omin.) jännittynyt, hermostunut, kireä, teennäinen, väkinäinen tms. | P:nut odotus laukesi. P:nut ilme. Teennäinen, p:nut hymy. Puhua p:neella äänellä, p:neesti. P:nut mieliala. Tunnelman p:neisuus hävisi. Hänessä on jotakin luonnottoman p:nutta. P:nut kertomatyyli. -- intensiivisesti hehkuva ja melko p:nut estetismi R.KOSKIMIES.

pingottumat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* < ed. | P. jänne, köysi. Luonnollinen, p. hymy. Välitön, p. mieliala.

pingotu|s[64] *s.* pingottaminen, pingottuminen, pingottuneisuus. | Jänteen, jousen p. Puhelinjohtojen p. pylväisiin. Ajettuneen ihon p. Vatsa pullistuu kaasujen p:ksesta. Henkisten voimien yletön p. Hermot p:ksessa, p:ksissa. Mielialan p. laukesi. [Lapset] voivat johtaa miehen mielen mitä tuskallisimpaan p:kseen SILL.

pingotus|kehys *s. käs.* ompelu-, kirjontakehys. **-köysi** *s.* Teltan p. **-laite** *s.* **-lanka** *s.* **-pyörä** *s.* Voimansiirtohihnan p. **-rauta** *s.* Sahanterän p. **-voima** *s.* **-väli** *s.* Jänteen p.

pingpong[7] *s.* pöytätennis(peli). | Pelata p:ia. **-maila** *s.* **-pallo** *s.* **-peli** *s.*

pingviini[9] *s.* P:t 'Sphenisciformes l. Impennes, Etelänapamaissa ja niiden lähistöllä eläviä lentokyvyttömiä, peräjalkaisia vesilintuja'. — *Yhd.* keisari-, kuningas-, silmälasip. **-hiha** *s. käs.* kainalon alta väljä kimonohiha.

pinja[10] *s.* Pinus pinea, Välimeren maissa kasvava männyn sukuinen tanakkaoksainen, tasalatvainen puu. **-puu** *s.*

pinkais|ta[24] *mom.v.* < pinkoa 1. | Juosta p. P. juoksuun. P. pakoon. Pojat p:ivat pihan poikki. P:i sadan metrin alkuerissä mainion tuloksen.

pink|ata[35*] *v.* -kaus[64] *teonn.* panna pinkkaan t. pinkkoihin. | P. lautoja.

pink|ka[10*] *s.* (us. säännöllinen) kasa litteitä esineitä, pakka, nippu, pino. | P. kirjoja, paperia. Kokonainen p. seteleitä. P. lautoja. Panna, asettaa p:kaan. Vaatteet kootaan p:koihin, p:oiksi.

pinkkatapuli *s. puut.* tapuli, jossa puut ovat välittömästi päällekkäin pystyvälien erottamina pinkkoina.

pinko|a[1*] *v.* **1.** juosta nopeasti, kipittää, porhaltaa, pyyhältää, viilettää. | Juosta p. Pojat p:ivat tietä pitkin. Kilpailun voitti ulkorataa p:va A. P:i 400 m aikaan 48,6. Koira p:o minkä käpälistä pääsee. **2.** *nahk.* pingottaa kengän päällinen lestille. | Kengän p:minen.

pinkoil|la[29] *frekv.v.* < pinkoa 1.

pinkoittain *adv.* pinkkoina, useita pinkkoja. | P. kirjeitä, lehtiä.

pinkoja[10] *tek.* **1.** < pinkoa 1. | Juoksuradan p:t. — *Yhd.* pikap. **2.** < pinkoa 2. — *Yhd.* konep.

pinkomiskone *s. nahk.* vrt. pinkoa 2.

pinkomo[2] *s. nahk.* kenkätehtaan pinkomisosasto.

pinko|nauli *s. nahk.* nauli, jollaisilla pinkopohja kiinnitetään päälliseen. **-pahvi** *s.* rullina myytävä paksuhko, halpa pahvi(laji). | P. seinäpaperin alustana. **-paperi** *s.* pinkopahvia ohuempi, vars. vuoraukseen käytetty paperi(laji), konepaperi. **-pohja** *s. nahk.* kengän sisäpohja.

pinksuola *s.* värjäyksessä käytetty tinasuola.

pinn|a[10] *s. ark.* **1.** = 1. puola **2.** | Polkupyörän (pyörien) p:at. Tikapuiden p:at. **2.** vars. *urh. koul.* piste (II.1). | Saada p:oja kilpailuissa, kokeissa. Pari p:aa kilpailijoitaan edellä.

pinnaaja[10] *tek. ark.* (< 1. pinnata) pinnari. **1.** vrt. 1. pinnata 1.b. | Kenkien p. **2.** vrt. 1. pinnata 2. | Taitava p.

pinnailla[29] *frekv.v. ark.* < 1. pinnata.

pinnakkais- *valok.* **-jäljennös, -kopio** *s.* = pinnakkaisvedos. **-kopiointi** *s.* pinnakkaisvedostus. **-vedos** *s.* pinnakkaisvedostusta käyttäen tehty vedos, pinnakkaisjäljennös, -kopio. **-vedostus** *s.* vedostus(tapa), jossa negatiivi ja valotettava kuvas puristetaan vastakkain, pinnakkaiskopiointi.

pinnalli|nen[62] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** pinnassa t. pinnalla oleva t. esiintyvä, (vain) pintaan ulottuva; us. par. pinta-. | P. haava, naarmu. P. tulehdus, syöpä. Ihon p:sin kerros. Puiden p. juuristo. P:set kivilajit. Savustuminen jäi p:seksi. P:sesti [= pinnalta] muokattu maa. — P. koreus. Rappiolle joutuminen on siis aivan p. asia, sattuma, niin kuin arpi poskessa SILL. — *Kuv.*)(syvä. | Levoton, p. uni. **2.** pintapuolinen;)(syvällinen, perusteellinen. | P. sivistys, kristillisyys. P. keskustelu, tutkimus. Opiskelu jäi p:seksi. P:sesti asiaan perehtynyt. Hänellä on asiasta aivan p. käsitys. Ajan p. henki. Minä olen ehkä varsin p. ihminen HELVI HÄMÄLÄINEN.

pinnallistaa[2] *v.* tehdä pinnallise(mma)ksi, pinnallistuttaa.

pinnallistu|a[1] *pass.v.* < ed. | Kulttuurin p:minen. Pelkiksi muodoiksi p:nut kristillisyys.

pinnallistuttaa[2*] *kaus.v.* (< ed.) pinnallistaa.

pinnan|alainen *a.* myös ⌒. | P. kasvisto. **-mitta** *s.* = pintamitta. **-muodostu|s** *s. maant.* jnk maantieteellisen alueen pinnan muodot kokonaisuutena, topografia. | Suomen p. Pitäjän p. Vaihteleva, tasainen, epätasainen p. Alue, joka on p:kseltaan aaltoilevaa ylätasankoa. **-muo|to** *s.*, vars. *maant.* Seudun p:dot. Jääkausi p:tojen luojana. **-myötäi|nen** *a.* -sesti *adv.* P. karva, nukka. P. leikkaus. Karsia p:sesti. — Erik. *metsät.* supra-akvaattinen; vrt. pohjanmyötäinen. | P. vesien umpeenkasvu. **-rakenne** *s.*, vars. *maant.*

pinnari[5] *s. ark.* = pinnaaja. | Kenkien p. — Suuri p. koko mies. **-laki** *s.* v:n 1948 loppuun voimassa ollut laki työtä vieroksuvien henkilöiden määräämisestä työhön t. erikoistyölaitokseen.

1. pinna|ta[35] *v. ark.* -us[64] *teonn.* **1.** *harv.* pingottaa, kiristää. **a.** - - kun se [tuulenpuuska] tuli, p:sin minä purjeet piukalle J.SAULI. **b.** *nahk.* = pinkoa 2. | Kengän päällisen p:us. **c.** *kuv.* juomisesta: kiskoa, vetää, ahtaa. | P. naamaansa kallista trahtööri-viinaa yöt ja päivät KIVI. **2.** vars. *sot. koul.* **a.** välttää, karttaa jnk velvollisuuden täyttämistä, laiminlyödä jk velvollisuus t. tehtävä, yrittää päästä mahdollisimman vähällä. | P. työstä, tunnilta. P:si aamuvoimistelun. Päästä p:amalla eteenpäin. Taitava p:amaan. **b.** *sot.* tehdä kunniaa.

2. pin|nata[35*] *v. harv.* veistää (t. harv. sahata) puusta pinta pois, kellestää; myös muusta pintakäsittelystä. | Hirsien p:taaminen.

pinnaton[57] *kar.a.* < pinta.

pin|ne[75*] *s.* **1.** *konkr.* eril. puristavista välineistä, joilla esineitä liitetään yhteen; vars. metallilangasta taivutetuista puristimista, joita käytetään liittämään yhteen papereita, liitin, klammeri, klemmari. | Panna paperit p:teeseen. Filmit ripustetaan kuivamaan p:teillä. — *Yhd.* hiusp. **2.** *abstr.* tukala tilanne, kiipeli, pula, ahdinko, hätä, vaikeus. | Miss' ol' ollut pahin p., / päivä kuumin, raskahin *CAJ. — Vars. *pin|teessä,* -teestä, -teeseen. Olla p:teessä. Rahat loppuivat, olin pahassa p:teessä. Joutua p:teeseen. Päästä, pelastua, päästää, pelastaa p:teestä.

pinnehtimiskone *s. nahk.*

pinnehtiä[17*] *v.* kiinnittää t. liittää pinteillä; erik. *nahk.* kiinnittää kengän päällinen nauloilla pinkopohjaan.

pinnelasit *s. mon.* = nenälasit, pensnee.

pinnem|pana, -massa, -malla, -paa, -masta, -malta, -maksi, -paan, -malle *komp.adv.* enemmän pinnalla, lähempänä pintaa. | P. järven vesi on lämpimämpää. Solukko on keskellä kiinteämpää kuin p:malla. Kohota p:malle.

pinni|myssy *s.* = tykkimyssy. **-pohja** *s. nahk.* tav:mmin pinkopohja.

pinnistel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < pinnistää. | P. ja ponnistella. P:i päästäkseen irti. P. kuuloaan, näköään.

pinnisty|s[64] *teonn.* < pinnistää. | Lihasten, voimien p. Hermojen p. laukesi. Kasvot p:k-

sessä, p:ksissä. -- tiedänpä, ettes tee sitä sydämmellisen, puhtaan rakkauden p:ksestä KIVI. — *Yhd.* loppup.

pinnisty|ä[1] *pass.v.* (< pinnistää) jännittyä, pingottua. | Lihakset, jänteet p:neinä. Lapsen huulet p:ivät oudosti ulospäin niin kuin vanhan mummon SILL.

pinnistäyty|ä[44] *refl.v.* < seur. | P:i juoksussa sisukkaasti toiseksi.

pinnist|ää[2] *v.* **1. a.** ponnistaa, pingottaa, jännittää, kiristää. | P. lihaksensa. P. voimansa äärimmilleen. P. kuuloaan, näköään. P. ajatuskykyään, muistiaan, tarkkaavaisuuttaan. Yritti oikein p:ämällä koota ajatuksiaan. — Hänessä on jotakin p:ettyä, par. pingottunutta. P:etty, väkinäinen sanonta. -- on kuin siinä olisi jotain teennäistä, jotain p:ettyä AHO. **b.** kiristää, puristaa. | -- oli pitänyt p. itsensä tuohon narrin kaapuun, frakkiin KIANTO. P. ulos isän naamasta ankara lupaus KIVI. **2.** ponnistaa, yrittää t. pyrkiä voimiaan jännittäen. | P. eteenpäin. Pysyi p:ämällä toisten mukana. P:i ensimmäisenä maaliin. Vetää p. P. uusia päämääriä kohti. P:i kaikkensa voittaakseen. — *Refl. taiv.* P:ihe toisten ohi. Ikkunan lautahirrelle nosti jalkansa ja p:ihe niin, että pääsi katolle PAKK.

pinn|iä[17] *v.*, vars. *urh.* ponnistella, kiriä; pinkoa. | P. sisukkaasti. P. toisten ohi. P:i mainion tuloksen.

1. **pinnoit|taa**[2*] *v.* -us[64] *teonn.* varustaa pinnalla, käsitellä t. muokata pintaa. | Kuluneet autonrenkaat on uudelleen p:ettava. — *Nahk.* martioida.

2. **pinnoit|taa**[2*] *v. ark.* -us[64] *teonn.* varustaa pinnoilla (ks. pinna 1). | P. polkupyörä.

pinnoittu|a[1*] *v. harv.* kamartua. | P:nut maa.

pino[1] *s.* (tav. säännöllinen) kasa päällekkäisiä esineitä, vars. puita. | P. halkoja, lautoja. Tiheä, harva p. Panna, latoa puita p:on. P:ssa kuivunut puutavara. — P. kirjoja, lautasia. P. ammuksia. P. sukkia, paitoja. Korkea p. tyynyjä. — *Yhd.* ammus-, halko-, kirja-, kivääri-, lankku-, lauta-, lautas-, lehti-, paperi-, propsi-, rima-, säkki-, tukki-, tyynyp.; metsä-, varastop.; risti(kko)p.

pinohiiri *s.* sotilasslangissa: pioneeri.

pinoilla[29] *frekv.v.* < pinota.

pinoittain *adv.* pinoina, pinomäärin. | Pöydällä on p. kirjoja. P. ammuksia, tyynyjä.

pino|kuutio *s. metsät.* pinotun puutavaran mittauksessa: pinon kuutiotilavuus sellaisenaan raotkin mukaan luettuina; us. = pinokuutiometri; *syn.* irtokuutio;)(kiintokuutio. **-kuutioittain** *adv.* P. myyty puutavara. **-kuutiometri** *s.* (*lyh.* pm[3]) vrt. pinokuutio; *syn.* irtokuutiometri;)(kiintokuutiometri. | 6 milj. p:ä paperipuuta.

pinoliini[4] *s.* raakaa hartsiöljyä puhdistettaessa saatava (valaistus)öljy.

pinollinen[63] *s.* määrästä: pinon täysi, pino. | P. halkoja.

pinomitta *s. metsät.* vrt. pinokuutio; *syn.* irtomitta;)(kiintomitta.

pinooja[16] *tek.* < pinota.

pino|puu *s.* pinossa säilytettävä puu; koll:sesti = seur. | P:puiden ajo. 4.000 m[3] p:puuta. **-puutavara** *s. metsät.* puutavara, jonka määrä ilmaistaan pinomittoina. | Halot, paperipuut, kaivospölkyt ym. p.

pino|ta[38] *v.* -nta[15*], -us[64] *teonn.* panna, latoa pinoon t. pinoihin. | P. halkoja, pölkkyjä, lautoja. P:ttu puutavara. Lautaset p:taan vasemmalle käsivarrelle. P:si kasan tyynyjä selkänsä taakse. — *Kuv.* -- hän p:si päällekkäin näitä välttämättömiä tehtäviänsä AHO.

pino|tavara *s.* = pinopuutavara. **-tiheys** *s.* puiden tiheys pinossa; pinopuutavaran kiinto- ja pinomitan suhde. **-tuki** *s. sot.* pioneeritöissä: vaajojen väliin pinottujen puiden muodostama siltatuki; vrt. paalu-, pukkituki.

pinoutu|a[44] *pass.v.* (< pinota) kasautua, läjäytyä. | Jäälohkareet p:ivat korkeiksi röykkiöiksi.

pinseera|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* puutarhanhoidossa: typistää hedelmäpuun verson latva niin, että sen lisäkasvu pysähtyy.

pinset|ti[5*] *s.*, tav. *mon.* atulat. | Postimerkkeilijän p:it. Tarttua p:eillä jhk.

pinspakki[1*] *s.* kylmänä taottava messinki, jossa on kuparia 89—94 % ja sinkkiä 6—11 %.

pinšeri[5] *s.* Saksasta peräisin olevia vartija- ja seurakoiria. | Dobermannin p. Karkeakarvainen p. 'šnautseri'. — *Yhd.* apina-, kääpiöp.

pin|ta[10*] *s.* kappaleen (esineen t. aineen) kaksiulotteinen raja, uloin kerros; vrt. kuori, päällys, ulkopuoli.

1. Kartion, lieriön, pallon, geoidin p. Kuution, kristallin p:nat 'tahkot'. Omenan, kirjan, astian p. Pöydän p. Lattian, seinän p. Maan p. Tien, kadun p. Kiven, metallin, lasin, kankaan, nahan, paperin p. Puun p. ja sydän. Lumen, jään p. Iho, ruumiin p. Ihon p. Vaakasuora, kalteva, vino, pystysuora p. Tasainen, sileä, karkea, rosoinen p. Suora, käyrä, lieriömäinen p. Kupera, kovera p. Kova, pehmeä, tiivis, huokoinen, kuohkea p. Kiiltävä, värikäs p. Maalattu, maalaamaton p. Hautakiven hiottu p. Huonekalujen p:nassa on naarmuja. Leivän p. on halkeillut. Liekki nuoleskelee kattilan p:taa. Viillos ei ulotu p:taa syvemmälle. Lehden p:nassa olevat huokoset. Makkaran p:nalle hyytynyt rasvakerros. Tasaisin p:noin lohkeileva kivi. — Kuvatut esineet näyttävät olevan taulun p:nassa, niiltä puuttuu syvyys. — *Kuv.* **a.** ulkonäöstä, ulkonaisesta olemuksesta. | Hänen karkean p:tansa alla sykkii lämmin sydän. Huolettoman p:nan alle kätkeytyvä vakavuus. **b.** Nähdä p:taa syvemmälle. Tunnen hänet vain p:nalta 'pintapuolisesti'. P:nalta [= pintapuolisesti] katsoen saattaa näyttää siltä, että --. — Vrt. 2.a. | P:nalla liikkuva [= pintapuolinen] tutkija. Tukahdutti p:nalle [= esiin] pyrkivät tunteet. Tapaus oli pitkät ajat poissa tajun p:nalta SILL. **c.** Joutua kaltevalle, luisuvalle p:nalle 'mennä jssak suhteessa alaspäin, huonoon suuntaan'. Rahanarvo on joutunut luisuvalle p:nalle 'laskee jatkuvasti'. N. joutui luisuvalle p:nalle ja meni lopulta kokonaan rappiolle. **d.** *pitää pintansa* kestää, olla luja, olla antamatta peräksi; joskus: olla itsepäinen. | P:tansa pitävä mies.

Piti aloittelijaksi p:tansa yllättävän hyvin. [Juoksija] piti p:tansa loppuun saakka.

2. *erik.* **a.** nesteen t. nestemäisen aineen yläraja;)(pohja. | Veden p. Järven tyyni p. Veden p. nousee, laskee. Kellua p:nalla. Nousta p:nalle. Kala ui aivan veden p:nassa. Veden p:nan yläpuolelle kohoava kari. Meren p:taa kyntävä alus. Keiton p:nalle kohonnut vaahto. Elohopeapatsaan p. — *Kuv.* Päästä p:nalle 'saavuttaa jssak suhteessa hyvä, näkyvä, johtava tms. asema, saavuttaa menestystä, tulla tunnetuksi, kuuluisaksi [tms.]'. Päästä p:nalle yhteiskunnassa, taide-, urheiluelämässä. P:nalle päässyt tehtailija, elokuvatähti, urheilija. Pyrkiä p:nalle. Paavo Nurmi pysyi p:nalla vuosikausia. Ne, jotka poliittisessa elämässä riekkuvat p:nalla. Pinnalle päässyt näytelmä. **b.** vars. *puhek.* ihosta. | Paahtaa p:taansa auringossa. Miesten p. punoittaa saunan jälkeen. Kaula-aukko paljasti p:taa liiaksi. P:taa karmiva juttu. Huh, p:taa piirtelee sellainen hassuttelu LEINONEN. — *Ark. leik.* Porsaan, kiljun p. 'silava'. Leikkasi kimpaleen kiljun p:taa. **c.** *mon. puut.* tukkeja sahattaessa syntyneet vain toiselta puolen sahatut pintajätteet, kellekset, kelteet. | Suurtavaraksi kelpaamattomat p:nat. **d.** rajallinen pinta t. pinnan osa. | P:toihin jaoteltu seinä. Monumentaalimaalauksen suuret p:nat. **e.** *mat.* kaksiulotteinen kuvio; kahden muuttujan jatkuvan funktion kuvaaja. **f.** *pin|nassa,* -nasta, -taan (gen:n ohella) joskus: aivan vieressä, kiinni jssak, aivan lähellä. | Asua rajan p:nassa. Kotoisin aivan rajan p:nasta. Saavuimme aivan rintaman p:taan.

3. *yhd.* Asfaltti-, betoni-, hiekka-, hopea-, kaakeli-, kallio-, kangas-, karva-, kivi-, kumi-, lakka-, lasi-, maa-, maali-, marmori-, metalli-, nahka-, nukka-, pahvi-, paperi-, patina-, peili-, posliini-, puu-, savi-, sementti-, värip.; arina-, fresko-, ikkuna-, katto-, lattia-, purje-, seinäp.; iho-, neste-, nivel-, vaippap.; raja-, sauma-, taitep.; aalto-, holvi-, kierto-, kolmio-, lieriö-, murto-, neliö-, pallo-, pyörähdys-, satula-, taso-, ympyräp.; lepo-, makuu-, nousup.; kiilto-, rosop.; ala-, asema-, etu-, pohja-, päällys-, sisä-, sivu-, taka-, ulkop.; ajo-, astuma-, haihtumis-, halkaisu-, halkeamis-, halkileikkaus-, hankaus-, hioma-, höyläys-, istuma-, jäähdytys-, kannatus-, kanto-, katkaisu-, kiillotus-, kiinnitys-, kirjoitus-, kosketus-, kuluma-, kulumis-, leikkaus-, liuku(ma)-, lohkeamis-, lohko-, läpileikkaus-, murtuma-, paino-, poikkileikkaus-, ponnahdus-, purema-, puru-, raapaisu-, rappaus-, sahaus-, tahkoamis-, tasoitus-, tuki-, työ-, vaikutusp.; kuva-, nuottip.; jään-, lieriön-, lumen-, maan-, meren-, paperin-, tien-, vedenp.

pinta-aalto *s. fys.* maanpintaa pitkin etenevä radio-, maanjäristys- tm. aalto;)(avaruusaalto, syvyysaalto.

pintaaja[16] *tek.* < 2. pinnata.

pinta-ala *s.* **1.** *abstr.* jnk tietyn alueen, alan t. pinnan suuruus (tav. pintamittoina ilmaistuna), ala, areaali. | Suomen p. Maatilan, pellon, metsän p. Huoneiston, lattian p. Neliön, kolmion, ympyrän p. Suuri, pieni p. Alue on p:ltaan 1.600 km². P:n laskeminen. — *Yhd.* lattia-, metsä-, niitty-, peltop. **2.** *konkr. harv.* ala, alue. | Tulvavesi peitti laajat p:t. **-lasku** *s.* **-n|mittaus** *s.* **-vero** *s.* tuottovero, jota käytettäessä vero määrätään maan pinta-alan perusteella. **-verotus** *s.* vrt. ed. **-yksikkö** *s.* Hehtaari p:nä. Maatilan tuotto p:ä kohden.

pinta|-alus *s.* veden pinnalla kulkeva alus (*harv.* vedessä oleva vesilentokone);)(sukellusvene. **-elementti** *s. mat.* **-energia** *s. fys.* nesteen pinnassa esiintyvä potentiaalienergia. **-filmi** *s.* veden pinnalle leviävien aineiden, esim. öljyhapon muodostama kerros. **-haava** *s.* Ihon p:t. Vaaraton p. Omenan kuoreen viilletty p. **-halkeama** *s.* Puun, betonin p:t. **-haraus** *s. mat.*)(syväharaus. **-hermo** *s.* vrt. seur. **-hermosto** *s. anat.* = ääreishermosto. **-hiekka** *s.* **-hiiva** *s.* hiiva, joka käydessään pysyy liuoksen pinnalla;)(pohjahiiva. **-ilmiö** *s.* Vulkaaniset maanjäristykset ovat maankuoren p:itä. — Vars. *kuv.* Politiikan p:t. Hänen ateismin on vain p. -- elämän p:iden tarkasteluun pysähtyvä järki LEINO.

-pintai|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* Ehyt-, hieno-, himmeä-, karkea-, kiiltävä-, kostea-, kova-, kovera-, kuiva-, kuohkea-, kupera-, liukas-, musta-, nahkea-, pehmeä-, puhdas-, puna-, sileä-, silo-, suora-, tasa-, tiivis-, tumma-, valkop.; kouru-, laikku-, nyppy-, nystermä-, roso-, ryppy-, suomu-, uurre-, viirup.; asfaltti-, betoni-, hiekka-, hopea-, karva-, kiille-, kivi-, kumi-, lasi-, marmori-, metalli-, nukka-, patina-, savi-, sementti-, sora-, tervap.; pallop.; itsep.

pinta|jako *s.* Seinän, freskon p. **-juurinen** *a.* sellainen, jonka juuret ovat pinnalla. | P. puu. **-juuristo** *s.*)(syväjuuristo. | Kasvin p. **-jännitys** *s.* **1.** *fys.* nesteen molekyylien keskinäisten vetovoimien nesteen pinnassa aiheuttama jännitys, jonka johdosta nesteen pinta vaikuttaa kuten ohut, kimmoisa kalvo. | P. pitää pisaran koossa. **2.** *harv.* yl. jssak pinnassa esiintyvä jännitys. **-jää** *s.* **-kala** *s.* veden pintakerroksissa elävä kala;)(pohja-, syvän veden kala. | **-kalvo** *s.* Lehden, hedelmän p. Vesilätäkön p. **-karkaisu** *s. tekn.* Teräksen p. **-karva** *s.* Vuodan p. Sametin p. **-kastelu** *s.* Maan p. **-kasvillisuus** *s.* = aluskasvillisuus. **-kasvu** *s. metsät.* puun t. metsikön puiden poikkileikkauspinnan kasvu. **-kelmu** *s.* **-kerro|s** *s.* Maan p:kset. Jään, tien, suon p. Orvaskesi, ihon p. Aivojen p. Hedelmän p. Veden p:kset. **-kerrostuma** *s.* Maan p:t. **-ketto** *s.* **-kiillotus** *s.* Huonekalujen p. **-kiil|to** *s.* Metallin, lasin, paperin p. — *Kuv.* Sivistys ei saa jäädä vain ulkonaiseksi p:loksi. Kertomuksen p. saattaa häikäistä kehittymättömän lukijan. **-kirkkau|s** *s.* Sen mukaan, paljonko valoa jokin pinta säteilee pintayksiköltään, puhutaan valolähteen pienemmästä tai suuremmasta p:desta. **-kiv|i** *s.* Maassa olevat irralliset p:et. Holvin p:et. **-kivilaji** *s. geol.* purkauksissa maan pinnalle t. lähelle pintaa kohonnut ja sen jälkeen jähmettynyt kivilaji, vulkaaninen kivilaji. **-koreu|s** *s.,* vars. *kuv.* pintapuolinen koreus. | Runoja, joissa on pal-

jon arvotonta p:tta. **-koriste** *s.* Seinän p:ina käytetyt ornamentit. **-koristelu** *s.* Pöydän, seinän p. **-koristus** *s.* = pintakoriste. **-kosteus** *s.* Maan p. **-kovuus** *s.* Puun, juoksuradan p. **-kudos** *s.* Ruumiin, lehden p. **-kuiv|a** *a. puut.* -uus *omin.* pinnalta kuiva, kuivapintainen. | P. puutavara. **-kuiva(t)us** *s.* **-kulttuuri** *s.* pintapuolinen kulttuuri. **-kuohu** *s.*, vars. *kuv.* - - jonkinlaista likaista p:a kirjallisen elämän lätäkössä WALTARI. **-kuori** *s.* **-kuva** *s.* **1.** kaksiulotteinen kuva; vrt. korko-, kohokuva. **2.** jnk pintaa esittävä kuva. **-kuvio** *s.* Mosaiikkilattian, kankaan p:t. **-käsittely** *s.* Kiven, metallin, lasin, tien p. Värittäminen, kiillottaminen ym. puun p. — *Konkr.* Taulun, katon p. **-käyminen** *s.* nesteen pinnalla tapahtuva käyminen;)(pohjakäyminen. | Oluen p.

pinta|laho *s. metsät.* **-lannoitus** *s. maat.* lannan t. lannoitteen levittäminen (us. jo kasvussa olevalle) viljelysmaalle sekoittamatta sitä multaan, katto-, peittolannoitus. **-lanta** *s.* vrt. ed. **-lauhdutin** *s. tekn.* lauhdutin, jossa ohuet metalliseinät pitävät höyryn ja veden toisistaan erillään; vrt. suihkulauhdutin. **-lause** *s. fys.* sääntö, jonka mukaan keskeisliikkeessä olevan kappaleen pintanopeus on vakio; *syn.* pintasääntö. **-lauta** *s. puut.* tukin pinnasta sahattu vajaasärmäinen lauta. **-leveys** *s.* Ojan p. 'leveys maanpinnan tasossa'. **-levy** *s.* **-liha|s** *s.* Ruumiin p:kset. **-lämpö** *s.* Veden, kasvilavan p. **-maa** *s.* P:n kuohkeuttaminen. **-maali** *s.* Lattian p. — *Kuv.* Kulttuurin p. **-mit|ta** *s.* (*rinn.* pinnanmitta) pinta-alan mitta. | Neliömetri, aari ym. p:at. **-mittari** *s.* = pinturi. **-moreeni** *s. geol.* jäätikön sulamisen loppuvaiheessa syntynyt moreeni. **-multa** *s.* **-muodostuma** *s.* **-muokkaus** *s.*)(syvämuokkaus. | Maan, pellon p. **-muo|to** *s.* Maan, seudun p:dot. Kiteiden p:dot. **-myötäinen** *a.* → pinnanmyötäinen. **-nopeus** *s.* **1.** Virtaavan veden p. Sukellusveneen p. 'nopeus veden pinnalla'. **2.** *fys.* keskeisliikkeessä: säteen aikayksikössä kattaman alan suuruus. **-nukka** *s.* Kankaan p. **-ornament|ti** *s.* P:ein koristeltu seinä. **-osa** *s.* Maan, puun p(:t). Ihon p. **-paine** *s.*, vars. *tekn.* pintaan kohdistuva paine (tav. pintayksikköä kohden laskettuna). | Laakerin, akselin p. P. 7 kg/cm^2. **-palami|nen** *s. tekn.* ilman näkyvää liekkiä tapahtuva huokoisten tulenkestävien putkien t. rakeisen, kerroksellisen massan läpi painetun kaasun ja ilman seoksen palaminen. | P:sta käytetään metallurgiassa ja kemiallisessa teollisuudessa sulattamiseen, haihduttamiseen ym. **-peite** *s.* Maan p. **-pore** *s.* — *Kuv.* Sielunelämän p:et. **-poreilu** *s.* — *Kuv.* Poliittisen elämän p. **-punnitus** *s. maanm.* = pintavaaitus. **-puoli** *s.* Nahan, puun p. **-puoli|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* pinnallinen;)(syvällinen. **1.** kevytmielinen, leväperäinen, ulkokohtainen, vakaumukseton, ajattelematon, tyhjänpäiväinen. | P. ihminen, luonne. P. kristitty. Semmoisia iloisia, p:sia ja kevytmielisiä olentoja, joilla ei ole aavistustakaan elämän todellisista kärsimyksistä AHO. — Kustaa III:n uskonnollisesti p. aika. Kaupunkielämässä on jotakin tyhjää ja p:sta. P. keskustelu. **2.** yli-

malkainen, epätarkka, hatara, välinpitämätön, köykäinen. | P. tutkija, lukija. P. tutkimus, tarkkailu. P:set tiedot. P. sivistys. Tyyliltään loistava, mutta p. elämäkerta. Aivan p. suunnitelma. Tehdä jtak p:sesti. P:sesti katsottuna saattaa näyttää siltä, että - -. **3.** *harv.*)(syvä. | P. hengitys, uni.

pintapuolist|aa^2 *v.* tehdä pintapuolise(mma)ksi. **-u|a**^{1} *pass.v.* < ed. | Uskonnon p:minen.

pinta|puristus *s.* = pintapaine. **-puu** *s.* puun pintaosa, manto;)(sydän-, sisus-, ydinpuu. | Männyn p. **-pyöriö** *s.* = hopeaseppä 2. **-päre** *s.* puun pintaosasta saatu päre. **-rakenne** *s.* Lentokentän p. Paperin p. **-rapautuminen** *s.* **-rappaus** *s.* Seinän p. **-roso** *s.* Puun p. **-salama** *s. metrl.* samanaikaisesti eri osissa pilveä purkautuva, tav. jyrinätön salama. **-silaus** *s.* — *Kuv.* Sivistyksen p. **-sini** *s. puut.* puutavaran pinnassa esiintyvä sini. **-sivistys** *s.* pintapuolinen sivistys. **-solu** *s.* Ihon p:t. **-solukko** *s.* Kasvin p. Ihon, suolen p. **-suhteet** *s. mon.* Maaston p. **-suomu** *s.* Karvan, villan p:t. **-suoni** *s.* **-syövytys** *s.* grafiikassa: laveerausvaikutelmaa jäljittelevä syövytys(menetelmä); myös siten tehty työ; akvatintta; vrt. viivasyövytys. **-särö** *s.* Posliinin p:t. **-sääntö** *s. fys.* = pintalause. **-tahra** *s.* **-turve** *s.* Suon p.

pintaus^{64} *teonn.* < 2. pinnata.

pintautu|a^{44} *v. harv.* kaloista: nousta vedenpinnalle. | Muikkujen p:minen.

pintava^{13} *a. harv.* leveäpintainen, laaja. | P. pöytä / täynn' yhä tähteit' on *MANN.

pinta|vaahto *s.* — *Kuv.* Politiikan p. **-vaaitus** *s. maanm.* vaaitus, jossa määritetään jnk alueen korkeussuhteet esim. korkeuskäyrien piirtämistä varten, pintapunnitus. **-vaaka** *s.* laite pintafilmien tutkimiseksi. **-vaikutelma** *s.* Yksivärisen seinän luoma ehyt p. **-vaikutus** *s.* P:ta tavoitteleva muodonkäsittely. **-vakio** *s. mat. fys.* luku, joka ilmaisee keskeisliikkeen vakinaisen pintanopeuden. **-ve|si** *s.*)(pohjavesi. **1.** meren, järven, joen tms. pinnalla oleva vesi. | Meren, järven p. P:den lämpeneminen. P:sissä elävä kala. Kahvipannussa p. kupli iloisesti. — *Kuv.* Sielun p:sien läikyntä. **2.** se osa maan kosteussatoa, joka maahan tunkeutumatta valuu vesistöihin. | P. on yleensä epäpuhdasta ja sopimatonta juomavedeksi. **-vi|ka** *s.* Puun, nahan p:at. **-virta** *s.* veden pintaosassa kulkeva virta; *erik.* meren t. meriä yhdistävän salmen pintaosissa tapahtuva säännöllinen virtailu. | Salmessa käy voimakas p. **-väre** *s.* Järven p:et. — *Kuv.* Sielunelämän p:et. **-väreily** *s.* **-väri** *s.* Nahan, puun p. **-yksik|kö** *s.* Neliömetri, hehtaari p:könä. Maan tuotto p:öltä. Paine p:köä kohden. **-äes** *s. maat.* pintaäestykseen käytetty äes;)(syvä-äes. **-äestys** *s. maat.*)(syvä-äestys. | N. 4—5 cm:n syvyyteen ulottuva p.

pinteessä ks. pinne 2.

1. **pinteli**^{5} *s. kansat.* (tav. tuohi- t. pahvialustainen) värillinen päänauha. | Silkkinen, verkainen p. hiusten siteenä.

2. **pinteli**^{5} *s. tekn.* par. kara, akseli. — *Erik.* eräissä kelloissa: liipottimen akseli. **-kello** *s.*

kello, jossa on pintelikäynti. | Vanhanaikainen p. **-käynti** *s.*

pint|ta[10*] *s. kans.* = piitta 4. | Istua veneen p:alla.

pintty|ä[1*] *v.* = piintyä. **1.** Astian uurteisiin p:nyt lika. P:neen näköiset vaatteet. Karhea, p:nyt koura. **2.** P:nyt ennakkoluulo. P:nyt vanhapoika, ruotsinmielinen.

pinttää[2*] *v. harv.* juosta nopeasti, pinkoa. | P. pakoon.

pinturi[5] *s.* läpinäkyvä, kaistoihin jaettu viivoittimellinen levy, jolla voidaan graafisesti määrittää pinta-aloja kartalta.

pinty|ä[1*] *v.* tav:mmin piintyä. | Minun, p:neen talonpoikaisdemokraatin ja kulttuuriliberaalin SILL.

pin-up-tyttö (us.: -ap-) *s.* nuori, kaunis, seksuaalisesti kiihottava nainen, jonka kuva sopii seinään kiinnitettäväksi, kansikuvatyttö.

pio[1] *s. murt.* pivo.

pion. *lyh. sot.* pioneeri.

pioneeri[4] *s.* **1.** *sot.* (*lyh.* pion.) teknillisiin erikoistehtäviin (teiden, siltojen yms. rakentamiseen, räjäytys-, hävitys-, kenttälinnoitustöiden suorittamiseen yms.) koulutettu sotilas. | P:en rakentama silta. Pioneereja miinanraivaustyössä. — *Yhd.* rautatie-, taistelu-, yleisp. **2.** *kuv.* tienraivaaja, uranuurtaja, esitaistelija, edelläkävijä. | Uudisasutuksen p:t. Ilmailun, suomalaisuuden p:t. **-huolto** *s.* P:on kuuluu pioneerimateriaalin täydennys, kunnossapito ja evakuointi. **-joukkue** *s.* **-joukot** *s. mon.* **-komentaja** *s. sot.* pioneeripäällikkö. **-komppania** *s.* **-koulutus** *s.* **-lapio** *s. sot.* pioneeritöissä käytetty normaalikokoinen lapio; vrt. kenttälapio. **-materiaali** *s.* **-osasto** *s.* **-palvelus** *s.* **-partio** *s.* **-pataljoona** *s.* **-päällikkö** *s. sot.* jnk sotatoimiyhtymän pioneeritöiden ylimpänä valvojana toimiva upseeri, pioneeritoimiston päällikkö, pioneerikomentaja. | Päämajan, armeijakunnan, divisioonan p. **-rykmentti** *s.* **-sotilas** *s.* **-tarvikkeet** *s. mon.* **-tehtävä** *s.* **-toiminta** *s.* pioneerialan toiminta. **-toimisto** *s.* pioneeritöistä huolehtiva toimisto. | Päämajan, armeijakunnan p. **-työ** *s.* — *Kuv.* Ilmailun alalla suoritettu p. **-upseeri** *s.* **-väline** *s.*, tav. *mon.*

pioni[5] *s.* Paeonia, leinikköisten heimoon kuuluvia monivuotisia suurikukkaisia koristekasveja. | Kasvoiltaan punainen kuin p. — *Yhd.* talonpoikaisp.

pipan|a[17] *s.* pieni (vars. pallomainen) esine t. osanen. | Perunat olivat pieniä p:oita. Lampaan p:at 'ulosteet, papanat'. — *Kuv.* pienestä lapsesta. | Pojan p. Talon p:at. -- p:at piipertävät maihin kuin vuonat karsinasta AHO.

piparjuuri *s.* Armoracia rusticana, ristikukkaiskasvi, jonka kirpeänmakuista pääjuurta käytetään mausteena vars. kastikkeissa; sen juuri; *syn.* pippurijuuri, äikäjuuri. **-kastik|e** *s. ruok.* Kalaa p:keessa. **-liha** *s. ruok.* piparjuurikastikkeen kera tarjoiltava liha ruokalajina.

piparkakku *s.* vehnäjauhoista, siirapista ja eril. mausteista valmistettuja ohuita, ruskeita, tav. kovia pikkuleipiä. | Kuusisakarainen, sydämen muotoinen p. — *Yhd.* joulup. **-muotti** *s.* **-taikina** *s.* **-talo** *s.* **--ukko** *s.*

piparminttu *s.* Mentha piperita, vars. Pohjois-Amerikassa ja Englannissa viljelty minttu, josta valmistetaan piparminttuöljyä. **-karamelli** *s.* piparminttuöljyllä maustettu karamelli. **-pastilli** *s.* vrt. ed. **-vesi** *s.* piparminttuöljyllä maustettu vesi. **-öljy** *s.* piparmintun lehdistä tislattu voimakkaasti aromaattinen eteerinen öljy.

piparpähkinä *s. ruok.* piparkakkutaikinasta ruskeaksi paistettu saksanpähkinän kokoinen pikkuleipä.

piparuutti[4*] *s. kans.* piparjuuri.

piperiini[4] *s.* pippurikasvin kiteinen, liuoksissa pippurin makuinen alkaloidi.

pipetoi|da[18] *v.* **-nti**[4*] *teonn.* mitata nestettä pipetillä.

pipet|ti[5*] *s.* molemmista päistään avonainen, keskeltä laajempi asteikollinen lasiputki, jota käytetään pienten nestemäärien mittaamiseen, näytteiden ottoon yms., nostopilli; ahdassuinen, tav. lääkkeiden tiputtamiseen käytetty lasiputki, jonka toisessa päässä on kokoon puristettava kumihylsy, tiputuspilli, -putki, tiputin. | P:issä oleva neste ei juokse pois, kun sormi tukkii yläpään. Tiputtaa p:illä lääkettä korvaan. — *Yhd.* mitta-, tiputus-, täysp.; korvap.

pipi[4] *last.* **1.** *s.* kipeä kohta, vamma (haava tms.). | Sormessa on p. **2.** *a.* sairas, kipeä. | Liisa on p.

piplia[15] *s.*, vars. *vanh. kans.* (*rinn.* biblia) Raamattu. | -- tahdon sulle kertoa tapauksen p:sta KIVI. **-seura** *s.* Raamattujen levittämiseksi toimiva seura. | Suomen p.

pipo[1] *s.* **1.** *kans.* keila, kartio. **2.** = seur. 2. | P. päässä. **-lak|ki** *s.* **1.** hiippa(lakki), suippo-, piippolakki. | Tonttujen p:it. **2.** pieni, kalottimainen neulottu lakki, jonka päälaella tav. on tupsu t. pompula; *syn.* pipo. | Pikkupoikien p:it.

pippi[4*] *s.* merkityksettömänä täytesanana yhteydessä *pipit ja papit*; ks. pappi.

pippuri[5] *s.* **1.** mausteena käytetyistä useiden eri kasvilajien hedelmistä t. siemenistä t. niistä saaduista valmisteista; vars. = maustepippuri; myös yksityinen tällainen hedelmä t. marja. | Pippuriköynnöksen puolikypsinä kuivatut kuorimattomat marjat ovat mustaa p:a, kypsinä kuivatut kuoritut marjat valkop:a. P:n kirpeä maku. — Eräitä, vars. kuv. sanontoja. | Silmät kuin p:t. Pieni ja musta kuin p. Jku on pieni, mutta p:a 'sisukas'. Onpas hänessä p:a 'sisua'. Iskussa oli sekä ruutia että p:a 'tehoa, tulisuutta'. Pilan p:a ja ivan suolaa LARINK. Toivottaa jku niin kauas (t. niin pitkälle) kuin (t. sinne missä) p. kasvaa 'niin kauas kuin mahdollista, niin pitkälle kuin tietä riittää'. Mene niin pitkälle kuin p. kasvaa! **2.** kasveista, joista saadaan pippuria, vars. pippuriköynnöksestä. | Viljellä p:a. **3.** *yhd.* Cayennen-, espanjan-, jamaikan-, turkinp.; karvas-, musta-, pitkä-, valkop.; mauste-, ryytip.

pippuri|astia *s.* **-juuri** *s.* = piparjuuri. **-kasvi** *s.* pippuria tuottava kasvi, vars. = seur. **-köynnös** *s.* Piper nigrum, Intiassa ja sen lähistöllä

viljelty köynnöskasvi, jonka marjoista saadaan sekä valko- että mustaa pippuria, pippuripensas. **-lintu** *s.* = tukaani. **-mylly** *s.* pippurinhienonnusmylly.

pippuri|nen[63] *poss.a.* **1.** Liian p:sta keittoa. **2.** *kuv.* sisukas, kiukkuinen, äkäinen. | P. mies. Pieni mutta p.

pippurinsyöjä *s.* = tukaani.

pippuri|pensas *s.* = pippuriköynnös. **-pussi** *s.* — *Kuv.* sisukkaasta, kiukkuisesta, äkäisestä ihmisestä. | Onpas hän oikea p.! **-silmä** **1.** *s.*, vars. *mon.* tumman ruskeista silmistä. | Tytön p:t. **2.** *a.* = seur. | P. tyttö. — *S:sesti.* Liisa, se p. **-silmäinen** *a.*

pippuroi|da[30] *v.* -nti[4]* *teonn.* maustaa pippurilla. | P. lihaa. — *Kuv.* = suolata. | P. ivalla puhettaan. -- vihollinen oli asettanut raskaan konekiväärin jollekin kohoumalle ja p:tsi tietä O.MIIHKALI.

pirah|della[28]* *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < pirahtaa. | Pilvistä p:telee hiukan vettä. Lattialle p:delleet leivänmurut. — *Kuv.* Pyytäjälle p:teli silloin tällöin muutama markka. Yleisöä alkoi p. saliin. Kertomukseen on p:dellut hiukan huumoriakin. Kului aikoa vähäisen, / p:teli pikkaraisen KAL.

pirahduttaa[2]* *v.* = pirauttaa.

pira|htaa[2]* *mom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* **1.** pienistä aine- (vars. neste)määristä ja pienistä esineistä: herahtaa, pirskahtaa, tirskahtaa, tirahtaa, sirahtaa. | Pilvistä p:htaa muutama vesipisara. Silmästä p:htaa kyynel. Haavasta p:hti hiukan verta. -- ohran siemenet vakoista peltoon p:htivat ALKIO. — *Kuv.* Hänen huuliltaan ei p:hda sanaakaan. P:hti sieltä aina joku markka syrjästäkin KAUPPISH. -- joku murunen jouluiloa p:hti pieneenkin majaan PAKK. **2.** *onom.* < piristä 1. | Kello p:hti soimaan. Haitaristä ei kuulunut p:(hd)ustakaan. — P. itkuun. "Hihi hihi", p:hti Katri nauramaan PAKK.

pirahuttaa[2]* *v.* = pirauttaa.

pirajaa *prees.* ks. piristä.

pirakat[15]* *s. mon. ark. harv.* kekkerit, hilut, hipat, pirskeet. | Huomenna on Rallen sisaren syntymäpäivä ja siellä tulee kuulemma pienet p. PAKK.

pirakka[15]* *a. kans.* nauriista: helposti halkeileva, kuivakka, pireä. | P. nauris.

piraut|taa[2]* *kaus.v.* (< pirahtaa) vrt. piristä. **1.** P. vettä kiukaalle. P:ti silmästään kyynelen. -- kylvää p:taa vähän ohraa ja perunaa HAANPÄÄ. **2.** P. ovikelloa. — Itkeä p.

pireä[21] *a. kans.* = pirakka. | P. nauris.

pirhak|ka[15]* *a.* -asti *adv.* terhakka, pirteä. | P. tyttö, muori. Pieni, mutta p. hevonen.

pirhana[15] *s. puhek.* = perhana.

pirinä[14] *teonn.* < piristä. | Kellon p. Pientä itkun p:ä. — *Kuv.* -- meillä on ollut sen kanssa pientä p:ä [= seurustelua, kuhertelua] jo pitkän aikaa J.SAULI.

piripinnall|aan, -een *adv.* = piripintana(an). | Kaatoi pikarin p:een.

piripin|ta *a. harv.* = piripintainen. | P. voisaavi J.REIJONEN. — *piripin|tana(an),* -naksi (adv.) laitojaan myöten täynnä, aivan täynnä. | Astia on p:tanaan vettä. Kaatoi ruukun p:naksi.

piripintaan *adv.* astioista: aivan täyteen. | [Marjatuohiset] tulevat ensin pohjapeittoon, sitten melkein puolilleen, sitten enemmilleen kuin puolilleen, sitten p., sitten kukkuroilleen AHO. Marskin lasi kaadetaan p.

piripintainen *a. harv.* laitojaan myöten täysi, aivan täysi. | P. malja LEINO.

piriste[78] *s. harv.* piristävä aine t. seikka. | Kuppi kahvia p:eksi. Elokuvan ainoana p:enä olivat muutamat oivallisesti esitetyt sivuosat.

piristel|lä[28] *frekv.v. harv.* (< piristää 2) sirotella, ripotella. | Tiimalasini p:ee viimeisiä hiekkajyväsiään WILKUNA.

piristy|ä[1] *pass.v.* (< piristää) virkistyä, virvoittua, elpyä, elostua. | Sairas on p:nyt huomattavasti. Kahvista p:y. Sateesta kasvit p:ivät. Loppupuolella peli p:i aika tavalla.

piris|tä[41] *v.* **1.** *onom.* pitää hiljaista t. korkeahkoa tärisevää ääntä; vrt. päristä, tiristä. | Soittokello p:ee. Ikkunassa p:evä kärpänen. Rasva p:ee pannussa. Salakat p:evät [= liikkuvat aiheuttaen pirisevää ääntä] veden pinnassa. -- yli helluvan ja hyllyvän, porisevan ja p:evän rämeen KIVI. **2. a.** varista, siristä. | Pilvistä p:evä sade. -- kertoo, sanoo niin sakeaan ja paljon, että ruoka suusta p:ee ALKIO. **b.** *harv.* tihkua, herua, vuotaa. | Haavasta p:evä veri.

piristäytyä[44] *refl.v.* < seur. | P. kahvilla.

pirist|ää[2] *v.* -ys[64] *teonn.* **1.** tehdä pirteä(mmä)ksi, virkistää, virvoittaa, elvyttää. | Uinti p:ää. Kahvi, tupakka p:ää. Jk p:ää mieltä, ajatusta, muistia. P:ävä matka, kirja, elokuva, keskustelu. Kaipaan jotakin p:ystä. Tupakoida p:yksekseen. Pukua p:ävä koriste. Kilpailut p:ivät urheilutoimintaa. **2.** *harv.* varistaa, sirottaa, ripottaa. | P. sokeria ohukaisille. [Pakkanen] pilvat hongista p:i, / laski lastut mäntylöistä KAL. **3.** juosta nopein askelin, vilistää. | Pojat lähtivät p:ämään kotiin. Pienimmät alkoivat juosta p. edeltä KAUPPISH.

pirit|tää[2]* *v. harv.* **1.** *onom.* = piristä 1. | Kello soida p:tää. Vihdoinkin p:tää -- konduktöörin kello WILKUNA. **2.** = piristä 2.b. | -- savua p:tävän päresoihdun valossa KARHUM.

1. piritys[64] *teonn.* < ed.

2. piritys[64] *s. myt.* uskomuksellinen varallisuutta kartuttava paholaisolento, rahapiru.

pirkele[78] *s. puhek.* kirosanana = perkele. | -- no vie sinun p. itseäskin! KIVI.

1. pirkka[10]* *s.* tav. kaksiosainen puukapula, jonka (osa-, sopimuspuolien hallussa olevat) osat saattoi määrätavalla painaa vastakkain yhtäpitävän merkinnän suorittamista varten ja jollaisia ennen käytettiin muistiinpanovälineenä, kuittina, velkakirjana tms.; vrt. pulkka.

2. pirkk|a[10]* *s.* = seur. | -- olivat opastaneet tänne p:ojen pienen joukon HAARLA.

pirkkalai|nen[63] *a.* ja *s.* — *Hist.* P:set '(vars. ylä-satakuntalaisia) talonpoikaiskauppiaita, joilla keskiajalla oli hallussaan kaupankäynti lappalaisten kanssa sekä veronkanto Ruotsin ja Suomen Lapissa'. P:set pohjankävijät.

pirkkalais|aika *s.* **-alue** *s.* **-liik|e** *s.* P:keen historiallinen tausta. **-päällikkö** *s.* **-suku** *s.*

pirkkel|i[6] *s. kans.* seestapuu, priitanko. | - - Matti tiukkaili vielä purjeita p:eillä E.ELENIUS.

-pirkko[1*] *s.* eräiden kovakuoriaisten nimissä: Leppä-, piimäp.

pirkule[78], **pirkules**[67] *s. puhek.* kirosanana: perkule.

pirotella[28*] *frekv.v.* < seur.

pirot|taa[2*] *v. harv.* sirottaa, pirskottaa. | Vihmo vettä taivosesta, / mettä pilvistä p:a KAL.

pirpana[17] *s.*, vars. *ark.* pikkulapsi, pienokainen, ipana, tenava. | Nelivuotias p.

pirskah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < pirskahtaa. | Puista p:teli vesipisaroita.

pirskahduttaa[2*] *v.* = pirskauttaa.

pirskah|taa[2*] *mom.v.* -dus[61] *teonn.* **1.** (< pirskua) pirahtaa, pärskähtää, räiskähtää, tirskahtaa. | Veri p:ti haavasta. Veneeseen p:taa hiukan vettä. — Keräillään maahan p:taneita marjoja KARHUM. **2.** *onom. harv.* risahtaa, räsähtää. | Keppi katketa p:ti.

pirskahuttaa[2*] *v.* = pirskauttaa.

pirskatti[0*] *s. ark.* lievänä kirosanana: pentele, peijakas, helskutti. | Mitä p:a! No johan on p., jos ei - -.

pirskauttaa[2*] *kaus.v.* (*rinn.* pirskah(d)uttaa) < pirskahtaa. | P. hiukan vettä kiukaalle. Sylkäistä p.

pirske[78] *s.* **1.** pirskuminen, pirskunta; se, mikä jstak pirskuu. | Veden, sadepisaroiden p. Aaltojen heittämät p:et. — *Kuv.* - - vanhaa kansantietoutta, tosin kyllä vain vähäisinä p:inä Suomen suuresta runostosta PAULAH. **2.** *onom. harv.* räiske, roiske. | Pitää kovaa p:ttä. Mikä mölyapina sieltä tulee, tuommoisella metelillä ja p:ellä? KARHUM. **3.** *mon. ark.* remuisa juhla, kekkerit, hilut, hipat. | Meillä on illalla pienet p:et.

pirskoil|la[29] *v. harv.* pirskahdella. | Maa tömisi juoksijain lähtiessä, ja pieniä kiviä p:i pitkän matkaa KATAJA.

pirskotella[28*] *frekv.v.* < pirskottaa. | P. vettä lattialle.

pirskotin[66*] *väl.* < seur. | Vihkiveden p.

pirskot|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* ripottaa jtak nestettä pisaroina jhk, räiskyttää, pirskuttaa, priiskottaa; vrt. sirottaa. | P. vettä vaatteille, vaatteet vedellä. P:ti hajuvettä rintaansa. Vihkiveden p:us.

pirskottu|a[1*] *pass.v.* < pirskottaa. | Lattialle p:nut vesi.

pirsku|a[1] *v.* -nta[15*] *teonn.* vars. nesteestä: sinkoilla (pieninä) pisaroina (jhk), räiskyä, roiskua, pärskyä. | Ikkunaan p:i muutama sadepisara. Vaatteille p:nut veri, loka.

pirskut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* (< pirskua) pirskottaa. | P. vettä jhk.

pirssi[4] *s. ark.* vuokra-auto- t. -ajuriasema. | Tilata auto p:stä. **-ajuri** *s.* vuokra-ajuri. **-auto** *s.* vuokra-auto, taksi. | Ajoin p:lla asemalle. **-autoilija** *s.* vuokra-autoilija. **-autonkuljettaja** *s.* vuokra-autonkuljettaja.

pirst|a[10] *s.* **1.** vars. *mon.* = pirstale. | Salaman särkemän puun p:at. Särkeä, lyödä, mennä p:oiksi. Astia oli tuhansina p:oina. — *Kuv.* Hajalle lyödyn armeijan p:at. Elämä on p:oina. **2.** *pirst|ana,* -aksi (adv.) pirstoina, säpäleinä, rikki. | Paiskasi lasinsa p:aksi seinään. Talo on pommituksen jälkeen p:ana. — *Kuv.* Hänen onnensa on p:ana.

pirstaantu|a[1*] *v.* (vain konkr. yhteyksissä) = pirstoutua. | Tuoli p:i pieniksi säpäleiksi. - - miesmassa p:i pieniin ryhmiin SEPPÄNEN.

pirstale[78] *s.* hauraista ja kovista aineista: jnk särkyneen t. hajonneen kokonaisuuden osanen, palanen, siru, sirpale, säpäle, pirsta. | Rikkoutuneen ruukun p:et. Haaksirikkoutuneen laivan p. Särkeä, lyödä, ruhjoa p:iksi. Särkyä, mennä p:iksi. Peili oli tuhansina p:ina. — *Kuv.* Pieni kansan p. Hajalle lyödyn sotajoukon p:et. Valtakunta hajosi p:iksi. Elämä, onni on p:ina.

pirsta|ta[35] *v.* = pirstoa. | Salaman p:ama puu. — *Kuv.* Hyökkäys p:si armeijan täydellisesti.

pirstautu|a[44] *v.* = pirstoutua. | Laiva p:i karia vasten.

pirsto|a[1] *v.* -nta[15*] *teonn.* hauraista ja kovista aineista: hajottaa, rikkoa, särkeä moniksi palasiksi, pirstoiksi, pirstaleiksi, pirstata, pirstota, pilstoa. | P. jk palasiksi, pirstoiksi. P. rikki. Kannoista p:tut tervakset. Myrsky p:i laivat. Pakkasen kiviä p:va vaikutus. — *Kuv.* Vesien p:ma alue. Pieniin osiin p:ttu maatila. Puolueriitojen p:ma kansa. Sotajoukon p:tut tähteet. Ristiriitojen p:ma ihminen. Taloudellisten vaikeuksien p:ma avio-onni. Laukaukset p:ivat äänettömyyden.

pirstoilla[29] *frekv.v.* < ed.

pirstomielisyys *s.* = jakomielisyys.

pirstoontua[1*] *v.* = pirstoutua.

pirstota[38] *v.* = pirstoa.

pirstoutu|a[44] *pass.v.* -neisuus[63] *omin.* (< pirstoa) pirstaantua, pirstautua, pirstoontua. | P. kappaleiksi, palasiksi, pirstaleiksi. P. rikki. P:nut lasi, jää. Laiva p:i kallioihin. — *Kuv.* Pikkusaariksi p:nut rannikko. Maatilojen p:minen. Moniksi lahkoiksi p:nut uskonnollinen liike. Hänen suunnitelmansa p:ivat toisten vastustukseen. Koko elämä oli p:nut. Nykyajan ihmisen henkinen tasapainottomuus ja sisäinen p:neisuus.

pirstoutumaton[57] *kielt.a.* sellainen, joka ei pirstoudu t. ole pirstoutunut. | P. lasi.

pir|ta[10*] *s. kut.* = kaide 2. | Tiheä, harva p. P:ran piit. Panna kangas p:taan 'pujottaa loimet pirran piinväleihin'. P:ran helske. — *Kuv.* Jk ei käy jkn p:taan 'ei sovi jkn suunnitelmiin [tms.]'. Langat jo harmaat / lyö elon kultainen p. LEINO. — *Yhd.* rauta-, teräsp.

pirteyttä|ä[2*] *v. harv.* piristää (1). | Kahvin p:vä vaikutus.

pirteyty|ä[44] *pass.v. harv.* < ed. | Mieli p:y.

pirte|ä[21] *a.* **-ästi** *adv.* **-ys**[65] *omin.* vireä, virkeä, sirkeä, terhakka, eloisa, vilkas; raikas, virkistävä, piristävä. | Älykäs ja p. ihminen. P. vanhus. P. pakinoitsija, esseisti. Henkinen p:ys. Olla p:ällä tuulella. P. keskustelu. P. pakina, komedia, elokuva. Säkenöivän hauska ja p. kuvaus. — Tiainen on vilkas ja p. lintu. Kukat ovat sateen jälkeen p:itä. — P., nuo-

rekas hattu. Siro, p. ja tyylikäs pusero. Sinapin p. maku. P. pakkasaamu.

pirteä|silmäinen *a.* P. tyttö. **-tyylinen** *a.* P. matkakuvaus.

pirtillinen[63] *s.* pirtin täysi. | P. väkeä.

pirtin|ikkuna *s.* **-lattia** *s.* **-nurkka** *s.* **-ovi** *s.* **-penkki** *s.* **-pöytä** *s.* Pitkä p. **-uuni** *s.*

pirt|ti[4*] *s.* **1.** maalaistalossa: **a.** perheen ja palvelusväen yleinen (tav. suuri) oleskelu- ja työhuone, tupa; vrt. kamari, sali, keittiö. | Maalaistalon, pappilan p. Suuri, avara p. Vanhanaikainen sisäänlämpiävä p. P:in iso leivinuuni. P:in pöytä. Palvelusväki nukkuu p:issä, isäntäväki kamarin puolella. Joskus talossa saattaa olla eteisen erottamana kaksikin p:tiä. **b.** palvelusväen, vars. miesten (*kans.* leivinuuniton, joskus pihanpäärakennuksessa sijaitseva) oleskelu-, työ- ja nukkumahuone, väentupa, palvelusväen puoli: vrt. pakari, tupa. | P., porstua ja pakari. **c.** *kans.* suuri vierashuone, sali. **d.** *yhd.* Asuin-, maalais-, piha-, savu-, väenp. **2.** yksihuoneinen hirsinen asuinrakennus, tupa, mökki, maja. | Rakentaa p. Mäen kupeessa on p. Poikkesin Jussin p:ille. Kuitenkin, jo ennen laihopeltojen kellastumista kylässä, seisoi p. valmiina Impivaaran aholla KIVI. Siinä se on Mummun p., soma mökki SILL. — *Yhd.* erä-, kala-, metsä-, metsästys-, piilop. **3.** *kans.* sauna. — *Yhd.* mallasp.

pirtti|muori *s. kans.* = pirttivaimo. **-nainen** *s. kans.* lapsivuoteessa oleva nainen.

pirttinen[63] **1.** *dem.s.* Pieni p. **2.** *poss.a.* yhd:ojen jälkiosana. | Suurip.; yksi-, kaksip.

pirtti|rakennus *s.* (us. päärakennuksen lisänä oleva) rakennus, jossa on pirtti. | Pappilan päärakennus ja p. **-sauna** *s. kans.* synnytyssauna, lapsisauna. **-vaimo** *s. kans.* kätilönä toimiva kansannainen, pirttimuori. **-viljelys** *s. leik.* P. oli torpassa satoisaa 'lapsia oli paljon'. **-vä|ki** *s.* pirtissä asuva palvelusväki;)(isäntäväki. | -- suhteet sisäväen ja p:en välillä KIANTO.

pirtu[1] *s. ark.* sprii, väkiviina. | Juoda raakaa p:a. Mies löyhkäsi p:lta. P:n salakuljetus. **-auto** *s.* pirtua salakuljettava auto. **-kanisteri** *s.* **-kauppias** *s.* **-laiva** *s.* pirtua salakuljettava laiva, spriilaiva. **-lasti** *s.* Salakuljetusmoottorin p. **-mies** *s.* pirtun salakuljettaja. **-moottori** *s.* pirtua salakuljettava moottorivene, spriimoottori. **-n|kuljettaja** *s.* **-pullo** *s.* **-ryyppy** *s.* **-trokari** *s.*

piru[1] *s.* **1.** vars. *ark.* paholainen, pahahenki, perkele; myös paholaisen palveluksessa olevista henkiolennoista. | Sarvipää p. Kaikki helvetin, hornan p:t. P:n riivaama ihminen. Myydä sielunsa p:lle. Joutua p:n pauloihin. Korttipeli, p:n keksintöä. Ei pelkää p:akaan. — *Yhd.* pikku-, pääp.; (myt.) metsä-, rajap.; (el.) pussip. **2.** ed:een liittyviä sanontoja. **a.** Maalata p(:ja) seinälle, seinille, ks. maalata 2.c. Joutua, istuutua p:n kelkkaan 'joutua, antautua pahan valtaan'. P:n tusina (kans.) '13 kpl'. Nyt on p. merrassa, irti [= asiat ovat hullusti, uhkaa käydä huonosti] SP. Jos antaa p:lle pikkusormensa, se vie koko käden SL. **b.** vertauksissa. | Ruma, häijy kuin p. Tappeli kuin itse p. Selittää kuin p. raamattua [= selittää asiat väärin, kääntää asiat päälaelleen] SP. **3.** *kuv.* **a.** haukkumasanana pahasta, pahasisuisesta, petollisesta, vaarallisesta, vihatusta tms. ihmisestä. | Rosvot, p:t! Ukko on koko p. Kyllä ihmiset saattavat olla eri p:ja! -- koko p. työtä teettämään SILL. Kukaan p. ei komenna meitä! Tukkilaisen p:ja oli koko pirtti täynnä. — *Harv. a:sesti* komparoituna. | Ja mitä tuoreempi herra, sitä p:mpi! HAANPÄÄ. **b.** muuta käyttöä. — Säälitellen. | Tällainen köyhä p. kuin minä. Hänen kaltaisensa orvot p:t. — Sadateltaessa olioista, esineistä; vrt. **5.** | Lehmät p:t olivat särkeneet aidan. Radio, p., ei soi. — *Harv.* kehuvasti. | Oikea p. työmieheksi 'kova työmies'. Koko p. juoksemaan. — *Ark.* henkilöstä, joka sivusta seuraa korttipeliä. | Tule minun p:kseni! — *Yhd.* takap. **4.** jnk abstr. pahan käsitteen symbolina. | Ahneuden, kateuden, mustasukkaisuuden p. — Hänellä on p. [= paha, ilkeys] mielessä. Häneen on mennyt p. Hän on p:ja(an) [= pahuutta, ilkeyttä] täynnä. **5.** kiro- ja voimasanana. | Voi p.! Johan nyt on p., jos ei --. P:ako se sinuun kuuluu! Mitä p:a sinä tarkoitat! P:n akka, kissa. P:n hyvä. P:n paljon, vähän, kauan.

piruet|ti[4*] *s.* **1.** balettitanssissa varpaankärjellä t. kaunoluistelussa yhdellä luistimella (joko kärjellä tai terällä) suoritettu pyörähdys t. pyörintä. — *Kuv.* Kirjailijan älylliset p:it. **2.** ratsastuksessa: ratsun pyörähdys takaja'kojen varassa ympäri. **3.** *voim.* rekillä takaheilahduksessa: vartalon pyörähdys pituusakselinsa ympäri molempien käsien irrottuessa hetkeksi tangosta. **4.** *harv.* lentokoneella suoritettu nopea, ohjaamaton pystykierre.

piruil|la[29] *v. ark.* esiintyä, vars. puhua tahallisen ärsyttävästi, tehdä jtak piruuttaan, ilkikurisuuttaan, ilveillä, pilailla; *harv.* niskoitella, hangoitella. | P. jklle, jkn kanssa. Sanoin sen vain p:lakseni. — *Kuv.* Bentsiini p:ee, vai? SIMO PENTTILÄ.

pirulai|nen[63] *s.* **1.** *harv.* paholainen, piru. | P:set piinasivat, / pahat vallat vaivasivat KANT. **2.** haukkuma-, sadattelu- ja lievänä kirosanana. | Akka p., akan p. Pojat, senkin pienet p:set! Kuka p. tämän on tehnyt? — Kettu p. [t. ketun p.] vei kanan. Auto jätti, p.! — Voi p:sen p.!

pirulaut(a) [us. -la·u-] *interj. kans.* kirosanana. | P., uskallapas vain!

pirulli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** ihmisen luonteesta, ajatuksista, toiminnasta: ylen, erittäin paha, ilkeä, häijy, viekas, julma. | P. ihminen. Johtaja oli p:simmalla tuulellaan. Hymyillä p:sesti. Puhua p:sella äänellä. P. ajatus, suunnitelma, juoni, teko. P. ilo loisti hänen silmistään. Tunsi p:sta nautintoa, mielihyvää. P:sen katala, julma. Kidutti p:sella tavalla vankejaan. **2.** vars. *ark.* esineistä, asioista: erittäin epämiellyttävä, ilkeä, kauhea, sietämätön, vaikea, kova, pirunmoinen, helve-

tillinen, infernaalinen. | Kranaatti on p. esine. P:sta kivikkoa kynnettäväksi. P. melu, meteli. Konekiväärien p. papatus. Ilma oli p:sen löyhkän saastuttama. P:sta hommaa. Olin p:sessa tilanteessa. **3.** yl. negatiivisessa, epämiellyttävässä mielessä äärimmäisasteinen. | P:sen nerokas keksintö. Hänen ihmistuntemuksensa on suorastaan p. -- kirkon oikeaoppisuus, tuo p. mallihurskaus, joka kaiken elämänilon ihmisraukoilta synkistää KIANTO.

pirun|kuva *s.* Sarvipäinen p. **-moi|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* hitonmoinen, helvetinmoinen, peijakkaanmoinen. | P. sade. P. metakka. P. kipu. Mentiin p:sta kyytiä. P:sen iso. Riitelivät oikein p:sesti. **-nyrkki** *s.* vähintään kuuden, salvainhirsien tapaan koottavan puupalikan muodostama leikkikalu, jonka kokoon paneminen ja purkaminen vaatii taitoa, nuljuksennaula(t). **-paska** *s. kans.* hajupihka. **-pelto** *s. kans.* kivipelto. **-pihka** *s. kans.* hajupihka. **-poika** *s.* Pieni sarvipäinen p. **-polska** *s.* polska t. yl. huima tanssi, jota piru(je)n kuvitellaan tanssivan. — Vars. *kuv.* Lehdet tanssivat p:a syystuulessa. Ajatukset tanssivat p:a. **-puntari** *s. kans.* sudenkorento.

pirusti *adv. alat.* pirun kovasti, paljon tms., pirunmoisesti, hitosti, vietävästi tms. | Harmittaa, särkee niin p. Se maksaa p. Saatiin p. kaloja.

piruttaa[2*] *v. alat., 3. pers.* harmittaa, kiukuttaa, kismittää. | Minua p:a niin vietävästi.

piruuntua[1*] *v. alat.* suuttua, kiukustua, sydämistyä.

piruus[65] *s. alat.* ilkeys, häijyys, koirankuri, koiruus, ilkikurisuus. | Hänellä on p. mielessä. Täynnä p:tta koko mies. Tehdä jtak p:ttaan 'ilkeyttään, ilkikurisuuttaan, kurillaan'. Sanoin sen aivan p:ttani. — *piruuksissa(an* (adv.) piruuttaan, koiruuksissaan. | Kertoi p:ksissaan kaikenlaisia juttuja.

piruuttaa[2*] *v. alat.* **1.** kiusoitella, ärsyttää, härnätä. | -- hän kerran vielä tahtoisi p. Eivoria HEPOR. **2.** = piruttaa.

pisa[10] *s. vaill.* vain yhteydessä *hiiden pisaan* hiiteen, hemmettiin. | Manata, toivottaa jku hiiden p:an.

pisama[10] *s.* **1.** kesakko, teerenpilkku. | Kasvot täynnä pisamia. — *Yhd.* teerenp. **2.** *harv.* yl. pilkku, täplä. **-i|nen**[63] *poss.a.* < ed. | P:set kasvot. **-voide** *s.* kesakkovoide.

pisanki[6*] *s.* banaani (kasvina).

pisar[62], pisare *s.*, vars. *runok.* = seur. | Yks p. ei voi jäätä sulattaa KOSKENN. -- ja kohta vuotaa veren viime p. H.ASUNTA. — *Kuv.* -- äänen oheen pyrki naurun p:eita SILL.

pisar|a[17] *s.; harv.* pisar(e). **1.** pintajännityksen koossa pitämä pieni pallomainen t. pääärynämäinen nestemäärä, tippa. | P. vettä, verta. 3 p:aa manteliöljyä. P. elohopeaa. Puiden lehdillä kimmeltävät p:at. Sade putoili raskaina p:oina. Haavasta ei tullut veren p:aakaan. Tyhjensi lasinsa viimeiseen p:aan. — *Kuv.* Hänessä on p. juutalaisverta. Summa oli kuin p. (valta)meressä. Huomautus oli p., joka sai hänen kärsivällisyytensä läikähtämään yli laidan. Ei merta p:oitta soudeta [= jtak suurta tehtävää, työtä suoritettaessa ei voi välttyä pikkuvirheiltä] SP. — *Rak.* doorilaisessa tyylissä triglyfien alla "riippuvista" sylinterimäisistä koristeosasista. — *Yhd.* elohopea-, hiki-, hunaja-, kahvi-, kaste-, kyynel-, lima-, maito-, muste-, neste-, rasva-, sade-, tina-, veri-, vesi-, viini-, öljyp.; lumi-, verenp. **2.** ed:een liittyen yl. pienestä nestemäärästä: tilkka(nen). | Kotona ei ollut p:aakaan maitoa. Ei maistanut p:aakaan väkeviä. **3.** *kuv.* abstr. käsitteistä ilmaisemassa pientä, vähäistä määrää: hiven, hiukkanen, hitunen, rahtu. | P. huumoria. Pieniä tiedon p:oita. Viimeinenkin kärsivällisyyden p. Iloon sekaantui p. murhettakin. P:an armostasi / suo vuotaa tuskahani VK.

pisarai|nen[63] **1.** *dem.s.* P. vettä, viiniä. — *Kuv.* P. iloa, myötätuntoa. -- p. romanttista kaipuuta TARK. **2.** *poss.a.* -- kimaltelevia, p:sia lukinseittejä KALLAS. — *Yhd.* pieni-, suurip.

pisara|lauta, -lista *s.* kannellisessa veneessä t. kanootissa kannen sisäreunaa kiertävä, kantta korkeammalle kohoava puulista, joka estää veden roiskumisen sisään. **-mainen**[63] *kalt.a.* P. korvakoru. **-n|muotoinen** *a.* (myös ⌒) putoamassa olevan pisaran muotoinen. | P. helmi. **-sa|de** *s.* Suihkulähteen vesi putoaa alas välkkyvänä p:teena. **-tartunta** *s. lääk.* yskäistäessä t. aivastettaessa suusta singahtavien pienten nestepisarain välityksellä tapahtuva (vars. keuhko)taudin tartunta.

pisare[62] *s.* ks. pisar.

pisaro|ida[30] *v.* -inti[4*] *teonn.* **1.** *intr.* putoilla t. tihkua pisaroina, muodostaa pisaroita, pisarrella. | Hiki p:i otsalla, otsalle, otsalta. Maahan hiljaa p:iva sade. -- räystäästä p:i välkkyviä vesihelmiä WALTARI. Puusta p:iva pihka. **2.** *tr.* vuodattaa jtak pisaroina. | Taivas p:i vettä. -- pilvet p:ivat kastetta VT.

pisaroitta|a[2*] *v.* granuloida (1), rakeistaa. | Metallin p:minen.

pisaroittain *adv.* pisara kerrallaan, pisaroina. | Tiputtaa lääkettä p. — *Kuv.* vähin erin. | Yleisöä saapui p.

pisaroitu|a[1*] *v.* muodostua pisaroiksi, pisartua. | Vesihöyryn p:minen. Ikkunaan p:nut kosteus.

pisar|rella[28*] *v.* -telu[2] *teonn.* putoilla t. tihkua pisaroina, pisaroida. | Pilvistä p:teli hiukan vettä. Hiki p:teli hänen otsallaan. -- hiukan p:teli [= satoi] CANTH.

pisartu|a[1*] *v. harv.* = pisaroitua. | Tunsin kylmän hien p:van otsalleni *WALTARI.

pisin[59] *sup.a.* ks. pitkä.

piskaht|aa[2*] *v. kans.* juolahtaa. | -- kesken muita ajatuksia p:i mieleen: näinkös huono minä nyt olen? ALKIO.

pisketti[6*] *s. kans.* bisketti.

piski[4] *s. halv.* pieni (vars. sekarotuinen) koira, rakki. | Sekarotuinen p. Räkyttävä p.

pisku[1] *a. harv.* = seur. | -- jospa olisitkin vielä p. piltti emosi parmailla! KALLAS. — *S:sesti.* P:ansa [= pienokaistansa] katselee hän naurusuin KIVI.

piskui|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* = pikkuinen. **1.** P. lapsi, poika, piikatyttö. Olin silloin aivan p. P. eläin, lintu. Hiiren p. kuono. P. järvi,

kumpu. P. mökki. P. pullo. P. pala, reikä. — *S:sesti.* Perheen p:set 'pienokaiset'. 2. vrt. pikkuinen 3. | P. joukko. Älä pelkää, sinä p. lauma UT. Lauloi p:sen sävelen. P. pakkanen. 3. vrt. pikkuinen 4. | Aivan p. asia. P. riita.

pisla[10], **pislaaki**[6] *s. kans.* lyöte, hela.

pisma[10] *s. kans.* asiakirja. | - - ellei olisi suostunut, vahvistanut p:a puumerkillään LEHT.

pisnessi[6] *s. alat.* liikeasia, afääri; puuha, tehtävä, asia. | Tuottava p. On ollut kaikenlaista pientä p:ä.

pisoaari[4] *s.* (miesten) virtsaamista varten tarkoitettu käymälä, urinaali. | Rautatieaseman p.

pisoliitti[4*] *s. geol.* hernekivi.

pispa[10] *s. vanh. murt.* piispa. | - - vaikka olisi hän niin lukenut kuin p:t KIVI.

pissa[10] *s. ark.,* vars. *last.* virtsa. | P. housuissa. Mennä p:lle 'virtsaamaan, pissaamaan'.

pissata[35] *v. ark.* vars. lapsista: virtsata, "heittää vettä".

pissatta|a[2*] *v. ark.* < ed. **1.** *kaus., yksipers.* Lasta p:a. **2.** *fakt.* Äiti p:a vauvaa.

pissi[4] *s. ark.* = pissa.

pissihaukka *s. kans.* pöllö.

pissittää[2*] *v. ark.* = pissattaa.

pissiä[17] *v. ark.* = pissata.

pistaasi[6], **-manteli** *s.* Välimeren maissa kasvavan Pistacia vera -pensaan mantelimaisia, syötäviä siemeniä, vihreä manteli.

pistasiitti[4*] *s. min.* runsaasti rautaa sisältävä epidootti.

piste[78] *s.* **I. 1.** ympäristöstään värin puolesta erottuva hyvin pieni kohta, aivan pieni (pyöreä) täplä t. merkki; pilkku, silmä. | Kynän kärjellä tehty p. Pelinopan p:et. Leppäkertun selkäpuolen mustat p:et. Home on jättänyt kankaan pintaan vihertäviä p:itä. P:illä merkitty raja. P:iden ja viivojen muodostama ornamentti. Tähdet näkyvät taivaalla kirkkaina p:inä. Laiva erottui enää pienenä p:enä. Silmäterät p:iksi supistuneina. — *Erik.* eril. kirjoitetuista ja painetuista merkeistä. **a.** välimerkki (.), jota käytetään mm. väitteen t. kertomuksen sisältävän virkkeen lopussa. | Panna p. virkkeen loppuun. — *Kuv.* Löi puheensa p:eksi nyrkin pöytään. Asialle täytyy tulla p. 'loppu'. Pani p:en siihenastiselle säädyttömälle elämälleen. Mut kaikella sentään on raja ja p. *MANN. **b.** kirjaimen osana t. äänteen merkkinä. | i:n p. Seemiläisissä kielissä vokaaleja merkittiin p:illä. **c.** *mus.* nuotin alat. yläpuolella ilmaisemassa, että nuotti on esitettävä staccato; nuotin jäljessä pidentämässä nuotin aika-arvoa puolella. **d.** kertomerkkinä (esim. $2 \cdot 4 = 8$); erottamassa desimaaleja kokonaisluvusta (esim. 2.58) t. jnk luvun numerosarjoja toisistaan (vars. satoja tuhansista, satojatuhansia miljoonista jne., esim. 5.406.241, minuutteja tunneista, esim. klo 19.20, jne.); numeron jäljessä osoittamassa järjestyslukua; kirjaimen päällä derivaatan merkkinä vars. fysiikassa derivaatan ilmaistessa nopeutta. **e.** morsemerkin osana. | P. ja viiva.

2. *kirj.* kirjakkeen perusmittayksikkö, typografinen piste (1/2660 m). | Korpuksen keilinmitta on 10 (typografista) p:ttä. 1 cicero on 12 p:ttä.

3. vars. *mat.* eräs geometrian perussuure; tav. täsmälleen määritetty käyrän (funktion kuvaajan) kohta. | Geometrian perussuureet ovat p., suora ja taso. Suorat leikkaavat toisensa p:essä A. Jana, joka yhdistää p:et A ja B. Piirtää ympyrä annettu p. keskipisteenä. Suoralla ja ympyrällä voi olla vain kaksi yhteistä p:ttä. Kolmion merkilliset p:et. Koordinaatiston p:et. P:eseen P vaikuttava voima. Aine- eli massap. Funktion nollap.

4. kohtiin 1 ja 3 liittyen: (pieni) määräkohta, -paikka. | Tähdätä jhk p:eseen. Silmät suunnattuina jhk p:eseen. Tarkasteli seutua korkealla olevasta p:estä. Näköpiirin p:et. Kirkontornin ylin p. Suomen eteläisin p. P. d5 [šakkipelissä]. Moottori kiinnitetään alustaan kolmesta p:estä. Rintaman arimmat p:et. Hyökkäys kohdistui p:eseen A. Uittomatka väylän eri p:istä rannikolle. - - kuin majakka merenkulkijoille, siitä saa aina varman p:en ja voi määrätä matkansa suunnan kartalla AHO.

5. a. jnk asteikon tms. (merkitty) kohta t. aste; asteittain, vaiheittain liikkuvan, muuttuvan tms. esineen, aineen t. ilmiön kulloinenkin (asteikolla tms. osoitettava) asema t. tila. | Asteikon ylin ja alin p. Kampi käännetään p:eseen P. Kun sylinterin mäntä on tullut ylimpään tai alimpaan asentoonsa, sen sanotaan saavuttaneen kuolleen p:ensä. Kun voima on kasvanut tiettyyn p:eseen, tapahtuu räjähdys. Kun lämpötila laskee tiettyyn p:eseen, niin aine jähmettyy. — *Fys.* Kriitillinen p. 'olosuhteet, joissa nestemäisen ja kaasumaisen olomuodon ero häviää'. **b.** kohta, hetki, vaihe, aste, asema jssak abstr. toiminnassa, tapahtumisessa tms. | Hanke on samassa p:essä kuin alussakin. Kehitys on kriitillisessä p:essä. Kuollut p. 'vaihe, jossa jk toiminta tms. on pysähdyksissä, polkee paikallaan'. Neuvottelut ovat kuolleessa p:essä. Sesonki on hiljaisimmassa p:essään. Joutui sellaiseen p:eseen, että oli turvauduttava lääkäriin. Pelko kasvoi äärimmäiseen p:eseensä. Kesä oli ehtinyt korkeimpaan p:eseensä, juhannukseen. [Elo]kuvassa meni jokin tytön ja pojan asia ja vähitellen kehittyi siihen luonnolliseen p:eseen, suudelmaan SILL.

6. *yhd.* Alku-, keski-, loppu-, pääte-, väli-, äärip.; huippu-, kanta-, kauko-, kärki-, laki-, napa-, perusp.; jako-, leikkausp.; apu-, havainto-, kiinne-, kiinto-, kosketus-, lähtö-, paino-, poltto-, suunta-, suuntaus-, tarkennus-, tuki-, tähtäys-, vaaitus-, vaikutusp.; kipu-, kyynel-, lämpöp.; tuli-, valop.; kasvu-, kuva-, pinta-, sidosp.; etelä-, itä-, kardinaali-, länsi-, pohjoisp.; aine-, massap.; urkup.; kaksois-, puolip.; halla-, jäätymis-, jäätymä-, kaste-, kiehuma-, kiehumis-, käänne-, liekehtimis-, nolla-, sulamis-, syttymisp.; kevät-, kevätpäiväntasaus-, oinas-, puolipäivä-, (päivän)tasausp.; kultap.

II. eril. arvoja määritettäessä käytetty sovittu yksikkö, poengi. **1.** eril. kilpailujen, pelien,

kokeiden tms. arvosteluasteikon yksikkö, "pinna". | Saada, antaa p:itä jstak suorituksesta. Sai [mäki]hypystään 18,5 p:ttä. 280 p:en ampumatulos. P:iden laskeminen. [Nyrkkeilijä] noukki p:itä etenkin lähiottelussa. A. johtaa kilpailua 12 p:ellä. Suomi voitti maaottelun p:in 116—98. Koe, jossa on saatava vähintään 40 p:ttä. 5 p:en (arvoinen) vastaus. 6 p:en virhe. — Päästä p:ille 'saada pisteitä, päästä pistetilalle'. Voittaa jku, hävitä jklle p:illä (painissa, nyrkkeilyssä) 'saada pistevoitto, kärsiä pistehäviö'. — *Yhd.* arvostelu-, häviö-, lisä-, lohdutus-, loppu-, miinus-, plus-, rangaistus-, sarja-, tasa-, työ-, virhe-, voitto-, yhteis-, yleisp. 2. eräiden vaihtelevien arvojen määrittämiseen käytetyn asteikon yksikkö. | Kulutushintaindeksi on noussut 6 p:ttä. Osakeindeksi vahvistui 4,1 p:ttä. 3. joskus *konkr.* kuponki. | Vaatetuskortin p:et ja erikoiskupongit. Sukista vaadittiin ostettaessa 8 p:ttä.

III. *kans. kansat.* = pistekota. | P. on ollut oven edessä, etelän puolella J.AILIO.

piste|aita *s.* pystyaita. 1. aita, jonka muodostavat pystyyn lyödyt, vitsaksien yhdistämät seiväsparit ja vinoasentoiset aidakset, vinoaita. | P. pellon ympärillä. P. tien kummankin puolen. 2. *harv.* säleaita. **-arvo** *s.* pisteinä määritetty arvo; vrt. piste II.1. | Hypyn, vastauksen p. **-arvostelu** *s.* arvostelu pisteitä käyttäen; vrt. piste II.1. | Suorituksen p. **-asema** *s.* pistetilanne. **-asteikko** *s.* vrt. piste II. | Arvostelussa käytetty p.

pisteellinen[63] *poss.a.* < piste. | P. nuotti. P. numero ilmaisee järjestyslukua.

piste-|ero *s.* vrt. piste II. | Joukkueiden välinen p. Voitti suurella p:erolla. **-etumatka** *s.* vrt. piste II.1. | Suomi sai jo ensimmäisenä kilpailupäivänä vakuuttavan p:n.

pisteet|ön[57] *kar.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* < piste. 1. P. i-kirjain. P. nuotti. Haavan lehtikuoriaisella on punaiset, p:tömät peitinsiivet. 2. tavarasta, josta (kulutustarvikkeiden yl. ollessa säännösteltyjä) ei ostettaessa vaadita pisteitä; kortiton; vrt. piste II.3. | Ostaa p:öntä kangasta. Sai kengät p:tömästi.

piste|hitsaus *s. met.* sähköhitsaus, jossa hitsaaminen tapahtuu pisteittäin kahden elektrodikärjen välissä. **-hitsauskone** *s.* **-häviö** *s. urh.* vrt. pistevoitto. | Kärsiä p. nyrkkeilyssä, painissa.

pisteikkö[2*] *s. harv.* 1. pisteryhmä. 2. *kirj.* rasteri. 3. arvostelussa käytetty pisteasteikko t. -järjestelmä.

pistei|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* P. pinta. Leppäkertun p. selkä. Siivet harvaan p:set. — *Yhd.* kelta-, musta-, puna-, vihreäp.; harva-, pieni-, tiheäp.; yksi-, kaksi-, 14-p.

pisteistö[2] *s.* pistejoukko t. -ryhmä.

pisteittäin *adv.* piste kerrallaan, pisteinä, pisteiden mukaan. | Elinkustannusindeksi nousee p. P. tapahtuva arvostelu.

pisteittäinen[63] *a.* vrt. ed. | P. arvostelu.

pisteit|tää[2*] *v.* -ys[64] *teonn.* tehdä pisteitä jhk, varustaa pisteillä, punkteerata. | P:tämällä kartalle merkitty alue.

piste|jono *s.* **-joukko** *s.* **-järjestelmä** *s.* P. typografisena mittajärjestelmänä. Arvostelussa käytetty p. **-järjestys** *s.* vrt. piste II.1. | Kilpailijoiden p. kahden lajin jälkeen. **-kamppailu** *s.*, vars. *urh.* kamppailu pisteistä. **-kilpailu** *s.*, vars. *urh.* kilpailu pisteistä. **-kirjoitus** *s.* kirjoitus, jossa kirjaimina ovat eril. pisteryhmät. | Sokeain kohokirjoitus on p:ta. **-kota** *s. kansat.* pystypuiden muodostama kota, piste. | P. asuntona, keittokotana. Saunan edessä on p. ja musta muuripata AHO. **-kuvio** *s.* pisteiden muodostama kuvio.

pistelasku *s.* pisteiden laskeminen; vrt. piste II. **-ta|pa** *s.* Tulos virallisen p:van mukaan. **-taulukko** *s.* Yleisurheilun p.

pisteleht|iä[17*] *v.* (*harv.* pistelehtää[2*]) pistäytyä tuon tuostakin (jssak); puikkelehtia. | Tuon tuostakin p:i Anni, iltasen syötyään, makuuaitasta ulos J.REIJONEN. [Koira] kaarsi vaaran kaukaa kuin olemattoman, se puikkelehti, p:i HEPOR.

pisteleväi|nen[63] *a. harv.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* 1. pistelevä. | P. ohdake. 2. pisteliäs (2). | -- tylyjä ja p:siä vastauksia PÄIVÄR.

pistelijä[14] *tek.* < pistellä.

pisteliä|s[60] *a.* -ästi *adv.* -isyys[65] *omin.* 1. *harv. konkr.* pistävä, piikkinen. | P. ohdake LEHT. 2. kärkevä(puheinen, -sanainen), ivallinen, pilkallinen, piikikäs, piikittelevä. | P. vanhapiika. P. sana, puhe, arvostelu. P. äänensävy. Puhua, nauraa p:ästi. Kysyi hiukan p:ästi, oliko --.

pistel|lä[23] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < pistää; ks. sen ryhmittelyä.

A. I. P. ihoa neulalla. [Tullimies] tunnusteli Jussin laukkua ja p:i heinä- ja silppusäkit rautakepillään läpi KATAJA. Ennen paistamista leivät p:lään tai viilletään kaasunlähdön tasoittamiseksi. P. reikiä jhk. P:y mallien jäljentämiskeinona. — Tasausta varten hameen helmaan p:lyt nuppineulat. Hyllypaperit p:lään nastoilla kiinni. — Pistoliikkein työskentelemisestä. | P. [= kutoa] verkkoa, sukkaa. P. [= kaivaa (lapiolla)] ojaa. P. hiekkaa kuormaan. Alkoi p. lapiotaan kuin tottunut ojuri ainakin. Alma p:i uutterasti neulaa eikä nostanut silmiä työstään CANTH. -- äänet muistuttivat melan säännöllisiä p:yitä I.K.INHA. — *Erik.* 1. P:i elukoita kuin tottunut teurastaja. 2. Keltiäiset p:evät. Kärpästen kihisevä, p:evä pilvi. 3. Heinänsänki p:i jalkapohjia. P:evä metsäpolku. 4. P. mansikoita heinänkorteen. P. lyhteitä aidanseipäisiin. **II.** 1. Savu aivan p:i silmiä. Sieraimissa p:i äsken vahatun lattian haju. Pakkanen vihloi ja p:i kasvoja. P:evä kipu. Katkeruus p:i hänen mieltään. — Puutuneita jalkoja p:i kuin terävillä neuloilla. Ihossa tuntui kirvelyä ja p:yä. -- kipeästi p:i heidän sydäntänsä, koska he muistelivat Toukolan poikain herjaus-veisua KIVI. — Subj. ilmaisee paikan, elimen tms., jossa tuntuu kipua. | Iho muuttui liiasta auringosta punertavaksi ja p:eväksi. — *Erik.* suututtaa, kiukuttaa, harmittaa; pistää t. pistellä vihaksi; vrt. B.III.2. | Minua p:i aika tavalla, kun koko loma-ajan satoi. [Iltalomakielto] oli meistä vääryyttä, sortoa, se p:i meitä IVALO. 2. *kuv.*

puhua pisteliäästi, piikitellä, leukailla, irvailla, nälviä. | P. ja pilkata jkta. Emäntä ei malttanut olla p:emättä piialle tämän yöjuoksuista. P:evät puheet. Vaihtaa p:eviä sanoja. Eskon täytyi kuunnella akkansa p:yjä koko pitkän päivän ALKIO. **III.** vars. *ark.* ja *kans.* Istukkaat p:lään maahan varhain keväällä. — *Erik.* vrt. pistää A.III.3. **1.** syömisestä. | P. lusikalla velliä. P:ivät muutamia lusikallisia viiliä. P. ruokaa suuhunsa. — P:i poskeensa kaikki marjat. P:i [= söi] ateriallaan kokonaisen leivän. **2.** kättelemisestä. | P:i kädestä hyvästit isäntäväelle. **3.** sanoa jtak (muun t. toisten) puheen väliin. | Pilojaanhan se Tuomas aina väliin p:i AK.

B. vars. *ark.* **I.** P:tiin jo pyydyksiä kutupaikoille. **II.** P. merkintöjä muistikirjaansa. Johtaja p:i kirjeisiin nimensä. **III. 1.** Kävi p:emässä aittojen ovet lukkoon. **2.** vrt. pistää B.III.3 ja pistellä A.II.1, erik. | Häviö p:i poikaa vihaksi. Hänen alkoi p. vihaksi, kun kala ei edes nypännyt. **3.** vrt. pistää B.III.4. **a.** P. polskaksi, pieneksi juoksuksi. **b.** P. painia, juoksua. Saa p. [= kävellä, astella, juosta tms.] ahkerasti, jos mieli ehtiä tunnissa perille. Oli p:lyt jalkapatikassa koko matkan. P:i [= juoksi] 400 m:llä uuden ennätyksen. P. [= uida] kroolia. — *Erik.* Konkarihevonen p:ee samanpuoleisia jalkoja yhtaikaa 'astuu yhtaikaa samanpuoleisilla jaloilla'. **c.** P. puhetta. Taidat p. omiasi 'puhua perättömiä'.

C. I. *kans.* kantav:n vastaavasta ryhmästä poikkeavaa intr. käyttöä. | - - pienet virit vaan siellä täällä osoittivat, missä muikut p:ivät [= tuikkailivat vedenpintaan] AHO. **II.** *refl. taiv.* puikahdella; vrt. pistäytyä. | Mi on meiän Marjatalla, / - - / käypi saunassa saloa, / pime'issä p:eikse? KAL. Siinä pieni p:eksen, kussa suuri kääntele ksen SL.

-pistelmä[13] *s.* Verip.

piste|luku *s.* vrt. piste II.1. | Voittajan p. Ruotsi voitti maaottelun p:luvuin 108—104. **-maalaus** *s. kuvat.* = täplämaalaus. **-maali** *s. sot.* (suhteellisen) pienialainen maali; vrt. alue-, sulkumaali. **-marginaali** *s.* piste-ero. **-mekaniikka** *s. fys.* mekaniikan osa, jossa kappaleet ajatellaan pistemäisiksi (ja pyörimättömiksi). **-merkki** *s.* **-mies** *s.*, vars. *urh.* kilpailija, joka saa pisteitä, sijoittuu pistetilalle, -tiloille. | Suomalaisten paras p. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* **-sesti** *adv.* P. täplä, syvennys. P. silmä. P. valolähde. — *Mat.* pisteeksi käsitetty, pisteeseen keskitetyksi ajateltu. | P. massa. **-määrä** *s.* vrt. piste II.1. | Kilpailijan, joukkueen p. — *Yhd.* kokonais-, yhteis-, yleisp. **-nyrkkeily** *s. urh.* vrt. pistepaini. | Esitti mainiota p:ä. **-osto** *s.* hallituksen taloudellisista toimenpiteistä, joiden tarkoituksena on elinkustannusindeksin alentaminen t. sen (ja siihen kytkettyjen palkkojen) nousun estäminen; par. muuten. | Turvautua p:ihin 'pisteiden ostoon'. **-paini** *s. urh.* paini, jossa käytetään pistearvostelua; pisteitä tuottava paini. **-porstua** *s. kansat.* oviseinää vasten keilamaisesti pystyyn asetetuista riu'uista tehty puolipyöreä porstua. | P. savupirtin oven edessä. **-puikko** *s. met.* teräväkärkinen teräspuikko, jolla pisteitä lyöden merkitään viivat, ympyrät ja niiden keskipisteet työkappaleisiin. **-rivi** *s.* **-ryhmä** *s.* Seulaset näkyvät taivaalla p:nä. **-saalis** *s.*, vars. *urh.* vrt. piste II.1. **-sarja** *s.* **-sij|a** *s.*, vars. *urh.* järjestyssija, jolle pääsyt saa suorituksestaan pisteitä (pisteen), pistetila. | Sijoittua, päästä p:alle, p:oille. **-silmä** *s. el.* niveljalkaisilla: yksinkertainen pistemäinen silmä, pikkusilmä. | Sudenkorennolla on verkkosilmien ohella kolme p:ä. **-summa** *s.*, vars. *urh.* vrt. piste II.1. **-taistelu** *s. urh.* taistelu pisteistä. | Maaottelu muodostui ankaraksi p:ksi. **-talo** *s.* vähintään kaksikerroksinen monen perheen asuintalo, jossa on keskellä rakennusta (us. vain kattoikkunan valaisema) portaikko ja tav:immin neljä huoneistoa kerroksessa, tornitalo; vrt. lamellitalo. **-tappio** *s.* = pistehäviö. **-taulukko** *s.*, vars. *urh.* **1.** pistearvostelussa käytetty taulukko. | 10-ottelun p. **2.** pistetilannetta osoittava taulukko. **-tauti** *s. maat.* eril. sienten aiheuttamia kasvitauteja, joissa sairaan kasvin lehtiin, hedelmiin t. varsiin kehittyy vaaleita laikkuja t. viiruja ja niihin pistemäisiä tummia itiöemiä. **-tila** *s.*, vars. *urh.* = pistesija. **-tilanne** *s.* vrt. piste II. | Maaottelun, jalkapallosarjan p. P. kolmen lajin jälkeen Ruotsin hyväksi 20—13. **-tili** *s.* vrt. piste II.1. | Joukkueen p. kartuttaa, lisätä p:ään. **-tuli** *s. sot.* konetuliaseiden tuli-(muoto), jota käytettäessä yhdellä t. usealla aseella ammutaan samaan pistemäiseen maaliin. | Konekiväärin p. **-tulo** *s. mat.* vektorien skalaarinen tulo. **-tulos** *s.* vrt. piste II.1. | Kilpailijan, joukkueen p. **-tuomari** *s. urh.* pistearvostelun suorittava tuomari, arvostelutuomari; vrt. kehä-, mattotuomari. **-verkko** *s.* Kartoituksessa apuna käytetty p. **-viiva** *s.* pisteiden muodostama katkoviiva. | P:lla merkitty raja. **-voit|to** *s. urh.* nyrkkeilyssä, painissa: piste-eroon perustuva voitto; painissa *syn.* työvoitto; vrt. tyrmäys-, selkävoitto. | Sai p:on 3—0. **-väli** *s.* pisteiden väli.

pistike[78*] *s. sähk.* pistotulppa.

pistimellinen[63] *poss.a.* < pistin. | P. hyönteinen.

pistimetön[67] *kar.a.* < pistin. | P. mehiläinen.

-pistiminen[63] *poss.a.* < seur. | Pitkä-, teräväp.

pisti|n[60] *väl.* < pistää. **1.** kiväärin kiinnitettävä 30—50 cm:n pituinen teräase, "painetti". | P:ntä käytetään lähitaistelussa. Kiinnittää p. kivääriin. Panna p. tuppeen. Vanki kuljetettiin p:nten välissä vartiotupaan. — *Kuv.* Hänen valtansa nojautuu p:miin 'sotaväkeen, väkivaltaan'. Järjestys palautettiin p:nten avulla. [Sosiaalisia reformeja] tarjotaan p:men kärjestä AHO. — *Yhd.* miekka-, pisto-, puukko-, sapelip. **2.** yl. piikki, oas, oka, tutkain, väkä pistoaseena. | Ampiaisen, skorpionin p. Ahrain, monipiikkinen p. Pistellä reikiä p:mellä. — *Kuv.* - - on minulle annettu lihaani p., saatanan enkeli - -, etten ylpeilisi UT. Usea sai niillä matkoilla p:men sydämeensä ja rupesi miettimään tilaansa PÄIVÄR. — *Yhd.* muna-, myrkkyp.

pistin|hyökkäys *s. sot.* hyökkäys, jossa käytetään pistimiä. **-miekka** *s.* = pistomiekka. **-niekk|a** *a.* P. sotilas. — *S:sesti.* P:ojen vartioima vanki.

-taistelu *s. sot.* taistelu, jossa käytetään pistimiä. **-valta** *s.* aseelliseen voimaan perustuva valta.

pistiäi|nen[63] *s.* P:set 'Hymenoptera, hyönteislahko, jonka yksilöillä on kaksi paria kalvomaisia, harvasuonisia siipiä ja naarailla pitkä munanasetinputki t. myrkkypistin'. Mehiläiset ja muurahaiset kuuluvat p:siin. — *Yhd.* hieta-, kudos-, lehti-, mänty-, olki-, paju-, puu-, päärynä-, tie-, äkämäp.; kavaltaja-, kiilu-, lois-, myrkky-, peto-, pora-, saha-, sirppi-, vainop.

pisto[1] *s.* pistäminen, pistos. **1.** Neulan, naskalin p. Keihään, tikarin p. P. ruiskunkärjellä. Kipeä p. Lapion p. Lapioi syvin p:in. — Ampiaisen, käärmeen p. Auringon p., par. ᴗ. — *Kuv.* vrt. 2. | P. sydämeen. Jo lapsena sattuivat tuntoon ensimmäiset p:t AK. — *Yhd.* keihään-, lapion-, miekan-, naskalin-, naulan-, neulan-, puukon-, tikarinp.; auringon-, hyttysen-, kärpäsen-, käärmeenp.; päähänp.; vika-, virhep. — *Erik.* **a.** *lääk.* punktio. — *Yhd.* lantio-, lumbaali-, niskap. **b.** miekkailussa: aseen työntö vastustajaa kohti. | Suora p. — *Kuv.* Toimenpide oli rohkea p. — *Yhd.* katkaisu-, kierto-, liuku-, lonkkap.; valep. **c.** *käs.* ompelussa: neulan ja langan pistäminen kankaan läpi; siten syntynyt jälki, ompeleen yksityinen osa. | Ommella pienin, lyhyin, pitkin, tihein p:in. Suora, vino p. Erikoisompelukoneet ompelevat jopa 5.500 p:a minuutissa. — *Yhd.* aita-, etu-, harsima-, harsin-, helmi-, hyöty-, häive-, jälki-, kate-, kelim-, ketju-, kierto-, kirjonta-, koriste-, korko-ompelu-, laaka-, lehti-, limi-, luotos-, napinreikä-, palle-, palmikko-, paula-, piilo-, poimu-, polveke-, punos-, puoli-, pykä-, päällis-, päällys-, päärme-, reikäompelu-, risti-, ristikko-, ruusuke-, ruutu-, santa-, side-, solmu-, sulka-, säästö-, tikki-, timantti-, tipla-, täyte-, varsi-, vieri-, viiva-, vino-, yliluomisp.; vika-, virhep. **d.** *kuv.* pistosana, -puhe. | Ärsyttää toista pienillä p:illa. Antoi p:n p:sta. Ei välittänyt tovereiden p:ista. — *Yhd.* neulanp. **e.** *harv.* kohta, johon jk on pistänyt. | Kirvan p:ista vuotava neste. **2.** pistävä (hetkellinen t. harv. jatkuva) kipu. | Potilas tuntee p:a rinnassaan. — *Kuv.* Sai saarnasta p:n sydämeensä. Tunsi tunnossaan p:n. Omantunnon p.

pisto|ase *s.* Peitsi, tikari, pistin ym. p:aseet. Ahrain, tuulastuksessa käytetty p. **-haava** *s.* piston aiheuttama haava. | Tikarin tekemä p. **-holvi** *s. rak.* suurempaan holviin esim. valonsaantia varten leikattu pienehkö holvi, korvaholvi. **-höylä** *s. met.* pieni höyläkone, jonka terä liikkuu vaakasuoraan.

pistok|as[60]* *s.* **1.** *maat.* kasvista leikattu oksa (harv. juuren kappale, lehti t. lehden osa), joka veteen t. maahan pistettynä juurtuu ja kehittyy uudeksi kasviksi; vrt. taivukas. | Juurtumaan pantu p. Pensaiden lisääminen p:kaista. **2.** *kans.* piiska, ruoska. | Jos oikein p:kaalla pitkin sivuja voitelisi riski mies kappireessä hyvää juoksijata - - AHO.

pisto|keihäs *s.* **-ko|e** *s.* koe, joka jnk kokonaisuuden tutkimiseksi tehdään jstak sen mielivaltaisesti t. satunnaisesti valitusta osasta. | Tehdä p., p:keita. P:kein olen todennut teoksen tiedot luotettaviksi. **-kone** *s. tekn.* höyläkoneisiin kuuluva työstökone, jonka terä liikkuu pystysuoraan; vrt. pistohöylä. **-kortti** *s.* korttihakemistossa kahta alaryhmää erottava kortti. **-kosketin** *s. sähk.* johdon päässä oleva kytkinkappale, jonka reikiin (reikään) pistotulpan kärjet sopivat (kärki sopii). **-kytkin** *s. sähk.* kytkin, jossa toinen osa (tulppa) työnnetään toisen reikiin t. reikään. **-kärpä|nen** *s.* P:set 'Stomoxyidae, kärpäsiä, joilla on pistävät suuosat'. **-laituri** *s.* satama-altaassa t. muualla rannasta kulmittain ulos pistävä laituri, laiturivarsi, moolo. **-levy** *s.* ompelukoneessa levy, jonka läpi neula pistää. **-liekki** *s. tekn.* (esim. juotettaessa, hitsattaessa käytetty) kapea, teräväkärkinen liekki. | Suunnata p. juotoskohtaan. **-maa** *s.* maa(laji), josta kaivettaessa voi lapionpistoin irrottaa paloja; vrt. isku-, luontimaa. **-miekka** *s.* Floretti, miekkailussa käytetty p. **-näyte** *s.* **1.** *lääk.* punkteeramalla otettu näyte. **2.** jstak kokonaisuudesta valitsematta otettu näyte. **--oja** *s. maat. metsät.* jstak suuremmasta ojasta (esim. suolahdekkeeseen, lähteeseen tms.) haarautuva oja.

pistool|i[9] *s.* **1.** yhden käden tuliase, jossa piippu ja panoskammio on kiinteästi yhdistetty toisiinsa; vrt. revolveri. | Pitkä-, lyhytpiippuinen p. Kevyt, raskas p. Automaattinen p. Brovninki, parabellum ym. p:it. P:in piippu, perä, lukko. Ampua p:illa. Kaksintaistelu p:eilla. — *Yhd.* automaatti-, kaksintaistelu-, kone-, mauser-, nalli-, piilukko-, rataslukko-, sotilas-, tarkkuus-, taskup.; kaasu-, valop.; vapaap. **2.** = ruiskupistooli.

pistooli|ammunta *s.* **-ampuja** *s.* **-kilpailu** *s.* kilpailu pistooliammunnassa. **-kotelo** *s.* **-mie|s** *s.* pistooliampuja. | Ampumakilpailujen p:het.

pistoolin|laukaus *s.* **-luoti** *s.* **-panos** *s.* **-perä** *s.* **-piippu** *s.* **-suu** *s.*

pistooli|ruuti *s.* pistoolissa käytetty ruuti. **-seppä** *s.* **-taistelu** *s.* **-taisteluammunta** *s.* **-taulu** *s.* maalitaulu pistoolilla ammuttaessa.

pistoovata[35] *v. ark.* = pistouvata.

pisto|palkki *s. mer.* puu- t. rautapalkki, jollaiset aluksessa asetetaan kansipalkkien väliin kansiaukkojen sivujen alustoiksi, karveli. **-pallo** *s. urh.* pistosyöttöpallo; pistosyöttö. **-puhe** *s.* vrt. pistosana. | Härnäävä p. Suuttui toisten p:ista. **-raide** *s. raut.* liikennepaikalla oleva päätepuskuriin päättyvä kuormaus- ja purkamisraide; vrt. pistorata. **-rasia** *s. sähk.* seinään kiinnitettävä kytkinkappale, jonka reikiin pistotulpan kärjet sopivat. **-rata** *s. raut.* rata, joka vain toisesta päästään yhtyy toiseen rataan; vrt. pistoraide. | Satamaan, tehtaalle johtava p. **-rivi** *s. käs.*

pisto|s[64] *s.* pisto. **1.** Neulan, naskalin p. Tikarin, keihään p. Käärmeen, ampiaisen p. — *Yhd.* keihään-, miekan-, naskalin-, naulan-, neulan-, puukon-, tikarinp.; auringon-, hyttysen-, ampiaisenp. — *Erik.* **a.** *lääk.* ihonalainen ruiske, injektio. **b.** *käs.* tav:mmin pisto. **c.** *kuv.* pistosana, -puhe. | Ärsyttävä p. Ei

välittänyt toisten p:ksista. 2. pistävä kipu. | Tuntui p. rinnassa. Keuhkokuumeen aiheuttamat p:kset. — Erik. *kans.* taudista, jossa tuntuu pistävää kipua vars. rinnassa. | Sairastua p:kseen, p:ksiin. P:ksen loitsu. — *pisto|ksissa,* -ksista, -ksiin 'pistoksen vaivaamana'. | Vääntelehti kuin p:ksissa. Rauhaton kuin kissa p:ksissa SP. — *Kuv.* Tunsi p:ksen sydämessään. Omantunnon p:kset. Hän tunsi kuin pettymyksen p:ksen rinnassaan AHO.

pisto|saha *s.* **1.** kärkeä kohti kapeneva leveäteräinen yhden käden saha, työntösaha. **2.** ed:tä kapeampi suipoksi kärjeksi kapeneva yhden käden saha, puukkosaha. **-sana** *s.* ivallinen, ärsyttävä, kärkevä, pisteliäs sana. | Ilkeät p:t. Ivalliset sutkaukset ja purevat p:t. **-syöttö** *s. urh.* jalkapallossa: yllättävä syöttö vastustajan ohi. **-terä** *s.* Sorvin, höyläkoneen p. **-tulppa** *s. sähk.* kytkinkappale, jonka metallikärjet (-kärki) sopivat pistorasian t. -koskettimen reikiin (reikään). — *Yhd.* haaroitusp. **-turve** *s.* lapiolla maasta paloina nostettu ja sellaisenaan ulkoilmassa kuivattu turve, lapioturve.

pistouva|ta[35] *v. ark.* (*rinn.* pistoovata) tarjota jklle jtak, antaa (maksutta) jklle jtak, maksaa (kulut) jkn puolesta, kustantaa, "piffata", "piukata". | P. jklle kahvit. P. jku elokuviin. Jos p:isimme heille hevoisen KIVI.

pistäjä[16] *tek.* Sian p. Suutarit, pikilangan p:t.

pistältää[5] *mom.v.* < pistää. | -- p. kuollutta kontiota sompasauvallaan PAULAH.

pistämä[13] *s.* **1.** pisto. | -- joka neulan p:ltä / suli pistos sydänalasta LEINO. **2.** kohta, johon jk on pistänyt. | Hyttysen, piikin p. ihossa.

pistämä|tön[57] *kielt.a.* **1.** joka ei pistä. | P. kärpänen. **2.** *ark.* **a.** korttipelissä pelikorteista: jota ei voi pistää, lyömätön, pitävä. | P. kortti. **b.** yl. voittamaton, lyömätön, haka. | Lajissaan p. mies. A. on 3.000 m:llä p.

pistäntä[15*] *teonn. harv.* < pistää.

pistät|ellä[28*] *frekv.v. harv.* **1.** pistellä, ivailla. | -- ovat ne taas ensimmäisinä p:telemässä häntä hänen kömpelyydestään AHO. **2.** käydä, pistäytyä silloin tällöin. | -- ei p:tele meillä vieraat PÄIVÄR.

pistätt|ää[2*] *v.* < pistää. **1.** *fakt.* | P. itseensä vitamiiniruiske. **2.** *kaus.* kismittää, harmittaa, pistellä. | Niin p:i häntä se hänen asioihinsa sekaantuminen LEHT.

pistäväinen[63] *a.* pistävä. | P. piikki.

pistävän|hajuinen *a.* myös ⌒. | P. neste, kaasu. **-makuinen** *a.* myös ⌒. | P. kuin sinappi.

pistäväpiikkinen *a.* P. ohdake.

pistäy|tyä[44] *refl.v.* (*rinn.* pistääntyä) < seur. **1.** työntyä, tunkeutua, pistää. **a.** liikkeestä. | Ovenraosta p:tyi esiin pellavatukkainen pää. Kuu p:tyi näkyviin pilvien takaa. Kiiski p:tyy ulos rysän silmästä LEHT. **b.** sijainnista; tav:mmin pistää. | Seinästä ulos p:tyvä hirrenpää. Vedestä esiin p:tyvä seiväs. Lahti p:tyy syvälle sisämaahan. **2.** **a.** *harv.* l.aryhmään liittyen: työntyä, mennä t. tulla jhk; raja seur. ryhmään ei selvä. | P:tyi ovesta pihamaalle odottelemaan. P. piiloon. Tuon tuostakin lähenee heitä joku helsinkiläinen, p:tyy pariin AHO. Tytöt p:sivät tulijain sekaan piiriin ALKIO. **b.** olosijojen ohella: käydä (tav. nopeasti, pikimmältään, ohimennen) jssak, käväistä; tulosijojen ohella: mennä t. tulla käväisemään jssak, poiketa. | P. naapurissa, kaupassa, kaupungilla, naapuriin, kauppaan, kaupungille. P. ulkomailla. P:tyi pariksi päiväksi maalle. P:dyhän joskus meilläkin, meillekin. P:si sairasta katsomaan. P:tyi pikimmältään aamiaisella. Ei ole isäntä kotona, mihin lienee p:tynyt. A. p:tyi välillä [juoksija]joukon johdossakin.

pist|ää[2] *v.* **A.** työntää, painaa t. iskeä jk teräväkärkinen esine jhk, jtak vasten, jnk läpi, antaa t. tehdä pisto. Obj. saattaa ilmaista toiminnan kohdetta, välinettä t. tulosta.

I. vrt. survaista, sohaista, tökätä, tuikata. | P. jkta neulalla, puukonkärjellä. P:in naulalla sormeeni. P. tikulla, sormella toista silmään. P:i veljensä miekalla kuoliaaksi. Kääntyi kuin p:ettynä. Pyydystää haukia ahraimella p:ämällä. P:i ilmapallon puhki. — Multaan pystyyn p:etty keppi. P. naskali nahan läpi. Ruiskun kärkeä ei saa p. liian syvälle. [Huusi] kuin häneen olisi p:etty puukkoa TALVIO. — P. reikiä jhk. P:i tikarilla syvän haavan. — Pistoliikkein työskentelemisestä. | P:i kävyllä uuden silmän verkkoon. Maa, jota voi kaivaa sekä luoden että p:äen. P. [= kaivaa (lapiolla), pistellä] ojaa. -- p:i pari vihaista lapiollista ja heitti märän mudan ylös JÄRVENT. — *Erik.* **1.** teurastaa eläin teräaseella pistämällä; pistää tainnutettuun teuraaseen haava veren juoksuttamiseksi. | P. sika(a). Tappaa p:ämällä. Tainnuttamisen jälkeen eläin p:etään ja nyljetään. — Hänet p:ettiin [= tapettiin pistoaseella] kuin eläin. **2.** eläimistä: pistää jllak pistoelimellä (piikillä, pistävillä suuosilla tms.). | Käärme p:i häntä kantapäähän. Skorpionin p:ämä ihminen. Ampiainen p:ää. **3.** piikkimäisistä esineistä. **a.** kärki edellä osua, sattua jhk, tunkeutua jhk. | Oksa p:i silmään. Naula p:i kantapäähän haavan. Jalkapohjaan p:änyt sälö. **b.** tilasta: jhk tunkeutuneena aiheuttaa kipua. | Ihossa p:ävä piikki. Nasta p:ää ilkeästi kantapäässä. — *Kuv.* Loukkaus p:i piikkinä hänen mielessään. **c.** pysyvästä ominaisuudesta. | Ohdake p:ää. — *pistävä* (a.) us. = terävä, piikkimäinen. | P:ävä piikki, oas. P:ävän terävät neulaset. Hyttysen p:ävät suuosat. **4.** **a.** työntää jk jhk teräväään esineeseen; vrt. B.I. | P. hyönteinen neulaan. P. mato koukkuun. **b.** satuttaa jk jhk piikkimäiseen esineeseen. | P:i silmänsä aidanseipääseen. P:in vahingossa sormeni naulaan.

II. ed:een liittyen piston tapaisen aistimuksen t. tunteen aiheuttamisesta. **1.** Aurinko, savu p:ää silmiin. Sinappi p:ää kieleen. Rikin käry p:i nenään. P:ävä kipu, tuska. — *Kuv.* Hänen katseensa tuntui p:ävän. Sanat p:ivät hänen tuntoonsa. Vanha muisto p:ää vielä rinnassa. -- lasket lauseita pahoja, / jotka p:ävät syvälle LEINO. — *Yksipers.* Rintaan p:ää. — Mieltä p:i katkerasti. Hiljaan p:i ja hänen hymynsä kävi väkinäiseksi TALVIO. —

pist|ävä (a.) -ävästi (adv.) -ävyys[65] (omin.) us. = terävä, viiltävä, kirpeä. | P:ävä katse. Silmissä terävä, p:ävä kiilto. Tähdet tuikkivat p:ävinä LINN. P:ävä, terävä ääni. Sinapin p:ävä maku. P:ävän makuinen hedelmä. Ammoniakin p:ävä haju. P:ävä ja pureva tuuli. Maisemat olivat p:ävän tuttuja KIANTO. 2. *erik.* **a.** auringon paahteesta: polttaa; aiheuttaa auringonpistos. | Auringon p:ävä [= terävän polttava] paahde. - - hullu paimen, jota aurinko on p:änyt päähän ja joka on menettänyt muistinsa JOTUNI. **b.** *kuv.* puheesta: sanoa jtak ivallista, kärkevää. | "Hyväkin herra", p:i Paavo. - - p:i pahimmin silloin, kun oli kehuvinaan KILPI. — *pist|ävä* (a.) -ävästi (adv.) kärkevä, ivallinen, pisteliäs. | P:ävä huomautus, sana. Puhua p:ävän ivallisesti. Arvosteli teosta hiukan p:ävästi. **c.** *pistää silmään, silmiin* erottua, näkyä; herättää huomiota; ks. myös silmäänpistävä. | Hänen hattunsa p:i kaikkien silmään. P:i silmiini eräs lause. P:i heti silmään, miten hyvin hoidettu puutarha oli. **d.** *harv.* kuulemisesta. | Korvaani p:ivät eräät intonaatioseikat.

III. työntää, tunkea; vrt. B. **1.** P. jk jnk läpi. P. puukko seinänrakoon. P. lanka neulansilmään. P. avain lukkoon. P. miekka tuppeen, huotraan. P. käsi, kello taskuun. P:i kätensä hihaan. P. sormi suuhunsa. Sormen p:ettävä rako. — *Kuv.* P:i sievoisen voiton taskuunsa. 2. P:i jalkansa peiton alta esiin. P:i päänsä ulos ikkunasta. Jänis p:ää päänsä pensaaseen. — Ei saanut p. jalkaansakaan talon sisäpuolelle 'astua taloon'. Ei päiväkausiin p:änyt nenäänsä ulos ovesta 'astunut ulos, käynyt ulkona'. P. nenänsä [= tuppautua] joka paikkaan. Naiset p:ävät nokkansa joka paikkaan. En aio p. sormiani toisten ihmisten asioihin. — Sijainnista; vrt. C.1. | Ruohonkorret p:ävät päänsä esiin lumen alta. Vuoret p:ävät huippunsa läpi pilvimeren. **3. a.** syömisestä. | En p:ä kalaa suuhuni. P:ivät keiton parempiin suihin. P. poskeensa, naamaansa, liiviinsä (ark.) 'syödä'. Syö, poikani, p:ä [= syö] piirakkaa LEINO. - - kaikki p:ävät keittoa samasta vadista TALVIO. **b.** *kans.* P. kättä jklle 'kätellä jkta'. P:i kättä hyvästiksi. Meni vieraalle kättä p:ämään. P:ettiin rauhankämmentä ja erottiin AHO. — P. peukaloa, ks. peukalo 1. **c.** puuttua puheeseen, sanoa jtak toisten puheen väliin. | "Sieltähän Pekka näkyy tulevankin", p:i toinen väliin. P:i silloin tällöin puheeseensa sanan ruotsia. **d.** *kans.* ahtaa (2). | P. riihtä. Väkeä on nyt pirtti kuin p:etty KATAJA.

IV. *harv.* eräitä vars. arkikielisiä laajentuneita käyttötapoja. **1.** P:i hissipoikaa markalla 'antoi, tökkäsi hissipojalle markan'. **2.** korttipelissä: kaataa, ylittää jk kortti paremmalla. | Longman p:i sen [kuninkaan] ässällä PÄIVÄR. - - korttinsa olivat vuoroin p:äneet, vuoroin olleet p:ämättä HAANPÄÄ. **3.** eräissä yhteyksissä: pyytää ja saada t. ottaa toisen tarjoamatta, "ampua". | P:i toveriltaan tupakan.

B. vars. *ark.* panna, asettaa, sijoittaa. **I.** P. paikoilleen. P. lakki päähän, naulaan. P:i silmälasit nenälleen. P:ää kirjat kainaloonsa. P. takki ylleen. P:i rahan pojan kouraan. P. perunat pataan. P:i jalkansa pöydän alle. Roisto p:ettiin vankilaan, telkien taakse. P. raudat jkn käsiin. P. hevonen aisoihin. P:i vaatteet nuoralle kuivamaan. P:i kahvipannun tulelle. P. tuli takkaan, nurkan alle. - - hankavitsa kun kului poikki, p:i uuden sijaan AHO. — P. asia muistiin, mieleensä. — Eril. kuv. ilmauksissa. | P. rahaa likoon. P. pillit pussiin. Siihen soppaan minä en lusikkaani p:ä. P:i asian hampaankoloon. P. hampaat naulaan. Ei oikein tiennyt, mihin olisi silmänsä p:änyt 'kohdistanut katseensa'. P. jalat alleen, us. 'lähteä (käpälämäkeen)'.

II. ed:een liittyvää erikoiskäyttöä. **1. a.** antaa. | P:i lapsille milloin mitäkin hyvää. Kerjäläisellekin p:ettiin puhdasta leipää. - - joku p:i äyrin pienen, / enimmät ei mitäkään *MANN. — Pojalle p:ettiin nimeksi Antti. **b.** tarjota, "pistouvata". | P:i tovereilleen illalliset. Lopuksi hän ehdottaa, että p:äisin hänelle kahvit kanttiinissa WALTARI. **c.** valmistaa, laittaa. | Odotahan, kun p:än sinulle kahvit. **d.** (nopeasti, ohimennen) viedä, kuljettaa. | P:äpä tämä kirje postiin! P:i ohi mennessään maitohinkin keittiöön. Vieraat p:ettiin veneellä salmen yli. P:in [= panin, lähetin] kirjeen veljelleni. P:ät kortilla muutamaa päivää ennen tiedon KARHUM. **2.** P. piippuun 'täyttää piippunsa tupakalla'. P. [= ottaa, panna suuhun ja sytyttää] tupakka. Ukko p:i mällin. **3.** P. [= kirjoittaa, merkitä, panna] nimensä paperiin. P:i puumerkkinsä alle. P:i paperille muutaman sanan. Kirjoittaja on p:änyt joukkoon kärkeviä huomautuksia.

III. **1.** eril. adv:ien ja adverbiaalisten sanojen ohella ilmaisemassa niiden tarkoittamaan asemaan t. tilaan saattamista. | P. ovi lukkoon, säppiin. P. kansi kiinni 'sulkea'. P:i vastustajansa harteilleen. P. kokoon, kasaan. P:ivät koko rakennuksen hajalle. P:i kaikki paikat sekaisin, nurin, ylösalaisin. P. kuntoon. P. asiansa järjestykseen. P. kone käyntiin. P:i vekselin uloshakuun. P:ää lapsensa oppikouluun. Mies p:ettiin kiinni, vankeuteen. Hänet p:ettiin päällysmieheksi. P. pöytä koreaksi. P:i koko asian pilaksi. P:i [= sytytti] talon tuleen. P:ivät pystyyn [= panivat toimeen, järjestivät] pienet juhlat (ark.). — *Ellipt.* Parissa kuukaudessa me pihatto p:etään [= rakennetaan] KARHUM. **2.** kaus. t. fakt. merk:ssä v:ien III inf:n ill:iin liittyneenä: saattaa, panna. | P. jku tekemään jtak. P. lapsi nukkumaan. Nimismies p:ettiin ottamaan asiasta selvää. P:i piippunsa palamaan. Siinä on tupakkaa, p:ä palamaan! Pojat p:ivät tuulemaan. **3.** P:etäänpä häneen vähän kiirettä. [Nuori juoksija] yritti ratki hävyttömästi p. kiirettä itse Paavo Nurmelle M.JUKOLA. — *Yksipers.* Kiireeksi p:i, mutta ehdinpä kuitenkin. - - ikäväksi p:i sieltä seilata pois KIVI. Harmiksi meille p:i, ettei hain liha kelpaa syötäväksi HJ.NORTAMO. — *pistää*

jkn t. *jklle* (harv. *jkta*) *vihaksi* suututtaa, kiukuttaa jkta. | Pilkka p:i vihakseni. Minulle p:i vihaksi, kun - -. Sivullisiakin ihan p:ää vihaksi, kun ei ollenkaan aiota totella. Betty miltei itki, niin se häntä vihaksi p:i CANTH. — *pistää jkn sisulle* = ed. | Hänen p:i niin vietävästi sisulleen. **4. a.** eril. vars. toimintaa merkitsevien s:ien transl:n ohella ilmaisemassa toiminnan alkamista, toimintaan ryhtymistä. | P. lauluksi, leikiksi, juoksuksi, tanssiksi, tappeluksi. P. toimeksi. P. hulinaksi. - - p:i tanssiaskeliksi keskellä salia AK. — P. tupakaksi 'alkaa tupakoida'. - - p:ää nuuskaksi HJ.NORTAMO. **b.** P. [= mennä] juoksua, ravia. - - eikö p:etä [= pelata] vielä myllyä [= myllypeliä] KAUPPISH. Hevonen p:i pienen juoksun [= meni jonkin matkaa juoksua] KATAJA. — P:i hirmuisen loppukirin. P. kiirettä 'kiirehtiä'. Hurraa, pojat vaasalaiset, / nyt kiirettä p:äkää! *MANN. **c.** puhumisesta, kertomisesta yms. | P. tarinaa, juttua 'tarinoida, jutustaa'. P. [= tehdä] pilaa. P. omiaan. Valetta p:änyt olet tuhannet kerrat KIVI. Pormestarinna tietysti p:ää pikku valheen PAKK. **d.** *pistää vastaan* vastustaa, tehdä vastarintaa. | Äiti kehotti, mutta pojat p:ivät vastaan. - - veden kantamista ja muuta, mikä väliin niin kummasti p:i vastaan [= tuntui vastenmieliseltä] RAILO.

C. I. *intr.* **1. a.** näkyä jstak esiin työntyneenä, paljastuneena; vrt. A.III.2. | P. esiin, näkyviin. Peiton alta (esiin) p:ävä jalka. Sukan reiästä esiin p:ävä varvas. Korkealle p:ävä naulanpää. Paljas maa p:ää lumen alta näkyviin. Arvostelusta esiin p:ävä iva. Tämä ajatus p:ää usein hänen kirjoituksistaan. — *Harv.* tulla näkyviin. | - - saaren takaa p:i esiin venhe AHO. Tien mutkauksesta p:ää postihevosen pää TOPPILA. **b.** työntyä, ulottua. | Eteenpäin p:ävä leuka. — Luoteeseen p:ävä lahti. Järveen p:ää pitkä niemeke. Metsä p:i jokeen asti. Tulivuorenhuiput p:ävät jäätikön yläpuolelle. **2.** *pistää päähän* t. *mieleen* juolahtaa mieleen, pälkähtää päähän. | Päähäni, mieleeni p:i oiva ajatus. Hänen [t. hänelle] on p:änyt päähän lähteä markkinoille.

II. *refl. taiv.* työntyä, pistäytyä. | P:äiksen ovesta pihalle. Söderlingska p:ihe pastorin jälkeen AHO. — "Kuinka pastori uskaltaa antaa rouvansa sellaisen Helsingin herran haltuun?" p:ihe [= ehätti] neiti Liina sanomaan AHO. — - - lumen alta p:äiksen joku pitempi kanto KATAJA.

III. *ark.* refl. merk:ssä: paneutua. | P. nukkumaan, maata.

pistääntyä[18*] *v.* tav:mmin pistäytyä.

pitaali[6] *s.* = spitaali, lepra. **-nen**[63] *a.* **-tauti** *s.* **-tautinen** *a.* ja *s.*

pitelijä[14] *tek.* < pidellä. | Hevosen, vangin p. Kömpelö kynän p. 'käyttäjä, kirjoittaja t. piirtäjä'.

pitely[2] *teonn.* < pidellä. | Kirveen p. Kovakourainen, hellävarainen p. Monien käsien p:stä kulunut kirja. Varomaton tulen p. Aiheen, juonen p. 'käsittely'.

pitelä[12] *a. harv.* pitkä. | - - p:mpi pirtin hirttä KAL.

pitemmyys[65] *komp.omin.* < pitempi.

pitenemiskerroin *s. fys.* kappaleen suhteellista pituuden lisäystä ilmaiseva (pitenemisen aiheuttavan suureen) kerroin.

piten|nys[64] *s.* = pidennys. **-tymä**[13] *s.* = pidentymä. **-tyä**[18*] *v.* = pidentyä. **-tää**[8] *v.* = pidentää.

piti *interj.* (us. toistettuna) ilmaisemassa vahingoniloa, ilkkumista: kutti. | Ähä p.! P. p., saitkos selkääsi! **-piti** *interj.* vrt. ed.

pititellä[28*] *frekv.v.* < seur. | Vai kehtaa vielä isotella ja p. NUOLIV.

pitittää[2*] *v.* sanoa "piti piti", ilkkua. | P. jklle, jkta.

pitkin A. *adv.* **I.** *harv.* pituussuuntaan. | [Talot] ovat p. tiehen PAULAH. — Vars. yhteydessä *pitkin ja poikin* t. *poikki* joka suuntaan, ristiin rastiin. | Olen kulkenut metsän p. ja poikin. Matkustanut maailmaa p. ja poikki. Hanna kulki kahvitarjotin käsissään p. ja poikin salissa KATAJA. Lauta pirstoutui p. ja poikin. — *Kuv.* Mietin asiaa p. ja poikin. - - hänen kunniaansa on leikattu p. ja poikin LEINONEN. — *pitkin tai poikin* t. *poikki* miten tahansa. | - - ei auta huoliia omista töistänsä, pantiin ne p. eli poikki ALKIO. - - on se huoletonta tuon joukottoman olento, ei ole kuka siinä edes terhentäisi, ole p. tahi poikki JOTUNI.

II. *harv.* ajasta: pitkään, kauan. | Minä en joutanut p. kuuntelemaan PÄIVÄR.

B. *prep.* t. *postp.* partit:n kera. **I.** paikallisesti liikettä t. sijaintia merkitsevien v:ien ohella.

1. vain *prep.* lähinnä suunnasta: pituussuuntaan;)(poikki. | Sahaaminen p. puuta. Viivat vedetään sekä p. lautaa että sen poikki. Puulattia on pestävä p. syitä. Ahrain tähdätään p. kalan selkää. Pyyhkäisi kädellään p. pyssyn piippua. Puhalsi p. kämmentään.

2. jtak pitkänomaista esinettä t. muodostumaa merkitsevän s:n ohella samalla kertaa suunnasta ja tiestä, väylästä tms.: jtak myöten, jtak seuraten, noudattaen, jk tienä, väylänä tms.; ei selvästi ed. ryhmästä erotettavissa. | Kulkea tietä, rantaa p. Soutaa jokea p. Ryömi lankkua p. Hiipivät aitovartta p. Haparoi seinää p. ovelle. Sahata viivaa p. Lasi katkeaa naarmua p. Kulkea jälkiä p. Nousta, laskeutua portaita, tikapuita p. Kiivetä tankoa, köyttä p. Kylmät väreet käyvät p. selkäpiitä. Katsoa nenänvarttaan p. 'kieroon'. Ääni kulkee puhelinlankaa p. Putkea p. virtaava vesi. — Tie kulkee p. harjannetta. P. seinäviertä kiertävät penkit. Talot sijaitsevat p. joen vartta.

3. pintaa ilmaisevan s:n ohella: myöten. **a.** liikettä merkitsevien v:ien yhteydessä ilmaisemassa tietä t. alustaa (suuntaa huomioon ottamatta). | Vetää, laahata jtak lattiaa p. Ryömiä maata p. Hiki valui p. ruumista. Muste kaatui p. papereita. Lentää aivan maata p. 'aivan lähellä maan pintaa, maata hipoen'. — Kulkea maata, jäätä p. 'maitse, jäitse'. Vettä p. kiitävä alus. — Jos-

kus: kautta, halki. | Tarvoimme soita p. **b.** sijainnista: jnk myötäisesti, jtak vasten, kiinni jssak pinnassa. | Maata p. sijaitsevat lehdet. Märät vaatteet p. ihoa. Kädet p. kylkiä. — Painautua maata p.

4. tav. *prep.* **a.** liikkeestä: paikasta paikkaan, paikasta toiseen t. sinne tänne jssak t. jnk alueella, piirissä: ympäri. | Juoksennella p. metsiä. Vetelehtiä p. kaupunkia. Rosvojoukko kulki p. maata. Myyskenteli tavaraa p. lääniä. Huusi että kaikui p. pihoja. P. kylää kiertelevä huhu. **b.** sijainnista yms.: kaikkialla, joka paikassa t. monin paikoin, siellä täällä (sinne tänne) t. hajallaan (hajalleen) jssak t. jnk alueella, piirissä, ympäri. | Halkopinoja on p. radan vartta. Tavarat ovat p. huonetta. Viskeli vaatteet hujan hajan p. nurkkia. Apuasemia perustettiin p. maata. Juutalaiset hajosivat p. maailmaa. Paineen on jakaannuttava tasaisesti p. alustaa. Muinaismuistoja on löydetty p. seutua. Aseet on kerätty pois p. pitäjää 'koko pitäjän alueelta'. Joukot horjuivat p. rintamaa. Kankaat ommellaan yhteen p. leveyttään 'koko leveydeltään'. — *pitkin pituutta(an* koko pituudeltaan. | Maata p. pituuttaan. Kaatui p. pituuttaan. Lauta halkaistaan p. pituuttaan. Vako on peitettävä p. pituuttaan. — *pitkin linjaa* kauttaaltaan, joka kohdassa, alusta loppuun, kaikissa suhteissa. | Toiminta elpyi p. linjaa. Miehistö on p. linjaa erinomaista ainesta. — *pitkin matkaa* koko matkan (ajan), koko ajan, alinomaa, alusta loppuun, kauttaaltaan. | Juttelimme hilpeästi p. matkaa. Elämä oli p. matkaa ollut tukalaa. Teos tekee p. matkaa luotettavan vaikutuksen. -- heinäpäivä p. matkaansa oli ollut erikoislaatuinen SILL.

II. ajasta. **1.** *prep.* koko (jnk) ajan, usein t. silloin tällöin, tuon tuostakin jnk ajan kuluessa. | Vieraita kävi p. päivää. Rastaan laulu helähteli p. yötä. Työt jatkuivat p. talvea. Toiminta on ollut vilkasta p. vuotta. Tunti viikossa p. vuotta. On ollut uuttera p. ikäänsä. Kuulijoita tuli ja meni p. kokouksen kulkua. Niin se päivä alkoi aamusta ja p. mittaansa ikään kuin sakeni iltaa kohden SILL. **2.** *postp.* jnk aikana, kuluessa, jtak myöten. | Kulkea yötä p.

pitkin|päin *adv.* (myös ⌒) pituussuuntaan, pitkittäin;)(poikkipäin. | Sahata puuta p. Kala leikattiin p. Doorilaisen pylvään p. kulkevat uurteet. Asettui tielle p. **-päinen** *a.* pitkinpäin oleva, pitkittäinen. **-raitainen** *a.* pitkittäisraitainen;)(poikkiraitainen. | P. kangas, hame.

pitkistyttä|ä[2*] *v.* **1.** pitkittää, pitkistää. **2.** *harv.* pitkästyttää (1). | Mitäs tässä nyt oikeastaan on näkemistä, mietin itsekseni, kun jo istuminen rupee p:mään IVALO.

pitkisty|ä[1] *pass.v.* (< seur.) pitkittyä. | Sota p:i yhä. Neuvottelut ovat p:neet. Ratkaisu p:i. Kun asia p:y, niin se mutkistuu [t. sitkistyy] SL.

pitkist|ää[2] *v. harv.* pitkittää. | Juttua on liiaksi p:etty.

pitkistään *adv. kans.* pitkään, kauan. | Äiti katsoi p. Vappua PAKK.

pitkitellä[28*] *frekv.v.* < pitkittää.

pitkitty|ä[1*] *pass.v.* (< pitkittää) pitkistyä, venyä, lykkäytyä. | Sota, tauti p:y. Oppiaika p:i kahdeksi vuodeksi. Sopimukseen pääsy on p:nyt p:mistään.

pitkittäin *adv.* (jnk) pituussuuntaan, pitkinpäin, pitkittäisesti;)(poikittain. | P. sahattu puu. Väliseinällä p. jaettu huone. P. raidallinen kangas. P. mitattuna 12 m.

pitkittäi|nen[63] *a.* **-sesti** *adv.* pitkittäin oleva, tapahtuva tms., pitkinpäinen, pituus-, pitkittäissuuntainen;)(poikittainen. | P. viiva, raita. Selässä p. vaalea juova. P. väliseinä. Kuoreen tehdään p. viillos. P. leikkaus. P. haarahyppy hevosen yli. P:sesti jakautuva solu. — P. [= maan kaltevuuden suuntainen] oja, salaojitus. — *Fys.* P. eli longitudinaalinen [= etenemissuunnassaan värähtelevä] aalto(liike), värähtely.

pitkittäis|aalto *s.* **-akseli** *s.* pituusakseli. **-harju** *s.* Kovakuoriaisen peitinsiiven p:t. — *Geol.* mannerjään liikkeen suuntainen harju. | Suomen p:t. **-juova** *s.* Mäyrän pään tummat p:t. **-juovainen** *a.* **-kaar|i** *s.* Laivan, kanootin p:et. **-laakso** *s. geol.* vuoriston suuntainen laakso. | Vuorijonojen välinen p. **-leikkaus** *s.* Kasvin varren, koneen, sylinterin p. Kaavamainen p. hyönteisen ruumiista. **-liha|s** *s.* Kastemadon p:kset. **-liike** *s.* **-liitos** *s. puut.* = jatkoliitos. **-orsi** *s.* **-palk|ki** *s.* Sillan p:it. **-poimu** *s.* Kalan ruokatorven p:t. **-profiili** *s.* Laakson p. **-puu** *s.* Pieleksen p:t. — P:hun [= puun syiden suuntaan] tehty puupiirros. **-rai|ta** *s.* Kankaan p:dat. **-raitainen** *a.* P. kangas. **-rako** *s.* **-rannikko** *s. maant.* jnk vuorijonon suuntainen rannikko. **-rata** *s.* **-rivi** *s.* Hietakäärmeen kyljissä on täpliä neljässä p:ssä. **-sauma** *s.* **-seinä** *s.* Rakennuksen p:t. **-sivu** *s.* **-sorvaus** *s.* **-suon|i** *s.* Perhosen siiven p:et. **-suunta** *s.* pituussuunta. **-suuntainen** *a.* pituussuuntainen, pitkittäinen. **-syöttö** *s.* **1.** *met.* työstettävän kappaleen pituussuuntaan tapahtuva syöttö (esim. sorvissa). **2.** *urh.* esim. jalka- ja jääpallossa: kentän pituussuuntaan tapahtuva syöttö. **-uurre** *s.* Kahvinpavun p. **-vakavuus** *s. mer.* Laivan p. **-vako** *s.* **-viiru** *s.* **-viiruinen** *a.* **-viiva** *s.*

pitkit|tää[2*] *v.* **-ys**[64] *teonn.* **1.** ajallisesti pidentää, jatkaa, venyttää. | P. puhettaan. P. työtä, lakkoa. P. matkaa. P:ti vierailunsa kuukausiksi. Ei asia p:tämällä parane. Nälänhätä p:ti kansan kärsimyksiä. — *Lak.* P:etty [= jatkettu] rikos. — *Erik.* lausua t. sanoa edelleen, lisätä jtak omaan t. toisten puheeseen. | "Pitäisit sentään lapsiasi paremmin kurissa", p:ti Tiina Katri CANTH. **2.** siirtää myöhemmäksi, lykätä, viivyttää. | P. maksua. Taudin paranemista p:tävät tekijät.

pitko[1] *s. ruok.* pitkänomaiseksi leivottu (sileä t. palmikoitu) (vehnä)leipä. — *Yhd.* vehnä(s)p.

pitkospu|u *s.*, tav. *mon.* kulkutien suuntainen (tav. halkaistu t. päältä veistetty) puunrunko, jollaisia asetetaan (tav. kaksi rinnan) suolle (t. muuhun vetiseen paikkaan) jalankulki-

joita varten; vrt. kapulasilta. | Suon yli johtavat p:ut. Kulkea p:ita myöten.

pitkulai|nen[63] *a.* leveyttään jonkin verran pitempi, pitkänomainen, pitkäkäs; vars. soikea. | P. lehti, rakennus, saari. P:set kasvot.

pitk|ä[11] *a.*; *komp.* pitempi t. pidempi, *sup.* pisin; pitkällä, pitkälti, pitkänään, pitkästi, pitkään, pituus ks. erikseen;)(lyhyt.

1. paikallisesta ulottuvuudesta: suurimmalta ulottuvuudeltaan, pituudeltaan, (suhteellisen) suuri. **a.** olioista, esineistä. | P. ja laiha. P:än (myös ◡) huiskea. P. mies, tyttö. P:ät sääret. P. kallo, nokka, tukka, pyrstö. Katsella kaula p:änä. P. hame, takki. P:ät [= nilkkoihin ulottuvat] housut. Liian p:ät hihat. P. keihäs, höylä, vene, reki. P. puu, tukki. Halkoja p:inä ja pilkottuina. P. köysi, lanka. P. siima, tav. ◡. P:äksi venytetty kuminauha. P. harju, joki, niemi. Kaupungin pisin katu. Talon pitemmät sivut. Kolmion pisin kylki. Juoksuradan p. sivu. P:ää ruohoa. P:ään kantoon hakattu metsä. Vetää p:ää tikkua, ks. tikku 1. P. rivi poikia. P. jono katsojia. — *Erik.* P:ät aallot [vars. radioaalloista, joilla on suuri aallonpituus]. P:illä aalloilla toimiva radioasema. P. sahatavara 'lankut, soirot, laudat'; vrt. piensahatavara. — *Kuv.* Jku on jssak suhteessa muita päätään pitempi 'huomattavasti etevämpi'. Kättä pitempi, ks. käsi A.II.1. Jkn naama venähtää p:äksi 'kasvoille tulee pettynyt, nolostunut tms. ilme'. Saada p. nenä, näyttää p:ää nenää, ks. nenä 2. Jku, jk on p:änä kantona kaskessa, jkn tiellä, ks. 1. kanto. Vetää pitempi korsi, tikku, ks. korsi, tikku. Asiassa ei päästy puuhun ei(kä) p:ään, puusta p:ään 'mihinkään, minkäänlaiseen tulokseen'. — *Absol.* 7 m p. lauta. 10 km p. **b.** etäisyydestä, (väli)matkasta, liikkeestä. | P. etäisyys, (väli)matka. Asua p:än matkan takana. Ampua p:ältä matkalta. Soutaa, maalata p:in vedoin. P:ät askelet. P. hyppy. P. lyönti, potku. Ruiskautti p:än syljen. P. [= maalin taakse osuva, liian pitkä] laukaus. — Šakkipelissä: P. linnoitus, tornitus, ks. linnoitus 2. — Ratsastuksessa: P. käynti, ravi, laukka. — *Urh.* P:ien matkojen juoksut, p:ät matkat '10.000—20.000 m:n juoksut'. P:ät aidat '400 m:n aitajuoksu'. — Eräitä osaksi kuv. sanontoja. | Pohjan p:illä perillä 'kaukana pohjoisessa'. Jk on mennyt sen p:än tien 'ainaiseksi'. Saat mennä sen p:än tien 'mihin tahansa'. Sen pitemmittä mutkitta. Suunnitella, tehdä jtak p:ällä tähtäimellä 'tulevaisuutta ajatellen'. — P:än matkaa [määrästä] 'runsaasti'. P:än matkaa toista sataa osanottajaa. **c.** hyvästä muistista t. ajatuskyvystä. | P. [= hyvä] muisti. -- pässin järkikin on jo pitempi kuin akkain AHO. **d.** nestemäisistä aineista: venyvä, sitkeä. | P. piimä. **e.** korttipelissä: P. maa 'väri, johon kuuluvia kortteja pelaajalla on paljon'.

2. ajasta ja eril. tapahtumista, olotiloista: kauan kestävä t. jatkuva, hitaasti kuluva, tapahtuva t. suoritettava. **a.** ajasta. | P. aika. P:äksi ajaksi, aikaa. P:än ajan kuluttua. Et ole käynyt meillä p:ään aikaan. Asuin siellä p:ät ajat. P:in väliajoin. P. päivä, vuosi. Leikki päivät p:ät. Tunti tuntui tavattoman p:ältä. Aika käy p:äksi 'tuntuu pitkältä'. P. elämä, kouluaika. P. perjantai, tav. ◡. **b.** ed:een liittyviä käyttötapoja. | Kävisi liian p:äksi puuttua yksityiskohtiin. P:iä [= pitkiä aikoja, pitkään] viivyttelemättä, arvelematta. Ei ole siitä p., kun olit tuommoinen mustilaispojan kokoinen kääry MERIL. Sen p:ää, tämän lyhyttä, ks. lyhyt 5. Jk asia on yhtä p:ää kuin leveääkin, ks. leveä 2.c. — *ennen pitkää* ks. ennen II.1. — *pitkän päälle* → ajan mittaan. **c.** muuta käyttöä. | P. odotus. P. uni, sairaus. P. päivätyö. P. oppikurssi. P. hoito, menetelmä. P. ystävyys, viha. P:ät poudat, tuiskut. P. vihellys, sävel, laulu. Joi p:in siemauksin. P., merkitsevä katse. P. suudelma. Istui p:isssä mietteissä. Se on p. juttu. Itku p:ästä ilosta SL. — *Kiel.* P. äänne, vokaali. P. [= pitkän vokaalin t. diftongin sisältävä t. konsonanttiloppuinen] tavu. P. diftongi 'supistumadiftongi'. I infinitiivin pitempi muoto.

3. ed:een liittyen suullisesta t. kirjallisesta esityksestä: runsassanainen, vuolas, laaja. **a.** puheesta, kirjoituksesta. | P. lause, lausunto, puhe, vastaus. Ilman p:iä perusteluita. Asia on selvä pitemmittä puheitta. P. kirje, luettelo. -- haukuskellut, p:ästä papinkirjasta herjaten KATAJA. — *Absol.* 4 sivua p. kirje. **b.** kirjallisesta tuotteesta, taideteoksesta. | P. pakina, novelli, näytelmä. P. katekismus.

4. *ark.* eräissä yhteyksissä: suuri, iso. | 100.000 mk on p. raha. Se on liian p. penni minun maksettavakseni. Jopa tuli p. val(h)e. Annan koko jutulle p:ät paltut.

5. *yhd.* Keski-, koko-, puoli-, tasa-, täys(i)-, vajaa-, ylip.

pitkä- **1.** useita -inen-loppuisia poss. yhdysa:eja: p:aaltoinen, -hampainen, -kätinen, -viiksinen jne. **2.** yhdyss:eissa horjuntaa yhteen ja erilleen kirjoittamisen, kongruenssin ja inkongruenssin välillä: pitkäkirkon t. pitkänkirkon, pitkäperjantaina t. pitkänäperjantaina, pitkänmatkan (par. ◠) juoksija, Pitkärannassa t. Pitkässärannassa ym.

pitkäaalto[84] *s.*, vars. *rad.* par. ◠; ks. pitkä 1.a. **-alue** *s. rad.* Vastaanottimen p. **-asema** *s. rad.* pitkäaaltoinen radioasema. **-i|nen** *a.* P:set valonsäteet. **-lähetin** *s. rad.* **-lähetys** *s. rad.*

pitkä|aikainen *a.* -aikaisesti *adv.* -aikaisuus *omin.* Seuran p. esimies. P. kuivuus, rauha. P. eli krooninen sairaus. P. laina, vakuutus. P. toiminta, kokemus. **-askelinen** *a.* P. juoksu. **-haarai|nen** *a.* P:set sarvet. **-hameinen** *a.* P. tyttö. **-hampainen** *a.* P. lehti. **-helmainen** *a.* P. takki. **-hihainen** *a.* P. puku, pusero. **-hiuksinen** *a.* = pitkätukkainen.

pitkähkö[2] *mod.a.* P. tukka, nokka. P. laivamatka. P. esitelmä. P:n ajan kuluttua.

pitkä|häntä *a.* = seur. — Tav. *s:sesti* pitkähäntäisestä eläimestä (vars. ketusta, sudesta, rotasta). | Susi, p. Rautoihin oli käynyt muutama p. 'kettu'. **-häntäinen** *a.* P. apina, metsämyyrä. **-höylä**[85] *s. puut.* pitkätukkinen höylä. **-ikäi|nen** *a.* -syys *omin.* Lapsesta tuskin tulee p:stä. P. hallitus. P. työkalu, puku.

pitkäi|nen[63] *s. raam.* ja arkaisoivassa tyylissä:

ukkonen. | P:sen jylinä, leimaus. -- p. / käy leimuten VK. Myrsky käy ja metsä pauhaa, / tulta iskee p. KIVI.

pitkä|iskuinen *a.* P. vasara, kone. **-jaksoinen** *a.* P. värähdysliike. **-jalaksinen** *a.* P. reki. **-jalkainen** *a.* P. mies. P. tuoli. **-juurinen** *a.* P. kasvi. **-jännittei|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* P. toiminta 'jatkuva toiminta kaukaista päämäärää silmällä pitäen'. Yksilö, jonka ominaisuuksiin kuuluu p:syys --, jaksaa ponnistella vuosikausia saavuttaakseen tavoittelemansa arvokkaan päämäärän M.RAPOLA. **-jänteinen** *a.* P. silta. **-kalloi|nen** *a.* ja *s.* -suus *omin.* antropologiassa: dolikokefaali(nen), pitkäpäinen. | P. rotu. **-karvainen** *a.* P. koira, turkki. P. lehtiruoti. **-kasvoinen** *a.* Laiha, p. nainen. **-kasvui|nen** *a.* -suus *omin.* P. poika, puu. **-kaula** *a.* = seur. — Tav. *s:sesti.* -- läksi joutsenen joruhun, / p:n katselohon KAL. **-kaulainen** *a.* P. nainen, lintu. P. pullo. **-kieli|nen** *a.* P. kimalainen. — *Kuv. harv.* kielevä, suulas. | -- nyrkilläni musertaisin kaikki maailman p:set eukot ALKIO. **-kinttu** *a.* = seur. — *S:sesti.* Mokomakin p.! **-kinttuinen** *a.* P. poika. **-kirkko**[85] *s.* pohjapiirrokseltaan suorakaiteen muotoinen kirkko; vrt. ristikirkko. **-koipinen** *a.* P. poika, lintu. **-kortinen** *a.* P. heinä. **-korva** *a.* = seur. — *S:sesti.* Läksi jänis juoksemahan, / p. piippomahan KAL. **-korvainen** *a.* P. kuin aasi. P. yöleikko.

pitkäkseen *adv.* ks. pitkänään.

pitkäksy|ä[1] *v.* pitää jtak pitkänä, pitkäveteisenä, olla pitkästynyt jhk. | Kuink' oli, talvipäiväkin / lyhyttä p:in mä *CAJ. -- olivat hiukan p:neet hänen viipymistään SILL.

pitkä|kuituinen *a.* P. puuvilla, hioke. **-kuonoinen** *a.* P. eläin. **-kyn|si** *a.* = seur. — *S:sesti* -- varkauden ovat suorittaneet meikäläiset p:net VALENTIN. **-kynti|nen** *a.* -syys *omin.* **1.** P:set kädet. Maalattu, p. tarjoilijatar. P. teriö. **2.** *kuv.* varastelevasta ihmisestä, varkaasta. | P. roisto. Taipumus p:syyteen. — *S:sesti.* Koru joutui jonkun p:sen saaliiksi.

pitkäkäinen[83] *a.* = pitkäkäs. | P. vartalo, rakennus.

pitkä|kärkinen *a.* P. lehti. **-kärsäinen** *a.* P. eläin.

pitkäkäs[90]* *a.* pitkulainen, pitkänomainen, pitkäkäinen. | P. nelikulmio, huone, järvi.

pitkä|kätinen *a.* P. mies. **-lehtinen** *a.* P. kaisla. **-leukai|nen** *a.* P. eukko. P:set pihdit. **-liepeinen** *a.* P. takki, viitta. **-liuskainen** *a.*

pitkällemenev|ä *a. (partis.)* myös ⌒. | Tehtiin p:iä [= huomattavia, suuria] myönnytyksiä. P. erikoistuminen, työnjako. On ryhdyttävä p:iin toimenpiteisiin.

pitkälli|nen[83] *a.* -sesti *adv.* ajallisesti pitkä, kauan kestävä t. jatkuva, pitkäaikainen. | P. eli krooninen sairaus. P. kuivuus, sota, riita, hallituspula. P. kehitys, kokemus. P:sen harkinnan jälkeen.

pitkäll|ä, -e *adv.* vrt. pitkältä. **1.** *konkr.* **a.** tilasta: pitkänä, ojossa, kurkallaan. | Kaula p. **b.** asennosta, sijainnista: pitkälti ulkona jstak t. jnk sisällä. | Muita pitemmällä oleva hirrenpää. Huulet p. Työntää kieli p:e (ulos). P:e sisämaahan työntyvä lahti. **c.** paikasta: pitkän matkan päässä jstak, kaukana, etäällä, loitolla. | Kulkea p. toisten edellä, jäljessä. Älä juokse liian p:e! P:e kuuluva ääni. On niin pimeä, ettei näe kättään pitemmälle. -- tukka hulmuili kuin vaalea harja p. jäljessä LINN. — *Kuv.* Ei ajattele nenäänsä pitemmälle; ks. nenä 2. Virkamiehen tuloilla ei p:e potkita; ks. potkia 2. **2.** ajasta: myöhäisessä ajankohdassa. | Päivä on jo p. Oltiin p. heinäkuussa. Talvi on jo ehtinyt p:e. Istuimme p:e yöhön. Heinänteko on jäänyt liian p:e 'myöhäiseksi'. Tällaista tilaa ei voi jatkua pitemmälle 'kauemmin'; vrt. 4. Se raha ei p:e riitä. -- ei voinut olla p:e [= kauan] edes kiukussa ALKIO. Vielä p:e punaista aikaa karjalaisten kelpasi asua kylässänsä PÄLSI. **3.** tulosijassa määrästä: pitkän matkaa, pitkälti, runsaasti. | P:e kolmatta tuhatta markkaa. **4.** 1. ja 2. kohtaan liittyen *abstr.* etenemistä, jatkumista, kehittymistä yms. merkitsevissä yhteyksissä ilmaisemassa astetta, vaihetta. | Kehitys on p. Rakennustyöt ovat aika p. Ohjelma oli p. menossa. Siinä suhteessa meillä ei olla yhtä p. kuin Ruotsissa. Asia on niin p., että --. Neilikanvarret olivat jo p. [kasvussaan] SILL. P:e kehittynyt keuhkotauti. P:e jalostetut tuotteet. Nykyaikainen fysiikka on päässyt hyvin p:e. Hän on pääsevä maailmassa p:e. Ei jaksanut kouluttaa lastaan pitemmälle. Ei kohonnut kapteenia pitemmälle. Veisi liian p:e puuttua yksityiskohtiin. Tämä menee jo liian p:e!

pitkäl|lä (än, -tä(än, -le(en *adv.* **1.** makuuasennossa, makuulla, pitkänään. | Maassa p. olevat hirret. Laskeutua, paneutua p:leen. Heittäydyin p:leni. **2.** par. pitkällä (1.a, b). | -- läähättäen ja kieli p. TALVIO.

pitkälti *adv.* **1.** paikallisesti (väli)matkasta: pitkä matka (etäisyyttä). pitkän matkaa. | Kaupunkiin on vielä p. En jaksa juosta enää pitemmälti. P:kö joki on purjehdittava? Lauta on p. halki. Meri on jäässä niin p. kuin silmä kantaa. Vuorelta näkee p. 'kauas'. P. sisämaahan tunkeutuva lahti. Kieli p. ulkona suusta. — *Absol.* Tunnelia on louhittu 150 metriä p. **2.** ajasta: pitkä jakso aikaa, pitkä aika, pitkän aikaa; kauan, pitkään. | Aamuun on vielä p. On ollut p. poutia. Ei hän enää p. elä. Savustusta ei saa jatkaa liian p. Toinen vuorokausi oli p. menossa. Niin p. ajassa taaksepäin kuin muistan. Sellaista tapahtui p. 1800-luvulle. **3.** ed:iin liittyen muista suhteista; us.: paljon, runsaasti. | Sanomalehdet kirjoittivat asiasta p. Kertomista olisi pitemmältikin, mutta jääköön. Kyseli p. ja tarkasti. Ohjelmaa oli p. jo valmiina. Auttoi toisia niin p. kuin rahat riittivät. Hänellä oli todistajia vaikka kuinka p. — *pitkälti ja leveälti* laajasti, seikkaperäisesti. | Puhua, kertoa p. ja leveälti.

pitkältä *adv.* **1.** erosijassa vastaten pitkällä adv:n paikallista (ja ajallista) käyttöä: kaukaa. | Kuinka p. tulette? Jostakin p. kuului huutoa. — Niin p. kuin muistan. **2.** tav:mmin pitkälti.

pitkä|luotsi[83] *s. mer.* = linjaluotsi. **-lyhyt** *a.* ja *s. run. mus.* trokeinen, trokee. | P. runojalka, -mitta. **-lypsyinen, -maitoinen** *a.* lehmästä,

joka on vain vähän aikaa ummessa ennen poikimista. **-matkainen** *a.* P. vieras, matkustaja, linja-auto. P. liikenne. — *S:sesti* = seur. **-matkalai|nen** *s.* pitkämatkainen matkustaja, kulkija tms. | Uupunut p. Redillä makaa useita laivoja, p:sia M.MERENMAA. **-mieli|nen** *a.*, vars. *heng.* -sesti *adv.* -syys *omin.* kärsivällinen, maltillinen. | Laupias ja armahtavainen on Herra, p. ja suuri armossa VT. [Ne ovat] panneet monen arvostelijan p:syyden koetukselle KOSKENN. **-mäinen**[63] *a. harv.* pitkulainen, pitkänomainen.

pitkänen[63] *s. murt.* pitkäinen.

pitkä|nenä[84] **1.** *s.* Näyttää pitkäänenää (tav. ⌒), ks. nenä 2. **2.** *a.* = seur. — *S:sesti.* Kettu, p. **-nenäinen** *a.* P. eukko.

pitkän|hoikka *a.* P. mies. **-huiskea** *a.* P. poika. P. vartalo. **-kapea** *a.* pitkä ja kapea. | P. järvi, laakso. **-lai|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* pitkähkö, pitkänpuoleinen. | P. mies, lauta. P. työaika. P. kirje. Puhui p:sesti, p:seen. P:set ovat herrain hankkeet SL. **pitkänmatkan|hiihtäjä** *s.* **-juna** *s.* = kaukojuna. **-juoksija** *s.* **-laiva** *s.* **-liikenne** *s.* = kaukoliikenne. **-purjehdus** *s.* **-purjehtija** *s.*

pitkä|nokka *a.* = seur. — *S:sesti.* Puun kylkeä takova p. 'tikka'. **-nokkainen** *a.* P. lintu, nokkasiili.

pitkän|omainen *a.* pitkäkäs, pitkulainen. | P. lehti, lomake, laatikko, huone. P. reikä. P. järvi, saari. P:omaiset kasvot. **-pitkä** *a.* tav. ⌒. **-puoleinen** *a.* pitkähkö. | P. mies. P. matka. P. väliaika. **-pyöreä** *a.* soikea, pitkulainen. | P. täplä, lehti, hedelmä. **-soikea** *a.* pitkän soikion muotoinen, pitkulainen. | P. lehti. **-solakka** *a.* P. nuorukainen. **-suippo** *a.* P. kärki.

pitkä|nukkainen *a.* P. ryijy. **-näköi|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* **1.** sellainen, joka näkee parhaiten (suhteellisen) kauas;)(likinäköinen. | P. silmä, henkilö. P. tarvitsee kuperat silmälasit. P:syydessä silmän akseli on silmän taittovoiman suhteen liian lyhyt. — P. kamera 'kamera, jolla voi ottaa valokuvia kaukaa'. **2.** *kuv.* tav:mmin kaukonäköinen.

pitkä|nä(än, -kse(en *adv.* = pitkällään. | Olla, maata, loikoa p. Paneutua, kaatua p:kseen. Heittäydyin p:kseni.

pitkä|oksainen *a.* P. kuusi. **-olkinen** *a.* P. ruis. **-otai|nen** *a.*, vars. *kasv.* Lehdet, pähkylät p:set. **-palhoi|nen** *a. kasv.* P:set heteet. **-palko**[83] *s.* Arabis, ristikukkaisiin kuuluvia matalia, mätästäviä valko- t. kellertäväkukkaisia ruohoja, joista useita lajeja viljellään kivikkoryhmä- t. reunakasveina. **-pallo**[84] *s. urh.* kuningaspallosta kehitetty pallopeli, josta sitten on syntynyt pesäpallo. | Pelata, lyödä pitkäpalloa. **-palmikkoinen** *a.* P. tyttö. **-parsi**[85] *s. maat.* (navetassa) parsi, joka on niin pitkä, ettei lehmän tarvitse seistessään t. maatessaan pitää päätään pöydän kohdalla. **-parta** *a.* = seur. — *S:sesti.* Joulupukki, p. **-partainen** *a.* P. ukko, pukki. **-perjantai**[85] *s.* (myös ⌒) Kristuksen ristiinnaulitsemisen muistoksi vietetty kirkollinen juhlapäivä, pääsiäisviikon perjantai, hiljainen perjantai. | Pitkä(n)perjantain jumalanpalvelus. **-peräi|nen** *a.*, vars. *kasv.* Kukat, tähkät p:set. **-piikkinen** *a.* P. kaktus, harava. **-piimä**[84] *s.* (myös ⌒) venyvä piimä. | Hämäläinen p. **-piimäi|nen** *a.* **1.** *kans.* **a.** lyhytmaitoinen. **b.** pitkämaitoinen. — Tav. **2.** -sesti *adv.* -syys *omin.* pitkäveteinen, ikävystyttävä, kyllästyttävä. | P. kertoja. P. tarina, keskustelu, tilaisuus. Kertoa p:sesti. **-piippuinen** *a.* P. pyssy. **-pippuri**[85] *s.* Piper longum ja Piper officinarum -kasvien mausteena käytetyistä hedelmätähkistä. **-puheinen** *a.* P. kokous. **-putkinen** *a.* P. tykki. **-pyrstöi|nen** *a.* P. papukaija, äyriäinen, leija. — *S:sesti.* P:set 'Macruridae, eräs syvänmeren kalojen heimo'. **-päi|nen** *a.* -syys *omin.* P. hevonen. — Antropologiassa (myös *s.*) = pitkäkalloinen. **-raajainen** *a.* P. juoksija. P. apina. **-ripsi|nen** *a.* P:set silmät. **-runkoi|nen** *a.* P. kuusi. P. auto. P:set siat. **-ruotinen** *a.* P. lehti. **-ruumiinen** *a.* P. koira, matelija. **-sarvi|nen** *a.* P. lehmä, hyönteinen. — *S:sesti.* P:set eli sääsket, Nematocera. **-selkäinen** *a.* P. mies. P. kuin susi.

pitkäsiima[84] *s.* **1.** *kal.* useita erillisiä samaan siimaan peristään sidottuja koukkuja käsittävä kalanpyydys, liina, selkälanka, -siima, -rihma, selkäin, "vela", "reivi". | Pitkänsiiman selkälanka, koukut, pola. Kalastaa pitkälläsiimalla. Madottaa, laskea p. Kokea pitkäsiimaa. **2.** *mets. harv.* lippulanka, lippusiima. **-kalastus** *s.* **-laatikko** *s.* **-lanka** *s.*

pitkä|siipinen *a.* P. lintu, hyönteinen. — *S:sesti.* P:siipiset 'Longipennes, lokki- ja myrskylinnut'. **-silmä**[85] *s. kans. leik.* kiikari, kaukoputki. | Ollapa nyt sellainen p., jolla näkisi saareen HEPOR. **-sivu**[84] *s.* tav. ⌒. **-soittolevy** *s.* = mikrolevy. **-sorminen** *a.* P. käsi.

pitkästi *adv.* Ero 1. ja 2. merk.-ryhmän välillä ei selvä. **1.** lähinnä tavasta. | Asia on sanottu liian p. 'monisanaisesti, laajasti'. Katseli p. [= pitkään] ja tutkivasti. Elli veteli [soutaessaan] p. [= pitkin vedoin], voimakkaasti ja kauniisti AHO. **2.** lähinnä määrästä: pitkälti. **a.** paikallisesti. | P. suippopäinen lehti. -- vielä oli p. matkaa uuteen kotiin PÄIVÄR. **b.** ajasta: pitkälti, pitkän aikaa, pitkään, kauan. | Puhui yhteen rupeamaan p. Kului jo mielestäni p. aikaa PÄIVÄR. Miksi he tanssivat niin p., että Esankin otsalta jo alkoi hiki tippua? ALKIO. — P. [= myöhään, kauan] jälkeen uudenvuoden. **c.** ed:iin liittyen muista suhteista; us.: runsaasti, paljon. | Hänellä on jo p. ikää. P. neljättä kymmentä henkeä. Luetteloa voisi jatkaa p:kin. -- p. hän kirjoitti, toiveikkaasti, luottavasti IVALO. Hämärsi jo p. Nikon saapuessa tokkaan ERKKI ILMARI.

pitkästytt|ää[29*] *kaus.v.* -ävästi *adv.* < seur. **1.** ikävystyttää, kyllästyttää. | Odotus, joutenolo alkoi p. — *Yksipers.* Minua rupesi hiukan p:ämään. **2.** *harv.* viivyttää, pitkittää. | Huonot välineet p:ivät sadonkorjuuta.

pitkästy|ä[1] *v.* tuntea olonsa, aikansa t. jk asia pitkä(veteise)ksi, ikävystyä, kyllästyä, työlästyä, tuskastua. | P. odotukseen, työhön. P:i loputtomiin saivarteluihin. Ohjelma oli niin kuiva, että yleisö p:i. P:neen ja happamen näköinen.

pitkä|suippuinen *a. kasv.* P. lehti. **-syinen** *a.* P.

kuitu, lihas. **-syöttöpeli** *s. urh.* jalkapallotaktiikka, jossa käytetään pitkiä syöttöjä. **-sääri** *a.* = seur. | P. sammakko. — *S:sesti.* Jänis, p. **-säärinen** *a.* P. tytönheilakka. P. lintu. **-takki**[84(83)] *s.; syn.* redingote, sortuuk(k)i, sortuutti. | Polviin ulottuva musta p. Pukeutua pitkääntakkiin. Vanhan Aatamin olen aina aatellut vanhaksi, vakavaksi taatoksi vilttihatussa, mustassa pitkätakissa KIVI. **-tavara**[85] *s. puut.* pitkä sahatavara. **-teräinen** *a.* P. veitsi. **-torvinen** *a.*, vars. *kasv.* P. teriö. **-tukka** *a.* = seur. — *S:sesti.* -- mainitsi sinun olleen siitä p:asta [= pitkätukkaisesta kapellimestaristal pääsemättömissä AK. **-tukkainen** *a.* P. tyttö, taiteilija, ukko. — *S:sesti,* tav. *leik.* tyhmästä, yksinkertaisesta henkilöstä. | P:sta jymäytetään SP. Kunhan ette narraisikin p:sta, jymäyttäisi Puavoa ... LEHT. **-tuoli**[84(83)] *s. harv.* rahi, penkki. | -- Juhani pöydän päässä p:lla järmäili KIVI. **-tuppinen** *a.*, vars. *kasv.* P. lehti. **-vartaloinen** *a.* P. mies. **-vartinen** *a.* P. kasvi. P. piippu, kirves, kauha, luuta. P:set saappaat. — *S:sesti mon.* pitkävartisista saappaista. | Kulkea p:sissa. **-verso**[83] *s. kasv.*)(kääpiöverso. | Lehtikuusen p:t. **-vetinen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* **1.** *harv.* muodoltaan pitkä, pitkäkäs. | Matojen liereä, p. ruumis. P. kukinto, tähkä. P. järvi. **2.** ajallisesti pitkä; vitkallinen, hidas. | P. huuto, vihellys. -- p. suden ulvonta WILKUNA. — Matkustus oli ennen hankalaa ja p:stä. "Kun tulisi kuolema", lausui hän p:sesti [= vitkaan] PAKK. — Tav. **3.** ikävystyttävä, kyllästyttävä, pitkäpiimäinen, yksitoikkoinen. | P. saarna, romaani, elokuva, kokous. P. esitystapa. Jaaritella, puhua p:sesti. On ikävä, p., pahasiivoinen ja surullinen syksy AHO. **-vihainen** *a.* -suus *omin.* hitaasti leppyvä, kauan kaunaa kantava. | P. mies, luonne. **-vihneinen** *a.*, vars. *kasv.* P. tähkä, helve. **-viiksinen** *a.* P. kissa. **-villainen** *a.* P. lammas. **-vokaalinen** *a. kiel.* -suus *omin.* P. tavu, vartalo. **-välinen** *a.* P. tähkä.

pitkään *adv.* **1.** pitkän aikaa, kauan. | Odottaa p. Ei kannata viipyä pitempään. P:kö olet asunut täällä? Hän on sairastanut jo p. Tarkasteli taulua p. [vrt. 3]. Söimme p. ja perusteellisesti. P. lypsävä lehmä. **2.** myöhään, pitkälle. | Keskustelu jatkui p. yöhön. **3.** lähinnä tapaa ilmaisten: pitkästi;)(lyhyeen, lyhyesti; ei selvästi erotettavissa 1. ryhmästä. | Huokaista, huutaa, viheltää p. Harppasi p. 'pitkän harppauksen'. Katsoi vierasta p. ja tutkivasti. Vokaalit voivat ääntyä lyhyeen tai p. 'lyhyinä tai pitkinä'. Veti p. henkeään. -- nyökäytti p. ja vetoavasti päätään HELVI HÄMÄLÄINEN. **4.** yhdessä aikaa ilmaisevan s:n gen:n kera: jnk kuluessa, mittaan. | Kesän p. Ajan p. tavat muuttuivat. Päivän p. potilas virkistyi. Mietteitä, jotka ovat vuosien p. olleet jokapäiväisenä seuranamme AHO.

pito[1*] *s.* **I.** pitäminen. **1.** vrt. pitää A.I.1. | Käsi vasaran pidosta hellänä. -- miesten äännähtelyissä ja ohjasten pidossa — niissä oli arkiaamuista työn kiihkoa SILL. -- saksien pidosta kasvoivat känsät sormiin HELVI HÄMÄLÄINEN. — *Yhd.* kiinnip. **2.** vrt. pitää A.I.2. | Pellavien liossa p. Valmiiden pukujen varastossa p. — *Yhd.* järjestyksessä-, kunnossa-, käynnissäp.; puhtaanap.; aukip.; vireilläp.; silmälläp.; ylläp. **3. a.** vrt. pitää A.II.1. — *Yhd.* hallussap.; puolenp.; vaarinp. **b.** vrt. pitää A.II.3. | Isännyyden p. Päällikkyyden p. uskottiin N. N:lle. **c.** vrt. pitää A.II.4. | A. siirtyi juoksijajoukon kärkeen vauhdin p:on. — *Yhd.* järjestyksen-, kurinp. **4.** vrt. pitää A.IV. | Saappaiden, villapaidan p. Kunnollisella pidolla vaatteet säilyvät kauemmin. Pidosta kulunut sormus. Kotiapulaisen p. tulee kalliiksi. Ruokavieraiden p. Kotieläinten, hevosen, lehmän, sian p. Kanojen p. kannatti hyvin. Harrastus rotukoirien p:on on kasvanut. Hevossiittolan, sikalan p. Auton p. — Hovin p. Hotellin, ravintolan p. Liikkeen pidosta aiheutuvat kustannukset. Maatilan pidon kannattavuus. Talouden p. — *Yhd.* hevosen-, karjan-, koiran-, lehmän-, sianp.; autonp.; hotellin-, kievarin-, majatalon-, ravintolan-, ruokalanp.; hovinp.; talon-, taloudenp.; kyydinp. **5.** vrt. pitää A.V. | [Tyttö] on tottunut tanssiin ja höllään p:on TALVIO. **6. a.** vrt. pitää A.VI.1. | Kokouksen, neuvottelun p. Tarkastuksen, kuulustelun, oppitunnin p. Huutokaupan, myyjäisten p. Konsertin p. tuli kalliiksi. Kutsujen, juhlien, iltamien p. Jumalanpalveluksen p. Koulun p. — Esitelmän, puheen, saarnan p. Juhlapuheen p. oli uskottu N. N:lle. — *Yhd.* koulun-, tunninp.; esitelmän-, puheenp. **b.** vrt. pitää A.VI.2. | Vartion p. — Luettelon, rekisterin p. Pöytäkirjan, päiväkirjan p. Kirkonkirjojen p. — *Yhd.* vahdinp.; peränp.; kirjan-, tilinp. **7.** vrt. pitää A.VII. | Juhlapäivän p. Aamiaistunnin, lepohetken p. Talonväki puhteen pidossa. Poikettiin taloon sateen p:on. Kalastajia saaren kupeella tuulen pidossa. — *Yhd.* sateen-, tuulenp. **8.** vrt. pitää A.VIII. | Kovan äänen p. -- tilaisuuksia suureen rähinään ja pahan menon p:on J.FINNE. — Ajallansa työn teko, hetkellänsä ilon p. JOTUNI. Pilasi asian liialla kiireen pidolla. Yhteyden p. toisiin joukkoosastoihin. — *Yhd.* huolenp.; vihanp.; melun-, metelin-, tarinan-, äänenp.; ilon-, lystin-, pelinp.; seuranp.; yhteydenp. **9.** vrt. pitää A. X.1. | -- valitteli valtaan päässyttä vanhain klassillisten sivistysarvojen halpana p:a G.SUOLAHTI.

II. *mon.* juhlatilaisuus (nyk. etup. vain maaseudulla järjestetty), missä tav. on paljon vieraita ja ruoan nauttiminen pääasiana, (suuret) kutsut, kestit, kalaasi(t). | Komeat pidot. Olla pidoissa. Mennä, kutsua p:ihin. Ei tässä pidot parane, jos ei vierahat vähene SL. — Harv. *yks.* -- silloin voi köyhäkin hiukan hommata jotain pientä p:a SILL. — *Yhd.* maalais-, talonpoikaispidot; juhla-, koti-, vieraspidot; ruokapidot; hautajais-, hää-, kihlajais-, peijais-, ristiäis-, uhri-, vihkiäispidot.

pitoaika *s.* **1.** (jnk) pitämisaika. | Kokouksen, kilpailujen p. Kesä on sopiva sikojen p. Koneen edullisin p. **2.** pitojen aika. | Syksy oli oikeata p:aikaa. **-eläin** *s.*)(teuraseläin. |

P:meksi tarkoitettu vasikka. **-huone** *s.* vrt. pito II.

-pitoinen[63] *a.* **1.** nom.-, harvemmin gen.-alkuisen yhdysa:n jälkiosana: jtak sisältävä; esim. alkoholi-, arsenikki-, happi-, hartsi-, hiekka-, hopea-, humus-, jodi-, kali-, kalkki-, kulta-, kupari-, lyijy-, malmi-, mineraali-, nikotiini-, radium-, rasva-, rauta-, rikki-, savi-, sinkki-, sokeri-, suola-, tina-, typpi-, tärkkelys-, vesi-, vety-, vitamiini-, öljyp.; lohip.; ajatus-, tunnep.; hapen-, hiekan-, kalkin-, rasvan-, raudan-, saven-, suolan-, vedenp.; täysip. **2.** pidetty, käytetty: Puolip.

pitoisuus[65] *s.* suhde t. (prosentti)määrä, jossa jk esine t. aine sisältää jtak ainetta; esineen t. aineen laatu jnk siihen sisältyvän aineen t. sen ainesosien suhteen määräämänä. | Kultaesineiden p. ilmaistaan karaatteina. Rahametallin p. Mineraaliesiintymien p. — *Kuv.* sisällys, arvo, laatu. | Kirjan taiteellinen p. -- Järnefeltin Isänmaan psykologinen ja eetillinen p. E.A.SAARIMAA. [Huumorin] laatu ja p. ovat suorassa suhteessa vastaavan ihmisyyden laatuun ja pitoisuuteen SILL. — *Yhd.* ks. **-pitoinen**. **-leima** *s.* kulta- t. hopeaseoksen pitoisuuden ilmaiseva leima.

pito|kausi *s.* Ulsterin p. **-kello** *s.* jokapäiväiseen käyttöön tarkoitettu kello. **-kenkä** *s.* käyttö-, arkikenkä. **-kustannukset** *s. mon.* jnk pitämisestä aiheutuvat kustannukset. | Palveluskunnan, auton p. **-lahko** *s. kans.* joukko taloja, jotka kutsuvat toisensa perhejuhliinsa. | -- kuuluttiin jostain vanhasta sukusyystä samaan p:on ... SILL. **-lehmä** *s.* elolehmä;)(teuraslehmä. **-paik|ka** *s.* **1.** paikka, jossa j(ta)k pidetään. **a.** säilytyspaikka. | Lapion, haravakoneen p. Vaatteiden p. **b.** Kokouksen, juhlien p. **2.** paikka, jossa on pidot. **-puku** *s.* vrt. pitovaatteet. **-päivä** *s.* **1.** Kokouksen p. **2.** päivä, jolloin pidetään pidot. | P:n aamu. **-pöy|tä** *s.* pitojen ruokapöytä. | P:dän herkut. Istuutua p:tään. **-ruoka** *s.* pidoissa tarjottava ruoka. | Riisipuuro ja rusinakeitto p:na. **-sali** *s.* sali, jossa pidetään pitoja. **-talo** *s.* talo, jossa on pidot. **-ta|pa** *s.* pidoissa noudatettu tapa. | Inkeriläiset p:vat. **-vaatte|et** *s. mon.* **1.** henkilökohtaiset vaatteet, toisinaan alusvaatteita lukuun ottamatta [)(vuodevaatteet; liinavaatteet]; arkivaatteet. | Tutkintovanki saakoon -- käyttää omia pito- ja sänkyvaatteitaan LK. **2.** *harv.* juhlavaatteet. **-vaikeu|s** *s.*, tav. *mon.* jnk pitämiseen liittyvä vaikeus. | Koira myytävänä p:ksien takia. **-vasikka** *s.* elo-, elättivasikka;)(juotto-, teurasvasikka. **-vieras** *s.* pitojen vieras. **-väki** *s.* pidoissa mukana oleva väki.

pitsi[4] *s. käs.* ompelemalla, nypläämällä t. virkkaamalla (harv. neulomalla, solmimalla) valmistettu koristeellinen kudos. | Nyplätty, ommeltu p. Virkata p:ä. Käsin, koneella tehty p. P:llä koristettu pusero, myssy, nenäliina. P. tyynyliinan, lakanan koristeena. Rauman p:t. — *Yhd.* pellava-, puuvilla-, silkki-, tyllip.; filee-, haarukka-, nypläys-, punonta-, sukkula-, verkko-, virkkuup.; kone-, tehdasp.; helma-, reuna-, välip.; housun-, lakananp.; barokki-, brysselin-, raumanp. **-esiliina** *s.* pitsillä koristettu esiliina. **-housut** *s. mon.* pitsillä koristetut (naisten) housut. **-huivi** *s.* Espanjattaren p. **-huntu** *s.* **-kangas** *s.* pitsiksi kudottu kangas. | Iltapuku p:ta. **-kankainen** *a.* P. pusero. **-kaulus** *s.* **-kone** *s. kut.* pitsiä punova kone. **-koriste** *s.* Puseron, tyynyliinan p:et. **-koristeinen** *a.* P. yöpaita. **-kudos** *s.* **-kuvio** *s.* P:in koristettu pusero. **-liina** *s.* P. päässä.

pitsillinen[63] *poss.a.* P. myssy.

pitsi|malli *s.* **-myssy** *s.* Vauva p. päässä. **-mäinen**[63] *kalt.a.* P. kudos, koriste.

pitsinen[63] *a.* pitsistä tehty; pitsillä koristettu. | P. liina, kaulus, iltapuku. — *Yhd.* hieno-, leveäp.

pitsinenäliina *s.*

pitsin|malli *s.* **-nypläys** *s.* **-nyplääjä** *s.* **-virkkaus, -virkkuu** *s.*

pitsi|paita *s.* **-peite** *s.* **-pisto** *s. käs.* pitsiä ompelemalla tehtäessä käytetty pisto. **-puku** *s.* **-pusero** *s.* **-päähine** *s.* Isoäidin p. **-reunainen** *a.* P. nenäliina, paita. **-reunus** *s.* Puseron kaula-aukon p. **-röyhelö** *s.* P. kaulassa. **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.*

pitsit|tää[2*] *v.* koristaa pitsillä. | P:etty lakana, yöpaita.

pitsi|tuote *s.* **-työ** *s.*

pitsitön[67] *kar.a.* P. lakana.

pitsi|upotus *s.* P:upotuksin koristettu yöpaita. **-uu|din** *s.*, tav. *mon.* Ikkunassa valkoiset p:timet. **-verho** *s.*

pittoreski[4] *a.* maalauksellinen, (maalauksen tavoin) silmää kiehtova. | P. maisema, kaupunki.

pitui|nen[63] *a.* (gen:n t. poss.-suff:n määrittämänä) niin pitkä kuin (määrittävä sana ilmaisee), mittainen. | Minun p:seni mies. Tuuman, kyynärän p. Kahden metrin p. Kilometrin p. matka. Kolmen palstan p. kirjoitus. 20 minuutin p. esitelmä. Sopivan p. Tulinpa Viiaa perimään, jotta sanani p. [= mittainen] olisin JOTUNI. — Sen p. se [vars. satujen, mutta myös muiden suullisten t. kirjallisten esitysten loppusanoina]. — *Yhd.* jalan-, metrin-, miehen-, peukalon-, sivun-, sormen-, tunninp.; saman-, vaihtelevan- yhdenp. (nämä myös ⌒); eri-, keski-, määrä-, normaali-, oikea-, täysip.

pituitriini[4] *s. lääk.* aivolisäkkeen takalohkon hormonien yhteisnimitys; aivolisäkkeen uute. | P:a käytetään mm. synnytyspolttojen vahvistamiseen.

pituuden|lisäys *s.* Puun vuotuinen p. **-mitta** *s.* = pituusmitta. **-mittaus** *s.* **-muuto|s** *s.* Lämpötilan aiheuttamat p:kset. **-määritys** *s.* Maantieteellisen paikan p.

pituu|s[65] *omin.* (< pitkä) jnk suurin ulottuvuus, (pituus)mitta. | Vartalon, tukan p. Aivokopan suurin p. Linnun p. nokankärjestä pyrstönkärkeen. P:deltaan rivin toinen mies. Kasvaa p:tta. Kaatui pitkin p:ttaan maahan. Maata pitkin p:ttaan. Ojentautui täyteen p:teensa. Hameen, hihan p. Laivan p. Puiden keskimääräinen p. Varsi karvainen koko p:deltaan, pitkin p:ttaan. Laudan p. on 4 m. Rautateidemme yhteen laskettu p. Suota pe-

ninkulmien p:delta. Janan p. Aallon p., ks. ↄ. P:tensa vuoksi miehen täytyi kumartua pieneen tupaan astuessaan. — Matkan p. Askelen p. Hypyn p. oli 680 cm. Iskun p. — Päivän, yön p. Sävelen, tavun p. Oi iäisyys, mä pelkään p:ttasi VK. — Puheen, saarnan, kirjoituksen p. Tarina ei ollut p:della pilattu 'oli lyhyt'. — *Yhd.* aallon-, hevosen-, iskun-, ruumiinp.; lento-, liikenne-, raidep.; keski-, kokonais-, maksimi-, minimi-, määrä-, normaali-, puoli-, vakio-, valta-, yhteisp. — *Erik.* **1.** määräpituinen kappale jtak. | Sopiviksi p:ksiksi katkottu vannerauta. Kappaan tarvitaan 4 p:tta 70 cm:n levyistä kangasta. — *Ruok.* → pitko. **2.** *ellipt.* pituushyppy. | Hypätä p:tta. **3.** longitudi. **a.** *maant.* jnk paikan kulmamittoina lausuttu etäisyys tietystä (tav. Greenwichin kautta kulkevasta) meridiaanista, maantieteellinen pituus. | Paikka oli 28 astetta itäistä p:tta ja 60 astetta pohjoista leveyttä. **b.** *täht.* tähden kulmaetäisyys kevättasauspisteestä.

pituus|akseli *s.* pitkittäinen akseli, pitkittäisakseli. | Ruumiin, laivan, koneen, järven p. Lentävä luoti kiertää p:akselinsa ympäri. **-aste** *s.* **1. a.** *maant.* mielivaltaisesta maanpinnan pisteestä laskettu asteen suuruinen väli leveyspiiriä. | Pituuspiirit jakavat sekä päiväntasaajan että jokaisen leveyspiirin 360 p:eseen. **b.** jnk (leveyspiirin) paikan sijainti pituusasteina ilmaistuna, maantieteellinen pituus, longitudi. | P:en määrittäminen. **2.** vars. *kiel.* kestoaste. | Tavun, vokaalin p. **-ennätys** *s. urh.* **-ero(tus)** *s.* Miesten p. Kahden paikan välinen p. 'meridiaanien välinen astero'. **-hajonta** *s. sot.* ammuttaessa hajonta pituussuuntaan, syvyyshajonta. | P. 3 % matkasta. **-halkaisija** *s.* **-heitto** *s.* heittäminen mahdollisimman pitkälle. | Käsikranaatin tarkkuus- ja p. **-hiihto** *s. urh.* vrt. syöksy-, pujotteluhiihto. **-hiihtäjä** *s. urh.* vrt. ed. **-hyppy** *s. urh.* kilpailulaji, jossa koetetaan hypätä mahdollisimman pitkälle. | Vauhditon p. **-hyppykilpailu** *s. urh.* **-hyppääjä** *s. urh.* **-jalka** *s.*; *syn.* juoksujalka; vrt. pituusmetri. **-juova** *s.* pitkittäisjuova. **-kaava** *s.* Rautatielinjan p. **-kaltevuus** *s.* Tien p. **-kannate, -kannatin** *s.* Katon, sillan p. **-kasvu** *s.* kasvu pituussuuntaan, pituuden kasvu. | Koululaisten, kalan p. Puun p. **-käyrä** *s. metsät.* lukuisista puista tehtyjen pituudenmittausten perusteella suorakulmaiseen akselistoon piirretty käyrä, josta saadaan jokaisen läpimittaluokan puiden tasoitettu keskimääräinen pituus metsikön kuutioimista ym. varten.

pituus|leikkaus *s.* pituussuuntainen läpileikkaus;)(poikkileikkaus. | Puun, koneen, kadun p. **-len|to** *s.* vrt. korkeuslento. | P:non maailmanennätys. **-luokk|a** *s.* Puiden jako p:iin. **-metri** *s.* metrin mittainen väli t. kappale jnk pituutta, vars. useiden peräkkäisten metrien yksityisenä osana, juoksumetri. | Seinään menee lautaa 560 p:ä. Lattaraudan paino p:ä kohden. **-mit|ta** *s.* **1.** (*rinn.* pituudenmitta) pituuden mittaamiseen käytetty mitta(yksikkö t. -väline). | P:tojen perusmittana on meillä metri. **2.** Rakennuksen, laivan, tukin p. Takin p:at. **-mittakaava** *s.* Kartan p. **-piiri** *s. maant.* meridiaani, puolipäiväpiiri. **-profiili** *s.* Radan, kadun, joen p. **-rivi** *s.* Sammen ruumista peittävät viidessä p:ssä olevat luukilvet. **-sauma** *s.* pitkittäissauma. | Putken p. **-seinä** *s.* pitkittäisseinä. **-sivu** *s.* pitkittäis-, pitkä sivu. | Rakennuksen, laatikon, juoksuradan p. **-suh|de** *s.* Puiden, rakennusten p:teet. Vokaalien p:teet. **-suun|ta** *s.* Järven p. Rakennuksen p:taan kulkeva orsi. Sahata puun p:taan. P:nassa rullalle kääritty kangas. **-suuntai|nen** *a.* **-sesti** *adv.* pitkittäinen. | Kankaassa on p:sia raitoja. P. akseli. Rakennuksen p. väliseinä. **-syöttö** *s. met.* pitkittäissyöttö (1). **-tuli** *s. sot.* sarjatuli, joka aseen korotetta muuttamalla kohdistetaan halutun pituiselle alueelle. **-uurre** *s.* pitkittäisuurre. **-vaarna** *s. rak.* vaarna, jota käytetään hirsien pituusjatkoksessa, hammasvaarna. **-vaihtelu** *s.* Äänteiden p:t. **-viiva** *s.* **1.** pitkittäisviiva. **2.** karttaan merkitty pituuspiiri. | Pallokartan p:t. **-yksikkö** *s.* jtak pituutta määritettäessä käytetty yksikkö. | Metri p:nä. Radan nousu p:ä kohden. **-ympyrä** *s. mat.* maapallolla t. yl. pallon pinnalla niiden pisteiden yhdelmä, joilla on sama pituusaste.

pitä|en, -in ks. pitää A.XII, XIII.

pitäjittäin *adv.* pitäjien mukaan, kutakin pitäjää kohden, pitäjä pitäjältä. | Peltoalan jakautuminen p. P. tehty tilasto.

pitäjittäinen[63] *a.* pitäjittäin esiintyvä t. tehty. | P. luettelo.

pitäj|ä[16] *s.* **1.** *tek.* < pitää. | Pihtien, ohjasten p. Ukko pilvien p. KAL. Lehmien, koiran p. Ravintolan p. Ei hänestä ole talon p:äksi. Pöytäkirjan, luettelon p. Huutokaupan p. Esitelmän, oppitunnin, kurssien p. Järjestyksen p. Rintaevät kalan tasapainon p:inä. — -- ja laupeutens osoittaa / käskynsä p:ille VK[V]. — *Yhd.* hevosen-, karjan-, lehmänp.; hotellin-, kahvilan-, kapakan-, majatalon-, ruokalanp.; talonp.; esitelmän-, kirjan-, konsertin-, pöytäkirjanp.; vahdin-, vallanp.; ilon-, seuranp.; peränp.; ylläp. **2.** (*murt.* pitäjäs) vanhimpina aikoina: kylää suurempi alue; myöhemmin ja nyk. vars. epävirallisessa kielenkäytössä: maalaiskunta; myös seurakunnasta, jonka muodostaa yksi pitäjä. | Pakanuuden aikaiset p:ät. Iisalmen, Savitaipaleen p. Meidän p:än miehet. Asua jssak p:ässä. Kierrellä p:ällä. P:ällä kerrotaan, että --. — Vainajaa saattamassa oli koko p. 'koko pitäjän väki'. — *Yhd.* hallinto-, kirkko-, nimismies-, palkka-, verop.; keisarin-, kuninkaanp.; emä-, suurp.; erämaa(n)-, raja-, rannikko-, saaristo-, sisämaa(n)p.; keski-, laita-, lähi-, naapuri-, rinta-, syrjä-, ulko-, ympäristöp.; koti-, synnyinp.; karjanhoito-, maanviljelys-, pellava-, poro-, voip.; hämäläis-, ruotsalaisp.

pitäjäjako *s.* jako pitäjiin.

pitäjäläi|nen[63] *s.* pitäjän jäsen, asukas, kuntalainen. | Kaikki p:set. Kirkkoherra ja p:set. — *Yhd.* koti-, naapuri-, oman-, tois-, vierasp.

pitäjän|apulainen *s.* seurakunnan vakinaiseksi palkkaama kappalaisen arvoinen pappi. | Kiu-

ruveden p. **-historia** *s.* **-kartta** *s.* **-kertomu|s** taloudellisia, sivistys- ym. oloja käsittelevä kirjallinen esitys t. tutkielma. | Yliopistollisina tutkielmina kirjoitetut p:kset. **-kirtollisina** tutkielmina kirjoitetut p:kset. **-kirjasto** *s.* kunnankirjasto. **-kirjuri** *s.* entisaikaan pitäjän rahvaan valitsemana vars. veronkantotehtäviä suorittanut luottamusmies; vrt. kunnankirjuri, -sihteeri. **-kirkko** *s.* **-kokou|s** *s.* entisaikaan kirkkoherran johdolla pidetyistä paikallishallintokokouksista. | P:kset vastasivat nykyisiä kirkonkokouksia tai kuntakokouksia taikka molempia. **-koulu** *s.* vanhempina aikoina seurakunnan pitäjässä ylläpitämä alkeisopetusta antanut koulu. **-käräjät** *s. mon. hist.* (vars. oikeudenkäyntiä varten pidetty) pitäjänkokous. **-käynti** *s.* Suomessa ja Ruotsissa vanhempina aikoina vallinnut tapa, että varattomat teinit ja ylioppilaat kävivät avunkeruulla seurakunnissa. **-makasiini** *s.* kunnan lainajyvästö. **-mestar|i** *s.* Ammattikuntalaitoksen aikana pitäjät saivat oikeuden ottaa p:eita harjoittamaan käsityötä maaseudullakin. — P. ojankaivussa. **-mies** *s.* miespuolinen pitäjäläinen. | P:ten kokous. **-museo** *s.* Nurmijärven p. **-nimi** *s.* **-pappi** *s.* **-raja** *s.* **-räätäli** *s.* vrt. pitäjänmestari. **-suutari** *s.* vrt. pitäjänmestari. **-tuomar|i** *s. hist.* pitäjänkäräjillä tuomarina toimiva henkilö. | P:eina toimivat kansan omat miehet. **-tupa** *s.* aik. seurakunnan, myöh. kunnan omistama pitäjän kokouksia ja toimituksia varten tarkoitettu rakennus; nyk. kunnantalo, -tupa.

pitäjäs[66] *s. murt.* pitäjä (2.).

pitämys[64] *s.* **1.** (vars. uskonnollinen, taikauskoinen) tapa, perinne, traditio, käsitys t. uskomus. | Pääsiäisen viettoon, hautaukseen liittyvät menot ja pitämykset. **2.** *vanh. harv.* pitäminen. | -- Jumalan käskyin p. UT[V]. **-puu** *s.* puu, johon liittyy jk pitämys, aljo-, elätti-, kasvattipuu. | Karsikot ja muut p:t.

pitämä[13] *s.* vain kuv. yhteydessä: *pihtien pitämät* haitallisesti, epäedullisesti vaikuttavat työn jäljet. | Romaani, jossa eivät tunnu pihtien p:t.

pitämät|ön[57] *kielt.a.* **1.** *akt.* Ääntä p. moottori. Varaansa p. katselija. Mistään väliä p. ja piittaamaton ihminen. Paikkaansa p. väite. Vettä p. vene. — *Yhd.* paikkansa-, välinp. **2.** *pass.* Uudet, p:tömät kengät.

pitäväisyys[65] *s.* = pitävyys; ks. pitää A.III.3.

pitäyty|ä[44] *v.* **1.** vars. *heng.* (vain abstr. yhteyksissä) par. pitää kiinni jstak, pysytellä (kiinni) jssak, turvautua, nojautua t. varautua jhk, liittyä jhk, olla luopumatta jstak. | P. Jumalaan, kirkon oppiin. -- jos ne, jotka p:vät lakiin, ovat perillisiä UT. **2.** *harv.* tilasta: pysyä, pysyttäytyä, pysytellä. | -- sillä näytti olevan vaikein p. rauhallisena AHO.

pitä|ä[28] *v.* **A.** monipersoonaista käyttöä; ks. kuit. VIII 5, XII.

I. 1. pysyttää jk otteessaan, säilyttää otteensa jstak, olla päästämättä jtak otteestaan, pidellä; ero 2. kohdasta ei selvä. **a.** P. kynää, keppiä, kirvestä, hattua kädessään. Piti tarjotinta käsissään. P. jtak pihdeissä, pihdeillä, hampaissaan, hampaillaan. P. jkn kättä omassaan. P. suitsia. P. vyyhteä. Käsin pidettävä koje. Piti vasaraa molemmin käsin. P. ohjakset käsissään. | Nyt vielä kengittävät hevosen. Antti pitää jalkaa, Lauri lyöpi KATAJA. P. jk otteessaan. — Vrt. 2. | P. kuulotorvea korvaansa vasten. P. sateenvarjoa päänsä yläpuolella. Piti paperia valoa vasten. Pidä astiaa alla! — P. vastaan 'vastustaa jhk tarttuen'. **b.** P. jkta kädestä, kaulasta, vyötäisistä, tukasta. Lapset pitivät äitiä hameen helmasta (kiinni). P. hevosta suitsista. Taluttaa, tervehtiä, kiittää jkta kädestä p:en. — P. kiinni jstak, ks. kiinni 4.

2. pysyttää varsinaisesti pitelemättä t. antaa jnk olla t. säilyttää jk jssak paikassa, asennossa, asemassa, tilassa; ero 1. kohdasta ei selvä.

a. pysyttää t. antaa olla jssak paikassa t. asemassa, olla ottamatta, siirtämättä t. poistamatta jstak paikasta. | P. jkta sylissään, helmassaan, polvellaan. P. jtak kämmenellään, kainalossaan, olallaan. P. sormea suussaan. P. käsiään selän takana, lanteilla, taskussa. P. jalkansa maassa. Onko sinun pidettävä kirjaa niin lähellä silmiäsi? P. jtak lusikassa, haarukassa. Lasta on pidettävä astialla määräajoin. P. lakki päässään, päällysvaatteet yllään, käsineet kädessään. P. silmälasit nenällään. Lippu pidetään salossa auringonlaskuun saakka. Piti verhoja ikkunan edessä koko päivän. P. tavaroitaan laatikossa, laukussa. P. nenäliina taskussaan. Kattila pidetään tulella kunnes keitto kiehuu. Liha pidetään suolavedessä. P. pellavia liossa. Hän ei polttanut tupakkia, ei liioin p:nyt suussaankaan [mällinä] SILL. — Talvella karja pidetään navetassa. P. jkta vankilassa. Oppilaita ei saa p. koulussa yli määräajan. Kylläpä lääkäri piti sinua kauan. P. lapsia ulkona, sisällä. — P. jtak silmällä 'tarkkailla'. P. jku mielessään 'muistaa'.

b. pysyttää t. antaa olla jssak asennossa. | P. käsiään ristissä, päällekkäin, riipuksissa. Pidä jalkasi suorana! P. sormea pystyssä, miekkaa koholla. Piti päätään kallellaan. Älä pidä suutasi noin! P. silmänsä auki, suunsa kiinni. Keula pidettiin koko ajan päin tuulta. — *Ellipt.* P. peukaloa, peukkua [pystyssä] jkn t. jnk puolesta. Pidätkö suusi [kiinni]! — *Kans.* tähdätä; ohjata. | Lintua lennosta ammuttaessa on pidettävä runsaasti eteen. -- silmää räpäyttämättä [perämies] piti kohti kalliota E.ELENIUS.

c. pysyttää t. antaa olla jssak tilassa. | P. jtak nähtävänä, nähtävissä, näytteillä, piilossa, näkymättömissä. P. jtak tavaraa, tuotteita kaupan, myytävänä. P. jtak käsillä, esillä, saatavilla. P. ovea lukossa. Työkalut on pidettävä hyvässä kunnossa. Pidä tavarasi järjestyksessä! Hiuksia koossa p:vä solki. Paino piti vaa'an tasapainossa. P. jkta kahleissa, vankeudessa, arestissa. P. armeija aseissa. Tehdas pidettiin käynnissä yötä päivää. Piti pojat ahkerassa työssä. Hevosia ei kannata p. jouten. P. elossa, hengissä. P. hereillä, valveilla. Elokuva, joka p:ä katsojat jännityksessä lop-

pumetreille asti. P. jkta vallassaan. Vanhat lait pidettiin edelleen voimassa. Asiaa pidettiin yhä vireillä. Hinnat on pyrittävä p:mään alhaalla. Vuosimaksut päätettiin p. entisellään. — P. jku leivässä, voissa, tupakassa, vaatteissa 'huolehtia siitä, että jklla on leipää [jne.]'. Lehmä piti maidossa koko mökin väen. P. vankeja nälässä. P. karjaa huonolla ruoalla. — P. ohjakset tiukalla. P. jkta ahtaalla. Opettaja piti poikia lujilla. Piti vastustajaansa kovilla. Jk p:ä jkn hyvällä tuulella. P. jnk lukumäärä selvillä. P. jku selvillä jstak, tilanteen tasalla. Peltoa on pidetty liian kauan heinällä 'heinää kasvamassa'. — Harv. *refl. taiv.* [Karja] pitihe [= pysyi, oli jatkuvasti] pahalla tuulella AHO.

d. pysyttää t. säilyttää t. antaa olla jnklaisena. | P. tie vapaana. P. ruoka kuumana. P. tukkansa lyhyenä. P. vaatteensa puhtaina. P. päänsä kylmänä. Voimistelu p:ä vartalon suorana. Pidä itsesi miehenä! Tauti piti häntä kauan vuoteenomana. Vala on pidettävä pyhänä (vrt. X). — P. jkta hyvänä 'kohdella jkta t. suhtautua jkhun ystävällisesti, hyväillä tms.' Halasi ja piti hyvänä. Pidä isää hyvänä! Vieraita kestittiin ja hyvänä pidettiin. — P. silmänsä, katseensa kiinnitettynä jhk. P. huomionsa suunnattuna jhk.

II. 1. säilyttää hallussaan, huostassaan, itsellään, omanaan. **a.** Piti löytämänsä rahat. Kumpikin piti saaliista puolet. Sai p. talon. Vallattu maasto on kyettävä myös p:mään. Sai p. virkansa, henkensä. P. päänsä 'pysyä kannallaan'. Piti kaikissa asiossa oman päänsä. Halusi aina p. viimeisen sanan. — - - mutta koetelkaa kaikki, p:kää se, mikä hyvää on UT. — P. jk, jtak huostassaan. P. jtak omanaan. P:kää hyvänänne [= käyttäkää hyväksenne], mitä talo tarjoaa. Sai p. tappion hyvänään. Oma syysi, pidä hyvänäsi. P. jk salaisuutenaan. Piti asian omana tietonaan. Sai p. koko velan vahinkonaan. P:köön häpeän kipeinään. **b.** jnk ominaisuuden tms. säilyttämisestä. | P. muotonsa, värinsä. Puku, joka p:ä kuosinsa. Huonosti ryhtinsä p:vää kangasta. Soitin, joka ei pidä viritystään. — Alus tuhoutuisi, jos se p:isi kurssinsa. Pora p:ä suuntansa paremmin alhaalta päin porattaessa. P:kää [marssittaessa] tahti! P. välimatkat. — P. kutinsa, paikkansa, pintansa, puolensa, ks. kuti jne. P. varansa, vaari(n), ks. vara, 2. vaari. **2.** olla luopumatta jstak, pitää kiinni jstak, täyttää. | P. sanansa, lupauksensa, valansa. Ei p:nyt sopimustaan. On pidettävä, mitä on luvannut. Tällä tuulella se voi olla täällä milloin hyvänsä, jos p:ä puheensa... AHO. Jos te nyt kuulette minun ääntäni ja pidätte minun liittoni VT. P. Jumalan käskyt. **3.** pitää hallussaan, hoitaa, käyttää; säilyttää, pysyttää, ylläpitää, huolehtia jnk pysymisestä, säilymisestä. | P. isännyyttä, emännyyttä, päällikkyyttä. Ne, jotka maassa valtaa p:vät. P. jtak tointa, virkaa. — P. järjestystä, kuria, jöötä. Piti lujan kurin. Piti talossaan hyvän järjestyksen. Kurssi pidettiin suoraan etelään. Pidetty suunta (mer.) 'suunta, johon alusta ohjataan, ohjattu suunta'; vrt. purjehdittu suunta. — P. liian suurta hintaa. Kauppias piti [= pyysi, vaati, peri] korkeat hinnat. Kaikenlaisella rojulla sitä hintaa pidetäänkin. — P. paikkaa, istuinta jklle 'pitää istuinpaikkaa varattuna, tyhjänä jklle'.

III. 1. seinämän tms. tiiviydestä, eristyskyvystä. | Vene, joka ei pidä vettä. Lämpimän p:vät huoneet. Takki, joka p:ä sadetta ja pakkasta. P. ääntä. Tiivistä, tuulen p:vää kangasta. — *Absol.* us. (vars. akt. I partis:ssa) olla tiivis. | P:vä vene, tuohinen. P:vät ikkunat. P:ä kuin seula [iron.] SP. — *Yhd.* ilman-, lämmön-, tuulen-, vedenp:vä. **2.** Pitää sisällään (nyk. leik.) 'sisältää'. Mitä kirja p:ää sisällään? **3.** *absol.* t. *intr.* estää liikkumasta, pääsemästä irti, muuttamasta asemaansa tms., pitää jk jssak kiinni; olla antamatta peräksi, kestää, päteä. | Ankkuri piti, vaikka tuuli reuhtoi alusta. Naula, joka p:ä. Solmu piti. Rimpuili, mutta köydet pitivät. Saapa nähdä, p:äkö säkin pohja. Jarrut eivät p:neet. Sukset eivät p:neet nousussa, vaan lipsuivat. — Sisu ei tahtonut p:ä. Yritti, mutta hermot eivät p:äneet. Ääni ei oikein tuntunut p:vän. — Päätös, joka p:ä. Hänen sanansa p:ä. Testamentti ei p:nyt. Sellaiset paperit, jotka varmasti p:vät. - - vaikkei tämä kauppa p:isikään AHO. — *pitä|vä* (a.) -vyys[65] (omin.) kestävä, luja. | P:vä ote. P:vä sauma, solmu. Vahvaa, p:vää kangasta. P:vä sulku, este. P:välle pohjalle rakennettu talo. P:vä rappaus. P:vä päätös, sopimus. Epäili testamentin p:vyyttä. **4.** *intr. harv.* vetää vertoja, riittää, piisata. | P. jklle juoksussa, painissa.

IV. yhteyksissä, jotka ilmaisevat, että jklla on käytössään, omistuksessaan, hoidossaan jtak. **1.** vaatekappaleista, koruista yms.: käyttää. | P. villapaitaa, lakkia, kalosseja. Olen p:nyt samaa pukua viisi vuotta. Loppuun pidetty takki. Risoiksi pidetyt kengät. P. helmiä, korvarenkaita. P. otsatukkaa. — Maahan katsoo maattu piika, permantoon pidetty piika SL. **2.** palvelijoista, kotieläimistä, liikeyrityksistä yms. | P. palvelijaa, päiväläisiä. P. suurta henkilökuntaa. Kalliiksi tuli vaimon p:minen. P. rakastajatarta. P. ruokavieraita. P. suurta armeijaa, laivastoa. — Älä pidä muita jumalia minun rinnallani VT. — P. kotieläimiä, hevosta, koiraa. Talo, jossa on pidetty kymmenenkin lehmää. — P. kalanpyydyksiä, ketunrautoja. Piti hauenkoukkuja. P. autoa, vaunuja, purjevenettä. — P. hevossiittolaa, sikalaa. P. salonkia. Juhana herttua piti Turun linnassa loistavaa hovia. P. ravintolaa, hotellia, kapakkaa, kioskia. P. pankkia [esim. ruletissa]. Piti toimensa ohella pientä paperikauppaa. P. taloa. Vanhin veli jäi kotiin taloa p:mään, muut lähtivät maailmalle. Piti koulua lähiseudun lapsille. P. jkn taloutta, taloutta jklle. **3.** P. asuntoa, majaa jssak 'asua, majailla jssak'. Piti kortteeria hotellissa. Osasto piti leiriä harjun kupeella 'oli leiriytyneenä harjun kupeelle'. **4.** P. [= polttaa] tulta uunissa. Pimeänä vuodenaikana oli pidettävä valoa läpi vuorokauden. Nuotion p:minen saarella

on kiellettyä. **5.** Olen jo kauan p:nyt sellaista tapaa.

V. tavan adverbiaalin ohella: käsitellä, kohdella, pidellä. | P. jtak huonosti, hyvin. Pidä siististi kirjojasi! Meitä pidettiin kuin piispaa pappilassa. Koettivat p. häntä mielin kielin.

VI. 1. suorittaa, toimittaa, järjestää. | P. neuvottelu, istunto, valtiopäivät. Salissa pidettiin parhaillaan kokousta. P. neuvoa 'neuvotella'. P. tarkastus, katselmus, kuulustelu, tutkinto, luento, oppitunti, puhuttelu, käskynjako. P. kurssit. 6.12. pidetty paraati. P. harjoitus, kertaus. P. huutokauppa, myyjäiset, messut, markkinat. P. konsertti, näyttely, näytäntö. P. hautajaiset. Piti kasvattityttärelleen komeat häät. P. kutsut, juhla(t), seurat, iltama(t), talkoot. P. illalliset, päivälliset. P. käräjät, käräjiä. P. jumalanpalvelus, messu. P. [= esittää] puhe, saarna. Kirjoittaa ja p. esitelmä. **2.** eräissä yhteyksissä: hoitaa, huolehtia jstak. | P. vartiota, vahtia 'olla vartiossa, vartioida; huolehtia vartioimiseen liittyvistä tehtävistä'. P. kirjaa, tilastoa, luetteloa jstak 'huolehtia jnk jatkuvasta merkitsemisestä kirjaan [jne.], hoitaa kirjanpitoa [jne.]'. P. tiliä jstak. — P. luku(a), jnk puolta, ks. luku jne.

VII. 1. pyhä- t. juhlapäivistä, loma- t. vapaa-ajoista ym.: viettää, kuluttaa (tav. jllak muun ajan kuluttamisesta poikkeavalla tavalla). | P. sunnuntaita, pyhää. P. vapaapäivä, aamiaistunti. Piti kahden viikon loman. Milloin aiot p. kesälomasi? Lomastani on puolet p:mättä 'käyttämättä'. P. vapaata. P. ettonetta, ruokalepoa. P. puhdetta. — P. tauko, paussi. P. lepohetki. Pidettiin neljännestunnin väliaika. Piti väliä muutaman minuutin. Sade piti pientä välihetkeä LEINONEN. **2.** P. sadetta, tuulta, säätä 'odottaa jssak suojaisessa paikassa sateen, tuulen lakkaamista, sään paranemista'. Mentiin latoon sadetta p:mään. Jäimme saaren suojaan tuulta p:mään. — Asetuttiin nuotion ääreen yötä p:mään. **3.** P. [= noudattaa] dieettiä, paastoa.

VIII. 1. eräissä yhteyksissä, jotka ilmaisevat, että ao. on jatkuvasti jnk ruumiillisen t. sielullisen tilan vallassa. | P. sairautta, tautia 'olla sairaana, taudissa'. P:nyt hammassärkyä jo kolme päivää. Pidin [= sairastin] tuhkarokon jo lapsena. — P. vihaa, kaunaa [= olla jatkuvasti vihainen, kantaa kaunaa] jklle. P. kiirettä, hoppua 'kiirehtiä, rientää, olla kiireissään'. **2.** P. huolta, huoli 'huolehtia, hoitaa'. P. huolta lapsistaan, tavaroistaan. Piti hyvän huolen vanhasta isästään. P. huolta terveydestään. On pidettävä huolta, ettei ruoka pääse jäähtymään. — P. murhe, murhetta [= huolta] jksta, jstak. Minä pidän niistä [lapsista] murheen niin kauan kuin olen hengissä TALVIO. - - huominen päivä p:ä murheen itsestään UT. — P. väliä [= välittää] jstak. **3. a.** äänen jatkuvasta aiheuttamisesta. | P. ääntä. P. melua, meteliä, hälinää, kahinaa, sipinää, porinaa 'meluta, metelöidä [jne.]'. Kalat pitivät kovaa polsketta. Varikset pitivät korvia särkevää rähinää. Vierivien tynnyrien p:mä kolina. — Elää itsestään melua p:mättä. Ei siitä tuollaista meteliä kannata p. Jutusta pidettiin aikoinaan paljon porua. P. suukopua jstak. P. pahaa elämää. Pidähän pienempää suuta! - - vangin kanssa semmoista eloa rupeat p:mään SILL. **b.** ed:een liittyen. | P. puhetta, pakinaa, juttua, tarinaa [= jutella, pakinoida jne.] jstak. Pidimme keskenämme pitkät pakinat. Lähti sen pitempiä puheita p:mättä. **4.** Pojat pitivät peliään [= pelehtivät] tyttöjen kanssa. Ajatukset pitivät outoa peliään. Aaveiden uskottiin p:vän ilvettään hautausmaalla. Tanssivat ja muuta jumalatonta menoa pitivät. P. silmäpeliä jkn kanssa. Olen p:nyt menoa monissa paikoissa monien kanssa SILL. - - nuoret kisaansa pitivät [= kisailivat] JOTUNI. — P. hauskaa, lystiä 'huvitella, lystäillä'. Monet lystit meillä pidettiin. **5.** P. seuraa jklle 'olla jkn seurana'. Mene p:mään vieraille seuraa. — P. seuraa [= seurustella] jkn kanssa. P. yhteyttä [= olla yhteydessä, kanssakäymisissä, tekemisissä] jkhun, jkn kanssa. Piti yhteyttä maan vihollisiin. Mutta kaikki tyttölapset, jotka eivät ole p:neet yhteyttä [= olleet sukupuoliyhteydessä] miesten kanssa, jättäkää eloon VT^{V}. [Kuningas] jonka kanssa piti ystävyyttä ikänsä KS. — P. yhtä, ks. yksi. **6.** *yksipers.* säästä. | Kylläpä p:ä [= on jatkuvasti] kuumia ilmoja tänä kesänä. Viikon on jo p:nyt alituista tuulta. Kyllä kai ... tuota menoaan jos p:ä, on helluntain pyhinä paljaat maat AHO. Sydänkuukausina piti pitkällisiä pakkasia KATAJA. Kuinkahan kauan tuo p:ä näitä itätuulia E.ELENIUS.

IX. käyttää jkta t. jtak jnak, jhk tarkoitukseen. | P. jkta käskyläisenään, apulaisenaan, orjanaan. Eskimot pitävät koiraa vetoeläimenä (vrt. myös IV.2). Piti taloa vakituisena yöpaikkanaan. Oli p:nyt solaa kulkutienään. Kurotti ylähyllylle tuolia korokkeena p:en. — P. jkta, jtak jnk kohteena. P. jkta, jtak pilanaan, pilkkanaan 'pitää pilansa, pilkkansa kohteena, tehdä pilaa, pilkkaa'. Kaikki pitivät ukkoa narrinaan. — Hän piti tapanaan huomautella kaikesta.

X. mielipiteestä, kannanotosta. **1.** *tr.* olla jstak jtak mieltä, katsoa jksik t. jnklaiseksi; joskus: luulla jksik. | Olen p:nyt sinua kunnon miehenä. Muutamat p:vät työtä rangaistuksena. Pidin koko asiaa leikkinä. Onnettomuutta on pidettävä pelkkänä tapaturmana. P. jtak oikeutenaan, velvollisuutenaan. Kaikki pitivät asiaa ihmeenä. Pidin asianani ilmoittaa tästä teillekin. Voidaan p. sääntönä, että - -. Koko aatteen alkuunpanijana on pidettävä N.N:ää. — P. jtak arvokkaana, hyödyllisenä, suotavana, tärkeänä. P. jkta pätevänä, virkaan sopimattomana. Piti henkeään halpana. Sopivana pidetyllä tavalla. Pidettiin viisaampana jäädä kotiin. Tuloksia täytyy p. epäluotettavina. En pidä asiaa paljonkaan arvoisena. P:isin hyvin luultavana, että - -. Puolusta sitä, mitä pidät oikeana. — Pidin sinua aluksi Paavona 'luulin sinua aluksi Paavoksi'. — P. jtak arvossa, kunniassa. — Minä pidän, että [→ olen sitä mieltä, että; katson, että; mielestäni, minusta] hän on ylpeä. **2.** elat:n

ohella: tuntea mieltymystä, olla mieltynyt jkhun t. jhk. | Liisu ja Eetu pitivät toisistaan. Pidätkö kaurapuurosta? En pidä paljonkaan Wagnerin musiikista. Minä olen vain p:nyt Ristosta, vaan en rakastanut PAKK. — Mitä pidät [= mitä mieltä olet, mitä arvelet] uudesta hatustani? — *pidetty* → suosittu, mieleinen. | Pidetty mies, myymälä, tapa. Vanha, pidetty palvelija. Vainaja oli eläessään ollut sangen pidetty. Kaikkien p:mä [→ suosima] johtaja.

XI. *intr.* suuntautua, johtaa. | Matka p:ä kaupunkiin. Tiedusteli, mihin matkanne piti. -- tie piti tuntemattoman maan kautta I.K. INHA. Matkani p:ä päin pohjoista SILL. Hukan suunta oli koko ajan p:nyt pohjoista kohti JÄRVENT.

XII. *vähältä, läheltä, likeltä, liki pitää (piti* jne.), *ettei jku* t. *jk tee (tehnyt* jne.) *jtak* jku t. jk on (oli jne.) vähällä tehdä jtak, tekemäisillään jtak. | Vähältä piti, etten silloin itkenyt. Liki piti, ettei henki mennyt. Likeltä piti, ettei tullut yhteentörmäys. -- pitipä vähältä, ettei Kierikan äijää pistetty punavankien joukkoon SILL. — *liki pitäen* par. ⏑. — *alun pitäen* alusta pitäen, alusta alkaen; ks. alku 4.

XIII. *pitäen* (harv. *pitäin*) elat:n ohella. **1.** aikaa ilmaisevissa yhteyksissä: (jstak) alkaen, lähtien, saakka, asti. | Pienestä, nuoresta p:en. Tunnen hänet lapsesta p:en. Ollut uuttera pienuudesta p:en. Alusta p:en. Siitä p:en olen ollut terve. **2.** melko *harv.* paikkaa ilmaisevissa yhteyksissä. **a.** (jstak) lähtien, saakka, asti. | -- oikea jalka on polvesta p:en väärin puolin kiinni J.SAULI. **b.** (jstak) käsin. | Onkia maalta p:en. Otava laskettiin veneestä p:in kahden hengen U.T.SIRELIUS.

B. *yksipers.* Pers. (loogillinen subj.) ilmaistaan tav. gen:llä, (kieliopillisena) subj:na on inf.; milloin kuit. subj:na oleva inf. merkitsee olemassa olemista, olemaan tulemista t. olemasta lakkaamista ja spesies on indef., on pers:a ilmaiseva nomini nom:ssa t. partit:ssa, useimmiten pred:n jäljessä (vrt. lauseita Kapteenin pitää olla laivassaan — Laivassa pitää olla kapteeni; Talon pitää valmistua jouluksi — Tähän pitäisi valmistua talo; Ratkaisun pitää pian tapahtua — Jotakin pitää tapahtua). Subj:n paikalla voi olla myös: 1) vars. *vanh.* ja *ylät.* (ryhmässä II.1 kuit. myös normaalityylissä) III inf:n instr., joka vars. *ark.*, milloin persoonana on 1. t. harv. 2. pers., saattaa esiintyä myös poss.-suff:llisena, missä tapauksessa pers.-pron. us. jää ilmi panematta (Hänen pitää tekemän niin; Mitäs minun pitikään sanomani; Saamanne pitää); 2) vars. *kans.* milloin persoonana on 1. t. 2. pers., I inf:n pitempi (suff:llinen) muoto, jolloin pers.-pron. tav. jää ilmi panematta (Pitää tästä jo lähteäkseni); 3) vars. *kans.* II partis:n akkusat. (partisiippirakenne) (Hänen piti [=kerrottiin] olleen kotona), ks. VI.C. — Merk:t eivät ole selvään erotettavissa.

I. ilmaisemassa, että (jkn t. jnk) on pakko, velvollisuus, välttämätöntä tehdä jtak. | Jokaisen p:ä kuolla, kuoleman. Kaikkien p:ä tehdä velvollisuutensa. Sinun p:ä puhua totta. Kaikkien p:ä tietää niin tärkeä asia. Meidän p:ä kiirehtiä, jos aiomme ehtiä junaan. Joko teidän p:ä lähteä? Mitä kaikkea minun onkaan p:nyt sietää hänen taholtaan. Potilaan piti koko aika maata selällään. Minkä p:ä tapahtua, se varmasti tapahtuu. | "Tuletko?" — "P:nee tulla." | Käydä käsketyn p:ä SL. Otsasi hiessä sinun p:ä syömän leipäsi VT. | Maasta olet sinä tullut. Maaksi p:ä sinun jälleen tuleman KIRKKOKÄSIKIRJA. — Lakia p:ä noudattaa. Vanhempia p:ä totella. — Sinun p:ä olla ahkerampi. Uhrieläimen piti olla virheetön. Talon p:ä olla valmis ensi viikolla. — Jokaisella p:ä olla kynä ja paperia. Laivassa p:ä olla kapteeni. Joka talossa p:isi olla kunnolliset sammutusvälineet. Jotakin p:ä tapahtua. Kokonaista yhdeksän miestä piti nyt mahtuman tuohon pieneen läkkipurkkiin [= majaan] yöksi AK. — Jos oikeus katsoo saamisvaatimuksen p:vän -- raueta LK. Arvelin p:väni [→ että minun pitää] tulla.

II. 1. ilmaisemassa että (jkn t. jnk) oli t. on määrä, tarkoitus, aikomus tehdä jtak. | Minun piti juuri lähteä, kun puhelin soi. Mitäs minun pitikään sanoa? Sitähän minun piti kysymäni, onko --. Juhlan p:isi alkaa klo 14.30. Martta-täti, jonka luona hänen piti saada asunto, oli matkoilla. Kone ei käynyt niin kuin olisi p:nyt. Turussa piti pysähdyttämän pariksi tunniksi. Sinne piti rakennettaman talo. -- mutta tytöistähän minun ei p:nytkään enää kertoman AHO. Oli jo käännytty sinne, minne käännyttämän piti SILL. Piti vain väljentääkseni tuota hammaskarsinaasi HAARLA. — Hänestä piti tulla lääkäri. Talossa piti huomenna olla huutokauppa. Kello kolme piti tapahtua uuden koulutalon vihkiminen. — *Ellipt.* Poikien piti kaupunkiin. -- Laurin piti seurahuoneelle AK. **2.** us. futuurin merk:tä läheten. | Odotin mitä tuleman piti 'oli tuleva'. Ei sinulla pidä yön eikä päivän lepoa oleman. -- jos siivosti itses käytät, niin hätä päällesi ei käymän pidä KIVI.

III. ilmaisemassa, että (jkn t. jnk) on syytä, aihetta, tarkoituksenmukaista, tarpeellista, sopivaa tehdä jtak. | Jos olet sairas, sinun p:ä pysyä vuoteessa. En tiedä, kenen puoleen minun p:isi kääntyä. Sinun p:isi hävetä! P:nee tästä jo lähteä. Hänen p:isi olla kiitollinen eikä valittaa. En oikein tiedä, mitä tästä kaikesta p:isi ajatella. Mietti, kumpaako piti totella. Jos haluat jotakin, niin p:ä vain sanoa. Saunan polttopuun p:ä mieluimmin olla kuivaa. Kiuaskivien piti olla vedestä otettuja. — Varoituksissa, neuvoissa yms. | Ei pidä unohtaa, että --. Ei sinun pidä pelätä, ei se kipeää tee. Sano äidille, ettei hänen pidä surra. Ei pidä turhasta valittaa. Keitinvettä ei pidä heittää pois.

IV. *vanh.* suoranaista kieltoa ilmaisemassa. | Ei sinun pidä tappaman [= älä tapa] VT^{V}.

V. yhteyksissä, jotka ilmaisevat, että jku ei voi estää jtak psyykillistä reaktiota t. ei voi sisäisestä pakosta olla tekemättä jtak. | Minun piti oikein nauraa, niin hullunkurista kaikki

oli. Särky oli niin ankara, että piti ihan huutaa. P:ä ihan ihmetellä, ettei pahemmin käynyt. Minun p:ä tunnustaa, että - -. P:nee myöntää, että olet oikeassa. Minun p:ä sanoa, että ei tämä minua oikein miellytä. Piti tulla oikein kädestä pitäen tervehtimään.

VI 1. ilmaisemassa, että jk on odotettavissa, loogillisesti pääteltävissä t. perusteltavissa, ilmeistä, luonnollista. | Murhatun on p:nyt olla kuolleena jo useita tunteja. Pitihän sinun tietää se jo etukäteen. Kyllä sinulla p:ä olla huonot silmät, jos et sitä näe. Pitihän minulla olla rahaa enemmänkin. **2.** konditionaalissa ilmaisemassa, että jku t. jk puhujan tietämän t. käsityksen t. kuuleman mukaan (luultavasti) tekee jtak t. on niin ja niin tms. | Kyllä sen nyt p:isi kestää. Ei siinä enää p:isi olla mitään korjaamista. Kyllä hänen tänään p:isi olla kotona. Kyllä asian totta p:isi olla. Australiassa p:isi esiintyä myös maapallon myrkyllisin hämähäkkilaji. Ei p:isi tässä pitäjässä oleman toista niin rikasta. **3.** vars. *kans.* partis.-rakenteeseen liittyen: kerrotaan, sanotaan, tiedetään, kuuluu. | Juuri siinä kohdassa piti Puolamäen huutaneen Saloselle SILL. Lopen vanha kirkko p:isi raketun 1500-luvulla H.KLEMETTI. - - salakankudun piti olleen jo aiemmin J.SAULI.

VII. heikentyneenä päivittelyissä, huudahduksissa, toteamusta vahvistamassa tms. | Pitipäs sattua [= sattuipas, kylläpä sattui] ikävästi, kun ei ollut kahviakaan. Jopa piti sattua kauhea erehdys. No kaikkea sitä p:äkin kuulla! Että pitikin käydä näin! Pitikin sinun tulla pahimman kiireen aikana. P:äpäs olla kaunis ilma. Jo p:ä miehellä olla sisua! Kun piti syyskuisen päivän oleman niin jäisen jäykkä KATAJA.

piu *onom.interj.* tav. yhteydessä *piu pau* kellojen äänestä. | P. pau papin kello KL.

piuha[10] *s.* kapeaa lapiota muistuttava turpeennostoväline.

1. piukata[35*] *v. harv.* tiukentaa, kiristää, pingottaa. | P. purje.

2. piuk|ata[35*] *v. harv.* = piukkaa. | - - äsken pirta p:koavi, / kangaspuut kamahtelevi KAL.

3. piukata[35*] *v. ark.* piffata. | P. jku elokuviin.

piuke[78*] *s. harv.* piukkava ääni. | Pirran p.

piuke|a[21] *a. harv.*, vars. *kuv.* piukka. | P. hymy, ääni. - - niin olivat miehet p:ita, että olisi luullut heidän olevan vihille menossa J.FINNE.

piukentaa[8] *v. harv.* = tiukentaa.

piuk|ka[10*] *a.* -asti *adv.* tiukka, kireä. | P. side, kureliivi, hame. Liian p:at kengät. Huulet p:asti kiinni. — *Kuv.* P. kilpailu. Meidän muori on kovin pirhakka, liian p. ja liian vanhakin KARHUM. — *piuk|alla,* -alle (adv.) tiukalla, kireällä. | Ohjakset, rummunkalvo p:alla. — *piuk|assa,* -kaan (adv.) tiukassa, lujassa. | P:kaan poljettu maa. Raha on p:assa nykyään.

piukk|aa[2*] *onom.v. harv.* paukkaa kimeästi, pimahdella; vingahdella. | Pirta p:aa kudottaessa. - - vemmel p:i, tie vikisi LEINO. - - airot loiski, hankaset p:i PAKK. - - pian jälkeen lyijyä [= luoteja] p:aa, paukkaa MANN.

piuko|a[1*] *v.* **1.** *onom.* = ed. | - - soivaksi Tapion torven, / metsän pillin p:vaksi KAL. - - käämi kääntyy, pirta p:o LEINO. **2.** *deskr.* nopeasta liikkumisesta: pinkoa. | - - poiat hiekkaa pitkin p:o LEINO.

piukotta|a[2*] *v. harv.* **1.** *intr.* olla kireällä, tiukalla, pingollaan. | Tiukalla p:vat purjeet. **2.** *tr.* pingottaa.

pium paum *onom.interj.* (kirkon) kellojen äänestä. | P., p. Ne ovat minun kotikaupunkini kirkonkellot KIANTO. P., p., kehto heilahtaa K.KILLINEN.

piupau *onom.interj.* — *S:sesti ark.* yhteydessä *antaa jklle* t. *jllek piupau(t)* olla välittämättä jksta, jstak, antaa palttua jklle, jllek. | Pitkän p:n minä asialle annan! - - me voimme antaa p:t muulle maailmalle TITUS.

1. piuri[4] *s. kans.* veneen tm. aluksen emäpuun ja keula- t. perävannaksen liitoskohta.

2. piuri[4] *s.* intiankeltainen.

piuru[1] *s.* Scolochloa festucacea, vedessä kasvava korkea, kalju heinäkasvi.

piust|a[10] *s. kans.* (*rinn.* pidusta) pitkä, kapea kaista, kaistale, suikale, säie. | Pitkä p. nahkaa, kangasta, tuohta. - - pitkän p:an kehreäjä KAL. - - pitkille p:oille revitty niinimatto SEPPÄNEN.

piuvata[35] *v. ark.* piffata.

piuvi[4] *s. harv.* näpäys, luunappi. | P. nenälle. — *Yhd.* nenäp.

pivo[1] *s.* **1.** koura (1). | Pitää jtak p:ssaan. Juoda p:staan. Hän haparoi Santran oikeata kättä ja sovitteli sen hiukan velttoon p:on kaksi seteliä SILL. Parempi pyy p:ssa kuin kymmenen oksalla SL. **2.** kouran täysi, pivollinen. | P. jauhoja, tuhkaa, olkia. — *Erik.* (us. yhteen sidottu) kourallinen nyhdettyjä t. käsittelyn alaisia pellavia, roivas, kouraus; vrt. sormaus. | P:jen lihtaus, loukutus. — *Yhd.* hamppu-, pellavap.

pivollinen[63] *s.* pivon täysi, kourallinen, pivo. | P. jyviä, suolaa, pellavia. — *Kuv.* Parempi on p. lepoa kuin kahmalollinen vaivannäköä ja tuulen tavoittelua VT.

pivota[38] *v. kans.* koota t. sitoa (pellavia, viljaa tms.) pivoiksi.

pizzicato [pitsikā·to] *adv. mus.* (*lyh.* pizz.) jousisoittimilla soitettaessa: sormilla näppäillen.

päällysmies *s. murt.* ks. päällysmies 2.

pjatina[15] *s. hist.* hallintoalue, joihin Novgorodin tasavalta oli jaettu, viidennes.

pk *lyh.* **1.** pakka. **2.** par. pnk (peninkulma).

pk. *lyh. sot.* pikakiväärі.

pl. *lyh.* **1.** palkkausluokka. **2.** pois luettuna.

plagaalinen[63] *a. mus.* P. [= pääasiallisesti perussävelen kahden puolen liikkuva] sävelmä. P. [= lepo- ja perussoinnun sisältävä] lopuke.

plagiaatti[4*] *s.* plagioiminen, plagiointi t. plagioiden julkaistu teos t. sen osa, kirjallinen varkaus. | Kirjallinen p. Sävellys, joka on p.

plagiaattori[6] *s.* plagiaatin harjoittaja, plagioija.

plagioi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* esittää toisen (tiedemiehen, kirjailijan, säveltäjän tm.) tuotantoa omanaan, luvattomasti, lähdettä mainitsematta jäljentää t. muodostella toisen tuotetta omissa nimissään julkaistavaksi, harjoittaa plagiaattia, "varastaa".

plagioklaasi[4] *s. geol.* natron- ja kalkkimaasälvän sekä niiden isomorfisten seosten yhteisnimitys. **-maasälpä** *s.*

plakaatti[6]* *s.* **1.** (vars. mainos)juliste, ilmoite, afissi. | Värikäs p. — *Leik.* asiakirjasta yms. | Minulla on edessäni pöydällä mahtava p., toisin sanoen kustannussopimus T.VAASKIVI. — *Yhd.* ilmoitus-, mainos-, seinäp. **2.** *hist.* Ruotsissa 1600- ja 1700-luvulla kuninkaallinen asetus. | Kuninkaallinen p. **-mainen**[61] *kalt.a.* P. maalaus. **-taide** *s.* **-väri** *s.* plakaatteihen käytetty väri.

plaketti[5]* *s.* pienehkö, tav. nelikulmainen valettu t. lyöty metallilaatta, jonka toisella t. joskus molemmilla sivuilla on kohokuva ja (t.) kirjoitus; *syn.* levyke; vrt. mitali. | Hopeinen, pronssinen p. Muistoksi, tunnustukseksi annettu p. — *Yhd.* hopea-, pronssip.; kunnia-, muisto-, palkintop.

plakkari[5] *s. murt.* = lakkari. | Kello p:ssa.

plakoidisuomu *s. el.* ihohammas.

planeetta[15]* *s.* kiertotähti. | Venus, Maata lähin p. — *Yhd.* pikkup. **-pyörä** *s. tekn.* samanaikaisesti oman akselinsa ja jnk ulkopuolisen kiinteän pisteen ympäri kiertävä pyörä, kiertopyörä. **-pyörästö** *s. tekn.* vrt. ed.; *syn.* kiertopyörästö.

planetaari|nen[63] *a.* kiertotähtiin liittyvä, kiertotähtiä koskeva, käsittävä t. muistuttava; us. *kuv.* jättimäisen suurisuuntainen, valtava. | Atomi, p. pienoisjärjestelmä. Suorastaan p:set suunnitelmat.

planetaario[3] *s.* koje, joka havainnollistaa kiertotähtien ja niiden kuiden liikkeet Auringon ja toistensa suhteen t. myös koko tähtitaivaan liikkeet; kupolirakennus, jossa on tällainen koje.

planetoidi[4] *s. täht.* pikkuplaneetta, asteroidi.

plani|metri[4] *s.* koje, jolla määritetään graafisesti tasolta erilaisten kuvioiden pinta-aloja, alanlaskukoje. — *Yhd.* levy-, napa-, viivoitinp. **-metria**[15] *s.* tasogeometria; ahtaammassa merk:ssä: oppi tasokuvioiden mittaamisesta. **-metri|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* planimetrilla tapahtuva. | P:set mittaukset. **-metroida**[18] *v.* laskea pinta-ala (planimetrilla).

plankata[25]* *v. ark.* = 2. lankata.

plankki[1]* *s. ark.* = lankki.

plankku[1]* *s. murt.* lankku.

plankton[7] *s. biol.* keijusto, kellujaelosto. — *Yhd.* eläin-, kasvip. **-eliö** *s.* **-eliöstö** *s.* **-eläimistö** *s.* **-eläin** *s.* **-kasvi** *s.* **-äyriäinen** *s.*

planšetti[5]* *s.* **1.** *puut.* kaitalauta. **2.** lastikka.

planšši[4] *s.* kaiverrettu kupari- t. puulaatta t. vars. sellaisella painettu kuva; liitekuva, kuvaliitelehti.

plantaaripuoli *s. anat.* jalkaterässä: alapuoli, jalkapohja;)(dorsaalipuoli.

plantaasi[5] *s.* tropiikin (siirto)maissa oleva suurviljelmä. | Jaavalainen p:n omistaja. — *Yhd.* kahvi-, kumi-, puuvilla-, sokeri-, tupakkap. **-n|omistaja** *s.* **-viljelmä** *s.* **-viljelys** *s.*

planttu[1]* *s. ark.* taimi. — *Kuv.* Papin p. 'papiksi aikova henkilö'.

plarata[35] *v. alat.* lehteillä.

plaseerata[35] *v. ark.* sijoittaa, asettaa.

plasma[10] *s.* **1.** alkulima, protoplasma. **2.** verineste, -plasma.

plasmodesmi[4] *s. kasv.* ohut solulimajänne, jollaisia kulkee elävien kasvisolujen seinän läpi ja joiden välityksellä kasvin elävien solujen solunsisällykset ovat yhteydessä keskenään.

plasmod|i[9] *s. biol.* ketoton eliö, jolla ei ole pysyvää ulkomuotoa. | P:eja ovat mm. limasienet ja amebat. — *Yhd.* horkka-, malariap.

plasmogamia[15] *s. biol.* se hedelmöitymisen vaihe, jossa naaras- ja urospuolisen sukupuolisolun alkulimat sulautuvat yhteen.

plasmolyysi[4] *s. kasv.* elävän kasvisolun plasman vetäytyminen kokoon irti solunseinistä, us. pallomaiseksi muodostumaksi solun keskelle.

plastidi[6] *s. biol.* värihiukkanen, kromatofori.

plastiikka[15]* *s.* **1.** kuvanveistotaide, muovailu; *konkr.* veistämällä t. muovailemalla tehdyt taidetuotteet, koristeet tms. | Kreikkalaisten p. Seinän koristeluna on käytetty runsasta p:a. — *Yhd.* galvanop.; nahkap. **2.** taito hallita sulavasti ruumiinliikkeitään (esim. näyttämöllä, taidetanssissa), plastillinen liikehdintä, tanssi tms. | Opiskella p:a. Näytteli jättären erinomainen p. **3.** *harv.* plastillisuus; vrt. plastillinen 3. | Ovidiuksen kielen väriloisto ja p. **4.** *lääk.* plastinen kirurgia, plastiikkakirurgia; plastinen leikkaus. — *Yhd.* kasvo-, nenäp.

plastiikka|kirurgia *s. lääk.* plastinen kirurgia. **-luokka** *s.* vrt. plastiikka 2. | Oopperan p. **-nahka** *s. nahk.* muotoilunahka. **-tunti** *s.* vrt. plastiikka 2.

plastikki[6]* *s.* muovi.

plastilli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.*; *rinn.* plastinen. **1.** muovailtava, muovautuva, taipuisa. | P. aine, esim. kostea savi. Lämmössä p:seksi muuttuva massa. Paineen alaisena jää on p:sta. Aineen p:set ominaisuudet. **2.** kuvanveistotaiteeseen (t. muovailuun) kuuluva t. liittyvä, veistoksellinen, kuvanveisto-, muovailu-, veistetty, muovailtu; joskus: kolmiulotteinen. | P. kuva, ornamentti. P:sesti, veistoksena, kuvattu hahmo. P:set työt, tuotteet. Seinäpintojen p. koristelu. Maalaus, jossa on suorastaan p:sia piirteitä. Kaupungin p. malli. Stereoskoopin välittämä p. kuva. [Keskiaikaisten kuvien] valot ja varjot olivat merkitykseltään pikemmin koloristisia kuin p:sesti muovailevia AK. **3.** veistosta muistuttava; (veistoksellisen) selväpiirteinen, ilmeikäs, havainnollinen tms. | Leinon Helkavirsien p:set hahmot. Kirjailijan p. tyyli. Sanonnan p. sulavuus. P:sten muotojen säveltäjä. **4.** sulava-, kaunisliikkeinen, -asentoinen. | Liikkua p:sesti. P:sen kauniit liikkeet. P. asento. - - vartalo sopusointuisessa, p:sessa soudussa AHO. Valojen ja varjojen p. leikki. — P. tanssi '1900-luvun alussa baletin vastapainoksi syntynyt liikuntamuodoiltaan vapaampi taidetanssi'. **4.** *lääk.* tav:mmin seur. | P. leikkaus, kirurgia.

plasti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* = ed. vars. terminluonteisesti käytettynä. | P. aine. — *Lääk.* P. leikkaus, kirurgia 'leikkaus, kirurgia, jossa elävää kudosta toiseen paikkaan t. toi-

seen asentoon siirtämällä korvataan jnk kudoksen osittainen t. täydellinen puuttuminen'.
plastron[7] *s.* leveä solmio, röyhelösolmio. | Saketin kanssa käytetään myös p:ia.
plataani[9] *s.* Platanus. Länsi-Aasiassa ja Pohjois-Amerikassa kasvavia kookkaita, vaahteraa muistuttavia puita.
plateera|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* = pleteerata.
platformu[1] *s. ark.* vaununsilta, asemasilta.
platina[15] *s.* jalometalleihin kuuluva harmaan valkoinen, kiiltävä, pehmeä alkuaine. | P:a käytetään kemiallisten ja fysikaalisten kojeiden valmistukseen, koruihin, ukkosenjohdattimien kärjiksi ym. **--astia** *s.* Laboratorion p:t. **-elektrodi** *s.* **-esiintymä** *s.* **-esine** *s.*
platinainen[68] *ain.a.* P. koru, upokas.
platina|kettu *s.* eräs arvokasnahkainen hopeakettu(rotu); sen turkis. **-kloridi** *s. kem.* **-koru** *s.* **-kärki** *s.* Ukkosenjohdattimen, hehkupolttimen p. **-lanka** *s.* **-lejeerinki** *s.* platinaseos. **-levy** *s.* **-malmi** *s.* **-metalli** *s.* P:t 'kuusi alkuaineiden jaksoittaisen järjestelmän kahdeksanteen ryhmään kuuluvaa jalometallia: platina, iridium, osmium, palladium, rodium ja rutenium'. **-musta** *s.* platinasuoloista orgaanisilla yhdisteillä pelkistetty hienojakoinen, raskas, musta jauhe. **-n|tuotanto** *s.* **-n|vaalea** *a.* P. tukka. **-paino** *s.* eräs valokuvien vedostusmenetelmä, platinotypia. **-pitoi|nen** *a.* **-suus** *omin.* **-seos** *s.* **-sieni** *s.* platinakloorivetyhapon ammoniumsuolaa hehkuttamalla saatu hienohkojakoinen jauhe. **-tukkainen** *a.* jolla on platinanvaalea tukka. | P. kaunotar. **-upokas** *s.* **-yhdiste** *s. kem.*
platiniitti[4*] *s. met.* nikkeliteräs, jossa raudan ohella on 46 % nikkeliä ja 0,15 % hiiltä.
platinoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* päällystää platinalla. | P:tu lanka.
platinotypia[15] *s.* platinapaino.
platonikko[2*] *s.* platonismin edustaja t. kannattaja.
platonilai|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* Platonin oppien, platonismin mukainen, siihen kuuluva, Platonin. | P. filosofia. — *Yhd.* uusp.
platoni|nen[63] *a.* -sesti *adv.* henkinen, epäaistillinen, intohimoton, pyyteetön; puhdas, viileä, tyyni; joskus: passiivinen. | P. rakkaus 'henkinen, kaikesta aistillisuudesta vapaa rakkaus'. Ei enää verhouduttu näennäiseen liberaalisuuteen ja p:seen hyväntahtoisuuteen R.KOSKIMIES. -- ankara, p. kauneuden ja totuuden etsijä VILJANEN.
platonismi[4] *s.* Platonin ja häntä seuraavien filosofien oppisuunta, platonilaisuus.
platoo[24] (ill. myös -hon) *s. maant.* ylätasanko.
platti[4*], **-nahka** *s.* eräs satuloihin, valjaisiin yms. käytetty pehmeähkö, ohuehko nahkalaji.
plattinki[0*] *s.*, vars. *mer.* = latuska 2.b.
plebeiji[9] *s. hist.* P:t 'muinaisen Rooman valtakunnan alempi kansanluokka';)(patriisit. P:en taistelu valtiollisista oikeuksista. — *Kuv.* alhaisoon, rahvaaseen kuuluvasta, tav. sivistymättömästä henkilöstä, moukasta; us.)(aristokraatti. | Sivistymätön, tietämätön p. **-nen**[63] *a.* vrt. ed. | P. suku, syntyperä. **-perhe** *s.* **-suku** *s.*

pleiki[4] *a. ark.* kalpea. | Loppusuoralla A. oli p. poika.
pleissa|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* pujoa.
pleissi[4] *s.* pujoke.
pleistoseeni[4] *s. geol.* kvartäärikauden alkupuolisko; tältä kaudelta peräisin olevat muodostumat. **-aika, -kausi** *s.* **-nen**[63] *a.* pleistoseeniin kuuluva. | P. kerrostuma.
plejadi[5] *s.* **1.** *täht.* P:t 'Seulaset'. **2.** *fys. kem.* jnk alkuaineen isotooppiryhmä.
plektron[7] *s. mus.* = näppäin 2.
pleokroismi[4] *s.* se värillisissä, kiteisissä mineraaleissa esiintyvä ilmiö, että ne eri suunnissa laskevat lävitseen eriväristä valoa.
pleokrooi|nen[63] *a.* vrt. ed. | P:set kiteet 'joilla eri värähtelysuuntien mukaisten valonsäteiden värit ovat huomattavasti erilaisia'.
pleomorfi|a[15], **-smi**[4] *s. kasv.* itiökasvien, vars. levien ja sienten erilaisten lisääntymiselinten vuorottelu; myös erilaisten kasvulehtien esiintyminen eri ikäkausina sekä erilaisten kukkien muodostuminen samassa kasvilajissa.
pleonasmi[4] *s.* enemmän t. vähemmän samaa merkitsevien sanojen asettaminen rinnakkain saman käsitteen ilmaisemiseksi, liikasanaisuus; tällainen ilmaus; vrt. tautologia. | P. on esim. "vuotava seula".
pleonasti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* pleonasmia, pleonasmin sisältävä, tarpeettoman monisanainen, liikasanainen, liikanainen. | P. lausetapa. Raamatussa käytetty p. ilmaus "pelolla ja vavistuksella".
pleteera|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* (*rinn.* plateerata) silata metallilla. | Kullalla p:ttu hopea.
pleuriitti[0*] *s. lääk.* keuhkopussintulehdus.
pliiska|na, -ksi *adv. murt.* liiskana. | Mennä, lyödä p:ksi.
pliki[4] *s. nahk.* = 2. pilkki. | Minä lyön p:ä kengänpohjiin KIANTO.
plikka[10*] *s. murt.* likka. | -- tyttö — maakunnan kielellä p. SILL.
plintti[4*] *s.* **1.** *rak.* nelisärmäinen (t. harv. pyöreä) pylväänjalan aluslaatta. **2.** *voim.* (hyppy)arkku.
plioseeni[4] *s. geol.* tertiäärikauden nuorin alakausi; tältä kaudelta peräisin olevat muodostumat. **-aika, -kausi** *s.* **-nen**[63] *a.* plioseeniin kuuluva. | P. kerrostuma.
plisee[20] *s.* tav. naisten pukuihin käytetty pliseerattu kangas.
pliseera|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* poimuttaa tiheihin, teräväreunaisiin laskoksiin, laskostaa. | P:ttu hame. P:uksin koristettu pusero.
plitku[1] *s. murt.* litku.
ploiskis *onom.interj. ark.* loiskis.
ploki[4] *s.*, vars. *mer.* pylpyrä, väkipyörä.
plombeera|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* = plombittaa.
plombi[4] *s.* **1.** lyijyke. | P:lla sinetöity tavaravaunu. — *Yhd.* lyijyp. **2. a.** hampaantäyte. | P. on irronnut hampaasta. — *Yhd.* kultap. **b.** *lääk.* täyte.
plombit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* varustaa plombilla. **1.** varustaa lyijykkeellä, lyijyttää. | P. tavaravaunu. **2.** täyttää hammas. | Hampaan p:us. **3.** *lääk.* P. keuhko 'painaa rintakehästä irro-

tettu keuhko kokoon sen ja rintakehän väliin asetettavalla täytteellä'.

plootu[1] *s.* **1.** Ruotsissa 1600- ja 1700-luvulla käytetty isokokoinen kuparilevyraha, plooturaha. | 10 taalarin p. — *Yhd.* kuparip. **2.** *ark. leik.* ed:een liittyen yl. (metalli)rahasta, mitaleista yms. | Tuommoinen talo maksaa p:ja. - - kunnan esimies p. rinnassaan KIANTO. **3.** *ark.* metallilevy, pelti. **-raha** *s.* = plootu 1. | Vanhanaikainen p.

plumbaat|ti[6*] *s. kem.* P:it 'lyijydioksidista johtuvien lyijyhappojen suolat'.

plumbiit|ti[6*] *s.* P:it 'lyijydioksidin liuetessa emäksiin muodostuvat suolat'.

plumps *onom.interj.* (myös: plumpsis) kirjoitetussa kielessä kuvaamassa jnk (raskaan) esineen veteen putoamisesta aiheutuvaa ääntä. | P.! kivi putosi veteen.

plumpsah|taa[2*] *onom.v. ark.* -dus[64] *teonn.* jnk (raskaan) esineen veteen putoamisesta ja siitä aiheutuvasta äänestä. | Pudota p. veteen.

pluraali[9] *s. kiel.* monikko. **-muoto** *s.* **-|nen**[63] *a.* -suus[63] *omin.* monikollinen.

pluralismi[4] *s. fil.* se metafyysillinen käsitys, että on useita itsenäisiä perusolioita t. olioiden alkuperusteita, moneusoppi; vrt. singularismi, monismi, dualismi.

pluralisti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* pluralismin mukainen, useaan alkuperusteeseen nojautuva. | P. maailmankatsomus.

pluraliteetti[1*] *s.* **1.** (äänten) enemmistö. **2.** pluraalisuus.

plus *(rinn. ark.* vars. merk:ssä 1.c ja 2 plussa[11], jonka taivutettuja muotoja käyt. yleiskielessäkin plus-sanan vastaavien muotojen asemesta);)(miinus. **1.** *adv.,* jota us. käyt. myös s:sesti; merkitään +. **a.** *mat.* yhteenlaskun merkkinä: ynnä. | 2 + 2 = 4. Paljonko on 73 + 15? $a^2 + b^2$. — Yleisemmin käytettynä. | Tavaran hinta p. lähetyskulut. **b.** vars. *mat.* positiivisten lukujen etumerkkinä. | +8. +ab. ± 0 [luetaan: plus miinus nolla]. 2,53 ± 0,03 m tarkoittaa, että a) 2,53 m:n matka on mitattu 0,03 m:n tarkkuudella tai b) lasketun arvon keskivirhe on 0,03 m. — *Kuv.* Tulos oli p. miinus nolla 'olematon, hyödytön, yhtä tyhjän kanssa'. — *Erik.* lämpömittarilla mitattaessa 0-pisteen yläpuolella olevien lämpöasteiden merkkinä. | + 10° C [luetaan: plus kymmenen astetta Celsiusta t. Celsius-astetta] '10 astetta lämmintä'. **c.** (vars. koulukielessä) numerona merkityn t. kirjaimella ilmaistun arvosanan jäljessä osoittamassa, että asianomaisen tiedot t. taidot, menestys kokeessa tms. ovat hiukan (yl. 1/3 yksikköä) paremmat kuin ko. arvosana ilmaisee. | 7+, a+. **2.** *s. kuv.* **a.** lisä, lisäys, voitto. | Suoritus merkitsi joukkueen tilille monta plussaa. Tilinpäätös osoitti 20.500 mk plussaa. Saada plussat ja miinukset taloudessa tasapainoon. **b.** etu, ansio, meriitti, hyöty. | Koneen pienet käyttökustannukset ovat suuri p., plussa. Sen voi mielestäni laskea pikemmin plussaksi kuin miinukseksi.

plusaste *s.* nollan yläpuolella oleva lämpöaste. | Lämpömittari osoittaa paria p:tta.

pluskvamperfekti[1] *s. kiel.* verbin aikaluokka, joka ilmoittaa tekemisen jhk menneen ajan ajankohtaan verrattuna päättyneeksi t. siihen jatkuneeksi, entispäättymä; esim. juna *oli lähtenyt,* kun ehdin asemalle.

plus|lasit *s. mon.* kuperalinssiset, suurentavat silmälasit. **-merkki** *s.* **-napa** *s. sähk.* positiivinen napa. **-piste** *s.* Sai suorituksestaan 8 p:ttä. **-puol|i** *s.* **1.** Lämpömittarin p. '0-pisteen yläpuolella oleva puoli'. — Tav. **2.** etu-, voitto-, hyvä puoli. | Tilin p. P:ena on otettava huomioon, että - -.

plussa *s.* ks. plus.

plus|sähkö *s.* positiivinen sähkö. **-tili** *s.* Koneen p:lle [= etuihin, hyviin puoliin] voi laskea sen, että - -.

pluto|kraattinen[63] *a.* rahavaltainen. **-kratia**[15] *s.* rahavalta, rahamiesten valta; valtio, jossa on vallalla rahavalta.

plutoni|nen[63] *a. geol.* = intrusiivinen. | P:set kivilajit eli eruptiiviset syväkivilajit.

plutonium[7] *s. fys. kem.* eräs keinotekoinen radioaktiivinen alkuaine. | P:ia valmistetaan uraanimiiluissa, ja se on atomipommin räjähdysainetta.

plutoona[10] *s. sot. vanh.* komppanian t. eskadroonan alaosasto, joukkue.

pluviaalinen[63] *a. metrl.* runsassateinen, sade-. | P. ilmasto.

pluviometri[4] *s. metrl.* sademittari.

plyymi[4] *s.* hatun (strutsin)sulkakoriste, töyhtö.

plyysi[4] *s.* sametin tapainen nukkapintainen kangas, jossa erikoisloimet muodostavat nukan, (pitkänukkainen) loimisametti, nukkaverka, -silkki. | Punaisella p:llä päällystetty huonekalusto. — *Yhd.* silkki-, villap. **-huonekalu** *s.* plyysillä päällystetty huonekalu. **-kangas** *s.* **-kone** *s. kut.* **1.** plyysiä valmistava kutomakone. **2.** pestyjen villojen möyhennyskone, jossa suuri osa kiinteästä liasta ja tomusta poistetaan villasta. **-kappa** *s.* **-matto** *s.* **-nen**[63] *ain.a.* P. matto. **-peite** *s.* **-sidos** *s. kut.* **-sohva** *s.* plyysillä päällystetty sohva. **-tehdas** *s.* **-tuoli** *s.* plyysillä päällystetty tuoli.

pläik|kyä[1*], **-|yä**[1(*)] *onom.v. murt.* läiskyä, läiskää. | - - panis niin pitkin pakaroja että p:kyis KIVI.

pläiskä|htää[2*] *onom.v. ark.* -(hd)ys[64] *teonn.* läiskähtää. | - - p:hti vasten pläsiä KIVI.

1. **pläkki**[1*] *s. murt.* = 1. läkki.

2. **pläkki**[1*] *s. murt.* = 2. läkki. | Jk on selvä kuin p. SP.

pläsi[1] *s.* **1.** *alat.* kasvot, naama. | Iskeä jkta, antaa jklle päin t. vasten p:ä. **2.** = läsi.

plätti[1*] *s. kans.* läntti, läiskä.

plätty[1*] *s. ark.* = lätty.

plörinä[14] *s. vaill. ark.* Jk menee p:ksi 'jstak ei tule mitään, jk sujuu hullusti, jk menee mytyyn, plöröksi'. Koko asia meni p:ksi.

plörö[1] *s. ark.* **1.** kahvin ja alkoholin (vars. viinan) sekoitus. | Tehdä p. Ukot sekoittivat p:jä. — *Yhd.* kahvip. **2.** *vaill.* = plörinä. | Kilpailu meni aivan p:ksi.

pm[3] *lyh.* pinokuutiometri.

pneumaatikko[2*] *s. usk.* Pyhän Hengen täyttämä ihminen, hengen ihminen.

pneumaatti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* **1.** vars. *tekn.*

(paine)ilmalla toimiva, paineilmaan perustuva, (paine)ilma-. | P. kone, pora, vasara. P:set jarrut, urut. P. menetelmä, poraus. 2. *usk.* hengellinen, yltiöhengellinen; henkinen; pneumatologian mukainen. | Usko ei ole intellektuaalista totena pitämistä, vaan p:sta yhteyttä ylösnousseen Herran kanssa O.TIILILÄ. P. raamatuntulkinta.

pneumatiikka[10*] *s.* 1. *fil.* vanhemmassa kielenkäytössä: oppi hengistä, pneumatologia. 2. *tekn.* aeromekaniikka.

pneumato|fori[4] *s. kasv.* hengitysjuuri. **-logia**[15] *s.* 1. *fil.* = pneumatiikka 1. 2. *usk.* dogmatiikassa: oppi Pyhästä hengestä ja sen vaikutuksista. 3. hengitystä tutkiva tiede. 4. kaasutiede. **-lyysi**[4] *s. geol.* kivien metamorfoituminen sekä malmien ja muiden mineraalimassojen synty kiteytyvästä magmasta erkaantuneiden kaasujen vaikutuksesta. **-lyytti|nen**[03] *a.* -sesti *adv.* P. muodostuma.

pneumokok|ki[4*] *s.* elimistössä us. kotelollisena kaksoiskokkina esiintyvä soikea kokkibakteeri. | Keuhkokuume on useimmiten p:in aiheuttama.

pneumonia[15] *s. lääk.* keuhkokuume, keuhkotulehdus.

pnk *lyh.* peninkulma.

pnä, p:nä *lyh.* päivänä. | Kesäkuun 19. p:nä.

po. (myös: p.o.) *lyh.* 1. puheena oleva. 2. pitää olla.

podesti[6] *s. rak.* lepotaso.

podofylliini[4] *s. lääk.* Podophyllum peltatumin juurakosta tehdystä spriiuutoksesta vedellä saostettu aineseos.

podsoli[5] *s. maat. metsät. geol.* niukkakalkkisten maiden yleinen maannostyyppi lauhkeissa ja kylmissä vyöhykkeissä, joissa ilmasto on kostea. — *Yhd.* humus-, rauta-, pohjavesip. **-maa** *s.* Uutemaat eli p:t ovat Suomessa vallitsevina maanlaatuina.

podsoloitua[1*] *v.* maan pintaosista: muuttua (huuhtoutumalla) podsoliksi.

poeetti|nen[03] *a.* runollinen.

poesia[15] *s.* runotaito, runous.

poetiikka[10*] *s.* runousoppi, runouden teoria.

pogosta[12] *s.* 1. *hist.* kirkkopitäjä, veropiiri (Venäjän maaseudulla). | Käkisalmen lääni oli keskiajan lopulla jaettu seitsemään p:an. 2. *kans.* pitäjä, kirkonkylä; hautausmaa.

pogromi[5] *s.* (Venäjällä) vierasheimoisiin, vars. juutalaisiin kohdistettu joukkoväkivalta. — *Yhd.* juutalaisp.

pohat|ta[15*] 1. *s.* rikas, mahtava mies, raha-, mahtimies, pamppu, pösö, magnaatti. | Suuri, äveriäs p. - - kaikille hän tarjosi, leikkien p:taa ylpeästi AHO. - - sepäs oli äidistä ihme, kun pojista oli tullut sellaisia p:toja LEHT. — *Yhd.* rahap. 2. *a.* rikas, varakas, äveriäs. | P. tehtailija, sahanomistaja.

poh|de[78*] *s. harv.* hohde, hehku. | Sinä näet, Matti, löytyvän täällä mun povessani paljon muikeutta, tulivuoren kuumaa p:detta KIVI. — *Erik.* eräissä sanontatavoissa. | Nestori on niin p:teissaan [= kiihdyksissä], että unohtaa kurjat päivänsä KARHUM. Se painoi yhteen p:teeseen [= yhteen menoon, yhtä päätä] pitkälle, samosi levähtämättä aamuyöhön asti IVALO.

poh|din[56*] *s.* (*kans.* myös puohdin) ohuesta haapalaudasta painettu, toiselta puolen loivasyrjäinen soikea astia, jossa puitua viljaa ravisteltiin, jotta siitä saatiin erotetuksi viskuun jäljeltä siinä vielä oleva pöly ja roskat. | Mikä ei Vappuna vaossa, ei se Perttuna p:timessa SL. — *Yhd.* käsi-, viljap.; multap.

pohdin|ta[15*] *s.* pohtiminen. 1. Viljan p. — Vars. 2. mietintä, harkinta, punninta, tutkistelu. | Teoreettinen p. Kysymyksen julkinen p. Jk on p:nan alaisena. Ojien syöpyminen aiheuttaa huolta ja p:taa.

pohdiskel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* (< pohtia) mietiskellä, käsitellä. | Kysymystä on p:tu eri tahoilla pitkin kesää. "Taidemuotona" melodraama voisi antaa aihetta pitkiinkin teoreettisiin p:uihin.

pohi|sta[41] *onom.v.* -na[14] *teonn.* kohista, puhista. | Juna p:si eteenpäin. Keväisin siinä varmasti oli vaahtopäissä p:seva putous KARHUM. Mutta voin sittenkin kuulla palkeiden p:nan ja vasaran kilkkeen AK.

pohj|a[11] *s.* **A. I.** esineen t. muodostuman alapinta t. alin t. perimmäinen osa.

1. onton esineen (astian yms.) pohjasta, us. lähinnä sisäpuolta ajatellen. | Kattilan, kupin, kannun, tynnyrin p. Säkin, kukkaron, taskun p. Nyytin p. Suppilon, haavin p. ja suu. Laatikon p. ja kansi. Mehiläispesä, jossa on irrotettava p. Viulun [kaikukopan] p. Säleistä tehty sängyn p. Sakka laskeutuu astian p:alle. Pullon p:alla on vielä hiukan lääkettä. Pannun p:aan tarttunut rasva. Retkotti humalassa veneen p:alla. - - emäntä makaa sairaana sängyn p:issa SILL. Laarin p:alla on vielä vähän jyviä. Ukolla kuuluu olevan rahojakin kirstun p:alla 'säästössä'. Marja-astia on jo [marjoista] p. peitossa. Jyvähinkalosta alkoi jo p. paistaa 'hinkalo alkoi olla tyhjä'. — Mahalaukun, vatsaontelon p. Kallon p. 'alapinta, -seinä'. Kämmenen p. 'kovera keskusta'. — Seos sekoitetaan p:ia myöten. Keitto palaa p:aan 'tarttuu kiehuessaan kerrokseksi astian pohjaan ja palaa kelvottomaksi'. P:aan palanutta puuroa. Polttaa velli p:aan. — Juoda lasi, malja p:aan 'tyhjäksi'. Maljat p:aan! - - syö vellikuppinsa p:aan kuin nälkäinen koira KIANTO. Sokeri(t) p:alla (kuv.) 'paras viimeiseksi'. Painaa kaasupoljin, lusikka (ark.) p:aan 'alimpaan asentoonsa'; kuv. ks. lusikka 3.b. — *Yhd.* kattilan-, kupin-, padan-, pullonp.; pussin-, säkin-, taskunp.; reen-, sängyn-, veneenp.; kallon-, vatsanp.; kämmenp.; sydänp.; kaiku-, kumup.; lasi-, metalli-, pahvi-, puu-, teräsp.; joustin-, lauta-, riuku-, säle-, verkkop.; irto-, välip.; kaksoisp.

2. kuopan, uoman yms. pohjasta. | Kuopan, haudan p. Laakson, rotkon, ojan p. Laskeutua kuilun p:aan, p:alle. Jäätynyt ladun p. Ruuvikierteen p. ja harja. Aallon p. 'kahden aallon välin syvin kohta'. — *Kuv.* Pulakauden p. on jo sivuutettu. Kullan hinta painui lähelle edellisenä vuonna saavutettua p:aa 'alinta noteerausta'. — *Yhd.* laakson-, ojanp.; aallonp.

3. vesialueen pohjasta;)(pinta. | Järven,

joen, meren, lahden p. Kuoppainen, tasainen, kivinen p. Painua, vajota, upota, sukeltaa p:aan. Uin rantaan päin ja tunsin vihdoin p:an jalkojeni alla. Ankkuri tarttuu p:aan. P:an luotaaminen. Sukeltaja työssään meren p:alla. Uida kädet p:assa. Lammikko jäätyi p:iaan myöten. — *Kuv.* Sielun p:ia luotaava romaani, tutkimus. — *Yhd.* joen-, järven-, merenp.; hiekka-, kivikko-, lieju-, muta-, savi-, sorap.

4. vaakasuorassa suunnassa: perimmäinen, suuta vastapäätä oleva pinta t. osa, perä, perukka, pohjukka, sopukka. | Ohjata vene lahden p:aan. Vuonon p:assa oleva kylä. Vihollisaseman p. on saavutettu. Porstuan p:assa oleva kamari. Kujan p:assa oli usein sikopahna. Kulkivat maantietä pitkin, niin alkoi tien p:asta näkyä Valkeiskylän taloja AHO. Sukkamieli seisoo hänen päänsä p:issa [= vuoteen pääpuolessa] LEINO. — Silmän p. 'silmän takaseinän sisäpinta'. — *Yhd.* lahden-, vuononp.; silmänp.; päänp.

5. kappaleen alapinta lähinnä ulkopuolta ajatellen. | Suksen, jalaksen, höylän, ladan p. Laivan p. raapaisi karia. Kirveen, vasaran p. 'hamara'. — *Yhd.* suksenp.; jalkap.; kirvesp. — *Erik.* **a.** jalkineista; us. pohjana olevasta nahka- tms. kappaleesta, anturasta. | Kengän, saappaan p. Puhki kulunut kalossin p. Panettaa kenkiinsä uudet p:at ja korot. — *Yhd.* kengän-, saappaanp.; kumi-, nahkap.; irto-, pinko-, sisä-, ulko-, välip.; puolip.; tukip. **b.** *mat.* Kartion, pyramidin, lieriön p. 'asema'.

6. *kuv.* **a.** Rakastaa, vihata, iloita, nauttia, nauraa, laulaa, onnitella, kirota sydämen(sä) p:asta 'koko sydämestään, vilpittömästi, hartaasti'. -- ja tarkoitanpa istuttaa näitä sanojani sydämienne p:aan KIVI. — Mielen p:alla piili epäilys. Lyyrikon mielen p:illa käy hiljainen, jatkuva taistelu VILJANEN. Jossain olemuksen p:alla tuntui tämä ristiriita etäisenä, ilkeänä puserruksena SILL. — Sielunsa p:ia myöten peloissaan. P:iaan myöten [= perusteellisesti] väsynyt ihminen. P:iaan myöten turmeltunut luonne. Tunsin itseni loukatuksi aivan p:iani myöten HILJA VALTONEN. — Asia tutkittiin p:ia myöten 'perin pohjin, perusteellisesti'. Asiat on ajateltava p:aan saakka. -- kurjuus p:aa vailla HAAHTI. **b.** adv:sia ilmauksia. — *pohjalta(an* perimmäiseltä olemukseltaan t. luonteeltaan, perimmältään. | Hän on p:altaan hyvä ihminen. Klopstock oli p:altaan lyyrikko. P:altaan idealistinen maailmankatsomus. P:altaan asia on aivan sama. Kaikki arvostelu on p:altaan subjektiivista. — *perin pohjin* perusteellisesti. | Perin p:in muokattu maa. Selittää, tuntea jk asia perin p:in.

II. jnk alustana, perustana oleva pinta t. kerros, alusta, perusta; alus-, pohjakerros. **1. a.** Kivistä ladottu uunin p. Rakennuksen p:an [= perustuksen] laskeminen. Talon perustus on kaivettava niin syvä, että saavutetaan kantava, luja p. Taimilavan p:aksi luodaan lantakerros. Tunkio on jo p:iaan myöten ajettu pellolle. Miilun, auman p. Pinon p:aksi asetetut puut. Tien p:aksi laskettiin kerros kiviä. Keväisellä jäällä kohoamana näkyvä talvitien p. Teltan p:ana oleva kangas. Vanha, lahonnut aidan p. Maa oli sulana jo p:iaan myöten. — Suo loppui ja saimme jälleen lujan p:an jalkojemme alle. — Koristeltuihin kakkuihin käytetään p:aksi sokeri- ja kermakakkuja. Seppeleen p. 'havuista, lehdistä tms. tehty alusta, johon kukat kiinnitetään'. -- karhuntalja oli vuoteena ja luhtaheinät pään p:ana [= päänalusena] KATAJA. — *Kans.* Kun maa jäätyy kunnollisesti, tulee hyvä talven p. Tänä syksynä näytti pehmeillekin mailla tulevan luja p., kun ennen lumen tuiskuamista piti näin kovia ja pitkällisiä pakkasia KATAJA. — *Yhd.* graniitti-, kallio-, kivi-, lanta-, maa-, multa-, savi-, tiilip.; auman-, miilun-, pinon-, tapulin-, uuninp.; tienp.; itämis-, kasvup.; täytep. **b.** joskus: pohja-ala, -kaava. | Läpimitaltaan 4 m:n laajuinen kodan p. Kirkko, jonka p:ana on erivartinen risti. Ei Kivimäellä tarvita näin suuria rakennuksia kuin tämä p. näyttää KAUPPISH. **c.** maaperästä, -kamarasta (jnk alustana, pohjana). | Hyväkasvuinen metsän p. Myydä metsä p:ineen. — Ostaa, myydä talo p:ineen 'palstoineen, maa-alueineen, tiluksineen'. Meistä kolme jääköön tähän uudispaikkaamme hoitamaan, muut kaivelkoot ja kynnelköot Jukolan p:alla KIVI. Elellä raushassa omalla p:allaan. Ja samoilla p:illa asustavat nyt Muonion kalamiehet PAULAH. — Vrt. A.II.4. | Kotoisella p:alla [= kotimaan kamaralla, kotimaassa] tapahtuva kasvinjalostustyö. -- ruotsalaisella p:alla, missä heinät on jaettu toisinaan kesä-, toisinaan talvikuormittain E.A.VIRTANEN. — *Yhd.* maap.; metsänp.

2. a. Rapattu pinta maalikerroksen p:ana. Kostealle p:alle tehty seinämaalaus. Kangas, puulevy maalauksen p:ana. Maali oli varissut niin, että p. näkyi monin paikoin. Puuterin p:aksi sopiva ihovoide. Ryijyä ompelemalla valmistettaessa käytetään usein p:ana kanavakangasta. Samettip:alle suoritettu helmikirjonta. — *Yhd.* maalaus-, rappaus-, syövytysp.; kalkki-, kangas-, lasi-, puu-, tiilip. **b.** kuvioiden välinen ala kankaan tms. kuviollista pintaa; tausta, jota vasten kuviot erottuvat. | Kangas, jonka p. on musta, raidat punaiset. Kuviot neulotaan nurjaa, p. oikeata. Rauman pitseissä on tiheä verkkomainen p., jota vasten kuviot selvästi erottuvat. Vaakuna, jossa sinisellä p:alla on kolme hopeista kalaa. Tiikerin nahassa on mustia juovia kellertävällä p:alla. Sinikopioissa on p. sininen, piirros valkoinen. — *Yhd.* emal(j)i-, hopea-, kultap.

3. Kerän, käämin, puolan p. (myös ◡) 'pohjallinen, sisus'.

4. lähinnä A.II.1 -kohtaan liittyvää kuv. käyttöä; us.: perusta, lähtökohta. | Yrityksen, suunnitelman taloudellinen p. Oikeusjärjestys on kaiken inhimillisen kehityksen p. Elämä, jolta puuttuu siveellinen p. Kansakoulu oppikoulun p:ana. Sivistyksen, kasvatuksen p. Käsittelyn p:aksi otettu ehdotus. Lopullisen työn p:aksi valittu luonnos. Rahaston p:ana

oleva pääoma. Olettamus, joka on kokonaan vailla p:aa. Siinä väitteessä ei ole p:aa eikä perää. Huomio, joka pudottaa p:an pois koko teorialta. Luoda, laskea p. jllek. Ammatillisella p:alla syntyneet yhteenliittymät. Luterilaisella p:alla kehittynyt uskonnollinen elämä. Tutulla p:alla liikkuva opetus. Laajalle p:alle rakentuva kokoomushallitus. Luottopolitiikan järjestäminen terveelle p:alle. Käytännön p:alta lähtenyt toimenpide. — *Yhd.* lähtöp.; hallitusp.; aate-, arvostelu-, elämys-, havainto-, kehitys-, kulttuuri-, mielle-, oikeus-, rytmi-, sivistys-, tieto-, todellisuus-, tunne-, tyyli-, vertailup.; kieli-, murrep.

B. us. *ylät.* **I.** pohjoinen. | P:an taivas. P:an puolella. Maasto kohoaa p:aa kohti. P:asta päin tuli parvi muuttolintuja. P. kirkastuu ja tähdet kiiltää KIVI. **II.** (us.: Pohja) pohjoiset maat, alueet, pohjola. | P:an perillä, pimeillä perukoilla. -- näillä raukoilla rajoilla, / poloisilla P:an mailla KAL. P:an asujaimet, miehet. Hakkaa päälle, P:an [= Suomen] poika! / Luoja sulle voiton suo A.OKSANEN. Louhi, Pohjolan emäntä, / P:an akka harvahammas KAL. Päivyt paistaos hellien / P:an kylmälle hangellen! HAAHTI. — P:an lepakko, tav. ◡. P:an leinikki, vanamo, rölli, nyk. par. pohjolan. Suuri P:an sota 'Pohjois- ja Itä-Euroopassa v. 1700—1721 käyty sota'. **III.** pohjoistuuli. | -- p:an jäiset viimat LEINO. -- kun raitis p. puhaltaa *V.JUVA. Ei p. suvea kiellä SL.

pohja-|aihe *s.* (vars. sävelteoksen) pää-, perus-, johtoaihe. **-aika** *s. urh.* vrt. pohjanoteeraus. **-aine** *s.* Kultauksen p. — Lääkemuoto, jonka p:ena [= perusaineena] on vaha. **-aines** *s.* **-ajatus** *s.* perusajatus. | Runon, näytelmän p. **-ala** *s.* Rakennuksen p.

pohjaamo[2] *s.* kenkätehtaan pohjausosasto.

pohjaanpalanut *a. (partis.)* par. ◠; ks. pohja A.I.1.

pohjaantua[1*] *v.* = pohjautua.

pohja|-aukko *s.* Astian, padon p. **-basso** *s. mus.* = kenraalibasso. **-eläimistö** *s.* **-eläin** *s.* meren, järven tms. pohjalla elävä eläin. **-haavi** *s.* haavi, jolla pohjassa ja lähellä pohjaa eläviä eläimiä pyydystetään. **-hana** *s. tekn.* Astian p. **-het|e** *s.*, tav. *mon. kuv.* vrt. hete 2. | Terveen järjen p:teet KIANTO. **-hiekka** *s.* Jokien p. Liejusimpukat kaivautuvat p:an. **-hieta** *s.* **-hietikko** *s.* **-hiiva** *s.* oluthiiva, joka käydessään laskeutuu käymisaltaan pohjalle;)(pintahiiva. **-hinta** *s.* **1.** hinta, joka on lähtökohtana lopulliselle hinnan määräytymiselle, perushinta. | Myytävän tilan p. oli 10 milj. markkaa. **2.** alin jnak myyntikautena esiintyvä hinta. | Enso-Gutzeitin osakkeet painuivat vuoden p:an. **-höylä** *s. puut.* höylä, jolla pienauurteen pohjaa höylätään.

pohjai|nen[63] **1. a.** *s.* ja *a. harv.* pohjoinen; vrt. pohja B. | Jukolan talo, eteläisessä Hämeessä, seisoo erään mäen p:sella rinteellä KIVI. **b.** *s. harv.* pohjoistuuli. | Kas, p., kuinka se myrskyää LEINO. **2.** *poss.a.* (< pohja A) vain yhd:ojen jälkiosana. | Betoni-, hiekka-, kivi-, kumi-, nahka-, puu-, rauta-, sammal-, sementtip.; piikki-, ristikko-, seula-, verkkop.; harva-, kaareva-, kapea-, kiinteä-, laaja-, leveä-, lyhyt-, matala-, paksu-, pieni-, pyöreä-, sileäp.; joustava-, kova-, luja-, pehmeä-, vahvap.; harmaa-, kelta-, puna-, sini-, tumma-, vaalea-, valko-, vihreäp.; aate-, laki-, todellisuus-, tunnep.; tosi-, vierasp.; italialais-, suomalaisp.

pohja|johto *s. tekn.* **-jää** *s.* vesistön pohjalle t. maanpinnan alapuolelle muodostuva jää. | Kovien pakkasten aikana voi koskiinkin syntyä vahvaa p:tä. Vuoden keskilämmön ollessa nolla-asteen alapuolella eräistä maalajeista ja eräin paikoin ainoastaan pintakerrokset sulavat, kun maa niiden alla sitä vastoin on aina jäässä, ns. p:ssä. **-kaari** *s. mer.* veneen kaarien alimmista, vahvimmista osista; vrt. pohjatukki. **-kaava** *s.* pohjapiirros. | Kirkko on p:ltaan ns. kaksinkertaisen ristin muotoinen. — *Kasv.* Poikkileikkauksen mukaan tehtyä kaavakuvaa sanotaan kukan p:ksi. — *Kuv.* -- loi pyrkimykselleen varman p:n, jota ei kumminkaan ehtinyt loppuun saattaa SILL. **-kaavio** *s.* = ed. **-kala** *s.* vrt. pohjaeläin. **-kalastus** *s.* **-kallio** *s.* **1.** veden pohjalla oleva kallio. | Koskeen joutuneet tukit törmäsivät hurjassa vauhdissa p:ihin. **2.** *geol.* par. peruskallio. **-kamari** *s. kans.* peräkamari. | Porstuan, keittiön p. **-kan|gas** *s.* **1.** jnk pohjalla t. pohjassa oleva kangas. | Patjan p. Kanootin p. **2.** *kut.* kangas, jolle ommellaan koristekuvioita tms. **-kappale** *s.* Rasian, astian p. Lakin p. **-kart|ta** *s.* Tarkan p:an avulla on saatu selville, että Päijänteessä kulkee uurremaisia syvennyksiä. Erilaisten tilastokarttojen p:oiksi on saatavana karttoja, joissa näkyy kuntien rajat, vesistöt ym. **-karva** *s.* = pohjavilla. **-kasvi** *s.* Lammen p:t. **-kasvillisuus** *s.* **1.** Vesien p. **2.** aluskasvillisuus.

pohjake[78*] *s. valok.* tanakka paperi, johon esim. valokuva kiinnitetään, kartonki.

pohja|kerros *s.* Maajään p:kerrokset. Ilmakehän p. Rakennuksen p. Yhteiskunnan, kansan p:-kerrokset 'alimmat yhteiskuntaluokat'. Tajunnan p:kerrokset. **-kerrostuma** *s.* Väestön p. Kansanmusiikin p. **-kim|pi** *s.* Tynnyrin p:met. **-kirja** *s.* **1.** opintokerhoissa tms. kurssin perustana oleva oppikirja. **2.** *lak.* memoriaali (1.a), pohjapöytäkirja. **-kirjoitu|s** *s. vanh.* luonnos, konsepti. **-kiv|i** *s.* Patsaan p. Kosken p:et. Nuotta tarttui p:een. Hänhän nukkui kuin p. HEPOR. **-kosketin** *s. sähk.* Varokepesässä on ns. p., johon varokkeen alapää kiinni kierrettäessä osuu. **-kosteu|s** *s.* P:den rasittama maa. Omena on sangen arka p:delle. Laivan lastin suojeleminen p:delta. **-koulu** *s.* koulu, jonka oppimäärän suorittaminen on edellytyksenä toiseen kouluun siirtymiselle. | Maamieskoulu maamiesopiston p:na. **-koulutus** *s.* Ammatti, jossa vaaditaan teknillistä p:ta. **-kude** *s. kut.* kude, joka muodostaa kuviollisessa kankaassa pohjan. **-kudos** *s. kut.* Ryijyn p. **-kulma** *s.* Laatikon p:t. **-kunto** *s. urh.* Yleisurheilijan talvella hankkima p. **-kurssi** *s.* **1.** vrt. pohjakoulu. **2.** *tal.* vrt. pohjahinta 2. | Saavuttaa p. Osakkeet laskivat uuteen p:in.

-kuva, -kuvio *s.* = pohjapiirros. **-käyminen** *s.*)(pintakäyminen. **-laatta** *s. tekn.*

pohjalai|nen[63] *a.* ja *s.* **-suus**[65] *omin.* Pohjanmaalta kotoisin oleva, Pohjanmaahan liittyvä. | P. suku, ylioppilas. P. puukko. Murteen p:suudet. P:set asuvat Pohjanmaan tasangolla. — *Yhd.* etelä-, keski-, perä-, pohjoisp.

pohjalaisasutus *s.*

pohjalaisittain *adv.* pohjalaisten tapaan. | 'Iso', p. 'isoo'.

pohjalais|kylä *s.* **-mallinen** *a.* P. rakennus, kirstu. **-murre** *s.* **-poika** *s.* **-väestö** *s.*

pohja|lanka *s. käs.*)(kuviolanka. **-lasti** *s. mer.* painolasti. **-lau|ta** *s.* Laatikon p:dat. **-leveys** *s. tekn.* vesiväylän, ojan tm. leveys pohjasta mitattuna. **-levy** *s. tekn.* Rasian kansi ja p. Jyrsinkoneen p. **-lieju** *s.* Merten p. Takertua p:un. **-liet|e** *s.* Jokien, järvien p. Talveksi ankerias kaivautuu kokonaan p:teeseen.

pohjalli|nen[63] **1.** *s.* **a.** irtopohja; *erik.* kengässä pohjalla jalkahikeä, kastumista t. kylmettymistä vastaan käytetty anturamainen irtolaatta. | **42** n:on p:set. Mehiläispesän p. — *Yhd.* huopa-, korkki-, olkip.; kengänp. **b.** esine, jonka ympärille kerä, käärö on kierretty, tehty. | Siiman p:sena pyynnin väliaikoina on kela. Kerän p:seksi pantiin pieni paperikäärö. — *Kuv.* Niin kuin siellä [lapsuudessa] olisi p. koko elämäni langan kultaisen kerän AHO. — *Yhd.* kerän-, käämin-, puolanp.; olki-, ruokop. **c.** *harv.*, tav. *mon.* astian pohjalle jääneestä neste- tm. määrästä. | -- tyhjensi perä perään kurkkuunsa kaikki pullonp:set TALVIO. **2.** *poss.a.* P. taimilava.

pohja|luku *s.* Laskelmien p:luvut. — Vars. *biol.* säteittäisten elimen- t. ruumiinosien normaalinen lukumäärä. | Kaksisirkkaisten kukan p. on 5, yksisirkkaisten 3. Meduusan laidassa on lonkeroita, joiden p. on 4 tai 8. **-luuk|ku** *s.* P:ut avaamalla tyhjennettävä tuhka- tai kuonavaunu. **-lähde** *s.* **-lämpö** *s.* Lämpimässä taimilavassa käytetään p:ä, joka saadaan palavan lannan, sähkön tm. avulla. — *Ruok.* Kakku onnistuu parhaiten, kun p. on päällyslämpöä korkeampi. **-läppä** *s.* **-löytö** *s. lak.* veden pohjasta löydetty tavara. **-maa** *s. maat.* mantukerroksen alla oleva muuttumaton maa. **-maalau|s** *s.* vrt. seur. | Siniset värit vaativat tasaisen p:ksen. **-maali** *s. maal.* useaan kertaan maalattaessa pohjimmaiseksi käytetty maali, alusmaali, pohjustusmaali. **-maito** *s.* par. pohjapiimä. **-maksu** *s.* maksu, joka jstak (palveluksesta, jnk käyttämisestä) on joka tapauksessa maksettava ja jota tietyn laskuperusteen mukaan lisätään, perusmaksu. **-malli** *s.* **1.** perusmalli. **2.** vars. *kut.*)(kuviomalli. | Pitsin p. **-merkki** *s.* filateliassa: merkki, jolle lisäpainama on painettu. **-miina** *s. sot.* meren pohjalle sijoitettu miina. **-moreeni** *s. geol.* mannerjäätiköiden alle kasaantunut moreeni. **-muo|to** *s.* Järven p. Kirkon p. Linna on p:doltaan kuusikulmainen. — *Biol.* Meressä elävät ruskolevät ovat p:toja. **-mu|ta** *s.* Myrsky velloo järven p:tia. Juuttua p:taan. — *Kuv.* Elämän, sydämen p:dat. Suuttua p:tia myöten. -- nämä mietteet kumpusivat hänen sielunsa p:dista JÄRVENT. **-muuri** *s.* perusmuuri. **-nahka** *s.* naudannahasta kasvisparkituksella saatua, heikkoja happoja ja vettä kestävää nahkaa, jota käytetään jalkineiden pohjaukseen, anturanahka.

pohjanahka|tehdas *s.* **-vuota** *s.*

pohja|nen[63] *s. kans. harv.* pohjoinen. | Poudaksi pilvi p:sessa SL. -- virkki tuulen tuulemahan, / p:sen puhaltamahan KAL.

pohjan|kävijä *s.* = lapinkävijä. **-käynti** *s. hist.* = lapinkäynti. **-lepakko** *s.* Eptesicus nilssoni, Suomessa yleinen lepakko. **-maa** *s.*, erik. *leik.* huudahduksessa: P:n kautta 'malja, lasi pohjaan'. **-mie|s** *s. hist.* normanni. | 700-luvun lopulla alkoivat pelätyt p:het tehdä viikinkiretkiään Skotlannin rannikolle. **-myötäinen** *a.*, vars. *metsät.* pitkin pohjaa tapahtuva. | P. umpeen kasvu.

pohjanoteerau|s *s.* vrt. pohjahinta. — *Urh.* P:kseksi [= vertailun perustaksi myöhemmin matkaan lähteneiden hiihtäjien tulosten suhteen] merkittiin 50 km:llä A:n aika.

pohjan|palo *s.*, us. *mon.*, vars. *ylät.* pohjoisella pallonpuoliskolla nähtävät revontulet; vrt. etelänpalo. **-per|ä** *s.*, us. *mon.* etäinen, kaukainen pohjola, peräpohjola. | Lappalaiset, p:ien asukkaat. Kaukana p:illä. **-peräi|nen** *a.*, vars. *biol.* arktinen, hyperborealainen. | P:set linnut. **-peräläi|nen** *s.* pohjoisessa asuva ihminen, hyperborealainen. | P:sten tärkein kotieläin on poro. **-po|ika** *s.* **1.** vars. *ylät.* pohjolan mies. **2.** *hist.* P:jat (us. ⌒) 'Viron vapaussotaan v. 1919 osaa ottanut suomalainen vapaaehtoisrykmentti'. **-puolei|nen** *a.* myös ⌒. | P. tuuli. P:set huoneet. **-puol|i** *s.* myös ⌒. **1.** P:elta tuulee. P:ella kasvavat puut. **2.** pohjoinen alue, pohja, pohjola. | P:en tietäjät. **-retki** *s.* = lapinretki. **-täh|ti** *s.* (myös: Pohjantähti) lähinnä pohjoista taivaannapaa oleva, Pienen Karhun tähtikuvioon kuuluva tähti, napatähti, Stella polaris.

pohja|nuotta *s. kal.* pohjaa pitkin vedettävä nuotta;)(kohonuotta. **-näyt|e** *s.* Järvestä otetut p:teet. **-onki** *s. kal.* syvästä pyytämiseen käytetty lyhytvapainen onki, syväonki. **-opinnot** *s. mon.* Lehtimiesten p. **-osa** *s.* Kartion p. Tornin kivinen p. — Työkyvyttömyyseläkkeen säästö- ja p. **-paine** *s. fys.* nesteen paine pohjaa vasten. **-paino** *s.* vars. veneessä pohjalastina oleva paino. **-palkka** *s.* = peruspalkka. **-palkki** *s. mer.* = pohjatukki 1. **-paperi** *s.* Laatikon p. **-pato** *s. tekn.* pato, jonka harja on myös alapuolisen vedenpinnan alapuolella. **-piimä** *s. ruok.* maidon hapattimena käytetty piimä, aluspiimä, piimän "siemen". **-piirre** *s.* = peruspiirre. **-piirro|s** *s.* horisontaaliprojektio. | Rakennuksen, kaupungin p. Selänne on p:kseltaan pitkän ja kapean kohouman maantieteellinen ja kartografinen nimitys. **-piirustus** *s.* = ed. **-pinta** *s.* Luokkasalin p. on 65 m². Kuviot liimataan julisteen p:an. **-pinta-ala** *s.*, erik. *metsät.* metsikön puiden rinnankorkeudelta mitattujen poikkileikkauspintojen summa. **-puol|i** *s.* Soittimen p. Piteli pulloa p:esta. **-pu|u** *s.* Ahkion, veneen p. Pinon, pieleksen, suovan p:ut. Ratapölkyt pinotaan tukeville p:ille. P:iden [= uppopuiden] nosto

vedestä. **-pyynti** *s.* = pohjakalastus. **-päre** *s.* = pintapäre. **-pääoma** *s.* = peruspääoma. **-pöytäkirja** *s. lak.* = memoriaali 1.a. **-raha** *s.* perus-, kantapääoma, -rahasto. | Savo-karjalainen osakunta antoi Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle 4.000 markkaa p:ksi Kalevalan kuvittamista varten perustettavaan rahastoon. Avasi postisiirtotilin sijoittamalla p:ksi 1.500 markkaa. **-rahasto** *s.* perus-, kantarahasto. **-rakenne** *s. tekn.* perus-, alusrakenne. **-ratkaisu** *s. rak.* Rakennuksen p. **-rau|ta** *s.* Reen p:dat. **-ravinto** *s.* Kalojen käyttämä p. **-reikä** *s.* Kukkaruukun p. **-reivi|ssä** *s. vaill. mer.* Olla p. [aluksesta] 'siinä tilassa, että simman pieneksi'. Käärivät isonpurjeen p:in. **-rengas** *s.* **-risu** *s.* Onki tarttui johonkin p:un. **-ruuvi** *s.* **-sak|ka** *s.* nesteen pohjalle laskeutunut sakka. | Kaljan p. Juomavesi ei seistessään saa muodostaa p:kaa. — *Kuv.* Juoda kärsimysten malja p:kaan saakka. Yhteiskunnan p. 'alimmat kerrokset, hylkyaines'. -- tuoreella leikattu palanen elämää yhteiskunnan alimmasta kerroksesta, sen varsinaisesta p:asta TARK. **-sako** *s.* = ed. **-savi** *s.* **-sively** *s.* pohjamaalin siveleminen, pohjustus; sivelty pohjamaali. **-sivistys** *s.* Kansakoulun tarkoituksena on antaa jokaiselle kansalaiselle välttämätön p. **-sommittelu** *s. rak.* Pyrkimys yksinkertaiseen p:un. Kirkko on p:ltaan ristin muotoinen. **-sora** *s.* **-sovitus** *s. rak.*

pohjastaa[2] *v. harv.* = luodata 1.

pohjastu|a[1] *v. kans.* päätyä, joutua, osua jnnek. P. asumaan jnnek. Karhun pesällekin p:taan joskus PAULAH.

pohja|suunnitelma *s. rak.* Kirkko, joka p:suunnitelmaltaan muistuttaa basilikaa. **-suunnittelu** *s. rak.* **-syy** *s.* perussyy. **-sävel** *s.* **1.** *mus.* soinnun alin sävel. | Kolmisointuun kuuluu p. sekä terssi ja kvintti. **2.** *kuv.* perussävy, -sävel. | Äänessä tuntui pettymyksen p. Koko uskonnon p:enä oli pelko. **-sävy** *s.* Madetojan sävellyksille on ominaista herkkä, p:ltään usein eleginen tunne. Markkinain p. tuntuu edelleenkin olevan kiinteä.

pohja|ta[35] *v.* **1.** *tr.* varustaa jk pohjalla, tehdä jhk pohja, perustus, pohjustaa. | P. kengät. Poronnahalla p:tut sukset. P. astia. Maalattavan esineen p:aminen, tav:mmin pohjustaminen. Raskasliikenteiset kadut on p:ttava ahtoikiveyksellä. Matala oja olisi p:ttava savella. — *Kuv.* Ei marraskuussa p:ttu talvi pysy SL. Siloin p:ttiin kaupungin kapakoitsijain varalli-suus V.VOIONMAA. Vankasti p:ttuun todelli-suuskuvaan hän kutoo romanttisia värejä juoviksi TARK. **2.** *intr.* **a.** ulottua, yltää järven tms. pohjaan. | Jalka p:a. En enää p:nnut. Onki lasketaan hiljaa alas, kunnes siinä oleva paino p:a. Oli niin syvää, ettei luoti p:nnut. Jos merenkäynti on kova, voi alus p. **b.** *abstr.* = pohjautua 1. | Venäjän voima p:a armeijaan. Esperanton sanavarasto p:a kaikkien kulttuurikielien yhteiseen ainekseen. Klassillisiin esikuviin p:ava sommittelu. Näytelmä, joka p:a vanhaan kansantarinaan. Monet kauniit maataloudelliset saavutukset, koko nykyaikainen karjan- ja kasvienjalostus, p:avat Mendelin uraauurtaviin tutkimuksiin H.SALOVAARA.

pohja|taso *s.* **1.** Aluksen, vaunun p. — *Geom.* kappaleen taso, jolla sen ajatellaan seisovan. | Sylinterin p. **2.** *liik.* Kurssi aleni uudelle p:tasolle. Tuonti on jo elpynyt v. 1932 saavutusta p:tasosta. **-terä** *s. tekn.* **-tie|dot** *s. mon.* perus-, alkeistiedot. | Liikealan, teknilliset p. Yliopisto-opiskelua varten tarpeelliset p. Teoksen lukeminen ei edellytä suuria p:toja.

pohjat|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* **1.** P. astia, kiulu, laatikko. P. kehys, muotti. P. tasku. P. reki. **2.** määrättömän syvä, määrätön, loputon, rajaton, ääretön. | P. kita. P. kontti, purjepinta-ala on reivaamalla tehty mahdollisimman pieneksi'. Käärivät isonpurjeen p:in. P. salo. Siniset vuoret kuvastuvat veden p:toomuuteen. — P. epätoivo. Hänen sydämensä täytti p. tuska. Tyydyttää p:onta saaliinhimonut sakka. | Kaljan p. Juomavesi ei seistessään aan. Hänellä oli p. varasto sukkeluuksia ja kassaa muodostaa p:kaa. — *Kuv.* Juoda kärsimyskuja. P:tomasti kärsivä ihminen. Inhimillisen malja p:kaan saakka. Yhteiskunnan p. kurjuuden p:tomuus. — *pohjattoman* (adv.) suunnattoman, äärettömän, tavattoman, erittäin. | Meri on p:toman syvä. P:toman rikas, huono. **3.** kyltymätön, kohtuuton. | P:tomat vaatimukset. P. kuin papin säkki SP. [Kerjäläisvaimo] tuossa yhtä mittaa puhui, p:tomana juoden ja syöden TALVIO. | Sinä olet p.! Sinulla pitäisi olla heti säkillinen rahaa E.ELENIUS.

pohja|tuki *s.* **-tukki** *s.* **1.** *mer.* pohjaa tukevista, poikittain aluksen pohjassa, tav. kaarten kohdalla ja jatkeena olevista, laidasta laitaan ulottuvista syrjittäisistä teräspalkeista t. puutukeista, pohjapalkki. **2.** uppotukki. **-tunnelma** *s.* Romaanin traagillinen p. Sävellyksen p. **-tunti** *s.* normaali- t. harjoituskoulussa harjoitus- t. näytetuntia samalla luokalla edeltävä saman aineen tunti. **-tun|to** *s.* Runoilijan sytelu *s. rak.* **-syy** *s.* perussyy. **-sävel** *s.* **1.** *mus.* vimmät p:not. **-tupa** *s. kans.* porstuan perällä oleva tupa, porstuanperäkamari. **-tuul|i** *s.* pohjoistuuli. | Kylmä, pureva p. P:ilta suojaava metsä. Ei häntä p:et puistelleet [= ei säikähtänyt vähistä] KIANTO. — *Kuv.* Itsekkyyden kolkot p:et / hyytää sydämet S.KORPELA. **-täyt|e** *s.* Jalkineen p. Linnun pesäkolon p:teet. **-ura** *s.* = olas.

pohjaus[64] *teonn.* < pohjata 1. | Kenkien p. Ulkoseinien p. Teräksen kiillotuksessa on pinnan p. mitä tärkeintä.

pohjauttaa[2*] *jakt.v.* < pohjata 1. | P. suutarilla saappaansa.

pohjautu|a[44] *v.* **1.** perustua, nojautua jhk, rakentua jnk pohjalle, pohjata (2.b). | Opetus p:i näkyvään luontoon. Metsän verotusluokittelu p:u metsätyyppeihin. P. käytäntöön, todellisuuteen. Kauppasopimus, joka p:u vaihtoperiaatteeseen. Keskikoulukurssiin p:va seminaari. Kansantarinoihin, antiikin aiheisiin p:va kirjallisuus. Paavo Ruotsalaisen julistus p:i syvälliseen raamatuntuntemukseen. Elämänviisaus, joka p:u pessimismiin. P. ikimuistoisiin aikoihin. Hämeen rintapitäjien asutus p:u kymmenien sukupolvien taakse. **2.** mennä, laskeutua pohjaan. | Seipään tulee seiväshyppyssä p. kuoppaan. Muikut p:vat samassa kun aurinko nousee. Siima p:i 'tarttui pohjaan'. **3.** tarttua kuumennettaessa, keitettäessä astian

pohjaan, palaa pohjaan. | Keitettäessä maito p:u helposti. On varottava, ettei liima pääse p:maan.

pohja|valmennus *s. urh.* Hiihtäjien kesällä tapahtuva p. **-varsi** *s. kut.* niisivarsia, joilla kuviolliseen kankaaseen kudotaan pohja; *syn.* etuvarsi. | P:a on aina neljä. **-vedenpinta** *s.* **-venttiili** *s.* **-verkko** *s. kal.*)(kohoverkko. **-ve|si** *s.* **1.**)(pintavesi. **a.** maa- ja kallioperässä oleva vesi. | P:den korkeus. Ojat kerääväät pellolta pohja- ja pintavesiä. **b.** meren, järven, joen tms. pohjalla oleva vesi. | Made on p:den kala. Muikut painuvat päiväksi p:siin. — Lämmin p. kohoaa kevyempänä pinnalle, kun keittoastiaa lämmitetään altapäin. — *Kuv.* Sielun syvissä, tummissa hetteissä alkoivat p:det kuohua A.SOMERSALO **2.** vars. *mer.* aluksen pohjalla oleva (vuoto)vesi. | Pumputa p. aluksesta. Veneen p:dessä sätkyi suuri lahna. **-veti|nen** *a.* **-syys** *omin.* jossa on pohjavettä; vrt. ed. 1.a. | P. maa. P. hiekka. **-viiva** *s.* Ojan p. merkitään piirrokseen punaisella. **-villa** *s.* eläimen turkin hienot, pehmeät aluskarvat, pohjakarva;)(peitinkarvat. **-vire** *s.* Runon p. Sisäisen elämän p. **-vir|ta** *s.* Itämeren syvät p:rat eivät pääse Pohjanlahteen. — Elämän, sielun p:rat. Realismi on jatkunut kirjallisuuden p:tana meidän päiviimme saakka. **-virtaus** *s. urh.* Talouselämässä vallitseva p. **-voide** *s. urh.* voide, jota suksissa käytetään toisen voiteen alla sitomassa tätä paremmin suksiin kiinni. **-voima** *s.* Kristinuskon salaiset p:t. **-vuo|si** *s.* **1.**)(huippuvuosi. | Koneiden tuonti oli nousut p:den 1929 tasosta huomattavasti. **2.** perusvuosi. | Kaikkien indeksisarjojen p:deksi on valittu sama vuosi. **-väri** *s.* **1.** Linnun höyhenyksen p. Liinan, seinäpaperin p. Keltaisessa p:ssä punaisia ja vihreitä kuvioita. Mangaaniraudan murtopinta on hienosälöinen, p:ltään vaalean keltainen. — *Kuv.* Vakavuus muodostaa hänen luonteensa p:n. [Kuullut sanat ja koetut vaikutelmat] risteilivät tajussa luoden kiireesti ehdotonta p:ä jo virkoavalle tunteelle SILL. **2.** pohjamaali. **-ympyrä** *s. mat.* Sylinterin p. **-ääni** *s. mus.* moniäänisen sävelyksen alin ääni.

poh|je[78*] *s.* **1.** säären takaosa, jossa säären kokistajalihasryhmä on huomattavana pullistumana. | Paksut p:keet. Hieroa jäykistyneitä p:keitaan. Tulta piian p:kehissa [= piialla on kiire] SP. **2.** ratsastusterminä: ratsastajan sääri. | Tulinen, vireä hevonen ei kärsi p:keiden käyttöä.

pohje|hermo *s. anat.* **-lihas** *s. anat.* säären takaosassa olevista lihaksista. | Kolmipäinen p. **-luu** *s. anat.* säären ulompi luu. **-luulihas** *s. anat.*

pohjem|pana, -paa, -maksi, -malla, -malta, -malle *komp.adv.* syvemmällä, lähempänä pohjaa. | Pullossa p. oleva sakka. Siirsi vauvan p:maksi sänkyyn. Kalat pysyvät omissa kätköissään p:malla. Nähdä jssak ongelmassa pintaa p:malle.

pohjevaikutus *s.* vrt. pohje 2. | Ratsastajan p.

pohjimmai|nen[63] *sup.a.* **1.** alinna pohjalla oleva, alin, sisin. | P:set hirret salvoksessa. Järven p. vesikerros. P:seksi torikassiin jäänyt paketti. Pahnan p. (joskus ◡) 'kuopus'. **2.** *abstr.* alin, sisin, syvin. | Suhde elämän p:siin kysymyksiin. Taudin p. syy. P:sena tarkoituksena on - -. Hänen p:sena vaikuttimenaan oli hyöty.

pohjim|pana, -paa, -maksi, -malla, -malta, -malle *sup.adv.* syvimmällä, lähinnä pohjaa. | P:maksi ladotaan isoja kiviä. Piilotti kuvan p:malle laatikkoon. P. mielessä kyti toivo. — *pohjimmalta(an), pohjimmilta(an)* (kuv.) perimmältään, sisimmältään. | P:maltaan, p:miltaan sydämellinen, kunnon ihminen. Olet p:maltasi vielä lapsi. P:maltaan vika johtuu siitä, että - -. Maretta vaistosi ukon tarkoittavan p:maltaan totista totta HAARLA. - - ehkäpä häntä p:malta kiusasi tämä hauras vanhuus M.MERENMAA.

1. pohji|n[59] *sup.a.* = pohjimmainen. | P:mmissa sopukoissa. Oikeastaan hän p:mmassa mielessään oli ollut jo kahden vaiheilla KARHUM. **2. pohjin** *adv.* yhteydessä: perin pohjin, ks. perä 6.

pohjitse *adv.* ja *postp.* pohjan kautta, pohjaa pitkin. | P. vedettävä nuotta.

pohjit|taa[2*] *v.* eräissä yhteyksissä: pohjata. | Nahalla p:etut sukset. Puuastian p:taminen.

pohjittamaton[57] *kielt.a.* Vasemman jalan suksi, lyly, oli pitkä ja p., oikean jalan suksi, kalhu, lyhyt ja nahkapohjainen.

pohjoi|nen[63] **1.** *s.*)(etelä. **a.** yksi neljästä pääilmansuunnasta, suunta pohjoispistettä kohti. | Magneettinen, maantieteellinen p. **P:sen puolella.** Kuopion lääni rajoittuu p:sessa Oulun lääniin. Tuuli on p:sessa. P:sesta tuulee. P:sesta saapuvat junat. Kääntyä p:seen. Olla p:seen päin. Hämeenlinnasta p:seen. P:sesta etelään ja idästä länteen. — *Yhd.* kartta-, napa-, neulap.; itäp. **b.** pohjoisosa jtak aluetta, pohjoisalue, pohjoiset seudut, pohja, pohjola. | Ahmoja on p:sessa pyydetty kymmenkunta. - - olette lähtenyt reisuihin ympäri mailmaa, ohjaten myös suuntanne tänne synkeään P:seen KIVI. — Vain aurinko punoittaa p:sella [= pohjoisella taivaalla] PAULAH. **c.** pohjois-, pohjatuuli. | Pureva, kipakka p. P. puhaltaa. Olla suojassa p:selta. - - p. porotti kolkosti, kylmästi ja tunteettomasti AHO. **2.** *a.* pohjoisessa oleva t. elävä, pohjoispuolinen, pohjoiseen suuntautuva; pohjoisesta tuleva, pohjoisesta peräisin oleva; pohjois-;)(eteläinen. | P. seutu, kaupunki, maa. P. taivas. Suomen p:sin paikka. P. pallonpuolisko. P:set **1. arktiset napamaat. Paikka, jonka asema on** 6° itäistä pituutta ja 57° p:sta leveyttä. Vuoren p. rinne. P:set eläin-, lintulajit. P:selle [ihmis]rodulle on ominaista vaalea tukka, siniset silmät, valkoinen iho, kookas kasvu ja pitkä kallo. Kasvillisuudella on p. leima. P. ilmasto. P. talviyö. P:set tuulet. Aluksi joen kulkusuunta on p. P:selta ryöstöretkeltä tuotu saalis. — P. Häme 'Hämeen pohjoisosa, Pohjois-Häme'. P. Afrikka, Itämeri. — Eläinten ja kasvien nimissä, us. *vanh.* | P. eli Stellerin merileijona 'Otaria jubata'. P. pärskäjuuri 'Veratrum album'.

pohjois- pohjoisessa, pohjoispuolella t. pohjoi-

seen päin oleva, pohjoisesta tuleva, pohjoinen; jstak pohjoisesta seudusta kotoisin oleva t. sitä kosketa. **-afrikkalainen** *a.* ja *s.* **-alue** *s.* **-ame|rikkalai|nen** *a.* ja *s.* P. eläimistö. P. puuvilla. P:sten elintaso. **-armeija** *s.* **pohjoisem|pana**, -paa, -maksi, -ma(s) *komp.adv.* kauempana pohjoisessa. | P., Lapissa. Matkustettiin yhä p:maksi, p:mas. **pohjoisen|puoleinen** *a.* myös ⌒. | P:puoleiset huoneet. **-puoli** *s.* par. ⌒. **pohjois|-eteläsuunta** *s.* **-eurooppalainen** *a.* ja *s.* **-germaani** *s.* skandinaavi. **-germaaninen** *a.* skandinaavinen. **-hämäläinen** *a.* ja *s.* **-karja|lainen** *a.* ja *s.* **-koilli|nen 1.** *s.* pohjoisen ja koillisen välinen ilmansuunta. **2.** *a.* P:seen suuntaan. — *S:sesti* pohjoiskoillinen tuuli. | P. puhaltaa. **-kolkka** *s.* Pitäjän, hautausmaan p. **-kulm|a** *s.* Viitasaaren p:ien asukkaat. **-kärki** *s.* Saaren, Tanskan p. Magneettineulan p. **-laita** *s.* Torin p. Ylängön p. **-lie|ve** *s.* Maakunnan p:peillä. **-luku** *s. sot.* maantieteellisestä pohjoisesta myötäpäivään laskettu suuntakulma. — *Yhd.* karttap. **-luo|de** *s.* pohjoisen ja luoteen välinen ilmansuunta. | P:teeseen kulkeva selänne. **-luoteinen 1.** *s.* = ed. **2.** *a.* P. suunta. — *S:sesti* pohjoisluoteinen tuuli. **-ma|a** *s.*, tav. *mon.* pohjoisessa (60. leveysasteen tienoilla ja sen pohjoispuolella) sijaitsevista maista; *erisn.* Skandinavian maista ja Suomesta. | Suomi ja muut p:at. Alallaan P:iden suurin. **-maalainen** *s.* Jäyhä p. **-mai|nen** *a.* -suus *omin.* P. rotu. P:set kansat. P:set kisat. P:sen kuulakka maisema. **-myrsky** *s.* Talvisin riehuvat p:t. **pohjoisnapa** *s.* **1.** maan akselin pohjoispää; myös pohjoisesta taivaannavasta. — Magneettinen p. 'Pohjois-Amerikan pohjoisosassa Boothia Felixin niemimaalla oleva piste, jota kohti magneettineulan pohjoispää osoittaa'. **2.** *fys.* magneetin pohjoiseen suuntautuva pää. **-lento** *s.* **-retkikunta** *s.* **pohjoisneula** *s. sot. urh.* kompassin, suuntakehän tms. magneettineula (ajatellen sen pohjoispään osoittamaa suuntaa magneettista pohjoisnapaa kohti). **-luku** *s. sot.* = neulaluku. **-pohjoinen** *s. sot.* = neulapohjoinen. **pohjois|nuoli** *s.* kartassa pohjoissuuntaa osoittava nuoli. **-nurkka** *s.* Pitäjän p. **-osa** *s.* P. vuoristoa. Etelä-Amerikan p. **-ovi** *s.* **-peruk|ka** *s.* Pohjanlahden p. Lapin p:oilla. **-piste** *s. maant.* näköpiirin pohjoinen kardinaalipiste. **-pohja|lainen** *a.* ja *s.* **-puol|i** *s.* **1.** Alueen, maamme p. Joen p. Napapiirin p:ella. Kuusama viihtyy p:ellakin. Puun kaarna naavoittuu ja tummuu tavallisesti korkeimmalle p:elta. **2.** *leik.* takaosa. | -- hänellä kun todella oli sellainen ruumiinvirhe, että pää oli p:eltaan litistynyt LEINONEN. -- edustajien on viitattava kintaala ja käännettävä p:ensa AK. **-puoli|nen** *a.* jnk pohjoispuolella oleva. | Tonavan p:set maat. **-puolisko** *s.* Suomen p. **-puolitse** *adv.* ja *postp.* (gen:n kera). | Latu kiertää tunturin p. Hän pyrkii selvästi Elbelle, meidän p:mme LEINONEN. **-päitse** *adv.* ja *postp.* (gen:n kera). | Järven p. kulkeva tie. **-pää** *s.* **1.** Lammen, saaren p. Karimarit ovat talon p:ssä. **2.** *fys.* se sauvamagneetin pää, jossa on pohjoisnapa (2). **-pääty** *s.* Rakennuksen p. **-raja** *s.* Maan, pitäjän p. Männyn levinneisyysalueen p. Ohran viljelyn p. **-rannikko** *s.* Afrikan p. **-ran|ta** *s.* Joen, järven p. — Nuo taivaan p:nan kultarippeet SILL. **-reimari** *s. mer.* = pohjoisviitta. **-reuna** *s.* Pihan p. Matalikon p. **-rinne** *s.* Vaaran, vuoriston p. **-rintama** *s. sot.* **-savolainen** *a.* ja *s.* **-seinä** *s.* Talon p. **-sivu** *s.* Järven p. Linnanpihan p. **-suomalainen** *a.* ja *s.* P. karjarotu. **-suunta** *s.* Lähteä p:an. P. osoitetaan kartassa nuolella. **-tuuli** *s.* pohjoisesta puhaltava tuuli, pohjatuuli, pohjoinen. | Kylmä p. **-valtalainen** *a.* ja *s.*, vars. *hist.* Pohjois-Amerikan pohjoisvaltioihin kuuluva t. niitä koskeva; niiden asukas. **-valtio** *s.* Yhdysvaltain p:t. **-venäläinen** *a.* ja *s.* **-viima** *s.* pohjoisesta puhaltava viima. **-viitta** *s. mer.* meriviitta, joka osoittaa, että kari t. matalikko on sen pohjoispuolella, pohjoisreimari. **-viiva** *s.* kartassa pohjoissuuntaa osoittava viiva. **-ään|i** *s.* Lapin p:ellä.

pohjola[14] *s.* vrt. pohja B.II, pohjoinen 1.b. **1.** yl. pohjoiset alueet, seudut. | Kylmä p. P:n eläimistö. -- eskimo [on] jäisen p:n hidas ja vakaa lapsi AK. **2.** (tarkkarajaisena maantieteellisenä alueena tav. *erisn.*) Suomesta ja Skandinavian maista (sekä Islannista), Pohjoismaat. | Me karun p:n asukkaat. Kaukana p:ssa, syrjässä maailmankaupan valtateistä. P:n kesäyö, ankara talvi. — Ruotsi on suurin ja rikkain P:n valtioista. P:n suhteet Välimeren vanhoihin sivistysmaihin. Liitto, joka takaisi P:n puolueettomuuden. — Eräiden kasvien nimissä. | P:n leinikki, lumme, nukki, rölli, tähtimö, vanamo. **3.** Suomen pohjoisosasta, Lapista. | P:n jätkät. Suomi on köyhä, polo p. vielä köyhempi KATAJA. — *Kansanr. erisn.* pohjoisesta ilmansuunnasta t. seudusta paikkana, joka on pimeän, kylmän ja kaiken pahan tyyssija ja jonne kipuja, tauteja manataan ja joka Kalevalassa esiintyy Väinölän l. Kalevalan vastakohtana, kokonaisen heimon asuinalueena. | Louhi, P:n emäntä KAL. -- pimeässä P:ssa, / summassa Sariolassa KAL. — Kalevalaan pohjautuvaa käyttöä. | Mikä pimeyden p. tämä muka valon ja vapauden kotimaa onkaan! AHO. -- vanhempien veljein riviin Suomi rientää kilpaamaan, / synkän P:nsa saapi Päivöläksi muuttumaan J.KROHN. — *Yhd.* peräp. **pohjolai|nen**[03] *a.* ja *s. harv. vanh.* yl. Pohjolan asukas; pohjalainen.

pohjukaissuoli *s. anat.* ohutsuolen alkuosa, joka lähtee suoraan mahalaukusta.

pohjuke[78*] *s.* **1.** tav:mmin pohjukka, pohjus. | Lankavyyhden p. Paksulle pohjukkeelle liimattu valokuva. **2.** mehiläishoidossa: kennoston pohjana oleva vahalevy. — *Yhd.* kennon-, vahap. **-levy** *s.* vrt. ed. 2.

pohjuk|ka[15*] *s.* **1.** jnk isomman tilan suppumainen, pussimainen pohja-, perä-, sisäosa, perukka, sopukka. **a.** kolmiulotteisesta (tav. esineen sisäisestä) tilasta. | Pussin, katiskan p. Ampui [= potkaisi] pallon maalin p:kaan. Palteen p. Emättimen p. Viinimarjapensaan kukissa ovat mesikätköt kehälehtien p:assa. Nuotan p:kaan joutuneet kalat. -- mato mal-

jassa venyvi, / toukka tuopin p:assa KAL. — *Kuv.* -- samassa hän tunsi jossakin rintansa p:assa vieläkin kipeämmän piston LEHT. -- kivisenkin sydämen p:kaa tärisyttävä valitushuuto ALKIO. Jo ennen isän kuolemaa oli perhe tosiasiallisesti saavuttanut köyhyyden syvimmän p:an PEKKANEN. — *Yhd.* umpip. **b.** kaksiulotteisesta (luonnon) tilasta. | Lahden, vuonon p. Järven p:asta siintävä kylä. Laakson p:assa. -- lumista tunturia kohden, jonka p:kaa pitkin tie lähtee Lassi Holsterin kodalle KATAJA. N. seisoi piirin p:assa. Paidan halkion p. — Joskus: etäinen loukko, syrjäseutu, kolkka. | Lappalaisten siirtyminen nykyiseen etäiseen p:kaansa. -- kruununtorppa oli pitäjän pisimmässä p:assa KATAJA. — *Yhd.* lahden-, vuononp.; etelä-, itä-, pohjoisp. **2.** langassa, nuorassa tms. olevan mutkan t. silmukan perä. | Mutkan, silmukan, solmun p. Langan, köyden p. Suksisauvan nahkahihnan p. Loimien p:at. -- Aurajoen laaksossa se [lounaismurteiden rajaviiva] on vetäytynyt sisäänpäin pitkäksi p:aksi, joka ulottuu aivan Turkuun saakka M.RAPOLA. — *pohjuk|alla,* -alle (adv.) notkolla. | P:alle painunut rautakettinki. Hyvän [sahan]terän pitää -- vietrata, so. nousta takaisin, kun sitä painetaan p:alle AHTI RYTKÖNEN.

-pohjuksinen[63] *poss.a.* Kelta-, mustap.

pohjus[64] *s.* **1.** pohjaosa, -kappale, -kerros, jonka päälle jk on kiinnitetty, asetettu, pohjusta. | Pahvinen valokuvan p. Kasvilavaan pohjukseksi asetettu lantakerros. — *Kuv.* -- sydämemme pohjuksissa [= pohjalla] me olemme pappilan neitien puolella AGAPETUS. — *Yhd.* lanta-, lämpöp. **2.** *kasv.* = emi-, kukka-, hedelmäpohjus. **-kehrä** *s. kasv.* rengasmaisesti pullistunut kukkapohjuksen osa.

pohjusta[15] *s.* = pohjus 1.

pohjust|aa[2] *v.* 1. ja 2. merk:ssä yl. = alustaa. **1.** kiinnittää t. tehdä jhk pohja(kerros), alusta, panna jtak jnk pohjaksi, pohjata. | Pahvilla p:ettu valokuva. Teräskiskolla p:etut jalakset. Salaattimalja p:etaan tuoreilla lehdillä. Teiden p:aminen kivillä, risukimpuilla ja hiekalla. Kaivon vierusta on hyvä p. savella ja päällystää hiekalla. — *Erik.* pohjamaalin tms. sivelemisestä; vrt. spaklata. | Rapattujen pintojen p:aminen. Vene p:etaan ohuella öljyvärillä, minkä jälkeen epätasaisuudet peitetään täytekitillä. Kirjan selän kullattavat kohdat on ensin p:ettava, niin että kulta tarttuu kiinni. **2.** suorittaa jnk alkuvalmisteluita, -valmistelut, panna alulle, vireille. | Vuolutyöt p:etaan sahaamalla ja höyläämällä. -- oli tulossa hääateria, joka oli juomingeilla p:ettava HAARLA. -- rantaseutu oli kyllä jo entisestään p:ettu asutukselle PAULAH. — *Erik.* esitellä, valmistella asia yleistä, perusteellisempaa käsittelyä varten. | P. keskustelukysymys. N. p:i kysymyksen puolueen ulkopoliittisesta ohjelmasta. Tämän p:avan esityksen jälkeen voimme siirtyä käsittelemään --. P:ava tutkimus. Lyhyt p:ava ja valmistava oppijakso. **3.** *intr. harv.* **a.** olla jnk pohjana. | -- hän näki pienen peltopälvensä ja sitä p:avan tylyn metsäjyleikön sammuvan päivän kuultavassa hämärässä SEPPÄNEN. Aluksena (subjektina) oli p:avan latinan-kieliopin mukaan "tavallisesti nominatiivissa oleva substantiivi --" E.A.TUNKELO. **b.** pohjautua. | Aineelliseen hyvinvointiin -- p:aa yleensä henkisten harrastusten vireys K.LINKOLA. **c.** *kans.* vaikuttaa t. tuntua perästäpäin. | -- eiköön ne nyt hevoskaupat p:a, niin että menee tavarat ja talo KAUPPISH. Niin se vala heti p:i TOPPILA.

pohjustaja[16] *tek.* Kysymyksen p.

pohjuste[78] *s.* pohjustusaine; vrt. pohjustaa 1, erik. | Temperamaalauksessa käytetään p:ena liimaveteen liuennetun liidun ja sinkkivalkoisen sekoitusta, johon on lisätty öljyvernissaa.

pohjustu|s[61] *s.* pohjustaminen, pohjustamisen tulos. | Maalattavan esineen p. Teräsosien p:kseen käytetään pellavaöljyyn sekoitettua mönjää. Alusrappaus eli p. tehdään vetelästä, karkeasta laastista. — N:n p:ksen perusteella syntynyt keskustelu. -- hänen aikeittensa poliittinen p. on jäänyt melko lailla puutteelliseksi AK. — *Yhd.* kulta-, terva-, öljyp.

pohjustus|aine *s.* Öljyvärien p. **-maali** *s.*

pohkea[21] *s. murt.* pohje. | -- karhu kiskoi kinttusuonet, / puri puolen p:ta KAL.

-pohkeinen[63] *poss.a.* Paksup.

pohkio[3] *s.* **1.** *kans.* pohje. | Vappu juoksi, että paljaat p:nsa vilisivät vain PAKK. **2.** *käs.* sukan varren pohjeosa.

pohmelo[2] *s.* kohmelo, krapula. | Olla, maata p:ssa. -- ankara p. repi ja raateli häntä PÄIVÄR.

pohmeloinen[63] *a.* kohmeloinen. | P. ääni.

pohot|taa[2*] *deskr.v.* **1.** näkyä selvästi, huomiota herättävästi, olla näkyvissä, paistaa, loistaa. | Taivas p:ti sinisenä. Aurinko paistaa p:taa. Valtavissa purjeissa p:ti iso risti. Rannalla p:ti pappila. -- kuiva, keltainen hiekka p:taa kauas hangen keskeltä KATAJA. **2.** tuulesta. | Kevättuuli p:taa.

pohta|a[2*] *v.* **1.** puhdistaa pohtimella. | Jyvien p:minen. **2.** lietsoa, puhaltaa. | Rintani palkeet p:vat, toivottomina p:vat SILL. -- he meitä pieksivät kuin tulta p:en KIVI.

poh|ti[4*] *s.* = puhti. *(1.)* -- hetkutti ruumistaan saadakseen p:tia PAKK. Susi -- taas täyttä p:tia ulos KS. Ottaa, saada p. [= selvä] jstak. Koetanpa ottaa siitä p:din KIVI. *(3.)* Köyden p:dit.

poh|tia[17*] *v.* **1.** = pohtaa 1. | Vilja p:dittiin pohtimella. — Tav. **2.** harkita, miettiä, tuumia, ajatella, järkeillä, punnita, aprikoida. | P. jtak seikkaa, tilannetta. P. keinoja jnk asian auttamiseksi. Kysymystä p:dittiin ja punnittiin. Selvässä asiassa ei ole enempää p:timista. Artikkeli p:ti kysymystä, onko --.

pohtija[14] *tek.* Uskonnollisten ongelmain p.

poies *adv. murt. runok.* pois. | Jo kevätaamu p. vie mun, / ja eron raskas hetki lyö *KOSKENN. Mä p. mennehen polvekseen [= ainiaaksi] / näen lapsuusmaailman riemuineen CAJ.

poi'inta[15*] *s.* poikiminen. — *Yhd.* syysp.

poi'it|taa[2*] *jakt.v.* -us[64] *teonn.* < poikia.

1. **poiju**[1] *s. mer.* kelluva laite, joka on kiinni-

tetty veden pohjaan osoittamaan matalikkoa, ankkuripaikkaa, kulkuväylää tm. tai toimimaan aluksen ankkurina. | Merkitä väylä p:illa. Kiinnittää alus p:un. — *Yhd.* kannu-, pallo-, suppilo-, tynnyrip.; kello-, valo-, vilkku-, äänip.; ankkuri-, hylky-, kiinnitys-, merkki-, pelastus-, varoitus-, viestip.

2. **poiju**[1] *s. harv. vanh.* povi. | Tuohikontti seljässä, haarapussi olalla ja aapiskirja p:ssa läksi hän vaeltamaan kohden jahtivoudin asuntoa KIVI.

poijuköysi *s. mer.* poijun ankkuri- t. yhdysköysi.

poijut|taa[2*] *v. mer.* -us[61] *teonn.* varustaa t. merkitä poijulla, poijuilla. | Reitin p:us.

poik|a[11*] *s.* (heikko vartalo poja-, *runok.* myös poia-) yl.)(tyttö. Merk.-ryhmät eivät aina selvästi toisistaan erotettavissa.

I. miespuolinen henkilö, joka ei vielä ole saavuttanut sukupuolikypsyyttä; poika yleensä, poikalapsi; vrt. nuorukainen, mies. | Äsken syntynyt, pieni, iso, kookas, terve p. 5-vuotias p. Kiltti, terhakka, pahankurinen, ilkeä p. Orpo, koditon p. Koulun, kylän, naapurin pojat. Pojan naskali, kurikka, jolppi, nulikka, nulkki, vekara, viikari. P:ien leikit, harrastukset. — Pojan lakki, puku, paita jne. (myös ◡). P:ien askartelukirja. Joka pojan polkupyörä. — Poikaiästä, poikuudesta. | Jo p:ana. Aina pienestä pojasta saakka. Kunhan sinusta tulee iso p. — *Yhd.* pikkup.; juutalais-, mustalais-, neekeri-, pakana-, suomalaisp.; kaupunkilais-, maalaisp.; herras-, kerjäläis-, mökkiläis-, työläisp.; kulta-, lelli-, mammanp.; huuto-, katu-, koulu-, oppip.; apulais-, asia-, hevos-, hissi-, hovi-, juoksu-, kuori-, kuoro-, kyyti-, käskyläis-, laiva-, messi-, morsius-, paimen-, puoti-, renki-, sanomalehti-, sotilas-, sulhasp.; **kummip.** — *Erik.* **1.** nuorukaisista, **nuorista miehistä** vars. tähdentämässä asianomaisen nuoruutta ja kokemattomuutta. | Iästään huolimatta pieni, lapsellinen p. A. on vielä viaton p., joka ei tiedä tytöistä mitään. — *Yhd.* härkä- mulli-, nahkap. **2.** nuorista, keskenkasvuisista eläimistä. **a.** koiraista. | Koiranpennut olivat kaikki p:ia. **b.** sukupuolesta riippumatta: poikanen; pentu, penikka. | Kissan, jäniksen, suden, karhun p. (myös ◡). Linnun, käen, variksen p. (myös ◡). Kalan, hauen p. (myös ◡). — *Yhd.* (gen.-alkuisten lisäksi) kukkop.; hanki-, kesä-, lehti-, sänkip.

II. miespuolinen lapsi (syntyperänsä tms. kannalta), tav. iästä riippumatta;)(tytär. **1.** poika suhteessaan vanhempiinsa t. kotiinsa. | Isä, äiti, p. ja tytär. Matin ja Maijan p. Maanviljelijän, sepän, papin, lääkärin p. Perheen ainoa p. Rikkaiden vanhempien p. Pienehkön talon p. Torpan p. Avioton p. Saada, synnyttää p. Perheeseen syntyi p. N:llä on kolme p:aa ja yksi tytär. Vanhin p. [t. vanhin pojista] käy jo koulua. — Tunnustaa jku pojakseen 'tunnustaa olevansa jkn isä'. Ottaa jku pojakseen 'kasvatti-, ottopojakseen'. — *isä (ja) poika.* Isä edellä, p. perässä. Olla isänsä p. 'olla luonteeltaan, mielipiteiltään tm. isänsä kaltainen, isänsä perijä'. | Etpä olekaan isäsi p. Isäsi oli toista miestä AHO. — *isästä poikaan* ks. isä 1.a. — *Yhd.* huori-, kasvatti-, orpo-, otto-, äpäräp.; kuninkaan-, papin-, sepän-, torpanp.; pojan-, sisaren-, veljenp. — *Erik.* **1.** etup. *vanh.* nimessä isän (t. aviottoman äidin) etunimen ilmaisemiseksi. | Matti Matinp. Tammelasta. Niilo Olavinp. Särkilahti. **2.** vars. *usk.* Pyhän Kolminaisuuden toinen persoona, Kristus. | Jumalan P. Ihmisen P. Jumala ilmestyy sanassaan ja töissään Isänä, P:ana ja Pyhänä Henkenä. | Isän, Pojan ja Pyhän Hengen nimeen. Amen. — Kiinan keisaria sanottiin Taivaan pojaksi. — *Harv.* Taivaan pojat 'kiinalaiset'. **3.** miehen synnyin- t. kotiseutua, elämänympäristöä ajatellen: jnk lapsi, kasvatti, asukas, asujain. | Kaupungin, maaseudun, erämaan, pustan p. Kyllä kiveliö p:ansa opettaa. Tummaihoinen etelän p. Pohjolan, Hämeen, Karjalan p. Oman pitäjän pojat. K. on Oulun p:ia. Pernajan p. 'Mikael Agricola'. Nurmijärven p. 'Aleksis Kivi'. Kansa pystyttää patsaita suurille pojilleen 'suurmiehilleen'. **4.** vars. *ylät.* miehestä hänen tiettyjä ominaisuuksiaan t. tiettyä elämäntapaansa ajatellen. | Päivän, auringon, onnen p. Päivän poiat, laulun lapset, / heimo henkien ijäisten LEINO. — Luther oli aluksi katolisen kirkon uskollinen p. Isänmaa voi iloiten tunnustaa hänet pojakseen. Metsän p. tahdon olla, / sankar jylhän kuusiston KIVI. — *Yhd.* murheen-, onnenp. **5.** *kuv.* **a.** vars. *runok.* Kalevan pojat 'hiidet, jättiläiset'. — Korven p. 'korven eläin, puu tms.'. Metsän p. 'karhu tms. metsän eläin'. Pakkanen, Puhurin p. KAL. Tulonen, Jumalan luoma, / panu, p. aurinkoisen! KAL. **b.** *jk poikineen* (ark.) suurta lukumäärää ilmaisemassa. | Onpa siinä kivi p:ineen. Meni markka p:ineen. Siitä asiasta on sepitetty juttu p:ineen. **6.** eläimistä; vrt. I.2. | Ori Eri-Aaronin p. 'orivarsa'. — Tapellen kissat p:ia tekee SL. — *Kuv.* Ei ole eilisen teeren p., p:ia, ks. teeri. Laula, sinä mullisaukon p.! KIVI.

III. iästä riippumatta yl. nuorukaisista ja miehistä. | Siihen eivät pysty kaikki pojat. Aikoinaan rikas kauppias, nykyään aivan varaton p. Perille saavuttiin väsyneinä p:ina. Aamulla jatkettiin matkaa virkeinä p:ina. Olla [jtak kuultuaan, nähtyään] vakava, totinen, hiljainen p. Kymmenen penniä pojalla rahaa, / onko se silloin köyhä KL. Ahti p., aino p., / lieto p. Lemminkäinen KAL. -- tapoin pojan pohjolaisen, / itsen Pohjolan isännän KAL. — *Erik.* **1.** naimaton mies, nuori-, poikamies, vanhapoika. | N. pysyi p:ana 40-vuotiaaksi. Potra on p:ana elää, onni olla naimatonna SL. — *Yhd.* vanhap. **2.** puhuttelusanana, jota vanhemmat henkilöt käyttävät nuorista miehistä, esimies alaisistaan jne.; yleisemmin vars. oppipojista, sotilaista yms. | Kuulehan, p:ani! P:ani, minä annan teille hyvän neuvon. Profeetan oppilaat l. pojat. Rintaman komentaja tervehtimässä p:iaan. Hyvää huomenta, pojat! Kyllä kruunu pojistaan huolen pitää. Kaikki saman komppanian p:ia. Meidän p:amme Antverpenin olympiakisoissa. — *Yhd.* oppip.; meri-, sota-, tyk-

kip. 3. toverillisessa, luottamuksellisessa puheessa: toveri, "kaveri". veli. | Pannaanpas, pojat, tupakaksi! Koetetaan saada kaikki pojat mukaan. Voi sinua, p. poloista! 4. jtak ominaisuutta, elämäntapaa tms. ajatellen yhd:oissa. | Hulivili-, humu-, laulaja-, tukkip.; veli-, vävyp. 5. suurentelevassa, ihastelevassa puheessa: erinomainen, mainio, ihmeteltävä mies, miesten mies. a. Olimme me sentään p:ia, kun - -. Aika p. miehekseen! On mielestään aika p. Aika, kova p. tekemään työtä, juomaan, valehtelemaan. Suomalaiset ovat hurjia p:ia taistelemaan. — Tekee jtak kuin p. 'kuin mies'. Tappelee, juo kuin p. - - hän konttii rukoillen ylös saarnastuoliin ja poruttelee ämmiä kuin p. KIVI. — Jkssa on p:aa [= miestä] tekemään jtak. On hänessä p:aa vielä vanhanakin. Mutta on minussa vielä sen verran p:aa, että sinut kurissa pidän. b. myös *iron.* vahvistavasti. | Se p. ei turhia hätäile. Jos niin on, niin tämä p. häipyy omille teilleen. On se sellainen p., ettei sitä surut paina. Kyllä ne nyt ovat rohkeita p:ia, kun ei oma paita ole pyykissä. Kyllä se p. [= piru] omansa pitää! LEINONEN. [Kaupunkilaisia onnenonkijoita] joita p:ia ei tässä maailmassa liiat tunnonvaivat kiusaa SILL. 6. muista kuin ihmisistä. | Muurahainen, ahkera p., on aina touhussa. Pakkanen pahansukuinen / ja p. pahantapainen KAL. — *Yhd.* pyykkip.

IV. 1. vars. *puhek.* eräissä sanonnoissa paitsi miehistä myös naisista, ensimmäisessä esineistä ja asioistakin. — *olla poikaa* a) henkilöistä: olla pystyvä, innokas, olla lujana tms. | Olla p:aa puolestaan. N. oli p:aa sormikoukkua vetämään. Kyllä se sentään tuo kaupungin mestari - - on p:aa, siltä syntyy mikä vaate hyvänsä PÄIVÄR. | Tunnustettiin, että Maija on p:aa! Vaikka ei [kilpajuoksussa] voittaisikaan PAKK. b) esineistä ja asioista: olla erinomaista, erikoisen hyvää, sopivaa tms. | Voimahihna on p:aa kengänpohjiksi. Sauna on p:aa väsyneelle ruumiille. Nyt olisi lämmin kahvikuppi p:aa 'tekisi hyvää'. Olipa se ryyppy p:aa [= voimakasta], aivan päähän kihahti. Leipä on p:aa nälkää vastaan, mutta viina se on p:aa aina SP. — "Kun päästäisiin sinne, sepä vasta p:aa!" ilakoi Esa ALKIO. — *olla yhtä poikaa* olla samaa mieltä, olla yhteistoiminnassa, vetää yhtä köyttä. — *olla mahtavaa, rohkeaa* jne. *poikaa* esiintyä mahtavasti, rohkeasti jne. | Olla jssak asiassa lujaa, nöyrää, pontevaa, tärkeätä p:aa. N. oli vaatimuksiensa puolesta kovaa p:aa. 2. päivittelevissä huudahduksissa. | Voi hyvät pojat, kun on komea! Herran pojat sitä huisketta!

poika|-aika *s.* poikuusaika. | P:-ajan ystävä, leikkipaikat, muistot. P:-aikoinani. **--ammattikoulu** *s.* poikien ammattikoulu. **-huiskale** *s.* tav:mmin pojanhuiskale. **-|ikä** *s.* pojan ikä n. ikävuosien 7—14 välillä (maitohampaiden vaihtumisen alusta murrosvuosiin saakka). | P:iässä oleva miehenalku. P:iän leikit, harrastukset. Jo p:iästä alkaen.

poikainen[63] *s. vanh.* poikanen. | Ja sinä, p., pitää kutsuttaman ylimmäisen profeetaksi UT[V].

poika|joukko *s.* Hälisevä, vallaton p. **-joukkue** *s.* **-junkkari** *s.* **-kala** *s.* kalanpoika; uroskala. **-kana** *s.* kananpoika, nuorikko. **-kerho** *s.* **-kerholainen** *s.* poikakerhon jäsen; jhk kerhoon kuuluva poika. **-kilpailu** *s.* **-kirja** *s.* poikien luettavaksi tarkoitettu t. sopiva kirja. | Tom Sawyerin seikkailut, maailman kuuluisin p. **-kissa** *s.* kissanpoika; uroskissa. **-kloppi** *s.* = pojankloppi. **-koti** *s.* vrt. koti 2.a. | Kaupunkilähetyksen p. Porin kaupungin p. **-koulu** *s.* **-kukko** *s.* kukkopoika(nen). **-kuoro** *s.* Johanneksen kirkon p. **-kurikka** *s.* = pojankurikka. **-kuvau|s** *s.* Mark Twainin p:kset. **-kölli** *s.* Iso, pahankurinen p. **-lapsi** *s.* 5-vuotias, terve p. Isäänsä p. tulee SL. **-lauma** *s.* Kymmenpäinen, telmivä p. Isä piti p:nsa ankarassa kurissa. **-leiri** *s.* Partiojärjestön p. — Kaupungin keskenään tappelevat p:t. **-lintu** *s.* koiraslintu; linnunpoika. **-liuta** *s.* Suuri, meluava p. **-luokka** *s.* **-lurjus** *s.* P:ten kolttoset. **-lyseo** *s.* **-maailma** *s.* Helsingin p. P:n sankari. Tunnettu p:n kuvaaja.

poikamai|nen[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* pojan kaltainen, poikaa muistuttava, pojalle ominainen (hilpeä, raisu, vallaton tms.). | P. tyttö. Iso mies ja noin p.! P:set piirteet. P. into, vallattomuus. P. päähänpisto, kuje, harrastus. P:sen raisu. Esiintyä, puhua p:sesti. Arvovaltaisen henkilön puheeksi hiukan liian p.

poikamiehen|asunto, -koti *s.* poikamies-, nuorenmiehenasunto, -koti.

poika|mieli *s.* = pojanmieli. | Mut p. oikea ei koskaan jäähdy aivan AK. **-mie|s** *s.* naimaton mies, nuorimies; vanhapoika. | Iästään huolimatta vielä p. Yksinäinen, huoleton p. N. on 40-vuotias ja tietääkseni p. Elää p:henä. P:-hen asunto, koti, elämä.

poikamies|aika *s.* P:aikoinani. **-asunto** *s.* **-koti** *s.* Vanhan professorin vaatimaton p. **-vuosi** *s.* P:en ystävätär.

poika|mukula, -nalli, -nalliainen, -nallikka, -napero, -nappula, -naskali *s.* = pojan mukula jne.

poika|nen[63] *dem.s.* pieni poika; myös yleisemmin pojasta ja (kehittymättömästä, kokematomasta) nuorukaisesta. | Polvenkorkuinen, repaleinen p. Nuori, kokematon, parraton p. Pekka p. [Kun] he lähtivät kotiin, jäi p. Jeesus Jerusalemiin UT. Tules tänne, p:seni! Jo p:sena. Iso mies ja vielä p:sten kujeet. Kolme p:sta ilkivaltaa harjoittamassa. Tonttilan mummu oli aikoinaan auttanut maailmaan myös Kustaan ja oli siitä ruveten pitänyt tätä p:sena SILL. Tuon emo sanoiksi virkki: / "Oi on Ahti p:seni! / Ellös lähtekö sotahan! KAL. 2. a. eläimistä: emon juuri, äskettäin synnyttämä t. hautoma, keskenkasvuinen jälkeläinen; yl. keskenkasvuinen, kehittymätön yksilö; poika; vrt. karitsa, kili, pentu, porsas, varsa, vasikka, vuona ym. | Jäniksen, kissan, hiiren p. Linnun, käen, kanan, variksen p. Kalan, hauen, lohen p. Sammakon p. Luteen, täin p. Kissa teki, sai p:set. Juuri munasta kuoriutunut p. Emo p:sineen. Asiasta ei tullut munia eikä p:sia 'mitään tulosta'. — *Yhd.* hauen-, jäniksen- jne. p.; kukkop.; kesä-, ke-

vät-, naaras-, talvi-, untuva-, urosp. **b.** *kuv.* kasveista, esineistä ja asioista. | Tulppaanin, katajan p. Lahden p. 'pieni lahti'. Lentokoneen p. 'pieni lentokone, lentokoneen pienoismalli'. Huhun, jutun, riidan p. Tappelun p. 'pieni tappelu'. Huulillaan hymyn p. 'hymyn häive'. Oli täällä jo marraskuussa pieni talven p.

poika|normaalilyseo *s.* **-nukke** *s.* **-nulikka** *s.* = pojan nulikka. **-oksa** *s. puut.* = pystyoksa. **-oppilaitos** *s.* **-oppila|s** *s.* Kansakoulun p:at. **-osasto** *s.* Urheiluseuran p. **-paha|(nen)** *s.* poikaparka; pieni poika. | Pienestä p:sesta alkaen innokas urheilija. **-parka** *s.* myös ⌒. | Repaleinen ja nälkiintynyt p. **-parvi** *s.* Kymmenpäinen, leikkivä p. Metso p:neen. **-piiri** *s.* Pääkaupungin p:eissä. **-puoli** *s.* poika suhteessa isä- t. äitipuoleensa, so. äitinsä t. isänsä uuteen puolisoon, pojintima. **-raiska** *s.* myös ⌒. **-rakkaus** *s.* miehen eroottinen suhde poikiin, pederastia. **-raukka** *s.* myös ⌒. | Poloinen p. Voi minua p:a! **-ressu** *s.* myös ⌒. | Pienestä p:sta alkaen orpo. **-riepu** *s.* myös ⌒. | Sinähän olet sairas, p.! **-rivi** *s.* **-romaani** *s.* poikien luettavaksi tarkoitettu t. sopiva romaani. **-rukka** *s.* myös ⌒. | Nälkäinen p. Mitenkähän sinulle, p., nyt käy. **-sakki** *s. ark.* **-seura** *s.* Hakea, etsiä p:a 'poikia seurakseen'. — Urheilua harrastava p. 'seura, jonka jäsenet ovat poikia'.

poikas|huone *s. maat.* Kanalan p. 'huone, jossa kananpoikasia hoidetaan'. **-kana** *s.* kananpoika(nen), poikakana. **-lammikko** *s.* lammikko, jossa esim. kalanpoikasia kasvatetaan. **-lintu** *s.* linnunpoika(nen). **-parvi** *s.* Linnun p.

poika|sydän *s.* → pojansydän. **-toveri** *s.* **-tukka** *s.* → pojantukka. **-tuttava** *s.* **-tuttavuus** *s.* **-tyttö** *s.* poikamainen tyttö. | Raisu ja vallaton p. **-työ** *s.* vrt. nuorisotyö. | NMKY:n p.

poikaurheilu *s.* poikien urheilu. **-liitto** *s.* **-päivät** *s. mon.*

poika|varis *s.* variksenpoika; urosvaris. **-vauva** *s.* **-veitikka, -vekara, -vekkuli, -vesa, -viikari** *s.* = pojan veitikka jne. **-voimistelu** *s.* **-vuo|si** *s., tav. mon.* P:sien unelmat ja haaveet. P:sien ystävä. Vietti p:tensa maaseudulla. Muistaa jk tapaus p:siltaan. **-ystävä** *s.* **-ääni** *s., vars. mus.* Kuoron p:et.

poikem|pana, -maksi, -ma(s) *komp.adv. kans.* kauempana, loitompana, syrjempänä. | Pysytellä p. jstak. Vetäytyä, työntää jk p:maksi jstak. Hän kielsi jyrkästi miehiä lähtemästä yöpaikalta p:mas IVALO. -- oli siirtänyt koko esikunnan huomion p:maksi Siljan asiasta SILL.

poikenluoma *s. kans.* luonnoton, taikomalla aikaansaatu vahinko, rike, panentatauti. | [Teki ahkerasti taikojaan,] jotta kaikki katehien panemat p:luomat menisivät mitättömiksi AK. Poies poisti p:t, / paranti pahat panoset, / päästi kansan kuolemasta KAL. **-i|nen** *a. kans.* tavallisuudesta poikkeava, outo, kummallinen. | On muuttunut kuin uskonkappaleeksi, että tapahtuipa mitä tahansa p:sta, niin syy on aina hänen LINN.

poik|essa, -keen *adv. murt.* poissa. | En ole ollut yhtenäkään jouluna p. kirkosta KAUPPISH. -- silloin on häneltä p. viimeinen turva TALVIO. Hukka putosi hukanhautaan eikä sieltä päässyt p:keen KS.

poik|eta[36**] *v.* **I.** *konkr.* **1.** liikkuvista, liikkeessä olevista olennoista ja esineistä. **a.** muuttaa suuntaa, tehdä mutka, polveke; lähteä toiseen, eri suuntaan, poistua entisestä suunnasta, erota. | P. suunnasta, reitistään, kurssistaan. P. reitiltä sivuun, vasemmalle. Suunnistaja, partio, laiva, vene p:keaa suunnastaan. P. tieltä. P. sivukadulle, metsäpolulle. P. kadunkulmasta oikealle. — Oikeakierteisten aseiden ammukset p:keavat [= lentävät ampumasuunnasta] oikealle. Kappaletta, joka kerran p:ettuaan alkuasennostaan pyrkii p:keamaan siitä yhä enemmän, sanotaan labiiliksi. — *Erik.* magneettineulasta (deklinaatiota ja deviaatiota ajatellen): muodostaa kulma todellisen pohjoissuunnan kanssa, näyttää väärin; ks. poikkeama. | Kompassineula p:keaa 25° meridiaanista. — *Kuv.* P. totuuden, hyveen, velvollisuuden tieltä. Älä p:kea oikeaan, älä vasempaan, väistä jalkasi pahasta VT. **b.** käydä matkan varrella pikipäin suunnastaan, reitistään sivussa, jssak paikassa, käväistä, pistäytyä, "piipahtaa". | Laiva p:kesi moneen laituriin. P. satamassa. P. tien varressa olevaan taloon. P. matkallaan jkn luokse t. luona. P. jkta tervehtimään, katsomaan, jkn puheille. P. menomatkalla pankissa, lääkärissä. **2.** linjoista, pitkänomaisista (liikkumattomista) esineistä yms.: erota, haarautua, juosta eri suuntiin; muodostaa jnk kanssa kulma. | Aluksi pohjoiseen suuntautuva rajalinja p:keaa suon reunassa loivasti itään. Kylään vievä tie p:keaa [= haarautuu] valtatiestä oikealle jyrkkärinteisen mäen alta. Neulapohjoinen p:keaa eri seuduilla eri paljon maantieteellisestä pohjoisesta. Rakennuksen nurkkaviiva p:keaa luotiviivasta monta astetta.

II. *abstr.* (myös -keavasti *adv.*) ed:een liittyvää käyttöä. **1.** olla noudattamatta, huomioon ottamatta jtak, tehdä poikkeus jnk suhteen, toimia jstak eriävästi, rikkoa jtak vastaan, luopua jstak, vars. määräyksistä, velvollisuuksista, totunnaisesta käytännöstä tms. | N. ei p:kea vähääkään siitä, mitä pitää oikeana. P. suunnitelmistaan. P. aikataulusta, määräajoista. P. määräyksestä, käskystä, ohjeesta. Erikoistapauksissa voidaan p. yleisistä menettelytavoista. Laillisista muodoista p:eten annettu määräys. Esittää tapausten kulku aikaisemmista tutkimuksista p:eten. P. totuudesta 'valehdella, esittää asia vääristellen'. Kirkon opinkappaleista ei keskiajalla saanut vähääkään p. — *Erik.* suullisesta t. kirjallisesta esityksestä. | P. (pää)asiasta, juonesta, kertomuksesta. P. esityksessään vierailleen aloille. **2.** olla erilainen kuin jk toinen, erota jstak. | P. jnk suhteen jstak. P. väriltään, kooltaan, teholtaan jstak. P. hiukan, paljon, jyrkästi jstak. Naaraslinnun väri p:keaa usein koiraan väristä. Rakennukset p:keavat tyyliltään selvästi toisistansa. N.

p:kesi mielipiteiltään huomattavasti aikalaisistaan. Tavallisuudesta p:keava ilmiö. Antaa aikaisemmista p:keavia määräyksiä. Menetellä ohjeista p:keavalla tavalla. Ratkaista asia aikaisemmasta käytännöstä p:keavasti.

poiki|a[17]* *v.* **1. a.** eläimistä: synnyttää poikanen t. poikasia; vars. synnyttää vasikka, vasikoida, vasoa; vrt. karitsoida, penikoida, porsia, varsoa, vuonia. | Kissa, jänis p:i. Lehmä, peura, hirvi p:i. Ensi kerran p:nut lehmä. Keväällä, kesällä, syksyllä, talvella p:va lehmä. Kun kovalle ottaa, niin koiraskin p:i [jstak ylivoimaiselta, mahdottomalta tuntuvasta suorituksesta] SL. — *S:sesti* poikiva lehmä. | Talossa on 10 p:vaa ja 3 hiehoa. **b.** *halv.* vastaavasti naisesta. | Meni portto p:mahan, / tulen lautta lapsimahan KAL. **2.** *kuv.* Jäätikkö p:i jäävuoria 'jäätiköstä lohkeilee jäävuoria'. P:va kulkujäätikkö. Raha p:i 'lisääntyy, karttuu'.

poikilotermi|a[15] *s. biol.* eliöiden kyky mukautua lämpötilan vaihteluihin. **-nen**[03] *a. biol.* vaihtolämpöinen. | P. eläin.

poikima|-aika *s.* Lehmän p. **-halvaus** *s. eläinlääk.* vars. lehmissä poikimisen yhteydessä esiintyvä halpautumistila, poikima-, maitokuume. **-kert|a** *s.* Sarvipäisillä lehmillä on sarvissa p:oja osoittavat renkaat. **-kuume** *s.* = poikimahalvaus.

poikimaton[57] *kielt.a.* P. lehmä, hieho.

poikimis|aika *s.* **-kerta** *s.* **-päivä** *s.*

poikin *adv.* ja *prep.* poikittaissuuntaan, poikki;)(pitkin. **1.** *adv. harv.* Jk on tiellä p. 'poikittain'. — Vars. yhteydessä *pitkin ja* (t. *tai*) *poikin* ks. pitkin A.I. **2.** *prep.* (partit:n kera) poikki. | Sahata puuta p. syitä. -- hako on tiellä poikkipuolin, / p. tietä, pitkin tietä KANT. **-puolin, -päin** *adv.* poikittain, poikkipäin, poikkiteloin. | Taittaa, leikata paperi p. Asettua jnk eteen p.

poikitse *adv.* ja *postp.*, harv. *prep.* (gen:n kera) poikki, poikittain yli. | Kulkea tien, pihan, järven p. -- lauloi tuohon jäisen sillan / p. lumisen lammin KAL.

poikit|taa[2]* *v.*, vars. *sot.* **-us**[01] *teonn.* kulkea t. johtaa jk jnk poikki. | P. vesistö, aukea. Sulkuasemat p:tavat taemmat asemat. P. [puhelinjohtoa vedettäessä] tie, sähköjohtolinja.

poikittain *adv.* pituussuuntaa vastaan kohtisuoraan (t. vinosti), poikki, poikittaissuuntaan, poikittaisesti, poikkipäin;)(pitkittäin. | Väliseinällä p. jaettu huone. Latoa halot p. rattaille. Auto pyörähti tielle p. P. raidallinen matto. P. mitattuna 5 m. Kirjoittaa nimensä p. šekin selkäpuolelle.

poikittai|nen[03] *a.* **-sesti** *adv.* poikittain oleva, tapahtuva tms., poikittaissuuntainen;)(pitkittäinen. | P. viiva, raita. Seepran ruumiissa on p:sia juovia. Sillassa on p. laudoitus. P. leikkaus. P. urhonhyppy hevosen yli. P. tuuli. — P. [= maan kaltevuutta vastaan kohtisuora t. vino] oja, ojitus. — *Fys.* P. eli transversaalinen [= etenemissuuntaa vastaan kohtisuorasti värähtelevä] aaltoliike.

poikittais|aalto *s.* **-akseli** *s.*; *syn.* transversaaliakseli. | Lentokoneen, laivan p. — *Mat.* hyperbelin huippujen yhdistysjana. **-asento** *s.* **-harju** *s.* Kovakuoriaisen selässä olevat p:t. — *Geol.* mannerjään etenemisliikettä vastaan kohtisuora harju, poikki-, reunaharju. **-höyläkone** *s. puut.* höyläkone, jossa terä on kiinnitetty poikittain koneen rungossa vaakasuorasti edestakaisin liikkuvan luistin päähän.

poikittaisin *adv.* poikittain.

poikittais|juova *s.* poikkijuova. **-katu** *s.* poikkikatu. **-koko** *s. kirj.* Painotuote on p:a, kun sivujen leveys on korkeutta suurempi. **-laakso** *s. geol.* vuoriston suuntaa vastaan kohtisuorassa t. vinossa oleva laakso, poikkilaakso. **-leikkaus** *s.* poikkileikkaus. **-liike** *s.* **-liitos** *s.* **-oja** *s.* **-ojitus** *s.* **-orsi** *s.* **-raita** *s.* **-raitainen** *a.* P. kangas. **-rannikko** *s. maant.* rannikko, jota vastaan vuorijonot suuntautuvat säteittäisesti. **-riv|i** *s.* Peitinsiivissä täpliä p:eissä. **-suun|ta** *s.* Saaren p:nassa kulkeva tie. **-suuntainen** *a.* poikittainen. **-syöttö** *s. met.* työstettävän kappaleen syöttö poikittaissuuntaan (esim. sorvissa), tasosyöttö. — *Urh.* jalkapallossa: syöttö kentän poikittaissuuntaan. **-uurre** *s.* **-vakavuus** *s. mer.* Laivan p. **-viiva** *s.* **-viivainen** *a.*

poikkeam|a[13] *s.* **1.** poikkeaminen. | Pienet säännöistä p:at. Arkaismit, svetisismit, murteellisuudet ym. p:at normaaliproosasta. — *Mus.* ohimenevä sävellajin vaihdos. **2.** määrä, jonka jk poikkeaa jstak, vars. oikeasta t. normaaliarvosta; vrt. harhautuma, eksymä. | Määrittää, tarkistaa mittausvälineen p. normaalimittaan vertaamalla. Suuntakehän, kompassin p. Toleranssi on sovittu tai sallittu p. nimellisestä mitasta. Säätöventtiilin p. keskiasennostaan. P. oikealle, vasemmalle, myötäpäivään. Suurin, pienin sallittu p. Vähäinen, huomattava p. — Optiikassa. | Kromaattinen p. 'väripoikkeama, värintaittovirhe'. — *Fys. täht.* aberraatio. — *Mer.* eksymä; eranto. — *Mat.* tilastomateriaalissa satunnaissuureen yksityisen arvon ja keskiarvon erotuksen itseisarvo t. arvoparia edustavan pisteen ja regressiosuoran väli. — *Yhd.* pituus-, sivup.; kartta-, pallo-, pohjoisneulap.

poikkeamus[01] *s.*, etup. *vanh.* poikkeus. | -- tuli miehelle jano ja p. muutamaan sahtitorppaan ERKKI ILMARI.

poikkeavai|nen[03] *a.* **-suus**[05] *omin.* poikkeava.

poikkeavuus[05] *s.* = poikkeavaisuus.

poikkeen *adv.* ks. poikessa.

poikkeil|la[28] *frekv.v.* **-u**[2] *teonn.* < poiketa. | Matkalla p:tiin sukulaistaloissa. Tuorilaankin p:i kerjäläisiä SILL. Jiiraaminen, -- aluksen mutkitteleva p:u kulkusuunnasta IT. Hän -- p:ee kesken kertomuksensa ihan uusiin seikkoihin E.PALOLA.

poikkeukselli|nen[03] *a.* **-sesti** *adv.* **-suus**[05] *omin.* tavallisesta, normaalista poikkeava, poikkeuksen tekevä, säännötön, epätavallinen, erikoinen, erikoislaatuinen, tavaton. | P. nero, lahjakkuus. P:set olot. P. ilmiö, tapaus, toimenpide, määräys. P:sen kehityksen tulos. P:sen lahjakas, hyvä. P:sen vilkas liikenne. Tasavallan presidentin vaali tapahtui sikäli p:sesti, että hänet valitsi eduskunta. Sääsuhteiden p:suus. Huomata jssak p:suuksia 'säännöttömyyksiä'.

poikkeukset|on[57] *kar.a.* **-tomasti** *adv.* **-tomuus**[05]

omin. < poikkeus. | P. sääntö. P:tomasti vallitseva laki.

poikkeuksittain *adv.* poikkeustapauksissa, poikkeuksellisesti. | Sellaista sattuu vain p.

poikkeuma[13] *s.* = poikkeama. | Poranreiän p. luotisuorasta. Kompassin p. — *Yhd.* itä-, länsip.

poikkeu|s[64] *s.* **1.** poikkeaminen. | Pieni p. suunnasta vasempaan. Tehdä p. jnnek 'poiketa jnnek'. Tarpeeton p. käsiteltävästä asiasta. Tehdä p. [= poiketa] yleisestä säännöstä, tavallisesta menettelystä. Tehdä jnk suhteen p. määräyksistä. — *Fys. täht.* par. poikkeama. — *Yhd.* kierto-, pyörimisp.; kokonaisp. **2.** jstak poikkeava, poikkeuksellinen asia, ominaisuus, tapaus tms. | Kieliopin säännöt ja niiden p:kset. Pitää jtak p:ksena yleisestä säännöstä. Miksi juuri hän olisi p. muista samoin ajattelevista? Itä-Euroopassa on vähän huomattavia järviä, vain Itämeren seutu on p:ksena. Yksilölliset p:kset yleisestä, normaalityypistä. Harvoja p:ksia lukuun ottamatta. P. vahvistaa säännön SP. **3.** *poikkeuksetta* (adv.) tekemättä mitään poikkeusta, kauttaaltaan, läpikotaisin, joka suhteessa tms. | Osanottajat olivat p:ksetta miehiä. Voitti p:ksetta jokaisen ottelun. P:ksetta valiolaatuista tavaraa.

poikkeus|aika *s.* Tyypillinen p:ajan ilmiö. **-asema** *s.* Olla jnk suhteen p:ssa 'poikkeuksellisessa asemassa'. Asettaa jk p:an jnk suhteen, jhk verrattuna. **-asetus** *s.* **-ihminen** *s.* keskitasosta poikkeava, poikkeuksellinen ihminen. **-ilmiö** *s.* [N.] oli aikaistensa suomalaisten runoniekkojen joukossa p. TARK. **-lainsäädäntö** *s.* vrt. seur. **-la|ki** *s.* erikoisista olosuhteista aiheutunut, muutoin lainsäädännässä noudatetuista periaatteista poikkeava laki; myös laki, joka asettaa jnk henkilön t. henkilöryhmän poikkeuksellisen asemaan. | Sota-ajan p:it. Sotarikollisten rankaisemiseksi säädetty p. **-luonteinen** *a.* P. määräys, laki. **-määräys** *s.* vrt. poikkeuslaki. **-olo|t** *s. mon.* Sota-ajan p:issa annetut määräykset. **-paikk|a** *s.* poikkeamispaikka. | Keitaat karavaanien p:oina. -- siinä on Sormenpellon pirtti, tunnettu p., "jossa saa mitä hyvänsä" SILL. **-säännös** *s.* vrt. poikkeuslaki. **-tapau|s** *s.* Muutamia p:ksia lukuun ottamatta. Siksi lievä tauti, että vain p:ksissa potilas on hengenvaarassa. **-tila** *s.* **1.** Lapsissa ilmenevät p:t, kuten hermostuneisuus ja liikaherkkyys. Elettiin vielä sodan aiheuttamassa p:ssa. — *poikkeustilassa* poikkeustapauksessa. | Ei p:ssakaan luo hän ainuttakaan silmänluontia minuun PÄIVÄR. **2.** eräiden valtioiden lainsäädännössä edellytetty tila, johon valtion alue t. osa siitä voidaan julistaa ja joka merkitsee yksityisen toimintavapauden rajoituksia ja antaa erikoisvaltuuksia varsinkin järjestyksestä ja turvallisuudesta huolehtiville viranomaisille; vrt. piiritystila 2. **-tilanne** *s.* **-toimenpi|de** *s.* Hallitus on ryhtynyt p:teisiin. **-vero** *s.* Omaisuudenluovutusvero oli sodan aiheuttama p.

poikkeut|taa[29] *kaus.v.* saattaa poikkeamaan. | P. kappale tasapainoasemastaan. Maan pyörimisliike pyrkii p:tamaan liikkuvaa kappaletta pohjoisella pallonpuoliskolla oikealle, eteläisellä vasemmalle. -- minut oli kävelyllä ollessani p:ettu johonkin mökkiin maistamaan joulusahdin loppua SILL.

poikkeutua[14] *v. harv.* poiketa. | P. radaltaan, tasapainoasemasta.

poikki A. *adv.* **I. 1.** poikittain kahtia, kahdeksi kappaleeksi t. siten, että syntyy poikittainen taittuma t. murtuma, "katki"; myös olosijaa vastaten: kahtena kappaleena jne. | Iskeä, leikata, sahata, taittaa, purra p. Vääntää, vetää, kiskaista, repäistä p. Taittaa keppi keskeltä p. Hakata puu juuresta p. Sivaltaa nuora puukolla p. Soutaa airot p. Purra hampaansa p. Kuluttaa, hangata p. Ruoste on syönyt rautalangan p. Panna p. 'katkaista'. Panna leikkaamalla, sahaamalla p. Räjäyttää tie p. Viiltää kurkkunsa p. Iskeä miekalla pää p. [= irti ruumiista]. Löi kirveellä sormensa aivan eri p. (ark). Mennä p. 'katketa'. Jalka, käsivarsi meni p. [tav. vain luun katkeamisesta, murtumisesta]. Kulua, napsahtaa, rapsahtaa p. — Aisa, akseli on p. Kengännauhat ovat p. Kynän kärki, veitsen terä on p. 'katkennut'. Toinen jalka polven alapuolelta p. Näyttää jklle, mistä on viisi hirttä p. 'ajaa ulos'. "Tuossa on viisi hirttä p.", kähisi hän ovea osoittaen LEINONEN. **2.** eril. ed. ryhmään liittyvää käyttöä. | Paluutie on p. Puhelinyhteys meni jo aikoja sitten p. Yhteydet omiin joukkoihin ovat p. Sähkövirta, virtapiiri on p. Työt ovat tällä kertaa p. 'keskeytyksissä'. Ne puuhat on pantava p. 'on lopetettava'. Arvoisat vieraat, pidot ovat p. [= on keskeytettävä, lopetettava] LEHT. Nadjan nauru lyö häneltä sanat p. TALVIO. — *Erik.* **a.** Suu p. [= suu kiinni, vaiti]! Tästä asiasta on pidettävä suu p. Jklta menee suu p. 'ei osaa sanoa enää mitään'. **b.** *ark.* lopen uupuneena, rasittuneena, näännyksissä, "kuittina". | Selkä on p. kuokkimisesta. Taistelun jälkeen miehet olivat aivan p. Loppusuoralla A. meni pahasti p. Juosta, raataa itsensä p. **c.** *ark.* rahattomana, pennittömänä, "auki". | Olen tällä hetkellä aivan p., ei ole penniäkään rahaa. **d.** korttipelissä ja *urh.* | Peli meni kerrasta p. 'ratkesi yhdellä kierroksella'. Pannaan kolmesta p.! Kiertopalkinto menee p. 'lopullinen voittaja ratkeaa'. **II.** pituussuuntaa vastaan kohtisuoraan t. vinoon yli, poikittaissuuntaan, poikittain;)(pitkin, pituussuuntaan. | Laskee verkot p. tuuleen. Meidän on yritettävä tästä p. [joen yli]. [Miehet] olivat vähän väliä hänen tiellään, milloin pitkin, milloin p. AHO. Pojat kahlata porskuttivat p. suosta KIANTO. Astuvi pihalta p. / pellolle perimäiselle, / ta'immalle tanhualle KAL. Osasi orava juosta, / -- / salon p., toisen pitkin, / kolmannen vähän vitahan KAL. — Vars. yhteydessä *pitkin ja* (t. *tai*) *poikki* ks. pitkin A.I. — *puhki ja poikki* joka suuntaan, ristiin rastiin. | Kuljeskeltiin maa puhki ja p. — *Kuv.* He puhuivat maailman asiat puhki ja p. Pohdittiin asiat puhki ja p. 'perusteellisesti, juurta jaksaen'.

B. *postp.* ja *prep.* (gen:n t. harv. partit:n kera) liikettä t. sijaintia merkitsevien

v:ien ja s:ien ohella: poikittain jnk yli, jtak myöten t. pitkin, jnk läpi, kautta t. halki. **I.** *postp.* Kulkea rajan, tien, harjun, lattian p. Vetää vene kannaksen p. Soutaa, uida järven p. Asettaa puomi tien p. Kirjoittaa nimensä vinosti vekselin p. Kaivaa viemäri kannaksen p. Rakentaa väliseinä huoneen p. Otsan p. kulkevat rypyt. Sarat juoksevat pellon p. — - - Santeri viuhtoi mennä puolijuoksua jäätä p. Lampalle päin KATAJA. **II.** *prep.* Ajaa p. rajan. Kulkea p. niityn, lahden, puron. Hiihtää p. salojen. Hangata puulattiaa p. syiden. Vetää viiva p. sivun. P. tien kaadettu puu. Kuljettiin p. maiden [= poikkimaisin] jokilaaksosta toiseen. — Jälkiä oli p. ja pitkin jokea. Veti kerran pitkin vettä, / kerran toisen p. vettä, / kolmannen vitahan vettä KAL.

poikki- = poikittainen, poikittais-. Partis:t **-hakattu**, **-katkaistu**, **-lyöty** jne. tav:mmin ⌒. **-akseli** *s. tekn.* **-asen|to** *s.*, us. *voim.* Sauva p:nossa. **-haara** *s.* Hyönteisen ilmaputkiston p:t. **-haaraistunta** *s. voim.* haaraistunta, jossa toinen jalka on eteen-, toinen taaksepäin. **-haarak|e** *s. anat.* Nikamien p:keet 'sivullepäin suuntautuvat haarakkeet'. **-haaranoja** *s. voim.* hevosella voimisteltaessa poikkihaaraistunnan tapainen asento, jossa ruumiin paino on käsien varassa. **-harju** *s.* = poikittaisharju. **-hirsi** *s.* **-huilu** *s. mus.* huilu, johon puhalletaan sivussa olevasta reiästä. **--istunta** *s. voim.* poikittain istunta (esim. hevosella, penkillä). **-jalkainen** *a.* jolta on jalka poikki. | P. hevonen. P. tuoli. **-juova** *s.* Perhosen siipien p:t. **-juovai|nen** *a.* -suus *omin.* [Hyönteisen] selkä p. P:sta kangasta. — *Anat.* P. [= juovikas] lihassyy, lihas. **-kaari** *s.* Kirkon holviston p. **-kannat|in** *s. rak.* Sillan p:timet. **-kappale** *s.* **-ka|tu** *s.* Kluuvikatu on Aleksanterinkadun p. Pääkatu ja sen p:dut. **-kirves** *s. arkeol.* kuokan tapaan vartettu ja käytetty (kivi)kirves. **-kuva** *s.* poikkileikkauskuva. | Rakennuksen p. **-kyntö** *s. maat.* kyntäminen poikittain aikaisempaa kyntösuuntaa vastaan. **-kärkinen** *a.* jonka kärki on poikki. | P. kynä, veitsi. **-kätinen** *a.* jolta on käsi poikki. | P. sotavammainen. **-käytävä** *s.* Kaivoksen pääkäytäviä yhdistävät p:t. **-laakso** *s. geol.* = poikittaislaakso. **-laiva** *s.* Kirkon p. **-lakana** *s.* vars. sairaan vuoteessa poikittain käytetty lakana. **-lan|ka** *s.* Pylväiden väliin pingotetut p:gat. **-lank|ku** *s.* Sillan p:ut. **-latvainen** *a.* jonka latva on poikki. | P. kuusi. **-lauta** *s.* **-leikkau|s** *s.* katkaiseminen; vars. poikittainen läpileikkaus. | Rakennuksen, laivan, koneen p. Harjun, joen p. Kasvin varren p. P:ksen pituus, korkeus, leveys. P:kseltaan 1 cm:n suuruinen. P:kseltaan pyöreä, neliömäinen.

poikkileikkaus|ala *s.* Viemärin p. oli 0,6 m². **-kuva** *s.* Laivan p. **-kuvio** *s.* Ympyrän muotoinen p. Kirkon p. **-muoto** *s.* poikkileikkauksen muoto. **-piirros** *s.* **-pin|ta** *s.* Pölkyn pään p. Kankiraudan p. [Kasvin] varren p. huokoinen. P:nan suuruus, ala, muoto. **-pinta-ala** *s.* poikkileikkauksen pinta-ala. **-taso** *s.*

poikki|liitos *s. rak.* = ristiliitos. **-linja** *s. maanm.* P:t 'selkälinjan kahden puolen ja kohtisuoraan sitä vastaan mitatut linjat'. **-lista** *s.* **-mais|in** *adv.* maan, jnk alueen poikki, vars. poikittain maan yleistä kaltevuussuuntaa, vesistöjen, notkojen, harjanteiden kulkusuuntaa vastaan. | Kuljettiin p. Kajaanista Pohjanlahdelle. Kulkea p. vuorijonojen yli. Pääjokeen p. laskeva sivujoki. **-maitse** *adv.* = ed. **-meno** *s.* katkeaminen. | Köyden p. **-mit|ta** *s.* Laivan, rakennuksen p:at.

poikkinai|nen[03] *a.* -suus[05] *omin.* **1.** poikki mennyt, poikki oleva, katkennut, katkaistu, katkonainen. | Reen toinen aisa on p. P. vanne. P. sormi. Latvasta p. petäjä. **2.** *kans.* poikkitelainen, vastustava. | - - herra, jolle kotiväki ja naapurit eivät uskaltaneet p:sta sanaa sanoa KARHUM.

poikki|nauha *s.* **-noja** *s. voim.* nojapuilla asento, jossa kädet ovat toisella aisalla, jalat toisella ja vartalo jännitettynä kaarelle taaksepäin, kasvot lattiaan päin. **-oja** *s. maat.* pääojia yhdistävä poikittainen oja. **-orsi** *s.* Tukkireen kaplaita yhdistävä p. **-palkki** *s.* **-parru** *s.* **-pato** *s.* vesiväylän poikki tehty pato. **-perä** *s. tekn.* kaivoksessa nostokuilua vastaan kohtisuorassa oleva vaakasuora louhintakäytävä. **-piena** *s.* **-pin|ta** *s.* poikkileikkauspinta. | Putken, langan, johtimen p. Kuormitus p:nan cm²:ä kohti. **-pintainen** *a.* 2 mm²:n p. johdin. **-pisto** *s. käs.* **-poimu** *s.* poikittainen poimu. | Suolen, hampaan p:t. **-poimui|nen** *a.* P:set sarvet. **-polku** *s.* poikittainen polku. — *Urh.* = poikkitaival. **-profiili** *s.* poikkileikkaus. | Kanavan, laakson, rannikon p. **-puola** *s.* Tikapuiden p:t. **-puolin** *adv.* poikittain, poikkipäin;)(pitkittäin, pitkin puolin. | Asettaa jk jnk alle, päälle, eteen p. Kääntää auto p. tielle. Vene ajautui tuulessa p. Kirjoittaa nimensä vekseliin p. Latoa pilkkeet laatikkoon p. Leikata jk p. kahtia, palasiksi. Hangata, höylätä jtak p. — *Kuv.* Asettua asian, suunnitelman suhteen p. 'vastustavalle kannalle'. N. oli aina hänen tiellään p. 'häntä vastustamassa, vastaan hangoittelemassa'. **-puoli|nen** *a.* P. tuki, piena. — *Kuv.* vastustava, vastaan paneva, poikkitelainen. | Hän ei siedä yhtään p:sta sanaa. **-puomi** *s.* Sulkea uittoväylä p:lla. **-pu|u** *s.* Pystypuita yhdistävä p. P:illa tai vitsaksilla sidottu hirsilautta. Ristin, kehikon p. Maston p:ut 'raa'at'. Tikkaiden p:ut 'puolat'. Oven, ikkunan kehyksen p:ut. — Porata, sahata p:uta, p:uhun 'puuta syiden poikittaissuuntaan'. **-päin** *adv.* poikittain;)(pitkinpäin. | Sulkien kärjessä on p. vaaleita juovia. Auto pyörähti p. tielle. P. haljennut lasilevy. **-päi|nen** *a.* **1.** poikittainen. | P. rako. P. sideparru. **2.** josta on pää poikki. | Verhiön huulet p:siä. Lyhyt, melkein p. linnun pyrstö. **-pääty** *s. rak.* rakennuksen katon lappeeseen tehty päätymäinen ulkonema. **-rai|ta** *s.* Kankaan p:dat. **-raitainen** *a.* P. kangas, matto, pusero. **-ra|ta** *s.* maan, jnk alueen poikki kulkeva rata. | Haapamäen—Pieksämäen—Elisenvaaran p. Karjalan ja Savon ratoja yhdistävä p. Pääradasta haarautuvat p:dat. **-rauta** *s.* **-ripsi** *s. kut.* loimiripsi. **-rivi** *s.*

poikki|sahaus *s. puut.* Hirsien p. **-sakara** *s.* Ristin p. **-sauma** *s.* Putken, betonipäällysteen

p:t. **-seinä** *s.* Aluksen vedenpitävät p:t. **-seinämä** *s.* **-si|de** *s.* **1.** *rak.* jtak rakennetta poikittaissuunnassa vahvistava side. | Sillan p:teet. **2.** *anat.* Kannattajanikaman p. on niskanivelen voimakkain side. **-suun|ta** *s.* poikittaissuunta. | Pituus- ja p:taan. Kankaan p:nassa kulkevat raidat. Paisti leikataan lihassyiden p:taan. **-suuntai|nen** *a.* -sesti *adv.* poikittainen. | Kankaassa on p:sia raitoja. Rakennuksen p:set väliseinät. **-sy|y** *s.*, vars. *puut.* Kiillotettavassa laudassa ei sallita p:ytä. Sahata puuta p:yhyn 'poikittain syiden suuntaa vastaan'. — Leikata lihaa p:in 'poikkisyyhyn'. **-syöttö** *s.* poikittaissyöttö. **-taival** *s. urh.* pesäpallossa kakkospesältä kolmospesälle johtava taival, poikkipolku. **-tan|ko** *s.* Ristikon p:got. **-tel|a** *s.* **1.** Hirsikasoissa käytetään kerrosten välissä p:oja. **2.** *mus.* se epäharmoninen suhde, joka syntyy moniäänisessä sävellyksessä, kun jk sävel esiintyy peräkkäin eri äänissä ensin varsinaisella tasollaan ja sitten muunnettuna t. päinvastoin. **-telai|nen** *a.* poikkiteloin oleva. | Suon yli kuljettiin p:sia puita pitkin. Hirsistä tehty p. [= poikkihirsinen] lava. — *Kuv.* vastustava, vastaan paneva, vastaan hangoitteleva, poikkipuolinen. | [Vaimonkin] kun Luoja oli antanut hänelle hyvän, ei p:sta sanaa sanonut JOTUNI. **-telaisin** *adv.* = seur. **-teloin** *adv.* poikittain jnk suhteen. | Kaataa puu tielle p. Vene kääntyi p. hyrskyä vastaan. Kissalla oli hiiri p. suussa. Heittäytyä sänkyyn p. — *Kuv.* Asettua p. jkn, jnk tielle 'vastustamaan'. Asettua p. jtak pyrkimystä, suunnitelmaa vastaan. Asettua jssak asiassa p. **-teräinen** *a.* **1.** *arkeol.* P. kirves 'poikkikirves'. **2.** P. veitsi 'veitsi, jonka terä on poikki'. **-tie** *s.* päätiestä poikittain erkaneva sivutie. | Pohjanmaan rantatieltä sisämaahan vievät p:t. **-tila** *s. lääk.* sikiön poikittainen asento kohdussa. **-tuki** *s.* **-uurre** *s.* **-uurteinen** *a.* **-vako** *s.* **-varsi** *s.* **-verho** *s.* ikkunan yläosan peittävä poikittainen verho, kappa. **-viiru** *s.* Perhosen siipien p:t. **-viiruinen** *a.* P. kangas. **-viiv|a** *s.* Pienen t-kirjaimen p. Nuottimerkin väkään vedetty p. Vetää p:at tyhjien sarakkeiden yli. P:alla kahtia jaettu taso. Alue, joka on merkitty karttaan p:oilla. — *Mer.* Aluksen p:at 'kuvitellut viivat, jotka leikkaavat aluksen pituusviivan 90°:n kulmassa'. **-virtaan** *adv.* Soutaa p. 'poikittain virran yli'. Laskea verkot p. **-vyö** *s.* Haarapääskysen rinnassa on musta p.

poikko- *kans.* = poikki-. **-jalkainen** *a.* P. mies HEPOR.

poikonen[93] *s. harv.* poikanen.

poikue[78] *s.* **1.** eläimen (vars. nisäkkäiden ja lintujen) samalla kertaa kantamat (t. hautomat) poikaset, pesye. | Kissan, ketun, hiiren p. Linnun, pääskysen, sorsan, teeren, variksen p. Jäniksellä on kolme p:tta vuodessa. Samaan p:eseen kuuluvat kissanpojat. Lahdella uiskenteli kuikkapari p:ineen. — *Yhd.* kettu-, lintu-, metso-, pääskys- jne. p.; jäniksen-, ketun-, linnun- jne. p. **2.** *kuv.* lapsista. | [Lapsia] pelmahtaa valkoinen p. polvilleen sohvalle AHO. Mustalainen kuljetti koko peipoonsa ja p:ensa kylästä kylään KARHUM. He tunsivat nyt vihdoinkin olevansa yhden pesän p:tta, yksiä suomalaisia aatelismiehiä IVALO.

poikuu|s[65] *s.* **1.** *omin.* < poika I. | P:den aika. P:den aikainen toveri. — Säilyttää p:tensa 'pysyä sukupuolisesti kokemattomana'. Menettää p:tensa. **2.** *kans.* poikue.

poikuus- us. = poika-, poikuuden-. **-aik|a** *s.* P:ojen ilot, huvitukset. **-aikai|nen** *a.* P:set kujeet. **-vuosi** *s.* Varhaisimpina p:nani.

poimais|ta[24] *mom.v. harv.* < poimia. | Kenpä poimasee tän ruusun? KIVI.

poime[78] *s. kans.* poimu.

poimet|ella[28*] *v. harv.* **1.** tiestä: poimuilla, kierrellä. | -- hauskat polut p:telivat viheriäisiin laaksoihin KIANTO. **2.** kulkea (poimuilevaa polkua). | -- jo parin tunnin päästä p:telin pitkin vuoripolkuja ylös Wulffille KIANTO. Vaan se on sinne mentävätä, / polku p:eltavata KAL.

poimeutu|a[44] *v. harv.* poimuttua. | P:neet vuoret, laaksot.

poim|ia[17] *v.* **1.** kerätä yksitellen, vähin erin (sieltä täältä), noukkia, noppia. | P. marjoja, sieniä, kukkia. P. hedelmiä puista. Kurkut p:itaan nuorina. Tuoretta, juuri p:ittua tilliä. P. perunoita pellosta. P. metsästä käpyjä. Lintu p:ii nokallaan matoja maasta. P:i pitkin lattiaa levinneet pelinappulat pöydälle. P. metsästä kaikki arvopuut. Poliisi p:i hulinoitsijat kadulta autoonsa. Näki lastun lattialla: / p:i lastun lattialta KAL. — *Kuv.* P. asiaa valaisevia numerotietoja. P. kirjallisuudesta tietoja, murresanoja. P. kirjailijan tuotannosta hänen parhaat runonsa. — P. kilpailuissa pisteitä. — *Mat.* a) tilastomatematiikassa: ottaa satunnaisnäyte perusjoukosta. b) Lausua luku p:imalla 'luetella luvun lukuosat järjestyksessä suurimmasta alkaen'. 5,64 lausutaan p:imalla: 5 ykköstä, 6 kymmenesosaa, 4 sadasosaa. **2. a.** *käs. kut.* P. silmukoita puikolle. P. verkon silmät poimulangalle. P. loimilangat uuteen järjestykseen. **b.** *kans.* poimuttaa. | Hihansuun p:iminen.

poimiella[28] *frekv.v. harv.* poimiskella.

poimielma[13] *s.* poimimalla saatu pieni kokoelma; poiminto. | P. suomalaisia kansansävelmiä. — Sanomalehdistä tehdyt p:t.

poimija[14] *tek.* Marjojen, sienien, perunoiden p:t. Sanaston p.

poiminta[15*] *teonn.* < poimia. | Marjojen, sienien p. **-hakkaus** *s. metsät.* uudistushakkaus(tapa), jossa metsästä kaadetaan (poimitaan) vähitellen vain yksi t. muutama puu paikastaan, varsinainen harsinta. **-hakkausmetsä** *s. metsät.*

poiminto[2*] *s.* jstak poimittu tieto tms.; leike. | Tehdä p:ja kirjallisuudesta, tilikirjoista, sanomalehdistä. Esittää p:ja jstak asiasta. — *Yhd.* asiakirja-, kieli-, sanasto-, sanomalehtip.; hajap. **-kokoelma** *s.*

poimiskella[28] *frekv.v.* < poimia. | P. karpaloita.

poimittaa[2*] *fakt.v.* < poimia.

poimu[1] *s.* kankaan, paperin tms. pyöreämuotoinen laskos; vrt. ryppy. **1.** Syvä, pehmeä p. Hameen, esiliinan, viitan p:t. Lipun, purjeen p:t. Huonosti sovitetun hihan juureen

syntyy rumia p:ja. Lautasliinojen p:ihin pistetyt nimikortit. Esirippu laskeutuu kauniille p:ille. Kattohuopa on vetäytynyt p:ille. Pakottaa pelti aaltomaisille p:ille. Piirakan p:ihin paineltu kuori. 2. ihosta, kalvoista yms. | Otsan, vatsan p:t. Lihavan pikkulapsen reidet ovat p:illa. Rypistää otsansa p:ille. -- nenäpielistä lähti lujat p:t vinosti suupielten ohi SILL. — *Anat.* Aivojen p:t. Ohutsuolen p:t. 3. *geol.* kallioperään sivuittaisen puristuksen vuoksi syntynyt taipuma t. mutkistuma. | Makaava, pysty, symmetrinen p. P:n harja, pohja. 4. *yhd.* Aalto-, kaksois-, kylki-, pitkittäis-, poikki-, pyörö-, päätös-, tasa-, viuhkap.; aivo-, heltta-, iho-, kyynär-, nahka-, napa-, nivus-, rasva-, reisi-, vatsap.; mongolinp.; vuorip.; keskus-, reunap.

poimuil|la[29] *v.* -u[2] *teonn.* muodostaa poimuja, mennä poimuille, olla poimuinen. | Paperi pyrkii kostuessaan p:emaan. Puuta voidaan jonkin verran puristaa kokoon sen p:ematta piloille. Polku p:ee vaaran rinnettä ylös. Aaltomaisesti p:eva pinta. Kauniisti p:evat visakoivun syyt.

poimui|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* Aaltomaisesti, loivasti, pehmeästi p. P. pinta, kalvo. P. lehti, lehden reuna. P. leivosvuoka. Lihavan lapsen reidet ja niska ovat usein p:set. — *Yhd.* hieno-, pieni-, sileä-, syväp.; moni-, runsasp.

poimukas[66]* *poss.a.* poimuinen. | P. hame. P. polku, viiva.

poimu|kaulus *s.* koristeellisesti poimutettu kaulus, röyhelökaulus, kaularöyhelö. **-kirjonta** *s. käs.* kirjonta, jossa osa kankaan pinnasta ompelemalla poimutetaan määräkuvioiksi. **-laakso** *s. geol.* maaperän poimuttuessa syntynyt laakso; vrt. hautalaakso. **-laitainen** *a. kasv.* P. lehti. **-lanka** *s.* **1.** *käs.* lanka, jolla jk poimutetaan, ryppy-, kurelanka. **2.** *kal.* verkkoa aloitettaessa käytetty lanka, jolle silmät poimitaan, poimurihma. **-lehti** *s.* Alchemilla, ruusukasvien heimoon kuuluvia ruohoja (t. pensaita), joiden kukat ovat pieniä, vihertäviä, lehdet sormihalkoisia. **-lehtinen** *a.* jonka lehdet ovat poimuiset. | P. persilja, raparperi. **-levy** *s. met.* = aaltolevy.

poimulli|nen[63] *poss.a.* poimuinen, poimukas. | P. pinta, levy. P:sta, rasvaista, lämmintä sianmakkaraa KIVI.

poimu|mainen[63] *kalt.a.* Pinnassa p:maisia kohoamia, aaltoja. **-neula** *s. kal.* verkonkutojan käyttämä puupuikko, jolla poimulankaa kuljetetaan. **-n|harja** *s. geol.* poimun ylöspäin kaareva osa, satula(poimu), antikliini. **-n|pohja** *s. geol.* poimun alaspäin kaareva osa, allas(poimu), synkliini. **-pahvi** *s.* = aaltopahvi. **-pisto** *s. käs.* poimutettaessa käytettyjä etupistoja, jotka ovat oikealta puolelta hiukan pitempiä kuin nurjalta. **-reunai|nen** *a.* P. leivosvuoka. Kasvin p:set lehdet. **-rihma** *s. kal.* = poimulanka 2.

poimusto[2] *koll.s.* Poimuvuoriston uloin p.

poimusuodatin *s.* suodatin, jonka suodattava elin (kangas) on poimuinen.

poimuta[39] *v.* par. poimuttaa.

poimut|ella[28]* *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < poimuttaa. **1.** *tr.* P:ellut uutimet. P. viitta ympärilleen. Peltilevyn p:telu koneella. **2.** *intr.* kiemurrella, mutkitella, polveilla, poimuilla. | Puro p:telee soiden ja korpien halki. Jäniksen jäljet p:televat yleensä enemmän kuin ketun. Uivat, uivat vengottelevat, p:televat, kiiski oppaana edeltä, hauki jäljestä KS. | Entäs tuo kallioportti. Hyvä jos vene sopii siitä p:telemaan AK. — *Kuv.* Jeesuksesta itsestään samat langat juoksevat yli ihmissuvun. Ne p:televat salaisia teitänsä meidänkin elämäämme P.VIRKKUNEN.

poimutelma[13] *s. käs.* ommeltu poimuryhmä. | Koristuksina käytetyt p:t ja rypytykset.

poimutin[56]* *väl.* puikko, jollaisella esim. kangas painellaan sopiviin poimuihin sauman reunoista.

poimut|on[57] *kar.a.* Linnun isotaivot ovat kookkaat, mutta p:tomat.

poimut|taa[28]* *v.* taivuttaa, taitella jk poimuille, tehdä poimuiseksi, laskostaa. | P. hame vyötäröstä. P. puseron kaula-aukon reunat. Laskoksiin p:etut verhot. P. peltilevyä takomalla, koneellisesti puristamalla. Suppilon suuhun p:ettu paperisuodatin.

poimuttu|a[14]* *pass.v.* (*rinn.* poimuu(n)tua) < ed. | Kyynärtaipeiden kohdalta hiha on p:nut. Sivuittaisen puristuksen alaisena peltilevy p:u. — *Geol.* P:minen 'kivikerrosten taipuminen poimuiksi'. P:malla syntyneet vuoret.

poimuttuma[13] *s.* poimuttunut kohta. | Vatsakalvon p.

poimuttumat|on[57] *kielt.a.* Maankuoren p:tomina säilyneet alueet l. resistenssialueet.

poimutu|s[64] *s.* **1.** poimuttaminen; poimuttuminen. | Verhojen p. käsin. — *Geol.* Vuoristoja synnyttävät maankuoren p:kset. **2.** poimut. | Koristuksena käytetty p. Tyylitellyt p:kset. — *Geol.* Keski-Aasian paleotsooisten p:sten alue.

poimutus|kone *s.* **-nauha** *s. käs.*

poimuu(n)tua[14]* *v.* = poimuttua.

poimu|vuori *s. geol.* maankuoren poimuttumisesta syntynyt vuori. **-vuorijono** *s.* **-vuoristo** *s.* Tertiäärikauden p. Karpaatit, p. Keski-Euroopassa.

pointillismi[4] *s.* piste- l. täplämaalaus(suunta).

pointillisti[4] *s.* pointillismin harjoittaja. **-nen**[63] *a.* pointillismiin kuuluva, sen mukainen. | P. tekotapa.

pointteri[5] *s.* lyhytkarvainen englantilainen kanakoira.

pois *adv.* vrt. poissa. **I.** v:ien yhteydessä, jotka merkitsevät eroamista, etääntymistä, lähtemistä siitä paikasta, ympäristöstä, niistä olosuhteista, missä jk on; yl. erosijan tarkemmin määrittämänä; voidaan us. jättää pois merkityksen muuttumatta (esim. riisua vaatteet pois = riisua vaatteet, lähteä talosta pois = lähteä talosta, kuolla pois = kuolla).

1. a. Lähteä, tulla, mennä p. Juosta, lentää, kiitää, paeta, muuttaa, matkustaa p. Haluta, pyrkiä, ikävöidä p. (jstak). Lähteä p. kotoa, talosta, kylästä, työpaikasta. Muuttaa p. asunnostaan. Ajaa, karkottaa maasta p.

Käskeä, kutsua, pelästyttää p. Hakea, tuoda, viedä, kuljettaa, lähettää p. Heittää, viskata, sysätä p. Päästää jku p. vankilasta. Laskea, päästää savu p. huoneesta. Pudota, luiskahtaa p. jstak. Vetäytyä p. ikkunasta. Siirtyä, kiiruhtaa, ehtiä p. alta, tieltä. Poiketa p. tieltä, ladulta. Pudottaa, heittää jtak p. käsistään. Astiasta on kaikki vesi vuotanut p. Lakaista roskat p. pihalta. Kantaa astiat p. pöydästä. Isä meni aamulla metsään eikä ole vielä tullut p. 'palannut'. P., p. yli aavain / on polttava kaipuu MANN. — Joutua p. talostaan, tilaltaan 'menettää talonsa, tilansa'; vrt. II.2. — Hän oli poikennut p. hyveen teiltä LEINO. Uskoton ollut oon, eksynyt luotasi p. KOSKENN. **b.** Valita päältä p. parhaat. Häipyä p. näkyvistä, silmistä. Haihtua p. mielestä. On nukkunut p. kaikesta, mikä -- täytti ajatukset ja unet AHO. -- houkutteli Iikan p. hänen isiltä peritystä uskonnollisesta mielenlaadustaan LEINO. Nolo tuokio, nuotista p. oli tultu, / taittunut tasainen, tuttu tahti MANN. — Jäädä p. kokouksesta, juhlasta 'jäädä tulematta'. Jäädä p. töistä. Vetäytyä p. yhteistyöstä, asioiden hoidosta. Erottaa jku p. jnk yhteydestä. Joutua p. leikistä, pelistä. Jäädä p. käytännöstä. Saada asia p. päiväjärjestyksestä. Jäädä, jättää p. laskuista 'huomioon ottamatta'. Joutua p. suunnastaan, suunniltaan, tasapainosta. Ottaa sormensa p. pelistä. Saattaa, toimittaa, panna jku, jk p. päiviltä, hengiltä 'surmata, tappaa'. — Tästä kohdasta pilkku joutaa p. 'ei ole tarpeen tässä'.

2. a. ilmauksissa, jotka merkitsevät jnk hylkäämistä, menemään heittämistä, lopettamista tms. | Heittää, viskata [arvottomana] p. Se joutaa p. viskattavaksi. Heittää synkät ajatukset p. Jättää, heittää tupakointi p. Heittää p. poikasten kujeet. Heittää jkn kanssa tittelit p. 'lopettaa tittelien käyttö, tehdä sinunkaupat'. Pankaa sen tähden p. valhe ja puhukaa totta UT. P. hylkää aarteet maalliset, / ne ovat tyhjä varjo VK. Siis Jumalaan mä turvaan, / ei hän mua hylkää p. VK. **b.** ilmauksissa, jotka merkitsevät jnk sivuun, syrjään panemista. | Panna, laskea puhelimen torvi p. Pane kirja p. ja tule syömään! He kääntelevät papereita, panevat yksiä p. ja ottavat toisia esille AHO. Vaistomaisesti hän laski kissanpojan jonnekin p. ja palasi uudelleen kuvansa luo SILL. **c.** vaatteiden riisumisesta yms. | Riisua p. kenkänsä, päällysvaatteensa. Ottaa lakki p. Otahan p. päältäsi ja käy sisälle! Lapsi on nukkuessaan potkinut p. [= yltään] peitteensä. **d.** ilmauksissa, jotka merkitsevät jkn erottamista jstak tehtävästä, virasta tms. | Panna, potkia, joutua p. (työstä, virasta). Panna työmies, palvelija p. Joutua p. valtaistuimelta.

3. ilmauksissa, jotka merkitsevät jnk jssak kiinni t. jnk osana olevan irrottamista, ero(tt)amista: erilleen, irti. | Hakata, sahata, repiä p. Leikata jstak pala p. Raivata ojasta pensaat p. Koivusta karisevat lehdet p. Lattiasta kului maali p. Liuoksesta haihtui neste p. Kivestä lohkesi kulma p. Naulasta luiskahti kanta p. Kiskoa naula p. seinästä. Karistaa multa p. pellavan juurista. Rasvatahraa on vaikea saada p. vaatteista. Pestä lika p. käsistään, vaatteistaan. Kuivuneet oksat joutavat omenapuista p. Tinkiä hinnasta jonkin verran p. Ajan puutteen vuoksi ohjelmasta jäi osa p. 'esittämättä'. -- ja hän tuntee, kuinka tuon lapsen kuume ikään kuin polttaa p. kuonaa hänestäkin, isästä SILL. — Vähennyslaskua merkitsevissä ilmauksissa, *mat.* miinus. | Laskea, ottaa jtak p. jstak. Viidestä p. kaksi on kolme. — Lunastaa jku p. yhteisestä pesästä 'suorittaa jkn perintöosuus t. saaminen ennen jakoa'. -- suuri talo ja kaikki edellisen emännän perilliset p. maksetut SILL.

4. verbittömissä imperatiivisissa ilmauksissa, käskyissä, kehotuksissa yms. | Lakki p.! P. sormet! Rahat p.! P. silmistäni! P. täältä! P. alta, tieltä! Kiväärin syöttökotelo tyhjennetään komennolla "Patruunat p.!" Leikinlasku p., tilanne on vakava! Ei muuta kuin henki p.! Maassa maan tavalla tai maasta p. SL. P. kina ja kauna veljesten väliltä! AHO. -- sairaalloinen huoli huomenesta p.! KIANTO. Kun on kerran lähtenyt Pohjan mies — / seis, voitto p.! KOSKENN. — *pois se* (vars. raam.) P. se minusta, että --. P. se, että me kapinoisimme Herraa vastaan VT. — *pois tieltä* myös kehuskelevissa sanonnoissa. | Siinä onkin sellainen hevonen että p. tieltä. Pellot kasvavat niin että p. tieltä.

II. 1. ilmauksissa, jotka merkitsevät, että jku, jk (poistuu, niin että hän, se) lakkaa olemasta, katoaa, häviää olemattomiin (todella t. vain ihmisten tietoisuudesta) t. että jk eroaa jstak, kadottaa, menettää jtak tms. | Häipyä, hävitä, kadota p. Hävittää, tuhlata p. Nukkua väsymyksensä, humalansa p. Väsymys oli kuin p. puhallettu. Lumi, pakkanen, talvi menee p. Tuon kaiken vallankumous pyyhkäisi p. Maksaa p. velkansa. Sovitaan riita p.! -- käy ja sovi Karri p. [= tee Karrin kanssa sovinto] KIVI. -- olisi valmis sopimaan p. kaikki vanhat vihat AHO. — Epäsuomalaista käyttöä. | Hylätä, unohtaa p. Katkaista sähkövirta p. Soittaa p. [puhelimella loppusoiton, katkaisee puhelun] ärtyisesti AHO. Älä kiellä p., älä kiellä p. meidän taivaallista kotoamme KIVI. — Ajasta. | Ja päivät ja viikot ne vierivät p. LEINO. — *Erik.* kuolemaa, häviämistä merkitsevissä ilmauksissa. | Kuolla p. Kuihtua, riutua, surkastua p. Kaikki viha ja kauna suli vähitellen p. | Yö musta yllä, alla. / P. viime tähti sammuu MANN. Jos vielä vainajat kuolla vois, / he ikävästä nääntyis p. KOSKENN. — Eufemistisia ilmauksia kuolemasta. | Mennä, lähteä p. Nukahtaa, nukkua p. Hänet kutsuttiin p. N. temmattiin odottamatta p. K. sai odottamattoman kutsun p. **2.** omistus-, käyttö- tms. oikeuden lakkaamista merkitsevissä ilmauksissa. | Ottaa, ryöstää jklta p. jtak. Vaatia omansa, lainansa, lainaamansa esine p. Periä saatavansa p. Antaa, luovuttaa, lahjoittaa, myydä, testamentata p. Vuokrata p.

'vieraalle, syrjäiselle'. Maatila joutui p. suvulta. Viekoitella, petkuttaa jklta p. jtak.

III. I. ryhmään liittyen ilmauksissa, jotka merkitsevät, että jku, jk käännetään aikaisemmasta suunnastaan. **1.** Kääntää silmänsä, katseensa, aseensa p. jstak. Jkn huomio, mielenkiinto kääntyy p. jstak. N. ei saa ajatuksiaan p. kärsimästään tappiosta. Kääntyä p. jksta. -- katso p. minusta, en minäkään sinua aina katso KILPI. Ja silloin äiti kääntyy hänestä surullisena p. AK. **2.** jstak lähtökohdasta poispäin. | -- ja p. juoksin heistä että aho tömisi KIVI. -- vavahtaen karkasivat härjätkin jonkun askeleen kivestä p. KIVI. Kääntyisinkö p., palaisinko takaisin? AHO.

IV. **1.** ilmausta tehostavana lisäsanana. | Syö p. (vain) rauhassa! Mene p., jos mielesi tekee! Tilataan p. se lehti! Mikäs siinä, tehdään p. kaupat! Mikäs tässä muukaan auttaa kuin maksaa p. Sovitaan p.! Kysykää p. vain! Tunnusta p., että pelkäsit! Sano p., mitä ajattelet ehdotuksesta! Tästä koituu vielä ikävyyksiä, usko p.! Seuratkaa p. Johannan esimerkkiä ja ottakaa itsellenne mies tekin CANTH. "Nuku p.", kehotti Kustaava poikaansa KAUPPISH. Sellainen varsa että varjele p.! LEINONEN. **2.** vars. *ark.* eräissä sanonnoissa: poissa. Normaalityylissä ei suositeltavaa. | Olla p. suunniltaan. Olla p. pelistä, leikistä, töistä. Siitä oli leikki p., kun vene kaatui koskessa. Jklta on tarmo, sisu p. Nyt ei olisi p. tieltä [= olisi paikallaan] saada vähän juotavaa; vrt. I.4. -- toisesta saappaastansa oli antura p. KIVI. Pysy minusta p. [= erilläsi], -- pysy peijooni, matkan päässä KIVI. Kaikki on p., p. LEHT. P. ovat nekin kultaiset ajat JOTUNI. — Kehuskelevissa sanonnoissa jstak erinomaisesta, erikoisesta. | Minulla on sellainen hevonen, että p. siitä olla pitää! ALKIO. Ja kun Iijoella on pakkanen, niin siitä on hoito p. KARHUM. Oksat p., ks. oksa 4.c.

pois- alkuiset v:t yl. par. ⌒; esim. p:ajaa, -ajettu, -jääminen, -jätettävä, par. ajaa pois, pois ajettu, pois jääminen, pois jätettävä. **-ajo** *s.* Uhata p:lla.

poisi[1] *s. fys.* (*lyh.* P) sisäisen kitkan mittayksikkö. | Veden sisäinen kitka 18° C:ssa on 0,018 p:a.

pois|johto *s.* **-jättö** *s.* **-jättömerkki** *s.* tav:mmin heittomerkki (2). **-jäänti** *s.* **-kuljetus** *s.* Sahaustuotteiden, jätteiden p. **-lähtijä** *s.* **-läh|tö** *s.* Hankkia, valmistella, tehdä p:töä. Valmistautua p:töön. Olla p:dössä. — *Ylät.* kuolemasta. | N:lle tuli odottamatta p. P:dön hetki lähestyy. **-menn|yt** *partis.* **1.** tav. merk:ssä par. ⌒. **2.** *a:sesti ylät.* kuollut, edesmennyt. | P:eet sukulaisemme. — *S:sesti* vainaja. | P:eiden muistoa kunnioitettiin hetken hiljaisuudella. **-meno** *s.* Vieraiden p:n jälkeen. — *Erik.* kuolemasta. | Surra lapsensa p:a. Isän odottamaton p. jätti perheen turvattomaksi. **-muut|to** *s.* P:on takia pidettävä huutokauppa. — *Ylät.* kuolemasta. **-nukku|nut** *partis. ylät.* kuollut, edesmennyt. | -- samoin on Jumala Jeesuksen kautta myös tuova p:eet esiin yhdessä hänen kanssaan UT. **-otto** *s.* Hampaan p. **-pano** *s.* **-päin** *adv.* ilmauksissa, jotka merkitsevät liikettä, suuntaa jstak pois;)(kohti, päin. | Mennä, kulkea, ajaa, viedä, kuljettaa p. P. talosta, kylästä. Ääni tuntuu siirtyvän meistä p. Kääntyä jksta, jstak p. Katsoa p. Keskuksesta p. suuntautuva, tapahtuva liike. Sen tähden hän kulki Jumalasta p. — *ja (tai) niin poispäin* jätettäessä jtak luettelematta, kertomatta loppuun asti: ja niin edelleen, ja (tai) muuta sellaista. | Kirjoja, vihkoja, kyniä ja niin p. Jospa sattuisit matkalla sairastumaan tai niin p. --.

poispääsy *s.* P:ä odotteleva vanki. Kaasun p:ä säännöstelevä venttiili. — Tästä pulmasta ei ole mitään p:ä 'mahdollisuutta selviytyä'. — *Ylät.* kuolemasta. | Vanhus odotti hartaasti p:ään. **-mahdollisuus** *s.* **-tie** *s.*

poissa *adv.* vrt. pois. **1.** toisessa paikassa t. ympäristössä, toisaalla, muualla, toisissa olosuhteissa kuin missä jk voisi, jnk pitäisi olla t. mistä jk on lähtenyt takaisin palatakseen; us. erosijan tarkemmin määrittämänä;)(paikalla, läsnä; mukana. **a.** nimenomaisesti paikallista käyttöä. | Olin vuoden p. kotoa. Mitä olette puuhailleet p. ollessani? Puhua pahaa p. olevista. Kirja on p. paikaltaan. Jätin sukseni talon seinustalle, mutta palatessani ne olivatkin p. N. istui seurassa omissa ajatuksissaan, kuin p. olevana. Viipyä p. Pysytellä p. kotoa, jkn luota. Pysy p. täältä! Pitää, pidättää jkta, jtak p. jstak. -- joku selitys meidän välillämme ei ehkä olisi aivan p. paikaltaan [= olisi ehkä tarpeen] LEINO. **b.** muuta käyttöä. | Olla, pysytellä p. jkn näkyvistä, silmistä. Olla p. koulusta, töistä, virantoimituksesta, kokouksesta, pelistä. Pitää sormensa p. pelistä. Siitä on leikki p. 'on tosi kysymyksessä'. Olla, pysyä, pysytellä p. [par. erillään] juonesta, yrityksestä. Olla p. tasapainosta, suunnastaan. Olla p. järjiltään. Olla p. käytöstä, muodista, päiväjärjestyksestä. Takki häneltä -- oli p. yltä SILL. **2.** ilmauksissa, jotka merkitsevät, että jtak ei ole enää, jtak puuttuu, jk on kadonnut, hävinnyt, loppunut, on mennyttä. | Jk on iäksi p. On p. kuin viimetalvinen lumi. Aamulla oli pakkanen p. Poskilta oli jo puna p. Olisipa hartioiltani parikymmentä vuotta p. Kipu, pelko, väsymys on p. Pulverin otettuani päänsärky oli hetkessä p. 'katosi hetkessä'. Sen kuultuani oli huono tuuleni p. 'katosi'. -- kuuma suvi on p.; on syksy SILL. P. on pimeys, ja valo on herrana Pohjolassamme KATAJA. | Lumous on p. Mutta minä tiedän, että se huomenna palaa AHO. — Us. *ylät.* kuolemasta. | N:n ikätoverit ovat jo p. 'ovat kuolleet'. On vaikea kuvitella, että ystävämme on todella iäksi p. — Jstak hävinneestä: puuttua. | Paidasta on pari nappia p. Petäjästä on latva p. Naulasta oli kanta p. Koneesta on tärkeitä osia p. Rahoista on osa p. Tarkasta tavarasi, ettei vain mitään ole p.! — Eräissä sanonnoissa. | Silloin alkaa taistelu, josta on oksat p.;

ks. oksa 4.c. — Miehistä oli sisu p. -- silloin onkin talvelta valta p. [= talvi on menettänyt valtansa] KATAJA. Mut öisen kulkijan on järki p., / se harhaa metsän synkän sokkeloissa KOSKENN.

poissa|oleva *a.* myös ⌒. | Kokouksesta p:olevat jäsenet. Yliopistoon p:oleviksi ilmoittautuneet opiskelijat. P:olevien on tyydyttävä läsnäolevien päätöksiin. Tuomita jku [oikeudessa] p:olevana. — *Kuv.* ajatuksiinsa vaipuneesta, ympäristönsä unohtaneesta tms. | Harhaileva, p. katse. Ilman syvempää mielenkiintoa, ajatuksissaan p:olevana, samoili hän sisarensa kanssa lapsuutensa tuttuja teitä KOSKENN. **-olija** *s.*

poissaolo *s.* Virantoimituksesta p. Syy oppilaan p:on. Saapui kotiin pitkän p:n jälkeen. Päällikön tilapäisen p:n ajaksi määrätty sijainen. — Loistaa p:llaan 'herättää huomiota poissa olemisellaan'. **-aika** *s.* **-päivä** *s.* **-sakko** *s. lak.* = huutosakko. **-todistus** *s.* holhoojan allekirjoittama todistus, jollainen (oppi)koulun oppilaan on esitettävä poissaolonsa syystä. **-vihko** *s.* (oppi)koulun oppilaalla hallussaan oleva vihko, johon merkitään hänen poissaolonsa ja niiden syy holhoojan todistamina.

poist|aa[3] *v.* **1.** ottaa, viedä, siirtää, kuljettaa [jne.] jk pois jstak paikasta, ympäristöstä, joistakin olosuhteista tms. **a.** P. jku [väkivalloin, vastoin asianomaisen tahtoa] huoneesta, paikalta. Poliisi p:i humalaiset juhlapaikalta. P. sotavoimat rajoilta. P. verho muistotaulun päältä. P. huoneen sisäikkunat. P. tykin suunsuojukset ennen ampumista. P. havut haudalta. P. pellosta kivet. P. metsästä kitukasvuiset puut. P. kuula haavoittuneen reidestä. P. pilaantuneet tavarat varastosta. — P. potilas sairaalasta 'lähettää pois'. **b.** P. käytöstä. P. virasta 'erottaa, panna viralta'. P. tekstistä sana, välimerkki. P. säännös lakiehdotuksesta. P. nimi ehdokaslistasta. P. näytelmä juhlan ohjelmasta. P. erä tileistä, laskuista. P. kirjoista. P:ettu kaatuneena vahvuusluettelosta. P. muonavahvuudesta. P. asia päiväjärjestyksestä. P. jk mahdollisuus laskuista 'sulkea pois, jättää lukuun ottamatta'. -- koston tuumat aivostasi p:a KIVI. — *Erik.* vähentää. | P. kiinteistön arvosta 2 % 'vähentää kiinteistön arvoa [kirjanpidossa] 2 %'. — *Mat.* vrt. eliminoida. | P. murtoluvun osoittajasta ja nimittäjästä yhteiset tekijät supistamalla. P. yhtälöstä nimittäjät. P. useamman tuntemattoman yhtälöryhmästä jokin tuntematon. **c.** irrottaa, erottaa jk jssak kiinni t. jnk osana oleva. | P. jtak jstak leikkaamalla, sahaamalla, raaputtamalla, pesemällä, liuottamalla, keittämällä, kuivattamalla. P. tahra bentsiinillä. P. ruostepilkut hiekkapaperilla. P. rikki malmia pasuttamalla. P. lihasta liika suola liottamalla. P. rapa kärryjen pyöristä. P. pellavista siemenkodat. P. huoneesta väliseinä. P. puhjennut silmä kokonaan. — P. esityksestä arkaluonteiset kohdat. Hajun p:aminen. "Kenenkä on syy", sanoi mies, koettaen äänestään p. tylyyden vivahdukset KAUPPISH.

2. saada aikaan, että jk (paha, negatiivinen) seikka, ominaisuus lakkaa olemasta, loppuu, korjautuu tms., haihduttaa, hälventää; lakkauttaa, kumota, peruuttaa. | P. epäkohta, haitta, vika, puute. P. [= raivata tieltä] esteet, vaikeudet. P. epäilykset, väärinkäsitykset. Tällä toimenpiteellä p:ettiin sivustauhka rintaman oikealta siiveltä. Asuntopulan p:aminen. P. tyytymättömyyden syyt. Lääke p:i hetkessä tuskat. Kylmä tee p:aa hyvin janon. P. orjuus. P. jnk säädyn etuoikeudet. P. määräys, kielto. P. tuotantopalkkiot. P. vero. Perusteista, jotka p:avat rangaistavaisuuden tahi sitä vähentävät LK. Sä Luoja suuri, laupias, / yön p:it taasen armossas VK.

poistaj|a[10] *tek.* **1.** Laskuojat veden p:ina. Leipä, paras nälän p. Sinun armosi on -- murheen karkottaja, pelon p., hurskauden herättäjä *ERKKI KAILA. **2.** poistamisväline, -aine; poistin. | Tehokas ihokarvojen, hien p. — *Yhd.* hylsyn-, korkin-, ruosteenp.

poistamaton[57] *kielt.a.*

poistamiskeino *s.*

poistanta[15]* *teonn. harv.* < poistaa. | Jo keinonkin ma keksin / tuon puutteen p:an A.V.KOSKIMIES.

poistattaa[28]* *fakt.v.* < poistaa. | P. henkilö oikeuden istuntohuoneesta. P. kasvimaasta rikkaruohot.

poiste[78] *s.* ulosteista yms.

poistella[28] *frekv.v.* < poistaa.

poistin[56] *väl.* < poistaa. — *Yhd.* kiven-, siemenenp.

poisto[1] *s.* poistaminen; poistamisen tulos; vähennys. | Tahrojen p. Lumen p. kaduilta. Hampaan, umpilisäkkeen p. Hapen p. metallioksideista eli pelkistäminen. Jnk menoerän p. tileistä. Teokseen on tehty pieniä korjauksia, lisäyksiä ja p:ja. P:t eli vähennykset verotuksessa. — Kirjanpidossa: kulumisen t. muun arvon alenemisen johdosta kirjoissa suoritettu omaisuuden arvon vähennys. — *Metsät.* poistuma. — *Yhd.* hampaan-, keuhkon-, maan-, vedenp.: inventaario-, tilip.; irtaimisto-, kiinteistöp.; kuukausip.

poisto|aukko *s.* Sylinterin imu- ja p. **-ehdotus** *s.* **-höyry** *s. tekn.; syn.* meno-, pakohöyry. | Höyrykoneen p. **-höyryputki** *s. tekn.*

poistoilma *s.* Pilaantunut p. johdetaan venttiilin kautta ulos. **-hormi** *s.* **-kanava** *s.* **-torvi** *s.* **-venttiili** *s.*

poisto|isku *s. tekn.* polttomoottorin isku, jonka aikana palamiskaasut poistuvat, poistotahti. **-johto** *s. tekn.; syn.* meno-, pakojohto. | Lauhdeveden p.

poistokaasu *s. tekn.; syn.* meno-, pakokaasu. | Moottorin p. **-putki** *s.* **-venttiili** *s.*

poisto|kanava *s.* Palamiskaasujen p. Likaveden p. **-laite** *s.* **-leikkaus** *s. lääk.* **-luukku** *s.* **-lämpö** *s. tekn.* **-menetelmä** *s.* **-menot** *s. mon.* kirjanpidossa: poistoista johtuvat menot. **-merkki** *s.* korjausluvussa käytetty merkki, joka osoittaa, että ko. kohta on poistettava tekstistä. **-prosentti** *s.* **-putki** *s. tekn.* Veden, höyryn p. **-putkisto** *s.* **-rahasto** *s. liik.* **-sola** *s. tekn.* **-tahti** *s. tekn.* = poistoisku. **-tiehyt** *s.* **-torvi** *s. tekn.* Palokaasujen p. **-venttiili** *s. tekn.* Pumpun, sylinterin p. **-vesi** *s.* **-viemäri** *s.* **-voima** *s. fys.*

repulsio;)(vetovoima, attraktio. | Molekyylien välinen p. Magneettinen p.

poist|ua[1] *refl.* ja *pass.v.* < poistaa. **1.** lähteä jstak paikasta, ympäristöstä tms.;)(tulla, saapua. **a.** Saapui illalla ja p:ui aamulla. P. huoneesta, talosta, kylästä, paikkakunnalta, maasta. P. kotoaan, asunnostaan. Sairaalasta p:uessaan N. oli aivan terve. P. jkn luota. P:u täältä! P. näyttämöltä. P. joukosta, seurasta. P. kokouksesta. P. näkyvistä. P. luvatta virantoimituksesta. P. puolustajien riveistä. — Vars. *ylät.* kuolemasta. | P. elämästä, elävien kirjoista. Rakkaamme p:ui odottamatta. Äskettäin p:uneen ystävämme muisto. — Asiasubj:n kera. | Osa polttoainetta p:uu palaneen kaasun mukana. Kuplina p:uva kaasu. Kuumentaa liuosta, kunnes vesi p:uu. Ruumiista p:uvat kuonaaineet. Estää rahan p:uminen maasta. — P. [par. jäädä pois] käytännöstä, muodista. **b.** etääntyä, loitota. | Kappaleet vuoroin lähestyvät, vuoroin p:uvat toisistaan. -- ja yhä kauemmas p:uu [= jää] heistä Impivaaran uudistalo KIVI. Junan taas kulkiessa eteenpäin p:uu maisema p:umistaan AHO. **2.** hävitä, kadota, loppua. | Maalintahra p:uu tärpätillä. Jano, nälkä p:uu. Haju, sivumaku p:uu. Heti kun routa p:uu maasta. Vaikeudet, hankaluudet p:uvat. Murheen auer, / miks' ei se enään otsaltani p:u? KIVI. Vaimon huolet p:uivat kerrassaan niin kuin tuhka tuuleen PÄIVÄR. Mutta heissä herännyt epäilys p:ui heti, kun Ulla selitti, että -- PAKK.

poistuja[16] *tek.*

poistuma[13] *s. metsät.* metsästä luontaisen harvenemisen t. hakkuun johdosta poistuva puumäärä.

poistumaton[57] *kielt.a.* Siellä ainian on / kesä p. SIIONIN KANNEL.

poistumis|kehotus *s.* **-kiel|to** *s.*, vars. *sot.* kielto poistua esim. kasarmialueelta. | Antaa jklle p. Rangaista viikon p:lolla. Olla p:lossa 'poistumiskiellon alaisena'. **-käsky** *s.* Antaa p. **-lupa** *s.* Pyytää, saada p. **-nopeus** *s.* **-suunta** *s.* **-tie** *s.* Kaasun p.

poistunta[15*] *teonn.* < poistua.

pois|työntävä *a.* **-työntävästi** *adv.* luotaantyöntävä. | Tekee p:työntävän vaikutuksen. **-vienti** *s.* **-virtaus** *s.*

poiut[73*] *dem.s. runok.* < poika. | Tuuti, tuuti p:tani, / p:tani pienuttani KANT. -- siell' äitini varmaan valvoo / ja vuottavi p:taan LEINO.

pojan|kasvot *s. mon.* Iloiset p. **-mieli** *s.* pojalle ominainen, poikamainen mieli, poikamieli. **-omai|nen** *a.* **-sesti** *adv.* -- kunnioittavasti, miltei p:sen nöyrästi LINN. **-po|ika** *s.* Isä, pojat ja p:jat. **-pojanpoika** *s.* **-puku** *s.* **-pää** *s.* Ikkunasta pilkisti pellavatukkainen p. Marmorista veistetty p. **-suhde** *s.*, vars. *usk.* Jeesuksen p. Jumalaan. **-sydä|n** *s.* -- pikkuvanhan kuoren alla aavistaa uskollisen, vakavan p:men KOSKENN. **-tukka** *s.* vars. korkealle šinglattu naisen tukka. **-tytär** *s.* J. V. Snellmanin p. **-ään|i** *s.* myös ⌒. | Pikku Kalle huusi kimeällä p:ellään.

pojaton[57] *kar.a.* < poika. | Yksin p. pinolla, tyttäretön huhmarella SL.

pojes *adv. murt.* pois. | Päivältä jo kauvan p. vierineiltä KIVI.

pojintima[13] *s.*, vars. *kans.* poikapuoli.

poju[1] *s.* vars. hyväilevästi t. mairittelevasti: poika, poikanen. | Kiharatukkainen pieni p. Äiti ja hänen pikku p:nsa. Isä nosti p:n polvelleen. Tämäkin p. vietti viime joulun Lockstedtin leirissä KIANTO.

poju|nen[03] *dem.s.* Älä itke, p:seni!

pokaali[5] *s.* juomamalja, -pikari. — *Erik.* kilpailupalkintona käytetty pokaali. | Voittaa p. omakseen. — *Yhd.* hopea-, kultap.; kierto-, mestaruus-, muistop. **-kilpailu** *s. urh.* kilpailu, jossa on palkintona (kierto)pokaali.

poka[11] *s. ark.* = pooka.

pok|ata[85*] *v. ark.* **-kaus**[84] *teonn.* kumartaa (2). | Pojat p:kaavat vieraalle. — *Kuv.* Käydä herrojen luona p:kaamassa.

pokeri[5] *s.* eräs korttipeli. | Pelata p:a. **-naama** *s. ark. leik.* ilmeettömät kasvot. **-peli** *s.*

pokholtsi[4] *s.* = guajakkipuu.

pokka[11*] *s. ark.* pokeri.

pokkailla[29] *frekv.v. ark.* < pokata. | P. ja kumarrella.

pokko[1*] *s.* kerskaavasti, kehuvasti pojasta. | Heinolan p:jen joukkoon / pois minä lähden KIVI. Astuimmehan esiin, Jumala paratkoon, parhaina p:ina siinä ankarassa prosessissa KIVI. Metsää kumoava puseropukuinen jätkämies on aika p. luomakunnan keskellä PÄLSI.

pokkuro|ida[80] *v.* -inti[4*] *teonn.* kumarrella (2). | Kumarrella ja p. Vieraat kättelivät ja p:ivat toisilleen. — *Kuv.* mielistellä, hännystellä, liehakoida. | P. rahamiehiä. Tulee omillaan toimeen eikä p:i ketään.

pokosta[12] *s.* = pogosta.

poks *onom.interj.* pullon tulpan irtoamisen, aseen laukeamisen tms. synnyttämästä äänestä. | P. pani lamppu särkyessään.

poksah|della[28*] *frekv.v.* **-telu**[2] *teonn.* < seur. | Pullonkorkit p:televat. Kiukaan kivet p:televat rikki.

poksa|htaa[2*] *onom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* pamahtaa vaimeasti, puksahtaa. | Kivi p:hti hevosen reiteen. Korkki lensi pullosta p:htaen. Lasi, pullo p:htaa rikki. Saviruukku p:hti halki. Rintamalta kuuluu tykkien p:hduksia. — *Kuv.* Olipa siinä [odottamattomassa uutisessa] p:usta kerrakseen JOTUNI.

poksauttaa[2*] *kaus.v.* < ed. | Ampua p. P. jkta leukaan. — *Kuv.* Sanoa p. [jtak odottamatonta].

poksi[4] *s.* **1.** *tekn.* kuori, kotelo, pesä. — *Yhd.* akseli-, laakerip. **2.** = 1. boksi.

poksis *onom.interj.* = poks. | P., pullo meni halki.

poksta(a)vi[5] *s. ark.* kirjain. | Viisaus alkaa p:sta SL.

poku[1] *s.* hyväilevästi hevosesta. | Panna p. valjaisiin.

1. pola[11] *s. kal.* **1.** puukapula, jollaista käytetään katiskan, verkon tms. merkkikohona, polapuu, polo, pullo. **2.** polakoukku.

2. pola[11] *s. kans.* pirtin karsinapuolen seinään kiinni tehty yksijalkainen makuulava.

polaani[9] *s.* = poljaani.

polaari[6] *s. mat.* **1.** sen pisteen ura, joka on neljäntenä harmonisena pisteenä kiinteän pisteen ja niiden pisteiden kanssa, joissa mainitun pisteen kautta kulkevat suorat kohtaavat annetun toisen asteen käyrän t. pinnan, napasuora t. -taso. **2.** napaympyrä.

polaari- napa-, kohtio-, vastakkais-. **-akseli** *s.* **-koordinaatti** *s.*

polaari|nen[63] *a. maant. fys.* navan lähellä t. napaa kohti oleva, navan suhteen laskettu tms., napa-. — *Maant.* Kylmä eli p. vyöhyke. P. ilmasto. P. järvi 'napaseudun järvi, jossa on kautta vuoden epäsuora kerrosjärjestys'. P. kansa 'napaseudulla asuva kansa'. P. puuraja 'puuraja napaa kohti'. — *Fys.* P. hitausmomentti 'levyn hitausmomentti levyä vastaan kohtisuoran, keskipisteen kautta kulkevan akselin suhteen'. P. molekyyli 'molekyyli, jossa sähkö on pysyvästi polarisoitunut'; vrt. polarisaatio 2. — P. projektio 'napaprojektio'.

polaari|piiri *s. maant.* napapiiri. **-päivä** *s.* pisin aika, jonka aurinko on napapiirissä yhtä mittaa näkyvissä;)(polaariyö. | Sodankylässä p. kestää noin kuukauden. **-raja** *s.* Mäntymetsän p. 'kasvualueen raja napaa kohti'.

polaarisuus[63] *s.; syn.* napaisuus, navallisuus, polariteetti. **1.** *kem. fys.* sähkövarauksisuus, joka aiheuttaa ionien välisen sekä muun sähköiseen vetovoimaan perustuvan kemiallisen yhtymisen. **2.** *kasv.* = napaisuus 2.

polaari|vuosi *s.* vuosi, jona suoritetaan laajoja tutkimuksia napaseutumaissa. **-yö** *s.* pisin aika, jonka aurinko on napapiirissä yhtä mittaa näkymättömissä, napayö.

polakka[15*] *s. ruok.* ranskanleivän tapainen vehnäleipä, jonka yläpinnassa on vinoon poikittaisia viiltoja.

polakoukku *s. kal.* vars. haukia pyydettäessä käytetty riipalliseen polaan t. myös esim. pohjaan lyötyyn seipääseen kiinnitetty syöttikoukku; tällainen siimapyydys; *syn.* hauenkoukku.

polan|ne[78*] *s. harv.* polun tapainen poljettu jälki. | Tuisku peitti naapuriin vievän p:teen.

polarimetri[4] *s.* koje, jolla mitataan valon polarisaatiotason kääntyminen; sakkarimetri.

polarisaatio[3] *s. fys.* **1.** polarisoituminen, polarisoitumisilmiö. | Optinen p. 'valon (poikittaisen) värähtelyn suuntautumisen poikkeaminen tasaisesti joka taholle tapahtuvasta värähtelystä'. **2.** Dielektrinen p. 'dielektrisessä aineessa sähkökentän vaikutuksesta tapahtuva positiivisen ja negatiivisen sähkön osittainen erkaneminen molekyylien vastakkaisiin päihin'. Elektrolyyttinen p. 'se ilmiö, että sähkövirran elektrolyyttinesteessä aiheuttamat kemialliset muutokset saavat aikaan sähkövirtaa vastustavan sähkömotorisen voiman l. jännitteen'. **-jännite** *s. sähk.* **-koje** *s.* polaarisaation tutkimiskoje. **-mikroskooppi** *s.* mikroskooppi, jossa käytetään polarisoitunutta valoa. **-taso** *s. fys.* valonsäteen kautta kulkeva taso, jota vastaan kohtisuorasti värähtely tapahtuu. **-virta** *s. sähk.* elektrolyyttisessä polarisaatiossa syntyvä sähkövirta, jonka suunta on alkuperäisvirran vastainen.

polarisaattori[5] *s. fys.* laite (peili), jolla saadaan aikaan polarisoitunutta valoa; vrt. analysaattori.

polariso|ida[18] *v. fys.* aiheuttaa jssak polarisaatio. | P:itu valo.

polarisoitu|a[1*] *pass.v. fys.* < ed. | Valo, kuparilevy p:u.

polariteetti[1*] *s.* = polaarisuus. — *Kuv.* vastakkaisuus. | Mutta aivojen ja sydämen välillä vallitsee p., ja sen, minkä humaani ymmärrys kieltää, sen humaani sydän tunnustaa T.VAASKIVI.

poleemikko[2*] *s.* henkilö, joka innokkaasti polemisoi toista, toisen mielipiteitä vastaan. | Etevä kriitikko ja p. Kirpeänä p:na tunnettu sanomalehtimies.

poleemi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* polemisoiva, kiista-. | P. artikkeli, huomautus. P. kirjanen. P:seen sävyyn kirjoitettu arvostelu. Kiivas ja p. kriitikko.

poleera|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* = puleerata.

polemiik|ki[1*] *s.* **1.** kirjallinen väittely, kiista, kynäsota, debatti. | Käydä p:kia jkta vastaan. Ryhtyä p:kiin. P:in kohteena oleva teos, kirjoitus. Ankara, asiaton, häpeämätön p. — *Yhd.* sanomalehtip. **2.** kiistakirjoitus. | Ja proosassa oli silloin tällöin monen palstan pituisia p:kejä ruotsinmielisiä vastaan AHO.

polemikoi|da[18] *v.* = seur.

polemisoi|da[18] *v.* olla polemiikissa, harjoittaa polemiikkia, kiistellä, väitellä. | P. jkta, jkn kirjoitusta, jtak käsitystä vastaan. P:va asenne.

polenta[10] *s. ruok.* [us. -e'-] italialainen maissipuuro, joka leikataan kylmänä viipaleiksi ja paistetaan voissa.

1. **polett|i**[9*] *s.* **1.** leimattu lippu t. kortti, joka oikeuttaa jhk. | Juhlakentällä myytiin ruokailuun oikeuttavia p:eja. **2.** (kaasumittarin) rahake. — *Yhd.* kaasup. **3.** *maanm.* ruutuihin t. kaistoihin jaettu levy, jota käytetään mitattaessa pinta-aloja kartasta.

2. **poletti**[9*] *s. sot. vanh.* olkain (1), epoletti.

1. **poliisi**[6] *s.* **1.** hallintoelin, jonka tehtävänä on huolehtia oikeusjärjestyksen, vars. yleisen järjestyksen ja turvallisuuden säilymisestä sekä rikollisten edesvastuuseen saattamisesta; myös koko hallinnonhaarasta ja sen henkilökunnasta; järjestysvalta. | P:n järjestysmuoto. P:n ylin esimies meillä on sisäasiainministeri. Etsivä, liikkuva, ratsastava p. Valtiollinen, salainen p. Paikallinen p. Helsingin, Ruotsin p. Ilmoittaa asia p:lle. Hälyttää p. P:n vartioima alue. P. tutkii asiaa. P. hajotti mellakoitsijat. — *Yhd.* keskusp. **2.** us. ed:een liittyen: poliisimies. | Huutaa p:a. Kadunkulmassa seisova p. Rikospaikalle lähetettiin kaksi p:a. — *Yhd.* nais-, salap. **3.** *yhd.* ed:iin (vars. 1:een) liittyen. | Eläinsuojelu-, huolto-, järjestys-, liikenne-, raittius-, rikos-, siveys-, sota-, suojelu-, turvallisuusp.; maantie-, raja-, satamap.; radio-, ratsup.

2. **poliisi**[6] *s.* vakuutuskirja.

poliisi|ala *s.* P:alaan kuuluvat asiat. Antautua p:alalle 'poliisimieheksi'. **-asema** *s.* poliisin vartioasema. **-asia** *s.* poliisin toimialaan kuuluva asia. **-asiainosasto** *s.* Sisäasiainministeriön

p. **-auto** *s.* Virkamatkalla oleva p. **-hallinto** *s.* **-hoidolli|nen** *a. harv.* -sesti *adv.* poliisihoidon alaan kuuluva. | P. toimenpide. Kukin nimismiespiiri on p:sesti eri hallintoalue. **-hoi|to** *s. harv.* poliisitoimi. | -- asetus toimenpiteistä p:don parantamiseksi maalla LK. **-joukot** *s. mon.* Saarin alueen kansainväliset p. **-järjestys** *s.* kaupungin t. maaseudun poliisiasiain hoitoa sääntelevät määräykset. **-kamari** *s. puhek.* poliisilaitos. **-ketju** *s.* P. ympäröi talon. **-koira** *s.* poliisin apunaan käyttämä koulutettu koira, tav. saksanpaimenkoira. **-komennuskunta** *s.* us. tilapäisesti joidenkin tiettyjen poliisitehtävien suorittamiseksi kokoonpantu joukko poliiseja. | Liikkuva p. **-komentaja** *s.* Helsingin kaupungin poliisimestari. **-komisario** *s.* **-konstaapeli** *s.* **-koulu** *s.* Valtion p. **-koulutus** *s.* **-kunta** *s.* Maan, kaupungin p. Konstaapeli kuuluu alempaan p:an. **-kurssit** *s. mon.* **-kuulustelu** *s.* poliisin suorittama kuulustelu. | Suorittaa p. Joutua p:un. **-kuulustelupöytäkirja** *s.* **-laitos** *s.* kaupungin (kauppalan) poliisi; sen virastorakennus; myös koko maan poliisitoimesta. **-menot** *s. mon.* poliisilaitoksen ylläpidosta koituvat menot. | Kaupunkien p. **-merkki** *s.* poliisin virkamerkki. **-mestari** *s.* isompien kaupunkien poliisipäällikkö. **-miehistö** *s.*)(poliisipäällystö. **-mies** *s.* poliisikuntaan kuuluva mies. | Virkapukuinen p. **-määräys** *s.* poliisiviranomaisen jtak yksityistapausta varten antama käskyn, kiellon, ohjeen t. luvan sisältävä määräys.

poliisin|pilli *s.* **-puku** *s.* **-toimi** *s.*

poliisi|oikeus *s.* ulkomailla: poliisituomioistuin. **-opetus** *s.* poliiseille annettava ammattiopetus. **-osasto** *s.* Aseellinen p. hajotti mellakoitsijat. **-palvelu|s** *s.* poliisin tehtävien suorittaminen. | P:ksessa tarvittavat ammattitiedot. Suorittaa p:sta. Käyttää sotaväkeä p:kseen. **-palvelusmies** *s.* alempaan poliisikuntaan kuuluva poliisimies, kuten yli-, tarkastuskonstaapeli ja konstaapeli. **-partio** *s.* Ratsastava p. **-piiri** *s.* kaupungin t. nimismiespiirin muodostama hallintoalue. — *Ark.* Toiseen p:in [= poliisin toisen vartiopiirin vartioasemalle] vietiin 16 metelöitsijää. **-pilli** *s.* Kadulta kuului p:n vihellyksiä. **-prefekti** *s.* Pariisin p. 'poliisipäällikkö'. **-putka** *s.*, vars. *puhek.* = putka 1. **-päällikkö** *s.* poliisipiirin päällikkö. **-päällystö** *s.* **-raportti** *s.* poliisin tekemä raportti. **-ratsia** *s.* poliisin toimeenpanema ratsia. | P. kapakoissa. **-talo** *s.* poliisilaitoksen toimitalo. **-tarkastaja** *s.* lääninhallituksen virkamies, joka valvoo ja ohjaa läänin poliisin toimintaa ja esittelee poliisiasiat maaherralle. **-tehtävä** *s.* **-tiedotu|s** *s.* Etsintäkuulutukset ym. viralliset p:kset. **-toimenhaltija** *s.* **-toimenpide** *s.* **-toim|i** *s.* **1.** poliisihallinto, -toiminta; poliisitoimenpide. | P:en järjestelystä annetut asetukset. **2.** poliisimiehen toimi. | P:en haltijat. **-toimin|ta** *s.* P:nan järjestely ja johto. **-tuomari** *s.* tuomarina toimiva poliisiviranomainen. **-tutkimus, -tutkinta, -tutkinto** *s.* poliisin suorittama tutkimus, tutkinta, tutkinto. **-upseeri** *s.* **-val|ta** *s.* Sotilas- ja p:taan perustuva hallitusjärjestelmä. Joutua selkkauksiin paikallisen p:lan kanssa. **-valtio** *s.* valtio, jossa hallinto- ja vars. poliisiviranomaisten toimivaltaa ei ole oikeusjärjestyksessä tarkoin määrätty, vaan jossa niillä on laajat valtuudet toimia oman harkintansa mukaan;)(oikeusvaltio. **-valtuu|s** *s.* oikeus suorittaa poliisitehtäviä lain ja asetusten määräämissä rajoissa. | Valtiollisen poliisin p:det. **-valvon|ta** *s.* poliisiviranomaisten taholta lain nojalla tapahtuva valvonta. | Panna p:nan alaiseksi. Vallanpitäjien maassa harjoittama salainen p. **-vankila** *s.* poliisin pidättämien henkilöiden säilytyspaikka. **-vartio** *s.* N. tuotiin oikeuspaikalle p:n saattamana. **-vartioasema** *s.* **-vartiosto** *s.* **-viranomainen** *s.* Maaherra on lääninsä ylin p. **-virasto** *s.* **-virkailija** *s.* **-virkamie|s** *s.* ylempi poliisimies;)(poliisipalvelusmies. **-voim|a** *s.* Kaupungeissa p. on suurempi kuin maalla. Helsingin p:at. Pyytää sotaväkeä p:ien avuksi. **-ylikonstaapeli** *s.* **-ylitarkastaja** *s.* sisäasiainministeriön poliisiasiainosaston virkamies, jonka tehtävänä on valvoa maan poliisiviranomaisten toimintaa sekä toimia ministeriössä eräiden poliisiasiain esittelijänä ja asiantuntijana.

poliitikko[2*] *s.* politiikkaa, vars. valtiollisia asioita harrastava, valtiolliseen puolue-elämään aktiivisesti osaa ottava henkilö. | Etevä ja kaukonäköinen p. Ovela, kylmäverinen p. — *Yhd.* ammatti-, puolue-, reaalip.; kunnallis-, sosiaali-, talous-, yhteiskuntap.

poliittillinen[63] *a. vanh.* = seur.

poliitti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* **1.** politiikan alaan kuuluva, politiikkaa koskeva, valtiollinen. | P. toimihenkilö, johtaja. P. juonittelija. Jkn p. kannattaja, vastustaja. P. puolue, järjestö. P. kanta. P:set mielipiteet, laskelmat. P. elämä, toiminta. Suomen p. asema. P:set voimasuhteet. P. vapaus. P. kiihotus, propaganda. P. iskusana. P. peli, kannunvalanta. P. sopimus. P. puhe. P. riita, erimielisyys. Harjoittaa p:sta painostusta. Järjestää p:sia levottomuuksia. P:sen jännityksen laukeaminen. P. moraali. P:sesti epäilyttävä, epäilyksen alainen. Joutua p:sesti eristettyyn asemaan. — *Liik.* P. aritmetiikka 'finanssilaskento'. — *Yhd.* sisä-, ulko-, yleisp.; asunto-, kauppa-, kulttuuri-, maatalous-, metsä-, talous-, väestöp.; puolue-, puolustus-, sosiaali-, sotilas-, valta-, verotus-, yhteiskuntap.; kunnallisp.; maailmanp. **2.** valtioviisas. | Olikohan tämä oikein p:sta?

poliittisluontei|nen *a.* P. tehtävä. P. sopimus. P:set levottomuudet.

polikliini(lli)|nen[63] *a. lääk.* -sesti *adv.* P. hoito 'hoito, jota annetaan poliklinikassa ottamatta potilasta sairaalaan'. Hoitaa p:sesti.

poliklinikka[15*] *s. lääk.* sairaiden vastaanottopaikka tutkimis- ja hoitokäyntejä varten; myös: sairaalan (klinikan) vastaanottopaikka sairaalaan pääsyä varten. | Sisätautien p. Kirurginen p. — *Yhd.* silmäp. **-potilas** *s.*

polio[3] *s.* lapsihalvaus.

poli|sta[41] *onom.v.* **-na**[11] *teonn.* **1.** epäselvästä, äänekkäästä puhumisesta. | Puhua p. Seinän takaa kuului äänekästä p:naa. **2.** liikkuvan nesteen äänestä: pulista, porista. | Puro p:si

iloiseen väsymättömään tapaansa KARHUM. -- potut kiehua p:sivat niin ystävällisesti padassa PÄIVÄR.

politia[15] *s. lak. vanh.* valtion t. sitä pienemmän yhdyskunnan sisäinen hallinto; vars. se osa hallintoa, joka tarkoittaa yhteisen hyvän edistämistä; myös: sitä koskevat säännökset. **-oikeudellinen** *a. lak. vanh.* vrt. seur. | P. määräys, toimenpide. **-oikeus** *s. lak. vanh.* valtion sisäisen hallinnon eri aloja koskevat oikeussäännökset. **-rikkomus** *s. lak.* järjestysrikkomus.

politiik|ka[10]* *s.* **1.** valtio-oppi; valtiotaito. | P:an tuntija. **2.** julkista, valtiollista t. kunnallista, joskus myös eri valtioiden välistä elämää koskevat mielipiteet t. siihen kohdistuva väittely, toiminta tms.; eri katsantokantojen, puolueiden ym. välinen taistelu julkisessa elämässä. | Harrastaa, puhua p:kaa. P:kaan innostunut. P. vie N:n ajan kokonaan. Pysytellä erillään p:asta. Vetäytyä p:asta [= poliittisesta elämästä] syrjään. Sekaantua p:kaan. Sekoittaa jhk asiaan p:kaa. Kansainvälisen p:an johtava valtiomies. P:an painopisteen siirtyminen Kaukoitään. — *Yhd.* puolue-, sisä-, ulkop.; maailmanp.; suurp. **3. a.** yksityisen poliitikon, puolueen, valtion tms. julkisissa, vars. valtiollisissa asioissa noudattama periaate, ohjelma, menettely(tapa) tms. | Viisas, kaukonäköinen, ovela, luja, myöntyväinen, horjuva, haparoiva, voimaton p. Imperialistinen p. Rauhan p. Avoimen oven, lujan käden p. Hallituksen palkka-asioissa noudattama p. Englannin Balkanin-p. 'Balkanilla noudattama politiikka'. Napoleonin p. tähtäsi maailman valloittamiseen. Harjoittaa väkivaltaista p:kaa. Muuttaa p:kaansa. Kommunistien p:an suuntaviivat. Paras p. on se, että jokainen tottelee esivaltaa ja tekee niin kuin käsketään AHO. — *Yhd.* eristäytymis-, etu-, keinottelu-, puolueettomuus-, reaali-, seikkailu-, siirtomaa-, sorto-, sota-, sovinto-, sovittelu-, suhdanne-, tasapaino-, valloitus-, valta-, voima-, väkivaltap. **b.** avarammin: puolueen, kunnan, valtion, jnk liikelaitoksen tms. jllak julkisen elämän alalla harjoittama, tiettyihin päämääriin pyrkivä toiminta. | Hallituksen inflaation ehkäisemiseksi noudattama p. — *Yhd.* finanssi-, kansantalous-, kauppa-, kirkko-, koulu-, kunnallis-, lainsäädäntö-, maatalous-, oikeus-, rikos-, sosiaali-, talous-, yhteiskuntap.; asutus-, lainaus-, myynti-, osto-, säännöstely-, verotus-, vientip.; asunto-, elintarvike-, hinta-, korko-, liikenne-, metsä-, palkka-, raha-, saha-, teollisuus-, tulli-, vero-, väestö-, väkijuomap.

politiikkamies *s. puhek.* aktiivinen, innokas politiikan harjoittaja; ammattimainen poliitikko.

politikoi|da[18] *v.* -nti[4]* *teonn.* ottaa aktiivisesti osaa poliittiseen toimintaan; puhua politiikkaa, harjoittaa poliittista kannunvalantaa. | P:va pappi. Armeijassa on p:nti kiellettyä.

politikoitsija[14] *tek.* < ed. | Innokas, kiihkeä p.

politisoi|da[18] *v.* tehdä poliittiseksi, sekoittaa jhk politiikkaa. | P:tu talouselämä. Kommunistit tahtoivat p. yleisradion.

politisoitua[1]* *pass.v.* < ed.

politrukki[1]* *s.* poliittinen valvontahenkilö Neuvostoliiton armeijassa. — *Yhd.* naisp.

polit|taa[2]* *deskr.v. ark.* -us[61] *teonn.* vars. venäjän kielen puhumisesta; joskus yl. nopeasta ja äänekkäästä puhumisesta; molittaa, molottaa, polottaa. | Venäläiset p:tivat ja viittoivat käsillään. Ulkomaalaiset p:tivat omaa p:ustaan. Puhua p. Kaikki suut p:tavat yht'aikaa LEHT. Alkoi puhua p. suun täydeltä HEPOR.

polituuri[4] *s.* par. pulituuri.

polityyri[4] *s.* **1.** pulituuri. **2.** puleeraus. — *Kuv.* ulkonainen tapojen hienous. | Sillä raha-asioissa Adler oli jäänyt hänen mieleensä ulkonaisen hienouden ja p:n esikuvana LEHT.

poljaani[9] *s.*; *rinn.* polaani. | P:t 'eräs muinaispuolalainen heimo'.

polje[9] *s. maant.* karstimaille ominainen pitkä, kapea ja syvä umpilaakso.

poljeksia[17] *frekv.v.* < polkea. | P. jtak jalkoihinsa.

poljennolli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* rytmillinen. | Sananlaskujen p. kieli. P:sesti moitteeton runo. Laulun p:suus ja sointuisuus.

poljenta[15]* *teonn.* < polkea. | -- kentältä kuului marssivien askelten tahdikas p. AHO.

poljento[2]* *s.* rytmi. | Runon, laulun p. Jambinen, trokeinen p. Runokielen erottaa proosakielestä olennaisimmin p. — *Kuv.* Elämän p. **-poljentoinen**[63] *poss.a.* Kiihkeä-, luistavap.

poljeskel|la[28] *frekv.v.* < polkea. | Suu hymyssä hän p:i [= asteli, käveli] tienlaitaa KATAJA.

poljet|taa[2]* *fakt.v.* < polkea. | Aikoinaan puitiin viljaa härillä p:tamalla. -- sä älä toista polje, / äl' itsees p:a! A.OKSANEN.

pol|jin[56]* *s.* poljettava vipu tms. laite, polkusin, pedaali. | Polkupyörän, ompelukoneen, rukin, ahjon p. Auton kytkimen p. Kangaspuiden p:kimet. Harmonin p:kimet. Pianon p. eli pedaali. — Linnunpyydyksen p. 'liipaisin'. — *Yhd.* jarru-, kaasup.

poljin|laite *s.* **-lauta** *s.* Rukin p. **-vipu** *s.* poljettava vipu.

polkais|ta[24] *mom.v.* -u[2] *teonn.* < polkea. | P. jarrua, vipua. P. lapio maahan. P. mato kuoliaaksi. P. jää rikki. P. jkta varpaille. P. jalkansa naulaan. P. kiukuissaan jalkaa. P. tyhjää 'astua tyhjän päälle'. Lattia narahti joka p:ulla. — *Kuv.* P. maasta armeija.

polkanaskel *s.* = polkka-askel.

1. **polk|ata**[35]* *v.* tanssia polkkaa. | Opetella p:kaamaan.

2. **polkata**[35]* *v.* vedessä pohjaa myöten kävelemisestä: porkata. | P. matalassa vedessä. P. puron yli.

pol|kea[13]* *v.* **1.** painaa t. painella jalallaan, astua jnk päälle, painaa jalkansa jhk, tallata. **a.** P. lapionsa maahan. P. rikki. P. maahan viskattu savuke sammuksiin. P. rukkia, ompelukonetta. P. auton kaasutinta, jarrua. P. urkuja. P:jettava sorvi. Kenttäahjon p:jettavat palkeet. P. kankaaseen viriö. P. loimi alas. P. kangas kaksiniitiseksi. Polkupyörä, joka on raskas p. Pyöräilijä p:ki mäen ylös. — P. lumeen polku. Mullata siemen p:-

kemalla. P. maa, lumi kovaksi. Seinävieriin p:jettu maavalli. P. häkki täyteen heiniä. Olla heinäladossa p:kemassa. P. rypäleitä viinikuurnassa. P. viinikuurnaa. Karjan p:kema ja sotkema viljapelto. — P. kiukuissaan jalkaa 'hakata jalkaansa permantoon t. maahan'. P. jalallaan tahtia. **b.** astua jnk päälle, jllek. | P. jkta t. jkn varpaille (myös kuv. 'loukata jkn oikeuksia, kunniaa, ylpeyttä'). P. naulaan, lasin siruun. P. koko jalkapohjalla. Kipeällä jalalla ei kärsi p. Linttaan p:jetut kengät. P. jk jalkoihinsa, lokaan (myös kuv. 'sortaa, häpäistä jkta' tms.). P. jalkansa, anturansa alle (myös kuv.). Ujon ja nöyrän maailma p:kee jalkoihinsa PAKK. **c.** astua, kävellä, kulkea, juosta. | P. kaupungin katuja. Kuski kiinnitti suitsia, hepo p:ki kiivaammin tietä PAKK. Hän p:ki keväistä hankea reippain jaloin IVALO. P. entisiä latujaan, jälkiään (myös kuv.). - - mieron polkuja p:en LEINO. Ei vieras p:je pientareita näitä HASUNTA. — *polkea paikallaan.* Väsynyt juoksija näytti p:kevan paikallaan. Hyttyset p:kevat [= survovat] paikallaan ilmassa. — *Kuv.* Kehitys p:kee paikallaan 'on pysähdyksissä, ei edisty'. Tutkimus on p:kenut vuosikymmeniä paikallaan. - - Sibeliuksen kanssa keskustellessa ei yleensä p:jeta paikoillaan SILL. **2.** *abstr.* ja *kuv.* sortaa, tehdä vääryyttää jklle, loukata jkta t. jtak, painaa alas. **a.** Ahlqvist pyrki kaikessa p:kemaan Kiveä. P. kansa orjuuteen. Olla p:jetussa asemassa. Kaikki, jotka ennen kiittivät - -, ovat nyt heitä syyttämässä, p:kemassa, herjaamassa PAKK. [Köyhän pitää] aina vain olla rikkaamman p:jettavana ja orjana KATAJA. — P. [= alentaa] hintoja, palkkoja. Kilpailu p:kee hinnat alas, alhaisiksi. P. jkn oikeuksia 'loukata jkn oikeuksia, tehdä jklle vääryyttä'. - - yliytti epäluuloon ja vihaan valheella, väärennyksillä, totuutta salaamalla ja p:kemalla AHO. - - totuus maahan p:jetaan, / ja valhe vallan saapi VK. **b.** P. maasta 'luoda tyhjästä'. Taistelukuntoisia armeijoja ei p:jeta maasta. **3.** eräistä (koti)eläimistä: astua, tiineyttää, hedelmöittää. | Kukko p:kee kanat. Hänen sonninsa p:kee eikä turhaan VT.

polkeelli|nen[68] *a. harv.* -suus[65] *omin.* = seur. | - - sitä olen p. arvostelemaan RAILO. — [Valittaa] olevansa sorron yössä ja p:sessa lapsipuolen asemassa TIITUS.

polkeenalai|nen *a. harv.* -suus *omin.* **1.** *vanh.* jäävi. **2.** hyljeksitty, sorron alainen. | - - maanviljelyselinkeinon syrjäytyminen ja p. asema ALKIO.

polkeentua[1*] *v.* = polkeutua.

polkeil|la[28] *v. harv.* poljeskella. | Jänisten tiedetään metsässä p:evan teitä pehmeään lumeen KIVI.

polkem|a[13] *s.* **1.** Parempi minun olisi, / - - / jänön juoksevan jälillä, / koukkupolven p:illa KAL. **2.** polkemalla syntynyt vamma (vars. hevosen jalassa), astuma. — *Yhd.* päkiäis-, ruunup.

polkeutu|a[44] *pass.v.* (*rinn.* polkeentua) joutua t. tulla poljetuksi, tallautua. | Hankeen p:nut tie. P. tungoksessa jalkoihin. Karjan jaloissa p:nut heinämaa. — Liian alhaisiksi p:neet hinnat. Ruotsin mahtavuuden nousu merkitsi vastaavaa suomalaisuuden p:mista TARK.

polkija[14] *tek.* < polkea. | Urkujen, palkeiden p. Hintojen p. Maan p:t maasta poistuu, / ja kahleensa kansa luo MANN. — [Varsa] olikin p:nsa [= isänsä] puolesta kuuluisaa hevossukua KATAJA.

polkka[11*] *s.* eräs tasajakoisrytminen, reipastempoinen seuratanssi; sen tahtiin sävelletty tanssikappale. | Kiperä [= nopea] p. Säkkijärven p. Soittaa p:a. Tanssia, mennä p:a. — *Yhd.* amerikan-, rytky-, saksanp. **--askel** *s.* **-masurkka** *s.* eräs masurkan muunnos. **-tukka 1.** *s.* tasaisesti korvannipukan tasalle, us. otsalta lyhyeksi leikattu kähertämätön naisen tukka, joka niskasta voi olla myös šinglattu. **2.** *a.* = seur. — *S:sesti.* Pieni, vallaton p. **-tukkainen** *a.* P. tyttö.

pol|ku[1*] *s.* **1. a.** ihmisten t. eläinten polkema kapea tie, ura. | Paimenen p. Karjan, jäniksen, muurahaisten p. Ruohikkoon, lumeen poljettu p. Järven jäälle viitoitettu p. Niityn, metsän, suon halki luikertaa p. P. vie, johtaa jnnek t. jhk. Kulkea, seurata p:kua. Poiketa, eksyä p:ulta. Asetella ansoja lintujen p:uille. Pyry tuiskutti p:un umpeen. — Pesäpallossa = taival. — *Yhd.* jäniksen-, karja(n)-, linnunp.; kangas-, korpi-, lehto-, metsä-, piennar-, piha-, ranta-, salo-, vuorip.; aitta-, kaivo-, saunap.; erä-, riista-, vesip.; jalka-, kinttup.; oiko-, poikki-, sivup.; kesä-, talvip. **b.** laajentuneessa merk:ssä yl. (kulku)tie. | Ruijan pimeille perille veti monen p. PAULAH. Jos ma nyt lähen Pohjolahan, / Pohjan poikien p:uille KAL. **c.** *kuv.* Kulkea omia p:kujaan. Polkea mieron p:kuja 'vaeltaa maailmalla'. Seurata tutkimuksissaan jkn viitoittamia p:kuja. Liikkua romaaneissaan romantiikan paljon tallatuilla p:uilla. — Hyveen p. on kaita. Tieteen ohdakkeinen p. Vaeltaa synnin p:uilla. Hairahtua totuuden p:ulta. Eksyä rikoksen p:uille. Sotkeutua politiikan liukkaille p:uille. Ohjata jkn elämä oikeille p:uille. Onnen aurinko ei koskaan paistanut N:n p:uille. Valaista kansansa menneisyyden p:kua. K:n p. oli täynnä kärsimyksiä. Ne olivat Juhan ainaisia ajatusten p:kuja AHO. Joskus lapsuuden p:ulla [= lapsuudessa] SILL. Montapa elon p:ulla / sattuvi satua suurta A.V.KOSKIMIES. Ties, Herra, mulle osoita, / mua ohjaa p:ullasi VK. — *Yhd.* elon-, elämän-, synninp.; harhap.; sotap. **2.** *ellipt. ark.* Myydä p:usta 'polkuhintaan'. Talo, omaisuus meni huutokaupassa aivan p:usta. **3.** *harv.* polkeminen. | Silmän isku ja jalan p. on kaiken pahuuden alku SL. Tulennasta tuiman tunnen, / jalon jalkansa p:usta KANT.

polku|ansa *s.* **1.** *mets.* kaarelle taivutettuun puuhun tms. kiinnitetty ansa, joka poljettaessa laukeaa ja sieppaa saaliin ilmaan, vipuansa. | Asetella linnuille p:ansoja. **2.** *sot.* päälle astumisesta räjähtävä ansa. **-antura** *s. el.* petoeläinten, kamelien ym. jalkapöydän ja varpaankärkien alla oleva patjamainen kyhmy. **-askel** *s. voim.* Juoksua paikalla lyhyin ja nopein p:in. **-astuva** *s.* vanhanaikainen äes, jon-

ka päällä äestäjä seisoi. **-auto** *s.* poljettava leikkiauto; kinneri. **-hin|ta** *s.* kohtuuttoman alhainen hinta, pila-, pilkkahinta. | Myydä, ostaa p:nalla, p:nasta, p:taan. Omaisuus meni p:nasta. **-jarru** *s.* jalkajarru. **-kone** *s.* laite, jonka avulla ihmisten t. eläinten lihasenergiaa käytetään mekaanisen työn suorittamiseen, poljettava kone. | P:ita ovat polkumylly, -ratas, -levy ja -silta. **-käsnä** *s. el.* Kissan käpälissä on p:t. Huonekärpäsen imulavat l. p:t. **-laite** *s.* **-lauta** *s.* **-levy** *s.* polkukone, jossa on kalteva-asentoisen akselin ympäri pyörivä levy, jolla eläin kävelee kuin kaltevalla pinnalla. **-mainen**[83] *kalt.a.* < polku 1. | P. salotie. **-miina** *s. sot.* päälle astumisesta räjähtävä miina. **-mylly** *s.* polkemalla käytettävä mylly. **-myynti** *s. liik.* tavaroiden myyminen (ulkomaille) polkuhintaan, dumpingmyynti, dumppaus. | Harjoittaa p:ä.

polku|nen[83] *s.* **1.** *dem.* Metsässä luikerteleva p. **2.** poljin, polkusin. | Kangaspuiden p:set. — Linnun satimen p.

polku|patja *s. el.* Kamelin p. 'polkuantura'. **-pinta** *s.* Jalan p. Kantajalan p:na on vain kantapää. **-pyörä** *s.* tav. 2-pyöräinen kulkuneuvo, jonka peräkkäin olevia pyöriä ajaja käyttää polkemalla, pyörä; vrt. tandem. | Miesten, naisten p. Kolmipyöräinen p. P:n runko, ohjaustanko, satula, ketju, polkimet. P:n kumi, pumppu. Ajaa p:ä, p:llä. Mennä, kulkea p:llä. **-pyöräilijä** *s.* pyöräilijä. **-pyöräily** *s.* pyöräily.

polkupyörä|joukkue *s. sot.* **-jouk|ot** *s. mon. sot.* P:koja nimitetään meillä jääkärijoukoiksi. **-kilpailu** *s.*, us. *mon.* **-komppania** *s. sot.* **-korjaamo** *s.* **-liike** *s.* **-liikenne** *s.* **-lähetti** *s. sot.* polkupyörällä liikkuva lähetti. **-matka** *s.* pyörä-, pyöräilymatka. | Viime kesänä olimme viikon kestävällä p:lla. **-mies** *s.* polkupyörällä ajaja, pyörämies.

polkupyörän|lukko *s.* **-lyhty** *s.* **-pumppu** *s.* pumppu, jolla polkupyörän ilmarenkaaseen pumputaan ilmaa. **-rengas** *s.* polkupyörän ilmarengas, sisus-, sisäkumi, t. sitä suojaava päällyskumi.

polkupyörä|paja *s.* **-partio** *s.* polkupyörillä liikkuva partio. **-pataljoona** *s. sot.* **-retki** *s.* **-ryhmä** *s. sot.* **-tehdas** *s.* **-teline** *s.* Myymälän edustalla oleva p. **-teollisuus** *s.* **-tie** *s.* tien t. kadun osa t. erityinen tie, joka on tarkoitettu nimenomaan polkupyörällä ajamista varten. **-varas** *s.* **-varkaus** *s.* **-öljy** *s.*

polku|ratas *s.* polkukone, jonka vaakasuoran akselin ympäri pyörivän rattaan kehällä on tankoja t. askelmia, joilla ihminen liikkuu aivan kuin tikapuita t. portaita nousten. | Roomalaisilla oli p:rattaan käyttämiä nostureita. **-raudat** *s. mon. mets.* pyydysraudat, joihin eläin jää jalastaan kiinni. **-rukki** *s.* = polkusrukki. **-silta** *s.* **1.** *sot.* kenttäsilta, jota pitkin jalkaväki ja polkupyöräjoukot pyörineen voivat kulkea yli jonossa. | Kiinteille tuille rakennettu p. **2.** polkukone, jossa on kahden eri korkeudella olevan rummun ympäri liikkuva kalteva, taipuisa silta, jolla eläin liikkuu kuten kaltevalla pinnalla.

polkusi|n[50] *s.* poljin. | Rukin, ompelukoneen p. Kangaspuiden p:met. Polkupyörän p:met. Urkujen p:met.

polkus|kone *s. kut.* eräs kevyiden kankaiden kudontaan sopiva kutomakone. **-nuora** *s.* kangaspuissa polkusia niisiin yhdistävä nuora.

polkusorvi *s.* polkemalla käytetty sorvi.

polkus|pyörä *s. kut.* kangaspuissa rengas, jonka läpi polkusnuorat kulkevat. **-rukki** *s.* poljettava rukki, polkurukki.

polku|syrjä *s.* Teräslapion p. **-tie** *s.* polkumainen tie, polku. **-vasara** *s. tekn.* vipuvasara, jossa järkälettä liikutellaan polkimen avulla. **-virhe** *s. kut.* polkemisesta johtuva virhe kankaassa. **-äes** *s.* vanhanmallinen astuva, jonka päällä ajaja seisoo.

1. pollari[5] *s.* **1.** *mer.* aluksen kannelle t. satamalaiturille pystytetty lyhyt pylväs, johon aluksen kiinnitys- tm. köysi kiinnitetään. — *Yhd.* kiinnitys-, laivap.; kivi-, puu-, rauta-, teräsp. **2.** *metsät.* pohjaan lyötyjen ja yläpäistään yhteen sidottujen paalujen muodostama puomien kiinnityslaite. — *Yhd.* riippap.

2. pollari[5] *s. alat.* poliisi (1).

pollarisolmu *s.* solmu, jonka kiristyneenäkin voi helposti aukaista.

1. polle[9] *s.* (myös: Polle) hevosesta. | Panna p. valjaisiin. P. juosta hölkytteli tasaista tietä.

2. polle[9] *s. kans.* esiliina. | -- p:n nauhat katkeavat KANT.

pollo[1] *s. kans.* virsu. — *Yhd.* tuohip.

pollopaasi[4] *s.* eräs orgaaninen, väritön, sulamaton ja valonkestävä tekolasi.

pollott|aa[2*] *deskr.v.* = mollottaa. | Miehen poskessa p:i mälli. Taivaalla p:i korkeaotsaisia elokuun pilvipatsaita AHO.

polluk|ka[15*] *s.* pallukka, pallonen. | Rautasängyn päissä olevat messinkiset p:at.

polluutio[8] *s. fysiol.* siemenvuoto.

1. polo[1] = poloinen. **1.** *a.* Voi, poika p. P. pohjola. -- särkyi siihen sydän p. LEINO. -- isättömän polku p., / orvomp' emotonna olo *MANN. **2.** *s.*, vars. *ylät.* **a.** -- oli alkanut luuvalo vaivata p:a LEINO. -- kuinka äiti voi, ei vain lie sairas p.? *MANN. — *Yhd.* ihmis-, maa-, mies-, tyttö-, vaimop. **b.** *harv.* kurjuus, säälittävät olot. | -- poikasi p:a itket, / suret sulhosi eroa LEINO.

2. polo[1] *s.* **1.** *mer.* ankkurin (merkki)poiju. **2.** *kal.* pola.

3. polo[1] [pō-] *s.* par. poolo.

poloi|nen[83] **1.** *a.*, vars. *runok.* kurja, onneton, säälittävä. | P. lapsi, kissanpoika. Voi minä p. poika, / kun kuoli emo minulta KAL. -- näillä raukoilla rajoilla, / p:silla Pohjan mailla KAL. **2.** *s.* säälittävästä, surkuteltavasta ihmisestä t. eläimestä: parka, raukka, rukka, raiska, ressu, riepu. | Voi sinua p:sta! Voi, p., päiviäni! Pitäähän niitä p:sia [= orpolapsia] auttaa. Minnehän se poika p. on joutunut. Pahoin teit sinä p., / kun on ammuit Väinämöisen KAL. Mitenpä p:sten mieli, / kuten allien ajatus? KAL. — *Yhd.* ihmis-, lapsi-, mies-, poikap.

polokoukku *s. kal.* = polakoukku.

polonalainen *a. runok.* = poloinen. | Usein mi-

nun poloisen, / usein polon-alaisen, / suru päätäni sukivi KANT.

poloneesi[4] *s.* puolalainen juhlakulkueen tapainen tanssi; myös eräs purpurin vuoro; sen tahtiin sävelletty musiikki.

polonium[7] *s.* radioaktiivinen alkuaine, jota syntyy radiumin hajotessa.

polot|taa[2*] *deskr.v.* -us[64] *teonn.* yksitoikkoisesta, äänekkäästä (ja nopeasta) puhumisesta: molottaa, molittaa, polittaa. | Puhua p. Kuului vierasta molotusta ja p:usta [= venäjän puhumista].

polpot|taa[2*] *deskr.v.* -us[64] *teonn.* = ed.

polsevi(i)kki[4*] *s. ark.* **1.** bolševikki. **2.** *mon.* (venäläiset) sotilassaappaat.

polska[11] *s.* alkuaan Puolassa kehittynyt kaksiosainen tanssi, joka oli Ruotsissa viime vuosisadalla kansallistanssin asemassa, Suomessakin hyvin suosittu kansantanssi, "puolalainen tanssi"; sen tahtiin sävelletty musiikki; vrt. poloneesi. | Hollolan, Koiviston p. Soittaa, tanssia p:a. Panna p:ksi. — *Kuv.* [Uni] ennustaa meille tässä jotain helvetin p:a KIVI. — *Yhd.* hää-, rekip.; hornan-, lampaan-, pirunp.; kansanp.

polsk|aa[2] *onom.v.* polskua, polskia. | Soutajan airot p:ivat kuuluvasti. Pojat p:avat rannassa.

polskah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Kalat p:televat. Lätäkköiseltä tieltä kuului hevosen jalkojen p:telua.

polska|htaa[2*] *mom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* (< polskaa) molskahtaa. | Kivi p:htaa veteen. Pojat p:htivat laiturilta järveen. Iso hauki p:hti kaislikossa. Kuuluu kalojen p:(hd)uksia.

polskaro|ida[30] *onom.v.* vars. lasten uimisesta, vedessä pulikoimisesta: polskutella, polskia. | Siinä lapset leikkimässä, p:imassa vesirajassa KIANTO. [Pieni tyttönen] kääri helmansa ja kävellä p:i yli puron *TARK.

1. polskata[35] *v.* tanssia polskaa, hypellä polskan tahdissa.

2. polska|ta[35] *onom.v.* polskutella, polskia, polskaroida. | Uida p. Lapset p:avat rannassa. Kävellä p. matalassa vedessä.

polskaut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | -- ja kalat p:televat kaislikossa AHO.

polskautt|aa[2*] *kaus.v.* < polskahtaa. | P. melalla vettä. Hauki p:i pyrstöllään.

polske[78] *s.* polskina, polskahtelu. | Airojen tahdikas p. Syntyi aika p., ennen kuin lohi saatiin veneeseen.

polski|a[17] *onom.v.* -na[14], -nta[15*] *teonn.* liikkua vedessä (nesteessä) niin, että se roiskuu ja synnyttää voimakasta ääntä, loiskutella, molskia, porskia, polskaa, polskahdella, polskutella. | Lapset uivat ja p:vat matalassa vedessä. Kalat p:vat kaislikossa. Nuotan perässä p:va hauki. Hetken p:misen jälkeen mies pääsi jälleen veneeseen. Hevosen jalat p:vat kuralammikoissa.

polskis *onom.interj.* veteen putoamisen, polskahtamisen äänestä; vrt. molskis, loiskis, roiskis, räiskis. | P. vain, ja kala oli tiessään.

polsku|a[1] *onom.v.* -na[14] *teonn.* veden (nesteen) roiskumisesta ja samalla synnyttämästä äänestä, polskaa; vrt. polskia. | Vesi p:i jaloissa. Järvestä kuului iloista p:naa.

polskuroi|da[30] *onom.v.* polskaroida, polskutella. | Lapset p:vat rantavedessä.

polskut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | P. jaloillaan vettä. Kumisaappaissa saa huoletta p. sateiden liottamalla tiellä.

polskut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* (< polskua) polskia. | P. vedessä. P. uidessa jaloillaan. Kävellä p. nilkkoja myöten vedessä. Rannasta kuului uivien lasten p:usta.

polst|ari[5], **-eri**[5] *s. kans.* patja. | Pehmeä p. P., tyyny ja peite. — *Yhd.* höyhen-, olkip.

polsu[1] *s. alat.* **1.** bolševikki. **2.** *mon.* (venäläiset) sotilassaappaat.

poltat|taa[2*] *fakt.v.* -us[64] *teonn.* < polttaa. | Keskiajalla kirkko p:ti roviolla kerettiläisiä. P. viljasta viinaa.

polt|e[78*] *s.* vrt. poltto. **1.** polttava, polttamisen aiheuttama kipuaistimus, poltto, kirvely. | Tulen, auringon p. Muurahaisen piston, nokkosen p. ihossa. Poskien p. 'kuumotus'. Vatsahaavan aiheuttamat p:teet. Janon p. Tuntea p:etta vatsassaan, sydänalassaan. Haavassa oli ankaria p:teita. Vääntelehtiä p:teissaan. Hilma oli sen jälkeen elänyt kuin p:teessa KATAJA. — *Erik.* **a.** *lääk.* synnytyksen yhteydessä: poltto. **b.** *maat.* ja puutarhanhoidossa: pakkasen kasveille aiheuttamista vahingoista ja eräistä sienitaudeista. — *Yhd.* jääp. **2.** *kuv.* Sisäinen p. Poven p. Sisäisen tuskan p. 'palo, tuli'. P. [= kova halu] jhk. Haikailla lemmen p:teessa. Ei jäähdy koskaan p. suonieni: / niiss' aina tulvii tuli tuskainen T.LYY. Mut onnen soit, sä vaikka toit / poveeni p:tehen S.SIHVO.

polt|ella[28*] *frekv.v.* < polttaa. *(I.)* P. vanhoja kirjeitä. — P. piippua, sikaria. P. aikansa kuluksi. — P. hiilimiiluja. P. tiiliä, tervaa, viinaa. *(II.)* Nuotion loimo p:telee kasvoja. Uunin kylki on niin kuuma, että kättä p:telee. — *Kuv.* Maa p:telee jalkain alla. *(III.)* Otsaa, poskia p:telee. -- vatsaa väänsi ja rintaa p:teli KATAJA. Nilkassa p:televa kipu johtui jalan nyrjähtämisestä JÄRVENT. — *Kuv.* -- hänen povellaan p:teli kirje — naisen kirje, jota ei uskaltanut toistamiseen läpi lukea KIANTO. -- mieltä p:teli hehkuva halu ruhjoa mäsäksi koko tuo ilkkuva joukko IVALO. Kiire hänellä oli, p:teli se toivo, että rouvalta saa avun PAKK.

polte|tauti *s. kans.* tulehdusperäinen tauti, ankara kuumetauti. **-vika** *s. metsät.* auringon paahteen kasvavassa puussa aiheuttama vika.

poltin[50*] *s.* valaistus- t. lämmityslaitteen osa, josta öljy t. kaasu virtaa ulos palaakseen t. jonka sisällä hehkuva osa on. | Öljy-, puhalluslampun p. Kaasulieden p. Taskulampun p. — *Yhd.* hehku-, kaasu-, sähkö-, öljyp.

poltin- polttamis-, poltto-. **-elin** = polttiaiselin. **-karva** *s. kasv.* karva, joka ihoon pistäessään aiheuttaa polttavan kivun. **-merk|ki** *s.* = polttomerkki. | Eläinten p:it. P:illä merkitseminen oli sekä ruumiin- että häpeärangaistus. — *Kuv.* Painaa p. jkn otsaan. Nyt oli hän kiinni ja p:illä merkitty R.RAUANHEIMO. **-ora** *s.* suippo rautapuikko, jolla puuhun pol-

tetaan reikä. **-rau|ta** *s.* rauta, jolla poltetaan polttomerkki jhk t. haavan reunoja, kasvaimia tms., polttorauta. | Merkitä p:dalla (myös kuv.) 'merkitä polttomerkillä'. [Valheenpuhujain] omatunto on p:dalla merkitty UT.

polt|taa[2]* *v.* **I.** vaikuttaa jhk t. hävittää jk tulella t. kuumuudella. **1.** antaa tulen kuluttaa t. hävittää jtak, antaa jnk palaa; hävittää, turmella tulella; tulesta: kuluttaa, syödä. | P. tulessa, nuotiossa, pesässä. P. poroksi, tuhaksi. P. kuivunut risukasa. P. vanhat kirjeet. Pyromaani p:tanut useita rakennuksia. Vihollinen p:ti perääntyessään sillat ja talot. P. kaupunki perustuksiaan myöten. P. ruumiit. P. jku elävältä. Noitia p:ettiin roviolla. — *Kuv.* P. sillat takaansa, laivansa [kaikkien yhteyksien, paluumahdollisuuksien katkaisemisesta tms.]. Eihän hän koskaan ollut menettänyt toivoaan, ei koskaan uskonut laivojaan p:etuiksi AHO. — *Erik.* **a.** maan pintakerrosten polttamisesta kaskettaessa t. kydötettäessä. | P. kaskea. P. jk alue kaskeksi. Lisätä viljelysmaata suota p:tamalla l. kydöttämällä. **b.** P. juhannuskokkoa, helavalkeita. P. merkkitulia vaarojen rinteillä. **c.** tupakoimisesta yms. | P. tupakkaa. P. savukkeita, sikaria, piippua. P. savuke loppuun. P:atko? [tupakkaa tarjottaessa]. Saako täällä p.? N. p:taa aivan liikaa. — P. oopiumia. **d.** itse tulesta, kulovalkeasta yms. | Savupiipusta alkunsa saanut tuli p:ti rakennuksen pohjiaan myöten. Kulovalkean paljaaksi p:tama alue. Salama p:ti riihen. Kytevä savukkeenpätkä p:ti mattoon ison reiän. **2.** käyttää polttoaineena. **a.** P. keskuslämmitysuunissa puita, koksia. P. kaasua. P. lampussa petrolia. Saunassa on tänään p:ettu jo pari pesällistä pilkkeitä. — Mies p:ti [= ampui] jänikseen kaksi panosta. Turha siihen on p. ruutia. — *Kuv.* kuluttaa, käyttää loppuun. | K. p:ti voimansa jo alkukilpailussa ja väsyi kesken. **b.** pitää valaisimessa tulta, valoa. | P. kynttilää, öljylamppua. P. sähköjä, valoja, tulta läpi vuorokauden. — *Kuv.* P. kynttiläänsä molemmista päistä 'viettää kuluttavaa elämää'. **3.** tulen t. kuumuuden avulla käsitellä t. valmistaa jtak. | **a.** P. tiiliä, saviastioita. P. lasimaalauksia. P. kultaa 'valmistaa kultaa sulattamalla'. **b.** raaka-ainetta polttamalla t. kuumentamalla valmistaa jtak. | P. puusta hiiliä, tervaa. P. kalkkia kalkkikivestä. P:ettu l. sammuttamaton kalkki. P. kipsiä 'haihduttaa kipsistä kidevettä kuumentamalla'. — *Met.* Hienokiisua p:etaan l. pasutetaan kerrosuuneissa. **c.** valmistaa tislaamalla. | P. viinaa viljasta, perunasta. P:etut juomat. **d.** paahtaa, ruskistaa. | P. kahvinpapuja. P:ettu manteli. P:ettu sokeri. **4.** käsitellä jtak jllak tulikuumalla, hehkuvalla esineellä, syövyttävällä aineella tms. **a.** P. merkki jhk. P. polttomerkki ihoon. P. puuesineeseen nimikirjaimensa. P:tamalla kuvioitu puu. — *Kuv.* P. jk asia tulikirjaimin jkn mieleen. Tämä kuva oli p:ettu hänen sieluunsa. **b.** P. haavan reunoja hehkuvalla raudalla. P. känsiä laapiksella. P. esineen pintaa jllak hapolla, syövyttävällä aineella. Värjätä teräs- ja kupariesineitä p:tamalla.

II. tuottaa t. aiheuttaa jllek vahinkoa, kipua t. liian kovan kuumuuden tunne saattamalla teon kohde tulen, kovan kuumuuden t. syövyttävän aineen vaikutuksen alaiseksi, korventaa, kärventää tms. **1.** P. sormensa uunin peltiä avatessaan. P. ihonsa auringossa. P:ti kätensä rakoille nokkosissa. P. kätensä kuumassa vedessä. P. suunsa tulisella kahvilla. — *Kuv.* P. näppinsä [= epäonnistua, joutua kärsimään vahinkoa, saada nenälleen] jssak yrityksessä. Se on vain semmoinen tyhjän haikailija, siipensä p:tanut naisparka TOPPILA. **2.** päästää palamaan pilalle tms. | P. kahvinpavut paahtaessaan. P. vehnäset, korput. Pane leivät paistumaan, mutta älä p:a! P. keitto pohjaan. P. hiuksensa käherrysraudalla. **3.** itse tulen, liiallisen kuumuuden tms. vaikutuksesta: paahtaa, kärventää, korventaa, turmella; tuottaa kipua. | Tuli p:ti [= kuumensi tuskallisesti] takan edessä istujan kasvoja. Uunin rinta oli niin kuuma, että kättä p:ti. Löyly ihan p:ti ihoa. Keskikesän aurinko p:ti ihon rakoille. Päivän ja ahavan p:tamat kasvot. Poudan kuloksi p:tamat oraat. P:tava helle, kuumuus. Aurinko on p:tavimmillaan. Sairaan otsa on p:tavan kuuma. Posket p:tavina. Juha lensi p:tavan punaiseksi TALVIO. — Tuli on p:tanut keiton astian reunoihin kiinni. Oikosulku p:ti sulakkeen 'sulakkeen langan poikki'. — *Kuv.* Maa p:taa jalkojen alla 'vainottu, etsitty henkilö, vars. rikollinen t. karkuri, tuntee olonsa epävarmaksi, pelkää ilmituloa t. kiinni joutumista'.

III. ed. pääryhmään liittyvää laajentunutta käyttöä. **1.** kylmyydestä, pakkasesta tms. | Vihainen viima p:ti kasvoja. Halla p:ti [= pani] oraat keltaisiksi ja perunanvarret mustiksi. Oli p:tavan kylmä aamu pari päivää ennen joulua TALVIO. — Pellon pintaan jääneet vesilätäköt ovat p:taneet oraaseen läiskiä. **2.** väkevistä t. syövyttävistä aineista. | Liian voimakas lannoite p:taa kasvit. Puhdas etikka p:taa ihon rikki. Lipeäkivi p:taa sisukset, jos sitä syö. Happojen p:tama suojapuku. Niin kuin kalkki p:taa lasin himmeäksi, niin p:ti tämä hetki hänen sielunsa lapsellisen seesteisyyden sameaksi KALLAS. **3.** polttamisen aiheuttamaa kipua muistuttavista aistimuksista. | Kuume p:taa poskia. Ohimoita, päätä p:taa. Muurahaisen purema, nokkosen pistämä p:taa ihoa. Haavaa p:taa ja kirvelee. Rintaa, vatsaa, sisuksia p:taa. Kieltä p:taa ja suuta kuivaa. P:tava kipu, tuska. P:tava jano. — Sinapin p:tava maku. P:tavan makuinen. P:tavan karvas, pistävä maku. **4.** *kuv.* Jkn katse p:taa jkta. Pojan suudelmat p:tivat tytön huulia. Ellin viime kirje p:ti hänen povitaskussaan kuin tuli KATAJA. - - kun Isäs viha tulinen / sua p:ti kauheasti VK. **5.** kiihkeistä, voimakkaista tunteista, intohimoista yms. | P:tava halu, himo, ikävä, kaipuu. P:tava tiedonjano. Jkta p:taa kiihkeä kunnianhimo. Tuntea p:tavaa häpeää jstak. Ilohan sydäntäni p:taa KIVI. Se tieto p:taa minua IRIS UURTO. Sydäntäni p:ti syvä rakkaudenkaipuu AK. — Erik. *polttava* (a.) ajan-

kohtainen, tärkeä; ankara, tulinen, kiireellinen. | Kysymys on käynyt p:tavaksi. | Mutta mistä saatiin siementä? Niinpä niin ... se oli p:tava kysymys JÄRVENT. -- elämä menettää alkuperäisen p:tavan merkitsevyytensä EINO KAILA. — P:tava kiire. P:tava taloudellinen ahdinko. [Rahakirjeen] sisältö on heti mennyt p:tavimpiin velkoihin KIANTO.

IV. 1. eräissä pallopeleissä, vars. pesäpallossa: saattaa pelaaja jksik aikaa, pesäpallossa meneillä olevan sisävuoron loppuajaksi, pois pelistä. | P. pallolla koskettamalla. P. juoksija ykkös- ja kakkospesän välillä. **2.** vars. *sot. koul.* ottaa kiinni jstak laiminlyönnistä, rikkomuksesta tms., antaa ilmi, "käryttää". | P. sotilas kunnianteon laiminlyönnistä. P. varustarkastuksessa. Päivystävä upseeri p:ti vartiomiehen. P. oppilas lunttaamisesta. P. jku viinan myynnistä. **3.** erottaa t. saada aikaan että jku erotetaan työstä. | P. pois töistä. -- toiset vosikat p:tivat hänet sieltä pois hänen liiallisen ahkeruutensa ja tunnollisuutensa takia SILL.

polttaja[16] *tek.* Kasken, kalkin, tiilien, sysien p. Tupakan, sikarin p. Innokas p. 'tupakoitsija'. Tehtaan, lautatarhan p. 'tuhopolttaja'. — *Urh.* pesäpallossa: pelaaja, joka toimii kentällä poikkitaipalen keskipaikkeilla. — *Yhd.* hiilen-, kasken-, miilun-, syden-, tervan-, viinanp.; oopiumin-, piipun-, sikarin-, tupakanp.; tuhop.

polttaja|nen[63] *s.* **1.** *kans.* polttiainen. **2.** *mon.* polttotilaisuus. | Kokon p:set.

polttam|a[13] *s.* tulen tm. polttama kohta, palovamma. | Voidella tulen p:aa. Käsiselässä nokkosen p:ia.

polttamaton[57] *kielt.a.* Vihollisen perääntyessä kylään jäi vain pari p:ta taloa. P. tiili. P. kipsi, kalkki.

polttavainen[63] *a.* polttava. | Sun p. janosi / sapella sammutettiin VK.

polttavanmakuinen *a.* myös ⌒. | P. neste.

poltteinen[63] *poss.a.* (< polte) polttava. | -- sydän rinnassa p. HAAHTI.

polttelu[2] *teonn.* < poltella. | Risujen p.

polttiai|nen[63] *s.* **1.** = rautanokkonen. | Ja sen palatsit kasvavat orjantappuroita, sen linnat p:sia ja ohdakkeita VT. **2. a.** P:set 'Myrmicidae, muurahaisia, joiden takaruumiissa on luja myrkkypistin'. **b.** *kans.* pienikokoisista sääskistä. | Yöhyttyset, pienet ja suuret p:set piinaavat heitä aamuin illoin KARHUM.

polttiais|elin *s. el.* polttiaiseläimillä ruumiin ulkokerroksessa, vars. lonkeroissa olevia elimiä, joissa on erityisessä rakossa polttavaa nestettä ja joilla eläimet tappavat t. lamauttavat saaliinsa; *syn.* poltinelin. **-eläi|n** *s.* P:met 'Cnidaria, onteloeläinten toinen pääryhmä, jolle ovat ominaisia polttiaiselimet'. P:miä ovat mm. liuskameduusat ja korallieläimet.

polttimo[2] *s.* **1.** *tekn.* laitos t. tehdas, jossa poltetaan viinaa, tervaa, tiiliä tms. — *Yhd.* hiilen-, kalkin-, viina(n)p.; perunap. **2.** par. poltin.

polttimo|peruna *s.* tehdasmaiseen viinanpolttoon käytetty peruna. **-teollisuus** *s.*

polttio[3] *s. tekn.* poltin. | Lampun p.

polt|to[1*] *s.* **1.** polttaminen. | Risujen, puiden p. Kasken p. Ruumiiden p. Hiilen, tervan, viinan p. Tupakan p. — *Yhd.* hiilen-, kalkin-, kasken-, kokon-, syden-, tervanp.; piipun-, tupakanp.; esi-, jälki-, koe-, kypsennysp.; kelta-, kiilto-, sinip.; hauta-, koti-, kotitarvep.; murha-, tuhop. **2. a.** polttava kipu, tuska, polte. | Haavassa on ankara p. Häntä vaivasi ainainen hampaankolotus, täytyi sammuttaa p:toa kylmällä vedellä TALVIO. — Vars. *mon. lääk.* kohdun lihasten supistuminen synnytyksen yhteydessä ja sen aiheuttamat kivut. — *Yhd.* vatsanp.; synnytysp:ot; jälki-, ponnistus-, työntöp:ot. **b.** *kuv.* -- ajatuksissani riehui koston kuuma p. KATAJA. -- meret suuretkin sulivat, / ei sulanut poveni p. LEINO.

polttoaika *s.* Lampun, sähkövalojen p. Miilun p. **-aine** *s.* aineita, joita polttamalla kehitetään eril. tarkoituksiin lämpöä t. valoa. | Käyttää p:ena puuta, kivihiiltä, öljyä, bentsiiniä. Kiinteät, nestemäiset ja kaasumaiset p:et. Puu teollisuuden p:ena. P:tta runsaasti kuluttava moottori. P:en kulutus. P:en täyttöputki. — Ruoka on ihmisruumiin p:tta.

polttoaineen|kulutus *s.* Moottorin, auton p. **-säästö** *s.*

polttoaine|hana *s.* **-johto** *s.* **-kulut, -kustannukset** *s. mon.* **-pumppu** *s.* **-putki** *s.* **-seos** *s.* **-säiliö** *s.* **-taloudellinen** *a.* P. kysymys. **-talous** *s.* Maan p. vaikeuksissa. **-tankki** *s.* Lentokoneen p. **-varasto** *s.* **-venttiili** *s.*

poltto|arvo *s.* lämpö-, lämmitysarvo. | Puun, kivihiilen p. Masuunikaasun p. on n. 9000 kal/m³. Suuren p:arvonsa vuoksi koivu on parasta polttopuuta. **-haava** *s.* palohaava. **-hauta** *s. arkeol.* hauta, johon on haudattu polttamalla. **-hautaus** *s.* hautaus(tapa), jossa ruumis poltetaan. | Lain mukaan p. on suoritettava krematoriossa. **-hoito** *s. eläinlääk.* eläimen käsittely kuumilla välineillä t. tulehduksia aiheuttavilla lääkkeillä. **-|ikä** *s.* Sähkölampun taloudellisella p:iällä tarkoitetaan sitä aikaa, jonka kuluttua sen valotehokkuus on laskenut 20 %. **-ilma** *s. tekn.* polttouunissa, höyrykattiloissa yms. palamiseen tarvittava ilma.

-polttoinen[63] *a.* Kotip.

polttojät|e *s.* Kivihiilen p:teet.

polttokaasu *s. tekn.* **1.** polttamiseen käytetty kaasu. | Valo- ja p:t. Polttonesteestä ja ilmasta kehitetty moottorin p. **2.** palamiskaasu. | Savu ja p:t poistuvat savupiipun kautta. **-seos** *s.* **-säiliö** *s.*

poltto|kalmisto *s. arkeol.* kalmisto, jossa on polttohautoja. | Kivikauden aikaiset p:kalmistot. **-kammio** *s. tekn.* kammio, jossa polttaminen tapahtuu. | Moottorin sylinterin p. Kaasupumpun p. **-kanava** *s. tekn.* Tiilitehtaan p. **-kau|si** *s.* Tervahautojen p. — Kuluneen p:den [= lämmityskauden] kulutus on pitkän ja kylmän talven vuoksi ollut tavallista suurempi. **-kelpoi|nen** *a.* -suus *omin.* poltettavaksi kelpaava. **-kenttäkalmisto** *s. arkeol.* kivetty kenttä, jossa on vanhoja polttohautoja. **-kirjaus** *s.* koristekuvioiden polttaminen puuesineisiin; poltettu koristekuvio.

polttokivi *s.* **1.** Virossa esiintyvä palavia aineita

sisältävä kivi(laji), polttoliuske, palava kivi. 2. *farm.* laapis(kivi). **-bentsiini** *s.* polttokivestä tislattu bentsiini. **-piki** *s.* **-teollisuus** *s.* Viron p. **-öljy** *s.*

poltto|koksi *s.* lämmitystarkoituksiin käytetty koksi. **-käsittely** *s.*, us. *lääk.* polttamalla käsitteleminen. | P. keuhkotuberkuloosin hoidossa. **-laite** *s.* **-laitos** *s.* **-laiva** *s. hist.* palavilla ja räjähtävillä aineilla täytetty alus, jollaisia ennen käytettiin sytyttämään vihollisen laivoja ym. **-lakeeraus, -lakkaus** *s.* **-lasi** *s.* kupera linssi, jolla auringonsäteet saadaan taittumaan hyvin pienelle alalle ja siten synnyttämään korkea lämpötila. **-leima** *s.* jhk poltettu leima; polttomerkki. | Merkitä sianruhot p:lla. **-leimasin** *s.* **-liuske** *s.* = polttokivi 1. **-maalaus** *s.* = polttopiirustus. **-merk|ki** *s.* jhk polttamalla tehty (tunnus)merkki, poltinmerkki. | Merkitä eläimet p:illä. Roomalaiset varustivat orjansa p:illä. — *Kuv.* Leimata jku p:illä 'häpäistä julkisesti, leimata muiden silmissä rikolliseksi, kunniattomaksi'. Sellaiset rikolliset yhteiskunnan olisi leimattava p:illä. Hänen nimensä merkittiin häpeän p:illä ikuisiksi ajoiksi. **-mestari** *s.* Tiilitehtaan p. **-moottori** *s. tekn.* voimakone, jossa polttoainetta umpinaisessa sylinterissä polttamalla kehitetään työtä ja sylinterissä liikkuvan männän edestakainen liike muutetaan kiertokangen ja kampiakselin avulla pyöriväksi liikkeeksi; vrt. räjähdysmoottori. **-neste** *s.* polttoaineena käytetty neste. | Petroli, nafta ym. p:et. **-neula** *s. lääk.* kiinnikkeiden tms. poikki polttamiseen käytetty neula. **--oikeus** *s. hist.* viinanpoltto-oikeudesta. **-paikka** *s.* Helavalkeiden, ruumiiden p. **-pallo** *s.* eräistä pallopeleistä. **-pallosill|a,** -e *s. vaill.* Olla p. 'pelata polttopalloa'. Ruveta p:e. **-peili** *s.* kovera peili, jolla siihen osuvat valo- ja lämpösäteet saadaan kootuksi hyvin pienelle alalle ja synnyttämään korkea lämpötila. **-piirustus** *s.* puupintojen koristelu(tapa), jossa kuviot poltetaan hehkuvalla metallikärjellä (platinakynällä), tällainen koristekuvio, polttomaalaus, hehkupiirustus. **-pinta** *s.* **1.** polttamalla aikaansaatu pinta. | Tiilen, posliinin p. **2.** *fys.* koverasta peilistä heijastuneiden t. kuperasta linssistä taittuneiden valonsäteiden leikkauspisteiden muodostama pinta, (kata)kaustika. **-piste** *s.* **1.** *fys.* linssin t. kaarevan peilin pääakselilla oleva piste, jossa pääakselin suunnassa saapuneet, heijastuneet t. taittuneet säteet t. näiden jatkeet yhtyvät, syttiö. — *Kuv.* jnk toiminnan keskus. | Mielenkiinnon, tarkkaavaisuuden p. Joutua tapahtumien, politiikan, taistelun p:eseen. Pörssi nykyaikaisen liiketoiminnan p:enä. Novellin psykologinen p. **2.** *mat.* määräpiste kartioleikkausten yhteydessä. | Paraabeli heijastaa akselin suuntaiset säteet p:eseen. Ellipsi (hyperbeli) on niiden pisteiden ura, joiden etäisyyksillä kahdesta annetusta pisteestä, p:istä, on sama summa (erotus). **-pullo** *s. sot.* pintoihin helposti tarttuvaa polttonestettä (esim. bentsiiniä) sisältävä pullo, jollaisilla sytytetään taloja, varastoja tms. ja pyritään saattamaan panssarivaunuja toimintakyvyttömiksi.

polttopuu *s.* puu t. puutavara, jota poltetaan lämmön aikaansaamiseksi, vars. halot. | Koivu on parasta p:ta. Käyttää p:na halkoja, risuja. Varata, hakata, ostaa talven p:t. Rakennus purettiin polttopuiksi. Vain p:ksi kelpaavaa metsää. P:n kulutus, varastointi. **-n|tarve** *s.* Vuotuisen p:tarpeen tyydyttäminen. **-varasto** *s.*

poltto|päre *s.* valaistustarkoituksessa poltettava päre. **-rauta** *s.* = poltinrauta. **-rovio** *s.* rovio, jolla poltetaan ruumiita, noitia, kerettiläisiä tm. | Joutua p:lle. Päättää päivänsä p:lla. **-savi** *s.* savi, josta poltetaan saviastioita, tiiliä tms. **-sprii** *s.* polttoaineena käytetty denaturoitu sprii. **-säde** *s. mat.* jana, joka yhdistää kartioleikkauksella olevan pisteen sen polttopisteeseen. **-taso** *s. fys.* linssin polttopisteen kautta kulkeva, optista akselia vastaan kohtisuora taso. **-tauti** *s. kans.* ankara kuumesairaus. | P. oli nälkävuosien vitsaus. **-teräs** *s. met.* tankoraudasta hiiltä (polttamalla l. sementoimalla) lisäten valmistettu teräs, sementtiteräs. **-tiili** *s.* polttamalla valmistettu tiili. **-tunti** *s.* Noin tuhat p:a kestävä lamppu. **-tupakka** *s.* tupakka, jota nautitaan polttamalla; vrt. nuuska, purutupakka.

polttoturve *s.* polttoaineeksi käytetty turve. **-suo** *s.* **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.*

polttouhri *s. hist.* uhraus(tapa), jossa uhrieläin poltetaan alttarilla; näin uhrattu eläin. | Suorittaa, toimittaa p. Uhrata p. **-alttari** *s.* **-eläin** *s.*

poltto|uuni *s.* uuni, jossa jtak poltetaan t. jossa jtak valmistetaan t. käsitellään polttamalla. | Krematorion p. Saviastioiden p. **-viiva** *s. fys.* polttopinnan ja peilin akselin kautta kulkevan tason leikkausviiva. **-viljely(s)** *s.* viljely(tapa), jossa pintakasvillisuus ja maan pinta poltetaan, niin että syntynyt tuhka lannoittaa maan, esim. kaski-, kytöviljely(s). **-voima** *s. fys.* luku, joka osoittaa, montako kertaa linssin polttoväli sisältyy yhteen metriin, dioptria. **-väli** *s. fys.* polttopisteen etäisyys linssin (t. peilin) keskipisteestä, syttiöväli. **-väri** *s.* poltettaessa syntynyt väri. | Tiilen luonnollinen p. on ruskea. **-öljy** *s.* lämmitys- t. valaistustarkoituksiin käytetty öljy, palaöljy.

polus[64] *s. kans.* sukkanauha.

poluton[67] *kar.a.* < polku. | P. erämaa, suo.

polveil|la[28] *frekv.v.* -u[2] *leonn.* sijainnista, olotilasta: edetä polvia, mutkia tehden, mutkitella, kiemurrella, polvitella. | Polku, puro p:ee metsän läpi. Aukean reunassa p:eva taisteluhauta. Matossa on p:evia raitoja. — *Kuv.* [Kirjailijan] kerronta on rauhallisesti p:evaa. Sanonnan rytmillinen p:u.

polvek|as[69*] *poss.a.* (< polvi) jossa on polvi, mutkikas, kiemurteleva, polvellinen. | P. koukku, terä. P. viikatteenvarsi. P. viiva. Kapeita, p:kaita katuja.

polvek|e[78*] *s.* polvimainen mutka, taive, polvi. | Akselin, putken p. Tie, joki tekee p:keen oikealle. Rintamalinjassa oli syvä p. taaksepäin. Taivuttaa jk p:keille. — *Kuv.* Tehdä kertomuksessaan syrjähyppäyksiä ja p:keita.

polvekepisto *s. käs.* polvekkeita muodostavia koristepistoja.

polvekkeinen[63] *poss.a.* < polveke. | P. taistelu hauta. — *Kuv.* Näytelmän p. juoni.
polvellinen[63] *poss.a.* = polvekas. | P. putki. P. metsäpolku.
polven|korkuinen *a.* myös ∩. | P. pojan nappula. P. heinä. **-lumpio** *s.* = polvilumpio. **-lämmitin** *s.* polvessa pakkasella käytetty sukkamainen villaneule.
polvennos[64] *s. rak.* rakennuksissa ja huonekaluissa listan t. palkiston (tav. pilasterin kohdalla oleva) ulkonema.
polven|nosto *s. voim.* P:nostoa käynnin tahdissa. **-notkistu|s** *s.* Kumarrukset ja p:kset. **-suoju|s** *s.* Kankainen, villainen p. Maalivahdin p:kset. **-taive** *s.*
polveutu|a[44] *v.* **1. a.** henkilöistä, suvuista, kansoista: olla jkn, jnk suvun, kansan jälkeläinen, olla syntyisin, peräisin jstak tietystä suvusta, kansasta t. jltak tietyltä seudulta, jstak tietystä maasta tms., olla jnk t. jtak perua. | P. jksta, jstak suvusta. Rooman ensimmäisen kuningassuvun väitettiin p:van Romuluksesta. N.N. p:i isän puolelta suomalaisista talonpojista. Saksasta p:va kauppiassuku. **b.** vars. *biol.* eläimistä ja kasveista. | Väite, että ihminen p:u apinasta. Nykyiset kavioeläimet p:vat tertiäärikauden alkukavioeläimistä. Lintujen p:minen matelijoista. Lapinohra p:u maatiaisohrasta. **2.** laajentuneessa ja kuv. merk:ssä: olla peräisin jstak, jltak tietyltä seudulta t. ajalta tms. | Suomen kieli p:u suomalaisugrilaisesta kantakielestä. Kiven "Karkurien" konnatyyppi p:u Schillerin "Rosvojen" Karl Moorista. — Seudun asutus p:u keskiajalta. Kivikaudelta p:vat hautalöydöt. Aika, jolta asiakirja, muistiinpano, tapa p:u. Lapsuudesta p:va ystävyys.
polveutumis|opillinen *a. biol.* vrt. seur. | P. teoria. P. teos, tutkimus. **-oppi** *s. biol.* oppi, jonka mukaan kaikki eliöt ovat vähitellen kehittyneet toisenmuotoisista, yl. yksinkertaisemmista eliöistä, kehitys-, desendenssi-, evoluutio-, transmutaatio-oppi, darvinismi. **-suhte|et** *s. mon.* Tutkia eliöiden p:ita. **-teoria** *s. biol.* vrt. polveutumisoppi. **-todistus** *s. maat.* todistus, josta (koti)eläimen vanhemmat selviävät tiettyyn polveen asti.
polv|i[8] *s.* **I.** perusmerk. **1.** ihmisillä ja eräillä eläimillä: polvinivel (polvilumpio mukaan luettuna); se osa jalkaa, jossa polvinivel sijaitsee, us. nimenomaan sen etuosa. **a.** Jäykistynyt p. Toinen jalka ei taivu p:esta. P. on turvoksissa. P:essa on vettä. P:ea särkee. Lyödä langetessaan p:ensa kiveen. — Vetää p:et koukkuun 'taivuttaa jalat polvista koukkuun'. Notkistaa p:ea. Oikaista, ojentaa p:ensa. P:et tutisevat, lyövät loukkua. Kävellä p:et horjuen. Notkistaa p:ensa jkn edessä (myös kuv.). | Syleillä jkn p:ia [alamaisuuden osoitukseksi]. — P:en korkuinen ruoho, kanto, pojan vekara. P:iin asti ulottuva päällystakki. P:ien alapuolelle ulottuva hame. Kääriä housujen lahkeet p:ien yläpuolelle. Kahlata p:ia myöten vedessä, lumessa. Vajota p:ia myöten suohon. **b.** *polv|illa(an,* -ilta(an, -ille(en (adv.) asennosta, jossa polvet (t. vain toinen polvi) ja jalkaterät (t. toinen jalkaterä ja toinen jalkapohja) tukeutuvat maahan. | Olla p:illaan. Pestä lattiaa p:illaan. Ryömiä p:illaan. Ampua p:iltaan. P:illesi! Laskeutua, lysähtää p:illeen. — Rukoilla p:illaan. Langeta p:illeen jkn edessä. — *Kuv.* Taistelun jälkeen vastustaja oli p:illaan. Toisessa maailmansodassa Saksa pakotettiin p:illeen. **c.** *polv|elta,* -elle (adv., vars. sot.) asennosta, jossa (tav.) vasen jalka on taivutettuna ja (tav.) oikea polvi maassa sekä takamus (tav.) oikeaan kantapäähän tuettuna. | Komentaa osasto p:elle. Ampua p:elta. **d.** *urh. sot. puhek.* polviasento. | Ampui kilpailuissa hyvin makuun ja p:en. **e.** *yhd.* Koukku-, pihtip. **2.** *jkn polv|ella,* -elta, -elle, *polv|illa,* -ilta, -ille istuvan henkilön polvien yläpinnasta ja reisien polvenpuoleisesta osasta; vrt. syli. | Istua jkn p:illa. Hypittää, keinutella lasta p:ellaan. Soittaja piti kannelta p:ellaan. Istuutua jkn p:elle. **3.** (ei *biol.*) Hevosen, lehmän p. 'nilkkanivel'. Hevosella on patti p:essa. — *Yhd.* etu-, takap.
II. laajentunutta käyttöä. **1.** polven kohta vaatetusesineissä. | Housun, sukan p. on rikki. — *Ark.* pussimainen painuma housun polvessa. | Silittää housuista pois p:et. **2.** eräiden kasvien varsissa lehtien t. haarojen kiinnityskohdissa esiintyvistä paksunnoksista, ruohojen korren nivelistä. — *Yhd.* kurjenp. **3.** polvimainen mutka, taive, kulma t. sen muotoinen esine t. esineen osa; paikka, jossa jk tekee mutkan. | Jyrkkä, terävä, loiva p. Joki, tie, polku tekee p:ia. Virta tekee laajan p:en vuoren ympäri. Talo on joen p:essa. — Akselin, putken, koukun, kirvesvarren p. Pistoolin p. 'sulkulaitteen liikkuva polvinivel'. Kulmittain yhtyvien putkien liitekohdat vahvistetaan lyhyillä p:illa. Köyden p. 'silmukka, jossa haarat menevät ristiin, puolipolvi, -sorkka'. — *Mer.* ja laivanrakennuksessa: kolmion muotoinen sidelevy t. -puu, jolla toisiaan leikkaavat rakenneosat kytketään lujasti yhteen. — *polv|ella,* -elle, -illa, -ille (tav. adv.) Taivuttaa, vääntää jk p:elle, p:ille. Lakoon mennyt ruis nousee p:elle 'korret alkavat kasvaa suoraan ylöspäin, joten korsiin syntyy mutka'. — *Yhd.* laivurinp.; puolip. **4.** runojalka. | Säe jakaantuu p:iin.
III. **1.** henkilöistä, jotka jkn jälkeläisten t. esivanhempien sarjassa edustavat samaa sukulaisuusastetta; myös tällainen henkilö sarjan jäsenenä; sukupolvi; vastaavasti myös eläimistä ja kasveista. | Jälkeläiset kolmanteen p:een asti. Olla jklle sukua suoraan etenevässä l. alenevassa p:essa. Olla jkn sukulainen suoraan takenevassa l. ylenevässä p:essa. Kulkenut suvussa perintönä p:esta p:een. Säädyssään ensimmäisen p:en mies. Ensimmäisen p:en sivistyneistö. Menneinä aikoina samassa talossa saattoi asua neljäkin p:ea. Suku on pappeja jo kolmannessa p:essa. Pojasta p. muuttuu SL. — *Lak.* Lapsi on isäänsä ensimmäisessä, veljekset ja sisarukset toisiinsa toisessa p:essa. Likeisempää p:ea oleva sulkee etäisempää p:ea olevan pois perinnöstä. Kiellettyä p:ea olevat henkilöt, joiden välisen avio-

liiton laki kieltää liian läheisen sukulaisuuden tai lankouden takia. — *Yhd.* sukup; sivup. 2. ed. ryhmään liittyen, laajemmassa merk:ssä: samanikäiset t. samaan aikaan elävät t. eläneet ihmiset, ikä-, mies-, sukupolvi. | Nykyään elävä p. Tulevat, menneet p:et. Nuori, nouseva p. Vanhan, vanhemman p:en edustaja. N. N:n p:en miehet alkavat jo olla manan majoilla. Talossa on asunut ylioppilaita p. p:en jälkeen. — *Yhd.* ikäp.; mies-, naisp.; entis-, jälki-, keski-, nykyp.; jälkeläisp.; kirjailija-, koululais-, nuoriso-, nuorukais-, oppilas-, runoilija-, tiedemies-, tutkijap. 3. vars. *kansanr.* ikä. | Mitä isä ikänsä, sitä poika p:ensa SL. -- vuos' on olla orjan määrä, / kaiken p:ensa miniän KANT. Ma poies mennehen p:ekseen [= ainiaaksi] / näen lapsuusmaailman CAJ. 4. *biol.* eräiden alempien eläinten ja kasvien kehityksessään läpikäymistä peräkkäisistä asteista, jotka eroavat toisistaan lisääntymistapansa, rakenteensa ja us. elintapojensakin puolesta, sukupolvi. | Kirvojen siivelliset ja siivettömät p:et. Sammalen suvullinen ja itiöpesäkkeitä muodostava l. suvuton p. — *Yhd.* itiö-, välip.

polvi|akseli *s. tekn.* polvekas akseli. **-asen|to** *s.* 1. asento, jossa vasen (oikea) jalka on polvesta koukistettuna jalkapohja maassa sekä oikea (vasen) polvi ja jalkaterä maassa. | Ampua p:nosta. 2. *voim.* asento, jossa toinen jalka on polvesta taivutettuna ja ruumiin paino etupäässä tällä jalalla, toinen jalka suorana ja molemmat jalkapohjat kokonaan maassa. | Vasen p. [vasen jalka taivutettuna] eli oikea sääriasento. Oikea p. P. sivulle.

polviennotkistus *s. voim.*

polvi|haaraistunta *s. voim.* asento, johon tullaan, kun poikkihaaraistunnassa taivutetaan etumainen polvi. **-hame** *s.* noin polveen asti ulottuva hame. **-heijaste** *s. fysiol. lääk.* toisen jalan polvella rennosti taivuksissa olevan jalan ojentuminen, kun sen polvijännettä napautetaan, polviheijastus, polvijänneheijaste, -heijastus, polvi-, patellaarirefleksi. **-heijastus** *s. fysiol. lääk.* = ed. **-hihna** *s.* umpinainen nahkahihna, jolla suutari kantapäätään apuna käyttäen kiinnittää työnsä toiselle t. molemmille polvilleen saadakseen kätensä vapaiksi. **-housu(inen)** *a.* P. poika. **-housut** *s. mon.* päällyshousut, joiden lahkeet eivät ulotu polvien alapuolelle, lyhyet housut. **-hyppy** *s. voim.* hyppy, jossa ensimmäisellä ponnistuksella päästään telineelle polvi-istuntaan ja toisella alas. **--istunta** *s. voim.* asento, johon tullaan polviseisonnasta laskeutumalla kantapäille istumaan. **-jänne** *s.* polvilumpion alaosasta sääriluuhun ulottuva jänne. **-jänneheijaste, -jänneheijastus** *s. fysiol. lääk.* = polviheijaste. **-jäsen** *s.* par. polvinivel. **-kampi** *s. tekn.* konekampi, joka on keskellä akselia; vrt. otsakampi. **-kappale** *s. tekn.* polvekas vahvistuskappale, jollaista käytetään esim. putkien kulmissa.

polvikas[20**] *poss.a.* = polvekas. | P. polku, tie. Kirveen p. varsi.

polvi|kieppi *s. voim.* liike, jossa voimistelija suorana olevalla säärellään vauhtia ottaen heilauttaa itsensä toispolviriipunnasta etutietä telineelle polvihaara- t. poikkihaaraistuntaan. | P. rekillä, nojapuilla. **-kippi** *s. voim.* liike, jossa voimistelija heilauttaa itsensä toispolviriipunnasta takatietä rekin päälle. **-koukku** *s. kal.* polvekas koukku, hukari. **-kunt|a** *s. harv.* sukupolvi. | -- moniaita p:ia kun on vielä meidänkin jälkeen raatanut, silloin on myös leipä toisenkarvaista LINN. **-kuva** *s. kuvat.* muotokuva, jossa henkilö näkyy päästä polviin saakka. | P. seisovasta nuorukaisesta. **-lu|ku** *s.* 1. polvien luku; *lak.* syntymien luku kahden sukua olevan henkilön välillä. | Asteittain l. p:vun mukaan tapahtuva perintä. 2. *vanh.* sukuluettelo, -taulu. | Jeesuksen p. **-lumpio** *s. anat.* polvinivelen etupuolella oleva kolmikulmainen luu. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* P. mutka. Akselin pää p. P:sesti koukistettu varsi. **-muhvi** *s. tekn.* polvekas muhvi.

polvi|nen[63] *poss.a.* 1. Hyönteisen p:set tuntosarvet. P. korsi. — *Yhd.* jyrkkä-, jäykkä-, koukku-, notkea-, pihti-, pyöreä-, teräväp.; kaksi-, kolmi-, nelip. 2. *kansanr.* elämäniän kestävä, elinikäinen. | -- ikuiseksi ystäväksi, / p:seksi puolisoksi KAL.

polvinivel *s.* 1. *anat.* reiden ja säären yhdistävä nivel. 2. *tekn.* kahta liikkuvaa vipuvartta yhdistävä nivel. **-jousitus** *s. tekn.* Auton p. **-tulehdus** *s. lääk.*

polvinseisonta *s. voim.* asento, jossa ruumiin paino on maahan nojaavien polvien varassa, vartalon yläosa pystysuorana; vrt. polviseisonta.

polvio[3] *s. mer.* polvi (II.3).

polvi|onki *s. kal.* polvikoukkuinen onki. **-pahka** *s. eläinlääk.* kovan alustan lehmän polviin aiheuttama turpoama. **-paisutin** *s. mus.* urkuharmonin paisutin, jota hoidetaan polvella. **-peite** *s.* Reen p. **-poika** *s. kans.* poikalapsi, joka häissä pantiin hetkeksi morsiamen syliin. **-ponnahdus** *s. voim.* ponnahdus, jolla tullaan telineeltä polviseisonnasta t. polvi-istunnasta alas. **-putki** *s.* polvekas putki. **-puu** *s.* 1. kangaspuissa kangastukin yläpuolella oleva puu, jonka ympäri valmis kangas kulkee tukille. 2. *mer.* polvi (II.3). **-pyörähdys** *s. voim.* rekillä suoritettu pyörähdysliike, jossa tanko on joko molemmissa tai vain toisessa polvitaipeessa ja kädet kiinni tangossa. | Vapaa p. [kädet irti tangosta]. **-pöksyt** *s. mon. ark.* polvihousut. **-raita** *s. kut.* polvekas koristeraita kankaassa. **-refleksi** *s. fysiol. lääk.* = polviheijaste. **-riipun|ta** *s. voim.* asento, jossa riiputaan jllak telineellä polvitaipeista ja käsistä. | Vapaassa p:nassa kädet ovat irti. Vasen, oikea p. **-rukou|s** *s. usk.* rukous(tilaisuus), jolloin rukoilija on polvillaan. | Pitää p:ksia. **-seison|ta** *s. voim.* asento, jossa ruumiin paino on toisen jalan polven ja joko edessä suoraan kulmaan taivutettuna tai sivulla suorana olevan jalan varassa. | Vasemmassa p:nassa on vasen polvi maassa, oikeassa oikea polvi. **-side** *s. lääk.*

polvist|aa[2] *v.* 1. taivuttaa polvelle, tehdä polvekkaaksi. | P:ettu akseli. Verkko p:etaan äkkiä rantaan päin. 2. vars. *kuv.* saattaa, pakot-

taa polvilleen. | -- tulella ja miekalla se [kansa] on Ristin juureen p:ettava LEINO.

polvistua[1] *v.* laskeutua polvilleen (molempien t. toisen polvensa varaan). | P. rukoukseen. P. jkn edessä, jkn eteen [alamaisuuden, kuuliaisuuden, kunnioituksen merkiksi]. P. alttarin eteen.

polvi|sukka *s.* polven alle ulottuva sukka; vrt. nilkkasukka. **-suojus** *s.* = polvensuojus. **-taive** *s.* polven takaosa. | Riippua p:peistaan tangossa, renkaissa. Pikkulapsen iho on p:peista rikki.

polvit|ella[28]* *frekv.v.* = polveilla. | Latu p:teli rinnettä ylös. P:televa rajaviiva. — *Harv. tr.* Sähkölampun p:eltu hehkulanka.

polvittain *adv.* polvi kerrallaan, polvi polven jälkeen, polvina. | Merkitä suvun jäsenet sukutauluun p. Suku lasketaan p., niin että se, joka perii, muodostaa uuden polven.

polvittainen[03] *a.* polvittain tehty t. tapahtuva. | P. sukutaulu.

polvi|tyyny *s. lääk.* makaavan potilaan polvitaipeiden alla pidettävä pieni tyyny. **-vamma** *s.* **-vi|ka** *s.* Lopetti urheilun p:an vuoksi. **-vikai|nen** *a.* N.N. joutui juoksemaan p:sena. **-vipu** *s. tekn.* polvekas vipu. **-viulu** *s. mus.* soitettaessa polven varassa pidettävä viulusoitin. **-äes** *s. maat.* tasausäes, jonka piikit ovat polvekkaissa riveissä.

poly- kreikkalaisperäisten sanojen alkuosana: moni-, paljo-; us.)(mono-. **-edri**[4] *s. geom.* monitahokas. **-fagia**[15] *s. lääk.* sairaalloisesti lisääntynyt nälkä ja ruokahalu, joka panee syömään suunnattomasti, jopa syötäväksi kelpaamatontakin, nielemishimo. **-fonia**[15] *s.* **1.** *kiel.* kahden t. useamman äänteen, äänneyhtymän t. sanan ilmaiseminen samalla kirjoitusmerkillä. **2.** *mus.* moniääninen sävellystyyli, jossa äänet mahdollisimman itsenäisesti eriävät toisistaan;)(homofonia. **-foni|nen**[03] *a.* **-sesti** *adv.* **-suus**[05] *omin.* P. merkki 'merkki, jolla on useita äännearvoja'. — *Mus.*)(homofoninen. | P. sävellys, kirkkomusiikki. P. kuoro. **-foto**[1] *s.* valokuvausmenetelmä, jossa levystä valotetaan vain osa kerrallaan, niin että levyyn saadaan useita erilaisia kuvia. **-fotokuva** *s.* **-gaaminen**[03] *a.* moniavioinen. **-gamia**[15] *s.* moniavioisuus. **-glotti**[1]* *s.* monta kieltä puhuva, monikielinen henkilö. **-glottiraamattu** *s.* raamattu, johon on otettu alkutekstin rinnalle useita vanhoja käännöksiä.

polygoni[4] *s. geom.* monikulmio. **-maa** *s. maant.* ruutumaa. **-mittaus** *s. maanm.* murtoviivamittaus.

poly|gynia[15] *s.* monivaimoisuus, -naaraisuus. **-gyyninen**[03] *a.* monivaimoinen, -naarainen. **-histori**[5] *s.* moneen tieteenalaan perehtynyt tutkija, monitieteilijä, -tietäjä. **-hybridi**[4] *s. biol.* sekamuoto, jonka vanhemmat eroavat toisistaan useamman kuin kahden periytyvän ominaisuuden puolesta. **-kromia**[15] *s.* värien t. värillisten aineiden käyttö kuvanveisto- ja rakennustaiteessa, monivärisyys. **-krominen**[03] *a.* monivärinen. | P. plastiikka. P. kuvapatsas, krusifiksi. **-kulttuuri** *s.* maaperän monipuolinen käyttö maanviljelyksessä;)(monokulttuuri. **-meerinen**[03] *a. kem.* vrt. seur. | P. hiilihydraatti. **-meria**[15] *s. kem.* se ilmiö, että eril. yhdisteiden molekyylit sisältävät samoja atomeja samoissa suhteissa, mutta molekyylit ovat erisuuruiset; nyk. vars. sellaisten yhdisteiden erilaisuus, jotka syntyvät toisistaan samanlaisten molekyylien yhtyessä t. molekyylien hajotessa keskenään samanlaisiin osiin. **-merisaatio**[3] *s. kem.* samanlaisten molekyylien yhtyminen, polymerisoituminen. **-mer(is)oida**[18] *v. kem.* aiheuttaa polymerisaatio. **-mer(is)oitu|a**[1]* *pass.v. kem.* < ed. | Molekyylien p:minen l. polymerisaatio. **-morfia**[15] *s.* = polymorfismi. **-morfinen**[03] *a.* monimuotoinen; vrt. seur. **-morfismi**[1] *s.*; *syn.* monimuotoisuus, polymorfia. **1.** kidetieteessä se ilmiö, että sama aine voi esiintyä kahtena t. useampana kiderakenteeltaan ja fysikaalisilta ominaisuuksiltaan erilaisena kiteisenä muotona. **2.** *biol.* monimuotoisuus.

polynesialai|nen[03] *a. ja s.* Asukkaiden p:set piirteet. P:set kielet. — P:set 'Polynesian saariston alkuasukkaat'.

poly|neuriitti[0]* *s. lääk.* hermotulehdus, jossa tulehtuu useita hermoja ja jota esiintyy B_1-vitamiinin puutteessa ja mm. kurkkumädän jälkitautina. **-nomi**[4] *s. mat.* kahden t. useamman suureen summa. **-peptidi**[6] *s.* enemmän kuin kaksi aminohappoa sisältävä peptidi. **-ploidia**[15] *s. biol.* kromosomiston monenkertaisuus. **-ploidinen**[03] *a. biol.* vrt. ed. **-sakkaridi**[4] *s. kem.* makromolekyylisia hiilihydraatteja. **-sulfidi**[6] *s. kem.* polymorfisia rikkivetyhappojen suoloja. **-syklinen**[03] *a.* molekyylissaan useita atomirenkaita sisältävä. **-syllabinen**[05] *a. kiel.* monitavuinen. | P. sana. **-symmetrinen**[03] *a.* jossa on monta symmetriatasoa, monitasoinen, säteittäinen. | P. elin, kukka. **-syndeettinen**[03] *a. kiel.* vrt. seur. | P. esitystapa. **-syndeton**[7] *s. kiel.* kolmen t. useamman rinnasteisen lauseenjäsenen t. lauseen yhdistäminen toisiinsa käyttämällä kaikkien välissä sidesanaa (esim.: "sinun on valtakunta ja voima ja kunnia");)(asyndeton. **-synteetti|nen**[03] *a. kiel.* P:set kielet 'kielet, jotka ilmaisevat sanojen keskinäisiä kielioppillisia suhteita sanayhdistyksen, lausesanan, avulla'.

polyteekkari[5] *s. ark.* = teekkari.

polyteekki[4]* *s. ark.* teknillinen korkeakoulu.

poly|teismi[4] *s. usk.* monijumalaisuus. **-teisti**[4] *s.* monijumalaisuuden kannattaja, monen jumalan tunnustaja. **-teistinen**[03] *a.* monijumalainen. | P. uskonto. **-teknikko**[2]* *s.* polyteknikumin oppilas. **-teknikumi**[4] *s.* oppilaitos, jossa annetaan korkeampaa teknillistä opetusta. **-teknillinen**[03] *a.* P. opisto 'polyteknikumi'. **-tonaali|nen**[03] *a. mus.* -suus[05] *omin.* sävelsommitteesta, jossa eri ääniryhmät liikkuvat eri sävelaloissa (ja -lajeissa). **-trooppi**[1]* *s. fys.* polytrooppista ilmiötä kuvaava käyrä. **-trooppinen**[03] *a. fys.* P. ilmiö 'ideaalikaasussa tapahtuva peruutuva termodynaaminen ilmiö, jossa ominaislämpö ei muutu'.

polyyppi[0]* *s.* **1.** *el.* onteloeläinten perusmuoto. — *Yhd.* lampi-, uimap. **2.** *lääk.* limakalvon muodostama, us. varrellinen kasvain. | P. nenässä,

korvassa, suolessa. — *Yhd.* nenä-, peräsuolip. **-runkokunta** *s. el.*

pom *onom.interj.* (us. toistettuna) kumeasta pamauksesta, laukauksesta, jysäyksestä tms. | Pom! Pom! soi kirkon isokello. Pom! tykinammus poksahti jäälle.

pomada[15] *s.* ihon t. hiusten hoitoon käytetty hyvänhajuinen kosmeettinen voide, hajuvoide. | P:n tuoksu. Voidella hiuksensa p:lla. — *Yhd.* hius-, ihop.

poma|htaa[2*] *onom.v.* -(hd)us[91] *teonn.* pamahtaa, tömähtää, jysähtää. | Kivi p:hti seinään. Hypätä p.

pomautt|aa[2*] *kaus.v.* (*rinn.* pomah(d)uttaa) < pomahtaa. | Kantopommi p:i multaa ja kiviä korkealle ilmaan.

pomeraniaani[4] *s.* kääpiöpystykorva.

pomeranssi[4] *s.* **1.** pomeranssipuun hapan, kitkeräkuorinen, pinnaltaan kellanpunerva marjahedelmä; pomeranssipuu. | Maultaan karvaita pomeransseja. Arabialaiset toivat p:n Eurooppaan. **2.** pomeranssiviina. | Pullo p:a. **-n|kuori** *s.* pomeranssipuun hedelmän (t. appelsiinin) kuori(aine). | P:kuoresta saadut mausteaineet. **-puu** *s.* Citrus aurantium, appelsiinipuulle lähisukuinen, lämpimissä maissa viljelty hedelmäpuu. **-siirappi** *s. farm.* **-tinktuura** *s. farm.* **-viina** *s.* pomeranssinkuorilla maustettu paloviina.

pomiloi|da[30] *v. kans.* -nti[4*] *teonn.* **1.** vars. kreikkalaiskatolilaisten rukoilemisesta. | P. pyhimyksenkuvan edessä. Pappi p:tsi rukouksiaan. **2.** siunailla, sadatella; yl. puhua epäselvästi (tav. myös kovalla äänellä), molista, pulista, pomottaa. | Kuului p:mista, molinaa ja neuvottelua. - - sitten muuan herra siellä keskellä toria alkoi saarnata p. PAKK.

pomiloittaa[2*] *v. kans.* = ed.

pomi|sta[41] *onom.v.* -na[14] *teonn.* komista, kumista, puhua kumealla äänellä. | Kirkonkellojen p:na. Silta p:see kärryjen alla. — - - mitä siellä [kirkossa] nyt puusäkistä p:stiin [= saarnattiin] TOPPILA.

pommari[5] *s. ark.* **1.** "pommilla" matkustaja, salamatkustaja, "jänis". | Kulkea p:na rautatievaunun katolla. **2. a.** pommikone. | Vihollisen p:t. **b.** pommien, helvetinkoneiden yms. käyttämiseen koulutettu (sotilas)henkilö; pomminheittäjä.

pomma|ta[35] *v. ark.* **1.** pamauttaa, ampua, laukaista. | Sorsat lensivät niin läheltä, että oli hyvä p. **2.** pummata. | P:sitpa pahasti, ohi meni! — P. tentissä, ylioppilastutkinnossa. **3.** matkustaa "pommilla", salamatkustajana. | Koulupojat yrittivät p. raitiovaunussa.

pomm|i[4] *s.* **1.** kuorellinen, tav. valurautainen, räjähdys- t. palopanoksellinen (heitto)kappale, joka vaikuttaa ammuksen tavoin, räjähtämällä t. sytyttämällä maalin. **a.** *sotahist.* sileäputkisen tykin pallomainen (tav. ruudilla täytetty) ammus. | Ampua p:eja. P. tulilanka hännässä. — *Yhd.* sytytys-, tulip.; tykinp. **b.** *sot.* lentokoneesta (t. ilmalaivasta) pudotettava, joskus erikoisella mörssäriläkin heitettävä pisaran t. torpedon muotoinen kappale. | Järeä p. 2000 kg:n p. Kaasua sisältävä ohutkuorinen p. Pudottaa lentokoneesta p:eja. P:in räjähdys. P:in osuma. — *Yhd.* ilma-, lento-(kone)p.; atomi-, elektroni-, kaasu-, miina-, palo-, räjähdys-, savu-, sirpale-, syvyys-, valo-, vetyp.; aikasytytinp. **c.** muodoltaan vaihtelevia, räjähtäviä, tav. aikasytyttimellä varustettuja kappaleita, joita käytetään räjäyttämis-, attentaatti- ym. tarkoituksiin. | Kannon räjäyttäminen p:illa. P. heitetty pääministerin autoon. Anarkistien valmistama p. — *Yhd.* kanto-, koiran-, paukkup.; haju-, kyynelkaasup. **d.** *kuv.* äkillisestä, yllättävästä (us. epämiellyttävästä) tapahtumasta. | Taiteilijan nimi humahti kuin p. yleisön tietoisuuteen. Uutinen, joka oli aikamoinen p. koko urheilumaailmalle. — *Yhd.* nauru-, uutisp. **2.** *geol.* Vulkaaninen p. 'purkautuvan tulivuoren laavasta heitteleenä muodostunut suurehko pyöreähkö pallo'.

pommi|attentaatti *s.* P. sisäasiainministeriä vastaan. P:attentaatin uhri. **-hyökkäys** *s.* Vihollisen lentokoneet tekivät tuhoisan p:ksen kaupunkia vastaan.

pommiin *adv. ark.* Ampua p. 'ohi maalin'. Mennä p. 'mennä myttyyn, epäonnistua (täydellisesti)'. Jänisjahti, puuha meni auttamattomasti p.

pommikalorimetri *s. fys.* pallon muotoinen ontto laite, jolla aineen palamislämpö määritetään.

pommikone *s. sot.* vahvarakenteinen, suuri lentokone, jolla suoritetaan pommittamista ja kaukotiedustelua, pommitus(lento)kone. | Raskas, nelimoottorinen p. P:et kylvämässä hävitystä. — *Yhd.* päivä-, yöp. **-laivue** *s.*

pommi|kuorma *s.* Lentokoneen p. **-laivue** *s. sot.* pommikonelaivue, pommituslaivue. **-lentokone** *s.* = pommikone.

pommilla *adv. ark.* vaadittua matka- t. pääsylippua maksamatta; "jäniksenä". | Ajaa, matkustaa p. Pojat livahtivat p. kilpailukentälle.

pommimies *s.* pommiattentaatin suorittaja t. suunnittelija.

pommin|heitto *s.* **-kestävä** *a.* -yys *omin.* Kallioon louhittu p. väestönsuoja. Korsun p:yys. **-kuoppa** *s.* lentopommin räjähtäessään maahan tekemä kuoppa. | Valtavia p:ia. **-pudotus** *s.* **-ripustin** *s. sot.* laite, jolla pommit kiinnitetään lentokoneeseen. **-räjähdys** *s.* **-sirpale** *s.* Teräväsärmäinen p. P. ruhjoi sotilaalta jalan.

pommi|räjähdys *s.* E:n lähetystössä sattunut p. vaati useita kuolonuhreja. **-sade** *s. kuv.* Hirvittävä p. tuhosi suurimman osan kaupunkia. **-suoja** *s.* pominkestävä väestönsuoja. | Maanalainen, kallioon louhittu p.

pommit|ella[25*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Vihollinen p:telee marssirivistöjä. Pojat p:telivat toisiaan takiaisilla. [Kuulantyöntäjä] p:telee 15 metrin rajaa. — *Kuv.* P. jkta katseilla, kysymyksillä.

1. **pommit|taa**[2*] *v.* **1. a.** ampua, tulittaa tykin ammuksilla. | Vihollisen tykistö p:ti kaupunkia kuukausimääriä. Risteilijä p:tanut kauppalaivan upoksiin. **b.** pudottaa pommeja lentokoneesta (t. ilmalaivasta); hävittää, tuhota lentopommeilla. | P. marssirivistöjä, rautatei-

den solmukohtia, asutuskeskuksia. P. tuleen, hajalle. Lentokoneet p:tivat kaupungin maan tasalle. — -- hänen äitinsä oli p:ettu ulos taivaan alle ja maaseudulle HAANPÄÄ. c. ed:tä laajempaa käyttöä. | P. kivillä, lumipalloilla. Pojat p:tivat toisiaan tyynyillä. Sadepisarat p:tavat kasvoja. Atomi voidaan p. rikki nopeakulkuisilla hiukkasilla. Uraania p:etaan syklotronissa neutroneilla. 2. *kuv.* [Nyrkkeilijä] p:ti vastustajaansa ankarasti. P. jkta kysymyksillä. Vanki p:ti viranomaisia armonanomuksilla. Lehdistö p:taa yleisradiota. Minua p:ettiin "kaikilla aselajeilla" aatteen maailmassa KIANTO.

2. **pommitta|a**[2*] *onom.v. harv.* esim. kellon kumeasta äänestä. | [Kello] soi yhä, p:a ja pimmittää AHO.

pommittaj|a[16] *tek.* 1. henkilö, joka suorittaa pommittamisen, esim. pommien pudottamisen lentokoneesta. | Rohkea, taitava p. P:at osuivat tarkasti maaliinsa. 2. pommikone. | Keskiraskas, raskas p. Hävittäjät saattoivat p:ia vahvana muodostelmana. — *Yhd.* päivä-, yöp.; matala-, syöksy-, vaakap.; kaukop.

pommitu|s[64] *teonn.* < 1. pommittaa. | Ankara, kiivas p. Satamakaupunkien, väestökeskuksien p. Tykistön, ilmavoimien suorittama p. P. kiihtyi yhä kuumemmaksi. Ihmisuhreja vaatinut p. — Avarampaa ja kuv. käyttöä. | Vastapuolen maali [jalkapallossa] oli yhtäjaksoisen p:ksen alaisena. — Alkoi määrätietoinen yleisen mielipiteen p. asian puolesta. — *Yhd.* ilma-, lentop.; päivä-, yöp.; haja-, kauko-, matala-, syöksy-, vaakap.; elektronip.

pommitus|kohde *s.* Hajallaan sijaitsevat p:kohteet. **-kone** *s.* = pommikone. | Monimoottorisia, raskaita p:ita. **-laivue** *s.* Vihollisen p. **-lento** *s.* Suorittaa p:ja. **-lentokone** *s.* = pommikone. **-lentäjä** *s.* Peloton p. **-retk|i** *s.* Lentokoneet öiselle p:elle lähdössä. **-taktiikka** *s. sot.* **-tarkkuus** *s.* **-vahinko** *s.* **-vaurio** *s.* Kotiseudun p:t. P:iden korjaaminen.

pommi|tähtäin *s. sot.* pommikoneen optinen t. mekaaninen laite, jolla määrätään pommin-pudotushetki. **-varma** *a.* → pomminkestävä.

pomo[1] *s. ark.* 1. **a.** esimies, päällysmies, päällikkö, työnjohtaja (vars. teollisuuslaitoksissa ja ulkotyömailla). | Tiiliruukin, valimon, uittotyömaan p. — *Yhd.* lastaus-, tukkip.; kommunisti-, puolue-, sosialistip.; pikku-, pääp. **b.** rikas, mahtava, vaikutusvaltainen henkilö, mahti-, napamies, kiho, pamppu, pösö; herra; pohatta, porho, ponsari. | Pitäjän p. Kaupunkilaiset p:t ja porvarit. Paisui kerjäläispojasta mahtavaksi p:ksi. — *Yhd.* manttaali-, pitäjän-, raha-, talonpoikaisp.; suurp. 2. *harv. a:sesti.* -- melkein joka kylässä on joku talo, p:mpi muita KATAJA.

pomologi[4] *s.* tietopuolisen ammattisivistyksen saanut pomologian erikoistuntija.

pomologia[15] *s.* hedelmäpuiden ja marjapensaiden tunteminen ja niiden viljely. | P:n käsikirja.

pomologinen[63] *a.* pomologiaan kuuluva t. sitä koskeva. | P. laitos, yhdistys.

pomomie|s *s.* = pomo, tav. 1.b. | Kunnan p. Oikeiston p:hiä.

pomosniekka *s. kans.* (ali) työnjohtaja, (pikku) pomo. | Kolhoosin p.

pompah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* (< seur.) pomppia. | Tottumaton ratsastaja p:telee satulassa. Sydän p:teli haljetakseen rinnassa.

pompah|taa[2*] *mom.v.* -dus[61] *teonn.* < pomppia. | Pallo p:taa seinästä takaisin. Hehkuvia hiiliä p:ti lattialle. Hattu oli p. päästä. Kala p:ti korkealle ilmaan. — *Kuv.* Sanat p:tivat huulilta.

pomp|ata[35*] *v.* -paus[64] *teonn.* 1. pompota. | Kumipallo p:paa. P. pystyyn vuoteesta. 2. *ark.* = pommata 2. | Suunnitelmat p:pasivat pahasti.

pompauttaa[2*] *kaus.v.* < pompahtaa. | P. palloa.

pompelmu|s[64] *s.* Citrus maxima, subtrooppisilla seuduilla viljelty appelsiinipuun sukuun kuuluva hedelmäpuu; sen paksukuorinen hedelmä. | Grapehedelmä on p:ksen pienikokoinen muunnos.

pompiskel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* = pomppia.

pomp|ota[35*] *v.* kimmota, poukota, ponnahtaa. | Pallo p:poaa hyvin.

1. **pompot|taa**[2*] *v.* -us[64] *teonn.* 1. *kaus.* < pompota. | P. palloa. — Juosta p. Sydän p:taen astuin huoneeseen. 2. pullottaa, olla pullollaan. | Paksuna p:tava lompakko.

2. **pompot|taa**[2*] *onom.v.* -us[64] *teonn.* Kuuluu aisakellon p:usta.

pomppa[11*] *s. kans.* lyhyt t. puolipitkä, paksu, tav. sarkainen (miehen) päällystakki t. turkki. | Harmaa, musta p. Lammasnahkainen p. — *Yhd.* sarkap.

pomppail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* = pomppia, pompahdella.

pomppatakki *s. kans.* = pomppa.

pomppi|a[17*] *v.* kimmahdella, poukkoilla, ponnahdella; hyppiä, hypähdellä. | Pallo p:i portaalta portaalle. Rakeet p:vat peltikatolla. P. tasajalkaa. Niityllä p:i jäniksiä. Kissamaisen pehmeää p:mista. Kivikkoisella tiellä p:vat rattaat.

pomp|po[1*] *s.* vars. lasten pallopeleissä: pompahdus. | Sai pallon kiinni p:osta.

pomppoil|la[29] *frekv.v.* (< pompota) pomppia. | Jalkapallo p:ee kohti maalia. Ensimmäisenä mennä p:i tiellä pyylevä kauppias.

pompula[15] *deskr.s.* (pallomaisen) pyöreä esine. | Hiippalakin p. Lipputangon päässä on iso puinen p.

pompöösi[4] *a.* muhkea, pramea, komeileva.

pomsi[4] *s. kut.* kankaan perussidos(laji), jossa lankojen sidospisteet eivät kosketa toisiaan; tätä sidostapaa käyttämällä kudottujen erilaisten kangaslajien nimitys; vrt. palttina, toimikas. | Neli-, viisi-, seitsenvartinen p. Loimi-, kudevoittoinen p. Lujitettu p. eli molski. — *Yhd.* kude-, loimip. **-kan|gas** *s.* Silkkisiä p:-kaita. **-sidoksinen** *a.* P. huonekalukangas. **-sidos** *s. kut.* = pomsi.

pondi[4] *s. fys.* (*lyh.* p) voimayksikkö, voimagramma. — *Yhd.* kilop.

pongaht|aa[2*] *v.* ponnahtaa. | P. pystyyn. Ovi p:i auki.

pongot|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | Hevoskaakin p:-televat kylkiluut.

pongotta|a[2*] *v.* olla ulospäin työntyneenä, törröt-

tää, sojottaa; pullottaa. | Poskiluut p:vat korkealla. Kuluneesta lattialankusta p:va oksankanta. Ostoslaukku p:a pullollaan tavaraa.

poni[1] *s.* kääpiöhevonen. | Poneja on useita rotuja. Gotlannin, Islannin p. Shetlandin p. on täysi-ikäisenä vain 80 senttimetrin korkuinen. **-hevonen** *s.* = ed. **-n|häntä** *s.* vrt. seur.. **-n|häntäkampaus** *s.* tyttöjen kampaus, jossa hiukset on koottu nauhalla t. soljella taakse tupsuksi.

ponkais|ta[24] *mom.v.* -u[2] *teonn.* ponnahtaa, hypätä; pinkaista. | P. korkealle ilmaan. P. vuoteesta. [Korkeushyppääjä] p:i komeasti riman yli. [Hiihtäjä] p:ee lähtöön. Koira p:i portista maantielle. Pitkä, voimakas p:u. — *Kuv.* Ajatus p:ee kauas ja korkealle.

ponkaus[61] *s.* ponkaisu, ponnahdus.

ponkaut|taa[2*] *kaus.v.* (*rinn.* ponkahuttaa) < pongahtaa. | Jousen salpa p:etaan auki. A. hypätä p:ti ojan yli.

ponksuu[29], **-ri**[6] *s. kans.* bonšuuri.

ponnah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < ponnahtaa. | Heinäsirkkoja p:telee ruohikossa. Pojat p:televat ketterästi kuin kumipallot. P:televa nojatuoli.

ponnahdus[61] *teonn.* < ponnahtaa. | Lyhyt, voimakas p. Kiväärin p. taaksepäin. Västäräkki tekee lentäessään pitkiä ponnahduksia. — *Kuv.* Mielialan äkillinen p. avaruuksiin. — *Yhd.* alkup.; (voim.) haara-, polvi-, reisip. **-asen|to** *s.* P:nossa oleva voimistelija. **-lau|ta** *s.* **1.** *urh.* yhdestä t. useammasta rinnakkaisesta lankusta t. (alumiini)metallista tehty, toisesta päästään kiinnitetty notkuva teline, jolta suoritetaan uimahyppyjä. | Hypätä p:dalta. **2.** *voim.* **a.** ponnistuslauta. **b.** notkuva ponnistuslauta l. vipulauta. | Uhkahyppy p:dalta. **3.** *kuv.* P. ratkaisevaa hyökkäystä varten. Käyttää virkapaikkaansa väliaikaisena p:tana parempaa yhteiskunnallista asemaa kohti. Todellisuus on runoilijalle usein vain mielikuvituksen p. **-lautahyp|py** *s. urh.* Uimakilpailujen p:yt. **-pallo** *s. urh.* vrt. ponnahduspotku. **-pohja** *s.*, us. *kuv.* Uusi ympäristö tarjosi kirjailijalle sopivamman p:n. **-potku** *s. urh.* jalkapallossa potku, joka suoritetaan heti pallon ponnahdettua maasta. **-suunta** *s.* Pallon p. **-voima** *s.* Jalkojen p.

ponnahdutt|aa[2*] *v.* (*rinn.* ponna(h)uttaa) < seur. | P. itsensä aidan yli. P. taskukellon kuori auki. Jousi p:i nuolen korkealle.

ponnah|taa[2*] *mom.v.* kimmahtaa, poukota, pompota; äkkiä ponnistautua jhk asentoon t. liikkeeseen, jstak t. jhk paikkaan, hypähtää, kiepsahtaa, ponkaista. | Pallo p:taa seinästä. Keihäs p:ti takaisin kilvestä. Korkki on p:tanut pullon suulta. Lukon salpa p:taa auki. Teräsjousi p:ti suoraksi. — P. istumaan, seisaalleen. P. vuoteesta. P:din ratsun selkään. P. juoksuun, lähtöön. Kissa p:ti kuin nuoli hiiren kimppuun. — *Refl. taiv.* Kala yrittää p:taita vapaaksi pyydyksestä. — *Kuv.* Mielikuvitus on p:tanut valloilleen. [Urut] p:tavat täyteen huomenvirteen SILL.

ponne[78*] *s. harv.* (kaasun) paine, ekspansio. | Ilmakehän p. Höyryn p. kattilassa. — *Yhd.* käyttö-, puristus-, työp.

ponnek|as[60*] *a.* **-kaasti** *adv.* **-kuus**[65] *omin.* = ponteva. | P. työ, toiminta. Ajaa asiaansa p:-kaasti. Kurin ylläpito vaatii p:kuutta.

ponnet|on[57] *kar.a.* **-tomuus**[65] *omin.* < ponsi. **1.** P. hede. P. kirves. **2. a.** voimaton, heikko, veltto, hervoton, laimea. | P. työntekijä. P. ryhdittömyys. Kirjailijan p. esitystapa. Runon p. rytmi. -- tytöt tyhjien halujen, / poiat unten p:onten LEINO. **b.** *harv. vanh.* loputon, ääretön. | -- miesten hurraa raikuu p. *CAJ.

ponnevoima *s.* kaasun paine, ekspansiovoima. | Kaasun, höyryn p.

ponnik|e[78*] *s.* **1.** = ponnin. **2.** *rak.* eräänlainen samaan tasoon liitettävien parrujen vino kulmaliitos.

pon|nin[56*] *s.* **1.** tav:mmin jousi (4). **2.** kannustin, kiihotin, ponnistin. | Sisäinen, psykologinen p. Toiminnan p. Taloudellisen vaurastumisen p. Kilpailu urheilun p:timena.

ponnist|aa[2] *v.* **1.** esineistä ja aineista: jännitysvoimallaan painaa, puristaa t. kiristää, jännittää. | Alaspäin p:ava jousi. Talla, jonka kantaan jousi toiselta puolelta p:aa. Putkessa vaikuttava paine p:aa sen läpileikkausta pyöreäksi. | Katkerasti kiroten ryntäsi hän ovea vastaan, mutta se ei liikahtanutkaan. Kumahtihan vain kuin tynnyrin pohja ja p:i miehen takaisin AHO. — *Kuv.* Nuo suuret, laajat näköalat ne laventavat rinnan, ne povea p:aa [= paisuttavat] AHO. — Tav. **2.** ihmisestä ja eläimistä: jännittää, pinnistää, voimiaan jännittäen tehdä jtak, yrittää voimakkaasti, voimiensa mukaan suorittaa jtak. **a.** *tr.* P. voimiaan, voimansa äärimmilleen, viimeisetkin voimansa. N. p:i kaikkensa päästäkseen vapaaksi. P. muistiaan, ajatustaan. P:i [= pakotti] itsensä tottumaan siihen, että --. P:ettu [=pakotettu] ääni. **b.** *intr.* P. toisella jalallaan, tasajalkaa, koko ruumiillaan. P. maasta, tukilaudasta. P:i käsillään pöydän reunasta. Hän vetää käsillä ja p:aa jaloilla purren pohjaan AHO. Hevosen kaula kyömistyy, jalat p:avat tiukasti tiehen AK. Soittaja -- puri hammasta ja polki tahtia niska p:avassa lyyhyssä ALKIO. — P. vastaan. P. [= ponnistautua] pystyyn. Poika p:i [= ponnistautui] aidan, ojan yli. — Us. jatkuvasta toiminnasta: uurastaa, ahertaa, raataa, puurtaa, puskea, rehkiä, ponnistella. | Raataa ja p. P. sitkeästi päämääräänsä kohti. Vaimo p:i ja p:i perheensä hyväksi. -- kirjailija sai p:etuksi alkuluvun uuteen teokseensa KIANTO. **c.** *refl. taiv.* N. p:ihe pystyyn, käsiensä varaan. Se kyyristäikse, p:aikse ja potkaiseikse irti pitäjänsä kädestä AHO. P:ihe, jännistihe: / -- / tarhan tammisen hajotti KAL. — Mutta tämä kauppias se oli talonpojasta p:ainnut herraksi JÄRN.

ponnistaja[16] *tek.*

ponnistautu|a[14] *refl.v.* < ponnistaa. | P. jaloilleen, istumaan, irti jstak. Oras p:u mullasta esille. Koirat p:vat juoksuun. P. pirteäksi, iloiseksi. [He] p:ivat kuin p:ivatkin oman mökin haltijoiksi SILL.

ponnistel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < ponnistaa 2. | P. pystyyn. P. perille, veden pinnalle. Vanhus p:ee ylös mäkeä. Hiihtää rajusti p:len. P. vä-

syksiin asti. P. itkua, naurunpurskahdusta vastaan. P. parhaansa mukaan yhteiseksi hyväksi. Köyhän pojan oli p:tava sitkeästi menestyäkseen opin tiellä. Sisukas, uuttera, turha p:u. Vaikeni silloin toraisa vaimo, vaikka p:ikin sydän hänen povessansa KIVI.

ponnistin[50] *s.* = ponnin 2.

ponnistukseton[57] *kar.a.* (< seur.) tav.: vaivaton, helppo. | P. voitto.

ponnistu|s[64] *teonn.* < ponnistaa. *(1.)* Kierukkajousi, joka p:ksellaan pitää venttiilin kiinni. Kaasun p. astian laitoja vastaan. — Tav. *(2.)* P. jalalla. Ruumiin, henkinen p. Uusi, viimeinen, epätoivoinen p. Raajoja särkee työn p. Sitkeätä p:sta vaativa tehtävä. Turhat vaivat ja p:kset. Jatkaa, lisätä p:ksiaan. Tehdä jtak suurin, raskain, äärimmäisin p:ksin. Nääntyä p:ksiinsä. Levätä p:ksistaan. Kaikista p:ksistamme huolimatta. — *Urh. voim.* Korkeushyppääjän, aitajuoksijan, mäenlaskijan p. P. koko jalkapohjalla, alustasta. Hypyn osat ovat vauhti, p., lento ja alastulo. Kaikissa vauhtihypyissä tulos riippuu ratkaisevasti p:ksen tehosta. Hevosen p. hypyssä. — *Yhd.* lihas-, ruumiin-, tahdon-, tarmon-, voimainp.; alku-, jättiläis-, loppu-, vasta-, äkkip.; (tilap.) kilpailu-, marssi-, myynti-, sammutusp.; (urh. voim.) tasa(jalka)-, vuorop.

ponnistus|askel *s.* Korkeushyppääjän p. **-kyky** *s.* **-lankku** *s. urh.* vauhdillisessa pituushypyssä ja kolmiloikassa käytetty maan tasalle upotettu lankku, jolta ponnistus suoritetaan. **-lauta** *s. voim.* eräissä hypyissä käytetty tav. 100 cm:n pituinen ja 60 cm:n levyinen, toisesta päästään pienoilla n. 10 cm:n päähän lattiasta (t. maasta) kohotettu ponnistusväline; vrt. vipulauta. — *Kuv.* [Kansallisuusaatetta on] käytetty paljon vain p:na ryövärinhyppyihin K.S.LAURILA. **-paikka** *s.* P. korkeushypyssä. **-peräinen** *a. psyk.* tahallinen, aktiivinen. | P. tarkkaavaisuus. **-poltot** *s. mon. lääk.* vatsanseinämien lihasten voimakkaiden supistumien aiheuttamat synnytyspoltot. **-raja** *s. urh.* ponnistuslankun alastulopaikan puoleinen reuna. **-vauhti** *s. urh. voim.* Juoksemalla otetaan kova p. **-voima** *s.* Jousen p. Kaasun p. — Hypyissä käytetään hyväksi jalkojen p:a. Henkinen p. Menneiden polvien ankara p., jolla tämä karu maa on raivattu.

ponsari[5] *s. ark.; rinn.* ponssari, pontsari. **1.** mahtimies, napamies, kiho, pomo, pamppu, pösö. | Rikas, mahtava p. Pitäjän suurtilalliset, p:t. **2.** *harv. a:sesti* mahtava, rikas. | Kirkonkylän p. kauppias.

ponsarimies *s.* = ed. 1.

pon|si[14] *s.* **I.** *konkr.* **1.** yl. pitkän ja kapean esineen, vars. varren päässä oleva (pienehkö) paksunnos, nuppi; us.: kädensija, kahva. | Puukonkahvan p. Säilän p. estää kättä luiskahtamasta. Seisoi käsi miekan p:nessa. Kirvesvarsi kääntyy kaulan kohdalta alaspäin loivasti paksunevaksi p:neksi. Sirpin, viikatteen p. Lapion varren kädensija eli p. Kävelykepin päässä oleva pallomainen p. Revolverin puinen p. Airon p:neksi sanotaan hangasta kädensijaan ulottuvaa osaa. Kanteleen kärjen vastakkainen pää on nimeltään p. — *Kuv.* Ponnistaa yhtä p:tta 'tehdä yhteistyötä'. Asiassa ei ole p:tta ei perää 'asia on aivan perätön'. — *Yhd.* airon-, keihään-, kirveen-, kuokan-, lapion-, miekan-, sirpinp. **2.** *kasv.* heteen rihmamaisen varren l. palhon päässä oleva, us. nuppimainen paksunnos, jossa siitepöly muodostuu. **II.** *abstr.* **1.** ed:een liittyvää käyttöä. **a.** pääte, loppu; loppupäätelmä, johtopäätös, kärki. | Lasit tyhjennettiin asian p:neksi. Runon p:tena on loppuun taitavasti sijoitettu opetus. Laulun iskevä isänmaallinen p. Herra maata varjelkohon, se on p. virressäin *CAJ. **b.** lyhyeen muotoon tiivistetty kokouksen päätöslauselma t. julkilausuma, yhteenveto; ponsilause(lma). | Tiukkasanainen, naseva p. Hyväksyä p. Puhuja saneli lopuksi p:net. — *Yhd.* ehdotus-, lisä-, loppu-, tukip.; hyväksymis-, toivomusp. **2.** pontevuus, ponnekkuus, voima(peräisyys), tarmo, energia; paino, painokkuus; ryhti, lujuus. | Sanonnan, esitystavan p. P. herposi. Työn p. on poissa. Antaa p:tta sanoilleen, vaatimuksilleen. Siinä miehessä on puhtia ja p:tta. Puheessa havaitsi teräksistä p:tta. Aivot tekevät työtä vain puolella p:nellaan AHO. Ei Pohjan loihtu viel' ole p:tta vailla MANN. — *Yhd.* mahtip. **3.** kannustin, kiihotin, ponnin. | Harrastuksien, pyrintöjen, toiminnan p. Hänen toimenpiteidensä p:tena on isänmaallisuus. **4.** *mus.* teema, valtaaihe. | Sonaattimuotoisen sävellyksen esittelyjakson kolme p:tta. — *Yhd.* loppu-, pää-, sivup.

ponsi|ansas *s. rak.* ansas, jossa tuet ovat sidepuun alapuolella. **-ehdotu|s** *s.* vrt. ponsi II. 1.b. | Puhuja esitti laatimansa p:ksen, jonka kokous hyväksyi sellaisenaan. **-lause** *s.* **1.** vrt. ponsi II.1. | Kiteyttää sanottavansa pariin p:eseen. — Alustuksen p. Kokouksen, puoluepäivien p:et. **2.** iskulause. | Ilmoitustekstiin taitavasti sijoitetut p:et. Puhuja käytteli kuluneita p:ita. **-lauselma** *s.* = ed. 1. | Perusteltu p. Kokouksen pöytäkirja päättyi viiteen p:an. **-lausuma** *s.* = ponsilause 1. **-lokero** *s. kasv.* heteen ponnen lokero. | Siitepöly tupruaa avautuneista p:ista.

-ponsinen[63] *poss.a.* vrt. -pontinen. | Hopea-, iso-, pitkäp. (miekka); yhdisp. (hetiö); monip. (päätös).

ponssari[5] *s.* = ponsari.

ponssi[1] *s.* → pakotustaltta, pakotin, punsseli, punssi.

ponsuuri[6] *s. kans.* bonšuuri.

ponta[11]* *s. kans.* lakin reunaa kiertävä nauha.

pontat|a[35]* *v. puut.* **1.** höylätä puutavaran syrjään pontti. | P:tu lankku. Seinä tehtiin p:uista laudoista. **2.** liittää lautoja, lankkuja tm. höylätavaraa vierekkäin yhteen pontilla. | P:tu honkalaudoitus.

pontei|nen[63] *a. tekn.* -suus[65] *omin.* paineinen. | P. höyry, kaasu. Kuuden atmosfäärin p:seksi puserrettu ilma.

pontev|a[13] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* tarmokas, jäntevä, luja, voimakas, peräänantamaton, intensiivinen; reipas, rivakka; (vars. puheesta, esityksestä:) painokas, vaikuttava, ytimekäs;

ponnekas. | P. mies, organisaattori. P. toiminta. P. esiintyminen, arvokkuus. P. ääni, puhe. P:in ääriviivoin hahmoteltu taideteos. Puhua p:asti. Ajaa p:asti asiaansa. Iski ahraimen p:asti kalan niskaan. Sitkeä p:uus. Puheen, esitystavan p:uus. Höyryn, kaasun p:uus [par. ponne, paine]. | Luonto p. Pohjanmaan! Milloin taas hänet nähdä saan? YRJÖ KOSKINEN.

ponteva|luonteinen *a.* P. mies. **-puheinen** *a.*

pontifex[7] *s. hist.* roomalaisten ylimmän pappiskunnan jäsen.

pontifikaalinen[03] *a.* = piispallinen 2.

pontikka[15*] *s. ark.* salaa poltettu, kotitekoinen viina, "korpiroju". | Keittää, ryypiskellä p:a. **-pullo** *s.*

-pontinen[03] *poss.a.* (< ponsi) vrt. -ponsinen. | Yksi-, yhdisp. (hetiö); mahtip.

ponto[1*] *a. kans.* ponteva.

pontsari[5] *s.* = ponsari.

ponttaamaton[57] *kielt.a. puut.* < pontata. | P:ta lautaa.

ponttau|s[64] *s. puut.* **1.** ponttaaminen. **a.** < pontata 1. — *Yhd.* koko-, puolip. **b.** < pontata 2. | P. on yleisimpiä lautojen liittämistapoja. **2.** pontattu kohta t. liitos. | P:kset asetetaan niin, ettei vesi pääse tunkeutumaan pontteihin.

pont|ti[4*] *s. puut.* toisiinsa yhdistettävien lautojen t. lankkujen (joskus rauta- t. teräslevyjen) toiseen reunaan tehty ruode (l. kieli) ja toiseen sitä vastaavasti tehty ura (l. varho), so. koiras- ja naaraspontti; myös tällaisesta liitoksesta, uraruodeliitoksesta. | P:in höylääminen. P:in ruode, ura. Liittää, yhdistää p:illa l. pontata. P:tien kohdalta sinertynyt seinä. — *Yhd.* koko-, puoli-, täysip.

pontti|höylä *s. puut.* höylä, jolla lautaan t. lankkuun tehdään pontti. **-höyläkone** *s. puut.* **-lank|ku** *s. puut.* lankku, jossa on pontti. | P:uista tehty lattia. **-laudoitus** *s. puut.* Sisäseinän p. **-lau|ta** *s. puut.* lauta, jossa on pontti. | P:doilla vuorattu laipio. **-liitos** *s. puut.* pontilla tehty liitos, uraruodeliitos. **-rau|ta** *s. tekn.* valssattu rauta, jossa on samantapainen ruode ja ura kuin ponttilaudassa ja -lankussa. | P:doista tehty sulkuseinämä. **-sauma** *s. tekn.* **-seinä** *s. tekn.* ponttilaudoista t. -lankuista tehty seinä.

ponttoni[5] *s.* **1. a.** vars. *sot.* veneen t. proomun näköinen, tasapohjainen, kummastakin päästä kokallinen alus, jollaisia käytetään lautan t. uivan sillan kannattimina, sotilaskuljetuksiin ym. | Puinen, teräksinen p. P:en varaan rakennettu silta. P:t ankkuroidaan lujasti pohjaan. — *Yhd.* koko-, puolip.; moottorip. **b.** *tekn.* teräsbetonista valettu suurenkin vakinaisen sillan uiva kannatusarkku. **2.** *mer.* uponneiden aluksien nostamiseen käytetty (tav. metallinen) suurikokoinen kelluke. | Vedellä täytetyt p:t lasketaan uponneen aluksen viereen, kiinnitetään siihen, tyhjennetään vedestä ja samalla pumputaan ilmaa täyteen, jolloin ne kohoavat pinnalle ja nostavat aluksen mukanaan. — *Yhd.* nostop. **3.** = kelluke 1, erik. **4.** *metsät. (kans.* ponttoo, ponttuu) närelenkeillä, rautaketjuilla t. -pulteilla toisiinsa t. poikittaisiin ruoteripuihin kiinnitetyistä isoista tukeista tehty kiinteä, tav. parin tukkikerroksen vahvuinen lautta; *harv.* laudoista rakennettu ontto, laatikkomainen lautta. — *Yhd.* hevos-, tukkip.

ponttoni|lautta *s.* ponttonien varaan rakennettu lautta. **-silta** *s.* ponttonien varaan rakennettu tilapäinen t. pysyvä silta. | Pioneerien rakentama p.

ponttoo[24], **ponttuu**[25] *s. kans.* = ponttoni 4.

pony[1], **-hevonen** *s.* par. poni(hevonen).

pook|a[11] *s. ark., us. mon.* kehys. **1.** ikkunan (t. oven) kehykset, puitteet. — *Yhd.* ikkunanp. **2.** silmälasien kehykset (ja sangat); joskus: silmälasit. | Silmälasien kultaiset p:at. **3.** Täkkip(:at).

pooki[4] *s. mer.* maalle rakennettu suurehko tornimainen merimerkki. | Majakka näyttää valoa, p. ei.

1. pool|i[4] *s.*, vars. *fys.* napa, kohtio. | Pallon akselin päätepisteet l. p:it. Funktion p. eli äärettömyyskohta. Magneetin voima on keskittynyt sen kumpaankin päähän, p:eihin. Sähkökoneen negatiivinen p. eli napa. — *Kuv.* -- ne kaksi p:ia, joiden ympärillä Sillanpään ajatukset kiertävät KOSKENN.

2. pooli[4] *s. tal.* = kartelli 1. | Viljelijöiden, teollisuusmiesten p. — *Yhd.* kupari-, vehnäp.

poolo[1] *s. urh.* kahtena 4 hengen puolueena ratsain pelattava pallopeli, jossa nuijalla lyödään palloa vastustajan maaliin, poolopeli. — *Yhd.* hevos-, vesip. **-kenttä** *s.* kenttä, jolla pelataan pooloa. **-paita** *s.* trikoopaita, joka on tarkoitettu sekä aluspaidaksi että puseroksi, poolopusero. **-peli** *s.* = poolo. **-pusero** *s.* = poolopaita.

poostavi[5] *s. kans.* kirjain, puustavi.

pop|ata[35*] *v. last., 3. pers.* polttaa. | Velli p:paa.

popliini[6] *s.* kaksiniitinen, loimivaltainen, ripsimäinen (tav. kiiltäväpintainen) silkki-, puuvilla- t. villakangas. | P:a käytetään miesten paita- ja puserokankaana, naisten puku- ja takkikankaana. — *Yhd.* puuvilla-, silkki-, villap. **-kangas** *s.* **-takki** *s.* popliinikankaasta tehty (kesä)takki.

popot|taa[2*] *onom.v.* -us[64] *teonn.* puhua nopeasti ja epäselvästi, monotonisesti (vars. vierasta, tuntematonta kieltä), papattaa. | Puhua p. Papin yksitoikkoinen p:us. Vilkkaasti p:tava italialainen.

1. poppa[11*] *s.* = poppamies.

2. poppa[11*] vars. *last.* **1.** *s.* tuli. **2.** *a.* polttava, tulinen, kuuma.

poppa|keino *s.* taika-, noitakeino. | P:keinoja käyttävä kansanlääkitsijä. **-konsti** *s. kans.* = ed. **-mies** *s.* tietäjä, taikuri, noita, velho; us. *halv.* kansanparantaja, puoskari. | Neekeriheimon pelätty p. Loitsuluvuilla sairauksia parantava p. **-muija** *s. kans.* vrt. ed. | P. paranteli tautia omatekoisilla rohdoillaan. **-ukko** *s.* = poppamies.

poppel|i[6] *s.* Populus, pohjoisen lauhkean vyöhykkeen haapapuita. | Suomessa p:eita viljellään puistopuina. — *Yhd.* hopea-, musta-, palsamip.

poppeli|kuja *s.* **-lehto** *s.* **-puu** *s.* **-ruusu** *s.*

Lavatera, malvojen heimoon kuuluvia koristekasveja.
poppo[18]* *s.* = 2. poppa.
poppoo[24] *s. ark.* ryhmäkunta, joukko, sakki, porukka. | Meidän p.
popsi|a[17] *v.* -nta[15]* *teonn.* syödä (vars. halukkaasti t. ahnaasti), ajaa suuhunsa, appaa, hotkia. | Syödä p. P. puuroa, omenia. P. makeiset suuhunsa. Panna p:ttavaa pöytään. Silavaa ja voita se poika p:i! JÄRVENT. - - koira p:i lihavaa lampaan reittä KS.
populaatio[3] *s.* **1.** väestö, väkiluku. | Maan, alueen p. **2.** *biol.* määräalueella elävien saman lajin t. muunnoksen yksilöiden kokonaisuus, sekaeliöstö. | Samaan p:on kuuluvat kasvi- ja eläinyksilöt voivat risteytyä keskenään. **3.** tilastomatematiikassa: perusjoukko. **4.** *täht.* tähtien alueellisen ryhmittymisen laji, tähtiasutuslaji, -tyyppi.
populari|soi|da[18] *v.* yleistajuistaa, kansantajuistaa. | Tieteen, taiteen p:minen.
populari|soija[11] *tek.* Kuuluisa tähtitieteen p. Newcomb.
populariteetti[14]* *s.* yleinen suosio, kansansuosio, populäärisyys. | Hallitsijan nauttima p. Vitsikkyys lisäsi suuresti hänen p:aan.
populi[5] *s.* mäkitupalainen, mökkiläinen, loinen entisessä Käkisalmen läänissä.
populäär|i[4] *a.* -isyys[65] *omin.* **1.** (yleisesti) suosittu, suuren yleisön t. kansan suosiossa oleva; kansanomainen. | P. henkilö. P. ravintola. P:ejä kansanlauluja. Tavoitella p:isyyttä. **2.** yleis-, helppo-, kansantajuinen, suurelle yleisölle tarkoitettu; yksinkertaistettu. | P. tietoteos. Tieteen tuloksia p:issä muodossa.
pora[11] *s.* käsin t. konevoimalla väännettävä (ja painettava) t. suorin iskuin lyötävä työkalu, jolla tehdään pyöreitä reikiä kiinteään aineeseen; vrt. kaira, näveri, ora, vintilä. | P:n terä, varsi. Vääntää p:lla reikä puuhun. Toinen kivimies pitelee l. syöttää p:a, toinen lyö moukarilla sen kantaan. P:lla otettu lieriön muotoinen maanäyte. — *Yhd.* kone-, käsip.; keskiö-, kierä-, kärki-, lusikkap.; ilma-, paineilmap.; teräs-, timanttip.; rintap.; hammas-, kivi-, korkki-, luu-, maa-, metalli-, oksa-, puu-, savi-, tiiliseinä-, voip.; tykkip.; isku-, näytteenotto-, väljennys-, vääntöp.
poraaja[16] *tek.* < porata. | Kivihiilen p. Tunnelin p. louhimassa kalliota. P:t ja muu konepajan henkilöstö.
poraamo[3] *s.* työpaja, konepajan osasto tms., jossa suoritetaan poraamista. | Konepajan p.
pora-aukko *s.* poran tekemä aukko, poran aukko. | Maaperän tutkimista varten tehty p.
porah|della[28]* *frekv.v.* **-telu**[2] *teonn.* < porahtaa. | Vesi p:telee. Kiuas p:telee. Jää alkoi p. jalan alla. — Lapsi p:telee kehdossaan. Miksi p:telee elikkoparka [= kukko]? KIVI.
porahduttaa[2]* *v.* = 2. porauttaa.
porah|taa[2]* *onom.v.* **-dus**[64] *teonn.* < porista. | Vesi p:taa kuumalla kiukaalla. Kivi p:taa [= porskahtaa, molskahtaa] järveen. Kuului p:dus jalan painuessa railoon. — *Erik.* parahtaa. | Lapsi p:ti itkuun.
porahuttaa[2]* *v.* = 2. porauttaa.
1. porailla[20] *frekv.v.* < 1. porata. | P. reikiä.
2. porailla[20] *frekv.v.* < 2. porata. | Lapsi alkoi hiljaa p.
pora|istukka *s. tekn.* = poranistukka. **-jauhe** *s.* hieno jauhe, joka lähtee esineestä sitä porattaessa. | Kiveen tehdystä reiästä huuhdotaan p. vedellä pois. **-jauho** *s.* = ed. **-jyrsin** *s. tekn.* **-kaivo** *s.* kallioon porattu kaivo. | P:sta saadaan puhdasta pohjavettä.
porakka[15]* *s. kans.* porina, metakka; toruminen, morkkaus.
pora|kone *s.* konepora, porauskone; poraa käyttävä kone. | Pneumaattinen, sähköllä käypä p. Hammaslääkärin p. P:koneen pyörivä terä. — *Yhd.* (paine)ilma-, pylväs-, seinä-, sähkö-, timanttip. **-mies** *s.* poraaja, porari. **-moukari** *s.* moukari, jolla kiviporaa lyödään.
poran|istukka *s. tekn.* poran, porakoneen osa t. laite, johon poran terä kiinnitetään, poranpidin. **-kara** *s.* **1.** *tekn.* tappimainen porallinen akselin osa t. varsi, johon poranterä on kiinnitetty. **2.** poranvarsi. | Jo kivikaudella osattiin p:a pyörittää jousella. **-kär|ki** *s.* P:jen teroittaminen. **-lastu** *s.*, us. *mon.* **-pidin** *s. tekn.* = poranistukka. **-puru** *s.* **-pä|ä** *s.* **1.** terän vastakkaisessa päässä oleva poran osa; us. = poranvarsi. | Erimuotoisia p:itä. **2.** = poranistukka. **-rei|kä** *s.* Syvä p. P:än läpimitta. Lastujen poistaminen p:ästä. **-terä** *s. tekn.* Kiinnittää p. istukkaan. **-varsi** *s. tekn.*
pora|patruuna *s. sot.* sylinterin muotoinen räjähdyspanos, joka voidaan asettaa esim. kiveen t. puuhun porattuun reikään. **-pistiäi|nen** *s.* P:set 'Rhyssa, isoja, komeita loispistiäisiä'. **-putk|i** *s.* P:ea käytetään mm. timanttikairauksessa ja maanäytteitä otettaessa. **-reikä** *s.* = poranreikä.
porari[6] *tek.*, us. *amm.* < porata. | Ammattitaitoinen p. — *Yhd.* kivi-, metalli-, tunnelip.
poraruuti *s. tekn.* = kiviruuti.
1. pora|ta[35] *v.* **1.** tehdä poralla reikä, reikiä; kairata, nävertää. | P. reikä puuhun, metalliin, kiveen. P. tunneli kallioon. Peruskallioon p:ttu kaivo. Ahtaaksi p:ttu kiväärinpiippu. Polttomoottorin p:aminen 'kuluneiden sylinterien poraaminen'. Lääkäri p:a hammasta. Vuoresta p:taan kalisuoloja. P. öljyä 'puhkaista öljylähde; etsiä poraamalla öljysuonta'. P. malmia 'etsiä poraamalla malmia, tutkia maan malmipitoisuutta; louhia malmia'. Tulen p:aminen puusta kivikaudella. **2.** yl. kaivaa, kaivertaa reikiä, lävistää, puhkaista. | Katolta tippuva vesi p:a reikiä lumeen. Lentokone p:si tien läpi pilvien. Hylje p:a kynsillään reiän jäähän. — Luuvalo p:a [= kolottaa] jäseniä.
2. pora|ta[35] *v. ark.* **1.** itkeä, parkua, vollottaa; valittaa, ruikuttaa. | Lapsi kaatui ja alkoi p. P. kohti kurkkuaan. P. kollottaa. Ei asia p:amisesta parane. Turhaa on menneitä p. **2.** purista, mukista, "purnata". | Mies p:si vastaan, mutta maksoi kuitenkin. [Ämmä] rupesi heti p:amaan, että vie helvettiin se sikasi TOPPELIA.
pora|taltta (kone) *s. puut.* puusepänkone, jolla ensin porataan reikä ja sitten leikataan sen reunat, niin että reiästä tulee neliömäinen. **-tanko** *s. tekn.* tanko t. tangon osa, johon po-

ra vars. syväporauskoneessa kiinnitetään. **-terä** *s.* par. poranterä. **-teräs** *s.* **-torni** *s. tekn.* Öljykentän p:t.

porau|s[64] *s.* vrt. 1. porata. **1.** poraaminen. | Puun, kiven p. Reiän p. Öljyn p. — *Yhd.* ilma-, käsi-, syvä-, timanttip.; kallion-, kiven-, metallinp.; öljynp.; koe-, tutkimusp. **2.** poraamalla tehty reikä, aukko t. syvennys. | Pistoolin rungon sisäseinässä on p:kset mm. liipaisimen ja varmistimen tappeja varten. P:kseen tehdyt kierteet.

poraus|aukko *s.* **-kone** *s. tekn.* = porakone. **-laite** *s.* **-menetelmä** *s.* Nykyaikaiset p:t. **-nopeus** *s.* **-rei|kä** *s.* Syvä p. Naftakentän p:ät. P:kään pantu räjähdyspanos. **-syvyys** *s.* **-teho** *s.* Sähköporakoneiden p. **-torni** *s.* = poratorni. **-työ** *s.* Tunnelin p:t.

1. **porautta|a**[28*] *fakt.v.* < 1. porata. | Kaivon p:minen. P. haulikon piippu puhtaaksi.

2. **poraut|taa**[28*] *kaus.v.* (*rinn.* porah(d)uttaa) < porahtaa. | P. vettä saunan kiukaaseen. Keittää p:ti kahvit. Nuottamies lyödä p:taa porkalla veteen. — Sanoa p. suoraan ajatuksensa.

porautu|a[14] *refl.v.* < 1. porata. | Kairan terä p:u syvälle puuhun. Toukka on p:nut kuoren läpi. Terävä ammuksen sirpale p:i lihakseen. — *Kuv.* [Kirjailija] on p:nut syvälle sielunelämän kuvauksessaan. Hätäiset extemporearvostelut -- eivät läheskään aina pysty p:maan itse ytimeen T.VAASKIVI.

poraöljy *s. tekn.* (kivennäis)öljyn ja veden seos, jota metallia porattaessa, jyrsittäessä t. muuten leikattaessa käytetään jäähdyttämään ja voitelemaan työvälinettä.

pore[78] *s.* **1. a.** tav. *mon.* pienehkö pallomainen, nopeasti särkyvä ilma- t. yl. kaasurakkula nesteessä, vars. virtaavassa t. kiehuvassa vedessä, kupla, (vesi)kello; vrt. kuohu. | Vedenpinnan p:et. Airon, potkurin synnyttämät p:et. Lähteen pohjalta nousee p:ita. Kiehuvan vesikattilan pinnalla kuplii p:tta. Hiilihappo poistuu p:ina kivennäisvedestä. — *Kuv.* Vihan p:et. Elämän virran satunnaisia, haihtuvia p:ita. Myrkyllinen pohjavirta valui menestyksen p:itten alla KATRI INGMAN. — *Yhd.* pinta-, pohjap.; kiehumap. **b.** sulassa tilassa olleen aineen jähmettyessä siihen jäänyt pieni (ilma)rakkula, huokonen. | Jalokivessä voi suurennuslasilla havaita pienen pieniä p:ita. Betoniseinän pikku p:et tukitaan kuumalla asfaltilla. **2. a.** jäähän (vars. rannoille) kevättalvella ilmestyvä sula aukko, halkeama. | Jokisuulla on jo sulaa p:tta. Lahti on rannoiltaan p:issa. Ahven kutee jo p:en aikana. — *Yhd.* rantap. **b.** pieni halkeama t. särö. | P:ella oleva kahvikuppi.

porehti|a[17*] *v.* = seur. | Kahvipannu p:i hellalla. P:va soodavesipullo.

poreil|la[28] *v.* -u[2] *teonn.* **1.** muodostaa poreita, porehtia, kuplia, helmeillä, kuohua; kiehua. | Vesi alkaa p. ennen kiehumista. Hiilihappo p:ee kuplina kivennäisvesipullosta. Helmeilevä samppanja p:i laseissa. P:eva puro, lähteensilmä. Laivan kuohuva ja p:eva vanavesi. Syvän pohjavirran p:u. Pienet salakat p:ivat rannan kaislistossa. Sinkoilevat säkenet p:ivat [= säihkyivät, säkenöivät] tuhansina värivivahduksina. — *Kuv.* P:eva nauru. Huulilta p:i vilkas puheen sorina. Äänessä p:ee viha. Maailma p:ee ja kuohuu. [Runoilijan] lyriikassa p:ee satiirin suoni. -- hyväntahtoisesta isä Heikistä alkoi tällä hetkellä p. esiin isän vaistoja SILL. **2.** rakoilla, säröillä, halkeilla. | Jää ritisee ja p:ee askelten alla. Kiviseinässä ilmenee pientä p:ua.

porei|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* P. kivennäisvesi. — Huonoa, p:sta lasia.

poreve|si *s.* poreileva vesi; rannalle jään reunaan kevättalvella muodostunut sula kohta; vrt. pore 2.a. | P:det lainehtivat rannoilla.

porfiini[9] *s.* porfyriinien perusaine. **-rengas** *s.* neljä metyleeniryhmien toisiinsa yhdistämää pyrrolirengasta.

porfyriini[4] *s.* luonnossa yleisiä heterosyklisiä typpipitoisia aineita. | P:t ovat porfiinijohdannaisia.

porfyriitti|nen[63] *a.* vrt. ed. | P:set kivilajit.

porfyrinuria[15] *s.* uroporfyriinin erittyminen virtsassa.

porfyyri[9] *s.* runsaasti piihappoa sisältävä kova vulkaaninen kivilaji, jonka hienorakeisessa pohjamassassa on suurehkoja kvartsi- ja maasälpärakeita. | Ruskea, punajuovainen p. Suursaaren p. P:sta tehty sarkofagi, pylväs. — *Yhd.* graniitti-, kvartsi-, maasälpäp. **-graniitt|i** *s.* tav. karkearakeinen, suuria maasälpäyksilöitä sisältävä graniitti. | Punertavaa p:ia. P:eihin kuuluu mm. rapakivi. **-kallio** *s.* **-kiv|i** *s.* P:estä tehty veistos. **-louhos** *s.*

porfyyri|nen[63] *a.* **-syys**[65] *omin.* Kivilajin rakennetta sanotaan p:seksi, jos kivessä on yksityisiä suurehkoja hajarakeita hienommassa perusmassassa.

porhak|ka[15*] *a. kans.* -asti *adv.* -kuus[65] *omin.* mahtava, mahtaileva, rehvakka. | P. virkansa puolesta. P. ääni. Minä tässä katselin, kuka sieltä niin p:asti ajoi KAUPPISH.

porhal|taa[5] *deskr.v.* kulkea (juosta, hiihtää, ajaa) nopeasti, kovaa vauhtia, pyyhältää, kiitää. | Juosta p. Mennä, tulla p. Hiihtäjiä p:si maaliin. Hevonen p:si pyrynä täyteen raviin. Juna p:taa asemalle. Purjeveneet p:tavat laitamyötäistä. — *Kuv.* Lukea p.

porho[1] *s.* **1.** pohatta, pomo, ponsari, pamppu. | Hän on aika p. On paisunut p:ksi. -- joku rahapösö, kapitalisti p. KIANTO. Rikkaaksihan minua huutelevat, p:ksi HAANPÄÄ. — *Yhd.* manttaali-, perintö-, rahap. **2.** *kansat.* verkon, nuotan, rysän t. muunkin kalastusvälineen päätekohtaan kuuluva toisia suurempi kives t. ankkurikivi. | Verkon painavat p:t.

porilai|nen[63] *a.* ja *s.* — *Erik.* P. [= miesten, poikain korvuksellinen turkislakki] päässä. Soittokunta puhalsi p:sta 'Porilaisten marssia'.

porin|a[14] *teonn.* < seur. | Metsäpuron p. Kahvipannun kodikas p. Auton kaasuttimesta kuuluu p:aa. — Iloinen, äänekäs puheen p. Vieraan kielen p. Naisväen turhia p:oita. — *Yhd.* piipun-, puheenp.

poris|ta[11] *onom.v.* **1.** nesteen, vars. veden poreilemisesta. | Puro p:ee iloisesti. Vesi p:i veneen keulan alla. Kattila kiehua p:ee liedellä. Li-

monaati kuplii ja p:ee [= poreilee] lasissa. Rasva porajaa paistinpannussa. Piippunysä p:i ukon hampaissa. — *Kuv.* Viha p:ee mielessä. **2.** puheesta. **a.** pitää (hiljaisen puoleista) ääntä, sorista, kohista, hälistä. | Vieraat sorisivat ja p:ivat salissa. Puhua p:ee kuin papupata. -- miehet alkavat p:evin suin ja humalailoa kiiluvin silmin kertoa juttuja LEHT. **b.** jutella, jaaritella, rupatella. | Hiljakseen p:taan ja rupatellaan. Älä p:e joutavia! [Rovasti] p:ee isäntien kanssa sähkön hankkimisesta SILL. **c.** puhua moittivassa sävyssä, motkottaa, morkata. | Äiti p:i närkästyneenä tyttärelleen. Mitä lie vihapäissään p:sut.

poristaa[2] *kaus.v.* (< ed.) porisuttaa. | Äijä alkoi p. piippuaan. — Ajaa p. 'ajaa niin että porisee, ajaa huristaa'.

porisuttaa[2*] *kaus.v.* = ed.

porkat|a[35*] *v.* **1.** survoa, tarpoa porkalla, porkkia. | P. kaloja nuottaan. P. vettä tarpoimella. **2.** sauvoa (venettä). | Vene p:aan ylös koskesta. **3.** *kuv.* P. [= rämpiä] upottavia suoniittyjä. Oli vähällä p. [= sekoittaa, sotkea] asiat aivan sekaisin.

pork|ka[11*] *s.* **1.** pitkähkö, kiekko- t. sarvipäinen salko t. sauva, jolla vettä polskuttamalla pelotetaan kaloja pyydykseen (vars. nuotan perään), tarvoin. | Nuottamiehet tarpovat vettä p:alla. **2.** suksisauva. | P:an sompa. Lappalainen käyttää hiihtäessään vain yhtä pitkää p:kaa. **3.** *harv.* eläimen (vars. hevosen) kurkkuun muodostunut ajos t. paise.

porkkail|la[29] *frekv.v.* < porkata. | Käydä kaloja p:emassa. Kaunikki [lehmä] -- p:i puron rantaa KAUPPISH.

porkkamainen[63] *kalt.a.* Kirnun p. mäntä.

porkkana[15] *s.* Daucus carota, sarjakukkaisten heimoon kuuluva yleinen juurikasvi; sen möyheä, maukas pääjuuri. | Kellanpunainen, -valkoinen p. P:n hienoliuskaiset lehdet. Viljellä p:a. — *Ruok.* Keitetyt, paistetut p:t. Raastettua p:a. — *Yhd.* karotti-, kesä-, rehu-, ruoka-, talvi-, varhaisp. **--auma** *s. maat.* **-hillo** *s. ruok.* Sitruunamausteinen p. **-keitto** *s. ruok.* Maitoon tehty p. **-kärpänen** *s.* Psila rosae, kärpänen, jonka toukka syö porkkanan juurta. **-laatikko** *s. ruok.* keitetyistä ja hienonnetuista porkkanoista vuoassa t. laatikossa paistamalla valmistettu ruokalaji. **-maa** *s.* Kitkeä p:ta. **-muhennos** *s. ruok.* viipaleina t. kuutioina keitetyistä porkkanoista valmistettu muhennos.

porkkanan|punainen *a.* P. tukka. **-siemen** *s.* **-taimi** *s.* **-varsi** *s.*

porkkana|penkki *s.* Kasvitarhan p. **-raaste** *s. ruok.* **-ryyni** *s. ruok.*, tav. *mon.* raastetuista porkkanoista ja perunajauhosta valmistetut ryynit. **-sose** *s. ruok.* **-sosekeitto** *s. ruok.* **-vanukas** *s. ruok.*

porloiskis [-lo·-] *onom.interj.* loiskis, polskis, molskis. | P., kivi molskahti järveen.

pormestari[5] *s.* **1.** raastuvanoikeuden ja maistraatin puheenjohtaja; *hist.* kaupungin korkeimman viranomaisen t. kaupungin raadin huomattavimpien jäsenten nimitys. | Suurimmissa kaupungeissa Suomessa on maistraatin puheenjohtajana kunnallisp. ja raastuvanoikeuden puheenjohtajana oikeusp. P:n nimittää korkein oikeus. — P:t ja raati johtivat kaupungin hallintoa. — *Yhd.* kunnallis-, oikeus-, varap. **2.** isolokki.

pormestarinna[10] *s.* par. seur.

pormestarin|rouva *s.* **-vaali** *s.* **-virka** *s.*

porno|grafia[15] *s.* epäsiveellinen, säädytön (painettu) kirjallisuus, siveettömät kirjoitukset, kirjat ja kuvat. **-grafinen**[63] *a.* epäsiveellinen; vrt. ed. | P. kirja, kuva.

1. **poro**[1] *s.* (villi)peuran kesytetty muoto, kesy peura. | P. on lappalaisen tärkein kotieläin. Urospuolinen p. on nimeltään hirvas, kuohittuna härkä, naaraspuolinen on vaadin ja vasikka vasa. P:n maito. P:jen käyttö teuraiksi. Ajaa p:lla. Valjastaa p. P:n pulkka. P:n pureminen 'kuohitseminen puremalla'. — *Yhd.* hirvas-, koiras-, naaras-, uros-, vaadinp.; metsä-, tunturip.; ajo-, kanto-, kuorma(sto)-, lypsy-, raito-, takka-, vetop.; liha-, ruoka-, teurasp.

2. **poro**[1] *s.* **1.** tuhka. | Lieden p. Paistaa perunoita p:ssa. P:t lakaistaan uunista luudalla. Kopauttaa p:t piipun pesästä. P:on on sirotettu jyviä, ja vilja on kasvanut HAANPÄÄ. — Vars. *palaa, polttaa poroksi.* Talo paloi p:ksi. Koko kaupunki poltettiin p:ksi. — *olla porona.* Ennen kuin palokunta ehti paikalle, varasto oli p:na. — *Yhd.* piipun-, tupakanp. — *Erik.* **a.** tuhkalipeä. | Langat keitetään p:ssa. Laati pikkuisen p:a, / lipeäistä liuotteli KAL. **b.** tomu, pöly. | Housunlahkeet p:ssa kuivalla maantiellä kulkemisesta. Pojat potkivat multakokkareita p:ksi. **2.** sakka, sako, rupa. | Kahvin, teen, kaljan p:t. P:ista keitettyä sumppia. — *Yhd.* kahvin-, teenp.; nokka-, pohjap. **3.** loka, lika, roska, moska. | P:a roiskuttavat autot. Ravistella heinän p:ja vaatteistaan. -- etpä lyönyt silloin kättäs p:on [= erehtynyt, pettynyt] kuin kraatarimestari Aapelin miehekses valitsit KIVI.

poro|ahkio *s.* pulkka. **-aita** *s.* **1.** pitkä aita, joka estää porolaumoja liikaksi hajaantumasta ja esim. menemästä vieraan valtakunnan alueelle. | Suomen ja Norjan välinen p. **2.** vrt. seur. **-aitaus, -aituus** *s.* aidan ympäröimä laaja-alainen tarha, jossa porojen erotus, merkitseminen ja laskeminen suoritetaan, erotusaitaus, porokaarre, poropelto. **-elo** *s. kans.* iso porolauma, -tokka. | Tuhatpäinen p. Ahma on tehnyt tuhojaan p:ssa. **-erotu|s** *s.* (myös: poronerotus) poroaitauksessa talvella suoritettava porojen luokitteleminen ja esim. käyttö- ja teuraseläimien valitseminen. | Lapin suuret jokavuotiset p:kset. **-hirvas** *s.* urosporo. **-härk|ä** *s.* kuohittu urosporo. | Ajoporoina käytetään tavallisesti p:iä.

poroi|nen[63] *poss.a.* < 2. poro. | P. uuni. P:sta kahvia. Lattia on tullut kovin p:seksi 'roskaiseksi, likaiseksi'.

poro|isäntä *s.* poronhoitopiirin l. paliskunnan esimies. | P. valitaan tavallisesti kolmeksi vuodeksi. **-kaarre** *s.* = poroaitaus. **-kanta** *s.* vrt. kanta III.1. | Suomen p. oli v. 1950 noin 140.000 eläintä. **-karavaani** *s.* raito. **-karja** *s.* Lappalaiset p:n kasvattajina. P:n tuotteita. **-kaski**

s. poronrehun hankkimiseksi kaadettu naavakuusikko. | Kevättalvella paksun lumen aikana kaadettu p. on usein pelastanut porot nälkäkuolemasta. **-keitto** *s. ruok.* poronlihasta valmistettu keitto. **-kelkka** *s.* = poronkelkka. **-kello** *s.* **1.** = poronkello. **2.** (isokokoinen, valamalla valmistettu) aisakello. | -- herroja ajaa p:ssa maantietä myöten AHO. — *Kuv.* Se akka on aika p. 'juorukello, kielikello'.

porokiv|i *s. kans.* takkakivi. | [Hauskaa on] istua silloin lämpimälle p:elle selkäänsä lämmittämään ALKIO.

porokoira *s.* porojen paimentamiseen opetettu koira, tav. lapinpystykorva.

porokup|pi *s.* **1.** tuhkakuppi. | P. täynnä savukkeenpätkiä ja tuhkaa. **2.** poroinen kahvikuppi. | Huima hinta yhdestä p:ista!

poro|kyyti *s.* Ajaa, matkustaa p:kyydillä. **-lai|dun** *s.* = poronlaidun. **-lappalai|nen** *s.* poronhoitoa pääelinkeinonaan harjoittava lappalainen. | P:set viettävät yhä kiertelevää paimentolaiselämää. P:sen kota. **-lauma** *s.* Suuri, tuhatpäinen p. **-lehmä** *s.* naarasporo, vaadin. | Pieni lappalaiseukko p:änsä lypsämässä. **-merkki** *s.* poron korvaan leikattu omistajanmerkki. **-mie|s** *s.* poronhoitaja; poronomistaja; porolla kulkija. | Rikas p. P:sten suuri juhla on poroerotus. P:hiä saapui pitkänä raitona.

poron|erotus *s.* = poroerotus. **-hoitaja** *s.* **-hoito** *s.* Lappalaiset harjoittavat p:a. **-hoitopiiri** *s.* = paliskunta, palkinen. **-juusto** *s.* poron maidosta juoksuttimella valmistettu juusto. | Voimakasta, kirpeän makuista p:a käytetään usein kahvin höysteenä. **-jäkälä** *s.* Cladonia, koko Suomessa yleisiä harmaan valkoisia t. ruskehtavia, runsashaaraisia pensasjäkäliä. | P. on porojen pääasiallisin ravinto. P:ä on maastamme viety huomattavat määrät ulkomaille. **-karva** *s.* **-kelkka** *s.* poron vedettävä kevyehkö reki, poronreki. **-kello** *s.* poron kaulakello. **-kiel|i** *s. ruok.* Savustettua p:tä. **-koi|pi** *s.* Käristää p:pea ateriaksi. P:vista ommeltu nutukas. **-koipikenkä** *s.* poron koipinahasta valmistettu (hiihto)kenkä. **-kuu** *s. kans.* poronrasva. **-laidun** *s.* **-lapa** *s. ruok.* Kuivattua p:a. **-liha** *s.* Ulkoilmassa kuivattu, savustettu p. P:n kauppa. **-lihakeitto** *s. ruok.* **-luinen** *a.* P. paperiveitsi. **-luu** *s.* us. nimenomaan poron sarviluusta. | P:sta tehtyjä matkamuistoja. **-mai|to** *s.* P:dosta valmistettu juusto. **-maitojuusto** *s.* = poronjuusto. **-merkki** *s.* = poromerkki. **-nah|ka** *s.* Parkittu p. P:asta tehty turkki. P:alla pohjatut sukset. **-nahkai|nen** *a.* P:set pieksut. **-nahkajalkine** *s.* **-nahkaturkki** *s.*

poronomadi *s.* poropaimentolainen. | Arktiset p:t, lappalaiset ja samojedit.

poron|omistaja *s.* P:omistajat ovat liittyneet paliskunniksi. **-paisti** *s. ruok.* **-pulk|ka** *s.* poron vedettävä ahkio, pulkka. | Ajella p:assa. **-reki** *s.* Korkeakaplainen p. **-sarv|i** *s.* P:et hattunaulakkona. P:esta veistettyjä tarve- ja koriste-esineitä. **-sarvinen** *a.* P. nuolenpää. **-talja** *s.* P. vuoteena. P:sta valmistetut hiihtokengät. **-tuot|e** *s.* Liha, maito ja muut p:teet. P:teiden kauppa. **-valja|at** *s. mon.* P.: länget, rahkeet, vatsapuu ja setolkkavyö. **-varas** *s.* = porovaras. **-vasa** *s.* poron vasikka. **-vasikka** *s.* (myös: porovasikka) = ed. **-veri** *s.* **-vuota** *s.*

poro|paimen *s.* **-paimentolainen** *s.* **-paliskunta** *s.* ks. paliskunta. **-pelto** *s.* = poroaitaus.

poropeukalo *s. halv.* henkilöstä, joka suorittaa työnsä kömpelösti, taitamattomasti, patus, paturi, tunari, nurkkamestari. | Surkea, kömpelö, p. Kirjalliset p:t. Siihen ei joka p. pystykään. -- ei kauppiaaksikaan saisi päästää kaikenlaisia p:ita, joilla ei ole tarvittavaa ammattitaitoa AK.

poropeura *s.* **1.** *kansanr.* peura tms. | Siitä juoksi hiitten hirvi, / p. poimetteli KAL. **2.** villiytynyt poro.

poroporvari *s. halv.* (kohtalaisen) hyvin toimeen tuleva, ahdaskatseinen, henkisiä harrastuksia vailla oleva ihminen. | Vain aineellista etua ajatteleva p. Ahdasmielinen, henkisesti maho p. P., joka ei koskaan ole ajatellut yhtään rohkeaa ajatusta KOSKENN.

poroporvarilli|nen *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* poroporvari-, poroporvarille ominainen, ahdaskatseinen, henkisille harrastuksille vieras. | P. liikemies, pikkuvirkailija. P. maailmankatsomus. P:set sopivaisuuskäsitykset, tottumukset. Pikkukaupungin tukahduttavan p. miljöö. Hengetöntä p:suutta.

poro|raita *s.* tav:mmin seur. **-raito** *s.* ks. raito 1. | Monikymmenpäinen p. Lappalaisia p:ineen. **-reki** *s.* = poronreki. **-rosvo** *s.* **-rutto** *s.* tuhoisa, tarttuva porotauti. **-sopimus** *s.* Suomen ja Norjan välillä solmittu p.

porosorsa *s. leik.* kahvipannusta.

porotalou|s *s.* Harjoittaa p:tta.

porot|ella[28*] *frekv.v.* < porottaa. | Aurinko paistaa p:telee.

poro|tie *s.* Lapin kaidat p:tiet. **-tokka** *s.* poroeloa pienempi, enintään 500 eläintä käsittävä porolauma. | Paimentaa p:a.

1. porot|on[57] *kar.a.* < 1. poro. | Poromiehiä ja p:tomiakin.

2. poroton[57] *kar.a.* < 2. poro. | P:ta kahvia.

porott|aa[2*] *deskr.v.* **1. a.** tuulla (voimakkaasti), puhaltaa, pohottaa, lietsoa. | Pohjoistuuli p:aa kylmästi. Tuuli p:i suoraan luoteesta. **b.** vars. auringosta: hehkua (voimakkaasti), paahtaa. | Aurinko paistaa p:aa täydeltä terältä. Päivä p:i raukaisevasti kuin ukkosen edellä. **c.** jomottaa, kolottaa, pakottaa, särkeä. | Tuskallisesti p:ava haava. Reumatismi p:aa olkapäässä. Päätä, hammasta p:aa. Koko ruumista p:i. **2.** porista. | Kahvipannu p:aa hellalla. Puuro p:i padassa.

porotus[64] *teonn.* < ed. | Pohjatuulen p. Päivän p. jatkui hellittämättä. Pään p. — *Yhd.* auringon-, hampaan-, pään p.

poro|valjakko *s.* **-varas** *s.* **-varkaus** *s.* **-vasikka** *s.*

porove|si *s.* **1.** tuhkavesi, tuhkalipeä. | Pyykkiä kiehutetaan p:dessä. **2.** *kans. leik.* kahvi. | Tuossa on p:ttäkin varina ... Käykää ottamaan! KOJO.

porpat|taa[2*] *onom.v. ark.* **-us**[61] *teonn.* = purpattaa. | Akat p:tavat kovalla äänellä.

por|ras[60*] *s.* **1.** puron, lätäkön t. kapean het-

teikön yli kulkua varten asetettu lauta tms.; suolle ylikulun helpottamiseksi poikittain asetettu puu; vrt. porrassilta, pitkospuu. | Virran yli johtaa vain kapea p. Puita oli heitetty p:taiksi hetteiden yli. — *Yhd.* jalka-, puola-, suop. 2. askelma, astin, "rappu"; us. *mon.* sarja askelmia, joita pitkin päästään esim. rakennuksessa kerroksesta toiseen; joskus: portaikko. | Kiinteät, liikkuvat p:taat. Vapaat p:taat. Nousta, laskeutua p:taita. Seisoa p:tailla. Istui kuistin alimmalla p:taalla. Eteisestä nousevat p:taat yläkerrokseen. Ajoi p:rasten eteen. — Keittiön p. — *Yhd.* graniitti-, kivi-, puu-, sementtip.; aitanp.; avo-, kaide-, kierto-, liukup:taat; köysi-, nuora-, puolap:taat; eteis-, hotellin-, keittiön-, kellarin-, kirkon-, kuistin-, laiturin-, luhdin-, ullakonp:taat; sisä-, ulkop:taat; piha-, pääp.; lasku-, maihinnousu-, palop:taat; kotip. 3. ed:een liittyvää laajentunutta konkr. käyttöä. | Svasimaa laskee kolmena p:taana sisämaahan. Vesi virtaa p. p:taalta alas tunturin rinnettä. — Erik. *geol.* Geoterminen l. maanlämmön p. 'se matka, joka on kuljettava maan syvyyteen, jotta maanlämpö nousisi 1° C:n verran'. — *Yhd.* kala-, lohip.; putousp. 4. *sot.* a. syvyyssuuntaisesta ryhmityksestä. | Taistelujoukkojen p. Rykmentti on järjestetty kolmeen p:taaseen. Toinen p. heitettiin taisteluun. b. 5. kohtaan liittyen. | Divisioonan [komento]p:taassa käsiteltävät asiat. c. *yhd.* Hoito- huolto-, isku-, johto-, komento-, kuljetus-, rynnäkkö-, tulitukip. 5. *kuv.* aste (1), taso, vaihe. | Kehityksen p:taat. Yhteiskunnan alimmalla p:taalla. Virka-arvot olivat valmistavana p:taana senaattiin pääsemiselle. Draama kohoaa p. p:taalta. Terva ja piki olivat p:taana keskiaikaisen turkiskauden ja uuden ajan puutavarakauden välillä. — *Yhd.* jakelup.

porras|arina *s. tekn.* kalteva arina, jonka muodostaa joukko portaittain järjestettyjä vaakasuoria laattoja, tasoarina. **-asento** *s. voim.* asento, jossa toinen jalka muodostaa polvija lanneniveliässä suoran kulman. **-askelma** *s.* Kallioon tehty p. Astua ylimmälle p:lle. **-aukko** *s.* **-automaatti** *s. sähk.* portaikkoon asennettu sähkövalon automaattinen katkaisulaite. **-halli** *s.* Säätytalon p. **-hihnapyörä** *s. tekn.* vrt. porraspyörä. **-huone** *s.* Linnan p. Talo, jossa on 4 asuntoa yhteisen p:en ympärillä. **-juoksu** *s. voim.* vrt. porraskäynti. **-kai|de** *s.* Nojata p:teeseen. **-katos** *s.* Eteisen edessä on pieni p. **-kiv|i** *s.* Aitan p. Istua mökin p:ellä. **-käynti** *s. voim.* käynti nostamalla polvia korkealle. **-käytävä** *s.* = portaikko 2. **-lauta** *s.* portaana oleva lauta. | Aitan p. **-leveys** *s. rak.* P. mitataan portaan seinästä kaiteen sisäreunaan. **-maa** *s. geol.* Jos siirroksia on [maankuoressa] useita rinnakkain ja vajoaminen on tapahtunut porrasmaisesti, sanotaan siirroksia porrassiirroksiksi ja niiden järkyttämää aluetta p:ksi I.LEIVISKÄ. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* < porras 2. | P. putous. P:sille pengermille tehty puutarha. P:sesti asetetut korokkeet. Palkat kohoavat p:sesti. **-mittaus** *s. maanm.* pituudenmittaus, joka suoritetaan luotilangan avulla portaittain mittanauhan ollessa vaakatasossa. **-piel|i** *s.* Hän huomaa p:essä mustan uunikoukun ja kolkuttaa sillä oveen KARHUM. **-putkilo** *s. kasv.* putkilo, jossa huokosten kohdat ovat pitkänomaisia ja vaakasuorasti toistensa yläpuolella. **-puu** *s.* = porras 1, harv. 2; vrt. pitkospuu. | Puron yli päästiin p:ta pitkin. Suon yli johtavat p:t. — *Kuv.* Maineen p:t. Kehityksen alimmalla p:lla. **-pylvä|s** *s.* Kukkamalja p:än päässä. **-pyramidi** *s.* pyramidi, jonka seinämät kohoavat muutamina porrasmaisina pengerminä. **-pyörä** *s. tekn.* yhdistetty pyörä, joka käsittää joukon erisuuria pyöriä portaittain järjestettyinä. **-pää** *s.* Juhannuksena pystytettiin koivuja p:hän. P:ssä veistelee Olli poika pienoista kaarnalaivaa J.SAULI. **-pääty** *s.* Asuintalon p. **-siirros** *s. geol.* vrt. porrasmaa. **-silta** *s.* 1. kapulasilta. 2. puu t. silta, johon on tehty askelmien sijat. | Tallin ylisille vei hevosilla ajettava p. **-syöksy** *s. rak.* = porrasvarsi.

porrast|aa[2] *v.* 1. panna porras, porraspuita puron yli, kulkukohtaan suolle tms. | P:ettu erämaan polku. Ukot itse - - yksissä miehin p:ivat vetelät jänkänsä PAULAH. 2. tehdä jhk askelmia, portaita, tehdä porrasmaiseksi. | P:ettu rinne. Jyrkät, p:etut kadut. P:ettu koroke. P:ettu harmonikka 'jonka diskanttinäppäimet sijaitsevat niin, että ne muodostavat porrasmaisen kuvioituksen'. 400 m:n aitajuoksussa aidat ovat eri radoilla p:ettuina. 3. vars. *sot.* ryhmitellä joukko vars. syvyyssuuntaan eri osastoihin. | Joukkueet voivat p. ryhmänsä kahteen linjaan. Takaviistoon p:ettu reservi. P:ettu hajarintama. — P:ettu tuli 'porrastustuli'.

porras|tasanne, -taso *s. rak.* portaissa oleva astinpinnan laajennus, lepotasanne, -taso, kerros-, välitaso. **-tie** *s.* suon yli rakennettu polku, joka tav. on tehty kahdesta pitkospuusta. **-torni** *s. rak.* tornimainen osa linnaa tms. rakennusta, johon portaat on sijoitettu.

porrastu|a[1] *pass.v.* < porrastaa. | Palkkataso on p:nut paikkakuntien suhteellisen kalleuden mukaisesti. — *Sot.* Joukkue jatkaa etenemistään syvyyteen p:en.

porrastuoli *s.* erikoisrakenteinen tuoli, jonka voi muuttaa tikkaiksi.

porrastu|s[64] *teonn.* 1. porraspuut, porrastie. | Vetisiin soihin rakennetut p:kset. Asteli p:sta. — *Yhd.* suop. 2. < porrastaa 2. | Maaston p. Tavaroiden p. [= järjestäminen riviin koon mukaan] hyllylle. Kaksitasoisessa lentokoneessa on p., kun toinen siipipari on kiinnitetty toista edemmäksi. — *Kuv.* Palvelurahan suhteen edellytetään p., niin että sitä maksetaan suuremmista laskuista suhteellisesti vähemmän. 3. *sot.* < porrastaa 3. | Lentueiden p. laivueissa riippuu hyökkäyskohteen laajuudesta ja ilmasotatilanteesta.

porrastustuli *s. sot.* tuli, joka ammutaan sivusuuntaa, korotetta t. molempia portaittain muuttaen.

porras|valaistus *s.* Automaattinen p. **-valo** *s.* **-varsi** *s. rak.* kahden peräkkäisen porrastason väli, syöksy. **-vier|i** *s.* P:essä oleva polkupyörä.

-viiva *s.* porrasmainen murtoviiva. **-väli** *s.* askelmien väli. | Harppasi monta p:ä yhdellä kertaa. **-yhteys** *s. rak.* Eri kerrosten välinen p.

porsaan|kyljys *s. ruok.* **-paisti** *s. ruok.* myös: porsaspaisti. **-silmä** *s.*, us. *mon.* — *Kuv.* Hänellä on - - pienet, tavattoman hyväntahtoiset ja aina ystävälliset p:t AHO.

porsa|s[60] *s.* sian poikanen, nuori sika, "possu". | Emakko ja 10 p:sta. Kippurahäntäinen p. Kasvattaa p:ita. — Eril. sanonnoissa. | Lihava, pyöreä kuin p. Nukkua kuin p. 'sikeästi'. Syödä kuin p. 'epäsiististi'. Marssivat peräkkäin kuin köyhän talon p:at SP. Kyllä routa p:an kotiin ajaa SL. — Epäsiististä, säädyttömästä tms. ihmisestä. | Kylläpä te, p:at, olette itsenne tahrineet! Miehet ovat p:ita. Jo olet tavallinen p. mieheksi ja isännäksi! KARHUM. Puhuiko se p. sellaisia? J.SAULI. — *Yhd.* emakko-, karjup.; kesä-, kevät-, syysp.; joulu-, juotto-, käyttö-, lihotus-, maitop.; sianp.

porsas|karsina *s.* **-kausi** *s.* Varsinainen p. kestää siihen asti, kun porsas on n. 2 1/2 kk:n ikäinen. **-mai|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* siivoton, säädytön, sopimaton, sikamainen. | P:set pöytätavat. Käyttäytyä p:sesti. **-paisti** *s. ruok.* porsaanpaisti.

porsastel|la[28] *v.* -u[2] *teonn.* käyttäytyä porsasmaisesti, juopotella. | Yökaudet he p:ivat laitakaupungilla.

porsas|tuotanto *s.* Emakoita pidetään p:tuotantoa varten. **-yskä** *s. eläinlääk.* porsaissa esiintyvä tarttuva keuhko- ja keuhkoputkien katarri.

porsi|a[17] *v.* -nta[15*] *teonn.* synnyttää porsaita. | Huhtikuussa p:va emakko. Emakko oli p:nut täyden tusinan.

porsimiskarsina *s.* P:ansa emakko viedään muutamaa päivää ennen porsimista.

porsit|taa[2*] *fakt.v.* -us[61] *teonn.* < porsia. | Sopivinta on p. emakko ensimmäisen kerran 12—13 kuukauden ikäisenä.

porskaa[2] *onom.v.* tav:mmin porskua.

porskah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Vesi p:teli saappaiden alta.

porska|htaa[2*] *mom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* Ruskea suovesi p:htaa jalan alta. P:hti koskeen vyötäryksiään myöten.

porskauttaa[2*] *kaus.v.* (*rinn.* porskah(d)uttaa) < ed. | Hypätä p. veteen.

porske[78] *onom.s.* porskuminen, porskunta. | Sauvoimien taaja p. PAKK.

porskia[17] *onom.v. harv.* = seur.

porsku|a[1] *onom.v.* -nta[15*] *teonn.* vedestä: purskahdella, polskua, porskaa. | Vesi p:u saappaiden alta. - - kevätpurot p:ivat hurjimmillaan KIANTO.

porskut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Hevoset p:telivat vedessä. — Kävellä p:teli leveävartisissa saappaissaan.

porskut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* < porskua. | P. vettä jalallaan. Uida p. P:ti saappaillaan lumisohjussa. — *Deskr. ark.* komeasta, uljaasta, reippaasta kävelemisestä. | Kävellä p:ti uusissa, narisevissa saappaissaan keskilattialla. Heikot sortuu elon tiellä, jätkä sen kuin p:taa SP.

porsliini[9] *s.* par. posliini.

porsta[11] *s. ark.* harja.

porstata[35] *v. ark.* harjata.

porstua[20] *s.* **1.** (vars. maalaistalon) eteinen. | Pirtin p. Saunan, navetan p. Kirkon p. Mennä p:an. P:n peräkamari. — *Kuv.* Lapin p:ssa, Rovaniemellä. | Mitä on siis tämä elämä? Helvetin p. KIVI. — *Yhd.* pistep.; lasip.; ulkop.; navetan-, pirtin-, saunanp. **2.** *kal.* Katiskan, rysän p. 'eteinen'. **-kamari** *s.* porstuan perällä oleva kamari, porstuanperä-, porstuanpohjakamari.

porstuallinen[63] **1.** *poss.a.* P. tupa. P. katiska. **2.** *s.* porstuan täysi. | Koko p. vieraita.

porstuan|ovi *s.* **-perä** *s.* P:än rakennettu kamari. **-peräkamari, -pohjakamari** *s.* = porstuakamari.

porstuaton[57] *kar.a.* Paha on pirtti p., paha porstua oveton SL.

porstuva[13] *s. murt.* porstua.

porsue[78] *s. harv.* sian poikue, pahnue.

portaali[9] *s. rak.* linnan, kirkon tms. rakennustaiteellisesti koristettu (pää)ovi t. portti. | Kölnin tuomiokirkon p. Goottilainen p. — *Yhd.* pää-, päätyp. **-nostokurki, -nosturi, -rana** *s. tekn.* nostokurki, jonka pukkimaisen jalkarakenteen alla on tilaa esim. rautatievaunuja varten.

portaat *s. mon.* ks. porras 2.

portaaton[57] *kar.a.* < porras. | P. puronylityspaikka.

portaik|ko[2*] *s.* **1.** (moniaskelmaiset) portaat; ks. porras 2. | Temppelin p. Keittiön p. Seisoi yläkertaan johtavassa p:ossa. Kukkulalle johti komea p. — *Kuv.* Biologisen kehityksen p. [Leinon] "Ukrin" rakenteen mahtava p. TARK. — *Yhd.* marmori-, pylväsp. **2.** se monikerroksisen rakennuksen osa, jossa ovat portaat (ja hissi) ja jota pitkin noustaan talon eri kerroksiin, porraskäytävä. | Kerrostalon p. Portaikko A.

portainen[63] *poss.a.* < porras. | P. rinne. — *Yhd.* kivip.; nelip.

portaittain *adv.* portaina, porrasmaisesti. | Katto laskeutui p. P. ylenevä rinne. Polku nousi p. yhä korkeammalle. — *Sot.* Joukkue suorittaa etenemisensä p. Tuliasemaan siirryttiin p. — *Kuv.* Kehitys vie p. ylöspäin.

portaittainen[63] *a.* portaittain nouseva, etenevä tms., porrasmainen. — *Sot.* Patteriston p. eteneminen valmiusasemasta valmiusasemaan.

portamento[1] [-e·-] *mus.* **1.** *adv.* laulussa ja jousisoitinesityksissä: siirtyen liukumalla sävelestä toiseen; pianon- ym. soitossa: legaton ja staccaton välistä soittotapaa käyttäen, puoliksi staccato. | Esittää, soittaa p. **2.** *s.* vrt. ed. | Laulajatar käytti häiritsevän runsaasti p:a.

portieeri[1] *s.* portin- t. ovenvartija, vars. hotellin palvelusmies, joka ottaa vastaan vieraat ja osoittaa heille huoneet.

portiikki[6*] *s. rak.* pylväiden, pilarien t. arkadien rajoittama, katettu eteishalli.

portillinen[63] *poss.a.* < portti. | P. aitaus. P. pato.

portimo[2] *s.* = kärppä.

portin|aukko *s.* Keskellä vallia näkyy p. **-avain** *s.* **-kolkutin** *s.* **-lukko** *s.* **-piel|i** *s.* Sitoi hevosen

p:een kiinni. Istuutui kivelle p:een. **-puolisko** *s.* **-pylvä|s** *s.* Nojasi p:äseen. **-vahti** *s.* = seur. **-vartija** *s.* Luostarin p.

portlandsementti *s. rak.* keinotekoinen sementtituote, jota saadaan polttamalla määräsuhteinen kalkki- ja saviseos sintrautumiseen asti ja hienontamalla se sitten jauhemaiseksi. | Tavallinen sementti on p:ä.

portolaani[4], **-kartta** *s. hist.* merikartta.

portomerkki *s.* eräissä maissa liian vähin postimerkein postitettuun lähetykseen osoitetoimipaikassa kiinnitettävä lisämaksumerkki.

portteri[5] *s.* alkuaan englantilainen, runsaasti alkoholia ja ekstrakteja sisältävä tumma olut.

port|ti[1*] *s.* vrt. luukku, ovi, veräjä. **1.** merk.-ryhmien raja ei selvä. **a.** aidassa, muurissa tms. oleva tav. oven tavoin suljettava kulkuaukko. | Pihaan vievä p. Hautausmaan, kasarmialueen p. Kaupungin, linnan, luostarin p. P:in pielet, pylväät, kamana. Kulkea p:ista. Seisoa p:illa, p:in pielessä. Saattoväki kalmiston p:illa. — *Raam.* -- Loot istui Sodoman p:issa VT. Tuomitkaa p:eissanne oikein VT. **b.** tav. laidastaan porttiaukon pieleen saranoitu levymäinen, ristikkomainen tms. rakenneosa(pari), jolla porttiaukko suljetaan. | Puutarhan punaiseksi maalattu p. Puinen, rautainen p. P. on auki, raollaan. Sulkea, lukita p. Paukautti p:in perästään kiinni. Avata p. P. kääntyi saranoillaan. P:in narahdus. Jättää jku p:in taakse. Kolkuttaa p:tiin, p:tia. Katsoo kuin härkä uutta p:tia SP. **c.** *yhd.* Kaupungin-, kirkon-, linnan-, luostarinp.; koti-, pihap.; ajo-, käyntip.; katup.; pää-, sivu-, takap.; juhla-, kunnia-, triumfip.; tullip.; kaari-, ristikkop.; hirsi-, lauta-, puu-, rauta-, tammi-, vaskip.; työntöp. **2.** ed:een liittyvää kuv. käyttöä. **a.** Vankilan p:it avautuivat ja N. oli vihdoinkin vapaalla jalalla. Heinäkuun 31. päivänä 1599 Kastelholma avasi p:tinsa [= antautui] viholliselle. USA avannut jälleen p:tinsa siirtolaisille. Avata p:it mielikuvitukselle, puolueriidoille. Suurelle vieraallenne / nyt tietä laittakaa, / ja p:it sydäntenne / hänelle aukaiskaa VK. **b.** Brennerin sola, ikivanha p. Italiaan. Gibraltarin salmi, p. Välimereltä Atlantille. Kööpenhaminasta on tullut Skandinavian p. manner-Eurooppaan. — Taivaan, paratiisin p. Kuoleman, Tuonelan p. — Kirjat p:teina tiedon maailmaan. Aistit, tiedon p:it. **c.** *jnk port|eilla,* -eilta, -eille 'jnk äärellä, edustalla, lähistöllä'. Vihollinen oli jo aivan kaupungin p:eilla. Turkkilaiset tunkeutuivat Wienin p:eille asti. Täällä Pohjan p:eilla. Lapin p:eilla poikavuotensa viettänyt M. A. Castrén. Potilas palasi kuoleman p:eilta takaisin elämään. **3.** laajentunutta käyttöä. **a.** kahden jonkin matkan päähän toisistaan pystytetyn puun, maahan pystytetyn kaaren tms. muodostama kulkuaukko (eril. kilpailuissa, peleissä yms.). | Pujotteluhiihdossa kilpailijoiden on pujotellen laskettava reitille rinteeseen asetettujen p:tien läpi. Krokettipelissä voittaa se, joka ensimmäisenä saa pallonsa p:tien läpi ja --. — Kaksi tanhun osanottajaa tarttuu toistensa käsiin ja nostaa ne ylös p:iksi, josta muut kulkevat. — *Vanh.* jalkapallossa: maali. | Laukaus p:in nurkkaan. **b.** Kanavan sulkukammion p. 'ovilla t. luukuilla suljettava veden kulkuaukko; vars. sen luukut'. Padon p. — *Yhd.* sulkup.; ala-, yläp. **c.** *anat.* eräiden elinten pinnassa kohta, josta tiehyt lähtee elimestä t. saapuu siihen t. jossa veri- t. imusuonet t. hermot puhkaisevat elimen pinnan. | Mahan, maksan p. (myös ◡). — *Yhd.* keuhko-, munuaisp.

portti|aukko *s.* Vallissa oli kuusi p:aukkoa. Laiva voi kulkea kanavan p:aukkojen kautta ilman häiritseviä virtauksia. **-holvi** *s.* Päästiin jykevätekoisen p:n alitse muurien ulkopuolelle. **-katos** *s.* portin yllä oleva katos. **-kello** *s.* vrt. ovikello. **-kielto** *s. ark.,* tav. *leik.* ravintolan asiakkaalle tm. tav. sopimattoman käyttäytymisen johdosta annettu pääsykielto. **-käytäv|ä** *s.* rakennuksen pihaan johtava sola (portteineen). | Kuhertelu p:issä.

porttikäytävä|kuhertelu *s.* **-ryöstö** *s.* **-tappelu** *s.*

portti|laskimo *s. anat.* vatsaontelon oikeata puolta maksan porttiin nouseva laskimo, johon yhtyvät mahalaukusta, suolistosta, haimasta ja pernasta tulevat laskimot. **-luukku** *s.* P:jen avulla voidaan kanavan suluissa toimittaa täyttö ja tyhjennys.

-porttinen[63] *poss.a.* Kapea-, leveäp.; kaksi-, nelip.

portti|pieli *s.* tav:mmin portinpieli. | Arvid seisoskeli majatalon p:pielessä ja tupakoi J.FINNE. **-rakennus** *s.* rakennus, joka on portin yllä t. jonka lävitse kulkee porttikäytävä. **-sola** *s.* vars. maalaistalon pihaan kahden rakennuksen välitse t. jnk ulkorakennuksen läpi johtava sola, jossa tav. on portti. | Pohjalaistalon p. **-torni** *s. rak. hist.* linnan tms. portin yllä t. vieressä oleva torni. **-vahti** *s.* portinvartija.

portto[1*] *s.* prostituoitu, huora, lutka. | Pitikö hänen kohdella meidän sisartamme niin kuin p:a VT.

porttola[14] *s.* julkinen haureudenharjoituspaikka, bordelli, ilotalo.

porttonainen *s.* portto.

porttous[65] *s.* vrt. portto. | Porttolat oli tosin poistettu, mutta p. levinnyt sitä laajemmalle LEINO.

porttovalta *s. hist.* vars. paavinvallan syvimmästä rappiosta 10. vuosisadalla.

porttööri[5] *s.* **1.** pitkähkö, soikea peltilaukku, johon kerätään prässättäviä kasveja. **2.** tav. emaljoidusta pellistä valmistettu ruoankannin.

portugali[4] *s.* portugalilaisten kieli, jota puhutaan paitsi Portugalissa myös Azorien ja Madeiran saarilla sekä Brasiliassa.

portugalilai|nen[63] *a.* ja *s.* P. kauppias. P:set toivat posliinin Eurooppaan.

portugalin|kieli *s.* tav. ◠. **-kielinen** *a.* P. julkaisu.

portulakka[10*] *s.* Portulaca, Länsi-Himalajan ja Etelä-Venäjän välisistä seuduista kotoisin olevia yksivuotisia, mehevävartisia ruohoja, joita viljellään koriste- t. myös pinaatti- t. salaattikasveina.

portviini *s.* makeahko portugalilainen viini, jonka alkoholipitoisuus on n. 18—23 tilavuusprosenttia. **-lasi** *s.* **-pullo** *s.*

poru[1] *s.* **1.** *ark.* itku. | Lapsen p. Seuraavana yönä oli talossa p. ja valitus. Kallelta pääsi p. -- melkein p. suussa rupesi tahtomaan niitä [rahojaan] takaisin SILL. 2. melu, kohu, meteli, äläkkä. | Navetan taakse asti kuului p. pirtistä. Pitää p:a jstak. Paljon p:a, vähän villoja SL. -- ympäri kaikui huuto, möry ja p. KIVI. — Lehdistö nosti asiasta kovan p:n.

poruk|ka[15*] *s. ark.* joukko, ryhmä, sakki. | Koko p. lähti liikkeelle. Mitäs p:kaa te olette? Kuulua jhk p:kaan. Lähdettiin oikein p:alla 'joukolla, miehissä'. — Lahjat ostettiin p:alla 'yhteisesti, miehissä'. Tehdä jtak (jkn kanssa) p:assa 'yhdessä, yhteistyössä'. Ryhtyä jkn kanssa (samaan, yhteen) p:kaan. — *Yhd.* jäärkäri-, pioneeri-, sissi-, vihollisp.; rikollisp.; työp.; etu-, jälkip.

porukoi|da[30] *v. ark.* olla t. toimia porukassa, olla yhteistoiminnassa. | -- Kuva ja Riittu olivat Lipakan savotan aikoina p:neet, aikoneet vihille A.E.JÄRVINEN.

poru|ta[39] *v.* itkeä, valittaa; rähistä, meluta. | Lapsi p:si nälissään. Mutta pöydän ympärillä pikkuporvarit kiiluvin silmin -- p:avat, toraavat LEHT. [Sianporsaat] p:avat ja polskivat kilpaa kaukalossaan SEPPÄNEN. — -- äiti navetan ovella puhella p:aa itsekseen KIANTO.

poruutt|aa[2*] *deskr.v. harv.* vrt. porista. | Keittää p. viinaa, kahvia. Soittaa p. torvea. — Komeasti autolla ajaa p:ivat.

porvali[5] *s. murt.* = seur.

porvar|i[5] *s.* **1. a.** *hist.* saamansa oikeuden perusteella kauppaa t. käsityöammattia itsenäisesti harjoittava kaupunkilainen; *harv.* yl. kaupunkilaisista. | Vanhan Turun p:it. Lyypekin rikkaat p:it. P. Johan Vendelin. **b.** *kans.* kauppias, kauppamies. | Ostaa p:ista. Sitten Jooseppi kävi vielä kahdessa kirkonkylän p:issa minkä mitäkin pikkutarvetta ostamassa KATAJA. **c.** *yhd.* Kala-, kauppa-, terva-, viinap. **2. a.** työväenluokkaan kuulumaton, tav. ainakin kohtalaisen varakas henkilö, omistavan luokan jäsen, kapitalisti. | A:stahan on paisunut melkoinen p. Elettiin kuin p:it. — *Yhd.* pikku-, suurp.; porop. **b.** puoluesuhteita ajatellen: henkilö, joka on mielipiteiltään keskusta- t. oikeistolainen;)(sosialisti, kommunisti. | Kunnanvaltuustossa oli enemmistö p:eita. P:it voitolla eduskuntavaaleissa. — *Yhd.* keskusta-, oikeistop.

porvari|kaarti *s. hist.* jnk kaupungin porvarien keskuudesta sotilaallisesti järjestetty osasto. **-kirja** *s.* par. porvarinkirja. **-ko|ti** *s.* P:deista lähtenyt virkamieskunta. **-koulu** *s.* eräänlainen kansa- ja oppikoulun välimuoto, jossa opetettiin käytännöllisessä elämässä tarpeellisia tietoja. | Iisalmen reaali- ja p. Raahen porvari- ja kauppakoulu. **-kuningas** *s. hist.* Ranskan Ludvig Filipin lisänimi. **-lehti** *s.* porvarillinen sanomalehti.

porvarilli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** vars. sääty-yhteiskunnan aikaisista oloista: porvarissäätyyn, -luokkaan, keskiluokkaan kuuluva, porvarille, porvarissäädylle, keskiluokalle ominainen, porvaris-. | P. koti, perhe, suku. P. syntyperä. Syntyisin p:sista vanhemmista. Kaupunkien p. väestö. P. elinkeino, ammatti. — *Erik.* P. [= porvarien, keskiluokan oloja kuvaava] draama, näytelmä, romaani. P. huonekalutyyli. — *Yhd.* pikkup. **2.** tav. *halv.* ed:een liittyen: keskiluokalle luonteen- t. tunnusomainen, keskiluokan tapoja, makua tms. vastaava, porvarimainen, poroporvarillinen, arkinen, triviaali, banaali; us.)(hieno, hienostunut. | P:sen mauttomasti kalustettu sali. P. maku. P. hyveellisyys, moraali. Hyvin p:sen näköinen rouva. Aineellisuuden ja p:suuden ihailu. — *Yhd.* porop. **3.** vain eräissä yhteyksissä: tavalliseen, normaaliin, jokapäiväiseen yhteiskunnalliseen elämään kuuluva, siviili-; us.)(taiteilija-, kirkollinen. | P:set hyveet. Boheemi ei hevin mukaudu tavalliseen p:seen yhteiskuntaan. — Larin-Kyöstin p. nimi oli Kyösti Larson. P. aika 'jokapäiväisessä elämässä käytetty aika, keski-, vyöhykeaika'. P. vuosi 'vuosi, joka alkaa tammikuun 1. päivänä'. **4.** vrt. porvari 2.b;)(vasemmistolainen. | P:set piirit, ainekset. P:set puolueet, urheilujärjestöt. P. sanomalehti. P. politiikka, sanankäyttö. P. maailmankatsomus. P:sesti ajatteleva kansanosa.

porvarillis|henkinen *a.* **-mielinen** *a.*

porvarillistu|a[1] *v.* tulla porvarilliseksi. | Avioliiton johdosta p:nut aatelisnainen. Elämä talossa oli vuosi vuodelta p:nut.

porvariluokka *s.* Kaupunkien varakas p.

porvarimai|nen[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* = porvarillinen 2.

porvarin|kirja *s. hist.* virallinen asiakirja, joka aikaisemmin annettiin todistukseksi porvarinoikeuksien saamisesta jssak kaupungissa. **-oikeu|s** *s.*, tav. *mon.* ennen elinkeinovapauden voimaan saattamista Ruotsissa ja Suomessa laillinen oikeus harjoittaa ammattia kaupungissa ja nauttia niitä etuja, jotka kuuluivat porvareille. | Saada p:det. Anoa p:ksia. Hänelle annettiin p. kauppiaaksi Haminaan. **-vala** *s. hist.* vala, joka porvarinoikeuksien saajan oli vannottava maistraatissa.

porvari|oikeus *s.* par. porvarinoikeus. **-perhe** *s.* **-piir|i** *s.* Elämä p:eissä. **-puolue** *s.*

porvaris- = porvari-, porvarillinen (1.). **-koti** *s.* **-luokka** *s.* Ammattikuntien järjestyttyä muodostui kaupunkeihin p. **-mie|s** *s.* Yksinkertaisen p:hen tavoin. **-nai|nen** *s.* Aatelis- ja p:set. **-perhe** *s.* Arvossapidetyn p:en tytär. **-piiri** *s.*, tav. *mon.* **-rouva** *s.* **-suku** *s.* Varakas oululainen p. Aateloitu p. **-sää|ty** *s. hist.* porvarit (ks. porvari 1.a) yhteiskunta- ja valtiosäätynä, porvaristo. | Kun Norja vapautui Hansasta, sen kaupunkeihin alkoi syntyä norjalaista p:työtä. P:dyn edustajat säätyvaltiopäivillä. **-talo** *s.* Varakkaammissa p:issa oli 2—4 hevosta.

porvaristo[1] *s.* porvarit. **1.** vrt. porvari 1.a. | Vanhan Turun varakas p. — *Erik.* porvarissääty. | P:n edustajat säätyvaltiopäivillä. — *Yhd.* pikkup. **2.** vrt. porvari 2, vars. b. | P. ja työtätekevät. P. ja vasemmisto. — *Yhd.* pikkup.

porvaristu|a[1] *v.* muuttua porvari(llise)ksi. | Vaurastuessaan työväestö usein p:u.

porvaristyt|tö *s.* Aatelisneidit ja p:öt istuivat ikkunakomerossaan ompelemassa.

porvari|suku *s.* A. oli p:sukua. **-sääty** *s.* = porvarissääty. **-talo** *s.* Kaupungin p:t. **-tyttö** *s.* P:jä ja maalaiskaunottaria. **-tyyli** *s.* = biedermeier. **-vala** *s.* par. porvarinvala.

porvaroi|da[18] *v. harv.* elää kauppamiehenä t. käsityöläisenä. | [Kirkkoherra N:n] jälkipolvi rupesi muiden porvarien tavalla p:maan PAULAH.

porvaruusoikeus *s. harv.* = porvarinoikeus.

posa[11] *s. ark.* kukkaro, lompakko. | Jätkä kaivoi p:n taskustaan HAANPÄÄ.

posadnikka[10*] *s. hist.* keskiaikainen Novgorodin hallitusmies. | Novgorodissa oli ruhtinaan rinnalla tuomarina ja hallitusmiehenä p.-niminen virkamies. V. 1327 mainitaan ensi kerran Vienan p. 'alusmaan päällikkö'.

posah|della[25*] *frekv.v.* -telu[2] *omin.* < posahtaa. | Säyneitä p:telee veneen ympärillä AHO.

posa|htaa[2*] *onom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* **1.** suurehkon esineen t. olion veteen putoamisen, äkillisen vedessä liikahtamisen yms. aiheuttamasta äänestä: **loiskahtaa, polskahtaa, pulskahtaa, molskahtaa, mulskahtaa.** | Airot p:htivat veteen. Leveä pyrstö p:hti. Vesi hylkeenreiässä p:hti. Kuului kalan pyrstön p:hdus. **2.** paukahtaa, pamahtaa. | Laukaus p:hti. Kiuas p:htaa kiukkuisesti. P. nauruun.

posauttaa[2*] *kaus.v.* (*harv.* posah(d)uttaa) < posahtaa. | Lyödä p. melalla veteen.

poseera|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* seistä t. istua (tav. tahallisesti otetussa, us. vaikutusta tavoittelevassa asennossa) valokuvaajan tms. mallina; myös *kuv.* asennollaan, ilmeillään, asenteellaan tavoitella jtak (tärkeyden, mahtavuuden tms.) vaikutusta, tekeytyä tärkeäksi, olla teatraalinen. | P. kameran edessä. Elokuvakaunotar, joka osaa vain p., ei näytellä. P. jklle.

posessionaatti[4*] *s.* tilanomistaja, suurtilallinen.

posetiivari[5] *s. ark.* posetiivin soittaja. | Kiertävä italialainen p.

posetiivi[4] *s.* selässä kannettava t. rattailla kuljetettava pienten urkujen kaltainen soittokone, jota soitetaan kampea pyörittämällä. | P. soi. Veivata p:a. — *Yhd.* markkinap.

posetiivin|soittaja *s.* **-soitto** *s.*

positiivi[4] *s.* **1.** *valok. kirj.* kuva, jonka sävyasteikko on pääasiassa sama kuin kuvattavankin;)(negatiivi. **2.** *mus.* alkuaan siirrettävät kirkkourut, jommoisia tarvittiin suurten kirkkojen monilukuisten alttarien ääressä pidettäviä jumalanpalveluksia varten; suurten urkujen erillinen osa; kotiurut. — *Yhd.* selkäp. **3.** *kiel.* adjektiivin t. adverbin perusmuoto, joka ilmaisee ominaisuuden ilman vertailua, perusaste, esim. suuri, hyvin; vrt. komparatiivi, superlatiivi.

positiivi|kuva *s. valok. kirj.* **-luku** *s. mat.* positiivinen luku.

positiivi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.*)(negatiivinen. **1.** myönteinen. **a.** myötämielinen, suopea. | P. kanta, asenne. Suhtautua jhk p:sesti. Kysymys sai p:sen ratkaisun. **b.** edullinen; edistävä, rakentava, ilahduttava, hyvä. | Tulokset ovat olleet erittäin p:sia. P. kehitys. P:sta työtä suomalaisen hengenviljelyn hyväksi. P. ilmiö, seikka. Teos, jossa on paljon p:sta. P. vaikutelma, kokemus. Hänen pelinsä oli todella p. [= ilahduttava] yllätys. Ryhdyttiin p:siin [= asiaa edistäviin] toimenpiteisiin. -- Runeberg oli p:sten elämänihanteiden laulaja TARK. **2.** osaksi ed:een liittyvää terminluonteista käyttöä. — *Usk.* P. uskonto 'uskonto, joka tunnustaa erityisiä ilmestykseen perustuvia uskonkappaleita'. — *Lak.* P. laki 'säädetty, lainsäädäntötietä syntynyt laki'. P. oikeus 'jllak alueella jnak aikana (todella) voimassa oleva t. tavanomainen oikeus';)(luontaisoikeus. Rikosoikeuden p:sena ilmiönä on kunkin kansan rikoslaki. — *Tal.* P. kauppatase 'jossa vienti on tuontia suurempi'. Varat ovat p:sia omaisuustekijöitä. Saatavan eneneminen tai velan väheneminen on p. muutos. — *Maant.* P. [= ympäristöään korkeampi] pintamuoto. P. rannanmuutos 'rantaviivan siirtyminen maalle päin meren voittaessa alaa maalta'. — *Kasv.* P. [= ärsykkeeseen päin suuntautuva] taksis. — *Mat.* P. luku 'nollaa suurempi, plusmerkkinen reaaliluku'. Erotus on p., jos vähennettävä on vähentäjää suurempi. P. kulma syntyy, kun puolisäde kääntyy vastapäivään. — *Fys.* Kun kappaletta nostetaan, tekee nostovoima p:sta työtä. Lämpömittarin p:set [= nollan yläpuolella olevat, lämpö-, plus]asteet. P. [= kupera] linssi. — *Sähk.* Sitä kohtiota, josta virta lähtee ulos, sanotaan p:seksi. P. varaus. P. [= positiivisvarauksinen] hiukkanen. P:sesti sähköinen kappale. — *Valok.* P. kuva 'positiivi (1)'. — *Kut.* P:set loimensyöttölaitteet saavat toimintaliikkeensä jostakin koneen liikkuvasta osasta ja syöttävät loimia eteenpäin määräpituuden joka iskulla. P. varsikone. — *Lääk.* Kokeen tulos on p., kun sen perusteella todetaan merkkejä epäillystä taudista.

positio[3] *s.* asema, asento.

positivismi[4] *s. fil.* oppi, joka tahtoo nojautua yksinomaan todettuihin tosiasioihin hylkäämällä metafyysilliset spekulaatiot sekä samalla myös varsinaisen kokemuksen rajojen yli menevät yleistykset ja syiden etsimiset.

positivisti[4] *s.* positivismin kannattaja.

positivistinen[63] *a.* positivismia koskeva, positivismiin kuuluva t. sen mukainen. | P. filosofia. P. koulukunta.

positoni[4], **positroni**[4] *s. fys.* positiivinen elektroni.

poskei|nen[63] *a.* ja *s. kans.* sivullinen. | P. katselija. Vaikka mitä se p:seen kuuluu, missä rapakossa variksenpojat räpistelevät KARHUM.

posk|i[8] *s.* **1.** se ihmiskasvojen osa, joka nenän kummallakin puolella ulottuu silmän alapuolelta ja korvan luota suupieliin; myös eläinten pään vastaavasta osasta. | Pulleat, lihavat, paksut, laihat, kapeat p:et. Punaiset, punakat, kalpeat, kelmeät p:et. P:et pakkasesta punoittavina. P:et paloivat jännityksestä. Väri pakeni hänen p:iltaan. Puhalsi p:et pullollaan. P:et laihtumisesta kuopalla. Lyödä, taputtaa, suudella jkta p:elle. Nipistää jkta p:esta. Kyynelet virtasivat pitkin p:ia. Kuunteli käsi p:ella. Viedä, nostaa kivääri p:elle. Pyöritteli mälliä p:essaan. Parit tanssivat p. p:essa. — Kissan paksut p:et. Kukon höyhenettömät p:et. Pään

sivuilla silmien etupuolella ovat kovakuoriaisen p:et. — *pistää, pistellä poskeen(sa)* syömisestä, harv. juomisesta. | Pisteli p:eensa puuroa. Kettu oli pistänyt kanan p:eensa. - - pistäkää kahvi p:eenne TALVIO. — *Yhd.* persikka-, puna-, ruso-, ruusup.; paksu-, pullop. 2. *kuv.* Omenan p. [= kylki] alkoi jo punertua. — Höylän silmän kummallekin puolelle jätetään kiilan tuki, p:et. — Vars. *posk|essa*, -esta, -een 'pielessä, vieressä'. Istua ikkunan, oven p:essa. Pani palavan päreen uunin p:een 'kylkeen'. Tallin p:essa oli renkitupa. Poiketa tien p:een. Pysytellä p:essa 'syrjässä'. — *Yhd.* ikkunan-, ovenp.; tienp.

poski|hammas *s.* ihmisellä t. nisäkäseläimillä kulma- t. välihampaiden takana sijaitsevista hampaista. **-hihna** *s.* päitsissä hevosen korvan takaa kuolaimiin ulottuva hihna. **-kaari** *s. anat.* poskiluun ohimolisäkkeestä ja ohimoluun poskilisäkkeestä muodostuva kaari. **-kuop|pa** *s.* poskeen muodostuva kuoppa. | Syvät p:at. Hymy katosi p:ista. **-liha** *s.* Keitettyä sian p:a. **-liha|s** *s.* A:n p:kset kiristyivät. — *Anat.* ylä- ja alaleuanluusta kahden taimman poskihampaan kohdalta sekä kitaluun ja alaleuanluun välisestä jännesaumasta suupieltä kohden lähtevä naamalihas. **-lisäke** *s. anat.* Yläleuanluusta poskiluuhun ulottuu lyhyt ja leveä p. **-luu** *s. anat.* naamaluu, joka muodostaa silmäkuopan etu-ulko-osan ja poskipään. **-nahka** *s.*

-poskinen[63] *poss.a.* Kalpea-, kapea-, kulmikas-, laiha-, pehmeä-, pullea-, puna-, pyöreä-, sileä-, vaaleap.

poski|ontelo *s. anat.* yläleuanluissa sijaitsevista nenän sivuonteloista. **-parta** *s.* 1800-luvulla käytetty p. **-pieli** *s.*, tav. *mon.* **-puna** *s.* poskien punaamiseen käytetty ihomaali. **-pussi** *s. el.* eräiden nisäkkäiden poskien pussimaisia laajentumia, joissa ne säilyttävät ruokaa. **-pää** *s.* se osa poskea, jossa poskiluu on selvimmin tuntuvissa. | Lappalaisilla on leveät ja ulkonevat p:t. Sa lemmit säihkyä silmien / ja ruusuja p:n LEINO.

poskitusten *adv. harv.* poski poskessa (kiinni). | - - sylityksin istuivat he vaiti, / käsi kädessä ja p. *CAJ.

poskivalssi *s. ark.* poski poskessa kiinni tanssittu valssi.

posliin|i[6] *s.* **1.** *ain.* kaoliinista, maasälvästä ja kvartsista polttamalla valmistettu, murtopinnaltaan lasimainen, läpikuultava valkoinen keraaminen tuote; *yleisk.* us. myös fajanssista ja puoliposliinista. | Kova eli oikea p. sisältää n. 25 % maasälpää, 25 % kvartsia ja 50 % kaoliinia, pehmeässä p:issa on enemmän maasälpää ja kvartsia. Kiinalainen, Sèvres'in p. — *Yhd.* luu-, piip.; sulatep.; puolip. 2. *mon.* posliinisista esineistä. | Talon hopeat ja p:it. Käsin maalatut p:it. Kerätä p:eja. — *Koll.* Hieno kokoelma Meissenin p:ia. — *Yhd.* koru-, käyttö-, pöytä-, saniteetti-, taide-, talousp.

posliini|ala *s.* Toimia p:alalla. **-asti|a** *s.* Savija p:oita. **-astiasto** *s.* **-eristin** *s. sähk.* **-esine** *s.* Fajanssi- ja p:et. **-hammas** *s.* posliininen tekohammas. **-huhmar** *s.* **-kahva** *s.* **-kalusto** *s.* posliininen pöytä- t. kahvikalusto. **-kannu** *s.* **-kauppa** *s.* Lasi- ja p. **-kitti** *s.* kitti, jota käytetään posliiniesineiden liimaukseen. **-kokoelma** *s.* **-kotelo** *s.* **-kotilo** *s.* Cypraea, tropiikkien merissä eläviä kotiloita. **-kukka** *s.* Hoya carnosa, huonekasvina viljelty kiiltäväja paksulehtinen köynnöskasvi. **-kuppi** *s.* **-kurkku** *s.* eräistä valkoisista kurkkulajikkeista. **-laatta** *s.* **-laatu** *s.* **-laji** *s.* **-lautanen** *s.* **-maalaus** *s.* posliinille tehty maalaus. | P:ten polttaminen. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* P:sia kiteitä. P., hyvin kiiltävä ja sileä kuori. **-malja** *s.* **-maljakko** *s.*

posliininen[63] *ain.a.* P. pesuallas.

posliininmaalaus *s.* P. suoritetaan joko lasituksen alle tai sen päälle.

posliini|nukke *s.* Tyttö näytti hauraalta kuin p. **-nuppi** *s.*

posliininvalmistus *s.*

posliini|purnukka *s.* **-putki** *s.* **-ruukku** *s.* **-savi** *s.* = kaoliini. **-tavara** *s.* posliiniesineet, -tuotteet. **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.* Kotimainen p. **-teo|s** *s.* Savi- ja p:ksia. **-tulppa** *s.* **-tuote** *s.* **-tölkki** *s.* **-upokas** *s. tekn.* **-valaisin** *s.* **-valmiste** *s.* **-vati** *s.* **-vuoka** *s. ruok.* **-väri** *s.* väri, jota käytetään posliininmaalaukseen.

posmit|taa[2*] *deskr.v.* **-us**[61] *teonn.* vilkkaasta, vars. käsittämättömästä puheesta. | Ukko p:ti yhtenään. Viereisessä huoneessa p:ettiin vielä hyvän aikaa. Vieras p:ti venäjää. Kuului pehmeää p:usta.

posot|taa[2*] *deskr.v.* Ajaa p:ettiin peninkulmamääriä. Kun aurinko paistaa p:taa yötä pitkin, kerkiää ohra kypsyä.

possak|ka[15*] *s. kans.* alustalaisen taloon suoritettavat päivätyöt. | [Raataa] orjan p:oita ahnaalle ja saidalle talolliselle LEHT.

possessiivinen[63] *a.*, vars. *kiel.* omistusta, omistajaa ilmaiseva. | P. taivutus. P. genetiivi. P. adjektiivi.

possessiivi|pronomini *s. kiel.* eräissä kielissä tavattava pronominilaji, jolla on sama tehtävä kuin toisissa kielissä persoonapronominien genetiivimuodolla. **-suffiksi** *s. kiel.* substantiiviin liittyvä suffiksiaines, joka ilmaisee omistajan kieliopillisen persoonan, omistusliite, esim. poika*ni*.

posso[1] *s. harv.* = seur.

possu[1] *s.*, vars. *last.* porsas, sika. | Pieni, lihava p. — *Kuv.* Olet sinä sentään aika p. — *Yhd.* joulu-, sika-, säästöp.

post- latinalaisperäisten sanojen alkuosana: taka-, jälki-; myöhäis-;)(pre-, ante-.

postdateera|ta[35] *v.* **-us**[61] *teonn.* päivätä myöhäisemmäksi, myöhentää.

posteljooni[4] *s. ark.* postiljooni.

postglasiaaliaika *s. geol.* jääkauden jälkeinen aika, kvartääriajan nuorempi jakso.

postglasiaali|nen[63] *a. geol.* jääkauden jälkeinen, alluviaalinen. | P:set muodostumat. P. hiekka, savi. Vanajaveden p:set vaiheet.

1. **posti**[4] *s.* merk.-ryhmien rajat eivät aina ole selvät. **1.** kirjeiden, pakettien, sanomalehtien, rahalähetysten yms., eräissä tapauksissa henkilöidenkin järjestetty kuljetus t. toimittaminen määräpaikkaan; siitä huolehtivat laitok-

set kokonaisuutena, postilaitos. | P. on kehittynyt nykyisiin muotoihinsa vasta 19. vuosisadan kuluessa. Lähettää kirje p:n välityksellä, p:ssa. Panna kirje p:in 'jättää postitoimipaikkaan t. postilaatikkoon postissa kuljetettavaksi'. — Olla p:n palveluksessa. P:n henkilökunta, laitokset. Joulun edellä on p:ssa kiirettä. — *Yhd.* ilma-, laiva-, lentop.; kenttäp.; kyyhkysp.; pullop.; putkip.; nyrkkip. **2.** postitoimipaikka. | P:n aukioloaika. Missä täällä on lähin p. Käydä p:ssa [tav. viemässä t. noutamassa postilähetyksiä]. Jättää lähetys p:in. — *Yhd.* paketti-, pääp. **3.** tav. *koll.* postilähetyksistä. | Lähtevä, menevä, tuleva p. Tuliko mitään p:a? Saada, lähettää p:a. Hoitaa liikkeen p:a. Avata p. Lukea p. ja sanomalehdet. P:n kuljettaja, kantaja. — Jobin p., ks. jobinp. — *Yhd.* kirje-, pakettip.; arvo-, virkap.; joulup.; noutop. **4.** *ark.* postinkantaja, -kuljettaja. | Joko p. on käynyt? [Mustalaiskuorma] ajoi yhtä mittaa ohi, laski kuin Laukaan p., vaikka vaahto tippui hevosen lautasilta LEINONEN. Hallin Janne se p:n tappoi / Kuorehveden jäällä KL. **5.** postivuoro; yhdessä postivuorossa kulkevat lähetykset. | Toimitti kirjeen ensiksi menevään p:in. Joka p:ssa hän oli ensimmäisenä lehtiään odottamassa. — P. lähti ja saapui vain kolme kertaa viikossa. — *Yhd.* aamu-, ilta-, päiväp.; paluup.

2. posti[4] *s. puhek.* **1.** *harv.* virkapaikka, tehtävä. | Hoiti hallituksessa milloin mitäkin p:a. Ei kelvannut mihinkään p:in. **2.** kerta, tovi. | Puheli siellä pitkät p:t. Teki työn yhteen p:in.

3. posti[4] *s.* tav. yhd:n jälkiosana: Palo-, vesip.

posti|aika *s.* postin aukioloaika. **-ala** *s.* Keskikoulun käynyt voi päästä p:lle. **-alue** *s.* Bernin postisopimukseen liittyneet valtiot muodostavat yhteisen p:en. **-alus** *s.* postia kuljettava alus. **-asema** *s.* rajoitetuin oikeuksin toimiva postitoimipaikka. **-asetus** *s. hist.* **-auto** *s.* postia kuljettava auto. **-ekspeditööri** *s.*

postiennakko *s.* rahamäärä, jonka lähettäjä on määrännyt vastaanottajan maksamaan postin välityksellä hänelle ennen lähetyksen luovuttamista postista. | Lähettää jtak p:na. **-lähetys** *s.* **-maksu** *s.* Tavallisten postimaksujen lisäksi kannetaan postiennakkolähetyksestä p. **-määrä** *s.* **--osoitekortti** *s.* **--osoitus** *s.* Vastaanottajan lunastettua postiennakkolähetyksen on p. lähetettävä lähetyksen postiinjättötoimistoon. **-paketti** *s.*

posti|etuanti *s.* par. postiennakko. **-giro** *s. harv.* postisiirto. **-hallinto** *s.* P:a silmällä pitäen maa on jaettu postipiireihin. **-hallitus** *s.* postiasioita hoitava keskusvirasto. | P. sulautui posti- ja lennätinlaitosta v. 1927 yhdistettäessä posti- ja lennätinhallitukseen. **-harjoittelija** *s.* **-henkilökunta, -henkilöstö** *s.* **-hevonen** *s.* postia kuljettava hevonen. **-huone** *s.* Laivan p. **-huutokauppa** *s.* postin toimeenpanema postimerkkihuutokauppa.

postiinjättö|päivä *s.* **-todistus** *s.* **-toimipaikka** *s.*

posti|juna *s.* juna, jossa kulkee mukana täydellinen postivaunu. **-kirja** *s.* kirja, johon jk virasto t. laitos ottaa kuittauksen postiin jättämistään lähetyksistä. | Lähtevien kirjeiden valvonta liittyy nykyään p:an. **-kirjuri** *s.* **-konttori** *s.* täydellisin oikeuksin toimiva postitoimipaikka. — *Yhd.* pääp.; kenttäp.

postikortti *s.* jäykästä paperista valmistettu, enintään 15 × 10,5 cm:n ja vähintään 10 × 7 cm:n kokoinen tiedonantojen lähettämiseen käytetty kortti, joka yl. kuljetetaan postissa avonaisena. | Virallinen p. Kaupunkinäkymää esittävä, koreakukkainen p. Ilmoittaa jtak postikortilla. — *Yhd.* maisema-, valokuvap. **-albumi** *s.* **-jäljennös** *s.* Taidemaalauksen p. **-koko** *s.* P:a oleva valokuva. **-kuva** *s.* **-lehtiö** *s.*

posti|kulut, -kustannukset *s. mon.* Posti- ja sähkösanomakustannukset. **-käsittely** *s.* P:ä koskeva merkintä, kuten "kirjataan". **-laatikko** *s.* **1.** postin toimesta sopiviin paikkoihin asetettuja lukittuja laatikoita, joihin voi panna postin kuljetettavaksi tarkoitettuja tavallisia kirje- t. ristisidelähetyksiä. | Viedä kirje p:on. **2.** asunnon ovelle t. läheisyyteen asetettu laatikko, johon postinkantaja voi panna asukkaille saapuvat tavalliset kirjelähetykset, sanomalehdet yms.

postilai|nen[63] *s.* postin henkilökuntaan kuuluva henkilö. | P:sten hiihtokilpailut.

posti|laitos *s.* kaikkien niiden laitosten ja toimenpiteiden kokonaisuus, jotka huolehtivat postiliikenteestä. **-laiva** *s.* vrt. postialus. **-laukku** *s.* postin kuljetukseen käytetty laukku. **-leima** *s.* Helsingin p. P:n päivänä.

postilento *s.* postinkuljetuslento. | Postilennot Helsingistä Rovaniemelle. **-kone** *s.* postia kuljettava lentokone. **-liikenne** *s.* Helsingin ja Tukholman välinen p. **-yhteys** *s.*

posti|lentäjä *s.* **-liike** *s.* Jos p. tuottaisi huomattavia voittoja, niitä voitaisiin pitää verotuloina. **-liikenne** *s.* Nykyaikaisen tietoliikenten vanhin haara on p. **-liitto** *s.* Maailman p. **-linj|a** *s.* Siperian rata on maailman tärkeimpiä p:oja. **-lippu** *s.* Maamme p:na käytetään merenkulku- ja kauppalippua, jonka salonpuoleisessa yläkulmassa on kaksi toisiaan leikkaavaa keltaista postitorvea.

postiljooni[4] *s.* postilaitoksen virkailijoita, joiden tehtävänä on postinkanto vastaanottajien kotiin t. postin lajittelu, postinkantaja. — *Yhd.* matka-, vara-, ylip.

postilla[16] *s.* saarnakirja. | Lukea p:a. Sorolaisen p. Kirja oli paksu kuin p. — *Yhd.* huone-, kirkkop.

posti|lokero *s.* postitoimipaikan huoneistossa oleva lukittu lokero, josta sen vuokraaja voi noutaa hänelle osoitetut tavalliset kirjelähetykset yms. | Vaihtoyhdistys "Suomi", p. 144, Helsinki. **-luuk|ku** *s.* **1.** postitoimipaikassa luukku, jonka kautta asiakkaat voivat toimittaa asiansa. | Odottaa p:ulla. **2.** huoneiston ovessa luukku, josta postinkantaja työntää tavallisen postin sisään; postitoimipaikan seinässä oleva luukku, josta postin kuljetettavaksi tarkoitetut tavalliset lähetykset voi työntää sisään. | P:usta putosi paksu kirje. **-lähetti** *s.* postia kuljettava lähetti. **-lähety|s** *s.* Kirjeet,

ristisiteet, paketit ym. p:kset. P:ksen kirjaaminen. P:kset ulkomaille.

postilähetys|kauppa *s. liik.* postin välityksellä harjoitettu vähittäiskauppa. **-liike** *s. liik.* liike, joka suorittaa liiketoimintansa postin välityksellä. **-vekseli** *s. liik.* pankin itsensä maksettavaksi asettama vekseli, joka on lunastettava näytettäessä, pankki-, postivekseli.

postimaksu *s.* postilähetyksistä suoritettava kuljetusmaksu. **-leima** *s.* = arvoleima 2. **-merkki** *s.* postimerkin, ehiön, arvoleiman ja vastauskupongin yhteisnimitys. **-tili** *s. liik.* postilaitoksen asiakkaan säädetyin ehdoin postitoimipaikassa postilähetysmaksuistansa pitämä tili.

postimaksut|on *a.* Virkalähetykset ovat tavallisesti p:tomia.

postimaksuvapaus *s.* = postirahavapaus.

posti|manifesti *s.* Vuoden 1890 p. 'laiton hallinnollinen asetus, jolla Suomen postilaitos alistettiin Venäjän sisäasiainministerin alaiseksi'. **-matka** *s.* postinkuljetus- t. postinhakumatka. **-menot** *s. mon.* Posti- ja puhelinm. **-merkillinen** *a.* P. kirje, kuori. **-merkittää** *v.* varustaa postimerk(e)illä, merkittää, frankeerata. **-merkitön** *a.* P. kirjekuori. **-merkkeilijä** *s.* postimerkkien keräilijä, filatelisti. **-merkkeily** *s.* postimerkkien keräily ja kokoelmiksi järjestely, filatelia. **-merkki** *s.* postilaitoksen t. jnk siihen oikeutetun järjestön käyttämä t. yleisölle myymä arvomerkintäinen paperilippu, joka postilähetykseen kiinnitettynä osoittaa suoritetun postimaksun. | Kiinnittää, liimata p. kirjekuoreen. — *Yhd.* hyväntekeväisyys-, juhla-, kenttä-, lento-, palautusp.

postimerkki|albumi *s.* **-arkki** *s.* **-automaatti** *s.* **-harvinaisuus** *s.* **-huutokauppa** *s.* **-kansio** *s.* **-kauppa** *s.* **-kokoelma** *s.* P:n järjesteleminen. **-liike** *s.* **-luettelo** *s.* **-luonnos** *s.* **-näyttely** *s.* **-osasto** *s.* Postimuseon p. **-paperi** *s.* **-sarja** *s.* Lisämaksullinen p. **-varasto** *s.* Postihallituksen p.

posti|mestari *s.* postikonttorin hoitaja; nyk. meillä pelkkä arvonimi. **-mies** *s.* postin palveluksessa oleva mieshenkilö, vars. postinkantaja. | P:ten neuvottelupäivät. **-ministeri** *s.* eräissä maissa postiasioita hoitava ministeri. **-ministeriö** *s.* Englannin p. **-monopoli** *s.* valtion yksinoikeus postiliikenteen harjoittamiseen. **-museo** *s.* **-neiti** *s.* postin palveluksessa (us. erik. postinhoitajana) oleva naishenkilö. | Kirkonkylän p.

postin|hakija *s.* **-haku** *s.* **-hoitaja** *s.* jtak postitoimipaikkaa hoitava virkailija. **-kantaja** *s.* vrt. seur.; *syn.* postiljooni. **-kanto** *s.* postin kuljetus vastaanottajille. **-kuljettaja** *s.* **-kuljetus** *s.* **-kulku** *s.* P:a Ouluun on parannettu. **-noutaja** *s.* **-ryöstö** *s.* **-tuoja** *s.*

posti|olot *s. mon.* Saatiin aikaan huomattavia parannuksia p:oloihin. **-osasto** *s.* Posti- ja lennätinhallituksen p. Tullikamarin p. **-osoite** *s.* postilähetyksissä käytetty osoite.

postiosoitus *s.* maksumääräys, jolla sen lähettäjän postitoimistoon maksama rahasumma suoritetaan hänen määräämälleen henkilölle. **-kortti** *s.* **-lomake** *s.* **-määrä** *s.*

postipaikka *s.* postitoimipaikka.

postipaketti *s.* postissa lähetetty paketti. **-kortti** *s.*

postipaperi *s.* = kirjepaperi. **-arkki** *s.* **-laatu** *s.*

posti|passi *s.* määräkaavan mukainen asiakirja, joka on postinkuljettajilla matkoillaan mukana ja johon heidän toimintansa valvomista varten postitoimipaikat merkitsevät postin lähtö- ja tuloajat sekä kuljetettavan tavaran laadun. **-piiri** *s.* piiri, joihin maa on jaettu postihallintoa silmällä pitäen. **-pysäkki** *s.* postitoimipaikka, joka välittää tavallisia kirjelähetyksiä tai myös kotimaisia tavallisia paketteja. **-päivä** *s.* se (viikon) päivä, jolloin posti saapuu t. lähtee, kun se ei kulje joka päivä. **-päällikkö** *s.* Suomen p. sai 1888 pääpostitirehtöörin ja 1918 pääjohtajan arvonimen. **-rah|a** *s.* postimaksu. | Korvaus p:oista. Suomalaisen Tiedeakatemian keräilytoimistolle saa p:atta lähettää kansantietoutta koskevia muistiinpanoja. **-rahavapaus** *s.* erinäisille viranomaisille, laitoksille, yhdistyksille, yhdyskunnille ja seuroille myönnetty vapautus postimaksun suorittamisesta. **-ryöstö** *s.* **-salaisuus** *s.* = kirjesalaisuus.

postisiirto *s.* vrt. postisiirtoliike; *syn.* (posti)giro. | Käyttää p:a. Saada rahaa postisiirron välityksellä. **-konttori** *s.* **-kortti** *s.* **-liike** *s.* meillä postisäästöpankin harjoittama maksunvälitystoiminta, joka perustuu tilisiirtoihin ja siten vähentää rahan käyttöä. **-tili** *s.*

posti|sopimus *s.* Kansainvälinen p. **-säkki** *s.* postin kuljetukseen käytetty säkki. | P:en sinetöiminen. **-sääntö** *s.* postiliikennettä järjestävien oikeussääntöjen yhdistelmä.

postisäästöpankki *s.* postin yhteydessä valtion vastuulla toimiva säästöpankkilaitos. **-laitos** *s.* **-liike** *s.*

posti|taksa *s.* P:taksan korotus. **-talo** *s.* **1.** postin toimitalo. | Helsingin p. **2.** *hist.* = postitila. **-talonpoika** *s. hist.* = postitilallinen. **-tarkastaja** *s.* postipiiriä hoitava postivirkamies. **-tie** *s.* V. 1775 valmistui Kristiinankaupungin—Vaasan uusi p. **-tila** *s. hist.* valtateiden varsilta, 2—3 peninkulman päästä toisistaan valituista tiloista, joiden asukkaiden tuli toimia postinkuljettajina. **-tilallinen** *s.* postitilan omistaja. **-tilaus** *s.* postin välityksellä suoritettu tilaus. **-tili** *s. liik.* kirjanpidossa postikuluista pidetty tili. **-tirehtööri** *s. hist.* postilaitoksen johtaja. **-toimenanto** *s.* postiterminä: rahainperiminen. **-toi|mi** *s.* **1.** posti(laitos). | Ns. postimanifestilla Suomen p. alistettiin Venäjän postilaitoksen alaiseksi. **2.** postiasia. | Vakuutettuun kirjeeseen ei saa kiinnittää muita lipukkeita kuin p:nta koskevia. **3.** postivirka. | Hoitaa p:nta. **-toimipaikka** *s.* postilaitoksen toimipaikka, jollaisia on joka puolella maata ja kulkuvälineissä. **-toimisto** *s.* postitoimipaikka, jolla on pienemmät oikeudet kuin postikonttorilla. **-torv|i** *s.* Postinkuljettajan varusteisiin kuului keihäs ja p. P:en kuva on nykyään kaikkialla postin tunnusmerkkinä.

postitse *adv.* postin välityksellä. | Toimittaa sähkösanoma perille p. P:kin voidaan asiakirjoja virastoon lähettää.

postit|taa^{2*} *v.* panna postiin, lähettää postissa. |

P. kirje, paketti. P:takaa oheinen kuponki heti meille. Punaisen Ristin postimerkeillä p:ettu lähetys.
postittaja[16] *tek.* Lehtien p:t.
postitus[64] *teonn.* < postittaa. | Kirjeiden p. **-kone** *s.* = frankeerauskone. **-kulut, -kustannukset** *s. mon.*
posti|vapaasti *adv.* → postimaksutta. **-varas** *s.* **-varkaus** *s.* Junissa tapahtuvat p:det. **-vaunu** *s.* **1.** postilähetysten kuljettamiseen ja lajitteluun varattu ja erityisesti sisustettu rautatievaunu. **2.** *mon. hist.* hevos(t)en vetämät vaunut postin ja henkilöidenkin kuljetusta varten. | Matkustaa p:issa. **-vaunupiiri** *s.* Posti- ja lennätinpiirien lisäksi maassa on yksi p.
posti|vekseli *s.* = postilähetysvekseli. **-vene** *s.* Turun museossa säilytetään p:ttä, jolla vielä viime vuosisadalla kuljetettiin postia Turusta länteen päin. Lähti seuraavana aamuna p:essä kotiin. **-viranomainen** *s.* **-virka** *s.* **-virkailija** *s.* **-virkamies** *s.* **-vuoro** *s.* postin kulkuvuoro. **-yhdistys** *s.* Suomen P. **-yhteys** *s.* Lapin huonot p:det.
postpositio[3] *s. kiel.* partikkeli, joka edessään olevan nominin kanssa yhteisesti ilmaisee aikaa, paikkaa tms., jälkisana; vrt. prepositio.
postskriptumi[6] *s.* (*lyh.* PS) jälkikirjoitus.
postulaat|ti[14]* *s.* **1.** *mat.* ehto, joka asetetaan tutkittavalle matemaattiselle järjestelmälle t. käsitteelle. | Mittakäsitteelle asetettavat p:it. Euklideen geometriassa p:it sisältävät geometrialle asetettavat erityiset oletukset ja aksiomit. **2.** *fil.* olettamus, jota ei voida todistaa, mutta joka kuitenkin tehdään.
postuloida[18] *v.* väittää, olettaa, asettaa jk postulaatiksi.
postuumi[9] *a.* ja *s.* lapsesta: isän kuoleman jälkeen syntynyt; teoksesta: tekijän kuoleman jälkeen julkaistu; kalmannos. | Maria Jotunin p. teos "Jäähyväiset".
potaatti[6]* *s. kans.* peruna. | Panna p:a. Nenä on kuin p.
potalta|a[5] *v. murt.* potkaltaa. | P. juoksuun, laukkaamaan. Mies ei ole kuulevinaan, p:a vain tietään TOPPILA.
potaska[15] *s.* hiilihappoinen kali, kaliumkarbonaatti. **-lipeä** *s.* **-liuos** *s.*
potatti[6]* *s. murt.* potaatti.
pot|ea[15] *v.* **1.** *intr.* olla sairaana, sairastaa, kärsiä. | Hän on jo kolmisen viikkoa pahoin p:enut. Itse lääkärit läsivät, itse puoskarit p:evat SP. Sorea sotainen tauti: / äkin poika pois tulevi, / p:ematta pois menevi KAL. **2.** *tr.* sairastaa; saada kestää, kärsiä jtak vaivaa, olla jnk (epäedullisesti vaikuttavan) alaisena. | P. haavaansa. Lavantautia p:eva on aina eristettävä. P. unettomuutta, vanhuuden raihnautta. — Suosionhalua p:eva taiteilija. P. rahan puutetta. Sanomalehdistö p:i aiheiden puutetta. Maksuvaikeuksia p:eva maa. Viljelysmaamme p:evat fosforihapon puutetta.
potel(l)i[9] *s. murt.* puteli, pullo. — *Yhd.* viinap.
potensoi|da[18] *v.* tehdä voima-asteeltaan, teholtaan tms. suuremmaksi, lisätä, tehostaa, vahvistaa. | Runo, jossa tekijä on kyennyt p:maan tavallisen ilmauksen vaikuttavaan tehoon. **-tu|a**[14]* *pass.v.* Intohimoksi p:nut tunne.
potenssi[6] *s.* **1.** kykenevyys sukupuoliyhdyntään;)(impotenssi. **2. a.** *mat.* Tuloa, jossa on *m* tekijää, jokainen = *a*, merkitään a^m ja nimitetään *a*:n *m*:nneksi p:ksi. 2:n 3:s p., 2 korotettuna p:in 3, 3:nteen p:in on 8. — *Yhd.* murtop. **b.** ed:een liittyen *kuv.* aste, taso, määrä. | Yhtymät ovat voittoperiaatteen korkein p. nykyaikaisessa talouselämässä. Marx oli ideologi melkein korkeimmassa p:ssa. Hän oli hämmästynyt, kolmanteen p:in SIMO PENTTILÄ.
potenssi|funktio *s. mat.* **-oppi** *s. mat.* **-sarja** *s.* (päättymätön) sarja, jonka termit ovat argumentin t. tietyn funktion kokonaisia potensseja vakioilla kerrottuina.
potentaatti[14]* *s.* vallassaolija, vallanpitäjä, mahtimies, ruhtinas.
potentiaali[4] *s.* **1.** *kiel.* verbin tapaluokka, joka esittää tekemisen mahdollisena, mahtotapa. | Suomen kielen p:ssa on tunnus *-ne-*, esim. tietänet asian. **2.** *fys. sähk.* voimakenttää kuvaava skalaarisuure, jonka laskun suuruus on sama kuin kenttävoimakkuus. — *Yhd.* gravitaatio-, sähköp. **-energia** *s. fys.* kappaleen kyky asemansa t. tilansa johdosta tehdä työtä; vrt. liike-energia. **-ero** *s. fys. sähk.* jännite.
potentiaali|nen[63] *a.* **-sesti** *adv.* **-suus**[65] *omin.* mahdollinen, mahdollisuutena l. aiheena (mutta vielä toteutumattomana) oleva;)(aktuaalinen. | Jespersenin mukaan sanamielikuvat ovat p:sta kielellistä toimintaa. P. energia 'potentiaalienergia'. Kiina ja Intia ovat tulevaisuuden kannalta p:sesti tärkeitä markkinoita.
potentiaaliteoria *s. fys.* oppi potentiaalista, sitä koskevista säännöistä ja sen käytöstä voimakenttien ominaisuuksien selvittämiseen.
potentiometri[4] *s. sähk.* laite, jolla käytettävänä olevasta sähköjännitteestä voidaan erottaa sopiva osajännite.
potero[2] *s. sot.* taistelijan, aseen, välineen tms. maahan kaivettu toiminta- t. suojakuoppa. — *Yhd.* suoja-, taistelu-, tähystysp.
potilaisto[1] *koll.s.* (< seur.) potilaat. | Sairaaloiden p.
potilas[60] *s.* sairas henkilö, vars. sellainen, joka on hoidettavana jssak hoitolassa t. joka muuten on lääkärin hoidossa; hoidokki. | Olla jkn lääkärin potilaana. — *Yhd.* mies-, naisp.; eläin-, hevosp.; sänky-, vuodep.; parantola-, sairaalap.; kriminaalip.; ilmarintap.; hermo-, korva-, silmäp.; isorokko-, keuhkotauti-, kuume-, lavantauti-, malaria-, tulirokkop. **-aineisto** *s.* Sairaaloiden p. **-huone** *s.* Kaikki p:et sijaitsevat rakennuksen eteläsivulla. **-luku** *s.* sairaalan tms. potilaiden lukumäärä. **-maksu** *s.* Sairaalan p. **-osasto** *s.* **-paikka** *s.*; *syn.* sairaansija. | Parantola, jossa on 150 p:a. **-piiri** *s.* Etevänä lääkärinä hän sai kiitollisen p:n.
potka[11] *s. ruok.* se ruhon osa, joka jää etujalassa etupolven ja kyynärnivelen, takajalassa kinnernivelen ja polvinivelen väliin. — *Yhd.* etu-, takap.; härän-, sianp.
potkahta|a[28]* *mom.v.* loikahtaa, ponnahtaa potkaisemalla. | - - ukko ryöpsähti istuvilleen koko ruumiillansa p:en SEPPÄNEN.
potkais|ta[24] *mom.v.* **-u**[2] *teonn.* **1.** heilauttaa jal-

kaansa t. oikaista jalkansa ripeällä liikkeellä tav. siten, että jalka osuu jhk. | P. eteenpäin, sivulleen. P. unissaan. P:i oveen että tärähti. Ripeä p:u takamuksiin. Ori yritti p., mutta ehdin väistää. — P. kiveä, palloa, koiraa. P. jk liikkeelle, irti, kumoon. P:i kiven pyörimään. P. pallo maaliin, rajan yli. P. peitto yltään. P. jku ovesta ulos. P:i sängyn alta esiin kenkänsä. P. ovi auki. P. kengät jalasta. P:i jalkansa varpaalliseen. A. p:i johtomaalin. — Eräitä sanontoja. | Jkta p:ee onni 'jkta onnistaa'. P. lautaa t. lautoja (kans.) 'kuolla'. P. aisaansa, aisansa yli (kans.) 'saada avioton lapsi'. — *Kuv.* Lauri on p:tu pois [= erotettu, saanut potkut] koulusta. **2.** ponnistaa jalallaan voimakkaasti maasta hypätessä, liikkeelle lähtiessä, hiihtäessä, luistellessa tms. | P:i pari kertaa vauhtia saadakseen. Hiihtäjä p:i menemään alas notkelmaan. Luistelijan oikean jalan p:ut. Hevonen p:i tuliseen laukkaan. — *Erik.* hiihtämisestä. | -- läksin p:emaan suuren suotasangon yli JÄRN. — *Refl. taiv.* Jänis p:ihe pakoon. -- p:ihe, ponnistihe KAL. Kirsti p:ihe irti HELVI HÄMÄLÄINEN. **3.** ed:iin liittyen. **a.** kaloista: heilauttaa voimakkaasti pyrstöään, ponnahtaa pyrstön liikkeellä vedestä tms. | Lahna näytti kuolleelta, mutta p:ikin yhtäkkiä. Lahden suussa p:i hauki. Ahven p:i itsensä irti koukusta. **b.** jousesta yms.: ponnahtaa, laueta; ponnahduttaa jk lauetessaan liikkeelle; ampuma-aseista: ponnahtaa lauetessaan taaksepäin. | Jousi p:ee. Räjähtäessään ruuti p:ee luodin menemään. Haulikko oli paha p:emaan.

potkal|taa[5] *v. kans.* juosta, kiitää, porhaltaa. | Juosta p. Ahvenet p:sivat kiinni koukkuun LEHT. — *Refl. taiv.* No lohipa p:sihe [= potkahti] nousemaan aika vauhtia koskeen KS.

potkau|s[64] *s.* potkaisu, potku. | Antaa, saada p. Lohi heittäytyy pitkin p:ksin ylös putouksista. Vaiti, ämmä! sun muutoin yhdellä p:ksella tästä mökkiisi linkoon! KIVI. — *Yhd.* onnenp.

1. potke|a[13] *v.* -nta[15]* *teonn.* heittää verkkoa t. nuottaa veteen. | P. nuotta järveen. Jokinuotta p:taan rannasta suoraan ulospäin. Nuotta on p:ttu kaarelle. — *Kuv.* Vaalinuottaa p:taan.

2. potke|a[13] *v. tilap.* Jalka p:e [= suorittaa potkuja], / suksi notkee / sujuilevi sukkelaan SUONIO.

potk|ia[17] *frekv.v.* -inta[15]* *teonn.* vrt. potkaista-v:n merk.-ryhmiä. **1.** Kätkyessä p:iva lapsi. Huitoi ja p:i joka puolelle. Ori oli paha p:imaan. — P:i ja rynkytti ovea. P. kiveä edellään. Pojat palloa p:imassa 'jalkapalloa pelaamassa'. Pienokainen on p:inut peitot yltään. Mäsäksi p:itut kengät. — *Kuv.* **a.** Häntä on onni p:inut 'onnistanut'. **b.** P. tutkainta vastaan (alk. raam.) '(koettaa) vastustaa ylivoimaisia olosuhteita tms.'. Huomasi, että oli turhaa p. tutkainta vastaan. Luonnollisen kehityksen vastustaminen olisi p:imista tutkainta vastaan. **c.** pahoin kohtelemisesta. | Vieraiden p:ittavana oleva vaivainen huutolaislapsi. **d.** karkottamisesta, erottamisesta, "potkujen" antamisesta. | Kadulle p:ittu mustalainen. P. jku joukosta. Koulusta p:ittu oppilas. Hänet on p:ittu pois paikasta toisensa jälkeen. **2.** Potkukelkalla kuljetaan tavallisesti toisella jalalla maasta p:imalla. P. kelkkaa eteenpäin. — *Erik.* hiihtämisestä, luistelemisesta. | Reita ja Jouko lähtivät voimainsa takaa p:imaan [= hiihtämään] loimoa kohti AHO. Koetti ponnistaa minkä ikinä jaksoi, p. [= juosta, pötkiä] tietä pitkin LEHT. — *potkia pitkälle* (kuv.) vain kielt. yhteyksissä: päästä pitkälle. | Sellaisilla tuloilla ei pitkälle p:ita. **3.** Ongessa, veneen pohjalla p:iva kala.

1. potkija[14] *tek.* < ed. | Hevonen oli paha p. — *Yhd.* pallonp.

2. potkija[14] *tek.* < 1. potkea. | Nuotan p.

potkiskel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < potkia. | P. jäätyneitä multakokkareita. Veneen pohjalla p:i isoja ahvenia.

potkit|ella[28]* *v. harv.* sätkytellä, potkiskella. | Saalis kellahti hangelle ja p:teli vielä hetkisen. Sano vielä, Juhani, sydämellesi näin: ole p:telematta! KIVI.

potkitt|aa[2]* *fakt.* ja *kaus.v.* < potkia. | P. oppilailla jalkapalloa. — Erkki koetti olla hiljaa. Jalkoja p:i HEPOR.

1. potku[1] *s.* potkaisu. | P. oveen. Antaa p. jklle. Sai p:n takapuoleensa. — Uimarin p:t. Hiihtäjän, luistelijan p:t. A. luistelee loppusuoraa voimakkain p:in. -- ottivat pitkän p:n [= loikan] viidakkoon ALKIO. Taimen rikkoi veden kalvon p:illaan. — *Erik.* jalkapallossa: jalan liike, jolla pallo saatetaan liikkeelle; siten liikkeelle saatettu pallo. — *Yhd.* sivu-, syrjä-, takap.; hiihtop.; jalkap.; (urh.) alku-, harha-, hätä-, kulma-, kärki-, maali-, rangaistus-, vapaap.; aasin-, onnenp. — *Kuv.*, tav. *mon.* erottaminen toimesta, koulusta, seurasta tms., ero-, lähtöpassi(t). | Saada, antaa jklle p:t virasta, puolueesta.

2. potku[1] *s. kal.* tav. padon alapuolelle kaksin kerroin asetetusta haruksesta pussimaiseksi viritetty lanapyydys, johon kalat virtavedessä ajautuvat. — *Yhd.* lohi-, siika-, säynäs-, taimenp.

-potkuinen[63] *poss.a.* < 1. potku. | Kova-, pitkä-, voimakasp.

potku|kelkka *s.* pitkäjalaksinen, yhden hengen istuttava työntökelkka, jota käytetään reippailuun ja kulkuneuvona, potkuri. **-kelkkailija** *s.* potkukelkalla kulkija. **-kelkkailu** *s.* potkukelkalla kulkeminen. **-lauta** *s.* **1.** kaksipyöräinen, ohjaustangollinen lasten leikkiväline, jolla liikutaan pitämällä toista jalkaa vaakasuoralla laudalla ja toisella potkimalla. **2.** *urh.* lauta, jota uimari pitää edessään harjoitellessaan pelkästään jalkaliikkeitä. **-pallo** *s. puhek.* jalkapallo. **-palloilija** *s. puhek.* jalkapalloilija. **-pallopeli** *s. puhek.* **-pyörä** *s.* = juoksupyörä 1.a.

potkuri[5] *s.* **1.** *tekn.* 2—4:n säteittäisesti yhteiseen napaan kiinnittyvän, ruuvipinnan tavoin kiertyvän siiven muodostama laite, joka (vedessä t. ilmassa) pyöriessään kuljettaa alusta, lentokonetta tms.; myös vastaavanlaisista esim. uistimelle pyörimisliikkeen antavista laitteista, tuulettimista yms.; *syn.* propelli. | Laivan, perämoottorin, lentokoneen p. P:n siivet l. la-

vat, napa. P:n nousu. P. pyörii. — *Yhd.* metalli-, puu-, rautap.; työntö-, vetop.; ilma-, tuulip. 2. (myös *a:sesti*) hevosesta, joka on paha potkimaan. | Raudikko oli vähän p. Huiskuhäntä kehittyy usein p:ksi. 3. = potkukelkka. — *Yhd.* rautap.

potkuri|akseli *s.* Laivan p. **-alus** *s.* vrt. potkurilaiva. **-höyrylaiva** *s.* **-koneisto** *s.* **-laite** *s.* Kääntyväsiipinen p. **-laiva** *s.* potkurilla varustettu laiva.

potkurinakseli *s.* P:a pyörittävä moottori.

-potkurinen[63] *poss.a.* Yksi-, kaksip.

potkurin|siipi *s.* **-sotkin** *s. sot.* teräsköysistä, -verkosta tms. tehty ankkuroitu estelaite, jonka tarkoituksena on pysäyttää vihollisaluksen potkurit sotkeamalla t. rikkomalla ne; vrt. sukellusveneverkko.

potkuriton[57] *kar.a.* P. lentokone.

potkuri|turbiini *s. tekn.* turbiini, jonka kiinteäsiipinen juoksupyörä on potkurin muotoinen. **-uistin** *s. kal.* **-virta** *s.* potkurin liikkeen aiheuttama ilma- t. vesivirta.

potku|suksi *s.* vrt. liukumasuksi. | Oikean jalan lyhyempi suksi, kalhu, toimi p:suksena. **-suunta** *s.* jalkapallossa: suunta, johon pallo potkaistaan.

potkuton[57] *kar.a.* P. uintityyli.

potpuri[5] *s.* **1.** eri sävelmistä koostettu, kiinteää yhtenäisyyttä vailla oleva sävellys; joskus: useista eri kappaleista muodostunut kirjallinen tuote; ketju. 2. *harv.* purpuri.

potra[11] *a.* -sti *adv.* reima, rivakka, uljas, pulska. | P. poika. Ryhdikästä ja p:a kansaa. P. on poikana eleä, onni olla naimatonna SL. Ihanasti sanottu, p:sti sanottu! KIVI.

potretti[6]* *s. ark.*, vars. *leik.* valokuva.

potsi[4] *s. kans.* porsas, possu. | Lihava p. LASSILA.

potta[11]* *s.* **1.** *puhek.* = 2. pottu 2. 2. *kans.* nappikuoppa.

potti[4]* *kans. alat.* **1.** ruukku, pullo. | P. viinaa. — *Yhd.* kivip. **2.** = 2. pottu 2.

pottivalas *s.* = kaskelotti.

1. **pottu**[1]* *s. kans.* peruna. | Keittää p:ja.

2. **pottu**[1]* *s. kans. alat.* **1.** = potti 1. | P. olutta. Viinaa litran p. — *Yhd.* olut-, viinap. **2.** yöastia. — *Erik.* Asiat menevät p:un, päin p:a 'epäonnistuvat, menevät hullusti, päin mäntyä, myttyyn'.

pottumai|nen[63] *a. alat. kiert.* -sesti *adv.* harmittava, vastuksellinen, kelju. | P. kaveri.

potutta|a[2]* *v. alat. kiert., 3. pers.* keljuttaa, kenkuttaa, sapettaa. | Kuka hitto jaksaisi laulaa, kun kaikki p:a niin vietävästi WALTARI.

potuusit[6] *s. mon. kans.* mäkivyöt.

potuutta|a[2]* *v. kans.* kovistaa, patistaa, hätistää. | Samaahan se pastorikin tässä juuri pääsi p:masta LEINO.

poudan|arka *a.* -arkuus *omin.* P. kasvi. **-kestävä** *a.* -yys *omin.* P. viljalajike.

poudistu|a[1] *v.* säästä: muuttua poudaksi, poutaiseksi. | Odoteltiin säiden p:mista.

poudittu|a[1]* *v.* maasta, kasveista: kuivua poudan takia liiaksi. | P:nut maa. Auringon noustua oraat p:ivat.

pouha|ta[35] *deskr.v.* touhukkaasta toiminnasta. | Juosta p:si pirttiin. Amanta teki asiaa ulos, mutta tulla p:si kotvan kuluttua takaisin KIANTO.

poukah|della[28]* *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Rattaat p:telivat tien reunalta toiselle. Kipinöiden p:telu.

pouka|htaa[2]* *mom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* (< poukata) ponnahtaa, pompahtaa, singahtaa, kimmahtaa. | Kansi p:htaa auki. Pallo p:hti maasta korkealle ilmaan. Hakatessa silmään p:htanut lastu. Uunista lattialle p:htaneet hiilet. Kissa hypätä p:hti ikkunalle. P. istualleen, pystyyn. Jänis p:htaa juoksuun.

poukama[13] *s.* **1.** varsin. merk.: leveäsuinen, muttei kovin syvälle maahan pistävä lahti, lahdeke, lahdelma; lahden tapainen joen laajentuma. | Meren, järven, joen, lahden p. Kaislarantainen, tuulensuojainen p. P:ssa ankkurissa oleva purjevene. — *Yhd.* järven-, lahden-, merenp.; rantap. **2.** laajentunutta ja kuv. käyttöä. | Suosta metsään pistävä p. Varjoisa niityn p. Metsäpolun p. 'mutka'. Vuosien kuluessa ohimoiden kaljut p:t syvenevät. — *Anat.* Paksusuolen p:t. — *Yhd.* nilkka-, suup.

poukamainen[63] *poss.a.* P. järvi, rantaviiva. — *Yhd.* matala-, pieni-, syväp.; moni-, runsasp.

poukamalahti *s.* Genovan p.

pouk|ata[35]* *v.* hypätä, ponnahtaa, ponkaista, poukota. | P. aidan yli. Vene p:kasi kuohun harjalle.

poukaut|taa[2]* *kaus.v.* (*rinn.* poukah(d)uttaa[2]*) < poukahtaa. **1.** Hyppylauta p:ti tytön korkealle ilmaan. **2.** P. [= iskeä, paukauttaa] jkta seipäällä päähän. Sanoa p. 'pamauttaa'.

pouke[78]* *s.* poukahtelu; pauke.

pouk|ka[11]* *s.* palavasta puusta sinkoava kipinä. | Pesästä sinkoavat p:at. Puu heittää p:kia. A. ponnahti kuin p.

pouk|kaa[2]* *v.* = seur. | Ei se p:a pohtimessa, joka ei vappuna vaossa [= herneen pitää olla vappuna kylvössä ehtiäkseen ajoissa valmistua] SL.

poukki|a[17]* *frekv.v.* (< poukata) poukahdella. | Polulla piti p. kivien yli. Rusakon juoksu ei ole niin p:vaa kuin tavallisen jäniksen.

poukkoil|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* (< seur.) ponnahdella, kimpoilla, poukahdella, poukkia. | Reki p:i tiellä kovassa vauhdissa. Portaita alas p:eva pallo. Kiviä p:i joka puolelle. Yöperhojen p:u telttakangasta vasten. — *Kuv.* Ajatukset p:ivat sinne tänne.

pouk|ota[38]* *v.* = poukata. | P:kosi penkiltä lattialle. Ukko p:kosi pystyyn kuin pistettynä.

pouk|ut[1]* *s. mon. kans.* pyykki, pesuvaatteet. | Pestä p:kuja. Marja virutteli p:kuja rannalla.

poukut|taa[2]* *v.* -us[64] *teonn.* hakata, takoa, kolkuttaa, jyskyttää. | P. kivellä oveen. — *Deskr.* Soittaa p. kirkonkelloa. Lukea p:ti ääneen.

pounikko[2]* *s.* aapasuota peittävä korkea mättäikkö; vrt. pounu.

pounikkoi|nen[63] *poss.a.* Ylen p:set maat.

pounu[1] *s.* vars. Pohjois-Suomen aapasoille ominainen iso rahkamätäs, rämemätäs. — *Yhd.* jänkäp.

pounuinen[63] *poss.a.* P. suo.

pou|ta[11]* *s.* sateeton (ja us. pilvetönkin) sää, "kaunis ilma". | Mätäkuun p:dat. Seuraavana

päivänä oli kirkas p. P:dalla on hyvä tehdä heinää. Kärpäset pörräsivät yhä kuumenevassa p:dassa. Taivas on p:dassa 'kirkas'. Sateheksi päivän sappi, p:daksi kuun kehä SP. — Kasvit kärsivät p:dasta 'kuivuudesta'. Torjua p:dan tuhoja. — *Yhd.* heinä-, kesä-, kevät-, talvip.; pilvip.

pouta|-aika *s.*)(sadeaika. | Keskikesän p:-aikoina. **-haukka** *s.* = ampuhaukka. **-ilma** *s.*

poutai|nen[93] *poss.a.* -suus[65] *omin.* P. päivä, ilta. P. sää. P. auer.

pouta|jakso *s.* Toukokuun p:jaksot. **-kausi** *s.* **-kesä** *s.* **-pilvi** *s.*)(sadepilvi. | Keveä, valkoinen p. vaeltaa taivaalla. Morsian loisti hunnussaan kuin p. **-päiv|ä** *s.* Heinät saatiin tehdyksi p:inä. **-pääsky|(nen)** *s.* pääskysestä, joka lentää poutailmalla. | -- ainoastaan p:nen, tuskin silmin näkyvä, sieltä väikkyi, lentäin sinne tänne, keveänä ja vilkasna kuin onnenlapsen aatos KIVI. Lentelevät vaan ajatukset kuni p:set siintävässä korkeudessa MERIL. **-sää** *s.* Heinäkuun p. **-taivas** *s.*

pouti|a[17*] *v.* maasta, kasveista: kärsiä kuivuudesta. | Aurinko saa pellon p:maan. Laihot p:vat.

pouvari[5] *s. murt.* povari.

pouva|ta[35] *v. murt.* povata. | Kaisa p:a kahvissa KIVI.

povaaja[10] *tek.* = seur. — *Yhd.* korteistap.

povari[5] *s.* korteista tm. ennustaja. **-akka** *s.* **-ämmä** *s.*

pova|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* ennustaa korteista, kämmenestä, kahvinporosta tms. | P. jklle sulhasia, rikkautta. Äiti p:si kämmenistä ja kananmunista LEHT.

povauttaa[2*] *fakt.v.* < ed. | P. mustalaisella kohtaloaan.

povellinen[63] *poss.a.* < povi. | P. nuotta.

povet|on[67] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* < seur. | P. [= lattea-, matalarintainen] nainen. — P. nuotta.

pov|i[3] *s.* vrt. rinta. **1.** yl. rinta. **a.** Vetää, painaa jku p:elleen, p:eaan vasten. -- Venlan tukevalla p:ella, hienon villahuivin verhossa lepäsi nuorin lapsi KIVI. — Vars. *ylät.* Tuntea p:essaan tuskaa, syvää kaipausta. P:essa myllertävät tunteet. P. huohotti kuin palkeet. P. paisuu riemusta. -- kuin soliseva vesi täyttää uppoovan miehen p:en KIVI. **b.** naisen rinnat. | Nuoren tytön kehittymätön p. Kiinteä, korkea, pullea, pyöreä p. Neidon valkea p. P:en kummut. Vartalo kehittyy ja p. pyöristyy. Liiaksi p:ea paljastava kaula-aukko. **2.** rinnan ja vaatteuksen väli; myös povitaskusta. | Pitää jtak p:essaan. P:essa pullotti käärö. Piilottaa p:eensa, p:elleen. Otti pullon turkkinsa p:esta. Paidan p. tavaroita pullollaan. Elättää käärmettä p:ellaan (kuv.). ks. käärme 2.b. **3.** *kuv.*, tav. *ylät.* 1. ryhmään liittyen. | Kätkeä siemen maan p:een. Maan p:esta kaivetut aarteet. Meren p:esta noussut saari. -- maan p. [= sisus, uumenet], sen pinta puinensa SILL. -- pellon p:ella makasi harmaa halla KIVI. -- keijuista, jotka liikkuvat maan p:ella heinäkuun vaaleina öinä LEHT. Meren p. paisuen hengittää VILJANEN. — *Erik.* hautaamista tarkoittavissa sanonnoissa. | Maan p:essa lepäävät vainajat. Vainaja kätkettiin maan (t. haudan) p:een kotipitäjässään. Pääsi lepäämään isänmaansa p:een. -- ja hauta meidät sulkee / p:eensa kolkkohon VK. — *Yhd.* maanp. **4.** *kal.* nuotan pussimainen peräosa, perä. | Eräät havasnuotat vangitsevat kalat varta vasten tehtyyn pussiin eli p:een. — *Yhd.* nuotanp.

-povinen[63] *poss.a.* Korkea-, paljas-, pullea-, pyöreä-, uhkea-, valkop.

povitasku *s.* takin, liivin tms. rinnan kohdalla oleva sisätasku. | Nutun, liivin p. Lompakko p:ssa. Pisti kirjeen p:un.

pp *lyh. mus.* pianissimo.

pp. *lyh.* **1.** *sot.* vars. yhd:ojen alkuosana: polkupyörä. **2.** *liik.* (myös: p.p.) per procuram.

pr- alkuisten kansan- ja arkikielen sanojen rinnalla on us. myös r-alkuinen.

praaka|ta[35] *v. kans.* puhua, haastaa, jutella, pakista, praatata. | Pappi p:a kolme kertaa, mutta hän saa makson KIVI.

praasnikka[15*] *s. kans.* (*rinn.* praasniekka[10*]) vars. Karjalassa us. yleisenä kylänjuhlana vietetty tav. paikallisen suojeluspyhimyksen päivä, kirkko- l. kihupyhä; myös yleisemmin: juhla. | Jouhkilassa vietettiin Iljan päivän p:a.

praasu[1] *s. kans.* takassa, uunin pesässä palava tuli, (takka)valkea. | Pesässä palaa iloisesti loimuava p.

praatata[35] *v. kans.* praakata.

pragmaatti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* asioihin perehtynyt, kokenut, viisas. | P. historiankirjoitus 'historiankirjoitus, joka pyrkii selvittämään tapausten sisäisen yhteyden, syyt ja seuraukset ja us. esittää ne opetuksina omalle ajalleen'. — *Hist.* P. sanktio 'loukkaamattomaksi ja ikuisesti voimassa pysyväksi säädetty perustuslaki; vars. Itävallan keisarin Kaarle VI:n v. 1713 julkaisema vallanperimyslaki'.

pragmatismi[4] *s. fil.* suunta, jonka mukaan väitteiden ja käsitteiden merkitys perustuu niiden noudattamisesta johtuviin seuraamuksiin.

praksis[64] *s.* käytäntö, käyttö;)(teoria, tieteisoppi. — *Yhd.* oikeusp.

praktiik|ka[15*] *s.* **1. a.** käytäntö, käyttö, praksis. | Teoria ja p. Soveltaa oppejaan p:kaan. **b.** harjaannus, kokemus. | Häneltä puuttuu p:kaa asiakkaiden käsittelyssä. N:llä on ammatissaan kolmen vuoden p. **2.** vars. lääkäreistä ja asianajajista: käytännöllinen ammattitoiminta (us. erik. sen laajuutta t. asiakaspiiriä ajatellen). | Harjoittaa p:kaa. Avata p. 'ryhtyä vastaanottamaan asiakkaita, potilaita'. P. kasvaa, pienenee. Tri A:n oli pakko supistaa p:kaansa. — *Yhd.* lääkärin-, yksityisp.

praktikantti[1*] *s.* käytännöllisen taidon saavuttamiseksi jssak liikkeessä tm. harjoitteleva henkilö, harjoittelija.

praktikko[2*] *s.* käytännön mies;)(teoreetikko.

praktikoida[18] *v.* = praktisoida.

praktilli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* käytännöllinen, käytäntöön kuuluva, käytännölliseen toimintaan tähtäävä;)(teoreettinen. | P. lahjakkuus. P. eli käyt(änn)öllinen filo-

sofia. Käytännöllinen eli p. teologia 'kirkon toimintaa käsittelevä teologian haara'.

praktisoi|da[18] *v.*; *rinn.* praktikoida. **1.** harjoittaa jtak tointa, jnk käytäntöä, sovelluttaa jtak käytäntöön. | P:va lääkäri. **2.** olla harjoittelijana, praktikanttina.

praliini[6] *s. ruok.* sokeri- ja manteliseoksesta valmistettu suklaapäällyksinen makeinen, jossa on täytteenä marsipaania, likööriä, vaniljahyytelöä tms., (täytetty) suklaakonvehti.

pralltrilli[4] *s. mus.* ylähele.

prame|a[21] *a.* -asti *adv.* -us[65] *omin.* hyvin (loisteliaan, mauttoman, räikeän) komea, korea t. upea. | P. barokkityyli. P:asti kehystetty taulu. Ja minä hämmästelin hänen vaatepartensa p:utta KALLAS. Pois tyhjä p:us! / Pois turha koreus VKV.

prameil|la[28] *v.* -u[2] *teonn.* komeilla, koreilla. | P. vaatteillaan, silkissä ja sametissa. Nousukasmainen p:u. P:eva vaateparsi, rakennustyyli. P:evasti sisustettu sali. Ensimmäisenä listassa p:i konsuli N.N:n nimi.

prammi[4] *s. mer.* = prammipurje; tav. yhd:ojen alkuosana. **-partuuna** *s.* prammitangon partuuna. **-prassi** *s.* prammiraa'an nokkaan kiinnitetty prassi. **-purje** *s.* prammiraakaan kiinnitetty purje. | Iso, pikku p. — *Yhd.* ala-, yläp. **-raa|ka** *s.* prammitankoon kiinnitetty raaka. | Pikku p. Kiivetä ylimmälle p:'alle. **-saalin|ki** *s.* P:gin muodostavat tangon juuressa olevat poikittaiset saalingit ja takilanlevittimet. **-taaki** *s.* prammitangon huipusta keulaan päin suuntautuva tankoa tukeva taaki. | Pikku p. — *Yhd.* keulap. **-takila** *s.* Juokseva, kiinteä p. **-tan|ko** *s.* raakapurjeilla varustetun aluksen maston tav. alhaalta lukien toinen jatko-osa. | Maston osat ovat: alamasto, märssytanko ja p. — *Yhd.* perä- pikkup. **-vantti** *s.* prammitankoa tukevista, pareittain sivulle haarautuvista vanteista.

praseodyymi[4] *s.* eräs harvinainen maametalli.

prassa|ta[35] *v. mer.* -us[64] *teonn.* muuttaa prassien avulla raakojen asentoa, ahtaa. | P. purjeet tuuleen.

prassi[4] *s. mer.* raa'an nokasta alas kannelle kulkeva köysi, ahdin, ohjausnuora, ohjain. | P:en avulla raaka ja siinä oleva purje käännetään tuulen hyväksikäytön vaatimalla tavalla. P:t toimivat myös raakojen tukina. — *Yhd.* iso-, keula-, prammip.

pre- latinalaisperäisten sanojen alkuosana: esi-, etu-, ennakko-;)(post-.

prebenda[15] *s. hist.* kirkon viran hoitajalle, kirkolliselle t. oppilaitokselle tm. palkkaeduksi luovutettu jnk seurakunnan, maatilan, rahaston, sivuviran tm. tuottama tulo; myös itse tulolähteistä. | Säkkijärvi oli v. 1684—1754 Viipurin kymnaasin p:na. **-pitäjä** *s.* palkkapitäjä. **-talo, -tila** *s.* palkkatalo, -tila.

predella[15] *s.* alttarikaapin t. -taulun maalauksin t. kohokuvin koristettu jalusta; alttaripöydän koroke kynttilänjalkojen, ehtoollisastioiden ym. sijoittamista varten.

predestinaatio[3] *s. usk.* armonvalinta, edeltä-, ennaltamääräys. **--op|pi** *s. usk.* armonvalintaoppi. | P:in mukaan Jumala on ennakolta määrännyt toiset ihmiset autuuteen.

predestinoi|da[18] *v.* määrätä ennakolta jhk. **1.** *usk.* ihmisen asemasta iankaikkisuudessa. | Yleisesti oli vallalla käsitys, että kirkon jäsenet olivat autuuteen p:tuja. **2.** avarammin. | - - särkynyt, synkkä, perikatoon p:tu KOSKENN. Tuo lorvi oli sitä lajia ihmisiä, jotka on p:tu saamaan ystäviä vain väärinkäyttääkseen heitä E.AUER.

predikaatintäyte *s. kiel.* = predikatiivi.

predikaatti|i[4*] *s.* vrt. subjekti. **1.** vars. logiikassa arvostelman osana: mielle, joka määrittää toista; logistiikassa: se lauseen osa, joka ilmoittaa ominaisuutta t. suhdetta. **2.** *kiel.* **a.** verbin finiittimuoto lauseenjäsenenä, maine. | Kieliopillinen p. P. ilmaisee tavallisesti subjektin toimintaa, ominaisuutta tai tilaa; esim. lintu *lentää*. **b.** lauseen predikaattiosa, vars. predikatiivin ja kopulan yhteys; esim. poika *on iloinen*. — Psykologinen p. 'lauseen painollisin osa, joka ilmaisee lauseen tärkeimmän sanottavan, esim. täällä on *eräs mies*'. **3.** korkea-aatelisen t. korkeassa asemassa olevan henkilön puhuttelusana. | Majesteetti on p., joka kuuluu keisareille, kuninkaille, sulttaaneille, šaaheille ym., mutta ei alempiarvoisille hallitsijoille. Kardinaalin p. on eminenssi.

predikaatti|osa *s. kiel.* Lauseen p. 'predikaatti määräyksineen'. **-verbi** *s. kiel.*

predikatiivi[4] *s. kiel.* määräys, joka liittyy merkitykseltään vaillinaiseen verbiin ja samalla määrittää subjektia (subjektiivinen l. subjektipredikatiivi) t. objektia (objektiivinen l. objektipredikatiivi), predikaatintäyte; esim. ilma on *lämmin*; laajemmin: jokainen verbin avulla subjektille t. objektille omistettu täyte- l. lisämääräys (esim. predikatiiviadverbiaali). **-adverbiaali** *s. kiel.* verbin määräys, joka ilmaisee, missä tilassa jk on t. mihin tilaan jk joutuu; esim. poika on *sairaana*; hän tulee *terveeksi*.

predikatiivinen[03] *a.* predikatiivin kaltainen, predikatiivin asemassa, predikatiivina oleva. | P. lauseenvastike. — *Fil.* P. arvostelma 'arvostelma, jossa jllek oliolle omistetaan jk ominaisuus';)(suhdearvostelma.

predisponoi|da[18] *v.* järjestää ennakolta, tehdä vastaanottavaiseksi. | Tietyt ruumiilliset ominaisuudet, litteärintaisuus ym., ovat p:via keuhkotaudille.

predispositio[3] *s.* (ennakko)taipumus, vastaanottav(ais)uus. | Siveyslaki on ihmisen p. hyvään. Pitkien vokaalien diftongiutumisen on selitetty johtuvan kantasuomalaisista p:ista. — Lapsen rakenteellinen p. jhk tautiin.

pre-eksistenssi[4] *s.* ennaltaolo; vars. sielun olemassaolo ennen ihmisen syntymistä maailmaan. | Jeesuksen p.

preemio[3] *s.* palkkio; vakuutusmaksu; arpajaisten sivuvoitto. **-kauppa** *s. liik.* termiinikauppa, jota tehtäessä toinen sopimuspuoli suorittamalla erityisen maksun, purkajaisrahan l. preemion, pidättää itselleen oikeuden määräaikana joko purkaa sopimuksen tai muuttaa

sitä täyttämislaadun, ajan ja esineen puolesta, palkkiokauppa.

preeria[15] *s. maant.* Pohjois-Amerikan laajojen, puuttomien heinäaavikoiden nimitys. **-intiaan|i** *s.* Sioux-intiaanit ovat p:eja. **-kana** *s.* Tympanuchus americanus, preerioilla elävä teertä hiukan pienempi kanalintu. **-koira** *s.* Cynomus socialis, preerioilla elävä pieni, ruohoa syövä jyrsijä, jonka ääni muistuttaa koiran haukuntaa. **-laakio** *s.* **-susi** *s.* Canis latrans, preerioilla elävä susi, arosusi, kojootti. **-tasanko** *s.*

preesens[7] *s. kiel.* verbin aikaluokka l. tempus, joka ilmaisee nyky- ja useissa kielissä myös tulevassa ajassa tapahtuvaa t. määräaikaan kuulumatonta tekemistä, kestämä; esim. poika *on* tänään sairas; huomenna hän *on* terve. — *Erik.* Historiallinen [= jstak menneen ajan tapauksesta vilkkaasti kerrottaessa kertomuksen elävöittämiseksi käytetty] p. **-muo|to** *s.* P:-dossa oleva verbi.

preeses[64] *s.* (konsistorin, oikeuden, tuomiokapitulin) puheenjohtaja; akateemisen väitöstilaisuuden johtaja.

preetori[5] *s. hist.* muinaisen Rooman korkeita oikeusvirkamiehiä.

prefekti[9] *s.* **1.** Ranskassa ja Italiassa: lääniä vastaavan hallintoalueen (departementin, provinssin) ylin hallitusmies, kuvernööri. — *Yhd.* alip. **2.** jnk tieteellisen laitoksen tm. esimies, päällikkö. | Kemian laboratorion p. Sairaalan p.

prefektuuri[4] *s.* prefektin virasto t. asunto, prefektin virka-alue.

preferenssi[4] *s.* **1.** etuoikeus, prioriteetti. **2.** paras väri t. korkein tarjous eräissä korttipeleissä; eräs korttipeli. **-järjestelmä** *s. tal.* kauppapoliittinen järjestelmä, jossa jnk maan vientitavaroille annetaan etusija. **-osake** *s. liik.* etuoikeus-, prioriteettiosake. **-tulli** *s. tal.* tulli- (tariffi), joka suosii tiettyjä maita enemmän kuin muita, etuoikeus-, suosintatulli.

prefiksi[9] *s. kiel.* esiliite.

preformaatioteoria *s. biol.* teoria, jonka mukaan eläin t. kasvi on jo muna- t. siittiösolussa rakenteeltaan täydellinen.

preglasiaali|nen[63] *a. geol.* jääkautta vanhempi. | P:set laaksomuodostumat.

pregnanssi[4] *s.* osuvuus tms.; vrt. seur.

pregnantti[4*] *a.* ilmauksesta, esityksestä: osuva, ytimekäs, ilmeikäs. — *Kiel.* P. merkitys 'erikoismerkitys'.

preija|ta[35] *v. mer.* **-us**[64] *teonn.* matkan varrella kutsua alusta; vaihtaa sanomia näkö-, ääni-, t. radioviestitystä käyttäen.

preijauslaukau|s *s.* Risteilijä ampui kauppalaivan keulan eteen p:ksen, joka merkitsi pysähtymismääräystä.

preivi[4] *s. kans. ark.*, us. *leik.* kirje. | Sadat rakkauden p:t sulle kirjoitin HJ.NORTAMO.

prejudikaatti[4*] *s. lak.* ennakkopäätös, ennakkotapaus.

prekambri|nen[63] *a. geol.* kambrikautta vanhempi. | P. aika. P. hiekkakivi. P:set muodostumat.

prekluusio[3] *s. lak.* viranomaisen asettaman määräajan laiminlyömisestä seuraava oikeuden menetys; vrt. preskriptio.

prekursor|i[5] *s.* esiaste. | Provitamiinit ovat vitamiinien p:eita.

prelaatti[9*] *s.* korkea-arvoinen katolisen kirkon virkamies; myös yl. mahtavasta pappishenkilöstä.

preliminääri[4] *s.* jstak, joka käy edellä, on johdantona, alustaa, valmistaa. | Rauhaa, sopimusta edeltäneet p:t 'valmistavat keskustelut'. Ylioppilaskirjoitusten p. 'kenraalikoe'. Suorittaa p. 'preliminääritutkinto'.

preliminääri|nen[63] *a.* -sesti *adv.* edelläkäypä, johdannollinen, valmistava;)(definitiivinen. | Vakuutusta tehtäessä määrätään vakuutusmaksu vain p:sesti 'alustavasti, summittaisesti, likipitäen arvioiden'.

preliminääritutkinto *s.* valmistava tutkinto, joka esim. yliopistossa vaaditaan erinäisiä oppiarvoja ja virkatutkintoja varten.

preludi[5] *s. mus.* johdattava soitinsävellys, jonka tarkoituksena on valmistaa sitä seuraavan sävellyksen yleistunnelmaa, alkusoitto; myös lyhyiden itsenäisten soitinsävellysten nimenä. | P. ja fuuga. Chopinin p:t.

premissi[9] *s.* edellytys, peruste; *fil.* päätelmässä: arvostelma, josta uusi arvostelma (päätöslause, väitös) johdetaan.

premiääri[4] *s.* näytelmän, oopperan tms. ensiesitys, ensi-ilta.

prenataalinen[63] *a.* syntymää aikaisempi, syntymää edeltävä.

prenik|ka[15*] *s.* **1.** *vanh.* eräs pumpernikkelin tapainen leivonnainen. **2.** *ark.* kunniamerkki, mitali. | P:oita rinta täynnä.

prentis[64] *s. mer.* alukseen oppilaaksi otettu henkilö.

prepalataalinen[63] *a. fon.* kitalaen etuosaa, etulakea vastaan ääntyvä.

preparaat|ti[4*] *s.* preparoimisen tulos, valmiste; vrt. preparoida 1. | Anatominen p. 'tav. tutkimusta varten valmiiksi leikelty ruumiin t. kasvin osa'. P. silmän hermokalvosta. Spriissä säilytetyt p:it. Mikroskooppinen [= mikroskoopilla tutkimista varten valmistettu t. käsitelty] p. — Kemiallinen p. '(teknillisen) kemian keinoin valmistettu yhdiste t. seos'; us.)(luonnossa esiintyvä aine. Ihokarvoja poistavat p:it. — *Yhd.* eläin-, kasvi-, kudosp.; lääke-, ravinto-, vitamiinip.

preparaattori[5] *tek.* ja *amm.* **1.** preparaattien valmistaja; vars. jssak tieteellisessä kokeilu-, tutkimus- tm. laitoksessa valmistelevia töitä suorittava henkilö; vrt. preparoida 1. | Kemiallisen laboratorion p. Ammutut linnut lähetetään p:lle täytettäväksi. **2.** (vrt. seur. 2) "preppaaja". | Halutaan p. ylempää lainopin tutkintoa varten.

preparoi|da[18] *v.* **-nti**[4*] *teonn.* **1.** käsitellä t. valmistaa jtak erityisin menetelmin anatomista, kemiallista tm. tutkimusta, jatkokäsittelyä, säilytystä tms. varten. | P. eläinkudos mikroskooppista tutkimusta varten. P. hyönteisiä. Kasvien p:nti puristimessa kuivaamalla. Aivot p:daan varovasti esiin. — Parkkihapolla p:tua puuvillaa voi värjätä emäk-

sisillä aineilla. Kahvin värjääminen tai muu p:nti on kiellettyä. 2. valmentaa jkta tutkintoon, "prepata". | P. jkta matematiikassa, tenttiin.

preparoimaton[57] *kielt.a.* < ed. | P. kudos.

preparoimis|neula *s.* **-veitsi** *s.*

prep|ata[35*] *v. ark.* **-paus**[64] *teonn.* = preparoida 2. | Antaa p:pausta ylioppilaskirjoituksia varten.

prepositio[3] *s. kiel.* partikkeli, joka jäljessään olevan nominin kanssa yhteisesti ilmaisee aikaa, paikkaa, syytä tm. seikkaa, etusana; esim. hyppäsin *yli* aidan; vrt. postpositio. **-ilmau|s** *s.* Monet suomen kielen sijat korvataan muissa kielissä p:ksilla.

preppaaja[10] *s. ark.* preparaattori 2.

prerafaeliit|ti[4*] *s.* P:it 'englantilaisten taiteilijain 1800-luvun keskivaiheilla muodostama romanttinen, akateemista taidetta vastustanut ja ennen Rafaelia eläneitä suuria italialaisia maalareita ihannoinut ryhmäkunta'.

prerogatiivi[4] *s.* etuus, etuoikeus; vars. valtion päämiehelle valtiosäännössä pidätetty julkisen vallan käyttöoikeus, esim. armahdusoikeus.

presbyopia[15] *s. lääk.* ikänäkö.

presbyteeri[4] *s.* aik. kristillisen seurakunnan johtomies, vanhin.

presbyteeriläinen[63] *s.* = presbyteriaani.

presbyteerinen[63] *a.* P. kirkkojärjestys 'reformoidussa kirkossa yleinen hallintojärjestelmä, jossa papit ja maallikot ovat samanarvoisia ja asioiden hoito tapahtuu kollegiaalisesti'. Skotlannin p. kirkko.

presbyteerio[3] *s.* presbyteerisen kirkon kirkkoneuvosto.

presbyteriaani[4] *s.* presbyteerisen kirkkojärjestyksen kannattaja, presbyteerisen kirkon jäsen, presbyteeriläinen.

presenninki[4*] *s.* vedenpitäväksi valmistettu hamppu-, pellava- t. juuttikangas, jollaisia käytetään tavaroiden, vaunujen ym. peitteinä, "pressu". | P. on yleensä pallistettu, ja sen reunoissa on metallirenkailla vahvistettuja reikiä, koukkuja, köysiä tms. sen kiinnittämistä varten. **-kangas** *s.*

presentaatiopaperi *s. lak.* esim. velkakirja, jonka esittäminen on saatavan perimisoikeuden edellytyksenä.

preservatiivi[4] *s.* suoja-, säilytyskeino, -aine.

presessio[3] *s. täht.* Maan akselin kääntymisestä johtuva tasauspisteiden vähittäinen siirtyminen ekliptikaa pitkin. **-akseli** *s. fys. täht.* vrt. seur. **-liik|e** *s. fys. täht.* kiertoliikkeessä olevan kappaleen alkuperäisestä suunnastaan poikkeutetun pyörimisakselin kääntyminen erään akselin, ns. presessioakselin ympäri. | Säännöllisessä p:keessä hyrrän akseli piirtää kartion muotoisen uran.

presidentin|arvo *s.* **-linna** *s.* **-puoliso** *s.* **-rouva** *s.* **-toimi** *s.* **-vaali** *s.*, us. *mon.* Suomessa p:n suorittaa 300 kansan valitsemaa valitsijamiestä. **-vaihdos** *s.* **-virka** *s.*

president|ti[4*] *s.* **1.** tasavallan tav. määräajaksi valittu päämies. | Tasavallan p. P. Kyösti Kallio. Valita jku p:iksi. Suomessa on ylin toimeenpanovalta uskottu tasavallan p:ille, joka myös yhdessä eduskunnan kanssa käyttää lainsäädäntövaltaa. **2.** kollegisen tuomioistuimen t. hallintoviraston esimies, suuren (kansainvälisen) kongressin puheenjohtaja tms. | Hovioikeuden p. Geologisen seuran, kauppakamarin p. Kongressin p. — *Yhd.* ministeri-, varap.

presidentti|ehdokas *s.* Puolueen p. **-kausi** *s.* Suomessa on kuusivuotinen p. **-pari** *s.* presidentti puolisoineen. | P:n vierailu Lahdessa.

presidiumi[4] *s.* esimiehyys, puheenjohtajantoimi; puheenjohtajisto, hallitus.

presiis [-sĭ·s] *adv. ark.* täsmälleen. | P. yhtä suuri. P. samalla tavalla. Hän lupasi saapua p. kello kuusi.

presipitaatio[3] *s.* **1.** presipitiinireaktio. **2.** saostuminen.

presipitaatti[4*] *s. kem.* saostuma, saoste; tav. saostettu dikalsiumfosfaatti, *(maat.)* rehufosfaatti, rehukalkki. — *Farm.* Valkoista p:a eli merkuriammoniumkloridia käytetään lääkkeenä rohtumasalvoissa. **-salva** *s. farm.*

presipitiini[4] *s. kem.* P:t 'vasta-aineet, joiden vaikutus ilmenee näkyvänä saostumana. **-reaktio** *s.*

presisio[3] *s.* tarkkuus, täsmällisyys. **-vaaka** *s.*

presiöösi[4] *a.* sievistelevä, hienosteleva.

preskriptio[3] *s. lak.* lainmukaisen määräajan laiminlyömisestä johtuva oikeuden menetys, vanhentuminen; vrt. prekluusio.

prespaani[9] *s.*, vars. *sähk.* parhaista raaka-aineista valmistettu, hartseilla yms. imeytetty ruskea, kiillotettu, tav. eristysaineina käytetty pahvi.

pressu[1] *s. ark.* presenninki.

prestaatio[3] *s.* suoritus, aikaansaannos.

prestiisi[9] *s.* arvovalta, vaikutusvalta, maine. | Abessinian sitkeä puolustautuminen oli kova kolaus Italian p:lle.

presto[1] *mus.* **1.** *adv.* (hyvin) nopeasti. **2.** *s.* (hyvin) nopeasti esitettävä (sarja)sävellyksen osa.

presumtio[3] *s.* olettamus, edellyttämys; vars. *lak.* sääntö, jonka mukaan jk seikka on pidettävä totena, kunnes sen vastakohta on näytetty todeksi.

pretendentti[4*] *s.* henkilö, joka esittää vaatimuksia jnk hänelle itselleen kuuluvan t. omakseen luulottelemansa seikan suhteen; vars. kruununtavoittelijasta.

preteriti[4] *s. kiel.* eräissä kielissä mennyttä aikaa ilmoittava verbin aikaluokka 1. tempus.

pretoriaani[4] *s. hist.* Rooman keisarien henkivartiokaartiin kuuluva sotilas. **-kaarti** *s.*

preussi[4] *s.* **1.** muinaisten preussilaisten puhuma kieli, muinaispreussi. **2.** = seur.

preussilai|nen[63] *a.* ja *s.* **-suus**[65] *omin.* P. aliupseeri, paraatimarssi. Sotajoukossa vallitsi p. [= erittäin ankara] kuri. — Muinaiset l. muinaisp:set 'Itämeren rannikolla asunut balttilainen kansa'.

preussin|puna *s.*, **-punainen** *a.* ja *s.* = berliininpuna(inen). **-sini** *s.*, **-sininen** *a.* ja *s.* berliininsini(nen).

preventiivi|nen[63] *a.* ennakolta ehkäisevä. | P:set keinot 'taudin puhkeamista estävät, hedelmöi-

tymistä ehkäisevät yms. keinot'. Turvallisuuspoliisin p. toiminta.

priha[10] *s. murt.* = briha.

prii[27] *s. mer.* tanko, jolla veneen pitkittäisen nelikulmaisen purjeen ylin ulkokulma ja samalla purje kohotetaan ja pidetään ylhäällä kytkemällä tangon alapää maston tyveen, priitanko, seestapuu, varpa.

priima[10] **1.** *a.* (attr:na taipum.; us. ◡) vars. liike-, mainoskielessä: ensiluokkainen, erinomainen, virheetön, ensimmäinen, paras; vrt. sekunda. | P. tavara. Kuivia p. koivuhalkoja. Ekstra p. [= erityisen hyviä] säilykkeitä. Jauhot ovat p. laatua. — Kangas on p:a. Alaarvoista tavaraa myytiin p:na korkeihin hintoihin. **2.** *s.* **a.** *liik.* priimavekseli. **b.** *kirj.* se (taittamattoman) painoarkin sivu, johon sen ensimmäinen sivu kuuluu. **-kehilö** *s. kirj.* kehilö, joka sisältää painoarkin ensimmäisen sivun. **-kunto** *s. ark.* ensiluokkainen, huippu-, loistokunto. **-laatu** *s.* **-luokka** *s.* P:an kuuluva tavara.

priimas[64] *s.* **1.** eräiden (jnk maan t. alueen ylimpänä kirkollisena johtajana olevien) arkkipiispojen virallinen kunnianimi; myös meillä epävirallisesti arkkipiispasta. | Belgian, Suomen kirkon p. **2.** mustalaisorkesterin johtajana toimiva ensiviulun soittaja. — *Yhd.* mustalaisp.

priima|tavara *s.* **-vekseli** *s. liik.* useana kappaleena laaditun vekselin ensimmäinen kappale, ensikki(vekseli), priima.

priimi[4] *s.* **1.** *mus.* **a.** asteikon ensimmäinen aste. **b.** intervalli, joka lasketaan sävelestä siihen itseensä (teoreettisena olettamuksena) t. sen kromaattiseen muunnokseen, esim. c—cis. **2.** *urh.* eräs miekkailun avauksista ja suluista. — *Yhd.* kierto-, syvä-, yläp. **-väistö** *s. urh.* alaväistö.

priimu|s[64] *s.* **1.** perusmerk.: ensimmäinen, paras; koululuokan, kurssin tm. etevin oppilas; henkilö, jolle arvosanojen perusteella on myönnetty ensimmäinen sija promootiossa; vrt. ultimus. | Poika oli kaikissa aineissa luokkansa p. **2.** *puhek.* = seur. | Keittää kahvia p:ksella.

priimus|keitin *s.* eräs petrolikeitin. **-maisteri** *s.* **-tohtori** *s.*

priiskahtaa[2*] *mom.v. kans.* pirskahtaa.

priiskot|ttaa[2*] *v. vanh. kans.* -us[64] *teonn.* pirskottaa. | Pappi p:ti paikat vihkivedellä.

priiskua[1] *v. kans.* pirskua.

priitanko *s. mer.* = prii.

prikaasi[9] *s.* Venäjän-vallan aikaisista oloista: käsky, käskykirje, määräys. | Kuvernöörin antama p.

prikaat|i[9] *s. sot.* armeijan, laivaston t. ilmavoimien sotatoimiyhtymä, jonka suuruus us. tehtävän mukaan vaihtelee. | Savon p. Ruotsalainen p. 'Suomen vapaussotaan osallistunut ruotsalainen vapaaehtoisjoukko'. Kustaa II Aadolf järjesti jalkaväkensä 2000 miehen p:eihin. Nykyisin meillä p:iin kuuluu jalkaväen lisäksi myös muita aselajeja. — Yhd. ilma-, jalkaväki-, jääkäri-, panssari-, ratsup.

prikaatikenraali *s. sot.* eräiden maiden armeijoissa arvoltaan alin kenraali, meidän kenraalimajuriamme vastaava.

prikaatinkomentaja *s.*

prik|ata[35*] *v. ark.*, tav. *kuv.* merkitä (häväistysmerkillä), leimata (petturiksi), häpäistä, mustata. | Kuitenkin oli sosialistienkin joukossa todellisia laillisuusmiehiä, jotka armotta p:kasivat Bobrikoffin palkkalaiset WALTARI.

priki[4] *s. mer.* kaksimastoinen purjealus, jonka kummassakin mastossa on raakapurjeet. **-masto** *s. mer.* jatkomasto.

prikka[10*] *s. ark.* laatta, levy. — *Erik.* **1.** mutterin, ruuvin tms. aluslaatta. **2.** mitali. **3.** tarjotin. — *Yhd.* kahvip.

prik|ku[1*] *s. ark.* laikku, läiskä, pilkku, täplä. — *prikusta* t. *puntista prikkuun* pienintä piirtoa, viimeistä yksityisseikkaa myöten, prikulleen. — *prikulleen* (adv.) täsmälleen. | P:ulleen oikein arvattu. Kaikki kävi p:ulleen niin kuin oli suunniteltu. -- ei sitä nyt kulkumiehen sanaa tarvitse ihan p:ulleen ottaa KARHUM. Ei tämä ole sama mies, vaikka p:ulleen saman näköinen KILPI.

prillit[4] *s. mon. ark.* (*rinn.* rillit) silmälasit. | Sarvisankaiset p. Pistää p. nenälleen.

primaari- = primääri-.

primaari|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* = primäärinen.

primaatti[6*] *s.* etusija, johtoasema; priimaksen arvo.

primaballerina[10] [prĭ--rĭ-] *s.* baletin johtava tanssijatar, naispuolinen ensitanssija.

primadonna[11] *s.* näyttämön ensimmäinen laulajatar t. näyttelijätär, diiva. | Oopperan p. Näytellä p:n osia 'naispääosia'.

primage[9] [praimidž] *s. mer.* = kaplaaki.

primitiivi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* **1.** sivistyksellisesti, yhteiskunnallisesti kehittymättömällä asteella oleva, sellaisiin oloihin kuuluva, luonnonkansoille ominainen, alkukantainen, alkeellinen, kehittymätön. | P:sissä oloissa elävä kansa. P:set kansat. P. kulttuuri, taide. Luonnonkansojen p. musiikki. **2.** yl. alkusteella oleva, alkeellinen, kehittymätön; joskus: yksinkertainen, niukka, vaatimaton. | Konsertinpitäjän tekniikka oli vielä aivan p. P. juoksutyyli. Perin p. käsitys atomifysiikasta. — Ihmisen p:set, animaaliset vaistot. — P:sesti kalustettu huone.

primitiivireaktio *s. psyk.* reaktio, jossa ihminen on jonkinlaisessa hämärätilassa primitiivisten sielunvoimien vallassa. | Pakokauhu on tyypillinen p.

primitivismi[4] *s.* vars. taiteessa: primitiivisyyden tavoittelu, harrastus t. ihailu ylikulttuurin, kaavamaisuuden yms. vastapainona; vrt. naivismi.

primo[1] [prĭ-] *adv.* **1.** ensiksi. **2.** *liik.* kuukauden alussa, so. kuukauden kymmenen ensimmäisen päivän kuluessa t. (arvopaperikaupassa) kuukauden ensimmäisenä päivänä.

primula[15] *s.* esikko (2).

primääri- = primäärinen; *sähk.* ensiö-. **-aste** *s.* Keuhkotaudin p. **-elementti** *s. sähk.* **-ilma** *s.* ilma, joka uunissa johdetaan tulipesään polt-

toaineen yhteyteen. **-johto** *s. sähk.* **-jännite** *s. sähk.* **-käämi** *s. sähk.* **-käämitys** *s. sähk.* **-moottori** *s. tekn.* moottori, joka tuottaa työkoneen käyttämän mekaanisen energian.

primääri|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* (*rinn.* primaarinen) ensimmäinen, alkuperäinen, perustana oleva, ensiasteinen, ensisijainen;)(sekundäärinen. | P. ominaisuus, ilmiö, syy. Tuberkuloosin p. aste. Syövän p. pesäke ja etäispesäkkeet. Inspiraatio on taiteellisessa luomistyössä p. tekijä. P. [= suoraan työnantajaan kohdistuva] boikotti. — *Maant. geol.* P. laakso, järvi. P. eli päävedenjakaja. P:set [= alkuperäiselle muodostumispaikalleen jääneet] maalajit. — *Biol.* P:set eli rustosyntyiset luut. P:set sukupuolitunnukset 'sukupuolirauhaset ja -elimet'. — *Kasv.* P. [= ensi-ikäinen] kuori, kasvusolukko. P:set ydinsäteet. — *El.* P. toukka 'vähittäisen muodonvaihdoksen toukka, jolla ei ole erityisiä väliaikaisia toukkaelimiä, nymfi'. — *Lääk.* P. [= itsenäisenä, omintakeisena tautina esiintyvä, toisista taudeista johtumaton, idiopaattinen] sairaus. — *Sähk.* P. [= ensiö-, primääri]elementti, virta. — *Metsät.* P:set [= alun perin terveisiin puihin asettuvat] tuhohyönteiset.

primääri|pari *s. sähk.* **-puoli** *s. sähk.* Muuntajan primääri- ja sekundääripuoli. **-säteily** *s. fys.* alkuperäinen t. ensiksi syntyvä säteily. **-tuote** *s.* **-virta** *s. sähk.*

prinkkala[14] *s. ark.* (myös: Prinkkala) sanonnassa *päin prinkkalaa:* aivan hullusti, päin honkia. | Kaikki asiat menevät aivan päin p:a. Hallituksen talouspolitiikka on päin p:a.

prinsessa[15] *s.* **1.** kuninkaan (kuningattaren) tytär, hallitsijahuoneen naispuolinen ei-hallitseva jäsen; vrt. ruhtinatar. | Ruotsin p. Ingrid. P. Margaret. P. Ruusunen. Käyttäytyä kuin p. 'ylhäisesti'. Hän on korea kuin p. — *Yhd.* kruunun-, satup. **2.** *kuv.* vars. ylistävässä puheessa kauniista tms. neidosta t. tytöstä. | Perheen ainoa lapsi, kolmivuotias, kiharatukkainen pikku p. — *Yhd.* dollari-, jääp. **-kuosinen** *a. vaat.* P. puku, hame 'tiukkamiehustainen, us. pituussuuntaan ylhäältä alas asti ulottuvista kaistoista ommeltu naisen puku, jonka hameosa laajenee lantiolta kellomaiseksi'. **-malli** *s. vaat.* vrt. ed.

prinsiip|pi[69]* *s.* alkuperuste; periaate, perusaate. | Pahan p. Uskonpuhdistuksen p:it. Langattoman lennättimen p. Kreikkalaisilla oli laajuus heksametrin vallitsevana p:pinä. Ja velkaa en tahdo tehdä, se on vastoin p:piäni CANTH.

prinsipaali[4] *s.* **1.** esimies, päällikkö, työnantaja. **2.** *mus.* urkujen pää-äänikerta.

prinsipaatti[14]* *s.* ensimmäinen sija, ylin arvo, ylivalta.

prinssi[4] *s.* kuninkaan (kuningattaren) poika, hallitsijahuoneen miespuolinen ei-hallitseva jäsen; vrt. ruhtinas. | Täysiverinen p. Walesin p. P. Bernadotte. Elin kuin p. 'komeasti, mukavasti tms.'. Minua kohdeltiin kuin p:ä 'ylen hyvin'. — *Yhd.* kruunun-, perintöp.; satup. **-hallitsija** *s.* hallitsijan tehtäviä (esim. kuninkaan alaikäisyyden aikana) hoitava prinssi. **-n|makkara** *s. ruok.* nakkimakkaran tapainen, mutta sitä pienempi makkara. **-puoliso** *s.* hallitsevan ruhtinattaren puoliso.

printers[7] *s.* ohut, kaksiniitinen puuvillakangas, jota tav. kudotaan kangaspainoja varten, mutta jota painamattomana käytetään myös liinavaatteisiin ym.

priori[5] *s.* pienehkön luostarin johtaja, us. = apotti. | Turun dominikaaniluostarin p. **-tar**[54]* *s.* pienehkön naisluostarin johtajatar, us. = abbedissa.

prioriteetti[14]* *s.* etuoikeus, etuus, preferenssi; aiemmuus. **-osake** *s. liik.* etuoikeus-, preferenssiosake. **-periaate** *s. lak.* periaate, jonka mukaan velkojalla, joka on ensiksi hakenut ulosottoa, on oikeus saada hyväkseen se, mitä varoja ulosotolla on saatu.

prism|a[10] *s.* **1.** *mat.* äärellinen kappale, joka syntyy kun saman suoran suuntaisten tasojen rajoittama avaruuden osa leikataan kahdella keskenään yhdensuuntaisella tasolla, särmiö. | Kolmipohjainen p. Kuusisärmäinen p. Suora p. 'prisma, jonka sivutasot ovat kohtisuorassa pohjaa vastaan'. Säännöllinen p. 'suora prisma, jonka pohjat ovat säännöllisiä monikulmioita.' P:an vaippa. — *Min.* neljän sellaisen pinnan yhdelmä, jotka ovat pystyakselin suuntaisia ja pareittain yhdensuuntaisia. **2.** prisman muotoinen kappale. | Salpietari kiteytyy veteen helposti liukeneviksi p:oiksi. P:oiksi puristettu räjähdysaine. — *Erik.* **a.** optiikassa: kiilan muotoinen läpinäkyvä, valoa taittava kappale. | P. laskee lävitseen valonsäteet ja taittaa ne moniväriseksi spektriksi. Akromaattinen p. 'prisma, joka taittaa valoa hajottamatta sitä väreiksi'. — *Yhd.* lasip.; kulma-, kääntöp. **b.** *tekn.* prisman muotoinen johde. | Sorvin kehyksen p:at. **c.** *maanm.* yhdestä lasikappaleesta hiottu koje, jonka pinnoista valonsäde taittuu ja osaksi heijastuu ja jota maastomittauksissa käytetään 90°:n kulman määrittämiseen.

prismaattinen[63] *a.* P. [= prisman muotoinen] kappale. Valon p. [= prisman läpi kulkiessa tapahtunut] väreihin hajaantuminen.

prisma|kamera *s. valok.* kamera, jonka linssin eteen on asetettu yksi t. useampi prisma. **-kiikari** *s. fys.* kiikari, jossa käytetään prismoja putken lyhentämiseksi. **-laite** *s.* Kaukoputken optinen p. **-lasi** *s.* **-mai|nen**[63] *kalt.a.* P:set kiteet. **-mittaus** *s. maanm.* suorakulmamittausta käyttävä kartoitus. **-risti** *s. maanm.* kahden päällekkäin asetetun viisisivuisen kulmaprisman muodostama koje, jolla määritetään 90 ja 180°:n kulmia. **-rumpu** *s. maanm.* kiinteän ja sen yläpuolella olevan kiertyvän prisman muodostama kulmamittari.

prissakka[15]* *s. murt.* ripaska. | Tanssia p:a.

prits *onom.interj.* = rits.

pritsi[4] *s. ark.* (*rinn.* ritsi) makuulava, laveri.

privaatti[69]* *a.* vars. yhd:n alkuosana: yksityis-, yksityinen.

privatisti[4] *s.* yksityisoppilas; vars. henkilö, joka nautittuaan yksityisopetusta osallistuu julkisessa koulussa toimeenpantavaan ylioppilastutkintoon.

privilegi[4] *s.* (*rinn.* privilegio[3], privilegiumi[4]) eri-,

etuoikeus. | Aateliston, kirkon p:t. **-kirja** *s.* privilegi(e)n julistus- t. vahvistuskirja.
privilegioida[18] *v.* myöntää jklle t. jllek privilegi. — *privilegioitu* (a.) etuoikeutettu.
pro[30] [-ō] **1.** [myös: pro] eräissä yhteyksissä käytetty latinan prep. | Ääntää 'Olumpia' p. 'Olympia' [= Olympia-muodon asemesta]. **2.** *s. yliopp.* pro exercitio -kielikokeesta. | Latinan, saksan p.
probalismi[4] *s. fil.* oppi, jonka mukaan yksilö voi noudattaa sellaista moraalista mielipidettä, jota esim. jku auktoriteetti on kannattanut.
probleem|i[6] *s.* (*rinn.*, vars. *mat.* probleema[12]) ratkaistava tehtävä, tieteellisen tutkimuksen kohteeksi asetettu kysymys; vaikeasti ratkaistava t. selvitettävä asia t. kysymys, ongelma, pulma(kysymys), vaikeus. **1.** *mat.* Geometrinen, analyyttinen p. Asettaa, ratkaista p. **2.** Poliittinen p. Lähi-Idän p:it. A. käsittelee romaanissaan nykyelämän polttavia p:eja. Työttömyys on ollut vaikeimmin ratkaistavia p:eja. — *Yhd.* aika-, arvo-, hinta-, liikenne-, valuutta-, väestöp.; pääp.; šakkip.
probleemi|kirjallisuus *s.* kaunokirjallisuus, joka käsittelee siveellisiä, yhteiskunnallisia ym. probleemeja. **-lapsi** *s.* vaikeasti kasvatettava, henkisesti normaalista eroava lapsi, ongelmalapsi. **-n|asettelu** *s.* Koko p. on tutkimuksessa virheellinen. **-šakki** *s.* šakkitehtävien sommittelu ja ratkaiseminen. **-taide** *s.* probleemeja luova t. sisältävä taide. | Arvid Järnefeltin romaanien p. Todellinen p., šakki.
probleemiton[57] *kar.a.* Harmiton ja p. seikkailuromaani.
problemaatti|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* arvoituksellinen, ongelmallinen, epävarma, ratkaisematon. | P. kysymys. Ibsenin naishahmojen p:suus.
problematiikka[10*] *s.* Vapaan runomitan p. 'probleemit'.
problemisti[4] *s.* (vars. šakki)probleemien laatija ja ratkaisija.
produkti[6] *s. harv.* (luonnon t. työn) tuote. — *Mat.* kertolaskun tulos, tulo.
produktiivi|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* tuottava, tuottelias, hedelmällinen;)(improduktiivinen. | P. kirjailija. Maan p. metsäpinta-ala. P. kivihiilimuodostuma 'kivihiilisysteemin yläosa'. Työn p:suus 'tuottokyky'. — *Kiel.* P:set johtopäätteet 'johtopäätteet, joilla jatkuvasti voidaan muodostaa uusia sanoja'.
produktio[3] *s. harv.* tuotanto. **-pörssi** *s. liik.* tuotepörssi.
produktiviteetti[1*] *s.* produktiivisuus.
produsoida[18] *v.* tuottaa.
prof. *lyh.* professori.
profaan|i[6] *a.* epäpyhä; maallinen, maallikko-; us. myös laajentuneesti: korkeampien (uskonnollisten, eetillisten, taiteellisten) arvojen ulkopuolella oleva, niistä välittämätön, niitä loukkaava, epäkunnioittava, arkinen. | P. pilkkalaulu. Verhota hunnulla kasvonsa p:eilta katseilta. — P. hymnirunous. P. historia;)(raamatun- t. kirkkohistoria. — Lausumani saattaa kuulostaa perin p:ilta.
profanoi|da[18] *v.* tehdä profaaniksi, alentaa. | -- vienyt rappiolle draamallisen taiteen ja p:nut kirkkomusiikin ylevän tyylin H.KLEMETTI. **-tu|a**[1*] *pass.v.* Kauppatavaraksi p:nut ihanteellisuus.
profeetalli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* profeetalle kuuluva t. ominainen, profeetan-; us. kyvystä nähdä tulevaisuuteen: ennustuksellinen. | P. kutsumus. Ylväs p. hahmo. -- nyt on käynyt Sinulle niinkuin p:sesti ennustin jo vuosia sitten KIVI. [Nietzschen runouden] ankaruudessa on jotakin p:sta, joka viittaa runouden yli mieskohtaiseen julistukseen KOSKENN. — P:set lahjat. Ramatun p:set kirjat. Kuolevan viimeiset, p:set sanat.
profeetan|kasvot *s. mon.* Hänen vuosien jalostamat p:kasvonsa. **-kutsumus** *s.* **-parta** *s.* pitkä, arvokas parta. **-pää** *s.* **-ääni** *s.*
profeet|ta[15*] *s.* **1.** *usk.* (vars. Israelin kansan keskuudessa elänyt) henkilö, joka ilmestyksien, sisäisen äänen yms. perusteella julistaa Jumalan tahtoa t. rangaistusta, ennustaa tulevia tapahtumia ym. | Herran p. Vanhan testamentin p:at. P. Elia, Jesaja. Jumala kutsui Aamoksen p:akseen. Väärä p. (myös kuv.). -- kaikki Baalin p:at VT. Laestadius, Lapin p. Allah on yksi ja Muhammed hänen p:tansa. — *Erik.* **a.** *mon.* Vanhan testamentin profeetallisten kirjojen kirjoittajista; myös heidän kirjoituksistaan, juutalaisen Vanhan testamentin toisesta osasta. | Neljä suurta ja kaksitoista pientä p:taa. — Laki ja p:at [Vanhan testamentin olennaisesta sisällyksestä]. Lukea p:toja. -- mitä on kirjoitettuna laissa ja p:oissa UT. Heillä on Mooses ja p:at; kuulkoot niitä UT. **b.** Muhammedista. | P:an uskoiset 'muhamettilaiset'. Tehdä pyhiinvaellusmatka p:an haudalle. Vannoa p:an parran kautta. **2.** tav. *kuv.* **a.** henkilöstä, jolla on kyky ennustaa t. aavistaa tulevia asioita. | Ei tarvitse olla p. huomatakseen, että asiat ovat menossa huonoon suuntaan. Osoittautua huonoksi p:aksi 'ennustaa väärin'. — *Yhd.* sääp. **b.** henkilöstä, joka julistaa uusia aatteita, esiintyy jnk uuden suunnan alullepanijana, esitaistelijana, johtajana, tienraivaajana, lipunkantajana. | Tolstoi, Jasnaja Poljanan p. Sosialismin, impressionismin p:at. Koulukunta, joka on kohottanut Goethen p:akseen 'esikuvakseen, mestarikseen'. Vanhat p:at ovat kuolleet ja uusia ei uskota SP. Ei kukaan ole p. omassa maassaan [nerosta, jota hänen aikalaisensa t. maalaisensa eivät ymmärrä, yms.; alk. UT] SP. **3.** *yliopp. leik.* professoreista. | Yliopiston p:at.
profeettakoulu *s.* Juutalaisten p:t.
professionaalinen[63] *a.*, vars. *urh.* ammatti(lais)-.
professionisti[4] *s. harv.*, vars. *urh.* ammattilainen.
professori[5] *s.* korkeakoulussa toimiva jnk tieteenhaaran yliopettaja; myös arvonimenä. | Vakinainen, ylimääräinen p. Historian, matematiikan, teologian p. Helsingin yliopiston, teknillisen korkeakoulun p. Nimittää jku p:ksi. Presidentti on myöntänyt p:n arvonimen lehtori N.N:lle. — Hajamielinen, oppinut, viisas kuin p. — *Yhd.* naisp.; kunniap. **-aika** *s.* = seur. **-kausi** *s.* professorinaoloaika. **-mai|nen**[62] *kalt.a.* -sesti *adv.* Hajamielinen, p. mies.

professorin|istuin *s.* professorinvirasta. **-rouva** *s.* **-tuoli** *s.* **-virka** *s.* Henkilökohtainen, vakinainen p. **-väitöskirja** *s.* professorinviran saamiseksi kirjoitettu väitöskirja.

professorityyppi *s.* Hajamielinen p.

professorska[11] *s. ark.* professorinrouva.

professuuri[4] *s.* professorinvirka. | Metsäteknologian p. Hoitaa p:a.

profeteera|ta[35] *v.* = profetoida. | Minä p:an aina totta PAKK.

profetia[15] *s.* jumalallinen ilmoitus; ennustus.

profetissa[10] *s.* naisprofeetta; ennustajatar.

profetoi|da[18] *v.* **-nti**[4*] *teonn.* ennustaa. | P. tulevia tapahtumia. P:misen lahja.

proffa[11] *s. yliopp.* professori.

profiili|i[9] *s.* **1. a.** ihmisen kasvot (us. erik. kasvojen ääriviiva) sivulta nähtyinä; kasvojen sivukuva. | Hieno, ilmeikäs, teräväpiirteinen, voimakas p. Kreikkalainen, klassillinen p. Rahoihin oli lyöty keisarin p. Miehen p. kuvastui tummana yötaivasta vasten. — *Erik.* Kuvata jkn kasvot, jku p:issa 'sivulta päin'. Kasvot p:issa nähtyinä. P:ista maalattu muotokuva. **b.** *kuv.* ed:een liittyen: henkilön luonteen ääriviivat, henkilö-, luonnekuva. | Pestalozzin henkinen p. Sibeliuksen p. hänen sinfonioidensa valossa. Teos, joka esittää lukijalle kuuluisimpien kirjailijoidemme p:it. — *Yhd.* runoilija-, säveltäjä-, taiteilijap. **c.** rakennusryhmän, kaupungin tms. siluetti. | Kööpenhaminan p:ille leimaa antavat tornit. Saaren p:ia hallitsee sen ylimmälle huipulle rakennettu linna. **2.** jnk pystysuuntainen pituust. poikkileikkaus, vars. sen ääriviivat; sitä esittävä piirros, kuva, kartta, malli tms. | Geologinen p. 'pystyleikkaus geologisista muodostumista'. Joen, harjun, laakson, ojan p. Rannan p. Rakennuksen pohjapiirros ja p. Kaivoskäytävän p:it. Lentokoneen siiven p. Rautatien pituusleikkauksessa eri p:issa esiintyvät nousut. Kadun, hiihtoradan p. Kaikuluotauskojeet merkitsevät merenpohjan p:in laivan reittiä myöten. — Piirtää, tehdä p. Hyppyrimäestä laadittu p. Kukkulan p:ista käyvät ilmi sen korkeussuhteet. — *Raut.* = lastaus-, kuormausprofiili. — *Yhd.* pitkittäis-, pituus-, poikittais-, poikkip.; oja-, suop. **3.** vars. *rak.* kehys-, koriste- tm. muotolistan, pylvään tms. poikkileikkauksessa näkyvä pinnan jäsentely (uurteet, kohoamat yms.); *harv.* myös siten jäsennellystä muotolistasta. | Koristelistan p:in höyläänminen. Ikkunan-, ovenkehän p:it. P:it huonekalujen koristelussa. Ovi, jossa on kolme p:ia.

profiili|järjestely *s.* Joen p. 'sen pituusleikkauksen jako tarkoituksenmukaisiin putousportaisiin, jotta joen koko vesivoima voitaisiin edullisimmin ottaa käytäntöön'. **-kartta** *s.* läpileikkauskartta. **-kuva** *s.* Maastosta piirretty p. **-lista** *s.* muotolista. **-muoto** *s.* **-piirros** *s.* **-piirustus** *s.* **-teräs** *s.* muototeräs. **-valssi** *s. tekn.* **-viiva** *s.* Kasvojen p.

profiloi|da[18] *v.*, vars. *rak.* **-nti**[4*] *teonn.* varustaa profiililla, jäsentää. | P:tu kehyslista, ovenkehä, portaali. Rakennuksen p:tu päätylista.

profossi[9] *s.* piiskuri (1).

profylaksi[1], **-a**[15] *s.*, vars. *lääk.* sairauden puhkeamisen estäminen erilaisin varokeinoin, ennakkohoito, -suojelu, -varjelu.

profylakti|nen[63] *a.* profylaksiin kuuluva, ennakolta ehkäisevä, suojeleva t. torjuva. | Rokotus ym. p:set keinot.

prognaatti[4*] *s. biol.* ihmisistä (ihmisroduista), joille on ominaista prognatia. **-nen**[63] *a. biol.* vrt. seur. | P. naama.

prognatia[15] *s. biol.* ihmisen pääkallon naamaosan, vars. leukojen kuonomainen ulkonevuus;)(ortognatia.

prognoos|i[9] *s.* **1.** *lääk.* ennakko-oletus taudin kulusta, ennuste. | Tehdä p. Taudin, potilaan p. on hyvä, toivoton **2.** laajemmin. | Asettaa p:eja suhdanteiden kehityksestä. — *Yhd.* sääp.

programmi[9] *s. ark. vanh.* ohjelma. | Panna koko p. toimeen. Sopii juuri minunkin p:ini CANTH.

progressiivi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* **-suus**[66] *omin.* etenevä, ylenevä, asteittain kasvava, kohoava tms.; us.)(regressiivinen. | P. kehitys, ilmiö. P. tutkimusmenetelmä 'menetelmä, joka ottaa lähtökohdakseen selvitettävän asian syyt ja niitä määräävät yleiset lait ja johtuu niistä erityisiin tosiasioihin ja yksityisilmiöihin'; us. = deduktiivinen, synteettinen tutkimusmenetelmä. P:sesti [= asteittain kiihtyvästi] palava ruuti. — *Lak.* P. vapausrangaistusjärjestelmä 'järjestelmä, jonka mukaan vangin rangaistusta lievennetään hyvän käytöksen perusteella'. — *Hall.* P. verotus 'verotus, jossa veroprosentti on suuremmista tuloista ja omaisuudesta suurempi kuin pienemmistä'. — *Maant.* P. suon kehitys 'kehitys kosteasta suomuodosta kuivempaan'. — *Kiel.* P. assimilaatio 'assimilaatio, jossa edellinen äänne on vaikuttanut jälkimmäiseen', esim. toisna > toissa. — *Lääk.* P. niveltulehdus. P. paralysia 'halvaava tylsistyminen'.

progressio[3] *s.* progressiivisuus; *mat.* sarja, suurejono.

progressisti[4] *s.* edistystä harrastava, edistysmielinen henkilö.

prohibitiivi|nen[63] *a.*, vars. *tal.* -sesti *adv.* ehkäisevä, estävä, kieltävä. | P. kauppapolitiikka. P. lainsäädäntä. P. tulli 'ehkäisy-, estetulli'.

prohibitiivitulli *s.* vrt. ed.

projektiili[4] *s.* ammus, heittokappale.

projektiivinen[63] *a.* P. geometria 'geometrian haara, joka tutkii niitä kuvioiden ominaisuuksia, jotka säilyvät projektioissa'.

projektio[3] *s.*, vars. *geom.* **1.** jnk kuvion kuvaaminen jllek suoralle t. pinnalle sädekimpulla, projisiointi; siihen käytetty menetelmä. | Karttojen asteverkot voidaan laatia monella eri p:lla, joista toiset esittävät oikein maantieteelliset välimatkat, toiset sen sijaan kulmat tai pinnat. Merikartat laaditaan tavallisesti Mercatorin p:ssa. **2.** ed:n tulos, kuva t. piirros. | Pisteestä tasoon tai suoralle piirretyn normaalin kantapiste on tämän pisteen mainitulla tasolla tai suoralla oleva p. Pisteen p:t x- ja y-akselilla. Janan p. jllak suoralla. — Optinen p. 'esineestä t. tasokuviosta

optisin keinoin luotu, tav. suurennettu kuva'. 3. *yhd.* Kartio-, lieriö-, napa-, tasop.; karttap.; horisontaali-, vertikaalip.

projektio|akseli *s. geom.* suora, jolle piste on projisioitu, perusviiva. **-keskus** *s. geom.* piste, jonka kautta projisioivat säteet kulkevat. **-koje, -kone** *s. fys. tekn.* = kuvanheitin. **-kuva** *s.* **1.** heittokuva. **2.** jhk (esim. piirtämällä) projisioitu kuva. **--oppi** *s. mat.* **-piirros** *s.* **-pinta** *s.* pinta, jolle jk projisioidaan; myös jnk kappaleen tm. projektiossa esiintyvä pinnan osa. **-piste** *s.* pisteen muotoinen projektio. | Pisteen P K-akselilla oleva p. P'. **-säde** *s. geom.* projektiokeskuksen ja projisioitavan pisteen kautta kulkeva suora. **-taso** *s.* taso, jolle jk projisioidaan, perustaso.

projektori[5] *s.* kuvanheitin.

projisioi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* suorittaa projektio, piirtää jnk projektio; heijastaa kuva kuvanheittimellä. | Karttaprojektiot ryhmitellään sen mukaan, miten se pinta sijaitsee, jolle kuva on p:tu, ja millainen se on. — Piste p:daan suoralle. Kuvio p:daan tasoon. Viistot valokuvat p:daan merkkipisteiden avulla vaakasuoriksi eli maanpinnan kanssa yhdensuuntaisiksi valokuviksi. P:va jana 'projisioidun ja projektion välinen kohtisuoran osa'. — Peilin etupinnan valkealle kankaalle heijastama eli p:ma kuva. — *Kuv.* P. nykyinen aika menneisyyteen 'esittää nykyisiä tapahtumia ennen tapahtuneina, menneisyyteen siirrettyinä'. Kirjailija on romaaninsa päähenkilöön p:nut oman itsensä.

projisioitua[1*] *pass.v.* < ed.

prokaiini[4] *s. farm.* eräs paikallispuudutukseen käytetty lääkeaine. **-hydrokloridi** *s. farm.* P. tunnetaan paremmin nimellä novokaiini.

proklaama[10] *v. lak.* vuosihaaste.

proklamaatio[3] julistus, julkinen tiedoksianto.

prokonsuli[5] *s. hist.* konsulin valtuuksin Rooman provinssia hoitanut hallitusmies, tav. entinen konsuli.

proksimaalinen[63] *a.* läheinen, lähempi, lähi-; *anat.* lähempänä vartaloa t. sen keskiviivaa oleva; *geol.* lähempänä kerrostuneiden ainesten tulosuuntaa oleva;)(distaalinen.

proksimaali|osa *s.* Suiston manterenpuoleinen eli p. **-rinne** *s.* Harjun p. 'vastarinne'.

prokuraattori[5] *s. hist.* **1.** Rooman valtakunnassa pienehkön maakunnan hallintoa keisarin nimessä hoitanut virkamies. | Juudean p. Pontius Pilatus. **2.** Suomessa Venäjän-vallan aikana virkamies, jonka tehtävänä oli valvoa lakien noudattamista tuomioistuimissa ja virastoissa, toimia yleisenä syyttäjänä ym. | V. 1918 p:n nimitys muutettiin oikeuskansleriksi. **3.** Pyhän synodin p. 'keisarin edustaja synodissa'.

prokuraattorin|virasto *s.* **-virka** *s.*

prokuristi[4] *s. lak. liik.* jnk toiminimen palveluksessa oleva henkilö, jolla on prokuuravaltuus. | P. on oikeutettu toimimaan päämiehensä puolesta kaikessa, mikä kuuluu liikkeen harjoittamiseen, paitsi kiinteää omaisuutta luovutettaessa tai siihen kiinnitystä myönnettäessä. — *Yhd.* pankinp.

prokuura[15] *s. lak. liik.* yleisvaltuutus, jonka kaupparekisteriin merkityn toiminimen haltija joko kirjallisesti tai suullisesti antaa määrähenkilölle, prokuristille. | P:lla valtuutetaan joku henkilö suorittamaan liikkeen oikeustoimia ja kirjoittamaan liikkeen nimi. — *Yhd.* kollektiivi-, yhteisp. **-indossamentti** *s.* = prokuurasiirto. **-oikeu|s** *s.* Toiminimen nimen kirjoittaessaan prokuristin on liitettävä siihen nimikirjoituksensa ja lisäys, joka osoittaa p:tta, esim. "p.p." **-siirto** *s.* vekselin siirtäminen perittäväksi. **-valtakirja** *s.* **-valtuus** *s.* **-valtuutus** *s.* **-vekseli** *s.* valtakirjalla toisen puolesta annettu vekseli.

prolaktiini[4] *s.* laktogeeninen hormoni.

prolatiivi[4] *s. kiel.* adverbinen sijamuoto, joka ilmoittaa, mitä tietä t. mitä myöten tekeminen tapahtuu, esim. *maitse, puhelimitse.* **-muoto** *s.* **-|nen**[63] *a.* P:sia adverbeja ovat *taitse, ylitse* ym.

proletaari[4] *s.* (*rinn.* proletääri) köyhälistöläinen; nyk. vars. poliittisena iskusanana: omistamattomaan yhteiskuntaluokkaan kuuluva, (toisen palveluksessa) ruumiillista työtä tekevä henkilö, työväenluokan jäsen;)(kapitalisti, porvari. | Karl Marxin kehotus "Kaikkien maiden p:t, liittykää yhteen!" **-kirjailija** *s.* köyhälistöpiireistä lähtenyt, niitä kuvaileva kirjailija. **-luokka** *s.* proletariaatti.

proletaarinen[63] *a.* proletaari(e)n, proletaari-. | P. kansanvalta. P. syntyperä.

proletaarist|aa[2] *v.* tehdä proletaari(se)ksi, kurjistaa, proletarisoida. | Elintason huonontumisen p:ava vaikutus. **-u|a**[1] *pass.v.* Sivistyneistön p:minen.

proletariaat|ti[4*] *s.* proletaarit, köyhälistö. | Sivistynyt p. Porvariston ja p:in välinen luokkataistelu.

proletarisoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* proletaaristaa. **-tu|a**[1*] *pass.v.* (< ed.) = proletaaristua.

proletääri[4] *s.* = proletaari.

proliini[5] *s.* eräs aminohappo.

prologi[4] *s.* näytelmän, runoelman tms. (erillinen) alkuosa, esinäytös; näytelmää edeltävä runomuotoinen esitys; juhlan alkajaisiksi kirjoitettu runo;)(epilogi.

prolongaatio[3] *s. liik.* (maksu-, toimitus- tm. ajan) pidennys, lykkäys.

prolongoida[18] *v. liik.* lykätä tuonnemmaksi, määrätä pidennystä.

promemoria[15] *s.* viranomaiselle annettava, us. luettelon muotoon laadittu ja tav. jossain määrin luonnosmainen selostuksen, mietinnön tm. luonteinen asiakirja, muistio. | Asiaa koskevat p:t jaettiin oikeuden jäsenille. Kansakoulunopettajain p. koulunuudistuskomitealle.

promenadi[4] *s.* **1.** huvikävely, kävelyretki. | Lähteä p:lle. Sopisimmekohan pienestä p:sta E.KIVILJÄRVI. — *Yhd.* iltap. **2.** julkinen kävelypaikka. | Corso, Rooman kuuluisa p.

promeneera|ta[35] *v. ark.* kävellä huvikseen. | Eihän sellaisessa paikassa [= kuulasateessa] pirukaan p:a SIMO PENTTILÄ.

promessi[9] *s. liik.* lupaus, sitoumus; arpalipun omistajan kirjallinen lupaus luovuttaa mahdollinen voittonsa toiselle.

promille[9] *s.* tuhannesosa, tuhannes; merkitään

‰; vrt. prosentti. | Esineen kultapitoisuus ilmaistaan p:ina.

promiskuiteetti[14*] *s.* sukupuolien välinen vapaa yhteiselämä, yhteisvaimoisuus, -miehisyys.

promootio[3] *s.*, us. *mon.* **1.** juhlallinen toimitus, jossa korkeakoulu antaa oppiarvoja (vars. yliopisto maisterin ja tohtorin oppiarvoja) henkilöille, joilla suoritettujen tutkintojen perusteella on siihen oikeus, ja kunnianosoitukseksi muillekin, juhlallinen vihkiminen, maisterin-, tohtorinvihkiäiset. | P:ssa filosofian maisterit saavat diplomin, laakeriseppeleen ja sormuksen, tohtorit diplomin, tohtorinhatun ja miekan. Usein p. kestää kolme päivää; ensimmäisenä päivänä ovat seppeleensitojaiset, toisena vihkiminen ja päivälliset, kolmantena huvimatkat ja tanssiaiset. — *Yhd.* maisteri-, tohtorip. **2.** tilaisuus, jossa määräkokeet suorittaneet vihitään uimakandidaateiksi t. -maistereiksi. — *Yhd.* uimap.

promootio|juhla *s.*, us. *mon.* **-jumalanpalvelus** *s.* **-kantaatti** *s.* **-päivälliset** *s. mon.* **-runo** *s.* promootioon kirjoitettu juhlaruno. **-runoilija** *s.* promootiorunon tekijä. **-tanssiaiset** *s. mon.* **-toimikunta** *s.*

promoottori[5] *s.* **1.** henkilö, joka promootiossa toimittaa vihkimisen. **2.** vars. *urh.* manageri. — *Yhd.* nyrkkeily-, painip.

promovendi[4] *s.* promovoitava henkilö.

promovoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* antaa jklle promootiossa oppiarvo, vihkiä maisteriksi tm. | V. 1817—1827 Suomessa p:tiin 156 maisteria.

prompt *adv. liik.* hankintasopimuksissa: pian, viivytyksettä, meillä tav. kolmen viikon kuluessa.

promulgaatio[3] *s. lak.* promulgointi.

promulgoi|da[18] *v. lak.* -nti[4*] *teonn.* lain t. asetuksen sisältävän virallisen asiakirjan laatimisesta ja allekirjoittamisesta. | P. laki.

pronominaali[4] *s. kiel.* (tav. pronominista johdettu) sana, joka merkitykseltään on pronominin ja adjektiivin välimailla, esim. *jonkinmoinen.* **-adverbi** *s. kiel.* adverbi, joka viittaa jhk yhteydestä selviävään seikkaan, aikaan, paikkaan tm.; esim. *silloin, täällä.*

pronominaalinen[63] *a. kiel.* P. adverbi 'pronominaaliadverbi'.

pronomini[9] *s. kiel.* sana, joka viittaa olioon t. yl. jhk, joka selviää yhteydestä, asemo(sana), esim. *hän, tuo, joka.* — *Yhd.* demonstratiivi-, determinatiivi-, indefiniitti-, interrogatiivi-, persoona-, refleksiivi-, relatiivip. **-vartalo** *s.* Yksitavuiset p:t *jo*(ka), *mi*(kä). **-virhe** *s.* pronominien käytössä tehty virhe.

pronssat|a[35] *v.* päällystää, silata pronssilla, peittää pronssivärillä, tehdä pronssin väriseksi, pronssittaa. | Metalliesineet p:aan joko galvanoimalla tai käsittelemällä niitä kemikaaleilla. Puu p:aan pronssivärillä siten, että se ensin peitetään lakalla, johon sen kuivettua sitkeäksi sivellään pronssijauhe kuivalla siveltimellä. P:ut listat, rautaesineet.

pronssaus[64] *s.* **1.** pronssaaminen. | Puun p. pronssivärillä. **2.** pronssaamisen tulos, pinnan pronssisilaus. | P. irtaantuu.

pronssi[4] *s.* **1.** kuparia ja tinaa, joskus muitakin metalleja (sinkkiä, lyijyä ym.) sisältävä kellertävän punainen metalliseos. | Koru on p:a. P:sta valmistetut aseet. Kovuutensa ja ruostumattomuutensa vuoksi p:a käytetään usein erilaisiin koneenosiin. — P:in lyöty mitali. P:in valettu kuvapatsas. A:n kasvonpiirteet ikuistettiin p:in. Kasvot olivat kylmät ja liikkumattomat, kuin p:in valetut. — *Yhd.* fosfori-, nikkeli-, piip.; kanuuna-, kello-, kone-, peili-, raha-, taidep. — *Erik.* **a.** pronssiesineistä, vars. -veistoksista. | Arkeologien esille kaivamat p:t. Wäinö Aaltosen p. [= pronssinen kuva] Aaro Hellaakoskesta. — *Urh.* pronssimitalista. | Saada p:a, päästä p:lle 'saada pronssimitali; (us. kuv.) saada kolmas palkinto, päästä, sijoittua kolmanneksi'. **b.** pronssin väristä. | P:ksi paahtunut iho. **2.** pronssiväri. — *Yhd.* alumiini-, hopea-, kultap.

pronssi|aika *s. arkeol.* = pronssikausi. **-ase** *s. arkeol.* **-esine** *s.* Valmistaa p:itä. — *Arkeol.* Suomesta on löydetty n. 60 muinaista p:ttä, jotka ovat skandinaavista muotoa. **-haarniska** *s. arkeol.* **-hela** *s.* Lipaston p:t. **-jauhe** *s.* jauhemainen pronssiväri. **-kau|si** *s. arkeol.* ajanjakso, jolloin ihmiset valmistivat työvälineensä ja aseensa pääasiallisesti pronssista. | Kivi-, pronssi- ja rautakausi. Varhaisempi, myöhempi p. P:den kulttuuri. Suomessa p. kesti n. v:sta 1300 v:een 500 eKr. **-kauti|nen** *a. arkeol.* -suus *omin.* pronssikauden aikainen, pronssikaudelta oleva, pronssikauden. | P. hautalöytö. P. kulttuuri. Suomen p. väestö. **-kello** *s.* Kirkon p:t. **-kenkä** *s.* pronssinvärinen naisten (juhla)kenkä. **-kierukka** *s. arkeol.* pronssilankakierukka. **-kirves** *s. arkeol.* **-koriste, -koru** *s.*, tav. *arkeol.* **-kulttuuri** *s. arkeol.* kulttuurimuoto, jolle on ominaista pronssin käyttö aseiden, työkalujen ym. raaka-aineena, pronssikauden kulttuuri. **-kuor|i** *s.* **-kuula** *s.* **-kuva (patsas)** *s.* **-laakeri** *s.* Pyörien p:t. **-laj|i** *s.* Sinkkipitoinen p. Taidepronssina käytetään helposti muovautuvia p:eja. **-lakka** *s.* nopeasti kuivuva lakka, jossa on pronssivärejä t. musiivikultaa vernissaan ym. sekoitettuna. **-lanka** *s.* Antennina käytetty p. **-lankakieruk|ka** *s. arkeol.* Rautakaudella suomalaiset naiset koristivat pukunsa p:oilla. **-lejeerinki** *s.* **-levy** *s.* **-lyöt|e** *s.* P:tein koristellut mahonkiset huonekalut. **-malja** *s.* **-maljakko** *s.* **-merkki** *s.* Nuoren Voiman Liiton p. Hiihdon, voimistelun p. Miesten, poikien p. Suorittaa p. 'pronssimerkkiä edellyttävät kokeet, pronssimerkkivaatimukset'. **-miekka** *s. arkeol.* **-mies** *s. urh. ark.* pronssimitalimies. | Los Angelesin p. Lasse Virtanen. **-mitali** *s.* pronssinen mitali, tav. III palkintona, ansiomerkkinä tms. | Olympiakisojen p:t. Eläinsuojeluyhdistyksen p. **-mitalimies** *s.* Keihäänheiton p. Eino Penttilä. **-nahka** *s.* pronssinvärinen korunahka.

pronssinen[63] *ain.a.* P. ansiomerkki.

pronssin|keltainen *a.* P. väri. **-kiiltoinen** *a.* **-ruskea** *a.* P. iho. **-valaja** *s.* pronssiesineiden, vars. kuvapatsaiden tms. valaja. **-valanta, -valu** *s.* **-vihreä** *a.* pronssin pinnalle kehittyneen patinan värinen, homeenvihreä. **-värinen** *a.* myös ⌒.

pronssi|ovi *s.* **-painanta** *s. kirj.* pronssiväreillä tehty painanta. **-patsas** *s.* Emil Wikströmin tekemä Snellmanin p. **-peili** *s.* **-pinta** *s.* **-plaketti** *s.* **-potkuri** *s.* **-pulveri** *s.* pronssijauhe. **-putki** *s.* **-raha** *s.* 10 mk:n p. **-rengas** *s.* **-rintakuva** *s.* **-ryhmä** *s.* Robert Stigellin p. "Haaksirikkoiset". **-seos** *s.* Lyijypitoinen p. **-silaus** *s.* Pinnan p. **-sisuste** *s.* P:ella varustettu laakeri. **-solki** *s.*, tav. *arkeol.* **-taulu** *s.* Roomalaiset kirjoittivat lakinsa p:ihin. **-tekniikka** *s.* pronssinkäsittelytekniikka. **-teollisuus** *s.* **-teos** *s.* **-terä** *s.*, us. *arkeol.* **-teräinen** *a.*, us. *arkeol.* P. keihäs. **-tikari** *s. arkeol.* **-tinktuura** *s.* pronssivärin kiinnitysaineena käytetty tinktuura.

pronssit|taa[2*] *v.* **-us**[64] *teonn.* tav:mmin pronssata.

pronssi|tykki *s.* Keskiajalla käytetyt p:tykit. **-työ** *s.* Ville Vallgrenin pienet terrakotta- ja p:t. **-valimo** *s.* **-valos** *s.* **-veistos** *s.* Wäinö Aaltosen p. "Veronkantaja". **-vär|i** *s.* **1.** hieno metallijauhe, jota käytetään väriaineena sellaisenaan, lakeerauksen päälle siroteltuna t. tinktuuraan sekoitettuna, pronssi. | Aidot [= jalometalleista valmistetut] p:it. Painaa p:eillä. **2.** pronssin väri. | Ihon p.

proomu[1] *s.* yl. tasapohjainen tavarankuljetusalus, jossa tav. ei ole höyrykonetta eikä moottoria, lotja. | Sadan rekisteritonnin vetoinen p. Täyteen lastattu tervakylkinen p. Kuljettaa p:issa. P:ja perässään kiskova hinaaja. Hän on hidasliikkeinen, raskas kuin p. — *Yhd.* kuljetus-, lasti-, varastop.; halko-, hiili-, jauhop.; (metsät.) vesip. **-mies** *s.* tav. proomun perämies ja hoitaja, lotjamies.

proosa[11] *s.* **1.** kielellinen ilmaisumuoto, jota eivät sido runomitan rajoitukset; suorasanainen puhe, suorasanainen tyyli, jokapäiväisessä elämässä puhuttu ja kirjoitettu kieli; myös proosatuotteista, -kirjallisuudesta;)(runo(kieli), runous. | Notkea, rytmillinen, sointuva p. Juhani Ahon runollinen p. Kirjoittaa p:a. Teos, jossa on sekaisin runoa ja p:a. — *Yhd.* normaali-, taidep. **2.** *kuv.* arkipäiväisyys. | Avioliiton p. Elämän harmaa p. Hän on pelkkää p:a koko mies.

proosa|eepos *s.* tav. romaanista. | Aleksis Kiven p. "Seitsemän veljestä". **-kertomus** *s.* **-kieli** *s.* **-kirjailija** *s.* **-kirjallisuus** *s.* **-käännös** *s.* Runon tarkka p.

proosalli|nen[63] *a.* **-sesti** *adv.* **-suus**[65] *omin.* (< proosa 2) arkipäiväinen, arkinen, epärunollinen, ikävä, kuiva, mielikuvituksetON;)(runollinen. | P. ihminen, luonne. P. ääni. P. tapaus, asia.

proosa|muoto *s.*)(runomuoto. **-muotoinen** *a.* **-romaani** *s.* **-runo** *s.* Useat Juhani Ahon lastut ovat todellisia p:ja. **-runoelma** *s.* **-runoilija** *s.* F. E. Sillanpää sai pian suosituimman p:n aseman. **-runous** *s.* rytmillinen, taiteellinen, us. lyyrillinen proosa. **-rytmi** *s.* **-taide** *s.* **-teos** *s.* **-tuote** *s.* **-tyyli** *s.* Italialainen p:n mestari Giovanni Boccaccio.

propaani[6] *s. kem.* eräs metaanisarjan kaasumainen hiilivety.

propaganda[10] *s.* ajatusten, mielipiteiden t. oppien levittäminen, jonka tarkoituksena on vaikuttaa yleisen mielipiteen muodostukseen. | Poliittinen p. Räikeä, kiihkeä, tehokas p. Harjoittaa p:a. Tehdä p:a jnk puolesta 'koettaa saada kannattajia, valmistaa mielialaa jllek asialle, mielipiteelle tm.'. — *Leik.* Taidatpa puhua p:a 'perättömiä'. — *Yhd.* kulttuuri-, matkailu-, puolue-, raittius-, sota-, säästäväisyys-, urheilu-, vaalip.; kauhu-, valhep.; radiop. **--aineisto** *s.* **--aines** *s.* **--arvo** *s.* **-elokuva** *s.* **-filmi** *s.* **-julkaisu** *s.* **-keino** *s.* **-kilpailu** *s.*, us. *mon.* urheilukilpailu, jonka pääasiallisena tarkoituksena on herättää harrastusta jtak urheilumuotoa kohtaan. | Pyöräilyn p:t. **-kirja** *s.* **-kirjallisuus** *s.* **-kirjanen** *s.* **-kirjoitus** *s.* **-kulkue** *s.* **-leht|i(nen)** *s.* P:i "Säästäjä". **-matka** *s.* **-ministeri** *s.* Kolmannen valtakunnan p. tohtori Göbbels. **-ministeriö** *s.* **-muoto** *s.* **-n|teko** *s.* **-näyttely** *s.* Suomalaisten vientitavaroiden p. **-puhe** *s.* **-päivä** *s.* Poikaurheilun p. **-päällikkö** *s.* Liikkeen p. **-rumpu** *s. kuv.* Lyödä p:a. **-sota** *s.* **-tarkoitu|s** *s.* P:ksessa pidetty puhe. **-tilaisuus** *s.* Puolueen järjestämä p. **-toimenpide** *s.* **-toimikunta** *s.* **-toiminta** *s.* **-toimisto** *s.* **-työ** *s.* **-viikko** *s.* Yksityisyrittäjyyden p. **-väline** *s.* Erinomainen p., radio.

propagandisti[4] *s.* propagandan tekijä.

propagandistinen[63] *a.* P. [= (perusteeton) tietyn asian edistämiseksi tehty] väite.

propagoi|da[18] *v.* **-nti**[4*] *teonn.* tehdä propagandaa jnk puolesta, tehdä tunnetuksi. | P. uusia aatteita.

prop|ata[35*] *v. ark.* **-paus**[64] *teonn.* tulpita (2).

propedeutiikka[10*] *s.* alustava tieteellinen opetus, esiopetus. | Filosofian p., us. 'logiikan ja sielutieteen alkeiskurssi'.

propedeuttinen[63] *a.* alustava, valmistava. | P. kurssi, opetus. P. geometria. Sisätautisairaalan p. osasto 'osasto, jossa annetaan propedeuttista opetusta'.

propelli[9] *s.* = potkuri 1. | Kaksisiipinen p. Laivan, lentokoneen p. P:n pyöriessään synnyttämä ilmavirta. — *Yhd.* peräp.

-propellinen[63] *poss.a.* Kaksi-, kolmip.

propelliton[57] *kar.a.* P. uistin.

propionihappo *s.* useissa käymisilmiöissä syntyvä, myös puuetikassa esiintyvä orgaaninen happo. **-bakteeri** *s.*

proportio[3] *s.* (mitta)suhde. | Ihmisruumiin p:t ovat eri roduilla hyvin erilaiset.

proportionaali[4] *s. mat.* verto. | Jos A:B = C:D, niin D on A:n, B:n ja C:n neljäs p. — *Yhd.* keskip. **-nen**[63] *a.* proportiossa oleva, suhteellinen. | P. verotus.

propositio[3] *s.* esitys; hallituksen esitys eduskunnalle; *fil.* väittämän ajatussisällys; jotakin, joka voi olla tosi t. epätosi.

proppu[1*] *s. ark.* **1.** sulake. — *Leik.* Älä polta p:jasi 'älä menetä malttiasi, älä hermostu'. **2.** puu- tms. tulppa, joka upotetaan muurattuun tms. pintaan naulan t. ruuvin paikan vahvistimeksi.

propreetori[5] *s. hist.* preetorin valtuuksin Rooman provinssia hoitanut hallitusmies, tav. entinen preetori.

propri[4] *s. kiel.* = erisnimi;)(appellatiivi.

propsi[4] *s.* **1.** *metsät.* kaivospölkky. | Karkea, lyhyt, pitkä p. Tehdä propseja. **2.** *yleisk.* paperi-

puu. **3.** *yhd.* Koivu-, mäntyp.; pikkup. **-lautta** *s.* **-metsä** *s.* tav. sopivia propsipuita kasvava metsä. | Olla p:ssä 'metsässä propseja tekemässä'. **-n|kuorija** *s.* **-n|teko** *s.* **-pino** *s.* **-puu** *s.*

propylaiat[10] *s. mon. hist.* monumentaaliset, pylväsrivien ympäröimät, tav. suojakatoksella varustetut porrasaskelmat. | Akropolis-kukkulalle vievät p.

propyylialkoholi *s. kem.* eräs alkoholikäymisen sivutuote. | P:a on sikunaöljyssä.

prorogaatio[3] *s. lak.* asianosaisten sopimuksen nojalla tapahtuva tuomioistuimen toimivallan ulottaminen asioihin, jotka eivät säännönmukaisesti kuulu sen käsiteltäviin.

prosaisti[4] *s.* proosan käyttäjä, proosakirjailija;)(us. runoilija. | Etevä p. Mika Waltari.

proseduuri[4] *s.* menettely.

prosektori[5] *s.* anatomiasaleissa professorin apuna toimiva virkamies, jonka tehtäviin kuuluu leikkelyharjoitusten ohjaaminen ja näytepreparaattien valmistaminen.

proselyytti[14*] *s.* käännynnäinen. **1.** *usk.* juutalaisuuteen kääntynyt henkilö. **2.** yleisemmin, us. *kuv.* jhk uskoon (us. ilman vastaavaa sisäistä uudistusta) kääntynyt t. valtiollisia tm. mielipiteitään vaihtanut henkilö. **-kaste** *s.*

proseminaari[4] *s.* yliopisto-opinnoissa eräiden aineiden harjoituksista, jotka on suoritettava ennen kuin saa osallistua varsinaisiin seminaariharjoituksiin, esiseminaari. | Englannin kielen, kotimaisen kirjallisuuden p.

prosenkymaatti|nen[63] *a. kasv.* vrt. seur. | P:set solut 'suippusolut'.

prosenkyymi[4] *s. kasv.* suippusolukko.

prosenteittain *adv.* prosenttien mukaan, prosentteina. | Korko lasketaan p.

prosenteittainen[63] *a.* prosenttinen.

prosentiton[57] *kar.a.* — *Puhek.* P:ta [= alkoholitonta] kaljaa.

prosent|ti[6*] *s.* **1.** sadasosa, sadannes; merkitään %. | q p:tia A:sta on sama kuin q/100 · A. Kaksi p:tia 'kaksi sadalta'. 50 p:tia 'puolet'. Sadan p:in tarkkuudella 'aivan tarkasti, täsmälleen'. Korko lasketaan p:teina, 6 ½ p:in mukaan. — *Erik.* alkoholiprosentista. | Kolmen p:in pilsneri. Sahti oli käynyttä, ja siinä oli runsaasti p:teja. **2.** prosenttiluku. | Sairastuneiden p. nousi toiselle kymmenelle. — *Yhd.* alkoholi-, hylkäys-, invaliditeetti-, itämis-, kannattavuus-, kasvu-, korko-, kosteus-, kuolin-, kuolleisuus-, kuori-, osuma-, paino-, pesänkirjoitus-, rasva-, syntyv(äis)yys-, tappio-, tilavuus-, vero-, virhe-, voitto-, välitys-, äänestysp.

prosentti|arvo *s.* **-asteik|ko** *s.* P:olla varustettu mittalasi. **-hiihto** *s.* vrt. prosenttikilpailu. **-kerma** *s.* pikkupulloissa tms. pakkauksissa myytävä kerma, jonka rasvapitoisuus on 38—40 %, erikoiskerma; vrt. kahvi-, kuohukerma. **-kerroin** *s.* prosenttiluvun sadasosa. **-kilpailu** *s.* yhteisöjen kesken järjestetty kilpailu, jossa lähinnä osanottoprosentti ratkaisee sijoituksen. **-lasku** *s. mat.* **-lisäys** *s.* Asuntokustannusten p. **-lu|ku** *s.* luku, joka ilmaisee prosenttien lukumäärän. | Luvusta otetaan prosentti siten, että se kerrotaan p:vulla ja jaetaan sadalla. Kuolleisuutta osoittava p. **-määrä** *s.* prosenttiluku. | Taudintapausten p.

prosentti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* **1.** jstak määrästä prosentteina laskettu, prosentteina ilmaistu, prosentuaalinen, prosenteittainen. | Puutavaran p. osuus viennistä. Vaikka osanottajien määrä oli lukumääräisesti suurempi kuin aikaisemmin, se oli kuitenkin p:sesti, jäsenmäärään verrattuna, huomattavasti laskenut. **2.** *poss.* yhd:n jälkiosana. | Kolmi-, neli-, kymmen-, satap.; 96-p.; eri-, samanp.

prosentti|osuus *s.* Skandinavian maiden p. Englannin vientikaupassa. **-palk|ka, -palk|kio** *s. liik.* määräprosenttina myynnistä, voitosta tm. laskettu palkka, palkkio. | Työskennellä p:alla. **-pitoi|nen** *a.*, vars. *ark.* P:set aineet 'alkoholijuomat'. **-suhde** *s.* Metsikön kasvun p. kasvavaan määrään ilmaisee sen kasvuprosentin.

prosentuaali|nen[63] *a.* -sesti *adv.* = prosenttinen 1. | Kahvin p. osuus kulutuksesta. Muutokset ovat p:sesti melko vähäisiä.

prosessi[6] *s.* **1.** vars. *lak.* oikeudenkäynti. | Inkvisitorinen p. Rikosasiain ja siviili- eli riita-asiain p. Alkaa p. jkta vastaan. Anarkisteille oli p. lyhyt: hirteen. Mutta tästä nousee hirmuinen p. KIVI. -- siinä ankarassa p:ssa, jonka Koivulan Kaisa nosti lapsensa elatuksesta KIVI. — Erik. *yliopp.* Suorittaa p. 'prosessioikeuden tutkinto'. — *Yhd.* avioero-, oikeus-, rikos-, siviili-, vahingonkorvausp. **2.** tapahtuma, ilmiö, usean osatapahtuman muodostama tapahtumasarja, tapahtumain kulku, kehitys us. tapahtumisen tapaa ajatellen. | Biologinen, geologinen, kemiallinen p. Hidas, monimutkainen, tuskallinen p. Sikiämisen p. P. alkaa, jatkuu, päättyy. — Taloudellinen p. Yhteiskuntaelämän p:t. Taiteellisen luomistyön p. — *Lääk.* Sairaalloiset p:t suuontelossa. P. alkoi vasemmasta keuhkosta. Tuberkuloottinen p. kehittyi nopeasti. — *Yhd.* hajoamis-, häviämis-, kehitys-, käymis-, muuttumis-, mätänemis-, palamis-, tulehdusp.; luomis-, yksinkertaistamisp.

prosessi- *lak.* oikeudenkäynti-. **-aineisto** *s.* **-edellytys** *s.* **-kelpoi|nen** *a.* -suus *omin.* **-lainsäädäntö** *s.* prosessioikeutta koskeva lainsäädäntö. **-laki** *s.* **-menettely** *s.* **-oikeudellinen** *a.* prosessioikeutta koskeva, prosessuaalinen. **-oikeus** *s.* oikeussäännöt, jotka määräävät, miten yhteiskunnan tulee jakaa jäsenilleen oikeutta ja mitä näiden tulee tehdä oikeutta saadakseen. **-sääntö** *s.* **-toimi** *s.* **-valtuus** *s.* valtuus esiintyä oikeudenkäynnissä asianosaisen edustajana, oikeudenkäyntivaltuus. **-väit|e** *s.* asianosaisen oikeudenkäynnin aikana tuomioistuimelle esittämä huomautus oikeudenkäynti-edellytysten puuttumisesta, oikeudenkäyntiväite. | P:teen hyväksymisestä on seurauksena, ettei kannetta tai syytettä oteta tuomioistuimen käsiteltäväksi. **-yhteys** *s.* P. on olemassa, kun samassa oikeudenkäynnissä on useita henkilöitä joko kantajina (aktiivinen p.) tai vastaajina (passiivinen p.). Välttämätön p. on olemassa, milloin lain mukaan ne vaatimukset, joita jollakulla on saman oikeussuhteen perusteella useita toisia vastaan tai usealla

yhtä vastaan, on ehdottomasti yhdessä käsiteltävä.

prosessuaalinen[63] *a. lak.* oikeudenkäyntiä koskeva, oikeudenkäynti-. | P. virhe.

prosit [prō-] *interj.* vars. maljoja juotaessa t. (tav. *leik.*) jkn aivastaessa: onneksi, terveydeksi.

proskriboi|da[18] *v.* -nti[1]* *teonn.* julistaa lainsuojattomaksi.

proskriptio[3] *s.*, vars. *hist.* proskribointi. | Sullan toimeenpanemat p:t. **-lista** *s.*

prosodia[15] *s. kiel.* oppi kielen äänteiden, tavujen ja sanojen laajuus- ja painoseikoista (etenkin runosäkeen rakennetta silmällä pidettäessä), prosodiikka.

prosodiikka[10]* *s.* = ed.

prosodi|nen[63] *a. kiel.* prosodiaan kuuluva. | Äänteiden p:sia ominaisuuksia ovat kuuluvuus, kesto, paino ja korko.

prospektaus[64] *s. geol.* malminetsintä, hyödyllisten kaivannaisten etsintä.

prospekti[6] *s.* **1.** painettu ilmoitus, joka sisältää yksityiskohtaisia tietoja esim. jnk hankkeissa olevan yrityksen suunnitelmasta, esittelyvihkonen, tarjousselostus. | Vakuutusyhtiöiden p:t. **2.** leveä, suora katu (Venäjällä). | Nevskin p.

prospektiivinen[63] *a. liik.* P. menetelmä 'menetelmä, jota käytetään esim. vakuutusmaksujen arvoja edeltäkäsin laskettaessa'.

prospektori[5] *s.* malmin t. muiden kaivannaisten etsijä.

prostata[10] [-āta], **-rauhanen** *s. anat.* eturauhanen.

prostituoi|da[18] *v.* -nti[1]* *teonn.* asettaa haureuden palvelukseen; häväistä. — *prostituoitu* (a. ja s.) haureutta ammattinaan harjoittava (nainen), portto. | Ryhtyä p:duksi.

prostituutio[3] *s.* ammattimainen haureus. | Julkinen, poliisivalvonnan alainen, salainen p.

prostoi[27] *a. alat.*, us. *taipum.* huono, karkea-(tekoinen). | Kaappi oli kovin p(:ta) tekoa.

protagonisti[4] *s.* kreikkalaisen draaman ensimmäinen ja alkuaan ainoa näyttelijä; pääosan esittäjä; myös: päähenkilö jssak asiassa.

protallio[3] *s. kasv.* alkeisvarsikko.

protamiini[4] *s. kem.* P:t 'eräs valkuaisaineryhmä'.

protandria[15] *s. kasv.* aikaisheteisyys.

protargoli[4] *s. farm.* hopeapitoinen, kiteinen, antiseptinen aine, jota vars. vesiliuoksena käytetään tippurin ym. tulehdustautien hoitoon. **-liuos** *s.* 1-%:nen p.

proteaasi[4] *s. kem.* proteolyyttinen entsyymi.

proteesi[6] *s.* tekokappale, jonka tarkoituksena on joko puuttuvan ruumiinosan tilalle asetettuna korvata sitä tai tukea jstak syystä liian heikkoa tms. ruumiinosaa. | Amputoitu raaja varustettiin p:lla. Kirurgis-ortopediset p:t ovat osaksi tukisidoksia, osaksi tekojäseniä. — *Yhd.* hammas-, käsi-, silmäp. **-oppi** *s.* **-tehdas** *s.*

proteidi[4] *s. kem.* P:t 'aineet, joiden hajaantuessa muodostuu valkuaisaineita, yhdistetyt valkuaisaineet'.

proteiini[4] *s.* (munan)valkuaisaine, valkuainen. — *Yhd.* puhdas-, raakap.; entsyymi-, hormoni-, plasma-, vasta-ainep. **-aine** *s.* **-jyvänen** *s.* **-molekyyli** *s.* **-pitoinen** *a.*

protektionismi[4] *s. tal.* kauppapoliittinen järjestelmä, jonka tarkoituksena on kotimaisen tuotannon suojeleminen ulkomaiselta kilpailulta, suojelujärjestelmä; us.)(vapaakauppa. | P:n välineitä ovat suojelutullit, tuontikiellot, kiintiöiminen ym.

protektionistinen[63] *a.* vrt. ed. | P. kauppapolitiikka.

protektoraatti[14]* *s.* **1.** suojelualue (1). | Marokko Ranskan p:na. **2.** suojelevan valtion ja suojelualueen suhde, suojelusuhde.

protektori[5] *s.* suojelija; valtionhoitaja. | Englannin p. Oliver Cromwell.

proteolyytti|nen[63] *a. kem.* P:set entsyymit eli proteaasit 'valkuaisaineita hajottavat entsyymit'. Mahanesteen p. entsyymi, pepsiini.

proterotsooi|nen[63] *a. geol.* arkeeisia maailmankausia nuorempaan, mutta kambrikautta vanhempaan aikaan kuuluva, siltä peräisin oleva. | P. aika. P:set muodostumat.

protestantismi[4] *s.* protestanttisuus.

protestant|ti[14]* *s.* protestanttista uskoa tunnustava henkilö. | Katolilaiset ja p:it.

protestantti|nen[63] *a.* uskonpuhdistuksen pohjalta syntyneiden kirkkojen opin mukainen, niihin kuuluva. | P. usko, oppi. P:set kirkkokunnat. P. pappi. P. katsomus kieltää hurskaudenharjoitusten ansiollisuuden, munkkilaisuuden merkityksen, pyhimysten palvonnan ym. **-suu|s**[65] *omin.* < ed. — Tav. protestanttinen usko, oppi, protestantismi. | Kääntyä p:teen. P:den lähtökohtana on yksityisen sielun suhde Jumalaan.

protesta|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* protestoida.

protesti[9] *s.* vastalause. | Kirjallinen, suullinen p. Jyrkkäsanainen, kiivas p. Esittää, panna p. Tehdä p. jkta vastaan. Kilpailujen jälkeen hävinnyt joukkue teki p:n. Evankeliset tekivät Speierin valtiopäivien päätöstä vastaan p:n, minkä johdosta heitä alettiin nimittää protestanteiksi. — *Lak. liik.* viranomaisen edessä annettu selitys, jonka tarkoituksena on selityksenantajan jnk oikeuden turvaaminen t. oman teon suojelu väärää selitystä vastaan; vekselioikeudessa viranomaiselle tehty ilmoitus siitä, että jk vekseliin perustuva velvollisuus on jäänyt täyttämättä; myös ed:stä annettu todistus. | Ottaa p. Vekseli menee p:in 'joutuu protestoiduksi'. Takautuvan kannevallan säilyttämiseksi asettajia tai siirtäjiä vastaan vekselin haltijan on tehtävä p., jolla hän osoittaa säädetyssä järjestyksessä valvoneensa puhevaltaansa sitä vastaan, jolta maksua vekselistä on vaadittava. — Yhd. meri-, vekselip. **-kulut** *s. mon. liik.* protestin tekemisestä tekijälle aiheutuneet kulut. **-lista** *s. liik.* julkinen luettelo niistä, joiden vekselit ovat menneet protestiin. | Joutua p:lle. **-päivä** *s. liik.* **-todistus** *s. lak. liik.* viranomaisen protestin toimittamisesta antama todistus, protesti.

protestoi|da[18] *v.* -nti[1]* *teonn.* esittää l. tehdä protesti, panna vastalause, ilmoittaa ettei hyväksy jtak, protestata, kiistää. | P. jtak päätöstä vastaan. Siihen minä p:n. "En minä ole

ruotsalainen, vaan suomalainen!" protestoi mies kiivaasti. P:nti ei auttanut mitään. — *Lak. liik.* P. vekseli 'hankkia viranomaiselta todistus, ettei vekseliä ole lunastettu, ja siten turvata sen pätevyys takautumiskanteen nostamiseen'. Jos šekki on jäänyt maksamatta, se on p:tava kuten vekselikin.

proteus|luonne *s.*, etup. *kirjall.* häilähtelevä, epävakainen luonne. **-mainen**[83] *a.*, etup. *kirjall.* muotoaan t. luonnettaan vaihteleva, epävakainen, häilähtelevä. **-nimimerkki** *s.* nimimerkki, jonka takana ei ole yksi ainoa, vaan eri kerroilla eri kirjoittajat.

protisti[9] *s. biol.* alkueliö.

protogynia[15] *s. kasv.* aikaisemisyys.

protokolla[11] *s.* pöytäkirja. | Kokouksen, oikeuden p:t. Laatia p. Ruotsiksihan ne ovat kaikki laamannin p:t AHO. **-päällikkö** *s.* Saksan ulkoministeriön p. **-sihteeri** *s.* eräs Venäjän-vallan aikaisen senaatin virkamies.

protolappi *s. kiel.* lappalaisten alkuperäinen kieli.

proto|lyysi[4] *s. kem.* protonin siirtyminen haposta emäkseen. **-lyyt|ti**[19] *s. kem.* P:it, happojen ja emästen yhteisnimitys.

protoni[5] *s. fys.* positiivisesti sähköinen atomiytimen hiukkanen; vetyatomin ydin; vrt. elektroni, neutroni.

proto|plasma[10] *s. biol.* alkulima. **-plasti**[4] *s. biol.* **1.** = ed. **2.** elävän solun alkulima sekä ohuet plasmakelmut, jotka erottavat sen solunseinästä ja solunesteestä. **-tyyp|pi** *s.* alku-, perusmuoto, malli. | Nykyisten teräskirjasinten p. syntyi Amerikassa. Metrin p. on Pariisissa säilytettävä platinan ja iridiumin seoksesta valmistettu sauva. Suolojen p. on ruokasuola. Uudesta lentokonemallista rakennettiin ensin kokeiluja varten p. [Papit] ovat aikamme sivistyksen täydellisin p. L.ONERVA.

protuberanssi[4] *s. täht.* Auringon kromosfääristä ulkoneva, hehkuvan kaasun muodostama kieleke.

provasti[9] *s. vanh. murt.* rovasti. | P:lta olen saanut tuiman käskyn KIVI.

provenienssi[4] *s.* alku-, syntyperä. **-periaate** *s.* sellainen arkistojen järjestämisessä noudatettava periaate, että aines järjestetään polveutumispaikan t. viraston mukaan.

proviantti[4*] *s.* muona.

proviisori[5] *s.* apteekkialalla määrätutkinnon suorittanut, tav. apteekin vastaavana hoitajana ja henkilökunnan esimiehenä toimiva henkilö. | P. N.N. Lukea p:ksi. — *Yhd.* naisp. **-n|tutkinto** *s.*

provinsiaali[4] *s.* katolisen munkkikunnan provinssin hallitusmies.

provinsialism|i[4] *s.* **1.** vars. *kiel.* maakunnallinen ilmaus t. piirre, murteellisuus. | P:eilla on arvonsa maakunnallista sävyä kirjallisuudelle antavana ja kirjakieltä rikastuttavana tekijänä. **2.** laajemmin: maakuntahenkisyys, nurkkapatriotismi. | Ylpeä pohjalainen p.

provinss|i[9] *s.* **1.** epäitsenäinen hallintoalue, maakunta, piirikunta, lääni. | Preussin p:it. Kanada on yhdeksän p:in ja kahden territorion muodostama liittovaltio. — *Yhd.* rajap. — *Erik.* **a.** *hist.* Italian ulkopuolella ollut, roomalaisten virkamiesten hallitsema ja Roomalle veroa maksanut maa, alus-, voittomaa. | V. 146 eKr. Kreikasta tuli Rooman p. — *Kuv.* 1800-luvulla Suomi oli tulemaisillaan ruotsalaisen taiteen p:iksi. **b.** eräissä maissa kirkkohallintoalue. | Italia jaettiin 18 p:iin, joihin kuului 54 arkkihiippakuntaa ja 242 hiippakuntaa. — Dominikaanimunkiston toimialue oli jaettu piirikuntiin eli p:eihin. — *Yhd.* kirkko-, luostarip. **2.** joidenkin olennaisten ominaisuuksiensa perusteella oman kokonaisuutensa muodostava alue. | Arkeologinen, eläinmaantieteellinen p. — *Yhd.* kulttuurip. **3.** *ark.* maaseutu vars. pääkaupungin vastakohtana. | Lähteä p:iin. - - vaatimaton kunnon kansalainen p:ista LEINO.

provinssikaupunki *s.*

provisio[3] *s. liik.* jnk liikeasian toimittamisesta tav. prosentteina laskettu hyvitys, hyvike, (asiamies-, toimitus-, välitys)palkkio. | Kahden prosentin p. Saada p:ta. Myydä tavaroita p:lla, p:ta vastaan. P. lasketaan prosentteina myydyn tavaran hinnasta. Kauppamatkustaja sai myymistään tavaroista p:na 2 %. — *Yhd.* myyntip. **-matkustaja** *s.* provisiopalkalla työskentelevä kauppamatkustaja t. myyntimies. **-palkka, -palkkio** *s.* **-tili** *s.* **-tulot** *s. mon.*

provisorinen[63] *a.* tilapäinen, väliaikaiseksi aiottu;)(lopullinen, pysyvä, definitiivinen. | P. [= poikkeus]laki.

provitamiini[4] *s. fysiol.* aine, joka elimistössä muuttuu vitamiiniksi, vitamiinin esiaste.

provokaatio[3] *s.* provosoiva toiminta t. menettely, provosointi. | Harjoittaa p:ta.

provokaattori[5] *tek.* provokaation harjoittaja, provosoija.

provokatorinen[63] *a.* provosoiva.

provokoida[18] *v.* = seur.

provosoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* aiheuttaa tahallaan, (koettaa) houkutella, kiihottaa t. yllyttää rikoksiin, varomattomuuksiin, tekoihin, joista on huonot seuraukset. | P. kapinaan. P:tu hyökkäys. — Puhujan esiintymisen röyhkeys suorastaan provosoi vastarintaan. Taitavasti asetetuilla kysymyksillä opettaja voi p. oppilailta mieleisensä vastaukset.

provosoija[11] *tek.* < ed.

prr(r...) *onom.interj.* täryäänien, pärinän, surinan yms. kuvaajana. | Prr... pärisi herätyskello. Prrr, surisivat paarmat. - - ja prrr! sitä tuulta! LEINO.

pruiskauttaa[2*] *v. ark.* ruiskauttaa. | Sylkäistä p.

prunelli[8] *s. ruok.* kuivattu, halkaistu luumu.

prutku[1] *s. alat.*, us. *halv.* moottoriajoneuvoista. — *Yhd.* peräp.

prutkut|taa[2*] *onom.v. ark.* -us[64] *teonn.* vars. moottorin äänestä. | Moottori p:taa tasaisesti. — Laiva p:ti saaren ohi.

pruuka|ta[85] *v. kans.* -us[64] *teonn.* = ruukata. *(1.)* - - huuda niinkuin mies p:a KIVI. En minä p:a lukea toisten preiviä AK. *(2.)* Ja suun p:us pois! JÄRVENT.

pruuni[4] *a. kans.* = ruuni. | P. hevonen.

pruustinna[15] *s. vanh. murt.* ruustinna.

pruut|ata[35*] *v. kans.* -taus[61] *teonn.* = ruutata.
pruutta[11*] *s. kans.* = ruutta.
pruuv|ata[35] *v. kans.* -aus[61] *teonn.* (*rinn.* ruuvata) koettaa, kokeilla. | P. pukua ylleen. Äsken kävin p:aamassa suksiani KIANTO.
pruuvi[4] *s. kans.* koe, koetus. **-ajo** *s.* koeajo.
prykä|tä[35] *v. kans.* -ys[61] *teonn.* kyhätä, valmistaa. | P. kirjettä. P. [= panna] olutta.
präiskis *onom.interj.* = räiskis.
pränni[4] *s. kans.* (*rinn.* ränni) karjakeittiö, keittokota. | - - joku nainen kiiruhti pirtistä p:n puolelle SILL. — *Yhd.* viinap.
prännäri[6] *s. kans.* **1.** viinapannu. **2.** (*rinn.* ränäri, rännäli) kahvinpaahdin.
präntti[4*] *s. vanh. kans.* **1.** painettu, painoteksti. | Kirja on pientä p:ä, josta on vaikea saada selvää. **2.** Teos ilmestyi präntistä 'painettuna'. **-kirjain** *s.* painokirjain.
präntät|ä[35*] *v. vanh. kans.* painaa tekstiä; *harv.* kirjoittaa (vars. painokirjaimin). | Teos on p:ty Tukholmassa v. 1580. P. nimi paperiin.
prässi[4] *s.*, vars. *ark.* **1.** painin, puristin(kone). | Hydraulinen p. Yksinkertainen p.: kaksi laudanpätkää ja kivipaino. — *Yhd.* kasvip. **2.** ed:een liittyen: puristuksissa olo, puristus. | Panna kasvi p:in. Housut pantiin yöksi patjan alle p:in. — *Kuv.* ahdinko(tila). | Joutua kovaan p:in. Professori piti tutkittavaa ankarassa p:ssä. **3.** us. *mon.* prässäämisen tulos, prässäämällä vaatteeseen tehty laskos, taite. | P:t oikenevat. Puku ei pysy p:ssä. — *Yhd.* housunp:t.
prässi|naula *s.* puristamalla valmistettu, tav. litteä naula; vrt. leikko-, lanka-, takonaula. **-rauta** *s. ark.* tav. = silitysrauta. **-sylttу** *s. ark.* painosyltty.
prässäri[5] *amm. ark.* prässääjä. | Vaatturinliikkeen p:t.
prässä|tä[35] *v.*, vars. *ark.* painaa, puristaa. | P. jnk muotoiseksi. P:tty lasi. Yhdestä kappaleesta p:tyt saumattomat keittoastiat. Lämmitettyä eboniittia voidaan p. erilaisiksi esineiksi. — P. litteäksi, sileäksi. P. kasveja. — *Erik.* vaatekappaleiden ja kankaiden silittämisestä ja kuosittamisesta painelemalla niitä kostean kankaan läpi kuumalla silitysraudalla t. erityisessä puristimessa. | P. housuja. Teräviksi p:tyt housunlahkeet. P. hattuja. P. saumoja. Lähettää puku p:ttäväksi. P:äminen antaa kankaille sileyden ja kiillon. — *Kuv.* lujasta valmentamisesta, kovan kurin alaisena pitämisestä yms. | Opettaja p:si oppilaitaan aivan liikaa.
prässäy|s[61] *s.* **1.** prässääminen. | Puvun p. — *Kuv.* Oppilaiden p. **2.** prässäämisen tulos. prässi. | Puku menetti p:ksensä. Housunlahkeiden p:kset oikenevat.
prässäys|kone *s.* **-liike** *s.* prässäämö.
prässäyty|ä[44] *pass.v.* < prässätä. | Panna housut p:mään patjan alle.
prässääjä[16] *tek.* ja *amm.* < prässätä.
prässäämö[2] *s.* vaatekappaleiden prässäämistä suorittava liike, prässäysliike. — *Yhd.* hatunp.
präti|stä[41] *v. kans.* -nä[14] *teonn.* puhua nopeasti, räpättää. | Akka p:si kuin papupata. Älä p:se!
pröystäil|lä[29] *v.* -y[2] *teonn.* kopeilla, korskeilla, mahtailla, pöyhkeillä, ylpeillä. | P. etevämmyydellään, rahoillaan, hienoilla tuttavuuksillaan. Älähän liikaa p:e!
psalm|i[4] *s.* Vanhan testamentin, vars. psalttarin, lyyrillinen uskonnollinen runo; joskus yl. virrestä. | Daavidin p:it. Psalttarissa on 150 p:ia. Hymnin vastakohtana p. tarkoittaa erityisesti rytmillistä proosaa olevaa hengellistä laulua. Haudan äärellä laulettiin p:eja. — *Yhd.* katumus-, kiitos-, valitus-, ylistysp.
psalmi|laulaja *s. heng.* psalmirunoilija, psalmista. **-laulu** *s.* liturgin ja kuoron (seurakunnan) välinen psalmien laulu, psalmodia. **-runoilija** *s.* psalmien sepittäjä, psalmista; vars. kuningas Daavidista käytetty nimitys.
psalmista[15] *s.* = ed.
psalmisto[2] *koll.s. harv.* psalmikokoelma, hengellinen laulukirja.
psalmi|säe *s.* **-säkeä** *s.*
psalmodia[15] *s.* psalmilaulu.
psalteeri[6] *s.* latinankielinen, vars. katolisen kirkon jumalanpalveluksissa käytetty psalttari.
psalterion[7], **psalterium**[7] *s. mus.* sormintasoitin, jonka kielipinta on kaikukopan kanssa yhdensuuntainen, esim. sitra, kantele.
psalttari[5] *s.* **1.** psalmikokoelma, Vanhan testamentin kirja, joka sisältää psalmit. | Daavidin p. **2.** *raam.* psalterion. | - - kuulette torvien, huilujen, kitarain, harppujen, p:en, säkkipillien ja kaikkinaisten muiden soittimien äänen VT.
pseudo- (vokaalin edessä pseud-) yhd:ojen alkuosana: näennäinen, uskoteltu, näennäis-, vale-. **-klassilli|nen**[63] *a.* -suus[65] *omin.* antiikkia jäljittelevä, vars. ranskalaisklassillinen. **-morfoosi**[6] *s. geol.* mineraali, jolla on jnk muun mineraalin ulkonainen muoto. **-nyymi**[4] *s.* salanimi. | Heikki Kauppinen käyttää teoksissaan p:ä Kauppis-Heikki. Ensio Rislakki, p. Valentin. **-pallo** *s. mat.* kahden vastakkain olevan, rajattomasti suippenevan torven kaltainen pyörähdyspinta, jonka kokonaiskaarevuus on (kuten pallonkin) kaikissa pisteissä sama. **-podi**[4] *s. biol.* = valejalka. **-tuberkuloosi**[4] *s. eläinlääk.* tuberkuloosimaisia märkäpesäkkeitä ruumiiseen muodostavien eläintautien yhteisnimitys, valetuberkuloosi.
psilomelaani[4] *s. geol.* musta, nystyräinen mangaanimineraali.
pst *onom.interj.* hiljaisuuteen kehotettaessa t. kuvaamassa terävästi sihahtavaa ääntä, jollainen syntyy esim. kuumaa silitysrautaa kostutetulla sormella kosketettaessa.
pst. *lyh. sot.* vars. yhd:ojen alkuosana: pans-sarintorjunta.
psta, p:sta *lyh.*, vars. *liik.* puolesta.
psto *lyh. sot.* patteristo.
psykastenia[15] *s.* sielullinen voimattomuus, suuri sielullinen väsymys.
psykiatri[4] *s.* mielitautien erikoislääkäri. | Murhaaja lähetettiin p:n luo mielentilan tutkimusta varten. — *Yhd.* vankilap.
psykiatria[15] *s.* mielitautioppi.
psykiatrinen[63] *s.* psykiatriaan kuuluva, psykiatriaa koskeva.
psyko- yhd:ojen alkuosana us. sielullinen, sie-

lun-. **-analysoida**[18] *v.* tutkia t. selittää psykoanalyyttisesti. | P. Kalvean immen tarina. **-analyysi**[4] *s.* Sigmund Freudin perustama oppi neuroosien rakenteesta ja hoidosta; psykoterapeuttinen menetelmä parantaa neurooseja etsimällä niiden alitajuinen aiheuttaja elämysten, muistojen, unien ym. sielullisella erittelyllä. | Kaiken sielunelämän voimaa antavana lähteenä on viettielämä, joka p:n mukaan on yksinomaan seksuaalista laatua. **-analyytikko**[2]* *tek.* psykoanalyysin harjoittaja. **-analyyttinen**[63] *a.* psykoanalyysiin kuuluva, psykoanalyysia koskeva. | P. tutkimus. **-fysiikka**[15]* *s.* sielun ja ruumiin keskinäistä suhdetta tutkiva tiede. **-fysiologi|nen**[63] *a.* Lentäjäkokelaan sopivuus tutkitaan p:sessa kokeessa. **-fyysi(lli)|nen**[63] *a.* sielun ja ruumiin keskinäistä suhdetta koskeva, sielulle ja ruumiille yhteinen, sielullis-ruumiillinen. | P. häiriötila. P. paralleelioppi 'paralleeliteoria'. **-geeninen**[63] *a. psyk. lääk.* sielullisten syiden aiheuttama, sielusyntyinen. | P. mielitauti. P. [esim. pelon aiheuttama] sydämentykytys. **-grafi**[4] *s.* kirjoituskoje, jota spiritistit käyttävät saadakseen (vainajien) hengiltä tiedotuksia. **-grafia**[15] *s.* sielutieteellinen tutkimus, joka kohdistuu ihmisyksilön sielullisen rakenteen ja kehityksen tarkkaan kuvaamiseen. **-gramm|i**[4] *s.* **1.** psykografian avulla luotu kuva. **2.** psykografin piirrelmä. | Tulkita p:eja. **-logi**[4] *s.* psykologian harrastaja t. tutkija, sielutieteilijä; ihmistuntija | Etevä, tarkkanäköinen p. — *Yhd.* kieli-, lapsi-, nuorisop. **-logia**[15] *s.* **1.** elollisten olentojen, vars. ihmisen käyttäytymistä (organismin elin- ja toimintatapoja, sen reaktioita sekä sen ja ympäristön vuorovaikutusta) tutkiva tiede, sielutiede. | Kokeileva p. — *Yhd.* eläin-, hahmo-, havainto-, ilmaisu-, kansan-, kieli-, lapsi-, nuoriso-, oikeus-, rotu-, sosiaali-, yhteiskunta-, yksilöp. **2.** ihmistuntemus. **-logi|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* psykologiaan kuuluva, psykologiaa koskeva, sielutieteellinen; ihmistuntemusta osoittava. | P:set havainnot. Terävä, p. katse. P. romaani. Eritellä p:sesti. — *Kiel.* P. predikaatti, subjekti. **-logioi|da**[18] *v.* -nti[4]* *teonn.* (*rinn.* psykologisoida) soveltaa psykologian teorioita ja menetelmiä jhk, käsitellä t. eritellä psykologisesti. | Opetuksen p:nti. P:va romaaninkirjoitus. **-logismi**[4] *s. fil.* filosofinen mielipide, joka asettaa psykologian kaikkien tieteiden perustaksi. | P:n mukaan kaikki käsityksemme maailmasta ja olioista ovat ensi sijassa sielullisia tosiasioita meissä. **-logisoi|da**[18] *v.* -nti[4]* *teonn.* = psykologioida. **-metria**[15] *s.* parapsyykkisiin ilmiöihin kuuluva, vars. meedioille ominainen kyky jonkinlaisen eläytymisen perusteella ilmoittaa koskettamaansa, heille tuntemattomaan esineeseen liittyviä asioita. **-metriikka**[15]* *s.* psykologian haara, joka käsittää eräiden sieluntoimintojen ja niiden keskinäisten suhteiden tutkimisen testaamisella ja matemaattis-tilastollisilla menetelmillä. **-neuroosi**[6] *s. psyk. lääk.* sielullisten ristiriitojen aiheuttama neuroosi, jonka pääoireet ovat sielullista laatua.

psykoosi[6] *s.* sielunhäiriö, mielisairaus. | Joutua p:n valtaan. — *Yhd.* joukkop.; sotap.

psyko|paatti[4]* *s.* luonteeltaan epänormaali henkilö, luonnevikainen. **-paattinen**[63] *a.* vrt. seur.; *syn.* luonnevikainen. | P. luonne, rikollinen. **-patia**[15] *s.* useimmiten synnynnäisiin syihin perustuva luonteen poikkeavuus (tunne-elämän liikaherkkyys, viettielämän tasapainottomuus, heikkotahtoisuus tms. älyllisen kehityksen yl. ollessa normaali), luonnevikaisuus. **-patologia**[15] *s.* sielunelämän sairaalloisia ilmiöitä tutkiva tiede. **-patologinen**[63] *a.* vrt. ed. **-somaattinen**[63] *a.* psykofyysi(lli)nen, sielullis-ruumiillinen. **-tekniikka**[15]* *s.* sielutieteen soveltaminen käytännöllisen elämän, esim. teollisuuden ja liikenteen palvelukseen tutkimalla sen keinoin ihmisten kykyä ja soveltuvuutta eri tehtäviin sekä selvittelemällä, miten tehtävien suoritus voidaan edullisimmin järjestää. **-teknilli|nen**[63] *a.* vrt. ed. | P. tutkimuslaitos. P:set kokeet. P:set tutkimukset ovat osoittaneet, että hyvä valaistus parantaa työtehoa ja työn laatua. **-terapeutti**[4]* *s.* psykoterapian harjoittaja. **-terapeuttinen**[63] *a.* vrt. seur. | P. hoito. **-terapia**[15] *s. psyk. lääk.* sielullisten häiriöiden sekä niiden ruumiillisten vaikutusten parantaminen sielullisin keinoin. | Tärkeimpiä p:n menettelytapoja ovat suggestio ja psykoanalyysi. **-tsooinen**[63] *a. geol.* P. maailmankausi 'ajanjakso, jonka alku lasketaan ajasta, jolloin kulttuuriihminen alkoi järkiperäisesti suunnitellulla toiminnallaan vaikuttaa sekä maanpinnan muotoihin että elämän kehitykseen'.

psykrometri[4] *s. fys. metrl.* kuivan ja kostean lämpömittarin muodostama kosteusmittari.

psyyke[9] *s.*, vars. *ylät.* sielu, mielenlaatu, mentaliteetti. | Tulinen etelämainen p. Tyyneys on suomalaisen p:n pääominaisuuksia. Kieliopin opiskelun edellyttämä abstrahoiva ajattelu on lapsen p:lle vierasta. — *Yhd.* runoilijanp.

psyykilli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* sielullinen, henkinen; tav.)(fyysillinen. | P. sairaus. P. terveydenhoito. Ajattelutoiminta on p. ilmiö. Lapsi, jonka p. kehitys on myöhässä.

psyykkinen[63] *a.* = ed.

pthyi *cnom.interj.* ilmaisemassa halveksuntaa, inhoa tms., hyi, hyh; vars. sylkäistäessä. | P. kun oli pahan makuinen! P. mato kalalle ja kala minulle [onkiessa, koukkuun pistettyyn matoon sylkäistäessä] SP.

ptolemaiolainen[63] *a.* Ptolemaioksen esittämän maakeskisen maailmanjärjestelmän mukainen t. siihen kuuluva; vrt. kopernikaaninen. | P. maailmankäsitys.

ptomaiini[4] *s.* ruumismyrkky.

ptri *lyh. sot.* patteri.

ptrui *onom.interj.* karjankutsumasanana. | P. Kirjo, p. Karjo!

ptruu [kuvaa pitkää r:mäistä huuliäännettä] *onom.interj.* pysähtymis- t. hillitsemiskehotuksena tav. hevoselle. | P. hevonen!

ptyaliini[4] *s. fysiol.* syljen sisältämä entsyymi, joka hajottaa tärkkelyksen ja glykogeenin mallassokeriksi.

puberteetti[4]* *s.* sukupuolikypsyyden saavutta-

misikä, murros-, kehitys-, siirryntäikä. | Henkinen, ruumiillinen p. — *Yhd.* varhaisp. **-aika** *s.* **--ikä** *s.* Olla p:iässä. **--ikäinen** *a.* **-koe** *s. kansat.* luonnonkansojen käyttämä seremonia nuorukaisen tunnustamiseksi täysi-ikäiseksi, miehuuskoe.

publiikki[05]* *s.* **1.** julkinen tilaisuus, jossa akateemisen tutkinnon suorittaneelle annetaan todistus. **2.** *harv.* yleisö.

publikaani[4] *s.* **1.** *hist.* Rooman provinssista kannettujen valtiontulojen vuokraaja; *leik.* vars. tullimiehistä. **2.** *kuv. heng.* syntisyytensä tunteva, katuva henkilö;)(fariseus.

publikaatio[3] *s.*, vars. *lak.* (lain t. asetuksen) julkaiseminen; (kirjallinen) julkaisu.

publisisti[4] *s.* sanomalehtimies.

pudas[06]* *s.* takaisin pääjokeen yhtyvä joen haara. | Putaiden manteresta erottamat saaret. Vähävetisenä aikana p. erkani pääjoesta kaaren muotoiseksi järveksi.

pudist|aa[2] *v.* **1.** irrottaa, pudottaa t. puhdistaa ravistamalla. | P. lumi takistaan. P. omenia puusta. P. rahat kukkarostaan pöydälle. P. roskat pois vaatteista. Tuuli p:i lehtiä puista. Iholihasten avulla eläimet p:avat ihonsa pinnalta hyönteisiä, vettä ym. P. ies niskoiltaan (tav. kuv.). Ja missä eivät ota teitä vastaan, siitä kaupungista lähtekää pois ja p:akaa tomu jaloistanne todistukseksi heitä vastaan UT. — P. säkki tyhjäksi. P. vuodevaatteita parvekkeella. — *Kuv.* P. pelko hartioiltaan. P. synkät ajatukset mielestään. P. uni silmistään. P. (jnk paikan) tomut jaloistaan 'lähteä pois jstak, us. aikomatta palata'. P:i kiittämättömän isänmaansa tomut jaloistaan ja muutti Amerikkaan. Kesällä p:etaan kaupungin pölyt jaloista ja lähdetään maalle. P. jtak hihastaan 'luoda t. tuottaa jtak helposti, nopeasti, kuin leikiten'. On jännittävää nähdä, minkälaisen teoksen Mika Waltari seuraavalla kerralla p:aa hihastaan. — *Refl. taiv.* -- p:ihe liikutuksensa lumoista AHO. **2.** yl. ravistaa. | P. jkn kättä hyvästiksi. P. kieltäen päätään. P. jku hereille. P. jkta tukasta 'tukistaa'. Mies p:i hartioitaan kuin pahasta painajaisesta vapautuakseen. — Vilu p:aa.

pudistel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < ed. | P. lunta vaatteistaan. Tuuli p:i lehtiä puista. — P. päätään. Hevonen p:ee harjaansa. Paistinpannua p:laan tulella. Olkien p:u. — *Refl. taiv.* -- vaatteet täynnä kukkain korsia hän jäi ladon edustalle odottamaan ja p:eimaan AHO. Hän p:ihe kuin vedestä noussut koira, oikoi jäseniään KALLAS.

pudistus[04] *teonn.* < pudistaa. — *Yhd.* päänp.

pudistutt|aa[2]* *kaus.v., 3. pers.* (< pudistaa) puistattaa. | Miestä p:i kuin horkassa.

pudok|as[00]* *s.* itsestään puusta pudonnut hedelmä. | P:kaiden talteen ottaminen.

pudoke[78]* *s. harv.* putous.

pudo|ta[88]* *v.* **I.** painovoiman vaikutuksesta, omasta painostaan liikkua (nopeasti) alaspäin, maata kohti (tav. ilman halki); vrt. laskeutua, painua, vajota. | Vapaasti, kiihtyvällä nopeudella putoava kappale. Ilmaan heitetty kivi putoaa maahan. Lentokone alkoi p. Päästää jk putoamaan kädestään. P. katolta, tuolilta, hevosen selästä. Ei omena puusta kauas putoa SL; ks. omena 1.c. P. maahan, lattialle, veteen, mereen. P. kuoppaan, ojaan, kaivoon. Sudenkuoppaan p:nnut otus. P. [= vaipua äkkiä] heikkoihin jäihin. P. jaloilleen, selälleen. P. pehmeästi, raskaasti. P. muksahtaa, kolahtaa. Ränsistynyt katto oli putoamassa niskaan. Tuntui kuin pohja olisi p:nnut alta. Oli niin hiljaista, että olisi saattanut kuulla neulan putoavan. — P. [= kieriä, luisua] alas portaita, jyrkännettä. P. [= lysähtää] penkille istumaan, polvilleen. — Köngäs, jossa vesi putoaa komeana ryöppynä. Kasteluveden tulee p. tasaisesti kasteltavalle alueelle. Vesi putoaa sateena maahan. Ulkona syyssade synkkänä putoo LEINO. — *Erik.* **1. a.** irrota, luiskahtaa [tms.] jstak ja pudota. | P. junasta, reestä, veneestä. P. kärryiltä (myös kuv.; vrt. kärry 1). Pidä lujasti kiinni ettet putoa kyydistä! Hattu siinä vauhdissa päästä putosi. Hevoselta on p:nnut kenkä. Ongesta p:nneet kalat ovat aina suurimpia. Takista on p:nnut nappi. Silmät päästä putoamaisillaan 'pullollaan, tuijottavina, »tapilla»'. Lehdet alkavat p. [= varista] puista. P:nneiden omenain talteen ottaminen. Maitohampaat putoavat itsestään pois. Hirvasporon sarvet putoavat joulutai tammikuussa. Häntäruven aiheuttama jouhien putoaminen 'lähtö'. **b.** *kuv.* tav. ed:een liittyen. | Tekstistä on p:nnut [= jäänyt] pari sanaa pois. — P. [= karsiutua] (pois) kilpailusta, pelistä. N. putosi pois jo välierissä. A. kiristi vauhtia, ja toiset putosivat [= jäivät] joukosta heti. Loppusuoran alkaessa A. oli jo p:nnut [= jäänyt] 50 metriä. Oli aluksi luokkansa ensimmäinen, mutta putosi sitten kuudenneksi. **c.** Kutimesta p:nnut [= vartaalta luiskahtanut] silmukka. **2.** kuv. sanonnoissa. | Seisoa kuin puusta, pilvistä p:nneena 'hämmästyneenä, ällistyksissään, ymmällään'. Kivi, paino putoaa jkn sydämeltä. Suomukset putoavat jkn silmistä. — -- Tiltan suupielissä [näytti] riippuvan valmiina putoamaan jokin pikkuilkeä sana SILL. **3.** laajentunutta käyttöä. | Housut putosivat [= valahtivat] nilkkoihin. Kädet putosivat [= vaipuivat, hervahtivat] rentoina sivulle. Esirippu putoaa 'laskeutuu'. Luukku putosi rämähtäen kiinni. Nyrkki putosi [= iski] pöytään kuin moukari. Poskelle putoava korvapuusti. — *Kuv.* Vastaus putosi kuin naulan kantaan. Käskyt putosivat terävinä kuin miekan sivallukset.

II. 1. korkeuden vähenemisestä: (vars. nopeasti, runsaasti) laskeutua, aleta, madaltua, painua. | Veden pinta on p:nnut 20 cm. -- kinosten harjat olivat p:nneet matalammiksi KATAJA. — Lämpömittari [= lämpömittarin elohopea- t. spriipatsas] on p:nnut nollaan. **2.** *kuv.* ed:een liittyen: (tav. voimakkaasti, runsaasti) aleta, vähetä, pienetä. | Kuume putosi yön aikana 37°:seen. Luokan oppilasluku on p:nnut 20:een. Tavaran hinta putosi 50 %. Markan kurssi p:nnut romahdusmaisesti. Palkat putoavat. Koettaa saada painonsa putoamaan. Urheilijan kunto putoaa. **3.** *harv.* äänen

korkeustasosta: aleta, laskea (vars. jyrkästi). | Melodia putoaa välillä c:hen.

III. 1. riippuvasta vaatteesta ym.: laskeutua. | Väljästi putoava takin selkä. Kauniina laskoksina putoava verho. -- hiukset putosivat kahtena takkuisena hiirenhäntänä olkapäille ELVI SINERVO. 2. a. jyrkästä rinteestä, jyrkästi viettävästä tiestä yms. | Pystysuoraan, äkkijyrkästi putoava rinne, vuorenseinämä, rantatörmä. Välillä tie putosi rotkoon. Jyrkästi putoava vuoripuro. b. maaston, tien yms. korkeussuhteista: laskeutua, aleta. | Hiihtorata, joka kilometrin matkalla putoaa 150 m.

pudot|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < pudottaa. | P. omenia puista. P. [= ampua] oravia jousella. P. muruja lattialle. — Hanki p:telee 'ei kanna, vajottaa tuon tuostakin'. — Puu p:telee lehtiään, neulasiaan. — P. [= alennella] hintoja. — *Yksipers.* Yöllä oli p:ellut [= sadellut] lunta. — *Ark.* vrt. pudottaa 4. | Seppä p:teli moukarillaan taltan päähän. P. täyttä laukkaa. P. suksilla mäkeä alas. 400 m:n välierissä Storskrubb p:teli irtonaisesti ja liikoja yrittämättä ajan 48,6. Poika p:telee [= puhuu] pöntöstään kuin paraskin pappi.

pudot|in[56*] *s. fys. tekn.* putousliikkeen lakien toteen näyttämiseksi rakennettu koje. | Atwoodin p. Putoavan kappaleen kiihtyvyys määritettiin p:timen avulla.

pudot|taa[2*] *kaus.v.* < pudota. 1. saattaa t. päästää jk putoamaan. | P. jk kädestään. Älä p:a lasta! P. [= panna pudottamalla] kirje postilaatikkoon, raha kolehtihaaviin. P. jku tuolilta, penkiltä, telineiltä. P. jku veneestä veteen. Hevonen p:ti ratsastajan selästään maahan. [Korkeushyppääjä] A. yritti toisen kerran, mutta p:ti [riman] jälleen. P. omenia puusta. Tuuli p:taa lehdet puista. P. [ampumalla] lintu oksalta, lennosta. P:ti ensimmäisellä laukauksellaan komean metson. Ilmatorjuntamme p:ti kahdeksan viholliskonetta. P. lentokoneesta pommeja, laskuvarjosotilaita, lentolehtisiä. — Postiauto p:ti [= jätti] meidät tienristeykseen. Louisin oikea koukku p:ti [= kaatoi, lysäytti] vastustajan kanveesille. — P:ti silmälasit otsalta nenälleen. P. housut nilkkoihin. P. [= iskeä] nyrkkinsä pöytään. — Jää, hanki p:taa 'ei kanna, vajottaa, upottaa'. — *Erik.* ilmaisemassa, että jklta putoaa jtak, että jk kadottaa, menettää, jää ilman jtak sen putoamisen johdosta. | P:ti kovassa vauhdissa hattunsa. P. avaimensa, rahakukkaronsa. Oletko taas p:tanut käsineesi? Hevonen on p:tanut kenkänsä. Puut p:tavat lehtensä, neulasensa. Poro p:taa sarvensa joka vuosi. — *Refl. taiv.* Juha p:tihe pois [reen] kannoilta AHO. 2. a. *kuv.* P. [= saada jäämään, karistaa] kilpailijansa kintereiltään, kannoiltaan. — Loppukilpailussa A. p:ettiin viidenneksi. P. jku pois pelistä. Ruotsalaisten hurja loppukiri p:ti suomalaiset pois palkinnoilta. b. vrt. pudota I.1.c. | P. silmukoita vartaalta. 2. hinnoista yms.: vähentää, pienentää, alentaa, laskea. | Ostaja yritti p. hintaa tinkimällä. Palkkoja p:ettiin 10 %. Liikatarjonta p:taa hintoja. Kauppahinnasta voi vielä p. muutaman tuhannen. — Sai p:etuksi painonsa 60 kiloon. A. p:ti ennätyksen 10,6:een. 3. teistä, rinteistä, vesistöistä yms.: johtaa alaspäin, viettää, laskea. | Jyrkästi p:tava tie, rinne. Joki, joka kilometrin matkalla p:taa 4 metriä. Polku p:ti alaspäin, lähimmän talon riihipihaan SILL. 4. *ark.* vauhdikkaasta menosta t. toiminnasta: laskettaa. | P. autolla mäkeä alas. Surkeilematta p:ettiin jyrkätkin mäet. P. ravia. — Ranskaakin se poika p:taa kuin vettä vain.

pudottautu|a[44] *refl.v.* < ed. | P. junasta. P. polvilleen. P. sängystä lattialle. — Tie p:i [= johti alas, laskeutui] rotkoon.

pudotus[64] *s.* 1. pudottaminen. | Pommien, desanttien, lentolehtisten p. lentokoneesta. 2. a. vesiuoman kaltevuus, putouskorkeus, putoama. | Suuri, pieni, lievä p. Kolmen kilometrin matkalla uoman p. oli vain 2,5 m. b. *harv.* lasku, putous. | Ladussa on ensin tasamaata 2 km ja sen jälkeen jyrkkä p. **-koe** *s.* kappaleen pudottaminen (määräkorkeudelta) sen kestävyyden, putousliikkeen lakien tm. selvittämiseksi. **-kone** *s.* iskukone; pudotin. **-korkeu|s** *s.* korkeus, josta jk pudotetaan. | Kahden metrin p. Iskuun käytetty työ saadaan kertomalla paino sen p:della. **-lista** *s. urh. kuv.* VPS on p:lla 'sarjasta (todennäköisesti) putoavien joukossa'. **-vasara** *s. tekn.* juntta(vasara), heijari.

pudretti[5*] *s. maat.* ulosteista, jätteistä, turvepehkusta ym. kuivattamalla ja jauhamalla valmistettu väkilannoite.

pue[78*] *s.* ks. pukeet.

pueblo[1] *s.* 1. *kansat.* eräänlainen päällekkäin rakennettujen terassimajojen muodostama kokomainen asumus. 2. = seur. **-intiaani** *s.* P:t 'eräs Yhdysvaltain lounaisosassa asuva intiaaniheimoryhmä'.

puerperaalikuume *s. lääk.* lapsivuodekuume.

pueskel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* (< pukea) pukea hiljakseen, vähitellen. | P. lasta. -- ja siitä p:ivat he vähitellen päällensä KIVI.

puet|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* 1. vars. *raam.* pukea, vaatettaa. | Olen p:tanut morsiamia, ennen kuin p:in ruumiita TALVIO. Minä p:an taivaat mustiin ja panen murhepuvun niiden verhoksi VT. — *Kuv.* Mua johda, neuvo, opeta, / vanhurskautees p:a VK. 2. *fakt.* < pukea. | P. palvelijoilla ylleen.

puetuttaa[2*] *v.* par. ed. 2.

puffa|ta[35] *v. ark.* -us[64] *teonn.* kehua mainostarkoituksessa.

puffi[4] *s. ark.* mainostava uutinen t. sanomalehtikirjoitus.

pugilismi[4] *s.* nyrkkeily.

pugilisti[4] *s.* nyrkkeilijä.

puh *onom.interj.* kuvaamassa vars. hengästymisen, ponnistelun tm. aiheuttamaa voimakasta, lyhyttä puhallusta, puuskahdusta. | Äh ja p.! P. kun on kuuma! Mies puhalsi kynttilän sammuksiin — p.

puh. *lyh.* puhelin(numero).

puha|htaa[2*] *mom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* < puhista. | P. halveksivasti, vihaisesti. Sonni p:hti sieraimiinsa. — Laivan vihellyspillistä p:htaa valkea höyrysuihku M.RAPOLA.

puhais|ta[24] *mom.v. kans.* < puhua B. | -- kun sitten p:ee [öljylampun liekkiin], niin se sammuu AHO.

puhal|lella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < puhaltaa. | P. kynttilöitä sammuksiin. P. kuumaan perunaan, paleleviin sormiinsa. — P. saippuakuplia. P. torvea. P. pilliin. Soittokunta p:telee marssia. — Siinä he istuivat, p:lellen ja vuodattaen hikeä KIVI. — Tuuli p:telee etelästä.

puhal|lin[56*] *väl.* < puhaltaa. **1.** vars. *tekn.* ilman, kaasun, nesteen, hiekan tm. puhaltamiseen käytetty laite, puhalluskone; laite t. kone, jolla palamisen ylläpitämiseksi puhalletaan ilmaa ahjoihin, sulatusuuneihin tm., lietsoin. | Pyörivät p:timet. Hiomapöly, tomu yms. poistetaan ilmasta p:timilla. — *Yhd.* keskipako-, kierto-, palje-, suihku-, sähköp.; hiekka-, vesip.; kaasunp.; pajap. **2.** *mus.* puhallussoitin. | Orkesterin p:timet. — *Yhd.* metalli-, puu-, vaskip.

puhallin|kvartetti *s. mus.* **-kvintetti** *s. mus.* **-orkesteri** *s. mus.* **-tehdas** *s.* **-yhtye** *s. mus.*

puhallu|s[64] *teonn.* < puhaltaa I. | Puhdistaa pöytä voimakkaalla p:ksella leivänmuruista. Lausua runo yhdellä p:ksella 'henkäyksellä'. Vain p., ja koko korttitalo oli hajalla. — Tasainen, yhtäjaksoinen p. Kyntöhevosen raskas p. Keskeyttää p. — Tuulen p. 'puhaltaminen, puuska'. — Torven p. 'ääni, törähdys'. — *puhallu|ksissa,* -ksista, -ksiin (adv. kans.) Lehmä on p:ksissa 'sillä on ilmaa vatsassa, sitä vaivaa puhallustauti'. — *Yhd.* hiekan-, ilman-, kaasun-, savunp.; lasinp.; sisään-, ulosp.; tuulenp.; pillin-, torvenp.

puhallus|aukko *s.* Pölynimurin, huilun p. **-hana** *s. tekn.* Höyrykattilan vesilasin p. 'hana, joka avataan, kun höyrynpaineen halutaan puhaltavan pois vesilasiin mahdollisesti kertyneet roskat'. Sylinterin p. **-ilma** *s.* puhaltimilla jhk johdettu ilma, puhallettu ilma; vrt. paineilma. | Palkeiden (synnyttämä) p. Uuniin, ahjoon johdettu p. P:n kuumentaminen. **-kone** *s. tekn.* kone, jolla aikaansaadaan puhallusta, puhallin, lietsoin. | P:ella puhallettiin ilmaa sulatusuuneihin. — P:ella valmistetut pullot, lampunkuvut. **-laite** *s.* **-lamp|pu** *s. tekn.* erilaisissa kuumennustöissä, juottamisessa ym. käytetty lamppu, jossa kaasutettu polttoneste (paloöljy, bentsiini tms.) palaa erittäin kuumalla, miltei värittömällä liekillä, juottolamppu. | P:un liekki, kaasutin, poltin. Jäätynyt vesijohtoputki on sulatettava auki p:ulla. Kosteiden muurauspintojen kuivaamiseen käytettiin p:pua. **-letku** *s. tekn.* **-liekki** *s.* Juottolampun p. **-menetelmä** *s.* Lasiesineiden valmistus p:llä. **-paine** *s.* **-pilli** *s.* **-poltin** *s. tekn.* Öljykeittimen p. **-putk|i** *s.* puhaltamiseen käytetty putki. — *Erik.* **1.** *tekn.* **a.** lasinpuhalluksessa käytetty putki, jolla puhaltamalla sulasta lasimassasta valmistetaan erilaisia lasiesineitä, lasinpuhalluspilli. **b.** malmeja ym. aineita tutkittaessa kvalitatiivisessa edeltävässä kokeilussa käytetty suorakulmaisesti taivutettu metalliputki, jonka toisessa päässä on levenevä suutin, toisessa kavennus, josta ilma virtaa ulos. **2.** *kansat.* eräiden villikansojen aseenaan (myrkytettyjen) nuolten puhaltamiseen käyttämä putki. | Bamburuo'osta valmistettu p. Borneolaiset käyttävät metsästyksessä p:ia. **-reikä** *s.* puhallusaukko. **-soit|in** *s.* suoran t. taivutetun putken muodostama soitin, jossa ääni synnytetään siten, että puhaltamalla saatetaan putkessa oleva ilmapatsas värähtelemään, puhallin; vrt. jousi-, kieli-, lyömäsoitin. | Paimenpilli, huilu, saksofoni ym. p:timet. **-tauti** *s. eläinlääk.* nautakarjan tauti, joka aiheutuu runsaasta kaasunmuodostuksesta pötsissä, pullistustauti.

puhalluttaa[2*] *fakt.v.* < seur. I. | P. ilmaa jhk. P. palkeita. P. lähtömerkki. — P. hevosia 'antaa hevosten puhaltaa'.

puhal|taa[5] *v.* **I. 1.** saattaa keuhkoissa oleva ilma voimakkaasti virtaamaan suun t. sierainten läpi; saattaa jk liikkeelle (lentämään, kaatumaan tms.) siten aiheutetun ilmavirran avulla. | P. posket pullollaan. P. hiillokseen. P. [jäähdyttääkseen] kuumaan kahviin, [lämmittääkseen] kohmettuneisiin sormiinsa. Äiti p:taa pienokaisen loukkaantuneeseen sormeen. — P. ilma ulos keuhkoistaan. P. tupakansavua sieraimistaan. Valas p:taa 'suihkuttaa sierainaukoistaan vesihöyryllä kyllästynyttä ilmaa'. Hevonen p:taa huurua sieraimistaan. -- kun kirkonkellot soivat, p:si [= henkäisi] emäntä viimeisen henkäyksensä TALVIO. Silloin Herra Jumala teki maan tomusta ihmisen ja p:si hänen sieraimiinsa elämän hengen VT. — P. ilmapallo ilmaa täyteen. Tyhjäksi p:lettu linnunmuna. P. kynttilä sammuksiin. P. jk kumoon. P. roskat pois pöydältä. P. nuolia puhallusputkella. Kylvää nauriinsiemeniä suustaan p:tamalla. — *Kuv.* P. tuleen 'yllyttää, kiihottaa'. P. yhteen t. samaan hiileen 'olla yhteistoiminnassa, toimia yhdessä, pyrkiä samaan päämäärään'. P. sumua jkn silmille 'hämätä jkta'. P. jk tunne liekkiin. P. eloa jhk. P. joukkoihin reipas henki. Väsymys oli kuin pois p:lettu, hävisi kuin p:tamalla.

2. saattaa ilma virtaamaan palkeilla tms. laitteella; myös sellaisista laitteista. | P. ilmaa palkeilla ahjoon. P. kaasua puhaltimella. Kivihiili muutettiin pölyksi, joka p:lettiin tulipesään. — Kuivauskoneet p:tavat ilmaa kuivattavien aineiden läpi tai välitse. Veturi p:taa ilmaan valkoisen höyrypilven.

3. ed:iin liittyvää erikoiskäyttöä. **a.** saada aikaan, synnyttää, tehdä, valmistaa puhaltamalla. | P. savurenkaita, saippuakuplia. P. lasia 'valmistaa sulasta lasimassasta eril. esineitä puhallusputkella puhaltamalla'. P:letut juomalasit, pullot. **b.** *kans.* ed:een liittyen: "työntää", "puskea", tuottaa. | Onpas pelto p:tanut rikkaruohoa. -- onhan usein nähty keyrirukiinkin p:tavan olkea kuin korentoa K.KAJANDER. **c.** synnyttää ääntä (vars. soittaa) jllak puhallussoittimella. | P. torveen, torvea. P. klarinettia. P. pillillä lähtömerkki. P. aamusoitto, hälytys. P. perääntymään, kokoon, rynnäkköön. Soittokunta p:taa marssia. Trumpettisoolon p:taa taiteilija A. P. saksofonia [= olla saksofoninsoittajana] tanssiorkesterissa. — Laiva p:taa laituriin. — Torvet p:ta-

vat 'soivat, raikuvat'. **d.** läähättää, puuskuttaa; hengähtää, huoahtaa, levähtää. | Siinä nyt istuivat veljekset, hikoen ja p:taen peloittavasti, juostuansa kiukkuisen kuoleman edestä KIVI. Hevonen lähti p:taen nousemaan rantatöyrästä TALVIO. — Istahtaa hetkeksi p:tamaan. Pitkissä ylämäissä on hevosen annettava p.

4. *3. pers.* ilman virtaamisesta, vars. tuulesta. | Tuuli p:taa etelästä, mereltä, purjeisiin, vaatteiden läpi. Viima p:si luihin ja ytimiin. Navakasti p:tava pohjoinen. Myrsky on p:tanut ladun umpeen. Kostea yötuuli p:taa ikkunasta sisälle. Ovesta p:tava veto. — Tasaisesti p:tava juottolampun liekki. — *Yksipers.* Vuoroin p:si, vuoroin oli tyyntä. Kylläpä nyt ulkona p:taa! — *Kuv.* Uudet, vapaat tuulet p:tavat talouselämässämme. Mistä nyt (tuuli) p:taa [= mikä nyt on kysymyksessä, mistä tämmöinen odottamaton muutos johtuu]? Ajan vallankumouksellinen henki p:taa voimakkaana Maksim Gorkin tuotannossa.

II. lähteä äkkiä liikkeelle, rynnätä, syöksähtää, puhaltautua. | P. ovesta ulos. P. pakoon, jkn ohi. Pillastunut poro p:si hurjaan laukkaan. - - heittäytyi suksilleen ja p:si otuksen perään AHO. — *Refl. taiv.* Marja p:sihe ovelle AHO.

III. **1.** *ark.* varastaa, kähveltää, pihistää, vohkia. | Poika p:si ruokakomerosta tortun. Toverit p:sivat juopuneelta kellon ja lompakon. **2.** tammipelissä: poistaa laudalta vastustajan nappula, kun vastustaja on lyönyt laimin syömismahdollisuuden.

puhaltaja[16] *tek.* **1.** Juhlafanfaarin p. Saksofonin p. Orkesterin p:t 'puhallinten soittajat'. — *Amm.* Lasitehtaan p:t. — *Yhd.* torven-p.; lasinp. **2.** laitteista, koneista tav:mmin puhallin. — *Yhd.* oljenp.

puhaltamo[2] *s.* (*rinn.* puhaltimo) paikka, jossa suoritetaan puhallusta. | Lasitehtaan p. — *Yhd.* lasinp.

puhaltautu|a[14] *refl.* ja *pass.v.* < puhaltaa. | Ilma p:i keuhkoista voimakkaalla puhalluksella. Kaasu p:i ulos höyrykattilasta. — P. juoksuun, pakoon.

puhaltimo[2] *s.* = puhaltamo.

puhaltu|a[14]* *pass.v.* < puhaltaa. | Savu p:i ilmaan. Kiukaasta p:va löyly.

puh|das[60]** *a.*; puhtaasti, puhtaus ks. erikseen.

I. perusmerk.;)(likainen, saastainen, tahrainen yms. **1.** *konkr.* **a.** P. paita, esiliina. Muuttaa p:taat alusvaatteet, p. kaulus. Pitää kätensä, vaatteensa p:taina. P:taaksi pesty lattia. Kiiltävän, hohtavan p. P. kuin pulmunen. Läikytti kahvia p:taalle liinalle. Kun liemi on syöty, vaihdetaan vieraiden eteen p:taat lautaset. — P. vesi. P. [= pölytön, savuton, raitis] ilma. P. [ )(hapeton, tympeä] veri. P. [= bakteeriton, märkimätön] haava. — Haavojen p. eli aseptinen käsittely. P. [= puhtautta noudattaen suoritettu] lypsy. — Kissa on p. [= itsensä puhtaana pitävä, puhtautta rakastava, siisti] eläin. — *Kuv.* Pitää, säilyttää kilpensä p:taana 'maineensa tahrattomana'. Siinä asiassa minulla on p:taat kädet 'olen viaton'. — *S:sesti* puhtaista vaatteista. | Pukea p:dasta ylleen. Äiti vaihtoi pienokaisen p:taisiin. **b.** ed:een liittyen. | P. [= kirjoittamaton] paperiarkki. — P. mainetodistus 'jossa ei ole merkintöjä rangaistuksista yms.'. Jklla on p. papinkirja (kuv.) 'tahraton maine'. — *Liik.* P. konossementti 'johon on merkitty, että tavara on laivattu ulkonaisesti hyvässä kunnossa ja järjestyksessä'. **2.** *abstr.* ja *kuv.* **a.** ihmisen mielestä, ajatuksista, teoista: siveellisesti moitteeton, siveä, viaton, turmeltumaton, synnitön; epäitsekäs, hyvä, jalo, pyyteetön. | Siveellisesti p. ihminen. P. sydämeltään, mieleltään. P. sydän. P. [= hyvä, rauhallinen] omatunto. P. rakkaus. Mutta minun rakkauteni on p., vaan ei lihan himo eikä silmäin pyyntö KIVI. P:taat ajatukset, aikomukset, teot. Tehdä jtak p:taista vaikuttimista, syistä. P. mielikuvitus. P:tain asein p:taan asian puolesta AK. Tehkää kaikki nurisematta ja epäröimättä, että olisitte moitteettomat ja p:taat UT. P:taalle on kaikki p:dasta SP (alk. UT). Hänen elämänvaelluksensa on p:dasta. P. [= moitteeton] maine. Hengeltään p. romaani. Pelata p:dasta peliä (kuv.) 'menetellä t. toimia oikeamielisesti, rehdisti, rehellisesti'. — Joskus: sukupuolisesti koskematon. | P. impi. Neitseestä p:tahasta / hän [Kristus] syntyi ihmiseks VK. **b.** *usk.* ruoka-aineista yms.: uskonnollisten määräysten t. käsitysten sallima;)(saastainen. | Juutalaiset eivät syö sianlihaa, koska sika ei ole p. eläin. Erottakaa myös p:taat eläimet saastaisista ja saastaiset linnut p:taista VT.

II. asiaan kuulumattomia, vieraita, häiritseviä aineksia, elementtejä, piirteitä, ominaisuuksia tms. sisältämätön. **1.** virheetön, moitteeton. | P. [= raikas, virheetön] hipiä. P. [= säännöllinen, jalopiirteinen] profiili. P:taat kasvonpiirteet. — P. [= säveltasoltaan oikea, tarkka] sävel. P. [= tarkka] viritys. P:taat intervallit (mus.) 'priimi, oktaavi, kvintti ja kvartti'. P. sointi. P:taat [= oikein muodostetut] vokaalit. P. ääntämys, sisäluku. Puhua p:dasta ranskaa. P:tainta suomea kuulee sisämaassa. — P:taat loppusoinnut. Kielellisesti p. ilmaus. Rakenteeltaan klassillisen p. näytelmä. — Julistaa p:dasta [= oikean, hyväksytyn opin, Raamatun mukaista] jumalansanaa. — P. [= sääntöjen mukainen, virheetön] nyrkkeily. K. olisi ansainnut voiton p:taamman paininsa ansiosta. Vain p. [= aitoja kaatamatta suoritettu] juoksu hyväksyttiin ennätykseksi. P. ravi 'jossa ei ole laukka-askelia'. Hevonen, jolla on p. askel. Lintukoira, jolla on p. haukku. P:dasta työtä tekevä höyläkone. — *Erik.* Kirjoittaa asiakirja, aine p:taaksi 'konseptista lopulliseen muotoonsa, virheettömäksi'. P:taaksi piirretyt kartat. — *Puut.* P:dasta [= täysisärmäistä] lautaa.

2. muita, vieraita aineita sisältämätön, vain t. kauttaaltaan yhtä ainetta t. laatua oleva, sekoittamaton, sekoittumaton. | P. rukiinen leipä. P:dasta konjakkia. Kangas on p:dasta villaa. P. siemen 'jonka seassa ei ole muiden kasvien, vars. rikkaruohojen siemeniä, roskia tms.'. — P.

hunaja, kupari, suolahappo. P. eli 24-karaattinen kulta. Rasia oli p:dasta kultaa (merk. tav.: 'oikeata kultaa'). P. eli absoluuttinen alkoholi. Luonnossa p:taina, p:taassa tilassa esiintyvät metallit. Tinamalmi, jossa on 78 % p:dasta tinaa. Asfalttikivestä saadaan sulattamalla p:dasta asfalttia. Kemiallisesti [tav.: aivan, ehdottoman, täysin] p. Teknillisesti p. 'niin puhdas kuin eril. teknillisin menetelmin on mahdollista aikaansaada'. — P. [= yhden puulajin muodostama] metsä;)(sekametsä. P. koivikko, kuusikko.

3. P:taat [= sekoittamattomat] värit. P. sininen. P:taan [us. = heleän] punainen. P:dasta palettia [= sekoittamattomia värejä] käyttävä maalari. — P. haju, maku. — Rodultaan p. yksilö. P. [= puhdasrotuinen, -verinen] intiaani, juutalainen. P. arjalainen rotu. P. viljalajike. Viljellä kasveja p:taina 'ominaisuuksiltaan määrälaatuiset yksilöt aina omana ryhmänään'. Bakteerien p:taaksi viljeleminen. P:taaksi viljelty estetismi (kuv.). P. linja kasvinjalostuksessa 'yhden itsesiittoisen yksilön jälkeläiset'. — Minna Canth oli p. realisti. P:taan kansallisvaltion ihanne. Sana, jolla on p. suomenkielinen vastine. P. ajatusrunous. P. tiede 'jonka ainoana tarkoitusperänä on tieteellisen totuuden selvittäminen, tiede tieteen vuoksi';)(käytännön, sovellettu tiede. P. ja teknillinen matematiikka. Teoreettinen eli p. kasvitiede. P., so. yksinomaan taiteellisiin päämääriin tähtäävä taide. — Tuntea p:dasta [= häiriintymätöntä, sekoittumatonta] iloa, mielihyvää. P. ihanteellisuus, aatteellisuus. Sanan p:taimmassa [= oikeimmassa, varsinaisessa] merkityksessä. — *Fil.* P. [= kokemuksesta riippumaton, apriorinen] järki. P. [= hypoteeseista, ennakkokäsityksistä yms. riippumaton] kokemus.

4. pääsanan merk:tä vahvistamassa. **a.** pelkästään, kauttaaltaan, kokonaan, täysin pääsanan ilmaisemaa laatua tms. oleva, pelkkä, paljas, silkka, sula, yksinomainen. | P:dasta pötyä, roskaa, mielikuvitusta koko juttu. Esitelmä oli p. referaatti. Jo p. järkikin vaatii menettelemään näin. Tämä on minulle p. liikeasia. Tapaus oli p. tapaturma. Oli p. onni, sattuma, että - -. Sanon vain p:taan totuuden, en mitään muuta. Teki sen p:taasta ilkeydestä, uteliaisuudesta. Kaikki johtui p:taasta huolimattomuudesta. - - nytpä huomaan, että kaikki oli p:dasta valetta KIVI. **b.** Maksaa p:taalla rahalla 'selvällä rahalla, käteisellä';)(tavarana tms. Vanhin poika peri talon, muut saivat osuutensa p:taana rahana. — Saada p. [= ilmeinen, selvä, kiistaton, "kirkas"] voitto jksta. Osuma oli p. kymppi. Sai kokeesta p:taan [= täyden] kympin. A. voitti sarjassaan p:taalla pelillä 'ilman ainoatakaan häviötä'.

III. jtak vailla oleva, jstak tyhjä, paljas, vapaa; us. elat:ssa olevan sanan määrittämänä. **1.** Tuuli on lakaissut taivaan p:taaksi 'pilvettömäksi, kirkkaaksi'. Hakata metsä p:taaksi (puista) 'aivan puuttomaksi'. Perata maa rikkaruohoista p:taaksi. Syödä lautanen, pöytä p:taaksi 'tyhjäksi'. P:taaksi [= parrattomaksi] ajeltu leuka. Sali p:taaksi [= tyhjäksi]! Pyyhkiä pöytä p:taaksi leivänmuruista. Järvi on jäistä p. — Olen ihan p. rahoista 'rahaton'. Ryöstää, kyniä jku p:taaksi. Nylki hänet p:taaksi paitaa myöten, miesparan AHO. — Kuoria puu p:taaksi 'poistaa siitä kuoren lisäksi myös nilakerros'. — Puhua suunsa p:taaksi (kuv.) 'sanoa kaikki sanottavansa, aikomansa, tietämänsä tms., purkaa kaikki sydämelleen kertyneet asiat, sanoa suoraan mielipiteensä'. Ei mitään kieräilyä, suu p:taaksi! — *tehdä (jstak) puhdasta jälkeä, puhdasta.* Konekivääriluti teki p:dasta jälkeä vihollisjoukoissa. Tehdä p:dasta ruokapöydässä, taistelussa. Varikset ovat tehneet p:dasta mansikkamaasta 'syöneet, turmelleet kaikki mansikat'. Nyt miehet ryöstäkää, tehkää p:dasta IVALO. **2.** *abstr.* ja *kuv.* Spitaalista, tartunnasta p. P. synneistä. P. epäluuloista, syytöksistä. Liiasta pohdinnasta p. ajanvietekirjallisuus. — *Erik.*, vars. *liik.* netto-. | P. ansio, voitto, ylijäämä. P. omaisuus 'varojen ja velkojen erotus'. Maatalouden p. tuotto 'kokonaistuotto, josta on vähennetty kustannukset'. — *S:sesti.* Kun tuloista oli vähennetty kustannukset, jäi p:dasta noin 5.000 mk. Arpajaiset tuottivat p:dasta 10 milj. markkaa.

IV. *yhd.* Epäp.; koko-, puolip.; putip.; muoto-, rotu-, sointu-, tyylip. → puhdasmuotoinen, -rotuinen, -sointuinen, -tyylinen; bakteerip. → bakteeriton.

puhdas|henkinen *a.* P. nuorisoromaani. **-ihoinen** *a.* raikas-, terveihoinen. | P. kuin lapsi. **-ilmainen** *a.* P. kellari. **-kielinen** *a.* vrt. seur. | P. ilmaus. **-kielisyy|s** *s.* äidinkielen käyttäminen puhtaana; vars. pyrkimys puhdistaa se vierasperäisistä sana- ym. aineksista t. myös sen asua koskevien hyväksyttyjen sääntöjen kanssa ristiriidassa olevista ilmauksista, purismi; vrt. oikeakielisyys. | P:den harrastajat. **-laatui|nen** *a.* P:sta siementä. **-mainei|nen** *a.* -suus *omin.* maineeltaan moitteeton, hyvämaineinen; vars. *lak.* kansalaisluottamusta nauttiva. | P. Suomen kansalainen. **-mielinen** *a.* P. nuorukainen. **-muotoinen** *a.* muodo(i)ltaan moitteeton t. esteettisesti miellyttävä, jalo, kaunis, virheetön. | P. profiili. P. rakennus. **-oppinen** *a.* oikeaoppinen, ortodoksinen; erik. *usk.* luterilaisessa kirkossa 1600-luvulla vallinneen jumaluusopin mukainen t. sitä noudattava. | P. katolilainen, luterilainen. P. teologia. — P. kommunisti. Minna Canth oli p. realisti. **-oppisuu|s** *s.* oikeaoppisuus, ortodoksia; erik. *usk.* luterilaisessa kirkossa 1600-luvulla vallinneesta jumaluusopista. | Ahdashenkinen, kirjaimellisesti kirkon opista kiinni pitävä p. P:den aika. **-piirtei|nen** *a.* P:set [= piirteiltään säännölliset, jalot, kauniit, veistokselliset, virheettömät tms.] kasvot. P. kappeli. **-rotuinen** *a.*)(sekarotuinen. | P. intiaani. P. koira. **-siitos**[83] *s.* keskenään sukua olemattomien, samanrotuisten eläinten välinen siitos. **-sointui|nen** *a.* -suus *omin.* puhtaasti, oikein, kauniisti, miellyttävästi sointuva. | P. musiikki. P. kieli. P. soittokoje, piano.

-sydämi|nen *a.* -syys *omin.* sydämeltään, siveellisesti puhdas, turmeltumaton, viaton, siveä. | P. kuin sylilapsi. Autuaita ovat p:set, sillä he saavat nähdä Jumalan UT. **-tuotto**[55] *s.* (tav. ⌒) kokonaistuoton ja (liike)kustannusten erotus, nettotuotto. | Maatalouden p. **-tyyli|nen** *a.* -syys *omin.* tyyliltään puhdas. | P. rakennus. P. nyrkkeily. **-veri|nen** *a.* -syys *omin.* puhdasrotuinen. | P. kastilialainen. P. hevonen. — *Kuv.* P. [= selvä, puhdas, aito] lyyrikko. P. egoisti. **-vetinen** *a.* P. kaivo. **-viivainen** *a.* vrt. puhdasmuotoinen, -piirteinen. | P. rakennus. Klassillinen, p. tyyli. **-viljel|lä** *v.* par. viljellä puhtaaksi. **-viljelmä**[83] *s.* = puhdasviljelys 1. **-viljely**[53] *s.* mikrobien viljely siten, että kasvatetaan vain yhtä lajia, muunnosta t. kantaa. **-viljely|s**[83] *s.* **1.** puhdasviljelyn tulos t. kohde, puhdasviljelmä. | Oluttehtaissa käytetään oluthiivasienen p:ksiä. **2.** = puhdasviljely. **-virei|nen** *a.*, vars. *mus.* -syys *omin.* viritykseltään, intervalliensa tasosuhteilta oikea, tarkka. | P. soitin. P. kuorolaulu. — *Kuv.* "Papin rouva" on p:sin Ahon laajoista kertomuksista. **-värinen** *a.* väriltään puhdas, sekoittamatonta väriä (sekoittamattomia värejä) oleva; heleä-, kirkasvärinen. | P. maalaus. P. hevonen. **-ääninen** *a.* ääneltään esteettisesti miellyttävä, kirkas, sointuva, virheetön tms. | P. radio.

puhde[75*] *s.* päivän valkenemista edeltävä t. sen päättymistä seuraava hämärän aika; vars. maalaistaloissa: varsinaisen päivätyön päättymisestä makuullemenoon ulottuva aika, iltapuhde. | Hiljainen, talvinen p. Syksyn pitkät puhteet. Pitää p:tta. Päivä painuu puhteelleen. Päreen valossa vietettiin p:tta askaroiden ja kaskuja kertoillen. Paavalista puhteet putoo [= lyhenevät] SP. — *Yhd.* aamu-, iltap.; syys-, talvip. **-hetki** *s.* Rattoisa p. takkatulen ääressä. **-juttu** *s.* Kertoa p:ja. **-|työ** *s.* vapaa-aikoina, tav. (ilta)puhteilla ajankuluksi tehty työ. | Rintamamiesten p:työt. Renki veisteli p:töinään reenjalaksia.

puhdist|aa[3] *v.* tehdä puhtaa(mma)ksi. **1. a.** poistaa jstak lika(a), epäpuhtaudet;)(liata, saastuttaa, tahrata. | P. kynnenalusensa, korvansa. P. hampaansa harjalla. P. kivääriä. P. liasta, pölystä. P. pesemällä, harjaamalla, hankaamalla. Ikkunat p:etaan kuumalla vedellä ja saippualla. — Juomaveden p:aminen suodattamalla. Sade p:i ilman. — *Refl. taiv.* Kyyhkynen p:ihe vesilätäkössä. **b.** *kuv.* P. kunniansa, maineensa. P. itsensä syytöksistä. P:a mua synneistäni, / hengelläsi uudista VK. **2.** poistaa jstak jtak vierasta, liikaa, häiritsevää, tarpeetonta, vapauttaa jk jstak vieraasta, liiasta tms.; us.: siivota, perata, ruokota. | P. ojaa. P. maa rikkaruohoista, vesoista. Kosken, metsän p:aminen. Lintu kynitään ja p:etaan sisälmyksistä. — Seutu p:ettiin rosvoista, kapinallisista. — *Erik.* **a.** *tekn.* pelkistää, raffinoida. | P. kemiallisesti. P:ettu bentsiini, ammoniakki. Raaka ja p:ettu tärpätti. **b.** Tilhet ovat p:aneet [= tyhjentäneet] pihlajan marjoista. — *Ark.* P. jku rahoista 'ryöstää, viedä jklta kaikki rahat'. Varkaat p:aneet liikkeen kassakaapin. **c.** *kuv.* Puolue p:ettiin epäluotettavista aineksista. Kielen p:aminen vieraista ilmauksista. Jumalanpalvelus p:ettiin katolisista menoista. Lutherin p:ama oppi.

puhdistaja[9] *tek.* **1.** Lattian, ikkunoiden p. — Sade ilman p:na. — Martti Luther, suuri p. ja uudistaja. — *Yhd.* uskonp. **2.** puhdistuskone, -laite; us. par. puhdistin. | Puimakoneen p:t. Kaasu kulkee p:n läpi. — *Yhd.* ilman-, veden-, viljan-, öljynp.; sähköp.

puhdistamaton[57] *kielt.a.* P. kivääri. P. öljy eli raakaöljy. P. siemen.

puhdistamislait|e *s.* Suodattimet ym. p:teet.

puhdistamo[2] *s.* teollisuuslaitos t. sen osasto, jossa suoritetaan jnk puhdistusta, puhdistuslaitos. | Raakaöljyn p:t. Valimon p. — *Yhd.* siemenp.; sokerin-, veden-, öljynp.

puhdistautua[44] *refl.v.* < puhdistaa. | P. liasta. P. kylpemällä. — P. synneistään. P. valallaan kanteesta.

puhdistel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < puhdistaa. | P. kynnenalusiaan, saappaitaan. P. kukkamaata rikkaruohoista. Kielen p:u. — *Refl. taiv.* Poika p:ihe.

puhdistin[56] *väl.* < puhdistaa. — *Yhd.* ilman-, kaasun-, veden-, öljynp.; piipunp.; sähköp.

puhdistu|a[1] *pass.v.* (< puhdistaa) tulla puhtaaksi. | P. liasta. — P. spitaalista. Järvi p:u [= vapautuu] jäistä. Orava p:u kesäkarvastaan. Puut p:vat kuivista oksistaan. Veri p:u hiilidioksidista. — Sielu p:u kiirastulessa.

puhdistus[64] *teonn.* < puhdistaa. | Ihon p. spriillä. Kellon p. ja korjaus. Haavan p. ja sitominen. — Kylvösiemenen p. Raakakuparin p. eli raffinointi. Kemiallinen p. — Virkamiehistön keskuudessa toimeenpantu p. 'sopimattoman aineksen erottaminen'. Suuria puhdistuksia odotettavissa Unkarin kommunistipuolueessa. — *Yhd.* ilman-, kaasun-, veden-, viljan-, öljynp.; uskonp.; alku-, esi-, jälki-, loppup.; kevätp. **-aine** *s.* Saippua ym. p:et. Lipeäkivi on syövyttävää p:tta. Hiekka p:ena. **-aukko** *s. tekn.* Höyrykattilan p. **-hakkaus** *s. metsät.* uudistushakkausta viimeistelevä hakkaus. **-harja** *s.* **-hionta** *s.* **-huone** *s.* Keittiön yhteyteen rakennettu p. Valukappaleet puhdistetaan erityisessä p:essa. **-jauhe** *s.* **-juhla** *s.* Muinaisroomalaisten viettämät sovitus- ja p:t. **-jät|e** *s.* Viljan p:teet. **-kaivo** *s.* Likavesi johdetaan p:on. **-keino** *s.* **-koje** *s.* **-kone** *s.* Puuvillan siemenkodat poistetaan p:essa. Viljan käsittelyssä käytetyt lajitteluja p:et. **-kustannukset** *s. mon.* **-kyky** *s.* Saippuoiden erilainen p. **-kylpy** *s.* vrt. terveyskylpy. **-lait|e** *s.* Automaattinen p. Puimakoneen p:teet. Suodattimet ym. p:teet. **-laitos** *s.* puhdistamo. **-len|to** *s.* Mehiläiset lähtevät keväällä p:nolle ulostamaan suolistoon talvella kasaantuneet kuona-aineet. **-liike** *s.* Metallien hiontaa ja kiillotusta suorittava p. — Clunyn luostarista sai alkunsa p., joka tahtoi vapauttaa kirkon siihen pesiytyneestä turmeluksesta. **-luuk|ku** *s.* Uunin alaosassa olevat p:ut. **-menetelmä** *s.* Kemialliset p:t. **-menot** *s. mon. usk.* Alkukantaisiin uskontoihin liit-

tyvät p.: pesemiset, tulella puhdistautumiset ym. **-neste** *s.* **-osasto** *s.* **-prosessi** *s. tekn.* **-puikko** *s.* Kiväärin p. **-pulveri** *s.* puhdistusjauhe. **-päivä** *s.* — *Usk.* Israelilaisten p:t 'synnytystä ym. saastuttavaa seurannut aika, jolloin ko. henkilö ei saanut käydä synagogassa'. **-riepu** *s.* **-rum|pu** *s. tekn.* Valukappale puhdistetaan hiekasta pyörivässä p:mussa. **-seula** *s.* **-siivilä** *s.* **-tanko** *s.* **-tapa** *s.* **-tehdas** *s.* Raakasokerin p. **-teho** *s.* **-toimenpi|de** *s.*, us. *mon.* Epidemian rajoittamiseksi on jo ryhdytty ehkäisy- ja p:teisiin. **-toiminta** *s.* Vallatulla alueella suoritettu p. **-tuli** *s. usk.* **1.** Kulkutaudin raivotessa sytytettiin p:a. **2.** *harv.* kiirastulesta. **-tulppa** *s.* puhdistusaukon tulppa. **-työ** *s.* **-uhr|i** *s. usk.* P:eilla sovitetaan ja pestään pois raskaita rikoksia. **-vala** *s. lak. vanh.* vala, jonka tuomioistuin saattoi määrätä vastaajan tekemään kanteen torjumiseksi, kun häntä vastaan oli puoli todistetta t. epäsuoria todistuksia. **-veitsi** *s.* Jottei multa takertuisi lautasäkeen lautasiin, ne on varustettu p:llä. **-vesi** *s.* **-voide** *s.* Ihon puhdistukseen käytettävä rasvainen p. **-väline** *s.* **-öljy** *s.* vars. koneen osien puhdistukseen käytetty (kevyt) öljy.

puhdistutt|aa[2*] *jakt.v.* < puhdistaa. | Upseeri p:i lähetillä saappaansa.

puhe[78] *s.* ajatusten ilmaiseminen puhumalla, puhuttu kieli t. jakso puhuttua kieltä.

I. puhuminen, puhumistoiminto. | Seinän takaa kuului p:tta. Hidas, hätäinen, katkonainen, nopea, takerteleva p. Hiljainen, äänekäs, matalaääninen p. Epäselvästi artikuloitu p. Kangerrella, sammaltaa p:essaan. Päästä p:en alkuun. Saada p:en päästä kiinni 'päästä (jälleen) puheen alkuun'. Lopetti p:ensa keskelle lausetta. P. hiljeni muminaksi, muuttui huudoksi. Laulu on sävelin elävöitettyä p:tta. — Puheen sisällystä, sävyä tms. ajatellen; vrt. II.3. | Kohtelias, epäkohtelias, jyrkkä, tyly, ylimielinen p. Imarteleva, loukkaava, rehentelevä p. Halveksiva p. "tuohikulttuuristamme". Se on kovaa, mutta suoraa p:tta. Ystävällinen p. on usein tehokkaampi kuin selkäsauna. Se oli miehen p:tta! Mitä p:tta tuo tuollainen on? Höystää p:ttaan sukkeluuksilla. Antaa pontta p:elleen. — Jokapäiväisessä, tavallisessa p:essa [= kielenkäytössä] radioputkea sanotaan lampuksi.

II. ed:een liittyviä erikoistuneita merk.-vivahduksia ja käyttötapoja. **1. a.** keskustelu; neuvottelu. | P:en pärpätys, sorina. P. liikkui talousasioissa. Ohjata p. jhk, jstak pois. Kääntää p. toisiin asioihin, muualle. Pitää p:tta vireillä, yllä. Puuttua, sekaantua p:eseen. Johtaa p:tta, tav. 'toimia puheenjohtajana kokouksessa tms.'. Kyllä sitä p:tta [= keskustelemista] riittäisi. Ei siinä pitkiä p:ita tarvita. Anomus hyväksyttiin pitkittä p:itta 'kauan neuvottelematta, oikopäätä'. — P:en aihe. Tapaus antoi p:en aihetta koko kylälle. — *puhe|illa,* -ilta, -ille. Käydä, olla, viipyä jkn p:illa 'puhumassa jkn kanssa, jkn pakeilla'. Tulla jkn p:ilta. Kutsua, käskeä, pyytää, päästää jk p:illeen. Mennä papin p:ille, us. 'kuulutusta ottamaan, kuulutuksille'. — *puhe|issa,* -isiin (adv.). Olla p:issa [= keskustella, neuvotella] jkn kanssa. Antautua, ryhtyä, päästä, joutua p:isiin jkn kanssa. **b.** Ottaa jk asia p:eksi 'puheen aiheeksi, keskustelun kohteeksi, käsiteltäväksi, esille'. Kysymys otettiin, tuli p:eksi myös eduskunnassa. Tämä asia otetaan, tulee p:eksi tarkemmin sivulla 78. On p. asioista, joita sinä et vielä ymmärrä. Urheilusta p:en ollen - -. Jo aikaisemmin on ollut p:tta [= on jo mainittu, ollut esillä], että - -. Tilan myynnistä on ollut p:tta [= myynnistä on keskusteltu, myyntiä on suunniteltu] jo kauan. Mistä nyt on p. [= kysymys, kyse]? — *puheena oleva* (lyh. po.) kysymyksessä, kyseessä, käsillä, esillä oleva, kyseinen. | P:ena oleva asia. P:ena olevassa tapauksessa. — *ei (voi olla) puhetta(kaan)* ei kysymystäkään, ei tule kysymykseenkään, ei ole ajateltavissakaan, on aivan mahdotonta. | Meluttiin niin, ettei nukkumisesta voinut olla p:tta(kaan). Erehdyksestä ei siis voi olla p:tta. Rahat riittivät tuskin ruokaan, vaatteista ei p:ttakaan. | Ettäkö luopuisin? — Ei p:ttakaan! | Ei p:ttakaan siitä, että muualta apua saisi AHO. **2.** suullinen sopimus, lupaus, päätös. | Odotin kadunkulmassa, kuten p. oli. Miesten oli p. lähteä matkaan jo heti auringon noustessa. | "Asia on siis sovittu?" — "Tällä p:ella." | Mies se, joka p:ensa [tav:mmin: sanansa] pitää SL. Niillä p:in jäi Vihtori taloon PÄIVÄR. **3.** tav. *mon.* **a.** se mitä jku puhuu, kertoo, sanoo. | Älä usko hänen p:itaan! Ne ovat niitä hänen p:itaan, joissa ei ole päätä eikä häntää. Lipeät p:et huulillaan. Onpas hänellä suuret p:et. Sellaiset p:et on heti lopetettava. Vastaatko p:istasi. Olla ilkeä, järkevä, leikillinen, pisteliäs, rohkea, vapaa p:issaan. Levennellä p:issaan. - - tämä p. hänestä levisi koko Juudeaan UT. Auta, että armostasi / - - / ajatuksin, p:in, töin / etsisin sun kasvojasi VK. **b.** huhu, juoru. | Akkojen p:tta, p:ita koko juttu! Antaa aihetta p:isiin. Osoittaa p:et perättömiksi. P:itten mukaan hän on kovin viinaan menevä. P:et saivat yhä enemmän vauhtia kylällä. Ei pidä välittää ihmisten p:ista. Ne on niitä maailman p:ita AHO. **4.** puhetapa. | Tunsin hänet p:estaan viipurilaiseksi. - - sillä minulla on hidas p. ja kankea kieli VT. **5.** *yhd.* Huhu-, jälki-, järki-, kokka-, koru-, kulku-, kuulo-, leikki-, parjaus-, pila-, pisto-, pöty-, vuorop.; välip.

III. tav. jssak tilaisuudessa pidetty suullinen esitys, jonka tarkoitus on vaikuttaa kuulijain tunteisiin, mielipiteisiin tms., esittää tervehdys, onnittelu, kiitos, jk poliittinen näkökanta tms.; vrt. esitelmä, luento. | Lyhyt, pitkä p. Korkealentoinen, lämminhenkinen, leikillinen, ironinen p. Innostava, mukaansa tempaava p. Poliittinen, hengellinen p. Valmistettu, valmistamaton p. Ex tempore [= valmistamaton] -p. P. kunniavieraalle, naiselle, vainajille, yliopistolle, isänmaalle. Presidentin p. Suomen kansalle. Ciceron p:et Catilinaa vastaan. Pitää p. Loistavasti esitetty p. Puhuja päätti p:ensa kohottamalla kolminkertaisen eläköön-

huudon isänmaalle. Paistiin päästyä alkoi p:iden sarja. P:et jatkuivat myöhään yöhön. P:en luonnos. P. julkaistiin sanomalehdissä. — *Yhd.* avajais-, avaus-, hartaus-, jäähyväis-, kehotus-, kiihotus-, kiitos-, lopettajais-, luovutus-, muisto-, ohjelma-, onnittelu-, puolustus-, syytös-, tervehdys-, vastaus-, ylistysp.; juhla-, maija-, oikeus-, päivällis-, pöytä-, radio-, rippi-, valtaistuin-, vihkiäis-, virkaanastujaisp.; neitsytp.; palop.; esip.

puhe-|elimistö *s. anat.* vrt. seur. **-eli|n** *s. anat.* ääntöelin, äänielin. | P:nten toiminta. P:miin kuuluvat hengityselimet, kurkunpään elimet ja kajetorven elimet. **-elokuva** *s.* äänielokuva, jossa esiintyvät henkilöt puhuvat.

puheen|aihe *s.* Päivän p. Antaa p:aihetta. Vaihtaa p:aihetta 'ruveta puhumaan muusta'. Asia oli yleisenä p:aiheena. **-aine** *s.* tav:mmin ed. | Vaihtaa p:tta. **-alainen** *a.* (myös ⌒) puheena oleva, kyseinen. **-alku** *s.* tav. ⌒. | Auttaa jku, päästä p:un.

puheenaoleva *a. (partis.)* par. ⌒; ks. puhe II.1.b.

puheenjohtaja *s.* toimihenkilö, joka kokouksessa, istunnossa tm. johtaa keskustelua ja päätösten tekoa. | Olla, toimia p:na. Kokouksen p:ksi valittiin yksimielisesti herra N. N. P:n nuija. — Yhdistyksen, seuran tms. esimies. | Valtuuston, komitean, ylioppilaskunnan, seuran p. — *Yhd.* kunnia-, varap.

puheenjohtajan|paikka *s.* **-toimi** *s.* **-vasara** *s.*

puheenjohtajisto *s.* Kongressin p.

puheen|johto *s.* vrt. puheenjohtaja. | Tuomiokapituli on piispan p:johdon alainen. N.N:n p:johdolla toiminut komitea. **-lahja** *s.* = puhelahja. **-opettaja** *s.* puhetekniikkaa opettava ja puhehäiriöitä korjaava henkilö. **-par|si** *s.* **1.** puhe-, puhumistapa, murre. | P:restaan tunsin miehen karjalaiseksi. -- ja niinkuin tuli oli hänen p:tensa KIVI. **2.** lause-, sananparsi, sanontatapa. | Vanha, kulunut p. Yleinen p. "joutua pirun kelkkaan". Höystää jutteluaan mehevillä p:silla. Kansamme naapurikateus on muodostunut suorastaan p:reksi. **-pi|to** *s.* **1.** P. juhlassa oli N.N:n huolena. **2.** *harv.* keskustelu, juttelu. | Messuvieraita vilkkaassa p:dossa. **-pitäjä** *s.* **-porina** *s.* Hilpeä p. **-pää** *s.* par. ⌒. **-sorina** *s.* **-tapa** *s.* tav:mmin puhetapa. **-vuoro** *s.* Jklla on p. Järjestyneessä kokouksessa saadaan p. puheenjohtajalta siinä järjestyksessä, kuin se on pyydetty. Käyttää p:a. P:t oli rajoitettu kolmeen minuuttiin. — Ottaa p. 'puuttua puheeseen'. — P:ssaan edustaja K. huomautti, että --. — *Kuv.* Aseilla on nyt p.

puhe-esity|s *s.* Musiikki- ja p:kset vuorottelivat ohjelmassa.

puheeton[67] *kar.a.* < puhe. | Lapsen p. kausi 'rintalapsi-ikä'.

puhe|filmi *s.* = puhe-elokuva. **-halu** *s.* **-harjoitu|s** *s.* Ääntämis- ja p:kset. **-hengity|s** *s.*, vars. *jon.* puhuttaessa, puheääntöön käytetty hengitys. **-häiriö** *s.* Artikulatoriset p:t. Änkyttäminen on melko yleinen p. P:t aiheutuvat etupäässä ääntöelinten toimintojen tai rakenteen vajavaisuuksista tahi niihin johtavien hermoratojen vioittumista tai sielullisista syistä. | Yleisimmät p:t suomenkielisillä lapsilla ovat soristus (*r*-vika), sammallus (*s*-vika), änkytys ja sokellus.

puheikkain *adv. kans.* Joutua p. [= puheisiin] jkn kanssa.

puheil|la, -ta, -le *s. vaill.* ks. puhe II.1.a.

puheille|pyrkijä *s.* myös ⌒. **-pääsy** *s.* myös ⌒.

-puheinen[93] *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[95] *omin.* Harva-, hidas-, kankea-, kauno-, rivo-, sukkela-, suora-, vilkas-, vähäp.

puheisil|la, -ta, -le *adv. kans.* Päästä p:le [= puheisiin] jkn kanssa. Mutta kun harvoin ollaan näin kahden kesken p., niin en saattanut olla varoittamatta KAUPPISH.

puheis|sa, -iin *adv.* ks. puhe II.1.a.

puhe|johto *s. sähk.* **-kasvatus** *s.* **-kerho** *s.* Koulujen lausunta- ja p:t. **-keskus** *s. fysiol.* puhetoimintaa säätelevä aivojen alue. | P. sijaitsee vasemmassa aivopuoliskossa. **-kiel|i** *s.* puhuttu kieli, (jokapäiväisessä) puheessa käytetty kieli; us.)(kirjakieli, normaalikieli. | Ruotsi sivistyneistömme p:enä. Sivistynyt p. eli yleiskieli. Kirjakieli ei hyväksy sellaisia p:en muotoja kuin esim. "me tullaan". **-kilpailu** *s.* **-kokoelma** *s.* **-kosketin** *s.* eräissä puhelinkoneissa oleva kytkin, josta on painettava, kun halutaan puhua. **-koulu** *s.* P:t kuuromykkiä varten. Muinais-Kreikan puhe- eli reetorikoulut. **-koulutus** *s.* **-kulttuuri** *s.* **-kumppani** *s.* puhetoveri. | Olla p:n tarpeessa. **-kuoro** *s.* lausuntakuoro. | Kansallisteatterin p. **-kuvio** *s.* puheessa käytetty tavallisesta puhetavasta poikkeava käänne, jonka tarkoituksena on tuoda puheeseen eloa, jännitystä, vaihtelua tms. | P:ita ovat vertaukset, metaforat, ironia ym. **-kyky** *s.* Halvautunut menetti p:nsä. Ensimmäisen ikävuoden lopulla lapsen p. kehittyy jokelluksesta artikuloiduiksi sanoiksi. **-kykyinen** *a.* **-kyvyt|ön** *a.* -tömyys *omin.* Halvauksen aiheuttama p:-tömyys. **-lahja** *s.*, us. *mon.* puhekyvystä, -taidosta. | Mykkä poika sai p:n. — Hänellä on erinomaiset p:t. **-lait|e** *s.* Puhelimen p:teet kuulotorvi, mikrofoni ym. **-laulu** *s.*, vars. *mus.* resitatiivi. | P:n kansanomaisia muotoja ovat joiku ja itkuvirsi.

puhelia|s[91] *a.* -asti *adv.* -isuus[95] *omin.* mielellään, usein, paljon, monisanaisesti puhuva, kielevä, suulas. | P. savolainen eukko. Olla p:alla tuulella. Selittää p:asti. Viina teki miehen p:aksi. P:isuus ei kuulu hämäläisten luonteenpiirteisiin.

puhelija[14] *tek.* < puhella. | Itsekseen p.

puhelimen|hoitaja *s.* **-käyttäjä** *s.* **-käyttö** *s.*

puhelimitse *adv.* puhelimen välityksellä, puhelimella. | Sopia asiasta p. Tapahtumasta lähetettiin p. tieto.

puheli|n[59] *s.* **1.** laite, joka sähkövirran avulla siirtää puheen henkilöltä toiselle ja tekee mahdolliseksi suoranaisen keskustelun kaukaistenkin paikkojen välillä, telefoni; vars. itse puhelinkone. | Langallinen p. Langaton eli radiop. P:men johto, paristot, torvi. Käyttää p:nta. Ilmoittaa asiasta p:mella. Soittaa p:-mella jhk, jklle. Vastata p:meen. Olla p:messa 'soittamassa puhelimella, puhumassa puhelimeen'. Sulkea p. P. pirisee, soi. — *Yhd.*

seinä-, automaatti-, radiop.; kenttä-, koti-, pöytä-, vuokra-, yksityisp.; kuulop. 2. (*lyh.* puh.) puhelinnumerosta. | A:n p. on 258. Soittakaa p:meen 37 450. 3. puhelinlaitos. | Valtion p.

puhelin|ajoneuvo *s. sot.* **-ala** *s.* Toimia p:lla. **-asema** *s.* **1.** puhelinkeskus. **2.** yleisön käyttöön (esim. maaseudulla) tarkoitetun puhelimen sijaintipaikka. **-asentaja** *s.* **-automaatti** *s.* yleisön käyttöön asetettu puhelin, joka tav. toimii kun koneeseen on pistetty vaadittava raha. **-herätys** *s.* puhelimitse suoritettu, tav. puhelinkeskuksesta tilattu herätys. **-ilmoitu|s** *s.* Sain juuri p:ksen että - -. **-johdin** *s.* Eristettyä p:ta. **-joh|to** *s.* P:dot ovat joko tilaajajohtoja tai keskuksien välisiä yhdysjohtoja. **-järjestelmä** *s.* Automaattinen p. **-kaapeli** *s.* Meren poikki kulkeva p. Laskea p:a. **-kakku** *s. ruok.* eräs nopeatekoinen kakku. **-kalusto** *s.* **-kesku|s** *s.* paikka (huone, rakennus, laitos laitteineen ja henkilökuntineen, joskus erik. vain laitteet), johon jnk määräalueen kaikki puhelimet on yhdistetty ja joka yhdistää ja välittää tämän alueen puhelut, puhelinasema, keskus; vrt. puhelinvaihde. | Helsingin p. Maaseudun p:kset. Automaattinen p. P:ksen hoitaja. **-keskustelu** *s.* Olla p:ssa jkn kanssa. Kuunnella salaa toisten p:ja. **-kioski** *s.* ulkosalla oleva puhelinkoppi. **-koje** *s.* Asentaa p. paikoilleen. **-koju** *s.* puhelinkoppi. **-kone** *s.* **-koppi** *s.* koppi, jossa on puhelin(automaatti) tav. yleisön käyttöä varten. **-kuuntelu** *s.*, vars. *sot.* vihollisen puhelinsanomien sieppaamiseksi suoritettava kuuntelu. **-kysely** *s.* Vastata p:ihin. **-lait|e** *s.*, us. *mon.* Lennätin- ja p:teet. **-laitos** *s.* Helsingin p. Valtion p. **-lan|ka** *s.* puhelinjohdin, -johto. | Galvanoitu rauta- tai kuparilanka p:kana. Pitää p:gat kuumina 'käyttää ahkerasti puhelinta'. Kun p:gat soivat, tulee säänmuutos. **-lasku** *s.* lasku puhelin- ja puhelumaksuista. **-liik|e** *s.* Radio-, sähkö- ja p:keet. **-liiken|ne** *s.* Eri paikkakuntien välinen p. Myrsky on aiheuttanut häiriöitä p:teessä. **-linja** *s.* ks. linja II.4. | Yksilankainen p. Yksityiset p:t. Helsingin ja Turun välinen p. **-luettelo** *s.* aakkosellinen (t. puhelinnumeroittainen) luettelo jnk paikkakunnan t. alueen puhelinten haltijoista ja heidän puhelinnumeroistaan. | Helsingin p. **-maksu** *s.* puhelimen haltijan puhelinverkon järjestäjälle puhelimen käyttöoikeudesta suorittama maksu; vrt. puhelumaksu. | Vuotuinen p. **-mekaanikko** *s.* **-mies** *s.* puhelinalalla toimiva mieshenkilö. **-mikrofoni** *s.* **-monttööri** *s. ark.* puhelinasentaja. **-määräys** *s.* puhelimitse annettu määräys.

puhelin|neiti, -neitonen *s.* puhelinkeskuksessa vars. puhelujen välittäjänä toimiva naisvirkailija, keskusneiti. **-neuvottelu** *s.* puhelimitse käyty neuvottelu. **-numero** *s.* jnk puhelinkeskuksen alaiseen puhelinverkkoon liittyvän puhelimen tunnuksena oleva numero, jonka (automaattipuhelimesta) valitsemalla t. keskuksesta pyytämällä toisen puhelimen käyttäjä saa yhteyden ko. puhelimeen. | Osoite ja p. Hakea jkn p. luettelosta. Soittaa p:on [= puhelimeen, jonka numero on] 123 456. **-olo|t** *s. mon.* Maaseudun p:jen parantaminen. **-osake** *s.* **-osoite** *s.* A:n p.: Helsinki, hotelli Kämp. **-osuuskunta** *s.* puhelinlaitosta ylläpitävä osuuskunta. **-palvelu** *s.* puhelinkeskusten, liikkeiden tm. järjestämä yleisön palvelu puhelimitse; siitä huolehtiva laitos, osasto tms. | P. toimi hyvin. — Tiedustella junien kulkuvuoroja rautatieaseman p:sta. **-paristo** *s.* puhelimen paristo. **-pylvä|s** *s.* puhelinjohtojen kiinnityspylväs. | P:ät pystytetään tien viereen tietyin välimatkoin. Auto ajoi p:äseen. **-päivystys** *s.* **-päivystäjä** *s.* **-radio** *s.* lankaradio. **-ryhmä** *s.*, vars. *sot.* **-salaisuu|s** *s.* P:den loukkaaminen toisten puhelinkeskustelujen laiton kuunteleminen puhelinkeskuksessa t. linjalla'. **-sanom|a** *s.* puhelimitse tav. muistiin kirjoitettavaksi annettu sanoma, viesti. | Ottaa vastaan, lähettää p:ia. Kun p. oli annettu, toisti vastaanottaja sen. **-sanomakirja** *s.* kirja, johon puhelinsanomat kirjoitetaan. **-selostus** *s.* P. kilpailuista. **-soitto** *s.* Yöllinen p. Odottaa p:a. **-taksa** *s.* **-tariffi** *s.* **-tarjous** *s. liik.* puhelimitse tehty tarjous. **-tarvike** *s.*, tav. *mon.* **-tekniikka** *s.* **-teknikko** *s.* **-tiedotus** *s.* **-tiedustelu** *s.* **-tie|to** *s.* Lontoosta saapuneen p:don mukaan on punnan kurssi jälleen noussut. **-tilaaja** *s.* **1.** puhelimen haltija. **2.** puhelimitse tilaaja. **-tilau|s** *s.* puhelimitse suoritettu tilaus. | P:ksia ei oteta vastaan. **-toimi** *s.* P. valtion monopolina. **-toimilupa** *s.* **-torvi** *s.* puhelimen kuulotorvi. **-vaihde** *s.* yleiseen keskukseen liitetty, tietyn tilaajaryhmän liikennettä palveleva alikeskus. **-verkko** *s.* puhelinkeskukset, puhelimet ja näitä yhdistävät johdot. | Kaupungin p. **-viestitys** *s. sot.* **-vika** *s.* **-virkailija** *s.* **-yhdistys** *s.* puhelinyhtiö. **-yhtey|s** *s.* Suora p. Päästä p:teen jkn kanssa. P:det Ruotsiin ovat katkenneet. — Rakentaa p. Viestimiehet vetivät p:ksiä. **-yhtiö** *s.* puhelinlaitosta ylläpitävä yhtiö. **-yhtymä** *s.* Maamme 700 p:stä suunnilleen puolet on osuuskuntia.

puhel|la[28] *frekv.v.* (< puhua) jutella, haastella, pakista, rupatella, keskustella. | P. joutavia, mukavia. P. itsekseen, puoliääneen. P. vakavista asioista, menneistä. P. jkn kanssa. P:e mitä p:et, en usko kuitenkaan! — *Harv.* Lounaistuuli p:i [= puhalteli] hiljalleen.

puhelu[2] *s.* **1.** puheleminen. | Tuttavallinen p. Pitää vireillä hilpeää p:a. - - tuosta nyt istuutui, p:unpa jo puhkesi *MANN. — *Yhd.* vuoro-, yksinp. **2.** puhelinkeskustelu. | Kiireellinen, tavallinen p. Paikalliset p:t. Katkaista p. Välittää p:ja. Tilasin keskuksesta p:n Ouluun. — *Yhd.* aika-, henkilö-, hätä-, kauko-, kotimaan-, lehti-, lähi-, maaseutu-, paikallis-, pika-, radio-, salama-, tilaus-, ulkolinja-, ulkomaan-, virka-, yksityisp. **-aika** *s.* Tavallinen p., kolme minuuttia. **-jakso** *s.* vrt. puhelu 2, ks. jakso I.1.c. **-maksu** *s.* puheluista niiden pituuden t. laadun mukaan kannettu maksu. **puhelun|laskentasykäys** *s.* puheluista tietyin aikavälein t. puhelukerralta tilaajan puhelunlaskijaan annettu virtasykäys. **-laskija** *s.* laite, joka automaattisesti laskee puhelut. **-välittäjä** *s.* henkilö, joka välittää l. yhdistää puhelut. **-välitys** *s.* vrt. ed.

puhelu|putki *s.* puheputki. **-sarja** *s.* = puhelujakso.

puhe|lähetin *s. rad.* **-melodia** *s. fon.* puheilmaisun sävelkulku, intonaatio. **-miehistö** *s.* Eduskunnan p. 'puhemiehet: puhemies ja kaksi varapuhemiestä; ed:ten muodostama elin, jolla on määrätehtävät eduskuntatyössä'. **-miehyys** *s.* puhemiehenä olo. **-mie|s** *s.* **1.** henkilö, joka suorittaa kosinnan toisen puolesta, edustajana. | Toimia jkn p:henä. Pyytää jku p:hekseen. Kun on akka p:henä, niin on piru konttimiehenä SL. — *Kuv.* Kasvot neien p:het SL. **2.** eduskunnan puheenjohtaja. | Eduskunnan p. — *Yhd.* ikä-, varap. **-miesneuvosto** *s.* elin, jonka muodostavat eduskunnan puhemies, varapuhemiehet ja valiokuntien puheenjohtajat. **-mylly** *s. kuv.* Panna p:nsä toimimaan 'alkaa puhua'. Aika p. tämä morsian tuntui olevankin NUOLIV. **-nopeus** *s.* P. 80 sanaa minuutissa. **-näytelmä** *s.*)(ooppera. **-näyttämö** *s.* teatteri, vars. oopperan vastakohtana. **-oikeus** *s.* Ulkojäsenillä on kokouksessa p., mutta ei äänioikeutta. **-opetus** *s.* Kuuromykkien p. **-opisto** *s.* oppilaitos, jossa opetetaan puhetaitoa, lausuntaa ja äänenkäyttöä sekä koulutetaan puhealan opettajia. **-oppi** *s.* = puhetiede. **-putk|i** *s.* Laivan komentosillalta konehuoneeseen johtava p. Kapteeni huusi määräyksiä p:een. **-päällä** *s. vaill.* Olla p. 'puhetuulella'. **-ripuli** *s. kuv.* Sairastaa p:a 'olla liian puhelias'. **-rytmi** *s.*

puheskella[28] *frekv.v. harv.* puhella. | P. jkn kanssa.

puhe|sointi *s. fon.* kurkunpään sointi puheäännössä, puheääni (2). | Soinnilliset eli p:soinnilla äännetyt äänteet. **-suppilo** *s.* puhelinkoneen mikrofonissa tm. oleva t. erillinen suppilo, johon puhutaan. **-sävy** *s.* **-tahti** *s. fon.* puheessa vahvapainoisen tavun aloittama t. hallitsema tavuryhmä. **-taidolli|nen** *a.* vrt. seur. | P:set tehokeinot. **-tai|to** *s.* **1.** puhekyky. | Oletko kadottanut p:tosi? **2.** puheenpitotaito, suullinen esitystaito, kaunopuheisuus, retoriikka. | Opiskella p:toa. Demostheneen p. Sain käyttää kaiken p:toni saadakseni hänet taipumaan. **-ta|pa** *s.* **1.** tapa puhua. | Hidas, ilmeikäs, loukkaava p. Kansanomainen, savolainen p. Matkia jkn p:paa. **2.** sanonta(tapa). | Raamatulliset p:vat. Tavallisesta p:vasta poikkeavat käänteet. "Hän siitä juoksemaan" — satutyylissä yleinen p. **-tekniikka** *s.* järjestelmällisellä koulutuksella hankittu t. luontainen taito puhua ja ääntää oikein ja ilmeikkäästi. | Alkeellinen p. Omata hyvä p. Opiskella p:a. **-teknilli|nen** *a.* vrt. ed. | P:set keinot. **-tempo** *s.* Hidas, nopea p. **-tiede** *s.* tiede, joka tutkii puhetta sielullis-ruumillisena ilmiönä ja toimintona; vrt. retoriikka. **-tilaisuus** *s.* Kokoomuksen nuorten järjestämä poliittinen p. **-torv|i** *s.* **1.** torvi, johon puhutaan. **a.** Sanelukoneen p. Puhelimen p. **b.** puheputki. **2.** *kuv.* äänitorvi, tulkki. | Yleisen mielipiteen p. Profeetta, Jumalan p. Näytelmän henkilö, jonka tehtävänä on ensisijaisesti toimia kirjailijan p:ena. **-toveri** *s.* keskustelutoveri. | Etsiä p:a. **-tulva** *s.* Keskeyttää jkn p. — Valtiopäivien p. **-tuul|i** *s.* Olla p:ella 'halukas puhumaan, puheliaana'. Tulla p:elle. **-tyyli** *s.* Epäkohtelias, loukkaava p. Muuttaa p:nsä 'ruveta puhumaan toisessa äänensävyssä'. **-valmius** *s.* **-val|ta** *s.* **1.** oikeus esittää jssak kokouksessa tm. suullisia ja kirjallisia lausuntoja, puheoikeus; vrt. äänivalta. **2.** yleisemmin: määräys-, sananvalta. | Miehellä ei ollut talon asioissa p:taa, hän oli täydellisesti tohvelin alla. **3.** *lak.* oikeutus esiintyä oikeudenkäynnissä asianosaisena, kannevalta. | Saamisvaateen vanheneminen aiheuttaa p:lan menettämisen. **-vapaus** *s.* Ajatuksen- ja p. **-vi|ka** *s.* Sammaltaminen, soristaminen ym. p:at. **-vikai|nen** *a.* P. poika. — *S:sesti.* Parantaa p:sia. **-virta** *s.* **1.** jatkuva puhe t. puheääntö, toinen toistaan seuraavat puheet, puhetulva. **2.** sähkövirta, joka puhelimessa toimii äänen kuljettajana. **-vuoro** *s.* tav:mmin puheenvuoro. | Pyytää p:a. **-äänelli|nen** *a. fon.* -syys *omin.* soinnillinen. | P:set klusiilit *g, b* ja *d.* **-äänet|ön** *a. fon.* soinniton. | P:tömät klusiilit *k, p* ja *t.* **-ään|i** *s.* **1.** puhuttaessa, puheäännössä käytetty ääni (us. tietyllä tavalla sävytetyn äänen, laulun, huudon, kuiskauksen tms. vastakohtana). | Jklla on kaunis, pehmeä p. Vastata tavallisella p:ellä. **2.** *fon.* (puhe)sointi. **-ääntö** *s. fon.* äänt(laji), jossa käytetään puheääntä; vrt. lauluääntö, kuiskausääntö.

puhi|sta[41] *onom.v.* **-na**[14] *teonn.* vars. (hengitettäessä) ulos purkautuvan ilman voimakkaasta, matalasta äänestä; vrt. pihistä. **1.** vars. ihmisistä; us.: hengittää kuuluvasti, raskaasti. | P. kuumuudesta. P. vihasta. P. halveksivasti. P. raskaan taakan alla. P. kuin höyrykone. Mies hikoili ja p:si. Kissa sylki ja p:si. Kävi siinä ähinä ja p:na, kun miehet mittelivät voimiaan. P:seva hengitys. **2.** muuta käyttöä. | Höyrykone, veturi p:see. Palkeet p:sevat. Puuro p:see padassa. Tuulen p:na 'kohina, suhina'.

puh|jeta[60*] *v.* **I.** mennä puhki, haljeta, rikkoutua, saada reikä, vuoto tms. **1.** jstak jännitystilassa, kireällä olevasta pinnasta. | Ilmapallo, saippuakupla p:keaa. Auton, polkupyörän kumi p:keaa. Kalvo p:kesi paukahtaen. Ikenen p:jettua hammas tulee näkyviin. Paise p:kesi ja märkä valui ulos. Kaloja perattaessa on varottava, ettei sappirakko pääse p:keamaan. Älä kiivastu liikaa, ettei sappesi p:kea! Mies oli kiukusta p:keamaisillaan. Puhalsi torveen posket p:keamaisillaan. **2.** muuta käyttöä. | Astia p:keaa. Pato p:keaa 'murtuu'. Kengän pohjat p:kesivat 'kuluivat puhki'. Laivan pohja p:kesi ja vettä alkoi tulvia sisään. Munan kuoren p:jettua poikanen tulee ulos. Ei lattia polkemalla p:kea! -- sinä päivänä p:kesivat kaikki suuren syvyyden lähteet, ja taivaan akkunat aukenivat VT.

II. tulla esiin, näkyviin, ilmaantua jnk (peittävän, suojaavan pinnan tms.) mentyä puhki, haljettua, rikkouduttua. **1.** alkuperäisessä merk:ssä. **a.** Hampaiden p:keaminen. Sammakon takaraajat p:keavat ihosta esille. Ihoon p:kesi ajoksia. -- Timon otsasta oli p:jennut ulos ankara sarvi KIVI. — Maahan p:kesi lähde.

Kengän pohjaan on p:jennut reikä. Joelle harjun läpi p:jennut uusi uoma. **b.** kasveista. | Kukat p:keavat 'avautuvat'. Lehdet p:keavat puihin. Ruis p:keaa oraalle. — Puu p:keaa lehteen, lehdelle 'puun lehdet puhkeavat'. Ruusupensas p:keaa kukkaan, kukalle. Luonto p:keaa keväällä lyhyessä ajassa täyteen kukoistukseen. — *Kuv.* P. kukkaan, ks. kukka 3.b. Taide p:keaa kukoistukseensa. Sun kukoistukses kuorestaan / kerrankin puhkeaa *CAJ. **2.** laajentuneessa merk:ssä; merk.-ryhmien ero ei selvä. **a.** yl. tulla esiin, havaittavaksi, ilmaantua, purkautua. | Kyyneleet p:kesivat [= kihosivat] tytön silmiin. Syvä huokaus p:kesi hänen rinnastaan. Lapsen taipumukset p:kesivat jo varhain. Runo, joka on p:jennut tekijänsä sisimmästä. Riemu p:kesi ilmoille. M. antoi kauan salassa kyteneen vihansa p. hillittömänä. - - yhtäkkiä p:kesi kirkkoherran kasvoille hymy TALVIO. **b.** tav. transl:n ohella: saavuttaa jk määrävaihe kehityksessä, kehkeytyä, kypsyä, sukeutua jksik. | Tuuli p:kesi myrskyksi. Ajatukset p:keavat sanoiksi, teoiksi. Rakkaus p:kesi ilmiliekkiin. Tyytymättömyys p:kesi kapinaksi. — Tyttö on p:jennut naiseksi. **c.** tav. ill:n ohella: ruveta, ryhtyä, ratketa (jhk, tekemään jtak). | P. itkuun, nauruun. P. huokauksiin, kyyneliin, nyyhkytyksiin. P. vuolaaseen sanatulvaan. P. syytöksiin jkta vastaan. Yleisö p:kesi myrskyisiin suosionosoituksiin. — P. puhumaan, laulamaan, valittamaan. P. itkemään, nauramaan. P. runoilemaan. Ruumiinryöstäjä! p:kesi ukki AHO. **d.** alkaa, leimahtaa, syttyä tms. | Myrsky, rajuilma p:keaa. Illalla p:kesi vesisade, jota kesti myöhään yöhön. — Kapina, sota, vallankumous p:keaa. Lakon p:keaminen estyi viime hetkessä. Maassa p:kesi nälänhätä. P:kesi ankara pakokauhu. Salissa p:kesi melu, joka oli lyödä korvat lukkoon. Lautatarhassa p:jennut tulipalo saatiin vaivoin sammutetuksi. — Tauti p:keaa. Sairaus saattaa p. kuukausia tartunnan saamisen jälkeen. Uhkaava kurkkumätäepidemia p:jennut Helsingissä. — Liittyen merk:een II.1.b. | - - juuri p:keavassa keväässään [= nuoruudessaan] SILJO.

puhk|aa[2] *onom.v.* (*rinn.* puhkata) puhkua. | Ähkää ja p. Veturi p:aa. Mies p:i vihoissaan.

puhkail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < ed. | - - Juhani vielä uskontunnustuksessa hikoili, huokaili ja kiukkuisena p:i KIVI.

puhkaisija[14] *tek.* < seur.

puhkais|ta[24] *v.* -u[2] *teonn.* **1.** saattaa jk puhkeamaan, tehdä jhk aukko t. reikä, lävistää, perforoida. **a.** pistää, iskeä, painaa, työntää, puristaa jk puhki (jllak). | P. rakko, ilmapallo. P. kalvo. Paiseen p:u neulalla. Muikkuja ja kuoreita ei tavallisesti perata, ne vain p:taan puristamalla (peukalolla) niiden sisälmykset ulos. Lintu p:i munankuoren nokalla. Ei korppi korpin silmää p:e SL. **b.** tunkeutua, työntyä, iskeytyä [tms.] jnk läpi. | Kuula p:i miehen rinnan. Hammas p:i ikenen. Tulva on p:sut padon. Kohta, jossa oras p:ee maanpinnan. — Vesi p:i [= läpäisi] maan pintakerroksen. — *Kuv.* Valonsäde p:i pimeyden. **c.** P. [= avata, tehdä] reikä jhk. P. aukko muuriin. P. jäähän avanto. — P. tie metsään, tunneli vuoren läpi. Joki on p:sut itselleen uuden uoman. **2.** sijainnista: kulkea, jatkua, ulottua jnk läpi. | Vuoksenniskan kohdalla Vuoksi p:ee Salpausselän. Paikoitellen on näkyvissä pintakerroksen p:eva pohjakallio.

puhkaisulaakso *s. maant.* jnk vuorijonon tms. puhki kulkeva laakso;)(umpilaakso. | Reinjoen p.

puhka|ta[35] *onom.v.* -us[64] *teonn.* tav:mmin puhkaa. | Kumarassa ja p:ten he kulkivat, sillä jokaisella oli selässään täysinäinen säkki WILKUNA.

puhkeama[13] *s.* jhk pintaan tm. puhjennut aukko, reikä, puhjennut kohta, perforaatio. | Suolen p. Tukkia p. — *Geol.* Malmin, kivilajin p. 'kallion pintaan ulottuva kohta'.

puhkeamat|on[57] *kielt.a.* **1.** P. [= ei vielä puhjennut] ajos. Ruusupensaan p:tomat nuput. **2.** *harv.* joka ei voi puhjeta, ei puhkea. | P. panssari.

puhkeamis|aika *s.* Hampaiden p. Silmujen, kukkien p. — Puiden p. 'aika, jolloin niiden lehdet puhkeavat'. **-lujuus** *s.* vrt. puhkeamisvastus. **-päivä** *s.* Vallankumouksen p. **-vaihe** *s.* Taudin p. **-vastus** *s.* Paperin p. 'suurin paino, jonka paperin pintayksikkö kestää puhkeamatta'.

puhkeil|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < puhjeta. | Ajokset p:evat. Vaatteet ovat monesta kohdasta p:leet. — Ihoon p:i näppylöitä.

puhki **1.** *adv.* rikki syvyys- t. poikkisuuntaan siten, että syntyy t. on olemassa aukko, reikä. | Iskeä, pistää jk p. Kuluttaa vaatteensa p. 'reiällisiksi'. Lyödä astian pohja p. Lyödä päänsä p. seinään. — Jk menee, on p. Kengän pohjat kuluivat p. Hyvä ettei silmä mennyt p.! Taskunpohja on p. Housut ovat takaa p. Kattilan tinaus on parista kohtaa p. — *Kuv.* Aprikoida asiat poikki ja p. 'läpikotaisin, perin pohjin'. Miettiä päänsä p. 'ankarasti, päänsä halki, ympäri'. Puhua asiat p. 'juurta jaksain, suoraan, selväksi'. **2.** *postp.* ja *prep.* (gen:n kera) tav:mmin läpi, halki, poikki. | Moottoripyörä syöksyi pensasaidan p. mereen. Tunkeutui kyynärpäitään käyttäen väkijoukon p. Poika juoksi pellon p. — - - halki taivon, p. pilvilöiden LEINO. - - p. tumman tuomimetsän AHO. - - p. polveni [= elinaikani] murehin KAL.

puhki|a[17] *onom.v.* -na[14], -nta[15*] *teonn.* puhkua. | P. kuumuudesta. Saunan lauteilla kävi ankara p:na. - - juhannusjuna ähkii asemalle ja p:i siinä hetkisen SILL.

puhkinai|nen[68] *a.* puhki oleva, puhjennut, puhkaistu. | Tuolin p. istuin. P:set housunpolvet.

puhko|a[1] *frekv.v.* -nta[15*] *teonn.* < puhkaista. | P. ajoksia. P. silmät jkn päästä. P. kaloja. Tulva p:o padot. — P. reikiä jhk. P. teitä korpeen. P. ojia. — Laiva p:o [tav:mmin halkoo] aaltoja. Nuolet p:ivat ilmaa.

puhkoilla[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* = ed.

puhkonainen[68] *a.* puhkinainen.

puhkoutua[44] *pass.v. harv.* < puhkoa.

puhku[1] *s.* Koneiden tasainen p. 'puhkuminen'.

— *yhteen puhkuun, yhtä puhkua* (kans.) yhteen menoon, yhtä perää, yhtä päätä, yhdenjaksoisesti. | Hevonen juoksi matkan yhteen p:un 'levähtämättä, pysähtymättä välillä'.

puhku|**a**[1] *onom.v.* -nta[15*] *teonn.* vars. jaksoittain ulos purkautuvan ilman, raskaan hengityksen yms. äänestä: puhkaa, puhkia, puuskuttaa, ähkiä, ähkyä. | P. lihavuuttaan. P. kuumuudesta, vihasta. Mies nousi p:en mäkeä. P. kuin höyrypannu. Laiva, veturi p:u.

puhkuil|**la**[20] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < ed. | Huhhuh! kuului Eevastiinakin sängyssään p:evan TOPPILA.

puhkuisuus[65] *s. lääk.* tila, jossa suolet ovat sisällä olevien kaasujen pullistamat, meteorismi. | Suolitukkeuman aiheuttama p.

puhkuri[5] *s. harv.* lävistyspuikko, reikärauta.

puhkut|**taa**[2*] *onom.v.* -us[64] *teonn.* puhkua, puuskuttaa. | Moottorivene p:taa. Höyrykoneen, junan p:us.

puhtaahko[1] *mod.a.* < puhdas. | P:a siemenviljaa.

puhtaaksi|**hakkaus** *s.* myös ⌒. | Metsän p. **-huuhtelu** *s.* myös ⌒. **-kirjoittaa** *v.* par. kirjoittaa puhtaaksi. **-kirjoittaja** *s.* Lääninhallituksen p:t.

puhtaaksikirjoitus *s.* Asiakirjan p. ei vienyt kuin hetken. **-palkkio** *s.* **-toimisto** *s.* **-työ** *s.*

puhtaaksi|**kirnunta** *s.* myös ⌒. **-kuorinta** *s.* myös ⌒. | Maidon p. **-pesty** *a. (partis.)* par. ⌒. **-vil**|**jel**|**ty** *a. (partis.)* myös ⌒. | P:lyt bakteerit.

puhtaanapito *s.* myös ⌒. | Katujen, käymäläin ym. p. **-kustannukset** *s. mon.* **-laitos** *s.* Kaupungin p. huolehtii julkisten paikkojen puhtaanapidosta. **-viranomai**|**nen** *s.*, tav. *mon.* Terveydenhoito- ja p:set.

puhtaan|**harmaa, -keltainen** *a.* tav. ⌒. **-lainen**[63] *a.* jotensakin, melko puhdas, puhtaahko. **-makuinen, -punainen, -sininen** *a.* tav. ⌒. **-tunnonvala** *s. lak.* vala, jolla asianosainen vakuuttaa toimivansa hyvässä uskossa. **-valkea, -valkoinen** *a.* tav. ⌒. | P. liina. **-vihreä** *a.* tav. ⌒.

puhtaastaan *adv.* pelkästään, puhtaasti. | P. taloudellisista syistä johtuneet kauppasopimukset. Tämä on p. muodollinen seikka.

puhtaasti *adv.* < puhdas. **1.** vrt. puhdas I. | P. [= hygieenisesti] valmistettu ruoka. P:kin lypsettäessä pääsee maitoon aina jonkin verran karvoja ja kiinteää likaa. — Rakastaa jkta p. ja epäitsekkäästi. **2. a.** virheettömästi, oikein; vrt. puhdas II.1. | Ääntää, laulaa p. Hän puhuu englantia aivan p. — Saarnata jumalansanaa p. 'oikean, hyväksytyn opin, Raamatun mukaisesti'. — P. juokseva hevonen. Otella, painia p. 'sääntöjen mukaisesti'. **b.** vrt. puhdas II.3. | P. lyyrillinen runo. Tehtävän p. geometrinen ratkaisu. P. itämainen kaupunki. P. suomalainen yliopisto. — *Mat.* Desimaaliluku on p. jaksollinen, kun jakso alkaa heti kymmenyspilkusta. **3. a.** pelkästään, yksinomaan, vain; vrt. puhdas II.4.a. | P. käytännöllisistä, itsekkäistä, tunnesyistä. Tämä kysymys ei ole p. lääkeopillinen, vaan myös yhteiskunnallinen. P. muodollinen kysymys. P. äänteellinen ilmiö. **b.** selvästi, kiistattomasti, reilusti; vrt. puhdas II.4.b. | P. [= reilusti, runsaasti] puolet. [Korkeushyppääjä] A. ylitti riman p.

puhtaudelli|**nen**[63] *a.* -suus[65] *omin.* puhtautta koskeva, puhtauteen kuuluva; tav. par. puhtaus-. | Hiusten hoito on välttämätön jo p:sistakin syistä. — P:set seikat ääntöharjoituksissa.

puhtauden|**harrastus** *s.* **-hoito** *s.* **-määritys** *s.* **-rakkaus** *s.*

puhtau|**s**[65] *omin.* < puhdas. **1. a.** vrt. puhdas I.1. | Asuinhuoneiden, käsien, vuodevaatteiden p. Kaulus ei ollut liialla p:della pilattu. Kiiltää, loistaa p:ttaan. Harrastaa järjestystä ja p:tta. Kissa on p:tta rakastava eläin. P. on kodin paras kaunistus. P. on puoli ruokaa SL. Juomaveden, hengitysilman p. **b.** vrt. puhdas I.2. | Siveellinen, sukupuolinen p. Sydämen p. P. ajatuksissa, sanoissa ja töissä. Tapojen p. Maineen p. **2. a.** vrt. puhdas II.1. | Kasvonpiirteiden p. Virityksen, soinnin p. Ääntämyksen p. Liiallinen nopeus haittasi sisäluvun p:tta. Teoksen muotoasun p:dessa on paljon toivomisen varaa. — Opin p. — Murteen p. Pitää huolta kielen p:desta. — A. sai voiton [nyrkkeilyssä] osumiensa p:den ansiosta. Hevosen ravin p. **b.** vrt. puhdas II.2. | Raaka-aineen, rahametallin p. Kylvösiemenen p:den määrittäminen. Pelkistämällä aikaansaatu p. **c.** vrt. puhdas II.3. | Värien p. Hajun, maun p. — Rodun p. **3.** *yhd.* Epäp.; rotu-, sointu-, sävel-, tyylip.

puhtaus|**aste** *s.* Raaka-aineen p. Värien, öljyn p. P. prosentteina ilmaistuna. **-harrastus** *s.* **-koe** *s.* jnk aineen tm. puhtauden toteamiseksi tehty koe. | Maidon p. tehdään valuttamalla litra hyvin sekoitettua maitoa puhtaan vanun läpi. **-la**|**ki** *s.* Juutalaisten p:it 'vars. pentateukissa säilytetyt puhtautta koskevat määräykset'. **-menot** *s. mon.* **1.** puhtauden ylläpidosta t. parantamisesta koituneet menot. **2.** vars. *usk.* menot puhtauden saavuttamiseksi. **-määrä** *s.* puhtausaste. **-prosentti** *s.* Kylvösiemenen itävyys- ja p. **-sy**|**y** *s.*, tav. *mon.* P:istä on suositeltavaa käyttää lauteiden päällä liinoja. **-sään**|**tö** *s.* Uskonnolliset p:nöt. **-tarkastu**|**s** *s.* Koulussa, sotaväessä pidetyt p:kset. — Siemenen p. **-vaatimu**|**s** *s.* Siemenen p. — Työn p:kset.

puh|**ti**[1*] *s.*, vars. *ark.*; *rinn.* pohti. **1.** into, ponsi, tarmo, vauhti, vireys, voima tms. | Jkssa, jssak on p:tia. Jklta on p. poissa. Nyt on asioissa toinen p. Saada uutta p:tia. Nyrkinisku pöytään antoi sanoille p:tia. Laukauksen p. heitti ampujan kumoon. Hänellä ei ole p:tia oikaista pilkkaavaa julmuria HELLAAKOSKI. - - pitkät valvotut yöt ja sairaus ottavat p:din pois pakostakin T.VAASKIVI. **2.** puuska. | Kun p. päälle tuli, hän saattoi paiskoa töitä kuin hullu. On tässä vähän kivun p:tia SILL. **3.** *mer.* (köyden) mutka, pohjukka, taive. | Vyyhdetä köysi p:teihin. Purjeen p:dit.

puhtiaiset[63] *s. mon. kans.* jälkeiset.

1. **puhto**[1*] *s. liik.* = netto.

2. **puh**|**to**[1*] *s. kans.* taloryhmä. | Tuolla Rakolan p:dossa me asumme eräässä talossa huonemiehinä PÄIVÄR.

puhtohinta *s. liik.* nettohinta.
puhtoi|nen[03] *a., vars. runok.* **-suus**[65] *omin.* puhdas. | P. paita. Soma ja p. kamari. -- hiihtämään p:selle hangelle! IVALO. — Pois luotani, immyt p. LEINO. — *S:sesti.* Hän oli pukeutunut p:siinsa, valkoisiin alusvaatteisiinsa AHO.
puhtokunta *s. kans.* kyläkunta, puhto.
puhto|-omaisuus *s. liik.* puhdas l. netto-omaisuus. **-paino** *s.* nettopaino. **-tulo** *s. liik.* puhdas l. nettotulo. **-tuotto** *s. liik.* puhdas l. nettotuotto. **-voitto** *s. liik.* puhdas l. nettovoitto.
puhu|a[1] *v.;* puhuva ks. myös erikseen.

A. muodostaa puhe-elimillään sanoja ja virkkeitä, ilmaista ajatuksiaan ja tunteitaan käyttämällä puhe-elimiään jnk kielen mukaisesti; vrt. haastaa, jaaritella, jutella, kertoa, keskustella, lausua, pakista, sanoa, tarinoida, turista, virkkaa; höpistä, laverrella, lörpötellä; änkyttää, honottaa, sammaltaa, söpöttää; kuiskata, huutaa, karjua yms.

I. varsin. käyttöä. **1.** ilman obj:a. | P. ääneen. P. hiljaa, kuuluvasti, äänekkäästi, meluisasti. P. kuiskaamalla, huutaen, karjuen. P. änkyttäen, honottaen, murteellisesti. P. painokkaasti, vakuuttavasti, ytimekkäästi. P. höpöttää, hölöttää, pajattaa, papattaa, pärpättää. P. itsekseen, unissaan. P. nenäänsä, partaansa, ks. nenä 1, parta 1. P. kielillä, ks. kieli 4. P. puhelimessa, puhelimeen, mikrofoniin. Lapsi, joka ei vielä osaa p. Eräät papukaijat oppivat p:maankin. Ryhtyä p:maan. Lakata, herjetä p:masta. Ei puhu eikä pukahda. Ei asia p:malla parane. P:u kuin paraskin pappi. Hyvin, oikein p:ttu! Ajattele ensin, puhu sitten. P:minen on hopeaa, vaitiolo kultaa SL. — P. jklle. P. kuuroille korville. Sama kuin olisi seinille p:nut. Puhu pukille [ks. pukki I.1]! — P. jstak, jksta. Hän p:u aina itsestään. Joka härillä kyntää, se häristä p:u SL. Opettaja p:i oppilaille puhtauden merkityksestä. En tahdo kuulla p:ttavankaan hänestä. Asiasta riittäisi p:mista vaikka koko illaksi. P. asian vierestä. — P. jkn puolesta, jkta vastaan. Todistaja p:i pahasti ristiin. — Sydämen kyllyydestä suu p:u UT. **2.** obj:llisena. | P. suomea, ruotsia. A. p:u [= osaa puhua] sujuvasti myös englantia. P. kirjakieltä, Rauman murretta. Espanjaa p:va [= espanjankielinen] väestönosa, maa. P:ttu ja kirjoitettu kieli, sana. — P. totta, valhetta. P. leikkiä, palturia, pötyä. P. joutavia, mukavia, omiaan, perättömiä, päättömiä, tyhmyyksiä. P. puuta heinää 'hölynpölyä, perättömiä, joutavia'. P. jumalansanaa, politiikkaa, propagandaa. P. selvää kieltä 'ilmaista ajatuksensa suoraan'. — Poistui huoneesta sanaakaan p:matta. Ei p:nut enää halaistua sanaa. — P. pahaa jksta. Hänestä p:taan pelkkää hyvää. Onko sinulla vielä muuta p:ttavaa? P. järkeä jklle, jkn päähän. Älä puhu [= kerro, sano] tätä kenellekään. — Obj. yhdessä adverbiaalin kanssa ilmaisemassa tulosta. | P. asiat selviksi, kohdalleen. P. itsensä pussiin 'joutua kiinni puheistaan'. P. [= taivuttaa puhumalla] jku puolelleen. P. jku pyörryksiin. P. jku ympäri (ark.) 'puhumalla taivuttaa, käännyttää jhk, tekemään jtak, hämätä jku puheellaan'. P:i [= taivutti, suostutti puhumalla] pojan soutajakseen. P. läpiä, reikiä päähänsä 'puhua (tav. tietämättömyyttään) perättömiä, asiattomia, mahdottomuuksia'. P. suunsa puhtaaksi 'sanoa kaikki sanottavansa, aikomansa, tietämänsä tms., purkaa kaikki sydämelleen kertyneet asiat, sanoa suoraan mielipiteensä'. P. äänensä käheäksi.

II. ed:een liittyvää erikoistunutta ja laajentunutta käyttöä.

1. a. pitää puhe(tta). | P. juhlassa, kokouksessa, päivällisillä. Seurat klo 18.00, p:u pastori N. P. vapaasti, paperista. P. kansalle. Vainajille p:i tri A. **b.** keskustella, jutella; neuvotella. | P. jkn kanssa. P:ttiin ilmoista. Näin meidän kesken p:en. Kokouksessa p:ttiin uuden tien rakentamisesta. Asiasta on kyllä p:ttu paljonkin, mutta selvää ei ole tullut. Tällä tunnilla p:mme hiukan lintujen muuttomatkoista 'käsittelemme, tarkastelemme lintujen muuttomatkoja'. — Kuten p:ttiin [= keskustelussa sovittiin], on p:ttu. Tavattiin p:tulla [= sovitulla, päätetyllä] paikalla. Retki tehtiin p:ttuna päivänä. Mitä siinä enää on empimistä, valmiiksi p:tussa asiassa? Hevonenkin on talosta jo valmiiksi p:ttu 'kysytty, tilattu, sovittu'. -- kaikki entiset palvelijat ovat p:tut [= pestatut] ensi vuodeksi KAUPPISH. **c.** kertoa, huhuta, juoruta, hölistä. | Kylällä p:taan, että --. Mitä minä siitä, mitä maailma p:u. Sodasta p:ttiin jo varmana asiana. Yhtiö on kärsinyt suuria tappioita, p:ttiin kymmenistä miljoonista. — *Kans.* P. jkta jkhun 'huhuta, että jku on rakkaussuhteissa jkhun, naima-aikeissa jkn kanssa'. Liisaa p:ttiin naapurin Kalleen. **d.** kirjallisen tuotteen sisällyksestä: mainita, kertoa, käsitellä. | Kirja, jossa p:taan atomifysiikasta. Lehdissä on asiasta p:ttu paljonkin. Kirjeessään A. ei puhu tulostaan sanaakaan. Asiasta p:taan tarkemmin sivulla 22, pykälässä 18. — Uusi Suomi p:u tänään hallituksen eroaikeista. Tämä lainkohta ei puhu mitään siitä, missä järjestyksessä --. **e.** us. heikentyneessä merk:ssä. | Siitä ei kannata, maksa p. 'se on mitätön, vähäinen, arvoton asia'. Pieni pintanaarmu, josta ei kannata p. 'johon ei kannata kiinnittää huomiota'. Heistä ei voi p. samana päivänäkään 'heitä ei voi verratakaan'. Tautia on kyllä melko runsaasti, mutta varsinaisesta epidemiasta ei voi vielä p. 'tautia ei voi pitää varsinaisena epidemiana'. Kirjoittaja p:u länsimurteista [= käyttää nimitystä länsimurteet] tarkoittaessaan lounaismurteita. Kun p:taan pisteen ja ympyrän välimatkasta [= kun kysymyksessä on -- välimatka], tarkoitetaan niiden lyhintä välijanaa. — Jstak p:en 'kyseen, puheen ollen'. Totta p:en, p:akseni [= suoraan sanoen, oikeastaan, tosiasiassa] olen kyllästynyt koko puuhaan. Yleisesti p:en [= yleistäen, yleensä] voitaneen sanoa, että --. Paljon p:ttu 'usein mainittu, tunnettu, kuuluisa'. Koko paljon p:ttu yritys osoittautui pelkäksi hämäykseksi. — Miehellä ei ollut paljoakaan p:mista [= sananvaltaa], vaimo mää-

räsi kaiken. Suomalaisilla ei ollut kilpailuissa mitään p:ttavaa, ruotsalaiset olivat ylivoimaisia. — *jstak puhumatta(kaan)* saati (sitten). | Kevät on etelässäkin myöhässä p:mattakaan Lapista. Hän ei osaa kunnollisesti edes suomea ruotsista ja saksasta p:mattakaan.

2. laajentunutta, tav. kuv. käyttöä. **a.** ajatusten t. tunteiden ilmaisemisesta eleillä, ilmeillä yms. | P. käsillään. P. viittomalla. P. katseellaan, ilmeillään, eleillään. Tanssijattaren täytyy p. koko ruumiinsa liikkeillä. **b.** ilmeistä, eleistä yms.: olla jnk ilmauksena, osoituksena, todisteena, merkkinä, ilmaista, ilmentää, osoittaa, todistaa, paljastaa. | Katse p:i toista kuin suu. Paljon p:va ele, ilme, katse. Koko hänen olemuksensa p:i sisäisestä voimasta. **c.** Antaa sydämensä, tunteensa p. 'ilmaista tunteensa, olla peittelemättä tunteitaan'. Runo, josta p:u voimakas isänmaanrakkaus. Numerot p:vat selvää kieltä. Tapahtumat, tulokset p:vat omaa kieltään. Tosiasiat p:vat toista kuin viralliset tiedot. Kaikki järkisyyt p:vat olettamuksen puolesta. Hyvä kuva p:u itse puolestaan. Todisteet p:vat syytettyä vastaan. Sammaltunut katto p:i talon vanhuudesta. — Kun neuvottelut eivät johtaneet tulokseen, annettiin aseiden p. 'turvauduttiin aseisiin'. Tykit p:ivat jylhää kieltään.

B. *kans.* puhaltaa. | P. hiillokseen. P. kuumaan liemeen. Puhu, tuuli, purjehesen KAL. -- pohjoinen p:u, / myrskyhyn aurinko vaipuu LEINO. -- ja keuhkot ne p:u kuin pajassa palkeet K.VÄÄNÄNEN. Veri p:u [= puhaltautuu ulos] kuin sonnista *MANN.

puhuj|a[10] *tek.* < ed. A. | P. ja puhuteltava. Totuuden p. Unissaan p:at. P:at [= keskustelijat] vaikenivat. Edellinen p. [= puheenvuoron käyttäjä] mainitsi, että --. — *Erik.* puheen t. puheiden pitäjä; henkilö, jolla on hyvät puhelahjat. | Esiintyä p:ana juhlassa, vaalitilaisuuksissa. Poliittinen p. Toimia kiertävänä p:ana. Se mies on synnynnäinen p. Fredrik Cygnaeus oli aikansa kuuluisimpia p:ia. P:an lahjat. — *Yhd.* pilan-, todenp.; ammatti-, maallikko-, tilapäisp.; kaunop.; juhla-, kiihotus-, raittius-, vaalip.; radiop.

puhuja|kerho *s.* Työväenopistojen, koulujen p:-kerhot. **-koroke** *s.* par. puhujankoroke. **-koulu** *s.* koulu, jossa opetetaan puhetaitoa, puhekoulu. | Muinaisen Rooman p:t. **-lahja** *s.* → puhujanlahja. **-lava** *s.* Nousta p:lle. **-matka** *s.* Kansanedustajien p:t maaseudulle.

puhujan|koroke *s.* Nousta p:korokkeelle pitämään puhetta. **-lahja** *s.*, tav. *mon.* Jklla on hyvät p:t. Hän käyttää p:ansa huonon asian palvelukseen. **-lava** *s.* tav:mmin puhujalava. **-paik|ka** *s.* Pois p:alta tuollainen mies! **-pönttö** *s. ark.* seinämin varustetusta puhujankorokkeesta, -paikasta.

puhumat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* joka ei puhu, ei osaa t. voi puhua, on vaiti, ääneti, mykkä. | Ruotsia p. väestö. — Istua p:tomana. Heittäytyä, äkäytyä p:tomaksi. -- murjottaa p:tomuudessaan viikkokausia TALVIO. — Tulla p:tomaksi. Sairas oli ajoittain aivan p:tomana.

puhumis|aika *s.* Viiteen minuuttiin rajoitettu p. **-kyky** *s.* **-taito** *s.* **-tapa** *s.* **-toiminta** *s.*

puhunno|s[94] *s. jon.* puheilmaisullinen äännös t. puheenosa. | P:ksia tutkittiin ääninauhasta.

puhunta[155*] *s. harv.* puhuminen, puhe. | -- nuoren neitsyen sointuisa p. KIANTO.

puhun|to[28*] *s. jon.* puheääntö. | P:non puutteellisuudet voidaan useimmiten korjata.

puhuri[5] *s.* **1.** voimakas, kylmä, us. pohjoisesta puhaltava tuuli. | Jäämereltä tulevat kylmät p:t. **2.** *maat.* paljepölytin.

puhuskel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* puhua silloin tällöin, harvakseen. | Päivän mittaan asia tuli p:luksi valmiiksi.

puhut|ella[28*] *v.* **1.** kääntyä jkn puoleen sanomalla hänelle jtak, kohdistaa sanansa jklle (aloittaakseen keskustelun, kysyäkseen jtak tms.), aloittaa keskustelu jkn kanssa, ryhtyä puheisiin jkn kanssa. | P. jkta. Ketä minulla on kunnia p.? Herra kapteeni, saanko p.? P:teli tuntemattomia naisia kadulla. Maaherra tuli kädestä pitäen p:telemaan lähetystön jäseniä. — Käydä p:telemassa jkta 'keskustelemassa jkn kanssa, puhuttamassa, haastattamassa jkta'. Puhuja ja p:eltava. **2.** käyttää jksta hänelle jtak sanoessaan t. puhuessaan jtak arvotms. nimeä, "karahteerata". | P. jkta etunimeltä, etunimellä. P. jkta sinuksi, rouvaksi, kreiviksi. Kauppiasta piti aina p. johtajaksi. Haltijoita p:eltiin hyväilynimillä.

puhut|taa[2*] *kaus.v.* < puhua. | Niin lapsi puhuu kuin p:etaan SL. — Tav.: haastattaa, jututtaa. | P. jkta. Pysähtyä p:tamaan vastaantulijaa. Tekisi niin mieli jäädä tuota Hennaa p:tamaan, sillä on aina niin mukavia juttuja J.FINNE. — *Yksipers.* Minua p:taa 'tekee mieleni puhua'.

puhuttelija[14] *tek.* < puhutella.

puhuttelu[2] *s.* **1.** puhutteleminen. | Yleisiä lausemuotoja ovat kysymys, huudahdus ja p. — Kolmannessa persoonassa p. **2.** esimiehen alaiselleen t. alaisilleen pitämä keskustelu-, tiedotus-, ohjaus-, nuhtelu- tm. tilaisuus. [Yksityinen p. Komppanian päällikön p. joukkueen johtajille. Pitää p. Upseerit kutsuttiin esikuntaan p:un. **3.** suullisen t. kirjallisen esityksen (aloitus)sanat, jotka ilmaisevat, kenelle esitys kohdistetaan. | Kirjeen otsikko eli p. Esitelmä alkaa usein p:lla "Arvoisat kuulijat!"

puhuttelu|muoto *s.* Yksikön kolmannen persoonan käyttö kohteliaana p:muotona. **-nim|i** *s.* Täydellinen nimi, p. [= se ristimänimi, jota asianomainen käyttää, kutsumanimi] alleviivattuna. — Essu, Jammu, Masa, Pena ym. jokapäiväisessä puheessa käytetyt p:et. Pentti Makkonen, p:eltä Köpö. — Mulei, Marokon sulttaanien arvo- ja p. **-nimitys** *s.* Rooman senaattorien juhlallinen p. "patres conscripti". **-pronomini** *s.* P:t sinä ja te. **-san|a** *s.* substantiivi t. pronomini, jota käytetään puhutellusta henkilöstä. | Rouva on yleinen naimisissa olevien naisten p. P:at Sinä ja Te kirjoitetaan usein lauseen keskelläkin isolla kirjaimella. **-sija** *s.* Vokatiivi p:na. **-tapa** *s.* Kunnioittava, virallinen p. — Teitittely, eräs p.

puhuv|a[13] **1.** *partis.* ks. puhua. **2.** *a.* **a.** merkit-

sevä, todistusvoimainen, selvä tms. | P. katse, silmäys. P. todistus, esimerkki. P:ia numeroita alkoholinkäytön lisääntymisestä. **b.** eräiden väriä merkitsevien a:ien jälkiosana: Mustan-, tuhkan-, tummanp.

puhuvainen[63] *a. runok.* puhuva.

puhuvatauti|nen *a.* -suus *omin.* P. eli paljerintainen hevonen.

puhvata[35] *v. ark.* = puffata.

puhveli[5] *s.* Bubalus, tanakkarakenteisia, lyhytkaulaisia, leveäotsaisia nautaeläimiä, joilla on leveä- ja paksutyviset, kaartuvat sarvet; myös amerikkalaisesta biisonista. | Kesy p. Intialainen p. Preerioiden ylpeät p:t. Vimmastunut p. hyökkäsi ratsastajan kimppuun. Kiinassa käytetään p:a kyntöjuhtana riisipelloilla. — *Yhd.* kafferi-, vesip. **-heinä** *s.* Buchloë, Pohjois-Amerikan preerioiden arvokkaimpia rehuheinälajeja. **-härkä** *s.* (uros)puhveli. | Hyökkäsi kuin raivostunut p. **-lauma** *s.* Preerioiden suuret p:t. **-lehmä** *s.* naaraspuhveli.

puhvelin|metsästys *s.* **-nahka** *s.* puhvelinvuodista saatu luja ja vahva nahka, jota käytetään huonekalujen päällyksiin, konehihnoihin ym. **-sarvi** *s.* **-vuota** *s.*

puhvetti[5]* *s. kans.* bufetti.

puhvi[4] *s.* **1.** vars. *vaat.* hihaan rypyttämällä t. muuten tehty pullistuma. **2.** *ark.* isku, töytäys. | -- pässi antoi hänelle pehmeään paikkaan sellaisen p:n, ettei enemmästä väliä E.JAAKKOLA. **3.** *ark.* = puffi. **-hiha** *s. vaat.* vrt. ed. 1; *syn.* pöhöhiha.

pui|da[18] *v.* **1.** irrottaa peltokasveista jyvät (t. siemenet) varstoilla tms. hakkaamalla, puimakoneessa tm.; *syn. kans.* tappaa. | P. viljaa, rukiita. P. jyvät irti. P. varstoilla, puimakoneella. P:dut oljet eli pahnat. Herneet voidaan p. säkeissä, joita piestään kepeillä, kunnes herneet ovat irtaantuneet. Luonnonkansat suorittavat usein p:misen härillä poljettamalla. Älä sido p:van härän suuta UT. — P. riihtä 'olla riihellä, puimassa'. — *Kuv.* Virkamiesten palkka-asia saatiin eilisiltana eduskunnassa loppuun p:duksi 'käsitellyksi'. **2.** muuta käyttöä. | P. [= heristää] nyrkkiä jkn nenän alla, jklle. Uhata jkta nyrkillä p:den. [Äiti] pui sormeansa lapsille varoittaakseen heitä JOTUNI. — P. [= hakata, takoa] maata, ovea nyrkeillään. Lohi purstolla p:den meni kuohuja vastaan MANN. Minut hengiltä pui sinun sauvapuus *MANN. -- pui pitkää halkoa virstantolppaan TALVIO.

puij|a[11] *tek.* < ed. | Vanhin p:ista määräsi tahdin. — *Yhd.* riihenp.; nyrkinp.

puijaaja[10] *tek.* < puijata. | Naisten p.

puijail|la[20] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < puijata. | P. yksinkertaisia ihmisiä.

puijari[5] *tek.* puijaaja. | Huijarit ja p:t!

puija|ta[35] *v. ark.* -us[64] *teonn.* pettää, petkuttaa, narrata, peijata, huiputtaa, jymäyttää, vetää huulesta, vetää nenästä. | P. tyttöjä. P. jkta kaupoissa. P. rahat jklta. Yksinkertaisia maalaisia on kaupunkilaisen helppo p.

puikah|della[28]* *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | P:teli kuin kärppä kivien lomassa.

puikah|taa[2]* *mom.v.* -dus[64] *teonn.* pujahtaa. | P. pakoon, piiloon. Hiiri p:ti koloonsa. P. vuoteeseen. P. ulos ovesta. Päivänsäde p:ti pilvien lomasta. -- seurakunnan vanha kirkontorni p:ti esiin järven selän takaa KIANTO. — *Kuv.* Kirjoitukseen on p:tanut pari pahaa virhettä.

puik|ata[35]* *deskr.v.* -kaus[64] *teonn.* **1.** *intr.* P. [= livahtaa, pujahtaa] ovesta ulos, vuoteeseen. P. [= sukeltaa] järveen. **2.** *tr. harv.* pistää, tuikata. | P. lanka neulansilmään. Lintu p:kasi matoa nokallaan.

puike|a[21] *a.*, vars. *kasv.* lehden muodosta: suippokärkinen ja pyöreätyvinen. | Koivun p:at lehdet. Kurkun hedelmän muoto vaihtelee p:asta melkein käärmemäiseen. — [Tytön] soikean p. naama TOPPELIA. — *Yhd.* hertta-, vastap.

puikea|lehtinen *a. kasv.* P. kannusruoho. **-tyvi|nen** *a. kasv.* P:set lehdet.

puikelo[2] *s. kasv.* paksu- ja mehevälapakkoinen tähkä. | Suovehkan kukat ovat ryhmittyneet pitkäksi, kapeaksi p:ksi. — *Yhd.* hedep. **-kukinto** *s.* = ed. **-kukkai|nen** *a. kasv.* P. kasvi. — *S:sesti.* P:set 'Spadiciflorae, lahko yksisirkkaisten luokassa'.

puikelomainen[63] *kalt.a.* Kukinto p.

puikel|taa[5] *deskr.v.* -lus[64] *teonn.* suikertaa, kiemurrella, puikkelehtia. | Polku p:taa puiden lomitse. — Ankerias p:si pohjamudassa. — *Refl. taiv.* Kiilusilmäinen sisilisko, lehmiä säikähtäen, p:tihe ruohokkoon J.REIJONEN.

puikka|a[2]* *v. harv.* puikahdella, puikkelehtia. | P:a ees ja taaksi piiat LEINO.

puikkari[5] *s. kal.* kädensijallinen puupuikko, jolle käsiverkko kootaan ja jolta se lasketaan. | Verkon p. Verkko on p:lla, lasketaan p:lta, kootaan, nostetaan p:lle. — *Yhd.* verkonp.

puikkaroi|da[30] *v.* -nti[4]* *teonn.* P. verkkoa 'koota puikkarille'.

puikkelehtaa[2]* *v.* tav:mmin seur.

puikkeleht|ia[17]* *frekv.v.* puikahdella, puikkia, pujotella. | P. sinne tänne. P. väentungoksessa, väkijoukon läpi. Jänis p:ii pensaikossa. Tarjoilijat p:ivat pöytien väleissä notkeina kuin ankeriaat. — Polku p:ii [= kulkee mutkitellen, luikertelee] metsässä.

puikki|a[17]* *frekv.v.* < puikata. **1.** *intr.* juosta keveästi ja liukkaasti, luikkia; vars. pakoon juoksemisesta. | Jänikset p:vat omenapuita jyrsimään. — P. pakoon, tiehensä, pois. **2.** *tr. harv.* pistellä, tuikkia. | Paljon tikka puita p:i, vaan ei saa pitkiä pinoja SL.

puikkilo[2] *s. lääk. harv.* (lääke)puikko. — *Yhd.* peräp.

puik|ko[1]* *s.* pitkähkö, ohut, liereä, tasapaksu t. päästään suippeneva esine t. kappale jtak kovaa ainetta; vrt. piikki, tikku, tanko, varras. | Puinen, luinen, metallinen p. Teräväkärkinen p. Puhkaista jk p:olla. Taimien istutus p:on avulla. Kiinalaiset syövät riisinsä p:oilla. Vuodat pingotettiin p:koihin kuivumaan. -- pani kellonsa takaisin p:koon seinälle PAKK. — Kalia on kaupan mm. p:koina ja palasina. Jäätelöä p:koina ja tötteröissä. — *Yhd.* hiili-, jää-, jäätelö-, lakka-, lasi-, luu-, metalli-, puu-, rauta-, teräsp.; istutus-, kaiverrus-, lataus-, muovailu-, puhdistus-, pujotus-, syömäp.; mit-

ta-, tahtip.; huuli-, kulmakarvap.; laapis-, lääke-, peräp.; suitsutusp. — *Erik.* **1.** kudin-, neule-, sukkapuikoista. | 3 1/2 numeron p:ot. Kutoa, neuloa p:oilla. P:olta pudonnut silmukka. **2.** *kans.* aisoista. | Panna hevonen p:koihin. -- pistetään nelijalkainen p:koihin KAUPPISH.

puikkoilla[20] *frekv.v. harv.* puikahdella, puikkia.

puikko|lisäke *s. anat.* luun puikkomainen lisäke. | Ohimoluun p. Kyynärluun alapäässä on pieni p. **-luu** *s.* = keihäsluu.

puikkomai|nen[63] *kalt.a.* P. luu. P:set lihakset.

puikko|nen[63] *dem.s.* Vuolla puusta p:sia.

puikko|rauta *s.* **-terä** *s.* Niittyäkeen veitsi- ja p:t.

puiko|a[1*] *v. harv. runok.* P:ivat [= kulkivat kevyesti ja nopsaan] punaiset pulkat / punaisilla kukkuloilla LEINO.

puikonheiluttaja *s. leik.* kuoron t. orkesterin johtajasta, kapellimestarista.

puikula[15] *deskr.s. kans.* sukkulamaisesta tms. oliosta. | Hauen p.

puikut|taa[2*] *deskr.v. runok.* -us[54] *teonn.* alkusoinnun vuoksi a:iin punainen liittyneenä. | P:ti [= valitti, uikutti] punainen Ruusu: / "Oso̲a inehmon itken, / koko kohtalon kovuutta." LEINO. -- minnehän nyt Jussi ajaa, punaparta p:taa? KS.

puima- yhd:ojen alkuosana = puimis-, puinti-.

--ase *s.* Varstat ym. p:et. **-huone** *s.* = luuva. | Erillinen tai riihen yhteyteen rakennettu p. P:tta käytetään myös puimattoman viljan säilytyshuoneena. **-jyrä** *s., vars. raam.* jyrämäinen puintilaite, jota vedettiin puimatanterelle levitetyn korsikerroksen päällä. | -- minä rusennan teidät alallenne, niin kuin täyteen kuormattu p. rusentaa lyhteet VT. **-kenttä** *s.* puimatanner.

puimakone *s.* maatalouden työkone, joka irrottaa jyvät ja siemenet kasveista ja us. myös puhdistaa ne, puimuri. | P:essa puiminen tapahtuu vaakasuorassa akselissa pyörivän kelan ja sen ala- tai yläpuolella olevan kiinteän sillan välissä. — *Yhd.* hevoskierto-, käsi-, moottorip. **-osuuskunta** *s.* **-tehdas** *s.*

puimala[14] *s.* rakennus, jossa vilja puidaan puimakoneella, puimalaitos, -lato; vrt. riihi.

puima|laitos, -lato *s.* = ed. **-laulu** *s.* puitaessa laulettava työlaulu. **-mies** *s.* puija. **-osuuskunta** *s.* **-silta** *s.* puimakoneen osa, jota vastaan sen kela toimii. **-tanner** *s.* Kovaksi poljettu p. **-tapa** *s.*

puimat|on[57] *kielt.a.* < puida. | P. vilja. P:tomat lyhteet, tähkät.

puima|varsta *s.* **-|äes** *s. raam.* äestä muistuttava laahattava puintilaite. | -- ei mustaa kuminaa puida p:äkeellä VT.

puimuri[5] *s. maat.* puimakone. — *Yhd.* leikkuup.

puin[50*] *s.*, tav. *mon.* vaatekappale, asuste, pukine. | Hame, housut ym. pukimet. Miesten, naisten pukimet. Olla ohuissa, vähissä pukimissa. Käyttää eläinten vuotia pukimikseen. Muuttaa ylleen kuivat pukimet. V:n 1800 tienoilla röijy oli yleinen p. kautta Suomen. — *Yhd.* arki-, helle-, hiihto-, juhla-, kesä-, matka-, seurustelu-, talvi-, työ-, urheilup.; alus-, päällysp.; siviili-, sotilasp.; nahkap.

pui|nen[63] *a.* < puu. **1.** *poss.* P. [= puita kasvava] neva. — *Yhd.* harva-, tiheäp. **2.** *ain.* P. talo, silta, laatikko. P. lapio, kauha. — Liian isoiksi kasvaneet ja vanhat punajuuret ovat p:sia 'puumaisen kovia ja kuivia, puisevia'. — *Kuv.* puiseva, kuiva, mehuton. | P. ja hakkaava heksametrisäe. Maistua p:selta. — *Yhd.* kovap.; yksip.

puin|ti[1*] *teonn.* < puida. | Viljan p. Riihen p. 'riihellä olo, puiminen'. Varstoilla p. P:nin jälkeen herneet lajiteltiin lajittelukoneella. — *Yhd.* rukiin-, vehnän-, viljanp.; kone-, varstap.; puhtaaksip.; nyrkinp.

puinti|aika *s.* **-häkki** *s. kansat.* pyöreistä kepeistä tehty, tav. neljän jalan varassa oleva säleikkö, jolle korret levitetään puitavaksi, puintiresla. **-juhla** *s.* puinnin päättymisen johdosta vietetty juhla. **-jät|e** *s.*, tav. *mon.* Ruumenet, akanat ym. p:teet. **-kausi** *s.* **-kela** *s.* Puimakoneen p. **-kone** *s.* = puimakone. **-lato** *s.* = puimahuone. **-menetelmä** *s.* **-resla** *s.* = puintihäkki. **-tappio** *s.* Jyvien särkymisestä aiheutunut p. **-tulos** *s.* **-työ** *s.* **-vik|a** *s.* puimisen aiheuttama vika. | Kylvösiemenen viat ovat tavallisesti p:oja. **-väline** *s.*

puiroa[19] *kans.* puidenhakkuupaikka metsässä, halontekopaikka, (halko)rante.

puisev|a[13] *a.* **-asti** *adv.* **-uus**[65] *omin.* **1.** *harv.* paljon puuainetta sisältävä, (runsas)puinen. | Raivolan lehtikuusimetsä oli Suomen p:in metsä: puuta oli paikoin yli 1.000 m³ hehtaarilla. — Pirtin p:at [= jykevä-, paksupuiset] penkit. Uteliasta kylänväkeä aherteli p:ain, jykeväin vaunujen ympärillä IVALO. **2. a.** Odotussalin p:at [= kovat, pehmustamattomat, kalseat] penkit. **b.** puumaisen kova ja kuiva. | Liian suuria, p:ia retiisejä. Villiintyessään porkkana muuttuu kovaksi ja p:aksi. Suuren hauen liha on p:aa. — *Kuv.* P. [= laiha, kalsean, kuivan näköinen] nainen. **c.** *kuv.* kuiva, mehuton, eloton, kalsea, kankea, jäykkä. | P. opetus, esitys. 1700-luvun p. kirjasuomi. Juristien pitkälauseinen, p. pöytäkirjatyyli. J. H. Erkon p:at Kalevala-näytelmät. Värityksel̲tään p. taulu.

puist|aa[2] *v. murt.* **1.** pudistaa. | P. lunta jaloistaan. — P. päätään. P. jkta kädestä, tukasta. Tuuli p:aa lehtiä puista. — Vilu p:aa. **2.** *harv.* pyytää, vaatia. | Parempi p. kuin varastaa SL. Heti kun vaan tapasi, niin alkoi p. rengikseen KAUPPISH.

puistal|taa[5] *mom.v. kans.* -lus[64] *teonn.* < ed. | P. hartioitaan, päätään. Minä teen muutamia voimakkaita liikkeitä käsivarsillani poistaakseni kylmän p:luksen KIANTO.

puistat|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Ankarat vilunväreet p:telivat kuumesairaan ruumista.

puistatt|aa[2*] *kaus.v., 3. pers.* **-avasti** *adv.* saattaa jkn ruumis t. sen osa hetkeksi värisemään, tärisemään, aiheuttaa puistatus(ta), pudistuttaa. | Vilu, inho, kauhu, pelko p:aa. Yskä p:i ruumista. Hartioita p:avat nyyhkytykset. Jo pelkkä ajatuskin p:aa minua! — P:ava viima. Kertomus vaikutti p:avasti kaikkiin kuulijoihin. — P:ava [= inhottava, kammottava, pe-

lottava] näky. — *Yksipers.* Ihan minua p:aa! On niin kylmä että p:aa.

puistatus[64] *teonn.* < ed. | Vilun, inhon p. P. kävi läpi ruumiin. Pelko iski häneen kuin p. — *Yhd.* itkun-, kuumeen-, vilunp. **-kohtaus** *s.*

puistel|la[28] *frekv.v. murt.* -u[2] *teonn.* (< puistaa) pudistella. | P. kuuraa parrastaan. P. päätään. — *Refl. taiv.* Poika p:ihe lumesta.

puistikko[2*] *s.* pieni puisto. | Tuuheiden havupuiden muodostama p. Taloa ympäröi p. — *Yhd.* mäntyp.; katto-, rantap.

puistikkoi|nen[63] *poss.a.* Aurajoen p:set pengerrannat.

puisto[1] *s.* (istutettuja) puita kasvava, myös kauneusseikkoja silmällä pitäen hoidettu alue. | Yleinen, yksityinen p. Kaisaniemen p. Lähteä p:on kävelemään. — Jumalan p:t 'hautausmaat'. — *Yhd.* huvi-, huvittelu-, metsästys-, uhri-, urheilup.; hedelmä-, koivup.; kaupungin-, kruunun-, linnanp.; kirkko-, rantap.; kansallisp.; luonnonp. **-alue** *s.* Hämeenlinnan kuuluisa p., Aulanko. P:ille olisi varattava vähintään 10—15 % kaupungin pinta-alasta. **-aro** *s. maant.* harvassa olevia puita, yksityisiä puuryhmiä kasvava aro. **-aukio** *s.* **-istutu|s** *s.*, tav. *mon.* Huvilaa ympäröivät p:kset. **-juhla** *s.* juhla, joka vietetään puistossa. **-katu** *s.* puuistutuksin kaunistettu katu. **-kaupunki** *s.* = puutarhakaupunki. **-kiitäjäinen** *s.* Carabus hortensis, 20—26 mm pitkä, sinimusta maakiitäjäinen. **-kuja(nne)** *s.* Herraskartanon pääovelle johtava p. **-käytävä** *s.* Puurivien reunustama p. **-lammikko, -lampi** *s.* Kaupungin p. kyhmyjoutsenineen. **-lapsi** *s.* puistotädin ulkoilutettavana oleva lapsi. **-lintu** *s.* puistossa pesivä lintu. **-mainen**[63] *kalt.a.* P. metsä. **-maisema** *s.* Englantilainen p. lehtipuuryhmineen. — *Maant.* puistomainen metsämaisema. **-maja** *s.* puistoon rakennettu huvimaja, paviljonki. **-metsä** *s.* metsä, jonka hoitoa t. käyttöä määräävät kauneusnäkökohdat. **-n|penkki** *s.* Raskas, keltainen p. Rakkautta p:penkillä. **-n|vartija** *s.* **-pensas** *s.* vrt. seur. **-puu** *s.* puistoissa viljelty, niihin sovelias puu. | Saarni on yleinen p. Pyökkiä viljellään Suomessa p:na. **-ravintola** *s.* **-ruusu** *s.* eräistä pensaina kasvavista ruusulajeista. **-tie** *s.* puiston läpi kulkeva tie; tie, jonka reunoille on istutettu puita, puistokuja.

puistoton[67] *kar.a.* P. kaupunginosa.

puisto|työ *s.*, tav. *mon.* Kaupungin kaunistamiseksi suoritetut p:työt. **-täti** *s.* naishenkilö, joka (kaupunkipaikoissa) korvausta vastaan ottaa leikki-ikäisiä lapsia jssak puistossa tms. ulkoiluttaakseen. **-vyöhyk|e** *s.* Tulenvaaran vuoksi eri kaupunginosat erotetaan toisistaan p:keillä.

puistut|taa[2*] *v. murt.* -us[61] *teonn.* puistattaa, pudistuttaa. | Hienot väristykset p:tivat hänen ruumistaan WILKUNA. -- p:ukset taukosivat MERIL.

puit|e[78*] *s.*, tav. *mon.* **1.** Ikkunan p:teet 'ikkunankehys'. Ovipeilit sovitetaan oven p:teisiin tehtyihin uurroksiin. Taulun p:teet 'kehykset'. -- liitteli niitä [puita] jonkinlaisen p:teen muotoon PÄIVÄR. — *Yhd.* lyijy-, metalli-, puup.; sisä-, ulkop.; ikkunan-, lasin-, ovenp. **2.** *kuv.* ulkonaiset olosuhteet, piirteet; rajat, piiri, laajuus tms. | Juhlan, teatteriesityksen ulkonaiset p:teet. Sävelmän melodiset, rytmilliset p:teet. Jkn elämän ulkonaiset p:teet 'ulkonaiset olosuhteet'. Tapahtuman p:teet 'ulkonaiset olosuhteet'. — Vars. sisäpaikallisijoissa, us. postp:n tavoin. | Koulun p:teissa tapahtuva kerhotoiminta. Opetus pysyi kiinteästi oppikirjan p:teissa. Asia, joka ei kuulu tämän kirjoituksen p:teisiin. Juonen p:teisiin sisältyy monta herkullista yksityiskohtaa. Toimia ohjesäännön p:teissa. Yhden päivän p:teissa tapahtuva näytelmän toiminta. Asiallisuuden p:teissa. Toimia ahtaissa, kohtuullisissa, laajoissa, pienissä p:teissa. Näissä p:teissa yritys on mahdoton.

puito|s[64] *s. kans.* puukehys, -kehikko. | Kaivon p. 'puinen kehä'. Ikkunan p. 'puitteet'. Kanavan, perunakuopan seinämät vahvistettiin p:ksella. -- entisen nuottikodan p. [= kehikko] AHO.

1. **puitt|aa**[2*] *v. kans.* nopeasta ja liukkaasta juoksusta: puikkia, livistää, pötkiä. | Orava p:aa koloonsa. P. pakoon. Pojat p:ivat tiehensä.

2. **puittaa**[2*] *jakt.v.* < puida. | P. oljet toiseen kertaan.

-puitteinen[63] *poss.a.* < puite. | LYIJYP.; ahdasp.

pujah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < pujahtaa. | P. puiden lomitse. Sukkulan p:telu.

pujahduttaa[2*] *v.* = 1. pujauttaa.

pujaht|aa[2*] *v.* livahtaa, luiskahtaa, solahtaa, sujahtaa, puikahtaa. | P. pakoon, piiloon, tiehensä. P. ovesta ulos, sisään. P. omille teilleen. P. jkn kynsistä, sormien lomasta. P. vuoteeseen. P. aidan yli, rajan yli, nurkan taa. Päästä p:amaan Ruotsiin. Hiiri p:i koloonsa. Auringonsäde p:i pilvien lomasta. -- koettaisin aivan sivumennen p. [= käväistä] Oulussa T.VAASKIVI. — *Kuv.* Tekstiin on p:anut pari pahaa painovirhettä. Salaisuus pääsi aivan huomaamatta p:amaan hänen suustaan. Sama ajatus p:i [= juolahti] kummankin mieleen. -- viipymättä p:aa muistoonsa synkeä tarina KIVI.

1. **pujauttaa**[2*] *kaus.v.* (*rinn.* pujahduttaa) < ed. | P. [= pistää nopeasti, sujauttaa] lanka neulansilmään.

2. **pujauttaa**[2*] *v. ark.* puijata, pettää. | P. jkta kaupoissa. Taisit p. minua.

pujo[1] **1.** *a.* suippo(päinen). | P. parta. -- pyöreä ja takaa p. pää LEHT. **2.** *s. kans. harv.* **a.** maruna. **b.** -- kun tästä kesään päästään, niin ei meillä ole tuskan p:a [= mitään hätää] KARHUM.

1. **pujo|a**[1] *v.* **1.** tehdä köyden päähän silmä t. liittää kaksi köydenpäätä toisiinsa pujottamalla niiden puretut säikeet toistensa alitse t. ympäri, pleissata. | P. kaksi köyttä yhteen. **2.** *harv.* pujotella. | -- hän p:o läpi maailman ehjemmällä nahalla kuin jättiläs, joka voimaansa luotti KIVI.

2. **pujo|a**[1] *v. harv.* puida. | -- hän vain nyrkkiään heille p:i CANTH.

pujoke[78*] *s.* = pujos.

pujoliivi *s.* pään yli pujotettava hihaton ja kaulukseton neulepusero, slipover.

pujonta[15*] *s.* **1.** pujominen. | Köysien p. — *Yhd.* yhteenp. **2.** pujos. | Lyhyt, pitkä p. **-puikko** *s.* pujonnassa käytetty teräväkärkinen, puupäinen rautapuikko, pujotuspuikko, "malspiikki".

pujo|paita *s.* pään yli pujotettava hihallinen, kaulukseton neulepusero, pullover. **-parta** *syn.* piikkiparta. **1.** *s.* teräväksi suippeneva leukaparta. | Kustaa II Aadolfin p. **2.** *a.* = seur. | P. vanha herra. — *S:sesti.* Peijakkaan p. **-partainen** *a.* P. ukko.

pujos[04] *s.* pujomalla tehty liitos, pujoke, pleissi. | Pitkä, lyhyt p. P. tehdään silloin, kun köysi on jatkettava solmimatta. — *Yhd.* jatkop.; silmäp.

pujot|ella[28*] *frekv.v.* < seur. **1.** P. loimia niisiin. Tehdä mattoja käsin p:telemalla. — P. helmiä rihmaan, leipiä vartaaseen. P. vaatteita ylleen. — *Refl. taiv.* Vastaan tunkevien sällien välitse Laina -- p:telihe ulos ja suoraan kotiin SILL. **2.** refl. merk:ssä: kulkea (väistellen, kierrellen) jnk lomitse t. lävitse. | P. väkijoukon läpi. Laiva p:teli karien lomitse. — Pensaikossa p:televa polku. — *Kuv.* Aina sitä jotenkin eteenpäin p:telisi [= keinottelisi], jos vain terveys kestäisi. Mitkään p:telemiset [= kieroilemiset] eivät nyt auta! — *Urh.* **a.** jalka-, jää- yms. pallossa: kuljettaa palloa vastapuolen pelaajien ohitse t. puolustusketjun läpi, triplata. | Larvo p:teli puolustusketjun läpi ja laukaisi pallon maaliin. **b.** pujotteluhiihdosta. | A. p:teli radan ennätysajassa.

pujot|taa[2*] *v.* **1.** työntää jk tav. taipuisa ja pitkänomainen esine jnk (tav. ahtaan) aukon, solan tms. läpi, jnk lomitse. | P. lanka neulansilmään, neulaan. Kurenauhan p:taminen housunkaulukseen. P. köysi solmuun. P. käsi hihaan. P. kätensä jkn kainaloon, käsikoukkuun. Poika p:ti kätensä tytön vyötäisille. Anna p:ti päänsä veräjän puikkojen välistä SILL. -- p:tanut pois kaulansa Tillyn hirttonuorasta LEINONEN. — P. loimet pirtaan, niisiin. P:ettu [= kudelankoja loimien väliin pujottamalla valmistettu] matto. Kanavakankaalle p:tamalla ommeltu kuvio. — *Kuv.* Vakavan kerronnan väliin on osuvasti p:ettu kaskuja, sananparsia ym. — *Refl. taiv.* -- taasen p:tihe yksi ja toinen utelias sisäänpainautuvan joukon jatkona häätupaan LINN. **2.** työntää jk esine siten, että jk tav. taipuisa ja pitkänomainen esine joutuu kulkemaan siinä olevan aukon t. solan t. itse esineen läpi. | P. neula lankaan, sormus sormeen. P. helmiä rihmaan, leipiä vartaaseen, kalat vitsakseen. Korvasienet p:etaan lankaan kuivumaan. P. takki, paita ylleen, sukat, saappaat jalkaansa. Pään yli ylle p:ettava pusero. P. päitset hevosen päähän.

pujottau|tua[44] *refl.v.* < ed. | P. jstak aukosta sisään. P. väkijoukon läpi. P. aidan raosta. P. peiton alle. — Tie p:si metsään. — P. [= pujottaa jalkansa] tohveleihin. — *Kuv.* P. [= luikerrella] jkn suosioon.

pujotteleh|tia[17*] *frekv.v.* (< pujotella) = ed. | -- p:dimme liikaisen joukon lävitse pitkin kelluvaa siltaa rannalle SERP.

pujottelija[14] *tek.* < pujotella. | Loimien niisiin p. — Englannin maajoukkueen keskushyökkääjä Lawton on hyvä p. ja rohkea laukaisija. Syöksyhiihtäjät ja p:t.

pujottelu[2] *teonn.* < pujotella. | Helmien p. rihmaan. Korien p. 'punonta'. — P. pujottelupuiden puolien lomitse. -- Jalkapallon hienouksiin kuuluu p. Mäenlasku ja p. — *Yhd.* (voim.) pysty-, risti-, vaakap. **-hiihto** *s. urh.* mäenlasku rinteeseen eri asentoihin asetettujen porttien l. veräjien läpi pujottelemalla, slalom(hiihto). | Syöksy- ja p. **-hiihtäjä** *s. urh.* vrt. ed. **-kilpailu** *s. urh.* kilpailu pujotteluhiihdossa. | Yhdistetyn alppihiihdon p. **-käynti** *s. voim.* eräs kuviokäynnin muoto. **-liike** *s. voim.* **-mäki** *s. urh.* mäki, johon on rakennettu pujottelurata. **-neula** *s. käs.* **-peli** *s. urh.* HPS:n eturivi loisti nopealla p:llään. **-puut** *s. mon. voim.* pujotteluliikkeitä varten kattoon riippumaan kiinnitettävä, harvoja puolapuita muistuttava voimisteluteline. **-rata** *s. urh.* pujotteluhiihdon rata. | Mäen rinteeseen kirkasvärisilla lipuilla merkitty mutkainen p. **-taito** *s.*

pujottu|a[1*] *pass.v.* < pujottaa. | Nuora p:i kaulan ympärille. Pojan käsi p:i arasti tytön uumille.

pujotu|s[04] *s.* pujottaminen. | Langan p. neulansilmään. Sormuksen p. sormeen. Raitojen p. nenäliinaan. — *Voim.* Säären p. 'vienti kätten välitse takaa eteen t. päinvastoin'. — *Kut.* **a.** loimilankojen pujottaminen niisiin, kankaan paneminen niisiin, niisintä(tapa), niisitys. **b.** kankaan koristaminen pujottelemalla kudelankoja loimilankojen väliin erilaisiksi kuvioiksi; siten tehty kuvio. | Loimen suuntainen, poikittainen p. P:ksin koristetut ikkunaverhot. **c.** *yhd.* Huippu-, juoksu-, kierto-, kiinto-, kuvio-, kärki-, pinta-, ristip.

pujotus|hyppäys *s. voim.* hyppäys vars. rekillä oikoheilunnasta taittoriipunnan kautta jalkojen välitse päinseisontaan. **-kaarihyppäys** *s. voim.* pujotuskippi, joka tehdään niin vauhdikkaasti, että rekkiä koskettamatta lennetään sen yli. **-kieppi** *s. voim.* pujotus seisonnasta t. oikoriipunnasta käsien välitse selinoikonojaan. | Juoksuvauhdillinen p. — *Yhd.* nostop. **-kip|pi** *s. voim.* kippi taittoriipunnasta takaheilahduksella selinoikonojaan. | Jos vain toinen jalka nostetaan taittoriipuntaan, kutsutaan liikettä oikeaksi tai vasemmaksi p:iksi. **-kuvio** *s.* Ikkunaverhojen koristelu p:illa. **-lanka** *s.* **-malli** *s. kut. käs.* **-neula** *s.* **-piste** *s. kut.* = sidospiste. **-pisto** *käs.* Ommella p:in. **-puikko** *s.* = pujontapuikko. **-tapa** *s.* **-työ** *s.* Tarkkuutta vaativa p. — Kanavakankaalle tehty p.

pukah|taa[2*] *v.* -dus[04] *teonn.* vars. kielt. yhteyksissä: hiiskahtaa, äännähtää. | Ei puhu eikä p:da 'on aivan vaiti'. En ole kuullut hänestä p:dustakaan. Sanaakaan p:tamatta. -- en pane tikkua ristiin, en p:da, en päkähdä AHO.

pukam|a[16] *s.* nysty(rä), kyhmy, kohoama. | Nokkoskuumeessa hevosen ihoon ilmestyy p:ia.

Toukkien otsassa on p., jolla ne puhkaisevat munankuoren. — *Yhd.* peräp.

pukari[5] *s.* henkilö, joka mielellään esiintyy hyökkäävästi, haastaa riitaa, sekaantuu tappeluihin yms. | Riehua pahimpana p:na. — *Yhd.* käräjä-, puolue-, tappelup.; pääp.

puk|ata[35]* *v. ark.* työntää, tyrkätä, sysätä, puskea, pökätä. | P. ovi auki. P. vene vesille. Pässi p:kaa sarvillaan. — P. jkta nyrkillään. P. jkta kylkeen. -- vaan Santeri samassa p:kasi Elsaa niskaan, niin että Elsa silmälleen lankesi PAKK. — *Urh.* Ensimmäisellä yrityksellään Koivisto p:kasi [kuulaa] lähes 16 m. Lehtonen p:kasi päällään pallon maaliin.

puke|a[13]* *v.* vaatteilla, pukimilla verhoamisesta, varustamisesta, niiden olemisesta jnk verhona. **I.** subj:na henkilö t. siihen verrattava. **1.** obj:na henkilö: vaatettaa, vaatehtia. **a.** verhota pukimiin. | Pienokaisen p:minen. Lampaannahkaturkkiin ja damaskeihin puettu lapsi. Potilas puettiin pakkopaitaan. P. jku morsiameksi. Ruumiin p:minen hautausta varten. — Aistikkaasti, hienosti, ohuesti, iltapukuun, mustiin puettu [→ aistikkaassa (jne.) puvussa oleva, aistikkaasti pukeutuva, aistikasasuinen, -pukeinen, -pukuinen] nainen. — P. itsensä [tav. par. pukeutua] jhk. — *Refl. taiv.* Siitä Seppo Ilmarinen / vaatettihe, valmistihe, / pukihe, somistelihe KAL. **b.** ed:een liittyen: hankkia jllek vaatteita, varustaa vaatteilla, pitää vaatteissa. | Yhdistys varattomien lasten p:miseksi. Millä minä perheeni puen, kun rahat eivät riitä ruokaankaan! 2. obj:na jk vaatekappale. | P. takki, parhaat vaatteet, haarniska ylleen, jkn ylle. — Ilman obj:a. | P. ylleen, päälleen 'pukeutua'. — *Kuv.* Vanhurskauden minä ylleni puin, ja se verhosi minut VT[v]. -- teidän päällenne puetaan voima korkeudesta UT. **3.** *refl.* pukeutua. | Peseydyttyään ja puettuaan hän laskeutui alakertaan. Pianpa sinä puitkin! -- suorihe sotisopihin, / puki vainovaattehisin KAL. **4.** *kuv.* I.1.a-kohtaan liittyvästi. **a.** yl. verhota. | Näyttämö oli puettu keltaiseen. -- menee istumaan punaisella puettuun kuvernöörskän penkkiin PAKK. — Joulukuusen p:minen 'koristaminen'. Syksy p:e maisemat keltaan. Suvituuli jo Suomehen saapui, / puki nuoriksi nurmet ja puut LEINO. **b.** saattaa jhk asuun, muotoon. | P. [= valaa] patsas pronssiin. — P. näytelmä runomuotoon. Gottlund on p:nut Bellmanin runoja suomenkieliseen asuun. Vuorokeskustelun muotoon puettu opettavainen tarina. Voimme p. määritelmän seuraavaan muotoon: --. P. ajatuksensa sanoiksi, tunteensa säveliin. **II.** subj:na vaatekappale t. siihen verrattava. **1.** *harv.* olla jnk verhona, verhota. | Päätä puki -- musta verkalakki ALKIO. **2.** soveltua hyvin, vaikuttaa edullisesti jkn ulkoasuun, näyttää kauniilta, kaunistaa. | Tämä hattu ei pue minua lainkaan. Musta p:e häntä parhaiten. Kaikki kaunista p:e SL. — Laajentunutta ja kuv. käyttöä. | Kampaus, joka p:e varsinkin kapeakasvoisia. Rusketus ei pue kaikkia naisia. Kummallista, että kaljupäisyys miltei p:e Viktoria TALVIO. Vaatimattomuus p:e kaikkia ihmisiä. -- eikä rikkaus luullakseni minua oikein pukisikaan LEINO. — *pukeva* (a.) P:va hattu. Työpukukin voi olla p:va. P:va kampaus. P:vat silmälasit.

puke|et[78] *s. mon.* pukimet. | Esiintyä tummissa p:issa. Kadonneen p:isiin kuului harmaa pomppa. -- p:hissa puhta'issa, / valke'issa vaattehissa KAL. — Vars. *pukeissa* pukeutuneena. | Olla täysissä p:issa. Älä kiirehdi, en ole vielä p:issakaan! — *Yhd.* arki-, juhlap.; puolip:issa.

pukematon[57] *kielt.a.* P. mallinukke.

puketti[5]* *s. ark.* **1.** (järjestetty) kimppu irtokukkia, kukkakimppu, -vihko. | Ojentaa jklle p. Kiinnittää p. jkn rintaan. — *Yhd.* kukkap. **2.** *leik.* pulleahkosta vatsasta.

pukeu|tua[44] *refl.v.* < pukea I. | P. juhlapukuun, työvaatteisiin. P. takkiin, saappaisiin. P. koruihin. P. silkkiin. P. mustiin, punaiseen. P. parhaimpiinsa. P. valepukuun. P. säkkiin ja tuhkaan (kuv.) 'osoittaa (us. huomiota herättävästi) katumustaan, suruaan, epätoivoaan; antautua surun, epätoivon valtaan'. — P. tanssiaisiin, päivälliselle. Hän ei mennytkään konserttiin, vaikka oli jo p:tunut. — P. jksik eksyttääkseen jkta. P. kerjäläismunkiksi. — Hyvin p:tunut [= hyvissä, aistikkaissa vaatteissa oleva] mieshenkilö. P. muodin mukaisesti 'käyttää muodin mukaista vaatetusta'. Keikarimaisesti p:tuva herrasmies. Kaupungin parhaiten p:tuva nainen. — *Kuv.* Puut p:tuvat vihreään. Inhimillinen kulttuuri p:tuu aina uusiin muotoihin. Ajatukset p:tuvat sanoiksi. Kielelliseen asuun p:tunut muistitieto, kansanrunous. -- ja p:tukaa kaikki keskinäiseen nöyryyteen UT.

pukeutumat|on[37] *kielt.a.* P:tomana aamutoimissa häärivä emäntä. — Sanoiksi p. ajatus.

pukeutumis|aisti *s.* **-huone** *s.* Peseytymis- ja p. Näyttelijöiden, uimarien, urheilijoiden p:et. **-koppi** *s.* **-kulttuuri** *s.* **-ohje** *s.* P:ita juhlatilaisuuksia varten. **-pöy|tä** *s.* peilillä varustettu t. peilin edessä oleva pöytä, jonka ääressä suoritetaan erilaisia pukeutumiseen kuuluvia pikkutoimia, kampaamista ym., peili-, toalettipöytä. **-suoja** *s.* Uimarantojen p:t. **-taito** *s.* Ranskalaisten naisten hyvä p. **-tapa** *s.* Noudattaa englantilaista p:a 'muotia'. **-tarvikkeet** *s. mon.* **-tila** *s.* Uimahallin p:t. **-tyyli** *s.* **-väline** *s.*

pukija[14] *tek.* < pukea. | Morsiamen p:t.

pukikas[60]* *s. nahk.* = vuohikas.

pukimet *s. mon.* ks. puin.

pukimo[2] *s.* liike, jossa valmistetaan ja myydään pukimia. — *Yhd.* herrain-, lasten-, naistenp.; siviili-, sotilas-, virkap.; tilausp. **-ala** *s.* P:n työntekijät. Toimia p:lla. **-liike** *s.*

pukine[78] *s.*, us. *mon.* puin, asuste. | Papillinen p. Naisten p:et. Lannevaate ainoana p:enaan. — *Yhd.* juhla-, pyhäp:et.

pukin|haju *s.* **-hyp|py** *s.* Hevonen koetti korkein p:yin heittää ratsastajan selästään. **-jal|ka** *s.* Satyyrien p:at. **-jalkai|nen** *a.* -suus *omin.* Paimenten haltija, p. Pan. — *Eläinlääk.* P. hevonen 'hevonen, jolla on pukinkaviot'. **-juuri**

s. Pimpinella, sarjakukkaisiin kuuluvia kasveja. | Tavallinen p. **-kavio** *s. eläinlääk.* jyrkkäseinämäinen, korkeakantainen hevosen kavio. | Hevosen etujalkojen p:t voivat olla joko synnynnäiset tai jonkin sairauden, esim. jännetulehduksen aiheuttamat. **-nah|ka** *s.* P:asta tehdyt kengät, kirjankannet. **-nahkainen** *a.* **-parta** 1. *s.* **a.** pukin partaa muistuttava suippo (vars. leuanalus)parta; us. myös: pujoparta. **b.** Tragopogon, mykerökukkaisiin kuuluvia hoikkia, kapealehtisiä, kaljuja ruohoja. 2. *a.* = seur. — *S:sesti.* Senkin p.! LEHT. **-partainen** *a.* P. vanha herra. **-sarv|i** *s.* Kova kuin p. Tämä maailma on kiperä ja kapera kuin p. SL. — *Kuv.* -- lukkarin omastakin otsasta pilkistää p. [= lukkari itsekään ei ole viaton] LEINONEN. — *Erik.* pukin sarvesta tehty, tav. neljällä äänireiällä varustettu, vars. paimentorvena käytetty kansanomainen puhallussoitin. | Soittaa p:ea. **-sorkka** *s.* Yleisesti kuviteltiin, että pirulla toisena jalkana on p. — *Kuv.* Kätkeä huolellisesti p:nsa 'pahat aikeensa, huonot ominaisuutensa [tms.]'. Sopimukseen kätketty p. 'kierous tms.'. P. pistäytyy esiin.

pukkail|la[20] *frekv.v. ark.* -u[2] *teonn.* < pukata. | P. kuulaa.

pukkaus[64] *teonn.* < pukata. | P. sydänalaan pani pojan haukkomaan henkeä.

pukkau|tua[44] *pass.* ja *refl.v.* < pukata. | Kurkkuun p:si [= työntyi, nousi] karvas pala MERIL.

pukkeli[5] *s. tekn.* vars. kiviteollisuudessa. 1. päästään kaksijakoinen poranterä. 2. kapeahko moukari, jonka pää on pituussuuntaan viirutettu, viiruhakku.

puk|ki[4*] *s.* **I.** 1. **a.** perusmerk.: täysikasvuinen urosvuohi. | P:in parta, sarvet. Pahanhajuinen kuin p. Mäkättää kuin p. Kaurislauman johtaja, vanha, harmaa p. P. on vuohta suurempi ja pitkäkarvaisempi. Panna p. kaalimaan vartijaksi [= uskoa jklle jtak, jota olisi päinvastoin suojeltava häneltä] SP. Terve kuin p. SP. Jota vanhempi p., sitä kovempi sarvi SL. Nylkeä p:kia (ark. leik.) 'oksentaa'. — — Puhu p:ille [= älä uskottele minulle]! — *Yhd.* kili-, vuohip.; siitosp. **b.** pukinnahasta. 2. **a.** = joulupukki, -ukko. | Vanha, valkopartainen p. Valmistaa lahjoja p:in konttiin. P:in tuomat sukset. P. oli tänä vuonna köyhä. **b.** us. *halv.* Mokomakin vanha p. 'huorimus'. Hän on kova p. naisten joukossa. — *Yhd.* huori-, kantelu-, syntip. 3. jälkiosana eräiden kovakuoriaisten nimissä: Jauho-, leipäp. **II.** eräistä esineistä, telineistä yms. 1. **a.** kannatin- t. tukiteline, jonka tav. muodostaa kaksi vinotukiparia ja niiden varaan vaakasuoraan kiinnitetty parru, palkki, lankku tms. | P:in jalat, niska. Kahden p:in varaan penkiksi asetettu lankku. P:in varaan asetettu keinulauta. Kolmelle p:ille rakennettu silta. Pussitaistelua varten rakennettu p. Korjausta varten auto nostettiin p:eille. Sahatessa käytetään apuna p:kia. — *Yhd.* kannatusp.; saha-, siltap.; välip.; kaatop. **b.** *voim.* arkkua lyhyempi hyppyteline. | Haarahyppäys p:in yli. **c.** *hypätä pukkia* hypätä haarahypyllä nelinkontin t. kyyryyn asettuneen toverin yli. 2. istuimena käytetty penkki, pölkky tm. | Suutarin p. — Ajurin p. Reen p. Nousta ajajan viereen p:ille istumaan. — *Yhd.* kuskip. 3. hartioiden varaan selkään asetettava tiilten tms. kantamiseen käytetty teline, "jänis". | Kantaa tiiliä, halkoja p:illa. — *Yhd.* tiilip. **III.** 1. virheen merkki (*V*). | Punaisella musteella tehdyt p:it. Ainevihon laita oli täynnä p:keja. 2. *puhek.* virhe. | Tässä on paha p. Kirjoitus aivan vilisee p:keja. Hän tekee p:keja puhuessaan.

pukki|a[17*] *frekv.v.* < pukata. | Akat aina häntä p:vat ja töykkivät PAKK.

pukki|haasia *s. maat.* **-hyppy** *s.* 1. *voim.* Haarahyppy, yleisin p. 2. → pukinhyppy. **-laakeri** *s. tekn.* laakeri, jonka jalusta on pukin tapainen. **-laite** *s.*

pukkiloid|a[30] *v. kans.* pukkia. | -- kenkänsä kärjellä kätkyen jalkaa p:en KAUPPISH.

pukki|nosturi *s.* nosturi, jossa nostokorkeus saadaan maassa olevia kiskoja pitkin liikkuvan pukkimaisen jalkarakenteen avulla. **-pato** *s.* pukkien varaan rakennettu (puu)pato. **-raken|ne** *s.* Seinä tuettiin betonisilla p:teilla. **-reki** *s. kans.* kappireki. **-side** *s.* P:ttä käytetään kahden ristikkäin kulkevan parrun, laudan tms. yhdistämiseen. **-silta** *s.* pukkien varaan rakennettu silta. **-sänky** *s.* kahden pukkien varaan asetetun aisan ja niihin kiinnitetyn pohjakankaan muodostama kevyt sänky. **-tappelu** *s.* ottelu, jossa kaksi henkilöä koettaa pudottaa toisensa "pukilta", vaakasuoralta hirreltä. **-teline** *s.* Maalarin p. **-tuki** *s. rak.* sillan tm. tukena oleva pukki.

puks *onom.interj.* pehmeästä kopsahtavasta t. paukahtavasta äänestä. | P.! iski polvensa oven pieleen. P. p. pani moottori.

puksah|taa[2*] *onom.v.* -dus[64] *teonn.* kopsahtaa, poksahtaa. | Pudota p. maahan. Pää p:ti seinään.

puksauttaa[2*] *kaus.v.* (*rinn.* puksah(d)uttaa[2*]) < ed. | P. [= iskeä] jkta nyrkillään.

pukseeri[6] *s. ark.* hinaaja-alus. — *Yhd.* tukkip

puksipuu *s.* Buxus sempervirens, ainavihantia ulkomaisia puita t. pensaita; vars. niiden kova, tiivis, kellertävä puuaine, jota käytetään soittimien valmistukseen, puunveistoon ym.

puksis *onom.interj.* = puks. | Isku leukaan — p.!

puksu[1] *s. ark.* kauppa-apulainen. | Lipeväkielinen p. — *Yhd.* puotip.

puksu|t[1] *s. mon. kans.* housut, pöksyt. | Paita p:jen päällä. -- takki halki hartioista, / p. poikki polviloista KANT.

puksut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Laiva mennä p:teli saarten lomitse.

puksut|taa[2*] *onom.v.* -us[64] *teonn.* höyrykoneesta yms.: puuskuttaa, sätkättää, "prutkuttaa". | Kone p:taa. Moottorin p:us. — Laiva p:ti [= tuli puksuttaen] rantaan.

puku[1*] *s.* kokonaisuuden muodostava, yhden t. useamman vaatekappaleen käsittävä, tav. alusvaatteiden päällä näkyvissä pidettävä ja suurimman osan vartaloa verhoava vaatetuksen osa. | Miesten p., tav. 'takki, housut (ja liivit)'. Naisten p., us. 'leninki'; myös 'pusero ja hame'. Papin, sotilaan, poliisin, munkin p.

Väljä viitta p:naan. Kolttu, pikkulapsen p. Musta, valkoinen, tumma, vaalea p. Siisti, yksinkertainen, uusi, kulunut p. Silkkinen, täysivillainen p. Muodin mukainen p. Teetetty, valmiina ostettu p. Riisua p. yltään. Ottaa sadetakki p:nsa suojaksi. Tilata p. vaatturilta. P. istuu hyvin. P. joutui epäjärjestykseen. Tropiikissa on p:na vain lantiovyö. Aatamin, Eevan puvussa 'alasti'. Ei p. miestä tee SP. — *Kuv.* Linnun untuvainen p. Jäniksellä on talvella valkoinen p. — Keväällä luonto saa vihreän puvun. Seisoi siinä lyhykäisiä mäntyjä sammaleisessa puvussa KIVI. — Pukea sanottavansa kirjalliseen p:un. Teoksen humoristisen puvun alla piilee syvää vakavuutta. Satu satiirin p:na. -- väkivalta on p., joka heidät verhoaa VT. — *Yhd.* aamu-, ilta-, päivä-, yöp.; arki-, pyhäp.; kesä-, talvip.; helle-, hovi-, hää-, juhla-, koti-, koulu-, lounas-, lumi-, matka-, messu-, morsius-, naamiais-, paraati-, ranta-, rippi-, talous-, virkap.; asep.; kansallisp.; frakki-, smokkip.; siviili-, sotilasp.; körtti-, lotta-, merimies-, partio-, suojeluskuntap.; koko-, yhdistelmäp.; housu-, puserop.; sala-, suoja-, suru-, **valep.**; **edustus-**, hiihto-, kilpailu-, kuolin-, kävely-, olo-, purjehdus-, ratsastus-, retkeily-, seurustelu-, sukellus-, tanssi-, tennis-, työ-, uima-, urheilu-, verryttely-, vierailu-, vihki-, voimistelup.; kumi-, nahka-, pitsi-, pumpuli-, sametti-, sarka-, silkki-, verkap.; rantap.; öljyp.; tilaus-, varastop.; miehen-, miesten-, naisen-, naisten-, pojan-, tytönp.; munkin-, nunnan-, sairaanhoitajan-, vanginp.; kansan-, lapinp.; aatamin-, eevanp.; höyhen-, untuvap.; kutu-, soidinp.; lehtip.; runop.

puku|asia *s.* Naisten p:asiat. **-avustu|s** *s.* työnantajan virkapukua käyttämään velvolliselle alaiselleen ko. puvun hankkimista varten maksama avustus. | Kadettien p:kset. **-elokuva** *s.* elokuva, jossa on kiinnitetty erityistä huomiota näyttelijöiden pukujen loistavuuteen, ajanmukaisuuteen ym. | Historiallinen p. "Caesar". **-esine** *s.* puin, vaatekappale. **-historia** *s.* **-huol|i** *s.*, tav. *mon.* Naisten p:et. **-huone** *s.* pukeutumishuone. | Saunan yhteydessä oleva p. Näyttelijöiden p:et.

-pukuinen[63] *poss.a.* Musta-, puna-, siisti-, tumma-, valkop.; hiihto-, juhla-, lotta-, silkki-, yöp.; kutup.; runop.

puku|juhla *s.* juhla, johon mennään jhk erikoiseen, historialliseen tms. pukuun pukeutuneina. **-kaappi** *s.* **-kan|gas** *s.* puvun tekoon tarkoitettu, siihen sovelias kangas. | Villainen p. Miesten p:kaat. **-kappale** *s.* vaatetuksen osa, puin, vaatekappale. | Naisten p:et: hameet, puserot, esiliinat, huivit ym. **-kauppa** *s.* **-kerta** *s.* vaatekerta, puku. **-komero** *s.* **-komeus** *s.* **-kop|pi** *s.* pukeutumiskoppi. | Urheilijoiden p:it. **-kuosi** *s.* Vallitseva p. Heränneillä oli yhteinen p. **-kuva** *s.* Edelfeltin kuuluisa p. "Kuningatar Blanka". **-kysymy|s** *s.* Miehille ei juhlien p:ksen ratkaisu yleensä tuota mitään vaikeuksia. **-liike** *s.* vaatetusliike, pukimo. **-malli** *s.* P:en suunnittelu. Armeijassa käytännössä oleva p. **-menot** *s. mon.* **-muoti** *s.* **-myymälä** *s.* **-nahka** *s. nahk.* **-neulomo** *s.* **-näytelmä** *s.* vrt. pukuelokuva. **-näyttely** *s.* **-näytös** *s.* vrt. mannekiininäytös. **-ompelija, -ompelijatar** *s.* **-ompelu** *s.* **-osasto** *s.* Tavaratalon p. **-parsi** *s.* vaateparsi. **-prässäämö** *s.* **-pussi** *s.* pussi, jossa pukuja säilytetään suojassa pölyltä ja koilta, koipussi. | Voimapaperinen p. **-pöytä** *s.* = pukeutumispöytä. **-raha** *s.* vrt. pukuavustus. **-suoja** *s.* vaatteiden säilytyspaikka; pukeutumissuoja. | P:t uimarannoilla. Näyttelijöiden p:t. **-tanssiaiset** *s. mon.* vrt. pukujuhla. **-tarkastu|s** *s.* Vääpeli piti komppaniassa p:ksen. **-tarvike** *s.*, tav. *mon.* Ostaa p:keita. **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.* **-tilau|s** *s.* P:ksia otetaan vastaan liikkeessämme. **-varasto** *s.* Liikkeen p. Täydentää p:aan. **-vuokraamo** *s.*

pul|a[11] *s.* **1.** pulmallinen tila, tukala asema, ahdinko, hätä, kiipeli. | Runsauden [aiheuttama] p. Olla pahassa p:assa, pahemmassa kuin p:assa. Pelastua, päästä, selviytyä p:asta. Joutua p:aan. Jättää jku p:aan. -- katso, ettes joudu pahoihin p:iin KIVI. 2. puute; jnk niukkuuden aiheuttama vaikea tila. | On p., p:aa työvoimasta. — *Tal.* kriisi. — *Yhd.* aika-, asunto-, elintarvike-, hiili-, kahvi-, opettaja-, raaka-aine-, raha-, työvoimap.; hallitus-, liike-, maatalous-, menekki-, talousp.; maailmanp.

pula-aika *s.* Sotia seurannut p.

pulah|della[28*] *frekv.v.* **-telu**[2] *teonn.* < seur. | Kalojen p:telu kaislikossa.

pulah|taa[28*] *v.* **-dus**[64] *teonn.* (< pulista) veteen solahtamisesta, vedestä pulpahtamisesta, veden pinnassa liikahtamisesta; sellaisen synnyttämästä äänestä. | P. veteen, avantoon. P. pinnalle. Lammen pinnassa p:tava hauki. Kalan pyrstöllään synnyttämä p:dus.

pulail|la[29] *frekv.v.* **-u**[2] *teonn.* < pulata. | P. ongelman ratkaisussa. — P. lasten kanssa.

pula|ilmiö *s.* Taloudelliset p:ilmiöt. **-kausi** *s.* Taloudellinen p. 'kriisiaika'. Sotaa seurasi useita vuosia kestänyt p. **-lainsäädäntö** *s.* **-laki** *s.* pulatilan johdosta säädetty laki. **-liik|e** *s.* taloudellisen pulan aiheuttama liikehdintä. | Maan eri puolilla syntyi p:keitä, jotka olojen parantuessa itsestään lakkasivat. **-mies** *s.* vars. vuosien 1930—34 pulakaudesta kärsimään joutuneista maanviljelijöistä käytetty nimitys.

pula|ohjelma *s.* Valtion p:ohjelman mukaan järjestetyt hätäaputyöt. **-politiikka** *s.* **-psykoosi** *s.*

1. **pulata**[35] *v.* askarrella, puuhata jnk vaikean tehtävän kimpussa. | P. turvonneen kaapinoven kimpussa.

2. **pulata**[35] *v.* pulikoida, polskia. | P. vedessä.

pula|teoria *s.* Sosialismin p:teoriat. **-tila, -tilanne** *s.* Kireä, uhkaava p.

pulauttaa[28*] *kaus.v.* (*rinn.* pulah(d)uttaa[28*]) < pulahtaa. | Sukeltaa p.

pulavuosi *s.* Vuosi 1931 oli Suomessa vaikea p.

puleerat|a[35] *v.* (*rinn.* poleerata) kiillottaa, kirkastaa. | P. kirkkaaksi. P. huonekaluja. P:tu pinta. P:ut kynnet. Sileiksi p:ut riisiryynit. — *Kuv. halv.* henkilöistä. | P:tu käytös. Sa p:tu Don Juan H.ASUNTA.

puleeraus[64] *s.*; *rinn.* poleeraus. **1.** puleeraaminen. | Huonekalujen p. pulituurilla. 2. pulee-

raamisen tulos, kiilto, sileys. | P. tehdään puuhun sivelemällä sille puuvillatukolla spriilakkaa, joka kuivuttuaan hangataan sileäksi.

puli[1] *a. ark.* päästä: aivan lyhythiuksiseksi ajettu, muli. | Ajattaa päänsä aivan p:ksi.

pulik|ka[15*] *s.* (tav. liereä) puukalikka, kapula, palikka, keppi. | Pyöreä p. Koivuinen p. Lapsi rakenteli p:oista taloja. Suon yli oli asetettu p:oita poikkipuolin tieksi. — *Kuv.* Ei oikein pysy p:oillaan 'jaloillaan'. Hauen p. 'hauen poikanen, pieni hauki'. Pojan p. — *Yhd.* puup.; rakennusp.

pulikoi|da[30] *deskr.v.* -nti[1*] *teonn.* polskutella, räpiköidä tav. matalassa vedessä. | Uida p. P. järvessä, avannossa. Sorsapari p:tsi rannan ruohistossa.

1. **pulina**[14] *teonn.* ks. pulista.

2. **pulina**[14] *s. mer.* alimman raakapurjeen pystyliesmojen keskivaiheilla olevaan johtimeen kiinnitetyistä vahvoista nuorista. | Vastaista purjehdittaessa p:lla pingotetaan purjeen tuulenpuoleinen reuna keulaan päin, jotta alus voisi nousta mahdollisimman lähelle tuulta tuulenpuoleisen reunan lepattamatta.

pulipää *ark.* mulipää. **1.** *s.* pää, josta tukka on leikattu aivan lyhyeksi. **2.** *a.* P. poika. — *S:sesti.* Kolme pientä p:tä [poikaa] ongella.

pulisonki[1*] *s.*, tav. *mon.* korvien juuresta tukan rajasta jonkin matkaa alaspäin ulottuvista parin senttimetrin levyisistä, tav. lyhyehköiksi leikatuista partakaistaleista; aik. myös leveämmästä ja tuuheammasta leukaan asti ulottuvasta poskiparrasta.

puli|sta[24 (41)] *onom.v.* -na[14] *teonn.* mulista, polista. **1.** liikkuvan nesteen äänestä: pulpattaa. | Veden p:na. Hiljaa p:sten pullo täyttyi vedellä. Kalat p:sevat veden pinnassa. [Kanisterissa] p:si se neste, jota niin monet kurkut odottivat HAANPÄÄ. **2.** epäselvästi kuuluvasta yms. puheesta: porista, purista, pulittaa. | Keskenään p:sevia ryssiä. Puheen p:na. — *Ark.* P:nat pois [= olkaa hiljaa]! Ei siinä ole mitään p:semista 'vastaan sanomista, napisemista, motkottamista'.

1. **pulit|taa**[2*] *onom.v.* -us[61] *teonn.* vars. nopeasta, pehmeäsävyisestä puheesta: pulista, polittaa. | Puhua p. Älä p:a! [Kasakat] p:tivat ja molittivat niin paljon kuin kerkisivät JÄRVENT.

2. **pulit|taa**[2*] *v. ark.* rahasta: antaa, luovuttaa, maksaa. | Ei muuta kuin p:a rahat pois vain! Sain p. taulusta useita tuhansia.

pulituuri[1] *s.* (*rinn.* polituuri) haihtuva lakka, jota valmistetaan liuottamalla šellakkaa spriihin, puusepänlakka. | Keltainen, musta, ruskea p. Huonekalujen kiillotus p:lla. P:n väärinkäyttö päihdytysaineena. **-juoppo** *s.* **-lakka** *s.* **-pullo** *s.*

puliukko *s. ark.* pulituurijuoppo.

puliveiva|ta[35] *v. ark.* -us[61] *teonn.* huiputtaa; keinotella. | Kun saisi joltakulta p:tuksi elokuvarahat! Meitä talonpoikia on petetty ja p:ttu LEINONEN. Älkäätte p:tko Herran kanssa KARHUM.

pulja[11] *s. ark.* joukko, sakki. | Koko p. lähti ulos.

puljah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < puljahtaa. | -- ja pianpa p:telis kumossa lukkarin ruuhi KIVI.

puljah|taa[2*] *deskr.v.* -dus[61] *teonn.* pulahtaa, pulpahtaa, muljahtaa. | P. veden pinnalle. Koho p:ti sukelluksiin. -- aluksia kallistui ja kaatui, -- ja miehiä p:ti joukoittain jokeen IVALO.

pulja|ta[35] *v. kans.* -us[61] *teonn.* puuhata, pulata. | -- olen kohta parikymmentä vuotta p:nnut autojen kanssa AK.

1. **puljaut|taa**[2*] *kaus.v.* -us[61] *teonn.* (*rinn.* puljah(d)uttaa[2*]) < puljahtaa. | P. jku veteen.

2. **puljaut|taa**[2*] *v. ark.* -us[61] *teonn.* pettää, huiputtaa, puljuttaa. | -- mustalainen oli aluksi luullut p:taneensa tuota korskeata herraa LEINO.

puljonki[6*] *s. ruok.* kirkas lihaliemi.

puljut|taa[2*] *v. ark.* -us[61] *teonn.* pettää, huiputtaa, puijata. | P. rahat jklta. Joutua p:etuksi.

pulk|ata[35*] *v. nahk.* -kaus[61] *teonn.* silittää ja oikoa lestille asetettu kengänpäällinen erityisellä kuumennetulla silitysraudalla.

pulkit|a[31] *v. kans.* kuohita, vars. kahden pulkan (1) muodostamaa, kivespussin juureen verenkiertoa estämään puristettua pihtiä apuna käyttäen. | -- vakaana ja totisena kuin vasta p:tu sonni KIVI.

pulk|ka[11*] *s.* **1.** *kans.* puupuikko, pulikka, tikku. | Ohut, teräväpäinen p. Villikansojen nenä- ja korvakoristeina käyttämät p:at. Sonnin kuohitseminen kahden p:an muodostaman pihdin avulla. Juoksuttaa mahlaa puusta p:kaa pitkin. Vakoihin pistellään reiät p:illa. — *Erik.* puukapula, johon on leikattu eril. muistiinpanomerkkejä, pykäläpuu. | -- sitten olkoon unohdettu elon pitkä, tukala päivätyö, ja merkki p:kaani piirretty kunnialla KIVI. — Päivä on p:assa [= päivän työ tehty] SP. — *Yhd.* leppäp. **2.** ajovälineistä. **a.** ahkio. | Poron p. Lappalaisten p:at. Ajaa p:assa. Vetää p:kaa lumihangessa perässään. — *Yhd.* poronp. **b.** *kans.* kappireki. **3.** *kans. harv.* sämpylä, vehnänen. | Rinkelit ja p:at.

pulkka|poro *s.* pulkkaa vetämään opetettu, pulkkaa vetävä poro. **-reki** *s. kans.* pulkka (2.b), kappireki.

pulkki[1*] *s. kans.* **1.** nuija, survin. — *Yhd.* perunap. **2.** Kivellä: nuori sonni. — *Yhd.* sonnip.

pulkko[1*] *s. kans.* tynnyri, puolikko. **-sieni** *s.* Paxillus, helttasieniin kuuluvia sieniä.

pull|a[11] *s.* **1.** *ark.* vars. kahvileiväksi vehnäjauhoista valmistettu leipä, vehnänen, nisu. | Tuore, vastaleivottu p. Leipoa, paistaa p:aa. Syödä p:aa. Suu täynnä p:aa. Kahvia ja p:aa. — *Yhd.* pakkop. **2.** pienehkö pyöreä vehnäleivonnainen. | Pyöreät p:at. Paistaa p:ia. Leipoa taikina p:iksi. — Pyöreä, pehmeä kuin p. — Leipoa savesta p:ia. — *Yhd.* laskiais-, pika-, pikku-, rusina-, vehnä-, voip.; ranskanp. **3.** par. pallero, pyörykkä. — *Yhd.* kala-, liha-, peruna-, sieni-, vihannesp.

pullah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < pullahtaa. | -- silmät päässä älyttöminä p:dellen [= muljahdellen] AHO. -- piipusta, sieraimista ja suusta sakeasti p:televa savu LEHT.

pullahiiri *s. ark. halv.* miehen kanssa samassa taloudessa elävä rakastajatar, leipäsusi.

pullah|taa[2*] *deskr.v.* -dus[61] *teonn.* pulpahtaa, pöllähtää, tulvahtaa, tuprahtaa. | P. pinnalle. Veri p:ti suusta ja sieraimista. Lapsilauma p:ti pirtistä pihalle. Ovesta p:tava höyrypilvi. **pullakahvi** *s. ark.*, tav. *mon.* vehnäskahvi. | Kokouksen päätyttyä juotiin p:t.

pullak|ka[15*] *a.* pullea. | P:at posket.

pullakko[2*] *s. kasv.* sarakasvien sikiäintä ympäröivä pullomainen suojuslehti.

pullall|a(an, -e(en *adv. kans.* pullollaan. | Purjeet p. -- lompakko p. seteleistä J.REIJONEN.

pulla|maito *s. ark.* vrt. leipämaito. **-taikina** *s. ark.* Alustaa p.

pullaut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | -- p:telee poskistaan harmaita haikuja LEHT.

pullautta|a[2*] *kaus.v.* (*rinn.* pullah(d)uttaa[2*]) < pullahtaa. | P. sana suustaan. -- avaa mekkonsa soljen ja p:a esiin rehevän rinnan, jonka nisäseen pojan huulet ahneesti massahtaen imeytyvät LEINONEN.

pulle|a[21] *a.* -us[65] *omin.* pyöreä(hkö) ja täyteläinen, pullollaan oleva, pullottava, pullakka. | P. povi, vatsa. P:at kasvot, posket. Lapsen p:at nyrkit. Majatalon p. piika. — P. [= rahaa täynnä oleva] lompakko. P. omena. Nurmikohokin p. verhiö. Kampelan p:at silmät. — Purjeet p:ina 'pullistuneina, pullollaan'.

pulleahko[1] *mod.a.* P. vatsa.

pullea|kasvoinen *a.* **-mahainen** *a.* P. rovasti. P. lipasto. **-poskinen** *a.* **-povinen** *a.* P. piikatyttö. **-silmäinen** *a.* mulkosilmäinen. | P. sammakko. **-vatsainen** *a.*

pullero[2] *deskr.s.* pullukka, pallero. | Pieni pojan p. **-i|nen**[63] *a.* ja *s. kans.* pullea, palleroinen. | Lapset ovat punaposkisia ja p:sia kuin hylkeet PÄIVÄR. Pojan p.

pullev|a[13] *a. kans.* pullea. | -- tervavenheitä p:in purjein KIANTO. Eikä ole aivan tuulenvietävä tuo Juhdankaan eukko, p. pala LEINONEN.

pulli[4] *s. kans.* pyöreä astia, pullo, tölkki. | Tuo p. puhasta vettä, / kuppi kullan karvallista KANT.

pulliai|nen[63] *s. leik.* (myös: Pulliainen) tavallinen, yksinkertainen, keskitason ihminen. | Yksiä ja samoja p:sia me olemme kaikki. Hänpä ei olekaan mikään tavallinen p.

pullik|ka[15*] *s. kans.* leili, pulkko. | -- p:assa juoma / holskuu hunajainen LEHT. — *Yhd.* olutp.

pullikoi|da[30] *v. ark.* -nti[4*] *teonn.* niskuroida, vastustella. | P. vastaan. En uskalla ruveta p:maan. Tottele p:matta! -- sinut opetan eessäni irvileuoin / ja p:malla puhumaan *MANN.

pullist|aa[2] *v.* tehdä pulleaksi, saattaa pullolleen, paisuttaa. | P. [= työntää ulos, röyhistää] rintaansa. P. poskiaan. Ilo ja ylpeys p:ivat povea. Lintu p:i kupunsa paksuksi. P:amalla ruumiinsa paksuksi kastemato saa mullan väistymään syrjään. -- silmät kauhun ja humalan p:amina SILL. — Tuuli p:aa purjeita. Kosteus p:aa seinää ja aiheuttaa rakoilua. -- ja olisi kello p:anut liivimme taskua KIVI.

pullistautu|a[14] *refl.v.* < ed. | P. palloksi. Tarina pöyhkeästä sammakosta, joka yritti p. härän suuruiseksi. -- toinen sukka oli taas p:nut housunlahkeen päälle LEHT.

pullistel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < pullistaa. **1.** P. poskiaan, rintaansa, silmiänsä. Tuuli p:i purjeita. — *Refl. taiv.* P:eiksen kuin sammakko. **2.** *intr.* pullistua, pullotella. | Purjeet p:evat. Oli niin ahdasta, että huoneen seinät p:ivat. Takin alla p:ivat voimakkaat lihakset. — *Kuv.* P. [= pullikoida] vastaan. — Älähän p:e [= leventele, mahtaile] liikoja! Turhaa p:ua koko juttu!

pullistu|a[1] *pass.v.* < pullistaa. | Otsasuonet p:vat vihasta. Rinta p:i ylpeydestä. Nahka p:i rakolle. Silmät päästä p:maisillaan. -- poskilihani p:ivat vihasta KIVI. — Purjeet p:vat. Kaarelle p:neet seinät oiotaan ja tuetaan. — Hiivasienen solusta p:u [= kasvaa esiin] pieni tytärsolu.

pullistum|a[13] *s.* pullistunut kohta, laajentuma, paisuma. | Pussimainen p. Poskipussit ovat eräiden imettäväisten suuontelon sisäpuolisia ruokasäiliöinä toimivia p:ia. Jakautuva solu muodostaa tytärsolun p:ana, joka kuroutuu irti emosolusta. — *Anat.* Siemenjohtimen p. — *Lääk.* jnk elimen sairaalloinen laajentuma. | Aortan, aivovaltimon, keuhkoputken, navan, vatsan p.

pullistu|s[61] *s.* pullistaminen, pullistuma. | Poskien p. Vatsan p. — *pullistuksissa* (adv.) pullistuneena, pullollaan. | -- silmät punaiset ja p:ksissa PÄIVÄR.

pullistustauti *s. eläinlääk.* = puhallustauti.

pullmanvaunu *s.* (Pullman-yhtiön rakentamia) vars. Yhdysvaltain rautateillä käytettyjä neliakselisia makuu- ja salonkivaunuja.

pullo[1] **I.** *s.* **1. a.** perusmerk.: tav. lasinen, yläosastaan suippeneva, tulpalla suljettava astia. | Litteä, pyöreä, pitkäkaulainen p. Lasinen p. Tinasta valmistettu p. Patenttikorkilla varustettu p. Täysi, tyhjä, vajaa p. Korkattu p. Puolen litran, 100 g:n p. P:n kaula, hartiat, kyljet, pohja, suu, tulppa, korkki. Liimata etiketti p:n kylkeen. Lyödä korkki p:n suulle. Nostaa p. huulilleen. Ryypätä suoraan p:sta, p:n suusta. Juoda p. tyhjäksi. Juoksuttaa, laskea neste p:ihin. Säilöä p:ihin. Ennen lääkkeen ottamista on p:a huolellisesti ravisteltava. — *Fys.* Mariotten p. Leidenin p. 'eräs kondensaattori'. **b.** pullon sisällyksestä. | Äiti antoi lapselleen p:a 'ruokki lasta pullosta'. **c.** pullo, joka sisältää alkoholia. | Antaa p:n kiertää. Etsiä lohdutusta p:sta. Kallistella p:a ahkerasti. Katsoa liian syvälle p:on (tav:mmin lasiin) 'juoda liikaa'. Tyhjentää p. yhdessä jkn kanssa. **d.** pullon täysi, pullollinen. | P. maitoa, vettä, viinaa. Hän joi koko p:n. **e.** *yhd.* Etikka-, hajuvesi-, happo-, jodi-, kalja-, kerma-, konjakki-, limonaati-, lysoli-, lääke-, maito-, mehu-, muste-, myrkky-, olut-, pikiöljy-, rasva-, rommi-, vesi-, viina-, viinip.; koko-, neljännes-, puolip.; lasi-, tinap.; keitto-, mitta-, pesu-, ruisku-, sylky-, tiputusp.; kenttä-, lämpö-, termos-, tippa-, tuttip. **2.** *harv.* ontelo. | Porausreiän pohjalle ammutaan pienellä räjähdysainekappaleella onkalo eli p. — *Yhd.* (kasv.) kotelop.; (anat.) kuulop. **3.** *kans.* kaarna; (kaarnainen) koho. | Nuotan p:t. Kaarnasta, korkista, tuohesta tehdyt p:t. P:jen

kiinnitys verkon yläpäulaan. **II.** *a. kans.* = pullova.

pullo- yhd:ojen alkuosana myös = pullea-, esim. p:poskinen, -silmäinen. **-ateri|a** *s.* Lapsen vieroittaminen suoritetaan siten, että rinta-ateriat vähitellen korvataan p:oilla. **-harja** *s.* erikoisvalmisteinen kapea harja, jolla pulloja voidaan puhdistaa myös sisältä. **-hartsi** *s.* säilykepullojen korkin tiivisteenä käytetty hartsi. **-herneet** *s. mon. ruok.* pulloon kokonaisina säilötyt herneet.

pulloi|nen[63] *a. kans.* kaarnainen. | -- nojaten itseänsä vasten hongan p:sta juurta KIVI.

pulloittain *adv.* pullo kerrallaan, pullon erissä; pullomäärin. | Joi p. lääkkeitä.

pullo|kala *s.* Liparis lineatus, imukaloihin kuuluva merikala. **-kalja** *s.* määrätavalla valmistettu pullotettu kalja; pulloissa myyty kalja. **-kavio** *s. eläinlääk.* kavio, jossa antura on pullistunut kannatinreunaa alemmaksi. **-kerma** *s.* **1.** pulloissa myyty prosenttikerma. **2.** epävirallisesti (kerman sijasta käytetystä) rasvasekoitteesta. **-kone** *s.* pullonvalmistuskone. **-kori** *s.* **-kurpitsa** *s.* Lagenaria vulgaris, kurkkukasvien heimoon kuuluvia ruohokasveja. **-laatikko** *s.* **-lakka** *s.* säilykepullojen korkin tiivisteenä käytetty lakka. **-lapsi** *s.* imeväinen, jota ruokitaan pullosta; vrt. rintalapsi. **-lasi** *s.* punertavan keltainen t. vihreä aluminiumkalkkialkalilasi. | P:sta valmistetaan paitsi pulloja myös mm. ornamenttilaseja.

pulloll|a (an, -e(en *adv.* pullistuneena, pullottavana. | Puhaltaa posket p. Silmät p:ansa päässä. Vatsa p. ruokaa. Syödä vatsansa p:een. — Purjeet p. Kukkaro rahaa p. Taskut p. omenoista. — Katsomo oli p. [= tupaten täynnä] yleisöä.

pullollinen[63] *s.* pullon täysi, pullo. | P. vettä, viiniä.

pullo|lääke *s.* pullossa, juoksevassa muodossa oleva lääke. | Vuoroin pillereitä, vuoroin p:-lääkettä. **-mainen**[63] *kalt.a.* P. säiliö. P. kukkapohjus, munapesäke. **-maito** *s.* vars. lasten pulloruokinnassa käytetty maitoseos;)(rintamaito. **-mustikat** *s. mon.* pulloon kokonaisina säilötyt mustikat.

pullo|nen[63] *s.* **1.** *dem. harv.* P. silmälääkettä. **2.** *anat.* pieni pullistuma, laajentuma.

pullon|hattu *s.* pullon korkkia tukeva ja tiivistävä paperi-, lehtimetalli-, muovi- tms. suojus. **-kapseli** *s.* **-kaula** *s.* P. pisti esiin takin taskusta. — *Kuv.* kohdasta t. seikasta, joka hidastaa jtak toimintaa. | Liikenteen p:t. Kuljetuskysymys on Lapin jälleenrakennuksen p. **-korkki** *s.* Paukauttaa p. auki. **-muotoinen** *a.* tav. ∩. **-pesijä** *s.* **-pohja** *s.* Katsoa p:n läpi (kuv.) 'ryypätä pullosta'. **-puhalluskone** *s.* **-suu** *s.* Ryypätä p:sta. **-tulppa** *s.*

pullo|nuora *s. kans.* verkon tms. yläpaula, kohonuora. **--olut** *s.* pulloissa myyty olut. **-paperi** *s.* vars. apteekeissa tms. pullojen kääreenä käytetty ohut, tav. värillinen silkkipaperi. **-posk|i 1.** *s.* pullea poski. | Pojan p:et. **2.** *a.* = seur. | P. poika. — *S:sesti.* Oletpa aika p. **-poski|nen** *a.* -suus *omin.* pulleaposkinen. | P. poika. **-posti** *s.* merihädässä olevasta alukses-ta tm. vedenpitävästi suljettuun pulloon veden kuljetettavaksi pantu tiedonanto. **-puolukat** *s. mon. ruok.* pulloon kokonaisina säilötyt puolukat. **-puu** *s.* Brachychiton rupestre, australialainen puu, jolla on pullomainen varsi. **-rattaat** *s. mon.* Kivellä: pienet, männyn kaarnasta tehdyt rattaat. **-rivi** *s.* **-ruokinta** *s.* pullosta ruokkiminen. | Imeväisen p. **-silmä** *s.* ja *a.* mulkosilmä. **-silmäinen** *a.* mulkosilmäinen. | Sinun piikaletukkasi ja p. poikasi J.SAULI. **-suppilo** *s.* = erotussuppilo. **-säilyke** *s. ruok.* ilmanpitävästi pulloihin suljettu säilyke. **-tehdas** *s.*

pullot|ella[28*] *frekv.v.* **-telu**[2] *teonn.* < seur. | [Reput] p:telivat penkillä täysinäisinä kuin kutusammakot KARHUM.

pullot|taa[2*] *v.* **-us**[64] *teonn.* **1.** olla pullollaan. | Vatsa p:taa. Kylkiluut p:tivat nahan alla. Silmät päässä p:taen. P:tavat lihakset, posket. Purjeiden p:taminen. — Lompakko p:taa povitaskussa 'pitää povitaskua pullollaan'. **2. a.** panna pulloon t. pulloihin. | P. marjoja. Ranskassa p:ettu konjakki. Valkoviiniä voidaan käyttää jo heti p:uksen jälkeen. **b.** *kans. harv.* varustaa kohoilla. | Verkon p:taminen.

pullova[13] *a. kans. harv.* jalaksista, suksista: keskeltä alaspäin kaareva, kupera;)(jalkava. | P:t jalakset.

pullover[7] *s.* pujopaita. | Miehen p.

pulloviini *s.* pullotettu viini. | P. tehdään säilyväksi kuumentamalla se pullossa 65°:n lämpötilaan.

pulluk|ka[15*] **1.** *s.* lyhyt, pullea henkilö, vars. lapsi, pallukka, pallero. | Pojan p. Piian p. **2.** *a. harv.* pullea, pullukka. | P:at posket. -- oli kuin tuon naapuri-Taavetin nenä, p. ja punainen HEPOR.

pullukkaposkinen *a.*

pullu|s[64] *s. kansanr. halv.* saamaton henkilö, nahjus, "tallukka". | Puutuin tuohon p:kseen, / tartuin tuohon talluksehen KAL.

pulma[11] *s.* hankala, vaikea, ratkaisematon, ratkaisemista vaativa asia t. tilanne, hankaluus, vaikeus, ongelma. | Kiusallinen, paha p. Yhteiskunnalliset p:t. Olemme vaikean p:n edessä. Ei selkii p. tää KIVI. — *Yhd.* asunto-, finanssi-, kotiapulais-, kuljetus-, liikenne-, rahoitus-, työttömyysp.

pulmah|taa[2*] *deskr.v.* **-dus**[64] *teonn.* hulmahtaa, pullahtaa, pelmahtaa. | Savu p:taa ovesta ulos. Lapsiparvi p:ti pirtistä pihalle.

pulma|kohta *s.* **-kysymy|s** *s.* Poliittinen p. P:ksen ratkaisu.

pulmalli|nen[63] *a.* **-suus**[65] *omin.* hankala, vaikea, ongelmallinen, ratkaisematon. | P. kysymys, tehtävä. Olla p:sessa asemassa. Selviytyä p:sesta tilanteesta.

pulmatilanne *s.*

pulmonen[63] *s. kansanr.* pulmunen. | -- puhdas on p. lumella KAL.

pulmu[1] *s.*, vars. *runok.* = seur. — *Kuv.* Mesimarjani, p:ni, pääskyni mun LARINK.

pulmu|nen[63] *s.* Plectrophenax nivalis, sirkkuihin kuuluva varpuslintu. | Puhdas [myös = viaton] kuin p. SP. — *Kuv.* lapsen t. lemmityn hellittelynimenä. | Oma p:seni!

pulmusparvi *s.*
pulpa[11] *s. lääk.* ydin, hammasydin.
pulpah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Kuplia p:telee pintaan. P:televa [= kupliva] vesi. P:televa nauru. — *Kuv.* Antaa ajatustensa vapaasti p. Jotakin lämmintä ja haikeaa p:teli Aaltosen mielessä WALTARI.
pulpah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* < pulputa. | P. [= nousta äkkiä] pinnalle kuin korkki. Kuplia p:ti pintaan. — Veri p:ti [= purskahti, tulvahti] suusta ja sieraimista. Kalliosta esiin p:tanut lähde. Kyyneleet p:tivat silmäkulmiin. Aurinko p:ti näkyviin pilven takaa WALTARI. — *Kuv.* Ilo p:ti rinnassa. Muistot p:tavat mieleen. Alitajunnasta esiin p:tanut ajatus. Suoraan sydämestä p:tanut runo. -- hillitön nauru p:ti ilmoille K.HALME.
pulpat|taa[2*] *onom.v.* -us[61] *teonn.* Vesi p:taa 'pulputtaa, pulisee'. — Puheen p:us 'pälpätys, pulina'. En minä mitään, en minä mitään, p:ti Jaakko hätäisenä KAUPPISH.
pulpaut|taa[2*] *kaus.v.* (*rinn.* pulpah(d)uttaa[2*]) < pulpahtaa. | Silmä kovana odotettiin ja p:ettiin kohoa välillä KARHUM.
pulpetinkansi *s.*
pulpet|ti[5*] *s.* **1.** tav. kaltevalevyinen kirjoituspöytä t. -alusta. | Kirjanpitäjän p. Istua p:in ääressä. P:in kummallakin puolen istui konttoristi kirjoitustuolillaan. **2.** vars. kouluissa käytetty yhden t. kahden istuttava pöydän ja istuimen kiinteä yhdistelmä. | Koulun p:it. Istua p:issa. P:in kansi. **3.** *yhd.* Konttori-, koulup.; kirjoitus-, piirustusp.
pulpetti|katto *s. rak.* yksilappeinen viistokatto. **-pöytä** *s.* = pulpetti 1. **-rivi** *s.* Luokkahuoneen p:t. **-tuoli** *s.* **-voimistelu** *s.* voimistelu luokassa pulpettia alustana t. telineenä käyttäen t. pulpettien välissä.
pulppa[11*] *s.* perunamäski.
pulppuil|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < pulputa. | Lähde p:ee kivien lomasta. Marjalla p:i itku kurkussa AHO. — Purojen p:u 'solina'. — *Kuv.* P:eva elämänhalu, huumori. Riemua p:eva ääni. Hän aivan p:ee sukkeluuksia.
pulpuk|ka[15*] *s. kans.* u(l)pukka; yl. pyöreä esine, pallukka. | Lammin p:at KAL.
pulp|uta[20*] *deskr.v.* vars. veden sykäyksittäisestä (esiin) virtaamisesta: kummuta, us. solisten, kuplien. | Suihkulähde p:puaa. Purot p:puavat. Kaivettuun kuoppaan alkoi p. vettä. Maasta p:puaa esiin lähde. Haavasta p:puava veri. Kyyneleet p:pusivat silmistä. -- itku p:-pusi kurkussa PAKK. — *Kuv.* Runosuoni p:puaa. Puhe p:pusi vuolaana hänen huuliltaan. P:puava nauru. Sydämestä p:puava huumori. — P. [= olla tulvillaan] tarmoa, toiminnan halua. Teos p:puaa uusia aatteita. — Riemu p:puaa [= kuohuu] rinnassa.
pulput|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | P. konjakkia pullosta lasiinsa. — Puro p:telee. Pitkäkaula [= pullo] p:teli jo iloisesti KARHUM.
pulput|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* < pulputa. **1.** *kaus.* P. pulloaan. -- saatuaan kenttäpullon haltuunsa p:ti sen sisällön yhdellä kertaa kurkusta alas JÄRVENT. -- p:ti juomalasin täyteen sydämen vahvistusta KARHUM. **2.** pulputa, solista, kulista. **a.** *deskr.* Veri p:taa suonissa. -- kyyneleet vuotivat p:tamalla HEPOR. **b.** *onom.* Purojen, suihkulähteiden hiljainen p:us. -- Karrin selässä p:ti puoleksi tyhjennetty viinaleili E.JAAKKOLA.
pulsaatio[3] *s.* sykintä, tykytys. | Valtimon p.
pulsaattori[5] *s.* eräissä koneissa osana oleva sykäyksittäin toimiva t. sykäyksiä aiheuttava laite. | Lypsykoneen p. eli tykytin. — Eräissä sähkökäyttöisissä pesukoneissa: veden jatkuvaan kiertoliikkeeseen saattava, vakionopeudella pyörivä laite.
pulska[11] *a.* -sti *adv.; rinn.* pulskea. **1.** komea, muhkea, uhkea, kookas tms. | P. poika. P:a karjaa. P. rakennus. Hän tarjosi meille p:t päivälliset. Elää p:sti. Ajoin p:sti autolla pihaan. Ja tänne tulee sotaväkeä ja sotaherroja ja p:a elämätä IVALO. Maksoin Nestorille p:sti velkani SILL. — *Yhd.* laiskanp. **2.** laajentuneessa merk:ssä. | Voida p:sti 'oivallisesti'. Ja p:lta tuntui olo JOTUNI. — Painaa p:t [= runsaat] 80 kiloa. P:sti sata. Kaksipuolinen ovi, josta hevonen kärryineen, jauhosäkkeineen p:sti mahtuisi sisään LEHT.
pulskah|taa[2*] *onom.v.* -dus[64] *teonn.* polskahtaa, loiskahtaa, molskahtaa, mulskahtaa, pulahtaa. | Kivi putosi p:taen veteen. — Poika p:ti [= hyppäsi pulskahtaen] rantakiveltä järveen.
pulske|a[21] *a.* -asti *adv.* -us[65] *omin.* = pulska. | P. nuorukainen. P. hevonen. — *Yhd.* laiskanp.
pulski[4] *a. kans.* pulska. | P. ori. -- hän on korea, p., marjaposkinen heiskale KIVI.
pulskis *onom.interj.* veden synnyttämästä äänestä: molskis, polskis. | Poika putosi laiturilta veteen — p. vain!
pulskista|a[2] *v.* tehdä pulsk(emm)aksi, komistaa. | Sotilaspuku p:a miestä kuin miestä.
pulskistu|a[4] *pass.v.* < ed. | Lihoa ja p. Ja yhä se Taava vain p:u ja komistuu J.FINNE.
pulsometri[4] *s. tekn.* vedennostokoje, jossa höyrynpaine aikaansaa veden nousemisen ilman mäntien ym. välitystä.
pulssi[4] *s.*, vars. *lääk.* sydämen toiminnasta johtuva valtimon rytmillinen laajeneminen ja supistuminen, lyönti, syke, tykytys, "valtimo", "suoni". | Heikko, nopea p. Mitata p. Tunnustella jkn p:a. P. 120 (kertaa minuutissa). Potilaan p. oli epäsäännöllinen. **-käyrä** *s. lääk.* Kuume- ja p.
pult|ata[35*] *v.* -taus[61] *teonn.* — pultittaa.
pulteri[5] *s.*, vars. *rak.* isohko, muokkaamaton, tav. pyöreä luonnonkivi. | Laakakivet ja p:t. Kirkon ulkoseinät oli tehty pultereista. P:t halkaistiin särmikkäiksi, jotta ne paremmin pysyisivät muurissa. **-kivi** *s.* = ed.
pultin|kanta *s.* **-pää** *s.* **-rei|kä** *s.* Listoihin tehtiin p:ät 'reiät pultteja varten'.
pultit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* kiinnittää t. varustaa pultilla t. pulteilla, pultata. | Parrujen liitoskohdat p:ettiin.
1. **pult|ti**[4*] *s.* **1.** *tekn.* lyhyt, tankomainen metallinen kiinnityskappale, jonka toisessa päässä on tav. kanta, toisessa kierteet mutteria varten t. poikittaisreikä sokkaa t. kiilaa var-

ten. | Kampilaakerin, kiertokangen p:it. Kiinnittää p:eilla. Puuliitosten vahvistaminen p:eilla. P. eroaa niitistä siinä, että se aina voidaan irrottaa murtamatta. — *Maanm.* rajat. mittauspisteen paikkaa osoittava alustaan kiinnitetty rautainen merkki. — *Yhd.* messinki-, rautap.; ankkuri-, kierre-, mutteri-, ruuvi-, silmukkap.; kiinnitys-, side-, yhdysp. **2.** *kans.* = 2. puntti. **a.** Käsiraudat käsissä, p:it jaloissa. **b.** [Saappaiden] varret olivat leveänlaiset, joten oli sangen vaikea saada Liukkaan tekemät housujen p:it niiden päälle TATU VALKONEN.

2. pult|ti[14*] *s. mus.* nuottiteline; ne orkesterin jousisoittajat, jotka soittavat samalla telineellä olevista nuoteista. | Ensimmäinen p. Konserttimestari A. on istunut kaupunginorkesterin p:issa [= soittanut kaupunginorkesterissa] yli kaksikymmentä vuotta.

pultti|kierre *s.* **-kiinnitys** *s.* **-kone** *s. tekn.* kone, jossa valmistetaan pultteja. **-liito|s** *s.* Parrut oli liitetty toisiinsa p:ksilla. **-rauta** *s.* = pulttiteräs. **-tehdas** *s.* Hevosenkenkä- ja p. **-teräs** *s.*

pulu[1] *s.*, vars. *puhek.* kesy kyyhkynen. | Lätäkössä kylpi harmaa p. P:t kuhersivat räystäillä. — *Kuv.* naisen, lemmityn hyväilynimenä. | Älä ole vihainen, p.!

pulukuitu *s.*, tav. *mon.* erään ulkomaisen puusaniaisen villakuituja, joita käytetään esim. patjojen täytteenä.

pulver|i[15] *s.* **1.** jauhomaiseksi hienonnettu aine, jauhe. | Hieno, karkea, sekoitettu p. Maidosta, turpeista valmistettu p. Aspiriinia p:ina ja tabletteina. — *Erik.* lääkejauheesta. | Ottaa p:ia päänsärkyyn. Haavalle siroteltiin p:ia. **2.** annos lääkejauhetta paperipakkauksessa, "lippu". | Rauhoittava p. Söin yksin tein kaksi p:ia. Liiallinen p:eiden nauttiminen on terveydelle vaarallista. **3.** *yhd.* Kaakao-, kiniini-, lakritsi-, maito-, munap.; kulta-, pronssip.; turvep.; hammas-, hyönteis-, leivin-, pesup.; aivastus-, oksennusp.; haava-, influenssa-, kuume-, nuha-, päänsärkyp.; yskänp.

pulveri|aluna *s.* pulverimainen aluna. **-mainen**[63] *kalt.a.* Hieno, p. jauho.

pulverinpuhallin *s. lääk.* laite, jolla pulveria puhalletaan hoidettavaan kohtaan. | Sähköllä toimiva p. Yksinkertainen p., putki, jonka päässä on kuminen pallo.

pulveri|pronssi *s.* pronssijauhe. **-pussi** *s.* **-rasia** *s.*

pulverisaattori[5] *s. tekn.* koje, jolla suihkutetaan nesteitä, hajuvettä, vettä, öljyjä tm. sumuna puhaltamalla, vihmuri.

pulverisoi|da[18] *v.* = pulveroida. **-tua**[14*] *v.* = pulveroitua.

pulveroi|da[18] *kaus.v.* -nti[14*] *teonn.* **1.** jauhaa pulveriksi, hienontaa, jauhentaa. | P:tu aluna. **2.** vars. *kirj.* sirotella pulveria jhk. | Painoksen p:nti pulveripronssilla.

pulveroitu|a[14*] *pass.v.* (< ed.) jauhautua, jauhentua. | Tavallinen tulenkestävä savi p:u kuumuudessa.

pum *onom.interj.* kuvaamassa kumeahkoa paukahdusta, jysähdystä; vrt. pam, pim, pom. | Kanuunat paukkuvat — p., p.!

pumaaka[15] *s. ark.* asiakirja, -paperi.

pumaata[10] *s. ark.* pomada.

pumasiini[4] *s. kut.* puolikevyt, nurjalta puoleltaan nukitettu, yksivärinen t. kangaspainossa kuvioitu puuvillakangas. | P:a käytetään paljon vuorikankaana.

pumma|ta[35] *v. ark.* -us[61] *teonn.* ampua ohi; *kuv.* epäonnistua. | Metsästäjä p:si ja jänis katosi metsään. — P. tutkinnossa.

pummi[4] *s. ark.* harhalaukaus; *kuv.* epäonnistuminen, pummaus. | Heittolaukaussarjaan tuli monta p:a.

pumpata[35*] *v.*, vars. *ark.* = pumputa.

pumpernikkeli[5] *s.* makea, tav. sokerikuorrutuksella silattu, litteä, soikea leivonnainen, joita valmistetaan kuivatuista ja uudelleen leivotuista leivoksista t. erilaisista manteliseoksista.

pumppaus[64] *teonn.*, vars. *ark.* pumppuaminen. **-korkeus** *s.* **-työ** *s.*

1. pump|pu[14*] *s.* nesteiden nostamiseen t. siirtämiseen, kaasujen puristamiseen, ohentamiseen tm. käytetty mekaaninen laite. | Yksi-, kaksitoiminen p. P:un imu-, paineputki. P:un läpät, mäntä, sylinteri, tanko, varsi. Priimuskeittimen öljysäiliön p. Pumputa p:ulla. Panna p:ut käyntiin. Painaa p:ulla ilmaa polkupyörän kumeihin. Kaivos, laiva tyhjennettiin p:uilla vedestä. Kaikki miehet p:puihin, laiva on saanut vuodon! — Sydän on p., joka panee veren kiertämään suonissa. — *Yhd.* bentsiini-, ilma-, lieju-, maito-, rasva-, vesi-, öljyp.; höyry-, kone-, käsi-, sähköp.; imu-, nosto-, tiivistys-, tyhjennys-, voitelup.; matalapaine-, paine-, tyhjiöp.; jalkapallo-, kaivos-, palo-, venep.; polkupyöränp.; diafragma-, hammasratas-, kapseli-, keskipako-, ketju-, kierto-, läppä-, mäntä-, ruuvi-, siipi-, vesisuihkup.; puup.

2. pumppu[14*] *s.* = kurpitsa.

pumppuaja[16] *tek.* < pumputa.

pumppualus *s. mer.* voimakkailla pumpuilla varustettu pelastusalus.

pumppuamis|korkeus *s.* **-työ** *s.*

pumppu|asema *s.* Vesijohtolaitoksen p. Öljyn kuljetusjohdon yhteyteen oli rakennettu useita p:asemia. **-huone** *s.* Vesitornit p:ineen. **-kaivo** *s.* kaivo, josta vesi nostetaan pumpulla. **-kammio** *s.* Keskipakopumpun siipipyörää ympäröi tiivis p. **-kone** *s.* **-koneisto** *s.* **-lait|e** *s.* Puhallus- ja p:teet. Kaksitoiminen, yksisylinterinen, itsetoimiva p. — Verenkiertoelimistömme p., sydän. **-laitos** *s.* **-lämmitys** *s.* vesilämmitys, jossa veden kiertoliike aikaansaadaan pumpulla. **-moottori** *s.* par. pumpunmoottori. **-mäntä** *s.* pumppuna toimiva, pumppuava mäntä, pumpunmäntä. | Pumpun työmäntä liikuttaa p:ä. Hydraulisessa puristimessa oli kaksi p:ä ja yksi vaakasuora mäntä. **-pyörä** *s.* Keskipakopumpun p. 'siipipyörä, roottori'. P. imee veden pumppukammioon. **-ratas** *s.* voimakoneen pyörittämä rumpu, jota käytetään veden nostamiseen. **-sylinteri** *s.* sylinteri, jossa pumppumäntä liikkuu. | Ilmapumpun höyry- ja p:t. Mäntä painaa p:in nousseen nesteen paineputkeen. **-tan|ko** *s.* tanko, jolla pumppumäntää liikutellaan, pumpunvarsi.

-torni *s.* tornimainen pumppuasema. | Öljyalueen pora- ja p:t. **-torvi** *s.* vesi- tms. pumpun imutorvi; pumppusylinteri. **-varsi** *s.* par. pumpunvarsi.

pumps *onom.interj.* kuvaamassa lyhyttä, pehmeää, kumeahkoa ääntä, kumahdusta, tömähdystä. | P.! p.! kuului isän varstan ääni KARHUM.

pumpsa|ta[35] *v. ark.* -us[64] *teonn.* Silloin pässi taas muistaa sen äskeisen, sen jota hän p:si [= puski] ALKIO. — *Kuv.* Poika p:ttiin [= potkittiin pois] koulusta.

pumpsiken|kä *s.*, tav. *mon.* P:gät 'anturarakenteeltaan läpiommellut kengät; yl. naisten avokengät'.

1. **pumpsit**[4] *s. mon.* = ed. | P. jalassa.
2. **pumpsit**[4] *s. mon. ark.* Antaa p. [= "potkut", "lähtöpassit"] jklle. Saada p. virastaan.

pumpula[15] *deskr.s.* pyöreä, tav. pehmeä esine, pampula, pompula. | Lakin keskellä oli punainen, villalangasta tehty p.

pumpulainen[63] *a.* **1.** *poss.* P. lakki. **2.** pallomainen, pyöreä. | Muodoltaan p.

pumpuli[5] *s.* **1.** puuvilla. | Puhdistettu, puhdistamaton, raaka p. P:sta valmistettu kangas, räjähdysaine. P:n viljely. **2.** puuvillavanu. | Käyttää pehmikkeenä p:a. Tilkitä ikkunoita p:lla. Pyyhkiä p:lla puhtaaksi. Huonekalujen kiillotus pulituurilla ja p:lla. Särkyvät esineet käärittiin varovasti p:in. Hänen äänensä oli matala, mutta tunkeutuva kuin p:in kääritty naskalinkärki LINN. — Pehmeä, valkoinen kuin p. — Kostutettu p. 'pumpulitukko'. Pistää p:t korviinsa. — *Kuv.* Pitää jkta p:ssa 'hoivata, vaalia ylenmäärin'. Hän käärii satiirinsa huumorin pehmeään p:in. — *Yhd.* haava-, hermop. **-eriste** *s.* **-eristeinen** *a.* P. kuparilanka. **-esiliina** *s.* **-flanelli** *s.* **-hahtuva** *s.* **-hame** *s.* **-housut** *s. mon.* **-huivi** *s.* **-kangas** *s.* **-kude** *s. kut.*, us. *mon.* **-kudos** *s.* **-kuitu** *s.* **-kääre** *s.* Nivelreumatismia hoidettiin linimenteillä ja p:illä. **-köysi** *s.* **-lanka** *s.* **-lasti** *s.* **-leninki** *s.* **-liina** *s.* **-loimi** *s. kut.*, tav. *mon.* **-mai|nen**[63] *kalt.a.* Käävän yläosan p:sta sitkeää sisustaa käytettiin taulana. **-mekko** *s.* **-nauha** *s.*

pumpulinen[63] *ain.a.* P. paita.

pumpulin|kehruu *s.* **-kevyt** *a.* kevyt kuin pumpuli. **-viljely** *s.*

pumpuli|paali *s.* **-paita** *s.* **-pallo** *s.* Lumihiutaleet, suuret ja pehmeät kuin p:t. **-palttina** *s.* **-pensas** *s.* **-puku** *s.* **-rihma** *s.* P:sta kudotut verkot. **-ruu|ti** *s.* eräs räjähdysaine: nitroselluloosa, pyroksyliini. | P:tia valmistetaan antamalla typpihapon vaikuttaa tavalliseen pumpuliin. P:din käyttö nitroglyserolin sideaineena. **-sametti** *s.* **-sato** *s.* **-suk|ka** *s.*, us. *mon.* Villa- ja p:at. **-tavara** *s.* **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.* **-tiiviste** *s.* **-trikoo** *s.* **-tuk|ko** *s.* Tärpättiin kastettu p. Hangata, puhdistaa, pyyhkiä p:olla. Pistää p:ot korviinsa. Pullon suu suljettiin p:olla. **-tuppo, -tuppu** *s.* = ed. **-vaate** *s.* **-vanu** *s.*

pumpun|isku *s.* pumppumännän isku. **-kampi** *s.* **-läppä** *s.* **-moottori** *s.* **-mäntä** *s.* **-pesä** *s.* **-pidin** *s.* Polkupyörän p. **-sylinteri** *s.* tav. = pumppusylinteri. **-varsi** *s.* = pumpputanko.

pump|uta[39*] *v.* (*rinn.*, vars. *ark.* pumpata) käyttää pumppua; nostaa, siirtää, puristaa t. ohentaa (kaasuja, nesteitä) pumpun avulla [tms.]. | P. alus, kaivos tyhjäksi vedestä. Potilaan vatsa p:uttiin tyhjäksi. — P. polkupyörän renkaisiin ilmaa. Kaivosta vesi p:utaan säiliöihin. Käsin p:uttava ruisku. — Sydän p:puaa verta kudoksiin. — *Kuv.* P. [= valaa] rohkeutta mieliin. P. [= udella] tietoja jklta. Loppusuoran alkaessa N. oli tyhjiin p:uttu 'aivan uuvuksissa'.

puna[11] *s.* punainen. **1. a.** punainen väri, punaisuus. | Huulten, poskien p. Kuumeen nostattama p. Saada p:a poskiinsa. Nuoruuden terve p. hehkui pojan kasvoilla. — Aamunkoiton p. Nuotion loimun p. Ruusujen hempeä p. [Päivän] viime p. iltapilveen peittyy LEINO. Ja siinä sitä mansikkaakin kun ennen kasvoi, ihan p:naan hohti JOTUNI. Puut siellä p:lle paistoi, / puut p:lle, maat sinelle KAL. **b.** ed:een liittyen: punastus. | Harmin, häpeän, innostuksen, suuttumuksen, vihan p. Voimakas p. lehahti, nousi kasvoille. **2. a.** punaisista väriaineista. | Juokseva, kuiva p. Käyttää p:a huulissaan. P:lla painettu kangas. — *Yhd.* huuli-, poskip.; kangasp.; kiillotusp.; krappip.; lehtip.; verenp. **b.** verestä. | -- herran ukset hurmehiset / verestä Viron urosten, / Viron poikien p:sta A.OKSANEN. -- ja p. vain roiskui PÄLSI.

punaamat|on[37] *kielt.a.* < punata. | P:tomat huulet.

puna|-apila *s.* Trifolium pratense, nurmissa kasvava punakukkainen apila, nurmiapila. **--armeija** *s.* neuvostoarmeijan vanha nimitys. **--armeijalainen** *s.* **-hai** *s.* Scylliorhinus, pieniä, punatäpläisiä haikaloja; vrt. kissa-, koirahai. **-harmaa** *a.* punaisen harmaa. **-haura|s** *a. met.* -us *omin.* punaiseksi kuumennettuna (taottaessa) hauras. | Rikki tekee raudan p:aksi. **-haurauskoe** *s. met.* **-hehku** *s.* Iltaruskon p. — *Erik.* n. 550—1000° C:n lämmössä syntyvä punavaloinen hehku. | Rauta kuumennettiin ahjossa p:un. **-hehkui|nen** *a.* vrt. ed. | P:set läikät poskipäillä. — Seppä veti ahjosta p:seksi kuumentuneen raudan ja alkoi takoa sitä. **-hehkuva** *a.* = ed. | P:t posket. — P. hiillos. Kuumentua p:ksi. Lasi on p:na pehmeätä ja sitkeää, joten sitä voidaan hyvin puhaltaa. **-helt|ta 1.** *s.* punainen heltta. | Kukon p. — Sienien p:at. **2.** *a.* punahelttainen. | P. kukko. — P. sieni. — *S:sesti.* **a.** kukko. | P. kiekuu tunkiolla. **b.** Entoloma, punaisia helttasieniä. **-helttai|nen** *a.* P. kukko. — P:set sienet. **-herkk|ä** *a. valok.* -yys *omin.* keltaherkkää herkempi, myös punaisille säteille herkkä, pankromaattinen; vrt. tasaherkkä. | P. valokuvausfilmi. **-herukka** *s.* Ribes rubrum, punainen viinimarja(pensas). **-hiil|i** *s.* **1.** *runok. harv.* hehkuva hiili. | Jo himmenevät p:et AK. **2.** *tekn.* tumman ruskea, puuta epätäydellisesti alhaisessa lämmössä (270—300 ° C) kuivatislaamalla valmistettu hiili. **-hilkka 1.** *s.* punainen hilkka. | P. päässään. **2.** *a.* jolla on päässään punainen hilkka. | P. tyttönen. — *S:sesti.* Äidin pieni p. **-hohde** *s.* Aamuruskon p. Kuumeen p. poskipäillä. **-hohteinen, -hohtoinen** *a.* **-home** *s.* Gibberella Saubinetii, kotelosieni, jonka myrkyllinen huo-

vasto tuhoaa viljan jyviä ja ituja. **-honka** *s.* punaruskea, erittäin kestävä honkapuu. **-hopeamalmi** *s.* P:t 'hopean arseeni-, antimoni- ja rikkiyhdisteet'. Tumma, vaalea p. **-housuinen** *a.* P. rakuuna. **-hurme** *s. runok.* veri. **-huul|i 1.** *s.* Tytön p:et 'punaiset huulet'. **2.** *a.* = seur. | Oma tyttöni p. **-huulinen** *a.* **-ihoinen** *a.* -suus *omin.* P. rotu 'intiaanirotu'. Metsäsian p. porsas. — *S:sesti*, us. *mon.* intiaani, punanahka. | P:set ja kalpeanaamat.

punail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < punata. | [Aamurusko] p:i heikolla punallaan näreitä vaaran laella AHO.

punai|nen[63] **I.** *a.* -suus[65] *omin.* esim. kypsän mansikan, veren värinen; ihokarvoista (tukasta, parrasta, eläimen turkista) puhuen punertavan ruskeasta väristä. **1.** perusmerk. **a.** Helakan, kirkkaan, räikeän, tumman, vaalean p. (myös ◡). Ruskean p. (myös ◡). P:sen harmaa, kirjava (myös ◡). P. väri. Maalata, värittää p:seksi. Vivahtaa p:seen, p:selle. P:selta näyttää pinta, joka heijastaa vain p:sia valonsäteitä, mutta imee muut itseensä. — P. mökki. P. pusero, piippalakki. P. ruusu. P. iltaaurinko. P. lakmuspaperi. Pysähdysmerkki, p. valo. Vallankumouksen p:set liput. Ulkoisesti käytettävät lääkkeet varustetaan p:silla nimilapuilla. Aho on p:senaan marjoja. — P. nenä, suu. P:set posket. P. kita ammollaan. Kädet p:set ja sierettyneet. P:set täplät poskipäillä. Silmät p:set kuin särjellä. Itkeä silmänsä p:siksi. — P. tukka. P. lehmärotu. — Nuotion p. hohde. Loimottaa p:sena. - - p. on kaakon kulma, / vertä, tulta ennustaa A.OKSANEN. — Lehahtaa p:seksi 'punastua'. Häpeästä, vihasta p. P. hiusmartoa myöten. P. kuin kukko, keitetty rapu. **b.** ed:een liittyen eräissä vakiintuneissa, us. termin luonteisissa yhteyksissä. | P. honka 'punahonka'. P. muste 'pune'. P:set tiilet. P:set verisolut. — P. viinimarja 'punaherukka'. P. pensaskanukka, solmuruoho. P. marakatti. P. haarahaukka. — P. graniitti, hiekkakivi, syvänmeren savi. P. fosfori. P. rautamalmi eli hematiitti. P. verilipeäsuola 'kaliumferrisyanidi'. — P. kirja 'Juhana III:n julkaisema, katolisia menoja suosiva liturgia'. P. koira 'vihurirokko'. P. lumi 'alppiseuduilla esiintyvä mikroskooppisten leväkasvien punaama lumi'. P. Risti 'kansainvälinen järjestö, joka sodan aikana toimii sairaiden, haavoittuneiden ja vankien hyväksi ja jonka rauhanaikaisia päätehtäviä ovat kansanterveyden kohottaminen ja sairaanhoito-olojen parantaminen'. P. rotu 'punaihoinen ihmisrotu, intiaanirotu'. P. mies 'intiaani'. Magneettineulan p. napa 'pohjoisnapa'. — *Kuv.* P. kukko 'irti ryöstäytynyt tuli, tulipalo'. Jnk teoksen, toiminnan tms. p. lanka 'johtava ajatus, läpikäyvä piirre'. Jotkut pitävät historian p:sena lankana sorrettujen ja sortajien välistä taistelua. P. vaate 'ärsytin'. P:sen viivan vetäminen (vanh.) 'äänestäminen (valtiollisissa) vaaleissa'. **2.** laajentuneessa merk:ssä. **a.** P. [= punaista valoa näyttävä] lyhty. P. [= punaista jälkeä tekevä, puna]kynä. Vain yksi p. [= lyhyt] minuutti! P:set [= voimakkaat, kuumat] intohimot. Hänellä ei ole suonissaan pisaraakaan p:sta verta 'hän on tunteeton, vailla temperamenttia'. **b.** poliittisessa mielessä: vasemmistoon lukeutuva, vasemmistolainen, sosialistinen t. us. erik. kommunistinen; meikäläisistä oloista vars. 1910—30-lukujen kielenkäytössä. | Tehtaan työväestö oli kokonaan p:sta. Vapaussodan aikainen p. Suomi 'punaisten hallussa oleva osa Suomea'. P. [= punaisten harjoittama] terrori. P. vaara 'kommunismi'. — *S:sesti.* Valkoiset ja p:set 'punakaartilaiset'. P:sten joukkohauta. Osallistui p:sten puolella Espanjan sisällissotaan v. 1936.

II. *s.* punainen väri, puna. | P. on ilon, rakkauden, rikkauden, tunnustuksen, vapauden ja vallankumouksen väri. P. on lasten ja primitiivisten ihmisten mieliväri. Semafori näyttää p:sta. — Van Dyckin p. 'punaisena maalivärinä käytetty kupariferrosyanidi'. — *Kuv.* Nähdä p:sta 'joutua raivon valtaan, raivostua'.

III. *yhd.* Sinip.; karmiinin-, karmosiinin-, kellan-, kirsikan-, korallin-, kuparin-, lakan-, lihan-, lohen-, porkkanan-, puolukan-, purppuran-, rubiinin-, ruosteen-, ruusun-, sinooperin-, tiilen-, viininp.; helakan-, heleän-, kirkkaan-, korean-, räikeän-, tumman-, vaaleanp.; englannin-, italian-, turkinp.; infra-, ultrap.; tulen- t. tuli-, veren- t. verip.

punaisen- alkuiset väriä merkitsevät yhdysa:t (p:harmaa, -kirjava, -ruskea jne.) tav. ◠.

puna|jalka|haukka *s.* Falco vespertinus, jalohaukka, jonka säärihöyhenet ja alaperä ovat punaisen ruskeat. **-kiisla** *s.* = riskilä. **-viklo** *s.* Tringa totanus, meren rannikoilla yleinen punakoipinen viklo.

puna|joukko *s.*, tav. *mon.* punakaartilaisjoukko. **-juova** *s.* Myrskyn jälkeen taivaan rantaan jäänyt p. **-juovai|nen** *a.* -suus *omin.* P. hame. P:set sukat. P. teriö. Puun laatuvikoja ovat oksaisuus, vajaasärmäisyys, p:suus ym. **-juuri, -juurikas** *s.* Beta vulgaris cruenta, juurikkaan punainen, keittiökasvina viljelty muunnos; sen paksu, naurismainen pääjuuri.

puna|juuri|keitto *s.* **-pihvi** *s.* **-salaatti** *s.*

punakaali *s.* punakupuinen keräkaali(lajike). **-salaatti** *s.*

puna|kaarti *s. hist.* vasemmistolainen sotilaallinen järjestö, jollainen Suomeen perustettiin suurlakon aikana v. 1905 ja uudelleen v. 1917; myös näiden paikallisosastoista. | P:kaartin esikunta. Liittyi paikalliseen p:kaartiin. **-kaartilainen** *s.* **punakaartilaisjoukko** *s.*

puna|kampela *s.* Pleuronectes platessa, vars. Pohjanmeressä elävä kellanpunatäpläinen kampela. **-kankainen** *a.* **-kantinen** *a.* P. aapiskirja. **-kapina** *s.* vasemmiston kapina v. 1918, v:n 1918 kansalaissota. **-kapinallinen** *s.* **-karvai|nen** *a.* -suus *omin.* P. nahka. **-kasvoinen** *a.* P. mies. **-kattoinen** *a.* Valkoinen, p. huvila. **-kaulainen** *a.* **-keller(tä)vä** *a.* P. juova, lehti, postiauto. **-keltai|nen 1.** *a.* jossa on punaista ja keltaista, punaisen ja keltaisen kirjava. | P. lippu, kunniamerkin nauha. **2.** *a.* ja *s.* oranssinvärinen; oranssi. | P. väri, valo. P. kukka, hyönteinen. — P:sella värjätty kan-

gas. **-kettu** *s.* tavallinen kettu (turkiseläimenä); sen turkis; vrt. hopea-, risti-, sinikettu. | P. kaulassa. **-kielinen** *a.* P. koira. **-kirjainen** *a.* punaisella kirjottu. | P. pusero. **-kirjava** *a.* myös: punankirjava. | P. liina, hame, matto. P. lehmä, rotu. **-kitainen** *a.* P. peto. **-kiv|i** *s.* = hematiitti. **-kivimalmi** *s.* **-kivinen** *a.* P. sormus.

punak|ka[15*] *a.* **-kuus**[65] *omin.* ihosta: voimakkaasti punertava, verevä. | P. iho. P:at kasvot. Terveen p:at posket. Lihava ja p. emäntä. Vihasta, häpeästä, kuumuudesta p:kana. Kädet kylmästä p:koina.

punakka|ihoinen *a.* **-kasvoinen** *a.* **-naamainen** *a.* **-poskinen** *a.*

punakko[2*] *s.* Bartschia, tiheään nystykarvaisia, tav. sinipunakukkaisia monivuotisia naamakukkaiskasveja. — *Yhd.* tunturip.

punakoiso *s.* Solanum dulcamara, sinipunakukkainen koiso, jolla on tulipunaiset myrkylliset marjat.

punakoitu|a[1*] *v.* tulla punaka(mma)ksi. | Liisa oli lihonut ja p:nut.

puna|kolttuinen *a.* P. lapsi. **-koralli** *s.* Corallium rubrum, Välimeressä esiintyvä punainen sulkakoralli; vars. sen rangosta saatu aine; *syn.* jalokoralli. **-kottarainen** *s.* Pastor roseus, vars. Keski- ja Länsi-Aasiassa elävä tavallisen kottaraisen kokoinen punaisen ja mustan kirjava lintu. **-kuiri** *s.* Limosa lapponica, rantakahlaajien heimoon kuuluva Lapissa, Pohjois-Venäjällä ja Siperiassa pesivä kahlaajalintu, punakuovi. **-kukka** *s.*, vars. *ylät.* punainen kukka. **-kukkai|nen** *a.* -suus *omin.* P. kasvi, pensas. P. kangas, hame, tapetti. **-kulta** *s.* 95 % kultaa sekä 5 % kuparia sisältävä seos. **-kuorinen** *a.* P. retiisi, peruna, juusto. **-kuovi** *s.* = punakuiri. **-kuparimalmi** *s. min.* punainen kuparimalmimineraali, kupriitti. **-kuuma** *a. met.* punaiseksi kuumennettu, punahehkuva, -hehkuinen. | P. rauta. **-kuvioinen** *a.* P. kangas, seinäpaperi. **-kylkinen** *a.* P. omena, mänty. **-kylkirastas** *s.* Turdus musicus, laulurastasta muistuttava, mutta sitä pienempi rastas, jonka siipien alapeitinhöyhenet ovat ruosteenruskeat, punasiipirastas. **-kyntinen** *a.* P. lintu. P. kassaneiti. **-kynä** *s.* punaista jälkeä tekevä värikynä. | Korjata p:llä. — Näytelmä olisi tarvinnut p:ä [= korjaamista, lyhentämistä] täysin tehotakseen. **-kyyttö** *s.* ja *a.* kyyttö, jonka kupeet ovat punaruskeat. | Itäsuomalainen p. (lehmä). **-kärkinen** *a.* P. nokka, terälehti. **-laho** *s. metsät.* arinakäävän aiheuttama sydänlaho (koivussa t. haavassa). **-laikkuinen** *a.* P. iho. **-laitainen** *a.* P. vene. **-laivasto** *s.* Neuvostoliiton laivastosta ennen käytetty nimitys. **-lakkinen** *a.* P. tonttu. P. kärpässieni. **-latva** *s.* Eupatorium, mykerökukkaisiin kuuluvia korkeita, purppuranpunakukkaisia monivuotisia ruohoja. **-lehtinen** *a.* P. pensas. P. ruusu. **-levä** *s.* P:t 'Rhodophyceae, Rhodophyta, punaisia, sinipunaisia, joskus ruskehtavia leviä käsittävä sekovartisten luokka'. **-lihainen** *a.* P. kala. **-lii|tu** *s.* saven ja rautaoksidin seoksesta tehty punainen merkitsemis- ja piirustusliitu. | P:dulla tehty luonnos. **-lippu** *s.* punainen lippu. | Vallankumouksellisten p.

punal|taa[5] *v. kans.* **-lus**[64] *teonn.* kääntää äkkiä, pyöräyttää. | P. päätään. Hän p:taa käsivartensa Innon kainaloon LINN.

puna|luppu *s.* Sanguisorba, ruusukasvien heimoon kuuluvia monivuotisia ruohoja, joilla on päätepariset lehdet ja tiheät, pienikukkaiset mykeröt. **-maa** *s.* vars. Välimerenmaissa esiintyvä rautaoksidipitoisuutensa takia punainen maalaji; siitä saatu maaväri, terra rossa. **-maali** *s.* punainen maali. | P:lla sivelty rakennus. **-marj|a** *s.*, vars. *runok.* punainen marja. | - - kun näät / p:oissa ruusun SARKIA. **-marjainen** *a.* P. pensas, pihlaja. **-mattoinen** *a.* P. käytävä. **-metalli** *s.* vähemmän kuin 18 % sinkkiä sisältävä messinki, tombakki. **-mullat|a** *v.* maalata punamullalla. | P:tu rakennus. **-mul|ta** *s.* useimpien punaisten rautaoksidivärien (sekä luonnosta valmiina t. puolivalmiina saatujen että keinotekoisten) yhteisnimitys. | P:lalla maalattu talo. **-multahallitus** *s. leik.* vasemmistolais-maalaisliittolaisesta hallituksesta. **-multaväri** *s.* **-muurahainen** *s.* = kekomuurahainen. **-naamainen** *a.* P. isäntä. **-nahk|a** *s.* intiaani, punaihoinen. | Lauma p:oja. P:ojen hyökkäys. **-nahkainen** *a.* P. käsilaukku. **-narsku** *s.* = punasotka. **-nauhainen** *a.* P. airut, kunniamerkki. **-nenä** *a.* = seur. | P. ukko. **-nenäinen** *a.* P. mies, juoppo. **-nikkelikiisu** *s. min.* = kuparinikkeli 1. **-niskainen** *a.* Lihava, p. kauppias. P. lanttu.

punankirjava *a.* = punakirjava.

puna|nokka *a.* = seur. **-nokkainen** *a.* P. lintu. P. juomari.

punan|ruskea *a.* = punaruskea. | P. kukka, höyhenys, sello. **-sininen** *a.* punertavan sininen, punasininen. | P. sittiäinen.

puna|oranssi *s.* **-pai|ta** **1.** *s.* punainen paita. **2.** *a.* = seur. | P. pyöveli. — *S:sesti.* IFK:n p:dat. **-paitai|nen** *a.* IFK:n p:set pelaajat. **-parta** **1.** *s. harv.* punainen parta. | - - kaikki paholaisen tunnusmerkit: punatukka, p. ja tuollaiset viekkaat, vilkuilevat silmät TALVIO. **2.** *a.* = seur. | P. ukko. **-partainen** *a.* P. mies. **-paula** *runok.* **1.** *s.* punainen paula. | On neidolla p., kun tanssihin käy KL. **2.** *a.*; tav. *s:sesti* nuoresta naisesta, neidosta. | Kovin kiiti kautokenkä, / - - / sinisukka suota pitkin, / p. puunsolia LEINO. **-peippi** *s.* Lamium purpureum, punakukkainen peippi. **-pellava** *s.* Linum grandiflorum, koristekasvina viljelty punakukkainen pellava. **-pilkkuinen** *a.* P. iho, teriö. **-pilv|i** *s. runok. ylät.* punertava pilvi, rusopilvi. | Yöni pieli pimentyi / kuin p:en rusko LEINO. **-pintainen** *a.* P. vene. P., valkoraitainen kangas. **-posk|i** vars. *runok. ylät.* **1.** *s.* punainen poski. | Nuorukaisen hohtavat p:et. **2.** *a.* = seur. | P. tyttö. — *S:sesti.* Pekka, p. **-poskinen** *a.* P. poika. P. omena. **-puinen** *a.* P. honka 'punahonka'. **-pukuinen** *a.* P. nainen. **-purje** *runok. ylät.* **1.** *s.* punainen purje. | Oisko pursi ja p:et, / millä mennä merten taa A.OKSANEN. **2.** *a.* = seur. **-purjeinen** *a.* P. pursi. **-pur|si** *s. runok. ylät.* punainen pursi. | - - veno tungeikse tulesta, / p. kuumoksesta KAL. **-puseroinen** *a.* P. kaupunkilaistyttö. **-puu** *s.* useista eri puukasveista saatu punainen t. punertava puuaine, joka tav. si-

sältää runsaasti punaisia väriaineita; myös useista puukasveista (bresiljapuusta, mammuttipetäjästä ym.), joista saadaan punapuuta. | P:n käyttö nahan värjäyksessä. — Kalifornian mahtavat p:t. **-pyökki** *s.* Fagus silvatica, tavallinen pyökki. **-päinen** *a.* P. tikka. P. puukko. — Us. = punatukkainen. | P. poika. **-pää** **1.** *s.* punainen (vars. punatukkainen) pää. | Pojan p. **2.** *a.* punapäinen. | P. tyttö. — *S:sesti.* Palokärki, p.

puna|raitainen *a.* -raitaisuus *omin.* P. kangas. **-raudikko** *a.* ja *s.* vrt. seur. **-rautias** *a.* punaisen rautias. | P. ori. **-reunai|nen** *a.* P. hame. P:set silmät. **-rinta** *s.* Erithacus rubecula, rastaiden heimoon kuuluva varpuslintu, satakielen läheinen sukulainen, jonka posket, kurkku ja rinta ovat kellanpunaiset, punarintasatakieli. **-rintainen** *a.* P. lintu. **-rintasatakieli** *s.* = punarinta. **-ristinen** *a.* P. lippu. **-runkoinen** *a.* P. petäjä. **-ruskea** *a.* (myös: punanruskea) punaisen ruskea. | P. ruukku, kukka, höyhenys, juova. **-ruumiinen** *a.* P. hyönteinen. **-ruunikko** *a.* ja *s.* punertava(n) ruunikko. **-ruusu** *s. runok. ylät.* punainen ruusu. | P. ikkunalla. -- p:jen runsaus puhkee HAAHTI. — *Kuv.* Poskien p:t. **-ruutuinen** *a.* P. liina. **-sarja** *s.* Clivia, narsissikasveja; tav. C. miniata, puna- t. keltakukkainen huonekasvi; *syn.* kliivia. **-selkäinen** *a.* P. pelikaani. P. kirja. **-siipinen** *a.* P. lintu, perhonen. **-siipirastas** *s.* = punakylkirastas. **-siirtymä** *s. fys. täht.* spektriviivojen siirtymä normaaliasemastaan spektrin punaisen pään suuntaan;)(sini- l. violettisiirtymä. **-silmä** *a.* = seur. | P. ukko. — *S:sesti.* Särki, p. **-silmäinen** *a.* P. vanhus, kaniini. **-siner(tä)vä** *a.* P. muste, postimerkki. **-sininen** *a.* **1.** jossa on punaista ja sinistä, punaisen ja sinisen kirjava. | P. lippu. **2.** punansininen. | P. kangas, kukka. **-sipuli** *s.* Allium cepa, meillä yleisimmin viljelty sipulilaji, jonka sipuli on punertava; sen sipuli. **-solu** *s. anat.* punainen verisolu. **-sotilas** *s.* neuvostoarmeijan sotilas; aik. myös = punakaartilainen. **-sotka** *s.* Aythya ferina, etelä- ja länsirannikoillamme sekä sisämaan järvialueella pesivä sotka, jonka koiraan pää ja kaula ovat kiiltävän punaiset, punanarsku. **-sprii** *s.* punertava talousspriі.

punastel|la[28] *v.* -u[2] *teonn.* toistuvasta t. jnk aikaa kestävästä punastumisesta. | P. ujoudesta, häpeästä. Kainosti p:eva neitonen. P. ulkoasuaan, vieraita, toisten puheita. Katseli p:len kengänkärkiään. P:ee kuin rakastunut koulupoika.

punastu|a[1] *v.* -s[64] *teonn.* punehtua. **1.** tulla kasvoiltaan punaiseksi (ujoudesta, häpeästä, suuttumuksesta tms.). | P. ujoudesta, häpeästä, vihasta, raivosta. Kainosti p:va neitonen. Kasvot p:ivat harmista, kiukusta. P:i hiusmartoaan, korviaan myöten. Vuoroin kalpenin, vuoroin p:in. Rivous, joka saisi kivenkin p:maan. Kasvoille levisi p:s. **2.** *harv.* yl. tulla punaise(mma)ksi, punertua. | Tomaatit alkavat p.

punastutt|aa[2*] *kaus.v.* < ed. | P:i kuulijat rivouksillaan. — *Yksipers.* Hävetti ja p:i.

puna|suinen *a.* P:suiset saappaat, kintaat. **-|suu** *s.* **1.** *harv.* punainen suu. **2.** *a.* = punasuinen. | Vieri kyynel, vieri toinen: / -- / hienoisilta helmoiltansa / p:suille sukkasille KAL.

puna|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* tehdä (värjätä, maalata) punaiseksi. | P:ttu [= punaiseksi maalattu] rakennus. P. poskensa, kyntensä. Räikeästi p:tut huulet. — Häpeä p:si hänen kasvonsa. -- puolikuppinen oli jo p:nnut posket SILL. Veren p:ama hanki, hiekka. P. maa vihollisen verellä. Nouseva aurinko p:si vuoret. Ruskon p:amat pilvet. -- kerran, kun p:s aamu mun unteni pursia vielä KOSKENN.

puna|takki *a.* punatakkinen. — Tav. *s:sesti.* Englannin armeijan p:takit. — *Leik.* luteesta. | Yörauhaa häiritsevät p:takit. **-takkinen** *a.* P. sotilas, marakatti. — *S:sesti leik.* luteesta. | Seinällä kävelevä p. **-tau|ti** *s.* suolistossa (vars. paksussasuolessa) tulehduksen aiheuttava infektiotauti, dysenteria; vastaavanlainen kuumassa ilmastossa esiintyvä, erään ameebalajin aiheuttama tauti; samantapainen eläinten (vars. nautakarjan) tauti. | P:dille tunnusomaisia ovat veriset ulosteet. Lehmien, sian p. **-tautinen** *a.* ja *s.* **-tiili** *s.* punaiseksi poltettu tiili. **-tiilinen** *a.* P. rakennus. **-tukka** **1.** *s. harv.* punainen tukka. **2.** *a.* = seur. **-tukkainen** *a.* Pisamainen ja p. poika. **-tulkku** *s.* Pyrrhula, peippolintuja, joilla on paksu ja lyhyt, joka puolelta kupera nokka; tav. P. pyrrhula, jonka koiraan posket, kaulan etuosa ja rinta ovat kauniin punaiset. **-tupsuinen** *a.* P. tonttulakki. **-turkki** *a.* = seur. — *S:sesti.* Orava, p. **-turkkinen** *a.* P. kettu. **-täpläinen** *a.* P. iho, kukka. **-täplätauti** *s. lääk.* veren sairaalloisista muutoksista johtuva tauti, jolle ovat tunnusmerkillisiä pienehköt, enintään 3 cm leveät ihossa ja limakalvossa olevat helakanpunaiset veritäplät. **-upseeri** *s.* neuvostoupseeri; aik. myös: punakaartin upseeri. **-valanta** *s. met.* punametallin valaminen, punavalu. **-valkea** *a.* = seur. **-valkoinen** *a.* jossa on punaista ja valkoista, punaisen ja valkoisen kirjava. | P. kukka, puku. **-valoinen** *a.* P. lyhty. **-valu** *s. met.* punavalanta. **-varpunen** *s.* Carpodacus erythrinus, meillä Kaakkois-Suomessa esiintyvä peippolintu, jonka koiraan selkäpuoli on punaisen ruskea, kurkku ja rinta karmiininpunaiset, vatsa vaalean punerva. **-vartinen** *a.* P. maila. **-vatsainen** *a.* P. kala. **-ver|i** *s. harv.,* vars. *runok. ylät.* P:et poskilla hohti PAKK. -- punaviinit on kuin p:ta! LEINO. **-veri|nen** *a.* -syys *omin.* verevä, punakka. | Terve, p. nuorukainen. **-verkainen** *a.* P. hame, päänauha. **-vihreä** *a.* jossa on punaista ja vihreää, punaisen ja vihreän kirjava. | P. nauha. — *Leik.* P. [= vasemmistolais-maalaisliittolainen t. -talonpoikainen] hallitus, blokki. **-viini** *s.* punainen mieto rypäleviini. **-viinilas|i** *s.* Ryyppy-, madeira- ja p:eja. **-viiruinen** *a.* P. omena. **-viittainen** *a.* P. pyöveli. **-viivainen** *a.* **-violetti** *a.* ja *s.* violetti, jossa punainen on vallitsevana sävynä. **-vivahteinen** *a.* P. läikesilkki. **-väri** *s.* punainen väri. | P:llä maalattu rakennus. P:llä painettu postimerkki. **-värjäys** *s.* värjääminen

punaiseksi. **-öljy** *s.* eräistä punertavista öljyistä käytetty nimitys.

1. **pune**[78] *s.* punainen muste. | Kirjoittaa, korjata p:ella. — *Yhd.* kirjoitusp.

2. **pune**[78] *s. harv.* punos. — Erik. *pune|ella,* -elle, *pune|illa,* -ille (adv.) punottuna, punoutuneena, kierteellä, sykkyrällä. | Jouhet kierretään p:elle toistensa ympäri. Tottumaton potkee nuotan helposti p:ille.

punehti|a[17]* *v.* ihosta, kasvoista: olla punainen t. punertava, hohtaa punaisena, punoittaa, punertaa; joskus: punastella. | Silmät säihkyen, posket p:en. -- kaunihina kasvoiltansa, / poskilta p:vana KAL. -- heitti vielä pöydän äressä p:valle tytölle hymyilevät hyvästit IVALO. Niistää p:va nenänsä KIANTO.

punehtu|a[1]* *v.* punehdus[64] *teonn.* **1.** punastua. | P. ujoudesta, häpeästä, vihasta. Kainosti p:va neitonen. P:i hiusmartoaan myöten. Piilotti p:vat kasvonsa esiliinaan. **2.** punertua. | Auringossa p:nut iho. Haavan p:neet reunat. P:neet silmät.

punehtuma[13] *s.* punehtunut kohta ihossa, punoittuma. | Ruiskeen aiheuttama p.

puner|rella[28]* *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < punertaa. **1.** *intr.* Kuumuus pani kasvot p:telemaan. Aamuruskon valossa p:televia savupatsaita AHO. **2.** *tr. harv.* Marjat kasvon kaunistavi, / puolukat p:televi KANT.

punerrus[64] *s.* punertaminen; punertava väri, puna. | Poskien, ihon p. Kasvoille levisi vieno p. Häpeän, kuumeen p. Aamuruskon, illan, valon, tulipalon p. Laskevan auringon verinen p. Talvisen päivän kelmeä p. Ruusunlehden vieno p.

punerrutta|a[2]* *kaus.v. harv.* < punertua. | Pakkasen p:ma iho. Kaunis aamurusko rinteet p:a *MANN.

puner|taa[9] *v.* **1.** *intr.* vivahtaa punaiseen, olla punainen t. punerva. | Posket p:tavat pakkasesta. Hanki p:si verestä. Mansikat alkavat jo p. Puolukoi(s)ta p:tava aho. Taivas p:si ilta-auringon säteistä. Aamu alkoi jo p. **2.** *tr.* tehdä, värjätä punaiseksi t. puner(ta)vaksi. | Pakkasen p:tama iho. Aurinko p:taa rinteitä. Iltaruskon p:tamat petäjät. -- päivän sinertäessä, p:taessa hankia teitten laidoissa HEPOR.

punertav|a[13] *a. (partis.)* punaiseen vivahtava, (vaalean) punainen, punerva. | Vaalean, harmaan p. P:an harmaa, keltainen, ruskea (myös ◡). P. iho, p:at posket. P. parta. Tukassa p. **vivahdus.** P. kukka. Pihvien on jäätävä sisältä p:iksi. P. valo, hohde. Taivas hohtaa yhä p:ampana. P:alle paistava koivikko. — *Yhd.* lohen-, ruusunp.; sinip.; kellan-, kullanp.

punertava|ihoinen *a.* **-karvainen** *a.* P. toukka. **-kukkainen** *a.* P. pensas.

punertavan- alkuiset yhdysa:t (p:harmaa, -keltainen, -ruskea, -valkoinen jne.) tav. ◠.

punertavatukkainen *a.* P. kaunotar.

punertu|a[1]* *v.* muuttua punertava(mma)ksi t. punaise(mma)ksi. | Pakkasesta p:nut iho. Kasvot p:ivat vihasta. Puolukat alkavat jo p. Lumi p:i verestä. Taivas alkaa p. -- maailma p:i hänen silmissään AHO.

punerv|a[13] *a.* punertava. | Lapsen p. iho. P:ana hohtavat posket. Kuu nousi p:ana pallona. P. valo, kajo. P:at iltapilvet. Harmaan, mustan, vaalean p. (myös ◡). — *Yhd.* lohen-, ruusunp.; sinip.; kellanp.

punettu|a[1]* *v. harv.* punertua, punehtua. | Auringossa p:nut iho. P:neet silmät.

punger|taa[9] *v. harv.* -rus[64] *teonn.* punnertaa, puurtaa, ahertaa. | -- Kantolan väki tässä on p:tanut LEINONEN.

punikki[5]* *s.* **1.** *halv.* punakaartilaisista, joskus myös äärimmäiseen vasemmistoon kuuluvista. | P:en tihutyöt. **2.** *kans.* ruskea lehmä. | Navetassa märehtivä p. **-tatti** *s.* Boletus versipellis, maukas ruokasieni.

punka[11]* *s.* Samolus, valkokukkaisia monivuotisia esikkokasveja. — *Yhd.* pikku-, suolap.

punk|ka[11]* *s. ark.* puinen pytty, kehlo; metallinen soikko. | Piimittää maitoa p:assa. Pestä lasta p:assa. — *Yhd.* maito-, viilip.; pesu-, pyykkip.

punk|ki[4]* *s.* P:it 'Acarina, monilajinen hämähäkkieläinten lahko, (us. mikroskooppisen) pienikokoisia, yl. loisina t. puoliloisina eläviä eläimiä, joilla on tav. yksiosainen palleroinen ruumis'. — *Yhd.* hedelmäpuu-, heinä-, hius-, jauho-, juuri-, karviais-, kehrääjä-, kimalais-, lehti-, lintu-, luumu-, mansikka-, päärynäpuu-, sametti-, syyhy-, talirauhas-, vesi-, vihannes-, äkämäp.

punktaalilasit *s. mon. fys. lääk.* keskeltä ulospäin kaareutuvat silmälasit, joiden läpi vinosti sivulta silmään tulevien valonsäteiden taittumisvirhe on vähäinen.

punkteera|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** merkitä t. varustaa pisteillä, pisteittää. **a.** (itämaisissa kielissä) varustaa kirjoitus vokaalien merkkeinä käytetyillä pisteillä. **b.** jäljentää malli (metallilevyyn, kankaaseen tms.) merkitsemällä t. lyömällä pisteitä hiili- t. kuultopaperin tms. läpi. **c.** kuvanveistossa: tav. erityistä porakonetta käyttäen jäljentää malli puuhun t. kiveen merkitsemällä sen tärkeimmät kohoja syvyyskohdat. **2.** *lääk.* tehdä punktio. | Polven p:us.

punkti[4] *s. ark.* piste, kohta. | Se on tärkeä p. Vain yksi pieni p. minusta vielä tuntuu hiukan hämärältä SIMO PENTTILÄ.

punktio[3] *s. lääk.* ruumiissa olevan nesteen poistaminen tutkimis- t. hoitotarkoituksessa kudosten läpi pistetyllä ontolla neulalla t. ruiskulla, punkteeraus. | Nivelontelon tyhjentäminen p:ta käyttäen. — *Yhd.* koep.; lumbaalip. **-neula** *s.* **-ruisku** *s.*

punnanmaa *s. hist.* maa-alueen mitta; vrt. punta 3.

punna|ta[35] *v. kans.* -us[64] *teonn.* tehdä jtak ponnistellen, ponnistella, pinnistää, ahertaa, puuhata, puurtaa, punnertaa. | P. kantojen kimpussa. P:sin laskun kimpussa koko illan.

punner|rella[28]* *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < punnertaa.

punnerrus|liike *s. voim.* punnertamalla suoritettu liike. **-nosto** *s. urh.* vrt. punnertaa. **-puu** *s. voim.* teline, jolla harjoitellaan erilaisia tasapainoa vaativia punnerrusliikkeitä (esim.

menoa punnertamalla käsinseisontaan), tasapainopuu.

punner|taa[6] *v.* -rus[64] *teonn.* tehdä jtak ponnistellen, vaivalloisesti, väen väkisin, ponnistaa, ponnistella, pinnistää, puurtaa, punnata. | Nostaa, vetää, työntää, kantaa p. P. kiven kimpussa. P:si säkin selkäänsä. P:si itsensä ylemmälle oksalle. P. mäkeä ylös. Painia p. Kulku oli raskasta p:rusta. Paljaat jalat p:tavat [= ponnistavat] kaaripuuhun SILL. Kuumeinen työn p:rus T.VAASKIVI. — *Erik.* **a.** *voim.* käsivoimia käyttäen hitaasti kohottautua (t. laskeutua) asennosta toiseen; vrt. jännitys. | Mennä p:tamalla käsinseisontaan. P:rus renkailla. **b.** *urh.* painonnostossa: kohottaa rinnalle väliasentoon nostettu paino käsivarsien hitaalla oikaisuliikkeellä pään yläpuolelle. | A. p:si 90,5 kg. Kahden käden p:rus. P:rus, tempaus ja työntö.

punnertu|a[1*] *pass.v. harv.* < ed. | -- p:i [= kohottautui hitaasti, ponnistautui] seisaalleen SILL.

punniskel|la[2S] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < seur. | P:i kaloja käsillään. P. asioitaan.

punni|ta[31] *v.* -nta[15*] *teonn.;* punnitus ks. erikseen. **I. 1.** mitata jnk paino. | P. jk, jnk paino. P. vaa'alla, puntarilla. P. oikein, väärin. P. kaloja, omenia, suolaa. Lapsi p:taan joka viikko. P:tsi maljaa kädessään, kädellään. -- sinut on vaa'alla p:ttu ja köykäiseksi havaittu VT. — Herkästi p:tseva vaaka. Puntari p:tsee oikein, väärin. — P. [= mitata] verenpaine. — *Erik.* **a.** annostaa punnitsemalla. | Kuppiin p:taan 50 g jauhoja. Heinät p:taan 4—6 kg:n nippuihin. P. runsaasti, niukasti. **b.** *mat.* painottaa. | P:ttu keskiarvo 'aritmeettinen keskiarvo, joka saadaan, kun luvuille keskiarvoa laskettaessa annetaan tietyt painot'. **c.** *kuv.* vrt. 2. | P. sanansa kultavaa'alla. Kukapa hänenkään ajatuksensa p:tsee. Siinä leikissä [= käsikapulan vedossa] voimat p:taan KIVI. Vaviskaamme lasta, lapsen kättä. / Hän on kerran p:tseva meidät KAILAS. **2.** *kuv.* harkita, miettiä, pohtia, arvioida, laskea, puntaroida. | P. sanansa, puheensa. P:ttua puhetta. P. tarkkaan jokainen tekonsa. P:tsin mielessäni kauan hänen sanojaan. Kysymystä on p:ttu joka puolelta. P:tsin asiaa pitkään. Yksityiskohtien p:nta. Asian puolueeton p:nta. P. mahdollisuutensa oikein. P. eri vaihtoehtoja vastakkain. Valikoida ja p. ilmaisukeinojaan. Taulun sopusuhtainen, p:ttu kompositio. Seinäpinnan p:ttu jaottelu. Värisävyjen tarkka p:nta. Hänessä oli jotakin pidätettyä ja p:ttua TALVIO. **II.** *maanm.* määrittää eril. kojeita käyttäen jnk alueen korkeussuhteet, vaaita, nivelloida. | Maa-alueen, tontin, kosken p:tseminen.

punnitsemis- ks. punnitus-.

punnitsija[14] *tek.* < punnita.

punnitsi|n[50] *väl.* < punnita. | Vaa'at ja muut p:met.

punnitus[64] *teonn.* < punnita. **1.** Kalojen, suolan p. Tarkka, väärä p. — *Yhd.* koe-, normaali-, tarkistusp. **2.** *maanm.* vaaitus, nivellointi. | Tontin, kosken p.

punnitus|koe *s.* **-koje** *s.* **-kone** *s.* **-kyky** *s.* Vaa'an suurin p. **-laite** *s.* **-maksu** *s.* **-menetelmä** *s.* **-paalu** *s.* = juuripaalu. **-tarkkuus** *s.* Vaa'an p. **-tulos** *s.* **-virhe** *s.* **-väline** *s.*

punnituttaa[2*] *fakt.v.* < punnita. | P. itsensä joka viikko. Päätettiin p. kaupungin kadut.

punnu|s[64] *s.* **1.** vaa'assa mittana käytetty painoyksikön t. sen kerrannaisen t. osan suuruinen metallikappale. | Kilon, 5 kg:n, 100 g:n, 5 g:n p. Käyttää laillisia, oikeita, vääriä p:ksia. — *Kuv.* mitta, vertauskohde, laskuperuste. | Elinkustannusindeksiä laskettaessa p:ksina käytetyt hinnat. — *Yhd.* messinki-, metalli-, rautap.; normaalip. **2.** yl. paino, puntti, riippa. | Seinäkellon p:kset. Jaloissa kahleet ja p:kset. Painonnostajan p:kset. Ongensiiman p. — *Yhd.* käsi-, nosto-, voimistelup.

punnus|kuppi *s.* vaakakuppi, johon punnukset pannaan mitattaessa. | Vaa'an p. **-liike** *s. voim.* liike, jota suoritettaessa pidetään käsissä punnuksia. **-sarja** *s.*

puno|a[1] *v.* **1. a.** kiertää lanka(a), vitsas(ta) tms. kierteelle, sykkyrälle. | P. lankaa sormiensa välissä. P. oikeaan, vasempaan. P:ttu puominvitsas. P. viiksiään. -- p:i lakkaamatta nenäliinaa käsissään AHO. — Rihmalla moneen kertaan p:ttu [= kierretty, päällystetty] nappi. **b.** kiertää toistensa ympäri t. pujottaa t. sitoa (pitkittäin) toistensa väliin kahta t. useampaa säiettä, lankaa, vitsasta tms.; *kut.* palmikoida (ei kiertää) yhteen kolmea t. useampaa säiettä. | P. köyttä. P. nuoraa, rihmaa. Kieräksi p:ttu lanka. Neljästä säikeestä p:ttu nauha. Pikilangan p:minen. P. palmikkoa, palmikoksi, palmikolle. P:tut vitjat. P. nauhoja hiuksiinsa. P. seppelettä. **c.** valmistaa säikeistä, hihnoista, kuiduista, vitsaksista palmikoimalla, ristikkäin pujottelemalla, eri tavoin solmimalla tm. kudosta; nitoa, kutoa. | Niinestä p:ttu verkko, matto. Oljesta p:ttu hattu. Juurista p:ttu kori. P:ttiin vesoista paarit. Liaanien ryteiköksi p:ma metsä. **2.** *kuv.* **a.** kiertää, kietoa. | -- p:i hän kätensä minun selässäni olevan leilin kantimeen pysyäkseen tiellä ALKIO. Liehitellen p:i Pirkko pienet käsivartensa perämiehen kaulaan LARINK. **b.** P. päätään 'käännellä, pyöritellä päätään; miettiä päänsä puhki'. Eukot ihmettelevät päätään p:en. P:in päätäni, kuinka jutusta selviäisin. **c.** liittää jhk jtak; sommitella, suunnitella, kehitellä. | Romaanin juoneen p:ttu sivuaihe. P. (sala)juonia. P:ivat kavalan juonen hänen päänsä menoksi. P. suunnitelmia, aiheita, kuvitelmia. P:i ajatuksiaan edelleen. HPS:n keskuskolmikko p:i vaarallisia hyökkäyksiä. -- osaa keskustelun p. joka asiasta LEHT. Ois hauska nähdä, kuink' erinomaista runoa / te itse samasta aiheesta voisitte p. *MANN. -- sinun kielesi p:o petosta VT.

punoit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* olla punainen, hohtaa punaisena, punertaa. | Posket, korvat p:tavat. Juopon p:tava nenä. Pakkasesta p:tava iho. Kiukusta p:taen. P:taa kuin rapu, kuin pioni. Tulehtumisen aiheuttama p:us. Mansikat, omenat alkavat p. Marjoista p:tava aho. Rinteellä p:taa talo. Taivaanranta p:taa.

punoittu|a[1*] *v.* tulla punaise(mma)ksi, puner-

tua, punehtua. | Iho tulehtuu ja p:u. P:nut silmä. Vaarat p:vat, kaste kimaltaa LEHT.
punoittuma[13] *s.* punehtuma. | Ihon, limakalvon p.
punoja[16] *tek.* Köyden, nauhan p. Ainainen juonien p. — *Yhd.* korin-, köyden-, nuoranp.; juonienp.
punoksinen[63] *poss.a.* < punos. | P. hattu. — *Yhd.* runsasp.
punoma- = punonta-.
punomaton[67] *kielt.a.* P. lanka.
punomis- = punonta-.
punomo[2] *s.* köyden t. nuoran punontaa harjoittava liike t. laitos. — *Yhd.* köyden-, nuoranp.
punonnai|nen[63] *s.* punos. | P:silla koristettu takki. P:sella päällystetty kori. — *Yhd.* hamppu-, metalli-, silkkip.
punonta[15*] *teonn.* < punoa. **1.** punominen. | Köyden, nuoran p. Juurikorin p. — *Kuv.* Poliittisten juonien p. — *Yhd.* korin-, köyden-, niinen-, nuoran-, oljenp. **2.** *konkr.* punomalla tehty työ, punottu kudos, punos. | Hattu kaunista p:a. — *Yhd.* hamppu-, kori-, lanka-, niini-, olki-, silkkip.
punonta-aine *s.* Niini, olki p:ena.
-punontainen[63] *poss.a.* Löyhä-, luja-, tiivisp.; ristip.; niini-, olki-, silkkip.
punonta|kone *s.* **-pitsi** *s. käs.* = haarukkapitsi. **-teo|s** *s.* Köydet ym. p:kset. **-tuote** *s.* **-|työ** *s.* Niinen, espartoheinän, rottingin käyttö p:-töihin. Kori- ym. p:työt.
puno|s[64] *s.* **1.** punottu (kierretty t. palmikoitu) (vars. koriste)nuora, nauha, johdin tms., punonnainen. | Kolmi-, nelisäikeinen p. P:ksin koristettu takki. Vyönä silkkinen p. — *Yhd.* hopea(lanka)-, kulta(lanka)-, metalli-, silkkip.; koriste-, olkainp. **2.** *anat.* useista pienemmistä hermoista punoutuva hermo. — *Yhd.* hermop.; istuin-, kainalo-, kaula-, lanneristip. **3.** *harv.* yl. punomalla tehty kudos. | Pajukoreja valmistettaessa käytetty p. — *Yhd.* kori-, olki-, rottinkip.
punos|johdin *s. sähk.* punottu johdin. | Kiinteitä p:johtimia saa käyttää ainoastaan kuivissa asuinhuoneissa. **-johto** *s. sähk.* punotusta johtimesta asennettu johto. **-pisto** *s. käs.* pieniä aivipistoja, jotka ommellaan viivaa pitkin pujotellun langan ympärille esim. nimikoinnissa. **-teos** *s.* **-työ** *s.*
punottaa[2*] *fakt.v.* < punoa. | P. köysiä.
punous[64] *s.* par. punonta.
punoutu|a[44] *refl.* ja *pass.v.* < punoa. | P. yhteen. Säikeet p:vat köydeksi. Neulominen, kudelman muodostaminen toisiinsa p:vista lankasilmukoista. Kuteen p:minen loimeen. Ryteiköksi p:nut pensaikko. — *Kuv.* Ystävysten välille p:neet siteet. Romaanin juoneen p:nut sivuaihe. Sankarin ympärille p:nut tarusto. Nämä kysymykset p:vat kiinteästi toisiinsa. Kristillisiin menoihin p:neet pakanalliset käsitykset. Ajatukset p:ivat kiinteäksi suunnitelmaksi.
punssa|ta[35] *v. tekn.* -us[64] *teonn.* pakottaa (I.3.a).
punsseli[5] *s. tekn.* pakotustaitta, pakotin.
1. punssi[4] *s.* (vars. Ruotsissa suosittu) sokerista, arrakista ja vedestä valmistettu alkoholijuoma; joskus muistakin liköörin tapaisista juomista. | Juoda p:a. Lasi p:a. — *Yhd.* arrakkip.; kahvip.
2. punssi[4] *s. tekn.* = punsseli.
punssi|booli *s.* **-kuppi** *s.* **-lasi** *s.* **-leivos** *s. ruok.* eräs makea leivos. **-malja** *s.* **-pullo** *s.*
pun|ta[11*] *s.* **1.** *harv.* painomittana: naula, "pauna". **2.** eräiden maiden rahayksikkö; tav. = Englannin punta (merkki £). | P:nan kurssi. 5 miljoonan p:nan laina. Egyptin, Turkin p. — *Yhd.* kultap. **3.** entisaikoina käytetty viljanmitta (meillä tav. 6, Ruotsissa 8 pannia). | 3 p:taa rukiita, maltaita. P:nan kylvö.
punta|-arvo *s.* arvo puntina. | Frangin p. **-blok|-ki** *s. tal.* = puntaryhmä. | P:in maat. **-laina** *s.* **-määräinen** *a.* P. vekseli.
puntari[5] *s.* sauvamainen käsivaaka, jossa tav. on kädensijallinen siirrettävä tukiterä sekä toisessa päässä kiinteä vastapaino, toisessa koukku. | P:n varsi, perä, nokka, kädensija. Punnita, mitata p:lla. P:a saa käyttää torikaupassa ja yksityisessä tavaranvaihdossa, mutta ei yleisissä myymälöissä. — Panna, pistää jk p:in, p:n nokkaan [myös kuv.: 'arvioitavaksi, arvosteltavaksi']. P:ssa [= koetteella, kysymyksessä] oli koko hänen pätevyytensä. Hänen sanansa painaa paljon p:ssa 'hänen sanallaan on merkitystä, hänen sanalleen annetaan arvoa'. Yleisen mielipiteen p. Huumorintaju on henkevyyden p. [= mitta, osoitin] SL. Punnita omantunnon p:lla. Ei voimaa p:lla jaeta SP. — *Yhd.* luoti-, puu-, rautap.; ilmap.
puntaro|ida[30] *v.* **-inti**[4*] *teonn.* **1.** *konkr.* punnita puntarilla. | -- p:ipi / saunarannassa hän saalistansa LEINO. — Tav. **2.** *kuv.* punnita 2. | P. jtak kysymystä. Ehdotusta p:itiin joka puolelta. Lakialoite valiokunnan p:itavana. Yleisö p:i joukkueiden mahdollisuuksia. Ehdokkaiden p:inti. P. maailman menoa.
puntaroi|ja[11], **-tsija**[14] *tek.* < ed. | Kirjallisuuden p.
puntarpää *s.* Alopecurus, timoteita muistuttavia heinäkasveja, alopekuuri; vars. nurmipuntarpää. — *Yhd.* nurmi-, polvip.
punta|ryhmä *s. tal.* maista, joiden valuutta on sidottu Englannin puntaan; myös näiden maiden valuutoista; *syn.* puntablokki. | P:ryhmän maat. Suomi liittyi p:ryhmään ensi sijassa vientipoliittisista syistä. **-saatava** *s.*, tav. *mon.*
1. punt|ata[35*] *v. kans.* -taus[64] *teonn.* panna puntteihin, sitoa punteiksi; ks. 1. puntti.
2. puntata[35*] *v.* par. pontata, ruodittaa.
punteittain *adv.* puntteina, puntteihin sidottuna; vrt. seur. | Myydä lankaa p.
1. punt|ti[4*] *s. ark.* nippu, kimppu, käärö, pakka, paketti. | P. [= 10 rasian paketti] tulitikkuja. 4,5 kg:n p. lankaa. -- sokeria vähää vaille koko p. elikkä toppi NUOLIV. — *Yhd.* tulitikkup.
2. punt|ti[4*] *s. ark.* **1.** paino, punnus. | Seinäkellon p:it. Jalkaraudat ja p:it. **2.** tav. *mon.* lahje. | Housun p:it märkinä. -- housun p:it ylös käärittynä SILL. — *Yhd.* housunp.
3. punt|ti[4*] *s. kans.* "punkti", piste, kohta. | Se on tärkeä p. Tuima on edessämme pykälä ja p. KIVI. Ihan kuin oikeassa talossa, p:ista prikkuun PAKK. Niin, siinä on yksi p., että -- SILL.

4. puntti[14*] *s.* par. pontti.

punttu[1*] *s. kans.* punkka, saavi. | Tynnyrin puolikkaasta tehty p. — *Yhd.* kala-, piimä-, suola-, taikinap.

puohat|a[35] *v. kans.* ahertaa, puurtaa, puuhata. | Siinäkös p:tiin illasta hiljan ja aamusta varhain PÄIVÄR.

puoh|de[78*] *kans.* vaatteen, verkon, vitjojen tms. poimu, laskos, mutka. | Hapaan p:teeseen joutuneet kalat. — *puoh|teella,* -teelle 'laskoksella, mutkalla'. | Vyöllä p:teelle sidottu mekko. Virrassa syvälle p:teelle painunut verkko. Kahdella p:teella riippuvat vaskivitjat.

puohdin[50*] *s. kans.* pohdin.

puohtaa[2*] *v. kans.* pohtaa.

1. puol|a[11] *s.* **1. a.** paperi-, puu-, ruoko-, metalli- tm. putki, jonka ympärille on kääritty lankaa; myös tällainen putki sellaisenaan, puolapilli, puolanpohjallinen; *syn. kut.* käämi, bobiini, pupiina. | Tehdä p:ia. Asettaa p. sukkulaan. Kiertää lanka p:alle. Kaksi p:aa ompelusilkkiä. — *Yhd.* metalli-, paperi-, puup.; kehruup.; lanka-, silkkip. **b.** ompelukoneessa: metallirulla, jonka ympärille aluslanka kääritään. **c.** valokuvafilmin rullamainen puu- t. metallipohjallinen. | Rullafilmi siirtyy kamerassa p:alta toiselle. — *Yhd.* filmip.; metalli-, puup. **2.** kahta jnk esineen t. laitteen osaa yhdistävistä rinnakkaisista (tav. pyöreistä) puu- t. metallitangoista: piena, "pinna". **a.** pyörän napaa ja kehää yhdistävä puu- t. metallipiena. | Pyörän p:at. Rukinpyörän p:at. — *Yhd.* pyöränp. **b.** tika- t. puolapuiden poikkipuu, astin, puolapuu. — *Yhd.* astinp. **c.** *harv.* veräjän poikkipuu, puolapuu. | Pihaveräjän päällimmäinen p. ALKIO. **d.** häkin, kaiteen tms. pyöreä pystypiena, puolapuu. | Heinähäkin, porraskaiteen p:at. **e.** tuolin, sohvan, sängyn tms. kahta osaa (esim. tuolin selustapuuta ja istuinlevyä) yhdistävä (pyöreä) piena, säle, puolapuu. | Keinutuolin selkänojan pyöreät p:at.

2. puol|a[10] *s.* puolukka. | Poimia p:oja. Käydä p:assa 'puolukoita poimimassa'. — *Yhd.* sianp.; vesip.

3. puola[11] *s.* puolalaisten kieli. | P:n kieli. Puhua p:a. Kääntää p:ksi.

puolaaja[16] *tek.* < puolata.

1. puolain[56] *väl.* (< puolata) puolauskoje t. -laite.

2. puolain[56] *s. kans.* puolukka.

-puolainen[63] *poss.a.* < 1. puola. | Ohut-, paksup.; metalli-, paperi-, puup.

puola|kone *s.* = puolauskone. **-kotelo** *s.* Ompelukoneen p.

puolalai|nen[63] *a.* ja *s.* **-suus**[65] *omin.* P. masurkka. P:set kuuluvat länsislaaveihin. — *Rak.* P. eli goottilainen limitys 'limitys, jossa vuorottelee 1 juoksu- ja 1 sidekivi'.

puolalaist|aa[2] *v.* tehdä puolalaiseksi, antaa jllek puolalainen muoto. **-ua**[1] *pass.v.*

puolan|kieli *s.* tav. ⌒. **-kielinen** *a.* P. kirjallisuus.

puolanlehti *s.* puolukanlehti.

puolantaa[8] *v.* kääntää puolaksi.

puolanvaihtaja *s. kut.* Kutomakoneen p.

puolan|varpu *s.* puolukanvarpu. **-varsi** *s.* puolukanvarsi.

puola|pilli *s. kut.* puolan pohjallisena oleva (pahvi-, ruoko-, pelti- tms.) pilli, puola. **-puu** *s.* **1.** (puinen) puola; ks. 1. puola 2. | Pyörän, rukin p:t. Tikkaiden p:t. Veräjän p:t. Häkin, porraskaiteen p:t. **2.** *mon. voim.* (tav. useita rinnakkaisia) tiheähköjä tikapuita muistuttava voimisteluteline. **-puuliike** *s. voim.* **-pyörä** *s.* pyörä, jossa on puolat.

puolasto[2] *koll.s.* < 1. puola 2. | Pyörän p.

puolata[35] *v.* kiertää lankaa puolalle, käämiä, pupiinata.

puolatar[54*] *s.* puolalainen nainen.

puolaus[64] *teonn.* < puolata. | Kuteen p. **-kara** *s. kut.* kara, johon täytettävä puola kiinnitetään. | Rukkiin kiinnitettävä p. **-koje** *s.* Ompelukoneen p. **-kone** *s. kut.* puolaamiseen käytetty kone, puolakone, käämikone. **-laite** *s.* puolain.

puolautu|a[44] *pass.v. harv.* < puolata. | Kuteen p:minen.

puoleen I. *postp.* (gen:n t. poss.-suff:n kera) t. harv. *adv.* **1.** (jhk) päin, (jtak) kohti, (jnk) lähelle. **a.** *postp.* Kiskoa köyttä p:sa. -- vetivät kumpikin peitteen p:sa AHO. Magneetti vetää rautaa p:sa. Puku veti kaikkien huomion p:sa. P:sa vetävä [= houkutteleva, kiehtova; myös ⌣] olento. Houkutella, kiehtoa p:sa. Kurkotti huuliaan veden p. Kumartua jnk p. Oksat maan p. taipuneina. Katsoa, silmätä jkn p. -- tehnyt hoviniiauksia kuvien p. TALVIO. -- Kerttu on näöltään paremmin isänsä p. [= isänsä näköön] MERIL. Kesä kallistuu syksyn p. [= syksyä kohti] V.KOLKKALA. — Erik. *kääntyä jkn* t. *jnk puoleen* kääntyä jkta, jtak kohti; (tav. abstr.) turvautua, vedota jhkun, jhk, antaa jtak jkn, jnk tehtäväksi. | Kääntyi seuralaisensa p. ja virkkoi: --. Kääntyä lääkärin, viranomaisen p. Kääntyi anomuksella kuninkaan p. Kääntyä rukouksessa Jumalan p. Kirjassa käännytään lähinnä sivistyneistön p. — Vars. *heng. ylät.* Herra, käännä kasvosi puoleemme! Jumala on katsonut kansansa p. UT. Rukous kohoaa Jumalan p. Ikävä, kaipaus Jumalan p. Huutaa Herran p. 'rukoilla Herraa'. -- kallista korvasi minun p:i VT. Päivä ei p:i paista JYLHÄ. **b.** *adv.* -- katsoi p. lemmekkäästi KIVI. -- kääntyy äkkiä p. ja näkee nuorukaisen edessään LINN. **2.** *harv.* hyväksi, eduksi, puolesta. | Puhua omaan p:sa 'omaksi edukseen, omaan pussiinsa'. -- luulivat minun vain p:i puhuvan MERIL. Hän ei puhu p. eikä vastaan KOSKENN. **II.** *adv. kans.* syrjään, sivuun, pois tieltä. | Härkineen päivineen tuonkokoiset miehet p. nostetaan, kun tiellä vastaan tullaan! KILPI.

puoleensavetäv|ä *a. (partis.)* **-ästi** *adv.* **-yys** *omin.* viehättävä, kiehtova, houkutteleva. | P. nainen, olemus. P. mainos, näyteikkuna. Kodikas ja p. teepöytä. Hymyillä p:ästi.

puolei|nen[63] **I.** *a.* **1.** gen:ssä olevan s:n t. s:sesti käytetyn sanan, joskus poss.-suff:n määrittämänä; kirjoitetaan ⌣ vars. lyhyen määräyksensä kanssa t. milloin määräystä edeltää toinen. gen. **a.** paikallisesti: sillä puolella jtak t.

jnk suhteen oleva kuin määräyssana ilmaisee. | Maantien p. pää rakennusta. Kadun p:set ikkunat. Yliopiston Aleksanterinkadun p. ovi. Venäjän p. raja. Putken tuulettajan p. pää. Kaupungin pohjoisen p. osa. Oikean, vasemman p. Luoteisen p. tuuli. Veti p:sestaan köydenpäästä. — *Yhd.* auringon-, järven-, kadun-, keulan-, meren-, oven-, perän-, pihan-, päivän-, rannan-, tienp.; etelän-, idän-, lännen-, pohjan-, pohjoisenp.; oikean-, vasemmanp.; kumman-, kummankin-, saman-, toisen-, tuon-, tämänp.; Aasian--, Euroopan--, Ruotsin--, Suomen--, Venäjän-p. **b.** sukulaisuus-, polveutumissuhteista puhuen: määräyssanan ilmaisemasta suvusta t. ilmaisemalta puolelta polveutuva; tav. ⌣. | Isän p:set sukulaiset. — *Yhd.* isän-, äidinp. **2.** (myös -sesti *adv.*) johtimen tavoin a:n gen:iin liittyen muodostamassa merk:ltään moderatiivisia a:eja: -lainen, -hko, -hkö; esim. ankaranp. 'melko, koko, aika, jokseenkin t. verraten ankara, ankaranlainen, ankarahko'. | Ahtaan-, ankaran-, hauskan-, helpon-, huonon-, hyvän-, ison-, kalliin-, kapean-, karkean-, korkean-, kylmän-, köyhän-, laajan-, laihan-, levcän-, matalan-, nuoren-, pienen-, suuren-, syvän-, vanhan-, väljänp. Runsaan-, vähänp:sesti. **II.** *s. harv.* gen:ssä olevan s:n t. s:sesti käytetyn sanan määrittämänä: puolelainen. | Joku kotiseudun p. Nuo sen p:set ovat muuten täällä vieraalla maalla kaikki keskenään sukua SILL.

puolekkain *adv. harv.* kahtia, tasan, puoliksi. | Panna, jakaa p. Panivat saaliin p.

puoleksi *adv.* (*rinn.* puoliksi) puoleen määrään asti, puolittain, osaksi, osittain; joskus: melkein; vrt. kokonaan, kauttaaltaan, pelkästään, aivan, täysin. | P. vieras kieli. P. kesy kauris. P. palanut puu. P. pukeutunut. P. keitetty. Iskusta p. huumaantuneena. Silmät p. ummessa. Ovi on p. auki. P. irrallaan oleva lauta. P. pitkällään. Käsi p. nyrkissä. Vene p. maalla, p. vedessä. P. leikillään, tosissaan. Tein sen p. vastoin tahtoani. Sekoitetaan vettä ja alkoholia, p. kumpaakin. Hiekalla p. täytetty astia. Suunnitelma toteutettiin vain p. P. nauroi, p. itki. Ei käsittänyt asiaa p:kaan. Laulaisinpa p:kaan niin hyvin kuin hän! Onnistuin vain p. Kulki p. juosten. Potilas tuotiin p. kantamalla kotiin. — *S:sesti.* Hän on p. runoilija, toiseksi p. tiedemies.

puolelai|nen[63] *s.* gen:ssä olevan s:n määrittämänä: sillä puolella jtak rajaa tms. t. niillä seuduilla asuva henkilö kuin määräyssana ilmaisee. | Norjan, Venäjän p. Turun, Iisalmen p:sten murre.

puolen|kolmatta, -kymmentä, -sataa, -toista ym. ks. puolikolmatta jne.

puolen|pito *s.* vrt. puoli B.I.6. | P. kilpailijoita vastaan. **-pitäj|ä** *s.* kannattaja, puoltaja, puolustaja. | Sai paljon p:iä.

puolensapitäjä *s.* vrt. puoli B.II.6.

puolen|taa[3] *v.* -nus[64] *teonn.* vähentää, pienentää. | P. hintaa, kuormaa, vauhtia.

puolesta *postp.* (gen:n t. poss.-suff:n kera) t. harv. *adv.*

1. a. jkn t. jnk asemesta, sijasta, edestä, jkta t. jtak edustaen, jkn t. jnk nimissä. | Tehdä jtak jkn p. Vastasi tovereidensa p. Koko ryhmän p. annettu lausunto. Tappeli kolmen p. Antaa muiden päättää p:an. Olen täällä yhtiöni p. Allekirjoittaa jkn p. Kokouksen p. N. N. Tehdä jtak viran p. Joutui toimensa p. paljon matkustelemaan. — Maksaa omasta p:an. Kiitti isäntää sekä omasta että vieraiden p. **b.** jnk hyväksi, eduksi, puolustukseksi tms., edestä, takia, vuoksi; us.)(vastaan. | Taistella, kaatua, uhrautua isänmaan p. Jeesus on kuollut p:mme. Rukoilla lähimmäisensä p. Kamppailla henkensä p. Kiivailla totuuden p. Äänestää ehdotuksen p. Tehdä propagandaa jnk p. Lyödä vetoa, veikata jnk p. Puhua jkn, jnk p. Yksi kaikkien ja kaikki yhden p. SP. - - minun täytyy olla Heikin p. KATAJA. - - kukin on omansa p., vaikkapa vain kissansa ja koiransa SILJO. — *Adv.* Puhua p. ja vastaan. En ole p. enkä vastaan. Esitettiin mielipiteitä p. ja vastaan. — *Kuv.* Jk puhuu jnk p. 'on jnk suosituksena, puolustuksena, todistuksena jstak tms.'. Tuotteemme puhuvat itse p:an. Moni seikka puhuu sen p., että - -. Asian p. puhuu sekin, että - -. **c.** takia, vuoksi, tähden. | Olla huolissaan, pelätä jkn, jnk p. Oli levoton miehensä p. Saan hävetä hänen p:an. Olen ylpeä p:si. Vapisi henkensä p. Olen täällä viran p., en yksityishenkilönä. Hänellä on auto virkansa p. 'virkaetuihin kuuluvana'.

2. a. suhdetta, näkökohtaa ilmaisten; jnk kannalta, jnk suhteen, jhk nähden, jtak ajatellen; korvattavissa tav. poss.-suffiksisella abl:lla. | Muistuttaa jtak, poiketa, erota jstak jnk p. Jnk (ominaisuuden) p. hyvä, huono, saman-, erilainen. Sekä laadun että määrän p. Ilmojen p. suotuisa kesä. Asukaslukunsa p. Suomen kolmas kaupunki. Turvassa hengen ja omaisuuden p. Vaatteiden p. tulen kyllä toimeen. Sekä sisällyksen että tyylin p. mainio teos. Sijaintinsa p. verraton tila. - - niin totta kuin Jumala minua auttakoon ruumiin ja hengen p. LK. — Ei sen p. [= ei sillä], että haluaisin moittia. Kyllä meillä tilaa riittää, ei sen p. Eipä silti eikä sen p., mutta - -. Eikä minulla sen p. [= sitä paitsi, muuten, oikeastaan tms.] ole aikaakaan. **b.** jnk vastustamatta (asiaa), jnk estämättä; tarvitsematta ottaa huomioon jkta. | Saat minun p:ni tehdä mitä haluat. Tulkoon vain meidän p:mme. Vanhempiensa p. hän olisi kyllä voinut lähteä, mutta ei halunnut. Sai olla rauhassa tovereidensa p. **c.** *puolesta(an* (adv.) kohdastaan, osaltaan; joskus: taas. | Omasta p:ni haluaisin lisätä, että - -. Omasta vähäisestä p:ni huomauttaisin, että - -. En p:ni tunne toista yhtä hyvää keinoa. Minä lähdin, Pekka p:an jäi makaamaan. Seikka, joka p:an johtaa siihen, että - -. Ilmoitti asian esimiehelleen, joka p:an teki ilmoituksen poliisille. — Olla miestä p:an. Siellä Mettälä kuljeskeli, oli mahtava p:an SILL. **d.** *harv.* puolelta, taholta. | - - koko asia, sekä työn että isäntänsä p., oli puhdasta pilaa KIVI. Meidän p:mme oli se jonkinlaista seurapeliä, jota vastoin Yrjö otti asiat isolta kannalta AHO. **e.**

jnk taholta, toimesta. | Asunto tehtaan p. Työvaatteet talon p. Tavara toimitettiin liikkeen p. kotiin. Asia hoidettiin viranomaisten p. Valtion p. tapahtuva ohjaus. Hallituksen p. paikalle lähetetty sotaväki.

puolestapuhuja *s.* puolustaja, puoltaja. | Esiintyä syytettyjen p:na. Oikeuden ja totuuden p. Lehti on asettunut uuden järjestön p:ksi.

puoleta[34] *v. harv.* vähetä, pienetä. | -- kyllä siinä pitäisi törkyläjän p.! LASSILA.

puolet|on[57] *a. harv.* -tomasti *adv.* **1.** (vrt. puoli B.II.5) avuton, voimaton. | Emännätön isännyys on p:onta ja ontuvaa KIVI. Murrettu, p. äiti PÄIVÄR. -- ei mies ollut p. eikä pennitön H.ASUNTA. **2.** tavaton, kohtuuton. | P. kivi, juoppo. P:toman suuri hinkalo. Töitä vallan p:tomasti.

puol|i[32]; puoleen, puoleksi, puolesta, puoliksi, puolillaan, puolin ks. erikseen.

A. *perusl.* **I.** kahdesosa (merkitään 1/2).

1. Yks. akk. tav. *puoli*, mutta vars. puhek. myös *puolen*, joka partit:n määrittämänä esiintyy myös nom:n tehtävissä: p. tai p:en kiloa kaloja; muissakin sijoissa joskus inkongruentisti oheisen s:n kanssa: p:ella hinnalla t. hintaa. S:sesti subj:na, predikatiivina, obj:na ja obj:n sukuisena adverbiaalina vars. ilman edessä olevaa attr:a ja etenkin elat.- (joskus partit.-)määräyksen ohella käyt. tav. yks:n asemesta monikollista *puolet*-muotoa, jolla tällöin on yksiköllinen merk. ja tav. adv:n luonne: P:et väestöstä on katolisia. Anna p:et Pekalle! | P. tusinaa, tonnia. Kolme ja p. kiloa. Neljän ja p:en prosentin korko. P:en metrin pituinen keppi. P. päivää. P:en vuoden ikäinen pienokainen. Joka p:en tunnin kuluttua. P. miljoonaa, tuhatta. Siellä oli p:en kuudettasataa henkeä. Kuljemme vielä toisen p. kilometriä. — P. omenaa, leipää. Yleisöä vajaa p. huonetta. P. käännöstä [= 45°:n käännös] vasempaan! Olen asunut täällä p. (p:en, p:et) ikääni. Sai prinsessan ja p. (p:en, p:et) valtakuntaa. Antaa p. tietä vastaantulijalle. P:ta päätään pitempi kuin muut. P. (p:en, p:ta) hevosenmittaa edellä. Puhtaus on p. ruokaa SP. — Myydä p:ella hinnalla (hintaa). Työskennellä p:ella palkalla. Kulkea p:ella vauhdilla. -- lähteä tiilitehtaalle p:eksi päivää töihin M.MERENMAA. — Kahden luvun keskiarvo on p. (p:et) niiden summasta. Lukumäärä on vähentynyt p:een entisestään. Hotelli, jossa on puhelin p:essa huoneita. Kierrosluku, joka vastaa p:ta täydestä vauhdista. Näin on laita enemmässä kuin p:essa kaikista tapauksista. Peltoa p. (p:et) sen vertaa kuin niittyä. Kahdessakin on p. (p:et) liikaa. — Kulkea p:in askelin. Kromaattisessa asteikossa on vain p:ia sävelaskelia. Täydet ja p:et tunnit. Autossa oli vain p:et valot. -- oli myyty melkein p:illa hinnoilla ALKIO. — Vilja ei riitä p:illekaan asukkaille 'puolellekaan asukkaiden määrästä'. P:issakaan perheissä ei ollut palvelijaa. — Kumpikin sai saaliista p:et. P:et väestä hukkui. Runsaasti p:et menoista saatiin verotuksella. P:et kahdestatoista on kuusi. Viettänyt p:et elämäänsä ulkomailla. Viennistä enemmän kuin p:et puutavaraa. En ymmärtänyt puheesta p:iakaan. Anna p:et veljellesi! Seos, jossa on p:et mehua, p:et vettä. Sillä on p:et tätä venettä AHO. — Heikentyneenä eräissä sanonnoissa. | Kuunnella vain p:ella korvalla 'tarkkaamattomasti'. P:ella silmäykselläkin [= aivan heti, helposti] sen näkee. Ymmärsi jo p:esta sanasta. Ei puhunut p:ta sanaakaan. Asia, jolle ei kannata uhrata p:takaan ajatusta. En pidä häntä [edes] p:en pennin arvoisena. — Vars. *puhek.* Hinta on korotettu p:ella 'kaksinkertaiseksi'. Pane toinen p. [= sama verta, toinen mokoma] lisää!

2. *(toista) puolta* (vars. puhek.) komp:n ohella: kaksi kertaa (niin suuri jne. kuin). | P:ta suurempi, pienempi, pitempi, korkeampi. P:ta vanhempi kuin sisarensa. P:ta enemmän, kauemmin, nopeammin. — Joskus = paljon. | Osaisin tuon p:ta paremmin kuin sinä.

3. taipumattomana attr:na elliptisesti kellonmääriä ilmaistaessa. | Kello p. kahdeksan 'puoli tuntia ennen kello kahdeksaa, klo 7.30 (merkitään us. ½ 8)'. P. kuuden aikaan, maissa. Kello p. kahteentoista asti. Kello on viisi minuuttia vaille p. seitsemän. Kaksi minuuttia yli p. neljän. — Ennen p:ta kuutta, par. p. kuutta. — *S:sesti.* Kello on pian p. Kello lyö p.

4. taipumattomana *adv*:na adv:n t. harv. a:n ohella: puoliksi, puolittain; tav. ⌣. | Sain tavaran p. ilmaiseksi. P. valveilla, unissaan, torkuksissa, tukehduksissa. P. leikillään, piloillaan. P. umpinainen laatikko. "Epävakainen on onnen ratas", sanoi Laarila p. huokaavasti PÄIVÄR. -- puhkesin p. ääneen sanomaan LEINO. Hevonen juoksi kyllä p. karkua SILL.

II. ilmaisemassa jnk keski-, puoliväliä. **1.** *s:sesti* (vars. adv:n tavoin sisäpaikallissijoissa) aikaa, jatkumista, kulumista tms. merkitsevissä yhteyksissä. | Päivä on p:essa, ohi p:en. Kesä alkoi olla p:essa, p:issa. Yö ei ollut kulunut vielä p:eenkaan. Päivä oli kulunut jo p:ille. P:een alkoi tulla jo päivä AHO. Päivä oli sivuuttanut jo p:en WILKUNA. -- päivä tuskin oli yli p:en TALVIO. — Työ on jo enemmässä kuin p:essa. Matka alkoi olla p:essa. Rakennus on kohta p:essa. Juo nopeammin, lasisihan ei ole vielä p:essakaan 'puolilleen tyhjentynyt'.

2. vain obliikvisijoissa eräiden aikaa ilmaisevien s:ien yhteydessä (us. inkongruentisti); nom:ssa ⌣. | Ennen p:ta päivää (lyh. epp.) 'aamupäivällä'. Jälkeen p:en päivän (lyh. jpp.) 'iltapäivällä'. Kello 3 jälkeen p:en päivän. Heti p:en päivän (myös ⌣) jälkeen. Heti p:elta t. p:ilta päivin. Työ alkoi p:esta päivin. Kassa suljetaan jo p:elta päivin. P:ilta päiviltä sää parani. No, p:elle päivällehän se on selvä koko toimitus SILL. Kaukana p:en päivän [= etelän] suunnalla MERIL. — P:een yöhön asti. Kauas ohi p:en yön. Oli noussut jo p:esta yöstä. -- jo p:ilta öin metsilleen menossa KATAJA. — Heti p:en kuun [= kuukauden puolivälin] jälkeen.

3. melko *harv.* taipum. attr:na paikallisuutta ilmaisevissa yhteyksissä; tav. ᴗ. | Vesi ulottui p. polveen 'säären puoliväliin'. Oli jo menossa p. järvessä -- vähän pitemmälle, p. koskeen AHO. Rengitkin lensivät kerrankin venyttelemättä sängystä p. lattiaan ALKIO. — *Harv.* taipuneena: Tultuasi matkaan p:een / ennätin jo kuolla huoleen AKSELI TOLA. — *Harv. s:sesti.* Loimo lämmittää p:een [= puoliväliin] pirttiä LEINONEN.

III. eräiden yhd:ojen jälkiosana. **1.** muutamissa sukulaisuutta ilmaisevissa yhdyss:eissa: Isä-, lapsi-, poika-, sisar-, tytär-, veli-, äitip. **2.** eräissä (puolittaista) karitiivisuutta ilmaisevissa yhdysa:eissa: Jalka-, käsi-, silmäp.; mieli- (myös s.), muoto-, osa-, parip.

B. *s.* vars. runok. joskus adess. *puolla.* **I.** jnk kahdesosa, toinen (kumpikin erikseen, jompikumpi) jnk (suunnilleen) kahtia jaetun t. jakautuneen t. jaetuksi ajatellun kokonaisuuden osa; osa, joka on puolet jstak t. joka toisen (vars. yhtä suuren t. suunnilleen samanlaisen) osan kanssa muodostaa kokonaisuuden; puolikas, puolisko; partitiivisen gen.-attr:n ohella vain milloin siihen liittyy toinen attr. (omenan toinen p., mutta: omenan puolikas t. puolisko).

1. lähinnä määrästä; subj:na, predikatiivina ja obj:na etenkin elat.- (joskus partit.-)määräyksen ohella käyt. myös monikollista *puolet*-muotoa, jolla tällöin on yksilöllinen merk. | Sai toisen p:en [jtak määrä]miljoonaa. Kumpikin sai saaliista oman p:ensa. Anna toinen p. (toiset p:et) Pekalle! Toinen p. omenaa oli jo pahentunutta. Koko toinen p. maan pinta-alasta. Yöstä on vielä toiset p:et jäljellä. Ei niin pientä pilaa, ettei totta toinen p. SP. — Sai suuremman p:en perintöä. Alukset olivat suuremmaksi p:eksi puulaivoja. Maidosta on vielä enemmät p:et tähteenä.

2. ero seur. a-kohdasta ei selvä. | Keppi katkesi kahtia: toinen p. putosi maahan, toinen jäi käteen. Päivä, vuorokauden valoisa p. Vuoden jälkimmäinen p. on ollut sateista. Sairasteli vanhemmalla p:en ikäänsä. — *Yhd.* alku-, jälki-, loppup.

II. **1.** jnk kokonaisuuden osa jnk sen (tav. keskeisen) rajaksi ajatellun kohdan suhteen, suhteessa toisiin, ajateltuna jhk päin jstak sen (keskeisestä) kohdasta olevaksi; *syn.* eri tapauksissa: osa, pää, sivu, syrjä, laita, taho, kylki.

a. toinen kahdesta (vars. jssak suhteessa vastakkaisesta). | Jnk vasen, oikea p. Jnk vastakkainen p. Pelikentän toinen ja toinen p. Pelaajat vaihtavat p:ta. Maapallon eteläinen, pohjoinen p. Pariovien vasen ja oikea p. Kirjan aukeaman oikea p. Avasi ikkunan molemmat p:et. Ruumiin, kasvojen oikea, vasen p. Koko vasenta p:ta kolottaa. Yhtälön oikea, vasen p. 'yhtäläisyysmerkistä oikealla, vasemmalla oleva osa'. Kulje aina tien oikeaa p:ta! Miesten, naisten p. kirkossa. — Veitsen terävä p. Lusikan kupera p. Kuu kääntää aina saman p:ensa maahan päin. Laudan, rahan toinen p. Molemmilta p:ilta sileä paperi. Kankaan oikea p. Silittää nurjalta p:elta. Mitalin toinen p. (kuv. ks. mitali). Se p. kampelaa, jossa on silmät. Pannukakut paistetaan vain yhdeltä p:en. — Velkojen, varojen p. (tileissä).

b. yksi useasta. | Tämä p. ylöspäin! Itään päin oleva p. kaupunkia. Ikkunaan päin oleva pöydän p. Joka p:elta hiottu timantti. Tarkasteli esinettä joka p:elta. Joka p:elta paikattu takki. Oven p. tupaa. Matkustellut eri p:illa Eurooppaa. Konttoreita maan kaikilla p:illa. Mutta pohjan p:een kirkonmaata / Tuomo haudattiin KIVI. -- huomasi vaatteiden nurkimmalla p:en kasaa olevan koholla CANTH. — Joskus sisäpaikallissijoissa gen:n yhteydessä postp:n tavoin paikkaa ilmaisten: jnk lähistöllä, seudussa; vrt. d, B.III.1.a; ks. myös puoleen. | Seisoskeli oven p:essa. Istua jalkopään p:essa. Tyttäret taas nauraa kuhersivat karsinan p:essa KAUPPISH. Levähdysajoiksi on heillä rannan p:essa omia mielitöitä KARHUM.

c. rakennuksen, rakennusryhmän t. huoneiston osasta; käyt. ulkopaikallissijoissa. | Isäntäväen, vuokralaisen, palvelusväen p. (rakennusta, taloa). Keittiön, kamarin, salin p. Navetan, pirtin p. Talon vanha, uusi p. Myymälän, varaston p. Ravintolan p:elle johtava ovi. Isäntä siirtyi omalle p:elleen. Pistäytyi naapurin p:elle kylään. Miesten, naisten p. saunassa. Sairaalan kirurginen p. -- niin herrasväen p. kuin pirttikin AHO. Pappilassa söi vuokraajan väki omalla p:ellaan, Nahiset, kirkkoherran väki, omallaan TALVIO. — *Yhd.* kamari-, keittiö-, konttori-, myymälä-, navetta-, paraati-, piha-, pikku-, ravintola-, ruokailu-, sali-, sikala-, talous-, vierasp.

d. vars. paikannimen gen:n ohella: seutu, seudut, tienoo, lähistö; käyt. tav. sisäpaikallissijoissa, us. postp:n luonteisesti. | Rauman p:en murre. Kotoisin Turun p:esta. Asuu Kuopion p:essa. Savon p:essa sanotaan, että --. Etelän p:en miehiä. Tullut paikkakunnalle jostakin pohjoisen p:esta. — Meidän p:essa [= meidän seudulla, paikkakunnalla, meillä päin] on tapana, että --. Joku oman p:en ihminen. — *Yhd.* kotip.

e. *yhd.* vars. a- ja b-kohtaan liittyen. | Häntä-, jalka-, pyrstö-, pää-, selkä-, vatsap.; hamara-, keula-, kärki-, latva-, sarana-, suu-, terä-, tyvi-, varsip.; karva-, kirjoitus-, kuori-, kuva-, liha-, martio-, nahka-, ruohop.; klaava-, kruunup.; ala-, etu-, laita-, perä-, pinta-, pohja-, päällys-, sisä-, sivu-, taka-, ulko-, yläp.; auringon-, päivän-, suojan-, tuulen-, varjonp.; joen-, kadun-, pihan-, pään-, tienp.; etelä-, itä-, länsi-, pohjoisp.; etelän-, idän-, lännen-, pohjan-, pohjoisenp.; aamu-, ehtoo-, ilta-, kesä-, kevät-, syys-, talvi-, yöp.; pihtip.; kääntö-, vastap.

2. henkilöistä, henkilöiden ryhmistä t. niihin verrattavista: toinen kahdesta jssak mukana olevasta, jhk osaa ottavasta, us. jssak suhteessa vastakkain t. vastakkaisella kannalla olevasta, toinen kahdesta, joita jk asia koskee; asia-, osapuoli, asianosainen; joskus: puolue. |

Kumpikin taisteleva, riitelevä, kilpaileva, neuvotteleva, keskusteleva p. Toinen sotaa käyvä p. Hyökkäävä, voittava, hävinnyt p. Kumpikin p. esitti taitavaa peliä. Se p. voittaa, joka saa enemmän pisteitä. Mieshukka oli suuri molemmin p:in. Neuvotteluissa p:in ja toisin esitetyt näkökohdat. Oikeuden on kuultava kumpaakin p:ta 'kantajaa ja vastaajaa'. Kumpikin p. pysyi väitteessään. Antava ja vastaanottava p. Avioliitossa on kummankin p:en pyrittävä ymmärtämään toistaan. Kumarreltiin, tingittiin molemmin p:in. Tilanne oli nolo molemmin p:in. Jännitys oli suuri molemmin p:in. Pysähdyttiin kahden p:en [= kumpikin pysähtyi] KIVI. — *Erik.* polveutumissuhteita ajatellen isään t. äitiin (mieheen t. naiseen) liittyvästä suvu(nhaara)sta; vrt. myös III.1.a. | Polveutui isän p:elta ruotsalaisesta suvusta. On äidin p:elta sukua Lahtisille. Isän p:elta peritty taipumus. Suvussa ei kummallakaan p:en ole todettu keuhkotautia. Suku sammui miehen p:elta. — *Yhd.* asia-, osa-, riita-, sopimus-, vastap.; sukup.

3. *abstr.* ominaisuus, näkökohta, asianhaara, seikka, kohta, osa, osuus. | Rehellisyys on hänen paras p:ensa. Matematiikka ei ole milloinkaan ollut vahvimpia p:iani. Naiset ovat aina olleet hänen heikko p:ensa. Jokaisella on hyvät ja huonot p:ensa. Asiassa on toinenkin p. En tunne asiaa siltä p:en. Opetuksen metodinen p. Hallinnon tärkeimmät p:et. Menetelmän haitalliset p:et. Yrityksen taloudellinen p. Aineellinen ja henkinen p. Tieteen teoreettinen ja käytännöllinen p. Asian periaatteellinen p. Tärkeänä p:ena roomalaiskatolisessa uskonnossa on pyhimysten palvonta. Elämän valoisat, synkät p:et. Musiikin eri p:et: melodia, harmonia ja rytmi. Pessimisti näkee kaikessa vain huonot p:et. Tapahtuman huvittavin p. oli se, että --. Kokouksen virallinen p. päättyi. -- aineellinen p. alkaa näyttää synkältä IRIS UURTO. — Us. = huomionarvoinen t. hyvä puoli, etu. | Hänelläkin on p:ensa. -- vaan ei p:iansa vailla / sota Fieandtinkaan lailla *MANN. -- hänellä oli se p., ettei häneen koskaan kyllästynyt TALVIO. — *kaikin puolin* joka suhteessa, kauttaaltaan. | Kaikin p:in kunnon mies. Talo on kaikin p:in kunnossa. Kaikin p:in ajanmukainen laitos. Niin olisi kaikin p:in parempi. Hoiti asiat kaikin p:in kunnollisesti. Kaikin p:in samanlainen. — *päällisin puolin* pintapuolisesti (katsoen). | Teki työnsä aivan päällisin p:in. Olen tutustunut asiaan vain päällisin p:in. Ainakin päällisin p:in samanlaiset. — *Yhd.* ansio-, etu-, haitta-, hyöty-, tappio-, voittop.; finanssi-, huolto-, huvittelu-, lääkintä-, merkitys-, muoto-, musiikki-, talousp.; valo-, varjop.; meno-, tulop.; miinus-, plusp.; arki-, sunnuntaip.

4. vailla varsin. merk:tä s:n gen:iin liittyneenä (t. gen.- t. nom.-alkuisen yhd:n jälkiosana). | Ruoan p. [= ruoka, syöminen] alkoi jo olla vähissä. Tässä olisi hiukan leivän p:ta. Pyytäisin vähän rahan p:ta. Elämisen p. tahtoi olla joskus tiukkaa. Talossa ei ollut muuta miehen p:ta [= miespuolista henkilöä] kuin isäntä. Siihen väkevän p:een [= viinaan] menee meiltäkin paljo rahaa vuodessa ALKIO. -- sika oli aina syömässä viljan p:ta SILL. — *Yhd.* leivän-, maidon-, rahan-, ruoan-, vaatteen-, viljanp.; leipä-, maito-, ruoka-, vaatep.; miehen-, naisen-, vaimonp.; mies-, naisp.

5. *harv.* seikat tms., jotka tukevat t. puoltavat jtak, puhuvat jnk puolesta, tuki. | Ei sitä ole köyhällä p:ta eikä oikeutta maailmassa J.REIJONEN. Ja olihan sillä hiukan p:takin puheelleen LEINONEN. Paljon p:ta on sillä käsityksellä, että -- V.VOIONMAA.

6. vars. kohtiin 1.a ja 2 liittyviä sanontoja: *olla samaa, yhtä puolta (jkn kanssa)* kuulua samaan puolueeseen t. joukkueeseen (esim. pelissä); toimia yhdessä, olla yhteistyössä; kannattaa jkta, pitää yhtä, olla jkn puolella. | Olla samaa, yhtä p:ta pelissä, tappelussa, kiistassa, väittelyssä. Olivat aina yhtä p:ta riita-asioissa. Kenen p:ta olet? Tehdä jtak yhdestä, yksistä p:in 'yhdessä'. -- tappelimme aina yhdestä p:en PÄIVÄR. Te tietysti olette yhdestä p:in AHO. — *olla (seisoa, pysyä* tms.) *jkn* t. *jnk puolella, mennä (siirtyä, tulla, asettua, ruveta* tms.) *jkn* t. *jnk puolelle* puoltaa, kannattaa jkta t. jtak, olla jkn t. jnk kannalla, olla samaa puolta jkn t. jnk kanssa, pitää jkn t. jnk puolta; asettua puoltamaan, kannattamaan jkta t. jtak (jne.). | Olla jkn p:ella tappelussa, riidassa, väittelyssä. Ranska asettui kysymyksessä Englannin p:elle. Kumman p:ella olet? Olen kokonaan teidän p:ellanne. Mennä, siirtyä vihollisen, vastustajan p:elle kiistassa, riidassa (vrt. III.1.a). Saada, houkutella, voittaa jku p:elleen. Sai naurajat p:elleen. Voitti ystävällisyydellään kaikkien sydämet p:elleen. Kaikkien myötätunto on hänen p:ellaan. Rupeatko p:elle [= yhteistoimintaan], niin sitten laitan? KAUPPISH. — Laki on p:ellamme. Hänellä on kaikki edut p:ellaan. Kaikki todennäköisyys on sen p:ella, että --. Syy on kokonaan hänen p:ellaan 'hän yksin on syyllinen'. — *pitää puolensa, puoliaan* puolustautua, olla antamatta periksi, kestää kilpailu, vertailu tms. jkn t. jnk kanssa; valvoa etujaan tms. | Pitää p:ensa ottelussa, tappelussa, kilpailussa, väittelyssä. Pitää p:ensa, p:iaan jkta vastaan, jklle. Piti kauan p:iaan ylivoimaa vastaan. Pitää p:ensa, p:iaan ruokapöydässä, perinnönjaossa. Oraat eivät jaksaneet pitää p:iaan rikkaruohoja vastaan. Rakennus on mainiosti pitänyt p:ensa rapautumista vastaan. Kotimaiset tuotteemme pitävät kyllä p:ensa ulkomaisille. -- voisi jollakin tavalla pitää omia p:iaan SILL. — *pitää jkn* t. *jnk puolta* puolustaa t. kannattaa jkta t. jtak, puoltaa, toimia jkn t. jnk hyväksi, valvoa jkn t. jnk etuja, ajaa jkn t. jnk asiaa (tms.). | Pitää ystävänsä p:ta. Koetti aina pitää talon p:ta. Virkamiehen on pidettävä valtion p:ta. Lehtemme on aina pyrkinyt pitämään kuluttajaväestön p:ta. -- vai rupeat sinä varkaan p:ia pitämään CANTH. — *olla jssak suhteessa paremmalla, edullisemmalla, huonommalla* tms. *puolella, jäädä, joutua, pääs-*

tä tms. *paremmalle* jne. *puolelle* olla paremmassa (jne.) asemassa, jäädä (jne.) parempaan (jne.) asemaan. | Olemme jutussa sikäli paremmalla p:ella, että - -. Jäi saaliinjaossa huonommalle p:elle. — *jku* t. *jk (työ, toiminta* tms.) *on voiton puolella;* vrt. myös III.1.c. | Olemme työssä jo voiton p:ella 'suoriutuneet suurimmasta, pahimmasta osasta työtä'. Urakka on jo voiton p:ella 'enemmän kuin puoliksi tehty'. Talvi on jo voiton p:ella 'enemmän kuin puoliksi kulunut'. — *yhdeltä, toiselta puolelta, puolen* yhdessä, toisessa suhteessa; yhtäältä, toisaalta (vrt. myös III.1). | Löydöt liittyvät yhdeltä p:en kivikautisiin, toiselta p:en nuoremman pronssikauden löytöihin. Toiselta p:en on huomattava, että - -. Vaikka kehitys on ollut edullinen, se toiselta p:elta on vaikuttanut vahingollisestikin. — *tulla puoleen* (kans.) tulla toimeen. | Vietäväkö sitä olis koko kylän kanssa p:een tullut ALKIO.

7. kohtaan 1.a ja b liittyen adv:n tavoin: *a.-attr.* + *puolin* = a.-attr. + päin. | Takki päällä nurin p:in 'nurin'. Käännetään penkki toisin p:in. Oikein p:in. Taulu seinällä väärin p:in. Niin, näin, noin p:in. Rangat asetetaan rekeen pitkin p:in 'pitkittäin'.

III. 1. a. paikallisesti sijaintia t. suuntaa jstak jhk päin osoittaen, ilmaisten paikallisuutta, joka on jstak jhk päin; käyttö us. adv:n luonteista t. vars. ulkopaikallissijoissa gen:n ohella postp:n (harv. prep:n), partit:n ohella prep:n luonteista. | Joen, rajan oikea, vasen p. 'joesta, rajasta oikealle, vasemmalle oleva alue'. Mennään puron tätä p:ta. Kulki aidan toista p:ta. — Puuistutukset tien molemmin p:in t. molemmin p:in tietä. Joukot ryhmitettiin harjun kahden p:en. Vesi virtaa myllyn kahta p:ta. — Valo tulee vasemmalta p:elta. Millä p:en on rautatieasema? Iskuja sateli joka p:elta. Joka p:elta piiritetty kaupunki. - - piirittäin veljekset kaikin p:in [= joka taholta] KIVI. — Istua, kävellä jkn oikealla, vasemmalla p:ella. Rajan tällä, tuolla, samalla, toisella p:ella t. p:en, tällä (jne.) p:ella t. p:en rajaa. Kivi lensi aidan toiselle p:elle t. toiselle p:elle aitaa. Tällä p:en Pohjanlahtea t. Pohjanlahden. Kotoisin Ruotsin p:elta. Karata, mennä vihollisen p:elle. Aluksen oikealla p:ella näkyi kari. Luoto sivuutettiin vasemmalta p:elta 'niin että luoto jäi oikealle'. Valtameren tuolla p:en. Nousta pilvien tuolle p:en. - - veljes, isäntä, on seinän tuolla p:la *MANN. — Taivas alkaa kirkastua tuulen p:ella. Sekä maan että meren p:elta linnoitettu kaupunki. Räystäät tippuivat päivän p:ella. Tuuli on kääntynyt etelän p:elle. Nuotio sytytetään tuulen p:elta. — Heiluttaa päätään p:esta toiseen, p:elta toiselle 'edestakaisin'. Kääntäli ruuvia p:een ja toiseen. Kääntyillä, syöksyä p:een ja toiseen. Harkitsin asiaa p:een ja toiseen. Ei sanonut mitään p:een eikä toiseen. Poikkeuksia p:een ja toiseen. Kontio lähti yhteen p:een [= suuntaan], jänis toiseen p:een KS. - - nostain laihaa kättään kaikkiin ilman p:iin [= suuntiin] LARINK. — Ontua molemmin p:in, molemmille p:ille (myös kuv., ks. ontua). — *Kuv.* Siirtyä (ikuisuuden, ajallisuuden) rajan tuolle, toiselle p:elle, p:en 'kuolla'. Haudan tuolla p:en. Tällä p:en kirkonaidan 'elävien joukossa'. Tuolla p:en kuoleman ei ole sijaa surulle eikä ilolle AK. — *Yhd.* ala-, etu-, perä-, sisä-, taka-, ulko-, yläp.; auringon-, päivän-, suojan-, tuulen-, varjonp.; etelä-, itä-, länsi-, pohjoisp.; etelän-, idän-, lännen-, pohjan-, pohjoisenp.; tiep:essa.

b. ed:een liittyen ajasta aikaisemmuutta t. myöhemmyyttä jnk (rajaksi ajatellun) ajankohdan suhteen ilmaisten; tav. adv:n t. postp:n tavoin. | Keski-, uudenajan p:ella. Kehitys, joka ulottuu historiallisen ajan tuolle p:en 'historiallista aikaa edeltäneeseen aikaan'. Vuoden 1000 tällä p:en 'jälkeisellä ajalla'. Vuoden 1900 molemmin p:in 'ennen vuotta 1900 ja sen jälkeen'. Juhannuksen kahden p:en. Elettiin jo kesäkuun p:ella. Vielä tämän vuoden p:ella 'ennen vuoden loppua'. Viime vuosisadan p:ella. Kurssit alkoivat ennen joulua ja päättyivät vasta tammikuun p:ella. - - toiselle p:elle [= yli] keskiyön AHO. — Joulu on lähellä, mutta huonolla p:ella 'takanapäin'.

c. määristä suuremmuutta t. pienemmyyttä jnk raja-arvon suhteen ilmaisten. | Hinnat vaihtelivat kymmenentuhannen molemmin p:in. On syytä kokeilla kierrosluvun molemmin p:in. Summa nousee tuolle p:en [= yli] tuhannen markan. — Heitto kantoi 70 metrin paremmalle p:elle 'yli 70 metrin'. Tulos jäi 30 minuutin huonommalle p:elle 'yli 30 minuutin'. Siirsi ennätyksensä 11 sekunnin paremmalle p:elle 'alle 11 sekunnin rajan'. — Lämpötila on laskenut pakkasen p:elle 'lämpömittarilla mitaten nollan alapuolelle'. — - - hänen vireensä näytti vieläkin olevan nousun p:ella [= nousemassa] SILL.

2. *jkn, jnk puolelta* jkn, jnk taholta. | Saada vastustusta, ymmärtämystä jkn p:elta. Hänen p:eltaan meidän ei tarvitse pelätä mitään. Se oli ystävällisesti tehty sinun p:eltasi. Sain hänen p:eltaan osakseni pelkkää hyvää. Suurin vaara uhkaa keuhkokuumeista sydämen p:elta.

3. *tästä, siitä, näistä, niistä puolin, puoleen, puoliin* ajasta: tästä, siitä lähtien, alkaen. | Tästä p:in, p:een aion olla ahkerampi. Näytäntöjä pidetään tästä p:een joka ilta. Sellainen ei enää näistä p:(i)in vetele. Siitä p:een olen ollut paljon terveempi. Tätä nimitystä voi näistä p:een ruveta käyttämään H.KLEMETTI. — Äidin piti edeltä p:en [= edeltäpäin, etukäteen] leipoa torttuja CANTH. — *kohta puoleen, puolin* (myös ◡) kohta, kohdakkoin, piakkoin. | Aion tästä kohta p:een lähteä. — *Yhd.* pikap:(i)in.

puoliaalto *s. sähk.* = puolijakso. **-antenni** *s. rad.* **puoli|aavikko** *s. maant.* Aasian sisäosien autiot aavikot ja niukkakasvuiset p:aavikot. **-|aika** *s.* **1.** *urh.* jalkapallo-, jääpallo- yms. peleissä. **a.** (toinen, kumpikin tav. väliajan toisesta erottama) peliajan puolisko, puolet peliajasta. | HPS johti ensimmäisellä p:ajalla 2—1. **b.** ensimmäisen puoliajan päättymishetki. | P:aikaan

mennessä IFK johti 1—0. 2. *jys. kem.* puoliintumisaika. **-akseli** *s.*, vars. *mat.* toisen asteen käyrän akselin puolikas. | Ellipsin p:t. **-alasto|n** *a.* puoliksi alaston. | P. neekeri. P:mana työskentelevä lämmittäjä. P. kallio. **-antura** *s.* = puolipohja. **-apina** *s.* P:t 'Prosimiae, nisäkäslahko, jonka eläimet monessa suhteessa muistuttavat apinoita'. Lori, eräs p. **-ark|ki** *s.* arkin puolikas, puolen arkin suuruinen paperikappale. | P:ille kiinnitetty kasvi. — *Kirj.* painoarkin puolikas, puoli painoarkkia. | Lehti ilmestyi pienenä 8-taitteisena p:kina. **-askel** *s. mus.* sävelasteikkomme pienin sävelaskel, puolet kokoaskelesta (esim. c—cis). | Diatonisessa asteikossa on 5 koko- ja 2 p:ta, kromaattisessa 12 p:ta. Kromaattinen p. 'kantasävelen ja siitä johdetun kromaattisen sävelen **väli**, esim. c—cis'. Diatoninen p. 'esim. e—f'. **-askelinen** *a. mus.* P. sävelasteikko. **-autio** *s.* P. aavikko, saari. **-automaatti** *s.* puoliautomaattinen laite t. kone. **-automaatti|nen** *a.* -sesti *adv.* osaksi automaattinen. | P. laite, kone. P. kivääri, puhelinkeskus. **-avara** *a. fon.* puoliväljä. **-avoi|n** *a.* Suu p:nna. Katseli p:min silmin. P. ovi, kansi. P:met vaunut. P. pönttö. P. katos, kuisti. P. rengas. P. rakennustapa. — *Fon.* puoliväljä. **-avonainen** *a.* P. ovi. P. rengas.

puoli|barbaarinen *a.* P. kansa, kulttuuri. **-hapan** *a.* P. omena. **-hassu** *a.* P. nainen. P:na ilosta. **-hereill|ä, -e** *adv.* puoliksi hereillä, puolivalveilla. | Maata p. **-herra** *s. halv.* alempisäätyisestä t. sivistymättömästä miehestä, joka (pukeutumisellaan, käyttäytymisellään tm.) yrittää käydä herrasmiehestä, puolisivistynyt mieshenkilö. | Sivistymätön, narrimainen p. **-hieno** *a.* P:ksi jauhettu vehnä. P:ksi hakattu hautakivi. P. lanka. **-hienosto** *s.* = puolimaailma. **-hiljaa** *adv. mus.* mezzopiano. **-himmeä** *a.* P. lasi, kiilto, valo. **-hoito** *s.* osittainen täysihoito. **-horroksi|ssa,** -sta, -in *adv.* Maata p. Vaipui p:in. **-hullu** *a.* P. nainen, maailmanparantaja. P:na pelosta. **-humalainen** *a.* P. jätkä. **-humoristi|nen** *a.* -sesti *adv.* P. juttu, kuvaus. **-huoleton** *a.* P. olemus. **-huolimat|on** *a.* -tomasti *adv.* Pelata p:tomasti. P. [= kevytkenkäinen] nainen. **-hupsu** *a.* **-hämärä 1.** *s.* Illan, aarniometsän p. Koko huone oli p:ssä. — *Kuv.* Koko romaanissa vallitsee maagillinen p. **2.** *a.* P. huone, kirkko, nurkka. P. yö. **-hävyt|ön** *a.* -tömästi *adv.* P. sutkaus, ilme. **-höperö** *s.* P. vanhus. **--ihminen** *s.* Tarunomainen kauhuolento, p. **--ilmai|nen** *a.* P. työvoima. — ***puoli-ilmaiseksi*** (adv.) Sain tavaran p:seksi.

puoliintua[1*] *v. jys. kem.* hajota t. muuttua puoleen ainemäärästä.

puoliintumisaika *s. jys. kem.* aika, jonka kuluessa puolet jstak ainemäärästä on reagoinut t. muuttunut. | P. ilmaisee radioaktiivisen aineen hajoamisnopeuden. Radiumin p. on 1590 vuotta.

puoli|-itsenäinen *a.* P. osavaltio. **--ivalli|nen** *a.* -sesti *adv.* P. sana, ilme. **-jakso** *s. sähk.* Vaihtovirran positiivinen, negatiivinen p. **-jalo** *a.* P. puu, metalli. **-jalokivi|i** *s. vanh.* muista jalokivistä kuin timantista, rubiinista, safiirista ja smaragdista käytetty nimitys. | Vuorikristalli, kalsedoni, jaspis, malakiitti ym. p:et. **-joh|de** *s. jys. sähk.* sähköä, lämpöä tms. vain puolittain johtava aine. | Seleeni ja monet oksidit ovat p:teita. **-joukkue** *s. sot.* Joukkue voidaan jakaa kahteen p:eseen. **-joutilas** *a.* P. isäntämies, hevonen. **-julki|nen** *a.* -sesti *adv.* P. rakennus, laitos. **-jumal|a** *s.* **1.** *myt.* alempiarvoinen jumalaolento, jumalana palvottu ihminen (taruhenkilö). | Herakles ja muut kreikkalaisten p:at. Pyhimyksiä palvotaan eräänlaisina p:ina. **2.** *kuv.* ylen määrin ihailtu, jumaloitu ihminen. | Ihailla, kunnioittaa jkta p:ana. Puolueen p. **-juokseva** *a.* P. aine, asfaltti. **-juoksu|a,** (harv.) -ssa *adv.* puoliksi juosten. | Kulkea, mennä, rientää, lähteä p. Kumpikin otti syliinsä halkoja ja kiidätti niitä p:ssa saunaa kohti TALVIO. **-juopun|ut** *a.* P. markkinamies. — *Kuv.* Ilosta p:eena. **-jähmeä** *a.* P. aine, seos, rauta, rasva. **-jänteinen** *a. anat. el.* P. lihas 'eräs reiden takaosan lihas'. **-jättiläinen** *s. voim.* pyörähdys rekillä nojasta oikoriipunnan kautta oikonojaan. | Myötä-, vastaotteinen p. **-jäykkä** *a.* P. harja, ilmalaiva. **-kaar|i** *s.* puoliympyrä(n kaari). | Romaanisen tyylin p:et. Lapset seisoivat p:essa opettajan edessä. **-kampalanka** *s. kut.* karstatusta, mutta kampaamattomasta villasta valmistettu lanka. **-kannellinen** *a.* vrt. seur. | P. moottorivene. **-kan|si** *s. mer.* vain osan aluksen pituudesta peittävä, tav. perässä pääkannen yläpuolella oleva (peräkansi), harv. (vars. puoliksi avonaisessa aluksessa) keulaosan kattava kansi. | Pitää perää p:nella. **-karhu** *s. el.* = pikkukarhu. **-karkea** *a.* -sti *adv.* P. hiekka, vehnäjauho. P. viila. P. transskriptio.

puolik|as[60*] *s.* jnk (tasan) kahtia jaetun tav. konkr. kokonaisuuden toinen (kumpikin erikseen, jompikumpi) osa; osa, joka on puolet jstak; vrt. puolisko. **1.** Halkaistun, katkaistun puun p:kaat. Leivän, omenan p. Paperiarkin p. Sian ruhon p. Tynnyrin p. Veneen p:kaista tehty kota. Kaksoiskortin toinen p. Taivaalla kuun p. Ympyrän, neliön p. Kuution, pallon p. Kulman, kaaren p. — Sai p:kaan taloa 'puolet talosta'. -- kaks' on leukaa, yksi silmä, sydäntä vain p. *CAJ. — Šakkiottelijat saivat pisteen p:kaan [= puoli pistettä] kumpikin. — Ikkunan, pariovien p:kaat, tav:mmin puoliskot. — *Yhd.* arkin-, hirren-, kuun-, leivän-, nuotin-, omenan-, pallon-, ruhon-, sianp.; ikkunan-, oven-, portinp.; haljisp. **2.** *erik.* **a.** vars. alkoholijuomista: puolet kokopullosta (tav. n. 3/8 litran, us. myös puolen litran pullo), puolipullo. | P. olutta, konjakkia, viinaa. — *Yhd.* konjakki-, olut-, punssi-, viina-, viinip. **b.** *kirj.* puolen keilin levyinen suluke.

puoli|kasvuinen *a.* keskenkasvuinen. | P. poika, tyttönen. P. linnunpoikanen. P. puu. **-kehä** *s.* puoliympyrä(n kehä). | Istuimet p:ssä esiintymiskorokkeen edessä. **-keittoinen** *a.* puoliksi keitetty. | P. silkki. **-ken|kä** *s.* matala, nilkan alapuolelle ulottuva kenkä, matala kenkä; vrt. varsikenkä. | Nauhoilla, hihnalla kiinnitettävät p:gät. **-kerros** *s. rak.* (tav. pohjakerroksen ja varsinaisen ensimmäisen kerroksen välissä

oleva) muita matalampi kerros. **-kesan|to** *s. maat.* vain osan kasvukautta kesantohoidossa oleva pelto. | Vihantarehun viljely p:nossa. **-kesy** *a.* P. peura, orava, sorsa. **-kesä** *s. vaill.* vain obliikvi- (vars. sisäpaikallis)sijoissa kesän puolivälistä. | P:än asti, mennessä. P:stä lähtien. Perunat riittävät hädin tuskin p:än. **-kierro|s** *s.* myös ⌒. | Leikkijät pyörähtävät p:ksen vastapäivään. Ensimmäisellä p:ksella oli N.N. johdossa. **-kierto(väistö)** *s.* miekkailussa: väistö, jossa miekka kierretään vain osittain vastustajan miekan ympäri. **-kiilto** *s.* **-kiinteä** *a.* -sti *adv.* P. aine, rasva. P. asutus. **-kiloinen** *a.* puolen kilon painoinen. | P. ahven. **-kiloittain** *adv.* puolen kilon erinä, puolin kiloin. | Myydä kahvia p.

puolikko[2*] *s.* vanha astiamitta = 1/2 tynnyriä; sen vetoinen astia, puolitynnyri. | P. kaloja. — *Yhd.* ohra-, olutp.

puoli|kolmatta *perusl.* (myös ⌒) kaksi ja puoli. | P. (ark. puolenkolmatta) kiloa. Puolessakolmatta tunnissa. **-koneelli|nen** *a.* -sesti *adv.* P. menetelmä. **-korkea** *a.* P. kasvilajike. P. kaulus. P:t korot. **-kostea** *a.* P. kangas. **-kova** *a.* P:ksi keitetty muna. P. kaulus. **-kovaa** *adv.* Puhua p. Ajaa p. — *Mus.* mezzoforte. **-kristalli** *s.* natriumkalkkilyijylasi.

puoliksi *adv.* **1.** kahteen yhtä suureen osaan, kahtia, kahda. | Leikata leipä p. Panna p. Saalis jaettiin p. **2.** = puoleksi. | Vedellä p. täytetty amme. — P. pappi, p. tiedemies. — Kustannukset maksaa p. lähettäjä, p. vastaanottaja. — P. maasta nostettu kivi. P. tajuttomana. Hanke toteutui vain p. Ei p:kaan niin etevä kuin Pekka. Kulki p. juosten.

puoli|kuinen *a.* puolen kuukauden ikäinen. | P. lapsi. **-kuiva** *a.* P. maa. Kangas silitetään p:na. P:a puutavaraa. P. maali, heinä. P. samppanja. **-kulttuuri** *s.* Pinnallinen p. **-kulunut** *a.* P. puku. **-kumara** *a.* P. vartalo. **-kunnallinen** *a.* P. rakennusyhtiö, asuntotalo. **-kun|ta** *s. kans.* seutu, seudut, puoli. | Koko meidän p. -- kaikki tämän p:nan pojat yhdessä AHO. **-kuntai|nen** *a.* -sesti *adv.* kohtalainen, keskinkertainen. | Saavuttanut p:sia tuloksia. **-kuntoi|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* Raihnas ja p. vanhus. P:set pojat. Joukkue joutui otteluun valmentautumattomana ja p:sena. P. auto. — P:sta [= puolikuntaista, kohtalaista] ruista. **-kuoliaa|na,** -ksi *adv.* P. pelosta. Säikähtää p:ksi. P:ksi piesty. **-kuoll|ut** *a.* P. nälästä, vilusta, väsymyksestä, pelosta. Makasi tiellä p:eena. **-kuormitus** *s. tekn.* **-kupoli** *s.* P:n muotoinen näyttämön tausta. **-kupp|i(nen),** **-kupp|onen** *s.* P. kahvia. — *Erik.* vars. kahvikuppiin tehdystä viinan, rommin tms. ja kahvin, veden tms. sekoituksesta. | Tehdä p:eja, -isia, -osia. Väkevä p:inen. Ei tarvitse vanha paljoa: p:inen oli jo punannut posket SILL. **-ku|u** *s.* **I. 1.** kuu silloin, kun siitä näkyy puolet (t. sitä vähemmän), kuu neljänneksessään (t. sitä pienempänä). | Taivaalla loistava p. P:un muotoinen kuvio, kappale. **2.** ed:n (tav. puoliympyrää pienemmän kuun) muotoisista kuvioista t. esineistä. | Kaulitusta taikinasta otetaan muotilla p:ita. Kankaan kuvioituksena renkaita ja p:ita. — *Erik.* **a.** oikealle aukeavana (alakuuna): Turkin valtakunnan ja muhamettilaisuuden symbolina (lipussa, moskeijassa ym.); *kuv.* (myös: Puolikuu) Turkista, muhamettilaisuudesta. | Turkin lipussa on p. ja tähti. Minareetin huipussa loistava kultainen p. Risti ja p. Turkin p. P:un mailla. P:un nousu. **b.** kynnen juuren vaaleampi kaari. | Iho työnnetään varovasti syrjään, niin että p. tulee näkyviin. **c.** *mat.* Hippokrateen p:ut 'kuunsirpin muotoiset kuviot, joita suorakulmaisen kolmion sivut halkaisijoina piirretyt puoliympyrät rajoittavat'. **d.** *mus.* helistin, jossa on koristeina ylöspäin aukeava puolikuu ja hevosen häntäjouhia. **II.** ajasta: (vars. obliikvisijoissa) kuukauden puolivälistä. | Heti puolenkuun jälkeen. Puolenkuun maissa. **-kuukausittain** *adv.* joka puoli kuukausi, kerran puolessa kuukaudessa; puoli kuukautta kerrallaan. | Palkka maksetaan p. P. tehtävä ilmoitus. **-kuuma** *a.* P:na tarjottava ruokalaji. **-kuuro** *a.* P. vanhus. **-kylmä** *a.* P. huone. P:ä puuroa. **-kylpy** *s.* vain ruumiin alaosaan kohdistuva kylpy, ammekylpy, istumakylpy. | Lämmin p. **-kymmentä** *lukus.* (noin) viisi. | P. (ark. puolenkymmentä) henkeä. Puolenkymmenen kilon painoinen hauki. **-kypsä** *a.* P. omena. P:ksi paistettu liha. P:nä julkaistu romaani. **-käsine** *s.* käsine, joka jättää sormet t. osan niistä paljaiksi. **-käännös** *s. voim.* 45°:n käännös. | P. oikeaan, vasempaan. **-laatikko** *s.* Kananmunia 20 p:a. **-laho** *a.* P. puu, vene. **-laivue** *s. sot.* **-lattia|ssa,** -sta, -an *adv.* puolivälissä lattiaa. | Oli jo p. menossa. Sinkautti saappaansa p:an. **-leikilli|nen** *a.* -sesti *adv.* P. huomautus, runo. **-leikillä|(än)** *adv.* Tein sen p(:ni). **-leveä** *a.* P. kenkä. **-liereä** *a.* Männyn p:t neulaset. **-lieriö** *s.* P:n muotoinen vesisäiliö. **-lihava** *a.* P. syöttöporsas. P. juusto. — *Kirj.* P. teksti, viiva. P:lla ladottu, painettu. **-lippu** *s.* (tav. lasten) matkalippu, jonka hinta on puolet kokolipun hinnasta.

puolill|a(an, -e(en *adv.* **1.** puoliksi täynnä, puoliväliin täynnä. | Lasi p. vettä. Kaatoi pikarin p:een. Pirtti väkeä p. Lato on heiniä p. **2.** *harv.* puolivälissä. puolessa. | -- lieneekö päivä jo p. AHO. Meni lokakuu p:een LEMPI JÄÄSKELÄINEN.

puoli|loinen *s. el. kasv.* eläin t. kasvi, joka vain osaksi saa ravintonsa isäntäeläimestä t. -kasvista, hemiparasiitti. | P:loisena elävä syöpäläinen. Maitikat ovat p:loisia. **-lyhyt** *a.,* vars. *fon.* P. [= hiukan lyhyttä pitempi] vokaali. **-lyön|ti** *s.* puolta tuntia ilmaiseva kellonlyönti, puolen lyönti. | Linjureiden lähtö joka täysi ja p. -- kello lyö jonkin p:nin SILL. **-läm|min** *a.* P:pimänä tarjottava puuro. P. varastohuone. P. lava. **-lämpöinen** *a.* P. huone. **-maailma** *s.* suurkaupunkien (vars. Pariisin) kevytmielisistä naisista, jotka elintavoissaan (pukeutumisessaan, käyttäytymisessään yms.) pyrkivät jäljittelemään hienostoa, puolihienosto. | P:n nainen, demimondi. **-maileri** *s. urh.* puolen mailin t. 800 m:n juoksija. **-mai|ssa,** -sta, -hin *adv.* ja *postp.* ajasta: (jnk) puolivälin seudussa, puolivälin paikkeilla, puoli-

vaiheilla. | 1600-luvun, viime vuosisadan, ensi kuun p. 1890-luvun p:sta lähtien. Elokuun p:hin saakka. **-makea** *a.* P. omena, viini. **-makuul|la(an)**, -ta(an), -le(en) *adv.* puoliksi makuuasennossa. | Loikoa p. **-matka** *s.* vars. sisäpaikallissijoissa: kahden paikan välisen etäisyyden puoliväli, matkan puoli-, keskiväli. | P:ssa Helsingin ja Tampereen välillä. P:an päästyä. Ehdittyään p:an ovelle hän kääntyi. — *Kuv.* P:n krouvi 'keski-, puoliväli' (alk. KIVI). **-matruusi** *s. mer.* tav. vähintään vuoden laivapoikana kauppa-aluksessa palvellut merimies. **-metalli** *s. vanh.* aikaisemmin eräistä hauraista metalleista (esim. antimonista, elohopeasta) käytetty nimitys. **-mielinen** *a. harv.* mielipuolinen. | -- haastellut heille kuin p. metsän puille AHO. -- riehakoi niin kuin p. tekee SILL. **-miljoonainen** *a.* puoli miljoonaa käsittävä. | P. kansa, armeija. P. [= puolen miljoonan asukkaan] kaupunki. **-mittainen** *a.* P. ruis, rapu.

puolimmainen[03] *a.* gen:ssä olevan sanan määrittämänä: puoleinen (I.1.a); kirjoitetaan us. ◡ määräyksensä kanssa. | Laudan sydänpuun p. pinta. — *Yhd.* oikean-, vasemmanp.

puoli|mykkä *a.* Hiljainen, p. mies. **-mädännyt** *a.* P. liha. **-mä|essä**, -estä, -keen *adv.* mäen puolivälissä. | P. tuli vastaan hevonen. Auto pysähtyi p:keen. **-märkä** *a.* P. kangas, maa. **-mätä** *a.* P. omena, peruna.

puolin *adv.* **1.** *harv.* puoleksi, puoliksi, puolittain. | -- työt jo p. unhoitetut *MANN. -- hämärässä lepäilee nuori tyttö p. nukkuen, p. valvoen LEINONEN. **2.** ks. puoli B.II.7.

puoli|naamari, -naamio *s.* vain osan kasvoista peittävä naamio. **-nahkainen** *a. kirj.* par. nahkaselkäinen. | P. sidos. **-nahkakan|net** *s. mon. kirj.* Kirjan hinta p:sissa [par. nahkaselkäisenä] 1.500:—.

puolinai|nen[03] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* epätäydellinen, osittainen, vajavainen, vaillinainen, puolittainen; keskeneräinen, puolivalmis, puolitekoinen, riittämätön. | P:seksi jäänyt työ, toimenpide. P. saavutus, tulos, voitto. P. ratkaisu. Helmipisto on p. ristipisto. P. kristillisyys, sivistys. Iloni oli vain p. P. lupaus, totuus. P. osaaminen, parantuminen. Alituinen kiire ja hälinä ympärillämme tekee meidät p:siksi JOTUNI. Tehdä jtak p:sesti. Ymmärsi asian vain p:sesti. Kaikkea p:suutta vierova luonne. — *Harv.* -- p. [= puolillaan oleva] pullo ALKIO.

puoli|neitsyt *s.* nuoresta tytöstä, joka on fysiologisesti neitseellisen koskematon, mutta joka on menettänyt siveellisen puhtautensa. **-nelsoni** *s. urh.* eräs painiote ja -vääntö.

puoli|nen[03] **1.** *s.* **a.** päivällinen, päiväateria. | Syödä p:sta. P:sen aikaan. Olla, istua p:sella. P:seksi oli lihakeittoa. **b.** vars. *mon.* päivällisaika. | Nukkui p:sille asti. Heti p:sten jälkeen. -- jo on päivä p:sissa AHO. -- huomenna edellä p:sten PAKK. P:silta pistettiin piiritanssiksi KIANTO. **2.** *a.* -sesti *adv.* vrt. puoleinen. **a.** yhdysa:ien jälkiosana: Kaksi-, moni-, yksip.; toisp.; jokap.; etelä-, itä-, kaakkois-, koillis-, lounais-, luoteis-, länsi-, pohjoisp.; ala-, etu-, sisä-, taka-, ulko-, yläp.; vastap.; pintap.; tietop.; tasap.; mies-, naaras-, nais-, urosp.; kahden-, kaikin-, kummankin-, molemmin-, nurinp.; pikap.; voittop:sesti. **b.** gen:n yhteydessä par. puoleinen.

puoli|nojassa, -nojaan *adv.* puoliksi noja-asennossa. | Makaa selällään p. SILL. Hän heittäytyy p:nojaan vaunun nahkapäällysteiselle istuimelle KARHUM. **-nukuksi|ssa,** -in *adv.* Istua, loikoa p. **-nuotti** *s. mus.* nuotti, jonka aika-arvo on puolet kokonuotin aika-arvosta (merkitään 𝅗𝅥). **-nälkäinen** *a.* **-oikea** *a.* P. korukivi. P:ssä dubletissa on kiven yläpuoli oikeaa jalokiveä, alapuoli lasia. **-oppinut** *a.* P. kampaaja, parturi. **-outo** *a.* Istua p:jen seurassa. **-paasto** *s.* = seur. | -- saakoon ostaja -- asua paikallansa yhden vuoden ensimmäisestä p:sta LK. **-paastosunnuntai** *s.* paastonajan neljäs sunnuntai. **-paimentolai|nen** *s.* Suuri osa arabialaisia elää p:sina. **-pakana** *s.* **-pakanallinen** *a.* P. kansa. P. tapa, käsitys. **-pakolla** *adv.* Vei toisen p. mukanaan. **-pakollinen** *a.* **-paksu** *s.* P. ikkunalasi. **-palanut** *a. (partis.)* P. halko, savuke. **-palleroinen** *a.* P. mykerö. **-pallo** *s.* keskipisteen kautta kulkevan tason erottama pallon puolikas, hemisfääri. | Päiväntasaaja jakaa maapallon kahteen p:on. P:n muotoinen astia, syvennys, kohoama. **-pallomainen** *a.* P. malja, mykerö. **-palttina** *s. kut.* puolipellavainen palttina. **-pano|s** *s. sot.* Ampua p:ksilla. **-pehme|ä** *a.* P. kaulus. P:iksi keitetyt suurimot. **-pellava** *s.* puolipellavainen kangas. **-pellavai|nen** *a.* P:sessa kankaassa on puuvillaloimi ja pellavakude tai päinvastoin. P. lakana, pöytäliina. **-pensa|s** *s. kasv.* pensasmainen kasvi, jonka kerran kukkineet maanpäälliset osat joko kokonaan tai osaksi kuolevat talveksi, mutta johon niiden tilalle samalla kasvukaudella kasvaa uudet, seuraavana keväänä kukkivat maanpäälliset varret. | Esimerkiksi vattu ja mustikka ovat p:ita. **-piiri** *s.* puolikehä, -ympyrä. | Voimistelijat asettuivat p:in. **-piiru** *s.* Kompassin piirut jaetaan usein vielä puoli- ja neljännespiiruihin. **-piloilla|(an** *adv.* Sanoin sen p:ni. **-pilvinen** *a.* P. sää, taivas. **-pimeä** *a.* ja *s.* P. huone, kellari. P. ilta, päivä. Istua p:ssä. **-piste** *s.* välimerkki (;), jota käytetään osoittamaan pilkulla merkittyä suurempaa, mutta pisteellä merkittyä pienempää jakokohtaa. **-pitkä** *a.* P. takki, hame. P. vokaali. **-pitoi|nen** *a.* jonkin verran käytetty t. pidetty. | P:set vaatteet, kengät. P. takki, lakki. **-pituu|s** *s.* Vokaalien p:den merkitseminen.

puoli|pohja *s.*, vars. *mon.* antura, joka peittää vain etupuolen kengän pohjasta, puoliantura. | Panna kenkiin p:pohjat. **-pohja|ta** *v.* -us *teonn.* panna puolipohja kenkään (puolipohjat kenkiin). | P. kengät. P:tut saappaat. **-pohjauttaa** *fakt.v.* < ed. | P. kenkänsä. **-polv|i** *s.* **1.** köyden, nuoran tms. silmukka, jossa haarat menevät ristiin, polvi, puolisorkka. | Kaikkien solmujen perustana on mutka ja p. **2.** *puolipolveen* (adv.) säären puoliväliin, puolisääreen. | Lunta p:een. **-posliini** *s.* P. on fajanssin ja posliinin välimuoto. **-prosentti-**

nen *a.* P. liuos. **-puh|das** *a.* P. [= toiselta puolelta vajaasärmäinen] sahatavara, lauta. P:taaksi kuorittu paperipuu 'josta on poistettu kaarnakerros, mutta ei koko nilakerrosta'. **-pukeinen** *a.* puolipukeissa oleva. **-pukei|ssa(an)**, **-hin(sa)** *adv.* puoliksi pukeutuneena. | Olin vielä p:ssa(ni). Liikkua p. Asukkaat pelastuivat palavasta talosta p:ssa(an). **-pullo** *s.* = puolikas 2.a. **-pylvä|s** *s.* **1.** *rak.* seinässä kiinni oleva, poikkileikkaukseltaan puoliympyrän muotoinen pylväs. | P:iden kannattama holvi. 2. *käs.* virkkauksessa: kiinteän silmukan ja pylvään välimuoto. **-pysty** *a.* P. asento. P. vatukka. — *puolipystyssä* (adv.) Seistä p:ssä. **-pyöreä** *a.* puoliympyrän, puolipallon t. puolilieriön muotoinen. | P. pitsikaulus. P. ikkuna, aukko. P. katsomo, seinäkomero. P. poikkileikkaus, profiili. — P. nuppi, pohja, syvennys. P. kengänkärki. — P. puu, viila. P. ura. **-pyörryksi|ssä**, **-in** *adv.* Iskusta p. **-pyörtyn|yt** *a. (partis.)* Makasi maassa p:eenä. **-päivä** *s.* (obliikvisijoissa myös ⌒; vrt. puoli A.II.2) päivän puoliväli, keskipäivä, klo 12. | P:n t. puolenpäivän aikaan. P:än asti. Aamusta p:än t. puoleenpäivään. Ennen puoltapäivää (lyh. epp.). Jälkeen puolenpäivän (lyh. jpp.). Kello kolme jälkeen puolenpäivän. — *Kuv.* Elämänsä p:n sivuuttanut mies. **-päiväi|nen** **1.** *a.* puoli päivää kestävä, puolen päivän pituinen. | P. työ, urakka. **2.** *s. harv.* päivällinen, puolinen. | P:sen syötyä ajoi isäntä kartanolle KAUPPISH.

puolipäivä|jumalanpalvelus *s.* = päiväjumalanpalvelus. **-messu** *s.* **-piiri** *s. maant. täht.* meridiaani, pituuspiiri. **-piste** *s. täht.* **1.** ekvaattorin ja ekliptikan leikkauspisteistä, päiväntasauspiste. **2.** eteläpiste. **-saarna** *s.* päiväsaarna. | P:n teksti. **-työ** *s.* puoli päivää kestävä osapäivätyö.

puoli|pökerryksissä(än), **-pökerryksiin(sä)** *adv.* Iskusta, säikähdyksestä p. **-pökertyn|yt** *a. (partis.)* Iskusta, pelosta p:eenä. **-raaka** *a.* P. omena, paisti. **-raakalainen** *s.* **-raakalaiskansa** *s.* **-ranskalainen** *a. kirj.* P. [= nahkaselkäinen ja -kulmainen] sidos. **-raskas** *a.* P. jalkine. P. öljy. **-rasvainen** *a.* P. juusto, ihovoide. **-rei|dessä**, **-teen** *adv.* reiden puolivälissä. | Vesi ulottui p:teen. **-rin|nassa**, **-taan** *adv.* rinnan puolivälissä. | P:taan ulottuva parta. **-risti** *s.* risti, jossa on poikkisakara vain toisella puolella. **-rivo** *a.* P. sukkeluus, kuva. **-rotuinen** *a.* puoliverinen; vrt. puhdasrotuinen. | P. hevonen, koira. Mulatti, p. **-ruotsalainen** *a.* P. rouva, kaupunki. **-ryhmä** *s. sot.* Ryhmä jakautuu kahteen p:än. **-ryijy** *s. käs.* kudos, joka on vain osittain ryijyn tavoin nukitettu. **-saap|as** *s.* matalavartinen saapas, saapikas. | Naisten vuorilliset p:paat. **-sairas** *a.* **-salainen** *a.* P. tieto, järjestö. **-sa|ossa**, **-osta**, **-koon** *adv.* puolitangossa. | Lippu p. **-sataa** *lukus.* (noin) viisikymmentä. | P. (ark. puolensataa) henkeä, kilometriä. Puolensadan vuoden kuluttua. **-satainen** *a.* (noin) viisikymmentä käsittävä. | P. karja. — Us. = seur. | P. työ. **-satavuotinen** *a.* 50-vuotinen. | P. toiminta. **-selkeä** *a.* P. sää, päivä. **-sel|ässä**, **-ästä**, **-kään** *adv.* selän puolivälissä (asti). **1.** P:kään ulottuva palmikko. **2.** Vene oli jo p. menossa. **-selluloosa** *s.* = hemiselluloosa.

puolisen *indef.lukus. vaill.* noin puoli, puolen verran. | P. kiloa, peninkulmaa, tuntia, vuotta. P. tuhatta henkeä. **-kymmentä**, **-sataa** *indef. lukus. vaill.* vrt. ed.

puolisentoista *indef.lukus. vaill.* noin puolitoista. **-kymmentä**, **-sataa** *indef. lukus. vaill.* (myös ⌒) vrt. ed.

puoli|sepivä *a. kasv.* P:sepivät lehdet. **-sepoinen** *a. kasv.* = ed. **-siipinen** *a.* ja *s. el.* = erilaissiipinen. **-silkki(kangas)** *s.* tav. silkkiloimeen puuvilla- t. villakuteella kudottu kangas. **-silkkinen** *a.* vrt. ed. | P. kangas, paita. **-sisar** *s. harv.* sisar, jolla on ao:n kanssa vain toinen vanhemmista yhteinen; vrt. sisarpuoli. **-sisarukset** *s. mon.* sisarukset, joilla vain toinen vanhemmista on yhteinen; vrt. sisarpuolet. **-sivistyneistö** *s.* vrt. seur. **-sivistyn|yt** *a.* -eisyys *omin.* P. pikkuvirkamies. P. kansa. -- vain kolme luokkaa lyseota käynyt p. raukka LEHT. **-sivistys** *s.* Pinnallinen p.

puolisko[2] *s.* jnk (suunnilleen) kahtia jaetun t. jakautuneen t. jaetuksi ajatellun t. kahden (jokseenkin) samanlaisen osan muodostaman kokonaisuuden toinen (kumpikin erikseen, jompikumpi) osa; osa, joka on puolet jstak t. joka toisen osan kanssa muodostaa kokonaisuuden, puoli; vrt. puolikas. **1.** *konkr.* Jakaa, halkaista, katkaista jk kahteen p:on. Puun, paperiarkin p. Leivän p. Sai omenasta suuremman p:n. Tynnyrin p. Herneenpalko aukeaa pitkittäin kahteen p:on. Kahdesta p:sta liitetty runko. Ommella yhteen housujen p:t. Ruumiin, kasvojen, sydämen oikea, vasen p. Pikkuaivot jakautuvat kahteen symmetriseen p:on. Saksien, hohtimien, länkien p:t. Parioven p:t. Aukaisi ikkunan molemmat p:t. Maapallon pohjoinen, eteläinen p. Suomen itäinen, läntinen p. Kulman, kaaren p. Kahden janan p:jen summa = puolet itse janojen summasta. Yhtälön oikea, vasen p. -- kuun kalpea p. välkkyi kattojen päällitse TALVIO. — *Kuv. leik.* Jkn parempi p. 'vaimo'. -- Eeva Kuikka, -- Matti Kuikan laillinen p. KARHUM. — *Yhd.* arkin-, halon-, kalan-, kuoren-, pallon-, puun-, pään-, ruhon-, rungonp.; ikkunan-, oven-, portinp.; aivo-, rinta-, selkä-, sydän-, vatsap.; kenttäp.; ala-, alku-, jälki-, kärki-, tyvi-, yläp.; etelä-, itä-, länsi-, pohjoisp. **2.** *abstr.* 1700-luvun ensimmäinen, jälkimmäinen p. Vuoden jälkimmäisellä p:lla. Vuorokauden pimeä p. Elämänsä myöhemmällä p:lla hän alkoi sairastella. Iskualan iskullinen p. — *Yhd.* alku-, jälkip.; vuosip.

puoliso[2] *s.* avioliitossa oleva mies t. nainen suhteessaan toiseen, (avio)mies t. -vaimo, aviopuoliso, **-kumppani**. | Tasavallan presidentin p., rouva Sylvi Kekkonen. Vieraat p:ineen. P:n valinta. Molemmat p:t. — Eläimistä. | Molemmat p:t [linnuista] osallistuvat pesän rakentamiseen. — *Yhd.* aviop.; prinssip.

puoli|soikea *a.* P. autonjousi. **-sointu** *s. run.* vaillinainen loppusointu, jossa esim. vain vokaalit sointuvat, assonanssi. **-sokea** *a.* P. van-

hus. P:t silmät. **-solmu** *s.* jnk esineen ympäri tehty umpeen vetämätön solmu. **-sorkka** *s.* = puolipolvi, polvi. **-sormikas** *s.* sormikas, joka jättää sormet t. osan niistä paljaaksi. **-sotilaallinen** *a.* P. järjestö.

puolista[2] *v. harv.* syödä puolista.

puoli|sukeltaja *s. el.* vesilintu, joka sukeltaessaan painaa päänsä matalan veden pohjaan siten, että takaruumis jää vedenpinnan yläpuolelle. | Tavallinen sorsa on p. **-suk|ka** *s.* **1.** lyhyt, hiukan nilkan yläpuolelle ulottuva sukka, nilkkasukka, nilkkuri. | Kesäksi viileät p:at. **2.** hevosella: valkea vuohinen. **-su|ku** *s. lak.* **1.** sukulaiset, jotka polveutuvat yhteisestä (esi-)isästä, mutta eri (esi)äidistä t. päinvastoin. | P:vulla olkoon yhtäläinen oikeus perintöön kuin kokosuvulla LK. **2.** ed. kohdassa mainitusta suhteesta johtuva sukulaisuus, puolisukulaisuus. | Sivusukulaiset ovat joko kokosukua tai p:kua. **-sukui|nen** *a. lak.* -suus *omin.* puolisukua oleva. | P. sivusukulainen. **-sukulai|nen** *s. lak.* -suus *omin.* puolisukua oleva henkilö. | P:suus on olemassa henkilöiden välillä, joilla on sama yhteinen isä tai esi-isä mutta eri äiti tai esiäiti, tahi yhteinen äiti tai esiäiti mutta eri isä tai esi-isä. **-sula** *a.* P. metalli, rasva. **-suolainen** *a.* P. liha. **-suomalainen** *a.* P. herrasväki. **-suora** **1.** *a.* P. valaistus 'valaistus, jossa valo sattuu kohteeseen osittain suoraan valonlähteestä, osittain katosta, seinistä tms. heijastuen'. **2.** *s. mat.* = puolisäde. **-suppea** *a. fon.* P. [= suppean ja puoliväljän välillä oleva] vokaali. **-suru** *s.* suruajan loppupuoli t. jkn kaukaisemman omaisen kuolemasta aiheutuva suru (ajatellen surupukua ym. ulkonaisia surun merkkejä). | Suruvuoden loppupuolella voidaan siirtyä ns. p:un. **-suunnikas** *s. mat.* nelikulmio, jonka vastakkaisista sivuista toiset ovat yhdensuuntaisia, toiset erisuuntaisia, trapetsi. **-suuri** *a.* keskikokoinen. **-suutuksissa(an)** *adv.* Olla p. **-suvereeni(nen)** *a.* P. [= osittaisessa riippuvaisuussuhteessa toiseen oleva] valtio. **-sylinteri** *s.* = puolilieriö. **-syvä** *a.* P. kyntö. **-säde** *s. mat.* yhden pisteen rajoittama suoran osa, säde, puolisuora. **-säilyk|e** *s.* säilyke, jota astian t. kääreen sulkemisen jälkeen ei ole sterilisoitu (keittämällä tm.). | Anjovista p:keinä. **-sävel(askel)** *s. mus.* = puoliaskel. **-sääre|ssä,** -stä, -en *adv.* säären puolivälissä (asti). | Housunlahkeet p. Vettä, lunta p:en. Upposi suohon p:en. P:en ulottuva hame.

puoli|tahalla(an *adv.* Tein sen p:tahallani. **-tahallinen** *a.* P. loukkaus. **-tainnoksi|ssa, -tainnuksi|ssa,** -in *adv.* Iskusta p. **-|taipale(e)ssa,** -taipale(e)sta, -taipaleeseen *adv.* puolimatkassa, puolitiessä. | Kääntyi kotiin p:taipaleesta. **-taivaall|a,** -e *adv.* keskitaivaan ja horisontin puolivälissä. | [Kuu oli] noussut p:e SILL. **-tajui|nen** *a.* -sesti *adv.* P. ajattelu. Toimia p:sesti. **-tajut|on** *a.* -tomasti *adv.* P:tomana kivusta. **-talve|ssa,** -sta, -en *adv.* talven puolivälissä. | Oltiin jo p. P:sta saakka. P:en asti. **-tan|gossa,** -gosta, -koon *adv.* lipusta: 1/3 lipputangon pituutta huipusta alaspäin, puolisalossa. | Lippu p. surun merkkinä. Laskea lippu p:koon. Liputtaa p. — *Leik.* Housut p. [puolisääreen ulottuvista housunlahkeista]. **-tasanko** *s. maant.* loivasti aaltoileva t. kumpuileva ja paikoin tasainen alue, joka on syntynyt siten, että vuoristot ovat kuluneet samalle tasolle, peneplaani. | Suomi on yleensä p:a. **-taso** *s. mat.* Tasoon piirretty suora jakaa tason kahteen p:on. **-tauko** *s. mus.* puolinuottia vastaava tauko. **-tekoinen** *a.* keskentekoinen, -eräinen, puolivalmis, puolinainen. | P. saapas, reki, rakennus. P. näytelmä. **-tie|ssä,** -stä, -hen *adv., postp.* ja *prep.* puoli-, keskivälissä. **1.** paikallisesti (väli)matkasta, välistä, etäisyydestä, ulottuvuudesta. | P. Tampereen ja Porin välillä. Nousi rinnettä p:hen. Tulla p:hen jkta vastaan (myös kuv.: osoittaa myöntyväisyyttä, ottaa osaa t. auttaa omalta osaltaan tms.). P:hen päästyä. P. kaupunkiin, rantaan. Kääntyi p:stä takaisin. Rautatie valmistui vain p:hen. Nosti kätensä, mutta se pysähtyi p:hen. Matkan, polun, mäen p. Portaiden p., p. portaita. Lattian p:hen ulottuva matto. — P:hen sahattu runko. Sääret p:hen vedessä. P:stä katkaistu sikari. Seinät jo p:hen pystyssä. Saavissa kaloja lähes p:hen. -- riisuu housunsa lähes p:hen KARHUM. Parrun p:hen ulottuva reikä. P:hen selkää ulottuva tukka. — *Kuv.* P. hautaan. **2.** ajasta. | Talvi, kesä on p. Syyskuun p. **3.** jatkuvuudesta, kehittymisestä yms. | Heinänteko on jo p. Suunnitelman toteuttaminen on vasta p. Kehityksessään p:hen päässyt laulaja. — Us. = kesken. | P:hen jäänyt, pysähtynyt työ, yritys, kehitys, pyrkimys, suunnitelma, uudistus. Jättää työ, yritys, asia p:hen. P:hen jäänyt vastaus. **4.** määrästä. | P:hen toistakymmentä henkeä. Lukenut kirjan vasta p:hen. -- p:hen juotu vesisekoitus SILL. **-tieteelli|nen** *a.* -sesti *adv.* P. teos, kirjoitus.

puolitoista *lukus.* yksi ja puoli (1 1/2). | P. (ark. puolentoista) kiloa, metriä, vuotta. Ei ole satanut puoleentoista kuukauteen. P. sataa henkeä. **-kymmentä, -sataa** *lukus.* (myös ⌒) vrt. ed. **-vuotias** *a.* P. lapsi, hieho. **-vuotinen** *a.* P. kurssi.

puoli|torkuksissa *adv.* Istua p. **-tosi** *a.* P. tarina. — *puolitosissa(an* (adv.) Sanoa p:ssaan jtak. **-totuu|s** *s.* Väite, joka sisältää vain p:den. Propagandan valheet ja p:det. **-troopillinen, -trooppinen** *a.* P. ilmasto, luonto.

puolitse *postp.* (gen:n kera) siltä puolelta jtak kuin pääsana ilmaisee. | Kääntyi toverinsa ympäri vasemman käden p. Kiersi joen p. kaupungin. — *Yhd.* etelä-, itä-, länsi-, pohjoisp.; ala-, sisä-, ulko-, yläp.

puolit|taa[2*] *v.*, vars. *mat.* -us[64] *teonn.* jakaa kahteen yhtä suureen osaan, kahtia, puoliksi. | P. jana, kulma. Kaaren p:taminen. Suunnikkaan lävistäjät p:tavat toisensa. — P:ettu postimerkki. P:ettava tabletti.

puolittain *adv.* puoleksi, puoliksi, osaksi, osittain; joskus: melkein, lähimain. | P. raakaa lihaa. P. virallinen julistus. Ikkuna p. auki. P. umpeen tuiskunnut tie. P. maassa,

p. ilmassa. P. tahallaan, vahingossa. P. väkisin. P. ivallisesti. Puheli p. itsekseen. Kuunteli vain p. P. kantamalla, p. vetämällä. P. houkutteli, p. ryösti mukaansa. Vedellä p. täytetty pullo. P. kuivunutta maalia. Hän on p. herra, p. talonpoika.

puolittai|nen[03] *a.* osittainen; epätäydellinen, puolinainen. | P. sotatila. P. paraneminen. P. totuus, petos. P. myönnytys, lupaus, moite. Vain p. menestys. Elävät vain p:sessa vapaudessa.

puolittaja[10] *tek.*, vars. *mat.* suora, joka puolittaa kulman. | Kulman p. **-piste** *s.* = puolituspiste. **-taso** *s.* diedrikulman puolittava taso.

puolittua[1*] *pass.v.* < puolittaa.

puoli|tuhantinen *a.* puolituhatta käsittävä. | P. väkijoukko. **-tuhatta** *lukus.* (noin) viisisataa. | P. (ark. puolentuhatta) vuotta. Puolentuhannen laulajan suurkuoro. **-tunneittain** *adv.* joka puoli tunti, aina puolen tunnin kuluttua, puoli tuntia kerrallaan. **-tun|ti** *s.* Laiva lähtee Korkeasaareen joka täysi- ja p. P:nit [tav:mmin puolet tunnit] lyövä kello. **-tuntinen 1.** *s.* puolen tunnin pituinen aika. | Kului p. Runsas, vajaa p. Virkistävä p. **2.** *a.* puoli tuntia kestävä, puolen tunnin pituinen. | P. odotus, lepo. **-tuore** *a.* P. maali. **-tuot|e** *s.* = puolivalmiste. | Ulkomailta tuodut raaka-aineet ja p:teet. **-turkki** *s.* lyhyt turkki. | Miesten, naisten p.

puolituspiste *s. mat.* piste, joka puolittaa janan, puolittajapiste, janan keskipiste.

puoli|tuttu *a.* ja *s.* P. herra. Tutut ja p:tutut tulivat tervehtimään. **-tuumainen** *a.* puolen tuuman pituinen, levyinen tms. | P. naula. **-tyhjä** *a.* P. astia, tupakkalaatikko. P. vaunuosasto, katsomo. **-tylsä** *a.* P. puukko. Istua p:nä. **-tynnyr|i** *s.* puolikko. | Tervaa p:eissä. **-täysi** *a.* P. vesisaavi, sali. **-um|messa,** -peen *adv.* Silmät p. **-umpinainen** *a.* P. säiliö. **-un|i** *s.* - - omituisessa p:en tilassa SILL. — *puoliune|ssa,* -en, *puoliunissa(an* (adv.) Maata, levätä, torkkua p:essa. Kevyeen p:een hervahtaneena. Liikkui p:issaan. **-uni|nen** *a.* Nousi p:sena vuoteestaan. **-upoksi|ssa,** -in *adv.* P. kelluva puu.

puoli|vahingossa *adv.* P. sattunut onnettomuus. **-vahva** *a.* P. paperi. P. ääni. **-vaiheill|a,** -e *adv.* ja *postp.* puolimaissa. | 1600-luvun p. **-vaikea** *a.* P. esteratsastus. **-vakinainen** *a.* P. palokunta. **-valhe** *s.* **-valheellinen** *a.* P. ilmoitus. **-valkaistu** *a. (partis.)* P. pellava, palttina. **-valkea, -valkoinen** *a.* P. lasi, paperi. **-valmis** *a.* keskeneräinen, puolitekoinen. | P. rakennus, käsityö. P. näytelmä. P:ta lihakeittoa. — P. sairaanhoitaja. **-valmiste** *s.* jonkin verran, mutta ei täysin valmiiksi jalostettu teollisuustuote, puolituote; joskus: aunio, teelmä; vrt. raaka-aine, kokovalmiste. | Metallilevyt, värjäämättömät kankaat, puuhioke ym. p:et. Paperin, metallin, puunjalostusteollisuuden p:et. P:iden vienti, tulli. **-valo** *s.* Kulkea p:ssa. Etsauksen p:t. **-valoisa** *a.* P. huone. **-valveill|a,** -e *adv.* Maata p. **-vapaa** *a.* P. talonpoika, kansa. **-varakas** *a.* P. keskiluokka. **-varjo** *s.* Sydänvarjoa ympäröi p. Maalauksen p:t. P:ssa viihtyvä kasvi. **-varjoinen, -varjoisa** *a.* P. metsä. **-varjopuu** *s. metsät.* joltistakin varjostusta sietävä puu(laji). | Tuomi on p. **-varpu** *s. kasv.* varpumainen kasvi, jonka maanpäällisestä varresta osa lakastuu talveksi. | Talvikki on p. **-vartalokuva** *s.* Kristuksen p. **-veli** *s. harv.* veli, jolla on ao:n kanssa vain toinen vanhemmista yhteinen; vrt. velipuoli. **-verho** *s.* alhaalta noin ikkunan puoliväliin ulottuva ikkunaverho, salusiini. | Koruompeleiset, pitsiset p:t. Veti p:n ikkunan eteen. **-ver|i 1.** *s. harv.* puoliverisyys, sekarotuisuus. | Sekä päällikkö että sotamiehet olivat p:ta I.K.INHA. **2.** *a.*, tav. *s:sesti* puoliverisestä ihmisestä t. hevosesta. **-verihevonen** *s.* puoliverinen hevonen. **-veri|nen** *a.*, us. *s:sesti* -syys *omin.* **1.** hevosesta: lämmin- ja kylmäverihevosen (-hevosrodun) risteytymästä. | P. hevonen. Ratsastaa p:sellä. **2.** ihmisestä: erirotuisista (esi)vanhemmista (vars. valkoihoisesta ja värillisrotuisesta) polveutuvasta henkilöstä; sekarotuinen. | P. intiaani. Etelä-Amerikan p. väestö. Mestitsit, mulatit ym. p:set. **-verirotu** *s.* lämmin- ja kylmäverirodun risteytymisestä syntynyt hevosrotu. **-villa** *s.* villan ja jnk muun aineen (puuvillan, sillan tms.) sekoitus. | Hame harmaata p:a. **-villai|nen** *a.* -suus *omin.* kankaasta, jossa on (puoliksi t. enemmän) villaa ja jtak muuta ainetta (puuvillaa, sillaa, pellavaa); vrt. täysivillainen. | P:sessa kankaassa on tavallisesti puuvillaloimi ja villakude. P. puku, hame, huopa. — *Kuv. halv.* puolisivistynyt, nousukasmainen. | P. nousukas, pikkukaupunkilainen. Kirkonkylän herrasväet ja p:set. Sellainen p., ei herra eikä talonpoika. **-villakangas** *s.* **-villi** *a.* ja *s.* P. eläin, kasvi. P. heimo. P:ssä tilassa elävä kansa. **-viralli|nen** *a.* -sesti *adv.* P. laitos, järjestö. P. kauppakamari. P. neuvottelu, vierailu, tilaisuus. P. sanomalehti. P. asia, uutinen. P:selta taholta saatujen tietojen mukaan - -. **-virees|sä,** -een *adv.* Pyssy on p. **-vokaali** *s. fon.* hankausäänne, jossa hälyaines on heikko, esim. suomen *j* ja *v.* **-vokaalinen** *a. fon.* vrt. ed. | P. äänne. **-voltti** *s. voim.* voltti, jossa kädet hypyn keskivaiheissa koskettavat alustaa. **-vuori** *s.* vain osan takin tms. sisäpinnasta peittävä vuori.

puolivuosi *s.* puoli vuotta. | Ensimmäisen puolivuoden liikevaihto. **--ilmoitus** *s.* **-katsaus** *s.*

puolivuosiker|ta *s.* Lehden p:ran tilaushinta.

puolivuosi|kertomus *s.* **-kiintiö** *s.* **-korko** *s.*

puoli|vuosisata *s.* Väestön lisäys viimeisen p:vuosisadan aikana. Toista p:vuosisataansa aloittava järjestö. **-vuosisatainen** *a.* P. toiminta, historia. **-vuosisataisjuhla** *s.* Yhdistyksen p. **-vuosisataismuisto** *s.*

puolivuosi|tilaaja *s.* **-tilaus** *s.*

puoli|vuosittain *adv.* Korko lisätään p. pääomaan. **-vuotias** *a.* P. lapsi, vasikka. **-vuotinen** *a.* P. kurssi, toiminta.

puolivuotis|kausi *s.* Kesäkuussa päättyneen p:kauden myynti. **-korko** *s.* **-maksu** *s.*

puoli|väkisin *adv.* Veti toisen p. mukaansa. P. hänet saatiin lähtemään pois. **-väkisten** *adv. kans.* = ed. **-väli** *s.* keskikohta, keskiväli; sisä-

paikallissijoissa us. adv:n, postp:n t. prep:n tapaan. **1.** paikallisesti (väli)matkasta, välistä, etäisyydestä, ulottuvuudesta. | Matkan, taipalen p. Turun ja Tukholman p:ssä. Rinteen p:ssä, p:ssä rinnettä. Laski mäen p:stä. P:stään asti purjehduskelpoinen joki. Kiipesi tangon p:in. Vettä säären p:in t. puoleenväliin. P:in selkää ulottuva palmikko. Kiven p:in asti porattu reikä. P:in seinää ulottuva paneeli. **2.** ajasta. | Oli syyskuun p. Kuukauden, kesäloman p:ssä. Heinäkuun p:in t. puoleenväliin mennessä. Viime vuosisadan p:stä lähtien. 17. vuosisadan p:n jälkeen. Päivä oli jo sivu p:n. — *Liik.* Kuu(kaude)n p:ssä 'pankkitekniikassa: 15. p:nä; kauppatekniikassa: 11. ja 20. päivän välisenä aikana'. Kuun p:ssä toimitettava hankinta. **3.** melko *harv.* jatkuvuudesta, kehittymisestä tms. | Työ, rakennus on jo p:ssä. **4.** määrästä. | Olen lukenut kirjan vasta p:in. P:in [= puolilleen] juotu lasi. — P:in toistakymmentä henkeä. P:ssä neljättäkymmentä oleva [= n. 35-vuotias] mies. Ikää p:in viidettäkymmentä vuotta. **5.** *puolivälissä* (kans. harv.) pulassa, kiipelissä, pinteessä. | Ihan olen p:ssä, jos se [lapsi] sill'aikaa herää CANTH. **-väljä** *a. fon.* P. [= keskikorkea] vokaali. **-ympyr|ä** *s.* Halkaisija jakaa ympyrän kahteen p:ään. P:än muotoinen. Puvun koristeena kirjottuja p:öitä. P:än muodostava lahti. Katselijat seisoivat p:ässä. **-ympyräinen** *a.* puoliympyrän muotoinen, puoliympyrämäinen. | P. kuvio, lovi. P. holvi. **-ympyrämäi|nen** *a.* **-sesti** *adv.* P. katsomo. **-yö** *s.* (obliikvisijoissa myös ⌒; vrt. puoli A.II.2) keskiyö, klo 24. | Oli jo p. Heti p:n t. puolenyön jälkeen. Ennen p:tä t. puoltayötä. **-ääneen** *adv.* Puhua, hyräillä, mutista, naurahtaa p. **-ääniaskel** *s. mus. vanh.* puoliaskel. **-ääninen** *a.* puoliääneen tapahtuva. | P. keskustelu.

puolle[78*] *teonn. kans. harv.* (< seur.) puolustus, suositus.

puol|taa[5] *v.* **1. a.** kannattaa, suositella, pitää suotavana, hyvänä. | P. jkta jhk virkaan, toimeen, tehtävään. P. jkn ehdokkuutta. P. anomusta, ehdotusta, lausuntoa, toimenpidettä. P. lomaa jklle. P:tava lausunto. -- jos hän on semmoista rikkomusta p:tanut tahi edistänyt LK. **b.** olla jnk (seikan) eduksi, hyväksi, vahvistukseksi, puhua jnk puolesta, tukea. | Olettamusta p:taa sekin, että --. Mainitsemamme seikat p:tavat yksikerroksisten talojen rakentamista. **c.** vars. *runok.* puolustaa, pitää jkn t. jnk puolta. | P. isänmaata. P. heikkoja, hädänalaisia. Sellainen menettely ei ole p:lettavissa. Lakia p., kuormaa keventää *MANN. Koetan p. sinua tutkittaessa LEINONEN. **2.** *kans.* **a.** *intr.* pyrkiä poikkeamaan t. poiketa oikeasta (suorasta) suunnasta, kulkea t. osua vinoon. | Kiero, p:tava reki. Vene p:taa oikealle. Vasemmalle p:tava haulikko. Jos haritus on epätasainen, saha p:taa. **b.** *tr.* kääntää t. poikkeuttaa suunnasta syrjään. | Mylläri oli p:tanut veneensä lähemmä rantaa AHO.

puoltaj|a[16] *tek.* **1.** kannattaja; vrt. puoltaa 1.a. | Ehdotuksen, suunnitelman p:at. Hänellä on arvovaltaisia p:ia. **2.** puolustaja; vrt. puoltaa 1.c. | Heikkojen p. Oikeuden p. Taivaassa on p:ani, / hän mun vanhurskauttaa VK. **3.** a. henkilö, joka vanhoja kansanrunoja esitettäessä laulaen toisti esilaulajan säkeen, säestäjä. **b.** *harv.* noidan apulainen.

puolto[1*] *s.* puoltaminen; puoltava lausunto. | Ehdotus sai toimikunnan yksimielisen puollon. -- ei p:as pyydäkään *MANN. **-lause** *s.* puoltava lausunto, suositus; *erik.* suositus, jonka alempi viranomainen virkaehdotusta tehdessään tav. antaa jklle ehdollepannuista henkilöistä. | Pyytää jkn, jklta p:tta. Antaa jklle p. Virkaehdotus tehdään virka-ansioiden, mutta p. annetaan virkaan sopivuuden perusteella. **-sana** *s.* puoltava sana t. lausunto. **-ään|i** *s.* puoltava ääni (tutkinnossa, kokeessa tms.), us. = piste. | Sai 28 p:tä 30:stä mahdollisesta.

puolue[78] *s.* **1.** julkisessa, vars. valtiollisessa elämässä erityisiä tarkoitusperiä ajava samanmielisten yhtymä t. järjestö. | Poliittinen p. Suomen suurin p. Maalaisliitto, maata viljelevän väestön etuja ajava p. Kansallinen, perustuslaillinen p. Vanhoillinen, maltillinen, liberaalinen, radikaalinen p. Porvarillinen, sosialistinen, sosiaalidemokraattinen, kommunistinen p. Kuningasmielinen, tasavaltainen p. Hallituksessa, oppositiossa oleva p. Rauhan p. P:en johto, johtajat, jäsenet. Äänestää jtak p:tta vaaleissa. Liittyä, kuulua p:eseen. P:iden voimasuhteet eduskunnassa. — *Yhd.* aatelis-, kansan-, sotilas-, talonpoikais-, työväen-, ylimys-; keskusta-, oikeisto-, vasemmistop.; enemmistö-, vähemmistöp.; hallitus-, oppositio-, vastustusp.; kokoomus-, yhtenäisyysp.; edistys-, itsenäisyys-, sota-, unioni-, uudistusp.; luokkap.; fascisti-, natsip.; pikkup. **2.** muusta jssak suhteessa yhteen liittyneiden henkilöiden (vars. jkta kannattavasta) ryhmästä; *erik.* eril. peleissä t. leikeissä toista t. toisia vastaan kilpailevasta joukkueesta. | Pekka ja hänen p:ensa 'puoluelaisensa, kannattajansa'. Vanhan ajan kilpa-ajoissa yleisö jakautui ajajien käyttämien pukujen mukaan kahteen p:eseen: sinisiin ja vihreihin. Koripallossa osanottajat pelaavat kahtena p:ena. — *Yhd.* vastap.

puolue|agitaattori *s.* **-ait|a** *s. kuv.* P:ojen jakama kansa. **-asi|a** *s.* P:oista kiinnostunut. Kysymyksestä on tehty p. **-diktatuuri** *s.* jnk puolueen harjoittama diktatuuri. | P. ei saa syrjäyttää kansanvaltaa. **--eli|n** *s.* Puoluekokous, puolueneuvosto, piirikokoukset ym. p:met.

puolueelli|nen[63] *a.* **-sesti** *adv.* **-suus**[65] *omin.* epäoikeudenmukaisesti, asiattomasti, yksipuolisesti jkta t. jtak (tois(t)en kustannuksella) suosiva, epäoikeudenmukainen, epäasiallinen, yksipuolinen;)(oikeudenmukainen, tasapuolinen, puolueeton. | Opettaja ei saa olla p. P. erotuomari. P. suhtautuminen, arvostelu, lausunto. P. tuomio, ratkaisu, jako. Menetellä p:sesti. Subjektiivisen p:sesti väritetty kuvaus.

puolue-elämä *s.* Ottaa osaa p:än. P:n epäterveet ilmiöt.

puolueenjohtaja *s.*

puolue-|erimielisyys *s.* Kansaa hajottavat p:erimielisyydet. **-eripuraisuus** *s.*

puolueet|on[97] *a.* -tomasti *adv.* **1.** mihinkään puolueeseen kuulumaton t. lukeutumaton, puolueiden ulkopuolella oleva, puolueista riippumaton. | Poliittisesti p. lehti. P. [= SOK:hon kuuluva] osuuskauppaliike. **2.** kahden t. useamman valtion käymästä sodasta erillään pysyvä, kummankaan sotaa käyvän puolen puolelle asettumaton t. kuulumaton, neutraali. | P. valtio, maa. P. [= kansainvälisten sopimusten, luonnonsuhteiden tms. perusteella välittömien t. välillisten sotatoimien ulkopuolella oleva] alue, vyöhyke. P. satama, rannikko. P. kauppa. Pysyä p:tomana, julistautua p:tomaksi. Purjehtia p:tomalla [= puolueettoman maan] lipulla, p:toman lipun alla. **3.** kumpaankin t. kaikkiin samalla tavoin suhtautuva, tasapuolinen, asiallinen, objektiivinen;)(puolueellinen. | P. tarkkailija, katsoja, (ero)tuomari. P. sivustakatsoja. P. esitys, kuvaus, arvostelu. Arvostella jtak kiihkottomasti ja p:tomasti. Kertoa, kuvata p:tomasti. P:tomasti katsoen. **4.** par. neutraali (1, 2). | P. liuos. P. väri.

puolueettomuuden|julistus *s.* Ruotsin antama p. **-loukkaus** *s.* **-vakuutus** *s.* **-vastainen** *a.* P. toimenpide.

puolueettomuu|s[93] *omin.* (< puolueeton) vars. puolueettoman valtion kansainvälisoikeudellinen asema, neutraalisuus, neutraliteetti. | Ruotsi aikoo mahdollisen sodan aikana noudattaa ehdotonta p:tta. P:den loukkaus, julistus. Luopua p:destaan.

puolueettomuus|asenne *s.* **-julistus** *s.* **-kan|ta** *s.* Sveitsi pysyi selkkauksessa p:nallaan. **-laki** *s.* puolueettomana pysymistä koskeva laki. | Yhdysvaltain p. **-liitto** *s.* puolueettomana pysymistä varten solmittu valtioiden liitto. **-periaate** *s.* **-politiikka** *s.* Ruotsin perinnäinen p. **-sopimus** *s.* puolueettomana pysymistä tarkoittava sopimus. **-vakuutus** *s.*

puolue|-etu *s.* P:-edut eivät saa syrjäyttää koko kansan yhteisiä etuja. **-hallinto** *s.* puolueen hallinto. | Maalaisliiton p. **-hallitus** *s.* **1.** jnk puolueen t. joidenkin harvojen puolueiden muodostama hallitus; vrt. kokoomushallitus. **2.** puolueen hallitus. **-henki** *s.* **-ihminen** *s.* En ole mikään p.

-puolueinen[93] *poss.a.* Kaksi-, moni-, yksip.

puolue|intohimo *s.* Kysymys päästi p:intohimot valloilleen. **-intressi** *s.* P:en sanelema päätös. **-itsekkyys** *s.* Parlamentaarisessa elämässä esiintyvä p.

puolueittain *adv.* puolueiden mukaan, puolueina. | Äänestää p. Äänet jakautuivat p. seuraavasti: - -.

puolue|jako *s.* jako puolueisiin. | Uusi p. hahmottumassa. Kielikysymys p:jaon perusteena. **-johtaj|a** *s.* P:ien neuvottelut hallituskysymyksestä. **-joh|to** *s.* puolueen johtohenkilöt t. -elimet. | P:don taholta annettu julkilausuma. **-juonittelu** *s.* Aloite ajautui karille p:jen takia. **-järjestelmä** *s.* **-järjestö** *s.* Sosiaalidemokraattinen p. Maalaisliiton paikalliset p:t. **-kanslia** *s.* puolueen kanslia. | Kokoomuksen p. **-kan|ta** *s.* P:naltaan sosialisti. Kaikki kansalaiset p:-taan katsomatta. **-karsin|a** *s. kuv.* Kansa on pyritty sulkemaan ahtaisiin p:oihin. **-kassa** *s.* puolueen kassa. **-kasvatus** *s.* **-kiho** *s. ark.* puoluepomo. **-kiihko** *s.* Sokea p. **-kiihkoilija** *s.* **-kiist|a** *s.* Alituisten p:ojen raastama Ranska. **-kokous** *s.* Maalaisliiton p. **-koneisto** *s.* **-kongressi** *s.* Neuvostoliiton kommunistisen puolueen korkein elin on p. **-kuri** *s.* puolueen keskuudessa vallitseva kuri. | Kommunistien p. Tehostaa p:a. **-kysymys** *s.* Koko asiasta on tullut p.

puoluelai|nen[93] *s.* tav. gen:n t. poss.-suff:n yhteydessä. **1.** jkn puolella jssak (riita)asiassa oleva, kannattaja. | Kuninkaan p. Kaarle IX rankaisi ankarasti Sigismundin p:sia. Sai lukuisia p:sia. **2.** jssak pelissä toisella t. toisella puolella oleva, toiseen t. toiseen pelijoukkueeseen kuuluva. | Pekan p:set voittivat.

puolue|laitos *s.* **-lehdistö** *s.* vrt. seur. **-lehti** *s.* jnk puolueen äänenkannattajana toimiva sanomalehti. | Maamme sanomalehdet ovat yleensä p:ä. **-lippu** *s.* puolueen lippu. | Sosialistien punainen p. **-miel|i** *s.* Enemmän yhteishenkeä, vähemmän p:tä! Yhteiskuntaa heikentävä p. **-mies** *s.* Innokas p. Santeri Alkio, p. ja kirjailija. **-moraali** *s.* puolueen keskuudessa vallitseva moraali. **-muodostuma** *s.* **-muodostus** *s.* **-neuvosto** *s.* Kansallisen Edistyspuolueen p. **-nimi(tys)** *s.* Guelfit, Italiassa keskiajalla paavien kannattajista käytetty p. **-näkökanta** *s.* **-näkökoht|a** *s.* Ei pidetty silmällä yhteistä etua, vaan p:ia. **-ohjelma** *s.* puolueen ohjelma. | Maalaisliiton p. **-olot** *s. mon.* Maamme p. **-opisto** *s.* jnk puolueen ylläpitämä opisto, jonka tarkoituksena on puolueen toimihenkilöiden kasvattaminen, puoluehengen lujittaminen yms. **-osasto** *s.* Paikalliset p:t. **-pallo** *s.* eräs kahtena puolueena pelattu polttopallopeli. **-pamppu** *s. ark.* puoluepomo. **-peli** *s.* **1.** kahtena t. useampana puolueena pelattu peli. | Korttipeli p:nä. **2.** Poliittiset lehmäkaupat ja muu häikäilemätön p. **-piiskuri** *s.* = piiskuri 2. **-poliitikko** *s.* **-poliitti|nen** *a.* -sesti *adv.* P:set riidat. **-politiikka** *s.* Itsekäs p. **-pomo** *s. ark.* puolueen johtomies, puoluekiho, -pamppu. **-pukari** *s.*, tav. *halv.* innokas puoluemies. | Kokenut, häikäilemätön p. **-pyrintö** *s.*, tav. *mon.* **-pyy|de** *s.*, tav. *mon.* Itsekkäät p:teet. **-päivät** *s. mon.* puolueen useampipäiväinen kokous. **-päällikkö** *s.* Vanha p.

puolue|raja *s.* Vaalitaistelujen aikana p:rajat jyrkentyvät. Isänmaallisuus ei tunne p:rajoja. Kysymyksessä joutuivat p:rajat aivan sekaisin. **-riit|a** *s.* P:ojen raatelema yhteiskunta. **-riitaisuus** *s.* **-ryhmitys** *s.* Kielikysymyksen aiheuttama p. **-ryhm|ä** *s.* Useihin p:iin jakautunut vasemmisto. — Us. = eduskuntaryhmä. | Äänestää p:änsä mukana. **-sihteeri** *s.* puolueen sihteeri. **-suhte|et** *s. mon.* Vaalit osoittavat p:iden pysyneen suunnilleen ennallaan. **-taistelu** *s.* P:jen heikentämä valtio. **-taktiikka** *s.* Koko menettely oli pelkkää p:a. **-taktilli|nen** *a.* -sesti *adv.* P. laskelmointi. **-terrori** *s.* jnk puolueen keskuudessaan t. toisia puolueita kohtaan harjoittama terrori. **-toimikunta** *s.* Suomen sosiaalidemokraattisen puolueen p. **-toiminta** *s.* Ottaa osaa p:an. Valtiovaltaa vastaan kohdistuva p. **-toimisto** *s.* Maalaisliiton p. **-toveri** *s.*

saman puolueen jäsen. | Neuvotella p:ensa kanssa. **-tunnu|s** *s.* P:ksin koristettu kokoussali. Samojen p:sten ympärille ryhmittyneet kansalaiset. **-vaino** *s.* Työmailla harjoitettu p. **-valta** *s.* Vapaudenajan häikäilemätön p. **-valtai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* P. hallitusjärjestelmä. **-valtuusto** *s.* Kansanpuolueen p. **-vastakoht|a** *s.* Luokka- ja p:ien pirstoma kansa. **-vehkeily** *s.* Puolustuskysymyksessä harjoitettu p. **-viha** *s.* P:n eri leireihin jakamat kansalaisryhmät. **-vimma** *s.* **-väri** *s.* P:ltään oikeistolainen lehti. **-yhdistys** *s.* **-ystäv|ä** *s.* puoluetoveri. | Auttaa p:iään.

puolukan|kukka *s.* **-lehti** *s.* **-marja** *s.* **-varpu** *s.* **-varsi** *s.* **-vienti** *s.*

puoluk|ka[15]* *s.* Vaccinium vitis idaea, kanervakasvien heimoon kuuluva valkokukkainen varpu, jonka punaisia marjoja käytetään ravinnoksi; sen marja; *syn.* puola. | P. kukkii. Poimia, syödä p:oita. Olla, käydä p:assa 'puolukoita poimimassa'. Mennä p:kaan. — Posket punaiset kuin p:at. — *Yhd.* laatikko-, pullo-, vesip.; vientip.; sianp.

puolukka|-astia *s.* **-hillo** *s. ruok.* **-hilloke** *s. ruok.*

puolukkainen[63] **1.** *dem.s.* **2.** *poss.a.* P. kangas.

puolukka|juoma *s.* **-kangas** *s. metsät.* puolukkatyypin kangas. **-keitto** *s. ruok.* **-kiisseli** *s. ruok.* **-lumi** *s. ruok.* munanvalkuaisista ja puolukkahillosta vatkaamalla valmistettu jälkiruoka. **-lähetys** *s.* 100 kg:n p. **-mehu** *s. ruok.* **-metsä** *s.* Lähteä p:än 'puolukoita poimimaan'. — *Metsät. harv.* puolukkatyypin metsä. **-mätäs** *s.* puolukoita kasvava mätäs. **-omenat** *s. mon. ruok.* puolukkaliemeen säilötyt omenat. **-puuro** *s. ruok.* **-sato** *s.* Runsas p. **-sose** *s. ruok.* **-tyyppi** *s. metsät.* metsätyyppi, jossa vallitsevana aluskasvillisuutena on puolukka.

puolusmies *s.*, vars. *vanh.* puolustaja, asianajaja. | Viina ei tarvitse p:tä KIVI. Ole palvelijasi p. hänen parhaaksensa VT.

puolust|aa[3] *v.* **-avasti** *adv.* vrt. puoltaa. **1.** (koettaa) torjua t. ehkäistä jkhun t. jhk kohdistuvaa hyökkäystä, väkivaltaa, vaaraa, uhkaa, (koettaa) suojella jkta t. jtak hyökkäykseltä, vaaralta jne., toimia t. esiintyä jkn t. jnk suojelijana, turvaajana. **a.** P. isänmaata vihollista, vihollisen hyökkäystä vastaan. P. linnoitusta, rajaa, tukikohtaa, asemiaan, linjojaan. Linnaketta p:ettiin urhoollisesti. Siltaa on p:ettava mihin hintaan hyvänsä. — P. maalia, omaa kenttäpuoliskoaan. **b.** P. jkta hyökkääjää, kiusaajia vastaan. P:i toveriaan pedoilta. P. itseään. P. jkta henkensä uhalla. P. heikkoja ja sorrettuja. Urhea kuin pentujaan p:ava leijona. Ei käsikään noussut häntä p:amaan. P. jkta sortoa, mielivaltaa, vääryyttä vastaan. — P. omaisuuttaan, etujaan, oikeuksiaan. P. mainettaan, kunniaansa. P. oikeutta, totuutta, lakia, järjestystä. — P. mestaruutta. Kiertopalkintoa p:ava joukkue. **c.** *puolustaa paikkaansa* olla paikallaan, käydä laatuun, päinsä, sopia, menetellä, olla puolustettavissa. | Hän p:aisi kyllä paikkaansa missä yliopistossa tahansa. Hanko p:aa hyvin paikkaansa maan halvimpana talvisatamana. Siro sähkökeitin p:aa paikkaansa kauniillakin kahvipöydällä. Fraktuura p:anee vielä kauan paikkaansa antiikvan rinnalla. **2. a.** koettaa osoittaa t. todistaa jku syyttömäksi, toimia t. puhua jkn syytetyn, epäillyn, moititun, arvostellun tms. hyväksi. | P. jkta oikeudessa. P. syytettyä. En aio p. häntä sanallakaan. P. jkta syyttäjiä, arvostelijoita vastaan. Toiset moittivat, toiset p:ivat häntä. Koetti aina p. parjattua nuorisoa. — *Refl. taiv.* Mutta piika p:ihen: "Minä yöllä vain ulkona kävin - -" LEHT. **b.** koettaa osoittaa oikeaksi jk arvostelun, moitteen tms. kohteeksi joutunut t. mahdollisesti joutuva väite, toimenpide tms., (koettaa) torjua (mahdolliset) vastaväitteet, arvostelu tms. | P. väitettään, lausuntoaan. P:i ankarasti mielipidettään, kantaansa. P. asiaansa. P:i huonoa asiaa. Rikosta ei saa p. En aio millään p. menettelyäni. — P. väitöskirjaansa (julkisessa väitöstilaisuudessa). **c.** ed:een liittyen: pitää oikeana, hyväksyttävänä; olla jnk puolella, puoltaa, kannattaa; tehdä hyväksyttäväksi, saattaa pitämään oikeana, hyväksyttävänä. | P. ehdotusta. Sellaista menettelyä voidaan kyllä p. P. hintojen alentamista. Toimenpide on kyllä ymmärrettävissä, mutta tuskin p:ettavissa. Ruokasalin sijoittamista lähelle keittiötä voidaan p. monilla syillä. Otaksumaa p:aa sekin, että - -.

puolustaj|a[10] *tek.* Urhea isänmaan p. Linnakkeen, tukikohdan p:at. P., Pyhä Henki UT. Mestaruuden, kiertopalkinnon p. Väitöskirjan p. Aatteella on runsaasti p:ia. — *Yhd.* maanp. — *Erik.* **1.** vars. *lak.* us. = puolustusasianajaja. | Syyttäjä ja p. Syytetyn, vastaajan p. **2.** *urh.* eräissä pallopeleissä: lähellä maalia liikkuva ja sitä puolustava pelaaja. | Jalkapallojoukkueen maalivahti ja kaksi p:aa. Oikea, vasen p.

puolustaja|joukko *s.* **-pari** *s. urh.* Jalkapallojoukkueen p.

puolustamaton[57] *kielt.a.* jota ei puolusteta t. voi puolustaa. | P. kaupunki. P. teko, menettely.

puolustautu|a[14] *refl.v.* < puolustaa. | Hyökätä ja p. vihollista, vihollisen hyökkäystä vastaan. P. ylivoimaa vastaan. P. kaikin voimin, viimeiseen hengenvetoon. Kissa p:u kynsillään ja hampaillaan. P. syyttäjiä, arvostelijoita, syytöksiä, arvostelua, moitteita vastaan. "Enhän minä niin sanonutkaan", p:i Pekka.

puolustautuja[16] *tek.* Hyökkääjä ja p.

puolustautumismahdollisuus *s.*

puoluste[78] *s. harv.* puolustus. | Ei mitään ole vaivaisella mulla, / min p:eksi etees tuoda voin S.KORPELA.

puolustelija[14] *tek.* < seur.

puolustel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < puolustaa, vars. 2. | P. jkta syytöksiä, moitteita vastaan. P. itseään. P. taitamattomuuttaan, erehdyksiään. "Kyllä hänestä vielä mies voi tulla", p:i emäntä. — *Refl. taiv.* "Sitähän minä tarkoitinkin", p:ihe Matti.

puolustukselli|nen[62] *a.* -sesti *adv.* puolustusta koskeva, puolustukseen liittyvä; tav. par. puolustus-. | P:set näkökohdat. P. [= puolustava] viivytystaistelu. P:sesti erinomaiset asemat. — *Yhd.* maanp.

puolustu|s[64] *teonn.* < puolustaa. **1.** vrt. puolus-

taa 1. **a.** jnk maan, alueen, paikan, linnoituksen tms. puolustaminen, defensiivi; myös konkr:mmin sitä tarkoittavista toimenpiteistä, järjestelyistä, laitteista tms. | Maan, rajan, linnoituksen p. Isänmaan p. Siirtyä p:ksesta hyökkäykseen. P. on hyökkäyksen ja viivytystaistelun ohella yksi päätaistelulajeista. Tehokas, luja p. P:ksen järjestäminen. Järjestäytyä, ryhmittyä, asettua p:kseen. Murtaa vihollisen p. Linnakkeen p. luhistui täydellisesti. Liikkuva p. Torjuva p. — *Yhd.* maanp.; ilma-, maa-, meri-, rannikkop.; lähi-, paikallisp. **b.** *urh.* myös konkr:mmin puolustukseen osallistuva joukkueen osa, puolustuspelaajat. | Maalin, kenttäpuoliskon p. HJK:n p. pelasi erinomaisesti. Murtautua p:ksen läpi. **c.** šakkipelissä. | **Intialainen, sisilialainen p. d.** *yhd.* Hätä-, itsep. **2.** vrt. puolustaa 2. **a.** syytetyn tms. puolustaminen; myös konkr:mmin: puolustava lausunto tms.; *harv.* puolustusasianajajasta. | Syytetyn p. Taitavasti laadittu p. P:ksen taholta esitetty lausunto. **b.** jnk mielipiteen, kannan, toimenpiteen tms. puolustaminen; myös konkr:mmin puolustava lausunto, kirjoitus, sana tms. | Väitöskirjan p. Augsburgin tunnustuksen p. Sanoa, esittää jtak p:kseksen, taitamattomuutensa, erehdyksensä p:kseksi. Menettelyn p:kseksi mainittakoon, että - -.

puolustus|armeija *s.* **-ase** *s.* Kypärä ja kilpi p:ina. Konekivääri on tehokas p:ena. Hyönteisten hyökkäys- ja p:et. **-asem|a** *s.*, vars. *sot.* Edulliset, lujat p:at. Olla p:issa. Asettua, vetäytyä, mennä p:iin. Järjestää joukot p:iin. Vihollisen p:at murrettu. Hyökkäys pysähtyi p:ien eteen. **-asenne** *s.* Omaksua p. jnk suhteen. Hänen kylmäkiskoisuutensa on eräänlainen p. **-asento** *s.* Asettua p:on. **-asianajaja** *s.* syytetyn avustajana oikeudessa toimiva henkilö. | Toimia jkn p:na. **-budjetti** *s.* **-eli|n** *s.* Linnakkeet, pesäkkeet ym. p:met. Hyönteisten p:met. **-|etu** *s.* Luonnon tarjoamat p:edut. **-harrastus** *s.* maanpuolustusharrastus. **-henki** *s.* maanpuolustushenki. **-joukko** *s.* Linnoituksen p. hupeni päivä päivältä. **-järjestelmä** *s.* Maan p. Vihollisen p. murskattu. Koko rintaman p. horjui. **-järjestö** *s.* Suojeluskunta, vapaaehtoinen p. **-kaista** *s. sot.* Pataljoonan, divisioonan p. **-kannall|a** *s. vaill.* Olla, pysyä p. Asettua, siirtyä p:e. **-keino** *s.* Sotalaivan p:t. Ruumiin p:t bakteereja vastaan. Eläinten, hyönteisten p:t. **-ketju** *s.* Rajalle rakennettu p. Murtautui vihollisen p:n läpi. Jalkapallojoukkueen p. **-kirjelmä** *s.* Syytetyn avustajan p. **-kirjoitus** *s.* Julkaista p. jkn puolesta. **-kun|to** *s.* Maan p:non tehostaminen. Kaupunki varustettiin p:toon. **-kuntoi|nen** *a.* -suus *omin.* P. kansa, linnoitus. Valtakunnan p:suuden parantaminen. **-kyky** *s.* Kansan, armeijan p. Ruumiin p. tauteja vastaan. **-kykyinen** *a.* Voimakas, p. linnoitus. **-kysymys** *s.* Valtakunnan p. **-kyvyt|ön** *a.* -tömyys *omin.* P. maa, kaupunki. Avuton ja p. siviiliväestö. P. eläin. **-käsky** *s.* Kaistalle annettu p. **-käytäv|ä** *s.* Linnan kehämuuri p:ineen.

puolustus|laina *s.* maan puolustuslaitoksen tarpeiksi otettu t. myönnetty laina. | Ranska ottanee suuren p:lainan. **-lait|e** *s.*, tav. *mon.* Rajalle rakennetut linnakkeet ja muut p:teet. Kaupungin, linnoituksen p:teet. **-laito|s** *s.* kaikki jnk maan puolustamista tarkoittavat vakinaiset laitokset (maa-, meri- ja ilmavoimat, sotakoulut, sotilassairaalat, varikot, linnoitukset ym. puolustuslaitteet) ja järjestelyt kokonaisuutena, sotalaitos. | Suomen p. P:ksen virat. Olla p:ksen palveluksessa. **-lakko** *s. tal.* lakko, jonka työntekijät tekevät heillä jo olevien etujen säilyttämiseksi; vrt. hyökkäyslakko. **-liik|e** *s.* Saarretstus vältettiin taitavalla p:keellä. Miekkailijan p:keet. **-liit|to** *s.* Englannin ja Ranskan p. Solmia p. Pyrkimykset Pohjoismaiden p:on aikaansaamiseksi. **-linj|a** *s.* Rajaa suojaava p. Linnoitettu p. Vihollisen p:at murskattu. Vetäytyä uusille p:oille. — VPS:n p. pelasi erinomaisesti. **-linna** *s.* Lujasti varustettu p. **-lohko** *s. sot. vanh.* puolustuskaista. **-luonteinen** *a.* P. taistelu. **-mahdollisuu|s** *s.* Suomen p:det. Arvioida p:ksiaan. Luonnon suomat p:det. **-maksu** *s. lak.* kaivoslainsäädännön nojalla jokaisesta valtausalueesta ja kaivospiiristä sen haltijalta kannettava vuotuinen maksu. **-menetelmä** *s.* Tehokas p. **-menoarvio** *s.* **-menot** *s. mon.* maanpuolustusmenot. | USA:n p. kasvaneet huimaavasti. **-ministeri** *s.* puolustusministeriön päällikkönä toimiva ministeri. **-ministeriö** *s.* puolustusvoimia koskevia asioita hoitava ministeriö. **-muuri** *s.* Linnaa kiertävä p. — *Kuv.* Hyökkäys tyrehtyi HJK:n p:in. **-määrärah|a** *s.* maanpuolustusmääräraha, puolustuslaitoksen määräraha. | P:oja olisi lisättävä. **-neuvo** *s.* puolustuskeino. **-neuvosto** *s.* useissa maissa valtion päämiehen käytettävissä oleva puolustuskysymyksiä käsittelevä neuvottelukunta, jonka jäseninä tav. ovat vanhimmat ja kokeneimmat jo erossa olevat sotilashenkilöt, puolustusvoimien tärkeimmät johtajat ja eräät muiden, puolustusvalmiuden kannalta tärkeiden alojen edustajat. **-nihilismi** *s.* kielteinen ja vastustava suhtautuminen maanpuolustukseen. **-nihilisti** *s.* **-nihilistinen** *a.* P. toiminta, politiikka. **-nyrkkeily** *s. urh.* A. esitti mainiota p:ä. **-näkökoht|a** *s.* P:ia silmällä pitäen rakennettu rautatie.

puolustus|ohjelma *s.* Hallituksen, puolueen p. **-paik|ka** *s.* Linnat ja muut p:at. **-pelaaja** *s. urh.* Jalka-, jääpallojoukkueen p:t. **-peli** *s.* IFK:n tehokas p. Valkea pakotti mustan p:in. **-pesäke** *s. sot.* Betoninen, naamioitu p. **-poliitti|nen** *a.* maanpuolustuspoliittinen. | P:set näkökohdat. **-politiikka** *s.* maanpuolustuspolitiikka. **-puhe** *s.* P. syytetyn puolesta. Sokrateen kuuluisa p. **-rintama** *s.* P. vihollista vastaan. — *Kuv.* Kansallisten voimien yhtyminen yhteiseen p:an. **-siir|to** *s.* šakkipelissä. | Pakotti mustan tekemään p:ron f7—f6. **-sopimus** *s.* Puolan ja Romanian p. **-sota** *s. vrt.* hyökkäys-, valloitussota. | Käydä p:a valloittajaa vastaan. **-suunnitelma** *s.* Valtakunnan, kaupungin, rintamalohkon p. **-tahto** *s.* Kansan lannistumaton p. **-tahtoinen** *a.* Yhtenäinen, p. kansa. **-taistelu** *s.* P. ylivoimaista vihollista

vastaan. Suomen p. 1939—40. **-taktiikka** *s.* Armeijan, pelijoukkueen p. **-ta|pa** *s.* Šakkipelissä käytetyt p:vat. **-tarkoitu|s** *s.* P:ksiin sopiva kannas. P:ksia silmällä pitäen rakennettu rautatie. **-teho** *s.* Linnoituksen p. **-tehtäv|ä** *s.* Lentoaseen p:ät. P:issä toimiva pelaaja. **-tekniikka** *s.* **-teknilli|nen** *a.* -sesti *adv.* **-toimenpi|de** *s.* P:teet mahdollisen hyökkäyksen varalta. **-toim|i** *s.* **1.** Linnoituksen p:ia johtava päällikkö. **2.** *vanh.* puolustuslaitos. | P:en ylläpito, menot. **-toiminta** *s.* P:a etelärintamalla. **-torni** *s.* Linnan vartio- ja p:t. **-|työ** *s.* Kaupungin p:töiden järjestäminen. **-valmis** *a.* par. puolustukseen valmis, valmis puolusta(utu)maan. **-valmistelu** *s.* Kiireellisiä p:ja Bulgariassa. **-valmiu|s** *s.* Valtakunnan p:den tehostaminen. P:den kannalta tärkeä teollisuus. **-varustu|s** *s.* Rajan p:kset. **-velvollisuus** *s.* **-vero** *s.* maanpuolustusvero. **-voim|a** *s.* Maan p. riippuu suureksi osaksi väestön lukumäärästä. Linnoituksen, sotalaivan p. — *Mon.* kaikki jnk maan puolustamista tarkoittavat joukot, järjestöt ja laitokset kokonaisuutena; us. = puolustuslaitos, sotaväki, -voimat. | Valtakunnan p:at. Suomen p:iin kuuluu puolustuslaitos, rajavartiolaitos ja merivartiolaitos. P:ain komentaja. Olla p:ien palveluksessa. **-vyöhyke** *s.* Linnoitettu p. **-väki** *s.* Linnoituksen, kaupungin p. **-väline** *s.* Kilpi p:enä. Kaupungin p:et. Eläinten p:et. **-ystävälli|nen** *a.* -syys *omin.* maanpuolustukseen suopeasti, myönteisesti suhtautuva.

puoma[11] *s. kans.* = seur.

puomi[4] *s.* **1. a.** jnk kulkuaukon t. väylän (oven, portin, veräjän, tien tms.) poikki salvaksi t. suluksi asetettava paksu(hko) puu, metallitanko tms. laite. | Asettaa p. oven eteen. Sisäpuolelta p:lla salvattu portti. Laskettava ja nostettava rautatieylikäytävän p. Tien sulkeva p. — *Yhd.* sulku-, tiep.; laskup. **b.** vaakasuora (us. jaloilla maahan tuettu) hevostenkiinnityspuu; myös esim. kahta pilttuuta erottava vaakasuora parru. | Sitoi hevosensa kaupan edessä olevaan p:in. — *Yhd.* kiinnitysp. **c.** esteratsastuksessa: parrumainen poikkieste. | Hypätä p:n yli. **d.** joskus: parihevosten vetolaitteen poikkipuu; nelipyöräisissä vankkureissa etu- ja takapyöriä yhdistävä puu. — *Yhd.* vetop.; etu-, takap. **e.** naisvoimistelussa: kahden jalan varassa oleva lankkumainen teline, jolla suoritetaan tasapainoa vaativia liikesarjoja. **2. a.** *mer.* takilaan t. varusteisiin kuuluvista eril. puutangoista; vars. toisesta päästään liikkuvasti mastoon kiinnitetty puu, johon purjeen alareuna kiinnitetään; vrt. kahveli, raaka. | Kahvelipurjeen p. Nostaa tavaraa p:lla. — *Yhd.* ajo-, ajopurje-, halkaisijap.; ankkuri-, keula-, kokka-, nostop. **b.** nosturin, kaivu- t. ruoppauskoneen tms. vartena oleva puu- t. metallitanko. | P:n varassa liikkuva ruoppauskauha. — *Yhd.* kääntö-, nostop. **3.** näre- t. metallirenkailla tms. päikkäin kiinnitetyistä tukeista t. pölkyistä tehty ketju, jota käytetään pitämään koossa tukkilauttaa, ohjaamaan uitettavia puita tms., puomiketju; harvemmin sellaiseen käytettävä yksityinen puu, puomipuu. | P:n ympäröimä tukkilautta. — *Yhd.* kehä-, ohje-, sivu-, sulku-, varasto-, vastuu-, ympärysp.; kaksois-, kupo-, otva-, pankko-, syväp.; lautta-, tukki-, vesip.; mäntyp.

puomi|aitaus *s. metsät.* Sahalaitoksen p. **-juoksu** *s.* tukkilaiskisojen kilpailulaji: juoksu puomilla keksi käsissä. **-ketju** *s.* vrt. puomi **3.** **-laite** *s.* **-lenkki** *s. metsät.* puomipuiden sitomiseen käytetty (näre- t. teräs)lenkki, puomiside. | Näreestä väännetty p. **-nosturi** *s. tekn.* nosturi, jossa kannattavana rakenteena on mastoon kiinnitetty, pystyakselin ympäri kääntyvä puomi. **-purje** *s. mer.* purje, jonka alareuna kiinnitetään t. on kiinnitetty puomiin. **-puu** *s.* Oven eteen asetettu p. P:hun kiinnitetty purje. — *Metsät.* puomiketjun yksityinen puu. | Päikkäin yhteen sidotut p:t. **-side** *s. metsät.* = puomilenkki.

puomiton[57] *kar.a.*

puomit|taa[2*] *v. metsät.* -us[64] *teonn.* varustaa puomilla. | P. tukkilautta. Petlaamalla tehty p:us. — *Yhd.* ohje-, sivu-, sulkup:us.

puoshaka *s. kans.* = 1. keksi, (palo-, uitto)-haka.

puoska[11] *s. kans.* lapsesta: kakara, penska, pentu, muksu, mukula, muoska. | Menisitte, p:t, siitä katsomaan, joko se mämmitiinu on turvonnut LASSILA.

puoskari[5] *s.*, tav. *halv.* henkilö, joka asiaankuuluvaa koulutusta saamatta laittomasti harjoittaa lääkärin tointa; *halv.* laillistetusta mutta taitamattomasta lääkäristä; puoskaroi(tsi)ja. | Kaikenlaiset p:t ja kansanparantajat. Taitamaton p. Hän on pelkkä p. — *Kuv.* Yhteiskunnan, talouselämän, kielen p:t.

puoskari|mainen[63] *kalt.a.* -maisesti *adv.* P. parantaja, hoito. **-muori** *s.*

puoskarius[65] *omin.*

puoskaroi|da[80] *v.*, tav. *halv.* -nti[4*] *teonn.* toimia puoskarina; hoitaa t. lääkitä jkta t. jtak asiantuntemattomasti, puoskarin tavoin; puoskia. | P. jkta, itseään, lehmää. P. jalkaansa, kurkkuaan. Nainen p:tu hengiltä. P:va, asiantuntematon hoito. Harjoittaa p:ntia. Elää p:misella. P:misesta säädetty rangaistus. — *Kuv.* P:va oikeakielisyys. Poliittinen p:nti.

puoskaroi|ja[11], **-tsija**[14] *tek.* (< ed.) puoskari.

puoski|a[17] *v. harv.* puoskaroida. | P. sairasta. -- p:nut ihmisiä porojen asemesta JÄRVENT.

puoskija[14] *tek.* puoskari.

puosmanni[4] *s.* = seur.

puosu[1] *s. mer. kans.* = pursimies 1. | Palvella p:na.

puo|ti[4*] *s.* **1.** vars. *ark.* ja entisistä oloista: myymälä, kauppa. | Kauppiaan p. Käydä p:-dissa ostoksilla. P:tien hyllyt täynnä tavaraa. — *Yhd.* hedelmä-, kello-, leipä-, maito-, viinap.; kylä-, maalaisp.; leipurinp. **2.** *kans.* **a.** (eräillä paikoin vars. kaksikerroksinen) aitta, varastohuone t. -rakennus. | P:tien, tallien ja ulkohuoneiden oviaukot TALVIO. -- erään töllin p:din päästä tuli esiin mies SILL. — *Yhd.* jauho-, lihap.; rantap.; **b.** asuinrakennukseen kuuluva osaksi varasto-, osaksi asuinhuoneena käytetty tav. lämmittämätön huone, sali.

puoti|apulainen *s.* kauppa-, liike-, myymälä-apulainen, puotilainen, puotipalvelija. **-huone** *s.* **-huoneisto** *s.* **-kamari** *s.* myymälään liittyvä konttorihuone (vars. maaseutuoloissa). | Isäntä meni p:n puolelle kauppiasta tapaamaan.

puotilai|nen[63] *s.* kauppa-, puotiapulainen. | Konttoristit ja p:set. Palvella p:sena.

puoti|matka *s.* Liisan ensimmäinen p. **-mies** *s.* (miespuolinen) kauppa-apulainen. | Tiskin takana seisova p. **-neiti** *s.* naispuolinen kauppa-apulainen. **-ostos** *s.* **-palvelija** *s.*, vars. *vanh.* puotiapulainen. **-poika** *s.* kauppa-apulaisena palveleva poika. | Alkoi liikemiehenuransa p:na. **-puksu** *s. ark.* kauppa-apulainen. **-rakennus** *s.* **-rotta** *s. halv.* kauppa-apulainen. **-tavara** *s.* **-tyt|tö** *s.* kauppa-apulaisena palveleva tyttö. | Kangaskaupan p:öt. **-velka** *s.* velka jhk myymälään.

pupat|taa[2*] *v.* -us[61] *teonn.* **1.** *deskr.* puhumisesta: höpöttää, purpattaa. | Eukko alkoi puhua p. **2.** *kans.* syöttää. | Käy tallissa ja p:taa lihavia hevosia ALKIO.

pupiina[15] *s. kut.* (*rinn.* bobiini) = 1. puola 1.a.

pupiina|ta[85] *v. kut.* -us[61] *teonn.* = puolata.

pupiini|kaapeli *s. sähk.* pupinoitu puhelinkaapeli. **-kela** *s. sähk.* = seur. **-käämi** *s. sähk.* puhelinkaapeliin kuuluvuuden parantamiseksi kytketty induktiokäämi.

pupilli[6] *s.* **1.** *anat.* silmäterä. **2.** *fys.* optisissa kojeissa kojeen kautta menevää valonsädekimppua rajoittava aukko.

pupinoi|da[17] *v. sähk.* -nti[4*] *teonn.* kuormittaa puhelinkaapeli kuuluvuuden parantamiseksi induktiokäämeillä.

puplikaani[4] *s.* → publikaani.

1. **pupu**[1] *s.*, vars. *last. leik.* jänis t. kaniini. | Tien poikki loikki p. Pistää kuin p. päänsä pensaaseen. — *Yhd.* jänöp.

2. **pupu**[1] *s. ark.* täi, pöpö. | Etsiä p:ja päästään.

pupujussi *s. last. leik.* jänis t. kaniini. | Valkoinen p.

puput|taa[2*] *deskr.v.* **1.** puhumisesta: pupattaa, papattaa. | -- ukko Kähkösen suurustinki papatti, p:ti KIANTO. **2.** jäniksen t. kaniinin suunliikkeistä; jäniksen t. kaniinin kutsumisesta (pupu pupu). | -- kuinka sitä p:ankin, se ei tule AHO.

pura[11] *s. harv.* piikki, puras, purasin. | Rautainen, luinen p. Naskalin, porkan p. Keksin koukku ja p.

purais|ta[24] *mom.v.* -u[2] *teonn.* < purra. | P:i palan omenasta. P:i harmistuneena huultaan. Koira yritti p. käteen. Leijona p:sut mieheltä pään. Hauki p:i langan poikki. Kirpun, itikan p:u. — *Kuv.* Säilän, viikatteen p:u. Liekki p:ee sormea. Pakkanen p:i poskipäitä. Sanat p:ivat ilkeästi mieltä. — Urheilukärpäsen p:un saanut. P. hävyltä pää 'tulla hävyttömäksi, menetellä julkeasti'. P. luontonsa 'rohkaista t. kovettaa mielensä, sisuuntua, ryhdistäytyä'. P:e luontosi ja kulje niitä teitä, joiden päähän näet JOTUNI. — Syömisestä. | P. aamiaista, välipalaa.

purak|ka[15*] *s. kans.* (tav. yläpäästään kapeamman tynnyrin muotoinen) piimä-, maito- t. kalja-astia t. -leili. | -- p:asta piimäsintua partaansa ryyppäsi KIANTO.

puraksi[6] *s.* par. booraksi.

puranta[15*] *s.* purkaminen, purku.

pura|s[66] *s.* **1.** terävä puikko, naskali, piikki, pura. | Jää riippuu räystäästä pitkinä p:ina. **2. a.** taltta. **b.** tuura. | Hakata jäätä p:alla.

purasin[56] *s.* = ed.

purasruoho *s.* Borrago, karhealehtisiin kuuluvia sini- t. harv. valkokukkaisia ruohoja.

purast|aa[2] *v.* -us[64] *teonn.* kaivertaa. | P. naskalilla, taltalla. P. reikä jhk. -- ei saatu vettä, vaikka oli p:ettu monta kaivoa PAULAH.

purata[35] *v. harv.* = ed. | P. reikä jhk.

purattaa[2*] *fakt.v.* < purkaa. | P. lasti, pino, rakennus. P. päätös, sopimus.

pureksi|a[17] *frekv.v.* -nta[10*] *teonn.* (< purra) pureskella. | P. leipää. Ruoka on p:ttava kunnollisesti. P. purukumia, mälliä. Ori p:i kuolaimiaan. Kauroja p:va hevonen. — *Kuv.* Tieto tarjotaan koulussa oppilaille valmiiksi p:ttuna.

pureksimat|on[57] *kielt.a.* Niellä ruoka p:tomana.

purem|a[13] *s.* **1.** pureminen, puraisu. | Käärmeen p. voi olla kuolettava. Ampiaisen p. [= pisto] teki kipeää. Horkka leviää sääsken p:ain välityksellä. **2.** purtu kohta, puremisen aiheuttama jälki t. vamma. | Käärmeen p:an parantaminen. Sääret täynnä hyttysen p:ia. **3.** *yhd.* Hyttysen-, koiran-, käärmeen-, sääskenp.; kylmänp.; huunp.

purema|haava *s. lääk.* **-kohta** *s.* **-leu|ka** *s.* Hyönteisten p:at. **-liha|s** *s. anat. el.* P:kset 'alaleukaa liikuttavat lihakset'. P:ksia on neljä pään kummallakin sivulla. Oravan vahvat p:kset. **-liike** *s.* **-paikka** *s.* **-pinta** *s.* purupinta. | Hampaan p. **-suu** *s. el.* hyönteisillä: suu, jossa on purevat suuosat. | Kovakuoriaisten p.

puremat|on[57] *kielt.a.* **1.** joka ei pure. | Tylsä, p. saha. **2.** jota ei ole purtu. | Niellä ruoka p:tomana. P. [= kuohitsematon] poro.

purenta[15*] *s.* **1.** pureminen. | Ruoan, kynsien p. Hirvaan p. 'kuohitseminen puremalla'. **2.** se tapa, millä ylä- ja alaleuan hampaat sattuvat vastakkain, okkluusio. | Terve, säännöllinen p. — *Yhd.* normaali-, risti-, suorap.

purenta|muoto *s. anat.* vrt. purenta 2. **-pinta** *s.* puru-, puremapinta.

pureskelija[14] *tek.* < seur. | Purukumin p.

pureskel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* (< purra) pureksia. | P. leipää. P. kunnollisesti ruokansa. Purukumin p:u. P. kynänvartta. P. huuliaan, kynsiään. P:i kiukusta hampaitaan. Kauroja p:eva hevonen. — *Kuv.* Aika probleemi p:tavaksi 'mietittäväksi'. -- nälvi ja näykki ja p:i miniäänsä jok'ainoassa käänteessä LEINONEN. -- pakkanen vihaisesti p:i IVALO.

puret|taa[2*] *fakt.* ja *kaus.v.* < purra. **1.** Hän on p:tanut minulla hampaat rikki soraan VT. — *Yksipers.* Se oli niin suututtavaa, että pyrki hammasta p:tamaan ALKIO. **2.** keittää värjättäviä lankoja ennen värjäämistä erilaisia syövyttäviä aineita sisältävässä liuoksessa, jotta väri kiinnittyisi niihin paremmin. | P. lankoja alunalla, viinikivellä.

puretus[64] *teonn.* < ed. — *Erik.* = puru 2.a, purus. **-aine** *s.* vrt. purettaa 2. | Aluna p:ena.

pureutu|a[14] *refl.* ja *passs.v.* < purra. **1.** P. hampaillaan (kiinni) jhk. Kärppä p:i saaliinsa kurkkuun. Sääsket p:ivat vimmatusti ihoon. Toukka, joka p:u nahan läpi. Hampaat p:ivat kirskahtaen yhteen. Hampaat p:vat huuleen. **2.** *kuv.* tarttua, tarrautua, kiinnittyä, upota, asettua lujasti jhk. | Nainen suorastaan p:i hänen käsivarteensa. Hyökkääjät p:ivat valtaamiinsa asemiin. Maastoon p:nut vihollinen. Maahan p:neet siirtolaiset. Siinä pysyi, mihin kiinni p:i. — Sormet p:ivat kuin ruuvipihdit hänen kurkkuunsa. Saha, naula, puukko p:u puuhun. Piikit p:ivat lujasti maahan. Tuura p:u jäähän. Fish-renkaat p:vat koko leveydeltään tien pintaan. Kallioon p:nut pensas. Mäen rinteeseen p:neet rakennukset. Tie p:u lujasti rinteeseen. Vaatteisiin p:nut lika. Sade p:u kasvoihin. Pakkanen p:i ihoon. Polveen p:nut reumatismi. — Talonpojan on pureuduttava turpeeseensa. P. tehtävään, työhönsä. Ajatus oli lujasti p:nut hänen mieleensä. Vanhoihin tapoihin p:nut väestö.

purev|a[13] *a.* (*partis.* < purra) -asti *adv.* -uus[65] *omin.* **1.** v:n luonne ilmeinen. | Kovakuoriaisten p:at suuosat. **2. a.** esineistä: terävä, leikkaava, pystyvä, ottava. | P. puukonterä. Viikate p. kuin partaveitsi. P. lapio, pora. P. tahko, kovasin. **b.** iskusta, tuulesta, säästä: kipeää tekevä, tehokas, viiltävä, pistävä, tuima, äkäinen. | P. ruoskanisku. Forsmanin p. kämmenlyönti. P. pohjatuuli, viima, pakkanen. Oli p:an kylmä. Tuuli p:asti. **c.** mausta, hajusta: pistävä, viiltävä, kirpeä. | Liiaksi suolatun lihan p. maku. **d.** puheesta, kirjoituksesta, ilmeistä tms.: terävä, kärkevä, tuima, ivallinen, ilkeä, pisteliäs. | P. iva, satiiri. P. huomautus, arvostelu. P:an ivallinen kirjoitus. Käyttää p:aa kieltä. Arvosteli p:asti vastustajiaan. Hymyillä p:asti.

purevai|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* = ed. | -- puhuu tuuli p. LEINO.

purgatiivi|nen[63] *a. lääk.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* ulostuttava. | P. aine.

purha[11] *s. harv.* taltta, puras(in).

purho[1] *s.* Caucalis, matalahkoja yksivuotisia putkikasveja.

puriini[9] *s. kem. fysiol.* eräiden luonnossa esiintyvien kemiallisten yhdisteiden (puriiniaineiden, -emästen, -yhdisteiden) kanta-aine. **-aine** *s.* Eräiden valkuaisaineiden hajaantuessa elimistössä syntyy ruumiille vahingollisia p:ita. P:ista tärkein on virtsahappo. **-emä|s** *s.* P:ksiä sisältävät alkaloidit. **-pitoinen** *a.* **-ton**[57] *kar.a.* P. ravinto. **-yhdiste** *s.* Virtsahappo, kofeiini, teiini ym. p:et.

purija[14] *tek.* < purra. | Koira oli paha p. Purukumin, mällin p. — *Yhd.* puunp.

purila|at[60] *s. mon.* kahden rinnakkaisen, takapäästään maata laahaavan seipään muodostama alkeellinen kuljetuslaite. | Kuljettaa tavaraa p:illa. Kuorma köytetään p:iden takapäähän.

purimet[56] *s. mon. harv.* hampaat.

purismi[4] *s.* puhdaskielisyys; laajemmin yl. puhdasoppisuus.

puri|sta[41] *onom.v.* -na[14] *teonn.* **1.** puhumisesta: puhua hiljaisella äänellä, sorista, porista. | Miehet p:sivat keskenään. P. vastaan. P:na pois! **2.** vedestä tms.: porista. | -- rapainen vesi p:si varpaitten välistä KARHUM.

purist|aa[2] *v.* -avasti *adv.* saattaa jk paineen alaiseksi pusertamalla sitä jltak t. tav. usealta puolelta, painaa, likistää; joskus: kuristaa, kiristää, rusentaa, rutistaa, litistää, nipistää, näpistää, tiivistää.

I. 1. P. jk kokoon, kasaan, lyttyyn, myttyyn, ruttuun. P:i paperin kädessään palloksi. Kovaksi p:ettu lumipallo. P. jkta kurkusta, käsivarresta, vyötäröltä. P:i kaiteesta kahden käden. P. jkn kättä (tervehdykseksi, hyvästiksi). Sormet p:avat tiukasti kirvesvartta. Lypsää p:amalla. Sose p:etaan siivilän läpi. P. letkun pää kiinni. P. jku rintaansa vasten, syliinsä. P. kätensä nyrkkiin. P. kämmenet, huulet vastakkain. P. [= vetää] vatsalihaksiaan sisäänpäin. P:i kananmunan rikki. Kuiviin p:ettu sitruuna. P. vaatteet kuiviksi. Jyrä p:aa maan tiiviiksi. — P. jtak pihdeillä. P. naulanpää hohtimien leukojen väliin. P. lyijyke paikalleen. P. [= prässätä] kasveja puristimessa. Laudat p:etaan kiiloilla vastakkain. Briketeiksi p:ettu kivihiili. Paaleiksi p:ettu heinä. Tavallisia nauloja on kahta lajia: p:ettuja ja lankanauloja. Valssaamalla, vetämällä tai p:amalla valmistetut putket. P:ettu lasi valmistetaan siten, että muottiin valettuun sulaan lasiin painetaan mäntä, joka p:aa sulatteen muotin seinää vasten. Suorakulmaisiksi tangoiksi p:ettua hiivaa. — P:etulla [= puriste-, paine]ilmalla toimiva pora. **2.** *kuv.* **a.** fyysillisestä tunteesta: ahdistaa, kuristaa, kouristaa. | Itku p:aa rintaa. P:ava tunne sydänalassa. — *Yksipers.* Rintaa, kurkkua p:aa. **b.** psyykkillisestä tunteesta: ahdistaa, painaa, rasittaa, kouristaa. | Huoli, murhe p:aa sydäntä. Pelko, kammo p:i mieltä. — Puutteen p:amat pieneläjät. Elää ahtaiden olojen p:amana. **c.** pakottaa, kiristää. | Kieli p:ettiin vieraiden kielioppien sääntöihin. Runomitan kaavoihin p:ettu ajatus. Asiaa on vaikea p. täsmällisen määritelmän puitteisiin. P. ajatuksensa suppeaan ja selkeään muotoon. **d.** supistaa, tiivistää. | Suppeaksi p:ettu esitys. Kustannukset on p:ettu mahdollisimman pieniksi. Valmistusaika on p:ettu entistä lyhyemmäksi.

II. 1. erottaa, poistaa t. irrottaa puristamalla jstak jtak; obj. ilmaisee us. toiminnan tuloksen. | P. ulos, esiin, erilleen. P. mehu sitruunasta. Vesi p:etaan vaatteista. Öljypuun hedelmistä p:ettu öljy. P:i silmästään kyynelen. P. ihomadot ulos ihosta. P. hammastahnaa putkesta. — *Leik.* P:apas pannusta vielä kupponen! **2.** *kuv.* tav. saada t. ottaa pakottamalla (irti) jstak jtak, kiristää, kiskoa. | P. itkua 'valmistautua itkemään, olla itkemäisillään'. — P. kansalta veroja. Aikamoinen saatava köyhältä p:ettavaksi. Maalta p:etut sotakorvaukset. Loppusuoralla A. p:i itsestään irti viimeisenkin. P:i työväestään irti kaiken mahdollisen hyödyn. P. jksta totuus ilmi. P. tietoja jklta. -- uskallan p. esiin rukoukseni SILL.

III. 1. ympäröidä kireästi jtak, painaa lujasti jtak vasten; olla (liian) kireä t. ahdas; ahdistaa, kiristää. | P:ava rengas. Vyö ei saa olla niin tiukalla, että se p:aa. Kenkä p:aa jalkaa. Liian pienet, p:avat saappaat. Kireä, p:ava pusero, kaulus. Joka puolelta p:ava ihmismassa. Jää p:aa laivaa joka taholta. — *Kuv.* Mistäs nyt kenkä p:aa [= mikä hätänä, mistä on kysymys]? Tiedän kyllä, mistä kenkä p:aa 'mistä on kysymys, mikä on syy'. Siitäkös se kenkä p:ikin? 2. ed:een liittyen. | Vihollisen saartorengas p:i joukkoja yhä ahtaammalle. Rantaa vasten p:ettu laivasto. Kaupunkia p:ava muuri. Rakennukset p:ivat keskelleen pienen linnanpihan.

puristaja[16] *tek.* 1. Tarttui puukon p:n ranteeseen. 2. (vars. itsestään toimiva) puristuskone, -laite, puristin. | Heinäpaalien p.

puristamaton[57] *kielt.a.* 1. *akt.* Väljä, p. vyö, kaulus. 2. *pass.* P. ilma, hiiva.

puristamo[2] *s.* laitos t. huone, jossa jtak valmistetaan t. käsitellään puristamalla. | Rautatehtaan p. — *Yhd.* öljynp.

puristau|tua[44] *refl.v.* (< puristaa) us. läheten pass. merk:tä; vrt. puristua. *(I.)* P. käsin jkn kaulaan. P:tui aivan seuralaiseensa kiinni. P:tui tiukasti penkin laitaan. Elli p:tui airoon kiinni AHO. Ratsastaja p:tuu polvin ja pohkein lujasti satulaan. Käsi p:tuu nyrkkiin. Huulet yhteen p:tuneina. Pihdit p:tuvat jnk ympäri, jhk kiinni. Kumirenkaan ympäröimä aukko p:tuu kiinni. *(II.)* Ovesta p:tuu kadulle ihmisvirta. Laiva p:tui natisten eteenpäin ahtaassa väylässä. Vaatteista väännettäessä p:tuva vesi. Ilmapallon reiästä ulos p:tuva ilma. Silmistä p:tuvat kyynelet. Rinnasta p:tuu itku. — *Kuv.* Loppukilpailuun p:tuneet urheilijat. Totuus p:tui vihdoinkin esille. *(III.)* Tiukasti jnk ympärille p:tuva rengas. Vyö p:tuu kireästi uumille. — Jäät p:tuvat rantaa vasten. Kallioiden lomaan p:tunut väylä. Virta p:tui kuohuvaksi koskeksi.

puriste[78] *s.* puristamisen tulos, vars. briketti. **-ilma** *s.* paineilma.

puristei|nen[03] *a.* -sesti *adv.* -suus[05] *omin.* vars. puheesta, äänenkäytöstä: kireä. | Puhua p:sesti.

puristelasi *s.* puristettu lasi.

puristel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < puristaa. | P. jkta käsivarresta, vyötäröltä. P:i epätoivoisesti käsiään. P. nyrkkejään. P. paisetta. P:i ohimoitaan kahden käden. Villakangasta ei pestessä saa hieroa, vaan ainoastaan p. P. lumesta palloja. P. hera juustosta erilleen. — *Kuv.* Tyttö p:i itkua. Nälkä alkoi p. vatsaa. Puutekin tahtoi silloin tällöin p.

puristemehu *s.* puristettu mehu. | Marjoista, hedelmistä erotettu p.

puristi[6] *s.* purismin harrastaja t. edistäjä; tav. = kielenpuhdistaja.

puristi|n[50] *väl.* (< puristaa) puristuslaite t. -kone, kompressori, prässi; puserrin, nipistin. | Heinän, pehkun p. Tennismailan p. Hydraulinen p. Kirjansitojan, puusepän p. Prässätä kasveja p:messa. Asettaa, panna jk p:meen. Kiristää p:nta. P:mella briketoitu turve. P:mella suljettu putken, suonen pää. — *Kuv.* - - molemmat olemme samassa p:messa [= pinteessä] KIVI. — *Yhd.* hedelmän-, ilman-, mehun-, sitruunan-, viinin-, öljynp.; heinän-, oljen-, tiilenp.; mailan-, suonenp.; juusto-, kasvip.; kiinnitys-, liimausp.; kone-, käsip.; metalli-, puup.; haka-, ilma-, jousi-, kampi-, kierre-, neste-, revolveri-, ruuvi-, telap.

puristi|nen[03] *a.* -sesti *adv.* -suus[05] *omin.* purismiin liittyvä, purismin mukainen; tav. = puhdaskielisyys-. | P:set harrastukset, vaatimukset. Liian p. suunta kielenvaalinnassa.

puristin|kone, -laite, -levy, -ruuvi *s.* = puristuskone jne.

puristu|a[1] *pass.v.* < puristaa. *(I.)* P. kokoon, kasaan, ruttuun. Sydämeni tuntui p:van kokoon pelosta. Kovaksi p:nut maa. Jalka p:i kivien väliin. P:i auton ja seinän välissä kuoliaaksi. Höyry p:u sylinterin männän ja kannen väliin. Vuoroin p:va ja höllentyvä jousi. Käsi p:u nyrkkiin. Sormet ristiin p:neina. Hampaat, leuat p:vat vastakkain. Silmät p:vat kiinni. Käsivarret kylkiä vasten p:neina. Pihdit p:vat jnk ympärille, jhk kiinni. - - väylä kapenee, rannat p:vat toisiinsa AHO. Vanhat piirteet p:ivat ankaroiksi JOTUNI. *(II.)* Vaatteista väännettäessä p:va vesi. Silmistä p:i pari kyyneltä. Keuhkoista ulos p:va ilma. Putkesta p:va tahna. Silmät näyttivät p:van ulos päästä. — *Kuv.* Sielun syvyyksistä p:nut hätähuuto. Totuus p:i vihdoinkin ilmi. *(III.)* Vanne p:u tiiviisti astian ympärille. Vyö p:i yhä tiukemmalle.

puristuma[13] *s.* puristunut kohta; määrä t. tila, minkä jk on puristuessaan supistunut. | Paineen kappaleessa aiheuttama p.

puristumaton[57] *kielt.a.*

puristu|s[04] *s.* Merk.-ryhmät eivät selvästi toisistaan erotettavissa. 1. puristaminen. | Kädet yhtyivät voimakkaaseen p:kseen. Tappaa kärpänen sormensa p:ksella. Tiilien p:ksessa käytetyt menetelmät. Naulojen, niittien p. Viinin p. rypäleistä. — *Yhd.* kädenp.; mehun-, viinin-, öljynp.; alku-, jälkip.; kylmäp. 2. puristava voima, paine; *fys.* jähmeän kappaleen rasitus, joka pyrkii supistamaan (t. avartamaan) kappaletta voiman suuntaan, puristuspaine, -rasitus, -voima. | Jhk vaikuttava p. Voimakas, heikko p. P:sta kestävä levy. Jäiden p. laivan kylkeä vasten. P:ksen johdosta tiivistynyt massa. Ruuvia kiristettäessä p. kasvaa. — 20 ilmakehän p. Sylinterissä ei ole lainkaan p:sta. — Fyysillisestä tunteesta. | Tuntea p:sta rinnassa, ohimoissa. — *Kuv.* paine, painostus, ahdistus. | Joukkoihin joka taholta kohdistuva vihollisen p. Vieraan vallan p. heltisi. Verojen, pula-ajan p. Puutteen, köyhyyden p. 3. olotilasta: (jnk aiheuttama) puristustila. | Höyryn sylinterissä aiheuttama p. Liian pienten kenkien aiheuttama p. — *Erik.* sisäpaikallissijoissa. | Olla p:ksessa. Joutua, jäädä, saattaa, panna p:kseen. Päästä, päästää p:ksesta. Joutui jäntevien käsivarsien p:kseen. Ruhjoutui väkijoukon p:ksessa. Alus upposi jäiden p:kseen. Panna kasvit lievään p:kseen. Saartorenkaan p:ksessa oleva ar-

meija. Muurit sulkivat kaupungin p:kseensa. — *Kuv.* Vihamielisten naapureiden p:ksessa elävä kansa. Elää taloudellisessa, henkisessä p:ksessa. Eli ainaisen pelon p:ksessa. — *puristu|ksissa,* -ksista, -ksiin (adv.) vain konkr. yhteyksissä. | Jalka on p:ksissa kivien välissä. Jäi p:ksiin kaatuvan puun alle.

puristus|aste *s.* Ruuvipuristimen eri p:asteet. **-hana** *s. tekn.* Moottorin sylinterin p. **-hitsaus** *s. tekn.* hitsaus, jossa kuumennetut kohdat lisäaineita käyttämättä puristetaan yhteen. **-ilma** *s.* = paineilma. **-isku** *s. tekn.* polttomoottoreissa ja pumpuissa vaihe, jolloin mäntä liikkuu sisäänpäin ja puristaa kaasun kokoon t. nesteen ulos. **-istutus** *s. metsät.* istutus, jossa juuristot sovitetaan raskaalla istutusraudalla lyötyihin ja samalla aseella sivulta kiinni puristettaviin reikiin t. loviin, kanki-, kiilaistutus. **-jousi** *s.* **-jännity|s** *s. tekn.* puristuksen aiheuttama jännitys, puristusrasitus;)(vetojännitys. | Suuria p:ksiä kestävä kivilaji. Siltapalkin p. **-jät|e** *s.* Pellavaöljyn p:teet. Rypälemehun p:teet. **-kammio** *s. tekn.* Sylinterin p. **-kestävyys** *s.* **1.** puristuslujuus. **2.** oktaaniluku. | Bentsiinin p. **-kimmo, -kimmoisuus** *s. fys.* kimmo(isuus) puristusta vastaan. **-ko|e** *s.* Aineen, kappaleen lujuuden määrittäminen p:keella. **-kohta** *s.* Valssien, pihtien leukojen p. **-kone** *s.* Paalittaa heiniä p:ella. Metallilevyn muovailu p:essa. Hiiva puristetaan p:essa pötkyiksi. Hydraulinen, paineilmalla toimiva p. **-kyky** *s.* Paalituskoneen p. **-laatta** *s. tekn.* T-palkkien p. **-lait|e** *s.* Ruuvipuristimet ym. p:teet. Hydraulinen p. **-leima** *s. vanh.* lyijyke. **-leu|ka** *s. tekn.* Pihtien, hohtimien p:at. **-lujuus** *s. fys. tekn.* lujuus puristusta vastaan. | Metallin, kiven, betonin p. Poltetun tiilen p. on n. 200—500 kgf/cm^2. **-lypsy** *s.* lypsäminen puristamalla. **-menetelmä** *s.* Pellavaöljyn erottamisessa käytetyt p:t. Koneellinen p. **-muotti** *s.* Pahvimatriisin p. **-mäntä** *s. tekn.* Hydraulisen puristimen p. 'nestettä puristava mäntä'. **-paine** *s. fys. tekn.* 300 ilmakehän p. Moottorin sylinterin p. Säätää p:tta. **-pinta** *s.* puristuksen alainen t. puristava pinta. | Palkin p. **-pumppu** *s. tekn.* = painepumppu. **-rasitu|s** *s. fys. tekn.* Kappaleeseen, pintaan vaikuttava p. Siltapalkin p. Graniitin kestävyys p:ksia vastaan. **-rengas** *s. tekn.* Kollektorin p. **-ruuvi** *s.* Ruuvipuristimen p. **-si|de** *s. lääk.* puristava side. | Verenvuodon tyrehdyttäminen haavan yläpuolelle asetetulla p:teellä. **-suhde** *s. tekn.* sylinterin iskutilavuuden ja puristustilan summan suhde puristustilaan. | Moottorin p. Auto, jonka p. on 6 : 1. **-supistuma** *s. fon.* supistuman ja sulkeuman välimuoto, jollaisella ns. katko(artikulaatio) muodostuu. **-suunta** *s.* Pinta, joka on kohtisuorassa p:a vastaan. **-tahti** *s. tekn.* polttomoottoreissa: puristusisku, -vaihe. **-teho** *s.* Puristimen, pumpun p. **-tela** *s. tekn.* Painokoneen p. puristaa paperin painotelaa vasten. **-tila** *s.* **1.** P:ssa oleva [= puristettu, puristuksen alaisena oleva] aine, kaasu. — *Kuv.* Elää taloudellisessa p:ssa. **2.** *tekn.* tila, joka sylinterissä jää ylemmässä kuolokohdassaan olevan männän ja sylinterin kannen väliin. | Moottorin p. **-tiukkuus** *s. tekn.* kahden esineen (koneenosan tms.) keskinäinen sovitus, jonka vallitessa ne ovat kiinteästi toisiinsa puristettuina. **-työ** *s.* P:tä suorittava kone. **-vaihe** *s. tekn.* = puristusisku. **-valssi** *s. tekn.* = puristustela. **-viiva** *s. rak.* = tukiviiva. | Holvin, kaaren p. **-voima** *s.* Käden, sormien p. Pihtien, puristimen, männän p. Pintaan, kappaleeseen vaikuttava p. Kohtisuora p.

puristuttaa^{2*} *fakt.v.* < puristaa.

puristuv(ais)uus^{63} *omin.* ominaisuus puristua, puristumisominaisuus. | Nesteen, kaasun p.

purit^{4} *s. mon. kans.* purilaat.

puritaani^{4} *s.* **1.** P:t 'Englannissa 1600-luvulla kirkon täydellistä puhdistusta harrastaneet protestantit'. Jyrkkä, ankara p. **2.** laajemmin ja *kuv.* ankaran siveellisestä henkilöstä.

puritaani|nen^{63} *a.* **-sesti** *adv.* **-suus**^{65} *omin.* **1.** puritaaneihin kuuluva t. liittyvä, puritaaneille ominainen, puritaanien. | P. pappi. P. oppi, henki. P:suuden vastustajat. **2.** laajemmin ja *kuv.* uskonnollisessa t. siveellisessä suhteessa tunnontarkka t. ankara, ankaran puhdasoppinen t. siveellinen, rigoristinen; joskus: ankara(n yksinkertainen), koruton, askeettinen. | P. uskonnollisuus. P:sen siveellinen. P. tapojen ankaruus, elämä. P:sen koruton maalaus.

puritanismi^{4} *s.* puritaanisuus.

purja|ta^{35} *v. kans.* käydä usein t. tuon tuostakin jssak, kulkea edestakaisin (esim. ovesta). | P. alituiseen kylässä. Vieraita p:si talossa kaiken päivää. Lapset p:sivat ovista.

purje^{78} *s.* **1. a.** (tav. määräkokoinen ja -muotoinen) vaate, joka kiinnitetään levälleen aluksen mastoon, jotta siihen puhaltava tuuli kuljettaisi alusta; myös samantapainen tuulen voimalla liukuvan luistelijan, jääpurren tms. purje. | Veneen p. Laivan p:et. Neli-, kolmikulmainen, suunnikkaan, puolisuunnikkaan, kolmion muotoinen p. Iso p., ks. ↺. P:illa kulkeva alus. Nostaa, levittää, kiinnittää, jalustaa, halssata, reivata p(:et). Laskea, koota, kääriä, riisua p(:et). Lisätä, vähentää p:ita. Ommella, paikata p:ita. P:et pullistuvat, lepattavat tuulessa. Tuuli puhaltaa p:eseen, p:isiin. Purjehtia täysissä p:issa 'kaikki purjeet käytössä'. Purjehtia täysin p:in 'niin että tuuli painaa koko purjepintaa; kaikki purjeet käytössä'. Tuuli tarttui p:isiin, laiva alkoi liikkua. — Nostaa p:et, us. 'lähteä purjehtimaan'. Alus nosti p:ensa aamunkoitteessa. — Jääpurren p. P:en vetämänä liukuva luistelija. — Tuuhea oksa tilapäisenä p:ena. Orava purjehti lastunpalasella häntä p:enaan. — *Kuv.* sanontoja. | Jklla t. jllak on tuulta p:issaan 'jku t. jk menestyy, kehittyy hyvin tms.'. Aatteella ei oikein näytä olevan tuulta p:issaan. Antaa tuulta jkn t. jnk p:isiin '(uutta) vauhtia, intoa, yllykettä, virikettä, aihetta'. Liike, puolue, asia on saanut (uutta) tuulta p:isiinsa. Lietsoa, puhaltaa tuulta jkn t. jnk p:isiin 'koettaa antaa vauhtia, koettaa auttaa eteenpäin, menestymään'. Kulkea, mennä, purjehtia, edetä täysin p:in

'edetä, kehittyä [tms.] nopeasti t. rohkeasti'. — *Yhd.* ajo-, ala-, emä-, etu-, haarukka-, halkaisija-, harus-, iso-, kahveli-, keula-, latinalais-, loggertti-, mesaani-, myrsky-, myötä-, pako-, pallokas-, perä-, (s)pinaakkeri-, portugalin-, prammi-, prii-, puomi-, raaka-, seesta-, taka-, yläp.; silkkip.; puna-, valkop. **b.** vain *yhd.* purjetta muistuttavista kankaisista laitteista. | Aurinko-, palo-, pelastusp. **2. a.** *anat.* sydämen läpän liuska. | Oikeanpuoleinen läppä on muodostunut kolmesta, vasemmanpuoleinen kahdesta p:esta. — *Yhd.* kitap. **b.** *kasv.* hernekukkaisten kasvien kukan suurin, ylöspäin oleva terälehti. | P., siivet ja venho. **c.** *el.* purjemeduusan purjepalle. — *Yhd.* liitop.

purje|ala *s.* purjepinta. | Purjeveneen p. **-alus** *s.* alus, joka kulkee pääasiallisesti purje(id)en avulla. | Kolmimastoinen p.

purjeellinen[68] *poss.a.* < purje. | P. alus.

purjeen|ompelija *s.* **-tekijä** *s.*

purjeeton[67] *kar.a.* < purje. | P. vene, masto.

purjehdu|s[94] *s.* purjehtiminen; purjehdusmatka. | P. satamasta toiseen. P. avomerellä, sisävesillä. P. maapallon ympäri. Sisävesien laivat lopettaneet p:ksensa. Pitkän p:ksen jälkeen saavuttiin kotimaahan. — *Yhd.* rannikko-, saaristo-, valtamerip.; huvi-, kilpa-, urheilup.; kauko-, maailmanympäri-, pitkänmatkanp.; jollap.; luovip.; kevät-, syys-, talvip.; ilma-, lentop.; jääp.

purjehdus|aika *s.* **-harjoitus** *s.* **-harrastus** *s.* **-ilma** *s.* Hyvä, huono p. **-kartta** *s.* pieneen mittakaavaan tehty, kokonaisia meriä t. vesistöjä kuvaava merikartta. **-kausi** *s.* P. Pohjanlahdella päättynyt. P:en väliset talvikuukaudet. Sisävesien p. **-kelpoi|nen** *a.* -suus *omin.* Täysin p. alus. P. joki, väylä. P:seksi kanavoitu reitti. **-kilpailu** *s.*, us. *mon.* **-kortti** *s. mer.* = purjehduskartta. **-kunto** *s.* P:on varustettu kuunari. **-kuntoi|nen** *a.* -suus *omin.* P. alus, vene. P. väylä. **-lakki** *s.* Valkopäällyksinen, lipallinen p. **-maja** *s.* Pursiseuran p. **-matka** *s.* Suomen Joutsenen p. Etelä-Amerikkaan. Hukkumisonnettomuus p:lla. **-merk|ki** *s. mer.* merenkulkijain ohjaamiseksi tarkoitettu varta vasten asetettu kiinteä, valaisematon merkki t. sellaiseksi soveltuva maaston kohta. | Kummelit ja muut p:it. **-ohje** *s.* Merikarttoihin liittyvät p:et. **-oikeu|s** *s.* 1600-luvulla Pohjanmaan kaupungeilla ei ollut rajatonta p:tta. **-paikka** *s.* Miami, suosittu p. **-paviljonki** *s.* NJK:n p. **-puku** *s.* P., jossa on tumman sininen takki ja valkoiset housut. **-reitti** *s.* **-retki** *s.* P. saaristoon. Pitkä p. **-rikos** *s. lak.* laivan ohjauksessa t. käyttämisessä tapahtunut virheellisyys t. laiminlyönti, joka aiheuttaa omalle t. toisen laivalle, omaisuudelle t. ihmishengelle vauriota t. vaaraa. **-seura** *s.* huvipurjehduksen harrastajien seura, pursiseura. | Päijänteen p. **-suunta** *s.* **-sää** *s.* Kaunis p. **-sään|tö** *s.* **1.** Peränpito- ja p:nöt. **2.** kauppamerenkulkua koskevat viralliset säännökset. | Kaarle IX:n v. 1594 julkaisema kauppa- ja p. — *Erik.* Englannin parlamentin v. 1651 julkaisema laki, jonka mukaan Englantiin ja sen siirtomaihin sai tuoda Euroopan ulkopuolella olevien maanosien tuotteita vain englantilaisilla ja Englannin siirtomaiden laivoilla. **-tai|to** *s.* P:don kehittyminen. **-tekniikka** *s.* **-tuuli** *s.* Hyvä p. **-urheilu** *s.* **-vapau|s** *s. hist.* Pohjanmaan rannikkokaupungit saivat vapaudenajalla p:den 'vapauden harjoittaa aluksillaan meriliikennettä ulkomaille'. **-vedet** *s. mon.* Ahtaat p. **-väylä** *s.* P:n syvyys. P:n viitoittaminen.

purjeh|tia[17*] *v.* **I.** ihmisestä: kulkea purje(id)en avulla, kulkea purjeveneellä t. -laivalla; myös konekäyttöisellä laivalla kulkemisesta (yksityisestä henkilöstä tav. vain milloin ao. kuuluu aluksen henkilökuntaan, harv. matkustajasta); aluksesta: kulkea purje(id)en avulla; us. myös konekäyttöisen laivan kulkemisesta; *syn. ark.* seilata. | P. purjeveneellä, -laivalla. P. kanootilla, lautalla [purjeen avulla]. Laitatuuleen p:tiva alus. Kuunari p:ti myrskyssäkin erinomaisesti. Tukholmaan p:tiva laiva. P:dimme Azoreilta Kapkaupunkiin. Laivasto p:timassa Maltaan. P. merellä, merta. P. avomerelle, satamaan. P. jtak väylää (pitkin). P. maapallon ympäri. P. kilpaa. P. karille, kumoon. P. pohjaan 'upoksiin'. P. Norjan lipulla, lipun alla. Hiililastissa p:tiva alus. P:tinut nuoruudessaan kaikki meret. Pitkälti p:dittava joki. — P. päällikkönä, perämiehenä, matruusina jssak laivassa. Amiraali p:ti koko laivastollaan vihollista vastaan. — P:ti veneellään lukuisia palkintoja. -- p:tinut kokoon paljon rahaa E.ELENIUS. — P:tiva [= laivaan t. laivoihin sijoitettu, laivalla t. laivoilla liikkuva] näyttely, kongressi. Lastunpalasella p:tiva orava. — P:dittu matka 'aluksen lokin mukaan kulkema matka'; vrt. tultu matka. P:dittu suunta 'suunta veden suhteen'; vrt. pidetty suunta ja tultu suunta l. suunta pohjan suhteen. — *Harv. tr.* kuljettaa purjeveneellä t. -laivalla jtak. | -- olivat p:timassa perunoita Virosta Suomeen E.ELENIUS. — Kuv. sanontoja. | P. avioliiton satamaan 'mennä naimisiin'. P. salakarien ohitse, lomitse 'välttää uhkaavat vaarat'. P. jkn vanavedessä 'kulkea aivan jkn jäljessä; seurata, jäljitellä jkta tms.'. P. jnk lipun alla, jllak lipulla 'esiintyä jnk kannattajana, pitää tunnuksenaan jtak'. Demokratian lipun alla p:tivat maat. P. väärän lipun alla. -- p:tii kirjallisten perinnäistapojen viitoittamia yleisväyliä TARK. **II.** purjehtimista muistuttavasta tav. tasaisesta, liukuvasta kulkemisesta. **1.** purjelennosta. | P. uusi ennätys purjelennossa. **2.** *kuv.* **a.** Naiset p:tivat leveissä hameissaan lattian poikki. Emäntä p:ti sisään kahvitarjotinta kantaen. A. p:ti kauniisti vastustajan puolustuksen läpi ja laukaisi maaliin. Kadun liikennevirrassa p:tivat korkeat omnibussit. -- ikkunan ohi parasta aikaa p:ti korkea lumpukuorma toisensa jälkeen WILKUNA. **b.** Pilvet p:tivat taivaalla. Kuu p:ti esiin pilvien takaa. Etelään p:tiva kurkiparvi.

purjehtija[14] *tek.* **1.** henkilöstä; us. merenkulkija, -kävijä. | Taitava, rohkea p. Kapteeni oli vanha, kokenut p. Pyörremyrsky, p:in kauhu. — *Yhd.* ilmap.; luistinp. **2.** (vars. pur-

je)aluksesta. | Hyvä, huono p. Kilpailujen parhaaksi p:ksi osoittautunut vene. Kolmimastoinen p. Suuret syvänveden p:t.
-purjeinen[63] *poss.a.* Pieni-, suurip.; puna-, valkop.; silkkip.; yksi-, kolmip.
purjeisto[2] *koll.s.* Laivan p.
purje|jahti *s.* **-kan|gas** *s.* purjeisiin ym. käytetty tiheä (ja paksu) kaksiniitinen pellava- t. puuvillakangas. | P:kaasta tehty teltta. Öljytyllä p:kaalla peitetty lasti. **-kankai|nen** *a.* P. katos, teltta. P:set kengät. **-kanootti** *s.* purjehtimaan rakennettu kanootti. **-kelkka** *s.* jääpursi. **-kerta** *s.* Veneen mukana myydään täydellinen p. **-kone** *s.* purjelentokone. **-köysi** *s. mer.* purjeiden kiinnittämiseen ja levittämiseen käytetty köysi.
purjelaiva *s.* laiva, joka kulkee pääasiassa purje(id)en avulla. | Kaksi-, kolmimastoinen p. Koneistettu p. **-(-aika)kausi** *s.* purjelaivojen (aika)kausi, aika, jolloin purjelaivoilla vielä oli valta-asema merellä. **-liikenne** *s.* **-matka** *s.*
purje|laivasto *s.* Maamme p. on vuosi vuodelta pienentynyt. **-lanka** *s.* purjeiden ompelemiseen yms. käytetty vähintään kaksisäikeinen luja, tav. valkaisematon ja värjäämätön pellava- t. puuvillalanka.
purjelento *s.* lento purjelentokoneella. | Harrastaa p:a. Uusi ennätys purjelennossa. **-ennätys** *s.* **-harrastus** *s.* **-kilpailu** *s.*, us. *mon.* **-kone** *s.* moottoriton lentokone, jolla lennetään nousevia ilmavirtauksia ja rinnetuulta hyväksi käyttäen. **-koulu** *s.* **-koulutus** *s.* **-näytös** *s.*
purje|lentäjä *s.* purjelentokoneella lentäjä. | Taitava p. **-mainen**[63] *kalt.a.* Männyn siemenen p. palle. **-meduusa** *s.* vrt. liuskameduusa. | P:t 'Hydrozoa, polttiaiseläimiä, joiden meduusa-asteen kellon reunassa on purjepalle; vars. niiden meduusa-asteesta'. **-mestari** *s.* Vanhan p:n ompelemat purjeet. **-neula** *s.* purjeiden ompelemiseen käytetty suurikokoinen neula. **-nuora** *s.* purje(id)en levittämiseen ja hoitamiseen käytetty nuora. | Hoitaa, kiristää p:a. **-paatti** *s. ark.* purjevene. **-palle** *s. el.* purjemeduusan kellon laidassa oleva palle, jonka avulla eläin uiskentelee. **-palttina** *s.* purjeisiin käytetty palttina, ohut purjekangas. **-pinta** *s.* aluksen (kaikkien t. levitettyinä olevien) purje(id)en pinta-ala, purjeala. | Kansainvälisen kuutosen p. on n. 42 m². Lisätä, vähentää p:a. **-pursi** *s. harv.* Meidän rannassamme on jo p. ankkurissaan AHO. **-puu** *s.* masto; *harv.* raaka. | Kohottaa, pystyttää p. **-ren|gas** *s.* mastoa t. terästukea ympäröivä (metalli)rengas, johon purjeen reuna kiinnitetään. | Purjeen reunaan ommellut p:kaat. **-si|de** *s. anat.* Kiertäjänikaman hampaan kummaltakin sivulta lähtevät p:teet kiinnittyvät niska-aukon reunaan. **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.* **-tuul|i** *s.* **1.** myötätuuli. | Lasketella p:essa, p:een. **2.** purjehdukseen sopiva tuuli, purjehdustuuli. **-vene** *s.* purje(id)en avulla kulkeva vene, pursi; joskus isommastakin purjealuksesta.
purjo[1] *s.* = purjosipuli. **-laukka** *s.*, tav. vain *yks.* = seur. **-sipuli** *s.* Allium ampeloprasum, korkea, litteä- ja leveälehtinen, pulleatuppinen sipuli, josta ravinnoksi käytetään tyvipuoli; *syn.* purjo, purjolaukka.
pur|kaa[2*] *v.* **I.** saattaa jk osista t. eri aineksista koottu, rakennettu, tehty, harv. itsestään syntynyt kokonaisuus (takaisin) osiinsa t. aineksiinsa, irrottaa jnk osat t. ainekset toisistaan, hajottaa, jaottaa; joskus: irrottaa, avata, repiä hajalle;)(koota, liittää yhteen, rakentaa, tehdä, valmistaa. **1.** P. jk osiinsa, kappaleiksi, hajalleen. Pystyttää ja p. kota, teltta. P. rakennus, silta. P. moottori, polkupyörä, pyssyn lukko. P:in kellon alkutekijöihinsä. P. pino, kasa, röykkiö, raunio. P. ruuhka. Miilun p:kaminen. P. kuorma [vrt. II]. P. pieles, haasia. Koko uuni on p:ettava. Vanhat muurit p:ettiin. P. telineet rakennuksen ympäriltä. P. aitaa. P. ladelma. Majuri levittelee, p:kaa kortteja pasianssiin LEHT. — P. hame, takki, puku (ompeleistaan). P. neule, sukka (langaksi). P. köysi, punos, nuora (säikeiksi). P. palmikko. P. ommel. P. [= avata] solmu. P. [= kehiä auki] kerä. P. [= avata] käärö, pakkaus. Me punomme kehdosta hautahan, / me punomme, p:amme jälleen LEINO. — Obj:na jnk kokonaisuuden osa. | P. lankaa kerältä, sukasta. **2.** ed:een liittyen. **a.** Sotilaallisen yksikön, muodostelman perustaminen ja p:kaminen. **b.** *voim.* P. rivi, rivistö. **c.** *urh.* P. ajo(lähtö) [pesäpallossa] 'selvittää ajotilanne'. **d.** -- jäitään p:kava [= luova] puro LINN. **3. a.** liitoista, yhtymistä yms.: hajottaa, lakkauttaa. | P. liitto, yhtiö, osuuskunta. Osakeyhtiön p:kaminen. **b.** sopimuksista, päätöksistä yms.: kumota, peruuttaa. | P. avioliitto, kihlaus. P:ki rakkaussuhteen. P. kauppa, sopimus, päätös. Tuomion p:kaminen haetaan korkeimmalta oikeudelta. -- mikä yhdessä kokouksessa päätettiin, se p:ettiin toisessa AHO. -- norjalaiset p:kivat rauhan AK. Välipuhe p:kaa lain LK. -- p:ki vasta juodut veljenmaljat AK. — *Lak.* P:kava ehto 'ehto, jonka täyttyessä oikeustoimi purkautuu, resolutiivinen ehto';)(lykkäävä ehto. Kaatumatauti on p:kava avioeste.
II. 1. tyhjentää t. siirtää pois lasti(a) t. sisällys(tä) jstak; *syn. ark.* lossata;)(lastata, kuormata. | P. lasti(a), kuorma(a) (jstak). P. laivasta halkoja, aseita. P. karjaa vaunuista. Joukkojen p:kaminen junasta. P. tukit reestä, kuormasta. Maitoastiat p:ettiin kärryistä asemalaiturille. — Obj:na se, mistä jtak puretaan. | P. laiva lastista. Vaunujen lastaaminen ja p:kaminen. P. heinähäkki. — Subj:na kuljetusvälinettä tarkoittava sana. | Laiva p:kaa lastiaan, halkoja. Sirius p:kaa Haminassa. **2.** ed:een liittyen. | P. tavaroita kaapista, matkalaukusta, hyllyltä. P. ammuksia varastosta. -- rupesin uunin päältä p:kamaan kimpipuita alas ALKIO. — Obj:na se, mistä jtak puretaan. | P. matkalaukku, kontti. **3.** *sähk.* poistaa sähkövaraus jstak;)(ladata, varata. | P. akkumulaattori. P. varaus jstak. — *Kuv.* P. henkisiä voimiaan. **4.** vesistöistä yms.: valaa, vuodattaa, laskea, tyhjentää. | Oulujärvi p:kaa vetensä Oulujoen kautta Pohjanlahteen. Johto p:kaa säiliöön 50 litraa vettä minuutissa. **5.**

poistaa sisästään, työntää, tyhjentää, syytää, singota ulos, ilmoille; suihkuttaa. | Tulivuori p:kaa sisästään laavaa ja kiviä. Kuumaa vettä p:kava geysir. Tehtaanpiiput p:kivat savuaan yötä päivää. Pilvet p:kivat vettä VT. [Äiti] rupesi uudestaan silmistään vesiä p:kamaan PAKK. Koko ajan uuni p:ki sisustaansa, hehkuvan kuumaa rautaa AK. — *Yksipers.* intr. käyttöä läheten. | Tupaan p:ki väkeä oven täydeltä. Ja markkinain eilusviikolla [= alusviikolla] p:ki pitkän pitkät tavarakuormat tulleista sisään AHO. -- oli p:kanut [= pyryttänyt] lunta sen verran, että saattoi pitkätkin taipaleet kalhulla potkaista HAARLA. — *Kuv.* Eurooppa p:kaa liikaväestönsä siirtomaihin. P. suustaan sadatuksia, kirouksia. -- tuli perässäni yläkertaan p:kaen kohteliaisuuksia KIANTO.

III. *kuv.* lähinnä II kohtaan liittyen tunteiden, ajatusten yms. ilmaisemisesta, ilmi päästämisestä. | P. mieltään, tunteitaan, ajatuksiaan. P. sydäntään. P. harmiaan, vihaansa, pahaa tuultaan, tyytymättömyyttään, sisuaan. P. sappeaan, ilkeyttään. P:ki kiukkunsa läsnäolijoihin. P. huoliaan, tuskaansa jklle. P. iloaan. Piti jollakin tavalla saada p. riemuaan. P:ki katkeruutensa sanoihin, sanoiksi. Kansa p:ki murheensa lauluun. En voi olla p:kamatta, mitä mielessäni liikkuu. Helpotti paljon, kun sai p. sydäntään paperille. -- hän tulee uudelleen pian takaisin p:kamaan samasta asiasta ALKIO. — *Refl. taiv.* Mitä se minuun kuuluu! p:kihe Kalle melkein vihaisesti AHO.

purkaantua[18*] *v.* = purkautua.

purkaja[10] *tek.* **1.** henkilöstä. | Lastin, kuorman p. Pinon p. Matkalaukun p. Kaupan p. **2.** purkamislaitteista t. -koneista. **a.** *kirj.* ladelman purkava laite, kone t. koneenosa. **b.** *sähk.* eristetyllä kahvalla varustettu metallihaarukka, jota käytetään sähköstatiikan kokeissa, vars. sähkön purkautumisilmiöitä tutkittaessa. | Yhdistää akkumulaattorit p:lla.

purkajais|et[03] *s. mon.* summa, joka kaupan tms. purkajan on maksettava hyvitykseksi toiselle asianosaiselle, purkamisraha. | Maksaa kaupan, kihlauksen p:ia. Sai 500 mk p:ia, p:iksi.

purkamat|on[07] *kielt.a.* -tomuus[05] *omin.* jota ei ole purettu t. voida purkaa. | P. köysi. P. heinähäkki, matkalaukku. P. kauppa, sopimus.

purkamis|aika *s.* Aluksen lasti on purettava rahtisopimuksessa mainitun p:ajan kuluessa. **-asema** *s.* P:lla seisova sotatarvikejuna. **-kone** *s. kirj.* kone, jolla käytetty ladelma puretaan. **-kustannukset** *s. mon.* Rakennuksen, lastin p. **-lait|e** *s.* Sataman lastaus- ja p:teet. Ladelman latomis- ja p:teet. **-laituri** *s.* Rautatieaseman p. **-paikka** *s.* Laivan p. Lastin, rautatievaunun, puutavaran p. **-peruste** *s.* **-päätös** *s.* Tuomion, avioliiton p. **-raha** *s.* purkajaiset. **-satama** *s.* Laivan, lastin p. **-silta** *s.* Rautatieaseman lastaus- ja p. **-työ** *s.* Vanhan rakennuksen p:t. Lastaus- ja p:t satamassa. **-vaatimus** *s.*

purkapeski *s. kans.* syysmyöhällä tapetun nuoren poron nahasta valmistettu peski. | -- hienoimmasta vasannahasta tehty p. HAARLA.

purkauma[13] *s.* (*rinn.* purkautuma) purkautunut kohta, purkautumisen tulos, purkautumalla syntynyt muodostuma tms. | Sukkaan tuli paha p. Silmukan p. neuleessa. Veren p. — Runo on patoutuneen tunteen raju p. — *Yhd.* verenp.

purkau|s[04] *s.* **1.** purkautuminen; purkau(tu)ma. | Tulivuoren p. Vulkaaninen p. Sähkön, sähkövarauksen p. Akkumulaattorissa tapahtuu sen käyttämättä ollessakin hidas p. — Tunteiden yms. ilmauksista. | Raju, hillitön tunteen p. Vihan, kiukun, katkeruuden p. Tyytymättömyyden, mustasukkaisuuden p. Ilon, riemun, innostuksen p. Hänen väkivaltaisuuden p:ksensa herättivät kauhua. Ei ollut kuulevinaan toisen intohimoisia p:ksia. Luomisinnon p:ksena syntynyt runo. Gogolin "Reviisori" on yhteiskunnallisen satiirin voimakas p. Laulu on nuorekkaan voiman ja vapaudentunnon p. TARK. — *Mus.* sointukulku riitasoinnusta siihen tasasointuun, jota korva sen jälkeen vaatii t. odottaa. — *Yhd.* sähkö(n)-, tulivuorenp.; ilon-, kiukun-, mielen-, raivon-, riemun-, sisun-, tunteen-, vihanp.; tunnep. **2.** par. purkaminen, purku. | Lastaus ja p. Lastin, laivan p. Aseiden, halkojen p. aluksesta.

purkaus|aika *s.* **1.** vars. *sähk.* purkautumisaika. | Pariston, kennoston p. **2.** par. purkamisaika. | Laivan, lastin p. **-asema** *s.* par. purkamisasema. **-aukko** *s.* aukko, jonka kautta tulivuori purkautuu, purkautumisaukko. | Vesuviuksen p. **-ilmiö** *s.*, vars. *sähk.* purkautumisilmiö. **-jännite** *s. sähk.* purkautuvan virtalähteen (akkumulaattorin tms.) napajännite. **-kipinä** *s.* sähkönpurkauksen aiheuttama kipinä. | Kohtioiden välinen p. Salama on suuri p. **-kone, -kustannukset, -laite, -laituri** *s.* par. purkamiskone jne. **-lamppu** *s. sähk.* sähkölamppu, jossa valo syntyy kaasussa t. metallihöyryssä tapahtuneesta sähkönpurkauksesta; vrt. hehkulamppu. **-liike, -paikka** *s.* par. purkamisliike, -paikka. **-putki** *s.* **1.** *sähk.* tav. lasinen, muodoltaan vaihteleva putki, jossa sähkönpurkaus tapahtuu. **2.** poistoputki. **-satama, -silta** *s.* par. purkamissatama, -silta. **-sointu** *s. mus.* tasasointu, johon purkaus päättyy. **-sävel** *s. mus.* sävel, johon jk riitasoinnun sävel purkautuu. **-tuot|e** *s.* purkautumistuote. | Tulivuoren p:teet. **-työ** *s.* par. purkamistyö. **-virta** *s. sähk.* virtalähteestä (paristosta tms.) purkautuva virta. **-väli** *s. sähk.* = kipinäväli.

purkau|tua[44] *pass.v.* (*rinn.* purkaantua) < purkaa.

I. hajota, hajautua, avautua, irtautua, kirvota, laueta, löystyä, liestyä. **1.** vrt. purkaa I.1. | Tukkiruuhka p:tuu. Köysi irtosi ja koko kuorma p:tui. P. osiinsa, hajalleen. — Neule, kudos p:tuu. Säikeiksi p:tunut köysi. Punos, palmikko p:tuu. P:tunut solmu. P:tunut ommel, sukan silmukka. P:tumisen ehkäisemiseksi kankaan reunat luotellaan. P:tunut kääröä, kapalo. Kerä p:tuu. Kierteistään p:tunut jousi. — Kerältä, puolalta p:tuva lanka. Siima p:tuu kelalta. — Lukitus p:tuu junan ohitettua vaihteet. Käsien ote p:tui 'avautui, heltisi'. — *Fon.* Artikuloivien elinten muodostaman sulkeuman sanotaan p:tuvan, kun ne irtoavat toisistaan oman lihastoimintansa vaikutuk-

sesta. 2. vrt. purkaa I.2. | Lyöty armeija p:tui [= hajaantui] erillisiin pikkuryhmiin. Suuret sukutalot p:tuivat [= hajosivat] kyliksi. — [Aalto] seisoi kuin seinä pienen veneen edessä, p:tuakseen sitten ja kuohuakseen kosken kalteisena hukuttamaan venettä *A.SIMOJOKI. — Ajolähtö p:tui A:n lyönnistä. 3. vrt. purkaa I.3. | Yhtiö, yhdistys p:tuu. Osakeyhtiö voi p. joko yhtiökauden päättymisen takia, konkurssin johdosta tai yhtiökokouksen tekemän päätöksen perusteella. — Kihlaus p:tui. Aviopuolison kuoleman kautta p:tunut avioliitto. P:tuneeksi julistettu sopimus, päätös, tuomio. P:tunut kauppa.

II. 1. vrt. purkaa II. 1, 2. | Junasta p:tuva rykmentti. Kontti kaatui, sisällys p:tui lattialle. Paljon p:si tavaraa Martan arkusta HELLAAKOSKI. 2. a. *sähk.* virtalähteistä (paristoista yms.): tyhjentyä sähkövarauksesta; varauksesta: poistua (vars. kaasun t. tyhjiön läpi);)(latautua, varautua; vrt. purkaa II.3. | Paristo, kondensaattori p:tuu. — Paristoon latautunut sähkö p:tuu. Sähkö p:tuu navasta toiseen. Hiilikärkien välissä tapahtuva sähkön p:tuminen. — Ukkonen p:tuu. Ukkospilvestä p:tuva salama. b. yl. jhk latautuneesta energiasta: poistua jstak, päästä valloilleen. | Lämpö-, liike-energian p:tuminen. 3. *mus.* riitasoinnusta t. jstak sen sävelestä: vaihtua sellaiseen tasasointuun t. säveleen, jota korva vaatii t. odottaa. | Septimi ei saa p. oktaaviksi. Pidätetyn sävelen p:tuminen. Ylöspäin p:tuva kromaattinen sävel. 4. vesistöistä, johdoista, tiehyistä yms.: laskea, avautua, tyhjentää sisällyksensä, johtaa; vrt. purkaa II.4. | Mereen p:tuva vesistö, joki. Verisuonistoon p:tuva tiehyt. Ohutsuoli p:tuu paksuunsuoleen. 5. yl. työntyä, päästä, virrata, suihkuta [tms.] (ulos) jstak; vrt. purkaa II.5. | Tulivuori p:tuu 'syytää sisästään laavaa, kiviä, höyryä yms.'. — Kraatterista p:tuva laava, höyry. P:tuneet eli eruptiiviset kivilajit. — Säiliöstä, aukosta, putkesta p:tuva vesi. Ilmapallosta ulos p:tuva kaasu. Savu p:tui sankkana pilvenä taivaalle. Keuhkoista p:tuva ilma. Itiöemästä ulos p:tuvat itiöt. Ulostus p:tui sairaan alle. — Pilvistä p:tuva sade. — Tupaan p:tui [= työntyi] väkeä oven täydeltä. Lakkaamatta p:tui portista ulos miehiä. Koko joukko p:tui autosta ulos [vrt. myös II.1]. — Hänen kurkustaan p:tui vallaton nauru. Naisen suusta p:tui eläimellinen huuto. Huulilta p:tui kirous. Häneltä p:tui itku.

III. *kuv.* päästä ilmi, valloilleen, laueta, puhjeta (esiin) tms.; vrt. purkaa III. 1. tunteista, ajatuksista yms. | Viha, suuttumus p:tuu. Ilmoille p:tuva riemu, suru. Katkeruus p:tui sanoiksi. Reipas mieli p:tui lauluksi. Tuska p:tui ilmi itkuna. Tuskanhuudossa p:tuva hätä. Hänen tarmonsa piti päästä p:tumaan toimintaan. Voimakkaat tunnelataukset voivat p. suorastaan räjähdysmäisesti. Riita p:tui lopulta ilmitappeluksi. — Mies p:tui kiihkeästi puhumaan. Tunsi tarvetta p. 'ilmaista tunteensa, ajatuksensa'. 2. Poliittinen jännitys p:tui vihdoin sodaksi. Valtakunnan voiman piti päästä p:tumaan ulospäin. Sinfonian finaali p:tuu valtavaksi nousuksi. — *Yksipers.* Puolipäivän aikana p:si tuulemaan PAKK.

purkautuma[13] *s.* = purkauma. | Tertiääriä vanhemmat p:t. Sota, keskinäisen vihan ja epäluulon p. — *Yhd.* verenp.; tunnep.

purkautumat|on[77] *kielt.a.* -tomasti *adv.* P. punos, kudos.

purkautumis|aika *s. sähk.* Pariston p. **-aukko** *s.* Tulivuoren, viemärin p. **-ilmiö** *s.* Tulivuoren, sähkön p. **-kyky** *s.* Akkumulaattorin p. **-käyrä** *s.* graafinen käyrä, joka osoittaa vesistö(je)n vedenkorkeuden ja vesimäärän suhteen. **-määrä** *s.* vesistöstä, putkesta tms. virtaava vesimäärä. | Kosken p. on korkean veden aikana 450 m^3/s. **-nopeus** *s.* Veden, akkumulaattorin p. **-paikka** *s.* laskupaikka. | Joen, viemärin p. **-tie** *s.*, tav. *kuv.* P:tään etsivä tunne, luomisvoima. **-tuot|e** *s.* Vulkaaniset p:teet.

purkillinen[68] *s.*, vars. *puhek.* purkin täysi. | P. maalia, marmelaatia, kahvia.

purk|ki[1]* *s.*, vars. *puhek.* **1.** tölkki, purnukka. | Peltinen, lasinen p. Kannellinen, umpeen juotettu p. 50 g:n, puolen litran p. Hilloa sisältävä p. Maalia p:eissa. P:kiin säilöttyjä puolukoita, vihanneksia. Silakat ladotaan p:kiin. — *Erik.* purkin sisällystä ajatellen. | P. hilloa, kahvia. Hinta 50 mk p:ilta. 1/2 kg:n p. kaakaota. — *Yhd.* lasi-, metalli-, pahvi-, pelti-, posliini-, puup.; hillo-, hunaja-, kaakao-, kahvi-, kerma-, liima-, maali-, mauste-, pippuri-, silli-, sinappi-, säilyke-, tee-, voi-, voidep. 2. *ark. leik.* (vanhasta ja huonosta) laivasta. | Seilannut monenlaisilla p:eilla. Vanha p. natisi myrskyn kourissa.

purku[1]* *s.* **1.** purkaminen. | Ruuhkan, rakennuksen p. Lastin, laivan p. Kihlauksen, tuomion p. - - yhtä ja toista tunteen p:a AHO. - - häpeänsä ja vihansa p:a hän ei voinut enää hillitä LINN. 2. (lumi)pyry. | Sakea, kova p. — *Yhd.* lumip.

purku|ilma *s.* pyryilma. **-lan|ka** *s.* jstak purettu lanka. | P:gasta neulotut sukat. **-paikka, -peruste, -päätös** *s.* purkamispaikka jne. **-sää** *s.* pyrysää. **-vaatimus** *s.* purkamisvaatimus.

purlakka[15]* *s. kans.* irtolainen, kulkuri, sälli; nuori mies. | Pulska p. hän oli ollakseen vain korpilukkarin poika KIANTO.

purmu[1] *s.* peruna- t. juurikasviauma. | Perunoiden, lanttujen säilyttäminen p:issa.

purnaaja[16] *tek.* < seur.

purna|ta[35] *v. ark.* -us[64] *teonn.* puhua vastustavasti t. tyytymättömästi, mutista vastaan, napista, jurnuttaa. | P. vastaan. Älä viitsi aina p. samasta asiasta. | Siinä juuri ilmeni se raja, joka oli miesten p:uksen ja todellisen kapinallisuuden välillä. He olivat valmiit haukkumaan ja irvistelemään isänmaata ja sen herroja milloin tahansa, mutta jos joku pyrki antamaan irvistelylle ohjelmallista sävyä, nujersivat he sen naurulla V.LINNA.

purnu[1] *s.* **1.** maahan kaivettu (us. puukehikkoinen t. kivillä vuorattu) pienehkö säilytyskuoppa. | Lihojen säilyttäminen p:ssa. 2. *harv.* (kostea) kuoppa t. syvennys maassa, putero. | Mutainen p. 3. hinkalo, laari. | Aitan p:t. P:t täyn-

nä. [Sampo] jauhoi p:n [= purnullisen] puhtehessa: / yhen p:n syötäviä, / toisen jauhoi myötäviä KAL. — *Yhd.* ohra-, ruis-, viljap.; hiilip.

purnukk|a[15*] *s.*, vars. *ruok.* kookkaahko (tav. lasinen) säilyketölkki. | Litran, viiden litran vetoinen p. Säilöä marjoja, vihanneksia p:oihin. — *Yhd.* lasi-, posliinip.; hillo-, säilykep.; umpip.

purnu-uuni *s. tekn.* korkea lieriömäinen uuni, jollaisia käytetään valimoissa, masuuneina, kalkin polttoon ym.

puro[1] *s.* kapeauomainen (*maant.* keskimäärin enintään 5 m:n levyinen) ja vesimäärältään vähäinen (myös tilap. esim. tulva- t. sadevedestä syntynyt), tav. nopeajuoksuinen virtaava vesi; vrt. oja, joki. | Niityn halki virtaava p. Puiden lomassa kiemurteli p. P:n solina, porina. Oli juuri satanut, kaikkialla lirisi pieniä p:ja. Joeksi tulvinut p. — *Kuv.* Vilkas, iloinen kuin keväinen p. Sadevesi valui p:ina pitkin selkää. Kyynelet virtasivat p:ina poskille. — *Yhd.* alppi-, jäätikkö-, korpi-, metsä-, niitty-, tunturi-, vuorip.; koti-, mylly-, uittop.; pikku-, salop.; kevätp.; luonnonp.

puro|korento *s.* Cordulegaster annula, suuri musta, keltatäpläinen korento. **-laakso** *s.* Rehevä, lehtimetsää ja saniaisia kasvava p. **-lohi** *s.* = purotaimen. **-mainen**[63] *kalt.a.* Kapea, p. joki. **-mylly** *s.* puroon rakennettu mylly.

puro|nen[63] *dem.s.* Lähteestä virtaava p. Sateesta syntyneet p:set. Keväthangen alla soliseva p.

puro|nieriä *s.* Salmo l. Salvelinus fontinalis, puroissa elävä nieriä(laji). **-notko** *s.*

puron|suu *s.* **-uoma** *s.* Kivinen p. **-varsi** *s.* P. rentukoita keltaisenaan.

puro|pahanen *s.* Pieni p. **-rautu** *s.* = seur. **-taimen** *s.* Salmo trutta fario, puroissa ja pikkujoissa elävä pienehkö taimen, (puro)rautu, tammukka, forelli. **-uit|to** *s.* puutavaran uitto puroja pitkin. | P:ot ovat yleensä mahdollisia vain kevättulvien aikana. **-uoma** *s.* = puronuoma. **-varsi** *s.* = puronvarsi. | P:lla viihtyvä kasvi. **-vesi** *s.*

purpat|taa[2*] *deskr.v.* -us[64] *teonn.* puhua tasaisella äänellä t. yhtä mittaa, rupattaa, pärpättää, papattaa, parpattaa, marmattaa, murmattaa. | Puhua p. P. itsekseen, vihoissaan, puoliääneen, yhtä mittaa. P:ti alinomaa kuin papupata.

purppura[15] *s.* **1.** vars. vanhalla ajalla ja keskiajan alkupuolella käytetty purppurakotiloista saatu arvokas, sinipunaiseksi värjäävä väriaine; myöh. muistakin samanlaiseksi värjäävistä väriaineista. | P:lla värjätty kangas. — *Yhd.* kultap.; näköp. **2.** (sävyltään jossain määrin vaihteleva) kaunis sinipunervaan vivahtava punainen väri. | P. heraldisena, kirkollisena värinä. P. kuninkaallisuuden, vallan värinä. Kukan terälehtien, poskien p. Ilta-, aamuruskon p. P:na palava taivas. Syyslehtien kulta ja p. -- apilan p:a / läntinen huojuttaa KOSKENN. **3.** purppuranvärisestä kankaasta t. vaatekappaleesta (viitasta tms.), tav. vallan t. arvokkuuden symbolina. | P:an ja kultaan pukeutunut ruhtinas. Kuninkaalliseen p:an verhottu sali. Oli rikas mies, joka pukeutui p:an ja hienoihin pellavavaatteisiin UT. Et loista suurten lailla, / et kanna p:a VK.

purppura|bakteeri *s.* P:bakteerit 'ryhmä erästä punaista väriainetta sisältäviä rikkibakteereja'. **-hohde** *s.* purppuran värinen hohde. | Aamuruskon p. **-hohteinen, -hohtoinen** *a.* purppuralle hohtava. | P. pilvi.

purppurai|nen[63] *a.* purppuranvärinen, -punainen; us. yl. kauniin punainen. | P. kangas, vaippa. P. valtaistuin. P. kukka. P:set pilvet. P. iltarusko. Tytön p:set huulet, posket. — *Kuv.* us. ihanan toiveikas, ruusunhohteinen. | Nuoren tytön p:set haaveet. -- p. uni, toteutuva ilman arkipäiväisyyttä LEHT.

purppura|kana *s.* = sulttaanikana. **-kan|gas** *s.* purppuralla värjätty kangas. | Muinaisten foinikialaisten p:kaat. **-kotilo** *s.* P:t 'Murex- ja Purpura-sukuihin kuuluvia meressä eläviä kotiloita, joiden vaipassa olevien rauhasten eritteestä saadaan purppuraa'. **-loiste, -loisto** *s.* purppuranvärinen loiste (loisto). | Iltapilvien p. **-malmi** *s. met.* rautaoksidi sellaisena kuin sitä saadaan rautasulfideja pasuttamalla.

purppuran|punainen *a.* P. väri. P. kangas, viitta. P. kukka. P:punaiset huulet. P:punaisina hohtavat pilvet. **-ruskea** *a.* P. toukka. **-sininen** *a.* purppuraan vivahtavan sininen, sinipunerva. | Riikinkukon p. rinta. **-värinen** *a.* myös ⌒. | P. kangas, viitta. P. kivilaji. P. pilvi, taivas.

purppura|pilvi *s.* purppuranvärinen pilvi. | Illan p:pilvet. **-päärme** *s.* purppuranvärinen päärme. | Rooman korkeimmilla virkamiehillä oli togassaan p. **-päärmeinen** *a.* P. toga. **-reunuksinen** *a.* P. pilvi. **-reunus** *s.* purppuranvärinen reunus. | Pilven p. Korkeimpien roomalaisten virkamiesten togaa koristi p. **-simpukka** *s.* = purppurakotilo. **-vaat|e** *s.*, tav. *mon.* purppuranvärinen vaate. | Ruhtinaiden p:teet. **-vaippa** *s.* purppuranvärinen vaippa. | Roomalaisen triumfaattorin p. **-valo** *s. metrl.* auringonlaskun jälkeen ja ennen auringonnousua lähellä horisonttia näkyvä lyhytaikainen valoilmiö. **-viitta** *s.* purppuranvärinen viitta. | Rooman keisarin, kardinaalin p. **-väri** *s.* Purppurakotilosta saatu p. P:n eri vivahdukset. **-värjäys** *s.* värjäys purppuralla.

purppuri[5] *s.* = purpuri.

purppuro|ida[30] *v.*, vars. *ylät.* **1.** *tr.* tehdä t. värjätä purppuranväriseksi; us. = punata. | Laskeva aurinko p:i vuoret. Iltaruskon p:ima taivas. Tulipalo p:i taivaanrantaa. Hurmeen p:ima maa. -- verivirrat peltoja p:i LEINO. Viinan p:ima nenä. -- puna posket p:i A.KOUTA. **2.** *intr.* olla purppuranvärinen, punertaa. | -- viel' unestansa posket p:i KOSKENN. Auringon viimeiset heittosäteet värähtävät p:ivan ruskopilven laella KARHUM.

purppuroitt|aa[2*] *v. harv.* = ed. 1. | Ilta p:i puut ja syksyillan LARINK.

purppuroitu|a[1*] *pass.v.* (< purppuroida 1) tulla t. värjäytyä purppuranväriseksi, punertua, punehtua. | Kasvot p:vat vihasta, ujoudesta.

purpuri[5] *s.* (*rinn.* purppuri) moni- (tav. 14- t.

useampikin) vuoroinen kansantanssi. | Tanssia p:a.

purpuriini[4] *s.* värimataran juurissa alitsariinin ohella esiintyvä antraseeniväriaine.

pur|ra[26] *v.* **I.** puristaa ylä- ja alaleuan hampaansa (t. esim. hyönteisistä: vastaavat suuosat) vastakkain, puristaa j(ta)k hampaidensa (t. vastaaavien suuosien) väliin, puristaa t. tarttua jhk t. murskata, hienontaa, lävistää t. irrottaa hampaillaan (t. vastaavilla suuosilla); myös suuosillaan pistävien hyönteisten pistämisestä; puraista, pureskella. **1.** P. hampaansa vastakkain, yhteen. P. hammasta 'hampaansa vastakkain'. Ponnistella hammasta p:ren. P. huultaan (harmista, vihasta, nolostuneena, naurun pidättämiseksi). P:i huulensa verille. P. kieleensä. Koira p:i miestä sääreen. Peto p:i hampaansa saaliin kurkkuun. Kissan kuoliaaksi p:ema hiiri. Kivi on liian kovaa p:tavaksi. Puuta p:eva hevonen. Käärmeen p:ema henkilö. Kärpäset, hyttyset, muurahaiset p:evat. Vihaisesti p:eva paarma. — P. rikki. P:i langan poikki. P. sokeri kappaleiksi. Olisin halunnut p. kieleni poikki, niin harmitti sanomani. Ahma tappaa poron p:emalla kaulasuonet poikki. — P. [= pureskella] ruokansa kunnollisesti. Huonosti p:tu ruoka. P. rouskuttaa. P. mälliä, purukumia. — P. [= irrottaa puremalla] leivästä pala. P. merkki, lovi jhk. Koira p:i pojan käteen pahan haavan. — Minä p:in itseni tyynyyn kiinni AHO. — Eräitä osaksi kuv. sanontoja. | Älä pelkää, en minä sinua p:ematta niele. Tehtävä on liian kova pähkinä p:tavaksi 'liian vaikea'. Siinäpä sinulle onkin p:tavaa 'ajateltavaa, päänvaivaa, tehtävää'. P. hävyltä pää, häntä 'ruveta hävyttömäksi, menetellä julkeasti'. P. luontonsa 'rohkaista t. kovettaa mielensä, sisuuntua, ryhdistäytyä, terästäytyä'. Piti vain p. sisunsa JÄRVENT. Hän nousee kostamaan kärsimyksiänsä, p:ee sydämensä kovaksi TARK. Ei haukkuva koira p:e SL. — *Kuv.* Urheilukärpäsen p:ema kansalainen. Kouluissamme oppilaat saavat tiedon valmiiksi p:tuna. **2.** *erik.* **a.** syömisestä. | P. pettua. Kyllä pöydässä p:tavaa riitti. Jokin pala siinä p:tiin ja sitten päälle punssia SILL. **b.** kuohita puremalla kivekset murskaksi. | Porojen p:eminen. P:tu poro on härkä. **c.** *harv.* kaloista: tarttua koukkupyydykseen, syödä, ottaa. | -- näpäkästi siellä p:i sekä tammukka että harri K.M.WALLENIUS.

II. eril. leikkaavista t. lastuavista työkaluista t. muista esineistä: leikata, ottaa, pystyä. | Saha p:ee puuta. Mainiosti p:eva veitsi, pora, viikate. Höylä ei saa p. liikaa. Huonosti p:eva viila. Säilät säihkyivät ja p:ivat. Ankkuri p:ee 'tarttuu pohjaan'. Raudoitettu suksenreuna p:ee [= pitää, ottaa] kovassakin hangessa. — *Kuv.* Kari on niitä miehiä, joihin ei taika p:e [= pysty, tehoa] AHO.

III. *kuv.* ed:iin liittyen. **1.** kalvaa, jäytää kipua tuottaen. **a.** Kenkä p:i ilkeästi kantapäätä. Kahleet tuntuivat p:evan luuhun asti. **b.** Nälkä p:ee vatsaa, vatsassa. — *Yksipers.* Kyllä sitä [lasta] varmaan p:ee, koska noin vatsallaan paremmin saa lepoa CANTH. **c.** Murhe, huoli, ikävä p:ee sydäntä, rintaa. -- se aatos p:ee ytimiin KIVI. Kyllähän naapurin täyteläinen apilapeltokin p:ee sen mieltä, jonka niitty aidan takana kasvaa sammalta AHO. Sinä p:et sydäntäni epäluulollasi ALKIO. -- nyt tuntoni mua p:ee, / ja sydämeni suree HLV. **d.** ivasta, pilkasta, ivallisista t. vihaisista sanoista tms. | Kirpeästi p:eva iva. Sanat p:ivat ilkeästi mieltä. **2. a.** pakkasen, viiman tms. (kipeää tekevästä, vahingoittavasta) vaikutuksesta. | Pakkanen p:ee poskipäitä, korvia. Viiman punaisiksi p:emat kasvot. Pakkasen p:emia [= panemia] puolukoita. Halla oli p:rut perunanvarret mustiksi. Tuuli p:i yhä tuimemmin. — Pakkasen p:ema [= jäätämä] maanpinta. Pakkanen p:i suot kantaviksi. Keli oli hyvä pitkin pakkasen p:emaa syyshankea KATAJA. **b.** kuluttaa, syövyttää, syödä, jättää jälkensä t. merkkinsä jhk. | Sään p:ema rakennus. Auringon harmaaksi p:ema [= kauhduttama] aitta. Iän p:emat kasvot. Vanhuuden p:ema äijä EINARI VUORELA. -- pirtin kehä oli semmoisenaan ollut ajan p:tavana jo ainakin kymmenen vuotta SILL.

purra|ta[35] *v. mer.* -us[94] *teonn.* herättää laivaväki t. jku siihen kuuluva. | P:si vuorossa olevan vahdin kannelle.

purse[78] *s. met.* valusaumasta t. puristimen muottien välistä tunkeutuneen metallin muodostama särmä, parta. | P:et tasoitetaan viilaamalla.

purseri[5] *s. mer.* matkustajalaivan rahastonhoitaja.

pur|si[12] *s.*, us. *ylät.* pienehkö (vars. purje)alus; *mer.* merikelpoinen, purjeilla varustettu soutuvene; yksimastoinen purjealus(tyyppi), sluuppi; vrt. kutteri. | Viikinkien p:ret. Aalloilla keinuva p. P. ajautui karille. Astua p:teen. Lähisaariin liikennettä välittävät p:ret. — *Kuv.* Elämän, kuoleman, onnen p. Tuonen tumma p. Yrjö Jylhän suomennoskokoelma "Runon p.". — *Yhd.* huvi-, sota-, vainop.; höyry-, moottori-, purje-, soutup.; tykkip.; jääp.; elon-, kuolonp.; punap.

pursi|kunta *s.* **1.** venekunta. | Kalastuslaivaston p:kunnat. **2.** *hist.* = laivakunta. **-mies** *s.* **1.** *mer.* kauppa-aluksessa perämiesten valvonnassa kansimiesten tehtäviä johtava kokenut merimies, puosu. **2.** *sot.* ylikersanttia ylempi, ylipursimiestä alempi laivaston aliupseeri. | P. vastaa maajoukkojen vääpeliä. **-seura** *s.* = purjehdusseura.

purskah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < purskahtaa. | Vesi p:teli varpaiden välistä. Tytöt p:telivat nauruun.

purskahdus[64] *s.* = purskaus.

purskaht|aa[2*] *mom.v.* vrt. purskua. **1.** nesteestä: tunkeutua äkkiä ja kovalla voimalla, syöksähtää ulos jstak aukosta, ruiskahtaa; vrt. tirskahtaa. | Veri p:aa haavasta. Potilaan suusta p:i verisuihku. Aivot ulos p:aneina. Märkä savi p:i jalan alta. — *Kuv.* -- ovesta p:i ulos ähisevä miesjoukko RAILO. **2. a.** *purskahtaa nauruun, nauramaan, itkuun, itkemään* puhjeta äkkiä ja tav. voimakkaasti nauruun, it-

kuun. | Koko miesjoukko p:i nauramaan. Olin nauruun p:amaisillani. Tyttö p:i hillittömään itkuun. **b.** Jklta p:aa [= pääsee äkkiä] nauru, itku.

purskau|s[64] *teonn.* (*rinn.* purskahdus) < purskahtaa. | Naurun p. Itki äänekkäin p:ksin. — *Yhd.* naurunp.

purskauttaa[2*] *kaus.v.* (*rinn.* purskah(d)uttaa[2*]) < purskahtaa. | P. vettä suustaan.

pursku|a[1] *v.* purskahdella, pursua, ruiskuta. **1.** Haavoista p:va veri. Geysiristä ilmoille p:va vesi. Vaahto p:i oriin suusta. Joosepissa on jotakin repäisevää, p:van miehekästä KIANTO. — Naurusta: tyrskähdellä, tyrskiä. | Maijaliisa p:i nyrkkiinsä ja lensi punaiseksi CANTH. -- riensi p:vaa nauruansa pidätellen toisten luo ALKIO. — *Harv.* kuohua, pärskyä, tyrskytä. | Järvi p:i keltaisessa vaahdossa PÄIVÄR. -- synkästi p:vat aallot autiota rantaa vastaan KIANTO. **2.** Tulta p:va lohikäärme. -- pedon kuulee hän / jo p:van kuoloa, turmaa LEINO.

pursku|ta[39] *v. harv.* = ed. | Haavasta vuosi verta p:amalla.

purskut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | P. vettä suustaan, suussaan.

purskut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* < purskua. | P. vettä suustaan. P. hampaiden harjaamisen jälkeen vettä suussaan. Tulta p:tava lohikäärme. Valaat p:tivat vesisuihkujaan. Vettä ja höyryä p:tava geysir. Potkuri p:taa [= pärskyttää, räiskyttää] vettä. -- maito muuttihe vereksi, / p:ti punaisen suihkun LEINO.

purso[1] *s. ehd.* ahdassuinen, pehmeäseinäinen putki, josta sisällä oleva tahna, liima tms. saadaan ulos puristamalla, tuubi, putki, putkilo.

pursot|in[56*] *väl. ruok.* (< seur.) yksinkertaisen ruiskun tapainen koje, jolla taikinaa, voita yms. pursotetaan. | Painaa, puristaa taikina p:timen läpi. P:timella tehdyt koristeet.

pursot|taa[2*] *v. ruok.* puristaa taikinaa, voita, marmelaatia tms. suppilon t. ruiskumaisen kojeen (pursottimen) läpi (kuvioiksi, koristeiksi leivonnaisten pinnalle tms.). | Taikina p:etaan ohuiksi tangoiksi. P:tamalla koristettu kakku.

pursto[1] *s. kans.* pyrstö. | -- sata miestä siiven alle, / tuhat p:n tutkaimehen KAL. [Harakka] keikahuttaa p:aan AHO. -- hännystakin punainen p. KIANTO.

pursu[1] *s.* = suopursu. | P:jen väkevä tuoksu.

pursu|a[1] *v.* = pursuta. *(1.)* Taikina p:i yli laitojen. Valusaumoista p:nut metalli. Joki p:i yli äyräittensä. Märkä savi p:u ja litisee jalan alla. Otsalle p:va hiki. Ladon raoista ulos p:neet heinät. Isän höylästä vain p:i kauniita kiemuraisia lastuja SILL. — *Kuv.* Huulilta p:i vallaton nauru. -- elinvoima ja innostus p:i silti jokaisesta liikkeestä ALKIO. Nyt tyytymättömyys uhkasi p. esiin PEKKANEN. *(2.)* Kahvipannu p:i liedelle. Paitani suorastaan p:i vettä. Kujat p:ivat lokaa puolipolveen LEINO. -- kuurna-altaat p:vat viiniä ja öljyä VT. — *Kuv.* Terveyttä ja elämänhalua p:va ihminen. Hilpeyttä p:va keskustelu.

pursuil|la[29] *frekv.v.* < seur. | P:eva savi. Lakin alta p:evat kiharat. Romaanissa p:eva huumori.

pursu|ta[39] *v.* (*rinn.* pursua) nesteistä, kaasuista, pehmeistä aineista: työntyä, tunkeutua, pusertua, purkautua, tihkua, hersyä, kuohua, tulvia ulos jstak aukosta, ahtaasta tilasta, puristuksesta tms., työntyä, tunkeutua t. pyrkiä laajempaan tilaan. **1.** subj. ilmaisee sen, mitä jstak työntyy. | Saavin raoista p:ava vesi. Nenästä, haavasta alkoi p. verta. Kiehuva keitto p:si yli kattilan reunojen. Huulille p:nnut vaahto. Tulivuoresta ulos p:ava laava. Putkesta p:ava tahna. Hedelmistä puserrettaessa p:ava mehu. Pullosta p:si kaasua. Sieraimista p:ava huuru. Savu p:si torven täydeltä savupiipusta. Maasta p:ava savivelli. Puro p:si kiven alta AHO. Kyyneliä alkoi p. tytön silmistä. Hiki p:si otsalta. Liekit p:sivat ulos ikkunoista. Rasva p:aa paistettaessa pinnalle. Puusta p:ava pihka. Makkarat on heti sidottava, ettei täyte pääse p:amaan ulos. Lakin alta p:avat kiharat. Paita pyrki p:amaan esiin housujen ja liivin välistä. — *Kuv.* Ovesta p:si yhä lisää väkeä. -- poikkikatu, josta p:aa hevosia ja vaunuja AHO. Huulilta p:si vallaton nauru. Sanat p:sivat hänen suustaan tasaisena virtana. Mielikuvitus, tunne p:aa yli äyräittensä. — *pursuava* (a.) tavattoman runsas, ylenpalttinen. | Leinon p:avan runsas tuotanto. P:ava elämänilo, elinvoima. P:ava huumori. Koko luonto oli täynnä p:avaa elämää. Suorastaan p:ava sydämellisyys. P:ava temperamentti. **2.** subj. ilmaisee sen, mistä jtak työntyy. | Taikinatiinu p:si pöydälle. Tehtaanpiiput p:sivat savua. Laavaa ja höyryä p:ava tulivuori. Kenkäni aivan p:sivat vettä. — *Kuv.* Johtaja p:si tarmoa. Iloa p:ava nuorukainen. Korulauseita p:ava omistuskirjoitus.

pursutt|aa[2*] *kaus.v.* < ed. | P. vettä pyykkivaatteista. -- suohetteet p:ivat punaista ruostevettä KALLAS. Helle p:i pihkaa mäntyjen kyljistä.

purtilo[2] *s.* **1.** (muodoltaan vaihteleva, tav. pitkänomainen) puinen astia, kaukalo, allas, ruuhi. | Yhdestä puusta tehty p. Sian p. Porsas kaatoi p:nsa. -- p. [= purtilon täysi] haisevan hapanta piimää KIANTO. — *Yhd.* ape-, ruokap. **2.** tav. *leik.* t. *halv.* **a.** veneestä t. laivasta. | Purjehtia pienellä p:lla. Koko vaivainen p. oli uppoamaisillaan. -- työnsi vesille pienen tasapohjaisen p:n [= ruuhen] LEINONEN. **b.** pienestä huoneesta t. rakennuksesta. | Tuossa p:ssa asui kahdeksanhenkinen perhe. Mitätön saunan p.

purto[1*] *s. maant.* pitkänomainen umpilaskeuma, jonka syvyys on suurempi kuin viidesosa leveyttä, mutta enintään yhtä suuri kuin leveys.

purtojuuri *s.* Succisa, korkeahkoja, melkein kaljuja, sini- (harv. valko)kukkaisia Dipsacaceae-heimoon kuuluvia monivuotisia ruohoja. | Niityn p.

purto|nen[63] *dem.s. runok. harv.* < pursi. | -- tunki tulva p:sehen LEINO.

puru[1] *s.* **1. a.** *harv.* pureminen. | Vaarallista varmahan ei oravan lie p. LEINO. **b.** pureva,

kalvava, nipistelevä kipu (vars. vatsassa). | Halinen oli sairastunut yöllä p:un ja kuumeeseen HEPOR. -- haikean p. sydämen syrjässä KILPI. — *Yhd.* vatsanp. **2. a.** hienoksi pureskeltu ruoka(erä), purus, puretus. | Nielaista p. Sylkäisi p:n kouraansa. Maaseudulla oli ennen tapana antaa lapsille p:a. Lehmä märehtii p:aan. -- arvatenkin oli hän rakkaan p:nsa [= mällin] kadottanut jo taistelun tuoksinassa WILKUNA. — *Yhd.* leipä-, tupakkap.; leivänp. **b.** (vars. eril. leikkaavien, lastuavien työkalujen t. koneiden synnyttämä) jauhe, rouhe. | P:ksi hakattu, rouhittu puu, korkki. Sahan, höylän, viilan p. Kairan reikään jäänyt p. — *Yhd.* korkin-, puu(n)p.; hakep.; höylän-, kutterin-, sahan-, viilanp.

puru- us. = purema-, puremis-.

purukumi *s.* pureskeltavaksi tarkoitettu sitkeä ja venyvä massa, jota valmistetaan runsaasti hartsia sisältävistä kautsulajeista piparminttuöljyllä, sokerilla ym. maustamalla. | Pureskella p:a. P:a suussaan jauhava jenkki. — *Yhd.* klorofyllip. **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.*

purulentti[14*] *a. lääk.* märkivä, märkäinen.

puru|leuka *s.* = puremaleuka. | Perhosen toukkien yläleuat ovat kehittyneet voimakkaiksi p:leuoiksi. **-lihas** *s.* = puremalihas. **-maha** *s. el. vanh.* hyönteisillä: etumaha. **-pihka** *s.* purukumin tavoin pureskeltava pihka. **-pinta** *s. anat. el.*; *syn.* puremapinta. | Poskihampaiden p.

purus[64] *s. harv.* = puru 2.a.

purutupakka *s.* tav. pötkyksi valmistettu, pureskelemalla (mällinä) nautittava tupakka. | Pikanelli, maustettu p.

pus *interj.*, jota käyt. vars. usutettaessa koiraa käymään jkn t. jnk kimppuun t. tarttumaan jhk, tav. vain: p. kii(nni)!

pusakka[15*] *s. kans.* (vars. miehen) pusero.

pusat|a[35] *v. kans.* puuhata, ahertaa; telmiä. | Työtäpä oli niitäkin [hirsiä] väännellessä ja seinälle p:essa PÄIVÄR. -- on p:tu uuvuksiin asti piilosilla ja sokkosilla AHO.

pusero[2] *s.* yläruumista vyötäröön asti (t. joskus sen alapuolelle) verhoava erillinen naisten vaatekappale; samantapainen miesten ja poikien (vars. jhk erikoisasuun, esim. työ-, urheiluasuun t. jnk järjestön pukuun kuuluva) vaatekappale; vrt. röijy, jakku, takki, kolttu, paita. | P. ja hame. Hihaton, lyhyt-, pitkähihainen p. Avokaulainen p. Villainen, silkkinen p. Neulottu, virkattu p. Väljä, tiukka p. Paitamainen, kasakkamallinen p. Pään yli vedettävä, napitettava p. — Merimiespuvun p. Lämmin p. ja saapashousut, käytännöllinen metsästysasu. Verryttelypuvun p. Partiolaisen, kasakan p. Nahkainen autoilijan p. — *Yhd.* hiihto-, metsästys-, urheilup.; järjestö-, kasakka-, merimies-, partiop.; nahka-, neule-, pellava-, pitsi-, pumpuli-, silkki-, villap.; arki-, kesä-, vierailup.; paitap.

-puseroinen[63] *poss.a.* Musta-, puna-, valkop.; silkki-, villap.

puseroisill|a (an, -e(en *adv.* pusero yllä, mutta ilman päällysvaatetta. | Meni p. talvipakkaseen.

pusero|kangas *s.* Villainen, silkkinen p. **-laki** *s.* nimitys, jolla tarkoitettiin esim. meillä 5. p:nä huhtik. 1934 annettua "lakia kiellosta käyttää poliittisia tunnusmerkkejä eräissä tilaisuuksissa". **-malli** *s.* Hiihtopuku p:a.

puseronhiha *s.*

puseropuku *s.* puku, johon kuuluu erillinen pusero. | Virkanaisen, pikkupojan p.

puser|rella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < pusertaa. | P:teli epätoivoissaan käsiään. P. kaksin käsin ohimoitaan. Villaisia pesuvaatteita ei pidä vääntää, vaan p. -- tempasi Lempin kanssansa sängynlaidalle istumaan ja alkoi häntä p. ja väänniskellä SILL. Josefiina p:teli itkua KATAJA.

puser|rin[60*] *väl.* (< pusertaa) puserruslaite t. -kone, puristin. | Mehun pusertaminen p:timella. Juuston p. Hydraulinen p. — *Yhd.* hedelmän-, juuston-, mehun-, viininp.

puserru|s[64] *teonn.* < pusertaa. | Voimakas käsien p. Pihtien p. tiukkeni. Laiva joutui ahtojäiden p:kseen. Öljyn, viinin p. Juustoa pidetään muotissa kovan p:ksen alaisena. -- sammutti kynttelin sormiensa p:ksella SEPPÄNEN. — *Kuv.* Armeija oli saartorenkaan p:ksessa. Taloudellinen, henkinen p. 'ahdinko'. — *puserru|ksissa,* -ksista, -ksiin (adv.) Jalka jäi p:ksiin kivien väliin. — *Yhd.* kädenp.; juuston-, mehun-, viinin-, öljynp.

puserrus|jäte *s.* Pellavaöljyn p:jätteistä valmistetaan rehukakkuja. **-kone** *s.* Saippuamassa puristetaan p:essa tiiviiksi tangoiksi. **-laite** *s.* **-menetelmä** *s.* **-ot|e** *s.* Hieronnassa käytetyt p:teet. **-voima** *s.* Puristimen, jousen p.

puserruttaa[2*] *jakt.v.* < seur.

puser|taa[9] *v.* puristaa; ks. sen merk.-ryhmiä. **I. 1.** P. jk kasaan, kokoon, ruttuun, liiskaksi, rikki. Palloksi p:rettu taikina. P. jkta kaulasta, käsivarresta. P. jkn kättä hyvästiksi. P:si ohimoitaan kahden käden. P:si lakin kouraansa. Sormet p:tavat veitsen kahvaa. Kuiviin p:rettu sitruuna. P. vaatteet kuiviksi. Tyhjäksi p:rettu ilmapallo. P. juusto herasta kuivaksi. Sose p:retaan siivilän läpi. P. jkta rintaansa vasten. P. kätensä, huulensa vastakkain. -- p:si sinertävän suunsa suppuun TALVIO. Niin lähelle p:sit vartesi, / että suontes sykkivän kuulin *JYLHÄ. Laudat p:retaan puristimessa vastakkain. Briketeiksi p:rettu hiili. Tiiviiksi p:rettu massa. Metallista p:rettu tanko. Nesteeksi p:rettu ilma. **2.** *kuv.* P:tava tunne sydänalassa. Itku p:si rintaa. — Ahdistus, suru, tuska p:taa sydäntä. Kauhu p:si mieltä. — Ahtaisiin sääntöihin p:rettu kieli. Suppeaksi p:rettu esitys. Sananlaskuiksi p:rettua elämänviisautta. — *Yksipers.* Kurkkua p:taa. — Vars. **II. 1.** P. mehu(a) hedelmistä, marjoista. Viinin p:taminen. Hera p:retaan juustosta erilleen. Oliiveista, pellavansiemenistä p:rettu öljy. P. vesi vaatteista. P. ihomadot ulos. Mäti otetaan kalasta p:tamalla. Oli p. hengen toveristaan. — P:si silmästään pari kyyneltä. **2.** *kuv.* Ponnistus p:si hien poikien otsalta. P. itkua. P:si hampaidensa välistä kirouksen. Ajatus p:si raskaan huokauksen hänen rinnastaan. — *Yksipers.* Oikein hien p:si, niin oli kuuma. — P. rahaa,

tietoja jklta. Hallitus p:si kansalta uusia veroja. Tutkija on teokseensa p:tanut tutkimustensa ytimen. Ankaran välttämättömyyden esiin p:tamat toimenpiteet. **III.** **1.** P:tava rengas, vyö. Kengät p:tavat jalkaa. Aivoja p:tava kasvain. Holkki ei saa olla liian väljä, mutta ei myöskään p. **2.** Saartorengas p:si piiritettyjä yhä ahtaammalle. Pihaa joka puolelta p:tavat muurit.

pusertaja[16] *tek.* **1.** Viinin p. **2.** pusertava laite t. kone, puserrin.

pusertautu|a[44] *refl.v.* (< pusertaa) us. läheten pass. merk:tä; vrt. pusertua. *(I.)* Kädet p:ivat nyrkkiin. Huulet tiukasti vastakkain p:neina. Lämpiminä pysyäkseen he p:ivat tiiviisti kiinni toisiinsa. *(II.)* Putkesta ulos p:va tahna. Lihasta painon alla p:nut suolavesi. Silmästä p:i kyynel. Rinnasta p:i raskas huokaus. -- hetkisen perästä kohosi rinta korkealle, laskeutui sitten alas ja henki p:i pois PAKK. -- rappeutuvan talven hahmoista p:i kevät äkkiä näkyviin SEPPÄNEN. — P:i [= pinnistäytyi] väkisin kilpailijoidensa edelle. *(III.)* Korkeiden kallioiden väliin p:nut laakso.

puserteli|ja[14] *tek.* < puserrella.

pusertu|a[1*] *pass.v.* < pusertaa. *(I.)* P. kokoon, kasaan, liiskaksi. Sydän tuntui p:van kokoon kauhusta. P:i kaatuvan puun alla kuoliaaksi. Sose p:i siivilän läpi. — Käsi p:i miekan kahvaan. Sormet p:ivat nyrkkiin. Hampaat vastakkain p:neina. Käsivarret rintaa vasten p:neina. Tiukkaan p:nut maa. — *Kuv.* -- sinun kasvosi p:ivat koviksi KILPI. *(II.)* P. ulos, esiin. Vaatteista väännettäessä p:va vesi. Hedelmästä p:va mehu. Valusaumoista p:nut metalli. Veri p:u suonissa eteenpäin. Kyynelet p:ivat hänen silmistään. Hiki p:i otsalleni. — *Kuv.* Rinnasta p:va tuskanhuuto. Hampaiden välistä p:i kirous. Sielun syvyyksistä p:nut rukous. -- kohtalon taakan alta p:va ihmissielun traagillinen ääni TARK. — Totuus p:i lopulta ilmi. Tiukan tullen tulos saattaa p. pari sekuntia paremmaksi. *(III.)* Vyö p:i tiukasti uumille. Lujasti reikäänsä p:nut niitti. Joki p:i vaahtoavaksi koskeksi. -- hiljaisuutta, joka p:u ihmisen ympärille kuin harmaa kivikirkko LEINONEN.

pusi|a[17] *v. last.* suudella. | -- anna nyt kun appiukko hiukan p:i tuosta korvan juuresta ... E.AUER.

pusikko[2*] *s. murt.* puskikko.

1. **puska**[11] *s. ark.* pensas; kukka- tms. kimppu. | Istua p:n juuressa. — Komea p. tulppaaneja. — *Yhd.* leppä-, pajup.; kukkap.

2. **puska**[11] *s. murt.* = 1. puuska.

pusk|ea[13] *v.* -enta[15*] *teonn.* **I.** työntää t. töytäistä jtak päällään t. päänsä jtak vasten. | P. sarvillaan, päällään. Härkä, pässi p:ee. Vihainen sonni p:enut emännän kuoliaaksi. Lehmät p:evat toisiaan. Mullikka p:ee möyryten maata. Kissa p:i päänsä säärtä vasten. Koira p:i kuonollaan oven auki. — Lapset p:ivat päänsä vastakkain. P. päänsä seinään (myös kuv.: epäonnistua, yrittää turhaan, pettyä tms.). — P. palloa päällään. A. p:i pallon verkkoon. — P:eminen, sekä päällä että olkapäällä tapahtuva, on nyrkkeilyssä kiellettyä. P:i silmäkulmansa auki vastustajan päähän. — P. [= työntää] päänsä jkn kainaloon, rintaa vasten. P. uidessa päänsä veden sisään. Jänis p:ee päänsä pensaaseen.

II. ed:stä laajentunutta ja kuv. käyttöä. **1.** *tr.* työntää, tunkea, töytäistä, töykkiä jtak (vars. päällään t. etuosallaan). | Muuria p:eva muurinsärkijä. Tukit eivät saa p. rännin seinämiä. Jäälohkareet p:ivat ehtimiseen siltaarkkua. Laineita p:eva alus. — Veturi p:ee vaunuja edellään. Tuuli p:i venettä eteenpäin. Myrskyn kumoon p:ema puu. Potkuri p:ee laivaa eteenpäin. Vene p:ettiin vesille PAULAH. Paineilma p:ee veden painejohtoa myöten vesisäiliöön. Selluloosamassa p:etaan pesukattiloihin. — -- iskeä kuokalla, p. lapiolla KIANTO. -- kuuntelee rystysiä kupeisiin p:ien [= painaen] LEINONEN. — Armeija p:i vihollisen rintamaan syvän kiilan. Reigin kohdalla p:ee ranta kahden puolen kauas mereen kaksi sarvea KALLAS. — *Erik.* **a.** sotalaivoista: työntää t. iskeä keulansa t. puskurinsa vihollisalukseen. | Upottaa alus p:emalla. P:i vastustajansa upoksiin. **b.** työntää, lykätä, purkaa (esiin, ulos). | Tehtaanpiiput p:evat savua. P. vihaansa, kiukkuaan, sappeaan, katkeruuttaan jkhun, jhk. P:i sisunsa kiviseen peltoon. Pelto p:ee rikkaruohoa. Peruna p:ee tuhottomasti vartta. -- pellot p:ivat täytensä KOJO. — [Ei] auttanut muu kuin p. [= antaa, luovuttaa] pois viisikymmentä riksiä WILKUNA. **c.** tehdä ponnistellen t. sisukkaasti jtak, uurastaa, ahertaa, raataa, rehkiä. | P. töitä oikein olan takaa. P. turvetta 'raivata, muokata, viljellä maata'. P:enut [= raivannut, muokannut] peltoa monta hehtaaria. Suon läpi p:ettu oja.

2. *intr.* työntyä, tunkeutua, törmätä, puskeutua (vars. pää t. etuosa edellä jtak vasten, jnk läpi tms.). | P:i niska kyyryssä pensaikon läpi. P. tuulta vasten. Veneen keula p:ee rantahiekkaan. — *Erik.* **a.** voimakkaasta tuulesta, aallokosta, virrasta. | Tuuli p:ee vasten kasvoja. Vihuri p:ee purjeisiin. -- ovesta tuleva kylmä ilma p:i hänen päähänsä KAUPPISH. Vastaan p:eva vuolle. Satamaan p:eva aallokko. Tällä kertaa p:i kevät suoraan etelästä HAARLA. — *Yksipers.* Viisi päivää ja yötä oli p:enut itäetelästä KIANTO. **b.** sisukkaasta, ponnistellen tapahtuvasta etenemisestä, kulkemisesta. | Ihmisiä p:i sisään vaunun ovista. Metsän läpi p:eva miesjoukko. P:ettiin jokea vastavirtaan. Sisulla p:etaan vaikka läpi kallion. P:i loppusuoralla väkisin toisten edelle. Juna p:ee eteenpäin. Laiva p:i läpi aallokon. Rantatörmälle p:eneet jäät. Taimet p:ivat mullan läpi. -- timotei tuossa p:i [= kasvoi, työntyi, kohosi] taivasta kohti ALKIO. — *Kuv.* P. hellittämättä tietään, uraansa. P:enut sisullaan läpi vaikeuksien. Älä hellitä, p:e vain eteenpäin! -- p:ettiin yhdessä kansakoulua KARHUM. — *Ark.* P:e päälle vain [älä hellitä]! **c.** ed:een liittyen pitkänomaisten luonnonpaikkojen t. esineiden sijainnista. | Polku p:i halki korpien. Läpi kiveliöiden p:eva joki. [Rautatie] p:ee halaistun kallion läpi korkealle, vetelän suon yli kiertä-

välle penkereelle AHO. -- valtaväylä p:i suoraan vaarain välistä KATAJA. [Koivu] jonka rangasta p:ee ulos valtainen pahka KIVI. [Jyrkkä kallio] joka p:ee kuin valtainen paise vaaran kupeesta KATAJA. -- kaksi kulmahammasta p:i pois rivistä HEPOR. **d.** olla, nojata, työntyä (päästään) jtak vasten, tukea jtak t. jhk. | Pilari p:ee yläpäästään kattoon. Kiukaanpatsasta paikoilleen p:eva orsi. Vastakkain p:evat vinotuet. **e.** vrt. II.1.a. | P. vihollislaivan kylkeen. Laivat p:ivat toisiinsa. **f.** vrt. II.1.c. | Miehet olivat yhtä mittaa p:eneet koko rupeaman. P. läksyjen kimpussa. Alinomainen älytön p:eminen kostaa itsensä.

pusketta|a[2*] *v.* **1.** *fakt.* < puskea. | P. pässillä jkta. **2.** *harv.* puskea eteenpäin, kulkea. | Laiva p:a kohti pohjoisia saaria PAULAH.

puskeutu|a[44] *refl.v.* (< puskea) työntyä, tunkeutua, puskea. | Veturi p:i vaunuihin kiinni. [Lapset] p:ivat äitinsä suojaan PAKK. P:i tungoksen läpi ovelle. Poraajat p:ivat yhä syvemmälle kallioon. Savupiipusta p:va savu. Seinän läpi p:va hirsi. Sisämaahan p:va lahti.

puskija[14] *tek.* < puskea. | Sonni oli paha p. Pallon p. — *Yhd.* turpeenp.

puskikko[2*] *s. ark.* pensaikko. | Piiloutua p:on.

puskin[56] *väl. raut.* (< puskea) = puskuri II. 2.b. | Veturin, rautatievaunun p. **-laatta** *s.* puskimen päässä oleva laatta. | Veturin p. **-lait|e** *s.* Rautatievaunun p:teet. **-lyhty** *s.* veturissa alhaalla puskimen kohdalla oleva lyhty. **-parru** *s.* veturin t. vaunun alustan päässä oleva poikkiparru, johon kytkin- ja puskinlaitteet kiinnitetään. **-tuppilo** *s.* puskinvartta ja puskimen jousia ympäröivä holkki. **-varsi** *s.* puskimen varsi.

puskisto[2] *s. ark.* tav:mmin puskikko.

pusku[1] *s.* **1.** puskeminen; (puskemalla suoritettu) töytäys, isku. | Raivostunut sonni valmistautui p:un. Pässi antoi kovan p:n takamuksiin. Työnsi pallon p:lla maaliin. — Upottaa vastustajan laiva p:lla. -- heidän rantansa on suojattu pahimmalta p:lta [= tuulelta] KIANTO. **2.** *puut.* = puskuliitos.

pusku|a[1] *v. murt.* puuskua. | -- p:vat vanhaa ja uutta vihaa toisiaan vastaan LINN. -- p:i kuin automobiili KIANTO.

pusku|asento *s.* **-hitsaus** *s. met.* kappaleiden hitsaus päittäin t. reunoittain, hitsi poikkipintojen välissä. **-laite** *s.* **-liike** *s.* **-liitos** *s. puut.* jatkoliitos, jossa liitettävien kappaleiden päät ovat (suoraan) vastakkain, pusku, päikkö-, päittäisliitos. | Suora, vino, hammastettu p. **-pinta** *s.* pinta, jota vasten jk puskee t. joka puskee jtak vasten; vrt. puskea II.2.d. | Levyn, palkin p. **-päinen** *a. kans.* puuskapäinen, puuskittainen. | P. tuuli, puhe. **-pää** *s. kans. harv.* puuskapää.

puskuri[5] *s.* **I.** eläimestä, jolla on tapana puskea. | Naapurin pässi oli kova p. **II.** eril. (pusku)-laitteista. **1.** *sotahist.* entisajan sotalaivojen keulasta eteenpäin ulkoneva, hyökkäysaseena käytetty piikkimäinen, raudoitettu parru, keulapuskuri. | Iskeä p. vihollislaivan kylkeen. — *Yhd.* keulap. **2. a.** puskeva osa t. laite jssak koneessa tms., puskuosa, -laite. | Puskutraktorin piikillinen p. **b.** rautatievaunun, veturin, auton tms. etu- t. takapäähän kiinnitetty joustava laite, jonka tarkoituksena on ottaa vastaan ja lieventää pituussuuntaan tulevia töytäyksiä, puskin; myös esim. rautatieraiteen päässä oleva samantapainen laite. | Veturin p:t. Mies puristunut vaunujen p:en välissä kuoliaaksi. Auton p. P:in päättyvä lastausraide. — *Yhd.* etu-, takap. **c.** koneen t. laitteen osa, jonka tarkoituksena on ottaa vastaan t. lieventää töytäyksiä. | Kutomakoneen luhan etusivuun kiinnitetty p. **d.** *kuv.* vrt. puskurivaltio. | Kahden valtioliittoutuman välissä p:na toimiva valtio. Kaupunki joutui olemaan p:na pohjoista vastaan. **3.** *harv.* pönkkä, vinotuki. | P:en tukema uittoruuhen seinä. P. on [oven] päällä, vahva p. KIVI. **4.** *kem.* (tav. vain yhd:ojen jälkiosana) = puskuriliuos. — *Yhd.* asetaatti-, fosfaattip.

puskuri|laite *s.* **-liuos** *s. kem.* liuos, jonka vetyioniväkevyys ei ole herkkä happo- ja emäslisäyksille eikä laimennusasteen muutoksille. **-maa** *s.* vrt. puskurivaltio. **-pässi** *s.* **-vaikutus** *s. kem.* liuoksen vastavaikutus happoja ja emäksiä vastaan. **-valtio** *s.* kahden valtio(ryhmä)n välissä sijaitseva heikompi valtio. | Puola p:na Venäjän ja Saksan välissä.

puskusauma *s. rak.* = pystysauma.

puskusill|a, -e *adv.* Olla p. 'puskea toisiaan'. Härät rupesivat p:e.

pusku|suunta *s.* **-traktori** *s.* vars. uudisraivauksessa kivien ja kantojen poistamiseen käytetty piikkipuskurillinen telaketjutraktori.

puskuttaa[2*] *v. murt.* puuskuttaa. | P. kuin veturi.

pussah|taa[2*] *onom.v.* -dus[61] *teonn.* vaimeasta t. pehmeästi pamahtavasta äänestä: tussahtaa, tupsahtaa. | Ruuti syttyi p:taen.

pussail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < seur. | Halailtiin ja p:tiin oikein etelämaiseen tapaan.

pussa|ta[35] *v. ark.* -us[61] *teonn.* suudella. | P. jkta kädelle, poskelle. P:si suoraan suulle että läiskähti. — *Leik.* P. pulloa 'ryypätä pullosta'.

pusseittain *adv.* pusseissa, pussimäärin. | Myydä lakritsia p.

1. puss|i[4] *s.* **1.** taipuisasta aineesta (paperista, muovista, kankaasta tms.) tehty vaihtelevan muotoinen, suusta (us. kuromalla t. muuten suppuun puristamalla) umpinaiseksi suljettava (tav. pienehkö) säiliö t. suojus, (pieni) säkki; vrt. laukku, reppu, massi, kukkaro. **a.** Muovinen, nahkainen, kuminen p. Pyöreä, nelikulmainen p. Sadan gramman, viiden, kahdenkymmenen kilon p. Kerjäläisen p. Panna, pistää, työntää jtak p:iin. Säilyttää jtak p:issa. Eväät kulkevat mukavasti mukana pienessä p:issa. Myydä jauhoja, perunoita, nauloja p:issa. Kauppias mittasi p:iin kilon sokeria. Kulkea p. selässä, olalla. Noita säilytti taikakalujaan pienessä nahkaisessa p:issa. Sulkea p. Pitää p:in suuta auki. P. pullollaan tavaraa. — Perhoshaavin p. 'pesä, suppu'. Pölynimurin p. 'pussimainen pölysäiliö'. — P. [= pussillinen] makeisia, omenia, kahvia. Osti kaksi p:ia lakritsia, väriä. — *Yhd.* harso-, kangas-, kumi-, muovi-, nahka-, paperi-, verkkop.; eväs-, herne-, hiekka-, jauho-, jyvä-, jää-, kahvi-,

karamelli-, kaura-, korkki-, makeis-, mauste-, pallo-, patruuna-, pippuri-, raha-, ruuti-, siemen-, sipuli-, suola-, tupakka-, värip.; kampa-, kenkä-, kirja-, käsityö-, maila-, palkka-, puku-, tilip.; patja-, tyynyp.; koip.; harjap.; suojusp.; kerjuup.; taikap.; lauttap.; haarap.; itku-, kiukku-, sisup. **b.** kuv. sanontoja. | Panna, pistää pillit p:iin 'valmistautua matkaan, lähteä tiehensä; joskus: luopua yrityksestä, jättää sikseen'. — Puhua, pelata, toimia omaan p:iinsa 'omaksi edukseen, hyödykseen'. Puolueensa p:iin pelaava agitaattori. Näki vaivannäkönsä hedelmien menevän toisten p:iin. — Panna, pistää, saada, saattaa jku p:iin 'saattaa pinteeseen, kiipeliin, saada kiinni jstak, voittaa, saada yliote'. Koetti kysymyksillään saada toisen p:iin. Puhua jku p:iin 'solmia sanoissa, voittaa t. saattaa kiipeliin puhumalla, saada puhumalla kiinni'. Varas puhui itsensä p:iin ja joutui kiinni. Semmoinen mies hän on, että puhuu p:iin vaikka professorit. **c.** vars. sisäpaikallissijossa: saarroksissa t. eristyksissä olemisesta. | P:iin joutunut armeijanosasto. Sulkea, panna vihollinen p:iin. Kaikki yhteydet [ruokakeskuksiin ja ansiopaikkoihin] on katkaistu - -, p:issa ollaan HEPOR. — *Urh.* Juosta p:issa 'kahden t. useamman kilpailijan takana siten, että on vaikea heitä ohittaa'. Ruotsalaiset taktikoivat ja jättivät A:n p:iin. **d.** = rahapussi, kukkaro, lompakko. | Paksu, ohut, tyhjä p. Parisataa markkaa p:issa. Jkllä on matti p:issaan. Rahat menivät toisten p:iin. — Maksaa omasta p:istaan. Matka teki pahan loven p:iini. Pitää p:in suuta tiukalla 'olla säästäväinen'.

2. pussia muistuttavista esineistä t. muodostumista. **a.** P:it [= pussimaiset poimut t. rypyt] silmien alla. Naama pöhötyksissä, silmien alla veltot p:it. **b.** *anat. el.* kalvon, ihon tms. muodostama pussi. | Naaraskengurun vatsapuolella on ihopoimuista muodostunut p., jossa se kantaa poikasiaan. Sydäntä ympäröi kaksinkertainen p. Keuhkoa, niveltä ympäröivä p. — *Yhd.* iho-, kalvop.; ilma-, keuhko-, kives-, kohju-, kyynel-, lima-, mäti-, nivel-, rauhas-, sisälmys-, sydän-, voidep.; leuka-, poskip.; itiöp. **c.** jstak pullistunut pussimainen poimu tms., pullistuma. | Housunpolviin muodostuneet p:it. Huonosti pingotettuihin seinäpapereihin ilmestyy ryppyjä ja p:eja. - - tuuli puhalsi [nuoralla kuivuvien] housujen ja paitojen sisälle, jännitti ne makkaroiksi ja p:eiksi IRIS UURTO. — *puss|illa,* -ille 'pussin tavoin pullistuneena t. mutkalla'. | Housunpolvet silitysraudan puutteesta p:illa. Purjeet p:ille pullistuneina. P:ille painunut havas.

2. **pussi**[4] *s. kans.* bussi. | Ajaa p:ssa.

pussi|ahma *s.* Sarcophilus satanicus, Tasmaniassa elävä raateleva ja ärtyisä pussipeto, pussipiru. **-apina** *s.* puiden latvuksissa öisin kiipeileviä pussieläimiä. **-eläi|n** *s.* P:met 'Marsupialia, Didelphia, nisäkkäitä, joiden poikaset syntyvät erittäin vaillinaisesti kehittyneinä ja kasvavat emon vatsaihon muodostamassa pussissa, jossa nisät ovat'. **-hiha** *s.* leveä pussimainen hiha; puhvihiha. **-housut** *s. mon.* housut, joiden lahkeet ovat pussimaisesti leveät; vars. saapashousut, joiden lahkeen ulkosivulla polven yläpuolella on levike. **-hukka** *s.* Thylacinus cynocephalus, sutta t. koiraa muistuttava Tasmaniassa elävä pussipeto, pussikoira. **-juoksu** *s.* kilpajuoksu jalat säkissä, säkkijuoksu. | P. huvittavana kilpailunumerona. **-karhu** *s.* Phascolarctus cinereus, n. 60 cm pitkä tuuheaturkkinen, hännätön pussieläin. **-kehrääjä** *s.* P:t 'Psychidae, kehrääjäperhosia, joiden naaras elää koko ikänsä tikuista, lehdenpalasista yms. tehdyssä kotelossa'. **-kettu** *s.* = kettukusu. **-kiipijä** *s.* P:t 'Phalangistidae, kasveja syöviä, puissa kiipeileviä pussieläimiä'. **-koi** *s.* P:t 'Coleophora, pieniä koita, joiden toukat elävät myöhemmässä vaiheessaan kasviaineista ympärilleen valmistamassaan pussissa'. **-koira** *s.* = pussihukka.

pussillinen[63] *s.* pussin täysi. | P. omenoita, makeisia, kultahiekkaa, nauloja. Vanha konsti on parempi kuin p. uusia SP.

pussi|maamyyrä *s.* Notoryctes typhlops, maanalaiseen elämään mukautunut, tavallista maamyyrää muistuttava pussieläin. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* P. muodostuma, laajentuma, ontelo. P. linnunpesä. P:sesti pullistunut verhiö. **-matti** *s.* šakkipelissä: ratsulla suoritettu matti, jossa kuninkaan kaikki pakoruudut ovat tukossa. **-mäyrä** *s.* P:t 'juuria ja maanalaisia varsia sekä hyönteisiä syöviä, mäyrää muistuttavia pussieläimiä'. **-n|muotoinen** *a.* myös ⌒. | P. kotelo. **-näätä** *s.* Dasyurus, näätiä muistuttavia pussipetoja. **-orava** *s.* Petaurus sciureus, liitopurjeen avulla pitkiä hyppyjä tekevä pieni pussikiipijä. **-paperi** *s.* pussiksi käytetty paperi. **-peruna** *s.* aikaisin keväällä pusseihin t. paperitötteröihin istutettu t. lavassa t. avomaalla paperisuojusten alla viljelty peruna. **-peto** *s.* pussieläimiin kuuluva peto. **-piru** *s.* = pussiahma. **-puolustus** *s. urh.* jalkapallossa: puolustuspeli, jossa sivutukimiehet koettavat pysytellä mahdollisimman lähellä vastustajan laitahyökkääjiä. **-päästäinen** *s.* Phascologale, pieniä, solakkaruumiisia ja pitkähäntäisiä pussipetoja. **-rot|ta** *s.* P:at 'Didelphyidae, lihansyöjiin kuuluvia, rottaa muistuttavia amerikkalaisia pussieläimiä'. Virginialainen p. eli opossumi. **-saukko** *s.* Chironectes minimus, pussirottiin kuuluva, ulkomuodoltaan ja elintavoiltaan saukkoa muistuttava eteläamerikkalainen pussieläin. **-taistelu, -tappelu** *s.* kilpailu, jossa kaksi osanottajaa hajasäärin vastakkain orrella istuen t. seisten koettaa pudottaa toisiaan kädessään pitämällään pussilla huitomalla. **-tauti** *s.* **1.** *lääk.* = sikotauti. **2.** tuomessa ja luumupuussa esiintyvä loissienen aiheuttama tauti, jossa hedelmät muuttuvat pussimaisiksi ja kivettömiksi, valkoisen, härmää muistuttavan itiökotelokerroksen peittämiksi. **-tehdas** *s.*

pussiton[57] *kar.a.*

pussittaa[2*] *v.* panna pussiin t. pusseihin. | P. jyviä, jauhoja.

pussiutu|a[1*] *v. harv.* muodostua pussiksi, painua, venyä pussille. | P:neet housunpolvet.

pussiutuma[13] *s.* pussimaiseksi kuroutunut t. ve-

nynyt kohta. | Kalojen uimarakko syntyy etusuolen p:na.

pussi|väri *s.* määräerin valmiiksi pussitettuna myytävä (vars. kangas)väri. | Kankaiden värjääminen p:väreillä. **-äyriäinen** *s.* Sacculina carcini, siimajalkaisiin kuuluva Pohjanmeressä elävä loisäyriäinen.

pussonen[03] *dem.s.* < pussi.

pusta[11] *s.* Unkarin tasangon aroalue. | Silmänkantamaton p. P:lla ratsastava paimen. — *Kuv.* P:n poika 'unkarilainen'.

pusteli[5] *s. lääk.* märkärakkula.

pusu[1] *s.* **1.** *ark.* suudelma, suukko. | Antaa, saada p. **2.** eril. makeista (esim. marenki)leivonnaisista käytetty nimitys.

putama[13] *s. harv.* pieni poukama t. lampi. | -- tyyni purop., pyöreä ja jyrkkäreunainen kuin lampi KARHUM.

putatiiviavio *s. lak.* avioliitto, jonka ehdoton purkava avioeste tekee pätemättömäksi.

putatiivinen[03] *a. lak.* luuloteltu.

putatiivirikos *s. lak.* harharikos.

puteli[5] *s. kans.* pullo. | Ryypätä p:sta. P. viinaa. — *Yhd.* konjakki-, lääke-, viinap.

putelli[5] *s. kans.* = ed.

putero[2] *deskr.s. kans.* ahtaasta astiasta, kuopasta, huoneesta tms. | Ahdas kaivon p.

puti- ks. putipuhdas.

putiik|ki[5*] *s. ark.* **1.** myymälä, puoti. | Leipurin p. Avata p. **2.** us. *halv.* liike, toiminimi, yhtiö, firma; yl. yhtymä, yhdistys, laitos, virasto tms.; lafka. | Perustaa p. Elanto on suuri p. Sulkea p., panna p. kiinni 'lopettaa toimintansa'. Meidän p. [= joukko-osasto] majaili silloin Viipurissa.

putikka[15*] *s.* Kivellä: pienestä pojasta, varsasta yms. | -- pikku Eero-p:ni tuossa --.

putina[15] *s. kans.* (leilimäinen) piimäastia.

putinki[6*] *s. ark.* vanukas.

putipuh|das *a.* aivan puhdas; ks. puhdas II. | P:taaksi hakattu metsä. Rosvot ryöstivät matkalaisen p:taaksi. — *Harv.* -- saat maata p:tailla lakanoilla KIANTO.

putka[11] *s.*, vars. *puhek.* **1.** poliisilaitoksen t. vankihuoneen pidätyshuone, poliisivankila; joukkoosaston tms. arestihuone. | Joutua yöksi p:an. Panna, kuljettaa, viedä, sulkea jku p:an. Istua p:ssa. — Arestirangaistuksesta. | Antaa, määrätä, saada p:a. **2.** koju, koppi. | Työmaalle kyhätyt p:t. Kalastajien mukanaan kuljettamat p:t. Huone oli parin metrin levyinen p. — *Yhd.* ruoka-, työkalup.

putkah|della[25*] *frekv.v.* **-telu**[2] *teonn.* < seur. | Maasta p:teli vesipatsaita.

putkah|taa[2*] *v.* **-dus**[01] *teonn.* **1.** työntyä, tunkeutua, ponnahtaa, puhjeta, sukelta(utu)a, ilmestyä äkkiä esiin, näkyviin. | P. näkyviin, ilmi. Kotelostaan p:tanut perhonen. Maasta, rungosta p:tanut vesa. Rinteeseen oli p:tanut lähde. Keppi p:ti jälleen veden pinnalle. Tienmutkan takaa p:ti esiin talo. Mies seisoi yhtäkkiä edessäni kuin maasta p:taneena. Mistäs sinä tänne p:dit? -- toinen kirjekuori piirustuksia p:ti esille Maimasen povitaskusta LEHT. Kirkonkylän valot olivat p:taneet kutsuvasti palamaan KIANTO. — *Kuv.* Kilpakentille p:taneet uudet tulokkaat. Alitajunnasta p:tanut muistikuva. Latentti ominaisuus saattaa p. yllättävästi esille jossakin sukupolvessa. P. täysi-ikäiseksi HEPOR. — *Harv.* -- minä p:dan [= ponnahdan] äkkiä pystyyn KATAJA. **2.** pudota, upota äkkiä, hupsahtaa, hutkahtaa. | Pudota p:ti veteen. Jalka p:ti suohon.

putka|rangaistus *s.* **-reissu** *s. ark.*

putkautta|a[2*] *kaus.v.* < putkahtaa. | -- maa olisi pähkinän taimen helmastaan ulos p:nut LEHT.

putkellinen[03] **1.** *poss.a.* < putki. | P. keihäänkärki. **2.** *s.* putken täysi. | P. hammastahnaa.

putkel|taa[5] *deskr.v. harv.* **-lus**[04] *teonn.* pitkänomaisten olioiden t. esineiden liikkumisesta: luikertaa, puikeltaa. | Ankerias p:si sormien välistä. Ruohikossa p:tava käärme.

putken|kappale *s.* **-katkaisin** *s. tekn.* metalliputkien katkaisemiseen käytetty laite, jossa leikkaavina osina on yksi t. useampi teräväreunainen kehrä, putkenleikkuri. **-laskija** *s.* katuviemäriputkien asentaja. **-leikkuri** *s. tekn.* = putkenkatkaisin. **-muotoinen** *a.* myös ∩. | P. astia, sähkölamppu, kolo, solu, elin. **-osa** *s.* **-pätkä** *s.* **-pää** *s.* **-seinä(mä)** *s.* **-suu** *s.* **-taivutin** *s. tekn.* laite, jota käytetään metalliputkien taivuttamiseen.

putketon[57] *kar.a.* < seur.

putk|i[8] *s.* **I.** leveyttään huomattavasti pitempi (tav. liereä ja tasapaksu), kummastakin t. toisesta päästään avonainen, joskus umpinainen ontto kappale t. muodostuma; vrt. torvi, pilli, letku, tuubi, tiehyt, johto, kanava, käytävä, holkki, hylsy, rengas.

1. Metallinen, lasinen, puinen, luinen p. Sementistä valettu p. Huullettu, juotettu, niitattu, hitsattu, valssattu, vedetty, puristettu p. Pyöreä p. Laudoista tehty nelikulmainen p. Sileäpintainen, uurteinen p. 5 cm:n, 2 m:n läpimittainen p. Suora, kaareva p. Lappo, polveksi taivutettu p. Molemmista päistään avonainen, umpinainen p. Vesijohdoiksi käytetyt p:et. P:en suu, seinä(mä). P:eksi kierretty levy. P:esta virtaava vesi. P:en sisään asennettu sähköjohto. Imeä, puhaltaa p:en läpi. Mikroskoopin, kaukoputken p. Avaimen p. Höyrykattilasta johtavat p:et. — Keihään, kirveen p. 'kärjen t. terän tyvessä oleva tuppi, jonka sisään varsi kiinnitetään'. — *Yhd.* alumiini-, bakeliitti-, betoni-, kumi-, kupari-, lasi-, lyijy-, messinki-, metalli-, muovi-, teräs-, tinap.; bentsiini-, höyry-, ilma-, kaasu-, kuumavesi-, kylmävesi-, lämminvesi-, savu-, tuli-, vesi-, öljyp.; eristys-, imu-, johto-, juoksutus-, jäähdytys-, lasku-, lämmitys-, näkö-, paine-, poisto-, puhallus-, puhe-, puhelu-, säätö-, tuuletus-, yhdysp.; kaapeli-, salaoja-, vesijohto-, viemärip.; meno-, tulop.; koep.; kaukop.; hius-, kapillaarip.; tyhjiöp.; umpip.; haarap.; muhvip.

2. *erik.* **a.** *anat. el. kasv.* putkimainen muodostuma (tiehyt tms.). | Suonet ovat ohuita p:ia. Ruokatorvi, nielusta mahalaukkuun johtava p. Eustachiuksen p. 'korvatorvi'. Malpighin p:et 'tuhatjalkaisten, hyönteisten ja hämähäkkien ohuet putkimaiset erityselimet'.

— *Yhd.* hengitys-, ilma-, keuhko-, munuais-, rauhasp.; maitiais-, siiviläp. **b.** *harv.* -- ruishalmeet työnsivät jo p:ea [= nuorta, tähkätöntä kortta] AK. Ruis on p:ella. **c.** putken muotoinen pakkauskäärö; vars. sellaiseen pakattu tavara- t. aine-erä, -pötky; purso, putkilo, tuubi. | P. tabletteja. — Puristaa p:esta partavaahdoketta. P. majoneesia, tahnaa, ihovoidetta, väriä. — *Yhd.* hammastahna-, liima-, (iho)voide-, värip. **d.** vars. *sot.* tykin (harvemmin muun ampuma-aseen) tuliputki, "piippu". | Tykin, kranaatinheittimen p. Tykistö ampui p:et kuumina. — *Kuv.* tykistä. | P:et ulvovat, laulavat. — *Hist.* 1500-luvulla käytetty hakapyssyä kevyempi ase. — *Yhd.* tulip.; tykinp; torpedop. **e.** *sähk.*, vars. *rad.* elektroniputki, "lamppu". | Radiovastaanottimen p:et. Röntgenkoneen p:et. Geisslerin p. 'umpinainen, ohennettua kaasua sisältävä lasiputki, jonka päissä olevien elektrodien kautta sähkövirta voidaan johtaa putken läpi'. Braunin p. 'katodisädeputki'. — *Yhd.* elektroni-, ioni-, katodisäde-, tasasuuntaus-, tyhjiöp.; radio-, röntgenp.; loiste-, neon-, valop.; ilmaisu-, lähetys-, vahvistusp.

II. useista (vars. isokokoisista) putkikasveista. | P:ia kasvava lehto, piennar. P:ien leveät kukinnot. — *Yhd.* hukan-, iso-, karhun-, karvas-, koiran-, paha-, piikki-, sarja-, sorsan-, tähti-, ukon-, vuohen-, väinönp.; vesip.

putki|aine, -aines *s.* Kupari, savi p:aineena. **-akseli** *s.* putkimainen akseli. **-ala** *s.* vesijohto-, viemäri- tms. ala. | P:an kuuluvia töitä suorittava liike. **-asentaja** *s.* vesijohto-, viemäri- yms. putkien asentaja. **-avain** *s. tekn.* vesijohto- yms. putkien liittämiseen, avaamiseen yms. käytetty (ruuvi)avain. **-elementti** *s. tekn.* putken muotoinen lämpöelementti. **-harja** *s.* tuliputkien yms. puhdistamiseen käytetty harja. **-harppi** *s. tekn.* putkien yms. liereiden kappaleiden paksuuden mittaamiseen käytetty yhdistetty länki- ja kärkiharppi, jonka haarojen pituuksien suhde on $1:\pi$. **-huonekalu** *s.* teräsputkirunkoinen huonekalu. **--ilmaisin** *s. rad.* **-johdin** *s.* vrt. seur. **-joh|to** *s.* putkesta (t. putkista) tehty vesi-, kaasu-, öljy- tms. johto. | Lämmitysjärjestelmän p:dot. P:toa myöten virtaava vesi, höyry. Kaasu johdetaan p:toa myöten kaasusäiliöön. Bakusta Batumiin johtava öljyn siirtämiseksi rakennettu p. **-johtoliike** *s.* vesijohtoliike. **-jännite** *s. sähk.* elektroniputken jännite. **-järjestelmä** *s.* Höyrykattilan, jäähdyttimen, viemärilaitoksen p. **-jäähdytin** *s. tekn.* jäähdytin, jossa jäähdyttävinä osina on putkia; vrt. kennojäähdytin. **-kaira** *s.* = putkipora; vars. *arkeol.* kivikautisesta porausvälineestä, ontosta luuputkesta. **-kairaus** *s.* vrt. ed. **-kaivo** *s.* kaivo, jonka kuiluna on maahan upotettu metalliputki. **-kasvi** *s.* P:t 'sarjakukkaiset'. **-kattila** *s. tekn.* = tuliputkikattila. **-keihäs** *s. arkeol.* keihäs, jonka varsi on kiinnitetty terän tyvessä olevaan tuppeen. **-kiemura** *s. tekn.* kiemuralle taivutettu putki. **-kierre** *s. tekn.* (vars. putkien liittämiseksi putken päässä oleva) loivanousuinen kierre, kaasukierre. **-kierukka** *s.* par. seur. **-kierä** *s. tekn.* kierteelle taivutettu putki. **-kirves** *s. arkeol.* = onsikeltti. **-kouk|ku** *s. rak. maat.* putkien kiinnittämiseen t. liikuttelemiseen tarkoitettu koukku. | Salaojaputket lasketaan paikoilleen p:ulla. **-lait|e** *s.* Höyrykattilan p:teet. **-lamppu** *s.* putken muotoinen sähkölamppu. **-lanka** *s. sähk.* par. vaippa-, kuhlo-, putkijohdin. **-levy** *s. tekn.* levy, johon höyrykattilan tuli-, lauhduttimen tms. putkien päät on kiinnitetty. **-liitos** *s. tekn.* kahden putken liitos.

putkilo[2] *s.* **1.** *kasv.* siemenkasvien ja us. sanikkaisten johtojänteen putkimainen solusulautuma, joka toimii kasvin vedenjohtotienä ja vahvikesolukkona; vrt. putkisolu. — *Yhd.* huokos-, kierre-, porras-, rengas-, verkkop. **2.** = tuubi. — *Yhd.* hammastahna-, liima-, värip.

-putkiloinen[03] *poss.a. kasv.* Haja-, kehäp.

putkilo|jänne *s. kasv.* = johtojänne. **-kasv|i** *s. kasv.* kasvi, jossa on johtojänteitä ja putkiloita. | Siemenkasvit ja sanikkaiset ovat p:eja. **-kasvisto** *s.* vrt. ed. | Suomen p. **--osa** *s.*; *syn.* hadromi. | Johtojänteen p. ja siiviläosa.

putkilosto[1] *koll.s.* < putkilo.

putki|luu *s.* **1.** *anat.* pitkä, putkimainen luu, jonka sisässä on ontelo; *syn.* pitkä luu. | Sääressä on kaksi p:luuta: sääriluu ja pohjeluu. **2.** *el.* **a.** hevosen raajassa: vuohisnivelen yläpuolella oleva suuri kämmen- t. jalkapöydänluu. **b.** märehtijöillä: kanuunaluu. **-lähetin** *s. rad.* lähetin, jossa on elektroniputket. **-mai|nen**[03] *kalt.a.* -sesti *adv.* P. esine, kanava, tiehyt, ontelo, solu, elin, rauhanen. **-manometri** *s. tekn.* metallimanometri, jossa painetta mittaavana osana on ympyränkaareksi taivutettu putki; vrt. levymanometri. **-ma|to** *s.* P:dot 'Tubicolae, merissä eläviä sukamatoja, jotka asustavat erittämissään t. hiekkajyväsistä yms. rakentamissaan, alustassa kiinni olevissa putkissa'. **-mestari** *s.* Helsingin vesijohtolaitoksen insinöörit ja p:t. **-mies** *s.* putkityömies, -työläinen. **-mylly** *s. tekn.* pitkärumpuinen kuulamylly.

-putkinen[03] *poss.a.* Kaareva-, lyhyt-, ohut-, paksu-, pitkä-, sileä-, suorap.; yksi-, kaksi-, neli-, kahdeksan-, monip.; lasi-, metalli-, rautap.

putki|oja *s.* = putkisalaoja. **-osa** *s.* Höyrykattilan p:t. **-pihdit** *s. mon. tekn.* vesijohto-, kaasu- tms. putkien t. niiden osien käsittelemiseen tarkoitetut pihdit. **-pilli** *s.* putkikasvin varresta tehty (soitto)pilli. **-pistin** *s. lääk. eläinlääk.* ohut pilli, jolla suoraan kudoksen läpi poistetaan ruumiin onteloista (esim. vatsasta) sinne kerääntyneitä kaasuja t. nesteitä, troakaari. **-pneumaattinen** *a.* urkujen koneistosta: paineilmaputkilla toimiva. **-pora** *s. tekn.* pora, jonka teränä on ontto putki. | Malminäytteen otto p:lla. **-posti** *s.* postilähetysten, sähkösanomien, kuittien tms. kuljettaminen paine-t. imuilman avulla metalliputkissa; sellaiseen käytetyt laitteet; siten kuljetetut lähetykset. | P:a käytetään suurkaupunkien sisäisessä postiliikenteessä. P. tuo käsikirjoitukset latomoon. P:na, p:ssa tullut kirje. **-rakenne** *s.* P. lentokoneen rungossa. **-ra|ta** *s.* (maanalaisen)

putken sisällä kulkeva rautatie. | Lontoon p:dat. **-rauta** *s.* putken muotoinen rauta. | Avaimen p. **-rivi** *s.* Jäähdyttimen p:t. **-rumpu** *s.* betonirenkaista tehty tierumpu. **-ruuti** *s.* ruuti, jonka rakeet ovat putken muotoisia. **-ryhmä** *s.* Höyrykattilan p:t. **-räjähdys** *s. sot.* ammuksen räjähtäminen aseen putkessa. **-salaoja** *s.* salaoja, jossa on pyöreät (tiili-, sementti- tms.) putket, putkioja. **-sieraimi|nen** *a. el.* — *S:sesti.* P:set 'Tubinares, lintulahko, jonka lintujen sieraimet aukeavat yläleuan päällä olevaan kaksijakoiseen torveen'. **-solu** *s. kasv.* johtojänteen putkimainen solu, vesisolu, trakeidi; vrt. putkilo.

putkistel|la[28] *v. harv.* kiemurrella, vääntelehtiä. | -- ylimmäisenä tämän [säkin] päällä p:i ja naukui pienessä pussissa Jukolan vanha kissa KIVI.

putkisto[2] *koll.s.* < putki. | Höyrykattilan, jäähdyttimen, viemärijärjestelmän, radiovastaanottimen p. Veri kiertää umpinaisessa p:ssa, suonistossa. — *Yhd.* höyry-, kaasu-, ilma-, tuli-, vesip.; jäähdytys-, lämmitys-, lämpö-, tuuletus-, vesijohto-, viemärip.

putki|sydäminen *a. el.* — *S:sesti.* P:sydämiset 'Leptocardia, alhaisin selkärankaisten ryhmä, jonka eläimillä ei ole varsinaista sydäntä'; *syn.* kallottomat. Suikulainen kuuluu p:sydämisiin. **-systeemi** *s.* **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.*

putkit|taa[2*] *v. harv.* **-us**[64] *teonn.* varustaa putkilla. | P. salaoja.

putki|tuli *s.* tykin suuliekki. **-|työ** *s.* Suorittaa p:töitä. Rakennuksen sähkö- ja p:työt. **-työläi|nen** *s.* = seur. | Ammatillisesti järjestäytyneet p:set. **-työmies** *s.* vesi-, kaasu- tms. johtoja asentava ja hoitava ammattimies, putkimies, -työläinen, -työntekijä. **-työntekijä** *s.* = ed. **-uuni** *s.* (tiilen- t. tervanpoltto-, hiilto- tms.) uuni, joka on putkimainen t. jonka kuumennus tapahtuu sisässä olevien putkien avulla. **-vahvistin** *s. rad.* **-valkea** *s.* tykin suuliekki. **-varasto** *s.* Vesijohtoliikkeen p. **-varoke** *s. sähk.* varoke, jossa sulakelanka t. -lamelli on suljettu lasi- t. posliiniputkeen. | Radiovastaanottimen p. **-varsi** *s. kasv.* Sarjakukkaisten p. **-vastaanotin** *s. rad.* vastaanotin, jossa on elektroniputket. **-venttiili** *s.* **-verkko** *s.* Kaupungin vesijohtojärjestelmän p. **-vesivaaka** *s. tekn.* teleskoopeissa, teodoliiteissa yms. käytetty putken muotoinen vesivaaka. **-väri** *s.* putkissa valmiina myytävä öljyväri, tuubiväri. **-yhde** *s. tekn.* = nysä 2.

putlaaja[16] *tek.* < putlata.

putlaamo[2] *s.* putlauslaitos.

putla|mellotus *s. met.* putlaus. **-rauta** *s.* putlattu rauta.

putlata[35] *v. met.* mellottaa rautaa sulattamalla se kuonan kanssa lieskauunissa ja hämmentämällä sen jälkeen teräskoukuilla, jolloin ilma hapettaa raudassa olevan hiilen ym. aineet.

putlaus[64] *teonn.* < ed. **-laitos** *s.* putlaamo. **-menetelmä** *s.* **-uuni** *s.* P. on arinallinen lieskauuni.

putlauuni *s.* = ed.

putoama[13] *s.* putoaminen; putous(korkeus); jyrkästi putoava paikka, jyrkänne, jyrkkäys. | Ammusten p:t aluksen ympärillä. Kosken p. on 15 m. Tiessä oli jyrkkä p.

putoamis|aika *s.* Vapaasti putoavan kappaleen p. **-korkeus** *s.* putoavan kappaleen lähtö- ja pysähdysasemien korkeusero, putouskorkeus. **-liike** *s.* putousliike. **-matka** *s.* **-nopeus** *s.* Vapaasti putoavan kappaleen, pommin, laskuvarjohyppääjän p. **-paikka** *s.* paikka, johon t. josta jk putoaa. | Pommin p. **-rata** *s.* Ilmaan heitetyn kiven p. **-vaara** *s.*

putoil|la[29] *frekv.v.* **-u**[2] *teonn.* < pudota. | Alkoi p. raskaita vesipisaroita. Hitaasti p:evia lumihiutaleita. Syyslehdet p:ivat puista. Rappaus on p:lut katosta. Pommit p:ivat kaupungin laitaosiin. Raskaina p:evat moukariskut. — *Kuv.* Sanat p:ivat harvakseen puhujan huulilta. Hetket p:evat raskaina, yksitellen, kiduttaen TALVIO.

putoukseton[57] *kar.a.* < putous. | P. joki.

-putouksinen[63] *poss.a.* < seur. | Heikko-, jyrkkä-, korkea-, matala-, pieni-, suurip.

putou|s[64] *s.* **1.** putoaminen; putoamismatka. | 7 m:n p. katolta maahan. Mitä korkeampi lento, sitä suurempi p. — Hintojen p. [= laskuj oli jopa 50 %. — *Kuv.* Alentaminen kapteenista sotamieheksi — mikä huima p.! **2. a.** jyrkästi putoava paikka virtaavassa vedessä, vesiputous, jyrkkä koski, köngäs. | Jyrkkä, kuohuva p. Niagaran p:kset. P:ksen kohina, jyminä. Vene syöksyi p:ksesta alas. — Kalaportaan p:kset. — *Yhd.* vesip.; ala-, keski-, yläp.; äkkip. **b.** *harv.* yl. jyrkästi putoava paikka, putoama, jyrkänne, jyrkkäys. | Kallio päättyy vedenrajassa jyrkkään p:kseen. **3.** putouskorkeus, putoama. | Kosken, joen, ojan p. Suuri, pieni, lievä p. Kymijoen p. Päijänteestä Suomenlahteen on n. 78 m. Salaojan p. 40—50 cm 100 metriä kohti. — *Yhd.* brutto-, nettop.

putous|aika *s.* putoamisaika. **-hukka** *s. tekn.* **-häviö** *s. tekn.* häviö, joka johtuu siitä, että vesiputouksen energiasta osa jää käyttämättä esim. voimalaitoksen hyväksi. **-koe** *s.* = pudotuskoe. **-korkeu|s** *s.* **1.** vesiuoman ylä- ja alapään t. yl. kahden kohdan korkeusero, putous, pudotus, putoama; painekorkeus. | Kosken, joen, kanavan p. Suuri, pieni p. Imatran alkuperäinen p. oli 18 m. Kosken voima riippuu vesimäärästä ja p:desta. **2.** = putoamiskorkeus. **-liik|e** *s.*, vars. *fys.* vapaasti putoavan kappaleen liike, putoamisliike. | P:keen kiihtyvyys, tutkiminen. **-matka** *s.* putoamismatka. **-nopeus** *s.* putoamisnopeus. **-porras** *s.* Koskeen rakennettu p.

putrefaktio[3] *s.* orgaanisen aineksen, etenkin valkuaisaineiden hajoaminen mädätysbakteerien vaikutuksesta. | Suolistossa tapahtuva p. on anaerobinen prosessi.

putro[1] *s. murt.* puuro.

putsaaja[16] *tek.* < putsata.

putsailla[29] *frekv.v.* < putsata. | P. kenkiään.

putsari[5] *s. ark.* putsaaja.

putsa|ta[35] *v. ark.* **-us**[64] *teonn.* puhdistaa, siistiä; kiillottaa. | Pestä ja p. P. vaatteensa, kenkänsä. Kiväärin p:us.

puttinkivant|ti *s. mer.* P:it 'märssystä t. prammisaalingista alempaan mastonosaan johtavat lyhyet vantit'.

putto[1(*)] *s.*, vars. *kuvat.* poikanen, kerubi. | Atlanttien ja p:jen kannattamat parvekkeet.

putu[1*] *s.* hienot roskat, puru, pöly.

puu[20] *s.* **I.** monivuotinen kasvi, jossa on (yksi t. useampi) vahva ja (yleensä) korkea, vasta ylempää haarainen t. kokonaan haaraton runko; vrt. pensas, varpu, ruoho. | Koivu, mänty, tammi, pihlaja ym. p:t. Kataja saattaa Etelä-Suomessa kasvaa p:ksikin. Suuri, pieni, korkea, matala, solakka, leveä, tuuhea, harva p. Paksu, hoikka, suora, käyrä(runkoinen) p. Haarainen, tasalatvainen p. Kasvava, elävä p. Luonnonvarainen, viljelty p. Kelo, pystyyn kuivunut p. Laho p. Syksyinen lehdetön p. P:t seisoivat paljaina. P:n juuret, tyvi, runko, latva, haarat, oksat, lehvät, lehdet, neulaset. P:n kuori, ydin, sydän. Kaadettu p. P:n kanto. Hakata p. haloiksi. Istuttaa puita. Puista puhtaaksi hakattu alue. Seistä p:n [= puun lehvistön] alla, varjossa, juurella. Kiivetä, nousta p:hun. — Elämän p. (tav. ◡). Raamatun luomiskertomuksessa mainittu hyvän ja pahan tiedon p. — *Kuv.* Maistaa, nauttia tiedon p:n hedelmiä, syödä tiedon p:sta 'saada opetusta, oppia'. Kielletyn p:n hedelmä 'luvaton nautinto t. mieliteko'. — Eräitä sanontoja. | Tyvestä p:hun noustaan 'työ, toiminta, kehitys, ura tms. on aloitettava alusta, aakkosista'. -- hedelmästä p. tunnetaan UT. Omena [t. hedelmä] ei putoa kauas p:sta 'lapsi tulee vanhempiinsa'. Jku ei näe metsää puilta 'ei huomaa pääasiaa, yleistä, olennaista pikkuseikkojen, yksityiskohtien, epäolennaisen vuoksi'. P:sta katsoen 'asiaa tarkemmin tuntematta t. tutkimatta, asiaan perehtymättä, asiantuntemattomasti t. summittaisesti katsoen'. P:sta katsoen saattaisi luulla, että --. Jku on kuin p:sta pudonnut (ja vähän säikähtänyt) 'hämmästynyt, neuvoton, hölmistynyt'. Tuijotti meitä kuin p:sta pudonnut. Jssak asiassa, jkn kanssa ei pääse p:hun ei(kä) pitkään (t. petäjään), p:sta pitkään (t. petäjään) 'mihinkään, minkäänlaiseen tulokseen'. Verot on maksettava, siitä ei pääse p:hun eikä pitkään. -- en pääse p:ta pitemmälle SILL. — *Yhd.* havu-, lehtip.; hedelmä-, jalop.; appelsiini-, heisi-, herne-, kirsikka-, luumu-, mahonki-, niini-, omena-, pähkinä-, päärynä-, sitruunap.; heinä-, kumi-, kuume-, leipä-, puksi-, pullo-, puna-, silkkiäis-, öljyp.; haapa-, koivu-, kuusi-, mänty-, pihlaja-, tuomip.; saniaisp.; koriste-, metsä-, piha-, puistop.; jättiläis-, kääpiöp.; aljo-, elätti-, joulu-, karsikko-, uhrip.; laulu-, pesäp.; emi-, hedep.; siemenp.; arvo-, hylky-, hyöty-, jättöp.; saha-, tukki-, tulitikku-, vanerip.; alus-, keski-, valta-, väli-, ylisp.; valo-, varjop.; kansallisp.; elämän-, sukup.

II. puusta aineena. | Koivun, männyn, tammen p. Kovaa, pehmeää, sitkeää, haurasta, raskasta, kevyttä p:ta. Valkoista, punaista, ruskeaa p:ta. Maalaamaton, maalattu p. Kostea, kuiva p. Laho p. P:ta käytetään mitä moninaisimpiin tarkoituksiin. P. rakennus-, huonekalu-, polttoaineena. P. paperin raaka-aineena. P:sta tehty laiva. Astiat olivat p:ta. P:n kemiallinen koostuminen. Uppoaa kuin terva kuivaan p:hun. Tuoreen, pihkaisen p:n tuoksu. P:sta veistetty kuva. Piirtää, leikata, kaivertaa p:hun. Lisätä p:ta uuniin. — Käydä p:lla 'noutamassa polttopuuta'. — Puutavarasta. | Kotimaisen p:n vienti. Kuorittu, kuorimaton p. Jalostamaton, jalostettu, sahaamaton, sahattu, veistetty, höyläämätön p. Pyöreän p:n hinnat. — *Kuv.* Maistua p:lta 'kyllästyttää, ikävystyttää, pitkästyttää, olla vailla kiintoisuutta, viehätystä'. Työnteko alkoi maistua p:lta. Puhua, jutella, lörpötellä, hölpöttää, kirjoittaa p:ta heinää 'hölynpölyä, joutavia, perättömiä'. — *Yhd.* haapa-, honka-, koivu-, kuusi-, leppä-, mänty-, pihlaja-, pyökki-, pähkinä-, saarni-, tammi-, tuomip.; jalop.; kelta-, musta-, punap.; ruusu-, santelip.; pii-, visap.; lahop.; hiilto-, huonekalu-, kaivos-, kalusto-, laiva-, massa-, paperi-, pino-, poltto-, päre-, rakennus-, rulla-, saha-, suksi-, tukki-, tulitikku-, vaneri-, venep.; resonanssip.; arvo-, hylky-, jäte-, jättö-, käyttö-, kotitarve-, sekap.; hella-, keittiö-, saunap.; kanto-, oksa-, pinta-, runko-, sydän-, ydinp.; kesä-, kevätp.; pienp.; vientip.

III. 1. kappale puuta, puukappale (tukki, pölkky, seiväs, kalikka, lauta tms.). | Pyöreä, nelikulmainen p. Lyhyt, pitkä p. Metrin pituinen p. Rantaan ajautunut p. Ratapölkkyjen hinta p:lta. Puiden kuoriminen. Valikoi sopivia puita pöytälaudoiksi. Ostin veneen p:t. Pinon pohjaksi asetetaan muutamia puita. Lyödä jkta p:lla päähän. — *Erik.* polttopuista (haloista, pilkkeistä yms.). | Sylyksellinen puita. Valmiiksi pilkotut p:t. Hae puita keittiöön! Panna puita pesään. P:t ovat jo hiilloksella. Hankkia talven p:t 'talveksi tarvittavat polttopuut'. — Eräitä sanontoja. | Seisoin kuin p:lla päähän lyötynä 'hämmästyneenä, neuvottomana, hölmistyneenä'. Kaikki olivat kuin p:lla päähän lyötyjä. Puilla paljailla 'vailla omaisuutta, huonossa taloudellisessa asemassa'. Perhe on aivan puilla paljailla. Jäädä, joutua puille paljaille. Koko talo meni puille paljaille. 2. vars. *yhd.* ja *ellipt.* eril. puisista esineistä, työkaluista, jnk rakennelman t. laitteen puuosista yms. **a.** *mon.* kangaspuista. | Panna kangas puihin. Ottaa kangas puista. **b.** *mon.* aisoista. | Panna hevonen puihin. **c.** jalkapuusta. | -- kerran istumme häpeän mustassa p:ssa KIVI. **d.** Veräjän p:t 'riu'ut'. **e.** eräissä sanonnoissa. | Pikkulapsi seisoo p:ta t. puita vasten, kävelee p:ta t. puita myöten t. pitkin 'huonekalujen t. seinien varassa'. — Käyhän istumaan, onhan siinä p:ta 'istuinta'. Oikaista pitkin p:ta 'paneutua makuulleen penkille tms.'. Maata paljaalla p:lla 'paljaalla penkillä t. lattialla'. — Painaa p:ta 'istuutua jllek istuimelle t. harv. istua jllak istuimella'. Käy sisään ja paina p:ta! 3. *yhd.* Aisa-, emä-, kaari-, kaide-, keula-, kokka-, kynnys-, käsi-, luokki-, masto-, noja-, porras-, puola-, purje-, raaka-, ruodep.; kerin-, viip-

sin-, vyyhdinp.; kangas-, loin-, luomap:t; kohonta-, pujottelu-, punnerrusp.; jalkap.; olkap.; tikap:t; kinnerp.; ristinp.; yöp.; alus-, kannatus-, kehä-, perä-, pohja-, poikki-, pysty-, pää-, päällys-, reuna-, tuki-, välip.; pitkosp.; laiva-, rakennus-, suksi-, venep. (us. mon.); kaivos-, paperi-, rulla-, tukki-, tulitikku-, vanerip. (us. mon.); hella-, kahvi-, keittiö-, poltto-, saunap. (tav. mon.); hylky-, jäte-, kalu-, tarvep.; hukku-, uppop.; osapuilleen.

puu|aine *s.* Koivun, lepän p. Kova, pehmeä p. Mahonki, arvokas p. Puun solujen p. eli ligniini. Pellavan kuitujen erotus p:aineesta. **-aines** *s.* Rakennukseen käytetty p. Viulun p. **-aita** *s.* **-akseli** *s.* Myllyn p. **-ala** *s.* puutavaraala. | P:n ammattimiehet. **-alkoholi** *s.* puusta valmistettu alkoholi. **-allas** *s.* **-alus** *s.* **1.** puulaiva. **2.** *harv.* = seur. **-alusta** *s.* P:an kiinnitetty kone. **-amme** *s.* **-antura** *s.* Koturni, korkealla p:lla varustettu kenkä. **-arina** *s. rak.* **-arkkitehtuuri** *s.* Vanhaa kansanomaista p:a edustava rakennus. **-ark|ku** *s.* Leikkauksin koristettu p. P:uille rakennettu silta. **-aro** *s. maant.* puita kasvava aro. **-ase** *s.* **-asti|a** *s.* P:oiden käyttö kotitaloudessa. **-astiateollisuus** *s.* **-aura** *s.*

puudeli[5] *s.* villakoira.

puuduksi|ssa, -in *adv.* puutuneena. | Jalka on p.

puudutt|aa[2*] *kaus.v.* < puutua. | Epämukava asento p:i jäsenet. — Erik. *lääk.* tehdä jk jäsen, kudos tms. tunnottomaksi, turruttaa. | P. hammas. P:ava myrkky. — *Kuv.* Pikkukaupungin henkisesti p:ava elämä.

puudutus[64] *s. lääk.* puuduttaminen; puuduttamalla aikaansaatu tila. | Hampaan, käden, hermon p. P. häviää. — *Yhd.* johto-, paikallis-, tiivistysp.; selkäydinp. **-aine** *s. lääk.*

puu|eriste *s.* **-eristin** *s.* **-erä** *s.* **-esine** *s.* **-etikka** *s. kem.* puun kuivatislauksessa saatu ruskea, palaneen hajuinen, etikkahappoa sisältävä hapan neste, puuhappo.

puuh|a[11] *s.* **1.** työ, askare, toimi, homma, touhu, puuhailu. | Työtä ja p:aa aamusta iltaan. Mielenkiintoista, raskasta, kuluttavaa p:aa. Olla p:assa. Ryhtyä p:aan. Lepo päivän p:ien jälkeen. Talonväki oli syömisen p:assa. **2.** hanke, aie, yritys. | Oltiin p:assa, p:issa oman talon hankkimiseksi. Koko p:an alkuunpanija. Paljasti vastustajiensa p:at. **3.** *yhd.*, us. *mon.* Akanotto-, ero-, kalastus-, keitto-, korjaamis-, laajentamis-, leipoma-, luku-, lähtö-, matka-, muutto-, naima-, pelastus-, perustamis-, rakennus-, ruoanlaitto-, siivous-, syömäp.; kapina-, vallankumousp.; koulu-, museop.; kahvi-, ruokap.; mielip.

puuhaaj|a[10] *tek.* < puuhata. | A. oli innokkaimpia uuden kirkon p:ista.

puu|haarikka *s.* **-haaruk|ka** *s.* Tarhakettujen kiinniottaminen p:alla.

puuhailija[14] *tek.* < seur.

puuhail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < puuhata. | P. kotiaskareissa. P:i kalanpyydysten kimpussa. P:lut elämänsä aikana yhtä ja toista. Alettiin p. lähtöä. Emäntä p:i kahvipannua tulelle. P:u lennokkien parissa. Salaliittolaisten p:ut.

-puuhainen[63] *poss.a.* Monip.

puuhaisa[13] *a.* = seur. | P. emäntä.

puuhak|as[00*] *a.* -kaasti *adv.* -kuus[95] *omin.* toimelias, työteliäs, uuttera, ahkera, hommakas, touhuisa. | P. ja uuttera ihminen. Liisa touhusi p:kaana keittiössä. A. oli vallankumouksellisista p:kaimpia. — P. [= monipuuhainen, -töinen] päivä.

puu|hake *s.*, us. *mon.* **-ham|mas** *s.* Myllynrattaan p:paat. **-happo** *s. kem.* = puuetikka.

puuha|ta[35] *v.* **1.** *intr.* askaroida, askarrella, hommata, touhuta, häärätä, toimia. | P. keittiössä, taloustoimissa. P:si ahkerasti aamusta iltaan. **2.** *tr.* (koettaa) saada aikaan, hommata, hankkia, toimittaa. | P. omaa taloa. Paikkakunnalle p:ttiin palokuntaa. P:ttiin suuret juhlat. Johtajalle p:ttiin kunniamerkkiä. P. ruokaa, vaatteita. P. lähtöä, matkaa, sotaa. Emäntä alkoi p. kahvipannua tulelle. Nuorukainen p:ttiin kouluun. P:si tyttärensä rikkaan talon emännäksi.

puuhautua[44] *refl.v.* (< ed.) hankkiutua, hommautua, varustautua, valmistautua. | P. levolle, matkalle. Olisi viisainta p. Amerikkaan.

puu|hedelmä *s.* puussa kasvava hedelmä. | Tärkeimmät p:hedelmämme ovat omena, päärynä, kirsikka, luumu ja pähkinä. **-hella** *s.* puuliesi. **-helm|i** *s.* Rukousnauhan p:et. **-hevo|nen** *s.* puusta tehty (leikkikalu- tms.) hevonen. | Pikkupoikien p:set. Troijan p. — *Kuv.* Kankea, jäykkä kuin p. Sellaisellehan nauraisivat p:setkin. Hymyilee kuin p. kuutamolla 'jäykästi, yksivakaisesti'.

puuhiili *s.* puusta syntynyt hiili, sysi. | Puuhiilen valmistus miiluissa. P. auton polttoaineena. **-auto** *s.* auto, jonka polttoaineena on puuhiili. **-jauhe** *s.* **-kaasu** *s.* puuhiilestä saatu polttokaasu. **-kaasutin** *s.* puuhiilellä toimiva kaasutin. **-käyttöinen** *a.* P. auto. **-masuuni** *s.* masuuni, jonka polttoaineena on puuhiili. **-murska** *s.* **-rauta** *s.* puuhiilimasuunissa valmistettu rauta. **-tuli** *s.* puuhiiltä poltettaessa syntynyt tuli.

puuhioke *s. tekn.* paperiteollisuuden puolivalmisteena käytetty hiomalla saatu puumassa, hioke, (mekaaninen) puumassa, mekaaninen puuvanuke, mekaaninen paperimassa. | Puuhiokkeen ja selluloosan vienti. **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.*

puuhiomo *s.* par. puunhiomo.

puuhka[11] *s.* **1.** päähineen turkisreunus. | Lakin p. saukonnahkaa. **2.** kaulassa t. hartioilla pidettävä pitkänomainen turkis, kaulapuuhka. | P. kaulassa. — *Yhd.* kaulap.; kettu-, hillerip.; höyhenp. **3.** käsipuuhka, muhvi. **-lakki** *s.* **1.** turkisreunuksinen miesten lakki. **2.** *a.* puuhkalakkinen. | Puhui Pirkka p. LEINO.

puuhkea[21] *a. harv.* tuuhea, pöyheä. | Karhun p. turkki. — *Kuv.* - - syödä hyvää ruokaa, että lihoisi, tulisi p:mmaksi MERIL.

puu|holkki *s.* **-holvi** *s.* **-huone** *s.* **1.** puinen huone. **2.** poltto- tms. puiden säilytyshuone. **-huonekalu** *s.*

puuhu|t[73] *dem.s. harv. runok.* < puu. | Saattoi saunan lämpimäksi, / kivet löylyn lyötäväksi / p:'illa puhtahilla KAL.

puu|huutokauppa *s.* puutavarahuutokauppa. **-huvila** *s.* **-häkki** *s.* **-hökkeli** *s.* **-imuk|e** *s.* P:-keessa poltettava savuke. **-istuin** *s.* **-istutu|s** *s.* P:sten reunustama katu. Pihan p:kset. **-jalas** *s.* **-jal|ka 1.** *s.* **a.** puusta tehty jalkaproteesi, puinen tekojalka. | Kapteenin p. P:an kopina. **b.** *mon.* jalkojen jatkona käytetyistä puista. | Kävellä korkeilla p:oilla. Kahlata p:oilla. **c.** P:oilla seisova pöytä. **2.** *a.* = seur. | P. mies. — *S:sesti.* Puosu, se p. **-jalkainen** *a.* P. mies. **-jalkavitsi** *s.* epäonnistunut, ontuva vitsi. **-jalkine** *s.* **-jaloste** *s.* Paperi ym. p:et. **-jalusta** *s.* P:lla seisova kone. **-jauhe** *s.* P:en täyttämä kairanreikä. — Erik. *puut.* linolimattoteollisuudessa, lattia- ja joskus seinämassanakin käytetty (puunjätteistä, sahanpurusta yms.) hienoksi jauhettu puuaine. | P:tta valmistava tehdas. P:en vienti. **-jauhetehdas** *s.* **-jauheteollisuus** *s.* **-jauho** *s.* = puujauhe. **-jousi** *s.* **-jumala** *s.* puinen (epä)jumalan kuva. — *Kuv.* Jäykkä, juhlallinen, totinen kuin p. **-jyrä** *s.* **-jät|e** *s.*, tav. *mon.* Sahajauho ym. p:teet. Puunjalostuslaitosten p:teet. P:teet polttoaineena. **-jättiläinen** *s.* jättiläismäinen puu. **-kaappi** *s.* **-kaari** *s.* **-kaasu** *s. tekn.* puuta sopivissa olosuhteissa kuumennettaessa saatu palava, myrkyllinen kaasu. | P:lla käyvä moottori, auto. **-kaasuauto** *s.* puukaasulla käyvä auto. **-kaasugeneraattori** *s. tekn.* = seur. **-kaasutin** *s. tekn.* kaasugeneraattori, jota käytetään kehittämään puukaasua polttomoottoreihin. **-kahv|a** *s.* P:oilla varustettu juntta. **-kalikka** *s.* **-kalu** *s.* Kaikenlaisia taloudessa tarvittavia p:ja. **-kalusto** *s.* Pirtin, myymälän p. **-kan|ki** *s.* Vääntää kiviä p:gella. **-kannatin** *s.* **-kan|si** *s.* P:nella peitetty kaivo, kuoppa. Sillan, laivan p. **-kantinen** *a.* P. raamattu. P. sohva. **-kappale** *s.* Pyöreä, nelikulmainen p. Kahdesta p:esta liimattu levy. **-kapula** *s.* **-karhi** *s.* **-kasa** *s.* **-kasv|i** *s.* **1.** = puu I. | Maamme puu- ja pensaskasvit. Ruusupuu, useista p:eista saatu puuaine. **2.** puuvartinen kasvi. | P:it ja ruohokasvit. **-kasvillisuus, -kasvisto** *s.* vrt. ed. 1. | Soiden niukka p. **-kasvitiede** *s.* dendrologia.

puukat[11]* *s. mon. mus. ark.* patarummut.

puuk|ata[85]* *v.* **-kaus**[64] *teonn.* = pukata. | P. jkta kylkeen. -- pukki oli p:annut Antresta takapuoleen TALVIO.

puu|katos *s.* **-katto** *s.* **-kattoinen** *a.* P. kirkko. **-katu** *s.* puupäällysteinen katu. **-kauha** *s.* **-kaukalo** *s.* **-kaupallinen** *a.* Maatalous-metsätieteellisen tiedekunnan p. linja. **-kaupp|a** *s.* puutavarakauppa. | P:aa harjoittava kaupunki. Tehdä p:oja. **-kauppias** *s.* puutavarakauppias. **-kehikko** *s.* Kaivon p. **-kehlo** *s.* **-kehyksinen** *a.* P. ikkuna, seula. **-kehy|s** *s.* Sängyn, taimilavan, lumikengän p. P:kseen pingotettu kangas. Nelikulmainen p. nitomatelineenä. **-kehä** *s.* Saunan p. oli jo valmiina. Kaivo, jossa on p. **-keihäs** *s.* **-kelkka** *s.* **1.** puinen kelkka. **2.** polttopuiden kuljetukseen käytetty kelkka, halkokelkka. **-kellari** *s.* polttopuukellari. **-kemia** *s.* tiede, joka tutkii puun kemiallista koostumusta ja kemiallisia ominaisuuksia. **-kemiallinen** *a.* P. tutkimus, teollisuus. **-ken|kä** *s.* puinen t. puupohjainen kenkä. | Hollantilaisten p:gät. P:gät sopivat mainiosti navettatöihin. P:kien kopina. **-keppi** *s.* **-kerro|s** *s.* Rungon kuori- ja p. P:ksella päällystetty lyijy.

puukhollari[5] *s. kans.*, nyk. vars. *leik.* kirjanpitäjä. | Kauppiaan, rautaruukin p.

puuki[4] *s. mer.* par. rynnäs.

puu|kiekko *s.* **-kiila** *s.* Puun halkaiseminen p:a käyttäen. **-kiipijä** *s.* Certhia, puissa kiipiviä jäykkäpyrstöisiä, ohut- ja kaarevanokkaisia, käyräkyntisiä lintuja; tav. = C. familiaris, meillä yleinen päältä harmaan ruskea, alapuolelta valkoinen pikkulintu; *mon.* heimosta Certhidae. **-kilpi** *s.* **-kirkko** *s.* Pitäjän vanha p. **-kisko** *s.* **-kiulu** *s.*

puukki|a[17]* *v.* = pukkia. | [Lampaat] hyppivät vastatusten ja p:vat toisiaan TALVIO.

puuk|ko[1]* *s.* **1.** yksiteräinen, tav. suorahamarainen veitsi, jonka kara on upotettu noin terän pituiseen päähän. | P., suomalaisten kansallisase. Kauhavan p:ot. P. työ-, tappeluaseena. P:on terä, kärki, hamara, kara, pää. P:on tuppi. Vyöllä heilui metallihelainen p. Vuolla p:olla. Lyödä, iskeä p:olla. Perata kaloja p:olla. Pistää p. toisen rintaan. Hyökkäsi p. kädessä toisen kimppuun. Antaa jklle p:osta 'lyödä jkta puukolla'. — Jklla on p. löyhästi tupessa 'jku on herkkä tarttumaan puukkoon lyödäkseen'. — *Kuv.* Sanat sattuivat kuin p. sydämeen. Ajatus pisti tuntoa kuin p:olla. Puhe katkesi kuin p:olla leikaten. Mentävä on vaikka p:koja sataisi 'vaikka vaarat t. vaikeudet olisivat millaiset tahansa'. — *Yhd.* keittiö-, partio-, teurastusp.; väkip.; lapinp. **2.** auran osana: veitsi.

puukko|junkkari *s.* puukkoa aseenaan käyttävä mellastelija; vars. 1850- ja 1860-luvulla useissa Etelä-Pohjanmaan pitäjissä riehuneista "häjyistä", jotka temmelsivät väenkokouksissa ja muutenkin häiritsivät järjestystä. | P:junkkarien aika. Härmä, p:junkkarien pitäjä. **-mainen**[83] *kalt.a.* P. sirppi. **-mies** *s.* puukon käyttäjä. — *Leik.* kirurgista. | Professori A. on taitava p. **-pistin** *s. sot.* lyhytteräinen puukkomainen pistin. **-saha** *s.* vars. reikien sahaamiseen käytetty suipoksi kärjeksi kapeneva yhden käden saha, pistosaha. **-sankari** *s. halv.* puukkoa aseenaan käyttävä tappelupukari t. mellastelija. | P. riehunut iltamissa. **-sep|pä** *s.* Kauhavan kuuluisat p:ät. **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.* **-viila** *s. tekn.* teräväreunainen puukkomainen viila.

puukon|arpi *s.* **-haava** *s.* **-hamara** *s.* **-hela** *s.* **-isku** *s.* **-kahva** *s.* **-kantokielto** *s.* kielto saapua erinäisiin tilaisuuksiin puukko mukanaan. **-kärki** *s.* **-pisto** *s.* — *Kuv.* Sanat osuivat kuin p:t. Tunsi kuin p:n sydämessään, tunnossaan. **-pää** *s.* Puinen, luinen p. **-terä** *s.* **-tuppi** *s.* Nahkainen p.

puu|kori *s.* **1.** puinen kori. **2.** kori, jossa kannetaan t. säilytetään polttopuita. **-kor|ko** *s.* Kengät, joissa on p:ot. **-korkoi|nen** *a.* P:set kengät. **-koroke** *s.*

puukot|ella[28]* *frekv.v.* **-telu**[2] *teonn.* < puukottaa.

puukotelo *s.*

puukot|taa[2]* *v.* **-us**[64] *teonn.* lyödä jkta puu-

kolla. | P. hengenvaarallisesti. Kuolemaan johtanut p:us Kotkassa.

puukottaja[16] *tek.*

puu|koukku *s.* Vaatenaulakko, jossa on p:koukut. **-kouru** *s.* **-kui|tu** *s.* P:tujen runko on pääasiassa selluloosaa. P:duista tehty rakennuslevy. **-kuitulevy** *s.* Ääntä eristävä p. **-kuja(nne)** *s.* Portilta pihaan johtava p. **-kumi** *s. tekn.* aine, joka liukenee puulastuista mietoon natronlipeään ja saostuu näin saadusta alkalisesta liuoksesta alkoholilla. | P. on pentosaaneihin kuuluva suurimolekyylinen hiilihydraatti. **-kuori** *s.* puinen kuori. **-kuorma** *s.* P:a vetävä hevonen. **-kuppi** *s.* **-kuula** *s.* **-kuutio** *s.* **-kuv|a** *s.* Pyhimyksiä esittäviä p:ia. Humoristinen p. — *Kuv.* Ilmeetön, jäykkä, juhlallinen kuin p. **-käärme** *s. el.* etupäässä puissa elävä käärme.

puulaaki[4] *s. ark.* (us. vars. puutavara-, tukki)-yhtiö, firma. | Myi metsänsä p:lle. P:n herrat, työnjohtajat. P:n saha, konttori. Olla p:n töissä. -- se on ruvennu Aalströmin p:in SILL. Tulitikkutrusti on ahne p. O.SIIPPAINEN. — Vars. *yliopp.* yhteisasunnosta t. -asuntolasta, yhdessä asumisesta. | Kolmen opiskelijan p. Asua p:ssa jkn kanssa. Heitä asui toisessa kerrassa [= kerroksessa] kokonainen p., viisi, kuusi nuorta miestä yhdessä hoidossa IVALO. — *Harv.* yhteistoiminnassa, "kompuksessa", "porukasssa", muiden kanssa olemisesta. | Mutta onpa aika vietävä tuo vallesmannikin, jos samassa p:ssa lienee KARHUM. **-hiihdot** *s. mon. urh.* vrt. puulaakiottelu. **-joukkue** *s. urh.* jnk yhtiön, liikkeen, viraston tms. henkilökunnan keskuudesta muodostettu urheilujoukkue. **-kilpailu** *s. urh.*, tav. *mon.* vrt. seur. **-ottelu** *s. urh.* jnk yhtiön, liikkeen, viraston tms. henkilökunnan keskinen t. jnk paikkakunnan yhtiöiden [jne.] henkilökuntien välinen urheiluottelu. **-viesti** *s. urh.* vrt. ed.

puu|laatikko *s.* **1.** puinen laatikko. | Vientipuolukat pakataan p:laatikkoihin. **2.** polttopuiden säilytyslaatikko, halkolaatikko. | Keittiön p. **-laat|ta** *s.* P:taan piirretty kuva. Kankaiden painaminen tapahtui aikoinaan p:oilla. **-laatu** *s.* Kova, pehmeä, kestävä p. **-laipio** *s.* **-laituri** *s.* **-laiva** *s.* **-laji** *s.* Metsiemme p:t. Koti-, ulkomainen, villi, viljelty p. Kova, pehmeä, sitkeä p. **-lajioppi** *s.* dendrologia. **-lajisuhteet** *s. mon.* Metsiemme p. **-lajitiede** *s.* dendrologia. **-lapio** *s.* P. soveltuu hyvin lumenluontiin. **-lasta** *s.* Kitti levitetään p:lla. **-lasti** *s.* P:ssa purjehtiva laiva. **-lastu** *s.*

puula|ta[35] *v. harv.* **1.** *tr.* työntää, töytäistä, pukata (vars. veteen). | P. jku veteen. **2.** *intr.* syöksyä, töydätä. | -- kissa suuttui ja p:si hiiren niskaan KS.

puu|lattia *s.* Maalattu, maalaamaton p. **-lauta** *s.* **-lautanen** *s.*

puulautu|a[44] *refl.v.* (< puulata) työntyä, tunkeutua. | P. toisten väliin. P. veteen. [Jänis] vilkutteli korviaan ja p:i sitten menemään AHO.

puu|lava *s.* **-lavetti** *s. sot.* **-leikkau|s** *s.* puusta t. puuhun veistetty koriste, kuvio t. kuva. | P:ksin koristettu alttari, tuoli, ikkunankehys, rukinlapa. **-levy** *s.* **-lieriö** *s.* **-liesi** *s.* liesi, jossa poltetaan puuta, puuhella; vrt. kaasu-, sähköliesi. **-liike** *s.* puutavaraliike. **-liima** *s.* puun liimaamiseen käytetty (vars. luu- t. nahka)liima. **-liiteri** *s. ark.* puu-, halkovaja. **-liito|s** *s.*, vars. *rak.* P:kset, puurakenteiden yhteenliittämistavat. **-linnoitus** *s.* **-list|a** *s.* Höylättyä p:aa. P:oista tehty säleikkö. P:alla peitetty rako. **-liuska** *s.* **-luisti|n** *s.* luistin, joka on kokonaan puuta t. jossa metalliterä on kiinnitetty puuosaan. | Kotitekoiset p:met. **-lukko** *s.* Vanhanaikainen p. **-luku** *s.* puiden lukumäärä. | Metsikön p. **-luokk|a** *s. metsät.* Harvennushakkauksia silmällä pitäen metsikön puut jaetaan pituuden, latvuksen aseman ja rungon laadun mukaan p:iin. **-lusikka** *s.* **-luuk|ku** *s.* P:uilla suljettavat ikkunat. **-lämmitteinen** *a.* puilla lämmitettävä. **-lämmity|s** *s.* P:ksellä kuumennettava liesi, kattila. Siirtyä p:ksestä kaasulämmitykseen. Talo, jossa on p.; joskus)(keskuslämmitys. **-lämmitystalo** *s.* puulämmitteinen talo.

puuma[11] *s.* Felis concolor, solakkaruumiinen, matalajalkainen, väriltään jossakin määrin vaihteleva amerikkalainen kissaeläin, kuguaari.

puumai|nen[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* P. kasvi. Korkea, p. pensas. Raita kasvaa p:-seksi. P:sesti haaroittuva kuvio. Kova, p. varsi. P. solu. P:seksi kovettunut retiisi.

puu|malja *s.* **-malli** *s. met.* puinen valumalli. **-massa** *s.*, vars. *tekn.* puusta valmistetuista paperin puolivalmisteista käytetty yhteisnimitys, paperimassa, puuvanuke; tav. (aik. vars. mekaaninen puumassa) = puuhioke. — Ampiaiset rakentavat pesänsä hienoksi pureskelemastaan p:sta.

puumerkk|i *s.* kirjoitustaidottoman henkilön nimensä asemesta piirtämä merkki. | P. käsittää usein nimen alkukirjaimet. Piirtää, panna, pistää p:insä jhk (asiakirjaan, omistamaansa esineeseen). Ei varas p:iänsä jätä SL. — *Kuv.* Eskon p. [asiaankuulumattomasta, tarpeettomasta, us. ymmärtämättömyyttä t. typeryyttä todistavasta merkinnästä, korjauksesta, jäljestä]. — Joskus vars. *leik.* **a.** nimikirjoituksesta. | Pistää p:insä vieraskirjaan. **b.** merkki, jälki. | Jättää p:insä joka paikkaan. Jänis on jättänyt p:insä lumelle. -- kasvoille [oli] aika uurtanut p:ejään ALKIO.

puu|miekka *s.* Pikkupoikien p:miekat. **-mie|s** *s.* puutyömies, kirvesmies, puuseppä. | P:hen työkalut. **-muna** *s.* P. pesämunana. **-muotti** *s.* Sementin valu p:in. **-määrä** *s.* Metsikön p. Tänä vuonna hakattu p. 5 standartin p. **-nappi** *s.* **-nappula** *s.*

puuna|ta[35] *v. ark.* -us[44] *teonn.* = buunata.

puu|naula *s.* vrt. vaarna, 2. pilkki, pliki. | P:-nauloilla kiinnitetty kengänpohja. **-navetta** *s.*

puun|haara *s.* **-haarukka** *s.* **-hakkaaja** *s.* **-hakkuu** *s.* Olla p:ssa. Lähteä p:seen. **-haltija** *s.* **-hiilto** *s.* **-hiomakone** *s.* kone, jossa valmistetaan puuhioketta. **-hiomo** *s.* puuhioketehdas. **-hukka** *s.*

puunilai|nen[63] *a.* ja *s. hist.* karthagolainen. | Roomalaiset nimittivät Karthagon asukkaita p:siksi.

puunilaisso|ta *s. hist.* P:dat 'Rooman ja Kar-

thagon välillä v. 264—146 cKr. käydyt kolme sotaa'. Ensimmäinen p.

puunjaloste *s.* = puujaloste.

puunjalostus *s.* pääasiassa puuta raaka-aineena käyttävä teollisuustoiminta. **-ala** *s.* Työttömyyttä p:lla. **-kone** *s.* **-laitos** *s.* **-liike** *s.* **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.* **-tuote** *s.* puunjaloste. **-yhtiö** *s.*

puun|juuri *s.* P:juurista tehty kori. **-jäte** *s.*, tav. *mon.* = puujäte. **-kaataja** *s.* **-kaato** *s.* **-kaatokone** *s. metsät.* Moottorisaha p:ena. **-kaivaja** *s.* P:t 'Anobiidae, puiden tuholaisina eläviä kovakuoriaisia'. **-kanto** *s.* **-kappale** *s.* **-kasvu** *s.* **-kolo** *s.* Tiaisen pesä p:ssa. **-kuivauskaappi** *s.* Lieden yhteyteen järjestetty p. **-kulutus** *s.* Maamme vuotuinen p. Uunin p. **-kuori** *s.* **-kylki** *s.* **-käyttö** *s.* Teollisuuden p. Epätaloudellinen p. **-lastu** *s.* **-latv|a** *s.* Aurinko nousi p:ojen takaa. **-lehti** *s.* **-leikkaaja** *s.* vrt. seur. | Keskiajan taitavat p:t. **-leikkaus** *s.* taito leikata puusta t. puuhun plastillisia kuvia t. ornamentteja, joko irtonaisia tai kohokuvi(oit)a, koristeveisto. | Harjoittaa p:ta. **-leikkaustaito** *s.* **-leikkaustyö** *s.* **-lukija** *s. metsät.*

puun|nella[28*] *frekv.v. harv.* -telu[2] *teonn.* < puuntaa. | Vanhain posket p:televat LEINO. Laskevan auringon p:telu välkkyili puitten latvoissa LEINONEN.

puunnut|taa[2*] *v. harv.* -us[61] *teonn.* tehdä puumaiseksi. | Kasvin varren p:tava aine.

puunnutusaine *s. harv.* inkrusti(aine).

puun|oksa *s.* **-pahka** *s.* P:sta koverrettu kuppi. **-pala(nen)** *s.* **-piirräntä** *s.* puuhun piirtäminen graafisena menetelmänä, puupiirrosten tekeminen, puunpiirtotaito, ksylografia. **-piirtotaito** *s.* = ed. **-piirtäjä** *s.* puuhun piirtäjä, puupiirrosten tekijä, puunpiirräntää harrastava graafikko, puupiirtäjä. **-pilkkoja** *s.* **-pilkonta** *s.* **-pinta** *s.* **-pureminen** *s.* vrt. seur. **-purija** *s.*, vars. *eläinlääk.* hevonen, jolla on sairaalloinen tapa purra soimeaan, parttaan tms. ja niellä samalla ilmaa; vrt. ilmuri. **-pätkä** *s.* **-pää** *s.* **-rako** *s.* **-run|ko** *s.* Suora, oksaton p. Istui maahan kaatuneella p:golla. **-siemen** *s.* **-siru** *s.* **-sorvaus** *s.* **-sy|y** *s.* Höylätä pitkin p:itä.

puunt|aa[8] *v.*, vars. *ylät.* hohtaa punertavalta. | P:ava rusko, iltapilvi. P:ava hongankylki. -- harmaat kylät punaisina p:aa LINN. -- siintäviä, soiluvia järvenselkiä, p:avia, ystävällisiä taloja LEINO. -- oli valju naamas, nyt p:aa *MANN. -- malvat p:aa verikarpaloissa SARKIA. — Joskus yl.: hohtaa, kajastaa. | -- valkeita pilviä alkaa p. puiden lomista A.E.JÄRVINEN.

puun|taimi *s.* **-tarve** *s.*

puunto[1*] *s.* puuntaminen, punerrus, kuumotus, kajo. | -- p. pilven, johon päivä hukkuu LEINO. P. pirtin seinän / honkapuulta hohtaa MANN.

puuntu|a[1*] *v. ylät. harv.* ruveta puuntamaan, punertua. | -- p:u puolat kankahalla LEINO.

puun|tuhka *s.* myös: puutuhka. | P. lannoitusaineena. **-tuhooja** *s.* Cossus cossus, iso, harmahtava kehrääjämäinen perhonen, jonka punaisen kirjava toukka syö lehtipuiden runkoihin pitkiä käytäviä. **-tuotto** *s.* Metsiemme p. **-työstö** *s.* **-työstökone** *s. tekn.* puun käsittelyyn käytetty työstökone. **-täi** *s.* = puutäi.

puu|nuija *s.* **-nukke** *s.* — *Kuv.* Jäykkä, ilmeetön kuin p.

puun|veisto *s.* **-veistäjä** *s.* Albin Kaasinen on tunnettu p:nä. **-viej|ä** *s.* Suomi on maailman suurimpia p:iä. **-vienti** *s.* P. Englantiin. **-öljy** *s.* = puuöljy.

puu|osa *s.* Puunrungon nilaosa ja p. Lyijykynän p. Koneen, rakennuksen p:osat. **-ovi** *s.* **-paalu** *s.* P:ille rakennettu laituri. **-paalutus** *s.* **-pahvi** *s. tekn.* pelkästä puuhiokkeesta valmistettu pahvi. **-pala(nen)** *s.* **-palik|ka** *s.* P:at leikkikaluina. **-palkisto** *s. rak.* **-palkki** *s.* Kattoa kannattava p. **-pallo** *s.* **-palttoo** *s. leik.* ruumisarkusta. **-paneeli** *s.* **-parru** *s.* **-pato** *s.* **-patsas** *s.* **-penk|ki** *s.* Maata kovalla p:illä. **-penni** *s.* kielt. yhteyksissä: Jk ei ole puolen p:n arvoinen, jk ei maksa puolta p:ä 'on aivan arvoton'. Sellaisesta romusta ei kannata maksaa puolta palanutta p:ä. **-permanto** *s.* **-piena** *s.* **-pihti** *s.*, tav. *mon.* **-piikki** *s.* **-piikkinen** *a.* P. äes. **-piippu** *s.*

puupiirros *s.* puulaattaan koholle uurrettu sekä siitä käsin t. kirjapainokoneella painamalla jäljennetty kuva, ksylografia. **-kuva** *s.* **-laatta** *s.* **-taide** *s.*

puu|piirtäjä *s.* = puunpiirtäjä. **-pilari** *s.* **-pilli** *s.* **-pino** *s.* **-pinta** *s.* Pöydän p. Maalattu, kiillotettu p. **-pistiäi|nen** *s.* P:set 'Siricidae, pistiäisiä, joiden toukat syövät puihin mutkikkaita käytäviä'. **-pitoinen** *a.* P. kirjoituspaperi. **-pohja** *s.* **-pohjai|nen** *a.* P:set kengät. **-pora** *s.* puun poraamiseen käytetty pora. **-por|ras** *s.*, tav. *mon.* Ullakolle johtavat p:taat. **-portti** *s.* **-puhal|lin** *s. mus.* puinen puhallussoitin. | Huilu, oboe, klarinetti ja fagotti ovat p:timia. **-puikko** *s.* **-puntari** *s.* **-puola** *s.* P:lle kierretty lanka. Köysitikkaiden p:t. **-putki** *s.* **-pylväs** *s.* **-pyssy** *s.* Pikkupoikien p:t. **-pytty** *s.* **-pyörä** *s.* **-päinen** *a.* P. veitsi. **-pää** **1.** *s.* P:llä varustettu veitsi. **2.** *a. halv.* typerästä ihmisestä. | Mokoma p. tollo! — *S:sesti.* Pekka on auttamaton p. **-päällyste** *s.* **-päällysteinen** *a.* P. katu. **-pökkelö** *s.* Laho p. — *Kuv.* Jäykkä, kankea kuin p. **-pölkky** *s.* **-pönttö** *s.* **-pöytä** *s.* **-raaka-aine** *s.* **-raja** *s. maant.* se raja, jossa arktisissa seuduissa napaa kohti mentäessä ja korkeilla vuorilla ylöspäin noustaessa puulajien esiintyminen lakkaa. | Polaarinen, alpiininen p. P:n yläpuolella kasvava kasvi. **-raken|ne** *s.* Välikatto, lentokoneen p. Siltaa kannattava p. P:teiden tulenarkuus. **-rakennus** *s.* **-rakennustai|de** *s.* Kansallinen p:teemme. **-rakennustyyli** *s.* **-rakenteinen** *a.* P. silta, välikatto. **-rasia** *s.*

puurast|aa[2] *v. harv.* -us[64] *teonn.* puurtaa, uurastaa. | -- p:aa kaivonsa kahdenkymmenenviiden metrin syvyyteen KARHUM.

puu|rata *s.* **1.** puukiskoinen kuljetusrata. **2.** puupäällysteinen urheilurata. | Keilailu p:radoilla. **-rengas** *s.*

puuri[1] *s. vaill. mer. ark.* eräissä sanonnoissa: Mies yli p:n [= yli laidan, mereen]! Tulee sairaus sekä kuolema, / yli p:n heitetään HJ.

NORTAMO. — *puuri|ssa,* -sta, -in 'laivassa'. | Minulla on p:ssa poika, jolla on oppia enemmän kuin meillä neljällä kapteenilla yhteensä PAKK.

puu|rikas *a.* → runsaspuinen. **-rikkau|s** *s.* Metsiemme p:det. **-rima** *s.* **-ripa** *s.* **-risti** *s.* Hautausmaiden p:t. **-ristikko** *s.* **-rivi** *s.* Kadun reunaan istutettu p.

puuro[1] *s.* **1.** *ruok.* jauhoista t. ryyneistä sekä niiden lisäksi us. marjoista, perunoista tms. veteen t. maitoon sakeahkoksi keitetty lusikkaruoka; *syn. kans.* huttu; vrt. kiisseli, velli. | Imelletty, vatkattu p. Paistettu p. Paksua, sakeaa, vetelää p:a. Keittää p:a. P. syödään tavallisesti maidon tai kastikkeen kera. P:n silmä 'puuroannoksen keskelle pantu voinokare'. Kutsua p:lle 'puuroa syömään'. — Kiertää kuin kissa kuumaa p:a SP. P. miehen tiellä pitää SL. *Yhd.* jauho-, ryynip.; kaura(hiutale-, -ryyni)-, maissi-, manna(ryyni)-, ohra(hiutale-, -jauho-, -ryyni)-, riisi(ryyni)-, ruis(hiutale-, -jauho-, -ryyni)-, tattari(ryyni)-, vehnä(hiutale-, -jauho)p.; hedelmä-, marja-, nauris-, peruna-, suklaa-, voip.; karpalo-, mustikka-, omena-, puolukka-, raparperip.; herkkup.; uunip.; joulu-, uutisp. **2.** ed:tä muistuttavasta tahdasmaisesta massasta. | Kipsijauhe sekoitetaan veteen veteläksi p:ksi. Kitti tehdään sekoittamalla liitujauhoa ja vernissaa kuivahkoksi p:ksi. Pellavansiemenistä keitetty p. hauteena. Savi oli vetelöitynyt sitkeäksi p:ksi. — Kaloja oli suvannossa p:na(an) 'hyvin sakeassa'. - - pane kahvia ja sikuria pannuun niin että sitä pitää olla yhtenä p:na LASSILA. | Eikö Manta nähnyt missä siivossa lattia oli? Sylkeä ja paperosseja p:naan TALVIO. — *Yhd.* kalkki-, kipsi-, pellavansiemenp.

puuro|aamiainen *s.* aamiainen, jonka tärkeimpänä ruokalajina on puuro. **-annos** *s.* **-haude** *s. lääk.* tav. pellavansiemenistä ja vedestä keitetty puuromainen haude.

puuroinen[03] *poss.a.* Pesemätön, p. lautanen.

puuro|jauho *s.,* tav. *mon.* **-juhla** *s.* jnk yhteisön (seuran, osakunnan, jnk liikkeen henkilökunnan tms.) keskuudessaan ennen joulua järjestämä illanvietto, "pikkujoulu", jonka ohjelmaan kuuluu yhteinen (riisi)puuron syönti. | Teini-, osakunnan p. **-kattila** *s.* **-kauha** *s.*

puuroks|et[01] *s. mon.* puuron ainekset, puurojauhot. | Jauhattaa p:ia. P. alkoivat olla vähissä.

puuro|kuppi *s.* **-lautanen** *s.* **-lusik|ka** *s.* **1.** lusikka, jolla syödään t. jossa on puuroa. **2.** tavallista ruokalusikkaa suurempi lusikka, jolla otetaan esim. puurovadista puuroa lautaselle. **-mai|nen**[03] *kalt.a.* P. aine, seos, massa, tahdas. P:set ruoat. — Puheäänestä: samea, paksu, epäselvä. | Nieluajos tekee puheen p:seksi. **-pata** *s.* P. porisee liedellä. **-puhe** *s.* puurojuhlassa ennen puuron syöntiä pidetty puhe. **-ruoka** *s.*

puurouhe *s.*

puuroutu|a[44] *v. harv.* tulla puuromaiseksi, saeta, tahdastua. | P:nut tahkonpöly. — *Kuv.* HPS:n peli p:i liian hidasvauhtiseksi. Äkkiä oli kapakassa ukkolauma p:nut hänen ympärillensä SEPPÄNEN.

puuro|vati *s.* **-vesi** *s.* vesi, johon puuro keitetään. | Panna p. tulelle.

puur|taa[9] *v.* **1.** edetä t. kulkea vaivalloisesti, ponnistellen. | P. lumen läpi. Auto alkoi p. mahaansa myöten liejussa HAANPÄÄ. — *Erik.* metsästyskoirasta: nuuskia samalla paikalla pääsemättä haun alkuun. **2.** uurastaa, ahertaa, ponnistella, puskea. | Oli p:tanut pellolla koko päivän. P. töitä. Kesän riemuja eivät malta ne maistaa, / vaan p:tavat työssä, kun aurinko paistaa KAILAS.

puurtaja[10] *tek.*

puu|rulla *s.* **-rum|pu** *s.* Neekerien p:pujen kumina. Tiehen rakennettu p. Ruuti kiillotetaan pyörivissä p:muissa. **-runko** *s.* puinen runko; vrt. puunrunko. | Teltan p. **-ruuv|i** *s.* **1.** puuhun upotettavaksi tarkoitettu teräväkärkinen metalliruuvi. | Hylly kiinnitetään seinään p:eilla. **2.** puinen ruuvi. | P:illa kiristettävä ruuvipuristin. **-ryhmä** *s.* Nurmikolla kasvava p. **-saavi** *s.* **-saha** *s.* puun sahaamiseen käytetty saha. **-salvos** *s.* **-sammio** *s.* **-saniainen** *s. kasv.* saniaispuu. **-sanko** *s.* **-sauva** *s.* **-savanni** *s. maant.* savanni, jolla kasvaa jonkin verran puita. **-seinä** *s.* **-selluloosa** *s.* P:sta valmistettu paperi, silkki.

puuseppä *s.* puutöitä (huonekaluja, ovia, ikkunankehyksiä tms.) tav. ammatikseen tekevä henkilö; *syn. ark.* nikkari. | Ammattitaitoinen p. — *Yhd.* huonekalu-, malli-, rakennusp.; konep. **-mestari** *s.* **-tehdas** *s.* → puusepäntehdas. **-teollisuus** *s.* → puusepänteollisuus.

puusepän|ala *s.* **-kisälli** *s.* **-kone** *s.* puusepäntyössä käytetty kone. **-lakka** *s.* pulituuri. **-liike** *s.* **-liima** *s.* puuliima. **-op|pi** *s.* Olla p:issa. **-tehdas** *s.* ovia, ikkunankehyksiä, us. myös eril. kalustoja yms. valmistava tehdas. **-teollisuus** *s.* vrt. ed. **-|työ** *s.* P:töitä suorittava liike. Huonekalut, ovet, ikkunankehykset ym. p:työt. **-verstas** *s.*

puu|silkki *s.* puuselluloosasta valmistettu tekosilkki, säteri. **-silta** *s.* kokonaan puinen silta t. silta, jossa on puinen päällysrakenne. | Joen yli johtava p. **-siru** *s.*

1. puuska[11] *s.* **1.** äkillinen, nopeasti ohi menevä voimakas tuulenhenki, vihuri, tuulispää, puuskapää, puuskaus, tuulenpuuska. | Tuulen p. Nousi äkillinen p., purje pullistui. Ankara pohjoisen p. - - lyijynsininen pilvi puhalsi villin p:n yli orelvapeltojen raskaan vihreän SILL. — *Yhd.* myrskyn-, tuulenp. **2.** äkillinen, nopeasti ohi menevä mielentila t. tunne; puuskapää, puuskaus. | Hellyyden, ilon, vihan, raivon, kärsimättömyyden, katkeruuden p. Ahkeruuden, innostuksen p. Itkun, naurun p. Hulluuden, juopottelun p. Satunnainen pessimismin, säästäväisyyden p. Surmasi toisen mustasukkaisuuden p:ssa. Sain äkkiä tarmon p:n. Ohimenevä uskonnollisuuden p. Lahjoitti jalomielisyyden p:ssa suuren summan. — *Yhd.* hellyyden-, kiukun-, raivon-, säälin-, tarmon-, vihanp.; itkun-, naurunp. **3.** äkillinen, nopeasti ohi menevä ruumiillinen (vars. taudin) tila, puuskaus, kohtaus. | Taudin, kuumeen, leinin p. Sai pahoinvoinnin p:n. — *Yhd.* taudin-, yskänp.

2. puuska[11] *s. kans.,* us. *halv.* leskivaimon kotiinsa naima mies (*harv.* leskimiehen kotiinsa nai-

ma vaimo), puusniekka. | Meni rikkaan lesken p:ksi.
3. **puuska** ks. puuskassa.
puuskah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Tuuli tohahteli ja p:teli. Kiukkuinen, p:televa luonne.
puuskaht|aa[2*] *v.* **1.** tuulesta: puhaltaa äkkiä, kohahtaa, tohahtaa. | Tuuli p:aa lehvistössä. **2.** *harv.* syöksähtää, tulvahtaa. | Kiukaasta p:ava löyly. - - silloin p:aa heitä kohden omien kuularuiskujen terässade K.LEHTIMÄKI. **3.** (vars. suoran esityksen johtolauseessa) puhumisesta: sanoa äkkiä jtak, puhjeta äkkiä puhumaan. | "Pidä suusi!" p:aa toinen vihaisesti. "'Mitä se teitä liikuttaa!" p:i johtaja.
puuskai|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* (< 1. puuska) puuskapäinen, puuskittainen. | P. tuuli.
puuska|juoppo *s.* puuskittain juopotteleva henkilö, tuurijuoppo. **-juoppous** *s.* vrt. ed. **-päinen** *a.* puuskittainen, puuskainen. | P. tuuli. Reuhtova, p. työnteko. Kiukutteleva ja p. luonne. **-pä|ä** *s.* = 1. puuska. | Tuulen p:ät. A:n synkkämielisyys kehittyi sairaalloisiksi p:iksi. - - katselemaan sielunsa ikävää hämärää, sen p:itä ja taas alakuloisesti masentuvaa aallokkoa RAILO. — *puuskapä|in,* -issä (adv.) puuskittain. | Tuuli p:in. Teki työtä p:issä.
puuska|ssa, -an *adv.* käsistä: lanteilla. | Seistä kädet p. Panna kätensä p:an. — Harv. *s:sesti.* - - hajasäärin, vasen käsi housuntaskussa, oikea veltossa p. kupeella LINN.
puuskaus[64] *teonn.* (< puuskahtaa) = 1. puuska. | Tuulen p. — Raivon, hellyyden, pahantuulen, synkkämielisyyden p. Martille tuli tuossa yht'äkkiä semmoinen hyvän tahdon p. AHO. — Naurun p. Yskän p. — *Yhd.* tuulenp.; hellyyden-, raivon-, vihanp.; itkun-, naurunp.; yskänp.
puuskautt|aa[2*] *kaus.v.* < puuskahtaa. | "Äitisi näköinen!" p:i Luukas JÄRVENT.
puuskittain *adv.* puuskina; aika ajoin, ajoittain; us.)(tasaisesti, säännöllisesti. | Satoi p. Työskennellä p. P. kehittyvä mielisairaus.
puuskittai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* puuskittain esiintyvä t. tapahtuva, puuskapäinen. | P. tuuli. P. tarmo, työnteko.
puusku|a[1] *v.* **1.** tuulesta: puuskahdella. | - - pohjatuuli p:i *MANN. **2.** puhkua, puuskuttaa. | - - rinta p:i, hohkui huuli *MANN. - - sinä palkeen p. annat A.KIVIMAA. — P. vihaa, kostoa. - - väärät todistajat nousevat minua vastaan ja p:vat väkivaltaa VT.
puuskut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | P:teli kovasta juoksusta ja kuumuudesta. Veturi puhkui ja p:teli.
puuskut|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* huohottaa, puhkua, puhkia, puuskua. | Hengittää p:taen. Kävellä, hiihtää p:taen. P. kovasta juoksusta. Pysähtyi hiukan p:tamaan. "Huh huh!" p:ti emäntä. P. vihasta. Palkeet p:tavat. Keuhkot p:tivat kuin palkeet. Veturin p:us. Salmesta tuli p:taen hinaaja. Juna p:taa vaivalloisesti pitkää mäkeä ylös.
puusniekka[10*] *s. kans.* = 2. puuska.
puu|sohva *s.* pehmustamaton puukantinen sohva. **-sokeri** *s.* puuta hapoilla hydrolysoitaessa syntyvä tuote, ksyloosi. **-solu** *s. kasv.* puusyy. **-solukko** *s.* **-sorvaamo** *s.* **-sorvi** *s.* puun sorvaamiseen käytetty sorvi. **-sprii** *s.* metyylialkoholi.
puustain[50] *s. kans.* = puustavi. | Opetella p:mia. Ei tunne p:miakaan.
puustakatsoja *s. kuv.* asiaa (tarkoin) tuntematon, asiaan perehtymätön henkilö; joskus: syrjäinen, sivullinen. | P:kin havaitsee, että - -.
puustavi[5] *s. kans.* (*rinn.* pokstavi, puustain) kirjain, aakkonen. | Poika osaa jo p:t. — *Kuv.* Lain p.
puustavilli|nen[63] *a. kans. ark.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* kirjaimellinen. | Jumalansanan p. käsittäminen. Hänen puhettaan ei kannata käsittää aivan p:sesti.
puustelli[5] *s.*, vars. *vanh.* virkatalo. | Kruunun p. (myös ◡). Kirkkoherran, kappalaisen p.
puusti[4] *s. kans. harv.* isku, lyönti; vars. korvatillikka, -puusti. | - - antoi hänelle vasten leukoja p:n julmalla nyrkillään ALKIO. — *Yhd.* korvap.
puusto[1] *koll.s.*, vars. *metsät.* kasvavat puut kokonaisuutena; kasvavien puiden muodostama puuvarasto (vars. taksatorisessa ja taloudellisessa mielessä). | Metsiemme p. P:n vuotuinen kasvu. Metsikön p:n kuutiomäärä. — *Yhd.* arvo-, siemen-, valtap.
puu|suoja *s.* **1.** puuvaja. **2.** *harv.* puinen suojarakennelma. | Puolustajien tekemät p:suojat. **-suojus** *s.* **-suutari** *s. kans.* puukenkien tekijä. **-syly|s** *s.* Toi p:ksen halkovajasta. **-syy** *s.* puuvartisten kasvien puuosan vahvikkeena toimiva vahvaseinäinen kuollut suippusolu, puusolu. **-säiliö** *s.* **1.** polttopuusäiliö. | Keittiön p. **2.** puinen säiliö. **-säk|ki** *s. leik.* saarnastuolista. | Vai jo mar Juho puusäkissä paukutteli? KIVI. **-säle** *s.* **-säleikkö** *s.* **-sälö** *s.* **-sänky** *s.*
puuta[11*] *s.* venäläinen painomitta: 40 Venäjän naulaa = 16,38 kg. | 5 p:a vehnäjauhoja.
puu|taakka *s.* **-talo** *s.* Yksikerroksinen p. Tehtaassa valmiiksi tehdyistä vakio-osista rakennettu p., koontatalo. **-taloteollisuus** *s.* teollisuus, joka valmistaa koontataloja. **-tanko** *s.* **-tappi** *s.* **-tapuli** *s.* Kirkon p.
puutarha *s.* viljelmä, jossa kasvatetaan hyötyt. koristekasveja, vars. hedelmä- t. koristepuita, marja- t. koristepensaita ja kukkia; vrt. kasvi-, yrttitarha, ryytimaa, puisto. | Kartanon p. Satoja omenapuita käsittävä p. Kasvitieteellinen p. Riippuvat p:t, ks. riippua. P:n istutukset ja käytävät. Hoitaa, viljellä p:a. Koko seutu oli kaunista kuin p. — *Yhd.* hedelmä-, kauppa-, keittiö-, koriste-, koti-, siirtolap.; kivikko-, maisemap.; katto-, pihap.; talvip.; harjoittelu-, koulup. **--ala** *s.* P:a 25 aaria. — P:n ammattimies. **--alue** *s.* **--apulainen** *s.* **--arkkitehti** *s.* perusteellisen ammattikoulutuksen saanut puutarhojen suunnittelija. **--arkkitehtuuri** *s.* puutarhojen taiteellinen suunnittelu ja rakentaminen, puutarhataide. **-esikaupunki** *s.* vrt. puutarhakaupunki. | Käpylä, Helsingin p. **-harava** *s.* **-harjoittelija** *s.* **-harjoittelu** *s.* Puutarhurikouluun pääsemiseksi vaadittu p. **-harrastus** *s.* **-herne** *s.* = tarhaherne. **-juhla** *s.* puu-

tarhassa pidetty juhla, "garden party". | Englantilaisten suosimat p:t. P. uuden konserttitalon hyväksi. **-kalusto** *s.* Pöydän ja neljä tuolia käsittävä p. Haravien, pensassaksien ym. p:n kunnossapito. **-kannu** *s.* puutarhanhoidossa käytetty kastelukannu, ruisku-, suihkukannu. **-kasvi** *s.* Pioni, komeakukkainen p. **-kaupunki** *s.* väljästi rakennettu, pienehköjä (us. yhden t. kahden perheen) taloja käsittävä kaupunki t. sen osa, jossa on tilaa puistoille ja yksityisille puutarhoille, puistokaupunki. **-keinu** *s.* puutarhoissa, pihoissa yms. käytetty sohvamainen (us. kahden vastakkaisen istuimen muodostama), erityiseen telineeseen ylhäältä tuettu keinu. **-kirja** *s.* puutarhakasveja, puutarhanhoitoa yms. käsittelevä kirja. **-koeasema** *s.* **-konsulentti** *s.* **-koulu** *s. vanh.* puutarhurikoulu. **-kukk|a** *s.* Leimukukat ovat suosittuja p:ia. **-kuokka** *s.* **-kurssi** *s.*, us. *mon.* puutarhanhoitokurssi. **-käytävä** *s.* **-lajike** *s.* puutarhakasvina viljelty kasvilajike. **-lapio** *s.* puutarhatöissä käytetty tasateräinen lapio. **-maa** *s.* P:n kevätmuokkaus. Tontilla on oma p. **-mai|nen**[93] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[85] *omin.* Hyvin hoidettu, p. seutu. **-maja** *s.* puutarhassa oleva huvimaja. **-mansikka** *s.* hyöty-, tarhamansikka. **-marja** *s.* Metsä- ja p:t. **-multa** *s.* Voimakasta, kuohkeaa p:a. **-n|aita** *s.* **-neuvoja** *s.*

puutarhan|hoito *s.* **-muuri** *s.* **-portti** *s.* **-viljelijä** *s.* **-viljely(s)** *s.*

puutarha|näyttely *s.* puutarhakasveja, -tuotteita ja -työkaluja, puutarhan suunnittelua ja hoitoa yms. esittelevä näyttely. **-opettaja** *s.* puutarhurikoulussa, maa- t. kotitalousoppilaitoksessa tms. puutarhanhoidon opettajana toimiva henkilö. **-opetus** *s.* puutarhanhoidon opetus. | Ammatillista p:ta annetaan puutarhaopistossa ja puutarhurikouluissa. **-opisto** *s.* korkeampaa puutarhaopetusta antava oppilaitos. | Lepaan p. **-palsta** *s.* **-penk|ki** *s.* **1.** Istua varjoisalla p:illä. **2.** P:eissä helottavat pionit. **-pöytä** *s.* P. vaahteran alla. **-ruisku** *s.* hedelmäpuiden, marjapensaiden yms. ruiskuttamiseen käytetty ruisku. **-sakset** *s. mon.* puutarhakasvien (vars. puiden ja pensaiden) leikkaamiseen käytetyt sakset. | Yleisimmät p. ovat oksasakset, pensasaitasakset ja ruohonleikkuusakset. **-seura** *s.* seura, jonka tarkoituksena on edistää puutarhanhoitoa. **-siirtola** *s.* tav:mmin siirtolapuutarha. **-sohva** *s.* **-taide** *s.* puutarhojen taiteellinen suunnittelu ja rakentaminen, puutarha-arkkitehtuuri. **-talikko** *s.* Litteäpiikkinen p. **-teknikko** *s.* hortonomin aikaisempi nimitys. **-tila** *s.* tila, jolla harjoitetaan etupäässä puutarhanhoitoa. **-tilkku** *s.* **-tuoli** *s.* Säleistä tehty p. **-tuot|e** *s.* Hedelmät, marjat, vihannekset ym. p:teet. **-tyyli** *s.* Englantilainen p. **-työ** *s.* **-työkalu** *s.* **-vadelma, -vattu** *s.* viljelty vadelma. **-veitsi** *s.* puutarhakasvien (vars. puiden ja pensaiden) leikkaamiseen käytetty veitsi. **-viljelmä** *s.* **-viljely|s** *s.* Hollannin laajat p:kset. **-äes** *s.*

puutarhuri *s.* ammattimainen puutarhan hoitaja t. kauppapuutarhan omistaja. | Kaupungin, kartanon p. Valtion rautateiden p:t. P. N.N. — *Yhd.* kauppap.; kaupunginp.; ammattip.; ylip. **-koulu** *s.* alempaa puutarhaopetusta antava oppilaitos.

puu|tarjotin *s.* **-taulu** *s.* **-tavar|a** *s.* **1.** *koll.* jonkin verran, karkeasti käsitelty (oksittu, sahattu, veistetty, halkaistu, höylätty t. sorvattu) puu taloudellisena hyödykkeenä. | Tukit, hirret, paperipuut, halot, pelkat, lankut, laudat, päreet ym. p. P. ryhmitellään valmistustavan mukaan pyöreään, halkaistuun, veistettyyn ja sahattuun p:aan eli sahatavaraan. Kuorittu, kuorimaton p. Höylätty p. Kuiva p. P:an kuljetus, vienti. P:an hinnat. — *Harv. mon.* P:oiden vienti. — *Yhd.* pien-, pino-, rakennus-, vientip. **2.** *harv.* puuesine, -teos. | Korvot ym. p:at.

puutavara|-ala *s.* **--asiamies** *s.* **-erä** *s.* 3.000 m³:n p. **-huutokauppa** *s.* Aulangolla pidettiin valtion p. **-kauppa** *s.* **-kauppias** *s.* **-laatu** *s.* **-laji** *s.* **-lasti** *s.* P:ssa purjehtiva alus. **-liik|e** *s.* Harjoittaa p:että. Maaseudun p:keet. **-markkin|at** *s. mon.* Hinnat p:oilla laskemassa. **-mies** *s.* puutavara-alalla toimiva mies. **-mitta** *s.* Syli p:na.

puutavaran|kuljetus *s.* P. vesitse. **-mittaus** *s.* **-myynti** *s.* **-ostaja** *s.* **-osto** *s.* Englannin p:t Suomesta. **-rahtaus** *s.* **-tuoja** *s.* Tanskan p:t. **-tuonti** *s.* **-tuotanto** *s.* **-tuottaja** *s.* **-uitto** *s.* **-vientijä** *s.*

puutavaranvienti *s.* **-järjestö** *s.* **-liike** *s.* **-satama** *s.* Kotka, tärkeä p.

puutavara|satama *s.* puutavaran vienti- t. tuontisatama. **-teollisuus** *s.* puuteollisuus. **-varasto** *s.* **-yhtiö** *s.*

puut|e[78*] *s.* **1.** tila, jossa (jklta, jltak) puuttuu jtak, (jklla, jllak) on jtak liian vähän, puuttuminen, ilman oleminen, riittämättömyys, niukkuus, pula;)(runsaus, yltäkylläisyys. | Jllak on jnk p., p. jstak. Rahan, ruoan, tupakan, kaluston, asunnon, tilan p. Hoidon, työn p. Rohkeuden, tarmon, älyn, hyvän tahdon p. Vastustus ja ymmärtämyksen p. Huutava p. työväestä. Opettajain p. yhä pahempi. Seurasta ei ollut p:etta. Kärsiä jnk p:etta. Teollisuutemme potee pääomien p:etta. Olla jnk p:teessa. Kasvit kuihtuvat veden p:teesta. Tuli sammui ilman p:teesta. Vitamiinien p:teesta johtuvat sairaudet. Ajan p:teen vuoksi yrityksestä on luovuttava. — *jnk puutteessa* jnk puuttumisen takia, jnk puuttuessa. | Sairas menehtyi hoidon p:teessa. Virka jäi hakijain p:teessa täyttämättä. Pianon p:teessa oli säestettävä harmonilla. Vastaaja tuomittiin kymmeneen 200 markan suuruiseen päiväsakkoon tai varojen p:teessa pidettäväksi 10 päivää vankeudessa. Jk kelpaa, menettelee paremman p:teessa. Torikassi voidaan paremman p:teessa tehdä paperista. — *Yhd.* ilman-, rahan-, rasvan-, ravinnon-, ruoan-, tavaran-, tilan-, työn-, uskon-, vitamiinin-, väen-, öljynp. **2.** varojen puute t. niukkuus, taloudellinen ahdinko, hätä, kurjuus, köyhyys. | P. ja köyhyys. Kärsiä p:etta. Elää p:teessa. Auttaa p:teessa olevia. Kuolla p:teeseen. P. ahdistaa. P. oli mökissä vakituinen vieras. Ei ole p:teen päivää elämässään nähnyt. **3.** puutteellisuus, puutos, vajavuus, heikkous, epäkohta, vika, varjopuoli. | Koululaitoksemme p:teet. Ihmisten heikkoudet ja p:teet. Paljon on p:teita maailmassa. Aseistuksen vanhanai-

kaisuus on paha p. Vikojen ja p:teiden korjaaminen. P:teistaan huolimatta ansiokas näytelmä.

puu|tekniikka *s.* puun käsittelyssä ja jalostamisessa käytetty tekniikka. **-teknillinen** *a.* P. laboratorio, tutkimus. **-teknologia** *s.* **-teline** *s.*

puute|lista, -luettelo *s.* luettelo siitä, mitä (jstak varastosta, kokoelmasta tms.) puuttuu. | Filatelistin p.

puuteollisuus *s.* saha-, vaneri-, puusepän- yms. teollisuuksien yhteisnimitys, puutavarateollisuus. **-kone** *s.* **-laitos** *s.* **-tuote** *s.*

puuteo|s *s.* Huonekalut, puuastiat, veneet ym. p:kset.

puuteri[5] *s.* ihojauhe. | Valkoinen, värillinen, tumma p. Nestemäinen p. Kasvot, nenä p:ssa 'puuteroituna'. — *Yhd.* riisi-, talkkip. **-huisku** *s.* huisku, jolla puuteri levitetään ihoon. **-rasia** *s.* Hopeinen p. **-sokeri** *s.* pölysokeri.

puuteroi|da[30] *v.* -nti[4*] *teonn.* levittää t. sirottaa puuteria. | P. nenänsä, itseään. P:tu ja maalattu nainen. P:tu peruukki. — *Kuv.* [Tuuli] puuteroi tienvarren mansikat askelten nostamalla hienoisella pölyllä M.RAPOLA.

puuteroimaton[77] *kielt.a.* Kiiltävä, p. nenä.

puuterva *s.* puusta (polttamalla) tislattu terva.

puutiainen[63] *s.* = puutäi.

puu|tiili *s.* tervalla tms. kyllästetty tiilen muotoinen puukappale. **-tiinu** *s.* **-tikku** *s.*

puut|on[67] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* P. seutu, aro, tunturi, saari. P:tomaksi hakattu alue.

puu|torni *s.* **-torvi** *s.*

puuto|s[64] *s.* puute; ks. sen merk.-ryhmiä. **1.** *harv.* Jonkin kudoksen p. voidaan korvata siirtämällä sen tilalle kudosta toisesta paikasta. -- eikä ole ollut leivästä eikä särpimestä p:sta LASSILA. -- näin työn p:ksen aikana teen muutakin M.MERENMAA. **2.** *harv.* P:sta kärsivä kirjailija PÄIVÄR. -- kärsinyt aineellista p:sta KIANTO. **3.** Vajavaisuudet ja p:kset. Vanhassa järjestelmässä oli pahoja p:ksia. [Ibsen] näkee nykyiset p:kset, erhetykset ja tarpeet syvemmin ja selvemmin kuin kukaan muu CANTH. Suo, Herra, synnit anteeks / ja peitä p:kset VK.

puutostau|ti *s. lääk.* tauti t. terveyshäiriö, joka aiheutuu elimistön säännölliselle toiminnalle tarpeellisten hormonien, vitamiinien t. kivennäisaineiden puutteesta, niukkuudesta t. epäsuhteesta. | Keripukki, riisitauti ym. p:dit.

puutt|aa[2*] *v. harv.* tartuttaa, kiinnittää, liittää. | Ei ole kättään työhön p:anut. P. nuotta 'tartuttaa puuttoon'. -- emäpuuksi taivon kaaren taittoi, / p:i pohjan ilman pieleksistä LEINO. — Nuotta p:aa 'tarttuu puuttoon'.

puutteelli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** vaillinainen, vajavainen, epätäydellinen, riittämätön, niukka. | P. ravinto, vaatetus. P. toimeentulo. Elää p:sissa oloissa. P:set tiedot. P. osoite. Laki on jäänyt kohdittain varsin p:seksi. Maanviljelys oli p:sella kannalla. P:sesti toimiva elin, laite. Kirjan virheet ja p:suudet. **2.** *harv.* = seur. | Auttaa yhteiskunnan p:sia.

puutteenalai|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* taloudellisessa puutteessa oleva, varaton, vähävarainen, köyhä. | P:set rintamamiehet. Elää p:suudessa. — *S:sesti.* P:sten avustaminen. Maaseudun vähäväkiset ja p:set.

puutteet|on[67] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* **1.** täydellinen, virheetön. | Kukaan ei ole p. **2.** taloudellisesta puutteesta vapaa. | Hyvät oltavat ja p:tomat päivät. **3.** *harv.* loppumaton, puuttumaton, yltäkylläinen. | Tää taivaan herkku kallis on, / on loppumaton, p. VK.

puut|to[1*] **1.** *s.* veden pohjassa oleva paikka t. esine (puu, kivi tms), johon kalanpyydys (vars. nuotta) tarttuu kiinni. | Nuotta, uistin tarttuu p:toon, on p:ossa. **2.** vain *yhd.* **a.** *s.* Sukup. **b.** *a. harv.* nom.-alkuisten yhd:ojen jälkiosana: jtak vailla oleva. | -- ei mua nenän alustaan / viiksip:ot puutukaan *MANN.

puut|tua[1*] *v.* **I.** ilmaisemassa jhk tarttumista, ryhtymistä. **1.** vars. *vanh.* tarttua, takertua, takeltua, juuttua. | Pyydykseen p:tunut otus. Ei p:tunut kala onkeen. Vene p:tui kivelle. Jalat tahtoivat p. saveen KAUPPISH. -- joka kuopasta nousee, se p:tuu paulaan VT. -- länget p:tui länkilöihin, / vemmel vempelen nenähän KAL. — Tehtiin taikoja, ettei riena metsämieheen p:tuisi. Jos ei "runon" pojista ollut laulajiksi, p:tuivat virret jonkun sukulaisen tai naapurin muistiin V.SALMINEN. **2.** *vanh.* tarttua, juuttua paikalleen, lakata liikkumasta, pysähtyä, seisahtua. | -- p:tui virrat vieremästä, / Rutjan koski kuohumasta KAL. **3.** sattua, osua. | Koko teoksesta on silmääni p:tunut vain pari painovirhettä. P:tuipa susi vastaan tiellä korvessa KS. Ensi kahakassa p:tui / luoti hänen olkahansa *CAJ. **4.** kajota, ryhtyä, käydä käsiksi. **a.** ryhtyä tekemään jllek jtak, koskea. | En p:u häneen pikkusormellanikaan. Älä p:u siihen vanhurskaaseen mieheen UT. -- linnan he jättivät p:tumatta ja hyökkäsivät sen sijaan täydellä voimalla myllyn kimppuun KALLAS. Jos pesä on velkainen ja jälkeen jäänyt puoliso taikka perilliset p:tuvat omaisuuteen ensin sitä kirjoituttamatta -- LK. **b.** ottaa käsiteltäväksi, ryhtyä ottamaan osaa, tulla mukaan, osalliseksi, sekaantua. | P. jhk asiaan, kysymykseen. P. politiikkaan. Sopimuspuolet sitoutuvat olemaan p:tumatta toistensa sisäisiin oloihin. Asian tähän puoleen sen enempää p:tumatta mainitsen --. P. tapahtumien kulkuun. Ei p:tunut lainkaan talon töihin. Isä ei paljoa p:tunut lasten kasvatukseen. -- p:uin tiedustelemaan hänen sukusuhteistaan I.HÄRKÖNEN. — P. [= tarttua, yhtyä, sekaantua] puheeseen, keskusteluun, väittelyyn. "Mahtaako se olla varmaa", p:tui puheeseen A. [Stool] loi nuottaa, imi piippuaan, / meluumme p:tumatta *CAJ. — *Harv.* -- hän seuraan p:tui [= yhtyi, liittyi] kuin kulkumies EINARI VUORELA.

II. lähinnä tilasta ilmaisemassa ilman, vailla olemista, uupumista. **1.** subj:na se, jota ilman, vailla jk on: olla poissa, olla t. esiintyä liian vähäisessä määrässä. | Jltak p:tuu jk, jtak 'jk on ilman, vailla jtak, jllak ei ole jtak, on jtak liian vähän'. Jklta p:tuu rahaa,

voimaa, tilaisuutta. Pekalta p:tuu luonnetta. Armeijalta p:tui aseita. Rakennuksesta p:tuu enää ikkunat. Lehtipuut p:tuivat metsästä kokonaan. Määrästä p:tui kolme kiloa. — Melkein kaikki olivat läsnä, vain pari jäsentä p:tui. Olisin kirjoittanut, mutta p:tui mustetta. Työtä ei ainakaan p:tunut. Vesiteiden p:tuessa oli käytettävä maakuljetusneuvoja. Omaisuus joutui perillisten p:tuessa valtiolle. — Ei leivästä ainakaan kokoa p:tunut. Kirja, joka ei saisi p. yhdestäkään kodista. Ei p:tunut niitäkään, jotka vastustivat. — P:tuu vain, että alkaisit itkeä. Se nyt vielä p:tuisi, että sairastuisin. Ei paljon t. paljoa p:u (p:tunut jne.), ettei jku tee (tehnyt jne.) jtak 'jku on (oli jne.) vähällä tehdä jtak, melkein tekee jtak, on tekemäisillään jtak'. Ei paljon p:u, etten itke. Ei paljoa p:tunut, ettei syntynyt ilmitappelu. — (Darwinin) p:tuva rengas 'Darwinin olettama apinan ja ihmisen välimuoto'. P:tuva sävelkorva, harkintakyky, par. sävelkorvan, harkintakyvyn puute. — *puuttumatta* us.: tarpeeksi (asti), riittämiin; vrt. myös II.3. | Ruokaa oli p:tumatta. -- virkansa toi hänelle p:tumatta jokapäiväisen leipänsä KIVI. **2.** subj:na se, joka on jtak ilman, vailla. **a.** olla ilman, vailla, kärsiä jnk **puutetta.** | **Jk p:tuu jtak.** Ei lyöpä asetta p:u SL. Joka leikistä suuttuu, se mieltä p:tuu SL. Vitamiineja p:tuva ravinto. Suojaavaa saaristoa p:tuva rannikko. Kirjelmä p:tuu enää vain allekirjoitusta. Sitä se nyt vielä p:tuisi, että --. Asukasluku ei paljon p:u puolesta miljoonasta. **b.** *vanh.* olla jssak suhteessa epätäydellinen, vajavainen, puutteellinen. | Sillä moninaisissa me kukin p:umme UT^{V}. **3.** *vanh.* 2. ryhmään liittyen absoluuttisesti, merk:tä adverbiaalilla täsmentämättä: loppua, hävitä, lakata. | -- eikä syöen syömät p:u, / juoen juomiset vähene KAL. Ja koska viini p:tui, sanoi Jeesuksen äiti -- UT^{V}. -- herrautens iäti / p:tumatta pysyypi VK^{V}.

puuttuma[13] *s.* **1.** *lääk.* puuttuminen; se mikä puuttuu, puutos, defekti. | Synnynnäinen selkänikamien p. Kudoksen p. voidaan korvata siirtämällä kudosta toisesta paikasta. — *Yhd.* kudosp. **2.** *liik.* manko, vaje. | Toimitetussa erässä oli 510 kg:n p.

puuttumat|on[67] *kielt.a.* **-tomasti** *adv.* **-tomuus**[65] *omin.* **1.** vrt. puuttua I.4.b. | P:tomuus toisten asioihin. **2.** loppumaton, lakkaamaton, alituinen, riittävä, täydellinen; vrt. puuttua II. | P. leipä, toimeentulo. P. tuore kala aina pöydässä. -- sampo ei ollut ainoastaan p. jauho-, suola- ja rahamylly, vaan -- E.N.SETÄLÄ. Harjoitti opintoja p:tomalla innolla. Siellä [taivaassa] onni muuttumaton, / p. VK.

puuttumattomuus|politiikka *s.* politiikka, joka välttää sekaantumista toisen valtion t. toisten valtioiden asioihin. **-sopimus** *s.* vrt. ed.

puuttumisilmoitus *s.* esim. ylemmälle viranomaiselle tehty ilmoitus siitä, että ao:lla ei ole ilmoitettavana mitään, jota ylempi on siltä tiedustanut. | Ilmoitukset lähetettävä 16.9. mennessä; p. tarpeellinen.

puuttuvai|nen[63] *a.*, vars. *vanh. ylät.* **-suus**[65] *omin.* puutteellinen (1). | P. ja heikko ihminen. Vähäiset ja p:set ovat voimamme. -- että te olisitte täydelliset ja eheät ettekä missään p:set UT. Tänä iltana tunsi nuori apulainen itsensä paljossa p:seksi KAUPPISH.

puutu|a[1*] *v.* **1.** muuttua puuksi t. puumaiseksi. | P:nut kasvinvarsi, solukko. Kova, p:nut retiisi. — *Kuv.* jäykistyä, jähmettyä, kovettua. | -- Antti p:i yhteen kohtaan AHO. -- hänen kasvonsa p:vat kauhusta TALVIO. -- antoi tupakanjäljen p. suupieliinsä ALKIO. **2.** turtua, herpautua, lamaantua, kuoleutua. | P:minen johtuu tavallisesti hermoa kohdanneesta puristuksesta. Jäsenet, jalat p:vat. Tunnottomaksi p:nut käsi. Työssä p:neet lihakset. Oikaista p:nutta selkää. — *Kuv.* -- ihmisiä, jotka p:neina, elämästä mitään tietämättä kulkivat läpi ikänsä samoja katuja JOTUNI.

puu|tuhka *s.* puuntuhka. **-tuki** *s.* **-tukki** *s.* **-tul|i** *s.* Juottovasaran kuumentaminen p:ella.

puutumaton[67] *kielt.a.* Ruohon maanpäällinen varsi on p.

puutumus[61] *s.* puutuminen, puutuneisuus; vrt. puutua 2. | P. leviää jäseniin. Hän tunsi itsensä kovin väsyneeksi ja jäseniin laskeusi veltto p. ALKIO.

puutunnainen[63] *s. myt.* jstak tarttunut tauti, tartunnainen. | Vedestä tarttunut p.

puu|tuoli *s.* **-tuoppi** *s.* **-tuot|e** *s.* P:teiden vienti. **-tylppy** *s. kasv.* **-tylppysolu** *s. kasv.* **-tynnyri** *s.* **-tyyli** *s. rak.* rakennustyyli, jonka päätunnusmerkkeinä ovat puuaineen erikoisominaisuuksista johtunut ja us. peittämättömänä esiintyvä, taiteellisesti vaikuttavaksi tarkoitettu konstruktio sekä leikkauskoristeet, puurakennustyyli. **-työ** *s.* Kaikenlaiseen p:hön tottunut. Uudisrakennuksen betoni- ja p:t. — Veneet, astiat ym. p:t. **-työkalu** *s.* **1.** puun käsittelyyn käytetty työkalu. **2.** puinen työkalu. **-työkone** *s. vanh.* puuntyöstökone. **-työläinen** *s.* **-työntekijä** *s.* **-täi** *s.* (myös: puuntäi) Ixodes reduvius, kosteissa lehtimetsissä elävä punkki, jonka naaraat pudottautuvat puista eläimiin t. ihmisiin verta imeäkseen, puutiainen. **-tärpätti** *s.* puusta saatu tärpätti. **-täyte** *s.* **-täytteinen** *a.* P. salaoja. **--uistin** *s.* uistin, jonka viehe on puuta. **--ukko** *s.* — *Kuv.* Jäykkä, ilmeetön kuin p. **--|upote, --|upotus** *s.* P:upotuksin koristettu kaappi. **-vaarna** *s.* **-vaja** *s.* tav. = halkovaja. **-valmiste** *s.* **-vanne** *s.* **-vanu** *s.* puusta valmistettu vanu. **-vanuke** *s. tekn.* puusta valmistettu paperin raaka-aine, puu-, paperimassa. | Mekaaninen p. 'puuhioke'. Kemiallinen p. 'puuselluloosa'. **-varasto** *s.* Talon p. Metsiemme p. **-var|si** *s.* Lapio, jossa on p. P:teen kiinnitetty haavi. — **Puilla, pensailla ja varpukasveilla on p. -vartinen** *a.* P. kirves, harava. — P. kasvi. **-varustus** *s.* Linnaa ympäröivä p. **-vasara** *s.* **-vati** *s.* **-veisto|s** *s.* Kristusta esittävä p. P:ksin koristettu kaappi. **-veits|i** *s.* Leikata voita p:ellä. — Vuolla, leikata kultaa p:ellä [= ansaita rahaa, kerätä omaisuutta helpolla] SP. Muutti Amerikkaan muka kultaa p:ellä vuolemaan. **-viilu** *s.* Vaneri, p:ista liimattu levy.

puuvilla *s.; syn.* pumpuli. **1.** puuvillapensaan

siemeniä ympäröivät pehmeät, valkoiset karvat, joita käytetään vars. tekstiiliteollisuuden raaka-aineena. | Puhdistettu, puhdistamaton, raaka p. P:sta valmistettu kangas. P:n tuotanto, tuonti. — Viljellä p:a 'puuvillapensasta'. 2. puuvillakankaasta. | Puku kotimaista p:a. **--alue** *s.* alue, jolla viljellään puuvillapensasta. | Amerikan p:et. **-batisti** *s.* **-flanelli** *s.* **-hahtuva** *s.* **-hame** *s.* **-hihna** *s.*

puuvillainen *ain.a.* P. kangas, puku.

puuvilla|istutus *s.* Yhdysvaltojen etelävaltioiden suuret p:istutukset. **-jäte** *s.*, tav. *mon.* **-kangas** *s.* **-kankainen** *a.* P. verho. **-kasvi** *s.* puuvillapensas. **-kehräämö** *s.* myös: puuvillankehräämö. **-kudonnainen** *s.* **-kudos** *s.* **-kuitu** *s.* **-kutomo** *s.* **-kärsäkäs** *s.* Anthonomus grandis, Amerikan puuvillaviljelyksillä suurta tuhoa aiheuttava 2—3 mm pitkä kärsäkäs. **-köysi** *s.* **-lakana** *s.* **-lanka** *s.* **-loimi** *s.* **-lumppu** *s.*, tav. *mon.* **-maa** *s.* puuvillaa tuottava maa. **-mainen** *kalt.a.* **-markkin|at** *s. mon.* Vähäistä hintojen kohoamista p:oilla. **-musliini** *s.*

puuvillan|kehruu *s.* **-kehräämö** *s.* myös: puuvillakehräämö. **-siemen** *s.* **-siemenkakku** *s.* puuvillansiemenöljyn puristusjätteistä valmistettu rehukakku. **-siemenöljy** *s.* puuvillan siemenistä puristettu, margariinin valmistukseen käytetty öljy, kottonöljy. **-tuotanto** *s.* **-vienti** *s.* **-viljely(s)** *s.*

puuvilla|paali *s.* **-paita** *s.* **-palttina** *s.* **-pensas** *s.* Gossypium, lämpimissä maissa viljeltyjä, tav. 0,5—1,5 m korkeita, joskus puumaisia Malvaceae-heimon pensaita, joilla on pehmeät, valkoiset siemenkarvat. **-plantaasi** *s.* **-puku** *s.* **-pörssi** *s.* Liverpoolin p. **-ruuti** *s.* pumpuliruuti. **-sametti** *s.* **-sato** *s.* **-selluloosa** *s.* **-sukka** *s.* **-tavara** *s.* **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.* Kotimainen p. **-trasseli** *s.* **-trikoo** *s.* **-tukko** *s.* pumpulitukko. **-tuote** *s.* **-valmiste** *s.* **-vanu** *s.* **-viljelmä** *s.* **-viljely|s** *s.* Amerikan p:kset.

puu|väli *s. kans.* kahden pystypuun välinen heinämäärä pieleksessä, sankaväli. | Montako p:väliä siitä Ihalaisen nurmesta nyt tuli heinää? LASSILA. **-väri** *s.* väripuista vedellä uuttamalla erotettu väri. **-yksilö** *s.* **-ämpäri** *s.* **-öljy** *s.* (myös: puunöljy) toisarvoinen oliiviöljy. | Raaka, puhdistettu p. P:ä käytetään poltto- ja voiteluaineena sekä rasvojen ym. valmistukseen.

puvusto[2] *koll.s.* < puku. | Miesten, naisten p. P:ni kaipaa uusimista. Teatterin p. Museon kansatieteellinen p. — *Yhd.* kesä-, talvip.; työ-, urheilup. **-n|hoitaja** *s.* Teatterin p.

puvuton[57] *kar.a.* < puku.

puzzle[9] [putsle], **-peli** *s.* = palapeli.

pv *lyh.* päivä. | 2 kk 5 pv.

pv. *lyh.* pienviljelijä.

pvm. *lyh.* päivämäärä.

pygmee[20] *s.* vars. muinaisten kreikkalaisten mytologiassa: kääpiö; myös ns. kääpiökansojen jäsenistä.

pyh *interj.* väheksymistä, yliolkaista suhtautumista, halveksimista osoittavissa ilmauksissa. | Hänkö muka olisi tosi mies. P.! | P.! Mitäs tuo nyt on olevinaan? | P.! Kaikkea sitä kuulee. P., pihkaa! P. — mitä miesten sanoista JOTUNI.

pyhiinvaellu|s *s.* useissa uskonnoissa tavallinen sellaisilla paikoilla käynti, joihin liittyy arvokkaita uskonnollisia muistoja t. joita niissä tapahtuneiden ilmestymis- t. parantumisihmeiden vuoksi pidetään jumalallisen voiman erityisinä vaikutuspaikkoina, toivioretki, pyhissäkäynti, pyhiinvaellusmatka, -retki. | Keskiajalla p:ksilla oli suuri merkitys syntien anteeksi saamisessa. Tehdä p. jnnek. P. Mekkaan, Jerusalemiin. — *Kuv.* Käydä p:ksella jkn suurmiehen haudalla.

pyhiinvaellus|kirkko *s.* kirkko, jossa käy pyhiinvaeltajia. **-matka** *s.*; *syn.* toiviomatka, -retki. | P:lla olevia toivioretkeläisiä. Tehdä p. jhk. **-paik|ka** *s.* Mekka on muhamettilaisten p. — *Kuv.* Pariisi, nuorten kirjailijain ja taiteilijain p. **-retk|i** *s.* Kristittyjen p:et Jerusalemiin.

pyhiinvael|taa *v. harv.* tehdä pyhiinvaellusmatka, olla pyhiinvaellusmatkalla. | Macbeth p:si Roomaan saamaan synninpäästöä.

pyhiinvaeltaja *s.* pyhiinvaellusmatkan tekijä, pyhiinvaellusmatkalla olija, toivioretkeläinen. | Kristitty, muhamettilainen p. **-isä** *s. hist.* P:t 'Englannista v. 1620 Pohjois-Amerikkaan uskonsa tähden vainottuina purjehtineet puritaaniset uudisasukkaat'. **-joukko** *s.*

pyhimmäinen[03] *sup.a. heng.* pyhin. | Nimist' on täällä kaikista / sun nimes p. VKV.

pyhimyksenkuva *s.* Veistetty, maalattu p.

pyhimy|s[04] *s.* **1.** henkilö, joka on tullut tunnetuksi erikoisen hurskaasta elämästään; vars. paavin pyhimyksiksi julistamista henkilöistä; myös ei-kristillinen, katolisen pyhimyksen asemaa vastaavaan asemaan joutunut hurskas henkilö. | Kunnioittaa jkta p:ksenä. Julistaa jku p:kseksi. P:sten palvonta. P:kset toimivat välittäjinä ihmisten ja Jumalan välillä. Suomen ainoa kanonisoitu p. oli piispa Henrik. — *Yhd.* kansallis-, nimikko-, pylväs-, pää-, suojelusp. **2.** hurskaasta, siveellisesti nuhteettomasta henkilöstä: "enkeli". | N. N. on toisaalta p., toisaalta konna.

pyhimys|arkku *s.* pyhäinjäännösarkku. **-elämäkerta** *s.* pyhimyksen elämäkerta. **-glooria** *s.* pyhimyskehä. **-hauta** *s.* pyhimyksen hauta. **-juhla** *s.* jkn pyhimyksen kunniaksi t. muistoksi vietetty juhla(päivä). **-kaappi** *s.* roomalaiskatolisissa kirkoissa alttariin kuuluva kaapin tapainen pienoispyhättö, jossa on pyhäinkuvia. **-kalenteri** *s.* pyhimysten merkkipäivistä laadittu kalenteri. **-kehä** *s.* valokehä, joka kuvataan pyhimyksen päätä ympäröimään, (pyhimys)glooria. **-kertomus** *s.* pyhimystarina. **-kultti** *s.* pyhimysten palvonta. **-kuva** *s.* pyhimyksenkuva. **-legenda** *s.* **-lipas** *s.* pyhäinjäännöslipas. **-päivä** *s.* jklle pyhimykselle omistettu päivä. **-tarina** *s.* jkn pyhimyksen elämästä t. jstak sen tapahtumasta kertova tarina, pyhimyskertomus, legenda. **-taru** *s.* = ed.

pyhimystenpalvonta *s.* tav. ^.

pyhimysusko *s.* pyhimyksiin uskominen.

pyhisin *adv.* pyhäisin. | Isä on kotona vain p.

pyhissä|kävijä *s.* pyhiinvaeltaja. **-käynti** *s.* pyhiinvaellus.

pyhitty|ä[18*] *pass.v.*, vars. *heng.* < pyhittää. | -- me kaipaamme juuri tätä, että meidän koko olemuksemme, koko henkemme, koko sielumme ja koko ruumiimme p:y L.POHJANPÄÄ. Mahdollisuuden mukaan on [Raamatun käännöksessä] käytetty vanhoja, käytännössä p:neitä sanoja ja niiden mukaista lauserakennetta A.F.PUUKKO.

pyhittäjä[10] *tek.* Pyhä Henki on Isän ja Pojan Henki, eläväksitekijä ja p. AK. Oi, Luoja, lohduttajamme, / ja Henki, p:mme, / sä opettaja oikea, / totuuteen meitä johdata VK.

pyhittäyty|ä[14] *refl.v.* < seur. **1.** omistautua, antautua. | P. kokonaan jhk tehtävään, jllek aatteelle. P. Jumalalle. -- kun ei ollut ketä rakastaa, kun en saanut p. äidiksi JOTUNI. **2.** *raam.* puhdistautua erikoisin uskonnollisin menoin. | P:kää ja tulkaa minun kanssani uhrille VT.

pyhit|tää[28*] *v.* **-ys**[64] *teonn.* **1.** vars. *raam.* ja *heng.* pitää pyhänä. | P:etty olkoon sinun nimesi VT. Muista p. lepopäivä VT. Sapatin, lauantain p:täminen. Ollia [= Ollin päivää] p:ettiin paikoin, niin ettei uskallettu silloin kehrätä, ei heinää niittää eikä leikkuuta aloittaa PAULAH. **2.** tehdä jku t. jk pyhäksi. **a.** vars. *usk.* Pyhän Hengen kehittävästä työstä ihmisessä. | Armonjärjestyksen asteet ovat herätys, vanhurskauttaminen, uudesti syntyminen ja p:ys. Jumalan jatkuvaa armotyötä uskovassa nimitetään p:ykseksi ERKKI KAILA. Mutta itse rauhan Jumala p:täköön teidät kokonansa VT. Mua, Pyhä Henki, p:ä, / luo minuun uusi elämä VK. -- ainoa puhdas p:ys / on Vapahtajan yhteys VK. **b.** puhdistaa uskonnollisin menoin, tehdä pyhään tarkoitukseen kelvolliseksi, siunata. | P. siviiliavioliitto kirkollisella siunauksella. P. jokapäiväinen leipänsä rukouksella. P:täminen 'liturginen toimitus, nimenomaan ehtoollisliturgiassa asetussanojen lukeminen, jolla leipä ja viini siunataan pyhään tarkoitukseensa'. Ja pue Aaron pyhiin vaatteisiin ja voitele hänet ja p:ä hänet, että hän pappina palvelisi minua VT. — Pakanallisessa kultissa. | P. metsästysvälineensä. P. itsensä metsästämään lähtiessään. **c.** antaa jllek pyhän leima. | Ristinkuolemallaan Kristus p:ti kuoleman. Lain p:tämästä avioliitosta syntynyt lapsi. Tämän kiellon ovat p:täneet laki, tapa ja uskonto. Ikivanhan käytännön ja perimätavan p:tämä menettelytapa. -- hän vastusti kaikkea vanhaa ja p:yksen saanutta niin hyvin filosofiassa kuin runoudessa KOSKENN. — "Tarkoitus p:tää keinot" oli jesuiittain tunnuslauseena. **3.** a. *usk.* omistaa, vihkiä jku t. jk pyhään käyttöön, tarkoitukseen. | P. kappeli jllek pyhimykselle. Kirkon p:etty maa 'siunattu hautausmaa'. Ja minä p:än ilmestysmajan ja alttarin; ja minä p:än Aaronin poikinensa pappeina palvelemaan minua VT. **b.** pakanallisesta kultista. | Kreikkalaiset p:tivät teatterinsa Dionysokselle. Auringolle p:etty eläin. Egyptiläiset uskoivat, että kukin jumala oli p:tänyt itselleen erikoisen eläinlajin AK. **c.** vars. *ylät.* omistaa jk jllek t. jhk. | P. elämänsä sairaiden ja kärsivien auttamiseen. P. elämänsä ja voimansa tieteen palvelukseen, tieteelle, suurille aatteille. Suuren miehen muistolle p:etty päivä. — *Kans.* varata käyttöönsä t. jhk tarkoitukseen. | Apajapaikan p:täminen. -- muutti hynttyineen peräkamariin, jonka p:ti itselleen TOPPILA. **4.** *3. pers. ark.* kielt. yhteyksissä: hyödyttää. | Ei p:ä lähteä tällaisella säällä. Mitä se p:tää, jos pöntössä asut, / jos munit munittajillesi täyteen vasut? MANN.

pyhitys|elämä *s. heng.* Armonmurroksesta tuli vakavan p:elämän alkaa ja edistyä kristilliseen täydellisyyteen AK. **-kokous** *s.* vars. pelastusarmeijan kokous, jonka tarkoituksena on osanottajien pyhittäminen. **-liike** *s. usk.* Pohjois-Amerikan metodistien piiristä ympäri maailman levinnyt uskonnollinen liike. **-oppi** *s. usk.* oppi pyhityksestä; ks. pyhittää 2.a. **-saarna** *s. usk.*

pyhk- *vanh.* ja *murt.* pyyhk-.

pyhyyden|häväistys *s.* pyhäinhäväistys. **-loukkau|s** *s.* Kirkonvaras on syypää p:kseen.

pyhyy|s[05] *omin.* < seur. **1.** vrt. pyhä A.I. | P., -- Jumalan ominaisuus, joka sisältää sen ajatuksen, että Jumala on siveellisen täydellisyyden perikuva ja siveellisen maailmanjärjestyksen ylläpitäjä ja sellaisena absoluuttinen hyvä tahto IT. **2.** vrt. pyhä A.II. | P:destään kuuluisa erakko. Lähe en piikojen p:ttä / enkä vaimojen vähyyttä: / saisin jos sataki naista, / tuhat piikoa pi'ellä KAL. — Olipa impi ilman tyttö, / --. / Piti viikoista p:ttä, / iän kaiken impeyttä KAL. — Erik. *s:sesti* paavin puhuttelunimenä. | Hänen p:tensä paavi. Teidän P:tenne. **3.** vrt. pyhä A.III. | Sakramenttien p. Temppelin p. Pitää jtak p:den häväistyksenä. **4.** vrt. pyhä A.IV. | Laki, jolla on perustuslain p. Lupauksen, sopimuksen p. Omistusoikeuden p. Hallitsijan lupauksen p.

pyh|ä[11]; pyhästi, pyhyys ks. erikseen.

A. *a.* **I.** vars. *usk.* Jumalasta: kaiken pahan, epäpuhtaan, maallisen yläpuolella oleva, ehdottomasti kunnioitettava, palvottava, pelättävä. | Jumala on p., koska hän rakastaa hyvää AK. P., p., p. Herra Sebaot; kaikki maa on täynnä hänen kunniaansa VT. -- p. Jumala on oleva p. vanhurskaudessa VT. — *Erik.* **1.** *s:sesti* Jumalasta t. Kristuksesta. | Ja pakanakansat tulevat tietämään, että minä olen Herra, Israelin P. VT. -- sinun lunastajasi on Israelin P., hän joka kaiken maan Jumalaksi kutsutaan VT. Minä tunnen sinut, kuka olet, sinä Jumalan P. [= Kristus] UT. **2.** eräissä kiteytyneissä ilmauksissa. | P. Henki 'Pyhän Kolminaisuuden kolmas persoona'. Isän ja Pojan ja P:än Hengen nimeen. Aamen. | P. kolminaisuus 'jumaluuden kolme persoonaa'. **3.** jstak, joka on lähtöisin Jumalasta. | Jumalan p. sana, p:ät käskyt. Jumalan p. evankeliumi. [Jumala] armollisesti aina lähetti mulle henkensä valkeuden p:iä säteitä KIVI.

II. henkilöstä, joka on läheisessä yhteydessä Jumalan kanssa: hurskas, siveellisesti nuhteeton, synnitön, puhdas; myös seurakunnasta

tms., mielenlaadusta, teoista tms. | Sillä kirjoitettu on: "Olkaa p:ät, sillä minä olen pyhä" UT. -- niin muistakaa ja täyttäkää kaikki minun käskyni ja olkaa p:ät Jumalallenne VT. -- ihmiset ovat p:iä sikäli kuin he saavuttavat siveellisen täydellisyyden AK. Kanervalla oli sittenkin vanhoja syntejä, vaikka häntä niin p:änä pidettiin KATAJA. P. isä 'paavi'. — *Yhd.* epä-, tekop. — *Erik.* **1.** pyhimyksistä. | Pitää jkta p:änä. Julistaa p:äksi 'pyhimykseksi'. P. Pietari. P. Anna, Birgitta. Ludvig IX P. P. Neitsyt 'Neitsyt Maria'. P. perhe 'Maria, Joosef ja Jeesus-lapsi, vars. taideteoksen aiheena'. P. Jumalan äiti. Marjatta, matala neiti, / p. piika pikkarainen KAL. — Vannoa kaikkien p:ien nimessä. P:äin miesten päivä 'pyhäinpäivä'. Kun p:ät miehet [= pyhäin miesten päivä] kuivin jaloin tulevat, niin märin jaloin menevät SL. P:inä miehinä pidetään [työväen]talolla häät TALVIO. **2.** *s:sesti mon. raam.* ja *heng.* Jumalan lapset, hurskaat; erik. alkukristillisen seurakunnan jäsenet;)(maailman lapset, syntiset. | Herra, minä olen monelta kuullut siitä miehestä [= Sauluksesta], kuinka paljon pahaa hän on tehnyt sinun p:illesi Jerusalemissa UT. Suo, että kerran taivaassa / saan olla p:äis parissa VK. — *Erik.* **a.** *pyhien yhteys.* Minä uskon -- pyhän yhteisen seurakunnan, p:äin yhteyden KIRKKOKÄSIKIRJA. Näin ollen [on] ulkonaisen kirkkoseurakunnan ohella elävä Kristuksen kirkko, p:ien yhteys, jonka jäseninä ovat kaikki uudestisyntyneet, Pyhän Hengen saaneet ihmiset V.HAVAS. **b.** Myöhempien Aikojen P:ät 'mormonit'. **3.** mielenlaadusta, teosta tms., joka todistaa läheistä suhdetta Jumalaan t. jolla on syvällinen uskonnollinen sisällys; us.: siveellisesti nuhteeton, täydellinen, puhdas; vrt. V. | Tervehtikää toisianne p:ällä suunnalla UT. — *Erik.* valasta, lupauksesta, sopimuksesta, jota tehtäessä t. annettaessa otetaan Jumala todistajaksi. | Vannoa p:immät valansa. Antaa p. lupaus jstak. Piispan p:ät velvollisuudet. — P. allianssi l. liitto 'liitto, jonka Euroopan hallitsijat solmivat Napoleonin kukistuttua ja jonka tarkoituksena sanottiin olevan koota Euroopan kansat yhteen kristillisessä veljeydessä uskonnon, rauhan ja oikeudenmukaisuuden turvaamiseksi'.

III. esineestä t. jstak ei-persoonallisesta: Jumalalle, jumalanpalvelukseen erotettu, vihitty, omistettu t. sellainen, jonka välityksellä Jumala t. jumaluus ilmaisee itsensä ja jolle sen vuoksi osoitetaan erikoista kunnioitusta, jota palvotaan; myös pakanallisten uskontojen yhteydessä;)(maallinen, profaani. **1.** Pitää jtak p:änä. Jk on p:än häpäisemistä. Jklle ei ole mikään p:ää. Tämä olkoon teille ikuinen säädös sukupolvesta sukupolveen, tehdäksenne erotuksen p:än ja epäp:än, saastaisen ja puhtaan välillä VT. — Kirkon p:ät toimitukset. Vihkiä kirkko, ehtoollisvälineet p:ään tarkoitukseensa. Herran p. ehtoollinen. P. ateria 'ehtoollinen'. P:ät sakramentit. Päivän p. teksti. P. kirja 'Raamattu'. Maailman uskontojen p:ät kirjat 'Raamattu, Koraani jne.'. Kirkoisien p:ät kirjoitukset. P. savu ja p:ät öljyt. P. sota 'uskonsota, vars. muhamettilaisten sota vääräuskoisia vastaan'. Muinaiset kreikkalaiset kävivät Delfoin suojelemiseksi p:iä sotia. P. historia 'raamatullinen historia Jumalasta ja vapahduksesta'. P:ät kielet 'heprea ja kreikka'. Babylonialaisten pappien p:änä kielenä oli umerin kieli. Kolmea ja yhdeksää on monin paikoin pidetty p:inä lukuina. P. sääty 'aviosääty'. — *Myt.* uskonnollisin menoin puhdistettu, pyhitetty, tabu. | Saunamatkan jälkeen oli metsämies täysin p. ja hänen täytyi visusti karttaa naisväkeä AK. Saajanpa käet sulimmat, / sormet pyytäjän p:immät KAL. **2.** paikasta, rakennuksesta, laitoksesta yms. | Herran p. temppeli. P. paikka. | Älä tule tänne! Riisu kengät jalastasi, sillä paikka, jossa seisot, on p. maa VT. — P. [= Kristuksen] hauta. P. maa 'Palestiina'. P. kaupunki 'Jerusalem'. Mekka, muhamettilaisten p. kaupunki. Ganges on intialaisten p. virta. P. Venäjä. P. synodi 'Pietari Suuren perustama Venäjän kirkon korkein hallintovirasto'. P. saksalais-roomalainen valtakunta. — *S:sesti.* Jerusalemin temppelin ytimenä oli kaksi huonetta: p. ja kaikkein p:in. Alttari on kirkon kaikkein p:in. Päästää jku kaikkein p:impäänsä (kuv.) 'eristettyyn, salaiseen tms. olinpaikkaansa, johon ei sivullisia yleensä päästetä'. — *Myt.* P. metsikkö, uhrilehto. P. lähde. -- juoksi Tuonelan joelle, / p:än virran pyörtehelle KAL. — *Kuv.* Mutta v. 1833 hän [Lönnrot] pääsi suomalaisen runon p:ään maahan, Vuokkiniemen Vuonnisen kylään E.N.SETÄLÄ. **3.** jumalille pyhitetyistä eläimistä, kasveista jne. | P. (uhri)eläin. Apis eli muinaisten egyptiläisten p. härkä. P. iibislintu. Zeuksen p. tammi. Delfoin p. tuli. Wodan, Thor jne. olivat p:iä nimiä. **4.** ajasta. | P. yö 'jouluyö, jolloin Jeesus syntyi'. P. viikko 'piinaviikko'.

IV. loukkaamaton, koskematon; ehdottomasti velvoittava, ehdoton, peruuttamaton, juhlallinen. | Pitää lakia p:änä. Pitää kirjesalaisuus, sopimus p:änä. Siveellinen villiytyminen ja p:impien siteiden höltyminen. Ikimuistoisista ajoista p:änä pidetty tapa. Isänmaan asian on oltava jokaiselle kansalaiselle p. Vastustaa kansan p:ää tahtoa. — Us. heikentyneessä merk:ssä. | Pitää jtak p:änä velvollisuutenaan. Tehdä p. päätös. Rikkoa p. päätöksensä. Pyörtää p:ät sanansa 'peruuttaa sanansa'. -- pyörti pois p:ät sanansa, / perin laski lausehensa KAL.

V. läheisesti ed:een liittyen: syvää kunnioitusta, hartautta herättävä, kunnioitettava, kallis; syvällinen, harras, kunnioittava, ylevä, jalo, puhdas. | Taistella kaiken sen puolesta, mikä kansalle on p:ää ja kallista. Isänmaanrakkauden p. tuli. Ensi rakkauden p. tuli. P. äidinrakkaus. Kirjat, joita me luemme nuoruudessamme, tuntuvat meistä myöhemmin ikään kuin p:iltä ja koskemattomilta LEINO. [Mannisen suhde sanaan on] harvinaisen rehellinen, miltei p. TARK. Sauna siis oli ihmisen ensimmäinen koti ja siksi p:ällä kunnioituk-

sella kohdeltava E.JAAKKOLA. — Nuoruuden p:ät muistot. Innostuksen p. kipinä. Loukata jkn p:impiä tunteita. N. puhui sen p:än vakaumuksen innoittamana, että hänen oma aatteensa oli ainoa oikea. — *Erik.* heikentyneessä merk:ssä syvästä siveellisestä suuttumuksesta t. siihen verrattavista tunteista, mielialoista. | Tuntea p:ää vihaa, suuttumusta jstak. P. kiivailu sorrettujen puolesta.

VI. *pyhä veli* (kans.) veliseni, hyvä veli. | Mitäpä nyt, veli p., sekoitat minua näin suuriin asioihin AHO. [Karhu] sanoi hätäillen, että painetaan nyt, p:ät veljet, kiireesti pakoon KS.

VII. huudahduksissa ja sadatuksissa. | Oi p. yksinkertaisuus! | P:ät jumalat! Mitä sinä aiot tehdä? | Voi p. isä miten piti käydä! Voi, julmaa, voi julmaa — voi Ristuksen p. Jumala sentään! NUOLIV.

B. *s.* **I.** pyhäpäivä. | P:änä ja arkena. Tehdä töitä p:änsä arkensa. Ei ole paimenen p:ästä eikä vaimon lapsellisen SL. — *Erik.* **1.** sunnuntai. | Viime, ensi p:änä. Avioliittoon kuulutettiin aikaisemmin kolmena p:änä peräkkäin. Käydä joka p. kirkossa. P:ää vasten yöllä. **2.** tav. *mon.* kahtena t. useampana peräkkäisenä t. lähekkäisenä päivänä vietettävistä kirkollisista juhlapäivistä, kirkkopyhistä. | Joulun, helluntain p:ät. P:ien välipäivät. Saapua p:iksi kotiin. Maalle p:ien viettoon matkustavia pääkaupunkilaisia. **3.** eräissä sanontatavoissa. — *soittaa pyhään* pyhäpäivän aattoiltana pyhän alkamisen merkiksi tapahtuvasta kirkonkellojen soitosta. — *pitää pyhää* pyhäpäivän t. -päivien viettämisestä työskentelemättä. | P:ää ruvetaan pitämään jo aattoiltana. Mutta tuskin olisimme köyhempiä, jos olisimme joka kesä pitäneet viikon p:ää? ALKIO. Ja silloin vasta maa lepää ja pitää p:ää VTV. — *olla pyhässä* pitää pyhää. | Karhuntappoon aikovan oli pari päivää oltava p:ässä, ettei tehnyt mitään työtä, muuta kuin söi vahvasti pukeutuneena juhlavaatteisiin K.KROHN. **4.** *yhd.* Arki-, juhla-, kirkkop.; kihup.; helluntai-, juhannus-, loppiais-, pääsiäisp:ät; helluntain-, joulun-, juhannuksen-, uudenvuodenp:ät; hämyp. **II.** kreikkalaiskatolisilla itäkarjalaisilla ym.: paaston aika. | Suuri p. 'pääsiäispaaston aika'.

pyhä- tav. sunnuntai-, juhla-;)(arki-.

pyhä|aamu *s.* tav. = sunnuntaiaamu. | Luonnossa vallitsi p:aamun rauha. **-aamuinen** *a.* P. rauha. **-aamuisin** *adv.* P. noustiin tavallista myöhempään. **-aatto** *s.* pyhäpäivän aatto. **-asu** *s.*)(arkiasu. | Pukeutua p:un. P:un siivottu pirtti. **-ehtoo** *s.* tav. = sunnuntaiehtoo. **-hame** *s.*)(arkihame.

pyhähtä|ä²* *onom.v.* sanoa "pyh". | Isoiset voivat p., mutta onpa niitäkin, jotka osaavat antaa arvoa asialle WALTARI.

pyhä|ilta *s.* tav. = sunnuntai-ilta. | Kuoron harjoitukset ovat viikoittain keskiviikko- ja p:iltana. **-iltainen** *a.* **-iltaisin** *adv.*

pyhäi|nen⁶³ *a.* **1.** vars. *ylät.* ja *runok.* pyhä. | Jouluyön, temppelin p. rauha. Hämmästyi p:set miehet LEINO. Jo sakeni savu p., / jo kilisi kirkonkellot LEINO. P. juhlahetki -- oli se hetki, jolloin runoilijan sielussa syntyi Lean kuva TARK. Esi-isien p:set puut. **2.** *poss.* < pyhä B. | P:set ajat 'ajat, jolloin on paljon pyhiä'. Kevättalven p:set viikot. **3.** pyhäpäivänä tapahtuva, pyhäpäiville ominainen tms., sunnuntainen, sunnuntai-, pyhä-;)(arki-. | P. kylässäkäynti. — P. [= pyhä-, sunnuntai]päivä, aamu. Kirkkomiesten mukana ensin soudettiin tyyni, p. ilta AHO. -- kävelee, noin vain p:sen aikansa kuluksi SILL. — P. [= pyhäasuun saatettu] pirtti. P:set [= pyhä]vaatteet, pukimet. -- tytöillä oli yllään heleitä p:siä kesävaatteita SILL. Ja silloin on Suomessa sunnuntai / ja sen pirteissä p. rauha KIANTO. — *ei pyhäisen pölähtävää* tav:mmin ei pyhäsen pölähtävää, ks. pyhänen. — *S:sesti,* tav. *mon.* pyhävaatteista. | Pukeutua p:siinsä. -- kaikk' on kansa kauneissaan, / p:sissään ihmiset *MANN. -- molemmat olivat todellakin peseytyneet ja panneet päälleen p:sempää ALKIO.

pyhäin|häpäisy, -häväistys *s.* teko, joka osoittaa halveksimista t. on karkea loukkaus jtak sellaista kohtaan, mitä on pidettävä pyhänä, rauhoitettuna, koskemattomana. | Kirkon varkaus on p:häpäisyä. Pitää jtak tekoa p:häväistyksenä. **-jäännö|s** *s.; syn.* reliikki. | P:kset 'Kristuksen, kuuluisien marttyyrien ja muiden pyhimysten ruumiit ja niiden osat, vaatteet sekä kidutus- ym. esineet, jotka ovat olleet kosketuksissa heidän kanssaan'. Katoliset uskovat p:sten ihmeitä tekevään vaikutukseen. **pyhäinjäännös|arkku** *s.* **-kaappi** *s.* **-kirstu** *s.* **-kokoelma** *s.* **-lipas** *s.* **-säiliö** *s.*

pyhäin|kuva *s.* pyhimyksen tms. kuva, jolle osoitetaan kunnioitusta; vrt. ikoni. | Polvistua p:kuvan eteen. **-miestenpäivä** *s.* (tav. ⌒⌒ t. pyhäinmiesten päivä) = seur. **-päivä** *s.* pyhimysten ja marttyyrien kunniaksi vietetty kirkollinen juhlapäivä, meillä nyk. marraskuun ensimmäinen lauantai, pyhäin miesten päivä.

pyhäisin *adv.* pyhäpäivinä, sunnuntaisin, pyhisin. | Käydä p. kirkossa.

pyhäkenkä *s.*, tav. *mon.*)(arki-, työkenkä.

pyhäk|kö²* *s.*, vars. *ylät.* pyhä rakennus t. huone, temppeli, kirkko, pyhättö. | Katolinen, muhamettilainen p. — *Kuv.* Tieteen, taiteen p. -- olen tahtonut nähdä siinä [työväentalossa] kirkon ilman ristiä, aatteen kirkon, kansanvallan p:ön AHO. Hänellä ei saanut olla mitään peitettävää, ei mitään sisimpää, ei p:köä, jonne sillä toisella ei olisi ollut oikeutta astua JOTUNI. — *Yhd.* kansallisp.

pyhäkoulu *s.* sunnuntaina pidetyistä tilaisuuksista, joissa lapsille opetetaan jumalansanaa yksinkertaisesti ja lapsentajuisesti; sellaisten tilaisuuksien muodossa lasten parissa harjoitettu uskonnollinen työ, pyhäkoulutoiminta, -työ. | P. pidetään sakaristossa ensi sunnuntaina klo 13. Käydä, pitää p:a. P:n opettaja. **-aate** *s.* P. on lähtöisin Englannista. **-harrastus** *s.* **-juhla** *s.* Seurakunnallinen p. **-kokous** *s.* Pohjoismainen p. **-lainen** *s.* pyhäkoululapsi. **-laitos** *s.* Suomen p. **-lapsi** *s.* pyhäkoulua käyvä lapsi. **-lehti** *s.* **-liike** *s.* **-moraali** *s. halv.* naivin ihanteellinen t. pedanttinen moraali. |

[Käsitys] että aviollisen moraalin ainoana perustana on aneeminen p. SILL. **-n|opettaja** *s.* **-toiminta** *s.* **-työ** *s.* **-yhdistys** *s.* Suomen evankelis-luterilainen p.

pyhä|kunto *s.* Siistiä talo p:kuntoon. **-käsine** *s.*, tav. *mon.*)(arki-, työkäsine. **-käyttö** *s.*)(arkikäyttö. | P:ön sopivat jalkineet. **-lakki** *s.* **-leninki** *s.*

pyhälli|nen[63] *a.* viimepyhäinen. | Kertoi p:sestä tappelusta.

pyhä|nen[63] *a.* — *ei pyhäsen pölähtävää* (kans.) ei mitään, ei vähääkään, ei hituistakaan, ei tuon taivaallista. | Ei tiedä koko asiasta p:sen pölähtävää.

pyhän|kuva *s.* pyhäinkuva. **-pito** *s.* Ruveta lauantaina p:on 'lopettaa työnteko'. **-seu|tu** *s.* sunnuntain seutu. | Viime p:dun urheilukilpailut. P:tunahan sitä on joutilasta aikaa vierailla. **-vastainen** *a.* (myös ⌒) tav.: sunnuntain vastainen. | P. yö. **-vietto** *s.* Maalaisnuorison p:a kuvaileva kertomus.

pyhä|paita *s.*)(arki-, työpaita. **-pukeis|sa(an)**, **-iin(sa)** *adv.*)(arki-, työpukeissa. | Sonnustautua p:iinsa. **-pukimet** *s. mon.* **-puku** *s.*)(arki-, työpuku. **-pukuinen** *a.* P. yleisö. **-puu**[85] *s.* = guajakki(puu). **-päivisin** *adv.* Tehdä töitä myös p. **-päiv|ä**[83] *s.* sunnuntai t. kirkollinen juhlapäivä, jolloin pidetään julkinen jumalanpalvelus eikä tehdä työtä; myös ei-kristillisten uskontojen juhlapäivistä;)(arkipäivä. | Yleisiä p:iä ovat sunnuntait sekä joulu, uudenvuodenpäivä, loppiainen, pitkäperjantai, pääsiäinen, helatorstai, helluntai, juhannus ja pyhäinpäivä. Mm. helluntaina ja juhannuksena on aina kaksi p:ää peräkkäin. Pyhän Eerikin kuolinpäivää vietettiin p:änä. Juutalaisten p. on lauantai ja muhamettilaisten perjantai. — *Kuv.* Kaikki kun taasen nään, on sielullain p. CAJ. **-päiväinen** *a.* P. juhlatunnelma. **-päivätyö** *s.* pyhätyö. **-rauha** *s.* pyhäpäivän rauha. | Rikkoa jkn p. Siellä, missä Kristuksen evankeliumi on unohtunut, ei p:a synny A. VOIPIO. **-ruoka** *s.*)(arkiruoka. **-savu**[81] *s.* tav. ⌒.

pyhästi *adv.* vrt. pyhä. | Elää p. 'hurskaasti, nuhteettomasti'. — Vannoa, päättää jtak p. 'vakaasti, lujasti, vilpittömästi'. Lupasivat p. pysyä kotona. Olla p. [= syvästi, lujasti, vilpittömästi] vakuuttunut jstak. Sanoa, tehdä jtak p. [= syvästi, siveellisesti] suuttuneena. Innostua p. jhk.

pyhä|takki *s.*)(arki-, työtakki. **-tamineet** *s. mon.*)(arkitamineet.

pyhät|tö[2*] *s.*, vars. *ylät.* pyhäkkö. | Suomen tärkein p. oli Turun tuomiokirkko. Pakanuuden aikainen p. Muinaisten kreikkalaisten p:öt. — *Kuv.* Kansallisteatteri, kansallinen p. ja suomalaisen taiteen temppeli. Jk paikka säilyy jklle muistojen p:tönä. -- tämä vanha morsiushuone on p., jonka ilmaa en tahtoisi häiritä matalalla ajatuksella enkä arkisella sanalla SILL. — Johtaja vei asiakkaan aivan p:töönsä asti 'omaan huoneeseensa'. — *Yhd.* kansallisp.

pyhätyö *s.* pyhäpäivänä tehty työ. | P:stä maksettu lisäkorvaus. **-korvaus** *s.* pyhätyöstä maksettu erikoiskorvaus.

pyhät|ön[57] *kar.a.* < pyhä B. | P. viikko. P:tömät ajat 'jolloin ei ole juhlapyhiä'.

pyhä|vaatteet *s. mon.*)(arki-, työvaatteet. | Pukeutua p:vaatteisiinsa. **-vaattei|nen** *a.* pyhävaatteisiin pukeutunut. | Juhlapaikalle alkoi kokoontua p:sta väkeä. **-yö** *s.* tav. lauantain ja sunnuntain välinen yö; *harv.* sunnuntain ja maanantain välinen yö. | Viikon kestänyt arki haihtuu pois, on p. SILL. Todellinen arkinen maanantaiaamu alkoi vähitellen valjeta tästäkin p:stä SILL.

pyjama[12] *s.* yöpuku, johon kuuluu takki ja housut; vastaavanlainen naisten kylpyrantapukuna ja aamupukuna käyttämä puku. — *Yhd.* rantap. **-housut** *s. mon.* pyjaman housut.

pyjamaisill|aan, **-een** *adv.* (vain) pyjama yllään.

pyjamas[64] *s.* par. pyjama.

pykeil|lä[28] *frekv.v.* = pykiä. | Lehmän ahavoituneet vetimet p:evät helposti.

pykei|nen[63] *a.*, vars. *kasv.* pykälaitainen, **-reunainen.** | Kasvin p:set lehdet. P. teriö. Kalan pyrstöevät matalasti p:set. — *Yhd.* matala-, syväp.; kolmi-, nelip.

pykim|ä[13] *s.* pykinyt kohta, pykimisestä aiheutunut haava tms. | Lasten jalkoihin tulee kesällä helposti p:iä. Peräsuolen limakalvon p. Hevosen nilkassa on p:iä eli rivejä 'riveissä olevia poikittaisia haavoja'. — *Metsät.* poikittainen halkeama puussa.

pyki|ä[17*] *v.* vars. ihosta: halkeilla, rakoilla, sierettyä. | Nahka, iho p:i. Kädet ovat p:neet verille. Poutasäällä saven pinta p:i.

pykmestari *s. kans.* rakennusmestari.

pyknidi[6] *s. kasv.* P:t 'mustia pistemäisiä kuromapulloja, joita ruostesienten alkuitiöistä kehittyneet solut muodostavat isäntäkasvin lehtiin'.

pyknik|ko[2*] *s.* pykninen henkilö; vrt. asteenikko, atleetikko. | Ruumiinrakenteeltaan p. Rehevä ja hyväntahtoinen p.

pykni|nen[63] *a.* vrt. asteeninen, atleettinen. | P. tyyppi 'yksi Kretschmerin konstituutiotyypeistä'. P:set henkilöt ovat tanakkavartaloisia, lyhytkaulaisia ja pyöreäkasvoisia. P. ruumiinrakenne.

pykninki[6*] *s. kans.* rakennus.

pykno|metri[4] *s.* nesteiden ja jauhomaisten aineiden ominaispainon määrittämiseen käytetty pieni lasipullo. **-spori**[4] *s. kasv.* ruostesienen sauvaitiö.

pykä[11*] *s. käs.* kankaan reunaa vahvistamaan t. koristamaan ommeltu kieleke, langetti. **-laitai|nen** *a. kasv.* hammas-, pykälälaitainen. | Lehti, verhiö p. Lehdet ehyt- tai p:set.

pykälikkö[2*] *s.* **1.** *kansat.* kaskenpoltossa: metsä, jonka puut on pystyyn kuivumista varten pyälletty, aisattu t. kuorittu, pykälämaa. **2.** *vanh.* loveamalla merkitty mitta-asteikko.

pykälikäs[90*] *poss.a.* pykäläinen. | P. reuna, laita.

pykälittäin *adv.* pykälä pykälältä, pykälä kerrallaan. | Käsitellä lakiehdotus p. Tarkastaa pöytäkirja p. — *Käs.* P. ompelu, eräs kansanomainen kirjontatapa.

pykäl|tää[5] *v.* **-lys**[64] *teonn.* = pyältää.

pykäl|ä[16] *s.* **1.** lovi, kolo, syvennys. | Matala, syvä, pieni, suuri p. Hakata, leikata jhk p. Sa-

hata, veistää laudan reunaan p:iä. Leikata kankaan, paperin reuna p:ille. Poroja ja lampaita merkitään leikkaamalla niiden korviin määrämuotoisia p:iä. Hammasnurkassa tehdään alempaan hirteen p., johon ylemmän hirren kynsi eli hammas sopii. Puiseen kynnykseen on kulunut p:iä. Vuoren rinteeseen kiipeämisen helpottamiseksi hakatut p:ät. Kallion kylki on täynnä rosoja ja p:iä. Tuo vuori tuossa, jolta oli selkä keskeltä murtunut, syvälle p:älle painunut, oli vanha tuttu AHO. **2.** harvemmin: lovien välinen kohoama, hammas, sakara, porras, olka. | Sahan hampaita muistuttavat p:ät. Järveen laskeva kallio muodosti jyrkkiä p:iä. [Lapsi] kiirahtaa portaan ylimmäiseltä p:ältä alas tanterelle KIVI. **3.** *puhek.* aste. | Pakkasta on 10 p:ää. — Sinulla on tapa moittia suutaria ja panna kraatarin p:än ylemmäs KIVI. **4. a.** alaosasto, kohta, joihin jk järjestelmällinen esitys jäsennyksen selventämiseksi jaetaan, tav. lukua pienempi ja momenttia suurempi, paragrafi; merkitään §. | Lain, pöytäkirjan p. Rikoslain 3. luvun 2. p. Oikeuden pöytäkirjan 6. p:ää koskeva ote. Kieliopin p:ät. Tätä pidettiin sopimuksen pahimpana p:änä. — *Yhd.* lakip.; kansallisuus-, kieli-, lakkop.; alku-, loppup. **b.** ed:een liittyen: seikka, asianhaara. | Asiassa on eräs paha p., jota on syytä harkita. Tuima on edessämme p. ja puntti KIVI. Vai jo tuli semmoinen p. agronomeillekin, etteivät ymmärrä niitä viisaita neuvojaan antaa! KATAJA.

pykäläinen[03] *poss.a.* P. reuna, pinta. P. lehti. — *Yhd.* matala-, syväp.; monip.

pykälä|jako *s.* Lyhyissä laeissa käytetään yleensä vain p:jakoa. **-laitai|nen** *a.* Sauramon p:set lehdet. **-maa** *s. kansat.* = pykälikkö 1. **-merkki** *s.* pykälän (4.a) merkki (§).

pykälämäi|nen[03] *kalt.a.* -sesti *adv.* -syys[05] *omin.* P. lovi. P:sesti lovettu.

pykälä|porras *s.* porras, johon on tehty pykälät askelmiksi. **-puu** *s.* puu, johon jtak tarkoitusta varten on tehty pykäliä; erik. *kansat.* puukapula, johon on leikkaamalla tehty erilaisia muistiinpano- ym. merkkejä; pulkka, pirkka. **-päinen** *a.* P. pyrstö. **-reunainen** *a.* P. paperi, lehti.

pykälätön[57] *kar.a.*

pykäläviisaus *s.* lain pykäliin, annettuihin määräyksiin yms. perustuva kaavamainen viisaus.

pykälöi|dä[30] *v.* -ntj-[1*] *teonn.* **1.** tehdä jhk pykäliä, pyältää; merkitä jhk pykälät. | P:ty lauta, reuna, puupalikka. P:ty mittalasi. **2.** *harv.* jakaa pykäliin (4.a). | Lain p:minen.

pykä|nauha *s. käs.* nauha, johon on ommeltu pykiä. **-ompelu** *s. käs.* koristeompelu, jossa käytetään pykiä, langettiompelu. **-pisto** *s. käs.* eräs vars. kankaan reunoja vahvistettaessa t. koristettaessa käytetty pisto(laji), langettipisto. **-pistoparsinta** *s. käs.* **-pistoreuna** *s. käs.* **-reuna** *s. käs.* Kankaan p. **-reunai|nen** *a.* P:-seksi ommeltu lakana.

pykätä[35] *v. ark.* rakentaa; tehdä, "rustata". | P. mökki, laiva. P. [= kirjoittaa] kirjettä.

pylkki|ä[17*] *deskr.v.* = pylkkää. | Kevätmahlojen aikana tämä [kuusi] p:i jo paperimyllyssä KARHUM.

pylk|kä[11*] *s. tekn.* eräissä koneissa ja laitteissa osa, joka välillisesti t. välittömästi kannattaa t. pitää paikoillaan käsiteltävää esinettä t. muodostaa tuen t. alustan jllek työkalulle t. koneen osalle. | Sorvin liikkuva p. P:än kärkiö. — *Yhd.* juoksu-, siirto-, tukip.

pylkkäis|tä[24] *deskr.v.* = pylkkää. | Kontti p:i ukon selässä. Astua p. reppu selässä.

pylkkä|ketju *s.* rengasketju, jonka renkaissa on sisäpuoliset poikkituet. **-rengas** *s.* ketjun rengas, jonka sisällä on poikittainen tuki. **-rengasketju** *s.* = pylkkäketju.

pylkk|ää[2*] *deskr.v.* liikkua tav. tahdikkaasti ylös alas (us. vuoroin näkyviin nousten, vuoroin näkymättömiin painuen), pylkkiä, pylkkäistä, pylkätä. | Joessa p:i vettyneiden tukkien päitä. Aidan takaa näkyi vain ukon pää ja selässä p:ävä kontti. Itse kukin tyylillään kirnuaa: minkä pää nyökkää, minkä pylly p:ää SL.

pylkäht|ää[2*] *mom.v.* < pylkkää. | Muutamia kertoja vain sen [jättiläisen] pää vielä p:i metsikön matalimpain paikkain yli KOJO.

pylk|ätä[35*] *deskr.v.* = pylkkää. | [Höyrylaivan] aallot hulisivat lauttaan pannen tukkien päät p:käämään HEPOR. Poropa siitä sonnin perässä p:käsi TOPPILA.

pylköt|ää[2*] *deskr.v.* jstak, joka huomattavasti ulkonee jstak, pullottaa. | [Sakilaiset] kulkivat - - lyhkäisissä takeissa, jotta takapuoli p:i pitkällä LEHT. - - köytti kirnun selkäänsä p:ämään AHTI RYTKÖNEN.

pyllimakkara *s. kans.* (sian) mahalaukusta tehty makkara. | Ja voin päällä vielä maan kauhea p. KIVI.

pyllistel|lä[28] *frekv.v.* -y-[2] *teonn.* < seur. | Kumarrella ja p. jklle. Perunan istutuksessa p:evä väki. — Muinoinen Suomen rotu oli hikoillut ja p:lyt tällekin aukealle hirvittäviä kiviraunioita HAANPÄÄ.

pyllist|ää[2] *v. ark.* -ys[04] *teonn.* **1.** kumartua niin, että takapuoli työntyy esiin, ja us. kääntää se jhk päin. | P. jklle. P. takapuolensa. Poika p:i, ja ilokseen huomasi äiti housut todella paikatuiksi AK. — Ilmaista p:ämällä halveksumistaan. Minä p:än teidän sonniyhdistyksellenne! KATAJA. **2.** kaataa kumoon, nurin; kumota. | P. laho kanto nurin. Batadinsky p:ää koko juomalasin konjakkia kohmeloonsa LEHT.

pylly[1] *s. ark.* ihmisestä ja eläimistä: takamukset, takapuoli, perä. | Leveä, pyöreä, paksu p. Kävellä p. pitkällä. — *pylly|llä(än,* -lle(en (adv.) istuallaan; nurin. | Lapset laskevat mäkeä p:llään. Pudota p:lleen. Kuulijat olivat lentää hämmästyksestä p:lleen. Yritys meni p:lleen 'meni nurin, teki vararikon'. Panna puu p:lleen 'kaataa'. Panna vastustajansa p:lleen 'voittaa, kukistaa'. — *Yhd.* häränp.

pyllyil|lä[29] *v. ark.* pyöriskellä, kieriskellä, kelliä (maassa, permannolla tms.). | Lapset p:evät mäessä, nurmikolla. Hiekkarannalla p:eviä auringonpalvojia. Ei tarvitse minun, työn

puutteen tähden, ruveta p:emään soissa ja maissa KIVI.

pylläht|ää[2*] *v.* pyörähtää, kierähtää kumoon, alas. | Kaatua, pudota p. P. istualleen, selälleen, nokalleen, nurin. Ammuttu jänis p:i kuolleena maahan. Kiikkerä vene p:i kumoon. Raskas kivi p:i takaisin kuoppaan.

pylläytt|ää[2b] *kaus.v.* < ed. | P. tynnyri alassuin. P. vastustajansa tantereeseen. Tuuli p:i puun nurin.

pyllöttä|ä[2*] *deskr.v.* asennosta, jossa takapuoli on ulkonevana, pystyssä tms. | Joen rannassa pyykillä p:vä eukko. -- tekisi mieli potkaista heitä p:viin takapuoliin LEHT. — Kumollaan p:vä tynnyri.

pyloni[6] *s. rak.* P:t 'egyptiläisen temppelin sisäänkäytävää reunustava katkaistun pyramidin tapaisesti suippeneva tornipari'.

pylpyrä[17] *s.* väkipyörä. | P:n koukku, pesä, pyörä. Kinungin p. — *Yhd.* metalli-, puup.

pyls(s)y[1] *s. kans.* höystö, jossa on lihaa, vars. naudan sisälmyksiä, keitettynä, hienoksi hakattuna ja suolattuna. **-makkara** *s.* makkara, jonka täyte on pylssyä.

pylväikkö[2*] *koll.s.* < pylväs. **1.** pylväsrivi, -ryhmä; pylväskäytävä, halli, kolonnadi; *syn.* pylvä(i)stö. | Eduskuntatalon julkisivun p. — *Kuv.* Ikihonkien komea p. — *Yhd.* puutarha-, temppelip.; kaari-, pääty-, tukip. **2.** graafinen pylvästaulukko.

-pylväinen[63] *poss.a.* Kolmi-, kuusi-, neli-, yksip.; kivi-, puu-, rautap.

pylväistö[1] *s.* = pylväikkö. | Kirkon parvia kannattava p. P:n varaan rakennettu katos, silta. Doorilainen p. — *Kuv.* Honkametsän valoisa p.

pylvä|s[60] *s.* **1.** patsas, pilari, paalu, tolppa. | Puinen, rautainen, kivinen, betoninen p. Tasapaksu, suippeneva p. Pyöreä, nelikulmainen p. Katosta kannattava p. P:iden varaan rakennettu riista-aitta, silta. Portin, porraskaiteen, aidan, kuistin p:ät. Kukkaruukun, rintakuvan jalustana oleva p. Ilmoitusten kiinnittäminen seiniin ja p:isiin. P:än päähän kiinnitetty lyhty. — *Erik.* **a.** *rak.* pystytuki, jonka varren poikkileikkaus on tav. pyöreä, kolonni; vrt. pilari. | Eduskuntatalon julkisivun p:ät. Egyptiläinen, doorilainen, joonialainen, korinttilainen, goottilainen, romaaninen p. P:än jalka, varsi ja pää eli kapiteeli. Kirkkosali, jonka p:ät jakavat kolmeen laivaan. **b.** sähkö-, puhelin- yms. johtojen kannattimina olevista puisista t. rautaisista patsaista t. esim. muototeräksestä konstruoiduista moniosaisistakin kannatusrakenteista. | Vetää sähköjohdot p:isiin. Kaksi-, kolmihaarainen p. **c.** *kuv.* Hallitusmiehet ja muut yhteiskunnan p:ät. Kansanvallan p:ät. Laitos, joka on vahvimpia ruotsalaisuuden p:itä maassamme. Koolla olivat vain suomalaisen vastustuspuolueen p:ät LEINO. Maailman p., ks. ◡. — Vakamielisyys ja totisuus on elon p. KIVI. Tuli takaisin taaton ilo, / koko kodin p. LEINO. **d.** *yhd.* Jalusta-, kannatin-, kannatus-, maali-, merkki-, raja-, tukip.; ilmoitus-, kukka-, mainosp.; kaide-, kulma-, nurkka-, porras-, seinäp.; kilometri-, peninkulma-, virsta(n)p.; lennätin-, lyhty-, puhelin-, sähköp.; aidan-, portinp.; keski-, pääte-, sivup.; kaksois-, kierre-, kimppu-, puoli-, ristip.; betoni-, kivi-, marmori-, puu-, rauta-, tiilip.; A-p. **2.** pylväsmäisistä muodostumista t. kuvioista. **a.** Savu nousi korkeana, pystysuorana p:änä. — *Erik.* pylvään muotoinen graafinen kuvio. | Graafisen taulukon erikorkuiset p:ät. — *Yhd.* elohopea-, ilma-, kaasu-, neste-, savup. **b.** *käs.* virkatun kudoksen osana: useiden kiinteiden silmukoiden muodostama ketju. | Virkata p:itä. — *Yhd.* koho-, puoli-, ristip.

pylväs|eteinen *s.* pylväiden kehystämä avoin eteinen, halli. **-halli** *s.* Temppelin ydinhuonetta ympäröivä p. Rakennusta kiertävä p. **-ilmoitu|s** *s.* pylvääseen kiinnitetty ilmoitus. | Kokouksesta ilmoitettiin vain p:ksilla. **-järjestelmä** *s.* Kreikkalainen, doorilainen p. **-kaktus** *s.* = pilarikaktus. **-kapiteeli** *s.* pylvään kapiteeli. **-katos** *s.* pylväiden varassa oleva katos. **-kenkä** *s.*, tav. *mon.* jalkoihin kiinnitettävistä raudoista, joiden avulla voi nousta puupylväisiin tikkaita käyttämättä. **-kuisti** *s.* pylväiden kehystämä avoin kuisti. **-käytävä** *s.* pylväiden kummaltakin t. toiselta sivulta reunustama käytävä, kolonnadi, galleria, loggia. | P:n ympäröimä piha. Temppeliin johtava p. Seinävierellä kulkeva p. Avoin, katettu p. **-linja** *s.* puhelin- t. sähköpylväiden muodostama linja. **-|metsikkö** , **-|metsä** *s. kuv.* Keskiajan valtavien temppelien p:metsät. **-muuntaja** *s. sähk.* pylvääseen asennettu muuntaja. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* P. kappale. P. kuusi. P:sesti ryhmittyneet solut. **-pari** *s.* Kattoa kannatti neljä p:a. **-piha** *s.* pylväiden reunustama piha. **-porakone** *s. tekn.* porakone, jossa on pylväsmäinen pystyrunko. **-pu|u** *s.* P:iksi sopivia petäjiä. **-pyhimys** *s.* erakko, joka itseään kiduttaakseen asui rintasuojuksellisen pylvään päässä, styliitta. | Simeon P. — *Kuv.* henkilöstä, joka pyrkii näyttelemään jumalisuuttaan ja pyhyyttään. **-raken|ne** *s.* Erilaisia p:teita esittelevä piirros. **-rivi** *s.* **-rivistö** *s.* **-ryhmä** *s.* **-sali** *s.* Egyptiläisen temppelin pääosat olivat piha, p. ja pyhäkkö. — *Kuv.* -- rynkäsipä [tuli] myös viimein jylinällä hongiston p:in KIVI. **-solukko** *s. kasv.* pylvästylppy(solukko). **-tuki** *s.* tukena oleva pylväs. **-tylppy** *s. kasv.* lehden päällysketon alla oleva, pintaa vastaan kohtisuorassa olevien pitkulaisten solujen muodostama kerros. **-tylppysolu, -tylppysolukko** *s. kasv.* vrt. ed.

pylvästä|ä[2] *v.* pystyttää jhk pylväät, pylväitä. | P. sähkö-, puhelinlinja. Aidan p:minen.

pylvästö[2] *s.* = pylväistö.

pylväs|varoke *s. sähk.* **-varsi** *s.* pylvään varsi. **-vyö** *s.* pylväskengillä pylvääseen noustaessa käytetty vyö, joka estää kiipeäjää horjahtamasta ja vapauttaa hänen kätensä työskentelyyn. **-väli** *s.* Sähkölinja on rikki monen p:n matkalta.

pylvään|jalka *s. rak.* **-kanta** *s.* **-pää** *s.* **-varsi** *s.*

pynnä[11] *s. kansat.* puuhun orren varaan (vahin-

ko)lintujen pyydystämiseksi viritetty polkuansa.

pynttäytyä[41] *refl.v.* < seur. 1. | P. parhaisiinsa. P. vahvasti matkan varalta.

pyntät|ä[35]* *v.* **1.** *puhek.* pukea runsaisiin t. koreihin vaatteisiin. | P. itsensä komeaksi, juhla-asuun. Ylen määrin p:yt lapset. Ulkonakin isännän nähtiin kanniskelevan vahvoihin vaatteisiin p:tyä tyttöä SILL. **2.** *kans.* runsaasta syöttämisestä t. syömisestä. | P. porsas ruisjauhoilla. -- syödä p:en evästänsä PÄIVÄR. **3.** *kans.* piestä, hakata, peitota. | Kauan sairasti Maunokin pahoin p:tyä päätään PÄIVÄR. Ei suinkaan sen sinua anneta tappaa ja p. ALKIO. -- pieksettihin, p:tihin, / lyötihin, lytistettihin KANT.

pyramidi[4] *s.* **1.** muinaisegyptiläinen hautamonumentti, jonka pohja on neliömäinen ja sivut kolmiomaiset, yhteiseen huippuun päättyvät. | Egyptin faaraoiden p:t. Kheopsin p. **2. a.** *geom.* monitahokas, jota rajoittavat monikulmio sekä yhteiseen kärkeen päättyvät kolmiot, särmäkartio. | P:n pohja l. asema. P:n huippu, vaippa, korkeus. Katkaistu p. **b.** *min.* kiteen pintayhdelmä, jonka särmät kulkevat saman pisteen kautta. — *Yhd.* kaksinaisp. **3.** pyramidin muotoinen rakennelma, kuvio tms. | Kiviseen p:in päättyvä torni. Latoa omenia p:ksi. Voimistelijoiden muodostama p. Graafinen p. — *Anat.* pyramidimainen elin; pyramidilihas; pyramidisolu. — *Yhd.* väestöp.; munuaisp.

pyramidi|katto *s. rak.* katto, jossa on kolmiomaiset, yhteiseen huippuun päättyvät lappeet. **-lihas** *s. anat.* eräs vatsalihas. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* **-sesti** *adv.* **-suus**[65] *omin.* P. rakennus, puu. P:sesti kohoava vuori. **-poppeli** s. Populus pyramidalis, pystyoksainen, pyramidimainen poppeli. **-rata** *s. anat.* isoista aivoista alkava hermorata, jota pitkin liikeärsytys pääasiassa etenee lihaksiin. **-risteys** *s. anat.* pyramidiradan syiden risteys. **-solu** *s. anat.* nisäkkäiden isojen aivojen kuorikerroksen erikoismuotoisia hermosoluja.

pyramidoni[4] *s. farm.* = amidopyriini.

pyranometri[4] *s.* koje, jolla mitataan vaakasuoralle tasolle kohdistuva auringon ja taivaan kokonaissäteily.

pyre[78] *s. harv.* pore, kupla. — *Kuv.* Vielä oli koko yöllinen elämys painettuna sielun syvyyteen, josta silloin tällöin siinä hääriessä vain pieni p. nousi pinnalle SILL.

pyree[20] *s. ruok.* sose(keitto).

pyreil|lä[28] *v.* helmeillä, poreilla. | Lasissa p:evä sitruunasooda. — Kalaparvi p:ee 'rikkoo veden pinnan'.

pyrenoidi[4] *s. kasv.* etupäässä levien viherhiukkasissa tavattavia pyöreitä proteiinijyväsiä, joissa usein on valkuaisainekide ja joissa tärkkelysjyväset syntyvät.

pyrheliometri[4] *s.* vars. auringon säteilyn voimakkuuden mittaamiseen käytetty koje.

pyridiini[4] *s. kem.* orgaaninen emäs, jota on kivihiili- ja luutervassa. **-emäs** *s. kem.* pyridiinin johdannaisia.

pyriitti[6]* *s.* rikkikiisu.

pyrintä[15]* *teonn.* < pyrkiä.

pyrin|tö[2]* *s.*, us. *mon.* pyrkimys, riento, harrastus. | Onnen saavuttaminen ihmisen p:tönä. Taloudelliset, sivistykselliset p:nöt. Edistää jkn p:töjä. Onnistua p:nöisssään. Nähdä hartaimpien p:töjensä raukeavan. — *Yhd.* edistys-, edistämis-, kulttuuri-, sivistys-, uudistusp:nöt.

pyrintöperä *s. harv.* pyrintöjen kohde, pyrkimysperä. | Asettaa jk toimintansa p:ksi. Kansanvalistuksen p:nä on oleva --.

pyristel|lä[26] *frekv.v.* **-y**[2] *teonn.* < pyristää. **1.** *tr.* tärisyttää, pudistella. | Lintu p:ee höyheniään. P:ee kuin vedestä noussut koira. P. lunta, vettä vaatteistaan. **2.** *intr.* rimpuilla, tempoilla, heittelehtiä (jstak irti, pois päästäkseen). | Veneen pohjalla, verkossa p:evä kala. Ahven p:i itsensä irti verkosta. Poliisi raahasi mukanaan vastaan p:evää miestä. Pikkulinnun p:y kissan suussa. Lentoon p:evä linnunpoikanen. — *Kuv.* Asia on selvä, ei siinä vastaan p:y auta. Miksi me pyrkisimme ja p:isimme, me kehityksen ja kohtalon ketjuun vangitut L.ONERVA. — *Puhek.* Koettaa voimiensa mukaan p. toisten mukana. -- 120 markalla ei paljon p. AK. Minun mielestäni ei pitäisi nyt liiaksi p. [= levennellä, mahtailla] AK.

pyri|stä[41] *onom.v.* **-nä**[14] *teonn.* pöristä, päristä; räpistellä. | Mustin korvassa, nenällä, Jussin otsalla, poskilla ja suupielissä ne [kärpäset] p:sivät alituiseen PAKK. Moottorin p:nä. -- metsonpoikasia tiheiköt p:sivät täynnään KS.

pyrist|ää[2] *kaus.v.* < ed. **1.** tärisyttää, pudistella. | Lintu p:ää veden höyhenistään. [Varikset] p:ävät pyrstöjään, räpyttävät siipiään AHO. — *Refl. taiv.* P:ihe kuin vettä karistava kana HEPOR. **2.** *harv.* rimpuilla, pyristellä. | Turhaan p:ät, knääkkä KIVI.

pyrkijä[14] *tek.* Sisään, ulos, ohi p. Joen yli p. Autoon p. Puheille p. Kouluun, kursseille p. Toimeen p. 'hakija'. Liikealalle, harjoittelijaksi p. — Poliittinen p. 'pyrkyri'. [Pikkukaupungeissakin] on p:nsä, nousukkaansa LEINO. **-luonne** *s.*, tav. *halv.* kiipijä-, nousukasluonne. | Itsekäs p.

pyrkimy|s[64] *s.* pyrkiminen; aktiivinen halu t. harrastus jnk päämäärän saavuttamiseksi, jnk toteuttamiseksi; sellaiseen perustuva toiminta t. *(mon.)* toimenpiteet; joskus: taipumus, tendenssi. | Harras p. totuuteen. P. yhä suurempaan täydellisyyteen. Maan p. omavaraisuuteen. Vakaa p. parantaa tapansa. Sotapäällikön p. päästä taistelun ratkaisuun. Hallituksen p:ksenä on ollut maaseudun asunto-olojen parantaminen. — P:kset rahanarvon vakauttamiseksi. Suomen p:kset sodasta irrottautumiseksi. Venäjän p:kset valtamerelle. — Ajan henkisten p:sten suunta. Taide-elämän modernistiset p:kset. — Muodin suunta ja p:kset ilmenevät parhaiten juhlapuvuista. — Kaasun p. [= taipumus] laajentua. Kasvien p. kääntää lehtensä valoa kohti. — Sentähden olkoon isännyyteni ensimmäinen p. [= tavoite] uusi sauna KIVI. — *Yhd.*, tav. *mon.* edistämis-, etenemis-, laajentumisp.; edistys-, uudistus-, valtausp.; itsenäisyys-, kulttuuri-, sivistysp.; luokka-, puolue-, yhteisp.; rauhanp.

pyrkimys|perä *s.* pyrkimyksen kohde, päämäärä, tavoite, tarkoitus. | Toiminnan lopullinen p. Kansainliiton p:peränä oli ikuinen rauha. **-peräinen** *a.* jhk päämäärään pyrkivä, tarkoituksellinen. | P. analogia.

pyrkimätön[67] *kielt.a.* Varmaan päämäärään p. toiminta.

pyrkiyty|ä[1]* *v. kans.* pyrkiä. | P. jkn mukaan. Käydä töihin p:mässä. -- ja kun se oli ihan p:nyt että ottaisi nyt hänet kievariin R.ENGELBERG.

pyr|kiä[17]* *v.* **1.** yrittää t. pyytää päästä jhk (paikkaan, tilaan, päämäärään, tulokseen tms.) t. jstak (paikasta, tilasta tms.); tavoitella toiminnallaan, käytöksellään tms. jtak päämäärää t. tulosta; joskus: koettaa, yrittää; tavoitella, ponnistella; haluta, tahtoa. **a.** P. huoneeseen, ulos. Lapsi p:kii syliin, kätkyestä pois. Tyttöjen aittaan p:kiviä yöjalassa kulkijoita. P. jkn mukaan, seuraan, puheille. Lapset p:kivät [= pyytävät lupaa päästä] uimaan. P. autoon, kyytiin. P. joen yli. Lähdimme p:kimään korpien läpi kirkonkylään. P. kiertotietä vihollisen kimppuun. Hätäsatamaan p:kivä laiva. — P. pakoon, jkn turviin. P. irti, eroon jstak. P. vapauteen, vapaaksi. — P. kouluun, kursseille. P. vapaaehtoisena sotaväkeen. P. palvelukseen, töihin. Lapset alkoivat p. maailmalle. P. jhk virkaan, toimeen, us. 'hakea virkaa, tointa'. P. jkn tuttavuuteen. P. avioliittoon, ripille. — P. jkn oppilaaksi, apulaiseksi. Hyvät minua hylkii, pahat minulle p:kii [sulhaseksi, aviomieheksi] SP. P. ministeriksi, diktaattoriksi. — P. elämässään eteenpäin. Tarmokas, eteenpäin p:kivä luonne. P. korkeammalle kuin siivet kantavat. P. valtaan, jkn suosioon. P. parempiin oloihin, suurille palkoille. P. rauhaan, sovintoon jkn kanssa. P. jhk päämäärään, tulokseen. P. totuuteen, rehellisyyteen. P. säästäväisyyteen, omavaraisuuteen. P. tyylissään yksinkertaisuuteen. Vihollinen p:ki läpimurtoon. Lähitaisteluun p:kiminen. **b.** Kasvit p:kivät valoa kohti. Uudinten läpi p:kivä auringonvalo. Sadevesi p:kii katon läpi. Sylinteristä ulos p:kivä kaasu. Heiluri p:kii tasapainotilaan. Takin rikkeimestä esiin p:kivä kyynärpää. Silmiin p:kivät kyyneleet. Huulille p:ki nauru. Surulliset ajatukset p:kivät mieleen. Jo p:ki kielelle sana ja teki mieli ruveta juttelemaan ALKIO. — Esitykseni ei p:i täydellisyyteen. **c.** III inf:n ill:n ohella tav.: koettaa, yrittää tehdä jtak. | P. tekemään parhaansa. P. korjaamaan virheensä, ymmärtämään toisia. P. olemaan puolueeton, rehellinen, kohtelias. Kansainliiton avulla p:ittiin estämään sodat. Tutkimukseni p:kii osoittamaan, että --. Kaaviokuva p:kii havainnollistamaan [= kaaviokuvan tarkoituksena on havainnollistaa] esitystä. **d.** *harv.* ilman adverbiaalia: yrittää, ponnistella. | -- teen työtä, taistelen, p:in, toimin LEINO. P:kivä ihmistyö PÄLSI.

2. tav. III inf:n ill:n ohella: olla taipuvainen t. herkkä tekemään jtak; "tupata", "pakata" tekemään jtak; uhata, "tahtoa" tehdä jtak. | Kuulijat p:kivät epäilemään koko juttua. N. p:kii alituisesti sairastelemaan. P. komentelemaan toisia, esiintymään mahtipontisesti. Juopuneet p:kivät räyhäämään. — Silmät p:kivät väkisinkin painumaan kiinni. Hiukset p:kivät valumaan otsalle. Ääni p:ki värähtelemään. Reki p:ki tuon tuostakin luisumaan ojaan. Pitkä marssi p:kii väsyttämään. Juttu p:ki hiukan harmittamaan. Ruoat p:kivät pahenemaan. — P:ki olemaan puute rahasta. P:kii tulemaan jano, hiki. Jkta p:kii naurattamaan, janottamaan, kaduttamaan. Ohuissa vaatteissa p:ki paleltamaan. — Melko *harv.* Suu p:kii [vetäytymään] hymyyn. Mieli p:ki alakuloiseksi PAKK. -- silmälasisi p:kivät kuuraan KIANTO.

pyrkyri[6] *s.* keinoistaan välittämätön nousukas, kiipijä. | Poliittinen p. Kaikenkarvaiset kiipijät ja p:t.

pyro|fori[4] *s.* aine, joka hienojakoisessa muodossa yhtyy ilman happeen niin kiivaasti, että alkaa hehkua. **-forinen**[63] *a.* vrt. ed. | P. metalliseos, lyijy. P. sytytin 'ns. kipinäsytytin'. **-fosfaatti**[6]* *s. kem.* **-fosforihappo** *s. kem.* fosforihappoa kuumennettaessa syntyvä polyfosforihappo. **-galloli**[5], **-gallushappo** *s. kem.* gallushappoa kuumentamalla saatu aine. **-geeni**[4] *s.* vereen ruiskutetussa lääkkeessä oleva kuumetta aiheuttava vieras aine. **-geeniväri** *s.* P:t ovat rikkiväreihin kuuluvia värejä. **-happo** *s.* muista hapoista kuumennettaessa syntyvä happo. **-katekiini**[4] *s.* valokuvauksessa kehitteenä käytetty bentseenin johdannainen.

pyrokseeni|kivi *s.* pyrokseeniryhmän mineraaleja sisältävä kivilaji, pyrokseniitti. **-ryhmä** *s.* ryhmä kokoomukseltaan erilaisia ja eri kidejärjestelmiin kuuluvia, mutta kuitenkin kiderakenteeltaan toisiaan muistuttavia mineraaleja.

pyrokseniitti[4]* *s. min.* = pyrokseenikivi.

pyroksyliini[4] *s.* = pumpuliruuti.

pyro|lyysi[4] *s. kem.* kemiallinen hajoaminen lämmön vaikutuksesta t. hajottaminen lämmön avulla. | Kuivatislaus on eräs laji p:lyysia. **-maani**[4] *s.* pyromaniaa poteva henkilö. **-magneettinen** *a.* lämpömagneettinen. **-mania**[15] *s.* viettimäinen, sairaalloinen halu sytyttää tulipaloja. **-metallurgi|nen** *a. met.* -sesti *adv.* korkeassa lämpötilassa tapahtuva t. sitä apuna käyttävä. | P. prosessi, menetelmä. Erottaa metalli malmista p:sesti. **-metri**[4] *s.* koje, jolla mitataan korkeita lämpötiloja, kuumuusmittari. **-metria**[15] *s.* korkeiden lämpötilojen mittaus.

pyroniini[4] *s.* eräs emäksinen väriaine.

pyrooppi[6]* *s. min.* tumman punainen granaatti, böömiläinen granaatti.

pyro|rikkihappo *s. kem.* kiteinen, läpikuultava, kiinteä aine, joka rikkihappoon liuetessaan muuttaa sen savuavaksi. **-sulfiitti**[6]* *s. kem.* happamista sulfiiteista vettä poistamalla saatu yhdiste. **-sähkö** *s. fys.* eräiden mineraalien (vars. turmaliinin) kiteiden pinnalla esiintyvä, lämpötilan muutoksista aiheutuva sähkövaraus. **-tekniikka** *s.* vrt. seur. **-tekniilli|nen** *a.* P:set aineet 'ilotulitusaineet'. **-yhdiste** *s. kem.* kuivatislauksella saatuja yhdisteitä.

pyrri[4] *s. kans.* (pieni) merta.
pyrroli[6] *s.* kivihiili- ja luutervassa esiintyvä hiiliyhdiste.
pyrski|ä[17] *onom.v.* pärskiä; pyrskähdellä, tyrskiä. | -- orhini levottomuudesta p:i ja raappii! KIVI. — Nauraa p.
pyrskäh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | Yleisö p:teli tuon tuostakin nauruun.
pyrskä|htää[2*] *mom.v.* -(hd)ys[64] *teonn.* (< pyrskiä) purskahtaa. | P. nauramaan, itkuun. Huoneesta kuului naurun p:hdyksiä.
pyrstö[1] *s.* **1.** varsin. merk.: lintujen, kalojen, valaiden, eräiden matelijoiden tms. eläinten ruumiinosa, joka vastaa maalla elävien nisäkkäiden häntää. | Linnun, kalan p. Västäräkki keikuttelee p:ään. Lohi läimäyttelee vettä p:llään. — Valaan, ravun, skorpionin, käärmeen, lohikäärmeen, jättiläisliskon, sammakon toukan p. — Siittiön siimamainen p. — *Kuv.* -- ei ole köyhyys vieläkään ylpeytesi p:ä leikannut KIVI. — Lentää p:lleen (ark.) 'kaatua istualleen'. — *Yhd.* haara-, viuhkap.; kalan-, linnun-, lohen-, pääskynp.; uimap. **2.** elottomien kappaleiden pyrstömäisestä takaosasta. | Leijan p. Lentokoneen p. 'takaosa, jossa sijaitsevat vakaimet ja ohjauslaitteet'. Lentopommin p. Pohjoisnuolen p. Otavan [tähtikuvion] p:n kolme tähteä. Pyrstötähden loistava p.
pyrstö|evä *s.* Kalan, valaan p. Kaksiliuskainen p. **-höyhen** *s.* Kukon p:et. **-höylä** *s. puut.* liitostöissä käytetty vinoteräinen ja -pohjainen kamanahöylä.
-pyrstöinen[63] *poss.a.* Haara-, lyhyt-, musta-, pitkä-, suippop.
pyrstö|jalka *s. el.* Äyriäisen p:jalat 'pyrstön alapuolella olevat pienet jalat'. **-kilpi** *s. el.* pyrstöä suojaava kilpi. | Kilkin p. **-koukku** *s. rak.* ikkunanhaan kiinnityskoukku, jossa on alaspäin suuntautuva, ruuvilla puuhun kiinnitettävä tukiosa. **-kranaatti** *s. sot.* Kranaatinheittimen ammus on valuteräksinen p.
pyrstök|äs[60*] *poss.a.* pyrstöllinen. — *S:sesti.* P:-käät 'Appendicularia, eräs vaippaeläinten alaryhmä'.
pyrstö|lihas *s.* Valaan p:lihakset. **-liitos** *s. rak.* puuliitos, jossa pyrstön muotoiseksi leikattu hirren t. laudan pää tms. sovitetaan vastaavanmuotoiseen loveen, esim. lohen-, pääskynpyrstö.
pyrstöllinen[63] *poss.a.* P. sammakkoeläin, toukka.
pyrstö|luisu *s.* eräs taitolentoliike. **-luu** *s.* Lintujen viimeiset pyrstönikamat ovat kasvettuneet yhteen p:ksi. **-mäinen**[62] *kalt.a.* P. jatke, uloke, takaosa. **-nikama** *s.* Linnun, kalan, käärmeen p:t. **-nivel** *s.* Ravun p. **-nurkka** *s. rak.* nurkka, jota tehtäessä on käytetty pyrstöliitosta. **-paino** *s.* Lentokone, jossa on p. 'pyrstöpuoli painaa liikaa'. **-painoinen** *a.* vrt. ed. | P. lentokone. **-puoli** *s.* Linnun, kalan p. **-rikko** **1.** *s.* Kranaatinheitinammunnassa tuli paljon p:ja 'kranaattien pyrstöjä rikkoutui paljon'. **2.** *a.* sellainen, jonka pyrstö on rikki. | P. lintu, kranaatti. **-sammakko** *s.* sammakkoeläin, jolla täysimuotoisenakin on pyrstö l. häntä. **-sul|ka** *s.* Riikinkukon komeat p:at. **-tiainen** *s.* Aegithalos caudatus, tiaisten heimoon kuuluva pitkäpyrstöinen varpuslintu, jonka pää ja vatsa ovat valkoiset. **-toukka** *s. el.* eräs maksamadon kehitysaste. **-täh|ti** *s. täht.* hyvin soikeata rataa Auringon ympäri kiertävä taivaankappale, jolla on kirkas sydän ja us. pitkä, himmeästi loistava pyrstö; *syn.* komeetta. | Halleyn p. P:den rata. — *Kuv.* Elokuvan, urheilutaivaan p:det 'nopeasti kuuluisiksi tulevat, mutta pian kuuluisuutensa, suosionsa tms. menettävät elokuvanäyttelijät, urheilijat'.
pyrstöt|ön[57] *kar.a.* -tömyys[65] *omin.* P. kala, lentokone. P. komeetta.
pyry[1] *s.* **1.** (vars. tuulinen) tiheä lumisade, purku; vrt. tuisku. | Tiheä, ankara, kova, vetinen p. Niin sakea p., ettei eteensä näe. P. on juoksuttanut, puhaltanut ladun umpeen. Tehdä matkaa p:ssä ja pakkasessa. P:llä on uhkarohkeata lähteä aavalle selälle. Pakkanen p:n perästä, paha ilma pakkasesta SL. — *Yhd.* lumip. **2.** lumen ryöppyämisestä. | Lumi pöllyää p:nä hiihtäjän takana. — Laajemmin. | [Tuuli] kovasti nurkissa ja tempoi kadulta hiekkaa, jota kuljetti p:nä pitkin katua PAKK. **3.** *kuv.* **a.** *pyrynä* (adv:n tavoin) nopeasta liikkumisesta. | Ratsujoukko karautti p:nä talon pihaan. Lintuparvi lähti p:nä lentoon. Anna juoksi p:nä porstuaan ja näppäsi pahantekijää sormille KARHUM. Emo-jänis tuli p:nä metsän rajaa L.POHJANPÄÄ. **b.** metakka, myräkkä, vilske. | Kas niin, nyt tulee hänen armonsa kuningatar, kovin armottoman näköisenä. Nyt täällä p. nousee *TARK.
pyry|harakka *s. kuv.* nuori, vallaton tyttö. | Mihinkähän se p. taas lensi? Leena, se p.
-ilma *s.* pyrysää.
pyryinen[63] *poss.a.* P. sää. P. ja pimeä yö.
pyry|lumi *s.* P:lumen tukkima tie. **-pilv|i** *s.* Lumi lentää p:inä. — *Kuv.* -- p:enä kiisi lappalaisseurue AHO. **-päivä** *s.* pyryinen päivä. **-sää** *s.*
pyryt|ellä[28*] *frekv.v.* < pyryttää. | Eilen p:teli koko päivän.
pyrytty|ä[1*] *pass.v.* < seur. | Polku, latu on p:nyt umpeen.
pyrytt|ää[2*] *v.* Tuuli p:ää [= puhaltaa pyrynä] lunta. — *Yksipers.* On p:änyt [= ollut pyry] jo kolme päivää. P:i lunta. Portin pieleen on p:änyt kinoksen.
pyry|tä[39] *v.* **1.** *yksipers.* P:ää 'on pyry, pyryttää'. Koko viikon p:si kovasti. Tien on p:nnyt aivan umpeen. **2.** Pihalla on paksulti p:nnyttä [= pyryllä satanutta] lunta. Umpeen p:nnyt tie. — Yl. ryöpytä, tupruta. | Hiekka p:ää tuulen mukana. Vesi p:si hevosen jaloissa.
pyryytt|ää[2*] *v.* **1.** *murt.* pyryttää. | P:i lunta ja räntää. **2.** Lapsi p:ää suutaan, suullaan 'puhaltaa ilmaa suustaan, niin että huulet värähtelevät äänekkäästi'. Pienokainen ei syö, vaan p:ää ruoan suustaan.
pyräh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < pyrähtää. | Lentoon p:televiä metsoja. — Kilpailun alkua odotellessaan koikkelehtivia ja p:televiä pikapinkojia. — Sukset sihahtelevat

ja lumi p:telee [= pölähtelee ilmaan] sompain alla IVALO.

pyrähdy|s[64] *teonn.* (*rinn.* pyräys) < seur. | Lintu lensi lyhyin p:ksin pensaasta toiseen. — Juoksijan harjoitellessaan tekemät nopeat p:kset. Ottaa 100—200 metrin p:ksiä. — Tehtiin pieniä p:ksiä [= lyhyitä retkeilyjä] luontoon. — *Yhd.* juoksup.; alku-, loppup.

pyräh|tää[2*] *mom.v.* **1. a.** vars. linnuista: lähteä äkkiä lentoon, lennähtää lyhyt matka. | Varpunen, kyyhkysparvi p:tää lentoon, pihalle, katolle, hajalleen, pakoon. Metsäkana p:tää yleensä vain kivenheiton matkan. Varpusen p:tävä lennähdys. **b.** yl. äkillisestä, nopeasta liikkeelle lähdöstä t. toiseen paikkaan siirtymisestä. | Silliparvi p:ti silloin tällöin vedenpintaan. Lapsijoukko p:ti ulos, hajalleen. Laukaus pamahti, ja koko pikapinkojain joukko p:ti matkaan. Sissiparvi p:ti kylään. Verrytellessä koikkelehditaan veltosti ja p:detään välillä rivakasti muutama metri. Elsa p:ti siinä samassa tupaan PAKK. — Ohi p:tävien sadekuurojen pintakastelu ei merkitse siinä mitään KARHUM. Kuivia lehtiä p:ti [tuulenpuuskan mukana] rinnettä ylös AIN'ELISABET PENNANEN. **2.** *harv.* pyrskähtää. | P. nauramaan, itkemään. Tytöltä p:ti nauru.

pyräk|kä[15*] *s.* pyry, tuisku, myräkkä. | Oli semmoinen p., ettei tietä nähnyt. — *Kuv.* metakka, mylläkkä, nujakka. | Tästä asiasta nousee vielä aika p. Oli Jumalan ihme, että minä miehineni pelastuin p:ästä ilman pienintäkään vahinkoa WILKUNA.

pyrä|s[60] *s. metsät.* pieni, enintään n. tuhat tukkia käsittävä kehälautta. | Tukit uitettiin p:issä järven yli.

pyrästyspuomi *s.* pyrästä ympäröivä puomi.

pyräst|ää[2] *v.* **-ys**[64] *teonn.* panna tukkeja pyrääseen t. pyräisiin.

pyräys[64] *s.* = pyrähdys.

pyräyttä|ä[2*] *kaus.v.* < pyrähtää. | Lintu lentää p:ä pensaasta toiseen. Juosta p. 50 m.

pys. *lyh.* pysäkki.

pyssy[1] *s.* **1.** (ei terminluonteisena) (käsi)ampuma-ase, vars. luodikko t. haulikko. | P:n perä, piippu, lukko, luoti. P:n laukaus, pamaus, kantomatka. Suusta, takaa ladattava p. Ladata, laukaista p. Ampua p:llä. Kävellä p. olalla metsissä. — Täysi kuin Turusen p. SP. Lähteä kuin p:n suusta. -- sanoi, päästi kuin p:n suusta: "Mutta kylläpä te olette ruma!" SILL. — *Yhd.* haka-, ilma-, jousi-, kaari-, kumi-, kuula-, linko-, luoti-, nalli-, piili-, puu-, rihla-, urkup.; hirvi-, hylje-, rottap.; leikki-, taskup.; metsästysp. **2.** *vanh.* pieni lieriön muotoinen astia. | P. kimröökiä.

pyssy|kotelo *s.* Metsästäjän p. **-mie|s** *s.* **1.** mies, jolla on aseena pyssy; pyssy mukanaan liikkuva mies. | Metsästäjien joukossa oli keihäsja p:hiä. Syksyisin vilisevät metsät p:hiä. **2.** ampuja. | Vakavakätinen, tarkka, huono p. **-niekk|a** *a.* ja *s.* P. vartiomies. Piha oli täynnä p:oja.

pyssyn|kantama *s.* matka, jonka pyssy kantaa, luodinkantama. | P:kantaman matka. P:kantaman päässä, päähän. — Jk on p:kantamalla 'pyssynkantaman päässä'. Päästä p:kantamalle. **-laukaus** *s.* **-lukko** *s.* **-luoti** *s.* **-pauke** *s.* **-perä** *s.* Iskeä p:llä. **-piippu** *s.* Ojentaa p. kohti. **-suu** *s.* **-tukki** *s.*

pyssy|pyynti *s.* pyynti pyssyllä ampumalla. **-rämä** *s.* **-seppä** *s.*

pysti[4] *s. puhek.* kuvanveistos, kuvapatsas.

pysty[1]; pysty|ssä, -stä, -yn ks. erikseen. **I.** *a.* pystysuora, luotisuora, seisova. **1.** P. patsas. P. ruoho. P:ksi leikattu lyhyt tukka. Savupatsas kohosi p:nä pakkastaivaalle. Ihmisen p. kävelyasento. Pienehkö mutta p. [= suoraryhtinen] ukko. P. ryhti. Seisoa p:in päin 'pää pystyssä'. Nostaa jk p:mpään asentoon. P. käsiala, kirjoitus 'jossa kirjaimet ovat kohtisuorassa perusviivaa vastaan'. P. [= jyrkästi pystysuora] kallionseinä, rinne, törmä. P:t ja vaakasuorat maankuoren poimut, siirrokset. P:t kangaspuut 'joissa loimet ovat pystyasennossa'. — P. [= kasvava] puu. Hakata halkoja p:stä metsästä. Raivata viljelyksensä p:yn metsään 'koskemattomaan metsään, korpeen'. Aloittaa p:stä metsästä [myös kuv.: ilman pääomia, tyhjin käsin; jnk oudon työn aloittamisesta, ennen koskemattomaan tehtävään ryhtymisestä yms.]. — *Kuv.* P. [= vaikea, tukala] on kulkea pyytäjän tie LEINO. **2.** P. [= ylöspäin pyrkivä] nenä. P:t [= suorat, koholla olevat] olkapäät. P:t [= ulkonevat] poskipäät. Nuoren tytön p:t rinnat.

II. *s.* **1.** vars. *urh.* **a.** pystyasento (ammunnassa). **b.** = pystypaini. | R. paini p:n hyvin, mutta hävisi parterrin. — *Yhd.* alku-, loppup. **2.** = pystö 1. **3.** *kuv.* Tehdä t. panna jklle p(:t) 'panna kovasti vastaan, tehdä tenä, estää jku tekemästä jtak'. Pane vain jyrkkä p.! Väkeä Cassius ja Brutus pestaa, / ja oiti täytyy p. tehdä heille *CAJ. Mutta ukkopa pisti p:t LEINONEN.

pysty|aita *s.* = pisteaita. **-akseli** *s.* pystyasennossa oleva akseli, vertikaaliakseli. | P:n ympäri vapaasti kieppuva magneettineula. Karuselli on p:n ympäri pyörivä huvittelulaite. Mäntäkoneen p. P:n yläpään laakeri. Kappaleen, vartalon p. — Koordinaatiston pystyeli ordinaatta-akseli. **-akselinen** *a.* P. turbiini, hiomakone. **-asen|to** *s.* Ihminen kävelee p:nossa. Asettaa, kiinnittää, tukea, nostaa jk p:toon. Ampua, painia p:nosta. **-asentoinen** *a.* P. kasvi. P. akseli, kone. P. kierros. P. kävely. **-asteikko** *s.* **-etäisyy|s** *s.* etäisyys pystysuorassa suunnassa;)(vaakaetäisyys. | Aluksen merkkivalojen p:det toisistaan ja aluksen rungosta. **-haarainen** *a.* P. ruoho, pensas. **-haarake** *s.* Selkänikaman p. **-harja** *s.* Hevonen, jolla on lyhyeksi leikattu p. **-harjainen** *a.* P. hevonen. P. kukko. **-heitto** *s. urh.* painissa pystyasennosta suoritettu heitto. **-hir|si** *s.* Hirsiseinät tehdään joko vaakasuorista tai p:sistä. Pallo osui [jalkapallomaalin] p:teen.

pystyhkö[2] *mod.a.* Kuusi, jolla on p:t oksat. P. käsiala.

pysty|häntä *s.* Koira, jolla on lyhyt p. **-häntäinen** *a.* Naukuva, p. kissa. **-höyrykone** *s. tekn.* höyrykone, jonka sylinteri t. sylinterit ovat

pystyasennossa. **-ikkuna** *s. rak.* leveyttään korkeampi ikkuna.

pystyi|nen[63] *a.* tav:mmin pysty. | P:set korvat. P. asento.

pysty|jalka *s. lääk.* jalan epämuodostuma, jossa kantapää on niin takana ja ylhäällä, että vain varpaat tapaavat astuttaessa maahan. **-joh|de** *s. tekn.* Konevasaran p:teet. **-joh|to** *s.* Viemärilaitoksen p:dot. **-juova** *s.* Kankaan p:t. **-juovainen** *a.* P. maakerros, paperi. **-jyrkkä** *a.* äkkijyrkkä. | P. kallionseinä. **-jäähdytin** *s.* pystyasentoinen jäähdytin. **-kamana** *s.* **-kangaspuut** *s. mon.* kangaspuut, jossa loimet ovat pystyasennossa. **-kappale** *s.* **-kara** *s.* **-karva** *s.* Kasvin lehden p:t. Turkiseläimen karvojen seassa olevat kankeat p:t. **-karvainen** *a.* Maamyyrän p. turkki. **-kattila** *s. tekn.* pystyasentoinen höyrykattila. **-kauluksinen** *a.* P. pusero, asetakki. **-kaulus** *s.* Paidan, takin p. Korkea ja kova p. Valkoinen paita ja yksinkertainen p. **-kauppa** *s.* **1.** metsäkaupoissa: pystyynmyynti, kantokauppa. **2.** karjakaupoissa: elävän teuraskarjan kauppa, jossa hinta määrätään arvioimalla. **-kavio** *s. eläinlääk.* hevosen kavion epämuodostuma, jossa varvasosa on lyhyt ja pysty, kantaosat korkeat ja lujat. **-kehys** *s.* **-kierre** *s.* ilmailussa: syöksykierrettä vastaava, mutta ylöspäin suoritettu liike. **-kierto** *s. maat.* hevoskierto, jonka akseli on pystyasennossa. **-kiila** *s.* **-kivi** *s.* **-kokkainen** *a.* P. vene. **-kone** *s.* pystyasentoinen kone. **-korva** **1.** *s.* pystyasentoinen korva. | Koiran, jäniksen, karhun p:t. **2.** *a.* pystykorvainen. | P. koira. — *S:sesti.* **a.** pystykorvaisista kettua t. sutta muistuttavista koirista (koiraroduista); joskus muistakin pystykorvaisista eläimistä. | Suomen- l. suomalainen, lapin- l. lappalainen p. Kiinan-, pommerinp. - - tapaan p:n [= jäniksen] kuukkimassa näreikössä syönnöksillään AHO. **b.** venäläisen 3 linjan kiväärin v:lta 1927 oleva suomalainen muunnos. **-korvainen** *a.* P. porokoira. P. maatiaissika. **-korvakoira** *s.* **-korvarotu** *s.* **-kuiva** *a.* pystyyn kuivunut. | P. puu, mänty 'kelo'. **-kulm|a** *s.*)(vaakakulma. | Teodoliitilla mitataan sekä vaaka- että p:ia. **-kuva** *s.* **1.** seisovaa, istuvaa, ratsastavaa tms. henkilöä esittävä vapaasti seisova kuvanveistos; vrt. kohokuva. **2.** *valok.* leveyttään korkeampi valokuva;)(vaakakuva. **3.** lentokoneesta kohtisuoraan alaspäin otettu ilmavalokuva. **-kämmen** *s. kans.* likimääräisenä mittana: kämmenen leveys (ja peukalon pituus). | P:tä paksu, korkea. **-kärki|nen** *a.* P:set sukset, kengät. **-käynti** *s.* P. on erikoisesti ihmiselle tunnusomaista. **-käännös** *s.* taitolentoliike, jossa kone pystyasennosta kaadetaan siivelleen ja syöksyyn. **-laakeri** *s. tekn.* **-laudoitu|s** *s.* P:ksella vuorattu talo. **-lauta** *s.* **-leikkaus** *s.* pystysuuntainen läpileikkaus. **-loimi|nen** *a.* jossa loimet ovat pystyasennossa. | P. kutomakone. P:set kangaspuut. **-mets|ä** *s.* kasvava metsä. | Hakata halkoja p:ästä. P:än myynti 'metsän pystyynmyynti'. Sahapuita hankintoina ja p:inä. — *Kuv.* - - suksia ja sauvoja seisoi p:änä AHO. **-metsäkauppa** *s.* pystyynmyynti. **-miilu** *s.* miilu, jossa puut ovat pystyssä. **-mit|ta** *s.* pystysuuntaan mitattu mitta, korkeus(mitta). | Rakennuksen p:at. **-myynti** *s.* pystyynmyynti.

pystymät|ön[67] *kielt.a.* **-tömyys**[65] *omin.* **1.** Luuhun p. veitsi. Metalliin p. pora. **2.** kyvytön, kykenemätön, taitamaton, lahjaton;)(pystyvä, kykenevä, kyvykäs, taitava. | Johtajaksi, opettajaksi p. mies. Työhön p. Syyttää jkta p:tömyydestä.

pysty|nenä **1.** *s.* Pikkuinen ja terhakasti ylöspäin pyrkivä p. **2.** *a.* = seur. | P. tyttö. **-nenäi|nen** *a.* **-syys** *omin.* **-nokka** *ark.* pystynenä. **1.** *s.* Jklla on p. **2.** *a.* P. poikaviikari. — *S:sesti.* Mokomakin p.! **-nokkai|nen** *a. ark.* **-suus** *omin.* **-nukkainen** *a.* Tiheä- ja p. ryijy. **-nävertäjä** *s.* Blastophagus piniperda, eräs kaarnakuoriainen. **-ohra** *s.* tiheätähkäinen, kaksitahkoinen ohra(lajike). **-oksa** *s.* — *Puut.* normaalia asentoa pystymmässä oleva oksa, poikaoksa. **-oksainen** *a.* P. puu. **-paalu** *s.* **-paine** *s.* pystysuoraan vaikuttava paine. **-paini** *s. urh.* pystyssä, seisoallaan painiminen;)(mattopaini. **-palkki** *s.* **-patsas** *s.* **-peräinen** *a.* P. aura, vene. **-piena** *s.* **-pint|a** *a.* Rakennusten p:ojen maalaaminen. **-potilas** *s.* (tuberkuloosiparantolan) potilas, joka saa olla ainakin osan päivästä jalkeilla;)(vuodepotilas. **-projektio** *s.* pystytasoon tehty projektio. **-putki** *s.* **-putkikattila** *s. tekn.* höyrykattila, jonka tuliputket ovat pystyasennossa. **-putkinen** *a.* P. höyrykattila. **-pu|u** *s.* **1.** pystyssä oleva puu. | P:iden varaan rakennettu katos. P:ista keilan muotoon tehty kota. Kaivonvintin p. Pieleksen p:ut. Jännesahan pää- eli p:ut. Pallo osui [jalkapallo]maalin p:uhun. — *Metsät.* kasvava puu. | Kuivunut, kuoleva p. P:iden arviointi, kauppa. **2.** *mon. kut.* = pystykangaspuut. **-pylväs** *s.* **-päin** *adv.* pää pystyssä. | Kulkea, liikkua p. Kantaa kohtalonsa p. Se kulkee ylpeänä p. L.POHJANPÄÄ. **-päi|nen** *a.* jonka pää on pystyssä, joka pitää päänsä pystyssä; ylpeä, rohkea, uljas, miehekäs. | P. ja reipas vanhus. P. ja virkku hevonen. Luonnostaan p. ja itsetietoinen. Esiintyy arvonsa tuntien p:senä ja ryhdikkäänä. **-pä|ä** *a.* = ed. | P. nainen, vanhus. P. hevonen, koira. P. ja korskea sotaherra. Ja kansa, kuolemassa p., / myös oikein elää, olla ymmärtää MANN. — *S:sesti.* Nostakoon vielä ilkkuen päätään! Kyllä maailma nujertaa sellaisten p:iden niskat E.JAAKKOLA. **-rai|ta** *s.* Kankaan p:dat. **-raitai|nen** *a.* P:sta kangasta. **-rakenne** *s.* P:tta oleva moottori. **-rakenteinen** *a.* Sauvakirkko, p. puukirkko. P. porakone, moottori. **-rako** *s.* Sementtiseinään revennyt p. **-rannikko** *s. maant.* rannikko, jossa ranta ja rannikkomaa kohoavat jyrkästi. **-rauta** *s.* **-rinnat** *s. mon.* Tyttö, jolla on p. **-rintainen** *a.* P. kansikuvatyttö. **-risti** *s.*)(vinoristi. **-rivi** *s.* pystyssä oleva rivi. | P:ssä olevat numerot. P:in tehtyjä reikiä. **-runko** *s.* **-runkoinen** *a.* P. puu. **-rysä** *s. kal.* veteen pystyyn asetettava rysä. | Mateen pyynti avannosta p:llä. **-sakara** *s.* Muurin p:t. **-salvos** *s. rak.* Hirsirakenteissa voidaan erottaa kaksi päämuotoa: lamasalvos ja p. **-sammal** *s.* **-sarake** *s.* Taulukon p. **-sauma** *s. rak.* pystysuora sauma,

puskusauma; vrt. lakosauma. **-seinä** *s.* (jyrkästi) pysty seinä. | Padosta p:llä erotettu kammio. Rotkolaakson p:t. **-seinäinen** *a.* P. kalliotunneli. P. hauta, oja, rotkolaakso. **-seiväs** *s.* **-siirros** *s. geol.* **-simpukka** *s.* Pinna nobilis, Välimeressä ja Atlantin lämpimissä osissa elävä simpukka, jonka erittämistä kiinnityssäikeistä saadaan simpukkasilkkiä. **-sivu** *s.* Suunnikkaan p:t. **-sorvi** *s. met.* pystyakselinen sorvi, karusellisorvi.

pysty|ssä, -stä, -yn *adv.* **I.** pystyssä asennossa, pystyasennossa; seisomassa. | Maassa p. oleva pylväs. Seinää vasten p. olevat sukset. Hatussa p. sojottava sulka. Ei tyhjä säkki p. pysy [= perättömät panettelut, juorut kuolevat itsestään] SL. Kannon päähän p:yn lyöty puukko. Panna puhelinpylväitä p:yn. Nostaa kaatunut aita p:yn. Latoa halot p:yn. Panna kirja p:yn hyllylle. Nostaa takinkaulus p:yn. Pitää voimistelusauvaa p. edessään. Nostaa kätensä p:yn viitatakseen, antautumisen merkiksi. Pitää peukaloa p., ks. peukalo 1. Istu p:mmässä [= suorempana]! — Kammata tukkansa p:yn. Säikähti niin, että hiukset nousivat p:yn. Koira murisi niskakarvat p. Häntä p. laitumella kirmaava varsa. Hevonen kuuntelee korvat p. 'höröllään'. Olla maassa koivet, ketarat p. 'selällään jalat ylöspäin, taivasta kohti'. -- tähän retkeilystään lakkas, / ketaransa p:yn nakkas [= heitti henkensä] *CAJ. — *Kuv.* Tuli eteen järvi ja tie nousi p:yn 'matkan jatkaminen kävi mahdottomaksi'. Jkn opintie nousee p:yn. Nostaa jkn tie p:yn. — *Erik.* **1.** vars. ihmisestä. **a.** seisoallaan. | Liukkaalla tiellä on vaikea pysyä p. Niin humalassa, että ei p. pysy. Nousta, kavahtaa, hypätä, ponnahtaa p:yn. Auttaa, nostaa jku p:yn. — Ampua p:stä 'seisoaltaan'. — Pillastunut hevonen karkasi p:yn 'takajaloilleen'. **b.** hereillä, jalkeilla;)(nukkumassa, makuulla. | Talonväki oli p. jo kello viideltä. | Oho, vai jo sinäkin olet p. Olisit sinä vaan nukkunut SILL. **c.** jalkeilla;)(vuoteen omana. | Viikon kuluttua sairas on taas p. Toipuva potilas saa jo olla vähän p:ssäkin. **2. a.** kasvavista puista yms. | Taistelukentälle jäi p:yn vain muutama puu. P:yn kuivunut puu. Koloa puut p:yn 'kasvavina'. Myydä metsää p:yn 'siten, että ostaja suorittaa kaadot ja kuljetukset'. P:yn myynti (myös ◡). Tukkipuista maksettiin 70 mk kuutiojalalta p:yn 'kantohintana'. — Kaikki viljat ovat vielä p. 'leikkaamatta'. Leikkuukone jätti paljon korsia p:yn. **b.** rakennuksista yms. | Vanha aitta on vielä p. Ritarilinna, josta on enää yksi torni p. Panna teltta p:yn 'pystyttää teltta'.

II. 1. Seisoa, kulkea pää p., p. päin 'pää koholla; suoraryhtisenä; kuv. ylpeänä, rohkeana, uljaana'. Pää p:yn vain [kuv. = ryhdistäydy, rohkaise mielesi]! Ei Lovelassa ollut puutetta niin kauan kuin Loviisan pää p. pysyi [= Loviisa oli terveenä ja asioita hoitamassa] SILL. Uljaasti pää p. asteleva ori. Kuono p. ulvova koira. Kävellä nenä, nokka p. 'ylpeänä, kopeana'. Kraatari oli pylly p. [= ylimpänä] altaassa SILL. **2.** Mies tuli vastaan seiväs p. 'uhkaavasti koholla'. Nyrkit p. 'ojossa, valmiina lyömään'. **3.** Seisoa vatsa p. 'vatsa huomattavasti esiin pistävänä, pullottavana'. Sotilaat seisoivat rinta p. 'ryhdikkäinä'. **4.** Katsella, tuijottaa jtak silmät p. 'hämmästyksestä, kauhusta tms. suurina, silmät pyöreinä'. Lapset kuuntelivat kummitusjuttuja silmät p.

III. oikein päin;)(kumossa, nurin, pitkällään. | Kiikkerä vene ei tahdo pysyä p. Nostaa kaatunut tuoli, kuorma p:yn. Kääntää kumollaan oleva astia p:yn.

IV. vars. *kans.* ja *ark.* **I** kohtaan liittyvää abstr. ja kuv. käyttöä. | Viimein petti tämäkin toivo, joka oli pitänyt miestä p. 'kannustanut, rohkaissut'. -- sen Uutela tiesi ja se häntä piti p. LINN. — Pitää tehdasta, liikettä, yritystä, taloutta p. 'jaloillaan, estää menemästä nurin'. Tukee ja pönkittää tuotantolaitosta, joka ei omin voimin pysy p. Hallitus pysyi p. [= vallassa, säilytti asemansa] vain pari kuukautta. Yhteiskuntaa p. pitävät voimat. Kauankohan sinun taloutesi tuolla menolla pysyy p. Se pysyy p. kuin senaatin päätös SP. -- niin kauan kuin anastukseen ja sortoon perustuva järjestelmä on p. [= vallitsee] AHO. — Panna, pistää p:yn 'perustaa, rakentaa, järjestää, panna toimeen'. Panna oma talo p:yn. Panna tehdas, liike, orkesteri p:yn. Panna koti, seura, yhtiö, yritys p:yn. Panna p:yn juhlat, tanssiaiset, kekkerit. -- sinä panet p:yn niin pian kuin ehdit jotakin tappeluntapaista pihalla, möliset ja räyhäät LEINONEN.

pystysti *adv.*, melko *harv.* pystysuunnassa, -suorasti. | Aika, jolloin auringon säteet kohtaavat maan p. P. lohkeileva maakerros.

pystysuor|a 1. *a.* -asti *adv.* vaakasuoraa vastaan kohtisuora, luotisuora, pysty, vertikaalinen. | P. asento. P:aan kohoava savupatsas. Seisoa p:ana. P. viiva, pinta, taso, seinä. P. tunneli, putki, torvi. P. akseli. P. liike, ilmavirtaus. P. käsiala. P. [= pystysuorassa tasossa tehty] leikkaus. P. [= pystysuoraan vaikuttava] paine, kuormitus. Voiman p. komponentti. Hyppyrimäen p. [= pystysuoraan mitattu] korkeus. P. [= äkkijyrkkä] kallion seinämä. — Olla, seisoa p:assa. Nousta, kohota, pudota, laskeutua p:aan. P:aan ammuttu raketti. — P:asti rakoileva graniitti. Nousta, laskeutua p:asti. — *Kuv.* P. [= polvesta polveen siirtyvä] perintö. Talo on kulkenut suvussa p:ana perintönä vuosisatoja. **2.** *s. geom.* suora viiva, joka on kohtisuorassa vaakasuoraa pintaa vastaan, luotiviiva, -suora, vertikaali. | Pisteestä P piirretty p. Samalla p:alla olevat pisteet.

pysty|suunta *s.* pystysuora suunta. | P:suunnassa, -suuntaan tapahtuva liike. Kuormitus poikittais- ja p:suuntaan. **-suuntainen** *a.* P. liike. **-syöttö** *s.* **1.** *tekn.* työstettävän kappaleen pystysuuntainen syöttö. **2.** *urh.* esim. jalka- ja jääpallossa: pitkittäissyöttö; koripallossa: pallon syöttäminen siten, että se tekee kaaren ilmassa. **-säle** *s.* **-tanko** *s.* **-tappi** *s.* **-taso** *s.* P:ssa kiertävä laatta. P:ssa oleva asteikko.

pystyt|ellä[258*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < pystyttää. | P. puhelinpylväitä, heinäseipäitä. P. kuhilaita pellolle.

pysty|terä *s.* pystyasentoinen terä. **-tolppa** *s.*

pystyttäjä[10] *tek.*

pystyt|tää[2*] *v.* -ys[64] *teonn.* **1.** asettaa, panna jk pystyyn jhk. | P. lippusalko, pylväs. P. heinäseipäitä pellolle, puhelinpylväitä tien varteen. Jäälle p:etyt tienviitat. Lumiaitojen p:ys. P. tikapuut, hirsipuu. **2.** saada aikaan, rakentaa; panna pystyyn, käyttökuntoon, perustaa, järjestää. | P. viljalyhteistä kuhilaita pellolle. P. alttari, mestauslava. P. teltta, markkinakoju. Liikkuvat lappalaiset p:tävät kotansa milloin mihinkin. Kun perustus on valmis, aletaan p. seiniä. P. rakennuksia, taloja. — P. puhelinkeskus lähelle taistelutannerta. Uusien teollisuuslaitosten p:täminen. P. muistomerkki, hautakivi, kuvapatsas jklle. P. leirinsä [= asettua leiriin] jhk. Herra on p:tänyt istuimensa taivaisiin, ja hänen kuninkuutensa hallitsee kaikkia VT. — Oman talouden p:täminen. Kaarle Suuri pyrki p:tämään uudestaan Rooman valtakunnan. He tahtovat p. kansanvallan, työväen tasavallan AHO. Onko Suomen p:ettävä asevelvollisuuteen perustuva sotavoima AK.

pysty|tuki *s.* Poikittais-, vino- ja p:tuet. Hiukan vinoon asetettu p. Katoksen p:tukina olevat pylväät. **-tukka** *s.* Lyhyeksi leikattu p. **-tukkainen** *a.* P. mies. **-tukki** *s.* pystyssä oleva tukki, esim. uppotukki. **-tuli** *s.* = pystyvalkea. **-turbiini** *s. tekn.* pystyakselinen turbiini. **-uuni** *s.* Korkea p. **-valkea** *s.* pystyyn asetetuista puista tehty takka- tms. tuli, pystytuli. | Takassa loimuava p. **-valokuvaus** *s.* pystysuoraan alaspäin suoritettu ilmavalokuvaus. **-valssi** *s. tekn.* **-varsi** *s.* **-vartinen** *a.* P. ruoho. **-vatsainen** *a.* P. mökin eukko. **-viiv|a** *s.* luotiviiva t. yl. pystysuora viiva. | Päällekkäin samalla p:alla olevat merkkivalot. — Pienillä p:oilla osoitettu asteikko. **-viivoitu|s** *s.* Karttaluonnokseen p:ksella merkityt alueet. **-vipu** *s.* **-vuohi|nen** *s.* vuohinen, jonka asento on huomattavasti jyrkempi kuin kavion etuviiva. **-vuoraus** *s. rak.* vuoraus, jossa laudat ovat pystyssä.

pystyv|ä[13] *a. (partis.)* -yys[65] *omin.* **1.** terävä, pureva, leikkaava. | P. veitsi, kirves, saha, kaira. **2.** taitava, kykenevä, kyvykäs, lahjakas. | Jhk t. jksik p. P. opettaja, johtaja, työmies. Jhk toimeen, tehtävään p. Esimieheksi p.

pystyväi|nen[63] *a. harv.* -syys[65] *omin.* = ed.

pysty|väli *s.* Kahden korkeuskäyrän p. **--ympyrä** *s. täht.* **1.** taivaalla zeniitin kautta kulkevaksi ajateltu ympyrä, vertikaaliympyrä. **2.** eräs tähtitieteellinen koje.

pystyyn *adv.* ks. pystyssä. Partis:t p:jäänyt, -nostettu jne. par. ⌒. **-myynti** *s.* (myös ⌒) rungoittain tapahtuva metsän myynti, jossa ostaja suorittaa kaadot ja kuljetukset, pystymyynti, -kauppa, kantokauppa. **-pano** *s.* myös ⌒. | Sähköpylväiden p. — Uuden liikeyrityksen p. 'perustaminen'.

pyst|yä[1] *v.;* pystyvä ks. erikseen. **1.** teräaseista, työkaluista yms.: kyetä leikkaamaan, puremaan, läpäisemään jtak, tunkeutumaan, upoamaan jhk tms. | Terävä veitsi p:yy kovaankin puuhun. Hyvin p:yvä kirves, saha, pora. Rautakankikaan ei p:ynyt kiviseen maahan. Niin kovaa leipää, ettei hammas siihen p:y. Luoti ei p:ynyt teräspanssariin. Niin vahva tukka, ettei kampa p:y. [Päällikkö] johon ei p:y lyijy, jota ei tuli, ei vesi väijy LEINO. — *Kuv.* Mikään järkipuhe ei p:y hänen päähänsä. Läksyt eivät tahtoneet p. päähän 'jäädä muistiin, mieleen'. | - - ymmärrättekö nyt? P:yykö päähänne? CANTH. **2.** syövyttävistä aineista, taudeista yms.: kyetä vaikuttamaan jhk, kyetä vahingoittamaan jtak, tarttumaan, tehoamaan jhk. | Niklattua terästä, johon ruoste ei p:y. Hapot eivät p:y hyvään lasiin. Karviaismarjalajike, johon home ei p:y. Valmistuneeseen viljaan ei hallakaan p:y. Taika, tauti, kuolema p:yy jkhun. Sellaiseen karhunpoikaan kuin Herman ei pakkanen p:y KOSKENN. **3.** tehota, vaikuttaa, tepsiä jkhun. | Imartelu, propaganda p:yy jkhun. Häneen p:yy vain kova sana. - - Liisaan ei nyt Matin pistopuheet p:yneet AHO. Kyyroon p:ynyt ei patukka, ei kuri LARINK. Nuhde p:yy paremmin ymmärtäväiseen kuin sata lyöntiä tyhmään VT. **4.** kyetä, taitaa, osata. | P. jhk, jtak tekemään. P. työhön, hoitamaan tehtävänsä. P. maksamaan veronsa, elättämään perheensä. P. vastustamaan jkta, voittamaan jku. P. puhumaan, ymmärtämään vieraita kieliä. Sairas p:yy jo kävelemään. P. opettajaksi, neuvojaksi. P. kilpasille jkn kanssa. Kaikkeen p:yvä taituri. Ohjaksiin [= ohjaksia hoitamaan] p:yvä poika. Kone, joka p:yy kehittämään 200 hv:n tehon.

pystö[1] **1.** *s.* (*rinn.* pysty) suustaan suppeampi kannellinen maidonkuljetusastia, tonkka. **2.** *a. murt.* pysty.

pystö|ssä, -stä, -ön *adv. murt.* pystyssä.

pysymätön[67] *kielt.a.* Paikoillaan p. — *Kem.* itsestään hajoava. | P. happo, yhdiste.

pysyt|ellä[258*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < pysyttää. **1.** *tr. harv.* Hän koki kaikin tavoin p. Inkaakin veden päällä PÄIVÄR. — *Refl. taiv.* Pohjassa paikallaan p:teleivä kala. Hän liikahteli vielä kulmikkaasti ja ääni p:telihe karuna AHO. — Tav. **2.** *intr.* enemmän t. vähemmän ponnistellen, yrittämällä, tahallaan pysyä; suunnilleen, likipitäen pysyä; pysyttäytyä. | Liitolentäjä p:teli ilmassa useita tunteja. Koira p:telee isäntänsä kantapäillä. Laiva p:teli rannikon suojassa. Yrittää p. oikeassa suunnassa, tasapainossa. P. kotona, vuoteessa, sisällä. P. erillään, poissa jstak. Kuulusteltava p:teli aikaisemmin kertomassaan. P. hyvissä väleissä jkn kanssa. — Lämpötila p:teli nollan vaiheilla. Vientimäärät ovat p:elleet verraten vaatimattomina.

pysyttäytyä[44] *refl.v.* (< seur.) = ed. 2. | P. jssak asennossa. P. erillään jstak. Koettaa p. tilanteen tasalla. P. oikeassa suunnassa.

pysyt|tää[2*] *kaus.v.* (< pysyä) saada t. panna pysymään, pitää, säilyttää. | Sairaus p:ti hänet vuoteenomana. Raajarikkoisuus p:ti pojan poissa toisten leikeistä. P. jk paikallaan. P. jssak asennossa, asemassa, tilassa. Yritti p. keikkuvaa venettä pystysssä. P. laiva oikeassa suunnassa. P. kone käynnissä. P. olot ennal-

laan, muuttumattomina. Rauhanteossa rajat p:ettiin entisellään. P. jk voimassa. P. jku virassaan. P. jklla hänen entiset oikeutensa. Yliopistolle p:etään itsehallinto-oikeus. — [Kihara] oli p:tänyt muotonsa ja asemansa JÄRN.

pysyv|ä[13] *a. (partis.)* -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* jatkuvasti (olemassa)oleva, jatkuva, kestävä, vakinainen, häviämätön, vaihtumaton, muuttumaton, permanentti, konstantti, stabiili;)(häviävä, katoava, vaihtuva, muuttuva, ohimenevä, tilapäinen, väliaikainen, hetkellinen, temporäärinen. | P:ät ja tilapäiset asukkaat. P. asiakaspiiri. P. [= vakinainen] armeija. Asettui p:ästi maaseudulle. P:ät solukot ja kasvusolukot. Maitohampaat vaihtuvat p:iin hampaisiin. P. lumipeite. Värin p:yys. P:äksi tarkoitettu rakenne. L:n kaupunki saanut p:än näyttämön. P. eli kiinteä pääoma. P. eli permanenttimagneetti. P:ät eli permanenttikaasut. P. yhdiste (kem.) 'yhdiste, joka ei itsestään hajoa t. muutu toisiksi'. P. eli stationäärinen tila. P. ominaisuus. P., korjaamaton vika. Saavuttaa p:iä tuloksia. Tutkimus, jonka arvo on p. Asia oli p:änä puheenaiheena paikkakunnalla. Pyrkimykset p:än rauhan aikaansaamiseksi. P:än onnen, menestyksen edellytykset. Jkn p:ään käyttöön luovutettu omaisuus. — *Yhd.* koossap.

pysyväarvoinen *a.* P. teos, saavutus.

pysyväi|nen[63] *a.*, vars. *vanh. ylät.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* = pysyvä. | P. kansainvälinen tuomioistuin. Toimenpiteestä tuskin on p:stä hyötyä. Vuokraoikeuden, säätilan p:syys. Asettui p:sesti Helsinkiin. Mutta ihminen, mahtavinkaan, ei ole p. VT. -- ei meillä ole täällä p:stä kaupunkia UT. [Ei] ole päteviä toiveita hänen p:sestä parantumisestaan LK. -- jotain ikuisesti p:stä ja ihmisistä riippumatonta SILL.

pysyväis|lämpöinen *a. el.* jonka ruumiinlämpö pysyy jotakuinkin muuttumattomana ympäristön lämmönvaihteluista huolimatta, tasalämpöinen;)(vaihtolämpöinen. | P. eläin. — *S:sesti.* P:lämpöiset, so. nisäkkäät ja linnut. **-määräys** *s. sot.* pysyvä määräys.

pysy|ä[1] *v.;* pysyvä ks. erikseen. **A.** olla jatkuvasti jssak paikassa, asemassa t. tilassa; vrt. jäädä.

I. paikallisesti. **1. a.** olla jatkuvasti jssak (paikassa), jäädä olemaan jhk, olla poistumatta jstak, olla muuttamatta paikkaa;)(poistua, lähteä, siirtyä t. päästä pois jne. | P. jssak (paikassa). P. huoneessa, sisällä, kotona, ulkona. P. paikallaan, paikoillaan, alallaan. P:i koko päivän kotosalla. Potilaan on ehdottomasti p:ttävä vuoteessa. Talo, jossa eivät palvelijat pysy. Komppanian on p:ttävä asemissaan mihin hintaan hyvänsä. — P. suksilla. Pidä tiukasti kiinni, että p:t kelkassa! Ei p:nyt tiellä, vaan eksyi. P. veden pinnalla. P. ilmassa. Niin hauskaa, etteivät jalat tahdo maassa p. P. raiteilla. Pysy poissa täältä! P:imme pienen matkan päässä. — Vasikat eivät tahdo p. karsinassa. Aurinko p:i pilven takana. Tuuli on p:nyt pohjoisessa 'puhaltanut jatkuvasti pohjoisesta'. Ei raha hänen taskussaan kauan pysy. Mihin nimeni olen kirjoittanut, siinä se p:y. — Eräitä sanontoja: Suutari p:köön lestissään, ks. lesti 1. P. aisoissa, ks. aisa 1. P. nahoissaan, ks. nahka 3.c. **b.** ed:een liittyen; vrt. myös A.II. | Koira ei p:nyt jäljillä. P. jkn mukana. P. edellä, rinnalla. Menee niin, ettei hitaampi tahdo perässä p. P. jnk tasalla, korkeudella. P. rivissä, piirissä. Laivat p:ivät muodostelmassa. **c.** vrt. A.II. | P. syrjässä ajan virtauksista. Hallitus aikoo p. paikallaan. Nyrkkeilijä, joka vuosikausia on p:nyt pinnalla. P. aiheen puitteissa. Ajatukset p:ivät entisissä uomissaan. Kehitys on p:nyt paikallaan. **2. a.** olla jatkuvasti jssak kiinni, jnk pitelemänä, pidättämänä, sitomana tms.;)(päästä pois, irti, irtautua jne. | P. jkn käsissä, pihdeissä. Ei p:nyt pitelijäinsä käsissä. Tuuli niin, ettei hattu päässä p:nyt. Kala ei p:nyt koukussa. Heinää niin paljon kuin hangon nenässä p:y. Huono laasti ei pysy seinässä, vaan lohkeilee pois. — Vesi ei pysy seulassa. Niin paljon halkoja kuin sylissä p:y. Astiassa ei p:nyt enempää marjoja. Ei kannettu vesi kaivossa pysy SL. **b.** ed:een liittyen; vrt. A.II. | P. lupauksessaan, sanassaan, päätöksessään 'pitää kiinni lupauksestaan [jne.]'. Todistaja p:i kertomuksessaan. P:n siinä mitä sanoin. P. totuudessa. Lääkärit p:ivät vanhoissa opeissaan. P. uskossaan. Kirottu olkoon jokainen, joka ei pysy kaikessa, mikä on kirjoitettuna lain kirjassa UT. Suo p. mun sinussa, / niin etten syntiin nääntyis VK.

II. asennosta, asemasta, tilasta: olla jatkuvasti jssak asennossa, asemassa, tilassa. **1.** P. istuallaan, polvillaan, selällään, pitkällään. Niin humalassa, ettei jaloillaan p:nyt. P. pystyssä. Liike ei kauan p:nyt pystyssä. — P. virassa, toimessa. Ei kauan p:nyt työssä. P. jkn hallussa. Tila on p:nyt suvulla lähes 200 vuotta. — P. hengissä, elossa, hereillä, liikkeessä, voimissaan, tajuissaan. P. äänessä, hiljaa. P. rauhassa. P. kurissa, siivolla. P. sovinnossa, hyvissä väleissä jkn kanssa. P. kunnossa. Entiset lait p:ivät edelleen voimassa. P. vallassa. P. tasoissa jnk kanssa. P. tasapainossa. P. tahdissa, sävelessä. P. asiassa. P. jllak kannalla. P. oikeassa suunnassa. Tavarat ovat p:neet entisissä hinnoissaan. Maa on p:nyt roudassa. P. ennallaan, nykyisellään. P. muuttumatta. — P. auki. Ovi oli ja p:i kiinni. P. koossa. Ajatukset eivät tahdo p. koossa. P. erossa, erillään jstak. Luoto p:i veden alla koko kesän. Kirja oli ja p:i kadoksissa. Asia ei p:nyt salassa. — P. leivässä, ruoassa 'saada jatkuvasti ruokaa, saada toimeentulonsa'. Olemme p:neet maidossa [= saaneet maitoa, meillä on ollut maitoa] koko talven. P. vaatteissa. **2.** olla jatkuvasti jnak t. jnklaisena. | P. maanviljelijänä, virkamiehenä. Nimi p:i kauan salaisuutena. Tosiasiana p:y, että --. Taitaapa p. poutana vielä tämänkin päivän ... KATAJA. — P. naimattomana. P. terveenä, rauhallisena, uskollisena. Juoksenteli p:äkseen lämpimänä. Hallitus p:i lujana. Kellari p:y viileänä kesälläkin. Talo p:i tyhjänä. Ilmat p:ivät sateisina koko kuukauden. Järvi on p:nyt sulana. P. muuttumattomana.

B. olla jatkuvasti olemassa, säilyä, kestää;)(hävitä, kadota. | Jumalansana p:y iankaikkisesti. Ruokaa sen verran, että henki p:y. Tajunta p:i kuolinhetkeen saakka. Haju, joka p:i tuntikausia. Lumi p:i vain muutaman päivän. Laillinen p:köön, laiton purkautukoon. Karta pahaa ja tee hyvää, niin sinä p:t iankaikkisesti VT. Oi ihminen, mielees se paina, / ettei pysy maailma tää VK.

pysäh|dellä[28*] *frekv.v.* **-tely**[2] *teonn.* < pysähtää. | Kulkea p:telemättä. P:dellen suoritettu liike. Moottori p:teli tuon tuostakin. Katkonainen, p:televä ajatuksenjuoksu.

pysähdy|s[64] *s. (rinn.* pysäys) pysähtyminen, seisaus, tauko. | P. matkanteossa, juoksussa. 20 minuutin p. Riihimäellä. P. perusasentoon [voimisteluliikkeessä]. Verenkierron hidastuminen ja p. P. pisteen kohdalla [luettaessa]. Työssä sattui p:ksiä ja viivytyksiä. Hintojen nousussa tapahtunut p. — *pysähdy|ksissä,* **-ksiin** (adv.) pysähtyneenä, seisauksissa, paikallaan. | Työt ovat p:ksissä. Liikenne lumiesteiden takia kokonaan p:ksissä. Seuran toiminta joutui pitkäksi aikaa p:ksiin. — *Yhd.* äkkip.

pysähdys|aika *s.* Aikatauluun merkityt junan p:ajat. **-asema** *s.* Pikajunien p:t. Putoavan kappaleen lähtö- ja p. **-asento** *s.* Männän p. **-kohta** *s.* Liikkeen, kehityksen p. **-merkki** *s.* pysähtymismerkki. | Junalle, autolle annettu p. **-paik|ka** *s.* Laivan, junan, karavaanin p. Ensimmäinen p. matkan varrella oli Turku. Komppania saapui seuraavaan p:kaansa. Hissin p:at. **-tila** *s.* Toiminta, kehitys on p:ssa.

pysähdyt- = pysäyt-.

pysähtymis|käsky *s.* **-merkki** *s.* Antaa p. komppanialle, junalle. **-paikka** *s.* pysähdyspaikka.

pysähtymätön[57] *kielt.a.*

pysäh|tyä[1*] *v.* **1.** lakata liikkumasta, seisahtua. **a.** lakata kulkemasta, etenemästä, jäädä jhk paikkaan, jäädä paikalleen. | Kävelijä, hiihtäjä p:tyy. Hyökkäysjoukot p:tyivät. P:dy tai ammun! P. juoksusta, kävelystä, juoksussaan, kesken kävelyä. P. jhk paikkaan, jssak paikassa. P. paikalleen. P:tyi ahon laitaan. Tampereelle p:dyimme pariksi päiväksi [t. Tampereella p:dyimme pari päivää]. Auto, raitiovaunu p:tyy. Pikajuna p:tyy vain harvoilla asemilla. Juna p:tyy kahdeksaksi minuutiksi [t. kahdeksan minuuttia]. Hissi p:tyy. Liikenne p:tyi useaksi tunniksi (vrt. 2). Vihollisen hyökkäys p:tyi (vrt. myös 2). Vauhti hiljeni ja p:tyi kokonaan. P. kuin naulittuna, salaman iskemänä. Kulkea, edetä p:tymättä. — Kokonainen peruna saattaa p. lehmän kurkkuun. Veritulpan p:tyminen sydämeen. -- halkokuormien vetämät viirukot ja veräjäaukkoihin p:tyneet heinätukot SILL. Katto tehdään kalteva, jottei sadevesi p:tyisi sille. Savu saattaa p. maastonsyvennyksiin pitkäksi aikaa. Metsäpalon eteneminen saatiin suurin ponnistuksin p:tymään. **b.** ed:een liittyen. | Katse kiersi ympäri huonetta ja p:tyi [= kiintyi] ikkunaan. P. [= jäädä, syventyä] ajattelemaan, miettimään jtak. P:dytäänpä tarkastamaan kysymystä lähemmin. — Joskus: jäädä jhk. | Ennen palvelijat p:tyivät samaan taloon vuosikausiksi. Taloon päiväläiseksi p:tynyt mies SILL. — *Harv.* teistä, viivoista yms.: päättyä, loppua. | Tie p:tyy järven rantaan. Viivat p:tyivät seinän puoliväliin. **c.** muista liikkeistä: lakata toimimasta, käymästä. | Soutajan kädet p:tyivät. Jalat p:tyivät rukkien polkusimille, kirveet p:tyivät oikean reiden oheen, veitset veistoasentoihinsa SILL. Sydän tuntui p:tyvän pelosta. Verenkierto melkein kokonaan p:tynyt. — Pyörä p:tyy. Kello, kone, moottori p:tyy. Kehto, keinu, heiluri p:tyy. Lämpömittari laski ja p:tyi vasta nollan alapuolella.

2. lakata (hetkeksi t. kokonaan) jatkamasta jtak työtä, toimintaa, kehitystä, olla työskentelemättä, kehittymättä edelleen, jäädä kesken tapahtumisen t. kehityksen jhk tilaan; lakata, tauota, keskeytyä, loppua, päättyä, tyrehtyä. | P. hetkeksi työssään. Syödä, puhua p:tymättä. P:tyi keskelle lausetta. Hääh? kysyi Riika ja p:tyi ryyppimästä KIANTO. — P. kasvussaan, kehityksessään. Primitiiviselle asteelle p:tynyt kansa. Aietta toteutettaessa ei ole p:dyttävä puolitiehen. Yleni kapteeniksi ja siihen p:tyi. Innokkaimmat eivät p:tyneet vielä tähänkään, vaan vaativat yhä radikaalisempia uudistuksia. — Verenvuoto p:tyi vähitellen. Ajatus, ajatuksenjuoksu p:tyy. Itse aika tuntui p:tyneen kulussaan. Työ, toiminta, kehitys p:tyy. Inflaatio jatkui p:tymättä. Kirjeenvaihto p:tyi lähes neljäksi vuodeksi. Teoksen julkaiseminen p:tyi varojen puutteessa jo toiseen osaan. Väriteollisuus p:tyi raaka-aineen puutteessa. Paikoilleen p:tyneet olot. — Joskus määristä: päättyä, rajoittua. | Viennin arvo p:tyy 300 miljoonaan markkaan. -- vähiin oli saalis p:tynyt KATAJA.

pysäht|ää[2*] *v. harv.* = ed. | Hevonen p:i yhtäkkiä. Akka p. töksähti noin parin sylen matkassa rattaista ALKIO.

pysähyttää[2*] *v.* tav:mmin pysäyttää.

pysäkin|hoitaja *s. raut.* **-väli** *s.* Ajoi raitiovaunulla pari p:ä.

pysäk|ki[5*] *s.* **1.** *raut.* asemaa pienempi itsenäinen liikennepaikka; vrt. laituri, seisake. | P:illä on henkilö- ja tavaraliikenteessä ja junien lähettämisessä samat oikeudet kuin asemalla, mutta sen esimiehenä on kirjuri, sähköttäjä tai asemamestari. — *Yhd.* rautatiep. **2.** asemaa pienempi raitiovaunun, bussin tms. pysähdyspaikka. | P:illä raitiovaunu pysähtyy tarvittaessa. — *Yhd.* auto-, omnibus-, raitiotiep. **3.** vain *yhd.* asemaa pienempi virantoimitus- t. työskentelypaikka; vrt. asema II. | Kyyti-, postip.

pysäköi|dä[18] *v.* **-nti**[4*] *teonn.*; *syn.* parkeerata. **1.** sijoittaa moottoriajoneuvo seisomaan (tav. tätä tarkoitusta varten varattuun paikkaan) liikenneväylän varteen (kadulle, torille tms.), paikoittaa. | P. autonsa kadun reunaan. P:nti kielletty. **2.** ed:tä vastaavaa intr. käyttöä. | Torille p:neet autot.

pysäköimis-, pysäköinti|kielto *s.* **-mittari** *s.* maksullisessa pysäköintipaikassa oleva automaattinen aikamittari, johon pysäköitsijän on pan-

tava tietystä pysäköintiajasta määrätty maksu. **-paik|ka** *s.* Autojen p:at.
pysäköitsijä[14] *tek.* < pysäköidä.
pysäys[64] *s.* = pysähdys.
pysäyt|ellä[28]* *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < pysäyttää.
pysäyttäjä[16] *s.* **1.** *tek.* Junan p. **2.** pysäytyslaite. | Automaattinen hissin, koneiston p.
pysäyttämis- = pysäytys-.
pysäyt|tää[28]* *kaus.v.* (*rinn.* pysäh(d)yttää) (< pysähtyä) seisauttaa; lopettaa, keskeyttää, tyrehdyttää. | P. vastaantulija. P. hevonen, auto, juna. Lumiesteet p:täneet liikenteen. Vihollisen eteneminen p:etty. Tulipalon leviäminen p:ettiin suurin ponnistuksin. — P. kello, kone. Äiti p:ti rukkinsa. P. keinutuoli kiikkumasta. P. tehdas. Verenvuodon p:täminen. — P. työ, toiminta. P. lukemisensa. P:ti oppilaansa kesken lukemisen. Lakko p:ti työt tehtaassa. Pitkällinen sairaus p:ti runoilijan tuotannon vuosikausiksi. Rahanarvon aleneminen saatu p:etyksi. — P:imme [automme] muistopatsaan kohdalle.
pysäytys[64] *teonn.* < ed. | Auton, liikenteen p. Levysoittimen p. — *pysäytyksissä* (adv.) pysäytettynä, pysähdyksissä. | Koko toiminta on pysäytyksissä. **-jousi** *s.* **-laite** *s.* Hissin p. **-merkki** *s.* Antaa p. veturinkuljettajalle.
pysäy|tä[44] *v.* Kivellä: pysähtyä. | Mutta eivät p:neet vielä Eero, Lauri ja Aapo, vaan jatkoivat lukuansa KIVI.
pythagoralai|nen[93] [pyta-] *a.* ja *s.* **1.** *fil.* Pythagorasta kannattava, Pythagoraan kannattaja. | P:set kuvittelivat, että maailma on olemukseltaan lukujen järjestelmä. **2.** *mat.* P. [par. Pythagoraan] luku. **3.** *mus.* P. [par. Pythagoraan] komma, viritys.
python[7] [pyton], **-käärme** *s.* Python, jättiläiskäärmeitä.
pytinki[68]* *s. kans.* (vars. asuin)rakennus; joskus: vierasrakennus, -puoli, pihanpää(rakennus). | Komea, suuri p. Pappilan p. — *Yhd.* pää-, vierasp.; kivip.
pytky[1], **-lä**[15] *s. murt.* pötky.
pytsi[1], **pytsy**[1] *s. mer. kans.* (puu)sanko.
pyttipannu *s. ruok.* ruokalaji, joka valmistetaan käristämällä pannussa liha- ja perunapalasia sekä sipulia.
pyt|ty[14]* *s.* **1.** pyöreäpohjainen, kannellinen t. kanneton, tav. puinen ruokatavaroiden, vars. maidon tms. säilytysastia; vrt. kehlo, hulikka, pönttö, tölkki. | Säilyttää voita, piimää p:yssä. Suolata kaloja, lihaa, sieniä p:tyyn. — *Ark.* Jk menee päin p:tyä, p:tyyn 'hullusti, päin mäntyä'. — *Yhd.* maito-, piimä-, taikina-, terva-, viili-, voip.; puup.; silkkip. **2.** *ark. leik.* **a.** kilpailupokaalista. | HJK sai p:yn vuodeksi haltuunsa. **b.** polttomoottorin sylinteristä. **c.** saarnastuolista. | -- pappi ei p:yssä leivättä paukuta LASSILA.
pytty|kerho *s. urh.* palloilu- tms. otteluissa parhaiten pelanneille tunnustuspalkintoja, "pyttyjä", jakavista kerhoista. **-mäi|nen**[93] *a. ark.* -sesti *adv.* kelju, kiero, vastenmielinen, kurja. | P. kaveri. -- koko maailma oli tuntunut p:seltä Y.KIVIMIES.
pytyllinen[93] *s.* pytyn täysi. | P. viiliä, silakoita.
pyy[29] *s.* Tetrastes bonasia, kuusi- ja sekametsissä elävä pieni, ruskean ja harmaan kirjava kanalintu, metsäpyy. | P. on arvokas riistalintu. P:n piiskutus. — Eräitä sanontoja. | Ei p:ssä kahden jakaa 'kovin pienestä saaliista, voitosta tms. ei ole jaettavaksi'. Parempi p. pivossa kuin kymmenen oksalla 'yksi varma etu, saavutus tms. on parempi kuin monta epävarmaa, otaksuttua'. Pienenee kuin p. maailmanlopun edellä. — *Yhd.* metsä-, pelto-, turkinp.; (ruok.) vasikkap.
pyy|de[78]* *s.*, tav. *mon.* pyrkimys, halu, toive, intressi. | Itsekkäät, vallanhimoiset p:teet. Kaikilla oli vain yksi p.: päästä pois. Intohimojensa ja p:teidensä vallassa oleva ihminen. -- silmät, kärsimystä ja p:teitä täynnä TALVIO. [Majatalon pulleat piiat] ovat valmiit tyydyttämään jokaisen muulinajajan p:teitä yöllisissä kohtauksissa TARK. -- pois torju korskat p:tehet / ja nöyriksi tee sydämet VK. — Poliittiset p:teet. Suurvaltojen p:teet Palestiinan kysymyksessä. Tšekkoslovakia Saksan p:teiden kohteena. — *Yhd.* onnen-, voitonp.; valtap.; luokka-, puoluep.
pyy|dellä[28]* *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < pyytää. | P:teli anteeksi. Talonväki p:teli jäämään yöksi. Kiertää kerjäämässä ja p:telemässä. — -- p:dellen [= pyydystellen] salojen otuksia KIVI.
pyydin[50]* *väl. harv.* (< pyytää) = seur.
pyydy|s[64] *s.* eläinten (vars. riistan t. kalojen) pyydystämiseen tarkoitettu väline, pyydystys-, pyyntiväline, -laite, -neuvo, pyydystin, pyydin. | Loukut, ansat, raudat ym. p:kset. Kalastuksessa käytettyjä p:ksiä ovat esim. verkko, rysä, pitkäsiima, onki ja uistin. Kiinteä, seisova p. Virittää p. Kokea p:ksiä. Kala menee, joutuu, tarttuu p:kseen. P:kseen mennyt hiiri. — *Ark.* laitteista, koneista yms.: vehje, kapine. | Kumma p. tuo auto. — *Kuv.* [Vanhojapoikia, jotka eivät] koskaan käy avioliiton p:ksiin AHO. — *Yhd.* kalan-, ketun-, linnun-, lohen-, silakan-, teerenp.; hiiren-, rotanp.; kärpäsp.; havas-, isku-, koukku-, lanka-, rihma-, saarto-, siima-, silmukka-, sulku-, verkkop.
pyydyspaik|ka *s.* Kierrellä p:oillaan.
pyydystel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < pyydystää. | P. kalaa. — *Kuv.* Miestä p:evä ikäneito. Virkojen, kunniamerkkien p:y.
pyydystin[50] *väl.* (< pyydystää) us. = pyydys. | Mehiläisparven p. — *Yhd.* hiiren-, rotanp.
pyydystys[64] *teonn.* (< pyydystää) pyynti, pyytäminen. | Petoeläinten, kalojen p. — *Yhd.* kalanp.; kesä-, talvip. **-eli|n** *s.* Kameleontin kieli toimii p:menä. **-tapa** *s.* **-väline** *s.*
pyydystäjä[16] *tek.* Karhun, valaiden, lintujen, kalojen p. — *Kuv.* Miehen, naisten p. Virkojen p. — *Yhd.* ketun-, linnun-, valaanp.; helmenp.
pyydyst|ää[2] *v.* **1.** (koettaa) ottaa t. saada eläimiä (vars. riistaa t. kaloja) kiinni t. haltuunsa, pyytää; joskus: saalistaa, metsästää, kalastaa. | P. riistaa, kaloja, rapuja, hiiriä. P. kettuja raudoilla, myrkyllä. P. perhosia haavilla.

Koetti p. kärpästä käteensä. Kihokki p:ää hyönteisiä lehdillään. P. simpukoita, helmiä. — Hyvin p:ävä rysä. — Orjien p:äminen. **2.** *kuv.* tavoitella, havitella, haalia, "kalastaa", "metsästää". | P. miestä itselleen. P. naisia. P. asiakkaita. P. virkaa, arvosanoja. Uutisia p:äviä sanomalehtimiehiä. P:i [= yritti saada kuulumaan] radiollaan kaukaisia asemia.

pyydäntä[15*] *teonn. harv.* < pyytää. | - - laitoin joutsenen hakuhun, / pyhän linnun pyyäntähän KAL.

pyydätt|ää[2*] *fakt.v. harv.* < pyytää. | P:i itseään monta kertaa ennen kuin tuli.

pyyh|e[78*] *s.* **1.** kangas- (joskus paperi)kappale, jollaisia käytetään pyyhkimiseen, vars. kuivaamiseen, pyyhe-, pyyhinliina. | Kuivata kädet, astiat p:keeseen, p:keellä. Pöytä pyyhitään kostealla p:keellä. Hangata ruumistaan karkealla p:keellä. — *Yhd.* astia-, ikkuna-, käsi-, lattia-p.; pöly-, tomup.; kuivaus-, kylpyp.; keittiö-, saunap.; taulunp.; frotee-, paperi-, pellavap. **2.** *mon. lääk.* karkaisukeino, joka tapahtuu siten, että kylmään t. haaleaan veteen kostutetulla karkealla pyyheliinalla hangataan eri ruumiinosia vuoron perään ja sitten kuivataan. | Ottaa p:keitä. — *Yhd.* spriip:keet. **3.** *mon. leik.* nuhteet, moitteet, "sapiskat". | - - saimme, mielestämme kyllä syyttömästi, eräältä - - rouvalta aika p:keet sen johdosta, että - - TIITUS.

pyyhe|kangas *s.* Pellavaista p:kangasta. **-kumi** *s.* lyijykynän jäljen poistamiseen käytetty kumi. **-liina** *s.* (*rinn.* pyyhinliina) vrt. pyyhe. | Pellavainen, paperinen p. Kuivata kätensä p:an. **-liinakangas** *s.* Kotikutoinen p. **-naulakko** *s.*

pyyh|in[56*] *väl.* (< pyyhkiä) tav. = pyyhe; joskus muistakin pyyhkimisvälineistä. | Kuivata astioita p:kimeen. Mustekynän p. — Auton tuulilasin p. — *Yhd.* kynänp.

pyyhinliina *s.* = pyyheliina.

pyyhiskel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* (< pyyhkiä) pyyhkiellä. | P. partaansa, silmiään. Mustaa vain heinätukolla kädestään syötteli ja toisella p:i selkää ALKIO.

pyyhkeil|lä[28] *v.* -y[2] *teonn.* = seur. | P. suutaan, silmiään. P. hikeä otsaltaan. — *Lääk.* Karaista ihoa p:yillä 'pyyhkeillä, ottamalla pyyhkeitä'.

pyyhkiel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* (< pyyhkiä) pyyhiskellä, pyyhkeillä. | P. jalkojaan mattoon. P. suutaan, silmälasejaan. P:i kyyneleitä silmistään. P. pölyjä. — Vihainen tuuli p:ee pitkin teitä. - - pönäkkänä loistoautossaan p:i Helsingin katuja AHO.

pyyhkijä[14] *tek.* **1.** Pöydän, pölyjen p. **2.** välineestä par. pyyhin.

pyyhkimätön[57] *kielt.a.* Likainen, p. nenä.

pyyhkiyty|ä[1*] *v.* < seur. **1.** *refl.* Uimisen jälkeen täytyisi p. nopeasti. **2.** *pass.* Sateessa puhtaiksi p:neet ikkunat. Liika öljy p:y telan pyöriessä pois. — *Kuv.* Murhe, ahdistus ja pelko, kaikki oli p:nyt pois hänen mielestään WALTARI.

pyyh|kiä[17*] *v.* -intä[15*] *teonn.* **1.** puhdistaa, kuivata [tms.] jtak jllak t. jhk sivelemällä t. hankaamalla, jnk pintaa pitkin kuljettamalla t. vetämällä. | P. puhtaaksi, kuivaksi. P. nenä(ä)nsä nenäliinaan, nenäliinalla. P:ki leukaansa kädenselällä. P:ki huivinnurkalla silmiään. P. kätensä pyyheliinaan, housuihin. P. jalkansa mattoon, havuihin. Lattia p:itään kostealla rievulla. P. astiat kuivaksi. P. taulu liidusta puhtaaksi. Omenat pestään ja p:itään. Haavan ympärys p:itään spriillä. — P. [= poistaa pyyhkimällä] hikeä otsaltaan, kyyneleet silmistä. P. tomua, pölyjä. P. kynänjälki kumilla. — [Emäntä] p:ki [= siveli] voita kipeälle kädelleen AK. — Eräitä kuv. sanontoja. | Jku saa p. leuka(a)nsa, suu(ta)nsa, parta(a)nsa 'jää ilman, saa nuolla näppejään.' Naapuri saa p. suutaan! AHO.

2. ed:een liittyvää erikoiskäyttöä. **a.** tav:mmin pyyhkäistä (2, erik.). | P. jyväkappa tasapääksi. Kukkurainen ja p:itty mitta. **b.** poistaa kirjoitetusta t. painetusta tekstistä jk osa kumilla hankaamalla t. myös vetämällä viiva t. viivoja poistettavan yli. | P. jkn nimi luettelosta. Tarpeeton p:itään (yli). P. luvun lopusta nollat. Sensuurin p:kimä kirjoitus. — *Kuv.* poistaa, jättää pois, hävittää, tehdä mitättömäksi. | Uudesta painoksesta on p:itty useita lukuja. Koko momentti olisi laista p:ittävä. Vanhojen velkojen p:kiminen. Suunnitellusta ohjelmasta oli suuri osa p:ittävä pois. Jumala, ole minulle armollinen hyvyytesi tähden; p:i pois minun syntini suuren laupeutesi tähden VT.

3. *kuv.* **a.** tuulesta, sateesta tms. | Tuuli on p:kinyt kadut puhtaiksi. Sateen p:kimät kalliot. Myrsky p:ki pilvet taivaalta. — Tuuli p:kii [= puhaltaa voimakkaasti] pitkin katuja (vrt. myös 4). **b.** tuliaseiden tulesta: suuntautua herkeämättä t. toistuvina sarjoina, us. matalalta hipoen jhk t. jnk yli, lakaista. | Konekiväärit p:kivät suihkuillaan linjojamme. Rumputuli on p:kinyt asemat maan tasalle. **c.** - - lampaanreidestä hän viipaleita p:ki [= viilteli] LARINK. Kultaiset liekit p:kivät [= nuoleskelevat, hipovat] kiukaan mustaa otsaa LEHT. Saan kai minä p. [= niittää] tuon pihakulmakkeen tuosta puhtaaksi KARHUM. — Valonheittimien keilat p:kivät taivasta. **d.** poistaa, hävittää, tehdä mitättömäksi. | Serbia on p:itty pois maailman kartalta. P:in koko asian mielestäni. Väsymys oli kuin pois p:itty. Sellainen sana on p:ittävä pois jokapäiväisestä kielenkäytöstä. [Ei] mikään muu kuin kuolema voinut p. pois tuon lyhyen hetken jälkiä ja seurauksia SILL. Jos p:kisin mielestäni pois hänen kohtalonsa, p:kisin pois elämäni IRIS UURTO.

4. *kuv.* nopeasta etenemisestä: pyyhältää, viilettää, kiitää. | P. pakoon. Juosta, mennä p. Pojat p:kivät pitkin tietä. Moottorivene p:ki jo kaukana ulapalla. - - valjastamme porot ja lähdemme yötä myöten p:kimään AHO. [Hevonen] p:ki niin kuin silkkiä ALKIO. - - auto p:ki seitsemääkymmentä KARHUM.

pyyhkäis|tä[24] *mom.v.* -y[2] *teonn.* < ed. *(1.)* P. kädellä suutaan. P:i huivinnurkalla silmiään. Pari p:yä rievulla — ja taas on pesupöytä puhdas. P. hiukset otsaltaan. P:i paperit pöydältä lattialle. Pinta p:tään vielä nopeasti hiekkapaperilla. P:i puukon puhtaaksi. Liika

massa p:tään muotista pois laudalla. Kissa p:ee hännällään maata. Päivä meni kuin siivellä p:ten. — P. tervaa veneen pohjaan. Moniaan veneen hän on jo tänään aurinkopaisteessa p:syt tervaan KIANTO. — Luoti p:i hiukan olkapäätä. Kiitävä auto p:i jalankulkijan ojaan. *(2.)* P:i pois koko lauseen. — *Erik.* astialla (jyviä, jauhoja tms.) mitattaessa tasata astian sisällys laitojen tasalle poistamalla liika. | P:ty mitta, tynnyri. P:ty teelusikallinen suolaa. *(3. a.)* Tuulenhenki p:ee kasvoja. Hirmumyrsky p:syt kokonaisia kyliä maan pinnalta. Tulva p:i kaiken tieltään. Etenevä kulo p:i puhtaaksi koko rinteen. — Vaeltavat heinäsirkat p:ivät vainiot tuokiossa lakeiksi. Hyökkäys p:i tieltään kaikki esteet. *(b.)* Luotisade p:i sillan tyhjäksi. -- konekiväärien hävittävä niittotuli p:i ylitse HAANPÄÄ. — Erik. *sot.* P:evä luodin rata 'jossa lakipiste ei kohoa maalia korkeammalle'. *(c.)* Auton valokeila p:ee [= hipaisee] kaarteessa tien vartta. Aaltosen katse p:i [= hipaisi] vielä kerran emännän kapeaa vuodetta WALTARI. *(d.)* Saksan laivasto oli p:ty pois pelistä. Rutto p:i kokonaisia kyliä autioiksi. Intohimo, joka p:i kaiken tieltään. Vanhaa sivistysperinnettä ei ilman muuta voi p. olemattomiin. P:in koko jutun mielestäni. Huono tuuleni oli kuin pois p:ty. *(4.)* P. tiehensä, juoksuun. P:i 100 m ennätysajassa. P:i tuulena portaita alas. Kissa p:ee nuolena yli pihan. No, kauankos tuota nuori mies paria virstaa p:ee? KARHUM. Seitsemässä tunnissa p:tiin Suomenlahden poikki. — Aalto p:i yli veneen. Sota p:i hävittäen yli maakunnan.

pyyhkäisyala *s. sot.* matka, jolla luodin rata ei kohoa maalia korkeammalle.

pyyhkäy|s[64] *s. harv.* pyyhkäisy. | Usein veivät paisuvat kevättulvat siitä sillan yhdellä p:kselläPÄIVÄR.

pyyhyt[73] *dem.s. kansanr.* < pyy.

pyyhäl|tää[5] *v.* -lys[64] *teonn.* **1.** *harv.* pyyhkäistä, sipaista. | Hän p:si silmäkulmaa *MANN. -- pehmoisen käden p:lys JÄRVENT. Janne p:si [= viilsi, sivalsi] sopivan kokoisesta korpikoivusta pari suurehkoa tuohikiivua KARHUM. — Tav. 2. kulkea nopeasti, kiitää, viilettää. | Mennä, juosta, ajaa p. P. juoksuun, pakoon. Pojat p:tävät tietä pitkin. P:si 400 m aikaan 48,2. Täyttä neliä p:tävä hevonen. Juna p:tää yli sillan. Ulapalla p:tävä purjevene. Ammukset p:sivät aivan pään päällitse. Myrsky p:si yli seudun. — *Kuv.* -- Oskari oli luvannut p:tävänsä niin vihaisesti viidenkymmenen vuoden ohitse, ettei ehdi huomaamaankaan KOJO.

pyykatti[1*] *s. mer.* nieluaukko, valumisaukko.

pyykin|pesijä *s.* **-pesu** *s.* Ruoanlaitto, siivous, p. ym. taloustyöt. Emäntä p:ssa avannolla. — *Kuv.* jnk asian, kysymyksen johdosta syntyneestä pohdiskelusta, välien selvittelystä, riidasta yms. | P:a eduskunnassa puolustusmäärärahoista. Puolueiden välinen poliittinen p. Kova p. on vielä jäljellä, ennen kuin [jalkapallo]sarjan kärkipää on selvillä.

pyykit|tää[2*] *v.*, vars. *maanm.* -ys[94] *teonn.* merkitä (raja, alue) pyykillä, pyykeillä. | P. jk alue. P:etty metsä, pelto. Rajojen p:ys. Ammattimaista lohenpyyntiä saadaan harjoittaa ainoastaan sitä varten p:etyillä pyyntipaikoilla LK.

pyykitä[91] *v. harv.* pestä (tav. pyykkiä). | P. vaatteita lipeässä.

1. pyykki[1*] *s.*, vars. *maanm.* rajan pääte- t. taitepisteen paikkaa osoittava kivinen, kallioon merkitty t. paaluista tehty rajamerkki. | Rakentaa, tehdä p. — *Yhd.* kivi-, rajap.

2. pyyk|ki[1*] *s.* **1.** vaatteiden peseminen, (pyykin)pesu. | Meillä on tänään p. P:kiin menevät vaatteet. — Olla p:illä 'pestä pyykkiä'. Mennä, ruveta p:ille 'mennä, ruveta pesemään pyykkiä'. Kävi p:illä lähitaloissa. — *Kuv.* Puolueen sisäinen p. 'välienselvittely'. Jklla on vaatteensa, jku on mukana (jssak) p:issä 'on mukana jssak, sekaantunut jhk'. Jouduin p:kiin, jollaisessa en ennen ole ollut. Jos niin kävisi, silloin tässä vasta p:issä [= pulassa, "liemessä"] oltaisiin. Ylen pieni asia on muutamat vänrikin tähdet siinä p:issä [= välienselvittelyssä, sodassa], missä kaikki maat ja kansat nyt olivat ... HAANPÄÄ. **2.** pestävät t. juuri pestyt vaatteet, pesuvaatteet, pesu. | Likainen p. Komero täynnä p:kiä. Pestä, kiehuttaa, huuhtoa p:kiä. Levittää p. kuivumaan. Puhtauttaan hohtava p. **3.** *yhd.* Joulu-, kevät-, syysp.; nyrkki-, pikku-, suurp.; lapsen-, sukkap.; (kuv.) jälkip.

pyykki|astia *s.* **-avanto** *s.* avanto, jossa pestään pyykkiä. **-harja** *s.* pyykinpesuharja. **-karttu** *s.* pesukarttu. **-kori** *s.* pyykkivaatekori. **-laituri** *s.* pyykinpesuun tarkoitettu laituri. **-lauta** *s.* pesulauta. **-muija** *s. ark.* (vars. ammatikseen) pyykinpesua suorittava nainen, pesumuija, pyykkäri. — P:n kampaus 'naisten kampaus, jossa hiukset on kammattu niskasta päälaelle'. **-naru** *s. ark.* **-nuora** *s.* tukien varaan pingotettava nuora, jolle pyykkivaatteet ripustetaan kuivumaan. **-pata** *s.* suuri pata, jossa kiehutetaan pyykkiä, pesupata. **-poika** *s.* nipistin, jollaisilla pyykkivaatteet kiinnitetään pyykkinuoraan. **-punkka** *s. ark.* kolmi- t. nelijalkainen puusoikko, jossa pestään pyykkiä, pesupunkka. **-pussi** *s.* pesupussi. **-päivä** *s.* Meillä on huomenna p. **-ranta** *s.* ranta, jossa pestään pyykkiä. | Lähteä p:an 'pesemään pyykkiä rannassa'. **-saavi** *s.* **-saippua** *s.* pyykinpesuun tarkoitettu saippua; us. yl. pesu-, taloussaippua, kankisaippua.

pyykkiselity|s *s. maanm.* Maanmittari tekee pyykittämästään rajasta rajakartan ja p:ksen.

pyykki|soikko *s.* **-tupa** *s.* pesutupa. | Sauna ja p. **-vaat|e** *s.*, tav. *mon.* pestävä t. juuri pesty vaate, pesuvaate; *mon.* pyykki, pesu. | Likaiset, puhtaat p:teet. P:teiden raikas tuoksu. Levittää p:teet kuivumaan. **-vesi** *s.* pyykinpesuvesi.

pyykkäri[6] *s. ark.* pyykinpesijä, pyykkimuija. | Talon p. Kulkea p:nä taloissa. P:n kuppi (kahvia) (leik.) 'piripintainen, liian täysi kahvikuppi'.

pyykätä[35*] *v. ark.* pestä pyykkiä.

pyylev|ä[13] *a.* -yys[95] *omin.* ihmisestä, vars. vartalosta: lihavahko, paksuhko, täyteläinen, tanakka, korpulentti. | P. emäntä. Ei liian lihava,

hiukan vain p. Kasvot p:inä AHO. — *Harv.* esineistä: paksuhko, pullea. | P. kannu.

pyylevöity|ä[14]* *v. harv.* tulla pyylevä(mmä)ksi. | Olet hiukan p:nyt sitten viime näkemän.

pyyn|ti[14]* *teonn.* (< pyytää) vrt. pyyntö, pyytö. **1.** pyydystys, pyytäminen, pyytö. | Riistan, kalan p. Jäniksen, karhun, lohen, muikun p. Sillin p:nissä Islannin vesillä. Helmien p. Myrkyllä, langalla p. Haukalla p. on ikivanha metsästystapa. Jäältä p. Teerien p. kuvilta. — *Yhd.* helmen-, hylkeen-, kalan-, karhun-, ketun-, lahnan-, lohen-, majavan-, oravan-, osterin-, ravun-, silakan-, sillin-, suden-, valaanp.; ajo-, katiska-, koukku-, nuotta-, pato-, rysä-, verkkop.; avanto-, jää-, kutu-, pohjap.; joki-, kauko-, meri-, rannikkop.; kesä-, kevät-, syys-, talvip.; ryöstöp. **2.** *vanh. harv.* pyytäminen, anominen; pyyntö. | -- jo toisen lyönnin perästä kuului armon p. KAUPPISH. Kun sitten Saksan aselevon p. muutamien päivien perästä tapahtui -- K.S.LAURILA. **3.** *harv.* tavoittelu, halu, pyyntö. | Omanvoiton p. Silmä(i)n p. ja elämän korska (alk. UT). Rakkauteni häntä kohtaan ei ole kullan p:tiä KIVI. — *Yhd.* voitonp.; silmä(i)np.

pyynti|aika *s.* Oravan, lohen p. Lain sallima ravun p. alkaa heinäkuun 15. p:nä. **-alue** *s.* **-alu|s** *s.* Suomalaisia p:ksia sillinkalastuksessa Islannin vesillä. **-ase** *s.* Harppuuna p:ena. **-eli|n** *s.* pyydystyselin. | Hyönteisten p:met. **-kal|a** *s.* Sillikalat ovat arvokkaita p:oja. **-kasvi** *s.* kasvi, jota viljellään houkuttelemaan tuhohyönteisiä, jotta ne voitaisiin hävittää. | Sinappikuoriaisen p:na viljellään valkosinappia. **-kau|si** *s.* Rapuja viety tänä p:tena ulkomaillekin. **-keino** *s.* **-kun|ta** *s.* Hylkeenpyytäjät liittyvät tavallisesti 3—8-miehisiksi p:niksi. **-kuop|pa** *s.* Riistan pyydystys p:illa. Muurahaisleijonan kaivama p. **-lait|e** *s.* Metsästäjän p:teet. **-laiva** *s.* Emälaivan ja kolme p:a käsittävä kalastuslaivue. **-lonkero** *s.* Mustekalan p:t. **-ma|a** *s.*, tav. *mon.* metsästysmaa. | Suuret salot olivat mainioita p:ita. **-matk|a** *s.* Erämiesten, kalastajien p:at. P:oillaan [= saalistusmatkoillaan] liikkuva näätä. **-menetelmä** *s.* **-mie|s** *s.* pyydystäjä, metsästäjä, kalastaja. | Kokenut p. Metsissä samoileva p. P:het nuotalta palaamassa. **-neuvo** *s.*, tav. *mon.* Ansat, raudat ym. p:t. Kalastuksessa luvalliset p:t. **-oikeus** *s.* P. jakamattomalla vesialueella. Lohenp. valtion monopolina. **-oj|a** *s.* Heinämaiden suojelemiseksi niittymadoilta voidaan käyttää jyrkkäreunaisia p:ia. **-onn|i** *s.* Metsämiehen, kalastajan p. Koetteli p:eaan läheisessä joessa. **-paik|ka** *s.* Kalojen oleskelu- ja p:at. Hylkeen, ravun, helmien p. **-retk|i** *s.* P:ellä oleva metsämies. Kalastuslaivueen p:et. Yöllisillä p:illään [= saalistusretkillään] liikkuva pöllö. **-saalis** *s.* **-taito** *s.* **-ta|pa** *s.* Lohen kalastuksessa käytetyt p:vat. **-tulo|s** *s.* Kalastajien p:kset. **-vehje** *s.*, us. *mon.* **-vene** *s.* Hylkeenpyytäjien p:et. **-verkko** *s.* Hämähäkin p. **-ve|si** *s.* Kylän yhteiset p:det. Silakan, lohen p:det. Pyydyksen laatu riippuu osittain p:den syvyydestä. **-väline** *s.* Metsästäjän, kalastajan p:et. Pyssyt, raudat ym. p:et. Ravustuksessa käytetyt p:et.

pyyn|tö[14]* *teonn.* (< pyytää) vrt. pyynti, pyytö. **1.** jklle esitetty toivomus, jklle ilmaistu halu; vrt. rukous, anomus, esitys, vaatimus, kehotus, käsky. | Suullinen, kirjallinen p. Kohtelias, harras, vaatimaton, ujo, rohkea, häpeämätön p. P. saada jtak, saada tehdä jtak. Esittää jklle p. Suostua, taipua jkn p:töön. Täyttää jkn p. Tehdä jtak jkn p:nöstä. Isäntäväen p:nöstä jäimme yöksi. Yleisön p:nöstä. Torjua, evätä jkn p. Sain p:tööni kieltävän vastauksen. Koetti p:nöin ja rukouksin saada vanhempansa taipumaan. Ei saanut hetkenkään rauhaa toisten p:nöiltä. — *Kuv.* Sairaan katse oli sanaton p. — *Harv.* -- kerjäläisiä, kulkureita — matkan päämääränä p. [= pyytely, kerjuu] ja anelu JÄRVENT. — *Yhd.* avun-, eronp. **2.** eräissä yhteyksissä: tavoittelu, halu, pyynti. | Kunnian ja (oman)voiton p. -- lihan himo, silmäin p. ja elämän korskeus UT. — *Yhd.* kunnian-, (oman)voitonp.; silmä(i)np. **3.** *vanh.* pyydystys, pyynti. | -- olivatpa he perineet -- innon metsäotusten p:töön KIVI. -- eikä hän sitä kertaa p:töön lähtenyt, ettei tuonut saalista matkassaan KATAJA.

pyyntö|kirje *s.* **-rukous** *s. heng.* Kiitos- ja p.

pyy|paisti *s.* **-parvi** *s.* **-piisku** *s.* = seur. **-pilli** *s. mets.* pyiden houkuttelemiseen käytetty pilli, jonka ääni muistuttaa pyyn piiskutusta, (pyy)piisku.

pyyry[1] *s.* airon kädensija. | Airon p. Tarttua p:ihin. -- alkoi airon p:jä puristellen soutaa vinhasti eteenpäin KIANTO. — *Yhd.* aironp.

pyyteelli|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* (< pyyde) omaa etua t. hyötyä tavoitteleva, itsekäs.

pyyteeri *s.* pyyn ja teeren sekamuoto.

pyyteet|ön[57] *kar.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* (< pyyde) omaa etua, hyötyä t. muita itsekkäitä tarkoitusperiä tavoittelematon, epäitsekäs, puhdas, vilpitön. | P. auttaja. Epäitsekäs, p. rakkaus. P. uhrautuvaisuus. P. taiteen, tieteen harrastus. P. ilo. Kaunis on esine, jonka pelkkään havaitsemiseen tai mielikuvaan liittyy p. mielihyvän tunne.

pyytelijä[14] *tek.* < pyydellä. | Avun, rahan p:t.

pyytäj|ä[16] *tek.* **1.** Avun, rahan, nimikirjoituksen p. Tanssiin p. -- hänen viimeinen p:änsä [= kosijansa], eräs vanhanpuoleinen herra TALVIO. — Us. = avunpyytäjä, kerjäläinen. | P:ät ja kerjäläiset. Ei siitä talosta p:älle mitään heru. — *Yhd.* avunp.; (oman)voitonp. **2.** pyydystäjä. | Riistan, kalan p. Ketun, lohen, ravun, helmien p. — *Yhd.* helmen-, hylkeen-, kalan-, ketun-, linnun-, lohen-, valaanp.; ammattip.

pyytämät|ön[57] *kielt.a.* -tömyys[65] *omin.* **1.** *akt.* Omaa voittoa p. **2.** *pass.* P. vieras.

pyytäväi|nen[63] *a. ylät. runok.* = pyytävä. | -- perunamaalla levitti pillike sirkkalehtensä niin kuin p:set kätöset SILL.

pyy|tää[3,45] *v.* -tävästi *adv.* **I.** esittää (jklle) pyyntö, toivomus (saada jtak), ilmaista jklle haluavansa häneltä jtak, kääntyä jkn puoleen saadakseen jtak; vrt. anoa, rukoilla, kerjätä, kärttää, vaatia, kehottaa, käskeä. | P. jklta jtak. P. nöyrästi, kohteliaasti, itsepintaisesti, röyhkeästi. Jos p:dät kauniisti, niin saat. En suostu, vaikka polvillasi p:täisit. P. rahaa, ruo-

kaa, almua, velkaa, maksua. Oli p:dettävä korjaaja(a) sähköliikkeestä. P. todistusta, muuttokirjaa. Luettelo lähetetään p:dettäessä. P:si ostaakseen olutta. Paljonko p:dät palkkaa? Omenoista p:dettiin 150 mk kilolta. P. tulta tupakkaan. P. nimeä vekseliin, vieraskirjaan. P. eläkettä, eroa, lomaa. P. lupaa tehdä jtak. P. apua, neuvoa. P:dän kulujani. Puheenvuoroja p:dettiin heti parikymmentä. P:dämme oikeuden päätöstä asiaan. Majatalon pitooikeus myönnettiin vähimmän p:tävälle. P. ajatusaikaa, lykkäystä. P:dän hiljaisuutta. P. mahdottomia. En p:dä elämältä paljoa. P:täisin sinulta erästä asiaa. P. jkn kättä 'pyytää vaimokseen, kosia'. "Älä mene!" p:si nainen. — Ojensi p:tävästi kätensä. P:tävä katse. — P. jkta toveriksi, vaimokseen. Erotuomariksi on p:detty N.N:ää. P. jkta, jku vieraaksi, ruoalle, kahville. P:si äidin sänkynsä viereen. Emäntä pyysi meitä sisään. P. jtak lainaksi, lainaan. P. jklta anteeksi jtak. P:dän anteeksi, en aikonut häiritä. P:si anteeksi viipymistään. -- oli aikonut p. omankin säkkinsä [= että säkki otettaisiin] Eepetin rattaille SILL. — P. jkta, jku tekemään jtak. P:si meitä lähtemään. Oli p:dettävä ammattimies auttamaan viimeistelytöissä. P:dämme Teitä ystävällisesti olemaan läsnä uuden elokuvamme kantaesityksessä. Tehdä jtak p:tämättä. — Obj:na inf. | P. saada tehdä jtak. P:dän saada poistua. Lähetystö p:si päästä ministerin puheille. P:täisin tavata tohtoria. P:dän olla ystäväsi. — Obj:na sivulause. | P:dän, ettet häiritsisi. P:si, että lähtisimme mukaan. — Ilman obj:a; us. = pyrkiä. | Lapsi p:tää syliin. P:si toisten mukaan. Kissa p:tää ulos. — *Erik.* kohteliaissa ilmauksissa. | P:dän (saada) onnitella! P:dämme saada ilmoittaa, että --. Merkkipäivänäni osoitetusta huomaavaisuudesta p:dän lausua parhaat kiitokseni. P:dän huomauttaa, että --. Seuran puolesta p:dän toivottaa kaikki vieraat tervetulleiksi. P:dän (saada) yhtyä edelliseen puhujaan. Liikkeemme p:tää edelleen sulkeutua suosioonne. — Tätä tietä, p:dän! P:dän, ei mitään kohteliaisuuksia! Ei enää kahvia, jos saan p.!

II. **1.** asiaobj:n ohella: tavoitella, haluta, tahtoa. | P. kunniaa, omaa voittoa, ihmisten kiitosta. Emme p:dä muuta kuin elää rauhassa. En ole heille pahaa p:tänyt KATAJA. -- niin ettemme petoksella p:dä lähimmäisemme perintöä tahi huonetta KATEK. **2.** inf.-obj:n ohella: pyrkiä, koettaa, yrittää, haluta. **a.** vars. *vanh.* Jumalaton väijyy vanhurskasta ja p:tää häntä tappaa VT[V]. [Työssä] hän p:si kunnostaa itseänsä PÄIVÄR. Moni vanhaksi p:tää, mutta eivät pääse puoletkaan SP. **b.** *heng.* P:täkäämme aina noudattaa Jumalan tahtoa. Pimeyden vallat p:tävät estää ihmistä saavuttamasta iankaikkista elämää G.JOHANSSON. **c.** vaatimattomuutta ilmaisemassa. | Kirjanen p:tää olla ohjeena niille, jotka --. Esitykseni ei p:dä olla täydellinen. **d.** joskus arkaisoivaa tyyliä tavoitellen t. ironisesti. | -- äidin tunne on jotain pyhää, joka p:tää täyttymiseensä tulla J.FINNE. [Kansakoulunopettaja] joka p:tää olla suuri herra KIANTO. — *Leik. ark.* Mitä tämä sotku oikein p:tää olla [= on, on olevinaan, tarkoittaa]?

III. pyydystää. | P. riistaa, kalaa. P. jäniksiä ansoilla. P. rapuja, helmiä. Kissa hiirtä p:tämässä. Ketuilla ketut p:tään SL. -- rosvo Mattsonia p:simme kiinni KATAJA. — Hyvin p:tävä verkko.

pyytö[1*] *teonn.* (< ed.) vrt. pyynti, pyyntö. **1.** *vanh. harv.* pyyntö. | Ei yhtään anteeksi p:ä teiltä KIVI. **2.** pyydystys, pyynti. | Hylkeen, kalan p. Metson p. soitimelta. Lähteä lohen p:ön. — *Yhd.* hylkeen-, kalan-, lohen-p.; siima-, verkkop.; kesä-, kevät-, syys-, talvip. **3.** *kans.* pyydys. | Kokea p:jään. P:ön mennyt lahna.

pyytö- = pyynti-. **-aika** *s.* **-mies** *s.* **-neuvo** *s.* **-retki** *s.*

pyällys[64] *s.* pyältäminen; pyältämisen tulos. | Hongikon p. — Erik. *rak. puut.* (pyältämällä tehty) poikkiliitos, jossa puut upotetaan vain osaksi toisiinsa; vrt. hulastus. **-kehrä** *s. tekn.* pieni, karaan sovitettu teräspyörä, jonka kehässä on uurteita t. kuvioita ja jolla työkappaleeseen painetaan sorvissa kuviollinen t. karhea pinta (esim. pyällys asetteluruuvien kantaan); ruletti, moletti.

pyäl|tää[5] *v.* (*rinn.* pykältää) tehdä pykälä, pykäliä jhk, pykälöidä, loveta, hammastaa; tehdä rosoiseksi, rosoistaa. | P:letty sauva, hirsi. Kauniisti p:letty lusikanvarsi. P:letty ruuvinkanta. -- takki, jonka helmat olivat kauniiksi rimpsuiksi p:letyt LEHT. — *Erik.* **a.** *kansat.* hakata lovia t. koloa kasvavan puun tyvi rengasmaisesti, jotta puu kuivuisi, koloa. | Suurimmat kaskeksi kaadettavat puut p:lettiin. **b.** *rak. puut.* tehdä pyällys. | Liittää p:tämällä.

pyöhtää[2*] *v. kansat.* valmistaa voita hierimellä.

pyökki[1*] *s.* Fagus, lehtipuita; tav. Fagus silvatica, tavallinen l. punapyökki, vars. Keski-Euroopassa tavallinen, meillä vain maan eteläisimmissä osissa istutettuna kasvava suurikokoinen puu, jolla on puikean soikeat, kiiltävät lehdet ja sileä, harmaa kaarna. — *Yhd.* puna-, valkop. **-metsikkö** *s.* **-metsä** *s.* **-nen**[65] *ain.a.* P. tynnyri. **-puu** *s.*

pyöli[4] *s. kans.* talo, kylä.

pyörentyä[1*] *pass.v.* (< seur.) pyöristyä.

pyören|tää[6] *s.* **-nys**[64] *teonn.* pyöristää. | P. jk nurkka, reuna.

pyöretä[34] *v.* pyöristyä.

pyöre|ä[21] *a.* **-ästi** *adv.* **-ys**[65] *omin.* **I.** **1.** ympyrän muotoinen, ympyriäinen. | P. kuin kiekko, pannukakku. P. raha, nappi, kello, laatta, ikkuna. Krassin p:ät lehdet. P. reikä, aukko. P. läiskä, lautuma. Silmät p:inä kauhusta, hämmästyksestä, ihmetyksestä. Katsella jtak p:in silmin, silmät p:änä, us. kuv. 'hämmästyneenä, ihmeissään'. P. [= pyöreäpohjainen] kattila, auma. P. [= pyöreäpintainen] pöytä. — P. kuin sormus. P:ät taulunkehykset. Olla p:ässä piirissä. — *Anat.* P. ikkuna 'simpukan ikkuna'. — *S:sesti.* Ei pennin p:ää 'ei pennin pyörylää, ei penniäkään, ei yhtään rahaa'. Taskussa ei ollut niin pennin p:ää. **2.** lieriön muo-

toinen, liereä. | P. puu, kalikka, tappi. P., veistämätön hirsi. P:äksi sorvattu palikka. P. puutavara käsittää mm. sahatukit, paperipuut, kaivospölkyt ja puhelinpylväät. P. kuin makkara. P. rauta, viila. P. torni, uuni, savupiippu. — P:änä [= halkaisematta, kokonaisena] kuivattu kala. 3. pallon muotoinen, pallomainen. | P. kuin pallo. P. omena, kivi. P. helmi. Perunalajike, jolla on p:ät mukulat. P. solu. Käsitys maapallon p:ydestä. — P. [= pyöreärakeinen] ruuti. P. [par. vierinkivi]sora. 4. *yhd.* Kapean-, litteän-, pitkän-, soikeanp. (nämä myös ⌒); pallonp.; puolip.

II. ed:iin liittyen: ääriviivoiltaan, piirteiltään, muodoiltaan kaareva, enemmän t. vähemmän puoliympyrän t. puolipallon muotoinen; kupera; joskus: pullea;)(kulmikas, särmikäs, terävä, litteä yms. **1.** P. [ )(terävä] taive, mutka. Romaanisen tyylin p:ät [= puoliympyrän muotoiset] kaaret. P. kengänkärki. P. [ )(kulmikas, terävä] käsiala. P:ät [= kaarevat] sulkumerkit. — Maalata, sukia hevosta p:in [= ympyröitä muodostavin, ympyrässä liikkuvin] vedoin. **2.** P. [= kupera;)(litteä, tasainen] ruuvinkanta. P. pinta. Mäkien p:ästi kaartuvat laet. P. kallio. — P:äksi kulunut kepin pää. Laatikon kulmat olivat kolhiutuneet p:iksi. P:äksi [ )(teräväsärmäiseksi] höylätty pöydän reuna. — *Tekn.* P:ät [= pyörö]kierteet. **3.** ihmisestä, ruumiinjäsenistä yms.; us.)(laiha, luiseva. | P. kuin porsas. Lihava ja p. eläntä. Pieni p. lyllerö. P:ät muodot. Vatsa p. kuin tynnyri. Kauniit p:ät käsivarret, olkapäät. Lapsen poskien p:ys. Pieni naisellinen p:ys. -- p:änä kuin säkki seisoi Polle pilttuussaan AHO.

III. **1.** luvuista, määristä: tasainen, likimääräinen, summittainen; luvuista us.: nollaan, nolliin päättyvä, nollaan, nolliin päättyväksi pyöristetty. | P. summa. Jokin p. luku, esim. 10, 100 tai 1.000. P:in t. p:issä luvuin, p:ästi, us. 'likimäärin, summittaisesti, noin'. Väkeä p:ästi 500 henkeä. Menot p:in luvuin 7 miljardia. Kustannukset on arvioitu vain p:in luvuin. P. arvio. — P. [= pelkkä, puhdas] nolla. Tulos oli p. nolla. Täyttää p:itä vuosia, so. täysiä kymmeniä vuosia t. myös 25, 75 vuotta. -- aselähetys, johon meni p:ät [= täydet] kymmenentuhatta käteistä rahaa LEMPI JÄÄSKELÄINEN. — *Erik.* suuri, runsas. | P. summa. Näytelmä, joka tuotti tekijälleen p:ät rahat. **2.** Työskennellä, tehdä p:itä päiviä, vuorokausia 'työskennellä vuorokaudet umpeensa'. Rehki vuorokaudet p:iksi. -- koko p:än ikänsä KARHUM. — *Yhd.* ympärip.

IV. *kuv.* **1.** *harv.* **a.** äänestä: pehmeän, eheän, kauniin täyteläinen. | Kontrabasson p. sointi. **b.** *fon.* P. [= labiaalinen] vokaali. **2.** joskus: taiteellisesti eheä t. viimeistelty, sopusuhtainen. | [Pakkalan] Elsasta on siten tullut suomalaisen realismin sekä aiheen puolesta tyypillisimpiä että sommittelultaan eheimpiä ja p:impiä teoksia R.KOSKIMIES. **3.** P. [= mitäänsanomattoman siloinen] arvostelu, lausunto. P. päätös 'päätös, jossa ei ole päästy ratkaisuun puoleen eikä toiseen'. -- meillä kävi tuumat hyvin p:iksi, että mitä tehdä PAKK. — P. [= ratkaisematon, tasaväkinen] ottelu.

pyöreähkö[1] *mod.a.* P. lehti, aukko. P. omena, muna, kivi. P. mykerö. P. mäki. — P. rouva.

pyöreä|juurinen *a.* P. porkkana. **-kaarinen** *a.* vrt. suippokaarinen. | P. ikkuna, holvi. P. eli romaaninen rakennustyyli. **-kantainen** *a.* P. lehti. P. ruuvi. **-kasvoinen** *a.* P. tyttö. Lihava, p. kiinalainen. **-kulmainen** *a.* P. laatikko. **-kupuinen** *a.* P. hattu. **-kärkinen** *a.* P. lehti, taltta, kenkä. **-lakinen** *a.* P. mäki. **-latvainen** *a.* P. mänty. — *Puut.* P. parru 'parru, jossa ainoastaan tyvipää on täysisärmäinen'. **-lehtinen** *a.* P. pelargoni. **-leukai|nen** *a.* P. tyttö. P:set pihdit 'pihdit, joissa on kartiomaiset, pituussuunnassa vastakkain yhtyvät leuat, pyöröpihdit'. **-muotoinen** *a.* P. kannu. P. rokokoolipasto. Tanakka, p. eläntä. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* pyöreä(hkö). | P. lehti. P. muna, solu. Tärkkelys esiintyy tavallisesti p:sinä hiukkasina. **-naamainen** *a.* P. kuin kuu.

pyöreänsoikea *a.* tav. ⌒. | P. lehti, peruna.

pyöreä|nurkkainen *a.* P. pöytä. **-piirtei|nen** *a.* Sisä-Suomen p:set mäet. **-pohjainen** *a.* **1.** pohjaltaan ympyrän muotoinen. | P. kannu. P. kota, auma. **2.** kaarevapohjainen;)(tasa-, suora-, terävä-, suippopohjainen. | P. pata, pullo. P. vene. P. oja, kouru. **-poskinen** *a.* P. pienokainen. **-päinen** *a.* P. mies. P. lehti, evä. P. keppi, ruuvi, vasara. **-rakeinen** *a.* P. ruuti, sora. **-reikäinen** *a.* P. seula. **-reunainen** *a.* **-selkäinen** *a.* P. harju. **-silmäinen** *a.* P. kuin jänis. **-suinen** *a.* P. maljakko. P. merta. **-särmäinen** *a.* P. metalliharkko. **-teräinen** *a.* P. lapio, taltta, höylä. **-tyvinen** *a.* P. lehti. **-vartinen** *a.* P. harava. Kolonni, p. pylväs.

pyörijä[14] *tek.* — Erik. *sähk.* roottori. | P:n käämitys.

pyörimis|akseli *s.* akseli, jonka ympäri jk pyörii. | Maan, lentävän luodin p. **-liike** *s.* liike, jossa kappaleen kaikki määräsuoralla olevat pisteet pysyvät paikallaan ja kappaleen muut pisteet kiertävät tätä akselia ympyränmuotoisia ratoja samalla kulmanopeudella, pyörintä-, kierto-, rotaatioliike. | Pyörän, turbiinin, potkurin p. Maan p. akselinsa ympäri ja kiertoliike auringon ympäri. **-nopeus** *s.* Vauhtipyörän, sorvin, moottorin p. **-suunta** *s.* Potkurin, telan, akselin p. **-tauti** *s. eläinlääk.* vars. lampaissa ja nautakarjassa, harvemmin muissa eläimissä esiintyvä sairaus, jonka aiheuttaa eläimen aivoihin joutunut koiran heisimadon toukka ja joka ilmenee tahdottomina pyörimisliikkeinä, kouristuksina yms., pyörö-, pyörätauti.

pyörimät|ön[67] *kielt.a.* -tömästi *adv.* Siirtopylkän p. kärki.

pyörintä[159] *teonn.* Hyrrän, telan p.

pyörintä- = pyörimis-. **-liike** *s.* **-nopeus** *s.*

pyörinä[14] *teonn.* us. kuv. yhteyksissä: pyörintä. | Tanssijoiden p. Vilkasta hyörinää ja p:ä satamassa.

pyöriskel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < pyöriä. |

Lattialla p:eviä tanssipareja. Kieriskeli ja p:i unettomana vuoteellaan. Jaloissa p:evä koiranpentu. Ajatukset p:ivät alinomaa samoissa asioissa. -- pian p:i ruskea savu aina pilvien ääriin KIVI.

pyöristel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < pyöristää. | P. kulmia, särmiä. — *Kuv.* P:ty lausunto, sanonta. Siloiteltu ja p:ty kertomus. Lukumääriä on jonkin verran p:ty.

pyöristy|s[64] *s.* **1.** pyöristäminen. | Nurkan, särmän p. Suorittaa kirjan selän p. — Luvun p. nollaan päättyväksi. Summan p. ylös-, alaspäin. — *Kuv.* Antaa kirjalliselle tuotteelle taiteellinen p. **2.** pyöristämisen tulos; pyöristyneisyys, pyöreys, kaarevuus; pyöristetty t. pyöristynyt kohta jssak. | Lieriölle annetaan pyöristyskoneessa haluttu p. Uurre, jonka p. vastaa painosylinterin p:stä. Lapsen poskien p. -- poven pehmeä p. E.KIVIJÄRVI. — *Kuv.* Loppusäkeet muodostavat runolle kauniin p:ksen. [Ulkomaanmatkan] katsottiin kuuluvan viimeisenä p:ksenä tulevan maailmanmiehen kasvatukseen KOSKENN. **3.** *yhd.* Loppup.

pyöristys|kone *s.* Kirjanselkien p. P:koneella tehdään liereitä vaippoja ja putkia. **-tela** *s.*

pyöristy|ä[1] *pass.v.* -neesti *adv.* (< pyöristää) tulla pyöreä(mmä)ksi, pyörentyä, pyöretä. | Silmät p:vät kauhusta, hämmästyksestä. Palloksi p:nyt kissanpoika. Puro laajenee ja p:y suvannoksi. Kupoliksi p:vä katto. — Kulumisesta p:nyt kulma, kärki. Jääkauden vaikutuksesta p:neet maaston epätasaisuudet. Kookospähkinän hedelmä on p:neesti kolmikulmainen. — Lihoa ja p. Porsas syö ja p:y. Poskesi ovat p:neet sitten viime näkemän. Rouvan vuosi vuodelta p:vät muodot. — *Kuv.* Ehyeksi taiteelliseksi kokonaisuudeksi p:vä runo. Kirjoittajan tyyli on hioutunut ja p:nyt.

pyöristämätön[57] *kielt.a.* Terävä, p. kulma.

pyöristäyty|ä[14] *refl.v.* < seur. | Palloksi p:nyt siili.

pyörist|ää[3] *v.* -ävästi *adv.* tehdä pyöreä(mmä)ksi, pyörentää. **1.** Kauhun p:ämät silmät. Soikeiksi vääntyneet sormukset p:etään. Tahkokiven p:äminen. Veden p:ämä kivi. Siili p:ää ruumiinsa palloksi. — Kirjanselän p:äminen. P. kulma, särmä, kärki. Kulmistaan hiukan p:etty suorakaide. Laiva, jonka perä on p:etty. Takissa on p:etyt olkapäät. P:etty ojan pohja. — [Äitiys] oli päinvastoin lisännyt hänen naisellisia sulojaan, p:änyt sopivasti hänen pitkän solakan vartalonsa LEINO. **2. a.** luvuista, määristä: suurentaa t. pienentää lukua t. määrää hiukan, niin että siitä tulee tasainen (vars. nollaan, nolliin päättyvä t. kokonais)luku t. määrä, tasoittaa, tasata. | 9 p:etään 10:ksi, 48 50:ksi. 5.888 eli p:ettynä n. 6.000 henkeä. P. murtoluku lähinnä suuremmaksi kokonaisluvuksi. P. ylös-, alaspäin. Määrät esiintyvät tilastossa p:ettyinä. Täysiksi tuumiksi p:ettäessä kaikki 7,5 — 8,4 -tuumaiset tukit lasketaan 8-tuumaisiksi. **b.** *harv.* vrt. pyöreä III.2. | -- suurien halmeiden katkaiseminen kesti viikkomääriä, vaikka öilläkin päiviä p:ettiin PAULAH. **3.** *kuv.* **a.** *harv.* äänestä: tehdä täyteläise(mmä)ksi; vrt. pyöreä IV.1. | Urkujen äänikerrat täydentävät ja p:ävät toistensa sointia. **b.** tehdä (vars. taiteellisesti) eheäksi, sopusuhtaiseksi, siloitella, viimeistellä; us. erik. päättää kauniisti t. sopusuhtaisesti. | Kauniisti p:etty runo, saarna. Säkeiden loput taiteellisesti p:ettyjä. Puhua kauniisti ja p:etysti. -- Kivi tapansa mukaan p:ää tämänkin pikku runon siten, että hän lopuksi toistaa ensimmäisen säkeistön alkusanat hiukan muutetussa muodossa J.V. LEHTONEN. **c.** vrt. pyöreä IV.3. | -- lauseenne ovat aina niin p:ettyjä, ettei saa mistään otetta J.FINNE.

pyörit|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < pyörittää. | P. vannetta, palloa. P:teli lakkia käsissään. P. mälliä poskessaan. P. silmiään, päätänsä. Kerää p:televä kissanpentu. Tuuli p:telee lunta. Taikinasta p:ellään pieniä kakkuja. — *Kuv.* P. päätä(än), us. 'miettiä, harkita'. Saa siinä vielä päätä p. ennen kuin juttu on selvä. P. jtak sanaa, lausetta kielellään 'olla sanomaisillaan'. P:teli aina samaa ajatusta päässään.

pyörittäjä[10] *tek.* Vanteen, tahkon p. Sähkömoottori sirkkelisahan p:nä. — *Yhd.* kynän-, pillerinp.

pyörit|tää[2*] *kaus.v.* -ys[64] *teonn.* (< pyöriä) panna t. saattaa pyörimään, pitää pyörimässä; joskus: kierittää, kiertää, kieputtaa, veivata. | P. vannetta, ratasta. P. palloa pitkin lattiaa, kepin nenässä. P. telaa. P:ti tynnyriä rinnettä ylös. P. tahkoa, mankelia. P. lakkia käsissään. Pään, säären, vartalon p:ystä. P. käsiään tuulimyllyn siipien tavoin. P. silmiään. Pienokainen p:ti itsensä vuoteen reunan yli lattialle. P:ettävä levy. P:ti puhelimen numerolevystä numeron 41 826. P. [= tanssittaa] tyttöjä tanssilattialla. P. konetta. Kalat p:etään korppujauheessa ja paistetaan. Taikinasta p:etään pieniä kakkuja. P. taikinalevy rullaksi. Tuulispää p:tää tomua ympäri pihaa. Tuuli p:teli hiuksia. — Joskus: käyttää. | Koskivoima p:tää tehtaita. — *Kuv.* P. kynää, us. 'kirjoittaa'.

pyöritys|laite *s.* Säären, pään p.

pyöriväinen[63] *a. harv.* pyörivä.

pyör|iä[17] *v.* -ivästi *adv.* **A.** liikkua oman akselinsa t. jnk (tav. keski- t. paino)pisteensä ympäri, kiertää, kieppua; joskus: kääntyä, kiertyä. **I. 1.** pyöriä paikallaan t. irrallaan. | P. ympäri. P. akselinsa, keskipisteensä ympäri. P. myötä-, vastapäivään. P. paikallaan. — Pyörä, hyrrä, rulla, tela, rengas, pallo, potkuri p:ii. Myllyn kivet p:ivät. Maapallo p:ii lännestä itään. P:ivästi kiinnitetty levy. P:ivä pianotuoli. P:ivä ovi. Rihlat panevat luodin p:imään. P:ivä heiluri 'heiluri, jonka alapää heilahtaessaan kiertää ympyrän muotoista kehää'. P:ivä näyttämö, tykkitorni. Induktiomoottorin p:ivä magneettinen kenttä. P:ivä [= vain toisesta päästään ankkuroitu] silakkaverkko. — Piruetissa tanssijat p:ivät varpaankärjen varassa. Lapset p:ivät ja piehtaroivat lumessa. Keränä p:iviä kissanpoikia. Pojan pää p:i [= kääntyili] joka puo-

lelle. Silmät p:ivät päässä. — P:ivä liike. Kampi muuttaa männän edestakaisen liikkeen p:iväksi. — Souti vain yhdellä airolla, niin että vene p:i ympäri. Pyörteen keskellä p:ivä lastu. Suvannossa p:ivä akanvirta. Oli vaikea niellä, palat pyrkivät p:imään suussa. Päätä huimasi, koko huone p:i silmissä. 2. ed:een liittyen. a. laitteista t. koneista, joissa on olennaisena jk pyörivä osa (vauhtipyörä, rattaita). | Rukki, ompelukone, puimakone p:ii. Mylly p:i kaiken päivää. Moottori p:ii tyhjää, tyhjänä, jouten. b. ed:een liittyen tehtaista yms.: olla käynnissä. | Tehtaat p:ivät yötä päivää. c. *ark.* Elokuva, joka p:ii [= jota esitetään] Adlonissa jo neljättä viikkoa. II. liikkua pyörien jtak pitkin, kieriä, vieriä. | Kiekko p:ii alas mäkeä. Pallo p:i pensaikkoon. Aurinko p:ii punaisena pallona veden rajaan AHO. — *Harv.* pyörillä liikkuvista kulkuneuvoista: vieriä. | Rattaat lähtivät p:imään mäkeä alas. -- valjakko, joka tasaista totuttua vauhtiaan p:ii eteenpäin AHO. — Rautateiden p:ivä [par. liikkuva] kalusto.

B. melko *harv.* liikkua ympyrän muotoista rataa (tav. jnk ympäri), kiertää. | P. piirissä. Lapset joulukuusen ympärillä p:imässä. Piiri pieni p:ii AK. — P. piiriä 'leikkiä, mennä piirileikkiä'.

C. ed:iin liittyvää laajentunutta ja kuv. käyttöä. 1. tanssimisesta, piirileikkien leikkimisestä. | Juhlan lopuksi nuoret hiukan p:ivät. Lattialla p:i vanhaa ja nuorta, lihavaa ja laihaa. 2. liikuskella (jnk ympärillä t. vaiheilla), kaarrella, kierrellä, liehua, hyöriä, hääriä. | Lapset p:ivät äidin hameissa. Kahvipöydän ympärillä p:iviä vieraita. Laivan ympärillä p:iviä lokkiparvia. Hyöriä ja p. taloustoimissa. Kelpaa siinä [talossa] Anna Liisan emäntänä p. CANTH. Silmäsi ovat iltakauden Anttia tähystelleet, hänen rinnallaan olet p:inyt IVALO. -- miks turhuudessa p:imme, / se vain on vaivaksemme VK. — *Kuv.* Tuuli on p:inyt koko viikon pohjoisessa. Ajatukset p:ivät lakkaamatta saman asian ympärillä (vrt. myös C.3.c). Keskustelu p:i koko illan Pekassa 'keskusteltiin koko ilta Pekasta, keskustelu palasi alinomaa Pekkaan'. Puutekin tahtoi silloin tällöin talossa p. Kuukausitulot p:ineet siinä 25.000 mk:n nurkilla. — Vaara p:ii [= on lähellä vaara], että --. 3. *kuv.* a. *ark.* rahasta: olla liikkeellä, kulutettavana. | Sitä varten markka on pyöreä, että se p:ii SP. Säästörahat p:imään! Yritys, joka pani miljoonia p:imään. — Kauppa käy kuin siimaa ja markat p:ivät [= kertyvät] kassaan. b. lähinnä A.I.2-kohtaan liittyen työstä, toiminnasta: olla käynnissä, menossa, edistyä, jatkua, sujua, luistaa, hurista. | Työt on saatava p:imään kitkattomasti. Hyökkäys ei ottanut p:iäkseen suunnitelmien mukaisesti. Asiat alkoivat taas p. — Niin se maailma p:ii eteenpäin. c. Jk nimi, sana, lause p:ii jkn kielellä, huulilla 'jku on sanomaisillaan t. muistamaisillaan jnk nimen [jne.]'. Huulilla p:i jo terävä vastaus. Nimi p:ii aivan kielelläni, mutta ei tule mieleen. -- sanoin sen, mikä koko kesän oli kielelläni p:inyt AHO. d. Ajatukset, suunnitelmat p:ivät jkn päässä, mielessä. Päässäni p:i tuhansia ajatuksia. Kauppa on p:inyt ajatuksissani monta päivää. Mielessä p:i jo käräjätupa.

pyöriäi|nen[63] *s.* 1. Phocoena phocoena, tav. 1,5—2 m pitkä paksuvartaloinen hammasvalas, jolla on pienehkö, lyhytkuonoinen pää ja keskellä selkää matala kolmikulmainen selkäevä; *syn.* merisika. 2. *harv.* a. (tuulen)pyörre. | Tomua nostattava p. b. pyörtyäinen. 3. *deskr. harv.* pyöreästä olennosta t. esineestä. | -- eikä ole maksanut pennin p:stä [= pyöryläistä] SILL. -- koiran takana ryömiskelee katajikossa kolmaskin p. [= pikkupoika] KARHUM.

pyöriö[3] *s. harv.* ympyrä, pyörylä, pyöreä aukko tms. | -- vuoleskeli lusikalla puuroa yhä pienemmäksi p:ksi KALLAS. — *Käs.* Hihan p. 'hihanaukon reunaan kiinnitettävä hihan tyven kaari'.

pyör|re[78*] *s.* 1. ilmiö, että (virtaava) neste t. kaasu kiertää kehässä ympäri; paikka, jossa sellainen ilmiö esiintyy. a. vedestä; vrt. kurimus, häränsilmä. | Virran, kosken p. Vedenalaisten kivien, airon, potkurin synnyttämät p:teet. Suppilomainen p. Imun vaikutuksesta veneen perään syntyy p:teitä. P:teet rikkovat virran kalvon. Koski tempaa tukin p:teisiinsä. Voimakas p. imi uimarin syvyyteen. — *Yhd.* virranp.; pinta-, vesip. b. tuulesta yms.; vrt. sykloni. | Tuulen p. Pyörivän tuulettimen aiheuttama p. Tulipalon yläpuolella syntyy usein voimakas p. P:teen keskus. P. kieputtaa mukanaan pölyä ja roskia. P:teen nostattama vesipatsas. Lumi tupruaa p:teinä. — *Yhd.* ilma(n)-, tuulenp.; lumi-, vastap. c. *kuv.* Liidellä tanssin p:teissä. Joutui tahtomattaan mukaan tapahtumien p:teeseen. Eurooppa maailmansodan p:teissä. Pelastui vallankumouksen p:teistä. Puoluepolitiikan p:teet. Kiusauksen ja synnin p:teet. -- kaikki nauroivat ja siinä naurun p:teessä alkoivat solua Pirtille päin SILL. Niin heittäydyin valheen p:teisiin SARKIA. 2. *harv.* a. *voim.* kaarto keskusmiehen (t. oletetun keskusmiehen) ympäri. | P. vasempaan, oikeaan. b. pyörtyäinen. | Niskakarvojen muodostama p.

pyörre|askel *s. voim.* eräs vaiheittain käännyttäessä käytetty käännösaskel. **-liike** *s.* Veden, ilman p.

pyör|rellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < pyörtää. | Järvi oli jäässä ja lumipyry p:teli kuin valkea pilvi sen yli TARK. -- p:telivät pihalla seisovasta vierasryhmästä toiseen SEPPÄNEN. — *Refl. taiv.* Akka tieltä p:teleksen, ei uros pahainenkana SL.

pyörre|mato *s.* = ripsimato. **-muodostuma** *s.* **-myrsky** *s.* hirmumyrsky, jossa voimakas ilmavirtaus pyörteenä kiertää keskusta; *metrl.* us. erik. sellainen hirmumyrsky, jossa ilmavirtaus kiertää suppeaa (enintään 3 km:n läpimittaista) keskusta, trombi, tornado; vrt. sykloni, hurrikaani, taifuuni. | P:n riehunta, tuhot. P:n kaatamaa metsää. Laaja-alaiset p:t eli syklonit. — *Kuv.* Salamasodan p. Suosionosoitusten p. kiersi stadionia. Epätoivon p. LEINO. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* P. liike,

virtaus. **-patsas** *s. metrl.* pilvestä maahan suuntautuvan akselin ympäri patsaana kiertävä erittäin voimakas ilmapyörre, trombi, pilvenpatsas, -pyörre. **-tuuli** *s.* P. kieputtaa pölyä ja heinänkorsia. **-ukkonen** *s. metrl.* pyörteen t. säärintaman yhteydessä esiintyvä ukkonen.

pyörrevirta *s.* Potkurin synnyttämä p. — *Sähk.* Pyörrevirrat 'muuttuvassa magneettisessa kentässä sijaitseviin suuriin metallikappaleisiin syntyviä sähkövirtoja, Foucault'n virrat'. **-häviö** *s. sähk.* **-jarru** *s. sähk.* sähköjarru, jonka muodostaa magneettisessa kentässä pyörivä metallilevy.

pyörrevirtaus *s.* Joen suvannon p:kset. Ilmakehän p:kset.

pyörryksissä, -stä, -in *adv.* tainnoksissa; sekapäisenä. | Olla, maata p. Lyödä jku p:in. Herätä p:stä. Onnesta p. — *Leik.* Puhui vastustajat p:in. — *Yhd.* puolip.

pyörryttää2* *v.* -tävästi *adv.* **1.** *kaus., 3.pers.* (< pyörtyä) aiheuttaa pyörrytystä, huimata, heikottaa. | Jkta p:tää. P:ti niin, ettei tahtonut pystyssä pysyä. Päätä huimasi, alkoi p. Päätä p:tävä vauhti. — *Kuv.* Asia, jonka pelkkä ajatteleminen p:tää. — *pyörryttävä* (a.) suunnaton, valtava, huimaava, huikea. | P:tävä korkeus, syvyys. P:tävä vauhti. P:tävä summa, suunnitelma. P:tävä riemu. P:tävän kallis. Tuomet tuoksuivat p:tävästi. -- ylös pyhään, p:tävään korkeuteen hän katseli KIVI. **2.** *harv.* peruuttaa, pyörtää. | Tulijat p:ettiin takaisin jo kynnykseltä. P:ä pyhät sanasi, / peräytä lausehesi! KAL.

pyörrytys64 *teonn.* (< ed.) pyörtymisen tunne, huimaus. | Tuntea pahoinvointia ja p:tä. Pään p. Hään aiheuttama p. P. johtuu usein sisäkorvan häiriöistä. **-kohtaus** *s.* **-tila** *s.*

pyörteetön77 *kar.a.* < pyörre. | Rauhallinen, p. virta.

pyörteilelä28 *v. harv.* liikkua pyörteinä, muodostaa pyörteitä. | -- hurjasti p:evä virta I.K.INHA.

pyörteinen63 *poss.a.* < pyörre. | P. virta. Ilmakehän p:set virtaukset.

pyörteisvirtaus *s. fys.* pyörteinen virtaus.

pyörtyilelä29 *frekv.v.* < pyörtyä. | Katsojia p:i hirvittävässä helteessä.

pyörtymiskohtaus *s.*

pyörtymys64 *s.* pyörtyminen, pyörryksissä olo, tainnostila. | Selvitä, virota pyörtymyksestä. **-kohtaus** *s.* **-tila** *s.*

pyörtyä1* *v.* kadottaa ohimenevästi tajuntansa, mennä tainnoksiin. | P:tyminen johtuu aivojen äkillisestä verenvähyydestä. P. heikkoudesta, kivusta, säikähdyksestä. Maailma musteni silmissäni, p:ryin. P:tyi verta nähdessään. P:tyneen virvoittelu. — Hän kauhistuu, aatoksensa p:tyy [= menee pyörälle, sekaisin; vrt. pyörtää II.2.a] KIVI.

pyörtyäinen63 *s.* kohta, missä hiukset t. karvat kasvavat spiraalimaisesti kiehkurassa, pyöriäinen, pyörre. | P. päälaella.

pyörtäne78 *s. murt. harv.* = seur.

pyörtänö9 *s., vars. murt.* piennar. | Pellon p. -- maantien p:iltä temmattuja harakankukkia SILL.

pyörtää6 *v.* **I.** *intr.* **1.** kääntyä takaisin, palata. | P. takaisin, ympäri. Oli jo menossa, mutta p:si ovelta takaisin. Moni sisäänpyrkijöistä sai p. jo portilta. Jatkammeko matkaa vai p:rämmekö kotiin? Kettu p:si pakoon. **2. a.** kaartaa, kiertää, kääntyä. | P. kadunkulman ympäri. P. oikeaan, oikealle. Hevonen p:tää portista pihaan. Koetimme monta kertaa p. hänen etupuolellensa PÄIVÄR. **b.** kiertää kehässä. | P:tävä tuuliaispää. Tuuli p:si hänen ympärilään. -- tohti viitata kreiville tanssiin kutsuen ja jatkoi p:tävää piiriään LEHT. — *Maat.* Kyntää p:tämällä 'ajamalla yhtäjaksoisesti pellon ympäri'. **3.** *harv.* olla pyöreä t. kaareva, kaartua. | P:tävä pinta. Niitin pää taotaan hiukan p:täväksi. Aho p:tää ympärillä KIVI. **II.** *tr.* **1. a.** harv. *konkr.* käännyttää, palauttaa. | -- kaupunkiin komennetut talonpojat p:rettiin reki tyhjänä takaisin J.SAULI. **b.** *abstr.* peruuttaa, pyörryttää. | P. sanansa, lupauksensa, päätöksensä. Noita, joka osasi kirot p. -- p:ti pois pyhät sanansa, / perin laski lausehensa KAL. Jos saisi p. takaisin turhaan kulutetut menneet vuodet! JOTUNI. **2.** *harv.* **a.** saattaa pyörälle, sekoittaa. | Pään p:si tyttö tuolta, / sai silloin hupsu huolta *MANN. **b.** pyörryttää. | Päätäni p:tää ja ajatukseni eivät pysy vähääkään koossa PÄIVÄR. **3.** *harv.* kääntää, taivuttaa, kiertää kiemuralle, kierteelle tms. | Metallipalle, jonka reuna on p:retty. Kasviornamentti, jossa lehdet on p:retty alaspäin.

pyöry1 *s.* = leikari 2.

pyöryk|kä15* *s.* pyöreä kuvio t. muodostuma, pyörylä, pallero. | Kattoon maalatut p:ät. -- kasvoille tuntui päivä heittelevän pieniä p:öitä HEPOR. — Erik. *ruok.* taikinasta, lihasta, kalasta tms. valmistettu pallonen, pallero; us. erik. lihaliemessä t. vedessä keitetty liha- t. kalapallero, frikadelli. | Taikina leivotaan p:öiksi. Munkit, hienosta vehnätaikinasta valmistettuja p:öitä, jotka keitetään rasvassa. Jauhelihasta tehtyjä p:öitä. — *Yhd.* juusto-, kaali-, kala-, liha-, peruna-, sieni-, taikina-, vehnäp.

pyöryl|ä15 *s.* ympyrä, ympyränmuotoinen kuvio t. ala; harvemmin kiekko- t. rengasmainen esine. | Piirtää p. Pinta, jonka koristeena on neliöitä ja p:öitä. Kartta, johon kaupungit on merkitty mustilla p:öillä. Pihan keskellä nurmea kasvava p. Kaulitusta taikinasta otetaan muotilla p:öitä. Kuu kohosi punaisena p:änä. Veteen heitetyn kiven synnyttämät p:ät. Puhaltaa p:öitä [= renkaita] sikaristaan. — *Ark.* Ei pennin p:ää 'ei penniäkään, yhtään rahaa'. Kenelläkään ei ollut pennin p:ää. — *Ruok.* par. pyörykkä. — *Yhd.* lasi-, metalli-, nahkap.; kukka-, nurmi-, suop.; valop.

pyöryläi|nen63 *dem.s.* < ed. | Päivän p. KAL. Ei ollut pennin p:stä taskussa.

pyör|ä11 *s.* **1.** keskipisteensä kautta kulkevan akselin ympäri pyörivä kiekkomainen t. pyöreän kehän ja sitä keskukseen (napaan) yhdistävien puolien muodostama esine, joita käytetään vars. eril. vierivissä kulkuneuvoissa (muuttamaan liukukitkaa vierintäkitkaksi) ja laitteissa t. koneissa (voiman t. liikkeen siirtäjänä), ratas; vrt. kehrä, kiekko, rulla. **a.** eril.

kulkuneuvojen osana. | Rattaiden, auton, veturin, junan, polkupyörän p:ät. Kottikärryn p. P:illä kulkeva ajoneuvo, tuoli, leikkihevonen, tykki. Puinen, rautainen p. P:än kehä, vanne, puolat, napa, rumpu, akseli. Umpinainen p. P:än ura tiessä. P:ien ratina, kolina. Junan p:ien tasainen kolke kiskoja vasten. Rasvata p:iä. — Olla viidentenä, kolmantena p:änä vaunuissa [= liikaa, tarpeeton esim. jssak seurassa] SP. Minäpä en halua olla viidentenä p:änä vaunuissa. — *Kuv.* Auringon, päivän kultainen p. Valkes aamu, nousi päivän p. *MANN. Ajan p. vierii edelleen. Kehityksen p. pyörii huimaa vauhtia. Elon p. luistaa LEINO. [Voimamiehet] jotka välittömästi ovat tarttuneet historian p:ään ja yrittäneet kääntää sitä oman tahtonsa mukaan KOSKENN. **b.** muiden laitteiden t. koneiden osana. | Savenvalajan p. 'pystysuoran akselin ympäri pyörivä pyöreä laatta'. Ruorin p. Rukin, ompelukoneen p. Hammaslaitainen p. Puimakoneen p:ät pyörivät huimaa vauhtia. Tehtaiden p:ät seisovat, us. 'tehtaat eivät käy'. — *Harv.* kiekko. | -- kanget iskelivät vasten visasta p:ää KIVI. — *Kuv.* Lakko oli täydellinen, yksikään p. ei pyörinyt [= koko teollisuustoiminta oli pysähdyksissä] koko maassa. Yritteliäisyys, joka panee p:ät pyörimään ja rahan liikkumaan. Hallituskoneiston p:ät seisovat. Kun omat p:äni eivät pyöri [= oma työni ei suju], päätän heittäytyä kokonaan perheen yhteisiin puuhiin M.RAPOLA. **c.** *yhd.* Auton-, junan-, kärryn-, vaununp.; rukinp.; hankaus-, huima-, jarru-, johto-, juoksu-, kierto-, kitka-, kuljetus-, kulku-, käyttö-, ohjaus-, paino-, syöttö-, tasaus-, vauhti-, veto-, voima-, voimansiirto-, välitysp.; metalli-, puu-, rautap.; haka-, hammas-, hihna-, kartio-, ketju-, kruunu-, köysi-, siipi-, säppip.; irto-, jouto-, kiinto-, nollap.; käsi-, potku-, vesip.; etu-, keskus-, taka-, välip.; planeetta-, väkip.; onnenp.; kannuksenp. **2.** *ellipt.* polku- (harv. moottori)pyörästä. | Miesten, naisten p. Ajaa p:ällä. Hypähtää p:än selkään. He työnsivät [moottori]p:ää yhdessä SILL. — *Yhd.* moottori-, polkup.; kilpa(ilu)-, maantie-, paketti-, retkeily-, sotilas-, tandem-, tavarap.; soolop. **3.** *pyör|äillä,* -älle (adv.) mielentilasta, ajatuksista: hämmennyksissä, sekaisin. | Olla p:ällä (päästään). Joutua, mennä p:älle (päästään). Panna jkn pää p:älle. Menestys saattoi hänen päänsä p:älle. Pääni on p:ällä paljosta lukemisesta. — Kreeta! pääni p:ään käy, koska muistelen, että kohta olen yhtä kanssas KIVI.

pyöräajoneuvo *s.* pyörillä kulkeva ajoneuvo.

pyöräh|dellä[28] [*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < pyöräh tää. | Kääntyili ja p:teli peilin edessä. Pää p:telee puolelta toiselle. Käpy p:telee oravan hyppysissä. — P:teli ja hääräili talousaskareissa. — *Erik.* tanssimisesta, piirileikkien leikkimisestä. | Valssin tahdissa p:televiä pareja. Juhla päättyi iloiseen p:telyyn.

pyörähdy|s[61] *teonn.* (*rinn.* pyöräys) < pyöräh tää. | P. varpaankärjellä. kantapäällä. Moukarinheittäjän p:kset. Leikkijät tekevät kolme p:stä myötäpäivään. Valssin askelet ja p:kset. Rattaan, kammen p. Vauhtipyörä, joka tekee 3.000 p:stä minuutissa. — *Yhd.* lapa-, polvip.; ilma-, mylly-, ympärip.

pyörähdys|aika *s.* Maapallon p. on yksi vuorokausi. **-akseli** *s.* Maapallon, turbiinin p. **-askel** *s. voim.* **-ellipsoidi** *s. mat.* pinta t. kappale, joka syntyy ellipsin pyörähtäessä pikku- t. isoakselinsa ympäri, sferoidi, rotaatioellipsoidi. **-hyppäys** *s. voim.* alastulo rekillä suoritetusta pyörähdysliikkeestä. **-kappale** *s.* kappale, jonka voidaan ajatella syntyneen jnk kuvion pyörähtäessä akselinsa ympäri. **-kartio** *s. geom.* kartion muotoinen pyörähdyspinta. **-liike** *s.* Maan vuorokautinen p. P. rekillä. **-luku** *s.* Kehruukone, jonka kehrien p. on 6.000 minuutissa. **-nopeus** *s.* **-paraboloidi** *s. mat.* paraboloidi, joka syntyy paraabelin pyörähtäessä akselinsa ympäri, rotaatioparaboloidi. **-pinta** *s. mat.* pinta, joka syntyy tasokäyrän pyörähtäessä samassa tasossa olevan suoran ympäri, rotaatiopinta. **-sylinteri** *s. geom.* sylinterin muotoinen pyörähdyspinta. **-vauhti** *s.* Kiekonheittäjän p.

pyörähdyt- = pyöräyt-.

pyöräh|tää[2] [*] *mom.v.* **1.** kääntyä kerran ympäri; käännähtää, kiepahtaa, kiepsahtaa, kierähtää, vierähtää, keikahtaa. | P. ympäri. P. kannoillaan, varpaan kärjellä. Tanssijat p:tävät puoli kierrosta vasempaan. P. katsomaan taakseen. P. selin. Oli jo tulossa, mutta p:ti takaisin. Susi p:ti ajajiaan päin. P. selältään vatsalleen. Vauhtipyörä, joka p:tää 2.000 kertaa minuutissa. Mälli p:ti poskesta toiseen. Silmät olivat p. nurin kuopissaan. Ruuvi on väännettävä niin tiukkaan, ettei se pääse p:tämään. Silmästä p:tää [= vierähtää] kyynel. — P. kumoon. P:ti istumaan vuoteessaan. Kaatui, mutta p:ti heti jaloilleen. Aurinko oli p:tämäisillään taivaanrannan taa. Tuuli on p:tänyt pohjoiseen. -- katse p:tää pastoriin ALKIO. — Tanssimisesta. | Juhlan lopuksi hiukan p:dettiin. -- peli soi ja jokunen p:tikin kertaalleen pirtin ympäri TOPPILA. — *Kuv.* Sanoin ensimmäisen kielelleni p:täneen nimen. Yö oli jo p:tänyt aamupuolelle. Juttu voi p. [= kääntyä] vielä pahaksikin. **2.** pikaisesta liikkumisesta: pujahtaa, pyrähtää, pistäytyä, piipahtaa, pinkaista, kipaista, kiepsahtaa tms. | P:ti ovesta ulos. Poika p:ti äidin selän taakse. Emäntä p:tää leivintupaan. On ensin aittaan menossa, mutta p:tää rantapolulle AHO. Tulen aivan heti, p:dän vain hiukan kaupassa. P:din viime kesänä Ruotsissa. P:ti istumaan tytön viereen. Portaiden eteen p:ti auto. — *Kuv.* P. [= siirtyä äkkiä] asiasta toiseen.

pyörä|hyppy *s. voim.* hyppy, joka suoritetaan hevosella pää alaspäin viemällä vartalo käsien varassa kylki edellä telineen yli. **-hyppäys** *s. voim.* alastulo telineeltä käsinseisonnasta kylki edellä, pyöräkaato.

pyörähyt- = pyöräyt-.

pyöräilijä[14] *tek.* (< seur.) polkupyöräilijä. — *Yhd.* kilpa-, retkeily-, sunnuntaip.; moottorip.

pyöräil|lä[29] *v.* ajaa polkupyörällä. | Lähteä p:emään.

pyöräily[2] *teonn., vars. urh.* (< ed.) polkupyöräily. | Harrastaa p:ä. P. urheiluna. — *Mon.*

joskus: pyöräilykilpailut. | Nelipäiväiset p:t. — *Yhd.* joukkue-, kilpa-, maantie-, maasto-, retkeily-, urheilu-, viestip. **-kausi** *s.* **-kilpailu** *s.*, us. *mon.* **-liitto** *s.* Suomen P. **-matka** *s.* **-mestari** *s.* **-mestaruus** *s.* **-rata** *s.* **-retki** *s.* **-seura** *s.* **-stadion** *s.* velodromi. **-tie** *s.* Ajotien viereen rakennettu p. **-urheilu** *s.*

-pyöräinen[63] *poss.a.* Yksi-, kaksi-, neli-, monip.; kumi-, metalli-, puu-, rautap.; korkea-, matala-, pieni-, suuri-, umpip.

pyörä|järjestelmä *s.* Puimakoneen p. **-kaato** *s. voim.* = pyörähyppäys. **-kerta** *s.*, vars. *raut.* akseliin kiinteästi liitetty pyöräpari. **-kulkuneuvo** *s.* pyörillä liikkuva kulkuneuvo.

pyörällinen[63] *poss.a.* P. ajoneuvo.

pyörällä *adv.* ks. pyörä 3.

pyörä|lähetti *s. sot.* = polkupyörälähetti. **-malli** *s.* **-matka** *s.* pyöräily-, polkupyörämatka. **-mies** *s.* polkupyörällä ajaja, pyöräilijä.

pyöränakseli *s.*

pyöränen[61] *dem.s.*

pyörän|jälki *s.* P. tiessä. **-kehä** *s.* **-kumi** *s.* kuminen pyöränrengas. **-laakeri** *s.* **-napa** *s.* **-puola** *s.* **-rai|de** *s.* Tiehen painuneet p:teet. **-ren|gas** *s.* ajoneuvon pyörän kehän ympärille asetettava rengas. | Kuminen p. Rautatievaunujen ja veturien p:kaat asetetaan kuumina paikalleen pyörän ympäri. **-tekijä** *s.* ajoneuvojen pyörien valmistaja. **-ura** *s.* Tiehen painunut p. **-vanne** *s.*

pyörä|paine *s. tekn.* se paine, jolla pyörä rasittaa tietä t. kiskoja. | Auton, junan p. **-pankko** *s.* tukkireessä: pankko, jossa on aluspankon päälle pultilla liikkuvasti kiinnitetty osa, liikkuva pankko. **-pari** *s.* Auton etumainen p. Veturin, rautatievaunun p:t. **-päi|nen** *a.* -syys *omin.* päästään pyörällä oleva, sekapäinen. | Raivoaa kuin p. Tuli riemusta melkein p:seksi. **-pöytä** *s.* savenvalajan pyörivä työpöytä. **-rakenne** *s.* **-reki** *s.* = rekirattaat. **-retki** *s.* pyöräily-, polkupyöräretki. **-rikko** *s.* polkupyörän rikkoutuminen (vars. pyöräilykilpailussa).

pyörästel|lä[28] *v. kans.* -y[2] *teonn.* pyörähdellä, pyöriä, hyöriä, liikuskella. | [Hevonen] näki isäntänsä, hirnahti ja p:i KAUPPISH. | Kyllähän se on pakkasen pesä tuo notko tuolla. Mutta kun kyynärpäineen tässä p:ee, ajaa korpea ulomma ja aukoo reikiä auringolle... AHO.

pyörästö[2] *koll.s.* Veturin, auton p. Kutomakoneen vetotukin p. Kolmen liikkuvan ja kolmen kiinteän väkipyörän muodostama p. — *Yhd.* kruunu-, köysi-, ohjaus-, tasaus-, veto-, väkip.

pyörä|tauti *s. kans.* = pyörimistauti. **-tehdas** *s.* (vars. rattaan)pyöriä valmistava tehdas. **-tie** *s.* pyöräilytie. **-traktori** *s.* pyörillä kulkeva traktori; vrt. telaketjutraktori. **-tuoli** *s.* = rullatuoli.

pyörätön[57] *kar.a.* P. ajoneuvo, tykki.

pyörä|varkaus *s.* polkupyörävarkaus. **-väli** *s. tekn.* = akseliväli.

pyöräys[64] *s.* = pyörähdys. | P. vain, ja perillä ollaan!

pyöräyt|ellä[28]* *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. *(1.)* P. rukinpyörää. P:teli melaa käsissään. P. silmiään. P. [= tanssittaa] tyttöjä polkan tahdissa. Hevosia p:ellään pihoihin ja pihoista kadulle KARHUM. *(2.)* P. leipiä taikinasta. P:teli [= synnytti] tenavia joka vuosi. [Ivalo] aloitti p:telemällä kynästään pieniä realistisia "iltapuhde"-jutelmia TARK.

pyöräyt|tää[29]* *kaus.v.* -ys[61] *teonn.* < pyörähtää. **1.** kiepauttaa, käännähtää, kieräyttää. | P. jkta (ympäri) vyötäisistä, käsivarresta. P. kampea, vauhtipyörää, ratasta. Ruuvia p:etään puoli kierrosta vasempaan. Säären p:ys. Kiertävä pään p:ys. P. silmiään. Tuuli p:ti hänet kumoon. Virta p:tää veneen ympäri. P. reppu selkäänsä. P:ti [= käännytti] tulokkaat jo ovelta takaisin. P:ti hevosensa takaisin. P. itsensä vauhdista rekille. P. potkuri liikkeelle, moottori käyntiin. Minä käyn tyttöjä vähän p:tämässä [= tanssittamassa]! PAKK. — Obj. ilmaisee toiminnan tuloksen. | P. reikä naskalilla, kairalla. P:ti harpilla ympyrän. P:ti käsissään lumesta pallon. — Joskus: kietaista, kääräistä. | P:ti paperin torvelle. P. side vihdan tyven ympärille. — *Kuv.* - - uskonto tai jokin lahkokunta oli p:tänyt Honkasen päätä liian kiivaasti R.RAUANHEIMO. **2.** *kuv.*, vars. *ark.* **a.** siirtää, sijoittaa t. kuljettaa nopeasti, äkkiä. | P. kahvipannu tulelle. P. hevonen aisoihin. - - tästä ne [hevoset] on aina niin sukkelat p. talliin AHO. **b.** tehdä, valmistaa t. saada aikaan jtak nopeasti, tekaista. | P. kahvit vieraalle. Ateria, jonka voi p. viidessä minuutissa. P:ti välitöikseen pakinan lehteen. P. nimensä vekseliin. P:ti [= synnytti] pulskan pojan. - - p:ti sattuvan sanan puheensa höystöksi, tekaisi sen siinä paikassa A.ORAVALA.

pyörö[1] *s. harv.* ympyrä, pyörylä, kehä. | Maahan piirretty p. Taikinalevystä otetaan muotilla p:jä. [Lakki peittää] takaraivosta pienen p:n LEHT. - - alkoi soutaa suurta p:ä LINN. **-hiomakone** *s. tekn.* lieriöpintojen hiomiseen käytetty kone. **-hirsi** *s.* pyöreä hirsi. **-horisontti** *s.* puoliympyrän muotoinen valkoinen näyttämön tausta. **-höylä** *s. tekn.* liereiden kappaleiden höyläämiseen käytetty muotohöylä. **-höyläkone** *s. tekn.* vrt. ed. **-ikkuna** *s.* pyöreä ikkuna. **-kaar|i** *s.*, vars. *rak.* puoliympyrän muotoinen t. muodoltaan sitä lähenevä kaari; vrt. suippokaari. | Romaaniselle tyylille tunnusomaiset p:et. **-kaarinen** *a.* P. ikkuna, holvi. **-kaarityyli** *s.* romaaninen rakennustyyli. **-kallio** *s. maant.* = silokallio. **-kilpi** *s.* pyöreä kilpi. | Frankkilaisen ratsumiehen p. **-kirjoitus** *s.* tekstaus t. myös koristeellinen painokirjoitus, jonka kirjaimet ovat muodoiltaan pyöreitä. **-kirkko** *s.* (vars. Pohjoismaissa varhaiskeskiajalla tavallinen linnoitus)kirkko(tyyppi), jonka päätilan pohjamuoto on pyöreä. **-kirves** *s. arkeol.* lieriömäinen kivikirves. **-komero** *s. rak.* pohjamuodoltaan puolipyöreä komero. **-kone** *s. kut.* = pyöröneulomakone. **-kuva** *s.* pyöreä kuva (maalaus t. kohokuva). | Michelangelon p. "Pyhä perhe". **-laatta** *s. rak.* pyöreä pylväänpäälaatta (ekinus). **-lava** *s.* = pyörönäyttämö. **-leukapihdit** *s. mon. tekn.* = pyöröpihdit. **-neulomakone** *s. kut.* sylinterinmuotoinen neulomakone, jolla valmistetaan letkumaista tuotetta. **-näyttämö** *s.* teatterin näyttämön lattian tasalle upotettu pyöreä irtolava, jolle voidaan val-

mistaa useita haluttaessa esiin pyöritettäviä lavastuksia; näyttämö, jossa on tällainen irtolava. **-ovi** *s.* tavarataloissa, hotelleissa yms. käytetty neljän ristikkäisen ovipinnan muodostama, pystysuoran akselin ympäri pyörivä ovi. **-pihdit** *s. mon. tekn.* pihdit, joissa on kartiomaiset, pituussuunnassa vastakkain yhtyvät leuat, pyöreäleukaiset, pyöröleukapihdit. **-puu** *s. mer.* aluksen takilaan kuuluvien mastojen, puomien, raakojen yms. osien yhteisnimitys. **-pöytä** *s. tekn.* pyörivä työpöytä. **-rakennus** *s.* pohjamuodoltaan pyöreä rakennus, rotunda. **-rauta** *s.* = pyöröteräs. **-saha** *s.* konesaha, jonka teränä on hammaslaitainen pyörivä metallikiekko, sirkkeli(saha). **-sakset** *s. mon. tekn.* sakset, joiden terinä on kaksi vastakkain pyörivää teräväreunaista kiekkoa, ympyräsakset. **-sauva** *s.* rakennus- ja sisustustaiteessa käytetty poikkileikkaukseltaan ympyrän t. segmentin muotoinen lista. **-sukka** *s.* pyöröneulomakoneessa valmistettu sukka. **-tauti** *s.* = pyörimistauti. **-temppeli** *s.* pohjamuodoltaan pyöreä temppeli. **-terä** *s. tekn.* ympyrän muotoinen, kiekkomainen terä, sirkkeliterä. | Ympyräsaksien p:t. **-teräksinen** *a.* **-teräs** *s. tekn.* liereä muototeräs, betoniteräs. **-torni** *s.* pohjamuodoltaan pyöreä torni.

pyöveli[5] *s.* kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanija, teloittaja, mestaaja. | Punakaapuinen p. P:n kirves. — *Kuv.* kiduttaja, sortaja, tyranni. | Kuolema kansan pyöveleille! **-n|virka** *s.*

-pä ks. -pa.

pähkin|ä[15] *s.* **1. a.** eräiden puiden t. pensaiden (vars. pähkinäpensaan, us. myös saksanpähkinän) hedelmästä, jossa on kypsänä kovan ja kuivan kuoren sisällä syötävä sydän. | Poimia, syödä p:öitä. Särkeä p:öitä 'murskata pähkinänkuoria'. Kookospalmun p. Brasilian p. 'paarapähkinä'. P:än värinen. — *Kuv.* vaikea tehtävä, vaikeasti ratkaistava pulma, ongelma, arvoitus tms. | Kysymys on kova p. purtavaksi. Laskutehtävä oli pojalle kova p. Siinä on p:ää kerrakseen. Poika oli isälleen kova p. — *Yhd.* järvi-, maa-, vesip.; kivi-, kookos-, koola-, muskotti-, paarap.; saksan-, turkinp. **b.** *ruok.* pähkinää muistuttavista t. pähkinällä maustetuista leivonnaisista. — *Yhd.* piparp. **2.** *kasv.* aukeamaton 1-siemeninen hedelmä, joka varisee emokasvista kokonaisena; vrt. pähkylä. | Tammen terho on p. **3.** melko *harv.* pähkinäpensas. | P:än levinneisyysalue.

pähkinä|hakki *s.* Nucifraga caryocatactes, Suomessa vain lounaiskolkassa pesivä ruskea, valkotäpläinen varislintu. **-hakkinen** *s.* = ed.

pähkinäinen[63] *dem.s.*

pähkinä|jäätelö *s.* **-kakku** *s. ruok.* P. ym. kahvikakut. **-kärsäkäs** *s.* Balaninus nucum, pähkinässä kehittyvä kärsäkäs(laji). **-leh|to** *s.* lehto, jossa kasvaa pähkinäpensaita. | Hattelmalan harjun p:dot. **-leivos** *s. ruok.* **-mäinen**[63] *kalt.a.* P. hedelmä. **-nakkeli** *s.* Sitta europaea, Suomessa satunnaisesti syksyisin ja talvisin tavattava pieni varpuslintu.

pähkinän|kokoinen *a.* tav. ⌒. **-kuor|i** *s.* — *Kuv.* Kirja, joka sisältää koulutiedot p:essa 'erittäin tiiviissä, suppeassa muodossa'. **-ruskea** *a.* P:t silmät, hiukset. **-sydän** *s.* **-särkijä** *s.* pähkinänsärkemisväline t. -laite.

pähkinä|pensaikko *s.* **-pensas** *s.* Corylus, Betulaceae-heimoon kuuluvia pensasmaisia puita, joiden hedelmä on kehdon ympäröimä, tav. kovakuorinen pähkinä; *syn.* pähkinäpuu. | Tavallinen p. 'Corylus avellana'. **-puinen** *a.* P. keppi. **-puu** *s.* **1.** pähkinäpensas. **2.** eräistä vars. Juglandaceae-heimoon kuuluvista ulkomaisista puista; näiden puiden puuaine. | Harmaa, musta p. P:sta tehty lipas, huonekalusto. **-sakset** *s. mon.* saksimainen pähkinänsärkijä. **-suklaa** *s.* (hienonnetuilla) pähkinöillä maustettu suklaa. **-vanukas** *s. ruok.* hienonnettuja pähkinöitä sisältävä vanukas. **-öljy** *s.* pähkinäpensaan siemenistä puristettu öljy.

pähkylä[15] *s. kasv.* kasvin hedelmänä: hyvin pieni pähkinä. | Hampun, voikukan p:t. Heinäkasvien jyvät ovat pähkylöitä. **-hedelmä** *s. kasv.* **-mäinen**[63] *kalt.a.* P. lohkohedelmä.

pähkähullu *a.* aivan hullu. | Kerrassaan p. mies. Et kai sinä niin p. ole, että sen teet? Olisi p:a lähteä tällaisella myrskyllä.

pähkämö[2] *s.* Stachys, huulikukkaisten heimoon kuuluvia kasveja. — *Yhd.* metsä-, nukka-, pelto-, suop.

päihdyksi|ssä, -in *adv.* juopuneena, päihtyneenä, juovuksissa, humalassa. | Olla p. Juoda itsensä p:in.

päihdyt|tää[2]* *kaus.v.* -ys[64] *teonn.* < päihtyä. | Nauttia p:täviä juomia. — *Kuv.* huumata, hurmata. | Ensi rakkauden p:tämä nuorukainen. P:tävä ilo. Kesäyön p:tävä hurma. Moni heistä [naisista] loi p:tävän katseen Antoniin SEPPÄNEN.

päihdytys|aine *s.* **-juoma** *s.*

päihitt|ää[2]* *v. ark.* "antaa päihin", voittaa, päittää. | T. p:i vastustajansa tasaväkisessä ottelussa. HJK p:i TPS:n 3—1.

päihtymys[64] *s.* humalassa olo, humala, juopumus. | Selvitä päihtymyksestään. — *Kuv.* Henkinen p. Aistien p. **-tila** *s.*

päihtyn|yt[77] *a. (partis.)* -eesti *adv.* -eisyys[65] *omin.* humalainen, juopunut. | P. mellastelija. Esiintyä p:eenä. — *S:sesti.* P:eitten kovaääninen keskustelu. — *Yhd.* puolip.

päihty|ä[1]* *v.* humaltua, juopua väkijuomista. | P. viinistä, viinasta, oluesta. — *Kuv.* hurmaantua, hurmioitua, haltioitua. | P. onnesta, rakkaudesta. -- tunsi p:vän verensä, / sydämensä suurentuvan / riemusta remahtavasta LEINO.

päikkäin *adv.* päät vastakkain, päittäin. | Solmia nuorat p. yhteen. Panna hirret p.

päikköliitos *s. puut.* = pusku(liitos).

päily[1] *s. runok.* päilyntä. | -- kuinka armas aallon p. / keskellä kesäisen lehdon LEINO.

päilyil|lä[29] *frekv.v.* < päilyä. | Aurinko p:i kirkkaana veden pinnalla.

päilypinta *s. runok.* päilyvä pinta. | -- niin kuin kuultaa aallon p:an / kukat suuret, kultakruunupäät MANN.

päily|ä[1] *v.* -ntä[15]* *teonn.* **1. a.** (tyynestä) vedenpinnasta: välkkyä, kimallella, hohdella. | Vedet p:vät peilinä. Järvi, meri, lähde p:y

tyynenä. Puiden välistä p:i kaunis järvenselkä. Auringossa p:vät järvet. Poutapilvet kuvastuvat p:vään vedenkalvoon. **b.** veden kalvosta kuvastumisesta. | Pilvet, puut p:vät tyynessä vedenkalvossa. -- miss' armahaiset rauharannat / p:vät kirkkahan virran kalvoon A.V.KOSKIMIES. **c.** 1.a-kohtaan liittyen. | -- silmät loistivat ja niissä p:i vedet PAKK. Lumi puhdasna p:i / ja impyinen / se latuja hiihteli hangellen LEINO. [Hymynhohde] p:y lauseiden yllä kuin auringonpaiste vesillä TARK. — Oli sees, pyhä, p:yvä sunnuntai MANN. -- ja mieli p:i niin kuin kaste mailla LEINO. **2.** häilyä, leijailla. | Kosken yllä p:i usvapilvi. Pitkät, hallavat hopeahunnut / päällä pellon p:y, / -- / puiden oksilla häilyy LEINO. — *Kuv.* väikkyä, kangastella. | Jtak p:y jkn mielessä. Tämmöisinä runoiltuina näkyinä p:vät -- naiset hänen mielikuvituksessaan TARK.

päin A. *adv.* **I. 1.** asennosta, asemasta. **a.** kasvot t. etupuoli jkta t. jtak kohden, kohti;)(selin, sivuittain, syrjittäin. | Olla, istua p. Kääntyä, pyörähtää p. Silloin sika säkkiin kun p. on SL. -- p. [= pää edellä] putosi suuret hongat / suuhun purnun pohjattoman LEINO. — Kääntyä p. jkhun. Nukkuva mies pyörähti p. nuotioon. -- selin muihin, p. minuhun KANT. Vielä kerran kääntyi Jorma p. pyhään puuhun AHO. Nyt, toveri, p. tuuleen! LEINO. **b.** yl. jtak kohti;)(poispäin. | Istua selkä p. 'selin'. **2.** liikkeestä: kohti;)(poispäin. | Ampua p. Auto tuli suoraan p. Syöksyä, hyökätä, marssia p. Katsoa p. Ei katso kalaa p:kään, kun on vara voita syödä SL. — *ei päin (eikä) perin* (kans.) Ei katsonut naisia p. eikä perin 'lainkaan'. Ei p. perin ole käynyt työmaataan katsomassa. — *päin mäntyyn* hullusti, vinoon, päin mäntyä. | Koko tutkinto meni p. mäntyyn. **3.** *ark.* Nyt olemme p. [kaupasta tms.] 'tasoissa, kuitit, sujut'. **4.** *harv.* päinsä. | Veli myllär, käykö p. / heti jauhaa nämä näin? AK.

II. postp:n tavoin paikallissijan ohella suuntaa ilmaisemassa. **1.** nominin ohella. | Metsässä, rannalla, ovella p. Nurkassa p. huonetta. Pohjoisessa, idässä p. Ruotsissa p. — Etelästä p. tuleva tie. Tuulee mereltä, sisämaasta p. Oikealta, vasemmalta p. Jonon alkupäästä p. kolmas mies. — Lähteä kotiinsa p. Matkustaa itään p. Katsoa, viitata, yskiä jkhun p. Katse oikeaan p.! Kadulle p. oleva ikkuna. Suuhun p. levenevä torvi. Asiat kehittyivät pahaan p. Muutos parempaan p. Vaimo on pikkuisiin p. 'raskaana'. — Turussa p. [= Turun puolessa, seuduilla] on tapana, että --. Meillä p. 'meidän puolessa, seudulla, kulmilla'. **2.** adv:iin liittyvänä; tav. ⌣. | Kotona p. Mistä p. maailmaa hän on kotoisin? Kivi ei liikkunut minnekään p. — Myös rel.-pron:ien adv:sesti käytettyihin paikallissijoihin liittyvänä. | Jossa, josta, johon p. Missä, mistä, mihin p. — *Yhd.* a) paikasta: alla-, alta-, allep.; edellä-, edeltä-, edellep.; edessä-, edestä-, eteenp.; jäljellä-, jäljessäp.; päällä-, päältä-, päällep.; sisällä-, sisältä-, sisällep.; sisässä-, sisästä-, sisäänp.; sivulla-, sivulta-, sivullep.; ylhäällä-, ylhäältä-, ylhäällep.; kahtaalla-, kahtaalta-, kahtaallep.; toisaalla-, toisaalta-, toisaallep.; siellä-, sieltäp.; täällä-, täältäp.; takana-, takaa-, taa(kse)p.; sinne-, tuonne-, tännep.; missä-, mistä-, mihinp.; kahtaanne-, samanne-, toisaanne-, yhtäännep.; alas-, ulos-, ylösp.; poisp. ym. b) ajasta: edeltä-, edessä-, eteen-, jäljestä-, jälkeen-, perästä-, taakse-, takanap. ym. **3.** III inf:n ill:iin liittyvänä. | Sää on lauhtumaan p. 'on lauhtumassa, osoittaa lauhtumisen merkkejä'. Sairas on jo toipumaan p. Vähenemään, lisääntymään p. Hinnat ovat nousemaan p.

III. s:sesti a.-attr:n määrittämänä; us. = puolin. **1.** Molemmin p. [= molemmista päistä] teroitettu kynä. Molemmin p. [= molempiin suuntiin] liikennöity katu. **2.** Asettaa pöytä toisin p. Kirja on hyllyssä väärin p. Takki yllä nurin p. Kummin p. tämä on asetettava? Niin, näin, noin p. Kuinka, miten p.? Miten p. hyvänsä. — Kävi hulluin p. 'hullusti'. Asiat ovat parhain p. 'parhaalla tolalla'. Selittää jk parhain p. 'parhaalla tavalla'. — *Yhd.* pitkin-, poikkip.

B. *prep.* ja *postp.* **I.** *prep.*, harvemmin *postp.* (partit:n ohella) vasten, kohti. | Ajaa p. puuta, seinää. Katsoa jkta p. silmiä. Lyödä p. kasvoja. Marssia p. vihollista. — Nauraa, ilkkua p. naamaa 'häikäilemättömästi, peittelemättä'. Sanoa jtak p. naamaa 'suoraan, kaunistelematta, röyhkeästi'. Valehdella p. silmiä 'röyhkeästi'. — Asiat menevät p. seiniä, mäntyä, männikköä, helkkaria, hemmettiä, prinkkalaa 'hullusti, väärin, vinoon'. **II.** *postp.* (gen:n ohella) = päiten; tav. ⌣. | Leikin, pilan, turhan p., par. ⌣. Hiipi pimeän p. [= pimeän suojassa] pakoon.

-päi|nen[83] *a.* -sesti *adv.* -syys[85] *omin.* **1.** pää -sanaan liittyvänä t. pää-loppuisesta yhd:sta johtuvana. **a.** Harmaa-, kihara-, leveä-, musta-, pieni-, pitkä-, puna-, pysty-, pyöreä-, raskas-, suippo-, suuri-, terävä-, tylppä-, valkop.; hopea-, luu-, messinki-, pellava-, puup.; haara-, halko-, huippu-, koukku-, letti-, lovi-, nuija-, nuppi-, ota-, palmikko-, pihti-, piikki-, pykälä-, sarvi-, solki-, solmu-, tupsu-, töyhtö-, väkäp.; harso-, hattu-, huivi-, kruunu-, mysky-, peruukki-, prilli-, silinteri-, silmälasi-, turbaanip.; yksi-, kaksi-, kymmen-, sata-, tuhat-, monip. **b.** Heikko-, houru-, hurja-, hyvä-, härkä-, itse-, jäärä-, kaista-, kova-, kylmä-, oma-, pehmeä-, pika-, raju-, rämä-, seka-, selvä-, terävä-, tuittu-, tylsä-, virma-, äkäp.; kukkura-, puuska-, tasap.; hauen-, härän-, ihmisen-, kotkanp.; ruohonp. **2.** -päin-loppuisesta adv:sta johtuvana: alas-, eteen-, ylösp.; pitkin-, poikkip. **3.** Hätäp.; tilap.

päin|kaato *s. voim.* kaato eteenpäin. | P. haaraistunnasta. **-makuu** *s. voim.* makuuasento rinta alaspäin (permannolla t. pitkin telinettä). **-makuunoja** *s. voim.* P. permannolla. **-seisonta** *s. voim.* seisonta rinta telineeseen päin.

päinsä *adv.* — *käydä päinsä* olla mahdollista, käydä laatuun. | Näilläkin välineillä työ käy hyvin p. Minun ei nyt käy p. lähteä. Käykö p., että tavara lähetetään myöhemmin?

päinvastai|nen *a.* jllek vastakohdan muodostava, jstak mahdollisimman paljon poikkeava, vastakkainen, käänteinen. | Miehet tulivat p:sista suunnista. P:siin suuntiin pyörivät rattaat. Asettaa luvun numerot p:seen järjestykseen. P. käsky, ohje. Toimenpiteellä oli p. vaikutus kuin oli toivottu. P:sessa tapauksessa. Sana, jonka merkitys on muuttunut p:seksi. — *Mat.* par. vastakkainen.

päinvastais|merkkinen *a. mat.* par. vastakkaismerkkinen. **-suuntainen** *a.* vastakkaissuuntainen.

päinvastoin [us. -va·s-] **1.** *adv.* vastakkaisella tavalla, (aivan) vastoin jtak, aivan toisin. | Asianlaita on aivan p. P. kuin luultiin, ilma kirkastui. Pöllöt ovat yleensä, p. kuin haukat, yöeläimiä. Kuvaus ei ole liioiteltu, vaan p. hyvin maltillinen. — *Erik.* **a.** *ja (tai* yms.) *päinvastoin* ja kääntäen, ja toisin päin. | Liikenne Helsingistä Tukholmaan ja p. [= Tukholmasta Helsinkiin]. Potentiaalienergian muuttuminen liike-energiaksi ja p. Käytännön on luotava teoria eikä p. **b.** kysymystä, väitettä, otaksumaa, arvelua yms. ponnekkaasti torjuttaessa. | "Oletko väsynyt?" — "P.!" | "Hän on kai ahkera työntekijä?" — "P. Laiskempaa saa hakea." | "Lienet jo kuullutkin asiasta." — "P., en tiedä siitä mitään." | En suinkaan halua moittia sinua, p. **2.** *prep. vanh. harv.* -- ja p. nykyistä suuntaansa kääntyisi tässä juoksemaan tapausten koski KIVI.

päisin *adv. vanh.* ja *kans.* **1.** kohti, päin. | -- kiristäen hammasta ja myristen kuin villit härjät, rynkäämme p. KIVI. **2.** päinsä. | Se keino voisi käydä p. KIVI. Uutuuden tähden koulussa hiljaa istuminen ensin muutamina päivinä kävi p. ALKIO.

päissä|(än *adv.* ks. 1. pää 2.g ja 3.f.

päiste[78] *s. maat.* noin puolen saran levyinen ala saran päätä, jossa traktori t. hevoset kääntyvät sarkaa kynnettäessä t. niittokoneella t. elonleikkuukoneella ajettaessa ja joka on erikseen kynnettävä t. niitettävä, kääntösarka. | Traktorilla kynnetyn pellon p:et on kynnettävä hevosilla. Niittää heinäsarkojen p:et viikatteella.

päistikkaa [us. -ti·k-] *adv.* **1.** pää edellä, päälleen, suoraa päätä. | Poika syöksyi puusta p. maahan. Hypätä. tyrkätä, heittää jku p. veteen. Pudota p. portaita alas. Kana lensi p. seinään. Törmätä p. jkhun. **2.** päätä pahkaa, suoraa päätä, oikopäätä, yhtäkkiä. | Lähteä p. pakoon. Joutua p. aivan outoihin oloihin.

päistär[82], **päistär|e** *s.*, tav. *mon.* **1.** pellavakuiduista puhdistettaessa irtoavat puuosat, pellavan luut. | Loukutettaessa ja lihdattaessa eroaa kuiduista p:eitä. **2.** *harv.* tukassa, parrassa t. eläimen karvapeitteessä muunväristen karvojen seassa olevista valkoisista t. harmaista karvoista. | -- parrassa on harmaita p:eitä siellä täällä H.ASUNTA.

päistäreet|ön[57] *kar.a.*; *rinn.* päistäretön. | Puhtaita, p:tömiä pellavia.

päistärei|nen[63] *poss.a.*; *rinn.* päistärinen. | P:siä pellavia. — Paikoittain on [Käkriäisen] pää harmaasti p:nenkin ... kuin metsäsian turkki LEHT.

päistäretön[57] *a.* = päistäreetön.

päistärik|kö[2*] *a.* ja *s.* hevosesta, jolla mustan, ruskean, rautiaan tms. pohjavärin seassa on selvästi erottuvia valkoisia karvoja kautta ruumiin; *syn.* kimo. | P. hevonen. Ajaa p:öllä. — *Yhd.* mustan-, ruskeanp.

päistärinen[63] *a.* = päistäreinen.

päistärkarvat *s. mon.* valkoiset karvat hevosen, koiran, ketun, oravan tms. karvapeitteessä; vrt. kimokarvat.

päiten *postp.* tav. pääsanan kanssa yhteen kirjoitettuna. | Pilan p. 'piloillaan'. Turhan p. 'suotta, turhaan'. — *Yhd.* leikin-, pilan-, turhan-, tyhjänp.

päitse *postp.* (gen:n ohella) jnk pään ohitse t. kautta. | Rakennuksen p. kulkeva tie. Polku vie viljapellon p. rantaan. Jänis juoksi kaurasarkojen p. metsään. — *Yhd.* etelä-, itä-, länsip.

päits|et[8] *s. mon.* **1.** vars. hevosen päähän sovitettava, nahkahihnoista tehty kiinnipitolaite, johon marhaminta kiinnitetään; myös se suitsien osa, joka pitää niitä hevosen päässä ( )(kuolaimet, ohjakset); vrt. riimu, suitset. | Panna hevoselle p. päähän. P:ien poskihihnat. Kuljettaa härkää p:istä. — *Kuv.* Panna p. jkn päähän 'taltuttaa, alistaa valtaansa'. Surut on meillä suitsinamme, pahat päivät p:inämme SL. — *Yhd.* juoksutus-, kanki-, pakko-, ratsu-, tallip. **2.** *maat.* auran ojaksen etupäässä oleva laite, johon vetokoukku kiinnitetään ja jolla viilun leveyttä ja paksuutta voidaan säädellä.

päitsimet[56] *s. mon.* = päitset 1.

päittäin *adv.* **1.** kahden t. useamman esineen keskinäisestä sijainnista: päät vastakkain, yhdessä t. yhteen, päikkäin, pääkkäin. | Pojat makasivat lattialla p. Puomipuut sidotaan p. yhteen. P. muuratuista tiilistä tehty katto. **2.** Lato p. tien varressa 'pääpuoli, pääty tielle päin'. Varteensa p. [= varren pituussuuntaan] kiinnitetty juotin. Syöttää kappale p. [= pää edellä] jyrsinkoneeseen. Puun lujuus p. [= pituussuuntaan] puristettaessa.

päittäinen[63] *a.* Akselin p. [= pituussuuntainen] liike, holkkuma. P. [= päikkäin] hitsaus.

päittäis- = päittäinen. **-hitsaus** *s.* **-holkkuma** *s.* **-liitos** *s.* **-suunta** *s.*

päittää[2*] *v.*, vars. *urh.* päihittää. | P. vastustajansa kilpailussa.

päivem|mällä, -mälle t. -pänä, -mäksi *adv.* myöhemmin (keski)päivällä. | Aamulla satoi lunta, mutta p. se suli pois. Lykkää lähtösi p:mäksi.

päivettymätön[57] *kielt.a.* Kalpea, p. lapsi.

päivetty|ä[1*] *pass.v.* (< seur.) ihosta: ruskettua auringonvalon (t. eräiden fysikaalisten säteiden) vaikutuksesta. | P:neet kasvot. P:nyt iho. Terve ja kovasti p:nyt lapsi.

päivettä|ä[2*] *v.* tehdä päivettyneeksi, ruskettaa, päivetyttää. | Auringon p:mä iho.

päivetys[64] *s.* päivettymisen aiheuttama ihon tummuus, rusketus. | Talven mittaan p. häviää.
päivetyttää[2*] *kaus.v.* < päivettyä. | P. ihonsa.
päivikki[5*] *s.* Mesembryanthemum, us. oudonmuotoisia koristekasveina viljeltyjä kasveja, jääruoho.
päivisin *adv.* aina päiväsaikaan, (aina) päivällä. | Käydä p. ansiotöissä. Olla p. poissa kotoa. Lapset saavat p. juosta ja leikkiä vapaasti.
päivit|ellä[28*] *v.* -tely[2] *teonn.* **1.** (ihmetellen) harmitella, pahoitella, siunailla, hermostuneena hokea, surkutella, surkeilla, voivotella, haikailla. | P. maailman pahuutta, jkn tyhmyyttä, ilkeämielisyyttä. P. köyhyyttään. P. jkn kohtalon kovuutta. Emäntä alkoi p., kun lehmiä ei kuulunut lypsyajaksi kotiin. "Voi, voi, mihinkähän se lapsi on joutunut!" p:teli vaimo. "Hullu minä olin, kun sen tein", p:teli mies. **2.** ihaillen hämmästellä, ihmetellä, ihastella. | "No johan nyt jotakin!" ihmetteli ja p:teli emäntä. Hevosista oli juteltu, p:elty ja kehuttu KATAJA. Katri meni innokkaana ja punaisena katsomaan emännän työtä, kehumaan ja p:telemään sen hyvyyttä NUORTV.
päivittäin *adv.* **1.** joka päivä; kunakin päivänä. | Voimistella, harjoitella p. Ajaa partansa p. Kuluttaa maitoa 3 litraa p. Näyttelyssä kävi p. 10.000 ihmistä. — Pörssissä p. todettavat kurssien heilahtelut. **2.** päiväkausia. | Lapsi on p. poissa kotoaan.
päivittäi|nen[93] *a.* **1.** kunakin päivänä esiintyvä, tapahtuva t. suoritettava, kutakin (yhtä) päivää kohti tuleva, määrätty, laskettu tms.; vuorokautinen. | P. työaika. P. palvelus-, opetusohjelma. P. sademäärä. P. tuotanto, kulutus. P. ravinnon tarve. Dollarin p. kurssi. Myynnin p. keskimäärä. Sanomalehden p. painos. **2.** joka päivä, päivästä päivään esiintyvä, tapahtuva, suoritettava tms., jokapäiväinen. | Hammastahna, jonka p. käyttö takaa hampaiden valkoisuuden. Olla p:sessä yhteydessä ulkomaihin. P. [= joka päivä ilmestyvä] sanomalehti.
päivittäishinta *s.* päivittäinen hinta.
päivittäisin *adv.* → päivittäin.
päivittäistuotanto *s.* päivittäinen tuotanto.
päivyri[5] *s.* pöydällä t. seinällä pidettävä kalenterin sisältävä lehtiö, jossa on kutakin päivää (t. viikkoa t. kuukautta) varten oma, us. irti repäistävä lehtensä. — *Yhd.* kuukausi-, viikkop.; pöytä-, seinäp.
päivystys[64] *teonn.* < päivystää. | Tallin, eteisen p. Puhelimen p. Huolehtia päivystyksestä. Päivystyksen vastaanotto, luovutus. — *Yhd.* lääkäri-, puhelin-, tallip.; sunnuntai-, yöp. **-aika** *s.* **-huone** *s.* **-kirja** *s.* kirja, johon päivystäjä tekee päivystysaikaansa koskevat merkinnät. | Pitää p:a. **-pöytä** *s.* pöytä, jonka ääressä päivystäjä istuu. **-vuoro** *s.*
päivystäjä[10] *tek.* Komppanian p. kokoaa miehet palvelukseen. Määrätä jku puhelimen ääreen p:ksi. — *Raut.* päivystävä juna t. veturi. — *Yhd.* puhelin-, radio-, tallip.; sunnuntai-, yöp. **-juna** *s.* **-lääkäri** *s.* **-veturi** *s.*
päivyst|ää[2] *v.* suorittaa joukko-osastossa, esikunnassa, aluksessa, sairaalassa, vankilassa, apteekissa tms. tietty, muusta palveluksesta poikkeava aika (esim. vuorokausi, yö, sunnuntai) määrätehtäviä, useimmiten määräpaikassa. | Määrätä jku p:ämään. P:ävä upseeri, aliupseeri, lääkäri, hoitaja, poliisi, farmaseutti. P:ävä [= liikennepaikoilla yksinomaan vaihtopalveluksessa toimiva] juna, veturi. P:ävä alus.
päivysupseeri *s. sot. vanh.* päivystävä upseeri.
päivy|t[73] *dem.s. runok.* < päivä. **1.** Elköhön sinä ikänä, / tämän p:en perästä KAL. **2.** aurinko. | Jopa p. jonki tiesi, / arvaeli aurinkoinen KAL. P. paistaos hellien / Pohjan kylmälle hangellen! HAAHTI.
päiv|ä[11] *s.* **I.** aikaa merkitsevänä. **1.** aika auringon noususta sen laskuun; vuorokauden valoisa osa;)(yö. | Kevät- ja syyspäiväntasauksen aikoihin p. ja yö ovat yhtä pitkät. Vuoden pisin p. on kesäkuun 22:s. Lapissa on kesäsydännä ikuinen p. Kaunis, valoisa, aurinkoinen, pilvetön, pilvinen, pimeä, hämärä, helteinen, kolea, sumuinen, sateinen, tuulinen p. Kesäinen, keväinen, syksyinen, talvinen p. Huhtikuinen, joulukuinen p. Kirkas maaliskuun p. P. sarastaa, kirkastuu, hämärtyy, pimenee. Kuulas kesäyö valkenee p:äksi. P. kallistuu, painuu iltaan. P. on jo puolessa, pitkällä. On valoisaa kuin p:ällä. Herätessäni oli jo kirkas, täysi p. Keskellä p:ää. Pitkin p:ää. P:än aikana, kuluessa. Aikaisin, myöhään p:ällä. Puolen p:än aikoihin. Isäntä ei ole p:ällä tavattavissa. Sairas ei saa tuskiltaan yön lepoa eikä p:än rauhaa. Kuluu p. pilvessäkin SL. — Valtava tulipalo muutti yön p:äksi 'valoisaksi kuin päivä'. Niillä on ero kuin yöllä ja p:ällä 'ne ovat aivan erilaisia, toistensa vastakohtia'. — Sanontatapoja: *päivin* tav:mmin päivisin. — *aamusta päivin* (jo) aamulla, aamuisin, aamupäivällä. | Lähdetään heti aamusta p:in. Myllyyn on paras mennä aamusta p:in. — *puolille päivin* puoleen päivään asti. | Viipyä jssak puolille p:in. — *puolilta päivin.* Työt lopetettiin puolilta p:in. — *yötä päivää, yöt päivät, öin päivin* vuorokaudet läpeensä, umpeensa. — *Yhd.* kesä-, kevät-, suvi-, syys-, talvip.; aamu-, ehtoo-, ilta-, keski-, puoli-, sydänp.; halla-, helle-, myrsky-, pakkas-, pilvi-, pouta-, sade-, suoja-, tuisku-, ukkosp.
— *Erik.* **a.** ajasta, jolloin ihmiset ovat valveilla, liikkeellä ja työssä; us. suunnilleen: työpäivä. | Kuluttaa p:änsä laiskotellen. Hukata p:änsä joutavaan. On niin kiirettä, että p:ää täytyy jatkaa yöllä. Tehdä 8 tunnin p:iä. Tehdä pitkiä, lyhyitä p:iä. Tehdä pyöreitä p:iä 'työskennellä vuorokaudet umpeensa'. — *kantaa päivän kuorma ja helle* (vars. kuv.) raskaasta, vastuunalaisesta työstä. | Perheenäitihän se kantaa p:än kuorman ja helteen.
b. päivätyö. | Torpparien oli tehtävä p:iä kartanoihin. -- pappilankin pelloista vuokrasivat tehtaalaiset p:iä vastaan palasia perunamaikseen E.JUTIKKALA. — *Yhd.* hevos-, mies-, naisp.; miehen-, naisenp.
c. liittyen lähinnä päivällä vallitsevaan valoon, valoisuuteen. | Tutkia, tarkastella, tehdä

jtak p:än valossa. Asia on selvä kuin p. Varas p:ää pelkää SL. Ja Jumala kutsui valkeuden p:äksi, ja pimeyden hän kutsui yöksi VT. — *nähdä (ensi kerran) päivän valo* (myös ◡) syntyä, tulla maailmaan; *kuv.* tulla ilmi, julki. | Lönnrot näki ensi kerran p:än valon Paikkarin torpassa v. 1802. Teos näki p:än valon vuosia sitten. — Kaivaa maasta p:än valoon. Nostaa meren pohjasta p:än valoon. Saattaa jk asia, rikos, salaisuus p:än valoon 'paljastaa, saattaa ilmi, julki'. — *Kuv.* Jklle t. jllek koittaa t. valkenee uusi p. 'tulee onnellisemmat olot, parempi aika tms'. Pettymyksen pilvinen p., sydänkirvelyiden synkeä yö KIANTO. [Nuorison] tulee olla valon lapsi, p:än poika KATAJA.

2. vuorokausi, aika keskiyöstä keskiyöhön; us. liittyen ed:een, mutta ilman selvää 'valoisan vuorokauden osan' merk:tä.

a. aikamittana. | Aurinkovuodessa on 365 p:ää, 5 tuntia ja 49 minuuttia. N. kuoli 30 vuoden 5 p:än ikäisenä. On satanut pari p:ää. En ole nähnyt häntä moneen p:ään. Neljän p:än kuluttua. Viisi p:ää ennen joulua. On ollut jo viikon p:ät [= (noin) viikon (ajan, verran)] sairaana. Kuukauden, vuoden p:ät sitten. — *iät päivät.* Sitä saa odottaa iät p:ät. Hänhän viipyy taas iät p:ät. — *iäksi päiviksi* t. *päiväksi* ainiaaksi. | Menettää jtak iäksi p:iksi. Katosi iäksi p:äksi. — *aika päiviä (sitten)* aikoja, ajat sitten. | Hän on saapunut jo aika p:iä. Jo aika p:iä kuollut. — *päivä päivältä.* Potilas heikkenee p. p:ältä. — *päivästä päivään* t. *toiseen.* Poutaa jatkui p:ästä p:ään t. toiseen. Elää p:ästä p:ään 'huomisesta huolimatta, tulevaisuudesta tietämättä'. — *päivät pitkät* päiväkaudet. | Makailee p:ät pitkät. Juoksee kaupungilla p:ät pitkät. — *päivät päästään* t. *pääksytyksin* t. *pääksytysten.* Juopottelee p:ät päästään. — *ei kuuna päivänä* ei koskaan, milloinkaan, ikinä, konsanaan. | Sellaista ei ole kuultu kuuna p:änä. Asiasta ei kuuna p:änä tule selvää. -- eikö sinusta juutaksen vanhastapiiasta kuina p:inä pääse? KIANTO. — *kuuksi päiväksi* ainiaaksi, iäksi. | Kadota kuuksi p:äksi. Mihen kerran isken kiinni, sen saatan maalle tahi vaivun itse kuuksi p:äksi KIVI. — *joka jumalan päivä* joka päivä. | On taas satanut viikon ajan joka jumalan p. — *antaa päivän mennä, toisen tulla* elää huomisesta välittämättä. — *elää päivä kerrallaan* vrt. ed. — *päivän elää, toisen kuolee* häilyy kuoleman partaalla.

b. ajan suhteen määritetty päivä. | Tämä, eilinen, huominen p. Tähän p:ään asti. Vielä tänä p:änä 'vielä nykyäänkin'. Samana, edellisenä, seuraavana p:änä. Sinä p:änä, jona isä kuoli. Tulipalon jälkeisinä p:inä. Helsingissä postileiman p:änä. — *siitä* t. *niistä päivin* siitä alkaen, sen jälkeen. | Siitä p:in en ole nähnyt koko miestä. Niistä p:in äiti on sairastellut. — Kuukauden ensimmäinen p. Elokuun 15. p:ää vasten yöllä. Kesäkuun 3. ja 4. p:än välinen yö. | "Mikä kuukauden p. nyt on?" — "Tammikuun viides". | "Mikä viikon p. silloin oli?" — "Torstai". — *Yhd.* eilis-, entis-, huomis-, nykyp.; kalenteri-, määräp.; lauantai-, maanantai-, sunnuntaip.; jälki-, lähi-, väli-, ylip.; helluntai-, joulu-, juhannus-, loppiais-, pääsiäisp.

c. laadultaan määritetty päivä; päivä, jolloin jtak tapahtuu. | Hauska, onnellinen, antoisa, suotuisa, onneton, surullinen p. Suuri p. jklle. Keskiviikko oli kauppiaalle hyvä p. Oravaisten verinen p. Kohtalokas, ratkaiseva p. Rauhan, sovinnon, tilinteon, tuomion, tappion, voiton, taistelun p. Ilon, onnen, koettelemusten, vastoinkäymisten, surun p. Murheen mustat p:ät. Ei tässä ole hädän p:ää t. p:iä 'ei mitään hätää'. Ei ole viikkoon selvää p:ää nähnyt 'ollut selvänä'. Kerran on tuleva se p., jolloin -- . Saa nähdä, elänkö siihen p:ään saakka, että -- . Eräänä, jnak (kauniina) p:änä 'joskus, kerran (menneisyydessä t. tulevaisuudessa)'. Jonakin kauniina p:änä joudut vielä tilille sanoistasi. — Viimeinen p. 'viimeinen tuomio'. Viimeisenä p:änä joutuu jokainen tilille synneistään. Elää kuin viimeistä p:ää 'hurjasti'. Vihollinen mellasti maassa kuin viimeistä p:ää. Ajaa [hevosella, autolla tms.] kuin viimeistä p:ää 'hurjaa vauhtia'. Satoi kuin viimeistä p:ää 'hyvin rankasti'. — Herran p. 'Jahven koston päivä'. -- Herran p. tulee, tulee armottomana VT. — *Yhd.* elon-, elämän-, eron-, hädän-, ilon-, kauhun-, murheen-, surun-, tuskan-, tuomionp.; hätäp.; elin-, kuolin-, päsin-, synnyin-, syntymäp.; alkajais-, hautajais-, kihlajais-, lopettajaisp.; alkamis-, erääntymis-, ilmestymis-, katoamis-, kotiuttamis-, leipomis-, luomis-, myymis-, perimis-, poikimis-, saapumis-, vapauttamis-, vihkimisp.; harjoitus-, karkaus-, lainaus-, liputus-, noteeraus-, odotus-, seisaus-, tasaus-, toimitusp.; anto-, julkaisu-, kanto-, kilpailu-, koronmaksu-, kylvö-, käsittely-, lähtö-, maksu-, muutto-, osto-, puinti-, pyyntö-, tiedoksianto-, tulo-, tuomio-, vastaanotto-, vierailup.; aatto-, arki-, hukka-, härkä-, hää-, jouto-, juhla-, kaste-, katumus-, kiitos-, kirkko-, kokous-, koulu-, lepo-, loisto-, loma-, markkina-, matka-, merkki-, muona-, murha-, nimi-, paasto-, palkka-, pyhä-, pyykki-, riihi-, rukous-, sauna-, sota-, taistelu-, tili-, työp.

d. *mon.* tav. useampipäiväisistä neuvottelu-, luento- tms. tilaisuuksista. | Matematiikan opettajain p:ät Helsingissä 8.—10. 10. 1955. — *Yhd.* ilmailu-, luento-, neuvonta-, neuvottelu-, opinto-, retkeilyp:ät; emäntä-, nuorisop:ät; kirkko-, leiri-, maa-, maakunta-, museo-, puolue-, teatteri-, tori-, valtiop:ät; kirjallisuus-, raittius-, terveysp:ät; herrain-, lastenp:ät.

e. vars. *mon.* elämän päivistä ('vuorokauden' merk. hyvin kalvennut, tarkoittaa lähinnä 'aikaa'). | Lapsuuden, nuoruuden, miehuuden, vanhuuden p:ät. Terveytensä p:inä 'ollessaan terve'. Valtansa, voimansa, loistonsa, rikkautensa p:inä. Rauhan, sodan p:inä. Uskonpuhdistuksen p:istä alkaen. Meidän p:inämme. Meidän p:iemme kehittynyt tekniikka. Jku t. jk on jo elänyt parhaat p:änsä. Nurmi oli parhaina p:inään voittamaton juoksija. — On hän nähnyt parempiakin p:iä 'on elänyt paremmissakin oloissa'. Jklla on helpot, huolettomat, suruttomat p:ät. Viettää hyviä p:iä. Jklla

on kissan p:ät 'huoleton, yltäkylläinen elämä'. Makean leivän p:ät, ks. leipä 2.d. Elli joutui naimisiin mennessään hyville p:ille. Joutua piian p:ille 'piiaksi'. Viettää vanhanpojan p:iä 'elää vanhanapoikana'. On p:ät kuin papin emännällä ja myllärin lehmällä SP. — Tehdä säästöjä pahojen p:ien varalle. Ei itku hädässä auta, parku p:issä pahoissa SL. Kerätä vanhan p:än [= vanhuuden] varaa. Vielä vanhoilla p:illäänkin [= vanhanakin] ketterä mies. Nuoremmilla p:illään [= nuorempana] iloinen velikulta. — P:ieni päähän [= elämäni loppuun] asti. Jkn, jnk p:ät ovat päässä t. lopussa 'elämä, olemassaolo lopussa'. Jklla on viimeiset p:ät käsissä. Jkn, jnk p:ät ovat luetut 'kuolema, tuho, loppu uhkaa'. Miehen p:ät päättyivät maanpaossa. Päättää p:änsä [= kuolla] hirsipuussa, vankilassa. Päättää, lopettaa itse p:änsä 'tehdä itsemurha'. Päättää, lopettaa jkn, jnk p:ät 'surmata, tappaa'. Ottaa, panna, päästää p:iltä 'surmata, tappaa'. Herra, opeta minua ajattelemaan loppuani ja mikä minun p:ieni mitta on VT. — Voi minun p:iäni! Voi, poloinen, p:iäni! — *päivinä(än* aikoinaan. | N. oli p:inään ahkera ja toimelias mies. — *Yhd.* lapsuuden-, miehuuden-, nuoruuden-, vanhuudenp:ät; kissan-, laiskanp:ät; nuoruusp:ät.

f. päivä, joka on omistettu jklle t. jllek. | Viettää jkn pyhimyksen p:ää. Johannes Kastajan p. eli juhannus. Pyhäin miesten p. 'pyhäinpäivä'. Kolminaisuuden p. Herran p. 'sunnuntai'. Suomen lipun p. Kiven, Runebergin, Snellmanin p. Kalevalan p. Annan, Kallen, Laurin, Mikon p. Äitien, lasten, isien p. — *Mon.* nimipäiväjuhlista, -kutsuista. | Viettää Kallen p:iä. Kutsua Annan p:ille. — *Yhd.* kolminaisuuden-, kynttelin-, pyhäin(miesten)p.; marian-, mikon-, tapaninp.; uudenvuodenp.; kukanp.; ilmailu-, itsenäisyys-, kansallisp.; muisto-, viisivuotis-, vuosip.; raittius-, säästäväisyysp.; Annan--, Kallen--, Laurin-p:ät; nimi-, syntymä-, viisikymmenvuotisp:ät.

g. eräissä yhteyksissä gen.-attr:na parhaillaan (kulloinkin) kulumassa olevasta päivästä; laajentuneessa merk:ssä yl. parhaillaan (kulloinkin) kulumassa olevasta ajasta, nykyhetkestä. | Oletko jo lukenut p:än lehdet? P:än uutiset, posti. P:än puheenaihe, kysymys, muoti. Naisten takkeja p:än hintoihin. P:än evankeliumi, teksti. N. N. on nyt p:än nimi. P:än tapahtuma, tapaus. P:än sankari, sankaritar. P:än tunnuslause, tunnussana. P:än viimeinen sana alallaan. Pysyä jssak asiassa p:än tasalla.

h. tervehdyksissä yms. | Hyvää p:ää! | "P:ää! Mitä kuuluu?" — "P:ää, p:ää! Eipä ihmeitä." | Sanoa t. (kans.) tehdä p:ää 'tervehtiä hyvää päivää toivottamalla t. lakkia nostamalla tms.'. No, Pekka, sanopas sedälle p:ää! Häneltä saa tuskin hyvään p:ään vastausta.

i. *päivineen* komit:ssa olevaa s:a vahvistamassa: kaikkineen. | Häntineen p:ineen puolen metrin pituinen eläin. Tehdas paloi koneineen p:ineen. Kaikkineen p:ineen 'kaikkineen, kokonaan'.

II. aurinko. **1.** varsin. merk. | P. paistaa täydeltä terältä. P. nousee, painuu mailleen. P:än laskun aikaan. P:än kultainen kehrä, kiekko. P:än koi, paiste, säteet. Odottaa jtak kuin p:än nousua 'hartaasti, innokkaasti'. Katsella vasten p:ää. -- p. jo kiiluu pitkän kuusen latvassa AHO. — *Erik.* ilmansuuntana: etelä. | P:än puoli. P:än puolella. P:ään päin. -- tuhat askeletta / on sen [kasken] pituus ilmast itäisestä länteen, / leveys seittemän ja sata p:äst pohjaan KIVI. -- kiirehtien p:än maihin helteisihin KIVI. — *Kuv.* Sillon toivon p. multa peittyy / ijankaikkisesti pilvihin KIVI. -- toivoin vielä p:än minullekin paistavan [= elämän kirkastuvan, hymyilevän] KATAJA. — *Yhd.* myötä-, vastap:ään.

2. auringon valosta, säteistä. | Paistattaa p:ää 'lekotella auringossa, ottaa aurinkokylpyjä'. P:än paahtama iho, aavikko. P:än polttamat kasvot. Niin hatara katto, että p. kuultaa läpi. Viidakko alkoi paistaa p:ässä punertavalle NUORUV.

päivä- yhd:ojen alkuosana vars.: **1.** päivällä esiintyvä, tapahtuva, nautittava, käytettävä tms., päivälle ominainen; esim. p:harjoitus, -juhla, -lepo, -lypsy, -työ; p:huone, -kunto, -käyttö; p:juna, -posti; p:eläin, -perhonen; p:sade, -tuuli. **2.** päivää (vuorokautta) kohti määrätty, tuleva tms., vuorokausi-, päivittäis-; esim. p:annos, -avustus, -tuotanto, -työ.

päivä|aika *s.* päivän aika, päiväsaika. | Joulukuussa on p:aikaankin hämärä. **-ajo** *s.* päivän kestävä ajo, päivässä suoritettu ajomatka. | Auto on suorittanut 200—300 km:n p:ja. **-anno|s** *s.* annos päivää kohti. | Jakaa muona, rehu p:ksiin. Miehen, hevosen p. Komppanian p. **-ansio** *s.* ansio päivää kohti. | 700 markan p. Metsätyöläisen keskimääräinen p. **-apulainen** *s.* kotiapulainen, joka on työssä vain päivisin asumatta työpaikassaan. **-asento** *s.* Apilan lehtien yö- ja p. **-askar(e)** *s.* **-asu** *s.* Pusero ja hame — siisti ja käytännöllinen p. **-ateria** *s.* päivällinen. **-aurin|ko** *s.* P:gon valo, säteet. **-auto** *s.* Lähdetkö aamu- vai p:ssa? **-avustus** *s.* avustus päivää kohti. **-eläin** *s. el.* päivällä liikkuva ja saalistava eläin. **-harjoitus** *s.* **-hinta** *s.* **1.** päivän hinta, käypä, markkina-, päivittäishinta. **2.** hinta päivältä, vuorokausihinta. | Hotellihuoneen p. **-hoitaja(tar)** *s.*)(yöhoitaja(tar). **-hoito** *s.* päivän aikaan rajoittuva hoito. | Ottaa lapsia p:on. **-hoitol|a** *s.* Lastenseimet ja päiväkodit ovat p:oita. **-huone** *s.* päivisin oleskelua varten tarkoitettu huone. | Sairaalan p. 'huone päivisin jalkeilla olevia ja pöydässä syöviä potilaita varten'. Lastenseimen p. **-hyökkäys** *s.*)(yöhyökkäys. **-hyönteinen** *s.* päivällä liikkuva hyönteinen. **-hä|ät** *s. mon.* P:issä käytetään šakettia.

päiväillä[29] *v. kans.* päivitellä.

päiväilmoitus *s.* päivittäinen ilmoitus.

päiväi|nen[83] *a.* -sesti *adv.* -syys[45] *omin.* **1. a.** päivän, päivä-;)(öinen. | P:seen aikaan 'päivällä'. P. aika kului "tietotoimistojen" väliä kulkiessa AHO. — Aloittaa p:set askareensa. Kesä kului kuin p. uni KARHUM. -- hiihtohuovien parvet -- painuivat p:sille taipaleilleen

LEINONEN. **b.** senpäiväinen, päivällinen. | [Olavi] tähysti kauas eteensä ikään kuin yhä vielä p:siä työmaitaan katsellen LINN. -- kaikki p. oli tyystin pois painunut SILL. **c.** yhd:n jälkiosana. | Yksi-, kaksi-, kolmi-, neli-, sata-, moni-, useap.; arki-, eilis-, joka-, nyky-, toissap.; saman-, sen-, tämänp.; joutavan-, pahan-, turhan-, tyhjänp. **2.** aurinkoinen. | Talo on mäen p:sellä rinteellä. [Onnen hetkiä] on yhtä paljon elämäni varjoisilla alangoilla kuin sen p:sillä rinteilläkin AHO. — *Yhd.* myötä-, vastap.

päivä|istunto *s.* Eduskunnan p. **-juhla** *s.* **-jumalanpalvelus** *s.* kristillisen seurakunnan pääjumalanpalvelus, joka pidetään pyhäpäivän aamupäivällä, puolipäiväjumalanpalvelus. **-juna** *s.* P. tulee perille klo 14.05. Matkustaa p:ssa. **-järjesty|s** *s.* **1.** järjestys, jossa päivän toimet tapahtuvat, työ-, ruokailu- ja lepoaikojen päivittäinen järjestys, päiväohjelma. | Koululaisen, lomanviettäjän p. Pataljoonan, komppanian p. Koulun, viraston, vankilan p. — *Erik.* **a.** järjestys, jossa jksik päiväksi määrätyt asiat jssak virastossa, edustuslaitoksessa, virallisessa kokouksessa t. istunnossa [jne.] otetaan käsiteltäväksi; lista, johon tämä järjestys on kirjoitettu. | Kirkolliskokouksen p. Käsitellä p:kseen kuuluvat asiat. Hallituksen tiedonannot ja välikysymykset käsitellään eduskunnan p:ksen ulkopuolella. Ottaa p:kseen. Poistaa p:ksestä. — Eduskunnan täysistunnon p. on pantava ilmoitustaululle nähtäväksi. **b.** *hall.* Yksinkertainen p:kseen siirtyminen sisältää sen, että eduskunta kuultuaan hallituksen välikysymykseen antaman vastauksen tai ilmoituksen siitä, ettei vastausta anneta, siirtyy p:kseen, so. käsittelemään p:kseen kuuluvia asioita. Perusteltu p:kseen siirtyminen sisältää lausunnon, jossa hallituksen tai sen asianomaisen jäsenen menettely välikysymyksessä tarkoitetussa asiassa hyväksytään tai sitä moititaan tai arvostellaan. **2.** *kuv.* ilmauksissa, jotka merkitsevät, että jk asia on yleisen mielenkiinnon t. keskustelun kohteena, että jk on lähimmässä tulevaisuudessa otettava käsiteltäväksi, ratkaistava, selvitettävä [jne.], että jk on jnak aikana ajankohtaista, tavallista tms. | Kysymys, joka kauan on pysynyt p:ksessä. Viime aikoina p:kseen tulleet asiat. Joutua, jäädä (pois) p:ksestä. Asia saatiin onnellisesti pois p:ksestä. Valtiolliset murhat kuuluivat keskiajalla p:kseen. **-kahvi** *s.* Kutsua jku p:lle. **-kassa** *s.* päivän kassa. **-kaup|pa** *s.* **1.** *liik.* (vars. pörssi)kauppa, jossa myyjän on toimitettava tavara heti kaupan päättämisen jälkeen; vrt. aika-, hankintakauppa. **2.** *päiväkaupalla* (adv.) päiväkausia. | Onpa taas satanut p:alla. Viipyä p:alla. **-kau|si** *s.* koko päivä. | P:den kestänyt räntäsade. Häntä ei näkynyt p:teen. N. juoksee p:det ostoksilla. Juopotella p:sia 'useita päiviä'. Taistelu raivosi p:sia. Aurinko ei ole paistanut p:siin. P:sien työ. **-kausittain** *adv.* päiväkausia, päiväkaupalla. | On satanut p. Vetelehtiä p. laiskana. **-kautinen** *a.* päiväkauden kestävä. | P. sade, tuisku. Siinä on p. työ. **-kiitäjä** *s.* P:t 'Macroglossa, kuumassa päivänpaahteessa liikkuvia kiitäjäperhosia'. **-kilpailu** *s.*, us. *mon.*

päiväkirja *s.* päivittäin t. tarpeen mukaan tehdyt muistiinpanot tapauksista, kokemuksista, joko kronikan tapaan t. kaunokirjallisesti esitettyinä; kirja t. vihko, johon näitä muistiinpanoja tehdään. | Pitää p:a. N. on pitänyt nuoruudestaan alkaen tarkkaa p:a elämästään. Munkkien luostareissa pitämät p:t. — *Erik.* määräkaavan mukaan pidetty virallinen päiväkirja. | Viraston p. 'asialuettelo, diaari'. Aluksen, laivan p. 'laivapäiväkirja'. Matkustajakodin (hotellin) p:an merkitään matkustajia koskevat henkilötiedot, saapumis- ja poistumisajat yms. Ali- ja hovioikeuksien on pidettävä istunnoistaan p:a. Luokan p. 'kirja, johon päivittäin merkitään opetusaineet, opettajien ja poissaolevien oppilaiden nimet, muistutukset ja rangaistukset jne.'. — *Liik.* eräänlainen kirjanpidon peruskirja (kassakirja ja muistio), johon aluksi tehdään kaikki liikettä koskevat merkinnät ja josta ne sitten viedään edelleen toisiin kirjoihin. — *Yhd.* jää-, laiva-, leiri-, matka-, sota-, työp.; juna-, puhelinp.; rangaistus-, tarkastus-, tähystysp. **-maininta** *s.* **-merkint|ä, -merkint|ö** *s.* Hajanaisten p:öjen perusteella syntynyt käsitys tapahtumien kulusta. **-muistiinpano** *s.* **-muistutus** *s.* päiväkirjaan merkitty (koululaiselle annettu) muistutus.

päivä|kirkko *s.* päiväjumalanpalvelus. **-konsertti** *s.* **-korennoinen** *s.* = seur. **-koren|to** *s.* P:not l. surviaiset 'Ephemeridae, korennoisia, joiden takaruumiin päässä on 2—3 pitkää sukasta'. **-korvaus** *s.* korvaus päivää kohti, päivältä. **-koti** *s.* sellaisten lasten päivähoitopaikka, joiden äidit joutuvat olemaan päivisin paljon poissa kotoa, lastenseimi. | Koululaisten p. **-kotiapulainen** *s.* = päiväapulainen. **-koulu** *s.* koulu, jossa opetus tapahtuu päivisin; vrt. iltakoulu. | P:na toimivat kansakoulun jatkoluokat. **-kuljetus** *s. sot.*)(yökuljetus. **-kulta** *s.* auringosta. | -- p. paistaa, / kesämarjat maistaa LEINO. **-kun|ta** **1.** *s.* **a.** Olla jssak p:nissa 'viipyä jssak koko päivä'. Mennä jhk p:tiin 'mennä jhk viipyäkseen siellä koko päivän, päiväkauden'. **b.** *hist.* keskiajalla ja uuden ajan alkupuolella Suomessa käytetty metsäalueen mitta: matka, jonka mies tavallisesti kulki päivässä, 2—3 peninkulmaa; erämaa-alue, jonka pyydykset mies ehti päivässä kokea, miehenmetsä, -osa. **2.** *a. harv.* = seur. | -- suusta yötisen vasikan, / päästä pennun p:nan KAL. **-kuntainen** *a. harv.* päivän ikäinen t. kestävä. | P. matka, ajo. **-kunto** *s.* Panna vuode, makuuhuone p:on. **-kurssi** *s.*, us. *mon.* Teollisuuskoulun päivä- ja iltakurssit. **-käsky** *s. sot.* päällikön tarpeen vaatiessa t. määräajoin julkaisema käsky, joka koskee henkilöasioita, tiedotuksia, pysyväismääräyksiä, lomia yms. hallinnollisia t. sisäpalvelusasioita. | Ylipäällikön, rykmentinkomentajan p. Antaa julkinen muistutus p:ssä. — *Yhd.* varuskuntap. **-kävely** *s.* Olla p:llä. **-käyttö** *s.* P:ön sopivat kengät. **-laina** *s. liik.* valuutta- ja arvopaperipörsseissä käytetty, arkipäivästä lähimpään

seuraavaan arkipäivään myönnetty laina. **-laiva** *s.* Lähden huomenna p:ssa. **-lehdistö** *s.* vrt. seur. **-lehti** *s.* päivittäin ilmestyvä lehti; vrt. viikkolehti. | P:en uutiset. **-leima** *s.* leima, jossa on leimaamispäivämäärä. | Postimerkin p. **-lento** *s.* Päivä- ja yölentoon sopiva lentokone. **-le|po** *s.* Häiritä jkn p:poa. Asettua p:volle. **-liikenne** *s.*)(yöliikenne. **-lintu** *s.* päivisin liikkuva lintu;)(yölintu. **-lista** *s.* lista, johon päiväjärjestys on kirjoitettu; päiväjärjestys. | P:lla olevat asiat. — Tällä kertaa on ensimmäisenä p:lla pienten palkkioiden myöntäminen kotimaisille kaunokirjailijoille AHO.

päivälleen *adv.* **1.** tarkoin määräpäivänä. | Vekseli on maksettava p. Saapua perille p. **2.** päivän tarkkuudella. | P. viisi vuotta sitten. Siitä on p. kuusi vuotta. P. kymmenvuotias.

päivälli|nen[03] **1.** *a.* **a.** kuluneeseen päivään liittyvä. | P:sen sateen jälkeen kostea tie. Emäntä muisteli yöllä p:siä vieraitaan. Illalla istuivat p:set riitatoverit hyvässä sovussa. **b.** *harv.* päiväinen, päivä-. | Ole puolla poikiesi, / - - / aina yöllisnä tukena, / p:snä vartijana KAL. **2.** *s.* keski- t. iltapäivällä syötävä päivän pääateria, päiväateria; vrt. aamiainen, illallinen; *mon.* iltapäivällä (n. klo 17—20) syötävä vieras- t. juhla-ateria. | Syödä, laittaa p:stä. P. on pöydässä. P:seksi oli hernekeittoa ja ohukaisia. Olla p:sellä. Kutsua p:selle. P:sen aikaan. P:seen asti. Maalaisoloissa p. syödään usein puolenpäivän aikaan, kaupunkilaisoloissa työn päätyttyä, n. klo 16—18. — Kutsua p:sille. Tarjota p:set jkn kunniaksi. — *Yhd.* aamiais-p.; diplomaatti-, juhla-, perhe-, toverip:set; kansalais-, lopettajaisp:set.

päivällis|aika *s.* **-ateria** *s.* **-keilo** *s.* **-konsertti** *s.* Radio-orkesterin p. **-kortti** *s.* päivälliseen oikeuttava kortti (juhlapäivällisillä, ravintolassa tms.). **-kutsu** *s.* **1.** kutsu päivälliselle, päivällisille. **2.** *mon.* päivälliset. | Järjestää p:t liiketuttavilleen. **-le|po** *s.* päivällisen jälkeinen ruokalepo. | Häiritä jkn p:poa. Olla p:-volla. **-lippu** *s.* vrt. päivälliskortti. **-loma** *s.* päivällistunti. **-puhe** *s.* päivällisillä pidetty puhe. **-pöy|tä** *s.* Perhe p:dässä. Nousta p:-dästä. **-ruoka** *s.* **-seura** *s.* **-seurue** *s.* **-tunti** *s.* vars. maalaisoloissa: määräpituinen päivällisaika työn lomassa, päivällisloma. **-uni** *s.* päivällisen jälkeinen ruokauni.

päivä|luku *s.* päivien luku. | P:luvun mukaan määräytyvä palkka. **-lypsy** *s.* Mennä p:lle. On jo p:n aika.

päiväläi|nen[03] *s.* päiväpalkalla työskentelevä (vars. maatalous)työläinen, päivätyöläinen. | Rengit ja p:set.

päivä|lämpö *s.* Kesän korkein p. oli 35—37° C. — *Lääk.* Potilaan p. on 37,5°. **-maito** *s.* päivällä lypsetty maito. | Päivä- ja iltamaito ovat aamumaitoa rasvaisemmat. **-maksu** *s.* maksu päivältä, päivää kohti. | Parantoloiden p:t. **-makuu** *s.* Karjan p. Jänis on jo asettunut p:lleen. **-marss|i** *s.*, vars. *sot.* **1.** päivällä suoritettu marssi;)(yömarssi. **2.** päivätaival. | Jalkaväen p:in pituus on 25 km. Ratsuväen, panssarivaunujen p:it. Reservit olivat p:in päässä taistelupaikalta. Suorittaa pitkiä p:eja. **-matka** *s.* päivässä kuljettu matka. | Karavaani oli vielä parin p:n päässä keitaasta. **-menot** *s. mon.* menot päivää kohti, päivältä. **-merkki** *s.* **1.** *mer.* vain päivällä annettava, näköaistimilla havaittava merkki t. ohjailukyvyttömän tm. aluksen pitämä säädetty merkki. **2.** *kansat.* riimusauvassa päivää osoittava merkki. **-messu** *s.* **-mie|s** *s.* päiväpalkalla työskentelevä työmies, päiväläinen. | Talon rengit ja p:het. **-määr|ä** *s.* **1.** Ei p:iin 'ei päiväkausiin, moneen päivään'. Viipyä jssak p:iä 'päiväkausia'. Matka kesti p:iä. **2.** (*lyh.* pvm.) päivän aikamäärä, päivä ajankohdaltaan kuukaudessa ja vuodessa määritettynä; sellaista osoittava merkintä jssak asiakirjassa, kirjeessä tms., päiväys. | Merkitä vieraskirjaan nimensä ja p. Postileiman p. Työhön käytetty aika päivä- ja kellonmäärineen. Kokouksen päivä- ja kellonmäärä. P:ästä 15. 6. 49 alkaen. Jhk p:ään saakka. Ylennetty luutnantiksi p:änä 31. 8. 45. Kirjeestä puuttuu p. — *Yhd.* liittymis-, lähtemis-, saapumisp. **-määräleima** *s.* **-määräleimasin** *s.*

päivä|nen[03] *dem.s.* **1.** *ei sen päiväsen perästä* ei koskaan sen jälkeen. **2.** auringosta. | Sade vuosi, paistoi p. KIVI. Kunnollisesti p:sessä kuivattu kala kestää kuinka kauan tahansa J.SAULI.

päivän|hattu *s.* Rudbeckia, koristekasveina viljeltyjä korkeita mykerökukkaisiin kuuluvia kasveja. **-kajo** *s.* **-kakkar|a** *s.* Chrysanthemum, mykerökukkaisten heimoon kuuluvia kasveja; tav. C. leucanthemum, tavallinen päivänkakkara, jonka laitakukat ovat valkoiset, kehräkukat keltaiset; *syn.* päivänkukka. | P:oita valkoisenaan hohtava tienvarsi. Keltainen p. **-kalteva** *a. harv.* etelään viettävä. | P. aho, rinne. Määrättiin huhdaksi avara, p. ja tuuhea-mäntyinen mäki KIVI. **-kehrä** *s.* auringonkehrä. **-kiekko** *s.* auringonkiekko. **-kierto** *s.*, vars. *ylät.* vuorokausi. | Ei moneen p:on. **-kilo** *s.* auringonkilo. **-kirk|as** *a.* kirkas kuin päivä. | P. valo. — Kaikki selviää p:kaaksi. — *Kuv.* P. lapsuus, nuoruus. **-kohtai|nen** *a.* -suus *omin.* ajankohtainen. | P. asia. **-koi** *s.* aamunkoi. **-koit|e** *s.* aamunkoite. | Matkalle lähdettiin p:teessa. **-koit|to** *s.* aamunkoitto. | P:on aikaan. P:toon oli enää pari tuntia. — *Kuv.* Itsenäisyyden, vapauden p:ossa. **-kukka** *s.* **1.** päivänkakkara. **2.** auringonkukka. **-kysymy|s** *s.* ajankohtainen kysymys. | Poliittisia p:ksiä. **-lasku** *s.* auringonlasku. | Aamunkoitteesta p:un. Ihailla kaunista p:a. P:n ruusohohde. Koko ympäröivä maisema oli ikään kuin kääntänyt kasvonsa p:un [= länteen] päin SILL. **-lilja** *s.* Hemerocallis, koristekasveina viljeltyjä liljakasveja. **-matka** *s.* = päivämatka. | P:n päässä jstak. **-nousu** *s.* auringonnousu. | Kirkas, kaunis p. P:n aikaan. P:sta lähtien. Niilin itäisellä eli p:n puolella. **-nouto** *s.* Helianthemum, Cistaceae-heimoon kuuluvia kasveja. **-näkemät|ön** *s. kans.* puun (vars. koivun) kuoren alainen kasvannainen, noin sormen pään kokoinen mukura. | Kasvannaista pa-

rannettiin p:tömällä painelemalla. **-nä|kö** *s.* P:ön aikaan, p:öllä 'päivän, valoisaan aikaan'. **päivänopeu|s** *s.* nopeus päivässä. | Sotajoukko marssi 30 kilometrin p:della.

päivän|paahde *s.* Kuuma, hehkuva p. **-paahtama** *a.* par. ⌒. **-paahteinen** *a.* P. rinne. **-paiste** *s.* Kirkas, säteilevä, kuuma p. Lekotella p:essa. Levittää pyykki p:eseen kuivumaan. Sulaa kuin voi p:essa. — *Kuv.* Naisen hymyilevät kasvot olivat pelkkää p:tta. Jku on jklle pelkkää p:tta 'tavattoman kohtelias, ystävällinen, sydämellinen'. Pieni tyttö oli kodin p. P:tta tulvahti sielu täyteen NUOLIV. **-paistei|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* aurinkoinen. | P. rinne, piha, meri. Heleä, p. juhannus. — *Kuv.* Mieli käy p:seksi. Nuoruuden p:set muistot. P. tunnelma. Elää p:sta elämää. Kaunis ja p. kuvaus. Optimistinen, p. luonne. -- tunsi mielensä kummallisen keveäksi, vienoksi ja p:seksi LEINO. **-palau|s** *s. kans.* ajankohdasta, josta lähtien aurinko keväällä jälleen alkaa näkyä napapiirin pohjoispuolella; myös talvipäivänseisauksesta. | P:ksen aikaan. **-perho(nen)** *s.* tav:mmin päiväperho(nen). — *Kuv.* Huikentelevainen p. **-polttama** *a.* par. ⌒. **-polttava** *a.* ajankohtainen. | P. kysymys, asia. **-puolei|nen** *a.* aurinkoon päin oleva, auringon valaisema; us.: etelän puoleinen. | Mäen p. rinne. Rakennuksen p:sella seinustalla. P. ikkuna. **-puol|i** *s.* aurinkoon päin oleva, auringon valaisema puoli; us.: etelän puoli. | P:elta vehmas rinne. Kodan ovi oli p:ella. Puutarha talon p:ella. — *Kuv.* Elämän p:ella kasvanut ja elänyt henkilö. -- poiss' on elon p., / eessä pitkä leipähuoli LEINO.

päivän|rinne *s.* aurinkoinen (etelä)rinne. | -- tämä talo on etelänpuolisella p:rinteellä AHO. **-salo** *s.*, vars. *runok.* päivänkajo aamutaivaalla. | [Musta hevosjono] oli lähtenyt liikkeelle -- p:n tuskin tuntuessa TALVIO. Niin laulaa kukko, syttyy p. KOSKENN. Jo rusottaa taivaalla p. E.HAVAS. **-sappi** *s.* auringon sappi. | Poudaksi kuunkehä, sateheksi p. SL. **-sarastu|s** *s.* Ennen p:sta. P:ksen aikoihin. — *Kuv.* Uskonpuhdistuksen p:ksessa. **-savu** *s.* auer. | -- näköpiirin laidat sumenevat p:un SILL. **-seisaus** *s.* kumpikin niistä vuoden ajankohdista (22.6. ja 22.12.), joina aurinko saavuttaa suurimman pohjoisen t. suurimman eteläisen etäisyytensä taivaan ekvaattorista. — *Yhd.* kesä-, talvip. **-seisauspiste** *s. täht.* niistä ekliptikan pisteistä, joissa päivänseisaukset tapahtuvat. **-selvä** *a.* -sti *adv.* ilmeisen, kiistattoman, selvän selvä t. varma. | Asiahan on p. P. todistus jstak. On p:ä, että mies on syyllinen. Todistaa, osoittaa, sanoa jtak p:sti. **-sä|de** *s.* auringon säde. | Ensimmäiset p:teet valaisivat maisemaa. Kirkas kuin p. Hiukset hohtivat kuin p:teet. — *Kuv.* Pikku Liisa oli kodin p. ja vanhempien silmäterä. Rakas, pieni p:teemme Risto Lauri poistui luotamme [kuolinilmoitus]. **-tapahtuma, -tapaus** *s.* tav. ⌒; ks. päivä I.2.g. **-tasaaja** *s.* maapallon pinnalla napojen keskivälillä kulkevaksi ajateltu viiva, jota pitkin maan keskipisteen kautta kulkeva maapallon akselia vastaan kohtisuora taso leikkaa maan pinnan, ekvaattori. **-tasaajavirta** *s.* pasaatituulten aiheuttama, molemmin puolin päiväntasaajaa tapahtuva valtameren pintaveden virtaus. | Pohjoinen, eteläinen p. **-tasaus** *s.* kumpikin niistä ajankohdista (21.3. ja 23.9.), jolloin aurinko vuosittain sivuuttaa jommankumman päiväntasauspisteen ja jolloin päivä ja yö ovat yhtä pitkät. — *Yhd.* kevät-, syysp. **-tasauspiste** *s. täht.* taivaan ekvaattorin ja ekliptikan leikkauspisteistä, joissa aurinko on päiväntasauksien aikana, puolipäiväpiste. **-terä** *s.* aurinko. | Kultainen p. näkyy jo punertavan taivaanrannalla. **-täh|ti** *s.*, vars. *runok.* aurinko. | -- kera kukkien keväimen, / alla täyden p:den LEINO. **-tärkeä** *a.* ajankohtaisen tärkeä, nykytärkeä. | P. kysymys, suunnitelma.

päivänvalo *s.* auringosta säteilevä valo, joka tajutaan silloinkin, kun aurinko on pilven peitossa t. jonkin verran horisontin alapuolella; vrt. päivänpaiste. | Vetää ikkunaverhot syrjään, jotta p. pääsee sisään. Synkkä luola, johon ei p. koskaan pääse. P. pilkahtelee hataran katon läpi. P. on välttämätön kasveille. Perunoiden idättäminen p:ssa tai pimeässä. Haamut pelkäävät p:a. — *Erik.* keinovalon vastakohtana. | Kangas, joka näyttää samanlaiselta p:ssa kuin sähkövalossakin. — *Kuv.* Jkn puuhat, retket eivät siedä p:a 'julkisuutta'. Karttaa puuhissaan p:a 'pyrkiä puuhaamaan salassa'. — *nähdä päivänvalo* syntyä; ilmestyä, tulla julkisuuteen. | Lönnrot näki ensi kerran p:n Paikkarin torpassa v. 1802. Teoksen II osa ei nähnyt koskaan p:a. — *tulla, päästä, tuoda, saattaa* [tms.] *päivänvaloon* tulla [jne.] esiin, ilmi, julki, tunnetuksi, paljastetuksi. | Vanhoista haudoista p:on kaivettuja muinaisesineitä. Salaisuus, rikos tulee p:on. Viimeaikainen tutkimus on tuonut p:on paljon uutta ihmiskunnan esihistoriasta. Saattaa aikaisemmin salatut asiakirjat p:on. **-lamppu** *s.* sähkölamppu, jonka valo on suunnilleen samanlaista kuin päivänvalo. **-paperi** *s. valok.* ilmikopioiva paperi. **-valaisin** *s.* vrt. päivänvalolamppu. **-valaistus** *s.*)(teko-, keinovalaistus.

päivän|varjo *s.* sateenvarjon tapainen mukana kannettava, auringolta suojaava väline, auringonvarjo. | Viime vuosisadalla p. kuului säätyläisnaisten välttämättömiin kesävarusteihin. **-varjostin** *s.* = ed.

päivä|näkö *s.* tav:mmin päivännäkö. | Tehdä jtak p:näöllä. **-näytäntö** *s.* Teatterin p. **-ohjelma** *s.* päivää varten laadittu ohjelma. | Seuraavan päivän p. Elokuvateatterin p. Kompanian, leirin, edustajakokouksen p. **-osuus** *s.* osuus päivää kohti. **-paik|ka** *s.* kotiapulaisen paikka, jossa apulainen on ainakin osan päivästä työssä ja asuu muualla. | Nuori tyttö saa p:an pienessä lapsiperheessä. **-paiste** *s.* par. päivänpaiste. | P:tta tulvi tulvimalla rantatorille AHO. **-paisteinen** *a.* par. päivänpaisteinen. **-paita** *s.*)(yöpaita. **-palk|ka** *s.* päivältä maksettava palkka. | Erinomainen, huono p. Olla, työskennellä p:alla. **-palkkalainen** *s.* päiväpalkkaa nauttiva työntekijä, päiväläinen, päivätyöläinen. **-palkkio** *s.* päivältä maksettava palkkio. **-palvelija** *s.* = päiväapulainen.

-peite *s.* Sängyn p. **-perho** *s.* = seur. **-perho|nen** *s.* P:set 'Rhopalocera, päivisin lenteleviä suurperhosia'. — *Kuv.* Huikentelevainen p. Kirjallisuuden p:set 'nopeasti unohduksiin joutuvat kirjoittajat t. tuotteet'. **-petolin|tu** s. P:nut 'Accipitres, päivisin liikkuvia ja saalistavia petolintuja'. P:tuihin kuuluvat haukkojen, kotkien ja useat korppikotkien heimot. **-pikajuna** *s.* Matkusti Turun p:ssa. **-pommikone** *s.*)(yöpommikone. **-pommittaja** *s.*)(yöpommittaja. **-pommitus** *s.*)(yöpommitus. **-posti** *s.* P:ssa tullut kirje. **-puku** *s.* päivällä käytettävä puku; vrt. aamu-, ilta-, yöpuku. | Naisen, miehen p. **-puol|i** *s.* — *Kuv.* Sielunelämän päivä- ja yöpuoli 'tajuinen ja tajuton sielunelämä'. Elämän p:ella [= onnellisissa oloissa] kasvanut ihminen. **-pääkirja** *s.* kirjanpidossa kirja, joka on samalla sekä perusettä pääkirja. **-pöllö** *s.* päivällä t. hämärissä liikkeellä oleva ja saalistava pöllö. **-raha** *s.* esim. valtion virkamiehelle työpaikkakunnan ulkopuolella suoritettaviin virkatehtäviin kuluvalta ajalta (matka- ja toimituspäiviltä) t. vakinaiseen palvelukseen kutsutuille varusmiehille ja reserviläisille maksettu päiväkorvaus. | Virkamiehen, kansanedustajan p. Varusmiehen, reserviläisen p. — Asiamiehelle matkan ajalta maksettu p. Vakuutusyhtiön vakuutetulle sairausajalta maksama p. **-raportti** *s.* päivittäinen raportti. **-rin|ne** *s.* päivänpuoleinen, etelärinne. | P:teiltä on lumi jo sulanut. **-ruokinta** *s.* Kotieläinten p. **-rupeama** *s. kans.* aamiaisen ja päivällisen välinen rupeama. **-saarna** *s.* päiväjumalanpalveluksen saarna; kaksi saarnaa käsittävän päiväjumalanpalveluksen jälkimmäinen saarna; vrt. aamusaarna. **-sade** *s.*

päiväsaika *s.* päiväinen aika. — Tav. *päiväsaikaan* (adv.) päivällä. | Olla p:an työssä. Joutua p:an perille. P:an käytettävä juhlapuku. P:an liikkuva eläin.

päivä|sakko *s. lak.* sakkorangaistukseen tuomitun keskimääräisen päivätulon ja maksukyvyn mukaan päivää kohti määrätty rahasakko. | Vastaaja tuomittiin 50:een 300 mk:n p:-sakkoon. Rangaista 30 p:sakolla. **-sarake** *s.* sarake, johon merkitään päivämäärät.

päiväseltään *adv.* Käydä jssak p. 'niin että samana päivänä lähtee pois'.

päivä|siirtola *s.* laitos, johon lähiseudun lapsia voi kokoontua keskipäivän ajaksi retkeilemään, leikkimään jne., jotta vanhempien ei tarvitse heistä huolehtia. **-siivooja** *s.* vrt. päiväapulainen. **-sokea** *a.* vrt. seur. **-sokeus** *s. lääk.* taudinomainen tila, jossa näkö on hämärässä parempi kuin kirkkaassa valossa. **-sydä|n** *s.* keskipäivä, sydänpäivä. | P:men aika. P:nnä, p:-mellä kuumasti paahtava aurinko. **-taival** *s.* päivässä kuljettava matka. **-tajunta** *s.* sielullinen tila, jossa normaali-ihminen on valveilla ollessaan; tajuinen sielunelämä. | Ja kun unen vihdoin lähestyessä p. ohenemistaan ohenee SILL. **-taksa** *s.* Autojen yö- ja p:t. **-tanssit** *s. mon.* Vappuna p. kello 13—17. **-tulo** *s.*, tav. *mon.* päivittäinen tulo; vrt. kuukausi-, vuositulo. | Hyvät, huonot, kohtalaiset p:t. **-tun|ti** *s.* Vuorokauden päivä- ja yötunnit. Hallin vuokra on p:neilta halvempi kuin iltatunneilta. **-tuotanto** *s.* päivittäistuotanto. **-tuuli** *s. metrl.* päivällä mereltä t. järveltä päin puhaltava tuuli, merituuli. **-työ** *s.* **1.** päivällä suoritettava työ;)(yötyö. | Yötyö on rasittavampaa kuin p. Karjakko on jo suorittannut p:t navetassa. — Rehellinen 30-vuotias nainen haluaa sopivaa p:tä. **2.** päivittäinen työ, päivän työ; se työmäärä, joka päivässä voidaan t. on tapana tehdä t. on tehty, työpäivä. | Aloittaa, päättää p:nsä. Väsyä kesken p:nsä. Päästä levolle raskaan p:n jälkeen. Muurarin, opettajan, koululaisen p. Miehen, hevosen, traktorin p. Koulun, viraston p. Puoleen päivään mennessä he ehtivät jo tehdä kohtalaisen p:n. **3.** tav. *mon.* yhden henkilön yhtenä päivänä suorittama työ veron t. vuokran vastikkeena, "taksvärkki". | Tehdä päivätöitä kruunulle, kartanoon. Verona vaadittiin kuusi p:tä savulta. Suorittaa vero, vuokra päivätöinä. Olla, käydä päivätöissä. Mennä päivätöihin jnnek. — *Yhd.* apu-, lisä-, verop.; hevos-, jalkap. **4.** *kuv.* elämäntyö. | Suorittaa jllak alalla, jkn palveluksessa, jssak tehtävässä arvokas, suuri, pitkä, raskas, vaativa p. Historian tutkijana arvokkaan p:n suorittanut tiedemies. Äskettäin p:nsä päättänyt pappi. Pitkän p:n tehnyt vanha hevonen. Lahoamaan jätetty, p:nsä tehnyt vene.

päivätyö|kirja *s.* palkkakirja, työpäiväluettelo. **-luettelo** *s.* vrt. ed.

päivätyöläinen *s.* päiväpalkkaa nauttiva työläinen, päiväläinen.

päivätyö|torppa *s.* torppa, jonka maanvuokra maksettiin päivätöinä. **-velvollisuus** *s.* velvollisuus tehdä päivätöitä. | Vuokramiehen p. **-vero** *s.* päivätöinä maksettu vero.

päivät|ä[85] *v.* merkitä päivämäärä (ja kirjoituspaikka) kirjeeseen, asiakirjaan tms., dateerata. | Helsingissä 5.3.1940 p:ty kirje. Jnak päivänä, jllek päivälle p:ty vekseli. P. asiakirja, kauppakirja, teoksen esipuhe.

päivät|ön[97] *kar.a.* -- syöjättären luola siinä p:-tömässä [= auringottomassa] korvessa muuttui säteileväksi linnaksi PAKK. -- pimeyden peikko, joka oli anastanut vallan p:tömässä pohjolassa AHO. [Ruijassa] p:tömän talven ja yöttömän suven lumotuilla mailla L.KETTUNEN.

päivä|uni *s.* **1.** päivällä nukkuminen. | P:untaan nukkuva lapsi. Ottaa pienet p:unet. Herättää jku p:unesta. **2.** unelmointi, unelma, haave, valveuni. | Vaipua kesken työtään p:uniin. -- eniten Annikki nautti yksinäisistä illoista, jolloin saattoi -- kuvitella p:unissa, millaista olisi tulevana rauhan aikana WALTARI. **-urakka** *s.* päivän urakka. | Raskas p. **-uutiset** *s. mon.* radiossa keskipäivällä luetut uutiset. **-vaihto** *s. liik.* päivittäinen liikevaihto. | Pörssin p. **-vaunu** *s. raut.* matkustajavaunu, jossa on vain istumapaikat; vrt. makuuvaunu. | Matkustaa p:ssa. **-vekseli** *s. liik.* määräpäivänä maksettava vekseli. **-voide** *s.* päivisin käytettäväksi tarkoitettu ihovoide;)(yövoide. | Rasvatonta p:tta. **-vuoro** *s.*)(yövuoro. | Olla työssä p:ssa, p:lla. **-vuorolainen** *s.* päivävuorossa olija.

päiväy|s[64] *s.* **1.** päivääminen, päivämäärämerkintä (paikka ja aika); dateeraus. | Asiakirjan, vekselin p. Kirjeen p. on kulunut epäselväksi. **3.** vars. *kansanr.* päivässä kuljettu matka. | - - tuosta eellehen ajavi, / teki tietä p:ksen KANT. P:ksen siitä nyt eteenpäin päästyänsä hän tuli ihanalle, kukkia kasvavalle kedolle KS.

päiväys|leima *s.* **-leimasin** *s.* **-merkintä, -merkintö** *s.* **-sarake** *s.* Tilikirjan p. **-vekseli** *s. liik.* määräajan kuluttua maksettava vekseli.

päiväämätön[57] *kielt.a.* < päivätä. | P. kirje, asiapaperi.

päivö[1], **-nen**[63] *dem.s. runok.* päivä. | - - ja päivö lännen pielet punervoi AK. - - yläpuoli ruskeaista / päiväseksi paistamahan KAL.

päkist|ää[2] *v.* **-ys**[64] *teonn.* ulostaessa, synnyttäessä: ponnistaa. — *Kuv.* - - lopetamme tämän suurella vaivalla p:etyn kirjoituksemme SASU PUNANEN. - - sielläkin vain elää p:etään päivästä toiseen KOJO.

päkiä[14] *s.; rinn.* päkiäinen, päkiäs, päkiö. **1.** varpaiden tyven kohdalla oleva jalkapohjan paksuntuma. | Pyörähtää toisen jalkansa p:n varassa. P:n painallus ketunjäljessä. **2.** paksu lihasryhmä peukalon puolella kämmentä. — *Yhd.* vastap.

päkiäi|nen[63] **1.** *s.* = ed. — *El.* P:set 'hevosen kaviossa sädepatjan takaosa'. **2.** *poss.a.* yhd:ojen jälkiosana. | Paksu-, vahvap.

päkiäispolkema *s. eläinlääk.* kavion vioittuma, joka johtuu siitä, että hevonen on polkenut takajalallaan etujalkansa päkiäisille.

päkiäs[66], **päkiö**[3] *s.* = päkiä.

päkä *interj.* tav. toistettuna kutsusanana lampaalle. | P. p.!

päkäh|tää[2*] *deskr.v.* **1.** kielt. yhteyksissä: hiukan liikahtaa, hievahtaa, tikahtaa, inahtaa, änähtää. | Liejuun juuttunut kuorma ei p:tänytkään paikaltaan. Ei pääse paikaltaan p:tämään. **2.** Ei pukahda eikä p:dä 'ei virka mitään'. On se ennen murahtanut hyvänpäivän, mutta eipä eilen pukahtanut eikä p:tänyt AK.

päkät|tää[2*] *onom.v.* **-ys**[64] *teonn.* lampaan t. vuohen määkimisestä: mäkättää. | P:tävä lampaan karitsa. Pässin p:ys. — *Kuv.* Puhua, nauraa p. Hittoako se taas p:tää 'mukisee, motkottaa'. Puhua p:tävällä äänellä.

päk|ätä[35*] *v.* pökätä. | Pässi p:käsi poikaa takamuksiin.

pälhiä[17] *v. kans.* palhota, pälkkiä. | P. seinähirsiä.

päli|stä[41] *deskr.v.* **-nä**[14] *teonn.* pälpättää, pölpöttää, pölistä, hölpöttää. | P. toisten puheen sekaan. Puheen p:nä.

pälkitä[31] *v.* = pälkkiä.

pälk|ki[1*] *s.* **1.** säle, rima. | P:eistä tehty katiska. — *Yhd.* katiskap. **2.** *kut.* = niisipälkki. — *Yhd.* niisi-, tiuhtap.; ala-, yläp.

pälk|kiä[17*] *v.* palhota. | P. seinähirsiä. P:ityistä hirsistä salvettu sauna.

pälkähdys[64] *teonn.* < seur. — *Yhd.* päähänp.

pälkäht|ää[2*] *v.* tav. vain yks. 3. pers. | Jk p:ää (jkn) päähän 'äkkiä tulee, johtuu, juolahtaa mieleen, pistää päähän'. Tekee mitä päähän p:ää. Päähäni ei ole p:änytkään epäillä häntä. Kaikkea sitä ihmisten päähän p:ääkin! Pojan päähän p:i ovela tuuma.

pälkähä|ssä, -stä ks. päläs.

pälkäre[75] *s. kans.* paksuhko puunlastu t. -sirpale. — *Yhd.* puunp.

pälkää|ssä, -stä ks. päläs.

pälläht|ää[2*] *v. kans.* **1.** = pälkähtää. | P. päähän, mieleen. **2.** Oikein p:i [= parahti, pillahti], raukka, itkemään CANTH.

pälpätellä[28*] *frekv.v.* < seur.

pälpät|tää[2*] *deskr.v.* **-ys**[64] *teonn.* puhua joutavia, laverrella, hölpöttää, polista, pulista, pölistä. | Puhua p. lakkaamatta. Älä p:ä! Hilma ja Mari puhella p:tivät lypsäessään iloistaan ja tukkipojistaan V.KOLKKALA.

pälsyt[1] *s. mon. kans.* turkki. | Turkit on hyvät tuulella, p. talvipakkasella SL.

pälveil|lä[28] *v.* Maa jo p:ee 'maassa on jo pälviä'.

pälv|i[8] *s.* **1.** lumeton paikka maassa keväisin, jolloin maa vielä yleensä on lumen peitossa. | Etelärinteille ilmestyivät jo ensimmäiset p:et. Pelloilla oli jo p:iä. — *Yhd.* lumip. **2.** laajentunutta käyttöä: piellos, saareke, täplä, laikku, läikkä. | Kaskeen jäi p:iä 'palamattomia kohtia'. Ruispellossa oli isoja p:iä 'laikkuja, joissa ruista ei kasvanut'. Karvaton p. hevosen reidessä. Lumpeita kasvoi p:inä pitkin koko rantaa. Siellä täällä oli pykälä vaaran harjanteissa, oli joku asuttu p., viherti joku pelto tai rusotti kaskia rinteillä AHO.

pälvi|paikka *s.* Maa alkoi vihertää p:paikoissa. **-silsa** *s. lääk.* erään sienen aiheuttama ihotauti, jossa päähän t. eläimen karvapeitteeseen syntyy läikkiä, hiussieni. **-sokeus** *s. lääk.* näkövika, joka johtuu siitä, että näkökentässä on saarekkeen tapainen sokea kohta.

pälvittäin *adv.* pälvinä. | Hiukset lähtevät p. P. esiintyviä puuttomia kohtia metsässä.

pälv|iä[17] *v.* Maa p:ii 'maassa on pälviä'. Niin kevät kerkesi, p:i jo maat, purot pulputa alkoi *MANN.

pälyil|lä[29] *frekv.v.* **-y**[2] *teonn.* < pälyä. **1.** P. levottomana, arasti, epäluuloisena, pakotietä etsien. P. salavihkaa ympärilleen, sivulleen, taakseen, jkhun päin. P:ee kuin varas. Vieraita odottava emäntä p:i tämän tästä ikkunasta tielle. Ihmiset p:ivät taivaalle, näkyisikö pommituslaivueita. Silmät p:evät viekkaasti. Epävarma, p:evä katse. **2.** par. päilyillä. | Tyven järvi oli p:lyt kuin Annan katse EINARI VUORELA.

päly|tä[39] *v.* = seur. | Juones p:si ahnain silmin kapakkahuonetta SEPPÄNEN.

päly|ä[1] *v.* **-ntä**[15*] *teonn.* **1.** katsella levottomana, peloissaan, arasti, epäluuloisesti, uteliaana, vaanien tms., vilkua, vilkuilla, tähyillä, kurkistella. | P. ympärilleen, sivulleen, taakseen. P. jkta, jtak. P. jkn puoleen, jtak kohti. P:i salavihkaa toisen puuhia. P. pakotietä. Poika p:y ihastuneena tyttöön. Hiipi arkana ja silmät p:en. P:vä ilme, katse. **2.** par. päilyä, välkkyä, väikkyä. | Puitten lehdet p:ivät kirjavan kellahtavina ALKIO. - - hänen silmäkulmassaan p:i salattu nauru A.KARIMO.

pälä|htää[2*] *v.* **-(hd)ys**[64] *teonn.* (tav. vain yks.

3. pers.) pälkähtää. | P. päähän, mieleen. — *Yhd.* päähänp:hdys.

päl|äs[60*] (64, 66) *s. harv.* jalan sija suksessa; myös sen päällyste. | Naulata kumi suksen p:kääseen. Tuohinen, kuminen p. — *Kuv.* Olla p:kä(h)ässä 'tukalassa tilanteessa, pulassa, pinteessä, kiikissä'. Pelastua, päästä, pelastaa, päästää p:kä(h)ästä. — *Yhd.* koho-, kourup.

päläyttää[2*] *deskr.v.* Sanoa p. 'höläyttää, päräyttää, pamauttaa'.

pämp|pä[11*] *s. kans.* paimenten käyttämä (läkkipeltinen) torvi; kova- ja matalaääninen torvi t. kello. | -- koska ne kaksi peloittavaa p:pää [= paholaisen valtavaa nahkatorvea] möräsi KIVI. Heidän kellokkaittensa p:ät moikuivat mahtavasti hiljaisessa aamussa LEINONEN. — *Kuv.* kurkusta. | Siis kirkaiskaamme täyttä kurkkua taas. -- Tuomas -- paneppas p:päs möräämään myös KIVI.

pämpät|tää[2*] *onom.v.* -- ruokakello yksitoikkoisesti p:tää LEHT.

pämp|ätä[35*] *v. ark.* -päys[64] *teonn.* hummata. | Tuli eilen hiukan p:ätyksi.

pänikkä[15*] *s. kans.* maitokehlo, -hinkki, -pystö. — *Yhd.* maitop.

pännä[11] *s. ark.* kynä. — *Yhd.* lyijy(s)-, muste-, punap. **-mies** *s.* kynämies, kynäilijä.

pännäri[5] *s. kans.* kankaanpingotin.

päntiönään *adv. kans.* kokonaan, tykkänään, vakituisesti. | Mutta eihän ollut pakko p. orjautua opettajavaljaisiin KIANTO. Leonhan siellä kuului istuvan p.... JÄRVENT.

päntäys[64] *teonn.* < päntätä. — *Yhd.* päähänp.

päntä[11*] *s. kans.* parvi, lauma. | Metsoja kokonainen p. A.E.JÄRVINEN.

pänt|ätä[35*] *v.* iskeä, lyödä, paiskata. | -- eikös pirkules p:tääkin [vasaralla] sormilleen LEINONEN. Kontio siitä puida p:täsi riihen KS. — *Erik.* P. jtak päähänsä, jkn päähän 'suurin ponnistuksin, vaivalloisesti opetella t. opettaa, painaa mieleensä t. jkn mieleen'. P. (päähänsä) vuosilukuja, latinaa. P. tietoja koululasten päähän. Lukea p. Opettaa päähän p:täämällä.

päpät|tää[2*] *deskr.v.* -ys[64] *teonn.* pärpättää, papattaa, popottaa, pälpättää, pölpöttää. | Puhua p.

päre[78] *s.* **1.** n. 5—8 cm:n levyinen, n. 2 mm:n vahvuinen, pituudeltaan vaihteleva puusäle. | Kiskoa p:itä. Tehdä p:istä vakkoja, vasuja. Entisaikaan poltettiin huoneiden valaisemiseksi p:ttä. Pihdissä paloi p. Tehdä jtak p:en valossa. Kun on päivä p:nnä, niin on varis kukkona SL. — *Yhd.* polttop.; höyläp. **2.** erikoistunutta käyttöä. **a.** kattamisaineena käytetty päre, kattopäre. | Sahata, höylätä p:itä. Kattaa p:illä. **b.** piensahatavarasta, jota käytetään esim. seinien ja laipioiden rappausalustana. — *Yhd.* laasti-, rappausp.

pärehöylä *s.* höylä, jolla päreitä tehdään.

päreinen[63] *ain.a.* P. katto, koppa, vasu.

päre|katto *s.* **-kattoinen** *a.* P. talo, rakennus. **-kimppu** *s.* **-koppa** *s.* **-kori** *s.* Rutisee ja ratisee kuin p. **-kori(n)tipat** *s. mon. kans.* ruskeat kamferitipat. **-naula** *s.* pärekaton naulaamisessa käytetty naula(laji), kattonaula. **-or|si** *s.* P:ret 'vanhoissa pirteissä orret, joilla kiskottuja päreitä kuivattiin'. **-pihti** *s.* pihti, jossa valaisutarkoituksessa poltettavaa pärettä pidettiin, (päre)rahko, pärerenki. **-pinkka** *s.* **-pu|u** *s.* päreiden tekoon sopiva t. käytetty puu; pärepölkky. | P:uksi käytetään tavallisesti mäntyä tai kuusta. Etsiä metsästä p:ita. **-puukko** *s.* kookas puukko, jolla kiskotaan päreitä. **-pölkky** *s.* pölkky, josta kiskotaan t. höylätään päreitä. **-rahko** *s.* = pärepihti. **-reki** *s.* päreinen lasten leikkireki. **-renki** *s.* = pärepihti. **-saha** *s.* **-soihtu** *s.* päreistä tehty soihtu. **-soitto** *s. kans.* = ed. **-tik|ku** *s.* Ottaa p:ulla tuli tupakkaansa. **-tuikku** *s.* heikosti valaiseva päretuli. **-tul|i** *s.* päreessä palava tuli. | Vanhaan aikaan tehtiin puhdetöitä p:en valossa. **-vakka** *s.* **-valaistus** *s.* vrt. pärevalo. **-valkea** *s.* päretuli. | P:n valossa. Savuava p. Virittää p. pihtiin. Valaista p:lla. **-valo** *s.* päretulen valo. **-vasu** *s.* Säilyttää villoja p:ssa. **-vuoraus** *s.* päreistä tehty vuoraus.

pärinä[14] *teonn.* < päristä. | Rummun, puhelimen, herätyskellon, summerin, moottorin p. — Puheen p. Parran p. 'joutava puhe, lörpötys, loruilu, turina'. — *Yhd.* rummunp.; puheenp.; parranp. **-po|ika** *s. ark. halv.* moottoripyörällä us. hurjastellen ajavista nuorukaisista. | Nahkapukuiset p:jat.

päristel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < päristää. **1.** P. rumpua. Tikka p:ee onttoa puuta. — *Erik.* **a.** Pääntautinen hevonen p:ee rajusti. -- härkä p:i sieraimiaan ja häntä heiskui vihaisesti AHO. **b.** P. niistäessään nenäänsä. Pelimanni kompuroi tuvasta nokkaansa p:len LEINONEN. **2.** pärskytellä, pudistella, räpistellä. | P. vettä vaatteistaan. P:ee kuin vedestä noussut koira. Mullassa kylpenyt lintu p:ee sulkiaan. **3.** rimpuilla, kimpuroida, pyristellä, räpistellä, sätkytellä. | P:ee kuin ahven koukussa. P. vastaan. Kissan suussa p:evä lintu. — *Refl. taiv.* [Kala] p:ihe irti AHO.

päristi|n[56] *väl.* < päristää. | Noitarummun p. Huonekärpäsen toinen siipipari on surkastunut nuijamaisiksi p:miksi.

päris|tä[41] *onom.v.* **1.** tärisevästä äänestä; vrt. rämistä, pöristä, piristä, surista. | Liput liehuivat ja rummut p:ivät. Herätyskello, ovikello, puhelin p:ee. Ukkosilmalla p:evä radio. Kärpäsiä p:ee liimapaperissa. Tuulessa p:evä hirren sälö. Tuuli vinkui, p:i ja törisi senkin seitsemällä äänellä PÄIVÄR. [Vimmastuneen miehen] sieraimet p:ivät kuin härsytetyllä härjällä KIANTO. — *Deskr.* puhumisesta: puhua joutavia, turista, joristä, löpistä, laverrella. | "Mitä p:et?" ampuikin uuninnurkasta tyly kysymys KILPI. -- elä suuta suurta piä, / äkäpäissäsi p:e K.VÄÄNÄNEN. **2.** pärskyä. | [Rovasti alkoi paasata niin] että sylki suunpielistä p:i MERIL.

päristi|ää[3] *kaus.v.* -ys[64] *teonn.* (< ed.) aiheuttaa pärisevää ääntä, pärisyttää, tärisyttää. | P. rumpua. Palokärki p:ää onttoa puuta. [Tuulenpuuskat] p:ivät kovasti kirkon ikkunoita ALKIO. — *Erik.* **a.** äänestä, joka syntyy, kun eläin puhaltaa voimakkaasti ilmaa sieraintensa kautta. | Hevonen, härkä p:ää (sieraimiaan).

-- hevonen vain p:i kuuluvasti Nukarin tallissa SILL. — Ihmisestä. | P. sieraimiaan, nenäänsä. P. kovasti nenäänsä niistäessään. **b.** pärskyttää. | Uidessaan hevonen p:i vettä sieraimistaan.

pärisyt|tää[28*] *kaus.v.* < päristä. | P. rumpua, ovikelloa, jänisräikkää. Tikka p:tää keloa.

pärjäil|lä[29] *frekv.v.* < seur. | Kuinkas olet p:lyt? Eiköhän tässä p:täne.

pärjä|tä[35] *v. ark.* **1.** selviytyä, suoriutua, tulla toimeen, tulla juttuun. **a.** P. (hyvin, huonosti) kilpailussa, kokeissa, koulussa, virassaan, työssään, elämässä. Kesällä p:ä vähillä vaatteilla. Kuinka sinä p:sit aivan rahattomana? Ainahan sen miehen kanssa p:ä. P:ätkö ilman apua? Mitenhän se laiva on myrskyssä p:nnyt. **b.** pitää puolensa, vetää vertoja, riittää. | P. jklle juoksussa, uinnissa, tiedoissa, kätevyydessä. **2.** *pärjätä päänsä* pelastaa päänsä, pelastautua, selviytyä. | Kapitaaliketulla on monet salakäytävät, joita myöten se p:ä päänsä AHO. No, no, kylläpähän minä pääni p:än, sillä on tämä poika pahemmissakin ollut WILKUNA.

pärmäkirje *s. hist.* (keskiajalla ja uuden ajan alussa käytössä ollut) pergamenttikirje.

pärmänt|ätä[35*] *v. ark.* -täys[64] *teonn.* vihaisena, kiukuissaan pauhata, mekastaa voimasanoin, kirota, menota, soittaa suutaan. | Kirota ja p. P. ja torua jkta. P. jklle jstak. Riitelevät ja p:täävät alinomaa keskenään. Mitäs sinä vaimoväkeä p:täät LINN. Älä nyt siinä p:tää ja suutasi piekse ALKIO.

pärpät|tää[28*] *deskr.v.* -ys[64] *teonn.* kielevästä, suulaasta puhumisesta: lärpättää, lörpöttää, rupattaa; pahantuulisena, kiukuissaan, vihaisena purpattaa, paapattaa, motkottaa, murmattaa. | Akkaparvi p:ti, ettei suunvuoroa saanut. Seinän takaa kuului vaimoväen äänekästä p:ystä. | Hän puhui, puhui, puhui ... Ei, hän p:ti. Ilmassa ihan sinkoili fraaseja ja sanakäänteitä WILKUNA. — Rouva p:ti tytölle siivouksesta. Silloinkin eukko p:ti, että rahaa tulee liika vähän, ettei sillä elä AK. "Vai ruvetaan tässä heinänkarvoista käräjiä pitämään", p:ti Hulta EINARI VUORELA.

pärryttäjä[10] *tek.* — *Erik.* palosirkka.

pärryt|tää[28*] *v.* -ys[64] *teonn.* päristää, pärisyttää. | P. rumpua. Palokärki p:tää onttoa puuta. Rummun p:ys.

pärrä[11] *s.*, vars. *eläinlääk.* häpykieli.

pärrä|tä[35] *onom.v.* päristä. | Rummut p:ävät.

pärske[78] *s.* **1.** pärskyminen, pärskyntä. | Veden, kuohujen, aaltojen p. Sierainten p. -- keskellä meren selkää, käypi lakkaamaton p. ja lainemurto KALLAS. **2.** *konkr.* se mitä jstak pärskähtää. | Kosken, kuohujen p:et. Veden, laineiden heittämät p:et. Vedessä räjähtänyt kranaatti sinkosi p:itä korkealle ilmaan. — *Kuv.* -- päästivät suustaan kiukkunsa viimeiset p:et TALVIO.

pärsk|iä[17] *deskr.v.* -inä[11], -intä[17*] *teonn.* **1.** pärskyttää, roiskia, roiskuttaa. | Aallot p:ivät vettä veneeseen. Ui äläkä p:i! Sylkeä p. [Kalat] mulahtelivat, posahtelivat ja p:ivät ihan arkun vieressä AHO. **2.** puhaltaa ilmaa äänekkäästi sieraintensa läpi, aivastella rajusti, päristää. | Ajosta tullut hevonen p:ii hikisenä ja janoissaan. Yskii ja p:ii kovasti. Mies nousi vedestä nenäänsä niiskuttaen ja p:ien. P. vettä suustaan, sieraimistaan. Mitä lystiä niillä oli olevinaankaan, p:ivät ja tyrskivät kuin tyhmät ankat savirapakossa KILPI. **3.** pärskyä, pärskää, pärskähdellä, roiskua. | Vesi p:ii kasvoille hevosen juostessa rapakon halki. Pauhasi niin että sylki ympärille p:i. -- tottamar vesi p:ii, kun airo polskii KILPI.

pärsky[1] *s.* pärske, roiske. | Tuuli viskoi p:ä laivan kannelle. -- suolainen p. kasteli hänen kasvonsa TALVIO.

pärskyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[c] *teonn.* < seur. | Auto p:teli rapaa jalankulkijoiden vaatteille. Aallot p:televät vettä veneeseen. P. yskiessään basilleja ympärilleen. Rykiä kovasti p:ellen.

pärskyt|tää[28*] *kaus.v.* -ys[64] *teonn.* < pärskyä. **1.** räiskyttää, roiskuttaa, loiskuttaa. | P. vettä käsillään, jaloillaan. Soutaa airoilla vettä p:täen. Myrsky p:tää vettä laivan kannelle. Autot p:tivät lokaa jalankulkijoiden päälle. Pojat uida p:tävät matalassa rannassa. — P. suomuja ahvenista. — Hevonen p:tää sieraimiaan 'pärskii, pärskyy'. **2.** pärskyä, pärskiä. | Hevonen laukkaa korskuen ja p:täen. Yskiä, aivastella p. Veden pinnalle päästyään mies hetkisen niiskutti ja p:ti.

pärsky|tä[39] *v.* = seur. | Koskesta p:ää vaahtoa.

pärsky|ä[1] *v.* -nä[14], -ntä[15*] *teonn.* pärskiä, pärskää, pärskähdellä. **1. a.** nesteestä: roiskua, räiskyä. | Laivan keulassa p:y vesi. Koski p:i vihaisena. P:vät vaahtopäät. Tieltä p:neen loan tahrima auto. Vaahto p:y korskuvan hevosen turvasta. Kynänterästä p:y mustepisaroita. Haavasta p:i verta vaatteille. P:vä [= tyrskyävä] meri. — *Kuv.* -- hänen veristävät silmänsä paloivat hillitöntä vimmaa ja hänen vaahtoavasta suustaan p:i rajuja sadatuksia AK. **b.** tulesta, liekeistä: räiskyä, räiskähdellä. | Takassa p:i roihuava tuli. P:vän rovion valossa. -- pikkuiseksi aikaa puhaltautuivat revontuletkin p:mään AHO. **2.** = pärskiä 2. | Pillastunut hevonen korskuu ja p:y. P:i kuin uiva hevonen. Mies nousi aalloista kovasti p:en. Nuhaisen aivastelu ja p:ntä. Sieraimet p:en teutaroiva ori. Tulta p:vä taruolento.

pärskäh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[c] *teonn.* < seur. | Suolaista vettä p:telee laivan kannelle. Kuohut p:televät ympärillä. Rapa p:telee vaatteille. Aaltojen p:tely. — Hevonen korskahteli ja p:teli sieraimet levällään KIANTO. Hän nielee savua, p:telee, yskii ja kiroilee paavillisia LEINONEN.

pärskä|htää[28*] *mom.v.* -(hd)ys[64] *teonn.* < pärskää, pärskyä. **1.** roiskahtaa, räiskähtää, ruiskahtaa, pirskahtaa. | Pesuvadista p:htää vettä lattialle. Laineesta p:hti vesiryöppy veneeseen. Sylkeä p:htää suusta. Kynästä p:htää mustepisaroita. -- vaahdon valkea p:hdys AHO. — *Kuv.* Joskus tulee hänen kirjaansa etäinen p:hdys maailmansodasta KOSKENN. **2.** P:hti kuin vihainen hevonen. Mies nuuskasi ja p:hti kuuluvasti. P:htävä aivastus. **3.** purskahtaa, pyrs-

kähtää. | P. nauramaan, nauruun. **4.** tärskähtää, räiskähtää, räsähtää. | Maljakko p:hti pudotessaan palasiksi. Suoraan veturiin p:hti pommi KIANTO.

pärskäjuur|i *s.* Veratrum, liljakasveja. | Myrkyllisen pohjoisen p:en (Veratrum album) juurakkoa käytetään eläinten lääkkeenä.

pärskäyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | P. vettä, lokaa. P. sieraimiaan.

pärskäyt|tää[2*] *kaus.v.* -ys[64] *teonn.* (*rinn.* pärskäh(d)yttää[2*]) < pärskähtää. | P. vettä toisen päälle, lattialle. Auto p:ti rapaa päälle. Lohi p:ti pyrstöllään vettä. Sylkäistä, aivastaa p. P. sieraimiaan, sieraimiinsa.

pärsk|ää[2] *v.* pärskyä. **1.** Astiasta p:ää vettä. Koskesta p:ää vaahtoa. Kuola p:i hevosen suusta. **2.** räiskää. | Tuli p:ää roviossa. Katajapensas palaa rätisten ja p:äen. Ilotulituksen p:äessä ja paukkuessa.

pärstä[11] *s. alat.* kasvot, naama. | Ruma p. Huoleton, iloinen p. **-kerroin** *s. leik.* vars. sotilasslangissa: jkn ulkomuodon ja esiintymisen esimieheen tms. tekemästä yleisvaikutelmasta. | Jklla on hyvä, huono p.

pärsä|tä[35] *v. ark.* **1.** tuhlata. | Ei tässä talossa enää mikään riitä! Eloa p:tään, rehua p:tään! KARHUM. **2.** *deskr.* pauhata, rähistä. | Kauppias kuuluu pahasti p:nneen, mutta mikäs auttoi AK.

Pärttyli[5] *s.*, vars. *kans.* = Perttuli.

pärttylinyö *s.* (myös: Pärttylin yö) Pertun päivän vastainen yö; erik. *hist.* Pariisissa v. 1572 pärttylinyönä hugenottien keskuudessa toimeenpannusta verilöylystä; myös *kuv.* (yöllisestä) joukkomurhasta, verilöylystä.

pärtö[1*] *s. kans.* roju, roina, romu, roska. | Nurkat täynnä kaikenlaista p:ä. Siivoilla enintä p:ä työmaalta.

päryyt|tää[2*] *v.* -ys[64] *teonn.* pärryttää, päristää. | P. rumpua, herätyskelloa. Metsästä kuului tikan p:ystä.

päräh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur.

päräh|tää[2*] *mom.v.* -dys[64] *teonn.* < päristä. | Rumpu, puhelin p:tää. Herätyskello p:tää soimaan. P. nauramaan, nauruun. Lentokoneiden moottorit p:tivät käymään.

päräyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | Ampua p. P. torvea.

päräyt|tää[2*] *kaus.v.* -ys[64] *teonn.* (*rinn. harv.* päräh(d)yttää[2*]) < pärähtää. | P. rumpua. Lyhyt rummun p:ys. Kirota p. Sanoa p:ti vasten naamaa.

-päs ks. -pa.

päsmäri[5] *s.* — *olla päällä päsmärinä, päänä päsmärinä* (kans.) suuna päänä, kukkona tunkiolla. | Pyrkiä olemaan päällä p:nä kaikissa asioissa ja joka paikassa. Poika oli päänä p:nä kaikissa leikeissä. — *Yhd.* päälläp.

pässi[4] *s.* **1.** täysikasvuinen uroslammas; vrt. jäärä, oinas, uuhi. | Lammaskatraassa oli viisitoista uuhta ja yksi p. P:n villat. P. puski, pökkäsi takapuoleen. Tyhmä kuin p. Aika aikaa kutakin, sanoi p. kun päätä leikattiin SP. — *Yhd.* siitos-, syöttö-, talli-, uhrip. **2.** *kuv.* **a.** pässinpää. | Haukkua jkta p:ksi. Pitää tyhmänä p:nä. **b.** *puhek.* kapearaiteisen rautatien veturi; asemilla vaununsiirtoja toimittava pieni veturi. **-karitsa** *s.*

pässinpää *s.* Älä luule luuta lihaksi, p:tä paistikkaaksi SP. — *Kuv. halv.* tyhmyri, tyhmeliini, pölkkypää. | Senkin p.! Mitä se p. taas on tehnyt? Oletpa aika p., jos et sitä ymmärrä.

pätemättömyys[65] *omin.* < pätemätön. **-kanne** *s. lak.* **-peruste** *s. lak.* **-väite** *s. lak.*

pätemät|ön[57] *kielt.a.*)(pätevä. | P:tömäksi todettu luonnonlaki. P. väite, päätelmä. Julistaa asiakirja, testamentti, sopimus, kauppa, avioliitto p:tömäksi. P. todistus. Tuomioistuin on p. käsittelemään juttua. Virkaan, tehtävään p. 'epäpätevä'. Muodollisesti p. opettaja. P. kasvatus, arvostelu.

pätevyys *omin.* ks. pätevä. — *Yhd.* epä-, yleisp.; ammatti-, lisäp. **-aika** *s.* Sopimuksen p. 'aika, jonka sopimus on voimassa, pätevä, pätee'. **-alue** *s. mat.* alue, jolla jk väittämä t. kehitelmä on voimassa. **-aste** *s.* **-eh|to** *s.* Viranhoitajan p:dot. **-kirja** *s.* pätevyystodistus. **-koe** *s.* **-näyte** *s.* **-piiri** *s.* se ala, jolla esim. viranomainen voi pätevästi toimia. **-riita** *s.* pätevyyttä koskeva riita. **-todistus** *s.* **-tutkinto** *s.* **-vaatimu|s** *s.* Oppikoulun opettajien p:kset.

pätev|ä[13] *a. (partis.)* **-ästi** *adv.* **-yys**[65] *omin.* **1.** paikkansa pitävä, voimassa oleva;)(pätemätön. **a.** Yleisesti p. luonnonlaki. Kaavan, väitteen, päätelmän p:yys. Yleinen, objektiivinen p:yys. — Havaintojen p:yys 'luotettavuus'. P. selitys. **b.** oikeudellisesti tehokas, oikeusvoimainen; lakia ja yleistä oikeuskäsitystä vastaava, yleisesti oikeaksi tunnustettu, laillinen. | P. oikeustoimi. P:äksi julistettu saalis, saaliinotto. Jos vekseliin merkityt määrät ovat erisuuruisia, vekseli on p. vain pienimmän määrän osalta. P:ällä tavalla, p:ästi annettu valtuutus. P. asiakirja. Kahden henkilön oikeaksi todistama jäljennös on p. Koko tilan luovutuksesta voi johtua, että määräalaa koskeva sopimus menettää p:yytensä. — *Lak.* asian käsittelemiseen oikeutettu, asianomainen, oikea. | P. tuomioistuin. Tuomioistuimen alueellinen p:yys. **c.** sitova, pitävä. | P. todistus jkn rikollisuudesta. Todistaa jtak p:ästi. P. sopimus. | Siis sano sana p.! — / Pidätkö pikkuisen minusta? LEINO. **d.** täysin tyydyttävä, riittävä, todellinen. | P. syy, aihe. Jklla on jhk p:ät syyt. P. este. **e.** tehokas, varma, luotettava. | P. lääke. Ja tämä [taskukello] on p. ja tarkka PAKK. P:ät takeet jstak. Esimerkit antavat p:än kuvan jstak. -- jos sairaus on jatkunut kolme vuotta eikä ole p:iä toiveita hänen pysyväisestä parantumisestaan LK. -- olisimme alkaneet ihan uutta, parempaa elämää, uusilla p:ämmillä voimilla PÄIVÄR. — *Ark.* yl. hyvä, mainio. | P. puukko, elokuva. **f.** *yhd.* Yleisp. **2.** kykenevä, alansa hallitseva, riittävät edellytykset omaava, tietyt kelpoisuusvaatimukset täyttävä, kompetentti, hakukelpoinen;)(epäpätevä. | P. ammattimies, asiantuntija, arvostelija. P. lääkäri, opettaja, kouluttaja. Muodollisestikin p. oppikoulunopettaja. P. tekemään, arvostelemaan jtak. P. arvostelu, opetus, ohjaus. Ammatillisesti p. asiak-

kaiden palvelu. Julistaa p:äksi jhk virkaan. Hankkia kansakoulunopettajan p:yys. Käytännöllinen, teoreettinen p:yys. Täydentää, lisätä p:yyttään jhk virkaan. Kunniatohtorin arvonimi ei tuota muodollista p:yyttä mihinkään virkaan. Ammatillinen p:yys. — *Yhd.* epäp.

pätevöidä[18] *v. harv.* tehdä päteväksi.

pätevöitymisaika *s.; syn.* respiittiaika. | Hakijoille myönnettiin puoli vuotta p:a.

pätevöity|ä[18*] *v.* tulla pätevä(mmä)ksi, lisätä pätevyyttään. | P. jhk virkaan suorittamalla vaadittu tutkinto. Velaksianto on oikeustoimi, joka p:y vasta velkasumman luovutuksella velalliselle.

päte|ä[18*] *v.*; pätevä ks. erikseen. **1.** pitää paikkansa, olla voimassa jnk suhteen, sopia jhk. **a.** Sanonta "aika on rahaa" p:e aina. Hypoteesi p:e vain eräissä tapauksissa. Tämä sääntö p:e kirjallisuudessakin. Energian häviämättömyyden laki p:e kaikkien luonnonilmiöiden suhteen. Tässä p:e sääntö, että - -. **b.** Määräys, asetus p:e koko valtakunnassa. Sopimus p:e vain määräajan. Tuomio p:e. **2.** vaikuttaa, tehota. | Taika, loitsu p:e. Lääke p:e. - - markkinarahvaan hiljaisuudesta päättäen puhe myös päti SIMO PENTTILÄ. - - että ne [puolustustoimenpiteet] p:vät vahvinta mahdollista vihollista vastaan AK. — Ainoa elon riemuista, joka pitää loppuun ja aina p:e [= on arvossa] SILL. - - ei näet päde meillä tavallinen vetoaminen taloudellisiin vaikeuksiin Y.KIVIMIES. **3. a.** kelvata, olla kelvollinen. | Pula-aikoina p:vät varikset ja rotatkin ihmisten ruoaksi. Jk p:e esikuvaksi, malliksi. - - p:vikö orjan sielu / muien sielujen sekahan? KANT. [Sanalle] lienee vaikea keksiä sopivaa suomenkielistä vastinetta — ellei "mielleaines" pätisi E.A.TUNKELO. **b.** kyetä, pystyä, täyttää kelpoisuusvaatimukset. | - - teon tehnehensä hän tiesi, / päti myös teon vastaamaan *MANN. Yleinen on se käsitys, että vaikka ei kykenisikään kirjoittamaan todellisista asioista, niin p:e ainakin arvostelemaan kirjoja AK.

pätinäkunta *s. kans.* suuresta perheestä. | P. lapsia 'suuri lapsilauma'. Siinä mökissä se pyörii koko p.

pätkittäin *adv.* pätkinä, pätkä kerrallaan. | Mitata puunrunkoja p.

pätki|ä[17] *v.* katkoa pätkiksi. | P. puunrunkoja, lautoja, nuoraa, metallilankaa. Aasta lasta lukemaan, päästä pinoa p:mään SL.

pätk|ä[11] *s.* **1.** (erillinen, tav. lyhyehkö) osa, kappale, pala, palanen jtak leveyttään pitempää. | P. lautaa, makkaraa, nuoraa. Lyhyt p. lankaa, nauhaa. Pieni p. tietä, piikkilankaestettä, taisteluhautaa, ojaa. Leikellä makkara, nauha, rihma, lauta p:iksi. Sahata tukki metrin pituisiksi p:iksi. Hirren, laudan, langan, köyden, nauhan, nuoran, remmin, makkaran, parrun p. (myös ◡). Ojan, tien p. (myös ◡). Luen sinulle pienen p:än tätä kirjettä. Hajanaisina p:inä kertoi lymypaikoistaan vähitellen palannut - - kotiväki tätä Juholle IVALO. — *Yhd.* jalka-, kuutiop.; ahtaus-, tasausp. **2.** *erik.* **a.** (loppu)pää. | Kynttilän p. (myös ◡). Savukkeen, sikarin, tupakan p. (myös ◡) 'tumppi, natsa'. **b.** hyvin lyhyestä ihmisestä. | Pitkä ja p. Siellä oli pitkät ja p:ät [= kaikenlaista väkeä]. Joka on lyhköistä lyhempi, se on p. SP. Santeri oli piskuinen p. KIANTO. Miehet olivat keski-ikäisiä, hyvinvoipia ja p:iä HEPOR. **c.** lyhyehköstä (jnk suuremman kokonaisuuden osana olevasta t. itsenäisestä) kirjallisesta tuotteesta, laulusta, runosta tms. | Kanteletaren lyhyet lyyrilliset p:ät. Laulun, runon, viisun p. — *Yhd.* laulun-, runonp. **d.** *pätkässä* (adv. ark.) juovuksissa, hutikassa, hiprakassa, pöhnässä. | Aika p:ässä. Pahasti, kovasti p:ässä.

pätsi[4] *s.*, vars. *raam.* uuni, tulipesä. | Täällähän itsiämme oikein paistelemme kuin pyllimakkarat p:n oljilla KIVI. Mutta ellette kumarra, niin teidät heti paikalla heitetään tuliseen p:in VT. — Vars. *kuv.* **a.** On kuuma kuin p:ssä. Huone on lämmitetty kuumaksi kuin p. Ei sammu ahjo / sydän-alani synkän, / ei p. päässäni jäähdy LEINO. [Hevosen] häntä liekkinä leimahteli, silmät p:nä paloivat LEHT. Hehkuu tulikuumana taivaan p. LEHT. **b.** helvetistä, kadotuksesta. | Muistele ihminen, kadotuksen p:ä ja rukoile yöt ja päivät KIVI. [Enkelit] heittävät heidät tuliseen p:in; siellä on oleva itku ja hammasten kiristys UT. **c.** Minä panen sinut vaivan p:in, köyhyyden p:in ja murheen p:in, että sinun uskosi koeteltaisiin HEPOR. Katso, minä olen sinua sulattanut, hopeata saamatta, minä olen sinua koetellut kärsimyksen p:ssä VT.

pätäk|kä[15*] *s. kans.* viiden kopeekan kupariraha. | No sen arvaa, ettei se ole p:ällä ostettava MERIL.

pätö *a. taipum. kans.* **1.** *halv.* mokomakin, eto, mitätön. | P. asiasta viitsittekin riidellä. Ja p. syypä on suuren huutoon SILJO. Vai olis pakko / p. syitä säikkyen tehdä aviolakko! *MANN. **2.** pätevä, kelpo. | Laulut semmoiset, joita olet hänen kuullut laulavan, eivät ole koskaan p. ihmisen työtä PÄIVÄR. Yltäpäätä p. mies hän oli! KIANTO.

pätöarvo *s. tekn.* aktiivinen, tehollinen arvo.

pätöi|nen[63] *a.*, vars. *runok.* kelpo, jalo. | - - polvea pojan p:sen, / varpahia Väinämöisen KAL. Siittänet pojan p:sen, / elät kanssa heimon helmen LEINO. — *Harv.* pätevä. | [Marcellon] grossokonsertit ovat ajan p:simpään kuuluvaa musiikkia H.KLEMETTI. — Koko p:sen päivän 'koko päivän'. Ei koko p:senä päivänä. — *Yhd.* vähäp.

pätö|teho *s. fys.* todellinen teho. **-vastus** *s. sähk.* vaihtovirtapiirissä esiintyvä todellinen l. ohminen vastus, resistanssi; vrt. loisvastus. **-virta** *s. sähk.* se vaihtovirran komponentti, josta teho riippuu; vrt. loisvirta.

1. **pää**[28] *s.*; päin, päinsä, päälle, päällä, päältä, päänään, päässä ks. erikseen. — Yhd:t us. a:eja.

1. ihmisillä ja useimmilla eläimillä (kaulan välityksellä) vartaloon liittyvä ruumiin (ylä- t. etu)osa, jossa tav. sijaitsevat aivot, näkö-, kuulo-, haju- ja makuaistimet sekä ruoansulatuskanavan ja hengityselimien etuosat.

a. Selkärankaisilla p:n eri elimiä suojelee joko rusto- tai luusolukosta muodostunut kallo, jonka pintaan p:n lihakset liittyvät. Ihmisen, naisen, pojan, enkelin, koiran, linnun, kalan, kärpäsen, hämähäkin, lohikäärmeen p. Sianruhojen keskimääräinen paino päineen ja sorkkineen. Pariloitu lampaan p. Lautasella oli vain muutamia härskiintyneitä silakan päitä. Heisimadon ensimmäinen nivel, p., imukuppeineen. — P:n muoto. Pyöreä, pitkulainen p. Kalju, paljas p. Pronssinen, marmorinen p. Liikuttaa, pyörittää, taivuttaa p:tään. Ampua jkta p:hän. P. on veressä. Panna hattu, silmälasit p:hänsä. Ottaa lakki p:stänsä. Paljastaa p:nsä kunnioittavasti. Silittää jkn p:tä. Taputtaa jkta p:hän. Mennä sänkyyn ja vetää peitto p:nsä yli. Lentokoneet surisivat p:mme päällä. Uteliaita päitä ilmestyi ikkunaan. Verkossa oli p:n mentävä [= kokoinen] reikä. P:tä myöten kammattu tukka. — Tukasta. | Kihara p. Kampaamaton p. Harmaantunut p. — *Alat.* suusta, puhumisesta. | Älä auo p:täsi! P. kiinni! — *Yhd.* ihmisp.; kalan-, lampaan-, linnun-, pojanp.; huivi-, lakki-, silmälasip.; nuti-, sarvip.; avo-, paljasp.; harmaa-, kassa-, pellavap.; kipsi-, marmorip.

b. eril. sanontoja ja kuv. käyttöä. | P:stä jalkoihin 'kiireestä kantapäähän'. Puulla p:hän lyöty 'pökerryksissä, ällistyksissään'. Eikö sinulla ole silmiä p:ssäsi! Hän oli niin raivoissaan, että oli repiä silmät p:stäni. Hävetä silmät p:stään. Huutaa kuin p:tä leikattaisiin. Lukea että p. höyryää. Vihollinen lyötiin verissä päin [= suuria tappioita kärsineenä] takaisin. Puuhata hiessä, palavissa päin, lakitta päin, hiki p:ssä. Puhua läpiä p:hänsä 'tyhmyyksiä (vars. tahattomasti)'. On parempi katsoa tosiasioita silmiin eikä panna p:tään pensaaseen kuten jänis. Iso p. ja vähän järkeä. Anna hevosen surra, sillä on isompi p.! — On varmaa, ettei hallituksen p:tä silitetä [= hallitusta kiitetä] huomisessa välikysymyskeskustelussa. Kasvaa yli p:n 'tulla jkta mahtavammaksi, jklle ylivoimaiseksi hallita t. kontrolloida'. Sosialistit ovat laskeneet irti voimia, jotka voivat kasvaa heille itselleenkin yli p:n. — Nostaa p:tään 'alkaa (jälleen) vaikuttaa, tulla esiin, ilmaantua (oltuaan välillä kukistettuna, tukahdutettuna)'. Kapinahenki, taantumus nosti p:tään. Pojan mielessä oli alkanut nostaa p:tään ajatus, että - -. — Iskeä, juosta p:nsä seinään 'us. taitamattomuuttaan epäonnistua jssak (rohkeasti tehdyssä) yrityksessä, iskeä kirveensä kiveen'. Arvostelija on pahasti iskenyt p:nsä seinään. Puskea p:tään seinään 'härkäpäisesti, sinnikkäästi ponnistella jnk asian puolesta, vaikka ei ole mitään onnistumismahdollisuuksia'. Hyökkääjä puski p:tään seinään, mutta tuloksetta. Voittehan puskea p:tänne seinään kysymyksen selvittämiseksi, mutta toivotonta se on.

2. ed. kohtaan liittyvää erikoiskäyttöä.

a. sieluntoimintoja kuvastavista pään asennoista t. liikkeistä. | Pudistaa p:tään [kiellon merkiksi]. Pyörittää epäilevästi p:tään. Hän oli tullut hieman hassahtavaksi, ja ihmiset alkoivat jo hänen selkänsä takana pudistella surkuttelevasti p:tään. Raapia, kynsiä p:tään harmitellen. Rovasti piteli p:tään ja voihki: "Voi niitä syntisiä!" Kulkea pystyssä päin. Katsella jtak kallella päin. Olla alla päin, pää riipuksissa. Keikauttaa ylpeästi p:tään. Nosta p. pystyyn ja ole iloinen! Istuin rannalla, käsissä p:ni, / tuska raukeni murheeseen JYLHÄ. — *Yhd.* pystyp.

b. ylösalaisesta asennosta (pää alas-, jalat ylöspäin), liikkeestä (hyppäämisestä, putoamisesta jne.), niin että pää on ensimmäisenä liikkeen suunnassa; myös *kuv.* | Seisoa p:llään 'päänsä varassa, tav. käsillä maahan nojaten'. — Asiat ovat kääntyneet aivan p:lleen 'päälaelleen'. Oman kylän pojat heidän puolestaan vaikka p:llään seisokoot [= tehköötmitä ikänänsä, heitä se ei kiinnosta]! ALKIO. - - vaikka koko maailma olisi p:lleen kiepsahtanut AK. — Hypätä p:lleen, p. edellä veteen. — Läheisesti ed:een liittyen kiireisestä, aikailemattomasta, empimättömästä tms. liikkumisesta, syöksymisestä; myös *kuv.*; vrt. päistikkaa ja kohtaa 8. | Syöksyä ulos suin päin, p:tä pahkaa, p. kolmantena jalkana.

c. asunnosta tms. puhuen. | Hankkia katto p:nsä päälle 'asunto'. Monet nuoret avioparit eivät asuntopulan vuoksi ole saaneet kattoa p:nsä päälle. - - ikävältä tuntui vieras katto p:n päällä KATAJA. — Ketuilla on luolat ja taivaan linnuilla pesät, mutta Ihmisen Pojalla ei ole, mihin hän p:nsä kallistaisi UT.

d. vars. *ylät.* elämän loppumisesta t. jatkumisesta puhuen; vrt. seur. | Laskea p:nsä ikuiseen lepoon 'kuolla (rauhallisesti)'. Kallistaa p:nsä kuoleman uneen. Miten olet aikonut elää, kun minun p:ni on kaatunut? — Kyllä ne on tuomatta niin kauan kuin tämä p. on pystyssä TALVIO.

e. päästä elämän edellytyksenä: henki, elämä; vars. pään katkaisemisesta (tappamisesta); myös lieventyneessä merk:ssä; vrt. myös ed. kohtaa. | Rosvon p:stä luvattiin palkinto. Ilkan p:tä alettiin kaupitella. Hän sai p:llään sovittaa niskuroimisensa. Tehdä jku p:tään lyhyemmäksi. Hän oli valmis uhraamaan koko etuvartioston oman p:nsä päästimeksi. Silloin olivat p:t löysässä hartioiden välissä 'mestaaminen oli tavallista, uhkaamassa tms.'. Herrojen Tannerin ja kumppanien päitä siis vaaditaan vadilla AK. P:nsä kaupalla tässä ilmankin AHO. - - kaikki tapparat tanassa / p:n menoksi merisen miehen! LEINO. Hupa herroissa elämä, vaikka p:lle vaarallinen SL. — Antaa, panna p:nsä pantiksi jstak 'taata varmasti, olla varma jstak'. Kautta p:ni, / tuoss' on Turku LARINK. — Punoa juonia vastapuolen, vihollisen p:n menoksi.

f. *ark.* Antaa jkta, jklle päihin 'antaa selkään, rökittää'. Saada päihinsä. — Vars. *urh.* voittamisesta (häviämisestä). | VPS antoi päihin HJK:lle. TuPS sai päihinsä eilisessä ottelussaan.

g. eräistä vars. aivoissa t. pään hermoissa tuntuvista kivuista, häiriötiloista jne. | P. on kipeä. P. on paksu ja kädet hervottomat. P:tä särkee, huimaa. Veri pakkautuu p:hän. P:ssä takoi ja silmissä sumeni. Minun p:ni ei kestä löylyä. — Rohkeudesta, huimaamattomuudesta. | Mäenlaskijalla täytyy olla hyvä p. Lentäjän p:tä ei saa palella, p. ei saa olla paperista. Katonkorjaajilta kysytään p:tä. — Alkoholin yms. huumaavasta vaikutuksesta. | P:hän menevä juoma. Viina menee, nousee p:hän (kuin häkä). Hän oli saanut ryypyn liikaa p:hänsä. Hänellä oli kaksi ryyppyä p:ssään. Maata p:nsä selväksi humalasta. Ei mies selvin päin sellaisia tyhmyyksiä tee. Aina juonikas mies, kuin hänellä on vähän p:ssä KIVI. — *päissä(än, päihin(sä* (ark.) juovuksissa, humalassa. | Hän on usein päissään. Olla kovasti, ympäri päissään. Olla päissään kuin käki 'tukkihumalassa'. Tulla päihinsä. En voi tulla niin päihini, etten pystyssä pysyisi. — *Kuv.* Runollinen innostus menee p:hän. Arvo nousi miehen p:hän 'mies tuli ylpeäksi arvostaan'. — *Yhd.* sauna-, viinap.; rämäp.

h. päästä mittana, vars. pituutta verrattaessa; *kuv.* henkisistä ominaisuuksista, läheisesti kohtaan 3 liittyen. | [Ratsu] tuli maaliin puolta p:tä toisen edellä. Veljeänsä p:tä pitempi. -- kasvanut olet p:si sitten viime näkemän MERIL. — Hän on alallaan lyömätön ja muita p:tään pitempi.

i. *kuv.*, vars. *kans.* syylliseksi, syypääksi, vastuulliseksi tekemisestä, väittämisestä; vrt. kohtaa 8. | Kuka on valehdellut tämän viattoman ihmisen p:hän? -- varkaus, jota nämät nyt tahtovat saattaa p:häni KIVI. Ja minun p:häni siitä syy syöstäisiin AHO. -- Kustaan p:hän väitettiin myöskin Perttulan Pirjan poikaa EJAAKKOLA. — [Velkaa] siihen piti tehdä tilan p:hän [= tilaa vastaan] KOJO. Olihan niillä jo valmiit kaupat sen Pekkalan tyttären kanssa ja sen p:hän [= siihen luottaen] jo eletty niin, että häät näyttivät tarpeen vaatimilta JOTUNI. — *Yhd.* syy-, velka-, vikap.

3. tav. *kuv.* päästä eril. sieluntoimintojen, vars. järjen, ajattelun, tahdon keskuksena ja vertauskuvana; tav. ihmisistä; vrt. sydän.

a. "kylmä" järki, kriitillinen, objektiivinen, viileä harkinta. | Välistä oli voitolla p., välistä sydän. Kirjallisuudella on annettavaa sekä p:lle että sydämelle. Minun filosofiani on kokonaan sydämen eikä p:n filosofiaa AK.

b. älyllisestä ajattelu-, arvostelukyvystä, tiedonhankkimis- ja -säilytyskyvystä, ymmärrys-, käsityskyvystä, ymmärryksestä, älykkyydestä, intelligenssistä. | Terävä, loistava, hyvä p. Hänen p:nsä on (terävä) kuin partaveitsi. Kyllä hänen p:nsä kestää vaikka papiksi lukea. Huono, tylsä, kehno, kova p. P. on puusta, tuohesta. Hänellä on sahajauhoja p:ssä 'hän on tyhmä'. — Ei minun p:häni mene [= en voi käsittää, en jaksa ymmärtää], että asia voisi olla niin. -- enpä saa sitä p:häni, ettei oman käteni painamaa puumerkkiä tässä kirjassa tarvita KIVI. — Hyvästä ymmärrys-, käsityskyvystä yms. | Hän on kuuluisa p:stään ja tiedoistaan. Onpas siinä p:tä, siinä meidän pojassa KIVI. — Mielentilan, ajatusten, järjen hämmentymisestä, sekaisin olosta t. menosta. | P:ni on vieläkin sekaisin. Olla p. pyörällä. Olla pyörällä p:stään. Olla p:stään sekaisin, vialla. Mennä pyörälle p:stään. P:nsä palelluttanut 'hassahtava'. — *Yhd.* jästi-, paksu-, puuro-, pölkky-, pöllöp.; pässinp.; kieli-, lasku-, luku-, matematiikkap.; höyry-, kaista-, raivop.

c. muistista, mieleen painamisesta puhuen. | Takoa, painaa läksyjä p:hänsä, jkn p:hän. Läksyt ovat p:ssä, haihtuvat p:stä. Pane p:häsi, ettei sinne saa mennä. Hän osasi lasketella suoraan p:stään pitkän rimpsun vuosilukuja. -- tämän aterian perästä ei pidä tuleman huulillenne yhtään suuruksen murenata ennen kuin aapisto on p:ssänne KIVI.

d. muistin varassa, ajatuksissa, ilman apuneuvoja suoritettavasta tehtävästä puhuen. | Laske p:ssäsi 9×14! Suorittaa lasku p:ssään. P:ssä kehitelty romaani. Tekaista runo p:ssään.

e. ajattelusta, pohtimisesta, harkitsemisesta puhuen; ajatuksista, mielestä. | Vaivata p:tään jllak ajatuksella. Ajatella p:nsä ympäri, puhki 'tarmokkaasti, intensiivisesti'. Ajatukset risteilivät hänen p:ssään. Hautoa p:ssään jtak asiaa. Suunnitelma kypsyi hänen p:ssään. Lyödä, panna (viisaat) p:t yhteen 'ajatella, miettiä, pohtia yhdessä, yhteisesti'. Lyökäämme kaikki yksimielisesti p:mme yhteen ja nouskoon siitä tuuma verrattomaan kostoon KIVI. — Jk tuuma pistää, iskee, pälkähtää p:hän. He saivat p:hänsä lähteä ulos. Hänen p:ssään vilahti ajatus, että --. Äiti kummasteli, kuinka sellaiset ajatukset olivat tulleet lapsen p:hän. Puhua järkeä jkn p:hän. Kuka sinun p:häsi on ajanut tällaisia ajatuksia? Liiat haaveet haihtuivat p:stä. Pitää, säilyttää p:nsä kylmänä. Realistinen p. Kuuma p. Sanomalehtimies, jonka p. nyt on pilvissä ja jonka kuitenkin täytyy pitää jalkansa maassa AHO.

f. mielentilasta, "tuulesta". | Olla hyvällä, leikkisällä, vallattomalla, pirteällä, korskealla, pahalla p:llä. Olla puhumattomalla p:llä. Hän osasi toruakin, kun sille p:lle sattui. Humalan jälkeen seurasi katumuksen p. — Tehdä jtak pilan päin. par. ⌣. — *Yhd.* juoma-, juttu-, katuma-, katumus-, kilpailu-, meno-, myynti-, nurku-, osto-, syömäp(:llä); hätä-, kiukus-, suutus-, uni-, viha-, äkäpäissä; humala-, juovus-, viinapäissä.

g. mielipiteistä, ajatus-, suhtautumistavasta, käsityskannasta, vakaumuksesta, luonteesta, tahdosta. | Kun hän on saanut jotakin p:hänsä, ei hän enää hinnalla eikä millään muuta mieltään. Pitää p:nsä. Hän on tuumaillut kauan ja lopulta tullut siihen p:hän, että --. Minä olen siinä p:ssä, että --. Olla kahdella, arvelevalla, odottavalla p:llä. Hänen p:nsä on kääntynyt. Ainoastaan sinä taidat kääntää Laurin p:n KIVI. Tehdä, menetellä

oman p:nsä mukaan. Kaiken piti tapahtua hänen p:nsä mukaan. — -- "pillit pussiin ja pois" ja kaikki yhdestä p:stä [= yksimielisesti, yksissä tuumin] KIVI.

h. muita ed:iin liittyviä sanontoja. | Tehdä jtak omin päin 'itsenäisesti, avutta, ohjauksetta, yksin, oman harkintansa mukaan'. 18 vuotta täyttänyt voi omin päin liittyä toiseen uskontokuntaan. Älä rupea tekemään sitä omin päin, vaan odota apua. Poika sai elää vanhempiensa kuoltua aivan omin päin. Vanhus kompasteli helposti omin päin kulkiessaan. — Hän on keksinyt koko jutun omassa p:ssään 'juttu on kokonaan hänen mielikuvituksensa tuotetta'. Hänellä ei ollut esikuvia, joten kaikki oli tehtävä omasta p:stä. Ja eipä ollutkaan tämä unta, -- vaan itsestänsä, omasta p:stänsä tämän sepitti Juhani poika KIVI.

4. päästä ihmis- t. eläinyksilöä tarkoittaen. | Miehet saivat kolme kiloa kaloja p:tä kohti. Meitä oli siellä sata p:tä. Pitäjän väkiluku on lisääntynyt sadalla p:llä. Viidenkymmenen p:n suuruinen karja. Porotokassa oli kaksisataa p:tä. Susista maksettiin tapporahaa 100 mk p:stä. Ahkerasti pojat olivat onkineet, mutta p:täkään eivät olleet saaneet. -- uudet kumoukselliset opit olivat jälleen järkyttäneet Eurooppaa, kruunatut p:t [= kuninkaat, kruunupäät, monarkit] vavisseet valtaistuimillaan LEINO. Montako lypsävää p:tä [= lehmää] sillä nyt on? LASSILA. Niin monta mieltä kuin on p:tä SP. — Puolueen terävimmät p:t olivat kokoontuneet yhteiseen neuvonpitoon.

5. *kuv.* johtaja, esimies, päämies, päällikkö tms. | Hän oli koko pitäjän p. ja uskottu. Englannin kirkon p. Perheen p. -- ja itse hän ois sen liiton p. LEINO. -- te tiedätte sen, että Kristus on jokaisen miehen p. ja että mies on vaimon p. ja että Jumala on Kristuksen p. UT. Hän oli keskustelussa p:nä ja johtona PAKK. — Olla suuna p:nä, p:nä päsmärinä joka paikassa. — *Yhd.* perheenp.

6. eril. esineiden osista, jotka muodoltaan t. sijainniltaan muistuttavat päätä, vars. jnk esineen ylimmästä, uloimmasta osasta; myös personifioituna; vrt. kanta, kahva, kädensija, nuppi; huippu, latva, terä. | Puukon, miekan, naulan, nuppineulan, tulitikun p. Kaalin p. Lausunto osui naulan p:hän 'kohdalleen'. Oras työntää p:tään esille. Kukka nostaa p:tään. Ruis varisi päistään. Poimia päitä [= tähkiä] pellolta. Ohran, vehnän, rukiin p:t. — Vuorien p:t kohosivat pilvien tasalle. Pyrstötähden p. ja pyrstö. Siittiön p. ja pyrstö. — Nuotin p. ja kaula. Kirjakkeen p. ja jalka. — Jutussa ei ole p:tä eikä häntää 'juttu on tuulesta temmattu, perätön'. Hänen puhetulvassaan ei ollut p:tä eikä häntää [= järkeä, asiaa], ääntä vain. — *Yhd.* tähkäp.; lakka-, vaahtop.; märkäp.; nuppip.; naulan-, vasaranp.; kaalin-, ohranp.; nuotinp.; tunturin-, vaaranp. — *Kirj.* **a.** taulukoissa: otsikko. | Taulukon p. ja jalka. P:n muodostavat jalan eri ryhmien eli sarakkeiden otsikot. **b.** ylin kirjan selän osa sellaisissa kirjoissa, joiden selkä on poikittaisten kohoamien eri osiin jakama.

7. jnk (tav. pitkulaisen) esineen, asian alkut. loppukohdasta, alku, loppu, päätepiste. | Nuoran p:t. Kananmunan tylppä, terävä p. Makkaralla on kaksi p:tä [tav. kuv. 'asioita voidaan katsoa (ainakin) kahdesta näkökulmasta'] SP. Paperikoneen kuiva, märkä p. Istua pöydän p:ssä. Luun, pylvään, seipään, kynän, kannon p. Nenän, sormen p. P:stä vedettävä sänky. Renkien pirtti oli tallirakennuksen p:ssä. Vanhan isännän huone oli rakennuksen p:ssä. Järven toisessa p:ssä. Kosken kohina suvannon p:ssä. Diaz purjehti Afrikan eteläisen p:n ohitse v. 1486. Kulkea tie p:stä p:hän, toisesta p:stä toiseen. Veisata virsi p:stä p:hän. Polttaa kynttiläänsä molemmista päistä 'rasittaa itseänsä liikaa, ajattelemattomasti'. Aloittaa väärästä p:stä. Kalle kuului luokkansa huonoimpaan p:hän. Toinen lapsista vanhemmasta p:stä. -- nenässä utuisen niemen, / p:ssä saaren terhenisen KAL. P:stä pino alettava SL. — *Puhek.* Saada jku langan p:hän 'saada puhelinyhteys jkhun'. — *Kut.* Ohuet loimet katkeilevat kovin helposti, toisin sanoen [katkenneiden loimien] päitä ilmestyy tuon tuostakin esiin. Virheellinen risteily eli p:n juoksu. — *Erik.* **a.** alkua tarkoittaen. | Löytää tien p. Koira ei lakannut haukkumasta vainun p:hän päästyään. Tarttua työn p:hän. Ei saanut työn p:stä kiinni. Päästä jutun p:stä kiinni. Päästä, saada unen p:stä kiinni. Ennen pitkää sai seurakuntakin nuotin p:stä kiinni 'pääsi laulun alkuun'. **b.** loppua, päätepistettä tarkoittaen. | Kadut ovat niin pitkiä, ettei p:tä näy. Saapua määrän p:hän. Vasta myöhään illalla saavuimme matkamme p:hän. Yritykselle tuli varsin pian p. eteen. Päivän p. on käsissä. Itkulle ei näyttänyt tulevan p:tä ollenkaan. Olla jssak tilaisuudessa p:hän asti. Siellä jynkässä loukossansa tahtoo hän murehtia päivänsä p:hän KIVI. -- ovat siis tarkoituksensa p:ssä nyt KIVI. -- oli ajateltava p:hän asti, miten tämä kaikki oli käynyt AHO. -- on varmaa vain: ei taiston p:tä näy LEINO. Kohta kai ne ovat minunkin päiväni p:ssä KATAJA. **c.** *yhd.* Kanta-, kyynär-, kämmen-, olka-, poskip.; hännän-, kielen-, kuonon-, kurkun-, nenänp.; akselin-, hirren-, langan-, pylvään-, saran-, säikeen-, tiilenp.; keula-, kärki-, latva-, perä-, terä-, tyvip.; jalkop.; ala-, alku-, etu-, jälki-, loppu-, taka-, yläp.; suippo-, tylppäp.; etelä-, länsi-, pohjoisp.; irtop.; lyömä-, syöttö-, vastaanottop.; matkan-, määränp.

8. ed:een liittyvää käyttöä. — *parhaasta, enimmästä päästä* enimmäkseen, etupäässä, parhaastaan, melkein yksinomaan. | Hevonen syö parhaasta p:stä heiniä. Minä parhaasta p:stä vain kuuntelin. Korjaukset on tehty parhaasta p:stä musteella. Maksuvälineinä käytettiin enimmästä p:stä oravannahkoja. — *päivät päästään* yhtäjaksoisesti, keskeytyksettä päivästä toiseen, päivät pääksytysten, um-

peensa. | Tehdä samaa työtä päivät p:stänsä. — *yhtä, samaa, suoraa, täyttä* jne. *päätä* vrt. kohtaa 2.b. | Lähteä pois samaa, suoraa, sitä, tuota p:tä [= heti, aikailematta] takaisin. Tuli pihaan ja meni yhtä p:tä [= heti, saman tien] sisälle. Pojat kävivät yhtä p:tä [= tämän tästä, vähän väliä] ulkona. Yhtä p:tä loukataan suomen kieltä kaikin tavoin. Hän oli yhtä p:tä [= yhtäjaksoisesti] poissa kotoaan kolme vuotta. Tehdä jtak täyttä p:tä 'täyttä vauhtia, intensiivisesti, antaumuksellisesti tms.'. Tunnustanpa, että mieleni täyttä p:tä on jo iskenyt tyttöön KIVI. -- aikoi p:tä suoraa juosta riiheen ALKIO. — *Yhd.* oiko-, äkkip:tä.

9. pätkä. | Laudan p. Lankun p. Paperossin, sikarin p. -- ottaa lakkaristaan kynttilän p:n, johon hän pisti valkean PÄIVÄR. Laulun p. — *Yhd.* hirren-, lankun-, laudan-, pölkyn-, tukinp.; makkaranp.; sikarin-, tupakanp.

10. yhd:oja, jotka eivät kiinteästi liity ed. ryhmiin. | Puuska-, pyry-, tuuli(ai)s-, vihurip.; tila-, välip.; läikkä-, pälvi-, umpip.; läjäp.; ärräp.

2. **pää** *onom.interj.* pässin, lampaan ääntelystä t. sen matkimisesta; vrt. mää. | P., p., pässi kulta, / anna villas mulle! AK.

pää- 1. tärkein, huomattavin, merkittävin, suurin, johtava, keskeinen, keskus-, olennainen tms.;)(ala-, sivu-, lisä-, apu-. **2.** päähän kuuluva, liittyvä, päässä oleva, pidettävä, käytettävä tms.

pää|agentti *s. liik.* Terästehtaan p. **-aihe** *s.* Riitaisuuksien p. Näytelmän p:ena on traagillinen rakkaustarina. Pilasterien käyttö julkisivujen p:ena. — *Mus.* sävellyksen tärkein ja huomattavin sävelaihe. **-aine** *s.* Graniitin p:et ovat alkalimaasälpä ja kvartsi, sivuaineita mm. kiille ja sarvivälke. — Valitsi kandidaatintutkintonsa p:eksi matematiikan. Venäjän kieli oli kouluissa p:ena. **-aineosa** *s.* Makeisten p:na on sokeri. **-aine|s** *s.* Ravintomme p:ksia ovat kala, liha ja vihannekset. Kimmoisa savi on p:ksena kivi-, fajanssi- ja posliiniastioissa. — Soitinsävellys, jonka p:ksena on sarja luonteenomaisia kansansävelmiä. **-ajatu|s** *s.* Kantin historianfilosofiset p:kset. Punnitusdiopteri on p:kseltaan samanlainen kuin punnituskone. Loppiaisen p. on pelastuksen ilmestyminen. **-akseli** *s.* Koneen apu- ja väliakselit saavat liikkeensä hammaspyöriensä välityksellä p:sta. — *Fys.* linssin t. (koveran t. kuperan) peilin keski- ja polttopisteen kautta kulkeva suora; vrt. sivuakseli. — *Mat.* kartioleikkauksen polttopisteiden kautta kulkeva akseli. **-ala** *s.* **1.** tärkein, keskeisin ala. | Taiteellisen improvisoinnin p:t ovat musiikki, näyttämötaide ja runous. Yhtiön p:na on palovakuutus. N. N. valitsi p:kseen arkeologian. **2.** *kansanr.* päänalunen. **-alttari** *s.* vars. katolisissa kirkoissa: tärkein, (pää)kuorissa sijaitseva alttari; vrt. sivualttari. | Jokaisella kirkolla oli nimikkopyhimyksensä, jota palveltiin p:lla. **-alue** *s.* Tuotannon p:et. Pronssikauden kulttuurin p:et. **-ammatti** *s.* **-ampumasuunta** *s. sot.* varsinainen ampumasuunta. | Pikakiväärin, patterin p. **-ansio** *s.* P. öljymoottorin keksimisestä ja kehittämisestä kuuluu Saksalle. Runokokoelman p:na on muodon selvyys ja terve elämänkäsitys. — N. on saanut p:nsa kutomatöillä. **-armeija** *s.* Saksan p. Napoleonin p. **-artikkeli** *s.* Suomen viennin p:t. — Sanomalehden johtava eli p. **-arvonta** *s.* P:an osallistuvat myös aikaisemmissa arvonnoissa voittaneet arvat.

pää|ase *s.* Hopliittien p:aseena oli kahden metrin pituinen työntökeihäs, apuaseena lyhyt miekka. **-aseistu|s** *s.* Sukellusveneiden p:ksena ovat torpedot tai miinat. **-aselaji** *s.* Jalkaväki on edelleenkin kaikkien nykyisten armeijojen p., josta taistelun lopullinen ratkaisu lähinnä riippuu. **-asema** *s.* Sähkölaitoksen p:lta johdetaan virta kaupungin eri osissa sijaitseville muuntaja-asemille. **-asi|a** *s.* P:at on pidettävä erillään sivuasioista. Suurissa p:oissa olemme yksimielisiä. Mennä puheessa suoraan p:aan. Laatu on p., ei paljous. P. on, että työ tehdään hyvin. — *pääasiassa* (adv.) etupäässä, parhaasta päästä, enimmäkseen, pääasiallisesti. | Hän on toiminut p:assa liikealalla. Arvostelu on keskittynyt p:assa kolmeen kohtaan. **-asialli|nen** *a.* **-sesti** *adv.* olennainen, keskeinen, ensisijainen, hallitseva, tärkeä, perus-, pää-. | Perheen p. elättäjä. Teoksen p. sisältö. Silppu oli karjan p:simpana talviravintona. Verot maksettiin p:sesti viljana. Tehdas käyttää raaka-aineenaan p:sesti kotimaista pellavaa. **-asiamies** *s.* pääagentti, -edustaja. | Toiminimen Suomessa oleva p. **-asioimisto** *s.* Keskinäisen Vakuutusyhtiön Sammon Helsingin p. **-asteikko** *s.* **-ateria** *s.* Päivällinen on tavallisesti vuorokauden p. **-aukko** *s.* Tulivuoren p.

päädyitse *adv.* ja *postp.* Tuvan p. [= päädyn editse] vievä polku.

päädyittäin *adv.* siten, että päädyt ovat vastakkain, pääty päätyä vasten, päädytysten. | Rakennukset ovat p. kiinni toisissaan.

päädylli|nen[63] *poss.a.* < pääty. | Kirkon alkujaan aumattu katto muutettiin p:seksi.

päädytysten *adv.* päädyittäin.

päädytön[57] *kar.a.* < pääty. | P. nelilappeinen harjakatto.

pää|edellytys *s.* Työtarmo on menestymisen p:edellytyksiä. **-edustaja** *s.* Impressionismin p. musiikissa oli Debussy. — Toiminimen Suomessa oleva p. **-edustus** *s.* Ulkomaisen toiminimen Suomessa oleva p. **-ehdokas** *s.* Puolueen p. jhk virkaan. **-eh|to** *s.* Nämät olivat p:dot välikirjassa KIVI. — Hyvä organisaatio on kaiken yrityksen p. Nopea kuivuminen on värin säilymisen p. **-eli|n** *s.* Varsi ja juuri ovat kasvien p:miä. — Valtion p:met. Nelitahtimoottorin p:met ovat --. **-elinkeino** *s.* Maamme p:t ovat maatalous, teollisuus ja kauppa. — *Leik.* Syöminen on p. ja maanviljelys sivutulo SP. **-emäntä** *s.* Pitojen, ravintolan p. **-enkeli** *s.* arkki-, ylienkeli. | P. Miikael. — Ei auta, vaikka hän olisi itse p:n lapsi CANTH. **-ero** *s.* **-eroavuu|s** *s.* Eri käsityskantojen p:det. **-erä** *s.* Menojen p:n muodostavat ruokatalousmenot. He-

vosten ruokinta on sopivinta järjestää kolmessa p:ssä tapahtuvaksi. **-esikun|ta** *s. sot.* puolustusvoimain komentajan esikunta ja samalla puolustusministeriön alainen, sen toimialaan kuuluvan hallinnon keskusvirasto; *harv.* päämajasta. | P:nan koulutusosasto. — Mannerheimin p. Espanjan kansallismielisten p:nan tiedonanto sotatapahtumista. **-esine** *s.* — *Lak.* esine, joka aivan yksinään ja itsenäisesti muodostaa oikeuksien ja oikeussuhteiden objektin;)(sivuesine. **-fasadi** *s. rak.* päätulkisivu. **-generaattori** *s. sähk.* Voimalaitoksen p. **-haara** *s.* Henkitorven kaksi p:a. Joen p:t. Suvun nuorempi p. Kotimarkkinateollisuutemme p:t. Taiteen p:t. **-haarautuma** *s.* Reformoitu kirkko on luterilaisen kirkon rinnalla toinen protestanttisuuden p. **-hahmo** *s.* Väinämöinen ja Ilmarinen ovat Kalevalan p:ja. P:ltaan ovat kreikkalaisen antiikin temppelit miltei samankaltaisia. **-hakkaus** *s. metsät.* määrämitan saavuttaneiden terveiden puiden hakkaus, uudistushakkaus. **-halli** *s.* **-hallinto** *s.* Paikkakunta, missä liikkeen p. sijaitsee. **-hana** *s.* Kaasu-, vesijohdon p. **-harja** *s.* **1.** hiusten harjaamiseen käytetty harja, hiusharja. **2.** tärkeimmästä harjasta. | Georgialaiset asuvat Kaukasuksen p:n etelăpuolella. — Käynnistysvastuksen apuharja on yhdistetty mekaanisesti p:an. **-harjan|ne** *s.* Vuoren p. Porkkanan hedelmän p:teet. **-harjoitus** *s.* = kenraaliharjoitus. **-harrastu|s** *s.* Hänen p:ksenaan on kirjallisuus. **-heikkou|s** *s.* Teoksen p:tena on pidettävä sen epätieteellisyyttä. **-heimo** *s.* Hottentotteja on kolme p:a. **-henkilö** *s.* Näytelmän, romaanin p. **-hermo** *s.* Jalkavarren p. on iso lonkkahermo. — *Kuv.* Rautatie on nykyaikaisen liikenteen p. **-herra** *s.*

päähine[78] *s.* päässä suojana t. koristeena käytetty (vaatetus)esine: hattu, lakki, myssy, huivi tms. | Neulottu, huopainen, pitsinen p. Tarjoilijatar pitää päässään pientä p:ttä tai ruusuketta. Tehdä kunniaa viemällä oikea käsi p:eseen. Kypärä on jostakin kovasta aineesta tehty p. — *Kuv.* - - herrasorsat ovat saaneet uuden metallinvihreän p:en T.VAASKIVI. — *Yhd.* huopa-, nahka-, pitsi-, rautap.; kalastajan-, sotilasp.; huppu-, pussip.; suippop.; hiihto-, lento-, uimap.; sade-, talous-, yöp.; kesä-, kevät-, talvip.

-päähineinen[63] *poss.a.* Musta-, puna-, valkop.

päähiset[63] *s. mon. kans.* päitset.

päähkä[11] *s. lääk.* erään sienen (Achorion Schoenleini) ihmiselle ja muutamille eläinlajeille aiheuttama krooninen tarttuva ihotauti.

pää|huivi *s.* päässä pidettävä huivi, pääliina. **-huol|i** *s.* P. oli leivästä. Hänen p:enaan oli eväiden laitto retkiä varten. **-huomautu|s** *s.* Arvostelijan p:kset olivat vain muodollista laatua. **-huomio** *s.* Risataudin hoidossa on p. kiinnitettävä yleistilan parantamiseen. **-hyppy** *s. voim.* pään ja käsien varassa suoritettu telinehyppy.

päähyt[73] *dem.s. runok.* < pää. | - - käsi kättä, p. päätä vasten *MANN. Jalka maassa teutaroivi, / p. pilviä pitävi KAL.

pää|hyve *s.* Lapsen p:hyveitä ovat kuuliaisuus, totuudenrakkaus ja toverillisuus. **-hyökkäy|s** *s.* P:ksen naamioiminen valehyökkäykselläl.

päähän *postp.* ks. päässä.

päähän|piintymä *s.* (mielisairauden jättämä t. sen oireena oleva) pitkäaikainen yliarvoinen idea t. harhakäsitys, joka ei ole poistettavissa millään järkisyillä, piintynyt päähänpisto, piintymä, fiksi idea. | Hän oli yhtä itsepäinen kuin jonkin p:piintymän kannustama mielipuoli. Hänellä oli sellainen p., että harmaapukuinen mies ajoi häntä takaa. — Kullakin on omat pelkonsa ja p:piintymänsä ja omat omituisuutensa. **-pinttymä** *s.* = ed. | Epäluulo voi kehittyä p:ksi, sairaalloiseksi henkiseksi kasvannaiseksi. **-pisto** *s.* äkkiä ja sattumalta mieleen tulleesta ajatuksesta: mieleenjuolahdus, -johtuma, mielijohde, päähänpälkähdys, -päläys; oikku, idea. | Poikamainen p. Hetkellinen p. Nerokas p. Kummallinen, sairaalloinen p. Piintynyt p. 'päähänpiintymä'. Saada jk p. Seurata, toteuttaa p:jaan. **-pälkähdy|s** *s.* mieleenjuolahdus, päähänpisto. | Hän sai usein nerokkaita p:ksiä. **-päläy|s** *s. ark.* = ed. | Kuvaavia ovat hänelle [Seitsemän veljeksen Timolle] tyhmät p:kset ja sananparret, jotka ryntäävät esteettömästi kuuluville, kesken muiden puheita TARK. **-pänttäys** *s.* muistiin päntääminen, takominen. | Läksyjen koneellinen p.

pää|ilmansuunta *s.* vrt. väli-ilmansuunta. | Pohjoinen, etelä, itä ja länsi ovat p:ilmansuunnat. **-insinööri** *s.* tehdaslaitoksen tms. johtavasta insinööristä; vrt. yli-insinööri. | Toiminimen, kaupungin p. **-intendentuuri** *s. sot. vanh.* nyk. (päämajan t. pääesikunnan) intendenttiosasto. **-interventio** *s. lak.* pääväliintulo. **-isku** *s.* Hyökkääjä kohdisti p:nsa vihollisen vasempaan sivustaan. — *Mus.* säkeen yhteyttä koossa pitävä, muita painavampi, tav. ensimmäinen isku; vrt. koho-, sivu-, väli-isku. | P:n asema on luonnollisimmin säkeen alussa, joko kohoiskun edeltämänä tai ilman sitä. **-iskullinen** *a. mus.* vrt. ed. | Pitkä alkusävel on mieluimmin p. **-isän|tä** *s.* **1.** Kutsujen p. — *Mer. lak.* laivanisännistöyhtiön osakas, joka on valittu johtamaan varustamon asioita. **2.** *el.* ja *kasv.* eläin t. kasvi, josta jk isäntää vaihtava loiseliö saa pääasiallisimman ravintonsa; vrt. päăravintokasvi, väli-isäntä. | Horkkasääski on veriameeban väli-isäntä, ihminen p.

pää|jakotaulu *s. sähk.* Sähkölaitos tuo talon kellariin ns. talojohdon maakaapelina, joka päättyy talon p:jakotauluun, johon on lisäksi sijoitettu pääveitsikytkin ja päävarokkeet, kaikkien lähtevien johtojen varokkeet sekä mittareita yms. **-jakso** *s.* vrt. alajakso. | Rautakausi jakautuu kahteen p:on, vanhempaan ja myöhempään rautakauteen. Koulutus jakautuu viiteen p:on. Työn suorituksen p:t. — *El.* ja *kasv.* eläin- ja kasvisystematiikan pääryhmistä käytetty nimitys. | Koko eläinkunta jaetaan tavallisesti 8 p:on, nämä luokkiin, luokat lahkoihin jne. Niveljalkaiset ovat eläinkunnan runsaslajisin p. — P. Cormophyta (lehtivartiset), I kaari Archegoniatae (munapesäkkeiset), I alakaari Bryophyta (samma-

let). — *Mus.* = esittelyjakso. **-jalkainen** *a. el.* Helmivene on nelikiduksinen p. [= pääjalkaisiin kuuluva] nilviäinen. — *S:sesti.* P:set 'mustekalat'. Kahdeksanlonkeroiset p:set eli merituursaat. **-jehu** *s. ark.* Hosui kokouksen p:na. **-johtaj|a** *s.* 1. useiden keskusvirastojen ja eräiden suurten liike-, tehdas- yms. laitosten ylimmästä johtajasta käytetty nimitys; vrt. ylijohtaja. | Rautatie-, koulu-, metsähallituksen p. Suomen Pankin, Pohjoismaiden Yhdyspankin p. Oy. Yleisradio Ab:n p. 2. laajemmin: ylin johtaja, päällikkö. | Suffragettien p:ana esiintyi E. P. N. N. kuuluu vapaussodan p:iin. **-joh|to** *s.* N. N. otti isänsä kuoltua käsiinsä liikkeen p:don. Hallituksen p. oli ylimaaherralla. Työväestö sai p:doltaan käskyn ryhtyä lakkoon. — *Sähk.* P:don kanssa rinnakkain kytketty sivujohto. — P:dossa kulkeva höyry, kaasu. **-johtokunta** *s.* Pankin, liiton p. **-joki** *s.* P. ja lisäjoet. **-jono** *s.* Vuoriston p. **-jouk|ko** *s.* Retkikunnan p. Muuttolintujen p:ot. — *Sot.* Spartalaiset seisoivat Persian p:koja vastassa. Jälkijoukon tehtävänä on suojata p:koa vihollisen takaa-ajolta. **-juhla** *s.* Pääsiäinen oli juutalaisten p. Rääpiäiset ovat usein itse p:a hauskemmat. **-julkaisu** *s.* Tiedemiehen p:t. Kansanrunoutta koskevat p:t. **-julkisivu** *s.; syn.* pääfasadi. | Temppelin p:n muodostaa kaksi mahtavaa, ylöspäin kapenevaa porttitornia, joiden välissä sijaitsee pääovi. **-jumala** *s.* Muinaisgermaanien p:t kuvastuvat vielä viikonpäivien nimissä. P:n temppeli. Foinikialaisten p. oli Baal. **-jumalanpalvelus** *s.* Päiväjumalanpalvelus on kristillisen seurakunnan p. **-juoni** *s.* Näytelmän p. **-juurellinen** *a.* vrt. pääjuuri. | P. kasvi. **-juureton** *a.* vrt. seur. | P. kasvi. **-juuri** *s. kasv.* useimmilla paljassiemenisillä ja kaksisirkkaisilla alkio- 1. sirkkajuuresta kehittynyt vahva juuri, josta lähtee sivuille juurihaaroja; vrt. lisäjuuri, paalujuuri. | Mukulamaisia p:a ovat porkkanan ja lantun juuret. — *Kuv.* Missä ei ole elävää uskoa Jumalaan, siellä on elämän p. katkennut. **-jännite** *s. sähk.* kahden äärijohtimen, vaihejohtimen välinen jännite; vrt. vaihejännite. **-järjestelmä** *s.* **-järvi** *s.* Saimaa on Vuoksen vesistön p. **-jäsen** *s. kiel.* Subjekti ja predikaatti ovat lauseen p:et.

pää|kaari *s.* Usein näkyy kaksi sateenkaarta; varsinaisen p:kaaren ulkopuolella voi näet näkyä toinen heikompivärinen sivukaari. Sillan p. — *Mer. tekn.* = nollakaari. **-kaje** *s. fon.* Ääniasteikon mukainen suuaukon ja kielen asennon muuntelu edistää pää- ja suukajeen tasoittelua. **-kala** *s.* Järvi, jonka p:t ovat kuha ja lahna.

pääkallo *s.* 1. kallo, pää (vars. sen luusto), pääkoppa, kraaniumi. | P. antropologian tutkimuskohteena. P:n tärkeä rodullinen ominaisuus on sen pituuden ja leveyden suhde. Ihmisen, karhun, rotan p. Murhatun p. oli isketty kirveellä mäsäksi. Hänen p:nsa leveässä otsassa paistoivat syvissä kuopissaan kärsivän kiiluvat kummalliset silmät KIANTO. -- laputa tiehesi, muuten otan tämän tuolin -- ja lyön sen pirstaleiksi p:osi *TARK. — *Erik.* ymmärrystä yms. ajatellen; vrt. pää 3. | Minun tyhmän p:ni mukaan on Aapo ylimalkaan harkinnut asiat jotenkin järkevästi KIVI. 2. ed:een kiinteästi liittyen: paljaana oleva pään luusto. | Puuhun oli ripustettu metsäeläinten nahkoja ja p:ja. P. irvisteli lääkärin työpöydällä. -- ikkunaaukot ammottivat tyhjinä ja mustina kuin p:n silmäaukot K.LEHTIMÄKI. — *Erik.* vars. hengenvaaran merkkinä käytetystä pääkallon kuvasta (tav. lisäksi kallon alapuolella sääriluut ristissä). | P:n kuva myrkkypullon kyljessä. — Osaston nimenä oli musta l. koston legioona, koska siihen kuuluvilla oli musta asepuku ja lakissa p:n kuva. Merirosvolaivan lipussa oli p:n kuva. **-kiitäjä** *s.* Acherontia atropos, komea ja kookas kiitäjäperhonen, jonka mustahkossa selässä on pääkalloa muistuttava vaalean keltainen kuvio; *syn.* pääkalloperhonen.

pääkallon|metsästys *s.* monien luonnonkansojen keskuudessa esiintyvä tapa surmata ihmisiä ja tuoda niiden päät voitonmerkkeinä kotiin, missä ne esim. kuivaamalla t. savustamalla saadaan säilymään. **-metsästäjä** *s.* vrt. ed. **-murtuma** *s.* Auton alle jäänyt sai pahan p:n. **-paik|ka** *s.* 1. Ja he veivät hänet paikalle, jonka nimi on Golgata, se on käännettynä: p. UT. 2. *leik.* keskeisestä, tapahtumien polttopisteessä olevasta paikasta, us. pääkaupungista. | Äskettäin p:alta saapuneena hänellä oli paljon tuoreita uutisia kerrottavanaan. N. N. on joutunut seuraamaan urheiluasioita p:alta toimiessaan SVUL:n toimistopäällikkönä. Lumesta ei täällä p:alla [= Helsingissä] ole juuri sanottavasti tietoa tätä kirjoittaessamme TIITUS.

pääkallo|perhonen *s.* = pääkallokiitäjä. **-tiede** *s.* = kraniologia.

pääkallot|on *kar.a.* — *S:sesti el.* P:tomat 'putkisydämiset'.

pää|kamara *s. anat.* otsa- ja takaraivolihaksien välillä sijaitseva vahva kalvojänne, joka on lujasti kiinni ihossa, mutta sen sijaan alustaansa vasten helposti liikkuva. **-kampa** *s.* paitsi tavallisesta tukan kampaamiseen käytetystä kammasta vars. naisten tukassaan käyttämistä (koriste)kammoista. | Palmikot kääräistiin takaraivolle renkaaksi, jota p. piti ylhäällä paikoillaan. **-kamppailu** *s.* **-kamreeri** *s.* **-kanava** *s.* Kastelulaitoksen p. Uruissa on kahdenlaisia ilmakanavia, pää- ja sivukanavia. **-kannat|in** *s.* Sillan päällysrakenne käsittää tukien välisen aukon yli jännitetyt p:timet, niiden kannattaman kannen sekä erityiset poikkisiteet ja jäykisteet. **-kanne** *s. lak.* kantajan esittämä kanne;)(vastakanne. **-kansallisuus** *s.*)(vähemmistökansallisuus. | Unkarilaiset ovat Unkarin p. **-kansi** *s. mer.* aluksen yhtäjaksoinen täysivahvuinen kansi, johon laidoitus, kaaristo ja rungon muu rakenne täysivahvuisena ulottuu. **-kappale** *s.* tärkeimmästä, keskeisimmästä, olennaisimmasta kappaleesta, osasta; *erik.* katekismuksen t. katekeettiseen muotoon laaditun oppikirjan pääosasto. | Äkeen p:et ovat --. Asiakirjan p. ja jäljennökset. Kirja jakautuu kahteen p:eseen. Katekismuksen kolme ensimmäistä p:tta ovat käskyt, uskontunnustus ja Herran rukous. Avioliittoon aikovan oli osattava ulkoa kristinopin p:et. 2. jnk esineen tms.

päässä olevasta kappaleesta, osasta. | Sulakkeen päät on suljettu metallisilla p:illa, joiden väliin on juotettu ohut metallilanka. Separaattorin karan p. — *Leik.* päähine. | Hesse ei saanut silmiään irti Mankišen lakista. Se oli sitten eriskummallinen p. JÄRVENT. **-kartano** *s.* Suomen keskiajan aatelin varsinaiset verottomat p:t, säterit, olivat tavallisesti vain pieniä tiloja.

pää|kassa *s.* Liikkeen konttori ja p. Myymäläkassasta otetaan p:kassaan 20.000 mk. **-kassanhoitaja** *s.* **-kasvi** *s.* Nurminiittyjen p:t ovat sarat ja heinät. — Versoa ei saa irrotetuksi uhraamatta samalla lehteä p:sta. **-katkaisi|n** *s. sähk.* Jakotaulussa olevasta p:mesta voidaan katkaista virta koko huoneistosta. Talon p. **-katselmu|s** *s. sot.* tav. puolustusvoimain t. divisioonan komentajan joukko-osastossa, virastossa t. laitoksessa toimeenpanema juhlallinen tarkastus, johon joukko-osasto järjestyi lippuineen ja soittokuntineen kuten paraatikatselmukseen. | P:ksessa tekee ao. komentaja pääkatselmuskysymykset erikseen päällystölle, alipäällystölle ja miehistölle. — Laajempaa käyttöä. | Turkiseläinten kasvattajat kokoontuvat suureen p:kseen, turkiseläinnäyttelyyn. **-katsomo** *s.* Stadionin p. **-kattila** *s.* — *Mer.* aluksen kuljetuskoneistoon kuuluvista höyrykattiloista; vrt. donkeykone. **-ka|tu** *s.* Liikenne- l. p:dut muodostavat eri kaupunginosien yhdystiet, välittävät suuren ja raskaan liikenteen, kun sen sijaan asunto- l. sivukadut, jotka sijoitetaan p:tujen väliin, välittävät pienempää liikennettä. Hämeenkatu on Tampereen p. **-kaupun|ki** *s.* **1.** kaupunki, jonne on sijoitettu valtakunnan (läänin tms.) hallitus (ja joka us. samalla on alueen suurin kaupunki ja sen kulttuurielämän keskus); vrt. metropoli, residenssi. | Valtakunnan, läänin p. Helsingistä tuli Turun jälkeen Suomen p. Washington on USA:n p. — Rovaniemen kauppala on Lapin läänin p. — P:kiin suuntautuva muuttotuiva. **2.** laajemmin yl. keskeisestä, tärkeimmästä kaupungista. | Marokon sulttaani asuu joskin maan neljästä p:gista. Karjalan vanha p. Viipuri. Rooma kohosi kristikunnan p:giksi. Marseille on saippua-, steariini- ja öljyteollisuuden p. Tampereella on paljon kenkätehtaita, jonka vuoksi sitä on joskus sanottu suutarien p:giksi. **-kaupunkilai|nen** *a.* ja *s.* -suus *omin.* P. henkilö, liike, suurlehti. - - kuinka p:seksi sinä olet käynyt! JÄRN. — P:set ja maalaiset. **-kaupunkilaisittain** *adv.* pääkaupunkilaisten tapaan. | Pukeutua p.

pääkaupunkilais|lehti *s.* **-nuoriso** *s.* **-perhe** *s.*

pää|kerros *s.* Rakennuksen p. on 3. kerros, jossa sijaitsevat konttoritilat. — Kerrosta, jossa tiilet muurin ulkopinnassa ovat muurin poikkisuunnassa, sanotaan p:kerrokseksi eli sidekerrokseksi. **-kertomu|s** *s.* Kalevalan p:kseen liittyy useita sivukertomuksia. **-keskus** *s.* Minneapolis on maailman vehnäkaupan p. Kapinaliikkeen, kulttuurin p. **-kiel|i** *s.* Valtakunnan, konferenssin p. Katolisen kirkon p:enä on edelleen latina. **-kilpailu** *s.* Salpausselän kisojen p. on 50 km:n hiihto. P. viranhaussa näyttää jäävän herrojen A:n ja B:n väliseksi. **-kil|pi** *s.* **1.** eräillä niveljalkaisilla päätä peittävä kuori; vrt. niskakilpi. | Kovakuoriaisen, toukan p. **2.** heraldiikassa: pohjimmainen ja suurin kilpi vaakunassa, jossa on kuvattuna kaksi t. useampia päällekkäin olevia kilpiä. **-kipu** *s.* päänkipu, -kivistys, -särky. | Tuntea viiltävää p:a. **-kirja** *s.* Uuden testamentin p:t. Jansenin "Augustinus"-teoksesta tuli jansenistien teologinen p. Vuoden 1919 hallitusmuoto on perustuslakiemme p. Osakkeen p. ja talongit. — *Erik.* **a.** kirkonkirja, johon merkitään kaikki seurakunnan jäsenet sekä erinäisiä heitä koskevia henkilötietoja, rippikirja. **b.** vars. *lak.* alkuperäinen asiakirja; vrt. kaksoiskappale, jäljennös. | Konkurssihakemus on tehtävä kirjallisesti p:na ja kaksoiskappaleena. **c.** *liik.* kirjanpidossa tilikirjoista, joihin viedään tiedot muista tilikirjoista ja jotka antavat kootun yhteenvedon jstak; nyk. vars. eri tileihin jaetusta kirjasta, josta saa yleiskatsauksen kaikista varoista, veloista, tuloista ja menoista jnak määräaikana. — *Yhd.* päiväp. **-kirjain** *s. mat.* polynomissa se kirjainsuure, jonka alenevien t. ylenevien potenssien mukaan polynomi on järjestetty. **-kirjanpito** *s.* **-kirjanpitäjä** *s. liik.* **1.** ylin, johtava kirjanpitäjä. | Pienehköissä liikkeissä voi konttoripäällikkö samalla toimia p:nä, joka hoitaa tärkeimmän osan kirjanpidosta, laatii tilinpäätöksen jne. — Valtiokonttori on valtion keskuskassana, p:nä ja tilien päälaatijana. **2.** *harv.* pääkirjaa pitävä henkilö. | P., henkilökirjanpitäjä ja tavarakirjanpitäjä. **-kirjasto** *s.* **-kirjoitus** *s.* Sanomalehden p. 'johtava kirjoitus, pääartikkeli'. **-kirkko** *s.* Kaupungin, luostarin, seurakunnan p. Hagia Sofia on bysanttilaisen maailman p. — Saksan protestanttisten p:jen yhdistäminen.

pääkkäin *adv.* pää päätä vasten, päittäin, peräkkäin. | Tukit asetetaan p. Sitoa langat p.

pääk|kö[1*] *s.* **1.** *kans.* Vaan taitaa jäähä monelta silloin [äänestysviiva] vetämättä, jos ei leppä niin kuin tirskahtaisikaan tervapeukalon p:östä [= päästä] KIANTO. **2.** *nahk.* eläimen pään kohdalla oleva nahan osa, päänahka. **3.** *sot.* Ponttoni muodostetaan tavallisesti kahdesta osasta eli p:östä. — *Yhd.* keula-, peräp.

pääkkö|nen[63] *dem.s.* (pieni) pää, pääkkö (1). | Onpa se neuvo kotoisin miehen kallosta, vaan ei hatsaleen ämmän p:sestä KIVI. - - nti Irmakan pieni kaunis kultakutripää on myöskin viisas p. TIITUS. — Ja kevään ensimmäinen kukka ahon laidassa nosti hennon p:sensä TOPPILA.

pää|kohde *s.* Hyökkäyksen p. Hänen tutkimustyönsä p:kohteena oli kasvimaantiede. Valtakunnan ulkopolitiikan p:kohteena oli Venäjä aina Stolbovan rauhaan asti. **-kohdittain** *adv.* tärkeimmät kohdat huomioon ottaen t. valiten tms., suurin piirtein, pääpiirtein. | Esitelmä on selostettu p. lehdissä. Yksilönkehityksessä toistuvat p. ne kehitysvaiheet, joiden kautta suvunkehitys on tapahtunut. Laki on edelleenkin p. voimassa. **-kohdittai|nen** *a.* -sesti *adv.* vrt. ed. | Lyhyt p. esitys jnk tieteen alasta.

Aiheen p. tarkastelu. P. historianopetus. **-koh|ta** *s.* Isänmaan historian p:tien tunteminen kuuluu yleiseen kansalaissivistykseen. Nykyään vallalla oleva käsitys ei voine ainakaan p:dissaan muuttua. Käsityskannat ovat p:diltaan samanlaiset. Porthanilla oli p:din oikea käsitys suomen kielen asemasta suomalais-ugrilaisessa kielikunnassa. **-kohtai|nen** *a.* -sesti *adv.* tav:mmin pääkohdittainen. | P. selostus kirjan sisällöstä. Elämäntottumukset olivat koko Skandinaviassa p:sesti samoja. **-kokki** *s.* Pitojen, ravintolan p. **-komissaari** *s.* Näyttelyn p. N. N. on nimitetty Neuvostoliiton turvallisuuden p:ksi. **-komitea** *s.* **-kompassi** *s. mer.* = normaalikompassi. **-kone** *s.* Laivoissa ilmapumppu käy erityisellä p:esta riippumattomalla voimakoneella. Pää- ja apukoneet. Kehyssaha on koko sahateollisuuden p. **-koneisto** *s.* **-konsulaatti** *s.* pääkonsulinvirasto. | Montrealissa on Suomella pää- ja varakonsulaatti. **-konsuli** *s.* arvoasemaltaan ylin konsuli (merk:ssä 1), kenraalikonsuli. **-konsulinvirasto** *s.* pääkonsulaatti. **-konttori** *s.* Tehtaan, sanomalehden p. Suomen Pankilla on p. Helsingissä ja useita haarakonttoreita eri puolilla maata. Keskusosuusliike Hankkijalla on p. ja kolmetoista sivukonttoria. **-kop|pa** *s.* 1. *anat.* aivokoppa. | Pääkallossa on kaksi osaa: p. ja naama. P:an luut. 2. *ark.* pää, kallo. | P. on kipeä vedosta. Ajaa viisautta jkn p:paan. Hänellä oli koirankujeita p:assaan. Hänellä on kekseliäs p. Mitään suurta ei sinun p:pasi jaksa käsittää. 3. *harv.* hatun kupu. | Hatun p. oli lutistunut. **-kortteeri** *s.*, vars. *kans.* Hänen p:naan oli majatalo. Kivi piti Fanjunkarsia p:naan v:een 1870 asti. — — *Vanh.* päämaja. | Kenraali Mannerheimin p. Seinäjoella. **-kosketin** *s. sähk.* vrt. apukosketin.

pääksy[1] *s. kans.* veneen kokka(puu); myös veneen perästä.

pääksytellen *adv. harv.* pääksytysten. | -- yöt päivät p., halki elämäin / sit' unta lauluin, huiluin oisin kiittänyt LEINO.

pääksyttäin *adv. harv.* pääksytysten. | Hän tiesi sanoa, kuinka monta ohranjyvää menee p. ryssänvirstaan PÄIVÄR. [Kapteeni] pauhasi ja porisi päivät p. KIANTO.

pääksytyksin *adv.* = seur. | Kuorenuottaa vedetään koko talvi päivät p.

pääksytysten *adv.* pää päätä (pääksy pääksyä) vasten, päittäin, peräkkäin. | Tynnyrit pantiin riviin p. Lisääntyessään streptokokit liittyvät p. toisiinsa muodostaen pitkiä jonoja eli ketjuja. — Syksyllä satoi päivät p. 'päivät päästään; yhtäjaksoisesti, keskeytyksettä päivästä toiseen'. Juoda monta päivää p. — Mies työskenteli syksyt, talvet, kevät p. uupumatta.

pääkulku|suunta *s.* **-tie** *s.* — *Raut.* liikennepaikalla ne raiteet t. raiteenosat, joita pika-, henkilö- ym. tärkeät junat käyttävät;)(sivukulkutie. **-väylä** *s.*

1. **pääkuor|i** *s.* (vrt. 1. kuori) pääkallo, -koppa, pää. | Aivot sijaitsevat p:en sisällä. Lapinharakka puhkaisee ensiksi saaliiksi saamaltaan hiireltä p:en päästäkseen käsiksi aivoihin. Musta tukka oli kuin liimautunut p:een. Isku sattui p:een, niin että nahka viiltyi halki. — Hyönteisen p. — Hänen p:essaan säilyivät kaikki asiat. P:essani mun / kuin soihtu roihuaa *JYLHÄ.

2. **pääkuori** *s.* vrt. 2. kuori. | Kirkon poikkilaivat päättyivät nekin joskus kuoreihin, mutta keskilaivan kuori oli p.

pää|kupoli *s. rak.* Suurkirkon p:kupolin vastapainoksi rakennettiin neljä sivukupolia. **-kuva** *s.* Alttaritaulun p. ja sivukuvat. Elokuvanäytännön p. ja täytekuvat. **-kuvio** *s.* 1. Hornien vaakunan p:ssa on sarvi. Pitsin p:t. 2. *sot.* ampumataulu, jossa on maalina pää ja olkapäät; vrt. rintakuvio. **-kylä** *s.* Pitäjän p:t. **-kysymy|s** *s.* Koulukasvatusopin p:ksiä. P:ksen ympärille kytkeytyvät osakysymykset. **-kytkin** *s. tekn.*, vars. *sähk.* **-käsit|e** *s.* Hyvä on siveysopin p:teitä hyveen ja velvollisuuden rinnalla. **-käsittely** *s.* Jutun p. oikeudessa. **-käytävä** *s.* Kirkon, puutarhan p. **-käämi** *s. sähk.* ensiökäämi. **-laakeri** *s. tekn.* Koneen p:t. **-laakso** *s. maant.* vrt. sivulaakso. **-laa|tu** *s.* Kaikki käsitellyt runot ovat p:dultaan samanlaisia.

päälaen|lohko *s. anat.* aivojen lohko, joka sijaitsee ylinnä päälaen kohdalla. **-luu** *s. anat.* loivasti kupera luulevy päälaen kummallakin sivulla. **-silmä** *s. biol.* useimmilla selkärankaisilla aivan surkastunut, mutta esim. nahkiaisilla hyvin kehittynyt väliaivojen lisäke, jonka yläpäässä on silmän tavoin aistiva pullistuma; parietaalisilmä, -elin.

pää|laituri *s.* Sataman p. **-laiva** *s.* Kirkon keski- eli p. **-laivasto** *s.* **-laji** *s.* Lyriikka on epiikan ja draamarunouden ohella runouden kolmas p. [Urheilijan] p. on kolmiloikka. — *Kasv.* kollektiivilaji.

1. **pääla|ki** *s.* (vrt. 1. laki) kiire. 1. ihmisen, vars. *el.* myös eläimen pään ylin, kaareva osa; vrt. ohimo, otsa, takaraivo. | Ihmisen, koiran, kalan p. Hyönteisen p. sijaitsee verkkosilmien yläpuolella. Kalju, paljas p. Korkea p. Munkin p. ajeltiin paljaaksi. Kantaa koria p:ellaan. Huone oli niin matala, että p. miltei ulottui kattoon. Hänen p:keaan peitti kalotti. Punastui p:keaan myöten. Palokärjen p. on punainen. [Eräs asia] harjastaa minua vihan rohkeudella aina p:elta häntäluuhun asti KIVI. — *olla päälaellaan, panna, asettaa, kääntää päälaelleen* (tav. abstr. ja kuv.) olla ylösalaisin, päinvastoin, sekaisin, mullin mallin; panna ylösalaisin jne. | Panna kaikki tosiasiat p:elleen. On asioiden p:elleen kääntämistä väittää, että --. 2. päälakea peittävästä päähineen osasta. | Lappalaisten lakin avara p. on nelikulmainen. 3. *kuv.* vuoren, kallion, mäen, puun tms. päälakea muistuttavasta huipusta, laesta, latvasta. | Kallion, vaaran paljas p. Luodon p. on hieman vedenpinnan alapuolella. Männyn tasainen p. — Katso, kuinka korkealla on tähtien p. vr.

2. **pääla|ki** *s.* (vrt. 2. laki) tärkein, peruslaki. | Värien sopusoinnun perus- eli p. Ilmatieteelliset p:it.

päälaki|ote *s. voim.* jtak liikettä suoritettaessa

asento, jossa kämmenet t. sormenpäät ovat päälaella. **-seisonta** *s. voim.* par. päällänseisonta. **-silmä** *s. biol.* = päälaensilmä.

pää|lattia *s. kansat.* vanhassa pirtissä (ja saunassa) palkitettu osa lattiaa. **-lause** *s.* 1. *kiel.* ajatukseltaan itsenäinen lause, joka ei ole alisteisessa asemassa toisen suhteen. 2. *fys.* teorian pohjana oleva yleinen luonnonlaki, pääsääntö. | Termodynamiikan kolme p:tta. **-lauselma** *s.* Tasogeometrian p:t. **-lauta** *s.* jnk esineen päässä oleva lauta. | Sängyn p. **-lehdykkä** *s. kasv.* kerrannaisen lehden ensimmäisen asteen lehdykkä, joka vuorostaan käsittää pikkulehdyköitä. **-leh|ti** *s.* Kokoomuspuolueen p. on Uusi Suomi. Pääkaupungin p:det. **-leikkaus** *s. fys. min.* kaksi päätaitekerroinsuuntaa sisältävä taso kahtaistaittoisissa mineraaleissa. **-leikkaustaso** *s.* = ed. | Taittavaa särmää vastaan kohtisuora taso on prisman p. **-leima** *s. kuv.* Saarna antaa jumalanpalvelukselle p:n. Kivikirkoissamme on romaanisen p:n ohella goottilaisia yksityispiirteitä. **-leiri** *s.* Vihollisen p.

pääli- → päällys-, ylä-, ulko- tms.

pääliik|e *s.* Koneen työ- ja paluuliikettä sanotaan usein p:keeksi, syöttöliikettä apu- ja sivuliikkeeksi. — Osuuskaupan p. ja sivu- eli haaraliikkeet. — Uskonnolliset p:keet.

pääliikenne *s.* **-katu** *s.* **-reitti** *s.* **-tie** *s.* **-väylä** *s.*

pää|liina *s.* päässä pidettävä liina, päähuivi. **-linja** *s.* P:a leikkaava apulinja. Rautatieverkon p:t. Ihmiskunnan kehityksen p:t. **-linna** *s.* Ala-Satakunta kuului Turun p:n alueeseen. Pääsyä linnaan suojasi pää- (l. sisä-) tai etulinnan muurissa oleva porttitorni nostosiltoineen. **-linnake** *s. sot.* **-linnoitu|s** *s. sot.* — Kuv. Itävalta oli sosiaalidemokraattien p:ksia.

pääll. *lyh.* päällikkö.

päälle *postp., prep.* ja *adv.* Useat käyttötavat normaalityylissä huonoja t. hylättäviä; vrt. päällä, päältä, yllä.

A. tav. *postp.*, harv. *prep.* **I.** gen:n t. poss.-suff:n ohella.

1. paikallisesti. **a.** jnk t. jkn yläpuolelle, jtak ylemmäksi. | Oven p. naulattu hevosenkenkä. Veden p. rakennettu paalukylä. Saappaanvarret ulottuivat polven p. [tai p. polven]. [Tähti] kulki heidän edellään, kunnes se tuli sen paikan p., jossa lapsi oli UT. — Otus haistoi tuulen p. [tai p. tuulen 'siihen suuntaan, mistä tuuli puhaltaa'] jääneen metsästäjän ja pakeni. **b.** jnk (ylä)pinnalle, ympärille, ylle, varaan, nojaan, jtak vasten; us. par. pelkkä all. t. ill. | Nousta mäen p. Riistaaitta on rakennettu paalujen p. Panna kansi astian p. Paneutua makuulle olkien, sängyn p. Panna kädet ristiin rinnan p. Laskea käsi jkn pään p. Kaapin p. kerääntynyt pöly. Lumpeen lehdet nousevat veden p. 'pinnalle'. Panna telki, pönkkä oven p. 'ovea vasten'. Laskeutua pitkäkseen käsiensä p. 'varaan, nojaan'. Astua tyhjän p. Lantavesi levitetään kirren p. 'maan vielä ollessa kirressä'. Aatteles, jos täytyy sun panna kaksi sormea kirjan p. [= vannoa vala] KIVI. [Rakennuksista] ei ole jäävä kiveä kiven p. UT. — Panna yöksi suojus kirjoituskoneen p. Kuraa roiskui miesten p. Pukea takki p:en 'ylleen'. Panna lasten p. kuivaa. — *Kuv.* Vetää risti kaiken entisen p. 'unohtaa kaikki entinen'. Ottaa p:en paras ryhtinsä, tuima ilme. -- jos oikein pahan pääni p:ni otan KIVI. -- ottakaa p:nne Jumalan koko sota-asu UT. Pyhä Henki tulee sinun p:si UT. -- otit lihan p:si, että pelastaisit kaikki AK. Lankeaa p:mme taivaan hirmuinen viha KIVI. Vierittää syy jkn p. Ottaa, saada syy, vihat p:en. -- että teidän p:nne tulisi kaikki se vanhurskas veri, joka -- UT. **c.** päin, vasten, kimppuun. | Ajaa jkn p. Laiva purjehti veneen p. Älä p:ni tule, vaikka pikkuinen olen SP. — *Kuv.* -- köyhyys käy p:si niin kuin rosvo VT.

2. ajallisesti: jälkeen; lisäksi. Käyttö tav. puhekielenomaista. | On harmia harmin p. Veisata virsi virren p. Tehdä syntiä synnin p. Kerta kiellon p. [esim. löylyä kiukaaseen]! Laulaa saarnan p. Ruoan p. raukaisee. Levätä työn p. Mennä kilpailun p. saunaan. "Jaa'a", päätti hän vihdoin ikään kuin ameneksi kaikkein ajatustensa p. ALKIO.

3. jnk määrän yli, lisäksi (tav. *prep.*). | Hän on p. kuudenkymmenen. Vahingot nousivat p. miljoonan. Jauhoja oli p. kilon. Veneen pituus oli p. 4 metrin. Hän lisäsi edellisen huudon p. [par. edelliseen huutoon] markan [huutokaupassa]. Rasittaa itseään p. tarpeen, par. tarpeettoman paljon. Hänelle maksettiin takaisin, mitä hän p. oman osuutensa [par. o. o. lisäksi] oli suorittanut. Perunkirjoitusta älköön viivyteltäkö p. kolmen kuukauden LK. — *kaupan päälle* kaupantekijäisiksi, päälle päätteeksi. | Sain vielä pussin karamelleja kaupan p. -- tuhaksi ja poroksi menis myös Jukolan pohjapuoli ja vielä sen seitsemän poikaakin kaupan p. KIVI.

4. *vanh. kans.* normaalityylissä hylättävää ruotsinmukaista käyttöä. | Vihastua jkn p. → jkhun. Kannella, valehdella jkn p. → jksta. Katsoa jkn p. [→ jkhun, jkta] vihaisesti. -- nupisi Jumalan p. KIVI. -- teroittakaat silmänne jokaisen p., joka vastaanne tulee KIVI. -- jokainen, joka katsoo vaimon p. himoitaksensa häntä UT^{v}. -- eikö savenvalajalla ole saven p. valtaa UT^{v}. Piti viikoista vihoa, / -- / p. laulajan ikuisen KAL. Hän ei ymmärrä hevosten, hyvän p. → hevosista, hyvästä. Kunnian p. [→ kunnialle] käyvä loukkaus. Minulla on todistajat sen asian p. → vakuudeksi. -- puhunut valansa p. oikeuden edessä vähemmän kuin tiesi AHO. Ottaa rahaa kirjan p. → velkakirjalla, -kirjaa vastaan. Pelata korttia rahan p. → rahasta. Päästä voiton p. → voitolle. Hän arvasi ikäni vuoden p. → vuodelleen. Maksaa velkansa ihan pennin p. → pennilleen. Ei se nyt ole niin karvan p. Tehdä jtak leikin p. → leikillään. -- minä panen sinun paljon p. [= haltijaksi (uusi käännös)] UT^{v}. — Joutua tien p. [→ (maan)tielle] talostaan. Saapua paikan p. [→ itse paikalle, tapahtumapaikalle] seuraamaan tilanteen kehitystä. Kyllä

se ajan p. [→ ajan mittaan] valmistuu. Eivät sellaiset keinot pitkän p. [→ ajan mittaan] auta.

II. *postp. ark.* partit:n ohella. | Markka miestä p. 'miestä kohti, mieheen'. Juomia oli varattu pullo pekkaa p.

B. *adv.* ed. pääryhmään rinnastuvaa käyttöä. | Turkin karvainen puoli käännettiin p. 'ulkopuolelle, päälle-, ulospäin'. Pantiin kalat koppaan ja havuja p. peitoksi. Panna puhdasta p. 'pukea puhtaat vaatteet ylle'. — Vars. *ark.* Hyökätä, karata, käydä, rynnätä p. Älä tule p.! Hakkaa p.! Ajaa p. Joulu, pimeä, väsymys pakkaa p. -- jo tunsi tuhon tulevan, / hätäpäivän p. saavan KAL. Painaa p. [= hellittämättä ajaa] jtak asiaa. Pitää p. 'hellittämättä yrittää, tehdä jtak'. Pidä p. vain, älä hellitä! Matkaa oli virsta ja rapia p. Syödä leipää ja ryypätä piimää p. Mene loppuyöksi lepäämään ja vaikka päiväksikin p. Vielä vuosi, ja päiviä p., niin vapisette VT. Luokkahuoneen korkeus olkoon 3,8 m, ei alle eikä p:kään. Parempi p. kuin vaille SP. — Kättä, peukkua p. [jnk sopimuksen tms. vahvistukseksi]! — Kytkeä virta p. → kytkeä virta. Sähkörauta unohtui p. → irrottamatta. Panna jarrut p. → (alkaa) jarruttaa. Vetää haulikon hana p. → vireeseen. Vaihde ei mene p. → kytkeydy. Panna täysi höyry p. (puhek.). Panna vauhti p. → kiihdyttää vauhti kovaksi tms. Passata p. → pitää varansa. Kantaa p. → syyttää. -- kuulkaat p. [= kuunnelkaa], pojat KIVI. Täytyy katsella p. [= katsella toimettomana] vaan, ei auta! KIVI. Laula p. [= pois] vaan; en minä suutu KIVI. — *alkaa päälle* [-p p-] (ark.) alkajaisiksi, aluksi, heti kärkeen. | Hän sai heti alkaa p. tietää, että --. [Juoksija] otti johdon heti alkaa p. — *päälle päätteeksi* kaiken kukkuraksi, kaiken muun lisäksi, vieläpä, loppujen lopuksi. | Hän oli nuori ja p. päätteeksi luutnantti. Hän oli ujo p. päätteeksi. P. päätteeksi syntyi käsikähmä. Hän sai p. päätteeksi nuhteet laiskuudestaan. Anoja ajettiin ulos ja p. päätteeksi vielä usutettiin koiratkin kimppuun.

päälle|ajo *s.* vrt. yliajo. | P:ajon uhriksi joutunut henkilö. **-hyökkäys** *s. vanh.* kimppuun käyminen, hyökkäys. **-hyökkääjä** *s. vanh.* hyökkääjä. **-kantaja** *s. vanh.* ja *leik.* syyttäjä, kantaja; vrt. altavastaaja. | Ei siinä tuomaria, kussa ei p:a SL. **-karkaus** *s. vanh.* (yllättävä) kimppuun käyminen, hyökkäys. | Vihollisen yöllinen p. **-kaupan** *adv. harv.* kaupanpäällisiksi, lisäksi. | Talo poltettiin p. -- minä panen pantiksi sieluni autuuden ja tuuman mitan mustasta parrastani p., jollei -- KILPI. **-kirjoitu|s** *s.*, us. *vanh.* otsikko, rubriikki, osoite tms. | Aineen, asiakirjan p. Lukea sanomalehden lihavat p:kset. Hän sulki kirjeen kuoreen, kirjoitti p:ksen, vieläpä liimasi valmiiksi postimerkin TALVIO. -- Pilatus kirjoitti myös p:ksen ja kiinnitti sen ristiin UT.

päällekkäin *adv.* toinen toisensa päällä t. päälle, päällettäin, päälletyksin, päälletysten. | P. olevat sängyt. Panna, latoa kirjoja p. — Työt ovat kasautuneet p. Laitoksessa toimii kaksi kurssia p. 'yhtaikaa'. Sanoja tuli peräkkäin ja välistä p:kin KATAJA.

päällekkäi|nen[63] *a.* -sesti *adv.*; *syn.* päällettäinen. | P:set [= päällekkäin olevat] rivit. Neljä p:stä laatikkoa. Selkäranka on muodostunut p:sistä nikamista.

päällekäypä *a.*, vars. *ark.* hyökkäävä, aggressiivinen. | Luonteeltaan paha ja p. P. peto. Mutta tämä äkillinen ja p. tapa [esittää aatetta] ärsytti minua LEINO. — *S:sesti.* -- p:ä oli sydänalaan iskettävä AHO.

päällelyöjä *s.* sepän apulainen, pajamies; kivenporaajista se, joka lyö moukarilla poran päähän; vrt. syöttäjä.

päällem|pänä, -pää, -mäksi *komp. adv.* **1.** enemmän päällä, pinnempana. | P. oleva kerros. **2.** par. ylempänä. | Nousta p:mäksi vuoren rinnettä. Asua kerrosta p.

päälle|painama *s.* par. lisäpainama. **-painettu** *a. (partis.)* P. linolimatto 'linolimatto, jossa kuviot on painettu pintaan';)(läpikuvioitu. P. postimerkki 'lisäpainamamerkki'. **-pano** *s.* Parantaa kätten p:lla sairaita. **-päin** *adv.* päälle, ulos-, ylöspäin, pinnalle. | Kääntää turpeen multainen puoli p. Talo on jo p:kin vauraan näköinen. Hänestä näki jo p., että onni oli ollut myötäinen. Ei ollut verihaavaa eikä tiettyä luun vikaakaan p. nähden AHO. **-päätteeksi** *adv.* par. ⌒; ks. päälle B.

päällettäin *adv.* = päällekkäin. | P. olevat sängyt.

päällettäinen[63] *a.* = päällekkäinen.

päälletunkij|a *s.* kimppuunkävijä, hyökkääjä. | Puolustajat torjuivat valliensa takaa p:oiden hyökkäykset.

päälletyksin *adv.* = päällekkäin. | -- niin eli ikänsä kaiken, / ei iloiten eikä surren, / pannen päivät p. LEINO.

päälletysten *adv.* = päällekkäin. | Latoa p.

päälli- (esim. p:pinta, -puoli) → päällys-, ylä-, ulko- tms.

päällike[78*] *s.* heraldiikassa: kuvio, joka on asetettu toisen päälle, niin että se peittää osan siitä. **-ompelu** *s. käs.* = applikaatio(-ompelu).

päällikkyy|s[65] *s.* päällikön asema, käskyvalta, päällikkönä olo. | Laivan, armeijan, joukko-osaston p. Saada, ottaa p. Ryhtyä hoitamaan p:ttä. Linnan p:ttä pitävä eversti. Keisari erotti Wallensteinin p:destä. Presidentillä on Suomen puolustusvoimien ylin p., mutta hän voi sen sodan aikana luovuttaa toiselle. Opetusministeriön p:ttä hoitaa opetusministeri. Merikapteeni N.N:n p:dessä purjehtiva alus. Junamies on konduktöörin p:den alainen. Kun maa- ja merivoimat toimivat yhdessä eikä p:ttä ole erikoisesti määrätty, on päällikkönä -- SO.

päällikkyyssopimus *s. mer. lak.* laivan isännän ja päällikön keskenään tekemä kirjallinen sopimus niistä ehdoista, joilla päällikkö sitoutuu toimeensa.

päällik|kö[2*] *s.* (*lyh.* pääll.) henkilö, jonka käskyvallan alaisena on toisia henkilöitä, jk laitos tms.; johtaja, esimies, päällysmies, päämies, prinsipaali; prefekti. **1.** Laitoksen, viraston,

ministeriön, palokunnan, ratajakson, perkaustöiden p. Maaherra on lääninhallituksen p. Nimismiehen p:könä oli aikaisemmin kruununvouti. Junan p:könä on konduktööri. Konttoristi kävi p:könsä puheilla. Minä olen sinun herrasi ja p:kösi. Pirkkalaiset tekivät p:köjensä johdolla verotusretkiä Lappiin. **2.** *mer.* henkilö, jolla on ylin käskyvalta aluksessa. | Merenkulkuoppilaitoksissa annetaan opetusta kauppa-alusten p:öiksi tai perämiehiksi aikoville. P:ön vene. **3.** *sot.* komppanian t. vastaavan perusyksikön esimies (vrt. kuit. ylipäällikkö); myös esikunnassa toimivasta jnk aselajitoiminnan johtajasta, esim. pioneeri-, viestip.; vrt. komentaja, johtaja. | **3.** komppanian, patterin p. — Varikon p. — *Vanh.* myös komentajista ja johtajista. | Pataljoonan, sotilaspiirin, sotaväen p. Joukkueen p. **4.** *yhd.* Asema-, jaosto-, kanslia-, konttori-, osasto-, toimistop.; heimop.; rosvo-, sissip.; nuijap.; metsäp.; talousp.; huolto-, laivaus-, levikki-, liikenne-, mainos-, myynti-, nuohous-, palo-, pioneeri-, viestip.; komppanian-, patterinp.; alue-, paikallis-, piirip.; arabialais-, mustalais-, pirkkalais-, talonpoikaisp.; intiaanip.; ali-, vara-, ylip.

päällikkö|**kunta** *s.* tav:mmin päällystö. | Armeijalla oli hyvin koulutettu p. **-laiva** *s.* = lippulaiva. **-lääkäri** *s.* Sotasairaalan p. **-virasto** *s.* virasto, jolle kuuluvat asiat viraston päällikkö yksin ratkaisee, toimistovirasto;)(kollegio.

päällikön|**arvo** *s.* **-merkki** *s.* Lippulaivasta tai muusta aluksesta annetaan käskyt sen päällikön nimessä ja vastuulla, jonka p. on alukseen nostettu. **-toimi** *s.* **-virka** *s.*

päällikötön[57] *kar.a.* < päällikkö. | Ottaa p. joukko johtoonsa.

päällimmiten *adv.* päällisin puolin, suurin piirtein, jotenkuten, pintapuolisesti. | Tiedonhalu tuli p. tyydytetyksi. Kokoelmiin ehdittiin tutustua vain p.

päällimmäi|**nen**[63] *sup.a.* ylimpänä (t. ylempänä) oleva, ylin, uloin;)(alimmainen. | Veräjän p. puola. Panna hattu p:seksi naulaan. P. hame. P. puoli. — *Kuv.* Hän halusi olla joka paikassa p:senä ja hyötyä toisten kustannuksella.

päällim|**pänä**, -mäksi *sup.adv.* päällimmäisenä.

päälli|**nen**[63] **I.** *s.* vrt. päällys, päällyste, päällystä. **1.** jnk päällä, ympärillä, ulko-, yläpuolella olevasta, vars. pehmustetta, vuoria tms. peittävästä kankaasta, nahasta tms. | Patjassa oli p. säkkikangasta ja sisuksina olkia. Höyhentyynyn p. Vanupeitteen p. ja vuori. Huonekalujen p:set. Päällystakin p. ja vuori. Turkkiin pitäisi saada uusi p. — Sateensuojan p. Pesupöydän p. on ruostumatonta terästä. Oven pihtipielet ja p. 'kamana'. Luhassa on pohja ja kansi eli p., joiden väliin asetetaan kaide. — *Erik.* **a.** us. *mon.* Kengän p., vuori ja pohja. **b.** *kans.* (maidon päälle kohonnut) kerma. | Kettu menee tupaan, kaataa kirnusta p:sen lattialle KS. **2.** jnk määrän, summan, sopimuksen tms. lisäksi, kukkuraksi tulevasta erästä, lisästä: kaupanpäälliset, -tekijäiset; tav. transl:ssa. | Pikkutavaraa kappaleittain myytäessä annetaan tavallisesti joku p:siksi. Kuningas antoi pojalle tyttärensä ja puolet valtakuntaa p:seksi. Velat maksettiin p:sien kanssa. Hän oli kaunis ja p:seksi [= lisäksi] vielä rikas. Tällainen skandaali tapahtui kaiken p:seksi hänen talossaan! — *Kans.* **a.** vars. vaihtokaupassa halvemman tavaran antajan maksamasta hyvityksestä, välirahasta. | Paljonko maksat p:siä [jos vaihdetaan hevosia]? AHO. -- viel' annan vähän väliä, / pikkuruisen p:siä AK. **b.** *jnk päällisiä* jnk johdosta. | Miehet sydämistyivät verotusasioiden p:siä ja haukkuivat toisensa pataluhaksi. Riita oli tämän vehnäasian p:siä SASU PUNANEN. **II.** *a.* jnk (gen:llä ilmaistun) päällä, yläpuolella oleva. | Veden p. kari. Tuulen p. ranta. Lisäjuuria voi muodostua sirkkavarren p:sestäkin varren osasta. — *päällisin puolin* päällimmiten, pintapuolisesti, suurin piirtein. | Esittää kantansa p:sin puolin. Selostaa kysymystä p:sin puolin. **III.** *yhd.* ed:iin liittyen. | Karva-, nahka-, paperi-, pumpulip.; katto-, turkkip.; irto-, kesä-, ulkop.; patjan-, tuolin-, tyynynp.; kengänp.; oven-, portinp.; maan-, tuulen-, vedenp.; (kasv.) kehän-, sikiäisp.

päälliselli|**nen**[63] *poss.a.* < ed. | Täytetyt puuteokset, joissa ei ole päällistä, tullataan 40 % ja p:set 100 % korottaen. — *Yhd.* nahkap.

päällisetön[57] *kar.a.* < päällinen. | P. turkki.

päällis|**kangas** *s.* Huonekalujen p. **-nahka** *s.* Kengän pohja-, varsi- ja p. Karvalakin p. **-puolin** *adv.* päällisin puolin. | Tarkastella kysymystä p. **-rah**|**a** *s. kans.* väliraha, päällinen (I.2). | Maksaa p:oja.

päällist|**ää**[2] *v.* **1.** *kans.* maksaa päällisiä, välirahaa. | Hän vaihtoi usein Loistolan isännänkin kanssa hevosia ja p:i hänelle useita satoja markkoja PÄIVÄR. **2.** par. päällystää.

päällitse *adv.* ja *postp.* (gen:n t. poss.-suff:n ohella) yli, ylitse;)(alitse. | Olipa vähällä, ettei ajettu p.! Aallot lyövät p. Katsella silmälasiensa p. Nuoli viuhahti hänen päänsä p. Kude ja loimi kulkevat vuorotellen toinen toisensa alitse ja p. — Hänen hautansa p:kö minun onneni täytyy kulkea? TALVIO.

päällitysten *adv.* par. päälletysten.

päällyksetön[57] *kar.a.* < päällys. | P. turkki. P. tavara.

-päällyksi|**nen**[63] *poss.a.* < seur. | Sametti-, nahkap.; vihreäp.

päälly|**s**[64] *s.* **1.** jtak peittävästä, ympäröivästä, suojaavasta: suojus, kääre, pakkaus; päällyste, päällinen. | Pakkauksen eli p:ksen paino on taara. Tavaran p:ksestä, kuten säkeistä ja laatikoista, veloitetaan eri hinta. — Lentokoneen siipeä peittävä p. Pesupöydän p. Vilkasliikenteiset kadut on laskettava kestävällä p:ksellä. Tyynyn p. -- moitteetonna p. takin, / tosin repaleina vuori H.ASUNTA. — *Kirj.* kirjan päällimmäisestä osasta: nidotun kansi, sidotun suojuspaperi; päällyslehti. **2.** päällä, ylhäällä oleva osa t. pinta, yläosa, -pinta; tav:mmin päällystä. | Vaaran p. kasvaa kitumännikköä. Uunin, kaapin p. **3.** *yhd.* ed:iin liittyen. | Kangas-, nahka-, paperi-, puu-, tiili-, turkisp.; sii-

ven-, sängynp.; patjan-, tyynynp.; kuva-, moniväri p.; pakkausp.

päällys|aine *s.* Seinien, lattian p. Kirjojen p:-aineena käytettävä nahka. Vettä pitävänä kanootin p:aineena käytetään maalattua kangasta. **-hame** *s.* vrt. alushame. **-hirsi** *s.* **-housut** *s. mon.* vrt. alushousut. **-kalvo** *s.* Solunseinämien selluloosakerrosta peittävä ohut p. **-kangas** *s.* Ontelokankaan päällys- ja aluskangas. **-kansi** *s.* **-kappale** *s.* **-kasvi** *s. kasv.* = epifyytti. **-kauhtana** *s.* **-kenkä** *s.*, tav. *mon.* vars. naisten ja lasten käyttämä us. kuminen, varrellinen, kengän päälle vedettävä kosteudelta suojaava jalkine; vrt. kalossi. **-kerros** *s.*

päällysketto *s.* **1.** *kasv.* korkeampien kasvien ensi-ikäinen pintasolukko, jonka päätehtävä on kasvin suojaaminen; *syn.* epidermi. **2.** *anat.* = peittoepiteeli. **-solu** *s.* **-solukko** *s.*

päällys|kivi *s.* Myllyn p. **-kude** *s. kut.* vahvistetun kankaan ylempi kude, joka näkyy ainoastaan kankaan oikealla puolella;)(aluskude. **-kumi** *s.* ulkorengas. | Auton, polkupyörän p. **-kuori** *s.* Männyn nilakerrosta peittää p. Kalakukon pohja ja p. **-laatta** *s.* Lieden p. **-lakana** *s.* Vuoteessa käytetään kahta lakanaa, p:a peitteen alla ja aluslakanaa levitettynä patjalle. **-lanka** *s.* Ompelukoneen p. **-laudoitus** *s.* Rakennuksen p. **-leh|ti** *s.* Sipulin p:det. Sikarin p. on rikkoutunut. — Kirjan, aikakauslehden, vihon p. 'kansilehti'. P:den takasivulla oleva kirjan esittely. **-levy** *s.* Myymäläpöydän lasinen p. **-loinen** *s.*, vars. *el.*, harv. *kasv.* jnk isäntäeläimen t. -kasvin pinnalla asuva loiseläin t. -kasvi, ulkoloinen. **-lämpö** *s.* vrt. pohjalämpö. **-metsä** *s. metsät.* taimistoa t. alakasvosta suojaava (ja varjostava) puusto, päällyspuusto. **-mie|s** *s.* henkilö, jonka tehtävänä on toisen työn johto, ohjaus ja valvonta, työnvalvoja, -johtaja, "pomo"; kymmenmies, kymppi; päällikkö. | Lauttauksen p. Laivan p. Hän havitteli pääsevänsä koko poikajoukon pomoksi ja p:-heksi. Näin tehköön farao: asettakoon p:hiä maahan VT. — *Erik.* **1.** eräiden luotsi- ja tullilaitoksessa palvelevien virka- ja palvelusmiesten virkanimitys. | Tullilaitoksessa palveleva I palkkausluokan p. **2.** *leik.* (us. murteellisessa asussa piällysmies) savolaisista puhuen. | Hakea piällysmiehen paikkaa. Savosta tuli sata miestä: yhdeksänkymmentä yhdeksän piällysmiestä ja yksi varapiällysmies SP. **3.** *yhd.* Luotsi-, tullip.; yli-, alip. **-nah|ka** *s.* Helmisimpukan p:asta löydetään usein arvokkaita helmiä. Kookospähkinän p. — Tav:mmin päällisnahka. | Kenkien p. Tuolin p. **-nuttu** *s. kans.* päällystakki. **-osa** *s.* Hatun, uunin p. **-pai|ta** *s.* Sopimaton ihopaita tärvelee p:dan istuvuuden. **-paperi** *s.* Vihkon, makeisen p. **-pinta** *s.* Suksien p. Sähköjohtimen p. **-pu|in, -pu|kine** *s.*, tav. *mon.* Paita on useilla suomensukuisilla kansoilla p:-kimenakin. **-puoli** *s.* Siiven p. **-puu** *s.* Tuohikaton p., malka. **-puusto** *s. metsät.* = päällysmetsä. **-rakenne** *s.* Sillan p. — *Raut.* se osa rautatiestä, jonka muodostavat kiskot, ratapölkyt ja päällyssora; vrt. perusrakenne, ratarunko. **-rengas** *s.* = päällyskumi. **-rima** *s.* **-sivu** *s.* **-sora** *s.* Rautatien p. **-tak|ki** *s.* ulkosalla oltaessa muiden vaatteiden päällä pidetyistä, vars. kylmältä ja sateelta suojaavista tav. pitkistä miesten, naisten ja lasten takeista (tav. vain kankaisista, harv. turkeista) käytetty yleisnimitys. | Tavallinen mies tulee toimeen kahdella p:illa: sadetakilla ja talvipalttoolla tai ulsterilla. Matruusin lyhyt p. Naiset istuvat kahvilassa p:it yllä. — *Urh. ark.* jalkapallopelissä. | Toimia, olla p:kina 'vartioida kiinteästi vastapelaajaa'. — *Yhd.* kevät-, syys-, talvip.; juhla-, matkap. **-takkikangas** *s.*

päällyste[78] *s.* se millä jk on päällystetty, päällys; vars. tien päällystysaineesta. | Ajotielle laskettu p. Asfalttia voidaan käyttää sekä teiden että permantojen p:enä. — Huonekalujen p:enä käytetty kangas. Tavaran p:enä oleva laatikko. Makeisten moniväriset p:et. Pesupöydän ruostumaton p. Seinän p:enä käytetty paneeli. Voileivän maukkaat p:et. — Häkilöityä pellavaa harjattaessa lähtevät ensin tappurat eli p:et. — *Yhd.* asfaltti-, betoni-, kivi-, kumi-, linoli-, lyijy-, nahka-, nikkeli-, sementtip.; jarrun-, kadun-, katon-, lattian-, tienp.; kestop.; ulkop. **-aine** *s.* Teiden p:ena käytettävä hiilimurska.

päällysteetön[57] *kar.a.* < päällyste.

-päällysteinen[03] *poss.a.* Alumiini-, asfaltti-, kangas-, kivi-, kumi-, nahka-, paperi-, pelti-, puu-, sementti-, sorap.; puna-, valkop.

päällyste|levy *s.* **-massa** *s.*

päällystys[04] *s.* **1.** päällystäminen. | Aloittaa jnk p. Tien p. on suoritettava huolellisesti. **2.** päällys, päällyste, päällinen. | Kaapelia jatkettaessa avataan päistä p. varovasti, ettei lankojen eristys vikaannu. Happoa kestävä p. Paketin p. on rikki. **3.** *yhd.* ed:iin liittyen. | Betoni-, kivi-, paperi-, pumpuli-, sora-, tuohip.; sähköp.; lattian-, seinänp. **-aine** *s.* Katujen, kirjan p. **-paperi** *s. kirj.* sidotun kirjan kansien, laatikoiden yms. päällykseksi liimattava paperi. | Marmoripaperin käyttö p:na. **-työ** *s.*

päällyst|ä[15] *s.* jnk yläpinta, paikka jnk yläpuolella, päällys; päällinen, päällyste. | Vaaran p. ja rinteet. Kallion, uunin p. Pöydän, kaapin p. Oven p. eli kamana. Tunturien p:öillä ei kasva puita. Raapia korvansa p:ää. — Huonekalujen p:änä käytetty kangas. Tärpättiöljylakat muodostavat joustavan p:än. — *Yhd.* metalli-, puu-, sinkkip.; lattian-, pöydän-, tien-, uuninp.

-päällystäinen[03] *poss.a.* Kangas-, nahka-, sarkap.; kivi-, tiilip.

päällystämis|tapa *s.* Nikkelöiminen on tavallisin galvaaninen p. **-työ** *s.*

päällystämätön[57] *kielt.a.* P. sähköjohdin, huonekalu.

päällyst|ää[2] *v.* varustaa päällyksellä, kattaa, peittää, ympäröidä; silata, verhota, kääriä. | Asfaltilla p:etty katu, tie. Sinkkilevyllä p:etty pöydän pinta. P:etty voileipä. Seinän p:äminen kaakelilevyillä. P:etty l. peililasi. Amalgamoida eli p. metalleja elohopealla. Galvaaninen p:äminen. Nahalla p:etty nojatuoli. Tavara voidaan lähettää päällyksettä tai vain kevyesti p:ettynä. — Peipponen p:ää pesänsä

naavalla ja sammalilla tehdäkseen sen näkymättömäksi. P:etty kuparijohdin.

päällystö[2] *s.* eräiden (suurten t. pienten) joukkojen, laitosten tms. kaikki esimiehen asemassa olevat henkilöt, päällikkökunta, esimiehistö; *sot.* upseerien, lääkintä-, eläinlääkintä-, farmasian-, insinööri- ja musiikkiupseerien, sotilasvirkamiesten ja kadettien yhteisnimitys; vrt. upseeristo. | P:ön kuuluva henkilö. Laivan p:ön kuuluvat (laivan päällikkö,) perämiehet, konemestarit, lääkäri ja sähköttäjä. Jos veturissa huomataan vikoja, veturimiesten on ilmoitettava niistä p:lleen. — *Yhd.* poliisi-, sotilasp.; asemap.; lento-, palop.; alip. **-asem|a** *s.* **1.** Germaanit saattoivat nousta korkeihin p:iin Rooman sotajoukoissa. **2.** *raut.* suhteessaan jhk laituriin, laiturivaihteeseen, vaihteeseen, seisakkeeseen t. kohtaus-, sivuutus-, valvonta- t. puhelinvalvontapaikkaan se asema t. pysäkki, jonka alaisena kysymyksessä oleva alemman asteen liikennepaikka hoidetaan. **-koulu** *s.* Suojeluskuntain p. **-koulutus** *s.* **-kunta** *s.*

päällysvaat|e *s.* ulkona oltaessa päällimmäisenä käytettävä vaatekappale, vars. päällystakki (t. vastaava); joskus muistakin pukimista (alusvaatteiden vastakohtana); *mon.* vars. yhteisnimityksenä kaikista ulos mennessä ylle otettavista pukimista (hattu, takki, kalossit jne.). | Toga oli roomalaisten p. Työssä ollessaan munkki piti kaavun päällä lyhyttä p:etta. Nauloissa riippui joukko p:teita ja peilipöydällä oli hattuja TALVIO. Mekko oli rohtiminen, paidan tapainen p. Leirille on otettava mukaan alusvaatteita ja seuraavat p:teet: työpuku. matkapuku, päällyskengät - -. — Pukea p:teet ylleen. Riisua p:teensa. P:teet on jätettävä eteiseen. — *Kuv.* - - rehellisyyteni oli minulla p:teena ja päänpeitteenä VT[V]. **2.** Sängyssä oli aina puhdas, valkoinen p. [= päiväpeitto] PAKK.

päällys|vaippa *s.* Kardinaalin p. on punainen. **-velkakirja** *s. lak.* = käärevelkakirja. **-verho** *s.* Talvella oli p:na lammasnahkaturkki. **-vieras** *s. kasv.* = epifyytti. **-viitta** *s.* Arabialaisten valkoinen p., burnus.

päällä *postp., prep.* ja *adv.* Useat käyttötavat normaalityylissä huonoja t. hylättäviä; vrt. päälle, päältä, yllä, alla. **I.** *postp.*, harv. *prep.* (gen:n t. poss.-suff:n ohella). **1.** paikallisesti. **a.** jnk t. jkn yläpuolella, jtak ylempänä. | Lentokone lensi ylhäällä päiden p. Lokki leijaili saaren p. - - pimeys oli syvyyden p., ja Jumalan henki liikkui vetten p. VT. Tuulen p. [tai p. tuulen 'siinä suunnassa, mistä tuuli puhaltaa'] oleva ranta. **b.** jnk (ylä)pinnalla, ympärillä, yllä, varassa, nojassa; us. par. pelkkä adess. t. iness. | Nukkua uunin p. Juna kulkee kiskojen p. Lumpeen lehdet kelluvat veden p. Kissa kyyhötti käpäliensä p. Kun on paikka paikan p., niin on markka markan p. SL. Pitää kalosseja kenkien p. Tuppiroska heilui takapuolen p. - - oli vaarin silmän p. jo ikuinen jää [= kaihi] AHO. Oi Jumalan Karitsa, / piinattu ristin p.! VK. — Kirjeen p. [par. alussa tms.] oli "Rakas äiti". Kellon tuntiviisari on 7:n p., par. kohdalla. Hänellä on p:än [= yllään] turkki. — Taivas maan p. Suurempaa raukkaa ei ole koko maanpiirin p. Faarao oli jumaluuden korkein edustaja maan p. — *Kuv.* Pysyä lujasti maan p. kuvittelematta mahdottomia. **2.** *vanh. kans.* normaalityylissä hylättävää ruotsinmukaista käyttöä. | Olla vallan p. → vallassa. Olla kylän, reissun, tien p. → kyläilemässä, matkalla, liikkeellä, kuljeksimassa tms. Minä olen helmikuun 26 p:stä lähtien ollut makuun p. KAUPPISH. Seurata tapahtumien kulkua paikan p. → (itse) paikalla, tapahtumapaikalla. Usein hänen silmänsä - - lepäsivät uneksuen vienon tyttösen p. KIVI. Mun syystäni / on vihasi / näin syntiskurjan p. VK. **II.** *adv.* ed. pääryhmään rinnastuvaa käyttöä. | Ukkonen on aivan p. 'kohdalla'. Vanhalla paloalueella on jo täysi metsä p. Aitta alla, mylly p., tihkumetsä myllyn päällä [= ihmisen vatsa — suu hampaineen — tukka] ARV. Vaatteet riippuivat resuisina p. — Kaikki purjeet ovat p. → nostettuina. Sähkövirta, kytkin, jarru on p. → kytkettynä jne. Veturilla on täysi höyry p. → veturissa on t. h. Oven salpa on p. → kiinni; ovi on salvassa.

päällä|päin *adv.* ylhäällä, päällä, pinnalla, ulkopuolella. | Esine on käännetty niin, että alapuoli on p. Naisten turkeissa on usein karvapuoli p. — *Kuv.* Ja nyt on peto p. ihmisessä AHO. **-päsmäri** *s. kans.* ks. päsmäri. | - - saivat olla käskijänä ja p:nä kaikissa PÄIVÄR.

päällä(än)seisonta *s. voim.* asento, jossa ruumis on ylösalaisin (jalat ylinnä ja pää alinna) ja ruumiin paino päälaen ja käsien varassa.

päältä *postp., prep.* ja *adv.* Useat käyttötavat normaalityylissä huonoja t. hylättäviä; vrt. päällä, päälle, yltä, alta. **I.** *postp.*, harv. *prep.* (gen:n t. poss.-suff:n ohella). **1.** paikallisesti. **a.** jnk t. jkn yläpuolelta, jtak ylempää. | Oven p. Kuulla siipien havinaa päänsä p. Sumu Suomenlahden p. hiipii, / peittää kaupungin LEINO. Sytyttää kaski tuulen p. [tai p. tuulen 'siitä suunnasta, mistä tuuli puhaltaa']. **b.** jnk (ylä)pinnalta, yltä, ympäriltä; us. par. pelkkä abl. t. elat. | Laskeutua mäen, kiven p. Ottaa päre orren p. Repiä sammalia kivien p. Kuoria kerma maidon p. Pudota uunin p. Tyttö huusi, huikahutti / kymmenennen vaaran p. LEINO. Hieroa vaatteen p. 'vaatteita hierottavalta kohdalta pois ottamatta'. Nyöri putosi rukin pyörän p. Peitto on pudonnut nukkujan p. Riisua, heittää p:än turkki. — Uskaltaudun yritykseen, vaikka paita p:ni menisi 'joutuisin puille paljaille'. P:ni ei näkynyt, miten sisälläni kiehui. — Suopeltoa voi muokata kirren p. 'maan vielä ollessa kirressä'. Moni kansa on hävinnyt kokonaan maan p. — *Kuv.* Hän tunsi painon p:än putoavan. Luoda p:än vieraan vallan ies. Karistaa p:än orjuuden kahleet. - - kyllä tämä joukko naurut p:än ajaa MERIL. - - hän vaarat mun p:ni torjuu VK. **2.** *vanh. kans.* normaalityylissä hylättävää ruotsinmukaista käyttöä. | Tehdä jtak leikin, lystin p. → leikillään. Pelata rahan p. → rahasta. Riidellä tyhjän p. → tyhjästä, tyhjän takia. - - vihamieheksi muuttui pyydysmaiden p. oman heimon mies AHO.

Minkä ihmeen p. sinä sitten ylpeilet NUOLIV. Todistaa, puhua valansa p. → valallisesti. He leikkasivat vuoron p. [→ vuoron perään, mukaan, vuorotellen] palan leipää. **II.** *adv.* ed. pääryhmään rinnastuvaa käyttöä. | P. avonainen laatikko. Päivänvarjo oli p. punainen ja alta keltainen. Päivä p. hellitteli, / alta aaltoset vipasi LEINO. Puhdistaa pyssy sekä sisältä että p. Korjauttaa talo p. ja sisältä. Auttaa vaatteet p. Riisua p. Varakas talo jo p. nähden. Vieno ja viaton p. katsoen 'nööltä, ulkomuodolta'. P. [= pintapuolisesti; pinnallisesti] katsoen voi näyttää siltä, että asia on yksinkertainen. — Vekseliä diskontattaessa pankki ottaa p. pois koron ja antaa jäännöksen vekselin luovuttajalle. Ottaa p. oma osuutensa. — Katsella p. [→ sivusta, syrjästä] toisten ilonpitoa. — -- p. iskein [= yleisesti katsoen, ylimalkaan] hallattomia [vuosia] löytyy kuitenkin enemmin KIVI. — *yltä päältä* kauttaaltaan, kokonaan, yltyleensä. | Olla yltä p. hiessä, kurassa. Yltä p. sammaloitunut mökki.

päältäpäin *adv.* päältä, ylhäältä, yläpuolelta, pinnalta, ulkopuolelta. | Alta- ja p. tehty piirros jstak esineestä. Varjostin on p. lakattu ja sisäpuolelta nikkelöity. N. koetteli p. taskuaan ja totesi, että lompakko oli poissa. Talo on komea jo p:kin. — Avioliittolain 91. §:n mukaan puoliso saa osituksessa p. [= ennen jakoa] erottaa itselleen hänelle kuuluvia vaatteita ja muita henkilökohtaisia esineitä. — P. katsoen vähäpätöinen asia.

päältö[1*] *s. liik. harv.* taara.

pää|luettelo *s.* Kirjaston aakkosellinen p. ja erikoisluettelot. **-lu|ku** *s.* **1.** (vrt. luku II.2.a) ihmisistä ja eläimistä: (henkilö-, mies)luku, lukumäärä. | Äänestää p:vun mukaan, per capita. Jakaa voitto p:vun mukaan. Perheen p. oli 6 henkeä. — Talon karjan p. Ruohovasikat ovat p:vultaan toiseksi suurin raavaseläinten ryhmä lihamarkkinoilla. **2.** vrt. luku II.2.b. | Viennin ja tuonnin p:vuista annettu ennakkotieto. **3.** vrt. luku II.1.b. | Vuosisatoja kestänyt taistelu metsää vastaan on maamme historian p:kuja. **-luok|ka** *s.* Kasvikunnasta peräisin olevat rehut voidaan jakaa kahteen suureen p:kaan: väkeviin ja karkeihin rehuihin. J. Deniker erottaa 6 p:kaa ihmisiä. — *Hall.* (lyh. Pl.) valtion (t. kunnan) tulo- ja menoarvion menopuolen pääryhmä. | Varsinaiset menot jakautuvat hallinnonhaaroittain p:kiin, lukuihin ja momenteihin. — *Kiel.* päämuotoryhmä, joihin verbin taivutusmuodot voi jakaa, suuntaluokka. | Suomen kielessä kuten useimmissa muissakin kielissä on kaksi p:kaa, aktiivi ja passiivi. **-luostari** *s.* Valamon p. ja sivuluostarit, skiitat. **-luottamusmies** *s.* Tehtaan työläisten p. **-lu|u** *s.* **1.** pään luinen osa, pääkallo, -koppa. | Miehen p. murskautui. **2.** pää(kallo)n luista. | Kas, älliä tuonne p:itten sisään ei ole annettu kaikille LEHT.

päälys(-) → päällys(-).

pää|lähde *s.* Joen p:lähteet. Kaupankäynti rikkauden p:lähteenä. Tutkimuksessa käytetyt p:lähteet. **-maa** *s.* Katolisen kirkon p. on vanhastaan Italia. Rooman legioonat kutsuttiin Reinin varsilta puolustamaan valtakunnan p:ta. **-maal|i** *s.* **1.** päämäärä, tavoite. | N. N:n ulkomaanmatkan p:ina oli Pariisi. — Bismarckin p:ina oli Saksan yhdistäminen Preussin johdolla. **2.** tärkein maali. | Rautatiesolmut pommituskoneiden p:eina. **-maja** *s. sot.* ylipäällikön sodanaikainen esikunta; laajemmin yl. keskeinen, keskuspaikka, keskus tms. | Suoraan p:n alainen joukko-osasto. Kapinallisten, rosvojen, poliisin p. Pelastusarmeijan p. Pellervo-Seura on osuustoimintamme p. Helsinki on muodostunut kirjallisten kykyjen p:ksi. **-majoitusmestari** *s. sot.* ylipäällikön t. yleisesikunnan päällikön lähin apulainen operaatioita ja joukkojen järjestelyä koskevissa asioissa. **-malli** *s.* Lapioita on kahta p:a: tasa- ja pyöreäteräiset. **-matemaatikko** *s.* Henkivakuutusyhtiön p. **-menetelmä** *s.* Kupari erotetaan malmeista kahta p:ä käyttäen. **-merkitys** *s.* **-messu** *s. usk.* roomalaiskatolisessa kirkossa keskeisin ja juhlallisin, pääalttarilla aamupäivällä pidettävä messu, korkea messu. **-mestari** *s.* Korjauspajan p. Kansallisen taiteemme p. Akseli Gallen-Kallela. — | "Kenen ihmeen olet sinä nähnyt?" — "Itse p:n, itse Lusifeeruksen!" KIVI. **-metalli** *s.* **-metsik|kö** *s. metsät.* tärkein, leimaa antava metsikön osa, päämetsä. | Metsikkö, jossa p:ön päällä kasvaa jättöpuita. P:ön alla kasvava, toista puulajia oleva alametsä. **-metsä** *s.* = ed. **-mielenkiinto** *s.* **-mie|s** *s.* johtava henkilö, johtaja, esimies, päällikkö, päällysmies. | Hallituksen, valtion p. Perheen, ruokakunnan p. Itse pimeyden p. [= paholainen] on nyt liikkeellä. Kalle oli aina p:henä kylän poikien leikeissä. — *Yhd.* linnan-, valtionp.; sadanp. — *Erik.* **1.** (aatelis- t. ruhtinas)suvun vanhimman (t. hallitsevan) haaran vanhin (miespuolinen) jäsen. | Mannerheim-suvun p:hellä on kreivin arvo. **2.** *lak. liik.* henkilö (liike tms.), joka on oikeuttanut toisen henkilön (t. liikkeen) toimimaan puolestaan, edustamaan t. avustamaan itseään. | Puolustusasianajaja on jättänyt p:hensä puolesta armonanomuksen. — Kauppa-asioitsijan tehtävänä on tilausten hankinta p:hensä laskuun. P:hen kuolema ei vaikuta prokuuran lakkaamista LK. **-mineraali** *s.*

pääministeri *s.* useissa maissa henkilö, joka on valtion päämiehen toimeksiannosta muodostanut hallituksen ja joka, valtioneuvoston puheenjohtajana toimien, lähinnä on vastuussa hallituksen yleisestä asiain hoidosta. **-ehdokas** *s.* **-kau|si** *s.* N. N:n p:della aikaansaatu uudistus.

pää|mitta *s.* Aluksen, koneen p:mitat. **-motiivi** *s.* **-muistutus** *s.* Arvostelijan p. oli, että -- . **-muo|to** *s.* Uusinnassa säilytettiin kirkon p:dot. Maanpinnan p:dot. Avustushuollon p:toja ovat työttömyysavustus ja -vakuutus. **-mur|re** *s.* Kirjakieleemme on liittynyt aineksia molemmista p:teista. **-myyjä** *s.* Koneen p. on -- . **-myymälä** *s.* **-määr|ä** *s.* se lopullinen paikka t. tila, johon pyritään, määränpää, päämaali, päätekohta, (lopullinen) tavoite, tarkoitus, tarkoitusperä. | Retkeilijöiden p:änä oli A:n näkötorni. Kuljeksia ilman p:ää. — Kasvatuksen

p. P:ästään tietoinen henkilö. Sodan p:änä on vihollisen voittaminen. Hän asetti p:äkseen tilan viljelysten parantamisen. P. näyttää olevan saavuttamattomissa. Aapisen yksinomaisena tarkoituksena oli palvella kirkollisia p:iä. **-määrätietoi|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* → määrätietoinen.

päämäärät|ön *kar.a.* -tömästi *adv.* -tömyys *omin.* P. vaeltaminen. -- p:önnä multa päivät vierii AK.

päänah|ka *s.* **1.** päälaella oleva ihon osa; myös ko. ihon osan ja pääkamaran yhteisenä nimityksenä. | P:an hikoilu. Hieroa p:kaan hiusöljyä. — P:kaa liikuttava lihas. P:an suoniverkko. Intiaanit riistivät kaatuneilta vihollisiltaan p:an. P:an metsästäjä. -- pää-nahkansa nyljen tuppeen niskasta aina silmäkarvoihin asti KIVI. — *Kuv.* N.N. vei parhaiden keihäsmiestemme p:at voitonmerkkinä kotimaahansa 'voitti parhaat keihäsmiehemme'. **2.** *nahk.* = pääkkö 2.

pään|alainen *s.* = seur. | Pieni tyyny p:alaisena. Sairaan pää lepäsi p:alaisella. Nukkua takki, kivi p:alaisena. **-alu|nen** *s.* esine, jolla pidetään päätä makuulla oltaessa, nukuttaessa, päänalainen, -alus(ta); tav. = tyyny, pielus. | Ottaa tyyny p:sekseen. Pehmeä p. Kohentaa, pöyhiä p:sta. Maata halko, kivi, mätäs, lumppuja p:senaan. — *Kuv.* -- he nukkuivat -- p:sena hiljainen huoli huomisen päivän puuhista LEINONEN. **-alus(ta)** *s.* = ed.

pää|napa *s.* **1.** *sähk.* Generaattorin p:navat ja niiden väliin sijoitetut apu- l. kääntönavat. **2.** He ovat puolueen p:napoja. **-nauha** *s.* Tytön silkkinen p. — *Kirj.* kapiteelinauha. **-neuvosto** *s.* eräiden yhteisöjen johtavista toimielimistä käytetty nimitys. | Puolueen toimeenpaneva p. Kansainvälisen ammattiyhdistysliiton p.

päänhuimau|s *s.* Sydämenkouristukset ja p:kset.

päänimiö *s. kirj.* kirjan tms. varsinainen l. huomattavin nimiö; myös esim. jnk kirjasarjan nimiö verrattuna sarjan eri kirjojen tms. omiin titteleihin.

pään|kierto *s. voim. urh.* P. vasemmalle, oikealle. — P. ja käden sidonta on tehokas [paini]ote, sillä melkein kaikilla painijoilla on niska heikko sivullepäin. **-ki|pu** *s.* päänsärky. | Nikotiinimyrkytys aiheuttaa p:pua. Kärsiä p:vuista. **-kivistys** *s.* päänsärky. | Valittaa p:tä. **-kuva** *s.* N.N:stä oli tehty kaksi muotokuvaa, rinta- ja p. **-liik|e** *s.* Halveksiva, kiivas p. Voimisteluohjelmaan kuuluvat p:keet. **-meno** *s.* hengenmeno, surma, tuho, turma, perikato. | Virittää rihmoja ja ansoja metsänriistan p:ksi. — Muodostaa salaliitto yhteiskunnan p:ksi. **-mit|ta** *s.* ravi- t. ratsastusurheilussa. | Lohdutus [kilpahevonen] pääsi p:an kilpailijastaan edelle. **-mukai|nen** *a.* -sesti *adv.* myös ⌒. | P. lakki. **-muoto** *s.* **-myötäi|nen** *a.* -sesti *adv.* myös ⌒. | P. tukka. [Koiran] korvat riippuvat p:sesti. **-nyökkäy|s** *s.* Tervehtiä toisiaan p:ksellä. P. eleenä merkitsee myöntöä. **-nyökkääjä** *s. anat.* lihas, jonka päätehtävänä on yhdessä muiden tukilihasten kanssa tukea päätä asemassaan. **-nyökkääjälihas** *s. anat.* = ed. **-nyökähdys** *s.* **-nyökäytys** *s.*

pää|noja *s.* Tuolin p. **-nojallinen** *a.* P. hammaslääkärin tuoli. **-normaali** *s. mat.* oskuloivassa tasossa oleva avaruuskäyrän normaali.

pään|pakotus *s.* päänsärky. **-parannu|s** *s.*, tav. *leik.* kohmeloryypyistä, niiden ottamisesta. | Ottaa p:sta. Hän on taas mennyt kapakkaan p:kselle. **-peit|e** *s.* P:teenä oli naisilla huntu tai myös osa päällysvaatetta. **-peittäjäiset** *s. mon. kansat.* hääpäivän jälkeisenä päivänä vietetyt juhlat, joiden aikana morsian puettiin vaimon vaatteisiin, mm. pää peitettiin liinalla t. myssyllä. **-pesu** *s.* **-pohj|a** *s.* **1.** *kans.* päänalunen. | -- pani lakkinsa ja liivinsä p:aksi ja röijynsä veti peitoksi KATAJA. **2.** *mon.* vain sisäpaikallissijoissa: päänalusen alla, vuoteen pääpuolessa. | Pitää kelloa nukkuessaan p:issa. Istua tuolilla sairaan p:issa. -- Saul makasi --, ja hänen keihäänsä oli pistettynä maahan hänen p:iinsa UT. **-porotus** *s. ark.* (kova) päänsärky. **-pudistus** *s.* P. eleenä merkitsee kieltoa. Kylmä, kieltävä p. **-puolei|nen** *a.* pään puolella, pääpuolella oleva, lähempänä päätä sijaitseva; kraniaalinen. | Sairaalasänkyjen p. pohjan osa on usein kohotettava. Hyönteisen siiven p. osa. **-puol|i** *s.* tav:mmin pääpuoli. **-pyöritys** *s.* **-sidonta** *s. urh.* painissa: sidonta, jossa käsivarrella sidotaan vastustajan pää. **-sility|s** *s.* Kissa kiitoksella elää, koira p:ksellä SL. — *Kuv.* Puhuja antoi p:stä [= kiittävää tunnustusta] hallitukselle. **-suojus** *s.*

päänsärky *s.* päässä tuntuva särky, pääkipu, päänkipu, -kivistys, -pakotus, -porotus. | Ankara, kova p. Reumaattinen, krooninen p. Toispuolinen p. Olla päänsäryssä. Hän on kärsinyt kuusi vuotta p:ä. P. ärtyi niin, että oli mentävä levolle. P. taukosi, hellitti. **-lääke** *s.* **-pulveri** *s.* **-tabletti** *s.*

pään|taivutus *s.* P. taakse, eteen. **-tauti** *s. eläinlääk.* hevosen tavallisin tarttuva tauti, joka paikallistuu etupäässä hengitystiehyiden yläosiin ja pään imusolmukkeisiin aiheuttaen märkivän tulehduksen ja jonka oireita ovat mm. kuume, raukeus, yskä ja sierainvuoto. — *Kans.* muistakin yskää ja nenänvuotoa aiheuttavista hevosten hengitystiehyiden katarreista. **-tutiseerumi** *s.* **-tie** *s.* paidassa tms. vaatekappaleessa oleva aukko, josta pää pujotetaan pukeuduttaessa ja riisuttaessa, kaula-aukko, kaulanreikä. | Paidan, röijyn, viitan p. Avara, neliskulmainen p. Pitsein koristeltu puseron p. **-täy|si** *s. leik.* (kelpo) humalan aiheuttavasta alkoholimäärästä. | Kylläpä se äijä taas on vetänyt p:den ALKIO. Ja sopii siitä [sahdista] -- isännällekin yhden p:den juottaa SILL.

pää|numero *s.* Konsertin p:numerona oli Sibeliuksen II sinfonia. **-nup|pi** *s. leik.* pää. | Kalju p. — Terävä p. P:issa risteilevät ajatukset.

pään|vaiva *s.* (ankara, intensiivinen) pohtiminen, tuumailu. | Nähdä p:vaivaa jstak. Kilpatehtävä antoi hieman p:vaivaa, mutta myös miellyttävää ajanvietettä. Osanottajien majoitus tuotti paljon p:vaivaa kurssien järjestäjille. — Jättää tehtävän ratkaisu toisten p:-vaivaksi. **-valtimo** *s. anat.* valtimo, joka tuo

verta päähän, kaulavaltimo. | Sisempi, ulompi p. Yhteinen p. **-verho** *s.* Tanu oli varsinkin naimaikäisten tyttöjen p. **-vika** *s.* Tulla p:an 'päästään vialle'. **-vikainen** *a.* ja *s.* **-yhtymä** *s.* hevosen ulkomuotonimityksissä: se kohta hevosessa, jossa pää yhtyy kaulaan. | Kapea, ahdas, väljänlainen p.

pää|nähtävyys *s.* Vanha tuomiokirkko on kaupungin p. **-näkökohta** *s.* **-näyttämö** *s.* P:llämme on tänään odotettu ensi-ilta. — Sotatapausten p.

päänä|än, -nsä *adv. vanh. kans.* suoraa, yhtä päätä, päistikkaa. | -- pääsit p. isännäksi KAUPPISH. Maailma vaikk' ois täynnänsä / pimeyden enkeleitä, / päällemme syösten p:nsä VK. Ei p. papiksi päästä SL.

pää|ohje *s.* **-oikeus** *s. lak.* vrt. sivuoikeus. **-oire** *s.* Taudin p:et. **-oja** *s.* valtaoja.

pääom|a *s.* kapitaali. **1.** raha t. (rahaksi arvioitu) omaisuus, vars. sellainen, joka tuottaa omistajalleen tuloa, korkoa, voittoa; tuloa tuottava, ansio-, yksityistaloudellinen pääoma; vrt. varat. | P:aa syntyy kartuttamalla, so. kun ei käytetä kaikkea tuloa kulutukseen. P:aa sanotaan kiinteäksi tai liikkuvaksi sen mukaan, miten helposti tai usein se muuttuu tai on muutettavissa rahaksi. Vapailla p:illa tarkoitetaan sellaisia varoja, jotka ovat heti käytettävissä luoton myöntämiseen tai muihin sijoituksiin. Sijoitettu p. — *Erik.* **a.**)(korko. | Maksaa p:alle korkoa, p:an kuoletusta. Jos lainan koronmaksu laiminlyödään, erääntyy koko p. korkoineen heti suoritettavaksi. — Kuluttaa, syödä p:aa. Summa on lisättävä rahaston p:aan. Antaa p:an kasvaa korkoa. Lainajyvästöstä annettujen lainojen p:at ja korot oli maksettava viljana. **b.** rahasumma tm. omaisuus, jonka jku on kiinnittänyt omaan t. yhdessä toisen t. toisten kanssa omistamaansa yritykseen; myös yrityksen koko perus- ja vararahastosta. | P:ia vaativa liikeyritys. Hän aloitti aivan pienellä p:alla ja on nyt varakas tukkukauppias. Ulkomaisia p:ia oli sijoitettu runsaasti maan teollisuuteen. — Liikkeen vieraat p:at, kuten tavaravelat ja pankkiluotto. Puhdas p. 'liikkeen tms. (inventaarin mukainen) omaisuus vähennettynä veloilla'. -- ei sitä piian ja rengin p:alla korpia kuokita AHO.

2. vars. *tal.* tuotannon välineenä olevat aineelliset tuotteet, reaalipääoma. | Tuotannon tekijät ovat luonto, p. ja työ. Kiinteillä p:illa tarkoitetaan yhteiskunnallisessa tuotantoprosessissa kiinni olevia, kestäviä hyödykkeitä ja liikkuvilla p:illa raaka-aineita, välituotteita, puolivalmisteita, erilaatuisia tarvikkeita, polttoaineita ja teknillisesti valmiita varastoja.

3. laajempaa ja kuv. käyttöä. | Puhutaan henkisestä p:asta, jota edustavat nerokkuus, taiteellinen silmä tai ammattitaidot ja -tiedot, mutta tällöin hävitetään raja kahden eri tuotannon tekijän, työn ja p:an, väliltä. Työmiehellä on p:ansa käsivarsissa, lääkärillä maineessaan. Oppilaan koulussa saama henkinen p. — Mitään uusia aatteita ei syntynyt, elettiin vain vanhalla p:alla. Nuoriso on kansan kallein p. — Henkilöistä, joilla on huomattavasti varallisuutta: omistava luokka, rahavalta, kapitalistit. | P:an häikäilemättömät pyyteet työläisten riistämiseksi. P. on saanut kasvaneen tuotannon tuloksista suhteellisesti suuremman osan kuin aikaisemmin.

4. *yhd.* ed:iin liittyen. | Kauppa-, pankki-, teollisuusp.; osake-, yhtiöp.; maatalous-, metsätalousp.; irtaimisto-, kiinteistöp.; varastop.; rakennusp.; käyttö-, liike-, perustamis-, perus(tus)-, pohjap.; laina-, säästö-, talletusp.; kulutus-, vaihdantap.; aktiivi-, passiivip.; alku-, loppup.; kansallis-, yksityisp.; suurp.; sivistysp.

pääoma|-arvo *s.* **1.** rahaksi arvioitu määrä, jota jnk (säännöllisen) tulon t. menon lasketaan vastaavan arvioimishetkellä. | Elinkoron, eläkkeen p. Jos maatilan puhdas tuotto on 400.000 mk ja vallitseva korkokanta 8 %, tilan p. on 5.000.000 mk. **2.** Pommitus tuhosi suuria sivistys- ja p:-arvoja. **-hakkuu** *s. metsät.* se hakkuun osa, joka ylittää metsän tuoton. **-hyödyk|e** *s.* Koneiden ja muidenkin teollisuuslaitoksissa tarvittavien p:keiden tuontia koetetaan edistää. **-kustannukset** *s. mon.* Vesivoimalaitoksen aiheuttamista menoista ovat korot, kuoletukset ja verot, niin sanotut p., suuremmat kuin käyttökustannukset. **-köyhä** *a.* → pääomista köyhä, vähä-, niukkapääomainen. **-liik|e** *s.* Suomen ja ulkomaiden välinen p. Luotto- ja p:keen muutokset. **-markkin|at** *s. mon. tal.* pitkäaikaisten luottojen markkinat; vrt. rahamarkkinat. | P:oiden tärkeimmät erikoismarkkinat ovat osake- ja obligaatiomarkkinat. Kiristyneet p. **-meno** *s. tal.,* tav. *mon.* P:t tarkoittavat pitkäaikaisten lainojen kuoletuksia, kiinteän omaisuuden ostoa, irtaimiston perushankintoja, uusien rakennusten tms. rakentamista, siirtoja rahastoihin jne. Tuloa tuottavat, tuottamattomat p:t. **-määrä** *s.* Pankin myöntämien lainojen yhteinen p. Elinkoron p.

pääoman|alennus *s. tal.* obligaation nimellisarvon ja sitä pienemmän kurssin välinen erotus. | Jos obligaation nimellisarvo on 100 mk, mutta se myydään 95 mk:lla, saa ostaja 5 %:n p:alennuksen. **-kierto** *s.* Hidas p. **-korko** *s. tal.* pääomasta saatava tulo. | Alkuperäinen p. tulee kysymykseen, kun yrittäjä käyttää omaa pääomaansa. Johdettu p. perustuu sopimukseen ja on joko laina- tai diskonttokorkoa. **-korkovero** *s. tal.* korko- ja osinkotulon perusteella maksettava vero. **-korotu|s** *s.* Yhtiön hallitus päättää p:ksista. **-kysyntä** *s.* **-käyttö** *s.* **-lisäys** *s.* Osuuskunnan p. **-lyhennys** *s.* velkapääoman lyhennys. **-muodostu|s** *s.* pääoman muodostuminen, kasvu, lisääntyminen. | Kun puhutaan p:ksesta, tarkoitetaan usein säästöpääomien kerääntymistä luottolaitoksiin. Todellinen p. on reaalipääomien lisääntymistä. **-niukkuus** *s.* **-omistaja** *s.* kapitalisti. **-pako** *s.* pääomien kiihkeä maastavienti. **-puute** *s.* **-saanti** *s.* Hyvä, huono p. **-siir|to** *s.* Eri maiden välillä tapahtuvat, kansainväliset p:rot. **-sijoittaja** *s.* **-sijoitu|s** *s.* Ulkomaisten henkilöiden p:kset maassa oleviin liikeyrityksiin.

Varma p. **-sijoitusyhtiö** *s.* yhtiö, jonka liiketoiminta rajoittuu sen muihin yhtiöihin sijoittamien pääomaosuuksien hoitoon. **-säästö** *s.* **-tarve** *s.* **-tuonti** *s.*)(pääomanvienti. | Maa, joka ottaa ulkomailta lainan, esim. rakentaakseen rautateitä, harjoittaa p:a. **-vienti** *s.*)(pääomantuonti. | Maassa on harjoitettu laajaa p:ä ulkomaisten velkojen nopean kuoletuksen muodossa. **-voitto** *s.* = pääomankorko. **-vähenny|s** *s.* Säästöpankin lainauskirjaan merkitään mm. lainojen maksetut korot ja p:kset.

pääoma|osuus *s.* Pankin p. OY X:ssä on 750.000 mk. **-panos** *s.* Yhtiön vuosivoitto jaettiin osakkaille heidän sijoittamiensa p:ten mukaisessa suhteessa. **-pula** *s.* **-reservi** *s.* **-rikas** *a.* → pääomista rikas, runsaspääomainen. **-saatava** *s. lak. liik.* velaksi annettu pääoma (ilman korkoja) saatavana. **-tavar|a** *s.* reaalipääomaan kuuluva tavara. | Koneteollisuus, laivatelakat, rakennustarviketehtaat, rakennustoiminta jne. tuottavat p:oita, esim. elintarviketeollisuus sen sijaan kulutustavaroita. **-tili** *s.* **1.** kirjanpidossa: puhdasta omaisuutta käsittävä tili. **2.** karttuva talletustili.

pääomat|on[67] *kar.a.* P:tomana elinkeinona kotiteollisuuden täytyi tyytyä halpaan työhön.

pääoma|tulo *s.*, tav. *mon.* Tulo- ja menoarviossa luetaan p:tuloihin omaisuuden myynnistä kertyneet varat, omaisuuden poistot, siirrot tulo- ja menoarvion ulkopuolisiin rahastoihin, takaisin saadut lainapääomat ja otetut lainat. — Maanviljelijä, joka teettää kaikki työt vieraalla työvoimalla ja sijoittaa siis yksinomaan pääomaa maatalousyritykseensä, saa siitä p:-tuloa. **-vakuutus** *s.* henkivakuutus(muoto), jossa vakuutussopimuksessa kerta kaikkiaan määrätty pääoma suoritetaan yhtenä t. useampana eränä vakuutustapahtuman jälkeen;)(korkovakuutus. **-val|ta** *s.* kapitalistinen yhteiskuntajärjestelmä, kapitalismi, rahavalta; pääomaan perustuva valta. | Vapaan kilpailun arvostelijat ennustivat konetekniikan ja tehdasteollisuuden vievän häikäilemättömään p:taan ja joukkojen proletarisoitumiseen. Kapitalismin eli p:lan aikakausi. — Suurella p:lallaan N.N:n pankkiiriliike vallitsi elohopeamarkkinoita. **-valtai|nen** *a.* -suus *omin.* P. teollisuudenhaara 'teollisuudenhaara, jossa on kiinni runsaasti pääomaa sen käyttämään työvoimaan verrattuna'. — P., kapitalistinen järjestelmä. **-var|at** *s. mon.* vrt. korkovarat. | Rahaston p:ojen käyttö. **-velk|a** *s.* Korkeampien korkomäärien suoritukset lasketaan p:ojen lyhennyksiksi. **-vero** *s.* vero, joka on määrätty pääoman eikä sen tuoton mukaan. **-yhtymä** *s. lak. tal.* yhtymä, jonka luotto ja kehitysmahdollisuudet olennaisesti riippuvat sitä varten kootun pääoman suuruudesta; vrt. henkilöyhtymä.

pää|ominaisuus *s.* Pelkurimaisuus on hänen luonteensa p. **-omistaja** *s.*

pääomit|taa[28*] *v.* = kapitalisoida. | Vuosivoitto p:etaan 4 %:n mukaan.

pää|opastin *s. raut.* kiinteä näkyvä opastin, joita käytetään osoittamaan, onko ratapiharaide, kääntösilta t. rataosuus selvä junan kululle. — *Yhd.* siipi-, valop. **-opp|i** *s.* Predestinaatio-oppi kuuluu reformoidun kirkon uskonnollisiin p:eihin. **-os|a** *s.* **1.** tärkein, huomattavin, keskeisin, suurin osa. | Jousen p:at ovat kaari ja jänne. Armeijan p. säästyi tuholta. P. maan väestöä on katolilaisia. Hän oli jo suorittanut tehtävänsä p:an. Näytelmän p:ien esittäjät. — *pääosalta(an), pääositta(an), pääosaksi* (adv.) etupäässä, suurimmaksi osaksi, tärkeimmiltä, merkittävimmiltä osiltaan. | Rakennus oli p:altaan puusta. Valtaviemäri on p:iltaan entistä luonnonpuroa. Sininärhen pyrstö on p:alta sinivihreä. Alueen vedet virtaavat p:aksi Saimaan vesistöihin. A:n runous on p:altaan luonnonlyriikkaa. — *Yhd.* mies-, naisp. **2.** se eläimen, esineen tms. osa, jossa pää on. | Toukan paksu p. on ruskea. Nuolen terävä p. ja leveä häntäpuoli. **-osak|as** *s.* Liikkeen p:kaat. Yhtiön p:kaana oli valtio. **-osasto** *s.* Museossa on kolme p:a. Vihollisen etujoukon p. **-ostaja** *s.* Puutavaramme p:na on ollut Englanti. **-osuu|s** *s.* Pesä jaetaan ensin p:ksiin ja kuolleen perillisen osuus sitten taas hänen perillisilleen. Saksan kalataloudessa on p. merikalalla. **-otsik|ko** *s.* Sanomalehtien p:ot. **-ottelu** *s.* Nyrkkeilykilpailujen p. **-ov|i** *s.* ulko-ovesta: juhlavin, komein, julkisivun ovi, paraatiovi;)(sivu-, keittiönovi. | Kirkon, kartanon, koulun, talon p. Mennä sisään p:esta. Linnan p:ella oleva vahti.

pää|paha *s.* (pää)paholainen. | -- mahtoikin silloin jo itse piru ja p. olla valloillansa KILPI. **-pahka** *s. lääk.* nopeasti häviävä turpoama siinä kohdassa lapsen päätä, joka ensin syntyy. **-paholai|nen** *s.* Hän olisi valmis palvelemaan vaikka itseään p:sta. **-paikka** *s.* Turku on vanhastaan Suomen tupakkateollisuuden p. **-paino** *s.* Voimakkain paino, p., on suomessa sanan ensimmäisellä tavulla. Hänen puheessaan oli p. aina sanalla "minä". Taloa rakennettaessa pantiin p. tarkoituksenmukaisuuteen. **-painolli|nen** *a. fon.* -suus *omin.* Sanan ensimmäinen tavu on p. Pää- ja sivupainollisia tavuja sanotaan painollisiksi tavuiksi. P. sana. **-painoton** *a. fon.* P. tavu. **-palkinto** *s.* **-palkki** *s. rak.*)(apu-, välipalkki. **-pallo(peli)** *s. urh.* pallopeli, joka on lentopallon kaltaista, mutta jossa palloa saa pukkia vain päällä. **-paloasema** *s.* **-pappi** *s.* **-parveke** *s.* Urheilukentän p. **-patentti** *s. lak.* itsenäinen, toisesta patentista riippumaton patentti;)(lisäpatentti. **-pelaaja** *s. urh.* vrt. seur. | Hyvä englantilainen p. käyttää päätään lähes yhtä varmasti kuin joku meikäläinen palloilija jalkojaan. **-peli** *s. urh.* jalkapallossa: pään käyttäminen pallon iskemiseen t. ohjaamiseen haluttuun suuntaan. | Puolustajan on kyettävä hyvään p:in. **-periaat|e** *s.* Lainsäädännön p:teet. Ohjattavan ilmalaivan p:teet. **-perilli|nen** *s.* Hän on rikkaan setänsä p. Tehdä testamentissaan jku p:sekseen. **-peruste** *s.* P:iltaan väärä olettamus. **-perustu|s** *s.* Demokraattisten valtioiden ideologian yhtenä p:ksena on rauha. **-pes|ä** *s.* Suurkaupungit ovat paheen p:iä.

pää|piha *s.* Tontin p. ja valokuilut. **-piir|re** *s.* Kirkko muistuttaa p:teiltään vanhaa harmaakivikirkkoa. Tapahtuman p:teet. Hänen luonteensa p:teenä oli arkuus. — *pääpiir|teissään, -teilleen, -teiltään, -tein* vain pääseikat huomioon ottaen, pääpiirteittäin, suurin piirtein. | Alkuliman koostumus on p:teissään aina samanlainen. Olettamus pitää vain p:teilleen paikkansa. Olot palautuivat p:teiltään entiselleen. Luokittelu on p:tein seuraavanlainen. **-piirtei|nen** *a.* -sesti *adv.* pääpiirteittäinen. | P. kuva N.N:n kirjailijantoiminnasta. P:set suuntaviivat. P. yleisesitys. Hän tunsi asian vain p:sesti. **-piirteittäin** *adv.* pääpiirtein, pääpiirteisesti. | Hänen huomionsa ovat p. oikeita. Selostaa jkn puhetta p. Suomen kirjakielen historia p. **-piirteittäi|nen** *a.* -sesti *adv.* pääpiirteittäin tapahtuva. | P. selostus, esitys. **-piiru** *s. mer.* P:t osoittavat pohjoista, itää, etelää ja länttä. **-piirustu|s** *s.* Rakennusten p:kset tehdään tavallisesti mittakaavaan 1 : 100, työpiirustukset 1 : 50 ja erikoispiirustukset 1 : 20 tai 1 : 10. **-piispa** *s.* Vapaan katolisen kirkon p. **-pin|ta** *s.* Tukin p:nat siveltiin eristysaineella. **-piru** *s.* Tulkoon nyt vaikka itse p.! **-piste** *s.* Näkö- eli silmäpisteen kohtisuora väli kuvatasosta on distanssi, ja tämän kohtisuoran kantapiste on p. **-pomo** *s.* Hän on puolueensa p:ja. **-ponsi** *s.* Kirjan aatteellinen p. — *Mus.* sonaattimuodon esittelyjakson ensimmäinen, sävyltään enimmiten draamallinen teema 1. ponsi. **-por|ras** *s.*, us. *mon.* Hän ei mennyt sisälle p:taista, vaan sivuportaita keittiöön. Yläkerroksissa olevien luokkahuoneitten tulee olla yhteydessä paitsi p:taaseen myös varaportaaseen. **-portaali** *s.* Kirkon p. **-portti** *s.* Kaupungin, luostarin, hautausmaan p. **-postikonttori** *s.* **-postitirehtööri** *s. vanh.* posti- ja lennätinlaitoksen pääjohtaja.

pää|probleemi *s.* **-puhuja** *s.* Juhlan p. **-pukari** *s. ark.* Kapinahallituksen p:t pakenivat maasta. **-puoli** *s.* Kalan p. ja pyrstö. Vuoteen p. — Lombardien toiminnan p:a oli lainain antaminen käteisestä pantista. **-puolitse** *adv.* ja *postp.* pääpuolen kautta. | Silmukka kuljetetaan kalan p. keskivartalon ympärille. **-puolue** *s.* Porvarilliset p:et olivat vaaliliitossa keskenään. **-puolustuslinja** *s. sot.* koko kaistan levyinen puolustuslinja, jonka asemien on määrä olla taistelun päätyttyä puolustajan hallussa. **-putk|i** *s.* Vesijohtoverkon p:et. **-pu|u** *s.* **1.** jnk päässä oleva puu. | Halkopinon alus- ja p:ut. Pieleksen päihin asetetaan pystyyn p:ut. Jännesahan kehän p:ut. **2.** *puut.* = otsapuu. **3.** *metsät.* vrt. seur. | Kanervatyypin metsissä esiintyvät koivu ja kuusi tavallisesti sekapuina ja toisinaan p:inakin. **-puulaji** *s. metsät.* tärkein, huomattavin puulaji. | Suomen p:t ovat mänty ja kuusi. Sekametsänä pidetään sellaista metsää, jonka kuutiomäärästä yli 10 % on muuta kuin p:a. **-pyhimys** *s.* **-pyhäkkö** *s.* Astarten p. **-pykälä** *s.* Seuran sääntöjen p:t. **-pyrintö** *s.* **-pyrkimys** *s.* **-pöy|tä** *s.* Ruokapöytä oli katettu siten, että p:dästä lähti 4 sivupöytää.

pää|raaka-aine *s.* Sokeri on makeisteollisuuden p. **-raha** *s.* **1.** *tal.* raha, jonka lainsäädäntö on määrännyt kelpaavaksi kaikissa sekä suuremmissa että pienemmissä maksuissa; myös (täysipitoisesta ja -painoisesta) rahasta, joka on löyty siitä metallista, johon maan rahajärjestelmä perustuu; *syn.* perusraha; vrt. vaihtoraha, paperiraha. | Vuoden 1925 rahalain mukaan Suomen pää- eli perusrahana on 100 mk:n kultaraha. **2.** jkn t. jnk päästä, hengestä maksettava raha, tapporaha. | Suden taposta maksettava p. Hylkeistä maksettiin p:a 5 mk kappaleelta. Ettäkö minä haluaisin saada sinun [= sinusta (henkipatosta) luvatun] p:si? JÄRVENT. — *Kansat.* sulhasen morsiamesta tämän omaisille maksama (myöhemmin vain symbolinen) korvaus. **-raide** *s. raut.* suorin ja tärkein raide liikennepaikalla;)(sivuraide. **-rakenne** *s.* **-rakennu|s** *s.* (maalais)talon, kartanon tms. (isäntäväen) asuinrakennus; rakennusryhmän huomattavin, edustavin rakennus; vrt. sivu-, siipirakennus. | P., aitat, talli ja navetta sulkivat pihan neljältä taholta. Kartanon, pappilan p. Talon p. oli maalattu valkoiseksi, palveluskunnan ja talousrakennukset punaisiksi. — Yliopiston p. Parantolan muodostavat iso p. ja kaksi huvilaa sekä varsinainen kylpylärakennus. **-rangaistu|s** *s.* Miltonin eepoksessa "Kadotettu paratiisi" esitetään syntiinlankeemuksen p:ksiksi tyrannit ja valloitussodat. — *Lak.* rangaistus, jota voidaan käyttää itsenäisesti, muista rangaistuksista riippumatta;)(lisärangaistus. **-ran|ka** *s. kasv.* vrt. ranka 2. | Kerkkä on havupuun p:gan vuosikasvain. Ruskolevän p. P:gasta haarautuvat sivurangat. **-rata** *s. raut.* suurten kaupunkien ja asutuskeskusten välinen vilkas- ja raskasliikenteinen rata; vrt. haara-, paikallis-, pikku-, pisto-, poikki-, sivurata. **-rautatieasema** *s.* Hampurin p. **-ravinto** *s.* Pikkulapsen p:na on maito. **-ravintoaine** *s.* Peruna on leivän jälkeen tärkein p. **-ravintokasvi** *s. kasv.* **1.** pääisäntänä oleva kasvi. **2.** kasvi, josta jk eliö saa ensisijaisesti, tavallisimmin ravintonsa. | Porkkanakärpäsen p. on porkkana, mutta sitä näkee myös mm. persiljassa ja tillissä. **-reaktio** *s. kem.* P:n ohella tapahtuvat sivureaktiot. **-rehu** *s.* Karjan p. **-reitti** *s.* **-rekisteri** *s.* Kaupparekisterilaitokseen kuuluvat Helsingissä pidettävän p:n lisäksi paikallisrekisterit. **-rengastaulu** *s. sot.* numeroiduilla renkailla varustettu pääkuvio; vrt. rintarengastaulu. **-reserv|i** *s.* Taistelun kiihkeydestä huolimatta kenraali ei vielä lähettänyt p:ejään tuleen.

pääri[1] *s.* aluksi keskenään ja kuninkaan kanssa yhdenvertaisiksi katsotuista, vain vertaistensa tuomittavissa olevista saman läänin herran (vars. Ranskan kruunun) välittömistä vasalleista käytetty nimitys; sittemmin vain pelkkänä ylhäisaateliston arvonimenä; myös (nykyisin vain Isossa Britanniassa) ylimystön jäsen, jolla on joko sukuperän, vaalin tai virka-aseman perusteella oikeus istua ylähuoneessa (t. sitä vastaavassa edustajainhuoneessa); vrt. lordi. | Suurvasallien eli p:en oikeus. V:n 1814 valtiosäännön mukaan Ranskassa tuli edustajakamarin rinnalle p:en kamari. Englannin

pääministeri Disraeli korotettiin v. 1876 p:n arvoon lordi Beaconsfieldin nimisenä.

pää|rinta *s. el.* Pää on tavallisesti kaulan vartaloon liittämä, joskus, hämähäkkieläimillä ja useilla äyriäisillä, rintaan p:rinnaksi (cephalothorax) yhtynyt. **-rintama** *s.* P:lla aloitettu yleishyökkäys. **-ri|pa** *s. kansat.* neitojen pääkoru, us. punainen tuohikovikkeinen nauha, joka ulottui pään ympäri; aik. myös metallisia ja riipuksin koristettuja. | Paha on neiti p:vatta, / tuhma virsi luottehetta SI.. **-rivi** *s.* — *Kirj.* nimiön tms. keskeisin, huomattavin rivi. | P:nä on lehden nimi. **-rivistö** *s. sot.* Sivustasuojaston etäisyys p:stä.

päärly[1] *s. vanh.*, nyk. vain *runok.* ja *ylät.* helmi. | Ei otsallansa p:t loista KOSKENN. -- älkäät teidän p:jänne heittäkö sikain eteen UTV.

päärlyinen[03] *poss.a. runok. ylät.* -- ja linnassa valtaistuin se päilyvi p. LEINO.

päärlyport|ti *s. ylät.*, vars. *heng.* Taivaan p:it. -- p:tis avaa, avaa / myöskin minulle! HLV.

päärme[78] *s.*; *rinn. harv.* päärmä. **1.** vars. *käs.* kankaan tms. reunan (joskus koristeltu) vahvike, joka on tehty siten, että kankaan tms. reuna on käännetty tav. kaksi kertaa, jolloin (leikattu) reuna joutuu näkymättömiin, palle; vrt. hulpio. | P. ommellaan kiinni joko aivan reunasta koneella tai päärmepistoilla käsin. Nenäliinan leveä p. Kääntää p:elle. P:en harsinta. Ommella uudinten p:itä. Virkattu p. — Saappaanvarren p:et. Purjeen p:et vahvistetaan köydellä. — *Yhd.* kulmap.; kiertop.; koho-, reikäp.; konep. **2.** *met. harv.* huullos, palle. | Pellin reunus vahvistetaan p:ellä. — *Yhd.* pystyp. **3.** yl. reunus, reuna, lieve, ääri. | Turkin p. oli kallisarvoista nahkaa. [Kädet] lepäävät peitteen p:eksi käännetyllä valkoisella lakanalla BAGHEERA. Nuorella rantasipillä on höyhenten sisäpuolella seepianruskeat p:et. Pilvien p:et hohtavat ilta-auringossa.

-päärmeinen[03] *poss.a.* Kulta-, purppura-, tulipunap.

päärmepisto *s. käs.* päärmättäessä käytetty pisto, pallepisto. | P:ja ommellaan siten, että neula pistetään aivan päärmeen vierestä yksinkertaiseen kankaaseen ja työnnetään vinosti oikealta ylhäältä vasemmalle alas yhdenjaksoisesti reunan lävitse. Ommella p:in.

päärmet|ä[36] *v. harv.* = päärmätä. | -- koreilla veroilla p:ty sarkakauhtana AHO.

päärm|ä[11] *s. harv.* päärme. | -- onnen aamu ja ilta / mun päiväni p:iä purppuroi LEINO.

päärmät|ä[35] *v.* (*harv.* päärmetä) varustaa päärmeellä, palttaa, pallistaa. | P:ty lakana. Punaisella p:ty liina. — Kankaalla p:ty pahvilevy. Sopulinnahalla p:ty lakki. — *Kuv.* -- rantatörmälle -- oli kasvamassa lyhyttä maaheinää, sileänä, vihreänä nauhana p:en niemen nenää KATAJA.

päärmäys[04] *s.* **1.** päärmääminen. | Kankaan p. on suoritettava huolellisesti. **2.** päärmäämisen tulos, päärme. | Pahvilevyjen reunojen päärmäämisen jälkeen levyn takasivu vuorataan paperilla, niin että p:tä jää näkyviin n. 3 mm.

pää|rotu *s.* Maailman kansat jaetaan usein viiteen p:rotuun. Musta, keltainen p. **-rubriikki** *s.* pääotsikko. **-ruhtinas** *s.* — Helvetin, pahuuden p. 'paholainen'. **-run|ko** *s.* Männyllä on suora p. P:gosta erkanevat haarat. — Ihmisen p:kona on selkäranka. — Hermoston, verisuoniston p. Rakennuksen p:koon liittyvä flyygeli. — Näytelmän juonen p. Maaottelujoukkueen p:gon muodostivat VPS:n pelaajat. Finnon virsikirja pysyi vanhan virsikirjamme p:kona v:een 1886 asti. **-ruoka** *s.* Hirven p:na ovat pienet puun vesat. — Päivällisen etu-, pää- ja jälkiruoat. **-ruokalaji** *s.* Aterian p. **-ruoti** *s.* Kasvin lehtien pää- ja sivuruodit. **-ryhmittäin** *adv.* Tuonnin ja viennin arvo p. **-ryhm|ä** *s.* Poliittiset p:ät. Murteitten jako p:iin. Kauppavaltuuskunnan p. palasi eilen kotimaahan. **-rynnistys** *s.* Valkoisen armeijan p. tapahtui Tamperetta vastaan. **-rynnäkkö** *s.* V. 451 tekivät hunnit p:nsä Roomaa vastaan.

pääryn|ä[18] *s.* **1.** päärynäpuun syötävä (epä)hedelmä, joka on latvapuolelta tyvipuolta paksumpi. | Mehukas, imelä p. Kypsä p. Vasullinen p:öitä. P:äin kuivaaminen. Hillotut p:ät. P:än muotoiset kasvot. Kohtu muistuttaa muodoltaan ja kooltaan p:ää. — *Kuv.* Bessemerin p. 'H. Bessemerin keksimä päärynämäinen konvertteri'. — *Yhd.* hillo-, keitto-, talousp.; inkiväärі-, puolukkap. **2.** päärynäpuu. | P:ää viljellään hedelmiensä vuoksi. -- metsäpolulla varisivat p:äin terät [= päärynäpuun kukkien terälehdet] kulkijain jalkoihin LEHT. — Eräissä päärynäpuun tuhohyönteisten nimissä. | P:än käärökärsäkäs.

päärynä|hillo *s. ruok.* **-keitto** *s. ruok.* **-levä** *s.* Macrocystis pyrifera, etup. eteläisen pallonpuoliskon merissä kasvava ruskolevä. | P. on nykyisen kasvikunnan kookkaimpia edustajia, sillä sen sekovarren pituus on jopa 300 m. **-mäinen**[03] *kalt.a.* Muodoltaan p. esine.

päärynän|lehti *s.* **-muotoi|nen** *a.* -sesti *adv.* myös ⌒. | P. esine. [Erään kärsäkästyypin] peitinsiivet ovat taaksepäin p:sesti levenevät.

päärynä|omena *s.* eräistä omenalajikkeista, joiden maku muistuttaa jonkin verran päärynää. **-pallo** *s. urh.* päärynän muotoinen nyrkkeilypallo. **-punkki** *s.* Eriophyes pyri, mikroskooppisen pieni tuhohyönteinen, joka elää päärynä-, joskus myös omenapuun lehdissä, harvemmin kukissa t. hedelmissä, ja synnyttää niihin äkämiä, päärynän äkämäpunkki. **-puu** *s.* Pyrus communis, 5—10 m korkea hedelmäpuu, omenapuun lähisukulainen. — *Ain.* Puupiirrosten puuaineena käytettiin aikaisemmin pitkittäin sahattua p:ta. **-rupi** *s.* päärynässä us. esiintyvä Venturia pyrina -sienen aiheuttama hedelmärupi. **-sato** *s.*

pää|saari *s.* **-saavutus** *s.* **-sali** *s.* Linnan, pappilan p. **-sana** *s.* Teksti on ladottu laihalla groteskilla, vain p:t ovat kursiivia. — *Kiel.* lauseenjäsen, jota toinen määrittää, ylijäsen;)(määräys. **-sankari** *s.* Näytelmän, romaanin p. **-sarake** *s.* Tilikirjoissa on rahasarakkeita tavallisesti kaksi: etusarake, jota käytetään etupäässä laskutoimituksia varten, ja p., jota käytetään lopullisia merkintämääriä varten. **-sarja** *s.* **-satama** *s.* **-sato** *s.* Heinästä saatu

p. ja odelmasato. **-seik|ka** *s.* Tilanteen arvostelu on aloitettava p:oista, ja vasta sen jälkeen on siirryttävä yksityiskohtiin. **-seinä** *s.* päätyseinä. | Rakennuksen sivu- ja p:t.

pääsemät|ön[97] *kielt.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* < päästä. **1.** Halvautua liikkeelle p:tömäksi. Sanoiksi p:tömät tunteet. -- hänen veressään on vielä vapauteen p:tömiä voimia J.FINNE. — Ihminen on p:tömästi kahlehdittu aineeseen. — *pääsemät|tömissä,* -tömiin (adv). us. pulassa, pinteessä, kiipelissä, ahdingossa. | Äiti oli villien lastensa kanssa joskus aivan p:tömissä. -- noista kärpäsistäkin on aivan p:tömissä M.RAPOLA. **2.** Rotkon seinämät ovat p:tömän jyrkät. Talvi aukoo p:tömät korvetkin ihmisten kuljettavaksi. — Talouselämä on ajautunut p:tömään umpikujaan. Olla p:tömässä pulassa. -- asia [oli] otettava rauhallisesti p:tömänä [= väistämättömänä] tosiasiana SILL. — *Yhd.* alas-, luo(kse)-, läpi-, ylösp.

pääsen|tä[15*] *s. harv.* pääseminen, pääsy. | Syönnissä hevosen mieli, vangin mieli [vapaaksi] p:nässä SL.

pää|sesuura *s. run.* säkeen keskeisin, tärkein sesuura. **-seurakunta** *s.* **-seutu** *s.* Kymenlaakso on puutavarateollisuutemme p:ja. **-side** *s.* pään, päässä pidettävä side. **-sihteeri** *s.* Yhdistyneet kansakunnat -järjestön, SAK:n, kongressin p. **-sihteeristö** *s.* vrt. ed. **-siipi** *s.* Rakennuksen p:in on sijoitettu tehdassalit ja poikkisiipiin konttori, varastot jne. **-sija** *s.* Runous, jossa kertova puoli on p:lla. **-silkki** *s. kans.* silkkihuivi.

pääsin|kakku, -kyrsä, -leipä, -ruoka *s. kans.* muuttavalle vuosipalvelijalle annettava eväs (leipä, voi, juusto). **-päivä** *s.,* vars. *ylät.* vapaaksi pääsemisen päivä. | -- huomispäivä p:s on [= huomenna pääset vapaaksi (paimenen toimesta)] KIVI. — Kansa huokaili p:änsä odottaen vieraan vallan orjuudessa. — *Kuv.* kuolinpäivästä vapauttajana; ylösnousemuspäivästä. | Viel' ehtii p:ni / mä jolloin heittää saan / mun maisen matkasauvani SIIONIN KANNEL. -- ja p:ä odottaa / suo täällä ruumiittemme VK.

pää|sisällys, -sisältö *s.* Aikakauskirjan, lain p. Puheen p. **-sisäänkäynti** *s.* **-sisäänkäytävä** *s.* Rakennuksen, linnoituksen p. **-sitoumu|s** *s. lak.* Takuusitoumus, joka liittyy p:kseen, siis velkakirjaan. **-sivu** *s.* **1.** jnk esineen tms. päässä, päädyssä oleva sivu. | Kaapin etusivu ja molemmat p:t. **2.** tärkein, edustavin sivu; julkisivu. | Rakennuksen kadulle päin oleva p.

pääsiäi|nen[63] *s.* **1.** juutalaisten Egyptistä lähtemisen muistoksi kevätpäiväntasauksen aikaan nisankuun 14. p:nä viettämä suuri juhla, happamattoman leivän juhla. **2.** kristillisen kirkon Jeesuksen ylösnousemisen muistoksi viettämä vuotuisjuhla; tav. ensimmäisestä ja toisesta pääsiäispäivästä (joskus vain ensimmäisestäkin), mutta myös koko juhla-ajasta kiirastorstaista toiseen pääsiäispäivään saakka (vars. pitkästäperjantaista ja pääsiäispäivistä), jopa koko juhlakaudesta laskiaissunnuntaista helluntaipyhiin saakka, "pääsiäispiiristä". | Ennen p:stä. P:sen aikaan. Heti p:sen jälkeen. Matkustaa maalle p:seksi. Paastonaika on p:sen valmistusaikaa. P:stä vietetään nykyään ensimmäisenä sunnuntaina kevätpäiväntasausta seuraavan täysikuun jälkeen. Toisen [kirkollisen] pääjuhlakauden, p:sen, aloittaa 40 päivää kestävä paastonaika IT. — *Kuv.* Kerskaellen autuudestani / varron vain nyt p:stäni [= kuolinpäivääni; vrt. pääsinpäivä] SIIONIN KANNEL.

pääsiäis|aamu *s.* vars. 1. pääsiäispäivän aamu. | Kristuksen ylösnouseminen, p:aamun suuri ihme. **-aatto** *s.* pääsiäislauantai. **-aiheinen** *a.* P. postikortti. **-aika** *s.* **-ateria** *s.* **-evankeliumi** *s.* Kristuksen ylösnousemisesta kertova evankeliumi. **-herkku** *s.* **-juhl|a** *s.* Jeesus meni vanhempiensa kanssa Jerusalemiin p:ille. — P:assa on kaksi suurta päivää: ristin pääsiäinen eli pitkäperjantai ja ylösnousemisen pääsiäinen eli pääsiäissunnuntai. **-keinu** *s.* pääsiäisen ajaksi pystytetty keinu. | Kylän p:t. **-kello** *s.* **1.** tav. *mon.,* vars. *ylät.* pääsiäisenä soitettavista (Kristuksen ylösnousemusta ja kuolemasta saamaa voittoa julistavista) kirkonkelloista. | On voittanut sankari Juudan, / sitä p:t nyt soi HLV. **2.** pääsiäisenä koristeena käytetty, paperista tms. tehty kello. **-kirkko** *s.* pääsiäisenä pidetty jumalanpalvelus; pääsiäiseksi koristeltu kirkko. | Mennä p:on. **-kortti** *s.* (pääsiäisaiheinen) postikortti, jolla toivotetaan hyvää pääsiäistä. **-kuk|ka** *s.* Pääsiäisliljat ja pajut ovat yleisimmät p:ista. **-lahja** *s.* pääsiäisenä jklle annettava lahja. **-lam|mas** *s.* ks. pääsiäisuhri. | P. teurastettiin illalla ja sen verellä siveltiin ovipielet, ja perheen jäsenet söivät sen lihan yön kuluessa. **-lauantai** *s.* pääsiäissunnuntain edellinen lauantai, lankalauantai. **-leikki** *s.* **-lei|pä** *s.* Leipoa p:piä. Juutalaisten p:vän piti olla happamatonta. **-lilja** *s.* keltanarsissi, suosittu pääsiäiskukka. **-limppu** *s.* **-loma** *s.* pääsiäisen aikaan vars. koululaisille annettava loma, pääsiäislupa. | P:ltaan palannut eduskunta. **-lupa** *s.* koulujen pääsiäisloma.

pääsiäis|maanantai *s.* toinen pääsiäispäivä. **-markkinat** *s. mon.* **-matka** *s.* **-mun|a** *s.* P:ien värjäys. **-mämmi** *s.* **-noita** *s.* pääsiäisen aikaan, vars. pitkäperjantai- ja pääsiäisyönä toimivista, etenkin luudalla ratsastaviksi kuvitelluista noidista, trulleista. **-numero** *s.* Lehden komea p. **-piiri** *s. usk.* Kirkkovuosi jakautuu kolmeen piiriin, joulu-, pääsiäis- ja helluntaipiiriin. P. kestää laskiaissunnuntaista helluntaihin. **-pyh|ä** *s.,* vars. *mon.* Vierailla sukulaisissa p:inä. **-päivä** *s.* Ensimmäinen, toinen p. **-pöy|tä** *s.* pääsiäiseksi erikoisesti koristettu (vars. ruoka)pöytä. | Mämmi kuuluu kiinteästi p:tään. **-raha** *s. hist.* aikaisemmin papiston palkkaukseen kuulunut henkilömaksu, joka kannettiin kultakin ehtoollisella käyneeltä. **-riemu** *s.* **-ruoka** *s.* Mämmi on kansallinen p:mme. **-saarna** *s.* **-sanoma** *s. heng.* P. kertoo meille ylösnousseesta Kristuksesta. **-sunnuntai** *s.* ensimmäinen pääsiäispäivä. | P., ylösnousemuksen p., on suuri ilojuhla. **-ta|pa** *s.* Kansanomaiset p:vat. **-tervehdy|s** *s.* Alkukristilli-

nen rauhansuudelma on vielä kreikkalaiskatolisessa kirkossa käytännössä p:ksenä. **-uhri** *s.* mooseksenuskoisten pääsiäisenä perhepiirissä toimittama uhri, jona oli vuoden vanha virheetön karitsa, pääsiäislammas. **-viikko** *s.* pääsiäistä edeltävä viikko, piina-, kärsimysviikko, hiljainen viikko. **-yö** *s.* ensimmäisen pääsiäispäivän vastainen yö. **-äijä, -ämmä** *s. kans.* pääsiäisnoita.

pääsky[1] *s.*, vars. *el.* ja *runok.* (yleisk. tav. pääskynen) Hirundinidae-heimoon kuuluvia varpuslintuja, joille on ominaista heikko nokka, erittäin suuri kita, pienet jalat, pitkät ja suipot siivet ja hyvä lentotaito, niin että ne pyydystävät ravintonsakin etupäässä ilmasta; tav. kielenkäytössä haara-, räystäs- ja törmäpääskystä, mutta myös eri lahkoon kuuluvasta tervapääskystä; vrt. vesipääsky. | - - odotan kesää ja p:äni tupani räystäälle KATAJA. P. kurjen siiven alla [= pääsky ja kurki suorittavat muuttoretkensä samoihin aikoihin] SL. Käki tuo suven sanoman, / p. päivän lämpimän SL. — *Kuv.* Mesimarjani, pulmuni, p:ni mun [naisesta, mielitietystä] LARINK. Lemmon p. [= lepakko] lensi / kartanon kaiten EINARI VUORELA. — *Yhd.* haara-, räystäs-, törmäp.; kotip.; kallio-, luola-, myrsky-, puu-, terva-, torni-, ulappa-, vesip.; kahlaajap.

pääskyläinen[63] *dem.s. runok.* ja saduissa: pääsky(nen). | P. pieni lintu KANT.

pääsky|nen[63] *s.* (yleisk. tav. sanan asu) = pääsky. | P:sen viserrys. P:set palaavat. - - livertelee kuin p. päiväisellä katolla KIVI. Kuului vain p:sten suritusta räystään alta KAUPPISH. Kuu kiurusta kesään, - - p:sestä ei päiväkään SL. Ei yksi p. kesää tee [= yksityistä tapausta ei voi yleistää tms.] SL. — *Kuv.* Täält' en pääse, p:seni [= mielitiettyni (naisesta)] AK. — *Yhd.* ks. pääsky-sanan kohdalta.

pääskyn|pesä *s.* **-poika (nen)** *s.*

pääskyparvi *s.*

pääskysen|pesä *s.* Räystään alla oleva p. — Syötävästä p:pesästä keitetty liemi on kiinalaisten herkkuruokia. **-poika (nen)** *s.* **-pyrstö** *s.*

pääskys|pari *s.* P. oli laittanut pesänsä ullakolle. **-parvi** *s.* **-poikue** *s.*

pää|sointu *s.* **1.** Duurin p:soinnut, perus-, huippu- ja leposointu, ovat rinnakkaisen mollin sivusointuja ja päinvastoin. [Taidemaalari] on käyttänyt syvää ja tummaa väriasteikkoa, p:sointuina musta, vihreä ja punainen. — *Kuv.* [Paavali] asetti Jeesuksen kuoleman Ehtoollisen vieton p:soinnuksi A.LEHTONEN. **2.** *jon. vanh.* pääkaje. **-som|a** *s. kansanr.* päänkoriste. | - - p:ihin suoritseikse KAL. **-sopimus** *s. lak.* P. ja siihen liittyvät lisäsopimukset. **-sormio** *s.* Urkujen alinta sormiota nimitetään p:ksi, koska sille asetetut äänikerrat muodostavat urkujen pääosan, sen voimakkaimmat äänet. **-sotanäyttämö** *s.* Sodan ratkaisu on saavutettavissa vain p:illä.

pää|ssä, -stä, -hän *postp.* (gen:n ohella) välimatkasta, etäisyydestä. **1.** paikallisesti. | Talosta kilometrin p. sijaitseva mökki. Taimet istutetaan 10 cm:n p:hän toisistaan. Kuva on otettu 5 m:n p:stä. Vain muutaman metrin p. maalista N. N. ohitti kilpatoverinsa. Oli niin pimeä, ettei voinut nähdä sylenkään p:hän eteensä. Kivenheiton p. Virstan matkan p. Pitkän matkan p:hän näkyvä torni. He ovat saapuneet pitkien matkojen p:stä 'takaa'. Katsella jtak matkan p:stä '(melko) kaukaa'. Pysäy minusta matkan p:hän KIVI. - - koski / vahtoisena matkan p. pauhaa KIVI. — Kevät on vielä pitkän matkan p. Minä seison kernaasti matkan p. tämänkaltaisista asioista KIVI. — *Erik.* jnk kanto-, vaikutuspiirin tms. rajoissa olemisesta. | Laivat saapuivat tykinkantaman p:hän. Päästä valokuvausmatkan p:hän jstak. Voimme keskustella rauhassa, sillä täällä ei ole ketään kuulomatkan p. Pysytellä toveristaan kuuleman p. Jussia ei näkösen p:hän pääse KATAJA. **2.** ajasta. | Siirtää asian käsittely viikon p:hän 'viikolla'. Hän tuli takaisin vasta tunnin p:stä 'kuluttua, perästä'. N. palasi vasta ajan p:stä 'pitkän ajan kuluttua'. Hänen maineensa on kestänyt vuosisatojen p:hän. Hetken p:stä on isäsi tässä KIVI. - - hänen varsinainen elämänkutsumuksensa odotti häntä vielä vuosien p. KOSKENN. **3.** ed:iin liittyvää erikoiskäyttöä. **a.** *vähän päästä,* (harv.) *tiheän päähän* vähän väliä, tämän tästä, tiheään. | Tuli sammui aina vähän p:stä. Hevonen vikuroi vähän p:stä. Tältä katutieltä kohoaa aina vähän p:stä poikkikatu AHO. — Sen jälkeen näkyi kirkkomiehiä tiheän p:hän LINN. **b.** *pimeän päässä* pimeässä, pimeällä, pimeän aikana, suojassa; pimeän päin. | Eivät pimeän p. osanneet erottaa ystävää ja vihollista. Niin me tuossa kujansuussa pimeän p. suutelimme toisiamme JÄRVENT.

päässälasku *s.* päässä, ilman kynää ja paperia tms. apuneuvoja suoritettu lasku. | Harjoitella, käyttää p:a. Suorittaa p. Hän on nopea ja tarkka p:ssa. **-esimerkki** *s.* **-taito** *s.* **-tehtävä** *s.*

päästel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < päästää. | P. kaloja verkosta, hevosta valjaista. P. vyötään, saappaitaan. P. konttia selästään. P. kengännauhoja irti. Veturi p:i sakeita savupilviä. P. kurkustaan ihmeellisiä ääniä. P. ärräpäitä. P. ruotsia kuin äidinkieltään. P. ulkomuistista Chopiniä ja Lisztiä. P. palturia, puuta heinää. P. hevosella ravia. P. kuin parivaljakolla. [Suksimies] p:i valtoimenaan pahimmatkin mäet. Se poika p:ee vielä soitollaan markkoja KAUPPISH. - - päättyi elon juhlapäivät, / autius, tyhjyys, tuijotus vain jäivät, / pulmain p:y ja kummastelu LEINO.

päästi|n[56] *väl.* < päästää. **1.** *vanh.* Oppikirja kätilöille p:mien käyttämisessä. - - onhan omassa kädessäni p. tästä kurjuudesta KIVI. — Tav. **2.** Luvata, tehdä, uhrata [jne.] jtak jnk, jkn p:meksi, p:miksi 'lunnaiksi, lunastimeksi, pelastamiseksi'. Luvata jtak päänsä, henkensä, nahkansa p:miksi. P:mekseen hän oli valmis lupaamaan mitä tahansa. Niin on tapahtunut seitsemän miehen hengen p:meksi KIVI.

päästiäinen[63] *s. kans.* päästäinen.

1. **pääs|tä**[24] *v.* Perusmerk:ssään v. ilmaisee yhdessä siihen liittyvien sanojen kanssa subj:n olotilassa, asemassa tms. tapahtuvaa muutosta, siirtymistä jstak tilasta toiseen, tav. vapaam-

paan t. mieluisampaan; merk.-ryhmien rajat häilyviä.

I. tav. esine- t. asiasubj:n ohella: vahingossa, epähuomiossa, sattumalta, tarkoituksetta, vastoin tahtoa, väkisin tapahtuvasta olotilan tms. muutoksesta.

1. vahingossa [jne.] irrota, irtautua, lähteä irti, erota, kirvota, luiskahtaa, livahtaa, pudota, karata t. ryöstäytyä. | P. juotoksesta, liimauksesta. Kengännauha p:i auki. Lanka on p:syt kerältä. Kädet p:ivät irti [= ote heltisi] ja hän putosi. Suksi p:i jalasta kovassa vauhdissa. Pyssyn piippua puhdistettaessa on varottava, ettei rohtimiin p:e lattiasta hiekanjyväsiä. Artikkeliin on p:syt painovirheitä. Pilaantuneita munia oli p:syt joukkoon. -- kesantoon [= kesannoitumaan] p:syt pelto kynnettiin auki IVALO. Maito on p:syt happameksi. Pitkäksi p:syt tukka. Kiroileminen on p:syt hänellä tavaksi. Tilanne on p:syt ylivoimaiseksi hallita. -- vaitiolo p:i hiventä pitemmäksi kuin olisi ollut luonnollista SILL. — Häneltä p:i itku, kirous, nauru, parahdus, helpotuksen huokaus. Anna elatus mulle, niin ei ikinä p:e suustani mitään [= en puhu (asiasta) kenellekään] ALKIO. "Ainako se niitä syö?" p:i tytöltä NUOLIV. — Tuli p:i irti. Irralleen, karkuun p:syt sonni [vrt. myös II.2].

2. III inf:n ill:iin liittyneenä: päästä vahingossa [jne.] tekemään jtak. | Moottori, myllynkivet p:ivät kuumenemaan. Vesijohto on p:syt jäätymään. Akseli p:ee hölkkymään. Rakennus on p:syt rappeutumaan. Jauhopussi p:i kaatumaan lattialle. Likaantumaan p:syt lattia. Villiintymään p:seet kissanpojat. Rysät p:ivät unohtumaan moneksi viikoksi järveen. Varottakoon, ettei tapaus p:e uusiutumaan. Vauhti on p:syt hiljenemään liiaksi. Siljalle ei siellä tosin mitään erikoista p:syt tapahtumaan SILL.

II. tav. henkilösubj:n ohella enemmän t. vähemmän tavoitellusta, halutusta, toivotusta, mieluisasta muutoksesta, siirtymisestä olotilasta [jne.] toiseen: onnistua pääsemään.

1. päästä eroon jstak, päästä jk loppuun. **a.** jnk (epämiellyttävän t. kahlitsevan) olotilan päättymisestä: vapautua jstak, selviytyä, suoriutua. | P. pois. P. sairaalasta, vankilasta. P. ehdoitta luokalta. — P. siteistä. P. eroon, irti, rauhaan jksta t. jstak. P. liikaväestöstä siirtolaisuuden avulla. -- eikö sinusta juutaksen vanhastapiiasta kuina päivinä p:e? KIANTO. Jo maaliskuussa p:tiin lumesta. P. synneistään, veloistaan. Mihinkä hän luonnostaan p:ee! P. epäluuloistaan, ahdistuksesta, väsymyksestä. P. pinteestä, pulasta, pälkä(h)ästä. — Ruoalta p:tyä. Kylvötöistä p:tyä. Ase on puhdistettava heti harjoituksista p:tyä. P:en työstä klo 16. Kunhan p:tään pyhistä, otetaan asia taas esille. — Äiti p:i vasta äsken leipomasta 'lopetti v. ä. leipomisen'. P. syömästä. P:in juuri varoittamasta, ja nyt sinä jälleen teet saman virheen. Mitä minä taas p:inkään puhumasta? AHO. — Puhua puhumasta p:tyä 'puhua lakkaamatta, alinomaa'. Harkita harkitsemasta p:tyään. — *Erik.* selviytyä odotettua, normaalia helpommalla jstak (tukalasta) tilanteesta. | P. pienillä menoilla. P:i jutusta sakoilla. Rakennuksessa p:tään yhdellä tulisijalla. P. pelkällä säikähdykselläl. P. kuin koira veräjästä. P. vähällä vaivalla jstak. Muut pojat p:ivät käytöksen alennuksella, mutta pääsyyllinen erotettiin koulusta. P. sakoitta. P:et tällä kertaa rangaistuksetta. — Vars. *ylät.* kiertäen kuolemasta. | Hän p:i jo lapsena täältä ajasta pois. Hän p:i autuaasti pois. — [Elsa oli] kaikkien hyljeksimänä p:syt päiviltä PAKK. — *Iron.* P. rahoistaan. P. hengestään. P:emme päästämme kumpikin. — *Ellipt.* Kun p:isi taas tämänkin päivän [loppuun]! LINN. Ennen oli jauhosäkillä p:syt kuukauden ja enemmänkin KAUPPISH. Mutta kun jyrkin mäki on p:ty, tempaan ohjista KATAJA. Lukija on p:syt sivunsa [loppuun] KARHUM. **b.** III inf:n elat:iin t. harv. abess:iin liittyen: välttyä, säästyä jstak, tekemästä jtak (epämiellyttävää t. -tyydyttävää). | P. näkemästä jtak. Lähti ongelle, että p:isi menemästä heinään. P:et maksamasta junalipun hintaa, jos astut autoomme. Hän on valmis tekemään mitä hyvänsä p:täkseen viettämästä kesäänsä kaupungissa. Ja sillä lailla [= menemällä naimisiin] sinä p:et äpärälasta tekemästä KATAJA. — Ei se p:e kuolematta, joka ei p:syt syntymättä SL.

2. saavuttaa jk (haluttu, suotuisa) tulos, tavoite, vaihe tms.: päästä jnnek, jhk, jksik t. tekemään jtak. **a.** paikallisesti. | P. maalle kesäksi. Raskaan rikoksen tehnyt ei p:syt vihittyyn hautausmaahan. Purjehtijat ovat p:seet avomerelle. P. selville vesille. P. rantaan, pinnalle. P. jkn rinnalle. P. jnk t. jstak läpi, ohi, yli. P. ulos, sisälle. P. takaisin, eteenpäin. P. perille. Jos olisi hurjaileva talollisen poika yöllä pyrkinyt ja p:syt töllin tyttären viereen SILL. — *Iron.* Muutoin p:et jalkapuuhun! JÄRVENT. **b.** P. alkuun, käyntiin, vauhtiin. P. yleiseen käyttöön, muotiin. P. hunajan, viinan, vallan makuun. P. kouluun, hyvään toimeen, naimisiin. P. elokuviin, teatteriin. Poika p:i kalaan isän kanssa. P. rahoihinsa, oikeuksiinsa, tuloksiin. P. humalaan, hikeen. P. kuntoon sairautensa jälkeen. P. armoihin. Tehtaan tuotannossa p:tiin 30 tonniin kuukaudessa. Ellei tavoitetta nyt saavuteta, ei siihen myöhemminkään p:tä. Hän p:i mieliaiheeseensa, poikaansa kehumaan. P. puheisiin jkn kanssa. P. yksimielisyyteen, sovintoon. P. käsitykseen, selvyyteen jstak. P. taivaaseen. P. vanhurskaan lepoon 'kuolla autuaasti'. Harva sukupolvi p:ee hautaan kokematta sodan kauhuja. -- p:in tietoon, että Kalle oli katsellut Reginaa J.FINNE. -- nieleksi ja p:i sitten taas ääneen NUOLIV. -- huutokaupan p:tyä lailliseen voimaan LK. — P. hyville päiville, suurille tuloille, paremmille palkoille. P. voitolle, palkinnoille. P. omilleen korttipelissä, kaupoissa. Kansakoulun läpi käyneenä hän p:i suoraan oppikoulun toiselle luokalle. P. välitunnille. P. jkn puheille. [Pappi] p:i vaalisijoille. P. jäljille, hajulle jstak. P. tolkulle. P. jaloilleen. — P. emännäksi taloon, perämieheksi, ylioppilaaksi, mil-

jonääriksi. P. itsensä, himojensa herraksi. Ehdotus ei p:syt laiksi. Ja varakkaiksi p:evät köyhätkin KATAJA. — P. käsiksi jhk. P. unesta kiinni. P. langan päästä kiinni. P. leipään kiinni. P. pitkälle virkauralla. Ei p:ty suunnitelmia pitemmälle. P. tilanteen tasalle. Nuoret p:ivät yhteen 'naimisiin'. — *Kans.* P. edes 'ensi kertaa Herran ehtoolliselle'. c. III inf:n ill:iin liittyneenä. | P. asumaan jhk, käymään jssak, lähtemään jnnek. P. nukkumaan. Minun on p:tävä lähtemään heti. P. yrittämään liikealalla.

3. ehtiä, ennättää jhk tulokseen, vaiheeseen; suoriutua, selviytyä tekemään jtak. | Paistiin p:tyä alkoi puheiden sarja. On jo p:ty lähelle joulua. -- vuorokauden p:tyä murkinoihin TALVIO. Naimaikään p:seet tyttäret. [Elli oli] p:syt -- naiseksi SILL. Kunhan tuo joukko [= lapset] p:ee päätään pitemmäksi MERIL. Koivu on jo p:syt hiirenkorvalle. Ja jos täyteen jyvään p:ee, niin kyllä tulee leipää koko talveksi KATAJA. — Äiti p:i hätään 'ennätti avuksi'. Mutta ennen kuin Marja p:ee airoihin, irtautuu venhe AHO. Työ p:täneen aloittamaan, lopettamaan jo huomenna. — *Ellipt. kans.* Eikös sauna jo rupea p:emään [= joutumaan kylpykuntoon]? SILL. Pitäis herättää tuo äijä, kun mylly p:ee [= jyvät loppuvat] PAULAH.

4. kyetä, pystyä tekemään jtak; taitaa, saattaa, voida tehdä jtak; jklla, jllak on tilaisuus, mahdollisuus, aihetta tehdä jtak; tav. III inf:n ill:iin liittyen. | Hän ei p:syt liikkeelle. Nyt p:tään keittämään hyvä kalasoppa, kun tuli noin komea saalis. Hiillosta oli vielä niin paljon, että puut p:ivät syttymään. — Ihmiset p:ivät pian ymmärtämään, mikä häntä vaivasi. En minä p:e siihen [talonpitoon] innostumaan KATAJA. Vasta nyt hän p:i tietämään, mitä on kiire. Tuuli p:i aukealla puhaltamaan vapaasti. Aurinko p:ee paistamaan huoneistoon. -- ei ollut koskaan p:syt saamaan niin paljon rahaa kokoon, että olisi pystynyt aloittamaan liikettä KATAJA. Hän ei voinut käsittää, mitä iloa niillä oli kaikesta tuosta juhlallisuudesta, elleivät koskaan p:isi siitä toisille kertomaan SILL. P. yllättämään jku itse teossa. Päättäkää kauppa, että p:emme juomaan harjakaisia! Mestari ei p:syt koskaan moittimaan hänen työtään. Jos hän kerran p:i epäilemään toista, niin ei siitä uskosta koskaan luopunut KATAJA. — *Ellipt.* t. muuten ilman v.-määräystä. | Laiva p:i konevian takia [kulkemaan] vain puolella nopeudella. Hän pakeni minkä kintuista p:i. Ajettiin minkä hevoset p:ivät. Autolla p:ee lujaa, jos uskaltaa ajaa. Pojat riehahtivat kauhuissaan pakoon minkä jaloista p:i LASSILA. -- eikä Leppo ollut ikänään p:syt niin lujaa [juoksemaan] J.SAULI. Rahalla saa ja hevosella p:ee SP. Katu on jo p:tävässä kunnossa. Eteisestä p:ee suoraan keittiöön ja kamariin. Puhelimella ei p:syt mihinkään. Tosiasia pysyy tosiasiana, ei siitä p:e mihinkään, ei p:e yli eikä ympäri. Asiassa ei p:ty puuta pitemmälle. Tuon tytön kanssa ei nähtävästi näillä keinoin voinut p. puuhun, ei petäjään LEINO. | "-- aja helvetissä syrjään, ettet loukkaa varsaani --." — "P:ee siitä jo vaikka neljän varsan kanssa" KATAJA. -- eihän tältä [lapselta] p:e mihinkään KAUPPISH. — *Iron. kans.* P:etkös [= mene] siitä kiusaa tekemästä!

2. **päästä** *postp.* ks. päässä.

päästäi|nen[93] *s.* P:set 'Soricidae, hyönteissyöjien lahkoon kuuluvia hiiren näköisiä, pieniä, vilkkaita ja nopealiikkeisiä, tav. öisin liikkuvia nisäkkäitä'. Tavallinen p. 'Sorex araneus'. — *Yhd.* kilpi-, pussip.; puu-, suo-, vesip.; hyppyp.

päästäjä[10] *tek.* Kesälomien, vapaapäivien p. 'lomittaja'. Jeesus armas ystävämme / synnistä p:mme AK. -- taas minua tarvitahan, / -- / uuen päivän p:ksi KAL. — *Yhd.* koukun-, lapsen-, sielunp.

päästämät|ön[97] *kielt.a.* 1. *akt.* -- mies oli sairas: p. koskikauhu riivasi ERKKI ILMARI. — *Yhd.* ääntäp. 2. *pass.* Päästetyt ja p:tömät työkalut.

päästäntä[15*] *teonn. harv.* (< päästää) päästö. | Tais jäädä jälelle [puuhun kytketyksi] poika, / kuka kurjan p:hän? LEINO.

päästätt|ää[2*] *fakt.v.* < päästää. | Hän oli niin laiska, että vaatteiden napitkin p:i palvelijoillaan. Niin kuningas lähetti ja p:i hänet, kansojen hallitsija laski hänet irti VT. — Mutta silloin sattui [ketun] sieraimeen jotakin, joka nosti karvat niskassa pystyyn ja p:i vaistomaisesti suusta äreän äänen AHO.

päästävedettävä *a. (partis.)* tav. ⌒. | P. sänky 'sänky, jota voidaan pidentää t. lyhentää (sängyn päästä vetämällä)'.

pääst|ää[2] *kaus.v.* < päästä; merk.-ryhmien rajat häilyviä.

I. obj. tarkoittaa asiaa t. esinettä t. oliota, joka on passiivinen. 1. irrottaa, hellittää, avata, ottaa pois. | P. (auki, irti) nuora solmusta. P. solmu. P. köyttä kerältä. P. palttina kangaspuista. Silmukka p:etään puikolta. P. remmi vyöltään. P. kello lehmän kaulasta. P. kaloja verkosta, hevonen valjaista. -- on tuleva minua väkevämpi, jonka kengänpaulaakaan minä en ole kelvollinen p:ämään UT. Herra hallitkoon! huusi mamma ja p:i eväskorin käsistään J.SAULI. P. otteensa. 2. laskea (irti, läpi, valloilleen, ilmoille jne.). | P. jk alue tulvan alle. P. vettä hanasta. P. höyryä pannusta. P. raitista ilmaa huoneeseen. P. vipu vireestä. P. varmistin pistoolista. P. jk tuote markkinoille. Maito on jäähdytettävä hyvin ennen kauppaan p:ämistä. P. mäessä suksensa täyteen vauhtiin. Mikrofonin kalvo puristaa hiilirakeita tiukempaan tai p:ää ne löysemmälle. Vettä lävitseen p:ävä katto. Vihertävää valoa p:ävä ikkuna. Hatara uuni p:i lämmön harakoille. Seinät p:ivät puheen naapuriin. P. asia julkisuuteen. P. mieliharminsa kuuluviin. P. nauru 'purskahtaa nauruun'. P. sadatus, möläkkä, kirkaisu. Emäntä p:i pahan metelin. P. ilmoille sotahuuto. P. suustaan ruma sana. Hän ei p:änyt valhetta huulilleen. P. itku täyteen voimaan. Kuolla ääntä p:ämättä. Lintu p:i pitkän liverryksen. — *Met.* kuumentaa karkaistu teräs t. muu metalli määrälämpötilaan haurauden poistami-

seksi; vrt. nuorruttaa. | Taulukko, josta selviää, mitkä työkalut p:etään kuhunkin väriin eli lämpöasteeseen. Kupariputki on ennen käsittelyä p:ettävä, so. sitä kuumennetaan, kunnes se on tullut punaisen hehkuvaksi. 3. antaa jtak tapahtua, jnk tapahtuman päästä alkuun, antaa jnk joutua jhk tilaan. | Jos kappale, jolla on potentiaalienergiaa, p:etään putoamaan, niin sen energia muuttuu liike-energiaksi. P. talo, puolustuslaitos rappeutumaan, rappiolle. P. pelto heinittymään, nurmettumaan. Karu luonto ei p:änyt ihmisiä veltostumaan. P. kone pyörimään tyhjänä. Jänis juoksi henkensä edestä, mutta koira ei p:änyt syntymään rakoa. Puku p:i hänen vartalonsa sopusuhtaiset viivat täysin oikeuksiinsa. Kehitys on p:etty liian pitkälle. — *Ellipt.* Hevonen p:i alamäessä juoksuksi. (Ark.:) P:än [= ammun] heti läpi, jos astut askelenkin lähemmäksi. — Vahingossa t. harkitsematta tapahtuvasta päästämisestä. | -- minäkin p:in menemään huutokaupassa isäni höyläpenkin SILL. 4. vars. *kans.* ja *puhek.* laskettaa, antaa mennä. tulla tms. (jatkuvasti); obj. partit:ssa. | P. hevosella täyttä ravia. P. lujaa autolla. Kun on yhteen puhkuun petralla p:änyt sata kilometriä KIANTO. — P. suoraa huutoa. -- nyt ne yhdessä p:ivät juuri sitä valssia, jolla minä olin niin monta lämmintä itselleni ottanut ALKIO.

II. obj. tarkoittaa (tav. tahtovaa, päämäärästään tietoista t. sellaiseksi kuviteltua) oliota, joka haluaa päästämistä, pyrkii pääsemään: laskea irti, valloilleen; antaa päästä. 1. P. jku ohitseen. P. [= hyväksyä] jku tentissä. P. jku helpolla, vähällä, pelkillä nuhteilla. P. Barrabas irti 'alkaa elää hillittömästi'. -- ei murhantekijää niin p:etä SILL. -- pidän kiinni enkä p:ä LEINO. En p:ä sinua, ellet siunaa minua VT. — Pietarilla oli valta sitoa tai p. Nyt p:ettyinä [= vapahdettuina, pelastettuina] laulakaamme, / kun koitti päivä autuuden SIONIN KANNEL. Parempi p. kuin langettaa SL. — *Vanh. kans.* P. edes 'ensi kertaa Herran ehtoolliselle'. 2. erosijan yhteydessä: laskea pois, pelastaa t. vapauttaa jstak. | P. jku sairaalasta. Vankilasta p:etty mies. Laski kuun kivestä irti, / p:i päivän kalliosta KAL. P. koulusta, luokalta, palveluksesta. P. kahleista. P. pinteestä, pulasta, pälkä(h)ästä, vaarasta, vaivasta. P. kiroista. P. jku velvollisuuksistaan, vastuunalaisuudesta. -- p:ä meidät pahasta UT. -- sä maailman Vapahtaja, / synnistä meidät p:it VK. Itku ei p:ä hädästä SP. — P:i voiton käsistään. — Asukkaat p:ettiin veroa maksamasta. P:ä [= säästä, vapauta] minut häntä näkemästä! — Kuolemisesta. | [Jumala] p:i kärsimästä murheen ja vaivan hioman sielun KATAJA. — Us. *iron.* P. jku päiviltä 'tappaa'. P. sika hengiltä. — *Vanh.* -- eikä mikään sinua rahvaan raivolta p:ä KALLAS. 3. tulosijan yhteydessä: antaa tilaisuus päästä, sallia päästä, antaa lupa päästä jhk, laskea. | P. vapaalle jalalle, vapaaksi. P. valloilleen. P. jku sisälle, luokseen. Ei p:änyt lähelleenkään. P. jku jkn puheille. P. poika kotiinsa. P. karja laitumelle. Ripille p:ettävien parvi. P. väsynyt lepoon. Tyttöä ei p:etty yksin tanssiaisiin. Lintu p:i ampumamatkan päähän. Ajatukset eivät p:äneet hänen mieltään rauhaan. [Kaski] p:ää meidät leipään käsiksi MERIL. — III inf:n ill:iin liittyen. | P. jk lähtemään, menemään. P. nauttimaan oikeuksiaan, hallitsemaan omaisuuttaan.

päästö[1] *teonn.* < ed. *(I.)* Sivelemällä grafiittia valumuotin sisäpinnalle helpotetaan valetun kappaleen irtautumista muotista, ns. p:ä. Jokaisessa niistä [salamoista] piili jonkun sisäisen pulman p. [= ratkaisu], jota turhaan olin miettinyt vuosikausia mielessäni LEINO. Veden p. turbiiniin. — *Met.* Karkaistun teräksen p. P. tapahtuu ruskean keltaiseen väriin. — *Yhd.* lapsenp. *(II.)* Metsästäjän p. pilauksesta. Hankki paavilta p:n synneistään. -- kun p:n toit sä mulle, / vuoks syntein tuomitulle VK. — Šakkipelissä: nappulan vapauttaminen kiinnityksestä. — *Yhd.* synninp.

päästö|katselmus *s. mer.* merimiehen työsuhteen päätyttyä viranomaisen luona toimitettava tarkastus, jossa todetaan, onko lain ja työsopimuksen määräyksiä noudatettu; vrt. ottokatselmus. **-kirja** *s. vanh.* **1.** palkollissäännössä edellytetty erokirja l. työtodistus. 2. = päästötodistus. **-kulma** *s. tekn.* leikkaavan terän selän ja leikkuupinnan välinen kulma. **-kuumennus** *s. met.* vrt. seur. **-lämpötila** *s. met.* lämpötila, johon metalli kuumennetaan päästettäessä. **-todistus** *s.* **1.** erotodistus, joka annetaan kansa-, oppi-, ammatti- tm. koulun, seminaarin tms. koko kurssin, oppikoulussa myös keskikoulun kurssin suorittaneelle oppilaalle. 2. *vanh.* = päästökirja 1. **-tutkin|to** *s.* jnk oppikurssin tms. päättävä tutkinto, päättötutkinto, loppututkinto; vrt. erotutkinto;)(pääsytutkinto. | Suoriutua p:nosta. Kauppakorkeakoulun varsinaiset oppilaat opiskelevat suorittaakseen p:non. Kävi kansakoulua 5 lukukautta, mutta suoritti p:non vasta täyteen ikään tulleena miehenä. — *Erik.* ja tav:mmin: koulun lukuvuoden lopettajaiset, "tutkinto". | Keväiseen p:toon olivat lapset vanhempineen kerääntyneet juhla-asuisina. **-uuni** *s. met.* [Karkaistu esine] viedään p:in, jossa se lyijykylvyssä päästetään haluttuun lämpötilaan. **-väri** *s. met.* Tavalliset sepät eivät käytä lämpömittaria, vaan päästävät teräksensä ns. p:en mukaan. Oljenkeltainen, punaruskea p. — Monen neulan silmäpäässä on sininen p.

pää|suhde *s.* Kvartti-intervalli tarttuu helposti korvaan ja ilmaisee havainnollisesti sävelten tonaalisen yhteenkuuluvuuden p:suhteet. **-suku** *s.* Paju, pajukasvien heimon p. **-summa** *s.* **1.** tärkein summa, loppusumma. | Henkikirjassa toimitusmies laskee yhteen kunkin sivun erikseen, ja summat siirretään kirjan loppuun pantuun yhteenvetoon, joka osoittaa p:n LK. 2. *vanh.* pääoma. | Jos velallinen on maksanut p:a tahi korkoa LK. **-suon|i** *s.* Maksan p:et. Hyönteisen siiven p:et. Haarasuonisessa lehdessä on yksi tai useampi p., josta haarautuu pienempiä lehtisuonia. — *Kuv.* Kauppatori ja sinne johtavat kadut muodostavat kaupungin liike-elämän p:et. **-suun|ta** *s.* Hyökkäyksen p.

Kirkon p. on säännöllisesti lännestä itään. Joki virtaa pohjoista p:taa. Tien p:nasta haarautuva polku. — Talouspolitiikan p. pysyy muuttumattomana. — Uskonnollisen lahkokunnan p:nat. Kirjallisuushistorian p:nat. **-suuntaviiv|a** *s.* Työn p:oista päästiin yksimielisyyteen.

pääsy[1] *teonn.* < päästä; vars. sen kohtaan II liittyen. **1.** pääseminen. | Kosteuden p. kellariin on estettävä. — Keksiä p. vaikeasta tilanteesta. Tällaisesta tilasta ei enää ole täydellistä p:ä SILL. - - salliessaan kiusauksen hän [Jumala] valmistaa myös p:n siitä UT. — Portaat välittävät p:ä ullakolle. Sinne on helppo p. Huone, johon sivullisilla ei ole p:ä. P. kielletty. Vartiomiehen on estettävä asiattomien p. kasarmialueelle. Tilaisuuteen on vapaa p. 'pääsee kuka tahansa ilmaiseksi'. Juhlaan on halpa p. 'pääsymaksu'. Suosikilla oli vapaa p. [= suosikki pääsi esteettä, voi mennä esteettä] kaikkiin talon huoneisiin. Puola sai vapaan p:n merelle. Akateeminen loppututkinto on ehtona virkaan p:lle. Maamieskoulut muodostavat pohjakoulun maamiesopistoihin p:ä varten. Kalojen p. pyydykseen. Laivat odottivat satamassa p:ä avomerelle. Suomen kielen p. kouluihin ja oikeuslaitoksiin. N. N:n p. seuran jäseneksi evättiin. Suomen p. itsenäiseksi 'itsenäistyminen'. Tulo- ja menoarvion p. tasapainoon. — Vaikeuttaa jkn p:ä eteenpäin virkauralla. - - vaati p:ä aittaan SILL. [Kauppaneuvoksen] puheille hänellä nykyisin on jo verraten huokea p. KARHUM. Hidasta oli näin syyskesän aikana p. lautalla Kymijoen yli IVALO. [Herrassamme] jossa meillä - - on uskallus ja luottavainen p. Jumalan tykö UT. — *Yhd.* alkuun-, kotiin-, kouluun-, maahan-, työhön-, valtaan-, voimaan-, voittoonp.; puheille-, merille-, ripille-, voitollep.; käsiksi-, suureksip.; edesp.; irti-, läpi-, pois-, sisälle-, sisään-, takaisin-, ulos-, ylösp. **2.** läheten merk:tä kulkutie, käynti, käytävä, tie, ovi. | P. ruumenparveen käy portaita myöten. Linnoitukset sulkevat p:n satamaan. Pieni naarmu riittää usein avaamaan lialle p:n vereen. Elokuvateatterin konehuoneesta on p. vain suoraan ulos. Pehmeä suulaki sulkee p:n nenäonteloon. Teos avaa maallikoille p:n vauhdin vuosisadan ihmemaailmaan.

pääsy|aukko *s.* Ketun luolassa on kaksi p:aukkoa. Raittiin ilman p:aukon pitäisi olla lähellä permantoa. **-eh|to** *s.* Kaikkia p:dot täyttäneitä pyrkijöitä ei voitu ottaa kouluun. **-hakemus** *s.* **-pääsyinen**[63] *a.* Hankala-, helppo-, vaikeap. 'johon on hankala [jne.] päästä'.

pääsy|keino *s.* **-koke|et** *s. mon.* pääsytutkinto. | P:isiin kutsutaan enemmän oppilaita kuin kouluun voidaan sijoittaa. **-kortti** *s.* vrt. seur.; kutsukortti. | P. itsenäisyyspäivän juhlajumalanpalvelukseen. **-lip|pu** *s.* jhk tilaisuuteen pääsemiseen oikeuttava lippu. | P. elokuviin, tanssiaisiin. P:un hinta. Ostaa p:ut teatterin ensiiltaan. P:uista maksettava leimavero. **-lupa** *s.* Koputti oveen ja jäi odottamaan p:a. **-mahdollisuus** *s.* Tulenjohtopaikoille täytyy olla suojainen p. N. N:llä on p. hakemaansa virkaan. **-maksu** *s.* maksu, jonka suoritettuaan pääsee jhk. | P. iltamaan on 100 mk. Osuusmaksun lisäksi suorittavat jäsenet osuuskassaan liittyessään p:n. **-maksullinen** *a.* P. juhla. **-maksuton** *a.* **-oikeu|s** *s.* Suomalaiset alukset saivat p:den venäläisiin satamiin. **-tie** *s.* Vanajavedellä ei ole p:tä etelään. — *Kuv.* Etsiä p:tä ahdistuksesta. **-tutkin|to** *s.* tutkinto, joka järjestetään jhk kouluun tms. pyrkiville, jotta todettaisiin, täyttävätkö he määrätyt pääsyvaatimukset;)(päästötutkinto, päättötutkinto. | P:nossa hyväksytyistä voitiin ottaa kouluun vain 40 parasta. **-vaatimu|s** *s.* tietoja, taitoja, ikää tms. koskeva vaatimus, joka jkn on täytettävä päästäkseen jhk kouluun tms. | P:ksena seminaariin on kansakoulukurssin suorittaminen. Oppikoulujen p:ksia kiristetään. P:ksena kaikkiin korkeimpiin virkoihin oli kreivin tai vapaaherran arvo.

pää|syy *s.* P:syyt Rooman maailmanvallan kukistumiseen. Konekiväärien suuri tulivoima puolustuksessa oli yksi p:syitä, miksi liikuntasota 1. maailmansodassa muuttui asemasodaksi. **-syylli|nen** *s.* Hän oli p. onnettomuuteen. Kreivi Gyllenborg oli p:siä hattujen kevytmieliseen talouspolitiikkaan. **-syytetty** *s.* P. sai kuritushuonetta muiden päästessä ehdollisella rangaistuksella. **-syytös** *s.* P. maalaisliittoa vastaan käydyssä kampanjassa on ollut, että se on kaikessa auttanut sosialisteja. **-sä|de** *s.* Piikkinahkaisten p:teiden välissä, siis viidessä ryhmässä, ovat sukupuolirauhaset. — Perspektiiviopissa: säde, joka tulee silmästä kuvatasoa vastaan kohtisuorassa suunnasssa. **-sä|e** *s. run.* esisäe. | Kerrossa toistetaan p:keen ajatus yhdessä tai useammassakin säkeessä. **-sävel** *s. mus.* kunkin sävellajin tärkeimmistä sävelistä, joihin sävellajin melodinen ja harmoninen yhtenäisyys perustuu. | P:iä ovat perus-, huippu-, terä- ja leposävel. — *Kuv.* Uhma ja kapinoiminen ovat runon p:iä. **-sävelala** *s. mus.* **-sävellaji** *s. mus.* (mikä tahansa) sävellaji, johon jnk sävellyksen t. sen itsenäisen osan harmoninen rakenne perustuu. **-sävelmä** *s.* Jousiorkesterin I viulut esittävät enimmiten sävellyksen p:ä, II viulut tarvittavia säestyssäveliä ja -kuvioita. **-sävy** *s.* Pianosävellys, jonka p. on melankolinen. Runon tunnelman p. **-säännö|s** *s.* Lain p:kset. **-sään|tö** *s.* Värisointuopin p. Tyyliopin, kieliopin p:nöt. Strategian p. Silmien hoidon p:tönä on, että niitä ei saa rasittaa liiaksi. — *Fys.* = päälause.

pääsö[1] *s. vanh. heng.* pääsy. | - - kauan olivat odottaneet p:ä linnanherran puheille IVALO. Hankalaksi ja ahtaaksi oli rajan yli p. tullut KATAJA. Kuolossa vasta voitto on, / se p. ompi ilohon VK.

pää|taakka *s.*, tav. *kuv.* N. N. kantoi p:taakan asian tunnetuksi tekemisessä. **-taistelu** *s.* Sodan ratkaiseva p. Komppania kävi p:nsa etuvartiolinjalla. **-talo** *s.* talo (tila) suhteessaan ulkotilaan, torppaan tms.; myös jnk suvun, kylän tms. huomatuimmasta, keskeisestä talosta; talo, jossa omistaja itse asuu t. joka on tarkoitettu omistajan asuttavaksi. **-tapa** *s.* Avo-ojitettua maata kynnettäessä käytetään kahta p:a. **-tapahtuma** *s.* Sodan p:t. **-tapau|s**

s. Historian p:kset. **-tarkastaja** *s.* vrt. ylitarkastaja. | Ranskan kaivoslaitoksen p. **-tarkoitu|s** *s.* Osakuntien kirjastojen p:ksena on jäsenten opiskelun helpottaminen. **-taso** *s. fys.* P:t 'linssijärjestelmässä kaksi optista akselia vastaan kohtisuoraa tasoa, joiden läpi valonsäteet kulkevat yhtenevissä pisteissä'. **-tau|ti** *s.* **1.** *kans.* päänsärky. | Tulisit nyt auttamaan lypsyä, kun minulla on sormi kipeä ja Selli p:dissa makaa KATAJA. **2.** par. pääntauti. **-tavoit|e** *s.* Armeijan p:teeksi oli määrätty A:n kaupunki. — Puolueen politiikan p:teet.

päät|e[78*] *s.* loppu(kohta, -osa, -piste), pää; vrt. päätös, päättää. **1.** *konkr.* t. sitä lähenevää käyttöä. | Takin hihojen leveät p:teet. Sängyssä on p:teet vuodevaatteiden liukumisen ehkäisemiseksi. Kirkko on rakennettu valtakadun p:teeksi. Harpin p:teeksi kiinnitetään tuššipiirrin. Verinahan nystyissä on hermojen p:teitä. Saavuimme Kolille, reittimme p:teeseen. — *Erik.* **a.** *rak.* tornin tms. (muusta rakenteesta eroava) yläosa. | Torni korotettiin kellokammiolla ja kaksinivelisellä p:teellä. Tornin p:teenä on terävä piikki. Portinpylvään p:teenä oleva lyhty. — Korinttilaisen tyylin pylväiden koristeellinen p. 'pää, kapiteeli'. — *Yhd.* huippu-, piikki-, sakara-, tornip.; katonp. **b.** päätekappale. | Putken pää on varustettava posliinihelalla eli p:teellä. Eristysputken p. Johtimet päättyvät rakennuksen ulkoseinällä erityiseen p:teeseen. — *Yhd.* posliinip.; kaapelinp.; pienjännitep. **c.** naulan kärjen taivutettu mutka, kotkaus. | Hohtimien reunalla painetaan p:että vasten ja vasaralla lyödään naulanpäähän, niin että kotkaus taipuu jyrkemmin. **2.** *abstr.* Pääsiäinen sattui maaliskuun p:teeseen. Työpäivä on p:teessään. Kurssin p:teeksi toimeenpannut juhlat. Hartaushetken p:teeksi laulettu virsi. Puheensa p:teeksi hän kertoi hauskan kaskun. [Urheilija] juoksi kilpailukauden p:teeksi maailmanennätyksen. Roimalan isäntäkin kysäisi Kustaalta hyvästinsä p:teeksi: -- SILL. — Kapteeni Japanin armeijassa ja kaiken p:teeksi samurai. Päälle p:teeksi, ks. päälle B. — *Kiel.* vartalon loppuun liittyvä äänne t. äänneryhmä, joka erottaa toisistaan joko saman paradigman eri muodot (taivutuspääte) tai saman kantasanan eri johdannaiset (johtopääte). — *Yhd.* persoona-, sijap.; deminutiivi-, kausatiivip.; lainap.

pääte|asema *s.* P:asemat ovat asemia, joilla jokin rataosa alkaa tai loppuu. — Matkalipun p:asemaksi oli merkitty Hämeenlinna. — Autolinjan, laivareitin, lentoliikenteen p. Hiihtokilpailujen p. ja tarkastusasemat. — Mäntä on tullut p:asemaansa. **-asen|to** *s.* Heilurin liike p:nosta toiseen. **-aste** *s.* Keskikoulun p:ella annettu yhteiskuntaopin opetus. — *Rad.* radiovastaanottimen t. -lähettimen moniasteisen vahvistimen viimeinen aste. **--eli|n** *s. anat.* Sormi, ihmisen ja apinoiden käden p. Kielen makusilmut ovat makuaistimen p:miä.

pääteema *s.* Kokouksen p:na, jonka ympärille kaikki kysymykset keskittyivät, oli vanhuksiin kohdistuva huoltotoiminta. — *Mus.* pääaihe.

pääte|haara *s.* Irakista Välimerelle tulevalla öljyputkella on kaksi p:haaraa, joista toinen johtaa Haifaan ja toinen Tripolikseen. — *Anat.* Keuhkoputken, päänvaltimon p:haarat. Makusilmuissa sijaitsevat makuhermojen p:haarat. **-haarautuma** *s.* Hermoston, henkitorven p. **-hakkaus** *s. metsät.* viimeisten siemenpuiden poistaminen, kun ne ovat tehneet tehtävänsä.

päätehdas *s.* Fordin p. ja haaratehtaat.

päätehela *s.* Hihnan p. Haavin varren p.

päätehtäv|ä *s.* P:än jakaminen osatehtäviin. Äidinkielenopetuksen p:iä on isänmaallisen ajattelun ja tuntemisen herättäminen ja vahvistaminen. — [Operetin] p:issä [= pääosissa] olivat Elli Ranta ja Leo Lähteenmäki.

pääte|järvi *s. maant.* umpijärvi, johon laskee joki t. jokia. | Mongolian umpilaaksot ja p:järvet. **-kannus** *s. el.* Muurahaisen säären p. **-kanta** *s. tekn.* niitin kärkipäähän vasaroimalla t. puristamalla muodostettu toinen kanta. **-kappale** *s.* Letkustetoskoopin kumiletkujen päissä on korvakäytävän täyttävät putkimaiset p:et. Sähkökaapelin päässä käytetään kosteuden pääsyä estämässä p:ita.

päätekijä *s.* Kansantulon p:nä on tuotanto. Korkeushypyssä on raaka ponnistusvoima p:nä ja tyylillä on vain toisarvoinen merkitys. — Rangaistaan vain viinan pikkumyyjiä, mutta p:t saavat olla rauhassa!

pääte|kivi *s.* Lakikivi on kaaren ja holvin ylin, viimeiseksi paikoilleen sovitettu p. — Siimassa on kahdenlaisia painoja: p:kiviä, jotka sidotaan selkälangan päihin, ja välikiviä, jotka kiinnitetään p:kivien välille. **-koh|ta** *s.* Alku- ja p. Lähtö- ja p. Kulkutien, radan p. Maan akselin p:dat ovat pohjois- ja etelänapa. Männän iskun pääte- eli kuolokohta. Palkkojen aleneminen on saavuttanut p:tansa.

pääteksti *s.* Herra Martin maanlainsuomennoksen p. toisintoteksteineen. P. ladotaan suuremmilla kirjasimilla kuin alahuomautukset.

pääte|lehdykkä *s. kasv.* pääteparisen lehden kärkilehdykkä, päätölehdykkä. **-levy** *s.* Veturin tulipesän p. Hellan etu- ja p:t. **-lista** *s. rak.* Rakennuksen katon rajassa on hennonpuoleinen p. **-liusk|a** *s.*; *syn.* päätöliuska. **1.** *kasv.* pääteparisesti liuskaisen lehden kärkiliuska. **2.** *el.* liuskoittuneen elimen päätteenä oleva liuska. | Merikrotin ensimmäisen selkäevän pitkä ruoto p:oineen on mainio houkuttelueliin.

päät|ellä[28*] *frekv.v.* **-tely**[2] *teonn.* < päättää. **1.** *konkr.* **a.** vrt. päättää 1. | Langan pää p:ellään pistojen nurjalle puolelle. Hän -- p:teli saumat, koristeli hihansuut ja kaulukset HAARLA. **b.** lopetella; vrt. päättää 3. | Emäntä vasta p:teli astiain pesua. Maiju jäi -- p:telemään -- lanka- ja nappikauppojaan KARHUM. — TAV. **2.** *abstr.* tehdä päätelmä t. päätelmiä, arvella, aprikoida, tuumia, olettaa; vrt. päättää 5. | P. oikein, harhaan, väärin. Kielellisten ym. seikkojen nojalla voi p., että asiakirja on 1700-luvulta. Äänestä, ryhdistä ja kasvojen ilmeistä voidaan melko varmasti p., minkälainen ihminen on luonteeltaan. -- poika kul-

kee ilmeisesti lemmentuumissa isänsä tietämättä, p:teli marski IVALO. — Vaatteistaan p:ellen hän oli tavallinen talonpoika. — *Mat.* päätöslaskun suorittamisesta (päätelmiä käyttäen). | Suorittaa laskutehtävä sekä p:telemällä että kaavoja käyttäen. Laske p:telemällä, paljonko maksaa 20 m kangasta, jos 5 m maksaa 2.500 mk.

päätelm|ä[13] *s.* johtopäätös (päättelyineen). | Tehdä, johtaa p. Tulla, johtua jhk p:ään. Abstraktiset p:ät. -- äidin tarkka silmä teki huomioita ja p:iä KATAJA. Me hajotamme maahan järjen p:ät UT. — Vars. *fil.* sen ajatustoiminnan tulos, joka johtaa arvostelman l. väitteen, päätöslauseen, toisista arvostelmista, jotka ovat sen perusteina l. premisseinä. | Deduktiivinen l. laskujohtoinen p. Induktiivinen l. nousujohtoinen p. Kategorinen p. 'päätelmä, jonka ylälauseena on kategorinen arvostelma'. — [Päätöslasku] tapahtuu verrannon avulla tai p:iä käyttäen IT. — *Yhd.* ennakko-, loppup.; järki-, kamarip.; johtop.; harha-, kehä-, virhep.; analogia-, induktio-, ketju-, todennäköisyysp.

päätelmä|ketju *s.* **-sarja** *s.*

pääte|lyhennys *s.* pikakirjoituksessa: päätteessä tavattava lyhennys. **-merkki** *s.* pikakirjoituksessa: merkki, jolla ilmaistaan jk pääte. **-moreeni** *s. geol.* = reunaharju.

päätemppeli *s.* Jumalattaren, kaupungin p.

pääte|muhvi *s.* Lyijykaapelin päätteenä käytetty p. **-muoto** *s.* Ihminen ja apinat edustavat kummatkin itsenäisten kehitystapahtumien p:ja. — Pinaakkeli on goottilaisessa arkkitehtuurissa tukipilarin p. — Kalevalanmittaisessa runoudessa tavataan loppusointua vain satunnaisesti, tavoittelematta, enimmäkseen p:jen yhtäläisyyden synnyttämänä. **-nivel** *s.* Varpaan p. **-noteerau|s** *s.* Pörssiviikon p:kset.

pääteo|s *s.* Aleksis Kiven p:kset. Kuvanveistäjä F. Nylundin p., monumentaalinen "Kolme seppää".

pääte|osa *s.* Katto on rakennuksen ylin p. Jalat, kädet, nenä ym. ruumiin p:osat. **-paikka** *s.* Retken alku- ja p. **-pari|nen** *a. kasv.* kärkilehdykkään päättyvä parilehtisesti kerrannainen, päätöparinen. | Lehdet p:set. **-pinta** *s.* **-piste** *s.* Janan p:et. Alku- ja p. Laivareitin p. Kehityksen p. **-puskuri** *s. raut.* raiteen päätekohdassa oleva puskuri. **-putki** *s. rad.* radiolaitteen putkisarjan viimeinen putki. **-pylväs** *s.* Sähkölinjan viimeinen eli p. **-satam|a** *s.* Suuret merisatamat jaetaan kahteen ryhmään, p:iin ja välisatamiin. **-silmu** *s. kasv.* Varren ja oksien päissä olevista p:ista kasvi jatkaa pituuskasvuaan. **-solmu** *s.* P:a käytetään nuoran päässä pois solumisen ehkäisemiseksi. **-solu** *s. kasv.* Kotelosienen sienirihmojen p:ista muodostuu siitoksen jälkeen itiökoteloita. **-taso** *s.* Kiteen sivu- ja p:t. **-teho** *s. rad.* Vahvistimen p. on 2,5 wattia. **-vahvisti|n** *s. tekn.* P. on puhelinlaitteisiin kytketty, johdon päässä (puhelinkoneessa) oleva äänenvahvistin. Radiolähettimen viimeistä astetta sanotaan p:meksi. **-valtimo** *s. anat.* jssak elimessä tavattava isohko valtimo, joka ei tule toisten valtimoiden yhteyteen yhdyshaarojen kautta ennen hiussuoniverkkoa. **-viiva** *s.* Voittaja sivuutti reippain askelin p:n.

pää|tie *s.* Vilkkaasti liikennöity p. ja vähemmän käytetyt rinnakkaistiet. Yleisistä teistä oli v. 1937 p:teitä n. 18.000 km ja kyläteitä n. 22.000 km. — Puutarhan p. — Kaupan, liikenteen p. Pirkkalaisten p. kulki Ähtävänjokea myöten Pohjanlahdelle. **-tila** *s.* vrt. päätalo. | P. ja sen kanssa yhdysviljelyksessä olevat tilat. Jos p. myytiin, oli uudella omistajalla oikeus häätää torppari. Suvun p. — *Maanm.* = kantatila. **-tilaisuus** *s.* Juhlien p. **-tili** *s.* Konttokurantti on muodostunut liikkeiden tilapäisluoton p:ksi. **-tirehtööri** *s. vanh.* pääjohtaja. **-todistaja** *s.* Olla p:na jssak oikeusjutussa. **-todiste** *s.* Jumalauskon yleisyys on p:ita jumalan olemassaolon puolesta. — *Lak.* todistamisvelvollisen puolen esittämä todiste; vrt. vastatodiste. **-toi|mi** *s.* **1.** varsinaisena ammattina pidettävä toimi, josta henkilö saa pääasiallisen toimeentulonsa;)(sivutoimi. | Hoitaa jtak virkaa p:menaan. Hoitaa sivutointa p:men ohella. Jos sama henkilö hoitaa kahta virkaa tai tointa, joista seuraa palkkauslaissa määrätty peruspalkka, saa hän täyden palkan päävirastaan tai -toimestaan, mutta -- AK. **2.** pääasiallinen työskentely, puuhailu; tärkein, merkittävin toimi t. työ. | Vaikka hän jutteli vilkkaasti, hän ei silti unohtanut p:ntaan, sukankutomista. — Pankit harrastavat emissio- ja perustamistoimintaa p:mena, jonka ohella luotonannolla on pienempi merkitys. **-toiminen** *a.* P. [= päätoimena hoidettava] virka. **-toimin|ta** *s.* Seuran p. on kohdistunut vähäväkisten auttamiseen. Episodi on runoteoksen p:nan ohella kulkeva tai siihen liitetty sivutoiminta tai välitapahtuma. **-toiminta-alue** *s.* **-toimintamuoto** *s.* **-toimipaikka** *s.* Tehdasyhtymän p. **-toimisto** *s.* Tilastollinen p. Liikkeen p. ja sivutoimistot. **-toimitsija** *s.* Kilpailujen p. ja aputoimitsijat. **-toimittaja** *s.* henkilö, joka johtaa sanomalehden, aikakauslehden tms. toimitusta ja määrää (us. annettujen yleisohjeiden mukaisesti) julkaisun sisällyksen. | P. on tavallisesti myös vastaava toimittaja. Uuden Suomen, Virittäjän p. — Nykysuomen sanakirjan, Pienen Tietosanakirjan p. **-toimitus** *s.* Itse p., vihkiminen, tapahtuu vasta sunnuntaina. Leivän valmistuksessa erotetaan kaksi p:ta: leipominen ja paistaminen. — Kansainvälinen julkaisu, jonka p. sijaitsee Genèvessä. **-tori** *s.* Raatihuone sijaitsee keskeisellä paikalla, kaupungin p:n varrella. **-torni** *s.* Kirkon p. ja pienemmät sivutornit. Olavin linnan p. **-totuu|s** *s.* Kristinuskon p:det.

päätteellinen[63] *poss.a.* (< pääte) vrt. päätteinen. | P. pylväs. — P. eli genetiivin kaltainen akkusatiivi.

päätteenheitto *s.* päätteen merkitsemättä jättäminen pikakirjoituksessa.

päätteetön[57] *kar.a.* < pääte. | P. pylväsmuoto. Kokonaisobjekti on joko päätteellinen tai p.

päättei|nen[63] *poss.a.* (< pääte) vrt. päätteellinen. **1.** *kasv.* **a.** P. kukinto 'kukinto, jonka päätteenä on vain yksi kukka'. P. terttu. P:sissä

sarjoissa olevat kukat. **b.** juuren t. varren kärjessä sijaitseva, terminaalinen. | P. kasvupiste. 2. *yhd.* Kupu-, piikki-, risti-, sakara-, sipulip.; huippu-, kapiteeli-, katko-, särmäp.; pullea-, pyöreä-, suippo-, suora-, tylppäp.; latinalais-, suomalaisp.; passiivip.; aise--, nen--, t--, ttu-p.

päättelemis|kyky *s.* **-taito** *s.* **-tapa** *s.*

päättely[2] *teonn.* < päätellä. | P. oli virheellinen. Asiasta ei vielä voi tehdä mitään p:itä. — *Mat.* Itse p. suoritetaan näin: koska 6 appelsiinia maksaa 120 mk, niin 1 appelsiini maksaa 120 mk : 6 = 20 mk. **-jakso** *s.* **-tapa** *s.*

päättymis|aika *s.* **-hetki** *s.* **-kohta** *s.* **-muo|to** *s. kiel.* slaavilaisten kielten toinen aspekti, perfektiivinen, terminatiivinen aspekti; vrt. päättymätön muoto. | P:don verbi esittää tekemisen kestämiseensä katsoen rajallisena, so. päättyneenä tai alettuna. **-päivä** *s.* Vapaussodan p.

päättymä[13] *s. kiel.* = perfekti. — *Yhd.* entisp. **-kohta** *s.* Kauppatien p.

päättymät|ön[57] *kielt.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* P:tömältä [= loppumattomalta, loputtomalta] näyttävä maantie. Koskaan p:tömältä tuntuva esitelmä. Isä heitti - - p:tömät pasianssinsa ja alkoi sitoa kirjoja KALLAS. Ei ole ilo ikuinen eikä päivä p. SL. — *Lak.* Rikoksenyritys on p., jos tekijän toiminta on keskeytynyt. — *Kiel.* I partisiippi ilmaisee p:öntä (kestävää, aiottua) tekemistä. P. muoto 'slaavilaisten kielten toinen aspekti, imperfektiivinen, kursiivinen aspekti'; vrt. päättymismuoto. P:tömän aspektimuodon verbi ilmaisee tekemisen jatkuvaksi tai toistuvaksi. — *Mat.* P:tömässä sarjassa on jäsenten lukumäärä ääretön. Suppeneva p. sarja. Positiiviset kokonaisluvut (1, 2, 3 jne.) muodostavat p:tömän lukujonon. — P:tömässä kymmenmurtoluvussa on rajaton määrä desimaaleja. π on p. jaksoton desimaaliluku. — *Tekn.* P. [par. päätön] ruuvi, hihna, ketju.

päät|työ[1*] *v.* **1.** vrt. alkaa, jatkua. **a.** tulla päätteeseen, päätekohtaan, loppua, lakata. | Tuuletusputki ei saa p. huoneen ikkunan luo. — Päivän, vuoden, lukukauden p:tyessä. Sota p:tyi. Ateria on p:tynyt. Kokous p:tyi. Sairauden, työsuhteen p:tyminen. Keskustelu julistettiin p:tyneeksi. Perfekti ilmaisee tavallisesti p:tynyttä tekemistä. Hakuaika p:tyy huomenna. Laivaliikenne p:tyy järvien jäädyttyä. Vuokrasopimus p:tyi [= lakkasi olemasta voimassa] 31. 8. 1950. — Jäädä ylitöihin virka-ajan p:ytyä. Uudistakaa p:tyvä [lehden] tilauksenne! — Jatketaan siitä, mihin juttu eilen p:tyi. — *Erik.* kuolemisesta. | Hänen päivänsä p:tyivät polttoroviolla. Elämä p:tyy. [Sairaan] vaivat ovat p:tyneet iäksi. — *Lak.* Varkausrikos on p:tynyt, kun esine on joutunut varkaan haltuun. — *Mat.* Jos jako menee tasan, saadaan p:tyvä, päinvastaisessa tapauksessa päättymätön kymmenmurtoluku. P:tyvä sarja. **b.** ed:een liittyen: v:n määräyksenä adverbiaali, joka ilmaisee, miten jk päättyy, mikä muodostaa päätekohdan, mikä on jnk lopputuloksena. | Huippuun p:tyvä torni. Katu p:tyy toriin. Nollaan p:tyvä luku. A:han p:tyvä sana. Miljoonaan p:tyvä menoarvio. Oli lapseton, joten suku p:tyi häneen. Isoviha p:tyi Uudenkaupungin rauhaan. Iltamat p:tyivät tanssiin. Tauti p:tyi kuolemaan. Katastrofiin p:tynyt sotaretki. — Runo p:tyy Väinämöisen venematkalla ja Pohjolan emännän takaa-ajolla. Adressi p:tyy tavallisilla kunnioituksen ja uskollisuuden vakuutuksilla. — Juttu p:tyi heidän tappiokseen. Lakko p:tyi työläisten voitoksi, eduksi, häviöksi. — Pörssiviikko p:tyi laimeana. — Miten kaikki on p:tyvä? Aavistan, että asia ei p:y hyvin. Sota p:tyi onnettomasti. Hänen menestyksensä p:tyi lyhyeen. 2. † päätyä. | Äänetönnä ja karmealla naamalla p:tyi Timo nyt astelemaan kohden kotoa KIVI.

päättäjä[10] *tek.* Kaupan p. — *Yhd.* tilinp.

päättäjäisateria *s.* Paaston p.

päättäjäis|et[63] *s. mon.* lopettajaiset, päätös-, loppujuhlallisuudet, -menot;)(avajaiset, alkajaiset. | Lukuvuoden, raittiusviikon p. Pitää p. Viettää p:iä. Valtiopäivien avajaisissa ja p:issä noudatettavat ohjeet. — *päättäjäisiksi* lopuksi, päätökseksi, lopettajaisiksi. | Syödä aterian p:iksi jäätelöä. Elonleikkuun p:iksi koristeltiin viimeinen kuhilas kukilla.

päättäjäis|illallinen *s.*, tav. *mon.* Kokouksen p:illalliset. **-illanvietto** *s.* **-iltama** *s.* Kurssien p. **-istunto** *s.* Eduskunnan p. **-juhla** *s.* **-jumalanpalvelus** *s.* Valtiopäivien p. **-kilpailu** *s.* Purjehduskauden p:t. **-paraati** *s.* Taisteluharjoitusten p. **-puhe** *s.* **-päivä** *s.* Urheilukisojen p. **-päivällinen** *s.*, tav. *mon.* **-sanat** *s. mon.* Lausua kokouksen p. **-tanssiaiset** *s. mon.* **-tilaisuus** *s.*

päättämis|aika *s.* Kesäloman alkamis- ja p. **-kyky** *s.* Nopea havainto- ja p. **-oikeus** *s.* Korkein p. osuuskunnan asioissa on osuuskuntakokouksella. **-ta|pa** *s.* Nuoran erilaiset p:vat. Hypoteettisessa päätelmässä on kaksi loogillisesti sitovaa p:paa. **-valta** *s.* P. kunnan asioissa on kunnanvaltuustolla.

päättämät|ön[57] *kielt.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* **1.** *akt.* Luonteeltaan p. [= epäröivä;)(päättäväinen] henkilö. Kuninkaan p:tömyys saattoi neuvonantajat epätoivoon. **2.** *pass.* P. [= keskeneräinen] rakennus.

päättäväi|nen[68] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* päättävä, varmapäätöksinen; päättävä-, lujaluonteinen, tarmokas, tomera, jyrkkä, horjumaton, vääjäämätön. | P. luonne, henkilö. P:sen näköinen mies. Pysyä p:senä kannallaan. Kulkea p:sin askelin. Jyrkkä ja p. vastaus rauhantunnusteluihin. USA:n p. esiintyminen pakotti Japanin luopumaan anastuspolitiikastaan. Toimia, esiintyä p:sesti. Miehekäs p:syys.

päät|tää[2*] *v.* **1. a.** tehdä pääte, varustaa päätteellä. | P. eli kotkata naulan pää. P. niitti. Nuoran päät p:etään liestymisen ehkäisemiseksi. Lanka p:etään sauman sisään. — P. rakennus kupolilla. Verhot on p:etty hapsuilla. **b.** saattaa päähän, loppuun, lopettaa. | Salaojat p:etään viemäriin. Johdeaita on p:etty nielun keskelle. — P. ateria, työ, opinnot, päivä. P. koulunkäynti, työskentely. Työnsä p:tänyt komitea. Kansakoulun p:tänyt [= (äskettäin) koko kurssin läpikäytyään kansakou-

lusta päässyt] tyttö. Presidentti avaa ja p:tää valtiopäivät. Kuolema p:ti N:n kärsimykset. — Neuvottelut p:etään tältä päivältä ja niitä jatketaan huomenna. -- ei kuulunut olevan matkaa enempää kuin pari peninkulmaa, joka kyllä päivässä ennätettäisiin p. [= kulkea loppuun] AHO. — P. saarna rukouksella, rukoukseen. -- peijaisjuomingit oli p:etty polttamalla kolme lappalaisten talvikylää HAARLA. Laulun alan iloisesti, / mutta p:än kyyneliin AALE TYNNI. — *Erik.* kuolemisesta. | P. mainen matkansa, maallinen vaelluksensa [= kuolla] rauhallisesti. Rikollinen sai p. päivänsä hirsipuussa. Hän p:ti itse päivänsä [= tappoi itsensä, teki itsemurhan] hirttäytymällä. — *Lak.* Yritystä sanotaan p:etyksi, jos tekijä on p:tänyt tekonsa, mutta tarkoitettu tulos on jäänyt saavuttamatta. — *Liik.* kirjanpidossa: lopetusmäärän merkitsemisestä ja yleensä viimeisen merkinnän, päätösmerkinnän, tekemisestä tiliin (t. kirjaan). | Tilit p:etään kalenterivuosittain, kuukausittain. — *Refl. taiv.* päättyä. | Vaan kun p:tihe polska ja vaikeni harppu ja viulut *MANN.

c. olla jnk päätteenä, päätöksenä, muodostaa jnk pääte, loppuosa. | Kulkueen p:ti sotilasosasto. Kupukaton p:tämä torni. Korulistaa on käytetty antiikin ja renessanssin rakennuksissa sekä p:tävänä että kantavana. Asiakirjasarjan p:tävä kirjelmä. — Aterian p:tää kahvi. Hartaan tilaisuuden p:ti yhteisesti veisattu virsi.

2. a. tehdä (lopullinen) päätös, ratkaisu, "lyödä lukkoon". | Asia on p:etty, jäi p:tämättä. P:ettiin, että --. Jättää asia p:ettäväksi. Asia ei ole meidän p:ettävissämme. Olla jtak asiaa käsittelemässä ja p:tämässä. Häistä puhuttiin jo kuin p:etystä asiasta. Panna toimeen mitä on p:etty. Meidän täytyy kuljettaa heidät sisälle, p:ti isä. — P. lähteä jnnek. P. tehdä jtak. P:ti ruveta papiksi. P:in ottaa vastaan viran. Kokous p:ettiin pitää Helsingissä. Tehdas on p:etty rakentaa, rakennettavaksi. Hän oli p:tämällä p:tänyt olla menemättä kapakkaan. Hän pelkäsi nyt toden teolla, mutta ei saanut p:etyksi, lähteäkö karkuun vai eikö KATAJA. Ihminen p:tää, Jumala säätää SL. — P. hinnoista, palkoista. Hän ei ollut vielä p:tänyt menostaan. Sodasta ja rauhasta presidentti p:tää eduskunnan suostumuksella. — *Erik.* jnk kaupan, sopimuksen tms. tekemisestä, solmimisesta, sopimisesta. | P. kauppa, osto, vakuutus. Valtuuttaa jku p:tämään ja allekirjoittamaan sopimus. Kauppa on vielä p:tämättä, jäi p:tämättä. Venäläisten Englantiin p:tämä puutavarakauppa. Suomi p:ti Argentiinasta suuren nahkakaupan. Elinkorkovakuutuksia p:tävät henkivakuutusyhtiöt. Avioliitto on p:ettävä kirkollisella tai siviilivihkimisellä. — P. sopimus kirjallisesti. — *päät|tävä* (a.) -tävästi (adv.) päättäväinen. | Rohkea ja järkähtämättömän p:tävä henkilö. P:tävä esiintyminen, ilme. P:tävän kylmäverinen teko. Käydä p:tävään ryntäkköön. Omaksua p:tävä kanta jssak asiassa. Astua p:tävin askelin. Kieltäytyä p:tävästi tekemästä jtak. Kokous on p:tävästi sitä mieltä, että --. Vankia on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja hyväntahtoisesti, mutta kuitenkin p:tävästi.

b. tehdä päätelmä, johtopäätös; olettaa, tuumata, arvella; vrt. päätellä **2.** | Vain ammattimies pystyy p:tämään hyvän ja huonon kellon eron. Maisteriksi me hänet p:imme KATAJA. — Kuvasta p:täen 50-vuotias henkilö. Nimestä p:täen hän on saksalainen. Kaikesta p:täen hän on puhunut totta.

päättö[1*] *s. harv.* päättäminen. **-pöytäkirja** *s.* kansainvälisissä sopimuksissa: viimeinen pöytäkirja. **-tutkinto** *s. ehd.* päästötutkinto.

pää|tuki *s.* **1.** päätä tukevasta, päässä olevasta tukilaitteesta. | Parturintuolin p. Halkopinon päissä olevat p:tuet. **2.** tärkein tuki. | Clunyn munkeista tuli paavinvallan nousun p. Väitteen p:tueksi esitetty todiste. **-tukikohta** *s.* Vihollisen, laivaston p. **-tulialue** *s. sot.* päätehtävän suorittamiseksi määrätty tulialue. **-tuliase** *s.* Konekivääri on jalkaväen p. **-tulivyöhyke** *s. sot.* pääpuolustuslinjan edessä oleva alue, jolle tuli keskittyy tehokkaimpana. **-tullikamari** *s.* **-tulo** *s.* vrt. sivutulo. | Aatelismies sai p:nsa lampuotien veroista. Karjanhoidon tulot ovat useilla tiloilla p:ina. **-tulolähde** *s.* Verotus on valtion p. **-tulo|s** *s.* Kasvien yhteyttämistoiminnan p:ksena on tärkkelys. Neuvottelujen, kehityksen p:kset. N.N:n tutkimus pitää p:ksiltaan yhä paikkansa. **-tunnusmerkki** *s.* **-tunnustus** *s. usk.* Luterilaisen kirkon p. on Augsburgin tunnustus. **-tuntemat|on** *s. mat.* P:tomaksi valitaan mieluiten se tuntemattomista suureista, jota probleemassa kysytään, tai se suure, jonka avulla kaikki muut suureet helposti voidaan määrittää. **-tuntomerkki** *s.* **-tuontimaa** *s.* Puuvillakankaiden alalla on Englanti ollut p:mme. **-tuotanto** *s.* Tehtaan p:a palvelevat apulaitokset. [Kirjailijan] p. on käännetty suomeksi. **-tuotantoalue** *s.* **-tuotantomaa** *s.* Tinan p:t ovat Englanti ja Intia. **-tuot|e** *s.* Tuotantotarkoituksen mukaan erotetaan liikkeessä p:teet, joiden valmistus on liiketoiminnan varsinainen tarkoitus, sekä sivu- ja jätetuotteet. Hiiliteollisuuden p:teet. Karjanhoidon p:teet. Puu on metsien p. Silakka on Ahvenanmaan p. **-tuottaja** *s.* Emmentalinjuuston p. on Sveitsi. **-tutkimu|s** *s.* N.N:n p:kset koskivat antropologiaa.

pääty[1*] *s.* **1.** rakennuksen lyhyt sivu. | Talon p. on kadulle päin. Lantala on navetan päädyssä. — *Erik.* vinojen (katto)pintojen ylhäältä rajoittama (pääty)seinän yläosa, päätykolmio; ed:tä muistuttava osa rakennuksen pitkällä sivulla, oven t. ikkunan yläpuolella tms. | Gotiikan jyrkät päädyt kohoavat miltei aina kattoa ylemmäksi. **2.** pitkänomaisen, tav. muodoltaan säännöllisen esineen lyhyt sivu. | Leposohvan, sängyn p. Arkun, laatikon, hyllykön p. Höyrykattilan p. Koneen p. **3.** *yhd.* Ovip.; pylväsp.; etelä-, itäp.; etu-, takap.

pääty|huone *s.* rakennuksen päätyosassa oleva huone. **-ikkuna** *s.*

-päätyinen[63] *poss.a.* Kartio-, kolmiop.; tiilip.; pilasterip.; jyrkkä-, korkea-, suippo-, tukevap.

pääty|kamari *s.* vrt. päätyhuone. **-kappale** *s.* Laatikon tekoa varten tarvittavat pohja-, sivu-

ja p:et. — Kangaspuiden loimitukkien valurautaiset p:et. **-kolmio** *s. rak.* satulakattoisen rakennuksen ylin, kolmiomainen päätyala; vrt. tympanon, vimpergi. | Kreikkalaisen temppelin p. Keskiaikaisten kirkkojemme tiilikoristeiset p:t. **-koriste** *s.* **-koristelu** *s.* **-lau|ta** *s.* Päätyräystäälle asetetaan kateaineen paksuutta vastaava p. [= tuulilauta], joka kiinnitetään ruoteisiin. — Sängyn p. Laatikon p:dat ovat 13 mm:n, sivu- ja pohjalaudat 7 mm:n paksuisia. **-levy** *s.* Höyrykattilan p:t ja vaippalevy. **-muuri** *s.* **-osa** *s.* Talon p. **-ovi** *s.* rakennuksen tms. päädyssä sijaitseva ovi. **-pinta** *s.* **-puoli** *s.* **-raja** *s.* Urheilukentän sivu- ja p:t. **-räystä|s** *s.* rakennuksen päädyssä oleva räystäs. | Jyrkät p:ät. **-sein|ä** *s.* Voimistelusalin ikkunat on sijoitettava sivuseinälle, ei p:iin. **-seinämä** *s.* Rakennuksen p:llä oleva kukkapenkki. **-sivu** *s.* Laatikon p:t. **-talo** *s.* talo, jonka (us. runsaasti koristeltu ja pitkäräystäinen) pääty on julkisivuna, kadulle päin. **-torni** *s.* Kirkon p. **-viiva** *s.* Maalit sijoitetaan kentän kumpaankin päähän p:n keskikohdalle.

päätyyp|pi *s.* Biologiset p:it. Sirppejä on kolmea p:piä.

pää|tyä[14*] *v.* **1.** tulla, mennä, johtua t. joutua (lopulta, viimein) jnnek, jhk (loppu)tulokseen, -kohtaan, tavoitteeseen, maaliin, (lopulliseen) tilaan tms. | Vanhus p:tyi kunnalliskotiin. P:tyi vankilaan, kapakkaan. Karkasi ja p:tyi pitkiksi ajoiksi Italiaan. Laiva on p:tynyt kotirantaan. A. p:tyi maaliin ennen B:tä. P. jhk tulokseen, olettamukseen, käsitykseen, päätökseen. P. sulaan sovintoon. P:tyi kauan epäröityään katolisuuteen. Sitkeiden neuvottelujen jälkeen p:dyttiin 10 %:n palkankorotukseen. Vaikka aloitettiin vakavista asioista, p:dyttiin lopulta leikkipuheisiin. Etsittäessä sopivaa miestä yrityksen johtoon p:dyttiin N. N:ään. Raaka-aine käy läpi monen väliasteen, ennen kuin p:dytään lopulliseen tuotteeseen. Kaksijakoviljelyksestä p:dyttiin kolmijakoviljelykseen. Ja vasta, koska aurinko -- oli laskenut ja kaikki p:tyneet lepoon, asteli hän kotia KIVI. — P. puhumaan, itkemään, odottamaan, nukkumaan. P. toteamaan jtak. P:tyi hyväksymään anomuksen. Puhuja p:tyi vaatimaan, että --. P:tyipä metsästäjä kulkemaan sitä samaa taivalta KS. — Jo nuorena hän p:tyi maailmalle. Varis lähti lentoon puusta ja p:tyi ladon katolle. Ja nytpä veljekset, koska luja pirttinsä oli valmis, taisivat p. täysin voimin pyyntöretkillensä taas KIVI. -- p:dyin päiville pahoille LEINO. — P:tyi työmieheksi tehtaaseen. Puutteen mieheksi p:tyy riemujen rakastaja VT. — Tänne on p:dytty monen vaiheen jälkeen. -- aika armas häätyi, / lehti kääntyi, päälle paha onni p:tyi *MANN. -- kun neljäs [päivä] p:tyi, hän näki purjeen *MANN. **2.** päättyä, loppua. | Kunkin kattilan höyryputki p:tyy yhteiseen valtaputkeen. Katu p:tyy rantaan. Mereen p:tyvä raja. -- ennen kuun ylenemistä, / tämän päivän p:tymistä! KAL.

pää|työ *s.* P:työn ohella pidettävä sivutyö. Kirjoitettaessa sormet suorittavat p:työn. Agricolan elämän p. oli Uuden testamentin suomennos. **-täi** *s.* Pediculus capitis, vars. ihmisen tukassa ja hiusmarrossa elävä, 1—2 mm:n pituinen täi, hiustäi.

päätäntä[15*] *s.* päättäminen. **-oikeus** *s.* oikeus tehdä asianomaisia sitovia päätöksiä. **-valta** *s.* = päätösvalta.

päätäntö[2*] *s.* (kouluaineen) loppulause. **-oikeus** *s.* = päätäntäoikeus. **-vala** *s.* = päätösvalta.

päätäpahkaa *adv.* tav. ⌒; ks. pää 2.b.

päätäpahkainen *a.* päätä pahkaa tapahtuva, silmitön, umpimähkäinen. | Yhdistysten p. lakkauttaminen. P. hyökkäys, pakeneminen.

päättättää[2*] *fakt.v.* < päättää. | P. työnsä toisella. P. avioliitto kirkollisella vihkimyksellä.

päätö[1*] *s. kans.* pääty. | Kun rakennus on saatu salvotuksi tasakertaan, alkaa p:jen salvonta A. HÄMÄLÄINEN.

päätöksen|teko *s.* **-voipa** *a. lak. vanh.* päätösvaltainen.

päätö|lehdykkä *s. kasv.* = päätelehdykkä. **-liuska** *s. kasv.* = pääteliuska.

päät|ön[57] *kar.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* **1.** P. ja sorkaton sianruho. P. tulitikku, naula. — Juoksentelee sinne tänne kuin p. kana 'silmittömästi, sokeasti ja villisti'. -- nuijailee seiniä kuin p. kana KIVI. **2.** loputon, päättymätön. | P. tie. Kiertotähti kulkee p:öntä rataansa. P:tömän pitkä yö. Juttua olisi jatkunut aivan p:tömästi. — *Tekn.* P. hihna 'voimansiirtoon, nosto- t. siirtolaitteisiin tms. käytettävä hihna, joka on päistään yhdistetty ja joka siis muodostaa umpirenkaan'. P. ketju. P. ruuvi 'ruuvi(kierä), joka itse siirtymättä eteenpäin pyörittää hammaspyörää t. kuljettaa jtak ainetta'. **3.** hullu, järjetön, tyhmä, typerä, mahdoton, perätön. | P. yritys, teko. Aivan p. ajatus. On p:öntä lähteä tällaisella ilmalla merelle. P:tömästi ja järjettömästi hoidettu juttu. Merimiesjutut ovat täynnä p:tömyyksiä. Semmoista p:öntä, perätöntä jutteli äitini siinä hourioissaan PAKK. Liitto ei siis ollut -- niinkään p. IVALO. — *S:sesti.* Puhua p:tömiä. **4.** silmitön, hillitön, tolkuton. | He pakenivat p:töminä. Inflaation pelossa ihmiset maksoivat aivan p:tömiä hintoja. Juosta p:tömästi pakoon. [Jänikset] juoksevat ristiin rastiin p:töminä ja huumautuneina koirien kiljunnasta AHO.

päätöparinen *a. kasv.* = pääteparinen.

päätö|s[64] *s.* **1.** loppu, pääte(kohta, -piste, -osa), pää, lopputulos; vrt. päättää 1.b. | Ajaa, saada, saattaa, viedä jk työ, asia hyvään, huonoon, onnelliseen p:kseen. Johtaa sota voitolliseen p:kseen. Rakennustyöt on saatu p:kseen. Rippikoulun juhlallisena p:ksenä on konfirmaatio. Hartaushetken p:kseksi laulettu virsi. Puheensa p:kseksi hän kohotti eläköön-huudon isänmaalle. Kertomuksen traagillinen p. Asiat kehittyivät nopeasti p:stään kohti. Ristiretkien onneton p. sai monet epäilemään kirkon oppeja. Tuoko on tulos elämän, / p. päivän kaunihinkin? LEINO. Siellä on -- menossa tapaus, jonka p:ksen vain aurinko tietää SILL. — *Yhd.* koulunp.; kirjan-, tilinp.

2. (harkinnan, punnitsemisen, valikoimisen

jälkeen tehty) ratkaisu, eri vaihtoehtojen välillä tehty valinta; sopimus; vrt. päättää 2.a. | Järkkymätön, luja, rautainen, varma p. Yhteinen, yksimielinen p. Ratkaiseva p. Tehdä p. Pysyä p:ksessään. Täyttää, toteuttaa p. Muuttaa p:stä. Luopua p:ksestään. Pyörtää p. Oli p. mennä kaupunkiin. Harkinnan jälkeen tuli p:kseksi, että - -. Aamulla oli hänen p:ksensä valmis. Ajatus oli vihdoinkin kypsynyt p:kseksi. Hän oli tehnyt vaikean p:ksen. Se oli tinkimätön p:kseni. Sanella p. pöytäkirjaan. Lyödä, nuijata p. pöytään 'napauttaa pöytään puheenjohtajan nuijalla merkiksi, että asia on päätetty'. Tie helvettiin on kivetty hyvillä p:ksillä SP. — *Erik.* **a.** viranomaisen hakemuksesta t. valituksesta antama t. omaaloitteisesti tekemä ratkaisu, resoluutio. | Kuninkaallinen p. Valtioneuvoston p. Maatalousministeriön p. merilohen pyynnistä. P:ksen julkaisemispäivä. Alistaa p. vahvistettavaksi. Hakea muutosta p:kseen. Valittaa verotuslautakunnan p:ksestä. Eduskunnan p:ksen mukaisesti. Tasavallan presidentin p:ksellä annettu lupa käyttää - -. **b.** (oikeuden antama) oikeussäännöksen sovellutus konkreettiseen yksityistapaukseen; ratkaisu, tuomio. | Oikeusjutussa annettu p. Julistaa p. Työnantajan maksettava vakuutusmaksu on ilman tuomiota ja p:stä ulosottokelpoinen. Oikeuden p:ksen mukaan vastaajan oli korvattava kantajan oikeuskulut 10.000 mk:lla. Suomessa käytetään alioikeuden tuomioista yleensä (paitsi konkurssituomiosta ja ns. yksipuolisesta tuomiosta) sekä hovioikeuden ja korkeimman oikeuden tuomioista rikosasioissa nimitystä p. **c.** *konkr.* päätöksen sisältävästä asiakirjasta. | Lyhennysote senaatin p:ksestä. Milloin p., välip., todistus, jäljennös tai muu asiakirja on valtion hallintoviranomaiselta perittävissä LK. - - olkoon myös Tuomari velvollinen kirjoittamaan p:ksen päälle minä päivänä - - [valitus] on tehtävä LK. **d.** *yhd.* Lakko-, nimenmuuttop.; rahtip.; armop.; nahkap.; enemmistö-, ennakkop.; konkurssi-, prosessip.; lähete-, valanteko-, väitep.; välip.; erottamis-, hävitys-, häätö-, karkotus-, kuolettamis-, lakkauttamis-, lohkomis-, pelastus-, perustamis-, purkamis-, rauhoittamis-, sulkemis-, vangitsemis-, vapauttamis-, yhtymisp.

3. johtopäätös, päätelmän tulos, päätöslause; vrt. päättää 2.b. | Monien seikkojen perusteella hän tuli siihen p:kseen, että asiakirja oli väärennetty. - - hän katselee tulijoita osaamatta selvitä mihinkään p:kseen siitä, mitä ne ovat ja mitä ne täältä tahtovat AHO. — *Yhd.* johtop.

päätös|ehdotus *s.* hyväksyttäväksi esitetty, tav. jo päätöksen muotoon laadittu ehdotus. **-juhla** *s.* Vanha pohjoismainen joulu oli viljanpuinnin suuri p. **-kirja** *s.* päätösluettelo; *hist.* valtiopäiväpäätöksestä. **-kohta** *s.* Alku- ja p. Lähtö- ja p. Tridentin kirkolliskokousta voidaan pitää reformaatiokauden p:na. **-kyky** *s.* Nopea käsitys- ja p. **-kykyinen** *a.* **-kyvytön** *a.* **-lasku** *s. mat.* Yksiehtoisessa p:ssa haetaan kolmesta tunnetusta luvusta lähtien neljäs, edellytettynä että nämä neljä lukua ovat kahden suoraan tai kääntäen verrannollisen suureen kaksi toisiaan vastaavaa arvoparia. Kaksi-, moniehtoinen p. **-laulu** *s.* Ambrosiuksen kiitosvirsi on juhlamessuun liittyvä p. **-lause** *s.* **1.** vars. *fil.* päätelmä, johtopäätös, konkluusio. **2.** viimeinen lause, loppulause. | Kristus on noussut kuolleista! — tämä evankeliumin p. - - tekee kristinuskostamme ylösnousemuksen uskonnon P.VIRKKUNEN. **-lauselma** *s.* Kokouksessa hyväksytty p. **-liturgia** *s.* Jumalanpalveluksen p. **-luettelo** *s.* viranomaisen päätöksistään pitämä luettelo. | Valtion tapaturmatoimiston, ministeriön p. **-merkintä** *s. liik.* kirjanpidossa: loppu- t. yl. viimeinen tiliin tehty merkintä, päätösvienti. **-merk|ki** *s.* Se oli kuoleman pistos, joka painoi p:in elämäni kirjaan KIVI. — *Mus.* Sävelmän loppuun pannaan p., kaksi viivaston poikki piirrettyä tahtiviivaa. **-oikeus** *s.* Jklla on p. jssak asiassa. **-osa** *s.* Sävelteoksen johdatus-, keski- ja p. **-päivä** *s.* Kekri oli uuden vuoden alkujuhla ja vanhan p. **-pöytäkirja** *s.* pöytäkirja, joka sisältää ainoastaan jnk kokouksen tms. tekemät päätökset; vrt. keskustelupöytäkirja. **-rukous** *s.* Saarnan p. **-sana** *s.* Amen, rukousten p. **-sävel** *s.* Sävelmän, säkeen p. **-taltio** *s. hall.* virastossa tehdyt päätökset sisältävä ja siellä säilytettävä alkuperäinen asiakirja. **-tase** *s. liik.* Tilien avaus perustuu edellisen vuoden p:eseen. **-tilaisuus** *s.* Neuvottelupäivien p. **-val|ta** *s.* valta tehdä asianomaisia sitovia päätöksiä, päätäntä-, päätäntövalta. | Yhdistyksen p:taa käyttävät kokouksessa läsnä olevat jäsenet. Kansalla olkoon p., hallitsijalla vain toimeenpanovalta. Asia ei ole meidän p:lassamme. **-valtai|nen** *a.* -suus *omin.* Kokous on p., jos vähintään puolet jäsenistä on saapuvilla. Todeta kokouksen p:suus. **-vienti** *s. liik.* päätösmerkintä. **-virsi** *s.* P. päättää jumalanpalveluksen. Saarnan p.

pää|luoma *s.* Joen p. **-urakoitsija** *s.* Uudisrakennuksen p. ja erikoisurakoitsijat. **-uskonto** *s.* Brahmalaisuus on Intian p. **-vaar|a** *s.* Metodin p:oja on, että - -. **-vaat|e** *s. harv.* päähuivi. | Pani päähänsä mustan p:teen. **-vaatimu|s** *s.* Kunnolliselle asumukselle asetettavat p:kset. Puolueen p:ksena oli - -. **-vahti** *s.* = päävartio. **-vaihe** *s.* Hyökkäystaistelu jakautuu kahteen p:eseen: lähestymiseen ja varsinaiseen hyökkäykseen. N.N:n elämän p:et. **-vaikeu|s** *s.* P:tena on valtiontalouden heikko tila. **-vaikut|in** *s.* Kehityksen p:timet. **-vaikutus** *s.* **-valaistu|s** *s.* Varavalaistuksen tulee voida palaa myös p:ksen kytkettynä ollessa. **-valmentaja** *s. urh.* **-valmiste** *s.* Tehtaan p:ena on ikkunalasi. **-valtapuu** *s. metsät.* pisimpien ja vartevimpien ryhmään kuuluva puu. **-valtimo** *s. anat.* Alaraajan p. **-valtio** *s.* Muinaisen Kreikan p:t olivat Ateena ja Sparta. **-valtti** *s. kuv.* Myyjän p:na on - -. **-valtuutettu** *s.* Rafael Erich toimi Suomen p:na aseistariisumiskonferenssissa. **-valuutt|a** *s.* Euroopan p:ojen suhde puntaan on pysynyt kiinteänä. — Floriini ja Sveitsin frangi ovat seuranneet kiinteästi p:ansa dollarin vaihteluja

punnan suhteen. **-varasto** *s.* **-var|si** *s.* [Ristikirkon] p. oli poikkivartta huomattavasti pitempi. — *Kasv.* Pää- ja sivuvarsi. P:resta lähtevät sekundääriset varret. **-vartio** *s. sot.* varuskunnan tärkein vartio, jonka päällikkönä toimii tav. upseeri. **1.** vartiopalveluksesta. | Varuskunnan p:n pito on tavallisesti hyvin tarkkasääntöinen. **2.** ko. vartiopalveluksessa olevasta sotilashenkilöstöstä. | P:n vahvuus riippuu vartiopaikkojen lukumäärästä. **3.** paikka, rakennus tms., missä ko. vartiomiehistöllä on majapaikkansa ja missä lisäksi on huoneita pidätettyjen ja arestilaisten säilyttämiseksi. | Viedä pidätetty p:on. P:ssa pidettävä arestilainen. **-varustus** *s.* Linnoituksen p. **-vastarinta-asema** *s. sot. vanh.* puolustusaseman keskeisin ja tehokkaimmin varustettu osa, jossa päävoimat suorittivat taistelunsa. **-vastustaja** *s.* Hortensius oli Ciceron p. ja -kilpailija. **-vastuu** *s.* Jalkaväellä on taistelussa p.

pää|vedenjakaja *s. maant.* tärkein, huomattavin vedenjakaja, primäärinen vedenjakaja. **-velallinen** *s. lak.* velallinen, joka ensi kädessä on velasta vastuussa, esim. vekselin hyväksyjä asettajaan ja siirtäjään verrattuna. **-velvollisuu|s** *s.* Katolisen kristityn p:ksia on käydä joka sunnuntai messussa. **-verbi** *s. kiel.* liittomuodoissa ja eräissä muissa verbien sanaliitoissa infiniittisessä muodossa oleva verbi (esim. olen *tehnyt*);)(apuverbi. **-verkko** *s.* Rautateiden, liikenteen p. **-vero** *s. hist.* **1.** uuden ajan alussa Suomessa se vero, joka vallitsevan verojärjestelmän pääperusteen mukaan (manttaalilta, kiukaalta l. savulta, veromaalta, aatralta) säännöllisesti oli kruunulle suoritettava. **2.** *harv.* = henkivero. | Henkieli p:a otettiin kaikilta sama määrä. **-verso** *s. kasv.* Pää- ja sivuversot. **-vesistö** *s.* Itä-Karjalassa voidaan erottaa neljä p:ä. **-viehätys** *s.* [Runon] p. on sen iskevässä rytmissä. **-viemäri** *s.* P. sekä sivu- ja apuviemärit. **-vientiartikkeli** *s.* **-vientimaa** *s.* Hollanti on tulppaanien p. — Englanti on ollut maataloustuotteidemme p. **-vientisatama** *s.* **-vientitavara** *s.* **-vihollinen** *s.* Napoleonin p. oli Englanti. P., / sanottu Taivaassa myös Saatanaksi *JYLHÄ. **-viiva** *s.* Suorat, jäykät verhot sopivat huoneeseen, jonka kaikki p:t ovat suoria ja jäykkiä. **-vika** *s.* Bentsiinimoottoreiden p. on niiden tulenarkuus. **-vilja** *s.* Vehnä on nykyisin Suomen p. **-viljalaji** *s.* **-viljelys** *s.*, tav. *mon.* Talo on rakennettava p:ten välittömään läheisyyteen. **-viljely(s)alue** *s.* Mokkakahvin p. on Jemen. **-virhe** *s.* **-vir|ka** *s.* vrt. päätoimi;)(sivuvirka. | Jos sama henkilö hoitaa kahtaa virkaa --, saa hän täyden peruspalkan p:astaan AK. **-vir|ta** *s.* Etelä-Suomen p:rat ovat Kymijoki ja Kokemäenjoki. Putouksen p:taa häiritsevät pyörrevirrat. — Kulttuurin p:rat. — *Sähk.* pääjohdossa kulkeva sähkövirta;)(sivuvirta.

päävirta|generaattori *s. sähk.* generaattori, jossa ankkuri ja magnetoimiskäämitys on kytketty peräkkäin l. sarjaan, sarjageneraattori; vrt. sivuvirta-, yhdysvirtageneraattori. **-kone** *s. sähk.* tasavirtakone, jossa ankkurin virta johdetaan kokonaisuudessaan magneettikäämien kautta, sarjakone; vrt. sivuvirtakone. **-käämitys** *s. sähk.* sähkögeneraattorin t. -moottorin ankkurin kanssa sarjaan kytketty magnetoimiskäämitys, sarjakäämitys; vrt. sivuvirtakäämitys. **-moottori** *s. sähk.* tasavirtamoottori, jossa ankkuri ja magneetit on yhdistetty sarjaan, sarjamoottori; vrt. sivuvirtamoottori, yhdysvirtamoottori. **-piiri** *s. sähk.*

pää|virtaus *s.*, tav. *kuv.* Maailman kirjallisuuden p:virtaukset. **-voim|a** *s.* Tehdas saa p:an koneisiinsa valtakunnan pääverkosta. — N.N. kuuluu teatterin p:iin. Vihollisen p:ia vastaan kohdistettu hyökkäys. **-voit|to** *s.* Arpajaisten p. — P:on yrityksestä sai sen taitava johtaja. **-vuokralai|nen** *s.* vrt. alivuokralainen. | Huoneiston p:sen vuokrasuhteen päätyttyä alivuokralaisenkin on muutettava. **-vyöhyk|e** *s.* Maapallon ilmastolliset p:keet. **-väestö** *s.* Afrikan p. kuuluu neekerirotuun. — Maan p:n, talonpoikaisväestön, elinedut on turvattava. **-väit|e** *s.* N.N:n esittämän teorian pätevyys on riippuvainen hänen p:teensä paikkansapitävyydestä. **-väittämä** *s.* Lämpöopin toinen p. **-väliintulo** *s. lak.* kolmannen henkilön tuleminen mukaan toisten kesken vireillä olevaan oikeudenkäyntiin itsenäisenä asianosaisena, pääinterventio; vrt. sivuvälintulo. **-välipuhe** *s. lak.* itsenäinen, muusta välipuheesta riippumatta arvosteltava välipuhe; vrt. sivuvälipuhe. **-vär|i** *s.* vrt. väli-, sekaväri. | P:it ovat keltainen, punainen ja sininen, ja muut värit ovat niiden sekoituksia. Keltamulta on kaikkien okravärien p. — Lehmä oli punaisen ja valkoisen kirjava, valkoinen p:inä. — *Kuv.* Kristillinen kasvatusihanne muodostuu p:eiltään joko valoisaksi tai synkäksi. P:iltään hämäläismurteisiin kuuluva murre. **-värk|ki** *s. ark. leik.* pää, käsityskyky, järki, ymmärrys, äly. | Kaatui ja löi p:kinsä lattiaan. Ihmiset pudistelivat päätään ja ajattelivat, mitenkähän mahtaa olla miehen p:in laita. **-väyl|ä** *s.* Joen p. Liikenteen, kaupan p. Uitosta p:illä johtuvat kustannukset. Kaupungin katuvalaistusta parannetaan ottamalla p:illä käytäntöön natriumhöyrylamput. — P:ällä ajavalla on ensinajo-oikeus sivutieltä tulevaan nähden. **-yhtiö** *s.* P. ja tytäryhtiöt. **-ympyrä** *s. tekn.* hammaspyörän hampaiden kärkien kautta kulkevaksi ajateltu ympyrä; vrt. jalka-, jakoympyrä. **--äänenkannattaja** *s.* Uusi Suomi, kansallisen kokoomuspuolueen p. **--ääni** *s. mus.* **1.** moniäänisessä sävellyksessä se ääni, jota toiset äänet kulloinkin säestävät. **2.** par. falsetti. **--äänikerta** *s. mus.* urkujen huuliääni-kerroista tärkein ja voimakkain, prinsipaali.

pöh *interj.* ilmaisemassa ylimielisyyttä, halveksimista. | P., mitäs auttais, vaikka näkisitkin HAARLA.

pöheik|kö[2]* *s. kans.* (tiheä, matala) pensaikko. | Painu p:köön! P:östä kuului kahinaa ja supinaa.

pöhisty|ä[1] *v.* pöhöttyä. | P:neet, epämiellyttävät kasvot. P:nyt ruumis. Vatsa on ruvennut p:mään.

pöhis|tä[41] *onom.v.* vrt. pihistä, puhista. | Tultiin siitä oikein moiselle aukolle, helluvaan suohon, ja suksilla sujuttiin yli tuon p:evän haudan KIVI.

pöhistä|ä[2] *v.* pöyhistää, pöhöttää. | - - sitä miestä eivät olleet manttaalit p:neet AK.

pöhkö[1] *a.* ja *s. ark.* -sti *adv.* -*ys*[45] *omin.* pölkkypää, hölmö, höperö, houkka. | Täysin p. Kyllä pitääkin olla p. Olen tullut aivan p:ksi päästäni. Ihan p:yttäni tein sen. — Mikä p. olen ollut! Ja tuo p. ei sitä älynnyt! — *Yhd.* puolip. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* Tuijottivat p:sen näköisinä. **-päi|nen** *a.* Tässä hullunmyllyssä tulee aivan p:seksi. **-pää** *a.*, tav. *s:sesti.* Senkin p.! Ei tuo p. tajua kuitenkaan. **-tauti** *s.* vars. hevosen vesipäätaudista.

pöhlö[1] *a.* ja *s. harv.* pölhö, pöhkö. | "No vielä hullumpi." — "Kahta p:mpi!" ALKIO.

pöhnä[11] *s.* **1.** *ark.* juovuksissa olo, humala. | Olla p:ssä. Oli hyvänlaisesti p:ssä. Selvitä p:stä. Tulla p:än. Ottaa pieni p. **2.** *harv.* viinaksista (ja ruokatavaroista). | Varustettiin kaupunkiin rahallinen kuorma, jonka hinnalla piti ostettaman p:ä juhlan kunnioiksi: rommia, putteliolutta, nahkiaisia, sillejä ja vehnäsiä KIVI.

pöhnäinen[63] *a. ark.* juopunut. | P. äijä.

pöhnäpäissä *adv. ark.* juovuksissa. | - - mitäs niistä p. sattuneista SILL.

pöhö[1] *s.* turvotus, turvoksissa olo; vars. yhd:ojen jälkiosana eril. taudeista, joille on ominaista ruumiin t. sen osien pöhöttyminen. | Käveli vatsa p:llä. — *Kuv.* Saman asian kahteen kertaan ilmaiseminen on turhaa tyylin p:ä. — *Yhd.* ilma-, vesip.; nälkäp. **-hiha** *s.* puhvihiha. | Renessanssiajan miehenpukuun kuului tiukka takki, jossa oli suuret p:t.

pöhöinen[63] *a.* pöhöttynyt. | P., elähtäneen näköinen mies.

pöhönaama *a.*, tav. *s:sesti.* Mokomakin p.!

pöhöttym|ä[13] *s.* pöhöttynyt kohta, turvottuma, ajettuma. | Ruman näköinen, pehmeä p. Liian suuresta nestepaineesta johtuva p. P:iä raajoissa. Kurkunpään p. Tuhosienet aiheuttavat vadelmapensaissa p:iä. — *Yhd.* ilma-, vesip.

pöhötty|ä[1]* *pass.v.* (< seur.) vrt. ajettua, turvota. | P:nyt ruumis, vatsa. P:neet kasvot. Käärmeenpurema p:i kovasti. Sikotautisen p:nyt kaula. Hänet löydettiin hukkuneena, muodottomaksi p:neenä.

pöhött|ää[2]* *v.* **1.** *kaus.* saattaa pöhölleen, turvottaa. | Pettu p:ää vatsan. Alkoholin p:ämä maksa. **2.** *deskr.* Vatsa p:ää 'on pöhöllä'. [Ajopelissä] p:i patruuna Böckling KIANTO. - - tukkansa, joka tavallisesti p:ää komeasti pystyssä LEHT.

pöhötys[64] *s.* turvotus. — *pöhötyksissä* (adv.) pöhöttyneenä, turvoksissa. **-tauti** *s. lääk.* vesipöhö.

pökelö[2] *a.* ja *s. ark.* hölmö, pöllö. | Mikä p. se sinä olet, joka seisoa toljotat keskellä katua PAKK. Mikset p. älynnyt lähteä KIANTO.

pökerryksi|ssä, -stä, -in *adv.* pökertyneenä, pyörryksissä, pyörällä päästään. | Olla p. Juoksenteli p:ssään edestakaisin. Rupesi selviämään p:stä. Löi miehen p:in. Jään läpi iskettään made p:in. Tanssi polkkaa niin että meni aivan p:in. Puhua jku p:in 'saada vastahakoinen puhumalla taivutetuksi jhk'. — Harv. *yks.* Selvisi pökerryksestä. — *Yhd.* humalan-, unenp.; puolip.

pökerryttä|ää[2]* *fakt.v.* < seur. | Iskut p:ivät hänet. Oli hajun p:ämä.

pöker|tyä[1]* *v.* mennä sekaisin, pökerryksiin, pyörälle päästään. | P:tyi iskusta. Hoippui p:tyneenä edestakaisin. Rupesi virvoittelemaan p:tynyttä. Saunassa oli sen verran häkää, että p:ryin. Kuultuaan uutisen hän oli aivan kuin p:tynyt.

pökerö[2] *a.* ja *s. harv.* hölmö, pöhkö, höperö. | - - pää p., mieli tylsä ERKKO.

pökkelö[2] *s.* pystyyn lahoava puu, vars. koivu; myös: pölkky, pölli. | Koivun p. Ontto p. Laho kannon p. Tikka nakutteli p:n kylkeä. Tiaisen pesä kuivassa p:ssä. Haki toukkia p:istä. Puut ovat kuivuneet poikkilatvaisiksi p:iksi. Latoi takkaan isoja p:itä. N. kulki jäykkänä kuin p. — *Kuv.* Hän on tunteeton p. Sellainen puhumaton p. Etkö sinä p. kuule mitä sanon! — *A:sesti.* - - ultimus tiesi aina enemmän kuin hänen p:stä [= tyhmästä, jäykästä] olemuksestaan osasi päättää KIANTO. — *Yhd.* laho-, puup.; kannonp. **-kääpä** *s.* Piptoporus betulinus, kaviomainen koivun kääpä, joka nopeasti lahottaa sen rungon.

pökki|ä[17]* *frekv.v.* < pökätä. | Pässi p:i. Kävelee p:mällä. - - perässä tuli isäntä iloisesti jalkaa tanssinmukaisesti p:en ALKIO. — *Leik.* Jalassa pässin p:mät 'villasukat'.

pökkäil|lä[29] *frekv.v.* < pökätä. | Pässi p:ee. - - pomo kävellä p:ee kirkonkylän tietä pitkin SILL.

pökkö[1]* *s.* pökkelö; pölkky, pölli. | Ontto, laho p. Palokärki koputteli p:ä. Pane p:ä pesään! Seisoi paikallaan kuin p. — *Kuv.* tyhmästä t. jäykästä ihmisestä. | Hän on aikamoinen p.

pöksy[1] *s.* ks. pöksyt. — *Yhd.* paikka-, pihkap.; lökäp.

-pöksyinen[63] *poss.a.* < seur. | Pitsi-, sametti-, sarkap.

pöksy|t[1] *s. mon. ark.* housut. | Paita ja p. P. jalassa. Riisui p. jalastaan. Vedä p. jalkaasi! Paikata p:jään. — En tahtoisi olla hänen p:issään 'hänen sijassaan'. Saada p:illeen liikeyrityksessä. — *Yhd.* sametti-, sarkap.; pussip.; merimies-, pyhäp.

pöksä[11] *s. ark.* pieni rakennus t. huone: hökkeli, mörskä, murju, kämppä, boksi. | Pieni p. Kylmä, pimeä, ummehtunut p. P., joka tuskin ihmisasunnoksi kelpasi. — *Yhd.* kamari-, ullakkop.

pöksähtää[2]* *onom.v. harv.* puksahtaa, muksahtaa.

pökäis|tä[21] *deskr.v. harv.* pinkaista, pötkiä. | Olisin suoraa päätä p:syt metsään WILKUNA.

pökäle[78] *s. harv.* puunkappale, hirrenpätkä, pölli, pölkky. | "Eikö isäntä käyttäisi tämän vanhan kartanon hirsiäkään", uteli mies. — "En p:täkään", lupasi toinen KAUPPISH. P:itä katkeilikin suuren kuusen tyvestä AK.

pök|ätä[85]* *v. ark.* puskea (äkkiä, kevyesti), pukata. | Pässi p:kää. Kissa p:kää tyttöä sääreen.

P. päänsä tyynyyn. — P:käsi päällään pallon verkkoon [jalkapallossa]. P:käsi kuulaa 16 metriä. -- eipä luku tahtonut oikein luistaa, -- vaan p:käsi tämän tästä niin kuin reki p:kää kevätkelillä sulaan maahan AK.

pökö[1] *s. kans.* **1.** pökkelö. **2.** myös *a.* tyhmästä, jurosta ihmisestä. | Se on semmoinen p. **3.** mörkö, kummitus.

pököpää *a. kans.*, tav. *s:sesti* pölkkypää, tyhmyri. | Senkin tomppeli ja p.!

pökött|ää[2*] *deskr.v.* kököttää, sojottaa. | Poliisi katsahti nyt pölkkynä p:ävään Pahka-Pekkaan KIANTO. Joidenkin ukkojen suissa p:i sauhuava sikari EINARI VUORELA.

pölhö[1] **1.** *a.* ja *s. ark.* -ys[65] *omin.* tyhmästä ihmisestä: hölmö, houkka, pöllö, kollo. | Senkin p.! Mokoma p. Seisoo p:n näköisenä. **2.** *s. kans.* pökkelö. | Tauditta vanha kuolee, tuuletta p. kaatuu SL.

pölhöpäi|nen *a.* -syys *omin.* Tunnen itseni aivan p:seksi.

pölikkä[15*] *s. kans.* kalikka, palikka, pölkky.

pöli|stä[41] *v.* -nä[14] *teonn.* **1.** pölytä, pöllytä, tomuta. | Hiekka, multa, lumi p:see. P:sevä maantie. Keväällä, kun katajat p:sevät. Riihestä viljoja puitaessa p:sevät akanat. Pahnat, karvat p:sevät. Kukot tappelivat niin että höyhenet p:sivät. Koko Belgian maa näyttää pöläjävän yhtenä tomupilvenä IVALO. **2.** nopeasta, yhtämittaisesta, us. perättömästä puhumisesta: pulista, pölpöttää. | Älä p:se! Kaikki puhua p:sivät yhtaikaa.

pölist|ää[2] *kaus.v.* < ed. 1. | Hevonen p:i hiekkaa hänen silmilleen. Koko lauma juosta p:i pakoon.

pölisytt|ää[2*] *kaus.v.* < pölistä 1. | Autot p:ivät tomua korkealle.

pölj|ä[11] *a.* ja *s. ark.* -yys[65] *omin.* typerä, hölmö, pöhkö. | Oletpa eri p.! P:än näköinen mies. Piti häntä ihan p:änä. -- etkö sinä iankaikkinen p. älynnyt paremmin ajaa KIANTO.

pölk|ky[1*] *s.* karsittu, pyöreä, lyhyemmäksi t. pitemmäksi katkaistu puunrungon osa, pölli; vrt. tukki, hirsi, parru. | Pyöreä p. Asettaa penkit p:kyjen varaan. Pienennellä pilkkeitä, hakoja p:yllä. Jalkani ovat kankeat kuin p:yt. Nukkui kuin p. Laskea päänsä, kaulansa p:ylle 'joutua mestattavaksi'. Kaikki kuin yhdestä p:ystä veistettyjä 'samannäköisiä'. Ukko oli kuin p:ystä veistetty 'jäykkä, juro, yksinkertainen'. — *Erik.* holkkitupakasta ja imukkeettomista savukkeista. | Laatikollinen p:kyjä. — *Yhd.* honka-, koivu-, puup.; hakkuu-, kaivos-, mestaus-, paperi-, päre-, rata-, sahap.; kynnysp.

pölkky|heinä *s.* = pölkkyruoho. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* P:siksi turvonneet jalat. **-päi|nen** *a.* -syys *omin.* vrt. seur. | Kyllä minua harmitti p:syyteni. **-pää** *a.*, tav. *s:sesti* typerästä, hölmöstä ihmisestä: houkka, tomppeli, tollo. | Sinä p.! Mikä p. olenkaan ollut. **-ruoho** *s.* Turritis, ristikukkaiskasveja, vars. Suomessa yleinen T. glabra; *syn.* pölkkyheinä. **-saha** *s.* saha, jolla pölkkyjä sahataan, tasaussaha t. sirkkelisaha. **-tupakka** *s. ark.* = pölkky, erik. **-vehnä** *s.* vehnälajikkeesta, jonka tähkä on lyhyt ja paksu.

pölkyn|pätkä *s.* **-pää** *s.* = ed.

pölkyttää[2*] *v. metsät.* katkoa (1), apteerata.

pöll|i[4] *s.*, vars. *ark.* pölkky; tukki. | P:it vierivät jokeen. Koskenlaskua p:illä. Kuoria, katkoa p:it. Pani takkaan aikamoisia p:ejä. Istahti pihkaiselle p:ille. — *Erik.* holkkitupakasta ja imukkeettomista savukkeista. — *Yhd.* puup.; kaivos-, ratap.

pöllistel|lä[29] *deskr.v. ark.* töllistellä. | -- löysi Timon, joka, unipöyryisenä, -- p:i häntä vastaan kuin aholla susilta riivattu, pyöräpäiseksi saatettu vanha oinas KIVI. Herra Kenonen katsella p:i ympärilleen TIITUS.

pöllisty|ä[1] *pass.v. ark. harv.* < seur. | Niin, p:ypä silmänne ja kummastellen katselette minua KIVI.

pöllistä|ä[2] *v. ark. harv.* pyöristää (silmänsä). | -- hyväntuulisesti silmiään p:en KIANTO.

pölly[1] *s.* **1.** *kans.* pöly, tomu. | -- eihän ole merimiehen työ, mäkistä maantietä mittailla, tomussa ja p:ssä KIVI. **2.** savu. | N. puhalteli piipustaan aikamoisia p:jä. **3.** *yhd.* Tukkap.

pöllyt|ellä[28*] *frekv.v.* < seur. | P:teli sikaria. P:teli paksuja savuja piipustaan.

pöllyt|tää[2*] *kaus.v.* -ys[64] *teonn.* < seur. | P. tupakkaansa. Aura p:tää lumen pyrynä kauas sivuille. — Tarttui pojan tukkaan ja p:ti sitä. Lukkari p:ti laiskoja oppilaita 'antoi heille tukkapöllyä'.

pölly|tä[39] *v.* tupruta, pölytä, tomuta, hulmuta. | P:ävä maantie. Tomu p:ää. Hyppi niin että hiekka p:si. Paksu savu p:si saunan piipusta. Piippu, sikari p:ää. Höyhenet vain p:sivät. Juoksi niin että tukka p:si.

pöllyyt- par. pöllyt-.

pölläh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < pölähtää. | Piippu, sikari p:telee. Paksuja savupilviä p:telee taivaalle.

pöllähdy|s[64] *teonn.* < seur. | -- pitkän, pulpahtelevan henkisauhun p:ksissä SEPPÄNEN. — *Yhd.* savup.

pölläh|tää[2*] *mom.v.* < pöllytä. **1.** tuprahtaa. | Veturinpiipusta p:ti sakea savupilvi. Tomu vain p:ti, kun ratsastajat lähtivät. Lumi p:tää korkealle mutkassa hiihtäjän syöksyessä ohi. Hyppäsi niin että pahnat p:tivät. **2.** lähteä liikkeelle t. tulla äkkiä, tupsahtaa, syöksähtää, pyrähtää. | Mistä sinä siihen p:dit? Juuri silloin p:ti paikalle joukko pyöräilijöitä. Lintuparvi p:ti lentoon. — Mistä tuommoinen ajatus on päähäsi p:tänyt? **3.** säikähtää, ällistyä, hölmistyä. | Seisoi paikallaan aivan p:täneenä. Hän on vähän p:tänyt 'hiukan hölmö'. -- p:dinpä tästä tapauksesta, tukistuksesta nimittäin KIVI.

pölläil|lä[29] *v. ark.* -y[2] *teonn.* **1.** hullutella, hassutella; toikkaroida. | Älä viitsi nyt ruveta p:emään. P:i niin, että toiset olivat vääränä naurusta. — Juopuneen p:yä ei ole hauska katsella. **2.** töllistellä. | -- Eveliina istuu siinä ja katsella p:ee M.MERENMAA.

pöllämysty|ä[1] *v. ark.* tyrmistyä, hölmistyä, pöllääntyä. | -- katsoi hän jotakuinkin p:nein silmin ympärilleen LEINO.

pölläyt|ellä[28*] *frekv.v.* < seur. | P:teli sikaristaan paksuja savupilviä.

pölläytt|ää[2*] *kaus.v.* < pöllähtää. | Tuulenpuuska p:i pehkut hajalle.

pöllään|tyä[1*] *v. ark.* -nys[64] *teonn.* mennä päästään vähän sekaisin, ällistyä, tyhmistyä. | Oli tärskäyksestä aivan p:tynyt. Katseli p:tyneenä ympärilleen. P:nyksissäni en tiennyt, mitä olisin tehnyt.

pöllö[1] *s.* **1.** P:t 'Striges, yöpetolinnut'. P:illä on pehmeä höyhenpeite, pyöreä pää ja suoraan eteenpäin katsovat silmät. P:n äänetön lento. Isot p:t saattavat käydä jäniksenkin kimppuun. Silmät pyöreät kuin p:llä. Täytetty p. kirjakaapin päällä. P., viisauden vertauskuva. — Minervan p. 'Athene noctua, Keski- ja Etelä-Euroopassa elävä pienehkö pöllö, Minervalle (Pallas Athenelle) pyhitetty, hänelle tunnusmerkillinen eläin'. Viedä p:jä Ateenaan 'viedä viisautta sinne, missä sitä on jo kylliksi, esiintyä asiantuntijana sellaisten joukossa, jotka tuntevat asian paremmin'. — *Yhd.* helmi-, hiiri-, kissa-, lapin-, sarvi-, suo-, tarha-, tunturi-, yöp. **2.** tyhmästä ihmisestä: pölhö, hölmö, tomppeli. | Sinä p., kuinka et sitä käsittänyt! Mikä p. olenkaan ollut! Tietenkään nuo p:t eivät saa sitä kuntoon. — *A:sesti.* Siinä on sitten p. mies! Olipa se p:sti tehty! Asialle mies meneepi, puipi riihtä p:mpikin SL.

pöllö|haukka *s. kans.* hiiripöllö. **-laji** *s.* Hiiripöllö on maamme yleisin p.

pöllöllään *adv.* Silmät p. 'pyöreinä (hämmästyksestä)'.

pöllö|mäinen[63] *kalt.a.* -mäisesti *adv.* -mäisyys[65] *omin.* **1.** Kehrääjän lento on p:mäisen äänetöntä. **2.** typerä, tyhmä. | Käyttäytyä p:mäisesti. **-pä|ä** *a.*, tav. *s:sesti* hölmöstä, typerästä ihmisestä. | Voi sinua p:ätä! Minulla ei ole mitään haavekuvia elämästä niin kuin noilla nuorilla p:illä.

pöllöt|ellä[28*] *frekv.v.* < seur. *(1.)* Hetkisen p:eltyään ympärillään olevia miehiä alkoi hän nauraa omituista, äänetöntä naurua WILKUNA. *(2.)* -- vaikka niistä vielä polsterin tekisi ja sillä maata p:telisi ERKKI ILMARI.

pöllött|ää[2*] *deskr.v.* **1.** olla tyhmän näköinen, töllistellä; silmistä: olla pyöreinä. | Pojat tuijottivat tuhman näköisinä --. Äänettöminä he p:ivät kumpikin rannaltaan KIANTO. -- pälyili ympärilleen pelästynein, p:ävin silmin WILKUNA. **2.** (vars. lihavan henkilön) paikallaan, laiskana olemisesta: köllöttää. | -- siellä maata p:i nyt Aapo KIANTO.

pölpöt|tää[2*] *deskr.v.* -ys[64] *teonn.* nopeasta, yhtämittaisesta, us. asiattomasta, häiritsevästä puhumisesta: pulista, pölistä, hölpöttää. | Älä p:ä! Puhua p. Eukko p:ti niin, että toinen ei saanut suunvuoroa.

pölvästi[6] *s. kans.* typerä ihminen, hölmö, tomppeli, tollo, tolvana. | Mikä helvetin p. sinä olet, kunnes tiedä tunnussanaa? SILL.

pöly[1] *s.* kuivia, hienoja ainesosia (läpimitaltaan enintään 0,05 mm), jotka leijuvat ilmassa, nousevat ilmaan ja laskeutuvat esineille, tomu; *tekn.* pölymäisen hieno tasa-aineinen jauhe. | Maantien, kaupungin p. Myllyn, riihen, verstaan p. Tukahduttava p. P:ä kokoava pinta. Samettiin tarttuu p:ä. P. leijaili pilvenä. P:sä yltä päältä. P:n sitominen kalsiumkloridilla. Pyyhkiä p:t huoneesta. Puhdistauduimme matkan p:istä. Puhalsi p:n pois. Maantien varren ruoho oli aivan harmaana p:stä. Jouduimme ajamaan suuren kuorma-auton perässä ja saimme niellä kaiken sen nostattaman p:n. — *Kuv.* Pudistaa jnk paikan p:t jaloistaan 'lähteä jstak pois'. Hänen tutkielmansa ovat hautautuneet arkistojen p:yn 'arkistojen kätköön, unohdukseen'. Viime vuosisadan aatteellisten pyrkimysten päälle on jo ehtinyt laskeutua paljon p:ä 'ne tuntuvat vanhentuneilta, aikansa eläneiltä'. — *hölyn pöly* ks. ö. — *Yhd.* lattia-, maantien-, myllynp.; arsenikki-, hiili-, hiiva-, humala-, kalkki-, kivi-, kulta-, nikotiinip.; hiilen-, jauhon-, kiven-, metallinp.; itiö-, siitep.

pöly- us. = tomu-. **-harja** *s.* (huonekalujen, mattojen yms.) pölyttämiseen käytettävä harja. **-hieta** *s. geol.* = lössi. **-hiili** *s.* **-hiukka|nen** *s.* P:set tanssivat auringonjuovassa. Huonekaluille laskeutuvat p:set. Mihinkään nurkkaan ei saanut jäädä p:stakaan. Ihminen on p. maailmankaikkeudessa. **-huisku** *s.* pölyttämiseen käytettävä huisku. | Höyhenistä tehty p.

pölyi|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* P. maantie. P:set kengät, vaatteet. P:set verhot, huonekalut. P:set kirjat, kokoelmat. P. automatka. P. ammatti. Ilman p:syys.

pöly|kammio *s. tekn.* masuuneissa käytetty mekaaninen kaasunpuhdistuslaite. **-kerros** *s.* P. flyygelin kannella. Niin paksu p., että siihen saattaa sormella kirjoittaa. Maantien varren puita peittävä p. **-keuhko** *s. lääk.*, us. *mon.* eril. teollisuuspölyjen aiheuttama sairaalloinen keuhkojen tila, pneumonokonioosi. **-kukka** *s.* kukka, jossa ei ole mettä, vaan josta hyönteiset kokoavat siitepölyä;)(mesikukka. **-kulta** *s.* pölymäinen kulta. **-liina** *s.* kankainen pölypyyhe. **-maa** *s. geol.* = lössi. **-myhky** *s. kasv.* siitepölyhiukkasten muodostama vahamainen rykelmä. | P:jä on kämmekkäkasveilla. **-myrsky** *s.* Kevättalvella raivoavat Pohjois-Kiinassa usein ankarat p:t. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* P. hiekka. P:set taistelukaasut. P:set kasvinsuojelumyrkyt.

pölyn|hieno *a.* P. pakkaslumi. Jauhetaan p:-hienoksi jauheeksi. **-imijä** *s.* par. seur. **-imuri** *s.* mekaaninen pölynpoistolaite. | P:n toiminta perustuu keinotekoisen ilmavirran aikaansaamiseen. P:n käyttö puhdistamiseen, pölyn leviämisen estämiseen. Liikuteltava p. Paikalleen asennettu p. Puusepäntehtaan p:t. P:n surina. Puhdistaa mattoja p:lla. **-imuriagentti** *s.* Itsepäinen kuin p. **-kerääjä** *s.* = seur. | Plyysiverho on aikamoinen p. **-pes|ä** *s.* paikka, johon helposti kerääntyy pölyä (ja josta sitä on vaikea saada pois). | Uuninpäällystä on oikea p. Oviverhot ovat tarpeettomia p:iä. **-pitävä** *a.* P. laakeripesä. P. kotelo. **-sitomisaine** *s.* P:ella käsitelty tie.

pöly|patsas *s.* Pyörremyrsky nostatti p:patsaita korkealle ilmaan. **-pilv|i** *s.* Auto jätti jälkeensä valtavan p:en. Kaukana tiellä näkyi pieni p., joka lähestyi nopeasti. **-pussi** *s.* **1.** Pölynimurin p. **2.** = harjapussi. **-pyyh|e** *s.* pölyn pyyh-

kimiseen käytetty pyyhe. | Kankainen, säämiskäinen, virkattu p. Ravisti p:keen ikkunasta. **-riepu, -rätti** *s.* = ed. | Pehmeä, nukkainen p. **-sade** *s. geol.* V. 1901 oli valtava p., jolloin Euroopassa ja Afrikassa satoi yhteensä neljättä miljoonaa tonnia pölyä. **-sokeri** *s.* erittäin hienojakoinen jauhesokeri, puuterisokeri. | Karpalot kieritetään p:ssa. Munanruskuainen ja p. vatkataan kulhossa. **-tartunta** *s. lääk.* tautien, vars. tuberkuloosin, tarttuminen pölyn mukana leijailevien bakteerien välityksellä.

pölyte[78]* *s.* vars. tuhohyönteisten torjumiseen käytetty pölymäinen myrkky. — *Yhd.* arsenikki-, nikotiinip.

pölytiivis *a.* → pölynpitävä.

pölytin[50]* *väl.* < pölyttää 1. — *Yhd.* paljep.

pölyttyjä[1]* *pass.v.* < pölyttää. **1.** P:neet kirjat. P:nyt kasvikokoelma. Yltä päältä p:neinä kuin riihimiehet. On huolehdittava siitä, etteivät jo pyyhityt huonekalut pölyty lakaistaessa. **2.** *kasv.* Itsepölytys on monen kasvin ainoa pölytystapa. Siten p:vät esim. herne, kaura ja ohra AK.

pölyttäjä[16] *tek.* Mehiläiset, kukkakasvien tärkeimmät p:t.

pölyt|tää[2]* *v.* **1.** saada aikaan pölyä; peittää pölyllä. | Täristyssihtikoneen varjopuoli on, että se p:tää kovasti. — P. arsenikilla. Viinimarjapensaiden p:täminen. Kasvin lehdille p:etään hienoa rikkiä. Matriisin kuvapinta p:etään grafiittipölyllä. — Koirat temmelsivät p:täen [= pöllyttäen] lunta ympärilleen. **2.** poistaa pöly jstak, tomuttaa. | Vuodevaatteiden p:täminen. Matot on p:ettävä ulkona. Lakaisemisen jälkeen harja p:etään huolellisesti. Liika jauhe on p:ettävä pois. **3.** *kasv.* vrt. seur. 3. | Kasvit, joiden p:tämisen suorittavat hyönteiset.

pölyty|s[64] *teonn.* < ed. **1.** vrt. ed. 1. | Marjapensaiden p. arsenikilla. **2.** vrt. ed. 2. | Vuodevaatteiden p. **3.** *kasv.* siitepölyn kulkeutuminen heteiden ponsista emiön luoteille. | Siemenkasvien p. Tuulen, hyönteisten välityksellä tapahtuva p. Omenakasvit ovat p:kseltään hyönteissuosijoita. — *Yhd.* itse-, ristip.

pölytysparvek|e *s.* Mattojen piiskaus p:keilla.

pöly|tä[39] *v.* **1.** pölystä t. pölyn tapaisesta aineesta: lennellä, leijailla. | Multa, hieno hiekka p:ää. Jauhot p:ävät. — Koirat tappelivat niin että karvat p:sivät 'pöllysivät'. **2.** erkaannuttaa t. levittää pölyä itsestään (ravistettuna t. tuulen tms. vaikutuksesta). | P:ävä maantie, kenttä, pihamaa. P:ävät kadut. Pelto p:ää. Heinät, pehkut p:ävät. P:ävät verhot, tyynyt. — *Erik.* kasveista: levittää ilmaan runsaasti siitepölyä. | Ruis, kataja p:ää. **3.** *harv.* kulkea pöllyttäen. | -- lumipilvenä p:si hän [jänis] ennen tehtyä jälkeään aitaa kohti AHO.

pölyt|ön[57] *kar.a.* -tömyys[65] *omin.* P. asuinpaikka. Puhdas, p. huone. Täytettyjä huonekaluja on vaikea pitää p:töminä. Meren rannalla on ilma p:öntä.

pölyvapaa *a.* → ed.

pölyyntyä[1]* *v.* = pölyttyä, vars. 1.

pölyyt|ellä[28]* *frekv.v.* < pölyyttää. | Kun Elsa tuli ulos, p:teli tuuli lunta PAKK. -- koirat ajaa p:televät [karhua] kuin pihajänistä AHO.

pölyyt|tää[2]* *v.* **1.** par. pölyttää. **2.** *kans.* pöllyttää, antaa selkään. | Minä tuskaannuin siitä ja p:in vähän vääryyden tekijää PÄIVÄR.

pölyytys[64] *s.* par. pölytys.

pölyämät|ön[57] *kielt.a.* -tömyys[65] *omin.* < pölytä. | P. tie.

pölä[11] *s. kans.* yksinkertainen tortti.

pöläh|dellä[28]* *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur.; vrt. pöllähdellä. | Lumi p:teli porkan iskuista. Kranaatit räiskähtelevät ja savupatsaat p:televät. -- maantie on kuin jauholaari, joka p:telee joka kosketuksesta KALLAS.

pöläh|tää[2]* *mom.v.* pölä(hd)ys[64] *teonn.* < pölytä; vrt. pöllähtää. **1.** Tuhka p:ti silmille. Kaatui niin että lumi vain p:ti. Tomu p:ti ilmaan, kun verhoja vähänkin kosketti. Kiväärin piipusta p:ti savupilvi. Ampui haukan hengiltä niin että höyhenet vain kerran p:tivät. Unelmani p:tivät tomuna ilmaan PAKK. -- kunhan ne Kaisan kaikki nyytit pengotaan, niin ei -- tiedä, mitä rikkautta sieltä vielä p:tää päivän valkeuteen LASSILA. **2.** lähteä liikkeelle t. tulla äkkiä, tupsahtaa, pyörähtää. | Riekkoparvi p:ti lentoon. P:ti juoksuun. Tulla p:ti huoneeseen kaikkien suureksi hämmästykseksi. Ihmisiä oli sieltä [junasta] p:tänyt asemasilta täyteen AHO. Minulle p:tää [= juolahtaa, pälähtää] päähän yhtäkkiä: minä lähden Helsinkiin LEINO. **3.** *ei niin* (t. *sen, tuon, pöykösen, pyhäsen*) *pölähtävää* (kans.) ei vähääkään. | -- kun en siitä ymmärtänyt en niin p:tävätä, mitä sillä merkitään KAUPPISH. Kun niikseen sattuu, hyvä veli, niin et tiedä asiasta pyhäsen p:tävää? KIANTO.

pöläk|kä[15]* *s, kans.* tuisku, pyry, myräkkä. | Sus siunatkoon, minkä p:än nosti! KIANTO. — Me puistelimme, pyöritimme ja rytyytimme häntä vuoroin, ja siinä hän p:ässä oli PÄIVÄR.

pöläyt|ellä[28]* *frekv.v.* < seur. | P:teli piipustaan sakeita savuja. Aukeilla paikoilla tuuli p:teli lunta ilmaan.

pöläyt|tää[2]* *kaus.v.* < pölähtää. **1.** P:ti piipustaan savupilven. P:ti jauhot pussista tiinuun. Luoti iski seinään ja p:ti vähän rappausta. P:ti pojan pörröistä tukkaa. -- p:täen perätysten kaksi kipollista vettä kiukaalle M.MERENMAA. **2.** sanoa äkkiä t. yllättäen, töksäyttää. | "Paljonko rahaa tarvitset?" — "Viisi tuhatta", p:ti poika. Saattoi sanoa p. jotakin harkitsematonta.

pömpeli[5] *s. ark.* koju, koppeli; jalka- t. jääpallo- t. jääkiekkopelin maali.

pömppiä[17]* *v. harv.* pomppia.

pömpöttä|ä[2]* *deskr.v.* = pompottaa. | P:vä vatsa. Hame p:ä.

pöngittää[2]* *v. harv.* = seur.

pönkit|tää[2]* *v.* -ys[64] *teonn.* tukea pönkällä; myös muunlaisesta tukemisesta. | P. ovi kiinni, auki. P:ti oven ulkoapäin. P. seipäällä, kangella, puomilla. P. halkopino. Kaivoskäytävän p:ys. P:ti lapsen istumaan tyynyjen varaan. Krinoliini on avara, teräsvanteilla p:etty hame. Julman suurien väkinaulojen tukemat parrut p:tivät pullistelevia seiniä HAANPÄÄ. — *Kuv.*

tukea t. pitää yllä keinotekoisesti. | Maataloustuotteiden hintojen p:täminen. Ei ole syytä p. kannattamatonta teollisuuslaitosta. Kuningas aikoi kunniakkaalla sodalla p. horjuvaa valtaansa.

pönkit|ä[31] *v. harv.* = ed. | Autioksi ja asukkaitta on talo jäänyt; ovet p:tyinä se näyttää kuolleitten majalta KATAJA.

pönk|kä[11*] *s.* (*rinn.* pönkä) tuettavaan (tav. vinosti) puskeva tukipuu, -kanki tms., tuki, nyde, telki. | Pani p:än oven eteen. P:illä tuettu katos, pino, aita. Sähköpylvään p. — *Ark.* jaloista. | Kiireesti olin minäkin p:illäni ja riensin katsomaan, mistä oli kysymys KATAJA. — *pönkällä(än)* (adv.) = pönköllään.

pönkkä|hame *s.* pitkä ja leveä, jonkinlaisella tukirakenteella vahvistettu hame; myös tällaisen hameen alla käytetystä tukihameesta. | Rokokooajan p:hameet. P. oli muodissa miltei koko 1800-luvun ajan. **-juur|i** *s. kasv.* rungosta ja oksista lähteviä maanpäällisiä juuria, joiden tarkoituksena on tukea kasvia, tuki-, ilmajuuri. | Maissin, mangrovepuun p:et. **-pu|u** *s.* Tunnelinaukko tuetaan p:illa.

pön|kä[11*] *s.* tav:mmin pönkkä. | P. ovella. P. kannattamassa luhistuvaa kattoa. Reen kallistuessa ajaja pisti jalkansa p:gäksi. — *Halv.* Tunkion p. [mihinkään kelpaamattomasta ihmisestä]. Tiedätkös! isäs tupen krapa -- tunkion p.! kun varastit mun äidiltäni ALKIO.

pönkätä[35*] *v.* = pönkittää.

pönköllä(än) *adv.* Vatsa p. 'pulleana pönköttäen'.

pönkött|ää[2*] *v.* pistää esiin, pongottaa. | -- huomasi oitis, että pulloja p:i Ulrikin taskuissa KATAJA. -- kasvot, joiden poskiluut p:ävät leveinä kuin intiaanilla LEHT.

pönnistää[2] *v. kans.* pinnistää, ponnistaa.

pönttyri[5] *s. harv.* juovuksissa olo, humala. | Olla pienessä p:ssä. Ukko oli aika tavalla p:ssä.

pönt|tö[1*] *s.* tav. sylinterin muotoinen, joko toisesta tai molemmista päistään umpinainen suurehko astia t. esine; vrt. pytty, tölkki. | Puinen, lasinen, posliininen p. Kuparilevystä tehty kannellinen p. Maitoa, piimää p:össä. P:össä punaista maalia. Valurautainen p. äänenvaimentajana. Kottaraiset pesivät p:töihin 'uuttuihin'. Pojat laittoivat p:töjä ja kiinnittivät ne pihapuihin. Telkän, haahkan p. Liikennepoliisi seisoi p:össään ja viittoili. Suutarin p. 'matala, tynnyrimäinen istuin'. — *Leik.* saarnastuolista, puhujankatederista. | Puhua p:östä. Edustajat kapusivat vuoron perään p:töön esittämään vastalauseensa. Paukutti eilen p:össä körttikansalle niin, että kerran saivat ulkokullatutkin kuulla kunniansa AHO. — *Yhd.* pelti-, puup.; maali-, rikka-, tervap.; pesimä-, pesäp.; puhujanp.

pönttö|kiuas *s.* liereä peltikuorinen kiuas. **-ruisku** *s.* pöntön muotoinen pieni käsipaloruisku. **-tuoli** *s. kansat.* kookkaasta puunrungosta onteloimalla tehty selkänojallinen tuoli, jonka istuimen alus mudostaa tavarasäiliön. **-uuni** *s.* = pönttökiuas.

pönäk|kä[15*] *a.* -ästi *adv.* -kyys[65] *omin.* tav. ihmisestä: paksuhko ja kankea, tanakka; us. lisävivahdus 'mahtava, kopea', joka joskus on ainoakin merk. | P. rouvasihminen. P. ja punakka emäntä. P. rusthollari. Ajuri istui p:känä pukillaan. Isäntä istui p:ästi pöydän päässä. Käveli suorana ja p:känä. — Ja mamma ja mamsselit istuivat p:öissä hameissa salin nojatuoleissa KIANTO. Jäätynyt p. ruumis nostetaan kiuasta vastaan KARHUM. -- kolme seinällistä lattiasta kattoon asti täynnä p:öitä jauhosäkkejä LEHT.

pöperö[2] *s. kans.* eril. (kosteiden ja jauhomaisten aineiden) tahdasmaisista seoksista. | Survoi mustikoita ja talkkunoita p:ksi. Nokkosista, jauhoista ja vedestä tehty p. Musersi perunan ja kastikkeen epämiellyttäväksi p:ksi. Lokakuinen tie oli yhtä p:ä. — *Leik.* yl. ruoasta. | Tuo p:ä pöytään, ja äkkiä! Siellä on hyvät p:t. — *Yhd.* marja-, mustikka-, ruisjauho-, talkkunap.

pöpi[4] *a. ark.* hassahtava, tärähtänyt, päästään viallinen; vrt. pöhkö, pöljä. | Naputti otsaansa ja kuiskasi: "Hän on vähän p."

pöpi|stä[41] *onom.v.* -nä[14] *teonn.* puhella epäselvästi t. häiritsevästi; vrt. mutista, höpistä, pölistä. | Älä p:se! Humalainen p:si itsekseen.

pöpperöi|nen[63] *a.* päästään pyörällä t. sekaisin (vars. unen jäljeltä) oleva. | Hälytyksen kajahdettua syöksyi teltoista ulos p:siä miehiä. — *Yhd.* unenp.

pöpperös|sä *s. vaill.* päästään pyörällä, sekaisin, tokkurassa (vars. unen jäljeltä). | Unen p. Selvisi vähitellen p:tään. Poika heräsi meluun, mutta oli niin p., ettei tajunnut tapahtuneesta mitään.

pöppö[1*] *s. murt.* pöpö. | Onpa hänestä totta tosiaankin paisunut aika p. [pelottava tappelupukari] CANTH.

pöppörössä *s. vaill.* = pöpperössä.

pöpö[1] *s.* **1.** pelottava olio, kummitus, mörkö, jolla vars. lapsia pelotellaan; myös *kuv.* | Älä mene sinne, p. tulee ja vie! — En minä p:jä pelkää. Nimismies joutui esiintymään jonkinlaisena p:nä kyläläisten keskuudessa. Sodan uhka oli p:nä kansojen mielessä. Epäonnistumisen p. vaani häntä. Ei kannata surra etukäteen eikä nähdä p:jä keskellä kirkasta päivää. Maalata p:jä seinälle (ks. maalata 2.c). **2.** vars. *last.* täi. | P:jä päässä.

pöpörä[14] *s. murt.* pöperö. | Tanner tärisi ja lumi muuttui hirmuiseksi p:ksi [miesten taistellessa karhun kanssa] KIVI.

pöpörö[2] *s. murt.* pöperö.

pöpött|ää[2*] *onom.v.* höpöttää, pölpöttää, lörpöttää. | Puhua p:i itsekseen. Eukko p:i yhtä mittaa.

pörheä[21] *a.* pörhössä oleva, pörhöinen, pörhökarvainen. | P:t hiukset, viikset. Karstalankakehräyksestä saatu lanka on villavaa ja p:tä. Pirttiin höyryävään kuin p. karhu hän astui *A.JÄNNES.

pörhistel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < pörhistää. | Kana p:i höyheniään. Hevonen alkoi p. korviaan ja pelätä. — *Kuv.* -- eikä ollut huomaavinaankaan p:evää [= pöyhistelevää, pöyhkeilevää] virkaveljeään AHO.

pörhisty|ä[1] *pass.v.* < pörhistää. | Kissan tuu-

heaksi p:nyt häntä. Koiran niskakarvat p:ivät uhkaavasti. Kukon höyhenet p:ivät. -- käpyjänsä, joiden suomut olivat jo auringonpaisteessa p:neet RAILO.

pörhistäyty|ä[14] *refl.v.* < seur. | -- mutta sitä rehevämmiksi p:vät tämän mukulakasvin varret, mitä enemmän niitä ruopotellaan AHTI RYTKÖNEN.

pörhist|ää[2] *deskr.v.* nostaa pörhölleen. | Kissa p:ää niskakarvansa ja sähisee. Siili p:i piikkinsä. Kana asettui orrelle, p:i höyhenensä ja sulki silmänsä. Koira, hevonen p:ää [= höristää] korviaan.

pörhäl|tää[5] *v.* tav:mmin porhaltaa. | Samassa tulla p:si auto osuuskaupan eteen TOPPILA.

pörhö|häntä 1. *s.* pörheä häntä. | Oravan p. 2. *a.* = seur. | P. orava. **-häntäinen** *a.* P. orava.

pörhöinen[63] *a.* pörheä. | Karkea, p. lanka. Vanha p. karvalakki. Oravan p. häntä.

pörhökarvainen *a.* P. koira, hevonen, kaniini.

pörhö|ssä, -ön, -llä(än), -lle(en) *adv.* (karvat) pystyssä, pörröisenä. | Tukka, hiukset p. Kissalla on häntä p. Niskakarvat p:llään. Viluinen varpunen höyhenet p:llään. Kuunteli korvat p. 'hörössä'.

pörhöt|tää[2*] *v.* **-ys**[64] *teonn.* 1. olla pörhössä. | Tukka p:ti pystyssä. 2. saattaa pörhöiseksi. | Karstalankakankaan p:ys.

pörhö|tukka 1. *s.* pörhöinen tukka. 2. *a.*, us. *s:sesti* = seur. | Pieni p. tyttö. **-tukkainen** *a.*

pöri|stä[41] *onom.v.* **-nä**[14] *teonn.* surista, pörrätä. | Teurastamossa p:si isoja sinertäviä kärpäsiä. Kukkivasta omenapuusta kuuluu yhtämittainen p:nä. Auton, lentokoneen p:nä.

pörriäi|nen[63] *deskr.s.* isosta pörisevästä hyönteisestä, lentokoneesta. | Ampiaiset, kimalaiset ja muut p:set. P:set surisivat apilapellossa.

pörrä[11] *s. tekn.* kaiverrushakku.

pörräil|lä[20] *frekv.v.* **-y**[2] *teonn.* < seur. | Mehiläiset p:evät.

pörrä|tä[35] *v.* **-ys**[64] *teonn.* 1. *onom.* pöristä, surista. | Ikkunassa p:si karvainen kimalainen. Lentokone, auto p:ä. Venlan rukki p:ä siellä kuin iloinen sontiainen kesä-iltana KIVI. 2. *ark.* juopotella, ryypätä, hummata. | P:sivät koko yön. Lähteä p:ämään. Istuivat kapakassa p:ämässä. — Viiklunti oli tunnettu siitä, ettei hän koskaan p:nnyt hutikassa, kun kauppoja oli tekemässä KATAJA.

pörrö[1] *s.* tuuheasta, pörröisestä tukasta. | Lapsen vaalea p. Lukkari kävi kiinni poikain p:ön. Tukka valui p:nä otsalle. — *pörrö|ssä, -ön* (adv.) pystyssä, sekaisin; vrt. pörröinen. | Hiukset p:ssä. Otsatukka p:ssä. — *pörrö|llä(än), -lle(en)* (adv.) pystyssä, pörhöllään. | Karvat p:llään. Sairas kananpoika torkkui höyhenet p:llään. Tukka kammattu p:lleen. Kissan häntä oli p:llään 'pörheänä'.

pörrö|häntä 1. *s.* pörröinen häntä. 2. *a.* = seur. **-häntäinen** *a.*

pörröi|nen[63] *a.* (ihmisen t. eläimen) karvapeitteestä, jossa karvat ovat sekaisin, erisuuntaiset t. pystyssä; oliosta t. sen osasta, jolla on tällainen karvapeite. | P. tukka. P:set hiukset, kiharat. P. parta. P:set viikset. P:set kulmakarvat. P. karva, turkki. P. lanka, kangas. P. angoralankainen pusero. Pieni p. pää. P:siä lapsia. Vanha p. tamma. P. koiranpentu. Viluinen, p. varpunen.

pörrö|karvainen *a.* Iso p. koira. P. karhu. **-partainen** *a.* **-päi|nen** *a.* P. pikkupoika. Sukelsi sängyn alta esiin aivan p:senä. **-pää** 1. *s.* Ukko kynsi p:tään. 2. *a.* pörröpäinen. | P. poika. — *S:sesti.* Oma pieni p:ni!

pörrötty|ä[1*] *pass.v.* (< seur.) pörröytyä. | Tukka oli nukkuessa p:nyt.

pörröt|tää[2*] *v.* **-ys**[64] *teonn.* 1. saattaa pörröiseksi. | Upotti kätensä pojan tukkaan ja p:ti sitä. P:ti epätoivoisena tukkaansa. Tuuli p:ti hänen hiuksensa. Kylmällä ilmalla eläimet p:tävät karvapeitteensä. 2. olla pörrössä; myös: törröttää. | Tukka p:ti joka suuntaan. Karvat, höyhenet p:tävät. Hiukset, jotka somina kiharoina p:tivät lakin alta.

pörrö|tukka 1. *s.* Raapi p:tukkaansa. 2. *a.* = seur. | P. tyttö. — *S:sesti.* Pikkuiset p:tukat sukelsivat esiin sängystä. **-tukkai|nen** *a.* Noin p:sena et saa mennä vieraiden näkyviin.

pörröyty|ä[41] *v.* (*rinn.* pörrööntyä[1*]) mennä pörröön, pörröttyä. | P:nyt tukka.

pörssi[4] *s.* 1. laitos, jossa kauppiaat ja meklarit määräaikoina tekevät kauppoja; myös itse kauppatilaisuuksista. | P:ssä jäsenet tekevät keskenään sopimuksia yleisesti tunnettujen tavaralajien tai arvopaperien ostamisesta ja myymisestä kaupan alaisten esineitten olematta esillä. P:llä tarkoitetaan säännöllisesti uudistuvaa, tavallisesti päivittäistä kauppatilaisuutta, jossa kaupan esinettä ei näytetä eikä luovuteta eikä kauppasummaa suoriteta, vaan ne toimet jätetään jälkeenpäin tapahtuviksi. Helsingin, New Yorkin p. Keinotella p:ssä. Ostaa osakkeita p:stä. P:ssä noteeratut arvopaperit. — Musta p. 'laittomat markkinat, salakauppa'. Mustan p:n kauppias. Ostaa lihaa, kahvia mustasta p:stä. Mustan p:n hinnat olivat melkein kymmenen kertaa laillisia hintoja korkeammat. — *Yhd.* arvopaperi-, hiili-, kahvi-, metalli-, puuvilla-, tavara-, valuutta-, vilja-, yleisp. 2. pörssikaupoissa vallitsevista olosuhteista, suunnista, mielialoista. | Laimea, vilkas p. P:ssä vallinnut nousuisuunta. P. muuttui eilen kiinteäksi. P. päättyi epämääräisenä. 3. pörssitalo. | Sisäkuva Berliinin p:stä. Kööpenhaminan p. on alankomaalaiseen tyyliin rakennettu. 4. *ark.* rahakukkaro. | Olen hukannut p:ni.

pörssi|aika *s.* aika, jolloin pörssissä on lupa tehdä kauppoja. | P:ajan päättyessä noteerattiin seuraavat hinnat: - -. **-arvo** *s.* pörssissä noteerattu hinta t. arvo, pörssikurssi. | Kansallispankin osakkeiden p. kohonnut. Arvopapereita vaihdettaessa on vaihtoarvoksi laskettava ainakin se pörssi- tai kauppa-arvo, mikä niillä vaihdettaessa on AK. **-hin|ta** *s.* = ed. | P:nat ovat kohonneet. Veroilmoituksessa on arvopapereille ilmoitettava verovuoden lopussa ollut käypä p. **-huijari** *s.* **-huijaus** *s.* **-huutokaup|pa** *s.* Villan, kahvin myyminen p:assa. Suuret siirtomaantavaroiden tukkuostot ja -myynnit suoritetaan p:assa. **-kaup|pa** *s.* P. rajoittuu vain laadultaan yhtenäisiin ja tunnettuihin tavaroi-

hin. Arvopaperien kauppa on Helsingissä keskittynyt säännölliseksi järjestettyyn p:paan. **-keinottelij|a** *s.* P:oista toiset ostavat arvopapereita luottaen hintojen nousuun, toiset sitä vastoin myyvät niitä luottaen hintojen laskuun. **-keinottelu** *s.* P:n ehkäiseminen. Trustien osakkeilla käydään tunnotonta p:a. **-kelpoi|nen** *a.* pörssin asettamat ehdot täyttävä. | P. vekseli. P:set arvopaperit. **-kieli** *s.* pörssiliikkeen käsitteitä ilmaisevista sanonnoista. | P:essä 'laimea' tarkoittaa heikkoa kysyntää ja alenevia hintoja. **-kokou|s** *s.* P:ksen osanottajat. **-komitea** *s.* Helsingin pörssiä valvoo kaksitoistajäseninen p. **-kurssi** *s.* P:en kohoaminen, laskeminen. Osakkeet on myyty päivän p:in. **-laitos** *s.* Ranskan, Englannin p. Suomeen alettiin p:ta puuhata 1860-luvulla. **-liike** *s.* Järjestetty p. Harjoittaa p:ttä. **-lista** *s.* lista, johon pörssikomitean rekisteröimät osakkeet ja obligaatiot merkitään. | Poistaa osakkeita p:lta. Viikon alussa otettiin p:lle Lohjan Kalkkitehtaan merkintäoikeudet. **-luotto** *s.* arvopaperi- t. vekselivakuutta vastaan annetusta (lyhytaikaisesta) luotosta. **-meklari** *s.* Virallinen, valan tehnyt p. Kaupat pörssissä tehdään p:n välityksellä.

pörssin|johtaja *s.* Julkihuudon toimittaa p. tai hänen sijaisensa. **-jäsen** *s.* Pörssissä kävijäin ja varsinaisten p:ten välillä tehdään jyrkkä ero.

pörssi|noteerattu *a. (partis.)* → pörssissä noteerattu. **-noteerau|s** *s.* P:kset julkaistaan päivittäin sanomalehdissä. **-piir|it** *s. mon.* Lontoon p:eissä ollaan huolestuneita. P:eissä vallitsevien käsitysten mukaan - -. **-päivä** *s.* päivä, jolloin pörssi on toiminnassa. | Tavara on ostajan tarkastettava viimeistään toisena ostopäivän jälkeisenä p:nä. **-rakennus** *s.* Komea, tilava p. **-romahdu|s** *s.* Amerikan p. Menetti omaisuutensa p:ksessa. **-sali** *s.* Henkilöillä, jotka eivät ole pörssin jäseniä, on oikeus olla läsnä kokouksissa p:ssa. **-talo** *s.* Helsingin p. **-taulukko** *s.* taulukko, jossa pörssinoteeraukset ilmoitetaan. | P:jen julkaiseminen sanomalehdissä. **-tilaisuus** *s.* **-toimin|ta** *s.* Vilkas p. Kansainvälinen p. P:nan lamaantuminen. **-usanssi** *s.* Pörssikomitea laatii ja vahvistaa p:t. **-uuti|nen** *s.* New Yorkin p:set. P:sten julkaiseminen sanomalehdissä. **-vaihto** *s.* P. on ollut vilkasta. Päättyvän kuukauden, vuoden p. **-vero** *s.* pörssikaupoista maksettava leimavero. **-viik|ko** *s.* pörssin toimintaviikko. | P:on päättyessä vallinnut laimea suunta - -. **-välittäjä** *s.* = pörssimeklari.

pörä|htää[2*] *mom.v.* -(hd)ys[64] *teonn.* < pöristä. | Ampiainen p:hti sisään.

pörö[1] *s. kans.* eril. pelottavista, tyhmistä, karvaisista t. pörisevistä olioista: pöpö, mörkö, piru tm.

pössy|tä[39] *deskr.v. harv.* pöllytä sakeana pilvenä. | - - uuninpiipusta p:si iloinen savu siniselle taivaalle NUOLIV.

pössä|htää[2*] *mom.v.* -(hd)ys[64] *teonn.* (< ed.) vrt. pöllähtää, pussahtaa. | Pussahti ja p:hti ja kohta leimahti korkeuksiin iloisesti nuoleskeleva lieska KARHUM.

pösö[1] *s.* rikkaasta, us. lihavasta t. johtavassa asemassa olevasta miehestä; vrt. porho, pomo, kiho. | Mokoma p.! Istui tuolissaan kuin mikäkin p. Mattilan isännästäkin on paisunut aika p. P:t, jotka ajelevat loistoautoilla. Kirotut p:t, jotka riistävät köyhää kansaa.

pötikkä[15*] *deskr.s. kans.* paksusta, tukevasta oliosta. | - - Pirjeri sellainen pulska p., ilmetty isänsä poika KIANTO.

pötki|ä[17] *v.* juosta (pakoon), lähteä (tiehensä). | P. pakoon. P. tiehensä, matkoihinsa. P. käpälämäkeen. Jänis pötki metsään. Lähti p:mään toisen perässä.

pötky[1] *s.* (*rinn.* pötkö) pitkulaisista, tasapaksuista esineistä, ainemassoista; vrt. harkko. | Taikina leivotaan p:iksi. Rautamassa jähmettyy muoteissa p:iksi. Pursottimesta puristetaan taikina ulos pitkänä kiemurtelevana p:nä. Dynamiittia myydään p:inä. Osti p:n makkaraa. P. metallirahoja. — *Kuv.* Tuomari luki syytöskirjelmän yhtä p:ä [= yhteen mittaan] SASU PUNANEN. — *Yhd.* dynamiitti-, lakritsi-, leipä-, makkara-, suklaa-, taikina-, tupakkap.

pötkylä[15] *s. kans.* = ed.

pötkäht|ää[2*] *deskr.v. kans.* heittäytyä pitkäkseen; pujahtaa. | - - jotkut olivat pitemmittä mutkitta p:äneet - - permannolle AK. - - ruskea kesäorava p:i raiteen ylitse pihkaiseen kuuseen KARHUM.

pötkäle[78] *s. kans.* pötky.

pötkö[1] *s.* = pötky. | P. dynamiittia. Taikinasta pyöritellään pitkulaisia p:jä. — *pötkö|llä(än,* -lle(en (adv. ark.) pitkällään, makuulla. | Olla p:llään.

pötkött|ää[2*] *deskr.v. ark.* olla pitkällään, lojua. | P. sohvalla. P:i nurmikolla. P. selällään, vatsallaan. Maata p:i riippumatossa. Rattaiden pohjalla p:i isovatsainen säkki SEPPÄNEN.

pötsi[4] *s.* yksi märehtijän mahalaukun neljästä osasta, rapamaha. | Lehmän, lampaan p. Vaillinaisesti pureksittu ruoka joutuu ensiksi p:in. — *Leik.* ihmisen vatsasta. | - - luullen vielä, kuten pikku poikana, jaksavansa silloin hyvin juosta, kun p. vain oli pingollaan M.JUKOLA.

pöty[1*] *s.* puru, putu, roju, roska, törky. | Toukankäytävä oli täynnä hienoa, kuivaa p:ä. Tämä ryssän ruuti oli koko sodan ajan niin kelvotonta, kostunutta p:ä NUOLIV. — *Erik.* **1.** perättömästä puheesta: loru, palturi. | Älä puhu p:ä! Tuo on paljasta p:ä. Kirjoitteli lehtiin kaikenlaista p:ä. | "Näytät sairaalta." — "P:ä! Olen terve kuin pukki." **2.** ilman halv. vivahdusta ruoasta puhek. sanonnassa *pötyä pöytään.* | P:ä pöytään vaan, minä pihvaan LEHT.

pöydällepano *s.* istunnossa t. kokouksessa vireille pannun asian siirtäminen myöhempään istuntoon. | Ehdottaa p:a.

pöydälli|nen[63] **1.** *poss.a.* P. jalkalamppu. **2.** *s.* pöydän täysi. | Iso p. kirjoja. Kaksi p:stä väkeä.

pöydän|jalka *s.* Matalat, korkeat p:jalat. Sorvatut p:jalat. **-kan|si** *s.* Naputteli sormillaan p:tta. Tuijotti p:teen. **-kulma** *s.* Istahti p:lle. Laski vadin kädestään p:lle. Kirjoitti kirjeen p:lla. Löi reitensä p:an. **-latva** *s. kans.* pöydän (ala)pää. **-levy** *s.* P:n paksuus. P. valkoista marmoria. Naputteli p:ä.

pöydänne[78*] *s. harv.* myyntipöytä, tiski.

pöydännokka *s. harv.* pöydänpää, -latva. | Mutta onkos kanttoorilla tähän aikaan yhtään koulupoikaa pöydän-nokalla? KIVI.

pöydänpää *s.* Istuutui paikalleen p:hän. Isäntä istui p:ssä. — Meidän p:mme saa aina viimeiseksi ruokaa. **-ikkuna** *s.* pöydänpään kohdalla oleva ikkuna. | Katsoi ulos p:sta. **-lasi** *s. kans.* = ed. **-nurkka** *s. kans.* vinoittain vastapäätä uunia oleva tuvan nurkka, jota lähinnä tav. pöydän pää on. | P. on tuvan paras paikka, isännän ja vieraan sija.

pöydän|reuna *s.* Istahtaa p:reunalle. Lapsi, jonka silmät tuskin ovat p:reunan tasalla. **-tyvi** *s. kans.* pöydän (ylä)pää.

pöyhen|tää[5] *v. harv.* pöyhiä, pöyhöttää. | P. tyynyjä. P. karvakaulus. P:si lehtikasaa.

pöyhe|ä[21] *a.* -ys[65] *omin.* pöyhöllään, kouhallaan oleva, ilmava; vrt. kuohkea, möyheä, hohkainen. | P. tukka. P:ät kiharat. P. vuode. P. peite, tyyny. P. heinäruko. P:itä pilviä. P. tyllihuntu. P:ät puseronhihat. P. turkki. P:ät höyhenet. P. puuvilla. P:ää villalankaa.

pöyhijä[14] *tek.;* myös = seur.

pöyhimiskone *s.* — *Yhd.* heinän-, turpeen-, puuvillanp.

pöyhistel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < pöyhistää. **1.** *tr.* Lintu p:i höyheniään. — *Refl. taiv.* = seur. | [Kukko] siinä kanojen kesken p:eikse KS. **2.** *intr.* pöyhkeillä, isotella. | P:i rikkauksillaan. P:i kukkona tunkiolla. Turha sinun on p. P:evä koristeellisuus.

pöyhisty|ä[1] *pass.v.* < pöyhistää. | Karvat, höyhenet p:vät. Lehmisieni kun kasvoi, sanoi: "Katsopas, minä kasvan ja p:n" KS. - - lautamieheksi määrättiin poika viimein, josta, ymmärräthän, p:in kuin kalkkuuna-kukko KIVI. Joutui rikkaisiin naimisiin ja p:i siinä määrin, ettei tervehdi vanhoja tuttaviaan.

pöyhistäyty|ä[44] *refl.v.* < seur. | Eukko p:i kuin vihainen kanaemo.

pöyhist|ää[2] *v.* tehdä pöyheä(mmä)ksi, pöyhkeä(mmä)ksi. | P. karvojaan, höyhenensä, siipensä. Kissa p:i häntänsä. - - kovasti se hirvitti - -, kun tuon kauhean, karvoja p:ävän työn teki oma poika AK. — Myötäkäymiset ovat yhä enemmän p:äneet häntä.

pöyhi|ä[17] *v.* pöyhentää, pöyhöttää; kouhia, möyhiä; möyriä, penkoa. | P. tyynyjä, patjoja. P. vuodevaatteet. P. heinäkasaa, heiniä. P. multaa, turvetta. Kanat p:vät pehkuja. Villan p:minen karstoilla. Puuvilla puhdistetaan ja p:tään erilaisissa koneissa. — *Kuv.* Mitä enemmän tunkiota p:i, sitä pahemmin se haisee SP. Ei sitä asiaa kannata enää ruveta p:mään.

pöyhkeilijä[14] *tek.* (< seur.) ylvästelijä, kerskuri, rehentelijä.

pöyhkeil|lä[28] *v.* -y[2] *teonn.* olla pöyhkeä, ylvästellä, ylpeillä, kerskua. | P. asemallaan, rikkauksillaan. P:i hienoilla esi-isillään. P. voimillaan, kyvyillään. Älä p:e, siitä ei hyvää seuraa. P:ee kuin kalkkunakukko. Rouvat p:ivät silkkipuvuissaan. Turhamainen ja p:evä nainen. P:evä, mahtipontinen puhetapa. P:evät eleet. P:evä barokkityyli. Komeat, p:evät kultakehykset. Rakkaus on pitkämielinen, rakkaus on lempeä; rakkaus ei kadehdi, ei kerskaa, ei p:e UT.

pöyhke|ä[21] *a.* -ästi *adv.* -ys[65] *omin.* **1.** *harv.* pöyheä, muhkea. | P. tukka, turkki. Huomasi hän härjät, valtahiset, / p:et, suuret kuni villit hirvet KIVI. **2.** kopea, koppava, ylpeä, ylimielinen, itsetietoinen. | P. mies. P:ät sanat, eleet. Onpa tuo paisunut aika p:äksi. P. nousukasmaisuus. P. tyyli, kielenkäyttö. P. kuin riikinkukko. Käveli p:änä uudessa mustassa takissaan. Ajelivat p:inä loistoautollaan. Käyttäytyä p:ästi. Kohteli alaisiaan p:ästi.

pöyhkä[31] *a. harv.* = ed. | Poikas myös, moni kunnoton, oi, / p:nä päätäsi tallaa A.JÄNNES.

pöyhty|ä[1]* *v. harv.* pöyhistyä; vaurastua. | Mutta kun kaarilamput alkavat hehkua sen [puun] alla ja yllä, se kirkastuu, elostuu ja p:y ja levitteleikse, joka kukka loistaen AHO.

pöyhäht|ää[2]* *mom.v. kans.* ponnahtaa, pyrähtää, pelmahtaa, pöllähtää. | Matti p:i seisomaan Sampan rinnalle ALKIO.

pöyhäis|tä[24] *mom.v.* < pöyhiä. | Hän p:i harasormin paksua - - tukkaansa KILPI.

pöyhäll|ä(än), -e(en) *adv.* = seur.

pöyhöll|ä(än), -e(en) *adv.* pöyheänä, kouhallaan, pörhöllä(än), pörröllä(än). | Karvat, höyhenet p.

pöyhöt|ellä[28]* *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | P. patjoja, tyynyjä. P. heiniä. P:teli höylänlastuja.

pöyhöt|tää[2]* *v.* -ys[64] *teonn.* saattaa pöyhölleen, pöyhiä. | P. vuode. P:ti pojan tukan. P. jouhia, heiniä.

pöykk|iä[17]* *v.* poukkoilla; pökkiä, töykkiä. | - - ruishuhdassa p:i kaksi suurta jänistä AK.

pöykky[1]* *s. kans.* möykky, kimpale, paakku. | - - toisiaan ajavia pilven p:jä M.RAPOLA.

pöykkyri[6] *s. kans.* karkeakarvainen peski. | - - unisia olentoja, jotka karvaisissa pöykkyreissään - - tuovat mieleen vaarallisen petoeläimen HAANPÄÄ. **-peski** *s.* = ed.

pöykähtä|ä[2]* *mom.v. kans.* (< pöykkiä) poukahtaa. | Riina, Kalle ja Hiltu p:vät ylös kuin iskun saaneina SILL.

pöykösen *vahv.part.* sanonnassa *ei pöykösen pölähtävää,* ks. pölähtää.

pöyreä[21] *a. kans.* pörheä, pörröinen. | Niinpä kiukkuisen nälän likistämänä, seisoi Juhani loukossansa, ravistellen p:tä päätänsä, syljeskellen ja heitellen opettajansa puoleen mulkoilevia härän-silmiä KIVI.

pöyristel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < pöyristää. | Hyi, selkääni vieläkin p:ee, kun sitä ajattelen CANTH. Kas, tuollapas nakerteleekin orava, p:ee häntäänsä AK.

pöyristytt|ää[2]* *kaus.v., 3. pers.* (< pöyristyä) saattaa karvat nousemaan pystyyn; tav.: kauhistuttaa, kammottaa, inhottaa. | P:ävä onnettomuus, näky. P:ävä kidutuskohtaus. P:ävää raakuutta. Kertoi p:äviä juttuja. Teki p:ävän vaikutuksen. P:ävän synkkä kuvaus. Häntä p:i ajatus viimeisestä tuomiosta. Vallankumouksellisia itseäänkin alkoi vihdoin p. tuo murhaaminen. Kylmä väre p:i hänen ruumistaan TALVIO. — Kulutti huvituksiinsa p:äviä [= suunnattomia, valtavia] summia.

pöyrist|ää[2] *v.* = ed. | P:ävän raaka murha. Vilu p:i häntä. — *Monipers.* Koira p:i niskakarvansa.

pöyry[1] *s. kans.* pystyssä olevista karvoista t. karvatöyhdöistä. | Oravan häntäp. Otti kamman taskustaan ja siveli tukkansa p:t tasaisiksi HEPOR. — *pöyry|ssä,* -yn (adv.) pörhöllään. | No kerro nyt, Vilppu, se hiuksia p:yn kiskova kummitussatusi NUORUV.

pöyry|häntä *harv.* **1.** *s.* Oravan p. **2.** *a.,* us. *s:sesti,* vars. *kansanr.* oravasta. | Olin etsossa oravan, / p:hännän pyyännässä KANT. **-karvai|nen** *a. harv.* pörröinen. | Siellä eläisimme vasta herroina, pyydellen lintuja, -- mäyriä ja p:sia karhuja KIVI.

pöyryt|tää[2*] *v. kans.* -ys[61] *teonn.* pörröttää, tukistaa.

pöysti[1] *s. kans.* kinkku.

pöytye[78] *s.* pöytäkunta. | Iloinen p. Oli koko p:en hauskuttaja. Vieraita oli monta p:ttä.

pöytyri[5] *s. kans.* (puinen) ruoka-astia. | [Simeoni] kantoi pöytään -- harjallisen p:n naurishautaa KIVI.

pöy|tä[11*] *s.* **1.** huonekalu, jonka muodostavat tav. vaakasuora, yl. puinen levy (jolla pidetään eril. esineitä) ja sen alla olevat jalat t. muu tukirakenne. | P. ja tuoli. Iso, pieni, pyöreä, nelikulmainen p. Koivuinen, tamminen, maalattu, kiillotettu p. Levitettävä, jatkettava p. Istua p:dän ääressä. Isännän paikka p:dän päässä. Kukkamaljakko p:dällä. P:dällä pino kirjoja. Nojasi kyynärpäitään p:tään. Löi nyrkkiä p:tään. Naputteli p:dän kantta. Opettajan, puhujan, tuomarin p. Maantie sileä kuin p. Lakeus levisi tasaisena kuin p. Luki rahat p:tään. Joudut p:dän alle [lukukinkereillä], jos et osaa lukea. — Sanontoja. | Panna asia p:dälle 'siirtää asian käsittely (myöhempään istuntoon)'. Asia pantiin p:dälle seuraavaan kokoukseen. Lyödä kintaat t. rukkaset p:tään 'luopua yrityksestä; tehdä vararikko'. Joutua ruoattoman p:dän ääreen 'oikeuteen'. Voin lyödä siitä paperit p:tään koska tahansa 'näyttää sen toteen'. Iski viimeisen valttinsa p:tään. Päätöksiä nuijittiin p:tään [kokouksessa] 'tehtiin, vahvistettiin'. Tämän teoksen toivoisi löytävän tiensä kaikkien Suomen kotien p:dälle. — *Metsät.* Tapion p. 'matala, tasalatvainen näre'. — *Yhd.* astianpesu-, kirjoitus-, kukka-, lahja-, leivin-, myymä(lä)-, näyttely-, ompelu-, peili-, peli-, pesu-, piirustus-, pukeutumis-, tarjoilu-, tupakka-, työ-, yöp.; alttari-, ikkuna-, perä-, pikku-, sivu-, sohvap.; opettajanp.; leikkausp.; jalka-, kämmenp.

2. ed:een liittyen aterointia, kahvinjuontia tms. varten katetusta pöydästä. **a.** Kuuden hengen p. Kattaa p. Kattoi p:dän neljälle. P:dän koristelu. P:dästä puuttuu vielä lusikat. Puuro on p:dässä. Korjata illallinen p:dästä. Kantoi kahvipannun p:tään. Kala tuodaan p:tään kokonaisena. Laita nyt p. koreaksi! P. kukkuroillaan herkkuja. P. notkui moninaisten herkkujen painosta. Osasi antaa arvoa p:dän antimille. Tarjoilla p:dässä. Käykää p:tään! Istuutua p:tään. Istua p:dässä. Nousta p:dästä. Vieraiden sijoittaminen p:tään. P:dän yläpää 'se pää pöytää, jossa arvokkaimmat henkilöt istuvat'. P:dän alapää. Perheen isommat lapset syövät samassa p:dässä vanhempiensa kanssa. Päivällinen syötiin pitkissä p:dissä, ja sen jälkeen siirryttiin pikku p:tien ääreen. Pyysi meitä p:täänsä istumaan. Sai käydä valmiiseen p:tään. Muruset, jotka putoavat rikkaan miehen p:dältä. P:tiä saa tilata hovimestarilta. Seisova, istuva p., par. seisoma-, istumap. — Sanontoja. | Saada jalka oman p:dän alle 'saada oma talous'. Juoda jku p:dän alle 'nauttia jkn kanssa alkoholia siten, että tämä perusteellisesti juopuu, mutta itse ei'. Pyöreän p:dän ritarit 'tarukuningas Arthurin ritarit, joiden pöytä oli pyöreä, jottei olisi syntynyt kiistaa paikkojen arvokkuudesta'. Pyöreän p:dän konferenssi. — *Heng.* Herran p. 'ehtoollispöytä, ehtoollisella käynti'. Tulkaa Herran p:tään. Valmistautuminen Herran p:tään. — *Yhd.* kahvi-, ruokap.; aamiais-, illallis-, päivällisp.; hää-, joulup.; voileipäp.; kahvila-, ravintolap.; istuma-, seisomap.; armo-, ehtoollisp. **b.** pöytäkunta. | Jouduin aivan vieraaseen p:tään. Meillä oli hauska p. — *Heng.* ehtoollisvieraista, jotka ovat samanaikaisesti alttarin ääressä. | Viime sunnuntaina oli kolme p:tää. **c.** taloudesta, syömisestä. | Ei sen talon p:dästä leipä lopu. Osa saaliista myytiin, mutta riitti siitä vähän omaankin p:tään.

3. *tekn.* eril. tasapintaisista vaakasuorista koneiden ja laitteiden osista; vars. alustasta, joka on tarkoitettu työkappaleita kannattamaan. | Sahan p. Pyörivä p. saviastiain muovailua varten. Puristinkoneen, hiomakoneen p. Mikroskoopin p. Konehuoneen ohjausp.

4. karjasuojissa: rehua (t. lantaa) varten tarkoitettu koroke. | Navetan p:dät. Lypsykarja pidetään tavallisesti p:dissä, vasikat karsinoissa. Kanalan lantap. — *Yhd.* lanta-, rehu-, ruokintap.

5. *hist.* keskiajalla kirkollisen viran etuihin kuulunut talouskokonaisuus, vars. tilukset. | Suurin kirkollinen maanomistaja meillä -- oli "piispanp." --. Keskiajan lopulla sillä oli hallussaan maassamme yli 170 tilaa I.SALOMIES.

pöytä- yhd:ojen alkuosana us.: pöydällä oleva, pidettävä. **-almanakka** *s.* = pöytäpäivyri. **-astia** *s.* ruokapöydässä käytettävistä astioista. | Posliiniset p:t. Hopeiset p:t. Lautaset, kannut ja muut p:t. **-astiasto** *s.* Kauniita posliinisia p:ja. **-daami** *s.* herran naispuolinen pöytätoveri. **-etikka** *s.* ruokapöydässä käytettävä etikka. **-haarukka** *s.* ruokailussa käytettävä haarukka. **-harja** *s.* harja, jolla pöydältä lakaistaan muruset yms. **-hedelmä** *s.,* tav. *mon.* sellaisenaan tarjoiltavista hedelmistä;) (tavallisesti kahvipöydässä käytettävistä hedelmistä. **-hope|a** *s.,* tav. *mon.* ruoka- ja kahvipöydässä käytettävistä hopeisista ruokailuvälineistä ja pöytäastioista. | P:iden kiillottaminen. Nimikirjaimin koristetut p:at.

-pöytäinen[63] *poss.a.* — *Yhd.* kaksi-, kolmip.; pitkittäis-, poikittaisp.

pöytä|jako *s. maanm.* ehdotusjako. **-juoma** *s.* vars. aterioilla käytettävistä juomista. | Maito, kalja, punaviini p:na. Virkistävä p. **-kaappi**

s. matalahko kaappi, jonka päällystää käytetään pöytänä, kaappipöytä. **-kalenteri** *s.* = pöytäpäivyri. | Merkitsi ajan p:insa. **-kalu** *s.*, tav. *mon.* ruokailuvälineistä. | Alumiiniset, uushopeiset p:t. P:ja ruostumattomasta teräksestä. **-kalusto** *s.* tav. = astiasto; us. myös kaikki aterioimiseen tarvittavat astiat ja välineet. | Posliininen p. 12 hengen p. Kesämökillä on puute p:sta. **-kartta** *s.* päivällistms. pöytää esittävä piirros, johon on merkitty vieraiden istumajärjestys. **-kavaljeeri** *s.* naisen miehinen pöytätoveri. **-kello** *s.* Soitti p:a. — Iso marmorinen p. **-keskustelu** *s.* keskustelu ruoka- tms. pöydässä. | Vilkas, henkevä p. **-kirja** *s.* jnk kokouksen, istunnon tms. kulusta määrämuotoon tehdyt muistiinpanot, protokolla. | Pitää p:a. Oikeuden p:t. P:n ote. Merkitä p:an. P:an tehtävä muutos. P. hyväksyttiin muutoksitta. P:n tarkistajat. P:n vakuudeksi - -. Sihteeri lukee edellisen kokouksen p:n. P. Lopen säästöpankin hallituksen kokouksesta, joka pidettiin - -. Saneli vastalauseensa p:an. Puhua ulkopuolella p:n 'tarkoittaen, että puhetta ei merkitä pöytäkirjaan'. Eduskunnassa älköön kukaan puhuko ohi p:n. — *Erik.* Genèven p. 'v. 1925 tehty sopimus, jossa useimmat valtakunnat sitoutuvat olemaan käyttämättä kaasuja taisteluvälineinä'. — *Yhd.* katselmus-, keskustelu-, kiinnitys-, kuulustelu-, käräjä-, päätös-, ratkaisu-, tarkastus-, tutkintop.; pikakirjoitusp. **pöytäkirja|kieli** *s.* kieli, jolla (jnk laitoksen) pöytäkirja on pidettävä. | Savo-karjalainen osakunta otti v:n 1834 alusta p:kielekseen suomen. **-merkin|tä, -merkin|tö** *s.* P:nöistä ilmeni, että - -. Näiltä vuosilta puuttuvat p:nöt kokonaan.

pöytäkirjan|ote *s.* Asianosaisille lähetettävät p:otteet. **-pito** *s.* Sihteerille kuuluu yleensä p. **-pitäjä** *s.*; *syn.* pöytäkirjuri. | Eräissä yhdistyksissä sihteerin ja p:n virka on erotettu toisistaan. **-tarkistaja** *s.* Kokous valitsee puheenjohtajan, pöytäkirjanpitäjän ja kaksi p:a. **-tarkistus** *s.* **-tekijä** *s.* Pöytäkirjan allekirjoittavat puheenjohtaja ja p.

pöytä|kirjuri *s.* = pöytäkirjanpitäjä. | Kokouksen p. Toiminut seuran p:kirjurina. **-koriste** *s.* vars. ruokapöydän koriste. | Posliininen, hopeinen p. Kukka-asetelmat p:ina. **-kumppani** *s.* samassa (ruoka)pöydässä vars. vierekkäin istuvista henkilöistä. | P:ni N.N. **-kun|ta** *s.* samassa pöydässä istuvat henkilöt. | Hauska, iloinen p. Pyrki kiinnittämään koko p:nan huomion itseensä. Syöjiä oli monta p:taa. **-laatik|ko** *s.* pöydässä oleva vedettävä laatikko. | Avasi p:on. Sulki, lukitsi p:konsa. Työnsi paperit p:koonsa. P:ot aina yhtä sekaisin. — Veti p:osta leivänpuolikkaan. — *Erik.* Kirjoitti runoja p:koon 'runoja, joita ei julkaistu (eikä ehkä ollut tarkoitettukaan julkaistavaksi)'. Hänellä on useita käsikirjoituksia p:ossaan 'odottamassa julkaisemista'. **-laatta** *s.* pöytälevy. **-lamp|pu** *s.* Messinkinen, fajanssinen p. P:un jalka. P:un varjostin. P:un valopiirissä. **-laulu** *s.* juoma-, seuralaulu. | Iloiset p:t. **-lau|ta** *s.* puinen pöytälevy; siihen käytetty lauta. | Haljennut p. Naputteli p:taa. P:dan puoliympyränmuotoiset päät. **-lavitsa** *s.* pöydän vieressä oleva lavitsa. **-levy** *s.* pöydän päällimmäisen tasaisen pinnan muodostava levy, pöydänlevy. | Pitkulainen, pyöreä, soikea p. Tamminen, koivuinen p. Kankaalla, linolilla päällystetty p. Irrallinen p. Leivinlautana voi käyttää p:n maalaamatonta alapuolta. **-liina** *s.* pöydällä koristeena t. suojana pidettävä (tarkoitusta varten valmistettu) tekstiili t. vastaava. | Iso, pieni p. Pellavainen p. Kotikutoinen p. Hohtavan valkoinen p. Sota-ajan paperiset p:t. Kaatoi kahvia p:lle. Tahra, reikä p:ssa. **-liinakangas** *s.* Puolipellavaista p:ta. **-lip|pu** *s.* pöydällä tms. pidettävä pienoislippu (tankoineen). | Silkkisiä p:puja. P:un puinen, marmorinen jalusta.

pöytä|mäinen[os] *kalt.a.* P. näre. P. vuori, ylätasanko. **-naapur|i** *s.* pöydässä lähekkäin istuvista henkilöistä. | Keskustella p:eidensa kanssa. **-nainen** *s. harv.* = pöytädaami. **-palvelija** *s.*, vars. *vanh.* ja *sot.* **-palvelus** *s.* **1.** *usk. hist.* ruokavarojen jakaminen seurakunnan köyhille. | Ei ole soveliasta, että me laiminlyömme Jumalan sanan toimittaaksemme p:ta UT. **2.** *harv.* tarjoileminen pöydässä. | Joka vieraan takana seisoo tarjoilija ollakseen heti valmiina suorittamaan p:ta. **-peili** *s.* **-penk|ki** *s.* pöydän ääressä oleva penkki. **-pinta** *s.* Sileä p. Epätasainen p. Jokaista pöydän käyttäjää kohti varataan neliömetri p:a. **-posliini** *s.*, us. *mon.* pöydässä käytettävistä posliiniastioista. **-puhe** *s.* aterian aikana pidetty puhe. — Martti Lutherin p:et 'pöytäkeskustelut'. **-puhelin** *s.* pöydällä pidettävä puhelin. **-päivyri** *s.* pöydällä pidettävä päivyri. **-raha** *s. vanh.* edustusraha. **-rahi** *s.* pöydän ääressä oleva rahi. **-rivi** *s.* Myyjäisten p:t. Pujotteli p:en välitse. **-rukous** *s.* = ruokarukous. | Lukea, pitää p. **-seura** *s.* samassa pöydässä istuvista henkilöistä. | Iloinen p. Kuuden hengen p. P:mme jäsenet. Kutsua p:ansa. Huvitti koko p:a kaskuillaan. **-seurue** *s.* = ed. **-suola** *s.* ruokapöydässä käytettävä suola. **-ta|pa** *s.*, tav. *mon.* ruokapöydässä noudatettavista tavoista. | Hienot, sivistyneet p:vat. Loukata p:poja. Opetti lapsille p:poja. Hörppiminen ei ole hyvien p:pojen mukaista.

pöytätennis *s.* peli, jota pelataan pöydällä pienellä selluloidipallolla ja pienoismailoilla suunnilleen samojen sääntöjen mukaan kuin tennistä, pingpong. | Pelata p:tä. **-maila** *s.* **-ottelu** *s.* **-pallo** *s.*

pöytä|tilaus *s.* vars. pöydän tilaaminen ravintolasta. | P:tilaukset hovimestarilta. **-toveri** *s.* pöydässä lähekkäin, vars. vierekkäin istuvista henkilöistä. | Keskustelu p:en kanssa. Sain p:kseni N:n. Tarjoaminen aloitetaan isännän p:sta. **-tuoli** *s.* pöydän ääressä oleva tuoli. **-vaaka** *s.* tasavartinen, vars. myymälöissä käytettäväksi tarkoitettu vaaka. **-veits|i** *s.* ruokailussa käytettävä veitsi; vrt. hedelmä-, leikkuu-, voiveitsi. | Hopeiset p:et. P:iä ruostumattomasta teräksestä. Tylsä p. **-viera|s** *s.* Isäntä leikkaa paistista kappaleen kullekin p:alleen. **-viina**

s. vars. ruokaryyppyinä nautitusta paloviinasta. **-viini** *s.* aterian yhteydessä nautittavista viineistä. **-voi** *s.* ruokapöydässä käytettävä voi. **-vuori** *s. maant.* = laakiovuori. **-yhteys** *s.*, vars. *heng.* aterioiminen samassa pöydässä. | Jeesuksen p. publikaanien ja syntisten kanssa loukkasi suuresti fariseuksia. **-ylellisyys** *s.*

pöö[30] **1.** *s. kans.* mörkö, pöpö. | P. tulee ja syö sinut! **2.** *interj.* vars. pelotettaessa.

pööbeli[5] *s.* roskaväki.

pöön|ä[11] *s. kans. leik.* (kahvin)papu. | Pani p:iä pannuun.

Q

q [kū] **1.** eräs kirjain; k-äänteen merkkinä tav. kirjainyhtymässä qu [ääntyy tav. kv] muutamissa harvoissa vierasperäisissä ja -asuisissa sanoissa (vars. nimissä). **2.** *mat.* eril. suureiden merkkinä (esim. piste Q, pinta-ala q).

qu- ks. myös **kv-**.

quadragesima[15] [kvadrāgē-] *s.* kuudes sunnuntai ennen pääsiäistä.

quadrivium[7] [kvadrī-] *s.* keskiajalla seitsemän vapaan taiteen toinen oppijakso: musiikki, aritmetiikka, geometria ja tähtitiede.

quebracho[1] [kebratšo] *s.* monien, eri kasvilajeista saatujen erittäin kovien eteläamerikkalaisten puulaatujen yhteisnimitys. **-puu** *s.* **-uutos** *s. nahk.*

quersitroni[4] [kve-] *s. nahk.* pohjoisamerikkalaisen väritammen kuoresta saatu keltainen väriaine.

quinquagesima[15] [kvīnkvāgē-] *s.* laskiaissunnuntai.

quisling[7] [kvi-] *s. halv.* toisen maailmansodan aikana ja jälkeen: henkilö, joka epälojaalisti t. maanpetoksellisesti toimii vieraan miehitysvallan (vars. Saksan) hyväksi.

R

r [är t. er, vartalo ärrä-, errä-] **1.** kirjain, *r*-äänteen merkki. **2.** eräs kielen äänne; suomessa hammasäänteisiin kuuluva konsonantti. | Ääntymätavaltaan *r* on täryäänne eli tremulantti. Tyypillinen täräjävä kieli-r. Sorar. **3.** lyhennyksissä. **a.** ruuna. **b.** *fys.* Réaumuriä (R); höyrystymislämpö. **c.** *fys. lääk.* röntgenyksikkö. **d.** *liik.* riisi.

raa'annok|ka *s. mer.* raa'an pää. | Kiivetä r:kaan. R:at hipovat vettä. Hirttää jku r:kaan.

raadan|ta[15*] *teonn.* < raataa. | Työn raskaan r. Viikon r. Orjan r. R:nasta väsynyt. Kasken r.

raa|de[78*] *s. kans.* **1.** raataminen. | Tyytyä orjan r:teeseen. **2.** työmaa, raados; *erik.* kaskimaa, halme. | Vääntää kantoja r:teella. — *Yhd.* huhta-, suor.

raadel|la[28*] *frekv.v.* raatelevasti *adv.* < raataa. **I.** vrt. raataa 2. **1.** *konkr.* repiä; raastaa rikki. | Rikki revitty ja r:tu. — *Erik.* repiä jtak elävää t. kuollutta olentoa. | Karhu on r:lut lehmän. Raatelevat [= saaliinsa repimällä tappavat] eläimet. Älkää syökö kedolla r:lun eläimen lihaa VT. **2.** *abstr.* ja *kuv.* **a.** tärvellä, turmella; hävittää, tuhota. | Ajan raateleva hammas. Tuli raateli rakennusta. Sota raatelee maata. Ryöstetty ja r:tu seutu. **b.** heikentää, hajottaa. | Kreikan kansa oli puolueriitojen raatelema ja heikko. **c.** tunteista: piinata, kiusata, vaivata. | Raateleva tuska. Epätoivo oli raateleva. Itsesyytökset raatelevat. Hermoja raateleva jännitys. **II.** *harv.* vrt. raataa 1. | Päivästä päivään raatelevat korven asukkaat.

raadolli|nen[63] *a.*, vars. *heng.* -suus[65] *omin.* **1.** viheliäinen, vaivainen, (ylen) kurja; katala, ilkeä, paha. | Köyhät ja r:set ihmiset. Vanha r. ihmisvihaaja. R. vaellus. - - ihanteensa valossa hän ei vielä käsittänyt ihmisen r:suutta WALTARI. **2.** saastainen, likainen. | - - et sinä ole vain vaivainen syntinen, vaan — saastainen, r. U.KARRI. R:sen haaskion näköinen uoma AK. **3.** erik. heränneiden vars. aikaisemmin itsestään käyttämä, syntisen kurjuutta kuvaava nimitys. | R:silla taas tarkoitetaan [Raamatussa] niitä, jotka omasta mielestään ovat siksi halpa-arvoisia, ettei heillä ole mitään kerskattavaa Jumalan eikä ihmisten edessä AK. R:set lampaat 'uskovaiset';)(lihavat lampaat 'suruttomat'. - - hurskasta nyt pilkatkoot / ja r:sta herjatkoot VK[V].

raadon|avaus *s. eläinlääk.* Toimittaa r. **-syöj|ä** *s. el.* raatoja syövä eläin, haaskaeläin. | Hyeenat ovat yleensä r:iä. Korppikotkat ja muut r:ät. Hyönteisissäkin on r:iä.

raados[64] *s.* = raade 2.

raahail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < seur. | R:i matkalaukkuaan hotellista hotelliin.

raaha|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* kuljettaa jtak voimia ponnistaen, vaivalloisesti laahaten t. väkisin, retuuttaa, kiskoa, riepottaa. | R. raskasta kantamusta. Ruokatarvikkeet täytyy r. syrjäkyliin peninkulmien takaa. Mies r:a väsynyttä toveriaan. Ihmisiä r:taan vankilaan. Noita r:ttiin roviolle. — Us. *leik.* kuljettaa jtak tarpeetonta t. tarpeettomasti. | R. kaikenlaista tavaraa taskuissaan. R:si vieraan kotiin juuri siivouksen ajaksi. — *Kuv.* R. elämän taakkaa. R. viheliäisyyttään.

raahau|tua[14] *v.* (*rinn.* raahaantua[1*]) < ed. **1.** *refl.* R. tuolille. **2.** *pass.* Mies r:tui kymmeniä metrejä auton alla.

raah|tia[17*] *v. murt.* raatsia. | Saita ei r:di auttaa köyhiä. Hän ei r:tinut kieltää mitään sairaalta. - - ethän r:i raukaistasi / etkä henno hertaistasi KAL.

raahusta|a[2] *deskr.v.* **1.** kulkea vaivalloisesti, hitaasti, laahustaa, raahautua. | R. tietä pitkin. Joukko r:a nääntyneenä. Soutaa r. Rapu r:a vedessä. — *Kuv.* Kansa elää r:a köyhyydessä. **2.** kuljettaa jtak vaivalloisesti, hitaasti, raahata. | Kantaa r. kuormaa. R. selässään säkkiä. Peto r:a saalista pesäänsä. Vaimo r:a perässään pientä poikaa.

raaista|a[2] *v.* -vasti *adv.* tehdä raa(emm)aksi. | Sota r:a ihmisiä. Synti r:a sydämen. Ympäristön r:va vaikutus. — Ajamaton parta r:a kasvot.

raaistu|a[1] *v.* **1.** tulla raa(emm)aksi, villiintyä, eläimellistyä. | Tavat r:vat. Miehet r:vat sodassa. Hän tunsi tylsistyvänsä ja r:vansa. **2.** *maat.* Maa r:u, käy viljelykseen sopimattomaksi, ellei sitä lannoiteta jatkuvasti.

raaistuttaa[2*] *kaus.v.* (< ed.) raaistaa.

raaj|a[10] *s.* selkärankaisten ja niveljalkaisten parillisista, vartaloon t. päähän niveltyvistä (liikunta)elimistä, jäsenistä; käsi, jalka. | Ihmisellä on kaksi paria r:oja. Maalla elävien eläinten r:oja sanotaan jaloiksi. Niveljalkaisten r:at. Kalojen evämäiset r:at. — *Puhek.*, us. *leik.* Pitkät, luisevat r:at. Leinin runtelemat r:at. Oikaista r:ansa. Ojennella r:ojansa. — *Yhd.* ala-, keski-, ylär.; kiipimär.

-raajainen[63] *poss.a.* Heikko-, jäntevä-, käyrä-, lyhyt-, länkevä-, pitkä-, vahva-, vankkar.

raajaliik|e *s.* raajoilla suoritettu liike. | Uima-

rin r:keet. Tanssijan pyörähtelyt ja r:keet. — *Voim.* raajojen voimisteluliikkeistä. | Vartaloliikkeet ja r:keet. R:keiden täytyy olla monipuolisia.

raajalli|nen[93] *poss.a.* R:set eläimet.

raaja|pari *s.* Ihmisellä on kaksi r:paria. **-rik|ko** *a.*, us. *s:sesti* raaja- t. selkävikainen, rampa, rujo. | R. poika. Lyödä, ruhjoa r:oksi. R:kojen kasvatus- ja opetuslaitokset. — *Kuv.* Henkinen, sielullinen r. R. tuoli. **-rikkoi|nen** *a.*, us. *s:sesti* -suus *omin.* = ed. | R:sten lasten koti. R:sten huolto. Synnynnäinen r:suus. — *Kuv.* Sielullisesti r. R. kipsikuva. Tuoli on r. Puheen kieliasu oli r. **-rikkous**[95] *s. lääk.* epämuodostumisesta, sairaudesta t. tapaturmasta johtuva liikunta- t. tukielinten puutteellisuus, rampuus. | Keskushermoston vioittumisesta syntynyt r. **-rikkoutu|a** *v.* tulla raajarikoksi. | Matkustajia r:i onnettomuudessa.

raajat|on[97] *kar.a.* Nilviäiset ovat r:tomia eläimiä. R. ihmisen tai eläimen ruumista esittävä veistos on torso. — *Kuv.* R. [= huonojalkainen] rahjus.

1. **raak|a**[10*] *a.* raa'asti *adv.* -uus[35] *omin.*

I. *konkr.* yl. jstak keskeneräisestä, puolivalmiista t. jalostamattomasta. **1.** hedelmien, siemenien orgaanista kypsymisprosessia ajatellen. | Marjat ovat r:oja 'kypsymättömiä, puolikypsiä'. R. hedelmä. R. [= tuleentumaton] jyvä. **2.** ravintoaineiden (useimmiten tulella tapahtuvaa) valmistusta ajatellen: kypsentämätön. | R. peruna, liha, kala. R. [= paistamaton t. huonosti, osittain paistettu] pihvi. R. [= paahtamaton] kahvi. R. [= keittämättä valmistettu] mehu, hilloke. Leivän sisus on jäänyt raa'aksi. Kala maistuu raa'alta. **3.** teollisuustuotteiden valmistusta ajatellen (us. ◡): jalostamaton, puhdistamaton, viimeistelemätön. | R. [= puhdistamaton] öljy, happo, suola, sokeri, etikka, ammoniakki, tärpätti, kupari, kulta, puuvilla. R. [= polttamaton] tiili, kalkki. R. [= hakkaamaton] graniitti. R. [= hiomaton] jalokivi. R. [= karkea] pinta. R. [= vulkanisoimaton] kumi. R. [= jalostamaton, myös: kuivattamaton] puutavara. R. [= laimentamaton] sprii. R. [= parkitsematon] nahka, vuota. R. [= valkaisematon, värjäämätön] lanka, kangas. R. [= valmistamaton, häkilöimätön] pellava. R. rauta 'takki-, harkkorauta';)(keittorauta. Malmi rouhitaan r:ana rikki. Oikaisuvedoksessa voi olla r:oja kohtia. **4.** raivaamattomasta, viljelemättömästä, hoitamattomasta, hedelmättömästä maa-alueesta. | R. suo, korpi. Eikö ollut mieletöntä mennä takamaita kylvämään, kun rintamaatkin vielä r:aa metsää kasvoivat? AHO. — *Erik.* hedelmättömästä maasta, jossa on liian vähän humusta ja ravinteita. | R. multa, savi, hiekka. R. [= maatumaton] suoturve. Liian syvään kynnettäessä nousee r:aa maata esiin. — R. [= palamaton] lanta.

II. *abstr.* ja *kuv.* us. = karkea. **1.** jstak kulttuuri-ihmiselle vieraasta ja hänen kannaltaan kehittymättömästä, alkuvaistoisesta, sivilisoitumattomasta. **a.** alkukantainen, villi, kehittymätön; hioutumaton, kömpelö, karkeatapainen; oppimaton, sivistymätön. | R. ja sivistymätön rahvas. Raa'at alkuvaistot. R. fetišismi. Kansat elivät raa'assa tilassaan metsästyksestä. [Tanssimusiikki] on oikeastaan kauhean kömpelöä ja r:aa AHO. **b.** hahmottumaton. | Muokkaamattomat, hahmottumattomat, raa'at aistimukset AK. **c.** hengetön, aineellinen. | R. materialismi. Olisi päästävä raa'asta aineellisuudesta elinkeinon harjoittamisessa. **d.** pääasiassa vain voimaa vaativasta ruumiillisesta työstä ja sen tekijästä. | R. ruumiillinen työ. Kauranniittoa ja muuta raaempaa työtä. R. työmies. Tässä ei tarvita taitoa, vaan r:aa voimaa. Mies oli vain r. ojuri. **2.** jstak moraalisesti t. eetillisesti moitittavasta, epätäydellisestä, rappeutuneesta. **a.** säälimätön, kovaluontoinen, tyly; häikäilemätön; julma, epäinhimillinen. | R. ja tunnoton rikollinen. Raa'at gallialaiset hyökkäsivät Italiaan. Lapset ovat usein r:oja ja säälimättömiä. R. rikos. Elämä on r:aa. R. peli on jalkapallossa tuomittavaa. **b.** epäsiveellinen, rivo, siivoton, säädytön. | Rivot ja raa'at puheet. Miehet kertoivat r:oja sukkeluuksia. Laskea r:aa leikkiä. **3.** jstak aistimiin terävästi, voimakkaasti, tav. epämiellyttävästi t. epäterveellisesti vaikuttavasta. | R. ääni särkee korvia. Muutamat taiteilijat käyttävät liian r:oja värejä. R. auringonvalo on tottumattomalle epäterveellistä. R. tuuli. Mereltä käy r., kostea viima. Ilma on kylmä ja r. R. sumu peittää maata. Syysaamu tuntuu sateiselta ja raa'alta. Suopursun r., kitkerä raikkaus. **4.** summittainen, likimääräinen. | R. alkuluokitus. R. silmämitta. Raa'an arvion mukaan raivattava alue oli kolmen hehtaarin laajuinen.

2. **raak|a**[10*] *s. mer.* purjealuksen mastoon t. tankoon (vaakasuorasti) keskeltä kiinnitetty hirsi, joka kannattaa raakapurjetta. | R:oja nimitetään niiden mastojen ja tankojen mukaan, joihin ne on kiinnitetty. Kuunarin r. Raa'an nokka 'pää'. Kallistaa raa'at. Kuunari on raa'oilla 'raakoja myöten valmis'. — *Yhd.* iso-, keula-, märssy-, prammi-, roilir.

raaka- vars. *tekn.* **1.** jalostamaton, puhdistamaton, viimeistelemätön; esim. r:huopa, -kautsu. **2.** alustava, esi- tms.; esim. r:hakkaus, -meislaus.

raaka-aine[83] *s.* muokkaamaton t. vain vähän muokattu, jalostuskelpoinen luonnontuote; vrt. aines. | Mänty on tärkeä puuteollisuuden r. Työkalujen r:ista olivat tärkeimpiä koivu ja kuusi. Leivän r:et. — *Kuv.* Sotajoukon laatu riippuu paljon sen r:esta, koulutettavista. [Kirjailija] on kyennyt r:estaan luomaan vaikuttavan tragedian. **-hankin|ta** *s.* Tehtaiden suorittamat r:nat. **-läh|de** *s.*, tav. *mon.* paikka (t. aines), josta saadaan raaka-ainetta. | Kaivokset ovat metalliteollisuuden r:teitä. Tie Tonavan laakson r:teille. Kuusi on tärkeä r. **-ma|a** *s.* maa, joka vie etupäässä raaka-aineita;)(teollisuusmaa. | Viljelystuotteita vievä r. Kansainvälisessä tilastossa maamme luetaan r:iden ryhmään. **-markkin|at** *s. mon.* R:oiden nousu-, laskusuunta. R:oilla on kilpailu kiris-

tynyt. **-pohja** *s.* Teollisuutemme r. on laajenemassa. **-pula** *s.* Teollisuus kärsii r:a.

raaka-aine|s[83] *s.* jnk tuotteen valmistukseen tarvittava raaka-aine. | Lasin r:kset. Pronssi teräseiden r:ksena. Sokerijuurikas on meillä tärkein sokerin r. — *Kuv.* Romaanin r:kset. Mielikuvitus värittää historian r:ksia.

raaka-aine|varasto *s.* Hiiliteollisuuden r:varastot ovat maan uumenissa. Rauhan aikana kootut r:varastot kulutettiin sodassa. — Tehtaan alakerrassa on tyhjä r. **-varat** *s. mon.* Tehtaan r, Suomen tärkeimmät r. ovat metsät.

raaka|fosfaatti[83] *s.* fosforiittimineraali, jota käytetään superfosfaatin raaka-aineena. **-hakkaus**[83] *s. tekn.* hakkaamalla tapahtuva jnk esineen alustava muotoilu, karkeishakkaus. **-hartsi**[83] *s.* tavallisen hartsin raaka-aine. **-hionta**[83] *s. tekn.* karkeishionta. | Lasin hiontaan kuuluu kolme vaihetta: r., silitys ja kiillotus. **-humus**[83] *s. geol.* kasvien vaillinaisesti maatuneista jäännöksistä muodostunut hapan, hedelmätön maan pintakerros. | Kuivalle maalle muodostunut kangasturve on r:ta. **-huopa**[83] *s. tekn.* teknillisesti muokkaamaton huopa. **-kaasu**[83] *s. tekn.* puhdistamaton kaasu. | Kivihiilestä syntynyt r. sisältää epäpuhtauksia, mm. tervaa. **-kahvi**[83] *s.* paahtamaton kahvi. **-kautsu**[83] *s.* puhdistamaton kautsu. **-kiv|i**[83] *s. tekn.* **1.** hakkaamaton t. hiomaton kivi. | R:en vienti maasta. **2.** malmeista eräässä käsittelyasteessa. | Nikkelimalmi sulatetaan ensin r:eksi. **-kopio**[83] *s. valok.* retušoimaton kopio. **-korrehtuuri**[83] *s. kirj.* korjaamattomasta ladelmasta otettu korjausvedos, raakavedos. **-kuitu**[83] *s. tekn.*. **-kumi**[83] *s. tekn.* kautsu. **-kumikenkä** *s.* **-kuminen** *a.* raakakumista tehty. **-kumipohja** *s.* Kengän r. **-kupari**[83] *s. tekn.* puhdistamaton, vieraita aineita sisältävä kupari.

raakalai|nen[83] *s.* vars. luonnonihminen, villi, barbaari; raakimus. | Hunnit olivat r:sia. — Sydämetön r. Hevosmies oli täysi r. Isä ei antanut tytärtä sellaiselle r:selle.

raakalais|aika *s.* raakalaisuuden, sivistymättömyyden vaihe. | R:ajan rangaistustapoja ei saa enää palauttaa. **-aste** *s.* villi-ihmisen aste, barbaarisuus. | R:ella oleva kansa. **-heimo** *s.* **-kansa** *s.* **-maa** *s.* **-mainen**[83] *kalt.a.* **-teko** *s.*

raakalaisuu|s[66] *s.* raakuuden, alkukantaisuuden tila; raakalaismaisuus; julmuus, sydämettömyys. | Kansa vajosi r:den tilaan. Hottentotit elävät r:dessa. — Miehen käyttäytyminen todisti r:tta. Murha on julminta r:tta.

raaka|lasi[83] *s. tekn.* laatoiksi, levyiksi t. tiiliksi valettu karkeapintainen lasi. **-lauta**[83] *s.* höyläämätön lauta.

raakale[78] *s.* = raakile. | Marjan r. Puu pudotti r:ensa. — *Kuv.* [Lapsen saanut tyttö] itsekin oli vielä melkein r. SILL. Olimme vasta kansakunnan r. LINN.

raaka|lipeä[83] *s. tekn.* sulfaattiselluloosan valmistuksessa käytetty teollisuuslipeä. **-luonteinen, -luontoinen** *a.* luonteeltaan, luonnoltaan raaka. | R. mies. **-mai|nen**[83] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[66] *omin.* < 1. raaka, vars. II.2. | R. murhamies. R. teko. Puhua r:sesti. M. oli r:suuteen taipuva. — R:sen pistävä pakkanen. **-maito**[83] *s.* = pihka-, ternimaito. **-malmi**[83] *s. tekn.* **-mehu**[83] *s.* **1.** keittämättä valmistettu marja- t. hedelmämehu. **2.** sokerin valmistuksessa juurikkaista saatu puhdistamaton mehu. **-metalli**[83] *s. tekn.* **1.** puhdistamaton metalli. | Elektrolyysia käyttäen puhdistettava r. **2.** metalli raaka-aineena;)(metallitavarat. **-muokkau|s**[83] *s. tekn.* luonnontilassa olevan aineksen alustava käsittely. | Kiven r. Puu sahataan r:ksessa usein lankuiksi. **-nafta**[83] *s. tekn.* **-nahka**[83] *s. nahk.* parkitsematon nahka, vuota, nahas. **-näyte**[83] *s. tekn.* Porauksessa saatu r. **-pellava**[83] *s. tekn.* jalostamaton pellava;)(liotettu, loukutettu, lihdattu, häkiöity pellava. **-petroli**[83] *s.* **-pintainen** *a.* karkeapintainen, pinnalta viimeistelemätön. | R. lasi, kivi, rauta, betoni. **-poltto**[83] *s. tekn.* savi- tms. esineen ensimmäinen poltto, jonka tarkoitus on kovettaa esine kestämään muuta käsittelyä. **-proteiini**[83] *s. kem.* = raakavalkuainen.

raakapurje *s. mer.* suunnikkaan t. puolisuunnikkaan muotoinen purje, joka kiinnitetään laivan raakaan. **-alus** *s.* raa'allinen l. leveätakilainen purjealus.

1. **raakapuu**[83] *s. tekn.* jalostamaton teollisuuden raaka-ainepuu. | Teollisuutemme käyttää r:na eniten mäntyä ja kuusta.
2. **raakapuu** *s. mer.* **1.** = 2. raaka. **2.** tukki, josta raaka tehdään.

raaka|puuvilla[83] *s. tekn.* loukuttamaton puuvilla, jossa siemeniä ei ole erotettu kuiduista, siemenpuuvilla. **-rasva**[83] *s. kem.* ravintoaineiden osa, joka analyysissa liukenee eetteriin. **-rauta**[83] *s. met.* harkko-, takkirauta. **-ravinto**[83] *s.* **1.** *ruok.* keittämättä ja paistamatta nautittu (kasvis)ravinto, tuoreravinto. **2.** *kasv.* yhteyttämättömät ravintoaineet. | Kasvit yhteyttävät r:a lehtivihreän ja auringonvalon avulla. **-rikki**[83] *s. tekn.* **-salpietari**[83] *s. tekn.* **-silk|ki**[83] *s. tekn.* **1.** silkkiperhosen kotelosta kelattu jalostamaton silkki. **2.** = seur. | Puku on r:kiä. Esiintyy ruskeassa r:issä. **-silkkikangas** *s.* **-silkkilanka** *s. tekn.* **-silkkinen** *a.* **-sinkki**[83] *s. tekn.* **-sokeri**[83] *s. tekn.* puhdistamaton sokeri, jonka kidemassasta siirappi on poistettu. **-sokeritehdas** *s.* **-sose**[83] *s. ruok.* keittämättä valmistettu sose. **-suola**[83] *s.* **-säilyke**[83] *s.* keittämättä valmistettu säilyke. **-säilöntä**[83] *s.* Marjojen ja hedelmien r. 'säilöntä keittämättä'.

1. **raaka|ta**[35(*)] *v. ark.* ajaa parta(nsa) tai partaa(nsa). | R. parta(a)nsa. Antaa r. partansa. Parrattomaksi r:ttu leuka. — Myös: R:si karvat sääristään.
2. **raak|ata**[35(*)] *v. ark.* hylätä, olla hyväksymättä. | N. N. r:attiin kutsunnassa. Puolueen vaalilista r:attiin. Ostaja r:(k)asi osan tavaralähetyksestä.

raaka|tali[83] *s.* teurastuksessa saatu epäpuhdas, sulattamaton tali. **-tavara**[83] *s.* jalostamaton t. puolijalosteinen tavara. **-teräs**[83] *s. met.* **-tiili**[83] *s. tekn.* polttamaton tiili. **-tina**[83] *s. met.* **-tislaus**[83] *s.* ensimmäinen, karkea tislaus. **-tisle**[83] *s.* raakatislauksen tulos. **-tuotanto**[83] *s. tal.* raaka-aineiden tuotanto, alkutuotanto;)(jalostustuotanto. | Maatalous, kalastus ja vuorityö ovat r:a. **-tuote**[83] *s. tekn.* jalostamaton tuote.

-tupakka[83] *s. tekn.* **-turpeinen** *a.* R. suo, neva. **-turve**[83] *s.* raakahumuksesta muodostunut kuivattamaton ja muokkaamaton suoturve;)(polttoturve. **-tärpätti**[83] *s. tekn.* **-valanne**[83] *s. met.* **-valkuainen**[83] *s. kem.* elintarvikkeiden typellisistä, aineista, raakaproteiini. **-valos**[83] *s. met.* **-valu**[83] *s. met.* jnk kappaleen karkea, epäpuhdas valu. **-vedos**[83] *s. kirj.* = raakakorrehtuuri. **-vesi**[83] *s.* **1.** suodattamaton vesi. **2.** keittämätön vesi. **-villa**[83] *s. tekn.* **-vuota**[83] *s. nahk.* parkitsematon vuota. **-öljy**[83] *s. tekn.* puhdistamaton öljy, vars. kiviöljy, nafta. **-öljymoottori** *s.* raakaöljyllä käyvä moottori.

raakeli[5] *s. kirj.* painokoneen kaavinveitsi, joka pyyhkii värivalssista liian värin.

raakila[15] *s.* = seur.

raakile[78] *s.* raaka, kypsymätön hedelmä, raakale, raakila. | Marjan, omenan r. Puolukat ovat vielä r:ita.

raakimu|s[64] *s.* raaka(luonteinen) henkilö, raakalainen. | Metsästäjä oli täysi r. Sotilaat olivat r:ksia. Häpeämätön r.! Te r., riistätte lapselta viimeisenkin leipäpalan!

raak|ki[1*] *s. ark.* hylättävä t. hylätty, jhk kelpaamaton henkilö t. esine, hylky, loppu. | Kruunun r. 'asepalvelukseen kelpaamaton'. Laivan, veneen r. Kenkä on vanha r. R:ista ei tule kalua. — *Yhd.* ihmis-, miesr.; ruunur.

1. **raak|ku**[1*] *s.*, vars. *vanh.* simpukka, näkinkenkä. | R:un kuori. Syötävät r:ut. Pyydystää r:kuja.

2. **raak|ku**[1*] *s. kans.* (*rinn.* kraakku) takansivussa oleva keittoastian pidin; vrt. haahla. | Ripustaa pannu r:un nokkaan. Pata riippuu r:usta.

3. **raakku**[1*] *onom.s.* raakkuminen, raakkuna. | Variksen r.

raakku|a[1*] *onom.v.* -na[14] *teonn.* (*rinn.* raakua, kraakkua) vars. variksen epäsointuisesta äänestä: vaakkua, rääk(k)yä. | Varis r:u. Korpin r:na. Linnut r:ivat [= ennustivat raakkuen] sadetta. — Tuuliviiri r:u 'narisee'. Vanha nainen puhui r:valla äänellä.

raakku|tunkio *s. arkeol.* ateriatunkio. **-äyriäinen** *s.* R:set 'Ostracoda, pieni, enimmäkseen mikroskooppisia lajeja käsittävä kalvoäyriäisryhmä'.

raaku|a[1*] *onom.v.* -na[14] *teonn.* = raakkua.

raakunkuori *s.*, vars. *vanh.* simpukankuori.

raakunta[15*] *teonn.* < raakkua. | Variksen r. Kotivariksella oli oma erikoinen r:nsa.

raakuus *omin.* ks. 1. raaka.

raamat|tu[2*] *s.* **I.** perusmerk. **1.** (tav.: Raamattu) pyhien kirjojen kokoelma, jonka kristillinen kirkko tunnustaa oppinsa ja elämänsä ohjeeksi, biblia, Vanha ja Uusi testamentti, pyhä kirja, kirjojen kirja, "Sana". **a.** Raamatun sisällyksestä ja opista. | R:un käännös. Lukea, selitellä, tulkita R:tua. R:un totuus. R:un siveysoppi. R:un kansat 'Raamatussa mainitut kansat'. R:un maat 'Raamatun tapahtumapaikat'. Lukea kuin piru r:tua 'vääristellä jtak asiaa, tulkita jk asia väärin omaksi edukseen'. — *Yhd.* kirkkor. **b.** Raamatusta painotuotteena. | Paksu, mustakantinen R. R. kädessä. R. on avoinna pöydällä. Lukea, lehteillä R:tua. Vannoa käsi, kaksi sormea R:ulla. — *Yhd.* kuva-, perhe-, suku-, vihkimär. **2.** *mon.* Vanhan ja Uuden testamentin kirjat. | Vanhan liiton r:ut. Tutkia r:uita. R:ut todistavat. ennustavat.

II. avarammin ja *kuv.* **1.** Koraani on muhamettilaisten r. Eri uskontojen r:ut. — Marxin "Pääoma" on sosialismin r. Kalevalasta on tullut suomalaisen kansanhengen r. — Musta r., ks. ◡. **2.** *leik.* Neljän kuninkaan r. 'pelikortit'.

raamattu|koulu *s.* koulu, jonka tarkoituksena on opettaa Raamattua. | Lähetysaseman r. Rippikoulu on r. **-kurssit** *s. mon.* uskonnolliset kurssit, joilla perehdytään Raamattuun. **-opisto** *s.* vrt. raamattukoulu. **-paperi** *s. kirj.* ohut painopaperi. **-periaate** *s. usk.* vakaumus, jonka mukaan Raamattu on asetettava ylimmäksi uskonnolliseksi ohjeeksi. **-piiri** *s.* uskonnollinen luku- ja keskustelupiiri, jonka jäsenet kokoontuvat yhdessä tutkiskelemaan Raamattua. **-seura** *s.* seura, jonka tarkoituksena on Raamatun ja sen osien painattaminen ja levittäminen. | Suomen r. Britannian ja ulkomaan r. **-teos** *s.* raamatunlaitos, jossa varsinaisen tekstin lisäksi on selityksiä, eri kirjoja valaisevia johdantoja jne. | Gezeliusten r. **-tiede** *s. usk.* tiede, joka pyrkii selvittämään Raamatun ongelmia, eksegetiikka. **-tieto** *s.* R:a eli johdatusta Raamatun kirjoihin. **-tunti** *s.* jnk raamatunkohdan tutkimiseen omistettu yhteinen hetki. | R. Johanneksen kirkossa.

raamatulli|nen[65] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* us. = Raamatun. **1.** Raamattuun kuuluva, Raamatussa esiintyvä t. oleva. | R:set kirjat. R. tapahtuma, nimi, vertaus. R. vedenpaisumus. R. ohje, määräys. Jaakob on r. henkilö. **2.** Raamatun mukainen, Raamattuun perustuva, Raamattua esikuvana noudattava. | R. uskonkäsitys, katsantokanta. R. kristinusko. R. skolastiikka, siveysoppi. R. kanta. R. suunta 'jumaluusopillinen suunta, joka nojautuu välittömästi Raamattuun ottamatta huomioon kirkonopin kehitystä ja vallitsevaa filosofista makua'. — R:sen arkaistinen. R. puhetapa, kielenkäyttö. Aleksis Kiven r. tyyli. R. suurpiirteisyys. **3.** raamatunaiheinen. | R. runo, näytelmä, legenda, kuva, sävellys. **4.** Raamattua käsittelevä t. tutkiva. | R. muinaistiede, teologia.

raamatun|aiheinen *a.* R. runoelma, maalaus. **-historia** *s.* Raamatun kertomukset oppiaineena; myös vastaava oppikirja. | R:n kurssi. Kansakoulun r. **-historiallinen** *a.* R. tapahtuma, kertomus. Uskonnon r. perusta. Näytelmän r. aihe. **-kieli** *s.* Raamatulle ominainen arkaististyylinen kieli, raamatullinen kieli. **-kohta** *s.* raamatunpaikka. | Lukea jk r. Viittaus r:an Matt. 21: 28—32. **-kritiikki** *s.* Raamatun tieteellis-kriitillinen tutkimus. **-käännös** *s.* Suomenkielinen r. **-käännöskomitea** *s.* **-kääntäjä** *s.* **-laitos** *s.* Korjattu, kriitillinen r. **-lause** *s.* Siteerata jtak r:tta. Puhua r:illa, r:ita käyttäen. Seinällä oli hopeisin kirjaimin painettu r. **-lukija** *s.* yl. henkilö, joka harrastaa Raamatun lukemista; *erik.* jumalanpalveluksissa

tms. Raamatun lukijana esiintyvä henkilö. **-luku** *s.* Raamatun lukeminen. | Kokouksessa oli r:a. Komitea on ehdottanut runsaampaa r:a varsinkin koulun yläluokille. **-lukupiiri** *s.* = raamattupiiri. **-paikka** *s.* raamatunkohta. **-painos** *s.* Vuoden 1940 r. **-san|a** *s.* jk Raamatun lausuma totuus, raamatunlause; myös Raamatun sanoman kokonaisuus, Raamattu, pyhä sana. | Lukea r:oja. Historia osoittaa, että mainittu r. (Matt. 28:19) on tosi. — Koko r. lyhentämättömänä. **-selittäjä** *s.* raamatuntutkija, -tulkitsija; eksegetiikan harjoittaja, eksegeetti. **-selity|s** *s.* **1.** Raamatun selittäminen; raamatunselitysoppi, eksegetiikka; raamatuntulkintatapa. | Hänellä oli sellainen maailmankatsomus ja r. Allegorinen r. **2.** raamatunselitystilaisuus, hartaushetki. | Talolliset järjestivät kotiinsa r:ksiä. Eukot juoksevat r:ksissään. **-selitysoppi** *s.* eksegetiikka. **-selitystilaisuus** *s.* **-sitaatti** *s.* **-suomennos** *s.* Vuoden 1776 r. **-teksti** *s.* Kreikankielinen r. — Päivän r. Selittää jtak r:ä. **-tulkinta** *s.* **-tuntemus** *s.* **-tutkija** *s.* Kansainvälinen r:in seura 'russelilaiset, Jehovan todistajat'. **-tutkimus** *s.* **-vastai|nen** *a.* -sesti *adv.* myös ⌒. | R. väite, mielipide. Kopernikuksen teoriaa pidettiin r:sena.

raam|i[1] *s. ark.*, us. *mon.* kehys, puitteet. | Oven, ikkunan, taulun, peilin r:it. Kangaspuiden r. 'kaide, pirta'. Merran r:it. Sahan, pärehöylän r. 'kehys'. Sahassa on kaksi r:ia. Lautoja sahataan r:issa 'kehyssahassa'. — *Kuv.*, vars. *leik.* Vanha asia uusissa r:eissa.

raamikone *s. tekn.* kankaankuivauskone, jossa kangas liikkuviin kehysketjuihin pingotettuna kulkee kuivauskaappien läpi.

-raaminen[63] *poss.a. ark.* -kehyksinen. | Yksi-, kaksi- jne. r.

raamisaha *s. ark.* kehyssaha.

raamit|taa[2*] *v. ark.* -us[64] *teonn.* kehystää 1.

raamu[1] *s. ark.* naarmu, piirto. | Neula teki ihoon r:n. — *Yhd.* neulan-, puukonr.; verir.

raana[10] *s.; rinn.* kraana. **1.** *murt.* vesi- tms. hana. **2.** tav:mmin rana.

1. **raani**[4] *s. murt.* traani.

2. **raani**[4] *s.* Litorella, Plantaginaceae-heimoon kuuluvia pieniä rantakasveja, joista Suomessa tavataan vain L. uniflora, järviraani.

raanu[1] *s. kut.* villapeite (-vaippa, -verho), jonka pohjakudoksessa sekä loimet että kuteet ovat pellavaa t. pumpulia ja kuviokuteet villaa; *kans.* muistakin villakuteisista kuviollisista peitteistä yms. | Seinää peitti r. Kääriytyä r:un. Vetää r. korvilleen. — *Yhd.* ruutu-, silmikko-, tapetti-, vakor.; edus-, reki-, seinä-, vuoder.; kuva-, lauta-, nukkar.; karjalan-, lapin-, ruijanr.

raapaisematon[57] *kielt.a.* < seur. | R. tulitikku.

raapais|ta[24] *mom.v.* < raapia. **1.** varsin. merk. | Naula r:i naarmun. R:i kätensä oksaan. Karhu r:i miestä. Peto r:i lehmän mahan halki. Mies r:i kouraansa multaa. Renki r:i [= levitti nopealla liikkeellä] voita leivälle. R. niskaansa. R. jalkaansa 'raapaista jalallaan maata kumarruksen yhteydessä'. Vene r:i pohjaa. — *Erik.* tulitikun sytyttämisestä. | R. tulta (tulitikulla t. -tikkuun). R. tulitikku. **2.** *kuv.* Tuska r:i kipeästi. Puhuja r:i [= sivusi, kosketti] tärkeää asiaa. - - eihän sitä tiedä milloin saattaa r. onnettomuuskin PAKK. **3.** *deskr.* Hevonen juosta r:i. Voitto Hellsten lähti heti laukauksen pamahdettua r:emaan.

raapaisu[2] *teonn.* < ed. | Kissan r. Ihossa oli r:n jälki. Pään, niskan r. Jalan r. Asiasta ei päästä pään r:lla! — Tulitikun r. — Tuskan r. Onnettomuuden r. **-pinta** *s.* Tulitikkulaatikon r. **-tikku** *s.* tulitikku, joka syttyy kaikenlaisesta raapaisusta.

raap|ata[35*] *v.* -paus[64] *teonn.* **1.** kaapia, raapia. | Maalattua seinää uudelleen maalattaessa on vanha maali r:attava pois. Lika ei lähtenyt lattiasta r:paamatta. — *Lääk.* Kohdun r:paus, par. kaavinta. **2.** - - veti miekkansa tupesta, / r:pasi [= tempasi] terävän rauan KANT.

raap|e[78*] *s.* raaputuksen jälki t. tulos. | Tilikirjassa oli r:peita. Nauriin r. 'raaste'. — *Yhd.* kasvis-, omena-, vihannesr.

raapekumi *s.* mineraali- ja värijauheella seostettu kumi, jota käytetään muste- t. konekirjoituksen poistamiseen, radeerauskumi.

raapeutua[44] *v. harv.* = raapiutua.

raape|veitsi *s.* veitsi, jota käytetään kirjoitusmusteen tms. poistamiseen paperista. **-vesi** *s.* liuos, jolla voidaan kemiallisesti poistaa kirjoitusmuste paperista.

raa|pia[17*] *v.* vrt. kaapia, kuopia. **1.** subj:na henkilö t. siihen verrattava: vetää t. hangata (us. jälkeä tehden, naarmuttaen, repien tms.) jtak pintaa terävällä esineellä, esim. kynnellä; raaputtaa, ruopia. | R. itseään, ihoaan (kynsillä, karkealla harjalla). R. päätänsä, niskaansa, korvallistaan [us. kuv. 'miettiä, olla ymmällä']. Kissan verille r:pimat kasvot. Entinen maali r:vitaan kaapimella pois. Betonin pinta r:vitaan karkeaksi. Porkkanat pestään ja r:vitaan puhtaiksi sekä raastetaan. Flanellin pinta r:vitaan teräspiikeillä nukkaiseksi. Vuotiin tarttunut lika poistetaan pesemällä eikä r:pimalla. — Kasa r:vittuja [= käytettyjä] tulitikkuja. — Härkä r:pii [= kuopii] maata. — R. [haravalla] harvaa luokoa kokoon. Ukko r:pi [= piirsi vaivalloisesti] puumerkkinsä paperiin. R:pi kokoon pari riviä kirjeeksi. — *Kuv.* Ostaja r:pi [= haali] jostakin rahat kokoon. **2.** subj:na tav. terävä esine: hangata jälkeä jättäen, naarmuttaen, repien [tms.] jtak pintaa. | Liian terävä kampa saattaa r. Risut r:pivat sääriin verinaarmuja. Äkeen piikit r:pivat maata. Raspin vaikutus on r:piva. — Kivet r:pivat veneen pohjaa. Matalimmissa paikoissa köli pyrki r:pimaan [= koskettamaan, hankaamaan] pohjaa. - - sorapälvet r:pivat reen jalaksia KIANTO.

raapiintua[1*] *pass.v.* = raapiutua.

raapij|a[14] *tek.* Päänsä r. — *Tekn.* raapimislaite. | Villakankaiden nukituskoneessa on r:oina nukkauskävyt.

raapin *adv.* ks. riipin raapin.

raapiutu|a[1*] *pass.v.* (*rinn.* raapiintua, *harv.* raapeutua) < raapia. | Iho r:u verille. Jalat r:vat rikki. R:nut vanha auto. Veneen pohja r:u kiviin.

raapott|aa[2*] *deskr.v.* kuljettaa jtak vaivalloisesti,

raahata, riepottaa, retuuttaa. | Nainen r:i mukanaan lasta. — Harvemmin kulkemisesta. | Rampa kulkea r:aa.

raappa[10]* *s. tekn.* kaivukoneen t. laahausvintturin laahauskauha; rauta, jolla puhdistetaan mm. höyrykattiloiden arinaa, kaavin.

raappaista[24] *v.* par. raapaista.

raappia[17]*, **raappiintua**[1]*, **raappiutua**[1]* *v.* par. raapia jne.

raapust|aa[2] *v.* raaputtaa. | R. itseään, päätään. Koira r:i käpälällään maata. Puuhun oli r:ettu puukon kärjellä ruma kuva. — *Erik.* kirjoittaa t. piirtää vaivalloisesti, riipustaa, sepustaa, kyhätä. | R. kirjettä. Piirtää r:aa nimensä paperiin, kauppakirjaan. Lapsi piirtää r:i yhtäkaikkisia kuvioita. Oli siinä kirjeessä r:amista!

raapustel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < ed. | Piika r:i porsaan selkää. — R. numeroita tilikirjaan. Kauppias r:i maksuosoituksen.

raaput|ella[28]* *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < raaputtaa. | R. ruumistaan, päätään. R. tulitikkuja. R. virhettä kirjoituksesta. — Västäräkki juosta r:telee.

raaput|in[50]* *väl.* < seur. | Kuvalaatan reunoista poistetaan kohoumat r:timella.

raaput|taa[24]* *v.* -us[94] *teonn.* raapia lyhyin toistuvin liikkein. | R. korvallistaan [us. kuv. 'miettiä, olla ymmällä']. Asia ei selviä pään r:uksella. R. ruostetta, likaa jstak. R. [= raastaa] naurista. R:ti kuvan kallioon. Tilejä ei saa korjata r:tamalla. — Varpunen r:ti [= hyppi] sinne tänne.

raari[4] *a. kans.* harvinainen, hieno. | R:a tavaraa. - - kahvit minä juoksen pistämään valkealle, kun tuli r. vieras! KILPI.

raasi[4] *s. kans.* = 2. karsta.

raasi|a[17] *v.* -nta[15]* *teonn.* repiä, raastaa. | Moneen kertaan r:ttu niitty. Paljaaksi r:ttu puu. - - hujan hajan kuin r:ttu papumaa KILPI. — *Erik.* karstata, kartata. | Kartat r:vat. Villoja r:taan. — *Kuv.* Tauti r:i ruumista. Raamatun sanaa on moitittu ja r:ttu. Niin r:taan täällä ihmistä!

raaskia[17] *v. harv.* raskia, raatsia.

raaspiikki[4]* *s. kans.* iso rautanaula.

raast|aa[10] *v.* voimakkaasta t. ponnistuksia vaativasta repimisestä t. kiskomisesta. **1.** *konkr.* **a.** repiä rikki. | R. rikki, kappaleiksi. R. haava auki. Susi r:aa [= raatelee] lammasta. Äes r:aa peltoa. Sota r:oi maata. Linnan vallit r:ettiin hajalle. — *Erik.* R. [= riivata] juustoa, leipää, lihaa, naurista, porkkanaa. R:ettu kala, punajuuri. — R. villaa hienoksi. R:ettu pellava. **b.** repiä irti. | R. marjoja pensaasta. R. rikkaruohoja. Kukkia oli r:ettu puutarhasta. Lammas r:oi oksia hampaillaan. — *Erik.* repiä yltä(än). | R. vaatteet päältänsä. Papilta r:ettiin arvonmerkit. **c.** raahata, retuuttaa. | Matkustajat r:avat tavaroitaan. Rakennusaineet piti r. soiden takaa. R. jkta hiuksista. R. jku mestattavaksi, pakkotyöhön, vankilaan. Pelastaja r:oi hukkuvan rantaan. **d.** tuulesta ja myrskystä: tuivertaa. | Tuuli r:aa puissa. Myrsky mylvii ja r:aa. **2.** *kuv.* R:ava häpeä, suru, epätoivo. Rintaa r:oi tuska. Ääni r:oi hermoja. Riidat r:avat kansaa. R. jkn ilo, rauha. R. jkn nimi lokaan. R. jk aate sydämestään. Kansan oikeuksia r:etaan. — *Yksipers.* Sairaan sisälmyksiä r:oi.

raastaja[10] *tek.* Karhu oli ennen pahin kotieläinten r. Nylkyrit ja r:t vievät omaisuuden rehellisiltä ihmisiltä. Maa joutui r:in valtaan. — *Yhd.* kuvainr.

raaste[78] *s.* **1.** *konkr.* raastamisen tulos; vars. *ruok.* raastamalla hienonnettu ruoka-aine, mäihä. — *Yhd.* juusto-, lanttu-, leipä-, omena-, porkkana-, punajuurir. **2.** *abstr.*, vars. *kuv.* raastaminen; tuska, poltto. | Rinnassa oli tuska ja r.

raasti|a[17] *v.* repiä (tav. ilman tunnekorostusta; vrt. raastaa); kaapia, hienontaa, nyhtää. | R. vihanneksia, lihaa, kalaa. R. köyttä. R:ttu [= karstattu] villa. Puut oli r:ttu muodottomiksi. Piha oli r:ttu sekaisin.

raasti|n[50] *väl.*, vars. *ruok.* ja *tekn.* (< raastaa) vrt. seur. | Perunan hienontamiseen käytetty r. Pellavia rohkitaan r:mella. — *Yhd.* kieli-, lasir.

raastinrauta *s.*, vars. *ruok.* peltinen talousväline, johon terästuurnalla on lyöty piikkireunaisia reikiä ja jota käytetään juureksien, hedelmien, juuston, leivän ym. raastamiseen, riivinrauta.

raasto[1] *teonn.* < raastaa. — *Yhd.* kuvainr.

raastu|pa[11]* *s.* **1.** huoneisto, jossa raastuvanoikeus pitää istuntojaan; myös: raatihuone. **2.** raastuvanoikeus. | R:van kokous kaupungintalossa. Haastaa jku r:paan. Viedä jk asia r:paan 'jättää raastuvanoikeuden käsiteltäväksi'.

raastuvan|kokous *s. hist.* aik. äänivaltaisten porvarien, myöh. kaupunkikunnan äänivaltaisten jäsenten raastuvassa maistraatin edessä pitämä kokous, jossa aik. ratkaistiin yl. kaupungin kunnallisia asioita, myöh. suoritettiin vain pormestarin, neuvosmiehen ja maistraatinsihteerin vaalit. | R:kokoukset lakkautettiin v. 1927. **-oikeu|s** *s. lak.* yleinen alioikeus kaupungissa. | R:den istunto. R:den pöytäkirja. R. langetti tuomion. Asia joutui r:teen.

1. **raasu**[1] *s.* **1.** vanhasta, kuluneesta vaatteesta jtak määrätarkoitusta varten repäisty kaistale t. siekale; myös: kulunut, rikkinäinen vaate; riekale, riepu, rätti, rä(ä)sy, kulu; *mon.* ryysyt, risat, lumput. | Paidasta repäisty r. Pestä jtak r:lla. Sääri sidottiin vaatteesta revityillä r:illa. Kenkä kului r:ksi. — Kerjäläinen r:issaan. Pelätin heilutteli pellolla r:jaan. — *Yhd.* kenkä-, sukka-, takkir. **2.** raukka, rukka, raiska, ressu(kka), parka, polo(inen). | Nälkään ihan kuolee, r. Ei ole hauskaa elää sellaisen r:n. Sen suo sille r:lle niin mielellään SILL. — *Yhd.* akka-, eukko-, poika-, tyttö-, ukkor.; henki-, sielur.

2. **raasu**[1] *s. murt.* praasu.

raa|taa[99]* *v.* **1. a.** tehdä (us. epämiellyttävän) kovaa työtä, ahertaa, uurastaa, puurtaa, puskea, rehkiä. | R. raskaasti, hellittämättä. R. itsensä uuvuksiin. R. kuin juhta. R. leipänsä hien hinnalla. R. perheensä edestä. Toimitussihteeri r:toi ja kiroili. Aurinko lämmitti r:tanutta selkää JOTUNI. **b.** tehdä viljelyskelpoi-

seksi, muokata, raivata. | R. erämaata, korpea, peltoa. Kaski on r:dettu kauas salolle. Väki r:toi viljelyksiään. Ukko r:taa vaaran rinnettä. Pensaikko r:dettiin viljelysalaksi. 2. *harv.* repiä, raastaa, raadella. | R. hiuksiaan. Kihti r:taa kättä. — *Kuv.* Tuska r:taa. R:tava epätoivo. Ulina r:toi luita ja ytimiä. Hänen sisuaan r:taa ja iljettää TALVIO.

raataja[10] *tek.* **1.** raskaan työn tekijä, ahertaja, uurastaja; ahkera t. hyvä työntekijä. | Työn raskaan r. R. rahan-alainen KAL. -- veljesten iso-isä, mainio r. KIVI. -- työkkyri hirmuinen, r. ropakka kerrassaan KIANTO. — *Erik.* työläinen, proletaari, työn orja. | -- köyhälistö, raskaan työn r:t KIANTO. -- raatajien pitää herätä näkemään, mikä heidän herransa on: verenimijä TALVIO. 2. raivaaja, viljelijä. | Huhdan, kasken, korven, pellon r. Maan r:n [= maamiehen] kesätyöt ovat päättyneet. — *Yhd.* maanr.

raatajakansa *s.* Täällä ylimaissa asuu jäyhää vakavaa r:a PAULAH. — *Erik.* työläiset, proletariaatti, työkansa. | R:n on herättävä valvomaan etujaan.

raate[78*] *s.* Apilamainen r. 'Menyanthes trifoliata, lieterannoilla ja nevoilla yleinen katkerokasvi'.

raatelevai|nen[93] *a.* -sesti *adv.* -suus[95] *omin.* raateleva. | R:set eläimet 'petoeläimet'. Karhun r:suus. — *Kuv.*, vars. *heng.* Kavahtakaa vääriä profeettoja, jotka -- sisältä ovat r:sia susia UT.

raatelevasti *adv.* ks. raadella.

raatelia|s[66] *a.* = raateleva(inen). | R. peto. R:ita kissaeläimiä. — *Kuv.* R. tuska.

raatelij|a[14] *tek.* < raadella. | Karhu karjan r:ana. Petoeläimiä kutsutaan myös r:oiksi. — Nauriin, leivän r. — *Kuv.*, vars. *heng.* -- sinun r:asi ovat kauas paenneet HAAHTI.

raatelu[2] *teonn.* < raadella. | Aseen, pedon, ruton r. — *Kuv.* Epätoivon, murheen, tuskan r.

raatelu|elin *s. el.* Haukan nokka on r. **-hammas** *s. el.* teräväksi ja isokokoiseksi kehittynyt petoeläinten yläleuan viimeinen väli- t. alaleuan ensimmäinen poskihammas. **-jalka** *s. el.* vahva, käyräkyntinen linnun jalka, jossa kaikki varpaat ovat samalla korkeudella. **-nokka** *s. el.* lyhyt ja vahva linnun nokka, jonka yläosa on päästään terävä ja käyrä.

raa|ti[1*] *s. hist.* vars. raastuvanoikeuden ja maistraatin jäsenten muodostaman kollegion nimitys, maistraatti, raatimiehet; myös yl. neuvosto, neuvoskunta. | Helsingin r. Korkea r. R. istuu. Kuulua r:tiin. Haastaa jku r:din eteen. Vastata teoistaan r:dissa. — *Raam. vanh.* juutalaisten suuri neuvosto. | Ylimmäiset papit ja kaikki r. UT[v]. — *Yhd.* kirkkor.; elokuvar.

raati|herra *s. hist.* = raatimies. **-huone** *s.* **1.** aik. kaupungin virastotalo; myöh. talo, jossa raastuvanoikeus kokoontuu. | Turun r. **2.** *vanh.* maistraatti, raati(miehet). | R. käskee. **-mies** *s.* = kunnallisneuvosmies.

raa|to[1*] *s.* **I.** *konkr.* **1.** (vars. ison nisäkkään t. linnun) kuollut (mätänevä) ruumis, haaska. | Hevosen, suden, lampaan, kissan, rotan, päästäisen, variksen r. Mädännyt, löyhkäävä r. Maata r:tona. Haisee kuin r.! R:dossa on matoja. — Kärpäsen r. — Ihmisistä *halv.* t. karkeasti. | Tienvieret r:toja täynnä. Saatiin senkin akan r. lopulta haudatuksi! — *Kuv.* Hengellinen, henkinen r. 2. tav. *leik.* elävän ruumiista: heikko, huono, runneltu, piinattu, sairas, syntinen, viheliäinen ruumis. | Ampua kuula kurjaan r:toonsa. Vihtoo kuin vimmattu syntistä r:toaan. 3. haukkuma- t. voimasanana: hylky, kelvoton, pahus, ryökäle. | Sinä r., mitä teit! Pääsetkös, r., liikkeelle! Ei se r. kuole ampumallakaan. Siellä se vanha r. istuu pöydän takana. Aika r. se on juoksemaan. — Väkevääpä oli, r.! Rikas kuin r. Hyi r., kun on pahaa! 4. *harv.* elottomista esineistä: hylky, kulu. | Laivan, tuolin, veneen r. Vetää peräsään kelkan r:toa. Joka -- pelastaa tahi tapaa jätetyn laivan, laivanr:don -- LK. **II.** *abstr. kansanr.* raataminen. | -- työlle työnnetähän, / r:olle rakennetahan KAL.

raato|kuoriainen *s.* R:kuoriaiset 'Silphidae, enimmäkseen raadoissa eläviä kovakuoriaisia'. **-kärpänen** *s.* Calliphora, sinisiä, metallinhohtoisia kärpäsiä, jotka laskevat munansa lihaan; *syn.* sininen lihakärpänen. **-lintu** *s.* = haaskalintu.

raats|ia[17] *v.* (*murt.* raahtia) raskia, hennoa. | Ei r:i, kitupiikki, syödäkään tarpeekseen. Isä ei r:i kieltää lastaan. Että r:itkin lyödä hevostasi! Ei sille raukalle r:inut nauraakaan. Ei r:ittu vielä erota.

raaunta[15*] *teonn.* < raakua. | Variksen, korpin r.

raavaan|liha *s.* vrt. raavas 2. **-vuota** *s.*

raava|s[66] **1.** *a.* **a.** *ark.* täysikasvuinen, aikuinen. | R. ihminen, hevonen, hauki. Oppi lukemaan vasta r:ana miehenä. Viisi r:sta elikkoa sekä kaksi vasikkaa. **b.** *ark.* voimakas, väkevä, roteva, riuska. | R. nuorukainen. R. työmies. Sen r:ampaa kyntäjää saa hakea. R. ote, heitto, tempaisu. N.N. oli siihen aikaan r:immillaan. **c.** seur. ryhmään liittyen naudanlihasta; vars. *kans.* myös muun eläimen "punaisesta", syisestä lihasta. | R. liha. Ostaa r:sta paistia. **2.** *s.* **a.** nauta, raavaseläin; vars. täysikasvuisista eläimistä. | Navetallinen r:ita. R:sten taudit. R:an liha, vuota. Ruokkia, paimentaa, lypsää r:ita. **b.** naudan, raavaan liha. | Paloitella, keittää, syödä r:sta. R:an hinta, kysyntä, tuotanto. R:an vienti ulkomaille.

raavas|eläin *s.* **-karja** *s.* nautakarja. **-liha** *s.* vrt. raavas 1.c.

raaveli|kangas *s. vaat.* paksu, tiheä, kaksiniitinen pellava- t. hamppukangas, jota käytetään mm. pukujen kovikkeena. **-liina** *s. vaat.* = ed.

raavin[50*] *väl.* < raapia. | Veneen r. Ketjuarinassa oleva r. Hevosen puhdistamisessa käytetty r. **-rauta** *s.*

raavinta[15*] *teonn.* < raapia. | Pään, tukan, ihon r. Kuuluu kynän r:a.

rabarberi[9] *s.* = raparperi.

rabatti[6*] *s.* **1.** *liik.* hinnanalennus, joka myönnetään ostajalle tukku- ja käteiskaupassa. **2.** puutarhakäytävän reunassa t. ruohokentässä oleva kukkapenkki.

rabatti|alennus *s. liik.* **-lasku** *s.* alennuslasku.

rabbi[4] *s.* juutalaisten lainoppineiden ja opetta-

jien vanha arvonimi: herra, mestari. | Ja kohta hän [Juudas] meni Jeesuksen luo ja sanoi: "Terve, r.!" UT.

rabbiini[0] *s. usk.* juutalaisen seurakunnan uskonnonopettaja. **-koulu** *s.* **-lainen**[63] **1.** *s.* rabbiinilaisuuden kannattaja. **2.** *a.* rabbiininen. **-laisuus**[63] *s.* juutalaisuudessa: suunta, joka tutkii perintätietoa ja antaa sille auktoriteetin arvon Vanhan testamentin rinnalla.

rabbiininen[63] *s.* rabbiinien, rabbiineille ominainen, rabbiinien edustama. | R. koulutus. R. oppineisuus. R. kieli. R. kirjallisuus 'rabbiinien muistissa säilyttämä, myöhemmin kokoelmiksi kerätty juutalainen perintätieto'.

rabulismi[4] *s.* suurisuinen, jyrkkä politiikka.

rabulisti[4] *s.* suurisuinen, jyrkkä poliitikko, kansankiihottaja, kumousmies. **-|nen**[65] *a.* Kommunistien r:simmat ainekset.

radan|korjaus *s.* **-määritys** *s. täht.* Suorittaa jnk tähden r. **-rakennus** *s.*, vars. *raut.* **-var|si** *s.* radan, vars. rautatien vieri t. läheisyys. | R. kasvaa heinää. Tie seurailee r:tta. Ajaa tavaraa r:teen. Talo, paikkakunta on r:ressa. — Seurata kilpailua r:resta. **-vartija** *s.*

radar[7] *s. tekn.* tutka.

radeeraaja[10] *tek.*, vars. *kuvat.* < seur. | N.N. on hyvä r. Esiintyä r:na. — *Yhd.* maisemar.

radeera|ta[35] *v.* **1.** raapia t. pyyhkiä kirjoitusta tms. pois, raaputtaa. | R. kirjoitusta paperista. **2.** *kuvat.* etsata. | N. maalaa ja r:a.

radeerau|s[64] *s.* vrt. ed. **1.** raaputus. | Tilikirjoissa ei saa olla r:ksia. **2.** *kuvat.* etsaus. **a.** radeeraustaide. | Harjoittaa r:sta. **b.** radeeraustaiteen tuote. | Maisemaa esittävä r.

radeeraus|menetelmä *s.* Kuivaneulakaiverrus on eräs r. **-neula** *s.* Taitava r:n käyttäjä. **-taide** *s.* etsaus-, syövytystaide. **-tekniikka** *s.*

radiaaliliike *s. täht.* näköviivan suuntainen liike, säteisliike.

radiaali|nen[63] *a.* -sesti *adv.* säteittäinen. | R. kuvio, ryhmä, kasvi, kukka. Turbiinin r:set siivet.

radiaali|nopeus *s. täht.* kappaleen nopeus näköviivan suunnassa, säteisnopeus. | Tähden r. **-turbiini** *s. tekn.* turbiini, jossa vesi virtaa juoksupyörään säteittäisesti kohtisuoraan turbiininakselia vastaan, säteisturbiini;)(aksiaaliturbiini.

radiaani[4] *s. mat.* kulma(yksikkö), joka ympyrän keskuskulmana ollessaan erottaa kehästä säteen pituisen kaaren.

radiaattori[0] *s. tekn.* **1.** lämpöpatteri. | Valurautainen r. — *Yhd.* pelti-, valurautar.; ilma-, vesir. **2.** meijereissä: koneellinen voinvalmistuslaite, johon kuuluu sekä separaattori että kirnu.

radiantti[4*] *s. täht.* taivaalla oleva piste, josta jhk tähdenlentoparveen kuuluvat tähdet näyttävät tulevan, säteilypiste, -kohta.

radikaali[4] **1.** *a.* -sti *adv.* = radikaalinen; käyttöala kuit. tätä suppeampi. | R. poliitikko, taiteilija. R. ryhmä, puolue. Puuttua asiaan r:sti. **2.** *s.* **a.** *kem.* atomiryhmä, joka eräissä reaktioissa siirtyy yhdisteestä toiseen. | Etterissä ym. orgaanisissa yhdisteissä esiintyvä r. C_2H_5. **b.** *kiel.* seemiläisissä kielissä konsonanttiyhtymä, joka muodostaa sanan ns. juuren. **c.** *mat.* juurilauseke. **d.** vars. politiikassa: äärimmäisyyssuunnan kannattaja, radikaalisen puolueen jäsen. | Ranskan r:t.

radikaali|akseli *s. geom.* = kordaali. **-leikkaus** *s. lääk.* leikkaus, jossa potilaan ruumiista poistetaan täydellisesti jk sairas osa, kasvain tms., perinpohjainen leikkaus, totaalileikkaus.

radikaali|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** perusmerk.: juureen, ytimeen, lähtökohtaan hakeutuva, juurta koskeva. **a.** *lääk.* R. leikkaus 'radikaalileikkaus'. Kasvaimen r. poisto. **b.** *kiel.* R. astevaihtelu 'astevaihtelu, joka ilmenee sanojen vartaloaineksessa ja riippuu ao. tavun avonaisuudesta t. umpinaisuudesta'. **2.** perinpohjaisia, mullistavia uudistuksia vaativa, äärimmäisyyteen menevä, äärimmäisyyssuuntaa kannattava, perinpohjainen, (äkki)jyrkkä, yltiöpäinen. | R. poliitikko, taiteilija. R:set väestönainekset. R. ryhmä, kansanluokka, puolue. R. aate, virtaus, mielipide. R. ehdotus, päätös, asetus, muutos, kumous. R. keksintö, teoria. R. pietismi. R. kirja, näytelmä. Puuttua asiaan r:sella tavalla. R:sesti puhuen. — *S:sesti* jnk radikaalisen suunnan kannattajista t. vars. radikaalisen puolueen jäsenistä: radikaali. | Englannin r:set. R:sten hallitus kaatuu. — *Yhd.* oikeisto-, vasemmistor.; kiihko-, yltiör.

radikaalistu|a[1] *v.* tulla radikaalise(mma)ksi. | N. on r:nut mielipiteiltään.

radikalismi[4] *s.* vars. politiikassa: äärimmäisyyskanta, radikaalisuus. | Poliittinen, uskonnollinen, taiteellinen r. Porvarillinen, kommunistinen r. Kallistua r:in. — *Yhd.* oikeisto-, vasemmistor.; kiihkor.

radikalisoitua[1*] *v.* radikaalistua.

radio[3] *s. tekn.* **1.** eril. lähetysten (puheen, tiedotusten, musiikin, kuvien tms.) viestitys avaruudessa eteneviä sähkömagneettisia aaltoja käyttäen; us. = radiotekniikka. | R:n lait määritteli Maxwell v. 1864. Hertzin, Marconin r. R:n nopea kehitys. — *Yhd.* kuulo-, kuva-, näkör.; puhelinr. **2.** ed. kohdassa mainittujen lähetysten lähettämiseen ja vastaanottamiseen käytetyistä laitteista t. menetelmistä. **a.** radioasema, -lähetin, lähetysasema; laajemmin: asemaverkko, radioyhtymä, radiolähetys, -ohjelma. | Lahden, Moskovan r. Kreikan kapinallisten r. R:n aallonpituus. Tallinnan r:n ohjelma. R. lähettää sanoman. Laiva on r:n ulottuvilla. — Suomen yleisr. Englannin r. lähettää ohjelmaa monilla kielillä. Kuunnella Ruotsin r:ta. — Esiintyä [= suorittaa ohjelmaa] r:ssa. Vaalien tulos tiedotetaan r:ssa. R:n aamuhartaus, lastentunti, keskustelukerho. — *Erik.* Maamiehen r. 'maamiehille tarkoitettu radio-ohjelma'. Lasten ikioma r. — — *Yhd.* paikallis-, yleisr.; koulur. **b.** radiovastaanotin. | Kolmiputkinen r. Ostaa itselleen r. Aukaista, sulkea r. Hakea r:sta jk asema. Istua r:n ääressä. R. soi, pauhaa, rätisee. Vääntää r. hiljemmäksi. — *Yhd.* paristor.; ular.; auto-, laiva-, matkar.; kaappir.; näkör.

radio|aalto *s.* R:aallot 'sähkömagneettisia aaltoja, joiden aallonpituus on n. 0,1 mm:n ja 10 km:n välillä'. R:aaltoja käyttäen voi lan-

gattomasti lähettää avaruuden halki erilaisia viestejä. Ultralyhyet, lyhyet, keskipitkät, pitkät r:aallot. R. etenee, leviää. Lähetin vaihtaa r:aaltoaan. **-akku (mulaattori)** *s.* radiovastaanottimen virtalähteenä oleva akkumulaattori. **-aktiivi|nen** *a. fys.* -sesti *adv.* -suus *omin.* R:set alkuaineet 'alkuaineet, joille on ominaista, että ne hajoavat itsestään ja muuttuvat toisiksi aineiksi samalla luovuttaen energiaa säteilynä'. R. vesi, mineraali, maalaji, kaasu. Radiumin r:suus. Jllak aineella on r:sia ominaisuuksia. Ottaa r:sia kylpyjä. — R. tapahtuma, ilmiö, säteily. Atomipommin r. jälkivaikutus. Keinotekoinen r:suus. **-ala** *s.* R:n liikkeet. **-alkuaine** *s* radioaktiivinen alkuaine. **-amatööri** *s.* **-antenni** *s.* **-asema** *s.* laitos, jonka olennaisena osana on radiolähetin; myös radiolähettimestä. | Lahden r:n lähetin, studiot ja talousrakennukset. R:n hoitaja, kuuluttaja. N. työskentelee r:lla. — Lyhytaaltoinen, suuritehoinen, kiinteä, liikkuva r. Laivan, majakan r. Sotatoimiyhtymän, kaukopartion r. Eri r:in kutsumerkit. — *Yhd.* keskus-, laiva-, lento-, maa-, paikallis-, rannikko-, ratsas-, yleisr. **-asentaja** *s.* **-auto** *s.* **1.** partiointia suorittava auto, joka voi radiolaitteillaan olla yhteydessä keskusasemaansa. | Poliisilaitoksen r. kiertelee kaupungilla. **2.** äänitysauto. **3.** tivoleissa tms. käytettyjä pieniä sähköautoja, jotka voivat vahingoittumatta ajaa toisiaan vasten. | Lapset pyörivät karusellissa ja ajavat r:illa. **-esiintyminen** *s.* Vierailevalle kuorolle järjestetty r. **-esitelmä** *s.* **-esity|s** *s.* Näytelmän, sävellyksen r. Kiven Nummisuutarit r:ksenä. **-gramofoni** *s.* yhdistetty radiovastaanotin ja gramofoni; levysoitin. **-haastattelu** *s.* **-harrastelija** *s.* **-hiili** *s.* radioaktiivinen hiilen isotooppi. **-hiiliajoitus** *s.* radiohiilen käyttöön perustuva ajoitus. | R. fossiilien iän määrityksen apuna. **-huolto** *s.* **-huone** *s.* Poliisiaseman r. Sähköttäjä istuu laivan r:essa. — Ruokasali on samalla perheen r:ena. **-hupailu** *s.* **-häiriö** *s.* radiovastaanottimen toistossa rätinänä, surinana, toisen radiolähetyksen samanaikaisena kuulumisena tms. esiintyviä häiriöitä.

radioi|da[15] *v.* -nti[48] *teonn.* lähettää radioitse. | Juhlan, konsertin, esitelmän r:nti. Kuva r:daan Atlantin yli.

radio|ilottelu *s.* **-ilta** *s.* eri ohjelmanumeroita käsittävä, us. jnk aatteen merkeissä järjestetty radion iltaohjelma; vrt. radiotunti. | Osuustoiminnallinen r.

radioimisaika *s.* Konsertin r. siirretään tuntia myöhemmäksi.

radioitse *adv.* radion välityksellä. | Antaa jk tiedotus r. Seurata jtak tilaisuutta r. Haaksirikkoisiin oltiin yhteydessä r.

radio|jumalanpalvelus *s.* R. Suurkirkosta. Studiossa pidetty r. **-kaup|pa** *s.* R:an ikkuna. — R. on laimeaa, vilkasta. **-kauppias** *s.* **-keskustelu** *s.* Eilisiltainen r. virkamiesten palkoista. — Sataman asema on r:ssa laivan kanssa. **-koje** *s.* Lähettimet, vastaanottimet, vahvistimet ym. r:et. **-kompassi** *s.* lentokoneissa ym. suunnistusvälineenä käytetty radiolaite. **-kone** *s.* tav. radiovastaanotin. **-konferenssi** *s.* Kansainvälinen r. Lontoossa. **-konsertti** *s.* **-kurssi** *s.* Englannin kielen r. Opintokerhojen r. **-kuuluttaja** *s.* **-kuunnelma** *s.* = kuunnelma. **-kuuntelija** *s.* vrt. radionkuuntelija. | Konsertin r. **-kvartetti** *s.* **-kärpä|nen** *s. leik.* kiihkeästä radioharrastuksesta, radioinnostuksesta. | N. on r:sen purema. N:llä on r. **-lait|e** *s.* vars. erikoisrakenteisista radiovastaanottimista. | Auton, lentokoneen r. R:teen antenni, maajohto. — Laajemmin. | Puhelinkeskuksen, majakan r:teet 'sähkölaitteet langatonta viestitystä t. kuuntelua varten'. **-laulaja** *s.* Georg Malmstén on esiintynyt mm. levy- ja r:na. **-lehti** *s.* **1.** radioalan ammatti- t. ohjelmalehti. **2.** Lasten r. 'lehden tapaan järjestetty lasten radio-ohjelma'. **-lennät|in** *s.* langaton sähkölennätin. | Sähkötyksen, puheen, kuvien välitys r:timellä. **-liik|e** *s.* R:keen omistaja. **-liiken|ne** *s.* tietojen välitys radioitse. | Jllak aaltoalueella tapahtuva r. Kansainvälisen r:teen järjestely. Vihollisen r:teen häiritseminen. **-lisenssi** *s.* radiolupa.

radio|logi[4] *s.* radiologian harjoittaja. | Sairaalan r. **-logia**[15] *s.* radioaktiivisten aineiden säteitä ja röntgen-, katodi- ja kanavasäteitä sekä niiden sovellutuksia käsittelevä oppi. **-loginen**[63] *a.* R. ilmiö, keksintö, säteily, tutkimus, teoria.

radio|loisto *s. rad.* = radiomajakka. **-luotain** *s.* **1.** mm. lentokoneissa korkeusmittarina käytetty radiolaite. **2.** *metrl.* = radiosondi. **-lupa** *s.* meillä posti- ja lennätinhallituksen antama radionkuuntelulupa; tällaisen luvan todisteena oleva kortti. | Lunastaa itselleen r. **-lähetin** *s.* radiolaite, joka synnyttää suurjaksoisia sähköväräht elyjä, vahvistaa ne ja liittää väräht elyihin puhetta, musiikkia, kuvia tm.; vrt. radioasema. | Suurtehoinen, lyhytaaltoinen, kiinteä, siirrettävä r. Sataman, laivan, lentokoneen r. Sotilaspartion r. R. on yhteydessä jhk. **-lähety|s** *s.* R:ksessä tarvittavat teknilliset laitteet. Seurata Lahden r:stä. Laivan r. toimii hyvin. — Laajemmin myös radio-ohjelmasta. | Kiven Nummisuutarit r:ksenä. **-lähetysasema** *s.* = radioasema, -lähetin. **-majakka** *s.* meri- t. ilmailuliikennettä ohjaava radiolähetin, radioloisto. | Laiva seuraa r:a. **-malli** *s.* Vastaanotin, joka on v:n 1948 r:a. **-masto** *s.* radioantennia kannattava masto, vars. lähettimissä. | Otaniemen r:t. Kenttälähettimen r:t. Katolla olevat vastaanottimen r:t. **-mekaanikko** *s.* **-merk|ki** *s.* **1.** radioitse viestitetty merkinanto. | Majakka antaa r:kejä. SOS-r. Aseman r. 'kutsumerkki, tunnus(sävel)'. **2.** radiovastaanottimen tehtaanmerkki; jnk merkkinen radio. | Parhaat ulkomaiset r:it.

radiometri *s. fys.* säteilyn, vars. lämmönsäteilyn mittaamiseen käytetty koje, valomylly.

radio|mies *s.* Ohjelmapäällikkö N. on tunnettu r. — Vastaanotinta korjaamaan kutsuttiin r. **-mikrofoni** *s.* **-musiikki** *s.*

radion|huolto *s.* **-kuuntelija** *s.* Arvoisat r:t! **-kuuntelu** *s.* **-kuuntelulupa** *s.* radiolupa. **-omistaja** *s.* radiovastaanottimen omistaja.

radio|näyttely *s.* **--ohjaus** *s.* radiolaitteiden avulla tapahtuva kauko-ohjaus. **--ohjelma** *s.* Päi-

vän, viikon, kevätkauden r. Puolustusvoimain, maaseudun r. **--orkesteri** *s.* radion orkesterimusiikista huolehtiva radioyhtymän oma orkesteri. **-pakina** *s.* **-peilaus** *s.* radiosuuntiminen, -suuntima. **-pila** *s.* **-propaganda** *s.* **-puhe** *s.* Presidentin, arkkipiispan r. **-puhelimitse** *adv.* radiopuhelimen välityksellä, radiopuhelimella. | Keskustelu r. **-puheli|n** *s.* radiolähettimen ja -vastaanottimen yhdistelmä, langaton puhelin. | Tykistön tulenjohtueen, lentokoneen r. Uutisten välittäminen r:mella. **-puhelinlaite** *s.* **-puhelinyhteys** *s.* **-puhelu** *s.* radiopuhelimen välittämä puhelu. | R. laivasta. Putkilähettimen käyttö r:ssa. **-puhuja** *s.* **-putki** *s.* radiolähettimessä t. vastaanottimessa käytetty elektroniputki. **-pöy|tä** *s.* Vastaanotin on r:dällä. **-rapsodia** *s.* **-reportaasi** *s.* radioselostus. **-revyy** *s.* **-sanasto** *s.* radioalan sanasto. **-sanoma** *s.* Vastaanottaa r. **-selostaja** *s.* Näyttelyn, kilpailujen r. **-selostus** *s.* Suomenkielinen r. R. jstak tehtaasta, juhlasta. Maaottelun r. **-sondi** *s. metrl.* yläilmojen tutkimisessa käytetty koje, joka ison kumi- t. muovipallon mukana kohoaa 20—30 km:n korkeuteen ja lähettää omalla radiollaan ilmanpainetta, lämpötilaa ja kosteutta koskevat tiedot, radioluotain. **-sota** *s.* Saksan r. [= kiihkeä radiopropaganda] Englantia vastaan. Eetterissä käydään kiihkeää r:a. **-studio** *s.* **-suunnin** *s.* laite, jolla radiosuuntiminen toimitetaan. **-suuntima** *s.* luku, joka ilmaisee radiosuuntimisen tuloksen. | Laivan r. rannikkoasemaan. **-suuntiminen** *s.* havainnoitsijan ja jnk kohteen (radiomajakan, aluksen tms.) välisen suuntakulman määrittäminen toteamalla, mistä suunnasta sen lähettämät radioaallot tulevat, radiopeilaus. **-syntyinen** *a.* R. [= radioaktiivisen säteilyn vaikutuksesta syntynyt] alkuaine. **-säde** *s.* Lentäjä seuraa radioaseman lähettämää r:ttä. **-sähke, -sähkösanoma** *s.* **-sähkötin** *s.* radiolennätin. **-sähköttäjä** *s.* **-sähkötys** *s.* sähkötys langattomalla lennättimellä. **-talo** *s.* Yleisradion r. Helsingissä. **-tanssiaiset** *s. mon.* radioitse lähetetty tanssimusiikkiohjelma. **-tarvike** *s.* **-tehdas** *s.* radiotarvikkeita valmistava tehdas. **-tehtailija** *s.* **-teitse** *s. adv.* = radioitse. **-tekniikka** *s.* sähkötekniikan osa, joka käsittelee viestitysten lähettämistä paikasta toiseen sähkömagneettisia aaltoja käyttämällä. **-teknikko** *s.* **-teknillinen** *a.* **-teollisuus** *s.* Suomalainen r. **-terapia** *s.* sädehoito. **-tiedotus** *s.* radioitse lähetetty tiedotus. **-tie|to** *s.* STT:n saama r. Partio lähettää r:don asemastaan. R:dot säätilasta lähetetään määrähetkellä kansainvälisesti sovituin merkein. **-toimin|ta** *s.* Vihollisen r:nan häiritseminen. **-tunti** *s.* tunnin verran kestävä, esim. jnk järjestön toimeenpanema, erilaista (amatööri)ohjelmaa käsittävä radiolähetys. | Pohjois-Pohjanmaan Maakuntaliiton r. Ilomantsilaisten r. Joensuun paikallislähetyksessä. — *Erik.* kouluradiossa: radioitse lähetetty oppitunti. **-tutka** *s.* = tutka 1. **-uutuu|s** *s.* V:n 1956 r:det. **-vastaanotin** *s.* radiolähetysten kuuntelussa käytetty radiolaite. **-vety** *s.* vedyn radioaktiivinen isotooppi, tritium. **-viestitys** *s.* **-yhdistys** *s.* Radioamatöörien perustama r. Nuoren Voiman Liiton r. Kajaanin seudun r. **-yhteys** *s.* Suomen r. Amerikkaan. R. häiriintyy, katkeaa. **-yhtiö** *s.*

radisti[6] *s.* radiosähköttäjä.

radium[7] *s.* voimakkaasti radioaktiivinen kalsiumin sukuinen metalli. | R:in löysi vuonna 1898 aviopari Curie. R. lääketieteen palveluksessa. **-elementti** *s. lääk.* radiumsuolaa sisältävä veteen upotettava laite, jolla vesi tehdään radioaktiiviseksi. **-emanaatio** *s. kem.* radioaktiivinen, helppoliukoinen jalokaasu, jota syntyy radiumin hajotessa radioaktiivisesti, radon. **-hoi|to** *s. lääk.* radioaktiivisten aineiden säteilyn käyttö hoitotarkoituksiin. | Syövän parantaminen r:dolla. Reumaattisissa taudeissa käytetty r. Saada r:toa. Turvautua r:toon. **-hoitolaitos** *s.* **-kanuuna** *s. lääk.* radiumia sisältävä laite, joka suuntaa säteet hoidettavaan kohtaan. **-käsittely** *s.* Kasvaimen r. **-malmi** *s.* radiumpitoinen malmi. **-neula** *s. lääk.* radiumia sisältävä neula, jollaisia käytetään syövän hoidossa. **-pitoi|nen** *a.* -suus *omin.* radiumia sisältävä, radioaktiivinen. | R. malmi, suola, lähde. Meriveden r:suus. **-sairaala** *s.* **-sarja** *s. kem.* Radioaktiiviset aineet esiintyvät kolmessa r:ssa, uraani-, radium- ja toriumsarjassa. **-suol|a** *s.* R:oja ovat mm. radiumkromidi ja -kloridi. Radiumin pelkistys r:asta. **-sä|de** *s.* R:teet hävittävät varsinkin vilkkaassa lisääntymistilassa olevia soluja. Syövän hoito r:teillä. Jalokiviteollisuudessa käytetään r:teitä muuttamaan kivien väriä. **-säteily** *s.* **-tutkimus** *s.* radioaktiivisia aineita, erik. radiumia ja sen käyttömahdollisuuksia koskeva tutkimus. **-valmiste** *s.* **-vyö** *s. lääk.* heikosti radiumpitoinen vyö, joka voidaan kietoa sairaan ruumiinosan ympärille.

radius[04] *s.*, vars. *mat.* ympyrän säde, joka kuvitellaan piirretyksi. **-vektori** *s. mat.* säde jstak kiinteästä keskuspisteestä tarkastelupisteeseen.

radiäärinen[03] *a.* = radiaalinen.

radon[7] *s.* = radiumemanaatio, niton.

radža[10] *s.* (myös: rajah) intialainen ruhtinas.

rae[78*] *s.* **1.** pienehkö kovapintainen, muodoltaan särmikäs t. haulimainen palanen, siru, sirpale, kipene, murunen, jyvänen. | Pyöreä, tasapintainen, litteä, levymäinen, neulamainen r. Karkea, hieno r. Suolan, hiekan, haulin, herneen, pippurin, mädin r. Rakeina oleva ruuti. Vihtrilli kiteytyy rakeiksi. Silmään mennyt kiven r. Graniitti lohkotaan nyrkin kokoisiksi rakeiksi. — [Makeis]rakeet 'kovapintaiset sokerimassasta valmistetut pikkumakeiset'. — Liha hakataan peukalon kokoisiksi rakeiksi. — *Erik.* ilmassa muodostunut (*metrl.* läpimitaltaan 5—50 mm:n suuruinen) jääpala. | Sataa, tulee rakeita. Rakeet lyövät vihaisena ryöppynä kattoon. Maassa on kuuron jäljeltä sulamattomia rakeita. Kevätkesästä on usein rakeita 'raesadetta'. Maa on vielä valkoisena rakeiden jäljeltä. — *Kuv.* Kysymykset tulivat rakeina. — *Yhd.* hiekka-, hiili-, jää-, kala-, kulta-, kupari-, liha-, lumi-, lyijy-, maa-, malmi-, messinki-, mineraali-, rauta-, silava-, sorar. **2.** juoksevassa t. pehmeässä aineessa oleva kiinteähkö koostuma, kovettuma, kasautuma, paakku, kokkare, nokare, möykky, hiukkanen, hi-

tunen. | Hunajamassassa olevat puuromaiset rakeet. Kastuneet jauhot kasautuvat puolikoviksi rakeiksi. Kirnuaminen lopetetaan, kun kerma tulee herneen kokoisille rakeille. Nahkasolujen alkulimassa on pieniä, valoa heijastavia sarveisrakeita. — Kuvaksen rakeet 'negatiivissa olevat hopeahiukkaskoostumat, jotka muodostavat valokuvan'. — *Yhd.* hunaja-, jauho-, juusto-, maa-, multa-, voi-, värir.

raehauli *s.*, tav. *mon.* nauloista ym. raudankappaleista, joita ennen käytettiin tykeissä kartessien tapaan.

raehti|a[17]* *v. harv.* sataa rakeita. | - - kunnes pilvi, ilmanrannalt' astuin, / nousee, puhkee, r:i ja raukee *CAJ.

rae|ilma *s.* Puhkesi ankara r. **-karkeus** *s.* = raesuuruus. **-kivi** *s. raam.* suuri, tuhoa tuottava rae. | - - niitä, jotka kuolivat r:stä, oli useampia kuin niitä, jotka israelilaiset surmasivat miekalla VT. **-koko** *s.* = raesuuruus. **-kuuro** *s.* R. lyö viljan lakoon. **-lakka** *s.* rakeina oleva lakka. **-lumi** *s. metrl.* valkoisia, läpinäkymättömiä, melkein pyöreitä, hauraita lumijyviä, joiden läpimitta on 2—5 mm, hernelumi. **-luokk|a** *s.* Rakeiden luokittelu koon perusteella eri r:iin. Karkeaa r:aa oleva sora. **-mainen**[63] *kalt. a.* myös = rakeinen. | R. kide. — R. suola. R. lumi 'raelumi'. **-myrsky** *s.* **-pilvi** *s.* **-puuska** *s.* **-sa|de** *s.* Kevätkesästä oli usein r:teita. **-sadevakuutus** *s.* vakuutus(laji), jonka tarkoituksena on korvata vakuutuksen ottajalle raesateiden aiheuttamat vahingot. **-sokeri** *s.* palasokerista jauhamalla ja seulomalla valmistettu, pieninä kideryhminä esiintyvä sokeri; vrt. kidesokeri. **-suuruu|s** *s.* aineen rakeiden suuruus; määräkokoiset rakeet; *syn.* raekoko. | Soran, suolan, kiven, rasvan r. Viiden mm:n r. — Rakennussoraan lisätään puuttuvia r:ksia. **-sää** *s.* **-vahinko** *s.* R:jen korvaus. **-vakuutus** *s.* = raesadevakuutus.

raffia|niini *s.* Raphia-palmujen lehdistä saatu niini. | R:niinestä valmistetut köydet ja laukut. Puutarhurit käyttävät r:niintä sideaineena.

raffinadi[4] *s. tekn.* eril. kemiallisesti puhdistetuista tuotteista, vars. sokerista ja öljystä. | Kauppasopimuksessa määrätty sokerierä saadaan r:na. Öljy jalostetaan puhdistamossa r:ksi. **-sokeri** *s.* puhdistettu valkoinen käyttösokeri. **-öljy** *s.*

raffineri|a[15] *s. tekn.* raffinoimislaitos. | Sokerin puhdistus r:assa. Öljyn kuljetus r:oihin. — *Yhd.* petroli-, sokeri-, öljyr.

raffino|ida[18] *v.*, vars. *kem.* -inti[4]* *teonn.* jalostaa, puhdistaa raaka luonnon- t. teollisuustuote kauppakelpoiseen muotoon. | Tehdas r:i kuparia. Rasvan, öljyn, sokerin r:inti. Metallin elektrolyyttinen r:inti. Valkoiseksi r:itu vaseliini. — R:iva liikeyritys. — *raffinoitu* (a.) us. par. muuten. | Mikä r:itu [par. hieno] kohteliaisuus!

raffinoimis|laitos *s. tekn.* puhdistuslaitos, puhdistamo, raffineria. **-menetelmä** *s.* **-teollisuus** *s.*

raffinoitu|a[14]* *pass.v.* < raffinoida. | Kupari r:u. — *raffinoitunut* (a.) (liika)hienostunut, kultivoitunut; us. par. hieno. | R:nut maku, taito, taide, tyyli. [Kirjailijan] r:nut kielenkäyttö.

raffinoosi[4] *s. kem.* sokeri(laji), jota on mm. valkojuurikkaassa.

raflaava[13] *a. (partis.) puhek.* repäisevä, huomiota herättävä. | R. mainos, otsikko. R:sti mannermaiseen tapaan järjestetty mannekiininäytös. R. nimi voi pelastaa heikon jutun.

raglan[7] *s.* väljähkö päällystakki, jossa on olkahihat. **-hiha** *s.* olkahiha. **-mallinen** *a.* R. päällystakki.

raguu[25] *s. ruok.* voimakkaasti maustettu sekamuhennos. | Linnun- ja naudanlihasta, kaloista ja kasviviipaleista valmistettu r.

rah|a[10] *s.* **I.** taloudellisen arvon mitta, virallisesti hyväksytty maksuväline. **1.** *esin.* vrt. kolikko, lantti, ropo, seteli. | Markan, sadan markan r. Pennin, ruplan r. Uutuuttaan rapiseva tuhannen markan r. Työntää r. puhelinautomaattiin. Heittää r:aa [erik. arvottaessa, koettaen arvata, miten päin kolikko putoaa]. Rikkoi [= vaihtoi] sadan markan r:an kymmenmarkkasiksi. Pieniä, suuria [= pieni-, suuriarvoisia] r:oja. Päästä kiinni suuriin r:oihin 'ansaitsemaan hyvin'. **2.** *koll.* Kuusi markkaa r:aa. Muuttaa r:aksi 'myydä, realisoida'. Lyödä r:aa. Ansaita, kerätä, tuhlata r:aa. Tehdä, kääriä, pestä r:aa (ark.) 'ansaita hyvin'. Panna r:aa likoon. Naida r:aa 'naida rikas'. R:aa kuin roskaa 'määrättömästi'. Vaihtaa seteli kovaan r:aan 'metallirahaan'. Minulla on pientä r:aa 'pieniarvoisia kolikoita t. seteleitä, pikkurahaa'. Hän ei ole pienen r:an tarpeessa 'on varakas'. — R. hallitsee maailmaa. Aika on r:aa SP. R:alla saa ja hevosella pääsee SP. — *Erik.* jnk maan valuutasta. | Suomen, ulkomaan r. Osti 10.000 markalla Ruotsin r:aa. R:an arvo alenee. R:an ostokyky. **3.** *yhd.* (us. myös ryhmään II) Hopea-, kulta-, kupari-, metalli-, nikkeli-, paperi-, pronssi-, rautar. **4.** ed:iin liittyen. **a.** *yks.* määräsummasta. | 15.000 markkaa on iso r. Mistä minä sen r:an otan! Antaa sopiva r. 'täsmälleen oikea rahamäärä'. Syödä, saada huvia koko r:an edestä. **b.** *mon.* määräsummasta t. epämääräisesti. | Lyödä r:at kouraan, pöytään 'maksaa kerralla tarvittava summa'. R:at uuteen teatteritaloon hankittiin keräyksellä. N:n r:at ovat (kiinni) metsissä 'sijoitettuina metsäomaisuuteen'. Ansaitsi sievät r:at 'melkoisen summan'. Antoi köyhälle vähistä r:oistaan. Kyllä ravintolassa helposti r:oistaan pääsee 'saa rahansa kulumaan'. Menettää, hävitä, juoda r:ansa. Laskea r:ojaan. Onhan hänellä r:oja! Kahlata, kieriskellä, kylpeä r:oissa 'olla upporikas'. A. on r:oissaan 'hänellä on (tällä hetkellä) rahaa'. Päästä r:oihinsa 'vaurastua'. **c.** *yhd.* Ero-, henki-, joulu-, juoma-, kahvi-, kipu-, kolehti-, komennus-, korko-, kyyti-, lahja-, laina-, maito-, matka-, muona-, määrä-, opinto-, ovi-, palvelus-, perintö-, puku-, ruoka-, sakko-, säästö-, talous-, tappo-, tasku-, terva-, tupakka-, veri-, vero-, viikko-, väli-, värväysr(:at).

II. vars. *kans.* merk:een I.1 liittyen mitalista. | Jkn henkilön kunniaksi, muistoksi lyöty r. — Sai r:an [= kunniamerkin] rintaansa. — *Yhd.* kunnia-, muisto-, rintar.

raha- yhd:ojen alkuosana ilmaisemassa vars.:

rahaa t. rahan käyttöä koskeva, esim. r:rikos, -sopimus, -teoria; rahana oleva t. maksettava, esim. r:kauppa, -lahja, -meno; rahasta suoritettu, esim. r:peli, -työ; rahaa omistava, rahakas, esim. r:luokka, -mies.

raha-|aarre *s.* — *Arkeol.* rahoja sisältävä umpilöydös. | Rautakautinen r. **-aateli** *s.* Miljoonikot, Amerikan r. **-aatelisto** *s.* **-ahdin|ko** *s.* N. on epätoivoisessa r:gossa. **-aika** *s.* Sotaa edeltänyt hyvä r. **-ala** *s.* R:n erikoistuntija. Toimia r:lla. **-ansio** *s.* Meni paremmille r:ille Lappiin. **-|apu** *s.* Rakennustyö valtion r:avun turvin. Antoi pyytäjälle hieman r:apua. **-arkku** *s.* rahakirstu. **-arpa** *s.* vrt. seur. **-arpajaiset** *s. mon.* arpajaiset, joissa voitot ovat rahaa. **-arvo** *s.* Kiinteistön, luontoisetujen r. — Postimerkkiin painettu r. **-asi|a** *s.* Eduskunnassa käsitelty r. R:oiden hoito. Yhtiöllä on hyvät r:at 'taloudellinen asema'. N:n r:at ovat rempallaan. **-asia-aloite** *s.* eduskunta-aloite, joka sisältää ehdotuksen määrärahan ottamisesta valtion tuloja menoarvioon seuraavaa varainhoitovuotta varten.

raha-asiain|toimituskunta *s. hist.* Suomen senaatin toimituskunta, jonka tehtäviin kuului hoitaa valtion raha-asioita. **-valiokunta** *s.* Valtioneuvoston r., jonka puheenjohtajana on pääministeri sekä jäseninä valtiovarainministeri ja kaksi muuta ministeriä.

raha|-automaatti *s.* metallirahoilla toimiva peliautomaatti. | Ravintolan eteisen seinässä oleva r. **--avustu|s** *s.* Säätiö toimii valtion r:ksen turvin. **-erä** *s.* Avustuksena saatu r. **-hinta** *s. tal.* rahana arvioitu t. maksettu hinta. **-huol|i** *s.* Ainaiset kalvavat r:et.

rahai|nen[63] *a.*, vars. *kans.* rahakas; rahaa sisältävä t. tuottava. | Mäkelä on r. talo. — Aukaisi r:sen arkun KAL. Teki r:sia metsätöitä. — Maksoi r:sella rahalla 'selvällä rahalla'.

rahainhoito *s.* Valtion julkinen r.

raha|juttu *s. ark.* raha-asia; rahoituskysymys. | Ei saa kuntoon epäselviä r:juttujaan. — Suunnitelman toteutuminen on enää vain r. **-jyvitys** *s. maanm.* raha-arvon ilmaiseva jyvitys. **-järjestelmä** *s.* jnk maan rahat ja niiden suhde. | Turkin r. **-kabinetti** *s.* = seur. **-kammio** *s.* rahakokoelmien säilytyshuone. | Kansallismuseon r. **-kan|ta** *s. tal.* se tapa, millä rahayksikön arvo määräytyy; valuutta. | Kultaan perustuva r. eli kultakanta. — Maan r:nan romahdus. **-kappale** *s.* Metallista lyöty r. Paperinen r.

rahak|as[90]* *poss.a.* -kuus[65] *omin.* rikas, varakas, rahainen. | R. suku, talo. R. aikakausi. Talolle saatiin r. ostaja. R:kaammille työpaikoilleko painut, vai ... SEPPÄNEN. — *S:sesti.* Kauppiaat ja muut r:kaat.

raha|kasa *s.* Pöydällä oleva r. — *Kuv.* Kapitalistit istuvat r:kasojensa päällä. **-kassa** *s.* Liikkeen r:ssa on vajausta. **-kauppa** *s.* liiketoimi, jossa maksu suoritetaan rahana; vrt. arvopaperikauppa.

rahak|e[78]* *s.* pieni rahamainen metallikappale, jota teknillisistä t. käytännöllisistä syistä käytetään määrätarkoituksessa rahan vastineena, poletti. | Kaasumittariin pantava r. Automaateissa käytetyt erilaiset r:keet. — *Yhd.* kaasu-, peli-, sähkör.

raha|keinottelu *s.* keinottelu rahalla. **-keskus** *s.* Lontoo on Euroopan suurin r. **-kirje** *s.* Sai kotoaan kauan odottamansa r:en. **-kirstu** *s.* Talon, temppelin r. Raudoitettu r. Maahan kätketty r. — *Kuv.* Istuu tiukasti r:nsa päällä 'on rikas ja saita'. Valtion r. on tyhjä. **-kokoelma** *s.* Kansallismuseon r:t. **-korvaus** *s.* rahana suoritettu korvaus.

rahaksimuutto *s.* myös ⌒. | Kiinteän omaisuuden, varaston r. 'realisoiminen'.

raha|kukkaro *s.* Nahkainen r. **-kulta** *s. tekn.* kultarahan valmistukseen käytetty kulta. **-kulut** *s. mon.* Lääkärinhoidosta koituneet r. **-kuva** *s.* rahaan lyöty kuva. **-kysymy|s** *s.* Kokous käsitteli muutamia r:ksiä. — Suunnitelman toteuttaminen on enää vain r. **-kätkö** *s.* 1600-luvulta peräisin oleva r. **-käärö** *s.* Veti ison r:n taskustaan. **-laatikko** *s.* Kassakoneen r. **-laatta** *s.* rahojen valmistuksessa käytetty klišee. **-lahja** *s.* **-lahjoitus** *s.* **-laina** *s.* **-laito|s** *s.* Pankit ja muut r:kset. — Suomen r:ksen pitäminen vakavalla kannalla. **-laji** *s.* Eri maiden r:t. **-laki** *s.* V:n 1925 r. **-laukku** *s.* Junailijan r. **-liik|e** *s.* **1.** Pankkien harjoittama r. Yhtiön r. kasvaa. Lontoo Euroopan r:keen keskuksena. Vanhentunut raha poistetaan r:keestä. **2.** Suomen Pankki on maamme johtava r. **-liitto** *s.* kahden t. useamman maan tekemä sopimus saman rahajärjestelmän omaksumisesta, rahasopimus, -unioni. **-lipas** *s.*

rahalli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* **1.** *poss.* rahaa sisältävä, omistava t. tuottava, rahakas, rikas. | R. talo, suku. Killi kirkkoja tekee, / Nalli nauloja takoo / r:sess' Raisionmaass' KR. — R. työmaa, urakka. Varustettiin kaupunkiin r. kuorma, jonka hinnalla piti ostettaman pöhnää juhlan kunnioiksi KIVI. — *S:sesti.* Ei rikas kujalle kuole, r. rauniolle SL. **2.** rahaa, rahalaitosta t. -taloutta koskeva, monetäärinen, raha-. | R. sopimus, sitoumus. Yhtiön r. asema. Olla r:sissa vaikeuksissa. **3.** rahana oleva t. arvioitu, raha-. | R. pääoma, voitto, avustus, hyvitys. Talon r. arvo. Ottaa r:sesti osaa jhk.

raha|lompakko *s.* Kiiltävänahkainen, pullea r. **-lunastus** *s.* lunastus rahana. | Omaisuuden r. **-luotto** *s.* **-läh|de** *s.* Verot valtion r:teenä. **-lähetys** *s.* Postitse saapunut r. **-läjä** *s. ark.* Rehenteli suuresta r:stään. **-löydös** *s. arkeol.* Esiin kaivettu 1000-luvun r. **-löytö** *s.* **-maailma** *s.* finanssielämä, rahapiirit. | New York r:n keskuksena. **-mahti** *s.* = rahavalta. **-maksu** *s.* Luontoissuoritusten korvaaminen r:lla. **-malmi** *s. geol.* rahan muotoisina kappaleina esiintyvä järvimalmi. **-markka** *s.* markka rahayksikkönä; vars. markka, jonka nimellisarvo on suurempi kuin valmistukseen käytetyn metallin arvo. **-markkinakatsaus** *s.* **-markkinat** *s. mon. tal.* lyhytaikaisen luoton markkinat; vrt. pääomamarkkinat. | Kiristyneet r. **-massi** *s. ark.* **-meno|t** *s. mon.* Sairaudesta tuli työajan menetyksen lisäksi vielä r:ja. **-merkki** *s. tal.* vaihtoraha, jonka nimellisarvo on suurempi kuin metalliarvo ja jonka valtio lunastaa todellisella rahalla. **-mestar|i** *s. hist.* Olavi Sylikuningas

kutsui rahapajaansa anglosaksisia r:eita. **-metalli** *s. tekn.* rahan valmistamiseen käytetty metalliseos. **-mies** *s.* **1.** rikas henkilö. | Liikutteli rahoja kuin ainakin r. **2.** rahaliikkeen harjoittaja, raha-alan asiantuntija, finanssimies. | N. on tunnettu talous- ja r. **-ministeri** *s.* valtiovarain-, finanssiministeri. — *Leik.* Perheen r. **-mit|ta** *s.* Suomen r. on markka. — Työn arvo oli suuri r:allakin arvioiden. **-muoto** *s.* Paperiraha on verraten uusi r. **-mylly** *s. kansanr.* rahaa tyhjästä valmistava mylly. | -- laittoi / [Sammon] laitahan on jauhomyllyn, / toisehen on suolamyllyn, / r:n kolmantehen KAL. — *Kuv.* rahaa tuottava keino, laitos tms. | Arpajaisista muodostui todellinen r. Talon paras r. oli navetta. **-määrä** *s.* **-määrä|nen** *a.* **-sesti** *adv.* R. arvio. R:sesti laskettu tappio. **-määräys** *s.* = maksuosoitus.

rahan|ahne *a.* **-ahneus** *omin.* ahne rahalle. **-alai|nen** *a. kans.* rahasta riippuva. **1.** palkattu, palkkatyötä tekevä. | -- raataja rahan-alainen KAL. Eli kaiken ikänsä r:sena. **2.** rahalla ostettava; kallis. | Arvopaperit ja muu r. omaisuus. Patakulu oli huonoudestaan huolimatta vielä r:sta tavaraa. Liian r:sta köyhän ostettavaksi. **-ansio** *s.* Lähteä r:on 'ansaitsemaan rahaa'. **-arvo** *s.* rahayksikön ostokyky. | R. laskee. **-arvoi|nen** *a.* (myös ⌒) rahana arvioitava, rahaksi muutettava, rahallista arvoa omaava. | Raaka-aineiden jalostus r:seksi tavaraksi. Mökkirähjä oli sentään vielä r:sta omaisuutta. — Se oli r. näky!

rahanen[os] *dem.s.* pieni raha, ropo. | Piti pudottaa r. uhrilähteeseen.

rahan|eteinen *a. kans.* rahanalainen. | Ne ovat r:eteistä tavaraa! KARHUM. **-heitto** *s.* leikeistä, joissa rahoja heitetään määrämaaliin t. ilmaan ja joissa voiton ratkaisee heiton tarkkuus t. maahan pudonneen rahan asento. **-himo** *s.* **-hukka** *s.* Humpuukilääkkeistä koitunut r. **-keräys** *s.* R. kulttuurirahaston tukemiseksi. **-kierto** *s.* Hidas r. lamauttaa yritteliäisyyden. **-kireys** *s.* Markkinoilla vallitseva r. **-kiristy|s** *s.* Joutua r:ksen kohteeksi. **-korko** *s.* **-kurssi** *s.* Päivittäin noteerattu r. **-kysyn|tä** *s.* R:nän vilkastuminen pankkilaitoksissa. **-käyttö** *s.* Järkevä, tuhlaileva r. **-lainaaja** *s.* **-lainaus** *s.* **-lyönti** *s.* Rahapajassa tapahtuva r. **-lyöntioikeus** *s.* **-läh|de** *s.* Verot valtion r:teinä. Keksinnöstä muodostui todellinen r. **-meno** *s.* Turhaa r:a. Tulot eivät tahdo riittää edes välttämättömiin r:ihin. **-muutos** *s.* = rahanuudistus. **-niukkuus** *s.* Lamakausina vallinnut r. **-pantu** *a. kansanr.* (myös ⌒) rahasta palkattu. | R. palkkalainen KANT. **-perijä** *s.*, myös *amm.* maksujen perijä, rahastaja. | Kunnan, seurakunnan r. **-puut|e** *s.* Elää ainaisessa r:teessa. **-reik|ä** *s. leik.* rahanmenoista. | Ei pienellä palkalla tukita kovinkaan suuria r:iä. **-runsaus** *s.* Inflaatiota aiheuttava r. **-saalis** *s. kans.* = seur. | Helppo r. vie tuhlailuun. **-saan|ti** *s.* Kävi tukkijoella r:nissa. **-sijake** *s.* rahamerkki; rahake. **-sijoitus** *s.* Maatilan osto oli hyvä r. **-tar|ve** *s.* Valtion r:peen tyydyttäminen veroilla. **-tulo** *s.* Helppo, hyvä r. Useimpien talojen varmin r. on karjantuotteissa. — R:a ei voi estää! **-tunteva** *a.* (myös ⌒) rahanahne, itara, visu. | Suomalaista talonpoikaa moititaan yleensä r:ksi. **-uudistus** *s.* rahajärjestelmän vaihtaminen toiseksi, rahanmuutos. | V:n 1865 r. **-vaihtaja** *s. raam.* ja *hist.* ennen nykyisen pankkilaitoksen syntyä toimineista rahaliikkeen harjoittajista: pankkiiri. | -- kaatoi kumoon r:in pöydät UT. Ateenan r:in ammattikunta. **-vaihto** *s.* esim. setelin vaihtaminen vastaavaan määrään pikkurahaa; ulkomaan rahan osto ja myynti. **-vaihtokonttori** *s. hist.* entisaikainen pankkiliike. | Suomi sai Ruotsista erottuaan oman r:n. **-valmistus** *s.* **-vartija** *s. hist.* ja *vanh.* rahastonhoitaja. | Faaraon r. Suomalais-ugrilaisen Seuran r. **-vastike** *s.* vars. rahamerkeistä. **-väärennys** *s.* **-väärentäjä** *s.* **-ymmärtävä** *a.* (myös ⌒) vrt. rahantunteva. | On joskus liiankin r. mies.

raha|olot *s. mon.* Kireät r. Järjestyneet, sekavat r. Suomen r:olojen vakiinnuttaminen. **-omaisuu|s** *s.* Kiinteistön muuttaminen r:deksi. **-opillinen** *a.* vrt. seur. **-oppi** *s.* rahaa käsittelevä kansantaloustieteen haara. **-paino** *s.* **1.** rahojen ja jalojen metallien punnitsemisessa käytetty erikoinen, tavallisista painomitoista poikkeava painojärjestelmä; sellaisessa käytetty painoyksikkö. **2.** setelipaino. **-paja** *s.* laitos, jossa lyödään metallirahoja, muistorahoja, mitaleja jne. | Suomen r. **-palkinto** *s.* R:jen antaminen on amatööriurheilussa kielletyä. **-palkka** *s.* **1.** rahana maksettu palkka;)(luontoispalkka. **2.** nimellispalkka;)(reaalipalkka. **-palkkai|nen** *a.* R:set maatyöläiset. **-palkkaus** *s.* **-palkkio** *s.* Rikollisen löytämisestä luvattu r. **-pano|s** *s.* pelissä ja vedonlyönnissä. | Pelata r:ksilla, r:ksista. Pani suosikkihevosensa puolesta totalisaattoriin r:ksen. **-paperi** *s. tal.* valtion luvalla liikkeelle pantu painettu velkaseteli, pankkiseteli t. arvopaperi. **-pariteetti** *s. tal.* kahden eri maan metallikantaisten rahayksiköiden suhde. **-peli** *s.* rahasta pelattava peli. | Ruletti ja siihen verrattavat r:t. Leikkipelinä alkanut kortinlyönti muuttui r:ksi. **-penni** *s. kans.*, us. *mon.* Tuhlasi vähät r:nsa. **-piru** *s. myt.* = 2. piritys. **-pohat|ta** *s.* Amerikan dollarikuninkaat ja r:at. **-poliitti|nen** *a.* Inflaation torjumiseksi suoritetut r:set toimenpiteet. **-politiikka** *s.* rahataloutta koskeva talouspolitiikan osa. | Suomen r. **-pomo, -porho** *s. ark.* rahapohatta. **-porvar|i** *s.* Varmempi on, että otat täältä jonkun oman kaupungin r:ein tyttäriä IVALO. **-pronssi** *s.* rahan lyömiseen käytetty pronssi. **-pula** *s.* V. 1930 vallinnut yleinen r. Olla r:ssa. **-pussi** *s.* rahan säilyttämiseen käytetty suusta nauhalla kiinni kurottava pussi; yl. rahakukkarosta, lompakosta. | Kankainen, nahkainen r. — *Kuv.* Kouraisi r:aan liian syvältä 'maksoi enemmän kuin olisi kyennyt'. **-pääoma** *s.* **-pörssi** *s.* Lontoon r:n päivänoteeraus. **-pösö** *s. ark.* rahapohatta. **-realisaatio** *s. tal.* toimenpide, jolla lunastamaton seteliraha tehdään jälleen lunastettavaksi. **-reformi** *s.* rahanuudistus. **-regaali** *s. tal.* valtion itselleen pidättämä rahanlyöntioikeus. **-rik|as** *a.* **-kaus** *omin.* rahakas. | R. suurliike. R:kaina aikoina.

— Tav. *s:sesti.* Kaupungin porvarit ja r:kaat. **-rikos** *s. lak.* rikos, jonka kohteena on raha t. arvopaperi. **-ruhtinas** *s.* rikas pohatta, pörssikuningas, teollisuusmagnaatti tms. **-saatava** *s. tal.* Liikkeen tavara- ja r:t. **-sakko** *s.* **-sarake** *s.* Tilikirjan r. **-seteli** *s.* **-sopimus** *s.* = rahaliitto.

rahast|aa[2] *v.* periä maksuja. | Linja-auto, jossa kuljettaja itse r:aa. Sähkölaskut r:etaan neljännesvuosittain.

rahastaja[16] *tek.*, us. *amm.* maksujen perijä. | Raitiovaunun r. Sähkölaitoksen r.

rahasto[2] *s.* **1.** määrätarkoitusta varten perustettu rahapääoma, jonka varoja, tav. vain korkotuloja, käytetään sääntöjen mukaisesti. | Kirkollinen, kunnallinen r. Tehtaan työväen sairauksien varalta keräämä r. Rosa ja Johan Askolinin r. tuberkuloosisairaalan ylläpitämiseksi. Kunnan omista r:ista ovat suurimmat: - -. — *Yhd.* avustus-, edistämis-, edustus-, eläke-, hautaus-, huolto-, kanta-, kirjasto-, kirkollis-, korvaus-, kukkas-, kulttuuri-, kuoletus-, käyttö-, köyhäin(hoito)-, lahjoitus-, laina-, muisto-, omakoti-, pohja-, poisto-, rakennus-, sivistys-, stipendi-, suhdanne-, suur-, takuu-, työkyvyttömyys-, vaali-, vakauttamis-, vakuutus-, vara-, vero-, virkistysr.; kunnan-, läänin-, valtionr. **2.** *vanh.* kassa, rahavarat. | Valtion r. oli tyhjä. Rykmentin r:sta saatiin ottaa varat - - kirjojen hankintaan AK.

rahasto|ida[18] *v. tal.* -inti[18] *teonn.* siirtää rahastoon. | Yhtiö r:i ylimääräiset varansa lamakauden varalle. Verovarojen r:inti rakennustarkoituksiin.

rahasto|maksu *s.* Erääntyneistä, rahastoon suorittamattomista maksuista menevä r. **-mestari** *s. hist.* Ruotsi-Suomen kamarikollegion päällikkö, valtion raha-asiain hoitaja.

rahastonhoitaja *s.* rahavarojen hoitaja. | Yhdistyksen r.

rahastu|s[94] *teonn.* < rahastaa. | Maksujen, laskujen r. Sähkömittarin r. R:ksen järjestely raitiovaunuissa.

raha|summa *s.* **-suoritus** *s.* rahana tapahtuva suoritus, hyvitys t. maksu. | Luontoisetujen r. **-säkki** *s.* Kirstun pohjalla oleva r. **-sääntö** *s. vanh.* talousarvio, budjetti. **-säästö** *s.* Kiinteistöjen kasvun lisäksi tuli vielä huomattava r. **-talletu|s** *s.* Teki r:ksen. Pankissa oleva r. **-taloudelli|nen** *a.* -sesti *adv.* rahataloutta koskeva, rahatalouteen perustuva, rahallinen. | R. sopimus, uudistus, kumous. R. omavaraisuus. R:set syyt pakottavat säästäväisyyteen. **-talou|s** *s.* **1.** talousjärjestelmä, jossa käytetään vaihtovälineenä rahaa;)(luontoistalous. **2.** raha-asiain hoito. | Julkinen, yksityinen r. Seuran r:den hoitaja. **-tarjous** *s.* Huutokaupassa tehty r. **-tarkoitu|s** *s.* Kullan käyttö r:ksiin. **-tekniikka** *s.* Koneellista leimausta käyttävä r. **-teknilli|nen** *a.* R:set määräykset. **-teoria** *s.* rahaopillinen teoria. **-tiede** *s.* = numismatiikka. **-tieteellinen** *a.* = numismaattinen. | R. teoria. **-tieteilijä** *s.* = numismaatikko. **-tila** *s.* Valtion r. on rappiolla. **-tilanne** *s.* Vaikea kansainvälinen r. R. helpottuu. **-tili** *s.* Tilikirjan tavara- ja r:t. **-tilitys** *s.* **-toimenjohtaja** *s.* Helsingin kaupungin r. **-toi|mi** *s.* yhdyskunnan raha-asiain hoito. | Kaupunkikunnan r:nta valvoo kaupunginhallitus. **-toimikamari** *s. vanh.* kaupunkikunnan virasto, joka hoiti kaupungin omaisuutta, raha-asioita yms. | R:n tehtävät siirtyivät myöhemmin kaupunginhallitukselle ja tämän alaiselle rahatoimistolle. **-toimisto** *s.* kaupungin raha-asioita hoitava virasto.

rahat|on[67] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* R. mies. Tehdä r:onta [= ilmaista] työtä.

raha|tulo *s.* Metsän myynnistä saatu r. — Luontoisedut ja r:tulot. **-tuotto** *s.* Teollisuuslaitoksen r. **-tyyppi** *s. arkeol.* Muinaisgoottilainen r. **-|työ** *s.* rahasta tehty työ. | Käydä r:töissä. **-uhri** *s.* Jumalille annettu r. **-unioni** *s.* rahaliitto. **-urakka** *s.* rahasta tehty urakka.

rahava[13] *a. harv.* rahakas, rikas. | R. asiakas.

raha|vaikeus *s.* Joutua r:vaikeuksiin. **-vakuus** *s.* Kassanhoitajilta vaadittu r. **-valta** *s.* rahaan perustuva valta; hallitusjärjestelmä, jossa todellinen valta on rahamiehillä, plutokratia, pääomavalta. | Porvariston r. **-valtai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* vrt. ed. | R. ylimysluokka. Hallitusjärjestelmän r:suus. **-valtias** *s.* = raharuhtinas. **-varainhoitaja** *s.* Yhdistyksen r. **-varat** *s. mon.* Käteiset r. **-velka** *s.* **-vero** *s.* rahana maksettava vero. **-virta** *s.* Liikekeskuksiin suuntautuva r. — Läpi Euroopan kulkenut arabialainen r. **-voitto** *s.* **-vuokra** *s.* rahana maksettava vuokra. **-vuosi** *s.* = tilivuosi. **-yhtymä** *s.* Pankkien muodostamat r:t. Suuret teollisuuslaitokset ja r:t. **-yksikkö** *s.* Markka Suomen r:nä. **-ylimys** *s.* **-ylimystö** *s.* Muinaisen Rooman r., ritarit. Pörssi- ja teollisuuspohatat ym. r.

rah|data[85*] *v. liik.* vrt. rahti. **1.** kulkuneuvolla maksusta t. sopimuksesta suoritetusta (isojen) tavaraerien kuljettamisesta. | Maitse, vesitse r:datut tavarat. Myyjä r:taa tavaraerän laivan kylkeen asti. R:tasi hevosellaan halkoja Ruovedeltä Tampereelle. **2.** *mer.* vuokrata alus (tavaran kuljetusta varten). | Omat ja r:datut laivat. R:tasi kuljetuksiinsa laivan Porista.

rahdin|ajo *s.* rahdattavan tavaran kuljetus hevosajoneuvoilla. | Olla, käydä r:ajossa. Suorittaa r:ajoa. Ansaita r:ajolla. **-antaja** *s.* se joka luovuttaa rahtitavaran kuljetettavaksi. **-kuljettaja** *s.* se joka ottaa rahtitavaran kuljettaakseen, rahdinottaja. **-kuljetu|s** *s.* Rautateitse tapahtuva r. R:kseen rakennettu laiva. Harjoittaa r:sta. **-kul|ku** *s. kans.* rahdinajo. | Talosta on mies ja hevonen r:ussa. **-ottaja** *s.* = rahdinkuljettaja. **-teko** *s. kans.* rahdinajo. | Meni hevosineen r:on. **-veto** *s. kans.* = ed. **-vetäj|ä** *s. kans.* Tiellä kulkeva r:ien hevosjono.

rahdit|taa[2*] *v. liik.* -us[61] *teonn.* laskea rahdattavan tavaran kuljetusmaksu. | Halkojen r:us kuutiomäärän mukaan. Painon perusteella r:ettavat tavarat.

rahe[78*] *s. murt.* rahje.

rahi[4] *s.* lyhyt selkänojaton irtonainen penkki; myös: jakkara; vrt. lavitsa. | Tuvan r. Nokinen saunan r. Istuutua r:lle. — Vihittävä

pari polvistui r:lle. — Vasikka pantiin r:in 'teurastettiin'. — *Yhd.* kivi-, lauta-, petäjä-, puur.; sauna-, voimistelur.; irto-, pitkär.

rahik|ko[2*] *s.* rahkasammalta kasvava maa-ala; rahkakasvusto. | Loikoili pehmeässä r:ossa. Suo kasvaa r:koa.

rahi|sta[11] *cnom.v.* -na[11] *teonn.* Askelet r:sevat hiekkaisella tiellä. Reen, suksien, rattaiden r:na. — *Lääk.* R:na 'pihisevä, vinkuva ääni, joka kuuluu hengitystä kuuntelemalla tutkittaessa, jos keuhkoputkissa on limaa'. Kuivat, kosteat, kovat, pehmeät r:nat. — Ja vuoteessa käy sairaan pojan hengitys r:sten SILL.

rahist|aa[2] *kaus.v.* < ed. | Puhuja r:i kurkkuaan 'rykäisemällä selvitti ääntään, karautti kurkkuaan'. Ajaa r:i reellä hiekkaista maantietä pitkin.

rahja|ta[35] *deskr.v.* raahata, laahata, retuuttaa. | R:si perässään raskasta kelkkaa.

rah|je[78*] *s.* kiinnityshihnoista. | Kirkonkellon r. 'kellon kielen ja sen kannikkeen välinen hihna'. Varstan r. 'varstan vartta ja nuijaa yhdistävä hihna'. — Erik. *mon.* (luokki)valjaissa olevat silmukkamaiset nahkahihnat, joita käytetään yhdistämässä aisoja länkiin, ruomat. | Panna hevonen r:keisiin. — *Yhd.* mäntti-, nuora-, vitsar.

rahje|nuotta *s. kal.* = jää-, talvinuotta. | Köydellä vedettävä, pitkä r. — Olla r:nuotalla. **-pyynti** *s.* kalastus rahjenuotalla. | Harjoittaa r:ä. **-veto** *s.* rahjenuotan veto.

rahju|s[64] *deskr.s.* **1.** säälliteltävä, huonokuntoinen, tav. vanha ihminen, raukka, raasu, raiska, riepu. | Heikko, vanha, köyhä r. Ukon r. Leini teki reippaasta miehestä r:ksen. Huono r:shan olet ollut kaiken ikäsi AHO. **2.** hidas, saamaton, laiska ihminen, vetelys, nahjus, kuhnus. | Mitään tekemätön r. koko mies! Nämä laiskat r:kset alkavat kesken päivän puhua nälkäpalkoista ja riistämisestä TITTUS.

rahjusta|a[2] *deskr.v.* kulkea vaivalloisesti, laahustaa, raahustaa. | Kävellä r:t kuin mikäkin ukko TALVIO.

rahjustel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < ed.

rahk|a[10] *s.* **1. a.** rahkasammalkasvusto, rahkasammalisto, rahkasammalpeite. | R. levittyy yli suon. Lampi on r:assa 'yltään rahkasammalen peitossa'. Heittäytyi pitkäkseen pehmeään, kuivaan r:aan. **b.** rahka(sammal)suo. | Kirkolta koilliseen on pitäjän rajalla suuri Kontolan r. ILLEIVISKÄ. Suo, r. tai muu vesiperäinen maa LK. Kaadettu mesikämmen kellahti ruosteiselle r:alle. -- r:an impi, rimmen kukka, / on kuin ulpukan unelma LEINO. **c.** rahkaturve. | R:an nostossa käytetyt koneelliset laitteet. Kuivattu r. rakennustäytteenä. **2. a.** pienikokoinen (puun) pahka, roso, nystyrä. | -- vaaleita, neulannupin kokoisia r:oja koivussa AK. Lepän kuori on kauttaaltaan r:assa. **b.** rupi. | -- visvaista ihottumaa, r:oja ja rupia AK. Huulet ja kieli ovat [lavantautisella] kuivan r:an peitossa AK. **3.** *kans.* rahka-, uunipiimä, -maito. **4.** (pohja)sakka, rapa. | -- tynnyrissä oli vielä r:aa eli sakkaa pohjalla AK. R:assa porsas kasvaa, läskinä liha syödään SL. **5.** *kansat.* varsijousen liipaisinlaitteen osa, johon jänne pingotettiin. | -- äkkiä kimmahtavat jänteet r:oihinsa HAARLA.

rahkainen[63] *poss.a.* **1.** rahkasammalta kasvava. | R. suo. **2.** rupinen. | R. iho.

rahka|kerros *s.* Suota peittävä r. **-maito** *s.* uunipiimä. **-mätäs** *s.* rahkasammalmätäs. **-neva** *s.* vrt. rahkasuo. **-piimä** *s.* uunipiimä. **-piirakka** *s.* piirakka, jossa on täytteenä uunipiimää. **-räme** *s.* vrt. rahkasuo.

rahka|sammal *s.* Sphagnum, kookkaita, monihaaraisia ja väriltään vihertäviä, kellertäviä t. punertavia lehtisammalia, valkosammal. **-sammalisto** *s.*

rahkasammal|kerros *s.* **-laji** *s.* **-peite** *s.* **-suo** *s.* **-turve** *s.*

rahka|saraturve *s.* turve, joka on muodostunut pääasiassa sarakasveista, mutta jossa on huomattavasti rahkasammalta. **-solu** *s. kasv.* rahkasammalen lehtivihreätön, kuollut, läpinäkyvä solu, joka voi seinäosiensa reikäisyyden vuoksi imeä runsaasti vettä. **-suo** *s.* tiiviin rahkasammaliston ja rahkaturpeen peittämä suo, rahkasammalsuo; vrt. mutasuo. **-turve** *s.* suurimmaksi osaksi rahkasammalesta syntynyt turve, rahkasammalturve.

rahkeet *s. mon.* ks. rahje.

rahko[1] *s. kans.* **1.** pärepihti. | Ritisten paloi päre r:ssa kiukaalla J.REIJONEN. — *Yhd.* jalka-, pitkä-, päre-, pöytä-, seinä-, uunir. **2.** rokko.

rahkoittu|a[1*] *v.* **1.** maaperästä: muuttua rahkasammalta kasvavaksi. | Huonosti ojitettu niitty r:u. **2.** *kans.* ihosairauksista: ruvettua. | Iho r:u. Taiat, joilla parannetaan r:nutta.

rahmust|aa[2], **-|ella**[28] *deskr.v.* raapia, kynsiskellä; hapuilla, hamuilla; raahustaa. | -- r:eli päätään PAKK. — R:eli pimeässä ovea. [Hevonen] tyytyi äänettömänä r:elemaan heiniä kartanolla KAUPPISH. — Kulkea r.

rahna[10] *s. kansat.* kaskenviertopölkky, seuna; peltojyrä.

rahni|a[17] *deskr.v.* raapia. | -- vaikka setien parransänki ilkeästi r:kin ihoa SILL.

rahniko|ida[30] *v. kans.* palmikoida, pauloa, solmia. | -- r:i paulakengät jalkoihinsa MERIL. R:itu ruoska KATAJA.

rahno|a[1] *v. kansanr.* repiä hajalle. | Veitsin länkensä levitti, / rauoin r:i rahkehensa KAL.

rahnust|aa[2], **-ella**[28] *deskr.v.* = rahmust-.

raho|a[1] *v. kans.* morsiamen rahalla kihlaamisesta. | Rahaseppä, maan itara, / r:i neion kätkyessä KANT.

rahoitt|aa[2*] *v. liik.* antaa, myöntää t. hankkia varat jhk, finansioida. | Valtio r:aa jnk yhdistyksen toiminnan. Tuonnin r:aminen. R:i matkansa lainaamalla.

rahoittaj|a[10] *tek.* Liikeyrityksen r. Pankit r:ina.

rahoittu|a[1*] *pass.v. harv.* < rahoittaa. | Jo pankkiiritkin pahoittuu, / ja milläs sitten r:u [= saa rahaa]? MANN.

rahoitus[61] *teonn. liik.* (< rahoittaa) finansiointi. | Liikkeen r. Yrityksen r. **-keino** *s.* Eräs r. olisi kylläkin lisäverotus. **-kysymys** *s.* R. on vaikeasti ratkaistavissa. **-laito|s** *s.* Pankit r:ksina. **-liike** *s.* Harjoittaa r:ttä. **-luotto** *s.* **-ohjelma** *s.* **-pääoma** *s.* **-suunnitelma** *s.* **-tehtäv|ä** *s.* Säästöpankit sijoittavat varansa luot-

toihin ryhtymättä r:iin. **-toimi** *s.* Pankkien harjoittama r. **-toiminta** *s.* Valtion kaukonäköinen r. **-vaikeu|s** *s.*, tav. *mon.* Rakennusliikkeillä on viime aikoina ollut r:ksia. **-vekseli** *s. liik.* = apuvekseli. **-yhtiö** *s.* yhtiö, joka harjoittaa rahoitusta.

rahtaaja[16] *tek. liik.* < rahdata. | Halkokuormien r. Yhtiö oli maan huomattavin r.

rahtaamat|on[67] *kielt.a.* < rahdata. | Laiturilla on r:onta tavaraa. — Laiva on r:tomana satamassa.

rahtaus[61] *teonn. liik.*, vars. *mer.* < rahdata. | Puutavaran r. laivan kylkeen Yhtiö harjoittaa r:ta. — Vieraan aluksen r. omiin kuljetuksiin. — *Yhd.* henkilö-, tavaranr.; ilma-, maa-, merir.; aika-, kauttakulku-, kerta-, kokonais-, kuukausi-, osar. **-ala** *s.* Toimia r:lla. R:n asiantuntija. **-asiamies** *s.* **-ehto** *s.*, us. *mon.* **-kirja** *s.* kirjallinen rahtaussopimus, serteparti. **-liike** *s.* **1.** rahdattavan tavaran kuljetusta ja kuormausta sekä laivanvälitystä harjoittava liike. **2.** Kesäkauden r. on ollut harvinaisen vilkas. **-osasto** *s.* Laivanvarustusliikkeen r. **-sopimus** *s.* sopimus, jolla rahdinottaja sitoutuu aluksellaan korvausta vastaan kuljettamaan rahdinantajan tavaraa. **-velvollisuus** *s.* ostajan t. myyjän velvollisuus hankkia lastin kuljetusta varten kulkuneuvo ja suorittaa kuljetuskustannukset.

rah|ti[1*] *s.*, vars. *liik.* **1.** rahdatun tavaran kuljetuksesta suoritettu korvaus, rahti-, kuljetusmaksu. | Halpa r. Edestakainen r. Laivojen, junien, autojen, hevosten r:dit. Puutavaran r. R. rekisteritonnilta. Sopia r:dista. R:dit nousevat. **2.** rahdattavan tavaran kuljetus, rahdinajo, -veto. | Olla r:dissa. - - kaksi r:dista palaavaa miestä KATAJA. **3.** rahdattu tavara, kuorma, lasti. | Olla r:din ajossa. Kuljettaa, ajaa, vetää r:tia. Tervan kuljetus r:tina. **4.** *yhd.* Auto-, hevos-, kuljetus-, laiva-, lento-, maantie-, meri-, rautatie-, vaunur.; kivihiili-, puutavara-, sokeri-, viljar.; brutto-, ennakko-, etäisyys-, kerta-, lisä-, minimi-, netto-, paluu-, prosentti-, takuu-, tuonti-, vientir.

rahti|alennus *s.* Suurista tavaraeristä myönnetty r. **-alus** *s.* lastialus. **-ansio** *s.* rahdin kuljetuksesta saatu ansio. **-asiakirja** *s.* Rahtikirja ym. r:t. **-avustu|s** *s.* Valtion Pohjois-Suomen kunnille myöntämät r:kset. **-ennakko** *s.* ennakkomaksu, jonka rahdinantaja on velvollinen antamaan laivan päällikölle satamassa sattuvien kulujen peittämiseksi. | R:a saa vaatia enintään 1/3:n rahtimaksun määrästä. **-hevo|nen** *s.* Kaukana jäällä näkyvät r:sten karavaanit SILL. **-höyryalus, -höyrylaiva** *s.* lastihöyryalus, -laiva. **-kirja** *s.* rahtitavaraa seuraava asiakirja. **-kulut** *s. mon.* Myyjän tavaransa lähetyksestä suorittamat r. **-kuorma** *s.* Hevosen vetämä r. **-kustannukset** *s. mon.*

rahtilai|nen[63] *s. kans.* rahtimies. | Myi talonsa ja rupesi r:seksi.

rahtilaiva *s.* vrt. rahtialus. **-liiken|ne** *s.* Helsingin ja Kotkan välinen säännöllinen r. Kansainvälisen r:teen järjestely. **-yhteys** *s.* Säännöllinen r.

rahti|liike *s.* Laivayhtiön harjoittama r. **-liikenne** *s.* Rautateiden r. vilkastuu. Suomen ja Englannin välinen r. **-linja** *s.* Turun—Maarianhaminan r. Oulun ja Kuusamon väliselle r:lle saatu lisää kuorma-autoja. **-lisä** *s.* Pitkien kuljetusmatkojen vuoksi tavaroiden hintoihin tullut r. **-luokk|a** *s.* Kuljetusmaksujen laskemista varten tavarat jaetaan eri näkökohtien perusteella r:iin. **-maksu** *s.* kuljetusmaksu, rahti. **-markkin|at** *s. mon.* Kansainvälisillä r:oilla tapahtuneet maksunkorotukset. **-matk|a** *s.* On talvet hevosineen r:oilla. Tavaran hinta riippuu r:asta. **-meklari** *s.* molempien osapuolien hyväksymä rahtisopimuksen välittäjä. **-menot** *s. mon.* Tavaran kuljetuksesta aiheutuneet r. **-mie|s** *s.* rahdinajoa harjoittava t. rahdinajossa oleva mies. | R:hiä palasi kaupungista korkeine kuormineen KATAJA.

-rahtinen[63] *poss.a.* Halpa-, kallisr.

rahti|osasto *s.* Lentokentän, sataman, laivayhtiön r. **-pörssi** *s.* pörssi, jossa kaupataan rahtisopimuksia. | Lontoon r. **-rei(s)su** *s. kans.* Oli talvet hevosineen r:illa. **-sahaus** *s.* sahalaitoksen maksusta suorittama sahaus;)(oma sahaus. **-seteli** *s.* par. rahtikirja. **-sopimus** *s.* sopimus, jossa kuljetusneuvon omistaja sitoutuu maksusta kuljettamaan tavaraerän paikasta toiseen. **-suhdan|ne** *s.* V:n 1937 hyvät r:teet. **-taksa** *s.* kiinteä rahtimaksu. | Valtion rautateille vahvistetut uudet r:t. **-tariffi** *s.*

rahtitavara *s.* rahtina kuljetettava, rahdattava tavara; *raut.* tavara, jonka kuljetus tapahtuu kahta toimituspäivää lukuun ottamatta vähintään 125 km:n nopeudella vuorokaudessa; vrt. kiito-, matkatavara. | Pakkaus, kolli r:a. R:a kuljettava matkustajalaiva. Lähettää jtak r:na. **-kappale** *s.* pakkaus, käärö, kolli rahtitavaraa. **-kirja** *s.* = rahtikirja. **-toimisto** *s.* Sataman, lentokentän r. — *Raut.* tavaratoimisto. **-vakuutus** *s.*

rahti|tonni *s.* aluksen lastauskykyä ilmoitettaessa käytetty kuutiomitta, tav. 40 Englannin kuutiojalkaa l. 2/5 rekisteritonnia. | Tuhannen r:tonnin alus. **-tulot** *s. mon.* Valtion rautateiden vuotuiset r. **-vapaasti** *adv.* → rahditta. **-vapaus** *s.* Tavaraerä, jolle on myönnetty r. **-vuoro** *s.* Helsingin—Kotkan laivalinjan r:t.

rahtu[1*] *s.* aivan pieni määrä, hitunen, hiukka, hiven. | Jokainen epäilyksen r:kin hävisi. Harvoja, mutta sitä rakkaampia ilon r:ja AK. Kussa r. rakkautta, siinä siunaus lähellä SL. — Tav. vain *ei rahtuakaan.* En ymmärrä tästä r:akaan. Toinen ei ollut r:akaan parempi kuin toinen. — *Raam.* On riemu mainen turha aivan / ja katoo ajan rahdussa VK. - - ei pidä vähinkään piirto eikä joku r. laista katooman UT[v].

rahtu|nen[63] *dem.s.* - - maa kuin r. haihtuvin, / minä pienistä pienoisin HAAHTI. — Tav. määrästä, us. adv:n tapaan. | Keittoon pannaan r. neilikkaa. R. rokokoon siroutta. Ei saanut unen r:stakaan silmäänsä. Teki r:sen kipeää.

rahvaan- vars. sanoissa, jotka viittaavat säätylaitoksen aikaisiin oloihin, sekä kansatieteellisissä termeissä, us. = kansan-. **-elämä** *s.* Naiivi, alkukantainen, omalaatuinen r. Ilmari Kianto r:n kuvaajana. **-ihmi|nen** *s.* Halpa, yksinkertainen, oppimaton r. R:sten terve elä-

mänkatsomus. Ei mahdu tavallisen r:sen järkeen. **-kiel|i** *s.* Viime vuosisadan puoliväliin asti suomi oli sivistyneistön mielestä halpaa r:tä. **-kirja(nen)** *s.* **-kirjasto** *s.* 1800-luvun lopulla oli käytännöllisintä perustaa erikseen rahvaan- ja erikseen säätyläiskirjastoja. **-kokou|s** *s.* Kirkonmäellä pidetty r. R:ksen päätös. — Markkinat muodostuivat vuoden suurimmiksi r:ksiksi. **-koulu** *s.* nykyistä kansakoulua edeltäneistä kouluista. | Kartanoiden alustalaisille järjestetyt r:t. Papit ja lukkarit r:jen pitäjinä. **-kudos** *s. käs.* esim. ryijyissä: tiheänukkainen kudelma, jossa nukitus syntyy peruskudoksessa silmukoiksi vedetyistä, sittemmin auki leikatuista kudelangoista. **-kulttuuri** *s.* **-kuvaus** *s.* **-lapsi** *s.* **-latina** *s. kiel.* muinaisen Rooman rahvaankieli, josta nykyiset romaaniset kielet polveutuvat. **-leh|ti** *s.* rahvaan sivistystason kohottamiseksi tarkoitettu, etupäässä maanviljelystä ja muita käytännöllisiä kysymyksiä käsittelevä sanomalehti;)(kulttuurilehti. | 1800-luvun puolivälin r:det. Snellmanin perustama r. "Maamiehen Ystävä". **-luokka** *s.* rahvaan muodostama kansanluokka;)(säätyläisluokka. **-mies** *s.* Yksinkertainen, oppimaton r. **-murre** *s.* **-nai|nen** *s.* Oppimaton, vaatimaton, työteliäs r. R:sten koristeelliset juhlapuvut. **-omai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* **1.** tavoista ja esineistä: rahvaan keskuudessa käytetty, rahvaalle ominainen, kansanomainen, talonpoikainen, rahvaan-. | R. kulttuuri. R. huonekalu. R. lääke. Ihastuttavat r:set juhlapuvut. — *Halv.* karkea, arkinen, kehittymätön, sivistymätön, alkukantainen. | R. käytös, puhetapa, tyyli. Puolisivistyneiden r. maku. Käyttää r:sta kieltä. Miehen olemuksen tympäisevä r:suus herätti heti huomiota. **2.** *harv.* vars. kirjallisuudesta: kansantajuinen. | R. lukemisto, kirjanen. **-opetus** *s.* vars. nykyistä kansanopetusta edeltäneestä kansansivistystyöstä. | Ruotsin vallan aikainen, kirkon valvoma r. **-puku** *s.* **-rakennus** *s.* Museoon siirretty r. alkuperäisine sisustuksineen. **-runoilija** *s.* talonpoikais-, kansanrunoilija. **-tarina** *s.* Hiidenmaalainen r. sudenmorsiamesta. **-tupa** *s.* Herraskartanon sivurakennuksessa oli r., jossa matkalaiset saivat yöpyä.

rahva|s[60] *s.* kansan "syvät rivit", "yhteinen kansa"; vars. maalaisväestö, maalaiset; *harv.* nykyoloista;)(sivistyneistö, "säätyläiset". | Turmeltumaton, jumalaapelkäävä r. Yksinkertainen, lukutaidoton, tavallinen r. Maalaiskylän, sydänmaan r. R:an ihminen. Itseoppineita r:an miehiä. R:an lapsi, us. 'turmeltumaton kansanihminen; kansan keskuudesta sivistyneistöön noussut henkilö'. R:an kirjailija 'kansankirjailija'. R:an kieli 'kansankieli'. R:asta noussut nuori sivistyneistöpolvi. Juhlapukuista r:sta saapui hevosilla kirkolle. Uudet aatteet leviävät vähitellen r:aseen. Lahkolaispappi villitsi r:sta. Pysytteli ylpeästi tarpeellisen välimatkan päässä r:asta. — Joskus *halv.* Alhainen, halpa r. Raaka, kesytön, moukkamainen r. — *Yhd.* hautajais-, irto(lais)-, jouto-, kirkko-, käräjä-, lappalais-, maalais-, markkina-, orja-, raja-, risti-, talonpoikais-, veror.

raidakas[66]* *poss.a.* = seur. | R. hame, esiliina. **raidalli|nen**[63] *poss.a* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* (< 1. raita) juovikas, viirullinen, raidakas. | R. kuin seepra. R. kangas, yöpuku. R. kalkkikivi. R:sesti koristeltu kalaruoka. Lipeä tekee hopeaesineet r:siksi.

raidaton[67] *kar.a.* < 1. raita. | R. kangas, puku.

rai|de[78]* *s.* **1.** tiehen kuljettaessa, vars. pyörällisillä ajoneuvoilla ajettaessa, muodostunut tien suuntainen (rattaan) jälki, uurre, ura, raitio; se kohta tiessä, mitä pitkin ajoneuvojen pyörät kulkevat. | Tien r. Mutkitteleva polun r. Pyörän, kavioiden r. Kärryjen, reen, auton r. Lokaiset, syvään uurtuneet, upottavat vankkurien r:teet. Kärryt sopivat hyvin r:teisiin. Auto saatiin irti panemalla soraa r:teisiin. Vain yhdet r:teet siinä [tiessä] oli SILL. — Laajemmin. | Hevoskolonna kulki tuttua r:dettaan. — *Yhd.* kärryn-, pyörän-, reenr.; polun-, tienr. **2.** vars. *raut.* kiskojonopari kiinnitysosineen ja pölkkyineen. | Normaalilevyinen, kapea r. Maamme useimmilla rataosilla on vain yksi r. Kaksi vaihteella toisiinsa yhdistettyä r:detta. Soranottopaikalle vedetty tilapäinen r. Vaunu siirretään r:teelta toiselle. Juna pysähtyy toiselle r:teelle. — Raitiotien r. — Ilmaratojen r:teet. — *Yhd.* järjestely-, kuormaus-, lähtö-, pisto-, pää-, rinnakkais-, sivu-, sivuutus-, sora-, tehdas-, tulo-, turva-, työ-, varastor.; raitiotie(n)-, rautatie(n)r.; kapear. **3.** kisko (harv. kiskot) tms. jnk liikkuvan laitteen tms. kuljettamiseksi. | Työntökärryjä varten pitkittäislankuista tehty r. Tehdassalin katossa oleva r., josta kuljetusvaunu riippuu. Hissin r:teet 'ohjaustangot, joita pitkin hissi liukuu'. — *Yhd.* katto-, lankkur. **4.** *kuv.* Suistua r:teiltaan 'menettää henkinen [tms.] tasapainonsa'. Olla poissa r:teiltaan. Päästä takaisin r:teilleen. Ajatukset kulkevat tavallisia r:teitaan. Asia on hyvillä, terveillä, oikeilla, normaaleilla r:teilla. Kehitys joutuu väärille r:teille. Eksyi siveellisiltä r:teiltaan. Kauppaelämä luistaa r:teitaan. Ei maailma niin vähästä r:teiltaan mene.

raide|-etäisyys *s. raut.* kahden rinnakkaisen raideparin etäisyys keskeltä keskelle. **-höylä** *s.* talvitien raiteiden teossa käytetty, tav. lumirekeen yhdistetty terälaite, raiteenleikkaaja. **-järjestelmä** *s.* Yksi-, kaksiraiteinen r. Ratapihan r. vaihteineen. Helsingin raitioverkon r. **-kalusto** *s.* kiskot, sidekiskot sekä laitteet, joiden avulla kiskot kiinnitetään ratapölkkyihin. **-kilometr|i** *s. raut.* kilometri raidetta. | Jos rataosuudella on kaksoisraiteet, lasketaan molemmat erikseen r:eiksi. **-kisko** *s.* kisko, joka on raiteena t. raiteen osana. **-lait|e** *s.* Rautatieaseman r:teet. Raidevaihteiden automaattiset r:teet. **-lana** *s.* lana, jolla teistä poistetaan raiteiden kohdalle muodostunut ura. **-lankku** *s.* lankkuraiteessa oleva lankku. **-levey|s** *s.* **1.** vars. *raut.* raiteen kiskojen sisäreunojen kohtisuora etäisyys. | Rautateittemme r. on 1524 mm. — Yhtä r:ttä varten rakennettu rautatiesilta. Kyläteissä on tavallisesti vain yksi r. **2.** ajoneuvoissa: rinnakkaisten pyörien t. jalasten väli. | Auton, kärryjen, reen r. **-mitta** *s. raut.* laite,

jolla rataa rakennettaessa t. korjattaessa tarkistetaan raideleveys. **-opastin** *s. raut.* merkinantolaite, jolla johdetaan liikennettä ratapihalla. **-pari** *s.* kaksi rinnakkaista kiskojonoa, joita pitkin juna tms. kulkee. | Helsingin—Riihimäen rataosalla on kaksi r:a. **-pituus** *s. raut.* Suomen rautateiden r. **-rata** *s.* kuljetustie, jossa on (metalliset) raiteet. **-risteys** *s. raut.* kahden raiteen risteys, jossa ei ole vaihdetta eikä siis kulkumahdollisuutta raiteelta toiselle. **-tan|ko** *s.* autoissa: ohjauslaitteisiin kuuluva poikittainen, etupyöriä yhdistävä tanko. **-taso** *s. raut.* Vaakasuora r. Ratapihojen laskumäissä r. pyritään saamaan kaltevaksi. **-tie** *s.* **-vaihde** *s.* Kahden raiteen yhtymäkohdassa oleva r. **-vaunu** *s.* vars. raiteita myöten työnnettävästä tavarankuljetusvaunusta. | Tiilitehtaassa savea kuljettava r. **-verkko** *s.* Helsingin ratapihan r. **-väli** *s.* = raideleveys.

raidoit|taa[2*] *v.* tehdä jhk raitoja t. jk raidalliseksi. | R. kangasta. Punaisella r:ettu matto. Posliiniesineiden r:taminen käsin maalaamalla.

raidoitu|s[64] *s.* **1.** raidoittaminen. | Kankaan r. kutomalla. **2.** jssak (tav. kankaassa) olevat raidat. | Puserossa on r:ksia. R:kseltaan selväpiirteinen ryijy.

raiheinä *s.* Lolium, kaljuja, litteälehtisiä heinäkasveja, luste, rairuoho. | Haudalle kylvetty r.

raihnaantu|a[1*] *v.* (*rinn.* raihnautua) tulla raihnaiseksi, raihnastua. | Ruumis vanhenee ja r:u. Terveys r:u. Puun r:neet ja kuivuneet oksat.

raihnai|nen[51] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* iän t. taudin heikentämä, kivulloinen, kitulias, raihnas. | R. vanhus, invalidi. Vanha r. susi. Ruumiiltaan, jaloistaan r. Vanhuuttaan r. R. elämä. Valittelee r:suuttaan. Kulkea r:sesti. — Taudit ja r:suudet. Kuolevan sielu irtautui r:suudestaan. — Talon rakennukset olivat r:sia 'ränsistyneitä'.

raihna|s[90] *a.* -us[65] *omin.* = ed. | Ruumiiltaan, henkisesti r.

raihnastua[1] *v.* = raihnaantua.

raihna|ta[35] *v. harv.* tehdä raihnaiseksi. | Vanhuuden, sairauksien r:ama.

raihnautua[44] *v.* = raihnaantua.

raijata[35] *v. ark.* retuuttaa, laahata, raahata. | R. perässään raskasta kelkkaa.

raika|a[(2)] *v. vaill.*, vars. *runok.* (käytännössä vain vahvaan prees.-vartaloon perustuvat muodot) raikua. | Yön halki huudot r:a LEINO. Tuli suitsee ja vyöryy laava, / kuulkaa, kuoleman rumpu r:a JYLHÄ.

raikah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Marssi r:telee. Ääni palasi r:televana kaikuna. -- vaan ympärillä r:dellen juhlariemu soi HAAHTI.

raikah|taa[2*] *mom.v.*, vars. *runok.* -dus[64] *teonn.* vrt. raikaa. | Reipas laulu r:taa. Ilo r:taa ilmoille. -- rantalehdot r:ti ja kaiku kauas karkas LEINO. Niin torvet r:ti soimaan, / liput villeinä hulmuamaan WALTARI.

raik|as[98*] *a.* -kaasti *adv.* -kaus[65] *omin.* Ryhmät eivät erotu selvästi toisistaan.

I. tuoreudellaan tms. miellyttävän virkistävän aistimuksen synnyttävä. **1.** vars. nesteistä t. ilmasta: raitis, vilpoinen, vilvakka, viileä, kylmä. | R. lumi, jää. R. pohjois-, luode-, merituuli. R. tuulenpuuska pullisti laivan purjeita. R. pakkanen. Kulaus r:asta [= vilpoista ja puhdasta] vettä. Otti r:kaan kylvyn. R. ilta, yö. R. kevät, syksy, talvi. R. kevätpäivä. Aamukasteen r:kaus. Aluksen kannella oli r:kaat oltavat. -- niellen ahneesti r:asta ilmaa kuumaan, huokuvaan sisustaansa KIVI. — *Yhd.* aamu(n)-, illan-, kasteen-, kevään-, kylmän-, pakkas-, syksyn-, syys-, talven-, yönr. **2.** maultaan kirpeä, piristävä; us. happaman aistimuksista, vars. luonnonravinnosta. | Katkeran, kirpeän, makean, miedon r. R. karpalo, puolukka, appelsiini, tilli. Katajanmarjat antavat kaljalle r:kaan maun. **3.** ed:iin liittyen tuoksuista. | Tuomen tuoksun r:kaus. Mäntymetsän r., otsonipitoinen tuoksu. -- viherjän havun -- r. haju KIVI. Tuoksahtaa kiinteä kuiva koivunlastu ja r. terva SILL. **4.** valaistuksesta, väreistä. **a.** kuultoisuudesta, vars. ilmasta ja avaruudesta: kirkas, sees, kuulas, kuulakka, puhdas. | R. pouta. Aurinko paistaa r:kaasti. Lapsuudenaikainen pääsiäinen on -- mielessäni r:kaan aurinkoisena SILL. Järvenpinnan r. kimallus. — Joukkueemme hävisi r:kaasti [= selvästi, "kirkkaasti"] unkarilaisille. **b.** helakka, heleä, kirkas, hehkeä. | R:kaan sininen, vihreä. — R. väri. R. puna poskissa. -- kukallinen uudin tekee r:kaan vaikutuksen AK. Hyvän naudanlihan tulee olla r:kaan punaista. **5.** ääneltään, soinniltaan puhdas, kirkas, heleä, kaikuva, raikuva, soinnukas, duurisävyinen, miellyttävän kova. | R:kaasti kaikuva ääni. -- Erkki, hän, jolla oli niin r. veisuääni ALKIO. Sopraanot olivat heleitä ja r:kaita L.ONERVA. -- r. tiukujen soitto HAARLA R. gagliarda C-duurissa H.KLEMETTI. Johanneksen kirkon urkututti -- on r. ja kova A.MAASALO.

II. **1.** *konkr.* jnk aineen t. esineen laadusta. **a.** uusi, tuore, veres, pilaantumaton; vars. elollisista organismeista t. orgaanisista tuotteista. | R. voi, liha, kala. Koeteltiin naurista, oliko se r. R. valtimoveri. Puhdasta, r:asta ihmisen virtsaa AK. — Kasveista: lakastumaton, virkeä. | Leikkokukat pysyvät r:kaina kylmässä vedessä. — Ihosta: ehyt, virheetön, joustava, kiinteä. | R. hipiä. R:kaat kasvot, huulet. Nuoren tytön r:kaat posket. **b.** puhdas ja vilpoinen, puhtaan hajuinen. | Likaiset vaatteet vaihdetaan r:kaisiin. -- lauantaisaunan jälkeen on sängyssä r. pellavainen tyynyliina KARHUM. Uusia, r:kaita pehkuja. Porkkanat pestään r:kaiksi. **2.** *abstr.* jkn t. jnk (esim. henkilön, yhteisön t. henkisen tuotteen) sisäisestä olemuksesta, luonteesta. **a.** luonnontuore, terve. | R. maalaisnuorukainen. -- hän oli r:kain ja puhdasverisin maalaistyttö, mitä ajatella saattaa KALLAS. Tervettä ja r:asta sukua. R. luonnontunne, elämäntunto. R. luonnonkuvaus. R. kansanomainen virsi. [Kieliopin opetuksessa] olisi vedottava lasten r:kaaseen tunteeseen E.A.SAARIMAA. Kadotti r:kaan puhetapansa KAUPPISH. Vapaan "metsän pojan" r:kaat salotunnelmat M.HAAVIO. — *Yhd.* luonnonr. **b.** avoin, teeskentelemätön, vilpitön, rehellinen, suora, siekailematon. | R. katse. Sanoi r:kaan totuu-

den vasten silmiä. Se oli r:asta puhetta! — R. puuttuminen epäkohtiin. c. pirteä, virkeä, reipas, nuorekas. | R. seikkailukirja, marssi. R. merielämä. Hymyillä r:kaasti. Pienikin poikkeus tuo r:asta vaihtelua. Pään hetkeks' siellä lepoon painan, / taas aamun r:kain silmin nään *MANN. Hänen olonsa on unen jäljeltä r:kaimmillaan SILL. d. mielialasta: kevyt, vapautunut, puhdistunut, onnellinen, hilpeä, huoleton, valoisa, iloinen, riemukas. | Lapsuuden r:kaat päivät. Iloisen r. olemus. Päästi r:kaan naurun. Keskustelu oli hilpeää ja r:asta PAKK. -- r. ilo pulpahteli SILL. Jätä, veljeni, miinisi arvokas, / me illan vietämme r:kaan H.ASUNTA.

raikas|hajuinen *a.* R. kukka, mäntymetsä. R. otsoni. **-henkinen** *a.* R. nuorukainen. R. seikkailukirja. R uskonnollisuus. **-hipiäinen** *a.* **-ihoinen** *a.* R. nuorukainen, tyttö. Teliniemi oli -- r. mies SILL. **-sointu|nen** *a.* R. duurisävelmä. R:set urut. **-sävyinen** *a.* R. romaani. **-tuoksuinen** *a.* R. hajuvesi. **-ääninen** *a.* R. lapsi. R. aliupseeri. R. torvi. R. virrenveisuu.

raikea[21] *a. kans.* raikuva, kaikuva, kuuluva, raikas. | R. ääni, huuto, kaiku. R. pakkasaamu. -- saavuttaa -- tunnustuksen r:lla ja ujostelemattomalla ulkoluvullaan SILL.

raikku|a[1*] *v.* tav:mmin raikua. | -- nummi järähti, maa ja taivas r:i KIVI.

raik|ota[38*] *v. kans.* siivota, korjata pois, raivata. | Sietää r. vielä --, että kaikki on paikoillaan JOTUNI. — R:koatko siitä luusi [= menetkö matkoihisi]!

raiku[1*] **1.** *s.* raikuminen, raiunta. | Torven r. Huudon, laulun r. Pamauksen r. kiirii metsässä. Korven rannalt' ei r. / naapurin kirveen käy MANN. 2. *a. kans.* reipas, raisu. | Äiti itkeskeli, ja hänen muuten r. luontonsa oli hempeässä pehmennyksessä SILL.

raiku|a[1*] *onom.v.* -vasti *adv.* -na[11] *teonn.* raikaa. **1.** kuuluvan, duurisävyisen, soinnikkaan äänen synnyttämisestä kaiukkaassa ympäristössä: soida, pauhata. | Rumpu r:u. Tiu'ut r:vat. Torvet soivat r:vasti. R:u rautaisesti: seis MANN. 2. ed:een liittyen äänen etenemisestä ja kimpoilemisesta: kaikua, kiiriä, kajahdella, remahdella. | Laulu, nauru, soitto, sävel r:u. Virsi r:u kirkossa. Huuto r:u kauas hiljaisessa illassa. Ääni tuntui r:van järveltä käsin. Sali täyttyi r:vista suosionosoituksista. Antoi r:van korvapuustin. Ilo r:u. Soitto pauhaa ja riemu r:u KIVI. R:va jäniksenajo. 3. ed:iin liittyen äänen heijastamisesta: kaikua, vastata. | Tupa, kirkko, kallio r:u. Ei enää raiu piha lasten äänistä. Salot r:i, vaarat vastas, / kierteli pyhäinen kaiku LEINO.

raikuli[(5)] *a. kans.*, tav. *taipum.* reipas, raisu; hulivili. | Oli vanhoillaankin vielä r. ihminen. Olipa pojalla r. luonto! **-poika** *s.* Kaksipa meitä on r:a, / toista se mamma suree KL.

raikuluontoi|nen *a. kans.* luonnoltaan raisu. | -- vanhemmat r:set piiat sallivat tuon nuorenkin tulla mukaan SILL.

raikutella[28*] *frekv.v. kansanr.* < seur. | -- korpi on kolkko käyäksenne, / ranta r:ksenne KAL.

raikuttaa[2*] *kaus.v.* < raikkua. | Soittaa, huutaa r.

raila[10] *s.* valkosuojuksinen suksen muotoinen jalas, jolla maaten hylkeenpyytäjä lähestyy saalistaan, ajopuu.

railak|as[90*] *a.*, vars. *ark.* -kaasti *adv.* -kuus[45] *omin.; rinn.* railakka; merk.-ryhmät eivät eroa selvästi toisistaan. **1.** reipas, reilu, rempseä, suora, huoleton, pirteä. | R. mies, kaveri, heppu, tukkipoika. R. marssi, eläköönhuuto. R:kaat tanssit VPK:n talossa [ilmoitus]. R. tukkilaiselämä. R:kaan naseva sanonta, tyyli. — A. voitti r:kaasti [= selvästi] B:n. HPS sai heti ottelun alussa r:kaan maalieron. **2.** ripeä, riuska, roima; rohkea. | R. työmies, turpeenpuskija. R. lentäjä, koskenlaskija. R. heitto, lyönti. Painia, nyrkkeillä, juosta r:kaasti. — Pelasi liian r:kailla panoksilla ja menetti kaikki rahansa.

railakasotteinen *a.* R. painija. R. puuttuminen epäkohtiin.

railakka[15*] *a.* = railakas.

railo[1] *s.* **1.** vesistön jääpeitteeseen syntynyt repeämä; myös jäähän avatusta laivaväylästä. | Merenjäähän auennut mustavetinen r. Jäähän pakkasella paukahtaen syntynyt tuskin huomattava r. R. levenee, kasvaa, puristuu umpeen. Ajaa, pudota r:on. Kalastajat ovat r:lla talvinuotan vedossa. Jää on r:illa, tulee r:ille. — Jäänmurtajan r. poimuttelee satamasta avoveteen. — *Harv.* muista halkeamista. | Kalliossa olevat r:t. — *Kuv.* -- kellertävä kuu ajautui pilvien r:on AK. | Raja r:na aukeaa. / Edessä Aasia, Itä KAILAS. — *Yhd.* avo-, kevät-, rantar. **2.** rattaanpyörien raide l. ura tiessä. | Kärryn r. Siellä olivat pyörän r:t paikoin niin syviä, että kapat kävivät kiinni tien pintaan SILL.

railoi|la[29] *v.* -u[2] *teonn.* vars. vesistön jääpeitteestä: tulla railoille, saada railoja, halkeilla. | Yksiöinen syysjää notkui ja r:i kulkijan alla. -- keväällä jäitten jo joessa r:lessa TOPPILA.

railoi|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* R. jää.

railosilta *s.* leveän railon yli rakennettu silta.

railot|on[57] *kar.a.* -tomuus[85] *omin.* R. jää, kivi.

railoutu|a[44] *v.* saada railo(ja), tulla railoiseksi. | R:nut jää.

raina[10] *s.* pitkä, kapea, tasa-aineinen nauha, vars. filminauha. — *Erik.* filminauhaan otettu sarja kuvanheittimellä erikseen peräkkäin näytettäväksi tarkoitettuja kuultokuvia. — *Yhd.* elokuva-, opetus-, selluloidir. **-kuvaus** *s.* tekstien ja kuvien valokuvaus selluloidi- t. asetaattirainaan arkistoimista t. opetusta varten, arkistovalokuvaus, mikrofilmikuvaus. | Kirkonkirjojen r.

raine[78] *s. mer.* = kokkapuu. **-lippu** *s.* pieni lippu, joka nostetaan rainetankoon laivan ollessa satamassa. **-tanko** *s.* laivan kokkapuuhun kiinnitetty lipputanko.

raint|a[10*] *s.* kiulu. | Piiat tulivat r:oineen lypsyltä. -- koissa vuottavi emäntä / katajainen r. käessä KAL. — *Yhd.* lypsin-, maitor.

raipan|isku *s.* **-jälki** *s.* Verisiä r:ä ihossa.

raip|pa[10*] *s.* **1.** notkea, tuore, esim. paimenen lehmien ajossa käyttämä vitsa; entiseen aikaan rikollisten ruoskimiseen käytetty vitsa. | Oksaton, suora r. Piiskurin r. Ruoskittaessa

käytetyt pareittaiset r:at. Lyödä, piestä, hakata, ruoskia, suomia r:oilla. R:an isku, sivallus, viuhaus. R:at läjähtivät vangin paljaaseen selkään. — Muuta käyttöä. | Koivujen r:at heiluvat tuulessa. — *Yhd.* koivu-, paju-, vitsar.; rangaistusr. 2. *erik.* **a.** ratsastajain käyttämä ed:n tapainen apuväline, lyhyehkö joustava keppi, latvapäässä us. pieni nahkasilmukka (ei siimaa). — *Yhd.* ratsur. **b.** *kuv.* Lumien r:at pieksevät seinää LEINONEN. Sanan, ivan r. -- lyö kuitenkin / hänt' tuntonsa r. rankka LEINO. On helteen raskas taakka yllä pihan / kuin rankaiseva r. Herran vihan H. ASUNTA. **c.** raipoilla kurittamisesta, raippa-rangaistuksesta. | Antaa r:paa, r:poja jklle. Saada r:paa, r:poja. Tuomita jku r:poihin. Vangille määrättiin 20 paria r:poja '20 raippaparilla 3 lyöntiä jokaisella'. Tuomio pannaan täytäntöön r:poina. R:poja tulee, sataa. -- r:at selkään semmoiselle! KALLIO.

raippa|rangaistus *s.* R. jäi meillä käytännöstä 1800-luvulla. **-vitsa** *s.* = raippa 1.

raip|poa[14*] *v. harv.* -onta[15*] *teonn.* lyödä raipalla t. raipoilla, ruoskia, piiskata. — *Kuv.* -- sadekuurot r:poivat kasvoja LEINONEN.

rairuoho *s.* = raiheinä.

raisk|a[10] *s.* **1.** surkutellen ja säälitellen: raukka, riepu, rukka, rääsy, rääpäle, poloinen. **a.** s:n määrittämänä, nyk. tav. ◡. | Voi poika r:aa! Hevos-, kissa-, koirar. Pekka-r. Orjar:oja ruoskittiin kuin eläimiä. Kuinkahan vanhus-r:an käy? Jumala armahtakoon syntisr:aa. **b.** muuten. | Kurja, rampa, vähäpätöinen r. Jäi orvoksi r:aksi. On ollut samanlainen r. koko ikänsä. Ei pysty, r., hankkimaan edes jokapäiväistä leipäänsä. — Älä hyvä r. haasta tuolla tavalla SEPPÄNEN. **2.** *harv.* rikka, roska. | -- vääntää tuntoa kuin rikka viililusikassa ja r. vihkihameessa KILPI. Miksi siis näet r:an, joka on veljes silmässä, mutta et äkkää malkaa omassa silmässäs? UT[v]. -- jonka tähden minä olen kaikki vahingoksi lukenut, ja ne r:ana pidän, että minä Kristuksen voittaisin UT[v]. Ah, sen, minkä voitoksi katsoimme, / nyt r:aksi huomaamme aivan SIIONIN KANNEL. Puutteita ja r:oja on kyllä teoksessa nähtävissä AK.

raiskaaja[10] *tek.* < raiskata. | Metsän r. Naisen, lasten r. — *Yhd.* pyhäinr.

raiskaantua[1*] *v.* = raiskautua.

raiska|eläin *s. kans.* tuhoeläin. | Kaikenlaiset r:eläimet tekevät puutarhassa tuhojaan. **-lintu** *s. kans.* vrt. ed.

raiska|ta[35] *v.* -us[61] *teonn.* jnk vastustuskyvyttömän, heikon t. helposti vahingoittuvan turmelemisesta, vaurioittamisesta, hävittämisestä. **1.** pilata, tärvellä, vahingoittaa, tuhota (esim. särkemällä, silpomalla, repimällä). | R. metsää järjettömillä hakkuilla. Maan r:us ryöstöviljelyllä. Jänisten r:amat puut. Tulen r:ama rakennus. Koi syö ja ruoste r:a [alk. UT]. Hallan r:ama vilja. Sota r:a maita. Alus ajelehtii myrskyn r:amana. Kalavedet oli r:ttu. — *Erik.* omaisuudesta: tuhlata, kuluttaa, menettää, haaskata. | R. omaisuuttaan. R:si talonsa ja tavaransa. **2.** ed:een liittyen jnk korkeaarvoisen, pyhän t. koskemattoman turmelemisesta, häpäisemisestä, likaamisesta. | Pyhyyden r:us. R:ttu kirkko, alttari, hauta. Jnk muiston r:aminen. — *Erik.* naispuolisen henkilön, vars. neidon t. alaikäisen väkisinmakaamisesta. | R:ttu neito, lapsi. Vähämielisen naisen r:us. -- heidän talonsa ryöstetään, ja heidän vaimonsa r:taan VT.

raiskautu|a[44] *pass.v.* (*rinn.* raiskaantua) < ed.; vars. kasvillisuudesta. | Tykkitulessa r:nut metsä. Niityt r:ivat väkijoukon jalkoihin.

raiskio[3] *s.* pilalle hakattu metsä. | Metsä on r:na. R:ksi hakattu kuusikko. -- korven rannass' r:ssa / niittuu raivaa uljas mies KIVI. **-alue** *s.* Uuden taimiston istutus r:elle.

raiskolliset[63] *s. mon. kans.* puinninlopettajaisjuhla.

raista|a[11] *v., 3. pers. kans.* kivistää, kolottaa, pakottaa, särkeä. | Päätä, hampaita r:a. -- kleini aina iltaisin r:a tuota vasenta jalkaani HJ.NORTAMO.

raistel|la[28] *frekv.v.* < ed. | Ihan r:i Samelin selkäpiitä LEINONEN.

raisu[1] *a.* -sti *adv.* -us[65] *omin.* **1.** raju, huima, hurja, hillitön, riehakas. | R. hevonen, koira. R. tappelija. R. ja pahapäinen humalassa. R:impana joukossa. Viehättävä nuorekkaassa r:udessaan. — R. meno. R. tappelu. R. tanssi. R. nuoruus. R:t juomingit. Viettää r:a elämää. Ajaa, lyödä, kiroilla r:sti. Olla r:immassa iässä. R:n riemukas huvinäytelmä. — R. tunne, halu, raivo, vimma. Olla r:lla tuulella. **2.** ripeä, reipas. | R. työmies, raataja. R. tempaus, nosto, kiskaisu. R:sti kävelevä hevonen. Uida r:in vedoin. Tarttua r:lla otteella työhönsä. Heilutella r:sti kuokkaansa. Tuuli pullistelee r:sti purjeita.

1. **rai|ta**[10*] *s.* jnk aineen pinnassa oleva nauhamainen, tav. vain väriltään t. kokoomukseltaan, harv. lisäksi kohoamana t. syvennyksenä alustastaan erottuva juova, juomu, viiru, "rantu". | Seepran nahassa olevat r:dat. Kirkkaan värisiä r:toja vaatteessa. Kutoa, kirjoa r:toja kankaaseen. Graniitissa olevat r:dat. Lika on mustina r:toina ihossa. Sinkkiin hapettuneet r:dat. Puu kuoritaan r:toihin. Voileivälle r:doiksi asetetut kalaviipaleet. — Kapea r. sinistä taivasta pilvisellä taivaalla. Joen mutkitteleva, kimalteleva r. — *Yhd.* puna-, sini-, värir.; hiekka-, kulta-, liitu-, majoneesi-, noki-, rosolli-, ruoster.; kirjonta-, koho-, kude-, pisto-, pujotus-, reikä-, silmukka-, tikkaus-, tähtir.; kolmi-, pari-, pitkittäis-, poikkir.; housunr.

2. **rai|ta**[10*] *s.* Salix caprea, us. puuksi kasvava leveälehtinen paju; sen puuaine. | Norossa kasvaa r:toja, r:taa. — R:dasta tehty luokki. Keppi näyttää olevan r:taa. — *Yhd.* itkur.

1. **raitai|nen**[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* (< 1. raita) raidallinen. | R. kangas, kivi. R:set vanginvaatteet. Keltaisen, tumman r. — *Yhd.* heleä-, kirkas-, korea-, ruskea-, sini-, valkor.; kapea-, pitkin-, pitkittäis-, poikki-, risti-, suorar.; kude-, loimir.

2. **raitainen**[63] *ain.a.* < 2. raita. | R. luokki, keppi.

raitakehrääjä *s.* Leucoma salicis, kehrääjäperhonen, jonka toukka syö pajukasvien lehtiä.
raitalan|ka *s.* Maton punaiset r:gat.
raita|paju *s.* = 2. raita. **-pensas** *s.* **-puu** *s.*
raitava[13] *a.* raidallinen. | R. kangas.
raiteen|leikkaaja *s.* = raidehöylä. **-sulku** *s. raut.* sivuraiteella oleva laite, joka estää vaunuja pääsemästä junan pääkulkutielle.
raiteet|on[67] *kar.a.* < raide. **1.** tiestä, jossa ei ole raiteita. | R:tomat sähköradat. R. kovapintainen kärrytie. **2.** ajoneuvoista ja liikenteestä, jotka eivät käytä raiteita. | Raitiovaunujen korvaaminen r:tomilla linjureilla. R. autoliikenne.
raitei|nen[63] *poss.a.* < raide. | R:set radat. R. pehmeä kylätie. — *Yhd.* kaksi-, kaksois-, kapea-, kolmi-, leveä-, moni-, normaali-, syvär.
raiteisto[2] *koll.s.* < raide. | Rautateidemme r:n yhteenlaskettu pituus. Helsingin ratapihan r.
rai|ti[1*] *s.* **1.** lakana. | Pellavainen, pumpulinen, liinainen r. Sängyssä on puhtaat valkoiset r:dit. Nukkua kahden r:din välissä. — *Yhd.* pellavar.; alus-, kylpyr. **2.** raanusta tms. | Punainen, mustakuvioinen r. Villainen r. Seinällä riippuva r. Reessä käytetty r. R:din verhoama kerrosvuode. Levittää r. lattialle. — *Yhd.* lattia-, reki-, seinär.
raitinristi *s. kans.* kylänraitilla oleva tienhaara, jonne nuorison varsinkin ennen vanhaan oli tapana kokoontua pyhän seudussa huvittelemaan.
raitio[3] *s.* **1.** tiessä oleva pyörän raide; laajemmin myös: kylätie, raitti; vrt raide 1. | Syvään syöpyneet r:t tiessä. Pyörät loksahtelevat r:n kuoppiin. — Viel' on muitaki sanoja, / -- / tieohesta tempomia, / -- / r:lta ratkomia KAL. **2.** *kans.* poronhoidossa. **a.** (poro)raito. | Kymmenen poroa r:ssa. Sitoa porot r:on, r:ksi. **b.** (paliskunnan) poropaimen.
raitioi|da[20] *v. kans.* paimentaa (poroja). | -- pystyy palkkapaimenena r:maan tunturilaisen eloa PAULAH.
raitioinen[63] *poss.a.* R. tie. — *Yhd.* kapea-, syvär.
raitio|kisko *s.* raitiotien kisko, jonka yläpinnassa on uurre vaununpyörien laippoja varten, raitiotiekisko. **-liikenne** *s.* raitioteitä pitkin tapahtuva liikenne, raitiotie-, raitiovaunuliikenne. **-linja** *s.* raitiotie-, raitiovaunulinja. **-lippu** *s.* raitiotie-, raitiovaunulippu. | Yhteen matkaan oikeuttava r. **-pysäkki** *s.* raitiotie-, raitiovaunupysäkki.
raitiotie *s.* tav. kadulle t. tavalliselle ajotielle henkilöliikennettä varten asennettu kiskotie, jota pitkin raitiovaunut kulkevat; myös raitioteistä raitiovaunuineen ym. kalustoineen, laitteineen ja elimineen liikennettä välittävänä kokonaisuutena; tav. *mon.* vastaavasta laitoksesta; vrt. rautatie. | Sähköistetty r. — Käytätkö työmatkoillasi bussia vai r:tä? Helsingin r:t. Olla raitioteiden palveluksessa rahastajana. — *Yhd.* hevos-, sähkör. **-kisko, -liikenne, -linja, -lippu, -pysäkki** *s.* = raitiokisko jne. **-vaunu** *s.* par. raitiovaunu. **-verkko** *s.* **-yhteys** *s.* **-yhtiö** *s.*
raitiovaunu *s.* raitiotiellä liikennöivä (henkilönkuljetus)vaunu. | R:n etu-, takasilta. R:n kuljettaja, rahastaja. Nousta r:un. Ajaa r:ssa, r:lla. **-halli** *s.* **-liikenne, -linja, -lippu, -pysäkki** *s.* = raitioliikenne jne.
rait|is[68*] *a.* -tiisti *adv.* (-tius *omin.* ks. erikseen). Ryhmät eivät erotu selvästi toisistaan; vrt. raikas.

I. tuoreudellaan tms. miellyttävän virkistävän aistimuksen synnyttävä. **1.** vars. nesteistä t. ilmasta: viileä, vilpoinen, kylmä. | R. lumi. Kulaus r:ista [= vilpoista ja puhdasta] vettä. Ottaa r. kylpy. — R. aamu, ilta. R. kevät, syksy. R. kevätpäivä, kesäyö. R. luodetuuli. Tuulee r:tiisti. On kai otettava takki mukaan, ulkona tuntuu hieman r:tiilta. Purjeet lepattavat r:tiissa tuulessa. — R. [= puhdas, pilaantumaton] ilma. Päästää huoneeseen r:ista ilmaa. Käydä ulkona r:ista ilmaa haukkaamassa. **2.** maultaan piristävä, kirpeä. | R. puolukka, karpalo, silli. Appelsiinin kuoret antavat simalle r:tiimman maun. **3.** tuoksuista: tuore, puhdas, kirpeä. | R:tiisti tuoksuvat suopursut. Kevätmetsän r. lemu KATAJA. **4.** äänestä: kirkas, kuuluva, terävä, duurisointinen. | Päästää r. huuto. Nauraa r:tiisti. **5.** väreistä: puhdas. | R:tiin sininen, harmaa.

II. vars. jnk elollisen organismin olemuksesta, laadusta tms. **1.** terve, vahva, ehyt, tuore, pilaantumaton. **a.** *konkr.* [Teillä on] r. ja voimallinen ruumis KIVI. Me saimme ruumiin r:tihin, / sun, Isä, lahjanasi VK. -- ken nyt on r., terveenä, / voi pian olla kylmänä VK[V]. — Ihosta: kiinteä, joustava, virheetön, terve. | Samettisen r:tiit kasvot. -- hänen r:tiilla poskillaan lepäsi versova hymy KILPI. Nuoren neidon r:tiit huulet. — Kasviksista ja kasveista: tuore, nahistumaton, lakastumaton. | R. nauris. Leikkokukat pysyvät r:tiina kylmässä vedessä. **b.** *abstr.* ja *kuv.* sisäisestä olemuksesta: luonnontuore, terve(henkinen). | R. maalaisnuorukainen. R. katsantokanta. Aikaa myöten profeetallinen liike sai Israelissa r:tiimman ja eetillisemmän luonteen A.F.PUUKKO. — *Yhd* luonnonr. **2. a.** *konkr. harv.* puhdas ja viileä, puhtaan hajuinen. | Peseytyä r:tiiksi. Astia pestään r:tiiksi. Muuttaa sänkyyn r:tiit lakanat. **b.** *abstr.* ja *kuv.* sielultaan, mieleltään puhdas. | R:tiin rakkauden tunne. Säilyttää r. lapsenmielensä. Viattoman r. katse. -- r:tiin rinnoin / ja puhtain mielin E.HAVAS. **3.** muuta kuv. käyttöä. **a.** mielialasta ym.: reipas, pirteä, virkeä; iloinen, kevyt. | R. ryhti. R. merielämä. Sano vain r:tiisti [= siekailematta], miten asia on! -- r:tiina ja hyvin nukkuneena SILL. -- reipas ja r. kuin koululaisen mieli AK. Hän on huoneessani, / ilonen ja r., kuni ennen KIVI. R. mieliala vallitsee veljesten kesken, leveätä leikkiä lasketaan KIANTO. **b.** ajatuksista: kirkas, selkeä. | Katsella asiaa r:tiisti 'asiallisesti, haaveilematta'. -- kun nyt ajatukset vahingon jälkeen taas olivat r:tiit ja selkeinä KILPI.

III. henkilöstä, joka ei käytä, t. tilaisuudesta, paikasta, jossa ei käytetä alkoholia. | Absoluuttisen, ehdottoman r. Hän on ollut jo vuoden aivan r. Kutsuntatilaisuuteen on tultava r:tiina 'selvänä'. R. elämäntapa. Elää r:tiisti. —

Nämä ovat, näes, nyt sellaiset uudenaikaiset ihan r:tiit häät H.JARTTI. — *Harv.* avarammin. | [Kivi] vieraantui tupakasta ja oli -- siinä suhteessa melkein r. TARK. — *Yhd.* epä-, täys-, valer.

raitis|henkinen *a.* R. nuorukainen, uskovainen, pappi. R. persoonallisuus. R:henkiset tavat. R. elämäntapa. R. runo, kirjallisuus. **-ilma**[85] *s. tekn.* myös ∩. | Raittiinilman kanava. Venttiilin läpi painetaan r:a. **-ilmainen** *a.* R. maaseutu. R. huone. **-ilmakanava** *s.* Seinässä oleva r. R:ssa oleva sähkötuuletin. **-ilmaventtiili** *s.* venttiili, jonka kautta huoneeseen tulee raitista ilmaa;)(poistoilmaventtiili. **-luontoinen** *a.* R. nuorukainen. R. kansa, rahvas. R. uskonnollisuus.

raitist|aa[2] *v.* -avasti *adv.* tehdä raittii(mma)ksi. | Pohjoistuulen r:ama ilma. Tuulettamalla r:ettu huone. — Kieltolain r:ava vaikutus jäi vähäiseksi.

raitistu|a[1] *pass.v.* < ed. | Sateen jälkeen ilma r:i. — Elämäntapojen r:minen.

rai|to[1*] *s.* **1.** vars. ahkioita t. rekiä vetävien peräkkäin sidottujen porojen muodostama jono, poro-, ahkiokaravaani. | Kymmenen poroa r:dossa. Sitoa porot r:toon, r:doksi. Valjastaa r. R:don päässä kulkeva härkäporo. R. lähtee matkaan. Aapaa pitkin tolvaava r. Ajaa r:dossa, r:tona. — *Yhd.* poror. **2.** laajemmin: jono, matkue. | -- tumma, epäsäännöllinen r. [pakolaisia] tien keskellä vyöryi länteen ONTTONI MIIHKALI. [Vihollisia] kaatui toistensa päälle pitkäksi r:doksi E PALOLAMPI. Muuttolintujen, lokkien r.

raitoa[1*] *v. harv.* raidoittaa. | Punaisella raidotut sukat.

raito|ahkio *s.* raidossa käytetty, tav. perälaudallinen ahkio. **-mies** *s.* pororaidon miehistöön kuuluva, us. erik. raidon ensimmäisessä ahkiossa ajava mies. **-poro** *s.* raidossa oleva t. raidon vetoon käytetty poro, kuormaporo.

raitsikka[15*] *s. ark.* raitiovaunu.

rait|ti[1*] *s.* **1.** kylän halki kulkeva päätie. | Kylän r. Nuoriso kokoontui ennen pyhäaattoisin r:ille. Poika, joka juoksee r:illa yökaudet. Niin kauan minä tramppaan tämän kylän r:tia / kun kenkäni pohjat kestää, / rakastelen ketä minä tahdon KL. — *Kuv.* Kulkea maailman r:illa 'maailmalla'. — *Yhd.* pää-. sivur.; kylänr. **2.** *kans.* karja-, lehmikuja. **3.** *harv.* jono, rivi. | Lyhteet levitettiin riihen permannolle kolmeen r:tiin.

raitti|kylä *s. kansat.* kylä(tyyppi), jossa asukukset ovat lähellä toisiaan yhden t. useamman katumaisen päätien varrella. **-sankari** *s.* Tappelunhaluinen, räyhäävä r. **-tie** *s.* = raitti 1.

raittiu|s[65] *omin.* < raitis. **1.** Veden, pakkasaamun r. — Hengen r. — Vars. **2.** pidättyminen alkoholin (väärin)käytöstä nautintoaineena; joskus myös muista nautintoaineista pidättymisestä. | Ehdoton, absoluuttinen r. Noudattaa r:tta. Elää r:dessa. Kääntyä r:teen. Vaatia jklta r:tta. — *Yhd.* alkoholi-, tupakkar.; kansan-, nuorisonr.

raittius|aate *s.* periaate, joka tuomitsee alkoholin (väärin)käytön nautintoaineena. | R:aatteen syntyminen. Ajaa, harrastaa r:aatetta. R:aatteen levittäminen. **-aiheinen** *a.* R. esitelmä, näytelmä. **-apostoli** *s.* innokkaasta raittiusaatteen ajajasta. | Ei tarvitse olla vielä r., vaikka kieltäytyykin ryypystä. **-asia** *s.* R:n ajaja. Puhua, keskustella r:sta. Toimia r:n hyväksi. **-esitelmä** *s.* esitelmä raittiusaatteen levittämiseksi. **-fanaatikko** *s.* **-harrastu|s** *s.* Nuorison r:kset. R. lisääntyy. **-intoilija** *s.* **-juhla** *s.* raittiusaatteen levittämiseksi järjestetty juhla. **-juoma** *s.* R:t 'alkoholittomat t. vain vähän alkoholia sisältävät juomat, joilla pyritään korvaamaan alkoholijuomia'. **-järjestö** *s.* Raittiuden Ystävät, Suomen huomattavin ja vanhin r. Työväen, lasten r:t. **-kansa** *s.* raittiusaatetta kannattava väestönosa. | Sankoin parvin raittiusjuhlille kokoontunut r. **-kan|ta** *s.* Jkn henkilön r. Olla ehdottomalla r:nalla. R:nalta katsoen. **-kasvatus** *s.* Kansan, nuorison r. Harrastaa r:ta. **-kirjallisuus** *s.* **-kirjanen** *s.* alkoholipitoisten juomien vahingollisuutta tähdentävä kansanomainen kirjanen. | Renqvistin r. "Viinan kauhistus". **-kokous** *s.* Yleinen, kaikkien raittiusjärjestöjen yhteinen r. Helsingissä. **-kurssit** *s. mon.* raittiustyöntekijöiden kouluttamiseksi järjestetyt kurssit. **-kysymy|s** *s.* R. on nykyhetken tärkeimpiä probleemeja. Jkn kanta r:ksessä. Käsitellä r:stä. **-lainsäädäntö** *s.* **-lautakunta** *s.* raittiuden edistämistä ja väkijuomia koskevien säännösten noudattamista valvova kunnallinen lautakunta. **-lehti** *s.* Lasten r. "Sarastus". **-liik|e** *s.* raittiusaatetta ajava liike. | R:keen historia. **-lupau|s** *s.* julkinen, us. kirjallinen lupaus noudattaa raittiutta. | Tehdä r. Rikkoa r:ksensa. Kirjoittaa nimensä r:kseen. **-mielinen** *a.* R. henkilö. R. suunta, katsantokanta, ajatustapa. **-mie|s** *s.* Tunnettu, ansioitunut, johtava, innokas r. Kieltäytyi r:henä nauttimasta alkoholia.

raittius|opetus *s.* vars. koulujen opetusohjelmaan kuuluva väkijuomien turmiollisuutta selvittelevä opetus. **-oppi** *s.* R. koulun oppiaineena. Kuvitettu kansakoulun r. **-poliisi** *s.* alkoholilainsäädännön noudattamista valvova poliisivaltuudet omaava henkilö. **-politiikka** *s.* Kunnallinen r. Valtion harjoittama r. **-propaganda** *s.* **-puhe** *s.* vrt. raittiusesitelmä. **-puhuja** *s.* Esiintyä r:na. R:n kurssi kirjeopistossa. **-ravintola** *s.* ravintola (t. ruokala), jolla ei ole anniskeluoikeuksia. **-rien|not** *s. mon.* Vapaat r. Työväestön r. Olla mukana r:noissa, osallistua r:toihin. **-seura** *s.* seura, jonka jäsenet lupautuvat noudattamaan (ehdotonta) raittiutta. **-talo** *s.* raittiusseuran toimitalo. **-tieto** *s.* Levittää r:a kansan pariin. **-tilaisuus** *s.* vrt. raittiusjuhla. | Koulussa pidetty r. **-tilanne** *s.* Maamme r. on tyydyttävä. **-todistus** *s.* viranomaisen antama todistus siitä, että todistuksen saaja on elämässään raitis ja säännöllinen. **-toiminta** *s.* Osallistua r:an. **-tutkinto** *s.* Raittiuden Ystäväin järjestämä raittiustiedon tutkinto. **-työ** *s.* Yhteiskunnallinen r. Tehdä r:tä. **-työntekijä** *s.* **-vakaumus** *s.* **-viikko** *s.* Kautta maan vietetty r. **-väk|i** *s.* Raittiuspäiville kokoontunutta r:eä. **-yhdistys** *s.* vrt. raittiusseura.

raiunta[15*] *teonn.* (< raikua) raikuna.

raiutella[28*] *frekv.v.* < seur. | Laulaa r.

raiutta|**a**[28*] *kaus.v.* (< raikua) kaiuttaa. | R. torvea. Satakieli r:a kauneimmat sävelensä. R:kaa ylistystä Jumalalle!

raivaaja[16] *tek.* < raivata. **1.** Metsän, uudispellon, kivien r. Suomalainen talonpoika on sisukas korpien r. — *Yhd.* korven-, tienr. **2.** *sot.* **a.** Miinojen r. **b.** latupartion mies, joka raivaa avatulta ladulta esteet aseenaan yleensä vesuri. **c.** = miinanraivaaja. **3.** *kuv.* Uusien katsomusten r.

raivaamat|**on**[57] *kielt.a.* jota ei ole raivattu; vars. luonnosta: luonnontilassa oleva, viljelemätön, muokkaamaton, karu, autio. | R. rytö. Pelloksi r. korpi. Joka puolella näkyi silmänkantamattomia r:tomia aarnioita. — *Kuv.* R. tutkimusala.

raivat|**a**[35] *v.* perata; vars. tuottamattoman, hedelmättömän maa-alan tekemisestä hyötymaaksi. **1.** obj. ilmaisee kohteena olevan alueen. | R. maata, korpea, suota, kivikkoa (pelloksi, laidunmaaksi, viljelykselle). Kenttä r:aan tasaiseksi. Avonaiseksi r:tu paikka. — R. pöytä puhtaaksi. Juhlasaliksi r:tu huone. **2.** obj. ilmaisee tuloksen. | R. niittyä, peltoa (metsästä, suosta). R. tietä (korpeen, kivikkoon). Metsään r:tu peltotilkku. Laidunmaata oli r:tava lisää. Taisteluhaudan eteen r:tu ampuma-ala. — R. aukko väkijoukkoon. R. tietä kulkuneuvoille tungoksessa. Tuossa tuokiossa salin keskelle r:tiin tanssiala. — *Kuv.* R. tiensä valtaistuimelle, kunniaan, maineeseen, menestykseen. R. tutkimukselle uusia aloja. **3.** obj. ilmaisee poistettavat esineet. | R. kiviä, kantoja, pensaita (metsästä, pellosta). R. miinoja. — Alettiin r. työaseita syrjään. R. lautaset pöydältä. Epäjumalankuvat r:tiin pyhäköstä. — *Kuv.* R. kilpailijat tieltään.

raivau|**s**[64] *s.* **1.** raivaaminen. | Metsän r. pelloksi. Niityn r. korvesta. Tien r. ryteikköön. Kantojen r. Olla miinojen r:ksessa. — *Kuv.* Se poika oli tietoinen oman uransa r:ksesta KIANTO. — *Yhd.* jälki-, perusr.; kasken-, maan-, metsän-, niityn-, pellonr.; kiven-, miinanr. **2.** raivattu maa-ala, raivio. | Metsän keskellä oleva r. Panna aitaa r:ksen ympärille. Olla työssä r:ksella. — *Yhd.* (myös ed:een) uudisr.

raivaus|**ala** *s.* R:alasta saatiin puolet viljelyskuntoon. **-kalusto** *s.* Paloauton r. Miinanraivauksessa tarvittu r. **-ketju** *s.* hevosen t. raivauskoneen vetämä koukullinen ketju, jolla kannot kiskotaan juurineen maasta. **-kielto** *s. lak.* kielto, joka estää metsänä olevan maan raivaamisen muuhun tarkoitukseen. **-kone** *s.* **-koukku** *s.* raivausketjun päässä oleva koukku. **-kustannukset** *s. mon.* R. hehtaaria kohden. **-köysi** *s. sot.* miinanraivauksessa käytetty, veden alla määräsyvyydessä hinattu köysi, johon miinat tarttuvat ankkuriketjuistaan. **-laite** *s.* Miinanraivaajan r:teet. **-oikeus** *s. lak.* vrt. raivauskielto. **-osasto** *s. sot.* **-palkkio** *s.* tav. valtion viljelysmaan raivauksesta maksama palkkio. **-traktori** *s.* -|**työ** *s.* Koneiden käyttö r:töissä. — *Kuv.* Kulttuurihistoriallinen r. **-väline** *s.* Koneelliset r:et. Kuokka r:enä.

raivautt|**aa**[28*] *fakt.v.* < raivata. | R. jklla peltoa itselleen. — *Kuv.* R:i salaa vastustajat tieltään.

raivautu|**a**[44] *refl.* ja *pass.v.* < raivata. | R. vesuria käyttäen ryteikön läpi. — Talon ympärille r:i peltotilkku toisensa jälkeen. Korvet r:vat ja halla karkottuu. — *Kuv.* Aate r:u yleiseen tietoisuuteen.

raivio[9] *s.* viljelmäksi raivattava t. raivattu hakattu metsäala, raade; myös: halme, huhta. | Kantoinen r. Kaataa, hakata, avata metsään r. Vääntää kantoja r:lla, r:ssa. — Saada sato r:sta, r:lta. — *Kuv.* Tehdä työtä sivistyksen r:lla. — *Yhd.* huhta-, kaski-, kytö-, metsä-, niitty-, ranta-, uudisr. **-maa** *s.*

1. **raivo**[1] **I.** *s.* **1.** tunnetilasta (ja sen aiheuttamasta käyttäytymisestä). **a.** kiihkeä, us. silmitön suuttumus, vimma; kiihko, villeys, hurjuus, rajuus; mielisairauksissa maanisista sieluntiloista. | Sokea, kiehuva r. Hiljainen r. Tappelun r. R. kuohahtaa, kiihtyy, laantuu. Nousta, ruveta, kiihtyä, puhjeta r:on. Sekaisin, punainen, kalpea r:sta. Kiehua, pakahtua, haljeta r:sta. R:sta pyörivät silmät. Niellä r:nsa 'hillitä raivonsa'. Purkaa r:aan jhk, jkhun. Joutua jkn r:n kohteeksi. Herra, varjele meitä pohjanmiesten r:lta [= riehunnalta] AK. — *raivo*|*issaa(an,* -ihinsa *(adv.)* raivon vallassa, vimmoissaan. | Olla, riehua r:issaan. Tulla r:ihinsa. **b.** voimakas, ylenmääräinen innostus, kiihko. | Suomalaisuuden r. Työn r. N:n on vallannut lukemisen r. Perheen naiset ovat saaneet siivouksen r:n. Suosionosoitusten r. oli valtava. **c.** *yhd.* Muoti-, murha-, siivous-, suomalaisuus-, tuhoamis-, uudistus-, äkkir. **2.** ed:een liittyen luonnonelementtien voimakkaista liiketiloista, riehunnasta. | Tuulen, myrskyn r. Ulapan, aaltojen r. Tulen r. Uhmata luonnon r:a. Sinä hallitset meren r:n; kun sen aallot kohoavat, sinä ne asetat VT. [Väinämöinen] lauloi tuulen tuppurihin, / ilman r:hon rakenti KAL. **II.** *a.* hurja, raju, vimmainen; väkivaltainen. | Olla r:na. Tulla r:ksi. Potilas on r. Huitoo kuin r. Juoksee r:na edestakaisin. Silmät r:ina tuijottaen. Jos otan sinun [raudan] tulesta, / ehkä kasvat kauheaksi, / kovin r:ksi rupeat KAL. — R. meri. R. myrsky.

2. **raivo**[1] *s.* = takaraivo. | Saada isku r:onsa. Tuntea kipua r:ssaan. — *Kansanr.* kallo. | Näki päitä pyöriviä, / r:ja ratisevia KAL.

raivo|**aste** *s. lääk.* vesikauhun toinen aste, jossa sairastunut muuttuu raivoksi. | Tauti kehittyy r:asteelle. **-hullu** vrt. seur. **1.** *a.* R. mielipuoli. Tulla r:ksi. Olla r:na. Olethan aivan r.! — R. [= vesikauhuinen] koira. **2.** *s.* R:t kytkettiin muinoin kaularautaan. **-hulluu**|**s** *s.* vars. maanis-depressiivisen mielitaudin kansanomainen nimitys; myös raivotaudista. | R:den puuska. R:den iskemä, tapaama. Sairastaa r:tta.

raivoil|**la**[29] *frekv.v.* (< raivota) vars. voimattomasta, tehottomasta raivoamisesta. | Turhaan siinä r:et, et sillä mitään voita!

raivois|**a**[13] *poss.a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* raivokas. **1.** raivon vallassa oleva, raivoa tunteva t. osoittava, raivoava. | R. ja väkivaltainen mies. R. mielisairas. Potilas alkoi tulla jälleen r:aksi. R. koira. R. mieli, tunne. Vesikauhun toinen, r. vaihe. R. uhkaus, sadattelu. Sättiä jkta r:asti. Löi nyrkkinsä r:asti pöytään. **2.**

erittäin kiihkeä t. innokas, kiihkoisa, fanaattinen. | R. ruotsinmielinen, oikeuden puolustaja. R:at suosionosoitukset. **3.** erittäin voimakas t. ankara, raju, hurja. | R. tappelu, ponnistelu. R. loppupinnistys. Työskennellä, ponnistella r:asti. — R. sadekuuro. R:ana riehuva meri, koski. Myrsky mylvii r:asti. Tuulen r:uus oli hirvittävä. — *Mus.* R:asti 'furioso'.

raivok|as[000] *poss.a.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* = ed.

raivo|kohtaus *s.* äkillinen, vars. mielisairaudesta johtuva raivon tila. | Ruumista vapisuttava, hillitön r. Hysteerinen r. Saada r. Joutua r:-kohtauksen valtaan. — Mikä r. sinulle nyt tuli? En pidä tuollaisista tarpeettomista r:-kohtauksista! **-mieli|nen** *a.* = raivohullu.

raivonpuuska *s.* raivokohtaus. | Saada r. Joutua r:n valtaan. Löi r:ssaan peilin säpäleiksi.

raivo|päinen *a.* -päisyys *omin.* raivoisa, vimmattu; yltiöpäinen, kiihkeä. | R. mielisairas. R. koira. Tulla r:päiseksi. Hyppii ihan r:päisenä. R. intoilija. — R. meri, aallokko. — *S:sesti.* Kaikenlaisten r:päisten kanssa tässä on joutunutkin tekemisiin. **-päissä(än)** *adv.* raivopäisenä. **-pä|jä** *a.* = raivopäinen. | R. mielisairas. R. koira. R. intoilija, aitosuomalainen. — R. meri. — *S:sesti.* Uudistusintoinen r. Tehtaiden sosialisoimista vaativat r:ät. Liehuu ylimpänä r:itten joukossa. **-sairaus** *s.* raivohulluus.

raivostu|a[1] *v.* **-s**[64] *teonn. harv.* tulla raivoon, joutua raivon valtaan, vimmastua, kiukustua, suuttua ankarasti. | R. jstak, jklle. -- Eeli r:u ihmiskurjuuteen KIANTO. R:i silmittömään kiihkoon. R:nut koira. Hevonen hyppii r:neena.

raivostut|taa[28] *kaus.v.* < ed. | R:in sinut aivan suotta. Asia r:ti kaikkia. Tapaus r:ti ihmiset suunniltaan. — *Yksipers.* Minua r:taa.

raivo|ta[38] *v.* **1.** elollisista olennoista. **a.** riehua raivon vallassa. | R:ava mies, mielisairas. R:ava koira. R. jstak asiasta. R. vihansa loppuun, itsensä uuvuksiin. Mitä hän nyt taas r:aa? R:aa kuin järjetön, kuin mielipuoli. Tukkaansa repien ja r:ten. — Olla r:avassa mielentilassa. Häpeä, katumus, viha, levottomuus r:aa povessa. Ajatukset r:avat kuumeisina. R:ava kiihko. — R:ava katse. Silmät palavat r:ten. **b.** intoilla, kiivailla, kiihkoilla, pitää melua, paasata. | R. vapaudenaatteen, työväen oikeuksien puolesta. R. poliittisista kiistakysymyksistä. R. sortoa, kerettiläisyyttä vastaan. R:avat isänmaalliset, ruotsinmieliset. Työmaakokouksissa r:avat kommunistit. R:ava kansallisuuskiihko. **2.** luonnonelementeistä, tuhoavista voimista kuten tulesta, sodasta, kulkutaudeista: riehua. | R:avat luonnonvoimat. Rajuilma, myrsky, tuuli r:aa. R:ava meri, aallokko. Koski r:aa kohisten uomassaan. Ukkonen kulkee r:ten seudun yli. — Sota r:aa maassa. Taistelu oli kulkenut r:ten paikkakunnan läpi. Tulipalo r:aa rakennuksessa. — Täyteen ahdetussa kaupungissa alkoi r. kauhea rutto. Sota-aikoina r:avat epidemiat. — Koivuissa r:avat sienitaudit. — R:ava sortovalta.

raivot|ar[54*] *s.*, vars. *mytol.* koston hengetär antiikin mytologiassa, fuuria. | Verenhimoinen r. Koston, mustasukkaisuuden r. Meren r:taret. R:arten ajama ihminen. -- Olavista tuntui kuin edessään seisoisi r. eikä ihminen LINN. — Senkin pieni r.!

raivo|tauti *s.*, vars. *eläinlääk.* = vesikauhu. **-tautinen** *a.* raivotautia sairastava, vesikauhuinen. | R. koira.

1. **raivotila** *s.* Mielisairaiden, vesikauhuisten, kaatumatautisten r:t. Joutua r:an. Riehua r:ssa.

2. **raivotila** *s. lääk.* Lapsi syntyy tavallisesti r:ssa 'takaraivo edellä'.

1. **raj|a**[10] *s.* **A.** *konkr.* **I.** linja, joka jakaa maat. vesialueita. **1.** maastoon t. karttaan merkitty linja, joka erottaa kaksi aluetta toisistaan. | Hallinnollinen, valtiollinen, kirkollinen r. Luonnollinen r. 'hallinnollinen raja, joka samalla kulkee ympäristöstä selvästi erottuvia maastonmuodostumia pitkin'. Valtakunnan, läänin, pitäjän, hiippakunnan, kihlakunnan, maatilan, tontin r. Suomen ja Ruotsin välinen r. Norjan vastainen r. Norjan, Ruotsin, Venäjän r:alla, us. 'Suomen ja N:n, R:n, V:n rajalla'. Pähkinäsaaren (rauhan) r. R. kulkee suota myöten. Järvi tai joki r:ana. Käydä r:aa 'merkitä raja maastoon'. Avata, merkitä, pyykittää, paaluttaa r. Siirtää, muuttaa, oikaista r:aa. Mennä, matkustaa, paeta, loikata r:an yli, poikki, taakse, toiselle puolen. Passien tarkastus r:alla. R. suljetaan 'kielletään liikenne rajan yli'. Vartioida, suojella, puolustaa r:aa. Vihollinen ylittää r:an. — R:an pinnassa (vars. kans.) 'valtakunnan rajan välittömässä läheisyydessä'. — R:an [= rajaseudun] asukkaat, kansa. Karjalan kansa on tullut tuntemaan r:an kirot. — *Mon.* rajoina olevien linjojen muodostamasta piiristä t. kehästä, joka sulkee sisäänsä jnk alueen; myös tästä alueesta. | Liikkua kotimaan r:oissa. Lisääntynyt väestö ei mahdu enää oman maan r:oihin. Laajentaa r:ojaan. [Valtion] r:at olivat laajimmillaan. Suomen r:at ulottuivat ennen sotia Pohjanlahdesta Laatokkaan. — *(jnk) raj|oilla,* -oilta, -oille. Asuu nykyisin jossakin Mikkelin r:oilla 'Mikkelin lähellä, Mikkelissä päin'. Hänen on nähty liikuskelevan usein näillä r:oilla 'seuduilla'. — *Erik.* kaukaisesta (karusta) äärialueesta, periferiasta. | Lapin raukoilla r:oilla. Joutui maanpakoon Siperian r:oille. Tuli pääkaupunkiin kaukaa Suomussalmen r:oilta 'perukoilta'. — *Yhd.* ilma-, joki-, luonnon-, maa-, meri-, vesir.; itä-, länsir.; alue-, jako-, väli-, ympärysr.; kylän-, maakunnan-, pitäjän-, valtakunnanr. **2.** *urh.* eril. peleissä ja kenttäurheilulajeissa kenttään merkityistä peli- ja suoritusalueiden ääriviivoista. | Pelikentän r:at. Pallo lentää r:an yli. — *Yhd.* etu-, heitto-, hyppy-, koti-, lähtö-, maali-, poikki-, ponnistus-, pääty-, rangaistus-, sivu-, taka-, työntö-, ulko-, vaihto-, yleisör. **3.** yl. maastossa kulkevaksi ajateltu eril. seikkojen ja eroavuuksien perusteella määräytyvä kahden vyöhykkeen välinen linja t. jnk vyöhykkeen reuna. | Maantieteelliset, ilmastolliset, rodulliset, kielelliset, kaupalliset r:at. Suomen järvialueen r:at. Jnk eläimen leviämisalueen r:at. Troopillisen kasvillisuuden pohjoinen r. Lauhkean vyöhyk-

keen, mannerilmaston, pasaatituulen r:at. Kansallisuuksien r. yhtyy usein valtiolliseen rajaan. Eri kielien ja murteiden r:at muuttuvat. Palatalisoitumisilmiön r:at murrealueillamme. Kristinuskon r:ojen laajeneminen. Pataljoonan hyökkäyskaistan vasen r. — *Yhd.* asutus-, ilmasto-, kansallisuus-, kasvillisuus-, kieli-, korkeus-, kulttuuri-, levinneisyys-, murre-, pensas-, puu-, rotu-, viljelys-, vyöhyker.

II. yl. viiva, linja t. pinta, taso yhtymäkohtana kahden toisistaan eroavan kokonaisuuden välillä, ääriviiva, reuna, syrjä. | Hiusten r. otsassa. Hevonen, jolla on kavion r:assa, vuohisessa valkeita karvoja. Kitalaen ja hammasvallin välinen r. Puun poikkileikkauksessa näkyy vuosirenkaiden r:oja. Vanhan linnoituksen vallien r:at näkyvät vielä selvästi maassa. Verkot lasketaan kaislikon r:aan. Valon ja varjon r. Näköpiirin r:alla. Seisoa rannalla veden r:assa. — Routakerroksen r. on 4 m:n syvyydessä maanpinnasta. Pilvikerroksen ylin r. Veden r:assa lentelevät sudenkorennot. Päästäisen käytävät maan r:assa. Katon r:assa riippuu leipävarras. Pääskynen laskeutuu metsän r:alle 'lähelle puunlatvojen tasoa'. — *Yhd.* katon-, lattian-, maan-, metsän-, tukan-, vedenr.; maa-, vesir.

III. jnk linjan, janan tms. äärikohta, alku-, lähtö-, pääte-, loppupiste. | Janan molemmat r:at. Lämpömittarin elohopeapatsaan ylin ja alin r. Maratonradan [pääte]r:assa oleva paalu, jonka juoksijat kiertävät.

B. *abstr.* ja *kuv.* **I.** jk joka erottaa eril. abstraktioita toisistaan t. jakaa jtak osiin, siirtymä-, liittymäkohta. **1.** yhteisöjen jakajana. | Sosiaaliset, yhteiskunnalliset r:at. R:at eri säätyjen välillä. — *Yhd.* luokka-, puolue-, rotu-, sääty-, yhteiskuntar. **2.** mitattavien suureiden tms. jakajana. | Rahankeräyksessä saavutettu viiden miljoonan markan r. Sivuuttaa iässä viidenkymmenen vuoden r. Normaalipainoinen kirje ei saa ylittää 20 g:n r:aa. — Kalenterivuoden r. sattuu keskelle puutavaran hankintakautta. Astua vanhuuden r:an yli 'tulla vanhaksi'. Paini- ja nyrkkeilysarjojen r:at. Tavun, sanan, lausejakson r. Pimeän r. Vihreä on lämpimien ja kylmien värien r:alla. — *Yhd.* aika-, alaikäisyys-, ikä-, lajittelu-, luokittelu-, lämpö-, mitta-, paine-, paino-, suuruus-, vaihtelu-, vuosir. **3.** Tieteen ja taiteen, tiedon ja uskon, mielikuvituksen ja todellisuuden r. Eri tieteiden väliset r:at. Teologian r:oja sivuava tutkimus. — Ironian, traagillisuuden r. Farssin r:oja hipova huvinäytelmä. — Käydä r:aa jssak asiassa. Tehtävien väliset r:at. — Elämän ja kuoleman r. Astua r:an yli, us. 'kuolla'.

II. uloin, viimeinen osa jstak, kriitillinen piste, kynnys, äärikohta: maksimi, jota ei voi ylittää, t. minimi, jota ei voi alittaa. | Esineen kimmoisuuden r. Ilman kosteus ei voi kohota tietyn r:an yläpuolelle. Kiväärin kantomatkan r. Aistittavuuden, näkyvyyden, kuuluvuuden r. Taloudellisen kestokyvyn r. Välttävyyden, hyväksyttävyyden r. Inhimillisen älyn, ymmärryksen, käsityskyvyn, mielikuvituksen, kärsivällisyyden, suorituskyvyn r. Herra on pannut ihmisen eteen määrän eli r:an AK. — *Yhd.* enimmäis-, epävarmuus-, hylkäämis-, itämis-, kannattavuus-, kestävyys-, kiinteys-, kimmoisuus-, kuuluvuus-, kyllästymis-, lujuus-, maksimi-, minimi-, murtumis-, nopeus-, tarkkuus-, toimeentulo-, ulottuvuus-, uupumis-, varmuus-, venymis-, vesipitoisuus-, vähimmäis-, väkevyys-, väsymisr.

III. ed:iin liittyen. **1.** Pitää r:ansa [= määränsä] jssak asiassa (juomisessa, syömisessä, huvittelussa, kehuskelussa). Tietää mahdollisuuksiensa r:at. Kaikella on r:ansa. R:ansa tyranniudellakin. Yli r:ojen [= mahdottomuuksiin] menevät vaatimukset. Ei saa mennä yli sopivaisuuden r:ojen. On kärsinyt pilkkaa yli r:ansa 'enemmän kuin voi kestää'. Jkn riemulla, tuskalla ei ole r:aa. Pääskysen loistavalla lentokyvyllä ei tunnu olevan r:oja. **2.** ulkopaikallissijoissa. | Ääni on kuuluvuuden r:oilla, r:alla 'juuri ja juuri kuuluva'. Ajatukset häilyvät tajunnan r:oilla. Ponnistaa voimansa r:oilleen '(melkein) äärimmilleen'. Polemiikki on mennyt sopivaisuuden r:oille. — Unen ja heräämisen r:oilla. — Olla hysterian, nääntymisen, epätoivon, pyörtymisen, kuoleman r:oilla, r:alla 'melkein hysteerinen [jne.]'. Rappion r:oille ränstynyt rakennus. **3.** *mon.* sisäpaikallissijoissa ilmaisemassa joidenkin määrien t. alueiden piirissä olemista t. liikkumista. | Hinta liikkuu 100—200 mk:n r:oissa. Moottorin kierrosnopeutta voidaan muuttaa tietyissä r:oissa. Sinkki liukenee lyijyyn ainoastaan ahtaissa r:oissa. Koulukurssi oli saatava mahtumaan vuoden r:oihin. Tummien värisävyjen r:oissa liikkuva taidemaalari. Pysyä jnk tieteen r:oissa. Neuvottelukunta teki päätöksen saamiensa valtuuksien r:oissa. Pysyä lain, järjestyksen, ammattinsa, kohtuullisuuden, sopivaisuuden, mahdollisuuksien r:oissa. Poiketa jnk sopimuksen r:oista. Oikeihin r:oihin supistettu arvosteluhalu. — *Erik.* jnk kurissa t. järjestyksessä, "aisoissa" pitämisestä. | Ei millään tahdo pysyä r:oissaan. Suuria summia käytetään tuhohyönteisten r:oissa pitämiseksi. Laki pysyttää rikollisuuden r:oissaan.

2. raja[10] *s.* **1.** vanhasta, huonokuntoisesta esineestä, erik. jalkineesta. | Kelkan, ahkion, palkeen r. — R:oiksi kuluneet kengät. Kuka tuollaisissa r:oissa kehtaa juhlaan lähteä! — *Yhd.* kenkä-, pieksu-, saapasr. **2.** *harv.* ihmisestä: rähjä, rahjus, riepu. | Vanha leininen ämmän r. Mikko-r.

raja-aika *s.* Kivi- ja pronssikauden r:aikaan kuuluva muinaislöytö. Jnk eläimen rauhoituskauden r. **-aita** *s.* Kahden maatilan välinen r. — *Kuv.* Kansainväliset, yhteiskunnalliset, rodulliset, ammatilliset, uskonnolliset r:dat. Mielikuvituksen ja toden r. Sovinnaisuuden r:dat. Lain, olosuhteiden asettamat r:dat. **-ala** *s.* vrt. raja-alue. | Kemian ja fysiikan r:t. Psykofysiikka tutkii sielunelämän ja ruumiintoimintojen r:a. **-aliupseeri** *s.* rajavartiolaitoksen aliupseeri. **-alue** *s.* rajan lähellä oleva alue, rajaseutu; välialue. | Suomen itäiset r:et. R:el-

la liikkumiseen vaadittu lupatodistus. — Kahden metsänhoitopiirin välinen r. Männyn ja kuusen r. Korkean ja matalan r. liikkuu Etelä-Suomen yli. — Tiedon ja uskon r.

rajaantu|a[1*] *v. kans. (rinn.* rajautua) vars. jalkineista: käydä vanhaksi, kuluneeksi, rikkonaiseksi, rähjääntyä; tav. akt. II partis. | R:nut kenkä, saapas. — Työstä r:neet kädet.

raja-|arvo *s.* **1.** *mat.* suure, jota toinen, muuttuva suure lähenee rajattomasti, kun muuttuvan suureen argumentti lähestyy tiettyä lukua. | Jnk suureen r. Nolla r:arvona. R:arvon käsitteeseen perustuu differentiaali- ja integraalilasku. **2.** Osakkeen noteeraukset liikkuivat 500 ja 300 mk:n r:arvojen välissä. **-asema** *s.* Juna ylittää valtakunnanrajan Vainikkalan r:lla. **-asen|to** *s.* ääriasento. | Liikkeessä olevan heilurin r:not. **-asukas** *s.* rajaseudun asukas. **-aukko** *s.* metsään hakattu rajalinja.

rajah[7] *s.* = radža.

rajahaltija *s. myt.* = rajanhaltija.

rajah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* raikua, kaikua, kajahdella. | Raitti r:telee laulusta.

raja|heimo *s.* Luoteis-Intian villit r:heimot. **-heitto** *s. urh.* vars. jalkapallossa sivurajan yli menneen pallon palauttaminen kentälle heittämällä. **-hiisi** *s. myt.* = rajanhaltija. **-hin|ta** *s.* suurin hinta, minkä jtak säännösteltyä tavaraa myytäessä saa ottaa; laajemmin yl. jnk tavaran alin t. ylin hinta, limiittihinta. | Kansanhuoltoministeriön määräämät elintarvikkeiden r:nat. Noudattaa r:toja. Myydä jtak alle r:nan. **-hyökkääjä** *s. urh.* = laitahyökkääjä. **-hyöty** *s. tal.* hyödykemäärän sen osan arvo, joka vielä tarvitaan vähimmän tärkeän tarpeen tyydyttämiseen. **-hyötyteoria** *s.*

1. rajai|nen[63] **1.** *a.* **a.** gen:n ohella: rajalla oleva. | Eteläpohjalaismurteiden r:set savolaismurteet. Kivi- ja pronssikauden r. aika. 1:sen ja 2:sen tavun r. astevaihtelu. **b.** *poss.* Ahdas-, hämärä-, jyrkkä-, loiva-, musta-, selvä-, tarkkar. **2.** *s. mon.* = rajaisvilja. — Pitää t. tehdä r:sia 'kohdella eri ihmisiä eriarvoisina, eri tavoin'.

2. rajai|nen[63] *a. kans. harv.* jalkineista: rajaksi kulunut. | Saanut saappahat pitääpi, saamaton r:set kengät SL.

rajaisvilja *s. maat.* laadultaan huono, tav. eläinten ruokintaan käytetty vilja, joka jyviä lajiteltaessa jää jyvien ja ruumenien välille.

raja|joki *s.* rajana oleva joki. | Tornionjoki Suomen ja Ruotsin välisenä r:jokena. **-joukot** *s. mon. sot.* rauhan aikana rajan läheisyydessä majailevat, rajan varmistuksesta vastaavat joukot. **-jääkäri** *s. sot.* rajavartiostoon kuuluva sotilas, erik. sotamies. **-kahakka** *s.* rajajoukkojen välillä rauhan aikana tapahtunut kahakka. **-karjalai|nen** *a.* ja *s.* R:set 'Suomen ja Venäjän rajan välittömässä läheisyydessä (vars. Suomen alueella) asuvat karjalaiset'. — R. kylä. **-kartta** *s. maanm.* kartta, joka osoittaa jnk alueen (esim. maatilan) rajat. **-katkaisin** *s. tekn.* vars. hisseissä: automaattikatkaisin, joka estää hissikoria pääsemästä ylä- ja alaraja-asentonsa ohi. **-kauppa** *s. tal.* kahden valtakunnan rajalla tapahtuva kaupanteko, jossa saadaan tullihelpotuksia ja erilaisia vapautuksia. **-kaupunki** *s.* **-kausi** *s.* 1700- ja 1800-luvun r. Kahden tyylisuunnan välinen r.

rajaken|kä *kans.* **1.** *s.* rikkinäinen, huono kenkä. | Ylpeys pakkaa ruumiiseen kuin pakkanen r:kään SL. **2.** *a.* huonokenkäinen. — *S:sesti.* -- en minä sinä ikänä, / -- / r:gälle rakastu KANT.

raja|kerros *s.* Kylmän ja lämpimän vesimassan r. järvessä. Suoturpeen alin r. **-kirja** *s. hist.* rajankäynnistä tehty pöytäkirja. **-kiv|i** *s.* **1.** vars. *hist.* rajalinjalle sattunut ympäristöstä jllak erikoisella tavalla erottunut kivi, johon hakattiin merkkejä. | Stolbovan rauhan r. R:een piirretty risti. **2.** yl. rajapyykkinä oleva kivi.

rajakkain *adv.* kahdesta alueesta tms., joilla on yhteinen raja: rajatusten, rajatuksin, vierekkäin. | R. olevat tilukset, pellot, kylät. R. asuvat kieliyhteisöt.

rajakkai|nen[63] *a.* rajakkain olevista. | R:set tilat.

raja|kohta *s.* Pähkinäsaaren rauhankirjassa esiintyvä r. — Permantojen ja seinien r:kohdat. Luun ja ruston r. Vuodenaikojen r. **-komendantti** *s. sot.* rajavartioston päällikkö. **-komissio** *s.* kahden naapurivaltakunnan yhteistä rajaa tutkimaan asetettu komissio, jossa on molempien valtuutettuja. | Suomalais-norjalainen r. **-kreivi** *s.* alk. Keski-Euroopassa rajamaakunnan sotapäällikkö ja hallitusmies; sitten yhtenä aatelis- ja ruhtinaanarvona; *syn.* markkreivi. | R:t hallitsivat rajamaakuntia laajoin sotilaallisin valtuuksin. Badenin r. **-kreivikunta** *s.* rajakreivin hallitsema rajamaakunta, markkreivikunta, markki. **-kreivitär** *s.* rajakreivin puoliso. **-kulm|a** *s.* **1.** Kokonaisheijastuksen r. (fys.) 'suurin tulokulma, jolla valonsäde pääsee aineesta tätä optisesti ohuempaan naapuriaineeseen'. Näkemisen r. (fysiol.) 'pienin näkökulma, jossa kaksi pistettä näkyy erillisinä'. **2.** kaukainen raja-alue. | Aina pitäjän r:ilta saakka. **-kuormitus** *s. tekn.* suurin jnk kestämä, sallittu tms. kuormitus, kriitillinen kuormitus. **-kustannus** *s. tal.* tuotannon tuloksen yhden yksikön lisäyksen aiheuttama kokonaiskustannusten lisäys. **-kyl|ä** *s.* rajan lähellä oleva kylä. | Ilomantsin kaukaisessa r:ässä Liusvaarassa. Manssila, r. Salmissa. Suomenpuoleisissa r:issä. **-käyrä** *s. mat.* käyrä, joka on alueen rajana.

rajalai|nen[63] *s.* **1.** *myt.* = rajanhaltija. **2.** rajaseudun asukas. | Rauhankin vallitessa saattoivat r:set lähteä vainoretkille.

raja|liikenne *s.* Saksan—Puolan r. Pyreneitten r. R:liikenteen helpottaminen. **-linja** *s.* maastoon merkitty valtakunnan, tilan tms. raja. | Avoimeksi hakattu r. R. aukeni hänen edessään. Hienoa leppää ja jykevää mäntyä kaatui rytisten r:lta. **-linna** *s.* valtakunnan rajan turvaamiseksi rakennettu linna. **-linnoitus** *s.* valtakunnan rajan lähellä oleva linnoitus.

rajalli|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* Valtiolle on ominaista r. alue. R. viiva. Kestämiseltään r:sena esitetty tekeminen. — *Erik.* (suhteellisen) vähäinen, suppea. | R:set mahdollisuudet. Sikäli kuin r:set voimani sallivat. -- muuten toistat yksinomaan pientä, r:sta itseäsi WALTARI.

raja|loikkari *s. ark.* salaa valtakunnan rajan yli siirtynyt henkilö. | R:loikkareita on tullut yli Salmin kohdalla. **-lu|ku** *s.* Sopimuksessa määrättiin tavaramäärän r:vut 'luvut, joiden välillä määrä saa vaihdella'. **-lyönti** *s. urh.* jäähdypallopelissä lyönti, joka suoritetaan siltä kohdalta, mistä pallo on mennyt rajan yli. **-ma|a** *s.* rajalla oleva maa, rajaseutu. | Roomalaiset alkoivat ottaa germaaneja sotapalvelukseen r:ihin. Bobrikov yritti tehdä Suomen autonomisesta suuriruhtinaanmaasta venäläisen r:an. R:illa saadaan ensiksi tuntea ruton kauhut. Suomi on kahden toisilleen vieraan kulttuuripiirin r. — *rajama|illa,* -ilta, -ille (us. kuv.) Satakunnan ja Hämeen r:ilta. Keskiajan ja uuden ajan r:illa. Sadun ja todellisuuden r:illa. Unen ja valveillaolon r:illa. Sahateollisuus on joutunut kannattamattomuuden r:ille. **-maakunt|a** *s.* Valtakunnan r:iin asetettiin kenraalikuvernöörejä. **-merk|ki** *s.* maa-alueiden välistä rajaa osoittava merkki. | Jos naapurien välillä syntyy riita rajapyykeistä tai muista r:eistä - -. Vuokraaja on velvollinen pitämään vuokratilan rajat avoimina ja r:it kunnossa. — *Kuv.* Aikakausien r:keinä ovat käänteentekevät maailmantapaukset. **-metsä** *s.* Itäiset r:mme. **-mies** *s.* **1.** *urh.* rajatuomari. **2.** rajajääkäri. **3.** *myt.* rajanhaltija. **-mitta** *s.* Arvopuiden r:na oli 15 senttiä rinnan korkeudelta. **-mur|re** *s.* Viron r:teissa esiintyy eräitä suomalaisuuksia. **-muuri** *s.* Hautausmaan r. — *Kuv.* Hämäläiset olivat r:na Ruotsin ja Novgorodin välillä. **-määrä** *s.* Vientitavaroille asetettiin r:t. **-naapuri** *s.* naapuri, jonka kanssa toisella on yhteinen raja. | R:t sopikoot keskenään yhteisen aidan kunnossapidosta. Muinaisruno, jossa kerrotaan kahden r:n, Kalevan ja Untamon, välisestä riidasta. — Suomi Neuvostoliiton r:na. **-naapuristo** *s.* välitön, lähin naapuristo. | Ihan r:ssa. **-naapurukset** *s. mon.* rajakkaiset naapurukset. | Mäkelä ja Anttila ovat r. **-naapuruus** *s.* välitön naapuruus. | Ruotsin ja Norjan r.

rajan|haltija *s.* mytologinen olento, joka huutaa vääryydellä siirretyllä rajalla, rajalainen, rajahiisi, -mies, -piru, -äijä. **-järjestely** *s.* Italia sai lisäalueen Englannin kanssa suoritetun r:n johdosta. **-katselmu|s** *s. lak.* R:ksen pitää tai määrää rajariidan ratkaisemiseksi pidettäväksi kihlakunnanoikeus. **-käynti** *s.* maa-alueiden välisen rajan määrittäminen ja merkitseminen maastoon. | Pähkinäsaaren rauhanteon jälkeen toimitettu r. — *Kuv.* R:ä nykyisen kirjallisuutemme suunnista. Lessingin r. runoja kuvataiteen välillä. **-loukkau|s** *s.* vieraan valtakunnan toimesta suoritettu luvaton rajanylitys. | Huolimatta kärsimistään r:ksista Ranska pysyy edelleen puolueettomana. **-oikaisu** *s.*, vars. *maanm.*

rajanopeus *s. fys.* nopeus, jota ei käy ylittäminen t. jonka ylittäminen saa aikaan uuden ilmiön. | Valon nopeus on mekaanisten liikkeiden r.

rajan|pinta *s.*, vars. *kans.* valtakunnan rajan välittömästä läheisyydestä. | Lähestyä r:pintaa. Hän on ikänsä elänyt r:pinnassa. R:pinnassa oleva kylä. **-takai|nen** *a.* R:set karjalaiset. R. naapuri, kylä. — *Kuv.* R. [= kuolemanjälkeinen, -takainen] elämä. — *S:sesti.* Kahakoita r:sten kanssa. Pojan äiti oli r:sia. **-tarkistus** *s.* Täyssinän rauhanteon johdosta pidetty r. **-ylity|s** *s.* vars. luvattomasta rajan ylittämisestä. | Venäläisten lentokoneiden suorittamia r:ksiä koskevat tutkimukset.

raja|paalu *s.* rajamerkkinä oleva paalu. | Naapurusten omistusmerkit r:paaluissa. Turun rauhassa r:paalut siirrettiin Kymijoelle. — *Kuv.* Myynnissä sivuutettiin miljardin markan r. **-paik|ka** *s.* De la Gardie asetettiin Narvan, tärkeän r:an, käskynhaltijaksi. Ihon ja limakalvon r. **-pallo** *s. urh.* **1.** verkkopallossa: rajalle pudonnut pallo. **2.** pallopeli, jossa kaksi puoluetta koettaa suurta palloa heittäen ja siitä koppia ottaen saada toisensa perääntymään määrärajaan saakka; myös siinä käytetty pallo. **-pallosilla** *s. vaill.* Olla r. 'pelata rajapalloa'. **-patsas** *s.* Kolmen valtakunnan r. — *Kuv.* Dante on kuin jättiläismäinen r. keskiajan ja uuden ajan välillä. **-piiri** *s.* Kartanon r:n sisällä. Kaupungin r:ssä 'alueella'. **-piir|re** *s.* Rantapenkereen poikkileikkauksen r:teet. Mannerten, merien, järvien r:teet. **-pin|ta** *s.* Kaiku on kahden aineen r:nasta heijastunut ääni. Nesteen r. **-piru** *s. myt.* = rajanhaltija. **-piste** *s.* R:eseen pystytetään tukeva pyykki. — *Mat.* janan, käyrän t. välin alku- ja loppupisteestä. | Suljettuun väliin lasketaan kuuluviksi myös r:et. **-pitäjä** *s.* rajalla oleva pitäjä; naapuripitäjä. | Maamme itäiset r:t. Polvijärven r:ssä Liperissä. **-poliisi** *s.* Belgian r. on pidättänyt joukon muukalaisia. **-puomi** *s.* R:n tällä puolen. **-puu** *s.*, tav. *metsät.* koealan t. arvioimislinjan rajalle sattuva puu. **-pylväs** *s.* rajamerkkinä oleva pylväs. — *Kuv.* Lapsuuden ja nuoruuden r. **-pyyk|ki** *s.* Kolmen valtakunnan r. Naapurusten välillä syntyi riita r:eistä. — *Kuv.* Nämä tapahtumat ovat kuin r:kejä eri ajanjaksojen välillä. Kantin siveysopilliset teokset ovat r:kejä aatteiden kehityksessä. **-rauha** *s.* kahden valtakunnan rajalla vallitseva rauhantila, jota kahakat eivät häiritse. **-rii|ta** *s.* kahden valtion, talon tms. riita rajan paikasta t. suunnasta. | Kreikan ja Turkin väliset r:dat ovat kärjistyneet. Isäntä oli käynyt käräjissä todistamassa naapurien välisissä r:doissa. **-riitaisuu|s** *s.* R:ksien ratkaisemista varten asetettiin erityisiä maanjako-oikeuksia. **-selkkaus** *s.* kahden valtakunnan rajalla tapahtuva kahakka t. häiriö, rajavälikohtaus. | Italia ja Abessinia ovat sopineet r:ten selvittämisestä välittömien neuvottelujen avulla. Japani esittää syytöksiä Kiinaa vastaan r:ten johdosta.

rajaseutu *s.* valtakunnan rajan lähellä oleva seutu; yl. kahden alueen rajan seutu. | R:jen vapaan valistustyön ohjaus. Venäläistämisperiaatteita sovitettiin Venäjän r:ihin. Sortavalan seminaarin asema itäisen rajaseudun oppilaitoksena. Kuopion läänin rajaseuduilta. — Maamme sijaitsee maapallon viljellyn alueen rajaseuduilla. **-lainen** *s.* rajaseudun asukas. **-lisä** *s.* rajaseudun virkamiehen palkanlisä. **-passi** *s.* todistus, joka vaaditaan valta-

kunnan rajojen läheisyydessä liikkuvalta. **-toiminta** *s.* Maataloudellinen r. (per. 1923) huolehtii maanviljelysseurojen ja erikoisyhdistysten kanssa maatalouden kehittämisestä rajaseuduilla.

raja|sopimus *s.* valtiosopimus, jolla kahden valtion välinen raja tarkoin määrätään. **-sota** *s.* valtakuntien rajalla käydyistä (pikku)sodista.

rajasuutari *s.* vars. entisistä oloista: suutari, joka ei valmista uusia kenkiä, vaan ainoastaan paikkaa vanhoja.

rajasävel *s. mus.* sävelmän melodisen ulottuvuusalan korkein t. matalin säveltaso.

raja|ta[35] *v. valok.* rajoittaa kuva t. kuva-ala jättämällä epäolennaiset reunaosat pois.

raja|taistelu *s.* Ruotsin ja Tanskan väliset r:-taistelut. **-tapau|s** *s.* Tarkkaa eroa pienteollisuuden ja käsityön välillä ei voida tehdä, r:ksia on siksi paljon. Useat [hermolääkärin potilaat] olivat r:ksia, enemmän tai vähemmän teoistansa vastuullisia *HOLLO. On suuressa määrin harkinnan varassa, mihin kategoriaan kukin r. elämän moninaisuudessa on luettava. **-tarkastaja** *s.* vrt. seur. **-tarkastus** *s.* rajalla suoritettu tulli- tms. tarkastus. **-tiede** *s.* tav. gen:n ohella: tiede, jolla on kosketuskohtia toiseen. | Historian raja- ja aputieteet. **-tieno|o** *s.*, tav. *mon.* Maamme itäisillä r:illa. Espanjan ja Ranskan r:illa. Pehmeän ja kovan kitalaen r:ot. **-tila** *s.* **1.** maatila toiseen rajoittuvana. **2.** Sairauden ja terveyden välinen r.

rajat|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* jolla ei ole rajaa t. rajoja, loputon, ääretön, suunnaton, määrätön, mittaamaton. | R. [= äärettömiin jatkuva, päättymätön, ääretön] viiva, suora. — R:tomalta näyttävä suo. R. korpi, ulappa. R:tomat, rannattomat erämaat. Avaruuden r:tomuus. Runoilijan mielikuvituksen lento on r. — R. [= rajoittamaton] yksinvalta. R. [= rajatonta valtaa käyttävä] yksinvaltias. R. lisämaksuvelvollisuus. R:tomat valtuudet. — R:tomat rikkaudet. Maapallon polttoöljyvarat eivät ole r:tomat. R:tomissa määrin. Kuumaa vettä ei ole r:tomasti käytettävissä. Työtä riittää r:tomasti, r:tomiin. Varastot eivät riitä r:tomiin. R:tomien mahdollisuuksien maa. Esine, jolla on r:tomiin käyttömahdollisuuksia. R. on Jumalan armo. R. riemu, luottamus, rakkaus, ihailu, suru, väsymys. Rakastaa, ihailla, uskoa, vihata r:-tomasti. Elämä on r:toman rikas.

rajatuksin *adv.* = rajakkain.

raja|tulkki *s. tekn.* kaksipäinen tulkki, jonka toinen pää on hieman isompi ja toinen hieman pienempi kuin mitattavan esineen nimellismitta. | Valmisteen mitan tulee olla r:tulkin säätämien rajojen sisällä. **-tulli** *s.* rajalla kannettu tulli. **-tulo** *s. tal.* = rajatuotto. **-tunturi** *s.* Ruotsin ja Norjan r:t. **-tuomari** *s. urh.* eräissä pallopeleissä erotuomarin apulainen, joka ilmoittaa pallon menosta (sivu)rajan yli, rajamies, linjatuomari, -mies. **-tuottaja** *s. tal.* tuottaja, jonka kustannukset myyntiyksikköä kohti ovat tietyn markkinahinnan vallitessa suhteellisesti suurimmat, mutta jonka tuotantoa kuitenkin tarvitaan markkinoilla ilmenevän kysynnän tyydyttämiseksi. **-tuotto** *s. tal.* uuden yksikön myynnistä aiheutuva kokonaistulon lisäys, josta on vähennetty lisääntyneestä tarjonnasta mahdollisesti aiheutuva aikaisempaan myyntiin sisältyneiden yksiköiden hinnanalennuksen arvo, rajatulo.

rajatusten *adv.* = rajakkain. | Pohjoisessa ovat virolainen ja liiviläinen asutus olleet r. R. olevat kalavedet.

rajau|s[64] *s.* **1.** *valok.* rajaaminen. | Valokuvan r. **2.** vars. *kans.* raja(kohta). | Seinän ja lattian r:ksessa.

1. **rajautu|a**[44] *v.* rajoittua. | Karjala-aunuksen suomeen r:vat länsimurteet.

2. **rajautua**[44] *v.* = rajaantua.

raja|vaihe *s.* Siluuri- ja devonikauden r:vaiheilla. **-vartija** *s.* rajavartiolaitokseen kuuluvien henkilöiden yleisnimitys. | Suomalaiset r:t pidättivät karkulaisen.

rajavartio|asia *s.* Sisäministeriön r:asiain osasto. **-laitos** *s.* sisäministeriön alainen sotilaallisesti järjestetty laitos, jonka tehtävänä on rajan vartioiminen ja luvattoman tavarankuljetuksen sekä rajanylittämisen estäminen. **-sotilas** *s.*

raja|vartiosto *s.* rajavartiolaitoksen osasto. | Kainuun r:vartioston komentaja. **-vesistö** *s.* Suomen ja Venäjän r:t. R:jen uitto-olot on järjestettävä. **-viitta** *s. maanm.* maanmittaustoimituksessa rajalinjalle asetettu pysyvä merkki. **-viiv|a** *s.* Piirretään kuvioiden r:at. Heitto suoritetaan r:an takaa. Talo on parinsadan metrin päässä Ruotsin r:alta. Poikkileikkauksessa on eri solujen välistä r:aa vaikea havaita. Hänen hienostelunhalunsa on ylittänyt kohtuullisuuden r:an. R:at runouden eri lajien välillä eivät aina ole selvät. **-viranomainen** *s.* valtakunnan rajalla järjestystä t. liikennettä valvova viranomainen. **-virta** *s.* **1.** Rein, vanha r. **2.** *sähk.* suurin virranvoimakkuus, minkä sulake jatkuvasti kestää. **-viskaali** *s.* aikaisemmin: rajalla olevan tullivartion päällikkö. **-vuor|i** *s.* Siperian ja Kiinan korkeat r:et. **-vuo|si** *s.* Vuosi 1835 on myöhemmän herännäisyyden historiassa merkitty r:deksi. Euroopan kansojen keskuudessa pidetään asevelvollisuuden r:sina 20—21 ja 45 vuotta. **-vyöhyk|e** *s.* Itä-Eurooppa on ilmastoltaan Aasian ja Euroopan r. Siviilihenkilöiden oleskelua r:keellä rajoitetaan. **-välikohtaus** *s.* rajaselkkaus. **-väylä** *s.* us. Tornion- ja Muonionjoesta. | Kahta puolta r:ä. R:n varrella. **-vääpeli** *s.* rajavartiolaitoksen vääpeli. **-ympyrä** *s. mat.* ympyrän muotoinen rajakäyrä. **-äijä** *s. myt.* = rajanhaltija.

rajoit|ella[28]* *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < rajoittaa.

rajoitin[50]* *väl.*, vars. *tekn.* Hissin nopeuden r. — *Yhd.* korkeus-, sivur.

rajoit|taa[2]* *v.* **1.** olla jnk rajana. | Norjaa r:taa lännessä meri, idässä Ruotsi, Suomi ja Neuvostoliitto. Rintaonteloa r:tavat kylkiluut. **2.** asettaa jllek rajat; *erik.* supistaa jk jhk määrään, estää olemasta jtak astetta suurempi, kasvamasta määrärajan yli. | Näköalaa r:ti lännessä korkea mäki. Avioliitto ei r:a puolison oikeutta tehdä sopimuksia. Uudessa hallitusmuodossa r:ettiin hallitsijan valtaa. Maaperän

kivisyys r:taa maanviljelyksen mahdollisuuksia. Tulen valta saatiin r:etuksi. Puheenvuorojen pituus r:etaan viiteen minuuttiin. Pohjanmaan talonpoikien purjehdusoikeus oli r:ettu maakunnan kaupunkeihin. Saksan hallitus otaksui, että ristiriita voitaisiin r. Itävalta-Unkarin ja Serbian väliseksi. — *rajoit|ettu* (a.) -etusti (adv.) us. par. toisin. | Osuuskunnan r:ettu [= rajallinen] lisämaksuvelvollisuus. Parlamentin oikeudet olivat r:etut 'eivät olleet rajattomat'. Viljaa on r:ettu [→ rajallinen, pienehkö] määrä. Ihmisen tietopiiri on r:ettu [→ tietopiirillä on rajansa]. Jalkineita oli saatavissa vain r:etusti [→ riittämättömästi, niukasti].

rajoittaja[16] *tek.* Diktatuuri vapauden r:na.

rajoittamat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* **1.** Tarkalleen r. maa-alue. — Määrältään, tilavuudeltaan, oikeuksiltaan r. R. lukumäärä. Opiskeluaika r. R. vauhti, ajonopeus. R. valta, ylipäällikkyys. R:tomat oikeudet. **2.** par. rajaton. | Kone, jolla on r:tomat käyttömahdollisuudet. Vaihdella r:tomasti.

rajoittau|tua[44] *refl.v.* = seur. 2. | R:dun esityksessäni ainoastaan pääkohtiin. Sodankäynnin oli r:duttava puolustukseen. Vain tietoisessa r:tumisessa näkee hän [Goethe] tästä lähtien mestarin KOSKENN.

rajoit|tua[1*] *v.* < rajoittaa. **1.** *pass.* **a.** alueesta: ulottua (jhk asti), olla rajakkain (jnk kanssa); ill. ilmaisee naapurin. | Tilan maat r:tuivat tehdasyhdyskunnan alueeseen. Pelto r:tui metsään. Kuopion lääni r:tuu lännessä Vaasan lääniin. **b.** ill. ilmaisee alueen, jonka piiriin subj:n tarkoite kuuluu: ulottua (vain jhk asti), supistua (jhk). | Eukon maailma r:tui ahtaaseen, likaiseen pihaan. N:n virkamatkat näyttävät r:tuneen yksinomaan Etelä-Suomeen. Hänen työnsä r:tuu vain ensiavun antamiseen. — *rajoit|tunut* (a.) -tuneesti (adv.) -tuneisuus[65] (omin.) R:tunut [par. rajallinen, vähäinen tms.] käsityskyky. Tämmöinen lausuma osoittaa suurta r:tuneisuutta. **2.** *refl.* omistautua, keskittäytyä yksinomaan jhk tehtävään; tyytyä. | [Taiteilija] r:tuu teoksissaan vain maalaisaiheisiin. Viimeisinä elinvuosinaan Jotuni r:tui entisten tuotteittensa korjailuun. Kolttalappalaiset r:tuvat etupäässä ajoporojen kasvattamiseen. Maakuntamuseot r:tuvat keräämään esineitä vain oman piirinsä alueelta. R:un mainitsemaan vain tärkeimmät seikat.

rajoitu|s[64] *s.* **1.** rajoittaminen. | Koealan r. — *Yhd.* lapsir. **2.** us. *mon.* rajoittava määräys; yl. rajoittava seikka. | Metsämaata sai käyttää r:ksitta. Saatavissa olevien rakennusaineiden asettamat r:kset. — *Erik.* puute, vajavaisuus. | Tuntea omat r:ksensa. R:ksistaan huolimatta romaani oli merkittävä saavutus. — *Yhd.* hinnan-, hinta-, tuonnin-, tuonti-, valuuttar.; luokka-, säätyr.

rajoitus|määräys *s.* Englannin vienti Ranskaan on jälkimmäisen r:määräyksien takia vähentynyt. **-toimenpi|de** *s.* Merenkulkuun kohdistuvat r:teet.

rajoni[5] *s.* hallinnollinen alue, vars. Neuvostoliitossa.

raju[1] *a.* -sti *adv.* -us[65] *omin.* hurja, hillitön, raisu, riehakas, väkivaltainen, villi. **1.** elollisista olennoista, vars. ihmisestä, ihmisen tunteista ja teoista. | Luonteeltaan r. Mielipiteiltään, esiintymiseltään r. Vihassaan, juopuneena r. Liian r. hevoselleen. R. poliitikko. R. kaipuu, rakkaus, riemu, suru. Silmissä r. palo. Sydän lyö r:sti. R. naurunpuuska, nyyhkytys. R. potku, hyväily, syleily. R:t liikkeet. Liian r:t leikit. R. vastaisku. Paiskata ovi r:sti kiinni. Yleisö osoitti r:sti suosiotaan. Perunaa ei saa mullata kovin r:sti. Vältä liiallista r:utta! — R. kansankokous. Vallankumousliike sai yhä r:mpia ja väkivaltaisempia muotoja. — *Erik.* Kokotalvinen ulkona pitäminen on lampaille liian r:a 'raskasta, ankaraa'. Pensasaidan r. [= voimakas, perusteellinen] leikkaus aiheuttaa sen, että tyvistä kehittyy runsaasti versoja. **2.** muista ilmiöistä ja asioista. | R. joki, koski, kevättulva. R. tuuli, myrsky. Sade on r:immillaan. R. jäänlähtö. R. verenvuoto. R. kulkutauti. R. ajo, taistelu, kilpailu. R. käyminen. Vesi ei saa kiehua liian r:sti. Alus keinuu r:sti. Pidot jatkuivat r:ina aamuun asti. R. [= äkillinen, voimakas] taloudellinen nousu. R:in [= kiihkein, voimakkain] tarjontakausi alkaa olla ohi. — *Erik.* Rohkeat, r:t [= räikeät] värivastakohdat. Koristeellisen värikäs, upeileva, usein r. barokki. **3.** *harv.* yl. suuri, runsas. | Siitä saapi Lomma liian r:n rahankoron KATAJA. R:sti siinä ruokia olikin AK.

raju|ilma *s.* myrskyinen ukonilma; myrsky(npuuska). | R. puhkeaa, taukoaa. Yöllä oli kova r. Syöksyä sisään kuin r. — *Kuv.* Isä oli kiivas, mutta äiti oli r:ilman tullen lasten suojana. **-luonte|nen, -luontoi|nen** *a.* Ukko oli tunnettu tavattoman r:seksi. R. raudikko. **-myrsky** *s.* hirmumyrsky. | Wallenstein joukkoineen hyökkäsi kuin r. suomalaisten kimppuun. Oli ulkona kolkkoa, kylmää, / r. ulvoi vain KAILAS. **-otteinen** *a.* R. painija, voimamies. **-päi|nen** *a.* -syys *omin.* R. nuorukainen. Hillitön r:syys. **-sää** *s.* = rajuilma. | Monessa myrskyssä ja r:ssä liikkunut.

raju|ta[70] *v. harv.* mellastaa, metelöidä, raivota. | Hän r:aa kuin Nummisuutarien Esko humalassa ollessaan. Jo Ukko, ylijumala, / - - / virkki tuulet tuulemahan, / säät rajut r:amahan KAL.

rajutuul|i *s.* Sua muistan syksysäällä / r:ten raivotessa KALLIO. Nuorukainen tuli kuin r. rinnetietä alas LINN.

rak|as[66*] *a.* **1.** henkilöstä, oliosta t. asiasta, joka on jklle kallis, johon hän on suuresti kiintynyt, jota hän rakastaa; vrt. armas. | R. vaimoni, poikani. R. ystävä. R:kaat lähimmäiset. Poika oli hänelle hyvin r. R. isä! [kirjeen alkusanat]. Voisitko, äiti r., tulla vähän tänne! Älkää r:kaat lapset metelöikö noin! Auta, r. Jumala, että - -. He saattoivat r:kaan vainajansa haudan lepoon. Kotiseutu on jokaiselle r. R. koulumme. Lapsen r:kaimmat leikkikalut. Minulle hyvin r:kaaksi käynyt ajatus. R:kain toiveeni on toteutunut. Hänen r:kainta lukemistaan olivat Ahon lastut. R:kaalla lapsella on monta nimeä SP. Ukko puuhailee yhä kalastajana r:-

kaiden verkkojensa parissa LEHT. — *S:sesti* henkilöistä. | Oma r:kaani! R:kaimpani! R:kaamme N. N. kuoli -- ankaran taudin murtamana. **2.** (myös -kaasti *adv.*) hellää kiintymystä osoittava, hellä. | Säilytän hänet r:kaassa muistossa. -- istuit Männistössä Venlan vieressä r:kaassa kiemailuksessa KIVI. | Löipä tiukan löylyn. Oikein r:kaasta kädestä AHO. Niin, r:kaammin kera ruman ja tyhmän sovin, / kuin kauniin ja älykkään kera liittoja laadin *MANN. — *Harv.* henkilöistä (normaalityylissä †). | -- Kaspo on siksi r. rahaan, että se etsii vaikka mistä asti sellaisen, jolla on perintöä KAUPPISH. — *Yhd.* eläin-, ihmis-, itse-, koti-, lapsir.

rakast|aa[2] *v.* -avasti *adv.* tuntea rakkautta jkta t. jtak kohtaan; vrt. armastaa, helliä, lempiä, palvoa, pitää. **1.** vrt. rakkaus 1—2. | R. äitiänsä, poikaansa. R. naapurin tyttöä. R. hellästi, palavasti, kuumasti, kiihkeästi, rajattomasti. R. syvästi, epäitsekkäästi. R. täydestä sydämestään. Minä r:an sinua. Pidän hänestä paljon, mutta en r:a häntä. R:avat parit pimeän puiston penkeillä. Vaimon r:ava käsi on huolehtinut kaikesta. **2.** *usk.* vrt. rakkaus 3. | R:a Herraa, sinun Jumalaasi, kaikesta sydämestäsi ja kaikesta sielustasi ja kaikesta voimastasi ja kaikesta mielestäsi, ja lähimmäistäsi niin kuin itseäsi UT. -- Jeesus katsoi häneen ja r:i häntä ja sanoi -- UT. **3.** vrt. rakkaus 4. | R. luontoa, isänmaataan, taidetta, kauneutta, totuutta, yksinäisyyttä. Vaihtelua, seuraa, mukavuutta, järjestystä, puhtautta, rauhaa r:ava. Minä r:in metsää ja maailmaa, / nyt rakastan häntä mä vain LEINO. On aava eessäin ajan uuden maa; / sen tahdon rauhaiseksi r. LEINO. — † Obj:na I inf. | R:i olla yksin → r:i yksinäisyyttä, oli mielellään yksin.

rakastaja[16] *tek.* Ne ovat kahden r:n sulavat silmät, korean neidon ja uljaan nuorukaisen KIVI. -- luonto, jossa sen r. sentään aina löytää omituista viehätystä KIANTO. — *Erik.* **1.** naiseen laittomassa rakkaussuhteessa oleva mies. | Rouvalla on r. **2.** rakastajanosia esittävä näyttelijä. | Ensimmäinen r. 'ensirakastaja'.

rakastajanosa *s.* Näyttelijä, jonka erikoisalana ovat r:t.

rakastajat|ar[54]* *s.* mieheen laittomassa rakkaussuhteessa oleva nainen, jalkavaimo. | Ranskan kuninkaiden r:taret.

rakastavai|nen[63] *a.* rakastava. **1.** *vanh.* Viisautta r. on isällensä iloksi VT. -- herahti mieli yhtäkkiä helläksi ja r:seksi AHO. Äiti -- katselee häntä r:sella katseellaan TALVIO. — Tav. **2.** kahdesta toisiinsa rakastuneesta. | R. pari. — *S:sesti.* Kaksi r:sta. Vanhemmat asettavat esteitä nuorten r:sten aikeille.

rakastel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* (< rakastaa) kevyestä lemmensuhteesta: armastella, lemmiskellä, pidellä, lähennellä. | Pyrkii r:emaan toisten vaimoja. -- kulki nuorena ja nauraen kuin tyttö ja r:i ryssiä! TALVIO. -- ettei hän varmoja kauppoja vielä kyllä ollut ajatellut tehdä, jos saisi ensin luvan vähän niin kuin r. JOTUNI.

rakastettav|a[13] *a. (partis.)* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* miellyttävä, viehättävä, herttainen, sydämellinen. | Talon rouva hymyili r:asti. Huvitti vieraita r:alla leikinlaskullaan. R. luonne, hyväntuulisuus. Kaikessa lämminsydämisessä r:uudessaan hän oli todellinen johtajahahmo.

rakastettu[2]* *a. (partis.)* R. opettajamme. R. hallitsija. — *S:sesti* lemmitty, mielitietty. | Kaipasi kiihkeästi r:aan. Sopi r:nsa kanssa salaisesta kohtauksesta. — *Yhd.* nuoruudenr.

rakastu|a[1] *v.* vars. eroottisesta kiintymyksestä: ruveta rakastamaan, ihastua, kiintyä, mieltyä; pihkaantua, pikiintyä. | R. jkhun. -- hänen tunteensa ei ollut "rakkautta, vaan r:mista" AHO. [Elämäni] oli melkein katkeamatonta pienten r:misien sarjaa SILL. — [Korpraali] sanoi r:neensa [= ihastuneensa] Jaanan lempeään ja viisaaseen katsantoon KIVI. — *rakastu|nut* (a.) -neesti (adv.) -neisuus[65] (omin.) Hurjasti, onnettomasti, silmittömästi, toivottomasti r:nut. R:neena korviaan myöten. Ennen kaitsee kapan kirppuja kuin kaksi r:nutta SL.

rakastuttaa[2]* *kaus.v.* < ed. | Tyttö käytti lemmennostotaikoja r:kseen pojan itseensä.

rakeet|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* < rae.

rakei|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* aineesta (esim. kivestä, maasta, taikinasta), jonka osaset ovat rakeen muotoisia. | R:set kivilajit ovat vähemmän sitkeitä kuin kuituiset. R. kvartsiitti. Laatta peitetään r:sella syövytyspohjalla. Tuote saadaan r:seksi pudottamalla se pisaroina alas korkeista torneista. Granular-jauho on r:sta, karkeaa vehnäjauhoa. Hiekka saadaan seulomalla sopivan r:seksi. Taikinaa sekoitetaan sormenpäillä, kunnes se tulee r:seksi. R:suus saattaa vaihdella aivan hienosta karkeaan. — *Valok.* Filmin r:suus. — *Yhd.* haja-, hieno-, karkea-, pieni-, pyöreä-, seka-, tasar.

rakeist|aa[2] *v.* -us[64] *teonn.* tehdä rakeiseksi, granuloida. | Lääkeaine on usein r:ettava ennen tableteiksi puristamista.

rakeisto[2] *koll.s.* < rae. | Kirnupiimästä erotettu r. vaivataan voiksi. — *Yhd.* juusto-, voir.

raken|ne[78]* *s.* **1.** *abstr.* tapa, jolla (ja vars. konkr. muoto, jossa) jnk kokonaisuuden osat liittyvät toisiinsa, struktuuri. **a.** Ihmisruumiin, hevosen r. Ihon, kavion r. Puun, solukkojen r. Kankaan r. Solmun r. Aluksen, koneen, miilun r. Kiteiden, mineraalien, molekyylien r. Metsikön r. Aurinkokunnan r. Liekin r. Vuoristotykit ovat joko hajotettavia tai r:teeltaan kiinteitä. Munan kuori on lujaa r:netta. Anatominen, orgaaninen r. Struktuurikaava osoittaa aineen kemiallisen koostumuksen ja r:teen. Järjestymätön, tiivis r. R:teeltaan varsin roteva nainen. — *Yhd.* ruumiinr.; kudos-, lihas-, solukkor.; atomi-, molekyylir.; kerros-, suomur.; hieno-, karkeisr.; erikois-, perus-, yleisr. **b.** Budjetin r. Kansantulon r. Seuran r. Valtion, yhteiskunnan r. Väestön r. Kielen, lauseen r. Näytelmän r. Melodian, sävellyksen r. Murtoluvun r. Spektrin r. Sielun, persoonallisuuden, kulttuurin r. Aatteellinen, henkinen r. Sosiaalinen r. Syntaktinen r. — *Yhd.* talous-, valtio-, yhteiskuntar.; lause-, rytmi-, säe-, äänner.; aihe-, ajatusr.; hieno-, kokonais-, yleisr. **2.** *konkr.* konstruktio. **a.** *rak.*

rakennuksen kantava osa. | Rakennusinsinöörit laskevat r:teiden lujuudet. Ristikkorungon tehtävänä on olla rakennuksen koossapitävänä r:teena. — Astuen - - lähemmä huomasi hän - - oudon r:teen [→ rakennelman], joka vähitellen selvisi hänelle epäjumalan kuvaksi AHO. — *Yhd.* betoni-, kivi-, puu-, teräsr.; kanto-, tukir. **b.** *kiel.* ja tyyliopissa. | Käyttelee paikallissija-attribuutteja ja muita raskaita r:teita. — *Yhd.* finaali-, partisiippi-, temporaalir.

rakenne|-ero *s.* Äkeitten olennainen r. on muokkausterien muodossa ja sovituksessa. Eri sukupuolten r:-erot. **-kaava** *s. kem.* kaava, joka ilmaisee, miten molekyylin eri atomit ovat toisiinsa sitoutuneet, struktuuri-, konstituutiokaava. **-katsastus** *s.* Höyrykattilan r. **-korkeu|s** *s.* Sillan r:della tarkoitetaan vedenpinnan ja sillan kannen yläreunan välistä tilaa. **-kuva** *s.* Tuvan välikaton r. Lentokoneen r. Metsätyypin morfologinen r. **-laskelm|a** *s.* Raiteen r:ien lähtökohtana on, että sen on kestettävä tietty suurin sillä liikkuvan kaluston pyöräpaine.

raken|nella[28*] *frekv.v.* < rakentaa. | R:telee saunoja sivutöikseen. R. halkokuormaa. R:teli suuria suunnitelmia. [Tuuli] r:teli kinoksia vasten pirtin seiniä KIVI.

rakennelm|a[13] *s.* rakentamisen tulos, konstruktio; vrt. rakenne, rakennus. | Vanhat kalastajamajat ovat saaneet väistyä uudempien r:ien tieltä. Alkeellisimpia r:ia lienevät uunit. Kiviarkut ovat hirsistä salvettuja r:ia. — Spekulatiivinen r. Filosofinen, juridinen r. — *Yhd.* katto-, torni-, tukir.; lauser.; valtior.; ajatus-, oppir.

rakenne|malli *s.* Kääntösiltoja vanhempaa r:-mallia ovat nostosillat. **-muo|to** *s.* Betonipylvään r. Tunnelien r:dot. Graniitin tavallisin r. on pallograniitti. **-muuto|s** *s.* Molekyylin r. Maatalouden, kansantalouden r:kset. **-ominaisuu|s** *s.* Jäänmurtajan r:det. Selkärankaisilla on useita yhteisiä r:ksia. **-op|pi** *s.* Ammattikoulun r:in opettaja. Orgaanisten yhdisteiden r. **-osa** *s.* rakenteen osa. | Kattotuolin r:t. Kiteen pienimmät r:t ovat atomeja. **-periaate** *s.* Hiekkakellojen r. on sama kuin vesikellojen. **-piir|re** *s.* Soittimelle tunnusomainen r. Mannerten geologiset r:teet. **-piirustu|s** *s.* Höyrykattilan r:kset. **-selitys** *s.* Koneen r. **-teräs** *s. rak.* teräsrakennelmiin kuten siltoihin ja koneisiin käytetty teräs, konstruktioteräs. **-tyyp|pi** *s.* Laivan, masuunin r. Yksi ihmisen r:eistä on pyknikko. **-työttömyys** *s. tal.* työttömyys, joka johtuu siitä, ettei tuotantoelämän palvelukseen sen rakenteen vuoksi voida sijoittaa kaikkea tarjolla olevaa työvoimaa. **-vika** *s.* Koneen rakenne- ja valmistusviat. Kierous, puun r. **-virhe** *s.* Hevosen r:et.

rakennukselli|nen[63] *a.* rakennusta, rakennelmaa koskeva, siihen liittyvä. | R:siin laitoksiin luetaan mm. sillat, aidat, tiet, vesi- ja sähköjohdot.

rakennu|s[64] *s.* **1.** rakentaminen. | Aloittaa uuden rautatien, sillan r. Kirkon r:ksen aika. Seurattiin laivan r:sta. R:ksella [tav:mmin rakenteilla] oleva navetta. Tietysti on tässä pirttimme r. ensimmäinen KIVI. Mutta pahoin teit, ettäs Sõmerpalun myllyn r:kseen rupesit KALLAS. — *Yhd.* huoneen-, kellon-, koneen-, laivan-, lentokoneen-, pesän-, sillan-, talon-, temppelin-, tien-, veneenr.; vesir.; jälleenr. **2.** Oli outoa nähdä r:ksilla [= rakennustyömailla] naisia muurareina. N. N. toimi insinöörinä Turun—Karjaan radan r:ksella. — *Yhd.* kirkon-, laivan-, sillan-, talonr. **3.** *konkr.* rakentamisen tulos. **a.** ihmisten ja kotieläinten oleskelusuojista ja varasto- yms. suojista (esim. aitta, kirkko, koulu, lato, riihi, sauna, talli, vaja, mutta ei esim. kone, kulkuneuvo, pato, tie); vrt. asumus, huone, talo. | R:ksen perustus, kivijalka, seinät, katto. Avonainen, massiivinen, yksihuoneinen, laudoitettu, vuorattu, maalattu r. Julkinen, kirkollinen, yleinen r. Teollisuuskoulun, virkailijain r. Suunnitella, piirtää, pystyttää, rakentaa, salvaa r. Latojen yms. r:sten kivijalka. R:ksen tyyli on kansanomainen. Tilan r:kset ovat hyvässä kunnossa. — *Harv.* Talo on hyvässä r:ksessa [= rakennukset ovat hyväkuntoiset]. Onhan se koko hovi, ja tavallisessa r:ksessa niin kuin vanha herrastalo ainakin LINN. — *Yhd.* hirsi-, kivi-, lauta-, puu-, tiilir.; jättiläis-, loisto-, monumentaali-, uudisr.; kansanr.; talonpoikais-, työläisr.; karjalaisr.; rokokoor.; luola-, paalur.; aitta-, asuin-, esikunta-, hallinto-, kasarmi-, kirjasto-, kirkko-, kokous-, koulu-, lato-, maatalous-, navetta-, näyttely-, saha-, sairaala-, sauna-, talli-, talous-, tehdas-, vaja-, varasto-, vartio-, virastor.; ulko-, ulkohuoner.; kylki-, lisä-, pää-, siipi-, sivur.; kupoli-, portaali-, ristikkor. **b.** *harv.* muusta rakennelmasta. | Rannanomistaja olkoon oikeutettu - - tekemään - - salmen poikki vallin tai muun r:ksen LK. **4.** *vanh.* rakenne. | Suomen kielen r. A. AHLQVIST. Kuka käsittää tämän maailman r:sta? KIVI. Nainen siell' oli sorea, / r:kselta roteva KIANTO. **5.** *kuv.* **a.** Egypti oli brittiläisen maailmanvallan r:ksen peruskiviä. Koko hänen ylpeytensä r. romahti. — *Yhd.* yhteiskuntar. **b.** vars. *heng.* henkinen kasvaminen, kehittyminen. | Puheesta ei saanut r:sta. Ylevähenkiseen kirjaan voi palata yhä uudelleen aina todelliseksi r:ksekseen. - - profetoiva puhuu ihmisille r:kseksi ja kehotukseksi UT. — *Yhd.* ylösr.

rakennus|aika *s.* Pitkä r. Pirtin r. on sijoitettava 1700-luvun alkupuolelle. **-aine** *s.* Puu on tärkeimpiä r:ita. — *Kuv.* Kuvitelmiemme r:et. **-ainekauppa** *s.* **-aine|s** *s.* Tulenkestävä r. Vuoristojen r. — *Kuv.* Opetustunnin r:kset. **-aineteollisuus** *s.* **-ala** *s.* **1.** Tontin r. **2.** Suorittaa r:an kuuluvia töitä. **-apu** *s.* Saada, myöntää r:a. **-avustus** *s.* **-ehto** *s.* Kylätie on kunnostettu vahvistettujen r:jen mukaisesti. **-graniitti** *s.* Muokattu r. **-hallitus** *s.* keskusvirasto, jonka toiminta-alaan kuuluu mm. valtion yleisten rakennusten hoito ja ylläpito. **-hanke** *s.* Postitalon r. on toteutumassa. **-hel|a** *s.* Saranoita, salpoja yms. r:oja. **-hiekka** *s.* **-hirsi** *s.* Kaataa puita r:ksi. **-historia** *s.* Kaupungin, tuomiokirkon r. **-homma** *s. ark.* **-insinööri** *s.* rakennusalan insinööri. **-into** *s.* **-jakso** *s.* Teh-

taan viimeinen r. **-järjestelmä** *s.* Tilan r. Mykeneläinen, säännöllinen r. **-järjestys** *s.* **1.** Linnan eri osain keskinäinen r. **2.** *lak.* rakennussäännön pohjalta annettu kunnallinen säädös, joka määrää rakentamisesta asemakaavoitetulla alueella. | Kaupungin r. **-jät|e** *s.*, tav. *mon.* Polttaa r:teitä. Pihamaalla on röykkiöittäin kaikenlaisia r:teitä. **-kaari** *s. lak.* etupäässä maan ja veden käyttöä järjestävä, nyttemmin melkein kokonaan muutettu t. kumottu v:n 1734 lain 4. pääosa. **-kaava** *s.* Urkujen r. **-katselmus** *s.* viranomaisen rakennuspaikalla suorittama tarkastus. **-kausi** *s.* Vilkas r. Kirkon toinen r. — *Yhd.* kesä-, talvir. **-kelpoi|nen** *a.* -suus *omin.* R. koski, tonttimaa. **-kiel|to** *s.* R:lon alainen alue. **-kiv|i** *s.* Hakattu, hakkaamaton r. — *Kuv.* Uskonnollinen tieto osoittautuu maailmankäsityksen viimeiseksi, välttämättömäksi r:eksi. **-kompleksi** *s.* Sairaala muodosti talousrakennuksineen valtavan r:n. **-kone** *s.* **-konstruktio** *s.* Tehtaan r:ista vastaa insinööri N. N. **-konttori** *s.* Kaupungin, kauppalan r. **-korkeus** *s.* Sallittu, vahvistettu r. **-kulttuuri** *s.* Kansanomainen r. **-kuoppa** *s.* rakennuksen perustusta varten kaivettu kuoppa. **-kustannukset** *s. mon.* Virastotalon r. Suuret r. **-kuutio** *s.* **1.** Porrasmaisesti kohoavat r:t. **2.** rakennuksen kuutiotilavuus.

rakennus|laina *s.* **-lautakunta** *s.* maalaiskunnan rakennustoimintaa valvova ja ohjaava lautakunta. **-levy** *s.* kuitu-, massa- ym. levyjä, joita käytetään rakennustarvikkeina. **-liik|e** *s.* Helsingin r:keet. **-linja** *s.* yhdenmukaisen rakentamisen aikaansaamiseksi vahvistettu raja, jota ulommaksi t. sisemmäksi rakennusta ei saa pystyttää. **-luom|a, -luom|us** *s.* Kupolikirkko kuuluu Haminan kauneimpiin r:iin. **-luotto** *s.* Pankit myöntävät usein vain rakennusajan kestävää r:a. **-lupa** *s.* Maistraatin antama r. **-maa** *s.* **1.** *ain.* Maapato voidaan tehdä huonommastakin r:sta. **2.** rakentamista varten varattu maa-ala. | Rakentamaton r. **3.** *harv.* rakennustyömaa. **-mass|a** *s.* **1.** Portaikko muodostaa tuomiokirkon r:oja korostavan jalustan. **2.** Korkkimurskaleista ja savesta tehtyä r:aa. **-menetelmä** *s.* **-menot** *s. mon.* **-messut** *s. mon* Leipzigin r. **-mestari** *s.* rakennusteknikko; yl. rakennustyömaan työnjohtaja. | Työmaan vastuunalainen r. — *Yhd.* kanava-, kasarmi-, katu-, maatalous-, piiri-, satamar. **-mie|s** *s.* 50 vuotta täyttää tunnettu r., rakennusmestari N. N. — Renvall kuuluu kirjasuomen tärkeimpiin r:hiin. **-muoto** *s.* Halvin r. on neliö. **-määräy|s** *s.* Maaseutua koskevat r:kset. **-neliö** *s.* Länsi-Suomen talonpoikaistaloille ominainen umpinainen r. — *Erik.* = kortteli 1.a. | Kaupungin r:t. **-neuvoja** *s.* rakennusteknikon tutkinnon suorittanut henkilö, joka toimii neuvojana rakennustoiminnan alalla. | Maanviljelysseuran r. **-neuvos** *s.* rakennushallituksen eräiden osastojen päälliköistä; myö annettuna arvonimenä. **-näyttely** *s.* Pysyvä r. **-ohjelma** *s.* Kauppalaivaston r. **-op|pi** *s.* oppi rakennusaineista ja rakentamisessa noudatettavista yleisistä perusteista. | R:in lehtori. Puumiehen, höyrykoneiden r. **-osa** *s.* rakennuksen kiinteä osa. | Ikkunat, ovet, uunit, keittiönpöydät, lukot yms. r:t. — Puuaineen r:t, solut. **-osasto** *s.* Tehtaan r:n johtaja. Teknillisen koulun r:n kurssi. — R:n vahvuus on 1 upseeri, 5 aliupseeria ja 45 miestä. **-osuuskunta** *s.*

rakennus|pahvi *s.* Kylmän- ja ääneneristimeksi sopiva r. **-paik|ka** *s.* Laivan r. Kuljettaa työläisiä r:alle. **-palik|ka** *s.* Poika leikkii r:oilla. **-piirustu|s** *s.* Laatia r:ksia. R:ksen opettaja maamieskoulussa. **-pohja** *s.* Pilvenpiirtäjiä rakennettaessa tulee kallis r. mahdollisimman edullisesti käytetyksi. **-pu|u** *s.* Kaataa r:ita. R:ina käytetään 2″×4″:n lankkuja. **-puuh|a** *s.* Luopua r:ista. **-puuseppä** *s.* **-puutavara** *s.* Myytävänä ulkokuivaa r:a. **-päällikkö** *s.* Valtionrautateiden r. **-pääoma** *s.* R:n korko ja kuoletus. **-rahasto** *s.* Kunnan, yhdistyksen r. **-raja** *s.* Asemakaavaan on merkittävä tonttien r:t. **-rajoitus** *s.* **-rivi** *s.* **-run|ko** *s.* Kuutiomaisesta r:gosta kohoava korkea tähystystorni. **-ryhmä** *s.* **1.** Parantolarakennuksen lisäksi r:än kuuluu lääkärien ja taloudenhoitajan asunnot, lämpökeskus, pesula ja sauna. **2.** R:n vahvuus on 1 aliupseeri ja 8 miestä. **-rykelmä** *s.* Sekava, harmaa r. **-selitys** *s.* Vesivoimalaitoksen r. **-suunnitelma** *s.* Vahvistaa lopullinen r. Laajentaa r:a. — *Erik.* maaseutupaikkakuntaa varten laadittu, asemakaavaa vastaava suunnitelma. **-sään|tö** *s.* **1.** *lak.* asemakaavalain nojalla annettu säädös, joka sisältää sitä täydentäviä ja selventäviä säännöksiä. | R., annettu 29. p:nä tammikuuta 1932. **2.** V. 1834 julkaisi Lloyd-yhtymä ensimmäiset puisia laivoja koskevat r:tönsä. Renessanssin r:nöt.

rakennus|taide *s.* kaikki rakentamista koskeva taide, arkkitehtuuri. | Kreikkalainen r. R:taiteen opettaja. **-taiteelli|nen** *a.* -sesti *adv.* R. eli arkkitehtoninen kauneus. **-taiteilija** *s.* Kuuluisa r:mme arkkitehti Eliel Saarinen. **-taito** *s.* **-tapa** *s.* Avoin, kansanomainen r. **-tarkastaja** *s.* Maaherran määräämä r. Helsingin kaupungin r. **-tarkastus** *s.* rakennussäännön mukaisesti kaupungeissa, kauppaloissa ja rakennussuunnitelmalla järjestetyillä alueilla harjoitettu rakennustoiminnan valvonta. **-tar|ve** *s.* **1.** Tiiliä r:vetta varten. **2.** *mon.* nyk. tav:mmin seur. — *Kuv.* Ihan on oikeista r:peista tehty, isänsä näköinenkin on JOTUNI. **-tarvik|e** *s.* Kuitu- ja massalevyt ym. nykyaikaiset r:keet. **-tekniikka** *s.* **-teknikko** *s.* teknillisen koulun kurssin talonrakennuksen t. tie- ja vesirakennuksen suunnalla suorittanut henkilö, rakennusmestari. **-teknilli|nen** *a.* -sesti *adv.* R:set vaikeudet, yksityiskohdat. **-teline** *s.* Talon korjausta varten pystytetyt r:et. **-teollisuus** *s.* rakennustoiminta; rakennusaineteollisuus. | Kotimainen r. **-terä|s** *s.* **-tiili** *s.* Punainen r. **-toim|i** *s.* Panna r:et alulle. Rakennusjärjestys sisältää säännöksiä asemakaava- ja r:esta. **-toimikunta** *s.* Kauppalan, koulutalon r. **-toiminta** *s.* Vilkas, laimea, yleishyödyllinen r. Asuntosäätiön r. **-toimisto** *s.*

Maanviljelysseuran, Helsingin kaupungin r. **-tontti** *s.* Koulua varten ostettu r. **-tyyli** *s.* Doorilainen, romaaninen r. R., joka sopeutuu karuun maisemaan. **-tyyppi** *s.* Vanhentunut, yksikerroksinen r. Pyramidiksi sanottu r. **-työ** *s.* Tunnelin r. R:töiden suunnittelija. Kirvesmiehiä otetaan r:töihin. — Eräät kudokset suorittavat etupäässä r:työtä. **-työläinen** *s.* **-työmaa** *s.* Voimalaitoksen r. **-työmies** *s.* **-työväki** *s.* R:en palkat.

rakennus|urakka *s.* Kansakoulun r. Suorittaa r:urakoita. **-urakoitsija** *s.* **-vaihe** *s.* Tehtaan ensimmäinen, toinen r. N. N. on toiminut sahan johtajana sen r:ista lähtien. **-valu** *s.* Konepaja suorittaa r:a: rautaovia, viemäriputkia ym. **-velvollisuus** *s. lak.* velvollisuus rakentaa ja ylläpitää rakennus t. rakennuksia. | Virkatalon haltijan, tontinomistajan r. **-vero** *s.* **1.** vero, jonka kohteena on rakennus ja vars. sen tuotto. **2.** *hist.* vero, jota oli maksettava jnk laitoksen rakentamista varten. **-vuosi** *s.* Kirkon r:tta ei tiedetä. **-yhtiö** *s.* **-yritys** *s.* R:ksen rahoittaminen. Saattaa r. loppuun.

rakennut|taa[2*] *fakt.v.* < rakentaa. | R. urakalla. Tehtaan johto r:ti uusia työväenasuntoja. Frans I:n r:tama linna. Legioonatiet r:ettiin yleensä orjilla.

rakennuttaj|a[16] *tek.* R. ja urakoitsijat. Rooman keisarit olivat innokkaita r:ia. Veneen r.

raken|taa[42] *v.* **I.** *konkr.* **1.** varsin. merk.; vrt. pystyttää, muurata, salvaa ym. **a.** talon tms. tekemisestä; vrt. rakennus 3.a. | R. huvila. R. urakalla, laskuun. Talo on hyvin, huonosti r:nettu. V. 1913 r:nettu tehdas. Pohjoisesta etelään r:nettu kasvihuone. Kirkko r:nettiin goottilaiseen tyyliin. Kaupunki on r:nettu väljästi. Kylät oli usein r:nettu linnoituksiksi. Umpeen r:nettu piha. Sotajoukko r:si turvakseen leirin. Jos Herra ei huonetta r:na, niin sen rakentajat turhaan vaivaa näkevät VT. Ei Roomaakaan päivässä r:nettu SP. — R:nettu tontti, alue. Koko saaren pinta-ala on täyteen r:nettu. R:nettu koski 'johon on rakennettu voimalaitos'. R:nettu vesivoima. — *Kuv.* R. pilvilinnoja, tuulentupia. R. hiekalle, kalliolle 'perustaa jk pettävälle, lujalle pohjalle'. **b.** muun rakennelman tekemisestä. | R. siltoja, patoja, teitä. R. autoja, laivoja, koneita. R. viulu, reki. R. aitaa. Pyöreistä kivistä r:nettu takka. Seinään r:nettu hylly. Jalaksille r:nettu kiramo. -- läksivät r:tamaan kiekkotarhaa KIVI. Hän, ken taivaat r:si VK. **c.** eläimistä, kasveista, luonnosta. | Orava r:taa puuhun pesänsä. Lehtimajassa villiviini r:taa siimeistä kattoa. Veden avulla kasvi r:taa ilman hiilihaposta suurimman osan elimellistä ainettaan. Pakkanen r:taa siltoja. **2.** vars. *vanh.* ja *kans.* yl. tehdä, valmistaa tms. (us. Kivellä). | R. ateria. R. tuli uuniin. R. [= valjastaa] poro ahkion eteen. R:takaat [= kattakaa] ehtoollispöytä KIVI. Mutta veljekset -- voitelivat haavojansa lääkkeellä, joka oli r:nettu viinasta, suolasta, kruudista ja tulikivi-jauhoista KIVI. -- katso, että kaikki on r:nettu matkaan KIVI. -- otti tallista orihin, / ratsun kultahan r:si KANT. — *Kut.* R. [= panna kuteille] kangas. Kankaan r:taminen ja kutominen.

II. *abstr.* **1.** muodostaa, tehdä, valmistaa. | R. päätelmiä, teorioita. Päälliköt r:sivat esteitä ruhtinaalle. R. liittoja. Runo on harkiten r:nettu kokonaisuus. Darwinin r:tama polveutumisoppi. Soittimellisesti r:nettu aaria. R. kulttuuria. -- r:si omasta mielestään vallan moitteettoman perusasennon AK. **2.** (koettaa) saada aikaan. | R. rauhaa, sovintoa, riitaa. R:taa tuttavuutta. Koettaa r. juttua jkn kanssa. Älä r:na kohtausta JOTUNI. -- sodat, riidat sovitti, / rauhan maahan r:si VK. **3.** perustaa jllek t. jhk; nojata, luottaa jhk t. jkhun. | R. politiikkansa jnk varaan. Otaksuma on r:nettu löyhille perusteille. Kuvitelmille ei voi mitään r. Taloudellinen toiminta on r:nettava kylmiin tosiasioihin. Hallitsija r:si valtansa kansan rakkauteen. Älä r:na mieheen! HEPOR. **4.** kehittää, kasvattaa, vahvistaa. | -- ei meitä sureminen eikä makaaminen r:na! SEPPÄNEN. -- r:takaa toinen toistanne UT. Hän raadolliset r:taa, / suruiset mielet lohduttaa VK. — *raken|tava* (a.) -tavasti (adv.) R:tava rauhallinen työ. R:tava kirja. R:tava voima. R:tavassa hengessä annettu neuvo. R:tava keskustelu.

rakentaj|a[16] *s.* R:n ammatti. Riidan r. — *Yhd.* kirkon-, pyramidinr.; kellon-, koneen-, laivan-, lentokoneen-, veneen-, viulunr.; padon-, rautatien-, sillanr.; kansanr.; maalaisr.; riidanr. **-joukot** *s. mon. sot.* sodan aikana rintamantakaisiin tienrakennus-, linnoitus- ym. töihin käytetyt joukot; *syn. vanh.* työjoukot.

rakentamaton[57] *kielt.a.* R. alue, tontti.

rakentamis- = rakennus-.

rakenteelli|nen[63] *a.* **-sesti** *adv.* **-suus**[65] *omin.* rakennetta koskeva, siihen kuuluva t. sen vaatima, konstruktiivinen, koossa pitävä. | Eläinten r:set tuntomerkit. Koneen r. muutos. Ryijyn tärkein r. ominaisuus on pitkä nukka. Suippokaarimuodot goottilaisessa tyylissä eivät ole pelkkänä koristeena, vaan suorastaan r:sena perustana. Kirkkosalin muoto on r:sten näkökohtien määräämä. Laatan ja palkin välille on syntynyt rako, joten niiden r. yhteys on lakannut. Viulu on r:sesti kehitetty lähelle täydellisyyttä. — Tullitariffin r. uudistaminen. Seura on r:sesti vanhanaikaisella kannalla. Novellin r. heikkous.

rakenteeton[57] *kar.a.* < rakenne. | R. [tav:mmin: kiteetön] aine.

rakenteill|a, -e *adv.* rakennettavana, rakennustyön alaisena. | R. oleva talo, laiva, tie. Panna r:e.

-rakenteil|nen[63] *poss.a.* **-suus**[65] *omin.* < rakenne. | Betoni-, puu-, teräsr.; jalka-, pylväs-, ristikkor.; jyvä-, murur.; kide-, kuori-, solukkor.; kevyt-, raskasr.; harva-, karkea-, kuohkea-, sileär.; heikko-, hento-, hieno-, hintelä-, hyvä-, höllä-, jykevä-, jäykkä-, kaunis-, kova-, luja-, löyhä-, pehmeä-, rehevä-, roteva-, siro-, sorea-, tanakka-, tiivis-, vahva-, vankka-, voimakasr.; kuivar.; korkea-, leveä-, matala-, ohut-, paksu-, syvär.; avo-, haja-, irto-, kiinteä-, kiintor.; nerokasr.; seka-, tasar.; halpa-, kallisr.; lämminr.; pystyr.; joustava-, loistava-, sujuvar.;

erikoisr.; amerikkalais-, saksalaisr.; kaiken-, oudon-, samanr.

rakentelu[2] *teonn.* < rakennella. | Pahvi on sopivaa näyteikkunoiden r:un ja muihin mainostarkoituksiin. Vaaliliittojen r.

raken|to[2*] *s. vanh.* (vars. Kivellä) rakennus, rakenne, rakentaminen. | Maan ja taivaan r. [Veljekset] kiirittelivät -- hirsiä ylös r:nolle KIVI. Ottavatpa [härät], peeveli vie, tähän asuntonsa ja r:tonsa aina talveen asti KIVI. Tapio kun nyt käypi rauhan r:toon KS.

rakentu|a[1*] *pass.v.* < rakentaa. *(I.)* Maankuori on r:nut viime kädessä kivimineraaleista. Elävät olennot r:vat soluista 'niiden rakenneosina ovat solut'. Tammikuun lopulla r:u jääsilta Ahvenanmaalle. -- voisi käväistä jaottamassa maan tasalle Nikolainkirkon ja kaikki, mitä sen ympärille on vuosisadan kuluessa r:nut [= rakennettu, noussut] AHO. *(II.1.)* Virke ja lause r:vat sanaryhmistä. *(2.)* R:u riita. Miesten välille r:i ystävyyssuhde. *(3.)* Arabialainen sivistys r:i kreikkalaisen pohjalle. *(4.)* Seurakunta lähestyy Jumalaa r:aksensa.

raket|a[12] *v. vanh.* rakentaa. | R:tu oli -- pieni koiju KIVI. Ei taloa riidalla r:a SL.

raket|ti[6*] *s.* lieriön muotoinen koje, joka liikkuu siinä itsessään olevan käyttöaineen palamisen ja palamistuotteiden purkautumisen aiheuttaman reaktiovoiman vaikutuksesta. **1.** ilotulitusvälineenä. | Valaisupanos syttyy r:in päästyä huippukorkeuteensa ja kehittää tähtiä, palloja, erivääristä tulta jne. Ampua, laskea r:teja. R. kohoaa ilmaan. — *Yhd.* hopeasäde-, käärme-, paukku-, tähtir. **2.** *mer. sot.* valaisu- ja merkinantovälineenä. | Yövalokuvauksessa käytetään apuna lentokoneesta ammuttuja r:teja. Kukkulalta kohosi punainen ja valkoinen r. valtauksen merkiksi. — *Yhd.* hätä-, loisto-, merkinanto-, merkki-, paukku-, signaali-, valor. **3.** *mer.* pelastusvälineenä, jonka mukana erikoiselta telineeltä t. rakettikiväärillä t. -pistoolilla ammutaan haaksirikkoutuneeseen laivaan tm. pelastusnuora. **4.** *sot.* hyökkäysaseena. | Saksalaisten V1 ja V2 olivat jättiläismäisiä r:teja. **5.** *fys. metrl.* tutkimusvälineenä. | R. lähetettiin avaruuteen ilmanpaineenmittauskojeilla varustettuna. Jotkut uhkarohkeat fyysikot kiidättävät ehkä pian itsensä r:issa maailmanavaruuteen. — *Yhd.* avaruusr. **6.** *kuv.* Hissi kiitää ylöspäin nopeasti kuin r. Hänen maineensa kohosi kuin r. taivaalle. Sanat lentävät kuin r:it. Hän kapsahti kuin r. ylös LINN.

raketti|ammus *s. sot.* R:ammuksen muodostaa kärki, kuori kaasutiehyineen ja panos. Saksalaiset käyttivät taistelussa Englantia vastaan r:ammuksia. **-ase** *s. sot.* ampuma-ase joka antaa raketille lähtösuunnan. **-auto** *s.* auto, jossa on suihkumoottori. **-keppi** *s.* kulkusuunnan ohjaimeksi rakettiin kiinnitetty puukeppi. **-kivääri** *s.* kivääri, jolla pelastusnuora ammutaan merihädässä oleville, heitto-, pelastuskivääri. **-käyttöinen** *a.* R. kaukoammus, lentokone. **-lentokone** *s.* suihkulentokone. **-pistooli** *s.* pistooli, jolla ammutaan raketteja. **-tykki** *s. sot.*

rakiitti[0*] *s. lääk.* riisitauti.

rakiitti|nen[03] *a. lääk.* riisitautinen. | R:sen purennan tunnusmerkkinä on usein sivulta suulaen keskiviivaan päin litistyneet leuat.

rak|ka[10*] *s. kans. maant.* kivikko, louhikko. | Laajojen r:kojen peittämä tunturinlaki. -- rakuuna ja neiti rakastelivat rantojen r:alla KIANTO. — *Yhd.* kivir.

rakkainen[03] *poss.a.* Jylhä, metsäinen ja r. kiveliö.

rakkari[5] *s.* **1.** = rankkuri. **2.** *ark.*, us. *leik.* lurjus, ilkiö, veijari, kelmi. | Pojan r. -- r:t, järjestys maassa olla pitää! WILKUNA. Mutta tällaiset r:t, nämä Mulliaiset, he vain ostelevat täällä huviloita ...! LEHT. — *Yhd.* poikar. **3.** *kans.* ryyppy. | Kun oli nuot virkistävät r:t saatu, istuttiin korttipöydän ääreen PÄIVÄR. — *Yhd.* pirtu-, rommir.

rakkaudellinen[03] *a.*, etup. *heng.* rakkauden täyttämä. | Jumalan r. huolenpito. R. pelastustyö. R. suhde. Vain yksi ainoa ilahduttava, r. sana, vain yksi ainoa! AK.

rakkauden|ateria *s. usk.* ensiajan kristittyjen t. eräiden myöhempienkin suuntien viettämä yhteinen ateria, jonka yhteydessä oli tavallisesti Herran ehtoollinen. **-harjoitus** *s. usk.* -- missä esim. kristillinen r. on voimaperäistä, siellä on myöskin kristillistä uskoa A.J.PIETILÄ. **-jano** *s.* rakkaudenkaipuu. | Kiihkeä, sammumaton r. **-janoi|nen** *a.* R. nainen. Selma Koljaasta -- erehtyivät monet ihmiset, r:set nuorukaiset ihan järjestään SILL. **-jumala** *s.* Eros oli kreikkalaisten r. **-kaipuu** *s.* R. polttaa sydäntä. Hiuduttava r. [Kivi] tapasi tuon tyydyttämättömän r:n, joka -- pyrkii muuttumaan mystilliseksi haaveellisuudeksi TARK. **-kipeä** *a.* vrt. seur. | Minä olen aina r., ja kun kevät tulee, niin vongun ja vingun kuin vanha kissa J.FINNE. **-kipu** *s.* rakkaudenkaipuu. | R. runteli rintaa. **-käsky** *s. usk.* Jeesuksen r. R:yn perustuva maailmankatsomus. **-lahja** *s. usk.* Kolehti on seurakunnan r. kirkolle. **-laki** *s. usk.* Kristuksen sana on kristityille korkein r. **-op|pi** *s.*, us. *usk.* Kristillinen r. Seurata r:pia. Tärkeimpänä edellytyksenä r:in ymmärtämiselle ja omistamiselle Kivi pitää sydämen puhtautta TARK. **-osoitu|s** *s.* Kristillinen r. Ympäröidä jku r:ksillä. **-palvelu|s** *s.*, us. *usk.* Kristillinen r. Pyhäkoulunopettajat tekevät työnsä r:ksena seurakunnalle. Osoittaa vainajalle viimeinen r. **-pantti** *s.* rakastetulle, kihlakumppanille rakkauden merkiksi annettu lahja. | -- heillä oli nyt toistensa r., kumpaisellakin -- neula, jossa sydän merkitsi rakkautta heidän välillään NUORTEN. — *Kuv.* Tämä viaton r. [= suudelma] merkitsi samalla jäähyväissuudelmaa KOSKENN. **-pettymy|s** *s.* N. kantaa r:ksensä tyynin mielin. [Runoilija] ripittää r:stään. **-suru** *s.* -- Marie Beaumarchais kuolee r:unsa KOSKENN. **-tarve** *s.* Nuorison heräävä r. **-tau|ti** *s. kuv.* rakkaudenkaipuu, -kipu; onneton rakkaus. | Parantua r:distaan. **-te|ko** *s.*, us. *usk.* Jeesuksen opetuslasten r:ot. Ruumiista huolehtiminen on r. vainajalle. **-toimin|ta** *s. usk.* Kirkon r. Kristillinen r. Seurakunnallinen r. Kapusiinit ovat tulleet tunnetuiksi r:nan ja lähetystyön harjoittajina. **-tun|ne** *s.* R. herää nuorukaisessa. R:teilla on vallitseva sija [kirjailijan] henkilöi-

den tunneasteikossa. **-tunnustus** *s.* Tehdä r. Vastaanottaa r. — *Kuv.* Kokoelma on samalla r. kotiseudulle. **-työ** *s.*, us. *usk.* vrt. rakkaudenteko. | Kristillinen r. Antautua r:hön. Harjoittaa r:tä. **-unelma** *s.* Kirjailijan r. ilmenee hänen runoissaan. **-veisu** *s. vanh.* ja *kans.* -- niinkuin lauletaan rakkauden-veisussa KIVI. Tämä r. [= rakkauden ylistyslaulu] tavataan painettuna Kantelettaren alkulauseessa TARK.

rakkaudet|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* (< rakkaus) tyly, kylmä, kova, sydämetön. | R. ihminen, mieli, sana. R. koti, avioliitto. Sellainen on maailma, kova ja r. JÄRVENT.

rakkau|s[65] *s.* vrt. lempi. **1.** syvä eroottinen kiintymys toiseen henkilöön. | Aistillinen, henkinen, platoninen r. Ensi, palava, puhdas, onneton, toivoton r. R:den onni, tuska. R:den ilot, surut. R:den kipinä, liekki, tuli. R:den kahleet, paulat, siteet. R:den liitto, pantti. R. syttyy, sammuu, kuolee. Antautua r:delle. Herättää, janota r:tta. Saavuttaa jkn r. Saada osakseen r:tta. Tunnustaa r:tensa. Mennä r:desta naimisiin. Riutua, kuolla r:desta. Kärsiä r:tensa tähden. Vanha r. ei ruostu SL. Köyhyyttä ja r:tta on mahdoton salata SL. Siinä he seisoivat, syleillen armaasti toinen toistaan, kuiskaillen r:den kieltä autuaana hetkenä KIVI. — *Erik.* sukupuoliyhteydestä, rakastelusta. | Ruumiillinen r. Vapaa r. 'rakkaussuhde avioliiton ulkopuolella'. R:den papittaret 'ilotytöt'. Niin, rahallahan sinä siellä sitä r:tta saat JOTUNI. — Lesbolainen r. **2.** muu syvä kiintymys jhk henkilöön t. asiaan. | R. lapseen t. lasta kohtaan, vanhempiin, kansaan, synnyinmaahan. — *Yhd.* isän-, vanhempien-, veljen-, äidinr.; heimo-, ihmis-, naapuri-, sukur.; vastar. **3.** *usk.* Jumalan r. syntisiin, syntisiä kohtaan. R:den apostoli, evankeliumi, lahja, oppi. Kristillinen r. Vaeltaa r:dessa. Jumala on r. Hän saarnasi r:den laupiaasta Jumalasta KIVI. Vaikka minä puhuisin ihmisten ja enkelien kielillä, mutta minulla ei olisi r:tta, olisin minä vain helisevä vaski ja kilisevä kulkunen UT. — *Yhd.* lähimmäisenr. **4.** erikoinen kiinnostus, harrastus, mieltymys jhk. | R. työhön, tieteeseen, taiteeseen, musiikkiin, luontoon. R. rahaan on kaiken pahan alku ja juuri. — *Yhd.* lukkarinr.

rakkaus|aihe *s.* R:aiheiden käsittely runoudessa. **-aiheinen** *a.* R. runo. **-asia** *s.*, tav. *mon.* Murhan motiivina ovat olleet r:t. **-avioliitto** *s.* rakkaudesta solmittu avioliitto;)(järkiavioliitto. **-draama** *s.* — *Kuv.* Talossa tapahtunut järkyttävä r. **-elokuva** *s.* **-elämys** *s.* N:n ensimmäinen r. **-elämä** *s.* **1.** erotiikka. | Naisen, nuoruusiän r. R:n kiirastuli. R. kehkeytyy nuoruudessa. **2.** *usk.* Kristillinen r. [Rukouksen] päämäärä on, että koko elämä tulee Jumalan läpitunkemaksi r:ksi AK. **-juttu** *s.* Nuoruudessaan hänellä oli ollut muutamia pieniä r:ja. **-kertomus** *s.* Anna Karenina, Tolstoin kuolematon r. **-kirje** *s.* Kirjoittaa morsiamelleen r:itä. **-kohtau|s** *s.* Nuorten r. Näytelmän, elokuvan r:kset. **-kokemu|s** *s.* Nuoruusiän r:ksilla on perustava merkitys ihmisen koko kehitykselle. **-laulu** *s.* Intiaanin r. A. kirjoitti nuoruudessaan r:ja. **-liit|to** *s.* **1.** Solmia r. Siunaust' taivaan toivomme teille, / r:toon yhdistyneille! S.KORPELA. **2.** *usk.* Jumalan r:on sisällyksenä on vanhurskaus ja oikeus, hyvyys ja rakkaus. **-lyriikka** *s.* -- Koskenniemen varhaisin r. on melkoisen epäkeskeistä, kirjallista VILJANEN. **-lyyrik|ko** *s.* Uuden ajan suuret r:ot -- ojentavat Vita nuovan yli kätensä roomalaisen antiikin pakanallisille ja aistillisille runoilijoille KOSKENN. **-novelli** *s.* Boccaccio oli r:n ensimmäinen suuri mestari. **-näytelmä** *s.* "Romeo ja Julia" on Shakespearen eniten ihailtu r. **-romaan|i** *s.* Huokeahintaiset r:it kuluvat kaikenikäisten käsissä. — *Kuv.* Siellä oli eletty kokonaisia r:eja KIANTO. **-runo** *s.* N:n nuoruudentuotantoon kuuluu suuri joukko hehkuvia r:ja. **-runou|s** *s.* R:della on oma vankka sijansa A:n esikoisteoksessa. **-seikk|a** *s.* Hän tunsi historiaa aina hallitsijain sukutauluihin, hovijuoniin ja r:oihin asti TARK. **-seikkailu** *s.* Hän oli kyllästynyt pieniin r:ihin. -- Hän tahtoi nyt sanalla sanoen naimisiin KATAJA. **-suh|de** *s.* tav. miehen ja hänen rakastajattarensa suhteesta. | Olla r:teessa jkhun. Heidän välillään vallitsee r. Onnellinen, onneton r. Vapaa, luvaton r. Dionysos on syntynyt ylijumalan ja maan tyttären r:teesta. **-tah|to** *s. usk.* -- ihmisen pahuus panee esteitä Jumalan r:don toteutumiselle P.VIRKKUNEN. **-tarina** *s.* vrt. rakkausjuttu, -kertomus. | Tässä r:ssa on kauniita, syvätuntoisia sivuja AK. Konttorineitosen ja johtajan r. Lennart näki, että hänen r:nsa oli Katajiston palvelusväen tiedossa TALVIO. **-yhteys** *s. usk.* Perustuksena Jeesuksen sisälliselle asenteelle on r. Isän ja Pojan välillä P.VIRKKUNEN.

1. rak|ki[1*] *s. halv.* sekarotuisesta t. harmillisesta koirasta: piski. | Kylän r:it. R. vuoron haukkuu ja vuoron ulvoo AHO. — *Kuv.* rakin haukkumiseen, ärhentelyyn liittyen. | -- Pikku-Eero, liukas luikku, / Jukolan tiuskea r. KIVI. [Kansanvaltuuskunnan] uskollinen r. "Tiedonantaja" AHO. — *Yhd.* katu-, kylä-, syli-, tupar.; poikar.

2. rakki[4*] *s. mer.* kiinteä t. liukuva kytkin, jolla raaka kiinnitetään mastoon t. sen tankoon, niin että raakaa voidaan kääntää sivu- ja pystysuuntiin.

rakkikoira *s.* Takkuinen r. Tyhmyydelle minä olen vihainen ja äreä kuin r. KIVI.

rakkine[78] *s.*, us. *halv.* laite, kapine, vehje. | Kummia r:ita nämä uudet pikkuautot! Riko vaikka r:esi [= hanurisi], ei se Pellonpäähän kuitenkaan kuulu AK.

rak|ko[1*] *s.* **1.** *anat.* nesteen täyttämä kalvopussi ihmis- t. eläinruumiissa. | Sykkivä r. 'alkueläimen erityselin'. — *Erik.* virtsarakko. | Tyhjentää r:konsa. — *Yhd.* alkio-, ilma-, kelta-, sappi-, virtsar.; eläimen-, härän-, sianr. **2.** eril. tarkoituksiin valmistettu nahkainen, kuminen tms. pussi (alkuaan eläimenrakko). | Lääkkeitä säilytetään myös erilaisissa r:oissa. Halkesi kuin r. Kohta vaivun huokuen alas kuin tyhjäksi käypä r., härjänr. KIVI. — *Yhd.* kumir. **3.** kudosnesteen täyttämä pienehkö kohoama, jollaisia syntyy ihoon eräiden sairauksien ja palo- ja pakkasvammojen yhteydessä t. voi-

makkaasta hankauksesta; vrt. rakkula. | Iho palaa, menee r:o(i)lle. Kenkä lyöttää jalan r:o(i)lle. R. laiskan kämmenessä, känsä työttömän kädessä SL. — *Yhd.* märkä-, palo-, veri-, vesir. **4.** = rakkula 3. | Taikina kohoaa r:oille. R. leivässä. — *Yhd.* juusto-, lasitus-, pihkar.

rakkoi|nen[63] *poss.a.* **1.** *lääk.* < rakko 3. | R. rohtuma. Pojat vetivät airoja r:sin käsin. **2.** < rakko 4. | R. rauta. Puhdas alumiini antaa r:sen valanteen.

rakko|jalkainen *a.* — *El.* myös *s:sesti* = ripsiäinen. **-katarri** *s. lääk.* R:n oireena on rakontyhjennyksen tiheys. **-kivi** *s.* vrt. 1. kivi II. | R:et syntyvät pääasiallisesti virtsassa olevasta oksaali- ja hiilihappokalkista. **-levä** *s.* Fucus, ruskoleviin kuuluvia kookkaita merileviä, joiden sekovarressa on kaasutäytteisiä rakkuloita; vars. F. vesiculosus; *syn.* (meri)haura. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* R:set kidukset. R. kohouma. Kotelosienen itiöemät ovat usein rakenteeltaan r:sia. **-mato** *s.* Cysticercus, eläimen, joskus ihmisenkin loisena elävä heisimadon toukka(muoto). **-sui|nen** *a.* ja *s.* R:set 'Physostomi, kalat, joiden uimarakko on erityisen käytävän, kaasutiehyen, välityksellä ruoansulatuskanavan yhteydessä'. Kouri l. ruutana on karpin sukuun kuuluva r. suolattoman veden kala. **-tauti** *s. lääk.* virtsarakon sairaus. **-teräs** *s. met.* pinnaltaan rakkoinen polttoteräs, rokkoteräs. **-tulehdus** *s. lääk.* virtsarakon limakalvon tulehdus.

rakkul|a[15] *s.* pieni rakko. **1.** *anat.* = rakko 1 (ei virtsarakosta). — *Yhd.* alkeis-, alkio-, itur. **2.** = rakko 3. | Jalka hankautuu r:oille. — *Yhd.* märkä-, palo-, vesir.; rokotusr. **3.** aineessa t. sen pinnassa oleva kupla. | Maalin kuivuessa sen pinnalle muodostuu usein r:oita. — *Yhd.* höyry-, kaasu-, pihkar.

rakkula-aste *s. biol.* = blastula(-aste).

rakkulai|nen[63] *poss.a.* **1.** *lääk.* < rakkula 2. | R. ihottuma, rohtuma. **2.** < rakkula 3. | Laavamassojen pintakerrokset ovat aina r:sia.

rakkula|kasvain *s. lääk.* rakkomainen, nestettä t. puuromaista ainetta sisältävä kasvain, kystooma. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* R. ontelo, näppylä. Keuhkon varsinaisesti toimiva kudos koostuu suuresta määrästä r:sia muodostumia.

rakkulamato *s.* = rakkomato. **-tauti** *s. eläinlääk.* rakkulamatojen synnyttämä kotieläinten tauti.

rakkularauhanen *s. anat.* miehen sukupuolielimiin kuuluva pitkänomainen, säkkimäinen elin, joka laskutiehyensä välityksellä aukeaa yhdessä siemenjohtimen kanssa virtsaputkeen.

raklat|taa[2*] *onom.v.* -us[64] *teonn.* raksuttaa, laklattaa. | Myllynratas r:taa. Eukkojen kielet alkoivat taas r. -- heinäpellon sumuisessa usvassa etenee niittokone iloisesti r:taen KARHUM.

rako[1*] *s.* **1.** kapea (pitkänomainen) loma t. aukko; kapea halkeama. | Pirran piit ja raot. Tirkistellä aidan, verhojen raosta. Tiilten väliset raot täytetään laastilla. Lattian, seinän, nurkan r. (myös ◡). Ikkunan raosta puhaltava veto. Kallioon halkeilleet raot. Raoille halkeillut ovi. Puun raossa pilleksivä toukka. Aurinko pilkistää pilven raosta. Silmät supistuivat kapeiksi raoiksi. Kirota, sanoa jtak hampaiden raosta 'suu vain hiukan auki; us.: kireästi, vihaisesti'. -- holkkipaperossi leukojen raossa SILL. — *Kuv.* Mennä, joutua maan r:on [haudatuksi tulemisesta]. -- mahti ei joua maan r:hon, / vaikka mahtajat menevät KAL. Pistetäänhän se entinen [puoliso] nyt ensin maan r:on JOTUNI. — *Yhd.* aidan-, hirren-, ikkunan-, kallion-, kiven-, lattian-, muurin-, nurkan-, pilven-, seinänr.; piinr.; ilma-, äänir.; kavio-, kidus-, luomi-, rustor.; sahaus-, tuuletus-, tähtäysr. **2.** erikoistunutta ja laajentunutta käyttöä. **a.** oven, luukun, kannen, verhon tms. hiukan auki ollessa muodostuva aukko. | Oven raosta kurkistava pää. Sormi jäi portin r:on. — *raollaan,* raolleen (adv.) ovesta yms.: hiukan auki. | Ovi, ikkuna on raollaan. Jättää portti raolleen. Silmät, huulet, suu hiukan raollaan. — *Yhd.* oven-, portinr. **b.** vars. *urh.* peräkkäisten kilpailijoiden välimatka, kaula. | R. venyy, lyhenee. A. teki r:a metrikaupalla. R:a oli jo 7 sekuntia. Juosta r. kiinni. — Laajemmin yl. välimatkasta, erosta. | Jalkapallon mestaruussarjassa selvä r. ensimmäisen ja toisen joukkueen välillä. **c.** [Tien] metsään avaama r. SILL. Ylermi ylpeä isäntä / ajoi orhin akkunasta / messurahvahan r:hon [= lomaan, sekaan] LEINO. — No, tottahan r:nsa [= paikkansa] löytää, kukapa häntä paimentelemaan, suurta pojan völkkiä KARHUM. — Sanoa jtak keskustelun r:on 'lomaan, joukkoon'. **-arina** *s.* säleikön t. ristikon muotoinen arina, rosti.

rakoilemat|on[67] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* < seur. | R. pinta, liitoskohta. Luja, r. kokonaisuus.

rakoil|la[29] *v.* -u[2] *teonn.* tulla raoille, rakoiseksi; halkeilla, säröillä. | Kuivuudesta r:lut seinä. Liitoksistaan r:eva tuoli. Leivän pinnan r:eminen. Poudalla r:lutta savimaata. Kallioiden r:u ei aina seuraa halkeamissuuntia. Pilvipeite alkoi r. — *Kuv.* Liitto, hallituskokoomus r:ee. Koko valtakunta alkoi r. liitoksistaan. Yhteistoiminta osoittaa r:un merkkejä. Toisella puoliajalla HPS:n puolustus r:i pahasti. R:eva, hatara muisti.

rakoilutta|a[2*] *kaus.v.* < ed. | Kosteus r:a seinäpintoja.

rakoinen[63] *poss.a.* R. saavi, graniittilaji. R. [= raollaan oleva] silmä. — *Yhd.* ahdas-, kapea-, suuri-, väljär.; pitkittäis-, poikittaisr.

rako|lista *s. rak.* rakoa peittävä lista, saumalista. | Pariovissa käytetään r:listaa ovenpuolikkaiden välirakoa molemmin puolin peittämään. **-luomi** *s. lääk.* = avoluomi.

rakomai|nen[63] *kalt.a.* R. aukko, huokonen, käytävä. Lokin r:set sieraimet.

rako|nen[63] *dem.s.* Hirren, seinän, lattian r. Portin, puupinon r. Silmän r:set. — *Kuv.* -- koska muori peitettiin maan mullan r:seen [= hautaan], silloinpa vähän [itkeä] pihauttelin KIVI. — *rako|sellaan,* -sillaan, -selleen, -silleen (adv.) hiukan raollaan. | Suu avautuu r:selleen. Silmät ovat r:sillaan.

rakontähystin *s. lääk.* kystoskooppi.

rakoontua[1*] *v.* = rakoutua.

rako|paikka *s.* Muurikivien väliset r:paikat täytettiin savilaastilla. **-siiveke** *s.* pieni apusiipi,

joka liittyy lentokoneen siiven etureunaan siten, että väliin jää melkoinen rako.

rakottu|a[14*] *v.* tulla rako(i)lle. | Soutamisesta r:neet kädet.

rako|tuli *s.* = rakovalkea. | -- pakolaisetkin saivat painua pakkasessa erämaille, r:tulen varaan IVALO. **-tulkki** *s. met.* levymäinen tulkki, jota käytetään aivan pienien rakojen suuruutta mitattaessa.

rakoutu|a[11] *v.* (*rinn.* rakoontua) tulla rao(i)lle. | R:nut katto. — Silmät r:ivat 'raottuivat'.

rakoutuma[13] *s.* rakoutumisen tulos, rakoutunut kohta, rako, halkeama, särö. | Seinän, padon r. — *Kuv.* Aviosuhteen r.

rako|valkea *s.* nuotio, jonka muodostaa kaksi päällekkäin yhdensuuntaisesti asetettua puupölkkyä, rakotuli. | R. palaa ja lämmittää tasaisesti. Tehdä r. Viettää yönsä r:valkealla. Paistaa kalaa r:valkealla. **-äänne** *s. fon.* = spirantti.

raks *onom.interj.* raksahtavasta äänestä. | Raks! — ja kynä oli poikki.

raksa|a[9] *onom.v.* pitää rasahtelevaa ääntä, raksahdella, raksua. | Kellon ratas käydä r:a.

raksah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Kaviot, jouset r:televat. Aisapuiden r:telu. Kaappikellon verkkainen r:telu.

raksa|htaa[2*] *mom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* < raksaa. | Ovi r:htaa lukkoon. Seinäkello r:htaa ja viisari liikahtaa. Katkeavan oksan r:hdus.

raksautella[28*] *frekv.v.* < seur. | R. kameraa.

raksaut|taa[2*] *kaus.v.* (*harv.* raksah(d)uttaa[2*]) < raksahtaa. | R. lukkoa. R. kivääri vireeseen.

rakse[78] *onom.s.* raksahtelu, raksunta. | Lehmän kavioiden r.

raks|i[4] *s.* vitsasta, köydestä, nahasta, kankaasta tms. valmistettu silmukan muotoinen kiinnitys- t. kantolaite, lenkki, silmukka. | Veneen r. Tukit kiinnitetään toisiinsa r:illa. R:eilla varustetut saappaat, rukkaset. Takin kauluksen r. eli verkilö. Lumikengissä on laudasta tai vitsaksista tehty jalansija r:eineen. -- rantatietä nousi vanhahko vaari kolmea haukea r:issa roikottaen KARHUM. — *Yhd.* köysi-, nahka-, rauta-, vitsar.; kaulus-, kenkä-, ripustusr.

raks|ia[17] *v.* ratkoa, aukoa leikkaamalla t. vetämällä. | R. ommel auki saksilla. R. ikkuna auki liimapapereista. Ja samalla hän r:i jo kauluksiaan ja päästeli liiviensä nappeja LEHT.

raksis *onom.interj.* raksahtavasta äänestä. | R. vain ja ruukku meni rikki.

raksu|a[1] *v.* -nta[15*] *teonn.* raksaa. | Kello r:u seinällä. Hän rupesi silittelemään koppakuoriaista, joka niin mukavasti ritisi ja r:i JÄRVENT.

raksut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Orava r:telee puussa. Tamma juosta r:teli jäätä pitkin AHO.

raksut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* < raksua. | Kello käydä r:taa. Kirjoituskoneen, niittokoneen r:us. Sydän r:taa rinnassa. Tyhjiä tiaisen virret, / rastahaisen r:ukset! KAL. -- yli selkien kuului kavion r:us tyyninä toukokuun pakkasaamuina AHO.

rakuuna[18] *s. sot.* alk. kevytaseinen ratsumies; nyk. eräiden ratsuväkirykmenttien ratsumiesten nimitys. | Suomessa oli 1600-luvulla myös värvätty 500 miehen vahvuinen ratsuväenosasto, Suomen eli Viipurin r:t. Punahousuinen r. **-joukko** *s.* **-osasto** *s.* **-rykmentti** *s.* Uudenmaan r.

rallat|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | R. laulunpätkää, polkkaa.

rallat|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* laulella iloisesti, reippaasti koneellisessa rytmissä (us. ilman sanoja ja samaa toistellen). | Tanssia ja r. R. laulua, valssia. -- laulua, r:usta ja vallattomia hoilauksia kajahtelee tyynessä iltailmassa WILKUNA. — Haitarin r:us.

rallentando [-ta'-] *adv. mus.* (*lyh.* rall.) vähitellen hidastuen.

1. **ralli**[1] *s. harv.* rallatus. | R. se on minun rattoni ja laulu paras työni juu KL. Haitarin haikea r. HELLAAKOSKI.

2. **ralli**[4] *s.* (myös: rally) pitkä ja raskas, tietyllä reitillä toimeenpantu auto- t. moottoripyöräkilpailu.

rallit|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Mitäs siellä miehellä muuta kuin istui ja r:teli KARHUM.

rallit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* rallattaa. | Pirtuhumalaisia hoilaa kylän raittia r:taen TOPPILA.

rally[1] *s.* = 2. ralli.

rama|htaa[2*] *mom.v.* -us[64] *teonn.* < ramista. | [Syytetyn käsi]raudat r:htavat KARHUM.

ramais|ta[24] *v. ark.* raukaista, väsyttää. | Peli r:i tavattomasti. Sateisen sunnuntaipäivän r:eva rauha LEINONEN.

ramak|ka[15*] *a. kans.* -asti *adv.* riuska, roima, voimallinen. | R. työmies. R. huumori. Hurja meno jatkui entistä r:ammin SEPPÄNEN.

rama|ta[35] *onom.v. kans.* -- reki vieri, tie vilisi, / rahe rautainen r:si [= rämisi] KAL. "Arvaahan sen kysymättäkin, mitä varvasta kenkäraja hieroo", r:si [= jankutti, pauhasi] suutarin akka KIANTO.

ramaut|taa[2*] *kaus.v.* (*rinn.* ramah(d)uttaa[2*]) < ramahtaa. | R. kahleita, vitjoja. Heittää r:ti herneet lattialle. R. piiskalla hevosta. Tänä aamuna tuo vähän sataa r:ti karjankynteen AHO. — *Kuv.* Pekkaa sakottaa r:ettiin viinanmyynnistä.

rami(e)[27] [ra'mī t. ramī'] *s.* kiinanruoho; sen varresta saatu kehruuaineena käytetty kuitu. **-kuitu** *s.* **-lanka** *s.* rami(e)kuidusta kehrätty lanka.

1. **ramina**[14] *teonn.* < ramista; vrt. räminä. | Sitten oli taasen hiljaista, niin ettei kuulunut muuta kuin rattaiden kaukainen r. A.ORAVALA.

2. **ramina**[14] *s.* eräs yksinkertainen korttipeli.

ramis|ta[41] *onom.v.* vrt. rämistä. | Astiat r:evat kuormalla. Asianomaiset poistuvat, [vankina olevan] pojan raudat r:evat KARHUM.

ramista|a[2] *kaus.v.* < ed.; vrt. rämistää. | Varki r:a rautojansa.

ramistel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < ed. | Muori liikkuu tuiskahdellen lattialla, siirtää pöytää, r:ee astioita KARHUM.

ramisutta|a[2*] *kaus.v.* < ramista; vrt. rämisyttää. | Vesipisarat r:vat kattoa. [Ajuriukko] sivalsi ohjasperillä hepoansa ajaa r:en Koslovin portille SEPPÄNEN.

ram|mata[35*] *v. harv.* tehdä rammaksi. | -- se nimi painoi hänen hartioitaan, aivojaan. Se r:pasi hänen jalkojaankin KAILAS.

ram|pa[10*] *a.* -puus[65] *omin.* **1.** raajarikko; vrt. vammainen. | R. mies, tyttönen. R. hevonen, lintu. Lyödä jku r:maksi. Sirkustaiteilijan temppuiluista on usein seurauksena elämänikäinen r:puus. — *S:sesti.* Rujot ja r:mat. — *Kuv.* Sielullisesti, henkisesti r. R. tuoli. R:maksi torpedoitu sotalaiva. — *Yhd.* sotar. **2.** *metsät.* uittopuusta: uppoamaisillaan oleva. | R. puu.

rampaus[65] *s.* → rampuus.

rampautta|a[2*] *v.* tehdä rammaksi. | Halvauksen r:ma jalka.

rampautu|a[44] *v.* (*rinn.* rampaantua[1*]) tulla rammaksi. **1.** Mies r:i polvestaan. Hän halusi kuin Jaakob painia Herran enkelin kanssa r:misen uhallakin KOSKENN. — *Kuv.* Auto r:u. **2.** R:nut uittopuu.

1. **ramp|pi**[1*] *s.* **1.** näyttämön etureuna, parras. | Kukkavihkoja ojennetaan r:in yli. Innostus oli suuri r:in molemmin puolin 'sekä katsomossa että näyttämöllä'. **2.** *rak.* esim. rakennukseen nouseva ajotie. **3.** *raut.* väline, jolla kiskoilta suistunut pyörä saadaan nousemaan raiteille.

2. **ramp|pi**[1*] *s. kans.* oven haka; aspi (1). | Panna ovi r:piin. Jyrki veti oven kiinni ja painoi r:in salvaksi SEPPÄNEN.

ramppi|kuume *s.* (vars. taiteilijoiden) esiintymiskuume. | Näyttelijän, laulajattaren r. **-kuumei|nen** *a.* ramppikuumetta poteva, jännittynyt, hermostunut. | R:selta näyttelijältä saattaa unohtua rooli hänen lavalle astuttuaan. **-valo** *s.* parrasvalo. | R:t syttyivät. — Tav. *kuv.* Näytelmä pääsee r:on 'näyttämöllä esitettäväksi'. Viime kesänä r:on astunut [= julkisuuteen, kilpakentille ilmestynyt] juoksijatulokas. Asia, jolla historian r:ssa on merkityksensä.

ramput|taa[2*] *onom.v.* -us[61] *teonn.* rämpyttää, rimputtaa. | Soittaa r. [Pelimanni] alkoi sitä äskeistä r:ustansa KAUPPISH.

ramu[1] *s.* **1.** roju, romu. | Ullakot ovat täynnä r:a. **2.** kehnosta, loppuun kuluneesta esineestä t. oliosta: hylky, kulu, rähjä, rämä. | Vihuri [sairastunut hevonen] oli jo silloin r:na SEPPÄNEN. — *Yhd.* vene-, viikater.

ramu|ta[30] *deskr.v. kans.* hakea jtak penkoen, kolistellen, koluta; kiivetä, kiipeillä. | R. ullakolla. Puussa r:ava orava. Soutumies tulla r:si saaveineen KARHUM.

ramuutta|a[2*] *v.*, vars. *kans.* ramisuttaa. | Sade r:a kattoa. R. avaimia.

rana[10] *s.*; *ark.* kra(a)na. **1.** nostokurki. | Laivojen purkamisessa ja lastauksessa käytetyt r:t. — *Yhd.* höyry-, sähkö-, vesipainer.; kuljetus-, kääntö-, nostor. **2.** *ark.* = hana 1. | Tynnyrin r. **-palkki** *s. mer.* purjealuksen ryntäistä ulkoneva kiinteä kannatinpalkki, jonka varaan ankkuri pudottamista varten nostetaan.

randi[4] *s.* par. reunos. **-kenkä** *s.* par. reunoskenkä.

rangaist|a[21*] *v.* antaa rangaistus, saattaa rangaistukseen; ojentaa. **1.** henkilöobj:n ohella. | R. jkta rikoksesta, rikkomuksesta, laiminlyönnistä, tottelemattomuudesta, varkaudesta, petoksesta, vilpistä. R. kurittamalla, viraltapanolla, sakolla, vankeudella, kuolemalla. Tuomita, määrätä jku r:avaksi. -- Herra ei jätä rankaisematta sitä, joka hänen nimensä turhaan lausuu VT. Sellaista ei kukaan voi rankaisematta [= rangaistukseen joutumatta, rangaistusta saamatta] tehdä. — R. jkta halveksinnallaan, katseellaan. Jumalan rankaiseva käsi. Luonto rankaisi maamiestä kadolla. Hutilointi rankaisee pian itsensä 'kostautuu pian'. **2.** asiaobj:n ohella. | Pienimmätkin rikkomukset r:iin ankarasti. R:ava teko, laiminlyönti. Yritys on r:ava. Laiminlyönti, jota ei voi rankaisematta sivuuttaa.

rangaistavuu|s[65] *omin.* < rangaistava; ks. ed. | R:den ikäraja on 15 vuotta. Järjestysrikkomusten r. saattaa perustua siihen, että rangaistusuhka on mainittuna Sotaväen rikoslaissa.

rangaistu|s[64] *s.* kärsimys, joka rikkomuksen vastavaikutuksena aiheutetaan siihen syyllistyneelle, ojennus; *lak.* kärsimyksen aikaansaamista tarkoittava paha, jonka valtiovalta oikeuselimensä välityksellä määrää alaiselleen lainrikkojalle tehdyn oikeudenloukkauksen vastavaikutukseksi. | Ruumiillinen r. Kurinpidollinen r. Ankara, lievä, nöyryyttävä r. Ehdollinen r. Laissa rikoksista säädetyt r:kset. Koululaiselle laiminlyönnistä annettu r. Tottelemattomuutensa r:kseksi poikien oli jäätävä kotiin. Saattaa, tuomita jku r:kseen. Vaatia syytetylle r:sta. Saada ansaitsemansa r. Joutua r:ksen alaiseksi. R:ksen alainen teko. R:ksen uhalla. R:ksen soveltaminen, täytäntöönpano. Tuomittu passitettiin kärsimään r:staan lääninvankilaan. Lieventää, alentaa r:sta. Koventaa, enentää r:sta. — Tulvia pidettiin Jumalan ihmisille antamana r:ksena. — Laajentuneessa merk:ssä laiminlyönnin, ajattelemattomuuden, virheellisen menettelyn yms. aiheuttamista ikävistä, epäedullisista seurauksista, kärsimyksistä yms. | Oli todellinen r. joutua vilustuneena vuoteeseen. Keuhkosyöpä — r. tupakanpoltosta? — *Yhd.* aresti-, jalkapuu-, kuritushuone-, raippa-, sakko-, vankeus-, vitsar.; häpeä-, kunnia-, vapausr.; kuolemanr.; järjestys-, kurinpitor.; kirkkor.; lisä-, päär.

rangaistus|aika *s.* aika, jonka jkn rangaistus kestää. | N. on kärsinyt loppuun r:aikansa. **-alue** *s. urh.* eräissä pallopeleissä maalin edustalla oleva merkitty alue, jonka sisäpuolella tietyt rikkomukset aiheuttavat rangaistuspotkun, -lyönnin t. -heiton. **-asteikko** *s.* Rikokseen sovellettiin rikoslain 21. luvun 11. §:n sisältämää r:a. **-heitto** *s. urh.* kori-, käsi- ym. pallossa; vrt. rangaistuspotku. **-järjestelmä** *s.* Vanhanajan r:ssä oli hallitsevalla paikalla kuolemanrangaistus. **-kaari** *s. lak.* vuoden 1734 lain pääasiassa rangaistuksen täytäntöönpanoa koskevia säännöksiä sisältävä osa. **-keino** *s.* Panna, jalkapuu ja sakko olivat kirkon vanhoja r:ja. **-koppi** *s.* **-laitos** *s.* laitos, jossa (vapaus)rangaistukset pannaan täytäntöön. | Lääninvankila on läänin pääkaupungissa oleva r. **-laji** *s.* **-luettelo** *s. lak.* yleisten alioikeuksien vapausrangaistuksiin tuomitsemistaan henkilöistä pi-

tämä luettelo. **-lyönti** *s. urh.* jääpallossa; vrt. rangaistuspotku. **-merkintä, -merkintö** *s.* merkintä rangaistuksesta. **-muoto** *s.* Raipparangaistusta pidetään nykyään sopimattomana r:na. **-määrä** *s.* **-määräy|s** *s.* Eräissä maissa saattaa syyttäjä- tai poliisiviranomainen itse antaa r:ksen. **-paikka** *s.* Tuonela oli heprealaisten käsityksen mukaan kuolemanjälkeinen synkkä r. **-pakko** *s. lak.* rangaistusta täytäntöön pantaessa ilmenevä rangaistavan oman tahdon syrjäyttäminen. | R:a voidaan vangin käytöksen ja luotettavuuden mukaan sopivalla tavalla lieventää. **-peruste** *s.* **-potku** *s. urh.* jalkapallossa eräistä rangaistusalueella tehdyistä rikkomuksista seuraava potku, jonka vastapuolue suorittaa. **-päiväkirja** *s.* Komppaniassa ja sitä vastaavassa perusyksikössä pitää yksikön päällikkö r:a, johon merkitään kaikki rangaistukset ja niiden sovittamiset. Kunnallis-, lastenkodin r. **-retkikunta** *s.* rankaisuretkikunta. **-saarna** *s.* Ja siitä tehköön hän [rovasti] seuraavana sunnuntaina rangaistussaarnan niin vimmatun ja pohtavan että repee tuo rasvainen mahansa KIVI. **-seuraamu|s** *s. lak.* Rikoksentekijän omaisuuden valtiolle menettäminen kuului aikaisemmin monien rikosten r:ksiin. **-siirtola** *s.* (tav. kaukana emämaasta oleva) alue, jonne rikoksentekijöitä lähetetään kärsimään heille tuomittua rangaistusta. | Pirunsaari, Ranskan Guayanassa oleva kuuluisa r. **-tapa** *s.* rankaisutapa. **-teoria** *s.* rangaistuksen oikeusperustetta ja tarkoitusta koskevien teoriain yhteisnimitys. **-toimenpide** *s.* rankaisutoimenpide. **-tuomio** *s.* Syytetylle langetettiin ehdollinen r. — *Heng.* Jumalan r. **-uhka** *s.* **-vaatimu|s** *s.* Asianomaisen avustaja yhtyi syyttäjän r:kseen. **-valta** *s.* rankaisuvalta. **-vankeus** *s. lak.* vrt. tutkintavankeus. **-vanki** *s. lak.* vapausrangaistusta kärsivä henkilö; vrt. tutkintavanki. **-vankila** *s. lak.* vrt. tutkintavankila.

rani[4] *s.* rämä, rähjä. | Vanha padan r. — Tav. yhd:n jälkiosana. | Laiva-, pata-, rekir. Äijän seppo tuosta antoi: / kaksi kattilar:a, / kolme koukun puoliskoa KAL. — Akkar.

ran|ka[10*] *s.*; yl. *rinn.* ranko. **1. a.** kaadettu ja karsittu puun runko. | Hakea r:koja metsästä. Mennä hakkaamaan r:koja. Polttopuut kuljetettiin kotiin kokonaisina r:koina. Venevalkamassa oli neljä r:kaa teloiksi pantuna. Kasken palamisesta jääneitä hiiltyneitä puunrunkoja sanotaan monin paikoin r:goiksi. **b.** *harv.* kasvavan puun rungosta. | Mutta hetken kuljettuansa, huomaa hän riippuva-oksaisen koivun, jonka r:gasta puskee ulos valtainen pahka KIVI. **2.** *biol.* elin (kasvinosa), jolla eliön muihin osiin nähden on erityisen keskeinen ja kannattava merkitys. | Kalan pyrstön r. Useimmilla säde-eläimillä on piihappoinen r. Tupakan lehden r:gat 'ruodit, suonet'. Tuhosienen hävittämästä tähkästä on leikkuuaikana jäljellä vain tyhjä r. — *Yhd.* keskus-, pää-, selkä-, sivu-, tukir.; piir. **3.** *mer.* vars. keula- ja perävantaasta, joskus myös kaarista ym. aluksen rungon tukirakenteista. | Laivan köli ja r:gat ovat rungon perustana. Peräsimen lapa ja r. — *Yhd.* keula-, kylki-, perä-, potkurir.

rankaisemat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* jota ei ole rangaistu t. ei (voida) rangaista. | R. pahantekijä. R. teko, rikos.

rankaisija[14] *tek.* < rangaista. | Pahan r.

rankaista[21] *v.* → rangaista.

rankaisu[2] *teonn.* (< rangaista) rankaiseminen. | Joutua r:n alaiseksi. R:ksiko se Juha sen itselleen katsoo? AHO. **-keino** *s.* Maalliset ja kirkolliset r:t. **-oikeus** *s.* Valtion, opettajan r. Kurinpitovalta on esimiehyyteen perustuva r. **-retk|i** *s.* V. 1278 teki Novgorodin ruhtinas r:en karjalaisia vastaan. **-retkikunta** *s.* Kapinalliseen kylään lähetettiin r. **-tapa** *s.* Raipparangaistus oli raaka ja häpeällinen r. **-toimenpi|de** *s.* Ryhtyä r:teisiin jkta vastaan.

rankaisuttaa[2*] *fakt.v.* < rangaista.

rankaisuval|ta *s.* Päällikön r. järjestysasioissa. Valtion rankaisuoikeus johtuu valtion r:lasta. Käyttää r:taa.

rankakuorma *s.* Vedättää metsästä r. polttopuiksi.

rank|eta[31*] *v.* tulla rank(emm)aksi. | Sade yhä r:keni.

ranki[1*] *s. ark.* arvo(aste). | Kyllä rahalla r:in pääsee SP. - - saatoit he meidät kenraalein arvoon ja r:in KIVI.

rankinen[63] *s.* palttina- t. harsokankaasta tehty sääskiteltta. | Lapissa ripustetaan r. usein huoneessakin vuoteen verhoksi.

rank|ka[10*] *a.* -asti *adv.* -kuus[65] *omin.* ankara, kova, kiivas, raju, tuima. **1.** sateesta, säästä. | R. sade, tuuli. Satoi r:asti. - - jylisee, tult' iskee, raivoo ilma r. *MANN. **2.** tav. hiukan *ark.* **a.** toiminnasta. | Ojankaivu on r:kaa hommaa. R. harjoittelu, työohjelma, voimistelu. - - päin, tuonnepäin, miss' ottelu on r:in [= kiivain]! JYLHÄ. **b.** hinnasta yms.: kallis, kova, luja. | R. hinta. Lyötiin r:asti veroa.

rankkasade *s.* kaatosade. | Meidät yllätti r. - - rajusti r. maahan lyö SUONIO.

rank|ki[1*] *s.* viinan valmistuksessa raaka-aineista tehty käynyt seos; viinan valmistuksessa tislauksen jäljiltä jäävä liukenematon sakka; vrt. mäski. | Poliisi hävitti tehtaan ja kaasi r:in maahan. R. on suuren valkuaispitoisuutensa vuoksi arvokasta lihotusrehua.

rankki|rohtuma *s. eläinlääk.* = mäskirohtuma. **-tynnyri** *s.* Haisee viinalta kuin r.

rankkuri[5] *s.* kaupungin palvelusmies, jonka toimena oli kuolleiden eläimien ja tuntemattomien ruumiiden pois korjaaminen ja hautauttaminen, rakkari. | Auto ajoi koiran ylitse ja r. korjasi raadon. R:n rattaat.

ran|ko[1*] *s.* = ranka. | R:got jätetään polttopuuksi. Panssarikalojen sisäinen r. ei ollut luutunut. — Heinäpieleksen r. — Erik. *rak.* pylväistä, palkeista tms. tehty runkorakennelma. | Rakennuksen teräsbetoninen r. — *Yhd.* koivun-, puunr.; kalkki-, luu-, pii-, rusto-, tukir.; puu-, teräsbetonir.

ranko|a[1*] *v.* **1.** karsia rangaksi, rangoksi. | Toukkien r:ma lehti. **2.** *kans.* rangaista, kurittaa, runnella. | Nyt r:o entinen elämä vuorostansa

sinua SEPPÄNEN. -- hänen ruumistaan r:i ankara kuume LINN.

rankuttaa[2*] *deskr.v.* jankuttaa, hokea. | R. vanhoja, tuttuja asioita.

rannan|omistaja *s.* R:omistajan oikeus ulottuu vain rantojen lähellä olevaan vesistönosaan. **-puoleinen** *a.* R. katu. Laivan r. kaidepuu. **-siirtyminen** *s. geol.* veden ja maan rajan työntyminen joko maalle ja ylöspäin tai ulapalle ja alaspäin.

ranna|s[64] *s. harv.* reuna, syrjä; laita, ranta (2). | Niityn, kasken r. Tytöt -- seisahtuivat metsän r:kseen MERIL.

rannat|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* (< ranta) rajaton, ääretön, loputon, päättymätön, suunnaton, mittaamaton, määrätön. | R. meri, ulappa. R. aavikko, tasanko, erämaa, metsä, viljelmä. R:tomiin leviävä suo. R. avaruus, korkeus. Taivaan r. sini. — Mielikuvituksen r. valtakunta. R. iäisyys. Jutun kehittely johtaa r:tomiin.

ran|ne[78**] *s.* **1.** käsiterän ja kyynärvarren välinen käden osa; vastaava osa käsineessä. | Käsi kiertyy r:teesta. R:teen vahvuinen köysi. Vanttuun punainen r. — *Puhek.* Tehdä jtak löysin r:tein 'kevyesti, jännittämättä'. **2.** ranta, reuna, laita. | Meren, lahden r. Metsän, suon, luhdan, kasken r. -- lahdelmat, joiden r:teilla näkyi taloja talojen takana AHO. -- taivaan r:tehilla / jo aamun koitto leimuaa AK. Muori antaa hänelle tiedoksi noin kautta r:teen [= kautta rantain] KIVI. — *Yhd.* metsän-, pellonr.

rannehihna *s.* Kellon r. R:lla varustettu suksisauva.

rannek|e[78**] *s.* **1.** *käs.* muuta hihaa kapeampi rannetta ympäröivä hihansuu. | Villainen pusero, jossa on tiukat r:keet. Usein on hihansuussa vain kapea r., johon irtokalvosin napein kiinnitetään. **2.** rannekellon hihna t. ketju. | Nahkainen, metallinen r.

ranne|kello *s.* ranteessa pidettävä kello. **-ketju** *s.* ranteessa pidettävä tav. metallinen koriste-t. kiinnitysketju. | Kultainen r. Kello r:ineen. **-koru** *s.* **-liik|e** *s.* Soittajan käden r:keet. **-luu** *s. anat.* Ihmisen kyynärvarren luiden alapäässä on 8 pientä r:ta.

rannem|pana, -paa, -maksi, -mas, -malla, -malta, -malle *komp.adv.* lähempänä rantaa. | R. asuva. Muuttaa r:malle. Ohjatkaa r:maksi!

ranne|nivel *s. anat.* ranneluiden ja kyynärvarrenluiden välinen nivel. **-osa** *s.* Hihan, käsineen r. **-ot|e** *s. voim.* Voimistelijat tarttuvat toistensa käsiin r:teella. **-ren|gas** *s.* rengasmainen rannekoru. | Kultainen r. Koralleista ja helmistä valmistetut r:kaat.

rannikas[60**] *s.* langasta kudottu (neulottu) t. nahasta valmistettu ranteensuojus.

rannikki[5*] *s.* Glaux maritima, merenrannikolla kasvava matala, punertavakukkainen esikkokasvi.

rannik|ko[2*] *s.* meren t. suuren järven ja mantereen raja-alue. | Pohjanlahden, Välimeren r. Gotlannin r. Tuulensuojainen r. Jyrkkä, matala r. R:koa pitkin tapahtuva meriliikenne. R:olla asuva väestönosa. — *Yhd.* merenr.; avo-, saaristo-, sisä-, vuonor.; hiekka-, liete-, liitur.; dyyni-, riasr.; etelä-, pohjoisr.

rannikko|alue *s.* Ruotsalaisia asuu enimmäkseen maamme läntisellä ja eteläisellä r:alueella. **-alus** *s. mer.* etupäässä rannikkovesillä liikennöivä (pienehkö) alus; vrt. valtamerialus. **-asema** *s.* — *Rad.* rannikolla sijaitseva radioasema, joka on yhteistyössä laivaradioasemien kanssa. **-asuk|as** *s.* Kalastus on r:kaiden tavallinen elinkeino. Sepelhanhi on oikea r., joka harvoin poistuu suolaisen veden lähettyviltä. **-asutus** *s.* Suomen ruotsalainen r. **-järvi** *s.* rantajärvi. | Hiekkasärkän merestä erottama r. **-kaist|a|(le)** *s.* Tammi menestyy vain kapealla r:-leella Suomenlahden rannalla. **-kalastaja** *s.* rannikkokalastusta harjoittava ammattikalastaja. **-kalastus** *s.* rannikoilla, aluevesillä harjoitettu kalastus; vrt. ulkomeri-, sisävesikalastus. **-kartta** *s. mer.* suurimittakaavainen, tietyn rannikkovesialueen käsittävä merikartta. **-kaupunki** *s.* **-kylä** *s.* **-lai|nen**[63] *s.* rannikon asukas. | R:-sen luontainen halu merillä elämiseen. **-laiva** *s.* vrt. rannikkoalus. **-laivasto** *s. sot.* R. suojelee oman rannikon lähettyvillä olevia vesiä. **-laivuri** *s. mer. vanh.* laivuri, jolla oli oikeus erinäisin ehdoin olla päällikkönä rannikko- ja sisävesiliikenteessä. **-liikenne** *s.* Suomen ympäristövesillä harjoitettu merenkulku on etupäässä r:ttä. Lyhyt [= kotimaan satamien välinen], pitkä [= kotimaan satamasta vieraan vallan alueen kautta toiseen kotimaan satamaan tapahtuva] r. **-linnak|e** *s. sot.* R:keet muodostavat merivoimien kiinteän osan. **-linnoitus** *s. sot.* Viaporista tuli Suomen huomattavin r.

rannikko|maa *s.* Suomen lounainen r. **-maakunt|a** *s.* Uusimaa ja Varsinais-Suomi ovat Suomen eteläisiä r:ia. **-maisema** *s.* **-majakka** *s.* **-meri** *s.* **1.** rantameri. | Pohjanmeri ei ole vielä varsinaista valtamerta; se on r. **2.** *lak.* = aluevesi. **-muoto** *s.* Vuonorannikko on varsinkin Norjassa tuttu r. **-murre** *s.* Lounais-Suomen r. **-panssarilaiva** *s. sot.* R:t ovat rannikkolaivaston tärkeimpiä aluksia. **-patteri** *s. sot.* R:emme ja vihollisen sotalaivojen välillä syntyi kiivas laukaustenvaihto. **-pitäjä** *s.* mereen rajoittuva pitäjä. **-puolustu|s** *s. sot.* R:k-sen päätarkoituksena on suojella omaa laivaliikennettä ja estää vihollisen maihinnousuja. Suomen r. **-purjehdus** *s. mer.* samassa valtiossa sijaitsevien paikkakuntien (t. samalla rannikolla olevien valtioiden) välinen meriliikenne, kabotaaši. **-pyynti** *s.* Merikalastuksessa erotetaan ulkomeri- ja r. **-rahvas** *s.* Pohjanmaan ruotsalainen r. **-rata** *s.* Helsingin ja Turun välinen r. **-ruotsalai|nen** *a.* ja *s.* Vaasan r:set. **-saar|i** *s.* Mannersaarista voidaan erikoisena alaryhmänä erottaa r:et, jotka tavallisesti ovat aivan lähellä rannikkoa ja kuuluvat rannikon muotoon I.LEIVISKÄ. **-saaristo** *s.* Suomen sokkeloinen r. antaa sen rannikkomaisemille oman erikoisen leimansa. **-seutu** *s.* Keski-Pohjanmaan eteläinen r. **-sota** *s. sot.* laivastojen t. laivaston ja kiinteän rannikkopuolustuksen välinen sodankäynti rannikkovesillä. **-tasan|ko** *s. maant.* R:got ovat etu-

päässä hieta- ja savimaita sisältäviä tasankoja, jotka maankohoaminen on nostanut merestä. **-tykistö** *s. sot.* R. muodostaa kiinteän rannikkopuolustuksen. **-tykistörykmentti** *s. sot.* **-tykki** *s. sot.* **-tyyppi** *s.* Riasrannikko on lahtien luonnehtima r. **-valtio** *s.* Ruotsi on Itämeren r. **-vartio** *s.* merivartio. **-vartioalus** *s.* merivartioalus. **-vartiosto** *s.* merivartiosto. **-ve|si** *s.*, tav. *mon.* Kalastaa r:sissä. Itämeren lahtien r:det jäätyvät talvisin. **-viiva** *s.* vrt. rantaviiva. | Usein r:lla tarkoitetaan mantereen kaavamaista rajapiirrettä. **-voima** *s. maant. geol.*, tav. *mon.* rannikkoa muovailevista luonnonvoimista. | Tyrsky ja jäätyminen ovat huomattavimmat r:t. **-vuor|i** *s.*, tav. *mon.* Etelä-Chilen r:et. **-vuoristo** *s.* Pohjois-Kalifornian r. **-vyöhyk|e** *s.* Ruotsalaisia asuu maassamme etupäässä suhteellisen kapealla r:keellä. **-väestö** *s.* Etelä-Uudenmaan ruotsalainen r. **-väylä** *s.*

rannimmainen[03] *sup.a.* lähinnä rantaa oleva. | R. saari, kylä, rakennus.

rannim|pana, -paa, -maksi, -mas *sup.adv.* lähinnä rantaa. | R. kasvaa pajukkoa. Joen muassaan tuomat hienoimmat lieteaineet pysähtyvät r:maksi.

rannio[3] *s. kans.* eläimen lumeen tallaama polku. | Kiehispyydössä laittoi äijä raudat naavoilla peitettyinä saukon r:lle PAULAH.

rannoitse *adv.* ja *postp.* (gen:n kera) rantaa t. rantoja pitkin. | Suomen r. kulkeva kauppatie.

rannukas[06*] *poss.a.*, vars. *kans.* (< rantu) raidallinen. | R. sukka, vanginpuku. Punaisen r.

rannukkai|nen[03] *a. kans.* = ed. | -- talonemäntiä r:set, harmaat saalit hartioilla JOTUNI.

ransista|a[2] *v. harv.* ränsistää. | -- viimein koko rakennuksen r:a ja kaataa KIVI.

ransistu|a[1] *pass.v.* (< ed.) ränsistyä. | Kerran r:u ja loppuu tämä maailmakin KIVI.

ranska[10] *s.* ranskalaisten kieli, jota puhutaan paitsi Ranskassa myös Etelä-Belgiassa, Länsi-Sveitsissä ja osassa Kanadaa, Haitia ja Antillien saaristoa. | Puhua r:a, r:n kieltä.

ranskalai|nen[03] *a.* ja *s.* -sesti *adv.* -suus[05] *omin.* R. aatelismies. R. kirjallisuus. R:set viinit. R. kohteliaisuus. Hienostunut r. — *Erik.* R. [= lyhyt, muodollinen] vierailu. R:set [= erittäin korkeat ja kapeat naisten kengän] korot. — *Ruok.* R:set perunat, ks. peruna. R. kahvi, kastike, munakas, sinappi. R. keittiö. — *Kirj.* R. [= nahkakantinen] sidos. — *Käs.* R. sauma 'edestakaissauma'. — *Urh.* R. [= kreikkalais-roomalainen] paini; ks. paini.

ranskalaisittain *adv.* ranskalaisten tapaan; us.: hienostuneesti, henkevästi. | Pukeutua, ääntää r. — Esittää kertomus r.

ranskalais|klassillinen *a.* -klassillisuus *s.* R:-klassillisuus '1600-luvun Ranskassa syntynyt antiikkia ihailleva ja sitä esikuvanaan pitävä kirjallinen makusuunta, preudoklassillisuus'. **-malli|nen** *a.* R:set kengänkorot. R. paita. **-mieli|nen** *a.* -syys *omin.* R. puolue. **-peräinen** *a.* R. sana. **-syntyinen** *a.* Kanadan r. pääministeri.

ranskalaist|aa[2] *v.* tehdä ranskalaiseksi. **-u|a**[1] *pass. v.* < ed. | R:nut saksalainen. Ensimmäisen keisarivallan aikana alkoi Strassburg r. — Hänen r:nut älynsä.

ranskalaistyylinen *a.* R. puutarha.

ranskan|kielinen *a.* R. väestö, kirjallisuus. **-leipä** *s.* vehnäjauhoista ja vedestä valmistettu pitkulainen suolalla maustettu leipä, johon ennen paistamista on vedetty pituussuuntainen viillos; vrt. polakka.

ranskannos[04] *s.* ranskaksi tehty käännös. | Kalevalan r.

ranskan|paisti *s. ruok.* naudan reiden reunimmainen selkäkappale; siitä (kokonaisena) valmistettu paisti. **-pulla** *s. ark.* = ranskanleipä.

ranskan|taa[8] *v.* kääntää ranskaksi. | Kokoelma r:nettuja espanjankielisiä draamoja.

ranskantauti *s.* kuppatauti.

ranskat|ar[54*] *s.* ranskalainen nainen. | Viehättävä r. Naimisissa r:taren kanssa.

ranssi[4] *s. murt.* = kranssi. | Ja myrtinoksista laitetaan r. [= seppele] päähän CANTH. Rukkaset uunin r:lla [= reunuksella] KARHUM.

ranstakka[10*] *s. kans.* hiilihanko.

ran|ta[10*] *s.* **1.** maan ja veden raja ja sen molemmin puolin oleva maa- ja vesikaista t. jompikumpi niistä; vrt. rannikko. | Meren, järven, joen, salmen r. Roineen r:nat. Saaren r. Pappilan r. Jyrkkä, loiva r. Syvä, matala r. Kivinen, ruohoinen, liejuinen r. — Vene on r:nassa [veden rajassa t. ankkurissa]. Aivan r:nassa [= veden rajassa] oleva nuottakota. Mennä r:taan. Ohjata vene r:taan. Pestä pyykkiä r:nassa. — R:nalla kasvava petäjä. Vetää vene r:nalle 'maalle'. Onkia r:-nalta 'maalta käsin'. — *kautta rantain* ks. kautta A.I.1. — *Yhd.* joen-, järven-, merenr.; jokir.; hiekka-, kaisla-, kallio-, kivikko-, lieju-, louhikko-, ruohikko-, sorar.; luhta-, metsä-, palmu-, suor.; kala-, kylpy-, laiva-, nuotta-, pyykki-, uima-, verkkor.; kirkko-, koti-, saunar.; vastar. **2.** ed:een liittyen: jnk muun luonnonmuodostuman reuna, syrjä, laita. | Ahon, suon, korven, metsän r. Taivaan r. 'horisontti'. -- aurinkoisen ehtiessä lännen r:taan KIVI. -- onko selvät ilman r:nat KAL. Pilven r. väistyi -- yhä korkeammalle AHO. — *Kuv.* Maailman r., ks. ↓. Rauhan r. -- tie suorin kulkee onnehen / lähellä kuolon r:taa! KRAMSU. [Nahilan Matti] siirtyi kevään suloisessa sylissä iankaikkisuuden ihanalle r:-nalle TOPPILA. — *Yhd.* ilman-, metsän-, taivaanr.; maailmanr.

ranta-|ahde *s.* **-ait|ta** *s.* Kalastusvälineitä säilytettiin r:assa. Porvoon vanhat r:at. **-alpi** *s.* Lysimachia vulgaris, rannoilla, puron- ja ojanvarsilla yms. yleinen alpi. **-alue** *s.* Järven r. Pohjanlahden r.

rantaantua[1*] *v.* = rantautua.

ranta|-apaja *s.* **--arho** *s.* Honckenya peploides, kohokkikasveihin kuuluva möyheälehtinen, runsaasti haarova ruoho, rantakaali. **--asu** *s.* Kylpylävieraan r. **--asuk|as** *s.* Entisaikaan katsottiin haaksirikkoutunut laiva lasteineen r:kaiden saaliiksi. **--asutus** *s.* Pohjanmaan ruotsalainen r. **--aukea** *s.* **-elämä** *s.* Rattoisaa r:ä merikylpylässä. **-este** *s. sot.* maihinnousualusten ja näistä purettavien joukkojen ran-

taanpääsyn estämiseksi rantaviivan eteen rakennettu este. **-harakka** *s.* = meriharakka. **-heinikko** *s.* **-heinä** *s.* **-hiek|ka** *s.* Loikoilla r:alla. Vene suhahti pehmeään r:kaan. **-hietik|ko** *s.* Heittäytyä r:olle pitkäkseen. **-hotelli** *s.* Kulosaaren r. **-housut** *s. mon.* vrt. rantapuku. **-huone** *s. kans.* rannalla (us. osittain veden päällä) sijaitseva kalastusneuvojen säilytyssuojana, venevajana, kalanperkaussuojana yms. käytetty rakennus. | Olkikattoiset r:et antavat varsinaissuomalaiselle merikylän maisemalle oman erikoisen leimansa. **-huvila** *s.* **-hyrsky** *s.*

rantail|la[20] *v.* **-u**[2] *teonn.* oleilla ja paistattaa päivää rannalla. | Uintiurheilu kuuluu olennaisena osana r:uun.

-rantainen[63] *poss.a.* Alava-, jyrkkä-, korkea-, laakea-, matala-, syvär.; hiekka-, kaisla-, kivikko-, lehto-, luhta-, metsä-, ruohikkor.

ranta|järvi *s. maant.* maakielekkeen, hiekkasärkän t. koralliriutan rannikolla merestä erottama osa; vrt. laguuni. | Itämeren rannalla on kaksi r:järveä, Kurisches Haff ja Frisches Haff. **-jätkä** *s. halv.* satamassa tilapäistöissä käyvästä t. työttömänä vetelehtivästä miehestä: satamajätkä, hampuusi. | R:t hinaavat tavarakolleja. Puheet kuin r:llä. **-jää** *s.* Tulva nousee, r:t lohkeilevat. **-kaali** *s.* = ranta-arho. **-kahlaaj|a** *s. el.* R:at 'Charadriidae, kahlaajien lahkoon kuuluva lintuheimo'. Lehtokurppa ja taivaanvuohi ovat r:iin kuuluvia riistalintuja. **-kahvila** *s.* Uimarannan yhteydessä on usein r. **-kaislik|ko** *s.* R:ossa päivää paistatteleva hauki. **-kaista, -kaistale** *s.* Turun ja Uudenkaupungin välinen r. **-kala** *s.* **1.** rantavesissä elävä kala. | R:t, kuten särki ja salakka, käyvät mielellään vedenalaisessa risuaidassa kutemassa. **2.** rannalla heti kalastuksen jälkeen (tav. keittämällä) ruoaksi valmistettu kala. | Keittää, syödä r:a. **3.** Cobitis taenia, kivennuoliaisiin kuuluva 7—10 cm pitkä särkikala, piikkiposkinen kivennuoliainen, rantaneula. **-kalastus** *s.* Jokialueella kiellettiin kaikki r. **-kal|las** *s.* Leveä, vuolas virta -- virtaa alas korkeitten r:taitten välissä H.KLEMETTI. **-kallio** *s.* **-kasvi** *s.* Kookospalmu on r., jonka solakat rungot kaartuvat merelle päin. **-kasvillisuus** *s.* Jäämeren rannikon r. **-katselmus** *s.* uiton suorittaja(i)n ja rannanomistajain uiton päätyttyä uittovahinkojen arvioimiseksi suorittama uittoväylän rantojen tarkastus. **-katu** *s.* **-kaupun|ki** *s.* Suomenlahden r:git. **-kaura** *s.* Ammophila arenaria, rannoilla kasvava korkea, harmaan vihreä heinäkasvi. | Keski-Euroopassa istutetaan r:a lentohiekkakentille ja ratavalleille hiekan sitomiseksi. **-ken|kä** *s.* uimarannoilla käytettävä kevyt kenkä. | Kumipohjaiset r:gät. **-kennäs** *s.* **-kenttä** *s. geol.* tyrskylle alttiissa kohdassa vesirajan alapuolelle rantatörmän jatkoksi syntynyt ulappaa kohti loivasti aleneva pohjaalue. **-kivi** *s.* Västäräkit hyppelevät r:llä. **-kivikko** *s.* **-koivikko** *s.* **-koivu** *s.* **-kukka** *s.* Lythrum, sinipunakukkaisia ruohokasveja, vars. rannoillamme yleinen L. salicaria. **-kuohu** *s.* R:jen etäinen ääni. **-kurvi** *s.* Xenus cinereus, rantasipiä muistuttava kahlaaja. **-kylpylä** *s.* Naantalin r. **-kylä** *s.* Pyhärannan r:t. **-käärme** *s.* Natrix natrix, maamme etelä- ja keskiosissa rannoilla ja kosteissa paikoissa elävä musta t. mustan ja ruskean harmaa, 70—90 cm pitkä myrkkyhampaaton käärme, tarhakäärme.

rantalainen[63] *s.* ranta-, rannikkoasukas; vrt. rannikkolainen. | Ruijan r. on ikuinen kalanpyytäjä PAULAH.

ranta|laituri *s.* Turun kaupungilla on pitkät r:-laiturit. **-lakeus** *s.* Etelä-Pohjanmaan länsiosan r. **-lehto** *s.* **-lepikko** *s.* **-leppä** *s.* **-lieju** *s.* R:un uponnut vene. **-liet|e** *s.* R:teen mataloittama satama. **-luhta** *s.* **-löytö** *s. lak.* rannalle ajautunut, talteen otettu tavara.

rantama[13] *s.* ranta(seutu), rantamaa, rannikko. | Järven, kosken r. Suomenlahden, Päijänteen r. Yksin istun r:lla / kauniin kotilahdelman LEINO. — Metsän, suon r. — Taivaan r. — *Yhd.* etelä-, pohjoisr.; palmur.

ranta|maa *s.* Pohjanlahden r. Etelä-Suomen r. — Itämeren, Välimeren r:maat Itämereen, Välimereen rajoittuvat valtiot'. **-maisema** *s.* **-makasiini** *s.* Katajanokan r. **-matala** *s.* Kivikala asustaa r:lla. Kuteva kala nousee r:an. — *Lak.* se osa aavan veden vesialuetta, jota yksityisellä rannanomistajalla on oikeus vallita. **-matalik|ko** *s.* R:olle ajautunut laiva. Kalastaa r:olla. **-meri** *s.* **1.** valtamerestä haarautuva sivumeri, jonka erottaa valtamerestä ainoastaan jk suurehko saari, saariryhmä t. niemi, rannikko-, reunameri. | Pohjanmeri on aava, saareton, valtamereen aukeava r. **2.** meren rantaosa. | R. oli jäässä, ulompana oli sulaa. **-merkki** *s. geol.* Vanhimmista merivaiheista saadaan tietoja niiden synnyttämien rantavallien, altaiden ja muiden r:en avulla. **-metsä** *s.* **-muodostum|a** *s. geol.* Erilaatuiset kulumismuodot ja kasautumat ovat yleisimpiä r:ia. **-muo|to** *s.* Suursaaren vaihtelevat r:dot. **-muur|i** *s. rak.* Rantojen suojelemiseksi rakennetaan laiturien lisäksi r:eja, joissa aallot kohtaavat pystysuoran muuriseinän. **-mök|ki** *s.* Kalastajien r:it.

ranta|nen[63] *dem.s.* [Ahven] kesät kuivilla kutevi, / r:silla rapsehtivi KAL.

ranta|neula *s.* = rantakala 3. **-niitty** *s.* vrt. luhta. | Tulvan alla käyvä r. **-nuott|a** *s. kal.; syn.* paistenuotta. | Kokonsa mukaan nuotat jaetaan pienempiin eli r:iin ja isompiin eli selkänuottiin. **-oikeus** *s.* **1.** ikivanha (vielä keskiajalla voimassa ollut) rantaseutujen asukkaiden oikeus ottaa haltuunsa haaksirikkoutuneiden laivojen tavarat. **2.** oikeus jnk rantaan ja sen edustalla olevaan vesialueeseen. | Myytävänä huvila Espoossa; sauna, kaivo, r. [ilm.]. **-osa** *s.* Sillan r. Pohjanlahden pohjoisimmat r:t. **-pajukko** *s.* **-palle** *s. geol.* vrt. palle 3. **-palsta** *s.* Kaunis yhden hehtaarin r. koivikkorinteellä. **-pa|to** *s.* **1.** rannan suuntainen suojapato. | Lollandin etelä- ja länsirannikolla r:dot suojaavat merenpinnan alapuolella olevia maa-alueita. **2.** *kal.* rannasta jnk matkaa ulkoneva pato, korvapato; vrt. poikkipato. **-pelto** *s.* **-penger** *s.* Aallokon kuluttama r. **-pengermä** *s.* Huvilan r. **-penkere** *s.* Joen r. **-penkka** *s.* rantapenger. | Veneen keula jy-

sähti r:an. **-pensaikko** *s.* **-pensas** *s.* **-petäjä** *s.* Myrskyjen väänteleмä r. **-pii** *s.* rantaviiva, ranta. | Talo sijaitsi aivan r:ssä. -- kalat makailivat ihan r:ssä KARHUM. **-piit|ta** *s.* rantatörmä. | R:an ruoho on jo niitetty SILL. **-pitäjä** *s.* Lounais-Suomen r:t. Päijänteen r:t. **-polku** *s.* Tunnelmallinen r. **-pore** *s.* ks. pore 2.a. | Hauki kutee sulissa r:issa. -- r:et paisuivat nopeasti, jään selkä katkeili ristiin rastiin KIANTO. **-poukama** *s.* **-puisto** *s.* **-puku** *s.* uima- t. kylpyrannalla (uimapuvun päällä) käytettävä kevyt puku. **-puol|i** *s.* Laskea verkko järven r:elle. — Pohjanmaan r:essa. Sisämaa osoittaa r:iin verrattuna yleensä runsaampaa sateisuutta. **-puot|i** *s. kans.* rantaaitta. | Koroisten turkulaiset pitivät r:ejaan ja venesuojiaan lähellä Aurajoen suuta. **-pu|u** *s.* R:iden lomasta vilkkuva järvenselkä. **-pyjama** *s.* Kirkasvärinen r. **-rata** *s.* Turun ja Helsingin välinen r. **-rinne** *s.* **-riutta** *s. geol.* = palleriutta. **-rosvo** *s.* Entisajan merenkävijöiden suurena kiusana olivat r:t. **-ruohik|ko** *s.* Hauki polskahtaa r:ossa. **-sappi** *s.* Centaurium, katkerokasveihin kuuluvia matalia ruohokasveja. **-seu|tu** *s.* Järven r. Jäämeren r:dut. **-silakka** *s.* keväisin rantavesissä elävä pienehkö, vaalea silakka; vrt. kirsi-, syyssilakka. **-silta** *s.* rantalaituri, laivasilta; maihinnoususilta. | Kaupungin r. Pollareilla varustettu r. Laivassa ei ollut r:a. **-sinappi** *s.* Cakile, ristikukkaisiin kuuluvia sinipunervakukkaisia ruohokasveja. **-sipi** *s.* Tringa hypoleucos, viklojen sukuun kuuluva kivikko- ja hiekkarannoilla asustava pieni kahlaaja. **-sul|a** *s.* Piisamimyyrän pyyntiä voi harjoittaa varsinkin keväällä r:issa. **-suo** *s.* **-taio** *s.* **-tasanko** *s.* **-terassi** *s.* rantapenger(mä). **-tie** *s.* Veden rajassa luikerteleva r. — Turun ja Porin välinen r. **-tontti** *s.* Myytävänä kaunis r. Lauttasaaresta. **-tori** *s.* **-tuki** *s.* Sillan r. 'maatuki'. **-tukikohta** *s. sot.* rantaviivan puolustamista varten muodostettu siilitukikohta. **-tyrsky** *s.* Pelastusvene särkyi r:issä. **-törm|ä** *s.* Veden kulutuksen synnyttämä jyrkkä r. Eräät pääskylajit pesivät r:iin. **-törö** *s.* = törö. **-töyry, -töyräs** *s.* Järven, joen r.

rantau|tua[44] *v.*; *rinn.* rantaantua. **1.** siirtyä t. päästä rantaan. | Laivasto r:tui. Utajärvellä r:duttiin Laitilan majatalon kohdalla KIANTO. Tuulastamista harjoitettiin iskemällä r:tuneita kaloja ahraimilla tuliroihun valossa öiseen aikaan AK. **2.** ajautua t. joutua rantaan. | R:tunut tukki, laivahylky.

ranta|vaja *s.* **-valli** *s.*, us. *geol.* -- r:t syntyvät siten, että aallokko kasaa soraa ja hiekkaa rannalle ILLEIVISKÄ. **-valtio** *s.* vrt. rannikkovaltio. | Atlantin, Tonavan r. Suomella on Itämeren ja sen lahtien r:na hallussaan pitkä rannikko. **-vehnä** *s.* Elymus arenarius, korkea, vahvakortinen ja paksutähkäinen rantaheinä. **-ve|si** *s.* Matalassa r:dessä kahlaavia lapsia. Syksyllä jäätyvät r:det ensimmäisinä. Tukkilaiset puhdistivat r:det tukeista. **-vieru** *s.* Loiva r. **-viiva** *s.* veden ja maan rajaviiva. | Järven, saaren r. Suomen r. on mutkaisuutensa vuoksi erikoisen pitkä. Tulvan, maanpinnan kohoamisen aiheuttama r:n siirtyminen. **-vuor|i** *s.*, tav. *mon.* Pohjois-Amerikan luoteiset r:et. **-vyöhyk|e** *s.* Rantakasvit menestyvät suhteellisen kapealla r:keellä. Silakka vetäytyy meren jäädyttyä pois matalasta r:keestä. Satakunnan r. **-väestö** *s.* Laatokan r. **-yrtti** *s.* Lycopus europaeus, huulikukkaisten heimoon kuuluva rantakasvi. **-äyrä|s** *s.* Joki tulvi yli r:iden.

rante[78*] *s. kans.* **1.** halonteko-, hakkuupaikka, lastukko, puiroa. — *Yhd.* halko-, pinor. **2.** tav. *mon.* kaskessa palamatta jääneistä rangoista. **-ranteinen**[63] *poss.a.* < ranne 1. | Hoikka-, paksu-, vahvar.

ran|tu[1*] *s.*, vars. *kans.* raita, juova, viiru. | Keltaisilla r:nuilla juovitettu hame. Mattojen väliin jäi kapea r. valkoista lattiapalkkia. Ihoon tuli punaisia r:tuja.

rantue[78] *s.* rantaseutu, rantakaistale. | Suurten selkien r:et. Saimaan, Mustanmeren r:et. Kosken r. oli jätetty tonteiksi jakamatta. — Taivaan r.

rantuinen[63] *poss.a.*, vars. *kans.* raitainen, raidallinen, rannukas. | R. kangas, matto, raanu. — *Yhd.* kelta-, punar.; kapea-, leveär.; pitkittäis-, poikkir.

raoll|a(an, -e(en *adv.* ks. rako 2.a.

raolli|nen[63] *poss.a.* < rako. | R. tulipesän pohja. Halkovajan laudoitus jätetään ylhäältä r:seksi.

raontäyt|e *s.* **1.** Sammal seinien r:teenä. **2.** *geol.* = ontelontäyte. | Asbestia tavataan r:teinä eräissä tummissa kivilajeissa.

raotella[28*] *frekv.v.* < raottaa. | R. ovea. R. silmäluomiaan.

raot|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* < rako. | R. seinä, kivi, kattopinta. Näki aian aukottoman, / r:toman, reiättömän KAL.

raot|taa[2*] *v.* -us[61] *teonn.* avata raolleen. | R. ovea, ikkunaa, kantta, luukkua. R. esirippua. R. silmiään, silmäluomiaan. — *Kuv.* R. tulevaisuuden ovea. R. salaperäisyyden verhoa. R. kukkaron suuta 'antaa rahaa jhk'. [Oli] jo hieman r:tanut asiaansa, mutta nyt hän alkoi siitä puhua ALKIO.

raottu|a[1*] *pass.v.* < ed. | Ovi, uudin, esirippu r:u. Raukeasti r:vat silmät.

1. **rapa**[10*] *s.* **1.** loka, kura. | Maantien r. Pojat olivat yltä päältä ravassa. R. roiskuu, räiskyy. Tie on tallattu ravalle. **2.** oluen t. kaljan sakka, mäski. | Oluen keittäjä sai ravat vaivojensa korvaukseksi. Väkiviinan tislauslaitoksissa tuleva jäännös, r., käytetään eläinten ruoaksi. Ja hän [tuhlaajapoika] pyysi vatsaansa ravalla täyttää, jota siat söivät UTV. — *Yhd.* oluenr. **3.** vars. *kans.* ruokasulasta. | Mitä huolin taivaasta, ellen saa nähdä Tuhkalan Matin verta ja r:a! KIVI. Mutta mullikan liha, nahka ja r. polta tulessa VT.

2. **rapa**[10*] *s.* **1.** raavinrauta, -harja. — *Yhd.* hevosr. **2.** kehnosta, rikki menneestä esineestä: rämä, kulu. | Veitsen, kellon r. -- eihän sitä lainaamalla kunnon asetta saanut, vain kaikennäköisiä ruostuneita rapoja KARHUM.

rapaantua[1*] *v.* tav:mmin rapautua.

rapai|nen[63] *poss.a.* R. tie. Punoittaen seisoi Timo, kourassa verinen, r. kirves KIVI. — *Kuv.* A. oli

kilpailun hävitessään r:simmassa kunnossaan [vrt. rapakunto].

rapa|juoppo 1. *s.* kohtuuton, parantumaton juoppo. | Raittiusmies, josta sittemmin tuli r. 2. *a.* vrt. ed. | R. merimies. **-kalja** *s.* (huono) kalja. | Vierteen mäskistä otetaan r:a.

rapakivi *s. geol.* eräänlainen helposti soraksi mureneva graniitti; *kans.* yl. helposti rapautuvista kivilajeista. **-alue** *s.* Viipurin r. **-graniitti** *s.* **-sora** *s.* rapakiven murentuessa syntyvä sora, moro.

rapakka[15*] *a. harv.* hauras, rapea. | -- rouskutella r:a lepänoksaa KOJO.

rapak|ko[2*] *s.* 1. kurainen lammikko, lätäkkö. | Astua r:koon. Rypeä r:ossa. Tie muuttui sateella r:oksi. — *Leik.* Atlantin valtamerestä. | Atlantin r. R:on takana 'Amerikassa'. R:on tällä puolella. Lähteä yli r:on. — *Kuv.* Syntinen elämä kaatoi miehen samaan r:koon, jossa hän oli ennenkin elänyt. — *Yhd.* kura-, savi-, vesir.; syysr.; niittyr. 2. *kans.* loka, rapa. | Ruskeassa r:ossa ovat tyttöjen hameenhelmat KATAJA.

rapakkoinen[63] *poss.a.* R. tie, keli.

rapa|kunto *s. ark.,* tav. *urh.* erittäin huono kunto, alakunto. | A. oli r:kunnossa — jäi maililla viimeiseksi. **-kynsi** *s. lääk.* = koppurakynsi. **-maha** 1. *s. kans.* märehtijäin pötsi. | Hirven, lampaan, lehmän r. 2. *a. halv.* lihavasta ihmisestä. — *S:sesti.* Mokoma lihava r.! **-mänty** *s.* räyskämänty.

raparperi[1] *s.* (*rinn.* rabarberi) Rheum, tatarkasveihin kuuluvia paksujuurakkoisia ja suurilehtisiä kasveja, joista useita lajikkeita viljellään mehevien lehtiruotien takia keittiökasveina. | R:n juuri on hyvää ulostuslääkettä. — *Yhd.* koriste-, ruokar.; pullor. **-hillo** *s. ruok.* **-keitto** *s. ruok.* **-kiisseli** *s. ruok.* **-mehu** *s. ruok.* **-puuro** *s. ruok.* **-sose** *s. ruok.*

1. **rapat|a**[35*] *v. rak.* päällystää laastilla, laastita. | Valkoiseksi r:tu talo. Seinät r:tiin ja maalattiin. R:tu uuni.

2. **rapa|ta**[35*] *v. kans.* (*rinn.* raapata) raaputtaa, kaapia (puhtaaksi). | R. puukolla kaarna pois puusta. R. laivaa. -- teijän perukkalaisethan ne juuri ovat [kunnan] kassan pohjaan asti r:nneet KIANTO.

rappautta|a[2*] *kaus.v.* -vasti *adv.* vrt. seur. 2. | Seinien sisään valunut vesi on r:nut tornin yläosan. Pakkasen r:va vaikutus.

rapautu|a[44] *v.* 1. *harv.* tulla rapaiseksi, likaiseksi. | -- tässä pilautuu ihmisten niitty, sotkeutuu heinikko ja r:u KS. — Tav. 2. vars. *geol. min.* kivilajeista ja kivennäisistä: (vähin erin) mureta t. hajota luonnonvoimien, kemiallisten aineiden t. eliöiden vaikutuksesta; murautua, sorautua; vrt. maatua, lahota. | Ilman ja veden vaikutuksesta r:nut kallio. Mekaaninen, kemiallinen, organogeeninen r:minen. Rikkikiisu on helposti r:va kivennäinen. Kosteassa seinässä värit r:vat. Soraksi r:nut kivi. R:malla syntyneet maalajit. R:nut tiili, muuri. Kuohkeutettu jankko r:u ja hienonee ajan mittaan. Ilmassa alunakiteet menettävät kidevettään eli r:vat. — *Harv.* Hammasluu voi olla haurasta ja helposti r:vaa. — *Kuv.* Muisti on r:nut 'heikentynyt'. -- nyt on [vanha mies] tainnut vähän r. KIANTO.

rapautumat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* R. kallio, maalaji. R:tomat kiteet.

rapautumis|ilmiö *s.* **-kerro|s** *s.* rapautumalla syntynyt kerros. | Malmiesiintymä on r:ksen ja irtonaisen maan peitossa. **-kuori** *s.* vrt. ed. | Kivi, jonka pintaa verhoaa vaalean ruskea r. **-sora** *s.* mekaanisen rapautumisen synnyttämä sora; vrt. rapakivisora. **-tulo|s** *s.* Sora, kvartsihiekka, lössi ym. r:kset. **-tuote** *s.* Savi on eräiden kivilajien hienon hienoa r:tta.

1. **rape|a**[21] *a.* -asti *adv.* -us[65] *omin.* hauras, hapera. | R. korsi, savi. R:aa leipää. Sinkki on r. metalli. Puu käy kylmässä r:aksi.

2. **rape|a**[21] *a.,* vars. *kans.* -asti *adv.* -us[65] *omin.* 1. nopea, nopsa, reipas, ripeä, ravakka, rivakka. | R. ratsu. Ajaa r:aa vauhtia. Ori juoksee r:asti. -- laulahti r. ruoska, / piiska vingahti vihainen *A.O.VÄISÄNEN. 2. runsas; hyvä. | R. peninkulma, viikko. No, ei se tainnut juuri rapia vuosi tällekään perälle tulla AK. — (niin ja niin paljon) *ja rapia(t) päälle* (ark.) ja hiukan, jnk verran lisää. | Kaksi vuotta ja rapiat päälle. Rajalinjalle arvioitiin neljä venäjänvirstaa ja rapia päälle KIANTO.

rapelli[5] *s.* diplomaattisen asiamiehen (esim. lähettilään) takaisin kutsuminen. **-kirje** *s.* diplomaattiselle asiamiehelle annettu takaisinkutsu.

rapeutu|a[44] *v.* tulla rapeaksi, haurastua. | Huonosti hoidetut valjaat r:vat ja katkeilevat.

rapin *adv.* ks. ripin rapin.

rapina[14] *teonn.* < seur. | Sateen r. Kynän, paperin r. Kaapista kuuluu hiiren r:a. Pitää r:a. — *Kuv.,* us. *leik.* t. *ark.* Kysymyksiä tuli yhtenä r:na. Tupen r(:t) 'tappelu, tiukka paikka'. Elleivät ilkivaltaisuudet lopu, niin tulee tupen r., joka päättyy itkuun ja voivotukseen. Riidan r. LEINO. -- hoitakaa tämä asia hyvin, sillä muuten tulee r:t perästä päin VALENTIN.

rapis|ta[24(41)] *onom.v.* 1. vrt. ripistä, ropista. | Sade r:ee ikkunaan. Hiiri r:ee nurkassa. Kynä r:ee paperilla. Sänki r:i jaloissa. Uutuuttaan r:eva paperiraha. Purilaat mennä r:ivat sulalla maalla. — Ensi puoliajalla r:i viidesti ja toisella kolmasti tamperelaisten verkossa, joten [jalkapallo]ottelu päättyi 8—0 AK. 2. (us. rapisten) karista, varista (vars. jstak kuivasta). | Lehdet r:evat puista. Tuleentunut ruis on herkkää r:emaan. Lattialle r:sutta muurilaastia. — *Kuv.* Koulutieto r:ee päästä. Ulkonainen arvokkuus r:ee. Ennätykset r:ivat [= rikkuivat] eilisissä kilpailuissa.

rapist|aa[2] *kaus.v.* < ed. | Västäräkki juosta r:aa tuohikatolla. — Pakkanen panna r:i niin kovasti kuin saattoi vain KS.

rapistel|la[28] *frekv.v.* 1. < ed. | R. sanomalehteä kädessään. Hiiri r:ee ullakolla. Sataa r:i. — Maija r:ee ulko-ovea hakaan KARHUM. 2. ravistella; karistella, varistella. | Tuuli r:ee siemenet kauemmaksi kasvin ympärille. -- mahtaakos Alastalo luulla, että rahaa r:laan pilvistä vartaalla KILPI. — Kyllä Janne ne [kimppuunsa käyvät miehet] ympäriltään r:ee K.HALME.

rapistu|a[1] *v.* ränsistyä, rappeutua; huonontua, laihtua, surkastua. | Rakennus, silta, maali

r:u. R:nut muuri, aita. Palatsi on päässyt pahasti r:maan. — Mies on vanhentunut ja r:nut. Kovassa työssä ennen aikojaan r:nut emäntä. Laulajatar oli ääneltään hieman r:nut. Perustajan kuoltua yhtiö alkoi r.

rapisut|ella[25*] *frekv.v.* < seur. | Tuuli r:teli kuivuneita lehtiä.

rapisutt|aa[2*] *kaus.v.* < rapista. | R. paperia, tulitikkuja. Yleisö r:i häiritsevästi ohjelmalehtisiä. — Nämä viimeiset päivät olivat jo hiukan r:aneet hänen maailmanmiehen kultaustaan PEKKANEN.

rapla|ta[35] *v. kans.* -us[64] *teonn.* sormeilla, hypistellä, sorkkia. | R. lukkoa. R. auki rasiaa.

raplatta|a[2*] *onom.v.* Puhua r. R:va sade. [Lapset] näkivät äitinsä silmistä r:van [= valuvan] alas suuria [kyynel]karpaloita KAUPPISH.

raportoida[18] *v.* (myös: raporteerata[35]) lähettää t. antaa raportti, tiedottaa.

raportti[6*] *s.* tiedonanto, tiedotus, ilmoitus. | Antaa, tehdä, lähettää, saada r. Päämajan r. Salainen r. — *Yhd.* poliisir.; tilasto-, tilinpäätösr.; sairas-, työttömyysr.; jää-, sato-, säär.; lentor.; kuukausi-, päivä-, vuosir.; tilanne-, varastor.; rintama-, sota-, taistelur.

raportööri[4] *s. harv.* raportintekijä, -antaja, tiedottaja.

rappaaja[10] *tek.* (< 1. rapata) rappari.

rappaamaton[57] *kielt.a.* < 1. rapata. | R. tiiliseinä.

1. **rappari**[5] *amm.* rappaaja. | Muurarit ja r:t. — *Halv.* vapaamuurareista.

2. **rappar|i**[5] *s.* **1.** vars. rappasotien aikaisista venäjänkarjalaisista ryöstö-, sissisotilaista. | R:it ryöstivät ja polttivat kylän. | Vainojen virmat? Oi vaietkaat! / R:it, ryöstäjät? — Kaiotkaat! KIANTO. **2.** roisto, sälli, hamppari. | Paikalle keräytyi kaiken maailman r:eita ja hamppareita.

rappa(ri)so|ta *s.* etenkin 1500-luvun lopulla venäjänkarjalaisten ja Pohjois-Suomen asukkaiden välillä käydyistä rajakahakoista; vainosodista. | R:tien ajoilta saakka tunnettu talo. — Tämä on sarkasotaa, Rajakarjalan rappasotaa. Erämaan nuijasotaa! KIANTO.

rappau|s[61] *s.* vrt. 1. rapata. **1.** rappaaminen. | Suorittaa r:sta. R:kseen tarvittava kalkki. — *Yhd.* katon-, seinänr. **2.** rappaamalla tehty peite, pinta, laasti-, rappauskerros. | Seinä, jossa on kuvioitu r. R. karisee. R:ksen alle naulattu vuorauspaperi. **3.** *yhd.* ed. ryhmiin liittyen. | Julkisivu-, pinta-, sisä-, ulko-, välir.; pohjustusr.; katto-, lattia-, seinär.; kalkki-, kipsi-, savi-, sementtir.; roso-, sileär.; kesto-, roisker.; jälki-, korjausr.

rappaus|aine *s.* Hirsiseiniin soveltuva r. **-kalkki** *s.* **-kerros** *s.* **-laasti** *s.* **-pin|ta** *s.* rapattu t. rapattava pinta. | Kuivalle r:nalle tehtävä kalkkimaalaus. R:nan pohjustaminen. **-pohja** *s.* **-päre** *s.*, tav. *mon.* rapattaviin puuseiniin ja -kattoihin laastin kiinni pysymiseksi ristikolle kiinnitettävistä päreistä; *syn.* rappaustikku. **-tikku** *s.*, tav. *mon.* = ed. **-työ** *s.* **-verkko** *s.* rapattavalle pinnalle laastin kiinni pysymiseksi asennettava (metalli)verkko.

rappeutt|aa[2*] *v.* -avasti *adv.* saattaa rappeutumaan, rappioittaa. | Sodat r:ivat kaupungin. Alkoholin r:ava vaikutus.

rappeutu|a[44] *v.* tulla (vähin erin) kunnoltaan t. laadultaan huonommaksi, joutua rappiolle, rappioitua, rapistua, ränsistyä, turmeltua, degeneroitua. | Hoidon puutteessa r:nut talo, tila. Vanhuuttaan r:nut aitta. R:maan päästetty puutarha. — Elimistön vanheneminen ja r:minen. Hampaat kuluvat ja r:vat. — Ruumiillisesti ja henkisesti r:nut ihmisraunio. Siveellisesti r:nut taiteilijatyyppi. R:nut suku, kansa. — Rooman valtakunnan kukoistus ja r:minen. Elinkeinot, raha-asiat r:vat. Kulttuurin, taiteen, tyylin r:minen. R:nut kieli, oppi. — *Harv.* Kinokset ohenivat ja r:ivat päivä päivältä ALKIO.

rappeutumis|aika *s.* Rooman valtakunnan r. **-ilmiö** *s.* **-kausi** *s.* **-tila** *s.* R:ssa olevat rakennukset.

rappeutuneisuus[65] *omin.* < rappeutunut; ks. rappeutua. | Siveellinen r.

rappio[9] *s.* rappeutuminen; rappeutuneisuus, huono kunto; turmelus, dekadenssi, korruptio. | Maanteitä uhkaava r. Rakennus on r:n rajoilla. Vuokramies on velvollinen korvaamaan vuokraesineelle aiheuttamansa r:n. — Ruumiillinen r. Siveellinen r. Kansojen sisäinen r. Avioliiton r. Taloudellinen r. Sotataidon, opetustoiminnan r. — *rappiolla,* -lle (adv.) Talo, aita, viljelmä on r:lla. Juoda maansa r:lle. R:lle joutunut, mennyt mies, liike. R:lle päästetyt raha-asiat.

rappioaika *s.* Goottilaisen rakennustyylin r.

rappioitta|a[2*] *v.* saattaa rappiolle, rappeuttaa. | Alkoholin väärinkäytön r:va vaikutus.

rappioitu|a[1*] *v.* mennä, joutua rappiolle, rappeutua. | Talo, linnoitus r:u. R:nut liikeyritys. Niin kaikki r:u, turmeltuu *JYLHÄ.

rappio|kausi *s.* Minnelaulun r. **-kun|to** *s.* Talo on r:nossa. **-til|a** *s.* **1.** rappiolla oleva maatila. | Laki r:ojen pakkolunastamisesta. **2.** rappio. | R:assa oleva rakennus. Kaupunki pääsi kohoamaan r:astaan. Laitoksen, seuran r. Kirjallisuuden r. Taloudellinen, siveellinen r.

rap|pu[1*] *s. ark.* askelma, porras; us. *mon.* portaat, portaikko, tikkaat. | Lapsi kiipeää r. r:ulta. Hevonen seisoo r:pujen edessä. Nousta r:puja yläkertaan. — R:un askelmat. Pietarink. 15, r. A, ovi 1. Asua samassa r:ussa jkn kanssa. — *Kuv.* Virkauran korkein r. | Alkoi selonteko käskyistä. Ne menivät r. r:ulta niin varmassa tahdissa kuin kone KAUPPISH. Mutta minä olinkin oikean herran rouva ja monta r:pua olisi astuttava alas meiltä teille JOTUNI. — *Yhd.* aitan-, keittiön-, pirtinr.; sisä-, ulkor.; kivi-, puur.; palor.

rappu|kivi *s.* Aitan alin r. **-käytävä** *s.* porraskäytävä.

rappu|nen[63] *s. ark.*, tav. *mon.* = rappu. | Vanha myllynkivi aitan r:sena. Tuvan r:set. Jyrkät, loivat r:set. Luuta on r:sen alla. — *Kuv.* Päästä virkauran ylimmille r:sille. — *Yhd.* luhdin-, pirtinr.; kivi-, puur.; virkar:set.

raps *onom.interj.* rapsahtavasta äänestä. | R. vain, ja keppi oli poikki.

rapsa|a[9] *onom.v.* rapista, rapsahdella. | Roustei-

nen tie r:a jalan alla. -- r:a viita ja kauris / etees juoksusta seisahtaa *MANN.

rapsah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < rapsahtaa. | Rakeet r:telivat kattoon. Rottingin iskujen r:telu.

rapsahdu|s[61] *teonn.* (*rinn.* rapsaus) < rapsahtaa. | Kuulla pienimmätkin r:kset.

rapsaht|aa[2*] *mom.v.* < rapsaa. | Ovi r:aa lukkoon. Oksa r:i poikki. Haulisade r:i veneen viereen. Lintu lähtee r:aen lentoon. Lanka katketa r:i. — *Kuv.* Häviö tuli että r:i.

rapsaista[21] *mom.v.* rapsauttaa. | R. hevosta ruoskalla. — *Kuv.* -- tuomioistuin katsoi oikeaksi ja kohtuulliseksi r. syytetylle kuusi vuotta kuritushuonetta SASU PUNANEN.

rapsaus[61] *s.* = rapsahdus. | Pensaikosta kuului r. — *Kuv.* Antaa viholliselle kunnon r. Saada r. [= rangaistus, "rapsut"] väärästä ilmiannosta.

rapsaut|taa[2*] *kaus.v.* (*rinn.* rapsah(d)uttaa[2*]) < rapsahtaa. | R. hevosta ruoskalla. — Isäntää sakottaa r:ettiin.

rapse[73] *onom.s.* rapsaminen, rapsahtelu. | Kynän r. Jalan r. hiekkaisella tiellä. Nurkasta kuuluu hiiren r:tta.

rapseht|ia[17*] *deskr.v.* liikkua rapsetta aiheuttaen. | Mies r:i metsässä. Ruokalevon aikana ei kukaan saa r.

rapsi[4] *s. kasv.* Brassica napus v. oleifera, lantun sukuinen, mutta hoikkajuurinen kasvi, jota viljellään öljypitoisten siementensä takia. — *Yhd.* kevät-, syysr.

rapsi|a[17] *onom.v.* rapsahtelevaa ääntä aiheuttavasta toiminnasta. | R. [= karsia, katkoa] kirveellä oksia. R. kalasta evät pois. Risut r:vat paljaita sääriä. Sade r:i rakeita ikkunanruutuihin. Oravat juosta r:vat puun kylkeä alas. Lähti rivakasti kävellä r:maan. — R. kirjoituksesta turhat kohdat pois.

rapsi|jauho *s. maat.*, tav. *mon.* rapsiöljyä puristettaessa jäävä, eläinten rehuna käytetty jäte. **-kakku** *s. maat.* rapsiöljyn puristusjätteistä valmistettu rehukakku. **-kuoriainen** *s.* Meligethes aeneus, kiiltokuoriaisiin kuuluva kasvien tuhohyönteinen. **-kärsäkäs** *s.* Ceuthorrhynchus assimilis, kärsäkkäisiin kuuluva kasvien tuhohyönteinen. **-pistiäinen** *s.* Athalia colibri, Tenthredinidae-heimoon kuuluva lehtipistiäinen. **-öljy** *s.* naurisöljy.

rapsodi[5] *s.* muinaisessa Kreikassa: kiertävä ammattilausuja.

rapsodia[15] *s.* **1.** rapsodin esittämä runo; Homeroksen eeposten laulujen nimitys. **2.** *mus.* soitinsävellys, jonka pääaineksena useimmiten on joukko luonteenomaisia kansansävelmiä; myös samantyyppinen täysin omintakeinen sävellys. | Orkesterille sävelletty r. Espanjalainen, latvialainen, suomalainen r. Lisztin "Unkarilaiset r:t". **3.** ed:een liittyen muistakin "rapsodisista" tuotteista, esim. kuulokuvasarjasta. | "Kilpajuoksu kuoleman kanssa", r. taistelusta koleraa vastaan. Kirjallinen r. Novellistinen r. — *Yhd.* radior.

rapsodi|nen[63] *a.* rapsodiamainen, erillisistä osista kokoonpantu. | R:sessa sommittelussa runosäkeet liitetään sinänsä yhteen runoelmaksi. Vapaarakenteinen, r. sävellys.

rapsu[1] *s. ark.* lyönti, isku. | Poika sai monta r:a rottinkikepistä. — *Kuv.*, tav. *mon.* rangaistus, sakko. | Antaa r:t. Sai r:t aiheettomasta ilmiannosta. — *Yhd.* piiskanr.

rapsu|a[1] *onom.v.* rapsaa. | Kynä r:u kirjoitettaessa.

rapsut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | R. hevosen kaulaa. R. [= teroitella] viikatetta. — Hevonen juosta r:telee jäätä pitkin.

rapsut|taa[2*] *kaus.v.* -us[61] *teonn.* < rapsua. **1.** (tav. äänekkäästi) kuopia, kaapia, raapia, raaputtaa, kynsiä, kyhnyttää. | Kanat r:tavat multaa ruokaa etsiessään. R. suomut pois kalasta. R. niskaansa. Kaulan r:taminen on eläimistä kuin parasta hierontaa. **2.** yl. rapsavaa ääntä aiheuttavasta toiminnasta. | Kävellä r:taa hiekkaista tietä. Saunasta kuului vastan r:us.

rapu[1*] *s.; rinn.* krapu. **1. a.** = jokirapu. | Tavallinen r. eli jokiäyriäinen. Pyytää, syödä r:ja. Punainen kuin keitetty r. Kehitys on mennyt taaksepäin kuin r. **b.** vars. *yhd.* useista muista äyriäisten eläinluokkaan kuuluvista eläimistä. | Franklinin r. — *Yhd.* joki-, maa-, merir.; erakkor.; kalvo-, katka-, piikki-, posliini-, taskur.; molukkir.; jättiläisr. **2.** *täht.* ja *maant.* = krapu 2. **3.** *rak.* = krapu 3.

rapu|eläin *s. el.* R:eläimet 'äyriäiset'. **-haavi** *s.* ravustuksessa käytettävä haavi. **-illallinen** *s.*, us. *mon.* **-ilta** *s.* **-kanta** *s.* Vesistöjemme r. on lisääntynyt. **-kastike** *s. ruok.* **-kausi** *s.* ravustuskausi. **-keitto** *s. ruok.* **-kestit** *s. mon.* **-merta** *s.* ravustuksessa käytettävä merta. **-rutto** *s.* rapuja suuresti tuhoava, äkkiä leviävä tauti. **-ve|si** *s.* Hyvät kala- ja r:det. **-voi** *s. ruok.* hienonnetuilla ravunkuorilla maustettu voi.

rariteetti[1*] *s.* harvinaisuus.

rasa[10] *s. kans.* (vars. villa)käsine, lapanen. | Parempi pahakin r. kuin paljas käsi SL.

rasah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < rasahtaa. | Lattia r:teli askeleista. Pakkanen r:telee nurkissa.

rasa|htaa[2*] *onom.v.* -(hd)us[61] *teonn.* vrt. risahtaa, räsähtää, rusahtaa. | Paperi, risu, metsä r:htaa. Puri hampaat r:htaen yhteen. Katkeavan oksan r:hdus. Pakkasen r:hdukset nurkissa.

rasak|ka[15*] *a. ark.* -asti *adv.* ripeä, rivakka, ravakka. | R. hevonen. Kanto nousee r:asti. — R. [= korkea, kova] hinta.

rasa|ta[35] *onom.v. harv.* rasahdella, ratista. | Reki r:si vingahdellen tiellä. Kirves heilui ja saha r:si.

rasautt|aa[2*] *kaus.v.* (*rinn. harv.* rasah(d)uttaa[2*]) < rasahtaa. | R:i kepin poikki.

rasavilli *s.* raisusta, vallattomasta henkilöstä, vars. lapsesta: villikko. | Maija on aika r. Perheen r. — *Harv. a:sesti.* [Äiti] lauloi täyttä kurkkua r:n poikansa kanssa KIANTO.

raseeminen[63] *a. kem.* optisesti inaktiivinen.

rasemaatti[1*] *s. kem.* raseemisen hapon suola.

rasi[4] *s.* **1.** aikanaan polttamatta jäänyt, yli vuotinen kaski. | Sateisena kesänä kasket jäävät r:ksi. — Aika tulee, että r. palaa [= että nuoremman sisaren naimisiin mentyä naimat-

tomaksi jäänyt nainen pääsee naimisiin] SP. Talon vanhin tytär jäi r:ksi; vrt. ed. 2. Kaataa r:in, r:ksi 'kaataa puu (tav. koivu t. haapa) ja jättää se joksikin aikaa maahan oksimatta kuivumisen jouduttamiseksi'. Uitettavat vaneripuut kaadetaan kesän aikana r:in, karsitaan ja pölkytetään syksyllä.

1. **rasi|a**[15] *s.* **1. a.** pahvista, metalliista tms. jäykä(hkö)stä aineesta tehty tav. pienehkö, muodoltaan vaihteleva, us. matalahko kannellinen t. kanneton säiliö; vrt. lipas, kotelo, laatikko, tölkki, vakka, astia. | Puinen, pahvinen, muovinen, hopeinen r. Pyöreä, neliskulmainen r. Kannellinen, ilmanpitävä r. R:an kansi. Panna voita r:aan. Säilyttää koruja r:assa. Tabletit ovat 10 kpl:n r:oissa. — *Yhd.* anjovis-, jäätelö-, keksi-, leivos-, makeis-, marja-, mauste-, rasva-, sardiini-, sokeri-, suklaa-, suola-, voir.; nuuska-, pilleri-, puuteri-, saippua-, savuke-, tulitikku-, tupakkar.; mato-, perhor.; filmi-, hattu-, koru-, nalli-, neular.; öylättir.; bakeliitti-, metalli-, muovi-, nahka-, pahvi-, paperi-, pelti-, puu-, selluloidi-, tuohir.; apteekkir.; lahjar.; ompelu-, soittor.; paukku-, räjähdys-, savu-, sumur.; säilytys-, talousr. **b.** rasian täysi, rasiallinen. | Täysi r. tulitikkuja, pastilleja. Ostaa pari r:aa savukkeita. **2.** *tekn.* pieni suojuskotelo (us. sen sisällä olevine laitteineen), kapseli. | Kompassin r. Huoneissa on sähköjohtojen liitokset ja haaroitukset asetettava tiiviisiin r:oihin. — *Yhd.* kompassi-, mikrofoni-, varoker.; panssarir.; ristir.; jako-, liitäntä-, pistor.; ulkor.; kaksoisr.; äänir.

2. **rasi|a**[17] *v.* kaataa rasiin, kaskeksi. | Raivata metsää r:malla. Viljelyslaitumen perustaminen r:malla ja kaskeamalla.

rasia|juusto *s. ruok.* rasioitu (sulate)juusto. **-kytkin** *s. sähk.* **-libelli** *s. tekn.* rasiavesivaaka.

rasiallinen[63] **1.** *s.* rasian täysi. | R. makeisia. **2.** *poss.a.* R. mikrofoni.

rasia|tehdas *s.* Rasia- ja kotelotehdas. **-vesivaaka** *s. tekn.* pyöreän rasian muotoinen vesivaaka;)(putkivesivaaka.

rasiinkaato *s.* vrt. rasi 2.

rasioi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* pakata rasioihin. | Savukkeiden r:nti.

rasioittain *adv.* rasia kerrallaan; useita rasioita, rasiamäärin. | Pastilleja myydään r. Tuhlasi r. nalleja.

rasit|e[78*] *s. lak.* jtak (ns. palvelevaa) kiinteistöä toisen (ns. hallitsevan) kiinteistön hyväksi rasittava rajoitettu esineoikeus, rasiteoikeus, servituutti. | Tilalla on r:teita, jos toisella tilalla on oikeus käyttää jotakin sen maalla olevaa, esim. oikeus kulkuyhteyteen, vedenottoon tai kalastukseen. Pysyvät r:teet ovat ovat ulosmittauksessa turvattuja. R:teen lakkauttaminen. Haitasta ja r:teesta, jota naapurin naapurilta on tahi ei ole kärsittävä, tuomitkoon raastuvanoikeus LK. — *Yhd.* kiinteistö-, reaalir.; valtior.

rasite|oikeus *s. lak.* = ed.; oikeus rasitteeseen. **-sopimus** *s. lak.* Poikkeavia määräyksiä rakennuskorkeudesta annetaan joko asemakaavan tai tonttijaon yhteydessä taikka erityisellä r:ksella. **-velvollisuus** *s. lak.* velvollisuus rasitteeseen;)(rasiteoikeus. | Tonttia koskevat rasiteoikeudet ja -velvollisuudet.

rasit|taa[2*] *v.* **1.** vaikuttaa ponnistuksia vaativasti, väsyttävästi, (voimia) kuluttavasti, haitallisesti, epäedullisesti, häiritsevästi tms.; aiheuttaa (ruumiillista, henkistä, taloudellista tms.) vaivaa, vastusta, hankaluutta; olla vaivana, vastuksena, taakkana, rasituksena; erivivahteisia syn:eja mm.: väsyttää, vaivata, raskauttaa, kuormittaa, painaa, kiusata, häiritä, huolestuttaa. | Pitkä matka r:taa. R. itseään, jkta työllä. Opettaja ei saa liikaa r. oppilaita kotitehtävillä. Liian tiheät sairaskäynnit saattavat r. potilasta. Kevyttä työtä, joka ei ketään r:a. Selkää r:tava taakka. Loukkaantunutta raajaa ei pidä r. kävelemisellä. R. vatsaansa ylensyömisellä. Sydäntä r:tava ponnistelu. Hermoja r:tava jännitys. Huono valo r:taa silmiä. Ukkoa r:taa itsepintainen yskä. Eipä häntä näy ikä r:tavan. Ääntä r:tava laulutapa. R. mieltään turhilla huolilla. Kevyttä lukemista, joka ei r:a ajatusta. R. jkta puheillaan, tunkeilullaan. En halua r. teitä enää läsnäolollani. — Kansaa r:ettiin raskailla veroilla. Tuberkuloosin pahimmin r:tama väestönosa. — Hevosta ei pidä r. liialla ajolla. Kuumuus ja syöpäläiset r:tivat karjaa. Tuhohyönteisten r:tama kasvi. Kuivuuden r:tama pelto. — Kukkaroa r:tava [= kallis] ostos. — Raskaan liikenteen r:tama tie. Tilanahtauden r:tama [lehden] numero. Valtion muutenkin kovin r:ettu budjetti. Liiaksi r:ettu [= liian monessa merkityksessä käytetty tms.] nimitys. — *Erik.* **a.** olla jnk heikkoutena, varjopuolena. | Hevosrotua r:tavat viat. Maneerin r:tama näytteleminen. Koko näytelmää r:taa rakenteen hajanaisuus. Muuten ansiokasta luonnosta r:taa julkisivun kirjavuus. -- kielellinen seestymättömyys ja raskaus, joka -- r:taa Volter Kilven tyyliä KOSKENN. **b.** *rasit|tava* (a.) -tavasti (adv.) -tavuus[65] (omin.) vaikea, raskas, kova, ankara, vaivalloinen, tukala, hankala, työläs. | R:tava matka, työ, juhla. R:tava päivä. R:tava helle. Verot ovat tulleet yhä r:tavammiksi. Hänen ystävällisyytensä on joskus suorastaan r:tavaa 'kiusallista, kyllästyttävää'. **2.** rasitteista, julkis- t. yksityisoikeudellisista rasituksista. | Maata r:taa servituutti. Taloa r:taa kiinnitys, velka. Henkivakuutusta r:tava laina. Kiinteistöä r:tavat menot. Alusta r:tavat maksut. Obligaatioita ei pitäisi r. lisämaksuilla. R. ostajaa tavaran lähetyskustannuksilla. Suoritetun työn velkominen tapahtuu suoraan r:tamalla laitoksen määrärahoja. **3.** *tekn.* ulkoisten voimien vaikutuksesta kappaleeseen: jännittää, kuormittaa, painaa, puristaa, sysätä. | Ainetta voidaan r. esim. vetämällä. Virtaavan veden paine r:taa puomia. Jäähdytys ei ole riittävän tehokas, jos moottoria r:etaan liiaksi. Sähköpylväitä r:tava lankamäärä. Raskaiden rakenteiden r:tama katto.

rasittamaton[37] *kielt.a.* **1.** *akt.* Kevyttä, r:ta työtä. **2.** *pass.* R. veromaa.

rasittavai|nen[63] *a. vanh.* ja *runok.* -sesti *adv.*

-suus[65] *omin.* rasittava. | - - kun velkamme r. / nyt iäks maksettu jo on VK.

rasittu|a[1*] *pass.v.* < rasittaa. | R. kovassa työssä. Liiasta lukemisesta r:neet silmät. Teollisuus on sodan takia r:nut äärimmilleen. Runsaista hakkuista r:neet metsät. Betonipalkki voi liiaksi r:essaan halkeilla. — *rasittu|nut* (a.) -neesti (adv.) -neisuus[65] (omin.) Henkisesti r:nut ihminen. Sydän lyö r:neesti.

rasittumat|on[57] *kielt.a.* R:tomat hermot.

rasitu|s[64] *s.* rasittaminen; rasittuminen; rasittava seikka. **1.** vrt. rasittaa 1; us.: rasittava työ, ponnistus, vaiva, vastus, haitta, kiusa, taakka. | Ruumiillinen, henkinen r. Koululapsia ei saa panna alttiiksi liian suurelle r:kselle. Tehdä, teettää työtä r:kseen asti. Työ ei saisi käydä r:kseksi. Sairastua r:ksesta. — Sodan, matkan r:kset. Upseerin tulee jakaa miestensä kanssa r:kset ja kieltäymykset. Nääntyä r:ksiin. Olla jkn r:ksena. Pitää jtak velvollisuutta r:ksena. Kaksikielisyyden maalle aiheuttamat r:kset. - - kaikessa minä varoin olemasta teille r:kseksi UT. — *Yhd.* aivo-, hermo-, lihasr.; matkar.; sukur. **2.** vars. *hall.* erinäisten aika ajoin toimitettavien henkilökohtaisten t. kiinteistöistä menevien julkis- t. yksityisoikeudellisten rahamaksujen t. muunlaisten suoritusten suoritusvelvollisuudesta; myös sellaisista suorituksista, esim. veroista, vuokrista, tulleista. | Verojen ja tullien aiheuttama r. Eläkkeiden suorituksesta koituva r. Kruununpatojen hoito kuului r:ksena määrätaloille. Majoitus-, kyyditys-, tientekovelvollisuus ym. r:kset. Yleisen asevelvollisuuden r. Yleiset, julkiset r:kset. Kiinteistöstä menevät yleiset verot ja r:kset. Myydä tila etuineen ja r:ksineen. Rahana suoritettavat r:kset. Maatalouden r:kset. — *Yhd.* kiinteistö-, manttaalir.; tulli-, veror.; elatus-, velkar.; aitaus-, patoamis-, tientekor.; kestitys-, kyyditys-, majoitusr.; asevelvollisuusr. **3.** *tekn.* ulkoisen voiman vaikutuksesta kiinteihin kappaleisiin: jännitys, kuormitus, paine, puristus, sysäys. | Kappaleen lujuudeksi sanotaan sitä voimaa, jolla se vastustaa ulkoapäin vaikuttavaa r:sta. Vedenpaineesta padossa johtuvat r:kset. Mekaaninen r. Pilariin kohdistuva vino r. Suurin sallittu r. Suuren r:ksen alainen kone. Autoliikenteen aiheuttama suuri teiden r. Pinta, jossa r. jakaantuu useihin pisteisiin. — *Yhd.* akseli-, kattila-, kisko-, niitti-, paalur.; liikenner.; isku-, puristus-, sysäys-, taivutus-, vetor.; pituusr. **4.** *yhd.* ed. ryhmiin liittyen. | Vuosir.; bruttor.; erikoisr.; liika-, lisä-, maksimi-, ylir.

rasitus|aste *s. tekn.* Koneen, tulipinnan r. **-ko|e** *s.* Sydämestä r:keen jälkeen otettu filmi. **-todistus** *s. lak.* asianomaisessa yleisessä alioikeudessa laadittu luettelo, joka osoittaa, mitkä kiinnitykset, vuokraoikeuden rekisteröimiset ja ulosmittaukset ovat kiinteistön suhteen voimassa.

raskaahko[1] *mod.a.* -sti *adv.* < raskas. | R. kuorma, tuoli. R:sti hengittävä potilas.

raskaan|laatuinen *a.* -laatuisesti *adv.* -laatuisuus *omin.* R. rikos. **-lai|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* raskaahko. | R. taakka, kirjoituspöytä. Sotilaspalvelus on r:sta. R:set sopimusehdot. Hengitys kävi r:sesti. **-puolei|nen** *a.* -sesti *adv.* = ed. | R. laatikko. R. tehtävä. Elämä tuntuu r:selta.

raska|s[60] *a.* -asti *adv.*; raskaus ks. erikseen. **I.**)(kevyt, keveä. **1.** painoltaan suuri, painava. | R. taakka, kuorma. R. paino, punnus, moukari. Kivi oli liian r. yhden miehen nostettavaksi. R. moottori, koneisto. R:at vankkurit. R. päällystakki, r:at jalkineet. R. ja kömpelö maalintu. R. nostaa, kantaa. R:sta puuta, metallia. Osmium on ominaispainoltaan r:in metalli. Huonosti noussutta, r:sta leipää. Ilmaa r:ampi kaasu. R:sta kuin lyijy. R:at silkkiset verhot. Tähkät nuokkuivat r:ina. Nojautui r:asti saattajansa käsivarteen. Kirjoittaa r:alla kädellä 'voimakkaasti painaen'. R. käsiala 'jota kirjoitettaessa kynää painetaan voimakkaasti'. Pianonsoittajan kosketus voi olla r. tai keveä. R:asti kuormattu laiva. R. ratakisko, kiskotus. — R. [= raskaiden ajoneuvojen] liikenne. Tömistellä r:in askelin. Lentopommien r:at jymähdykset. R:at [= voimakkaasti suoritetut] moukariniskut. Sade valui r:ana, suurin pisaroin. Sateiset, r:at pilvet. Syksyinen taivas luuhotti r:ana seudun yllä. — *Absol.* Kuinka r:aksi arvioit tämän säkin? — *Kuv.* R. paino, kivi putoaa jkn sydämeltä. Herran käsi lepää r:ana luotujen yllä. Sanat putoilivat r:ina kuin moukariniskut. — *Erik.* **a.** *sot.* Jalkaväen r:at aseet, nyk. 'konekivääri, kranaatinheitin, panssarintorjunta- ja jalkaväentykki'. R. [= kaliberiltaan 10—12 cm:n] tykki. R. tykistö, patteri. R. [= raskaan tykin] kranaatti, ammus. R. [= 30—40 tonnin] panssarivaunu. R. risteilijä. R. aseistus. R. ilmatorjuntatuli. Roomalainen r. [= raskasaseinen] jalkaväki. — *Kuv.* [Šakkipelissä:] Mustan r. tykistö [= kuningatar ja tornit] pääsee esiin. Käyttää puheessaan, kirjoituksessaan r:sta tykistöä. **b.** eräissä vars. terminluonteisissa yhteyksissä. | R. sarja (urh.), ks. ◡. R. keskisarja (urh.) 'sarja, jonka ylärajana on nyrkkeilyssä 81 ja painissa 87 kg'. R. metalli (vars. tekn. myös ◡) 'metalli(seos), jonka ominaispaino on suurempi kuin 5'. R. sälpä, ks. ◡. R:at öljyt (myös ◡) 'kivihiilitervan korkeissa lämpötiloissa kiehuvat osat, joita käytetään puun kyllästämiseen, polttomoottorien käyttöaineena ym.'. R:at nesteet 'ominaispainoltaan eräitä mineraaleja raskaammat nesteet, joita käytetään näiden ominaispainon määrittämiseen'. R. bentsiini, ks. ◡. R. vesi 'jonka molekyylien vety on raskasta vetyä'. R. vety 'atomipainoltaan tavallista vetyä raskaampi vedyn isotooppi, deuterium'. R. [= raskasta tavaraa tuottava] teollisuus. R:at [= väkevät] viinit. R. [= jäykkä, sitkeä, vaikeasti muokattava] maa, savi(kko). R. [= huonosti sulava, tukeva] ruoka, ravinto, ateria. R. pohjoismainen ruokavalio. **c.** *yhd.* Lyijyn-, raudan-, vuoren-r.; keski-, ylir.

2. ed:een liittyen. **a.** väsymyksen tms. aiheuttamasta fyysillisestä tunteesta. | Kädet

tuntuivat r:ilta. Unesta r:at silmäluomet. Pää r:ana runsaasta oluenjuonnista. Mieronkulkijan jalka on r. Väsyneiden miesten jalat nousivat r:ammin ja r:ammin. Laahustaa, juosta r:in [= väsynein, työläin] askelin. **b.** ruumiinrakenteesta: voimakas-, raskasrakenteinen, vankka, massiivinen; liikkeistä: hidaskäänteinen, raskasliikkeinen, kömpelö. | R. työhevonen. Airedalenterrierin pää on r:ampi kuin kettuterrierin. — Kilpikonna on kömpelö ja r. liikkeissään. R:at ja arvokkaat liikkeet. R:asti ja äänekkäästi lentoon nouseva lintu. **c.** näkövaikutelmista: raskaalta näyttävä, massiivinen, paksu. | Paksu, r:an näköinen teksti. R:at, raukeat silmäluomet. Veistoksen r:at, massiiviset muodot. Ulkoasultaan möhkälemäisen r. rakennus. Taitekatto tekee useimmiten r:an vaikutuksen. Barokin r:at muodot. — *Erik.* väreistä: tumma, synkkä, samea. | Taulun r:at värit. R. väriasteikko, paletti. R:an seinäpinnan vastapainoksi ripustettu ilmava verho. **d.** ilmasta: painavalta tuntuva, painostava, vaikea hengittää, tukahduttava, tunkkainen. | Huonosti tuuletetun huoneen r. ilma. Ilma elokuvateatterissa tuli näytäntö näytännöltä r:ammaksi. Ukkossään edellä ilma usein käy tukahduttavan r:aksi. R., raukaiseva helle. **e.** tuoksusta: tukahduttavan, huumaavan voimakas. | Yökukkien, hajuveden r. tuoksu. **f.** äänestä, kuulovaikutelmista: kumea, jymeä. | Rumpujen r. kumina. Mullan r:at kumahdukset arkun kantta vasten. Meren r. kohina. **g.** Surumarssin r., verkkainen poljento. Heksametri on liian r. runomitta ilmentämään lyyrillistä tunnelmaa. Sanat olivat liian r:ita ja kömpelöitä tulkitsemaan arkaa mielenvirettä.

3. luonteesta: yksivakainen, vakava, jäyhä, alakuloisuuteen taipuvainen, surumielinen, raskasmielinen, -verinen; mielentilasta, tunnelmasta: alakuloinen, masentunut, painostunut, ankea, synkkä, surullinen. | Pohjolan asukkaiden r. ja hidas luonne. - - siellä kotona - - ihmiset [ovat] r:ita ja uneliaita AHO. — Olla r:alla mielellä. R:at ajatukset. R:in sydämin erosin kodistani. R. tunnelma. R., painostava hiljaisuus. R. huokaus. Suhtautua liian r:asti pikku vastoinkäymisiin. Niin r:hasti lyö sydämein LEINO. Mull' usein juro, synkkä pää, / niin r. veri on *MANN.

4. ankara, kova, vaikea, rasittava. **a.** R. väsymys valui kuin lyijy jäseniin. R. [= sikeä, syvä] uni. Nukkua r:asti 'sikeästi'. R. kuorsaus. R. tajuttomuus. R. humala. **b.** suurta surua t. huolta tuottava, masentava. | R:an surun murtama ihminen. R. onnettomuus. Lapsen kuolema on vaihemmille r. isku. R. masennus, koettelemus. Jäähyväishetki on r. R. syyllisyydentunto. On r:sta todeta, että kansan siveellinen taso on laskenut. **c.** R. tappio, uhraus, myönnytys. R:in uhrein ostettu vapautemme. R:at rauhanehdot. R:at sotavuodet. R:at pommitusvauriot. R:at maksut, verot. **d.** R. rangaistus, tuomio. R. vastuu, velvollisuus. Vaatia jkta r:alle tilille. - - hänen käskynsä eivät ole r:at UT. **e.** R. ruumiillinen, henkinen työ. Työn r:an raataja. R. tehtävä, urakka, harjoitus, ponnistus. R. ohjelma. R. ammatti, virka. R. ajo. Ylämäkeä on r:sta nousta. Hengittää r:asti ja äänekkäästi. R. vastamäki. R:in heinäniitty on jo tehty. — R. keli, maasto, tie. Juoksurata oli märkä ja r. (juosta). **f.** R:sta [= sisällykseltään t. painoasultaan rasittavaa, vaikeaselkoista] luettavaa. R:an tieteellinen teos. R. ja hankala tutkimusmenetelmä. R. lauserakenne, terminologia. R., pitkävirkkeinen tyyli. **g.** *ark.* Kirota, ryypätä r:asti.

5. törkeä, karkea, raskauttava. | R. rikos, erehdys, virhe. R. synti, lankeemus. R. syytös, loukkaus. Syytettyä vastaan esitettiin r:ita todisteita. Israel rikkoi r:asti Herraa vastaan. — *Ark.* Erehtyä r:asti.

II. tav. vain naisesta, harv. eläinnaaraasta: raskauden tilassa oleva, gravidi, "odottava"; vrt. tiine. | Olla r:ana. Tulla r:aksi. Nainen on r:ana seitsemättä kuukauttaan. Olla r:ana miehestään, miehelleen. R. kohtu. - - Manta oli sinä talvena r:ana tätä nuorinta poikaa KATAJA. — *Kuv.* - - kun sitten himo on tullut r:aksi, synnyttää se synnin UT.

raskas|aseinen *a. sot.* R. jalkaväki. — *Kuv.* R. satiiri. **-askelinen** *a.* R. jättiläinen. **-bentsiini**[85] *s. kem.* (myös ⌒) bentsiini(laji), jonka kiehumispiste on 100—150°, ominaispaino 0,73, lakkabentsiini. **-ilmainen** *a.* Yleisöä täynnä oleva, r. sali. **-juoksuinen** *a.* R., öljymäinen neste. — Rata oli sateesta pehmeä ja r. 'raskas juosta'. **-kiskoinen** *a.* R. rautatie. **-kulkuinen** *a.* R. vene. — R. tie. **-käyntinen** *a.* R. kone. **-liikenteinen** *a.* R. tie. **-liikkei|nen** *a.* -syys *omin.* R. laiva, armeija. — R. komitea, sanonta. **-lukuinen** *a.* R. kirja, virke. **-luomi|nen** *a.* R:set silmät. **-luonteinen** *a.* luonteeltaan raskasmielinen. | R. pohjoismaalainen. **-metalli**[83] *s.*, vars. *tekn.* raskas metalli; ks. raskas I.1.b. **-metallinen** *a.* **-mieli|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* alakuloinen, surumielinen, melankolinen. | R. ihminen, luonne. R. laulu. Pohjoismaalaisten taipumus r:syyteen. **-muotoinen** *a.* R. hevonen. **-painoinen** *a.* **1.** par. painava. | R. sika. **2.** R. verkko 'verkko, jossa on raskaat painot'. **-rakenteinen** *a.* R. rautatie, vene. R. hevonen. **-sarja**[84] *s. urh.* (us. ⌒) sarja, jonka alarajana on nyrkkeilyssä 81 ja ja painissa 87 kg. **-sisältöinen** *a.* R. tieteellinen teos. **-soutuinen** *a.* R. vene. **-sälpä**[83] *s. min.* (myös ⌒) luonnossa tavattava bariumsulfaatti, baryytti. **-sävyinen** *a.* R. väri, aaria. **-tajuinen** *a.* R. teos. **-tekoinen** *a.* R. kirjakaappi. R. [= raskasrakenteinen] hevonen. **-teollisuus**[85] *s.* tav. ⌒; ks. raskas I.1.b. **-tunnelmainen** *a.* **-tyylinen** *a.* R. kirja, koristelu. **-tyyppinen** *a.* R. koira, moottori. **-tähkäi|nen** *a.* R:stä ruista. **-uni|nen** *a.* -suus *omin.* sikeäuninen. **-veri|nen** *a.* -syys *omin.* R. luonne. R. [= kylmäverinen] hevonen. **-öljy**[85] *s.* tav. ⌒. **-öljymoottori** *s. tekn.* raskasta öljyä polttoaineenaan käyttävä moottori.

raskauden|aika *s. lääk.* R:ajan terveydenhoito. **-aikainen** *a.* **-keskeytys** *s. lääk.* **-tila** *s. lääk.*

raskau|s[85] *omin.* < raskas. **1.** vrt. raskas I. |

Lyijy on tunnettu r:destaan. Liikenteen r. — Taulun kokonaisvaikutusta häiritsee värien r. — Työn, olojen r. Eron r. painoi mieltä. Verojen, velkataakan r. 2. naisen, harv. eläinnaaraan hedelmöitymisen ja synnytyksen välinen tila, graviditeetti, grosessi; vrt. tiineys. | R:den tilassa oleva nainen. Normaalisti r. kestää yhdeksän kuukautta. Emänulkoinen r. R:den neljäs kuukausi. R:den keskeyttäminen. — *Yhd.* kaksosr.

raskaus|aika *s. lääk.* raskaudenaika. **-arpi** *s. lääk.* raskausviirusta jäänyt arpi. **-kuukausi** *s. lääk.* Kolmas r. **-reaktio** *s. lääk.* raskauden toteamiseksi käytetty koe, joka perustuu raskaana olevan henkilön elimistön hormonipitoisuuden muuttuneisuuteen. **-viik|ko** *s. lääk.* Sikiön liikkeet tuntuvat ensimmäisen kerran 19. r:on alussa. **-viiru** *s.* raskauden aikana vatsan, reisien ja rintojen ihoon venymisestä syntyneistä sinertävistä t. punertavista juovista.

raskaut|taa[28*] *v.* -us[61] *teonn.* 1. harv. *konkr.* tehdä raskaaksi. | Tinatetrakloridia käytetään mm. luonnonsilkin r:tamiseen. Kalavakat r:tavat köysiveneitä AHTI RYTKÖNEN. — Tav. 2. *abstr.* ja *kuv.* rasittaa, painaa, vaivata. | Huolten r:tama ihminen. Mieltä r:tavat ajatukset. Sota ja puute r:tivat ihmisten elämää. Synti r:taa ja nukuttaa omantunnon. Tulkaa minun tyköni, kaikki työtätekeväiset ja r:etut, niin minä annan teille levon UT. -- Pietari ja ne, jotka olivat hänen kanssansa, olivat unen r:tamia UT. — Monimutkaisen lauserakenteen r:tama tyyli. Monien sivutapahtumien r:tama romaanin juoni. Teos, jota r:tavat kuolleet numerotiedot. — *raskaut|tava* (a.. vars. lak.) -tavasti (adv.) R:tavat asianhaarat 'ne tosiseikat, joiden olemassa ollessa rikoksentekijälle on tuomittava tavallista ankarampi rangaistus'. Erittäin r:tavien asiainhaarain vallitessa tehty rikos. R:tava todiste. Tutkimuksissa ei todettu mitään r:tavaa. Pidätetyn hallusta löydettiin r:tavia asiakirjoja.

raskau|tua[44] *pass.v.* vrt. ed. | -- pitäkää vaari itsestänne, ettei sydämenne r:du päihtymisestä ja juopottelusta ja elatuksen huolista UT[v].

raske|ta[34] *v. harv.* tulla raskaa(mma)ksi. | Rautaiset verkonkivekset eivät r:ne vedessä. -- hengitys r:ni MERIL.

rask|ia[17] *v.*, vars. *ark.* hennoa, raatsia, raskita; us. muodoltaan t. ainakin ajatukseltaan kielt. yhteydessä. 1. saada säästäväisyydeltään, saituudeltaan tehdyksi. | Itarana hän ei r:inut pitää palvelijaa. Saituri ei r:i syödäkään. Kyllä tuollaisesta puvusta r:ii luopua. 2. saada säälliltään, hienotunteisuudeltaan tehdyksi. | Ei r:i jättää äitiänsä yksin. R:itko herättää hänet unesta? Tuota nyt toki r:ii sanoa vaikka piispaksi JOTUNI.

raskit|a[31] *v.*, vars. *ark.* = ed. | Saapa nähdä, r:seeko se kitupiikki pitää häät tyttärelleen. Äiti ei r:se kurittaa lastaan.

rasko[1] *s. ehd.* se voima, jolla maa (tm. keskuskappale) vetää kappaletta puoleensa, painavuus, paino.

raspa|ta[35] *v.* -us[61] *teonn.* viilata t. hangata raspilla. | R. hevosen kavioita kengitettäessä. Hevosen hampaiden r:us.

raspi[4] *s.* karkea, tav. piikkihampainen viila, jota käytetään puu-, luu-, sarvi- tm. töihin, jämsi. | Suutarin r. — *Yhd.* hammas-, kavio-, nahka-, puur.; pohjar.; kengitysr.

rassail|la[20] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < seur. | R. piippua, pyssyä, kelloa. Sormeilla ja r. kojetta.

rassa|ta[35] *v. ark.* -us[61] *teonn.* (*murt.* krassata) puhdistaa t. käsitellä rassilla; yl. kaivella, penkoa, kopeloida, sorkkia. | R. öljylamppua, piippua. R:si tukkeutuneen putken rautalangan pätkällä auki. R. kelloa neulalla. — *Kuv.* R. [= kokea] vieraita pyydyksiä. -- minä r:sin [= tiedustelin, utelin] raatarilta sitäkin asiaa KIANTO.

rassi[4] *s.* 1. *ark.* (*murt.* krassi) piipun, pyssyn tms. puhdistuspuikko. — *Yhd.* kavio-, miilu-, nielur.; piipunr. 2. *kans.* Särjen r. 'pieni särki, särjen sintti, sirri'.

rassu[1], **-|kka**[15*] *deskr.s.* raukka, rukka, raiska, raasu, ressu(kka), parka, polo(inen), kurja. | Huonokuuloiseksi on [koira] rassu jo käynyt. Voi sinua r:kkaa! — *Yhd.* kissa-, poika-, tyttö-, äijä-, äitir.; pikkur.

rastaanrin|ta *s.* Taivas on r:nalla 'ohuessa, tasakirjavassa pilviharsossa, cirro-cumuluspilvessä'.

rasta|s[60] *s.* Turdus, isohkoja, vahvanokkaisia, korkeanilkkaisia ja pitkäpyrstöisiä varpuslintuja. | R:at räkättävät. R:an laulu. R. soitteli kuusikossa. — *Yhd.* hauki-, korpi-, kulo-, kyntö-, laho-, laulu-, musta-, punakylki-, roso-, räkätti-, sepelr.; yör.

rastaslin|tu *s.* R:nut 'Turdidae, laajalle levinnyt varpuslintuheimo'.

rasteri[5] *s. kirj.* mm. autotypiakuvalaattoja valmistettaessa käytetty lasilevy, johon on uurrettu ristikkoverkko; *syn.* rasterilevy, rasti, pisteikkö. — *Yhd.* autotypiar.; rae-, risti-, viivar.; syväpainor. **-levy** *s.* = ed. **-negatiivi** *s.* rasterin läpi valokuvaamalla aikaansaatu negatiivi.

1. **rast|i**[4] *s.* 1. esim. puun kylkeen teräaseella tehty merkki, pilkka; oksia taittamalla t. muuten tehty (tien) viitta. | Hakata, rakentaa, pystyttää r:eja. Merkitä tie r:eilla. Kaskimaa vallattiin hakkaamalla r.it sitä ympäröiviin puihin. Jos joku -- tahallansa hävittää -- valolaivan, valolyhdyn, r:in, viitan taikka muun laivankulun ohjaukseksi asetetun merkin --, rangaistaan LK. — *Kuv.* Opettajan tulee pääasiallisesti vain ohjata työntekoa, rakentaa r:it, joita myöten tietä kuljetaan. — *Yhd.* raja-, tier. 2. ed. ryhmään liittyvää erikoiskäyttöä. a. suunnistusasema. | [Suunnistuskilpailussa] eräs r. oli merkitty karttaan virheellisesti. b. kirjoituksen, luettelon tms. reunaan tehty merkki, koukku, "kruksi". | Virheellisen vastauksen kohdalle merkitään r. c. *ristiin rastiin* ks. ristissä 2; *ristin rastin* ks. tätä.

2. **rasti**[4] *s.* Lycopsis, karhealehtisiin kuuluvia kasveja. — *Yhd.* peltor.

3. **rasti**[4] *s. tekn.* masuunin kartiomainen alaosa.

4. **rasti**[4] *s. kirj.* = rasteri.

rast|ia[17] *v.* tehdä rasteja, merkkejä, merkitä rasteilla; viitoittaa. | R. tie läpi tiheän metsän.

R. metsälohko kaskimaaksi. - - ristit tielle r:ittava, / pilkat selvät puihin E.EEROLA. — *Kuv.* Monet väkevät esteet r:ivat rajoja koulun kasvattavalle työlle.

rastilippu *s.* rastin (ks. 1. rasti 2.a) osoittava lippu.

rasu[1] *s.* räsy, rätti. | Pyyhkiä r:lla lattiaa. — *Yhd.* pyyher.; tiskir. **-matto** *s.* räsymatto.

rasv|a[10] *s.* monenlaisista sekä eläin- että kasvikunnassa esiintyvistä kiinteistä, puolikiinteistä t. nestemäisistä orgaanisista aineista, jotka sisältävät rasvahappojen glyseridejä (useat lisäksi rasvahappojen sekaglyseridejä), ovat vettä kevyempiä ja siihen liukenemattomia ja jättävät esim. paperiin läpikuultavan tahran, joka ei häviä kuumennettaessa. | Voi, tali, ihra, margariini ym. r:at. Jähmeät, pehmeät, öljymäiset r:at. Jalot r:at. Teknilliset r:at. Hydratut, vedytetyt, puhdistetut r:at. R:ojen kovettuminen. Rypälesokerin muuttuminen r:aksi. — Vesi on tyyni kuin r. Vilppi pysyy siitä miehestä erossa kuin vesi r:asta KARHUM. — *Yhd.* hanhen-, hevosen-, hylkeen-, kalan-, karhun-, käärmeen-, lampaan-, poron-, sian-, valaanr. (myös ⌒); eläin-, kasvi(s)-, kivennäisr.; liha-, luu-, maksa-, sisälmys-, villar.; kookos-, palmur.; korviker.; hieno-, hylky-, jäte-, raaka-, varastor. — *Erik.* **1.** ravintona t. ruoan valmistuksessa käytetystä rasvasta; esim. laardi, voi, margariini. | R. rätisee paistinpannussa. R:assa keitetty, paistettu kala. R. kuoritaan keiton pinnalta. [Jouluna] ihmisillä on runsaasti rauhaa, lämmintä ja r:aa SILL. Suo kaiken viljan kasvaa, / runsaasti karttua / ja askeleesi r:aa / ain' anna tiukkua! VKV. — *Harv.* vain ruumiin kudoksissa esiintyvästä rasvasta esim. voin vastakohtana. | Paistamiseen voidaan käyttää voita, margariinia tai r:aa. Tropiikissa käytetään kookosvoita samalla tavoin kuin meillä voita ja r:aa. — *Yhd.* maito-, margariini-, voir.; keitin-, paistin-, paistor.; ravinto-, rehu-, ruokar. **2.** voiteluun käytetystä rasvasta: voide. | Puhdistaa kone r:asta. Kone on pidettävä r:assa 'rasvattuna'. Vetää r:aa suksiin 'voidella sukset'. — Puhe, työ käy kuin r. 'vaivattomasti, luistavasti'. Reki lipuu kuin r:assa. Moottori käy kuin voi ja r. — *Yhd.* hius-, iho-, kenkä-, kivääri-, kone-, laakeri-, nahka-, saapas-, suksi-, valjasr. **3.** elävän ihmisen t. eläimen ruumiissa esiintyvästä rasvasta: ihra, silava, tali, kuu, traani. | Liikaravinto varastoituu ruumiissa r:aksi. Ruumiillinen työ karistaa liiat lihat ja r:at pois.

rasva-aine *s.*

rasvaaja[10] *tek.* < rasvata. | Laivan lämmittäjä, r. ja konemestari. — *Yhd.* kengän-, koneenr.

rasvaamaton[57] *kielt.a.* < rasvata. | R. ase, kone, nahka.

rasvaantua[1*] *v.* = rasvautua.

rasva|emulsio *s. kem. tekn.* **-evä** *s. el.* mm. lohikaloille ominainen pieni, rasvainen, ruodoton ihopoimu selässä lähellä pyrstöevää. **-hakuinen** *a. kem.* lipofiili(nen). **-happo** *s. kem.* orgaanisia happoja, joiden glyseridejä on varsinkin rasvoissa. **-happoinen** *a.* R. suola. **-hiili** *s.* lihava (kivi)hiili. **-hiiva** *s.* runsaasti rasvaa muodostava hiiva. **-hiukka|nen** *s.* Kirnuttaessa maidon r:set tarttuvat toisiinsa muodostaen kokkareita. **-häntä** *s.* erik. eräillä lampailla: häntä, johon on varastoitunut runsaasti rasvaa. **-häntäinen** *a.* R. lammas. **-häntälammas** *s.* Ovis platyura, rasvahäntäinen lammas(rotu).

rasvail|la[29] *frekv.v.* < rasvata. | R. saranoita, suksia. — *Kuv.* Hopea oli hyvää voidetta ystäviä hankkimaan, ja vihamiehensäkin sillä hätätilassa sopuisiksi r:i AK.

rasvai|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* **1.** runsaasti rasvaa sisältävä; vrt. rasvapitoinen. | R. maito, juusto. R. kala, sydän. R. ruoka, keitto, paisti. R. ihovoide. Ohukaisten r. käry täyttää keittiön. — R. [= hyvinvoipa, lihava] porvari. — *Kuv.* R:sempi oli ennen tämänkin talon elämä. R:set tilit - - olivat huvenneet kuin säässket tuulessa ERKKI ILMARI. - - pullea ruumis säteili hyvinvoinnin r:sta elinvoimaa AK. — *Yhd.* koko-, liika-, puoli-, runsas-, täysi-, vähär. **2.** rasvalla voideltu, pinnaltaan rasvainen. | R. iho, tukka. R. lihakuppi. R. koneenosa. **3.** rasvan kaltainen, rasvamainen. | Grafiitti tuntuu r:selta. **4.** vars. *tekn.* = lihava (5). | R. kivihiili, kalkki. R. väri, lakka. Lihava eli r. savi. **5.** *kuv.* rivo, törkeä. | R. juttu. Jollet olisi suulle muiskutellut, niin varmaan jotain muuta yhtä r:sta olisit tehnyt J.FINNE.

rasva|juusto *s. ruok.* kokomaidosta tehty, 27—32 % rasvaa sisältävä juusto. **-jät|e** *s.* Kynttilöitä ja saippuaa valmistettiin talouden r:teistä. **-kaasu** *s. tekn.* kiviöljyjätteistä t. ruskohiilitervasta valmistettu, aikoinaan valokaasuna käytetty kaasu; vrt. öljykaasu. **-kala** *s.* **1.** R:t 'Cyclopteridae, umpirakkoisten alalahkoon kuuluva kalaheimo'. **2.** Cyclopterus lumpus, paksuruumiinen suomuton merikala, vilukala. **-kannu** *s.* **-kasvain** *s. lääk.* rasvakudoksessa oleva kasvain, rasvakudoskasvain. | Lipooma, hyvänlaatuinen r.

rasvake[78*] *s. ruok.* sulatettu ja siivilöity rasva, keitinrasva.

rasva|kerros *s.* Ihonalainen r. Lihaliemen päällä oleva r. **-kerrostuma** *s.* Ruumiin paikalliset r:t. Maitoa pullossa säilytettäessä rasva nousee pinnalle ja muodostaa pullon kaulaan r:n. **-kiil|to** *s.* Liiallinen talineritys antaa iholle r:lon. **-kiiltoinen** *a.* R. kivennäinen. **-kilo** *s. maat.* Kermameijereissä on tilitysperusteena r. **-kivi** *s. min.* tiivis talkki, steatiitti. **-ko|e** *s. maat.* Tarkastuskarjakko tekee maidosta r:keet. **-kohju** *s. lääk.* epätäydellinen kohju, joka sisältää ainoastaan rasvakudosta.

rasvakset[64] *s. mon.* rasva-aineet. | Saippuaksi keitettävät r.

rasva|kudos *s. anat.* rasvaa sisältävä tukikudos. **-kudoskasvain** *s. lääk.* = rasvakasvain. **-kuppi** *s. tekn.* Laakerin r. **-kyllästeinen** *a.* R. nahka, suojapeite. **-kypsennys** *s. nahk.* kypsennys hapettuvilla rasvoilla ja öljyillä, rasva-, säämiskäparkitus. **-kyttyrä** *s. el.* eräillä eläimillä, mm. kamelilla ja seebulla selässä oleva kyttyrämäinen rasvamuodostuma. **-köyhä** *a.* → niukka-, vähärasvainen. **-laj|i** *s.* Parhaista r:eista tehty saippua. **-lakka** *s. tekn.* = öljylakka. **-lamppu** *s.* valaistusväline,

jossa käytettiin polttoaineena talia tms. **-liitu** *s.* öljyliitu. **-lintu** *s.* Steatornis caripensis, Etelä-Amerikassa elävä kehrääjää suuresti muistuttava lintu. **-liukoi|nen** *a.*, vars. *kem.* -suus *omin.* rasvaan liukeneva. | R. D-vitamiini. **-luku** *s.* rasvavakio. **-läikk|ä, -läisk|ä** *s.* Seinäpapereissa on r:iä. **-maha** tav. *halv.* **1.** *s.* ihramaha. **2.** *a.* = seur. — *S:sesti.* Senkin r.! **-mahainen** *a.* ihramahainen. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* R. aine. R. kiilto. R:sen liukas. **-maito** *s.* rasvainen maito. **-maitoi|nen** *a.* -suus *omin.*)(laihamaitoinen. | R. ja hyvälypsyinen lehmä. **-makkara** *s. ruok.* **-maksa** *s. lääk.* maksa, jonka soluihin on kerääntynyt luonnottoman paljon rasvaa. **-muodostuma** *s.* Ihon alla olevat r:t. **-määrä** *s.* Ruoan sisältämä r. **-nahka** *s.* rasvalla kyllästetty parkittu nahka. **-nahkai|nen** *a.* R:set saappaat. — *Kuv.* R. [= tavallinen, aito, raskasta työtä tekevä, "känsäkourainen"] työmies, jätkä.

rasvanahka|kenkä *s.* **-saapas** *s.* **-voide** *s.*

rasvanaudikas *s. nahk.* rasva-aineilla käsitelty naudikas.

rasvan|kiiltoinen *a.* Kivihiili on r. aine. **-kokooja** *s. tekn.* laite, jossa keittiöiden ym. jätevesien rasva veden hitaan poisjuoksun takia kerääntyy pinnalle, mistä se voidaan ottaa talteen. **-kulutus** *s.* R. on lisääntynyt viime vuosina. Ruumiin r. **-käry** *s.* Keittiö on täynnä r:ä. **-liuote, -liuotin** *s. kem.* **-muodostus** *s.* Lihominen eli r. **-määritys** *s.* Maidon r. 'rasvapitoisuuden määrittäminen'. **-pitävä** *a.* R. pergamentti. **-puute** *s.* **-sekainen** *a.* myös ⌒. | R. höyry. **-tarve** *s.* Elimistön r. **-tuotanto** *s.* Lehmän maidontuotanto on kohonnut, samoin r.

rasva|pakara *s. anat.* etenkin hottentotti- ja bušmannikansojen naisilla reiden yläosan ulkosivulla ja pakaroiden seutuvilla tavattava muodottoman runsas rasvakeräytymä. **-pakaraisuus** *s.* vrt. ed.; *syn.* steatopygia. **-pallo** *s.* Maidossa rasva on pieninä r:ina. **-pal!o|nen** *s.* Maidon r:set. **-parkitus** *s. nahk.* = rasvakypsennys. **-patj|a** *s. anat.* R:oja muodostuu ihon alle sellaisiin kohtiin, missä painevaikutus on suurin. **-perälammas** *s.* Ovis steatopyga, Venäjällä ja Aasiassa laajalle levinnyt lammas(rotu), jolle sen lihoessa muodostuu hännän kahden puolen isot rasvapahkulat. **-pilk|ku** *s.* R:ut poistetaan bentsiinillä. **-pisama** *s. lääk.* silmän kovakalvossa lähellä sarveiskalvoa usein esiintyvä haitaton pieni kellertävä kohoama. **-pisara** *s.* **-pitoi|nen** *a.* -suus *omin.* Kalaöljyä saadaan r:sista kaloista. R. liha. Lievästi r. puuteri. Margariinin r:suuden tulee olla vähintään 82 %. **-prosentti** *s.*, vars. *maat.* Maidon r. **-pula** *s.* Maailmansodan aikainen r. **-pumppu** *s. tekn.* **-rasia** *s.* **-rauhanen** *s. el.* esim. vesilinnuilla ruumiin takaosassa oleva rauhasryhmä, jonka erittämällä rasvalla lintu voitelee höyhenensä vettymättömiksi; vrt. talirauhanen. **-ravinto** *s.* Yksipuolinen r. aiheuttaa liikalihavuutta.

rasvari[5] *amm.* rasvaaja. | Toiminut r:na useissa höyryaluksissa.

rasva|rieska *s. ruok.* ohrarieska, johon ennen paistamista on pantu pieniä silavakuutioita höysteeksi. **-rikas** *a.* → (runsas)rasvainen. **-ruisku** *s. tekn.* **-ruok|a** *s.* Illalla ei pitäisi syödä huonosti sulavia r:ia. **-sekoite** *s.* — *Erik.* tav. kahvikermana käytetty, homogeenistettu ja steriloitu, n. 10 % rasvaa sisältävä valmiste. **-seo|s** *s.* Boorisalva on boorihapon 10-prosenttinen r. Kun vaseliini vaikuttaa liuottavasti toisiin rasvoihin, sen avulla saadaan tasaisia r:ksia. **-silli** *s.* suurikokoisen ja erittäin lihavan sillin kauppanimitys. | Islannin r:ä. **-solu** *s. anat.* rasvakudoksen solu. **-solukko** *s. anat.* **-sydän** *s. lääk.* sydämen pinnalla olevan rasvakudoksen liikakasvun johdosta rasvoittunut sydän.

rasva|ta[35] *v.* tehdä rasvaiseksi; voidella rasvalla; öljytä. | R. kengät. R. laakeri, sarana, rattaat. R:ttu ase, nahka. Posket on r:ttava pakkasella. Leivokset r:sivat kädet. — *Kuv.* R. sotakoneiston pyöriä 'kohentaa, parantaa sotalaitosta'. Jklla on r:tut leukapielet, r:ttu kielenkanta 'jku on suulas, sujuvapuheinen'. Työ sujuu, luistaa kuin r:ttu 'vaivattomasti, nopeasti, hyvin'. Juosta kuin r:ttu salama 'erittäin nopeasti'.

rasva|tahra *s.* R:tahrojen poistaminen villakankaasta. **-tauti** *s. lääk.* luonnottoman runsas rasvan kertyminen ruumiin kudoksiin, liikalihavuus.

rasvat|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* R. iho, päivävoide, ruokavalio. R:onta lihaa.

rasva|tulppa *s. lääk.* rasvahelmen hienoissa verisuonissa aiheuttama tukkeuma. **-tuot|e** *s.* Margariini, voi, juusto, kynttilät, saippua ym. r:teet. **-tyven** *a.* = seur. **-tyyn|i** *a.* aivan tyyni, peilityyni. | R. järvenpinta. Lahti lepäsi r:enä. — *S:sesti.* Tuli aivan r. **-täpl|ä** *s.* Puku on kirjavanaan r:iä.

rasvaus[64] *teonn.* < rasvata. | Kenkien, nahan r. Suksien r. Koneen r. Ennen ampumista on r. poistettava kiväärin piipusta. **-aine** *s.* Langan r:ena voidaan käyttää talia.

rasvautt|aa[2*] *fakt.v.* < rasvata. | Isäntä r:i rengeillä kärrynpyörät.

rasvautu|a[44] *v.* (*rinn.* rasvaantua) tulla rasvaiseksi, rasvapintaiseksi. | Voista r:nut paperi. Hyvin r:nut lukko.

rasva|vakio *s. kem.* Rasvoja karakterisoitaessa käytetään r:vakioita, joita ovat saippuoitumis-, happo- ja jodiluku. **-vapaa** *a.* → rasvaton. **-varasto** *s.* Ruumiiseen keräytynyt r. **-väri** *s. tekn.* veteen liukenematon, alkoholiin liukeneva väri, joita käytetään rasvojen ja rasvatuotteiden värjäykseen. **-yhdiste** *s. kem.* **-öljy** *s.* nestemäinen rasva, joita esiintyy sekä eläinkunnassa, etenkin merieläimissä, että hyvin yleisesti kasvien siemenissä ja joskus hedelmämallossa; vrt. kivennäisöljy. | Traani, oliiviöljy ym. r:t.

rasve[75] *s.* vars. yhd:ojen jälkiosana eräistä rasvamaisista aineista. — *Yhd.* valaan(pää)r.

rasvoa[1] *v. harv.* rasvata.

rasvoit|taa[2*] *v.* tehdä rasvapitoiseksi; lihottaa. | R:ettu koneöljy. Alkoholin pöhöttämä ja r:tama munuainen. Eläimen r:taminen eli lihotus.

rasvoittu|a[1*] *pass.v.* < ed. | R:nut sydän. Sika on lihonut ja r:nut. Solujen r:minen. — Sielun ja ruumiin puolesta r:nut emäntä SILL.

rata[10*] *s.* **I.** (kulku)tie, -reitti, -ura; nyk. tav.

vain *ylät.* abstr. ja kuv. yhteyksissä ja erikoismerk:issä. **1.** Kyllä tie taloon viepi, r. köyhän kartanohon SL. Viimeinkin seisoivat he Teerimäen harjulla, josta heidän tiensä sileänä r:na juoksi kalliota alas KIVI. -- silmä paikoin tuskin taisi eroittaa entistä raition r:a [= uraa] KIVI. [Ukko] kulki taas r:ansa [= tavanmukaista kulkutietään] aamulla taloon ja ehtoolla kotiin SILL. — *Abstr.* ja *kuv.* Pilvet vaeltavat taivaalla omaa r:ansa. Kulki tuulen tietä myöten, / ahavan ratoa myöten KAL. Runoilija vaelsi yksinäisenä omaa r:ansa. Elämä alkoi taas sujua entistä r:ansa. Elämän radan varrelta. Draama, jonka toiminta suuntautuu uusille radoille. Ajatukset kulkivat omia ratojaan. Suomalaisen ajokoiran kehityksen r. — *Yhd.* ajo-, kulkur.; Eläin-, Linnunr.; kehitysr. **2.** ed:een liittyviä erikoismerk:iä. **a.** *täht.* taivaankappaleen kulkutie avaruudessa. | Auringon, kiertotähden, meteorin r. Maa kiertää ellipsin muotoista r:a Auringon ympäri. Pyrstötähden radan laskeminen. — Jumalan voima voi kääntää maailmatkin radoiltaan. — *Kuv.* Onneton, radaltaan suistunut ihminen. Maailma suistuisi radaltaan, jos hän laiminlöisi tehtävänsä. **b.** vars. *fys. sot.* liikkuvan kappaleen kulkutie. | Suoraviivaista, ympyrän muotoista r:a liikkuva kappale. Lentävän, putoavan kappaleen r. Pyyhkäisevä, laaka luodin r. Valonsäteen r. Kaksi samaa r:a etenevää aaltoliikettä. Valoraketit piirsivät loistavia ratojaan tummalle yötaivaalle. — *Yhd.* lento-, liike-, putoamisr.; luodinr. **c.** *anat.* Hermosolut ja niiden jatkeet liittyvät toisiinsa perättäin pitkiksi ärsytystä johtaviksi radoiksi. Sentraalisessa naamahermon halvauksessa on vioittuma hermon tumassa tai sen aivoissa olevissa radoissa. — *Yhd.* aivo-, hermo-, pyramidi-, selkäydinr.; johtor.

II. **1.** vars. *urh.* eräiden kilpailujen t. urheiluharjoitusten suorituspaikka; vrt. (urheilu)kenttä. | Hiilimurskalla päällystetty r. kiertää urheilukentän ulkoreunalla, keskellä ovat hyppy- ja heittoradat. Raskas, vaikea r. [Keila]radan pituus on 21—24 m. Autokilpailut pidettiin asfalttipäällysteisellä radalla. — Salpausselän hiihdoissa käytetty r. 'reitti, latu'. Purjehdittava r. oli 3,5 meripeninkulmaa. — *Yhd.* este-, jää-, maa-, maantie-, maasto-, murska-, murtomaa-, nurmikkor.; harjoitus-, kilpa-, koti-, pika-, urheilur.; golf-, keila-, luistin-, ravi-, vesikelkka-, viestir; keskusr.; sisä-, ulkor.; ampuma-, hiihto-, hyppy-, juoksu-, purjehdus-, pyöräily-, ratsastus-, uimar. **2.** rautatie. | Hangon, Muurmannin r. Maakunnallinen r. Valtion, yksityinen r. Radan suunta. Rakentaa r:a. Radan avajaiset. — *Yhd.* emä-, runko-, siirto-, sivu-, yhdysr.; pikar.; yksityisr.; kaivos-, kaupunki-, kenttä-, laituri-, satama-, sora-, tehdas-, turistir.; hammas-, ilma-, kaapeli-, köysi-, riippu-, tunneli-r.; alppi-, pacific--, rannikko-, ranta-, vuoristor. **3.** muuta käyttöä. | Köydenpunojan r. 'pitkä, kapea ja tasainen, us. katettu paikka, missä köydenpunoja valmistaa köyttä'. Latomakoneen matriisit putoavat vinoa r:a rivinkokoojaan. — Kannonnostokoneessa on kiertokangen pyörille tarpeellinen r. Viljanleikkuukoneen haravan r. 'rautatanko, jota pitkin haravan rullat kulkevat'. — *Yhd.* kiito-, lasku-, lähtör.; liuku-, rullar.

rata|-ajo *s.* vrt. maantieajo. | Urheiluseuran pyöräilijöille järjestämä r. **--alkio** *s. täht.* suureita, joiden avulla voidaan laskea esim. taivaankappaleen asema avaruudessa minä hetkenä tahansa, rataelementti. **--alue** *s.* Rautatien r:en leveys. **--ammunta** *s. urh.* **--auto** *s.* kiskoilla kulkeva auto, kiskoauto. **-elementti** *s. täht.* = rata-alkio. **-ellipsi** *s. täht.* esim. kiertotähden radan muodostama ellipsi. **-ennätys** *s. urh.* jllak. radalla juoksu- tms. kilpailussa saavutettu paras tulos; vrt. kenttä-, mäkiennätys. **-esimies** *s. raut.* rata- t. rakennusmestarin alainen rataviranomainen. **-hanke** *s.* rautatiehanke. | Kuusamon r. **-harjoittelu, -harjoitus** *s. urh.* **-henkilökunta** *s. raut.* radasta ja sen kunnosta huolehtiva henkilökunta, kuten ratamestari, -vartija ym.

-ratai|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* Laaka-, lyhyt-, viistor.; ympyrär.; yksir.

rata|insinööri *s.* ratajakson päällikkönä toimiva virkamies. | Toisen luokan r. **-jakso** *s. raut.* valtionrautateiden yleisen rataosaston alaisia jaksoja, joille kuuluu radan ja siihen kuuluvien rakennusten ja rakenteiden kunnossapito-, korjaus- ja rakennustyöt: vrt. liikenne-, varikko-, varastojakso. **-juoksu** *s. urh.*)(maastojuoksu. **-järjestys** *s. urh.* tav. arpomalla määrätty järjestys, jossa kilpailijat käyttävät kukin omaa rataansa. | 100 m:n juoksun. uinnin r. **-kaarre** *s.* esim. rautatie- t. urheiluradassa oleva kaarre. **-kierros** *s. urh.* Juniorit ajavat 25 r:ta. **-kilometri** *s. raut.* kilometrin pituinen radan osa. **-kilpailu** *s. urh.* radalla suoritettava kilpailu. **-kisko** *s.* tav. teräksinen kisko, joita käytetään etenkin rautateiden kiskotukseen, rautatiekisko. **-kiskonaula** *s. raut.* kiskoja ratapölkkyihin kiinnitettäessä käytetty teräksestä valmistettu erikoisnaula. **-käyrä** *s.* **1.** *fys.* kappaleen liikkuessaan muodostama käyrän muotoinen ura. | Vinon heittoliikkeen r. on paraabeli. **2.** ratakaarre. **-lasku** *s. täht.* Rata- ja häiriölaskut ovat välttämättömiä otettaessa selville pyrstötähden kulkua avaruudessa. **-leikkaus** *s.* rautatieleikkaus. **-leveys** *s.* radan leveys. **-liikenne** *s.* rautatieliikenne. **-linja** *s.* rautatielinja. **-mestari** *s.* **1.** *raut.* ratainsinöörin alaisena toimiva radan kunnosta vastaava viranomainen. **2.** *urh.* kilpailuratojen ja -välineiden kunnosta huolehtiva henkilö. **-metri** *s. raut.* Soran menekki rautatietä rakennettaessa on noin 4 m^3 r:ä kohti.

ratamo[2] *s.* Plantago, tav. vanallisia matalia ruohokasveja, joiden kukintona on tiheä, pienikukkainen tähkä; vars. P. major, piharatamo. | R:n lehti haavan lääkkeenä. — *Yhd.* keski-, meri-, pihar.

ratamoottori *s. raut.* vars. sähköveturin moottorista.

ratanianjuuri *s.* Krameria triandra -kasvin kuivattu juuri, josta tehtyjä valmisteita käy-

tetään suun ja nielun tulehdusten ja pitkällisen ripulin hoitoon.

rata|nopeus *s. fys.* Käyräviivaisen liikkeen nopeuden itseisarvo, r. **-os|a** *s.* Keilarata käsittää vauhtipaikan, varsinaisen r:an keilalevyineen ja keilakuopan. — *Raut.* Helsingin—Tampereen r. Yleisaikaliput oikeuttavat tekemään rajattoman määrän matkoja kaikilla r:illa. **-osasto** *s.* Rautatiehallituksen r. käsittelee ratoja, siltoja, rakennuksia ym. kiinteistöjä koskevat asiat. **-osuus** *s. raut.* Helsingin ja Riihimäen välinen r. **-penger, -penkere** *s. raut.*

ratapiha *s. raut.* liikennepaikan raiteisto alueineen ja laitteineen, asemapiha. | Lahden r:n laajentamissuunnitelmat. — *Yhd.* järjestelyr. **--alue** *s. raut.*

rata|profiili *s. raut. urh.* radan (pituus)profiili. | Rautatien r. — R:profiilista saa selvän käsityksen kilpailureitin maastosuhteista. **-pyöräily** *s. urh.* vrt. maantiepyöräily. **-pölkky** *s. raut.* rautatiekiskojen alustana käytettyjä, tav. puisia, kahdelta vastakkaiselta sivulta veistettyjä t. sahattuja pölkkyjä. **-ratsastus** *s. urh.* vrt. kenttä-, maastoratsastus. **-runko** *s. raut.* Rautatien rakenteessa erottuu kaksi osaa: perusrakenne eli r. sekä päällysrakenne.

rat|as[60]* *s.* **1.** pyörä. **a.** kulkuneuvojen yms. pyöristä. | Vankkureiden, vaunujen r:taat. Kärryt rupesivat -- hyppelemään r:taalta r:taalle PÄIVÄR. — *Kuv.* Olla viidentenä r:taana [tav:mmin pyöränä; ks. pyörä 1.a] vaunuissa. Kehityksen r. kiisi lujaa vauhtia eteenpäin. Ajan r. pyörii. Kohtalon, elämän r. Onnen r. oli vihdoinkin kääntymässä. Sodan r. pyöri edelleen. Näin alas auringon r:taan / vierivän äsken MANN. — *Yhd.* kärrynr. **b.** eril. laitteiden t. koneiden osana; *erik.* voimansiirtopyörä, hammasratas. | Ratsastajan kannuksen r. — Kellon, puimakoneen r:taat. R:taan hampaat. — Myllyn r. 'veden pyörittämä siipiratas, joka antaa liikkeen myllynkiville'. — *Kuv.* Hän on pieni r. yhteiskunnan koneistossa. — *Yhd.* haka-, hammas-, kartio-, lieriö-, siipi-, telki-, vipur.; käynti-, reaktio-, vauhti-, välitysr.; vesir.; polkur.; ruorir.; myllynr. **2.** *mon.* ks. rattaat.

ratas|ajoneuvo *s.* pyöräajoneuvo; tav. = rattaat. **-ajopeli** *s.* = ed. **-elin** *s. el.* rataseläimellä ruumiin etupäässä oleva, muodoltaan vaihteleva värekarvakiehkura. **-eläi|n** *s.* R:met 'Rotatoria, ryhmä mikroskooppisen pieniä, alempiin matoihin liittyviä vesieläimiä'. — *Yhd.* kristalli-, putkir. **-huone** *s.* Myllyn r. Pihamaan toisella puolen olivat tallit ja r:et. **-höyryalus, -höyrylaiva** *s.* rataslaiva.

ratasilta *s.* Joen yli vievä betoninen r. 'rautatiesilta'. — Savivaunu nostetaan rakennustelineille r:a myöten vintturilla.

ratas|keli *s.* kärrykeli. **-kello** *s.* Hiekka-, öljy-, aurinko- ja r:t. **-koneisto** *s.* Tarkkuuskellon r. **-lait|e** *s.* R:teen avulla liike siirretään nopeasti pyörivään siipipyörään. **-laiva** *s.* siipirattaiden (t. -rattaan) avulla kulkeva laiva, siipi(ratas)laiva; vrt. potkurilaiva. **-liiteri** *s.* kärryliiteri, -vaja. **-lukko** *s.* vanhanaikainen tuliaseen lukko, jossa joustinvoimalla pyörähtävä teräskiekko hankasi tulen rikkikiisu- t. piikivikappaleesta. **-lukkoinen** *a.* R. musketti, pistooli. **-mainen**[63] *kalt.a.* R. solki. — *Kasv.* R. teriö. **-mylly** *s.* vesimylly, jossa vesi johdetaan vaakasuoran akselin ympäri pyörivään vesirattaaseen. **-nivel** *s. anat.* nivel, jossa vain kiertoliike on mahdollinen. | Värttinä- ja kyynärluun välinen nivel on r.

ratasolmu *s. raut.* rautatiesolmu.

ratas|pari *s. tekn.* Koneisto, jossa on kolme r:paria. **-peli** *s. kans.* kärrypeli. | Kylään ei pääse r:ssä, r:llä. Kun maantiet sulavat lumesta, siirrytään r:in. **-tie** *s.* kärrytie.

ratastin[56] *s.* = ratsastin.

ratasto[2] *s.* tav:mmin rattaisto.

ratasuunt|a *s. raut.* Rautatienrakennusosasto käsittelee uusien r:ien tutkimista koskevat asiat.

ratas|vaja *s.* kärryvaja. **-välity|s** *s. tekn.* Valssiin on r:ksellä yhdistetty kellolaite.

rata|taso *s.* **1.** *täht.* Jupiterin pyörimisakseli on melkein kohtisuorassa r:tasoa vastaan. **2.** *raut.* Solmu- ja järjestelyasemien r:tasoja on laajennettu liikenteen kasvaessa. **-teknillinen** *a.* **-toimisto** *s.* Rautatiehallituksen r. **-tuomari** *s. urh.* jllak radalla juoksu- tms. kilpailussa saapäätemaaliin saakka. **-|työ** *s.* rautatietyö. | Rönkän—Kaukopään r. Olla r:töissä. **-työläinen** *s.* **-työmies** *s.* **-työntekijä** *s.* **-urheilu** *s. urh.* vrt. kenttäurheilu. | R. käsittää yleisurheilulajeista urheilukentällä suoritettavat juoksut ja kävelyt. **-vahti** *s.* Luistinradan r. — *Raut.* = ratavartija. **-vaihde** *s. raut.* **-valli** *s. raut.* ratapenger. | Juna suistui kiskoilta ja sinkoutui alas r:lta. **-vartija** *s. raut.* radan kunnossapitoa ja sillä suoritettavia ratatöitä valvova toimenhaltija. **-verkko** *s.* rautatieverkko. | Pinta-alaan nähden tihein r. on Belgiassa. **-ympyrä** *s. fys.*

rat|i[4(*)] *s. kans.* rivi. | Täten lähestyn sinua -- näillä muutamilla r:eilla KIANTO. — *Yhd.* lutti-, sänky-, tupar.

ratifikaatio[3] *s.* ratifiointi.

ratifio|ida[18] *v.* **-inti**[4*] *teonn.* toimenpiteestä, jolla valtion päämies lopullisesti vahvistaa valtion puolesta allekirjoitetun sopimuksen. | Suomi r:i v. 1922 sopimuksen Ahvenanmaan neutralisoimisesta. Rauhansopimuksen r:inti. **ratifioimis(asia)kirja** *s.* Kun ratifioiminen on molemmin puolin tapahtunut, vaihdetaan r:t.

ratiini[6] *s.* bakteerivalmiste, jota käytetään rottien ja hiirien hävittämiseen.

ratik|ka[15*] *s. puhek.* raitiovaunu. | Ajaa r:alla.

ratinoi|da[18] *v. kut.* **-nti**[4*] *teonn.* vanuttaa, hiertää nukkainen kangas nyppyiseksi t. aaltokuvioiseksi.

rationaali|funktio *s. mat.* funktio, jonka analyyttinen lauseke on muodostettu muuttujista ja vakioista soveltamalla niihin vain rationaalisia laskutoimituksia. **-juuri** *s. mat.* yhtälön juuri, joka on muodostettu yhtälön kertoimista rationaalisiin laskutoimituksin. **-lauseke** *s. mat.* lauseke, joka on muodostettu annetuista suureista vain rationaalisia laskutoimituksia käyttäen. **-luku** *s. mat.* kokonais- ja

murtolukujen, sekä positiivisten että negatiivisten, yhteinen nimitys.

rationaali|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* järkiperäinen, järjellinen, järkevä, käsitettävä, järjenmukainen;)(irrationaalinen, epärationaalinen. | Polttoaineiden r. hyväksikäyttö. Harjoittaa tuotantoa r:sesti. R. ajattelutapa. Sekä ortodoksian että valistuksen aikoina pidettiin jumalauskoa r:sena välttämättömyytenä. — *Mat.* R. luku 'rationaaliluku'. R:set laskutoimitukset 'yhteen-, vähennys-, kerto- ja jakolasku'. R. funktio 'rationaalifunktio'. — *Fys.* R. mittajärjestelmä.

rationaalista|a[2] *v.* = rationalisoida. | Etsiä keinoja tutkimustyön r:miseksi.

rationaalistu|a[1] *pass.v.* < ed. | Tämä kehitys merkitsee järjestelmän r:mista.

rationalismi[4] *s. fil.* **1.** järkeen tiedon lähteenä perustuva, järkiperäinen ajatuskanta t. opinsuunta; järkeisoppi;)(empirismi. **2.** yksinomaan järkeen perustuva usko t. uskonnollinen opinsuunta, järkeisusko.

rationaliso|ida[18] *v.* -inti[48] *teonn.* tehdä järkiperäiseksi, järkiperäistää, järkeistää. **1.** järkiperäisesti yksinkertaistamalla ja yhtenäistämällä tehostaa jnk työn suoritusta. | R:itu joukkotuotanto. R. liikkeen organisaatio, työmenetelmä. Teollisuuden, virastotyön r:inti. **2.** tehdä järkeen perustuvaksi, järjen mukaiseksi, järjellä käsitettäväksi. | Valistusteologia r:i kristillisyyden sekä uskonnollisessa että siveellisessä mielessä.

rationalisoitu|a[1*] *pass.v.* < ed. | Nykyajan kansanvalistustyö on ikään kuin r:nut. Teollisuuden voimaperäinen r:minen.

rationalisti[4] *s. fil.* rationalismin edustaja t. kannattaja.

rationalistinen[63] *a. fil.* rationalismin mukainen, järkeisopillinen. | R. katsantotapa. R. uskonnonopetus.

rati|sta[24(41)] *onom.v.* -na[14] *teonn.* vrt. rätistä, ritistä, rutista. | Rusinan siemenet r:sevat pojan hampaissa. Hiekka r:see askelten alla. Paperin r:na. Jää ritisi ja r:si uhkaavasti. R:seva ääni. Vilja on r:sevan kuivaa.

ratista|a[2] *kaus.v.* < ed. | Poika purra r:a korppua.

ratistel|la[28] *frekv.v.* < ed. | R. lehteä. Ajaa r:tiin pitkin jäätä.

ratisuttaa[2*] *kaus.v.* < ratista. | R. sanomalehteä.

ratkaisemat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* **1.** *pass.* ratkaisematta oleva t. jäänyt, keskeneräinen, avoin, mahdoton ratkaista. | R. kysymys, tehtävä. R. taistelu. Peli päättyi r:tomana. — R. funktio (mat.) 'eräs funktion esitysmuoto, implisiittinen funktio';)(ratkaistu, eksplisiittinen funktio. **2.** *akt.* Mitään r. loppupäätelmä.

ratkaisija[14] *tek.* < seur. | Tuomioistuin riidan r:na. Maailmansodan r., Yhdysvallat. Arvoituksen r.

ratkais|ta[24] *v.* vrt. ratketa. **I.** *abstr.* **1. a.** päättää (lopullisesti) jstak asiasta, josta on olemassa kaksi t. useampia mahdollisuuksia, josta on riitaa, epäselvyyttä, epävarmuutta tms.; saattaa ratkeamaan, tulokseen, päätökseen. | R. riita, kiista. Oikeus r:i asian kantajan eduksi. Juttu r:tiin käräjätuvassa. Kokouksessa r:tiin monia tärkeitä asioita. R. jk äänestyksellä, neuvottelemalla, arvalla. Annettiin aseiden r. Vasta uusinta r:i kilpailijain paremmuuden. A:n suurempi kestävyys r:i pelin hänen edukseen. Taistelu jäi r:ematta. Viaporin antautuminen r:i Suomen kohtalon. Monipuolisesti lahjakkaan on usein vaikea r. elämänuraansa. Hinta r:ee kaupan. Asianomaisen maku ja varat r:evat, millaisen asunnon hän hankkii. R:ematta jää, kuka on syyllinen. Mikä r:ee ja määrää yksilön sukupuolen? — Opettaja r:ee [= opettajasta riippuu], millaiset koulutyön tulokset ovat. **b.** selvittää, suorittaa. | R. jk tehtävä, pulma. Vaikeasti r:tava kysymys. Ristisanatehtävän r:eminen. Tiede yrittää r. elämän moninaisia ongelmia. Ryhmänjohtaja joutuu usein itsenäisesti r:emaan vaikeitakin tilanteita. Pystyykö Helsinki r:emaan olympialaisten majoituskysymyksen? Presidentin osuus hallituspulan r:emisessa. Luonnos, jossa rakennuksen sijoitus on r:tu onnellisesti. Kaikki on jo r:tua, selvää. -- mystillisiä seikkoja, joiden salaisuutta turhaan koetin r. AHO. — *Mat.* määrittää yhdestä t. useammasta suureesta riippuvan suureen lauseke t. arvo. | Yhtälön, harjoitustehtävän r:eminen. R. yhtälö *y*:n suhteen. R. tehtävä päättelemällä. Algebrallisesti r:tu probleemi. R:tu eli eksplisiittinen funktio. **2.** *ratkais|eva* (a.) -evasti (adv.) **a.** ratkaisuun, (lopulliseen) tulokseen johtava; käänteentekevä, erittäin tärkeä, kriitillinen. | R:eva menestys, tappio. R:eva merkitys, vaikutus, tekijä. Astua r:eva askel. Antaa viholliselle r:eva isku. Jalkaväki näytteli r:evaa osaa taistelussa. Potilaan tilassa tapahtui r:eva käänne parempaan. Lakiesitys joutuu r:evaan käsittelyyn eduskunnassa. Eduskunnalla on r:eva sananvalta. Puheenjohtajan r:eva ääni. Työ on r:evassa vaiheessaan. Epäröi r:evalla hetkellä. Luther vaikutti r:evasti saksan kirjakielen syntyyn. R:evan tärkeä tieto. Jäätymispistettä nimitetään r:evaksi, kriitilliseksi pisteeksi. **b.** lopullinen, ehdoton. | Odottaa r:evaa vastausta tiedusteluun. R:eva päätös tehtiin yhtiökokouksessa. Huhuja ei ole r:evasti kumottu. Hyvät ajat olivat r:evasti jääneet taakse. Todellisuuden uskollinen jäljittely on taiteessa jo r:evasti vanhentunut käsitys. Antautua Herralle r:evasti. Kuitenkin veresti kaukana taivaanliepeellä hetkisen ruskea juova tuoreen päivän lupauksena ennen vanhan päivän r:evaa sammumista SEPPÄNEN.

II. *konkr. harv.* nopeasti ratkoa, repäistä (ompeleista). | Nuotta r:taan perästä kahtia. Päästä r:tu höyhentyyny KARHUM. Yksi jouhi[ansa] pyyn pitää, rastas kaksi r:ee [= katkaisee] SL.

ratkaisu[2] *teonn.* < ed. **1.** toimenpide, jolla jtak ratkaistaan t. joka ratkaisee jtak; ratkaiseva toimenpide, tapaus, tulos, käänne, väite tms.; (lopullinen) päätös, lopputulos, resoluutio; vrt. ratkaista I.1.a. | Riidan, kiistakysymyksen r. Lopullinen, väliaikainen r. Tuomioistuimen asiasta tekemä r. Tehdä r:nsa. Asia joutuu

r:un eduskunnassa ensi viikolla. Pyrkiä r:un sodassa, taistelussa. Taistelu kehittyi r:un. Varovaista, r:a välttävää viivytystaistelua. Sotaa käytiin r:tta vuosikausia. Asia sai onnellisen r:n. Näytelmän varsinainen r. tapahtuu kolmannessa näytöksessä. R:n hetki. — *Usk.* Tehdä r., tulla r:un 'tulla kääntymykseen'. — *Yhd.* oikeusr. **2.** selvittäminen, suoritus; vrt. ratkaista I.1.b. | Pulman, ongelman, kilpatehtävän r. Hallituskysymyksen r. Etsiä r:a epäselviin kysymyksiin. Löytää r. Laitteen teknillinen r. Monet erikoisseikat odottivat r:aan. Hyvällä maulla tehty rakennuksen ulkoasun ja huoneiden järjestelyn r. — Vars. *mat.* Probleemin, toisen asteen yhtälön r. Graafinen r. Trigonometrinen r. Likimääräinen, tarkka r. Yleinen r. 'kaikkien ratkaisujen yhdistelmä'. — *Yhd.* liikenner.; kulma-, pohjar.; likimääräisr. **3.** *yhd.* ed:iin liittyen. | Apu-, ennakko-, hätä-, ihanne-, kompromissi-, loppu-, osar.; erikois-, kokonais-, paikallis-, yksityis-, yleisr.

ratkaisu|aika *s.* Elämän suuri r. Ristisanatehtävän r. on kaksi viikkoa. **-aste** *s.* Ylimmän r:en antama päätös. Asia on saatettu kokouksessa r:elle. **-ehdotus** *s.* Rajaselkkausta koskevan kysymyksen r. **-hetk|i** *s.* Taistelun r:et. **-keino** *s.* Sota erimielisyyksien r:na. **-kilpailu** *s.* Šakkitehtävien r. **-kohta** *s.* Taistelun r. Kysymys on joutunut r:ansa. **-mahdollisuus** *s.* **-oikeus** *s.* Seurakunnalla on lopullinen r. kirkkoherrannimityksessä. **-ottelu** *s. urh.* Jalkapallomestaruuden r. **-peruste** *s.* **-piste** *s.* Asia on r:essä 'ratkaisuvaiheessa'. **-taistelu** *s.* ratkaiseva taistelu. | Sodan r:t ovat käynnissä. **-tapa** *s.* Matemaattisen tehtävän r. Riitaisuuksien, hallituskysymyksen r.

ratkaisut|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* R. šakkitehtävä.

ratkaisu|vaihe *s.* Sodan r. Esitys ei ole vielä joutunut r:vaiheeseen. **-valta** *s.* Paavilla on ylin r. roomalaiskatolisessa kirkossa. **-yritys** *s.*

ratkeam|a[13] *s.* ratkennut kohta, ratkein. | Etsiä reikiä ja r:ia puvusta. Verisuonen r.

ratkeamat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* < ratketa. | R. matemaattinen tehtävä.

ratkeavuus[65] *s. mat.* ratkaisun onnistuvuus, ratkaisun mahdollisuus.

ratkeil|la[28] *frekv.v.* **-u**[2] *teonn.* < ratketa. | Housut r:evat. R. liitoksistaan. — *Kuv.* Lestadiolaisuus rupesi pahasti r:emaan.

ratkein[50] *s.* = ratkeama. | Ei reikä paina eikä r. purista SL.

ratke|ta[30] *v.* vrt. ratkaista. **1.** *konkr.* revetä (ompeleista, saumoista), haljeta, katketa. | Takki r:si ompeleistaan. R:nnut kengänpohja, tasku, verkko. Saappaan saumat ovat r:nneet. Aivohalvaus johtuu tavallisesti verisuonten r:amisesta. Jää r:aa ja syntyy railoja. Maanjäristyksessä r:sivat kaupungin muurit useista kohdin. Maahan r:nnut kuilu. Ennen rauta r:aa, kuin miehen sana katkeaa SL. — *Kuv.* Äidin sydänalassa r:si jotakin, joka ei enää koskaan eheäksi parantunut. Taivas r:si, ja vesi valui virtanaan. Yleisö oli riemusta r. Silloin mun r:si rinta, / särkyi mun sieluni pinta LEINO. **2.** *abstr.* a. (äkkiä) ruveta, ryhtyä jhk, puhjeta, riehaantua; herahtaa, pillahtaa. | R. kyyneliin. R. nauruun, huutoon, riemuun, itkuun, valitukseen, nyyhkytykseen, kirouksiin. R. itkemään, voivottelemaan, nyyhkyttämään, laulamaan, nauramaan, tanssimaan, puhumaan. R:si onnettomuuden jälkeen juomaan. R. julmaksi, juopoksi. [Juoksija] r:aa viimeisillä voimillaan tavoittamaan ohimenneitä. Eliakselta r:aa rehevä nauru. -- yön taivas tähtihin r:e LEINO. Jännitys r:si [= laukesi] rajuksi itkuksi. **b.** päättyä, selvitä, laueta. | Riita, oikeusjuttu r:aa. Asia r:si edulliseen suuntaan. Kaupungin kohtalo r:aa lähipäivinä. Kysymys ei ollut vielä lopullisesti r:nnut. Kaikki r:si odotettua paremmin. Piinallinen tilanne r:aa. Tänään r:aa, mille numerolle lankeaa päävoitto. Hallituspulan r:aminen. Taistelu r:si Ruotsi-Suomen aseiden eduksi. Peli r:si B:n voitoksi. Pesäpallomestaruuden r:aminen. Kiertopalkinto on voitettava kolmesti, ennen kuin sen kohtalo r:aa. — Taival r:aa [= taittuu, kuluu] rattoisasti. — *Mat.* Algebrallisesti r:ava yhtälö.

ratki *adv.* aivan, ylen, peräti, kerrassaan. **1.** a:n t. adv:n yhteydessä. | R. hauska, hyvä, onnellinen, riemukas, raihnas, raskas, tyhmä, viisas, väsynyt. R. mahdoton, rauhaton. R. riemuisasti, runsaasti, vähän. On niin r. riemuissaan LEINONEN. -- ja minun häpeäni on turhaa r.! KALLAS. **2.** *vanh. heng.* ja *ylät.* v:n t. s:n yhteydessä. | -- ja Poikas veren voimalla / pois peset synnit r. VK. Taivaassa, r. taivaassa / on autuus määrätön VK. -- vain korvessa on minulla vapaus ja riemu r. KALLAS. -- pormestari, raati, r. loistossansa LARINK.

ratko|a[1] *frekv.v.* **-nta**[15*] *teonn.* < ratkaista. **1.** *konkr.* irrottaa (ompeleista, saumoista); purkaa, repiä. | Takin vuori r:taan irti. R. nappeja. Vaatteet pestään r:matta. Koko työ on r:ttava ja uudelleen ommeltava. R. nahka irti ruhosta. Suolet r:taan heti irti suoliliepeestä. — *Kuv.* Ukkonen jyrisi kuin olisi taivaan kantta r:nut. -- hänen tahtonsa taivaan jo portteja r:o, / hän teljet ne seitsemänkertaiset katkoo LEINO. **2.** *abstr.* saattaa päätökseen; selvitellä. | R. riitoja. Oikeudessa r:ttiin naapurusten erimielisyyksiä. R. nyrkkeilyn mestaruuksia. R. ongelmia, kysymyksiä. R. mietteitä mielessään.

ratkoja[10] *tek.* Ompeleiden r. — Riitojen r.

ratkottaa[24*] *fakt.v.* < ratkoa.

ratkut|taa[24*] *v.* **1.** *onom.* [Tehtaassa] rattaat r:taa, hihnat hinkkaa KIANTO. **2.** jankuttaa, vatkuttaa. | Älä aina r:a samasta asiasta!

rats *onom.interj.* Rits r., jää murtui heidän allaan.

ratsail|la, -ta, -le *adv.* ratsun selässä. | Joukkue oli tuossa tuokiossa jälleen r. Laskeutua r:ta. Nousta, komentaa r:le.

ratsain *adv.* ratsastaen, ratsulla. | Ihmisiä saapui jalan ja r. Ajaa, kulkea r. Suorittaa sotapalvelusta r. — *Yhd.* hiihtor.

ratsa|s[90] *s.*, tav. *runok.* ratsu. | -- on raisut

kuolon r:at! *LEINO. -- tuoleineen nyt teinit laukkaa lailla r:an LARINK.

ratsas- us. *vanh.* ratsu-, ratsastus-. **-hevonen** *s. vanh.* ratsuhevonen, ratsu; ratsastusta varten valjastettu hevonen. **-istunta** *s.* Ratsastaja voi opetella vikkelyyttä hyppäämällä r:an ja maahan. — *Voim.* haaraistunta. | R. rekillä, nojapuilla. **-jouk|ko** *s. vanh.* ratsujoukko. | Missä ovat sitten hänen legionansa, siivitetty ratsas-joukkonsa KIVI. **-polku** *s.* Oli vaelettava r:ja ja muita huonoja teitä.

ratsast|aa[2] *v.* **1.** ajaa t. kulkea ratsain; tehdä matkaa ratsun selässä (tav. satulassa istuen), selkähevosella. | R. hevosella, aasilla, muulilla, kamelilla, norsulla. R. hevosen selässä, valkoisella ratsulla. R. käymäjalkaa, käyntiä, laukkaa, ravia. R. ympyrää, kahdeksikkoa. R. satulatta, jalustimilla. R. jku kumoon. — *Tr.* Opettaa alokas r:amaan hevostaan tasapainossa. Petrus rva N:n r:amana oli ylivoimainen. Hevoset r:etaan veteen. — Vars. *sot.* R:ava [= ratsain kulkeva, liikkuva] aselaji, eskadroona, tykistö, patteri, lähetti. — R:ava [= ratsu]poliisi, osasto. **2.** ed:een liittyen. | Luudalla r:ava noita-akka. Poika r:aa isän olkapäillä. R. aallon harjalla. Lehtipistiäistoukalla on tapana lehtiä syödessään r. niiden laidalla. Veistopenkin käyttäjä r:aa sillä 'istuu kahdareisin sen päällä'. Loimenvartijoina kutomakoneessa on ohuita loimilangan varassa r:avia teräslevyjä. Pellavapiot asetetaan r:amaan aidan harjalle. **3.** *kuv.* harrastaa t. ajaa näennäisesti jtak asiaa, jonka varjolla pyrkii päämääräänsä; pitää keppihevosenaan, käyttää mielellään, alituiseen ja tarpeettomasti, kiusaannuttavasti. | R. aatteilla, rehellisyydellä, periaatteilla. R. fraaseilla, kuluneilla raamatunlauseilla, sivistyssanoilla, toisen sukkeluuksilla.

ratsastaj|a[16] *tek.* **1.** Ritarin varustus oli niin raskas, että hevonen vain vaivoin jaksoi kantaa r:an. Herodotoksen mukaan Kserkseen armeijaan kuului 1.800.000 miestä, niistä 80.000 r:aa 'ratsumiestä'. — *Kuv.* Järjestelmillä, aatteilla r. — *Yhd.* harrastelija-, kilpa-, sunnuntair.; nais-, upseerir.; koulu-, sirkus-, taitor.; johto-, keski-, kärkir.; viestir. **2.** eräistä laitteista. **a.** kortistoissa merkkinä käytettävä kortin yläreunaan kiinnitettävä pahvi-, metalli- t. selluloidikieleke. — *Yhd.* korttir.; metalli-, pahvir. **b.** *kut.* kutomakoneen loimenvartijan osana oleva teräskiskon kannattama metallisilmukka. | Loimilangan katkettua putoaa r. ja kone pysähtyy. **c.** vaa'an selän varassa liikkuva (kaksihaarainen) liukukappale. **d.** *rak.* = kattoratsastaja. **e.** *sot.* Espanjalainen r., tav:mmin ratsu; ks. ratsu 2.

ratsastaja|joukko *s.* **-kansa** *s.* Hunnit olivat r:a. **-kuva** *s.* Kaarle Suurta esittävä r. **-patsas** *s.* Mannerheimin pronssinen r.

ratsastajatar[51*] *s.* naisratsastaja. | Kilpailuihin osallistui myös kaksi r:ta. — *Yhd.* sirkus-, taitor.

ratsastel|la[28] *frekv.v.* **-u**[2] *teonn.* < ratsastaa. | A. r:i aamuisin lähitienoon teillä. — *Kuv.* R. korulauseilla.

ratsastie *s.* ratsastus-, ratsutie.

ratsasti|n[50] *s.*; *rinn.* ratastin, ratsustin. **1.** ohjaksissa: (tav. nahka)hihna, jonka toinen pää kiinnitetään kuolaimiin, toinen ohjasperiin. | R:missa on tavallisesti kuolaimiin kiinnittämistä varten ohjaskoukku tai solki. — *Yhd.* ohjasr. **2.** *kal.* lanka, jolla esim. pitkässäsiimassa koukku t. peruke liitetään selkälankaan.

ratsastus[64] *teonn.* < ratsastaa. | Monituntinen r. uuvutti sekä miehen että hevosen. — *Yhd.* kenttä-, maantie-, maasto-, ratar.; alokas-, este-, kilpa-, koulu-, metsästys-, tasapainor.; haja-, ryhmä-, yksittäisr.; hiihtor.

ratsastus- us. = ratsu-. **-halli** *s.* ratsastusta varten tehty, ratsastuspaikkana käytetty halli, ratsastusmaneesi. **-hevonen** *s.* ratsuhevonen. **-housut** *s. mon.* ratsastuksessa käytettävät housut. **-kenttä** *s.* Laakson, Talin r. **-kilpailu** *s. urh.*, us. *mon.* **-kisat** *s. mon. urh.* Pohjoismaiset r. **-koulu** *s.* R:n opettaja. **-kunto** *s.* Laittaa hevonen r:on. **-leik|ki** *s.* Ratsastajakansojen rajut r:it. **-maneesi** *s.* ratsastushalli. **-matka** *s.* Valmistautua r:lle. Kahden tunnin r:n päässä. **-puku** *s.* ratsastettaessa käytettävä puku. **-pukuinen** *a.* **-rata** *s.* **-retki** *s.* **-saapas** *s.* ratsusaapas. **-seura** *s.* **-seurue** *s.* **-stadion** *s.* **-taito** *s.* **-tie** *s.* ratsain kuljettavissa oleva, ratsastukseen käytetty tie. **-tunt|i** *s.* Antaa r:eja aloittelijoille. **-urheilu** *s.* R. käsittää sellaiset leikkijä kilpailulajit, joissa kilpailijat liikkuvat ratsain.

ratsastut|taa[2*] *fakt.v.* < ratsastaa. | R. lasta polvellaan.

ratsautua[44] *v.* ratsastuksessa: nousta ratsaille.

ratsia[15] *s.* tav:immin poliisin yllättäen toimeenpanema etsintä epäiltävien henkilöiden kiinni saamiseksi, ylläkkö-, etsintätarkastus. | R. kahvilassa. Suorittaa, toimeenpanna r. R:ssa pidätettiin useita irtolaisia. — *Yhd.* poliisir.; ravintolar.

ratsu[1] *s.* **1.** ratsastamiseen käytetty, tav. erik. opetettu eläin. | Paitsi hevosta käytetään r:na aasia, muulia, muuliaasia, norsua, kamelia, nautaa ja poroa. Painaa kannukset r:n kylkiin. Hypätä, nousta r:n selkään. R. juoksee, ravaa, laukkaa. — *Yhd.* sotar.; valior.; lemmikkir.; runor.; kauppar. **2.** *sot.* Espanjalainen r. 'riukupukin varaan tehty siirrettävä piikkilankaeste'. — *Yhd.* espanjanr. **3.** šakissa: pelinappula, joka liikkuu ja lyö hypäten ruudun suoraan ja ruudun vinoon, ruutuun, joka ei kosketa lähtöruutua, hevonen.

ratsu- yhd:ojen alkuosana us. = ratsastus-, ratsastaja-.

ratsue[73] *s.* ratsu-, ratsastajajoukko. | Rivi jälkiä vain — yli r. ylhäinen / meni, riensi MANN.

ratsu|eläin *s.* Puhvelia käytetään sekä veto- että r:eläimenä. **-hevo|nen** *s.* tav. lämmin- t. puolilämminverinen, ratsastusta varten opetettu hevonen; yl. ratsastamiseen käytetty hevonen. | Jalorotuinen r. Kevytmuotoinen, r:seksikin sopiva suomalainen kantakirjahevonen. Oritta ei voitu käyttää r:sena. — Isä toi Erkille keinuvan r:sen 'keinuhevosen'. **-housut** *s. mon.* ratsastushousut. **-jouk|ko** *s.*, tav. *sot.* Johtaa r:on hyökkäystä. Palvella r:oissa. **-jääkäri** *s.*

sot. eräistä ratsumiehistä käytetty nimitys. | Karjalan r:en lippu. Jääkäripataljoona 27:n ratsuosaston r:t. **-jääkärirykmentti** *s. sot.* Karjalan r. hajotettiin v. 1920. **-kameli** *s.* R. voi taivaltaa päivässä 100 km.

ratsukko[2*] *s.* ratsastaja ja ratsu yhdessä, hiihtoratsastuksessa lisäksi suksilla olija. | Ainoakaan r. ei ylittänyt esteitä virheettömästi.

ratsu|konstaapeli *s.* vrt. ratsupoliisi. **-koulu** *s.* **1.** laitos, jossa ratsuhevosiksi tarkoitetuille hevosille annetaan tarvittavaa koulutusta. | Puolustuslaitoksen r. **2.** Saksanniemen r. 'laitos, jossa v. 1917 koulutettiin ratsupoliiseja, joista myöhemmin tuli Uudenmaan rakuunarykmentin kantajoukko'. **-lipullinen** *s. sotahist.* ks. lipullinen 1. **-loppupeli** *s.* šakissa loppupeli, jossa ei ole muita upseereita kuin ratsut. **-lähetti** *s. sot.* ratsain liikkuva lähetti. **-mestari** *s. sot.* arvoltaan esim. jalkaväen kapteenia vastaava ratsuväen upseeri. **-mies** *s.* ratsastaja, ratsain kulkija. **1.** *yl.* Jos tie on niin kaita, että toisen vastaantulijoista välttämättömästi täytyy tieltä syrjäytyä, niin väistäköön jalkamies r:tä, r. ajavaa LK. **2.** *sot.* ratsuväen sekä jalkaväen ratsuryhmien sotamiesten virallinen yleisnimitys; vrt. husaari, rakuuna, ulaani. — *Yhd.* keihäsr.

ratsumies|joukko *s.* 1000 miestä käsittävä r. **-lippue** *s. sotahist.* **-talonpoika** *s.* = ratsutilallinen.

ratsu|osasto *s.* Stålhandsken johdossa oleva suomalainen r. Jääkäripataljoona 27:n r. **-paikat** *s. mon.* ratsuhousuissa käytetty, us. housuihin jo uutena ommeltu kankainen t. nahkainen vahvike, joka peittää housujen takamukset ja ulottuu tav. yhtenäisenä kappaleena lahkeiden sisäpuolitse suojaamaan polvia. **-palvelija** *s.* upseerin tms. ratsusta huolehtiva palvelija. **-palvelus** *s. hist.* ratsain suoritettava sotapalvelus, joka alkuaan kuului vasallin velvollisuuksiin. | Ruotsi-Suomessa r:ta suorittavat saivat verovapauden, tulivat rälssimiehiksi. R. oli alkuaan persoonallinen velvollisuus, mutta muuttui pian rälssimaahan kuuluvaksi rasitukseksi. **-palvelusvelvollisuus** *s. hist.* **-partio** *s. sot.* ratsain liikkuva partio. **-parvi** *s.* parvi ratsuja, ratsastajia. **-piiska** *s.* ratsun kiihottamiseen, ohjaamiseen yms. käytettävä piiska. **-pistooli** *s.* ratsumiehen aseistukseen kuulunut suurikokoinen pistooli. **-poliisi** *s.* suurehkoissa poliisilaitoksissa oleva järjestyspoliisin osasto, jonka miehistö käyttää ratsuja; sen palveluksessa oleva poliisimies; *syn.* ratsastava poliisi. **-polku** *s.* Vuoren rinnettä kiertää r. **-posti** *s. hist.* R:t lakkautettiin vähitellen sitä mukaa kuin rakennettiin maanteitä. Kuningas Kyyroksen Persiaan perustama r. **-prikaati** *s. sot.*; *syn.* ratsuväkiprikaati. | Ratsudivisioonaan kuului 2—3 r:a, jotka puolestaan olivat kahden ratsurykmentin vahvuisia. **-raippa** *s.* ratsupiiska.

ratsuri[5] *s.* **1.** *harv.* ratsastaja. | He kiitivät tasankoja kuin arabialaiset r:t! LEHT. **2.** *sot.* tykkihevosparia ratsailta ohjaava tykkimies. — *Yhd.* aisa-, tankor.; etu-, johto-, keskir.

ratsu|rykmentti *s. sot.*; *syn.* ratsuväkirykmentti. | Tavallisesti yhdistetään 4 ratsastavaa eskadroonaa ja 1 kk.-eskadroona r:rykmentiksi, jolla on oma esikuntansa ja usein muitakin muodostelmia. Hämeen r. **-saapas** *s.* ratsastuksessa käytettävä saapas, ratsastussaapas. **-sotilas** *s.*

ratsustin[50] *s.* = ratsastin.

ratsu|suitset *s. mon.* R:suitsissa on päitset kuolaimineen, ohjat ja marhaminta. **-säteri** *s. hist.* = säteriratsutila. **-taistelu** *s.* **-talonpoika** *s. hist.* = ratsutilallinen. **-|tie** *s.* Keskiajalla oli maassamme vain polkuja ja r:teitä, joita ei voinut kulkea rattain. **-tila** *s. hist.* verovelvollinen tila, jonka haltija vastikkeeksi siitä, että sai joko kokonaan tai osaksi pidättää itselleen tilalta suoritettavat verot, oli velvollinen varustamaan ja ylläpitämään ratsun ja miehen ruotujakoisessa armeijassa; *syn.* rustholli. — *Yhd.* kruunun-, säterir. **-tilalaitos** *s. hist.* Ruotujaon yhteydessä järjestettiin myös päällystön virkatalot ja r. **-tilallinen** *s. hist.* ratsutilan haltija, rusthollari, ratsu(mies)talonpoika.

ratsut|taa[2*] *v.* **-us**[64] *teonn.* kouluttaa (hevosta) ratsuksi. | Taitavasti r:ettu puoliverinen ruuna.

ratsuttaja[16] *tek.*

ratsu|vartio *s. sot.* R:vartioon kuuluu tavallisesti kolme ratsumiestä. Olla r:vartiossa. **-velvollinen** *a. hist.* velvollinen suorittamaan ratsupalvelusta. | R. säteri. **-velvollisuu|s** *s. hist.* velvollisuus suorittaa ratsupalvelusta. | R:den lakkaaminen. **-vou|ti** *s. hist.* Linnanisännillä ja -voudeilla oli kihlakunnissa veronkantoa varten apulaisinaan ala- eli r:teja. Maavouteja nimitettiin usein r:deiksi, koska he kulkivat ratsain. **-voutikun|ta** *s. hist.* V. 1555 muutettiin linnavoutikunnat r:niksi.

ratsuväen|hyökkäys *s.* **-kenraali** *s.* arvoltaan sotamarsalkan ja kenraaliluutnantin välissä oleva ratsuväen upseeri. **-osasto** *s.* 500-miehinen r.

ratsuväki *s. sot.* ratsain liikkuva maasotavoimien aselaji. | Jalkaväki, tykistö ja r. Kevyt r. Joukkojen r. 'sotatoimiyhtymälle kuuluva ratsuväki, jonka päätehtävänä on lähitiedustelun suorittaminen'. Ylijohdon r. Ratsuväen eversti. — *Yhd.* kyrassieeri-, ritari-, rälssir.; armeijan-, divisioonanr.; valior. **-armeijakunta** *s.* **-divisioona** *s.* **-joukko** *s.* **-joukkue** *s.* R:eseen kuuluu kolme ryhmää. **-osasto** *s.* **-prikaati** *s.* **-rykmentti** *s.* **-siipi** *s.* = seur. **-sivusta** *s.* Persialaisten vasen r. erosi keskustassa seisovasta jalkaväestä. **-taistelu** *s.*

ratsuvääpeli *s.* ratsuväen vääpeli.

rattaalli|nen[63] *poss.a.* < ratas 1. | R:set ajoneuvot.

rattaanpyör|ä *s.* rattaiden pyörä, kärrynpyörä. | Puinen, raudoitettu r. — *Voim.* pyörähdys, joka suoritetaan maassa sivuyläviistoon ojennettujen käsien ja leveässä haara-asennossa olevien jalkojen varassa siten, että jokin raaja aina tulee maahan. | Heittää r:ää, r:iä.

ratta|at[99*] *s. mon.* vedettävät t. työnnettävät rattaalliset (vars. kaksipyöräiset) ajo- t. kuljetusneuvot, kärryt; vrt. kiesit, vankkurit, vaunut. | Yksi-, kaksi-, nelipyöräiset r. R:iden aisat, kori. Vetää, työntää r:ita. Ajaa r:illa, r:issa. Kuljettaa jtak r:illa, r:issa. Nousta r:ille, r:isiin. Istua r:illa, r:issa. Laskeutua r:ilta, r:ista. R:iden räminä. Valjastaa hevonen r:iden eteen.

R:illa kuljettava tie loppuu tehtaalle. Keskiajalla oli Suomessa vain polkuja ja ratsuteitä, joita ei voinut liikkua r:in. — *Puhek. leik.* Olla r:illa, päästä r:ille, tav:mmin kärryillä, kärryille; ks. kärry 1. Hän ei päässyt r:ille mistä oli kysymys. — *Yhd.* ajelu-, kuorma-, kyyti-, markkina-, matka-, työr.; linjaali-, nappular.; herras-, maalais-, mustalaisr.; elo-, halko-, lanta-, maito-, rehur.; ruumisr.; käsi-, työntör.; lastenr.; leikkir.; rekir.; yleisr.

-rattainen[63] *poss.a.* < ratas. | Korkea-, matala-, pieni-, suurir.; yksi-, kaksi-, neli-, monir.; puur.

rattaisto[2] *koll.s.* < ratas. | Kellon r. Koneen r:n suojus. — *Kuv.* Maailmankaikkeuden r. — *Yhd.* hammasr.; käyttör.

1. **rat|ti**[4*] *s. ark.* ohjauspyörä. | Auton r. Ruorimies vääntsi r:tia [= ruoriratasta] oikeaan. R:ista ohjattava kelkka. Istua, olla [auton] r:issa 'ajaa, olla ohjaamassa (autoa)'.

2. **rat|ti**[4*] *s. ark.* (*rinn.* tratti) suppilo, torvi. | Kaataa vettä r:illa pulloon. Viinapannun r. Myllyn r. — Odotella r. korvassa puhelua. — *Kuv.* juomarista, tav:immin yhd:n jälkiosana. | Olethan taasen juovuksissa, juot talon nurin, vanha r. TALVIO. -- jouvuin juomariksi, / ratkesin kylän r:iksi AK. — *Yhd.* emalji-, pelti-, tuohir.; juoppo-, kahvi-, viinar.

ratti|juoppo *s.* henkilö, joka humaltuneena ajaa autoa. **-kelkka** *s.* ohjauspyörästä ohjattava lasten mäkikelkka.

rat|to[1*] **1.** *s.* hupi, huvi, ilo, hauskuus. | Olla jkn, jklle r:tona. Tuottaa jklle r:toa. Jutella aikansa, illan, joutohetken, matkan r:oksi. [Vaari] on sellainen r. talossa TALVIO. **2.** *a. harv.*, tav. vain *runok.* rattoisa, hupaisa, iloinen, hauska, viihtyisä. | Tuon puita, teen lieteen valkean r:on *MANN. R. rauhassa eleä, sorea sotahan kuolla SL.

rattoi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* = seur. | R. ilta. -- onni on jäänyt / kotirantahan r:seen EINARI VUORELA.

rattois|a[13] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* hupaisa, hauska, hilpeä, iloisa, viihtyisä. | R. seuranpitäjä. R. mieliala. Kulkea reippain askelin ja r:in mielin. Elämä ei ole r:aa täällä erämaassa. Kahden on r:ampi kulkea kuin yksin. Jutella, nauraa r:asti. Tuli palaa r:asti takassa.

ratulat[15] *s. mon. kans.* kihlajaiset, kuuliaiset. | Pärttylinä pidetään r. ja römppäviikolla häät.

ratust|aa[2] *onom.v.* tehdä jtak (tav. pureskella, syödä vaivalloisesti jtak kovaa t. sitkeää) niin että ratisee. | R. kuivaa näkkileipää. Purra, syödä r. -- sinis ruohoja r:a, / -- / kunis kielo kasvanevi *A.O.VÄISÄNEN.

ratustella[28] *frekv.v.* < ed. | R. kalanpäätä, makeisia. Syödä r. — Kyntää r. kivikkopeltoa.

ratuutta|a[2*] *onom.v.* **1.** rapisuttaa. | R. paperia kädessään. **2.** Syödä r. [= ratustaa] kovaa leipää. Vetää r. kelloa. Ajaa r. [= köröttää] kärryillä.

raudake[78*] *s.* hela, helake.

raudakki[5*] *s.* Sideritis, huulikukkaisiin kuuluvia matalia ruohokasveja. — *Yhd.* vuorir.

raudan|harmaa *a.* R:harmaat silmät. R. parta, karva. R:harmaat aallot. **-jalostus** *s.* **-kannanta, -kanto** *s. hist.* keskiajalla käytännössä ollut jumalantuomio, jonka mukaan syytetyn oli todistettava syyttömyytensä kantamalla tulikuumaa rautaa käsissään vahingoittumatta. **-kappale** *s.* Teräväsärmäinen r. Hehkuva r. **-karvainen** *a.* raudanharmaa. | R. parta. R. taivas. — *Kuv.* Veren- ja r. vuosisata. **-kova** *a.* R. tiili, maa, tammi. R. nyrkki, käsivarsi. — R. mies, ilme. R. kohtalo, laki. Armoton, r. kuri. **-luja** *a.* R. käsi, ote. R. kuri, vakaumus. **-luku** *s.* loitsu, joka luettiin rautaisen teräaseen tekemän haavan parantamiseksi. **-musta** *a.* R. mineraali. Grafiitin väri on r. **-raska|s** *a.* -asti *adv.* R. paino, taakka. R. askel. R. oppi, kohtalo. **-rohkea** *a.* erittäin, järkkymättömän rohkea. | R. mies. **-sanat** *s. mon.* = raudanluku. **-sekainen** *a.* R. lejeerinki. **-sulattaja** *s.* **-sulattamo, -sulattimo** *s.* **-sulatus** *s.* R. masuunissa. **-taonta** *s.* **-tarve** *s.* Valtakunnan r. Elimistön r. **-tuotan|to** *s.* Maapallon r:nossa Luxemburg on 6:nnella sijalla. **-valmistus** *s.* R:ta pidettiin aikoinaan edullisimpana teollisuudenhaarana Suomessa. **-väki** *s. myt.* Raudallakin on kansan mielikuvituksessa oma väkensä, r.

raudat|on[57] *kar.a.* < rauta. | Maito on miltei r. ravintoaine. Ratsu r:onna [= kengättömänä] / lipee iljangolla *MANN.

raudik|ko[2*] *s.* ja *a.* = rautias. | Hypätä r:on selkään. Ajaa r:olla. — R. tamma, ori, ratsu. Mustan, tumman, vaalean r. — *Yhd.* punar.

raudoit|taa[2*] *v.* varustaa teräsvahvikkeella t. -vahvikkeilla, vahvistaa teräksellä (raudoilla), kiskottaa. | R:ettu arkku, betonipalkki, ovi, hevosenkavio, kengänkorko. R:etut jalakset. R:tamalla vahvistettu kulma. Seppä r:ti rattaanpyörät. Palkkisillat r:etaan yleensä pyöröteräksellä.

raudoittaja[10] *amm.* Ennen betonin valua asettavat r:t raudoitukset oikeille paikoille.

raudoittamat|on[57] *kielt.a.* R. pyörä, reki. R:tomat jalakset. R. betoni.

raudoitu|s[64] *s.* **1.** raudoittaminen. | Suorittaa jalaksen r. Betonin r. vetojännityksiä vastaan. **2.** raudoittamisen tulos, teräsvahvike t. -vahvikkeet. | Arkun, reen, oven r. Seinän, betonipylvään r. Sillan r. Siroilla r:ksilla koristeltu morsiuskirstu. — *Yhd.* ikkuna-, ovir.; nurkka-, reunar.; ala-, sisä-, ulko-, ylär.; haka-, laatta-, rengas-, vanner.; kierre-, risti-, vinor.; korister.

raudoitustyö *s.*

raudus|jää *s. kans.* rautajää. **-koivu** *s.* Betula verrucosa, puuksi kehittyvän koivun toinen meikäläinen päälaji, jolle ovat ominaisia puikean kolmiomaiset, pitkään koukkuiseen kärkeen päättyvät, selvästi toissahaiset ohuet ja kaljut lehdet; vrt. hieskoivu.

rauen|taa[8] *kaus.v.* < seur. | Varojen puute r:si seuran toiminnan. -- ulkona oli vain päättyneen juhannuksen r:tama yö SILL.

rau|eta[36*] (34*) *v.* **1.** (tav. 36*) sortua, kukistua, hajota. | Maahan r:ennut muuri, rakennus. Hiekkakuopan reunat alkoivat r. Hetken kestävä, r:keava saippuakupla. Ruumis r:kenee tomuksi. Aallot r:keavat rantahiekkaan. R:kenevaa vaahtoa. — *Kuv.* Valta, mahti r:-

keaa. Koko maailma on kerran tyhjiin r:keava. Omatekoinen kristillisyys r:keaa kuin tina tuhkaan. -- leikin mielikuvituksellisten mahdollisuuksien r:keneminen välttämättömyyden muuria vastaan VILJANEN. Se rakkaus ei r:kea, / ei kuolossakaan taukoa VK. -- sä nousit kuollehista, / siis r:kes kuolema VK. **2. a.** (30* tai 31*) herpaantua, hervota, uupua, väsähtää, vaipua. | Raadannasta r:enneet jäsenet. Ruumis r:kenee lepoon. R. uneen. Entä jos r:keat erämaahan, rukkani? LEINO. Tahdotonna, rentona r:keaa hän syliin TALVIO. -- toivoi vain, että kaikki olisi lopussa ja että saisi r. pois JOTUNI. — Voimat r:keavat. Ote, ponnistus, vastustus r:keaa. — Katsella r:ennein silmin. Kuolevan r:keneva katse. — Aamulla kukka aukeaa, / vaan ehtoolla jo r:keaa VK. **b.** (tav. 31*) heiketä, hiljetä, vaimeta, laantua. | Myrsky alkoi r. Soitto r:keaa ja lakkaa. -- muistelivat kärhämätä, joka -- riehui vilauksen aikaa -- ja r:keni äkisti jälleen KIVI. -- häly mainen viihtyy, / taisto r:kenee HLV. Kun kohta huulillani / rukous r:kenee VK. **c.** (tav. 31*) tulesta, valosta yms.: sammua (vähitellen), himmetä, häipyä, riutua. | Hiillos r:kenee. Nuotio r:keni ja sammui. R:keneva iltarusko. Päivä r:kenee illaksi. -- monena kesän r:kenevana ehtoona KIVI. Ilon välke r:keni hänen katseestaan. R:keava hymy ALKIO. **3.** (tav. 30*) tulla mitättömäksi, menettää voimansa t. tehonsa, jäädä sikseen t. kesken. | Asia, syyte, sopimus, juttu r:keaa. Saamisoikeuden r:keaminen. Korvausvaatimus julistettiin r:enneeksi. Ehdotus on kannatuksen puutteessa katsottava r:enneeksi. Rauhanneuvottelut ovat r:enneet. Asia r:kesi pitäjäläisten vastustukseen. R:ennut aloite, hanke. Päätelmä, joka r:keaa omaan mahdottomuuteensa. — Toiveet, haaveet, unelmat r:keavat tyhjiin. Tyhjään r:ennut hanke.

rauha[10] *s.* **I. 1. a.** valtioiden tms. välinen normaali sovinnon tila;)(sota. | Koko maailmassa vallitsi r. Pyrkimykset yleismaailmallisen r:n aikaansaamiseksi. Ikuisen r:n unelma. R:n aika. Kymmenvuotinen r:n kausi. Sota loppui ja sotilaat palasivat r:n töihin. Elettiin keskellä r:a. Rakastaa r:a. R:n turvaaminen. Rikkoa r. Sotaväki saatettiin r:n kannalle. Sota sortaa, r. rakentaa SL. -- r:ssako rantakansat / vainko vainossa elävät KAL. — R:n ruhtinas (vars. *heng.* Kristuksesta). R:n enkeli, apostoli, kyyhky(nen), palmu. — *Yhd.* maailmanr.; rajar. **b.** rauhan solmiminen, rauhanteko, -sopimus. | Hieroa r:a. Neuvotella r:sta. Pyytää, tarjota r:a. R:n toiveet näyttivät vähäisiltä. Solmia, tehdä r. Taipua r:an. Westfalenin r. lopetti v. 1648 kolmikymmenvuotisen sodan. Kunniakas, häpeällinen, nöyryyttävä r. Uudenkaupungin r:n raja. Lopullisessa r:ssa rajat jäivät ennalleen. — *Yhd.* erikoisr.; pakkor.; välir.; linnar.

2. ed:een liittyen yl. sovinnon tila, sopu, sovinnollisuus;)(riita. | Elää sovussa ja r:ssa naapureiden kanssa. Eivät osaa elää (keskenään) r:ssa päiväkään. R:n mies. Rakentaa r:a. Lähestyä jkta r. mielessään 'rauhallisissa, sovinnollisissa aikeissa'. -- maassa r. ihmisten kesken UT. Pyrkikää r:an kaikkien kanssa UT. -- suullaan he puhuvat r:a lähimmäisensä kanssa, mutta sydämessään he juoniansa punovat VT. -- r:n kämmen tuohon käteen TALVIO.

II. häiriintymättömyyden tila, häiriintymättömät, rauhalliset olot. **1.** ulkonaisista olosuhteista. | Metelöitsijät poistuivat, ja talossa vallitsi jälleen r. Maahan palautettiin r. ja järjestys. Valtakunnan sisäinen r. ja ulkonainen turvallisuus. Siirtyä kaupungin hälinästä maaseudun r:an. Vetäytyä luostarin r:an. Ympärillä oli erämaan syvä r. Koko luonnossa vallitsi syvä r. Sunnuntai-illan, yön r. Häiritä jkn r:a. Kodin r:a järkyttävä tapaus. Hallituksen sisäistä r:a järkyttänyt skisma. Elää omassa r:ssaan. | "Mitä kuuluu?" — "Vanha r. ja entiset kujeet." | -- peto rotkoonsa hiipi ja rotkonsa r:ssa kuoli KAILAS. — Antaa jklle r. 'olla häiritsemättä, kiusaamatta, ahdistamatta tms.'. Lapset eivät antaneet äidille hetkenkään r:a. Ei antanut r:a ennen kuin sai tahtonsa läpi. Sääsket eivät antaneet yön lepoa eikä päivän r:a. Ei saanut vainoojiltansa r:a. En saa töiltäni siunaaman r:a. — Päästä r:n satamaan (kuv.) 'rauhalliseen paikkaan, rauhallisiin oloihin, rauhaan'. — Toivottaa jklle r:a. "R. taloon!" tervehti tulija. R. teille! R. hänen tomulleen! — Sinun tulisi tietää, mitä r:asi sopii 'mitä sinun sopii tehdä'. [Ajattele] mikä r:asi sopii UT. -- päätin näyttää heille, mitä heidän r:ansa kuului, kun pääsisimme ulos erämaahan *I.K. INHA. Mitä r:asi kuuluu [ark. 'mitä sinulle kuuluu']? — *Erik.* **a.** rauhasta Jumalan t. Kristuksen suomana. | Toivottaa jklle Jumalan, Herran r:a. Menkää Herran r:an! R:n minä jätän teille: minun r:ni UT. Armo teille ja r. Jumalalta, meidän Isältämme, ja Herralta Jeesukselta Kristukselta UT. Mutta itse r:n Jumala pyhittäköön teidät kokonansa UT. **b.** kuoleman jälkeisestä tilasta. | Vainaja on päässyt taisteluistaan r:an. Päästä r:n majoihin, ikuisen r:n mailla. Tuonen viita, r:n viita! KIVI. -- kaikki muut sen talon silloiset ihmiset ovat jo r:ansa nukkuneet SILL. R:n saivat pyhät Herran, / jotka kerran / taistelivat päällä maan VK. **c.** *rauha|ssa*, -an (us. adv:n tavoin) jnk häiritsemättä, kiusaamatta, ahdistamatta; koskematta, liikuttamatta; aloillaan, paikoillaan. | Anna minun olla r:ssa! Sai r:ssa antautua työhönsä. Istuttiin kaikessa r:ssa kahvipöydässä. Jättää jku r:an. Anna kirjojeni olla r:ssa [= koskematta, paikoillaan]! Olkoot pussit koreasti r:ssa KIVI. Keiton annetaan r:ssa jäähtyä. Haava saa r:ssa parantua. Kenenkään huomaamatta tulipalo sai r:ssa tehdä tuhoaan. — Olla r:ssa jklta, jltak. Sai elää r:ssa velkojiltaan. Päästä r:an uteliaiden katseilta. — Päästä r:an jksta. Vihdoinkin pääsin r:an siitä kiusankappaleesta. — *Ark.* joskus komparoituna. | Mennään tänne sivuhuoneeseen, niin saadaan rauhemmassa jutella. **d.** *yhd.* Joulu-, kirkko-, koti-, käräjä-, naisr.; luku-, työ-, työsken-

telyr.; ilta-, perhe-, ruoka-, sunnuntai-, yör.; jumalan-, kuninkaanr.

2. sisäinen levollisuus, mielen tasapaino, tyyneys, rauhallisuus, mielen-, sielunrauha. | Mielen, sielun, sydämen r. Omantunnon r. Ajatus ei antanut hänelle hetkenkään r:a. Mies vei tytön rinnasta r:n. Murhaaja ei saanut haudassakaan r:a. -- asui hänen kasvoillansa ijankaikkinen r. KIVI. Tämän minä olen teille puhunut, että teillä olisi minussa r. UT. — *Yhd.* mielen-, sielun-, tunnonr.

3. rakennuksen, taidetuotteen tms. aiheuttamasta vaikutelmasta, tunnelmasta: viihdyttävästi, rauhoittavasti vaikuttava sopusuhtaisuus, sopusointu(isuus), tasapaino(isuus), harmonia. | Klassillisen pylväikön ylevä r. Jaloa r:a henkivä kuvapatsas. Sinfonian andante-osan levollinen r.

rauhaantu|a[16] *v. harv.* rauhoittua. | Herra Kierula oli nyt r:nut niin, että edelleen seisoili porraspylvästä hyväillen ALKIO.

rauhaarakastava *a.* tav. ⌒.

rauhai|nen[63] *a.*, us. *ylät.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* = seur. | R:sena koittava pyhäaamu. -- kun mieli on r. ja tyyni ja lepopäivä vartoo AHO. Lahti on tyyni ja r. LEINO.

rauhais|a[13] *a. ylät.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* rauhallinen, tyyni, levollinen, rauhainen. | Hän rakasti tätä r:aa, tyyntä paikkaa. R:asti virtaava joen yläjuoksu. -- hopeakimmeltävät joutsenet / -- / sen pinnall' uiskenteli r:asti KIVI. Tuvassa nukkui kaikki r:asti / sit' unta, jonka puhdas sydän suo SUONIO. Suo mulle maja r. / ja lasten joulupuu HLV.

rauhala[14] *s. kuv.* rauhallisesta paikasta, rauhan tyyssijasta. | -- tuuti tuu, saavutaan / höyhensaarten r:an HAAHTI.

rauhalli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** rauhanomainen;)(sotainen. | Kansainvälisten riitaisuuksien r. ratkaiseminen. R:sta tietä aikaansaadut sopimukset. Suomen ja Ruotsin suhteet ovat aina olleet r:set. R:sia tarkoituksia palveleva laitos. R:set elinkeinot. Asukkaat olivat r:sia maanviljelijöitä. **2. a.** mielentilasta, luonteenlaadusta: ulkoisista t. sisäisistä syistä häiriytymätön, mielen tasapainon säilyttävä, hermostumaton, hätäilemätön, huolestumaton, kiihtymätön, järkkymätön, levollinen, tyyni, vakaa, tasapainoinen, juohea. | Pysyä r:sena vaaran hetkellä. Sellaista julmuutta ei kukaan voi katsella r:sena. Voimme odottaa tulevaisuutta r:sina ja luottavaisin mielin. Hänen suhteensa voit olla aivan r. Lentoemännän r:suus vaikutti tyynnyttävästi matkustajiin. Säilyttää r:suutensa. — R., vähästä hätäilemätön mies. Luonteeltaan r. ja ystävällinen seurakoira. — R. mieli, luonne. R. katse, ilme. R. omatunto. Katseli r:sesti ympärilleen. Suhtautua r:sesti jhk. Jatkoi hätäilemättä ja r:sesti työtään. Kävellä r:sen verkkaisesti. — Hyvä ja r. olo. R. uni. Saada r. kuolema, loppu. Vaipui r:sesti kuolonuneen. — *S:sesti.* R:sten osasto mielisairaalassa. **b.** liikkeestä, tapahtumisesta yms.: suuria vaihteluita vailla oleva, tasainen, juohea; joskus: verkkainen, hiljainen. | R. laukka, ravi. R. työntahti. R. [ )(vilkas] liikenne. Kone käy tasaisesti ja r:sesti. Tasaisesti ja r:sesti palava tuli. R., lepattamaton valo. R:sesti [= tasaisesti, verkkaisesti] virtaava joki. Meri pysyi r:sena 'tyynenä'. Verkkaisen r:sesti soljuva melodia. Ilmapuntari on ollut r. [= pysynyt paikoillaan] jo monta päivää. -- lehmisavun r. kiemura AHO. — Pörssi on viime aikoina ollut r. 'kursseissa ei ole tapahtunut suuria vaihteluja'. **c.** paikasta, olosuhteista: rauhaa häiritsevistä äänistä, tapahtumista tms. vapaa, rauhaa suova, häiriötön, hiljainen. | R., meluton asunto. Oma r. lukusoppi. R. pikkukaupunki. Poikkesi vilkasliikenteiseltä valtakadulta r:selle sivukadulle. Koko maassa oli r:sta. — R. iltahetki perheen piirissä. Toivottaa r:sta joulua. Hänen elämänsä on tyyntä ja r:sta. R. vanhuus. Pääkaupungin vappu sujui r:sesti. Talvi kului r:sesti. Potilas on viettänyt r:sen yön. Kuukauden r:sin [ )(vilkkain] päivä postissa. R. rintamanosa 'jolla toiminta on vähäistä'. Työtaistelut häiritsevät yhteiskunnan r:sta kehitystä. **d.** vars. esteettisessä kielenkäytössä: muodoillaan, suhteillaan, väreillään tms. miellyttävän sopusuhtaisen, rauhoittavan vaikutuksen tekevä, sopusuhtainen, tasapainoinen, harmoninen. | Palatsin r. julkisivu. Temppelin r:set linjat. Pylväikön klassillinen r:suus. Symmetrisesti jaoteltu, r. seinäpinta. R:sen kokonaisuuden muodostava huonekaluryhmä. R. yksivärinen tapetti. Maton hillityt, r:set värit.

rauhan|aate *s.* pyrkimys saada sodat poistetuksi ja saada valtiot turvautumaan rauhalliseen välienselvittelyyn. **-|aika** *s.* tav. ⌒;)(sota-aika, sodan aika. | Suursotien välinen r. Pitkästä r:-ajasta oli seurauksena yleinen taloudellinen nousu. **-aikainen** *a.*)(sodanaikainen. | R. lentoliikenne. Armeijan r. vahvuus. **-apostoli** *s.* tav. ⌒. **-asia** *s.* vrt. rauhanaate. | R:n ajajat toivovat, että sota ja väkivalta saataisiin maailmasta poistetuksi. **-ehdotus** *s.* **-eh|to** *s., mon.* Kovat, nöyryyttävät, edulliset r:dot. Voittaja sanelee r:dot.

rauha|nen[93] *s. anat.* elin, joka valmistaa elimistölle tarpeellisia aineita ja erittää niitä joko elimistön pinnalle tai suoraan vereen. | Limaa erittävä r. Sisäeritteiset r:set, par. umpirauhaset. Tulehtunut r. — *Yhd.* hiki-, kyynel-, lima-, maito-, myrkky-, sylki-, talir.; imusolmuker.; kateenkorva-, kilpi-, käpyr.; kaula-, nivusr.; keltar.; ruoansulatus-, sukupuolir.; etur.; umpir.

rauhan|enkeli *s.* Maalaus esittää kaatunutta soturia, jolle r. ojentaa voitonseppeleen. — *Kuv.* Chamberlain lensi r:enkelinä Euroopan mantereelle. **-halu** *s.* Sodan pitkittyessä alkoi kansan r. kasvaa. **-harrastu|s** *s.* R:ksen sijaan asetettiin sodan ihannointi. **-hieroja** *s.* rauhanneuvottelija, -tunnustelija. **-häiritsijä** *s.* Preussi oli Keski-Euroopan pahin r. Poliisin yrittäessä pidättää r:t syntyi käsikähmä. Linnut lentelevät pesää lähestyvän r:n ympärillä. **-juhla** *s.* R. Teosofisen seuran salissa sunnuntaina. — *Erik.* joulusta. | Kristikunnan suuri r. lähestyy jälleen. **-järjestö** *s.* rauhanaatetta ajava

järjestö. **-kaipuu** *s.* Sotien tuottamat kärsimykset ovat synnyttäneet yleisen r:n. Ihmisrinnassa kytevä syvä r. **-kala** *s.* = säysykala. **-kannalla** *s. vaill.* tav. ⌒. **-kaupun|ki** *s.* taivaasta kuolemanjälkeisenä olinpaikkana. | Iankaikkinen r. -- "hänestä pyhien r:gin perillistä kasvattaa", siitähän säteilee kainon emännän katse KIVI. **-kausi** *s.* Maailmansotien välinen r. **-keskustelu** *s.* rauhanneuvottelu. | Japanin ja Kiinan väliset r:t keskeytyneet. **-kirja** *s.* rauhansopimuskirja. | R:n artiklat. Paikka, joka mainitaan jo Pähkinäsaaren r:ssa. **-kokou|s** *s.* kokous rauhan puolesta. | Kansainvälinen r. Ranskan sosialistit ovat pitäneet suuren r:ksen. **-konferenssi** *s.* vrt. seur. | Nikolai II:n aloitteesta kokoontui Haagiin kansainvälinen r. **-kongressi** *s.* **1.** kokous, jossa useiden keskenään sodassa olleiden valtioiden valtuutetut sopivat rauhasta. **2.** rauhanaatteen ajajien järjestämä kansainvälinen kokous. **-kyyhky(nen)** *s.* palmunlehvää nokassaan kantava kyyhkynen rauhan symbolina. **-la|ki** *s. hist.* Ruotsin keskiaikaiseen lainsäädäntöön kuuluvista laeista, joiden tarkoituksena oli turvata koti-, kirkko-, käräjä- ja naisrauha. | Birger Jaarlin r:it. **-liike** *s.* rauhanaatetta ajava liike, pasifismi. **-liit|to** *s.* **1.** rauhanaatetta ajava liitto. | Kansainvälisen r:on puheenjohtaja. **2.** *hist.* muinaisgermaaninen yhdyskunta, jonka jäsenet nauttivat oikeusturvaa. **3.** *heng.* Jumala rakensi r:on ihmiskunnan kanssa. -- minun armoni ei sinusta väisty, eikä minun r:toni horju VT. — Joskus avioliitosta. | Nyt pyhään r:tohon / he yhtynehet tässä on HLV. **-lippu** *s.* valkoinen lippu merkkinä rauhallisista tarkoituksista. | Laivan mastossa liehui r. **-maja** *s.* -- saaneet itsellemme lämpöisen r:an [= kodin] KIVI. — *Heng.* En löydä rauhaa, lepoa, / ennen kuin olet kutsuva / mun r:oihisi VK. -- johdata meitä Pyhän Henkesi kautta kerran iankaikkisiin r:oihin AK. **-mie|s** *s.* Loistavia sotapäälliköitä ja huomattavia r:hiä. Vaikka isäntä olikin r., hän suuttui, kun näki vääryyttä tehtävän. Olen r. enkä tahdo omasta puolestani riitaa rakentaa AHO. **-neuvottelija** *s.* henkilö, jonka toinen sodankävijä on valtuuttanut ryhtymään rauhanneuvotteluihin toisen kanssa. | Suomen r:t lentäneet Moskovaan. **-neuvottelu** *s.*, us. *mon.* sotaa käyneiden valtioiden edustajain neuvottelu rauhan solmimisesta ja rauhanehdoista. | Suomen ja Neuvostoliiton väliset r:t. Moskovan r:t. R:t katkenneet. **-neuvottelukunta** *s.* rauhanvaltuuskunta.

rauhan|ohjelma *s.* Työväenpuolueen r. **-omai|nen** *a.* rauhallinen; us.)(sotainen, aseellinen. | Kansainväliset riitakysymykset on ratkaistava r:sin keinoin. Entisaikojen sodissa armeija taisteli rajoilla ja kansa jatkoi r:sta elämäänsä. Vilkas liikenne ja hyvin pukeutuneet ihmiset antoivat kaupungille r:sen leiman. **-palkinto** *s.* Nobelin r. annetaan vuosittain rauhanpyrkimysten alalla suuresti ansioituneelle henkilölle. **-palmu** *s.* palmunlehvä rauhan symbolina. | Enkeli r. kädessä. **-piippu** *s.* piippu, jota Pohjois-Amerikan intiaanipäälliköt rauhanneuvotteluissaan vuoron perään polttivat. | Polttaa r:a (joskus myös kuv. 'hieroa sovintoa'). Intiaanikylästä tuli lähettiläitä tarjoten r:a. **-politiikka** *s.* rauhanomainen politiikka;)(sotapolitiikka. | Hattupuolue ei hyväksynyt Hornin r:a. Harrastaa, ajaa r:a. **-propaganda** *s.* Maailmansodan loppuvaiheessa alkoivat Saksan vasemmistolaiset tehdä innokasta r:a. **-puolue** *s.* rauhanpolitiikkaa kannattava puolue;)(sotapuolue. **-pyrkimys** *s.* **-päätös** *s.* rauhanteko, -sopimus. | Roskilden r. **-rakentaja** *s.* J. K. Paasikivi r:na. **-rakkau|s** *s.* Japanin ulkoministeri tähdensi puheessaan maansa r:tta. **-rikkoja** *s.* vrt. rauhanhäiritsijä. | R:a rangaistiin ankarasti. Saksa Euroopan r:na. Ahdistetut mehiläiset hyökkäsivät r:n kimppuun. **-rikkominen** *s.* **1.** (tav. ⌒) rauhantilan lopettaminen, sodan aloittaminen. **2.** *lak.* = seur. **-rikos** *s. lak.* rikos, joka kohdistuu jhk lailla erityisesti suojattuun rauhantilaan. **-ruhtina|s** *s.*, vars. *heng.* Kristuksesta, Messiaasta. | Joulu, r:an syntymäjuhla. Profeetta kuvaa pelastuksen aikaa, jonka r. tuo kansoille. -- hänen nimensä on: Ihmeellinen neuvonantaja, Väkevä Jumala, Iankaikkinen isä, R. VT. **-sanoma** *s.* Sodan loppumisesta ilmoittava r. — Kristuksen julistama r. **-satama** *s. kuv.* Jumala johdattaa uskovaisensa myrskyjen halki r:an. — Purjehtia avioliiton r:an. **-sopimu|s** *s.* valtioiden välisen sodan lopettava sopimus. | Suomen ja Neuvostoliiton välinen r. Tarton r. R:ksen allekirjoittaminen. **-sopimuskirja** *s.* rauhansopimuksen sisältävävä asiakirja, rauhankirja. | Pariisin r. **-sovittaja** *s.* rauhanneuvottelija, -välittäjä. **-suunnitelma** *s.* Ranska ehdotti r:ssaan kansainliittoarmeijan perustamista.

rauhan|tae *s.* Vahva armeija on paras r. **-tahto** *s.* Ranskan hallitus vakuuttaa r:aan. Olemme koko maailmalle osoittaneet r:mme. **-tarjou|s** *s.* Joulukuussa 1916 teki Saksa ympärysvalloille r:ksen. **-tekijä** *s.* **1.** henkilö, joka koettaa saada aikaan sovintoa riitapuolten välille ja yl. pyrkii estämään riitaa, vihaa yms. | Isäntä ryhtyi r:ksi ja selitti, miksi kiista oli hyödytön. Autuaita ovat r:t, sillä heidät pitää Jumalan lapsiksi kutsuttaman VT. **2.** *harv.* rauhansopimuksen solmija t. aikaansaaja. | Clémenceau oli rauhanneuvottelujen keskushenkilö, varsinainen r. **-te|ko** *s.* valtioiden välisen rauhan solmiminen, rauhansopimuksen tekeminen. | Englanti valvoi taitavasti etujaan r:ossa. R:on jälkeen valtakunnan olot pian palautuivat ennalleen. Petsamon kysymys ratkaistiin Tarton r:ossa. **-tervehdy|s** *s.* rauhaa toivottava tervehdys. | Ilmestyessään opetuslapsilleen Jeesus lausui r:ksensä. Apostolinen r. **-tila** *s.* Yrittää vakaannuttaa r:a maailmassa. Luottamus kansainvälisen r:n jatkumiseen. — Maassa vallitsi häiriintymätön r. **-toimi** *s.* tav. ⌒. **-toive** *s.* tav. ⌒. **-toivotu|s** *s.* Alttarilta pappi messuaa r:ksen. **-tunnustelija** *s.* vrt. seur. **-tunnustelu** *s.* rauhan solmimisen mahdollisuuksien tunnustelu. | Suomi lienee tehnyt epävirallikia r:ja Moskovassa. **-tuomari** *s. lak.* tuomari, joka eräissä maissa (esim. Englannissa ja Ranskas-

sa) ratkaisee ja sovittaa pieniä riita- ja rikosasioita. -|työ *s.* us. ⌒. | Palata sodasta r:töihin. Suomi on mukana Yhdistyneiden kansakuntien tekemässä r:työssä. **-vakuu|s** *s. lak.* Eräissä maissa on käytännössä rikosoikeudellinen säännöstö, jonka mukaan rikollinen pääsee kärsimästä rangaistusta asettamalla vakuuden, ns. r:den, siitä, ettei tee uutta rikosta. **-vala** *s. hist.* vala, jolla Ruotsin keskiaikaiset hallitsijat vakuuttivat pitävänsä voimassa rauhanlait sekä yleisen rauhan. **-valtakunta** *s. heng.* vrt. rauhankaupunki. **-valtuuskun|ta** *s.* rauhanneuvotteluja käyvä valtuuskunta. | Tarton r:nan puheenjohtaja. R:tamme lentänyt Moskovaan. **-vastainen** *a.* R. toiminta. **-vetoomu|s** *s.* Kansainliiton r. ei saanut vastakaikua. Paavi esittänyt r:ksen maailmalle. **-viesti** *s.* **-vuosi** *s.* Kuluneina r:na maa oli ehtinyt vaurastua. **-välittäjä** *s.* Toimi r:nä Venäjän ja Japanin sodassa. **-yhdistys** *s.* rauhanaatetta ajava yhdistys; myös lestadiolaisten yhdistysten nimenä. **-ystävä** *s.* rauhanaatteen ajaja, pasifisti. | R:in kansainvälinen toiminta.

rauhas|epiteeli *s. anat.* rauhasen solukko, joka huolehtii erityksestä. **-erit|e** *s.* Hiki, sylki ym. r:teet. **-eritys** *s.* Ruoan jouduttua ruoansulatuskanavaan alkaa suolen r. **-kammio** *s. anat.* rauhasessa oleva kammio. **-kasvain** *s. lääk.* **-kudos** *s. anat.* **-maha** *s.* eräiden eläinten ruoansulatuselimistön osa, jossa on ruoansulatusnesteitä erittäviä rauhasia. | Lintujen, mehiläisten r. **-mainen**[63] *kalt.a.* < rauhanen. | Lisämunuainen on munuaisen päällä sijaitseva r. elin. **-neste** *s.* rauhasen erittämä neste. **-puss|i** *s.* R:eineen kuivattu majavanhausta. **-putki** *s. anat.* putkimainen rauhasen osa. **-solu** *s. anat.* tav. epiteelisolu, joka erittää jtak ainetta. **-syöpä** *s. lääk.* **-tiehyt** *s. anat.* rauhasesta ruumiin ulkopintaan t. jhk ruumiin onteloon johtava tiehyt. **-toiminta** *s.* Mekaaninen kiihotus lisää limakalvon r:a. **-tuberkuloosi** *s. lääk.* tav. imusolmukkeissa esiintyvä tuberkuloosi; vrt. risatauti. **-tulehdus** *s. lääk.* **-turvottum|a** *s. lääk.* Aristavia r:ia kainalokuopissa.

rauhat|on[77] *kar.a.* -tomasti *adv.* (-tomuus ks. erikseen) levoton. **1. a.** mielentilasta: hermostunut, kiihtynyt, tasapainoton, hätäinen, kärsimätön, huolestunut. | R. potilas. Yleisö odotteli r:tomana ohjelman alkamista. Kieriskeli r:tomana vuoteessaan. R. mieli, omatunto. R:tomat ajatukset. -- r. kuin kissa pistoksissa PAKK. — R. katse, ilme. Vilkuilla r:tomasti ympärilleen. R., hätiköivä työnteko. Sydän tykyttää r:tomasti. **b.** luonteenlaadusta, olemuksesta: tasapainoton, hermostunut, häilähtelevä, paikallaan pysymätön, vakiintumaton. | R., hetkeäkään paikallaan pysymätön lapsi. R. kulkuriluonne. Runoilijan r. henki sai vihdoinkin rauhan. R:tomana harhaileva haamu. R. paimentolaiskansa. R. veri. — *S:sesti.* Mielisairaalan r:tomien osasto. **2.** *kuv.* paikallaan pysymätön, (alituisesti, sinne tänne) liikkuva, häilähtelevä, epävakainen. | Myrskyn edellä ilmapuntari tulee r:tomaksi. R:tomasti lepattava valo. R. [= myrskyinen, aaltoileva] meri. Etna on ollut viime aikoina r. **3.** elämästä, olosuhteista: rauhaa suomaton, häiriytynyt, epävakainen, epävarma, vakiintumaton. | Meluisa, r. asunto. R. ja riitainen kotielämä. Tämä r. maailma. Melskeinen ja r. aika. Juhana III:n r. hallituskausi. R:tomat olot. **4.** vars. esteettisessä kielenkäytössä: kirjavuudellaan, räikeydellään, epäsuhtaisuudellaan epämiellyttävän t. häiritsevän vaikutuksen tekevä. | Väreiltään ja sommittelultaan r. ryijy. R. seinäpinta, julkisivu. Teksti on r:toman näköistä, jos siinä on paljon harvennuksia ja kursivointeja. **5.** *lak. hist.,* myös *s.* = lainsuojaton. | R:tomaksi julistaminen.

rauhattomuu|s[85] *s.* vrt. ed. **1.** *omin.* Oppilaiden r. häiritsi tunninpitoa. Mielen, sydämen r. — Olojen vakiintumattomuus ja r. Yleismaailmallinen poliittinen r. — Palatsin ääriviivojen r. **2.** vars. *mon.* epäjärjestys, mellakka. | Marokossa sattunut jälleen pahoja r:ksia. — *Yhd.* rajar.

rauhoit|ella[28]* *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Isäntä yritti r. pihalla juovuspäissä rähiseviä miehiä.

rauhoit|taa[2]* *v.* **1.** -tavasti *adv.* tehdä t. saattaa rauhallise(mma)ksi, tyynnyttää, hillitä. **a.** mielentilasta. | Koetti r. kiihtyneitä riitelijöitä. Lääkäri antoi potilaalle r:tavan ruiskeen. Äiti puheli r:tavasti säikähtyneelle lapselleen. Sotanäyttämöltä tuli r:tavia tietoja. Mieltä r:tava lupaus. Tunnusti rikoksen omaatuntoaan r:taakseen. R:tavan kotoinen tunnelma. Tuuli humisi r:tavasti. **b.** Kiihtynyttä hermostoa, sydämentoimintaa r:tavat lääkkeet. Tulehdusta r:tava [= lievittävä, hillitsevä] voide. **c.** oloista, olosuhteista; us.: saattaa järjestykseen, palauttaa rauha ja järjestys. | Vaalien tulos vaikutti r:tavasti maan oloihin. Hallitus lähetti sotaväkeä kapina-aluetta r:tamaan. **2.** toimenpiteistä, määräyksistä yms., joilla jllek jssak suhteessa turvataan rauha ja koskemattomuus. **a.** virallisesti kieltää jnk eläinlajin pyydystäminen t. tappaminen joko kokonaan tai määräajaksi t. jnk kasvilajin hävittäminen ja kerääminen. | Riistaeläinten r:taminen. Saari, jonka linnusto on r:ettu. Jänis on r:ettu tavallisesti maaliskuun alusta elokuun loppuun. Älä poimi kangasvuokkoja, ne ovat r:ettuja! **b.** virallisesti turvata jnk alueen, luonnonmuodostuman, puuyksilön tms. koskemattomuus hävittäviltä t. turmelevilta toimenpiteiltä, virallisesti saattaa suojelun alaiseksi. | Luonnonsuojelulain nojalla r:ettu alue, kivi, petäjä. Asetus muinaisaikaisten muistomerkkien r:tamisesta. Vesialueen r:taminen kalastukselta. Jos huomataan, että tilan metsää on hävitetty, se voidaan viranomaisten toimesta r. uuden kasvun aikaansaamiseksi ja turvaamiseksi. Laki tilusten r:tamisesta kotieläinten vahingonteolta. **c.** ed:iin liittyvää kuv. ja laajentunutta käyttöä. | Vierailta r:ettu työkammio. Erkin päivältä r:ettiin niityt heinää kasvamaan ja karja siirrettiin metsälaitumelle. Poliittiset kiistat tunkeutuivat myös runouden r:etulle alueelle. — Pyhiinvaeltaja oli keskiajalla kaikkialla r:ettu 'koskematon, turvaa nauttiva'. Sunnuntain r:taminen lepopäiväksi.

rauhoittaja[10] *tek.* Uni kiihtyneen hermoston r:na. Vaalit poliittisen kuohunnan r:na.
rauhoittamis- = rauhoitus-.
rauhoit|tua[1*] *pass.v.* < rauhoittaa. **1.** mielentilasta, luonteesta ym.: tyyntyä, asettua, talttua. | R:tui huomatessaan vaaran olevan ohi. Mieliala maassa alkoi r. Muun talon jo r:uttua emäntä vielä valvoi. Tunnen voimieni palaavan ja hermojeni r:tuvan. -- lapsi r:tui itkustaan MERIL. -- lehmät r:tuivat makuulle NUOLIV. **2.** olosuhteista: vakiintua, tasaantua. | Ajat alkoivat r. Poliittisten olojen r:tuminen. Kansainväliset valuuttamarkkinat ovat r:tuneet. **3.** liikkeistä yms.: tasaantua, hiljentyä. | Myrsky tuntuu alkavan r. Kun kompassineula on r:tunut --. Alajuoksullaan virta r:tuu.
rauhoitu|s[64] *teonn.* < rauhoittaa. | Eukko alkoi keittää kahvia r:ksekseen. Maan r:sta jatkettiin sotaväen avulla. — Riistaeläinten, harvinaisten kasvien r. Tilusten r. karjan vahingonteolta. — *Yhd.* aika-, alue-, ikäpolvi-, kutu-, pyydys-, tilusr.
rauhoitus|aika *s.* aika, jolloin eläinlaji on rauhoitettuna. | Metsänriistan, kalojen r:ajat. R:-aikana tapetun oravan nahan myyminen on kiellettyä. Koirat kiinni r:ajaksi! Kuhan r. Kyrösjärvessä. **-alue** *s.* riistanhoito- t. luonnonsuojelutarkoituksessa rauhoitettu alue. | Lapin r. Saaristossa oleva vesilintujen r. Yhdysvaltain luonnonpuistojen ja r:iden eläimistö. **-keino** *s.* Hyvä r. kiukuttelevalle lapselle on panna hänet vuoteeseen. **-laki** *s.* Näätä oli kuolemassa sukupuuttoon, kunnes r. pelasti sen. **-määräy|s** *s.* Riistaeläimiä koskevat r:kset. Metsämaan laiduntamista älköön r:ksellä kiellettäkö. **-piiri** *s.* kaikelta muulta kalastukselta paitsi hauen ja mateen pyynniltä sekä ravustukselta rauhoitettu vesialue. **-päätös** *s.* Hävitettyä metsää koskeva r. **-sopimus** *s.* **-toimenpi|de** *s.* Kalavesiä koskevat r:teet.
rauhoitutt|aa[2*] *fakt.v.* < rauhoittaa. | N. r:i tiluksillaan useita lintulajeja.
raukais|ta[24] *v., 3. pers.* -evasti *adv.* tehdä raukeaksi, väsyttää, uuvuttaa, unettaa, "ramaista". | Kevätilma r:ee. Lämpimässä huoneessa istuminen alkoi r. Ankara työ r:i jäseniä. Aurinko helotti r:evasti. R:eva väsymys. Taivas ruuhotti melkein maata myöten, r:i mielen AHO. -- aurinko r:i hänen väsyneitä silmäluomiansa JOTUNI. -- kevyt uni on r:sut ne [jäniksen pojat] ruohostoon SILL. — *Yksipers.* Häntä rupesi syönnin jälkeen r:emaan. -- koko ruumista r:i niin oudosti JÄRVENT.
raukaisuttaa[2*] *kaus.v., 3. pers.* = ed. | Alkoi kovin r. matkan teko AHO.
rauke|a[21] *a.* -asti *adv.* -us[65] *omin.* väsyneen, hervottoman, uneliaan tuntuinen, väsynyt, uupunut, voipunut, hervoton, untelo, rento, veltto. **1. a.** fyysillisestä tilasta. | Ruumis työstä, väsymyksestä r:ana. Potilas oli niin r., että tuskin jaksoi puhua. Heittäytyä r:ana nojatuoliin. Jalat kävelystä r:ina. Runsaan aterian, saunan jälkeinen r:us. Kanat kyhjöttivät maassa helteestä r:ina. R:in siivin lentävä lintu. R:at silmät, silmäluomet. Kulkea r:in askelin. R. kädenheilautus. R. katse, hymy. Lupsautti r:asti silmiään. Puhua teennäisen r:alla äänellä. Miellyttävän r. olo. R. väsymys, velttous. R. antaumus. — *Kuv.* -- kun maa on r:ana etelän helletuulesta VT. R:ina [= velttoina] riippuivat lehdet puissa, r:alta näytti heinäkin maassa CANTH. **b.** mielentilasta, tunnelmasta. | Mieli r:ana. Rauhallisen r. tunnelma. R:an onnellinen. -- isäntä ja emäntä siinä r:an tyytyväisinä nautiskelivat iltapuolis-kahviaan SILL. -- tunnelma [oli] aluksi alakuloisen r. ja painostunut E.JAAKKOLA. R:an hienostunut dekadenssirunous VILJANEN. Laulu virvoittaapi voimattomat, / toivoa luo mieleen r:aan S.KORPELA. **2.** ed:een liittyvää kuv. ja laajentunutta käyttöä. | R. [= himmeä, vaimea, vaisu] sarastus, valaistus. Usvainen, r. aamu. Syysauringon r:at säteet. Tyyntyvän illan r. [= vaimea, heikko] tuulahdus. -- kunnaiden varjot hiipivät r:ina yli alanteiden LEHT. Viileä yö tiivisti päivän r:an hehkun SILL. -- lahden r:ata [= tyyntä], iltapäivän auringossa kimaltavaa pintaa M.MERENMAA.
raukeakatseinen *a.* Sairas lapsi on r. R. elokuvatähti.
raukeamaton[57] *kielt.a.* < raueta. | Sun valtakuntas vahva on, / -- / sun voimas r. VK.
raukeasilmäinen *a.* Kyllästyneen näköinen, r. kaunotar.
rauk|ka[10*] **I.** *s.* **1.** jstak säälittävästä, surkuteltavasta: parka, rukka, raiska, riepu, poloinen. **a.** taipumattoman s.-attr:n määrittämänä, nyk. tav. ʊ. | Tyttö r.! Emäntä antoi ruokaa lapsi-r:oille. Tyynny, sydänr:kani! Eläin-, ihmis-, isä-, kerjäläis-, lintu-, mies-, nais-, orja-, orpo-, poika-, sielu-, syntis-, vaimo-, vanhus-, vanki-, äitir. Paavo-r. Sitä itken, pursi r. KAL. Mill' ansaitsit, maa r., sä / noin suurta rakkautta *CAJ. **b.** a.-attr:n määrittämänä. | Köyhä, avuton, rampa r. Anna ruokaa noille kurjille r:oille! Voi sitä r:kaa! **c.** ilman määräystä, us. pers.-pron:n attr:na. | Miten teidän r:kojen kävi? Minulla r:alla ei ole sellaiseen tilaisuutta. Hän punastuu, r. Jou'uin, kurja, kulkemahan, / -- / r., rannat kiertämähän KAL. Kadotin ma kerran naisen, / jota r. rakastin LEINO. **2.** pelkuri, "akka". | Sinä olet suuri r.! Kurja r. -- lähe en miekan miettelöhön / sinun kanssasi, katala, / kerallasi, kehno r. KAL. Ruoskannuolija — rangaton r. KIANTO. -- ylivoiman edessä hän painui luihuksi r:aksi AK. — *Yhd.* pelkurir. **3.** *kans.* kummitteleva vainaja. — *Yhd.* merir. **II.** *a.,* vars. *runok.* kurja, onneton, säälittävä, poloinen. | Lapin r:oilla rajoilla. -- ja pistimensä puuttui / syvälle r:kaan sydämeen' A.OKSANEN. Voi nuorta, r:kaa herraamme, voi! KIVI. Voi r:kaa rahvasta Suomenmaan K.LEINO. | Mikä raukka Liisa on? -- On niitä r:empiakin! PAKK. -- eikä Inkeri saanutkaan / r:kaa konsana rakkauttaan LEINO. -- ain' aatostemme määränpää / ois r:at rannat nää *MANN. — Joskus = pelkurimainen. | -- joka pötkii käpälämäkeen juuri silloin, kun häntä enimmän tarvitaan? Se on r. mies AHO.
raukkamai|nen[83] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* pelkurimainen, arka, "akkamainen", halpamainen, selkärangaton. | R. pelkuri, mies. Saisit

hävetä r:suuttasi! Oletko niin r., ettet uskalla vastata teoistasi! R. pelko, teko, petos. Paeta, valehdella r:sesti. Olivat r:sesti jättäneet tytön oman onnensa nojaan. Sotilaat vimmastuivat moisesta r:suudesta. Oliko se nyt siis r:suutta, että hän näin kielsi osan parhaasta itsestään AHO. -- tuntui r:selta hätyyttää nukkuvaa vihamiestä LEHT.

raukkanen[83] *dem.s.* -- huusi hän kuumehoureissaan, r. KIANTO.

raukki[1*] *s. geol.* kivimuodostuma, joka on säästynyt abraasion kulutukselta vastustuskyvyltään heikomman kiven hävitessä ympäriltä.

raukkuus[65] *omin. harv.* < raukka II.

raukoit|ella[28*] *v.* sanoa raukaksi. **1.** säälitellen, surkutellen. | "Voi teitä lapsiraukkoja!" r:teli emäntä. **2.** halveksien, pilkaten. | Ville -- r:teli häviölle jääneitä kilpailijoitaan PAKK.

rauku|a[1*] *v. harv.* rääkyä. | Kun muut [ketut] r:en kurjia rantoja juoksevat AHO.

raukutiira *s.* = räyskä.

raum|a[10] *s.* **1.** (vars. meren) salmi. | Luonnonmaan erottaa mantereesta Naantalin r. -- jättäen rannat, r:at, / heittäen suruhun heleät hiekat LEINO. — *Yhd.* Juutinr. **2.** *harv.* virtapaikka meressä, vuolle. | Sattuu vene kovaan r:aan, joka yht'äkkiä paiskaa aluksen nurin PAULAH.

raumalai|nen[83] *a.* ja *s.* -suus[65] *omin.* R:sta murretta puhuvat.

raumanpitsi *s.* nyplätty pitsi, jonka tekotapa ja muodot ovat Rauman nyplääjien kehittämät.

raunikki[5*] *s.* Gypsophila, kohokkikasveihin kuuluvia pieniä runsaskukkaisia, kapealehtisiä ruohoja, joista eräitä viljellään koristekasveina. | Kukkakimpun täytteenä käytettävä r. eli harsokukka. — *Yhd.* kangas-, peltor.

raunio[3] *s.* **1.** kiviröykkiö, -roukkio, -kasa. | Pellosta raivatut kivet kasattiin r:ksi. Kärppä on niin vikkelä, että sen sanotaan olevan yhdeksänä r:ssa. Jolla on r. rahoja, sillä on suova ystäviä SL. -- kiukaan r:on, joka on rakettu kosken sorvaamista kivistä AHO. — *Yhd.* kivir.; hautar.; lapinr. **2.** tav. *mon.* hävitetyn t. sortuneen rakennuksen t. rakennusryhmän (kiviset) jäännökset. | Vanhan linnan r:t. Kaupungin r:t. Rakennus luhistui r:iksi. Vihollinen ampui linnoituksen r:iksi. Talosta oli jäljellä vain savuavat r:t. Ja koska aamu koitti, löytyi Jukolan saunasta jäljellä ainoastaan muutama kytevä kekäle ja uunin hohtava r. KIVI. — *Kuv.* Onnen r:t. Hänen toiveensa luhistuivat r:iksi. Rooman valtakunnan r:ille nousi uusia, germaanisia valtioita. Hävinneen kulttuurin r:illa alkoi versoa uusi elämänmuoto. — *Erik.* rappeutuneesta ihmisestä. | Juoppo, kaikkien hylkimä r. -- lahjakkaasta nuoresta ihmisestä -- ei ollut muuta kuin r. jäljellä A.J.PIETILÄ. — *Yhd.* kirkon-, linnan-, luostarin-, mökin-, pirtin-, talon-, temppelin-, torninr.; sorar.; ihmisr.

raunioalue *s.* Muinaisen Niniven r.

raunioi|nen[83] **1.** *s.* Asplenium, pieniä saniaiskasveja. **2.** *a.* **a.** *poss.* R. pellon laita. **b.** raunioitunut, rappeutunut, rapistunut. | R. muuri, kaupunki. — Vanhuksen kuihtuneet, r:set kasvot.

raunioit|taa[2*] *v.* hajottaa raunio(i)ksi, saada raunioitumaan. | Maanjäristyksen r:tama kaupunki. Pommi, jonka synnyttämä ilmanpaine riittää r:tamaan suuren rakennuksen. — *Kuv.* Ylellisyyden r:tava vaikutus.

raunioitu|a[1*] *v.* muuttua raunio(i)ksi, mennä raunio(i)ksi, sortua. | R:nut rakennus, linna, temppeli, kaupunki. R:nut uuni, kivimuuri. Rooman vallan aikaiset vesijohdot ovat enimmäkseen r:neet. Linna päästettiin pahasti r:maan. — *Kuv.* Joku juopporenttu, r:nut raukka. Taloudellisesti r:nut.

raunio|kasa *s.* Kaunis kaupunki on pommitusten jälkeen r:kasana. **-kaupun|ki** *s.* Karthago, kuuluisin Pohjois-Afrikan r:geista. Hampurista oli tullut r. **-kiv|i** *s.* Pellon laitaan kasatut r:et. — Asumuksesta oli jäljellä vain vähän r:iä. **-kum|pu** *s.* Muinaisissa r:muissa suoritetut kaivaukset. Linnasta on jäljellä enää r. Ja Joosua poltti Ain ja teki siitä ikiajoiksi r:mun, aution aina tähän päivään asti VT. **-kylä** *s.* Vihollinen valtasi silloin tällöin jonkin r:n. **-linna** *s.* Raaseporin r. **-läjä** *s.* Kaupunki oli r:nä. **-paikk|a** *s.* Assyrian muinaisen pääkaupungin r. Arkeologit ovat tutkineet näitä r:oja. **-runtti** *s. kans.* kivitasku. **-sora** *s.* R:ssa oli runsaasti varhaiselta rautakaudelta olevia ruukunpalasia. **-yrtti** *s.* Symphytum, karhealehtisiin kuuluvia isokokoisia ruohokasveja.

rauska[10] **1.** *a.* hauras, hapera, särkyvä. | R. puu, varsi, vaate, leipä. Kulua, lahota r:ksi. R:n vartes rauta tuima / pirstoo "MANN. **2.** *s.* **a.** rikkoutunut esine; aluksen hylky. | Kattilan, tuolin, pyssyn r. Lapio meni r:ksi. Airot ovat r:na. — Kahdeksan päivää he oleskelivat r:n [= haaksirikkoutuneen laivan] läheisyydessä I.K.INHA. — *Yhd.* haaksi-, kenkä-, pieksu-, vener. **b.** *kans.* haaska.

rauska|a[10] *onom.v.* = rauskua. | -- raakunkuoret / jalan alla r:a LEINO. -- suon lieju kopristui r:vaksi rautapelliksi [= jäätyi] HAANPÄÄ.

rauskah|della[28*] *frekv.v.* < seur. | Jäätynyt sora r:teli askelten alla.

rauska|htaa[2*] *mom.v.* -(hd)us[61] *teonn.* < rauskaa. | Haukkasi näkkileipää jotta r:hti vain. Oksa on r:htanut poikki.

rauske[78] *onom.s.* rauskuva ääni, rauskahtelu. | Myrsky ulvoi ja metsästä kuului r:tta ja kohinaa. Sirppien r. kuului kuulakkaassa yössä LEINONEN.

rausku[1] *s.* R:t 'Batoidei, us. selkävatsaisesti litteäruumiisia, merissä eläviä rustokaloja'. Sileä r. — *Yhd.* kynsi-, oka-, piste-, sarvi-, sähkör.

rausku|a[1] *onom.v.* esim. kuivien ja kovien esineiden murtumisesta aiheutuvasta äänestä: rauskaa, rauskahdella, rasahdella, rouskua. | Näkkileipä r:i hänen hampaissaan. [Myllyn] kivet vielä pureskelivat r:van kuivaa viljaa -- jauhoksi H.ASUNTA. Jäätyneet vesilätäköt murtuivat iltaisin r:en jalkojen alla WALTARI.

rauskut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Kävellä r. rousteista tietä. [Lehmä] purra r:teli heiniä PAKK.

rauskut|taa[2*] *kaus.v.* -us[61] *teonn.* < rauskua. | Tyttö syödä r:ti näkkileipää.

rau|ta[10*] *s.* **I.** *ain.* eräs alkuaine, teknillisesti

tärkein raskas metalli; metalliseos (-yhdiste), jossa se on pääosana; *tekn.* nyk. vain raudasta alkuaineena sekä raaka- ja valuraudasta, muutoin tav. teräs. | Telluurinen, metallinen, adusoitu r. Pelkistetty r. Kahdenarvoinen r. Emäksinen r. Tavallinen l. teknillinen r. Puhdas, sula, melto r. Taottava r. Hehkuva r. Ruotsalainen, venäläinen r. Tanko on r:taa, r:dasta. R:taa sisältävä vesi. - - r. vellinä venyvi, / teräs taipui tahtahana KAL. — *Kuv.* vars. raudan lujuutta ajatellen. | Hän näyttää olevan r:taa koko mies. Eihän sitä ole r:taa rinnassa kellään 'ei kukaan ole kyllin voimakas vastustamaan kuolemaa'. Ennen nyrkki pystyssä ja suu mytyssä himojamme vastaan sotaa käytiin, ja r:taa kasvoi miehen mieleen KIVI. Hänen tahtonsa on vain tulta ja r:taa LEINO. — Äänensä on niinkuin r:dan kalke KIVI. — *Yhd.* bessemer-, harkko-, keitto-, peili-, pii-, raaka-, rikki-, romu-, takki-, tako-, valur.; meteori-, suor. — *Erik.* **1.** raudasta jtak tarkoitusta varten t. muuten jllak tavoin muotoiltuna; läheten II ryhmää; nyk. teräs. | Valssattua r:taa. Litteätä r:taa. — *Yhd.* (us. myös esin.) betoni-, kanki-, kulma-, kuvio-, latta-, muoto-, neliö-, profiili-, pyörö-, vanner.; pato-, rakennus-, siltar.; H--, T--, U-r. **2.** vars. *ylät.* aseiden tms. aineksena. | Ajan suuria kysymyksiä ei ratkaista puheilla ja enemmistöpäätöksillä, vaan r:dalla ja verellä (Bismarck). Vaasan veri ei vapise eikä Kauhavan r. ruostu KL. — Saada r:taa [= kranaatinsirpaleita] ruumiiseensa. — Sotilaat olivat r:taan puetut 'haarniskat yllään'. **3.** lääkkeen aineksena; rautapitoisesta lääkkeestä. | Vähäverisille määrätään usein r:taa.

II. *esin.* **1.** eril. rautaisista (joskus muustakin metallista tehdyistä) työ- ja talouskaluista. | Löi toveriaan jollakin terävällä r:dalla. Tao kirves miestä myöten, / r. raatajan mukahan KAL. - - vuotien peittoajia, jotka kaapivat r:doillaan ihraa - - nahasta SEPPÄNEN. — *Yhd.* hakkuu-, haritus-, harvennus-, jako-, kaavin-, kalvin-, kuorima-, perkuu-, poltin-, potku-, raastin-, riivin-, teroitus-, tilkitsemis-, viritys-, vuolinr.; arina-, hako-, harus-, käytävä-, lehikäis-, nyrkki-, reikä-, salpa-, suoni-, sävel-, tulus-, vihannes-, vohveli-, äänir.; haarukka-, kolmio-, sorkkar.; lammasr:dat. — *Erik.* **a.** silitysraudasta. | Silkkiä ei saa silittää kuumalla r:dalla. **b.** viikatteen terästä. | Minä menen apilaspellolle ja teroitan r:taani kauemmin, kuin ehkä olisi tarpeen, koska metsänranta heläjää AHO. **c.** vars. *ylät. runok.* aseista. | Veti veitsen huotrastansa, / tupestansa tuiman rauan KAL. Täss' on mies tämän sukuinen, / ei anele armahdusta, / itse r:dalla rakasti LEINO. Sinä jaksanet tarttua r:taan, / kun kutsu kajahtaa HELLAAKOSKI. **d.** Miehen katse oli kuin tulisen r:dan kosketus. Jklla on monta [t. tuhat] r:taa tulessa 'monta työtä yhtaikaa tehtävänä, monta yritystä t. suunnitelmaa vireillä'. Takoa silloin, kun r. on kuumaa 'toimia silloin, kun näyttää olevan edellytykset onnistumiseen'. **2.** eril. rakenteiden ja esineiden teräs- (joskus yl. metalli)vahvikkeista, -osista. | Kangaspuiden, reen, kelkan r:dat. Betoni on tarpeen vaatiessa r:doilla jäykistettävä. Hevonen on täydessä r:dassa 'kengitetty'. — *Yhd.* ankkuri-, haka-, johde-, jäykistys-, kannatin-, koriste-, korko-, kulma-, nurkka-, poikki-, pysty-, reuna-, sanka-, sarana-, side-, sivu-, suojus-, tuki-, vahvike-, varpaallisr. **3.** *mon. mets.* jousen avulla toimiva metallipyydys, sakset. | Asettaa, virittää r:dat. Pyytää kettuja r:doilla. Saukko kävi r:toihin. Mies lähti r:doilleen. Ei vanha kettu r:toihin mene SL. — *Yhd.* jälki-, kuva-, lyönti-, paalu-, polku-, syöttir:dat; karhun-, ketun-, kärpän-, saukon-, sudenr:dat; hylje-, ilves-, petolintur:dat. **4.** *mon.* käsi-, jalkaraudoista, kahleista. | Panna, lyödä, lyöttää jku r:toihin. Nimismies panetti murhaajan r:toihin. Hänet vietiin täysissä r:doissa käräjille. Toinen lautoihin, toinen r:toihin [= tapettu joutuu ruumisarkkuun, tappaja vankeuteen] SP. — *Yhd.* jalka-, kahle-, kaula-, käsi-, liivir:dat; vanginr:dat.

rauta- ks. myös teräs-. Useat rauta-alkuiset tekn. termit on nyk. korvattu teräs-alkuisilla.

rauta-|aika *s.* antiikin käsityksen mukaan viimeinen ja huonoin "neljästä maailmankaudesta"; joskus = rautakausi. **-ai|ta** *s.* R:dalla ympäröity hauta. **-aitau|s** *s.* Huvila häämötti korkean r:ksen takaa. **-ala** *s.* Metalli- ja r:n vientiliike. **-alue** *s.* alue, jossa esiintyy rautamalmia. | Englannin rauta- ja kivihiilialueet. **-aluna** *s.* rautasulfaatin ja jnk alkalimetallit. ammoniumsulfaatin kaksoissuola. **-antura** *s.* Reen r:t kirskuivat kiviin. — *Kuv.* Kansa nääntyy diktatuurin r:n alla. **-arina** *s.* **-arkku** *s.* **-asbesti** *s.* valkoinen kvartsimassa, jota kokoontuu masuunien koloihin. **-ase** *s.* Kivi-, pronssi- ja r:ita. **-asetaatti** *s.* R:a käytetään mm. lääkkeissä ja nahan parkitsemisessa. **-asti|a** *s.* Uusia r:oita ei voi sellaisinaan käyttää ruoanlaitossa. **-asu** *s.* haarniskasta. | R:un puettu ritari. **-aura** *s.* R:t ovat maataloudessa kokonaan syrjäyttäneet vanhat puuaurat. **-avain** *s.* Jykevä, raskas r.

rauta|bakteeri *s.* R:bakteerit 'bakteeriryhmä, jonka lajit hapettavat ferrosuoloja ferrisuoloiksi'. R:bakteereilla on huomattava merkitys eräiden rautamalmien muodostumisessa. **-betoni** *s.* = teräsbetoni. **-betoninen** *a.* = teräsbetoninen. **-disulfidi** *s. kem.* tärkein raudan ja rikin yhdiste, rikkikiisu, pyriitti. **-elektrodi** *s.* **-esine** *s.* Ruostuneita r:itä. Magneetti vetää puoleensa r:itä. Kumpua kaivettaessa löydettiin pronssi- ja r:iden palasia. **-esirip|pu** *s.* — *Kuv.* erik. poliittisessa kielenkäytössä Neuvostoliiton vaikutusalueen rajasta länttä kohti. | R:un takana olevat maat. **-fosfaatti** *s.* **-haarniska** *s.* **-haarniskai|nen** *a.* R:set ritarit. **-haarukka** *s.* Ahrain on väkäpiikkinen r. **-ha|ka** *s.* **1.** Hyljeveneeseen kuuluu r:oilla kiinnitettävät varalaidat. **2.** = hakarauta 2. | Kivimuureja ankkuroitaessa käytetään pitkiä r:koja. **-hakanen** *s.* **-halstari** *s.* **-ham|mas** *s.* **1.** pysyvistä hampaista maitohampaiden vastakohtana. — *A:sesti kuv. kans.* Minä en pane r:paana vierasta tielle [= en päästä pois antamatta hänelle ruokaa ja juo-

maa] MERIL. 2. Päre paloi r:paassa ikkunanpielessä. Ratas varustetaan hiotuilla r:pailla. **-hanko** *s.* Juurikkaiden nostossa käytetään tavallisesti kaksihaaraista r:a. **-hansikas** *s.* — *Kuv.* -- näennäisesti hyväntahtoinen, mutta sielultaan kova mies, jolla oli aivan kuin r. pehmeän tumpun sisällä AK. **-hapettuma** *s.* rautaoksidi. **-harava** *s.* **-harkko** *s.* **-hel|a** *s.* Liitoskohdat vahvistetaan r:oilla. R:alla suojattu sauvan kärki. Arkku oli r:oilla koristettu. **-helainen** *a.* R. lipas, tuppi, kanki. **-hella** *s.* **-hengitys** *s.* biokemiassa: se soluhengityksen osa, johon rautapitoiset hengitysentsyymit osallistuvat. **-hepo** *s. leik.* veturista. | Vaunujonon kärjessä puhkuva r. **-hermoi|nen** *a.* erittäin lujahermoinen. | Majuri osoittautui kerrassaan r:seksi mieheksi. **-hiekka** *s.* rautapitoinen hiekka. **-hilkka** *s. geol.* multamainen, huokoinen limoniittia sisältävä kiviaines, jota muodostuu rautasulfidimalmien pintaosiin. **-hiukkanen** *s.* **-hohde** *s.* kiteinen hematiitti. **-huhmar** *s.* **-hydroksidi** *s.* Ruskea rautamalmi ja ruoste ovat r:a. R:a sisältävä terveyslähde. **-hytti** *s. met.* = harkkouuni. **-häkki** *s.* R:in suljettu karhu. **-häviö** *s. sähk.* R:t 'eräitä generaattorin käydessä syntyviä tehon häviöitä'. **-hölmä** *s.* suo-, järvimalmi. **-höylä** *s.* **-ikkuna** *s.* rautapuitteinen ikkuna, jollaisia käytetään mm. tulenkestävissä tiloissa.

rautai|nen[63] *a.* **1.** *ain.* **a.** varsin. merk. | R. ruuvi, laakeri, kaide, avain. R:set keittoastiat. Lieden r. pinta on öljyttävä. **b.** ed:een läheisesti liittyvää laajentunutta käyttöä. | Pansariosastot pyrkivät sulkemaan vihollisen r:seen syleilyynsä. -- ankkurikettinki [kitisi] r:sta lauluansa KILPI. -- lennättäen -- ratsujoukkoja kohti sadan tuliputken voimalla r:sia tervehdyksiä LEINONEN. **c.** *kuv.* vars. raudan lujuutta ajatellen. | Roteva, r. mies. R:set lihakset, hermot, voimat. R. terveys. — Esivallan r. koura. R. kovuus, kuri, tarmo. R. sana, tahto. R. pakko. Elämän r. laki. R. välttämättömyys, leppymättömyys. Hänen r. johdonmukaisuutensa saattoi tuntua säälimättömyydeltä. Sydän kivestä ja koura r., ne täällä ovat parhaat edut KIVI. — *Tal.* Lassallen r. palkkalaki. — *Sot.* R. annos 'rautaisannos'. **2.** *poss.* yhd:ojen jälkiosana. | Niukka-, runsas-, vähär.

rautaisannos *s. sot.* 1—3 päivän määrä hyvin säilyvää ja suuren ravintoarvon omaavaa muonaa, jonka saa käyttää vasta hädän tullen esimiehen luvalla; patruunaerä, jonka käytöstä on samanlaiset määräykset. | Patterin r. on $^1/_4$ tuliannosta.

rauta|jalas *s.* Kelkassa on r:jalakset. **-jal|ka** *s.* R:oilla varustettu korotettava rahi. **-jalusta** *s.* Ompelukoneen r. **-jauhe** *s.* Pelkistetty r. Rikkirauta valmistetaan r:tta ja rikkiä yhteen sulattamalla. **-joh|to** *s. sähk.* R:dossa tehonhäviöt ovat suuremmat kuin kuparijohdossa. **-jyrä** *s.* Kahden hevosen vetämä r. **-jää** *s.* kova, kirkas, suoraan vedestä jäätynyt jää, teräsjää. **-kaar|i** *s.* [Ampuu] huikean nuolen r:esta soutajien jälkeen HAARLA. **-kaarti** *s.* Romaniassa 1930-luvulla toiminut oikeistoradikaalinen järjestö. **-kahle** *s.* Raskaat r:et jaloissa. Vanki tuotiin r:issa käräjätupaan. Pahe sitoo ihmisen kuin r:illa. **-kai|de** *s.* Parvekkeen r. Tien jyrkimmät kohdat on suojattu r:teella. **-kaivos** *s.* Ojamon r. **-kala** *s.* Gasterosteus, piikkieväisiin kuuluvia kaloja, joilla ensimmäisestä selkäevästä on jäljellä vain 3—10 liikkuvaa piikkiä ja kummankin vatsaevän paikalla samoin vain piikki; *syn.* piikkikala. | Kolmipiikkinen, kymmenpiikkinen r., nyk. kolmi-, kymmenpiikki. **-kalteri** *s.*, tav. *mon.* Ikkunat varustettiin r:eilla. **-kalvo** *s.* Kuparilaatan pinta päällystetään ohuella r:lla. **-kamiina** *s.* **-kam|pa** *s.* Häkilöitäessä kuidut vedetään r:man läpi. Kankaan vanutus r:malla. **-kampaus** *s.* käherryssaksilla suoritettu hiusten käherrys; siten tehty tukkalaite. **-kan|ki** *s.*; *syn.* terässeiväs. | Lapio ja r. Kannot väännettiin r:gella irti. **-kan|si** *s.* Pata peitetään tiiviillä r:nella. **-kansleri** *s.* Otto v. Bismarckista käytetty nimitys. **-kappale** *s.* Pyöreä, putkimainen, ruostunut r. R:iden valaminen. **-karbidi** *s. kem.* raudan ja hiilen yhdiste, sementiitti. **-karbonaatti** *s.* R:a tavataan luonnossa rautasälpänä. **-kaup|pa** *s.* **1.** pääartikkelinaan metallitavaroita sekä tav. myös rakennus-, talous-, maalaus- yms. tarvikkeita myyvä liike. | Ostaa r:asta nauloja, maalia. **2.** Harjoittaa r:paa. **-kauppias** *s.* vrt. ed. **-kau|si** *s. hist.* esihistoriallisista ajanjaksoista viimeinen, jolloin ihminen valmisti aseensa ja työkalunsa raudasta. | Nuorempi r. Roomalainen r. R:den löydöt. **-kauti|nen** *a.* Suomen r. kulttuuri. R. väestö. R. kalmisto, R:sia esineitä. R:set löydöt.

rauta|kehikko *s.* **-kehys** *s.* Äkeen r. **-kehä** *s.* Lampunvarjostimen r. **-keihäs** *s.* **-kello** *s.* Lehmän, lampaan, poron r. **-ken|kä** *s.* Tangon kärki on vahvistettu r:gällä. Hevosten r:kien kopse. **-ketju** *s.* = teräsketju. | Tukit kiinnitettiin yhteen vankalla r:lla. **-kettin|ki** *s.* = teräskettinki. | R:gillä ympäröity muistokivi. **-keuhko** *s. lääk.* lieriömäinen, potilaan vartalon joka puolelta ympäröivä respiraattori. **-ki|de** *s.* Puhdasta rautaa mikroskoopilla tarkastaessa siinä huomaa r:teitä, ferriittiä. **-kiekko** *s.* **-kiila** *s.* Puun halkaisu r:lla. **-kiille** *s. min.* kiteinen, suomuinen hematiitti. **-kiisu** *s. harv.* rikkikiisu. **-kin|nas** *s.* Myös r:taat kuuluivat ritariasuun. **-kirnu** *s. vanh. runok.* tykistä. | -- tykin suuren suun etehen, / r:jen kitahan KANT. **-kitti** *s.* rautaviilajauhetta sisältävä kitti, jota käytetään rautaesineiden paikkaamiseen ja kittaamiseen, ruostekitti. **-kloridi** *s. kem.* **-kor|ko** *s.* raudoitettu jalkineen korko. | Sotilaiden r:ot kopisivat katukiveystä vasten. — *Kuv.* Itsevaltiaan r. murskasi vapaudentoiveet. **-korkoi|nen** *a.* R:set saappaat. **-koukku** *s.* **-kour|a** **1.** *s.* **a.** *kuv.* kourien lujuutta ajatellen. | Puristi r:allaan toisen kättä. Ponnisti kaikki voimansa saadakseen vastustajansa r:at irtautumaan kurkustaan. — Esivallan, kruunun, lain r. Elämän, kohtalon r. Sodan r:issa. Pitää ohjaksia r:issaan. Tarttua asioihin r:in. **b.** rautainen kouran muotoinen työkalu. | Kylvön jälkeen siemen mullataan r:alla. **2.** *a.*

= seur. — *S:sesti* vars. sepästä, metallityöntekijästä. **-kourainen** *a.* R. jättiläinen.

rauta|kuona *s.* Pihtien sisäpinnat puhdistetaan r:kuonasta. **-kuori** *s.* Kuumavesisäiliön r. **-kuorinen** *a.* R. liesi. **-kuul|a** *s.* Keskiajan heittokoneissa käytettiin raskaita r:ia. Vankien kahleisiin oli kiinnitetty r:at. **-kyl|ki** *a.* — Tav. *s:sesti* Cromwellin ratsumiehistä. | R:jet eivät koskaan väistyneet vihollisen tieltä. **-kynsi** *s.* rautainen kynsimäinen esine t. sen osa, vars. hirsihaka. **-kypärä** *s.* = teräskypärä. **-kärki** *s.* Nuolen r. oli myrkytetty. **-kärkinen** *a.* R. seiväs, keihäs. **-kä|si** *s.* **1.** rautainen tekokäsi. **2.** *kuv.* käden lujuutta ajatellen. | Ohjaksista on r:dellä pidettävä kiinni. **-köli** *s.* Pienet purjealukset varustetaan r:llä. **-laatu** *s.* Nykyään kyetään valmistamaan entistä puhtaampia r:ja. **-laiva** *s.* = teräslaiva. **-laj|i** *s.* Kaikkia taottavia r:eja olisi syytä nimittää teräkseksi. **-lakka** *s.* kivihiilipiestä ja tervaöljyistä valmistettu lakka, jolla rautaesineet sivellään ruostumisen estämiseksi. **-lak|ki** *s. vanh.* kypärä. | -- puetut -- autuuden toivon r:illa UTV.

rautalanka *s.* teräslanka, vanunki. | Rautalangalla sidottu paali. Rautalangasta taivutettu silmukka. **--ai|ta** *s.* Puiston nurmikot on ympäröity r:dalla. **--aitaus** *s.* **-häkki** *s.*

rautalankai|nen *a.* R:set jäykisteet, kehykset.

rautalanka|katiska *s.* R. on tavallinen pienten järvien kalanpyydys. **-koukku** *s.* **-lasi** *s.* = lankalasi. **-rengas** *s.* **-sakset** *s. mon.* sakset, joilla leikataan metallilankaa. **-tehdas** *s.* **-työ** *s.* Sokeiden valmistamat juuri- ja r:t.. **-verk|ko** *s.* R:olla ympäröity kanatarha. R:osta tehty häkki. R:olla vahvistettu rappaus, lasi. Seula valmistetaan hienosta r:osta.

rauta|lapio *s.* kokonaan teräksinen t. vars. teräslapainen lapio. **-lastu** *s.* **-leh|ti** *s. kans.* piharatamo; sen lehti. | Painoi r:dellä polveensa tullutta haavaa. **-lejeerin|ki** *s.* rautaseos. | R:git käsittävät sanan laajimmassa merkityksessä teknillisen raudan eri lajit. **-lenkki** *s.* rautaketjusta tehty lenkki, jolla puomeja sidotaan toisiinsa. **-lesti** *s.* Kengänpohjan nauloja lyötäessä on käytettävä r:ä. **-levy** *s.* = teräslevy. **-luoti** *s.* **-lyöt|e** *s.* R:tein vahvistettu kirkon ovi. **-lähde** *s.* lähde, jonka vesi sisältää vähintään 10 mg rautaa litraa kohti. **-lääke** *s.* lääkevalmiste, jonka vaikuttavana osana on rauta. **-löydös** *s.* Paikalta on tavattu runsaasti rauta- ja kuparilöydöksiä. **-löytö** *s.* **-maa** *s.* Ruotsi on tärkeä r.

rautamalmi *s.* malmi, josta voidaan valmistaa rautaa. | Magneettinen eli musta r. eli magnetiitti. Punainen r. eli hematiitti. Ruskea r. eli limoniitti. Kiirunavaaran r. Rautaa valmistetaan masuunissa rautamalmeista. **-alue** *s.* Keski-Ruotsin rikkaat r:et. **-esiintymä** *s.* Uralin vuoriston mahtavat r:t. **-kaivos** *s.* **-kent|tä** *s.* Pohjois-Amerikan suuret r:ät. **-kerros** *s.* **-kerrostuma** *s.* **-löydös** *s.* **-löytö** *s.* **-mineraali** *s.*

rauta|marski *s.* Klaus Flemingistä käytetty nimitys. **-massa** *s.* Sula, hehkuva r. **-meteoriitti** *s. geol.* etup. nikkelirautaa sisältävä meteoriitti, sideriitti; vrt. kivimeteoriitti. **-miekka** *s.* **-multa** *s.* rautaoksidipitoinen multa, jota käytetään väriaineiden valmistukseen; vrt. puna-, keltamulta. **-muot|ti** *s.* Sementtitiiliä valmistetaan r:eissa hiekan ja sementin seoksesta. **-muurahainen** *s.* hevosmuurahainen. **-muuri** *s. kuv.* Galliaa suojeli Rooman legioonien r. **-möhkäle** *s.* **-mönjä** *s.* rautapitoinen maaväri, jota käytetään vars. suojaamaan rautaesineitä ruostumiselta. **-nast|a** *s.* R:oilla vahvistettu kengän antura. **-naula** *s.* 3 tuuman r. Ruostunut r. **-nitraatti** *s. kem.* **-nokkonen** *s.* Urtica urens, matala, polttavasti pistävä nokkonen, polttiainen. **-nuija** *s.* Savikerros isketään r:lla tiiviiksi. -- raskaasti kuin r:t putosivat veljesten rusikat heidän vihamiestensä päitä vasten KIVI. **-nyrkki** *s. kuv.* A:n r. tuuperrutti vastustajan kanveesille. **-okra** *s.* eräitä (keltaisia) rautavärejä. **-oksidi** *s. kem.* raudan ja hapen yhdiste. | R:a tavataan luonnossa hematiittina ja sitä käytetään varsinkin värien valmistamiseen. **-oksiduuli** *s.* **-os|a** *s.* Puimakoneen, tahkon, sahrojen r:at. Mönjällä siveleminen estää r:ia ruostumasta. **-osasto** *s.* Tavaratalon r. 'metallitavaroita myyvä osasto'. **-ovi** *s.* Tulenkestävä r.

rauta|paita **1.** *s.* rautainen panssaripaita, haarniska. | Pukeutua r:paitaan. Takoa r:paitoja. **2.** *a.* = seur. | R. ritari. — *S:sesti.* Ristiretkeen osallistuneet aateliset r:paidat. **-paitainen** *a.* R. huovi. **-palanut** *a. (partis.)* R. tiili → rautatiili. **-pannu** *s.* Munkkien paistamiseen on paras käyttää korkealaitaista r:a. **-panssari** *s.* Ritarin hevonenkin oli r:n suojaama. Frakkipaidan rinnus oli kuin mikäkin r. **-paperi** *s.* luja, pitkäkuituinen paperi, jota käytetään esim. käärepaperina. **-pata** *s.* Uusi r. on ennen käyttöä rasvattava. **-peitta** *s.*, tav. *mon.* värjäyksessä käytetyistä rautasuoloista. **-pel|ti** *s.* = teräslevy. | Peltikatot tehdään tavallisesti galvanoidusta r:listä. R:lillä päällystetty tiiliuuni. Ruostuneita r:lin kappaleita ja muuta romua. **-peltinen** *a.* R. kamiina. R. sanko, pesusoikko. **-pihd|it** *s. mon.* Vastustajan kädet puristuivat kuin r. kurkun ympärille. — *Kuv.* Välttämättömyyden r:eissä. **-pii** *s.* **1.** rautaoksidin punaiseksi t. ruskeaksi värjäämä tiivis kvartsi, joka esiintyy kivilajina, rautapiikivi, jaspis. **2.** Haravan, ahraimen r:t. **-piikivi** *s.* = ed. 1. **-piik|ki** *s.* Suksisauvan r. R:eillä varustettu nuija. Pellavat vedetään häkilän r:kien välitse. Tullimiehet pistelivät heinäkuormaa r:eillään. **-piikkinen** *a.* R. äes, harava, keksi. **-pikka** *s. kans.* rautakanki. **-pilleri** *s.* R:t vähäverisyyden lääkkeenä. **-pin|ta** *s.* R:nat on suojattava ruostumiselta. **-pitoi|nen** *a.* -suus *omin.* R. malmi, metalliseos, maalaji, mineraali. R. vesi, lähde. R:set lääkkeet. Suomen malmien pieni r:suus. **-pohja** *s.* **-pohjai|nen** *a.* R:set kengät 'joiden pohjat on vahvistettu rautanastoilla tms.'. **-poltettu** *a. (partis.)* R. tiili → rautatiili. **-por|ras** *s.* 'Tulenkestävät, lujat r:taat. **-portti** *s.* Hautausmaan r. Sulun, padon r. **-pu|ku** *s.* rautahaarniska. | Keskiajan r:vut. **-pukuinen** *a.* Keskiajan soturi oli kokonaan r. **-pultti** *s.* = teräspultti. **-puna(i-**

nen) *s.* punaisten rautaoksidivärien yhteisnimitys. **-puntari** *s.* **-puomi** *s.* Ovi suljettiin raskaalla r:lla. **-putki** *s.* = teräsputki. **-puu** *s.* useista tummista, kovista, raskaista puuaineista, joita saadaan troopillisista puulajeista. **-pylväs** *s.* = teräspylväs. **-pyörä** *s.* **-päinen** *a.* R. keppi. **-päällyste** *s.* **-päällysteinen** *a.* R. kaapeli. **-pöly** *s.* Viilaustöissä syntyvä r.

rauta|raha *s.* **1.** Muinaisen Spartan r:rahat. 5 markan r. **2.** *kans.* korvaus syyttömästi vangittuna olosta. **-ren|gas** *s.* = teräsrengas. | Rikollisen kaulaan pantiin r. — *Kuv.* Saksa tunsi ympärysvaltojen r:kaan kuristavan itseään. **-riimu** *s.*, us. *mon.* Koira oli paksuilla r:illa koppiinsa kytketty. **-rikas** *a.* → runsasrautainen. **-rikkau|s** *s.* Ruotsin r:det. **-risti** *s.* — *Erik.* sotilasansioista annettu saksalainen ritarimerkki. **-ristik|ko** *s.* Ikkunat on varustettu r:oilla. Joutua r:kojen taakse 'vankilaan'. **-ristikkoi|nen** *a.* R:set ikkunat. **-rohkea** *a. harv.* raudanrohkea. | Olisko tämä humalaa? -- Näin ihanata, näin taivaallista, näin r:ta KIVI. **-romu** *s.* **-ruoste** *s.* Ruskea r. on ruostetta sanan ahtaimmassa ja tavallisimmassa merkityksessä. **-ruukki** *s.* vanhoista oloista: rauta-, terästehdas. | Högforsin, Fiskarsin r. **-ruuvi** *s.* **-saha** *s.* tav. = metallisaha. **-sarana** *s.* **-seinä** *s.* **-seinäinen** *a.* **-seinämä** *s.* **-seos** *s.* **-sep|pä** *s.* R:än ammatti. R:än paja, työkalut. **-sieni** *s. met.* suoraan malmista pelkistetty huokoinen, pehmeä rauta. **-silikaat|ti** *s.* Tavallisen pullolasin vihreä väri johtuu r:ista. **-sokeri** *s.* eräs lääkkeenä käytetty sokerin ja rautahydroksidin seos. **-sormus** *s.* Kullankeräykseen luovutetun esineen tilalle annettu r. **-sorvari** *s.* raudan sorvaaja. **-sorvi** *s.* raudan sorvaamiseen käytetty sorvi. **-suka** *s.* **-sulattamo, -sulatt(im)o** *s.* **-sulfaatti** *s. kem.* raudan rikkihapposuola, ferrosulfaatti, rautavihtrilli. **-sulfidi** *s. kem.* rikkirauta. **-suol|a** *s. kem.* raudan suola. | Rautasulfaatti on tärkein r:oista. R:oja on runsaasti pinaatissa ja salaatissa. **-sydäminen** *a. sähk.* R. induktiokäämi. **-sydä|n** *s. sähk.* Muuntajan r:men voi tehdä joko rautalangoista tai rautalevyistä, jotka on eristettävä toisistaan. Sähkömagneetissa on sähkövirtaa johtavan metallilankakäämin sisällä r. **-sälpä** *s.* rautamalmimineraali, kem. kokoomukseltaan rautakarbonaattia; *syn.* sideriitti. | Puhtaana r. sisältää n. 48 % rautaa. **-sänky** *s.* tav. verkkopohjainen sänky, jonka päät ja kehys ovat kapeista teräsputkista t. -tangoista, teräs(putki)sänky. | Natiseva r.

rauta|takomo *s.* = terästakomo. **-tamm|i** *s.* **1.** Quercus ilex, Välimeren maissa yleinen tammi(laji), jonka terhot ovat syötäviä. **2.** joskus Ilex aquifolium -pensaasta, jolla on okahampaiset lehdet ja punaiset luumarjat ja joka on arvokasta puuainesta. | Englantilaiset käyttävät joulukoristeina r:en ja mistelin oksia. **-tanko** *s.* = terästanko. **-tappi** *s.* **-tavara** *s.* **-tehdas** *s.* **-tehtailija** *s.* **-teitse** *adv.* rautateiden välityksellä; junalla. | Tavarat lähetetään r. Matkustaa r. **-teollisuu|s** *s.* Ruotsin r:den kasvu. **-teollisuusmaa** *s.* Saksa, Belgia ja Englanti, Euroopan tärkeimmät r:t. **-terä** *s.* **-teräinen** *a.* R. työkalu.

rauta|tie *s.* **1.** tav. pitkiä kuljetuksia varten rakennettu kiskotie, jota pitkin veturi ja vaunut kulkevat, rata; vrt. raitiotie. | Helsingin ja Riihimäen välinen r. Satamaan vievä r. Normaalilevyinen, kapearaiteinen r. Yksi-, kaksiraiteinen r. Maanalainen r. R. kulkee pitkin joen vartta. Asua r:tien varrella. Rakenteilla oleva r. Suomen ensimmäinen r. avattiin liikenteelle v. 1862. Tanskan r:teiden yhteenlaskettu pituus. — *Yhd.* hevosr.; sähkör.; kitkar.; kenttär. **2.** tav. *mon.* rautatiestä ja siihen kuuluvista elimistä (rakennuksista, kalustosta, henkilökunnasta yms.) liikennettä välittävänä kokonaisuutena; rautatielaitoksesta. | Yksityinen, valtion omistama r. R:teiden hallinto. Olla toimessa r:tiellä, r:teillä. R:teiden palveluksessa oleva henkilökunta. R:teiden yhdysliikenne. R:teiden konepajat. R:teiden rengasmatkat. — *Yhd.* valtionr:tiet.

rautatie|aikataulu *s.* **-ala** *s.* R:n asiantuntija. **-alennus** *s.* rautatielippujen hinnoista annettu alennus. | Kokouksen osanottajille on myönnetty 25 %:n r. **-alue** *s.* R:ella kulkeminen sakon uhalla kielletty. **-asema** *s.* asemapäällikön päällikkyyden alainen rautateiden liikennepaikka, jossa on sivuraide t. -raiteita ja junanlähetyksestä huolehtii junanlähettäjä; myös asemarakennuksesta. | Helsingin, Otavan r. **-asia** *s.* **-hallin|to** *s.* R. määrää junanlähettäjän tehtävät. Laki r:non viroista ja toimista. **-hallitu|s** *s.* valtionrautateiden hallintoa hoitava kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriön alainen keskusvirasto. | R:ksen pääjohtaja. **-hanke** *s.* **-henkilökunta** *s.* **-henkilöstö** *s.* **-insinööri** *s.* **-joukot** *s. mon. sot.* joukot, joiden tehtävänä sodan aikana on rakentaa, korjata ja hävittää rautateitä sekä hoitaa rautatieliikennettä tav. sotanäyttämöllä. **-juna** *s.* **-kalusto** *s.* Kiinteä, liikkuva r. R:n uusiminen. **-kirjakaup|pa** *s.* Lehteä saa tilata postitoimipaikoista ja r:oista. Suuri r:pana toimiva kirjanvälitysliike. **-kisko** *s.* ratakisko. | R:jen jatkoskohdat. **-komitea** *s.* Valtion r. **-kongressi** *s.* eri valtioiden välisiä rautatieasioita käsittelevä kansainvälinen kongressi. **-kuljetu|s** *s.* Puutavaran r. Sotaväen r:kset. Meijereille on autokuljetus monessa suhteessa edullisempi kuin r. **-laito|s** *s.* maan rautatiet kaikkine elimineen. | Suomen, Ranskan r. R:ksen henkilöstö. **-laituri** *s.* = laituri 2. **-lak|ko** *s.* Hiilensaanti vaikeutunut r:on vuoksi. **-leikkaus** *s.* rautatietä rakennettaessa tehty maa- t. kallioleikkaus, rataleikkaus. **-liik|e** *s.* Valtio on Suomessa melkein ainoa r:keen harjoittaja. **-liikenne** *s.* junaliikenne. | Auto-, laiva-, lento- ja r. R. jakautuu henkilö- ja tavaraliikenteeseen. **-linj|a** *s.* Yksityiset rautatieyhtiöt pyrkivät rakentamaan vain taloudellisesti kannattavia eivätkä yleishyödyllisiä r:oja. Japanilaiset ovat katkaisseet Tientsiniin johtavan r:an. **-lippu** *s.* rautateiden matkalippu, junalippu. **-lähety|s** *s.* **1.** Vakuuttakaa r:ksenne kuljetuksesta johtuvien vahinkojen varalta. **2.** suurkaupunkien asemilla suoritettu lähetystyön muoto, jonka tarkoituk-

sena on auttaa ja opastaa kaupunkiin saapuvia hyvän asunnon ja toveriseuran saamisessa. **rautatieläi|nen**[63] *s.* rautateiden palveluksessa oleva henkilö. | R:sten yhdistykset. R:sillä ja heidän perheillään on tietyin rajoituksin vapaat matkat rautateillä. **rautatie|lääkäri** *s.* määräalueella asuvan rautatiehenkilökunnan sairaan- ja terveydenhoidosta huolehtiva valtion palkkaama lääkäri. **-matka** *s.* Yksitoikkoinen r. Asua puolen tunnin r:n päässä kaupungista. **-matkustaja** *s.* **-museo** *s.* rautateiden kehitystä valaiseva museo. **rautatien|asema** *s.* tav:mmin rautatieasema. **-kisko** *s.* tav:mmin rautatiekisko. **-rakennu|s** *s.* rautatien rakentaminen; rautatietyömaa. | Toimi insinöörinä Joensuun—Nurmeksen r:ksella. **-rakennusosasto** *s.* Rautatiehallituksen r. **-rakentaj|a** *s.* Ennen tuottivat tunnelit r:ille suuria vaikeuksia. **-virkailija** *s.* tav:mmin rautatievirkailija. **-virkamies** *s.* tav:mmin rautatievirkamies. **rautatie|onnettomuus** *s.* Saada surmansa r:onnettomuudessa. **-osak|e** *s.* R:keet nousseet New Yorkin pörssissä. **-paketti** *s. (raut. vanh.)* Lähettää tavara posti- tai r:na. **-penger, -penkere** *s.* ratapenger, -penkere. **-piletti** *s. ark.* rautatielippu. **-politiikka** *s.* valtion liikennepolitiikan osa, joka tähtää maan taloudellisten, sivistyksellisten, puolustuspoliittisten ym. olosuhteiden edistämiseen rautateiden avulla. **-pysäkki** *s.* **-rahti** *s.* Puutavaran kuljetus rautateitse kannattaa maamme halpojen r:en vuoksi. **-rai|de** *s.* Satama-alueella on useita r:teita. **-raken|ne** *s.* R:teissa käytetään nykyään paljon vähemmän puuta kuin ennen. **-rakennu|s** *s.* Asemarakennukset, makasiinit, veturitallit ym. r:kset. **-rat|a** *s.* R:ojen solmupaikkaan on kehittynyt vilkas yhdyskunta. **-ravintola** *s.* rautatieaseman yhteydessä oleva ravintola, asemaravintola. | Junan pysähtyessä asemalle syöksyivät matkustajat r:an. **-ristey|s** *s.* Kouvola, tärkeä r. Varoitusmerkki r:kseen tultaessa. **-seisake** *s.* **-sil|ta** *s.* silta, jota pitkin kulkee rautatie. | Kymijoen yli vievät mahtavat r:lat. Jalkakäytävällä varustettu r. **-solmu** *s.* paikka, josta haarautuu useita rautateitä. | Seinäjoen r. Japanilaiset vallanneet tärkeän r:n. **rautatiestö** *s.* rautatieverkko. | Maan r:n pituus. **rautatie|suunnitelma** *s.* Pohjois-Suomen r:suunnitelmat. **-tariffi** *s.* rautateiden kuljetusmaksuja koskeva tariffi. | R:a on korotettu. **-teknilli|nen** *a.* tav. ratateknillinen. | Satama-aluetta suunniteltaessa on otettava huomioon myös r:set vaatimukset. **-tilasto** *s.* R:n pohjalla saattaa tutkia eri paikkakunnilta kauppaan saapuvia elintarvikkeiden määriä. **-tunneli** *s.* 14 km:n pituinen r. puhkaisee Bernin alpit. **-tutkimus** *s.* suunnitteilla olevan rautatien maasto- ym. olosuhteiden tutkimus. **-tykistö** *s. sot.* **-tykki** *s. sot.* rautatietä pitkin liikkuvalle alustalle kiinteästi sijoitettu järeä tykki. **-|työ** *s.* Maassa on pantu alulle laajoja r:töitä. **-työläinen** *s.* tav. ratatyöläinen. **-työmaa** *s.* **-työmies** *s.* **rautatiet|ön** *kar.a.* Laaja r. alue. R:tömät seudut. **rautatie|vaunu** *s.* junanvaunu. | Henkilökuljetukseen käytetyt r:vaunut. **-verk|ko** *s.* jnk maan t. seudun keskenään yhteydessä olevien rautateiden muodostama kokonaisuus. | Harva, tiheä r. Maan r:on pituus. Kahden maan r:kojen yhdistäminen. **-verkosto** *s.* par. ed. **-veturi** *s.* **-viranomainen** *s.* **-virkailija** *s.* **-virkamies** *s.* **-yhtey|s** *s.* Tampereen ja Porin välinen r. Suora r. Helsinkiin. R:ksien parantaminen. Myllykoski on vilkkaassa r:dessä Kouvolaan. **-yhtiö** *s.* Amerikan r:iden keskinäinen kilpailu on edistänyt matkustamisen mukavuutta. **-ylikäytäv|ä** *s.* rautatien ja maantien risteys, jossa maantiesilta kulkee rautatien ylitse; *yleisk.* myös tasoylikäytävästä. | Vartioimaton r. R:illä sattuvat onnettomuudet on saatava vähenemään. **-yrity|s** *s.* R:ksen alustavat työt. **rauta|tiili** *s. rak.* tummista, lujista, osittaiseen sulamiseen asti poltetuista t. palaneista tiilistä. **-tipat** *s. mon. farm.* rautapitoisista tippalääkkeistä. | Mustat, ruskeat, valkoiset r. **-torv|i** *s.* Valettu r. Hiiltokammioon johdetut r:et. **-tuote** *s.* **-tykki** *s.* R. 1400-luvun lopulta. **-tynnyri** *s.* = terästynnyri. **-|työ** *s.* Taitava kaikenlaisissa r:töissä. Liikkeemme on suorittanut tämän rakennuksen r:työt. **-työntekijä** *s.* **-uuni** *s.* **1.** rautakuorinen uuni. **2.** *met.* raudan valmistuksessa käytetty sulatusuuni. **-valimo** *s.* **-valmiste** *s.* Nauloja, hevosenkenkiä ym. r:ita. — *Farm.* R:et ovat lääkkeitä, joissa vaikuttavana osana on rauta. **-valu** *s.* Ilmanvaihtokanavien haarat ovat r:a. — R:lle voi antaa pronssivalun ulkonäön kuparoimalla ja värjäämällä. **-valuri** *s.* **-vanki** *s. kans.* raudoissa oleva vanki. | Älä sure pappa ja älä sure mamma / vaikka poikas on r. KL. **-vanne** *s.* = teräsvanne. | Päätä särki, oli kuin r. olisi puristanut ohimoita. **-vapaa** *a.* → raudaton. **-varasto** *s.* Saksan rauta- ja teräsvarastot. **-varuste** *s.* **1.** *mon.* rautahaarniska. | Ritarijoukko r:issaan. **2.** esim. kaapelin teräslankasuojus. **-varusteinen** *a.* R. ritari. **-varustu|s** *s.* = rautavaruste 1. | Raskaissa r:ksissa oleva sotajoukko. **-vasara** *s.* **-vesi** *s.* rautapitoinen vesi. | Runnin r. **-viihtrilli** *s.* rautasulfaatti. | R. kiteytyy sinivihreinä, veteen helposti liukenevina kiteinä. R:ä käytetään mm. desinfioimis- ja impregnoimisaineena sekä musteen valmistukseen. **-vihtrilliliuos** *s.* **-viilajauhe** *s.* R:tta käytetään mm. ilotulitusvälineiden valmistamiseen. **-viilalastu** *s.* **-viini** *s.* rauta- ja alkoholipitoisia lääkkeitä. | Mallasmehua ja r:ä ruokahalun parantamiseksi. **-vitjat** *s. mon.* = teräsvitjat. **-vuor|i** *s.* Taruissa kerrotaan magneettisesta r:esta, joka vetää laivat puoleensa, niin että ne murskaantuvat. **-väri** *s.* rautapitoinen kivennäisväri. **-yhdiste** *s.* Tiilen punainen väri johtuu saven r:istä. **-yrtti** *s.* Verbena, enimmäkseen Amerikassa kasvavia ruohokasveja. — *Yhd.* rohtor. **-|yöt** *s. mon. kans.* eräistä loppukevään t. alkukesän öistä, joita pidetään erityisen hallanvaarallisina. | Peltoparka oli päässyt onnellisesti yli juhannusaikojen vaarallisten r:öitten HAARLA. **rautiainen**[63] *s.* **1.** Prunella modularis, varpuslintu, jota harvinaisena tavataan kaikkialla Suomessa. **2.** *kans.* rautakala. **3.** *kans. harv.* rauduskoivu.

rautiaisöljy *s.* rautakalasta saatu öljy, jota käytetään esim. veneiden vernissaukseen.

rautia|s[66] *a.* ja *s.* hevosesta: ruskea ja liina- t. ruskeajouhinen; *kans.* tumman ruskea ja mustajouhinen; *syn.* raudikko. | R. tamma. Ajaa r:alla. — *Yhd.* kullan-, mustan-, ruunikon-, tumman-, vaaleanr.; kulo-, noki-, puna-, sysir.

rautio[3] *s.* **1.** vars. *kansanr.* rautaseppä. | Suomalaiset r:t olivat jo keskiajalla hyvässä maineessa. Mitä, seppo, siitä laait, / kuta, r., rakennat? KAL. **2.** *kans. harv.* (myös *a.*) rautias.

rautu[1*] *s.* purotaimen; us. muistakin lohensukuisista kaloista, vars. nieriästä. — *Yhd.* järvi-, meri-, puro-, sateenkaarir.

ravaaja[16] *tek.* < 1. ravata. | Hiilimurskan r:t.

ravaht|aa[2*] *mom.v.* **1.** < rapista. | -- kerran r:i, r:i toisen kerran ja sitten alkoi kuulua omituinen puhiseva ääni SILL. Sanat r:ivat teräviinä kuin kourallinen riihikuivia herneitä olisi heitetty peltikatolle KARHUM. **2.** *deskr.* ravakasta liikkeestä: kavahtaa, kapaista. | R:i aidalle kuin orava.

ravak|ka[15*] *a.* -asti *adv.* -kuus[65] *omin.* rivakka, riuska, ripeä, reipas. | R. työmies. R. eukko. Tyttö antoi pojalle r:an korvapuustin. Kävellä, soutaa, hiihtää r:asti. Tuulee r:asti. — R. [= kova] löyly. R. [= kova] hinta.

1. **rava|ta**[35] *v.* **1.** nelijalkaisista eläimistä, vars. hevosesta: juosta ravia; joskus yl. juosta; vrt. laukata. | Levännyt hevonen r:si reippaasti. Koiravaljakko r:a pitkin lumiaavikkoa. Rotat r:avat ullakon permannon alla. **2.** *leik. ark.* ihmisistä: juosta, kävellä nopeasti. | Sain r. ympäri kaupunkia asioitani toimittamassa. Matkustajat r:avat junassa edestakaisin jättäen aina mennessään ovet auki. R. portaita ylös ja alas. R. stadionin hiilimurskalla. Joka edellä r:a, se portin avaa SP.

2. **ravat|a**[35*] *v. harv.* lyödä, iskeä. | -- viel' elä siimalla sivalla, / neittä raipalla rapoa! KAL. — *Erik.* lyödä lyhteitä seinään tms. jyvien irrottamiseksi. | Lyhteet kuivattiin saunassa ja jyvät irrotettiin seinään rapaamalla. Akanaleipää tehtiin r:uista, tuultamattomista rukiista.

1. **ravautt|aa**[2*] *kaus.v.* (*harv.* ravah(d)uttaa[2*]) < ravahtaa. | Lyödä r:i piiskalla saapasvarteensa. R:i ruunaa suitsilla. Heittää r. löylyä.

2. **ravauttaa**[2*] *fakt.v.* (*rinn.* ravuuttaa) < 1. ravata. | Nuorella hevosella ei pidä r. liian pitkiä matkoja.

1. **ravi**[4] *s.* **1.** nelijalkaisesta eläimestä, vars. hevosesta: juoksu, jossa vastakkainen etu- ja takajalka yhtaikaa koskettavat maahan; vrt. laukka. | Hevonen, hirvi, poro juoksee r:a. Ilveksen tavallisin juoksutapa on r. Nopea, hiljainen r. Tahdikas r. Ratsastaa, ajaa täyttä r:a. Pistää, panna r:ksi. Tamma panee r:a minkä jaloista lähtee. Ori ampaisi hurjaan r:in. Rikkoa r. 'ottaa laukka-askeleita kesken ravin'. [Kilpa-ajaja] yrittää parhaansa palauttaakseen ajokkinsa puhtaaseen r:in. — Ratsastuksessa. | Lyhyt, koottu, kevennetty, lisätty r. — *Yhd.* harjoitus-, hölkkä-, kenttä-, keski-, liito-, matkar.; etu-, jälkir. **2.** *leik.* ihmisen juoksusta. | Pojat pyyhälsivät täyttä r:a rinnettä alas. [Juoksija] jatkaa pukusuojaan samaa, vaivaantumatonta r:aan M.JUKOLA.

2. **ravi**[4] *s. kans.* **1.** (vars. tietä reunustava) oja, kaivanto. | Mies löydetty kuolleena maantien r:sta. Mummo hyppäsi r:in auton tieltä. **2.** rako, sola, vars. uunin ja seinän välinen. | -- kuollaan kuin torakat kuivaan uuninr:in SEPPÄNEN.

ravihevonen *s.*

raviini[9] *s. maant.* veden uurtama kapea ja syvä laakso, kursu.

ravi|juoksija *s.* **-kilpailu** *s.*, us. *mon.* vrt. raviurheilu. | R:t Käpylän raviradalla. **-kuningas** *s.* ravikuninkuusajon voittanut hevonen. **-kuningat|ar** *s.* ravikuninkuusajoissa parhaiten sijoittunut tamma. | Jos ravikuninkaaksi tulee tamma, ei r:taren arvoa anneta. **-kuninkuusajot** *s. mon.* joka vuosi pidetyt, Suomen arvokkaimmat ravikilpailut.

ravin|ne[78*] *s.* (kasvin)ravintoaine. | Kasvien tarvitsemat r:teet. Viljelysmaan r:teiden lisääminen lannoituksella.

ravinne|pitoinen *a.* -pitoisuus *omin.* Maaperän luontainen r:pitoisuus. **-tarve** *s.* Kasvien r. **-varat** *s. mon.* Maan luontaiset r.

ravinnok|as[66*] *a.* -kuus[65] *omin.* runsasravintoinen. | Biologisesti järvet jaetaan kahteen tyyppiin: r:kaisiin ja niukkaravintoisiin. Ruusu menestyy parhaiten r:kaassa savipitoisessa maassa.

ravinnolli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* ravintoa koskeva, ravinto-. | R:sta merkitystä vailla oleva kasvi. Ydin on jyvän r:sesti arvokkain osa.

ravinnon|haku *s.* Porot lähtivät r:hakuun metsäseuduille. **-hankinta** *s.* **-kulutu|s** *s.* Henkisen työn tekijän r. verrattuna ruumiillisen työn tekijän r:kseen. **-lisä** *s.* Juurekset ovat sopivaa r:ä pula-ajan köyhään ruokavalioon. **-läh|de** *s.* Porot lappalaisten r:teenä. **-ot|to** *s.* Kasvien ja eläinten tärkein eroavuus on niiden r:ossa. **-puut|e** *s.* R:teesta aiheutunut heikkous. **-saan|ti** *s.* R:nin vähentyessä ruumiin rasvavarastot pian ehtyvät. Jos maa jäätyy iljanteeksi ennen lumen tuloa, käy metsäneläinten r. uhanalaiseksi. Viljelyskasvien r:tia parannetaan lannoittamalla. **-saantimahdollisuu|s** *s.* Jos hiiret tahdotaan hävittää, on ensiksi vaikeutettava niiden r:ksia. **-tar|ve** *s.* Lasten, aikuisten r. Karjan, kasvien r. Ihmisten r. vaihtelee ruumiinrakenteen ja työn laadun mukaan. R:peen normaali tyydyttäminen.

-ravinteinen[93] *poss.a.* < ravinne. | Niukka-, runsasr.

ravin|to[2*] *s.* **1.** aineista, joita elävä olio (voi) käyttää hyväkseen normaalien elintoimintojensa ylläpitämiseksi; ihmisten ja eläinten osalta tav. = ruoka. | Kiinteä, nestemäinen r. Valkuaispitoinen, vitamiinipitoinen r. Runsas, niukka, monipuolinen, yksipuolinen r. Jokapäiväinen r:tomme. R:noksi kelpaava, kelpaamaton aine, ruoka. Maito lapsen r:tona. Juusto on suhteellisen huonosti sulavaa r:ttoa. Söi r:nokseen marjoja. Nauttia r:toa. Heinät karjan r:tona. Hyönteisiä r:tonaan syövät eläimet. Aine, jota elimistö ei voi käyttää r:nokseen. Kasvit ottavat r:tonsa

juurillaan maasta ja lehdillään ilmasta. — Runsaasti r:toa sisältävää ruokaa. — Ihokin tarvitsee r:toa. Hiusten r:noksi sopivaa hiusvettä. — *Yhd.* eläin-, hedelmä-, hyönteis-, kala-, kasvis-, liha-, rasva-, typpi-, valkuaisr.; ihmis-, kala-, kansan-, kasvin-, mehiläisr.; hätä-, lisä-, perus-, pää-, raaka-, seka-, teko-, varar. 2. *kuv.* Bentsiini, moottorin r. Vastatulella poltetaan maanpinta puhtaaksi, jotta kulo sammuisi r:non puutteeseen. — Sielun, hengen r. Henkisen r:non puute. Kirjallisuus tarjoaa mielikuvitukselle r:toa. Kirjat olivat hänelle jokapäiväistä r:toa. Etsikäämme lepopäivänä hengellemme r:toa ja virkistystä. Viha ja epäluulo saivat r:toa ilkeistä juoruista. Huhut saivat tapauksesta uutta r:toa. — *Yhd.* hengen-, sielunr.

ravintoaine *s.* 1. aineista, jotka elävä olio kokonaan voi käyttää ravinnokseen. | Ruoan, lihan, perunan sisältämät r:et. Animaaliset, vegetabiiliset r:et. Orgaaniset, epäorgaaniset r:et. Tärkeimmät r:et ovat valkuaisaineet, rasva ja hiilihydraatit. Kasveille välttämättömät r:et. 2. ruoka-, elintarvikeaine. | Maito, liha, vihannekset r:ena. R:iden tarkastus estää ihmisiä nauttimasta heidän terveydellensä vahingollisia r:ita. **-kemia** *s.* elintarvikekemia. **-määrä** *s.* Rehun sisältämä r. **-pitoisuus** *s.* Elintarvikkeiden arvo on suuressa määrässä riippuvainen niiden r:desta. **-ryhmä** *s.* Valkuaisaineita ei elimistö voi muodostaa mistään muihin r:iin kuuluvista ravintoaineista.

ravintoaines *s.* = ravintoaine, vars. 1. | Valmiste, joka sisältää kaikkia ihmisruumiin tarvitsemia r:ksia tiivistetyssä muodossa.

ravintoaine\|talous *s.* **-teollisuus** *s.* Ravinto- ja nautintoaineteollisuus. R:den tärkeimmän ryhmän muodostaa mylly- ja leipomoliike. **-varasto** *s.* Sodan johdosta ehtyneet r:t. Maaperän luontaiset r:t.

ravinto\|alusta *s. fysiol.* ympäristö t. alusta, jossa pikkueliö tms. elää ja jota se käyttää ravinnokseen, ravintopohja. | Bakteerien r. Hyönteisillä on ihmeellinen vaisto löytää toukilleen sopiva r. **-arvo** *s.* jnk arvo ravintona; tav. esim. kaloreina ilmaistu lämpömäärä, jonka orgaaniset ravintoaineet ruumiissa palaessaan synnyttävät, energia-arvo. | Elimellisten ravintoaineiden r. on suurin piirtein sama kuin niiden palamisarvo. Rasvoilla on suuri r. Sienien r. on verraten vähäinen. Rehun r. **-arvoyksikkö** *s. maat.* rehun ravintoarvon mitta. **-eläin** *s.* Eräs keino kalakannan lisäämiseksi on r:ten istuttaminen vesiin. **-fysiologia** *s.* = ravitsemusfysiologia. **-fysiologinen** *a.* **-hiukka\|nen** *s.* Mikroskooppikuvassa näkyvät ameeban ottamat r:set sen alkulimassa. **-häiriö** *s.* = ravitsemushäiriö.

-ravintoinen[03] *poss.a.* Köyhä-, niukka-, runsas-, vähär.

ravinto\|jauhe *s.* Maidosta kuivattu r. **-juoma** *s.* **-järjestys** *s.* ruokavalio. **-kala** *s.* Lohi, arvokas r. **-kasvi** *s.* Nauris on nykyään r:na vähäarvoinen. — Kaaliperhosen toukan r:na [= isäntäkasvina] on kaali. **-kemia** *s.* ravintoaine-, elintarvikekemia. **-kudos** *s.* Kookospähkinän kuoren alla on runsasrasvainen r. **-kustannukset** *s. mon.* Keskiluokan perheen r. ovat Ruotsissa suuremmat kuin meillä. **-köyhä** *a.* → niukka-, vähä-, köyhäravintoinen.

ravintola[14] *s.* elinkeinoliike, jossa yleisölle tarjotaan ravintoa ja virvokkeita ja joka laatunsa puolesta täyttää suurimmat vaatimukset; vrt. kahvila, ruokala. | Hieno r. Kolmannen luokan r. R:n hovimestari. Mennä r:an. Syödä, istua r:ssa. — *Yhd.* asema-, rautatie-, ulkoilmar.; kesä-, olut-, raittius-, tanssi-, viinir.; kantar. **--ala** *s.* Toimia r:lla. **--apulainen** *s.* **--asema** *s.* rautatieasema, jonka yhteydessä on asemaravintola. | Riihimäki, r., juna seisoo viisitoista minuuttia! **-elämä** *s.* Tutustua suurkaupungin r:än. **-harjoittelija** *s.* Muutamia r:oita otetaan työhön. **-henkilökunta** *s.* **-henkilöstö** *s.* **-huone** *s.* Opintokerho kokoontuu työväentalon r:eseen. **-huoneisto** *s.* **-kalusto** *s.* **-kulttuuri** *s.* **-lasku** *s.* Jättää r:nsa maksamatta. **-liesi** *s.* **-liike** *s.* Harjoittaa r:että. Anoa lupaa r:keen perustamiseen. **-musiikki** *s.*

ravintolan\|emäntä *s.* **-hoitaja** *s.* **-isäntä** *s.* **-keittiö** *s.* **-omistaja** *s.* **-pito** *s.* Lupa r:on. **-pitäjä** *s.* R. tuli itse tarjoilemaan huomatessaan vieraat ulkomaalaisiksi.

ravintola\|oikeus *s.*, tav. *mon.* Täydet r:oikeudet. **-orkesteri** *s.* **-pöytä** *s.* He istuivat pienen r:dän ääressä kuunnellen musiikkia. **-rakennus** *s.* **-ruoka** *s.* R:an kyllästyy nopeasti. **-sali** *s.* Täpötäysi r. **-soittaja** *s.* **-tanssiaiset** *s. mon.* **-toiminta** *s.* **-tyttö** *s.* ravintolan palveluksessa oleva neitonen, vars. tarjoilijatar. **-työ** *s.* R:hön tottunut naishenkilö saa paikan. **-työntekijä** *s.* **-vaunu** *s. raut.* erityisesti sisustettu junanvaunu, jossa matkustajat voivat nauttia ruokaa ja virvokkeita. | Pikajunaan liitetään Riihimäeltä r. Syödä päivällistä r:ssa. **-vieras** *s.* **-yhtye** *s.* **-yleisö** *s.* Vaativa, edustava r. Koko r. kääntyi katsomaan räyhääjää.

ravinto\|lima *s.* Isot munasolut sisältävät paitsi alkulimaa myös enemmän tai vähemmän r:limaa. **-liuos** *s.* kasvien, bakteerien yms. elinehtoja tutkittaessa käytetty ravintosuoloja sisältävä vesiliuos, ravintoneste.

ravintoloitsija[14] *s.* ravintolanomistaja, -pitäjä.

ravinto\|lähde *s.* Maito r:lähteenä. **-meno\|t** *s. mon.* R:jen osuus perheen kokonaismenoissa. **-muoto** *s.* **-myrkytys** *s. lääk.* ruoassa olleen myrkyllisen aineen aiheuttama ravitsemushäiriö, ruokamyrkytys. **-määrä** *s.* **-neste** *s.* 1. Sopivin aika havupuun karsimiseen on syystalvi, jolloin kasvuaika on päättynyt ja puu sisältää vähimmin r:itä. 2. = ravintoliuos. **--olo\|t** *s. mon.* Sosiaalihuolto pyrkii parantamaan työväestön terveys-, asunto- ja r:ja. **--opilli\|nen** *a.* -sesti *adv.* vrt. seur. | R:set tutkimukset osoittavat, että valkuaisaineilla on kyky kiihottaa aineenvaihduntaa. **--op\|pi** *s.* oppi ravintoaineiden ominaisuuksista. | R:in tutkimus. Kurssi r:issa ja ruoanvalmistuksessa. **-paikka** *s.* Kun nurmiperhosen toukilta loppuu ruoka, ne lähtevät suunnattomina joukkoina hakemaan uusia r:oja. **-pitoi\|nen** *a.* -suus *omin.* R. vesi, maa, multa.

Rehun r:suus. **-pohja** *s.* = ravintoalusta. **-preparaatti** *s.* = ravintovalmiste. **-rasv|a** *s.* ravinnoksi käytettävien rasvojen (voin, margariinin, sianihran yms.) yhteisnimitys. | Margariinia ja muita r:oja. **-rikas** *a.* → ravinnokas, runsasravintoinen. **-seos** *s.* **-sokeri** *s.* mallassokeria ja dekstriinejä sisältävä ravintovalmiste, jota käytetään pikkulasten maitoseoksissa. **-suh|de** *s.* Lihan kokoomus vaihtelee eläimen iän, r:teiden yms. mukaan. **-suol|a** *s.* Juusto sisältää runsaasti elimistölle tärkeitä r:oja, kuten fosforia, kalkkia yms. R:oista valmistettuja kukkalannoitteita. **-suoli** *s. el.* suikulaisen suolen loppuosa. **-talou|s** *s.* Maailman r. Kaupunkiväestön r:tta on pyrittävä kohentamaan. — Tärkkelyksellä on huomattava sija kasvien r:dessa. Ihmisruumiin r:den tasapainon säilyttäminen. **-tiiviste** *s.* vrt. seur. **-valmiste** *s.* erilaisista ravintoaineita sisältävistä tuotteista, joita käytetään vars. sairaiden ja heikkojen ravinnoksi. | Valkuaisjauheet, liha- ja mallasuutteet ym. r:et. **-varasto** *s.* Orava kerää r:ja talveksi onttoihin puihin ja kivenkoloihin. Nauriin pääjuuri on turvonnut r:ksi.

ravira|ta *s.* raviurheilua varten rakennettu rata. | Ajot Käpylän r:dalla. Jäälle Pohjoissatamaan on laitettu r.

ravis|ta[21* (41*)] *v. harv.* rapista. | Ja ympäryslaudoitus on niistä osittain r:sut pois LEHT.

1. **ravist|aa**[2] *v.* heiluttaa edestakaisin nopeasti ja voimakkaasti, pudistaa. **1.** R:ettava [merkintä lääkepullossa]. R:i kieltävästi päätään. Hevonen r:aa harjaansa. R. jkta hartioista, tukasta. Miehet r:ivat kättä tervehdykseksi. Poika r:i puuta ja saikin muutamia omenia putoamaan. Äiti r:i pojan hereille. — *Kuv.* Uusi kuvernööri ryhtyi r:amaan velttoja virkamiehiä. R. hereille turhista haaveista. Snellman r:i ruotsalaisen sivistyneistön hereille. — *Refl. taiv.* Tyttö r:ihe karkottaakseen epämieluisat ajatukset. **2.** irrottaa pudistamalla. | Rikat r:etaan pois. Koira r:aa veden turkistaan. Poika r:i puusta omenia. — *Kuv.* R. unet silmistään. R. pois pahat ajatukset. R. turhat kuvitelmat mielestään.

2. **ravist|aa**[2] *v. harv.* = 2. ravistuttaa. | Sade pullistaa [seinälautoja] ja pouta r:aa JÄRN.

ravistautu|a[44] *refl.v.* < 1. ravistaa. | R:i irti synkistä mietteistä. Oli vähällä torkahtaa, mutta r:i hereille.

ravistel|la[28] *frekv.v.* **-u**[2] *teonn.* < 1. ravistaa. *(1.)* R. puutunutta kättään. Paistinpannua r:laan, jotteivät kääryleet tartu kiinni. Lehmät r:ivat kytkyitään. Tuuli r:ee puita. Kovin r:i rattaita ja vanhan Valkon lapoja kallioinen tie KIVI. — *Kuv.* R. hereille synnin unesta. Sodan myrsky r:i ankarasti vanhaa Eurooppaa. Kyllä sinua totisesti täytyisi r. [rangaistukseksi]! — *Refl. taiv.* Kahlekoira murisi ja r:ihe. *(2.)* R. ruohonkorret takistaan. Tuuli r:ee lunta puista.

ravistin[50] *väl.* < 1. ravistaa. — *Yhd.* cocktailr.

ravistu|a[1] *v.* **1.** vars. laudoista yms. valmistetuista esineistä: tulla kuivuessaan harvaksi, hataraksi, rakoiseksi, haristua. | R:nut pytty, kiulu. R:nut permanto. R:neet astiat pannaan turpoamaan. R:nut, vuotava vene. **2.** *harv.* rapistua, rappeutua. | R:neet vaunut, telineet. R:nut talo, penkki. — *Kuv.* Ukko oli vanha ja r:nut ja tarvitsi reipasta apulaista.

ravistuksissa *adv.* ravistuneena. | Saavi on r.

ravistumaton[57] *kielt.a.* Hyvin tervattu, pahimmallakaan poudalla r. vene.

ravistus[64] *teonn.* < 1. ravistaa. | Vaatteiden r. **-kone** *s.* **-laite** *s.* **-liike** *s.*

1. **ravistutt|aa**[2*] *kaus.v.* (< 1. ravistaa) puistattaa, tärisyttää. | Poika oli kastunut läpimäräksi, ja nyt häntä r:i vilu.

2. **ravistutta|a**[2*] *kaus.v.* < ravistua. | Kuivuuden r:ma vene.

ravisutt|aa[2*] *v. harv.* = 1. ravistaa. | - - myrsky r:i taloa JÄRVENT.

ravit|a[31] *v.* antaa ravintoa, tyydyttää ravinnontarve, ruokkia. | Lapsen r:seminen maidolla. [Lasarus] halusi r. itseään niillä muruilla, jotka putosivat rikkaan pöydältä UT. Ruokaa, joka tekee kylläiseksi, mutta ei r:se. R:seva ruiske. Peltoala ei riittänyt r:semaan koko suurta perhettä. — Olemmeko kaikki r:ut [= kylläiset]? KIVI. Hyvin, huonosti, puutteellisesti r:tu [= hyvässä, huonossa, puutteellisessa ravitsemustilassa oleva] pienokainen, karja. — *Kuv.* R. henkeään taiteella ja kirjallisuudella. Tunnetta ja mielikuvitusta r:sevia kertomuksia. Autuaita ovat ne, jotka isoavat ja janoavat vanhurskautta, sillä heidät r:aan UT. Jaa, mielinpä nyt r. sun ämmäkkään uteliaisuutes KIVI. — *ravit|seva* (a.) **-sevuus**[65] (omin.) runsaasti ravintoa sisältävä, ravintoarvoltaan hyvä. | R:seva lihaliemi. R:sevaa ruokaa. R:seva ihovoide.

ravitsemat|on[57] *kielt.a.* **1.** *akt.* Laihaa, r:onta ruokaa. **2.** *pass.* Vai piti sinun karata talosta r:tomana KILPI.

ravitsemis|arvo *s.* = ravintoarvo. **-kalvo** *s. biol.* eräs matelijoiden, lintujen ja nisäkkäiden sikiökalvo, allantois(kalvo). **-liik|e** *s.* - - r:keitä [ovat] ravintolat, ruokalat, kahvilat, ravinnon ja virvokkeiden myyntikojut, ravinnonlähettämöt ja kahvinlähettämöt LK. **-olot** *s. mon.* ravitsemusolot. | Heikot, huonot r.

ravitsemu|s[64] *s.* elävän olion ravinnonoton ja sen hyväksikäytön yhteisvaikutus, nutritio. | Ihmisen r. Eläinten, kasvien r. Ihon, hermojen, lihasten r. Puutteellisesta r:ksesta johtuvat sairaudet. — *Yhd.* ali-, liikar.

ravitsemus|fysiologia *s. biol.* ravitsemusta tutkiva fysiologian haara, ravitsemusoppi. **-fysiologinen** *a.* **-häiriö** *s. fysiol.* Hermostosta aiheutuvat r:t. Vitamiinien puutteen aiheuttamat r:t. — Pitkäaikainen ripuli ym. imeväisten r:t. **-olot** *s. mon.* **-oppi** *s.* = ravitsemusfysiologia. **-tila** *s. fysiol.* ihmisen t. eläimen tila, joka johtuu sen ravitsemuksesta ja jota ilmentää esim. ruumiin ihonalaisen rasvakudoksen määrä. | Hyvä, huono, normaali r. Kansan r:n tutkiminen. Potilaan r. on parantunut. R:a parantavia aineita. Heikossa r:ssa olevan lapsen vahvistaminen. **-toiminta** *s.*

ravitsevaisuus[65] *s.* ravitsevuus.

raviurheilu *s.* hevosurheilumuoto, jossa ajetaan ravia kevyitä rattaita käyttäen. | R:lla on ollut tärkeä merkitys hevosjalostukselle.
ravun- *rinn.* kravun-. **-kivi** *s.* jokiravun mahalaukussa olevista kalkkivarastoista, jotka liukenevat vereen, kun ravulle muodostuu uusi kuori. | R:ä käytettiin ennen kansanomaisissa lääkkeissä. **-kulku** *s.* = kravunkulku. **-pyrstö** *s.* **-pyydys** *s.* **-pyyn|ti** *s.* R:nissä käytettävä pohjahaavi. **-sakset** *s. mon.* **-syötti** *s.* R:nä vähän pilaantunutta lihaa.
ravuri[5] *s.* vars. hevosesta: ravaaja. | Aikamoinen r. tuo sinun oriisi! Ajaja ei voinut pidättää r:aan hurjasta laukasta. — *Leik.* henkilöstä. | Hiilimurskaratojemme sisukkaat r:t. — *Yhd.* maantie-, murtomaar.
ravusta|a[2] *v.* (*rinn.* kravustaa) pyydystää rapuja. | Pojat olivat yökaudet r:massa.
ravustaja[10] *tek.*; *rinn.* kravustaja. | R:n tulisi laskea alamittaiset ravut heti takaisin veteen.
ravustus[64] *teonn.* (*rinn.* kravustus) < ravustaa. **-aika** *s.* **-kausi** *s.* **-retki** *s.* Elokuinen r.
ravuuttaa[2*] *v.* = 2. ravauttaa.
razzia[15] *s.* → ratsia.
re[31] [rē] *s. mus.* **1.** ranskalaisilla ym. = d. **2.** sävelentapailussa käytetty duuriasteikon 2. asteen nimitys.
reaali|aine *s.* R:aineet 'ryhmä oppikoulun lukuaineita, vars. uskonto, historia, maantiede ja luonnontieteet (joskus myös matematiikka)'. Kielet, matematiikka ja r:aineet. **-akseli** *s. mat.* poikittaisakseli. **-ansio** *s.* vrt. reaalipalkka. **-arvo** *s.* Matemaattisten lukujen r:t. Velkamäärän r.
reaali|at[15] *s. mon.* reaaliasiat, asiatiedot. | Luonnontieteiden kouluopetuksessa saadaan paljon r:oita. R:oita sisältävä sanakirja.
reaali|ensyklopedia *s.* ensyklopedia, jossa pääpaino on asioiden selityksissä. **-hinta** *s.* todellinen hinta. **-koe** *s.* ylioppilastutkinnon koe, joka käsittää tiettyjä reaaliaineita. **-koulu** *s.* oppikoulu, jonka lukuohjelmassa nykykansain kielet, matematiikka ja luonnontieteet ovat etualalla. **-linja** *s.* linjajakoisen oppikoulun opintolinja, jonka lukuohjelmassa reaalikoulun aineet ovat etualalla;)(klassillinen linja. **-luku** *s. mat.* rationaali- ja irrationaalilukujen yhteisnimitys. **-luok|ka** *s.* reaalilinjan luokka. | Normaalilyseon r:at. **-luot|to** *s. liik.* esinekohtainen luotto;)(henkilöluotto. | R:ossa vaaditaan vakuudeksi aineellisia hyödykkeitä. **-lyseo** *s.* lyseo, jonka lukuohjelmassa klassillisten kielten sijasta on suhteellisen laajat oppijaksot nykykansain kielissä sekä matematiikassa ja luonnontieteissä;)(klassillinen lyseo. **-määritelmä** *s. fil.* määritelmä, joka välittömästi antaa tietoa ko. asia- t. esineryhmän laadusta;)(nominaalimääritelmä.
reaali|nen[63] *a.* **-sesti** *adv.* **-suus**[65] *omin.* **1.** todellisiin olosuhteisiin perustuva, todellinen, tosioloinen, tosiasiallinen, asiallinen, reaali-; vrt. realistinen. | R:set tosiasiat. Asian r. pohja. Tapahtumien r. syy, tausta. Olettamus, jolla ei ole r:sta tukea. Tavaran r. hinta. R:set kustannukset. Toimenpide, josta tuskin on r:sta hyötyä. Neuvottelujen r:set tulokset. Musiikin lait saattavat olla yhtä r:sia kuin fonetiikankin. Teollisuutemme tuotantokyvystä tehdyt r:set laskelmat. R:sen toiminnan ihminen. Sinä olet haaveilija, joka et koskaan näe asioita niiden oikeassa r:sessa valossa AHO. — *Kiel.* Väite voidaan esittää r:sena, potentiaalisena tai irreaalisena. **2.** *fil.* ed:een liittyen: joka esiintyy todellisuudessa eikä vain ajatuksissa, mielikuvituksessa t. kielessä, subjektista riippumaton, objektiivinen. | R. maailma. **3.** *mat.* R. [= reaali]luku, arvo. **4.** *lak.* aineellinen, esineellinen. | R. vakuus, takaus, hallussapito.
reaali|oikeus *s. lak.* oikeus, jonka haltijana oleminen riippuu henkilön omistusoikeudesta jhk esineeseen. **-oikeustoimi** *s. lak.* tekoperusteinen oikeustoimi. **-omaisuus** *s.* **-osasto** *s.* = reaalilinja. **-palkka** *s.* se hyödykemäärä, minkä työntekijä rahana määritetyllä nimellispalkallaan todellisuudessa voi ostaa. **-periaate** *s. lak.* periaate, jonka mukaan todellinen asiantila on asioita tutkittaessa ratkaiseva, todellisuusperiaate; kansainvälisessä rikosoikeudessa se periaate, että jokainen valtio maan ulkopuolella tehdyistä rikoksista rankaisee vain sellaiset, jotka kohdistuvat valtioon itseensä t. sen alamaisiin. **-peruste** *s.* **-pohja** *s.* **-poliitikko** *s.* vrt. reaalipolitiikka. | Todellisuudentajuinen r. **-poliittinen** *a.* vrt. seur. **-politiikka** *s.* politiikka, joka tosiolojen pohjalla pysytellen asettaa itselleen vain näiden mukaisia, saavutettavissa olevia päämääriä. **-pääoma** *s. tal.* kaikki ne aineelliset tuotteet, jotka ovat mukana sosiaalisessa tuotantoprosessissa. | Tuotantorakennukset, koneet, tuotannon raaka- ja apuaineet sekä puolivalmisteet ja myyntiä odottavat valmiiden tavarain varastot ovat yleensä r:a IT. **-rasite** *s. lak.* rasite, joka jhk kiinteistöön liittyvänä kuuluu sen omistajalle, kiinteistörasite. **-takaus** *s. lak.* = omaisuustakaus. **-tie|de** *s.*, tav. *mon.* tiede, joka käsittelee todellisia esineitä eikä vain ajateltuja käsitteitä t. sanoja. | R:teisiin luetaan koulun oppiaineista tavallisesti luonnontiede, maantiede, historia ja uskonto, joskus luonnontiede, maantiede ja matematiikka. **-tieto** *s.* asiatieto. | Kirjallisuuden opetus ei saa olla pelkästään r:jen hakemista ja selvittelemistä. **-tulo** *s.*, tav. *mon.* vrt. reaalipalkka. **-unioni** *s.* kahden t. useamman suvereenisen valtion liittymä, jossa niillä on pysyväisesti yhteinen hallitsija. **-vakuus** *s. lak. liik.* vakuus, jona on esine t. esineitä; *syn.* pantti;)(henkilövakuus. **-vastine** *s.* Sanan esineellinen r. **-vero** *s.* objektivero.
reagenssi[4] *s. kem.* aine, jonka avulla kemialliseessa analyysissa voidaan osoittaa toisen aineen olemassaolo t. määrittää sen paljous; *syn.* näytin. | Tärkkelyksen r:na käytetään jodia. Gerhardtin, Nesslerin [keksimä] r. **-lasi** *s.* = koeputki. **-paperi** *s.* kyllästetty paperi, jossa tietyt kemialliset aineet aiheuttavat nopean ja jyrkän värinvaihdoksen.
reago|ida[18] *v.* **-inti**[4*] *teonn.* saada aikaan reaktio, vastata jhk ärsykkeeseen. | Reagenssit r:ivat tutkittavan aineen kanssa. Typpi ei r:i

minkään aineen kanssa. Veteen liuennut kalkki r:i alkalisesti. Terve eläin ei r:i tuberkuliiniin. R. ärsytykseen liikkeellä. Normaalisti valoon r:ivat silmäterät. Nopeasti r:ivat hermot. Herkästi r:iva luonne. Lapset r:ivat ruumiinharjoituksiin eri lailla kuin aikuiset. On hauska havaita, miten ihmiset r:ivat eräissä tilanteissa. Yleinen mielipide r:i tapahtumaan paheksunnalla.

reagoimis|kyky *s.* reaktiokyky. | Lasten herkkä r. on pyrittävä säilyttämään vireänä. **-kykyinen** *a.* **-tapa** *s.*

reaktanssi[4] *s. sähk.* loisvastus.

reaktiivi|nen[63] *a.* reaktiona ilmenevä, reaktiomainen, reaktio-. | Hermojen r. luhistuminen. Alemmuudentunto johtaa usein r:siin saavutuksiin. — *Sähk.* R. teho, virta 'loisteho, -virta'.

reaktiivi|teho *s. sähk.* loisteho. **-virta** *s. sähk.* loisvirta.

reaktio[3] *s.* vastavaikutus. **1.** *kem.* aineiden toisiinsa vaikuttaessa tapahtuva ilmiö, jossa syntyy ominaisuuksiltaan alkuperäisistä aineista poikkeavia aineita. | Kun reagenssia pannaan tutkittavaan aineeseen, se aiheuttaa r:n. Lämpöä sitova, synnyttävä r. Palautuva r. Hapan, emäksinen r. — Vidalin, Wassermannin [keksimä] r. — *Yhd.* laskeutumisr.; ketjur.; liekkir. **2.** *fys.*)(aktio. | R:n 1. vastavaikutuksen laki. Paineen aiheuttama r. Lämpöä kuluttava, synnyttävä r. Käänteinen, peruuttuva r. **3.** *fysiol. psyk.* eliötä t. psykofyysistä elimistöä kohdanneen ärsytyksen aiheuttama tapahtuma. | Hermostollinen, psyykillinen, psykopaattinen r. Silmän r. valoon. Kylmyyden ihossa aiheuttama r. Elimistön luonnollinen r. myrkkyä vastaan. Hysteria on ihmisen r. elämässä ilmeneviin vaikeuksiin ja ristiriitoihin. **4.** *yl.* Ensimmäinen r:ni tapahtumaan oli hämmästys. Sodanjulistuksen kansassa aiheuttama r. Ludvig XIV:n hallituskautta seurannut r. Taantumuksellinen r. Katolinen r. 'vastauskonpuhdistus'.

reaktio|aika *s.* **1.** *kem.* kemialliseen reaktioon kuluva aika. **2.** *fysiol. psyk.* aika ärsytyksen vastaanotosta siihen hetkeen, jolloin eliö t. psykofyysinen elimistö reagoi ärsytykseen. | R. on esim. se aika, jonka autonkuljettaja tiellä esteen havaittuaan tarvitsee tajutakseen havaintonsa ja ehtiäkseen panna jarrut toimimaan. **-ilmiö** *s.* **-kaava** *s. kem.* kaava, joka ilmaisee kemiallisen reaktion kulun, reaktioyhtälö. **-kinetiikka** *s.* reaktionopeuksia ja reaktioiden mekanismia tutkiva kemian haara. **-kyky** *s.* Kehitysnesteen vanhetessa sen r. vähenee. — Useat ammattialat vaativat työntekijöiltään erikoisen herkkää r:ä. Alkoholia nauttineen henkilön r. heikkenee. **-kykyinen** *a.* **-käyttöinen** *a.* suihkumoottorin käyttämä. | R. lentokone. **-lentokone** *s.* suihkulentokone. **-lämpö** *s. kem. fys.* reaktiossa kehittyvä t. sitoutuva lämpö. **-mainen**[63] *kalt.a.* Lihasten r. jännittyminen. **-moottori** *s.* suihkumoottori. **-nopeu|s** *s.* Kalkin ja alumiinumin keskinäinen r. on paljon suurempi kuin esim. kalkin ja piihapon. — Työntutkijalta vaaditaan suurta tarkkuutta ja r:tta.

reaktionääri[4], **-nen**[63] *a.* taantumuksellinen, vanhoillinen. | R. puolue.

reaktio|paine *s. fys. tekn.* vastapaine. **-periaate** *s. fys.* vaikutuksen ja vastavaikutuksen yhtäsuuruuden laki. **-pyörä** *s. tekn.* vesipyörä, jossa juoksupyörän poistoputkista tuleva vesisuihku virtaa kiertoradan tangentin suuntaan ja joka reaktiovoiman vaikutuksesta pyörii veden poistumissuunnalle vastakkaiseen suuntaan, Segnerin vesipyörä. **-ratas** *s. tekn.* = ed. **-sarja** *s.* **-sentrifugi** *s. tekn.* pystysuoran akselin ympäri pyörivä sekoituskone, jota käytetään mm. nitroselluloosan ja nitroglyserolin valmistuksessa. **-tapa** *s.* **-torni** *s. tekn.* kemiallisessa teollisuudessa käytetty tornimainen laite, jossa saadaan aikaan kaasujen välisiä reaktioita. **-tulos** *s. kem.* reaktion tulos. **-turbiini** *s. tekn.* turbiini, jossa purkausaineen välittömän virtauspaineen lisäksi juoksupyörän siipisolien kapeneminen aiheuttaa purkausaineen nopeuden kasvun ja juoksupyörään kohdistuvan reaktiovoiman syntymisen, ylipaineturbiini. **-voima** *s. fys. tekn.* vasta(vaikutus)voima. | Sen vesimäärän r., jonka laivan potkuri heittää taakseen, kuljettaa laivaa eteenpäin. **-yhtälö** *s. kem.* = reaktiokaava.

reaktori[5] *s. fys. kem.* laite, jolla aikaansaadaan jk reaktio t. ylläpidetään sellaista; us. = ydinreaktori.

realgaari[4] *s. min.* heleän punainen arseenisulfidimineraali.

realisaatio[3] *s. liik.* realisointi, rahaksimuutto; us. erik. alennusmyynti. | Liikkeen lopettaminen tapahtuu useimmiten vähittäisellä r:lla. — *Yhd.* raha-, setelir.

realismi[4] *s.* **1.** *fil.* **a.** katsomus- ja suhtautumistapa, joka panee pääpainon havaittavaan konkreettiseen todellisuuteen sitä kuitenkaan ihannoimatta. **b.** tieto-opillinen käsityskanta, jonka mukaan itsenäinen, tajuavasta subjektista riippumaton olevainen on olemassa. **c.** looginen käsityskanta, jonka mukaan olioiden lajit ovat yhtä todellisia kuin itse oliot;)(nominalismi. **2.** kuvataiteissa ja kirjallisuudessa suunta, joka tahtoo esittää lähinnä todellisuuden mukaisia kuvauksia ja herättää todellisen elämän vaikutelman. | Suomen kirjallisuudessa r.-nimitystä käytetään etupäässä 1880-luvulla ja sen jälkeen esiintyneestä todellisuudenkuvauksesta.

realisoi|da[18] *v. liik.* -nti[4*] *teonn.* muuttaa rahaksi. | Liikettä lopetettaessa tavaravarasto r:daan. R. huvilansa.

realisti[4] *s.* **1.** realismin kannattaja t. edustaja; todellisuudentajuinen, realiteettien pohjalla toimiva käytännön ihminen. **2.** *koul.* reaalikoulun t. reaalilinjan oppilas.

realisti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* realismin mukainen; todellisuuden mukainen, tosioloihin perustuva; todellisuudentajuinen; vrt. reaalinen. | R. luonnonfilosofia. R. oikeusoppi. R. suunta kirjallisuudessa. R. tyyli kuvataiteissa. R. koulukunta. R. novelli. R. taulu. R:sesti kuvattu maisema. R. taiteilija esittää todellisuuden semmoisenaan, koristelematta. R. ajattelutapa.

realiteet|ti[14]* *s.*, us. *mon.* todellisuus, tosiasia. | Elämän r. Liikkua r:tien pohjalla. R:tien taju, tunnustaminen. Hän on r:tien mies. Vaatimusten takana oli vankkoja r:teja. Lapsi mukautuu vähitellen ympäristön r:tien vaatimuksiin. Tunnustaa kärsimys r:iksi.

rebus[64] [rē-] *s.* kirjain- t. kuva-arvoitus.

redaktio[3] *s.* toimitustyö; kirjallisen tuotteen, kansanrunon tms. laitos t. muunnos.

redi[4] *s.* = reti.

redingote[5] [rödäŋgot] *s.* bonšuuri, diplomaatintakki, pitkätakki.

rediskont|ata[35]* *v. liik.* -taus[41] *teonn.* uudelleen diskontata. | Pankki saattaa r. ostamansa vekselin jossakin itseään suuremmassa pankissa, esim. valtionpankissa.

reduktaasi[4] *s. kem.* R:t 'biologisia pelkistysreaktioita katalysoivat entsyymit'. **-koe** *s.* reduktaasien toimintaan perustuva koe, jonka avulla voidaan määrittää maidossa olevien bakteerien määrä ja laatu.

reduktio[3] *s.* **1.** *hist.* sellaisten valtion tilojen ja verojen valtiolle palauttaminen, jotka läänittämällä t. muulla tavoin oli luovutettu hengelliselle t. maalliselle rälssille, peruutus. | Kaarle XI:n toimittama iso r. oli Ruotsin valtakunnan r:ista huomattavin. **2.** *fon.* äänteenmuutos, joka syntyy siten, että äänne menettää jnk t. joitakin karakteristisista ominaisuuksistaan, redusoituminen. | Hälyn r. Puhesoinnin, soinnillisuuden r. Diftongin r. **3.** *kem.* = pelkistys. **4.** *lääk.* = repositio. **-harppi** *s. tekn.* kaksipuolinen kärkiharppi, jonka nivelen voi siirtää ja kiinnittää eri kohtiin, niin että kärkien välit ovat määräsuhteessa toisiinsa. **-jako** *s. biol.* sukupuolisolujen jakaantuminen neljään osaan siten, että niihin jää vain puolet solujen tavallisesta kromosomimäärästä, vähennysjako. **-kollegio** *s. hist.* Ruotsi-Suomessa suoritettujen reduktioiden toimeenpanosta huolehtinut kollegio. **-liekki** *s. kem.* pelkistysliekki. **-venttiili** *s. tekn.* paineenvähennysventtiili.

reduplikaatio[3] *s. kiel.* sanan t. sen osan (us. äänneasua muuntaen tapahtuva) toistaminen, kahdentaminen. | R. on kielen alkeellisimpia ilmaisukeinoja, jota varsinkin lapset ja alkukantaisissa oloissa elävät kansat runsaasti viljelevät IT. **-partikkel|i** *s.* R:eita, esim. typö- (tyhjä), käytetään adjektiivien ja adverbien vahvikkeena.

reduso|ida[18] *v.* -inti[14]* *teonn.* **1.** vähentää, rajoittaa, supistaa. | Taitava opetus r:i opetuksessa esiintyvät hankaluudet vähimpään mahdolliseen. **2.** muuttaa jk jksik toisekst tiettyä suhdelukua käyttäen, muuntaa. | Lämpöhavaintosarjat r:idaan usein samaan korkeuteen, useimmiten merenpintaan. Sademäärän luvut on r:itu keskimääräisen kuukausikorjaustekijän avulla. Suot r:idaan vastaavaksi metsätyypiksi. Kuorman r:itu korkeus. R:itu pituus 'yksinkertaiseen laskukaavaan kelpaava, todellisesta poikkeava pituuden arvo'. R:itu lämpömäärä 'lämpömäärä jaettuna lämpötilalla'. — *Mat.* palauttaa (perusmuotoon). | R:itu toisen asteen yhtälö. **3.** *fon.* ääntää jk äänne siten, että sen pääartikulaatio on jssak suhteessa vajavainen t. epämääräinen. | R:itu vokaali. **4.** *kem.* = pelkistää.

redusoimaton[37] *kielt.a.* R. sademäärä.

redusoitu|a[14]* *pass.v.* < redusoida. | R:neet [= surkastuneet] elimet. Helposti r:va [= pelkistyvä] metalli. — Vars. *fon.* ääntеistä: muuttua pääartikulaatioltaan vajavaiseksi. | *ai* on r:nut *ae*:ksi. Painottomissa asemissa on tapahtunut pitkälle menevää r:mista. R:nut vokaali.

redusoitumaton[37] *kielt.a.* R. diftongi.

reduta[30]* *v.* resuta, retustaa; renttuilla, rentustella. | Kyllästyy tähänkin, iankaikkiseen retuamiseen ALKIO. -- läksi hän vihapäissään ajelemaan kylille ja juomaan retuamaan K.KAJANDER.

redutti[6]* *s. sotahist.* tav. nelikulmainen suojavarustus t. linnake, joka kykenee puolustautumaan joka suuntaan, kavaljeeri.

reekeli[5] *s.* tav:mmin reikeli.

reelinki[6]* *s. mer.* (*rinn.* reilinki) aluksen laidan jatkona kannesta ylöspäin ulottuva kehys; vrt. parraskaide, -laita.

reellinen[63] **1.** *s.* reen täysi. | R. halkoja. Koko r. lapsia ajelulla. **2.** *a. harv.* Oisko orjasta apua / retkellä re'ellisellä? LEINO.

reen|aisa *s.* **-antura** *s.* reen jalaksen pohja. **-jalas** *s.* R:ten natina. Lumi narisi r:ten alla. **-jälki** *s.* **-kaplas** *s.* **-ketara** *s.* **-perä** *s.* **-sepä** *s.*

reesus[64], **-apina** *s.* (myös: rhesus) Macacus rhesus, lääketieteellisissä tutkimuksissa koe-eläimenä käytetty makakeihin kuuluva apina, bunderi.

reetori[5] *s.*, vars. *hist.* puhuja; puhetaidon opettaja. **-koulu** *s.*

refektorio[3] *s.* luostarin ruokasali.

referaatt|i[14]* *s.* teoksen, asiakirjan, kokouksen tms. sisällystä pääkohdittain selostava esitys, selostus, selonteko. | Esitelmästä julkaistiin sanomalehdissä lyhyt r. Auskultantit pitivät r:eja kasvatusopillisista teoksista. — *Yhd.* kirjallisuus-, sanomalehtir.

referendumi[9] *s.* kansanäänestys.

referenssikirjasto *s.* käsikirjasto, lukusalikirjasto.

referenssit[4] *s. mon. liik.* henkilöt t. toiminimet, joihin ja joiden suosituksiin jku liikemies t. toiminimi saattaa vedota; suositukset, suhteet.

referentti[14]* *s.* referoija, selostaja, kertoja; keskustelun alustaja.

referoi|da[18] *v.* -vasti *adv.* -nti[14]* *teonn.* tehdä t. esittää referaatti, selostaa. | Sanomalehdet r:vat keskustelua. Oppilaat r:vat sivu sivulta teoksen sisällyksen. R:va sisällysluettelo.

referoija[11] *s. tek.* (< ed.) selostaja.

reflaatio[3] *s. tal.* hintain kohottamiseksi ja jllek aikaisemmalle tasolle palauttamiseksi suunniteltu varovainen inflaatio.

refleks|i[9] *s.* heijastus, heijaste. **1.** *harv.* valon heijastumisesta. | Auringon r. veden kalvossa, ovessa. **2.** *fysiol.* = heijastus **3.** | Mahanesteen erittyminen on osalta r:ien aiheuttamaa. Monet eläinten toiminnot tapahtuvat aivan vaistomaisina r:einä. — *Yhd.* jänne-, patellaari-, polvir.

refleksi-ilmiö *s.*

refleksiivi|johdannainen *s. kiel.* refleksiivijohti-

mella muodostettu verbi. **-johdin** *s. kiel.* johdin, jolla muodostetaan refleksiiviverbejä. **-muoto** *s. kiel.* verbin refleksiivitaivutuksen muoto, esim. heitäksen, muuttihe.

refleksiivi|nen[63] *a.*, vars. *kiel.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* itsekohtainen, refleksiivi-. | R. verbi 'refleksiiviverbi'. R. pronomini 'refleksiivipronomini'. R. passiivi. R. taivutus.

refleksiivi|pronomini *s. kiel.* pronomini, joka viittaa lauseen subjektiin, itsekohtainen pronomini. **-taivutus** *s. kiel.* verbin taivutus, joka ilmaisee verbin toiminnan kohdistuvan subjektiin itseensä. **-tunnus** *s. kiel.* **-vartalo** *s. kiel.* **-verbi** *s. kiel.* verbi, joka ilmaisee tekemisen kohdistuvan subjektiin itseensä, itsekohtainen verbi, vars. refleksiivijohdannainen, esim. painautua (< painaa), peseytyä (< pestä).

refleksi|liike *s. fysiol.* heijastusliike. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* Piintynyt tupakkamies sytyttää tupakkansa aivan r:sesti.

refleksio[3] *s.* **1.** harkinta, mietiskely. **2.** *fys.* heijastuminen.

reflektoi|da[18] *v.* **1.** harkita, mietiskellä. | R:va äly. R:va elämänviisaus. Runoilija suhtautuu luontoon r:den. **2.** *fys.* heijastaa. | R:va pinta.

reflektoitua[1*] *pass.v.* heijastua.

reflektori[5] *s.* **1.** *fys.tekn.* peili, joka heijastaa valon määräsuuntaan, heijastin. | R:lla varustettu hehkulamppu. **2.** *täht.* peilikaukoputki; refraktori.

reflektori|nen[63] *a. fysiol.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* heijastuksellinen. | Lihasten r. supistuminen. R. hikoilu. Sylkirauhaset erittävät sylkeä r:sesti.

reformaatio[3] *s.* **1.** uudistaminen. **2.** uskonpuhdistus. **-kausi** *s.* **-liike** *s.*

reformaattori[5] *s.* **1.** uudistaja. | Malherbeä pidetään ranskalaisen runouden r:na. **2.** uskonpuhdistaja. | Luther on Saksan, Agricola Suomen r.

reformatori|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** uudistuksellinen. | R. toimenpide. R. puolue. Lessing aloitti r:sen työnsä Leipzigissä. **2.** uskonpuhdistusta koskeva, uskonpuhdistus-. | Lutherin r. peruskatsomus. Lutherin r:set kirjat. R. kirkolliskokous.

reformeerat|a[35] *v.*, vars. *vanh.* reformoida. | -- r:koon hän yhteiskunnan omalta kohdaltaan AHO. — R:tu [= reformoitu] kirkko. R:ut 'reformoidut'.

reformi[6] *s.* tav. jllak yhteiskunnallisella alalla laillista tietä tapahtuva uudistus, parannus. | Taloudellinen, yhteiskunnallinen r. — *Yhd.* kalenteri-, koulu-, maa-, oikeus-, talous-, veror. **-katolisuus** *s.* katolisessa kirkossa ajoittain esiintynyt suunta, jonka pyrkimyksenä on ollut välttämättömien uudistusten aikaansaaminen. | R. on kiinnittänyt huomionsa toisinaan kirkon oppiin, toisinaan taas sen järjestykseen. **-liike** *s.* **-ohjelma** *s.* **-politiikka** *s.* **-puku** *s.* 1800-luvun loppupuolella vars. Amerikassa ja Saksassa käytännössä ollut silloista tavallista pukumallia hygieenisempi ja väljempi naisten puku. **-puolue** *s.* **-pyrkimys** *s.*

reformismi[4] *s.* uudistusten harrastaminen.

reformisti[4] *s.* uudistusten harrastaja.

reformistinen[63] *a.* uudistuksia ajava, uudistuksellinen. | R. politiikka. R. sosialismi.

reformi|työ *s.* **-vaatimus** *s.*

reformoi|da[18] *v.* -nti[1*] *teonn.* tehdä reformeja, uudistaa, parantaa. — Vars. *usk.* R:tu kirkko 'luterilaisen kirkon rinnalla toinen protestanttisen kirkon päähaarautuma, kalvinilainen kirkko'. R:tu [= reformoidun kirkon] oppi. R:dut 'reformoidun kirkon jäsenet'. R:tu brahmalaisuus.

refraktio[3] *s. fys. täht.* valon taittuminen. | Atmosfäärinen r.

refraktometri[4] *s. fys.* koje, jolla määritetään eri aineiden taitekerroin.

refraktori[5] *s.*, vars. *täht.* kaukoputki, jonka objektiivina on linssi;)(reflektori.

refrengi[4] *s.* loppukerto, kertosäe (2).

refugio[3] *s. biol.* paikka, jossa eläin- t. kasvilaji on saattanut säilyä esim. yli jääkauden.

1. **regaali**[9] *s.* **1.** *kirj.* laatikoilla varustettu pulpetin tapainen latojan työpöytä, jonka yläosana on kirjakekasti. **2.** *mus.* vielä 1700-luvulla käytössä olleet pienet siirrettävät kotiurut, joihin kuului ainoastaan kieliäänikertoja.

2. **regaali**[9] *s.* **1.** kruununoikeus. **2.** *mon.* monarkkisen valtakunnan arvonmerkit. | Ruotsin valtakunnan varsinaiset r:t ovat kruunu, omena, valtikka, miekka ja avain.

regatta[15*] *s.* **1.** *mer.* (suurehko) purjehdus- t. soutukilpailu veneineen. | Henleyn r., maailman kuuluisimmat soutukilpailut. **2.** *kut.* paksuhko kapearaitainen puuvillakangas.

regelaatio[3] *s. fys.* jälleenjäätyminen.

regeneraatio[3] *s.* regenerointi, regeneroituminen. — Vars. **1.** *biol.* hävinneiden solukoiden, elinten t. kokonaisten ruumiinosien uudesti kasvaminen. **2.** *usk.* uudestisyntyminen. **-kyky** *s. biol.*

regeneraattori[5] *s. tekn.* esilämmitin, jonka pääosan muodostavat savukaasun lämmittämät tiilikivipatteristot, jotka vuorostaan kuumentavat niiden kautta johdetun lämmitettävän kaasun; vrt. rekuperaattori. | R:a käytetään teollisuudessa tavallisesti polttoilman tai kaasumaisen polttoaineen lämmittämiseen.

regeneratiivilämmitys *s.* regeneratiivinen lämmitys.

regeneratiivinen[63] *a. tekn.* omaa synnyttämäänsä lämpöä hyväksi käyttävä. | R. [= regeneraattorilla varustettu] kaasu-uuni. R. lämmitysjärjestelmä. R. pastööri 'lämmönvaihtokoneen ja pastöörin yhdistelmä'.

regeneratiivipastööri *s.* regeneratiivinen pastööri.

regeneroi|da[18] *v.* -nti[1*] *teonn.* uudelleen synnyttää, uudelleen kasvattaa, uudistaa. **1.** *biol.* Säde-eläimen keskikotelo voi r. sen muut osat. **2.** muuta käyttöä. | R:tu [= kumi-, kautsujätteistä valmistettu, elvytetty, palautettu] kumi, kautsu. Jätelipeän r:nti [= jälleen käyttökelpoiseksi tekeminen] glaubersuolalla. Käytetyt, tehonsa menettäneet valkaisumaat voidaan eri tavoin r., so. palauttaa niiden adsorptiokyky ym. ominaisuudet IT.

regeneroitu|a[1*] *pass.v.* < ed. | Ruumiillinen elimistö on kokonaisuus, joka vammauduttuaan itsestään paranee ja r:u.

regentti[9*] *s.* hallitsija; hallituksen hoitaja.

regesti[9] *s. hist.* kronologisesti järjestetty asiakirjaluettelo.
regia[15] *s.* näytelmän t. elokuvan ohjaus. | R:an kuuluu myös mm. kirjailijan tekstin muokkaaminen näyttämölle soveltuvaksi ja näyttämökuvien suunnittelu.
regio[3] *s. maant. geol.* alue, vyöhyke. | Vuoristossa voidaan erottaa perättäisiä r:ita. — *Yhd.* koivu-, mäntyr.; metsä-, tunturir.
regionaali|nen[63] *a. maant. geol.* -sesti *adv.* laajalti esiintyvä t. vaikuttava;)(paikallinen.
regionalismi[4] *s.* paikallispatriotismi, -isänmaallisuus; kotiseutuaiheita käyttävä taide (vars. Ranskassa ja Italiassa).
regissööri[4] *s.* näytelmän t. elokuvan ohjaaja.
registraattori[5] *s.* tav:mmin reistraattori.
reglementti[14*] *s.* ohjesääntö.
regletti[9*] *kirj.* välike.
regressi[9] *s. lak.* takautuminen, takautumisoikeus.
regressiivi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* palautuva, taantuva, takautuva; us.)(progressiivinen. | R. ilmiö. R. tutkimusmenetelmä 'menetelmä, joka ottaa lähtökohdakseen havaittavat yksityisilmiöt ja tosiasiat ja johtuu niistä niiden perustana oleviin yleisiin syihin ja lakeihin'; us. = induktiivinen tutkimusmenetelmä. — *Lak.* R. kanne 'takautumiskanne'. — *Maant.* Suon r. kehitys 'kehitys kuivasta suomuodosta kosteampaan, vettyminen'. — *El.* R. muodonvaihdos 'muodonvaihdos, jossa täysimuotoisen eläimen elimistö edustaa alempaa kehitysastetta kuin toukka-aste'. — *Kiel.* R. assimilaatio 'jossa jälkimmäinen äänne on vaikuttanut edelliseen'.
regressikanne *s. lak.* takautumiskanne.
regressio[3] *s.* palautuminen, perääntyminen. — Vars. *geol.* meren perääntyminen maalta ja tästä johtuva manneralan kasvaminen.
regressioikeus *s. lak.* takautumisoikeus.
regressio|kerroin *s. mat.* tilastollinen tunnusluku (t. -suure), joka esittää suureen muutosten vaikutusta toisen suureen keskimääräiseen arvoon. **-suora** *s.* **-viiva** *s. mat.* kahden suureen arvojen keskinäistä tilastollista riippuvuutta graafisesti kuvaava viiva.
regulaari|nen[63] *a. min.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* vars. kidetieteessä: kuutiollinen. | R. kide, kiderakenne, kidemuoto.
regulaattori[5] *s.*, vars. *tekn.* säädin. | Höyrykoneen r. — Vesi on maapallon lämpötalouden r. Itsekuri on välttämätön r. terveessä demokraattisessa valtioelämässä. — *Yhd.* sähkör.
regulatiivi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* ohjaava, säätelevä, ohjeellinen; *fil.* ajatusta subjektiivisesti (ilman objektiivista pätevyyttä) määräävä. | R. järkiprinsiippi.
rehabilitaatio[3] *s. lak.* rangaistusseuraamusten kumoaminen, menetetyn oikeusaseman t. arvon palauttaminen. | R. on tavallisesti osoituksena siitä, että joku on syyttömästi menettänyt sen oikeustilan tai -edun (esim. kansalaisluottamuksen tai virka- tai sotilasarvon), joka r:lla hänelle palautetaan, tai että hän on myöhemmillä ansioillaan hyvittänyt sanotun edun menettämiseen syynä olleen hairahduksen IT.
rehabilitoi|da[18] *v.* -nti[14*] *teonn.* kumota rangaistusseuraamukset, palauttaa menetetty oikeusasema t. arvo.
rehaht|aa[2*] *deskr.v.* R. nauramaan 'puhjeta, ratketa, rähähtää nauramaan'. Koivuhalot r:ivat räiskyvään paloon 'leimahtivat äkkiä palamaan'. Maa r:i kasvamaan 'puhkesi äkkiä rehevään kasvuun'.
rehakka[15*] **1.** *onom.s.* rähäkkä, remakka. | Naurun r. **2.** *a. harv.* remakka. | R. nauru KAUPPISH.
rehdisti *adv.* ks. rehti.
rehelli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* **1.** kieroilematon, rehti, reilu;)(vilpillinen, petollinen, kiero. **a.** totuutta rakastava, noudattava, totuudessa pysyvä, totuutta salaamaton, totuuden mukainen, vilpitön, suora. | Olla r. puheissaan, jkta kohtaan, itselleen. R. vastaus, tunnustus, kiitos. R. ja avoin katse. R. ja kaunistelematon romaani, elokuva. Toisen r:stä vakaumusta on kunnioitettava. R. mielipiteeni on, että - -. Tunnustaa r:sesti rikkomuksensa. R:sesti sanoen olen kyllästynyt koko puuhaan. **b.** vilppiä t. vääryyttä harjoittamaton, suhteissaan toisiin t. menettelyssään laillisia, hyväksyttäviä keinoja käyttävä, lakia, sääntöjä yms. noudattava, vilpistelemätön, luotettava, kunniallinen, nuhteeton. | Varkaat ja r:set ihmiset. Lahjomattoman r. ja luotettava mies. R. kotiapulainen saa paikan [ilm.]. R:stä löytäjää pyydetään palauttamaan tavara osoitteeseen - -. R. kauppias, asiakas. R. menettely, kauppa. Ansaita toimeentulonsa r:sellä työllä. Pelata r:stä peliä. R:set aikeet, tarkoitukset. Epäillä jkn r:syyttä. Tavaraa en katso ylön, vaan r:sellä tavalla tahdon sitä lakkaamatta koota KIVI. R:syys maan perii SL. **2.** laajentuneessa merk:ssä: kunnollinen, asianmukainen, oikea, reilu. | R:set pieksut eivätkä mitkään kaupunkilaiskengät. R. rapattu uuni sopii maalaistaloon paremmin kuin peltikuorinen. R. suomalainen sauna. R. vanhan kansan talvi. Oikea r. humala eikä mikään pikkuhiprakka. - - molemmat sietäisivät r:sen, vanhanaikaisen selkäsaunan HILJA VALTONEN.
rehen|nellä[28*] *v.* -tely[2] *teonn.* kerskailla, mahtailla, levennellä, pröystäillä, pöyhistellä, pöyhkeillä, rehvastella, ylvästellä. | R. rikkauksilla. R:televä nousukas. R:televä isänmaallisuus. R:televä puhe. Hänen kasvoillaan r:teli pilkallinen ilme. Vääryys ja kierous r:telee maailmassa. Kalle r:teli pöydän päässä kuin kukko tunkiolla KARHUM. — *Kuv.* us. = komeilla. | Toisessa mökin päädyssä r:teli sireenipensas KOJO.
rehentelijä[14] *tek.* < ed. | Suurisuinen r.
rehev|ä[13] *a.* -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* **1.** kasvillisuudesta: voimakas-, runsaskasvuinen, hyötyisä, vehmas, uhkea. | R. pensas, puu. R. niitty, puutarha. Vuoristoja peittivät r:ät metsät. Heinänkasvu on tänä vuonna erityisen r:ää. R:ästi kasvava nokkonen. — R. parrankasvu. **2.** yl. uhkea, täyteläinen, runsas. **a.** Lihava ja r. maalaisemäntä. Apteekkarin r. olemus. - - hyväntuulinen humoristi ajatellaan ruumiillisesti r:äksi EINO KAILA. — Barokin taiteen r:ät muodot. **b.** Itämaiden r. [= rikas, runsas] satumaailma. R. kielenkäyttö, leikinlasku, huu-

mori, mielikuvitus. Renessanssin r. elämänilo. R. kertoja, värien käyttäjä. R:än puhelias äijä. Ratketa r:ään [= leveään, remakkaan] nauruun. -- nummisuutari Eskon luonnekuvan -- humoristinen r:yys TARK. c. joskus: rehvakka. | Pekka oli r:ää poikaa. -- hän on siitä [mitalistaan] mielestämme hieman liiaksi r. PÄIVÄR. R:ästi ja komeasti lähdettiin ja laulunpätkällä mahtavuutta lisättiin NUORUV.

rehevähkö[1] *mod.a.* R. puutarha.

rehevä|kasvuinen *a.* R. ruoho, peltolakeus. **-lehtinen** *a.* R. köynnös. **-puheinen** *a.* R. kansanmies. **-rantainen** *a.* R. lahti. **-ruohoinen** *a.* R. niitty. **-sanainen** *a.* R. mies.

rehevöi|dä[30] *v. harv.* olla rehevä. | Puutarhamaat r:vät. — *Kuv.* -- r:pi retoriikka, / sanat sinkoo sokin sikin LEINO.

rehevöit|tää[2*] *v.* tehdä rehevä(mmä)ksi. | Runsas sade r:tää kasvillisuuden. — *Kuv.* Opetuksen täytyisi pystyä r:tämään oppilaiden henkistä kasvua. Oopperaa oli r:etty monilla balettinumeroilla.

rehevöity|ä[1*] *v.* tulla rehevä(mmä)ksi. | R:nyt puu. — *Kuv.* -- kasku lähtee matkalle, kulkee suusta suuhun, -- r:y AK.

reheä[21] *a. harv.* rehevä. | -- r:nä kasvoi ruis Impivaaran pellolla KIVI. Ve'et vieri silmästänsä, / -- / rehe'ille rinnoillensa KAL.

rehjott|aa[2*] *deskr.v.* lojua, venyä, retkottaa. | -- maata r:i vanhalla leveäistuimisella sohvalla *A.SIMOJOKI. [Talo] r:aa tiellä poikkiteloin kuin santakuorma MERIL.

rehju[1] *deskr.s.* rahjus, retkale. | Äijän r. — *Yhd.* poikar.

rehjustel|la[28] *deskr.v.* -u[2] *teonn.* viettää vaivalloista t. epäsäännöllistä, renttuilevaa elämää. | Elää r. Onhan se r:lut Heikki-vaari, -- ryypännyt ja huorannut TOPPILA.

rehki|ä[17] *v.* -ntä[15*], -nä[14] *teonn.* (*harv.* rähkiä) ponnistella, uurastaa, raataa; riehua, telmiä, elämöidä. | R. työssä. Mies r:i pellollaan aamusta iltaan. Kiven kimpussa r:essä tuli ihan kuuma. Työtä pitää vain tehdä r., jos mieli elää PÄIVÄR. — Lapset r:vät pihalla. -- joka pensaan juurella pelattiin korttia taikka muuten r:ttiin PAULAH.

rehmiä[17] *v. kans.* = ed. | -- Liisa raukka saa yöt ja päivät r. kuin orja J.REIJONEN.

rehott|aa[2*] *v.* kasvaa rehevästi, kukoistaa. **1.** Rikkaruohot r:avat pellolla. R:ava kasvillisuus. -- uhkea vilja rehoitti, kasvain päivien hohtavassa paisteessa ja öitten lempeässä viileessä KIVI. — Parta kasvaa r:aa. **2.** *kuv.* tav. jstak kielt. ilmiöstä: olla vilkas, voimakas; ilmetä huomattavana. | Taikausko, synti r:aa. Salakuljetus sai r. häiritsemättä. Kaikki hyvät kärsivät ja vääryys r:aa AHO. — Siihen aikaan r:i vielä runolaulu kansan keskuudessa.

reh|ti[1*] *a.* -disti *adv.* -tiys[95] *omin.* rehellinen, reilu, kelpo, kunnon. | R. mies. On aina r:tiä kärsiä rangaistus, kun on tehnyt pahaa. Ystävyys jatkui r:tinä ja rikkumattomana. Rakennus on yksinkertainen ja vaatimaton, mutta samalla r:din tyylikäs.

rehto[1*] *s. kans.* aidan seivässväli; aitaus; rakennuksen t. reen kehikko; rakennusrivi. **-aita** *s.* tav. aita, jossa aidakset kulkevat vaakasuorassa.

rehtoraatti[1*] *s.* rehtorinvirka; rehtorikausi. | Jaakko Finnon r. Turun koulussa.

rehtori[5] *s.* (opettajakunnan keskuudesta asetettu) oppilaitoksen (vars. oppikoulun t. korkeakoulun) johtaja. | Helsingin yliopiston r. Teknillisen korkeakoulun r. Tyttönormaalilyseon r. Kauppaopiston, teknillisen koulun r. — *Yhd.* koulun-, lyseonr.; varar. **-kausi** *s.*

rehtorin|kanslia *s.* **-kertomus** *s.* **-vaali** *s.* **-virasto** *s.* **-virka** *s.*

rehtorska[15] *s. ark.* ja *vanh.* rehtorin rouva.

rehu[1] *s.* **1.** (vars. koti)eläimille annettava ravintoaine. | Useimmat r:t ovat peräisin kasvikunnasta, mutta paljon käytetään r:ksi eläintuotteitakin IT. Antaa lehmille, kanoille r:a. R:n ravintoarvo. — *Yhd.* havu-, jäte-, kala-, korsi-, olkir.; apu-, hätä-, lihotus-, lisä-, munitus-, väkir.; kuiva-, paino-, tuore-, vihantar.; aamu-, iltar.; AIV-r. **2.** *kans.* heinä, ruoho. | -- vanhan metsämajan pohjalta otettuja r:ja AK. Kuivaa mustaa r:a on tarttunut paidan hihoihin ja hiuksiin SILL.

rehu|aine *s.* **-ajoneuvo** *s. sot.* **-analyysi** *s.* **-annos** *s.* **-arvo** *s.* rehun ravintoarvo. | Katajan ja männyn neulasten r. on hieman suurempi kuin olkien. **-fosfaatti** *s.* saostettu dikalsiumfosfaatti, jota käytetään rehuna kotieläinten fosforihapon ja kalkin tarpeen tyydyttämiseksi, rehukalkki; seoksena us. = rehuluujauho. | R:a saadaan luuliimateollisuuden sivutuotteena. **-heinä** *s.* Eniten viljelty r. on timotei. **-herne** *s.* = peltoherne. **-huone** *s.* Navetan yhteydessä täytyy olla myös r. **-häk|ki** *s.* Lampaiden karsinoissa on r:it. **-jauho** *s.*, tav. *mon.* jauhatusjätteitä, joita käytetään kotieläinten rehuna. **-juurikas** *s.* valkojuurikkaan paksujuurinen ja vähäsokerinen muunnos, jota käytetään lypsykarjan rehuna. **-kaali** *s.* isokasvuinen lehtikaali, jota käytetään kotieläinten rehuna. **-kakku** *s.* rehuaineista puristettu kakku; tav. = öljykakku. **-kalkki** *s.* = rehufosfaatti. **-kasv|i** *s.* R:eista ovat tavallisimpia timotei, apila ja virna. **-kaukalo** *s.* **-kaura** *s.* **-kuop|pa** *s.* Valmiit AIV-r:at suojataan maapeitteellä. **-kuorma** *s.* **-lanttu** *s.* **-lato** *s.* **-luujauho** *s.*, tav. *mon.* luujauho, jota käytetään kotieläinten ruokinnassa lisäämään rehuannoksen fosforihappo- ja kalkkipitoisuutta; seoksena us. = rehufosfaatti. **-mestari** *s.* **1.** *sot.* huoltohenkilöstöön kuuluva aliupseeri, jonka tehtävänä on yksikön rehuvaraston hoitaminen sekä hevosten ruokinnan ja hoidon valvominen. **2.** eläintarhan rehuvaraston hoitaja, joka samalla valvoo eläinten ruokintaa ja hoitoa. **-mylly** *s.* **-myrkytys** *s. eläinlääk.* rehusta aiheutunut myrkytystila. **-nauris** *s.* = turnipsi; vrt. naattinauris.

rehun|keitin *s.* **-kulutus** *s.* **-käyttö** *s.* **-puute** *s.* **-syöttö** *s.* **-tarve** *s.* **-tuotanto** *s.* **-valmistus** *s.* **-viljely(s)** *s.*

rehu|näyte *s.* **-ohra** *s.* **-parvi** *s.* Karjasuojan r. **-peruna** *s.* **-porkkana** *s.* **-pöytä** *s.* ruokintapöytä. **-rattaat** *s. mon.* korsirehun ja elon kuljetukseen tarkoitetut rattaat. **-ruis** *s.*

-sato *s.* **-sekoitus** *s.* **-selluloosa** *s.* rehuna käytettyjä selluloosahituja. **-soimi** *s.* **-sokeri** *s.* rehuna käytetty puusokeri. **-sokerijuurikas** *s.* rehuksi viljeltävä sokerijuurikkaan ja rehujuurikkaan välimuoto.

rehust|aa[2] *v.* **-us**[94] *teonn.* = rehuttaa.

rehu|suoja *s.* **-suola** *s.* Kalkkipitoinen r. **-säkki** *s.*

rehut|taa[2]* *v.* **-us**[94] *teonn.* varustaa t. ruokkia rehulla, rehustaa. | [Komppanian päällikön tulee] huolehtia siitä, että hevoset hyvin r:etaan SO.

rehu|vaja *s.* **-varasto** *s.* **-var|at** *s. mon.* Maanviljelijät velvoitettiin pitämään r:ojansa vastaava määrä karjaa. **-vaunu** *s.* rehun kuljetuksessa esim. navetassa käytetty vaunu. **-vehnä** *s.* **-vilja** *s.*)(syömävilja, leipävilja. | Ohraa käytetään sekä syömä- että r:na. **-virna** *s.* = elovirna, vikkeri. **-yksikkö** *s.* (*lyh.* ry) rehuarvon mitta. | Ne määrät muita rehuja, joilla optimiolosuhteissa on sama tuotantovaikutus kuin yhdellä kg:lla ohria, vastaavat yhtä r:ä.

rehvak|as[90]* *a.* -kaasti *adv.* **-kuus**[97] *omin.* rempseä, rento; kerskaileva, pöyhistelevä, rehentelevä. | R. markkinamies. Mies istui r:kaana kamarin pöydän takana. Palloseura aloitti pelinsä r:kaasti. Olla r:asta poikaa. Räyhätä r:kaana poikana.

rehvak|ka[15]* *a.* **-asti** *adv.* = ed.

rehvana[15] *deskr.s.* vars. lapsesta t. keskenkasvuisesta pojasta t. tytöstä: ressukka, vesseli; *harv.* aikaihmisestä: renttu, hulttio. | Renkipojan r. -- mihin tuutinen tytärtä, / -- / minkä karjun kainalohon, / kunka r:n rekehen KANT.

rehvastaa[2] *v.* tav:mmin rehvastella.

rehvastelija[14] *tek.* pöyhkeilijä, kerskuri, rehentelijä.

rehvastel|la[28] *frekv.v.* **-u**[2] *teonn.* pöyhkeillä, kerskailla, rehennellä. | R:eva nuorimies. R:eva kädenliike. Hän kulki r:len ja kiviä nakellen, huulilla reimakkaan sällilaulun säkeitä SILL.

rehvel|tää[5] *deskr.v. kans.* pikkulapsen, koiranpennun yms. juoksemisesta. | Lapset r:sivät nyt vuorostaan sanantuontiin L.LESKINEN.

reidellinen[93] *poss.a.* < reisi. — Vars. *kal.* R. [= sivuverkoilla varustettu] nuotta.

reiden|juuri, -tyvi *s.* reiden ja vartalon yhtymäkohta.

reidetön[97] *kar.a.* < reisi. — Vars. *kal.* R. [= sivuverkkoja vailla oleva] nuotta.

rei'ikkökirjonta *s. käs.* = revinnäiskirjonta.

rei'ikäs[90]* *a.* reikäinen, reiällinen. | R. levy.

rei'itin[70]* *väl.* < seur.

rei'it|tää[2]* *v.* varustaa rei'illä; lävistää, perforoida. | R:etty muistilehtiö. R:etty vaihtoraha. Täysikasvuinen rapsikuoriainen alkaa hävitystyönsä kukkanuppuja r:tämällä AK. -- Kuikan täytyi r. vyöhihnansa melkein solkeen asti KARHUM.

rei'itys[94] *s.* rei'ittäminen; jhk erityisesti tehdyt reiät, reikärivi(t), lävistys. | Filminauhan, huilun r. Kesäkengissä oli runsaasti r:tä. **-kone** *s. tekn.* lävistyskone. **-meisti, -stanssi** *s. tekn.* = reikämeisti.

reiju|a[1] *deskr.v. harv.* riehua. | -- kahleissa seuraavat r:vat koirat / silmillä leimuvilla KIVI.

reikeli[5] *s.* laite, joka lukitsee salvan liikkumattomaksi. | Ovi on r:ssä 'lukittu siten, että sen salpaa ei voi avaimella liikuttaa, takalukossa'. **-lukko** *s.* lukko, jossa salpa saatetaan sulkuasentoon työntämällä t. avainta kiertämällä.

reikiyty|ä[1]* *v.* tulla reikäiseksi. | R:neet housut. Jääsilta r:y kevätpäivisin.

reiki|ä[17]* *v. harv.* rei'ittää. | Kipinät r:vät telttakankaan. Vuomalla on lumi kovaa ja tuulen r:mää KATAJA.

rei|kä[11]* *s.* **1.** pienehkö aukko, läpi. | Lieden r. Tynnyrin, kukkaruukun r. Karhun pesän r. Padossa oli nyrkin mentävä r. Puun läpi porattiin r. Vyötä höllennettiin pari r:kää. Konduktööri naksautti r:än matkustajan lippuun. Kissan [käyttämä] r. aitan ovessa. Neulan [tekemä] r. paperissa. Koin r. vaatteessa. Ruoste syö helposti r:än teräslevyyn. Kirvojen r:ille syömä turnipsinlehti. Taivas r:kihin repesi, / ilma kaikki ikkunoihin KAL. **2.** (tav. pienehkö ja pyöreähkö) syvennys, kolo. | Hampaaseen syöpynyt r. Munkkipannun r. Juuston r. Lankun puoliväliin ulottuva poran r. **3.** ed:iin liittyen. | Saada r. päähänsä. Puhua r:kiä päähänsä (ark.) 'puhua (tav. tietämättömyyttään) perättömiä, asiattomia, mahdottomuuksia'. Katsele silmillä äläkä r:'illä [= huomaakin jotain]! Rahan r:kiä [= tarpeita, jotka vaativat rahaa] kyllä oli. Minä olen ollut miehen iässä jo muutamia vuosia, miehen r:ässä [= tehtävissä, paikalla] niin ikään ALKIO. Lapsen r:ässä olet saanut tähän asti olla HAANPÄÄ. — *Yhd.* akselin-, avaimen-, hihan-, napin-, naulan-, oksan-, poran-, tapinr.; henki-, ilmar.; hengitys-, ilmanvaihto-, keitto-, tirkistysr.

reikä|alasin *s. met.* reikien lyömiseen tarkoitettu reiällinen alasin, reikälaatta. **-ase** *s. arkeol.* lyömäase, jossa on reikä varren kiinnittämistä varten.

reikäi|nen[93] *poss.a.* **-syys**[95] *omin.* reikäkäs, reiällinen. | R. takki. R. verho. Kirvat syövät lehdet r:siksi. Huonekalujen päälliset ovat kuluneet r:siksi. — *Yhd.* kolmi-, nelir.; pyöreär.; hieno-, pieni-, suurir.

reikä|jyrsin *s. tekn.* **-jyvä** *s.* reiällinen ampumaaseen jyvä. **-kamera** *s. valok.* kamera, jossa objektiivia vastaa pieni reikä. **-kauha** *s. ruok.* rei'itetty litteä metallikauha, läpikauha, reikälusikka. **-keltti** *s. arkeol.* = onsikeltti. **-kirjonta** *s. käs.* punospistorei'in ommeltu valkokirjonta, madeirakirjonta. **-kirves** *s. arkeol.* kivi- t. metallikirves, jossa on reikä varren kiinnittämistä varten, mutta ei putkea. **-kivi** *s. arkeol.* (alkeellinen) reikänuija. **-kone** *s. maat.* kone, joka pistää t. kaivaa maahan reiän, johon peruna käsin istutetaan. **-koriste** *s.* **-koristeinen** *a.* **-kortti** *s.* rei'itetty tilastokortti. **-korttikone** *s.* = tilastokone. **-kosketin** *s. sähk.* pistokosketin. **-laatta** *s. met.* reiällinen laatta; reikäalasin. **-lauta** *s.* vars. rei'ikäs kalkku. | -- kirveenterät sukeltautuivat porstuan r:an PAULAH. **-lei|pä** *s.* vars. hapan, kiekkomainen ruisleipä, jossa on reikä vartaaseen pa-

noa varten; myös muista samanmuotoisista leivistä; *syn. kans.* läpileipä. | R. tunnetaan lähinnä maamme länsiosissa. Alkaa härkäviikot ja r:vät [joulunpyhien jälkeisistä viikoista] SP. **-levy** *s.* reiällinen levy. **-luomainen** *a. kasv.* R. kota 'kota, johon syntyneistä rei'istä siemenet pääsevät varisemaan'. **-lusikka** *s. ruok.* = reikäkauha. **-meisti** *s. tekn.* reikien leikkaamiseen käytettävä meisti, lävistin.

reikä|nen[63] *dem.s.* Reunaan poratut r:set.

reikä|nuija *s. arkeol.* nuija, jossa on reikä varren kiinnittämistä varten. **-om|mel** *s. käs.* reikäompelun ommel. | Leveä r. R:pelein koristettu nenäliina. **-ommelkoriste** *s.* **-ompeleinen** *a.* R. olkain, paita, esiliina. **-ompelu** *s. käs.* koristeompelu, jossa kankaassa yhteen suuntaan kulkevia lankoja nyhdetään pois ja jäljelle jääneitä lankoja yhdistellään ompelemalla siten, että sidospistot muodostavat määrämuotoisia kuvioita; myös leikkaamalla tehtyjen reikien koruompelulla reunustamisesta. | R. on etupäässä valkokankaiden koristelua. **-ompelukone** *s.* **-ompelukoriste** *s.* **-ompelus** *s. käs.* tekeillä oleva t. valmis reikäompelutyö. **-pihdit** *s. mon. tekn.* lävistyspihdit. **-pohjainen** *a.* R. saapas. R. laatikko, sylinteri. **-puikko** *s. tekn.* lävistyspuikko. **-puristin** *s. tekn.* puristin, jolla tehdään metallilevyyn, pahviin, nahkaan tms. reikiä. **-puu** *s.* Suuntapiirtimen r. 'keskuspuu, jonka läpi aisat kulkevat'. Jännesahan r:t 'pääpuut'. **-päärme** *s. käs.* reikäommelta käyttäen valmistettu päärme. **-raha** *s.* reiällinen raha. **-rau|ta** *s.* **1.** *met.* reikälaatta; naulalevy. **2.** (tav. onttokärkinen) metallinen lävistyspuikko. **3.** *leik.* käsituliase. | Roisto veti r:dan taskustaan. **-rengas** *s. met.* lävistettävän levyn alle pantava metallirengas, jonka reikä on levyyn halutun reiän suuruinen ja jonka läpi lävistin kulkee. **-rivi** *s.* **-sakset** *s. mon. tekn.* reikien leikkaamiseen tarkoitetut sakset. **-salaoja** *s. maat.* imuoja, jonka putketon käytävä vedetään erityisellä auralla, ns. myyräauralla, myyräsalaoja. **-siivilä** *s. ruok.* lävikkö. **-taltta** *s. met.* teräspuikko, jolla lyödään reikiä metallilevyihin ja takokappaleisiin. **-tiili** *s. rak.* eril. rei'illä kevennetty tiili. **-tulkki** *s. met.* tulkki, jolla mitataan reikien suuruutta. **-tuoli** *s.* keskeltä reiällinen jakkara, jonka tukemana pikkulapsi opettelee seisomaan ja kävelemään. | Minun ovat nämä [jalat] längellä vähän, kun liika nuorena r:ssa seisottivat AHO. **-tähtäin** *s.* reiällinen ampuma-aseen tähtäin. **-viiva** *s.* Lomake irrotetaan kannastaan r:a myöten.

reila|ssa *s. vaill. ark.* kunnossa, järjestyksessä. | Paperit ovat r. Piippu on r. Asia on hyvässä r. Emäntä laittoi kahvipannun r:an. Vanha juoksijamestari oli yhä entisessä r:ssaan.

reila|ta[65] *v. ark.* panna reilaan, kuntoon, järjestää, kunnostaa. | R. reet ajokuntoon. Laivan lähtiessä r:ttiin purjeet. Isäntä lähti r:amaan perunamaata.

reilinki[64*] *s. mer.* = reelinki.

reilu[1] *a.* -sti *adv.* -us[65] *omin.* **1.** suora(luonteinen), rehti, vilpitön, avoin. | R. mies, toveri. Talonväki oli r:a ja kohteliasta. R. menettely. R. peli. Toisen pettäminen ei ole r:a meininkiä. Myöntää r:sti erehtyneensä. **2.** reipas, reima, riuska, siekailematon, railakas. | R. komento se pitää talossa olla. R:t läksiäiset. Ryyppää r:sti pohjaan vain! Kolme viikkoa olivat Antti ja Yrjö tukkeja ajaneet, r:sti oli käynyt työ KATAJA. **3.** ed:iin liittyen. **a.** joka ei pyri olemaan muuta kuin mikä on, väärentämätön, sievistelemätön, oikea, kunnollinen, säällinen, rehellinen. | R. kotikutoinen kangas. Oikea r. suomalainen sauna. -- kunniallisen kyröläisen miehen r. vaatetus SILL. R:t paksupohjaiset kävelykengät. R:n asiallinen työpuku. — R. [= kunnon, selvä] riita on parempi kuin puolinainen sopu. Syntyi oikein r. tappelu. **b.** kitsastelematon, runsas; selvä, kiistaton. | R. palkka. Mitata, maksaa r:sti. R. toimeentulo. Sellaisilla tuloilla elää oikein r:sti 'hyvin'. Heinät riittivät r:sti talven yli. Ylitti hyppyriman r:sti. Ennätys rikkoutui r:sti. Ajat olivat r:sti alle 15 minuutin. R:n [= runsaan] metrin jäljessä voittajasta.

reima[10] *a.* -sti *adv.* reipas, riuska, railakas, rivakka. | R. tukkipoika, työihminen. R. työnteko, tappelu, polska. R. kävely. R:t otteet. Oikein r. selkäsauna. Juoksijan r. meno. Poika oli r:lla tuulella. Oikein r:t autokilpailut. He veisasivat r:ssa tahdissa Henterin tekemää värssyä SEPPÄNEN. — R. [= runsas, reilu] palkka.

reimak|as[90*] *a. harv.* -kaasti *adv.* = ed. | Haansivun Iivari on tavallinen r. nuorimies SILL.

reimak|ka[15*] *a. harv.* -asti *adv.* = reima. | Rekilauluja r:asti vedellen lähdimme sitten marssimaan kouluun JÄRVENT.

reimari[5] *s. mer.* laivaväylän ja sitä rajoittavan matalikon merkkinä oleva ankkuroitu salko, jonka väri (ja huippumerkki) osoittaa (osoittavat) matalikon suunnan. — *Yhd.* etelä-, itä-, länsi-, pohjoisr.

reimi[4] *s. murt.* = 2. reivi.

reiniläi|nen[63] *a.* ja *s.* R. viini 'reininviini'. Hei, poika, tuleppas kulahuttamaan r:stä HELLAAKOSKI.

reininviini *s.* Reinin laakson viinialueilla valmistettu viini.

reinkarnaatio[9] [re-i-] *s. usk.* jälleen lihaksi tuleminen, jälleensyntyminen; jälleenlihaksitulemus, uudelleenruumiillistuma. **--oppi** *s.* oppi, jonka mukaan sielu yhä uudelleen palaa elämään eri ruumiissa, sielunvaellusoppi.

reip|as[90*] *a.* -paasti *adv.* -paus[65] *omin.* **1.** toimissaan aikailematon, virkeä, vireä, pirteä, ripeä, rivakka, reima;)(veltto, saamaton, untelo. | R. poika. Iästään huolimatta r. vanhus. R. mieli. Kadulta kuului r:asta astuntaa. Oppilaan pitää vastata r:paasti opettajan kysymyksiin. Palokunta toimi r:paasti. Viivat vedetään rohkeasti, r:pain vedoin. R. ulkoilmaelämä. R. marssi. R:asta, piristävää musiikkia. A:n taiteella on yleensä r:paan miehekäs leima. — Taloudelliset olot ovat kehittyneet r:paasti 'ripeästi, nopeasti'. Kuuselan talo pääsi r:paaseen elämän alkuun NUO-

LIV. **2.** vars. *ark.* laajentuneessa merk:ssä. | R. [= rankka, kova] sadekuuro, myrsky. Tuuli aika r:paasti. Kuivat halot paloivat oikein r:paasti. — Valehdella r:paasti 'arkailematta; roimasti'. Tehdä liian r:paita [= rohkeita] johtopäätöksiä. — Puolue saavutti r:paan [= runsaan] enemmistön. R:paasti [= runsaasti] kaksikiloinen ahven. Osuusliikkeen jäsenmäärä on noussut r:paasti. -- tie tekee r:paan [= jyrkän] käänteen KOJO.

reipas|henkinen *a.* R. juhla. R. romaani. **-luonteinen, -luontoinen** *a.* **-otteinen** *a.* R. käytännön mies. Kirjailijan r. maalaiskuvaus. **-ryhtinen** *a.* **-sanainen** *a.*

reipastu|a[1] *v.* tulla reippaa(mma)ksi, elostua, vilkastua, virkistyä, piristyä. | Potilas r:i. Äidin mieli r:i. Helsinkiläinen jalkapalloilu on r:nut. [Runoilijan] kokoelmassa on entisestään r:nut sävy. Liikkeelle lähdettäessä miehet r:ivat, uusi vireys ja uudet halut palasivat nousevan päivän mukana ALKIO.

reipastut|aa[28] *kaus.v.* -avasti *adv.* (< ed.) piristää, vilkastuttaa, innostaa, elähdyttää. | Päällikkö koetti r. väsyneitä miehiään. Kylmävesipyyhkeet r:avat ruumista. Aamuvarhainen hiihtomatka on omiaan r:amaan työotetta. [Romaanissa] on tervettä merielämää ja merisuolaa nuoren mielen r:amiseksi AK.

reippailija[14] *tek.* < seur. | Mies oli vannoutunut r.

reippailla[29] *v.* ulkoilla, retkeillä, urheilla huvikseen ja terveydekseen, tuloksia tavoittelematta.

reippailu[2] *teonn.* < ed. | Pyöräilyä harjoitetaan käytännöllisten tarkoitusperien ohella myös kilpaurheiluna ja r:na. Potkukelkkaa käytetään kulkuneuvona ja r:un. — *Yhd.* hiihto-, retkeilyr. **-väline** *s.*

reiru[1] *a. murt.* -sti *adv.* reilu. | -- r. kaverihan Saituri oli ollut ERKKI ILMARI.

reisata[35] *v. ark.* = reissata.

rei|si[40] *s.* **1. a.** ihmisellä ja eläimillä: lonkan ja polven välinen jalan osa. | R. on tavallisesti säärtä paksumpi ja vahvempi. R:den pitkä lähentäjälihas. Seistä r:siä myöten vedessä. -- löihe r:sin [= hajareisin, kahdareisin] ratsahille KAL. **b.** teurastetun eläimen vastaava osa; myös ruoka-aineena (jolloin us. = paisti). | R. eli paisti jaetaan ulko- ja sisäreiteen l. -paistiin. R. soveltuu parhaiten pata- tai hapanpaistiksi. -- olivat saaneet hammastensa väliin maiskuteltavaksi puhdasta karhunlihaa, mesikämmenen jaloa r:ttä! KIANTO. **c.** *yhd.* Etu-, sisä-, takar.; karhun-, lampaanr. **2.** *kuv.* eril. laitteiden osista. | Nuotan r:det 'nuotan sivuverkot, siulat'. Tikapuiden r:det 'pystypuut, joihin puolat on kiinnitetty'. Rukin r:det 'haarukka, jonka varaan pyörä on kiinnitetty'.

reisi|hermo *s. anat.* lannepunoksesta alkava reiden etupuolelle haarautuva hermo. **--istun|ta** *s. voim.* R:nassa nojapuilla on ruumiin paino toisen, polvesta koukistetun jalan reidellä ja toinen jalka suorana, vähän taaksepäin ojennettuna. **-kanava** *s. anat.* vatsaontelosta reiden yläosaan nivustaipeen alapuolelle johtava kanava, jossa alaraajojen suuret verisuonet ja hermot sijaitsevat. **-kohju** *s. lääk.* reidentyvessä, reisivaltimon vieressä esiintyvä kohju. **-laskimo** *s. anat.* **-lihaksisto** *s.* Vetohevosella on hyvin kehittynyt r. **-lihas** *s. anat.* Kaksipäinen r. Nelikulmainen r. **-luu** *s. anat.* R:n yläpää on pallomainen ja kiinnittyy lonkkamaljakkoon, alapää taas niveltyy sääriluuhun. R. on ruumiin pisin luu. **-nivel** *s. anat.* = lonkkanivel. **-paisti** *s. ruok.* **-puu** *s. rak.*, tav. *mon.* puuportaiden astuin- ja varvaslautoja kannattavista sivupuista; tikapuiden pystypuista, joihin puolat on kiinnitetty, reisi. **-rengas** *s. el.* hyönteisillä: alaraajan tyviosa, joka yhdistää reiden vartaloon, reisiverma. **-riipunta** *s. voim.* nojapuuriipunta, jossa reisien ulkosivut nojaavat aisoihin ja ruumiin paino on reisien varassa. **-valtimo** *s. anat.* **-verkko** *s. kal.* nuotan sivuverkko, siula. **-verma** *s. el.* = reisirengas. **-villa** *s.* Lampaan r:t.

reisi|ä[17] *v. kans.* kiivetä puuhun tms. reisien varassa, reittää. | Kiivetä r:mällä.

reissail|la[29] *frekv.v. ark.* < seur. | No, missäpä keisarikunnassa hän r:i JOTUNI.

reissa|ta[35] *v. ark.* (*rinn.* reisata) matkustaa. | Konstikos sällin r. ja ryypätä KIANTO. Vesilahden tietähän se r:si JÄRVENT.

reissu[1] *s. ark.* (*rinn.* reisu) matka (I.1,2). | Helsingin r. Mies oli ollut pitkällä r:lla. Siinä onpi rykmänttimme / lähtemässä r:un KIVI. — *Yhd.* juoma-, kala-, kylpy-, kylä-, marja-, markkina-, saunar.; auto-, laiva-, polkupyörär.; hukkar. **-jätkä** *s.* **-mie|s** *s.* R:het juottivat hevosiaan kaivolla. **-po|ika** *s.* -- täällä kellivät r:jat kuin Jumalan kukkarossa KIANTO. **-raha** *s.* **-sälli** *s.* Hylkäsi vakituisen renginviran ja rupesi r:ksi.

reissu|ta[39] *v. ark.* (*rinn.* reisuta) olla reissulla, reissata. | -- Kajaanin pirut Suomussalmella r:sivat KIANTO.

reistail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < seur. | Poika alkoi r. pyssyjensä parissa. — Venemoottori alkoi r. aavalla ulapalla. Tuvan ovi r:i. Terveys on ruvennut r:emaan. Väistyi talvi lopulta, vaikka pitkään r:i sitkeine jäänlähtöineen, pakkasöineen ja karjanrehunpuutteineen KARHUM. -- rikkautta oli, mitä varten turhaan riehua ja r. IVALO.

reista|ta[35] *v. ark.* -us[64] *teonn.* **1.** koettaa, yrittää. | R:taan kumpi voittaa. Moottoriin oli tullut vika ja sen kimpussa täytyi r. puolen yötä. Kouko meni, r:si pistää häntäänsä kaivoon ja piti vähän aikaa KS. -- maaliskuulla lähettänee [= lähdettäneen] sitä punaista viivaa r:amaan KIANTO. **2.** juonitella, lakkoilla, konstailla. | [Urheilijan] polvi r:si. Perämoottori lakkasi lopulta r:amasta. **3.** ed:een liittyen: hosua, reuhtoa. | Hevonen rimpuili ja r:si. Yökaudet kuljetaan yhdessä ja r:taan TALVIO.

reistraattori[5] *s.* kirjaaja. | Yliopiston, maistraatin r.

reisu[1] *s. ark.* = reissu. **-ta**[39] *v. ark.* = reissuta.

-reitinen[63] *poss.a.* < reisi. | Paksu-, pitkä-, vahvar.; hajar.

reit|ti[48] *s.* **1.** vesistö t. vesistön osa, jolle on ominaista järvien liittyminen toisiinsa salmien ja lyhyehköjen virtojen välityksellä siten, että ne muodostavat pitkän järvijonon. | Oulujoen ve-

sistössä on kaksi pitkää r:tiä. Kallaveteen yhtyvät pohjoisesta Iisalmen ja koillisesta Nilsiän monihaaraiset r:it. Suomussalmen, Rautalammin r. 2. kulkuväylä, tietyn mittainen ja suuntainen kulkulinja, -tie. | Merellä r. on erityisesti purjehduskelpoinen, merimerkeillä viitoitettu kulkuväylä. Turusta länteen johtavalla r:illä on jäätä. Järviliikenteen pisimmät r:it ovat Saimaan vesistössä. Muuttolintujen r:it. Metsästysmatkoillaan kettu mielellään käyttää samoja r:tejä. Päivittäin eniten käytetylle r:ille piirtyvä polku useimmiten lisää -- pihan kotoisuutta AK. Laskimot seuraavat yleensä samoja r:tejä kuin vastaavat valtimot. Onko r. selvä? Hänen edessään on avonainen r. ja valmis latu KARHUM. — *Yhd.* ajo-, kulku-, liikenner.; meri-, saaristor.; sisä-, ulkor.; auto-, laiva-, lento-, purjehdusr.; kilpailu-, retkeilyr. 3. *kuv.* us. = suunta. | Kustannustoiminta jatkuu samoja r:tejä kuin ennenkin. Ei yhtään loiskimista oikeasta r:istä pois KIVI.

reitti|järvi *s.* R:järvet eroavat likeisen keskinäisen yhteytensä puolesta tavallisista järvistä. **-mäinen**[83] *kalt.a.* Utajärven pohjoisosassa Kiiminginjoki on r.

reittää[2*] *v. kans.* = reisiä.

reivaamat|on[57] *kielt.a.* Purjeet r:tomina.

reivas[66] *s. kut.* ruutukuvioinen, pyyheliinoiksi ym. käytetty pellavakangas, drelli. **-kudonta** *s.*

reiva|ta[35] *v. mer.* **-us**[64] *teonn.* vähentää purjepintaa käärimällä osa purjeesta (tav. siihen ommeltuja reivilistoja myöten) kokoon. | Pienien aluksien puomipurje r:taan kiertämällä puomia niin, että purje kääriytyy sen ympärille. Laiva purjehti r:tuin purjein. R:a halkaisija! Puoliksi r:tut purjeet. Pohjaan [= mahdollisimman paljon] r:ttu isopurje. — *Kuv.* Karoliinan hameenhelmat -- olivat neuloilla ylös r:tut SILL.

1. **reivi**[4] *s. mer.* se osa purjeesta, joka reivattaessa kääritään kokoon. | -- vaihdan halkaisijan toiseen ja vähennän isoapurjettani yhden r:n AK. -- Jere ja Juuso voivat solmeta r:n toisensa perään, aina pohjar:in asti E. ELENIUS.

2. **reivi**[4] *s. kans.* (*rinn.* reimi) pitkäsiima.

reivi|lista *s. mer.* purjeen poikitse vaakasuoraan ommeltuja kangasliuskoja, jotka määrittävät reivin suuruuden. | R:listassa on reivireiät ja niissä reivisiteet sekä listan päissä reivinuorat. **-nuora** *s. mer.* reivilistan päässä olevia nuoria, joilla reivi pingotetaan pituussuunnassa ja kiinnitetään raa'an nokkaan tms. **-reikä** *s. mer.* reivilistassa olevia reikiä, joista reivi reivisiteillä kootaan ja sidotaan. **-side** *s. mer.* reivireikiin keskikohdastaan kiinnitettyjä t. irrallisia nuorasiteitä, joilla reivi sidotaan. **-solmu** *s. mer.* = merimiessolmu.

reiäk|äs[66*] *poss.a.* = seur. | R. levy. R. metallikappale. R. astia. R. hihnan pää. Käsityö on ommeltu r:käälle pohjalle.

reiälli|nen[61] *poss.a.* **-syys**[65] *omin.* (< reikä) reikäinen, reiäkäs, rei'ikäs, lävellinen. | R. messinkilaatta. R. laatikko, kattilankansi. Ongensiimassa käytetään r:stä lyijypainoa. Tuhohyönteiset syövät kasvien lehdet r:siksi. R. [= rikkinäinen] nuttu, sukka, verkko. Särkevä, r. hammas. R:syys on paperivalmisteiden tavallisimpia vikoja.

reiänväli *s.* reikien väli. | Sillä ateria siellä kuitataan toisinaan vetämällä suolivyötä yhtä r:ä tiukemmalle JÄRVENT.

reiät|ön[57] *kar.a.* **-tömyys**[65] *omin.* < reikä. | R. avain. R. vuoka. R. paimenpilli. Liinanapit ovat usein r:tömiä. Laudan pinnan tulee olla tasainen ja r. Joulun kunniaksi syötiin r:öntä leipää.

rekambio|lasku *s. liik.* takautumislasku. **-vekseli** *s. lak. liik.* takautumisvekseli.

rekapitulaatio[3] *s.* esityksen pääkohtien uudelleen esittäminen t. mieleen palauttaminen.

rekapituloida[18] *v.* esittää t. palauttaa uudelleen mieleen jnk esityksen pääkohdat.

reki[8*] *s.* (talvi)ajo- t. kuljetusneuvo, joka liukuu alustaa pitkin kahden jalaksen varassa; vrt. kelkka. | R:ä käytetään talvella lumipeitteen aikana, mutta myös lumettomaan aikaan varsinkin pehmeillä ja epätasaisilla niittymailla sekä ruoho- ja sänkipeitteisillä peltomailla. Pitkä r. Lyhyt r. Tavallinen talonpoikainen r. Reen aisat, jalakset, kaplaat, ketarat, kori, liisteet, paju, pankko, saverikko. Ajaa reellä. Reessä, vällyjen alla. -- reen raudat kiljuivat routaa vasten KATAJA. -- r. vieri, tie lyheni KAL. Kyllä r. vetäjänsä neuvoo SL. Pieni kivi reen kaataa SL. — *Kuv.* Älä lähde sen miehen rekeen 'matkaan, us. erik. vaimoksi'. -- eikö jo uni ottaisi rekeensä MERIL. — *Yhd.* etu-, pari-, perä-, takar.; ajelu-, kilpa-, kirkko-, kuorma-, lanta-, lumi-, tukki-, työr.; kuomu-, laita-, liister.; moottorir. **-ajelu** *s.* **-ajo** *s.* **-kaira** *s. kans.* napakaira. **-keli** *s.* Lunta on maassa r:ksi asti. **-koira** *s.* Eskimoiden suuret, pitkäkarvaiset r:t ovat sitkeitä vetäjiä. **-kolonna** *s.* **-kuljetus** *s.* **-kunta** *s.* **-kuorma** *s.* **-kyy|ti** *s.* Ajaa r:dillä. **-laulu** *s.* uudemman suomalaisen kansanlaulun tavallisin muoto, rekiveisu, -viisu. | Säkeistön ensi puolisko sisältää r:ssa tav. jonkin yleisen mieleenjohtuman, luonnonhuomion tms., johon sitten liittyy kiinteämmin tai hatarammin jokin laulajan omakohtainen rinnakkaissovellutus, esim.: Kurjella on se kuuluva ääni / ja pääskyllä kaunis nimi; / minun kultani sydän on / kuin kaivon pohjalla kivi. **-loimi** *s.* **-matka** *s.* **-nahkaset** *s. mon. kans.* **-paju** *s. kans.* ks. paju 2. **-peite** *s.* **-peli** *s. kans.* reki. | -- pakkanen natisuttaa pihamaalla r:ä HAANPÄÄ. — Vars. paikallissijoissa. | Karjalassa kuljetaan usein kesäisinkin r:llä 'rekeä käyttäen'. **-rattaat** *s. mon.* pyörillä varustettu reen tapainen kuljetusneuvo, jota käytetään maataloudessa korsitavaran ajoon, pyöräreki. **-rauta** *s.* reen jalaksen alusrauta. **-retk|i** *s.* reellä tehty retki. — *Erik.* entisistä ajoista puhuen: suurehkon seurueen rekiajelu jhk taloon, jossa nautittiin ruokaa t. virvokkeita (ja tanssittiin). | R:ellä ajettiin tavallisesti pareittain, herra ja daami samassa reessä. Hän pyytää Helenan r:elle, jonka nuorisoseura panee toimeen ensi pyhänä KOJO. **-ryijy** *s. käs.*

rekister|i[5] *s.* **1.** (us. virallinen) luettelo; hake-

misto. | Patenteista on patenttiviraston pidettävä erityistä r:iä. R. säästöpankin velallisista ja takausmiehistä. Palovakuutusten r. Ulkomaan vekselien r. — Laulukirjoissa on tavallisesti aakkosellinen r. — *Yhd.* alus-, kauppa-, maa-, osto-, rikos-, vero-, yhdistysr.; siviilir.; syntir. 2. *mus.* ihmisäänen t. soittokoneen ääniala; urkujen äänikerta; myös rekisterinappuloista. | Klarinetin sävelten alue jaetaan kolmeen eri r:iin. Harmoni, jossa on useita r:ejä. Vienosointuinen r. — *Yhd.* ala-, basso-, diskantti-, falsetti-, keski-, ohenne-, puhe-, rinta-, tenori-, väli-, ylär.

rekisteri|alue *s.* Alus kirjoitetaan sen r:alueen rekisteriin, jossa sen kotipaikka on. **--ilmoitu|s** *s.* jhk viralliseen rekisteriin tehtävä ilmoitus. | Kaupparekisteriin merkitseminen toimitetaan r:ksen perusteella. R. tehdään paikkakunnan henkikirjoittajalle. **-kaappi** *s.* **-kartta** *s. maanm.* kartta, johon on merkitty kaikkien jllak alueella olevien tilojen rajat ja rekisterinumerot. **-kirja** *s.* Auton r. **-kort|ti** *s.* Rikosrekisterin r:it. **-kosket|in** *s. mus.* = rekisterinappula. **-luokka** *s.* Aluksen, ajoneuvon r. **-maksu** *s.* rekisteröimismaksu. **-merkintä** *s.* **-merkki** *s.* Auton r. **-nappul|a** *s. mus.* Urkujen äänikerrat saadaan soimaan niitä vastaavien r:oiden avulla. **-n|ote** *s.* Rikosrekisteri-ilmoitus on annettava r:otteena. Toimitettuaan moottoriajoneuvon uusintakatsastuksen katsastusmiehen on tehtävä siitä merkintä r:otteeseen. **-numero** *s.* Toiminimen, auton r. Tilat nimetään siten, että mainitaan niiden nimi ja r. **-tonni** *s. mer.* aluksen tilavuutta ilmoitettaessa käytetty kuutiomitta, 100 Englannin kuutiojalkaa eli 2,8316 m^3. — *Yhd.* brutto-, nettor. **-viranomainen** *s.* rekisteriä pitävä viranomainen; us. = siviilirekisteriviranomainen.

rekisteröi|dä[18] *v.* -inti[4*] *teonn.* 1. merkitä (us. viralliseen) luetteloon, luetteloida; merkitä muistiin, tallentaa. | R:ity auto, alus. R:ity yhdistys. R:ity tavaramerkki. R:ity pelaaja. 22.000 koulusta päässyttä nuorukaista on heinäkuussa r:ity työttömiksi. Vuokrakirja on vuokralautakunnan toimesta r:itävä. Gananderin r:imä sana. Kielifonografia käytetään erittäin heikkojen äänien r:imiseen. R:ivä l. piirtävä mittauskoje 'rekisteröimiskoje, jonka kynällä varustettu osoitin piirtää kellonkoneiston kuljettamalle paperille mitattavan suureen vaihtelua esittävän käyrän'. Hygrografi r:i ilman suhteellisen kosteuden vaihtelut. 2. *mus.* valita uruista kulloinkin käytettävät äänikerrat.

rekisteröimis|koje *s.* havainnontekolaitteeseen yhdistetty koje, joka jatkuvasti piirtää t. laskee mitatut arvot. **-laite** *s.* = ed. **-maksu** *s.* hallinnollinen maksu, joka aiheutuu julkisesta rekisteröinnistä. **-paikka** *s.* Auton, aluksen r. **-pakko** *s.* **-päivä** *s.* **-todistus** *s.* **-velvollisuus** *s.* **-virasto** *s.*

rekisteröimätön[57] *kar.a.* R. auto. R. urheiluseura.

rekisteröittä|ä[2*] *fakt.v.* < rekisteröidä. | Autokauppaa harjoittava liike ei ole velvollinen r:mään autoa, jota pidetään varastossa tai myytävänä.

reki|talja *s.* **-tie** *s.* Etelästä päin tuo -- kaitainen r. kirkonkylään AHO. **-vaja** *s.* **-veisu** *s.* = rekilaulu. **-veto** *a.* R. varsa 'toistalvinen varsa, jota ruvetaan opettamaan valjastamalla se reen eteen'. **-viisu** *s.* = rekilaulu. **-vällyt** *s. mon.*

rekka[10*] *s. ark.* kuorma-autoon kytketty lavallinen perävaunu, jonka kuorma osaksi rasittaa vetoautoa. **--auto, -vaunu** *s.* auto, johon on kytketty rekka.

rekki[4*] *s. voim.* teline, jonka muodostaa päistään pylväitten varaan vaakasuoraan asentoon kiinnitetty terästanko, voimistelutanko. **-liike** *s.* **-voimistelu** *s.*

rekko[1*] *s.* 1. *kansat.* erivärisillä langoilla kirjottu (naisen) paidan etumus. 2. *käs.* (naisen puvun) edusta. | Sininen villapuku, r. valkoista pikeetä. **-paita** *s. kansat.* rekolla varustettu paita, joka pannaan vasemmalta olalta kiinni soljella.

reklaami[6] *s. liik.* 1. mainos. | Seinään kiinnitetty r. — *Yhd.* ikkuna-, (sanoma)lehti-, valor.; jäätelö-, saippuar. 2. mainonta, mainostus. | Kauppiaat harjoittavat voimakasta r:a. — *Yhd.* (sanoma)lehtir.; ennakkor.

reklaami- = mainos-.

reklamaatio[3] *s. liik.* tavaran virheellisyyden ilmoittaminen ja korvauksen pyytäminen; takaisin vaatiminen, valitus. | Jos tavarat tarkastetaan ennen niiden lähtöä tehtaasta, säästytään r:ista. Ostajalle laadun vajavuuksien varalta kuuluvan oikeuden säilyttämiseksi riittää r., jossa puute todetaan. **-aika** *s.* R. alkaa tavallisesti tavaran saapumispäivästä ja kestää kahdeksan vuorokautta.

reklamoi|da[15] *v. liik.* -nti[4*] *teonn.* 1. ilmoittaa tavaran virheellisyydestä, vaatia takaisin, valittaa. | Tarkastettuaan tavaran ja havaittuaan siinä puutteellisuuksia ostajalla on oikeus r. 2. par. tehdä reklaamia, mainostaa. | Kauppiaalla täytyy olla kyky r. tavaroitaan. Laulajatar oli r:nnin arvoinen.

reklement|ti[4*] *s. ark.* reglementti, määräys, säädös. | Kaikki r:it on täytettävä. Mies oli elänyt r:tien mukaan.

rekognosoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* 1. *sot. vanh.* tiedustella. 2. *maanm.* valmistella kolmiomittausta maastossa; täydentää vanhaa karttaa maastossa.

reko|nen[63] *dem.s.* < reki. | Käski neittä korjahansa, / tyttöä r:sehensa KAL.

rekonstruktio[3] *s.* ennallistus. | Vanhan reen r. Hautalöytöjen nojalla tehty ikivanhan länsisuomalaisen puvun r. Kantasuomalaiseksi tarkoitettu *e*-vokaalin r. Valokuva oli onnistunut r.

rekonstruoi|da[15] *v.* -nti[4*] *teonn.* ennalleen rakentaa säilyneiden jäännösten pohjalla, uudelleen muodostaa, ennallistaa; vrt. restauroida. | R:tu puku. Luostarin ulkonaiset ääriviirteet on voitu r. jokseenkin tarkkaan. Kaarle Krohnin r:ma vanhan runon alkumuoto. Kantasuomalaiseksi r:tu sana. Neandertalin ihmisen r:tu luuranko. Ilmastovyöhykkeet voidaan r. suurin piirtein kivihiilikaudesta alkaen.

rekooli[5] *s. kans.* (*rinn.* trekooli) puutarha. | Kasvaa kukkia muuallakin, ei herrain r:ssa KL.

rekordi[6] *s.*, vars. *urh.* tav:mmin ennätys.

rekrytoi|da[18] *v.* -nti[4]* *teonn.* ottaa miehistöä (sotaväkeen). | Joissakin maissa armeija r:daan vapaaehtoistietä. Suomen sotavoimien r:nti perustuu asevelvollisuuteen.

rekrytoimisjärjestelmä *s. sot.*

rekryyt|ti[6]* *s. sot.* (ei virall.) alokas. | R:tien lääkärintarkastus. R:in tulikaste. Hän terve oli, mittava, no, muusta huoli viis, / r:iks väkeen Dunckerin pääs' tinkimättä siis *CAJ.

reksa|ta[35] *v. ruok. puhek.* -us[61] *teonn.* umpioida.

reksi[4] *s.* **1.** *koul.* rehtori. **2.** sotilasslangissa: alokas; alokasaikansa palvellut nuorempi varusmies. | Hiljaa r:t, että vanha saa tirsata AK.

reksotta|a[2]* *deskr.v.* roikkua, riippua. | Mies paitahihasillaan, liivit auki r:en.

reksut|ella[28]* *frekv.v.* < seur. | Tuossa juosta r:teli lapsi, paljasjaloin TALVIO. -- ajaa r:teli 120-vuotias ukkokin ruskean hevosen selässä SEPPÄNEN.

reksutt|aa[2]* *deskr.v.* -- Juha oli pieni pellavapää, joka juosta r:i sisaria vastaan TALVIO. Kaikki herruutta mikä r:aa [= riippuu] SP.

rektakonossementti[1]* *s. liik.* määrähenkilölle asetettu konossementti.

rektangeli[5] *s. geom.* suorakaide.

rektapaperi *s. liik.* rektasitoumus.

rektasensio[3] *s. täht.* eräs tähtitieteellinen koordinaatti.

rekta|sitoumus, -šekki, -vekseli *s. liik.* nimennäissitoumus, -šekki, -vekseli.

rektifikaatio[3] *s.* **1.** *mat.* (käyrän viivan) oikaisu. **2.** *tekn.* uudelleen tislaaminen.

rektifioi|da[18] *v.* -nti[4]* *teonn.* **1.** *mat.* oikaista (I.1.a). **2.** *tekn.* tislata uudelleen.

rektio[3] *s. kiel.* sanan järjestyminen, se ominaisuus, että se vaatii määräyksensä määrämuotoon, esim. "alla" genetiiviin (maan alla) ja "luottaa" illatiiviin (luottaa lupaukseen).

rektoskooppi[1]* *s. lääk.* putken muotoinen ja valaisulaitteella varustettu koje, jota lääkäri käyttää peräsuolen tutkimuksissa, peräsuolentähystin.

rekuli[5], **-puomi** *s. metsät.* kevyt ohjepuomi, jota käytetään heikkovirtaisissa väylän osissa pitämään puita uittoväylässä. **-puomitus** *s.*

rekuloi|da[30] *v. metsät.* -nti[4]* *teonn.* varustaa rekuli(puomitukse)lla.

rekuperaattori[5] *s. tekn.* esilämmitin, jossa lämmitettävä kaasu kulkee putkissa t. kanavissa, joiden ympärillä sitä kuumentava savukaasu kiertää; vrt. regeneraattori. | R:a käytetään mm. pajojen lieskauuneissa ja valokaasun valmistuksessa.

rekvisiitta[10]* *s.* näyttämövarusteet. | Näytelmän puvusto ja muu r.

rekyyli[5] *s.* ampuma-aseen (t. sen liikkuvien osien) liikahdus taaksepäin laukaistaessa, potkaisu. | R:n aiheuttaa ruutikaasujen paine aseen piipun tai putken takaseinämää vastaan. **-voima** *s.*

relaatio[3] *s.* **1.** suhde. — *Mat.* suureiden välistä yhteyttä kuvaava matemaattinen ilmaus. **2.** kertomus, selostus. — *Yhd.* finanssir.

relatiivi[1] *s. kiel.* relatiivipronomini t. -adverbi. **-lause** *s. kiel.* relatiivin aloittama (t. vastaava) sivulause.

relatiivi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* suhteellinen;)(absoluuttinen, ehdoton. | Se lausuma, että kaikki on r:sta -- ei merkitse ainoastaan, että kaikki on sen vuoksi epävarmaa ja vailla ehdottomuuden leimaa, vaan myös sitä, että kaikki seikat niin muodoin ovat suhteessa toisiinsa ja juuri sen nojalla tulevat mahdollisiksi ymmärtää ja selvittää HOLLO. Ilman r. kosteus. Liike ja lepo on r:sta. Köyhyys on hyvin r. käsite. Suomessa on turvepehkun käyttö Ruotsin ja Hollannin jälkeen sekä r:sesti että absoluuttisesti suurempi kuin muissa maissa. — *Kiel.* R. sivulause 'relatiivilause'. R. pronomini 'relatiivi- l. takakohtainen pronomini'. R. adverbi.

relatiivipronomini *s. kiel.* pronomini, joka virkkeessä viittaa tav. edellisen lauseen jhk sanaan t. koko lauseeseen ja aloittaa samalla sivulauseen, takakohtainen pronomini.

relativismi[1] *s. fil.* katsantokanta, jonka mukaan on mahdotonta saavuttaa varmaa ja yleispätevää tietoa t. löytää yleispäteviä moraalisääntöjä.

relativisti[1] *s. fil.* relativismin kannattaja. **-nen**[63] *a. fil.* relativismin mukainen; *fys.* suhteellisuusteorian mukainen. | R. kaava.

relativiteetti[1]* *s.* relatiivisuus, suhteellisuus. **-teoria** *s. fys.* suhteellisuusteoria.

relatoida[18] *v.* kertoa, tehdä selkoa.

rele[78], **rele|e**[50] *s. tekn.* voimansiirto- ja viestitekniikassa käytetty laite, jonka avulla esim. heikompi sähkövirta kytkee t. katkaisee päävirtapiirin t. heikko kaasunpaine avaa t. sulkee jssak systeemissä olevan venttiilin. | Sähkömagneettinen, pneumaattinen r. Puhelinkeskuksen r:et. Urkujen r:et. R. käy, toimii, vetää, päästää.

relegaatio[3] *s.* oppilaan erottaminen oppilaitoksesta.

relegoida[18] *v.* erottaa oppilas oppilaitoksesta.

relevanssi[4] *s.* vaikuttavuus, pätevyys.

relevantti[1]* *a.* asiaan kuuluva, vaikuttava; oikeudellisesti merkityksellinen.

reliefi[4] *s.* koho-, korkokuva. | Vainajan piirteet oli ikuistettu r:nä arkun kanteen. Maljakossa oli ruskealla pohjalla valkoinen r. — *Maant.* Maaston r. on vahva 'korkeuserot suuret'. **-kartta** *s.* korkokartta. **-koriste** *s.* kohokoriste. **-paino** *s. kirj.* korkopainanta.

reliik|ki[6]* *s.* pyhäinjäännös. | Pyhän Henrikin r:kejä. — *Kuv.* hyvin rakas muistoesine. | Millä ullakolla ne nyt virunevat nekin r:it tai onko ajan rotta ne olemattomiksi repinyt? KIANTO.

reliikkikultti *s.* pyhäinjäännösten palvonta.

relikt|i[4] *s. biol.* jäänne, jäännöseläin t. -kasvi. | Norppa elää r:inä Laatokassa ja Saimaassa. Sinilevät ovat kenties r:ejä, jotka eivät aikojen kuluessa ole edelleen kehittyneet. — *Kiel.* säilymä. | Nykyisessä ympäristössään Laviassa ja Karkussa talonnimi Huida, murt. huira on mitä tyypillisin r. M.RAPOLA.

relikti|eläin *s.* **-järvi** *s.* järvi, jonka eläinkuntaan kuuluu relikteinä merieläimiä. | R. on

maankohoamisen vaikutuksesta kuroutunut merestä erilleen. **-kasvi** *s.* **-laji** *s.*

reliktinen[63] *a.* R. [= relikti]eläimistö.

reliktirakenne *s. geol.* metamorfisessa kivessä aineksien muotoon nähden alkuperäisenä säilynyt rakenne.

relikvaario[3] *s.* pyhäinjäännöslipas, -säiliö.

rellast|aa[2] *v. harv.* -us[61] *teonn.* = rellestää. | - - eilen meni liian pitkälle r:us TOPPILA.

rellestel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < seur.

rellest|ää[2] *v. ark.* viettää hummaavaa, leventelevää, tuhlailevaa tms. elämää, elämöidä, rellettää. | Minä join ja r:in, ja kirkonkylän poliisilla oli täysi työ minusta JÄRVENT. Joka talossa piiraiden kanssa r:etään AK.

rellettää[2*] *deskr.v.* (liian) huolettomasta, leveästä olosta; rellittää, rellottaa, relluttaa. | Maata r. Tanssia r.

relli[4] *s. tekn.* = 2. rälli.

rellittää[2*] *deskr.v.* = rellettää. | Ajaa r. komeasti vaunuilla. - - annan Jumalan päiväkullan paistaa r. KIANTO.

rellotta|a[2*] *deskr.v* = rellettää. | Sika maata r:a pitkin pituuttaan.

rellut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Tanssia r. - - puolen viikkoa tekee työtä, toisen puolen r:telee LEINONEN.

rellut|taa[2*] *deskr.v.* -us[61] *teonn.* rellettää, rellestää. | - - toiset tanssia r:tivat piikain kanssa EINARI VUORELA.

remah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Riemu, nauru r:telee. Missä rekilaulu r:telee, siellä saa vanha runolaulaja vaieta V.SALMINEN. - - heidän kuorsauksistaan r:teli nummi KIVI.

remah|taa[2*] *deskr.v.* -dus[61] *teonn.* ratketa, puhjeta, rehahtaa. | R. nauruun. Riemun r:dus. Salista kuului iloinen r:dus. Jo kävi ilo ilolle, / riemu riemulle r:ti KAL. Lauluni r:ti, akkunat säpäleiksi sälähti KIVI. - - ankara kipu mojoo äänetönnä povessani, mutta kohta r:taa KIVI. - - äkkiä r:ti koko pirtillinen puhumaan KATAJA. Kulkuset r:tivat soimaan. Ovi r:ti auki. Tynnyri r:ti hajalleen. - - repee tuo rasvainen mahansa, repee kerran r:taen vaan KIVI. Revontulet r:tivat palamaan. Purjeet r:tivat tuleen. [Lapsen ensimmäinen hymy] oli ollut kuin päivän r:dus pilvestä PAKK. - - hänen silmänsä r:tivat suuriksi kuin suitsirenkaat PÄIVÄR.

remak|ka[15*] **1.** *s.* remu, meteli, rämäkkä. | Naurun, riemun, ilon r. Lasten iloinen r. Aamuyö oli oleva kynttilän levotonta loistetta, soiton r:kaa ja kisaa LEHT. **2.** *a.* -asti *adv.* raikas, kaikuva, remahtava. | R. nauru. - - torilla oli r:kaa iloa ja vilskettä AK.

remanenssi[4], **remanenttimagnetismi** *s. sähk.* jäännösmagnetismi.

remauttaa[2*] *kaus.v.* (*rinn.* remah(d)uttaa[2*]) < remahtaa. | Nauraa r. R. silmänsä selälleen.

remburssi[6] *s. liik.* luotto, jonka pankki avaa toisessa pankissa (tav. ulkomailla) asiakkaansa toimeksiannosta ulkomaisen tavaranmyyjän hyväksi, (pankki)kate; suoritettujen kustannusten korvaus. **-kauppa** *s.* **-luotto** *s.* **-sopimus** *s.* **-takuu** *s.* **-tili** *s.*

remedium[7] *s. tal.* lain sallima poikkeus rahan oikeasta painosta ja metalliarvosta.

remel|i[5] *s. kans.* hihna, remmi; vyö. | - - toinenkin jätkä oli saanut ikenet irvessä kiristellä r:eitään ERKKI ILMARI.

remilitarisoida[18] *s.* jälleen militarisoida.

reminisenss|i[4] *s.* heikko muisto; vars. tahaton laina toisesta (kirjallisesta, musiikki- tm.) teoksesta, muistuma. | Se herätti hänessä suloisia ja haikeita synnyinmaan r:ejä LEHT. Tämä värikäs kuva on epäilemättä r. Jakob Ekelundin tekemästä vanhan ajan historian oppikirjasta E.A.SAARIMAA.

remissi[6] *s.* **1.** šakkipelissä: tasapeli. **2.** *liik.* lähete. **-keskustelu** *s.* lähetekeskustelu.

remissio[3] *s.* palautus; myönnytys, lievennys.

remitentti[1*] *s. liik.* henkilö, jolle vekselin sisältö asettajan osoituksen mukaan on maksettava, vekselinsaaja.

remittoi|da[18] *v. liik.* lähettää maksu. — *Lääk.* R:va [= vaihteleva] kuume.

remmari[5] *s. hist.* tanakkajalkainen valkoviinilasi(tyyppi).

remmast|aa[2] *v. harv.* -us[61] *teonn.* rellestää, mellastaa. | - - aina ovatkin r:amassa, viinatrokarit EINARI VUORELA.

remmi[4] *s. ark.* hihna, remeli; nahkavyö. | Suksen, luistimen, kiväärin r. Nahkainen r. R:stä riippuva rahalaukku. Notkea kuin r. - - hän sivalsi r:n vyöltään, uhkasi sen solkipäällä ja huusi pojille KOJO. Antaa jklle r:ä 'piestä, kurittaa remmillä'. — *remmissä* (ark.) ankarassa ja vaativassa tehtävässä, vars. johtoasemassa. | Rehkiä, pysyä, roikkua r:ssä. Tarttua r:in. Luopua r:stä. - - olkaa hyvä, astukaa r:in, sopii koettaa O.TOKOI. [Vanha isäntä] on kolmeltatoista asti r:ssä ollut, isäntänä ihan TOPPILA. - - oikein torvisoittokunta r:ssä AK. — *Yhd.* nahkar.; kanto-, ranne-, varpaallisr. **-apelli** *s. ark.* nahkavyöllä annettu "sakinhivutus". **-kenkä** *s.* hihnakenkä, hihnakas.

remonteerata[35] *v. ark.* = seur.

remontoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* **1.** korjata, panna kuntoon, kunnostaa. | Kiinteistö, rakennus r:daan. Vanhaa turkkia täytyy joka vuosi r. **2.** *sot.* hankkia uusia hevosia armeijalle.

remontteerata[35] *v. ark.* = ed.

remontti[6*] *s.* **1.** *ark.* korjaus(työ), kunnostaminen. | Talon, huoneiston r. Auto joutuu r:in. Jalkapallojoukkueessa oli tehty perinpohjainen r. — *Yhd.* koko-, puoli-, täysr. **2.** *sot.* armeijalle hankittu, (ratsuksi) koulutettava hevonen.

remontti|hevonen *s. sot.* **-koulutus** *s. sot.* **-mies** *s.* korjausmies. **-taitoinen** *a.* R. sahanasettaja. **-työ** *s.* **-upseeri** *s. sot.* Divisioonan r. huolehtii hevoshankinnoista ja hevosten tarkastuksista.

remott|aa[2*] *deskr.v.* olla avoimena tms. | - - valtaiset puukasat siinä hujan hajan heitettyinä r:ivat ALKIO. Navetassa oli jo parsi tyhjänä ja kytky r:i lattialla PAKK. Hän nökötti kuormansa nenällä kuin lentoon pyrkivä varis, turkit auki r:aen EINARI VUORELA.

rempall|a(an, -e(en *adv.* rappiolla, hunningolla, hullusti, vinossa, epäkunnossa. | Rakennus on

r. Talo joutui r:een. -- vanha mylly on päässyt entistä enemmän r:een LEHT. Hermot ovat r. Asiat ovat r:ansa. Elämä on r. Kaikki on r.

remppautu|a[44] *pass.v.* (*rinn.* remppaantua[1*]) rappeutua, joutua rempalleen. | Pidettävä kuluu, käytettävä r:u SL. -- r:nut hanuri riippui selässä LEHT.

rempsahta|a[2*] *deskr.v.* repsahtaa. | Isku sattuu ojennettuun käteen ja käsi r:a poikki AHO. Ukko-Sampso pamahuttaa — ensimmäinen ilves r:a lumeen AK. Hakaneula hänen alushousuissaan oli r:nut auki TIITUS. -- alahuuli oli r:nut huolimattoman näköisesti hoidotonna alaspäin ALKIO.

rempse|ä[21] *a.* -ästi *adv.* -ys[65] *omin.* (myös: remseä) huolettoman t. mahtailevan reima, rento, rehvakka, railakas, arastelematon, surkeilematon. | R. poika. R. puhe. R. sävelmä. R. kansantanhu. R. rallitus. Näytelmän esitys tapahtui erittäin r:ästi. Jätkän r. elämä. Maankiertäjän r. hyväntuulisuus. Urheilijan olemukseen kuuluu r. käytös. Olisihan se Annastiinakin -- elänyt sillä työnteollaan aivan r:esti JOTUNI.

rempsotta|a[2*] *deskr.v.* repsottaa. | Ryysyt r:vat yllä. Mökin ovi r:a auki L.LESKINEN.

remput|taa[2*] *deskr.v.* -us[61] *teonn.* riuhtoa t. heiluttaa edestakaisin; kulkea ontuen, laahustaa. | Kujalta kuului ruokakellon r:us. -- tuuli r:ti tapulin vanhaa ruostunutta viiriä RAILO. -- pupuparka sinun tähtesi nyt siellä vaivaisena kolmijalkana kulkea r:taa AHO.

remseä[21] *a.* = rempseä.

remu[1] *s.* (iloinen) melu, meteli, hälinä, remakka. | Riemun r. Pitää r:a. Talossa on juhlaa ja r:a. Ja nousi nyt r:a ja meteliä, koska taipuvassa, keikkuvassa salossa kannettiin kontiota taloon KIVI. -- pianojen syvästi kumisevaa r:a, kitarain väkevää helähtelyä LEHT. — *Mon. ark.* remuisat juhlat.

remuil|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < remuta. | Rahvas rentona r:i LEHT. -- oikea ilo ja oikea elämä -- ei ole r:ua eikä räyhäämistä AK.

remui|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* = seur. | R. juhla.

remuis|a[13] *poss.a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* R. rahvas. R. seura. R. elämä. R. ääni. Syntymäpäivää vietettiin r:asti.

remu|ta[39] *v.* -avasti *adv.* pitää remua, metelöidä, hälistä. | R. ja rallattaa. Nauraa, haastella, elää r:avasti. R:ava juhla, kulkue, ilonpito. Pyhäpäivinä r:ttiin kaupungin kaduilla. Häiden r:tessa Viuluniekka istuu Uorolan puistossa LEHT. Siitä Pohjolan emäntä / laittoi keitot kiehumahan, / -- / riehtilät r:amahan KAL. Ja kuullelkoot nyt toiset kuinka hongisto r:aa KIVI.

rendementti[1*] *s. liik.* suhdeluku, joka ilmaisee (esim. prosentteina), miten paljon valmista tuotetta raaka-aineesta voidaan saada, tuottavuus.

renegaatti[1*] *s.* luopio.

renessanssi[4] *s.* **1.** Italiassa syntynyt, 1400-luvulla Euroopassa valtaan päässyt virtaus, joka pyrki elvyttämään antiikin kulttuuria ja maailmankatsomusta; myös: renessanssiaika, renessanssityyli. | Italian r. R. ja humanismi. R. ulottui henkisen elämän kaikille aloille; uusia ajatustapoja herättäen ja uusia muotoja luoden se syrjäytti keskiajan elämänkatsomuksen. Kuvaamataiteissakin r. tarkoittaa uudelleen herännyttä antiikin harrastusta. — Gotiikka, r. ja barokki. Rakennus on puhdasta r:a. — *Yhd.* myöhäis-, täys-, varhaisr. **2.** yl. elpyminen, uudestaan syntyminen, uudistus. | Historiallisen romaanin r. Suomen rautateollisuuden r. Kylpyläkaupungit elävät r:aan.

renessanssi|aika *s.* vars. 1400- ja 1500-luku. **-hovi** *s.* **--ihminen** *s.* Estymistä vapaa r. **-kau|si** *s.* Italian r:den maalaus. R:den laaja yleiskulttuuri. — Kirkkomusiikki on elänyt viime vuosina r:ttaan. **-kirjailija** *s.* **-kirjallisuus** *s.* **-kulttuuri** *s.* **-maalari** *s.* **-mestar|i** *s.* Shakespeare ja Cervantes olivat kirjallisuuden suuria r:eita. **-nero** *s.* **-paavi** *s.* Pius II oli oppinut ja taiteeseen perehtynyt r. **-palatsi** *s.* **-rakennus** *s.* **-ruhtinas** *s.* **-runoilija** *s.* **-runous** *s.* **-sivisty|s** *s.* Rooma oli r:ksen pesäpaikka. **-taide** *s.* Ranskan r. **-taiteilija** *s.* **-tyyli** *s.* renessanssiajan taidetyyli. | Italialaiseen r:in rakennettu raatihuone. R. jatkui välittömästi barokkina. **-tyylinen** *a.* R. tuomiokirkko.

renet|ti[0*] *s.* R:it 'eräitä hienoja omenalajikkeita'.

ren|gas[60*] *s.* **I.** (us. määrätarkoitukseen) kiinteästä aineesta tehty ympyrän (joskus, esim. ketjun osana, muunkinlaisen käyräviivaisen kuvion, esim. soikion) kehän muotoinen esine. **1.** Metallinen, puinen, luinen r. Umpinainen [= täyden kehän muodostava], avonainen r. Kapea, leveä r. Metallilangasta taivutettu r. R:kaaksi kierretty paperisuikale. R:kaiksi pätkitty lieriö. Verho kiinnitetään tankoon r:kailla. Pujottaa lanka r:kaan läpi, r:kaaseen. Kuolaimien päässä on r:kaat, joihin ohjakset on kiinnitetty. R:kaaseen pujotetut avaimet. Lautasliina käännetään ja pujotetaan r:kaaseen. Rysän kehyksen r:kaat. Lieden r:kaat 'sarja keittoreikään sisäkkäin asetettavia rautarenkaita'. Betonisista r:kaista tehty kaivo. Tiivistyksen tehostamiseksi moottorin mäntä varustetaan r:kailla. — *Yhd.* betoni-, kumi-, luu-, metalli-, puu-, rauta-, sementti-, tuohir.; jako-, kiinnitys-, liuku-, pelastus-, tiivistys-, voitelur.; hellan-, kaivon-, männänr.; korva-, nenä-, nilkka-, ranner.; kuono-, turpar.; lautasliina-, servietti-, verhor.; makuur.; avo-, umpir. **2.** *erik.* **a.** ketjun nivelistä. | Ketjun, kettingin r:kaat. — *Kuv.* Tapaukset liittyvät toisiinsa kuin r:kaat ketjussa. Yksi r. sukupolvien sarjassa. Välittävä, yhdistävä r. Toimenpide on vain r:kaana laajemmassa suunnitelmassa. Yksilö ei merkitse mitään inhimillisenä kohtalona, ainoastaan jatkuvaisuutta ja muuntuvaisuutta ylläpitävänä pienen pienenä r:kaana IRIS UURTO. — (Darwinin) puuttuva r. 'Darwinin olettama ihmisen ja apinan välimuoto'. **b.** ajoneuvon t. kuljetusvälineen pyörää ympäröivä (t. sellaiseksi tarkoitettu) tav. ontto kumirengas, "kumi". | Auton, polkupyörän r. Ilmatäytteinen, täyskuminen r. R. puhkesi. R:kaan vaihtaminen. — *Yhd.* auton-, pyöränr.; ilma-, kumi-, umpir.; matalapainer.;

sisä-, ulkor.; kilpailur.; varar. **c.** jtak ympäröivä, koossa pitävä rengas, vanne, vyö, hela. | Tynnyriä ympäröivät teräksiset r:kaat. Hopeisin r:kain koristettu piipunvarsi. — *Kuv.* Päätä kiristää kuin rautainen r. Piirittäjien r. puristui yhä tiukemmalle. R. sulkeutuu saarretun kaupungin ympärille. — *Yhd.* piiritys-, saartor. **d.** *voim.*, tav. *mon.* teline: kaksi rinnakkaista, katosta tms. kumpikin köydessään riippuvaa rengasta. | Voimistella r:kailla. — A. sijoittui r:kailla [= rengasvoimistelussa, -liikkeissä] kolmanneksi. — *Yhd.* voimistelur:kaat. **e.** kihla- t. vihkimäsormuksesta. | Kihlapari r:kaiden ostossa.

II. 1. yl. kehämäisistä muodostumista ja kuvioista: ympyrä, pyörylä, kehä, piiri, vyö. | Ampiaisen takaruumis muodostuu peräkkäisistä r:kaista, nivelistä. Neljä ketjusilmukkaa virkataan r:kaaksi. R:kaaksi pään ympäri kiedottu palmikko. Hame putosi r:kaaksi jalkoihin. Multa kootaan r:kaaksi pensaan juurille. Sienen helttakerrosta peittävä kalvo repeää r:kaaksi kannan ympärille. Apolloperhosen siipien täplät ja r:kaat. Puunrungon ympäri maalattu r. Kuoreton r. koivun rungossa. Mustat r:kaat silmien alla [väsymyksestä, valvomisesta]. Veteen heitetyn kiven aiheuttamat laajenevat r:kaat. Puhallella [savu]r:kaita. — *Kuv.* Silmät r:kaina [= pyöreinä, selällään] kauhusta, ihmetyksestä. — *Yhd.* ikä-, vuosir. **2.** *erik.* **a.** *metrl.* Auringon, kuun r., r:kaat 'auringon t. kuun ympärillä joskus esiintyvä yhden t. useamman laajan ympyrän t. kaaren muodostama us. värillinen valoilmiö, joka aiheutuu valon taittumisesta ja heijastumisesta pilvissä olevista jääkiteistä'; vrt. kehä, sappi. R. auringon ympärillä. Iso, pieni r. — *Täht.* Saturnuksen r., r:kaat 'Saturnusta ekvaattoritasossa ympäröivä pyöreä levymäinen hiukkasrengas'. **b.** *mat.* alkiojoukko, jonka piirissä summa ja tulo on määritetty niin, että ne täyttävät tietyt postulaatit. — Ympyrän r. 'kahden erisuuruisen samankeskisen ympyrän kehien välinen ala'. **c.** *kem.* molekyyli (t. sen osa), jossa atomit ovat ryhmittyneet renkaaksi. | R:kaiksi sitoutuneet hiiliatomit. — *Yhd.* bentseeni-, hiilir.; neli-, viisir.

III. *tal.* rengastuma, kartelli; joskus muunkinlainen yhtymä. | R. on saman alan yrittäjien vapaa liittoutuma, joka tavoittelee pysyvää monopoliasemaa markkinoilla. R:kaaksi liittyneet tehtaat, vakuutusyhtiöt. Toimia r:kaassa, r:kaana. — *Yhd.* avustus-, hautausapu-, tuotantor.; kirja-, lukur.

rengas|aalto *s.* rengasmainen aalto, joka leviää esim. vedenpinnassa tasaisesti joka suuntaan. **-ankkuri** *s. sähk.* **-halkeama** *s. puut.* vuosiluston myötäinen halkeama. **-ilmiö** *s.* R. auringon, kuun ympärillä. **-jyvä** *s.* rengasmainen ampuma-aseen jyvä. **-kehruukone** *s. kut.* 1830-luvulla kehitti amerikkalainen Jenks siipikehräkoneesta r:en, joka vähitellen on tullut etenkin puuvillakehräämöiden tärkeimmäksi kehruukoneeksi. **-kenkä** *s. eläinlääk.* eräissä hevosen kaviosairauksissa käytetty erikoiskenkä. **-ketju** *s.* **-kirja** *s.* irtolehtikirja, jossa rei'itetyt lehdet on kiinnitetty renkaisiin. **-kone** *s. kut.* = rengaskehruukone. **-korjaamo** *s.* autonrenkaiden korjaamo. **-käämitys** *s. sähk.* renkaan muotoinen käämitys. **-laakeri** *s. tekn.* laakeri, jossa on yksi t. useampi rengas vastustamassa akselin suuntaista painetta, kuurnalaakeri. **-laho** *s. metsät.* männyn käävän aiheuttama, vuosilustoja seuraileva männyn lahovika. **-laippa** *s. tekn.* **-levy** *s.* Mutterin r. Lieden r. **-liha|s** *s.* rengasmainen lihas. | Kastemadon ruumiin r:kset. **-liike** *s. voim.* renkailla suoritettava liike. **-lippu** *s.* **1.** *raut.* rengasmatkaan oikeuttava matkalippu. **2.** olympialippu. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* R. silmukka. R. lihas. R. riipushely. R. aalto. Puun rungon poikkileikkauksessa näkyvät r:set kerrokset. Männyn laho kehittyy r:sesti. **-matka** *s. raut.* R:t 'kesämatkailua varten suunniteltuja kiinteitä, poikkeuksellisen halpoja kiertomatkoja'. **-mutteri** *s. tekn.* **-nippeli** *s. tekn.* **-paita, -panssari** *s. hist.* panssari(paita), joka on valmistettu toisiinsa yhdistettyjen metallirenkaiden muodostamasta kudoksesta. **-pinta** *s. geom.* pinta, joka syntyy ympyrän pyörähtäessä sellaisen suoran ympäri, joka ei leikkaa ympyrää. **-pultti** *s. tekn.* **-päinen** *a.* R. koruneula. R. keppi. **-rik|ko** *s.* Autolle sattui r. Kilpailu oli keskeytettävä r:on vuoksi. **-rusto** *s. anat.* kurkunpään alimmainen, muodoltaan sinettisormusta muistuttava rusto, kehä-, sormusrusto. **-silm|ä** *s.* -- Kallella on suuret, silakansiniset r:ät J.SAULI. -- ja vastuksiin nyt tuijoiteltiin hetki, r:in kummaltakin puolelta KIVI. **-silmäinen** *a.* R. töllistelijä. **-sivel|lin** *s.* Siveltimiä on lähinnä kahta muotoa, pyöreitä (r:timiä) ja litteitä. **-solki** *s.*

rengast|aa[2] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** varustaa renkaalla t. renkailla. | R. polkupyörä. R:ettu sonni 'sonni, jolla on turparengas'. — *Erik.* R. lintu 'varustaa lintu nilkkarenkaalla, johon on merkitty esim. rengastuksen suorittaneen tieteellisen laitoksen nimi'. R:amista käytetään lintujen muuton ja muun vaelluksen tutkimiseksi. Kanat r:etaan ikäluokittain erivärisillä renkailla. — *Leik.* kihlasormukseen viitaten. | R. neitonen. **2.** *kuv. harv.* sitoa, kytkeä. | [Materialistit haluavat] r. kaikki aineelliset ilmiöt vain toisiin aineellisiin ilmiöihin AK.

rengastamaton[57] *kielt.a.* R. sonni. — *Leik.* Vielä r. nuorimies.

rengastaulu *s.* sisäkkäisillä numeroiduilla rengaskuvioilla varustettu ampumataulu.

rengastu|a[1] *pass.* ja *refl.v.* **1.** < rengastaa 2. | Kertomukset r:vat kiinteästi toisiinsa. **2.** *tal.* liittyä renkaaksi (III), kartelloitua. | Puutavaran ostajat ovat r:neet.

rengastuma[13] *s. tal.* = rengas (III).

rengas|uuni *s. tekn.* = kiertouuni. **-vaurio** *s.* Polkupyörän r:t. **-venttiili** *s. tekn.* **-vi|ka** *s.* Auto sai r:an. **-voimistelu** *s. voim.* renkailla suoritettu voimistelu. **-voitelu** *s. tekn.* laakerissa akselin ympäri pyörivän renkaan avulla tapahtuva voitelu.

rengin|paikka *s.* **-palkka** *s.* **-työ** *s.*

rengonkieli *s.* lasten leikki- ja salakieli, jossa sanojen äänneasua muunnellaan määrätavoin,

rentu(kieli); *kuv.* yl. käsittämättömästä kielestä: siansaksa.

renium[7] *s.* (myös: rhenium) eräs alkuaine.

renkaallinen[63] *poss.a.* < rengas. | Sienen r. kanta. R. varapyörä.

renkaan|heitto *s.* taitopeleistä, joissa heittämällä koetetaan saada renkaita osumaan tappiin tms. **-muotoinen** *a.* tav. ∩. **-vaihto** *s.* renkaan vaihtaminen polkupyörään, autoon tms.

renkaaton[57] *kar.a.* < rengas. | Tuppisienen kanta on r.

renkainen[63] *poss.a.* < rengas. | Latuskakavioisen hevosen kavion seinämä on usein epätasainen ja r. — *Yhd.* kaksi-, kolmir.; kapea-, leveä-, musta-, tummar.; kumir.

ren|ki[1*] *s.* **1.** nyk. vars. maalaistalossa talon ruoissa oleva työmies, aik. yleisemminkin: miespalvelija, -palkollinen. | R:git ja piiat. Talon vakituinen r. R. oli kyntämässä. Entisaikaan kutsuttiin tehtaiden työntekijöitä ruukin r:geiksi. Niin r. kuokkii kuin isäntä ruokkii SL. — *Yhd.* iso-, pikkur.; isäntä-, kesä-, vuosir.; kuorma-, muona-, puoti-, tallir. **2.** *kuv.* Antautua paholaisen r:giksi. Tuli on hyvä r., mutta huono isäntä SL. Oltihin orjia ryssän ja oltihin r:kejä ruotsin LEINO. — *Erik.* eril. välineistä. | R. eli pärepihti. — *Yhd.* penkki-, saapasr.

renki|kamari *s.* **-mies** *s.* Vain tavallinen r. **-pirtti** *s.* renkitupa. **-poika** *s.* Nuori r. **-tupa** *s.* talon renkien asuintupa. **-vouti** *s.* isäntärenki, etumies.

renkiys[65] *s.* renkinä olo. | Iloisella ja Vangilla oli kova r. SEPPÄNEN.

renkkana[15] *deskr.s. kans.* huonokuntoisesta, lonksuvasta huonekalusta, ovesta tms. | Tuolin, pöydän, luukun r. Ovi sellainen r., että ei pysy kiinni. -- huonekalustoa edusti sängyn r., joka täytti koko saunan KIANTO.

renk|ku[1*] *s. kans.* jakkara, palli; (saha)pukki. | Vaimo istui pienellä r:ulla takan luona. Mies sahasi r:un ääressä puita. Laiturit rakennettiin r:uille, joita asetettiin perätyksin kahteen riviin rannasta selälle päin U.T.SIRELIUS.

renkku|a[1*] *deskr.v.* lonksua, hutjua, huojua. | R:va pöytä. Vuoteen pohjalaudat r:ivat irtonaisina.

renko[1*] *a.* ja *s.* R. lehmä 'lehmä, jolla on valkoiset t. mustat renkaat silmien ympärillä'.

renkut|ella[28*] *frekv.v.* **-telu**[2] *teonn.* < seur. | Hän heiluttelee jalkojaan, -- r:telee tuoliaan ja hyräilee KALLAS. — Poika vihelteli ja laulaa r:teli.

renkut|taa[2*] *kaus.v.* < renkkua. **1.** huojuttaa, lonksuttaa. | Tuolia ei sovi r. edestakaisin. Vene lähti irti heti kun sitä r:ettiin. Pari lähti tanssia r:tamaan. Kyllä tästä on ajaa r:ettu kolmikenkäisellä hevosella KIANTO. **2.** laulaa arkipäiväisesti, renkutuksen tapaan. | Poika r:ti oppimiaan lauluja.

renkutu|s[64] *teonn.* < ed. **1.** Urheilijan aamuvoimisteluun kuuluu lantion r:sta. **2.** ala-arvoinen, turhanpäiväinen laulu. | Kuului laulun r:sta. Rekilaulun r. Jokin nykyajan r. Kuinka moni kirkas silmä, kuinka moni viaton povi saastuu riettaista lauluista ja r:ksista EINARI VUORELA.

rennosti *adv.* ks. rento.

renovoida[18] *v.* uudistaa, korjata. | Hämäläisten laulua on moni koettanut r.

renqvistiläi|nen[63] [rē-] *a.* ja *s.* R:set 'renqvistiläisyyden kannattajat'. **-syys**[67] *s.* Henrik Renqvistin perustama herännäisliike; vrt. rukoilevaisuus.

renska[10] *s. vanh.* reininviini. | -- kaatoi vanhaa r:a tinasarkkaan LARINK.

rensseli[5] *s. vanh.* reppu. | R. riistaa pullollaan. Omasta kohden kuitenkin sai pyssyn, r:n *CAJ.

rentale[78] *deskr.s.* renttu, retkale. | Mutta siitä se kuitenkin pappi tuli ja minusta vain tämmöinen r. AHO.

ren|to[1*] *a.* **-nosti** *adv.* **-tous**[65] *omin.* **1.** veltto (vailla paheksuvaa sävyä); jännittymätön;)(jäykkä, kankea. | Köynnöskasvin r. varsi. R. hiuspalmikko. Tangossaan r:tona riippuva lippu. Kädet r:toina sylissä. R:not, joustavat lihakset. Olla r:tona. Sen sijaan, että olisi vartaloaan jotenkin kohentanut, hän antoi sen valahtaa entistäänkin r:nommaksi SILL. R. asento. Pensaan r. kasvutapa. **2.** ed:een liittyen: huoleton, rempseä. | R. esiintymistapa. R. nuoruuden ilo. Pojat olivat r:nolla tuulella ja antoivat rahan pyöriä. Ala-Härmästä, keskeltä pitäjästä, r:toja veljeksiä! / Ja ne saa hypätä pöydälle, jotk' on meitä herrempiä! KL. Puhua, lauleskella r:nosti. -- jalkamiehen [hanki] kantoi vielä r:nosti KATAJA. **3.** *rentonaan* (adv.) rentona, rennosti. | Heittäytyi r:tonaan maahan. R:tonaan hujahti [ammuttu] orava alas HEPOR. Ulkoluku sujui r:tonaan. -- hän antautui ensin r:tonaan alkeellisen ilon valtaan RAILO.

rentoil|la[29] *v.* **-u**[2] *teonn.* mahtailla, ylpeillä, kerskailla. | R:eva puhe. R. voimillaan. -- toiset joivat olutta tynnyreistä, r:ivat ja riitelivät WILKUNA.

rento|nivel[88] *s. lääk.* sairaalloisen liikkuva nivel. **--oksainen** *a.* R. koivu.

rentout|taa[2*] *v.*, vars. *urh.* tehdä renno(mma)ksi, vapauttaa jännityksestä. | Voimistelemalla r:etaan lihaksia. Kielen r:taminen tapahtuu ääntämisharjoitusten avulla. Kesä r:taa ruumista.

rentouttamisharjoitus *s.*

rentoutu|a[1*] *v.* tulla renno(mma)ksi, vapautua jännityksestä. | Vartalon lihakset r:vat. Unettomuuden pelko pitää meidät jännityksessä ja estää r:misen. — Henkinen r:minen. Huvitella r:akseen ankaran työn jälkeen.

rentoutumisharjoitus *s.*

rentovartinen *a.* Kurkku on r., kärhellinen ruohokasvi.

renttelehtiä[17*] *deskr.v. kans.* holtittomasta, rennosta, kaatuilevasta yms. liikehtimisestä. | R. humalassa.

rent|tu[1*] *s. halv.* rappiolla olevasta, vastuuttomasta, juopottelevasta miehestä: heittiö, hulttio, retkale, retku. | Maailmanrannan r. Hän oli hieno herra, vaan joi itsensä r:uksi IVALO. Matti oli täällä ollessaan ollut suuri r. ja tuhlari KATAJA. Meillä ei ole r:uille olutta annettu, eikä anneta! ALKIO. — *Yhd.* juoppor.

renttuilija[14] *tek.* < seur.

renttuil|la[29] *v.* -u[2] *teonn.* elää renttuna, juopotella, rentustella. | Viettää r:evaa elämää. Pojat r:ivat pitkin kylää. Olin silloin häviölle joutuva r:eva ylioppilas AHO. Se Hermanni -- oli sellainen sakilaispukari, joka ei muuta kuin r:i ja kasasi niskoilleen kolttosia AK.

renttumai|nen[83] *kalt.a.* -suus[83] *omin.* R. ulkoasu. R. elämä. Luonteen r:suus.

rentu[1]* *s.* = rengonkieli. **-kieli** *s.*

rentukka[15]* *s.* Caltha palustris, keltakukkainen, kosteilla paikoilla kasvava leinikkikasvi.

rentustel|la[28] *v.* -u[2] *teonn.* = renttuilla. | Juoda ja r. R:eva juoppo.

reorganisaatio[3] *s.* uudelleenjärjestely. | Armeijan r.

reorganisoi|da[18] *v.* -nti[4]* *teonn.* järjestää uudelleen. | Rykmentit r:tiin. Rautateiden r:nti.

reostaatti[1]* *s. sähk.* säätövastus.

repale[78] **1.** *s.*, tav. *mon.* riekale; risa. | Takki oli r:ina. Vaatteet kuluvat r:iksi. Miljoonat ihmiset kulkevat r:issa. Purjeet olivat r:ina. Kirjasta oli vain r:et jäljellä. Pilven r:iden välistä hymyilee kirkas taivas. [Näkyi] vaalean sinertäviä vaaroja ja niiden välissä r:ita suurista metsäjärvistä AHO. — Vanha nutun r. 'repaleinen nuttu'. — *Kuv.* Ei ole minulla missään rauhaa, olen r:ina, olen rikki TALVIO. -- sopersi jotakin r:iksi mennyttä filosofiaansa SILL. Saksalaisten puolustus oli r:ina. -- kaksi tytön r:tta [= rääpälettä] tulla romuaa veneellä noutamaan matkustajia KIANTO. Julmistuneena karhu paikalla tarrasi kettur:tta niskasta kiinni KS. -- mutta mitäs minä... r. KIANTO. — *Yhd.* vaater:et. **2.** *a. harv.* repaleinen. | [Vaatteet] monesta paikasta r:et AHO.

repaleht|aa[2]*, **-|ia**[17]* *v.* **1.** esineistä: olla repaleina. | -- koko hoito tapiseerattu masiinapaperilla, joka tietenkin saman tien rupesi r:amaan SILL. Pieniä pellontilkkuja r:i ympärillä KIANTO. **2.** ihmisistä: resuta. **a.** elää vaivaisesti, kituuttaen. | -- olisiko sitten parempi r:aa köyhäinhoidon niskoilla kuin itse hankkia elatuksensa PÄIVÄR. **b.** rellestää, elämöidä. | -- juovat ja r:avat niillä rahoilla, jotka kiskotaan nälkään kuolevalta kansalta ALKIO.

repalei|nen[83] *poss.a.* -suus[65] *omin.* rääsyinen, riekaleinen, rikkinäinen. | R. kulkuri. Erämaan r:set asukkaat. R. turkki. R. kirja. Toukat syövät puiden lehdet r:siksi. R. [= pahasti hakattu] metsä. R:set pellot. R., monimieminen ja monilahtinen järvi. Kuu paistaa r:sten pilvien lomasta. Tylsällä aseella tehdyn haavan reunat ovat r:set. -- mäkimailla on hanki r:sena TALVIO. — *Kuv.* Tässä minä nyt seison -- henkisesti hajonneena ja r:sena AHO. Ääni värisi r:sena JOTUNI.

repatt|aa[2]* *deskr.v.* roikkua, retkottaa. | Pappihaavuri -- koetti nyt kaatuneen vyöllä sitoa ja tukea hervotonna r:avaa käsivartta IVALO. -- muutamat [nutun] paikanliepeet irti r:ivat PAKK.

repeentyä[1]* *v.* tav:mmin repeytyä.

repeilemätön[57] *kielt.a.* < seur. | Sitkeää r:tä paperia.

repeil|lä[28] *frekv.v.* **-y**[2] *teonn.* < revetä. | Verkot pyrkivät r:emään. Hirret r:evät salvoksistaan. Pilvien r:eminen ennustaa poutaa. Vaatteisiin r:i reikiä. — *Kuv.* [Jalkapallo]joukkueen peli alkoi r. -- Te matkustitte, vaikka sydän r:i kivusta KIANTO.

repelo|ida[30] *v.* -inti[4]* *teonn.* = repelöidä.

repely[2] *teonn.* < revellä.

repelö|idä[30] *v.* -inti[4]* *teonn.* (*rinn.* repeloida) repiä, revellä, repostella. | Lasten r:imä vihko. — *Kuv.* Arvostelu r:i koko teorian.

repelöity|ä[14]* *pass.v.* < ed. | Risukoissa r:neet sääret. — *Kuv.* Monella tavalla r:nyt ja monien puolesta taisteleva vaimoparka KARHUM.

repertoaari[4] *s.* ohjelmisto. | Teatterin, laulajan r.

repeytymis|haava *s. lääk.* **-vaara** *s.*

repeytymä[13] *s.* = repeämä.

repeyty|ä[14] *v.* (*harv.* repeentyä) = revetä. | R:nyt hame, purje. Haurasta, helposti r:vää paperia. Pilven reunat ovat r:neet. Maa on r:nyt halkeamiin. Jäähän r:i railo. — *Kuv.* Yhdyskunta r:i riitoihinsa.

repeäm|ä[13] *s.* revennyt kohta, repeytymä. | Takin, verkon r. Vesi tulvi höyrypannun r:ästä. Paistaessa tulee leivän kuoreen usein r:iä. Maankuoren r. -- raukeasti hehkui laskeva päivä hattarain r:istä LEHT. — *Lääk.; syn.* ruptuura. | Väkivallan aiheuttama ihon r. Välilihan, valtimon, kohdun r. — *Kuv.* Eri kansankerrosten välille oli syntynyt r. Suomen urheilumaine sai Lontoon kisoissa aika r:än. Raakaöljyn tuotantoon on syntynyt miljoonien tonnien r. 'vajaus'. — *Yhd.* aivo-, kudos-, lihasr.

repiel|lä[28] *frekv.v. harv.* (< repiä) revellä. | Tuuli r:i, hajotteli hänen tukkaansa SUONIO. — *Kuv.* Sydäntä r:i, eikä hän koettanutkaan nukkua TALVIO.

repijä[14] *tek.* Koira oli paha vaatteiden r. — Koneista, laitteista. | Turvepehkun, rikkaruohon r. — *Yhd.* jään-, tienr.

repimiskone *s.* Traktori veti perässään tiehöylää ja r:tta. — Puhdistuksen jälkeen puuvilla hajotetaan kuiduiksi r:essa.

repimä|haava *s. lääk.* **-kone** *s.* = repimiskone.

repimät|ön[57] *kielt.a.* **1.** *pass.* Keitettyjä, r:tömiä villalumppuja. **2.** *akt.* Terävä, r. partaterä.

repiyty|ä[14]* *refl.v.* < seur. | -- hän oli r:nyt irti kuin kahleista KOSKENN.

repi|ä[17]* *v.* -västi *adv.* **1. a.** saattaa repeämään; rikkoa t. hajottaa (väkivalloin) kiskomalla, vetämällä, paineen voimalla tms., raastaa. | R. kirje (kahtia, kappaleiksi). Kangas leikataan tai revitään suikaleiksi. Salaatin lehdet revitään pieniksi ennen kastikkeeseen sekoittamista. Raivostunut väkijoukko oli r. rikollisen kappaleiksi. Koiran r:mät vaatteet. Tuulen riekaleiksi r:mä purje. Palokunnan oli revittävä osa kattoa päästäkseen käsiksi palopesäkkeisiin. Salaman sälöiksi r:mä puu. Räjähdys repi aukon laivan kylkeen. Kranaattien r:mä maasto. Routa oli r:nyt tien pinnan rikki. Vesijohtotöitä varten auki revitty katu. Pommien räjähdykset r:vät ilmaa. — Rakennuksista yms.: hajottaa, purkaa. | Vanha päärakennus joutaisi jo revittäväksi. Muurit, silta revittiin. — *Kuv.* Salamain leimahdukset r:vät pimeyttä. Puolueriitojen r:mä kansa. R:vä ristiriita. R:vä arvostelu, iva. Toiminta, joka

ei rakenna, vaan r:i. Hermoja r:vä meteli. R:vä yskä. R:vä hammassärky, tuska. Leini r:i [= kolottaa vihloen] jäseniä. -- kurkkua repi kauhea jano SILL. — *Yksipers.* Voi, voi, ihan sydäntä r:i LEHT. **b.** runnella t. rikkoa jnk pinta (haavoille, naarmuille, sälöille tms.) teräväkärkisellä esineellä raapimalla t. kiskomalla, raastaa, raadella. | Kissan r:mät kasvot. Okaiset pensaat r:vät sääret naarmuille. Naulan r:mä haava. Piikkiäkeen vaikutus on r:vä. R:mällä nukattu kankaan pinta. Terävä partaterä ei revi. Liian terävä kampa saattaa r. ihon. Tehokkaasti, r:mättä leikkaava saha, höylä, jyrsin. **2.** kiskoa, tempoa, riuhtoa, nyhtää, raastaa. | R. ruohoa maasta. R. hiuksiaan. R. jkta tukasta. Älä revi ohjaksista! R. ovi auki, naula irti puusta. Myrsky oli r:nyt päreitä katosta. Tulepas, niin revin sinulta silmät päästä! R. [= soittaa] hartiavoimin harmonikkaa. — *Alat. halv.* R. leukojaan, suutaan 'puhua äänekkäästi, mahtaillen, leukailla, soittaa suutaan'. — *Kuv.* R:vä [= tempova] loppukiri. Voimistelu ei saa muodostua r:väksi. -- äijät soutaa r:vät kuin mielettömät PAULAH.

repliikki[5]* *s.* (sattuva) vastaus; (näytelmän) vuorosana; *lak.* vastaus asiaväitteeseen. | Nokkela r. Unohtaa r:nsä. — *Yhd.* loppur.

repliko|ida[18] *v.* -inti[1]* *teonn.* vastailla, vastata; lausua vuorosanansa. | Sukkelasti r:iva näyttelijä. Eloisa, älykäs r:inti.

replikoimis|kyky *s.* **-taito** *s.*

repo[1]* *s.* vars. saduissa: kettu. | Kontion, hukan ja revon seikkailut. Ruskea r. kuoltuansakin SL.

repolai|nen[63] *s.* = ed. | Suomalaisten eläinsatujen suosikkihahmo on eläimiä ja ihmisiäkin pettelevä r. Kettu R:sen seikkailut. Parikymmentä r:sta oli osunut talven mittaan ukon pyydyksiin.

reportaasi[4] *s.* (sanoma)lehden, radion t. elokuvan uutistenhankinta; vars. sen tulos, selostus. | Viikkolehtien r:t ovat joskus kuin kokonaisia romaaneja. Tänään on radiossa metsäaiheinen r. Alkukuvana esitettiin Suomi-Filmin uutiskatsaus, jossa oli r:a viime aikojen tapahtumista. — *Yhd.* radio-, sanomalehtir.; kuva-, äänilevyr.; tehdasr. **-matka** *s.* **-osasto** *s.* Yleisradion r.

reportteri[5] *s.* sanomalehden, radion t. elokuvan uutistenhankkija, selostaja. | Suurien sanomalehtien toimitukseen kuuluu runsas joukko "uutistenmetsästäjiä", reporttereita. Yleisradion r. vierailee tänään N:n tehtaassa. — *Yhd.* radio-, sanomalehtir.; rikos-, urheilur.; naisr. **-kunta** *s.* Urheilulehden r.

repositio[3] *s. lääk.* sijoilleen, paikoilleen asettaminen, reduktio.

repostelija[14] *tek.* < seur.

repostel|la[28] *v.* -u[2] *teonn.* **1.** peukaloida, repelöidä, revellä. | Hän r:i lautasellaan olevaa kalaa. [Tullivartijat] alkoivat r. Topiaksen laukkua KATAJA. -- nakkaa rutistuneen onnenkirjeen lastensa r:tavaksi lattialle KIANTO. Siinä on pesä r:tuna ja vieressä verisiä munankuoria AK. **2.** *kuv.* arvostelevasta erittelystä. | Kahvikesteisssä r:tiin poissa olevien perheasioita. Jokainen katsoo olevansa pätevä r:emaan suomalaista filmiä. Älä välitä arvostelijain r:usta!

reppais|ta[24] *deskr.v.* Kävellä r. Se juoksee r:ee tuo meidän äiti PAKK.

reppana[15] *deskr.s.* rahjus. | -- kun tuo Leenan r. oli valehdellut papin suuhun sukkelia sanoja JOTUNI.

repposet[63] *s. mon. leik.* reput. | -- hän kirjoittaa pro excercitio ja saa ensi kerralla r. KIANTO.

rep|pu[1]* *s.* **1.** olkapäiden editse kulkevista viilekkeistä selässä kannettava tav. kankainen pussi, rensseli. | Tuulikankaasta tehty, nahkainen r. Ottaa r. selkäänsä. R. oli riistaa pullollaan. Eväät otettiin r:uista esille. — *Yhd.* selkär.; satular.; eväs-, metsästysr. **2.** *mon.*, vars. *puhek.* hylkäävä arvosana vars. ylioppilaskirjoituksissa t. akateemisessa tutkinnossa. | Antaa, saada r:ut. Tänä keväänä tuli eniten r:puja matematiikassa.

reppuri[5] *s.* reppu selässä vaeltaja; vars. itäkarjalainen kulkukauppias, laukkuryssä. | Kiertelevä partasuu r. -- vaelsimme, kaksi r:a, tuntematonta tietä KIANTO.

reppuryssä *s.*, us. *halv.* laukkuryssä, reppuri. | Ja eilen oli meillä r. Iisakki, jolta olisin tainnut ostaa sekä sormuksen että kaulaliinan KIVI.

reppuselkäi|nen *a.* jolla on reppu selässä. | Vaunu oli täynnä työpukuisia r:siä miehiä. Pieni r. matkalainen astuu kouluun.

reppänä[15] *s.* = räppänä.

representaatio[3] *s.* edustus.

representatiivinen[63] *a.* edustava. — *Erik.* R. [= kansanedustuslaitokseen perustuva] hallitusmuoto.

repressaal|i[4] *s.*, tav. *mon.* oikeudenloukkaus, jolla valtio vastaa toisen taholta kärsimäänsä oikeudenloukkaukseen; vrt. retorsio. | R:it -- [ovat] rauhan- tai sodanaikaisia, joko aseettomia, kuten omaisuuden takavarikoiminen -- tai toisen valtion kansalaisten karkottaminen, tai aseellisia IT. Joutua r:ien alaiseksi. Sotavankeihin ei saa kohdistaa r:eja.

repressiivinen[63] *a.* uusiutumista, kehitystä estävä; vrt. preventiivinen. | Rikoksentekijään kohdistuva r. toimenpide 'toimenpide, joka kohdistuu suoritetun rikoksen tekijään'.

repriisi[6] *s. mus.* säveljakso, joka yhtäläisenä kerrataan. | Nuoteissa pannaan r:n loppuun kertausmerkki.

reproduktiivinen[63] *a.* uudelleen tuottava, toistava. | Henkiseltä laadultaan nainen on enemmän passiivinen ja r. kuin aktiivinen ja luova. — *Biol.* R. elin 'lisääntymiselin'.

reproduktio[3] *s.* reprodusointi(toiminta), toisintaminen; *psyk.* mielteiden tajuntaan palauttaminen t. palaaminen, uudistava mieltämistoiminta; *biol.* eliöiden lisääntyminen. **-kyky** *s.*

reproduso|ida[18] *v.* -inti[1]* *teonn.* tuottaa uudelleen, toisintaa. | [Kirjailija] A. r:i kansan keskuudessa kuulemiaan juttuja omiin taiteellisiin tarkoituksiinsa. Usein jonkin sanan virheellinen r:inti synnyttää uuden sanan. Kaikki esteettinen nautinto on taiteellisen luomisen r:imista.

repsahta|a[2*] *deskr.v.* retkahtaa, rupsahtaa. | Pitkä riuku r:a poikittain veneen yli LEINONEN. Silmien alukset ovat r:neet tyhjiksi pusseiksi HAARLA. Lakastunut, r:nut ruusu.

repsakka[15*] *a.* topakka, tomera, reima. | -- mustan ruskea, r. Kaisa-piika LEHT.

repsik|ka[15*] *s.* **1.** *puut.* tukinnostaja (mies t. kone). **2.** *ark.* apumies, apuri. | Rupeapas sinä r:aksi, niin minä opetan sinusta muurarin! L.VIITA.

repsott|aa[2*] *deskr.v.* riippua, roikkua, retkottaa. | R:avat räystäät. Hänen korvalehtensä r:i pahasti turvonneena ja verissä JÄRVENT.

repsu|a[1] *deskr.v.* heilua, retkua. | -- silkkiripsut r:vat harteilla LEINONEN.

repsut|ella[25*] *frekv.v.* < seur. | -- löi löylyä ja alkoi kylpeä r. LASSILA. -- tuolla hän tulla r:teli HEPOR.

repsuttaa[2*] *kaus.v.* < repsua. | R. käsiään MERIL.

republikaani[4] *s.* republikaanisen puolueen kannattaja, tasavaltalainen.

republikaaninen[63] *a.* tasavaltainen. | R. valtiomuoto. R. puolue 'toinen Yhdysvaltojen pääpuolueista, tasavaltalaiset'.

repudiaatio[3] *s. tal.* rahan mitättömäksi julistaminen.

repullinen[63] *s.* repun täysi. | R. tavaraa.

repulsio[3] *s. fys.* kappaleiden pyrkimys karkottaa toisiaan, poistovoima;)(attraktio, vetovoima. **-moottori** *s. sähk.* eräs laji vaihtovirtakommutaattorimoottoreita.

reput *s. mon.* ks. reppu 2.

1. reput|taa[2*] *v.*, vars. *puhek.* -us[61] *teonn.* hylätä t. tulla hylätyksi tutkinnossa, tentissä, antaa t. saada reput. | R. jku pääsytutkinnossa. Kolme koulumme abiturienttia r:ti ylioppilaskirjoituksissa. — R:ettujen näyttely 'taidenäyttelyn arvostelulautakunnan hylkäämien taiteilijoiden järjestämä näyttely'.

2. reputt|aa[2*] *deskr.v.* reppaista. | Alkakaa juosta r. rantaan AHO. [Jänis Vemmelsääri] mennä r:i aika pyryä AK. [Kylän kansa] haravoi ja haasioi ja taas kantaa r:aa heiniä kotilatoihinsa PAULAH.

repäisev|ä[13] *a. (partis.)* **-ästi** *adv.* **-yys**[85] *omin.* riuska, railakas, rempseä, roima; huomiota herättävä, raflaava. | R. ote, meininki. Romaani, jossa on r:ää toimintaa. Laulaa laulu r:ästi. R:än hauska farssi. — Sanomalehdet kertoivat asiasta r:in otsikoin. Elokuvalla oli r. menestys. Saada aikaan jtak r:ää. R:yyttä tavoitteleva esiintyminen.

repäisty|ä[1] *pass.* ja *refl.v.* < seur. | Ovi r:i käsistä. — *Kuv.* Ei syntynyt elämäniloa, ei jaksanut r. toimettomuudesta JOTUNI.

repäis|tä[24] *mom.v.* **-y**[2] *teonn.* (*rinn.* reväistä) < repiä; repäisevä ks. myös erikseen. **1. a.** vrt. repiä 1.a. | R. paperiarkki kahtia. R:i kankaasta suikaleen. R:emällä kannasta irrotettava kuponki. R:i housunsa piikkilankaan. Salaperäisyyden verho on r:ty rikki. Räjähdys r:i suuren aukon laivan keulaan. Paine on r:syt säiliön. — R. vaatteensa (raam.) 'ilmaista suruaan, epätoivoaan, kauhistustaan repäisemällä vaatteensa'; myös kuv. surun, epätoivon, kauhistuksen osoittamisesta. | Silloin ylimmäinen pappi r:i vaatteensa ja sanoi: "Hän on pilkannut Jumalaa --" UT. Maalaisliiton päääänenkannattaja r:ee vaatteensa sunnuntaisen pääkirjoituksemme johdosta. — *Kuv.* Tykkien jylinä r:i hiljaisuuden. Koko ruumista r:evä tuska. — *Yksipers.* Haavaa r:i ilkeästi. **b.** vrt. repiä 1.b. | Naulan r:emä haava. R:i kätensä piikkilankaan. Leikatessaan jyrsinterä ei saa r. pintaa. **2.** kiskaista, riuhtaista, nyhtäistä, tempaista; vrt. repiä 2. | R. ruohotukko maasta, naula puusta. R. ovi auki. R. jkta tukasta. Voimakas r:y ohjaksista. Vieras r:ee lakin päästään. — R. silmänsä selälleen. — *Urh.* Viimeisellä heitollaan [keihäänheitossa] A. r:i lähelle 80 m:n rajaa. 100 m:n päässä maalista P. r:i [= teki nykäyksen] ja muiden oli jäätävä. R:i [= juoksi] 200 m uudessa ennätysajassa. Mestaruussarjassa on KuPS jo r:syt turvallisen etumatkan. — *Refl. taiv.* R:ihe irti pitelijöistään.

repäisy[3] *teonn.* < ed. | Yhdellä r:llä vei myrsky katon talosta. Rautavaaran ensimmäinen r. kantoi [keihästä] lähes 70 m. **-voima** *s.* Tykin ammuksen r.

requiem[7] [-kvi-] *s. mus.* sielumessusävellys.

res. *lyh.* reservi(n)-.

resainen[63] *a. harv.* risainen, resuinen.

reseda[15] *s.* Reseda, pienikukkaisia ruohoja, vars. R. odorata, tuoksureseda, hienon tuoksunsa vuoksi viljelty puutarhakasvi.

resekoi|da[18] *v. lääk.* **-nti**[4*] *teonn.* suorittaa resektio, poistaa resektiolla.

resektio[3] *s. lääk.* leikkaus, jossa osa elimestä poistetaan. — *Yhd.* kylkiluu-, maha-, suolir.

resensentti[4*] *s.* (kirjallisuuden, taiteen, musiikin tms.) arvostelija.

resensio[3] *s.* (kirjallisuuden, taiteen, musiikin tms.) arvostelu.

resensoi|da[18] *v.* **-nti**[4*] *teonn.* arvostella (kirjallisuutta, taidetta, musiikkia tms.).

resentti[9*] *a. biol. geol.* uusi, suhteellisen myöhäinen. | Tämä kiintoisa maksasammal on r. tulokaslaji sekä meillä että Ruotsissa AK.

resepti[4] *s.* lääkemääräys; yl. sekoitusohje. | Kirjoittaa potilaalle r. Apteekista r:llä ostettu lääke. — Kakun, suksivoiteen r. Lasituksen valmistamista varten laadittu r. — *Leik.* Agapetuksen r:n mukaan valmistettu Suomi-Filmin hulluttelu. Vanhat poliittiset r:t ovat aina käyttökelpoisia. [Ylioppilas] luki tenttinsä r:en mukaan. — *Yhd.* spriir.; valmistusr.; yleisr.; ruokar.

reseptiivi|nen[63] *a.* **-syys**[65] *omin.* vastaanottavainen. | Henkisen työskentelyn alalla voidaan tehdä ero r:sen ja produktiivisen ihmistyypin välillä.

resepti|kaava *s.* **-kirja** *s.* Kotikemistin r. **-lomake** *s.* **-lääke** *s.*

reseptuuri[4] *s. farm.* apteekkipöytä, jolla reseptilääkkeet valmistetaan; apteekin vuotuinen reseptimäärä. **-työ** *s.*

reservaatio[3] *s.* **1.** varaus. | Olen valmis hyväksymään lausunnon pienin r:in. **2.** luonnonsuojelualue; alkuasukasheimolle varattu rauhoitettu asuma-alue; *syn.* reservaatti. | Irokeesiheimojen jäännökset elävät nykyään r:is-

sa, joita on sekä Pohjois-Amerikassa että Kanadassa.
reservaatti[14*] *s.* = ed. 2.
reservi[9] *s.* **1.** *sot.* **a.** asevelvollisuutensa vakinaisessa palveluksessa suorittaneet nostoväkeen kuulumattomat asevelvolliset, jotka sodan aikana kutsutaan palvelukseen ennen nostoväkeä; Venäjän vallan aikaisesta Suomen sotaväen reservistä ks. reservikomppania. | R:n kertausharjoitukset. Siirtää r:in. R:n [= reserviin kuuluva] upseeri. R:in kuuluu asevelvollinen, mikäli hänellä ei ole upseerinarvoa, sen vuoden kesäkuun 1. p:ään saakka, jona hän täyttää 45 vuotta. **b.** se joukkojen osa, joka pidätetään taistelusta, kunnes johtaja katsoo tarvitsevansa sitä, varajoukko. | Ylipäällikön, pataljoonan r. Olla r:nä. Heittää r:t tuleen. Hyökkääjän r:n päätehtävänä on hyökkäyksen tukeminen ratkaisupaikassa. R. vedetään nopeasti eteenpäin. Yksi komppania vedettiin tien suunnassa taakse, r:ksi. — Komppania on r:ssä 'varajoukkona'. — *Yhd.* jalkaväki-, tykistör. **c.** *puhek.* reserviharjoituksista. | Joudun ensi kesänä r:in. **2.** yl. käytössä olevan lisäksi vastaista käyttöä t. tarvetta varten käyttämättömänä, varalla, käytettävissä oleva määrä t. osa; *tal. liik.* us. *syn.* varanto. | Konttorityövoimaa on tarpeeksi siinä r:ssä, joka on olojen pakosta joutunut työttömäksi. R:nä [urheilujoukkueessa] oli kolme varamiestä. Pienasuntojen r:t on jo käytetty loppuun. — Hänellä on vielä r:ssä [= varalla] yhtä ja toista. -- on aina tuolla jossain ihmisen pohjapahnoissa sellaista r:ssä makaavaa voimaa LEINONEN. — *Yhd.* asuntor.; kassa-, kultar.; sairaanhoitaja-, työläisr.
reservi|aika *s.* reservissäoloaika. **-aliupseeri** *s.* vrt. reserviupseeri. **-harjoitukset** *s. mon.* reserviläisten (kertaus)harjoitukset. **-jouk|ko** *s.* Uusia r:koja on kutsuttu puolustusvoimien lippujen alle. — R:ot saapuivat paikalle ja ryhtyivät rynnäkköön. **-kapteeni** *s.* vrt. reserviupseeri. **-komppania** *s.* reservinä oleva komppania; *hist.* Suomen sotalaitokseen 1882—1901 kuuluneita harjoitusyksikköjä, joissa koulutettiin ne kutsuntatarkastuksessa palvelukseen hyväksytyt, jotka eivät arvannoston perusteella joutuneet vakinaiseen väkeen. **-luutnantti** *s.* vrt. reserviupseeri.
reserviläi|nen[63] *s.* reserviin (1.a) kuuluva asevelvollinen (sotilasarvoon katsomatta). | R:sten kertausharjoitukset 'reserviharjoitukset'. Sodan aikana muodostetaan r:sistä sotavahvuisia joukko-osastoja.
reservi|miehistö *s.* **-päällystö** *s.* **-upseeri** *s.* v:een 1941: vain varusmiesaikaisen koulutuksen saanut upseeri; nyk. upseeri, jota ei ole nimitetty puolustusvoimien upseerin virkaan. | Melkein kaikki r:t ovat rauhanaikana siviilitoimissa, mutta sodan sattuessa heidät kutsutaan upseerintehtävään. **-upseerikoulu** *s.* oppilaitos, jossa koulutetaan vakinaisessa palveluksessa olevia miehiä ja aliupseereita reservin upseereiksi. **-varasto** *s.* Sotanäyttämön takaosaan perustetaan r:ja, joista suoritetaan kenttämakasiinien täydentäminen. **-voim|a** *s.* Hyökkäykseen käytettiin tuoreita r:ia. Osa jalkapallojoukkueen edustuspelaajista korvattiin varsin hyvillä r:illa. **-vänrikki** *s.* vrt. reserviupseeri.
reservoida[18] *v.* varata.
reservoitua[1*] *pass.v.* (< ed.) varautua, panna vastalause. — *reservoitunut* (a.) hillitty, varovainen.
resessi[9] *s.*, vars. *hist.* päätös, sopimus. | Pohjoismaissa r.-nimitystä käytettiin 15—17:nnellä vuosis. eräistä välipuheista ja sopimuksista sekä valtiopäivillä säädetyistä laajemmalle ulottuvista laeista IT. Kalmarin, Malmön, Vesteråsin r.
resessiivi[4] *a. harv.* = seur.
resessiivinen[63] *a. biol.* R. [= peittyvä, väistyvä] ominaisuus;)(dominoiva, vallitseva.
resetti[9*] *s.* lahjanäytäntö.
residenssi[4] *s.* ylhäisen henkilön, vars. maaherran asuinpaikka, linna t. hallituskaupunki. **-kaupunki** *s.* hallituskaupunki.
resident|ti[14*] *s.* emämaan korkein hallinnollinen edustaja eräiden maiden siirtomaissa ja suojeluvaltioissa. | Maharadžat olivat r:in valvonnan alaisia ja kaikki r:it vuorostaan Intian varakuninkaan käskynalaisia.
residiivi[4] *s. lääk.* taudin uusiutuminen, uusiutuma.
residivisti[4] *s. lak.* rikoksen uusija.
residivoida[18] *v. lääk.* taudista: uusiutua, uusia.
resignaatio[3] *s.* resignoituminen, resignoituneisuus. | R. -- tarkoittaa sitä mielentilaa, jossa henkilö tyynesti luopuu turhaksi ymmärretystä toiveesta ja alttiisti tyytyy välttämättömyyteen IT. -- ylen varhaisvanha r. välttämättömyyden edessä -- oli itse asiassa vienyt hänet tuskalliseen umpikehään VILJANEN.
resignoitu|a[1*] *v.* alistua, mukautua välttämättömyyteen, kohtaloonsa. | R:nut ilme. Runoilijan hiljainen ja r:nut laulu. Rakkauslyriikan alalla Erkon taide näyttää voittaneen tunteen r:essa ja aiheen etääntyessä M.JUKOLA.
resiina[15] *s. raut.* rautatiekiskoilla tav. ihmisvoimalla (polkemalla t. käsin vipuamalla) kulkeva kolmi- t. nelipyöräinen kevyt vaunu. | Ajaa r:lla. R. nostetaan raiteilta. — *Yhd.* moottorir.
resinaat|ti[14*] *s. kem.* R:it 'hartsihappojen suoloja'.
resipientti[14*] *s. tekn.* astia, johon tisle kokoontuu; ilmapumpun kaasusäiliö, kaasukello, kupukka.
resiprookkiarvo *s. mat.* = inverssi-, käänteisarvo.
resiprookkinen[63] *a.* vastavuoroinen. — *Kiel.* R. pronomini 'resiprookkipronomini'. Verbillä on r. merkitys esim. lauseessa 'he riitelevät'.
resiprookkipronomini *s. kiel.* vastavuoroisuutta ilmaiseva pronomini, keskinäisasemo, esim. "rakastaa *toinen toistansa*".
resiprositeetti[14*] *s.* vastavuoroisuus. | Jokaisella maalla on oikeus vaatia r:a kauppasuhteissa.
resistanssi[4] *s. sähk.* ohminen vastus.
resistenssi[4] *s.*, vars. *lääk.* vastustuskyky.
resistent|ti[14*] *a.*, vars. *lääk.* vastustuskykyinen. | Penisilliinille r:it bakteerit.
resitaatio[3] *s.* taiteellinen luenta, lausunta.
resitatiivi[4] *s. mus.* laulu(sävellys)tyyli, joka mah-

dollisimman tarkasti sopeutuu sanojen luonnolliseen lausutukseen, resitoiva, puhelaulu; siten esitetty laulu t. laulunkatkelma. | R. ja aaria oopperasta "Kohtalon voima". -- varhaista lyriikkaa, sekä yksilöllistä tunnelmarunoutta että kultteihin kuuluvaa kuororunoutta, on alkuaan laulettu r:n tapaan R.KOSKIMIES.

resitatiivi|nen[63] *a. mus.* -sesti *adv.* vrt. ed. | R. laulu. Passiomusiikki on saanut alkunsa -- passiotekstin r:sesta esityksestä IT. Kreikkalais-katolisen kirkon r. jumalanpalvelusluku.

resitatiivityyli *s.*

resitoi|da[18] *v.* -nti[4]* *teonn.* lausua taiteellisesti; vars. *mus.* esittää resitatiivisesti.

reskontra[11] *s. liik.* henkilötilien kirja, henkilökirja, asiakirja. **-kirjanpito** *s.* **-n|pitäjä** *s.*

reskripti[4] *s.* käskykirje. | Kuninkaallinen r. vuodelta 1793.

resla[10] *s.* vars. Itä-Suomessa käytetty puukaariin liisteistä nidottu t. laudoista naulattu kourupohjainen kori, joka sijoitetaan liisterekeen; myös = reslareki; vrt. laitio. | Heinillä täytetty r. Pitkä r. Maata r:n pohjalla. Pian ruuna r:n eteen! — *Yhd.* kirkko-, kuormar. **-reki** *s.* reki, jossa on resla.

resolutiivinen[63] *a. lak.* purkava;)(suspensiivinen, lykkäävä. | R. ehto 'ehto, jonka täyttyessä oikeustoimi purkautuu'.

resoluutio[3] *s.* päätös, (vars. viranomaisen) ratkaisu. | Kuninkaallinen r. vuodelta 1752.

resoluutti[4]* *a.* päättäväinen, jyrkkä.

resolventti[4]* *s. mat.* apuyhtälö, joka esiintyy algebrallisen yhtälön ratkaisemisen yhteydessä.

resonaattori[5] *s. fys. fon.* resonanssiin perustuva värähtelyn t. aaltoliikkeen (esim. äänen) tutkimiseen käytetty koje, kumutin; kaikupohja.

resonanssi[4] *s. fys. fon.* kappaleen t. ontelon myötävärähtely sen ominaisvärähtelyn vahvistuttua ulkopuolisen samantaajuisen värähtelyn vaikutuksesta, kaje. — *Sähk.* Kun sarjassa olevan virtapiirin induktiivinen ja kapasitiivinen jännitehäviö ovat yhtä suuret, sanotaan virtapiirin olevan r:ssa. — *Yhd.* jännite-, virtar. **--ilmiö** *s.* **-laatik|ko** *s.* kaje-, kaikulaatikko. | Ääniraudat varustetaan toisinaan r:oilla, jotka vahvistavat suuresti niiden säveltä. **-ontelo** *s.* kaje-, kaikuontelo. | Ääntöelimistön r:t 'ylä- ja alakajetto l. äänihuulten ylä- ja alapuolella olevat kajeontelot'. **-pohja** *s.* kaikupohja.

resonantt|i[4]* *s. fon.* äänne, jota muodostettaessa ilmavirta kulkee esteettä ulos suu- t. nenäväylän kautta, aukkoäänne. | R:eja ovat vokaalit, nasaalit *(m, n, ŋ)* ja lateraalit *(l)*.

resoneerata[30] *v.*, vars. *puhek.* = 1. resonoida. | Tätä asiaa meidän täytyy vähän r.

resonemangi[4] *s.* resonointi, keskustelu, pohdinta. | Näytelmä päättyi hieman satiiriseen r:in.

1. **resono|ida**[18] *v.* -inti[4]* *teonn.* esittää syitä ja perusteita, keskustella, pohtia. | Hän r:i [= ajatteli, järkeili] näin: --. Artikkeli oli kirjoitettu r:ivalla normaaliproosalla. Kysymystä ei voi ratkaista pelkällä r:innilla.

2. **resono|ida**[18] *v.* -inti[4]* *teonn.* **1.** *intr.* värähdellä mukana, myötä, kajehtia. | Resonaattoreista r:i jokainen vain ominaisäänellään. **2.** *tr.* saada aikaan äännössä voimakkaampaa resonanssia (joko kajeton jssak osassa tai koko kajetossa), kajentaa. | [Lausuja] r:i ääntänsä liian nenäsointisesti.

resorboi|da[18] *v. fysiol.* imeä itseensä; vrt. resorptio. | Solut r:vat nesteen.

resorboitu|a[1]* *pass.v. fysiol.* < ed. | Ravintoaineet r:vat suolistosta ruumiiseen. — *Lääk.* R:va ompelurihma 'haavaompeleissa käytetty rihma, joka aikaa myöten sulautuu kudoksiin'.

resori[5] *s.* joustin, jousi. | Sohvan, auton r:t. **-patja** *s.* **-sohva** *s.* **-sänky** *s.*

resorptio[3] *s. fysiol.* veden, liuoksen, kaasun t. emulsion imeytyminen vereen t. imunesteeseen.

resorsiini[4] *s.* = seur.

resorsinoli[4] *s. kem. farm.* valkoinen, kiteinen, makeahkolta maistuva aine, metadioksibentseeni. | R:a käytetään lääkeaineena sekä raaka-aineena lukuisien tervavärien valmistukseen.

resott|aa[2]* *deskr.v.* lojua, venyä velttona, huolimattomasti jätettynä tms., retkottaa. | -- seinämällä r:i vanha kaatunut halkopino AHO. [Soittajaukko] r:i loukossa selkä seinää vasten HAANPÄÄ.

respektaabeli[9] *a.* kunnioitettava, huomioon otettava.

respekteera|ta[35] *v.*, vars. *puhek.* kunnioittaa, arvostaa, ottaa huomioon. | R:sivat ne minua, r:sivat! JÄRVENT. -- Pähkinäsaaren rauhanteon aikoihin vanhaa intressijakoa rauhan jälkeenkin r:ttiin J.JAAKKOLA.

respekti[9] *s.* kunnioitus, arvonanto. | Pojalla on suuri r. isäänsä kohtaan. Persoonallisuus, joka herättää r:ä. Taiteilijan on ponnisteltava jatkuvasti voidakseen pitää yllä r:ä.

respiitti[69]* *s.* viran haun jälkeen myönnetty pätevöitymisaika; yl. lykkäys, "armonaika". | Pyytää, saada r:ä. **-aika** *s.* Kaikille hakijoille myönnettiin vuoden r.

respiraatio[3] *s. fysiol.* hengitys.

respiraattori[5] *s. lääk.* laite, jolla annetaan tekohengitystä keskoselle t. hengityshalvauksen saaneelle.

respiratorinen[63] *a. fysiol.* hengitystä koskeva.

respirometri[4] *s.* laite soluhengityksen mittaamiseksi.

respondentti[4]* *s.* väitöskirjan puolustaja, väittelijä;)(opponentti.

responsorio[3] *s.* esilaulajan ja seurakunnan välinen liturginen vuorolaulu. | Litania esitettiin alun perin yksinkertaisena ja koruttomana r:na.

ressentimentti[4]* *s.* kauna (parempiosaisia kohtaan).

ressu[1] *s.* **1.** jstak säälittävästä, surkuteltavasta (tav. hellitellen): raukka, rukka, parka, raiska, poloinen (us. yhd:n jälkiosana). | Voi sitä r:a! Lattialla se r. leikkii. Nuku jo, pikku r. Pienestä r:sta asti oli hän väripyttyä sekoitellut ja pensseliä heilutellut HELLAAKOSKI. — Tyttö r.! Pieni, repaleinen ja paljasjalkainen poikar. Musti-r:sta täytyi kuitenkin pitää ja sitä taputella TALVIO. Pellon pientarella kasvoi vaivainen katajar. — *Yhd.* paitar. **2.** *kans.* = leipäressu. **3.** *koul.* **a.** *erisn.* (liittyen sanaan "reaalilyseo") Helsingin suomalainen lyseo. **b.** (vrt.

ed.) reaalilyseolainen. | Vanhat r:t olivat katsomassa entistä kouluaan.

ressukka[15*] *s.* = ed. (1). | Paimenpojan r. Pieni, avuton r. R:a väsyttää pitkän matkan jälkeen.

ressutell|a[28*] *frekv.v.* < seur. | - - eipä pieni koulupoika laukkuineen tässä olisi keikutellut, r:ut joka aamu ja ilta sivu pappilan portin KIANTO.

ressuttaa[2*] *deskr.v.* esim. hiljaisesta, vähän säälittävästä juoksusta. | Kas nyt hevoset menevät niin lujaa, että kyntäjä saa juosta r. perässä SILL.

restauraatio[3] *s.* restaurointi, entistys; vars. *hist.* karkotetun hallitsijasuvun palauttaminen valtaistuimelle. | Kirkon r. — Englannin r. alkoi vuonna 1660, jolloin mestatun Kaarle I:n poika Kaarle II kutsuttiin maan hallitsijaksi. **-aika** *s. hist.* vars. Ranskassa Bourbonien paluun jälkeinen aika 1814—30.

restauroi|da[18] *v.* **-nti**[4*] *teonn.* korjata entiselleen, entistää; vrt. rekonstruoida. | Turun tuomiokirkkoa r:daan parhaillaan. Suuri osa Kalmarin linnan sisäisestä r:nnista on jo suoritettu.

restauroija[11] *tek.* Vanhojen alttarikaappien r.

restauroimistyö *s.*

restituoida[18] *v.* palauttaa, saattaa entisiin oikeuksiin.

restituutio[3] *s.* palautus, peruutus. | R:lla tarkoitetaan varsinkin oikeudettomasti perityn tullimaksun, veron tai muun sellaisen palauttamista IT. — *Biol.* = regeneraatio.

restriktiivi|nen[63] *a.* **-sesti** *adv.* rajoittava. | R:set toimenpiteet. — R. attribuutti.

restriktio[3] *s.* rajoitus, rajoittava määräys.

resu[1] *s.* **1.** jstak risaisesta t. huonokuntoisesta, vars. vaatteesta (us. yhd:n jälkiosana): riepu, räsy, rätti, ryysy; romu. | Sukan, veneen r. Huivi-, lakki-, paita-, vaater. Housur:t. Verkko-, säkki-, loimir. Vanhoista sarkar:ista valmistetut töppöset. Rikkoutunut ämpärir. Miehet vetivät päälleen turkkir:nsa. Laulaen oli työnsä tehnyt ja nauraen r:jaan paikannut PAKK. Juhani soitteli usein iltaisin hanurinr:llaan SEPPÄNEN. - - parasta oli, kun löi r:ksi koko vehkeen SEPPÄNEN. **2.** *harv.* hummari; vrt. resuta. | Ei se sen pahempi r. ole kuin tekään SILL.

resui|nen[63] *a.* **-sesti** *adv.* risainen, ryysyinen, räsyinen. | R. takki, työpusero. R:set kengät. R. vihko, lompakko, kirjanselkä. R. maankiertäjä. Jaalassa oli r:set purjeet. - - r:selta ja risaiselta hänen työväkensä näyttää AHO. Siinä on r. silta, kaiteet kierot ja lahot AHO.

resultaatti[4*] *s.* tulos.

resultantti[4*] *fys.* voima, joka on tulos tiettyjen eri voimien yhteisvaikutuksesta, kokonaisvoima. — *Mat.* Yhtälöryhmän r. saadaan, kun ryhmästä eliminoidaan tuntemattomat yhtä lukuun ottamatta. — *Yhd.* kimmor. **-voima** *s.* = ed.

resultoi|da[18] *v.* antaa tulokseksi. — Erik. *fys.* R:va liikevoima 'massan ja kiihtyvyyden tulo'. R:va magneettinen kenttä saadaan laskemalla yhteen sekä ankkurin että napojen erikseen aiheuttamat kentät AK. R:vien jännitysten lähempää tutkimista varten vaaditaan korkeampaa matematiikkaa AK.

resupekk|a *s.* resuinen ihminen (vars. poika). | Lasten synnynnäinen sulous ilmenee, vaikka he olisivat r:oja. - - talon omat pojat olivat kuin mitäkin r:oja rikkinäisine housuineen PEKKANEN.

resurssit[9] *s. mon.* mahdollisuudet, varat. | Taloudelliset r. Ruotsin valtakunnan sotilaalliset r. — *Yhd.* materiaali-, voimar.

resu|ta[39] *v.* elää puutteellisissa oloissa (vars. liikkeellä ollen), retustaa; renttuilla, rentustella. | Torpan asuminen ja muu semmoinen r:aminen ei ole oikeastaan mitään ansiota SILL. Vai sinne ... kaiken maailman retkille r:amaan JÄRVENT. - - tällä kylällä juodaan ja r:taan, eletään rivosti HAANPÄÄ.

reta[10] *s. kans.,* myös *puhek. leik.* kerma. **-nekka** *s. kans.,* myös *puhek. leik.* kermakko.

retale[78] *s. halv.* **1.** huono vaate, rääsy. | - - riisui r:et, sai viitan, miekan ylleen LARINK. **2.** ketale, retkale, roikale. | Renkipojan r.

retardaatio[3] *s. fys.* hidastuvuus;)(akseleraatio, kiihtyvyys.

reteli[5] *s.,* tav. *mon.* heinä-, elo-, rehurattaat. | Heidän jäljessään, vetäen r:ä, kulkee - - vanha Valko KIVI. — *Leik.* muistakin ajoneuvoista. | - - tuli vastaani vaunuilla — oikein kaksi hevosta edessä; mistä olivat semmoiset r:t löytäneetkin? SILL. **-rattaat** *s. mon.*

retentio-oikeus *s. lak.* pidätysoikeus.

retest|ellä[28], **-ää**[2] *v. kans.* rehvastella, kerskailla. | Tyhmyyttä, r:elevää omansa kehumista AHO.

retevä[13] *a. kans.* **-sti** *adv.* rehvakka, pöyhkeilevä, rehentelevä. | - - seisoi r:n muhkean vahtimestarin rinnalla SILL.

reti[4(*)] *s. mer.* (*rinn.* redi) satamaan kuuluva ankkuroimisalue, satamaselkä. | Hyvään satamaan kuuluu suojainen r., jossa laivat voivat ankkuroituina odottaa laituriin pääsyä tai ottaa tai purkaa lastia. Ankkuroida redille. — *Yhd.* sisä-, ulkor.

retiisi[5] *s.* Raphanus sativus radicula, maassamme yleisesti viljelty retikka, jolla on pallomainen, puna- (t. valko)kuorinen, kirpeähkön makuinen juuri; vars. tästä juuresta. | R:n viljely. Tavallisesti r:t syödään raakoina.

retikka[15*] *s.* Raphanus, maassamme yleisesti viljeltyjä, osittain rikkaruohoina esiintyviä ristikukkaisia; vars. = ruokaretikka. | R. muistuttaa paljon retiisiä ja sen käyttö on suurin piirtein samanlaista kuin retiisin. — *Yhd.* pelto-, ruokar.; kesä-, talvir.

retikulaarinen[63] *a.* verkkomainen. — Vars. *anat.* R. sidekudos 'sidekudos, jonka solut jatkeittensa välityksellä liittyvät toisiinsa ja muodostavat väljäsilmäisiä verkkoja'.

retkah|della[28*] *frekv.v.* **-telu**[2] *teonn.* < seur. | Nukkuvan pää r:telee rintaa vasten. Kuorma r:teli puolelta toiselle. — *Kuv.* Juoppo laulaa r:televalla äänellä.

retka|htaa[2*] *deskr.v.* **-(hd)us**[61] *teonn.* hervottomasta putoamisesta, kaatumisesta, heilahtamisesta. | Poika r:hti satulasta. - - rentonaan oli tyttö permannolle r:htanut TOPPILA. Pää r:htaa rinnalle. Käsivarsi r:hti kupeelle. Laukauksen kajahtaessa r:hti teeri tanterelle

siivet levällään. Ovet olivat r:htaneet saranoiltaan. Junan vaunut r:htavat [= huojahtavat] vaihteessa. Kuorma r:hti pahasti käänteessä. Vartalon r:hdus. — *Kuv.* Hänen irvistykseen vääntyneet kasvonsa r:htivat ivalliseen nauruun SEPPÄNEN. Ääni r:hti voimattomaksi SEPPÄNEN.

retkale[78] *deskr.s. halv.* vars. miehestä: heittiö, hulttio, renttu, roikale. | Miehen r. Juoppo r. Häpeä, senkin kurja r.! Sylen, kehno, kelkkahasi, / r., rekosehesi KAL. Tämä kettu r. ei huoli työssä istua KS.

retkaleh|taa[2*], **-|tia**[17*] *v.* elää retkaleena, renttuilla, rentustella, hurjistella. | R. yökaudet. -- lukkarit r:tivat ympäri kyliä juovuspäissään KIANTO. -- sinusta riippuu, r:dinko keppikerjäläisenä AK.

retkail|a(an, -e(en *adv.* retkahtaneena, veltosti riipuksissa t. nojallaan. | Pää r:ansa rintaa vasten. Piippu jäi r:een leukaperiin. [Villihanhen kaula] oli r. maata pitkin *AHO. -- oli hän jotenkin joutunut r:een rattaille LEINONEN.

retkaut|taa[2*] *kaus.v.* **-us**[61] *teonn.* < retkahtaa. | Poika r:ti itsensä peräpenkille istumaan. [Yskänkohtaus] r:ti hänet melkein kaksinkerroin routaiseen mättääseen AHO. — [Seiväshyppääjä] r:ti vauhdin ja ponnistuksen voimalla yli 430 cm:stä. -- tervehtiessään osasi vähän syrjäkierosti itseään r., niin kuin hienojen naisten tapa on PÄIVÄR.

retkeilijä[14] *tek.* < retkeillä. | Poika oli reipas r. Retkeilijöitä varten oli koululle järjestetty yhteismajoitus. Parvissa kulkivat pienet r:t Vaaralta keskikaupungille, ihmettelemään ja ihailemaan PAKK. — *Yhd.* kanootti-, pyörär.; huvi-, löytö-, opintor.; erä-, napa-, vuoristor. **-joukko** *s.*

retkeil|lä[28] *v.* tehdä retkiä t. retki, olla retkellä, samoilla, vaeltaa; vrt. matkailla, ulkoilla. | Sunnuntaisin pojat r:evät kaupungin ympäristössä. Koulumme r:ee huomenna Suomenlinnaan. Kuhmolaiset ja Kiannan miehet monesti r:ivät rajan takanakin PAULAH. Marraskuun aikana alkaa peura r. laumoina. Puukiipijä on kiertolintu, joka r:ee paikasta toiseen. Pilvi -- tuulen siivillä r:ee KIVI. — *Kuv.* R. ajatuksen maailmoissa. Kodin ja koulun kahleet putoilivat ja ajatus r:i mieliteilleen KOSKENN.

retkeily[2] *teonn.* < ed. | Harrastaa r:ä. Vapaapäivinämme suoritamme r:n maaseudulle. Maaseudun koululaisten r. pääkaupunkiin. — *Kuv.* Asiakirjan r. virastosta toiseen. R. suomalaisen runouden mailla. — *Yhd.* auto-, kanootti-, pyörär.; huvi-, opintor.; maaseutu-, tunturir.; ilta-, sunnuntair. **-alue** *s.* Keski-Satakunnan muinaiset r:et. Suurkaupungin luonnontilaan jätetty r. **-asu** *s.* **-halu** *s.* **-harrastus** *s.* R. on viime vuosina levinnyt järjestäytyneen urheiluväen keskuudesta muihinkin piireihin. **-jalkine** *s.* Tukeva r. **-kanootti** *s.* **-kartta** *s.* Lounais-Suomen r. **-kasvio** *s.* **-kausi** *s.* Syksyinen r. on parhaimmillaan. **-kenkä** *s.* **-kerho** *s.* R:t toimivat retkeilyharrastuksen elvyttämiseksi ja retkeilykulttuurin luomiseksi. **-lautakunta** *s.* Opetusministeriön asettama r. valvoo opintoretkeilytoimintaa. Helsingin kaupungin urheilu- ja r. **-maja** *s.* Kilpisjärven r. **-paikk|a** *s.* Punkaharju ja Koli ovat maamme huomattavimpia r:oja. **-puku** *s.* **-pyörä** *s.* retkeilyä varten rakennettu polkupyörä. **-päivä** *s.* erik. maassamme vuosittain retkeilyharrastuksen elvyttämiselle omistettu (toukokuun) sunnuntai. **-reitti** *s.* **-teltta** *s.* **-tila** *s. maat.* mallitila, jolla maatalousseurojen opintoretkeilijät voivat käydä tutustumassa ammattialansa uusimpiin työtapoihin ja niiden avulla saavutettuihin tuloksiin. **-toiminta** *s.* Maatalousseurojen r. **-varusteet** *s. mon.* **-väline** *s.* Kanootti r:enä.

retkeläi|nen[63] *s.* retkellä olija, retken osanottaja, retkeilijä. | R:set taivalsivat jalan 30 km.

retk|i[8] *s.* matka, "tie". | Tällä r:ellä kotiin heidän välinsä selveni TALVIO. [Vuorilähde] paisuu r:ellään tasangolle mahtavaksi virraksi KOSKENN. Nuori leski talon isäntä, kuka niiden r:et tiesi SILL. — Avarampaa ja kuv. käyttöä. | Mainen r. 'elämä'. Elämän r. Lähteä viimeiselle r:elleen, us. 'kuolla'. Runoilijan mielikuvitus liikkuu romanttisilla r:illään. -- niin on rikaskin lakastuva r:illänsä UT. -- käyskelen kaukana jumalattomain r:iltä KIVI. — *Erik.* **1.** jalan t. jtak kulkuvälinettä käyttäen suoritettu reippailun luonteinen ulkoilu-, samoilu-, vaellusmatka t. esim. huvittelu-, opinto-, tutkimustarkoituksessa tapahtuva käynti jssak. | Syksyisillä r:illä voi poimia puolukoita. Sunnuntaina lähdemme puolen päivän r:elle. — Opintokerho teki r:en pääkaupunkiin. Seurasaaren-r. Seuramme jäsenet lähtevät r:elle Arabian tehtaille. — *Yhd.* laiva-, (polku)pyörä-, reki-, vener.; hiihto-, kävelyr.; kalastus-, metsästysr.; kala-, marja-, sienir.; huvi-, löytö-, opinto-, runonkeruu-, seikkailu-, toivio-, tutkimusr.; erä-, kotiseutur.; kesä-, syysr. **2.** ed:een liittyen sotatarkoituksessa tapahtuvasta joukkojen liikehtimisestä. | Vienan-Karjalan, Aunuksen r. Juan d'Austrian r. vuonna 1573. Kainulaisten r:et 800-luvulla. Eivät näy karjalaiset välittävän tehdyistä rauhoista, kun heille tulee r:ille halu IVALO. — *Yhd.* hävitys-, kosto-, pommitus-, ryöstö-, valloitusr.; risti-, sotar.

retkikun|ta *s.* määrätarkoituksessa toimeenpantavaan laajamittaiseen retkeen osallistuva asianmukaisesti varustettu, yhdessä kulkeva t. matkustava seurue; vrt. retkue. | Varustaa r. matkaan. R. majaili teltoissa. Stanleyn r. Muurmannin-r. Repolan r:nan päällikkö. Itämaille lähtenyt muinaistieteilijöiden r. -- Knud Rasmussenin johtama r. kulki kahteen kertaan poikki Luoteis-Grönlannin AK. — Matkalippujen hinnasta annetaan r:nille alennusta sopimuksen mukaan. — *Yhd.* avustus-, opinto-, rankaisur.; kotiseutu-, napaseutur.; koululais-, nuoriso-, sairaanhoitaja-, sanomalehtimiesr.

retkikuntalainen *s.* retkikunnan jäsen.

retkot|taa[2*] *deskr.v.* maata t. riippua hervottomana, retkallaan. | Mies r:ti pirtin penkillä. Istua r. nojatuolissa. Purjeet riippuvat voimattomina r:taen. -- paksu virsikirja virui lattialla, r:taen keskeltä auki KIANTO. [Nahka]

r:ti tuon ammottavan haavan kummallakin puolen J.FINNE. Kaivonvintin pystypuu r:ti takakenossa KARHUM.

retku[1] *deskr.s. halv.* miehestä: heittiö, renttu, retkale. | Kaiken maailman r. R. sinä olet etkä mikään mies TALVIO. -- nuo r:t, joilla ei ole muuta virkaa kuin tanssi ja kortinlyönti JÄRVENT. — *Yhd.* juoppor.

retku|a[1] *deskr.v.* heilua, horjua, hetkua; roikkua hervottomana, retkottaa. | -- savupiippu alkaa [tulipalossa] vapista ja r. AK. Suuri hauki r:u ahraimen piikissä KARHUM. Juha syöksähteli edestakaisin lattialla -- kirves vielä kädessä r:en AHO.

retkue[78] *s.* seurue, joka tekee yhdessä retken; vrt. retkikunta. | Autoteknikkojen r. lähtee Ruotsiin. Tehtaallamme vierailee r:ita joka päivä. Kolme henkeä käsittävä r. eksyksissä tunturilla. Yhteinen kokki valmisti ruoan koko r:elle. — *Yhd.* opinto-, turistir.

retkuil|la[29] *v.* -u[2] *teonn.* elää retkuna, juopotella, hurjistella, renttuilla. | R:eva korttihuijari. Juo, valvoo ja r:ee. -- viruvat mieluummin kasarmeissaan ja laivoillaan ja r:evat katuja pitkin tyttöineen AHO.

retkut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | R. käsiään. R:telulla ja ravistelulla saattaa urheilija itsensä ennen kilpailua mahdollisimman herkkään vireeseen. Kulkea r. Tanssia r.

retkut|taa[2] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* < retkua. | R. ranteitaan, polviaan. Tanssia r. -- ja tämän elämän r:us käy laatuun, käypä se KIVI. -- ämmä ja Pahka-Pekka kantaa r:tivat pontikkapataa metsään KIANTO.

retkye[78] *s. harv.* retkue. | R. oli siis jälleen koossa KIANTO.

retoriikka[10*] *s.* puhetaito(-oppi); korupuheisuus. | Ateenalaisen nuorukaisen opillinen kasvatus keskittyi r:an. -- rehevöipi r., / sanat sinkoo sokin sikin LEINO. — Tyhjää r:a.

retori|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* puhetaidollinen; korusanainen, korkealentoinen. | Puhuja, jolla on oikeata r:sta vaistoa. Puhe oli hieno tyylitajun ja r:sen kurin näyte. — R. pateettisuus. R:suus on leimaa-antavaa koraanin esitystavalle. — R. kysymys 'kysymys, johon ei odoteta vastausta, vaan joka jo itsessään sisältää väitteen t. tahdonilmaisun'.

retoromaani[5] *s.* **1.** R:t 'Sveitsin Graubündenissä sekä Tyrolissa ja Friulissa eläviä, ajanlaskumme alkupuolella roomalaistuneita reetialaisia ja heidän jälkeläisiään'. **2.** retoromaanien kieli, retoromania. | R:a puhuttiin keskiajan alussa laajoissa osissa entistä Raetiaa, jonka mukaan se sai nimensä.

retoromania[15] *s.* = ed. 2.

retorsio[3] *s.* kohtuuttomuus, jolla valtio vastaa toisen valtion taholta (vars. kauppasuhteissa) kärsimäänsä kohtuuttomuuteen, johon ei sisälly oikeudenloukkausta; vrt. repressaali. | R. on esim. tullisota, jolloin asianomaista valtiota tullisuhteessa kohdellaan muita valtioita ankarammin IT. **-politiikka** *s.* **-tulli** *s.* taistelutulli.

retortti[6*] *s. kem.* tislausastia. | Kymmenen tonnin r. Puun hiiltämistä suoritetaan retorteissa ja hiiltouuneissa. — *Yhd.* lasi-, rautar.; pysty-, vaunur. **-hiili** *s.* kaasuhiili. **-hiilto** *s.* **-uuni** *s.* Kaasulaitoksen r.

retost|aa[2] *deskr.v.* retustaa, retuuttaa. | -- Heikki alakuloisena tulla r:i tietä myöten PÄIVÄR. Siinä vain elää r:aa muiden vastuksena IVALO. — *Ark.* Kehua r. 'kehua liioitellen, ylenpalttisesti'.

retostella[28] *frekv.v.* < ed.

retroaktiivinen[63] *a.* takautuva. | R. laki.

retrospektiivi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* "taaksepäin katsova", yleiskatsauksen aikaisemmasta antava. | Aikakauslehden r. markkinakatsaus. [Taiteilija] järjesti tuotantonsa r:sen näyttelyn. -- runoilija r:sesti kertoo poikien lapsuudesta KOSKENN.

rettelö[2] *s.* selkkaus, riita, erimielisyys. | Rajavartiosotilaiden ja matkustajien välinen r. Sekaantua r:ihin. Työläisten kanssa syntyi r:itä. Tästä ne vielä r:t ja monet hankaluudet laitakse AHO. -- tietysti se kahdeksansadan markan r:kin kiertää ja paisuu SILL. — *Yhd.* lakko-, palkka-, työr.

rettelöi|dä[30] *v.* -nti[4*] *teonn.* järjestää rettelö(itä), riidellä. | Hänellä on alituinen r:misen halu. Jos ihmiset eivät niin kauheasti pinnistelisi ja r:si AHO. Hän on ikuisesti vihaten r:nyt käräjissä lähimmäistensä kanssa LEHT.

rettelöimis|halu *s.* **-haluinen** *a.*

rettelöitsijä[14] *tek.* (< rettelöidä) riitapukari. | Hän on sellainen r.

rettelön|halu *s.* **-haluinen** *a.*

rettinki[6*] *s. kans.* tehdasvalmisteisesta (Rettigin) tupakasta. | [Savuttelin] isännän r:ä ALKIO.

retu[1*] *s. halv.* miehestä: retku, resu. | Onpa se aika r. mieheksi. -- kuinka hän, Kärki-Sipon vanhin poika, r., saapuisi kotikyläänsä HAANPÄÄ.

retu|a[1*] *v. murt.* reduta. | -- rupeaisinko r:maan kanssansa käräjätuvan ovissa KIVI.

retui|nen[63] *a. harv.* resuinen, ryysyinen, rähjäinen, retuperällä oleva. | [Viskautui] r:seen, ritisevään talonpoikaisvankkuriin KIANTO. Siinä Rupelan talossa on r:sta oloa ALKIO.

retuk|ka[15*] *s. kansanr.* resla, laitio. | -- tahi potkin pohjan puhki, / -- / rämäksi re'en r:an KAL.

retuperäi|nen[63] *a.* retuperällä oleva. | R:sessä kunnossa.

retuperäll|ä, **-e** *adv.* rappiolla, kurjassa kunnossa, hunningolla. | Talon pellot ovat r. Kirjallisuus on r. Asioita ei saa jättää r:e.

retu|s[64] *s. halv.* ihmisestä: hylkiö, rahjus, rähjys. | Mitättömiä r:ksia ne ovat sellaiset, jotka -- kahvin puutteeseen kuolevat JOTUNI. Onpa hänellä täällä ollutkin sijaisena kaikenlaisia r:ksia HILJA VALTONEN.

retust|aa[2] *deskr.v.* retuuttaa. | Kissa r:i poikastaan hampaissaan pihan poikki. Kuinka lie kesään asti elää r:ettukin IVALO.

retustel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < ed. | Sisaret olivat aina hänen pienenä ollessaan r:leet häntä ympäri taloa AK. Siihen saakka oli maailma mennyt niin ja näin, r:lut hitaasti mutta varmasti — turmiotaan kohti AHO.

Siinä sitä oli sovinnossa elää r:tu jo toistakymmentä vuotta JOTUNI. -- oli jalkakin [humalaiselta] särkynyt r:lessa KAUPPISH.

retušoi|da[18] *v.* -nti[4]* *teonn.* silotella t. parannella valokuvaa; myös muusta korjailusta, parantelusta, silottelusta. | Negatiivin, kopioiden r:nti. Toisen taiteilijan myöhemmin r:ma maalaus. Merkintöjä noilta joutilailta viikoilta — nyt hiukan r:tuina SILL.

retuut|ella[28]* *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Nyt sivui Vennu herastuomarin rintapieliin ja r:teli ALKIO. -- ajaa r:telimme kolisevilla rattailla pohjoista kohti KIANTO.

retuut|taa[2]* *deskr.v.* **1.** kantaa t. vetää vaivalloisesti, ponnistaen, raahata; kiskoa, riepottaa, ravistaa. | Kantaa r. Vetää r. kelkkaa. R. matkalaukku autoon. Ei tarvitse enää vettä r. mäen takaa lähteestä. — R. lasta käsipuolesta. Lapset r:tavat koiranpentua. Tuuli r:taa porttia. -- pieni matkamies, jota r:ettiin paikasta toiseen ... jolla ei koskaan ollut pysyväistä kotia KIANTO. — Rämpäkän Samppa se r:ti peliänsä [= harmonikkaa] yhä hirveämmin ALKIO. **2.** vaivalloisesta elämisestä, toimeentulosta, liikkumisesta yms.: retustaa. | -- rouva palkkaväen avulla hoitaa r:taa taloa MERIL. -- siinähän tuota mennä r:etaan yksi päivä kerrassaan *TARK. Häntä varten he olivat vuodesta vuoteen elää r:taneet KARHUM.

retvak|ka[15]* *a.* -asti *adv.* rento. | Jalkakin on r. kuin lankavyyhti MERIL. -- pani tupakaksi tahallisen r:asti ja rauhallisesti SEPPÄNEN. -- koivut laivan reilingillä olivat jo ihan r:koja AK.

retvana[15] *deskr.s.* lurjus, retkale.

reuhaht|aa[2]* *deskr.v.* Ovi r:i selkoselälleen. -- mies r:i [= sinkoutui] kuten räpistelevä lintu keskelle lattiaa ja kaatui HAANPÄÄ.

reuhailla[29] *frekv.v.* < reuhata. | Siitä oli Jussi sydäntynyt ja alkanut r. KOJO.

reuhake[78]* *deskr.s. halv.* holtittomasta olennosta. | Pojan r. Matti-r. Mistä oli tuo lautamiehen r., joka ei häntä tuntenut! KATAJA.

reuhast|aa[2] *v.* = reuhata. | -- sinä et tyttöin kanssa ole, vaan r:at poikain parissa PAKK. Juopunut poikapari tölmäsi ovesta ja r:i toisten tiellä EINARI VUORELA.

reuhastel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < ed. | -- kartanolle päästyään r:ivat aivan kuin vähäjärkiset KAUPPISH.

reuha|ta[35] *v.* riehua, elämöidä, mellastaa, räyhätä. | R. hurjistuneena. Sällien r:aminen. Noin poikajoukko se vallaton / kylän r:si raitiolla LEINO. Huutaa, r:a ja meluaa, koettaen unhottaa surunsa AHO.

reuhautt|aa[2]* *kaus.v.* < reuhahtaa. | -- ottaa olkapäistä Ingeä, r:aa pariin kertaan edestakaisin LEINONEN.

reuhdonta[15]* *teonn.* < reuhtoa.

reuhka[10] *deskr.s.* **1.** turkislakki, vars. sellainen, jossa on korville vedettävä, takaa avoin reunus (koivistolainen, naapukka). | Valkoinen, lammasnahkainen r. R. korvilla. — *Yhd.* savonr.; jänis-, karva-, lammasr. **2.** kuluneesta, resuisesta päähineestä, joskus muustakin vaatekappaleesta. | Olkihatun r. päässä. -- pienin ja nukkavieruin r. [= lippalakki] virui permannolla AK. -- päällään oli sillä iso sarkanutun r. AHO. — *Yhd.* hattu-, lakki-, turkkir. **3.** *halv.* ihmisestä: rähjä, rähjys, retus. | -- sitä Kolkin r:a, mitä kiusoja hänkin saapi ihmisille! PÄIVÄR. Siihen jäi ne kolme r:aa, siihen / -- istumaan LEHT.

reuhkais|ta[34] *deskr.v.* touhukkaasta liikkumisesta. | Varis lentää r:ee tuulessa. Eivät r:seet peski päällä niin kuin täällä Lapin korvessa JÄRVENT.

reuhkalak|ki *s.* = reuhka 1. | -- kuulosteli, pitäen naamansa tarkasti takkunahkaisen r:in peitossa HAARLA.

reuhkana[15] *deskr.s.* = reuhka. | Miehellä oli vanha r. päässään. — R., painu matkaasi! — *Yhd.* hattu-, lakki-, mekkor.

reuhott|aa[2]* *deskr.v.* **1.** huolimattomasti (vars. avoinna) yllä olevasta t. risaisesta vaatekappaleesta; myös muusta esineestä. | Lakki r:i päälaella. -- hänen napittamaton, tahrainen palttoonsa r:i auki HAANPÄÄ. Takin kyynärpäät ja housujen polvet, vieläpä takamustatkin, r:ivat väliin rikkinäisinä AK. — Ulkona r:ivat lehdettömät, märät puut LEHT. [Nenän ja poskien] yllä r:ivat kulmakarvojen tupsut ja tukkapörrö NUOLIV. **2.** touhukkaasta liikkumisesta t. rentonaan olemisesta. | -- Liisa lähti astua r:amaan tietä PAKK. Maata r. jalat levällään.

reuhto|a[1]* *v.* reutoa, reuhata, riehua, peuhata, hosua, touhuta; riuhtoa, kiskoa. | Sairas r:o pitelijäinsä käsissä. Hevonen rupesi r:maan. -- reuhdon ja ulvon hänen ympärillään kuin koiran penikka AHO. Hän r:i työssä, Aaltonen ei koskaan nähnyt hänen tavoittavan maamiehen työn hiljaista, tyyntä tahtia WALTARI. R:va kävely, hiihto. — [Tuuli] r:i köyhän Syynen ohutta ja lyhyttä hametta *TARK.

reuhtoil|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < ed. | -- voimatonna r:i hän ryöstäjänsä käsissä IVALO. -- peskin lisäksi lämmitti r:u ajokkaan kanssa ERKKI ILMARI.

reuhu[1] *s. harv.* riehunta. | Kova oli meteli miesten huudoista, koirien r:sta ja pyssyjen paukkinasta KIVI.

reuhu|a[1], **-|ta**[39] *v. harv.* riehua. | -- kovin r:ivat ilosta, uhosta Killi ja Kiiski KIVI. Aurinko nousi, ja korkeimmillaan kierteli pirtissä r:ava ilo KIVI.

reuma[10] *s. lääk.* = reumatismi.

reumaatik|ko[2]* *s.* reumatismiin taipuvainen, reumatismia sairastava henkilö. | R:on tulee olla varovainen uimisessaan.

reumaattinen[93] *a. lääk.* reumatismista aiheutuva, reuma-; reumatismia sairastava. | R. tauti, sairaus. R. kipu, särky, vamma. R. kuume 'äkillinen nivelreumatismi'. — R. lihas, jalka. R. henkilö.

reuma|liitto *s.* reumapotilaiden liitto. **-parantola** *s.* **-potilas** *s.* **-sairaala** *s.* **-sairaus** *s.* **-säätiö** *s.* R:n tarkoituksena on huolehtia maassamme reumatauteja potevien henkilöiden sairaanhoidon edistämisestä. **-tauti** *s.*

reumatismi[4] *s.* (*rinn.* reuma) yhteisnimitys, joka tarkoittaa monia lihaksissa ja nivelissä esiintyviä, suureksi osaksi kylmyydestä ja kosteu-

desta johtuvia tauteja ja oireita, leini; *lääk.* vars. nivelreumatismista; vrt. kihti, luuvalo. | R. runtelee jäseniä. Pojalla on r:a polvessa. R. pahenee huonon ilman edellä. — *Yhd.* lihas-, nivelr. **-lääke** *s.*

reumatisminen[93] *poss.a.* R. jalka. Vanha, r. ukko.

reun|a[10] *s.* vrt. reunama, reunus, laita, laitama, laide, syrjä, ääri, lieve, palle, parras. **1.** tav. ohuen, litteän esineen rajaviiva t. sivupinta ja tav. siitä jonkin matkaa keskukseen oleva osa. | Paperiarkin r. Hammastettu postimerkin r. Sahalaitainen lehden r. Sanomalehden r:asta repäisty liuska. R:oistaan yhteen ommellut kangaskappaleet. Nenäliinan r:at päärmätään. R:astaan seinään kiinnitetty pöytälevy. R:oiltaan ohuemmaksi höylätty lista. Kämmenen r:alla [= syrjällä] suoritettu taputtelu. Hiiri on nakertanut leivän r:aa. Lieden r:alle nostettu kahvipannu. Istua tuolin r:alla. Älä mene liian lähelle laiturin r:aa! Kohottaa kätensä lakin r:aan. Mustat kynsien r:at. Rusottava pilven r. He istuivat -- korkean kallion r:alla KATAJA. — *Erik.* **a.** (us. vasiten tehty) muusta esineestä muodoltaan, suunnaltaan tm. poikkeava reunaosa, reunus. | Hattu, jossa on leveät r:at 'lierit'. Paistinpannun pohja ja r:at. Makuulavitsan laitaan laudasta naulattu r. Lehterin r:aa [= kaidetta] koristavat maalaukset. Aluksen r. 'parras'. — Uunin r:alla [= ulkonevalla reunuksella] valokuvia. **b.** marginaali. | Koepaperiin on jätettävä 3 cm:n levyinen r. Tehdä merkintöjä sivun r:aan. **c.** *yhd.* Maton-, pöydän-, siivenr.; hammas-, koriste-, kulta-, pykä-, ripsu-, ruohor.; surur.; ala-, etu-, sisä-, taka-, ulko-, ylär. **2.** pinnan t. alueen rajaviiva ja siitä jonkin matkaa keskukseen oleva osa t. joskus myös lähin ulkopuolella oleva vierusalue. | Pellon r:assa kasvava kuusi. Metsän, niityn r. Yleisö seisoskeli kentän r:oilla. Kyntö suoritctaan saran keskeltä r:oille päin laajentaen. Auto joutui liian lähelle tien r:aa. Salin r:oille jätetyt käytävät. Onkia kaislikon r:assa. Mannerjään r:aan kasaantunut sora. Avoveden r. Näköpiirin r. -- lännen r:alla väikkyy tulinen punerrus, ennustaen uutta päivää KIVI. — *Yhd.* metsän-, tienr.; etelä-, itä-, länsi-, pohjoisr. **3.** astioista yms. tav.: laidan yläreuna. | Lautasen, kupin, juomalasin, ammeen r. Juoda sangon r:alta. Täyttää kannu r:oja myöten. Astia vuotaa yli r:ojen. -- vain lipaisemalla koskettelee samppanjamaljan r:oja KIANTO. — *Kuv.* Kiukku kuohahti yli r:ojen. Elämänilo vuosi yli r:ojen ALKIO. Hänen sielunsa on aivan avoin, -- ja pimeys täyttää sen r:oja myöten KALLAS. **4.** aukoista, syvennyksistä, jyrkänteistä yms. **a.** vieri, vierus, ympärys, parras. | Kaula-aukon, hihansuun r. Tulehtuneet haavan r:at. — Kuopan, haudan r. Ojan, rotkon r. Seistä kuilun, jyrkänteen r:alla. Tuomi on virran r:alla KL. Laskeumien muoto-osat ovat r., rinteet ja pohja. **b.** seinämä, rinne. | Oja, jossa on liian jyrkät r:at. Kiivetä jyrkänteen r:aa. **c.** *yhd.* Ojanr.

reuna|-alue *s.* Vuorijonon r:-alueet. Lihavan savimaan r:-alueet. Abessinian pohjoiset r:-alueet. **--arvo** *s. mat.* tarkasteltavan alueen reunalla esiintyvä arvo. **-ham|mas** *s.* Perhosen takasiiven r:paat. **-harju** *s. geol.* mannerjään reunan eteen kasaantuneista aineksista syntynyt harju, poikittaisharju, reuna-, päätemoreeni. **-huomautu|s** *s.* **1.** jnk teoksen, käsikirjoituksen tms. reunaan tehty huomautus. | Tätä hauskaa teosta lukiessani olen omaan kappaleeseeni tehnyt eräitä r:ksia. **2.** ed:een liittyen yl. jtak asiaa (vars. teosta) koskeva huomautus. | Seuraavia r:ksia ei ole tarkoitettu moitteeksi. Eilisen artikkelinne johdosta pyydän saada esittää muutaman r:ksen. Seuraavassa vain muutama r. Volter Kilven kirjaan KOSKENN.

-reunainen[63] *poss.a.* Kulta-, musta-, punar.; surur.; aalto-, hammas-, pitsi-, ripsu-, turkisr.; ehyt-, jyrkkä-, sileä-, terävär.

reuna|juova *s.* Perhosen siiven r. **-kasvi** *s.* = reunuskasvi.

reunake[78*] *s. käs.* kangaskappale, joka kiinnitetään toisen kappaleen reunaan vahvistamaan (ja koristamaan) sitä, linninki.

reuna|kirjoitus *s.* Vanhan kultarahan r. **-kivi** *s.* Katukäytävän, haudan r:et. **-koriste** *s.* Kirjan sivujen r:et. Upseerin kauluslaatan r:et. Varustaa koru r:illa. **-kulma** *s. fys.* nesteen pinnan ja astian seinämän välinen kulma. **-lauta** *s.* Laatikon, räystään, veneen r. **-lista** *s.* **-liuska** *s.* Hyönteisen siipien r:t.

reunallinen[63] *poss.a.* R. pannu. R. astia.

reunaluisu *s.* Kohosuon r.

reunam|a[13] *s.* = reuna, vars. 2. | Ahon, lähteen, ojan r. Maankohoamisalueen r. Väkeä oli kerääntynyt juoksuradan r:ille. Kaupustelijat ovat rivissä kahden puolen kadun r:illa. Karjalaisheimon asuma-alueen r:at. Itä-Euroopan r:illa on vuoria. — Merkintä kirjan r:assa. — *Yhd.* metsän-, ojanr.; pilvenr.

reuna|maa *s.*, vars. *maant.* Aasian r:maat. Arabiankielisen maailman r:maat. **-meri** *s.* = rantameri. | Japanin meri on Sahalinin, Japanin saarten ja Korean rajoittama Itä-Aasian r. rr. **-merkin|tä, -merkin|tö** *s.* Postimerkkiarkit on varustettu erikoisilla r:nöillä. — Vars. = reunahuomautus. | Käsikirjoitukseen oli tehty r:töjä. Eräisiin teoksen kohtiin haluaisin esittää muutaman r:nän. **-metsä** *s.* **1.** metsän reunaosa. **2.** jnk reunassa oleva metsä. | Suon r. **-moreeni** *s. geol.* = reunaharju. **-muistutu|s** *s.* reunahuomautus. | Tekstissä oli runsaasti r:ksia. — Arvostelun johdosta pyydän esittää joitakin r:ksia. **-muodostuma** *s.* — *Geol.* reunaharju t. -harjujakso. **-nauha** *s.* = reunusnauha. **-ommel** *s.* Patjan r. **-ornamentti** *s.* **-osa** *s.* Suon r. Kadun r. Kaupungin r. Dekanin ylängön r:t. Kakun r. **-paperi** *s.* Hyllyn r. Tupakkalaatikon r. **-pisto** *s. käs.* kankaan reunan ompeluun käytettyjä pistoja. **-pitsi** *s.* Naisten nenäliinan r. **-puol|i** *s.* reuna(osa), reunama, laitapuoli. | Kaupungin r:ella sijaitseva talo. **-puu** *s.* Metsikön r:t. — Jyvälaarin r. **-rips|i** *s.* Koin siivissä on pitkät, ohutkarvaiset r:et. **-sakset** *s. mon. tekn.* levyn, pahvin, paperin tms. leikkaamisessa

käytetyt erikoissakset, joiden toinen terä on kiinnitetty alustan reunaan ja toinen toimii edellistä vastaan painettavana vipuvartena. **-silmukka** *s. käs.* **-sul|ka** *s.* Linnun pyrstön r:at.

reuna|ta[35] *v.* **-us**[64] *teonn.* reunustaa. | Pitsillä r:ttu nenäliina. — Istutusten r:ama puistokatu. Kosteikkoja r:ava kanervakangas. [Linnun] kurkku on valkoinen, mustan juovan r:ama.

reunaton[57] *kar.a.* R. paistinpelti. -- hänen päässään oli r. matkalakki TALVIO.

reuna|valtio *s.* R:valtiot 'Venäjän vallankumouksen jälkeen 1917—18 valtakunnasta irtautuneet Baltian maat Viro, Latvia ja Liettua, joskus myös Puola'. **-var|vas** *s. el.* Peuralla on leveät sorkat ja maahan saakka ylettyvät r:paat. **-viiva** *s.* Kuvion r. Perhosen siivessä on musta r. **-vuor|i** *s. maant.*, tav. *mon.* Etelä-Amerikan r:et. Kongon alanteen r:et. **-vuoristo** *s. maant.* Kapmaan r. **-vyöhyke** *s.* Aron, vuoriston r. Maankohoamisalueen r. Atlaksen luoteinen r.

reunem|pana, -paa, -maksi, -mas, -malla, -malta, -malle *komp.adv.* lähempänä reunaa. | Kyllähän miehet kuulevatkin, r:malla rakennusta olevat LEINONEN. — Pienet kukat on asetettava kukkapenkissä reunimmaksi.

reunimmai|nen[63] *a.* lähinnä reunaa oleva, laitimmainen, äärimmäinen. | Penkkirivin r. tuoli. Taimiryhmän r:set taimet. R:set leivät uunissa. Kankaan r. loimilanka. Linnun pyrstön r:set sulat. — *Kuv.* [Enintään] voimme Kiven lyriikan r:sissa osissa tavata aiheita, joilla -- TARK.

reunioni[4] *s.* jälleen yhdistäminen; vars. *hist.* niistä alueenanastuksista, jotka Ludvig XIV suoritti ns. reunionikamarien lausuntojen perusteella; näin Ranskaan liitetyistä alueista. **-kamari** *s. hist.* R:t 'Ludvig XIV:n asettamia tuomioistuimia, joiden tarkoituksena oli osoittaa eräiden alueiden kuuluminen Ranskalle'.

reunoitse *adv.* ja *postp.* Suon r. 'reunaa pitkin'.

reunoit|taa[2*] *v.* varustaa reunalla, kaulustaa, laipoittaa. | R:ettu putken pää.

reunoitus[64] *teonn.* < ed. **-rauta** *s. met.* alasin, jonka terävän särmän avulla levyn reuna käännetään.

reunos[64] *s. nahk.* kengän alasyrjään, pinkopohjan reunaan kiinnitetty nahkahihna, johon antura ommellaan kiinni. **-hihna** *s. nahk.* **-kenk|ä** *s. nahk.* reunoksella varustettu kenkä. | Lujimmat ja parhaimmat kävelykengät ovat r:iä.

reunukseton[57] *kar.a.* < reunus. | R. ryijy.

-reunuksinen[63] *poss.a.* < reunus. | Puna-, sinir.; poimur.; turkisr.

reunu|s[64] *s.* se mikä reunustaa jtak, on jnk reunana (1.a); vrt. palle, päärme. | Hyllyn r:ksena paperinauha. Tapetin r. 'vuotien yläpäät peittävä koristenauha'. Nenäliinan r. Asetakin olkaimen r. Lakin karvainen r. Uunin r:ksella valokuva. Silmän sarveiskalvon r. Tumman metsän muodostama r. oli omiaan lisäämään järven kauneutta. — Heraldiikassa: kilven reuna, joka on erivärinen kuin itse kilpi. — *Ruok.* Hauen ympärille asetetaan sipuleista tehty r. — *Yhd.* nurmi-, pitsi-, turkisr.; koriste-, surur.; kadun-, uuninr.

reunus|höylä *s. puut.* = listahöylä. **-juova** *s.* Siipien r:t. **-kasvi** *s.* kukkapenkin reunustaan istutettava, tav. muita matalampi koristekasvi. | Sievikki, kaunis, vaatimaton r. **-kiv|i** *s.* Jalkakäytävän r:et. **-koriste** *s.* **-lauta** *s.* **-lista** *s.* **-nauha** *s. käs.* (vars. vaatteissa) kankaan reunaan vahvikkeeksi ommeltava nauha, "kanttinauha". | Hameen helman r. **-paperi** *s.* Seinäpaperien yläpään peitoksi kiinnitetään r.

reunust|a[15] *s.* reunus, reuna(ma). | Tapettivuodan r. Oikaisuvedoksen r. Takan r. Kirkon lehterin r. Kadun, metsän, nevan r. Pilven untuvainen r. Puutarhan r:oilla kasvoi ikivanhoja tammia. Råsundan jalkapallostadion Tukholman r:alla. — *Yhd.* nahka-, nurmir.; hyllyn-, kynnenr.

reunust|aa[2] *v.* **1.** varustaa tietynlaisella reunalla. | R. katukäytävät kivillä. Metallilla r:ettu viivoitin. Pöytäliina on r:ettu pitseillä. Esiliina on r:ettu punaisella kankaalla. Puupesäinen, raudalla r:ettu lapio. Kakku r:etaan saksanpähkinöillä. **2.** olla reunana, muodostaa (yhtenäinen) reuna; vrt. kehystää. | Lepät r:avat rantoja. Patsaiden r:ama kuja. Kenttää r:i 2000-henkinen yleisöjoukko. Harmaa tukka r:i vanhuksen kasvoja. Hän näki äärettömän avaran metsäisen alueen, -- jota r:ivat kaikilta tahoilta korkeat vaarat AHO. Sydäntalven aikaan r:ivat usein revontulten uutimet pohjoista taivasta KOSKENN.

reunustamaton[57] *kielt.a.* R. ryijy.

reunuste[78] *s.* se millä jk on reunustettu, reunusta, reunus. | Silkkipukuun kultalangalla kirjottu r. Tumman sininen tasku, punaisin r:in. -- musta silkkihuivi peittona ruskean tukan ja r:ena kalpeiden kasvojen LEHT. — *Yhd.* kangas-, karva-, turkisr.

-reunusteinen *poss.a.* Kukka-, turkisr.; kulta-, puna-, purppurar.

reunustus[64] *s.* **1.** reunustaminen. **2.** reunustamisen tulos, reunus(te). | Kulunut lahkeensuun r.

reuto|a[1*] *v.* reuhtoa, reuhata, riehua, tempoa, riuhtoa. | Pojat r:vat lapioineen pihalla. Mies r:i päästäkseen irti ahdistajainsa käsistä. Kala r:o pyydyksessä. Lipputanko katolla oli alkanut r. ja narista AHO. Yhä raivoisammin r:i ja piiskasi herra koiraansa SILL. -- r:i Kyllikin rekehen, / koppoi neien korjahansa KAL.

reutoil|la[29] *frekv.v.* **-u**[2] *teonn.* < ed. | Karhu r:i ketjuissaan. Ja siinä onneton impi huusi, r:i ja tempaili tuskissansa KIVI. — *Kuv.* Mutta jos nyt kohtalo sun sydäntäsi r:ee KIVI.

revalorisaatio[3] *s. tal.* (valuutan) arvon palautus.

revalorisoi|da[18] *v. tal.* **-nti**[4*] *teonn.* palauttaa (valuutta) arvoonsa. | Yhdysvaltain presidentti aikoo turvautua dollarin r:ntiin alentamalla laissa säädettyä kullan hintaa.

revanšši[6] *s.* uusi peli t. kilpailu, jossa edellisessä hävinnyt saa uuden tilaisuuden; tällaisessa pelissä t. kilpailussa saavutettu voitto; yl. hyvitys. | Ottaa r. Saada r. jstak. Ranska hautoi r:a v:n 1871 jälkeen. [Nyrkkeilijä] Bärlund hakee tänä iltana r:a Nielsenistä AK. **-ajatus**

s. Ranskassa eli r. voimakkaana v:n 1871 jälkeen. **-ottelu** *s.* Suomen jääpalloilijoiden r. Ruotsia vastaan.

revehtymä[13] *s. lääk.*; *rinn.* revähtymä. **1.** kohju, tyrä. **2.** repeämä. | Lihaksen, kudoksen r. — — *Yhd.* kudos-, lihasr.

revehty|ä[13]* *v. lääk.* repeytyä, revetä. | R:nyt lihas.

revelaatio[3] *s. usk.* ilmestys. | Pyhän Birgitan r.

revel|lä[28]* *frekv.v.* < repiä. | Okaat repelevät käsiä. Pojat repelivät toisiltaan vaatteet riekaleiksi. [Puhuri] tarttui pilvien liepeihin, repeli niitä säälimättömästi AHO. Piestyinä ja r:tyinä pujahtelivat he toinen toisensa jäljestä ulos pimeälle kadulle WILKUNA. -- makaa poronvasoja hangella, päällimmittäin r:tyinä HAARLA. — *Kuv.* Reumatismi repelee jalkoja. -- sadettakin repelee puskeva tuuli KIANTO.

revelm|ä[13] *s. harv.* repeämä. | Vuoren r:issä kasvaa riippukoivuja TALVIO. -- synkkiä pilviä ja niiden välissä omituisen vaaleita r:iä SILL.

reversaali[4] *s. liik.* maksun, raha- t. arvolähetyksen vastaanottajalle jäävä tulotodistus.

reversiibeli[6] *a. fys. kem. biol.* peruutuva (ks. peruutua 2).

reverssi[9] *s.* **1.** rahan t. mitalin takasivu. **2.** velkakirja t. muu kirjallinen sitoumus. | -- Ville panee sun talottomaksi, on pannut r:s hakemukseen ALKIO. — Etupäässä Terzka sekä Ilow taivuttivat Wallensteinin upseerit allekirjoittamaan ns. Pilsenin r:n --, jossa he lupautuivat viimeiseen saakka puolustamaan ylipäällikköä IT.

reve|tä[36]* *v.* haljeta t. ratketa jnk vetävän, kiskovan voiman, paineen tms. vaikutuksesta, repeytyä; vrt. repiä. | Paperi repesi kahtia. R:nnyt housunlahje, verkko. Purje repesi tuulen voimasta. R:nnyt sauma. Puusta repesi paksuin haara. Epäsäännöllisesti r:nneet haavan reunat. Jäähän r:nnyt railo. R:nnyt ilmapallo. Aseen piippu saattaa liian suuren panoksen räjähtäessä r. Ilma tuntui repeävän räjähdyksen voimasta. Jänis rupesi nauramaan --, niin että suu repesi ristiin halki KS. -- r:tköön manner mun jalkani alla KIVI. — *Kuv.* Hänen silmänsä repesivät [= avautuivat hämmästyksestä tms.] suuriksi. Syödä r:täkseen 'ylettömästi, pakahtuakseen'. Oli vähällä r. riemusta. Oli r. nauruunsa. Emäntä oli r. työn paljouteen. Yleisö repesi [= puhkesi] raikuvaan huutoon. Taivas repesi satamaan. -- revontulet juuri suurimmilleen repesivät palamaan KATAJA. Toisella puoliajalla HPS:n puolustus repesi kokonaan. Juoksijoiden väliin repesi rakoa pari minuuttia. Kun rupesi niin repesi [ilmiöstä, joka alkuun päästyään kasvaa suureksi] SP.

revideeri[4] *s. kirj.* jo painokoneeseen sovitetusta ladelmasta otettu tarkistusvedos. **-arkki** *s.* tarkistusarkki. **-n|lukija** *s. kirj.* henkilö, jonka tehtävänä on tarkistaa revideeri.

revidoida[18] *v.* tarkastaa (uudelleen); tarkistaa.

reviiri[5] *s.* alue, piiri. | Jokaisella haukkaparilla on oma r:nsä.

reviisori[5] *s.* **1.** (vars. valtion revisiolaitoksen) tilintarkastaja. — *Yhd.* apulais-, ylir. **2.** tarkastaja. | Ennen kuin koneenosa saapuu kokoonpano-osastolle, sen tarkastaa lopullisesti ns. r.

revinnäi|nen[63] *s. käs.* revinnäiskirjontaa käyttäen valmistettu koruompelutyö. | R:sellä kirjottu pyyhinliina.

revinnäis|kirjonta, -ompelu *s. käs.* koristeompelu, jossa kankaan lankoja nyhdetään pois ja jäljelle jääneelle pohjalle suoritetaan kirjoompelu yhdistelemällä lankoja siten, että sidospistot muodostavat määrämuotoisia kuvioita; vrt. reikäompelu.

revintä[15]* *teonn.* < repiä. | Paperin r. on sopivaa askartelua lapsille. **-työ** *s.*

revisio[3] *s.* **1.** tarkastus, tarkistus. | Ulkomaisten tariffien jatkuvat r:t vähensivät vientimahdollisuuksia. **2.** *lak.* prosessioikeudessa muutoksenhakukeino, jonka avulla vain ns. oikeuskysymys saatetaan ylemmän tuomioistuimen tutkittavaksi; Suomessa = nosto. | Dreyfusin jutun r. **3.** tilintarkastus.

revisio|apulainen *s.* R:apulaisen virka revisiotoimistossa. **-laitos** *s.* Valtion r. luovutti v. 1947 tehtävänsä valtiontalouden tarkastusvirastolle.

revisionismi[4] *s.* Saksan sosiaalidemokraattisessa puolueessa 1890-luvulla syntynyt suunta, joka vaati Marxin oppien tarkistamista ja vallankumouksellisen propagandan sijasta yhteiskunnallista reformipolitiikkaa.

revisionisti[4] *s.* revisionismin kannattaja. **-nen**[63] *a.* R. suunta.

revisiotoimisto *s.* Helsingin kaupungin r.

reviskel|lä[28] *frekv.v.* **-y**[2] *teonn.* < repiä. | R. suitsista hevosta. -- oljenkortta hyppysissään r:len JÄRN.

revit|tää[2]* *fakt.v.* < repiä. | Isäntä r:ti vanhan päärakennuksen. Koirillani sinut r:än, jos valehtelet! AHO.

revityttää[2]* *fakt.v.* par. ed.

revohka[12] *s.* **1.** *ark.* hämminki, mellakka, sekamelska. | Junien yhteentörmäyksen, yllätyshyökkäyksen aiheuttama r. -- olin jo huutanut ääneni käheäksi tässä r:ssa E.PALOLAMPI. **2.** vars. sotilasslangissa: joukko, "sakki". | Koko r. lähti liikkeelle.

revolli[9] *s. kans.* revolveri. | -- sanovat vanhan Suontaustan varanneen r:n TALVIO. **-pyssy** *s.*

revoltti[6]* *s.* mellakka, sotilaskapina.

revoluutio[3] *s.* vallankumous.

revolveri[5] *s.* **1.** yhden käden tuliase, jossa panoskammiot ovat pyörivässä rummussa piipun takana; vrt. pistooli. | Ampua r:lla. Vanhanmallinen r. — *Yhd.* sotilasr. **2.** mikroskoopin objektiivien kierrettävä kannatuslaite. | Mikroskoopin linssit on järjestetty siten, että r:a kiertämällä voidaan tarkastettavasta esineestä saada nopeasti eri suurennuksia. **3.** *tekn.* eril. koneiden osista, joissa on aukoilla t. syvennyksillä varustettu pyörivä laikka t. rumpu. | Kutomakoneen 6-laatikkoinen r. R:lla varustettu sorvi.

revolveri|kotelo *s.* Nahkainen r. **-laatikko** *s. kut.* Kutomakoneen r.

revolverin|laukaus *s.* **-luoti** *s.* **-patruuna** *s.* **-perä** *s.* **-piippu** *s.* **-suu** *s.*

revolveri|näytelmä *s. kuv.* Järkyttävä r. **-puris-**

tin *s. tekn.* kattotiilien valmistuksessa käytetty puristin, jossa alamuotit revolverilaitteen avulla siirtyvät vuoron perään yläpuristimen kohdalle ja puristuksen tapahduttua sivulle. **-pää** *s. tekn.* revolverisorvin teränpidin. **-sankari** *s.* Villin lännen r. **-sorvaaja, -sorvari** *amm.* revolverisorvin hoitaja. **-sorvi** *s. tekn.* sorvi, jonka kääntyvään supporttiin (revolveripäähän) voidaan kiinnittää useita eri työkaluja määräjärjestyksessä leikkaamaan sorvattavaa esinettä.

revon|häntä *s.* Amaranthus, tav. yksivuotisia koristekasveja, joiden kukat ovat tähkämäisissä sykeröissä. **-nahka** *s.* **-nahkai|nen** *a.* R. turkki. R:set rukkaset. **-pal|a** *s.* ketunsyötti. — *Kuv.* houkuttimesta. | - - voihan sitä kunnon mieskin erehtyä, kun on viehtyisä r. HEPOR. **-pyytäjä** *s.* **-rau|dat** *s. mon. mets.* ketunraudat. — *Kuv.* Menkää naimisiin, r:toihin, hornan tuuttiin, hullut! LEHT. **-tul|et** *s. mon.* pääasiallisesti napapiirien seuduilla ilmakehän yläosissa näkyviä valoilmiöitä, pohjan-, ruijanpalo. | R. syttyvät, palavat, roihuavat, liekehtivät, sammuvat. R:ten loimotus, kajastus. R. leimahtivat silloin keskitaivaalle suurena kalpean kellertävänä merenä, leviten nuolen nopeudella, muutellen muotojaan, taivaanrannasta toiseen KATAJA. — Harv. *yks.* En usko penihin orjan, / sen on silmissä välähdys / r:ta tuikeampi LEINO.

revontuli-ilmiö *s. metrl.*

revyy[28] *s.* leikillisiä repliikkejä, lauluja, tansseja, musiikkia sisältävä, kuit. jollakin lailla yhtenäinen näyttämöesitys, jossa ulkonainen asettelu ja lavastus ovat päätekijöinä t. joka liittyy ajankohtaisiin tapauksiin; myös revyyteatterista. | Kirjoittaa, harjoittaa r. Esiintyä r:ssä. Karl Gerhardin r. — *Yhd.* kesä-, uudenvuodenr.; radior. **-esitys** *s.* **-laulaja(tar)** *s.* **-numero** *s.* **-tanssijatar** *s.* **-teatteri** *s.* **-tähti** *s.*

revähdys[64] *s.* revähtäminen; revehtymä (2).

revähdyttää[2*] *kaus.v.* (*rinn.* reväyttää) < revähtyä, revähtää. | R. vatsalihaksensa.

revähtymä[13] *s. lääk.* = revehtymä.

revähtyä[1*] *v.* lihaksista yms.: revähtää, revehtyä.

reväht|ää[2*] *mom.v.* < revetä. | Kasvin siemenkuori r:ää. Ovi r:ää auki. - - lattia jyrähti kuin halki r:äen LINN. — *Kuv.* Suu r:i ammolleen. Silmät ovat r:äneet suuriksi. Kun siitä [horroksesta] r:i ylös AHO. Shemeikalta r:i nauru AHO.

reväis|tä[24] *mom.v.* (vok.-vartaloiset muodot *vanh.*) **-y**[2] *teonn.* = repäistä. | R. kappale kankaasta. Rieskasta ei leikata viipaleita, vaan siitä r:tään palasia. Ovi on r:ty paikoiltaan. Silloin r:i pappein päämies vaatteensa UTV. - - tulenpa ja r:en silmän päästänsä KIVI.

reväsin[66] *s. kans.* oletetusta suonesta, jonka irtoamisesta vatsakivut johtuvat. | Hieromista, silloin kun sattui olemaan "r. irti", harrastettiin KIANTO.

reväyttää[2*] *v.* = revähdyttää. | R. kätensä. — R. silmänsä suuriksi.

reväärі[5] *s.*, tav. *mon.* R:t 'kaluuna- t. kangasnauhat, jotka ommellaan housuihin sivusauman kohdalle'.

rhenium[7] [re-] *s.* = renium.

rhesus[64] [rē-] *s.* = reesus.

rhitsoidi[4] [ri-] *s.* = ritsoidi.

rhodium[7] [ro-] *s.* = rodium.

rhododendron[7] [ro-] *s.* alppiruusu.

Rh-tekijä *s. lääk.* eräiden henkilöiden punaisissa verisoluissa oleva tekijä, joka heidän vertaan tämän tekijän suhteen negatiiviseen henkilöön siirrettäessä voi aiheuttaa hänessä pahoja sairausoireita.

riasrannikko [rī-] *s. maant.* eräs muinaisten jäätikköalueiden ulkopuolella esiintyvä, entisistä jokilaaksoista syntynyt lahtirannikon tyyppi.

riboflaviini[6] *s.* B_2-vitamiini, laktoflaviini.

riboosi[6] *s. kem.* eräs pentoosisokerilaji. | Plasman nukleiinihapot sisältävät r:a.

ribuloosi[4] *s.* eräs harvinainen sokerilaji.

richelieukirjonta [rišeljö-] *s. käs.* tiiviiseen pellavakankaaseen nimikoimislangoilla ommeltu leikekirjonta, venetsialainen kirjonta.

riehaannutt|aa[2*] *kaus.v.* < seur. | Hän oli niin vallaton, että r:i meidät muutkin. Kumoukselliset opit r:ivat mieliä.

riehaan|tua[1*] *v.* (*rinn.* riehautua) tulla riehakkaaksi, innostua, villiintyä. | Lehmä r:tui metsässä aivan villiksi. Kukkopojat olivat r:tuneet tappelemaan. R:nuimme lopulta panemaan piiritanssiksi, isot ihmiset. A. r:tui tekemään [kilpailuissa] loistotuloksia.

riehah|della[28*] *frekv.v.* **-telu**[2] *teonn.* < seur. | Juopuneet r:telivat kuin löylynlyömät. Sekasortoisina r:televat ajatukset.

riehah|taa[2*] *mom.v.* **-dus**[64] *teonn.* ruveta riehumaan, äkkiä ja rajusti tekemään jtak. | Mies r:ti ja sieppasi kirveen. Agitaattori r:ti lauluun. Koira r:ti haukkumaan. Koholle rintansa r:taa JYLHÄ. Tuli r:taa palamaan. Taistelu näyttää r:taneen valloilleen. Leikki r:ti rajuksi. Raakuus r:taa valloilleen. Nuori veri tahtoo joskus r. hiukan liikaa. [Vanhat riidat] saattaisivat taas syystä jos toisestakin milloin tahansa r. ilmi paloon HAARLA.

riehak|as[66*] *a.* **-kaasti** *adv.* **-kuus**[65] *omin.* vallattoman iloinen, hurjapäinen, raju, riehaantunut, riehakka. | R. henkilö, joukko, luonne. Pojalla oli r. otsatukka. Nuorison liian r. elämä. R. ilo. R. päähänpisto. Huuto kajahti r:kaana. Juhlahumu kävi yhä r:kaammaksi. Olla r:kaalla tuulella. Mies oli olevinaan r:asta. R:kaan vallaton. Poikamaisen r. kuvaus. Agapetuksen r. hulluttelu "Syntipukki". R. 1890-luku. Meluta, nauraa r:kaasti. Nuorekas r:kuus.

riehak|ka[15*] *a.* **-asti** *adv.* = ed. | R. lapsi. R. ilonpito. R:an hulmuava tuli.

riehakko[2*] *s.* riehakas henkilö, villikko. | - - Reino r. riensi hopeanharmaalla juoksijallaan korpeen KIANTO.

riehako|ida[30] *v.* olla riehakkaana, riehua, telmiä. | Tyttö r:i kuin puolimielinen. Opettelehan, poika, olemaan r:imatta! R:iva lapsi. R:iva tanssi, farssi. Poika reima, puhdastunto / rinnass' äijän r:i *MANN.

rieha|ta[35] *v. harv.* **1.** *intr.* riehua, temmeltää. | Lapsi väsyy aikansa r:ttuaan. **2.** *tr.* riehaan-

nuttaa, villitä. | Kevään r:amat varikset SILL.
riehautua[44] *v.* = riehaantua.
riehk|a[10] *harv.* **1.** *a.* riehakas. | R:oimmat porot TUOKKO. **2.** *s.* riehakkuus, kiihko. | -- nytpä joka teiniin / meni huima hulluus, uusi riemun r. LARINK.
riehkaan|tua[1*] *v. kans.* -nus[64] *teonn.* riehaantua. | Hölmöläiset r:tuivat hakkaamaan koko seinän hajalle. Pieni r:nus pelin alkupuolella antoi idälle [= Itä-Suomesta kootulle pesäpallojoukkueelle] sopivan yliotteen AK.
riehkais|ta[24] *v. kans.* liikkua, työskennellä [tms.] vauhdikkaasti, touhukkaasti, rehkiä; riuhtaista; hihkaista. | Kävellä r. Mullikat ulos päästyään ilakoivat innoissaan hyppien ja r:ten tarhapihassa TOPPILA. Siellä r:tessa [= tanssiessa] kului aika yli puolesta öinkin KAUPPISH. Jänis alkoi laukata r. -- on niitä piikojakin tekemään, ei minun miniäni tarvitse ruveta r:emaan, niin kuin minä itse sain ennen r. KAUPPISH. R. sukka jalasta AK. "Savottaanko sitä nyt roikalla?" r:ee Repsa-Kalle mökkinsä pihalta KIANTO.
riehku|a[1] *v. kans.* riehua, rehkiä; hihkua. | R. työnsä orjana KIANTO. Renki r:i: "Taisi tulla kylmä kyyti" LARINK.
riehtilä[15] *s. kans.* (varreton) paistinpannu.
riehto|a[1*] *s. kans.* riuhtoa, riehua. | Eeva kuitenkin vielä huusi ja r:i äidin liepeistä ALKIO. -- anoppi r:i ja komensi ALYDECKEN.
riehu[1] *s.*, tav. *ylät.* riehunta. | Saada sisäinen r:nsa asettumaan. Sammuneet on r:t rinnastain LEINO. -- pojat vetivät tyttöjä r:un [= tanssiin] ALKIO.
riehu|a[1] *v.* -na[14], -nta[15*] *teonn.* **1.** tav. henkilösubj:n ohella. **a.** väkivaltaisesta toiminnasta: raivota, elämöidä, räyhätä; rehkiä. | Humalassa r:va mies. Vihollinen r:i maassa polttaen ja hävittäen. Hurjistunut ihminen r:u ja reuhaa kuin sokaistu sonni. Anoppi ärhenteli ja r:i. Haavoitettu eläin r:i ja temmelsi kuolintuskissaan. — Mikko ponnisteli ja r:i niiden [lehmien] kanssa hikeen asti ALKIO. Tämä Justiina r:u heinässä kolmen verosta NUOLIV. **b.** iloisesta, hilpeästä toiminnasta: liehua, peuhata, hypellä. | Lähteä huvittelemaan, r:maan ja liehumaan. Tytöt rallattivat ja r:ivat katrillissa. Lapset r:vat leikeissään. — Tanssi r:i ylimmillään. **2.** asiasubj:n ohella. **a.** vars. tunteista: kuohua, olla kiihkeässä, epätoivoisessa toiminnassa. | Monenlaiset tunteet r:ivat nyt tuossa jäykässä rinnassa. Kova tuska ja suru r:ivat hänen sisässään. Kätkeä epätoivo r:vaan rintaansa. Ajatukset kuohuvat ja r:vat. **b.** luonnonvoimista: raivota, myllertää, pauhata valloillaan. | Ukkosen r:nta. Pohjois-Amerikassa r:u toisinaan hirvittävä pyörremyrsky, tornado. Kova sade, pyry r:u. Kevättulva r:u joessa. R:va meri. Laatokka r:u uscin niin, että purjehtiminen on melkein mahdotonta. Aallot r:vat. Tuli r:i rakennuksessa. **c.** sodasta, taudeista: raivota. | Suurvaltasota r:i hurjimmillaan. Kiivaat taistelut r:vat. Tykistötuli r:u kiihkeänä. Hänen rinnassaan r:i ankara taistelu. Miekka on r:va hänen kaupungeissansa VT. Taudin, ruton r:nta.
riehuil|la[29] *frekv.v.* < ed. | -- vihast' aallot r:ee HLV.
riehuisa[12] *poss.a. runok.* riehuva. | Uuvuin rientoon r:an *MANN.
riehuvainen[63] *a. runok.* riehuva, riehuisa. | [Minä] rauhaton ja r. LEINO.
riekale[78] *s.* revenneestä t. hajonneesta, tav. sitkeähköstä esineestä (kuten kankaasta ja nahasta) t. sen osasta (ei hauraista ja kovista aineista, esim. lasista): repale, ryysy, riepu, rätti, siekale. | Vaatteet, housut ovat r:ina. Purjeet repesivät r:iksi. R:illa tukittu ikkuna. Punainen r. liehuu ammusvaraston katolla. Repiä r:iksi. R:iksi luettu kirja. Pieksää jkn selkä r:ille. Peukalo meni onnettomuudessa r:iksi. Nurmikko riivitään r:iksi. — Hameen, kengän, sukan, takin, vaatteen r., us. 'riekaleinen, repaleinen, kehno hame jne.'. Ei ole paidan r:tta panna päälle. Poloisella ei ole nauhan r:ttakaan yllään. — Synkkien pilvien r:et. Sumu haihtuu r:ina ilmaan. — *Kuv.* Italia sai muutamia r:ita hajotetusta Itävallasta. N:n hermot olivat r:ina. Vielä on hieman talven r:tta jäljellä. — *Yhd.* hame-, kenkä-, vaater.
riekalei|nen[63] *poss.a.* R. paita, vaate. R. kerjäläinen. Köyhän lapset olivat r:sia ja puolialastomia.
riekas[66*] *a. kans.* iloinen, vilkas. | -- kohta on meillä r. valkea KIVI.
riekko[1*] *s.* Lagopus, kanalintuja; tav. L. lagopus, vars. Pohjois-Suomessa yleinen pienehkö, kesällä ruskean kirjava, talvella valkoinen metsälintu; metsäkana. — *Yhd.* koiras-, naaras-.
riekko|kana *s.* naarasriekko. **-kanta** *s.* Etelä-Suomessa on r. heikko. **-kukko** *s.* koirasriekko. **-metso** *s.* riekon ja metson risteytymä. **-parvi** *s.* **-pyy** *s.* riekon ja pyyn risteytymä. **-teeri** *s.* (tav. uros)riekon ja (naaras)teeren risteytymä.
riek|kua[1*] *v.* -kuna[14], -unta[15*] *teonn.; rinn.* riekua. **1. a.** *halv.* joutavanpäiväisestä suuriäänisestä ja -eleisestä esiintymisestä. | Iltamissa suuna päänä r:kuvia nuorukaisia. Natsien voitosta iloittiin ja r:uttiin oikeiston voittona. **b.** ilkkua. | Vastustajat ovat saaneet aiheen r. puolueessa vallitsevasta rikkinäisyydestä. -- eikä siis enää kukaan päässyt r:kumaan sillä, että hänen, Mäkelän Miinan, taaskin oli käynyt "niin" SILL. **2.** *kans.* riehua, riuhtoa, rimpuilla. | Lehmät r:kuivat jo kartanolla pitkissä vitsaperissä PÄIVÄR. Mutta älä rupea r:kumaan yksinäsi kaikkia töitä KAUPPISH. **3.** *kans.* riippua, roikkua. | -- teertä, riekkoa, jänöjussiakin takajaloistaan männyn oksalla r:kuu TOPPILA. Niin se nainen r:kui kuin ainakin loppunsa edellä jo vähin kyllästyneen ja velton isännän -- kintereillä NUOLIV.
riekkujais|et[63] *s. mon. halv.* tilaisuuksista, joissa riekutaan, ollaan räväsuisia. | Etelämaalaisten mieluisimpia huvituksia ovat kukko- ja härkätaistelut, jollaisiin r:iin suomalaisen luonne on varsin haluton. Torikokoukset ja muut poliittiset r.
rieku|a[1*] *v.* -na[14] *teonn.* = riekkua. | Teurastuspaikalla r:via harakoita. -- ne ["ihmisrakit"] kotiin kiitää, r:u riemuissaan LARINK.

riemah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | A:n luonne on avoin ja ratki r:televa. | Herran oma! Sydämeni / r:dellen huutaa näin SIIONIN KANNEL.

riemah|taa[2*] *v.* -dus[64] *teonn.* riemastua. | Saanko! r:ti tyttö. R. onnellisen iloiseksi. Sydän, rinta r:taa. R:tava tunnelma. — Kuivat puut r:tivat heti ilmi tuleen.

riemak|as[60*] *a. harv.* = riemukas. | R:kaat kemut. — R. tuli palaa takassa.

riemakka[15*] *a. harv.* = ed.

riemasta|a[2] *v. harv.* = riemastuttaa. | Kevätaurinko elähdyttää, lämmittää ja r:a. Tuo rohkeus mieltäni r:a A.V.KOSKIMIES.

riemastel|la[28] *v.* -u[2] *teonn.* riemahdella, riemuita. | Oikein, oikein! r:ee mies.

riemastu|a[1] *v.*; *syn.* riemahtaa. **1.** ilahtua suuresti. | R:imme kovin, kun löysimme kauan harhailtuamme metsästä tuvan. Äiti r:i saadessaan kuulla hyviä uutisia pojastaan. -- joka rinta r:upi AK. **2.** *kans.* äityä, yltyä. | Pehtori r:i sättimään renkejä. Tuli r:i palamaan.

riemastu|s[64] *s.* riemastuminen, riemu. | Herättää r:sta. R:ksen puuska. R:ksen vallassa. — *riemastu|ksissa(an),* -ksiin(sa) (adv.) Hyppiä r:ksissaan. Joutua r:ksiin.

riemastutt|aa[2*] *kaus.v.* -avasti *adv.* < riemastua. | Häntä r:ivat nuo yksinkertaiset ja avoimet luonteet, joita hän näki ympärillään. Kirja r:aa lukijaa elävällä yksityiskohtien kuvailullaan. Uutinen r:i mielet. R:avan hauska kirja. Hän osaa kertoa r:avan mehevästi.

riemu[1] *s.* **1.** voimakas ilon tunne;)(murhe, tuska. | Sydäntä paisuttava r. Jälleennäkemisen, kuvaamisen, odotuksen, olemassaolon r. Tuntea r:a. Purkaa r:aan. Kokea sekä r:a että tuskaa. Raatamisen väkevää r:a kuohuva romaani. Villi r. valtasi mielet. Miesten huudoissa helähteli r:a. Sydän hytkähtää r:sta. Ilo ja r. täyttää sydämen. Nuorukaisen sydän remahteli r:sta. Haihtuu r., vaihtuu onni K.LEINO. R. on rauhan tytär SL. — *riemuissa(an* (adv.) Olimme uutisesta r:issamme. **2.** läheisesti ed:een liittyen. **a.** ilonpito, ilottelu, ilakointi, riehakas meno, remu. | Hirmuinen naurun ja r:n meteli. Kohottaa r. kattoon asti. Elää ilossa ja r:ssa. R. raikuu ja pasuunat pauhaavat. Joelta kuuluu lasten uimisen r. -- r:sta häässä soi KIVI. **b.** riemun aihe, hupi; vars. *mon.* nautinto, huvitus. | Mikä suuri r. onkaan tavata hyvä ystävä vuosien jälkeen! Mustalaisen hevoskaakki oli pikkupoikien verrattomana r:na. Silmän r:na vain nokiseinällään se [pyssy] on ollut, / muistona siin' isä-vainajan *MANN. Puutteen mieheksi päätyy r:jen rakastaja VT. Ah, sielu silloin maistaa / saa taivaan r:ja VK. **3.** *yhd.* Elämisen-, elämän-, lapsuuden-, voitonr.; hää-, joulu-, juhla-, markkina-, vappur.; ihmisr.; luomisr.; pelastusr.

riemuaika *s.* Kesäloma, tuo r., oli kovin lyhyt.

riemuel|la[29] *v. runok.* kevyestä, huolettomasta riemuitsemisesta; ilotella. | -- riensin r:len kullan luokse LEINO. Mä autuas armosta r:en SIIONIN KANNEL.

riemu|hetki *s.* Tänä r:hetkenä sovittiin entiset riidat. **-huu|to** *s.* Tervehtiä jtak r:doin. Kohottaa, nostaa r. R. kaikuu, raikuu. Katsomon r:dot tervehtivät voittajaa. **-hymni** *s.* Muuttolintujen sataäänінen r.

riemui|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* = riemukas. *(1.)* Juhliin valmistauduttiin r:sina ja touhulla. Lapset laulavat r:sin mielin. Rinta sykkii r:sena. R. mieliala. Kautta avaruuksien / kaikuu laulu r. AK. *(2.)* Kuink' onkin retkemme r. A.V.KOSKIMIES. -- se hetki r., / kun uskovaiset Herran / jo pääsee yhtehen VK.

riemuis|a[12] *poss.a.* -asti *adv.* = riemukas. *(1.)* Katsella r:ana muuttolintujen paluuta. Nauraa r:asti. R. katse, ääni, eläköönhuuto. Puhjeta r:aan kiitokseen. *(2.)* R. retki, voitto.

riemuit|a[31] *v.* -sevasti *adv.* iloita suuresti, olla riemuissaan, pitää riemua, riemuta. | R. täysin rinnoin. R. jstak. Sielu, sydän r:see. R:kaa Herrassa! — Siirtyä taistelevasta seurakunnasta r:sevaan seurakuntaan 'kuolla (uskossa)'. -- pitihän nyt r. ja iloita, sillä tämä sinun veljesi oli kuollut ja virkosi eloon UT. — *Kuv.* Värit [taiteilijan tauluissa] voivat kohota r:sevaan kauneuteen. Pakkanen r:si metsissä paukahdellen. Koski r:see. Keskikesän sunnuntaiaamu on r:sevan kirkas. Koko rinne r:si [iltapäivän auringon paisteessa] LINN.

riemuitsevainen[63] *a. vanh. ylät.* riemuitseva.

riemuitt|aa[2*] *kaus.v. harv.* < riemuita. | Se ääni, hävityksen ääni, häntä kiihotti ja r:i LINN. Et kauhistaa / voi uskovaa, / vaan r. SIIONIN KANNEL.

riemujuhl|a *s.* ilojuhla, riemukas juhla. | Pääsiäinen on kristikunnan toinen suuri r. Isännät viettivät tavallista r:aansa, joivat ja reuhasivat. Mutta tulkoon hän Jukolaan r:aan juomaan olutta KIVI. — *Kuv.* Berliinin ilmaratoja rakennettaessa ovat keksimiskyky ja teknillinen taitavuus viettäneet r:ia. — *Erik.* ja tav:immin: jnk merkittävän tapauksen kunniaksi tasaisen määräajan, esim. 100 v:n kuluttua vietettävä juhla; vrt. muistojuhla. | Uskonpuhdistuksen r. Helsingin yliopiston r. vuonna 1840. Kuningatar Viktorian 50-vuotisen hallituksen r. Tanskassa vietettiin v. 1935 H. C. Andersenin r:aa sen johdosta, että oli kulunut 100 vuotta hänen ensimmäisen satusikermänsä ilmestymisestä. — *Yhd.* 100-vuotisr.

riemujuhla|näyttely *s.* Göteborgin kaupungin r. vuonna 1923. **-rahasto** *s.* **-vuosi** *s.* = riemuvuosi 2.

riemukaar|i *s.* kunniaportti, joita Rooman valtakunnassa pystytettiin sotaretkiltä palanneen voittajan kunniaksi, keisariaikana yl. keisarin muistomerkiksi, ja joissa oli urotöitä kuvaavia kirjoituksia ja veistoksia; myös myöhemmin muuallekin erilaisten tapausten muistoksi pystytetyistä kunniaporteista; *syn.* riemuportti, triumfikaari, -portti. | Tituksen r. Place de l'Etoilen r. Pariisissa. — Taivaan r:et / ylläs kimmeltää V.E.TÖRMÄNEN.

riemuk|as[60*] *poss.a.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* riemullinen, riemuinen, riemuisa. **1.** riemuissaan oleva, riemuitseva, ilakoiva; riemua osoittava, erittäin iloinen, hilpeä. | Mies lähti r:kaana jatkamaan vaellustaan. -- minä metsien r. valtias oon E.EEROLA. R. huuto, laulu, nauru,

sävel. R. hymy, katse. R. elämäntunto. Kasvoilla kuvastui r. innostus. 2. riemua tuottava t. herättävä, rattoisa, hauska, hupaisa. | R. näyttelijä, komedia. R. ja aurinkoinen maisema. Kotipolkua on r. taivaltaa. R:kaan hauska kirja.

riemu|kulku *s.*; vrt. riemusaatto. | Saattaa r:kulussa. Sankaria kannetaan r:kulussa kotiin. Marssia r:kulussa kylään. Hänen tulonsa oli yhtämittaista r:kulkua. Aatteen toteuttaminen ei ollut mitään r:kulkua ruusu- ja kukkassateessa. — Ruton r. Tupakka levisi r:kulussa Pohjoismaihin. **-kulkue** *s.* Panttivankeja säästettiin Roomassa pidettävään r:eseen. Freyn palvelukseen kuului erityinen keväinen r. **-laulu** *s.* Vapauden r. Virittää r:ja elämälle ja sen hurmalle. Linnut lauloivat r:aan.

riemulli|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* = riemukas. *(1.)* Äiti sulki lapsensa r:sena syliinsä. Vetää suunsa r:seen nauruun. Sydän on r. Olla r:sella mielellä. *(2.)* R. näytelmä, kohtaus, vuorosana. R:sesti yllättävä uutinen. Stadionin yleisö koki r:sen hetken H:n voittaessa kireän kilpailun.

riemu|maisteri *s.* Henkilö, joka on 50 vuotta aikaisemmin promovoitu maisteriksi, vihitään promootion yhteydessä r:maisteriksi. **-marssi** *s.* Valkoinen armeija saapui r:ssa pääkaupunkiin. **-miel|i** *s.* Tanssikuvaukset kertovat suuresta r:estä. Hän kera perhosien kilpaa kiistää / ja kukkasia poimii r:lä *v.juva. — Tav. *riemumielin* (adv.) Laulaa r:in. Tieto otettiin vastaan r:in.

riemun|kirjava *a. ark.* korean, räikeän kirjava. | R. huivi. **-kylläinen** *a.* R. sydän, viserrys. **-raikas** *a.* R. mieli, huuto. **-remakka** *s.* R. nousi ylimmilleen taikurin ryhtyessä esiintymään. **-tunne** *s.* **-täysi, -täyteinen** *a. kirjall.* R. päivä, ääni, rinta, rakkaus.

riemu|portti *s.* = riemukaari. **-päivä** *s.* **-retki** *s.* Jeesuksen taivaaseen astuminen oli kuin voittajan r. Isän kirkkauteen. Hän palasi kotiin r:ltään pää kipeänä. **-rin|ta** *ylät.* **1.** *riemurinnoin* (adv.) riemu rinnassa, riemukkaasti. | Neito rientää r:noin ylkäänsä vastaan. -- kaikki r:noin / kiittää Jumalaa v.juva. **2.** *a.* -- nainen r., / puhdas, viaton *mann. **-saat|to** *s.* triumfi(saatto); riemukulku(e). | Scipiolle myönnettiin voittojensa johdosta komea r. — Vapautetut poliittiset vangit kannettiin r:ossa koteihinsa. **-saattue** *s.* = ed. | R:en etupäässä kulkivat senaattorit. **-sanoma** *s.* R. kruununprinssin syntymisestä levisi nopeasti. **-|suin, -|suulla** *adv. runok.* Vapaina silloin r:suin, / me Herraa kiittää saamme hlv. [Taivaassa] veisaa r:suulla / pelastettu syntinen vk. **-sävel** *s.*

riemu|ta[39] *v.*, tav. *runok.* = riemuita. | R:ten katseli hän honkaa, koska ryskyen se kaatui kivi. Ei r:a sankarit nyt *mann.

riemutohtori *s.* Henkilö, joka on 50 vuotta aikaisemmin promovoitu tohtoriksi, vihitään promootion yhteydessä r:ksi.

riemuton[57] *kar.a.*, tav. *ylät.* Raukea, r. päivä koskenn. -- maailman riento r. vk.

riemu|viesti *s.* Paavalin r. korinttilaisille oli, että Jumala on antanut suuren lahjan, oman Henkensä. **-virsi** *s.* Pikkulinnut virittivät r:äänsä. Enkö Herraa Jumalaani / r:n kiittäisi! vk. **-voit|to** *s.* erittäin voitokas t. merkittävä saavutus, triumfi. | Nurmen r. 1500 m:llä. Tieteen, tekniikan r:ot. Ensi-ilta oli r. Romaani, joka viettää r:tojaan maailman kirjamarkkinoilla. Kiven teoksissa on useita kohtia, joissa tekijän kuvaileva sanataiturius viettää r:tojaan. **-vuo|si** *s.* **1.** juutalaisilla joka 50. vuosi vietettäväksi määrätty suuri juhlavuosi; katolisen kirkon viettämä ns. anevuosi, jolloin eräiden hyvien töiden suorituksesta annetaan "riemu(vuosi)ane". | Paavi Sikstus IV lyhensi r:sien välin 25 v:ksi. — -- tuo murheen lapsille r:den / ja päivää kurjuuden pimeään s.korpela. **2.** riemujuhlavuosi. | Uskonpuhdistuksen r. 1917. Kalevalan r:den laulu- ja soittojuhlat v. 1935. Åström-yhtymän r. **-ään|i** *s.*, tav. *ylät.* Taivaallisessa häähuoneessa on juhlavierasten r. lakkaamaton. -- r:et / kaikuu yli Suomenmaan isa asp. Veljet, siskot veisatkaa, / r:in laulakaa siionin kannel.

rien|a[10] *s.* **1.** pilkka, herja, (pyhäin)häväistys. | Pahoin teit, -- suuren r:an, kuolemansynnin teit [heitättäessäsi raadon pyhään jokeen] kallas. -- lennättivät pirullista pilkkaa, / tekivät ruman rumia r:oja einari vuorela. **2.** *kans.* pahojen voimien aikaansaama kiro, pilaus; saasta. | Muinainen eränkävijä taisteli r:aa vastaan, jolla kateellinen vihamies yritti tuhota hänen metsästysonnensa. Kylvettämisen avulla voi ihminen puhdistua kaikista r:oista, mitä esim. maan-, kirkon- tai kalmanväestä on tarttunut. **3.** riesa, vastus. | Nälkäisistä susista on yksinäiselle vaeltajalle aika r.

rienaaja[16] *tek.* (< rienata) pilkkaaja, herjaaja, (pyhäin)häpäisijä. | Kristinuskon r. Jopa totisesti on aika ajaa r. temppelistä! Jo herää, hulluus heitä, / r. pilkkasuu s.korpela. — *Erik.* paholainen, pahahenki. | [Onko] itse R. kaikkine pahoine enkeleineen tullut häntä hakemaan toiseen maailmaan e.elenius.

rienail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < seur.

riena|ta[35] *v.* -avasti *adv.* -us[61] *teonn.* **1.** herjata, häpäistä, pilkata (jtak pyhää ja korkeaa). | R. kaikkea pyhää ja arvokasta. (Uskontoa) r:ava kirjoitus. Vapaussotaa törkeästi r:ava taulu. Esiintyä r:avasti. Uskonnon r:us. Heprean käyttämistä arkikielenä olisi pidetty r:uksena. — *Harv.* -- riettaaksi r:ttaisiin [syrjäkylän neitosia], jos kaupungin tyttöjä matkisivat kianto. **2.** tav. pahoista hengistä t. voimista: villitä, vaivata, riivata; loitsia t. taikoa käyttökelvottomaksi, pilata. | Piru r:si ison talon isännän elämään niin, että hän lopulta joutui maantielle. Tyttö oli häijyjen henkien r:ama. Painajaisen r:ama lehmä. Kateellinen henkilö saattoi r. metsämiehen pyssyn ja pyydykset. | Kyllä kai se itse kehno on siinä r:nnut hierimenä! Sillä ei suinkaan se kukaan muu sillä tavalla ilkeäisikään ihmistä villitä lassila.

rien|nellä[28a] *frekv.v.*, tav. vain *runok.* < rientää. | Niin kuin r:televät / kuohut virtojen

maan LEINO. R:teli edellä Tjuštja, / kansa seurasi perässä *MANN.

riennätel|lä[25]* *frekv.v. harv.* < seur. | Tullos siis, sotijalomme, / ritarimme r:ös A.V.KOSKIMIES.

riennätt|ää[2]* *v.* jouduttaa. **1.** *tr.* **a.** tehdä joutuisammaksi, kiihdyttää, kiirehtää. | R. työtään. R. kotimatkaa. **b.** tuoda t. viedä joutuisasti, "lennättää". | Pojat r:ävät tyttöjään kentän laidasta laitaan. Lääkintämiehet r:ivät haavoittuneen sidontapaikalle. Tyttö r:ää tohvelit isälleen. R. kahvipannu pöytään. — Mikä minut r:ikään suin päin kaupunkiin AHO. — *Kuv.* [Neitonen] r:i hellin käsin rohkeutta miesten mieliin LASSILA. **2.** *intr.* rientää, kiiruhtaa, ehättää. | Ulos hän sentään r:i minkä ennätti, kun kerran luvan sai ALKIO.

rien|to[1]* *s.* **1.** rientäminen, joutu(minen), nopeus. | Juhlatalossa on r:toa ja kiirettä. Pilvien r. Virta rientää r:toaan. Seinäkello muistuttaa tikityksellään ajan r:nosta. Ajatusten r. Allegron säkenöivä, loistelias r. — Tyttö lisäsi r:toaan pimeällä metsätaipaleella. -- r. on ainoa pelastuksemme KIVI. Latomatiheydestä riippuu suureksi osaksi [tiilien] polton r. — *Erik.* touhu, puuha, "meno". | Lapset ovat aina r:nossa. Syöminen oli parhaassa r:nossa vieraiden astuessa sisään. -- r:tosi [= kilvoittelusi] palkan: sovitusta, rauhaa / saavutat viimein CAJ. Maailman r. turha on VK. **2.** tav. *mon.* harrastukset, pyrinnöt. | Aatteelliset, ammatilliset, henkiset, kirjalliset, kristilliset, kunnalliset, musiikilliset, poliittiset, sivistykselliset r:not. Ylioppilaiden r:not. Suomalaisuuden r:not. Vapaat r:not. Konventti, laulukuoro ym. koululaisten r:not. Olla mukana r:noissa. Ottaa osaa yleisiin r:toihin. Kaunokirjailija on aikansa ja omien yksilöllisten r:tojensa tulkki. Tämä r. sai pian -- fennomanian nimen IT. — *Yhd.* edistys-, kieli-, kulttuuri-, maatalous-, raittius-, sivistys-, urheilu-, valistusr:not; ylioppilasr:not; yhteisr:not.

rientoaskel *s.* Matka jatkui r:in. — *Kuv.* Suomalainen runokieli kehittyi r:in vakiintumistaan kohti.

rientoi|nen[63] *poss.a. harv.* -suus[65] *omin.* **1.** harrastuksekas. | [Keskiaika valmisti] kuitenkin itsetiedottomasti r:sempaa tulevaisuutta I.K. INHA. **2.** *yhd.* Vilkasr.

rientois|a[13] *poss.a.* rientävä, joudukas. | R., kuohuinen koski. [Canthin pirteä esitystapa] lyhyine r:ine lauseineen ja käänteineen O.A. KALLIO.

rientomarssi *s.* pikamarssi. | Osasto eteni r:ssa. Sissipartio hävitti r:ssa Oulun jokivarret ja koko Limingan pitäjän. — *Kuv.* Kehitys on kulkemassa r:a eteenpäin.

rienty|ä[1]* *v. harv.* edistyä, joutua. | Työ on r:nyt odottamattoman hyvin. Retkemme niin r:i KIVI.

rientäjä[10] *tek.* R:n kaukana tiellä / viimeisen näen MANN.

rien|tää[3] *v.* kiiruhtaa, kiirehtää, kiirehtiä. **1.** kiireisestä, nopeasta liikkumisesta; joskus: ehättää, jouduttautua, pyyhältää, porhaltaa, kiitää. | R. matkaan. R. apuun, auttamaan, jklle avuksi. R. toisten edelle. R. kotiin, metsään. Kulkea r:täen, r:tämällä. Saksalaiset joukot r:sivät pikamarssissa Sedania kohti. Pojat r:sivät karkuun minkä hevosella päästä. R. tuiskuna, tuulispäänä ulos. R:tävät askeleet. Vasikat r:sivät ynisten emäntäänsä kohti. Tummat pilvet r:tävät taivaalla. [Neitonen] r:tää Varjakalle syliksi [= syliin] PAKK. [Naiset] r:sivät vielä miestenkin töissä auttamaan NUORTV. — *Kuv.* Alhaalla rotkossa r:tää puro. Ajatukset r:tävät kuin tuulen ajamina. Aika r:tää. Elämä r:tää loppuaan kohti. Suo, Herra, mun että on muistossani / tuo r:tävä kuoleman hetki VK. **2.** III inf:n yhteydessä ilman liikkumisen merk:tä: ehättää. | Paavali r:si kirjeessään muistuttamaan korinttilaisia heidän eripuraisuudestaan. Uusi Suomi r:si kannattamaan lakialoitetta. Pienimmätkin kaupungit r:sivät valmistamaan omaa rahaa.

riepale[78] *s. kans.* repale, riekale. | Pärekatto on r:ina.

riep|as[60]* *a.* -paasti *adv.* Kivellä: reipas. | R. ja vireä eukko.

riep|ata[30]* *v. kans.* lerpattaa, repsottaa, roikkua (valtoimenaan). | Poron kieli r:paa pitkällä suusta. Purje r:paa irrallaan tuulessa. — *Kuv.* Tuommoisten väkipuoleisten [= huonovoimaisten] kanssa olen tässä r:annut [= elää retuuttanut] MERIL.

riepot|ella[25]* *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Kissa r:teli linnunpoikasta suussaan. Myrsky riuhtaisi purjeen r:eltavakseen.

riepot|taa[2]* *v.* -us[64] *teonn.* raahata, retuuttaa, lennättää; pidellä pahoin, "höyhentää". | R. painavaa matkalaukkua. Järjestysmies r:ti räyhääjän käsipuolesta ulos. Kettu juoksi r:taen kanaa suussaan. Koiranpentu repi ja r:ti kenkärajaa. Tuuli r:ti heinien rippeitä pihamaan laidasta toiseen. Myrsky r:ti raivoisasti pihlajaa. Hyökkäävä vihollinen pakotettiin peräytymään pahoin r:ettuna. Pojat laskivat istuvillansa mäkeä, ja hyvä oli, etteivät äidit olleet näkemässä sitä vaatteiden r:usta. — *Kuv.* Äärimmäisyyssuuntien lehdet r:tavat toisiaan varsin ankarasti.

riepsaht|aa[2]* *v. kans.* nopeasta liikkeestä: lennähtää, hypähtää, kiiruhtaa. | R. rattaille. -- lieneekö Pekka muuta kertaa elämässään niin ketterästi koipiaan liikutellut -- riihisaunalle hän r:i KIANTO.

riepsa(h)utt|aa[2]* *kaus.v. kans.* < ed. | Mies tarttuu tytärtään käsipuolesta ja r:aa hänet menemään. Myrsky r:i mastot ja purjeet palasiksi.

rie|pu[1]* *s.* **1.** huonokuntoisesta vaatteesta, (määrätarkoitukseen leikatusta t. valmistetusta) kankaankappaleesta: räsy, rätti; ryysy; repale, riekale, siekale. | R:vuilla tukittu ikkunaruutu. Leikata matonkuteita r:vuista. Pyyhkiä pölyjä kostealla r:vulla. Paita on r:puina. Pestä lapsen r:puja. Hänellä ei ole r:puakaan verhonaan. Pyykkimuijat huuhtelivat r:pujaan laiturilla. — *Halv.* t. *leik.* Ostaa uudet r:vut [= vaatteet] ylleen. Poikien leirissä liehui iso, punamusta r. 'lippu'. On parasta reivata r:puja 'purjeita'. — *Kuv.*

Ellei mies olisi päässyt karkuun, olisi peto repinyt hänet r:vuiksi. Järviä on loputtomiin, maata vain r:puna välissä. — Lysähtää kokoon kuin r. Iltaisin äiti oli väsynyt kuin r. Hurjastelunsa jälkeen hän makasi r:puna päiväkausia. -- herra Hartmannilla on r:punsa tässä pyykissä [hän on mukana asiassa, sekaantunut juttuun] AHO. — *Yhd.* flanelli-, kangas-, villar.; kapalo-, lanner.; hella-, kenkä-, lattia-, pesu-, pöly-, saapasr.; lysolir.; paita-, säkki-, vaater. 2. säälitellen, tav. yhd:n jälkiosana (myös ⌒): raukka, rukka, raiska, parka, poloinen. | Joutuikohan r:vun sielu autuuteen vai kadotukseen? Tyttör. pyörtyi. Voi Liisa r., kuinka minun tulee sinua surku! Hevosr. yritti juoksua. Henkir. oli mennä.

riepu|kude *s.* vrt. seur. **-matto** *s.* rievuista leikatuista kuteista valmistettu (lattia)matto, räsymatto. **-mytty** *s.* **-nukke** *s.* rievuista tehty nukke, räsynukke.

ries|a[10] *s.* **1.** kiusa, harmi, vastus, vaiva. | R. ja vaiva. Risti ja r. Poikamiehellä ei ole anoppiakaan r:ana. Pahankurisista lapsista on aika r. Läksyistä ei pojalla ole ollut r:aa. Vaan olipa Reetta nähnyt unenkin ennen, että r. se niihin hänen asioihinsa tulee JOTUNI. **2.** *kans.* = riena 2. | Kun lankoja pidettiin kirkon rappusien alla, niin sitten eivät tarttuneet pyydykseen r:at. — Kalmistoissa pitävät majaa manalaiset, joita mainittiin mm. kalmalaisiksi, rumiksi hengiksi ja r:oiksi.

riesaantu|a[1*] *v. kans.* riehaantua. | R. lyömään vetoa. Joskus r:vat tanssimiehet tappelemaankin.

rieska[10] **1.** *a. harv.* tuore, happamaton, veres. | Maito on juotava r:na. Piimävoita syödään r:n leivän kanssa. **2.** *s.* ed:stä kehittyneenä. **a.** *vanh. kans.* tuore maito. | -- karjani karttunehen täyttävi r. ja kuu A.OKSANEN. -- kiulussa helluu r:n sohiseva, vahtoinen harja KIVI. — Tav. *kuv.* R. ja hunaja, ks. hunaja. Ja halaitkaat sitä terveellistä sanan r:a, niinkuin äskensyntyneet lapsukaiset UT[v]. Jakaa sanan, evankeliumin r:a. **b.** *kans.* (ohra)jauhoista valmistettu hiivaleipä, rievä; litteä, ohra- t. ruisjauhoista nostattamatta tehty leipä; karkeista jauhoista ja piimästä t. happamesta kermasta tehty, pannussa, tuokkosessa t. kaalinlehdellä paistettu pannukakun tapainen ruoka. — *Yhd.* kaura-, leipä-, ohra-, peruna-, petäjä-, puolukka-, rasva-, ruis-, veri-, vesir.; hiili-, pannu-, tikkur.; nyrkkir.; joulu-, kinkeri-, laskiais-, lauantair.; hätä-, uutisr.; koivur.

rieska|leipä *s.* = ed. 2.b. **-maa** *s.* yhden kesän toukoviljakaski, ohrakaski. | R. hakataan, kylvetään ja poltetaan samana keväänä. **-maito** *s.* = rieska 2.a. **-taikina** *s.*

rietaantua[1*] *v. kans.* = rietautua.

riet|as[98*] *a.* -taasti *adv.* -taus[95] *omin.* himokas, hillitön, hekumallinen, irstas, rivo, haureellinen, siveetön, paheellinen, säädytön, iljettävä. 1. R. ihminen, nainen, joukko. R. syleily, herjaus, rikos, maalaus, ilo, elämä, meno, maailma, neuvo, puhe, laulu. R:taat mielikuvat, halut, himot. R:taan näköiset kasvot. Elää r:taassa suhteessa jkhun. R. henki 'pahoilainen, riivaaja'. Harjoittaa r:tautta. -- ken r. on ja saastainen / ja elää himoissansa, / hän saapi kerran tuomion VK. — Laatokka riehuu usein r:taasti. Sä r. [= ilkivaltainen] vintiö, pois tieltä! KIVI. **2.** *s:sesti.* **a.** vars. *heng.* rietas henkilö. | Jumala on r:taita vastaan. -- hän pelasti hurskaan Lootin, jota r:asten vaellus irstaudessa vaivasi UT. — Haukkumasanana. | Sotkevat, r:taat [lapset], kasvimaan! Jokohan r:taat [tukkimiehet] lopultakin päästivät Helmerin jäljille? KATAJA. **b.** paholainen. | Viha ja kostonhimo saattavat ihmisen turvautumaan r:taaseen. Johan nyt on itse r. irti! — Voimasanana. | Mistä r:taasta sinä sen tiedät? Ka r., miten ruskaa ja lekkuu tuo kanto MERIL.

rietas|henkinen *a.* **-ilmeinen** *a.*

rietastel|la[28] *v.* -u[2] *teonn.* esiintyä t. elää rietaasti. | Hän ryösti, r:i, / ja kansa kärsi vain H.ASUNTA.

rietautua[44] *v. kans.* (*rinn.* rietaantua, riettautua) riehaantua. | Saattaa r. tamma laukkaamaan AHO.

riet|ta[10*] *s. kans.* **1.** ilkimys. | -- kylän herjat herjoavat, / kylän r:at riioavat KANT. En syö tuon kanan munia / kukko r:an polkemia KR. **2.** riesa. | Mitäs menit kastattamaan itseäsi, siitä sen sait r:an ruumiiseesi AHO. — *Erik.* vahinkoeläimistä. | Kun metsämies huomasi, että r. söi loukusta saaliin -- AHTI RYTKÖNEN.

riettaeläin *s. kans.* vahingollinen eläin. | Käärmeen kaltainen r. oli sisiliskokin PAULAH.

riettai|nen[03] *a. vanh.* rietas. | Aika on jo herätä / unesta r:sesta VK.

riettalintu *s. kans.* vrt. riettaeläin. | Kalastanut minun vesilläni ja heittänyt siihen sisukset -- niin kuin r., joka syö linnun pyytäjän loukusta! AHO.

riettautua[44] *v. kans.* = rietautua.

rietä[42] *v. vanh.* rientää. | Me kuni lampaat tahdomme / nyt jälestäsi r.! SIIONIN KANNEL.

riev|ä[11] *kans.* **1.** *a.* **a.** tuore, happamaton. | R:ää maitoa, kermaa, voita, leipää. R:iin [= suolattomiin] ruokiin tottunut ihminen. **b.** langasta, verkosta yms.: löysä, lievä. | R:äksi pauloitettu nuotan alareuna. **2.** *s.* tuoreena syötävä tav. ohrasta valmistettu hiivaleipä, rieska. | Leipoa, syödä r:ää. — *Yhd.* ohrar.

rieväleipä *s.* = ed. 2.

riffi[4] *s.* = kabyyli.

rigorismi[4] *s. fil.* ylen ankara, järkähtämätön kiinni pitäminen jstak (tav. siveellisestä) periaatteesta.

rigoristi[4] *s. fil.* rigorismin edustaja t. kannattaja.

rigoristi|nen[03] *a.* -sesti *adv.* -suus[05] *omin.* rigorismin mukainen, ankara. | Englannin kirkon r. kanta sunnuntaihin nähden.

rihainen[03] *a. kans.* heiveröinen, kivulloinen. | -- tyttö ei ollut oikein terveen kaltainen, yskäinen ja muutenkin r. oli TOPPILA.

rihka[10] *s. harv. runok.* = seur. | -- ja loistoa katseli r:in *A.JÄNNES.

rihkama[13] *s.* vähäarvoisista pikkuesineistä: kama, roju, säly. | Lattialla oli kasoittain pientä rojua ja r:a. Japanista tuotiin maahamme pal-

jon arvotonta r:a. — - - hyvänen aika sitä r:a, jota yhdelläkin pataljoonalla saattoi olla AK. — *Kuv.* Jännitysromaanit ja muu samanlainen r. Puolivillaisen sivistyksen r. Joutavien sidesanojen r. karisi pian A:n runoista. — *Harv. mon.* [Tanssimaan ruvettaessa] pyyhkäistiin pirtissä pöydät ja r:t seinille AK. — *Yhd.* koru-, pikkur.; sivistysr. **-kauppa** *s.* **1.** kaikenlaista pikkutavaraa, rihkamatavaraa myyvä liike. **2.** Pyhäpäivinä on r. kiellettyä. **-kauppias** *s.* **-saksa** *s. halv.* = ed. **-tavara** *s.* lyhyt-, pikkutavara. | R:a myyvä markkinakauppias.

rihla[10] *s.* **1. a.** ampuma-aseen piipun t. putken sisäpintaan leikattuja kiertäviä uurteita, joiden antama kiertoliike saa luodin t. ammuksen lentämään kärki edellä ja lisää siten osumistarkkuutta ja lentomatkaa; *syn.* kierre. | R:n pohja. Oikealle kiertävät r:t. **b.** yl. uurteista ja urista, myös esineen ulkopinnalla olevista. | Myllynkivien vastakkain olevissa jauhinpinnoissa on r:t. Kylvökoneen syöttölaitteen r:t eli syöttöurat. Katukäytävälaatan r:t. **2.** rihlakivääri, -pyssy, rihlakko; vars. vanhoista suustaladattavista. — *Yhd.* lintu-, metsästysr.

rihlaamaton[57] *kielt.a.* (< rihlata) rihlaton.

rihlainen[63] *poss.a.* R. [koneen] valssi. — *Yhd.* kahdeksanr.; hieno-, suorar.

rihlakivääri *s.*

rihlakko[2*] *s.* = rihla 2.

rihla|levy *s. tekn.* = turkkilevy. **-pyssy** *s.* = rihla 2.

rihlat|a[35] *v.* tehdä jhk rihloja, uurtaa. | Levyn pinta r:aan. Kaapin ovet on r:tu "ruusuhöylällä" uurteille. — *rihlattu* (a.) rihlainen. | R:tu ase, kivääri, luodikko, tykki. Piipun r:tu osa ja panoskammio. R:tu lasi, levy, pinta, valssi, sylinteri, viila. Suksiin kiinnitetään r:ut tai nypylliset kumit.

rihlaton[57] *kar.a.* R. haulikko.

rihlaus[64] *s.* **1.** rihlaaminen. | Levyn r. suoritetaan siten, että - -. **2.** rihlat. | Valssien r. tylsyy ajan mittaan.

rihm|a[10] *s.* Etup. itäsuomal. kielenkäyttäjillä (paitsi ryhmän 3.a terminluonteinen käyttö). **1.** varsin. merk.: ohut, suhteellisen kestävä ja tiivis kehruukuiduista valmistettu (kerrannainen) lanka; ei esim. villa- t. karvalangasta; vrt. naru, nuora, nyöri, punos, köysi, siima. | Kolmisäikeinen r. Verkko kudotaan r:asta. Herneen liskot ja pavut voidaan pujotella r:aan ja ripustaa kuivumaan. Teräsköydet katkesivat kuin r:at. — Meillä ei ole kuivaa r:aa yllämme 'olemme läpimärkiä'. — *Yhd.* hamppu-, pumpuli-, puuvilla-, silkkir.; kääre-, pakettir.; koukku-, perho-, verkkor.; punos-, solmur.; kehruur.; ompelur. **2.** *erik.* **a.** *mets.* (lintuja pyydettäessä käytetty) lanka, paula, permi, ansa. | Pyydystää [lintuja] r:oilla. Kokea r:oja. Hiihtää r:oilla. Teeri on käynyt r:aan. **b.** pitkäsiima. | Turskaa pyydetään r:alla, jossa on koukkuja tuhatmäärin. **c.** *hist.* kiihtelys. | Panu määräsi [hinnaksi] kaksi karhun nahkaa, kolme ilvestä ja viisi r:aa oravia AHO. **d.** *kans.* lankaan pujotettu nippu rinkilöitä. **e.** nauha. | Kengän r:at. [Naisten] hiukset kööttiin niskaan ja sidottiin n. 7 mm leveällä nauhalla eli r:alla. **3.** laajemmin ja *kuv.* **a.** Hämähäkin r:at. Toukat kehräävät ympärilleen r:aa. — Hermot kulkevat ruumiissa r:oina tai rihmakimppuina. Piilevät voivat toisiinsa liittyen muodostaa r:oja. — *Yhd.* huuli-, leuka-, suu-, tuntor.; alkeis-, pahka-, sienir. **b.** Miehiä tuli yhtenä r:ana 'yhtenään, solkenaan'. Puhetta tuli kuin r:aa. Onnen kultainen r. Saada unen r:asta kiinni. Airojen varjo kiemurtelee vaaleassa vedessä kultaisena r:ana KILPI. - - juoksevaa elämän r. on KOSKENN.

rihma-aine *s.* **1.** R:ena käytetään myöskin hamppua. **2.** = fibriini.

rihmai|nen[63] *a.* **1.** *ain.* Syväongen siima on melkein aina jouhinen, harvoin r. **2.** *poss.* Kuivaa ja r:sta [= syistä] lihaa. — *Yhd.* hieno-, lujar.

rihma|kerä *s.* lankakerä. **-levä** *s. kasv.* R:t 'Confervales, hyvin erilaisia muotoja käsittävä viherlevien ryhmä'. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -suus[65] *omin.* R:set tuntosarvet. R. hermosolu. R:sen hento oksa. **-merta** *s. kal.* lankamerta.

rihma|nen[63] *dem.s.* Metsäkana oli pyytäjän r::sessa. — Muistojen monenkirjavat r:set. — *Yhd.* värir.; juuri-, liikuntar.

rihman|kiertämä *s. kans.* Pojilla ei ollut r:kiertämääkään yllään 'olivat ilkosen alasti'. Talot, tavarat, joka r:kiertämän oli juoppo isäntä hävittänyt. **-pätkä** *s.* **-pää** *s.*

rihma|nysty *s. anat.* pieniä rihmamaisia lisäkkeitä, jotka peittävät suurimman osan kielen selkää. **-pyydys** *s. kal.* lankapyydys. **-ranko** *s. biol.* kiinteähköjen rihmojen muodostama verkko solutumassa. **-rulla** *s.* lankarulla. **-silmuk|ka** *s.* R:asta savustumaan ripustettu kala.

rihmasto[2] *koll.s. kasv.* sienirihmojen monihaarainen, näkymätön t. homemainen verkko, joka leviää ravintoalustassa, isäntäkasvissa t. isäntäeläimen ruumiissa, huovasto, myseeli. — *Yhd.* home-, sienir.; koiras-, naarasr. **-aste** *s.* Sienet talvehtivat munaitiö- tai r:ella. **-jänne** *s.* = pahkarihma. **-pahka** *s.* sienien tiheäsolukkoinen lepoaste, sienipahka, sklerotio. | Torajyvä, pienen kotelosienen talvehtiva r.

rihma|ta[35] *v.* **1.** sitoa köyden pää rihmalla liestymättömäksi, nivoa. | Köyden päät on heti r:ttava. **2.** yl. päällystää jtak kiertämällä rihmaa sen ympäri. | Ongenvapaan voidaan kädensija tehdä r:amalla.

rihmaus[64] *s.* **1.** rihmaaminen. **2.** rihmos. **-kierros** *s.*

rihmoit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* panna jhk rihmaa. | Käpy pidetään r:ettaessa oikeassa kädessä. Nojatuolin joustimien r:us.

rihmo|s[64] *s.* rihmaamalla tehty vahvike, kädensija tms. | Liestymisen ehkäisemiseksi tehdään köyden päihin r:kset. Kiedottu, neulottu r.

rihva[10] *s. murt.* ritva. | Sieltä täältä r:in välitse joku tähtönen tuikahti AHO.

rihveli[5] *s.* kivikynä. **-taulu** *s.* kivitaulu.

riiailla[20] *frekv.v.* < riiata.

riiar|i[5] *tek. ark.* (*rinn.* friiari) < riiata. | Hilman luona käy r:eita harva se päivä.

riiastel|la[28] *frekv.v. ark.* -u[2] *teonn.* riiailla.

riiat|a[35] *v. ark.* -us[64] *teonn.* (*rinn.* friiata) hak-

kailla, seurustella, heilastaa. | R. jkta, jkn kanssa. Me r:simme monta vuotta.

riidan|aihe *s.* Saada jstak r. Kolminaisuusoppi on ollut itä- ja länsimaisen kirkon jatkuvana r:aiheena. **-alainen** *a.* R. raja, kysymys, saatava, esine. **-haastaja** *s.* Ainainen r. **-halu** *s.* **-haluinen** *a.* Moni on humalaisena hyvin r. **-rakentaja** *s.* **-ratkaisija** *s.* Pyytää jkta r:ksi. **ratkaisu** *s.*

riidat|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* < riita. **1.** sovinnollinen. | R. kokous. **2.** kiistaton, vastaan sanomaton, itsestään selvä. | R. saatava. Muinaistutkimuksen tulokset eivät ole läheskään aina r:tomia. R. tosiasia. R:toman selvä asia. R:tomasti hämäläinen murrepiirre. Legenda, jonka synty kuuluu r:tomasti 1200-luvulle. [Šakkipelissä] valkoinen on saanut r:tomasti edullisemman pelin.

rii|dellä[28*] *v.* **1.** pitää riitaa, kiistellä, kinata; torailla, haukkua, pitää suukopua; vrt. tapella. | R. jkn kanssa. Veljekset r:televät (keskenään). Älkää r:delkö! Lapset r:televät leikkikaluista. -- saaliinhaluinen joukko tunkeili jakopaikan edustalla rähisten ja r:dellen PAKK. Niin kansa r:teli Moosesta vastaan ja sanoi: "Antakaa meille vettä juoda!" VT. — -- vielä pihalla mennessäänkin [eukko äkeänä] r:teli, mutta kadulla hän hiljeni epäselvään murinaan CANTH. Mitä hän r:teli sinulle äsken? AHO. — *Erik.* tavoitella t. hankkia riitelemällä, käydä oikeutta, käräjöidä. | [Sotamies] koetti r. varastosta itselleen uudet saappaat. — R. jklta lapseneläkettä. R. rikki testamentti 'saada oikeudessa mitättömäksi julistetuksi'. Käräjille saapui paljon kansaa, kuka r:telemään, kuka todistamaan. Siitä korvauksesta, mikä 31 §:n mukaan on valtion suoritettava -- r:deltäköön, ellei siitä muuten voida sopia, tuomioistuimessa yleisen lain säätämässä järjestyksessä LK. — *Kuv.* Sukat, kengät ja käsineet eivät saa r. puvun värin ja laadun kanssa. Petrolilamppu alkoi r. vallasta vanhan rasvalampun kanssa. Tampere r:telee itselleen toista sijaa Suomen kaupunkien joukossa. Sellainen menettely r:telee luontoani vastaan. -- itkun ja naurun r:dellessä joutui Ville kyselemään, mitä äiti oli saanut kylästä KAUPPISH. Asiat r:delkööt älköötkä miehet! **2.** *harv.* tempoa, raastaa, vetää. | Tuuli r:teli isän nahkatakkia hänen yltään HEPOR. -- hiekka heljä r:teleepi jalkaa LEINO. -- teki koko olennon keveäksi, että tuntui kuni lentoon r:telisi MERIL.

riiden|lieko *s.* Lycopodium annotinum, tavallinen rentovartinen, vars. tuoreissa metsissä kasvava lieko. **-marja** *s. kans.* näsiä; myös sen marjoista.

riihat|on[57] *a. kans.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* vallaton, hillitön, riehakka. | R. tanssi, elämä. R:tomat ajatukset. R:toman villi poika. R. kuin orivarsa.

riihau|tua[44] *v. harv.* = riehaantua. | Nuori ori säikähti ja r:si laukkaan. R:tunut tyttö.

riihelli|nen[63] **1.** *poss.a.* R. torppa. **2.** *s.* riihen täysi. | Talossa oli vielä neljä r:stä rukiita puimatta.

riihen|kiuas *s.* **-nurkka** *s.* **-parsi** *s.* **-puija** *s.* Huiskia kuin r. **-puinti** *s.* — *Erik.* Tapion r. 'ensimmäinen sellainen kevättalvella sattunut myrsky, joka karistaa hangelle kaarnaa ja neulasia ja josta ennustettiin sadon joutumista'. **-tappaja** *s. kans.* riihenpuija. **-tappo** *s. kans.* riihenpuinti. **-uuni** *s.*

riiheys[64] *s. kans.* riihen täysi, ahdos.

riih|i[32] *s.* **1.** sisään lämpiävä viljankuivaus- ja puintisuoja; vrt. luuva, puimala. | Vanha ja savuttunut r. R:en kiuas, parret. Ajaa viljaa r:een. Ahtaa r. Lämmittää r:tä. R:en tuoksu. Pirtti oli varsin myöhäiseen aikaan myöskin saunana ja r:enä. — *Kuv.* Harvoin r. tyhjänä palaa [= naimisissa oleva nainen kuolee tavallisimmin lapsivuoteeseen] SL. — *Yhd.* pari-, yksinäisr.; ahtor.; luuvar.; kuivausr.; metsä-, ranta-, vainior. **2.** ed:een liittyen. **a.** riihessä oleva viljamäärä, ahdos. | Puida r:tä. R. on aamulla valmis tapettavaksi. Ensimmäisestä r:estä annettiin pivollinen jyviä riihitontulle. R:et on puitu ja perunatkin kellareissa. **b.** puimisesta, riihittämisestä, myös koneellisesti tapahtuvasta; tav. ulkopaikallissijoissa. | Varhain aamulla mentiin r:elle. Olla r:ellä. Tuvassa tanssia ryskytetään kuin oltaisiin r:ellä. Väki palasi nokisena ja pölyisenä r:eltä. — Syksyllä r:ten aikaan [= riihenpuintiaikoihin] KATAJA. **c.** *yhd.* Herne-, kaura-, ohra-, pellava-, ruis-, vehnär.; hätär.

riihi|aika *s.* R:aikana lämmitetään saunaa joka päivä. **-kartano** *s. kans.* riihi siihen liittyvine rakennuksineen; riihipiha. **-katos** *s.* riihen sivuun rakennettu katos, jossa säilytetään olkia, työkaluja ym.

riihikko[2*] *s. kans.*, us. *mon.* riihivaatteet.

riihi|kuiva *a.* R:kuivana pidetään viljaa, jonka kosteus on enintään 13 %. R. ruis, vilja, olki. — *Kuv. leik.* Matematiikkaa opetettiin paljon ja r:kuivassa muodossa. **-lato** *s.* riihen yhteyteen t. läheisyyteen rakennettu lato, jossa säilytetään olkia ja ruumenia. **-luuta** *s.* **-mies** *s.* riihen puinnissa oleva henkilö. **-mä|ki** *s.* -- kuulimmepa viulun vinkunan jo tuonne r:elle KIVI. **-palkka** *s.* riihenpuijalle maksettava palkka. | R. maksettiin ennen jyvinä. **-piha** *s.* **-puu** *s.* R:t olivat usein pahimpia pöllejä, jotka paloivat pitkään ja savusivat ankarasti. **-päiv|ä** *s.* R:inä oli noustava aikaisin. Torpparien oli puintiaikana suoritettava jokin määrä r:iä. **-rakennus** *s.* **-renko** *s. kans.* riihimies, joka kasvojansa pestessään on huolimattomasti jättänyt nokiset renkaat silmien ympärille. **-rivi** *s. kans.* useahuoneinen riihirakennus. **-ryysyt** *s. mon.* huonot riihivaatteet. **-sauna** *s.* **1.** *vanh.* sekä riihenä että saunana käytetty rakennus. **2.** Kun riihi on puitu, mennään r:an pesemään noet pois. **-tanssit** *s. mon.* riihessä pidettävät tanssit. **-tie** *s.* riihelle johtava tie. **-tonttu** *s. myt.* riihen haltija. — *Halv.* Oikein tehty, sinä Kolistimen r. KIVI.

riihittämätön[57] *kielt.a.* Riihitetty siemen säilyttää itävyytensä paremmin kuin r.

riihit|tää[2*] *v.* kuivata t. puida (viljaa) riihessä. | Puimakoneiden tultua käytäntöön on parsien sijaan tehty tiiviitä lautalavoja, joilla koneesta

saadut jyvät kuivatetaan eli r:etään. R:etyt sipulit säilyvät parhaiten. — Varstalla r:etyt rukiinoljet. Vilja puitiin vanhanaikaisesti, r:tämällä.

riihitupa *s.* sekä riihenä että asuintupana käytetty rakennus, vanha virolainen asuintupa.

riihitys[61] *teonn.* < riihittää. **-aika** *s.*

riihi|työ *s.* R:työn jälkeen mentiin heti saunaan. — Pellavain loukutuksen lisäksi oli silppujen survominen syyskauden viimeisiä r:töitä.

riihitä[31] *v. harv.* riihittää.

riihi|vaatteet *s. mon.* Pukeutui r:vaatteisiinsa. **-vä|ki** *s.* Emäntä toi kahvia r:elle.

riiho[1] *s. kans.* varstapuinnissa riihen lattialle kasautunut vilja, jonka joukossa on vielä roskia.

riikapalsami *s.* lääke, jota ennen käytettiin antiseptisten ominaisuuksiensa vuoksi mm. haavojen hoitoon ja sisällisesti mm. suolistohäiriöissä.

riikine[78] *s. kans.*, us. *mon.* vaate, pukine. | Panna parenmat r:et päälleen. On rahaa ja r:ttä.

riikin|kana *s. harv.* riikinkukon naaras. — *Kuv.* keimailevasta, koreilevasta naisesta. | -- sinä armottomasti hylkäsit uskollisen lemmittysi tämän r:kanan tähden KIVI. **-kuk|ko** *s.* Pavo cristatus, intialainen fasaanilintu; vars. lajin komeapyrstöisestä uroksesta. | R. levitti pyrstönsä ihailtavaksi. — *Kuv.* (itserakkaasta) keikarista, keimailijasta. | Älä pukeudu kuin r.! Pitää r:on peliä. Sinä olet pieni, itserakas r.! [Jos kuninkaantytär] kepsauttelis luokses silkissä, saaleissa ja pumaatan hajussa, hehkuvassa kultahepenessä kuin r. KIVI.

riikinkukko|kehrääjä *s.* R:kehrääjät 'Saturnidae, kehrääjiin kuuluva perhosheimo'. **-kyyhkynen** *s.* eräs kesyn kyyhkysen rotu.

riikin|ruotsalainen *a.* ja *s.*, vars. *puhek.* -ruotsalaisesti *adv.* -ruotsalaisuus *omin.* ruotsinmaalainen. **-ruotsalaisittain** *adv.*, vars. *puhek.* Ääntää r. **-ruotsi** *s.*, vars. *puhek.* Ruotsin ruotsi. | Laulava r. **-taalari, -talari** *s. hist.* vanha ruotsalainen raha, riksi.

riiki|ki[1*] *s. vanh.* valtakunta. | Ilman patsaat pamahteli, kukistui koko r. LEINO. Liehui leski iinnassansa, / kuin kuningas r:issänsä KR. — *Puhek.* erik. Ruotsista. | Koko perhe muutti r:in maalle.

riima[10] *s. kans.* **1.** päätyräystäs. **2.** kaksikerroksisen rakennuksen (tav. aitan) päätyseinän luhtimainen toisen kerroksen ulkonema, rinta.

riim|i[1] *s.* **1.** *run.* loppusointu. **2.** *mon.* ed:een liittyen yl. runosta (jossa loppusoinnut ovat pääasia). | -- luki paketin nimikilvestä lisäksi seuraavat leikkir:it: -- Sisko kullalle — silkkirullalle! KIANTO. -- Oula nimipäivär:ejänsä riipi LARINK.

riimi|kronikka *s. hist.* keskiajalla tavallinen runomuotoinen esitys jstak ajanjaksosta. — *Erik.* us. leikillinen runokertomus. | R. Antverpenin [olympia]kisoista 1920. **-lli|nen**[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* loppusoinnullinen. **-nikkari** *s.* riimittelijä. **-sana** *s. run.* toinen (yksi) loppusoinnun muodostavista sanoista. | Toisinaan on [runon] kääntäjä r:a tarvitessaan luonut aivan uusia kuvia.

riimi|suola *s. kans.* lievä suolaus väliaikaista t. muuten lyhytaikaista säilytystä varten. | Panna lihaa r:suolaan. **-suolainen** *a. kans.*

riimit|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < riimittää. | Runo, jonka teho perustuu mahdollisimman kouraantuntuvaan r:telyyn. — *Leik.* yl. runonteosta (jossa loppusoinnut ovat pääasia). | Emännille, r:ellyt "Emäntä". Tyhjänpäiväinen, ontto r:tely.

riimittelijä[14] *tek.* < ed.

riimit|tää[2*] *v.* -ys[64] *teonn.* tehdä riimilliseksi; myös yl. loppusointuisen runon sepittämisestä. | R:etty jambi. R:ykseltään heikko runo. Ihmiset ovat persoja r:etyille onnitteluille.

riimitön[67] *kar.a.* loppusoinnuton. | R. runo.

1. **riimu**[1] *s.* **1. a.** (hevosen) päähän pantavat kuolaimettomat päitset, joihin kiinnitetään riimunvarsi eläimen kiinni sitomista t. kuljettamista varten, tallipäitset; myös tällaisista päitsistä ja riimunvarresta yhdessä. | Hevosen r:n nuora laahasi maassa. Renki otti mukaansa r:n ja talutusnuoran lähtiessään hakemaan hevosta haasta. Kulkunen heiluu r:ssa. — Lappalaiset sitovat poron kaulaan r:n suopungista. **b.** etenkin itäsuomalaisilla kielenkäyttäjillä: (teräs)ketju, kettinki; us. *mon.* (teräsketjusta valmistettu) marhaminta, riimunvarsi, kiinnitys-, kuljetus-, liekaketju; kytkyt. | Jäähaita pyydetään rautaiseen r:un kiinnitetyllä rautakoukulla. Lehmillä käytetään nykyisin tehdasvalmisteisia, rautavitjoista tehtyjä r:ja. -- hepo r:ja helistelee *MANN. — *Yhd.* nahka-, rautar; liekar. **2.** *kal.* **a.** melko tiheäsilmäisen verkon molemmin puolin kiinnitetty harvasilmäinen verkko; ks. riimuverkko. **b.** = riimuverkko. — *Yhd.* lahnar.

2. **riimu**[1] *s.* **1.** *harv.* juova, naarmu. | -- hukka puolestaan viskasi elot, josta ovat silmänsä r:issa nytkin vielä niin kuin riihenviskaajalla KS. **2.** *hist.* riimukirjain. | R:illa koristettu viikingin kilpi. Muinaisturkkilaiset kivikirjoitukset ovat skandinaavisten r:jen näköisiä. **-kalenteri** *s.* puuhun leikattu kalenteri, tav. särmikkään sauvan, harvemmin rasian t. lautalehtisen kirjan muotoinen; vrt. kalenterisauva, riimusauva. **-kirjain** *s.* riimukirjoituksessa käytetty kirjain. **-kirjoitu|s** *s.* germaanisten kansojen vanhin tunnettu kirjainkirjoitus. | Piirtää r:sta. Sigtunasta tavatun r:ksen teksti kertoo, että --. **-kivi** *s.* kivi, jossa on riimukirjoitusta.

riimunvar|si *s.* marhaminta. | Nahkainen, nuorainen, rautainen r. Renki talutti hevosta r:resta.

riimusauva *s. hist. kansat.* sauvan muotoinen riimukalenteri, kalenterisauva.

riimustaa[2] *v. harv.* riipustaa, raapustaa. | R. kirjaimia. R. puumerkkinsä kuittiin. [Jäällä luistelemisesta:] -- mut nuori, reipas mieli saa / nyt riimut sinuun r. *V.JUVA.

riimuverkko *s. kal.* vars. lahnanpyynnissä käytetty kolmikerroksinen verkko, jonka sisimmäinen, löysä havas on tihein, ulommat (riimut) hyvin harvoja.

riipais|ta[24] *mom.v.* -u[2] *teonn.* vrt. riipiä, riipoa. **1.** (käsin) karsimalla irrottaa, silpaista. | R.

marjoja suuhunsa. R. koivun lehtiä käteensä. 2. avarammin: tempaista, kiskaista, nykäistä, riuhtaista, vetäistä. | R. kengät jalastaan, vaatteet yltään. R. ase jkn kädestä. R. itsensä irti otteesta. R. hevosta suitsista. Virta r:ee tukin mukaansa. Avasi oven yhdellä r:ulla. — R. silmänsä auki. — R. [= vetäistä] vettä keuhkoihinsa. R. [= siemaista] lasillinen kaljaa. R. viulusta polkanpätkä. Hevonen r:i juosten pihaan. — *Kuv.* Tuo ajatus r:i hänet kuvitelmien korkeuksista takaisin maan kamaralle. [Avoimesta ovesta kuuluva juhlahumu] saa minut r:tuksi mukaan [sisälle] melkein vastoin viimeistä aikomustani AHO 3. *3. pers.* viiltää, vihlaista, kouraista, karmaista, sävähdyttää. | Nälkä r:ee ilkeästi vatsanpohjaa. Mieltä r:i kipeä sääli. Vanhat muistot r:evat somasti mieltä. — Sydämen kohdalta r:i, ja tyttö tuuskahti takaisin sänkyyn. Sydänalasta oikein r:i mäkeä laskiessa. — *riipais|eva* (a.) -evasti (adv.) -evuus[65] (omin.) Ulkona on r:evan kylmä. R:evan jännittävä ottelu. R:eva elämys. R:eva ihmiskohtalo. Syvällisesti r:eva draama. Lausuja pääsi loppunumerossaan r:evaan sisäiseen tehoon. 4. raapaista, hipaista. | R. kirveellä merkki puun kylkeen. Kuula r:i takkia. Kuului laukaus, ja A. tunsi r:un käsivarressaan. [Korkeushyppääjän] käsi r:i rimaa, joka ei kuitenkaan pudonnut. — *Erik.* (nopeasta) kirjoittamisesta, piirtämisestä. | R. muistilehtiöön muutamia rivejä. Taitaa sentään Topilta ja Riikalta verenkarvainen [= punainen viiva] jäädä r:ematta KIANTO.

riipale[78] *s. harv.* 1. siekale, repale. | Karhu on syönyt lehmän lihat viimeistä r:tta myöten. 2. naarmu. | Toki, poistakoon Jumala, että sais hän r:ttakaan mestarinsa miekasta! KIVI.

riipall|a(an), -e(en) *adv.* rentona, hervottomana riippuen, riipuksissa, lerpallaan. | Hevonen seisoo pää r:a. Oksat ovat omenoita r:aan.

riipeä[21] *a. murt.* -sti *adv.* ripeä, rivakka, riuska. | Salskea, yht'aikaa r., vakava ja tyyni oli tämän naisen muoto ja olento KIVI.

riipimät|ön[97] *kielt.a.* R:tömät höyhenet.

riipin raapin *adv.* hujan hajan, sikin sokin. | Hiukset ovat r. r. Lapset ovat hajonneet r. r. maailmalle. — Asiat ovat r. r.

riipi|ä[17*] *v.* vrt. riipoa, riipaista, repiä, silpiä. 1. irrottaa (tav. käsin) vetämällä, raastaa. | R. puolukoita. Viinimarjat riivitään tertuista. R. lehtiä lampaille. Siemen on tuleentunutta, kun se kynsin r:mällä helponlaisesti lähtee tähkästä. Riivityt [= ruodottomat] höyhenet tyynyn täytteenä. Pellavista riivitään sylkyt pois rohkalla tai riivinlaudalla. Vanhan kankaan reunasta voidaan r. kuteita ja loimia. Meriheinä riivitään kuohkeaksi ennen patjantäytteeksi panoa. Kuloutunut nurmi riivitään riekaleiksi. Karja r:i ruohoja aholta. R. kengän nauhoja auki. — *Kuv.* Syksy r:i kukat. R. romanttisia haaveita rikki. -- kuoleman tuuli kansamme toivoja r:i LEINO. 2. raapia, naarmuttaa. | Oksat r:vät paljaita sääriä. Kivet r:vät veneen pohjaa matalikolla. — *Kuv.* Kylmät väreet r:vät [= karmivat] selkäpiitä.

riipo|a[1*] *v.* vrt. ed. 1. = ed. 1. | R. puolukoita suuhunsa. Tyttö oli r:nut lehdeksiä helmansa kukkuroilleen. Syystuuli r:o lehdet puista. 2. avarammin: tempoa, kiskoa, nykiä, reuhtoa, riuhtoa, vetää. | Hevonen potki, r:i ja reuhtoi. Kovakätinen ohjaksista r:minen pilaa hevosen suun. R. kengät jalasta, lakkia päästään. R. puukolla köydet poikki. — *Kuv.* Sielussa r:i kaksi voimakasta tunnetta: pelko ja hurma. 3. *3. pers.* vihloa, karmia. | R:va nälkä. R:va kiukku. Ikävä, riemu r:o rintaa, sydäntä. — Loukkaantuneita jalkoja r:i joka astumalla. Ohimoita r:i kipeästi. Oli niin juhlallista, että oikein selkäpiitä r:i. 4. raapia, naarmuttaa. | Risut r:vat jalkoja metsässä kulkiessa.

riipott|aa[2*] *v.* 1. riiputtaa, riepottaa. | R. jtak kädessään. [Kukko] r:aa voitettua niskahöyhenistä ympäri taistelukenttää AK. 2. *harv.* riippua, roikkua. | Hajallaan r:ava tukka. -- pari haurasta kortta jää r:amaan hentojen oksien väliin [linnunpesän mentyä rikki] HAARLA. 3. *murt.* ripottaa, sirottaa. | -- talvet ne r:i hiuksihin lunta LARINK.

riipoutu|a[44] *pass.v.* < riipoa. | Keltaiset lehdet r:ivat koivuista tuulen puhaltaessa. Niinipuut huojuivat paljaiksi r:neina.

riip|pa[10*] *s.* 1. (veneen) ankkurikivi (ja siihen sidottu köysi, jonka varassa kivi lasketaan pohjaan ja jonka toinen pää kiinnitetään veneeseen). | Vene kiinnitetään ongittaessa joko saitalla, r:alla tai ankkurilla. Laskea, nostaa r. R:an köysi. — *Yhd.* kivir.; kalar. — *Kuv.* taakka, paino. | Väsymys painaa raskaana r:pana jäseniä. Mä tiedän, monellekin mikä r. / on liian viisas ja sielukas aviosiippa *MANN. 2. *harv.* riipus. | Korvarenkaan pronssiset r:at.

riippa|kives *s. kal.* verkonpaino(kivi), jota ei ole kiinnittämistä varten millään verhottu. **-kivi** *s.* 1. riipan kivi. 2. riippakives. **-koivu** *s.* rauduskoivu, jossa on pitkät riippuvat ritvat, ritvakoivu. **-kuusi** *s.* riippuoksainen kuusi. **-köysi** *s.* riipan köysi. **-luoti** *s. tekn.* = luoti 3. **-oksa** *s.* riippuva oksa. | Pihakoivun r:t. **-oksainen** *a.* riippuvaoksainen. | R. kuusi. **-pollari** *s. metsät.* puominkiinnike, joka on tehty siten, että tukki on upotettu kiviriipalla pohjaan. **-puu** *s.* riippaoksainen puu.

riippi[1*] *s. kans.* nuorasta silmukoitu kantoverkko, kassi; vitsa, jossa esim. ongittuja kaloja kannetaan; kantamus, taakka. | Panna kalat r:in. Lintuja iso r. — *Yhd.* heinä-, kala-, lihar.; vitsar.

riippu- yhd:ojen alkuosana us. = riippuva.

riippu|a[1*] *v.* 1. *konkr.* vrt. roikkua. **a.** olla jssak siten, että painopiste on tukikohdan alapuolella, olla (vapaasti) riipuksissa, lerpallaan, killua. | Jäädä r:maan käsistään. Useat kärsäkkäät talvehtivat r:en jaloillaan kivien alapinnassa. Käsi r:u kantositeessä. Väsyneet kädet r:ivat velttoina sivuilla. Alaleuka r:i lerpallaan. R:vat huulet, rinnat, viikset. R:va vatsa. Langan päässä r:va luoti. Matalalla r:va lamppu. Kaulakorusta r:va jalokivi. Ovi r:i toisella saranallaan, yhden saranan varassa. Omenat r:vat oksissa. Mehiläi-

nen voi liikkua myöskin r:vassa asennossa 'selkä alaspäin'. Lakanat r:ivat nuoralla kuivumassa. Liian suuri puku r:i miehen yllä. Hihat r:ivat polvissa. Paistettavan lihan pitää olla useita päiviä r:nutta. — Murhaaja pantiin oikopäätä r:maan hamppuköyteen 'hirtettiin'. — *Kuv.* Synkät pilvet r:ivat alhaalla. Taivas r:i matalana, raskaana. Usva jäi r:maan maan ja taivaan välille. Semiramiin r:vat [= penkereittäin kohoavina ikään kuin ilmassa riippuvat] puutarhat. — Nyt -- näytti Tiltan suupielissä r:van valmiina putoamaan jokin pikkuilkeä sana SILL. — *riippua ilmassa* olla vailla tukea, perusteeton; olla tulemaisillaan, odotettavissa, uhkaamassa. | Kartta pitäisi olla [maantiedettä lukiessa] esillä, muuten jäävät nimet r:maan ilmaan eivätkä tartu muistiin. Komitean esittämät numerot r:vat ilmassa. [Jalkapallo-ottelussa] tasoitusmaali r:i koko toisen puoliajan ilmassa. — Sodanuhka r:i Damokleen miekkana Euroopan yllä. — *riippua hiuskarvasta* ks. hiuskarva. | Henki, isänmaan kohtalo r:i hiuskarvasta. — Valtakunnan kohtalo näytti r:van silkkilangan varassa. **b.** ed:een liittyen: pitää kiinni, olla tarrautuneena (ja siten kulkea mukana). | Lapset r:vat äidin helmoissa. Neitonen r:i pojan kaulassa, käsivarressa. Ei saa r. ohjaksissa 'pysyttäytyä satulassa ohjaksiin tukien'. — [Juoksija] A. koetti r. Nurmen kannoilla.

2. *abstr.* **a.** määräytyä jnk vaihtelevan t. toistaiseksi arvioimattoman tekijän mukaan; vrt. johtua. | Kansan fyysillinen kunto r:u suureksi osaksi ravinnon laadusta ja runsaudesta. Valinta jää kunkin mausta r:vaksi. Teen voitavani, mikäli asia minusta r:u. Yhtälö $y = 2x^2 + 3x + 4$ osoittaa, miten y r:u argumentistaan x:stä. Sademäärä r:u tuulisuhteista. Koko kansakunnan tulevaisuus r:i tästä taistelusta. Tuomitun käytöksestä [ehdonalaisuusaikana] r:u, onko rangaistus pantava täytäntöön. R:u miehestä, kuinka aitavitsa vääntyy SP. — Kuumaa vettä kaadetaan teelehdille, jotka saavat hautua 3—5 min teelajista r:en, par. teelajin mukaan, teelajia myöten. Mistä r:u [→ johtuu] hänen viehätysvoimansa? Koko onnettomuus r:i [→ aiheutui, johtui] siitä, ettei noudatettu annettuja ohjeita. **b.** vars. *kirjall.* pitää kiinni jstak, pysytellä (kiinni) jssak. | R. kiinni jkn sanassa. R. kirjaimessa 'pitää tarkoin kiinni [esim. lain] sanamuodosta; olla pedanttisen tarkka jssak kysymyksessä'. Annetuissa ohjeissa ei tarvitse r. kirjaimellisesti. R. (kiinni) elämässä, hyvässä, totuudessa. R. lujasti kirkon opissa. Israelilaiset r:ivat uskollisesti Jumalassaan. -- meillä on talo, jossa riipumme kynsin ja hampain, niin kauan kuin se vähänkin suurukselle hajahtaa KIVI.

riippu|ansas *s. rak.* vinotukien varassa riippuva ansas. **-ansassilta** *s.* **-asen|to** *s.* Lepakot nukkuvat r:nossa. **-eristin** *s. sähk.* vars. suurjännitelinjoissa tukirakenteista riippumaan asetettava eristin, joita sovitetaan ketjuksi jännitteen suuruuden mukaan;)(tukieristin. **-istunta** *s.* ratsastusasento, jossa polvet ovat liian alhaalla ja takana; vrt. tuoli-istunta. **-ketju** *s.* Riippusillan r:t. **-kieli** *s.* suusta riippuva kieli (hevosissa ja lehmissä esiintyvä vika). **-koivu** *s.* tav:mmin riippakoivu. **-kori** *s. tekn.* ilmaradan korimainen vaunu. **-kouru** *s. rak.* koukkujen varassa räystään reunasta riippuva räystäskouru; vrt. jalkakouru. **-köysi** *s.* Riippusillan r. **-laakeri** *s. tekn.* = kattolaakeri. **-laatta** *s. rak.* antiikissa ja siitä johdetuissa tyyleissä muurista ulkoneva kivikerta t. laatta, kattolistan alapinta. **-lamppu** *s.* (katosta) riippuva lamppu. **-lautta** *s. tekn.* esim. joen yli kulkevaa liikennettä varten tehty liikkuva silta, jonka kansi kulkee kuin ilmaradan kori korkeiden terästornien väliin rakennetun kiinteän sillan varassa. **-lukko** *s.* riippuva irtolukko, munalukko. **-luomi** *s. lääk.* riippuva (silmän) yläluomi, joka tav. aiheutuu sitä kohottavan lihaksen lamautumisesta.

riippuma[13] *s. tekn.* esim. pylväisiin kiinnitetyn sähköjohdon muodostaman kaaren ja kannatuspisteiden välisen suoran suurin pystysuora väli. **--asento** *s.*

riippu|maha *s.* riippuvatsa. **-mahainen** *a.* R. lehmä.

riippumat|on[97] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[95] *omin.* riippua-v:n merk:een 2.a liittyen; itsenäinen, suvereeni, täysivaltainen, vapaa;)(riippuvainen. | Yhdysvaltain ministerit ovat r:-tomampia eduskunnasta kuin esim. Suomen. Sotilassairaalan lääkärillä on ammattiin kuuluvissa asioissa arvoasteesta tai virka-asemasta r. käskyvalta. Sydämen liikkeet ovat tahdosta r:tomia. Taloudellisesti r. henkilö. R. taloudellinen asema. Tuomiovaltaa käyttävät r:tomat tuomioistuimet. R. valtio. Maan vapaus ja r:tomuus. Kansallinen, valtiollinen, taloudellinen r:tomuus. — *Mat.* Summa on r. yhteenlaskettavien järjestyksestä. R. muuttuja l. funktion argumentti. Satunnaissuureet, joiden välinen korrelaatiokerroin on nolla, ovat lineaarisesti r:tomia.

riippumatta postp:n t. prep:n luonteiseksi muuttunut verbinmuoto (< riippua 2.a); vrt huolimatta. | Määrittää kantansa muusta maailmasta r. Pikaisen lääkärinavun tarpeessa oleva potilas otettakoon vuorokauden ajasta r. heti sairaalaan. Aivan r. siitä, onko käsitys paikkansa pitävä vai ei --. [Šakkipelissä] A. aloitti pelinsä aina samalla tavoin r. vastapelaajan ensimmäisestä siirrosta.

riippumat|to *s.* karkea verkko t. kangas, joka nuorilla ripustetaan makuusijaksi esim. puiden väliin t. laivan hyttiin. | Loikoa r:ossa.

riippumattomuus|julistus *s.* Pohjois-Amerikan Yhdysvaltojen r. vuodelta 1776. **-taistelu** *s.*

riippunoja *s. voim.* asento, jossa voimistelija (esim. kaksoiskohontapuulla) toisella kädellään riippuu ja toisella nojaa. | Vapaa r. — *Yhd.* kaari-, kainalo-, polvir. **-seisonta** *s.*

riippu|oksa *s.* = riippaoksa. **-oksainen** *a.* **-palkki** *s. tekn.* Ulokesillan r. **-rata** *s. tekn.* = ilmarata 1. **-rin|ta 1.** *s.*, tav. *mon.* Kirurgien tärkeänä tehtävänä on mm. erilaisten epämuodostumien kuten nenä- ja raajavikojen, risti-

huulen ja r:tojen korjaaminen. 2. *a.* riippu(va)-rintainen. | Talon nuorikot täällä kuin orjaakat meillä, köyryniskat, tihrusilmät, r:nat AHO. **-rintainen** *a.* **-rysä** *s. kal.* = madesuppilo. **-seison|ta** *s. voim.* asento, jossa voimistelija riippuu käsillään telineestä ja nojaa jaloillaan maahan t. telineeseen. — *Yhd.* kaari-, nurin-, päin-, selinr. **-silta** *s. tekn.* silta, jossa kansi on riipputankojen varassa, joita ketjut t. köydet kannattavat. **-tanko** *s.* **1.** *tekn.* riippusilloissa ja -ansaissa käytettyjä pystytankoja, joiden varassa sillan kansi riippuu. 2. *voim.* = kiikkurekki. **-teline** *s. rak.* (esim. maalarin) teline, joka riippuu köysien varassa, kelkka. **-torni** *s. hist.* muurin tasosta ulkoneva torni.

riippuv|a[13] *a. (partis.)* -uus[65] *omin.* paitsi varsin. partis:na tav:mmin seur. | Sivulauseesta r:aa sivulausetta sanotaan toisasteiseksi sivulauseeksi. — Lombardia joutui Saksan hallitsijoista r:aksi.

riippuvai|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* riippua-v:n ryhmään 2.a liittyen: sellainen, jonka täytyy toiminnassaan ottaa jku t. jk huomioon, jkn määräysvallassa oleva, jkn t. jnk alainen, epäitsenäinen, jnk mukaan määräytyvä;)(riippumaton. | En ole kenestäkään r. Työläiset olivat taloudellisesti r:sia työnantajasta. Kaaren paksuus on r. jännemitasta ja kuormituksesta. Veroluokka on r. perhesuhteista. Henkilön ääniala on r. etupäässä kurkunpään koosta. Toisistaan r:set [matemaattiset] suureet. Funktio ilmaisee, minkälainen on siinä esiintyvien muuttujien välinen r:suus. Aineellinen r:suus pakotti [kirjailijan] noudattamaan ajan muotivirtauksia.

riippuvaisuussuh|de *s.* Tuman ja soluliman välillä on olemassa tietty r. Hinta- ja palkkataso ovat läheisessä vuorovaikutuksessa ja r:teessa keskenään. Atlantin molemmin puolin tunnustetaan Englannin ja Yhdysvaltain menestymisen keskinäinen r. Talonpojat vapautettiin r:teistaan kartanonomistajiin. R:teessa olevista valtioista käytetään nimitystä puolisuvereeninen.

riippuvalaisin *s.* (katosta) riippuva valaisin.

riippuva|oksainen *a.* **-rintainen** *a.* R. vaimo.

riippu|vatsa *s. lääk. eläinlääk.* riippuva vatsa, joka syntyy vars. raskauden aiheuttamasta vatsalihasten venymisestä ja veltostumisesta. **-vatsai|nen** *a.* R. ja kaljupäinen mies. — *S:sesti.* R:sten on hyvä käyttää päivisin tukivyötä. **-verkko** *s.* verkkomainen riippumatto.

riipuk|e[78*] *s.* **1.** riippuvasta esineestä: riipus. | Noidanpuku oli koristettu tupsuilla, rautalevyillä, napeilla ym. r:keilla. **2.** kannatin, kannike, josta jk riippuu. | Hiokelevyt kiinnitetään r:keisiin kuivumaan.

riipuksi|ssa, -in *adv.* riippumassa, riippumaasennossa. | Olla huulet, kieli, kädet r. Masentuneena, pää r. Poika piti itseään r. tikapuissa. Laskea siipensä r:in. Lääkintämies nosti haavoittuneen r:in olkapäänsä varaan.

riipunta[15*] *teonn.*, vars. *voim.* < riippua | R. rekillä. Myötäotteinen, vastaotteinen r. — *Yhd.* kainalo-, leuka-, niska-, polvi-, varvasr.; kaari-, kallistus-, oiko-, taitto-, turma-, vaakar.; puolir.; vapaar. **-liik|e** *s. voim.* telineliike, jota suoritettaessa vartalon painopiste on tukikohdan alapuolella;)(nojaliike. | Suorittaa nojapuilla r:keitä. **-ote** *s. voim.* **-teline** *s. voim.* teline, jolla suoritetaan riipuntaliikkeitä, esim. köydet, puolapuut, rekki;)(nojateline.

riipu|s[64] *s.* koristeena t. taikakaluna käytetty riippuva esine, riipuke, riippa. | Hiidenmaalaiseen vyöhön kuuluu r:ksina tinatuppinen puukko, messinkinen neulaputki ja vaskiketjut. Rintaketjun r:kset. Ristin muotoinen r. R:ksena käytetty reiällinen hevosen hammas. — *Yhd.* hopea-, meripihka-, peilir.; hertta-, spiraali-, tähtir.; korva-, palmikko-, vyör.; taikar.

riipus|hely *s.* R:helyin koristettu solki. **-koru** *s.*

1. riipustaa[2] *v.* kirjoittaa t. piirtää vaivalloisesti t. huolimattomasti, riimustaa, raapustaa, kyhätä. | R. harakanvarpaita paperille. R. kirje. R. nimensä asiakirjan alle.

2. riipustaa[2] *v. murt.* ripustaa.

riipustella[28] *frekv.v.* < 1. riipustaa. | R. koukeroita. R. kivitauluun. Kirjoittaa r.

riiput|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | R. jalkojaan ilmassa. Käki pöyhisteli pilkullista pyrstöään ja r:teli siipiään. — Koivut r:telivat sylen mittaisia ritvojaan.

riiput|taa[28] *kaus.v.* -us[64] *teonn* < riippua 1. | R. kädessään kenkiä, käsivarrellaan takkia. R:ti ampumaansa jänistä jaloista. Koira r:ti kieltään ulkona suusta. Vanhan uroshirven lihaa on r:ettava mahdollisimman kauan, jotta se pehmenisi. Lihan r:us. R. päätänsä 'olla pää riipuksissa'. Puut r:tivat hervottomina lehtiään. — R. [= kantaa, riepottaa] vettä muiden navettoihin ALKIO.

riiputtamaton[77] *kielt.a.* R. liha tuntuu kimmoisalta ja on sitkeätä.

riiseittäin *adv.* (< 1. riisi) riisi kerrallaan, riisikaupalla. | Paremmat paperilaadut kääritään r. hyvään paperikääreeseen. Myydä paperia r.

1. riisi[4] *s.* (*lyh.* r) paperin kappalemitta, Suomessa = 20 kirjaa (500 arkkia).

2. riisi[4] *s.* **1.** *kasv.* Oryza, tropiikin heinäkasveja, vars. O. sativa, viljelty riisi. | R. lienee koko maailman tärkein viljakasvi. R:n röyhyt, tähkylät, jyvät. — *Yhd.* suo-, vuorir.; tahmar. **2.** *koll.* kasvavasta riisistä, riisin jyvistä. | Istuttaa, kastella r:ä. R:stä saatiin hyvä sato. — R:ä saadaan vuosittain maailmassa n. 100 milj. tonnia. R. on idän kansojen tärkein ravintoaine. Ruoaksi r:ä käytetään melkein yksinomaan ryyneinä. — *Erik.* **a.** riisiryyneistä. | Kiillotettu, kiillottamaton r. Lampaanlihaa r:n ja tomaatin kera. **b.** *ruok.* yhd:n jälkiosana riisiryyneistä valmistetun ruokalajin nimenä. | Appelsiini-, aprikoosi-, hunaja-, jää-, omena-, sitruuna-, suklaar.

3. rii|si *s.* taiv.: [40], vars. *lääk.* [4]. **1.** riisitauti; *kans.* melkein kaikista lastentaudeista. | R. voi aiheuttaa pahoja jalkojen ja käsien epämuodostumia. R:den kiusaama lapsi. R:sin aiheuttamat länkisääret. Mikko, poppamies, paransi kihdit ja r:det. A. ei ole lapsena potenut r:siä eikä muutenkaan sairastellut. - - vääntäytyy kuin r:den syömä krapu IVALO. — *Yhd.* kärsä-, luur. **2.** Kivellä luultavasti: ketun

lieko (Lycopodium selago; käytetty rohdoskasvina).

riisi|jauho *s.*, tav. *mon.* R:jauhoja ei voi käyttää yksinänsä leipomiseen. **-kuorukka** *s. ruok.*, tav. *mon.* riisitäytteinen kuorukka. **-liemi** *s. ruok.* **-lintu** *s.* Padda oryzivora, kutojalintuihin kuuluva riisipeltojen tuholintu, kauniin värinsä vuoksi yleinen myös häkkilintuna. **-mylly** *s.* Riisiryynit valmistetaan r:issä kuorimalla akanat ja jyvän ulkokerros pois. **riisin|jyvä** *s.* **-olki** *s.* **-viljely** *s.* Harjoittaa r:ä. **riisi|paperi** *s.* japanilainen paperi(laatu), joka valmistetaan Tetrapanax papyrifera -pensaan valkoisesta ytimestä. **-pelto** *s.* **-puuro** *s. ruok.* **-puuteri** *s.* puuteri, jonka perusaineena on riisijauho. **-rehujauho** *s.*

riisiryyni *s.*, tav. *mon.* kuorittu riisin jyvä. | Kiillotetut, kiillottamattomat r:t. **-mylly** *s.* **-piirakka** *s. ruok.* **-piiras** *s. ruok.* **-puuro** *s. ruok.* **-velli** *s. ruok.*

riisisuurimo *s.* riisiryyni.

riisi|tauti *s. lääk.* kolmena ensimmäisenä elinvuotena, joskus myös murrosiän alkaessa esiintyvä D-vitamiinin puutteesta johtuva aineenvaihduntahäiriö, joka ilmenee vars. luuston epänormaalina pehmenemisenä; *syn.* riisi, englannintauti, rakiitti. — *Yhd.* myöhäisr. **-tauti|nen** *a.* ja *s.* R. lapsi. R:sen hoito.

riisi|tärkkelys *s.* riisin jyvistä saatu tärkkelys. **-vainio** *s.* **-vanukas** *s. ruok.* **-velli** *s. ruok.*

riisive|si *s.* **1.** *farm.* kalkkivesi. **2.** Kivellä (vrt. 3. riisi 2): - - juottaa hänelle äiti r:ttä kaljan seassa - -.

riisi|viini *s.* riisistä valmistettu sherrymäinen japanilainen väkijuoma. **-viljely|s** *s.* Työskennellä r:ksillä.

riista[10] *s.* **1.** sellaiset nisäkkäät ja linnut, jotka ovat varsin. metsästyksen kohteina, olivatpa ne sitten syötävää riistaa t. turkiseläimiä; metsänvilja; joskus myös pyydettävistä kaloista; vrt. otus, metsäneläin, peto. | Siivekäs, maassa liikkuva r. Hyödyllinen r. Ampua, väijyä r:a. Metsästää isoa, jaloa, pientä r:a. Koira haukkui oravia ja muuta r:a. Metsästäjän on tarkoin tunnettava r:n elintavat. R:n merkintä on toimitettava niin, että linnun nokkaan tai nisäkkään korvaan kiinnitetään lyijyleima. Kun kettu näki näin paljon r:a, valahti vesi sen kielelle. — Ruuhessa potkahtelee veden r:a. Meren r. — *Kuv.* Kauppalaivat olivat r:na ja sukellusveneet metsästäjinä. — *Yhd.* metsänr.; liha-, turkisr.; lintu-, siipir.; hyötyr.; suurr. **2.** *kans.* ja *vanh.*, nyk. tav. vain *heng.* tavara, vilja, rikkaus. | Mies kokosi r:a aittansa täyteen. Herne mainitaan jo 1500-luvulta alkaen säännöllisesti veror:na pavun ohella. Tarjoo turha maailma / r:a, kultaa, kunniaansa VK. - - orahall' on onnen touot, / ripsellä Kalevan r:t KANT. — *Yhd.* veror.

riista|-aitta *s.* R:-aitassa säilytettiin nahkoja, kuivattua kalaa, palvattua lihaa ja muutakin. Metsämies kokosi saaliinsa r:-aittoihin. — *Kuv.* Luonnon r. on sananmukaisesti tyhjentymätön. **--alue** *s.* Metsästäjät merkitsivät r:ensa veistämällä alueen ympäri pilkkoja puihin. Rauhoitettu r., jossa kokeillaan poron ja karibun risteyttämistä. **-eläimistö** *s.* **-eläi|n** *s.* Jänis, kärppä, orava ja monenlaiset linnut ovat Pohjolan tyypillisiä r:miä. — Joskus vain lihan takia pyydystettävistä eläimistä. | Turkis- ja r:met.

riistai|nen[63] *poss.a.* **-suus**[65] *omin.* R. metsä, lampi. — *Yhd.* niukka-, runsas-, vähär.

riistakanta *s.* Riistanhoito pyrkii säilyttämään ja tarpeen tullen lisäämään r:a.

riistakas[00**] *poss.a.* riistainen.

riista|laji *s.* Useat linnut ovat läpi vuoden rauhoitettuja, r:lajit määräosan vuodesta. **-lintu** *s.* Heinäsorsa on r:na tärkein sorsalaji Suomessa. **-ma|a** *s.*, tav. *mon.* Kainuussa on rikkaat r:at ja antoisat apajat. Metsästäjän on tarkoin tunnettava r:ansa. — *Kuv.*, us. *leik.* Päästä autuaammille r:ille 'kuolla'. Passittaa koira autuaammille r:ille 'ottaa hengiltä'. **-metsä** *s.* **-mies** *s.* metsästäjä.

riistan|ajo *s.* ajometsästys. | Lähteä r:ajoon. **-hoidolli|nen** *a.* riistanhoitoa koskeva, riistanhoitoon liittyvä; us. par. riistanhoito-, riistanhoidon. | R:selta kannalta olisi kohtalokasta sallia vesilintujen kevätmetsästystä. **-hoidonneuvoja** *s.* Suomen Yleinen Metsästäjäliitto palkkaa r:n, jonka toimialue käsittää koko maan. **-hoitaja** *s.* Kauppaneuvos A. on tunnettu urheilumetsästäjä ja r.

riistanhoito *s.* toimenpiteet, joilla pyritään säilyttämään ja tarpeen tullen lisäämään riistakantaa. **-alue** *s.* **-konsulentti** *s.* maatalousministeriön alainen virkamies, jonka tehtävänä on toimia neuvojana riistanhoitoasioissa koko maassa. **-maksu** *s.* valtiolle metsästyskortista suoritettava vuosimaksu. **-yhdisty|s** *s.* Riistanhoitomaksun suorittaneet kunnan asukkaat muodostavat r:ksen, jonka säännöt maaherra vahvistaa.

riistan|istutus *s.* riistaeläinten siirtäminen paikkakunnalta toiselle t. paikkakunnalla ennestään tuntemattomien riistaeläinlajien kotiuttaminen sinne. **-pyyn|ti** *s.* metsästys. | Esisämme elivät pääasiallisesti r:nillä. **-valvoja** *s.* vrt. seur. | Paikallisen riistanhoitoyhdistyksen palkkaama r. **-vartija** *s.* palkattu henkilö, joka metsästysmaiden vartioinnin ohella huolehtii riistaeläinten ruoan saannista, istutuksesta, vahinkoeläinten hävittämisestä yms. | Maanomistajien, metsästysyhdistyksen palkkaama r.

riista|poliisi *s. puhek.* eräpoliisi. **-päällikkö** *s.* maatalousministeriön ja Suomen Yleisen Metsästäjäliiton yhdysmiehenä toimiva, omassa piirissään riistanhoitoasioita valvova henkilö. **-rikas** *a.* → (runsas)riistainen, riistakas. **-rikkaus** *s.* Maamme r. **-talous** *s.* riistan käyttö taloudessa.

riistaton[57] *kar.a.* R. seutu.

riiste[78] *s. harv.* sälö, tikku, lastu. | Viilata r:et [= jäysteet] pois porauksen ympäriltä. - - asia pistää minua niin kuin tikun r. peukalon kynnen alle KILPI.

riisteinen[63] *poss.a.* R. lattiapalkki.

riistellä[28] *frekv.v.* < riistää. | Siellä pitkäkaulaisia [kurkia] pyytää ja heidän pesiänsä r., se nyt oli veljesten himona KIVI.

riisto[1] *teonn.* < riistää. | Puu ei kestä loputtomiin lehdeksien teossa tapahtuvaa oksien r:a,

vaan kuivettuu. — R:on ja rosvoukseen humaltunut väkijoukko. Vaatia rangaistusta vapauden r:sta. — Kapitalistien työläisiin kohdistama r.

riisto|a[1] *v.* Kivellä: riistää, riuhtoa, riipoa. | Mikä rientää vieraita vastaan, mikä lehtiä r:maan - -. - - yksinvoimin taistelleet olemme: tempoilleet, r:neet - -.

riisto|järjestelmä *s.* Kustaa Vaasan kirkkoon kohdistama verotus oli kehittynyt suoranaiseksi r:järjestelmäksi. **-kapitalismi** *s. halv.* **-käyttö** *s.* Orjatyövoiman tunnoton r. **-porvari** *s. halv.* vrt. riistäjä, erik. **-saalis** *s.* riistämällä saatu saalis.

riistäj|ä[10] *tek.* Kukkien poimijat, kasvien kauneuden r:ät. Halveksittu tyranni, kansan vapauden r. — *Erik. halv.* vars. aik. äärimmäisen vasemmiston kielenkäytössä kapitalisteista, porvareista; vrt. riistää 3. | Työtätekevien raadannasta rikastuneet r:ät. Työväki nousi r:iään vastaan.

riistämisteoria *s. tal.* sosialistien esittämä teoria, jonka mukaan pääomankorko olisi heikommalta, so. työntekijältä, riistetty osa hänen työnsä tuottamaa tuloa.

riistämät|ön[57] *kielt.a.* Perusoikeudet ovat luontaisia, r:tömiä ihmisoikeuksia, jotka valtio vain julistaa, mutta joita se ei anna.

riistän|tä[15*] *teonn.* riistäminen, riisto. | Lukuisat lait ja asetukset turvaavat työläisiä pääoman r:nältä.

riistäyty|ä[44] *refl.v.* < seur. | R. jkn otteesta. Tuli r:y valloilleen. R. irti unelmista, velvollisuuksista.

riist|ää[2] *v.* **1.** (väkivaltaisesti) temmata, siepata, kiskaista; tempoa, kiskoa, raastaa. | R. puusta oksa. R. vaatteet yltään. R. tikari vyöltään, jkn kädestä. R:in ristin rinnaltani, / helmet kaulasta karistin KAL. — R. tukkaansa. Tuuli r:i hänen hameensa helmoja TALVIO. R. ovi auki. - - takinrinnan r:i auki *MANN. — *Kuv.* R. poliittisilta vastustajiltaan aseet, valtit kädestä. Rauhanteossa suuri osa väestöä r:ettiin erilleen emämaastaan. [Antero ei] voinut heistä pitkään aikaan silmiään r. AHO. — *Refl. taiv.* Pidätetty r:ihe irti pitelijäin käsistä. **2.** väkivalloin t. oikeudettomasti ottaa jklta jtak pois t. haltuunsa, anastaa, ryöstää, rosvota, varastaa, vallata, viedä. | R. jklta omaisuus. Trianonin rauhassa Unkarilta r:ettiin suuri osa sen historiallisia alueita. R. jklta valta, vapaus, kunnia, oikeudet. Lehdistöltä r:ettiin sananvapauden rippeetkin. R. jklta henki 'tappaa, surmata'. R:i epätoivoissaan hengen itseltään. R. jklta tilaisuus, mahdollisuus. Tapaus r:i häneltä yönunen. Jumalan armoa ei maailma voi meiltä r. HPS r:i TPS:ltä pisteen. Hyökkäys r:i vastustajalta yliotteen. Selitys, joka r:ää pohjan koko teorialta. En halua r. enempää kallista aikaanne. Korjaukset ovat r:äneet rakennukselta sen alkuperäisen tyyliasun. Ratkaisun ennenaikaisuus r:ää romaanin juonelta tehon. Pitkäaikainen viljely on r:änyt pellolta kasvuvoiman. **3.** käyttää oikeudettomaksi hyödykseen toisen työn tuloksia, toiselle kuuluvia etuja tms., nylkeä, "imeä verta". | Vallassaolijat r:ävät alempiaan. Elää lähimmäisiään r:ämällä. Kansaa r:ettiin ankarilla veroilla. Toisella puolella yhteiskunnassa on hallitseva ja r:ävä luokka, toisella tämän hallitsema ja r:ämä luokka. Valloittajat r:ivät maata häikäilemättömästi. — Metsästys ja kalastus ovat r:äviä [= anastavia] talousmuotoja, maanviljelys ja karjanhoito viljeleviä.

riisu|a[1] *v.* **-nta**[15*] *teonn.* poistaa jkn t. jnk yltä vaatekappale(et), korut, varusteet tms.; obj:-na joko se, joka jklta t. jltak poistetaan, tai se, jolta jtak poistetaan. **1.** vaatetuksen yms. riisumisesta;)(pukea. | R. vaatteet yltään, jkn yltä, jklta. R. päällystakkinsa, hattunsa, huivinsa. R. kengät jalastaan, rukkaset kädestään. R:ttua takkia ei saa jättää tuolille virumaan. R. selkäreppunsa. R. naamio, kaasunaamari. R. helmet kaulastaan. Tuomitulta upseerilta r:ttiin arvonmerkit. — Lapset r:-taan kylpyä varten. R. jku alasti. R. itsensä, par. riisuutua. Valohoitoa lämpimässä huoneessa otettaessa voidaan r. koko ruumis. R. vanki kahleista. — Ilman obj:a. | R:kaa yltänne ja käykää istumaan! — *Refl.* riisuutua. | Vieraat saisivat r. saunaan [menoa varten] KATAJA. — *Kuv.* R. sielunsa paljaaksi. Ristin koulussa r:ttu ja nöyrrytetty ihminen. Pois r:n katoovaisuuden, / saan syntipuvun heittää VK. R. jklta kunnia. R. jklta harhakuvitelmat, luulot pois. R. kansanruno siihen liittyneiden lisäpiirteiden rihkamasta. Uudennukset ovat osaksi r:neet Raamatun kieleltä sen juhlallisuuden. — Syksy r:u metsän paljaaksi. Kun lehtensä r:vi syksyn puu HAAHTI. **2.** ajokkaan valjaista päästämisestä;)(valjastaa. | R. hevoselta valjaat, suitset, satula. R. hevonen aisoista, valjaista, poro valjaista. Vihollinen r:i tykkinsä [= tykkihevoset valjaista] maantielle. Pihamaalla lojui r:ttu reki. **3.** aseiden pois ottamisesta jklta;)(aseistaa. | R. aseet vihollisosastolta, edesvastuuttomilta aineksilta. Vasalli r:i aseensa ja varusteensa ja polvistui lääninherran eteen. — R. jku aseista, aseettomaksi. Voitettu kansa r:ttiin aseista. Aseistuksestaan r:ttu sotalaiva. — *Kuv.* Vastaus, joka r:i arvostelijat aseista. Uudet lääkeaineet ovat r:neet monelta taudilta aseet. **4.** *mer.* aluksen purjeiden, takilan yms. varusteiden poistamisesta. | R. purjeet. R. veneestä masto, takila. Purjehduskauden loputtua alus r:taan. Talviteloille asettamista varten r:ttu purjevene. R:ttu tonnisto. **5.** muita tapauksia. | Humalisto r:ttiin [= humalat katkottiin ja seipäät poistettiin maasta] syksyllä. R. [= purkaa] laudoitus betonirakenteen ympäriltä. Joulukuusi r:ttiin koristeistaan. R. juhlasali köynnöksistä ja koristeista.

riisuja[10] *tek.* Sulhasen hevosen r:lle annettiin entisaikoina häissä viinapullo.

riisuskel|la[28] *frekv.v.* < riisua. | Äiti r:i vaatteet yllä nukahtanutta lastaan. Miehet r:ivat saunaan mennäkseen.

riisuttaa[2*] *fakt.v.* < riisua. | R. hevonen valjaista.

riisuuntua[1*] *v.* = seur.
riisuutua[1*] *refl.v.* < riisua. | R. ja mennä levolle. — *Kuv.* R. itsekkyydestä.
riisuutumishuone *s.* Saunassa oli tilava r.
riita[10*] *s.* erimielisyys, kiista, kina, tora, kahnaus, riitaisuus; rettelö, selkkaus; sanaharkka, väittely; skisma;)(sopu, sovinto; rauha. | Perintöä koskeva r. Naapurusten kesken tuli r:a rajoista. Metsästysretkellä syntynyt r. johti tappoon. Sisäisten riitojen heikentämä valtakunta. Etsiä, haastaa, hakea, hieroa, rakentaa, tahtoa r:a. Aloittaa, nostaa r. Olla riidassa, riidoissa, joutua r:an, riitoihin jkn kanssa. Sopia r. Asettaa, ratkaista r. Esityksestä käytiin r:a hallituksen ja eduskunnan välillä. Hinnasta ei tule r:a 'hinnasta kyllä sovitaan'. Kauppaa ei syntynyt, riidaksi jäi 20 markkaa rungolta. Panna r. kahtia 'tehdä kompromissi'. Parempi laiha sovinto kuin lihava r. SL. Ei taloa riidalla raketa SL. — *Kuv.* Periaatteet joutuvat usein r:an käytännön kanssa. — *Erik.* **a.** vars. uskonnollisista oppiriidoista. | Liturginen r. Synkretistinen r. **b.** *lak.* oikeudenkäynti, jonka kohteena on siviilivaade;)(rikosasiain oikeudenkäynti. | Panna asia r:an. Alioikeus pitää riidassa olevista konkurssiasioista luetteloa. Jos kaupasta ei r:a nosteta neljässätoista päivässä - -, niin - - vahvistettakoon kauppa LK. **c.** *yhd.* Alue-, dogmi-, etu-, heimo-, kansallisuus-, kauppa-, kieli-, kirkko-, kuva-, maa-, naapuri-, oikeus-, perhe-, perintö-, puolue-, raja-, suunta-, tulkinta-, tyyli-, työ-, valtaistuin-, valtiosääntö-, veljesr.; ristir.; uskonr.
riitaantu|a[1*] *v. (rinn.* riitautua) joutua riitaan. | R. jkn kanssa. Lapset r:ivat keskenään perintöasioista. Veljekset r:ivat, eikä sovinnosta näyttänyt olevan toivoakaan.
riita-asia *s. lak.* yksityisoikeudellisesta oikeussuhteesta johtuva oikeudenkäynnin alainen asia, siviiliasia;)(rikosasia.
riitai|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* **1.** riitaisa, toraisa. | R. [= helposti riitautuva, riitelevä] henkilö. R. [= riitelevä, epäsopuinen] aviopari, perhe. Muutamien r:sten sanojen jälkeen hän poistui. R. ja meluisa kokous. Aviopuolisot viettivät r:sta elämää. **2.** vars. *lak.* riidan-, kiistanalainen. | R. kysymys, juttu, saatava, omistusoikeus. Asia lykättiin r:sena tuomioistuimeen. **3.** *kans.* säästä: epävakainen, epäsuotuisa. | Ilmat olivat olleet jo pitkän aikaa hyvin r:set I.TURJA.
riitaisa[13] *a.* = ed. | R. huuto ja melske. R. isäntä. [Venla] oli hieman suulas ja r. nainen KIVI.
riitaisuu|s[05] *omin.* < riitainen. | Veljesten keskinäinen r. Herran kallis asia kärsii usein r:temme vuoksi. — *Erik.* riita, erimielisyys. | Sopimuksen tulkinnasta aiheutuvat r:det ratkaistaan raastuvanoikeudessa. Kaikki vanhat r:det on unohdettu. — *Yhd.* lakko-, palkka-, työr(:det); alue-, rajar(:det).
riita|juttu *s. lak.* riita-asia. **-kapula** *s. kuv.* riidan aihe t. kohde, kiistakapula. | Fiumesta tuli Italian ja Jugoslavian välinen r. Maatalouden tukipalkkiot puolueiden r:na. **-kaveri** *s. ark.* riitakumppani. **-kirja, -kirjelmä** *s. lak.* viranomaiselle, tav. tuomioistuimelle jätetty t. jätettäväksi aiottu kirjelmä, jossa asianosainen esittää vaatimuksensa; vrt. kannekirja. **-kirjoitus** *s.* kiistakirjoitus. **-kumppani** *s.* se, jonka kanssa toinen riitelee. | Antti ja hänen alituinen r:nsa, naapurin Pekka. **-kumppanukset** *s. mon.* **-kysymys** *s.* Kauppapoliittinen r. Kansainvälisten r:ten rauhanomainen ratkaiseminen. **-luonteinen** *a. lak.* siviilivaadetta koskeva, siviililuonteinen;)(rikosluonteinen. **-maa** *s.* Suomi on ollut r:na Idän ja Lännen välillä. **-miel|i** *s.* riitaisa mieli, riitaisuus. | Herättää, synnyttää r:tä. Seurakunnan jäsenten keskuudessa oli syntynyt r:tä. **-mie|s** *s.* riitelijä; riitakumppani. | Asetella r:hiä. — Jos jonkun velkojan vaatimusta vastaan muistutus tehdään, josta r:hiä tahi todistajia kuultaman - - pitää - - LK. **-omena** *s. kuv.* riidan aihe t. kohde, riitakapula. | Saarin alue Saksan ja Ranskan r:na. **-puhe** *s.* Miesten välillä syntyi r:tta. **-pukari** *s. ark.* riitelijä, riitaisa henkilö, rettelöitsijä, räyhääjä, kverulantti. | Erottaa r:t toistensa kimpusta. **-puol|i** *s.* toinen kahdesta riitelijästä, riidassa osapuolena olija. | Sopia r:ensa kanssa. Entiset r:et ovat liittyneet toisiinsa. Kumpikin r. lähetti lisävoimia kiistanalaisiin rajaseutuihin. — *Lak.,* tav. *mon.* asianosainen, kantaja t. vastaaja, riita-asiain oikeudenkäynnissä. | R:ten ja todistajain kuulustelu. **-raha** *s.* pyydetyn ja tarjotun hinnan ero. | Jakaa, panna r. kahtia, puoleksi, tasan. **-sointu** *s. mus.* sointumaton sävelyhtymä, epäsointu, dissonanssi;)(tasasointu. — *Kuv.* Ranskan esitys oli kongressin sovinnollista kulkua häiritsevä r. **-sointui|nen** *a. mus.* -sesti *adv.* -suus *omin.* R. musiikki. — *Kuv.* R. koti, luonne. **-sävel** *s. mus.* riitasointua aiheuttava, dissonoiva sävel. **-toveri** *s.* riitakumppani. | Tehdä sovintoa r:nsa kanssa.
riitauttaa[2*] *v. lak. harv.* panna riitaan, vetää oikeuteen. | R. yhtiökokouksen päätös moitekanteella.
riitautua[1*] *v.* = riitaantua.
riita|vaali *s.* Kun ylioppilaskunnan edustajistoon nimettiin ehdokkaita edustajanpaikkoja suurempi määrä, oli mentävä r:vaaleihin. **-veikko** *s.* riitakumppani. **-vel|i** *s.* riitakumppani. | Sopia r:jensä kanssa. - - älköön r:jein sallittako antaa Oikeuteen useampaa kirjoitusta kuin yhden kumpikin LK. **-velje|kset** *s. mon.* riitakumppanukset. | - - anna valkeutes vuotaa r:sten sydämmiin KIVI.
riit|e[78*] *s.* ohut jääkuori, riitta. | Hallaöinä ilmestyy r:että lätäkköihin. Rannat vetäytyvät r:teeseen. Järven lahti on r:teessä. — *Yhd.* jäär.; kevät-, yör.
riitelijä[14] *tek.* < riidellä. | Hän ei ole mikään turhan r., vaan elää sovinnossa ihmisten kanssa. Tekevä toruva akka, riski akka r. SL.
riitely[2] *teonn.* < riidellä. | Pihamaalta kuului kiivasta r:ä.
riitin|ki[5*] *s. ark.,* us. *mon.* = piirustus 2. | Rakennusmestari teki talon r:git. — *Kuv.* Jklta menee r:git [= suunnitelmat] sekaisin. Se-

koittaa, sotkea jkn r:git. Eihän kukaan r:g(e)istään pääse 'mahda luonnolleen mitään'.

riits|iä[17] *v. kans.* riistää, raastaa, temmata. | R. hampain sitkeätä lihaa. Veti miekan, r:i rauan / huotrasta huveksisesta KAL.

1. **riitta**[10*] *s. kans.* riite. | Lampi on mennyt r:an. -- hipiäsi [on] hieno ja valkea kuin yksiöisen kerman r. AHO. — *Yhd.* jäär.

2. **riit|ta**[10*] *s. kans.* pino, pinomainen kasa. | Riihen edessä oli puimatonta viljaa r:assa. Havut kasattiin metsässä r:toihin. — *Yhd.* heinä-, olkir.

riitteinen[03] *poss.a.* < riite. | R. joki, pelto. — *Yhd.* jäär.; yör.

riit|ti[1*] *s.* palvontatoimitus, (uskonnollinen) seremonia. | Uskonnolliset menot ja r:it. — *Yhd.* hedelmällisyysr.

riittois|a[13] *a.* -uus[65] *omin.* hyvä riittämään, näkyisä. | R:aa ruokaa. R. kahvilaatu. R:uutensa vuoksi taloudellinen saippua. R. väriaine. Hiilet palavat hitaasti ja antavat r:an, tasaisen lämmön. Säästetty markka on usein r:ampi kuin ansaittu.

riitty|ä[1*] *pass.v.* < 2. riittää. **1.** jäätyä riitteeseen. | R:vä iltahanki kahisee suksien alla. Rapakot alkavat r. Pisarat r:ivät jääksi. **2.** (*rinn.* riityä) riutua, sammua; lakata hehkumasta. | R:vä hiillos. Tuli r:y takassa. — Sauna ehti r. pilalle, kun väki ei mennyt ajoissa kylpemään. — *Kuv.* Pään painaa, katsovi illanruskoon, / mi hiljaa r:y LEINO.

riittäm|ä[13] *s. vaill.* tarpeeksi, kylläksi oleva, riittävä määrä. | [Äijän] sana-arkusta tiesin tarvittaessa löytyvän ärriä ohi r:änkin SILL. — *riittäm|iin,* -ään (adv.) tarpeeksi, kyllin, riittävästi. | Työvoimaa on saatavissa r:iin, ihan r:iin asti. Huolia oli enemmän kuin r:iin. Talvella on hankalaa saada elävää syöttikalaa r:ään asti.

riittämät|ön[67] *kielt.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* liian niukka, puutteellinen, vaillinainen. | R. palkka, ravinto. Ruissato on r. koko maamme tarpeisiin. Kirjoittajan tyylikeinot ovat vielä r:tömät. R:tömin perustein langetettu arvostelu. Yrityksellä oli r:tömästi pääomaa käytettävissään. Kielen ilmaisullinen r:tömyys.

riittäv|ä[13] *a. (partis.)* -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* kyllin, tarpeeksi oleva, tyydyttävä, hyväksyttävä. | R. toimeentulo. Emme ole osanneet ajaa etujamme r:ässä määrin. Asettaa r. vakuus lainalle. Poika oli r:ässä iässä ansaitsemaan itse elatuksensa. R:än perusteen laki (fil.). R. ehto (mat.) 'ehto, jonka vallitessa jk matemaattinen lause ainakin on voimassa'. — Tavaraa on r:ästi. Raaka-aineiden r:yys koetettiin turvata säännöstelemällä tuotantoa. R:än kova, suuri, tehokas. R:än tarkka tulos. R:än ajoissa, kauan, usein. Olla r:än selvillä jstak asiasta. Tulisuojaksi määrätyt aseet on sijoitettava r:än eteen.

riittäväi|nen[03] *a. vanh. runok.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* = ed. | -- osanhan r:sen / kaarneenkin pojat saa VK.

1. **riit|tää**[2*] *v.* (riittävä ks. myös erikseen) "piisata". **1.** kyetä määrältään, laadultaan tms. vastaamaan tarvetta, kulutusta, kysyntää, vaatimuksia tms., olla tarpeeksi, kyllin, kylliksi. | Annos, joka r:tää kuudelle hengelle. Rahat r:tivät juuri ja juuri ruokaan. Tuhatlappunen ei nykyisin r:ä pitkällekään. Tulot eivät tahdo r. menoihin. Matkakassa r:tää vielä viikoksi. Säästäväisellä taloudenpidolla saadaan pienetkin tulot r:tämään. Palkka ei r:ä, täytyy ottaa velkaa. Osta niin paljon että r:tää. Sadosta r:ti leipää koko vuodeksi. Kangas ei r:tänyt kokopuvuksi. Apurahat eivät r:täneet kaikille hakijoille. Voimani eivät r:ä niin suureen yritykseen. Järkemme ei r:ä käsittämään kaikkea. Työtä on niin paljon, ettei aika tahdo r. kaikkeen. Asiasta olisi puhumista paljonkin, mutta tämä r:täköön. — Kiitos, r:tää! Suu kiinni, jo r:tää! — Yksi kukko r:tää 6—10 kanalle. Etelän puolella r:tävät pienemmät ikkunat kuin pohjoispuolella. A:n viimeinenkään heitto ei r:tänyt palkintosijaan. Leveydeksi r:tää 2 m. Pätevyydeksi r:ti filosofian kandidaatin tutkinto. Venevalkamaksi r:tää tasoitettu ranta. — Sanani eivät r:ä kuvaamaan sitä kauheutta. Vähempikin r:täisi suututtamaan kenet tahansa. Silmäys karttaan r:tää osoittamaan, että --. Älä koske, r:tää kun saat katsoakin. Lievissä tapauksissa r:tää, että potilas pysyttelee sisällä. Ei r:ä, että yrittää; on myös osattava. — *Erik.* **a.** jnk runsaudesta. | Kyllä Lapissa soita r:tää. Kyllä siinä talossa työ(tä) r:tää. Tapauksesta r:ti hauskaa pitkäksi aikaa. Pahankurisista lapsista r:tää ristiä vanhemmille. **b.** ajallisesta t. paikallisesta jatkumisesta, kestämisestä. | Niin kauan kuin keliä r:tää. Aina vain r:tää pakkasia. Poutia on r:tänyt viikkomäärin. Sitä laulua r:ti kymmenen säkeistöä. Suota tuntui r:tävän loputtomiin. Menkää niin pitkälle kuin tietä r:tää! Kahlasin niin syvälle kuin saappaan varret suinkin r:tivät. **2. a.** liietä; ero ed:stä ei selvä. | Maata ei r:ä kaikille anojille. Apurahoja r:ti vain osalle hakijoista. Häneltä r:ti ystävällinen sana jokaiselle. Lohisaaliista r:ti puolet vientiinkin. Tästä r:tää kyllä kaikille. Ei kahta hyvää r:ä, lupausta ja antia SP. **b.** *harv. konkr.* ulottua. | Tyttö ei r:tänyt poikaa olkapäähänkään. [Harso] r:ti yli silmienkin IRIS UURTO. **3.** vetää vertoja. | R. jkllе juoksussa, syömisessä. Kukaan ei r:ä hänelle viisaudessa. Uskoi r:tävänsä painissa noille poikasille. Suomen ohrasadon arvo ei r:tänyt Tanskan sadolle.

2. **riittä|ä**[2*] *v. harv., 3.pers.* saattaa riitteeseen. | Pakkanen r:ä rannat. — *Yksipers.* Lammen sulia paikkoja on jo hiukan r:nyt. — *Kuv.* Syksy kun rinnan r:ä LEINO.

riity|ä[1*] *v. harv.* = riittyä 2. | R:vä sauna. Riihen uuni on r:nyt.

riiust|aa[2] *v. ark.* riiata. **-ella**[28] *frekv.v.* riiailla.

riivaaj|a[16] *tek.* (< riivata) paholainen, paha henki. | Saastaisen r:an henki. Siinä miehessä asuu r. Mutta fariseukset sanoivat: "R:ain päämiehen voimalla hän ajaa ulos r:ia" UT. — Mikä tuhannen vietävän r. on siimassa? AK.

riivaajahenki *s.* = ed. | [Isä pyysi Jeesukselta] apua pojalleen, jota r. vaivasi AK.

riivaajainen[63] *s.* riivaaja.

riivaantua[1*] *v.* = riivautua.

riivanne[78*] *s. kans.* (keväisin) lumen pinnalle muodostunut kohva. | Kiitää suksilla pitkin välkkyvää r:tta.

1. **riiva|ta**[35] *v.* -us[64] *teonn.* paholaisesta, pahoista voimista, taudeista tms.: villitä, vaivata, kiusata, ahdistaa. | Sielunvihollinen r:a ihmistä. Hän on pirun r:ama! Syntien, ahneuden, kunnianhimon r:ama ihminen. Kultakuumeen r:amat miehet. Horkan r:ama henkilö. Lempoko sinua r:a? Mikä lienee häntä r:nnut, kun ei heti tunnustanut. Pahusko tätä kelloa taas r:a, kun tämä ei käy? Parantua r:uksesta. Onko peeveli r:nnut sun aivos, poika? KIVI.

2. **riiva|ta**[35] *v.* -us[64] *teonn.* raastaa riivinraudalla; jälttää. | R. perunoita [perunajauhoja valmistettaessa]. Pannukakun päälle r:ttiin sokeria.

3. **riiva|ta**[35] *v. murt.* -us[64] *teonn.* = 1. rivetä.

riivat|tu[2*] *a.* ja *s. (partis.)* **1.** paholaisen, pahan hengen, riivaajan vaivaamasta, Raamatussa vars. mielisairaasta: hullu, järjetön, mielipuoli, raivo; ilkiö, vintiö. | R. tyttö, mies. Parantaa r:tuja. R:un tapana on usein esiintyä rienaten ja herjaten. — Huutaa, kirota, juosta, nonnistella kuin r. Pohjoinen vinkui kuin r. Puhelin soi kuin r. — Heillä on r. nahassa [= ovat paholaisen riivaamia] KIVI. **2.** *ark.* (myös -usti *adv.*) ed:een liittyen lievähkönä voimaja haukkumasanana. | Voi r.! No vie sun r.! Sinä r.! R:un poika. R:un tyhmä. Nuo r:ut [= temmeltävät lapset] sotkevat joka paikan. R:un hyvä onni. Sinä r. hakkailet toisen omaa! Mihin r:tuun se poika nyt meni? Juosta r:usti. Harmittaa niin r:usti! — Ja sanottepa nyt hänen [nimismiehen] -- yrittelevän r:tuja teitä kohtaan KIVI.

riivatunmoi|nen[63] *a. ark.* -sesti *adv.* heikkarin-, hiton-, peijakkaanmoinen. | R. puuha, matka.

riivautu|a[14] *pass.v.* (*rinn.* riivaantua) (< 1. riivata) villiintyä. | Voimistelijamme r:ivat olympialaisten kynnyksellä harjoittelemaan oikein henkeen ja vereen.

1. **riive**[78] *s. harv.* raaste.

2. **riive**[78] *s. murt.* rive.

riivin|lauta *s. kansat.* = rohkalauta. **-rauta** *s. ruok.* raastin(rauta). | Hänen kasvonsa ovat rosoiset kuin r. **-suka** *s. kansat.* = rohkarauta.

riivintä[15*] *teonn.* < riipiä. | Puolukoiden r. Tilkkujen r. lumpuiksi.

riiviö[3] *s.* **1.** riivattu, hullu, lurjus, vintiö. | Senkin r.! Pojan r. Voi noita r:itä, minkä taas tekivät! Kohta saatte läksytystä, te r:t! — *Harv. a.* Mies oli hurjaluontoinen, tappelunhaluinen ja r. — *Yhd.* mies-, poikar. **2.** riivattuna olo. | Saattaa jku r:ön 'saattaa järjiltään, riivata'. Tulla r:ön. Oli hän myös kerran käyskellyt kuin r:ssä pitkin kyliä KIVI.

rik|as[90*] *a.* -kaasti *adv.* (-kaus *omin.* ks. erikseen); yl.)(köyhä. **1.** jolla on paljon omaisuutta, (hyvin) varakas, vauras, äveriäs, (erittäin) hyvinvoipa, hyväosainen. | Hyvin toimeentuleva, mutta ei oikeastaan r. R. maanomistaja, perijätär. R. talo, toiminimi. A. on seudun r:kaimpia isäntiä. Hän on r:asta sukua. R. kansanluokka. Suunnattoman, pohjattoman r. R. kuin Kroisos, ruhtinas. Olen taas muutamaa tuhatlappusta r:kaampi. Tukkilaiset ovat kevätkesällä r:kaimmillaan. Ei syöden r:kaaksi tulla eikä maaten hyvin eletä SL. — *Yhd.* uppor.; rahar. — *Erik. a. s:sesti.* R:kaat ja köyhät. R:kaiden komeat asumukset. Jyskyjärven [= Jyskyjärvellä asuva] r. tapatti sata poroa. Pitäjän isot r:kaat (myös ◡) 'upporikkaat'. Amerikan-r. 'Amerikassa rikkaaksi tullut henkilö' Kas, niinpä r. lapsensa mieheksi saa KIVI. **b.** oloista, olosuhteista. | Päästä r:kaisiin naimisiin. Monien keksintöjen ansiosta on elämämme paljon r:kaampaa kuin esi-isiemme. Sodanedelliset r:kaat ajat. Elettiin r:kaasti ja ylellisesti. **c.** alueesta: rikkaiden ihmisten asuma. | R:asta seutua. Suomen r:kaimpia pitäjiä. R. maa, valtio, kaupunki. **d.** rikkaille ominainen, rikkautta todistava, upea, komea. | R:kaaseen itämaiseen asuun pukeutunut ruhtinas. Pukeutua r:kaasti ja ylellisesti. Kovinpa r:kaasti nyt mennään [= eletään rikkaan tavalla] KAUPPISH.

2. **a.** *kuv.* ed:een liittyen henkisiä arvoja, henkistä pääomaa tms. ajatellen. | Henkisesti r. ihminen. Olin jälleen yhtä kokemusta r:kaampi. Hyvä kirja saa ihmisen tuntemaan itsensä puutteenkin keskellä r:kaaksi. Avata jklle r:kaan sydämensä aarteet. -- ja olkoon onnellinen onnestaan / ja r. riemustansa yksin vaan LEINO. **b.** alueesta: jossa on runsaasti luonnonrikkauksia, luonnon suosima. | Luonnon puolesta r. maa. R., mutta toistaiseksi hyväksi käyttämätön saari. — *Yhd.* luonnonr.

3. jssak (olennaisessa) suhteessa runsas, merkityksellinen, tärkeä. **a.** lukumäärästä, runsaudesta: runsas, lukuisa, suuri, voimakas, merkittävä, huomattava, monipuolinen. | R. eläimistö, kasvillisuus. Tropiikin r. luonto. R. kirjasto. Museolla on r:kaat kokoelmat. R. ruokalista. R. joulukirjallisuus. R. ja monisäikeinen Lemminkäis-hahmo. R:kaasti ja monipuolisesti kuvitettu kirja. Teoksen r:kaasta sisällyksestä mainittakoon --. R. mytologia. R:kaimmat lappalaisten kansanomaisia lääkitsemistapoja koskevat tiedot ovat peräisin Norjan Lapista. — R. mielikuvitus. R:kaat muistot. R:kaat luonnonlahjat. **b.** ainekokoomuksista: jossa on jtak olennaista, tärkeää ainetta (huomattavan) runsaasti; hyvä, runsastuottoinen. | R. kivihiilikerros. R. timanttikenttä, kuparikaivos, kultalöydös. R. posliinisavikerros. R. rautamalmi. R. kaasuseos. **c.** kielestä, puheesta, taidetuotteista tms.: runsas(sisältöinen), monipuolinen, -vivahteinen, eloisa, värikäs, mehevä, verevä. | Kalevalan r. runokieli. R. sanavarasto. R. kansankieli. R. ja mielenkiintoinen esitelmä. Hymnirunous nousi r:kaaseen kukoistukseen. Käyttää r:asta väriasteikkoa. [Runoilijalla] on r:kaat ilmaisukeinot. R. sävelmä, soitinnus. R. koristelu, ornamentiikka. **d.** henkisestä, aatteellisesta sisällöstä: runsassisältöinen, syvällinen, täyteläinen, korkeatasoinen, täysipainoinen. | Elää sisäisesti r:asta elämää. Elämä on saanut uuden, r:kaamman sisällyksen. R. elämäntyö. R. persoonallisuus. Tuhan-

sin kerroin kirkkaampi / on riemu taivaan, r:kaampi, / kuin aavistaakaan voipi VK.

4. ed. merk.-ryhmään liittyvää muukalaisvoittoista, us. kartettavaa käyttöä. **a.** elat:n ohella; tällaista sanaliittoa olisi käytettävä vain milloin tahdotaan — vars. ylät. — rikkautta erikoisesti tähdentää. | A. on r. rahoista. Tapahtumista r. [= runsastapahtumainen] vuosi. Tuloksista r. [= tuloksekas] työ. Luomisvoimasta r. [par. luomisvoimainen] runoilija. Mansikoista r. [par. mansikkainen] aho. Lumesta r. [→ (runsas)luminen, lumekas] talvi. Haaksirikoista r. koskiväylä → koskiväylä, jossa sattuu usein haaksirikkoja. **b.** *yhd.* tav. par. muuten. | Happir. → hapekas, lahtir. → (runsas)lahtinen, lahdekas, lajir. → runsaslajinen, lapsir. → moni-, runsaslapsinen, lumir. → (runsas)luminen, nautintor. → nautinnollinen, riemur. → riemuisa, riemukas, saarir. → runsassaarinen, saarekas, sader. → runsassateinen, sisältör. → runsassisältöinen, siunausr. → siunauksellinen, toivor. → toiveikas, tulosr. → tuloksekas, vaiher. → monivaiheinen, vaiheikas, vivahdusr. → moni-, runsasvivahteinen, vivahteikas; yhd.-tyyppi on siis yl. korvattavissa (us. "moni"- t. "runsas"-alkuisella) -inen-johtimisella t. -llinen-, -isa- t. -kas-johtimisella poss.-a:lla.

rikas|aatteinen *a.* aatteikas, runsasaatteinen. | R. kirja. **-aiheinen** *a.* Värikäs ja r. gobeliini. **-ajatuksinen** *a.* R. puhe. **-ilmei|nen** *a.* [Runoilijan] kynästä syntyi persoonallisesti väritettyjä, r:siä säkeitä. **-kasvistoinen** *a.* R. seutu. **-koristeinen** *a.* R. kansallispuku. **-lahjai|nen** *a.* -suus *omin.* R. suku, taiteilija. **-lajinen** *a.* R. kasvisuku. **-muotoinen** *a.* R. puukirkko. R. verbintaivutus. **-ohjelmainen** *a.* R. juhlatilaisuus. **-piirtei|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* R. kuvio. R. romaani. **-sisällyksinen, -sisältöinen** *a.* R. kirja, elämä.

rikast|aa[2] *v.* vrt. rikastuttaa. **1.** -avasti *adv.* = rikastuttaa (2). | Upotuksin r:ettu huonekalu. Käsikirjan teknillistä osaa on uudessa painoksessa r:ettu eräillä uusilla taulukoilla. Julkinen käyttö on r:ava ja kehittävä kirjakieltämme yhtä rintaa kansan älyllisen ja esteettisen sivistyksen kasvun kanssa. **2.** *tekn.* käsitellä malmia t. muuta metalliseosta erottamalla siitä arvottomia aineita; puhdistaa, pelkistää, raffinoida. | Kaivoksesta saatu sekamalmi on r:ettava. Rautamalmin tulee sisältää vähintään 50 % rautaa, mutta edullisissa tapauksissa voidaan käyttää köyhempiäkin malmeja niitä ensin r:amalla.

rikastamo[2] *s. tekn.* rikastuslaitos. | R:n työnjohtaja.

rikaste[78] *s. tekn.* malmia t. muuta mineraaliseosta rikastettaessa saatu arvoaine, joka on valmista metallurgian t. muihin tarkoituksiin käytettäväksi;)(jäte. | Arvottomista sivuaineista vapautettuja malmeja sanotaan r:iksi. — *Yhd.* kupari-, lyijy-, rikki-, sinkkir.; malmi-, mineraalir.; grafiittir.; vaahdotusr.

rikastu|a[1] *v.* vrt. rikastaa. **1.** tulla rikkaa(mma)ksi, äveriää(mmä)ksi, vaurastua. | R. perinnöillä, työllä. R. kauppiaana. R:misen himo. Äkkiä r:nut nousukas. — Talo r:u ihan silmin nähtävästi. Ei saaden r:ta, vaan säästäen SL. **2.** tulla rikkaammaksi, runsaammaksi, monipuolisemmaksi, lisääntyä, kasvaa, kehittyä, elpyä, monipuolistua, saada lisiä, lisäpiirteitä, voimaa, heräteitä. | Kirjasto on vuoden kuluessa r:nut 947 nidosta. Suomalainen hyönteisnimistö on r:mistaan r:nut. Saaren kasvisto on r:nut viime vuosikymmeninä. Kysymystä koskeva lähdeaineisto on r:nut ja monipuolistunut. Kapiteelin muodot vaihtelivat ja r:ivat. Henkisen elämän r:minen. Taiteilijan tuotanto r:u. Heimon tavat r:ivat sen muutettua uudelle asuinpaikalleen. Osanottajat lähtivät kokouksesta r:nein ja uudistunein mielin. **3.** *geol. tekn.* kerääntyä, kasautua, saostua erilleen jstak; puhdistua, pelkistyä. | Veteen liukenevat suolat saattavat r. maan pinnalle. R:nut rautadioksidi. Malmin tai muiden mineraalien arvoaineita arvottomista erotettaessa arvoaineet kerääntyvät, r:vat rikasteiksi. Elektrolyysin vaikutuksesta raskas vesi r:u elektrolyytissa.

rikastuma[13] *s. geol.* rikastumalla syntynyt muodostuma.

rikastumis|halu *s.* R:halussaan eivät ihmiset kaihda usein luvattomienkaan keinojen käyttämistä. **-kerros** *s. geol.* maalajimuodostumissa syntynyt kerros, jossa maan pintakerroksessa muodostuneet rapautumistulokset ovat uudestaan saostuneet, saostumiskerros.

rikastus[64] *teonn. tekn.* < rikastaa 2. | Malmien, kuparikiisun r. — *Yhd.* vaahdotus-, vesir.; esir. **-laito|s** *s. tekn.* Kaivoksen yhteyteen on perustettu puhdistus- ja r:ksia. **-malmi** *s. geol.* malmi, jossa on niin vähän arvoaineita, että se on rikastettava;)(palamalmi, **-menetelmä** *s. tekn.* Vaahdotus on eräs metallurginen r. **-teh|das** *s.* Kuparimalmi rikastetaan Outokummun r:taassa. **-tekniikka** *s. tekn.* Malmien r.

rikastut|taa[2*] *kaus.v.* < rikastua;)(köyhdyttää; vrt. rikastaa. *(1.)* Kauppiaana olo ei häntä r:tanut. Fysiokraatit väittivät, etteivät teollisuus ja kauppa mitenkään r:a valtiota. -- ahkerain käsi r:taa VT. Eivät isot tulot ihmistä r:a, vaan pienet menot SL. *(2.)* -tavasti *adv.; rinn.* rikastaa. | R. kaupunkia loistorakennuksilla. Kirkkoa r:tavat eri pyhimyksille pystytetyt sivualttarit. R. museon kokoelmia uusilla esineillä. R. jumalanpalvelusta uusilla virsisävelmillä. R. tietojaan, maailmankuvaansa. Uusien virtausten vaikutuksesta [taiteilija] A. on viime aikoina r:tanut palettiaan. R. kieltä uusilla sanoilla. R. kirjallisuutta, kansallista kulttuuria. Kärsimys vain r:taa elämää. R. keskustelua omaperäisillä ajatuksilla. *(3.) tekn.* tav:mmin rikastaa (2).

rikastuttaja[10] *tek.* Taide elämän r:na. Kääntäjä on usein kielen r.

rikas|vivahteinen *a.* runsas-, monivivahteinen. | Karjalassa on kansanmusiikkimme säilynyt r:vivahteisimpana. **-värinen** *a.* värikäs. | R. kangas. R. ja pateettinen puhetyyli.

rika|ta[35] *v. mer.* -us[64] *teonn.* takiloida. | Täysin r:ttu alus 'jonka jokaisessa (vähintään kolmessa) mastossa on raakapurjeet'. Aluksen si-

vusta ulospäin r:ttu lokitanko. Purjevene on vielä alkuperäisessä r:uksessaan.

rik|e[78*] *s.* **1.** pienehkö rikkomus t. synti, virhe, hama, vahinko, erehdys. | Tehdä r. Moittia jkta ilman syytä ja r:että. Noin vähäisestä erehdyksestä ei tarvitse tehdä numeroa, mokomastakin r:keestä. Pyysin kaikki anteeksi, en salannut pienintäkään r:että. Hänellä ei ollut r:keen r:että tunnollaan. [Ei] ole sattunut pahempia r:keitä, ei vahinkoa - -, yksinäistä lasta, kuten karjakolle A.POHJANPÄÄ. Joka r:keen peittää, se rakkautta harrastaa VT. **2.** *konkr.* rikkoutuma, rikkein, repeämä, vika. | Ommella kiinni puvun r:keet. Hänessä ei ole mitään ruumiillista r:että. — *Kuv.* - - myöhään meille ilon aallot ehtii: rippehinä, r:kehinä silloinkin LINN. — *Kans.* kiro, pilaus, riena. | Varjella jtak, jkta pahansuopain r:keiltä. Kalman r:keet. Parantaa, päästää r:keistä.

rikeera|ta[35] *v. ark.* hallita, vallita; pitää peliään, temmeltää, mellastaa, rettelöidä; vaivata, riivata. | Nainen se tässä maailmassa r:a. — Palkolliset alkoivat r., kun heille annettiin huonoa ruokaa. Mikä kumma emäntää r:si, kun keskellä viikkoa rupesi lattioita pesemään? Niin, lähtekäämme Heinolan kuuluisaan - - pataljooniin, joka Parolan nummella kesäkaudet äkseeraa ja r:a KIVI.

rikeikkö[2*] *s. metsät.* laihahkoilla metsämailla mänty- t. koivupäämetsän alla tavattava tiheä, hidaskasvuinen kuusialakasvos.

rikene|en *adv. kans.* pian, joutuin, nopeasti. | Anna r. vettä, minulla on jano! Riika läksi r. takaisin, malttamatta viipyä KIANTO. Siitä tunnen tarkan miehen: / pian syö, välehen juopi, / r:hen riihet puipi SL.

rikeä[21] *a. kans.* tiheäkasvuinen. | R. korpi. Metsä on kaatamatonta, r:tä ja rytöistä.

riki[1] *s. mer.* takila. | Halkaisijapuomin r. Tuuli vinkuu r:ssä.

-rikinen[63] *poss.a. mer.* Seitsen-, täysir.

rikin|haju *s.* **-katku** *s.* **-keltainen** *a.* Kauniin r. perhonen. **-käry** *s.* **-tarve** *s.* Kasvien r. Selluloosateollisuuden r.

rikitin[56*] *väl.* < seur.

rikit|tää[2*] *v.* **-ys**[64] *teonn.* **1.** varustaa t. käsitellä rikillä. **a.** Rikkitikun r:etty pää. **b.** desinfioida t. steriloida rikkiä polttamalla, savuttaa rikillä. | Peruna- ja ruokakellarit r:etään syksyisin. Säilymisen parantamiseksi viinejä ja viiniastioita r:etään rikkidioksidilla. R. kasveja kasvitautien ja tuhoeläinten torjumiseksi. **c.** *tekn.* käsitellä kautsua rikillä, jolloin se tulee kestävämmäksi kylmyyttä ja lämpöä vastaan, vulkanoida. **2.** *kans.* sytyttää. | R. tuli uuniin. Ja niin sylkäisi, r:ti [piipun] ja sitten - - savuja veteli R.ENGELBERG.

1. **rikitön**[57] *kar.a.* < rikki. | R. rauta.

2. **rikitön**[57] *kar.a. mer.* (< riki) takilaton, riisuttu.

rik|ka[10*] *s.* jssak epäsiistiksi tekevänä t. muuten asiaankuulumattomana oleva pieni kiinteä (ja kuiva) esine, roska, raiska, karike. | Lakaista lattialta paperinpalaset, lastut, heinänkorret ym. r:at. Poimia r:koja pihamaalta. Karistella r:koja vaatteistaan. Bentsiiniputken tukkona oleva r. Silmään lentävistä r:oista ovat tavallisimpia hiekkajyväset, hiilenpöly sekä metallin ja kiven sirut. — *Kans. mon.* oljista. | Kun sairas rupeaa tekemään kuolemaa, hänet viedään r:kojen päälle peräsoppeen jumalankuvien alle. — Eräissä vars. kuv. sanonnoissa. | Olla kuin r. tuulen vietävänä 'täysin turvaton, tueton'. Esimies ei suvainnut r:kojen ruopimista edeltäjänsä päälle 'ei sallinut panetella, mustata edeltäjäänsä'. Jku ei pane r:kaa ristiin [= ei tee mitään] jnk hyväksi. Kuinka näet r:an, joka on veljesi silmässä, mutta et huomaa malkaa omassa silmässäsi? UT. Naiminen tulee kuin r. silmään [= odottamatta] SL. Lisänä r. rokassa, hämähäkki taikinassa SL. Kyllä kuiva r. helmasta karisee [= perättömät juorut jksta eivät elä kauan, paljastuvat valheeksi] SL. — *Yhd.* heinän-, lattia-, talousr:at; kuolinr:at.

rikkaahko[1] *mod.a.* < rikas | R. talo. R. kuvitus.

rikkaan|lainen[63] *a.* -laisesti *adv.* = ed. | R. viikinkiajan hautalöytö. **-puoleinen** *a.* rikkaahko.

rikkaan|tua[1*] *v. murt.* rikkoutua. | - - ettei ihon pinta r:nu KAUPPISH.

rikkaasti *adv.* ks. rikas.

rikka|kasa *s.* roskakasa. | Onkimatoja löytyy usein r:kasoista. **-kihveli** *s. ark.* rikkalapio. **-kuilu** *s. rak.* roskakuilu. **-laatikko** *s.* roskalaatikko. **-lapio** *s.* tav. lyhytvartinen peltinen lapio, johon esim. lattioita lakaistaessa roskat kootaan. **-läjä** *s.* roskaläjä. — *Kuv.* Kolmen vuosisadan saavutukset heitettiin r:än 'hylättiin arvottomiksi katsottuina'. **-par|si** *s. kansat.* R:ret 'riihessä ovensuupuolella olevat lyhyemmät parret, joille riihtä ahdettaessa pannaan vars. karisseet viljankorret'.

rikkaruoho *s.* (tav. luonnonvaraisista) (ruoho)kasveista, jotka vastoin viljelijän tahtoa kasvavat viljellyllä maalla. | Voikukka on kiusallinen r. Kitkeä r:ja. Pelto työntää paljon r:a. R:n siemen. Kaskimaa ei ota r:a yhtä hanakasti kuin pelto. Talon maat seisovat r:na ja pensaikkona 'ovat rikkaruohon ja pensaikkojen vallassa (viljelemättöminä)'. — Avarammin ja *kuv.* | Jokin yksinäinen kataja oli jäänyt r:na kauniin koivikon keskelle. Ahven on järkiperäisen kalatalouden kannalta ikävä r. — Kielelliset r:t. Synnin, epäuskon r. Porthan päätti ruveta perkaamaan suomalaisen runon taimimaata niistä r:ista, jotka olivat tukahduttaa kaiken kasvillisuuden. — *Yhd.* juurakko-, juuri-, lonkero-, siemenr.; peltokasvir. **-hara** *s. maat.*

rikkaruohoi|nen *poss.a.* -suus *omin.* R. pelto. R. pellava, siemen.

rikkaruoho|kasvillisuus *s.* **-pitoisuus** *s.* Kylvösiemenen r. **-ruisku** *s. maat.* rikkaruohoja tuhoavien nestemäisten aineiden levittämiseen käytetty ruisku. **-seula** *s. maat.* seula, joka esim. puimakoneen lisälaitteena puhdistaa jyvät rikkaruohon siemenistä.

rikkaruohosto *koll.s.* Puutarha on r:n vallassa.

rikkaruohot|on *kar.a.* R. maa, siemen. Pitää pelto r:tomana.

rikkaruohottu|a *v.* alkaa kasvaa rikkaruohoa,

joutua rikkaruohon valtaan. | R:nut kasvitarha, pelto.

rikkaruoho|äes *s. maat.* R. on tarkoitettu rikkaruohojen hävittämiseen etupäässä orasmailta. **-äesty|s** *s.* R:ksellä hävitetään siemenrikkaruohoja kasvavasta viljasta.

rikka|säiliö *s.* roskasäiliö. **-tunkio** *s.* tav. asunnon lähettyvillä oleva tunkio, johon kootaan rikat ja yl. taloudessa syntyvät jätteet, roskatunkio. — *Kuv.* Joutua r:on 'mitättömänä, tarpeettomana syrjään'.

rikkaudenhimo *s.* R. ja seikkailunhalu ovat olleet usein siirtolaisuuden syinä.

rikkau|s[65] *omin.* < rikas; yl.)(köyhyys. **1.** vauraus, äveriäisyys; *konkr.* varallisuus, varat; omaisuus; mammona; hyvinvointi. | R:destaan kuuluisa talo. Kyproksen kuparikaivokset tulivat foinikialaisille r:den lähteeksi. Maallinen r. Metsissä on Suomen r. Säästäväisyys on ainoa tie r:teen SL. Köyhyys tuo toran talohon, riidan liika r:skin SL. — Koota r:tta. Hän oli luonut tyhjästä r:tensa. Hänellä oli r:tta yllin kyllin. Intian r:det ovat sananpartena. Suomen soissa on paljon käyttämättömiä r:ksia. Kivikkopelto ei tuota liikoja r:ksia. — *Kuv.* Henkinen r. Eletyn kokemuksen voi kääntää r:deksensa siten, että unohtaa persoonallisen osuutensa ja koettaa asettaa tapahtuman suurempaan ilmiöiden yhteyteen JOTUNI. **2.** yl. runsaus, monipuolisuus, monivivahteisuus. | Tavaran r. Suomen kielen vokaaliaineksen, ilmaisukeinojen r. Luonto äärettömässä r:dessaan. — Ajatusten, mielikuvituksen, hengen r. Jumalan armon r. **3.** *yhd.* **a.** tav. *mon.* kohtaan 1 liittyen. | Brasilian mineraalir:det ovat suunnattomat. Syrjäisten seutujen vesivoimar:det ovat jääneet käyttämättä. Luonnonr:det. Rahar.; uppor. **b.** kohtaan 2 liittyen. | Lapsir.; kala-, riistar.; järvi-, suor.; ravintor.; lajir.; värir.; sisältö-, tapahtuma-, vivahdusr.; sanar.; käsiter.; us. par. lasten, kalojen, riistan, järvien, soiden, ravinnon, lajien yms. runsaus, lukuisuus, moninaisuus; monilapsisuus, runsaskalaisuus, -lajisuus, värikkyys jne.

rikkeet|ön[67] *kar.a.* **-tömästi** *adv.* **-tömyys**[65] *omin.* (< rike) virheetön, moitteeton. | Elää r:öntä elämää. Harva kirjoitus on aivan r.

rikkei|n[66]; *kans.* rikkiöin. **1.** *s.* rikkoutuma, rike, reikä, läpi, aukko, halkeama. | Paljas polvi pilkisti housun r:mestä. Kuu paistoi katon r:mistä sisään. Sementtilattiaan on tullut r:miä. Sai tappelussa pahoja r:miä kasvoihinsa. **2.** *a.* tav:mmin rikkinäinen. | R. ikkunaruutu. Kura pyrki sisään r:mien kenkien syrjästä. Hevosella oli länkien lyöttämät r:met olkapäät.

rikkeytyä[44] *v.* tav:mmin rikkoutua.

1. **rikki**[48] *s.* keltainen t. keltaisen ruskea, hauras, veteen liukenematon epämetallinen alkuaine, tulikivi. | Harmaa, keltainen r. Amorfinen, plastinen r. Juokseva r. Härmistetty, pesty, saostettu r. Kuparimalmista saadaan sivutuotteena r:ä. Kaupassa on r:ä sulatettuina tankoina sekä härmistettynä jauheena. Polttaa r:ä perunakellarissa. Homesientä voidaan ehkäistä ripottamalla kasvin lehdille jauhemaista r:ä eli tulikukkaa. — Vars. *puhek.* tulitikun päässä olevasta sytytysaineesta, joka aik. oli rikkiä. | Tulitikussa on huono r. R. lohkesi tikkua raapaistaessa. — *Yhd.* kanki-, tankor.; kloori-, kultar.; raakar.; vulkanoimisr.

2. **rikki** *adv.* rikkinäisestä, särkyneestä, viallisesta yms.: palasina, palasiksi, pirstoina, pirstoiksi, murskana, murskaksi, halki, poikki, puhki, hajallaan, hajalleen, vialla, vialle tms.;)(ehjänä, ehjäksi. | Kattila räjähti r. Tärähdyksestä r. mennyt ikkuna. Survoa, keittää marjat r. Yhdellä kiilalla ei useinkaan saa kantoa r. Polkea käärmeen pää r. R. kuluneet kengät. Hiha on kyynärpäästä r. Repiä jalkansa r. risuihin, risuissa. Arkun kansi on lahonnut r. Nurmen pinta ajetaan äkeellä r. Roudanlähdön aikaan tie meni pahoin r. Vangin selkä ruoskittiin r. Hevosen lavat ovat lyöttyneet r. — Kello, auto menee, on r. Sähkölamppu paloi r. Saada kuparinen r. (urh.), ks. kuparinen b. — Laajentunutta ja kuv. käyttöä. | Vatsa on r. 'on ripulilla'. A:lta meni [pituushyppykilpailussa] komea 745 cm:n hyppy r. 'astui yli'. Puhujan ääni meni paikoin r. 'sortui'. HPS:n peli meni r. Entinen ennätys meni reippaasti r. 'rikkoutui'. — Kaksi tahtoa taisteli minussa, ja ne raastoivat r. sieluni. Napoleonia ympäröivä taruverho on revitty r. Mieliala on auttamattomasti r. Riidellä r. sopimus, testamentti. Kauppa meni r. 'purkautui'. Avioliitto, kihlaus meni r. Sisarusten välit ovat r. Suhteet naapureihin menivät r.

rikki- adv:a näkee us. kirjoitettavan ⌣ inf:ien ja partis:ien kanssa, esim. r:poljettu, -polkeminen, r:revitty, -revittävä jne., par. ⌢: rikki poljettu, rikki polkeminen; rikki revitty, rikki revittävä jne.; I inf. ja finiittimuodot r:polkea, -polkee jne. tav. vain *ylät.*, muutoin polkea, polkee jne. rikki.

rikki|antimoni *s.* antimonihohde. | R:antimonia käytetään mm. tulitikkuteollisuudessa. **-atomi** *s.* **-bakteeri** *s.* R:t 'bakteeriryhmä, johon kuuluvat bakteerit hapettavat rikkivedyn soluihinsa pieninä pisaroina kertyväksi rikiksi ja sen edelleen rikkihapoksi'. **-dioksidi** *s. kem.* eräs rikin ja hapen yhdiste, väritön, pistävän hajuinen, myrkyllinen kaasu, jota käytetään mm. rikkihapon ja -hapokkeen valmistukseen. **-elohopea** *s.* sinooperi. **-hapoke** *s. kem.* rikkidioksidin veteen liuetessa syntyvä hapoke. **-hapokkeinen** *a.* R. liuos, natrium.

rikkihappo *s.* tärkein rikin yhdiste, paksu, öljymäinen, hajuton ja myrkyllinen neste. | R. on teknillisesti tärkein kaikista hapoista. Raaka, vedetön, väkevä r. Laimennettu, puhdistettu r. Savuava r. Rikkihapon anhydridit, suolat, esterit. **-anhydridi** *s.* aine, jota muodostuu veden erottuessa rikkihaposta. **-esteri** *s.*

rikkihappoinen *a.* R. kalsium, suola, savi.

rikkihappo|käsittely *s.* Selluloosan r. **-liuos** *s.* **-molekyyli** *s.* **-pitoi|nen** *a.* -suus *omin.* R. vesi. **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.*

rikkihiili *s.* rikin ja hiilen yhdiste, kirkas, helposti haihtuva, pahalta haiseva, myrkyllinen neste, jota käytetään monien aineiden liuot-

teena, viskoosisilkin valmistukseen jne., hiilidisulfidi. **-höyry** *s.* **-liuos** *s.*

rikki|hopea *s.* musta, happoihin huonosti liukeneva hopean ja rikin yhdiste, hopeasulfidi. **-härme** *s.* hieno rikkijauhe, jota saadaan rikkihöyryjä nopeasti jäähdyttämällä, rikki-, tulikukka. | R:ttä ripotellaan kasveihin sienitautien ehkäisemiseksi. **-höyry** *s.* R:t ovat sangen syövyttäviä. **-jauhe** *s.* **-kaasu** *s.* **-kalkki** *s.* kasvinsuojelumyrkkynä käytetty kalsiumsulfidien seos, jota valmistetaan keittämällä yhdessä kalkkivettä ja rikkijauhetta. **-kalkkineste** *s.*

rikkikiisu *s.* yleisin sulfidimineraali, koostumukseltaan rautadisulfidi; *syn.* pyriitti. | Kuparipitoinen r. Pitkänrannan r. **-esiintymä** *s.* **-kaivos** *s.* **-lohkare** *s.* **-malmi** *s.* **-pitoinen** *a.* **-rikaste** *s.*

rikki|kloruuri *s.* tumman keltainen, kosteassa ilmassa savuava ilkeän- ja pistävänhajuinen, silmiä höyryllään ärsyttävä öljymäinen neste, klooririkki. **-kukka** *s.* = rikkihärme. **-kylpy** *s.* Jos syyhytys on levinnyt yli koko ruumiin, voi koettaa r:jä. R:jä varten sekoitetaan 85 litraan vettä 60—150 g rikkimaksaa. **-kärytys** *s.* = rikkisavutus. **-lyijy** *s.* lyijysulfidi. **-läh|de** *s.* lähde, jossa on rikkivettä. | R:teitä käytetään mm. reumaattisten kipujen parantamiseen. Lämmin r. Sandefjordissa on suosittu kylpylä r:teineen. **-maito** *s.* valkoisen samea amorfisen rikin liettymä joko vedessä tai miedossa suolaliuoksessa. **-maksa** *s.* soodan t. potaskan ja rikin seosta sulattamalla saatu kellertävä, veteen liukeneva massa, jota käytetään mm. eril. teknillisiin ja lääketarkoituksiin, rikkisulate. **-maksaliuos** *s.* **-malmi** *s. geol.* rikkiä sisältävä malmimineraali. **-natrium** *s.* natriumsulfidi.

1. **rikkinen**[63] *poss.* ja *ain.a.* < 1. rikki. — *Yhd.* runsas-, vähär.

2. **rikkinen**[63] *a. murt.* rikkinäinen, risainen. | [Takki] on jo niin huono, r., että tuskin kehtaan mennä sen kanssa ulos KIVI.

rikkinäi|nen[63] *a.* **-syys**[65] *omin.* (*rinn.* rikkonainen) rikki mennyt, rikkein, risainen, särkynyt, hajallinen, pirstaleinen, pirstottu, ratkennut, revennyt, repaleinen, rääsyinen, halkinainen, lohjennut, taittunut, säröinen, vial-linen;)(eheä, ehyt. | R. ikkuna, tuoli, veitsi. R:syyttään ratiseva korituoli. R. paita. R:-set housut, kengät. R. seteli. Kuvakirjan r. lehti. R. kirjain [ladelmassa]. Sokerikakun palasia ja r:siä pikkuleipiä voidaan käyttää eräiden jälkiruokien valmistukseen. Kallio, vuoriperä on r:stä. Railoinen tai muuten r. jää. Päättömät, katkenneet tai muuten r:set kalat jätetään savustamatta. Haavan reunat ovat r:set. Kukko oli ollut naapurissa tappelemassa ja palasi kotitunkiolleen aivan r:senä. — R:set rannikot. Vesistöjen pirstoma r. pitäjä. Maaston r:syys vaikeutti joukkojen etenemistä. — *Kuv.* R. ja väritön ääni. Rakenteeltaan r. ja sekava näytelmä. Puoluepoliittisesti r. kansa. Sisäisesti r. ihminen, luonne. R. sieluntila. R. aika. Koti oli isän juoppouden takia r. Etsiä r:selle elämälleen korvausta huvituksista. Aviopuolisoiden välit pysyivät r:sinä. Yhteiskuntaelämän r:syys.

rikkioksidi *s. kem.*

rikkioppinut *a.* ylen oppinut, kirjaviisas. | R. professori.

rikki|piste *s. fys.* rikin kiehumispiste. **-pitoi|nen** *a.* -suus *omin.* R. yhdiste, salva, terveyslähde. **-rauta** *s.* rikin ja raudan yhdiste, rautasulfidi; vrt. rikkikiisu. **-rikaste** *s. tekn.* **-ryhmä** *s. kem.* alkuaineiden ryhmä, johon kuuluvat happi, rikki, seleeni, telluuri ja polonium; us. vain rikistä, seleenistä ja telluurista. **-saippua** *s.* rikkipitoinen saippua. | Rasvaista ihoa on hyvä pestä r:lla. **-salva** *s. farm.* rikkipitoinen salva. | Syyhyä hoidetaan r:lla. **-savutus** *s.* savutus rikkiä polttamalla, rikkikärytys, rikitys. | R:ta käytetään varsinkin huonesyöpäläisten hävittämiseen ja kuivattujen hedelmien valkaisuun. **-seos** *s.* **-sulate** *s.* = rikkimaksa. **-syaani** s.; *syn.* rodaani. **-tikku** *s.* ennen käytännössä olleita tulitikkuja, joiden raapaisupää oli kastettu rikkiseokseen. **-trioksidi** *s.* rikkihapon anhydridi, joka veteen yhtyessään antaa rikkihappoa. **-uuni** *s. tekn.* esim. selluloosateollisuudessa rikkidioksidin valmistamiseen käytetty rikin (kiisun) polttouuni. **-vesi** *s.* rikkivetyä sisältävä vesi.

rikkivety *s.* rikin ja vedyn yhdiste, väritön, pahanhajuinen, myrkyllinen kaasu. **-kaasu** *s.* **-myrkytys** *s.* **-vesi** *s.* rikkivesi.

rikkiviisa|s *a.*, us. *halv.* **-asti** *adv.* **-us** *omin.* ylen määrin viisas; joutavan, turhan, saivartelevan, naurettavan viisasteleva; kuivan, teoreettisen viisasteleva; näsäviisas; pikkuvanha. | Hän on joko hullu tai r. On selvää, etteivät kaikki voi olla r:ita ja osata kreikkaa ja latinaa. Antaa pikkuviisaita neuvoja ja r:ita varoituksia. Todellisuus on voimakkaampi kuin r:at pohdinnat. Jumalallisten tuomioiden tutkisteluun ei ylety mikään järki eikä r:us. Skolastinen r:us. R:udesta vapaa reaalipoliitikko. R. lapsi, nulikka. — *S:sesti.* R:at halveksivat usein kaikkea yliluonnollista.

rikki|väri *s.* amorfisia, veteen liukenemattomia värijauheita, joita (tav. puuvillan) värjäystä varten liuotetaan natriumsulfidiliuokseen; *syn.* sulfiiniväri. **-yhdiste** *s. kem.*

rikkiöi|n[56] *kans.* = rikkein. **1.** *s.* Parsittaessa pannaan parsinsieni sukan r:men kohdalle. - - peilin kappaleet ovat pahaksi, mutta muut r:met hyväksi NUOLIV. **2.** *a.* R. arkihame, sukka.

rik|ko[1*] *s.* tav:immin yhd:ojen jälkiosana. **1.** rikki meneminen, rikkoutuminen, katkeaminen, puhkeaminen tms.; rikkominen; rikkoutuma, katkeama, murtuma, taittuma; rikkoutunut, rikottu esine; (rikkoutumalla, rikkomalla tapahtunut) vahinko, onnettomuus. | Hiihtokilpailuissa tapahtui useita suksien r:koja. Ostaja voi vaatia hyvitystä, jos tiilien vientikaupassa r. on suurempi kuin 2 %. Jotta kasvien juuret saisivat ilmaa, pellon pintakerros on haraamalla särjettävä ja kuohkeutettava, ja samalla estetään veden haihtuminen r:on alla olevista kerroksista. Ei [näkynyt] elämän jälkeä[kään], ei lumivaipan r:koa mis-

sään I.K.INHA. Vähässä vahinko tulee, pikaisesti piian r. SL. — *Yhd.* kone-, kumi-, pyörä-, rengas-, suksir.; nurmi-, ruisr.; keli-, kevät-, syysr.; haaksi-, laiva-, rautatier.; valar.; maila-, vuoror.; (a:eja) lapa-, purje-, raaja-, siipir.; rokonr. 2. *kasv.* **a.** = kivirikko. — *Yhd.* kallio-, mäki-, mätäs-, tunturir.; mukular.; kelta-, kulta-, sinir.; nuokku- tähtir. **b.** *yhd.* Vesir.

rikko- inen-loppuisten yhdysa:ien alkuosana: r:kärkinen, -laitainen 'kärjestään, laidastaan rikkinäinen'.

rik|koa[1*] *v.* **I.** *konkr.* **1.** jnk eheyden tuhoamisesta t. vahingoittamisesta, jnk rikki saattamisesta, jollaista tekemistä luonnehtivat mm. seur. v:t: särkeä, hajottaa, pirstoa, halkaista, lohkaista, katkaista, katkoa, taittaa, leikata, paloitella, puhkaista, murtaa, musertaa, murentaa, rusentaa, rouhia; lyödä, murskata, repiä, purkaa [tms.] rikki. | R. säpäleiksi. R. astioita. Munat r:otaan kopauttamalla niitä astian laitaan. Valun jälkeen muotti r:otaan. R. marjoja survomalla, keittämällä. R. luut paistilihasta. R. turpeita lapiolla. R. kivenlohkareita sepeliksi. Haulit olivat r:koneet jäniksen suolet. Huonot valjaat r:kovat hevosen selän. Rokon r:komat kasvot. Myrsky r:koi jään. Tuulenpuuska r:koi tyynen vedenpinnan. Maan pinnan r:kominen kyntämällä tai kuokkimalla. — R:otuilla [= rikki, huonoon kuntoon ajetuilla] teillä vyöryi loputtoman pitkiä autokolonnia. — Lukuisten vuonojen r:koma rannikko. — [Aurinko] r:koi [= sulatti] talven vitiä MERIL. — Ei koulutyö hartioita r:o 'ei ole ruumiillisesti rasittavaa'. Ei lämmin luita r:o SP.

2. ed. ryhmään liittyvää laajentunutta t. erik.-käyttöä. **a.** jnk laitteen, koneen tms. vialliseksi, käyttökelvottomaksi saattamisesta. | Pudotti ja r:koi kellonsa. Lasten taipumus r. lelunsa. **b.** R. vastustajan ote [painissa]. **c.** R. [= vaihtaa pienemmäksi] rahaa. R. tuhannen markan seteli sadan markan rahoiksi. **d.** Raa'aksi jäänyt ruoka r:koo helposti vatsan 'aiheuttaa ripulin'. **e.** *tekn.* krakata.

II. *abstr.* **1.** katkaista, keskeyttää, lopettaa; häiritä, järkyttää; tehdä tyhjäksi. **a.** rauhan, hiljaisuuden tms. häiritsemisestä t. lopettamisesta. | Kateus ja riita r:koo sovun. R. käräjärauhaa. Kukaan ei uskaltanut r. hiljaisuutta. Moottoriveneen papatus r:koi rantojen öisen rauhan. Toivon, ettei kyhäykseni r:koisi juhlatunnelmaa. Voimakas propaganda r:koi yhteiskunnnan rauhallisen välinpitämättömyyden. Miekkaan, miehet, r:ottu on rauha maan! *CAJ. **b.** välien katkaisemisesta, sopimuksen loukkaamisesta. | Luther r:koi ainaiseksi suhteensa katoliseen kirkkoon. Pieni erimielisyys r:koi ystävysten välit. — Pieninkin epärehellisyys r:koo keskinäisen luottamuksen. — R. lupaus, sanansa, sopimus, uskollisuudenvala, välipuhe. R. lakko 'tehdä t. ryhtyä tekemään lakonalaista työtä'; vrt. murtaa lakko. Elinaikaista vuokraa maalla älköön r:ottako LK. Jos puoliso on r:konut avioliiton tekemällä huorin, on toisella puolisolla oikeus saada avioero LK. **c.** aikeiden, suunnitelmien mitättömäksi tekemisestä. | Voimakas aallokko r:koi melojien ennätysaikeet. Odottamaton takaisku r:koi koko taistelusuunnitelman. **d.** kokonaisuuden, yhtenäisyyden, kokonaisvaikutuksen, järjestelmän yms. hämmentämisestä. | Rakennuksen seinäpintoja ei pitäisi r. monensuuntaisella laudoituksella. Näköpiirin r:koo pienten kumpujen ja mäkien vyö. Huoneen kokonaisvaikutusta r:koivat mauttomasti valitut seinäpaperit. Suunniteltu lisärakennus r:koisi tyylin. Huonekalujen sijoittelu r:koo vapaata liikkumistilaa. Oppitunti voidaan jaksotella, jos se voi tapahtua tunnin ajatusyhteyttä r:komatta. Voimakas säätytietoisuus r:koi aikaisemmin sotilaalliset komentosuhteet. Runon rytmiä pahasti r:kova sana. Sävelteoksen luonnollista tonaliteettia ei ole r:ottu soinnutuksella. Ratsastajan paino r:koo hevosen luonnollisen tasapainon. **e.** vars. *urh.* parantaa tulosta, ylittää t. alittaa jk raja. | R. maailmanennätys. A. saapui maaliin r:koen siihen asti parhaan ajan 14 sek:lla. 100 m:llä ei kukaan r:konut 11 sekuntia 'ei juossut alle 11 sekunnin'. Keihäskilpailuissa r:ottiin 70 m:n raja 'heitettiin yli 70 m'. — Neljän miljoonan myyntitavoite r:ottiin loistavasti. Useissa äänestysalueissa r:ottiin ensimmäisenä päivänä 50 %:n raja 'äänioikeutetuista kävi äänestämässä yli 50 %'.

2. tehdä vastoin jtak käskyä, määräystä, lakia, sääntöä, tapaa; poiketa määräyksistä; menetellä väärin, tehdä syntiä; loukata, hairahtua. | R. sääntöjä, tapoja, traditioita. R. sapattia [= määräystä sapatin pyhittämisestä] työtä tekemällä. R. virkansa velvollisuuksia. R. tutkimustyössä tieteellisyyden vaatimuksia. Maakaupan jyrkkää kieltoa r:ottiin paljon. Niitä, jotka r:kovat maan lakeja, on rangaistava. R. Jumalan käskyjä. Sotilaita mestattiin sotakurin r:komisesta. Ns. historiallisen romaanin kirjoittajat r:kovat usein historiallista todellisuutta. Ajatuksilla, sanoilla ja töillä olen pyhän tahtosi r:konut KIRKKOKÄSIKIRJA. — R. jkta, jtak vastaan. R. Jumalaa, lähimmäisiään, määräyksiä vastaan. Sääntö, jota vastaan paljon r:otaan. Tässä suhteessa on aikaisempi tutkimus r:konut paljon. Jokaisen on elämässään kärsittävä ja sovitettava se, mitä on r:konut. Isä ja äiti, teitä pyydän unohtamaan mitä r:konut olen! KIVI. -- en ole r:konut enkä syntiä tehnyt VT. Ja anna meille anteeksi meidän syntimme, niin kuin mekin anteeksi annamme niille, jotka ovat meitä vastaan r:koneet KATEK. — *Urh.* [Pikajuoksukilpailussa] vasta toinen lähtö onnistui, sillä ensimmäisellä yrityksellä kaksi kilpailijaa r:koi 'teki varaslähdön, lähti liian aikaisin'. A:n ensimmäinen työntö [kuulantyöntökilpailussa] kantoi 14 m, mutta muut työntönsä hänkin r:koi 'astui yli (ja työntö hylättiin)'. R. ravi [hevosesta:] 'siirtyä luvattomasti laukkaan'. Lohdutuksen [hevosen] juoksu hylättiin, koska se r:koi liikaa.

3. *kans.* pilata t. vahingoittaa noitumalla. | R. jkn kalaonni panemalla yölepakko nuottaan. A. oli r:konut miniänsä, niin että tämä oli kaikkien miesten kanssa. Kalaveden pilaaja r:otaan [= kalaveden pilaajalle kostetaan, häntä vahingoitetaan (noitumalla)] siten, että - -. Pahojen ihmisten r:komisista saattoi tulla kovin kipeäksi.

rikkobentsiini *s. tekn.* krakattu bentsiini.

rikkoin[56] *a. harv.* rikkinäinen. | R. ikkuna.

rikkoi|nen[63] *a. harv.* -suus[65] *omin.* rikkinäinen. | Meidän r:silla rannoillamme on luotsi välttämätön. — *Yhd.* haaksir.; raajar.

rikkoja[16] *tek.* Ikkunan r. Rauhan r. Lupaustensa, valansa r. Lain, pyhäpäivän, sääntöjen r. R. vastatkoon oikeudessa. Kalaonnen r. — *Yhd.* avion-, liiton-, rauhan-, sapatinr.

rikkojais|et[63] *s. mon.* **1.** vars. *urh.* tilaisuudesta, jossa rikotaan esim. ennätyksiä. | Ennätysten r. tänään Eläintarhan urheilukentällä. 4 minuutin r. 1500 m:llä. **2.** sopimuksen tms. rikkomisesta maksettavasta hyvityksestä: purkajaiset. — *Yhd.* kaupanr.

rikko|kärkinen *a.* kärjestään rikkinäinen. | R. kumitossu. **-laitainen** *a.* laidastaan rikkinäinen. | R. kahvikuppi.

rikkomat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* **I.** *pass.* **1.** jota ei ole rikottu. **a.** eheä, ehyt, kokonainen, yhtenäinen, jakamaton, osittamaton. | R. kanto, sinetti. Puitaessa on pidettävä huolta, että jyvät saadaan r:tomina ja puhtaina säkkeihin. Aution talon kynnyksen edessä kasvoi r. ruohikko. Järvi välkkyi pinta r:tomana. — *Erik.* luonnontilassa oleva, raivaamaton, koskematon, neitseellinen. | R. erämaa, metsä. Puhdas, r. luonto tuottaa samoilijalle unohtumattomia nautinnon hetkiä. **b.** purkamaton, loukkaamaton, häiriintymätön; sopusointuinen, harmoninen. | Sopimus pysyi r:tomana vuosisadan. R. järjestys. R. rauha. Sopu ja ystävyys on pysynyt r:tomana. **2.** jota ei saa t. voi rikkoa, järkkymätön, ikuinen. | Avioliitto oli aikaisemmin r. R. kuin luonnonlaki. **II.** *akt.* joka ei riko. | Lakia r. kansalainen.

rikkomenetelmä *s. tekn.* krakkausmenetelmä.

rikkomu|s[64] *s.* **1.** pienehkö rikos; paha, tuomittava teko, hairahdus, harha-askel, lankeemus, virhe, synti. | Tehdä pikku r:ksia. Salata, tunnustaa r:ksensa. Sopia r:ksensa jkn kanssa. Rangaistava, virkamiehen tekemä r. Vanhemmat ovat pahoillaan kuullessaan lastensa erheistä ja r:ksista. Sai jälki-istuntaa r:ksestaan. Huulten r. on paha ansa, mutta vanhurskas pääsee hädästä vr. — *Lak.* vähäinen rikos (rikosoikeudellisen merkityksen perusteella tehdyssä rikosten ryhmityksessä). | Rikokset jaetaan yleensä kolmeen ryhmään, nim. suurempiin ja pienempiin rikoksiin sekä r:ksiin. R:ksista tuomitaan sakkoja tai lyhytaikainen vankeusrangaistus. — *Yhd.* juopumus-, järjestys-, liikenner. **2.** tav:mmin rikkominen. | Valan, tuomion r. Houkutella jkta lain r:kseen. — *Yhd.* lainr.

rikkonai|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* rikkinäinen. | R. ikkuna. R:set hampaat, kengät. R. asu. Rakoillut, r. kallio. R. rannikko. — *Kuv.* R. ääni. R. elämä, luonne.

rikkoontua[18*] *v.* = rikkoutua.

rikkoontuma[13] *s.* = rikkoutuma.

rikkopohjainen *a.* pohjastaan rikkinäinen. | R. vene, kattila.

rikkouma[13] *s.* = rikkoutuma.

rikkoutu|a[44] *pass.v.* (*rinn.* rikkoontua) (< rikkoa) mennä rikki, rikkua, särkyä, särkeytyä. **1.** *konkr.* R. säpäleiksi. Kestää r:matta. R:nut kivi, seteli, suksi. R:neet valjaat. Auto r:i pahoin onnettomuudessa. Maan pinta on hyvin r:nutta. Vaihtaa ehyt ikkunaruutu r:neen tilalle. — R:nut rannikko. Rangaistuspotku [jalkapallo-ottelussa] tuotti toivotun tuloksen, ja nolla r:i 'tuli ensimmäinen maali'. — Kaikki siteet entisyyteen r:ivat. **2.** *abstr.* R:neet toiveet. Hiljaisuus, tunnelma r:u. Rauha oli vähällä r. Valtioiden, ystävysten välit r:ivat. Sopimus r:u. Avioliiton r:minen. Tasapainon r:minen. Jonon järjestys r:i. Viime romaanissa on tekijän tyyli arveluttavasti r:nut. — *Urh.* A:n väliajoista voitiin jo päätellä, että B:n aika r:u.

rikkoutum|a[13] *s.* (*rinn.* rikkoontuma, rikkouma) rikki mennyt, rikkoutunut kohta, halkeama, lohkeama, repeämä, rako, särö tms., rikkein. | Kivijalassa on koloja ja r:ia. Takin hihaan tullut r. Tulvavesi aiheutti patoon r:an. Laiva sai yhteentörmäyksessä pahan r:an kylkeensä. Munia on käsiteltävä varovasti, ettei niihin tule säröjä ja r:ia. Lasten ihoon syntyy helposti näppylöitä ja r:ia. — *Kuv.* Jos välillemme tulee r:ia, muistakaamme nöyrtyä ja pyytää anteeksi.

rikkoutumat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* rikkumaton. | R:tomat marjat siivilöidään pois mehusta. Hiljaisuus oli r. Koettelemukset vain vahvistivat ystävyyden r:tomuutta.

rikkoutumisvaara *s.* Huolellinen pakkaaminen pienentää tavaroiden r:a kuljetusten aikana.

rikkovahin|ko *s. liik.* rikkoutumisesta aiheutunut vahinko. | Myyjä ei ole vastuussa esim. lasitavarain matkalla ehkä tapahtuvasta r:gosta.

1. **rikku**[1*] *s. murt.* tarjotin, "prikka".

2. **rik|ku**[1*] *s. murt.* prikku. | - - muistivat jo r:sta r:kuun ulkoa KAUPPISH. Jos joku paikka ei niin r:ulleen sattuisikaan JOTUNI.

rikku|a[1*] *v.* = rikkoutua. | Ikkunaruudut r:ivat räjähdyksen vaikutuksesta. R:neet saappaat. Puusilta on r:maisillaan. — Maailmanennätys r:i. Hiljaisuus, rauha r:u. Ystävysten välit r:ivat. Sopu on säilynyt r:matta.

rikkumat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* = rikkoutumaton.

rikkur|i[5] *s.*, tav. *halv.* **1.** lakonrikkoja. | Värvätä r:eita. Alas r:it! Pitää [lakonalaisia] töitä käynnissä r:ien avulla. — *Yhd.* lakonr. **2.** yl. jnk päätöksen, sopimuksen tms. rikkojasta.

rikokselli|nen[63] = rikollinen. **1.** *a.* -suus[65] *omin.* Viettää r:sta elämää. Laillisen yhteiskuntajärjestyksen r. kumoamisyritys. — Voitko antaa anteeksi r:selle [= sinua vastaan rikkoneelle, hairahtuneelle], viheliäiselle vaimolle-

si PÄIVÄR. **2.** *s.* Katala, parantumaton r. Kuolemaan tuomittu r.

rikoksen|tekijä *s.* rikoksen tehnyt henkilö, rikollinen. | Paatunut, vaarallinen r. Ensikertainen r. Nuoria r:tekijöitä varten perustettu rangaistuslaitos. — *Lak.* ahtaammassa merk:ssä: henkilö, joka itse tekee rikokseen kuuluvan täytäntöönpanoteon;)(avunantaja, yllyttäjä. **-tekopaik|ka** *s.* R:alta tavattiin syytetyn sormenjälkiä. **-uusija** *s. lak.* rikoksesta lainvoimaisesti rangaistukseen tuomittu henkilö, joka tekee uuden rikoksen, residivisti. | Moninkertainen, parantumaton, vaarallinen r. Tuomita jku rangaistukseen r:na. **-yritys** *s. lak.* teko, jolla tekijä ei ole aikaansaanut sitä rikosta, jota hän on tarkoittanut. | Päättymätön r.

rikolli|nen[63] *a.* ja *s.* -sesti *adv.* (-suus ks. erikseen); *syn.* rikoksellinen. **1.** *a.* **a.** toiminnasta, oloista tms.: rikoksen sisältävä, lainvastainen, rangaistava, tuomittava, katala; kriminaalinen. | R. teko, menettely. Harjoittaa r:sta toimintaa. Joutua r:sille teille. Antautua r:seen rakkaussuhteeseen jkn kanssa. Raskauden r. keskeyttäminen. Avointa kaupunkia vastaan suunnattu lentohyökkäys on leimattava r:seksi. — Lieventyneessä merk:ssä: anteeksiantamaton, joka ei ole puolustettavissa. | R:sta huolimattomuutta. On r:sta pilkata isäänsä. Yleinen mielipide suhtautuu suorastaan r:sen välinpitämättömästi väkijuomakysymykseen. **b.** henkilöstä, joka on tehnyt rikoksen t. rikoksia. | Tuomioistuin ratkaisee, onko syytetty r. vai viaton. Koulukodit ovat pääasiassa r:sia ja huonotapaisia lapsia varten. **c.** luonteesta, ulkomuodosta tms.: rikollisuuteen taipuva, viittaava. | R. luonne. A:n päänmuodossa on jotain mielenvikaista tai r:sta. **2.** *s.* rikollinen henkilö, rikoksentekijä. | Varkaat ja muut r:set. Päästä r:sen jäljille. R:sia on rangaistava. — *Yhd.* ammattir.; sotar.

rikollis|joukkue *s.* rikosjoukkue. | Viranomaiset ovat paljastaneet oopiumia salakuljettaneen kansainvälisen r:joukkueen. **-järjestö** *s.* **-maailma** *s.* Poliisi suorittaa tutkimuksia r:ssa saadakseen selville murron tehneen joukkueen. **-piir|it** *s. mon.* A. tunnetaan r:eissä Arpi-Eemelin nimellä.

rikollisuu|s[65] *s.* kriminaliteetti. **1.** rikoksista, rikoksien teosta, rikoksien (suhteellisesta) lukumäärästä. | R:den vastustaminen, ehkäiseminen. Luisua r:den liukkaille poluille. Nykyinen kriminaalipolitiikka näkee r:dessa ennen kaikkea yhteiskunnallista pahaa. R. lisääntyi voimakkaasti sodan jälkeisinä vuosina. — *Yhd.* nuorisor. **2.** lainvastaisuus, rangaistavuus, tuomittavuus. | Väitellä teon r:desta. Oikeuden edessä tapahtuneen valehtelemisen r. on erittäin suuri. **3.** syyllisyys rikolliseen tekoon. | Uudempi tutkimus on puhdistanut G:n kaikesta r:desta. Jos r. [puolison kuolemantuottamukseen] on vähäinen, harkitkoon kuitenkin oikeus, onko rikoksesta oleva sellaista seuraamusta [ettei eloon jäänyt puoliso saa osuutta vainajan omaisuudesta] LK.

rikonta[150*] *teonn.* < rikkoa. | 4 minuutin r. 1500 m:n juoksun alkuerissä oikeutti loppukilpailuun pääsyyn.

riko|s[64] *s.* **1.** (tav. suhteellisen törkeä lainvastainen) teko, josta on säädetty rangaistus; vrt. rikkomus. | R. saattaa ilmetä joko varsinaisena tekemisenä tai rangaistavana toimettomuutena. Murha, tappo, kavallus, petos ym. r:kset. Ensikertainen, raskas, törkeä, vähäinen r. Jatkettu, pitkitetty, täytetty r. Pöyristyttävä r. Luuloteltu r. Onnistumaton r. Kunniaan kohdistuva r. Poliittinen r. R. julkista viranomaista, yleistä järjestystä vastaan. Laiton vangitseminen on r. Tehdä, uusia r. Syyllistyä, osallistua r:kseen. Syyttää jkta r:ksesta. Sovittaa r. Yllyttää r:kseen. Vietellä r:ksen tekoon. Saattaa r. täytäntöön. R:ksen yritys. R:ksen suosiminen. R:sten yhtyminen (lak.) '(rikos)konkurrenssi'. Tullikavallusta ei yleensä pidetty minään r:ksena. R., josta voidaan tuomita kuritushuonetta elinkaudeksi. R:ksellä hankittu omaisuus. Joutua r:ksen poluille. R. rangaistusta vaatii KIVI. Oikeus panna r. syytteeseen olkoon rauennut LK. Ei rosvoa r:ksesta rangaista, vaan tyhmyydestä SP. — *Yhd.* avio-, henki-, järjestys-, majesteetti-, omaisuus-, siveellisyys-, siveettömyys-, siveys-, säännöstely-, uskonto-, valtio-, valuutta-, väkijuomalakir.; hallussapito-, juopumus-, karkaamis-, laiminlyönti-, vakaumus-, varkaus-, väkivaltar.; asianomistajar.; sotilasr.; nuoruudenr.; kuolemanr.; verir.; imaginaarir.; kollektiivir. **2.** laajempaa käyttöä: vastoin sääntöä, tapaa tms. suoritettu teko, erehdys, hairahdus, harha-askel, pahanteko, synti, vika, virhe. | Sotavangeille osoitettu liiallinen helläkätisyys on r. rintamajoukkoja kohtaan. Synti on Jumalaa vastaan tehty r. R. tyylivaatimuksia vastaan. R. kieliopin sääntöjä vastaan. **3.** par. rikkominen. | Lain, sopimuksen r.

rikos- ks. myös kriminaali-. **-antropologia** *s.* = kriminaaliantropologia. **-asia** *s. lak.* oikeusasia, jossa rikoksentekijälle vaaditaan rangaistusta t. jossa rikoksen perusteella esitetään jk muu (esim. vahingonkorvaus)vaatimus; *syn.* rikosjuttu;)(siviili-, riita-asia. | R:in oikeudenkäynti. **-biologia** *s.* = kriminaalibiologia. **-draama** *s.* rikosnäytelmä. **-elokuva** *s.* rikosaiheinen elokuva. **-etsivä** *s.* vrt. rikospoliisi. — *Yhd.* lääninr. **-filmi** *s.* rikoselokuva. **-ilmoitu|s** *s. lak.* rikoksesta tehty ilmoitus. | A:ta vastaan on tehty useita r:ksia. — *Erik.* tuomioistuimen rangaistustuomiostaan rikosrekisteritoimistolle tekemä ilmoitus. **-joukkue** *s.* rikoksia tekevä joukkue, rikollisjoukkue. **-juttu** *s.* = rikosasia. **-kaari** *s. hist.* se v:n 1734 lain osa, joka sisältää säännöksiä rikoksista ja niiden rankaisemisesta. **-kanne** *s. lak.* kanne, jossa rikoksentekijälle vaaditaan rangaistusta;)(siviilikanne. **-kertomu|s** *s.* Nuoriso lukee ahmien pöyristyttäviä r:ksia. **-konkurrenssi** *s. lak.* tapaus, jolloin henkilö on samalla kertaa tuomittava kahdesta t. useammasta rikoksesta, rikosten yhtyminen. **-kumppani** *s. lak.* henkilö, joka yhdessä jkn t. joidenkuiden kanssa varsinaisena rikoksentekijä-

jänä (ei esim. avustajana) tekee rikoksen, rikostoveri. **-kumppanuus** *s. lak.* kahden t. useamman henkilön osallistuminen yksissä neuvoin ja toimin samaan rikolliseen tekoon. **-lainsäädäntä** *s. lak.* se tosiasiallinen lainsäätämistoiminta, jolla säädetään valtion rankaisuoikeuden asialliset edellytykset ja rajat. **-lainsäädäntö** *s. lak.* niiden oikeussäännösten kokonaisuus, jotka ovat syntyneet rikoslainsäädännän tuloksena. **-la|ki** *s. lak.* **1.** yl. merk:ssä: laki, jossa säädetään, mitkä teot ovat rangaistavia ja millainen rangaistus kulloinkin on tuomittava. **2.** ahtaammassa merk:ssä: erityinen laki, johon on koottu tärkeimmät rikoksia ja niistä tuomittavia rangaistuksia koskevat oikeussäännökset. | Meillä nykyisin r:ista puhuttaessa tarkoitetaan säännöllisesti v. 1889 annettua r:kia. — *Erik.* Sotaväen r. **-luettelo** *s.* vrt. rikosrekisteri. | Dynamiittimiesten r. on parhaillaan selviteltävänä raastuvanoikeudessa. Hänen r:nsa on pitkä. **-luonteinen** *a. lak.* rangaistuksen määräämistä t. muuta rikokseen perustuvaa vaadetta koskeva;)(siviililuonteinen. | R. asia, juttu. **-maailma** *s.* New Yorkin r. **-näytelmä** *s.* rikosaiheinen näytelmä, rikosdraama. — *Kuv.* rikoksesta, rikostapauksesta. | Kammottava r. Porissa: mies surmannut vaimonsa ja kaksi lastaan. **-oikeudelli|nen** *a. lak.* -sesti *adv.* rikosoikeuteen kuuluva, rikosoikeutta koskeva, kriminaalinen. | R. asia, menettely. R. säännöstö. R. turva. R. tuomiovalta. R:sesti alaikäinen henkilö. **-oikeu|s** *s. lak.; syn.* kriminaalioikeus. **1.** oikeussäännöt, jotka määräävät valtion rankaisuoikeuden asialliset edellytykset ja rajat. **2.** rikosoikeustiede. **3.** eräissä maissa rikosasioita käsittelevä oikeusistuin. | Pariisin r:den presidentti.

rikosoikeus|koulu *s.* eräistä rikosoikeustieteessä esiintyneistä oppisuunnista. | Klassillinen r. **-oppi** *s.* = seur. **-tiede** *s.* rikosoikeutta tutkiva ja esittävä oikeustieteen haara.

rikos|oppi *s.* = kriminologia. **-oppinut** *s.* = kriminalisti. **-osasto** *s.* rikospoliisiosasto. | Poliisilaitoksen r. **-paik|ka** *s.* paikka, jossa rikollinen toiminta on tapahtunut. | Rikollinen palaa usein r:alle. — Tämän asetuksen määräysten rikkomisia panee virallinen syyttäjä syytteeseen r:an alioikeudessa [= siinä alioikeudessa, jonka piiriin kuuluvalla alueella rikos on tapahtunut] LK. **rikospoliisi** *s.* **1.** poliisilaitoksen osasto, jonka tehtävänä on rikollisuuden vastustaminen ensi sijassa rikoksia tutkimalla syyllisten selville saamiseksi ja lailliseen edesvastuuseen saattamiseksi. | Helsingin r. R:n etsivä. — R:n uudistamissuunnitelmat. **2.** *harv.* rikospoliisiosaston palveluksessa oleva poliisimies. **-asema** *s.* rikospoliisin virantoimituspaikka. | Pidätetty vietiin r:lle. **-mies** *s.* rikospoliisi 2. **-osasto** *s.* Helsingin poliisilaitoksen r.

rikos|poliittinen *a.* -poliittisesti *adv.* rikospolitiikkaa koskeva. | Sterilisointia voidaan puolustaa mm. r:poliittisilla syillä. **-politiikka** *s.* ne toimenpiteet, joilla valtiovalta pyrkii vähentämään rikollisuutta, kriminaalipolitiikka. **-prosessi** *s. lak.* lailla järjestetty menettely, jonka tarkoituksena on määrätä ja toteuttaa valtion rankaisuoikeus yksityistapauksessa, rikosasiain oikeudenkäynti, kriminaaliprosessi;)(siviiliprosessi. — *Yhd.* sotilasr. **-prosessioikeus** *s. lak.; syn.* kriminaaliprosessioikeus. **1.** oikeusjärjestyksen osa, joka käsittää rikosprosessia järjestävät säännökset. **2.** oikeustieteen haara, joka käsittelee ed. kohdassa mainittua oikeusjärjestyksen osaa. **-prosessuaalinen** *a. lak.* rikosprosessia koskeva;)(siviiliprosessuaalinen. | Pidättäminen on r. pakkokeino. **-psykologia** *s.* rikoksentekijän sielullisia ominaisuuksia käsittelevä psykologian haara, kriminaalipsykologia.

rikosrekisteri *s.* julkisen viranomaisen pitämä luettelo rangaistukseen tuomituista henkilöistä. **-n|ote** *s.* Syytetyn r. **-numero** *s.* Alioikeuksien pitämään rangaistusluetteloon kirjoitetaan tuomitun täydellinen nimi ja mm. ilmoitettu r. **-toimisto** *s.* oikeusministeriön osasto, joka pitää rikosrekisteriä.

rikos|romaani *s.* rikosaiheinen romaani. **-sarja** *s.* Dynamiittimiesten r:a selvitellään raastuvanoikeudessa parhaillaan. **-sosiologia** *s.* = kriminaalisosiologia.

rikosta|a[2] *v. harv.* nauraa äänekkäästi, mekastaa. | Hän iloitsee, koska "kultakäpynen" hänen helmassansa verevänä r:a ja reutoo KIVI.

rikos|talvi *s. kans.* Kerran tai pari miesmuistissa oli niin sanottu r., jolloin jää oli liikkeellä ja rikkinäistä tai ei ollut jäätä ensinkään E.ELENIUS. **-tapau|s** *s.* Perjantaina Turussa sattuneen r:ksen tutkimukset jatkuvat. Mooseksen lakia on käytetty aikoinaan Suomessakin lakikirjana r:ksissa. **-tarina** *s.* rikosaiheinen tarina. **-teko** *s.* Kollektiivirikoksessa voidaan erottaa useita eri r:ja.

rikostel|la[28] *frekv.v. harv.* < rikostaa. | -- ja muorin tyttäret nauraa r:ivat KIVI.

rikos|tiede *s.* = kriminologia. **-tieteellinen** *a.* = kriminologinen. **-tilasto** *s.* tilasto, joka oikeustilaston osana eri puolilta valaisee rikoksia ja rikollisuutta. **-tilastollinen** *a.* R. tutkimus. **-toveri** *s.* = rikoskumppani. **-tuomio** *s. lak.* tuomio, jossa määrätään jk rangaistus. | R:iden toimeenpanokonttori. **-tutkimus** *s.* rikoksen ja rikoksentekijän selville saamista tarkoittava rikospoliisin, myös virallisen syyttäjän, tutkintatuomarin t. muun niihin verrattavan viranomaisen toiminta. **-tutkimuskeskus** *s.* valtakunnan koko alueen käsittävä kriminaalitekniillinen keskuslaitos. **-työ** *s.* rikollinen teko, rikos. | Jos joku on tehnyt itsensä vikapääksi r:hön LK. **-uhri** *s. raam. vanh.* syntiuhri. | Ja teurasta joka päivä härkä r:ksi sovintouhrin lisäksi VTV. **-uuti|nen** *s.* Sanomalehtien r:set. **-valokuvaaja** *s.* rikosvalokuvausta suorittava henkilö. **-valokuvaus** *s.* valokuvaus, jota käytetään rikospoliisitoiminnassa. **-vanki** *s.* rangaistusvanki. **-väline** *s.* rikosta tehtäessä käytetty esine.

rikot|ella[28*] *frekv.v. harv.* = rikostella. | Ammua, hirnua r. Veikkoni ikuinen koira, / -- / haukkua r:televi KAL.

rikottaa^{2*} *fakt.v.* < rikkoa. | -- ei pirttiäkään hennonut jouluaattona r. TOPPILA.
riks *onom.interj.* riksahtavasta äänestä. | Mutta pyörän ratina ei lakannut hänen korvissaan kuulumasta: riks ... raks ... raks ... KARHUM.
riksa|**a**^{9} *onom.v.* pitää risahtelevaa ääntä, riksahdella, riksua. | Kuiva risukko r:a ja raksaa.
riksah|**della**^{28*} *frekv.v.* -telu^{2} *teonn.* < seur. | Oksien r:telu jalan alla.
riksaht|**aa**^{2*} *mom.v.* < riksaa. | Nuolen varsi r:i poikki kuin tulitikku. -- aita r:i ja joku seipään taitti LARINK.
riksi^{4} *s.* riikintaalari. — *Yhd.* hopear.; pankkor.; velkar.
riksilevy *s. rak.* eräs kipsiä sideaineena käyttäen tehty kuitulevy.
riksua^{1} *v.* riksaa.
riksut|**taa**^{2*} *kaus.v.* -us^{64} *teonn.* < ed. | Kello käydä r:taa. Toukat r:tavat tuvan seinähirsissä. Kivitasku r:taa kiviaidalla. — Tuskin sydän r:taa [= sykkii] — noin — hiljalleen heikkenee — ei mitään enää tunnu JOTUNI.
rikša^{10} *s.* Japanissa ja Kiinassa käytetyt kaksipyöräiset, yhden t. kahden miehen vetämät keveät rattaat, joissa on tilaa yhdelle, harv. kahdelle henkilölle. — *Yhd.* vuokrar. **-kuli** *s.* R:t kiljuvat raivatessaan tietä ajopeleilleen. **-n**|**vetäjä** *s.*
rikuli^{5} *s. kans.* riimuverkko.
rilla^{10} *s. kans.* **1.** kiekko. | -- ajat, jolloin oli kyläntiellä r:a lyöty ... KOJO. **2.** *mon.* trillat.
rilla|**ta**^{35} *v. kans.* turhanpäiväisestä, järjettömästä, tyhmästä, äksyilevästä toiminnasta. | R. hevosta 'tempoa, riuhtoa mielettömästi ohjaksista, ajaa hurjistellen'. R. [= kinastella, ärhennellä, konstailla] jkn kanssa. Kauppias joi r:si [= joi älyttömän paljon] iltakaudet.
rillit^{4} *s. mon. ark.* = prillit.
rillitellä^{28*} *frekv.v.* < seur. | Itkeä r.
rillit|**tää**^{2*} *deskr.v.* -ys^{64} *teonn.* Itkeä r. 'pillittää, tillittää'. Hyttyset hyrräävät ilmassa valittavasti r:täen. -- jouluriemun r:ystä / kulkusetkin soivat AK.
rillut|**ella**^{28*} *frekv.v. ark.* -telu^{2} *teonn.* (< seur.) viettää juopottelevaa (ja hurjistelevaa, tuhlailevaa, kevytmielistä) elämää. | Miehet r:telivat markkinamatkallaan. Oletko ollut r:telemassa ja nyt kadut kevytmielisyyttäsi --? AK.
rillutta|**a**^{2*} *v. ark. harv.* = ed. | [Vaaditaan, että yhteiskunnan pitäisi] maksaa kaikenlaisten talohuijareiden ja talonsa r:neiden laiskurien velat AK.
rilluttelija^{14} *tek.* < rillutella. | Suomenkin maankamara elättää työmiehen, mutta ei r:a AK.
rim|**a**^{10} *s.* **1.** verraten pitkää, kapeaa ja ohutta (läpileikkaukseltaan pienempää kuin 7,5 × 7,5 cm), suuren sahatavaran särmäyksessä jääneistä reunoista sekä pinnoista saatua sahatavaraa. | R:at ym. sahausjätteet. Neliskulmainen r. Polttaa r:oja. Säkit asetetaan r:oista tehdyille alustoille. Kattohuopa naulataan harjalta räystääseen kulkeviin kolmisärmäisiin r:oihin. — *Urh.* korkeus- ja seivästyssä (ja esteratsastuksessa) käytetty puutanko, jonka yli hypätään. | Päästä r:an yli. Ylittää, pudottaa r. Nostaa r:aa 'lisätä hyppykorkeutta'. R:an korkeus on 180 cm 'rima on asetettu 180 cm:n korkeudelle'. — *Yhd.* kuusi-, mänty-, puur.; lautar.; sahar.; alus-, harja-, pääty-, räystäs-, saumar.; koriste-, vahviker.; poikki-, välir. **2.** → 2. ripa.
rima|**-aita** *s.* Kanalaa ympäröivä r. **--alusta** *s.* **-hakkuri** *s. puut.* Ohuita kimpijätteitä pienennetään lastuiksi erikoisrakenteisella r:lla. **-halko** *s.*, tav., *mon.* polttopuiksi katkotuista rimoista ja pinnoista. **-helvetti** *s. puut.* rimojen ja muiden sahausjätteiden polttopaikka. **-hiili** *s.*, tav. *mon.* rimoista valmistettu hiili. **-katto** *s. rak.* huopakatto, jossa kattohuopa on kiinnitetty aluslaudoituksen päälle naulattuihin, harjalta räystääseen kulkeviin kolmisärmäisiin rimoihin;)(sileä huopakatto. **-lauta** *s. puut.* (rimoista valmistettu) sahatavara, jonka paksuus on enintään 2,5 cm ja leveys pienempi kuin 7,5 cm. **-lautasaha** *s. puut.* **-pino** *s.* **-salaoja** *s. maat.* salaoja, jossa on käytetty rimoja täytteenä.
rimmik|**ko**^{2*}, **-**|**kö**^{2*} *koll.s.* < rimpi. | Lapin suurten aapojen r:oilla oleskelee satamäärin hanhia, telkkiä ja muita lintuja. [Tie] luikerteli kankaalta r:köön ja taas mäelle männikköön TOPPILA.
rimoit|**taa**^{2*} *v.* -us^{64} *teonn.* varustaa rimoilla. | Katto r:etaan ennen tiilien asettamista.
rim|**pi**^{8*} *s.* **1. a.** suonsilmäke, hete; (suon) kulju; *maant.* märillä nevoilla t. letoilla esiintyvä niukkasammalinen t. sammaleton suon pinnan primäärinen painanne, jossa suon perusturve esiintyy kutakuinkin paljaana. | Pohjois-Suomen aapasoiden jänteiden väliset vetiset r:met. Sammalet puuttuvat tyypillisimmistä r:mistä melkein kokonaan. -- jalka oli molskahtanut pohjattoman r:men sisälmyksiin U.KARRI. — *Kuv.* -- upotti heidät unten viepä r. LEINO. **b.** silmäkkeitä täynnä oleva hyllyvä suo, rimmikkö, hetteikkö, letto, neva, vetelä rantaniitty. | Maisemakuvan muodostavat mättäiset rämeet ja vetiset r:met. Seudulla oli loppumattomia heinäsoita ja hyllyviä r:piä. Järvi oli keskellä autiota r:peä. -- talon laitoin, kasket kaadoin, r:met raadoin AHO. Olen hiihtänyt metsää, järveä / ja r:peä rannatonta LEINO. **2.** Butomus, isoja pystyvartisia, kaljuja vesikasveja. — *Yhd.* sarjar.
rimpi|**letto** *s.* hyvin niukkasammalinen, vetinen letto(tyyppi). **-mäinen**^{63} *kalt.a.* R. neva, letto. R. [suon] silmäke.
rimpinen^{63} *poss.a.* R. neva.
rimpi|**neva** *s.* melkein sammaleton, vetinen neva(tyyppi). | Rahkajänteinen r. — *Yhd.* lähde-, ruoppar. **-ranta** *s.* rimpinen, hetteinen ranta. **-suo** *s.* Lettoinen, vetelä r.
rimppa|**kinttu** *a.* = seur. | R. kuin västäräkki. — *S:sesti.* Onko suomalaisesta r:kintusta miehen vastusta painissa? AK. **-kinttuinen** *a.* ohutsäärinen, ripakinttu. | R. kurjenpoikanen.
rimpsu^{1} *s.*, tav. *mon.*; *rinn.* rimsu; vrt. ripsu, rämpsy. **1.** (puvun) riippuva koristelisä, hapsu, hetale. | Hameen helman r:t. Hurstin reunaan ommellaan irrallisia r:ja. **2.** avaram-

paa käyttöä. | Katossa kasvavat sienirihmat voivat riippua pitkinä r:ina alaspäin. Ainoastaan kapea r. [= kaistale] rannikolla on asuttua. — *pitkät rimpsut* (ark.) pitkälti, suuret määrät. | Aitan orsilla on pitkät r:t vaatteita. Juttua riitti pitkät r:t.

rimpsui|nen[63] *poss.a.* Ovatko kirjavat, r:set vaatteet syntiä? — *Yhd.* lyhyt-, pitkär.

rimpuil|la[29] *v.* -u[2] *teonn.* pyristellä, tempoilla, sätkiä, heittelehtiä, reuhtoa, reutoa, riuhtoa. **1.** vastaan rimpuilemisesta. | R. jkn otteessa. Kuljettaa vastaan r:evaa poikaa niskasta. Hukkuva saattaa r. voimakkaasti vastaan pelastettaessa. Kala r:i ja pyristeli koukussa. **2.** yl. hurjasta, voimakkaasta liikehtimisestä: rehkiä, riuhtoa, temmeltää tms. | Kun se niittämäänkin lähtee, niin saa siinä vaimoihminen r., että rinnalla kestää [= ehtii haravoida] LASSILA. Heikkilä - - r:ee ja kiskoo [hevosen] ohjaksista TALVIO. **3.** ed:iin liittyvää laajentunutta ja kuv. käyttöä. | Ei kannata r. kohtaloaan vastaan. Kirjailijaparka r:i yhä "suuren teoksensa" parissa. - - parempi on kieltäytyä kuin sitten r. velvollisuuksissaan SILL. Kun kerran miljoona oli tulossa, niin mitäpäs tuossa enää r:eimaan [= työtä raatamaan] HEPOR.

rimpula[14] *deskr.s.* ohuista sääristä, hentojäsenisestä henkilöstä yms. | Jalat ohuet r:t, kuin tulitikut. Hento tytön r. **-säärinen** *a.* ohutsäärinen, rimppakinttuinen. | R. räätäli AHO.

rimput|ella[28]* *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Soittaa r. mandoliinia.

rimput|taa[24]* *onom.v.*, us. *halv.* -us[61] *teonn.* soittaa jllak (vars. sorminta- t. lyömä)soittimella turhanpäiten, ilman aikojaan, huonosti, rämpyttää. | Soittaa r. iloista sävelmää. R. mandoliinia. R. pianoa, harmonia.

rimsu[1] *s.* tav:mmin rimpsu.

rinkais|ta[24] *mom.v.* -u[2] *teonn.* < rinkua. | R. riemusta, kivusta. Kukko laulaa r:i.

rinkeli[5] *s.* = rinkilä. | Viipurin r. — *Yhd.* vesi-, voir.; munkkir.; markkinar. **-kauppias** *s.* **-leipomo** *s.* **-tehdas** *s.*

rin|ki[1]* *s. kans.* ympyrä, piiri; rengas. | Seisoa r:gissä jnk ympärillä. Kiertää r:kiä, r:gissä. Vanhassa uhrilehdossa oli kiviä r:gissä. Niinkuin r. veden pinnalla leviää tasan ja nopeasti kaikkialle KIVI. — *Erik.* piirileikistä. | Pyörittää jkta r:gissä. Tanssia, pyöriä r:kiä. Olkame tytöt yhessä, / rinnatusten r:kilöissä, / laulakame laatusasti, / tanssikame taitavasti KANT.

rinkilä[15] *s.* (*rinn.* rinkeli) renkaan t. silmukan muotoinen vehnäleivonnainen. | Nimipäiväpöydällä on iso r. ja sen keskellä pikkuleipiä. Kuivat r:t. — *Yhd.* sokeri-, vehnä-, vesi-, voir.; munkkir.; markkina-, nimipäivär. **-kauppias** *s.* **-leipomo** *s.* **-tehdas** *s.*

rinkitanssi *s. kans.* piiritanssi. | Taasen r:ssa he kiitelevät KIVI.

rinku|a[1]* *onom.v.* kovasta huutamisesta: kiljua, karjua, rääkyä. | Porsas r:u ruokaa. Kukko r:u kartanolla. Aasi r:i hirveästi. Tyttö ensin nauroi, sitten huusi, vihdoin kiljaisi ja lopulta r:i pahasti J.FINNE.

rinkut|taa[24]* *v. kans.* -us[61] *teonn.* renkuttaa (2). | R. posetiivia. Laulun r:us. - - hurina ja surraava r:us täyttää markkinapaikan AK.

rinnakas[90]* *poss.a.* (< rinta) suuri-, voimakas-, leveärintainen, rintava. | Hartiakas ja r. mies.

rinnakkain *adv.* toistensa rinnalla, rinnan, rinnattain, rinnatusten, rinta rinnan; vrt. peräkkäin. **1.** vierekkäin. | Istua, kävellä r. Laivat ovat laiturissa r. 'kyljekkäin'. [Röhötellä] r. rivissä kuin emän naskit pahnoilla KIVI. — Erik. *sähk.* Kytkeä elementit r.; vrt. rinnankytkentä;)(kytkeä sarjaan. **2.** ed:een liittyvää laajentunutta ja kuv. käyttöä: yhdessä, samalla kertaa, samanaikaisesti, yhtä aikaa, vaihtoehtoisesti, samanarvoisesti. | Markkinain edistämisessä kauppa- ja finanssipolitiikka kulkivat r. Kun ihmiset pyrkivät r. samaan päämäärään, syntyy taloudellinen kilpailu. Muotoja ajautua ja ajaantua voidaan käyttää r. Kirjan suomennos ilmestyy r. alkuperäisen ruotsalaisen laitoksen kanssa. Hänen luonteessaan oli suuria virheitä ja ansioita r.

rinnakkai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* paralleeli(nen). **1.** rinnakkain, vierekkäin olevista; yhdensuuntainen. | Pojat asettuvat kahteen r:seen riviin. R:set raiteet, sängyt. Ystävykset saivat r:set hytit laivasta. R:sten halkopinojen välin pitää olla vähintään 1/2 m. **2.** ed:een liittyvää laajentunutta ja kuv. käyttöä: yhteen kuuluva, samanaikainen, samanarvoinen, vastaavanlainen, vaihtoehtoinen. | Aivokuoren ja henkisen kehityksen välillä vallitsee ehdoton r:suus. Murteessa on tapahtunut useita r:sia äännekehityksiä. Kerto- ja jakolaskun r:sta opetusta on ala-asteella pidettävä liian vaikeana. — R. luokka, ks. rinnakkaisluokka. R:set [= rinnakkais]sävellajit.

rinnakkais|elo *s.* "Rauhanomainen r." on nyt itä- ja länsivaltain ohjelmana. **-ilmiö** *s.* Historiallisesti oli juutalaisten proselyyttikaste kristillisen kasteen r. Orjakauppa on orjuuden r. **-jak|ki** *s. sähk.* Kaikki jakit on tehty r:eiksi, so. ne ovat rinnan johdon kanssa. **-jono** *s.* Salpausselän leveät ja verraten korkeat r:t. **-järjestelmä** *s.* **-kehity|s** *s.* Eri kielissä yhteinen sanojen merkitys on voinut syntyä r:ksen tuloksena. **-kertomu|s** *s.* Vanhassa testamentissa on r:ksia, jotka eivät ole aina yhtäpitäviä toistensa kanssa. **-koe** *s.* Aineita mitta-analyyttisesti tutkittaessa on aina tehtävä kaksi r:tta. **-koht|a** *s.* "Seitsemän veljeksen" vertauksissa osoitetaan inhimillisille ilmiöille r:ia luonnosta ja varsinkin eläinmaailmasta. **-koko** *s.* Tehdasvalmisteisia pukuja ostettaessa on valittavana kussakin suuruusnumerossa useita r:ja. **-kulku** *s. mus.* moniäänisen sävellyksen sävelkulku, jossa kaksi samansuuntaista ääntä liikkuu samoissa intervalleissa, rinnakkaisliike. **-kurss|i** *s.* V:n 1885 asetuksessa määrättiin, että ruotsinkieliseen Helsingin teollisuuskouluun oli tarpeen mukaan järjestettävä suomenkielisiä r:eja. **-kytkentä** *s. sähk.* = rinnankytkentä. **-käsit|e** *s.* Käsitteitä kapitalistinen ja porvarillinen käytetään usein virheellisesti r:teinä. **-käyn|ti** *s. sähk.* Muunta-

jien r:nillä tarkoitetaan sitä, että ne on sekä primääri- että sekundääripuolella kytketty rinnan. **-käyttö** *s.* Usean eri polttoaineen r. asettaa kaasuttimelle lisävaatimuksia. **-käämity|s** *s. sähk.; syn.* silmukkakäämitys; vrt. rinnankytkentä;)(sarjakäämitys. | R:ksessä on käytettävä yhtä monta harjajärjestelmää kuin koneessa on napoja. **-käännös** *s.* Teokseen oli liitetty saksankielinen r. **-liike** *s.* **1.** Voinvientiosuusliike Valio ja sen ruotsinkielinen r. Enigheten. **2.** *mus.* = rinnakkaiskulku. **-linja** *s.* N:n koulussa on lukioluokilla ranskan kielen r. **-luok|ka** *s.* samanasteisista koululuokista, joita opetetaan kutakin omana ryhmänään ja jotka on muodostettu joko siksi, että oppilaita on luokalla runsaammin kuin yhdessä ryhmässä voidaan opettaa, tai esim. linjajakoisuuden perusteella. | R:at III A ja III B. Ruotsalaiseen normaalilyseoon perustettiin v. 1867 suomenkielinen r.

rinnakkais|muoto *s.* Lasten kastaminen kodeissa kirkossa kastamisen r:muotona. — *Kiel.* Pyrstö-sanasta käytetty takavokaalinen r. pursto. **-määritys** *s.* rinnakkaiskoe. | Suorittaa siemenen itävyyskokeita kahta r:tä käyttäen. **-nim|i** *s.* us. = synonyymi. | Kratti esiintyy tontun r:enä. **-nimitys** *s.* = ed. **-opetu|s** *s.* **1.** rinnakkaisluokilla tapahtuvasta opetuksesta. | Jos koulun oppilasluku edellyttää r:sta, otetaan kouluun apulaisopettaja. **2.** samanaikaisesti, yhdessä opettaminen. | Opettajat ovat havainneet kauppaopin ja konttoritöiden r:ksen haitatta käyvän päinsä. **-osasto** *s.* Jokaisella koulun luokalla on r:t. **-professuur|i** *s.* Suomenkielisten professuurien rinnalle on perustettu ruotsinkielisiä r:eja. **-rai|de** *s.* Kaivostunnelissa on kolmet r:teet. **-rivi** *s.* **1.** keskenään rinnakkaisista, yhdensuuntaisista riveistä (t. jonoista). | Toukka, jonka selässä on kolme r:ä keltaisia täpliä. **2.** keskenään rinnakkain olevien esineiden tms. muodostama rivi. | [Tasanne] jonka yhdessä kulmassa oli r:in asettuneina muutamia automobiilejä SILL. **-ruutu** *s. maat.* = kertausruutu. **-ryhmä** *s.* Leviä on pidetty sienten r:nä. **-sävellaji** *s. mus.* R:t 'samaan sävelalaan sisältyvä duuri- ja mollisävellaji'. C-duuri on a-mollin r. **-tapaus** *s.* **-teksti** *s.* Rauhansopimuskirjan erikieliset r:t. **-|tie** *s.* Jos liikenne saadaan keskitetyksi muutamille pääteille, vähenee vähempimerkityksisten r:teiden liikenne. **-tili|nen** *a. liik.* R:sessä pääkirjassa tilit ovat rinnakkain. **-|työ** *s.* Neule-, virkkaus- ja kirjontatöitä tehdään käsityötunneilla [ompelu]konetöiden r:töinä, jolloin niitäkin oppilaita voidaan pitää työssä, jotka odottavat vuoroaan päästäkseen ompelemaan koneella. **-vastus** *s. sähk.* vastus, joka kytketään rinnakkain jnk sähkökojeen kanssa; vrt. etuvastus. **-viiv|a** *s.* Vaskipiirroksessa voidaan tiheillä r:oilla, vieläpä ristiviivauksella asteittain saavuttaa tummin värisävy.

rinnal|la, -ta, -le *adv.* ja *postp.*, runok. myös *prep.* gen:n t. poss.-suff:n ohella. **1.** vierellä. | Istua, seisoa, juosta jkn r. [Juoksukilpailussa] A. yritti päästä B:n r:le. Kenraali ratsasti adjutantti r:laan. Kuljette niin nopeasti, etten pysy r. [Asiakirjan] alla on isäs nimi ja puumerkki, sen r. taasen todistajan nimi KIVI. Napoleon kutsui tanssin aikana Goethen r:leen ja puhui hänen kanssaan KOSKENN. — *Kuv.* **a.** -- huoltoelimen on astuttava vanhempain r:le heitä tukemaan AK. **b.** jkn toverina, auttajana tms. (vars. avioliitossa) olemisesta. | Elää jkn r. Kuolema riisti vaimon hänen r:taan. -- jos sa r:leni [= puolisokseni] suostut J.FINNE. **2.** yhdessä t. samanaikaisesti jnk kanssa, ohella, lisäksi. | Kuninkaan r:le asetettiin valtiopäiville vastuunalainen ministeristö. Maaherran r. on lääninhallitus. Gladstone on Bismarckin r. viime vuosisadan merkittävimpiä valtiomiehiä. Oppikirjan r. käytettäväksi tarkoitettu harjoituskirja. Terva oli puutavaran r. tärkeä vientiartikkeli. Opiskelun r. suoritettu ansiotyö. Hautautuaverbin r. käytetään myös asua hautaantua. Don Quijoten toinen osa kypsyi muiden teosten r. Munkkiluostareiden r:le syntyi myös nunnaluostareita. Älä pidä muita jumalia minun r:lani VT. **3.** (*rinn.* rinnoilla) jnk kanssa samanarvoisessa asemassa, jnk vertaisena. | Kyetä jkn r:le 'vetää vertoja'. Suomen kielen nousu muiden sivistyskielten r:le. N. kohotti puolisonsa r:leen hallitsijatoveriksi. Tutkijana ei Gananderia voi asettaa Porthanin r:le. [Canthin Murtovarkaus ja Roinilan talossa ovat] Kiven Kihlauksen ja Nummisuutarien keralla, joskaan ei niiden r., nyt suomalaisen kansanomaisen draaman kaunistuksia LEINO. **4.** jkhun t. jhk verrattuna. | Nyppylä tämä on oikeiden mäkien r. Pikkutekijä hän on mahtavien r. Nuori sinä vielä olet minun r:lani. Saan hävetä vaatteitani hänen r:laan. Ei tämä ole mitään todellisen myrskyn r. Taistelu todisti loistavasti uusien aseiden etevämmyyden entisten r. Tulevan kirkkauden r. eivät nykyisen ajan kärsimykset merkitse mitään. Aikaisemmalla sopimuksella on etusija myöhemmin tehdyn r.

rinnallinen[ts] *a.* **1.** *poss.* < rinta. | R. aitta. **2.** *harv.* rinnalla oleva. — *S:sesti.* -- puoliso pohatan miehen, / rikkahamman r. KANT.

rinnan *adv.* rinnakkain. **1.** vierekkäin. | Tuvassa on leivinuuni ja liesi r. Sohvaan mahtui istumaan neljä r. Kulkea, kävellä jkn kanssa r. Kiikarissa on kaksi kaukoputkea r. Puutarhassa kasvoi r. koristekasveja ja rikkaruohoja. R. rikkahat ajavat, käsityksin köyhät käyvät SL. — *Sähk.* Kytkeä r.; vrt. rinnankytkentä. **2.** yhdessä, samalla kertaa, samanaikaisesti, yhtä aikaa, vaihtoehtoisesti, samanarvoisesti. | R. romaanin pääjuonen kanssa kulkeva sivujuoni. Työskennellä, toimia r. jkn kanssa. Tehtaassa valmistetaan r. useita tavaralajeja. Parlamentin molemmat kamarit käsittelevät asioita r. Ruotsi on virallisena kielenä r. suomen kanssa. R. taloudellisen nousun kanssa parani myös kansan terveydentila. Palkkojen alentaminen on suoritettava r. hintojen alentumisen kanssa. Järvelän Santraa hän ajatteli aina r. Sannan kanssa ALKIO. No, r. me siellä isäntinä hää-

räämme LINN. 3. *yhd.* Ripi-, ripo-, ritir.; tasar.

rinnan|alus, -|alusta *s.* heti rintakehän alapuolella oleva vartalon osa. | Hieroa r:alusta. Mahavyön tulee olla leveä, ettei hihna hankaa hevosen r:alustaa.

rinnankorkeus *s.*, vars. *metsät.* metsänarvioimisessa käytetty kasvavan puunrungon läpimitan mittauskorkeus, maasta t. juurenhaarojen niskasta 1,3 m, mikä useimmiten sattuu normaalikokoisen miehen rinnan korkeudelle. **-läpimitta** *s.* Puun r. **-muotoluku** *s.*

rinnankytkentä *s. sähk.* kytkentä(tapa), jossa teholähteiden t. kulutus- tms. laitteiden tuloja lähtöjohtimet on yhdistetty keskenään, paralleelikytkentä;)(sarjakytkentä. **-käyttö** *s. sähk.* rinnakkain kytkettyjen teholähteiden yhteiskäyttö. | Vaihtovirtageneraattorien r.

rinnan|mitta *s.* **1.** vars. *vaat.* rinnan ympärysmitta. | R. otetaan rinnan ympäri, yli lapojen ja rinnan korkeimmalta kohdalta. **2.** *urh.* A. voitti juoksun r:mitalla. **-muovausleikkaus** *s. lääk.* leikkaus, jossa kylkiluita t. vars. niiden kappaleita poistamalla saadaan rinnan seinämä painumaan sisään, torakoplastia. **-poltto** *s.* polttava kipu rinnassa, sydänalassa. **-pää** *s.* nänni. **-tasamittaus** *s. metsät.* mittaus rinnankorkeudelta. **-ympärys** *s.* R. mitataan sekä sisään- että uloshengitysasennossa.

rinnast|aa[2] *v.* **-us**[64] *teonn.* asettaa rinnalle, rinnakkain; asettaa jssak suhteessa samaan asemaan, verrata jssak suhteessa samanarvoisena, pitää samanvertaisena; koordinoida. | R. jk jhk, jnk kanssa. Valkoiseen r:ettuina lämpimät värit heikkenevät. Rohkeasti r:etut väri-, sointisävyt. — Tehdastekoista pukua ei voi r. hyvän räätälin tekemään. Röntgensäteet voidaan r. valonsäteiden kanssa. Orja r:ettiin työvälineeseen. Palkkausasteikossa toisiinsa r:etut virkamiehet. Arvoltaan upseerikokelaat r:etaan yleensä kersanttiin. On varsin yleistä, että käsitteet rotu ja kansa r:etaan, niin että niitä käytetään toisiaan vastaavina, synonyymeina. Itsenäisyyspäivä r:etaan pyhäpäivään. Polttopuuna leppä on r:ettavissa koivuun. Iältään nämä löydöt tuskin ovat toisiinsa r:ettavissa. Mielipuoli ja eläin — edelliselle alentava r:us. — *Kiel.* yhdistää keskenään itsenäisiä ja yhdenveroisia lauseenjäseniä t. lauseita toisiinsa rinnastuskonjunktiolla t. ilman sitä;)(alistaa. | R:ava konjunktio 'rinnastuskonjunktio'. R:ettu [= rinnasteinen] lause.

rinnastei|nen[63] *a. kiel.* **-suus**[65] *omin.* rinnastussuhteessa oleva, parataktinen;)(alisteinen. | R. lause. Lauseiden r:suus l. parataksis.

rinnastel|la[28] *frekv.v.* **-u**[2] *teonn.* < rinnastaa. | Minä r:in mielessäni kahta seikkaa: tuttavani tuloa ja tuon lapsen mielialaa SILL.

rinnastu|a[1] *pass.v.* < rinnastaa. | Nimitys, joka luontevasti r:u vastaavaan ruotsalaiseen nimitykseen. Kansainväliseen aiheeseen r:va suomalainen kansansatu.

rinnastus|kohta *s.* Etsiä historiallisille tapahtumille r:kohtia nykyajasta. **-konjunktio** *s. kiel.* kahta rinnasteista lausetta t. lauseenjäsentä toisiinsa yhdistävä konjunktio; vrt. alistuskonjunktio. **-periaat|e** *s.* kasvatusopissa: periaate, jonka mukaan eri oppiaineiden opetus on (mahdollisuuksien mukaan) järjestettävä niin, että niillä on toistensa kanssa liittymäkohtia. | [Kirjallisuuden opetus ei] saa olla r:teen mukaista toisten lukuaineitten tukemista, reaalitietojen hakemista AK. **-suh|de** *s.* samanarvoisuussuhde, koordinaatio; vrt. alistussuhde. | Konsernin liikeyritykset ovat alistus- tai r:teessa toisiinsa. — *Kiel.* rinnasteisuus, parataksis. | R:teessa oleva lause 'rinnasteinen, parataktinen lause'.

rinnaton[57] *kar.a.* < rinta. | Tyttö oli vielä r. — [Pesijävaimo] oli r. [= erittäin pienirintainen], ohut ja kaita kuin lauta HELVI HÄMÄLÄINEN.

rinnattain *adv.* = rinnakkain. | Tytöt istuivat r.

rinnattai|nen[63] *a.* **-sesti** *adv.* = rinnakkainen. | Pienet päästäiset -- ovat -- jättäneet [kulkiessaan] hienot, r:set rihmansa lumelle J. SAULI.

rinnatuksin *adv.* = rinnakkain. | Edellä ja r. käyskelivät Juhani, Aapo ja Tuomas KIVI.

rinnatusten *adv.* = rinnakkain. | -- r. kuin kananpojat yöpuulla LASSILA.

rin|ne[78*] *s.* **1.** maaston kohoaman laen ja juuren välinen viettävä osa; vrt. ahde, luiska, vieru, penger, törmä, jyrkänne, kallas, äyräs. | Jyrkkä, loiva r. Aurinkoinen r. Harjun, kallion, mäen, vuoren r. Ahon r. Nousta r:nettä. Talo on mäen eteläisellä r:teellä. Jokitörmän r:teellä on viiniviljelmiä. Vaaran laki ja r:teet olivat melkein metsättömiä. Kolin Pielisen puoleinen r. putoaa melkein kohtisuorana alas. Ahvenia ongitaan syvänteen r:teestä. — *Kuv.* -- tuota tavallista r:nettä oli hän vuosien kuluessa luisunut niin alas, — aina laitakaupungin pikku kapakoiden kävijäksi AHO. Mun edessäni nous elon r., / sepä vei minut korkeuksiin! KIANTO. — *Yhd.* alppi-, harju-, kallio-, mäki-, tunturi-, vuorir.; mäen-, vuorenr.; hiekka-, kivikkor.; rantar.; koti-, saunar.; kataja-, kuusikko-, mäntyr.; etelä-, länsi-, pohjoisr.; aurinko-, päivä-, varjor.; pää-, sivur.; avor.; vastar.; poikittaisr. **2.** *harv.* reuna, rinta, rintaus. | Onkia kaislikon r:teessä. -- metsän r:teessä aho AHO.

rinne|jäätikkö *s. maant.* Alppien r:jäätiköt. **-ma|a** *s.* Kuusi viihtyy savensekaisilla r:illa. **-niitty** *s.* **-paik|ka** *s.* Pihlajat alkoivat jo r:oissa puhjeta kukkaan. **-palst|a** *s.* Myytävänä päivänpuoleisia r:oja. **-pel|to** *s.* Viettävillä r:loilla tekee syväkyntö sarkaojat tarpeettomiksi. **-polku** *s.* Laskeutua r:a rantaan. **-suo** *s.* Harjun liepeelle, milloin pohjavesi nousee pintaan saakka, syntyy tavallisesti r. **-tasanko** *s.* **-tuuli** *s. metrl.* päivällä rinnettä ylös, mutta yöllä sitä alas puhaltava tuuli.

rinnoil|la, -ta, -le *adv.* ja *postp. harv.* (gen:n t. poss.-suff:n ohella) = rinnalla 3. | Kyetä jkn r:le 'vetää vertoja'.

rinnu|s[64] *s.* vrt. rinnusta, rintamus. **1. a.** (vaatekappaleen) rintaosa, etumus; us. *mon.* rintapielet, ryntäät. | Paidan, esiliinan r. Avata puseron r. — Tarttua jkta r:ksista kiinni. Kaulahuivi liehui valtoimenaan r:ksilla. —

Yhd. paidan-, takinr. **b.** *nahk.* jalkineen rintaosa. **2.** = rinnustin. | Vetää r. kiinni. Aukaista r.

rinnus|lieve *s. vanh.* rintakäänne. **-paini** *s.* kansanomainen paini, jossa vastustajaa tartutaan rinnuksista kiinni.

rinnusta[15] *s.* = rinnus 1.a. | Paidan r.

rinnust|aa[2] *v.* **-us**[91] *teonn.* **1.** painia (rinnuspainia). | R. jkn kanssa. Yksi r:us, pojat, yksi r:us tai ristipaini! KIVI. **2.** vetää kiinni rinnustin. | R. länget.

rinnustel|la[28] *frekv.v.* **-u**[2] *teonn.* < ed. 1. | Tiellä r:tiin ja oltiin tukkanuottasilla. — Laajentunutta käyttöä. | A. oli r:lut [= rimpuillut, ponnistellut] itsensä väsyksiin avannossa. -- r:en [= taistelen] koko suuriruhtinaan sotavoiman kanssa LEINONEN.

rinnustin[56] *s.* hihna, jolla länkien alapäät valjastettaessa vedetään yhteen. | Vetää r. kiinni. Avata, laukaista r.

rinologia[15] *s. lääk.* nenätautioppi.

rin|ta[109] *s.;* rinnalla, rinnan, rinnoilla, rintanaan ks. myös erikseen; vrt. povi. **I.** ihmisvartalon yläosan etupuoli (kaulan alapuolelta vatsaan); myös koko ko. vartalonosasta (rintakehästä). | Vartalo jakautuu r:taan, vatsaan ja lantioon. R:nan ympärysmitta. — Leveä r. Karvainen r. Avoin, paljas r. Pullistaa r:taansa. Lävistää miekalla jkn r. Iskeä puukolla jkta r:taan. R:taan pistää, r:taa ahdistaa. Tatuoida kuvia r:taan. R. ulos ja vatsa sisään! Sai tappelussa potkun r:nan alle. Puu mitataan r:nan korkeudelta. -- vain yli r:tamme [= vasta kaaduttuamme] käy luoksesi sortajan tie KOSKENN. Ota pyhä ristin merkki kasvoihisi ja r:taasi KIRKKOKÄSIKIRJA. R. kuin ryövärillä SP. — Kunniamerkkejä pidetään vasemmalla puolen r:taa. Panna kukka r:taansa. — *Kuv.* Meri kohotteli r:taansa maininkeina. — *Erik.* **1.** rinnan fysiologisista toiminnoista, jotka symbolisoivat jtak sielullista tilaa. | Röyhistää r:taansa ylpeillen. R. paisuu rohkeudesta. Rovasti sai papillista ryhtiä r:taansa. Kyllä raha r:taa nostaa SL. **2.** ulkopaikallissijoissa rinnan edustaa tarkoittaen: ryntäät. | Älä tiputtele velliä r:nallesi! Kultainen sydän riippui talismanina hänen r:nallaan. Kävellä pää r:nalla 'riipuksissa'. **3.** eräissä sanonnoissa. **a.** vars. *ylät.* Kantaa lasta r:tansa alla 'olla raskaana'. Ja minä olen niin kuin nainen, joka tietää sankaria r:tansa alla kantavansa KILPI. **b.** *leik.* Panna murua r:nan alle 'syödä'. **c.** *kuv.* -- hän oli todellakin rohjennut astua r. r:taa -- vasten rovastin kanssa [= ryhtyä vastustamaan rovastin mielipiteitä] siinä isänmaan suuressa kysymyksessä AK.

II. rinnasta rintakehän sisäpuolella olevien elimien sijaintipaikkana. **1.** keuhkoista, sydämestä. | Heikko r. Hänen r:tansa ei kestänyt sitä ilmanalaa AHO. Olavin r. jyskytti niin, että hän pelkäsi syrjäistenkin kuulevan LINN. — Sairaan r:nasta nousi raskas huokaus. — *Erik.* seur:aan läheisesti liittyen. | Laulaa täyttä r:taa, täysin r:noin 'täydellä äänellä ja sydämensä pohjasta'. **2.** käyttöä, joka liittyy käsitykseen sydämestä tunteiden tyyssijana: sydän, mieli, tunto. | Murehtiva r. Riemu täyttää r:nan. Valaa rohkeutta jkn r:taan. Nauttia jstak täysin r:noin. Hänen r:taansa lämmitti syvä rakkaus. Häpeä ja viha raivosivat r:nassa. Saada rauha r:taansa. — *Heng.* Saada pisto r:taansa 'sydämeensä; tulla synnintuntoon, herätykseen'.

III. rintaa peittävistä, toisinaan eri kappaletta olevista vaatteiden osista: rinnus, rintamus, rintapielet. | Paidan r. on auki. Frakkipaidan kova r. Hameen r. oli kirjailtu punaisella.

IV. **1.** naisen nisistä. | Kiinteät, pystyt, riippuvat r:nat. Vasen r. R:nan nänni.. R:toja pakottaa. Tytöllä ei vielä ollut r:toja. R:tojen pyöreys näkyi puvun alta. Raskauden aikana r:nan maitoa erittävä osa alkaa kehittyä ja vähän toimiakin. Äidin r. on tyhjä 'ei ole maitoa rinnassa'. [Äiti] pullauttaa esiin rehevän r:nan, jonka nisäseen pojan huulet -- imeytyvät LEINONEN. — *Erik.,* tav. *yks.* imettämisestä, imemisestä. | Antaa, tarjota r:taa. Lapsi saa r:taa 5—6 kertaa vuorokaudessa. Imeä r:taa. Vieroittaa lapsi r:nasta 'lopettaa (lapsen) imettämällä ruokkiminen'. — Lapsi juo äidin r:taa 'maitoa äidin rinnoista'. — *Kuv.* Maaemon r:nat. Olen imenyt r:toja totuuden LEINO. **2.** *mon.* us. kalvenneessa merk:ssä: rinta, ryntäät. | Lapsi nukkui äidin r:noilla. -- laulaa neito pojan r:noil [= pojan rintaa vasten] KIVI. Kädet laski ristiin r:noillensa / ukko *CAJ. [Nuorukainen] laskeutuu r:noilleen ja katselee sen [joen] vettä tuuman päästä SILL. [Emäntä läpsäytti] vettä miehen r:noille NUORUV. — *Kuv.* Lyödä r:toihinsa [= ylpeillä, röyhistellä] ja kerskua isänmaallisuudellaan.

V. eläinten rinnasta. **1.** Hevosen, koiran r. — Taivas on rastaan r:nalla, ks. ◡. — *Erik.,* vars. *ruok.* teurastetun eläimen rintalihoista. | Keittoon pannaan kilo naudan etuselkää tai r:taa. Päivällisillä tarjoiltiin kalkkunan r:taa. **2.** *el.* hyönteisten ruumiin keskiosasta. | Heinäsirkan r. eli keskiruumis on kolminivelinen. Mehiläisen ruumis on kolmiosainen: pää, r. ja vatsa eli takaosa.

VI. laajentunutta käyttöä. **1.** esineiden (us. ulkonevasta) etuosasta t. -pinnasta. **a.** aitan julkipuolen ulkoneva yläosa, otsa, otsikko. | Edestä avonaisella r:nalla varustettu länsisuomalainen aitta. **b.** Uunin r. Lippaan r:taan maalatut nimikirjaimet. -- Miina oli saanut kahvinsa valmiiksi ja pyyhkieli pannun r:taa SILL. **c.** Jalan, jalkapöydän r. 'jalkapöydän kaareva osa'. Kengän r. 'jalan rinnan kohdalla oleva osa'. R:nasta ahtaat saappaat. **d.** *tekn.* Jyrsinterän hampaan r. 'etupinta'. Sahan hampaan r. [= etureuna] ja selkä. **e.** *kal.* Nuotan r:nat 'nuotan perään yksi puolellaan liittyvät tiheähkösilmäiset verkot, rintahapaat'. **f.** rinne. | Kallion, tunturin r. Nousta mäen r:taa. Nuorukainen katsoi ylös kukkulan r:taan LINN. Pienet, matalat talot -- kyyhöttävät törmän r:nassa JÄRVENT. — *Erik.* kallio-louhoksen tasoitettu (pystysuora) kylki. | Vasta

kun louhokseen on avattu hyvä r., voi todella nähdä, mihin kivi kelpaa. **2.** metsän tms. reuna. | Metsän, vesakon r. Onkia kaislikon r:nassa. Vihollinen huomasi metsäaukion r:nassa kyyristelevät miehet. Hyvähän pitkän pinon r:nassa on lastuja poimia SP. **3.** *harv.* a. Pankaa Uuria kovimman sodan r:taan [= taistelevien eturinta(ma)an] VTV. **b.** Elää maailman r:nassa; vrt. rintamaa. Luuletko sä, jotta ne siellä r:nalla [= rintamaissa] vielä piipulla polttelevat ALKIO. **4.** vars. postp:n tavoin ajasta. | A. saapui puolenpäivän r:nassa 'vähän ennen puoltapäivää'. Ei se joulu mitään, mutta nämä joulun r:nat [= joulunaluspäivät]! E.JAAKKOLA.

VII. partikkelinomaista käyttöä: *rinta rinnan, yhtä rintaa, yhtä rinnan* jne. **1.** rinnakkain. | Seisoa, kulkea r. r:nan. Kylät ovat r. r:nan. Yhtä r:taa lähtivät he astumaan Savolaisen kotiin KAUPPISH. [Kolme pärettä hän] pani yhden r:nan oikeaan käteensä MERIL. **2.** samanaikaisesti, yhdessä, tasaveroisesti jkn t. jnk kanssa. | Välikatot valetaan nykyisin r. r:nan muuraustyön edistymisen kanssa. A. oli nousemassa valtansa kukkuloille, ja B:n merkitys samaa r:taa laski. Tuntea yhtä r:taa kunnioitusta ja pelkoa jkta kohtaan. Vieraantuminen romantiikasta on tapahtunut yhtä r:taa luonnontieteiden uusien saavutusten kanssa. Uusi usko levitti valtaansa r. r:nan ja yhteistyössä ulkomaisen valloittajan kanssa. Yhtä r:taa kehkeentyi poika ja tyttö aikaihmisiksi PÄIVÄR. Mutta yhtä r:taa he olivat aina minua vastaan, äiti ja tyttö WALTARI.

VIII. *yhd.* Ihmis-, naisr.; etu-, keski-, takar.; ilma-, märkä-, palje-, tynnyrir.; rastaanr.; hehku-, kulta-, laulu-, riemur.; tinar.; punar.; vastar.

rinta|-aalto *s. fys.* useiden eri kohdista lähteneiden aaltojen (ns. alkeisaaltojen) yhteisvaikutuksesta syntyvä kokonaisaalto. **--aitta** *s. kansat.* aitta, jonka päädyssä on ulkoneva otsikko, rinta. **--ajos** *s. lääk.* = rintapaise. **--alue** *s.* rintamaa. | Muinaisen Satakunnan vauraiden r:iden väestö. **--ateria** *s.* Lapsen vieroittaminen [äidinmaidosta] järjestetään siten, että ensimmäisellä viikolla vaihdetaan yksi r. pulloateriaan. **--aukko** *s.* Liivin, takin r. **-elin** *s. anat.* rintakehän sisäpuolella olevista elimistä. **-evä** *s. el.* korkeampien eläinten eturaajaa vastaava evä. **-haarniska** *s. hist.* rinnan peittävä haarniska. — *Kuv.* Suokukkouroksella on pitkien ja monenväristen höyhenten muodostama r. **-haiku** *s. ark.* rintasavu. | Vetää r:ja savukkeesta. **-havas** *s. kal.* = rintaverkko, rinta VI.1.e. **-hely** *s. kansat.* Naisten r:t ovat kansallisimpia koristeitamme. **-hengitys** *s.* = rintakehähengitys. **-hihna** *s.* valjaissa t. satulassa oleva hihna, joka kulkee hevosen ryntäiden kautta, rintavyö. | Silavaljaissa käytetään joskus länkien asemesta leveää, usein pehmustettua r:a. R. lähtee kaksihaaraisena satulan etuosasta ja yhtyy hevosen ryntäillä yhtenäiseksi hihnaksi, joka etujalkojen lomitse kiinnitetään satulavyöhön. **-höyhen** *s.* Leppälintu on saanut nimensä ruskeista r:istään.

-rintai|nen[63] *poss.a.* **-suus**[65] *omin.* Avo-, kaareva-, kaita-, korkea-, leveä-, litteä-, paljas-, pullea-, pysty-, uhkear.; heikkor.; kelta-, musta-, puna-, valkor.

rinta|jalka *s. el.* toukkien, äyriäisten yms. keskiruumiiseen kiinnittyvistä jaloista. | Jokiäyriäisellä on viisi paria r:jalkoja. Toukan nivelikkäät r:jalat. **-jalkapari** *s. el.* **-kalvo** *s. anat.* eläinten rintakehän sisäseinämää peittävä kalvo. | R:n tulehdus. **-kappale** *s.* **1.** Puvun, paidan, haarniskan r. Naudanruhon r. **2.** *sot.* eräs konekiväärin jalustan osa. **-karamelli** *s.* yskää lieventävä karamelli. **-karva** *s.*, tav. *mon.* Miehen r:t. Setterin pitkät r:t.

rintakehä *s. anat.* selkärankaisten rintaonteloa ympäröivä luu- (ja rusto)suojus (lihas- ym. kudoksineen). | R:n luusto. R:n seinämän läpi suoritettu punktio. **-hengitys** *s.* kylkiluuja solisluuhengityksen yhteisnimitys; *syn.* rintahengitys; vrt. syvähengitys;)(palleahengitys.

rinta|ketju *s.*, tav. *mon.*, vars. *arkeol.* soljilla tms. olkapäille kiinnitettävät, rinnalle riippuvat koruketjut. | Hopeaiset r:ketjut riipuksineen. **-kilp|i** *s.* **1.** rinnassa suojuksena, arvon merkkinä tms. pidetty kilpi. | Ylimmäiselle papille kuului jalokivin koristeltu r. Vaakunan kaksoiskotkan r. oli jaettu hopeiseen ja punaiseen sarkaan. — *Kuv.* Sanasta r:es saa / ja vahva Herrass' ole, maa! AK. **2.** *el.* Perunakuoriaisen r. **-kipu** *s.* Keuhkosyövän alkuoireina esiintyy r:a ja yskää. **-kirurgia** *s. lääk.* rintakehään ja sen elimiin, vars. keuhkoihin kohdistuva kirurgia. **-koppa** *s. ark.* rintakehä. | Ja hän löi r:ansa, jotta rämähti TALVIO. **-koriste** *s.* **-koru** *s.* **-kulma** *s. tekn.* (teräkaluissa) leikkauspintaa vastaan piirretyn kohtisuoran ja terän etureunan l. rinnan välinen kulma. **-kuva** *s.* muotokuva (us. erik. veistos), joka esittää henkilön pään, kaulan, olkapäät ja rinnan. | Kipsinen, marmorinen r. Kaisaniemen puistossa on Paciuksen r. Kemiön kirkon lehteririntamukseen on maalattu Kristuksen ja apostolien r:t. **-kuvio** *s. sot.* ampumataulu, jossa on maalina rintakuva; vrt. pääkuvio. **-kylä** *s.* rintamaiden kylä. | Vauraiden jokivarsien suuret r:t. **-kään|ne** *s. vaat.*, us. *mon.* puvun (vars. miehen takin) rintapielen käänne. | Leveät r:teet. Smokingin r:teet. **-kääre** *s.* Kuumeessa käytetään kylmiä r:itä. **-lappu** *s.* R. suojaa lapsen pukua likaantumasta. Tarjoilijan valkoisessa esiliinassa tulee olla r. ja olkahihnat. **-laps|i** *s.* lapsi, jota ruokitaan rintamaidolla; myös laajemmin kaikista ensimmäisellä ikävuodella olevista lapsista; vrt. pullolapsi. | R:et ovat yleensä sekä ruumiillisesti että henkisesti voimakkaampia ja kehittyneempiä kuin pullolapset. — *Kuv.* -- siellä istutte te ilovalkean ympärillä parrat vahdossa; te Onnettaren r:et KIVI. **-lapsi-ikä** *s.* R. kestää ensimmäisen elinvuoden. **-lasta** *s. anat.* rintakehän etuseinämän keskiviivassa oleva luu, johon solisluut ja kylkiluiden etupäät kiinnittyvät. **-levy** *s. tekn.*

jnk esineen "rinnassa" olevasta levystä; jnk työkalun osasta, jota työskenneltäessä pidetään rintaa vasten. | Veturin kattilan r. — Käsiporan r., johon porattaessa nojataan ruumiin painolla. **-liha** *s.* Kanan r. leikataan ohuiksi viipaleiksi. **-liha|s** *s. anat.* osaksi yläraajaan, osaksi vartaloon kuuluvista rinnan seudun lihaksista. | Iso, pieni r. Hyvin lihotetulla hanhella on paksut r:kset. **-liivi** *s.*, tav. *mon.* naisten alusvaatteisiin kuuluva vaatekappale, joka tukee rintoja ja antaa niille kiinteyttä. **-lu|u** *s.* rintalasta; myös yl. rintakehän luista. | Kaikilla nuorilla linnuilla on kaareva r. Millä täi rykii, kun ei ole r:ita! SP. **-lääke** *s.* yskänlääke.

rintama[13] *s.* **1. a.** vars. *sot.* sulkeisjärjestyksessä etumaisten miesten, taistelussa etumaisten osastojen muodostama linja. | Joukon r:lla tarkoitetaan sen etureunaa; taistelussa on suunta viholliseen määräävä. Korpraali sai nuhteet r:n edessä. — R:t iskivät vastakkain. R:t jähmettyivät paikoilleen. R:n keskusta, sivustat. Murtaa, vyöryttää vihollisen r. Falangin joutuessa sivustahyökkäyksen alaiseksi täytyi ulommaisten ruotujen kääntää r. hyökkäystä vastaan. — Keihäät uhkasivat vihollista tiheänä r:na. **b.** us. *sot.* eril. leveistä rivi(stö)muodostelmista. | Vaihto järjestyy vartiopaikalle lähtöä varten yhteen riviin, ja se marssii r:ssa, vaihdonjohdattaja kaksi askelta edessä SO. Ratsuväki kaksi-, neliriviseen r:an järjestäytyneenä. Hyökätä r:ssa. R:ssa alukset kulkevat vierekkäin määrävälimatkoin toisistaan. Alukset tekivät käännöksen jonosta r:an. Laivue r:ssa lentäen. — Kaloja pyydystäessään koskelot ajavat ne leveänä r:na lahdenpohjukkaan. Muuttoretkillään sorsat lentävät r:ssa. Aittoja voi olla neljä viisikin samassa pitkässä r:ssa. Pysäköimispaikalla oli komea autojen r. - - Karja-Maija ilmestyi naisten r:an [= naisjoukon etumaisten joukkoon] ALKIO **c.** taistelulinjat, -asemat, rintama-, taistelu-, sotatoimialue; vars. ulkopaikallissijoissa myös rintamapalveluksesta, -oloista. | Serbian r. R. ulottui Itämerestä Mustaanmereen. Pohjoinen r. Liittoutuneiden ponnistelut toisessa maailmansodassa toisen r:n aikaansaamiseksi. Saksa joutui käymään sotaa kahdella r:lla. Taistellut monilla rintamilla. R:n takainen toiminta. Koko r. joutui liikkeeseen. Puolustajan joukot lyötiin leveällä r:lla. Se päivä, jona r. liukui ylitsemme, oli taas kaamean juhlallinen SILL. — Päästä, joutua r:lle. **d.** *yhd.* Sota-, taistelur.; hyökkäys-, maihinnousu-, puolustus-, saarto-, tulir.; jalkaväki-, vihollisr.; ilma-, maa-, merir.; lippu-, paraatir.; etu-, keskir.; itä-, länsir.; kaksois-, päär.; kotir.

2. ed:een liittyvää kuv. käyttöä. **a.** vars. jtak tarkoitusta varten järjestäytyneestä t. yhteen liittyneestä joukosta: rivit. | Liittyä r:an jkta, jtak vastaan. USA liittyi länsivaltojen r:an Saksaa vastaan. Isänmaallinen, kansallinen, vasemmiston, suomalaisuuden r. Maalaisliittolaiset irtautuivat porvarillisten puolueiden yhteisestä r:sta. R:a ruotsalaisuutta vastaan on lujitettava. Nuoret runoilijat eivät ole pyrkineet esiintymään yhtenäisenä r:na. Konsertillaan A. sijoittautui ensi rivin taitajaksi sellistiemme r:an. **b.** toiminnan alasta, suunnasta tms.; us. = taho. | Taloudellisen toiminnan rintamilla viime aikoina saavutetut voitot. Rationalisointiin on ryhdytty laajalla r:lla. Vienti kasvanut leveällä r:lla. Piirteitä kieliriidan r:lta. Vasemmisto on joutunut peräántymään vaatimuksistaan pitkin r:a. Maajoukkueemme kärsineet tappion kolmella r:lla. Werther kärsi tappion joka r:lla, yrittäessään saada oman sisäisen maailmansa sopusointuun todellisuuden kanssa KOSKENN. **c.** *yhd.* Kieli-, kirjallisuus-, laillisuus-, puolue-, raittius-, sivistys-, suomalaisuus-, talous-, työr.; muotir.; jalkapallo-, urheilur.; yhteisr.

3. *metrl.* maan rajassa oleva ja siitä loivasti nouseva kahden erilaisen ilmamassan raja, säärintama. | Lämmin, kylmä r. — *Yhd.* lämpö-, sade-, ukkosr.

4. a. rinne, rinta, (etu)reuna. | Mäen r. Aallon r. Kulon etenevä r. Hän keksi kapean reunaman, joka kulki juurelta viistoon ylöspäin kallion punaisen r:n poikki I.K.INHA. Urkujen r., fasadi AK. — *Kuv.* Kun hän pääsi kovan työn r:an, kas silloin oli hän oikeassa elementissään PÄIVÄR. **b.** *sot. voim.* yksityisen miehen suunnasta. | Huudettaessa "Huomio!" miehet asettuvat perusasentoon r. [= rinta, etupuoli suoraan] esimieheen päin. Tehdä kunniaa r. surusaattueeseen päin. — Nimitystä r. voidaan käyttää myös merkitsemään suuntaa, johon voimistelijain kasvot ovat. — *Vanh.* - - asettui r:an, kiidätti kaksi sormea lakkinsa lippaan AHO.

rintama|a *s.*, tav. *mon.* kulttuurin keskuspaikoista käytetty nimitys;)(erä-, taka-, selkä-, sydänmaa. | Varsinaisen asutusalueen eli r:iden pohjois- ja itäpuolella olivat sankat salot, erämaat. Kaupunkien ja r:iden asukkaat. R:iden vauraat kylät. Pähkinäsaaren rauhassa Novgorodin valtaan jäi karjalaisten r., koko Laatokan rannikko. — Keskiaikaisen kulttuurin r:illa syntynyt legenda. Kivijärveltä oli pitkä matka sivistyksen r:ille.

rintama|-ajoneuvo *s. sot.* perusyksikköjen (vastaavien) ja esikuntien komentoportaiden ajoneuvoista; vrt. taistelukuormasto. **--alue** *s.* **1.** *sot.* R:ella oli vihollisen tähystyksen estämiseksi kaikki työt suoritettava öisin. **2.** *metrl.* kahden erilaisen ilmamassan välille muodostunut ohut alue. **-elämä** *s.* Jääkärit pääsivät hetkeksi lepäämään r:n vaivoista. **-este** *s. sot.* rintaman edessä oleva este. | Luonnolliset r:et hidastavat ja rajoittavat vihollisen etenemistä ja tekevät mahdolliseksi puolustuksen pienin voimin. **-hyökkäys** *s. sot.* hyökkäys suoraan vihollisen rintamaa vastaan.

rintamai|to *s.* naisen rinnoista tuleva maito. | Syöttää lasta r:dolla.

rintama|jermu *s. ark.* **-jouk|ot** *s. mon.* rintamalla olevat joukot, kenttäjoukot. | Sotilaiden puvuista huomasi heidän jo pitkät ajat kuuluneen r:koihin. **-kaista** *s. sot.* **-karhu** *s. kuv.* parkkiintuneesta rintamasotilaasta. | Komp-

panianpäällikköinä toimi vanhoja r:ja. **-karkuri** *s.* rintamalta pakoon lähtenyt sotilaskarkuri. — *Kuv.* Aatteen r. **-karkuruus** *s.* vrt. ed. **-kelpoinen** *a.* -suus *omin.* rintamapalvelukseen kelpaava. | Kaikki r:set miehet kutsuttiin aseisiin. **-kirjeenvaihtaja** *s.* sotakirjeenvaihtaja. | Ulkomaisilta r:ilta kiellettiin pääsy sotatoimialueelle. **-kunnia** *s. sot. vanh.* = kunnianosoitus, erik. a. **-käynti** *s. voim.* käynti, joka suoritetaan rivimuodoissa oltaessa. **-levys** *s. sot.* Vihollinen keskitti 20—30 panssarivaunua 1 km:n r:ttä kohti. — Ruodun r:deksi laskettiin 0,9 m. **-linja** *s. sot.* Saksalaisten r. on murrettu kolmesta kohden. — Lähestymislento tapahtui joko jonossa tai r:ssa. Laivaston tavallisimpia taistelumuodostelmia on r. **-lohko** *s. sot. vanh.* rintamakaista. **-lääkäri** *s.* Monet r:eistä olivat kokemattomia kandidaatteja.

rintamamies *s.* rintamasotilas. | Vapaussodan r. R:ten liitto. Ikämiesryhmään kuuluivat myös ne nuoremmat suojeluskuntalaiset, jotka terveydellisistä syistä eivät soveltuneet rintamamiehiksi. — *Kuv.* A. joutui toimimaan suomalaisuuden harrastusten rintamamiehenä. **-eläke** *s.* **-liitto** *s.* **-yhdistys** *s.*

rintaman|muodostus *s.* **-murto** *s. sot.* **-osa** *s.* Rauhallinen r. Hyökkäys tapahtui 4 km:n levyisellä r:lla. **-takainen** *a.* Vihollisen lentokoneet pommittivat r:sia kaupunkeja. Vain r:seen palvelukseen kelpaava mies.

rintama|palvelus *s. sot.* R:palvelukseen kykenemätön henkilö. Vuoden 1918 maaliskuussa Saksalla oli r:palveluksessa 150 vedenalaista. **-pinta** *s. metrl.* kahden erilaisen ilmamassan rajapinta, säärintamapinta. **-sairaala** *s.* kenttäsairaala. **-sotilas** *s.* A. on ottanut r:ana osaa talvisotaan. **-soturi** *s.* **-suunta** *s.* **1.** vars. *sot.* rintamasta (1) kohtisuoraan eteenpäin oleva suunta. | Hyökkäys suoraan r:nasta. Toimintaa sekä r:nassa että sivustoilla. **2.** *sot. voim.* yksityisen miehen suunnasta; vrt. rintama 4.b. **-taistelu** *s. sot.* Sodassa käydään vuoroin suuria, avoimia r:ja, vuoroin suoritetaan saarrostusliikkeitä. **-takaa-ajo** *s. sot.* takaa-ajo rintamasuunnassa. **-tie|to** *s.*, tav. *mon.* Vastapuolten antamat r:dot ovat usein keskenään ristiriitaisia. **-tilanne** *s.* Lehdet julkaisevat virallisia tiedonantoja r:teesta. **-toveri** *s.* — *Kuv.* Kokoomuspuolue joutui asiaa eduskunnassa käsiteltäessä tavallaan sosialistien r:ksi. **-tuli** *s. sot.* tuli, jonka suunta on kohtisuoraan rintamaa vastaan; vrt. sivustatuli. **-ukkonen** *s. metrl.* säärintaman yhteydessä syntyvä ukkonen. | R:set ovat riippumattomampia vuoden- ja vuorokaudenajasta kuin lämpöukkoset. **-upseeri** *s.* Komentaja oli oikea suomalaisen r:n perikuva. **-upseeristo** *s.* **-uutinen** *s.* R:set alkoivat olla huolestuttavia. **-vyöhyke** *s. metrl.* kahden ilmamassan kohtausvyöhyke maan pinnalla t. ilmakehässä.

rinta|mehu *s. farm.* eräs yskänlääke. **-merkki** *s.* puvun rintaan kiinnitettävä merkki. | A. sai liiton hopeisen r:in. **-mikrofoni** *s. tekn.* rinnalla pidettävä mikrofoni. | Puhelinkeskuksen välittäjä käyttää tavallisesti r:a, joka on ripustettu kaulaan.

rintamus[64] *s.* **1.** = rinnus 1.a. | Paidan r. Tarttua jkta r:ksiin. — *Yhd.* paidan-, takinr. **2.** etureuna, rinta, rinne. | Lehterin r. on kauniisti koristeltu. Kuopan r. on pidettävä jyrkkänä.

rintamuuri *s.* rintasuoja, -varustus. | Muinaislinnoissa on ollut hirsinen r., jonka suojasta linnan puolustajat voivat ahdistaa hyökkääjää.

rintanaan *adv. kans.* kauttaaltaan, kokonaan, ylt'yleensä. | Vihataan kaikkia, -- koko yhteiskuntaa r. HILJA VALTONEN.

rinta|nappi *s.* Paidan r. **-neula** *s.* neulallinen rintakoru t. -merkki. | Kultainen, hevosenkengän muotoinen r. Hiuksista tehty r. NNKY:n merkkinä on maapallon puoliskoa esittävä r. **-nikama** *s. anat.* R:t muodostavat yhdessä kylkiluiden ja rintalastan kanssa rintakehän luuston. **-nisä** *s.* **-nivel** *s. el.* Perhostoukan r:et. Niveläyriäisen r:et ovat erillään päästä. **-noja** *s.* (rinnan korkeudelle ulottuva) kaide. | Teatterin parven r. Luhdin solan r. Katederissa on tavallisesti r. **-ontelo** *s. anat.* rintakehän ja sitä täydentävien kylkivälilihasten sekä pallean rajoittama ruumiin ontelo. **-orsi** *s. kut.* = rintapuu 1. **-osa** *s.* Vartalon r. Selkärangan r. Puvun r. **-pahka** *s. eläinlääk.* sairaalloinen pahkamuodostuma (hevosen) olkanivelen kohdalla. **-paise** *s. lääk.* nisätulehduksesta syntynyt paise, rinta-ajos. **-palkeet** *s. mon. kuv.* keuhkoista. | -- miesten r. liehtovat pilveä pakkaseen kuin paksua köyttä KILPI. **-paneeli** *s.* rinnan korkeudelle ulottuva seinäpaneeli. **-panssari** *s. hist.* rintahaarniska. **-pelto** *s.* talon ympärillä t. edustalla oleva, tav. parhaiten hoidettu pelto, rintavainio. **-perillinen** *s. lak.* suoraan etenevässä suvussa polveutuva perillinen (lapsi, lapsenlapsi jne.); vrt. selkä-, sivuperillinen. | Jos ottovanhemmilta jää eloon r., saa tämä kaksi osaa ja ottolapsi yhden osan perinnöstä. Heidän r:sensä ovat kaikki kuolleet. — *Kuv.* Romaaniset kansat antiikin r:sinä. [Eino Leino oli] Suomen runouden suuri sunnuntailapsi ja tuhlaajapoika, Väinämöisen r. L.ONERVA. **-perintö** *s. lak.* rintaperilliselle menevä perintö. **-pieli** *s.* vaatekappaleen rintaosan oikea t. vasen puoli. | Oikea, vasen r. Kenraalin r. on kunniamerkkejä täynnä. Urheilupaidan vasempaan r:een oli ommeltu Suomen lippu. Panna kukka takin r:een. Tarttua jkta r:iin. Takin r:et täynnä tahroja. **-pielus** *s.* tav:mmin ed. | Liisa tuli -- Iikan luo ja tarttui Iikan r:ksiin PAKK. **-pinta** *s. tekn.* vrt. rinta VI.1.d;)(selkäpinta. | Sitä jyrsinterän osaa, jota pitkin lastut juoksevat, sanotaan r:naksi. **-pistos** *s.* pistävä kipu rinnassa. | Keuhkokuumetta potevalla on kovia r:ksia. **-pitäjä** *s.* vauras, us. vanhalla asutusalueella ja hyvien liikenneyhteyksien varrella oleva pitäjä, rintamaiden pitäjä. | Etelän varakas r. Vielä 1700-luvun puolivälissä oli savupirtti aivan yleinen maamme r:issäkin. Hämeen vanhat r:ät.

rinta|pora *s. tekn.* käsipora, jota porattaessa painetaan rinnalla. **-potku** *s. urh.* jalkapallossa: jalkaterän rinnalla ja nilkkanivelellä suoritettu potku, nilkkapotku. **-pulveri** *s. farm.*

eräs yskänpulveri. **-puoli** *s.*)(selkäpuoli. | Ihmisen, eläimen r. Puvun r. Uunin r. **-puolisko** *s.* Tuberkuloottisen r:n typettäminen. Valioampujan merkkiä pidetään rinnassa asetakin oikean r:n keskellä. **-puu** *s.* **1.** *kut.* kangaspuissa kutojan edessä oleva puu, jonka ympäri kangas kiertää kangastukille, rintatuki, -orsi. **2.** *kal.* eräs kalapatoon kuuluva vaakasuorassa asennossa oleva puu. **3.** muuta käyttöä. | Hän asetti sitten kivivadit hyllylle r:ta vasten kallelleen E.JAAKKOLA. **-pä|ä** *s.* vaihtelevaa käyttöä: rinta, rinnan yläosa, rintapieli, nänni tm. | Lintuja täytettäessä aloitetaan mahan ompeleminen r:ästä. Hyvällä hevosella on leveä r. ja notkeat vuohiset. Tarttua jkta r:ihin. Sotilaskiväärillä ammuttaessa on varottava, ettei perän kanta jää olkavarren varaan, vaan r:ähän. -- hyv' on syödä Hiiden linnun / naisen nuoren r:itä LEINO. **-raha** *s. kans.* rinnassa pidettävä mitali. | Se on r., on ihmishengen pelastamisesta PAKK. **-rauha|-nen** *s. anat.* (ihmisen) rinnoissa oleva maitorauhanen, nisä. | R:sen tulehtuminen. R:sten suurentuminen on yksi raskauden merkki. **-rauhassyöpä** *s. lääk.* **-rau|ta** *s.* **1.** *vanh.*, tav. vain *kuv.*, vars. *heng.* rintahaarniska. | Niin seisokaat vyötetyt kupeista totuudella ja vanhurskauden r:dalla puetetut UT[V]. [Meidän Jukolan veljesten] kovia kalloja vasten hänen [lukkarin] kärsimyksensä [= kärsivällisyytensä] r. väkistenkin särkeytyi KIVI. **2.** jnk esineen rinnassa olevasta (vahvike)raudasta. | Ahjon r. **-rekisteri** *s. fon.* rintaäänien muodostama ääniala;)(falsettirekisteri. **-rengastaulu** *s. sot.* numeroiduilla renkailla varustettu rintakuvio; vrt. päärengastaulu. **-resonanssi** *s. fon.* rintaontelon resonanssi. **-risti** *s.* rinnalla t. rinnassa pidettävä risti. | Piispan r. Dannebrogin ritarikunnan I luokan komentajamerkki ja r. **-röyhelö** *s. vaat.* naisten (aikaisemmin myös miesten) puvun rinnassa käytetty koristeellinen röyhelö. | Pitsinen r.

rinta|sauhu, -|savu *s.* henkisavu. | Veti tupakasta hyvät r:sauhut. **-seisonta** *s. voim.* seisonta ylösalaisessa asennossa esim. nojapuilla paino rinnan varassa ja tasapainoa käsillä tukien. **-seu|tu** *s.*, tav. *mon.* rintamaa. | Lounais-Suomen vauraat r:dut. **-sokeri** *s.* (ruskea) kandisokeri. **-sol|ki** *s.* rinnassa pidettävä (tav. koriste)solki. | Hopeinen, norsunluinen r. R. jäsenmerkkinä. Miesten paidan sepalus suljettiin vielä 1800-luvun alkupuolella monin paikoin rengasmaisella r:jella. **-suoja** *s.* **1.** *sot.* maasta, betonista, kivestä tms. valmistettu matalahko valli, jonka lähimpänä tarkoituksena on suojella puolustajia t. puolustuslaitteita vihollistulelta, rintavarustus. | Ampumahaudan eteen luodaan tavallisesti kaivettaessa saadusta maasta matala r. Betonisen r:n ympäröimä tykki. Linna-aluetta ympäröivän vallin harjanteella oli kivestä ja puusta rakennettu r. **2.** *harv.* rintahaarniskasta. | Jalkamiehillä oli rautainen r. **-suoju|s** *s.* = ed. | Ampumahaudan pohjan tulee olla vähintään 1,9 m r:ksen reunasta. Hyökkääjillä oli r:ksina nahkahaarniskoja ja komeita suomuspaitojakin. **-syöpä** *s. lääk.* rintarauhasessa esiintyvä syöpä, rintarauhassyöpä. **-tappi** *s. puut.* eräs tappiliitos. **-tasku** *s.* vaatteessa ulkopuolella rinnan kohdalla oleva tasku; vrt. povitasku. | Värikäs nenäliina takin r:ssa. Liivien, puseron r:t. **-tauti** *s. kans.* keuhkotauti. **-tauti|nen** *a.* ja *s. kans.* keuhkotautinen. | R:set lapset. **-tee** *s. farm.* eräs yskänlääke. **-tiehyt** *s. anat.* suuri imusuoni, joka kokoaa imunestettä alaraajoista, vatsaontelon elimistä ja yläruumiin vasemmalta puolen. **-tilkku** *s. vaat.* Esiliinan, hameen r. Lapsen r. suojaa pukua. **-tipat** *s. mon. farm.* eräistä yskänlääkkeistä. **-tuki** *s.* **1.** *kut.* = rintapuu 1. **2.** *tekn.* = rintalevy. | Poran varren pesäkkeen yläpäässä on kiinni r., jota vasten poraaja nojaa rintaansa. **-tähti** *s.* eräisiin korkeihin kunniamerkkeihin kuuluva, rinnassa pidettävä tähti, krašaani. | I lk:n vapaudenristi r:neen. Suurristiin kuuluu myös hopeinen r. **-uimari** *s. urh.* rintauintia käyttävä uimari. **-uinti** *s. urh.* tasatahtinen vatsauinti, sammakonuinti; myös perhosuinnista. **-uintiliik|e** *s.* Opetella r:keitä.

rintau|s[64] *s.* **1.** rinne, rinta, (etu)reuna. | Louhoksen r. Onkia kaislikon r:ksessa. — *Yhd.* kallior. **2.** *kal.* rintavaajojen muodostama rivi.

rintav|a[13] *a.* **-uus**[65] *omin.* laaja-, korkearintainen, rinnakas. | Poika on vankka ja r. kuin täysi mies. R. nainen. — R. jalka, kenkä.

rinta|vaaja *s. kal.* kalapadon seinäaineksien tueksi lyöty vaaja. **-vainio** *s.* = rintapelto. **-valjaat** *s. mon.* keveissä ajoissa käytetyt valjaat, joissa länkien asemesta on leveä, us. pehmustettu rintahihna. **-varustu|s** *s.* rintasuoja. | Ampumahaudan r. Linnoituksen betoninen r. Hylkeennahasta tehty r. — *Kuv.* Suomi on ollut vuosisatoja Ruotsin r:ksena. **-vasara** *s. met.* yksivartinen vipuvasara, jossa peukalopyörä on sovitettu järkäleen ja varren viippupisteen väliin; vrt. häntä-, otsavasara. **-verkko** *s. kal.* Nuotan r., ks. rinta VI.1.e. Rysän r. 'aita-, johdeverkko'. **-vesiratas** *s. tekn.* vesiratas, johon vesi tulee suunnilleen sen akselin korkeudelta; vrt. ala-, ylävesiratas. **-vika** *s. kans.* vars. keuhkotaudista. | R. lopetti hänen päivänsä. **-vyö** *s.* = rintahihna. — *Kuv.* Pikkutyllin poikasilla on ruskehtava r. **-ään|i** *s. fon. mus.* ääni, jota luonnehtii rintaresonanssi;)(falsetti. | Puhua, laulaa r:ellä. — *Kuv.* Runoilijan miehuuskauden tuotannon syvät r:et.

-rintei|nen[63] *poss.a.* < rinne. | Jyrkkä-, loiva-, rosor.

rintuu|s[64] *s. murt.* rintaus. | Lumikinoksen r. Kuusimetsän r:kseen paistoi aamurusko ihmeen suloisesti KAUPPISH. [Metsän palaessa] liekkien hirvittävä r. läheni MERIL.

rio[1] *s. kans.* risu. | Äijä kompastui r:on ja kaatui ALKIO.

1. ripa[10*] *s.* **1.** kädensija, kahva, "korva", sanka. | Puinen, nahkainen, rautainen r. Oven r. Kattilan r. Tarttua kädellä r:an ja vetää ovi auki. Kahvikupin r. on katkennut. Sementistä valettavaan riippa-ankkuriin upotetaan hevosenkenkä rivaksi. — *Yhd.* ovenr.; messinki-, puur.; kanto-, nostor. **2.** = otsaripa. | -- ot-

salla on kultaneuleinen, korkealle kohoava r. HAARLA. — *Yhd.* otsa-, pään.

2. **ripa**[10*] *s.* **1.** *tekn.* ohuehkoja, tasapaksuja vahvikkeita, jollaisia käytetään jäykistämään valettuja tasapintaisia rakennekappaleita, nurkkauksia ym.; lämmönsäteilyä edistävä laippa lämpöpatterissa, jäähdyttimessä tms. | Höyrykoneiden sylinterien tasaiset seinät, kannet ja pohja vahvistetaan rivoilla. Lämpöpatterin rivat. Ilmajäähdytteisen moottorinsylinterin ulkopinta tehdään mahdollisimman suureksi valamalla siihen ripoja. — *Yhd.* kulma-, syrjär.; viisto-, vinor.; vahvistusr. **2.** *rak.* (holvi)ruode.

3. **ripa**[10*] *s. kansat.* (naisten) säärien verhoamiseen käytetty pitkä kangaskaistale.

4. **ripa**[10*] *s.* par. rima (1).

ripahta|a[2*] *v.* pienistä ainemääristä: pirahtaa, sirahtaa. | Lattialle r:neet jauhot.

ripajäähdytin *s. tekn.*

ripakint|tu *a. halv.* ohutsäärinen, rimppakinttu. | -- jänis r. on joskus hätäpäissään loikannut siitä ylitse KARHUM. — *S:sesti.* Ei hänestä ole miehen vastusta, mokomasta r:usta.

ripa|(lämpö)patteri *s. tekn.* **-putki** *s. tekn.* Lämpöpattereina käytetään joko radiaattoreita, r:a tai sileitä takorautaputkia.

ripaska[15] *s.* kyykkyasennossa jalkoja eteen ja sivuille ojennellen ja välillä pystyyn hypähdellen tanssittava venäläisperäinen (miesten) tanssi.

ripaut|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | [Papeista] yksi r:telee vihkivettä polvistuviin sotamiehiin AHO.

ripautt|aa[2*] *kaus.v.* (*rinn.* ripahuttaa[2*]) < ripahtaa. | R. vettä saunan kiukaalle, jkn selkään. — *Yksipers.* Peninkulman juoksun aikana r:i [= satoi] hieman vettä.

rip|e[78*] *s.*, tav. *mon.* vähäinen jäännös t. jäte; rahtu, hiukka, muru. | Navetan edessä oli heinän r:peitä. Kaapia taikinan r:peet astiasta. Palvelija korjasi pöydiltä juhlan r:peitä. Matkakassasta oli vain r:peet jäljellä. Armeijan r:peet pakenivat. — Kun laskut oli maksettu, jäi summasta jäljelle vain pieni r. Vähäisenä r:peenä asuvat liiviläiset Kuurinmaalla. — R:peiksi niitä [uskovaisia suruttomiin verrattuna] vain on KAUPPISH. — *Abstr.* ja *kuv.* Kotimaiset elokuvat alkavat menettää viimeisetkin mielenkiintoisuuden r:peet. Kansalaisilta riistettiin vapauden r:peetkin. Elämämme hajanaisista r:peistä haluamme edes joskus luoda jotakin ehyttä. Ei saanut unen r:ettäkään silmiinsä. — *Yhd.* heinän-, jauhon-, lumenr:peet; hengen-, tiedon-, toivon-, voimanr:peet; vihollisr(:peet).

ripeksi|ä[17] *v., 3. pers. kans.* sataa vähän, ripotella (vettä). | Alkoi sataa r. Tuuli on idässä, r:i räntää AHO.

ripello|s[64] *s. kans.* koristeellisista, paljon vaivaa tuottaneista, turhanaikaisista esineistä t. tuotteista. | Päivällispöydässä oli salaatteja ja muita r:ksia. Leivottiin pullaa ja joitakin r:ksia. Köyhä mies katseli ja helisteli noita koreita r:ksia [= kunniamerkkejä] TIITUS. -- koko kirja oli täynnä mustaa r:sta, niin kuin tervattu harakka sillä olisi hyppinyt J.AEIJONEN.

ripeyttää[2*] *v.* tehdä ripeä(mmä)ksi. | Yhdistyksen toimintaa on koetettu r.

ripeytyä[44] *v.* tulla ripeä(mmä)ksi.

ripe|ä[21] *a.* -ästi *adv.* -ys[65] *omin.* **1.** reipas, rivakka, ravakka, nopsa, nopea, vikkelä, virkku, kerkeä, sukkela. **a.** liikkeestä, toiminnasta, tapahtumisesta. | Kulkea r:ästi, r:ää vauhtia, r:in askelin. R. toiminta, kehitys. Työ on r:ässä käynnissä. Ryhtyä r:ihin toimenpiteisiin. Yritys on saatu r:ään alkuun. Talouselämä kehittyy r:ää vauhtia. R. kasvu. Teatteri on elänyt r:ää nousukautta. Teoksen kaikki osat ilmestyivät r:ässä tahdissa. Soitettiin r:ää marssia. R. tuuli kiidätti venettä. R. sade. **b.** henkilöistä, eläimistä: tarmokas ja nopea, reipas(otteinen, -liikkeinen), rivakka. | He ovat r:itä työihmisiä. Iästään huolimatta r. vanhus. Palokunnan r:yden ansiosta rakennus saatiin pelastetuksi. R. poro. **2.** *kansanr.* uhkea, rehevä. | Vieri kyynel, vieri toinen: / -- / poloisilta poskipäiltä / r:'ille rinnoillensa KAL. -- pane päällesi parasta, / r:intä rinnoillesi KANT.

ripeä|liikkeinen *a.* R. ihminen, hevonen. — Influenssaepidemia oli varsin r. **-ottei|nen** *a.* R. ja vaihteleva mattopaini. R. liikemies.

ripi[4*] *s. murt.* = rivi 3.

ripille|lasku *s.* vrt. seur. **-pääsy** *s.* (ensi kertaa) Herran ehtoolliselle pääsy; myös ko. tilaisuudesta; vrt. konfirmaatio. | Kirkko asetti r:n ehdoksi lukutaitoisuuden. Kieltää jklta r.

ripillä|käymätön *a.* Herran ehtoollisella käymätön. | R. lapsi. — *S:sesti.* R:käymättömän arkku nostettiin joskus aidan yli kirkkomaalle. **-käyn|ti** *s.* Herran ehtoollisella käynti. | V. 1910 asetettiin kristilliseen avioliittoon pääsyn ehdoksi konfirmaation ja r:nin sijaan rippikoulun suoritus.

ripin rapin *adv.* = riipin raapin. | -- kaikki ruuvit olisivat r. r. KARHUM.

ripirinnan *adv.* aivan rinta rinnan, vieri vieressä, ritirinnan. | Ampumatauluja oli rivissä r. — [Runossa] on r. runoilijan ulkopuolisluontoisia kuvailuja ja omia sisäisiä tunnepurkauksia AK.

ripistel|lä[28] *v.* ripotella, tiputella. | Painellun vaon pinnalle r:lään pintakosteuden haihtumisen estämiseksi ohuelti multaa. Liisa -- rasvasi [paistin]pellit ja r:i niihin jauhoja CANTH. — *Yksipers.* Sataa r:i.

ripi|stä[41] *onom.v.* -nä[14] *teonn.* vrt. rapista, ropista, risahdella. | Hiiri r:see komerossa. Vesi r:see ulkona ikkunaan. Kalkki r:si tomuna alas katosta. Parsilla r:si ja risahteli. -- rauta [= viikate] r:si ja rapisi, ja heinä kaatui kuin vihollisen edessä KARHUM.

ripittäjä[10] *tek.* Joku oli kuolemaisillaan --, ja r:ä oli tultu etsimään J.FINNE.

ripittämät|ön[57] *kielt.a.* -- r:tömien syntien tähden antaa Jumala usein meidät perkeleen kiusattavaksi WILKUNA.

ripittäyty|ä[44] *refl.v.* < seur. | R. jklle. Herätykseen tultuaan kutsui Heikki luokseen erään tunnetun kristityn ja r:i AK. — *Kuv.* Harvoin on puhdas henki r:nyt kuoleman edessä pal-

jaammin kuin eräissä Nietzschen viimeisten dityrambien säkeissä KOSKENN.

ripit|tää[2*] *v.* **1.** *usk.* ottaa vastaan synnintunnustus, rippi (ja antaa samalla synninpäästö ja joskus sen jälkeen Herran ehtoollista). | Pappi r:ti kuolevan. Yleisessä ripissä r:ettävät yhteisesti tunnustavat syntinsä, anovat niitä anteeksi ja saavat synninpäästön. — R. itsensä [= ripittäytyä] papille. Jokaisen piti ainakin kerran vuodessa tunnustaa syntinsä eli r. itsensä. **2.** laajentunutta ja kuv. käyttöä. **a.** tilittää, tunnustaa, paljastaa. | [Kirjailija] r:tää runottarelle rakkaudenpettymystään. -- r:tänyt runoudessaan omaa minäänsä, sen suruja ja iloja, sen pettymyksiä ja toiveita KOSKENN. **b.** torua, moittia, nuhdella, läksyttää, "haukkua". | R. poikanulikoita pahanteosta. -- isäntä kukkopunaisena häntä [palvelijatarta] oikein r:tää, r:tää, motkoittaa ja kotkoittaa KIVI. Silloin minut kotijoukko r:täisi pahanpäiväiseksi KAUPPISH.

ripitys[64] *teonn.* < ed. | Papin suorittama r. — Sai vaimoltaan aika ripityksen. — *Yhd.* itser.; kotir. **-matk|a** *s. hist.* pappien seurakuntansa eri kulmille (vuosittain) tekemä matka, jolloin he ripittivät seurakuntalaisiaan, kuulustelivat kristinopin taitoa ja antoivat tarpeellisia tietoja kristillisestä opista ja elämästä. | Pappien r:oista kehittyivät Gezeliusten aikoina lukukinkerit.

riporinnan *adv.* = ripirinnan. | Pojat istuivat penkillä r.

ripot|ella[2S*] *frekv.v.* **-telu**[2] *teonn.* < seur. | R. sokeria leivonnaisille. R. kanoille kauroja. R. vettä silitettäville vaatteille. R. katajan havuja lattialle. — *Erik.* **a.** myös *yksipers.* vähäisestä sateesta. | Taivas on pilvessä ja alkaa hiljalleen r. vettä. Eilen oli sadepäivä, hieman r:teli. [Pilvet] rupesivat r:telemaan lämmintä tihkusadetta ELSA SOINI. **b.** kevyestä vitsalla tms. lyömisestä. | -- elleivät [lapset] totelleet, tempasi hän varvun ja r:teli sillä jaloille JOTUNI. **c.** avarampaa ja kuv. käyttöä. | Puolustuskaista oli liian leveä, joten miehiä täytyi r. sinne tänne. Kuviot ovat ryijyn eri osiin r:eltuina. Poika sai niin paljon taskurahoja, että hän saattoi r. [= tuhlata, "kylvää"] niitä mihin tahansa. Yön r:telema huurre. Nuorella tukkanarskulla on selkäpuoli harmaan r:telema. Sinä iltana siis ihanin täysikuu r:telee valoaan lehmusten ja vaahterain välitse pitkin huvilain julkisivuja SILL.

ripot|taa[2*] *v.* **-us**[64] *teonn.* sirottaa, tiputtaa, kylvää; varistaa. | Haavaan r:etaan pulveria. R. suolaa lihojen päälle. R. tuhkaa päähänsä katumuksen merkiksi. — *Erik.*, myös *yksipers.* vähäisestä sateesta. | Vain tummimmat pilvet r:tivat muutaman pisaran. Ilma oli viileä, ja silloin tällöin r:ti hiukan vettä.

rip|pi[1*] *s.* **I.** vrt. ripitys. **1.** *usk.* syntien tunnustaminen (ja synninpäästö). | Suomen kirkko-oikeudessa erotetaan yleinen r., jolloin ehtoolliselle aikovat yhdessä tunnustavat syntinsä kirkossa, yksityinen r., kun joku yksityinen tekee sielunpaimenelle yleisen synnintunnustuksen ja saa synninpäästön, ja erityinen r., kun ihminen sielunpaimenelle tunnustaa jonkin erityisen synnin, joka hänen omaatuntoansa vaivaa. Lauantaina klo 18 on Johanneksen kirkossa r. [= yleinen rippi] ja Herran ehtoollinen. Lestadiolaisuus panee erityistä painoa uskovien piirissä tapahtuvaan julkiseen synnintunnustukseen eli r:piin. Kansan tuli katolisena aikana käydä r:illä vähintään kerran vuodessa pannakirouksen uhalla. Katolisessa kirkossa kehittyi parannuksen sakramentti eli r., johon kuuluu kolme osaa: sydämen katumus, suun tunnustus sekä hyvitystyöt. — *Yhd.* kirkko-, korvar.; sala-, pakko-, yksityisr. **2.** laajentunutta ja kuv. käyttöä. **a.** tilitys, tunnustus. | Goethen omat Suleika-runot -- muuttuvat persoonalliseksi r:iksi, tunnustuksiksi KOSKENN. **b.** *ark.* torumiset, moittimiset, haukkumiset, nuhtelu, läksytys. | Sai aika r:it laiminlyöntinsä vuoksi. **II.** ulkopaikallissijoissa Herran ehtoollisesta. | Kirjoittautua r:ille. Käydä r:illä. Päästä, päästää, laskea r:ille. R:iltä vasta päässyt [= juuri rippikoulun käynyt ja ehtoollista ensi kerran nauttinut] nuorukainen. Vielä r:illä käymätön neito. R:ille päästettävien parvi seisoi alttarin edessä. Rokotettu ja r:illä käypä kansalainen. Kaikki seurakunnan r:illä käyvät osasivat lukea. Koska olet ollut viimeiseksi r:illä? KIVI.

rippi|-isä *s.* henkilö, joka vastaanottaa ripin ripitettävältä; vars. katolisissa maissa pappi, jolle jku henkilö säännöllisesti ripittäytyy ja joka on yleensäkin hänen sielunhoitajansa ja hengellinen neuvonantajansa. | Paavillakin yksityishenkilönä on r. — *Kuv.* yl. vanhemmasta ystävästä, jolle jku uskoo huolensa. | Atticus oli Ciceron r. — *Erik.* jokapäiväisessä, epävirallisessa kielenkäytössä papista, joka on pitänyt jklle henkilölle rippikoulun ja päästänyt hänet ensi kerran ehtoolliselle. | Past. A. on minun r:isäni. **-kirja** *s. usk.* **1.** seurakunnan pääkirja. **2.** hartaus- ja rukouskirja niitä varten, jotka valmistautuvat ripille ja Herran ehtoolliselle. **3.** kirja, jossa katolisen kirkon papeille on annettu ripitysohjeita, erittäinkin ohjeita katumusrangaistuksista. **-kirjoitus** *s.* tilaisuus, jossa otetaan vastaan ilmoittautumisia Herran ehtoolliselle. **-kirk|ko** *s.* jumalanpalvelus, jossa vietetään Herran ehtoollista; vars. osallistumisesta ehtoollisen viettoon sellaisessa jumalanpalveluksessa. | Käydä r:ossa. -- mummun ja taatan oli jäätävä pois r:osta, johon olivat kirjoittautuneet SILL.

rippikoulu *s.* seurakunnallinen oppikurssi, jolla pappi antaa kristinopin opetusta nuorisolle valmistukseksi konfirmaatiota ja Herran ehtoollisella käyntiä varten. | Tyttöjen, poikien r. Yhteinen, yksityinen r. Käydä, pitää r:a. R:n käynyt henkilö. Kirkolliseen avioliittoon vihittäviltä vaaditaan, että he ovat käyneet r:n. A. oli vielä nuori, tuskin r:n käynyt. — *Yhd.* kevät-, syysr.; maalaisr. **-aika** *s.* **-|ikä** *s.* rippikoulunkäynti-ikä (tav. n. 15 v:n iästä). | R:iässä oleva tyttö. **-ikäi|nen** *a.* R. poika.

— *S:sesti.* R:sen mieli on helposti kuohahteleva. **-lahja** *s.* rippikoululaiselle koulun päättyessä annettava lahja.
rippikoululainen *s.* rippikoulua käyvä henkilö.
rippikoulu|lapsi *s.* = ed. **-muisto** *s.* Valoisat r:t. — Kello oli hänen r:nsa.
rippikoulun|käymätön *a.* **-käynti** *s.* **-pito** *s.* **-pitäjä** *s.*
rippikoulu|nuoriso *s.* rippikoulua käyvä nuoriso. **-opetus** *s.* R:ta varten laadittu oppikirja. **-oppilas** *s.* rippikoululainen. **-poika** *s.* rippikoulua käyvä poika. **-sali** *s.* Kirkon yhteyteen rakennettu r. **-todistus** *s.* todistus rippikoulun läpikäymisestä. **-tover|i** *s.* He ovat r:eita. **-tunti** *s.* **-tyttö** *s.* rippikoulua käyvä tyttö. **-viik|ko** *s.* Oikein minä siitä pidin, kun tässä r:ot oli asuntoa KATAJA. **-vuo|si** *s.* Hän -- kaatoi -- jo r:tenaan ensimmäisen karhun näiltä mailta AK.
rippi|lapsi *s.* **1.** rippikoululainen. | Kanttori opettaa kirkkoveisuuta r:lapsilie. **2.** ensi kertaa ripille pääsevä henkilö. **3.** vars. katolisista oloista: henkilö suhteessaan rippi-isään. **-leipä** *s.* ehtoollisleipä. **-leninki** *s.* tav. valkoinen t. musta leninki, jota rippikoulutytöt käyttävät päästessään ensimmäisen kerran ehtoolliselle. **-op|pi** *s. usk.* rippiä koskeva oppi. | Opillisesti pysyi lestadiolaisuus r:issaan yleensä Lutherin kannalla. **-puhe** *s.* rippisaarna. **-puku** *s.* puku, jota pidetään Herran ehtoollisella käytäessä. **-pyhä** *s.* pyhäpäivä, jolloin on ehtoollisjumalanpalvelus. | Oli r., ja väkeä vilisi kirkolla tiet aivan mustana. -- Elsan r:nä [= ripillepääsypyhänä] minä näin teidät viimeksi PAKK. **-saarna** *s.* **1.** yleisen Herran ehtoollisen yhteydessä seurakunnalle pidettävä kehotussaarna. **2.** laajentunutta ja kuv. käyttöä: rippi (merk:ssä I.2.b), läksytys, haukkumiset. | Saada r. Mili-täti -- näytti pitäneen r:n sedälle, sillä ukko oli kovin pahalla päällä AK. **-salaisuus** *s.* papille ripissä kerrottu asia, jota hän ei saa ilmaista. **-toimitu|s** *s.* ripitystilaisuus; ripityksen toimittaminen. | Pappi -- alkoi sitten hätiköiden jatkaa r:sta WILKUNA. Niiden, jotka yhdessä käyvät Herran ehtoollisella, on myös yhdessä oltava r:ksessa, joka kirkossa pidetään KIRKKOKÄSIKIRJA. **-tuoli** *s.* rippiä varten roomalaiskatoliseen kirkkoon rakennettu koppi, jossa on kaksi osastoa, toinen rippi-isää, toinen ripitettävää varten. — Laajentunutta ja kuv. käyttöä. | R. [= rippituolin käyttö, rippi] katolisen kirkon kansankasvatuksen välineenä. Tämä päiväkirja on ainoa r:ni M.RAPOLA. **-vieras** *s.* ehtoollisvieras. **-viini** *s.* ehtoollisviini. **-väki** *s.* Herran ehtoollisella kävijät. | Alttarin ympärille polvistunut r. **-äi|ti** *s. kuv.* naisesta, jolle jku tunnustaa tekojaan, kertoo murheitaan jne. | Olen nimittäin joutumaisillani todelliseksi r:diksi, jonka korvaan murheilla ja vastuksilla raskautetut miehet ja perheenisät kuiskailevat huoliaan SERP.
rippo|a[1*] *v.* = **1.** rippua; tav. *kuv.* liietä. | -- mut vanhemmille [lapsille] varmaankin lie liiaks [isä järkeä] antanut, / kun nuorimmalle muuta ei kuin hiukka r:nut *CAJ. Ehkäpä siitä sitten r:o joku kolikko sinunkin listoillesi LEINO.
ripponen[63] *dem.s.* = rippunen.
rippu[1*] *s.*, tav. *kuv.* pieni erä, hitu(nen), hiukka(nen), muru(nen), tippa. | Se pieni r. sivistystä, mikä koulussa saatiin, unohtui pian. Asian käsittely eduskunnassa jäi aivan viimeiseen r:un 'viime hetkeen, viime tippaan'.
1. rippu|a[1*] *v.* tippua, karista, varista. | Kuormasta r:i heiniä tielle. -- isäntä pyyhkäisi [ohria mitatessaan] kukkuran melkein laitain tasalle, puolustaen tekoansa sillä, että r:vat kantaissa tielle KAUPPISH. — *Kuv.* Ja neulan ansioiden lisäksi r:i vuokratuista peltotilkuista ja parista lehmästä tuloja peräti vähän TARK.
2. rippu|a[1*] *v. murt.* riippua. | [Martta] ottaa pampun, joka r:u seinässä KIVI. -- hevon harjasta kiinni he r:u LEINO. -- vanhan kaakin korvat r:u *MANN.
rippunen[63] *dem.s.* [Kahvin selvitessä äiti haki] sokurijäännöksen; oli sitä niin paljon, että tuli r. kullekin CANTH. -- ei annettu vaatettakaan muuta kuin pahanpäiväinen esiliinan r. SILL.
ripsa|a[10] *onom.v.* ripistä, rapista, rapsaa, ripsahdella. | Hiiltyvä nuotio r:a hiljalleen.
ripsah|della[28*] *frekv.v* **-telu**[2] *teonn.* < seur. | Sade r:telee ikkunaruutuja vasten. -- sytykepäreet r:telivat ilmoittaen aamupuhteen alkaneeksi KARHUM.
ripsa|htaa[2*] *mom.v.* -(hd)us[94] *teonn.* < ripsaa. | Risu katketa r:hti. [Tuli] paloi keveästi ja täyteläisesti, vain silloin tällöin hiukan r:htaen SILL. -- kuultua r:uksen pienenkin metsässä, kohta juoksemaan KIVI.
ripsak|ka[15*] *a.* **-asti** *adv.* **-kuus**[45] *omin.* reipas, rivakka. | R. ihminen. Hypähtää r:asti vuoteeltaan. -- r. riuhtaus ja Jooseppi pyllähti takasilleen KIANTO.
ripsa|s[60*] *a. harv.* = ed. | Iloiset, r:at olkaa, hyvät herrat *CAJ.
ripsautt|aa[2*] *kaus.v.* (*rinn.* ripsah(d)uttaa[2*]) < ripsahtaa. | R. jkta vitsalla. Hiukan sataa r:i.
ripse[78] *onom.s.* ripsava ääni, ripsahtelu. | Hiiren jalkojen r. Hiilloksen hiljainen r.
ripsehti|ä[17*] *v:* ripsahdella, pitää ripsettä. | Ulkoa kuului r:vää liikettä. Sade r:i ikkunaan.
ripselli|nen[63] *poss.a.* < ripsi. | R:set tuntosarvet.
ripset|ön[57] *kar.a.* < seur. | R:tömät silmät. Eräiden sarojen tyviosan tupet ovat r:tömät.
1. rips|i[8] *s.* **1.** tav. vain *mon.* eräistä ihmisen, eläimen t. kasvin osan reunoista t. pinnasta lähtevistä ripsumaisista muodostumista, karvoista tms. | Koin siipien reunoissa on pitkät, ohutkarvaiset r:et. Hyönteissuosijoiden siitepölyhiukkasissa on usein r:iä. Kihokin lehtien r:et. Röyhysaran varren tyviosan tupet hajautuvat yläpäästään pitkiksi jouhimaisiksi r:iksi. — *Yhd.* reuna-, siipi-, tuntor. — *Erik.* **a.** silmäripsistä. | Suuret silmät ja pitkät, tuuheat r:et. R:issä kimalteli kyyneleitä. — *Yhd.* silmär.; tekor. **b.** värekarva. | Ripsieläimet saattavat käyttää r:iä liikuntaeliminään. Henkitorven yläosan sisäkalvon ylöspäin aaltoilevat r:et ajavat ulos limaa ja pölyä. — *Yhd.* värer. **c.** (kauran) helpeistä, (ohran) vihneistä. | Tuost' on viina synnytetty, / -- /

okahista nuoren otran, / r:istä vihannan viljan KANT. — *ripsellä* ripset näkyvissä. | Ohra rupeaa tähkimään ja kaura tulee r:elle. -- orahall' on onnen touot, / r:ellä Kalevan riistat KANT. — *Yhd.* kauranr. **2.** *harv.* ripsu.

2. ripsi[4] *s. kut.* **1.** johdettu sidosmuoto, jossa joko kuteet kankaan molemmin puolin peittävät kokonaan loimet taikka loimet peittävät kuteet ja kankaan pinnasta tulee vaollinen. **2.** ed. kohdassa esitetyllä tavalla kudotuista kankaista. | Himmeästä r:stä valmistettu papinkappa. Rikkaat emännät teettivät usein juhlapukunsa r:stä. **3.** *yhd.* Pellava-, silkki-, villar.; huonekalur.; kuvio-, murtor.; kude-, loimir.; pitkittäis-, poikittaisr.; vinor.

ripsi|eläin *s. el.*; *syn.* ripsilikoeläin; vrt. likoeläin. | R:eläimet 'Ciliata, rakenteeltaan korkealle kehittyneitä muotoja käsittävä alkueläinluokka, johon kuuluvilla on solun pintaa kauttaaltaan t. osittain verhoava värekarvapeite'. **-epiteeli** *s.* värekarvaepiteeli. **-hampai|nen** *a. kasv.* Metsäorvokin korvakkeet ovat hyvin kapeita ja r:sia.

ripsikangas *s.* = 2. ripsi 2.

ripsi|karva *s.* **-karvainen** *a.* **-kaura** *s.* = röyhykaura. **-kello** *s.* Vorticella, ripsieläimiä, joilla on ripsiä vain suuaukon ympärillä. **-laitainen** *a.* R. verholehti. **-likoeläin** *s.* = ripsieläin. **-ma|to** *s.*; *syn.* pyörre-, värysmato. | R:dot 'Turbellaria, useimmiten irrallaan vedessä eläviä laakamatoja'.

1. ripsimäi|nen[63] *kalt.a.* < 1. ripsi. | Eräiden sammalien varren pinnalla on r:siä muodostumia.

2. ripsimäinen[63] *kalt.a.* < 2. ripsi. | R. kangas.

ripsinauha *s.* ripsikankainen nauha. | Naisten rannekellossa on usein r.

1. ripsi|nen[63] *poss.a.* < 1. ripsi. | R:set tuntosarvet. — Tav. *yhd.* haja-, kankea-, pitkä-, velttor.

2. ripsinen[63] *ain.a.* < 2. ripsi 2. | R. kellon ranneke.

ripsireunai|nen *a.* R:set silmäluomet. R:set lenninsiivet. Tuoksupoppelin lehdet ovat usein r:set.

ripsisidos *s. kut.* = 2. ripsi 1.

ripsi|toukka *s. el.* värekarvallinen toukka. | Jouduttuaan veteen leveän heisimadon munat muuttuvat ensin uivaksi r:toukaksi. **-väri** *s.* silmäripsien värjäämiseen käytettävä kosmeettinen väriaine.

ripsi|ä[17] *v.* vrt. ripsua. **1.** pirskottaa, ripotella, sirotella. | Ennen lakaisemista lattia on tomun sitomiseksi r:ttävä vedellä. Harmaa taivas alkoi hiukan r. vettä. **2.** kevyestä vitsalla tms. lyömisestä, ripsumisesta. | R. jkta vitsalla säärille. Kylpeä vastalla r:en. R. kärpäsiä lehmästä lypsettäessä.

ripsiäi|nen[63] *s. el.*; *syn.* rakkojalkainen. | R:set 'Thysanoptera, pieniä, pitkulaisia, litteähköjä hyönteisiä, joiden suuosat muodostavat imukärsän ja joilla jalkojen viimeisten nivelten päässä on tarttumaelimenä rakko'. — *Yhd.* apila-, herne-, kaura-, päärynä-, ruoho-, tupakka-, viljar.; kahur.; pistinr.

ripso|a[1] *v. harv.* = ripsua. | R. pölyjä luudalla. [Metsäkanaparvi on] sirosti siivillään r:nut lunta kuin koristellakseen AK. — Sadetta r:va sää. -- vettä r:vien leppien lomitse M.RAPOLA.

ripsu[1] *s.*, tav. *mon.* **1.** kankaan päihin tav. koristeeksi jätetyistä irrallisista, us. kimpuiksi sidotuista t. palmikoiduista loimilankojen (t. kankaan reunoista loimia purettaessa vapautuneista kudelankojen) päistä t. myös kankaan reunaan päästään kiinnitetyistä erillisistä lankakimpuista; rimpsu, hapsu, hetale. | Pöytäliinan, huivin r:t. Esiliinan helmassa on punaisia ja valkoisia r:ja. — Housut olivat kuluneet käänteistä r:ille. — *Yhd.* silkki-, villar.; helma-, pääter. **2.** ed:een liittyvää laajentunutta ja kuv. käyttöä. | Votjakkilaisnaisen päähineestä otsalle riippuvat pienistä rahoista muodostetut r:t. Tämä [parta] on vaan turha r. sen suhteen, jota pari vuotta sitten kannoin KIVI. Hiljaa asettuvat [lumen] hahtuvat -- mäntyjen mustanpuhuviin r:ihin TALVIO. **3.** ripsumisvälineenä käytetystä lehvätms. huiskasta. | Hevosta puhdistettaessa kaula, selkä ja kupeet ripsutaan koivun varvuista tehdyllä r:lla. Minä nakkaan r:ni [= lehmien ripsumiseen käytetyt lehvät] pois AHO.

ripsu|a[1] *v.*; *rinn.* ripsoa; vrt. ripsiä. **1.** huiskalla tms: kevyesti huitoen ja koskettaen (määrätarkoituksessa) suoritettavasta tekemisestä. **a.** pölyn yms. poistamisesta. | R. seinistä ja katosta pölyjä. Pyhäksi r:ttu pirtti. Hevosta puhdistettaessa r:taan ensin sileillä koivun oksilla sen kaula, selkä ja kupeet. Olisi se riihikin mentävä r:maan enimmistä pölyistä puhtaaksi LASSILA. **b.** kärpästen yms. hätistelemisestä lehtevistä oksista tms. tehdyllä huiskalla (tav. lehmiä lypsettäessä). | R. kärpäsiä ja paarmoja lehmistä. Emäntä lypsi ja tytöt r:ivat. **c.** kevyestä vihtomisesta. | Haudottuaan vastan ja saatuaan tasaisen lämpimän saunaan nousi Ilpotar itse lauteille ja hauteli, veteli ja r:i AHO. **2.** tav:mmin ripsiä (1). | R. vispilällä vettä silitettäville vaatteille. Silloin oli päivä pilvessä, — r:i vettäkin AK.

ripsuinen[63] *poss.a.* R. pöytäliina. — *Yhd.* musta-, pitkär.

ripsu|koriste *s.* **-koristeinen** *a.* **-lan|ka** *s. käs.* R:gaksi sopivaa silkkilankaa. **-mainen**[63] *kalt.a.* R. kankaan reuna. **-reuna** *s. käs.* ripsuinen (kankaan tms.) reuna. | Esiliinan helma koristetaan r:lla. **-reunainen** *a.* R. esiliina, huivi. **-reunus** *s. käs.* ripsuinen (kankaan tms.) reunus.

ripsuta[39] *v.* tav:mmin ripsua.

ripsut|ella[28*] *frekv.v.* < 1. ripsuttaa. | R. vettä lattialle. -- suloinen sade r:telee kuivuneita kukkapenkereitä KIANTO.

ripsuton[57] *kar.a.* R. pöytäliina.

1. ripsut|taa[2*] *onom.v.* **-us**[61] *teonn.* pitää ripsettä, tehdä jtak niin että ripse käy. | Mutta mikä ihmeen otus juosta r:ti jäljessä pitkin latua --? KIANTO. Sataa, r:taa, / turkin kosttuttaa *MANN.

2. ripsut|taa[2*] *v.* **-us**[61] *teonn.* varustaa ripsuilla. | Miesten kaulahuivit ovat usein päistä

r:ettuja. Tuolin istuimen päällysteeseen tehtiin ylt'ympäriinsä r:us.

ripuli[5] *s. lääk.* suoliston seinämän lihasten ja limakalvon ärsytystilasta johtuva ulosteiden tavallisuudesta vähentynyt kiinteys ja ulostamistarpeen tihentyneisyys; *syn.* diarree. | Krooninen, äkillinen r. Rintalapsen r. Mehiläisen r. Sairastaa r:a. Vatsa on r:lla. Porsaat tulevat helposti r:lle. — *Yhd.* porsasr.; kesär.; hermor.; kirjoitus-, puher. **-kohtau|s** *s. lääk.* Likaisuudesta voi imeväiselle kesäkuumalla aiheutua ankaria ja hengenvaarallisia r:ksia.

ripuli|nen[03] *poss.a.* R. kana. — *S:sesti.* R:sen hoito.

ripuli|rutto *s. eläinlääk.* tarttuva ripuli. | Imevien eläinten r. tulee tavallisimmin 1—3 päivän vanhoihin vasikkoihin. **-tauti** *s.* = ripuli. **-tautinen** *a.* ripulinen.

ripust|aa[2] *v.* -us[64] *teonn.* kiinnittää riippumaan. | R. lamppu kattoon, turkki naulaan, taulu seinälle. R. koru kaulaansa, kunniamerkki rintaansa. R. verkot kuivumaan. R. vaatteet nuoralle kuivumaan. Uutimien paikoilleen r:aminen. Marssittaessa r:etaan kivääri aika ajoin olalle, jotta käsiä voidaan vapaasti heiluttaa. R. jku hirteen. - - sullekin autuuden ansaitsi hän, / silloin kun ristille r:ettihin / sovintouhriksi kaikille hän HLV. — Kuv. sanontoja. | A. päätti r. jahtikauden loppuajaksi pyssynsä naulaan 'lopettaa metsästämisen'. R. hampaat naulaan, ks. hammas 1.b. R. kanteleensa pajuihin, ks. paju 1.

ripustamis|piste *s.* Vaa'an selkä on tukipisteestä r:pisteeseen jaettu kymmeneen yhtä suureen osaan. **-tapa** *s.* Paras maalausten r. olisi, että kullakin kuvalla olisi oma seinänsä.

ripustautu|a[44] *refl.v.* < ripustaa. | Yölepakko r:u kynsistään oksiin tai muihin ulkonemiin. — *Kuv.* [Usva] r:u koivun ritiseviin rihvoihin AHO. Hänen varaansa r:u hänen isänsä suvun kaikki paljous, vesat ja versot VT.

ripustel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < ripustaa. | R. vaatteita kuivumaan. - - kaunoiset kanteleemmekin / r:imme oksihin VK[V].

ripusti|n[50] *väl.* (< ripustaa) vrt. kannatin, kiinnitin, kiinnike, pidin. **1.** laite (koukku, orsi tms.), jonka varaan jk esine ripustetaan. | Kellarin kattoon on laipiota tehtäessä asetettava koukkuja ja r:mia. Korkeushyppyriman r:met. [Lentokoneessa] pommit kiinnitetään r:miin. Lieden päällä oleva koukkuorsi patakoukun r:mena. Kaapissa on r. [= orsi, poikkipuu] pukuja varten. — *Erik.* **a.** vaateripustin, -puu. | Panna takki r:meen. **b.** *anat.* Silmän mykiön r. 'säikeet, jotka kiinnittävät mykiön sädekehään'. Hauen ruumiinontelokalvojen osia toisiinsa yhdistämässä on kaksinkertaisia r:mia, joista on tärkein suolen r., suolilieve. **2.** esineen osana oleva raksi, verkilö, rengas, koukku tms., josta ko. esine ripustetaan (naulaan tms.). | Takin r. Pyyheliinoihin ommellaan r. tavallisesti pitkän sivun keskikohdalle. Lampun r. kiinnitetään katossa olevaan koukkuun. Pienikokoisiin tauluihin voidaan kiinnittää esim. messinkirengas r:meksi. Köysiradan vaunu riippuu kahden samaa kiskoa myöten liukuvan r:men varassa.

ripustin|laite *s.* Pommit kiinnitetään lentokoneen siivissä oleviin r:laitteisiin. **-lamppu** *s. sähk.* punokseen ripustettu hehkulamppu, jota ei ole sijoitettu erityiseen kalusteeseen. **-puu** *s.* vaateripustin. **-tanko** *s.* Verhojen r.

ripustus|johto *s. sähk.* johto, josta esim. kattolamppu riippuu. **-koh|ta** *s.* Mittausluodin r. Sähkölangan eristämiseksi pylväästä se sidotaan r:dista eristimiin. **-koukku** *s.* koukku, johon t. josta jk ripustetaan. **-lait|e** *s.* Ambulanssiautossa on paarien r:teet. **-lank|a** *s.* Ohuen langan päähän ripustettu pieni kappale muodostaa r:oineen ns. yksinkertaisen heilurin l. pendelin. **-piste** *s.* Maan vetovoima vetää jokaista vapaasti ripustettua kappaletta maan keskipistettä kohti, siis pystysuoraan r:en alapuolelle. **-tapa** *s.* Heilumishäiriöiden estämiseksi laivailmapuntarin r. on kardaaninen.

ripustutt|aa[2*] *jakt.v.* < ripustaa. | Kuningas r:i kapinalliset hirteen.

riput|ella[28*] *frekv.v.* (< seur.) tav:mmin ripotella. | Vaatteet kostutetaan ennen silittämistä vettä vispilällä r:ellen. R. sormin suolaa kaloihin [suolattaessa]. Eteiseen ja portaille oli r:eltu riivittyjä katajia. — Joulukuusi r:teli kellastuneita neulasiaan lattialle.

1. **riput|taa**[2*] *kaus.v.* (< 1. rippua) tav:mmin ripottaa. | R. siemeniä vakoon. Vuodan lihapuolelle r:etaan suolaa kosolti. Lehmien parsiin on r:ettu kuivia olkia. — [Matkustajalaiva kävi] yhtä mittaa laitureissa, joihin r:ettiin pari kolme ihmistä kerrallaan AHO.

2. **riputta|a**[2*] *kaus.v. murt.* (< 2. rippua) riiputtaa. | - - tyhjästä rupeaa loikumaan ja päätään r:maan PÄRVÄR.

ris|a[10] **I.** *s.* **1.** us. *mon.* **a.** *harv.* rikkein, särö. | Halkeamat ja r:at alentavat puun kestävyyttä. Muureihin käytettävissä kivissä ei saa olla r:oja. — *Yhd.* särmär.; pakkasr. **b.** riekale, siekale, säpäle. | Banaanin lehtilapa repeytyy helposti, niin että se muuttuu alaspäin riippuviksi r:oiksi. Paidasta oli enää r:at jäljellä. Iski viulunsa r:oiksi seinään. [Hevoskaakilla] ei ollut kavioita ollenkaan, hiukan r:oja säärenpäissä LEINONEN. Juhana tunsi, miten piiskuri repäisi takin hänen selästään auki ja sen sitten r:oina veti alas J.FINNE. **c.** risaisesta esineestä, tav. vaatteista. | Paidan r. Juurikorin r. Vaihtoi vaatteensa r:oihin ja joi välirahat. Kulkea r:oissa 'käyttää risaisia vaatteita'. Tämmöisissä r:oissa sitä minäkin ... ei yhdeksään vuoteen hameen haituvaa KIANTO. Se Manta on siellä aina niin hienoissa, ettei pidä vanhaa r:aa yllensä yrittääkään, jos sitä tyttöä aikoo TALVIO. — *Yhd.* kenkä-, lakki-, loimi-, saapas-, vaate-, verkko-, virsur.; kengän-, verkonr. **d.** *anat.* pääasiassa nielussa ja suuontelossa olevia imukudosmaisia muodostumia; tav. kitasolan kahden puolen olevista kitarisoista; *syn.* tonsilli. | Paisuneet r:at. R:ojen tulehtuminen. R:ojen poistaminen. — *Yhd.* kieli-, kita-, nielur. **2.** *kans.* hylkeen liha. | Nuoren hallin r. on varsin maukasta. **3.**

sotilasslangissa: jäljellä olevaa palvelusaikaa laskettaessa täysien aikayksikköjen (kuukausien, viikkojen jne.) yli jäävästä ajasta (päivistä, tunneista). | [Palvelusaikaa on vielä jäljellä] kaksi kuukautta ja r:at. **4.** *kans.* retteloitsijä. | Kuka se takkunaamainen äijä oli? Se nyt vasta aika r. oli SILL. **II.** *a. ark.* risainen. | R:at hampaat. Vaatteet r:ana.

risah|della[25*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < risahtaa. | Oksat r:televat jalkojen alla. Päreen r:telu pihdissä. Tuli r:teli ja pihahteli liedessä. Jousen kaari taipui r:dellen.

risahduttaa[2*] *v.* tav:mmin risauttaa.

risa|housu *a.* = seur. — *S:sesti.* Polven korkuinen r. **-housuinen** *a.* jolla on risaiset housut. | R. kerjäläispoika.

risa|htaa[2*] *onom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* esim. kuivan risun taittuessa syntyvästä heikohkosta äänestä; vrt. rasahtaa, rusahtaa, räsähtää. | Risu r:hti poikki. Aita särkyi r:htaen. Housut r:htivat takaa rikki. Heikko jää r:hti pahaenteisesti. Pensaikko r:htaa. Katkeavan risun r:hdus. Hiljaisuutta ei rikkonut r:hduskaan. Ei kuulunut r:usta ei rasausta MERIL. — *Kuv.* Ei sitä suurempaa r:hdusta maapallolla, joka pääsisi hänen korviensa ohitse AHO. -- isäntäväen ja palvelijan edut kävivät niin jyrkästi ristiin, että r:hdusta ei voitu välttää SILL.

risahtamaton[57] *kielt.a.* R. hiljaisuus.

risahuttaa[2*] *v.* tav:mmin risauttaa.

risai|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* repaleinen, rääsyinen, rikkinäinen, rikkiöin, reikäinen, säröinen. | R. mekko, takki. R. matto. R:set kengät, sukat. R. kirja. R. haava, haavan reuna. Pohjois-Euroopan r. manner. Kulua r:seksi. — R. marmori, seinäpinta. — R. [= risaisissa vaatteissa oleva] kerjäläinen. R. lapsi. — *Ark.* Panna elämä r:seksi 'hummata, ryypätä'.

risa|juusto *s. ruok.* halkeilemisen, rakoilemisen vuoksi virheellinen juusto. **-kieli** *s.* eräs lasten käyttämä salakieli, jolla esim. "minä tulen" kuuluu "rinämisä rilentusa". **-laitainen** *a.* R. terälehti. Vanha ja r. [auton pyörän] vannevyö on korvattava uudella.

risaliitti[4*] *s. rak.* rakennuksen t. arkkitehtonisesti sommitellun huonekalun pääpinnasta ulkoneva pystyosa, eturakenne. — *Yhd.* keskir.

risa|mekko *a.* henkilöstä, jolla on risainen mekko. | -- otus mieron, mies r. siin' / oli ääneti, itsekseen *MANN. — *S:sesti.* Ne r:mekot hän ensimmäiseksi putsaisi ja pesisi NUOLIV. **-päärme** *s. käs.* päärme, jossa saumanvaran reunaa ei ole vahvistettu kääntämällä t. toisella kankaalla. **-tauti** *s. lääk.* lapsissa ja varhaisnuorisossa esiintyvä, tuberkuloosin aiheuttama krooninen tauti, jonka olennaisimpia oireita ovat rauhasturpoamat (imusolmukkeiden paisuminen) kaulassa. **-tauti|nen** *a.* ja *s.* R. lapsi. R:sen hoito.

risaus *s.* ks. risahtaa.

risautt|aa[2*] *kaus.v.* (*rinn.* risah(d)uttaa) < risahtaa. | Katkaista r:i kepin.

risiini[6] *s.* risiinikasvin siemenissä esiintyvä erittäin myrkyllinen kasvitoksiini. **-kasvi** *s.* Ricinus communis, lämpimissä maissa kasvava, us. puumainen pensaskasvi, jonka siemenistä puserretaan risiiniöljyä. | R:a viljellään koristekasvina Suomessakin. **-öljy** *s.* risiinikasvin siemenistä saatu vars. teknillisiin ja lääketarkoituksiin (ulostuslääkkeenä) käytetty rasvaöljy.

risiko[2] *s. liik.* = riski.

riskaabeli[5] *a.* uhanalainen, vaarallinen. | R. yritys.

riska|ta[35] *v. kans.* **1.** kisailla, leikkiä, teuhata. | -- hänen sydämensä riemuitsi reippaan pojan kanssa r:tessaan ja kuunnellessaan hänen iloisia juttujaan IVALO. **2.** kovistaa, opettaa, ärhennellä. | -- oppilas oli opettajaansa riskimpi ja antoi hänelle selkään, jos tämä yritti tulla liiaksi r:amaan AK.

riskeera|ta[35] *v.,* us. *ark.* tehdä jtak riskistä huolimatta, uskaltaa, panna alttiiksi, vaarantaa. | Maailmassa ei voita mitään, jollei mitään r:a. Valkoinen [šakissa] yritti pelata rauhallisesti r:amatta mitään. Hän r:a terveytensä, kun ei noudata lääkärin määräyksiä.

1. **riski**[4*] *s.* (*liik. rinn.* risiko) tappionuhka, -vaara. | Taloudellinen, iso r. R:n huomioonotto tavaran hinnoittamisessa. Luotonantoon liittyy aina vahingonvaaraa eli r:ä. Antautua, uskaltautua r:in. Pelätä r:ä. Tavara lähetetään tilaajan r:llä. Laivanvarustaja käyttää alustaan omaan laskuunsa ja omalla r:llään kauppamerenkulkuun. Työn mukanaan tuoman r:n kantaa työnantaja. — Laajemmin: epäonnistumisen, vaaran tms. uhka. | Hän ei jätä mitään r:n varaan. Lentoasemien vähäinen ajoittainen pommitus ei vastaa tarkoitustaan, ja r. on liian suuri tuloksiin verrattuna. — *Yhd.* konjunktuuri-, kurssi-, liike-, luotto-, saatava-, vahinkor.; osar.; varastoimisr.; kuolemanr.

2. **riski**[4] *a. kans. ark.* -sti *adv.* **1.** voimakas, terve, riuska; roteva, kookas. | R. työihminen. R. hevonen. A. sai rysästään oikein r:n hauen. -- vai ei Matti ole r., kun kantaa selässään puolen tynnörin säkin AHO. **2.** virkku, virma, vireä;)(laiska. | R. hevonen. R. vaimo riitelevä, tekevä toruva akka SL.

riskilä[15] *s.* Uria grylle, kiislojen sukuun kuuluva lintu, punajalkakiisla.

riskimomentt|i *s.* Hinnanvaihtelut on otettava tappiota aiheuttavina r:eina huomioon.

riskit|ön[57] *kar.a.* -tömyys[65] *omin.* < 1. riski. | R. rahojen sijoitus.

risotto[2*] *s. ruok.* riisiryyneistä rasvassa pehmeäksi keittämällä ja sipulia ja juustoa lisäämällä valmistettu ruokalaji.

rispautu|a[44] *v.* (*rinn.* rispaantua[1*]) liestyä, purkautua. | Varsinkin karkea kangas saattaa helposti r. Päistään r:nut köysi.

rissa[10] *s. murt.* trissa.

rista[10] *s. kans.* herne. | Kun on Uotina r:n kukka, niin on Laurina lautikka [= lisko] SL.

risteilijä[14] *tek.* < risteillä. — *Mer.,* vars. *sot.* nopea taistelualus, joita käytetään tiedustelutoimintaan, varmistukseen ja kauppasotaan. | Puhutaan panssariristeilijöistä, joita sanotaan myös suuriksi l. I luokan risteilijöiksi, ja panssarikansi- l. kevyistä risteilijöistä. — *Yhd.* lentokone-, torpedor.; kaappari-, taistelur.;

rannikko-, saaristor.; saatto-, tiedustelu-, vartior.; apur.; kanootti-, moottorir. **-eskaaderi** *s.* **-laivue** *s.*

risteil|lä[28] *v.* **1.** pitkänomaisten esineiden, linjojen, teiden tms. keskinäisestä sijainnista: (toistuvasti) kulkea ristiin, toistensa poikki; vrt. ristetä, ristitä, ristiä. | Langat r:evät keskenään, toistensa kanssa. Palttina on kaksiniitinen sidosmuoto, jossa jokainen loimi- ja kudelanka r:ee vuorotellen toisen langan ylitse ja toisen alitse. Pienjännitejohdon ja viestijohdon r:lessä on pidettävä huoli siitä, etteivät johdot jännitteisinä kosketa toisiaan. — Piirretään jana ja sitä r:eviä suoria. **2.** avarammin: kulkea ristiin rastiin, pitkin ja poikin, sinne tänne. | Sotilaspartiot r:ivät rajan läheisyydessä. A. oli r:lyt kotiseutunsa pitkin ja poikin. Sukset ovat erämiehen tärkeimmät kulkuneuvot korpia r:lessä. Lääkintäretkikunnat r:ivät Kongon halki taistellessaan unitautia vastaan. [Miehet] r:ivät - - kaupunkia koko päivän E.ELENIUS. Lumipallot r:ivät ilmassa. Salamat r:evät taivaalla. — Aivoissa r:ee lukemattomia hermosäikeitä. Puiden välissä r:i kukkaköynnöksiä. Kärpän ja lumikon jälkiä r:ee hangella. Loppumattomien peltojen halki r:ee leveitä valtateitä eri suunnille. - - otsalla r:ivät punaiset viinosuonet kuin verkko LEHT. — *Erik.* **a.** vars. *mer.* liikehtiä ilman määräkurssia sinne tänne, us. määräalueella; vars. sota-aluksista, jotka suorittavat partiointia, ovat saattuepalveluksessa tms.; myös lentokoneiden vastaavanlaisesta toiminnasta. | Linjalaivat r:ivät saattueen läheisyydessä. R:evä pelastusvene. Laivat r:evät ulapoilla, kukin omia reittejään. — Tiedustelukoneet r:ivät rintamalinjojen yläpuolella. **b.** *mer.* par. luovia. | Purjeveneellä vastatuuleen pyrittäessä on r:tävä. **c.** *kuv.* Ajatukset, tunteet, suunnitelmat r:evät jkn mielessä. R:evät huhut tekivät ihmiset levottomiksi. Hänen ajatuksensa r:ivät kaukana unelmien mailla. Tuonne tänne r:i aatoksia kiehuvassa aivossani KIVI. - - rattoisat kokkapuheet r:ivät yli pöydän LEINO. — *Erik.* Kysymyksestä on r:eviä [= eri suuntiin käyviä, vastakkaisia] mielipiteitä.

risteily[2] *teonn.* < ed. *(1.)* Kude- ja loimilangan r. Säröilyt näkyvät tiilen pintaosissa usein aivan tiheinä r:inä. Kytkin- ja jakotauluissa on mahdollisuuden mukaan vältettävä jännitteisten osien r:ä. — R:llä tarkoitetaan jokaista sähköjohdon osaa, eristimet, pylväät ym. mukaan luettuina, joka on jonkin tien, toisen johdon tms. yläpuolella tai näitä siksi lähellä, että linjan jonkin osan murtuessa tästä aiheutuu hengen-, tulipalon tms. vaara. Erotukseksi r:istä kutsutaan johdon muita osia maastojohdoksi. Tavallinen, varmistettu r. *(2.)* Englannin kotilaivasto valmistautuu pitkää r:ä varten. — Aatevirtausten, kirjallisten suuntien r. **-eristin** *s. sähk.* risteilyissä käytetty (tavallisia, maastossa käytettyjä isompi) eristin. **-jän|ne** *s. sähk.* risteilyn kohdalla oleva jänne(väli). | Johdot rakennetaan risteilypaikoissa siten, että johtovaurion todennäköisyys r:teessä vähenee mahdollisimman pieneksi. **-kaava** *s. sähk.* Rinnakkaisten johtojen r. **-koh|ta** *s.* Loimi- ja kudelangan r:taa sanotaan sidospisteeksi. — R:dissa varustetaan sähköjohdot varmistuslaitteilla. **-laji** *s.* Varmuustoimenpiteiden mukaan erotetaan [sähköjohdoissa] kolme r:a: tavallinen, varmistettu ja erikoisesti varmistettu r. Sähköjohtoja raiteiden yli vedettäessä määrää rautatiehallitus r:n. **-paik|ka** *s.* Liikenneväylien r:at. Sähköjohtojen r:oissa käytetään vahvempia pylväsrakenteita. **-pylvä|s** *s. sähk.* risteilykohdassa oleva, us. erikoisrakenteinen sähköpylväs. | R:issä on johtojen sitominen suoritettava erikoisen huolellisesti.

riste|tä[20] *v.* kulkea jnk poikki, ristiin jnk kanssa, leikata; vrt. ristitä, risteillä, ristiä. | Puistoalue jaettiin kahdella toisiaan r:ävällä tiellä neljään osaan. Jos ajoneuvon kulkusuunta r:ää toisen ajoneuvon kulkusuuntaa, saa oikealta tuleva ensiksi sivuuttaa risteyksen. — *Erik.* kilparatsastuksessa. | R:ämisellä tarkoitetaan sitä, että hevonen viistoittain laukkaa toisen käyttämälle tielle, ilman että sillä on vähintään kaksi hevosen mittaa etumatkaa laskettuna omasta hännästä toisen hevosen päähän.

risteym|ä[13] *s.* = risteytymä. | Puoliverirodut ovat lämmin- ja kylmäverirotuisten hevosten r:iä.

ristey|s[64] *s.* kohta, jossa tiet, linjat tms. kulkevat toistensa poikki, risteävät toisensa; myös: (tien)haara, haarautumiskohta. | Katujen, teiden, rautateiden r. Seitsemän lentolinjan r. Sähköjohtojen r. Kaakinpuu oli kahden tien r:ksessä. Vain kolme kadun r:stä oli enää matkaa kotiin. — *Yhd.* kadun-, tienr.; liikenner.; tasor.; raider. — *Erik.* **1.** *raut.* = risteyskappale. | Vaihteeseen kuuluu kielilaite ja r. sekä niiden väliset kiskot. **2.** *anat.* Aivosuppilon etupuolella on näköjuosteiden r.

risteys|asema *s. raut.* liikennepaikka, jossa rataosat kohtaavat toisensa. **-kappale** *s. raut.* sisäpuolisten kiskojen kohtaamispaikassa oleva vaihteen osa, jonka muodostavat siipikiskot ja niiden välissä oleva kärkikisko. **-koht|a** *s.* Katujen, teiden r. Radan ja joen r. Janojen r. Liikenneväylien r. Puhdistuskaivot sijoitetaan katujen kulmauksissa oleviin johtojen r:iin. Reikäompeleiden r:iin muodostuneiden reikien reunat vahvistetaan punospistoin. **-kulma** *s.* Rautatievaihteen päämitat riippuvat vaihdekaaresta ja siitä johtuvasta r:sta. **-merkki** *s.* liikennemerkki, joka varoittaa lähestyvästä liikenneteiden risteyksestä. **-paik|k|a** *s.* Rautateiden r. Akeen piikit kiinnitetään muttereilla kehysrautojen r:oihin. **-piste** *s.* Toisiaan leikkaavien suorien r. **-vaih|de** *s. raut.* vaihde, joka yhdistää kaksi toisiaan risteävää raidetta.

risteyte[75*] *s. harv.* risteyttämisen tulos, risteytys.

risteyttämisko|e *s.* Suorittaa r:keita eläimillä.

risteyt|tää[28*] *v.* **1.** *biol.* toimittaa siitos kahden peruasultaan erilaisen yksilön kesken, suorittaa ristisiitos. | R. hevonen ja aasi. R:tämällä

on mahdollisuus kehittää ilmastoomme soveltuvia kasvilajikkeita. 2. par. ristetä, ristitä. | Marssi on yleensä järjestettävä niin, etteivät eri rivistöt joudu r:tämään tai sivuuttamaan toisiaan SO.

risteytym|ä[13] *s.; rinn.* risteymä. **1.** *biol.* risteytymisen tulos, ristisiinnös, sekamuoto, -sikiö. | Muuli on hevosen ja aasin r. Kahden eri lajin r:änä kehitetty viljelyskasvi. — *Yhd.* muunnosr. **2.** *harv.* risteys(kohta). | Teiden r. — Kulttuurivirtausten r:issä kehittyneet kulttuurien sekaantumat.

risteyty|s[94] *s. biol.* **1.** risteyttäminen, ristisiitos. | R:ksessä saatetaan kahteen eri kasvi- tai eläinmuotoon kuuluvat sukusolut yhtymään. Jatkuva, tilapäinen r. R:ksen tuloksena saatu koirarotu. Rodun jonkin ominaisuuden parantamiseksi suoritettu r. Mono-, dihybridinen r. **2.** risteyttämisen t. risteytymisen tulos, risteyte, ristey(ty)mä, sekamuoto. | Muuliaasi on orihevosen ja tamma-aasin r. Uusi [vehnän] r. antaa jyviä 5 kertaa enemmän kuin tavalliset lajikkeet.

risteytys|analyysi *s.* peruasun tekijöiden t. perintöyksiköiden määrittäminen risteytyskokeilla. **-jalostus** *s.* risteyttämällä suoritettava jalostus. **-ko|e** *s.* Kasvinjalostuksessa käytetyt r:keet. **-tulos** *s.* Päärynäpuu on useiden aasialaisten ja eurooppalaisten lajien r.

risteyt|tyä[44] *pass.v.* **1.** *biol.* vrt. risteyttää. | R:tynyt eläin, kasvi. Kaalia, lanttua ja naurista ei saa siemensatoa varten istuttaa lähelle toisiaan, sillä ne voivat helposti r. Kanarialintu r:tyy useiden muiden peippolintujen kanssa. — *Kuv.* Viron sivistyselämässä r:tyivät saksalainen, venäläinen, suomalainen, skandinaavinen ja viimeksi romaaninen vaikutus. **2.** joutua ristikkäin, ristiin; olla ristikkäin, ristissä; ristetä toisiaan. | R:tyneiden miekkojen muodostama kunniakuja. Paikka, missä useat liikennereitit r:tyvät. Pitsissä reunasta toiseen juoksevat langat r:tyvät silmiksi. -- käsivarret rinnoille r:tyneenä LINN. — Eri näkökannat ovat r:tyneet ja sekaantuneet.

risti[1] *s.;* risti|ssä, -in ks. erikseen. **A. I.** antiikin aikana (häpeällisen) kuolemanrangaistuksen toimeenpanovälineenä käytetty tav. pystyyn asetetun hirren ja sen yläpäähän kiinnitetyn poikkipuun muodostama laite, johon rikollinen naulattiin käsistään ja jaloistaan; vars. rististä, jolla Kristus kärsi kuoleman; ristinpuu. | Pahantekijäin r. Naulita jku r:in. Riippua r:llä. — [Kristus] oli kuuliainen kuolemaan asti, hamaan r:n kuolemaan asti UT.

II. ristin muotoisista esineistä, kuvioista tms., joita käytetään (on alkuaan käytetty) ed. kohdassa esitetyn ristin vertauskuvana. | Länsimailla viittaa koristemuotona käytetty r. poikkeuksetta uskonnolliseen aatemaailmaan. Piispan rinnalla riippuva kultainen r. Kirkon r. kimaltelee auringonpaisteessa. Koruissa r. merkitsee uskoa, ankkuri toivoa ja sydän rakkautta. R:n muotoinen kirkon pohjapiirros. -- suuriruhtinas Juri ja hänen veljensä Ruotsin kuningas Maunu ovat tehneet ikuisen rauhan ja suudelleet r:ä AK. — *Yhd.* havu-, hopea-, kivi-, kulta-, marmori-, metalli-, puu-, rautar.; piispanr.; rintar.; amuletti-, muistor.; pohjar. — *Erik.* **1.** ilmauksissa, jotka tarkemmin määrittävät ristin muodon. | Eri-, tasavartinen r. Antoniuksen [= T-kirjaimen muotoinen] r. Andreaksen r. 'X-kirjaimen muotoinen risti, vinoristi'. Kreikkalainen r., ks. kreikkalainen. Latinalainen r., ks. latinalainen 2.b. Pietarin r. 'ylösalaisin käännetty latinalainen risti'. — *Yhd.* ankkuri-, apilanlehti-, haka-, pyörär.; vinor.; maltalais-, maltanr. **2.** hautaristi. | Pystyttää puinen r. jkn haudalle. Vanhalla hautausmaalla oli paljon ränsistyneitä ristejä. **3.** kuoleman merkkinä; vrt. myös ed. | Kuoleman r. on merkitty yhdistyksen nimikirjaan seuraavien jäsenten kohdalle: - -. Huhtikuun 6. p:nä oli piirrettävä r. N. N:n nimen yläpuolelle 'N. N. kuoli 6.4.'. — Laajentunutta käyttöä. **a.** vars. sanakirjoissa: vanhentuneen t. hylättävän ilmauksen eteen asetettavana merkkinä. **b.** hengenvaarallisten, myrkyllisten aineiden tms. merkkinä. | Lipeäkiviastian kyljessä on r. **4.** lipussa, vaakunassa tms. olevasta ristikuviosta. | Suomen lipussa on sininen r. valkoisella pohjalla. — Laajentunutta käyttöä. | Punainen R., ks. punainen I.1.b. Punaisen R:n postimerkki. — Lääkintähuollon yleismerkkinä on r. — *Yhd.* kelta-, sinir. **5.** korkea t. korkeahko, us. ristin muotoinen kunniamerkki; vrt. mitali. | I luokan r. Kunnialegioonan r. Suomen Valkoisen Ruusun komentajan, ritarin r. Ansaita r. rintaansa. — *Yhd.* ansio-, ritari-, urhoollisuus-, vapaudenr.; Mannerheimin--, Yrjön-r.; suurr. **6.** *täht.* Etelän r., ks. ◡. **7.** *harv.* ristikirkon keskustasta neljään suuntaan lähtevistä, ristin haarakkeita vastaavista osista. | Itäinen, läntinen r. Pohjoinen r. erotettiin seurakuntasaliksi. — *Yhd.* itä-, länsi-, pohjoisr. **8.** *risti|llä,* -lle (adv. kans.) ristittävänä, kastettavana, kasteella. | Käyttää lasta r:llä. Viedä lapsi r:lle. Lasta r:lle ja kuollutta hautaan, morsian menee kyllä itsekin SP.

III. *kuv.* **1.** tav. *usk.* Kristuksen ristillä suorittamasta sovitus- ja lunastustyöstä; kristinopista, kristillisestä kirkosta, kristillisestä maailmasta jne. | R:n Herra 'Kristus'. R:n evankeliumi, sanoma. R:n vihollinen. R:n rakkauden ja voiman täyttämä seurakunta. Kulkea r:n tiellä, tietä 'elää Kristuksen opin mukaisesti, kulkea kaitaa tietä; elää ahdistuksessa'; vrt. kohtaa 2. Apu ja anteeksiantamus on löydettävissä r:n juurelta. R:n ja puolikuun välinen taistelu. — Pitkäperjantai on pääsiäisen edellinen osa, r:n pääsiäinen. "R:llä ja auralla" oli benediktiinien tunnussana. Pakana hän heimoineen on, — siellä, / siellä r:ä jo palvellaan *MANN. - - anna loistaa r:si / maailmalle valoksi VK. — *Erik.* **a.** *kans.* ristinpäivästä. | R. [= 3.5., karjan vanha laitumellelaskupäivä] maidon tuo, r. [= 14.9., karjan navettaanpanopäivä] maidon vie SL. - - tämä [lehmä poikii] vasta r:n aikana KAUPPISH. **b.** *ei ristin sielua* ei ketään. | Kolmeen viikkoon hän ei ollut nähnyt r:n sielua. Ulkona ei näkynyt niin r:n sie-

lua. [Poika] itkusuulla vakuuttaa, ettei hän avaa suutansa niin r:n sielulle koko jutusta ALKIO. | "Vai onko sun kaprokissasi täitä?" — "Ei niin r:n sielua" ALKIO. 2. (us. Jumalan lähettämäksi koettelemukseksi käsitetty) kärsimys, vaiva, vastus, ahdistus; myös jstak, joka aiheuttaa kärsimystä, vastusta jklle. | Herran tie on r:n tie. Jumala laskee joskus r:n ja koettelemuksen päällemme. Hän ylisti Jumalaa r:n ja murheen alaisenakin. Kullakin on oma r:nsä. Kantaa r:ään kärsivällisesti. Uupua r:nsä alle. Hänellä on r:nään juoppo mies. Harmikseen ja ikuiseksi r:kseen hän oli saanut perintönä ruman ulkomuodon. Jos joku tahtoo minun perässäni kulkea, hän kieltäköön itsensä ja ottakoon r:nsä ja seuratkoon minua UT. Loppuun asti hoida, kanna, / riisu r., kruunu anna VK. Me varroimme iloa, mutta toitpa huoneeseemme r:n ja murheen KIVI. Vihamiehet, velat, naiset / ritarill' on r:nään! *MANN. Ei r. yksinään tule [= vastuksia tulee samalla kertaa useita] SL. — *Yhd.* kotir.

B. käyttöä, joka ei viittaa Kristuksen ristiin. **I.** kahden keskenään poikittain olevan, toisiaan leikkaavan viivan, esineen tms. muodostama kuvio. **1.** Laivan maston ja raakojen muodostamat r:t. Kastanjan kuoreen leikataan r., jotta sisus kypsyessään pääsisi paisumaan. — Vars. *voim.* ja kansantansseissa: ristin muotoinen ryhmitys t. vuoro tanhussa. | R. on harvoin käytetty avorivistömuoto. Tanhu toistetaan r:in saakka. — *Yhd.* vinor. 2. jnk merkkinä, tunnuksena tms. käytetty risti; vrt. myös kohtaa A.II. **a.** jnk asian muistiinpanemiseksi piirrettävästä rististä. | A. merkitsi almanakkaan r:n sen päivän kohdalle, jolloin jäät lähtivät järvestä. Rippikirjoituksessa merkitään r. kirkonkirjoihin ehtoollisvieraan kohdalle. — *Kuv.* Mihinkäs nyt r. vedetään [= jopa nyt ihme, kumma], kun A:kin polttaa tupakkaa. **b.** lukuseteleissä, kirkonkirjoissa ym. arvosanana käytetystä vinorististä t. sen osasta: lukumerkki. | Joka osasi virheettömästi, sai todistukseensa täyden r:n, mutta sellaiselle, joka oli takertunut johonkin kohtaan, tuli r:n puolisko tai vain neljännes. Minä olenkin lukusijoilla saanut kolme r:ä synnintunnustuksesta J.FINNE. **c.** hylkäysmerkkinä: "henkselit", "roikat". | Vetää r. kirjoituksen päälle, yli. — *Kuv.* Vetää r. mielettömien suunnitelmien yli. Vetää r. kaiken tapahtuneen päälle. **d.** karttamerkkinä. | Kirkko näkyy kartassa pienenä r:nä. — Jääkartassa pienet r:t merkitsevät sinijäätä. **e.** Lukujen välissä oleva pystysuora r. on nimeltään plusmerkki; kertomerkkinä voidaan käyttää vinor:ä. **f.** *mus.* korotusmerkki (♯). | Kaksinkertainen r. osoittaa sävelen kokoaskelta ylemmäksi. — *Yhd.* kaksoisr. **g.** *harv.* tekstissä viittauksena samalla merkillä varustettuun alamuistutukseen. **h.** muuta käyttöä. | Sotilaslähetin vietäväksi jätettävään kirjeeseen merkitään ristejä, joiden lukumäärä (1—3) ilmoittaa, millä nopeudella viesti on saatettava perille. Kolmella r:llä merkitty pikaviesti. — Kaasuammusten luokittelussa saksalaiset käyttivät vihreää, sinistä ja keltaista r:ä. **3.** korttipelissä maa, jonka tunnus on ristin muotoinen kuvio; tähän maahan kuuluva kortti: ristiässä, -kuningas, -kolmonen jne. | Lyödä, pelata r:ä. R. on valttia.

II. risteys(kohta). | Kadun, tien r. Näköjuosteiden r., par. risteys. — *Kans.* kulmanväli. | He kulkivat r:n verran yhdessä. Helmeri käänsi syrjäkadulle, kierteli pari r:ä KATAJA. — *Yhd.* raitin-, tienr.

III. = ristiselkä. | Hevosen, koiran, lampaan, sian r. Ratsastajan tulee pitää r:nsä jännittymättä ja suorana.

IV. erikoistunutta käyttöä. | Juosta kaupunkia tuhanteen r:in 'ristiin rastiin'. Moneen r:in oli hän ne [metsät] astellut KIVI. — *ristiinsä* pituus- ja leveyssuuntaan. | Kumpuhaudat ovat n. 10 m korkeita ja n. 20 m r:insä.

risti|aallokko *s.* kahdelta eri suunnalta tulevien aaltojen muodostama aallokko. ¦ Purjehtia r:-aallokossa. — *Kuv.* vars. ajatusten, tunteiden ja tahdonilmausten ristiriitaisista ailahteluista. | Eri aatesuuntien r. Poliittinen r. Tunteiden r. Elämän, nuoruuden r:aallokossa. Pahanmielen ja ihastuksen r. HEPOR. **-aal|lot** *s. mon.* vrt. ed. | Itämeren ja Riianlahden r:-loissa. -- se ennustiko r:toja, / joiss' uppos meiltä moni vanha tuki? LEHT. **-armeija** *s.* ristiretkeläisarmeija. **-asento** *s. voim.* = ristiseisonta. **-askel** *s. voim.* askel, jossa sääret joutuvat ristikkäin. **-faneeri** *s. puut.* = ristivaneri. **-harja** *s. rak.* Kirkon r. on tavallisesti koristettu viirillä tai kattoratsastajalla. **-hermo** *s. anat.* vrt. ristipunos. | Selkäytimestä lähtee viisi paria r:ja. **-hihn|a** *s. tekn.* kahden hihnapyörän väliin ristiin siten pingotettu tehonsiirtohihna, että pyörät pyörivät vastakkaisiin suuntiin;)(avohihna. — *Yhd.* puolir. **-holvi** *s. rak.* kahden toisiaan leikkaavan tynnyriholvin muodostama holvi. | Goottilaisten kirkkojen r:t. **-honka** *s. kans.* karsikkohonka. **-huuli 1.** *s. lääk.* huulihalkio (halkinainen ylähuuli ja yläleuka). **2.** *a.* = seur. — Vars. *s:sesti* jäniksestä. | -- ehkä jussi r:kin on öiseen aikaan piipahtanut kerhopalstaansa katsomassa KARHUM. **-huulinen** *a.* R. kuin jänis. **-hyppely** *s. voim.* hyppely paikalla ristiasennosta toiseen. **-hämähäkki** *s.* Araneus diadematus, hämähäkki, jonka selässä on ristin muotoinen kuvio, ristilukki.

ristiin *adv.* ks. ristissä.

ristiin- alkuiset v:ien nominaalimuodot (esim. r:käyvä, -liimattu) par. ↷.

ristiinnauli|ta *v.* vanhalla ajalla käytetystä häpeällisestä teloitustavasta: käsistä ja jaloista naulaamalla ripustaa teloitettava ristinpuuhun nääntymään. | Crassus antoi r. tuhansittain orjia. -- kärsi Pontius Pilatuksen aikana, r:ttiin, kuoli ja haudattiin KATEK. Lukemattomat kristityt kärsivät marttyyrikuoleman, apostoli Pietarikin r:ttiin. — *Kuv.*, vars. *heng.* Ja ne, jotka ovat Kristuksen Jeesuksen omat, ovat r:nneet lihansa himoineen ja haluineen UT. — *Ristiinnaulittu* s:sesti Kristuksesta. |

R:tun halpa palvelija. R:tun kuva eli krusifiksi.

ristiin|naulitsija *tek.* < ed. | Kristuksen r:-naulitsijat. **-naulitut|aa** *jakt.v.* < ristiinnaulita. | Keisari r:i kapinalliset. **-rastiin** *adv.* par. ⌒; ks. ristissä 2.

risti|-istunta *s. voim.* istunta alla ristissä olevien jalkojen varassa. **--isä** *s. kans.* mieskummi, kummisetä. **-jalka** *s.* ristikkojalka. **-jalkainen** *a.* R. pöytä. R. lankkutuki. **-joukko** *s.* ristiretkeläisjoukko. **-kaari** *s. rak.* myöhemmän romaanisen t. goottilaisen ristiholvin särmää vahvistava lävistyskaari. **-kansa** *s. kans.* kristikansa. **-kappale** *s. tekn.* koneenosa, joka ohjaa liikkuvan tangon (männänvarren) toista päätä ja liittää sen niveltävästi kiertokankeen, ristipää. **-katto** *s. rak.* katto, jossa on kaksi ristikkäistä harjaa ja neljä kuvetaitetta. **-kerros** *s.* kaksi keskenään ristikkäin ladottua kerrosta sahatavaraa tms. **-keskus** *s. rak.* pituus- ja poikkilaivain leikkauskohta. | R. kohotetaan usein 8-kulmaiseksi kupolikattoiseksi laterniiniksi. **-kettu** *s.* hopeaketun ja tavallisen punaketun risteytys; sen nahka. **-kielinen** *a. mus.* R. piano 'piano, jonka kielistä osa on sovitettu kulkemaan ristiin toisten kanssa'. **-kierro|s** *s.* kahdeksikon muotoinen sidoksen tms. kierros. | R:ksia käytetään esim. niveltä sidottaessa. **-kirkko** *s. rak.* pohjapiirustukseltaan ristin muotoinen kirkko.

ristikki[65*] *s.* Aubrietia, ristikukkaisiin kuuluvia matalia, mätästäviä kivikko- ja reunuskasveja.

ristik|ko[29*] *s.* **1.** kahden t. tav. useamman ristikkäin olevan tangon, säleen, langan tms. muodostama esine t. muodostuma t. vastaavanlainen viivakuvio. | Kahdesta tukevahkosta laudasta pöydän jalaksi naulattu r. R:on muotoinen joulukuusenjalka, kattotuoli. — Rautainen r. tulipesän pohjana. Seulan pohjana on metallilangoista kudottu r. Kuljettamista varten munat pakataan r:olla varustettuihin laatikkoihin. R:olla kirkon kuorista erotettu hautakuori. Vankilan ikkunoiden r:ot 'kalterit'. Millimetripaperin r. 'viivaruudukko'. — Erik. *puut.* = karkko, tapuli. — *ristik|olla,* -olle (tav. adv:n tavoin) ristikkäin. | Puut ladotaan r:olle kuivumaan. Harvalle r:olle ladottu lautatapuli. — *Yhd.* hirsi-, lanka-, lauta-, säler.; metalli-, puu-, rautar.; hiusr.; ikkunar.; sanar. **2.** = ristikontra. **3.** *kans.* karsikko, ristipuu.

ristikko|aita *s.* Korkea r. erotti pappien kuorin muusta kirkosta. **-aitaus** *s.* **-ansas** *s. rak.* ristikkorakenteinen ansas. **-ikkuna** *s.* Vankilan r:t. **-jal|ka** *s.* Pöydän r:at. R:kaan pystytetty joulukuusi. **-jalkainen** *a.* R. pöytä. **-jyvä** *s.* ampuma-aseen jyvä, jossa tähtäysvälineenä on ristikko. **-kaari** *s. rak.* ristikkorakenteinen sillan tms. kaari. **-kannatin, -kannattaja** *s. tekn.* ristikkorakenteinen kannatin. **-lautta** *s. metsät.* lautta, jossa puut ovat ristikkäisinä kerroksina, ristilautta. **-levy** *s. tekn.* **-mainen**[63] *kalt.a.* **--ovi** *s.* **-palkki** *s. rak.* ristikkorakenteinen palkki. **-parsinta** *s. käs.* parsinta, jossa reiän yli pingotetaan ensin suorat loimilangat ja niiden väliin pujotetaan poikittaiset kudelangat. **-pino** *s.* **-pisto** *s. käs.* ristikkäin kulkevien lankojen muodostama pisto. **-portti** *s.* Koulun r. häämöttää jo tien päässä. **-puu** *s. kans.* karsikkopuu. **-pylväs** *s.*, vars. *sähk.* ristikkorakenteinen pylväs. **-rakenne** *s. rak.* vetoa ja puristusta kestävistä sauvoista ristikon muotoon koottu jäykistetty rakenne, jota esiintyy kantavissa rakenteissa kuten kattotuoleissa ja silloissa. **-rakennus** *s. rak.* puukehikon tuelle esim. tiilistä t. laudoista tehty rakennus. **-rakenteinen** *a.*, vars. *rak.* vrt. ristikkorakenne. **-runko** *s. rak.* Ristikkoseinissä on r., joka kantaa kaikki rakennuksen kuormitukset ja on sen koossa pitävänä rakenteena. **-sauva** *s. rak.* **-seinä** *s. rak.* vrt. ristikkorakennus. **-silta** *s. rak.* ristikkorakenteinen silta. **-valkea** *s.* Kuitenkin masentui vähitellen heidän r:nsa, kukistui lopulta kekäleinä alas KIVI. **-verkko** *s.*

ristikkäin *adv.* ristissä, ristiin. | Vaakuna, jossa on kaksi avainta r. R. kulkevat tiet. Kädet r. rinnalla. Käpylinnun ala- ja yläleuan kärjet ovat r. Kaksi r. [= poikittain] naulattua lautakerrosta. Nousevan taimiston seassa loikoi siellä honkia r., sikin sokin KATAJA. — *Kuv.* Lännen ja idän harrastukset ja edut käyvät pahasti r.

ristikkäi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[85] *omin.* **1.** ristikkäin oleva, ristiin käyvä. | Ohimoilla on runsaasti r:siä suonia. Kahdella r:sellä viillolla neljään osaan jaettu leivos. Kahdesta r:sestä viilusta liimattu vaneri. R:siin suuntiin suoritettu kyntö. R. lehtiasento 'jossa vastakkaislehtiparit ovat keskenään poikittain'. **2.** *kuv.* ristiin käyvä, ristiriitainen. | R:set arvelut, mielipiteet. **3.** ristiraitainen. | R:stä kangasta. R. hame.

ristikoh|ta *s. harv.* risteämiskohta, risteys. | Lankojen r. — *Kuv.* -- tuntui, kuin olisin ollut -- elämäni suurimmassa r:dassa AHO. Voi tätä r:taa, ristiriitaa ja ristiaatosta rinnassani! JOTUNI.

ristikoi|da[30] *v.* -nti[1*] *teonn.* **1.** asettaa ristikolle. | Sotamiehet olivat r:neet kiväärinsä maantielle. Sahatavaran r:nti. **2.** varustaa ristikolla. | R:tu ikkuna.

ristikollinen[63] *poss.a.* < ristikko 1. | R. ikkuna.

risti|kolttu *s.* kastemekko. **-kontra** *s.* eräs karjalainen kansantanhu, ristikko. **-kukk|a** *s.* **1.** vrt. ristikukkainen. | Leiniköt ja r:ien runsaus SILL. **2.** *rak.* goottilaiselle tyylille ominainen torneissa ja päädyissä käytetty pystyrungon ja siitä kukkamaisesti ulkonevien neljän lehden muodostama ristin tapainen päätе(muoto). **-kukkai|nen** *a.* — *S:sesti.* R:set 'Cruciferae, suuri kaksisirkkaisheimo, jonka kasveilla on ristimäinen teriö'. **-kukkula** *s. anat.* lantion sisäpuolella oleva kohta, jossa viimeinen lannenikama yhtyy ristiluuhun muodostaen eteenpäin pistävän terävähkön harjun. **-kulma** *s. mat.* kulma, jonka kyljet ovat annetun kulman kylkien jatkeina. **-kuningas** *s.* ks. risti B.I.3. **-kunta** *s. kans.* kristikunta. **-kuulustella** *v. lak.* toimittaa ristikuulustelu. | R. todistajia. **-kuulustelu** *s. lak.* vastapuolen toimittama asianosaisten t. todistajain yhtaikainen kuulustelu ristiriitaisuuksien selvittämiseksi; yl.

tiukka kuulustelu. — *Kuv.* [Savolaiset] kyytimiehet panevat matkustajan r:un HILJA VALTONEN. **-kuvio** *s.* **-käytäv|ä** *s.* **1.** kirkossa poikittainen, pääkäytävän risteävä käytävä. **2.** luostarinpihaa kiertävä, kirkon eteläsivuun liittyvä, luostarin eri osain yhteyttä välittävä munkkien t. nunnien yleinen oleskeluhalli. **-laiva** *s. rak.* (risti)kirkon poikkilaiva. **-la|psi** *s.* kastettava t. juuri kastettu lapsi; kummilapsi. | Kummien velvollisuudet r:sta kohtaan. **-laukka** *s.* laukka, jossa hevosen etujalat menevät eri laukkaa (vasenta t. oikeaa) kuin takajalat. **-lautta** *s. metsät.* = ristikkolautta. **-liitos** *s. rak. puut.* poikkiliitos. **-limitys** *s. rak.* limitys, jossa tiilet muurin ulkopinnassa ovat vuorokerroksin pitkittäin ja poikittain. **-lippu** *s.* ristiretkeilijäin ristinmerkillä varustettu lippu; myös valtioiden ym. lipuista, joissa on risti. | Suomen sinivalkoinen r.

1. **ristillinen**[63] *poss.a.* R. kaulaketju.

2. **ristilli|nen**[63] *a. kans.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* kristillinen.

risti|lukki *s.* = ristihämähäkki. **-luu** *s. anat.* yhteen kasvaneista ristinikamista muodostunut lanne- ja häntänikamien välinen luu. | R:n pakotus. **-mekko** *s.* kastemekko. **-muhvi** *s. tekn.* nelihaarainen ristimäinen muhvi. **-muoto** *s.* Maltan risti ym. r:ja. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* ristin muotoinen. | Pohjaltaan r. puukirkko. — *Kasv.* Nelilehtinen, r. teriö.

ristimänim|i *s.* meillä nyk. yleensä kastetilaisuudessa annettu etunimi, jota virallisesti käytetään sukunimen yhteydessä. | Paavo, Jorma, Liisa, Annikki ym. r:et. Kutsua jkta r:eltä.

ristimät|ön[57] *kielt.a.* jota ei ole ristitty l. kastettu, kastamaton. | R:tömänä kuollut lapsi.

ristineliö *s. rak.* neliömäinen ristikeskus. | Katto holvattiin kivestä ja r:n päälle rakennettiin usein kupoli.

-ristinen[63] *poss.a.* Kulta-, puna-, sinir.

risti|nikama *s. anat.* Ihmisen selkärangassa on lanne- ja häntänikamien välissä 5 r:nikamaa, jotka ovat sulautuneet yhteen kolmiomaiseksi taaksepäin kaartuvaksi ristiluuksi. **-nimi** *s.* = ristimänimi.

ristin|juhla *s.* Kristuksen ristin kunniaksi vietetty juhla. **-kantaja** *s. heng.* Suurin r. lupaa muita armahtaa. Jeesuksen opetuslapsi -- on r., joka käy Jumalan koulua G.JOHANSSON. **-kuolema** *s.* (Jeesuksen) kuolema ristinpuussa. | -- hän kärsi r:n / niin katkeran, / ja avas meille taivaan VK. **-kuolo** *s.*, etup. *runok.* = ed. **-merk|ki** *s.* R:illä varustettu kilpi. — Erik. *tehdä ristinmerkki* piirtää kädellä ristimäinen kuvio jnk siunaamiseksi. | Pappi tekee r:in lapsen kasvoihin ja rintaan. Eukko teki kauhuissaan r:in 'risti silmänsä'. **-mies** *s.* **1.** Kristuksesta, Ristiinnaulitusta. **2.** *harv.* kristitystä. | -- kirkonpolttaja, satakertainen r:ten surmaaja HAARLA. **-muotoi|nen** *a.* -sesti *adv.* tav. ⌒.

ristinok|ka *s.* **1.** Käpylinnut puraisevat r:allaan kävyn suomut halki. **2.** = käpylintu.

ristin|puu *s.* = risti (A.I); vars. Kristuksen rististä. | Kuolema r:puussa. **-päivä** *s.* vanhoja merkkipäiviä, 3.5. ja 14.9.

ristin rastin *adv. harv.* = ristiin rastiin. | -- salamat leimusivat r. r. KIANTO.

ristin|sielu *s.* tav. ⌒; ks. risti A.III.1, erik. b. **-te|ko** *s. heng.* Kristuksen r:on suuruutta kirkastaa esim. Luther rohkein, ihanin sanoin AK. **-tie** *s. heng.* Kristuksen ja yl. hänen uskovaistensa kärsimystie. | Vaeltaa Mestarin kanssa r:llä.

ristinurkka *s. rak.* nurkkaliitos, jossa hirsien päät ulottuvat toistensa ohi ristiin.

ristinusko *s.* **1.** *kans.* kristinusko. **2.** *harv.* usko Kristuksen sovintokuolemaan. | -- ehtoollinen [sitoo] r:ssa elämään ja vaeltamaan A.J.PIETILÄ.

risti|ote *s.*, vars. *voim.* sellainen ote jstak, että käsivarret t. sormet käyvät ristiin. | R. rekistä. **-otteinen** *a.* -sesti *adv.* vrt. ed. | R. paini. **-paini** *s.* vrt. ed. | Yksinkertaisimpia painimuotoja ovat Suomessakin kansanomaiset risti- l. sylipaini, housunkaulus- l. vyöpaini sekä rinnuspaini IT. Yksi rinnustus, pojat, yksi rinnustus tai r.! KIVI. **-petäjä** *s.* karsikkopetäjä.

ristipisto *s. käs.* vars. koristelussa käytetty pisto: kaksi pistoa suorakulmaisesti ristikkäin. | Ommella, koristaa r:in. **-kirjonta** *s.* **-malli** *s.* **--ompelu** *s.* **-työ** *s.*

risti|poika *s. kans.* kummipoika. **-pollari** *s. mer.* alusta kiinnitettäessä t. hinattaessa käytetty, erittäin suuren paineen kestävä yksiosainen t. kaksoispollari. **-pora** *s. tekn.* eräs (kivi)pora. **-puo|s** *s.* R:ksen muodostavat 4 ylintä ristihermoa sekä osaksi 5:s ja 4:skin lannehermo. R:ksen tunnetuin hermo on alaraajaan menevä lonkka- l. iskiashermo. **-puola** *s.* puola, jolle lanka on kelattu ristikkäisin kierroksin. **-purenta** *s.* purenta, jossa alaleuan hampaat sattuvat ylähampaiden etupuolelle. **-puu** *s.* **1.** toisen kanssa ristin muodostava puu; poikkipuu. **2.** karsikkopuu. **3.** ristinpuu. **-pylväs** *s. käs.* eräs pitsinvirkkauksen pylväslaji. **-pää** *s. tekn.* **1.** ristikkopäinen, karkeishakkaukseen sopiva kivityöase (hakku, taltta). **2.** = ristikappale. **-pölytys** *s. kasv.* pölytys, josssa siitepöly joutuu toisen kasviyksilön heteistä toisen emiin;)(itsepölytys. **-rahvas** *s. kans.* kristikansa. | Pitäjän r. **-raitai|nen** *a.* kankaasta, jossa on ristikkäisiä raitoja. | Kuviollisia kankaita on esim. oiko- ja r:sia. **-rakennus** *s.* vrt. ristikirkko. **-rastiin** *adv.* tav:mmin ristiin rastiin. **-reimari** *s. mer.* = ristiviitta. **-retkeilijä** *s.* = seur. **-retkeläinen** *s.* ristiretkeen osaa ottava henkilö, ristisoturi. **-retkeläisarmeija** *s.* **-retkeläisjoukko** *s.* **-retk|i** *s. hist.* **1.** länsimaiden kristittyjen keskiajalla Pyhän maan valloittamiseksi ja hallitsemiseksi toimeenpanemia sotaretkiä. | Ensimmäinen, seitsemäs r. **2.** kirkon vihollisia vastaan t. pakanakansain käännyttämiseksi tehty sotaretki. | Ensimmäisen r:en Suomeen teki Eerik Pyhä. — *Kuv.* On ryhdytty saarnaamaan oikeata r:eä paheellisuutta ja väkijuomien väärinkäyttöä vastaan. **-retkiaika** *s.* **-retkiliike** *s.* **-riidat|on** *a.* -tomasti *adv.* -tomuus *omin.* johon ei sisälly ristiriitaa t. ristiriitoja, selvä, varma, sopusointuinen. | R. käsite, ajattelu,

todistelu. Matemaattinen järjestelmä on r. eli sellainen, että samoista aksiomeista lähtien ei voi todistaa oikeaksi väitettä ja sille vastakkaista väitettä. — Rauhallinen, r. aika. **-riipunta** *s. voim.* riipunta renkailla kädet sivuille ojennettuina. **-rii|ta** *s.* yhteensopimattomuus, vastakkaisuus, riitaisuus, kollisio; erimielisyys, selkkaus, konflikti. | Etujen r. Looginen r. Sielulliset r:dat. - - ylellisyyden ja köyhyyden, mielivallan ja orjuuden, itsekkään nautinnon ja ansaitsemattoman kärsimyksen viiltävät r:dat HOLLO. Väite on pahasti r:dassa kirjoittajan aikaisemmin esittämän kannan kanssa. Lain kanssa r:dassa oleva menettely. Poliittiset, kansojen väliset r:dat. **-riitai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* ristiriidassa jnk kanssa oleva, ristiriidan t. ristiriitoja sisältävä. | Keskenään r:set todistukset, väitteet. Kertoa r:sesti. Runsaasti r:suuksia sisältävä esitys. R. yhdistelmä. R:sten näkökohtien yhteen sovittaminen. Puhe herätti varsin r:sia tunteita. R. mieliala, luonne. Nykyinen r. maailma. **-ritari** *s.* ristiretkellä oleva ritari; hengelliseen ritarikuntaan kuuluva ritari. **-rouva** *s.* ks. risti B.I.3. **-ruutuinen** *a.* R. kangas.

risti|sana-arvoitus *s.* = seur. **-sanatehtävä** *s.* ajanviete- t. kilpatehtävä, jossa ruudukon tyhjät ruudut on täytettävä kirjaimilla siten, että vaaka- ja pystyriveille muodostuu viitteenomaisten ohjeiden mukaiset sanat, ristisanaarvoitus, sanaristikko. | Kuvalehtien r:t. **-seisonta** *s. voim.* seisonta jalat ristissä. **-sel|kä** *s. anat.* ristiluun tienoo. | Kipuja r:ässä. — Hevosen, lampaan r. **-si|de** *s.* **1.** eril. ristikkäisistä siteistä. | Parrut liitetään toisiinsa r:teellä. **2.** postilähetys, jollaisena voidaan kuljettaa painotuotteita, asiakirjoja ja tavaranäytteitä, jos lähetykseen ei sisällytetä kirjettä t. mitään henkilökohtaista kirjeenvaihtoa. | Lähettää r:teenä. — *Yhd.* joukkor. **3.** *anat.* eräistä ristiin kulkevista nivelsiteistä. | Polven takimmainen r. **-sidonta** *s. urh.* eräs painiote. **-siinnös** *s.* risteytys, risteytymä, sekamuoto. **-siito|s** *s. biol.* **1.** risteyttäminen; vrt. suku-, sisäsiitos. | Paitsi tarkan valinnan tietä saattaa jalostaja tulla suotuisiin tuloksiin myös r:ksen avulla. Ns. "jatkuvalla r:ksella" saadaan toivotut hyvät ominaisuudet vähitellen periytyviksi ja jalostettava rotu muuttuu lopulta jalostajarodun kaltaiseksi. **2.** risteyte, risteytys. **-siittoinen** *a. biol.* **1.** ristipölytyksen tietä lisääntyvä;)(itsesiittoinen. | Viljakasveistamme on ainoastaan ruis r., muut ovat itsesiittoisia. **2.** *harv.* ristisiitoksen tietä tapahtuva t. syntynyt. **-sisar** *s.* tav:mmin kristisisar. **-sorsa** *s.* Tadorna tadorna, heinäsorsaa jonkin verran suurempi, meillä harvinainen sälönokkainen vesilintu. **-sotamies** *s.* ks. risti B.I.3. **-soturi** *s.* ristiretkeläinen.

risti|ssä, -in *adv.* **1.** kahden t. useamman viivan, linjan, pitkänomaisen esineen tms. keskinäisestä asemasta: ristin muotoisesti, keskenään poikittain, ristikkäin. | Kaksi r. olevaa viivaa, keppiä. R:in naulatuista laudoista tehty pöydänjalka. Pääkallo ja kaksi r. olevaa sääriluuta. Seisoa sääret r. Istua jalat r. allaan kuin räätäli. Käsivarret r. rinnalla. Palttinan jokainen kudelanka kulkee r:in jokaisen loimilangan kanssa. [Mäkihypyn] alastulossa A:n sukset menivät pahasti r:in. Selässä r:in menevät viilekkeet. R:in ladottu pino, tapuli. R:in liimatuista viiluista tehty vaneri. R:in äestetty pelto. Katsoa r:in 'sisäänpäin karsastaen'. — Panna kädet r:in 'käsivarret ristiin t. tav. sormet lomittain'. Rukoilla kädet r. Istua, odottaa, katsoa [yms.] kädet r., r. käsin [myös kuv.: olla mitään tekemättä, mihinkään ryhtymättä]. Emme voi kädet r. katsella lähimmäistemme hätää. Panna kätensä kyynärpäitä myöten r:in (kuv.) 'olla tyytyväinen jnk asian onnistumisesta tms.; siunailla'. Hän ei ole pannut tikkua t. rikkaa t. kortta r:in [= tehnyt mitään] asian hyväksi. — *Kuv.* Mielipiteet kävivät pahasti r:in 'olivat toisistaan eroavia'. Todistajat puhuivat oikeudessa r:in 'antoivat keskenään ristiriitaisia tietoja'. Kysymys, jossa suurvaltojen edut menevät pahasti r:in. **2.** *ristiin rastiin* sinne tänne. | Samoilla maata r:in rastiin. — Asiaa pohdittiin r:in rastiin.

risti|suu *s.* ja *a.* = ristiturpa. | R:suun vemmelsäären tuntevat kaikki. **-suunta** *s.* **-suuntima** *s. mer.* kahden paikannetun, kulmaetäisyydeltään sopivan kiintopisteen samanaikainen suuntiminen aluksen oman aseman määrittämiseksi. **-sävellaji** *s. mus.* sävellaji, jonka etumerkintönä on yksi t. useampia ristejä. **-taltta** *s. met.* taltta, jonka kapea terä on kohtisuorassa varren leveyssuuntaa vastaan. **-tappi** *s.* **1.** *puut.* eräs tappiliitos. **2.** *tekn.* eräs voimansiirtoakseleissa käytetty niveltävä laite. **-tapuli** *s. puut.* tapuli, jonka kerrokset on ladottu ristiin. **-taulu** *s. maanm.* suoran kulman toteamiseksi käytetty neliömäinen laite, jonka kulmissa on neulat. **-teritys** *s.* viilan kaksinkertainen, ristikkäinen teritys. **-terä** *s. tekn.* Poran r. **-toimikas** *s. kut.* johdettu toimikas, jossa erisuuntaiset toimiviivat kulkevat toistensa poikki.

ristitty[2*] *a.* ja *s. kans.* kristitty.

ristittäin *adv.* ristikkäin.

ristitt|ää[2*] *fakt.v.* (< ristiä) kastattaa. | Ja kun Esterille keväällä syntyi poika, r:i Tahvo Tuomainen sen kaimaksensa JOTUNI.

risti|tuki *s.* ristimäinen tuki. **-tul|i** *s. sot.* eri tahoilta samaan kohteeseen kohdistettu tuli. | Konekiväärien r. — *Kuv.* Rakkauden ja mustasukkaisuuden r:essa. Hän joutui arvostelijain säälimättömän r:en alaiseksi. **-turpa** **1.** *s.* jäniksen poikkihalkoisesta turvasta. | - - r. kosketti maata AHO. **2.** *a.*, tav. *s:sesti* jäniksestä. **-tuuletus** *s.* vrt. ristiveto. **-tuul|i** *s.* kahdelta eri taholta puhaltava tuuli. | Pyörähtelee sinne tänne kuin tuuliviiri r:essa. **-tyttö, -tytär** *s. kans.* kummitytär.

1. risti|tä[m] *v.* vrt. ristiä, joka on tav:mpi ainakin merk:issä 2—4. **1.** kulkea ristiin, ristetä. | Tiet r:tsevät toisensa. Kaksi toisiaan suorakulmaisesti r:tsevää uurretta. **2.** panna ristiin. | R. kätensä. **3.** tehdä ristinmerkki jhk. | R. silmänsä. — Pikakirjoituksessa: Y merki-

tään r:tsemällä. **4.** kastaa, antaa nimi. | -- Brandesin pieniä esseitä, jotka hän on r:nnyt mitaleiksi ja piirroksiksi KOSKENN.
2. **risti|tä**[37] *v. harv.* = ed. 1. | Langat r:ävät toisensa.
ristit|ön[57] *kar.a.* Oi r:tömät kummut / sukupolvien äänettömäin P.MUSTAPÄÄ.
risti|uurre *s.* — *Geol.* kahden eri taholta tulleen jäätikön muodostamista erisuuntaisista uurteista. **-vaikutus** *s.* Kahden erisuuntaisen voiman r.
1. **ristivalssi** *s. tekn.* keskenään poikittain olevista valsseista.
2. **ristivalssi** *s.* eräs tanhu.
risti|vaneri *s.* vaneri, jonka viilujen syyt kulkevat ristiin. **-vanhemmat** *s. mon. kans.* kummivanhemmat. **-var|si** *s.* -- pitkäkirkko, johon -- liittyy kaksi lyhyttä r:tta (poikkilaiva) AK. **-vasara** *s. tekn.* vasara, jonka varsi ja harjan terämäinen yläreuna ovat yhdensuuntaiset. **-veli** *s.* tav:mmin kristiveli. **-verinen** *a.* tummahkosta ihmisestä vars. povausterminä. **-veto** *s.* = läpiveto. | Ikkuna ja ovi auki, niin pian saadaan voimakas r. **-viitta** *s. mer.* kiven t. kivikon luona oleva ristin muotoinen viitta, jonka ohi voidaan kulkea miltä puolelta tahansa, ristireimari. **-viiva** *s.* **1.** ristiin kulkevista viivoista. **2.** pienten ristien muodostama katkoviiva. | R:lla karttaan merkitty raja. **-viivoitus** *s.* **-vyö** *s. urh.* painissa: ote vastustajan vyötäisten ja hänen toisen kätensä ympäri omat kädet hakauksessa. **-vyöheitto** *s. urh.* **-vyöote** *s. urh.*
ristiyty|ä[1*] *refl.v.* (< seur.) mennä ristiin. | Monet kädet r:vät rukoukseen.
risti|ä[17] *v.* vrt. ristetä, ristitä. **1.** kastaa (3). | Lapsi ehti kuolla r:mättä. Poika r:ttiin Martiksi. — Laajentuneessa merk:ssä: antaa nimi, ruveta nimittämään jksik. | Pojat r:vät varsan Riennoksi. Kirkko r:ttiin Mikaelinkirkoksi. Paikkakuntalaiset olivat r:neet rakennuksen Riemulinnaksi. Laivat r:tään rikkomalla samppanjapullo niiden keulaan. Ehtipä joku jo r. Toivolan Paperi-Janneksi, kun hänet hevosineen ainakin pari kertaa viikossa nähtiin Kuuskosken tehtaan paperivarastolla SILL. **2.** tehdä ristinmerkki jhk, muodostaa jhk risti. | R. silmänsä. Hän, vaivainen syntinen, katuu ja rukoilee, r:i rintansa ja otsansa monta kertaa KARHUM. Voiastia piti r., kolme ristiä piirrettiin voihin PAULAH. **3.** käsistä: panna ristiin. | R. kätensä [tav. sormet] rukoukseen. Hän risti kätensä niskaan. **4.** kulkea ristiin. | Ihmiskohtalot r:vät omituisesti toisiaan SILL.
ristiäis|et[63] *s. mon.* kastetilaisuus perhejuhlana. | Esikoisen r. Pitää r. R:iin oli kutsuttu 23 henkeä. — Jo vasikkana olivat lehmän r., annettiin nimi PAULAH. Joka kissan r:iin [= kaikkiin mitättömiin tilaisuuksiin] valtion apu haetaan TOPPILA. — *Yhd.* kissanr.
ristiäis|kahvi *s.*, us. *mon.* **-lahja** *s.* **-pidot** *s. mon.* **-puku** *s.* **-päivä** *s.* **-tilaisuus** *s.*
risti|äiti *s. kans.* sylikummi. **-ässä** *s.* ks. risti B.I.3.
ristorno[1] *s. liik.* (*rinn.* ritorno) takaisinmaksu, vakuutusmaksun palautus; korjausmerkintä (kirjanpidossa). **--vararahasto** *s.*
ristos[64] *s. harv.* risteys(kohta). | Lankojen r.
risu[1] *s.* **1.** irtain, vars. kuivunut (pienehkö) oksa; vrt. havu, karahka, vitsa. | Kerätä r:ja kahvipuiksi. Polttaa r:ja nuotiossa. Hernerivit tuetaan r:illa. Katkeavan r:n risahdus polulta. — Antaa r:a 'vitsaa'. Tuollainen villitty tämä meidän pahnanpohjimmaisemme on, r:a tarvitseisi joka päivä KARHUM. — *Erik.* turo. | Soutaa r:lle onkimaan. — *Yhd.* onki-, pohjar. **2.** *ark.* olutkori. | Toivat r:n olutta. — *Yhd.* olutr.
risu|aita *s.* oksimattomista puista tehty aita; *kal.* risuista veteen kalojen kutupaikaksi rakennettu aita. **-este** *s.* eräs ratsastuskilpailuissa käytetty aitaeste. **-estelaukka** *s.* vrt. ed.
risuinen[63] *poss.a.* R. ranta.
risu|karhi *s. maat.* ohuehkoista oksikkaista kuusipölkyistä tehty karhi, risuäes, astuva. **-kasa** *s.* **-kerros** *s.* **-kimppu** *s.* varpu- l. vitsakimppu; erik. *sot.* ja *tienrak.* risunki.
risukko[2*] *koll.s.* risukasa, maassa olevat risut; vesakko, pensaikko. | Hakkuun jäljeltä metsään jäänyt r. -- ruhjoutuneita puita makasi yhtenä r:na, oksia törrötti lumesta EINARI VUORELA. Matalaa pajun r:a. — *Yhd.* onkir.
risukkoinen[63] *poss.a.* R. metsä.
risu|kokko *s.* **-laukka** *s.* = risuestelaukka. **-läjä** *s.* **-maja** *s.* Asuntona savella päällystetty r. **-matto** *s.* R. ulkoportaiden edessä. **-merta** *s. kal.* vitsamerta.
risunki[6*] *s. rak.* risukimppu t. -matto, jollaisia käytetään perustuksissa ja vars. vesirakennuksissa.
risu|oja *s. maat.* = risusalaoja. **-pato** *s. kal.* risuista rakennettu vähäinen pato. **-pesä** *s.* Haukan, oravan, majavan r. **-riukusalaoja** *s. maat.* salaoja, jossa on täytteenä risuja ja keskellä 3—7 riukua ilman välikapulaa. **-salaoja** *s. maat.* risutäytteinen salaoja. **-savotta** *s.* metsänpohjan puhdistaminen tav. hakkauksen jäljeltä karsimalla ja pienentämällä latvuksia ja suuria oksia ja poistamalla taloudellisesti hyödyttömät pikkupuut.
risut|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* peittää, tukea [tms.] risuilla. | Lamamiilun päällystä eli kate r:etaan ohuesti. Hernemaan r:us.
risuäes *s. maat.* = risukarhi.
rita[10*] *s. mets.* neliseinäinen loukkupyydys, joka ei muserra, vaan vangitsee eläimen koholle viritetyn kannen pudotessa alas. | Suu viepi revon r:han, kieli kärpän lautasehen SL.
ritar- *runok.* joskus yhd:ojen alkuosana = ritari-.
ritardando [-da'-] *adv. mus.* (*lyh.* ritard. t. rit.) hidastaen.
ritari[5] *s.* **1.** *hist.* muinaisessa Roomassa: alk. ratsupalvelusta suorittava kansalainen, myöh. vain tiettyä varallisuutta edellyttävän ritarisäädyn jäsen. | R:n tunnusmerkkinä oli purpurareunainen viitta ja kultasormus. **2.** *hist.* keskiajalla: erityisen kasvatuksen saanut, määrämenoin vihitty aatelisen sotilassäädyn jäsen; myös erityisten hengellisten ritarikuntien

jäsenten nimitys. | R. aseenkantajineen. Lyödä r:ksi. R:en turnajaisleikit. R:n hyveet: uskollisuus, uljuus ja kohteliaisuus naisia kohtaan. Vaeltava r. — *Yhd.* kalpa-, maltalais-, ristir.; maantier. **3.** ritarimerkin saanut henkilö. | Suomen Valkoisen Ruusun I luokan r. -- lausunto, jonka herra tohtori ja r. on antanut tuomiokapituliin AHO. **4.** kohtaan 2 liittyvää kuv. käyttöä. | R. peloton ja nuhteeton [alk. ritari Bayardin liikanimi]. Surullisen hahmon r. [viitaten don Quijoteen]. Tyttö ja hänen uskollinen r:nsa. Aatteen r. Kynän r. Vierasta kohtaan sardinialainen on täysi r. — *Ruok.* Köyhät r:t, ks. köyhä 1, erik. e.

ritari -alkuiset yhd:t liittyvät tav. ritari-sanan 2. merk:een. -**aika** *s.* ritarilaitoksen leimaamasta keskiajasta. | R:ajan gentlemanni-käsite. Miesten tervehtiminen kadulla juontaa juurensa muinaisilta sotaisilta r:ajoilta. R. kohotti aatelisnaisten asemaa. -**akatemia** *s.* 1600- ja 1700-luvulla r:t olivat nimenomaan saksalaisella kieli- ja kulttuurialueella aatelispoikien kasvatusta varten perustettuja sisäoppilaitoksia, joissa tavoiteltiin maailmanmiehen sivistysihannetta. -**armeija** *s.* Keskiajan r:t. -**asu** *s.* -**balladi** *s.* Vesilahteen paikallistunut r. Elinan surma. -**eepos** *s.* -**elämä** *s.* -**hevonen** *s.* rautapukuista ritaria kantamaan sopiva vankka ratsuhevonen. -**huone** *s.* aatelin kokoontumishuoneisto; aatelissääty järjestönä. | R:en ritarisalin seinillä on Suomen kaikkien kreivi-, vapaaherra- ja aatelissukujen vaakunakilvet. Ruotsin r:eseen kirjoitettu vapaaherrasuku. R:en johtokunta. -**huonejärjestys** *s.* säännös, joka määrää aatelissäädyn perusteet ja kokousjärjestyksen. | Suomen ritariston ja aatelin uusin r. vahvistettiin 1918. -**hyve** *s.* R:et sisältävät idut useimpiin niihin hyveisiin, jotka ovat meidänkin päiviemme miehuusihanteen perusavuina. --**ihanne** *s.* -**joukko** *s.* Rautapukuinen r. -**kannus** *s.* = ritarinkannus. -**kasvatu|s** *s.* R. alkoi jo nuorella iällä, 7-vuotiaasta. R:ksen päätavoitteita oli myös kohtelias käytös, jota oli osoitettava erityisesti naisille. -**kilpi** *s.* = ritarinkilpi.

ritariksilyönti *s.* (myös ⌒) miekan lappeella olkapäälle lyömällä tapahtuva ritariksi vihkiminen.

ritari|kulttuuri *s.* Keskiaikainen r. -**kun|ta** *s.* järjestö (vanhimmat peräisin keskiajalta), jonka jäsenet sitoutuvat noudattamaan tiettyjä ritari-ihanteiden mukaisia sääntöjä, ritaristo; nyk. tietyn kunniamerkin saaneiden henkilöiden ryhmä, tähdistö. | Hengelliset r:nat. Temppeliherrain, johanniittain, kalpaveljesten r. Saksalainen r. — Suomen Leijonan r. -**laito|s** *s.* keskiajan sotilasaatelille ja sen elämälle ominaiset ilmiöt. | R:ksen synty ja rappeutuminen. -**laulaja** *s.* (vaeltava) ritarilaulujen sepittäjä ja esittäjä; trubaduuri, truveeri. -**laulu** *s.* ritarielämää kuvaileva keskiaikainen laulurunouden tuote. | R:t levisivät kansankin keskuuteen. Epäilemättä myös monet nykyisistä kansanlauluista polveutuvat keskiajan r:ista. -**linna** *s.* jnk ritarikunnan linna; keskiaikainen aatelislinna.

ritarilli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* ritarille ominainen t. sopiva, ritarihyveiden mukainen; jalomielinen, -luonteinen, kohtelias. | R. käytös, kohteliaisuus. R. teko, ele. R. sodankäynti. R. kavaljeeri, aviomies, vastustaja. R. luonne. Olla r. naista kohtaan. Suojella r:sesti heikompiaan. A. otti r:sesti syyn niskoilleen. -- yksinkertainen r:suus vaatii kuolleista puhumaan vain hyvää SILL. — R:set [par. ritari]hyveet.

ritari|luokka *s.* vanhan ajan Roomassa ritarisääty; Ruotsi-Suomessa valtaneuvosten jälkeläisten muodostama aatelin luokka. -**lupaus** *s.* vrt. ritarivala. -**lyriikka** *s.* vrt. ritarirunous. -**lyön|ti** *s.* vrt. ritariksilyönti. | Sai r:nin kuninkaaltaan. -**merk|ki** *s.* ritarikunnan, tähdistön suurmestarin, tav. valtionpäämiehen antama (ahtaammassa merk:ssä ansiomerkkiä korkeampi) kunniamerkki. | R. on tavallisesti ristin tai tähden muotoinen. Suomen Valkoisen Ruusun r:kejä, ansiomerkkejä ja mitaleja. Suomen Leijonan varsinaiset r:it ovat viittä luokkaa: suurristi, I ja II luokan komentajamerkki sekä I ja II luokan r.

ritarin|arvo *s.* Täytettyään 21 vuotta aseenkantaja saattoi saada r:arvon. -**asu** *s.* -**kannu|s** *s.* **1.** Ansaita r:ksensä. **2.** Delphinium, korkeita leinikkikasveja, joilla on tav. siniset, kannukselliset kukat ja joista useita viljellään koristekasveina; *syn.* kukonkannus. -**kilpi** *s.* -**kukka** *s.* Hippeastrum hybridum, narsissikasveihin kuuluva, aitoa amaryllista suuresti muistuttava huonekasvi. | R:a sanotaan jokapäiväisessä puheessa amaryllikseksi. -**miekka** *s.* -**puku** *s.* -**vala** *s.* = ritarivala. -**varustus** *s.* ritarin sotavarustus.

ritari|perhonen *s.* Papilio machaon, suurimpia ja komeimpia päiväperhosiamme. -**risti** *s.* ristin muotoinen ritarimerkki. -**romaani** *s.* ritarielämää kuvaava romaani. | 1500- ja 1600-luvulla r:t sisälsivät mitä mahdottomimpia kuvauksia ritarien urotöistä ja lemmenseikkailuista. Cervantes puhdisti r:en saastuttaman ilman ivailemalla niitä "Don Quijote" romaanissaan. -**romantiikka** *s.* -**runo** *s.* Keskiaikaiset r:mme Elinan surma sekä Lalmanti ja Inkeri. -**runoelma** *s.* -**runou|s** *s.* keskiajalla ritarisäädyn keskuudessa syntynyt ja sen elämän- ja taideihanteita kuvastava runous. | R:den taiteellinen kukoistusaika oli 1100—1200-luvulla. -**sali** *s.* ritarilinnan t. ritarihuoneen juhlasali.

ritaristo[1] *koll.s.* **1.** ritarikunta. | Temppeliherrain r. Saksalainen r. **2.** ritarit, ritarisääty. | "R. ja aateli" oli säätyvaltiopäiviemme ylin sääty.

ritari|suku *s.* -**sää|ty** *s.* Muinaisessa Roomassa kehittyi senaattorisäädyn rinnalle rahaylimystö, r. Alkuaan keskiaikaiset minnelaulajat olivat r:dystä syntyisin. Samurait olivat Japanissa eräänlainen r. -**tarina** *s.* Romanttiset r:t.

ritariu|s[65] *omin.* (*rinn.* ritaruus) < ritari. | Gentlemanni on nykyaikaisen r:den edustaja.

ritari|vala *s.* [Ritariksi lyötävä] teki r:valan, jossa hän lupasi käyttää saamaansa miekkaa kunnian, kirkon ja naisten puolustukseksi AK. **-varustus** *s.* = ritarinvarustus. **-yök|kö** *s.* R:öt 'Catocala, kookkaita yöperhosia'.

ritaruu|s[65] *s.* = ritarius. | Onko se sitten rakkautta, onko se r:tta? L.ONERVA.

ritilä[14] *s.* säleikkö, jollaisia käytetään vars. alustoina eri tarkoituksiin. | Veneen, taisteluhaudan pohjalla oleva r. Portaiden edessä r. jalkojen pyyhkimistä varten. Maitopytyn liister. | Akkunoissa ei ehyttä ruudun sirpaletta ... R:t vain KIANTO.

ritinä[14] *teonn.* < ritistä. | Reen, ratasten r. Henkitorvessa yskän rahinaa ja r:ä. Heinien, risujen r. -- kuului r:ä, räiskettä, alkoi näkyä liekkejä AHO. **-rutto** *s. eläinlääk.* äkillinen, tav. muutamassa päivässä tappava tarttuva kotieläintauti, jonka päätunnusmerkkinä ovat ihoon nousevat ritisevät pöhöttymät.

ritirinnan *adv.* aivan rinta rinnan, ripirinnan. | Istua, kulkea r.

ritis|tä[41] *onom.v.* risahdella, ratista, rätistä. | Hiekka r:ee jalkojen alla. Palava päre r:i salaperäistä ritinäänsä. R:evä korituoli. Jää r:i ja ratisi. -- auringonpuoleisissa nurkissa -- ihan kuumuudesta r:i AHO. Katto r:i, ratisi, rutisi ja sitten romahti J.FINNE. — Floora Augusta räpyttelee silmiään, riitelee ja r:ee KIANTO.

ritkaht|aa[2*] *onom.v.* risahtaa, rasahtaa. | Risu r:aa jalan alla. Vanne r:i poikki. — *Kuv.* -- riemusta r:amaisillaan HAARLA.

ritku|a[1] *deskr.v.* elää t. toimia töin tuskin, kitkuttaa. | -- olishan tuo [vanha sauna] vielä r:nut tuossa vuoden tai kaksi KIVI.

ritkut|ella[28*] *frekv.v.* vrt. ed. | -- henki pihisee hiljalleen ja mies elää r:telee vuosikymmeniä KARHUM.

ritornelli[4] *s. mus.* **1.** kertaussäkeistö 1300-luvun italialaisissa madrigaaleissa. **2.** 1600-luvun monodisessa tyylissä laulusäkeistöjen lomissa esiintyvä, säestävillä soittimilla esitettävä välisoitto. **3.** = kertolisäke.

ritorno[1] *s. liik.* = ristorno.

rits *onominterj.* R. — airo katkesi. R. vain, kuppi oli sirpaleina. R. rats, kangas repesi.

ritsa[10] *s. koul.* = stritsa.

ritsaaja[10], **ritsari**[5] *amm.* piirrottaja.

ritsa|ta[35] *v. tekn.* -us[61] *teonn.* piirrottaa.

ritsi[4] *s. murt.* = pritsi.

ritsoidi[1] *s. kasv.* (myös: rhitsoidi) juurtumahapsi.

rituaali[4] *s.* järjestys, jonka mukaan jotkin (vars. jumalanpalvelus)menot on toimitettava. | Molempien sakramenttiemme r. Ortodoksisen kirkon r. Noudattaa tarkoin r:a. — *Yhd.* hautaus-, kaste-, vihkimisr. **-kirjallisuus** *s.* **-laulu** *s.* **-murha** *s.* uskonnollisia juhlamenoja varten suoritettu murha. **-|nen**[51] *a.* **-sesti** *adv.* vrt. rituaali. | R:set teurastustavat, puhtausvaatimukset. R:sia ruokia. **-tanssi** *s.*

ritualismi[4] *s. usk.* vars. anglikaanisen kirkon rituaalia suosiva ja täten katolisuuteen taipuva suunta.

ritualisti[4] *s. usk.* ritualismin kannattaja. **-nen**[63] *a.* R. suunta.

ritva[10] *s.* hento, vars. rennosti riippuva lehtipuun oksa. | Koivujen r:t alkavat vihertää. Piilipuiden pitkät r:t. — *Yhd.* koivun-, pajunr.

ritvainen[63] *poss.a.* R. koivu. — *Yhd.* pitkär.

ritva|koivu *s.* riippakoivu. **-paju** *s.* paju, jolla on hennot, riippuvat oksat.

riuduksi|ssa(an), **-in(sa)** *adv. harv.* riutuneena. | Hän on r. tautinsa jäljiltä.

riudut|taa[2*] *kaus.v.* (< riutua) kalvaa, kuluttaa, hivuttaa, jäytää, kuihduttaa, heikontaa, uuvuttaa. | Pitkällinen, r:tava tauti. Nälkä oli r:tanut hänen voimansa. R:tava kaipaus. — Hiilet r:etaan uunin etuosassa. Kevätauringon r:tama jää.

riuhtais|ta[24] *mom.v.* (< riuhtoa) kiskaista, tempaista, repäistä. | R. ovi auki. R. ohjaksista. Hän r:ee peitteet pois. Poliisi r:i koko setelitukun miehen kädestä. Tuuli r:ee takin auki. R:i itsensä todellisuuteen. Parin sadan metrin päässä maalista A. r:i [= suoritti äkillisen kirin] ja jätti toiset taakseen. — *Kuv.* Mestaruussarjassa on OPS r:sut jo turvallisen etumatkan. — *Refl. taiv.* R:ihe irti pitelijöistään.

riuhtaisu[2] *teonn.* < ed. | Irrotti yhdellä r:lla käsivartensa vastustajan otteesta. Keihäänheittäjän käsivarren r. — Raju r. vie H:n voittajana maalinauhalle. — *Yhd.* loppu-, äkkir.

riuhtautu|a[44] *refl.v.* (*rinn.* riuhtaantua[1*]) riuhtaista itsensä (irti), tempautua. | R. irti. Tuossa oli Annikki voudin reestä r:nut AHO. Mutta raivoon r:u jo rinta K.LEINO.

riuh|toa[19*] *v.* -donta[15*] *teonn.* kiskoa, tempoa, reuhtoa. | R. ohjaksia, ohjaksista. R. ovea auki. Rimpuili ja r:toi pitelijäinsä käsissä. Hevoset olivat r:toneet itsensä irti. Siimassa r:tova kala. Koko ruumista r:tova kouristus. R:tova juoksu-, kävelytyyli. Loppusuoralla A. väkisinkin r:toi itsensä toisista eroon. — *Kuv.* Epätasainen, r:tova työntahti.

riuhtoil|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < ed. | Tuuli r:i vimmatusti koivun latvaa.

riuhtoutu|a[44] *refl.* ja *pass.v.* < riuhtoa. | Vene on r:nut irti ankkurista.

riuku[1*] *s.* **1.** solakka (läpimitaltaan n. 4—12 cm), karsittu, kuorittu t. kuorimaton puu, salko, tanko. | Kaivon sanko heilui r:nsa nokassa. Haasian riu'ut. Työväentalo veti r:un punaisen lipun. [Kilparatsu]hevonen pudottaa riu'un. — Heraldiikassa: ohut paalu. — *Yhd.* aidas-, aita-, alus-, haasia-, harja-, humala-, juhla-, kannatus-, katto-, laipio-, veräjär. **2.** *kans.* Lapissa: neiti, säätyläisnainen. | Joku etelän r. Lastenkodin silmälasipäinen r. JÄRVENT.

riuku|aita *s.* R. tehdään tavallisesti siten, että pystypaalujen kylkeen loveamalla naulataan 3—4 riviä vaakasuoria riukuja. **-haasia** *s. maat.* **-häntä** *s. kans.* västäräkki. **-mainen**[63] *kalt.a.* R. puu. **-oja** *s. maat.* = riukusalaoja. **-puu** *s.* **-salaoja** *s. maat.* riukutäytteinen salaoja. **-var|-si** *s. kans.* **1.** polvien yläpuolelle ulottuva pieksunvarsi. **2.** *mon.* hyvin pitkävartisista pieksusaappaista. | Jalassa komeat r:ret.

riuna[10] *s.* vanha venäläinen rahayksikkö; yl.

pikkurahasta. | Sillä r:akaan ei ole Sederholmilla, siitä panen pääni pantiksi TALVIO.

riusa[10] *s.* = varsta. | Puida r:lla.

riusk|a[10] *a.* -asti *adv.* -uus[05] *omin.* reipas, ravakka, rivakka, ripeä, reima. | R. työntekijä. Ei r:an miehen tarvitse vaimoa haeskella. R. orivarsa. R:at otteet. Pari r:aa aironvetoa. Juosta r:oin askelin. Työ käy r:asti, r:aan.

riuskaht|aa[2*] *onom.v.* risahtaa, riksahtaa. | Aisa r:i poikki.

riuska|liikkeinen *a.* R. painija. **-otteinen** *a.* Yritteliäs ja r. mies.

riuske|a[21] *a.* -asti *adv.* -us[05] *omin.* = riuska.

riusku|a[1] *v.* pirskua, pärskyä, räiskyä. | Vettä on r:nut lattialle.

riuskuttaa[2*] *kaus.v.* (< ed.) pirskottaa, räiskyttää; huiskuttaa.

riut|ta[10*] *s.* **1.** vähän t. ei ollenkaan vedenpinnan yläpuolelle kohoava pitkähkö hiekka-, kallio-t. korallikari. | Alastomia r:toja. Vedenalainen r. Korallieläinten rakentamien r:tojen tiedetään ulottuvan jopa 300 m meren pinnan alapuolelle. — *Yhd.* kivi-, koralli-, mutar.; kehä-, palle-, saarir. **2.** korkea, äkkijyrkkä, us. etelänpuoleinen vuorenrinne Laatokan-Karjalassa, Lapissa t. Kuusamossa. **3.** *murt.* riusa.

riuttainen[03] *poss.a.* Karikkoinen ja r. väylä.

riuttakoralli *s.* = kivikoralli.

riutu|a[1*] *v.* heiketä vähitellen. **1.** ruumiin-, elinvoimista: voipua, hiutua, hiueta, hipua, kuihtua, lakastua, nääntyä. | Sairas r:i r:mistaan. R. surusta, suruun, kaipauksesta. Voimien r:minen. Taudista r:neet kasvot. — Kaihosta r:va rinta, sydän. -- henki r:i ja kitui odottaessa sitä kesää, jota ei koskaan näyttänyt tulevan AHO. — Kansa r:i valloittajan ikeen alla. Luostari vietti r:vaa elämää. Kansallinen kulttuuri r:i. R:va valtio. Mökki oli vanha ja r:nut, sillä siinä ei oltu miesmuistiin tehty minkäänlaista uudistusta eikä korjausta PÄIVÄR. Kirjallisuus -- uhkasi r. verenvähyyteen TARK. — Ravinnon puutteessa r:va puu. — *Kuv.* -- suhde Käthcheniin oli vähitellen r:nut loppuun KOSKENN. **2.** tulesta, valosta: hiipua, raueta, himmetä, hiueta. | R:va nuotio, hiillos. Päivä r:u illaksi. Auringon r:essa. -- perheenpöydän päässä asuu ikävyys kuin r:va syksy-ilta KIVI. — R:va elämänliekki sammui. Kuolevan r:va katse. **3.** äänestä, liikkeestä yms.: heiketä, vaimeta. | Puhua r:valla äänellä. -- kellon lyöntejä, joista viimeinen aaltoillen r:u heilurin jutkahtelevaan astuntaan SILL. Samaan aikaan r:i toisaalla tanssi SILL. **4.** *kans.* -- rupesin saamaan yhden ja toisen vanhentuneen ja r:neen [= kuluneen] puvunosani sijaan uuden PÄIVÄR. -- hampaat ovat risat ja r:neet ALKIO. Järvessä r:vat vielä jäät ja kinoksien jäännökset taajoissa metsissä KATAJA.

riutumus[01] *s.* riutuminen, voimattomuus. | -- ja kumma r. täytti heidän povensa KIVI. -- sydämessä sekasorto ja outo r. KALLAS.

riutuvainen[03] *a.*, vars. *runok.* riutuva. | -- ikävyyden syksy-ilta r. KIVI.

rivaali[5] *s.* jkn kilpailija (esim. rakkaudessa, virkauralla), kilpakosija.

rivahta|a[2*] *v. harv.* äkisti liikahtaa. | Salakkaparvi r:a hajalleen. Silloin r:a minussa yht'äkkiä KILPI.

rivak|ka[15*] *a.* -asti *adv.* -kuus[07] *omin.* ripeä, ravakka, riuska. | R. työntekijä. R. hevonen. R. liikkeissään. Pari r:kaa askelta. R. tahti. He kävivät r:asti työhön. Soutakaa r:ammin!

rivakka|liikkeinen *a.* **-otteinen** *a.*

rivaliteetti[1*] *s.* keskinäinen kilpailu (rakkaudesta, menestyksestä virkauralla tms.).

1. **rivalli|nen**[03] *poss.a.* < 1. ripa. | Sankoja, r:sia ja rivattomia.
2. **rivallinen**[03] *poss.a.* < 2. ripa. | R. lämpöpatteri.

rivanoli[4] *s. farm.* eräs antiseptisena lääkeaineena käytetty keltainen, veteen liukeneva jauhe. **-salva** *s.*

1. **rivaton**[57] *kar.a.* < 1. ripa. | R. kahvikuppi.
2. **rivaton**[07] *kar.a.* < 2. ripa. | R., sileä sylinterin ulkopinta.

rive[78] *s.* tilke. | Tappurat, sammal r:enä. Lyödä r:itä seinänrakoihin. — *Yhd.* hamppu-, tappura-, tervar.; seinär. **-aine** *s.*

riveittäin *adv.* (*rinn.* rivittäin) riveinä; rivi kerrallaan; rivimäärin. | Oppilaat marssivat r. Kirjoitus tarkastetaan huolellisesti r. Miehiä kaatui r. R. halkopinoja.

riveittäi|nen[03] *a.* (*rinn.* rivittäinen) riveittäin sijaitseva t. tapahtuva. | Toukan selässä on r:siä täpliä.

rive|rauta *s.* **-taltta** *s.*

1. **rive|tä**[50] *v.* tilkitä, tiivistää, vars. rakennuksen seinäsaumoja siten, että riveraudalla t. -taltalla lyödään riveitä raot täyteen. | R. rakennus. R:simme sisäikkunat.
2. **rive|tä**[50] *v. kans.* koukusta, otteesta tms.: luis(kah)taa, olla pitämättä. | Oravan kynnet eivät r:ä kovastakaan puusta. Jalakset pyrkivät iljangolla r:ämään sivulle.

riveys[04] *s.* riveäminen (ks. rivetä 1); riveämisen tulos, riveet. | Tiivis r. — *Yhd.* jälkir.

rivi[1] *s.* vierekkäisten t. peräkkäisten esineiden t. olentojen sarja; vrt. jono, jakso, ketju. | R. kirjoja, kuhilaita, pensaita. Ikkunoiden r. Takki, jossa on kaksi r:ä nappeja. Suora, kaareva r. Tuolit ovat r:ssä, riveissä. Kadun varressa r:ssä olevat rakennukset. Panna, järjestää r:in, riveihin. Taimet istutetaan kahteen rinnakkaiseen r:in. Sain [teatterissa] paikat ensimmäiseltä [tuoli]r:ltä. — Oppilaat marssivat r:ssä [= jonossa] sisään. — *Yhd.* hammas-, huone-, ikkuna-, keihäs-, koivu-, lamppu-, lyhty-, nappi-, naula-, niitti-, penkki-, pensas-, piste-, pulpetti-, puu-, pylväs-, rakennus-, reikä-, ruutu-, sänky-, taimi-, tuoli-, täplär.; ala-, etu-, keski-, laita-, sisä-, taka-, ulko-, ylär.; peräkkäis-, pitkittäis-, poikittais-, poikki-, pysty-, rinnakkais-, vinor. — *Erik.* **1.** a. vars. *sot. voim.* (sulkeis)järjestyksen muoto, jossa henkilöt t. ajoneuvot ovat (ojennuksessa) rinnakkain;)(jono. | R:in — järjesty! Voimistelijat seisoivat jo r:ssä. Ojentaa r. Falangissa sotilaat taistelivat useana peräkkäin olevana r:nä. Ratsuväen ryhmityk-

sen syvyys oli 6 r:ä. Vihollisen r:t hajaantuivat hurjaan pakoon. — *Yhd.* avor.; kolmi-, neli-, parir.; voimistelur. **b.** ed:een liittyvää laajentunutta ja kuv. käyttöä. | Kolera raivosi armeijan riveissä 'keskuudessa'. Ensimmäisessä maailmansodassa A. taisteli Saksan riveissä 'armeijassa'. Liittyä suojeluskunnan, sosiaalidemokraattien riveihin 'suojeluskuntaan, sosiaalidemokraatteihin'. Puolue on jälleen koonnut voimansa ja järjestänyt r:nsä. R:t tiiviimmiksi [= yhteistoiminta, kuri tms. lujemmaksi]! Hänen kannattajiensa r:t harvenivat. Riveistämme [= joukostamme, keskuudestamme] on taas poistunut merkittävä mies. Tutkijana hän kuuluu ensimmäisten r:in. Kansan syvät r:t 'yhteinen kansa'. Syvien r:en toiveet. Suoraan kansan riveistä noussut taiteilija. [Ryysyrannan Jooseppi on] asetettava naturalistisena kansankuvauksena samaan r:in kuin Sillanpään "Hurskas kurjuus" ja Lehtosen "Putkinotko" TARK. **2. a.** kirjoituksen, tekstin vaakasuorista kirjain-, sanariveistä. | Sivulla on 32 r:ä. Heti toisella r:llä, toisessa r:ssä on painovirhe. Hypätä r:n yli lukiessaan. Jättää pari r:ä lukematta. Lukea r:en välistä 'arvata sellaista, minkä kirjoittaja on jättänyt sanomatta'. Näiden r:en kirjoittaja, us. 'minä, allekirjoittanut'. Jos ehdit, kirjoita minulle muutama r. [= kirje t. kortti]! Näillä vaatimattomilla riveillä [= tällä kirjeellä] lähestyn minä sinua [kans.]. — *Yhd.* kirjoitus-, petiitti-, runo-, tekstir.; nelir. **b.** kirjoitusvihkon-, lehtiön yms. vaakasuorista viivoista, joille kirjoitetaan. | Kirjoittaa joka toiselle r:lle. — *Yhd.* ala-, ylär. **3.** *kans.* (*murt.* ripi) useahuoneinen rakennus. | Isäntä aikoi jatkaa pirtin r:ä. — *Yhd.* aitta-, asuin-, navetta-, riihi-, tallir. **4.** teatterissa: → parvi. | Toisen r:n yleisö. **5.** *eläinlääk.* vuohisrohtuma, jossa hevosen vuohiset sierettyvät poikittaisiin pykimiin; tällainen pykimä. | Sairastua r:in. Rivejä ei saa jättää hoidotta.

riviera[10] [-ē-] *s.* Ranskaan ja Italiaan kuuluva Välimeren rannikkokaistale (myös: Riviera); muistakin kylpylä- ja huvitelurannikoista. | Kevätkausi Ranskan r:lla. Krimin rannikko — Venäjän r. Terijoen kuuluisa r. **-elämä** *s.*

rivi|etäisyys *s.* rivien välinen etäisyys. | Harvennuksen ja r:etäisyyden vaikutus rehukaalin satoon. Paririvissä r. on käsivarren mitta. **-hauta** *s.* maksuton yhteishauta, johon jatkuvasti haudataan vieri viereen, linjahauta.

riviinkylvö *s. maat.* = seur.

rivi|kylvö *s. maat.* riviin kylväminen, vakokylvö;)(hajakylvö. **-kylvökone** *s. maat.* **-kylä** *s.* kylä(muoto), jossa talot ovat rivissä joko molemmin puolin tahi vain toisella puolella kylän läpi kulkevaa tietä;)(ryhmä-, kasakylä. **-latomakone** *s. kirj.* kiinteitä kirjakerivejä valava latomakone, linotyyppi(latoma)kone. **-liike** *s. voim.* vapaa- ja välineliikkeiden yhteisnimitys;)(telineliike. **-luku** *s.* rivien lukumäärä. | Sivun r.

rivilö[3] *s.* filateliassa: vähintään 3 rinnakkain t. päikkäin toisissaan kiinni olevaa postimerkkiä. — *Yhd.* poikki-, pystyr.

rivi|metri *s.* R:metrille menee porkkanansiementä 1 g. **-miehistö** *s. sot.* Asevelvolliset sotamiehet kuuluvat joko r:ön tai toimitusmiehistöön SO. **-mie|s** *s.* **1.** *sot.* miehistöön kuuluva, joka ei ole johtajan asemassa (eikä toimitusmiehenä). | Palvella tavallisena r:henä. **2.** *kuv.* henkilö, joka ei ole johtoasemassa. | Osuustoiminnan johtajat ja r:het. Omassa puoluetoiminnassaan Haavisto kohtasi lukuisia lurjuksia sekä pomoina että r:hinä SILL. **-moottori** *s.* moottori, jonka sylinterit ovat rivissä peräkkäin; vrt. tähti-, V-moottori. **-muo|to** *s.* Jono- ja r:dot. **-määrä** *s.*

rivinalai|nen *a.* rivien alla oleva. | R:sia selityksiä. — *S:sesti* rivinalainen selitys, alamuistutus, nootti.

-rivi|nen[63] *poss.a.* Yksi-, kaksi-, kolmi-, neli-, viisi-, kymmen-, monir.; lyhyt-, pitkär.

rivinoma *a. kans.* raajarikko.

rivinumero *s.* rivin järjestysnumero.

rivin|vaihdin *s.* Kirjoituskoneen r. **-väli** *s.*

rivi|panos *s. sot.* räjähdyspanos, jossa räjähdysainekappaleet on ladottu rinnan, peräkkäin ja päällekkäin; vrt. kasapanos. **-saha(kone)** *s. kirj.* kone, jolla sahataan linotyyppiladelmaa, kuvalaattoja ym.

rivistö[2] *koll.s.* **1.** *sot.* kaksi t. useampia vierekkäisiä jonoja käsittävä marssimuoto, kolonna. | Hallituksen joukot etenevät kolmena r:nä. — *Yhd.* jono-, joukkue-, komppania-, kuljetus-, ryhmä-, rynnäkkör. **2.** yl. rivien yhdistelmä, järjestynyt joukko. | Oppilaiden r:t. Lottien r. Valiovoimistelijaimme uljas r. Elefanttien r:t. R. kirjahyllyjä. — *Yhd.* auto-, auma-, hauta-, ikkuna-, jono-, kosketin-, kulkue-, penkki-, pylväsr. **-järjestys** *s. sot.* marssijärjestys, jossa noudatetaan sulkeisjärjestyksen koko ankaruutta; vrt. matkajärjestys. **-ryhmity|s** *s. sot.* Eteneminen r:ksessä. **-silta** *s. sot.* kaikkien aselajien ylikulkua kestämään tarkoitettu kenttäsilta. **-tie** *s. sot.*

rivitalo *s.* asuintalo, joka sisältää useita vierekkäisiä, tav. kaksikerroksisia huoneistoja, joihin us. myös kuuluu oma pieni puutarha.

rivit|ellä[28*] *frekv.v.* **-tely**[2] *teonn.* < rivittää. | Pelkkä [sävelten] asteittainen r:tely I.KROHN.

rivitty|ä[1*] *pass.v.* (< rivittää) asettua riviin t. riveihin. | Ohra, jonka tähkylät ovat r:neet kuusitahkoisesti.

rivittäin *adv.* = riveittäin.

rivittäinen[63] *a.* = riveittäinen.

rivit|tää[2*] *v.* **-ys**[64] *teonn.* asettaa riviin t. riveihin. | R. lamellitalot yhdensuuntaisesti vierekkäin. Kirjat r:ettiin hyllyille. Hillotölkit piti r. kellariin. Keskiaikaisten katedraalien jäykästi r:etyt pyhimykset.

rivityksin, rivitysten *adv. harv.* rivissä.

rivi|viljelys *s. maat.* Entinen hajakasvusto on muuttunut r:viljelykseksi. **-väli** *s.*, vars. *maat.* rivien väli. | R:en haraus. **-vänkä** *s.* eräs voimaleikki.

rivo[1] *a.* **-sti** *adv.* **-us**[65] *omin.* **1.** sukupuolisäädyllisyyttä karkeasti loukkaava, karkean säädytön, ruokoton. | R. kasku, kuva, nauru, tanssi. Olla r. puheissaan. Pitää r:a suuta. Laskettella r:uksia. Riettaan r:sti ne toistaan halas

EINARI VUORELA. 2. vars. *kans.* yl. ruma, sopimaton, ruokoton, törkeä. | On maalattava huolellisesti ja vältettävä r:a tuhrimista. Harvoin nähtiin [jääpallo-ottelussa] r:ja taklauksia, jalkoihin lyöntejä ym. koiruuksia AK. -- hevonen aisoissa, häntäpää ränkiin valjastettuna, olisi r. näky tiellä KILPI.

rivohko[2] *mod.a.* R. juttu, laulu.

rivoi|la[20] *v.* -u[2] *teonn.* puhua rivouksia.

rivo|puheinen *a.* R. sälli. **-suinen** *a.* = ed. | Raaka ja r. renki SILL. **-su|u** *a.* = ed. — *S:sesti.* Sellaisia r:ita, nuo tukkilaiset! EINARI VUORELA.

rkl. *lyh.*, vars. *ruok.* ruokalusikallinen, ruokalusikka.

rl. *lyh. liik.* (myös: r.l.) osuuskuntien nimissä: rajoitettu lisämaksuvelvollisuus; vrt. il.

robbertti[0*] *s.* bridgessä pelierä, joka pelataan istumajärjestystä vaihtamatta ja joka päättyy, kun sama pari on saavuttanut kaksi täyspeliä.

robinsonadi[4] *s.* kirjallinen tuote, joka kertoo, Defoen Robinson Crusoen tapaan, haaksirikkoisen elämästä autiolla saarella tms.

robott|i[5*] *s.* automaattilaite, joka korvaa ihmistyön, koneihminen. | Sähkövalokennoja käyttäen on rakennettu monenlaisia r:eja. -- fantastinen elokuva tulevaisuuden koneihmisestä — r:ien vallankumous AK. Tottelee kuin r.

robottilentokone *s.* maasta ohjattava lentokone.

roburiitti[4*] *s.* ensimmäisiä varmuusräjähdysaineita.

robustakahvi *s.* Coffea robusta, eräs kahvilaji. | Jaavalaisen r:n pavut ovat pieniä ja pyöreitä.

robusti[0] *a.* vankka, vahva, voimakasrakenteinen.

rococo[31] *s.* par. rokokoo.

rodaani[0] *s.* rikkisyaani, tiosyaani.

rodamiini[4] *s.* eräs emäksinen väriaine.

rodium[7] *s.* (myös: rhodium) eräs platinametalleihin kuuluva alkuaine.

rodoniitti[4*] *s.* eräs mangaanisilikaattimineraali.

rodulli|nen[33] *a.* -sesti *adv.* veriheimolaisuuteen pohjautuva, rotuun kuuluva; us. par. rotu-. | Kansalla on tuskin milloinkaan yhteistä r:sta kokoomusta. Lappalaiset eivät r:sesti kuulu suomensukuisiin kansoihin.

rodunjalostus *s.* Karsiva r. tarkoittaa jonkin huonon, perinnöllisen ominaisuuden hävittämistä, yhdistävä r. taas kahden tai useamman eri yksilöissä esiintyvän soveliaan ominaisuuden yhdistämistä samaan yksilöön.

roduton[57] *kar.a.* (< rotu) mihinkään rotuun kuulumaton. | R. rakkikoira.

roh|din[56*] *s.*, tav. *mon.* pellavan, hampun tm. runkokuituja häkilöitäessä t. harjattaessa hienommasta aineksesta, aivinoista, erottuva aines; us. = tappura, jolla sanalla kuit. myös voidaan tarkoittaa rohtimia arvottomampaa kuituainesta. | Pellavan, juutin r:timet. R:timia käytetään karkeampien lankojen ja kankaiden, säkkien, köysien ym. valmistamiseen sekä tilkkeiksi. R:timien sekaista lankaa. — *Yhd.* juutti-, kude-, loimi-, tervar.

rohdin|housut *s. mon.* **-kan|gas** *s.* Pellavalangat jakautuvat aivinalankoihin ja rohdinlankoihin, samoin kankaat aivina- ja r:kaihin. **-karsta** *s. kut.* valssikarsta, jonka piikit ovat verraten karkeat. **-kuontalo** *s.* **-lanka** *s.* Kelvollisesti lihdatusta pellavasta saadaan lankaa 50—65 % pellavan painosta, josta 2/5 on aivina- ja 3/5 r:a. **-mekko 1.** *s.* Karkea r. **2.** *a.* rohdinmekkoinen. | R. kukkastyttö P.MUSTAPÄÄ. **-paita 1.** *s.* Harmahtava r. **2.** *a.* rohdinpaitainen. | Mies — pitkäselkä, r., virsujalka — hakkaa kaskea AHO. **-silkki** *s. kut.* haaskiosilkki. **-tukko** *s.* **-villa** *s. kut.* villarohtimet.

rohdos[64] *s.* suoraan luonnosta saatu kasvi- t. eläinkunnan tuote, josta valmistetaan lääkkeitä. | Kasvikunnasta saadut rohdokset. — *Yhd.* hedelmä-, itiö-, juuri-, kasvi-, kukka-, lehti-, manteli-, oopiumi-, palsami-, ruoho-, siemenr. **-aineoppi** *s.* lääkeaineoppi, farmakologia. **-ala** *s.* **-kasvi** *s.* **-kaup|pa** *s.* nykyistä kemikaalikauppaa edeltänyt kauppa(muoto); *puhek.* = kemikaalikauppa. | Harjoittaa r:paa. Käydä r:assa. **-kauppias** *s.* **-liike** *s.* Kemikaali- ja r. **-myymälä** *s.* **-oppi** *s.* farmakognosia. **-tukkuliike** *s.* **-tuote** *s.* **-varasto** *s.*

rohdot|ella[28*] *v. harv.* -telu[2] *teonn.* lääkitä. | R. kurkkuaan viinaryypyillä.

rohduksissa *adv.* rohtuneena. | Huulet ovat r.

roheta[34*] *v.* → rohjeta.

rohi|sta[41] *onom.v.* -na[14] *teonn.* rahista, röhistä. | Jää ulvoi ja r:si. Siellä juopuneet r:sevat. R:seva hengitys. Reen r:na hiekkaisella tiellä. Heinä kasvaa että r:na käy.

rohjake[78*] *deskr.s.* isosta, kömpelöstä oliosta. | Romuluinen akan r.

roh|jeta *v.* **1.** (taiv. [34*] (30*)) uskaltaa, tohtia. | Poika ei r:jennut astua saliin. R:kenen esittää asiasta oman mielipiteeni. Näytelmä oli parempi kuin oli r:jettu toivoakaan. Sinä r:keat vielä puhua puolestasi? CANTH. **2.** (taiv. [34*]) *harv.* tulla rohkeammaksi, rohkaistua. | -- tuntien siitä mielensä r:kenevan AHO.

rohjo[1] *deskr.s.* isosta, kömpelöstä oliosta. | Iso miehen r. Aika veneen r.

rohjotta|a[2*] *deskr.v.* Ajomies maata r:a vain kuormallansa. Istua r:a leveänä kuin hautova kana.

rohka[11] *s. kansat.* pellavan t. hampun siemenkotien riipimiseen, rohkimiseen, käytetty työväline, jonka olennaisena osana on kampamainen laite, jonka läpi varret vedetään.

rohkaisija[14] *tek.* < seur. | Vaimo miehensä auttajana ja r:na.

rohkais|ta[24] *v.* -evasti *adv.* antaa rohkeutta, tehdä rohkeammaksi; kannustaa, kiihottaa, innostaa, yllyttää. | R. luontonsa, mielensä. R. itseään viinaryypyllä. Rahan runsaus r:i yritteliäisyyttä. Poika sai tytöltä r:evan silmäniskun. Tähänastiset kokemukset eivät ole erityisen r:evia. Äiti hymyili lämpimästi ja r:evasti. — *Refl. taiv.* -- poika r:ihe ja kysyi -- KATAJA.

rohkaist|ua[1] *v.* tulla rohkeammaksi, saada rohkeutta. | Arkakin usein r:uu silloin, kun varma kuolema on edessä. Kustantaja voi r. ottamaan suurenkin painoksen. Nuori mieli ikään kuin laajeni ja r:ui SILL. R:u siis, arka rinta / taistelu on voiton hinta! S.KORPELA.

rohkaisu[2] *teonn.* (< rohkaista) kannustus, ke-

hotus. | Olla r:n tarpeessa. Otti r:kseen konjakkiryypyn. Lohdutuksen ja r:n sanoja masennuksen tilassa olevalle kansalle. Oppikirjan laatimiseen meitä ovat innostaneet professorien A:n ja B:n r:t. **-ryyppy** *s.* Ottaa pieni r.

rohkalauta *s. kansat.* lauta, johon rohkarauta on kiinnitetty, riivinlauta.

rohkamoviitta *s. kansat.* karjalaisnaisten ennen käyttämä nahka- t. verkakoristeinen talviviitta.

rohkarauta *s. kansat.* naulan muotoisista piikeistä tehty, jalustaan t. tuoliin pystyyn kiinnitetty kampa, jonka läpi pellavan latvukset rohkittaessa vedetään, riivinsuka.

rohke|a[21] *a.* **-asti** *adv.*)(arka, varovainen. **1.** peloton, pelkäämätön, arkailematon, urhea, uskalias, uljas. | R. mies. R. teko. Avoin ja r. katse. Olla r:alla mielellä. Puhua, liikkua r:asti. Suunnitelma tuntuu liian r:alta. Ylittää r:immatkin odotukset. Päätelmäni on ehkä hieman r., mutta - -. Olisiko liian r:ata olettaa, että - -. — *S:sesti.* R. rokan syö SL. — *Yhd.* uhkar.; hullun-, hurjan-, tyhmänr. **2.** määrästä: runsas, roima, reipas. | Karsinta on ollut entistä r:ampaa. Käyttää r:asti punakynää. Käyttää väkijuomia liian r:asti. Hiukan r:asti 100 miestä. Yleisömäärän r. nousu. Vesojen kasvu on r:ampaa, jos kannot tehdään lyhyet. **3.** tavanomaista, sovinnaista, totuttua tms. uhmaava, tavanomaisesta, sovinnaisesta, totutusta tms. voimakkaasti poikkeava, voimakkaasti omintakeinen t. omaperäinen. | R. ilmaisu, vertaus, tyyli, sanonta. R:an omaperäinen soinnutus. Uusi, r. kevätthattu. Takin r. leikkaus. R. väriyhdistelmä. R:asti maalattu suu. — *Erik.* sopivaisuuden rajoja hipova, uskalias. | Laskea r:ata leikkiä. Näytelmä oli hieman liian r. R. iltapuku. R:asti uurrettu kaula-aukko. **4.** piirustuksesta, maalauksesta, muodoista: reipas, arkailematon, suurpiirteinen. | Maalata r:in ja levein vedoin. R. ja vapaa piirtämistapa. Suuret, r:at, suoraviivaiset koristelukuviot. Viivat vedetään r:asti, reippailla vedoilla.

rohkeahko[1] *mod.a.* **-sti** *adv.* R. väite.

rohkea|kasvuinen *a.*, vars. *kans.* nopeasti kasvava t. kasvanut. | R. nuorukainen. **-luontoinen** *a.* **-mieli|nen** *a.* **-sesti** *adv.* **-ottei|nen** *a.* **-sesti** *adv.* **-suus** *omin.* Terävänäköinen ja r. yrittäjä. R. hallitus. R. kirja. **-piirteinen** *a.* **-puheinen** *a.* **-sanai|nen** *a.* **-sesti** *adv.* **-suus** *omin.*

rohkeu|s[65] *omin.* (< rohkea) pelottomuus, uskaliaisuus, uskallus, uljuus, sisu. | Fyysillinen, moraalinen r. Osoittaa leijonan r:tta. Jkn r. pettää. Valaa r:tta toisten mieleen. Kerätä r:tta. Mistä sait sen r:den? Pojalla ei ollut r:tta hypätä. — Hänen päätelmiensä yllättävä r. Tekotavan r. ja suurenmoisuus. — *Yhd.* uhkar.; aloite-, kansalaisr.; elämän-, uskonr.

rohki *adv. kans.* täysin, hyvin; kyllä. | - - emme me saa peltoa levenemään niin r. kuin pitäisi PÄIVÄR. R. minä Jounin hoidan kun te vain muista huolen pidätte JÄRVENT.

rohki|a[17] *v.* erottaa pellavan t. hampun varsista siemenkodat l. sylkyt rohkassa, rohtia. | R:- minen toimitetaan tavallisesti siten, että rohkapenkin kummassakin päässä istuva henkilö vuorotellen vetää pellavanippunsa eli sormauksensa latvuksen rohkaraudan läpi.

rohkija[14] *tek.* Pellavan r.

rohmaista[24] *mom.v.* < rohmuta.

rohmu[1] *deskr.s.* paljon ottaja, rohmuaja, rohmuri. | - - työteliäs ihminen, ei sen puolesta, vaan kovin on muuten r. JOTUNI.

rohmuaja[16] *tek.* < rohmuta.

rohmuil|la[29] *frekv.v.* **-u**[2] *teonn.* < rohmuta.

rohmukuoriainen *s.* Tribolium destructor, vars. ruokavarastoissa tuholaisena elävä 5—6 mm pitkä tumman ruskea kovakuoriainen, jolle on ominaista melko voimakas lysolin haju.

rohmuri[5] *s.* rohmuaja.

rohmuta[30] *v.* haalia itselleen; *erik.* hamstrata.

roh|tia[17]* *v.* **1.** = rohkia. | Pellavan sylkyt r:ditaan varsista pois. **2.** par. häkilöidä.

rohtimet *s. mon.* ks. rohdin.

rohtimi|nen[63] *ain.a.* < rohdin. | R. kangas. R. paita, r:set housut. R:sia köysiä.

rohto[1]* *s.*, vars. *kans.* lääke. | Sairas keuhkotautinen raukka, jonka pitäisi saada r:a ja hoitoa AHO. Kansa uskoi vain suuhun pantavaan r:on KIANTO. — Pankaa sokeria [kahvin] sekaan ja valakaa vähän r:a [= viinaa] pullosta sekaan. Teillä on kylmä matka edessänne E.ELENIUS. — *Yhd.* apteekkir.; ulostus-, yskänr.

rohtola[14] *s.*, yl. *vanh.* rohdoskauppa, apteekki, lääkekaappi tms. — *Yhd.* koti-, laivar.

rohto|mies *s.* poppamies. | R. Belgian Kongosta. **-pullo** *s.* **-ryyppy** *s.*

rohtu|a[1]* *v.* ihosta: tulla ahavan, kylmän, veden, hankautumisen, ihotaudin tms. vaikutuksesta punoittavaksi, karkeaksi, kirveleväksi ja us. halkeilevaksi, sierettyä, ahavoitua, rokahtua. | Punaiset, r:neet kädet. Ruvelle r:neet huulet.

rohtuma[13] *s.* rohtunut kohta ihossa; *lääk.* kutiseva ihottuma, joka saattaa ilmetä pieninä nystyinä, rakkuloina, punoituksena, turvotuksena, hilseilemisenä t. rupisena märkimisenä, ekseema. | Kuiva, kostea, punertava r. Imeväisessä esiintyviä rohtumia nimitetään maitoruveksi. — *Eläinlääk.* R:a eli ihotulehdusta tulee kotieläimiin usein. — *Yhd.* hilse-, näppylä-, rakkular.; häntä-, kinner-, vuohisr. **-haava** *s.* **-voide** *s.*

roi|della[28]* *v.* hutkia, suomia, piestä. | - - r:teli hevosta lautasille SILL. - - veroruoskin r:telee / sun nahkaas naukuvaa MANN.

roihaht|aa[2]* *mom.v.* (< roihuta) leimahtaa, hulmahtaa. | Päre r:aa liekehtimään. Kokkotuli r:i korkealle. — *Kuv.* Lemmentunteet r:ivat.

roihaut|taa[2]* *kaus.v.* < ed. | Menen ja r:an ilmaan ... ne telakat HAARLA.

roihka|ta[35] *deskr.v.* voihkia, voivottaa. | Hän r:si ja voihkasi SILL.

roihotta|a[2]* *deskr.v.* Kulkea, juosta r. Palaa r. - - aina hänestä retkottaa ja r:a joitakin rääsyjä TALVIO.

roihu[1] *s.* suuri hulmuava tuli, loimu. | Suuri r. rätisee liedessä. Kokon valtava r. Tulipalon

r. hirvitti. Talo palaa jo täydessä r:ssa. — *Kuv.* Sodan r:t. Mustasukkaisuuden ja rakkauden kaamea r. Toivo virisi täyteen r:un. — *Yhd.* nuotio-, tervasr.

roihu|a[1] *v. harv.* = seur. | Kokot r:vat juhannusöin LEHT. -- hänen saarnansa rovio oli kyllä r:nut saarnastuolista HAARLA.

roihu|ta[30] *v.* **1.** palaa suurin, loimuavin liekein, hulmuta, loimuta, leiskua. | Tuli r:si takassa. Nuotio r:aa. R:avat revontulet. R:ten tuohukset paloivat. **2.** yl. liehua, leiskua, hulmuta. | -- jäniskoirasta, joka kevättalvella oli nähty talon ympärillä r:amassa AHO. -- meillä r:si [= savusi, röyhysi] mahorkka piipussa kuin tervahauta KATAJA. -- että hiukset ilmassa leijaa ja tyhjä pussi niskassa r:aa [= keikkuu] KIANTO.

roihu|tuli *s.* **-valkea** *s.*

roik|aa[2] *onom.v.* (heikkovartaloisia muotoja ei käytetä) = roikua. | Saat selkääsi että r:aa. Häitä vietettiin että r:i. -- se menee talon laskuun että r:aa SILL.

roikais|ta[34] *deskr.v.* **1.** loikata, harpata. | Susi r:emalla hyppäsi KS. **2.** iskeä, heittää rojauttaa. | R. jkta halolla. -- piika tarttui joskus isäntänsä niskaan ja perähankuraan, r:ten hänet portailta kentälle PAULAH.

roikale[78] *deskr.s. halv.* tav. pitkästä olennosta, vars. miehestä. | Pitkä miehen r. Pojan r. Suurta r:tta saa tässä, vanha ihminen, elättää ALKIO. | Moinen r.! On kihloissa ja toisia naisia halailee! HILJA VALTONEN. -- suuria uroskoiran r:ita alkoi ilmestyä talon nurkkiin SILL. — *Yhd.* koira-, mies-, poika-, varisr.

roikaleht|aa[2*], **-|ia**[17*] *v.* vetelehtiä, renttuilla. | -- veljille, jotka talvikauden r:ivat ja söivät talon ruokaa KATAJA.

roik|ata[35*] *v.* **1.** *deskr.* = roikaista. **2.** *onom. harv.* roikaa. | Juho pauhaa, pirtti r:kaa KIVI.

roikina[14] *onom.s.* roikuna, räiske. | Iso hälinä ja huuto ja r.

roik|ka[11*] *s. ark.* **1.** joukko, sakki, porukka. | Sitten mentiin ulos koko r. Lähdettiin oikein r:alla. Miehiä on kolmattakymmentä, ja kahvia juodessaan ennättää yksi r. lyödä korttiakin AK. -- Suomen puolen hevosmiehillä oli aikomus seuraavana yönä oikein r:assa ajaa yli rajan KATAJA. — *Yhd.* etu-, jälkir.; työr.; mies-, mustalais-, poika-, vener. **2.** yl. jono, pitkä esine. | Pitkä r. rautatievaunuja. Luehan vielä muuan r. KIANTO. Panu koira oli pötkinyt lyhtyreen jäljesssä, kieli r:kana KIANTO. — *Erik.* **a.** irtonainen, tilapäistarpeen mukaan paikasta toiseen siirrettävä sähköjohto. | R:an päässä oleva lamppu, pora. Vedettiin r. äänitysautosta huoneeseen. **b.** tav. *mon.* kirjoituksen yli hylkäysmerkiksi ristiin vedetyistä viivoista: henkselit, risti. | Vetää r:at kirjoituksen yli. — *Kuv.* Ja jos olette tuhma, vetäisee Luoja koko elämänne yli suuren r:an kuin suuren tyhmyyden yli JOTUNI.

roikkeleht|aa[2*], **-|ia**[17*] *v. ark.* riippua, roikkua, lerpattaa. | Tukka r:i. Kellonperät r:imassa liivin taskun suusta. Housut r:avat polvissa.

roikk|ia[17*] *frekv.v.* < roikata 1. | Kurki r:i nopein askelin pakoon HAANPÄÄ. -- mies yski yöt läpeensä ja sylkeä r:i HEPOR.

roikku|a[1*] *v., vars. ark.* riippua, killua. | Nuorassa r:u vaatteita. Seinäpaperit r:ivat riekaleina. Suupielessä r:va piippu. Koira läähätti kieli ulkona r:en. Tyttö on kaiken päivää r:nut ikkunassa 'nojaillut ikkunasta ulos'. — *Kuv.* Pilvet r:vat alhaalla. Hänen henkensä on kauan r:nut hiuskarvan varassa. Velka jäi r:maan 'hoitamatta'. — *Urh.* Viimeiset [nyrkkeily]erät olivat Gee-Been, mutta Mann esti tasoituksen r:malla 'estäen toisen toimintaa syleilemällä ja painumalla toiseen kiinni'. R. [= pysytellä väsyneenäkin] toisen [juoksijan] kannoilla.

roikot|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | Pikkusiskoaan r:televa tyttö. — *Erik.* liikuskella alasti t. vähissä vaatteissa. | Siinä paitasillasi r:telet, iso poika!

roikot|taa[2*] *deskr.v.* kantaa jtak huolimattomasti t. työläästi riiputtaen, retuuttaa, raahata. | R:ti suurta kapsäkkiä. Kissa tuli kotiin r:taen suussaan lihavaa hiirtä. — *Kuv.* -- sitten vielä r:at tänne maantieltä kaikenlaisia väen lisäksi J.FINNE.

roiku|a[1*] *onom.v.* -na[14] *teonn.* raikua, räiskyä. | Lauloi niin että mäki r:i.

roikuttaa[2*] *kaus.v.* < roikkua. | R. jalkojaan vaunun portailta.

roili[4], **-purje** *s. mer.* = pikkuprammi(purje).

roima[11] *a.* -sti *adv.* reima, aika, aimo. | R. työmies, tekee työtä kuin hevonen. Pantiin takkaan r. tuli. R. kalansaalis. R. selkäsauna. Teki ilmassa r:n kaaren. Kävellä roimin askelin, r:sti. Sataa r:sti. Hinnat ovat r:sti alentuneet. — *Taipum.* Ruiskautti r. syljen. -- olisin kyllä osannut vaatia r. mitalia LEINO. **--askel** *s.* Edistyä r:in. **-housu|t** *s. mon.* avarat housut. | Turkkilainen työmies, päässä fetsi ja jalassa r. -- veti piipun r:jensa taskusta KIANTO.

roimais|ta[24] *mom.v.* < roimata. | R:i penkkiin märät rukkaset.

roimak|ka[15*] *a. kans.* -asti *adv.* -kuus[65] *omin.* reipas, reima, ravakka. | Sattui niin r. ja hyvä ihminen se Leenakaisa JOTUNI.

roima|ta[35] *deskr.v.* lyödä läjäyttää. | -- r:si ensi kertaa eläissään hevostansa ruoskalla oikein kipakasti SEPPÄNEN.

roimia[17] *frekv.v.* < ed.

roimu|ta[30] *deskr.v. harv.* loimuta. | R:ava takkavalkea IVALO.

roina[11] *s. ark.* roju, romu, törky. | Ullakko täynnä vanhaa r:a.

roirosilla *s. vaill. kans.* eräs juoksuleikki. | Pojat juoksivat kadulla r. PAKK.

roisi[4] *a. ark.* karkea, rivo. | R. mies, juttu.

roiska|a[2] *v.* **1.** roiskua. | -- aivot r:vat ylös korkeuteen kuin veri valtasuonesta AHO. **2.** *onom.* paukkua, läjähdellä, ryskää | Ovet r:vat.

roiskah|della[28*] *frekv.v.* **-telu**[2] *teonn.* < seur. | Vesipatsaita r:teli laivan kannelle. Ajettiin r:televaa lokavirtaa pitkin.

roiska|htaa[2*] *mom.v.* -(hd)us[91] *teonn.* < roiskaa. | Aallot r:htivat korkealle. Veri r:htaa haavasta. Putosi veteen että r:hti. Martta

kaatua r:hti [= rojahti] lattialle. Kuta pitempi mies, sitä suurempi r:us [hänen kaatuessaan].

roiskais|ta[24] *mom.v.* < roiskata. | R. vettä kiukaalle. R:i koipensa pöydälle.

roiskale[78] *deskr.s. halv.* roikale, huiskale, retkale. | Pitkä pojan r. JÄRVENT. — *Yhd.* poikar.

roiska|ta[35] *v.* -us[61] *teonn.* roiskauttaa, läjäyttää, rojauttaa. | -- r:si lumen lakistaan KARHUM. -- r:si hevosta ruoskallaan KIANTO.

roiskaut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Syljeksiä r. Portaiden pieleen on r:eltu likavesiä.

roiskautt|aa[2*] *kaus.v.* (*rinn. harv.* roiskah(d)uttaa[2*]) < roiskahtaa. | Aalto r:i vettä veneeseen. Oli r:anut mällisyljen lattialle. Viskata r:i pussin maahan. R:i miehen matolle harteilleen.

roiske[78] *s.* **1.** roiskina. **a.** nesteestä: roiskunta, pärske, loiske. | Laineiden r. kallioita vasten. **b.** *onom.* läiske, räiske, ryske, rytinä. | Kauas kaikui ruoskan r. LEINO. Tappelun jytinä ja r. Pojat ryntäsivät kovalla r:ella sisään. Tulipalon r. **2.** *konkr.* **a.** jstak roiskahtanut nestemäärä. | R:et pärskyivät korkealle ilmaan. Veneeseen tuli r:ita. Verta lattialla ja r:ita seinissä. **b.** *mon. kans.* perkeet. | Nyt nielette ruotoiset rangat ja r:et HAARLA. **-levy** *s.* auton lokasuojan alatakareunaan kiinnitetty levy, joka estää loan roiskumisen taaksepäin. **-rappaus** *s. rak.* rappaus, joka suoritetaan t. aikaansaadaan heittämällä alusrappauksen päälle soralla t. pienillä kivillä sekoitettua laastia, rosorappaus. **-ve|si** *s.* R:deltä suojattu venemoottori. **-voitelu** *s. tekn.* voitelu, jossa voiteluöljy roiskuu erityisistä kouruista t. rei'istä voideltaviin kohtiin; vrt. painevoitelu. | Moottori, jossa on r.

roisk|ia[17] *v.* -inta[15*] *teonn.* **1.** *tr.* roiskuttaa, pärskyttää, pirskottaa; hutkia, suomia. | R. vettä jkn päälle. Kiertokanki r:ii öljyä ympäri kampikammiota. -- isä taas muuten mukiloitsi, joskus r:i tuppiremelilläkin PAULAH. — *Yksipers.* Koko päivän on r:inut räntää. **2.** *intr.* roiskua. | Juoksee että rapa r:ii.

roiskina[14] *s.* roiske, läiske. | Vihtain r.

roiskis *onom.interj.* R.! — koko lasti putosi järveen. R.! Keppi katkesi. | "Kippis!" — "R.!" sanoi Osmo Kepuli KIANTO.

roiskista *onom.interj.* = ed. | Puu kaatui että r. vain.

roisku|a[1] *v.* -nta[15*] *teonn.* vars. nesteestä: singahdella, pärskyä, pirskua, läiskyä, roiskahdella, roiskaa. | Vesi r:u keulan edessä. Verta oli r:nut seinillekin. Rikkihappoa käsiteltäessä on varottava, ettei se pääse r:maan vaatteille. Pauhaa että sylki suusta r:u. Autot ajoivat että kura kahta puolta r:i. Marssittiin r:vassa sateessa. — *Kuv.* Vetoja lyötiin että r:i.

roiskutella[28*] *frekv.v.* < seur.

roiskut|taa[2*] *kaus.v.* -us[61] *teonn.* < roiskua. | Hyrskyt r:tivat vettä yli laidan. Autot r:tivat kuraa jalankulkijain päälle. Sataa r:ti.

roisto[1] *s.* lurjus, heittiö, konna, kelmi. | Senkin r.! Kaiken maailman r:t. Onpa r. mieheksi! Uhkailevat, r:t, käräjillä. — *A:sesti,* us. *taipum.* -- takaa-ajamaan r. seppää, joka on ryöstänyt hänen tyttärensä KIANTO. -- hänen lapsistaan oli tullut syntisempiä ja r:mpia kuin monen uskottoman lapsista KATAJA.

roistoil|la[29] *v.* -u[2] *teonn.* elää roistona, retkuilla. | Kaiken järjestyksen katoaminen, vallattomuus ja suoranainen r:u.

roisto|joukko *s.* **-joukkue** *s.* **-mai|nen**[93] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[95] *omin.* R. mies, teko.

roiston|alku *s.* **-teko, -työ** *s.* roistomainen teko, työ.

roistous[95] *omin.*

roistoväki *s.* roskaväki. | Yleistä kurittomuutta käytti r. hyväkseen panemalla toimeen aiheettomiakin katukahakoita IVALO.

roitovalkea *s. kans.* iso nuotio. | R:t loimuavat, lappalaiset ja lantalaiset häärivät hiki hatussa AK.

roit|ti[1*] *s. kans.* rätti; tav. mon. huonoista vaatteista. | -- heitä karjakon r. naulaan KARHUM. -- joko tomutus riitti ja kirput varisivat r:eista! KILPI.

roiva|s[60*] *s.* (us. yhteen sidottu) kourallinen nyhdettyjä t. käsittelyn alaisia pellavia t. hamppuja, pivo, kouraus; vrt. sormaus. | Pellavat sidotaan nippuihin eli r:ihin. — *Yhd.* hamppu-, pellavar.

roivio[3] *s. kans.* vahinkoa aiheuttava teko; vahinko, vaurio. | Tehdä r:ita. Juoksin luokkaani, ettei siellä syntyisi enempiä r:ita HILJA VALTONEN.

roja|htaa[2*] *deskr.v.* -(hd)us[64] *teonn.* vars. pitkän esineen kaatumisesta t. putoamisesta: romahtaa. | Kaatua, pudota r. Mies r:hti pitkin pituuttaan lattialle. R:us vain — ja honka makasi maassa.

rojakka[15*] *s. kans.* roju, romu, kama. | Kaapit täynnä r:a.

rojalisti[4] *s.* kuningasvallan kannattaja, kuningasmielinen. | Ranskan, Espanjan r:t. **-nen**[63] *a.*

rojautt|aa[2*] *kaus.v.* (*rinn.* rojah(d)uttaa[2*]) < rojahtaa. | R:i halkosylyksen uunin viereen.

rojotella[28*] *frekv.v.* < seur. | Maata r.

rojott|aa[2*] *deskr.v.* tav. suuresta, vars. pitkästä oliosta: maata pitkin pituuttaan, lojua, pötköttää; näkyä suurena, olla velttona, huolimattomassa asennossa tms. | Maata r. lattialla. Maassa r:avia puunrunkoja. Istua r:i pöytää vasten. -- istuen selkäkenossa seinää vasten, jalat pitkällä r:aen AHO. Karsinaloukossa r:i sänky, nurkassa vanha, mustunut kaappi JÄRVENT. — Poika vain kasvaa r:aa 'kasvaa nopeasti, jatkuvasti'.

roju[1] *s.*, tav. *koll.* kehno t. tarpeeton tavara, kama, roska. | Ullakko täynnä vuosien mittaan kertynyttä r:a. Osti huutokaupasta yhtä ja toista r:a. Kattolautojen välistä rapisi kaikenlaista r:a. On rikkailla r:a SP. — Huone oli täynnä lasten r:ja. Vanha saunan r. 'huono sauna'. — - - Pertta Kinnunen, jonka päätä haiseva r. [= kotipolttoinen viina, "korpiroju"] huimaa LEHT. — *Yhd.* huutokauppa-, pikku-, pohjar.; lakki-, saapasr.

rojuinen[93] *poss.a.* R. ullakko.

roju|kasa *s.* **-laatikko** *s.* **-luinen** *a.* tav:mmin romuluinen. | R. ja pelottavan näköinen mies.

roka[11] *s. kans.* jousisoittimen jousi, käyrä. | No soita nyt sitä kiperän tuonpuolimmaista, vetele koko r:n pituudelta PAKK.
rokadi[9] *s.* šakkipelissä: linnoitus.
rokahduksissa *adv.* rohduksissa. | Huulet r.
rokahtu|a[1*] *v.* rohtua. | Huulet r:vat. -- tulen paahde polttaa viertäjän kasvoja ja saa ne ihan r:maan AK.
rokahtuma[13] *s. lääk.* ihotauteja, joissa esiintyy pieniä vesirakkuloita ryhmittäin, rakkulaihottuma. | Yskästä huuleen tullut r. — *Yhd.* kehä-, vyöhyker.
rokama[13] *s. kans.* vähäinen haava, naarmu, nirhama.
rokeerata[35] *v.* šakkipelissä: linnoittua.
rokka[11*] *s.* **1.** herneistä t. pavuista valmistettu (sakea) siivilöimätön keitto; *kans.* myös muista keittoruoista. — *Kuv.* Rohkea rokan syö SL. Lisänä rikka rokassa, hämähäkki taikinassa SL. — *Yhd.* herne-, papur.; hapan-, jänis-, kala-, liha-, rusinar. **2.** *kans.* herne, papu. **-pata** *s.* R. porisee tulella.
1. **rokki**[4*] *s.* itämainen tarulintu.
2. **rokki**[4*] *s. kans.* takki.
rok|ko[1*] *s.* **1.** *lääk.* useiden tartuntatautien, rokkotautien (t. sellaisen taudin suojaistutuksen) ihoon nostattama näppylä, ihorakkula, rakko, rupuli. | Tuhkarokon nostattamat r:ot. R:koja on ilmestynyt muuallekin kuin rokotusnaarmuihin. — *Yhd.* merir. **2. a.** rokkotauti. | R:on rikkomat kasvot. — *Yhd.* iso-, istutus-, lento-, musta-, tuhka-, tuli-, vesi-, vihurir.; ihmisr.; hevos-, lammas-, lehmä(n)-, lintu-, sikar.; nokkosr.; utarer. **b.** eräistä kasvitaudeista. | Hedelmäpuiden, perunan kuorir.
rokko|aine *s. lääk.* = rokote. **-epidemia** *s.*
rokkoi|nen[03] *poss.a.* R:set kasvot. R. lapsi.
rokko|näppylä *s.* **-tartunta** *s.* **-tauti** *s.* tartuntatauti, jolle ovat luonteenomaisia rokot; *syn.* rokko. **-teräs** *s.* = rakkoteräs.
rokokoo[31] *s.* barokkia seurannut tyylisuunta, jolle ovat ominaisia käyrät muodot ja runsas, sirosteleva koristeellisuus; myös yleisnimityksenä ko. aikakauden elämänmuodosta. | Ranskalainen r. eli "Ludvig XV:n tyyli". R:n aaltoilevat ja kepeästi kaartuvat muodot. Leikittelevä ja oikukas r. Huoneen sisustus puhdasta r:ta. Etenkin vihreä oli r:n mieliväri. R:n koko elämä. — *Yhd.* talonpoikais-, uusr. **-|aika** *s.* R:ajan kasvatti. Rakennus on r:ajalta. **-huone** *s.* **-huonekalu** *s.* **-kausi** *s.* **-keikari** *s.* **-kello** *s.* **-lipasto** *s.* rokokootyylinen, kaarevapintainen lipasto, "mahapiironki". **-maalaus** *s.* **-mainen**[03] *kalt.a.* **-palatsi** *s.* **-peili** *s.* **-sali** *s.* **-salonki** *s.* **-taide** *s.* **-tuoli** *s.* **-tyyli** *s.* Ranskalainen r. Maalata r:in. **-tyylinen** *a.* R. kaappi, lipasto, linna, puutarha. R. maalari.
rokon|arpi *s.* isonrokon märkärakkulan ihoon jättämä arpi. | Kasvot r:arpien rumentamat. **-arpi|nen** *a.* -suus *omin.* R:set kasvot. R. mies. **-istutus** *lääk.* suojakeinona tapahtuva (ison)rokon istuttaminen vars. henkilöstä toiseen; vrt. rokotus. **-rikko** *a.*, vars. *kans.* rokonarpinen, -rikkoinen. | Niin kauan kuin sorjia tyttöjä on, / r. ruostua saa *MANN. **-rikkoinen** *a.*, vars. *kans.* = ed.
rokot|e[78*] *s. lääk.* aine, joka rokotetussa aikaansaa lievän tartunnan ja sen seurauksena immuniteetin, rokko-, rokotusaine, vaksiini. | Seerumit ja r:teet. — *Yhd.* eläinr.; isorokko-, lavantauti-, pernaruttor.
rokot|taa[2*] *v. lääk.* saattaa rokotetta elimistöön, tav. ihon alle immuniteetin aikaansaamiseksi vars. isoarokkoa, mutta myös muita tartuntatauteja vastaan, vaksinoida. | R. isoarokkoa, lavantautia vastaan. Lapset on r:ettava ennen kolmatta ikävuottaan. Sikojen r:taminen.
rokottaja[16] *tek.*
rokottamaton[57] *kielt.a.* R. lapsi.
rokottautu|a[41] *refl.v.* < rokottaa. | Retkikunta r:i ennen lähtöään.
rokotus[64] *s. lääk.* rokottaminen, vaksinaatio. | Toimittaa r. Pakollinen r. — *Yhd.* isorokko-, lavantautir.; calmette-r.; jälki-, uusintar.; suojar. **-aine** *s.* = rokote. **-arpi** *s.* **-haava** *s.* **-kohta** *s.* **-laki** *s.* **-menetelmä** *s.* **-pakko** *s.* Suomessa on säädetty r. **-todistus** *s.*
rokotuttaa[2*] *fakt.v.* < rokottaa. | R. lapsensa.
rokuli[5] *s. kans.* tav. tilapäinen ja lyhytaikainen, pakollinen t. omin luvin otettu vapaus työstä. | Sateen takia jouduttiin iltapäivällä pitämään r:a. Työväki sai r:a epämääräiseksi ajaksi. Ottaa päivän r. Puolet miehistä oli r:ssa. Joutua r:in. **-aika** *s.* **-päivä** *s.*
1. **rolli**[4] *s. vanh.* rooli. | Miesten r:t siinä ovat kylläkin keveät KIVI.
2. **rolli**[4] *s. kans.* juoru; juorukello. | On siinä niitten tuumasta r:akin reistattuna nostaa KAUPPISH. -- kylän juoruakkaa tai muuta r:a KIANTO.
rollott|aa[2*] *v. kans.* **1.** rallattaa, loilottaa. | Kuuluivat siellä seiniin paukuttelevan ja r:avan ALKIO. **2.** pullottaa, pollottaa. | Paksut tummat suonet r:ivat korkealla harmaissa kalvosissa MERIL.
1. **romaan|i**[5] *s.* laaja suorasanainen kertomataiteen tuote. | Novelli ja r. Historiallinen, naturalistinen, porvarillinen, psykologinen r. Hauska, jännittävä, kuiva, pitkäveteinen r. Lukea, kirjoittaa, ostaa r:eja. Ranskalaisen r:in [= romaanitaiteen] mestari. Niin kuin kaikkialla on Suomessakin r. vallannut johtoaseman kirjamarkkinoilla. — *Kuv.* "romaanimaisesta" elämysjaksosta, vars. rakkaustarinasta. | Hänen elämänsä on ollut todellinen r. Myöskin Wetzlarissa eletty r. on antanut piirteitä Gretchenin kuvaan, kenties jotkut muutkin runoilijan rakkaudet KOSKENN — *Yhd.* avain-, avioliitto-, elämäkerta-, helsinkiläis-, intiaani-, kehitys-, meri-, rakkaus-, rikos-, ritari-, rosvo-, salapoliisi-, seikkailu-, taiteilija-, tieteis-, veijarir.; missi-, nuoriso-, perhe-, tyttör.; ajanviete-, esikois-, jatko-, kirje-, käännös-, menestys-, mestari-, minä-, palkinto-, pienois-, roska-, suur-, tiiliskivir.
2. **romaani**[5] *s.* mustalaisten itsestään käyttämä nimitys.
romaani|henkilö *s.* **-kilpailu** *s.* I palkinto kansainvälisessä r:ssa. **-kirjailija** *s.* **-kirjallisuus** *s.*

-koulu *s.* Naturalistinen, ranskalainen r. **-käännös** *s.*

romaanilainen[63] *a.* par. romaaninen.

romaani|mainen[63] *kalt.a.* -maisesti *adv.* R. muistelmateos. R:maisesti kirjoitettu. **-muoto** *s.* Mann on koettanut luoda uutta r:a.

romaani|nen[63] *a.* **1.** kielistä, jotka ovat latinan suoranaisia jatkajia; niitä puhuvista kansoista, niiden kulttuurista ym. | Tunnetuimmat r:set kielet ovat italia, ranska, espanja ja portugali. R:set kansat. R:sten maiden kulttuuri. Saksan r:set lainasanat. R. [= romaanisia kieliä tutkiva] filologia. — *Yhd.* etelä-, itär. **2.** R. tyyli 'gotiikkaa edeltänyt tyyli, jolle rakennustaiteen alalla ovat ominaisia mm. pyöreät holvikaaret, pyörökaari-, pyöreäkaarinen tyyli'. Lundin r. tuomiokirkko. R. monumentaaliveistos.

romaanin|kirjoittaja *s.* Kuuluisat r:kirjoittajat Balzac, Flaubert ja Zola. **-käännös** *s.* **-lukija** *s.* **-luku** *s.*

romaani|novelli *s.* pitkähkö, romaanimainen novelli, novelli-, pienoisromaani. **-sankari** *s.* jnk romaanin päähenkilö; us. *kuv.* romaanin sankariksi sopiva henkilö. | Hänessä ei itsessään ollut ainesta traagilliseksi r:ksi KOSKENN. **-sankaritar** *s.* vrt. ed. **-sarja** *s.* Uusi huokeahintainen r. Carl Blinkin tunnettu historiallinen r. **-sementti** *s. rak.* luonnonsementti, josta tehty laasti näöltään muistuttaa vanhojen roomalaisten käyttämää. **-sikerm|ä** *s.* Ranskalaiset loppusoinnulliset runoelmat muodostettiin 1300-luvulla suorasanaisiksi romaaneiksi ja r:iksi.

romaanistyylinen *a.* vrt. romaaninen 2. | R. kirkko.

romaani|taide *s.* Englantilainen r. Dostojevskin r. **-tekniikka** *s.* Faulknerin rohkea r. **-tekninillinen** *a.* R. virhe. **-trilogia** *s.* kolmen romaanin sarja. | Unto Seppäsen kannakselainen r. "Myrsky ja aurinko" — "Ilohuoneet" — "Voittoon". **-tuotanto** *s.* **-tyyli** *s.* **-tyyppi** *s.* **-uutuus** *s.*

romah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < romahtaa. | Tuolit kaatua r:televat. Valtaistuimet r:televat.

romahdukselli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* romahdusmainen. | Vienti on r:sesti supistunut.

romahdu|s[64] *teonn.* < romahtaa. **1.** Kuului hirveä r. Kaatumisen synnyttämä r. — Tav. **2.** *abstr.* ja *kuv.* jyrkkä, perusteellinen arvon t. aseman huononeminen, vastarinnan sortuminen tms., luhistuminen, katastrofi, vararikko. | Hintojen, rahanarvon r. Olla taloudellisen r:ksen partaalla. Vain sattuma voi pelastaa hänet r:kselta. Seurauksena olisi sotilaallinen r. Nykyisen yhteiskunnan, kulttuurin r. — *Yhd.* finanssi-, pankki-, pörssi-, valuuttar.; jättiläis-, loppur.

romahdus|mainen[63] *kalt.a.* -maisesti *adv.* romahduksellinen, katastrofaalinen. | Hintojen r. lasku. Autojen vuosituotanto vähentyi r:maisesti. **-teoria** *s. tal.* se marxilaisuuden teoria, että kapitalismi lopulta luhistuu.

romahdutt|aa[2*] *kaus.v.* (< seur. 2) kukistaa, luhistaa, saada sortumaan; vrt. romauttaa. | Maanjäristys r:i useimmat kivitalot. Alemmat kansanluokat yrittivät r. koko yhteiskuntajärjestyksen. Paniikki r:i kurssit. -- uhkasi r. koko hänen elämänsä KIANTO.

romaht|aa[2*] *mom.v.* < romista. **1.** *onom.* antaa rämähtävä ääni, vars. pudotessaan. | Kaatui että r:i. Ovi kuului r:avan kiinni. -- heittäytyen pianoa vasten --, niin että piano soida r:i kaikilla kielillä monen oktaavin alalla PAKK. -- samassa kuului miesjoukon takaa r:ava ja ryskähtävä ääni K.HALME. **2.** äänen merk. takaalalla t. tuntumattomissa: pudota, kaatua, sortua, luhistua. **a.** Katto r:i alas. Torni r:i kovalla rytinällä maahan. Aita r:i hänen altaan. Eräänä aamuna se [sairas hevonen] oli noussut horjuen pystyyn ja r:anut sitten takaisin polvilleen SEPPÄNEN. **b.** *kuv.* ja *abstr.* Pari pankkia on jo r:anut. Hinnat r:ivat puoleen entisestään. Rintama r:i kahden peninkulman pituudelta. Suunnitelmani ovat r:aneet. Koko teoria r:aa sen seikan mukana, että --. Vaan r:ipa, r:ipas ryssän keisarivalta KIANTO.

romahuttaa[2*] *v.* = romauttaa.

romak|ka[15*] *a. kans.* -asti *adv.* romiseva; roima, ravakka. | -- kuului maantieltä r. kulkusten ääni PAKK. -- tapella sai täälläkin ... jos ei niin tiheään, niin sitä r:ammasti JÄRVENT.

romania[15] *s.* itäromaaninen kieli, nyk. Romanian pääkieli.

romanialai|nen[63] *a.* ja *s.* Unkarin r:set lainasanat. — R:set ovat sekakansaa.

romanisti[4] *s.* romaanisten kielten, kirjallisuuksien t. kulttuurien tutkija.

romanistiikka[10*] *s.* romaaninen filologia, romaanisten kielten, kirjallisuuksien ja kulttuurien tutkimus.

romanssi[5] *s.* lyhyehkö romanttissävyinen lyyrillis-eepillinen runo; vastaavatunnelmainen sävellys; vrt. balladi. | Haikeat slaavilaiset r:t. R. jousiorkesterille. — *Kuv.* romanttisesta rakkaustarinasta. | Prinsessan ja tavallisen upseerin r. — *Yhd.* ritarir.; mustalaisr. **-laulajatar** *s.* **-runous** *s.* **-sarja** *s.* **-sikermä** *s.*

romantiik|ka[10*] *s.* taidesuunta ja elämänkäsitys, joka vieroo arkitodellisuutta ja pohjaa etupäässä mielikuvitukseen ja tunteeseen; elämänilmiöiden mielikuvitukseen ja tunteeseen vetoava puoli. | R. syntyi 1700-luvun lopussa vastavaikutuksena valistusajan hengenlaadulle. R. kirjallisuudessa, maalaustaiteessa, musiikissa. R. etsi usein aiheensa menneiden aikojen elämästä. Meillä edustaa ns. Turun r:kaa mm. A. I. Arwidsson. Lönnrotin Kalevala-harrastus ja Snellmanin kansallisuusaate pohjautuvat r:an ajatusmaailmaan. Kivi liittää järeään realismiinsa usein mitä herkintä ja utuisinta r:kaa. — Seikkailujen, kaukomaiden r. Ilman r:kaa on nuoren ihmisen elämä vailla kauneutta. Sankaria ympäröivä r:an sädekehä. Valaa r:an hohdetta elämän arkeen. — *Yhd.* jälki-, uus-, varhaisr.; kauhu-, kuutamor.; metsäläis-, rakkaus-, ritari-, rosvor.

romantik|ko[2*] *s.* romantiikan kannattaja t. edustaja. | Ns. Turun r:ot, joihin mm. Sjögren ja Gottlund kuuluivat, herättivät uudelleen eloon runonkeruuajatuksen. Suomalaisia r:koja ovat mm. Aho myöhemmällä kaudellaan,

Linnankoski, Eino Leino ja Koskenniemi. — Schubert, Schumann ym. säveltaiteen r:ot.

romantillinen[63] *a. vanh.* romanttinen.

romantisoi|da[18] *v.* -nti[1]* *teonn.* kuvata romantiikan henkeen, todellista romanttisemmaksi. | R:tu kuvaus, elokuvatoisinto. R:va novelli, maalaus, kuvaamistapa. -- kumpaisessakin [Anssin Jukassa ja Hallin Jannessa] kansan mielikuvitus on r:nut raa'an murhamiehen TARK.

romantti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* romantiikan makusuunnan mukainen, tunnelmallinen, runollisen viehättävä. | R. suunta kirjallisuudessa, taiteessa. R. tarina ritari Winifredistä ja prinsessa Giselasta. R. kaukokaipuu. Vanha, r. yliopistokaupunki. R. kuutamokävely. R. [= romantiikkaa rakastava] koulutyttö. -- mollin r:suus duurin klassillissävyisyyden rinnalla I.KROHN.

romanttis|henkinen *a.* **-luonteinen** *a.* **-sävyinen** *a.*

romautt|aa[2]* *kaus.v.* (*rinn.* romahuttaa) < romahtaa. | Heittää, lyödä, pudottaa r. Emäntä r:i sangon nurkkaan.

rombi[1] *s. geom.* = vinoneliö. **-dodekaedri** *s. min.* eräs kuutiollinen kidemuoto.

rombi|nen[63] *a. min.* -sesti *adv.* suorakulmaisen särmiön tavoin symmetrinen. | R. kide, rikki. R. kidejärjestelmä 'jossa on kolme symmetriatasoa'.

romboedri[1] *s. geom. min.* monitahokas, jota rajoittaa kuusi yhtenäistä vinoneliötä. -|**nen**[63] *a. min.* -sesti *adv.* romboedrin tavoin symmetrinen, trigoninen. | R. kide. R. kidejärjestelmä.

rome[78] *s. kans.* loimotus, hohde, kajo; vrt. romottaa 2. | Tulipalon r. Hänen alkoholihämyisessä päässään kuvasteli satuisen kauniina r:ena kotikylään paluunsa HAANPÄÄ.

romeik|ko[2]* *s. kans.* murrokko, koleikko, louhikko. — *A:sesti.* -- resla kitisi ja kallistelihen r:oilla mailla KIANTO.

romi|sta[41] *onom.v.* -na[14] *teonn.* rämistä, ropista. | Rautojen r:na. Peltikaton r:na rankkasateessa. Tykkipatteri r:si ohi. Malmilohkareet putosivat r:sten.

romista|a[2] *kaus.v.* (< ed.) rämisyttää, kolistaa. | Ajaa r. -- aivan kuin sotajoukko rämisevine kenttälekkereineen olisi r:nut akkunani alitse KIANTO.

romistel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < ed. | R. lautoja.

rommakko[2]* *s. kans.* (*rinn.* rummakko) vetinen paikka. | Lehmä oli tarttunut takajaloistaan r:on. — *Yhd.* ranta-, vesir.

1. **rommi**[1] *s.* sokeriruokomelassista valmistettu ruskea paloviina(laji). — *Yhd.* neekerir.; sokeriruokor.

2. **rommi** *s. kans.* mäti.

rommi|karahvi *s.* **-pullo** *s.* **-ryyppy** *s.* **-toti** *s.* **-viina** *s.* rommilla sekoitettu viina, leikattu rommi.

romo[1] *deskr.s.* iso karkeatekoinen esine; romu. | Piironki oli suuri, raskas r. Kaikenlaista r:a. — *Yhd.* kaappi-, muurir.

romot|taa[2]* *deskr.v.* -us[64] *teonn.* **1.** näkyä suurena ja selvänä. | Varaston hyllyt r:tavat tyhjinä. Piha-aukeaman keskellä r:tava rakennus. Hepoparan selkäranka r:ti korkealla. **2.** loimottaa, paistaa, loistaa. | Taivas r:ti monen värisenä. Kuu r:taa taivaalla. Kokkotulien r:us PAKK.

rompat|taa[2]* *deskr.v.* -us[61] *teonn.* äänekkäästä, yhtämittaisesta puhumisesta t. lukemisesta: hölpöttää. | Hän r:taa runoja ulkoa virstamäärin.

rompot|taa[2]* *deskr.v.* -us[61] *teonn.* = ed. | -- suutarin akka -- lukea r:ti sanomalehdestä KIANTO.

1. **rom|(p)si**[1] *s. kans.* riuku, jolla venettä ohjataan ja pidetään erillään rannasta sitä koskea ylös vedettäessä. | Jussi ja Katri olivat vetämässä ja Erkki r:psissa PAKK. -- piti pitkällä sauvoimella, "r:psilla", veneen kokkaa rannasta ulohtaalla RAILO.

2. **rom(p)si**[1] *s. kans.* = rompsu.

rompsis *onom.interj.* R. — koko halkokuorma ojassa.

rom(p)su[1] *s. kans.* (*rinn.* rom(p)si) nuotio. — *Yhd.* tervas-, tulir.

romu[1] *s.* **1.** *koll.* hylkytavara, kama, roju. | Vanhat koneet olisi paras lyödä r:ksi. Komerossa säilytetään kaikenlaista vanhaa r:a. Kerätä r:a. Lahjaksi toivotaan arvokasta kirjallisuutta, ei tarpeetonta r:a. — *Yhd.* kupari-, messinki-, metalli-, pelti-, rauta-, teräsr. **2.** *esin.* huonokuntoinen esine, hylky, rämä, rähjä. | Hävittää tarpeettomat r:t. Voiko tällä r:lla [= polkupyörällä] vielä ajaa? — *Kuv.* Vainaja -- sanoi aina, että kun hän joutui sellaisen r:n kanssa naimisiin, kun parempiakin olisi saanut ALKIO. — *Yhd.* auto-, huonekalu-, kattilar.

romu|aitta *s.* romujen säilytysaitta. **-arvo** *s.* Koneilla ei enää ollut muuta kuin r. **-huone** *s.* **-huutokauppa** *s.* **-kasa** *s.* **-kauppa** *s.* **1.** metalliromua myyvä kauppaliike; joskus myös sekalaistavarainkaupasta, "osto- ja myyntiliikkeestä". | Myydä autonsa r:an. **2.** Useissa maissa on myös r. -- erikoisten määräysten alaista KYÖSTI JÄRVINEN. **-kauppias** *s.* vrt. ed. **-koppa** *s.*, vars. *kuv.* Heittää r:an 'hylätä vanhentuneena, kelvottomana'. Koko nykyinen yhteiskuntajärjestys joutaisi r:an! **-laatikko** *s.* **-lasti** *s.* **-liike** *s.* romukauppa. | Metalli- ja r. **-luinen** *a.* ihmisestä t. eläimestä: iso ja karkearakenteinen, suuriluinen. | Iso, r. mies. R. ruuna. **-läjä** *s.* Auto rikkoutui r:ksi. **-markkin|at** *s. mon.* R:oilla hintojen laskua. **-metalli** *s.* **-n|keräys** *s.* vars. toisen maailmansodan aikana järjestetyistä metalliromun keräyksistä. **-rauta** *s.* R. voidaan martin- ja sähköuuneissa muuttaa valuraudaksi.

romuska[15] *s. kans.* vilustuneisuus, influenssa tms. | -- tekisköön tuo yksi ryyppy hyvää r:ssa! KIANTO.

romu|ta[39] *onom.v. harv.* kolista, kolistella, rämistä, rumuta. | [Auto] mennä r:si ohitse H.ASUNTA.

romutavara *s.*

romut|taa[2]* *v.* -us[64] *teonn.* tehdä romuksi. | Autoja ostetaan r:ettavaksi. Vanhojen laivo-

jen r:us. — *Kuv.* Kolme hyökkäysvaunua r:ettiin 'tuhottiin taistelussa'.
romuttu|a[1*] *pass.v.* < ed. | Koneet jäivät käyttämättöminä r:maan.
romuutta|a[2*] *onom.v. kans.* rämisyttää, romistaa. | Soittaa r. -- ajaa r:isi hänen perimänsä kiesisilat ihan mäsäksi ALKIO.
romuvarasto *s.*
rona|ta[35] *v. murt.* = kronata. | Minä sinulle tilaan illalliset ja muutakin — tuolta, ja rupeat heti r:amaan NUORUV.
rondi[4] *s. puhek.* (vars. lääkärin sairaalassa suorittama) tarkastuskierros.
rondo[1] *s. mus.* eräs soitinsävellys(muoto), jossa on usein toistuva pääaihe ja kaksi t. kolme sen sisään sijoitettua sivuaihetta; *run.* eräs ranskalaisperäinen lyyrillisen runon muoto.
rondo|mainen[63] *kalt.a.* R. aiheentoistelu. **-muoto** *s.* **-sävellys** *s.*
ronkeli[5] *a. murt.* = kronkeli. | R. ruokansa suhteen. R. juttu.
ronk|ka[11*] *s. kans.* (*rinn.* ronkko[1*]) lonkka. | [Tupakkakukkaro] riippui aina nauhoistaan hänen vasemmalla r:allaan PÄIVÄR.
ronkkaus[61] *s. käs.* eräs ruutuja muodostava kansanomainen kirjonta.
ronk|kia[17*] *v. ark.* (lusikalla, haarukalla, tikulla tm. välineellä t. sormin) sorkkia, kaivella. | Lapset eivät saa r. pöydässä ennen ateriointia. R. padasta lihapaloja. On varottava, etteivät rotat pääse r:kimaan ruoka-astioita. — *Kuv.* Älä r:i minun asioitani [= älä sekaannu asioihini]!
ronk|kua[1*] *onom.v.* -unta[15*] *teonn.* korpin, kurjen tms. ääntelystä: raakkua, koikkua.
ront|ti[1*] *deskr.s.* lurjus, hunsvotti. | Mitä se teihin kuuluu, r:it! TALVIO.
ronttonen[63] *deskr.s.,* tav. *mon.* (suurista ja) huonoista jalkineista. | Hänen toinen saappaansa, laho r., oli nimittäin aamulla murtunut melkein poikki HAANPÄÄ.
rooka|ta[35] *v. alat.* tavata; sattua. | No, ryypätään kun r:taan ALKIO. Helsingin ilmat ovat mitä r:a AK.
rooli[4] *s.* yhden henkilön osa näytelmässä t. oopperassa; tav:mmin osa. | Opetella, osata, unohtaa r:nsa. Saada r. Jakaa r:t. Näytellä kahta r:a. Nummisuutarien Esko oli hänen paras r:nsa. — *Kuv.* Porvaristo on historiassa näytellyt sangen mullistavaa r:a AK. — *Psyk.* ihmisen tilanteiden, olosuhteiden tms. mukaan vaihtelevista elämänasenteista. | [Jokainen ihminen] esittää milloin "ammattir:ansa", milloin "perher:ansa", toisella kertaa "käskyläisen-", toisella taas "esimiehenr:a" *HOLLO. — *Yhd.* kaksois-, keskustelu-, loisto-, operetti-, pää-, salonkir.; diivar. **-analyysi** *s.* **-lyriikka** *s.* lyriikka, joka ainakin ulkonaisesti katsoen kuvaa toisen henkilön tunnelmia. **-vihko** *s.*
roomalai|nen[63] **1.** *s.* Rooman kaupungin asukas; Rooman valtakunnan kansalainen. | Nykypäivän r. R:sten sotataito. R:set omaksuivat kreikkalaisen kulttuurin. **2.** *a.* -suus[65] *omin.* R. kirjailija. R. nenä 'kapea konkonenä'. Vanha r. urhoollisuus. R:set vesijohdot. R. sauna 'sauna, johon kuuluu hikoilu kuivassa lämmössä'. R. rauha 'maailmanrauha, joka perustui Rooman valtakunnan mahtiasemaan'. R. [= roomalaiskatolinen] kirkko. R. eli latinalainen numero (esim. VII, XC). — R. kynttilä 'pitkähköön pahvihylsyyn suljettu ilotulituspanos, joka palaessaan sinkoaa ilmaan' eri-värisiä tähtisuihkuja'. — *Lak.* R. oikeus;)(esim. kanoninen oikeus. — *Arkeol.* R. rautakausi 'ajanjakso Kr.s. — 400 jKr.'. — R:suuden vaikutus Euroopan kulttuuriin. — *Yhd.* itä-, länsi-, myöhäisr.
roomalais|aiheinen *a.* Shakespearen r. murhenäytelmä Coriolanus. **-aika** *s.* Rooman valtakunnan aika. | Rakennus on r:ajalta. **-aikai|nen** *a.* Kaupunkia ympäröivät r:sen muurin jäännökset. **-epistola** *s. usk.* = roomalaiskirje. **-hen|ki** *s.* R:gelle ominainen arvovallan tunnustaminen. **-herruus** *s.* **-katolilainen** *s.* roomalaiskatolista uskoa tunnustava henkilö. **-katoli|nen;** *syn.* us. katolinen. **1.** *a.* R. kirkko 'paavin johtama kristillisen (katolisen) kirkon muoto, länsimainen, paavinkirkko'. R. seurakunta, maa, väestö. Tunnustaa r:sta [= roomalaiskatolisen kirkon] uskoa. R:sen käsityksen mukaan. **2.** *s.* tav:mmin roomalaiskatolilainen. **-katolisuus** *s.* roomalaiskatolinen usko. **-kirje** *s.* Uuden testamentin kirje, jonka Paavali on lähettänyt Rooman seurakunnalle. **-maailma** *s.* **-mallinen** *a.* R. talo. **-nainen** *s.* roomatar. **-nenä** *s.* kapea konkonenä. **-nenäinen** *a.* vrt. ed. **-oikeudellinen** *a. lak.* **-oikeus** *s. lak.* roomalainen oikeus. **-peräinen** *a.* **-tie** *s.* muinaisten roomalaisten rakentama tie.
roomalaistaa[2] *v.* muuttaa roomalaiseksi.
roomalaistu|a[1] *pass.v.* < ed. | Kukistetut kelttiläisheimot r:ivat ennen pitkää.
roomalais|tyylinen *a.* **-valta** *s.* R:lan leviäminen. R:lan aikoina. **-viha** *s.*
roomanuskoinen *a.* roomalaiskatolinen.
roomatar[51*] *s.* roomalaisnainen. | Vanhan ajan r.
roottori[5] *s. tekn.* **1.** *sähk.* sähkökoneen pyörivä osa, napapyörä, pyörijä; vrt. staattori. **2.** pystyakselin ympäri pienen moottorin käyttämänä ilmassa pyörivä lieriö, joka kuljettaa alusta. **3.** pumppujen, tuulettimien tms. käyttämiseen käytetty tuulimoottori, jonka muodostaa kaksi pystysuoran akselin ympäri pyörivää, alhaalta ja ylhäältä vaakasuoran levyn yhdistämää puolilieriötä, siipi-, tuuliroottori. **-alus** *s.* roottorin (2) voimalla kulkeva alus. **-häviö** *s. sähk.* Moottorien r:t. **--imuri** *s. tekn.* roottorin (3) avulla toimiva imuri. **-käämitys** *s. sähk.* **-laiva** *s.* vrt. roottorialus. **-tuuletin** *s. tekn.* roottorin (3) avulla toimiva tuuletin. **-vaihe** *s. sähk.* yhden johtimen muodostama roottorikäämityksen osa. **-virta** *s. sähk.*
roovi[4] *s. kut.* esilanka. **-kone** *s.* käämikone.
ropakka[15*] *a. kans.* ravakka. | -- raataja r. kerrassaan KIANTO.
ropakko[2*] *s. kans.* rapakko, lätäkkö. | Mutta parempihan viimeinkin nousta, kuin ijankaikkiseksi uupua viheliäisyytemme r:on KIVI.
ropakkoinen[63] *poss.a.* R. piha.
rop|ata[35*] *v. kans.* lyödä ropsauttaa, paiskata. | Karhu -- alkaa hosua -- käpälällään ja r:paa

sen hevosen lautaseen KS. Silloin r:pasi ensimmäiset pisarat HEPOR.

ropeellinen[63] *s.* ropeen täysi, tuohisellinen. | R. marjoja.

ropi|sta[41] *onom.v.* -na[14] *teonn.* Sateen r:na. Kujan katto r:si, ja joskus leimahteli taivas tulta ja jyrähteli AHO. Mummu -- puhua r:si koko ajan SILL.

ropista|a[2] *kaus.v.* < ed. | Sataa r:a.

ropistel|la[28] *frekv.v.* < ed. | Sataa r:ee. Kalle r:i juttujaan KARHUM.

ropisutta|a[2*] *kaus.v.* < ropista. | Sade r:a kattoa.

ropo[14*] *s.* pieni raha(määrä), vars. säästetty t. almuna annettu t. saatu. | Antaa viimeinen r:nsa. -- haki ryöstöllä saatavansa viimeiseen r:on asti KIANTO. -- minäkin annoin r:ni sen hyväksi WILKUNA. — Lesken r., ks. leski 1.

ropo|nen[63] *dem.s.* Jokainen pani r:sensa kolehtihaaviin.

ropot|taa[2*] *onom.v.* -us[61] *teonn.* -- kohta satoi täydellä todella, r:tamalla HAANPÄÄ. R. ruotsia.

ropott|i[5*] *s. kans.* työ; vars. (lahjoitusmaan) alustalaisen päivätyö. | Eivät olleet hovin lähetit käyneet käskemässä r:eihin, töihin A. AAVA. Vuoroin korotetaan [hovin alustalaisille] aprakkaa, vuoroin lisätään r:eja, kuka sen täyttymättömän täyttää? IVALO.

ropottimie|s *s. kans.* vars. lahjoitusmaiden alustalaisista. | Metsäpirtin ja Sakkulan vanhat r:het.

roppa|kaupalla *adv. kans.* runsaasti. | A. hävisi oikein r. [juoksukilpailussa], 40 metriä. **-kouralla** *adv. kans.* = seur. **-kädellä** *adv. kans.* runsaskätisesti, runsaasti. | No, maksaahan vallesmanni päiväpalkat oikein r. AK.

ropp|i[4] *s. murt.* troppi. | -- puoskaroi eukkoja ja ukkoja, määräsi r:eja JOTUNI.

ropponen[63] *s.* rove, tuohinen — *Yhd.* tuohir.

ropsa[11] *a. kans.* -sti *adv.* ravakka. | Puhelias ja r. eukko KIANTO.

ropsah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Vesipisarat r:televat kattoon.

ropsa|htaa[2*] *onom.v.* -(hd)us[61] *teonn.* raskaahkon putoamisen yms. äänestä. | Sadekuuro r:hti raskaasti alas. Lyhyt sateen r:us. Metso putosi r:htaen hangelle. Näätä hypätä r:hti toiseen puuhun. -- irvistävä luuranko [tuli] ukon nuotiolle, että r:hti KIVI.

ropsaut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | R:teli selkäänsä vastalla.

ropsaut|taa[2*] *kaus.v* -us[61] *teonn.* (*rinn.* ropsah(d)uttaa[2*]) < ropsahtaa. | R:ti ohjasperillä hevostaan. — Pudotti hintaa oikein r:tamalla 'runsaasti'. Oli r:ettu sakkoja.

ropse[78] *onom.s.* ropsahtelu, läiske, räiske. | Kylpyvastan r.

ropsi|a[17] *deskr.v.* ropsautella, ropsutella, hutkia. | R. jalkojaan vihdalla. R. vettä kiukaalle. Sade r:i kattoa. — Onpas tässä jo kävellä r:ttu -- arviolta 55 kilometriä KIANTO.

ropsis *onom.interj.* | R.! Pussi pudota ropsahti Heikin selästä AK.

ropsut|ella[28*] *deskr.v.* -telu[2] *teonn.* ropsia. | Kastoi vastan ja alkoi sillä r. itseään. Sataa r:teli vieläkin.

roquefortjuusto [rokfôrj-] *s.* [myös: Roquefortin juusto] hieno, alkuaan ranskalainen homejuusto.

rosaniliini[4] *s.* väritön emäs, joka happojen kanssa muodostaa kauniita punaisia väriaineita.

rosetti[9*] *s.* vrt. rusetti. **1.** ruusuke (vars. koristeaiheena). **2.** ruusukivi. **-hionta** *s.* vrt. ruusukivi. **-kupari** *s. met.* raakakuparista vahvoiksi levyiksi sulatettu kupari.

1. **roska**[11] *s.* **1.** *koll.* roju, kama, törky, ryönä, rikat; kehno tavara, romu. | Heinän r:a oli jäänyt lattialle. Metallin pinnalle kerääntynyt kuona ja irtain r. poistetaan. Huone on täynnä kaikenlaista r:a. — *Yhd.* heinän-, puunr.; paperir. **2.** *esin.* rikka. | Saada r. silmäänsä. Neulaventtiiliin on mennyt r. R:t karistetaan maahan. **3.** ed:iin liittyvää abstr. ja kuv. käyttöä. | Rahaa kuin r:a 'paljon'. Puhua r:a 'perättömiä, turhia, pötyä'. Kaikkea r:a sinä luetkin! Toisinaan melkein silmissäni mustenee, kun ajattelen kaikkea r:a — tuota toista ja Helenaa hänen sylissään U.KOSKELA. — *koko roska* (ark.) koko ao. esine t. asia. | Möisipä pois koko r:n [= talonsa] ja muuttaisi tänne Suomeen TALVIO. Vaikka minulle maksettaisiin uusi tekijänpalkkio, en jaksaisi enää muuttaa pilkkuakaan koko r:sta [= teoksen käsikirjoituksesta] T.VAASKIVI.

2. **roska**[11] *s. murt., us. mon.* droska.

roska- yhd:n alkuosana us.: kehno, ala-arvoinen.

roskaantu|a[1*] *v.* tulla roskaiseksi. | R:nut lattia.

roska|höylä *s. ark.* ruhkahöylä. **-ilma** *s.*

roskai|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* R. lattia, tori. Sameaa ja r:sta vettä. Raskaisiin ja r:siin töihin. — R. juttu.

roska|joukko *s.* vars. kurittomasta väkijoukosta. | R. kulki pitkin katua räyhäten ja ryöstäen. **-juttu** *s.* **-kasa** *s.* **-kirja** *s.* **-kirjallisuus** *s.* **-kuilu** *s.* kuivien jätteiden kaatoa varten asuintaloihin järjestetty, kerrosten läpi ulottuva kuilu, rikkakuilu. **-laatikko** *s.* laatikko roskien keräämistä varten, rikkalaatikko. **-lauta** *s.* hylkylauta. **-lehdistö** *s.* **-lehti** *s.* ala-arvoinen sanoma-, viikko-, ajanvietelehti. **-läjä** *s.* **-paikka** *s.* **1.** roskainen paikka. | -- talossa oli monta muutakin r:a nuohottava NUOLIV. **2.** jssak suhteessa ala-arvoinen paikka (kahvila tms.). **-paperi** *s.* **-puhe** *s.* pötypuhe. **-puu** *s.* hylkypuu. **-romaani** *s.* Hyvä kirjallisuus ja r:t.

roska|ta[35] *v.* tehdä roskaiseksi, aikaansaada t. levittää roskaa. | R. jk paikka. Halot ovat pahoja r:amaan.

roska|tavara *s.* **-tunkio** *s.* rikkatunkio. **-vä|ki** *s. halv.* alhaiso; kurittomat kansanjoukot. | Ylhäinen ritari ei voinut taistella nimettömän r:en rinnalla. R. toimeenpani levottomuuksia.

roskula[15] *s. kans.* moskula; *erik.* perunan marjoista.

rosma[11] *s. kans.* (vars. hevoskiertokäyttöinen) puimakone.

rosmariini[4] *s.* Rosmarinus officinalis, Välimeren maissa kasvava korkea huulikukkaisiin kuuluva varpu. | Kukkivat r:t levittävät tuoksuaan. **-pensas** *s.* **-öljy** *s.* rosmariinin lehdistä

saatu öljy, jota käytetään mausteena ja hajusteena.

rosmo[1] *s. murt.* rosvo. | Olethan jo täysikarvanen r., tai olisitko riiviössä päästäs? KIVI.

roso[1] *s.* pinnan epätasaisuuksista: halkeama, kolo, lovi, kyhmy, ryhmy, nysty, nystyrä tms. | Vanhemmiten tuohi halkeilee epätasaisiksi r:iksi. Suurimpiin koloihin ja r:ihin pannaan kittiä. [Meri] silitti hyväillen hietikot, nuoli r:t kallioiden kyljistä PEKKANEN. — *Yhd.* kaarna-, pihka-, pintar.; tervasr. **-hammastus** *s.* postimerkeissä: puutteellinen hammastus.

rosoil|la[28] *v.* **-u**[2] *teonn.* tulla rosoiseksi, rosoille. | Vanhempana r:eva kuori.

rosoi|nen[63] *poss.a.* **-sesti** *adv.* **-suus**[65] *omin.* pinnasta: epätasainen, karkea, lovinen, koloinen, kuoppainen, kyhmyinen, ryhmyinen. | Vanhat, r:set puunrungot. R. kallio. Fajanssin suhteellisen r. pinta. R. maasto. Pinnan r:suus. -- karkeita, r:sia poskia [valaisi] hymy AHO. — *Kuv.* [Kiven lyriikan] tavallisuudesta poikkeava, r. muoto AK. Hänen r. luonteensa SILJO.

roso|kolo *s.* R:kolot, eräs juuston virheellisyys. **-kuori** *s.* **-kuorinen** *a.* **-kylkinen** *a.*

rosolihappo *s.* eräs punainen väriaine.

rosolli[5] *s. ruok.* sillisalaatti.

roso|paikka *s.* R:paikat silotetaan hiekkapaperilla. **-pinta** *s.* **-pintai|nen** *a.* R. kangas. R:sia kivimöhkäleitä. **-rappaus** *s. rak.* = roiskerappaus. **-rastas** *s.* = kulorastas. **-reunainen** *a.*

rosot|taa[29] *v. harv.* tehdä rosoiseksi. | R:ettu nahka, metallilevy.

rospuutto[1] *s. kans.* kelirikko. — *Yhd.* kevät-, syysr. **-aika** *s.*

1. **rossi**[4] *s. kans.* rintaneula. — *Yhd.* rintar.

2. **rossi**[4] *s. murt.* trossi.

rossi|permanto *s. kans.* koholle maasta rakennettu, täytepohjainen lattia, täytepermanto. **-pohja** *s. kans.* lattian täytepohja.

rosti[4] *s.* **1.** rakoarina. 2. taloudessa tarvittavaa veden lämmitystä varten tulipesään sovitettu putkisto, ns. vesiarina.

rost|ia[17] *v. kans.* huiskia, iskeä. | -- miekalla r:i leijonalta korvat pois KS.

rostiarina *s.*

rosvo[1] *s.* (yhteiskunnan ulkopuolella elävän) ryöstäjäjoukkueen t. rosvoilevan yhteisön jäsen; harvemmin yl. ryöstäjä, ryöväri, (murto)varas. | Nurmijärven r:t. Joutui Kiinassa r:jen käsiin. — Vars. *kuv.* Ohrahalmeen r. [= jänis] KS. -- köyhyys käy päällesi niin kuin r. VT. | Eihän enää rauhallinen matkamieskään pääse kunniallisesti ohitsemme tiellä. Voi te r:t! KIVI. — *Yhd.* erämaa-, maantie-, meri-, metsär.; dynamiittir.; pankkir. **-hotu** *s. kans.* saarekkeen erottama kapea sivuväylä virrassa, pudas. **-hyökkäys** *s.*

rosvoil|la[29] *frekv.v.* **-u**[2] *teonn.* (< rosvota) ryöstellä. | R:eva paimentolaisheimo. Viikingit eivät tyytyneet r:emaan vain merillä.

rosvo|joukkio *s.* **-jouk|ko** *s.* Kapinalliset r:ot. Kiinalaisten r:kojen kauhutöitä. **-joukkue** *s.* **-jut|tu** *s.* tav.: perätön, liioitteleva juttu. | Kaikennäköiset r:ut minusta, joita -- pian oli luettavana koko Englannin sanomalehdistössä AK. **-järjestö** *s.* **-kansa** *s.* Pohjois-Afrikan r:t. **-kopla** *s.* **-laiva** *s.* merirosvousta harjoittava laiva. **-lauma** *s.* **-leik|ki** *s.* Lasten r:it. **-linna** *s.* rosvoritarin linna; rosvojoukon pääpaikka. **-luola** *s.* **-mainen**[63] *kalt.a.* R. eläin. R. menettely. **-mehiläinen** *s.* mehiläinen, joka rosvoaa hunajaa ym. toisilta.

rosvooja[10] *tek.* < rosvota. | Joutilaat herrat, talonpoikien r:t.

rosvo|pesä *s.* rosvo(je)n pesäpaikka. **-päällikkö** *s.* rosvojoukon päällikkö. | Abessinian pelätyin r. **-retki** *s.* ryöstöretki. | Skandinaavit luopuivat r:stään ja suostuivat kasteeseen. **-ritari** *s. hist.* rosvoileva ritari, jollaisia keskiajan lopulla oli runsaasti vars. Saksassa. **-romaani** *s.* Rinaldo Rinaldini, Vulpiuksen sentimentaalinen r. **-romantiikka** *s.* 1700-luvun lopun r.

rosvosill|a[63] *s. vaill.* Olla r. 'leikkiä rosvoleikkiä'. Ruveta r:e.

rosvo|sota *s.* ryöstösota. **-synodi** *s. hist.* v. 449 pidetyn Efesoksen kirkolliskokouksen nimitys.

rosvo|ta[68] *v.* ottaa toiselta laittomasti omaisuutta väkivalloin, ryöstää, ryövätä; anastaa vääryydellä, viekkaudella, riistää. | R. jku maantiellä. R. jklta rahat. Kaikki lampuotitilat on kartano r:nnut itselleen E.JAAKKOLA. — *Kuv.* -- harjun rinne oli hakattu paljaaksi, se oli ruskea ja r:ttu WALTARI.

1. **rosvou|s**[64] *teonn.* (< ed.) rosvoaminen. | Harjoittaa r:sta. Varkaudet, r:kset ja tappelut ALKIO. — *Yhd.* maantie-, merir.

2. **rosvou|s**[65] *s.* rosvona olo, rosvouksen harjoitus. | R:den tukipisteinä olivat satamakaupungit. — *Yhd.* merir.

rosvovaltio *s.* Tunisian entiset r:t.

rotaatio[3] *s.* akselin ympäri tapahtuva pyörimis-, pyörähdysliike. **-akseli** *s. fys.* **-ellipsoidi** *s. mat.* pyörähdysellipsoidi. **-kone** *s.* tav. = rotaatiopainokone. **-liike** *s. fys.* pyörimis-, pyörähdysliike. **-painaja** *s. kirj.* rotaatiopainokoneen hoitaja. **-paino** *s. kirj.* vrt. seur. **-painokone** *s. kirj.* esim. sanomalehtiä painettaessa käytetty pikapainokone, jossa sylinterit painavat jäljen jatkuvalle paperirainalle ja joka samalla leikkaa ja taittaa arkit. **-paperirulla** *s.* rotaatiopainokoneeseen pantava paperirulla. **-paraboloidi** *s. mat.* pyörähdysparaboloidi. **-pinta** *s. mat.* pyörähdyspinta.

rotan|häntä *s.* — *Kuv.* Ohut r. [= palmikko] riippui jokaisen kulin päälaelta. — *Tekn.* ohut, pyöreä viila. **-kolo** *s.* rotan kaivama kolo. — *Kuv.* Ja Maissi-rouva olisi nykyään Tukholmassa paljon, paljon hienompi kuin täällä r:ssa LEHT. **-loukku** *s.* rotanpyydys. — *Kuv.* -- niitä, joiden mielestä ei ollut syytä jäädä r:un [= piiritettyyn kaupunkiin] AK. **-myrkky** *s.* rottien hävittämiseen käytetty myrkky. **-pesä** *s.* — *Kuv.* vars. huonosta asunnosta. | -- toisenlainen talo kuin tämä vanha r. LEINONEN. **-purema** *s.* **-pyydys** *s.* **-pyy(dys)täj|ä** *s.* Foksterrierit ovat mainioita r:iä. **-raato** *s.* **-reik|ä** *s.* rotan kaivama reikä. — *Kuv.* Yhtiöjärjestys oli täynnä r:iä [= salaisia pakoteitä] perustajille AK. **-silmä** *s.* — *Kuv.* Hänen pienet r:nsä kiiluivat kiukusta.

rotari[5], **rotariaani**[4] *s.* rotaryjärjestön jäsen.

rotary- [tav. rotari-] **-järjestö** *s.* eräs kansainvälinen järjestö. **-klubi** *s.* Helsingin r. **-kongressi** *s.* **-liike** *s.* **-merkki** *s.*

rotasismi[1] *s. kiel.* vars. latinassa tapahtunutta *z*>*r* äänteenmuutosta tarkoittava nimitys.

roteerata[35] *v.* pyöriä akselinsa ympäri, kieppua.

rotev|a[13] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* **1.** ruumiinrakenteesta: kookas ja vankkarakenteinen. | Pitkä ja r. mies. R. ja romuluinen. -- se on semmonen r:an puoleinen likka SILL. — R. sika. **2.** avarammin: roima, riuska, rivakka, "kova". | Tarttui asioihin r:in ottein. Maksettiin r:at juomarahat. Terve hän oli ja r. työhön, vaikka minkälaiseen CANTH. Se oli r:aa puhetta, varsin sopimatonta naisen naurahdettavaksi KARHUM. -- täytynee siellä olla r:asti veden viljaa vieläkin TIITUS.

roteva|kasvuinen *a.* **-rakenteinen** *a.* **-tekoinen** *a.* tav. = ed.

roti[4] *s. kans.* kangen alle väännettäessä tueksi pantu kivi, kapula tms.

rotia[17*] *v. kans.* = rotsia.

rotina[14] *teonn.* < rotista. | Tulipalon r. -- pureskeli hauenpäitä, että r. kuului KARHUM.

rotin|at[14] *s. mon. kans.* vasta synnyttäneelle naiselle annetut lahjat. | Mikä toi "saunoille" kalan, mikä "r:oiksi" leivän, vehnäsen, kankaanpalan HEPOR.

rotisko[2] *deskr.s.* huonosta, isosta esineestä: rottelo. | Veneen r.

roti|sta[41] *onom.v.* ratista, rutista, ropista, rohista. | R:see kuin pärekori. Katto paloi r:sten. Satoi että r:si. -- heinä kasvaa vielä että r:see KIVI.

rotjottaa[2*] *deskr.v.* rötköttää. | Maata r.

rotkale[78] *deskr.s.* retkale, roikale. | Pitkäkoipinen r. Miehen, äijän, ämmän r.

rotkelm|a[13] *s.* rotkomainen muodostuma. | Pahankurun suurenmoinen r. Vuoren sivuilla on syviä halkeamia ja r:ia.

rotko[1] *s.* kapea, pystyseinäinen (*maant.* vähintään yhtä syvä kuin leveä) vuoren t. maan halkeama, kuilu. | Joen uurtama r. Silta vei pohjattoman r:n poikki. -- itse istumme kätköissä Impivaaran luolissa ja r:issa KIVI. — *Kuv.* Aviopuolisoiden välille on avautunut ylipääsemätön r. Epätoivon r:jen synkät syvyydet KARHUM. — *Yhd.* avo-, umpir.

rotkoi|nen[63] *poss.a.* R. maasto. R:set kalliot.

rotko|järvi *s. maant.* rotkoon muodostunut järvi. **-laakso** *s. maant.* hyvin jyrkkäreunainen eroosiolaakso (us. niin kapea, että puro t. joki peittää pohjan kokonaan), kanjoni. **-mainen**[63] *kalt.a.* Jyrkkä, miltei r. jokilaakso. **-tie** *s.* rotkon pohjaa t. reunaa kulkeva tie.

rotsi|a[17] *v. kans.* Kaupat r:vat [= menestyvät, sujuvat] hyvin.

rot|ta[11*] *s.* Rattus, hiirtä isompia, ihmisasuntojen ja elintarvikevarastojen tienoilla tuholaisina eläviä jyrsijöitä, vars. meillä yleinen selkäpuolelta kellanruskea, vatsapuolelta vaalean harmaa R. norvegicus; *el.* myös heimosta Muridae. | R:an hampaat. R:tien järsimä säkki. Oveen ovat r:at nakertaneet reiän. R:tien hävittäminen. — Köyhä kuin (kirkon) r. Märkä kuin uinut r. Osa johtajista pakeni ennen kaupungin antautumista kuin r:at uppoavasta laivasta. — *Yhd.* iso-, mustar.; hyppyr.; faaraor.; (tav. kuv.) kirkon-, konttori-, koti-, pulpetti-, puoti-, sokerir.

rotta|koira *s.* rottia pyydystävä koira; eräiden koirarotujen yhteisnimitys. | Meidän Murre on hyvä r. R:koiriin kuuluvat mm. terrierit ja šnautseri. **-lauma** *s.* R:t isännöivät autioissa kylissä. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* R:set kasvot. **-sota** *s.* suurisuuntainen rottien hävitys. | Kaupungissa on käynnissä r.

rottelo[2] *s.* huonosta esineestä: röttelö, rotisko, rähjä. | Vanha veneen r. Iso sängyn r. Sauna, huono r. — *Yhd.* riihi-, talo-, viulur.; puur. **-mai|nen**[63] *a.* Ensimmäiset lentokoneet olivat kulmikkaita ja r:sia.

rottin|ki[5*] *s.* rottinkipalmu t. vars. sen ohut, notkea varsi; *syn.* espanjanruoko, (vanh.) meren-, meriruoko. | R:kia käytetään huonekalujen, kävelykeppien, korien ym. valmistukseen. — Matot piiskataan r:gilla. Poika pelkäsi isän r:kia.

rottinki|huonekalu *s.* **-keppi** *s.* **-kori** *s.*

rottinki|nen[63] *ain.a.* R:set suksisauvat.

rottinki|palmu *s.* Calamus, palmuja, joiden ohut, notkea varsi (rottinki) on tärkeä hyödyke. **-tuoli** *s.*

rottweileri[5*] [rotvai-] *s. puhek.* = seur.

rottweilinkoira [rotvai-] *s.* isokokoinen saksalaisperäinen vartija- ja palveluskoira(rotu).

rotu[1*] *s.* **1.** *biol.* suuri ryhmä toistensa kaltaisia yksilöitä, jotka ovat polveutumiseltaan samanlaisia ja saavat samanlaisia jälkeläisiä. | Kuulua jhk r:un. R:nsa puhdasverinen edustaja. R:jen sekoitus. R. huononee, rappeutuu. Rodustaan huonontunut yksilö. Käsitteitä laji, r., muunnos, alalaji ja muoto ei voida tarkoin rajoittaa. **a.** ihmisistä. | Valkoinen, keltainen, punainen, ruskea, musta r. Pohjoinen, itäbalttilainen, dinaarinen, Välimeren r. — *Yhd.* alppi-, ihmis-, intiaani-, kääpiö-, mongoli-, neekerir. **b.** (vars. koti)eläimistä; kasveista tav:mmin lajike. | Maantieteellinen r. Jalostetut rodut. Vuosituhansien aikana on esim. kanasta kehitetty satoja eri r:ja. — *Yhd.* eläin-, hevos-, kana-, karja-, koira-, lammas-, lehmä-, sika-, vuohir.; luonnon-, maatiaisr.; alanko-, aro-, vuoristo-, ylänkör.; liha-, maito-, työr.; lämminveri-, puoliveri-, täysiverir. **2.** ed:een liittyen. **a.** perityistä hyvistä ominaisuuksista; leimasta, jonka hyvä sukuperä antaa. | Eija tulisi varmaan kasvamaan voimakkaaksi rakkaudessaan. Hän oli äitinsä r:a HEPOR. [Anatole Francessa] oli taiteilijaa, r:a ja kulttuuria niin kuin ei kenessäkään hänen aikalaisessaan KOSKENN. **b.** yl. laji, ryhmä. | Vene sattui olemaan vuotavaa r:a. -- lie vaarallinen koko runoilijoitten r. Y.KAIJÄRVI.

rotu|aines *s.* Suomen kansan r:ainekset. **-biologi** *s.* **-biologia** *s.* (ihmis)rotujen ja muiden (ihmis)ryhmien biologiaa tutkiva tiede. **-biologi|nen** *a.* -sesti *adv.* R:sesti normaalirakenteinen yksilö. **-eläin** *s.* vars. kotieläimestä: rotunsa hyvä edustaja. **-ennakkoluulo** *s.* toisen rodun syrjimistä aiheuttava ennakkoluulo. **-ero** *s.* Karhukoiran ja pystykoiran välinen r. Luok-

ka- ja r:t. **-eroav(ais)uus** *s.* = ed. **-hevonen** *s.* puhdasrotuinen hevonen. | Englantilainen r. R., oikea arabialainen kimo. **-hygieenikko** *s.* **-hygieeni|nen** *a.* -sesti *adv.* Sterilisaatiota puolustetaan r:sillä syillä. **-hygienia** *s.* pyrkimykset käytännöllisin menetelmin parantaa ihmissukua t. ainakin estää sen huononeminen; *syn.* eugeniikka, rotuterveysoppi. | R. valikoi rotubiologian kokoamasta aineistosta ne opetukset, jotka voivat hyödyttää kansaa. Positiivinen, negatiivinen r.

rotui|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* gen:n määrittämänä ja yhd:oissa: jtak rotua oleva. | Oman maan r. lehmä. Minkä r. koira on? — *Yhd.* eri-, puhdas-, saman-, seka-, vierasr.; ayrshire-, hollantilais-, maatiais-, suomalaisr.

rotu|jako, -jaotus *s.* (ihmiskunnan) jako eri rotuihin. **-kana** *s.* puhdasrotuinen kana. **-karja** *s.* puhdasrotuinen karja. **-kasvot** *s. mon.* Hienot intialaiset r. **-kirja** *s.* Suomen Kennelliiton r:an merkitty koira. **-kissa** *s.* puhdasrotuinen kissa. **-koira** *s.* puhdasrotuinen koira. | Oikea r., ei mikään rakki. **-kukko** *s.* puhdasrotuinen kukko. **-kysymy|s** *s.* Kansallisuus- ja r:kset. **-lammas** *s.* puhdasrotuinen lammas. **-lehmä** *s.* puhdasrotuinen lehmä. **-leima** *s.* rodulle tyypillinen ulkonäkö.

rotuli[5] *s. sot. vanh.* trotyyli.

rotu|luonne *s.* Eri kansojen erilainen r. **-merk|ki** *s.* Kasvoissa selviä mongolisia r:kejä. Suomen ajokoiran r:it. **-muunno|s** *s.* Villakoiraa on useita r:ksia.

rotunda[10] *s.* pyörörakennus, pyöreä sali tms.

rotu|nenä *s. leik.* Vanhan aatelismiehen kapea r. **-ominaisuu|s** *s.* Perinnölliset r:det. Suomalaisten r:det. **-opilli|nen** *a.* -sesti *adv.* R. teos. R:sesti mielenkiintoinen kansa. **-op|pi** *s.* oppi (ihmis-, eläin- t. kasvi)roduista. | R:in tutkija. Kansallissosialismin r:it. **-perintö** *s.* R:ä on vaikea erottaa kulttuuriperinnöstä. **-piiri** *s.* Maapallo jaetaan seitsemään suureen r:in. **-piir|re** *s.* Mongoliset r:teet. **-porsas** *s.* puhdasrotuinen porsas. **-puhdas** *a.* → puhdasrotuinen. **-puhtaus** *s.* rodun puhtaus, puhdasrotuisuus. **-raja** *s.* Maa, jossa r:t ovat jyrkät. **-sekoitus** *s.* Idän ja lännen välinen r. **-syrjintä** *s.* vierasrotuisten (esim. neekerien) syrjintä. **-sukulaisuus** *s.* Kieli- ja r. **-terveysoppi** *s.* = rotuhygienia. **-tietoisuus** *s.* Neekerien heräävä r. **-tunne, -tunto** *s.* = ed. **-tuntomerkki** *s.* **-tutkimus** *s.* rotuihin kohdistuva tutkimus. **-tyyppi** *s.* Intian väestössä voidaan erottaa 7 r:ä. **-vasikka** *s.* puhdasrotuinen vasikka. **-vastakoh|ta** *s.* R:dat ovat maassa jyrkät. **-viha** *s.* Valkoisten ja neekerien välinen r. **-yhteys** *s.* R. sai serbit ja kroaatit pyrkimään yhteen valtakuntaan. **-ylpeys** *s.* R. ja kansallinen itsetunto.

roudanläh|tö *s.* roudan sulaminen. | R:dön aikana saattaa tiehen syntyä pahoja murtumia.

rou|data[85*] *v. harv.* routaannuttaa, routia. | Vähäluminen talvi r:tasi maan harvinaisen syvältä.

roudat|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* < routa. | Jos syksyllä sataa sulaan maahan pysyvä lumi, maa voi pysyä koko talven r:tomana.

roudittu|a[1*] *v.* routaantua. | Lumi estää maata r:masta syvälle.

rouhais|ta[21] *mom.v.* -u[2] *teonn.* < rouhia. | Sirkkeli r:i lankun poikki kuin tulitikun. -- ja itse, raskas halkonuija kädessä, astui hän alas pitkin pykäliä, aikoen r. myrskäksi pedon pään KIVI.

rouhe[78] *s.*, us. *mon.* rouhimisen tulos, murska, murske. **1.** viljatuotteista: tav. jauho, joka menee läpi 2 mm:n, mutta ei 0,5 mm:n seulasta. | Ohran ja sekaviljan r:et. Ensimmäisessä valssiparissa vilja rouhitaan karkeaksi r:eksi. — *Yhd.* jyvä-, maissi-, ohra-, ruis-, ryyni-, soija-, vehnär.; viljanr. **2.** puusta: hake(puru). | Jätepuu hakataan r:eksi ja käytetään sulfaattiselluloosan raaka-aineena. — *Yhd.* puur.; sahanr. **3.** tupakasta, metallista, kivestä ym. aineista. | Pienenteli tupakan r:ita hakkurissa. -- pistä tuosta r:ita piippuusi HAANPÄÄ. Pähkinät murskataan r:eksi. — *Yhd.* koksi-, luu-, malmi-, marmori-, näkinkuori-, pähkinä-, öljyr.

rouhea[21] *a.* karkea(rakeinen); murea. | -- herkullinen kotivoileipä, alla r. ruis, päällä -- keltainen kesävoi SILL.

rouhehöylä *s. puut.* = ruhkahöylä.

rouhei|nen[63] *a.* karkea(rakeinen). | R:set jauhot. -- nyt näytti hangen pinta r:selta, leutojen säiden ja paisteiden pitelemältä A.AAVA. — *Yhd.* karkear.

rouhemylly *s.* mylly, jossa jk (vars. vilja) murskataan rouheeksi.

rouhennin[56*] *väl.* (< seur.) rouhin.

rouhen|taa[8] *v.* -nus[64] *teonn.* rouhia. | Maltaat r:netaan valssien välissä. Aallot r:tavat ja hienontavat rantakiviä ja hiekkaa. -- hän otti [kultaisen] vasikan, jonka he olivat tehneet, poltti sen tulessa ja r:si sen hienoksi VT.

rouhe|sokeri *s.* rouhittu sokeri. **-suurimo** *s.* rouhimalla valmistetuista suurimoista. **-terä** *s. tekn.* = rouhinterä.

rouhi|a[17] *v.* murskata jtak kovaa ainetta tav. suhteellisen karkearakeiseksi, rusentaa, musertaa. | R. jauhamalla, hakkaamalla, puristamalla. R:ttu sokeri. Kokonaisia ja r:ttuja ohraryynejä. Kaurat syötetään hevosille tavallisesti jauhettuina tai r:ttuina silppujen seassa. R:ttuja pähkinöitä, näkinkuoria. Sepeliksi r:ttu kivi. Malmikappaleiden r:minen pienemmiksi. Jätepuu r:taan hakkeeksi. Liikkuvan mannerjään r:va vaikutus. Roudan rakeiseksi r:ma maa. Pellavan luut r:taan loukulla irti. Piikkihakulla karkeaksi r:ttu kivenpinta. Metallisorvin, pikahöylän r:va terä 'rouhinterä'. Minä r:n [= purra rouskuttelen] kuin hevonen MERIL.

rouhiintua[1*] *v.* = rouhiutua.

rouhija[14] *tek.* us. = rouhin.

rouhimat|on[57] *kielt.a.* R. sokeri. Jos hevoselle syötetään r:tomia kauroja, niin se ei voi sulattaa niitä kaikkia.

rouhimo[2] *s.* paikka t. laitos, jossa jtak rouhitaan. | Kvartsi ja maasälpä käsitellään ajanmukaisissa r:issa. — *Yhd.* kalkkikiven-, kiven-, marmorinr.

rouhin[50] *s. väl.* Öljykakkujen r. — *Yhd.* hiilen-, kiven-, luun-, sepelinr.; varstar.

rouhin|kivet *s. mon.* myllynkivet, joilla vilja murskataan rouheeksi. **-kone** *s.* **-mylly** *s.* rouhemylly.

rouhinta[15]* *teonn.* < rouhia. | Valssilaitos malmien r:a varten. Rouhinnassa käytetään puristavaa ja samalla kiertävää tai iskevää vaikutusta. **-kone** *s.* **-työ** *s.* R:hön on edullista käyttää yksinomaan pikateräsjyrsimiä.

rouhinterä *s. tekn.* karkeistyöhön käytetty sorvin, höylän tms. terä.

rouhiutu|a[1]* *pass.v.* (*rinn.* rouhiintua) < rouhia. | Puusta r:i hiottaessa suuri määrä sälöjä ja tikkuja.

rouhos[64] *s. harv.* rouhe.

rouhu|ta[39] *v. kans.* touhuta; pitää melua. | Hänen rakas perheensä, jonka eduksi hän niin mielellään r:si, oli nyt poissa PÄIVÄR. -- ajoi kiviä ja vettä ja suuriäänisesti r:si KARHUM.

rouki[1]* *s. kans.* jalas, joka kiinnitetään veneen alle sitä jäällä kuljetettaessa.

roukkio[3] *s.* röykkiö. | R. kiviä. Koota kivet r:iksi. Pohjatuuli kasasi järven jäät r:ihin kosken niskalle. Skandinavian muinaishaudoista tavallisimpia ovat matalat r:t. -- laineet seisahtuivat r:iksi, syvyyden aallot hyytyivät keskelle merta VT. -- taivaanrannalla raskaina r:ina lepäävissä pilvissä välähteli pitkiä salamoita WILKUNA. — Ounasselän -- jakson pohjoispäänä on Ounastunturin r. IT. — *Yhd.* jää-, kivi-, maa-, risur.; hautar.; tunturir.; jätinr. **-hauta** *s. arkeol.* hiidenkiuas.

roukku[1]* *s. kans.* työrekeen t. kärryihin poikittain pantavista reen t. kärryjen leveyttä pitemmistä vahvoista tukipuista, joiden varaan esim. kori, häkki t. lisälaidat asetetaan.

rouko[1]* *s. kans.*, us. *mon.* vällyt.

rouku|a[1]* *onom.v.* poron ääntelystä. | Vasat juoksentelevat r:en emojensa perässä.

rouska|a[2] *onom.v.* = rouskua. | Asteli pitkin r:vaa hankea. Sahan r:vat hampaat iskeytyivät puuhun.

rouskah|della[25]* *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Pähkinänkuoret r:telivat.

rouska|htaa[2]* *mom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* < rouskaa. | Koira puraisi luun poikki yhdellä r:uksella.

rouske[78] *onom.s.* rouskahtelu, rouskunta. | Hevosen hampaiden, pureskelun r. Murskaantuvien luiden r.

rousku[1] *s.* Lactarius, syötäviä helttasieniä. | R:t ovat tavallisimpia ruokasieniämme. Taitettaessa tihkuu r:ista valkoista tai värillistä maitiaisnestettä. — *Yhd.* haapa-, kangas-, karva-, kelta-, leppä-, mustar.

rousku|a[17] *onom.v.* -na[14], -nta[15]* *teonn.* esim. kuivan ja kovan aineen murtumisesta syntyvästä äänestä. | Kaurat r:vat hevosen hampaissa. Routainen maa r:u. R:va jää, hanki. Mastot r:ivat myrskyn kourissa. Rakeiset lumentähteet r:ivat ja sohisivat hänen suksiensa alla HAANPÄÄ.

rouskut|ella[25]* *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Ruuna r:teli kauraa. Poika hörppi kahvia ja r:teli korppuja. Kävellä r. rousteista tietä.

rouskut|taa[2]* *kaus.v.* -us[64] *teonn.* (< rouskua) us.: pureskella äänekkäästi. | Syödä, purra r. Hevonen r:ti kauroja. Purra r. näkkileipää.

rouste[78] *s.* maan pinnassa oleva epätasainen jääkerros, joka on muodostunut pystyistä jääneulasista. | R. aiheuttaa haittaa taimille nostamalla maan pintaosia.

rousteikko[2]* *s.* rousteinen paikka.

rousteinen[63] *poss.a.* R. tie.

rou|ta[10]* *s.* pakkasella jäätynyt maaperän pintakerros, kirsi. | Maa on r:dassa. R:dan syvyys. R. sulaa. R:dan aiheuttamat vahingot, tuhot. R. on repinyt maan pintaa. Perustukset on kaivettava niin syvään, ettei r. pääse liikuttamaan niitä. Oli syksy ja maa kovalla r:dalla SILL. Herra, valista meihin / kasvosi laupiaat, / kunnes armosi alla / kukkivat r:dan maat! KAILAS. — *Kuv.* Rakkaus sulattaa rinnan r:dan. R. on sulanut ihmisten mielestä. Kyllä r. porsaan kotiin ajaa [= vaikeudet pakottavat harhautuneen nöyrtymään ja palaamaan] SL. — *Yhd.* kevät-, syys-, talvir.

routaannutt|aa[2]* *kaus.v.* < seur. | Pakkanen r:aa maan.

routaantu|a[1]* *v.* (*rinn.* routautua) mennä routaan, routia, roudittua, routiintua, jäätyä. | R:nut maa. R:neen maakerroksen vahvuus. Savipitoiset maalajit ovat pahimmin r:via. R:misen rajana pidetään yleensä 1,5 m:n syvyyttä. Nurmet r:vat hitaammin kuin sänkipellot.

routaantumaton[57] *kielt.a.* joka ei routaannu t. ole routaantunut. | R. maa.

routaantumis|syvyys *s.* **-vahinko** *s.*

routai|nen[63] *poss.a.* **1.** maasta: roudassa oleva. | R. maa. Kuului rattaitten kumu r:selta tieltä. — *Yhd.* syysr. **2.** *harv.* säästä: pakkas-. | R:set yöt. -- r:set tunturituulet puhaltavat KATAJA. Niin koitti r. kevätpäivä KALLAS.

routa|kausi *s.* = routavuodet. **-maa** *s.* maa, josta routa ei kesälläkään sula. | Itä-Siperiassa tavataan r:ta 64. leveyspiirille saakka. **-raja** *s.* raja, johon saakka maa routaantuu. | Rakennuksen perustukset on kaivettava r:n alapuolelle.

routautua[44] *v.* = routaantua.

routa|vahinko, -vaurio *s.* routimisvahinko, -vaurio. **-vuo|det** *s. mon.* Suomen historiassa helmikuun manifestin ja suurlakon välinen aika (1899—1905), sortovuodet. | R:sien synkät muistot. R:sien aikainen painotarkastus. R:sina N.N. liittyi passiivisen vastarinnan kannattajiin.

routi|a[17]* *v.* **1.** *intr.* routaantua. | R:nut maa. Lumipeite hidastuttaa maan r:mista. Kohta lankeaa lumi r:vaan maahan. — *Erik.* siitä haitallisesta vaikutuksesta, joka routaantumisen aiheuttamilla maakerrosten liikkeillä saattaa olla. | R:mista kestävä ruislajike. Pahasti r:va tie. **2.** *tr. harv.* routaannuttaa. | -- kun talvi jo lahdet ja lammet hyys / ja rantoja r:vi halla LEINO. — *Yksipers.* Satoi lumen paksun, piti ankarat pakkaset, routi maan KS.

routiintu|a[1]* *v.* (*rinn.* routiutua[15]) routaantua. | Paavo käveli -- r:nutta tietä riihille päin SILL. -- terävin sompakeihäin ja jäätuurin hakattiin hauta r:neeseen maahan LEINONEN.

routimaton[57] *kielt.a.* routaantumaton.

routimis|syvyys *s.* **-vahinko** *s.* **-vaurio** *s.*

routto[1*] *s. kans.* saksimaisten tukien varaan pannuista riu'uista tehty haasia.

rouva[11] *s.* naimisissa olevasta t. olleesta naisesta, joskus yl. (vars. keski-ikäisestä t. vanhasta) naishenkilöstä; aik. vain säätyläisnaisista ja sen mukaisesti vieläkin lähinnä ylä- ja keskiluokkaan, sivistyneistöön kuuluvista; vars. kohteliaassa kielenkäytössä tittelinä ja puhuttelusanana kuit. erotuksetta muistakin. | Vielä 1600-luvulla r. oli yksinomaan aatelisvaimon nimitys. — Pirteä nuori r. Kaupungin hienot r:t. Eronnut r. Muuan arvokkaan näköinen vanha r., us. 'naishenkilö'. Liisa-r. — *Erik.* **1.** tittelinä (*lyh.* rva) ja puhuttelusanana. | R. Aili Salminen. R. Sipola. Tohtorin r. (Saimi) Vaara. Insinööri ja R. Tauno Laine [kirjeessä yms. vastaanottajiksi merkittyinä]. Herra ja r. — Emäntää piti puhutella r:ksi. Kuulkaapas, hyvä r.! Mitä muuta r. haluaa? [naisasiakkaalle liikkeessä yms.] | Eikä hän huolisi piioista akakseen. R:n hän tahtoisi, r:n! -- Se tulisi neidistä, muuttuisi sitten r. Limperiksi ALKIO. — *Vanh.* kunnioittavasti, nyk. joskus *leik.* | Onko r. äitinne tavattavissa? R. kälyni sattui olemaan huonolla tuulella. **2.** aviovaimo, puoliso; omasta puolisosta tav:mmin vaimo. | Opettaja rouvineen. R. on miestään hiukan vanhempi. Hänen nykyinen, edellinen r:nsa. Terveisiä r:llesi! Pappien ja virkamiesten r:t. Tuomarin, pankinjohtajan r. (myös tittelinä). Nimismiehen r. ja suutarin eukko. **3.** naimisissa olevasta t. olleesta naisesta perheen, kodin, talon tms. emäntänä. | Kartanon, linnan r. Talon herra ja r. Isännän ja r:n huone. Talon r. otti vieraat hymyillen vastaan. Meidän r. [vars. palvelijoiden puheessa]. — Kahvilan, matkustajakodin r. — *Yhd.* ruoka-, vuokrar. **4.** *leik.* ja saduissa eläimistä. | Kukko rouviensa [= kanojen] keskellä. Tien poikki löntystelevä lehmär. — *Yhd.* kanar. **5. a.** korttipelissä: kuningatar. | Iski r:n pöytään. — *Yhd.* hertta-, pata-, risti-, ruutur. **b.** *harv.* šakkipelissä: kuningatar. **6.** *yhd.* Herras-, kaupunkilais-, maalais-, porvaris-, sukulaisr.; everstin-, insinöörin-, lehtorin-, ministerin-, opettajan-, papin-, pastorin-, professorin-, rovastin-, tohtorinr.; arkkitehti-, lääkäri-, maisterir.; koti-, virkar.; leskir.; kassar.; kartanon-, linnanr.

rouvakutsut *s. mon.* kutsut, joissa vain rouvia (t. naisia) on läsnä. | Hienot r.

rouvamai|nen[63] *kalt.a.* Sirkka oli muuttunut kovin r:seksi.

rouvas|henkilö *s.* (vähintään keski-ikäinen) rouva t. rouvalta näyttävä nainen. | Vanhahko, arvokkaan näköinen r. **-ihminen** *s.*, us. *ark.* Joku r. kysyy sinua. Pyylevä r. purjehti sisään. **-väenyhdistys** *s.* 1800-luvulla toimineista säätyläisnaisten hyväntekeväisyysyhdistyksistä. **-vä|ki** *s. vanh.* säätyläisnaiset; *harv.* rouvat. | R:en koulu, yhdistys. Herrat istuivat isännän huoneessa, r. salin puolella.

rouvi[4] *a. murt.* krouvi.

rouvit|ella[28*] *v.* **-telu**[2] *teonn.* puhutella rouvaksi. | Ei sinun minua serkkuasi r. tarvitse SILL.

rova[11] *s.* **1.** *kans.* kivikko; kivikkoinen, harvametsäinen, tav. korkea maa, vars. Pohjois-Suomessa. | -- metsän laidassa, kivisen r:n päällä oli riihi KATAJA. — *Yhd.* kivikkor. **2.** *geol.* jääröykkiö. | Ahtojäistä syntyneet r:t aikaansaavat rantakallioihin jääkautisten uurteiden kaltaisia naarmuja. — *Yhd.* jäär.

rovasti[5] *s.* ansioitunut pappismies, jolle tuomiokapituli on antanut tämän arvonimen; yhd:n jälkiosana eräissä kirkon ylempien virkamiesten nimityksissä. | Rovasti N. Pitäjän vanha, kunnianarvoisa r. R. ja ruustinna. R:n pappila. Sinähän alat tulla oikein r:n näköiseksi [= pyyleväksi]! — *Yhd.* läänin-, sota-, tuomior. **-kunnittain** *adv.* Kirkolliskokouksen maallikkoedustajain vaalin toimittavat valitsijamiehet r. **-kunt|a** *s.* lääninrovastin johtama kirkon hallintopiiri, johon kuuluu joukko seurakuntia. | Maa on jaettu hiippakuntiin ja kukin hiippakunta r:iin. Lohjan r.

rovastila[11] *s.* kirkkoherran (rovastin) pappila, iso pappila; vrt. kappalais-, pikkupappila. | Tyrvään r.

rovastinkäräjät *s. mon. hist.* = rovastintarkastus.

rovastinna[10] *s.* ruustinna.

rovastin|rouva *s.* ruustinna. **-tarkastus** *s.* tarkastus, jonka lääninrovasti tuomiokapitulin määräyksestä pitää jssak rovastikuntansa seurakunnassa.

rove[78*] *s.* tuohesta tehty pienehkö nelikulmainen, tasapohjainen astia, tuohinen, tuokkonen, ropponen; nyk. myös vastaavista pahviastioista. | Lapset tulivat metsästä ropeet kukkuroillaan mustikoita. — Pahvisen ropeen valmistusohje. — *Yhd.* jauho-, marja-, mämmir.; pahvi-, tuohir.

roveht|ia[17*] *v. kans.* kopeloida, sormeilla, kaivella. | Joku isäntämies r:i hevosvaljaita EINARI VUORELA.

roveikko[2*] *s. kans.* kivikko; vrt. rova.

roveissa|(an *s. vaill. kans.* kunnossa, voimissaan. | -- itse oli vanha ja väsynyt eikä enää entisissä r. LEINO.

rovella(an *adv. kans.* tuohesta: helposti irtoavana, ihollaan, salollaan; ihmisestä: hyvällä, reippaalla tuulella.

rovepuu *s. kans.* kalankuivaustelineen riuku.

rovio[9] *s.* (ulkoilmaan) poltettavaksi koottu kasa puuta t. muuta palavaa ainetta; tällainen kasa palavana; yl. iso tuli. | Palava r. Sytyttää r. Kun vilja oli kaskesta korjattu, saatettiin vielä koota puita r:iksi palamattomiin paikkoihin ja polttaa ne seuraavana keväänä. Kielletyistä kirjoista tehtiin r. keskelle toria. Tuomittiin noitana r:lla poltettavaksi. Kerettiläiset tuomittiin r:lle. Useat uskonsa puolustajat saivat nousta r:lle. Vainajain polttaminen r:lla. Komea rakennus loimusi r:na. Tuvan takassa pärskyi r. TALVIO. — *Yhd.* olki-, puur.; kerettiläis-, noita-, polttor.

rovio|ida[30] *v.* = rovita 1. | Palon, kasken r:iminen. Hän r:i puita, keräili ja poltteli risuja KARHUM.

rovio|kuolema *s.* Juhana Husin, Savonarolan r. **-tul|i** *s.* R:en lämpimässä loisteessa.

rovit|a[31] *v. kans.* **1.** kasata, läjätä; *erik.* koota kaskesta rantteita palamattomiin paikkoihin uutta polttamista varten, us. myös polttaa uudestaan ja raivata kaski. | -- kiviuuni, jonka loukkoon oli r:tu iso pino halkoja HAANPÄÄ. — Kasken, huhdan r:seminen. **2.** sormeilla, kopeloida, kaivella, rovehtia. | R. laatikoitaan.

rpl *lyh.* rupla.

rubato[1] [-ā'-] *mus.* **1.** *adv.* Tempo r. 'vapaa aikamitan käyttö, jossa esiintyy vuoroin hidastamista ja kiiruhtamista'. Soittaa r. **2.** *s.* [myös: ru'bā-] vrt. 1. | Liiallinen r:n käyttö tekee esityksen levottomaksi.

rubelliitti[4]* *s.* punainen turmaliini.

rubidium[7] *s.* eräs alkuaine, kiiltävä hopeanvalkoinen alkalimetalli.

rubiin|i[6] *s.* eräs jalokivi, punainen jalo korundi. | Syvän punainen, hehkuva r. R:ein koristettu kaulakoru. R:eja käytetään taskukellon kivinä. Huulet hohtivat kuin r:it.

rubiinilasi *s.* kuparilla t. kullalla punaiseksi värjätty lasi, jota käytetään esim. valokuvauksessa.

rubiininpunai|nen *a.* R. viini. Valkoisen kaniinin r:set silmät.

rubriik|ki[6]* *s.* otsikko, päällekirjoitus. | Teoksen lukujen r:it. Lehdet kertovat uutisen suurin r:ein. — *Yhd.* pää-, välir.

rubrikoi|da[18] *v.* -nti[4]* *teonn.* = seur.

rubriso|ida[18] *v.* -inti[4]* *teonn.* otsikoida. | Aamulehti r:i pääkirjoituksensa seuraavasti: --. Kirjan lukujen r:inti.

ruderaatti[4]* *s. kasv.* = nitrofyytti.

rudimentaarinen[63] *a.* vrt. seur. | R. elin.

rudiment|ti[4]* *s.* jäänteenä säilynyt elin, muodostuma, tapa tms., jäänne, säilymä; *biol.* surkastuma. | Surkastuneet elimet eli r:it. Hännän, kidusten r. Nisäkäsalkion kidukset ovat r. vesielämän kaudelta. Pieni rengas naisen tukkalaitteessa on r. hunnusta. Suomen kielen aspiraatio on sanan loppukonsonantin r.

rudist|i[6]* *s.* R:it 'Rudistae, liitukaudella eläneitä simpukoita'. R:eista muodostunut kalkki.

ruffata[35] *v. urh.* otella häikäilemättömästi, pelata kovaa peliä.

1. **ruffi**[4] *s. mer.* = ruhvi.

2. **ruffi**[4] *s. ark.* puhti, ponsi, tarmo. | Hänen otteissaan oli r:a. — *Urh.* häikäilemättömyys, kovaotteisuus. | Käsipallon pelaamisessa kysytään r:a. **-peli** *s. urh.* Jääkiekko-ottelut menevät usein r:ksi 'liian koviksi, häikäilemättömiksi'.

rugby[1] [ragbi] *s. urh.* anglosaksisissa maissa suosittu raju jalkapallopelin muoto, jossa käytetään soikeaa palloa ja jossa on lupa tarttua käsin palloon ja vastustajaan. **-joukkue** *s.* **-ottelu** *s.* **-peli** *s.*

ruha[11] *a.* ja *s.* — *ruhat ja rammat* rujot ja rammat. | Paljon kansaa, r:a ja rampaakin. Herramme Vapahtajamme / kirkasti r:t ja rammat LEINO. -- sielullisten r:in ja rampain puolesta HAANPÄÄ.

ruhjais|ta[24] *mom.v.* < ruhjoa. | R:i kissanpojan hengiltä.

ruhje[78] *s.* ruhjoutuma, ruhjevamma. | Hevosen raajoissa olevia r:ita hoidetaan hauteilla. **-alue** *s. sot.* se tuhoalueen ympärillä oleva osa ammuksen vaikutusaluetta, jossa olevien aineiden keskinäinen asema ja maaperä rikkoutuvat. **-haava** *s.* vamma, jossa ruhjeen lisäksi iho on rikkoutunut. | Verinen r. ohimossa. **-liuskei|nen** *a. geol.* -suus *omin.* Liuskeisuuden muotoa, jossa ainekset ovat mekaanisesti särkyneet, nimitetään r:suudeksi. **-vaikutus** *s. sot.* ammuksen räjähdyksen varsinaisen tuhoalueen ulkopuolella aiheuttama rakennelmien sortuminen. **-vamm|a** *s.* väkivallan, tav. tylpän esineen, aiheuttama vamma, jossa ihon alaiset kudokset ovat vahingoittuneet, mutta iho on ehjä, ruhjoutuma. | R. reidessä, kyljessä. Lievin r:an muoto on mustelma. Kuljettaja kuoli, mutta muut autossa olleet saivat vain joitakin r:oja [tapaturmassa].

ruhjo|a[1] *v.* -nta[15]* *teonn.* rusentaa, musertaa, murskata, runtoa, runnella. | R. maahan, alleen. R. mäsäksi, säpäleiksi. R:tut jäsenet, luut. Juna r:i miehen. R. jku raajarikoksi. Miestä oli tappelussa pahasti r:ttu. -- r:en heikompiaan tiepuoleen AHO. Rakeet r:vat oraan. Tempaisi kirveen ja alkoi r. huonekaluja. Pellavan varren puuosat r:taan loukulla. Tykkituli r:o linnan muureja. Vanhat puut huojuivat, tuuli r:i niiden oksia TALVIO. Seison jäiden ja hyrskyjen rotkoiseksi r:man kallion kärjessä EINO KAILA. — *Kuv.* Arvosteluissaan Ahlqvist r:i Kiven koko tuotannon. Kova kuume r:i vuoteeseen kaikki kolme miestä AK.

ruhjouma[13] *s.* = ruhjoutuma.

ruhjoutu|a[44] *pass.v.* (*rinn.* ruhjoontua[1*]) < ruhjoa. | R. mäsäksi. R:neet jäsenet. Muodottomaksi r:nut ruumis. Lehmä r:i junan alla. Linnan muurit olivat pahasti r:neet.

ruhjoutum|a[13] *s.* (*rinn.* ruhjouma) ruhjevamma, -haava. | Poika oli yhteentörmäyksessä saanut niin pahoja r:ia, että kuoli seuraavana päivänä.

ruhka[11(*)] *s.* vrt. ruuhka. **1.** roska, roju, törky. | Karvoja, ruumenia ja muuta r:a. Pudistella pölyä ja r:a housunlahkeistaan. Lakaisi lastut ja r:t permannolta ja heitti ne uuniin. Läpi tuon kivisen ruhan [= ensin muuratun ja sitten hajotetun kiviröykkiön] rupesi viimein pilkahtelemaan päivä KIVI. — *Kuv.* -- ja poika perii kehdossa synnit isänkin / ja rinta täys on ruumenta ja r:a LEINO. **2.** tav:mmin ruuhka. | -- puu kertyi puuta vasten ja siitä kasvoi -- molemmille rannoille levenevä r. LINN. -- on muodostunut r. jossakin edempänä ja vaunujono pysähtynyt AHO.

ruhkahöylä *s. puut.* kaarevateräinen höylä, jolla puun kuori ja pinta höylätään pois, rouhe-, roskahöylä.

ruhkautua[44] *v.* tav:mmin ruuhkautua.

ruhmu[1] *deskr.s.* suuresta, kömpelöstä esineestä t. olennosta. | He -- alkoivat kantaa paareja, joilla lojui suuri miehen r. HAANPÄÄ.

ruhmuinen[63] *a.* R. [= epätasainen, lohkareinen] jää.

ruhmujää *s.* epätasainen, lohkareinen jää, ahtojää.

ruho[1] *s.* vrt. ruumis. **1. a.** tapetusta, syötäväksi aiotusta suurehkosta eläimestä (myös esim. kanalinnusta). | Nyljetty, puhdistettu r. Rasvainen r. Verinen r. Sian, lampaan r. Kun veri on laskettu, r. ripustetaan kiikkiin ja nyljetään. Avatusta r:sta irrotetaan sisäelimet. R. päineen ja sorkkineen painoi ainakin 100 kiloa. Ilves kätkee tappamiensa lampaiden r:jen jäännökset maahan. — Linnun r. Kynitty r. kärvennetään avotulella. — Joskus muustakin kuolleesta eläimestä. | Jäätyneenä säilynyt mammutin r. — *Yhd.* kanan-, lampaan-, linnun-, naudan-, raavaan-, sian-, sonninr.; koko-, puoli-, takar. **b.** elävän eläimen ruumiista. | Valaan valtava r. -- äkkäsi ison härjän --, joka oli vitivalkia r:ltansa KALLAS. Näen yhä tuon variksen sovittelemassa r:aan kottaraispesän istuintikulle SILL. [Karhu] painoi päätään ja r:aan härän päälle NUOLIV. **2.** vars. *ark.* kookkaasta, kömpelöstä, us. lihavasta ihmisruumiista, -vartalosta. | Iso, kömpelö r. Miehen roteva r. Patruunan satakiloinen r. Tomahutti raskaan r:nsa maahan. Oikaisi r:nsa penkille ja alkoi vetää hirsiä. **3.** ed:iin liittyen. | Loivasti kaartaen kääntyi sotalaivan valtava r. avomerelle päin. — *Yhd.* männyn-, petäjänr.

-ruhoinen[63] *poss.a.* Iso-, mahtava-, pitkä-, raskas-, suuri-, tukevar.

ruhon|osa *s.* Eri lihalaadut ja eri r:osat suolataan erilaisilla suolaliuoksilla. **-puolikas** *s.* R. katkaistaan etu- ja takaneljännekseksi.

ruhopaino *s.* Jotta r:a saataisiin vähintään 100 kiloa, olisi siat lihotettava ainakin 135-kiloisiksi.

ruhtina[15] *s. vanh.* ruhtinas.

ruhtinaalli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** ruhtinaan asemassa oleva, ruhtinaan perheeseen kuuluva, ruhtinaasta polveutuva; ruhtinaalle t. hänen perheelleen kuuluva; ruhtinaan, ruhtinas-. | R. henkilö, puoliso, perhe, suku. R. hovi. R. arvo, arvonimi. R:set häät. R:set tilukset. — *S:sesti.* Euroopan r:sten talviurheilupaikka. **2.** ruhtinaalle ominainen t. sovelias vars. loiston t. ylellisyyden puolesta, "kuninkaallinen", loistava, suurenmoinen. | R. ryhti, käynti, ulkomuoto. R. loisto. R. vuode, ruokapöytä, ateria. R. omaisuus, palkkio. R:set tulot. R:set olot. R:sen komea koti. Antoi ovenvartijalle r:set juomarahat. Asua, elää r:sesti. Palkita, maksaa r:sesti. Huvitella, tuhlata r:sesti. -- paisutellen kuvattavia ilmiöitä koomilliseen suuntaan ja luoden niiden valtaisista muodoista itsellensä sekä lukijalle r:sen riemun TARK.

ruhtinaan|arvo *s.* **-hovi** *s.* **-linna** *s.*

ruhtina|s[60] *s.* **1.** miespuolisesta hallitsijasta yleensä, riippumatta siitä, mikä arvonimi hänellä on; myös yl. hallitsijahuoneen miespuolisista jäsenistä. | Hallitseva r. Korkea-arvoinen r.! Aleksanteri I oli lempeä r. Oikeamielinen ja kansansa parasta tarkoittava r. Intian r:at. Hengelliset r:at 'vanhassa Saksan valtakunnassa ne piispat ja apotit, joilla oli oikeus olla valtakunnan ruhtinaiden neuvostossa'. — *Yhd.* renessanssir.; heimo-, paimentolaisr.; gallialais-, mongoli-, ostjakki-, varjagir.; kirkkor.; pikkur.; perintör. **2.** *kuv.* ed:n mukaan, ajatellen ruhtinaan rikkautta, valtaa t. etevämmyyttä toisiin verrattuna. **a.** Rikas kuin r. Ryhdikäs ja jalopiirteinen kuin r. Häntä kohdeltiin kuin r:sta. Runon r. Runeberg. Päivän r. 'aurinko'. Hirvi, metsiemme kruunupää r. Terve, metsä, terve, vuori, / terve, metsän r.! KIVI. -- sillä rynkäsipä kuusiston r. [= karhu] kohden Juhania KIVI. -- sodan r., tykki, oli saanut puheenvuoron KIANTO. — *Yhd.* dollari-, kauppa-, raha-, runor.; hengenr. **b.** *heng.* Kristuksesta; paholaisesta. | Rauhan, elämän, voiton r. Autuuden, totuuden r. Joulun r. — Pimeyden r. Pahuuden, valheen r. Tämän maailman r. Helvetin r. — *Yhd.* rauhan-, voitonr.; pimeydenr. **3.** mieshenkilön arvonimenä. **a.** eräiden pienten valtioiden, eräiden entisen Saksan osavaltioiden yms. hallitsijasta. | Monacon, Liechtensteinin r. Lippen, Waldeckin r. — *Yhd.* vaalir.; suurir. **b.** eräissä maissa eräiden ylhäisten aatelissukujen päämies t. jäsen. | R. von Bismarck. R. Menšikov. Venäläinen r. — *Yhd.* valtakunnanr.

ruhtinas|hauta *s.* Kiinan, Mongolian r:haudat. Ruotsin varhaiskeskiaikaisista r:haudoista tehdyt löydöt. **-hov|i** *s.* Euroopan vanhat r:it. 1500-luvun rikkaissa r:eissa suosittiin tieteitä ja taiteita. **-huone** *s.* ruhtinasperhe, -suku. **-hää|t** *s. mon.* **-koulu** *s.* eräistä Saksin vaaliruhtinaan 1500-luvulla entisille luostaritiloille perustamista sisäoppilaitoksista. | Schulpfortan, Grimman r. **-kun|ta** *s.* valtio t. osavaltio, jonka hallitsijalla on ruhtinaan arvonimi. | Monacon r. Itsenäinen r. Eräät Saksan r:nat. Tonavan r:nat, Moldava ja Valakia. **-linna** *s.* **-palatsi** *s.* **-pari** *s.* ruhtinas ja hänen puolisonsa. | Kansansa rakastama r. **-piisp|a** *s.* arvonimenä aik. niistä Saksan piispoista, jotka olivat valtakunnan ruhtinaita, myöh. eräistä Itävallan piispoista ja Unkarin arkkipiispasta. | Liègen, Münsterin, Breslaun r. Salzburgin r:ojen palatsi. V. 1743 Ruotsin säädyt valitsivat kruununperijäksi Lyypekin r:an Aadolf Fredrikin. **-su|ku** *s.* Saksalainen, itävaltalainen r. Italian r:vut. R:vun vanhempi haara. Habsburgin vanhan r:vun jäsen. **-val|ta** *s.* Rajoitettu, rajaton r. R:lan nousu. R:lan rinnalle nousi varhain aatelisto. Paavit olivat alituisessa taistelussa r:lan kanssa.

ruhtinat|ar[54*] *s.* naispuolinen hallitsija; ruhtinassuvun naispuolinen jäsen, vars. ruhtinaan puoliso t. tytär. | Armollinen r.! Venäläinen r. Kuningatar Margareeta oli viisas ja tarmokas r. — Hänen ryhtinsä oli kuin r:taren. — *Yhd.* suurir.

ruhtino|ida[30] *v. harv.* hallita. | -- maannavalla r:ivaa, mahtavaa maailmanpuuta UNO HARVA. Kun kuolo kulkee, routa r:i MANN.

ruhtinuus[65] *s.* ruhtinaana oleminen, ruhtinaan arvo, asema t. valta.

ruhto|a[1*] *v.* **1.** ruhjoa, runtoa. | -- korven laidassa oli metsän kuningas ne [lehmät] r:nut PÄIVÄR. Sotako sorti suuret sulhot? / Ruttoko väkevät r:i? LEINO. -- lasit, pullot seinään r:i

*MANN. — *Kuv.* Siinä [saarnassa] r:i rovasti ajan villiä henkeä LEINONEN. 2. ed:een liittyen riehuvasta, riuhtovasta toiminnasta. | - - sauhu suussa, voimin kaikin / r:i [= riuhtoi, tappeli], vaikka selkääns' saikin *CAJ. Se on niin kova kuokkamieskin, jotta r:o kokoisensa juurakot irti sulin käsin RAILO.

ruhvel|taa[5] *deskr.v.* kömpelöstä t. hankalasta juoksemisesta. | [Kesy karhunpenikka] juosta r:si rantatörmästä alas jäälle AHO.

ruhvi[1] *s. mer. (rinn.* ruffi) = kanssi.

ruija[11] *s.* Ruijassa puhuttu norjan kieli.

ruijalai|nen[63] **1.** *s.* Ruijan asukas, vars. norjalainen. | R:set ovat suurimmaksi osaksi kalastajia. - - kylä, jossa asui osaksi suomalaisia, osaksi r:sia I.TURJA. 2. *a.* R. kalastajakylä. R. asumus.

ruijan|ahven *s.* Sebastes marinus, Pohjoisessa Jäämeressä ja Pohjois-Atlantissa elävä syvän meren kala, jota pyydystetään paljon hyvän lihansa vuoksi. **-kävijä** *s.* **-lappalainen** *a.* ja *s.* **-lappi** *s.* Ruijassa puhuttu lapin kieli. **-pallas** *s.* ks. 1. pallas. **-palo** *s. harv.* revontulet. **-tulet** *s. mon. harv.* revontulet.

ruikale[78] *deskr.s. harv.* ruipelo, ruippana. | Poika r., nälkäinen raukka.

ruikata[35*] *deskr.v. ark.* ruiskauttaa, roiskauttaa. | Sylkäistä r.

ruik|ka[11*] *deskr.s.* **1.** ruiskaus, roiskaus. | Sylkäisi pitkän r:an. **2.** *kans.* niukkuudesta, puutteesta. | - - r. sen ruuan kanssa KIANTO. — *ruikalta* (adv.) niukalti. | Parempi kerran kyllältä, kuin aina r:alta SL. 3. laihasta olennosta: ruipelo, ruippana. | Millähän sinä löisit, tuollainen r., tuollainen kräkkä J.FINNE.

ruikkais|ta[24] *mom.v.* < ruikata. | Mutta siihen vain sylkeä r:ee Eskelinpoika LEINONEN.

ruikkasylki *s.* - - pirskautellen pitkiä r:ä painavimpien sanojensa vahvikkeeksi HEPOR.

ruikku[1*] *deskr.s. harv.* pienestä, säälittävästä olennosta. | Riika laskeutuu polvilleen lattialle ja kumartuu antamaan rintaa. — Syöhän, r., tu-tu KIANTO.

ruikula[15] *deskr.s.* ruipelo.

ruikut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | R:teli kovaa osaansa. Älä aina r:tele!

ruikut|taa[2*] *v.* -us[61] *teonn.* **1.** äännellä valittavalla äänellä, uikuttaa; valittaa, vaikertaa, vaikeroida, voivotella. | Hädissään r:tava sorsanpoika. Palokärjen r:us. 'Tyttö r:ti jotakin surullista säveltä. Kultani kukkuu, kaukana kukkuu, / Saimaan rannalla r:taa KL. — "Aijai, koskee!" r:ti tyttö. R. huonoja aikoja, köyhyyttään, kovaa kohtaloaan. Älä turhasta r:a! Ei tässä r:us auta. Minä en ole niitä, jotka r:tavat. Isäntä r:ti, että talon asiat menevät päin honkia. Täysihoitolaiset r:tivat huonosta ruoasta. R:tava kirje. **2.** pyytää valittaen. | Vangitut vihollliset r:tivat armoa. Tuli r:tamaan naapurilta apua.

ruikuttaja[16] *tek.* Raukkamainen r.! Sinä olet sellainen turhan r.!

ruilauttaa[2*] *deskr.v.* Sylkeä r. Elä syleksi, tahi tohtivat ne muutkin r.! LASSILA.

ruina|ta[35] *v. ark.* pyytää innokkaasti, mankua, kärttää. | R. rahaa, vaatteita. "Anna minun tulla mukaan", r:si tyttö. Älä nyt viitsi r.!

ruineera|ta[35] *v.*, vars. *puhek.* saattaa vararikkoon, perikatoon. | Sinä r:at minut alituisilla rahanpyynnöilläsi.

ruipelo[2] *deskr.s.* laihasta, kapealuisesta olennosta: kuikelo, kuikkana, kuippana, ruikula, ruippana. | Laiha r. Tytön r. Kuka mies tuollaisesta r:sta välittäisi! — Joskus *a:sesti.* Hänen pitkät, r:t raajansa J.SAULI.

ruippakinttu *a.* = seur. — *S:sesti.* Olisikin naurettava näky, jos se hätäinen r. [= kurki] jäisi hiekkakäytävälle luikkaamaan KARHUM. **-inen** *a.* rimppa-, ripakinttu(inen). | [Hevonen] oli pitkäkarvainen, lyhytruumiinen, r., kaitarintainen SILL.

ruippana[15*] *deskr.s.* ruipelo. | Akan r. Tuommoinen laiha r.

ruis[68*] *s.* **1.** Secale cereale, heinäkasvi, vehnän jälkeen tärkein leipäviljakasvimme. | Viljellä r:ta. Rukiin tähkä, jyvät. Rukiin korsinoki. — *Koll.* vars. kasvavasta rukiista; rukiista ravintoaineena. | R. on oraalla, tähkällä. Heilimöivä, tuleentunut r. Pellossa kasvaa r:ta. Kylvää, niittää, leikata r:ta. Rukiista saatiin keskinkertainen sato. Kylvää pelto rukiille, rukiiksi. Hevoset pääsivät naapurin rukiiseen 'ruispeltoon'. - - kyllä se [kaski] taas yhden rukiin [= ruissadon] kasvaa AK. Rukiin hinta, tulli. Maahan on täytynyt tuoda r:ta. Rukiista leivottu leipä. — *Yhd.* juhannus-, kevät-, maatiais-, nurmi-, syys-, vihantar. **2.** tav. *mon.* rukiin jyvistä; leikatusta rukiista. | Hehto, tynnyri rukiita. Rukiiden syöttäminen kotieläimille. Maltaita tehtiin sekä rukiista että ohrista. Rukiit ovat [t. r. on] vielä puimatta. — *Yhd.* siemenr.

ruis|auma *s.* **-halme** *s.* Vihertävä, lainehtiva r. Lehmät pääsivät r:eseen. **-hehto** *s.* **-hiutale** *s. ruok.*, tav. *mon.* litistetty ruissuurimo. | R:ista tehty puuro. **-huhta** *s.* **-jaloste** *s.* Suomalaisia r:ita ovat esim. Pekka-, Toivo- ja Ensi-ruis. **ruisjauho** *s.*, tav. *mon.* Hienot, karkeat r:t. R:ista valmistettu puuro. **-liisteri** *s.* Seinäpaperit kiinnitetään pahviin r:llä. **-mylly** *s.* **-puuro** *s.* **-taikina** *s.* **-velli** *s.*

ruiskah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Piika pesi kiivaasti astioita, niin että vettä r:teli lattialle ALKIO.

ruiska|htaa[2*] *mom.v.* -(hd)us[61] *teonn.* < ruiskuta. | Katkenneesta valtimosta r:hti verisuihku. Puristi paisetta niin, että märkää r:hti ulos. Syljen r:us.

ruiskahvi *s.* paahdetuista rukiista keitetty kahvin korvike.

ruiskaista[24] *mom.v.* < ruiskata. | Vanha merikarhu saattoi r. ruskean syljen PAULAH.

ruis|kakku *s.* "Toukolimppu" oli puolen leiviskän painoinen r. — Maukkaita r:kakkuja kahvipöytään. **-kappa** *s.* kappa rukiita. **-kaski** *s.*

ruiskata[35] *v.* ruiskauttaa. | R. sylki lattialle.

ruis|kattara *s.* Bromus secalinus, viljapelloissa yleisenä rikkaruohona kasvava kattara, hiirenruis. **-kaunokk|i** *s.* Centaurea cyanus, vars. ruispelloissa kasvava sinikukkainen kaunokki, ruiskukka. | Ruispelto oli sinisenään r:eja.

ruiskaut|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | R:teli pitkiä sylkiä.

ruiskautt|aa[2*] *kaus.v.* (*rinn. harv.* ruiskah(d)uttaa[2*]) < ruiskahtaa. | R:i hampaittensa välitse pitkän syljen. Otti vettä suuhunsa ja r:i sen vasten toisen kasvoja. Tomaatit kasteltuaan tyttö r:i lopun veden kannusta hernepenkkiin.

ruiske[78] *s. lääk.* ihmisen t. eläimen ruumiiseen ruiskutettu pienehkö nestemäärä, injektio. | Antaa, saada r. Rauhoittava, huumaava, turruttava r. Kipua lievittävä r. Ihonalainen r. Ravitseva, ulostava r. R. laskimoon, suolistoon, lihakseen. R. käsivarteen. — *Yhd.* insuliini-, kamferi-, keittosuola-, lääke-, morfiini-, myrkky-, penisilliini-, seerumir.; perär.

ruiskeksi *s. ruok.* eräistä rukiista leivotuista pikkuleivistä.

ruiski|a[17] *v.* ruiskautella, roiskia. | Lapset r:vat ympärilleen savista vettä.

ruiskorppu *s. ruok.*

ruisku[1] *s.* koje, jolla ruiskutetaan nestettä. | R. on yksinkertaisin pumppulaite. R:n suukappale, letku. Suihkuttaa, ruiskuttaa r:lla. Palokunnan r:t olivat epäkunnossa. Seinien valkaisu voidaan suorittaa tarkoitukseen sopivalla r:lla. Lääkäri otti r:n esiin ja ryhtyi suorittamaan puudutusta. — *Yhd.* desinfioimis-, injektio-, maalaus-, palor.; höyry-, ilmanpaine-, käsi-, moottorir.; pönttö-, sanko-, tynnyrir.; fiksatiivi-, maali-, morfiini-, vaahto-, vesir.

ruisku|a[1] *v. murt.* ruiskuta. | -- korkealle r:i vesipatsaat suhisten ilmaan PÄIVÄR. — *Kuv.* Katso, Cantsio, helvettiä, joka tämän naisen silmistä r:u ulos KIVI.

ruiskuauto *s.* Palokunnan r:t. Puhtaanapitolaitoksen r. toria puhdistamassa.

ruiskuhilas *s.*

ruisku|huone *s.* Vapaapalokunnan r. Raahen kaupungin r. **-kannu** *s.* = suihkukannu.

ruiskukansini|nen *a.* R:set silmät. R. kangas, puku. R. safiiri.

ruiskuk|ka *s.* = ruiskaunokki. | Kimppu, maljakollinen r:kia. Kiinnitti r:an rintaansa. Silmät siniset kuin r.

ruisku|laite *s.* **-laiva** *s. vanh.* palonsammutusalus. **-lakkaus** *s.* vrt. ruiskumaalaus.

ruiskullinen[63] **1.** *poss.a.* R. kannu. **2.** *s.* ruiskun täysi. | Potilaaseen pistettiin koko r. seerumia.

ruisku|maalaamo *s.* **-maalari** *amm.* Ammattitaitoinen r. saa työtä täkäläisessä ruiskumaalaamossa. **-maalaus** *s.* maalaus(tapa), jossa maali- t. lakkavihma ilmanpainetta käyttäen erityisellä koneella puhalletaan maalattavaan pintaan. | R:ta käytetään esim. siltojen, laivojen ja autojen maalaamiseen.

ruiskumaalaus|koje *s.* **-laite** *s.* **-menetelmä** *s.*

ruiskumestari *s.* eräs palopäällystöön kuuluva toimihenkilö. | R:n ja siihen yhdistetty apulaispalopäällikön toimi.

ruiskun|kärki *s.* Terävä r. R. on sterilisoitu. **-letku** *s.* **-neula** *s.* Työnsi r:n potilaan reiteen.

ruisku|pistooli *s.* pistoolia muistuttava maalausruisku. **-pullo** *s.*, vars. *kem.* kahdella lasiputkella varustettu pullo, josta toiseen putkeen puhaltamalla voidaan ruiskuttaa nestettä. **-rei|kä** *s. el.* rustokalan hengitysaukko; valaan sierain. | Valaan hengittäessä ulos syöksyy r:'istä korkea höyrysuihku. **-suolaus** *s.* lihan suolaus ruiskuttamalla suolavettä lihan sisään.

ruisku|ta[39] *v.* suihkuta. | Katkenneesta valtimosta r:ava veri. Kun mäntää painetaan, r:aa vesi lieriön rei'istä ulos.

ruiskut|e[78*] *s.* kasvinsuojeluun, syöpäläisten hävittämiseen tms. käytetty, ruiskuttamalla levitettävä nestemäinen aine, ruiskutusaine. | Nikotiinia voidaan käyttää sekä r:teena että pölytteenä. — *Yhd.* arsenikki-, nikotiini-, öljyr.

ruiskut|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | Lapset r:telivat vettä toistensa päälle.

ruiskut|taa[2*] *v.* saattaa nestettä suihkuna määräsuuntaan; suihkuttaa. **1.** obj:na aine, jota (jhk) ruiskutetaan. | R. ruiskulla. R. vettä. Potilaisiin r:ettiin seerumia. Lihakseen r:ettava lääke. Muurahaiset r:tavat puremaansa haavaan muurahaishappoa. Elefantti imi kärsäänsä vettä ja r:ti sen suuhunsa. Myrkkykaasu voidaan r. lentokoneesta puhallusmenetelmää käyttämällä. Metalloiminen r:tamalla esineen pinnalle sulaa metallia. **2.** obj:na esine, johon jtak ruiskutetaan. | Navetan laipio r:ettiin kalkkivelliillä. — *Erik.* ruiskuttaa kasveja nestemäisellä kasvinsuojeluaineella. | Huonekasvien lehtiä voi r. laimealla tupakkavedellä. R. hedelmäpuita.

ruiskuttaja[10] *tek.* R. saattaa harkintansa mukaan päällystää esineen toiset kohdat vahvemmalla metallikerroksella kuin toiset. — Dieselmoottorin r. 'laite, joka ruiskuttaa polttoaineen sylinteriin'.

ruiskutus[41] *teonn.* < ruiskuttaa. *(1.)* Veden, nesteen, lääkkeen, polttoaineen r. Suorittaa r. — *Yhd.* lääkkeen-, metallin-, vedenr.; paikallis-, yleisr. *(2.)* Omenapuiden, marjapensaiden r. — *Yhd.* formaliini-, kuparivihtrilli-, myrkky-, nikotiinir.; kesä-, kevät-, talvir.

ruiskutus|aine *s.* = ruiskute. | Rikki-, nikotiinipitoinen r. **-koje** *s.* **-kone** *s.* **-laite** *s.* **-menetelmä** *s.* Sinkillä päällystäminen, puun kyllästäminen r:ä käyttämällä. **-neste** *s.* **-vesi** *s.* Höyrykoneen r.

ruiskuttuttaa[2*] *fakt.v.* < ruiskuttaa. | R. itseensä insuliinia, vitamiineja.

ruis|kylvö *s.* Sai kahden kapan r:kylvöstä 64 kappaa. **-laari** *s.* Täydet r:t. **-laiho** *s.* R:t ovat sisämaassa säilyneet hyvin. **-lajike** *s.*

ruisleipä *s.* Kova, pehmeä r. Hapan r. Vankka, suomalainen r. Nälkämaiden lapset saivat harvoin puhdasta r:ä syödäkseen. **-taikina** *s.* **-viipale** *s.*

ruis|leseet *s. mon.* **-lestyjauhot** *s. mon.* **-lestyt** *s. mon.* **-lin|tu** *s.* ruisrääkkä. | R:nun laulu korvissani, / tähkäpäiden päällä täysi kuu LEINO. **-lyhde** *s.* **-maa** *s.* Kyntää, äestää r:ta. **-malta|at** *s. mon.* Kotikaljan ja mämmin valmistukseen käytetään r:ita. **-mylly** *s.* **-olki** *s.* tav:mmin rukiinolki. **-omavaraisuu|s** *s.* Maassamme ei olla enää niin lähellä r:tta kuin ennen sotia. **-oras** *s.* tav:mmin rukiinoras. **-pelto** *s.* **-puuro** *s.* **-rehujauho** *s.*, tav. *mon.* **-riih|i** *s.* Olla r:ellä. **-ryyni** *s.* **-rääk|kä** *s.* Crex crex.

liejukanojen heimoon kuuluva pelloilla ja niityillä asustava, vars. öisin narisevalla äänellä ääntelevä lintu. | Hiljaisessa illassa kuului vain r:än narinaa. **-sarka** *s.* **-sato** *s.* **-suurimo** *s.* **-säkki** *s.* **-taikina** *s.* **-talkoot** *s. mon.* rukiinleikkuutalkoot. **-tulli** *s.* rukiin tulli. **-tynnyri** *s.* **-tähkä** *s.* **-vainio** *s.* **-valtainen** *a.* R. maatalousmaantieteellinen vyöhyke. **-velli** *s.* **-vilja** *s.* **-vuosi** *s.* Näyttää tulevan hyvä r.

ruit|ata[35]* *deskr.v. ark.* ruiskata. | Kalle r:tasi syljen parin sylen päähän KARHUM.

ruja[11] *s.* roska, roju, törky. | Limaa ja kaikenlaista r:a. Irrotti uistimeen tarttuneet r:t. Viemäriputken suuhun pannaan siivilä, ettei sinne pääse tunkeutumaan r:a.

rujo[1] *a.* **-us**[65] *omin.* muodoton, muotopuoli, vaivainen, rampa, raajarikko. | R:t ja rammat. R., kyttyräselkäinen olento. R. ruumis. Kasvoiltaan r:ksi mukiloitu nyrkkeilijä. Ruumiiltaan r. — R. laivanhylky. R. portti, penkki. — Henkisesti r.

rukat|a[35]* *v.* kellosta: säätää käynti nopeammaksi t. hitaammaksi. | Täytyy viedä kello r:tavaksi, kun se jättää.

rukatta|a[2]* *deskr.v. kans.* rientää, kiiruhtaa. | Jussa säikähtää, luulee ahmaksi ja kiireesti, pala suussa, r:a hätään PAULAH.

rukii|nen[63] *ain.a.* < ruis. | R. reikäleipä. R:set jauhot, maltaat. -- mainio sielunhoitaja, jonka jälkimaineesta vieläkin uhoo ikään kuin r. leipä ja tervattu puu SILL. — *S:sesti.* R:sen maku, tuoksu.

rukiin|jalostus *s.* **-jyvä** *s.* **-korjuu** *s.* **-korsi** *s.* **-kylvö** *s.* **-laiho** *s.* **-leikkuu** *s.* **-leseet** *s. mon.* **-ol|ki** *s.*, tav. *mon.* Patjan täytteeksi sopivat parhaiten pitkät r:jet. **-oras** *s.* **-siemen** *s.* **-sänki** *s.* **-tähkä** *s.* **-viljely(s)** *s.*

rukin|lapa *s.* irrotettava, litteä rukin osa, johon kuontalo kehrättäessä kiinnitetään; vrt. kehräpuu, kuosali. | Leikkauksin koristettu r. Sulhaset antoivat kauniisti veistettyjä ja väritettyjä r:lapoja kihlajaislahjaksi morsiamelleen. **-pyörä** *s.* Emäntä seisautti hyrisevän r:nsä. **-sija** *s.* Morsian käy r:a katsomassa (kans.) 'katsomassa tulevaa kotiaan'.

rukka[11]* *s.* **1.** raukka, parka, raiska, poloinen. Tav. taipumattoman s:n määrittämänä, nyk. tav. ⌣. | Lapsir. oli nälissään. Eläin-, ihmis-, kerjäläis-, mummo-, nais-, orpo-, poika-, tyttö-, ukko-, äitir. Kukka liittyvi kukkahan, / r. liittyvi r:han, / mihinkä liityn ma Mirjam r., / missä on Mirjamin kukka? LEINO. Kuin tunturilla puro hiljaa helää / ja luopi kultatähkät paju r:an V.E.TÖRMÄNEN. — *Harv. a:sesti.* -- ei r. ruikutus lemmen / sois suusta hyljättyjen *MANN. **2.** *kans.* peski. | -- Waltteri tuli ulos kodasta, puettuna r:an ja paulakenkiin KATAJA.

rukka|nen[63] *s.* **1.** nahkainen kinnas. | Oikean käden r. Vuorittomat r:set. Veti komeat sudennahkaiset r:set käteensä. — Löi miehen maahan kuin vanhan r:sen. — *Yhd.* karva-, kumi-, nahkar.; koirannahka-, lampaannahkar.; hiihto-, työr. **2.** *kuv.* — *antaa, saada* [tms.] *rukkaset* kosinnassa epäävän vastauksen antamisesta t. saamisesta. | R:set saanut kosija. Tyttö jakeli r:sia puoleen ja toiseen. — Naisella on oikeus antaa r:set juopuneelle tanssiin pyytäjälle. — *lyödä rukkaset lautaan* t. *pöytään* luopua yrityksestä, tehdä vararikko. | Yhtiön asiat menivät yhä enemmän sekaisin, ja viimein sen oli lyötävä r:set pöytään.

rukkas|käsi *s.* kädestä, jossa on rukkanen. | Tarttui r:käsin lapionvarteen. — *rukkaskädessä* (adv.) rukkaset kädessä. | -- hankkiutui isäntä siellä r:kädessä -- havuja hakkaamaan NUOLIV. **-nah|ka** *s.* Kotimaista pohja-, lapikas- ja r:kaa. — *Kuv.* Jos r:atkin saan [= saan rukkaset kosiessani], niin enpä ole ensimmäinen enkä viimeinenkään ALKIO.

rukkaus[64] *teonn.* < rukata. | Kellon r. **-lait|e** *s.* Herätyskellon r:teessa on kirjain F sillä puolella, mihin osoitinta on siirrettävä, jos tahdotaan jouduttaa kellon käyntiä.

rukkauttaa[2]* *fakt.v.* < rukata. | R. kellonsa kellosepällä.

ruk|ki[14]* *s.* **1.** poljettava kehruuväline, jossa käyttöpyörä pyörittää kehrää ja rullaa. | R:in pyörä, poljin. Kehrätä r:illa. Polkea r:kia. R:in hyrinä. R. seisahtuu. Tytär istui aamusta iltaan r:in ääressä. Talossa pyöri koko talvikauden pari kolme r:kia. R. tuli maassamme käytäntöön värttinän sijasta 1700-luvun lopulla. — *Yhd.* kehruu-, käsi-, polkusr. **2.** *kuv.* **a.** Kissan, kehrääjälinnun r. hyrisee. **b.** *leik.* t. *halv.* jstak koneesta, moottorista t. kulkuneuvosta, vars. polkupyörästä, autosta t. perämoottorista, separaattorista yms. | Hyppäähän r:kiin! Ei saanut r:kiaan käyntiin.

rukkimestari *s.* rukintekijämestari. | Pitäjän viimeinen r.

ruko[1]* *s.* heinänkorjuun aikana heinämaalle tehty tilapäinen kekomainen heinäkasa. | Panna, koota heinä r:ihin, ru'oille. Heinät ovat ruolla, ruossa. Ruot kannettiin sapilailla latoon. Jos seuraavana päivänä oli pouta, ruot hajotettiin taas. — *Kuv.* On näet siinä aika r. [= rykelmä] taloja ja töllejä PAKK. — *Yhd.* heinär.

rukoilemat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* joka ei rukoile. | Valvomattomuus ja r:tomuus erottavat meidät Jumalasta.

rukoilevai|nen[63] *a.* ja *s.* rukoileva. — *Erik.* (vars. Länsi-Suomen) rukoilevaisuuteen kuuluva. | R. kansa. R:sten virret, seurat. R:sten liikkeen juuret ovat varhaisemmassa herännäisyydessä. R:set saivat nimensä siitä, että he viljelivät ahkerasti polvirukousta.

rukoilevaisuus[65] *s.* eräistä rukouksen keskeistä asemaa tähdentävistä herätysliikkeistä. | Länsi-Suomen r. Sortavalan r. 'renqvistiläisyys'.

rukoilij|a[14] *tek.* < 1. rukoilla. | Isäntä oli harras r. R:at olivat polvillaan lattialla. -- tulee aika ja on jo, jolloin totiset r:at rukoilevat Isää hengessä ja totuudessa; sillä sen kaltaisia r:oita myös Isä tahtoo UT. — *Erik.* = rukoilevainen. | Emäntä oli r:oita. — *Yhd.* esir.

rukoilijasirkka *s.* Mantis religiosa, Etelä- ja Keski-Euroopassa tavattava suorasiipinen hyönteinen, joka saalista odottaessaan istuu kuin rukousasennossa, eturuumis koholla eturaajat vastakkain.

1. **rukoil|la**[29] *v.* -evasti *adv.* -u[2] *teonn.* pyytää nöyrästi ja hartaasti, anoa. | R. jklta apua, jkta auttamaan. Äiti r:i pojalleen armoa. R:en sinua jättämään minut rauhaan! "Päästä minut", r:i tyttö. En viitsi enää käydä heitä pyytämässä ja r:emassa, kun eivät näytä haluavan tulla. R:eva katse, ääni. R:evat silmät. Pyytää, katsoa r:evasti. Ojensi r:evasti kätensä. [Elina-neiti] oli r:lut häntä [vangittua] vapaaksi IVALO. — Erik. *usk.* puheessa t. vain ajatuksissa vars. jtak pyytäen tapahtuvasta Jumalan t. jumaluuden puoleen kääntymisestä. | R:eminen on seurustelemista Jumalan kanssa. R. Jumalaa. R. ääneen, hiljaa, palavasti. R. maalle siunausta ja menestystä. R. Jumalalta syntejään anteeksi. R:i lyhyen rukouksen. R. jkn puolesta. R:eva kristitty. R:eva kirkko, seurakunta. Polvistui vuoteen ääreen kuin r:eva. Tuomittu käytti viimeiset hetkensä r:uun. Valvokaa ja r:kaa, ettette joutuisi kiusaukseen UT.

2. **rukoil|la**[29] *frekv.v. leik.* -u[2] *teonn.* < ruota. | Lähdetään heiniä r:emaan.

rukopilvi *s. metrl.* kumpupilvi.

rukou|s[64] *s.* vrt. 1. rukoilla. **1.** harras ja nöyrä pyyntö. | Taipui poikansa r:ksiin. — Tav. **2.** *usk.* **a.** kääntyminen Jumalan t. jumaluuden puoleen rukoilemalla. | R. on sydämen nöyrää ja vilpitöntä puhetta Jumalan kanssa KATEK. Sydämestä nousi hiljainen r. Jumalan puoleen. Hätä puhkesi palavaksi r:kseksi. Lausua r. Herra, kuule r:ksemme! Huulet liikkuivat kuin r:ksessa. Luki kirjoitusta hartaasti kuin r:sta. Kuoli r. huulillaan. Hiljentyä, vaipua r:kseen. Päät kumartuivat r:kseen. Ristiä kätensä r:kseen. — *Kuv.* Jku on kuin nukkuneen r. 'veltto, saamaton'. **b.** sanamuodoltaan määrämuotoinen rukoiltaessa käytetty lausejakso. | Herran r. 'Isä meidän'. Äitini opettama r. Lukea r. **c.** *mon.* koulupäivän alkajaisiksi (t. päättäjäisiksi) pidetystä hartaushetkestä. | Myöhästyä r:ksista. Soittaa r:ksissa. Rehtori ilmoitti lupapäivästä r:sten jälkeen. **d.** *yhd.* Aamu-, ilta-, loppu-, ruokar.; esi-, kiitosr.; kirkko-, pöytär.; polvir.

rukous|aihe *s.* se, mitä rukouksessa pyydetään. **-asen|to** *s.* Polvistua, taivuttaa päänsä r:toon. Seisoi hartaassa r:nossa. **-elämä** *s. heng.* R:n syveneminen. Persoonallisen r:n tärkeyttä ei voi kyllin teroittaa. **-harjoitu|s** *s.* Luostarissa Luther yritti paastolla ja r:ksilla saada rauhan tunnolleen. **-hetk|i** *s.* R. rauhan puolesta. Muhamettilaisten r:et. Katolisten luostarien kanoniset r:et. Kaupungissa on joka viikko pidettävä r. raamatunselityksineen vähintäänkin yhtenä arkipäivänä KIRKKOLAKI. **-huokau|s** *s.* Lyhyt, sanaton r. R:kset kuolevan puolesta.

rukoushuone *s.* kristillisen jumalanpalveluksen viettoon tarkoitettu, tav. varsinaista kirkkoa pienempi rakennus t. kokoushuone. | Useissa suurissa seurakunnissa on kirkon ohella r:ita. — Myös muunuskoisten jumalanpalveluksessaan käyttämistä rakennuksista, pyhäköistä. | Moskeija, muhamettilaisten r. Maanpaosta palattuaan juutalaiset rakensivat r:ita ympäri maata. **-kun|ta** *s.* jnk seurakunnan laitaosan muodostama yhteisö, jolla on oma rukoushuone. | Hankasalmi perustettiin r:naksi Rantasalmen seurakuntaan v. 1799. **-seurakunta** *s.* = ed. **-yhdisty|s** *s.* yhdistys, jonka tarkoituksena on saada paikkakunnalle rukoushuone ja pitää sitä yllä. | R:ksen kokous, puheenjohtaja.

rukous|jakkara *s.* Polvistui r:jakkaralleen ristiinnaulitun kuvan eteen. **-kaava** *s.* Julkisessa jumalanpalveluksessa käytetyt r:t. **-kammio** *s.* Hiljainen r. **-kappeli** *s.* Kreikkalaiskatolinen r. Sakaristo oli sisustettu r:ksi. **-kirja** *s.* kirja, joka sisältää rukouksia seurakunnan t. yksityisen ihmisen hartaudeksi. | Evankeliumi- ja r. Koulun aamuhartauksissa käytettäväksi tarkoitettu r. **-kirjallisuus** *s.* **-kokous** *s.* kokous, jonka osanottajat itsekseen ja vuorotellen ääneen rukoilevat jnk asian t. joidenkin asiain puolesta. | Illalla ennen suurta herätyskokousta pidetään lyhyt r. **-lauantai** *s.* rukouspäivän aatto. **-matto** *s.* matto, jolle polvistuneena muhamettilainen suorittaa uskonnon määräämät rukouksensa. **-meno** *s.*, tav. *mon.* Tšeremissien r:issa kuvastuvia alkukantaisia piirteitä. **-mylly** *s.* vars. Tiibetin budhalaisten keskuudessa käytännössä olevista myllyä muistuttavista pyöritettävistä t. tuulen voimalla pyörivistä laitteista, joiden rattaaseen on kirjoitettu rukouksen sanat ja joiden pyörimisen katsotaan vastaavan rukouksen lukemista. **-nauha** *s.* helminauha, jonka helmiä käytetään luettujen rukousten laskemiseen. | Munkki sormeili r:ansa. **-paik|ka** *s.* Kirkko on tarkoitettu myös r:aksi. **-päivä** *s.* protestanttisissa maissa vietettävistä, hallituksen kunakin vuonna määräämistä yleisistä kiitos-, rukous- ja katumuspäivistä. | Suomessa vietetään neljää r:ä. V:sta 1807 r:t on sijoitettu sunnuntaiksi. R:n aattona ovat julkiset huvitilaisuudet kiellettyjä. **-sali** *s.* vars. koulun salista, jossa rukoukset pidetään. | Useissa kouluissa käytetään voimistelusalia myös rukous- ja juhlasalina. **-sana** *s.* Votjakkien r:t. 'Hoosianna' on alkuaan ollut r., vaikka me käytämme sitä ylistyssanana. **-sunnuntai** *s.* viides sunnuntai pääsiäisestä.

rukoust|aa[2] *v. kans.* pyytää, rukoilla. | Oikein hän pyytämällä pyysi ja r:i Pekkaa purkamaan kauppaansa Pietiläisen kanssa J.REIJONEN. -- läksin r:amaan rouvalta rahaa PAKK.

rukous|taistelu *s.* Jeesuksen r. Getsemanessa. Kävi sielussaan hiljaisen r:taistelun. **-ta|pa** *s.* Eri kansojen r:vat. **-tilaisuus** *s.* **-toimitu|s** *s.* Liturginen r. Yleistä kirkkorukousta seuraa r:ksen ytimekkäin ja kaunein kohta, Herran rukous. **-tuoli** *s.* Kammiossaan nunna polvistui r:in. **-viik|ko** *s.* Kansainvälinen r. R:on johdosta järjestettävät tilaisuudet. **-virsi** *s.* Yleisen kirkkorukouksen ja ehtoollisen välissä veisataan r. **-yhtey|s** *s.* Kristityn tulisi elää alituisessa r:dessä Jumalan kanssa.

rulet|ti[e*] *s.* **1.** eräs onnenpeli, jonka olennaisena osana on pyörivä, kovera numerolevy ja sille pyörimään pantu pallo. | Voittaa, hävitä r:issa. Menetti koko omaisuutensa r:issa. **2.** *tekn.* = pyällyskehrä.

rulettipöy|tä *s.* Vihreällä veralla päällystetty r. Monte Carlon r:dän ääressä.

ruljanssi[6] *s. ark.* hyörinä, touhu, puuha, toiminta. | Aikamoinen r. Täysi r. käynnissä. Ravintoloissa alkaa r. vasta illalla. Insinöörin on hoidettava koko r.

rull|a[11] *s.* **1.** lieriön muotoisesta t. kartiokkaasta, akselinsa ympäri pyörivästä kappaleesta. **a.** us. = tela. | Rullalaakerin r:at. R:ien varassa liukuva sahauspöytä, kuljetushihna. Palkin toisen pään on päästävä liikkumaan r:illa tai liukualustoilla. Pojan käsi jäi mankelin r:iin. — R:illa kulkeva tarjoilupöytä. — *Yhd.* puristus-, vastinr.; puu-, vahar. **b.** laipoilla varustettu lyhyt, akselinsa ympäri pyörivä lieriö, jonka ympäri langan, nauhan tms. on tarkoitus kulkea t. kääriytyä; vrt. kehrä, kela, puola. | Taljan r:at. Rukin, kehruukoneen r. R:an laipat. Rukin nyöri pyörittää toisella kierroksella kehrää ja toisella r:aa. Valokuvauskoneen r:at 'puolat'. 'Rullavavan sivuun on kiinnitetty r., jonka ympäri siima on kierretty. Eräissä vavoissa voidaan siima heittää suoraan r:alta. Pölkyt katkotaan valmistettavan [lanka]r:an pituuden paksuisiksi kiekoiksi. — *Yhd.* eboniitti-, nikkeli-, puur.; vapar. **2.** yhteisesti rullasta t. muusta pohjallisesta ja sen ympärille kääritystä langasta, nauhasta tms. | R. köyttä, nuoraa. Täysinäinen r. Osti r:an lankaa. — Täytyy vaihtaa uusi [filmi]r. kameraan. — *Yhd.* köysi-, lanka-, rihmar.; filmir. **3.** myös ilman kiinteää sisusta olevasta, lieriömäiseksi kääritystä t. kääriytyneestä kankaasta, paperista tms.; vrt. pakka. | Kääriä, kiertää r:alle, r:aksi. R. levitettiin auki. R. tupakkaa, pahvia, rautalankaverkkoa. Taikina, liha kääritään r:aksi. Tapetti maksaa 40 mk r:alta. R:alle kierretty lakana, huopa, mantteli, hiha, sukka. Batistipöytäliina pyrkii itsestään kiertymään r:alle. R:aksi kiertyneitä höylänlastuja. Tytön hiukset oli kammattu r:alle niskaan. — Erik. *mon.* vanhoista oloista: sotaväen luettelo. | Turun läänin jalkaväkirykmentin r:at. — *olla rullissa, joutua rulliin* (us. ark.) sotapalveluksessa olosta; joskus myös jhk järjestöön tms. kuulumisesta. | Hän on ollut armeijan r:issa näihin asti. Sinä vuonna minä jouduin r:iin. Kuuluvat meidänkin nimemme tulevan r:iin. Olla puolueen r:issa. — *Yhd.* kartta-, matto-, paperi-, tapetti-, tupakkar.

rullafilmi *s. valok.* rullalle kääritty filmi, johon saa useita otoksia; vrt. pakkafilmi. **-kamera** *s.* kamera, jonka rakenne edellyttää rullafilmin käyttämistä. | R. on tavallisin amatöörin väline.

-rullainen[63] *poss.a.* Kaksi-, kolmir.; metalli-, puur.

rulla|kaihdin *s.* kierrekaihdin. **-kara** *s.* vars. rukissa kara, johon rulla kiinnitetään. **-karhi** *s. maat.* rullaäes. **-kartiini** *s. vanh.* kierrekaihdin. **-koivu** *s.* vrt. rullapuu 1. **-laaker|i** *s. tekn.* vierintälaakeri, jossa kitkaa vähentävänä osana on teräsrullat. | R:eita käytetään etupäässä hitaasti pyörivissä ja raskaasti kuormitetuissa akseleissa. **-laite** *s.* **-lan|ka** *s.* rullittain myytävä ompelulanka. | Mustaa, valkoista r:kaa. Ommella r:galla.

rullallinen[63] **1.** *poss.a.* R. jalusta, haarukka. **2.** *s.* rullan täysi. | R. ompelulankaa.

rulla|loukku *s.* pellavaloukku, jossa pellavat kulkevat hammasrullien välistä. **-luisti|n** *s.* pienten rullamaisten pyörien varassa liukuva, tav. hihnoilla jalkaan kiinnitettävä luistin. | Liukua, luistella r:milla. **-lukko** *s.* lukko, jossa kielen sijasta on pyörivä rulla. | R. on suositeltava oviin, joissa kuljetaan paljon, koska se ovea avattaessa ja suljettaessa toimii ilman painiketta. **-luukku** *s.* kanavien ja patojen sulkuporttien luukuista, jotka liikkuvat pyörien varassa.

rullamai|nen[63] *kalt.a.* Rullaluistimissa on r:set pyörät. Putken hitsaus suoritetaan kahdella r:sella elektrodilla.

rullamerkki *s.* vrt. seur. **-järjestelmä** *s.* vähittäiskaupassa käytännössä oleva tarkkailujärjestelmä, jossa ostajalle annetaan hänen ostostensa määrästä pieniä, valmiiksi painetusta paperirullasta irrotettavia, rahasumman ilmoittavia lappuja.

rulla|ovi *s.* kierrekaihtimen tapaan ylös kiertyvä ovi. | Puinen, rautainen r. Veturitallin r. **-paisutin** *s. mus.* yleispaisutin, jota hoidetaan jalalla pyöritettävän rullan avulla. **-paperi** *s.* suurina rullina painotarkoituksiin käytetty puu. | R:iksi käytetään n. 2 m:n pituis. **-pu|u** *s.* **1.** lankarullien valmistukseen käytetty puu. | R:iksi käytetään n. 2 m:n pituisia, kapeammasta päästä vähintään 5-tuumaisia koivupölkkyjä. **2.** *mon.* rullatehtaassa jääneistä rullapuiden jätteistä; *syn.* kurut. | R:ita halvalla polttopuuksi. **3.** puinen rulla. | Vene vedetään r:ita pitkin. Kangas kiertyy r:ille. **-pöy|tä** *s.* **1.** *tekn.* pöytämäinen kuljetusalusta, jolla esineet liukuvat t. jonka levy liukuu paikoilleen laakeroitujen pyörivien rullien varassa. | Tehtaan, sahan r. Kone leikkaa putket määräsuuruisiin kappaleisiin ja työntää ne r:dälle. **2.** pienillä pyörillä varustettu tarjoilupöytä, työntöpöytä. **-rata** *s. tekn.* kuljetusrata, jossa esineet liukuvat paikoilleen laakeroitujen pyörivien rullien varassa. | Meijerin, tiilitehtaan r. Tullipaviljongin r. kuljettaa matkustajien tavarat tullitarkastuspöydälle. **-rihma** *s.* rullalanka. **-sakset** *s. mon. tekn.* eräs paperinleikkauskone. **-siima** *s.* rullavavan siiman rullalle kiertyvä osa. | R. silkkiä, heittosiima teräslankaa. **-siirrin** *s. tekn.* siirtolaite, jonka kuljettavina osina ovat paikoilleen laakeroidut pyörivät rullat. **-silta** *s.* rullien varassa liikkuva silta. **-sylttу** *s. ruok.* kääresylttу.

rulla|ta[35] *v.*, vars. *ark.* **1.** *tr.* **a.** kääriä rullalle. | R. käärölle. R. paperia. Kääröksi r:ttu matto. R:si tukkansa sormensa ympäri. — Siima r:taan kelalle. Loimilangat r:taan suuriin levypäisiin rulliin. **b.** vierittää; kuljettaa pyörillä. | R:si pölkkyä edellään. R. paketteja käsirattailla. Varkaat olivat r:nneet [= antaneet vieriä] auton alas mäkeä. **2.** *intr.* **a.** vieriä, kieriä, pyöriä. | Tukit r:avat lanssilta veteen. Vaunut r:sivat pihaan. Irrotti kytki-

men ja antoi auton r. 'kulkea moottori vapaalle kytkettynä'. Ylitti [korkeushypyssä] riman r:amalla 'kierähtämällä sivuittain riman yli'. — Lentokoneesta: liikkua maassa t. vedessä oman moottorinsa avulla. | Lentokone r:si lähtöpaikalle. — *Mer.* aluksesta: keinua pituusakselinsa ympäri. | Meri oli kuoppainen ja laiva alkoi epämiellyttävästi r. — *Kuv.* Ei kannata säästää, antaa rahan r.! Sarjaottelut ovat jo r:nneet [= olleet käynnissä] muutaman kierroksen. Veikkaustoiminta on jälleen lähtenyt r:amaan. **b.** *yliopp.* "Hei, rullaati"-laulua laulaen ketjussa käsikkäin eri suuntiin tapahtuvasta keinumisesta. | Vappuna osakunnissa tanssitaan ja r:taan.

rulla|tehdas *s.* lankarullatehdas. **-teline** *s.* Kangasta luotaessa tarvitaan rullilla olevia loimilankoja varten r. **-teollisuus** *s.* lankarullateollisuus. **-tie** *s.* vars. puutavaran kuljetukseen käytetty rullarata. **-tuoli** *s.* **1.** pyörillä kulkeva liikuntakyvyttömän henkilön tuoli, jota tämä itse t. toinen liikuttaa, pyörä-, työntötuoli. | Istua r:ssa. Työntää jkta r:ssa. Ei päässyt liikkumaan ilman r:a. **2.** *kut.* teline, johon rullat lankaa rukilla kerrattaessa asetetaan. **-tupakka** *s.* rullalle kierretty purutupakka.

rullaus[65] *teonn.* < rullata. | Puiden r. vesirajaan. Lentokoneen r. **-kone** *s.* Paperitehtaan, kutomon r. **-tie** *s. sot.* hiljaa maassa pyöriensä varassa liikkuvan lentokoneen kestävä tasainen tiemaa.

rullautu|a[44] *refl.v.* (< rullata) kiertyä, kääriytyä rullalle. | Vinoon leikattu kangas pyrkii r:maan.

rulla|vapa *s. kal.* rullalla varustettu ongen t. uistimen vapa, (s)virveli. **-vaunu** *s.* tavarankuljetukseen käytetty pienipyöräinen, tav. kiskoja pitkin liikutettava vaunu. | Lautatarhan, kaivoksen r. **-verho** *s.* kierrekaihdin. **-äes** *s. maat.* äes, jossa muokkausterät ovat pyörivissä rullissa.

rulli[4] *s. kans.* (*rinn.* trulli) pääsiäisnoita. | R:t kävivät navetoissa leikkelemässä lampaiden ja lehmien karvoja.

rum|a[11] *a.* **-asti** *adv.* **-uus**[65] *omin.*)(kaunis. **1.** joka ulkonaisilla ominaisuuksillaan (nähtynä t. kuultuna) tekee epämiellyttävän vaikutuksen, pahalta näyttävä t. kuuluva. **a.** näkövaikutelmista. | R. mies. R. vanha akka. R. kuin peikko, noita-akka, apina. R:at kasvot, sääret. R. vartalo, iho. Istua, kävellä r:asti. Irvistää r:asti. R. koira, lintu. R. ankanpoikanen (kuv.), ks. ankanpoikanen. R. käkkärämänty. Pelottavan, iljettävän r. — R. hattu, puku. Pukeutua r:asti ja mauttomasti. R. vanha kaappi. R:asti kalustettu huone. R. talo. R. ja likainen teollisuuskaupunki. — R. muoto, väri. R:an ruskeat seinäpaperit. R. läiskä, tahra. — *S:sesti.* Käymällä taidenäyttelyissä opimme erottamaan kauniin r:asta. **b.** kuulovaikutelmista. | R. ääni, äänenväri, riitasointu. Rääkyä r:asti. Oven kitinä kuuluu r:alta. R. sukunimi. **2.** kohtaan 1 liittyen. **a.** säästä: sateinen, myrskyinen, sumuinen, paha, huono. | R. sää. En viitsi lähteä näin r:alla ilmalla. **b.** pahalta, vaaralliselta, tuhoisalta tms. näyttävä, pahannäköinen. | R:alta näyttävä, mutta vaaraton haava. R. kuhmu otsassa. R. autokolari eilen Espoossa. Ajoi rekensä r:asti portinpieleen. Tykistö teki r:aa jälkeä. [Karhu] piteli niin r:asti, että äijä -- kuoli PAULAH. Miehestä otettu röntgenkuva ei ole kovin r. [= huolestuttavan, vaarallisen näköinen] KARHUM. R. papinkirja 'jossa on merkintöjä tuomioista tms.'. — *Erik.* työn jäljestä: huono, epätyydyttävä. | R:aa jälkeä tekevä nurmenleikkuri. **3.** käyttäytymisestä, käytöstavoista: hyvien tapojen vastainen, hyviä tapoja loukkaava; joskus: epäkohtelias, sopimaton. | R. käytös. Käyttäytyä r:asti. Kynsien pureskeleminen on r. tapa. On r:aa näyttää kieltään. — Katsella jkta r:asti 'vihaisesti'. Ja sitten se kuului r:aksi rupeavan [= suuttuvan], jos näkee vilppiä hiventäkään PAKK. **4. a.** eetillisesti alaarvoinen t. tuomittava, alhainen, häpeällinen, halpamainen, katala, likainen. | R. menettely, teko. Se oli r. temppu. On r:aa pettää lähimmäistään. Olipas se r:asti tehty. Alhaiset, r:at ajatukset. R:ista vaikuttimista tehty työ. R. ominaisuus, piirre. -- ahne isäntä nylki r:at rahat [= liian suuren maksun] lauttamiehiltä AHO. — *Erik.* säädytön, rivo. | R. juttu. Käyttää r:ia sanoja. Puhua r:asti. — *S:sesti.* Hänen puhtaassa mielessään ei ollut sijaa millekään r:alle ja likaiselle. Puhua r:ia. **b.** *kans.* paholaisesta. | -- r:an hengen verkoihin käpertyneitä tuttavia ja omaisia KIANTO. — *S:sesti.* Siunasi itsensä r:an juonia vastaan.

rumahi|nen[63] *s. kans.* paholaisesta; myös kirouksena ja haukkumasanana. | Itse r:sen kerrottiin liikuskelevan hautausmaalla. — Mitä r:sta se sinuun kuuluu! — Mene tiehesi, r.! Isopäinen, matalajalkainen r. Sinä ukon r.!

rumahko[2] *mod.a.* R. väri, muoto. R. sointi.

rumah|taa[2*] *mom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* < rumista. | Laipio r:ti alas. Luuranko r:ti pitkälleen.

rumania[15] *s.* tav:mmin romania. **-lainen**[63] *a.* ja *s.* tav:mmin romanialainen.

ruman|lainen[63] *a.* rumahko. | R:laisia sukkeluuksia. **-näköinen, -punainen, -ruskea, -sininen** *a.* tav. ⌒. **-värinen** *a.* myös ⌒.

rumaääni|nen *a.* R. akka, lintu. Puhkesi r:seen itkuun.

rumba[11] *s.* 1930-luvun alussa Eurooppaan tullut 4/4-tahtinen kuubalaisperäinen tanssi. | Tanssia r:a. R:n tahdissa.

rumen|taa[8] *v.* **-tavasti** *adv.* **-nus**[64] *teonn.* tehdä rum(emm)aksi. | R:tava arpi kasvoissa. Näköalaa r:tava torni. Näkyvissä olevat sähköjohdot r:tavat huonetta. Tyytymätön ilme r:si häntä. Rikkinäiset reunuspaperit ovat enemmän r:nuksena kuin kaunistuksena.

rumentu|a[1*] *pass.v.* < ed. | Mustalaisnaiset vanhentuvat ja r:vat aikaisin. Ilmat alkavat r.

rume|ta[34] *v.* = ed. | Kansannaisen vartalo r:nee yleensä heti ensimmäisen lapsen jälkeen.

rumilas[68] *s.* = seur. | Äijän r. -- tuota ruotsinkieltä r:takin täytyi kristityn ihmisen kuunnella ja puhua LEINONEN.

rumilus[61] *s.* rumasta, us. isosta ja kömpelöstä olennosta t. esineestä. | Miehen, ukon r. Pitkä, luiseva r. Auton, hyökkäysvaunun r. Ruskea kaapin r. Nurkassa aikamoinen uunin r. Väärä oksainen petäjän r. Koira r. hyökkäsi kimppuuni. Tiehesi siitä, senkin r.! — *Yhd.* kaappi-, kissa-, peikko-, torni-, ukko-, vener.

rumi|sta[41] *onom.v.* -na[14] *teonn.* vrt. romista, rämistä, rymistä. | Satoi niin, että peltikatto ja rännit r:sivat. Kuului aika r:na, kun kaikki nousivat yhtaikaa ja työnsivät tuolinsa taaksepäin. Juna on jo liikkeessä, sen r:na lähenee lähenemistään AHO.

1. **rumist|aa**[2] *v. harv.* rumentaa. | Tunnoton, häijy Unto, miksi r:it poikani muodon näin [orjan merkillä]? KIVI.

2. **rumista|a**[2] *kaus.v.* < rumista. | [Metsokukko] nuolen lävistämänä tulla r:a puusta alas AHO.

rumistu|a[1] *pass.v. harv.* (< 1. rumistaa) rumentua, rumeta. | -- se [mies] on r:nut, lihonut ja pullistunut, että on iljettävän näköinen PAKK.

rumisutt|aa[2*] *kaus.v.* < rumista. | Tuuli r:i peltikattoa.

rummakko[2*] *s. kans.* = rommakko.

rummun|kalvo *s.* Nahka vedetty kireälle kuin r. **-lyöjä** *s.* rummuttaja, rumpali. | Korpraali luettiin miehistöön, mutta r. alipäällystöön. Uusi vartio marssii päävartion edustalle soittokunnan tai r:in edeltämänä. Alkuasukkaat tanssivat piirin keskellä istuvan r:n ympärillä. **-lyön|ti** *s.* Kumeat r:nit. Uuden vuoden julistus alkoi r:nillä. **-pärinä** *s.* R. herätti kaupungin asukkaat. **-päristys, -pärrytys** *s.* Kumea r.

rummut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | R:teli sormillaan pöytää. Vesipisarat r:telivat ikkunaan.

rummut|taa[2*] *v.* **1.** lyödä rumpua palikoilla, sormillaan tms., soittaa rumpua. | Pahat henget karkotettiin huutamalla, kolistamalla tai r:tamalla. R. tahtia. — *Erik.* **a.** antaa merkki, ilmoittaa, julistaa, kuuluttaa [tms.] rummuttamalla. | R. lähtömerkki. R. kuulutus, veronkanto. R. joukot kokoon. **b.** *kuv.* ed:een liittyen; us.: julistaa, kuuluttaa, mainostaa, toitottaa. | Konserttisali on r:ettu yleisöä täyteen. Lehdistö r:taa yleisöä vaaliuurnille. En minä aio sitä kadunkulmissa r. Asiaa on lehdissä r:ettu ja toitotettu jo kuukausimäärin. -- pääkaupungin lehdet ja kuvalehdet r:tavat suurmaailman saavutuksia KIANTO. **2.** lyödä t. koputtaa jtak äänekkäästi. | R. sormillaan pöytää, jaloillaan sohvan etulautaa. Sade r:ti ikkunaan. R:ti lasiruudun rikki. Palokärki r:taa puun kylkeä. — Tykistö r:ti [= ampui rumputulella] asemat rikki. — *Ark.* R. [= soittaa, rämpyttää] pianoa.

rummuttaj|a[16] *tek.* rummunlyöjä, rumpali. | Poliisi ja r. tulivat kuuluttamaan verorästien kantoa. Sirkusseurueen edellä kulki r:ia ja kattilankansien helisyttäjiä.

rummutu|s[64] *teonn.* < rummuttaa. | Kuului etäistä r:sta. Marssivan pataljoonan r. kajahteli kaduilla. Vihattu jatsin r. Sateen r. Pöydän r. — Useiden tuntien ankaran r:ksen [= rumputulen] jälkeen vihollinen hyökkäsi. — *Yhd.* hälytysr.; mainosr.

rumpali[5] *s.* rummuttaja, rummunlyöjä. | Soittokunnan r:t. R. kuulutti kaupungin asukkaille teloituksesta. — *Kuv.* köyhimys. | Suuret rahat ovat huvenneet ja rikkaista on tullut rumpaleita. **-po|ika** *s.* Pienet, totiset r:jat marssivat edellä.

rum|pu[1*] *s.* **1.** lyömäsoitin, jonka muodostaa tav. sylinterimäinen kehys ja sen kumpaankin t. vain toiseen päähän pingotettu nahka; joskus muunkinlaisista ontoista lyömäsoittimista. | R:mun kalvo. Lyödä r:pua. R:mun pärrytys, pärinä, kumina. R:mut alkoivat päristä. Mongolilaisen noidan r. Lehmän vatsa oli kuin r. — *Kuv.* Lyödä r:pua jstak, jnk puolesta 'mainostaa t. tehdä propagandaa suuriäänisesti, pontevasti'. Asiasta on lyöty suurta r:pua. — *Yhd.* basso-, iso-, pata-, pikkur.; marssi-, sota-, sotilasr.; arpa-, noitar.; vaskir.; mainosr. **2.** *el.* lintujen alempi kurkunpää. | R. toimii lihasten kiinnityslaitteena ja äänenvahvistajana. **3.** erilaisista, us. pyörivistä sylintereistä. | Ajoneuvojen pyörän r. 'pyörän keskiosa, jonka läpi akseli kulkee ja josta puolat lähtevät, napa, kappa'. Avata, rasvata, tervata r. Rattaiden pyörät upposivat r:pujaan myöten rapaan. Revolverin r. Ontto tela eli r. Kaapelit säilytetään suurille puisille r:muille kierrettyinä. Köysiradan r:mut. Lajittelukoneen r. Pyörivä siivilälieriö eli r. Hiekkamyllyssä on vaakasuora r., jonka pyöriessä siinä olevat rautapallot musertavat hiekan. -- neljä "r:pua", suutarinpönttöä, keskustasta koveraa kuin munakuppi RAILO. — *Yhd.* etu-, taka-, vapaar.; kiillotus-, kuivaus-, kuorimis-, lajittelu-, sekoitusr.; jarrur.; kulmar.; käsi-, moottorir.; metalli-, puu-, terästr.; taikar. **4.** viemärin, puron tms. tien alitse johtamiseksi rakennettu silta, jonka aukko on enintään 1 m:n levyinen. | Sillat ja r:mut. Vesi virtaa r:mun alitse, lävitse. R. kumahti, kun rattaat vierivät sen yli. — *Yhd.* maantie-, rautatier.; betoni-, kivi-, puur.

rumpu|akseli *s. tekn.* rummun akseli. **-ankkuri** *s. sähk.* sylinterin muotoinen ankkuri.

-rumpuinen[63] *poss.a.* Kaksi-, kolmir.

rumpu|jarru *s. tekn.* jarru, joka aikaansaa hankauksen pyörän rumpuun. **-kalvo** *s.* **1.** rummun kalvo. | Vasikannahasta tehty r. **2.** *anat.* tärykalvo. | Oli niin kova meteli, että r:t olivat haljeta. **-kieli** *s.* useiden luonnonkansojen käyttämät rummuttamalla aikaansaadut merkinannot. | Länsiafrikkalaisten heimojen r. **-kypsennys** *s. nahk.* **-käämitys** *s. sähk.* rumpuankkurin käämitys. **-lipas** *s. sot.* rumpumainen patruunalipas. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* R. leili, suodatin. **-nahka** *s. nahk.* rummun kalvoa varten valmistettu pergamentin tapainen nahas. **-palik|ka** *s.* palikka, jollaisilla rumpua lyödään. | R:oita, kovaa puuta, mustia, sotilasrumpuja varten. — Jalat kävivät kuin r:at. **-ren|gas** *s. rak.* Tie- ja vesirakennushallituksen vahvistamien normien mukaisia r:kaita. **-seul|a** *s. tekn.* lieriömäinen pyörivä seula. | Kivimurskan lajitteleminen r:oissa.

rumput|taa[2*] *v. murt.* rummuttaa. | -- kadunkulmaan, missä paraikaa r:ettiin PAKK.
rumputuli *s. sot.* tykistön kiivaasta ja pitkäaikaisesta tuhoamisammunnasta. | Hyökkäystä edelsi kiivas r. — *Kuv.* Mainonnan, propagandan r.
rumsteera|ta[35] *v. ark.* -us[64] *teonn.* = rymsteerata.
rumu|ta[39] *v.* kolistella, rymytä. | Hän r:si vielä -- navetassa KAUPPISH.
rumuus *omin.* ks. ruma.
rundeli[6] *s.* pyöreä tykkitorni.
runebergiläi|nen[63] [rūneberi-] *a.* J. L. Runebergin aikainen, häntä t. hänen tuotantoaan muistuttava, hänen tyylinsä t. katsantokantansa tapainen. | R. traditio, idylli, henki, realismi. -- Ahlqvistin silmiin kuvastui kansa r:sen ajan ihannoivassa valossa TARK. "Papin tytär" on r:sin kaikista Ahon kirjoista KOSKENN.
rungoittain *adv.* yksin rungoin, rungot yksitellen. | Puiden myynti r. R. eri-ikäinen metsikkö.
rungokas[60*] *a.* vahvarunkoinen. | Ryhdikäs ja r. hevonen.
rungollinen[63] *poss.a.* < runko. | R. paju, omenapuu.
rungon|katsastaja *s. mer.* vrt. seur. | R:katsastajan tulee olla laivanrakennusinsinööri. **-katsastus** *s. mer.* eräs aluksen merikelpoisuuden selville saamiseksi määräajoin suoritettava katsastus.
rungosto[2] *koll.s.* < runko. | Mäntymetsän punainen r.
rungoton[67] *kar.a.* < runko. | R. matala pensas.
runhultti[4*] *s. mer.* → pyöröpuu.
run|ko[1*] *s.* **1.** puun, joskus muunkin kasvin varsiosa; myös: kaadettu ja karsittu puu, ranka. | Puun r. Koivujen valkoiset r:got. Pyöreät, halkaistut, veistetyt r:got. Tilan metsästä myytiin 500 r:koa tukkipuita. -- siellä kasvoi vetreätä koivua, siellä ehti leppä väkisinkin r:goksi SILL. — Tupakan, pellavan r. — *Yhd.* koivun-, kuusen-, männyn-, puunr.; perusr. **2.** ihmisen t. vars. eläimen vartalosta t. päästä ja vartalosta yhdessä; ruho, varsi. | Voimakas, kookas, sopusuhtainen r. R:gon osat ovat pää, kaula ja vartalo. — [Hevosen] syvä r. [Koiran] kapea r. [Sian] lyhyt r. -- hänen muu r:konsa ja ryhtinsä näytti nuoremmalta kuin hänen kasvonsa PÄIVÄR. — *Yhd.* etu-, keski-, takar. **3.** elinten, koneiden, laitteiden ym. keskeisistä, koossa pitävistä sisä- t. ulkopuolisista osista; vrt. kehys, ranka, ranko, jalusta. | Ihmisen r:kona on luusto. Lihaksen, hermon, leukaluun, rintalastan r. Selluloosa muodostaa kasviruumiin r:gon. Punainen jalo koralli on korallieläimen r:koa. — Auran, käämin, pumpun, laakerin, alasimen, satulan r. Puinen, teräksinen r. Rysän r. ja havas. Pistoolin r. Kiväärin lukon r. Koneen kehys eli r. R:gon tarkoitus on kannattaa koneen toimintamekanismeja ja antaa niille tukea koneen käydessä. Auto on rakennettu r:gon varaan. Polkupyörän r. Laukun r. taivutetaan pahvista. Kodan, teltan r. Rakennuksen, katon, seinän r. Kehyssahan r. Kirjakkeen r. Aluksen r. 'alus ilman takilaa ja koneita'. Lentokoneen r. 'lentokoneen osa, joka yhdistää toisiinsa muut osat ja sisältää varsinaisen kuljetustilan'. Vuoren r. Euroopan r:koon tunkeutuvat sisämeret ja lahdet. — *Kem.* molekyylin perusosa. | Orgaanisten aineiden molekyyleissa on hiiliatomien muodostama r. — *Yhd.* aivo-, hermo-, lihasr.; koneen-, laivan-, pyörän-, tienr.; piiru-, ristikkor.; betoni-, kalkki-, metalli-, pii-, puu-, teräsr.; viestir.; hiilir. **4.** *kuv.* ed:iin liittyen. | Sodanaikaisen armeijan r:kona on rauhanaikainen vakinainen armeija. Maaottelujoukkueen r:kona oleva vakiopelaajisto. Jousisoittimet muodostavat orkesterin r:gon. Esityksen r:kona oleva dispositio. Kielioppi kielen opetuksen r:kona. Verotusjärjestelmän r:kona ovat välittömät verot. Näytelmän, romaanin r. Sävellyksen r:kona oleva melodia. Sanan, kielen r.
runko|analyysi *s. metsät.* puun rungon kasvun ja kehityksen selvittely rungon määräkohdista otettujen katkaisupintojen perusteella. **-hinta** *s. metsät.* rungon hinta. **-huone** *s. rak.* Basilikakirkon r., sakaristo ja eteiset.
-runkoi|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* Heikko-, hoikka-, korkea-, lyhyt-, matala-, mutka-, ohut-, paksu-, paljas-, pitkä-, solakka-, suora-, terve-, tiivis-, tukeva-, valko-, väärär.; yksi-, kaksi-, monir.; ristikkor.
runko|kappale *s.* runkona oleva kappale; rungon kappale. **-kauppa** *s.* puiden kauppa rungoittain. **-kuitu** *s.* kasvin varren kuitu. | Häkilää käytetään pellavan r:jen suorimiseen. **-kunnittain** *adv.* vrt. seur. | Korallieläimet elävät r. **-kunta** *s. el.* eläinyhteiskunta, joka on syntynyt suvuttomasti lisääntymällä yhdestä alkuperäisestä emoyksilöstä siten, että uudet yksilöt aina jäävät elimelliseen yhteyteen entisten kanssa. | Polyyppien, korallien r. **-kuutio** *s. metsät.* koko puun rungon kuutiomäärä. **-käyrä** *s. metsät.* puunrungon muotoa kuvaava käyrä. **-laho** *s. metsät.* **-leima** *s. metsät.* kasvavan puun runkoon rinnan korkeudelle lyöty leima. **-levy** *s.* Höyrykattilan r. **-linja** *s.* liikenne- (vars. raitio)linja, jonka tarkoituksena on kokoavana linjana välittää sen päätekohtaan yhtyvien kauempaa tulevien linjojen ja esim. kaupungin keskuksen välistä liikennettä. **-luku** *s. metsät.* metsikön puiden lukumäärä. | R. vähenee metsän vanhetessa tavallisesti sitä nopeammin, mitä parempi kasvupaikka on. **-luokka** *s. metsät.* luokka, jollaisiin metsikön puut rungon (runkokuution) perusteella jaetaan. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* R:seksi kasvatettu orapihlaja. **-mittaus** *s. maanm.* kartoitusta varten tarvittavien kiintopisteiden sijainnin määritys maastossa. **-muoto** *s. metsät.* rungon muoto. | Puun r. ilmaistaan suhdeluvuilla. **--osa** *s.* Puun r. Laivan r. Auran r. **-palkki** *s.* **-puu** *s.* **1.** rungollinen puu;)(pensaspuu. | Hopeapajun voi kasvattaa r:ksi. **2.** rungon puu(aines). | Tiivistä, kestävää r:ta. Havupuiden oksapuun polttoarvo on suurempi kuin r:n. **3.** runkona t. rungon osana oleva puu. | Laivan, veneen, teltan r:t. **-rakenne** *s.* Koneen, talon r. Teräksinen r. **-rata** *s. raut.*)(haararata. **-ruusu** *s.* yksirunkoiseksi kasvatettu ruusu. **-sopimus**

s. (kauppa-, yhteistyö)sopimus, jossa määritetään osapuolten suhteiden pääpiirteet ja jätetään yksityiskohdat erikseen sovittavaksi. **-syreeni** *s.* yksirunkoiseksi kasvatettu syreeni. **-sävel** *s. mus.*)(hajasävel. **-tie** *s.* pää-, valtatie. | Liikennekeskusten välistä kaukoliikennettä palvelevat tieverkon r:t rakentaa tavallisesti valtio. **-ves|a** *s. metsät.* tavallista katkaisukohtaa ylempää katkaistun t. katkenneen lehtipuun katkaisupinnan reunaan kasvava vesa. | Lehmuksen typistetty latvus täydentyy nopeasti r:oista.

runnaht|aa[2*] *deskr.v. harv.* retkahtaa, lysähtää kokoon. | -- kyynärän ikä kuluvi, / vaaksan varsi vanhenevi, / koko ruumis r:avi, / kuultua kevätkäkösen KAL. Kun -- tein puukollani viimeisen leikkaavan nykäyksen, -- r:i hänen ruumiinsa kokoon JÄRN.

runnakko[2*] *s. kans.* ruumis, vartalo. | Pää on tosin isohko, -- ja muuta r:a on tuskin sanan sijaksi, mutta kyllähän sen toki ihmiseksi tuntee J.REIJONEN.

runnari[5] *s. mer.* hämäräperäinen henkilö, joka ansaitsee houkuttelemalla merimiehiä karkaamaan ja ottamaan uuden pestin; henkilö, joka houkuttelee matkustajia jhk majapaikkaan asumaan t. jhk työpaikkaan, us. petollisin lupauksin t. kynimistarkoituksessa. | Joutua r:n kynsiin.

runna|ta[35] *v. ark.* vrt. ed. **1.** *halv.* R. [= järjestää, keinotella] itsensä hyvään toimeen. -- yrittää toisten kokouksessa r. [= ajaa] läpi omia -- ponsiaan AK. **2.** olla käynnissä, toimia. | -- puutavarayhtiö, joka pääsee r:amaan Karjalan korvessa HAANPÄÄ.

run|nella[28*] *v.* pahoinpidellä, kohdella vahingoittavasti, tehdä epämuotoiseksi, huonokuntoiseksi, murjoa, ruhjoa, runtoa. | Karhun r:telema lehmä. Leinin r:telemat jäsenet. Taudin r:telema ruumis. Myrsky r:teli laivaa. Raesade r:telee viljan. Tykkitulen r:telema rakennus. Ryöstetty ja r:neltu kaupunki. Routa r:teli rakennuksen perustuksia. Hallan r:telema perunamaa. Sodan, nälän r:telema maa. Ankarien puolueriitojen r:telema kansa. Herkut ruumiin r:televat SL. Kovien koettelemusten r:telema ihminen. Suru r:teli sydäntä.

runneltu|a[1*] *pass.v.* < ed. | Alus r:i pahoin. Kasvot ovat muodottomiksi r:neet. R:neet toiveet.

runni[4] *s. vanh.* terveyslähde. | Juoda r:a 'terveyslähteen vettä'. **-n|juonti** *s.*

runno|a[1] *v.* tav:mmin runtoa. | Pyörretuuli r:i metsän. Rokon r:mat kasvot. [Kissa] r:o sen [kovakuoriaisen] hengettömäksi etukäpälillään SILL.

runo[1] *s.* **1.** tav. lyhyt, tiettyä rytmikaavaa, (runo)mittaa, noudattava t. sanonnaltaan sellaista muistuttava mitaton kirjallisuuden tuote; vrt. laulu, virsi. | Mitallinen, vapaamittainen r. Suorasanainen r. Loppusoinnullinen r. Eepillinen, kertova, lyyrillinen, hengellinen r. Kaunis, mieleen painuva, sujuva r. R. elämän katoavaisuudesta. Runebergin r:t. Kootut, valitut r:t. R:n muoto, sisällys. Kirjoittaa, sepittää r:ja. Lukea, lausua r. R. kirjoittajansa tunteiden tulkitsijana. R., joka on pulpunnut tekijänsä sydämestä. Ruveta r:ille 'ryhtyä runoilemaan t. laulamaan runoja'. — *Erik.* kalevalanmittaisista (kansan)runoista. | Suomen kansan vanhat r:t. Länsi-Inkerin r:t. R:jen Karjala. Ison tammen r. Kalevalan 3. r. — *Mus.* Sinfoninen r. 'yksiosainen orkesterisävellys, joka maalaillen kuvaa jtak kirjallista t. muuta aihetta'. — *Yhd.* aate-, iva-, kertoma-, lemmen-, loitsu-, miete-, muisto-, onnentoivotus-, opetus-, palvonta-, pilkka-, rakkaus-, suru-, tervehdys-, tunnelma-, valitusr.; eläin-, luonnon-, meri-, paimen-, ritari-, sankari-, sotar.; hää-, juhlar.; kevät-, syysr.; kansan-, taider.; proosar.; lastenr.; ketjur.; alku-, loppur. **2.** avarammin: runopukuinen esitys, runous. | Kirjoittanut r:a ja proosaa. R:n temppeli. R:n hohde kirkastaa arkipäivän harmauden. R:n vapaus 'runossa luvalliseksi katsottu tavallisesta kielenkäytöstä ja asiallisuudesta poikkeaminen'. Elämä oli r:a ja rakkaus oli punaisia kukkia sen säkeiden välissä LINN. — Se juttu on r:a 'perätön'. **3.** *kansanr.* runonlaulaja. | En ole r:n sukua, / enkä laulajan lajia KR. Laulajan laki väsyvi, / r:n kulkku kuivettuvi KANT.

runo|aarre *s.* Vienan Karjalan r. Inkerin runsaat r:aarteet. **-aihe** *s.* Tarina Graalin maljasta, vanha keskiaikainen r. Väinämöiseen liittyvät r:et. **-aine|s** *s.* Virolaiset, karjalaiset r:kset. Kansanruno, johon on sekaantunut vieraita r:ksia. **-albumi** *s.* **-alue** *s.* kansanrunojen esiintymisalueista. | Pohjoiset, eteläiset r:et. Inkerin rikas r. **-analyysi** *s.* **-antologia** *s.* **-asu** *s.* Antaa teokselle r. R:un puettu näytelmä. Vanhojen virsien r:a on korjattu. **-asuinen** *a.* R. rukous, tervehdys. **-draama** *s.* runomuotoinen draama. | Goethen r:t. **-eepos** *s.* runomuotoinen eepos. | Miltonin r. "Kadotettu paratiisi".

runoelma[13] *s.* laaja(hko) runo; (pienehkö) yhtenäinen runoteos. | Lyyrillinen, kertova, idyllinen, opettavainen r. Runebergin r. "Hanna". — *Mus.* Sinfoninen r. — *Yhd.* ritari-, sankarir.; orkesteri-, sävelr.

runo|harrastus *s.* Koululaisten r. **-hen|ki** *s.* Kiven r:gen kirkkaat näkemykset. Kalevalan r. **-hepo** *s. leik.* runoratsu.

runoilij|a[14] *s.* henkilö, joka sepittää (t. on sepittänyt) runoja; runon tekijä; myös yl. kirjailijasta, taiteilijasta; runoniekka, -seppä. | Suuri, etevä, mainio r. Lyyrillinen r. Roomalaiset r:at. Goethe, ihminen ja r. R:an kohtalo, tie. "Saarijärven Paavon" r. — Sillanpää, suomalaisen kesäyön herkkä r. [Taidemaalari] Lorrain on 1600-luvun suurimpia valon r:oita AK. — Runoilijan tuotannosta. | Kääntänyt saksalaisia r:oita suomeksi. — *Yhd.* hovi-, kansan-, konventti-, luonnon-, talonpoikais-, tusinar.; kansallis-, mielir.; laulu-, lemmen-, satu-, virsir.; proosar.; naisr.; sävelr.

runoilija|filosofi *s.* Saksalainen r. Nietzsche. **-hahmo** *s.* Yksinäinen, nerokas r. **-hen|ki** *s.* Kiven mahtava r. Tämän omalaatuisen r:gen kehitys. **-koulu** *s.* samaa suuntaa edustavien runoilijoiden koulukunta. | Parnassolainen, symbolistinen r. **-kunin|gas** *s. kuv.* R:kaam-

me J. L. Runeberg. **-kuva** *s.* Lisäpiirteitä nuoren Eino Leinon r:an. **-kyky** *s.* Edith Södergran oli meidän oloissamme harvinainen r. **-laa|tu** *s.* Juhani Ahon r. Noudattaa omaa r:tuaan. Näytteeksi hänen r:dustaan julkaisemme otteen - -. **-lahjakkuus** *s.* Leino oli alkuvoimainen r. **-liitto** *s.* Göttingenin r. **-luon|ne** *s.* R:teeltaan N. N. on lyyrikko. Kiven r:teessa on sukulaisuutta Cervantesin kanssa. A. on herkkä ja tunteellinen r. **-mestari** *s.* Kunniakäynti r:n patsaalla.

runoilijanal|ku *s.* aloitteleva runoilija, tuleva runoilija. | R:un tiellä oli monia vaikeuksia.

runoilija|nero *s.* Yksinäinen r. Maailmankirjallisuuden kaikkein suurimpia r:neroja. R:neromme Aleksis Kivi. **-nim|i** *s.* **1.** runoilija, runoilijan nimi. | Tasso, renessanssin huomattavin r. **2.** runoilijan käyttämä kirjailijanimi. | Arvid Genetz, r:eltään Arvi Jännes.

runoilijan|kehitys *s.* Kailaan r. **-kutsumus** *s.* R. kirkastui N. N:lle varhain. **-lahja** *s.* Suuret, harvinaiset r:t. Kokoelma on todistus tekijänsä aidosta r:sta. **-maine** *s.* Runoelma "Ruslan ja Ljudmila" laski perustan Puškinin r:elle. **-mielikuvitus** *s.* **-näkemys** *s.* Runebergin ihannoiva r. **-temperamentti** *s.* tav:mmin runoilijatemperamentti. **-toiminta** *s.* **-työ** *s.* Linnankosken r. **-ura** *s.*

runoilija|olemus *s.* Teos, joka valaisee Kiven r:olemusta monelta puolelta. **-persoonallisuu|s** *s.* Maailmankirjallisuuden suuret r:det. Hellaakosken r. **-piir|i** *s.* Paavi Leo X kokosi ympärilleen suuren r:in. Englannin r:eissä. **-polv|i** *s.* Nuorimman r:emme edustajia. **-ryhmä** *s.* Plejadi, 1500-luvun ranskalainen r. **-sielu** *s.* A. on todellinen r., herkkä ja tunteikas.

runoilijatar[54*] *s. harv.* naisrunoilija.

runoilija|temperamentti *s.* Räiskähtelevä r. Persoonallinen, lyyrillinen r. **-tyyp|pi** *s.* Uuden r:in puhdasverinen edustaja. **-voima** *s.* Virsikirjakomitean jäseniksi saatiin maan parhaat r:t.

runoil|la[29] *v.* -u[2] *teonn.* **1.** ilman obj:a: sepittää runoja. | R:eva nainen. R:eminen oli hänelle vain sivuharrastus. R. rakkaudesta, jkn sinisistä silmistä. **2.** obj:n ohella (myös muusta kuin runomuotoisesta esityksestä): sepittää, luoda. | Vanhaan suomalaiseen mittaan r:tu kronikka. Vieras aihe on sovitettu kotoiseen ympäristöön ja r:tu uudestaan. "Helkavirsiin" Leino on r:lut omia elämäntuntojansa ja näkemyksiänsä. Wellsin romaaneissaan r:ema tulevaisuuden maailma. **3.** tav. *halv.* ed:een liittyen mielikuvituksekkaasta, us. todellisuutta vastaamattomasta t. vähän asiaa sisältävästä kerronnasta; us.: keksiä t. puhua omiaan, valehdella. | R:i kirjeeseensä ummet ja lammet. Älä viitsi r.! Tytön vilkas mielikuvitus oli r:lut lisää tapahtuneisiin tosiseikkoihin. Mustalaisten ennustukset ovat enimmäkseen r:ua.

runoin|to *s.* into runoilla. | [Jaakko Suomalaisen virret] herättivät r:toa muissakin suomalaisissa TARK. Ja joku nuori teini työhön käyden / hän tunsi r:non rinnassaan KOSKENN.

runoja[16] *s. harv.* vars. Kalevalassa: runoilija. | Se oli synty Väinämöisen, / rotu rohkean r:n KAL.

runo|jakso *s.* Sampo-runot, Kalevalan keskeinen r. **-jalka** *s. run.* nousun ja laskun yhtymä mitallisessa runossa, runopolvi. | Laskeva, nouseva r. Kolmitavuinen r. Katalektinen r. sisältää vain nousun tai laskun. **-julkaisu** *s.* Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran runo- ja loitsujulkaisut. Kanervala, Kiven ainoa r. **-kappale** *s.* - - kirjailija rupesi sepitsemään pieniä r:ita PÄIVÄR. Ja kun sitten olin jonkin tuommoisen r:en ulkoa oppinut - - AHO.

runok|as[60*] *poss.a. harv.* Vienan r:kaat kylät. Se r. [= runollinen] hohto, joka eteläisemmissä maissa kietoo valpurinyötä AK.

runo|keino *s.* Cajanderilla oli kielemme r:keinojen tuntijana hyvät edellytykset Shakespearen kääntäjäksi. **-kertoelma** *s.* runomuotoinen kertoelma. | Leinon varhaisin r. "Kivesjärveläiset". **-kertomus** *s.* runomuotoinen kertomus. | Kiven idyllinen r. "Lintukoto". **-kevät** *s. kuv.* Saksan lyriikan uusi r. **-kiel|i** *s.* runoudessa käytetty kieli. | Suomalaisen r:en kehitys Kiven ajoista nykypäiviin asti. Kalevalainen r. Sarkian loistelias r. Manninen r:emme kehittäjänä. R:en ilmaukset. R:en sallima vapaus. Sana, jota käytetään vain r:essä. **-kilpailu** *s.* Toverikunnan lehden r. **-kirja** *s.* yksinomaan t. enimmäkseen runoja sisältävä kirja. | Suuren suosion saavuttanut r. Lasten r. Saima Harmajan ensimmäinen r. "Huhtikuu". **-kirje** *s.* runopukuinen kirje, kirjeen muotoinen runo. | R. hääonnitteluksi. "R. rakastuneelle Gallukselle", kirj. V. A. Koskenniemi.

runokki[5*] *s.* freesia.

runo|koe *s.* runoyritys, runoharjoitelma. | Hänen ensimmäiset r:kokeensa. **-kokoelma** *s.* **1.** tav. yhden runoilijan yl. aikaisemmin julkaisematonta tuotantoa sisältävä kokoelma; vrt. runovalikoima. | Kailaan toinen r. "Purjehtijat". **2.** kokoelma kansanrunoja. | Gottlundin, Europaeuksen r:t. **-kokous** *s. vanh.* runokokoelma, runosarja. | "R. Väinämöisestä" eli Aku-Kalevala. **-kunin|gas** *s. kuv.* Petrarca kruunattiin v. 1341 r:kaaksi. **-kuv|a** *s.* **1.** runoudessa käytetty kielikuva. | Tuore, havainnollinen r. Haalistunut, vanhentunut, loppuun kulunut r. R:iltaan herkkä runo. Leinon käyttämät r:at. **2.** runokuvitelma, -mielikuva. | Hänen mielessään kangasteli utuisia r:ia. **-kuvaus** *s.* runomuotoinen t. runossa oleva kuvaus. | - - ensimmäinen r. Saimaan seuduista tavataan - - Clewbergin runomuotoisessa juhlapuheessa TARK. **-kuvitelma** *s.* Koskenniemen r. "Planeettain laulu". **-käännö|s** *s.* R:ksiä sisältävä antologia. **-laa|tu** *s.* Koskenniemen älyllis-tunteellinen r. Symboliikka on ominaista kalevalaiselle r:dulle. **-lahja** *s.* runoilun, runoilijan lahja. | Hänen r:nsa ilmenivät varhain. **-laji** *s.* Balladi, romanssi, sonetti ym. r:t. **-laulaja** *s.* tav:mmin runonlaulaja. **-laulu** *s.* **1.** (vars. kansan)runo. | Hämäläiset, virolaiset r:t. **2.** tav:mmin runonlaulu.

runolli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* **1.** runoudelle ominainen; runoa t. runoutta muistuttava, runon-

omainen; runoon aihetta antava, haavemieltä herättävä, tunteelliseksi tekevä, tunnelmallinen, haaveellinen, lyyrillinen, romanttinen; runoutta (tavallista suuremmassa määrässä) harrastava t. ymmärtävä, runouteen, runoiluun taipuvainen, tunteellinen, herkkätunteinen; us.)(proosallinen. | R. ilmaus, vertaus, kuva. R. tyyli, kielenkäyttö. Puheessa oli r:sta lentoa. Puhua r:sesti. R:sen herkkä lauluesitys. R. kauneus. R. tunnelma, mieliala, kaihomieli. Illan kauneus teki hänet ihan r:seksi. R:sen mielikuvituksen tuotetta. Nuoren tytön r:set haaveet. Haaveellisen r:sia mietelmiä elämästä ja kuolemasta. — Illan r:sessa hämyssä. Joulu loi arkeen r:sta hohdettaan. R:set linnanrauniot. Pienen joen yli vievä r. silta. — R. henki, sielu. Mutta hän on myös hienosti r. — onhan hän kaiken ikänsä kirjoitellut runoja KIANTO. — *Yhd.* epär. **2.** runoa t. runoutta koskeva, runouden alaan kuuluva; us. par. runo-, runon(-). | R. luomistyö. Vailla r:sta aistia. R:set lahjat, taipumukset. Teoksen r:set ansiot. R:selta arvoltaan heikko tuote. R:sesti ansiokas käännös. Vanhan testamentin r:set kirjat 'Jobin kirja, Psalmit, Sananlaskut, Saarnaaja ja Korkea veisu'. R. [par. runon] vapaus. R. muoto, par. runomuoto.

runollisuu|s[65] *s.* **1.** *omin.* < ed. | Novelli, josta huokuu voimakas r. Hetken, tunnelman r. [Maisemassa] oli oma vanhan ajan viehätyksensä ja alkuperäinen r:tensa AHO. Koiranputki jatkoi vielä kukkimistaan, mutta ei siinä asiallisina pilvipäivinä ollut sitä r:tta kuin oli ollut juhannussaunan lakeisesta nähtynä SILL. **2.** *vanh.* runous. | "Suomenkielinen r. Ruotsinvallan aikana", Julius Krohnin väitöskirja. | Ja Kanervala oli tuskin kahden viikon hätätyö. Anteeksiantamaton kiiruhtaminen r:den tanterella KIVI.

runo|luoma *s.* "Divina Commedia", Danten mahtava r. **-ma|a** *s.*, tav. *mon.* alueista, joilta on tavattu runsaasti kansanrunoutta. | Karjalan r:illa. Vienan ja Inkerin runsaat r:at. **-maailma** *s. kuv.* Kalevalainen r. Juhani Ahon r. **-mitalli|nen** *a.* -sesti *adv.* **1.** runomittaa koskeva, sen alaan kuuluva, metrinen. | R. virhe. R:set seikat. R:sesti heikko teos. **2.** runomittainen. | R. teos. Kokoelma sisältää sekä suorasanaista että r:sta tekstiä.

runomit|ta *s. run.* runoissa käytetty nousujen ja laskujen määrälaatuiseen vaihteluun perustuva, samoin muodoin toistuva t. vaihteleva rytmikaava, joka us. käsittää myös loppu- t. alkusointujen asettelun; *syn.* metrumi, mitta. | Kalevalan r. Vanha suomalainen r. Nouseva, laskeva r. Jambinen, trokeinen r. Sujuva r. Kirjoittaa r:alla, r:taan.

runomitta|draama *s.* runodraama. **-eepos** *s.* runoeepos.

runomittai|nen *a.* runomittaan sepitetty, mitallinen. | R. aapinen, näytelmä. R. teksti. R. Kalevalan ranskannos. R. kronikka kurssin jäsenistä. Pukea r:seen asuun.

runomitta|oppi *s.* oppi runomitoista, metriikka. **-teoria** *s.* **-virhe** *s.*

runo|muistiinpano *s.* vars. kansanrunojen muistiinpanoista. | Lönnrotin r:muistiinpanot. **-muodolli|nen** *a.* runomuotoa koskeva. | R:set heikkoudet. **-muo|to** *s.* Sujuva, moitteeton, kankea r. Pukea ajatuksensa r:toon. Kalevalaiselle r:dolle ominaisia tyylikeinoja ovat alkusointu ja kerto. Sonetti on 14-säkeinen lyyrillinen r. **-muotoinen** *a.* runomuodossa oleva, runomuotoon kirjoitettu. | R. näytelmä, lauselma, esitys, kappale. R. esipuhe, kirje. R. teksti. **-niek|ka** *s.* runoilija (joka sana on enemmän termin luonteinen). | Karjalainen r. Köyhä r. Tarinat, joita vain r:at joskus lauloivat.

runon|katkelma *s.* **-keruu** *s.* runonkeräys. | Olla r:ssa. **-keruumatka** *s.* Elias Lönnrotin ensimmäinen r. **-keräy|s** *s.* kansanrunouden kerääminen. | Suorittaa r:stä. Gottlundin r:kset. **-keräysmatka** *s.* R. Inkeriin. Europaeuksen r:t. **-kerääjä** *s.* kansanrunouden kerääjä. | R:in muistiinpanot. Arhippa lauloi r:lle Luojan virren. **-käännös** *s.* Onnistunut r. **-laulaj|a** *s.* kansanrunouden muistajista ja esittäjistä. | Vienankarjalainen, inkeriläinen r. Larin Paraske, r:istamme hyvämuistisin. **-laulajasuku** *s.* Šemeikka, suomenkarjalainen r. **-laulanta** *s.* = seur. **-laulu** *s.* kansanruno(ude)n laulaminen, esittäminen. **-lausuja** *s.* Etevä r. Esiintyä r:na. **-lausun|ta** *s.* Ohjelmassa on musiikkia ja r:taa. Esittää, kuunnella r:taa. Koululaisten r. R:nan opetus. **-omainen** *a.* R. kertomus. R. tunnelma. **-pätkä** *s.* lyhyt runonkatkelma, pieni runo. | Pieni, leikillinen r. Hautakiveen hakattu r. **-pä|ä** *s.* = ed. | -- Juteini on suomeksi kirjoittanut joitakin satoja runoja ja r:itä TARK. **-sepittely** *s.* Harrastelijoiden r. **-sepittäjä** *s.* **-suomennos** *s.* **-suomentaja** *s.* R:na Manninen oli tunnustettu mestari. **-säe** *s.* tav:mmin runosäe. **-tekijä** *s.* **-te|ko** *s.* R:on taito. Useimmat lienevät koulun yläluokilla yritelleet r:koa. **-tutkimu|s** *s.* vars. kansanrunouden tutkimuksesta. | Vertaileva r. Martti Haavion r:kset.

runo|näky *s.* [Kiven] "Keinussa" vapautuu aihe -- kuuleaksi ja voimakkaaksi r:näyksi TARK. -- tunteen vuo, josta Helkavirsien suuret yksinkertaiset r:näyt ovat syöksyneet esiin KAILAS. **-näyt|e** *s.* Radioesitelmä Kaarlo Sarkiasta, r:teet lukee lausuntataiteilija N. N. **-näytelmä** *s.* runomuotoinen näytelmä. | Corneillen r. "Cid". **--oppi** *s.* runousoppi; joskus vain runomittaopista. **--ot|e** *s.* Suorasanainen lasten Kalevala, jossa on paikoin r:teitakin. **-paino** *s. run.* Nousuun joutuvalle tavulle sattuu r., vaikka tavu muutoin olisi painoton. **-painollinen** *a.* **-painoton** *a.* **-perinne** *s.* Kansan suussa elävä r. **-perintö** *s.* säilyneestä kansanrunoudesta. | Karjalaisten säilyttämä r. Suomen kansan vanha r. **-peru** *s.* = ed. **-poljento** *s.* Kalevalainen r. Jambinen, anapestinen r. **-polvi** *s. run.* = runojalka. **-pu|ku** *s. kuv.* runomuoto, -asu. | Selkeä, taiteellinen, uhkea r. Antaa jllek r. Heinrich Heinen runoja suomalaisessa r:vussa. N. N:n tuotanto on pikemminkin r:kuun puettua proosaa kuin todellista runoutta. Eräät lännestä tulleet legendat ovat voineet saada r:kunsa vasta

matkallaan itää kohti. **-pukui|nen** *a.* runomuotoinen. | R. tervehdys, onnittelu, esipuhe. R. eläinsatu, vuoropuhelu, mainosteksti. Hänen ensimmäiset r:set sepitelmänsä. **-pur|si** *s. kuv.* Keskellä näytelmäaiheiden kuohuntaa, r:ren laskiessa täysin purjein draamallisten kohtalotunteiden levottomia vesiä KOSKENN. -- ja päivän kultia kukkuroillaan / mert' aavaa päin r. ui SILJO. **-pätkä** *s.* runonpätkä. **-raken|ne** *s.* R:teensa puolesta perustavaa laatua oleva teos. **-ratsu** *s. kuv.* runoilijan innoituksesta siivekkääksi ratsuksi kuviteltuna: pegasos. | Istuutua r:n selkään 'ryhtyä runoilemaan'. R:n huimat lennot. Hillitä r:aan. R:n kompastus. **-rikas** *a.* → runokas. **-rivi** *s.* kirjoitettu t. painettu runosäe. **-romaani** *s.* runomuotoinen romaani. | Puškinin kuuluisa r. "Jevgeni Onegin". **-ruhtina|s** *s. kuv.* R:amme Runeberg. R:skin ihastuin nyt taas koskevi kanneltaan CAJ. **-ryhmä** *s.* **-rytmi** *s.* R:n säännöllisyys. R:lle on ominaista, että säkeen alussa voidaan sallia enemmän vapauksia kuin lopussa. **-saali|s** *s.* runonkeräyksen tuloksesta. | Lönnrotin r. Runsaat r:it. **-sanon|ta** *s.* Koskenniemen, Sarkian r. R:nan herkkyys, notkeus. **-sarja** *s.* Pitkät eepilliset r:t. **-satu** *s.* runomuotoinen satu. **-seppo** *s.* = seur. **-seppä** *s., vars. ylät.* runoilija, runoniekka. | R. Paavo Korhonen oli haaveileva ja herkkämielinen mies AK. **-seu|tu** *s.* seutu, jolla on säilynyt kansanrunoutta. | Itäiset r:dut. **-sikermä** *s.* Runebergin viehättävä r. "Idyll och epigram". **-sitaatti** *s.*

runosto[2] *koll.s.* kansanrunoista. | Vienan rikas r. R:mme kaikinpuolinen selvittely. — *Yhd.* hää-, sampo-, sankarir.; Kullervo-r.

runo|suomennos *s.* Otto Mannisen r:suomennokset. **-suon|i** *s. kuv.* runoilukyvystä, runontekijän luomisvoimasta, innoituksesta, tuotteliaisuudesta. | Rikas, vuolas, ehtymätön r. Jkn r. puhkeaa, pulppuaa, sykkii, ehtyy. Lemmenonni ei ole kansanlyriikassakaan r:ta herkimmin hersyttävä tunne AK. **-säe** *s. run.* kahden t. useamman runojalan yhtymä (harv. yksi jalka), joka tav. kirjoitetaan yhdelle riville. **-säkeistö** *s. run.* kahden t. useamman runosäkeen yhtymä, joka kirjoitetaan yhdeksi kappaleeksi, stroofi. | Neli-, kahdeksansäkeinen r. **-sävelm|ä** *s.* sävelmä, jolla ns. kalevalanmittaista kansanrunoutta on laulettu. | Suomalainen, karjalainen r. R:ien keruu ja tutkimus. **-tai|de** *s.* runous. | Merkittävä saavutus r:teemme historiassa. Lessingin rajankäynti runo- ja kuvataiteen välillä. **-taito** *s.* runoilemisen taito. | Ahlqvistin r:a käytettiin hyväksi mm. virsikirjakomiteassa.

runot|ar[51*] *s.* runouden, joskus myös yl. taiteiden ja tieteiden hengetär; *kuv.* runoudesta henkilöitynä, runoilijan innoituksesta, hänen työtään innoittavasta naisesta; *syn.* muusa. | Palvella r:taria. R:taren, r:arten lemmikki. Seurustella r:arten kanssa. Historian, tanssin r. — Suomen r., us. 'runous'. Suonion r. oli sukua Topeliuksen herkälle ja harrasmieliselle r:tarelle. — Laura, Petrarcan r. -- tyttö, johon hän [Goethe] kohdisti tunteensa, -- oli -- hänelle enemmän r. kuin rakastettu KOSKENN.

runo|tarina *s.* runomuotoinen tarina. | Kansanomaiset r:tarinat. Eino Leinon r. "Pajarin poika". **-tekniik|ka** *s.* Saima Harmajan r. R:an kehitys. **-teknilli|nen** *a.* -sesti *adv.* R:set seikat. R:sesti heikko tekele. **-teksti** *s.* Muinaisskandinaavinen r. Sarjakuvien r:t. **-teo|s** *s.* Runebergin r:kset. **-tervehdys** *s.* runomuotoinen tervehdys. | Illanvieton alkajaisiksi esitettiin r. **-toisinto** *s.* kansanrunojen toisinnoista.

runot|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* 1. arkinen, proosallinen;)(runollinen (1). | Harmaa, r. aamu. Elämän r:tomat puolet. R:tomalta tuntuva siviilivihkiminen. -- Agricolan runosepitelmät ovat jokseenkin kömpelöitä ja r:tomia TARK. R. arkisielu. 2. kansanrunoja vailla oleva. | Tverin Karjala havaittiin jokseenkin r:tomaksi. Vanha käsitys Länsi-Suomen r:tomuudesta.

runo|tuotanto *s.* Kalevalan vaikutus Leinon r:tuotantoon. **-tuote** *s.* **-tyyli** *s.* **-tyyppi** *s.*

runoudenlaji *s.* R:t ovat draama, lyriikka ja epiikka.

runou|s[65] *s.* runotaide, poesia. 1. runomuotoinen kirjallisuus, us. erik. lyriikka;)(proosa. | Loppusoinnullinen, mitallinen, vapaamittainen r. Lyyrillinen, eepillinen r. Maalli[i]nen, hengellinen r. Aleksis Kiven proosa ja r. Koskenniemen isänmaallinen r. Harrastaa, lukea r:tta. R:den ystävä. — *Kuv.* jstak joka vaikuttaa runouden tavoin, on vaikutukseltaan, tunnelmaltaan tms. verrattavissa runouteen. | Goottilaisten katedraalien kivinen r. Suomalaisen järvimaiseman r:tta valokuvina. Moderni arkkitehtuuri on kauneimmillaan teräksen ja lasin r:tta. — *Yhd.* ajatus-, idylli-, miete-, pilkka-, rakkaus-, tunnelmar.; balladi-, elegia-, epigrammi-, legenda-, romanssir.; laulu-, loitsu-, virsir.; hää-, juhla-, konventti-, tilapäär.; hovi-, kansan-, luonnon-, taider.; paimen-, ritari-, sankarir.; merir.; muinaisr.; käännösr.; sävelr. 2. harvemmin koko siitä taiteenhaarasta, joka käyttää kieltä ilmaisuvälineenään: sanataide, kaunokirjallisuus. | R., säveltaide ja kuvaamataiteet. Suorasanainen r. Romaani, joka on todella suurta r:tta. R:den maailma. — *Yhd.* draama-, kertoma-, näytelmä-, proosar.

runous|opillinen *a.* runousoppia koskeva, siihen liittyvä, sitä tarkoittava. | R. tutkimus. R:opilliset vaatimukset. **-op|pi** *s.* se estetiikan ja yleisen taideteorian osa, joka selvittelee runouden olemusta, muotoja, ilmaisukeinoja ja lajeja, runouden teoria; runousopin oppikirja; *syn.* runo-oppi, poetiikka. | R:in tehtävänä on -- runouden teoreettinen selvittely R.KOSKIMIES. R. -- käsittelee järjestelmällisesti -- taiteen piiriin kuuluvan kirjallisuuden peruskysymyksiä U.KUPIAINEN. **-taide** *s.*

runo|valikoima *s.* yhden t. useamman runoilijan tav. aikaisemmin julkaistua tuotantoa sisältävä valikoima. | Edustava r. **-vihko** *s.* Vahakangaskantinen r. Erkon ensimmäinen r. [= runokokoelma] ilmestyi hänen ollessaan seminaarissa. **-vihkonen** *s.* **-vir|si** *s. harv.* kertovista kan-

sanrunoista. | [Lönnrotin] r:ttä kanteleella säestäessä AHO. **-voima** *s.* Hänen runonsa ilmaisevat välitöntä tuoretta r:a. Maila Talvion r. on korkeimmillaan aina silloin, kun hän liikuttelee suuria ihmisjoukkoja R.KOSKIMIES. **-yrity|s** *s.* Hänen ensimmäiset r:ksensä ovat painuneet unhoon.

runsaahko[1] *mod.a.* -sti *adv.* < runsas. | Viime aikoina sattuneet r:t sateet. Michiganista on tavattu r:sti kuparia.

runsaan|lainen[63] *a.* -laisesti *adv.* runsaahko. | R. ravinto, ruokinta. Kirkossa oli väkeä r:-laisesti. Lavantautitapauksia on ilmennyt r:-laisesti. **-puolei|nen** *a.* -sesti *adv.* = ed. | R. ateria. R. kulutus. Rasvaa on käytettävä r:-sesti.

runsa|s[90] *a.* -asti *adv.* (runsaus ks. erikseen))(niukka, vähäinen. **1.** määrästä: jota on paljon t. riittävästi, määrältään suuri, lukuisa, riittävä, rikas. | R. ravinto, ateria. R. tukka. Liian r. koristelu. R. sato, tuotanto, lumentulo. Juhlassa oli r. yleisömäärä. Vuodatti r:ita kyyneleitä. R:assa rasvassa paistettu liha. Teoksen r. kuvitus. Maamme r:at metsävarat. R. liikenne. Antoi r:at juomarahat. Pukua leikattaessa on jätettävä r:at saumanvarat. Häneen asetetut r:at toiveet eivät toteutuneet. R:asta käytöstä kuluneet portaat. Tavaraa oli r:asti. Puu teki r:asti hedelmää. Liuos laimennetaan r:asti vedellä. Pikakirjoitus vaatii r:asti harjoittelua. Omenia tuli r:ammin kuin viime vuonna. — Jakoi lahjoja r:alla kädellä, r:in käsin 'runsaasti, runsaskätisesti'. — *Yhd.* riista-, sementti-, tapahtuma- jne. r. → r:riistainen, -sementtinen, -tapahtumainen jne. **2.** oloista yms.: jolloin t. jossa jtak on runsaasti, yltäkylläinen, hyvä. | R. toimeentulo. Sodanedelliset r:at ajat. R:ampi ja rasvaisempi oli ennen minun aikanani tämänkin talon elämä KATAJA. R. [= runsassatoinen] vuosi. Inkerin r:illa runomailla. **3.** vars. mitoista yms.: tarkan määrän ylittävä, "reilu";)(vajaa, niukka, täpärä. | R. kilo. R. kourallinen. Matkaa on r. peninkulma. Kokous kesti r:an tunnin. R:at kolme neljännestä väestä. R:in mitoin ystävyyttä. R:asti puolet kaikista oppilaista. Punnita r:asti. Kutistumisen varalta kangas on mitattava r:asti.

runsas- alkuosana lukuisissa -inen-loppuisissa poss.-a:eissa; tätä yhd.-tyyppiä suositetaan us. vierasmallisen -rikas-loppuisen sijaan (esim. happirikas → runsashappinen).

runsas|aatteinen *a.* Syvällinen ja r. teos. **-ajatuksinen** *a.* **-aloitteinen** *a.* R. toimenmies. **-haarai|nen** *a.* -suus *omin.* R. puu, pensas, latva, kukinto. **-happi|nen** *a.* -suus *omin.* R. valtimoveri. **-hiili|nen** *a.* -syys *omin.* R. teräs. **-järvi|nen** *a.* -syys *omin.* R:sessä maassamme. Lääneistämme r:sin on Mikkelin lääni. **-karvai|nen** *a.* -suus *omin.* R:set lehdet. **-koristei|nen** *a.* -suus *omin.* R. kaappi, puku. **-kukkai|nen** *a.* -suus *omin.* R. pensas, terttu. R:sia niittyjä. **-kuvai|nen** *a.* -suus *omin.* R. kirja. R. tyyli. **-käti|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* antelias, avokätinen. | R. ravintolavieras. Emäntä oli niin r., että köyhdytti talon. Maksoi r:sen hyvityksen. R. lahjoitus. Arvostelijat olivat r:siä kiitoksissaan. Tuki r:sesti paikkakunnan oppilaitoksia. **-lahjai|nen** *a.* -suus *omin.* R. taiteilija. **-laji|nen** *a.* -suus *omin.* R. eläimistö, kasvisto. R. hyönteislahko. **-lapsi|nen** *a.* -suus *omin.* R. perhe. **-lehti|nen** *a.* -syys *omin.* R. kasvi, varsi. **-lukui|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* lukuisa, monilukuinen, runsas. | Ystävät tulivat koolle r:-sina. Naiset olivat r:sesti läsnä. Kaupunkien r:suus. **-lumi|nen** *a.* -suus *omin.* R. talvi. R. seutu. **-lypsyi|nen** *a.* -syys *omin.* R. lehmä. **-maitoi|nen** *a.* -suus *omin.* R. lehmä. R. aika. **-marjai|nen** *a.* -suus *omin.* R. herukkalajike. **-menekkinen** *a.* R. romaani. **-metsäi|nen** *a.* -syys *omin.* Suomi on Euroopan suhteellisesti r:sin maa. **-mittai|nen** *a.* -suus *omin.* runsaasti mitoitettu, tilava, väljä. | Vesisäiliö ja tulo- ja painejohdot rakennetaan niin r:set, että ne kykenevät huolehtimaan tehtävistään 25—30 vuoden aikana. **-muotoi|nen** *a.* -suus *omin.* R. eläimistö. Suomen kielen r. taivutus. **-ohjelmai|nen** *a.* -suus *omin.* R. illanvietto. **-oksai|nen** *a.* -suus *omin.* R. puu. **-poimui|nen** *a.* -suus *omin.* R. puku, verho. R:set aivot. **-rasvai|nen** *a.* -suus *omin.* R. maito, juusto. **-ravintei|nen** *a.* -suus *omin.* R. kasvualusta. **-ravintoi|nen** *a.* -suus *omin.* R. liuos, alue, maa. R. juurikasvi. **-ruokai|nen** *a.* -suus *omin.* **1.** paljon ruokaa sisältävä. | R. maa, ateria. **2.** paljon syövä, suuriruokainen. | R. mies. **-saari|nen** *a.* -suus *omin.* R. järvi, rannikko. **-sanai|nen** *a.* -suus *omin.* R. tyyli. R. arabian kieli. **-satei|nen** *a.* -suus *omin.* R. alue, ilmasto. Vuoden r:sin kuukausi. **-satoi|nen** *a.* -suus *omin.* R. vuosi. R. peruna-, ruislajike. R. omenapuu. **-sisältöi|nen** *a.* -syys *omin.* Uusi, r. lehti. R. lahjapaketti. **-tietoi|nen** *a.* -suus *omin.* R. mies.

runsastu|a[1] *v.* tulla runsaa(mma)ksi. | R:nut verenvuoto. Maidon tulo alkoi r.

runsas|tuloinen *a.* R. mies, toimi. **-tuloksinen** *a.* R. keräysmatka. **-tuottoi|nen** *a.* -suus *omin.* R. lehmä, karja. R. kalastus. **-töi|nen** *a.* -syys *omin.* R. tutkimus. **-veti|nen** *a.* -syys *omin.* R. joki, järvi, reitti. R. alue. R. vuosi. R. puumassa. **-villai|nen** *a.* -suus *omin.* R. lammas. **-yksilöi|nen** *a.* -syys *omin.* R. lintuyhdyskunta.

runsaudensarv|i *s.* kierteinen, kukkia ja hedelmiä pursuava sarvi hedelmällisyyden ja runsauden vertauskuvana. | Koristeena r:ia. Vaakunassa kultainen r. Näyteikkunan keskelle oli sommiteltu suuri r. — *Kuv.* Hän ammentaa tarinoita ehtymättömästä r:esta. Aineellinen r. vuodattaa Leinolle tätä nykyä viljalti antimiaan L.ONERVA.

runsau|s[65] *omin.* < runsas. | Tavaran, viljan, kukkien, metsän, soiden, tapahtumien r. Tyhjentymätön, ylitsevuotava r. Ehtymättömän r:den lähde. Juhlapöydän r. Elää r:dessa ja yltäkylläisyydessä. R:den pula 'valinnan vaikeus, kun on liian paljon, mistä valita'. Hyvä ihminen tuo hyvän r:desta esille hyvää, ja paha ihminen tuo pahan r:desta esille pahaa UT. Kun keväällä aurinko herättää luonnon ja nostaa vehreyden mullasta, niin me ihmet-

telemme villiä r:tta, joka peittää mäet ja notkot TALVIO. — *Yhd.* kukka-, kukkas-, laji-, muoto-, yksilör.; rahan-, vedenr.

runsin *adv. kans.* runsaasti. | -- palkitsen hänen vaivansa r. KIVI.

runstykki[4*] *s. hist.* eräs vanha ruotsalainen kupariraha.

runsu[1] *s. kans.*, tav. *mon.* huono heinä, heinän, rehun jäte, roska, runtu. | Karistelivat r:ja vaatteistaan. Jo parresta lehmää ottaessa oli sieltä otettava mukaan lehmän vasemman etujalan alta r:ja KUSTAA VILKUNA. — *Yhd.* heinänr:t.

runt|ata[35*] *v. kans.* paiskata. | R:tasi hänet sänkyyn ja karkasi uudelleen kimppuun, tavoitti kurkkua HEPOR. Juho r:tasi sanojensa vahvikkeeksi suuren risunipun, että oksat rusahtelivat KARHUM.

runtelu[3] *teonn.* < runnella.

runteva[13] *a. kans.* voimakas ja joustava, jäntevä, kookas. | -- vieras suoristi r:n, uljaan vartalonsa ALKIO.

1. **run|ti**[1*] *s. kans.* **1.** tynnyrin t. leilin aukko, josta neste kaadetaan sen sisään. | Tynnyrissä kasvanut ja r:nista ruokittu 'joka ei tiedä mitään maailmasta, on elänyt syrjässä'. **2.** lattiassa oleva aukko, josta mennään alustaan.

2. **runti**[4] *s. kans.* perustus.

run|toa[1*] *v.* ruhjoa, runnella. | Pahoin r:notut taimet. Alas ojalle nyt astuivat Juhani ja Timo, r:toivat pian viinapannun ihan muodottomaksi kappaleeksi KIVI.

runt|ti[1*] *s. kans. halv.* (*rinn.* runttu[1*]) mokoma, rontti, lortti, lurjus, retku; ryysy. | Ryyppäämään ratkesivat r:it KIANTO. -- senkin riiari, rengin r. NUOLIV. — *Yhd.* raunior.

1. **run|tu**[1*] *s. kans.* **1.** roska, jäte; ryysy. | Marjojen r:nut. Lakaisi r:nut pois lattialta. **2.** pyhäpäivän jälkeinen päivä; vapaapäivä. | Mikon r. Juhannuksen r. Saatte pitää r:tua, koska näin sataa AK.

2. **runtu**[1*] *s. kans.* lommo, kuhmu. | Kattilan kylki r:ja täynnä.

runtuviikko *s. kans.* pyhäinpäivän jälkeinen palvelusväen vuotuinen vapaaviikko, itse-, kissa-, römppäviikko.

ruoan|apu *s.* avuksi annettu ruoka. | Kyläläiset toivat r:apua. **-haju** *s.* Keittiöstä tunkeutui r:a. **-ha|ku** *s.* Punatulkku liikkuu r:ussa ihmisasuntojen läheisyydessä. **-jät|e** *s.*, tav. *mon.* ihmisravinnoksi kelpaamattomista ruoan jätteistä; vrt. ruoantähde. | Pilaantuneet, mätänevät r:teet. R:teet annetaan sioille. — Hampaankoloihin jäi r:teltä. **-käry** *s.* Huoneisto oli täynnä r:ä. **-laittaja** *s.* Taitava r. **-lait|to** *s.* R:toon tottunut kotiapulainen. Siirapin käyttö r:ossa.

ruoanlaitto|kurssi *s.*, us. *mon.* **--ohje** *s.* **-puuh|a** *s.* Emäntä hääri r:issa. **-tai|to** *s.* Ranskalaisten r. Sai kiitosta r:dostaan. **-taitoinen** *a.* R. kotiapulainen saa paikan.

ruoan|pala *s.* Talossa ei ollut r:palaakaan. **-pi|to** *s.* ruoan valmistuksen ja tarjoilun hoitaminen. | Sairaalan, vankilan r. R. aluksella. R:don kustannukset. **-puol|i** *s.* ruoasta. | Saatte samalla vähän r:takin, kun on matka edessä. **-puut|e** *s.* R:teen ahdistamina sopulit lähtevät liikkeelle. **-saan|ti** *s.* R:nin helpottuminen. **-sulatin** *s.* ruoansulatuselin. **-sulatu|s** *s.* ravintoaineiden muuttuminen elimistössä (ruoansulatuskanavassa) sellaiseen muotoon, että ne saattavat imeytyä vereen t. imunesteeseen. | Hyvä, huono r. Hidastunut, häiriintynyt r. Liikunta edistää r:sta. Runsas alkoholin käyttö turmelee r:ksen.

ruoansulatus|elimistö *s.* R:elimistön muodostavat ruoansulatuskanava ja -rauhaset. **-eli|n** *s.* Mahalaukku, suolet, maksa ym. r:met. R:nten sairaudet. **-häiriö** *s.* Ylensyömisestä johtuva r. **-kanava** *s.* R. alkaa suuaukosta ja päättyy peräaukkoon. R:ssa elävät loiset. **-neste** *s.* ruoansulatusrauhasista erittyviä nesteitä. | Haimaneste on r:istä monipuolisin. **-prosessi** *s.* **-rauha|nen** *s.* ruoansulatuselimistöön kuuluvista rauhasista, jotka erittävät ruoansulatusnesteitä. | Suuret r:set maksa ja haima. **-toiminta** *s.*

ruoan|tarjoilu *s.* R. joka päivä klo 8—18. **-tarve** *s.* Ihmisen päivittäinen r. **-täh|de** *s.*, tav. *mon.* R:teiden käyttäminen. Korjaa r:teet pois! **-valmistaja** *s.* Tottunut r. **-valmistu|s** *s.* R:ksessa käytetty aine.

ruoanvalmistus|kurssi *s.*, us. *mon.* Marttojen r:kurssit. **-ohje** *s.* Uusi keittokirja sisältää lukuisia käyttökelpoisia r:ita.

ruoa|s[64] [rūas] *s.* ruoan, aterian aines. | R:ksien käsittely. Maatalouden tuottamat r:kset. Kansan käyttämät r:kset ovat varsin harvalukuiset.

ruoat|on[57] [rūa-] *kar.a.* < ruoka. | R. päivä, talo. — *Erik.* Joutua r:toman pöydän ääreen 'lakitupaan, oikeuteen'.

ruo|de[78*] *s.* **1.** *rak.* vesikaton katteen (tav. vaakasuorista) aluslaudoista ja -rimoista. | Kattotuolien päälle kiinnitetään r:teet. Naulata päreet, tiilet r:teisiin. — *Yhd.* alusr. **2.** ed:een liittyen: ruoto (2), tukipuu, -rima. | Sateenvarjon, merran r:teet. **3.** *rak.* = holviruode. | Tähtiholvissa r:teet muodostavat tähtimäisen kuvion. R:teet on koristettu erisuuntaisilla värinauhoilla. **4.** *puut.* ponttilaudan syrjän ulkoneva osa, koiraspontti;)(ura, varho. | R:teen ja uran tulee tiiviisti sopia yhteen.

ruode|höylä *s. puut.* ponttihöylä, jolla (pontti)-lautaan höylätään ruode;)(uurre-, varhohöylä. **-laudoitu|s** *s.* vrt. ruode 1. | R:kseen voidaan käyttää hylkylautoja. Huopakaton alle on tehtävä tiivis r. **-lau|ta** *s.* vrt. ruode 1. | Pärekattoa tehtäessä r:dat naulataan verraten harvaan. **-pu|u** *s.* Tuohikaton alustana käytettiin poikittaisia r:ita.

ruodilli|nen[63] *poss.a.* < 1. ruoti. | R. lehdykkä. Lehdet selvästi r:set.

ruodinta[15*] *teonn.* < ruotia.

ruodit|on[57] *kar.a.* < 1. ruoti. | R:tomat lehdet, lehdykät.

ruodit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* = pontata 1. | R:ettu lauta. Sahatavaran r:taminen.

ruodollinen[63] *poss.a.* < ruoto.

ruodot|on[57] *kar.a.* < ruoto. | R. kalanpala. R:onta lohta. R. evä. — *Kuv.* -- vaipui aivan

r:tomana [= hervottomana] istumaan vuoteen reunalle AK.

ruoduittain *adv.* ruotu kerrallaan t. erällään, ruotuina. | Talot elättivät köyhänsä r. Joukko-osasto suoritti liikkeensä r.

ruohik|ko[2*] *s.* ruohokko, ruohisto, ruohosto. 1. ruohon peittämä maa-ala; kasvava ruoho; nurmi(kko). | Maata, leikkiä r:olla, r:ossa. Heittäytyä pitkäkseen r:koon. Käärme luikersi r:ossa. 2. = ruo'ikko. | R:ot ja kaislikot. Järven rannan r:ossa / lauloi sorsan poika AK. — *Yhd.* rantar.

ruohikkoinen[63] *poss.a.* R. tien varsi. R. lahti.

ruohikko|ranta *s.* Jouhisorsa asustaa r:rannoilla. **-rantainen** *a.* R. järvi.

ruohisto[2] *s.* ruohikko. | -- ruisrääkkä raksuttaa kuhilaitten takana, kaste nousee r:on LEHT. — Hauki polskahti r:ssa. Sorsat kätkeytyivät r:on. — *Yhd.* rantar.

ruohkata[35] *v. murt.* = seur.

ruohkia[17] *v. murt.* rohkia. | R. pellavia.

ruoho[1] *s.* 1. *koll.* luonnonvaraisten, joskus myös (tav. maa-alan peittämiseksi, kaunistamiseksi) kylvettyjen, vars. näkyvästi kukkimattomien ruohokasvien (erik. heinäkasvien) muodostama kasvipeite, nurmi, nurmikko; myös maasta irrotetusta ruohosta. | Tiheä, korkea r. Vihreä, tuore, mehevä, kuihtunut, kulottunut r. R:a kasvava pihamaa, keto. Haudalle kylvetty r. Tallata r:a. Leikata, nyhtää r:a. Maata r:ssa. R:a syövät eläimet. Lampaat ovat kalunneet r:n lyhyeksi. Kun kissa syö r:a, tulee sade. Tarjosi vasikalle tukun r:a. Jku kuulee r:n kasvavan (kuv.) 'jklla on yliluonnollisen herkkä kuulo t. esim. tulevien asioiden vaisto'. Ihmisen elinpäivät ovat niinkuin r. VT. — *Yhd.* kulor.; laidun-, merir.; rikkar. 2. a. vars. *kasv.* ruohokasvi, yrtti. | Vuokko, mansikka, leinikki ym. ovat r:ja. -- minä annan kaikkinaiset viheriät r:t ravinnoksi VT. — *Yhd.* ahven-, aju-, hullu-, kannus-, koi-, koiran-, lahna(n)-, linnun-, maksa-, nuotta-, ruusu-, silmär.; rikkar. b. *kans.* ruoko. | Leikata lehmille r:ja.

ruoho|aavikko *s. maant.* Afrikan rannattomat r:aavikot. **-aro** *s. maant.* Abessinian r:t. Lauhkean ilmaston r:t.

ruohoi|nen[63] *poss.a.* R. kenttä, pihamaa. R. neva. R:set laitumet.

ruohoisa[13], **ruohokas**[66*] *poss.a.* = ed. | Täällä nurmi ruohokas ERKKO.

ruoho|kasvi *s. kasv.* ruohovartinen kasvi. | Yksi-, kaksivuotinen r. Banaani on maapallon isoin r. **-kasvillisuu|s** *s.* R:den verhoamat alueet. **-kasvisto** *s.* **-kent|tä** *s.* Luontainen, keinotekoinen r. Puutarhan r:ät. Jalkapalloa pelataan tavallisimmin r:ällä.

ruohok|ko[2*] *s.* = ruohikko. | Tavarat olivat lennelleet r:koon. — Onkia r:on laidassa.

ruoho|korpi *s. metsät.* ks. heinäkorpi. **-laukka** *s.* Allium schoenoprasum, luonnonvarainen t. viljelty laukka, jonka lehtiä käytetään mausteena, ruohosipuli. **-mainen**[63] *kalt.a.* R. [= ruohovartinen] kasvi. **-matto** *s.* ruohopeite, -kenttä. | Vihreä, tasainen r. Urheilukentän r. **-mätäs** *s.* **-neilikka** *s.* Statice, tiheitä ruusukkeita muodostavia kapealehtisiä, vaaleanpunakukkaisia vanakasveja, joista eräitä viljellään koristekasveina; *syn.* laukkaneilikka. **-niitty** *s.* Heinä-, sara- ja r:jä.

ruohon|kasvu *s.* Rehevä r. **-kor|si** *s.* Pureksia r:tta. Kutitti r:rella tytön huulia. Ei r:ttakaan kasvanut koulun pihassa. **-leikkuri, -leikkuukone** *s.* nurmikon leikkaamiseen käytetty pieni, tav. työnnettävä niittokone, jossa terät ovat pyörivässä telassa, nurmenleikkuri, -leikkuukone. **-päinen** *a. kans.* vihreä. | Isokukkainen ja r. huivi KALLAS. -- olet minun silmissäni niin kuin r. uusi pellonoras NUOLIV. **-vihreä** 1. *a.* R. kangas, puku, kuvio. R. maljakko. 2. *s.* ruohosta kankaaseen tms. tarttuneesta lehtivihreästä. | Sai r:ää vaatteisiinsa.

ruoho|parta 1. *s.* Merenhaltijan vihreä r. 2. *a.* ruohopartainen. | Ahto, aaltojen kuningas, / ve'en ukko r. KAL. **-peite** *s.* Maan r. **-peitteinen** *a.* **-penger** *s.* ruohopeitteinen penger. **-penkki** *s.* nurmipenkki. **-piha** *s.* ruohoa kasvava piha. **-ranta** *s.* ruo'ikkoa, kaislikkoa t. muita vesikasveja kasvava ranta. | Laski katiskan r:an. **-rantainen** *a.* R. järvi. **-sipuli** *s.* = ruoholaukka. **-sipulikastike** *s.*

ruohosto[2] *s.* = ruohikko. | Heleä keväinen r. Rinteet ovat r:n peitossa. Maata r:ssa. — Vene lipui r:on. — *Yhd.* rantar.

ruoho|tahra *s.* ruohonvihreätahra. **-tasan|ko** *s. maant.* Australian, Argentiinan r:got.

ruohoton[57] *kar.a.* R. polku. R. ranta.

ruohottu|a[1*] *v.* ruveta kasvamaan ruohoa, tulla ruohoiseksi, nurmettua. | R:nut tie, polku. Maa, pelto r:u. — *Kuv.* Älä anna tien [taloomme, meille] r.!

ruoho|tukko *s.* Lehmä r. suussa. **-tur|ve** *s.* Sorakerros peitetään ylösalaisin käännetyillä r:peilla. **-turvemulta** *s.* Kalkkipitoinen r. **-varpu** *s. kasv.* ruoho- ja varpukasvin välimuoto. **-varsi** *s. kasv.* vihreä, pehmeä ja syksyllä lakastuva kasvin varsi. **-varti|nen** *a.* R:set kasvit. **-vasikka** *s.* laiduntamalla t. vihantarehua syöttämällä ruokittu vasikka; vrt. juotto-, maito-, pikkuvasikka.

ruoht|ia[17*] *v. kans.* rohjeta, uskaltaa, tohtia. | -- tohti toisiksi ruveta, / r:i muuksi muutellaita KAL. Visusti tutki veneensä Jooseppi, ennen kuin neljänteen koskeen r:i KIANTO.

ruohtua[1*] *v. murt.* rohtua.

ruo(')ik|ko[2*] *s.* ruokoryhmä, ruokoa kasvava paikka, ruoisto, ruo'osto; vrt. kaislikko. | Tiheä r. Sorsat asustavat kaislikoissa ja r:oissa. — *Yhd.* rantar.

ruo(')isto[2] *s.* = ed. | Meren rannan r:t.

ruoj|a[11] *s.* haukkumasanana: mokoma(kin), senkin mokoma, hyväkäs, täytinen, ryökäle, pahus. | Senkin r.! Pääsettekö siitä, r:at! Selkäänsä se r. tarvitsisi! Tekeytyi, r., tietämättömäksi koko asiasta. Minkä niille r:ille mahtaa. Kettu, r., oli varastanut kanan. Katsos r:aa, kun halkesi koko vehje! -- kutsuit r:at, kutsuit roistot KAL. Toin pärepölkyn sulamaan — eihän sitä jäistä r:aa kukaan kisko AHO. — *Harv. a:sesti.* -- se on niin r. akka, että eri töissä se saapi olla KAUPPISH. R. Ruotuksen emäntä LEINO.

ruoju[1] *s. kans.* **1.** tav. lyhyehkö paula- t. nauhakengän varsi. | Kengän pohja oli nahkaa, r. sarkaa. Karjalaisen miehen paulakengässä oli r. entiseen aikaan takaa halki. **2.** ruojukenkä. | Jalassa vasikannahkaiset r:t. -- monet ihan uudet kengät, uudet pieksut, uudet r:t, uudet lipokkaat AHO.

ruojuinen[03] *poss.a.* — *Yhd.* Korkea-, matalar.

ruojuken|kä *s. kans.* varrellinen paula- t. nauhakenkä, ruoju. | Mustat r:gät. [Kaikki] olivat puetut körtteihin ja r:kiin AHO. -- oikein on r:gät kesällä JOTUNI.

ruoju|nen[03] *s. kans., tav. mon.* ruoju, ruojukenkä. | Kenkäinsä r:setkin käänsi hän niin alas kuin menivät PAKK.

ruojupieksu *s. kans.* lyhytvartinen pieksu, jonka varren suu sidotaan pauloilla. | Vanhat, kuivettuneet r:t. Akka hiihti r:t jalassa.

ruojuskenkä *s. kans.* ruojukenkä.

ruoju|t[73] *s.* = ruoju. | -- hän viittasi oikeaa jalkaansa, jossa ei ollut kuin r:et jäljellä JÄRVENT. Kengässä uro parempi, r:essa rohkeampi SL.

ruo|ka[11*] *s.* (heikkoasteiset muodot *ruoan* jne. äännetään *rūan* jne. ja us. kirjoitetaankin *ruuan* jne.; mon:n heikkoasteisissa muodoissa voidaan i:n edelle kirjoittaa heittomerkki: *ruo'issa*) ihmisen t. eläimen ravinto, vars. syötäväksi varattuna t. valmistettuna; us. *syn.* syötävä, syöminen; vrt. elintarvike, muona.

1. ihmisten ruoasta. **a.** R. ja juoma. Ravitseva, terveellinen, maukas r. Kylmä, lämmin, kuiva r. Keitetty, paistettu r. Liiaksi maustettu r. Hernekeitto on tukevaa r:kaa. R:kana leipää ja voita, juomana maitoa. R:aksi kelpaava, kelpaamaton liha. Siinä ravintolassa on hyvä r. Jokapäiväisen r:an hankkiminen. Perheenemäntä r:kaa ostamassa. Valmistaa, laittaa, tarjota, tarjoilla r:kaa. Pureksia r:kansa hyvin. Suu täynnä r:kaa. Sulatella r:kaansa. R. maittoi matkamiehille. Olla kohtuullinen r:assa ja juomassa 'ruoan ja juoman nauttimisessa'. Puhtaus on puoli r:kaa SL. — Oma tila piti r:assa koko perheen 'antoi ruoan, elatuksen koko perheelle'. — *Leik.* R:an ääressä ollut [= lihava] emäntä. **b.** ruokalaji. | Lounaaseen kuuluu tavallisesti voileipäpöytä, lämmin r. ja jälkiruoka. Kansalliset r:kamme. Puurot, keitot ym. r:at. Kananmunia käytetään mitä moninaisimpiin r:kiin. **c.** aterialla syötävä ruoka, ateria. | R. odottaa. R. on pöydässä. Siunata r:kansa. Perhe oli parhaillaan r:alla. Käydä, ruveta, kokoontua, kutsua r:alle. Ennen r:kaa, r:an aikana, jälkeen. Rukous r:alta päästyä. Käydä levolle r:an jälkeen. Pieni lepo r:an päälle (ark.). **d.** *mon.* ruokaeristä, -tavaroista. | R:kien säilytys. Vieraille varatut r:at. Jouluyöksi jätettiin pöydälle r:kia tonttuja varten. **e.** sisäpaikallissijoissa ruoanpidosta, ruokataloudesta. | Olla, elää omassa r:assaan, omissa r:issaan 'hankkien itse ruokatarvikkeensa (ja valmistaen itse ruokansa)'. Talon r:assa olevat palkolliset. Ottaa jku talon r:kaan, r:kiin. Olla samoissa, yksissä, yhteisissä, eri r:issa jkn kanssa. Heti kuulutuksen perästä he rupesivat rehellisesti yhteen r:kaan KAUPPISH. **f.** *kans.* yhd:ojen jälkiosana: keitto. | Herne-, perunar. **g.** *yhd.* Hedelmä-, herne-, jauho-, kaali-, kala-, kasvis-, liha-, maito-, maksa-, marja-, muna-, peruna-, sieni-, vihannesr.; keitto-, leikkele-, liemi-, puuro-, vellir.; lusikkar.; etu-, jälki-, päär.; lämminr.; aamiais-, illallis-, lounas-, päivällisr.; aamu-, iltar.; arki-, hää-, joulu-, juhla-, pääsiäis-, sunnuntair.; dieetti-, herkkur.; kansallis-, lempi-, mielir.; eväsr.; koti-, ravintolar.; maalais-, sotilas-, talonpoikaisr.; ihmisr.

2. eläinten ravinnosta. | Lehmän, sian, kanan r. Piisami hakee melkein kaiken r:kansa vedestä. Lehmät ammuvat r:kaa. Ruohoa r:akseen käyttävät eläimet. Hunaja on mehiläisen luonnollisin r. — *Kuv.* Joutua matojen, toukkien r:aksi 'kuolla'. Joutua korppien r:aksi. — *Yhd.* kalan-, kanan-, koiran-, lehmän-, sianr.

3. *kuv.* Rintamalle tykin r:aksi lähetetyt täydennysjoukot. Talo jäi tulen r:aksi 'paloi'. Suuri osa väestöä joutui ruton r:aksi. — Elokuva, jossa on runsaasti silmän r:kaa '(kaunista) katseltavaa'. — Hyvää kirjallisuutta, oikeata hengen r:kaa. Evankeliumin yksinkertainen r. se kelpaa tällaiselle korven törilläälle JÄRVENT. — *Yhd.* tykinr.; silmänr.; hengen-, sielunr.

ruoka-|aika *s.* **1.** ateria-, ruokailuaika. | Säännölliset r:ajat. Isä tuli kotiin r:aikana. — *Leik.* R:aikaan kotona ollut [= lihava] tyttö. **2.** Kesäkuussa, siis parhaaseen r:aikaan, lepakkoemo synnyttää AK. **-aine** *s.* Liha on tavallisimpia r:itamme. R:en ravintoarvo. **-aines** *s.* **-ait|ta** *s.* Talon vilja-, ruoka- ja vaateaitat. — *Kuv.* Järvi kalastajan r:tana. Oravaemo oli kantanut r:astaan kuusen juurelta parhaita herkkujaan AK. **-anno|s** *s.* Ravintolan r:kset. Sotilaiden päivittäiset r:kset. **-apu** *s.* Jakaa köyhille r:a. **-astia** *s.* **-ateria** *s.* **-avustus** *s.*

ruoka|emäntä *s.* naishenkilö, jonka luona jku (asuu ja) ruokailee. | Ylioppilaan r. **-erä** *s.* **-etikka** *s.* talouskäyttöä varten valmiiksi laimennettu etikkaliuos, joka sisältää n. 2—5 % etikkahappoa, talousetikka. **-halu** *s.* halu syödä. | Jklla on hyvä, huono r., ei ole r:a. Liikunta antaa lisää r:a. Hyvä ruoka kiihottaa r:a. R:a herättävän näköinen paisti. Syödä hyvällä r:lla. Menettää r:nsa. R. kasvaa syödessä SL. **-haluinen** *a.* Terve, r. lapsi. **-halut|on** *a.* -tomuus *omin.* R. potilas. R:tomuus esiintyy useiden tautien oireena. **-herne** *s.* = tarhaherne. **-hissi** *s.* Keskuskeittiötalon r. **-hoi|to** *s. ark.* ruoanpito, ruokatalous, -komento. | Pienten laivojen r. on monesti epäsiistiä. Ainaisena kotona häärivänä emäntänä ja r:don hommaajana on Kallen vaimo PAULAH. **-huol|i** *s.*, tav. *mon.* Emännän r:et. Pikkulinnulla on ainaisia r:ia. **-huone** *s.* **1.** huoneistoon kuuluva ruokailuhuone. | Olo-, ruoka- ja makuuhuone. Kahvi on katettu r:en pöydälle. **2.** ruokien säilytyshuone, ruokasäiliö, -aitta. | Kaisa oli panemassa voita lautaselle r:essa AHO. **-huoneenkalusto** *s.* R., johon kuuluu pöytä, neljä tuolia ja astiakaappi.

ruokailija[14] *tek.* < seur. | R:t istuutuivat pöytään.

ruokail|la[28] *v.* -u[2] *teonn.* syödä, aterioida; vars. suurehkon joukon yhdellä kertaa tapahtuvasta aterioimisesta. | Oppilaat r:evat koulussa. Käydä kotona r:emassa. Työhuoneessa tapahtuva r:u on epäsiistiä. — Pihlajissa r:evia tilhiä. Kyntömies riisui hevosensa r:emaan.

ruokailu|aika *s.* Työ saadaan keskeyttää tunnin r:ajaksi. Noudattakaa säännöllisiä r:aikoja! **-asema** *s.* Kilpailureitin varteen järjestetyt r:t. **-astia** *s.* Sotilaan r. **-hetki** *s.* **-huone** *s.* Teollisuuslaitoksen, koulun r. Lasten r. Yhdistetty makuu- ja r. **-järjesty|s** *s.* Saksalaisen r:ksen mukaan päivällinen on päivän vahvin ateria. **-kalusto** *s.* **-komero** *s.* Pienasunnon r. **-kustannukset** *s. mon.* Talon ruoassa olevan työväen r. **-loma** *s.* Kokous otti tunnin r:n. **-nurkkaus** *s.* Olohuoneen r. **-paik|ka** *s.* Siisti ja viihtyisä r. 'ruokala, ravintola'. — Riistaeläimet käyvät r:oillaan. **-puuha** *s.* **-päivä** *s.* (vars. maatalouden) ruokatalouslaskelmissa yksikkönä käytetty yhden päivän kulutusta vastaava ruokamäärä. | 2—12-vuotiaan lapsen r. vastaa puolta aikuisten r:ä. **-rakennus** *s.* Tehtaan työväen erillinen r. **-sali** *s.* Koulun r. **-tapa** *s.* **-tauko** *s.* **-tunti** *s.* ruokatunti. **-väline** *s.*, tav. *mon.* vars. veitsestä, haarukasta ja lusikasta, joskus myös ruokailuastioista. | Sotilaan r:itä ovat kenttäkeittoastia, kenttäpullo, kenttämuki sekä lusikka- ja haarukkayhdistelmä.

ruokai|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* **1.** *poss.* = ruokaisa. **a.** Renki palveli r:sessa talossa. Ei ole rahaista rahaa, vaan on r. koti SP. - - kohta oli r. puun latva mustanaan - - lintuja AHO. **b.** Suolainen voi on r:sempaa kuin suolaton. **2.** yhd:ojen jälkiosana. | Kaikki-, moni-, niukka-, pieni-, suuri-, vähär.; oma-, talonr.

ruokaisa[13] *poss.a.* **1.** R. palveluspaikka. Jklla on r:t olot, päivät. - - peltosarat olivat muhevamultaisia ja vihertävä rukiinlaiho r:n näköinen KARHUM. **2.** ruoasta: täyttävä ja ravitseva. | Riisipuuro on r:a.

ruoka|jono *s.* Sotilaat r:jonossa. **-juoma** *s.* ruokailun yhteydessä nautittava juoma, pöytäjuoma. | Maito, kalja ym. r:t. **-järjestys** *s.* Juhla-aterian r. — Vars. *lääk.* ruokavalio, dieetti. **-järjestyshoito** *s. lääk.* **-kaappi** *s.* **-kala** *s.* Made on maukas r. **-kamari** *s.* ruokahuone. **-kasvi** *s.* Tomaatti on tärkeä r. **-kaukalo** *s.* Sikalan r. **-kauppa** *s.* **-kauppias** *s.* **-kellari** *s.* **-kello** *s.* kello, jonka soitolla ilmoitetaan ateriaajoista; myös sen soitosta; us. *syn.* vellikello. | Talon, laivan r. R:n katos. R. läppää, soi. Pappilan r. soittaa väkeä syömään AHO. **-koju** *s.* Tukkilaisten r. **-komento** *s. ark.* ruoanpito, ruokatalouspuoli. | Talon r. parantui. **-komero** *s.* Keittiön yhteydessä on tilava r. **-kontti** *s.* **-konttori** *s.* ruokakomero. **-kori** *s.* **-korppu** *s.* Murea r. **-krassi** *s.* vihanneskrassi. **-kulho** *s.* **-kunnittain** *adv.* vrt. seur. | Ostokortit jaetaan r. **-kun|ta** *s.* samaan ruokatalouteen kuuluvat henkilöt; vrt. huonekunta, perhe. | Omavarainen r. Viisihenkinen r. R:nan vanhin, päämies. R:nan jäsen. **-kuorma** *s.* **-kuppi** *s.* Koiran r. **-kupu** *s.* = kupu 3. | Kanan r. **-kurkku** *s.* = 2. kurkku.

ruokala[14] *s.* ravintolaa vaatimattomampi elinkeinoliike, jossa yleisölle tarjotaan ravintoa ja alkoholittomia virvokkeita; paikka, jossa jk laitos tarjoaa ruokaa henkilökunnalleen; vrt. ravintola, kahvila. | Työväestön r. Käydä aamiaisaikana r:ssa. R:n kantavieras. Tehtaan, koulun r. — *Yhd.* kansan-, oppilas-, sotilas-, upseerir.; työmaar.; annosr. **-huoneisto** *s.*

ruokalaji *s.* Päivälliseen kuului yhdeksän r:a. Liemen jälkeinen r. Maukas, ravitseva r. — *Yhd.* pään.

ruokalaliike *s.*

ruokalan|omistaja *s.* **-pitäjä** *s.*

ruoka|lanttu *s.* **-lappu** *s.* **1.** pikkulapsilla aterioidessa pidettävä leukalappu. **2.** ruokalippu. **-lautanen** *s.* **-leipä** *s.* vrt. kahvileipä. | Musta, valkoinen r. Maustettu r. — *Yhd.* ruis-, vehnär. **-le|po** *s.* aterian jälkeinen lepo, ettone. | Päivällistä seuraa r. Ottaa r. Mennä, vetäytyä r:volle. **-liina** *s.* = lautasliina. **-lip|pu** *s.* ateriaan oikeuttava lippu. | Keskuskeittolan r:ut. **-lista** *s.* ravintolassa, päivällisillä tms. vieraiden nähtäväksi asetettu lista, johon on merkitty tarjolla olevat ruokalajit. | Ravintolan, juhlapäivällisten r. Painettu r. Ranskankielinen r. R:n halvin ruokalaji. Tarkastella r:a. — *Kuv.* aterialla tarjotuista, ;nak aikana tarjottavaksi suunniteltuista tms. ruokalajeista; ruokavaliosta. | Päivällisten r. oli seuraava: - -. Emäntä suunnittelee viikon r:n etukäteen. Jo kivikauden ihmisen r. sisälsi useita ruokalajeja. Selleri saisi esiintyä meikäläisen r:ssa paljon useammin kuin se esiintyy. Kotieläimen r. Apinan, hirven r. **-lisä** *s. hist.* 1200-luvun loppupuolella Suomessa käytäntöön otettu kirkollinen luontoisvero. | R. suoritettiin papeille viljana, lihana, voina, kalana tms. **-loma** *s.* ruokailuloma, ruokatunti. | Tunnin pituinen r. **-luku** *s.* ruokarukous. **-lusikallinen** *s.* ruokalusikan täysi. | R. sokeria. **-lusikka** *s.* suurehko lusikka, jota käytetään liemen, puuron yms. syömiseen; myös = ruokalusikallinen; vrt. jälkiruoka-, teelusikka. **-lusikoittain** *adv.* ruokalusikallinen kerrallaan. | Lääkettä oli otettava r. **-lysti** *s. kans.* ruokahalu. | Ja r:n se [viina] antaa LEHT. **-lähettämö** *s.* → ruoanlähettämö. **-maa** *s.* Poroilla on tuntureilla hyvät r:t. Järvessä oli hauella riittoisa r. **-menot** *s. mon.* Perheen r. **-mie|s** *s.* perheessä, täysihoitolassa tms. vakituisesti aterioiva ruokavieras. | Opiskelijoita otetaan r:hiksi. Berglund on meillä r:henä HILJA VALTONEN. **-multa** *s. maat.* viljellyn maan multa(kerros), pelto-, elomulta; yleisk. yl. maan ylimmän kerroksen hedelmällisestä mullasta. | Hedelmällinen r. Lehdistä puiden juurelle syntynyt r. **-multainen** *a.* R. savimaa. **-multakerros** *s.* **-myrkytys** *s. lääk.* = ravintomyrkytys. **-mytty** *s.* **-myymälä** *s.* **-nauris** *s.* **-oh|je** *s.* **-omena** *s.* **-osto|s** *s.* Tehdä r:ksia. **-osuus** *s.*

ruoka|paikka *s.* ruokailu-, ruoansaantipaikka. | - - lehtipuiden alla hyppelivät vielä jänikset r:paikasta toiseen AHO. — Us. ruokalasta, ravintolasta. | Halpa, suosittu r.

Kaupungin paras r. **-paketti** *s.* **-pala** *s.* Kuiva r. **-palanen** *s.* **-palk|ka** *s.* Olla työssä r:alla 'saaden palkaksi vain ruoan'. **-peruna** *s.* vrt. rehu-, teollisuusperuna. | Satoisa, maukas r. **-peräis|et** *s. mon. kans.* ruokalepo, -uni. | Olla r:illä. Pitää r:iä. Pihanurmilla ja heinäkarheilla r:iä loikoillessa KARHUM. **-pidot** *s. mon.* Häätalossa oli oikein r. **-porkkana** *s.* **-puikko** *s.* Kiinassa ei käytetä haarukkaa ja veistä, vaan kahta r:a. **-pula** *s.* Sotavuosien r. **-puoli** *s.* ruoasta, ruoanpidosta. | Talossa oli r. heikkoa. **-puo|ti** *s.* **1.** vars. *ark.* ruokamyymälä. **2.** *kans.* ruoka-aitta, -huone. | Santra makasi -- r:din päällä lutissa ALKIO. **-puru** *s.* Suuontelossa sekaantuu r:un sylkeä. **-pussi** *s.* **-putka** *s. ark.* Työmaan r. **-puuha** *s.* **-pöy|tä** *s.* Pyöreä, jatkettava r. Kattaa r. Perhe istui r:dässä 'aterioimassa pöydän ääressä'. Istuutua, käydä r:tään. Runsas, herkullinen r. Sienet tuovat tervetullutta vaihtelua r:tään 'ruokavalioon, aterioihin'. **-raha** *s.* **1.** tav. *mon.* ruoan hankkimiseen tarvittava t. saatu raha. | Isä joi perheensä r:t. **2.** virkamiehelle virantoimituksessa ja yksityishenkilölle eräissä tapauksissa aiheutuneiden ruokailukulujen lakisääteinen korvaus; vrt. muonaraha. | Vangittujen henkilöiden kyyti- ja r. Työntekijälle, joka on työnantajan ruoassa, on [loma-ajalta] muiden palkkaetujen lisäksi annettava r. AK. **-rasva** *s.* ruoan valmistukseen käytetty rasva. | Ihraa käytetään etupäässä r:na. **-rauha** *s.* ruokailurauha. | Antaa r. Häiritä r:a. R. herroissakin SP. **-resepti** *s.* **-retikka** *s.* Raphanus sativus, yleisesti viljelty retikka, jolla on paksu- ja tav. mustakuorinen, kirpeän makuinen syötävä juuri; myös sen juuresta. **-rouva** *s.* = ruokaemäntä. | Opiskelijoiden r. **-rukous** *s.* ennen aterioimista t. sen jälkeen luettu t. pidetty rukous, pöytärukous. ruokaluku. | Lukea, pitää r. **-ruotsi** *s. hist.* useissa Suomen maakunnissa tunnettu keskiaikainen verotustapa, joka tarkoitti huovien ja heidän ratsujensa pakollista kestitystä. **-rupeama** *s.* työrupeamien välinen ruoka-aika. | Työmiehet odottivat r:a. **-ruuhi** *s.* Sikojen r. **-ryyppy** *s.* ennen ateriaa t. aterian aikana otettu alkoholi-, vars. viinaryyppy, snapsi.

ruoka|salaatti *s.* Lactuca sativa, ravinnoksi käytettävien lehtiensä takia yleisesti viljelty salaattilaji. | Kerä-, lehti- ja sidesalaatti ovat r:-salaatin viljeltyjä muotoja. **-sali** *s.* (iso) ruokahuone (1). | Pappilan r. Luostarin r., refektorio. — *Erik.*, tav. *mon.* (vars. koti)ruokalasta. | Hulda Mäkelän r:t. **-salinkalusto** *s.* **-seloste** *s.* par. ruokalista. **-sieni** *s.* Karvarousku on meillä eniten käytetty r. **-sij|a** *s. kans.*, us. *mon.* ruokalepo. | Siunattuaan ruoan läksi Juha r:aa pitämättä niitylle TALVIO. R:oilla Janne vuoleskeli -- haravan KARHUM. **-sinappi** *s.* **-sipul|i** *s.* Puna-, ruoho- ja valkosipuli ovat tavallisimpia r:eita. **-siunau|s** *s.* Lukea r. Ristiä kätensä r:kseen. **-sooda** *s.* puhdistettu sooda. **-sula** *s. fysiol.* mahalaukussa mahanesteen vaikutuksesta vellimäiseksi muuttuneet ravintoaineet, kyymus. | Mahalaukusta r. kulkee ohutsuoleen. **-suola** *s.* natriumkloridi, keittosuola. | R:a saadaan vuorisuolana kaivoksista ja merisuolana merivedestä haihduttamalla. **-säiliö** *s.* Keittiön viereinen r. Laivan r. **-säilyke** *s.* **-sään|tö** *s.* Juutalaisten r:nöt. **-talou|s** *s.* **1.** se osa taloutta, joka sisältää ruoka-aineiden hankinnan ja hoidon, ruoanvalmistuksen sekä kannattavuuslaskelmat. | Perheen, kodin r. Tuottajan, kuluttajan r. Sairaalan r. Saksalainen r. **2.** ruokatalouden puolesta oman kokonaisuutensa, talousyksikön, muodostava yhteisö, vars. perhe. | Maaseudun r:det. Ruoanlaittotaitoinen kotiapulainen haluaa paikkaa pieneen r:teen. **-talousmenot** *s. mon.* **-talousoppi** *s.* **-tarjoilu** *s.* **1.** par. ruoantarjoilu. **2.** → ruokala. **-tarjotin** *s.* **-tarpeet** *s. mon.*, vars. *vanh.* ja *puhek.* ruokatarvikkeet. **-tarvik|e** *s.*, tav. *mon.* R:keiden kauppa, hankinta. R:keista alkoi olla puute. Rotat turmelevat r:keita. **-tavar|a** *s.*, tav. *mon.* Ostaa, myydä r:oita. R:oiden säilytys, tuonti.

ruokatavara|kauppa *s.* **-kauppias** *s.* **-liike** *s.* **-myymälä** *s.* **-varasto** *s.*

ruoka|torvi *s. anat.* nielusta mahalaukkuun johtava putkimainen ruoansulatuskanavan osa. **-tun|ti** *s.* työajan keskellä oleva tav. määräpituinen (n. 1/2—2 t:n) ruokailuloma. | Koulun, viraston r. Olla r:nilla. Mennä r:nille. Pitää r:tia. **-uhri** *s. hist.* uhriksi asetetut ruokatavarat. | Jos joku tahtoo tuoda Herralle lahjaksi r:n, olkoon hänen uhrilahjanaan lestyjä jauhoja VT. **-un|i** *s.* aterian jälkeen nukuttu tav. lyhyt uni. | Nukkua, maata r:ta. Ottaa r:et. Olla r:ella päivällisen jälkeen. Nousta r:elta.

ruokava[13] *poss.a.* ruokainen, ruokaisa. | R. talo. -- silloin, takavuosina, oli r:mmat ajatkin, joten kylistä saatiin pakolaisille suosikaupoin muonaa LEINONEN.

ruoka|vakka *s.* **-valio** *s.* jkn ruoakseen käyttämät aineet kokonaisuutena, ruoka-, ravintojärjestys. | Monipuolinen, yksipuolinen, niukka, kasvisvaltainen r. Tavallinen suomalainen r. Sodan köyhdyttämä r. Vihannekset tuovat vaihtelua r:omme. Hirven r. — Erik. *lääk.* tietyt ruokalajit, joita jtak sairautta poteva saa käyttää ravinnokseen, dieetti. | Vatsatautisen, munuaistautisen r. Suolaton r. Noudattaa ankaraa r:ta. **-valiohoito** *s.* Useimmat vatsasairaudet tarvitsevat r:a. **-valmiste** *s.* **-varasto** *s.* Tuhohyönteiset r:jen turmelijoina. **-var|at** *s. mon.* ruoka-, elintarvikkeet. | Runsaat r. R:ojen puute. Retkikunnan r. alkoivat olla vähissä. Säilyttää r:oja kellarissa. Varata sotajoukolle r:oja. **-vasu** *s.* **-vati** *s.* **-vero** *s.* **1.** *hist.* ruokatarvikkeina suoritettu vero. | Keskiajan Suomessa tavataan useanlaisia kruunulle suoritettuja karja- ja r:ja. **2.** *kans.* ateria. | Kontio tuli r:lleen. Kolttien r:n muodostaa usein tee, kapakala ja poronliha I.MANNINEN. **-ve|si** *s.* Lähdeveden käyttö r:deksi. **-viera|s** *s.* henkilö, joka (vars. vakinaisesti) maksusta käy aterioimassa jssak perheessä, täysihoitolassa tms., harvemmin julkisessa ruokailupaikassa (ravintolassa tms.), ruokamies; *harv.* perheessä aterialla olevasta vieraasta. | Täysihoitolan asukkaat ja r:at. Pitää r:ita.

R:ita otetaan. — *Leik.* Kärpäset kutsumattomina r:ina. **-viini** *s.* aterialla nautittava viini, pöytäviini. **-vilja** *s.* **-virsi** *s.* aterialla lauletttava virsi. **-voi** *s.* **-väl|i** *s.* kahden aterian väli, rupeama. | Lihavan on pidennettävä r:ejä ja vähennettävä annoksia. [Pikkupoika] rakentelee pitkän suvisen r:in, tekee talot, kaivaa ojat SILL. — *Yhd.* aamu-, iltar. **-öljy** *s.* ruokataloudessa käytetty öljy; us. erik. = oliiviöljy. | Parasta r:ä saadaan öljypuun hedelmistä kylmäpuristusmenetelmää käyttäen. Välimerenmaissa r. on samassa asemassa kuin voi ja margariini Pohjoismaissa.

ruokin|ta[15*] *teonn.* < ruokkia. | Karjan r. Lampaan, sian r. Äsken poikineen lehmän r. — Imeväisen, sairaan r. Hyvällä r:nalla ja hoidolla lapsista kehittyy terveitä ja voimakkaita ihmisiä. — *Yhd.* heinä-, olki-, peruna-, rintamaito-, viljar.; kesä-, syys-, talvir.; aamu-, iltar.; laihdutus-, lihotusr.; laidun-, navetta-, sisär.; letku-, pullor.

ruokinta|-aika *s.*, vars. *maat.* Karjan r:-ajat. **-häkki** *s.* Lampaiden r. **-ihottuma** *s. eläinlääk.* rehussa olevien aineiden aiheuttama ihottuma. | Lehmän r. **-järjestys** *s.* Kanojen päivittäinen r. **-kalkki** *s. maat.* hienoksi jauhettu kalkkikivi, jota käytetään kotieläinten ruokinnassa niiden kalkintarpeen tyydyttämiseksi; vrt. rehukalkki. **-kaukalo** *s.* Sikojen r. **-kau|si** *s.* Suomen olosuhteissa voidaan kotieläinten ruokinnassa erottaa selvästi kaksi r:tta: talvir. ja laidunkausi AK. **-kert|a** *s.* R:ojen välit. **-koe** *s.* eläinten suunnitelmallinen ruokkiminen jllak tietyllä t. usealla eri rehuaineella näiden sulavuuden, tuotannollisen, terveydellisen tm. vaikutuksen selville saamiseksi. | Lihotussikojen r. **-kouru** *s.* tav. navetan rehupöydän laidassa oleva kouru. **-kustannukset** *s. mon.* Turkiseläinten r. **-käytävä** *s.* R:ä pitkin suoritetaan rehun kuljetus navetassa ja tallisssa. **-laskelma** *s.* **-lauta** *s.* Pikkulintuja varten ikkunan ulkopuolelle asetettu r. **-lista** *s.* Sikojen lihotusta varten laadittu r. **-luokk|a** *s.* Lehmät jaetaan ravinnontarpeensa mukaan eri r:iin. **-menetelmä** *s.* **-menot** *s. mon.* ruokintakustannukset. **-normi** *s.* **-ohje** *s.* **-oppi** *s.* oppi kotieläinten ruokkimisesta. **-pöy|tä** *s.* navetassa t. tallissa eläinten edessä oleva koroke, jolle rehut asetetaan, rehupöytä. | R:dässä on usein eri osastot heinille, väkirehuille ja vedelle. **-ruuhi** *s.* Sikojen r. **-suunnitelma** *s.* Laatia karjalle talvikauden r. **-tapa** *s.* Kesällä on laiduntaminen karjan pääasiallisin r. **-virhe** *s.* R:istä johtuvat kotieläinten ruoansulatushäiriöt.

ruokki[4*] *s.* Alca torda, merenrannoilla elävä keskikokoinen, mustavalkoinen vesilintu, jura; *el.* myös heimosta Alcidae.

ruok|kia[17*] *v.* antaa ruokaa, syöttää, ravita, elättää; vars. ihmisten suorittamasta (koti)eläinten ruokkimisesta. | Käydä r:kimassa lehmät. Kauroilla r:ittu hevonen. Porsaiden r:kiminen tuttipullosta. Teurassikaa ei kannata r. vanhaksi. Västäräkki poikasiaan r:kimassa. — Pidoissa r:itaan väliin satoja ihmisiä. Isällä oli seitsemän suuta r:ittavana. Herra, milloin me näimme sinut nälkäisenä ja r:imme sinua UT. Niin renki kuokkii kuin isäntä r:kii SL. — Maa ei pystynyt r:kimaan koko väestöä 'antamaan elatusta koko väestölle'. — *Kuv.* Mua r:it täällä sanallas, / virvoitat läsnäolollas VK. R:i minua henkesi tulella, Elämä KAILAS. Ei meitä surulla r:ita, / se on ilo joka elättelee KL. R. lukuhaluaan romaaneilla. Taruaiheiden r:kima mielikuvitus. Lehdet r:kivat uutisnälkäisiä lukijoitaan sensaatiojutuilla. Te kultaiset, elämäni kauneimmat ajatukset, te r:itte taas sieluni kaipausta JOTUNI. Elias itse r:ki kuvitelmaa, että hänen pojistansa tuli maineikkaita oppineita WALTARI. Tukimiehet r:kivat [jalkapallo-ottelussa] eturiviään kehnosti antamalla vain ilmasyöttöjä.

ruokkij|a[14] *tek.* Karjan r. Variksenpoika osoitti luottamusta r:oitaan kohtaan. Jumala, orpojen r. -- siinä seisoi hänen r:ansa, kasvattajansa IRIS UURTO.

ruokkimaton[97] *kielt.a.* Navetassa odotti r. karja.

ruok|ko[1*] *s.*, tav. *kans.* 1. vars. eräissä yhteyksissä: hoito, ruokinta, elatus. | Lapsen r. 'lapseneläke'. Antaa, jättää lehmä r:olle 'jnk toisen henkilön hoidettavaksi siten, että tämä tav. saa palkakseen lehmän antaman tuoton'. [Kunnanhoidokin lapsi] sijoitettiin pitäjälle vuotuista r:koa vastaan huutokaupalla SILL. — *Yhd.* lapsen-, lehmänr. 2. kunto, siivo. | Pellot ovat hyvässä r:ossa. -- niinkauan kuin on heillä mahtia pitää sarkojansa r:ossa KIVI. -- sillat, kaivot ja vesijohdot ovat merkittävät kirjaan sekä niiden laatu ja r. tarkasti selitettävä LK. Asu, r. oli vauhdin kaltainen, / pörröss' ukon pää ja häntä hevosen *CAJ.

ruokkoamat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[85] *omin.* (< ruokota) hoitamaton, epäsiisti, siivoton, ruokoton. | R. ulkoasu. R:tomat viikset, hiukset. R. jätkä. Isäntä näytti r:tomalta. R. luonnonniitty. Mökin ympäristö oli r:toman näköinen. Rannoilla kasvaa paksu r. kaislikko niin kuin suuri siivoton parta AHO.

ruokko|lapsi *s.* ruokolle annettu lapsi. **-lehmä** *s.* ruokolle annettu lehmä. | -- Toivolassa on lehmä, ei tosin oma vaan r. SILL.

ruokkous[64] *teonn.* < ruokota. | Kaivon pohjan r. — *Yhd.* pellavanr. **-väline** *s.*

ruokkoutu|a[44] *pass.v.* < ruokota. | Kielen puhdistuminen ja r:minen.

ruoko[1*] *s.* 1. Phragmites, vedessä kasvavia isoja heinäkasveja; tav. = järviruoko. | R:a kasvava ranta. Leikata r:ja apurehuksi. -- ota r. ruo'ostosta KAL. 2. eräiden kasvien kovasta, nivelikkäästä varresta; us. myös kasvista, jolla on tällainen varsi; vrt. korsi. | Espanjan r. 'rottinki'. Ongenvapa on r:a 'bamburuokoa'. — *Kuv.* Tyttö on hoikka kuin r. -- kuin r., höyhen, tomu vain / me myrskyyn katoamme *JYLHÄ. Särjettyä r:a hän ei muserra, ja suitsevaista kynttilän sydäntä hän ei sammuta VT. — *Yhd.* bambu-, sokerir.; merenr.

ruokohuilu *s.* — *Erik.* eräs vienosointinen urkuäänikerta.

ruokoinen[61] *a.* 1. *poss.* R. järvi. 2. *ain.* R. matto.

ruoko|kasvi *s.* **-katos** *s.* **-keppi** *s.* Hopeapäinen r. **-kerttunen** *s.* Acrocephalus schoeno-

baenus, eräs tavallinen kerttuslintu, kaislakerttunen. **-kuoriainen** *s.* Donacia, vesikasvien kelluvilla lehdillä eläviä lehtikuoriaisia. **-kynä** *s.* **-mainen**[93] *kalt.a.* R. heinä. **-maja** *s.* Neekerien r:t. **-matto** *s.* Itämainen r.

ruoko|nen[93] *dem.s.* -- ruoska rannan r:sesta KAL.

ruoko|pilli *s.* ruo'osta valmistettu, rakenteeltaan klarinettia muistuttava vienoääninen pilli. | Hän huulillensa nostaa r:pillin, / hän soittaa, soittaa laulun hurjan-villin KOSKENN. **-sauva** *s.* Kilpasukset ja r:t. **-sokeri** *s.* **1.** sokeriruo'osta valmistettu sokeri; vrt. juurikassokeri. **2.** *kem.* tavallinen sokeri, sakkaroosi. | Mehiläiset keräävät mettä kukista ja muuttavat r:n hedelmä- ja rypälesokeriksi.

ruok|ota[38]* *v.*, vars. *ark.* siistiä, siivota, puhdistaa; hoitaa. | R. pihamaata. R. sänky syöpäläisistä, pelto rikkaruohoista. R. tukkaansa. Isäntä r:kosi ja syötti hevosensa. [Vastasyntynyt] oli jo maailmassa, r:ottuna ja sidottuna SILL. Viinimäen sinä istutat ja r:koat VTV.

ruokot|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* siivoton, törkeä. **1.** ruokkoamaton, hoitamaton. | R:toman näköinen naama. R:tomassa siivossa oleva navetta. — Tav. **2.** säädytön, karkea, rivo. | R. puheissaan. R. juttu, laulu, kuva, ele. Kiroilla, laulaa r:tomasti. Kertoa r:tomuuksia. — *S:sesti.* Puhua r:tomia. **3.** vars. *ark.* törkeän sopimaton; tavaton, mahdoton. | On r:onta jättää lapsi oman onnensa nojaan. A. kärsi r:toman [= törkeän] tuomarihäviön. Pitää r:onta meteliä. Satoi r:tomasti 'tavattoman kovasti'. Ei jätkällä niin r:tomasti rahaa ole ERKKI ILMARI.

ruoko|turve *s.* järviruokojen jäännöksistä muodostunut turve. **-vapa** *s.* Varakkaalla onkimiehellä on r.

1. ruoma[11] *s.*, tav. *mon.* = rahje. | Luokki vaatii r:t eli rahkeet. Nahkaiset, niiniset r:t. — *Kuv.* -- asetti hänen, keveästi kuin vauvan, r:na alas tanterelle KIVI. -- vetäisi Kalamäen vanhan vaarin tukasta r:na lattialle KATAJA.

2. ruoma[11] *s. murt.* ruuma. | Laivan r. — *Yhd.* lasti-, vankir.

ruona[11] *s. kal.* lanapyydys, jonka havaspussi on pohjaansa kohti soukkeneva; nieluton rysä, jolla pyydetään myötävirtaan laskeutuvaa kalaa. | Lohipatoon laskettiin kahdeksan r:a. — *Yhd.* kuore-, lohi-, siikar.

ruo'on|korsi *s.* **-pää** *s.*

ruo'osto[2] *s.* = ruoikko. | Kellastunut r. Hauki vaanii saalistaan r:ssa. -- ota ruoko r:sta, / karvakorte kankahalta! KAL.

ruopais|ta[24] *mom.v.* < ruopia. | R. korvallistaan. Matti r:i [= kouraisi] lakkiaan AHO. Hameet r:tuina [= kiskaistuina] ylös paljaisiin polvilumpioihin saakka KIANTO.

ruop|ata[35]* *v.* kaivaa ja nostaa maata vedenpohjasta (vars. vesiväylän syventämiseksi). | Satamaa pidetään liikennekelpoisena r:paamalla. 7 m syväksi r:attu väylä. Aurajoen suu on vähitellen r:attu ja rakennettu Turun satamaksi.

ruopi|a[17]* *frekv.v.* kynsiä, raapia, kuopia, kaapia. | R. korvallistaan. Mietiskellä niskaansa r:en. R. kissan kaulan alustaa. Kanat r:vat maata. Ihminen -- rikkaruohoja r:massa KARHUM.

ruopio[3] *s.* kara, ruoto. | Miekan, viilan r.

ruopostel|la[28] *frekv.v.* = seur. | R. korvan juurta. R. hiillosta päreellä. -- r:tiin multaa käsiharoilla I.MANNINEN.

ruopot|ella[28]* *frekv.v.* = ruopia. | R. hevosen kaulaa. -- r:telivat piha-aidan yli [vasikan] korvan juuria KAUPPISH. -- sitä rehevämmiksi pörhistäytyvät tämän mukulakasvin [= perunan] varret, mitä enemmän niitä r:ellaan AHTI RYTKÖNEN.

ruoppa[11]* *s.* **1.** maatunut t. murentunut turve, mura. | Ajaa r:a pellolle. Hän oli aina kuullut kehuttavan sitä suota: savipohja ja paksu, musta r. päällä! TALVIO. **2.** vedessä sakkautunut muta, lieju. | Upposi polvia myöten r:an. — *Yhd.* järvir.

ruoppaaja[10] *s.* ruoppari.

ruoppainen[93] *poss.a.* R. neva.

ruoppari[5] *s. tekn.* ruoppauskone. | Yksikauhainen r. — *Yhd.* imu-, kauha-, ketju-, koura-, laahaus-, moottorir.

ruoppaus[64] *teonn.* < ruopata. | Kanavan, salmen r. Satamaa parannettiin ruoppauksella. — *Yhd.* koner. **-alus** *s.* **-kalusto** *s.* **-kauha** *s.* **-kone** *s.* ruoppari. **-laite** *s.* **-työ** *s.*

ruoppi[4]* *s. kans.* (oven, ikkunan tms.) haka. | Pistää ovi r:in. R. helähtää, isä seisoo särkisillään kynnyksellä TALVIO.

ruopsutta|a[2]* *v. harv.* ruopia, raaputtaa, rapsuttaa, kuopsuttaa. | [Kanat] r:vat kaikki paikat SILL.

ruoputella[28]* *frekv.v.* < seur.

ruoputta|a[2]* *v.* ruopia, raaputtaa. | R. koiraa korvan takaa. Kanat r:vat pihamaan multaa.

ruori[4] *s. mer.* aluksen peränpitolaite, peräsin; *puhek.* myös = ruoriratas. | Purje-, höyrylaivan r. Vene seurasi herkästi r:n liikkeitä. Tarttua r:in. Olla, seisoa, istua r:ssa 'ruoria hoitamassa'. Panna mies r:in. R. vasempaan! R. enemmän oikealle! R. ylös 'ylemmäksi tuulenpuoleen'. — *Kuv.* Kohtalo tarttui r:in 'asioiden kulkuun'. Uusi mies tuli valtiolaivan r:n ääreen 'valtion johtoon'. **-kone** *s.* = peräsinkone. **-kulma** *s.* = peräsinkulma. **-käsky** *s.* käsky, joka tarkoittaa ruorin kääntämistä. | R:t annetaan suullisesti tai merkeillä. **-mestari** *s. sot.* R. avustaa merenkulku-upseeria hänen palvelustehtäviensä suorittamisessa SO. **-mie|s** *s.* aluksen peränpidosta huolehtiva kansimies. | Päällikkö huusi komentosanoja r:helle. R. käänsi peräsintä. — *Sot.* Torpedoveneen ensimmäinen r.

ruorinpito *s.* peränpito.

ruoriratas *s. mer.* aluksen peränpitolaitteeseen kuuluva ratas, josta peräsintä käännetään. | Jykevä teakpuinen r. Ruorimies väänsi r:ta.

ruoriton[97] *kar.a.* R. laivanhylky.

ruorivuoro *s. mer.* peränpitovuoro. | Matruusi valmistautui r:lleen.

ruoska[11] *s.* vars. hevosen kurittamiseen t. hoputtamiseen käytetty lyömäväline: nahkahihnoista, nuorasta tms. punottu siima jäykän

varren päässä; vrt. piiska, raippa. | Ajurin r. Orjavoudin r. R:n varsi, siima. Lyödä r:lla. R:n läimäys. Kuului suolta r:n roiske KAL. -- kiirehti veljeksiä vastaan heidän äitinsä, kädessä vinkuva r. KIVI. — *Erik.* ruoskalla kurittamisesta, rankaisemisesta. | Antaa r:a jklle, jllek. Saada r:a. Joutua maistamaan r:a. Siltä r., jolta ruoka SL. — *Kuv.* Orjuuttajan, sortovallan r. Maistaa vainolaisen r:a. Alistua suutelemaan r:a. Jumala lyö vihansa r:lla. Pilkan, ivan r. Julkisen sanan r. Kielen r:lta sinä olet turvassa VT. Kattoani lyö sade r:llaan EINARI VUORELA. — *Yhd.* nahka-, piikki-, solmur.; koiran-, orjanr.

ruoskan|isku *s.* R:iskut satoivat koiran selkään. Vavahti kuin r:iskusta. — *Kuv.* Tuskan r. Sanat suhisevat ilmassa kuin r:iskut. **-jälki** *s.* ruoskaniskun jälki. **-siima** *s.* **-sivallus** *s.* **-varsi** *s.*

ruosk|ia[17] *v.* **-inta**[15*] *teonn.* **1.** lyödä jtak t. jkta jatkuvasti ruoskalla, antaa ruoskaa, kurittaa ruoskalla. | Ajuri r:i hevostaan. Orjan haavoille r:ittu selkänahka. Noitaa tutkittiin r:imalla. R:inta oli entisaikaan yleinen rangaistustapa. Esa r:i hevoselta kaiken juoksutaidon ALKIO. **2.** ed:een liittyvää kuv. käyttöä. | Sade r:ii ikkunaa. Oman tykistön oli oltava valmiina r:imaan epäröivää laumaa eteenpäin J.O.HANNULA. Aikamme r:iva ahdinko. -- jokaista elävää elämä r:ii KILPI. — *Erik.* ankarasta arvostelemisesta: vitsoa, suomia, peitota. | R. kansansa luonteenheikkouksia. Epäkohtia paljastava ja r:iva teos. Kirjassa on vallitsevia oloja r:iva tendenssi. -- Snellman alkoi r. yliopistoa AHO. [Kirjailija] paljastaa havaitsemiansa puutteita ja heikkouksia lempeästi hymyillen tai älykkäästi r:ien TARK.

ruoskija[14] *tek.* Ajokkinsa r. — *Erik.* R:t 'uskonnollinen ryhmä, jonka tunnusmerkkinä oli oman ruumiin ruoskinta, flagellantit'. — *Kuv.* Vapaa kansa ei alistu r:n mielivaltaan. Kirjailija esiintyy aikansa tapojen r:na.

ruoskit|a[31] *v. harv.* = ruoskia. | R. hevostaan. — *Kuv.* Järviluoma -- r:see verisellä satiirilla parlamentarismiamme AK.

ruoskitt|aa[2*] *fakt.v.* < ruoskia. | Kartanon isäntä r:i hevosiaan. -- Pilatus otti Jeesuksen ja r:i hänet UT.

ruoste[78] *s.* **1.** kosteuden ja ilman hapen vaikutuksesta (rautaesineiden pintaan) muodostuva punaisen ruskea rautahydroksidikerros. | Olla r:essa. R. syöpyy raudassa yhä syvemmälle ja pilaa lopuksi kokonaan sen rakenteen. Vanha, r:en syömä teräslaiva. R:elta suojattu teräspalkki. Rautapitoisesta pohjavedestä maan pinnalle syntynyt r. Älkää kootko itsellenne aarteita maan päälle, missä koi syö ja r. raiskaa UT. — *Kuv.* Oi Saksanmaa, sua painaa murheen häivä / ja kateen r. säiläs terää syö KOSKENN. — *Yhd.* rautar. **2.** joskus muidenkin metallien pintaan syntyvästä oksidista: patina. | Kuparin, messingin r. **3.** *maat.* kasvien pinnalla esiintyvistä ruostesienien ruskeista itiöpesäkeryhmistä; myös itse näistä sienistä. | Vehnä on saanut r:tta. R. on syönyt tähkät tyhjiksi. Herra lyö sinua -- kuivuudella, nokitähkillä ja viljan r:ella VT. — *Yhd.* kelta-, musta-, ruskear.; haavan-, koivun-, omenan-, pajunr.; sipuli-, timotei-, viinimarja-, viljar. **4.** *kans.* hammasruoste, -mätä. | R:en syömät hampaat.

ruosteen|arka *a.* Valurauta ei ole r:arkaa. — R. viljalajike. **-harmaa** *a.* Kiirunan kesäpukuinen koiras on selkäpuolelta mustan ja r:n kirjava. **-karvai|nen** *a.* ruosteen värinen, punaisen ruskea. | Syksyisen puun r:set lehdet. Hänen hiuksensa olivat r:set KIVI. **-keltainen** *a.* Huuhkaja on r. ja tummatäpläinen. **-kestävä** *a.* R. teräsputki. — R. vehnälajike. **-punainen** *a.* Metsäkauris on kesällä selkäpuolelta tumman r. **-ruskea** *a.* R. rautaportti.

ruosteensuoja|kerros *s.* Lakan muodostama r. **-lakka** *s.* **-maali** *s.*

ruosteentorjunta|-aine *s.* **-lakka** *s.* **-maali** *s.*

ruosteenväri|nen *a.* (myös ⌒) punaisen ruskea. | Sienen r. itiöryhmä. R:stä suovettä.

ruosteeton[57] *kar.a.* < ruoste. | R. maitotonkka.

ruostehilse *s.*

ruostei|nen[63] *poss.a.* **-suus**[65] *omin.* R. rauta. R. liesi. R. pohjavesi. — R. vilja. Kauran r:suus.

ruoste|kerros *s.* **-kerrostuma** *s.* **-kitti** *s.* = rautakitti. **-läikkä** *s.* **-läiskä** *s.* Pyyheliinassa on r. **-maa** *geol.* pohjamaan yläpuolella oleva ruosteenvärinen kerros, johon maaperän pintaosista huuhtoutuneet aineet ovat suureksi osaksi saostuneet, ruskomaa. **-muodostuma** *s.* **-pilkku** *s.* Veitsessä oli r:ja. **-pitoinen** *a.* R. kaivo- ja lähdevesi. **-sien|i** *s. kasv.* R:et 'Uredinales, sanikkaisten ja kukkakasvien pinnalla ruskeina itiöpesäkeryhminä, "ruosteena", esiintyviä loissieniä'. **-sorsa** *s.* Casarca ferruginea, meillä harvinainen ruosteenruskea sälönokkainen. **-tahra** *s.* **-täplä** *s.* **-vapaa** *a.* → ruostumaton; ruosteeton.

ruostu|a[1] *v.* tulla ruosteiseksi, käydä ruosteeseen. | R:minen on kemiallinen ilmiö, jonka tapahtuessa rauta muuttuu uudeksi aineeksi, ruosteeksi. Rauta r:u vedessä tai kosteassa ilmassa. R:nut sarana. Kiväärit olivat päässeet r:maan. — *Kuv.* huonontua, ränsistyä. | Vanhat, r:neet periaatteet. Aivot ovat päässeet r:maan. Ei vanha rakkaus ruostu SL. -- kävi rumaksi kaikki, ilo vanheni, r:i *MANN.

ruostumat|on[57] *kielt.a.* **-tomuus**[65] *omin.* R. teräs 'erikoisteräs, joka sisältää n. 12—14 % kromia ja joka ei ruostu'. — Us. erik. ruostumatonta terästä olevista esineistä. | R:tomat veitset ja haarukat. R. pesupöytä, kattila. R:onta teräslankaa.

ruostutta|a[2*] *kaus.v.* **-vasti** *adv.* < ruostua. | Kosteus r:a rautaesineitä. Suolavesi r:a kirnun metalliosia. Ilman r:va vaikutus.

1. **ruota**[11*] *s.* tav:mmin ruoto.

2. **ruota**[38*] *v.* panna rukoon. | Kuivattaessa heinä vuoroin r:an, vuoroin hajotellaan. Arvi ja Kaisa kantamaan latoon ... minä ja 'Taava rukoamaan KATAJA.

ruotai|nen[63] *poss.a.* tav:mmin ruotoinen. | -- kiiskiä kirokaloja, / ahvenia r:sia KAL.

ruotapuu *s. metsät.* tukkilautan poikittainen sidepuu, ruoteri.

ruoteeton[57] *kar.a.* < ruode. | R. ristiholvi.
ruoteinen[63] *poss.a.* < ruode. | R. lattialauta.
ruoteli[5] *s. kans.* ruori. | Mut ei ole miestä r:ssa HELLAAKOSKI.
ruoteri[5] *s. metsät.* = ruotapuu.
1. **ruo|ti**[1*] *s.* = ruoto. *(1.) harv.* Kalan r:dit. *(2.)* Höyhenen r. Sateenvarjon r:dit. — Erik. *kasv.* = lehtiruoti. | Raparperissa on vahvat r:dit. — *Yhd.* pää-, sivur.; laakar. *(3.)* Puukon r.
2. **ruo|ti**[1*] *s. harv.* = ruotu 2 (yhd:ojen alkuosana tav:mpi kuin tämä). | Joutua r:dille. -- jos kovin vanhaksi elätte, niin kyllähän r. elättää ALKIO.
ruo|tia[17*] *v.* poistaa jstak ruodot t. ruodit. | Kala perataan ja r:ditaan. Silliä valmiiksi r:dittuina haarukkapaloina. Tupakan lehdet r:dittiin. Herneen palot on r:dittava huolellisesti. — Eräät hyönteiset ja niiden toukat r:tivat lehtiä 'syövät lehtiä jättäen lehtiruodit ja -suonet syömättä'. — *Kuv.* tutkia t. käsitellä kriitillisesti, eritellä, seuloa, arvostella ankarasti. | Lakiehdotuksessa on eduskunnalla aika tavalla r:timista. Joutua arvostelijain r:dittavaksi. Runoja ei pidä r. loogillisesti jäsentämällä AK. Kun Langholma laski leikkipuhetta, -- saattoi sen ymmärtää nuhteeksikin, jos sitä paremmin r:ti KILPI.
ruotilainen[63] *s.* = ruotulainen 2.
ruotimaton[57] *kielt.a.* Perattu, r. kala.
ruotimummo *s.* (*rinn.* ruotumummo) ruotuvaivaisena elävä vanha nainen.
-ruoti|nen[63] *poss.a. kasv.* -suus[65] *omin.* Leveä-, lyhyt-, paksu-, pieni-, pitkär.
ruoti|poika *s.* (*rinn.* ruotupoika) ruotuvaivaisena elävä poika. | Ransa kulki r:pojan kanssa paimenessa TOPPILA. **-ukko** *s.* (*rinn.* ruotu-ukko) ruotuvaivaisena elävä ukko. | R. kiersi talosta taloon. **-vaivainen** *s.* = ruotuvaivainen. **-äijä** *s.* ruotiukko.
ruo|to[1*] *s.*; vrt. ruota, ruoti. **1.** kalan luuston yksityinen (piikkimäinen) osa, tav. kylkiluu t. sivulihaksien jänteissä oleva luupuikko; myös luusto t. selkäranka kokonaisuutena. | Syödä kala r:toineen. R. tarttuu kurkkuun. Keitettäessä kalaa liha irtautuu r:doista. Evien r:dot yhdistää toisiinsa eväkalvo. — Kala oli mädäntynyt niin pahoin, ettei ollut muuta kuin r. jäljellä. — *Kuv.* Eduskunta nieli lakiehdotuksen r:toineen päivineen. — *Yhd.* kalan-, sillinr.; evä-, kylki-, pyrstö-, selkä-, sivur.; nivel-, piikki-, viuhkar. **2.** ed:tä muistuttavista tukirangoista t. niiden osista. | Höyhenen keskirankana on valkoisen ytimen täyttämä r. Puun lehden r. 'lehtiruoti'. Koiran hännän r. 'hännän luusto'. Sateenvarjon kangasta tukevat r:dot. Lampunvarjostimen kehikon r:dot. — *Kuv. ark.* Oikaise r:tosi [= selkärankasi, kohenna ryhtiäsi]! Mitä hänestä tulee, ellei hänessä ole r:toa [= tarmoa, jänteyyttä] J.FINNE. — *Yhd.* häntä-, selkär. **3.** *tekn.* teräaseen pään t. varren sisään pistävä terän tyviosa; lyhyt tappimainen akseli t. napa; kara, ruopio. | Puukon, viikatteen, viilan r. Lapion terän r. Miekan r. on varustettu ruuvikierteillä. Rukin lavan r.
ruotoi|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* Laiha, r. lahnanparkki. R:suudestaan huolimatta särjellä on merkitystä talouskalana. — *Kuv.* vaikeasti käsiteltävä t. "nieltävä" t. "sulatettava", vaikea, hankala, tukala. | -- sinun filosofiasi, niin kuin filosofia yleensä, on minulle -- liiaksi r. pala AHO. Araktšejev, sotaministeri ... siinä oli r. herra JÄRVENT. — *Yhd.* moni-, runsas-, vähär.; piikki-, pitkär.
ruoto|kala *s. ruok.* runsasruotoinen (ja siksi ruokakalana suhteellisen vähäarvoinen) kala. **-keihäs** *s. arkeol.* keihäs, jonka varsi on kiinnitetty terän tyvessä olevaan ruotoon; vrt. putkikeihäs.
ruotoukko *s. murt.* ruotiukko. | Niinkuin ruotoukko olet sinä kulkenut sukulaisista sukulaisiin KIVI.
ruotsalai|nen[63] *a.* ja *s.* -sesti *adv.* **1.** Ruotsista peräisin oleva, Ruotsiin kuuluva, ruotsinmaalainen. | R. sotapäällikkö, tiedemies, urheilija. R. suku. R. ajokoira. R. auto, polkupyörä. R. voileipäpöytä, punssi. R. jako (hist.) 'aurinkojako'. — R:set eivät osallistuneet maailmansotiin. — *Yhd.* riikinr. **2.** Suomen oloista: ruotsinkielinen. | R:set maanomistajat, ylioppilaat. R. kansanpuolue. Suomen r. raittiusliitto. R. oppikoulu, yliopisto, sanomalehti. — R:semme ovat aste asteelta saaneet väistyä asemistaan. Hallitukseen tuli seitsemän maalaisliittolaista, seitsemän sosiaalidemokraattia ja kaksi r:sta 'Ruotsalaisen kansanpuolueen edustajaa'. — *Yhd.* suomenr.; kotir.; kiihkor.
ruotsalais|alue *s.* (vars. Suomen valtakuntaan kuuluva) alue, jonka väestö on pääasiallisesti ruotsinkielistä. | Pohjanmaan r. R:alueiden suomenkielinen vähemmistö. **-asutus** *s.* Ahvenanmaan r.
ruotsalaisittain *adv.* ruotsalaisten tapaan. | Puhua suomea r.
ruotsalais|mallinen *a.* R. luuva. **-mielinen** *a.* R. tehtailija, nuoriso. **-mur|re** *s.* Suomen r:teet. **-niminen** *a.* R. suku. **-peräinen** *a.* R. nimi. **-pitäjä** *s.* Etelä-Pohjanmaan r:t. **-seu|tu** *s.* Uudenmaan r:dut. **-syntyinen** *a.* R. rouva.
ruotsalaista|a[2] *v.* tehdä ruotsalaiseksi. | Länsipohjan r:minen.
ruotsalaistua[1] *pass.v.* < ed. | Suomen yläluokka alkoi jo 1500-luvulla kieleltään r.
ruotsalaistuttaa[2*] *kaus.v.* (< ed.) = ruotsalaistaa.
ruotsalaisuu|s[65] *s.* Ruotsin vallan aikana suomalainen kulttuuri sai luovuttaa alueita r:delle. — *Erik.* (suomen kielessä esiintyvä) ruotsalaisperäinen ilmaus, svetisismi. | "Olen pakotettu tekemään sen" on kirjakielessä varsin tavallinen r.
ruotsalais|viesti *s. urh.* viestinjuoksu, jossa osuudet ovat 100, 200, 300 ja 400 m. **-väestö** *s.* Suomalaistunut r.
ruotsi[4] *s.* **1.** ruotsalaisten kieli. | R:n kieli. Puhua, osata r:a. Vastasi r:ksi. Suomentaa r:sta. Suomen [= Suomen ruotsinkielisten puhuma] r. Ihmiset pilkkasivat hänen kokkolalaista r:aan. R:n (oppi)kirja, läksy, tunti. — *Yhd.* kyökki-, muinais-, nykyr. **2.** vars. *kans.* ja

runok. ruotsalainen. | Kuljettiin läpi r:en maan. Perästä r. viisas SL. Oltihin orjia ryssän ja oltihin renkejä r:n LEINO. 3. *kans.* Venäjän karjalaisten luterilaisista suomalaisista käyttämä nimitys.

ruotsik|ko[2*] *s.*, joskus *halv.* suomenruotsalainen, ruotsinmielinen. | Hän on Pohjanmaan r. Paikkakunnan r:ot osaavat täydellisesti suomea.

ruotsin|aikainen *a.* Ruotsin vallan aikainen. | R. raha. R. yliopisto. R. vuorisäännös. **-kieli** *s.* tav. ∩. **-kielinen** *a.* R. väestö, kirjallisuus, sanomalehti. **-kiihkoi|nen** *a.* -suus *omin.* vrt. ruotsinmielinen; *syn.* svekomaaninen. **-lappi** *s.* Ruotsin lappalaisten kieli. **-maalainen** *a.* ja *s.* Ruotsin ruotsalainen (vars. erotukseksi suomenruotsalaisesta); *syn.* vars. *puhek.* riikinruotsalainen. | R. suku, sanomalehti. **-mieli|nen** *a.* -syys *omin.* vars. aikaisemmista oloistamme: ruotsin kielen ja ruotsalaisuuden etuja ja oikeuksia puoltava t. ajava. | R. virkamies, politiikka. — *S:sesti.* Suomen- ja r:sten väliset riitakysymykset.

ruotsinnos[61] *s.* ruotsiksi tehty käännös. | Kalevalan r.

ruotsinpeninkulma *s.* (myös: Ruotsin p.) vanha pituusmitta, ns. vanha peninkulma, 10.688 m.

ruotsin|taa[5] *v.* kääntää ruotsiksi. | Runeberg r:si mielellään suomalaista runoutta.

ruotsintaja[10] *tek.* "Seitsemän veljeksen" r. E. Diktonius.

ruotsinvirsta *s.* (myös: Ruotsin v.) 1/4 vanhaa peninkulmaa, 2.672 *m*.

ruotsinvoittoi|nen *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* R. ääntämys, kieli, ilmaus. Puhua r:sesti. Teoksen kieliasussa on r:suuksia.

ruotsitar[54*] *s.* ruotsalainen nainen.

ruo|tu[1*] *s.* **1.** *hist.* ruotujakolaitoksen yksikkönä taloryhmä, johon kuuluvien talojen velvollisuutena oli palkata ja varustaa yksi sotamies valtakunnan armeijaan. | 2—6 taloa yhdistettiin r:duksi. R. antoi sotamiehelleen torpan. Sotamies eleli r:dullaan. Miehet kokoontuivat r:duiltaan. **2.** *hist.* taloryhmä, johon kuuluvien talojen velvollisuutena vanhan köyhäinhoitolainsäädännön mukaan oli vuoron perään elättää yksi köyhäinapua nauttiva. | Köyhien sijoittaminen r:tuihin. Olla r:tunsa hoidossa. Joutua r:dulle 'ruotuvaivaiseksi'. **3.** *sotahist.* Ruotsi-Suomen sotaväessä pienin (suuruudeltaan vaihteleva) sotaväen osasto. | R. käsitti tavallisesti n. 12—20 miestä. V. 1523—1617 Ruotsi-Suomen ratsuväki oli jaettu lipullisiin, ne taas viiteen kvarteeriin ja nämä 16 miehen r:tuihin. **4.** *hist.* muuta käyttöä. | Turun saaristossa ja Ahvenanmaalla huolehtivat postinkuljetuksesta 5—6-miehiset r:dut. -- vartiointi oli Turussa vielä 1600-luvun keskivaiheilla järjestetty siten, että porvarit oli jaettu n. 20 miehen r:tuihin, jotka vuorollaan hoitivat vartiopalvelusta AK. **5.** *sot. vanh.* **a.** ruoturintamassa etu- ja takamiehen muodostama pari. **b.** samaa taistelutehtävää kiinteässä yhteistoiminnassa suorittava miespari.

ruotu|jako *s. hist.* jako ruotuihin | R:jakoon pantu tila. **-jakoinen** *a. hist.* ruotujakolaitokseen perustuva. | R. armeija. **-jakolaitos** *s. hist.* Kaarle XI:n luoma, Suomessa v:een 1885 voimassa ollut sotalaitos(muoto), jonka mukaan päällystö palkattiin virkatalojen ja erinimisten talonverojen avulla sekä miehistön rekrytointiin ja huoltoon käytettiin ratsutilalaitosta ja vakinaista sotamiehen- ja laivamiehenpitoa. **-kaveri** *s. ark.* varusmiesaikainen asevelvollisuustoveri.

ruotulai|nen[63] *s. hist.* **1.** ruotusotilas. **2.** (*rinn.* ruotilainen) ruotuvaivainen. | Hän r:sna muutoin / nyt asui vanhoillaan *MANN.

ruotu|laitos *s. hist.* ruotujakolaitos. **-mestari** *s. hist.* samaan ruotuun kuuluvien talollisten keskuudestaan valitsema henkilö, jonka tehtävänä oli hoitaa ruotusotamiehen ja ruotutilallisten välisiä asioita. **-mies** *s. hist.* ruotusotamies. **-mummo** *s.* ruotimummo. **-poika** *s.* ruotipoika. **-rasitus** *s.* **-rintama** *s. sot. vanh.* paririvi. | Asettua r:an. **-sotamies** *s. hist.* ruodun asettama sotamies. **-sotaväki** *s. hist.* ruotujakoinen sotaväki. **-sotilas** *s. hist.* ruodun asettama sotilas. **-talo** *s. hist.* ruotutila. **-talollinen, -talonpoika** *s. hist.* ruotutilallinen. **-tila** *s. hist.* ruotuun (1) kuuluva tila. **-tilallinen** *s. hist.* ruotutilan haltija. **-torppa** *s. hist.* ruotusotilaalle asuttavaksi annettu torppa, sotilastorppa. **--ukko** *s.* ruotiukko. **-vaivainen** *s. hist.* (*rinn.* ruotivaivainen) ruodun (2) elätettävänä oleva köyhäinapua nauttiva henkilö, ruotulainen. | R. kiersi ruodussaan talosta taloon. **-vä|ki** *s.* **1.** *hist.* ruotujakoisesta sotaväestä. **2.** *puhek.* itsenäisen Suomen vakinaisesta sotaväestä. | Lähteä r:keen. Poika pääsi r:estä.

ruovikko[2*] *s.* → ruoikko.

ruovisto[2*] *s.* → ruoisto.

ruovonpäristäjä *s. vanh. raam.* pelikaani. | Minä olen niinkuin r. korvessa VT[V]. -- kuuleeko korvissansa hyypiän ja r:n huudon raunioilla KALLAS.

rupa[11*] *s.* lieju, kura, loka, rapa, mura, törky. | Veden mukanaan tuoma r. Uunista tullut r. -- lumihangista oli jäänyt paljon r:a jäljelle *TARK. [Koira] tulee takaisin pihalle -- laiha selkäkin r:a täynnä LEHT.

rupainen[63] *poss.a.* R. lätäkkö. R. virta.

rupat|ella[25*] *frekv.v.* < seur. | Istuttiin ja r:eltiin ajan kuluksi. Käyhän joskus r:telemassa. — *Kuv.* Rastas r:telee kuusikossa.

rupat|taa[2*] *v.* **-us**[64] *teonn.* pakista, jutella, jaaritella, tarinoida. | Nauraa ja r. Pöydän ympärillä kävi äänekäs r:us. Savolaisten r:ukset. -- tien mutkan takaa kuuluu jo r:tavia ääniä ALKIO. Vanha vaimo r:taa mitä r:taa JOTUNI.

rupattelija[14] *tek.* < rupatella.

rupattelu[2] *teonn.* < rupatella. **-hetki** *s.*

rupeam|a[13] *s.* **1.** kahden aterian välinen työaika, ruokaväli. | Maalaisen työpäivä jakautui kolmeen r:aan. Raataa r. pellolla. Työtä tehtiin r. levähtämättä. Lähti tästä kesken r:an. Ruunaa r:aksi, miestä päiväksi SL. Töihin vain ja pitkillä r:illa KARHUM. — *Yhd.* aamu-, ilta-, päivär. **2.** jakso, kerta, tovi. | Istahtaa lyhyeksi r:aksi. Mykistyi pitkäksi r:aksi. Tehdä työtä r. silloin, toinen tällöin. Tällä r:alla en asiaa usko. Soitti päivän, soitti toisen / yhtehen r:ahan KAL.

1. **rupeutu|a**[44] *v.* mennä ruvelle, ruvettua. | R:nut haava. Vesikellot puhkeavat, r:vat ja paranevat.
2. **rupeutua**[44] *v. kans.* ruveta.
rupeutuma[13] *s.* rupeutunut kohta, ruvettuma. | Päärynän lehdissä on r:a.
rupi[58*] *s.* **1.** *lääk.* haavasta vuctavasta t. ihottuman erittämästä nesteestä ihon pintaan muodostunut karsta, rahka. | Huulet ovat ruvella. Haava tulee ruvelle. Näppylät kuivuvat ruvelle. R. poistetaan pesemällä. — *Yhd.* maito-, märkär.; häntär. **2.** *maat.* eräissä kasvitaudeissa kasvin hedelmän t. juurimukulan pinnalla esiintyvistä ed:tä muistuttavista vioittumista; myös itse näistä taudeista. | Omenassa on rupea. — *Yhd.* hedelmär.; omena-, päärynär.; perunar.
rupia[14] *s.* Intian rahayksikkö.
rupi|jäkälä *s. kasv.* jäkäliä, joilla on rupimainen, alustaansa kokonaan kiinni kasvanut sekovarsi. **-konna** *s.* Bufo bufo, Etelä-Suomen viljelysmailla ja metsissä yleinen 8—12 cm pitkä sammakko, jonka mustan t. harmaan ruskea iho on käsnäinen, korpi-, rupisammakko. — *Kuv.* iljettävästä ihmisestä. | Senkin r. **-laikku** *s.* Perunoissa oli paljon r:ja. **-mainen**[63] *kalt.a.* R. karsta. R. ihokovettuma. R. epämuodostuma koivun kyljessä. Jäkälän r. sekovarsi.
rupi|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* R. iho, ihottuma. R. kollikissa. R. lampaannahka. — R. peruna.
rupi|sammakko *s.* rupikonna. **-tauti** *s.* tauti, jota poteva tulee rupiseksi. | Kapi, mm. hevosessa esiintyvä r.
rupla[11] *s.* (*lyh.* rpl) Neuvostoliiton (Venäjän) rahayksikkö. — *Yhd.* hopea-, kulta-, paperir.
ruplat|taa[2*] *onom.v.* -us[64] *teonn.* porista. | Perunapata alkoi kiehua r. KAUPPISH.
ruplavero *s. hist.* Suomessa v. 1840—1924 ns. veroruplien perusteella määrätty maavero.
rupsa|htaa[2*] *deskr.v.* -(hd)us[61] *teonn.* Poika r:hti mahalleen rantaliejuun. -- vyöliinan nauha katketa r:hti poikki PÄIVÄR. — R:htanut [= lakastunut] ruusu. Kasvot olivat vuosien kuluessa pahasti r:htaneet.
ruptuura[18] *s. lääk.* repeämä.
rupul|i[6] *s.* **1.** = rokko 1. | Kasvot ovat kauttaaltaan r:eissa. **2.** rokkotauti, vars. isorokko. — *Yhd.* kulkur.
rusah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Alus r:teli myrskyn kourissa. Lattiapalkit r:televat isännän painon alla. Voimisteli, niin että nivelet r:telivat. -- r:dellen kohoaa pitkä resla ylös metsäistä rinnettä KIANTO.
rusa|htaa[2*] *onom.v.* -(hd)us[61] *teonn.* vrt. rasahtaa, räsähtää, rysähtää, risahtaa. | Lapionvarsi katkesi r:htaen. Rattaat r:htivat liitoksistaan. Kivensiru r:htaa hampaiden välissä. Isku r:hti selkärankaan. Kuului r:hdus ja puu katkesi. Yhdellä r:uksella meni venhe moneksi kappaleeksi PÄIVÄR.
rusahtava[13] *a. kans.* ruskehtava.
rusakko[2*] *s.* Lepus europaeus, Etelä- ja Keski-Suomessa yleinen, tavallista jänistä hiukan kookkaampi jänis, rusakko-, pelto-, saksanjänis. | R. on kesät talvet harmaan ruskea. **-jänis** *s.* = ed.
rusautt|aa[2*] *kaus.v.* (*rinn.* rusah(d)uttaa[2*]) < rusahtaa. | R:i korennon keskeltä poikki.
rusen|nella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | R:teli leipää linnuille.
rusen|taa[8] *v.* -nus[61] *teonn.* musertaa, murentaa, ruhjoa, murskata, särkeä, rikkoa, puristaa. | R. käsissään lehtiä. Kahvimylly r:taa pavut jauheeksi. R:tava ote, syleily. -- hänen turmionsa tulee yhtäkkiä, tuokiossa hänet r:netaan VT. — *Kuv.* -- tuo yksinäisyys makasi rinnalla ja r:si kuin tukehuttava peitto LEINONEN.
rusentu|a[1*] *pass.v.* < ed. | Rotanpyydykseen r:nut hiiri. Kuin päretikut r:vat parret H.ASUNTA.
ruset|ti[6*] *s.*; *rinn.* (vars. merk:ssä 2) rosetti. **1.** nauharuusuke, solmuke; ruusu(ke)solmu. | Tytön palmikossa on r. Esiliinan nauhat sidottiin r:iksi. R:eilla koristettu häsalko. — *Erik.* rusetiksi sidottava t. sidottu kaulanauha. | Mies oli frakissa, valkoinen r. kaulassa. **2.** ruusuke koristeaiheena. | R. esiintyy kaikkien suomensukuisten kansojen ompelukuvioiden joukossa.
rusetti|koriste *s.* **-luistelu** *s.* seuraluistelu, johon parit arvotaan jakamalla erityisiä merkkejä, alkuaan pareittain samanvärisiä rusetteja. **-nauha** *s.*
rusettinen[63] *poss.a.* Puna-, suurir.
rusettisolmu *s.*
rusik|ka[15*] *s.* nyrkki (ei asiatyylissä). | [Raskaasti] putosivat veljesten r:at heidän vihamiestensä päitä vasten KIVI.
rusiko|ida[62] *v.* -inti[1*] *teonn.* iskeä nyrkeillä, mukiloida, pidellä pahoin, piestä. | Pahasti r:itu riitapukari. Teemu ja isänsä --, jotka minua niin hävyttömästi r:itsit KIVI. — *Kuv.* Vene ajautui aaltojen r:itavaksi. -- kova korven työ oli r:inut hänen elämän hempeyteen tottuneen ruumiinsa PÄIVÄR. Arvostelu r:i teoksen perinpohjaisesti. Ajan opit ja mielipiteet r:ivat meitä R.ENGELBERG.
rusin|a[15] *s.* kuivattu viinirypäle; vrt. korintti. | R:oilla maustettu vehnänen. — *Kuv.* Hänellä on r. [= rupi] huulessa.
rusina|kakku *s.* rusinoilla maustettu kakku. **-keitto** *s.* **-leipä** *s.* rusinoilla maustettu pieni vehnäleipä. **-pull|a** *s.* **1.** *ark.* rusinoilla maustettu vehnänen. | Leipoa r:aa. **2.** rusinoilla maustettu pulla (2). | Leipoa r:ia. **-soppa** *s.*, vars. *ark.* rusinakeitto.
ruska[11] *s. kans.* Lapin oloista: kellastuneet lehdet; niiden väri; luonnon syksyinen väriloisto. | R:n aika. -- maa käy r:lle PAULAH.
ruska|a[2] *onom.v.* rusahdella, rutista; vrt. ryskää. | Soutaa että veneen laidat r:vat. Luut murskautuivat r:en. Metsä räikkyy ja r:a LEHT.
ruska-aika *s.*
ruskah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Keväinen jää r:telee. Lautta r:telee tuulessa. Vanhat portaat natisevat ja r:televat.
ruskaht|aa[2*] *mom.v.* (< ruskaa) rusahtaa. | Veneen laita r:i laituriin.
ruskahtava[13] *a.* = ruskehtava.
ruske[78] *onom.s.* ruskava ääni, rus(k)ahtelu; vrt.

ryske. | Murtuvan jään r. Kaatuvat puut synnyttivät valtavan r:en.

ruske|**a**[21] **1.** *a.* -us[65] *omin.* männyn kaarnan, paahdetun kahvinpavun, kypsän ruisleivän tms. värinen. | Vaalean, tumman r. (myös ◡). Mustan, punaisen, harmahtavan r. (myös ◡). R:an punainen, keltainen (myös ◡). R. väri. R. jauhe, maali. R. pahvi, käärepaperi. R. saippua. R. petäjän runko. R. hevonen. R:at silmät. R:aksi päivettynyt iho. Pihvi paistetaan kauniin r:aksi. Halla puree ruohonkorret r:iksi. R:aa ruostetta roiskuva suo. Maa on r:anaan kuihtuneista lehdistä. — *Erik.* eräissä vakiintuneissa, us. termin luonteisissa yhteyksissä. | R. maakarhu 'tavallinen karhu'. R. rotta 'tavallinen rotta'. R. suohaukka. R. mäntypistiäinen. R. rotu 'malaijilainen rotu'. R. rautamalmi 'limoniitti'. R:at rautatipat 'eräs tippalääke'. R. [= rusko]sokeri. R. kastike 'kastike, jota tehtäessä voi ruskeutetaan jauhojen kanssa; paistoliemestä valmistettu kastike'. **2.** *s.* ruskea väri. | R:aa saadaan, kun sekoitetaan punaista, keltaista ja mustaa. Maa on syksyn r:an peitossa. **3.** *yhd.* Kahvin-, kanelin-, kanervan-, kastanjan-, pronssin-, pähkinän-, ruosteen-, suklaanr.; luonnonr.; tumman-, vaaleanr.; harmaan-, kellan-, mustanr.; kelta-, punar.; verir.; kasselin-, kölninr.

ruskeahko[1] *mod.a.* ruskehtava. | R. turkki, kivi.

ruskeahtava[13] *a.* = ruskehtava.

ruskea|**ihoinen** *a.* R. tyttö. — *Erik.* R. eli malaijilainen rotu. **-juovainen** *a.* R. kangas. R. toukka, visakoivunkappale. **-jyväinen** *a.* R. kauralajike. **-karvainen** *a.* R. hevonen. R. hyönteistoukka. **-kasvoinen** *a.* Päivettynyt, r. nuorukainen. **-kiharainen** *a.* R. tyttö. **-kuorinen** *a.* R. kananmuna. **-kutrinen** *a.*

ruskean- alkuiset väriä merkitsevät yhdysa:t (r:harmaa, -keltainen, -kirjava, -musta jne.) tav. ◠.

ruskea|**partainen** *a.* R. mies. **-pilkkuinen** *a.* R. linnunmuna. **-pintainen** *a.* R. pahvi, posliini, poronnahka. R. alkuasukas. **-päinen** *a.* R. toukka. **-raitainen** *a.* **-siipinen** *a.* R. perhonen. **-silmä** *a.* = seur. | R. lapsi. **-silmäinen** *a.* R. nainen. **-takki**|**nen** *a.* R. pikkupoika. — *S:sesti leik.* russakasta. | R:set rupesivat pitkässä jonossa marssimaan nurkkaan KIANTO. **-tukkainen** *a.* R. neito. **-täpläinen** *a.* R. hyönteistoukka. **-vetinen** *a.* R. lammikko.

ruskehtava[13] *a.* ruskeaan vivahtava, ruskahtava, ruskeahtava. | Harmaan, keltaisen, tumman r. (myös ◡). R:n punainen, vihreä (myös ◡). R. ihonväri. R:t silmät. R. heinänsänki. R. nahkasalkku. R:t hirsiseinät. R:a ruokamultaa.

ruskehtua[14*] *v.* ruskettua, ruskistua (hiukan).

ruskетta|**a**[2*] *v.* vars. valosta: tehdä ruskeaksi, rusketuttaa; päivettää, ahavoittaa. | -- päivän ja merituulten r:ma pyhäpukuinen tyttölapsi SILL. — Maantiepöly r:a tienvarsikasvillisuuden.

ruskettu|**a**[1*] *pass.v.* (< ed.) tulla ruskeaksi, vars. valon vaikutuksesta; päivettyä, ahavoitua. | R:nut hipiä. Kauniiksi r:nut tyttö. R:minen on ihon suojakeino liiallista auringonsäteilyä vastaan. Auringonvalossa r:va neste. Vanhuuttaan r:nut ylioppilaslakki. — Paperi oli uunissa r:nut. Puiden r:neet lehdet.

rusketus[94] *s.* ruskettuminen, ruskettuneisuus; vars. päivetys, ahava; vrt. ed. | Kasvoilla auringon luoma r. R. häviää ihosta talven mittaan. — Paistin pinnassa on kaunis r.

1. **rusketutta**|**a**[2*] *kaus.v.* (< ruskettua) = ruskettaa. | Aurinko r:a ihon. Ahavan r:mat posket.
2. **rusketutta**|**a**[2*] *jakt.v.* < ruskettaa. | Auringonpalvojat r:vat itseään.

ruskeutta|**a**[2*] *v.* tehdä ruskeaksi, ruskettaa. | Muna, lipeäkala ja sinappi r:vat hopealusikan. Hänen tupakin r:ma takkuinen leukansa SILL. — Erik. *ruok.* ruskistaa.

ruskeutu|**a**[4] *v.* tulla ruskeaksi, ruskettua. | Konepajan seinät r:vat. — Erik. *ruok.* ruskistua.

ruskist|**aa**[2*] *v. ruok.* paistaa ruokaa t. ruoka-aineita siten, että ne tulevat pinnaltaan ruskeiksi, ruskeuttaa; vrt. paahtaa, käristää. | Pihvit r:etaan voissa. Hienonnettu sipuli ja rasva r:etaan. R:ettuja perunoita. R:ettu sokeri. R:etut korput.

ruskistu|**a**[1*] *pass.v. ruok.* < ed. | Sipuli r:u paistinpannussa. Kyljysten annetaan r. molemmin puolin. Paisti pannaan uuniin r:maan.

rusko[1] *s.* **1.** auringon noustessa t. laskiessa taivaanrannan tienoilla esiintyvä punertava valonhohde; myös vars. laskevan auringon punertavasta valosta. | Auringon laskettua säilyi himmeä r. Talvi-illan valju r. Sadetta syksyinen r., talven jatkoa keväinen SL. -- laskeuva aurinko lännen reunalta valeli kultaisella r:llansa -- kuusia vuoren harjanteella KIVI. — *Yhd.* aamu-, iltar. **2.** muusta punertavan valon kajosta. | Takkavalkean r. Päretuli roihahti tuulessa tavallistaan isommaksi, ja soma r. valaisi vähän aikaa aittoja AHO. **3.** ed:iin liittyvää kuv. käyttöä. | Poskipäillä on terveyden r. 'ruskotus, puna'. — Onnen, rakkauden r. Värittää todellisuus runouden r:lla. **4.** ruskeasta hevosesta. | -- valjasti -- päivän levänneen r:nsa ja lähti pellolle ALKIO.

ruskohiili *s.* hiilikauden kivihiiltä nuorempi ruskea kivihiili, ruunihiili. | R., joka sisältää hiiltä n. 60 %, ei ole polttoaineena kivihiilen veroista. **-alue** *s.* Saksan r:et. **-briketti** *s.* **-esiintymä** *s.* **-kaivos** *s.* **-kerros** *s.* **-kerrostuma** *s.* **-lämmitys** *s.* **-terva** *s.* vrt. kivihiiliterva. **-varasto** *s.*

ruskoi|**nen**[63] *poss.a.* R. taivas. R:set pilvet.

rusko|**kivi** *s.* = ruunikivi. **-levä** *s.* R:t 'Phaeophyceae, enimmäkseen merileviä käsittävä levien luokka, johon kuuluvilla lajeilla on soluissa lehtivihreän ohella ruskeaa väriainetta'. **-lilja** *s.* Lilium bulbiferum, koristekasvina viljelty monivuotinen, punaruskeakukkainen lilja; *syn.* vars. *kans.* keisarinkruunu. **-maa** *s. geol.* = ruostemaa. **-multa** *s.* ruostemaalle ominainen ruskea multa. **-pilv**|**i** *s.* auringon ruskon punaama pilvi. | Aurinko laski, r:et päilyivät vedessä TALVIO.

ruskosammal *s.* useihin eri sukuihin kuuluvia ruskeanvärisiä lehtisammalia. | R:et kasvavat varsinkin kalkkipitoisissa, runsasravinteisissa soissa. **-suo** *s.* **-turve** *s.*

rusko|sokeri *s.* fariinisokeri. **-sälpä** *s.* ruskea dolomiitti.

ruskotel|la[28*] *frekv.v.* < seur. | Pilvet on pilviä, vaikka ne kuinka / kullassa r:koot MANN.

ruskot|taa[2*] *v.* **-us**[64] *teonn.* **1.** hohtaa auringon ruskon punaamana, rusottaa, punertaa. | Taivaanranta r:taa. R:tava pilvi. Päivän koiton ensi r:us. Kesäyön r:us. — *Kuv.* Toiset näkevät taivaanrannalla jo uusien maailmansotain r:uksia V.VOIONMAA. **2.** muusta punerruksesta, punoituksesta. | Posket r:tavat. R:tava hongankylki. R:tavi rannan hiekka, / miss' on sorja saanut haudan LEINO. -- kiveliöiden kanervakankaat r:tivat KATAJA.

ruskottu|a[1*] *v.* ruskettua. | Posket r:vat auringossa. Pensaat ja jängät r:vat.

rusku|a[1] *onom.v.* ruskaa. | Luut r:ivat painijain otellessa. R:en allemme murtui jää SILJO.

ruskuainen[03] *s.* = keltuainen. — *Yhd.* munanr.

ruskuaispussi *s. biol.* = keltuaispussi.

rusnaaja[16], **rusnari**[5] *s. ark.* kivityömiehen apulainen.

ruso[1] *s.*, vars. *ylät.* rusko, rusotus. | Aamun, ilta-auringon r. -- sumut r:issa punersivat LEHT. — Kesän tullen alkaa lasten kalpeille poskille nousta hiukan punakampi r. ALKIO. **-hiukka|nen** *s. kasv.* R:set 'kasvien soluissa olevia keltaisia t. punaisia värihiukkasia'. **-hohde** *s.* Illan r. Aamuisella taivaalla on kelmeä r. — *Kuv.* Nuoruuden r. Runon hieno r. Se, jota salaisen rakkauden r. ympäröi HEPOR. **-hohteinen, -hohtoinen** *a.* Päivän r. lasku. — *Kuv.* R. haave, toive. R. tulevaisuuden odotus. **-huul|i 1.** *s.* rusottavista huulista. | Nuoren neidon r:et. **2.** *a.* = seur. **-huulinen** *a.* R. neito.

rusoi|nen[03] *poss.a.* ruskoinen, rusottava. | R. pilven reuna. -- r:set usvat virrall' ui ja hohtaa *MANN.

rusojuuri *s.* Lithospermum, karhealehtisiin kuuluvia kasveja; vars. meillä yleinen L. arvense, pellon rusojuuri.

rusokki[5*] *s.* Bidens, mykerökukkaisia ruohoja.

ruso|pilvi *s.* ruskopilvi. | Aurinko laskee r:pilven taakse. [Tytöllä] on hipiä kuin r:pilven pinta TALVIO. **-posk|i 1.** *s.* terveesti punertava poski. | Pienokaisen pyöreät r:et. **2.** *a.* = seur. **-poskinen** *a.* Nuori, r. tyttö.

rusot|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | Himmeästi r:televa iltataivas.

rusot|taa[2*] *v.* **-us**[64] *teonn.* ruskottaa, punertaa (vars. kauniin t. vaalean punaisena). | Auringon nousu alkaa r. R:tava kesäyön taivas. R:tavat pilvet. Laskevan auringon r:us. -- r:taa äsken pimeä ja kylmä pirtti takkatulen liekkiin leimahtaessa AHO. — Vars. terveen, kauniin punertavasta ihosta. | Pienokaisen r:tava iho. Poskien r:us. -- ainoastaan pienet kasvot r:tivat valkoisella päänalusella LINN.

rusottua[1*] *v.* ruskottua, punertua. | Pilvet alkavat r.

russakanmyrkky *s.*

russakka[15*] *s.* Phyllodromia germanica, ihmisasunnoissa loisena elävä ruskea, pienikokoinen torakka.

russelilai|nen[03] *s.* ja *a.* vrt. seur. | R:set eli Jehovan todistajat.

russelilaisuus[65] *s. usk.* Ch. T. Russellin perustama, Jehovan todistajat -nimisen liikkeen edustama uskonnollinen suunta.

russofiili[1] *s.* venäläisyyden harrastaja, Venäjän ystävä.

rustail|la[39] *frekv.v. ark.* **-u**[2] *teonn.* < seur. | Suutari r:i kenkiä. Ikiliikkujan keksijä r:ee koneeseensa vipuja. Ponsien ja päätöslauselmien r:u.

rusta|ta[35] *v. ark.* **-us**[64] *teonn.* valmistaa, värkätä, väsätä. | R. vene kuntoon. Poika r:si itselleen jääjahdin. Vaari r:a verkkojaan. Eduskunta r:a lakeja. -- tämä on aina jotakin korkeampaa kuin tavallinen leipähomma — tämä runojen r:us KIANTO.

rusthollari[5] *s.* ratsutilallinen. | Satakuntalainen r. — Isäntä on pullea kuin r.

rustholli[4] *s.* ratsutila.

rusti[4] *s. mer.* purjealuksen laitaan vanttien kohdalle kiinnitetty levityslankku.

rustiikka[15*] *s. rak.* harkkokivien käyttö muurin pinnassa; siten tehty muurin rakenne; *syn.* harkotus. **-muuri** *s.*

rustin|ki[0*] *s. ark.* laite, laitos, vehje, värkki; asu (vaatetus tms.). | Valtiolla on monenlaiset r:git. Ihmisellä kun on ruumiissaan niin luodut r:git, että aina pitäisi edes hiljakseen heilua LEINONEN. Outoon r:kiin pynttäytynyt rouva. -- laatuun käypä ikänsä ja muun ulkonaisen r:kinsa puolesta LASSILA. — *Yhd.* kamari-, tupar.; tuppir.; naama-, suur.

rusti|tila *s.* ratsutila, rustholli. **-tilallinen** *s.* ratsutilallinen, rusthollari.

rusto[1] *s. anat.* **1.** tukikudokseen kuuluva, luuta pehmeämpi ja kimmoisampi aine. | Tiettynä sikiönkehityksen aikana suurin osa ihmisen tulevaa luustoa on r:a. R. liittää useita luita toisiinsa ja verhoaa kaikkien luiden niveltyvät päät. — *Yhd.* kimmo-, lasi-, säier. **2.** rustoaineen muodostama elin. | Kurkunpään r:t. — *Yhd.* kannu-, kansi-, kavio-, kilpi-, kylki-, rengas-, säder.

rustoinen[03] *ain.a.* Luun r. pinta. Nenäontelon r. väliseinä.

rusto|kala *s. el.* R:kalat 'Elasmobranchii, isoja, meressä eläviä petokaloja, joiden sisäinen tukiranko on rustoinen'; *syn.* leveäsuiset. **-kalvo** *s.* rustoa ympäröivä kalvo. **-kamara** *s.* Lehmillä on yläleuan etu- ja kulmahampaiden tilalla r.

rustokas[06*] *s.* Marasmius, eräitä helttasieniä. — *Yhd.* laukka-, neilikkar.

rusto|kasvain *s. lääk.* rustokudoksesta alkunsa saanut kasvain. **-kudos** *s. anat.* R. on pehmeää ja kimmoista. **-levy** *s. anat.* R:illä toisiinsa liittyneiden luiden liikkuvuus on verraten vähäinen. **-liito|s** *s. anat.* luiden välinen liitos, jossa rustokudos liittää luut toisiinsa; vrt. luu-, sideliitos. | Selkänikamat liittyvät toisiinsa r:kselle. **-mainen**[03] *kalt.a.* R. luusto. Eräiden kalojen ruodosto on r. **-ren|gas** *s.* Henkitorvi on muodostunut r:kaista. **-solu** *s. anat.* Rustokudoksen soluja sanotaan r:iksi. **-solukko** *s. anat.* rustokudos.

rustoton[57] *kar.a.*

rustottu|a[1*] *v.* (*rinn.* rustoutua[44]) muuttua rustoksi, tulla rustoiseksi. | Suikulaisen selkäjänne ei ole r:nut eikä luutunut. Jäykäksi r:nut kyynärnivel.

ruta[11*] *s.* muta, mura, ruoppa. | R:a rannat täynnä. -- sormiisi on tarttunut lemuavaa r:a SILL. — Rudan veto pellolle. — *Kuv.* Ovat tässä muut saaneet juoda viheliäisen elämän r:a ja sakkaakin HAARLA.

rutainen[63] *poss.a.* R. suo, lammikko. R. vesi.

rutais|ta[24] *deskr.v.* [Karhu] r:i sen [keihään] poikki kuin kortteen AHO.

rutak|ka[15*] *a. kans.* -asti *adv.* ravakka, ripeä. | Poika teki r:an käännöksen. -- Anttikin tuli ja alkoi r:asti pureksia leipää KAUPPISH. -- ihmisen täytyy olla r. otteissaan LEHT.

rutale[78] *deskr.s.* retkale, roikale. | Rengin r. -- aika r. näyttelijäksi LEHT.

ruta|ta[35*] *v. ark.* rutistaa, tehdä ruttuiseksi. | Missä olet r:nnut vaatteesi?

ruteeni[5] *s.* **1.** R:t 'Keski-Euroopan itäosissa asuvat vähävenäläiset'; myös yl. vähävenäläisistä, ukrainalaisista. **2.** ruteenien kieli. **3.** = seur.

rutenium[7] *s.* (*rinn.* ruteeni) platinametalleihin kuuluva hopeanvalkoinen t. harmahtava, kova ja hauras alkuaine.

ruti *vahv.adv.* vars. eräissä kiinteissä yhteyksissä, tav. ⌣. | R. kuiva, köyhä, laiska, vanhoillinen.

rutihullu *a.* pähkähullu. | -- silloinpas räätäli vasta r:ksi tuli! LEHT.

rutiini[5] *s.* tottumuksen avulla saavutettu taitavuus, tottumus, taito. | Pitkäaikaisen harjoituksen aikaansaama r. Vanhan näyttelijän koeteltu r. Erinomaisella r:lla kapteeni tutustutti laivan matkustajat toisiinsa. Kirjailijantoiminnalle vaarallinen r. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* **-sesti** *adv.* R. ammattitaito. Teki työnsä r:sen koneellisesti. **-työ** *s.* rutiiniin perustuva (jokapäiväiseen työjärjestykseen, ammattiin tms. kuuluva) työ. | Koneellinen r. Orkesterisoittajan r. Viraston jokapäiväiset r:t.

ruti|kuiva *a.* aivan kuiva. | R. hirsi, olkikatto. R:kuivassa kanervikossa tuli levisi nopeasti. — *Kuv.* R. askeettisuus, teoreettisuus. R. ihminen. **-köyhä** *a.* aivan köyhä. | R. mies, talo, maa. **-laiska** *a.* perin laiska. | R. koulupoika.

rutimorai|ta *s. kansanr.* -- jopa taisi tammen kaata, / ruhtoa r:an, / satalatvan lasketella ["Ison tammen" kaatamisesta] KAL.

rutinoitu[1*] *a. (partis.)* par. rutinoitunut.

rutinoitu|a[1*] *v.* saada rutiinia. — Vars. *rutinoitu|nut* (a.) **-neesti** (adv.) tottunut, kokenut, taitava. | R:nut näyttelijä, soittaja, jalkapalloilija.

rutiruotsalai|nen *a.* aivan ruotsalainen. | Hän oli kasvanut r:sessa ilmakehässä KIANTO.

ruti|sta[41] *onom.v.* **-na**[14] *teonn.* **1.** murtuilemisen yms. aiheuttamasta äänestä: ruskaa, rusahdella. | Jää r:si ja ulvahteli. Kuivuuttaan r:seva pärekori. Silta r:si pahaenteisesti. Aita r:si, mutta ei kaatunut. Keppi murtui r:sten. Soutaa että veneen laidat r:sevat. Painivat että luut r:sivat. — *Kuv.* Koko valtakunta r:si liitoksissaan. Heinä kasvaa että r:see. **2.** *harv.* jupista, napista, nurista, murista. | -- äitimuori sinnikkäästi vaivojaan r:sematta vei perille saakka KARHUM. Mitä, mitä se renki rutajaa? TOPPILA.

rutist|aa[2] *v.* **-us**[64] *teonn.* **1.** puristaa, painaa [tms.] ruttuun, rypistää. | R. paperi kokoon. R:i lautasliinan yhdeksi mykkyräksi. Kirje oli r:ettuna taskussa. Pieni kulmien r:us LINN. **2.** puristaa, pusertaa, likistää. | R. jkta käsivarresta, vyötäisiltä. R. jkn kättä tervehdykseksi. R:i polvensa tiukasti hevosen kupeisiin. R. jku alleen. Karhu saattaa syleilyllään r. ihmisen kuoliaaksi. Jäät r:avat alusta. Katto putosi ja r:i huoneessaolijat alleen. — *Erik.* voimakkaasta halaamisesta. | R. jkta rintaansa vasten. Sieppasi pienokaisen syliinsä ja r:i. Kerrankos sitä piikatyttöjä hiukan r:etaan SILL. — *Kuv.* Tuska r:aa LEHT.

rutistel|la[28] *frekv.v.* **-u**[2] *teonn.* < ed. | R:tu käärepaperi. Aallot r:evat venettä.

rutistu|a[1] *pass.v.* < rutistaa. | R:nut paperilappunen. Kurttuiseksi r:neet vaatteet. Luu r:i mäsäksi. Kuoliaaksi r:nut kärpänen.

ruti|vanha *a.* perin vanha. | R. kummitäti. **-vanhoillinen** *a.* patavanhoillinen. | R. kirkonmies. R. maa. R. mielipide.

rutjake[78*] *deskr.s.* retku, retkale. | Pojan r.

1. **rutka**[11] *deskr.s.* ruoja, ryökäle. | Senkin r. -- repii, r., [velkakirjan] ihan toisen nenän alla! KOJO.

2. **rutka**[11] *a. ark.* **-sti** *adv.* runsas, roima. | R. annos. — Tavaroiden hinnat putosivat r:sti. Isäntä lisäsi heiniä kuormaan r:sti. Voitti korttipelissä r:sti rahaa. Illan pitkään juotiin r:sti.

rutkaht|aa[2*] *onom.v.* Meni poikki [lauta], että r:i KARHUM.

rutkale[78] *deskr.s.* retkale, rutjake. | Ohoh, sitä miehen r:tta PAKK. Tapata se koira r. KIANTO.

ruto[1*] *s. kans.* alavalla, vesiperäisellä paikalla kasvava viidakko; vrt. rytö. | -- oikaisi tie juuri halki rudon JÄRVENT. — *Yhd.* koivu-, pajur.

ruton|arka *a.* **-arkuus** *omin.* rutolle arka. | R. perunalajike. Savimaaperunan r:arkuus. **-kestäv|ä** *a.* **-yys** *omin.* R. perunalajike.

rut|osti *adv.* < rutto 2. **1.** äkkiä, nopeasti, pian, yhtäkkiä, paikalla. | Käännähtää r. Hevonen pysähtyi r. Puuha päättyi r. R. tuleentuva vilja. -- sanansa on Herra toteuttava maan päällä lopullisesti ja r. UT. -- kesä tulee Pohjolaan repäisevän r. KATAJA. **2.** kovasti, viljalti, paljon. | R. omaisuutta. Säkki painaa r. Vettä tuli r. Karhut kaatoivat karjaa r.

rutoton[57] *kar.a.* Tervettä, r:ta perunaa.

rutsa[11] *s.*, vars. *runok.* sukupuolirikos. | -- ja kaikki rumuus, kaikki r., saasta / suin ahnain alhoistansa samoaa M.KUUSI. — *Yhd.* sukur.

ruttautu|a[44] *v. ark.* (*rinn.* ruttaantua[1*]) rutistua, rypistyä. | -- korjasi säilöön -- r:neen hattunsa WALTARI.

rut|to[1*] **1.** *s.* **a.** vars. entisinä aikoina epidemioina esiintyneistä erittäin tuhoisista kulkutaudeista; *lääk.* = paiserutto. | R. puhkeaa, leviää, riehuu. Taistella r:toa vastaan. R:on saastuttama seutu. Musta surma, Euroopassa

1300-luvulla raivonnut r. — *Kuv.* Fascistinen r. Punainen r. [kommunismista]. Karttaa, pelätä jtak kuin r:toa. — Sinne on päästävä, r. syököön! HAARLA. — *Yhd.* iso-, keuhko-, paiser. **b.** eräistä tuhoisista kasvi- ja eläintaudeista. | Perunassa on tänä vuonna r:toa. — *Yhd.* perunar.; hevos-, jänis-, kala-, karja-, lammas-, lintu-, mehiläis-, poro-, rapu-, sikar. **2.** *a. harv.* (-osti *adv.* ks. erikseen) nopea, pikainen. | R. kädenliike. R. kuolema. Saada jstak r. lähtö. Tehdä jstak r. loppu. Joka on r. ruoillensa, se on töillensä terävä SL. -- aikakausi maailmassa teki r:toa muutosta IVALO. — *rut-toon* (adv.) äkkiä, rutosti. | R:toon ne porvarit laskevat hinnan, lupsauttavat PAKK.

ruttoepidemia *s.*

ruttoi|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* < rutto 1. | R. vanhus. — R. mehiläisyhdyskunta. Perunoiden r:suus. — *S:sesti.* R:sten hautaus.

ruttois|a[13] *a. kans.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* rattoisa. | Eiköhän tuota [kahvipannua] olisi r:ampi yhdessä tässä tyhjennellä? JOTUNI.

rutto|juuri *s.* Petasites, mykerökukkaisten heimoon kuuluvia kasveja. **-paise** *s.* ruttotaudin synnyttämä paise. **-pesä** *s.* ruton pesäpaikka, tyyssija. | Kuumana aikana kaupunki oli todellinen r. — *Kuv.* Siveettömyyden r:t. **-punainen** *a.* tulipunainen. | Poski r. KIVI. **-sairas** *a.* ja *s.* ruttotautinen. **-sulku** *s.* toimenpiteet, joilla pyritään estämään ruton leviäminen jllek seudulle. **-tauti** *s.* rutto. **-tautinen** *a.* ja *s.* **-vapaa** *a.* → rutoton. **-vuosi** *s.*

ruttui|nen[63] *a.* ryppyinen, kurttuinen. | R. omena. R. sanomalehti, satalappunen. Lakana oli r:sena myttynä vuoteen jalkopäässä.

rut|ussa, -tuun *adv.* rypistyneenä, rypyssä, kurtussa, kokoon painuneena, kasassa. | Rahat ovat r. taskussa. Nuken nenä on r. Istui hattunsa r:tuun. Sateessa r:tuun mennyt kangas. Taimet ovat rutistuneet r:tuun.

ruuan- = ruoan-.

ruuas[61] *s.* = ruoas.

ruuaton[57] *kar.a.* = ruoaton.

ruudin|haju *s.* **-jyvä(nen)** *s.* **-keksijä** *s.* — *Kuv. leik.* Hän ei ole mikään r. 'on melko tyhmä'. **-käry** *s.* — *Kuv.* Ilmassa tuntuu r:ä 'jtak uhkaavaa tuntuu olevan tulossa'. **-savu** *s.* R:n mustuttama armeija. — *Kuv.* R:a haistellut [= sodassa, taistelussa ollut] mies.

ruuditon[57] *kar.a.* R. hylsy, ilotulitusväline.

ruudit|taa[2*] *v.*, vars. *sot.* R:etut hylsyt 'joihin on pantu ruuti'.

ruuduittain *adv.* ruutu ruudulta, ruutu kerrallaan. | Tammipelissä etenevät nappulat r.

ruudukas[60*] *poss.a.* ruutuinen, ruudullinen. | R. matto, hame. -- vaatteilta lystikkään r. kuin šakkilauta LEHT.

ruudukkai|nen[63] *a.* = ed. | R. villapuku. R:set uutimet.

ruuduk|ko[2*] *koll.s.* < ruutu. | Šakkilaudan r. R:olle rakentuva koruompelutyö. — *Yhd.* koordinaatti-, mittaus-, ristisanar.

ruudulli|nen[63] *poss.a.* ruutuinen, ruudukas. | R. laskuvihko. R. pellavakangas. R:set golfsukat.

ruudusto[2] *koll.s.* (< ruutu) ruudukko. | Millimetripaperin r.

ruuduton[57] *kar.a.* < ruutu. | Pieni, r. [= lasiton] ikkuna.

ruudut|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** jakaa ruutuihin, tehdä jhk ruutuja. | Kartan r:ettu alue. R:ettu sementtikäytävä. Taikina leivotaan leiviksi ja r:etaan veitsellä. Pelto r:etaan istutusta varten. Laskuvihon r:us 'ruudut'. Villakankaan sinipunainen r:us. **2.** *harv.* varustaa (ikkuna) ruuduilla, lasittaa. | R:ettu ikkuna.

ruuduttamaton[57] *kielt.a.* R. paperi. R. ikkuna.

ruuh|i[32] *s.* **1.** alkuaan yhdestä puusta koverrettu, nyk. tav. laudoista naulaamalla valmistettu kölitön, tylppäkeulainen ja -peräinen kevyt vesikulkuneuvo; vrt. haapio, vene. | Yksi-, kaksipuinen r. Haavasta koverrettu r. — Tasapohjainen r. R:ta käytetään pikkujärvissä kalastukseen. **2.** kotieläinten syöttökaukalo, ruokintakouru. | Sianruokaa kaadetaan r:een. — *Yhd.* ape-, juotto-, rehu-, ruokinta-, vesir. **3.** kouru, kuurna, ränni. | Myllyn r. Kultahiekka pantiin juoksemaan veden mukana puusta tehtyä r:ta myöten. — *Yhd.* uittor.

ruuhi|laakso *s. maant.* jäätikön kuluttama pyöreäpohjainen laakso. **-mainen**[63] *kalt.a.* R. kouru. R. laakso.

ruuhka[11] *s.* vrt. ruhka. **1.** tukkikasautuma uittoväylässä; myös muusta tukkeavasta ja viivyttävästä kasautumasta, tungoksesta, rykelmästä. | Kivikkoiseen koskeen syntyi paha r. Mennä purkamaan r. R. laukeaa. R:n päällimmäiset puut. — Viiden kilpaveneen r. Autojen pysäköimispaikalla on yhä kasvava r. HJK:n maalin edustalle syntyi r. — *Kuv.* Virastoon pyrki varsinkin kesälomien aikana kertymään r:a 'käsittelyä odottavia asioita'. — *Yhd.* laiva-, tukkir.; liikenne-, työr. **2.** ed:een liittyen: sekava joukko, kasa, läjä. | Verkot nostettiin veneeseen yhteen r:an. Kontteja oli kokonainen r. kaikilla portailla KIANTO. — *ruuhkana(an)* (adv.) Maitiahventa ja kutuhaukea lojuu ja ponnahtelee ruuhenpohja r:naan HAARLA. **3.** *harv.* roska, roju. | Kirves lojui tallin r:in joukossa. Eihän tästä yksikään r. eikä rippu katoa NUOLIV.

ruuhka-aik|a *s.* R:oina liikenteeseen asetetaan ylimääräisiä raitiovaunuja.

ruuhka|ta[85] *v.* saattaa ruuhkautumaan. | Kosket r:avat uitettavia tukkeja.

ruuhkatilanne *s.* Rautatielakosta johtuva r. linja-autoasemalla. — KuPS:n maalin edustalle syntyi pitkällinen r.

ruuhkautu|a[11] *pass.v.* (*rinn.* ruuhkaantua[1*]) joutua ruuhkaan, kasautua. | Tukkien r:minen. Tuulella r:neet ajojäät. Yleisö r:i Messuhallin edustalle. Työt pääsivät r:maan kirjapainossa.

ruuhkautuma[13] *s.* ruuhkautumisen tulos, ruuhka. | R. joessa. Mielenosoittajien r. Vappukulkue keräsi katselijoita katuvierille r:an asti. Kevättöiden r. — *Yhd.* liikenner.

ruuhotta|a[2*] *deskr.v.* kyyhöttää, nyhjöttää, luuhottaa. | Toisella karilla r:a suurlokin poika AHO. Yhä r:a usva merellä ja on sieltä levinnyt maihinkin AHO.

ruuka|ta[35(*)] *v. kans.*; *rinn.* pruukata. **1.** pitää tapana. | Sellaisista asioista r:a senkokoisen talon ainoa perillinen selviytyä rahalla SILL. **2.** viljellä, käyttää. | -- osaa se jo Tommikin suutaan r. [= piestä kieltä] TOPPILA.

ruukin- *hist.* **-isäntä** *s.* Rikas r. **-kartano** *s.* Orismalan r. **-omistaja** *s.* **-patruuna** *s.* **-työmies** *s.*

ruuk|ki[1*] *s.* **1.** *hist.* rauta-, terästehdas. | Kosken r. R:it veivät tuotteitaan Pietarin markkinoille. R:in alustalainen. — *Yhd.* rautar. **2.** *rak.* par. (muuri)laasti. | Muurari sekoitti itse r:in. — *Yhd.* kalkki-, savir.

ruukkilainen[63] *s. hist.* ruukin alustalainen t. työmies.

ruukkiteollisuus *s. hist.*

ruukku[1*] *s.* tasapohjainen, tav. pyöreäpintainen, ylhäältä avoin keramiikka-astia. | Kädensijalla, korvilla varustettu r. Lasitettu r. Poltettu r. Vanha hauras r. Kaktus r:ineen. — *Yhd.* fajanssi-, kivi-, posliini-, savir.; hillo-, kukka-, vesi-, voir. **-juusto** *s. ruok.* kirpeän makuinen juustomuhennos, johon on sekoitettu alkoholia. **-kasv|i** *s.* ruukussa kasvatettava koristekasvi, huonekasvi. | Verenpisara on tavallisimpia r:ejamme. **-kaukalo** *s.* savesta poltettu eläintensyöttökaukalo. **-mainen**[63] *kalt.a.* — Erik. *kasv.* R. [= ahdassuinen kellomainen] teriö. **-putki** *s.* savesta poltettu, lasitettu viemäriputki. **-rusina** *s.* rusinoita, jotka ovat terttuina kiinni varsissa ja joita ennen tuotiin maahan ruukkuihin pakattuina. **-teollisuus** *s.* **-viljely** *s.* kasvien kasvattaminen ruukussa.

ruukun|sirpale *s.* **-tekijä** *s.*

ruukuttaa[2*] *v.* panna ruukkuun t. ruukkuihin; *erik.* istuttaa ruukkuun. | R. taimi.

ruum|a[11] *s.* **1.** *mer.* lastiruuma; myös muista laivan säiliötiloista. | R. on lastattu täyteen. Hiilet purettiin laivan r:ista. Säkki toisensa jälkeen mätkähti r:aan. — *Yhd.* hiili-, lasti-, tavarar.; keski-, keula-, köli-, perä-, talkar. **2.** (vars. käymälän alainen) lantasuoja. | Talonomistajien on tyhjennettävä r:at vähintään kerran kuukaudessa. — *Yhd.* lantar.

ruumalasti *s. mer.* ruumassa oleva lasti;)(kansilasti.

ruumanluuk|ku *s. mer.* lastiluukku. | Laivan r:ut suljettiin.

ruumen[55] *s.*, tav. *mon.* viljaa puitaessa muodostuvat kevyet oljen, tähkien yms. jätteet; vrt. akana, kauna, vihne. | Kauran, ohran, rukiin r:et. R:en sekainen vilja. R:etkin luetaan ruokintaopissa korsirehuihin. — *Kuv.* -- lähestyi peloittava hirmumyrsky, joka teidät viskasi r:ina ylös ilmaan KIVI. -- ja rinta täys on r:ta ja ruhkaa LEINO. **-huone** *s.* = ruumenus.

ruumeni|nen[63] *poss.a.* R:set oljet.

ruumen|koppi *s.* = ruumenus. **-läjä** *s.* **-seula** *s.* Puimakoneen r.

ruumenus[01] *s.* tav. luuvan yhteydessä oleva ruumenten säilytysvaja, ruumenhuone, -koppi.

ruumiik|as[03*] *a.* ruumiiltaan iso, kookas, varteva; lihava, korpulentti. | R. mies. Uhkea ja r. rouva. Ei olisi luullut r:kaan ihmisen jalan niin korkealle nousevan HEPOR.

ruumiilli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* ruumiiseen kuuluva, ruumista koskeva, ruumiin, fyysi(lli)nen; us. aineellinen, aistillinen;)(henkinen, sielullinen. | R. työ. R. kuritus, rangaistus. R. sairaus, vaiva, kipu, kunto, hyvinvointi. R. kehitys. R:set voimat. R:set rotupiirteet. R:sesti terve, raihnas ihminen. Kärsiä r:sesti. R. eli aistillinen rakkaus. R:set tarpeet. R. yhdyntä. Näytelmässä on mitä realistisinta r:suutta. — *Yhd.* henkir.

ruumiillist|aa[2] *v.* tehdä ruumiilliseksi, inkarnoida. | Kaarle XI r:i kuningasvallan aseman valtion asiain johdossa.

ruumiillistu|a[1] *v.* tulla ruumiilliseksi, "tulla lihaksi", inkarnoitua; olennoitua, henkilöityä, personoitua. | Jo lapsessa r:u hänen sukupuolensa, säätynsä ja rotunsa luonne. Keisaria palvottiin Roomassa r:neena jumalana. R:nut paha, kauneus. -- sillä eikö Mephisto ole r:nut osa hänestä [Faustista] itsestään? KOSKENN.

ruumiillistuma[13] *s.* ruumiillistumisen tulos, inkarnaatio; olennoituma, henkilöitymä, personoituma. | Jumaluuden r. Tunnettu tiedemies, todellinen nerouden r.

ruumiillistuttaa[2*] *kaus.v.* (< ruumiillistua) = ruumiillistaa.

ruumiinasento *s.* Hyvä, huono r.

ruumiinavaus *s. lak. lääk.* (tav. kuolemansyyn selvittämiseksi toimitettava) kuolleen ruumiin lääketieteellinen tutkiminen esille otettuja elimiä suoranaisesti tarkastamalla, obduktio. | Oikeuslääkeopillinen r. **-huone** *s.* Malmin hautausmaan r. **-pöytäkirja** *s.* ruumiinavauksesta laadittava pöytäkirja. **-tilaisuus** *s.* **-todistus** *s.*

ruumiineli|n *s.* R:met, joita ei käytetä, surkastuvat.

-ruumiinen[63] *poss.a.* Lyhyt-, pieni-, solakka-, suuri-, vankkar.; kelta-, musta-, ruskear.

ruumiin|haju *s.* Kuolleesta levisi jo r. **-hallinta** *s.* Hyppyliikkeet kehittävät voimistelijan yleistä r:a. **-hallintakyky** *s.* **-harjoitus** *s.* Soutu tarjoaa hyvää r:ta. **-hoito** *s.* Jokapäiväiseen r:on kuuluu puhtauden noudattaminen. **-häpäisy** *s.* Barbaarinen r. **-jäsen** *s.* **-kantaja** *s.* **-kasvatus** *s.* = liikuntakasvatus. **-kehitys** *s.* Murrosikäisen r. **-koi** *s. kans.* syöpä. **-koko** *s.* Naisen r. on n. 4/5 miehen koosta. **-kulttuuri** *s.* R:in kuuluvat puhtaus, terveydenhoito, voimistelu ja urheilu. **-kunto** *s.* **-lauta** *s.* = ruumislauta. **-liik|e** *s.* Urheilupuku ei saa haitata r:keitä. **-liikun|ta** *s.* R:nan pitää olla mahdollisimman monipuolista. Tanssi on esteettistä r:taa. **-läm|pö** *s.* Ihmisen r. Nisäkkäiden, lintujen r. Normaali r. Sairauden oireena esiintyvä r:mön kohoaminen. **-ma|to** *s. kans.* syöpä. — *Kuv.* -- eikä heillä ole himmeätäkään aavistusta siitä r:dosta, joka järsii poloisten sydänjuuria TOPPILA. **-mit|ta** *s.* Kouluikäisten lasten r:at. **-mukai|nen** *a.* myös ^. | Pitkä, r. takki. Tumma, r. puku. R:set housut. Koiran r. karvapeite. **-mul|ta** *s.* ruumiin lahotessa syntynyt multa. | R:lassa piili

kalmanväki. **-muo|to** *s.* Naisilla on pyöreämmät r:dot kuin miehillä. Matelijoiden r. on tavallisesti pitkänomainen. **-myötäinen** *a.* myös ∩. | Mäyrän kiinteä, r. karvapeite. Redingote on r. kaksinappirivinen, pitkäliepeinen takki. **-neste** *s. fysiol.* Ruoansulatusnesteet, veri ym. r:et. **-nivel** *s.* vars. hyönteisruumiin nivelistä. | Hyönteistoukan r:et. Sudenkorennon kaksi viimeistä r:tä.

ruumiin|ontelo *s. anat.* vartalossa oleva ontelo, jossa sisäelimet sijaitsevat. | Ahvenen uimarakko on r:ontelossa oleva kaasun täyttämä pussi. Pallea jakaa ihmisen r:ontelon kahteen osaan: rinta- ja vatsaonteloon. **-osa** *s. anat.* Ihmisen, eläimen r:t. Loukkaantunut r. Istumiseen sopiva r. **-paino** *s.* Koululasten r. Ravintoaineiden vaikutus r:on. Siirtää r. vasemmalle jalalle. **-peit|e** *s.* Hyönteisillä on kitiinipeite, kaloilla suomut, linnuilla höyhenet ja nisäkkäillä karvoja r:teenä. — Iho on monisoluisten eläinten r. **-pesijä** *s.* kuolleen ruumiin pesijä. **-pesu** *s.* kuolleen ruumiin pesu. **-pinta** *s.* Pitkin r:a suoritetut hieromaliikkeet. **-pituus** *s.* Väestön keskimääräinen r. **-poltto** *s.* polttohautaus. **-polttolaitos** *s.* krematorio. **-ponnistu|s** *s.* Yli voimien käyvät r:kset. **-puolisko** *s.* Eläimen molemmat r:t. **-rakenne** *s.* Vahva, hento, sopusuhtainen r. **-rakennetyyp|pi** *s.* Kretschmerin r:it. **-rakennu|s** *s. vanh.* ruumiinrakenne. | Vaikka hän r:kseltaan oli erinomaisen vahva -- KIANTO. **-rangaistu|s** *s. lak.* rangaistus, joka kohdistuu rangaistavan ruumiilliseen koskemattomuuteen tarkoittamatta kuitenkaan hengen riistämistä rangaistavalta, ruumiillinen rangaistus. | Raipparangaistus ym. r:kset. **-ryöstäjä** *s.* **-ryöstö** *s.* varastaminen kuolleen ihmisen yltä t. haudasta. **-silpoja** *s.* **-siunaus** *s.* papin suorittama toimitus, jolla vainajan ruumis siunataan viimeiseen lepoonsa. | Toimittaa, suorittaa r. Vainaja haudattiin Tampereelle, mutta r. tapahtui Helsingissä. **-siunaustilaisuus** *s.* **-tarkastu|s** *s.* **1.** henkilöön käyvä tarkastus (sen seikan toteamiseksi, onko asianomaisella mukanaan esineitä, jotka voivat olla todisteina oikeudenkäynnissä t. jotka on otettava takavarikkoon). | Tullimiehet suorittivat r:ksen. **2.** *lak.* oikeuslääkeopillinen kuolleen ruumiin ulkonainen tarkastus. **-tila** *s.* Hyvä, sairaalloinen r. Mielentila ja r. riippuvat läheisesti toisistaan. **-toiminta** *s.* **-toiminto** *s.* Voimistelu ja urheilu vaikuttavat terveellisesti r:ihin. **-täplä** *s.*, tav. *mon.* sinipunaisia läikkiä, joita kuoleman jälkeen ilmestyy ruumiin alaosiin. **-vamma** *s.* Tapaturman, sotapalveluksen aiheuttama r. Lievä, pysyvä r. Pahoinpitelystä seurannut paha r., näön menetys. **-verho** *s.* Metsästyksen toisena tärkeänä tehtävänä on ollut r:n hankkiminen. Alkuasukkailla oli r:a tuskin lainkaan. **-vika** *s.* Pysyvä, parantumaton r. **-voim|a** *s.*, tav. *mon.* Suuret r:at. Olla hyvissä r:issa. R:at alkavat palata.

ruumiiton[77] *kar.a.* < ruumis. | R. olento 'henkiolento, aave'.

ruumi|s[68] *s.* ihmisen t. eläimen koko elimistö; us.)(sielu, henki. **1.** elävänä; *syn. lääk.* keho. | R:in eri osat. R:in kauneus. Veden haihtuminen r:ista. R. ja sielu lepäävät. Kivut raatelevat r:sta. Väsymys valtaa r:in. R:sta rasittava työ. Rääkätä r:staan ylenmääräisellä ponnistuksella. Urheilla r:in terveydeksi. Olla hyvissä r:in ja sielun voimissa. Äiti koetti suojella lastansa omalla r:illaan. Hänen r:insa hedelmä 'lapsensa'. Kuulua jklle r:ineen sieluineen. -- koko r. runnahtavi / kuultua kevätkäkösen KAL. Terve sielu terveessä r:issa SP. Lämmin aalto tulvahti kautta r:in SILL. — Kun vaellamme Hengessä / r:issa ollessamme [= maanpäällisessä elämässä] VK. — Portto myy r:staan. — *Erik.* vartalosta, ruhosta. | Työntää ovi auki r:illaan. Sian r. on jäykkä ja lihava. Hyönteisen r:in nivelet. — *Kuv.* Yhteiskunnan r:sta kalvava tauti. — Kristuksen r. 'seurakunta'. -- sä tahdoit meidät yhdistää / sun r:is jäseniksi VK. **2.** kuolleena; *syn.* kalmo; vrt. vainaja. | R. haudataan kirkkomaahan. Talossa kuului olevan r. Mies makasi riihessä r:ina. Hän oli kalpea kuin r. Häissä tehtiin r:ita (ark.) 'tapahtui miestappoja'. Mutta Suomen vapauden tie kulkee yli teidän r:ittenne AK. — *Kirj.* latojalta erehdyksessä latomatta jäänyt sana (ryhmä). **3.** *yhd.* Eläin-, hyönteis-, ihmisr.; nais-, nuorukaisr.; lapsen-, tytönr.; ala-, etu-, keski-, taka-, ylär.; valtio-, yhteiskuntar.

ruumis|aitta *s.* **-arkku** *s.* arkku, jossa vainaja haudataan, ruumiskirstu. | Tamminen, kivinen r. Valkoinen, musta r. — *Kuv.* Vanha laivaröttelö, uiva r. **-arkkuliike** *s.* R. ja hautaustoimisto. **-auto** *s.* Hautaustoimiston r. **-hauta** *s. arkeol.*)(polttohauta. **-hautakalmisto** *s. arkeol.* **-hevonen** *s.* vainajaa kuljettava hevonen ajoneuvoineen. **-huone** *s.* erityinen rakennus, jossa vainajien ruumiita voidaan säilyttää ennen hautausta. | R:en yhteydessä on usein ruumiinavaushuone ja siunauskappeli. Sairaalan, vankilan r. **-kasa** *s.* **-kellari** *s.* ruumiiden säilyttämiseen tarkoitettu kellari. **-kellot** *s. mon.* seurakuntalaisen kuoltua t. hautajaisten yhteydessä tapahtuva kirkonkellojen soitto. | R. ovat sanomakelloja tai hautauskelloja. **-kirstu** *s.* = ruumisarkku. **-lauta** *s. kansat.* leveä lauta, jolle vainaja asetettiin makaamaan ennen arkkuun panemista, kalmalauta. **-liina** *s.* = käärinliina. **-löytö** *s.* Hietalahden r. **-myrk|ky** *s.* R:yt 'ptomaiinit, eläinkudoksen mädätessä syntyviä typpipitoisia emäksisiä aineita'. **-myrkytys** *s. lääk.* kuolleesta ruumiista terveeseen henkilöön joutuneiden bakteerien t. ruumismyrkkyjen aiheuttama tartunta t. myrkytys. | R. ilmenee tavallisesti imusuonten ja -solmukkeiden tulehduksena. **-paarit** *s. mon.* **-puhe** *s.* hautajaisissa arkun ääressä t. haudalla pidetty puhe; vars. papin pitämä hauta(us)puhe. **-rattaat** *s. mon.* vainajaa kuljettavat rattaat. **-reki** *s.* vainajaa kuljettava reki. | Kuusilla koristettu r. **-röykkiö** *s.* Vihollisen oli kuljettava r:iden yli. **-saarna** *s.* ruumiinsiunauksen yhteydessä pidetty saarna. | 1600-luvulla muistiin merkitty suomenkielinen r. **-saatto** *s.* hautajais-, hautaussaatto. | R. lähestyy hautausmaata. **-saat-**

tue *s.* = ed. **-sielu** *s. myt.* sielu, joka primitiivisen käsityksen mukaan on kytkeytyneenä ruumiiseen ja häviää sen mukana; vrt. elin-, henkisielu.

ruumistua[1] *v.* tav:mmin ruumiillistua.

ruumistuma[10] *s.* tav:mmin ruumiillistuma.

ruumistus[64] *s.* = ed.

ruumis|vaatteet *s. mon.* vaatteet, joihin vainaja puetaan. **-vaha** *s.* valkoinen, saippuamainen aine, jota syntyy ruumiissa olevasta rasvasta ruumiin mädätessä ilmalta suojassa. **-vaunu** *s.* **1.** vainajan kuljetukseen varattu rautatievaunu. | R. liitettiin postijunaan. **2.** tav. *mon.* vainajan kuljetukseen tarkoitetut mustat vaunut. | R:t odottivat vainajaa kirkon vierellä. **-virsi** *s.* vainajan kuoltua ruumiin ääressä veisattava virsi.

ruuna[11] *s.* kuohittu ori; *syn.* valakka, salvio. | Ruskea r. -- valjasti tulisen r:n / korjan kultaisen etehen KAL. **-hevonen** *s.* Hiljainen, säyseä r. **-mainen**[63] *kalt.a.* R. ori.

ruunankumm|i *s. kans. halv.* lukutaidottomasta henkilöstä (joka ei kelpaa lapsen kummiksi). | -- juomareita krouveista, lukutaidottomia, r:eja A.ORAVALA.

ruuni[4] *a. kans.* (*rinn.* pruuni) ruskea. | R. hevonen. R. liina. — *S:sesti* ruskeasta hevosesta. | R:n kyljet olivat laihat, selkä notkossa ALKIO. **-hiili** *s.* = ruskohiili.

ruunikivi *s.* mangaanidioksidi, ruskokivi. | Luonnossa tavattava r. on väriltään teräksenharmaata tai mustaa. **-jauhe** *s.*

ruunikko[2*] *s.* ja *a.* ruskeasta hevosesta, jonka sääret tav. ovat tummat ja jouhet aina mustat. — *Yhd.* mustan-, tumman-, vaaleanr.; punar.

ruunu[1] *s. murt.* kruunu. | Kuninkaan r. — R:n metsä. R:n kyyti. Joutua r:n leipiin. — Salin r:ssa paloi tuli. — Hevosen kavion r., ks. kruunu 5.e.

ruunuluu *s.* kuution muotoinen hevosen jalan luu, joka niveltää yläpäällään vuohisluuhun ja alapäällään kavioluuhun.

ruunun|mies *s. murt.* kruununmies. **-ori** *s. murt.* kruununori. **-raakki** *s. halv.* t. *leik.* sairauden t. ruumiinvamman vuoksi sotapalvelukseen kelpaamattomasta miehestä. | Hän oli r., joka arvannoston pelosta oli lyönyt peukalonsa poikki havunhakkurilla LEINO. **-vouti** *s. murt.* kruununvouti.

ruup|pu[1*] *s.* rupa, törky, roska, sakka. | Pahnan r. Muurahaispesistä saatu r. Liiterin pohjalta kerätty r. Mehua puserrettaessa jääneet r:ut.

ruusata[85] *v. murt.* kruusata.

ruustinna[15] *s.* rovastin rouva. | R. Anna Saarinen. — -- kymmenen piikaa passaa häntä kuin r:a ikään TOPPILA.

ruusu[1] *s.* **1.** Rosa, puna-, valko- t. keltakukkaisia, piikkivartisia, luonnonvaraisia t. viljeltyjä pensaskasveja; myös näiden kukista. | Ranskan, Mustialan r. R:t kukkivat. R:n tuoksu. R. on puutarhureittemme tärkeimpiä kauppakasveja. R. menestyy parhaiten mehevässä, kuohkeassa, savipitoisessa maassa. — Ostaa r:ja. Kimppu tulipunaisia r:ja. — *Yhd.* juhannus-, kaneli-, kuukausi-, köynnös-, metsä-, nurmi-, orjan-, runko-, tee-, villir.; kelta-, puna-, valkor.; leikkor.; japanin-, kiinanr.; alppi-, poppelir. **2.** ruusun kukkaa muistuttava tyylitelty koriste(kuvio), merkki tms.; ks. myös ruusukivi. | R. kakun koristeena. Vanhan lampun koristeena oli taottuja r:ja. — Vars. heraldisena kuviona. | Suomen vaakunan yhdeksän r:a. Vapaussodan muistomitali r:n ja soljen kera. Suomen Valkoisen R:n ritarikunta. — *Hist.* R:jen sota 'Englannissa Yorkin ja Lancasterin sukujen välillä 1455—85 käyty kruununperimyssota (saanut nimensä sukujen vaakunoiden ruusuista)'. — Kompassin r., ks. kompassiruusu. **3.** *kuv.* **a.** yl. jstak suloisesta, onnekkaasta. | -- maa vapauden r:ja kukki LEINO. Ei ole r:a piikitöntä SL. Sun ilos takaa [elämä], / sun r:is alta / vain löysin pistävän myrkkykyyn KOSKENN. — Elämä ei ole pelkkää r:illa tanssimista 'huoletonta onnea'. **b.** nuoresta naisesta; vrt. kukka, lilja. | Mutta Delila kukoisti kauan vielä ja oli Ghazan punaisin r. KILPI. Haaremin r. **c.** ruusun punaa ajatellen. | [Lapset] joiden poskilla vielä kukkivat nuoruuden r:t TOPPILA. Naimi oli kalpeampi nyt kuin aamulla, vain poskipäissä paloivat nuo kaikessa kauneudessaan pelottavat r:t SILL. [Sotilaan] kupehesta oli punaisia r:ja [= verta] valunut lumelle SUONIO. **d.** *lääk.* haavatauti, jonka näkyvänä merkkinä on punoittava alue ihossa. | R. kasvoissa. R. pääsee alulle bakteerien tunkeutuessa haavasta ruumiiseen. — *Yhd.* kyhmy-, sika-, vyör.

ruusu|aihe *s.* R:aihein koristettu pöytäliina. **-harja** *s.* eräs kukon ja kanan harjan muoto. **-huuli** *s. ylät.*, us. *mon.* Miksen saa -- suudella otsaasi, punaposkiasi, r:asi AHO. **-ikkuna** *s. rak.* goottilaisessa kirkossa pyöreä ikkuna, jonka puitteet muodostavat ruususton.

ruusui|nen[63] *a.* punertava, ruusunpunainen, rusohohteinen, hehkeä. | R:set omenankukat. R. suu. Kasvojen r. hipiä. Kynnet hangataan r:sen hohtaviksi. -- hänen korvalehtensäkin helottivat aivan r:sina LEINO. Katinka sulkee silmänsä, maailma on pimeä, ainoastaan hiukan r:sta kuultoa tunkeutuu luomien läpi KALLAS. — Kaarina on -- herättänyt huomiota -- r:sella nuoruudellaan TALVIO. — *Kuv.* valoisa, onnellinen, optimistinen. | R. uni. Tyttöjen r:set unelmat. Puhujan r. kaunomaalailu.

ruusu|juuri *s.* Rhodiola rosea, eräs maksaruohokasvi. **-kaali** *s.* kaali(lajike), jossa lehtihangoissa kasvavat silmut muodostuvat ravinnoksi käytettäviksi pienoiskuvuiksi, brysselinkaali. **-kaskas** *s.* Typhlocyba rosae, pääasiallisesti ruusuissa elävä tuhohyönteinen. **-kasvi** *s.* R:t 'Rosaceae, kaksisirkkaisheimo, johon kuuluu ruohoja, pensaita ja puita'.

ruusuk|e[75*] *s.* ruusun kukkaa muistuttavasta kuviosta. | R. lippaan kannen koristeena. R:keilla varustetut taulunkehykset. Upseerin kauluslaatan heraldiset r:keet eli "tähdet". — Esikon lehdet ovat r:keena vanan tyvessä. — *Erik.* nauharuusuke, rusetti. | Tytöllä oli pääs-

sään pieni r. R:keeksi sidottu kaulaliina. — *Yhd.* lehti-, nauha-, silkkir.

ruusuke|nauha *s.* IV luokan vapaudenristiä kannetaan valkoraitaisessa punaisessa r:nauhassa. **-pisto** *s. käs.* vars. koristelussa käytettyjä pistoja, jokainen pisto säteenä keskipisteestä. **-solmu** *s.* solmu, jossa kaksi (tasapituista) punoksen silmukkaa ja päätä muodostavat ruusukkeen, ruususolmu, rusetti. | R:a käytetään kaikenlaisia nauhakoristeita solmittaessa.

ruusu|kimppu *s.* **-kivi** *s.* jalokivi, jonka pohja on hiottu tasaiseksi ja yläpinta pienin kolmiomaisin tahoin puolipalloa läheneväksi, ruusu, rosetti.

ruusukkei|nen[63] *a. kasv.* -sesti *adv.* R. lehtiasento 'jossa lehdet ovat ruusukkeena varren tyvessä'. R:set lehdet.

ruusu|kuvio *s.* R:kuviolla koristetut kankaat. **-kvartsi** *s. min.* ruusunpunainen kvartsi. **-köynnös** *s.* **-laji** *s.* Eteläiset r:t. **-lajike** *s.* **-lehti** *s. maat.* eräs perunalajike. **-lehto** *s.* **-leinikki** *s.* Adonis, koristekasveina viljeltyjä leinikkikasveja. **-maa** *s.* ruususto, ruusutarha. | -- niin kuin sadun r. / vuoret, laaksot rusottaa *v. JUVA. **-maalau|s** *s.* R:ksin koristeltu lipas. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* — *Kasv.* R. teriö 'säteittäinen teriö, jossa on 5—7 erillistä terälehteä ja näissä kussakin hyvin lyhyt kynsi'. **-maja** *s.*

ruusu|nen[63] *dem.s.* Näki poika r:sen, / ruusun kankahalla *MANN.

ruusun|hohde *s.* ruusunpunainen hohde, ruusohohde. | -- itäisellä taivaanrannalla verhoo heikko r. maiseman kuulakkaaseen harsoon AK. **-hohtei|nen** *a.* Aurinko katosi ja jätti jälkeensä r:sen hämärän. — *Kuv.* ruusuinen. | R. tulevaisuudenhaave. Sadun r. valo. **-hohtoinen** *a.* = ed. **-home** *s.* Peronospora sparsa, leväsieni, joka lasinalaisissa viljelyksissä hävittää ruusujen lehtiä, versoja ja kukkasilmuja; myös tämän sienen aiheuttamasta kasvitaudista. **-härmä** *s.* Sphaerotheca pannosa, sieni, joka tuhoaa ruusujen nuoria versoja, lehtiä ja kukkasilmuja; myös tämän sienen aiheuttamasta kasvitaudista. **-karvainen** *a.* ruusunvärinen, -punainen, -hohteinen. | Porsaan r. kärsä. R. päivänkilo. **-kukka** *s.* Punainen r. rintapielessä. **-lehti** *s.* **-marj|a** *s.* kypsä kiulukka. | Kuivattuja r:oja. **-marjakeitto** *s.* **-nuppu** *s.* Puhkeava r. Olet suloinen kuin r. — Hellitellen rakastetusta tms. | Oma r:ni! **-oksa** *s.* **-piikki** *s.* **-puna** *s.* Aamuauringon r. R. tytön poskissa. **-punai|nen** 1. *a.* tav. vaalean punaisesta väristä. | R. väri. R. kukka. R:set posket, kynnet. R. simpukankuori. R:set iltapilvet. R. hohde. — *Kuv.* valoisa, onnellinen, optimistinen, ruusuinen. | R:set unelmat. Nähdä jk r:sessa valossa. Katsella maailmaa r:sten silmälasien läpi 'olla elämänkatsomukseltaan (liian) optimistinen'. 2. *s.* = ruusunpuna. **-puner(ta)va** *a.* Lapsen r:t varpaat. **-rutto** *s. kans.* ruusunhomeesta ja ruusunhärmästä. **-tip|at** *s. mon. kans.* Mixtura simplex, punertava lääkeseos, jota käytetään vars. vilustumistapauksissa. | R:-poja ja kamferttia. **-tuoksu** *s.* Saippuan, hajuveden r. **-tuoksuinen** *a.* R. yö. R. hajuvesi. **-viljely** *s.* **-väri** *s.* vaalean punaisesta väristä. | Asterin vieno r. **-väri|nen** *a.* (myös ⌒) tav. = ruusunpunainen. | R:set sormenpäät, korvat. R:siä makeisia.

ruusu|papu *s.* Phaseolus multiflorus, koristekasvina viljelty hernekasvi. | R:papua käytetään köynnöskasvina esim. kuistien seinustoilla. **-penkki** *s.* **-pensaikko** *s.* Tuoksuva r. Villiytynyt r. **-pensas** *s.* Kukkiva, tuoksuva r. Nupulla oleva r. Valkoinen, vaalean punainen r. **-pensasto** *s.* ruusupensaikko. **-peruna** *s.* perunalajike, jolla on vaalean punaiset mukulat; myös sen mukuloista. | Amerikkalainen r. **-polku(sidos)** *s. kut.* eräs kansanomainen sidos(muoto). **-posk|i** 1. *s.* ruusunpunainen poski, ruusoposki. | Katseli nukkuvan lapsen r:ia. 2. *a.* = seur. | -- keri-immet, / vilkaskatsantoset, r:et KIVI. **-poskinen** *a.* rusoposkinen. | R. neito. **-puinen** *ain.a.* R. keppi, lipas. **-puu** *s.* 1. *ain.* useasta eri kasvista saaduista arvokkaista puuaineista, joille on ominaista punainen väri t. ruusuntuoksu t. molemmat yhdessä. 2. *kans.* ruusupensaasta. **-puuöljy** *s.* ruusupuusta saatu eteerinen öljy. **-ristiläinen** *s.* Ruusu-Ristinimiseen teosofiseen järjestöön kuuluva henkilö. **-ritari** *s.* eräiden salaseurojen jäsenistä. **-ruoho** *s.* Knautia, korkeita, karheakarvaisia purtojuurikasveja. **-sade** *s. kuv.* R. peitti morsiusparin. **-salva** *s. farm.* eräs ihosalva. **-seppel(e)** *s.* Tuoksuva r. **-solmu** *s.* 1. = ruusukesolmu, rusetti. 2. eräs säiesolmu.

ruususto[3] *koll.s.* 1. ruusupensaikko, -tarha. | Tuoksuva, tiheä r. Satakieli laulaa r:ssa. Ihanat r:t ja sypressikujat. 2. goottilaiselle tyylille ominainen ympyröistä ja ympyränkaarista muodostettu ornamentti. | Tiilestä, kalkkikivestä tehty r. R:a käytettiin varsinkin ikkuna-aukkojen koristelussa.

ruusu|suu vars. *ylät.* 1. *s.* Nuoren neitosen r. 2. *a.* R. neitonen. **-tarha** *s.* Luostarin r. Lumottu r. Istua, käyskennellä r:ssa. -- teen r:ksi tienoon sen, / missä jalkas pieni astuu KOSKENN. **-tauti** *s.* = ruusu 3.d. **-tipat** *s. mon.* = ruusuntipat.

ruusuton[67] *kar.a.* R. kevät. — *Kuv.* vrt. ruusu 3.c. | -- vaan Annasen poski on r. A.OKSANEN.

ruusu|vesi *s. farm.* ruusuöljyä sisältävä vesi. | R:vettä käytetään mm. ihon hoitoon ja silmien hautomiseen. **-vihko** *s.* Suuri r. kädessä. **-vuo|de** *s.* -- vei hänet Höyhensaarien kauniisiin luoliin ja laski hänet siellä tuoksuavalle r:teelle *TARK. **-öljy** *s.* ruusun terälehdistä tislaamalla saatu öljy. | R:ä käytetään hajuvesien valmistuksessa.

ruuta[11]* *s.* Ruta graveolens, eräs koriste- ja maustekasvi, ruutapensas.

ruutan|a[18] *s.* 1. Cyprinus carassius, Etelä- ja Keski-Suomessa yleinen, pienissäkin lammissa ja suohaudoissa toimeen tuleva särkikala, kouri. | Lihavia, kellanruskeita r:oita. 2. *kans.* kummitusolento, paholainen. | -- minkälainen kirouksen r. niissä tukkilaisen rahoissa on MERIL. — Voimasanana. | R., kun en huomannut tuota RAILO.

ruutanalammikko *s.*

ruutapensas *s.*

ruut|ata[35*] *v. kans.* -taus[61] *teonn.* (*rinn.* pruutata) ruiskuttaa.

ruu|ti[18*] *s.* räjähdysaineista, jotka on valmistettu hiilestä, rikistä ja salpietaristä ja joita käytetään etup. ampuma-aseissa. | Musta r., ks. ◡. Savuton r. Hitaasti palava r. R:din jyvät, rakeet. R:din haju, savu. Kiinassa r:tia käytettiin ilotulitusvälineissä jo ennen ajanlaskumme alkua. — "Luottakaa Jumalaan ja pitäkää r:tinne kuivana", kerrotaan Oliver Cromwellin sanoneen. — *Kuv.* Haistella r:tia 'olla mukana sodassa'. Ilmassa tuntuu r:din käryä 'jotakin uhkaavaa on tulossa'. Tuhlata r:tia harakkoihin, ostaa r:tia ja ampua harakoita 'tuhlata varoja, aikaa, vaivaa jne. turhan vuoksi'. Hänessä on r:tia 'tarmoa, temperamenttia'. Nyrkkeilijä, jonka iskuissa on r:tia 'voimaa'. Hän ei ole ollut r:tia keksimässä, ks. ruudinkeksijä. — *Yhd.* jauhe-, jyvä-, kivi-, kivääri-, metsästys-, pumpuli-, sankki-, sotilas-, tykkir.; kärpäsr.

ruuti|ase *s.* tav:mmin tuliase. | R:aseet syrjäyttivät jouset. **-jyvänen** *s.* **-kaasu** *s.* R:jen paine. R:t voivat aiheuttaa tykinputken räjähdyksen. Konekivääri toimii osaksi r:n voimalla. **-kauppa** *s.* Ruuti- ja dynamiittikauppa. **-kellar|i** *s.* Savuttomia ruuteja on säilytettävä r:eissa ilmatiiviissä laatikoissa. R. räjähti ilmaan. **-kuiva** *a.* kuiva kuin ruuti, rutikuiva. | R. jäkälä, risukko, maantie. Kipinä r:lle pärekatolle. **-lippu** *s. mer.* viestilippu, joka on pidettävä räjähdysaineita lastaavan ja purkavan aluksen mastossa. **-makasiini** *s.* **-määrä** *s.* Lataamiseen tarvittava r. **-nassakka** *s.* **-pano|s** *s.* Patruunan r. Poranreikään pantava r. **-pussi** *s.* **-sarvi** *s.* ontosta sarvesta t. muustakin aineesta tehty suusta ladattavien tuliaseiden lataamiseen käytettävän ruudin säilyttämiseksi valmistettu mukana kannettava astia. | Metsästyslaukku ja r. R. on käynyt tarpeettomaksi patruunien tultua käytäntöön. **-säiliö** *s.* R. räjähti. **-säkki** *s.* **-tehdas** *s.* Valtion r. **-teollisuus** *s.* **-tynnyri** *s.* — *Kuv.* Heittää palava tulitikku r:in 'saada varomattomasti aikaan jk voimakas t. tuhoisa reaktio'. Tuntea istuvansa r:llä 'olevansa vaarallisessa tilanteessa'. **-varasto** *s.* R:n räjähdys.

ruutta[11*] *s. kans.* (*rinn.* pruutta) ruisku.

ruut|ti[18*] *s. kans.* (*rinn.* truutti) tötterö, tuutti. | Sai r:in karamelleja kaupunkituliaisiksi.

1. **ruu|tu**[18*] *s.* **1.** pinnan osana oleva nelikulmio (joskus muunkinlainen ala). | Kankaan, puvun, lipun r:dut. Linolimaton, parketin r:dut. Suorakulmaiset r:dut. Kakun pinta jaetaan kermavaahtoa pursottamalla vinoihin r:tuihin. Šakkilaudan mustat, valkoiset r:dut. Torni siirtyy r:tuun e2. — *Erik.* **a.** ikkuna-, lasiruutu. | Avattava r. Löi r:dun rikki. R:dut vetäytyivät huurteeseen. — *Yhd.* tuuletusr. **b.** *maat. metsät.* merkityistä alueista, joita käytetään koetoiminnassa. | Alue jaettiin puolen aarin suuruisiin r:tuihin, jotka lannoitettiin eri tavoilla. — *Yhd.* koe-, näyter. **c.** *sot.* karttaan merkittyjä ruutuja vastaavista alueista. | Vihollisen sukellusvene havaittu r:dussa 426/c. **2.** lasten pelinä: *hypätä ruutua* hyppiä maahan piirretyssä ruudukossa koskettamatta rajaviivoja, määrätavoin kuljettaen pientä litteää kiveä. **3.** korttipelissä maa, jonka tunnuksena on punainen nelikulmio; tähän maahan kuuluva kortti: ruutuässä, -kuningas, -nelonen jne. | R. on valttia! Kädessä kolme r:tua.

2. **ruu|tu**[18*] *s. harv.* = ruuta. | -- te annatte kymmenykset mintuista ja r:duista, -- mutta sivuutatte oikeuden UT.

ruutuinen[63] *poss.a.* ruudukas. | R. ulsteri. Heikosti r. kangas. — *Yhd.* neli-, kuusir.; iso-, pieni-, puna-, risti-, sini-, suuri-, vinor.

ruutu|jako *s.* Koealan r. **-järjestelmä** *s. rak.* R:n mukainen asemakaava linjasuorine katuineen. **-kaava** *s.* = ed. **-kort|ti** *s.* **1.** ruudutettu kortti, jolla suoritetaan rahankeräystä ja josta lävistetään aina saatuja rahasummia osoittavat ruudut. | NMKY panee toimeen rahankeräyksen r:eilla. **2.** ks. 1. ruutu **3.** **-korttikeräys** *s.* vrt. ed. 1. | R. kristillisen poikatyön hyväksi. **-kuningas** *s.* ks. 1. ruutu 3. **-kuoppa** *s. anat.* aivokammion pohjasta käytetty nimitys. **-kuvio** *s.* Lattian r:t. R:illa koristettu pöytäliina. **-kylvö** *s.* metsänkylvö(tapa), jossa maa muokataan vain pienten neliöiden, ns. ruutujen, alalta. **-maa** *s. geol.* kuivuessaan pinnaltaan monikulmioiksi rakoillut maa; arktisilla seuduilla maa, jossa kivivyöt suurisilmäisen verkon tapaan ympäröivät hienompaa maata. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* R:set kuviot. R. asemakaava. **-malli** *s.* **1.** Tossujen pohjaa virkattaessa käytetään r:a. **2.** ruudulliselle paperille piirretty käsityömalli. | Kirjokintaan r. **-ompelu** *s. käs.* luotoksittain ommeltu kirjonta. **-paperi** *s.* ruudullinen paperi, vars. millimetripaperi. | R:lle piirretty malli. **-parketti** *s.* neliöistä muodostettu parketti. | Tamminen r. **-rivi** *s.* Vaakasuora, pystysuora r. Šakkilaudan valkoinen, musta r. — Päärakennuksen pitkä r. oli heleässä valaistuksessa TALVIO. **-rouva** *s.* ks. 1. ruutu 3. **-sotamies** *s.* ks. 1. ruutu 3. **-verkko** *s.* Kartan, merikortin r. **-ässä** *s.* ks. 1. ruutu 3.

ruuvail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < seur. | Älä r:e sitä radiota! Soittajat jo r:evat viulujaan.

1. **ruuva|ta**[35] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** kiertää, vääntää (kierteillä varustettua esinettä). | R. lamppu irti, kiinni. R:ttava tulppa, kansi. R:si auki täytekynänsä. R:si korkin paikoilleen. Tiukalle r:tut mutterit. — R. radion nappuloita. — *Kuv.* Hinnat on r:ttu ylen korkealle. Palkat on pyritty r:amaan mahdollisimman alas. **2.** obj:na esine, johon (vakinaisesti t. tilapäisesti) kuuluvia ruuveja kierretään. | R. kelloa. R:si arkun kannen paikoilleen. Lihamylly r:taan kiinni pöydän reunaan.

2. **ruuvata**[35] *v. kans.* pruuvata.

ruuv|i[1] *s.* **1.** *fys.* "yksinkertainen kone", jonka voidaan ajatella syntyvän siten, että kalteva taso kiertyy suoran lieriön ympäri; *tekn.* ed:n rakenteen mukainen kone-elin, jota käytetään aikaansaamaan kahden kappaleen välinen irrotettava liitos t. niiden välistä liikettä. | R:in kanta, kierteet. Kiertää, vääntää r:ia. Kiristää r:eja. Kiinnittää r:eilla. R. voidaan kiertää joko valmiiseen mutteriin, jossa on siihen so-

pivat kierteet, tai esim. puuhun. Puuhun kiinnitettävät r:it ovat suippoja ja teräväkärkisiä. Ompelukoneessa on r., jolla pistojen pituus säädetään. Päätön r. 'ruuvi, joka pyörii akselinsa ympäri ja pyörittää hammaspyörää, kierä'. Arkhimedeen r. 'A:n mukaan nimitetty ruuvipumppu'. — *Kuv. leik.* Hänen päässään on jokin r. irti, löysällä 'hän on hieman hassahtava'. Hänellä eivät ole kaikki r:it paikoillaan. — *Yhd.* asetus-, kiinnitys-, kiristys-, korkki-, rukkaus-, säätö-, tarkistusr.; puu-, urar.; peukalor.; palkka-, veror. 2. ruuvimaisesta esineestä, liikkeestä tms. **a.** Kiertää jk r:ille, r:iksi 'ruuvimaisesti kierteelle'. | Tervainen päre palaa pihisten. Karsi savuaa hauskasti ja kiertyy r:iksi KARHUM. **b.** *urh. voim.* eril. hypyistä ja liikkeistä, joissa vartalo kiertyy pituusakselinsa ympäri.

ruuvi|akseli *s.* **1.** *tekn.* ruuvin akseli. 2. *fys.* ruuviliikkeen akseli. **-avain** *s.* mutterien ja ruuvipulttien kiristämiseen ja avaamiseen käytetty työväline, jossa on mutterin t. kannan muotoa ja kokoa vastaava kita. **-hammas** *s. tekn.* ruuvipyörän hammas. **-hokki** *s.* ruuvikierteinen (hevosenkengän) hokki. **-holkki** *s. tekn.* ruuvikierteinen holkki. **-hyppy** *s. urh.* vrt. ruuvi 2.b. **-jarru** *s. tekn.* käsijarru, jossa jarruanturan painetta lisätään ruuvin avulla; vrt. vipujarru. | R:ja on paljon käytetty junissa. **-järjestelmä** *s. tekn.* ruuvisarja, jossa ruuvien mitat noudattavat määräsääntöjä. **-kara** *s. tekn.* ruuvikierteinen kara. **-kier|re** *s.* = kierre 2.a. | R:teen nousu on kahden vierekkäisen kierteen vastaavien pisteiden etäisyys. Kolmion, neliön muotoinen r. R:tein varustettu akseli, teräsputki. R:teen muotoon väännetty sähköjohto. R:teen muotoisia basilleja kutsutaan spirilleiksi. Kirjokeppi valmistetaan leikkaamalla pihlajanvesan kuoresta r:teen tavoin kapea nauha pois. **-kierrin** *s.* ruuvikierteinen kierrin. **-kiertei|nen** *a.* R. putki, kara, kansi. R:set sarvet. **-kierä** *s.* **1.** *tekn.* = kierä 2.b. 2. ruuvikierre. **-kiinnitys** *s.* Niittaus ja r. Käyttää r:tä. **-koukku** *s.* ruuvipäinen koukku. **-kytkin** *s. raut. sähk.* kytkin, jossa olennaisena osana on ruuvi. **-laite** *s.* **-liike** *s.* liike, jossa kappale pyörii muuttumattoman akselin ympäri samalla edeten tämän akselin suuntaan. **-liito|s** *s.* ruuvilla t. ruuveilla aikaansaatu liitos. | Sähköjohtoja saa jatkaa ja haaroittaa ainoastaan r:ksilla.

ruuvillinen[63] *poss.a.* R. patarumpu.

ruuvimai|nen[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* R. potkuri. R:-seksi kierretty tanko. Barokkituolin r:set jalat. Kuidut r:sessa asennossa. R:sesti kiertynyt. R:sesti kohoavat portaat.

ruuvi|meisseli *s.* par. ruuvitaltta. **-mutteri** *s.* **-naula** *s.*

-ruuvinen[63] *poss.a.* Kaksi-, monir.

ruuvin|kanta *s.* **-muotoinen** *a.* tav. ⌒. | R. poranterä. **-reikä** *s.*

ruuvi|painin *s. tekn.* painin, jossa puristus aikaansaadaan ruuvilla. **-penk|ki** *s. tekn.* metallinen laite, jonka leukojen väliin työkappale puristetaan ruuvia kiristämällä. | Kiinnittää r:kiin. Olla r:issä. — Piteli miestä kourissaan kuin r:issä. — *Yhd.* pika-, suuntaisr. **-pih|ti** *s. tekn.*, us. *mon.* pihtimäinen ruuvipenkki. | Puristaa r:tiin. R:din leuat. — Sormet, kourat kuin r:dit. Piti kättäni kuin r:deissä. **-pinta** *s.* ruuvimainen pinta. | Potkurin r. — *Mat.* pinta, joka syntyy puolisäteen kiertäessä sitä vastaan kohtisuoran suoran ympäri tasaisella nopeudella alkupisteen liukuessa tasaisella nopeudella tätä kohtisuoraa pitkin. **-pintainen** *a.* R. auran siipi. **-potkuri** *s. tekn.* tavallinen potkuri, jossa on napa ja kaksi, kolme t. neljä siitä ulkonevaa ruuvipintaista siipeä. **-pult|ti** *s. tekn.* pultti, jonka toisessa päässä on kanta, toisessa ruuvikierre (ja mutteri). | Kiinnittää, liittää r:eilla. R:eilla aikaansaatu liitos. **-pumppu** *s.* pumppuna käytetty päätön ruuvi. **-puristi|n** *s. tekn.* puristin, jossa puristus aikaansaadaan ruuvilla. | Teräksinen, puinen r. Panna r:meen. Kiinnittää r:mella. **-pyörä** *s. tekn.* = kieräpyörä. | Akselien ollessa kohtisuorassa toisiaan vastaan käytetään voimansiirtoon r:ä. **-pyöräpari** *s. tekn.* kierä ja siihen lomistuva kieräpyörä. **-ratas** *s. tekn.* = kieräpyörä. **-siipi** *s.*, vars. *maat.* ruuvipintainen (auran) siipi. **-siipinen** *a.* R. aura. **-silmukka** *s.* metallisilmukka, jonka päässä on ruuvikierteet. | Haka ja r. **-sorkka** *s. tekn.* = kierresorkka. **-syöttö** *s. tekn.* ruuvin toimittama syöttö. | Jyrsinkoneen r. **-taltta** *s.* urakantaisten ruuvien kiertämiseen käytetty talttamainen työkalu, ruuvimeisseli. | Puuvartinen r. **-tanko, -tappi** *s. tekn.* ruuvikierteinen tanko, tappi. **-tulkki** *s. tekn.* ruuvien mittaukseen käytetty tulkki. **-tulppa** *s. tekn.* ruuvikierteinen tulppa. **-ura** *s. tekn.* ruuvimainen ura. | R:n jyrsiminen. **-vaihde** *s. tekn.* = kierävaihde. **-viiva** *s. mat.* avaruuskäyrä, joka syntyy leikattaessa ruuvipinta sellaisella suoralla ympyräsylinterillä, jonka akselina on ruuvipinnan akseli. **-välitys** *s. tekn.* kierävälitys.

ruve|ta[30*] *v.* ryhtyä, käydä. **1.** toiminnan aloittamisesta, siihen ryhtymisestä t. suostumisesta; myös olotilan pass. muuttumisesta, alkamisesta. | R. tekemään jtak. R. syömään, puhumaan, laulamaan. Hän on vihdoinkin r:nnut opiskelemaan. Nykyään on sähköä r:ttu käyttämään runsaasti kotitaloudessakin. Minä en rupea esittämään lähempää tuttavuutta, hänen on tehtävä aloite. Joko väitöskirjasi rupeaa olemaan valmis? Jos ei sinusta rupea kuulumaan parempia tietoja, niin sinut hukka perii! On r:nnut tuulemaan. — R. toimeen, työhön. R. palvelukseen, oppiin. R. kauppoihin, liittoon, sitoumukseen. - - koska aviosäätyyn rupeet KIVI. - - kuuluu pastorikin siihen uskoon r:nneen ALKIO. Orjan ryysyihin rupesi LEHT. — R. hippasille. R. ruokalevolle. R. juttusille jkn kanssa. R. sotilasuralle. - - enpä takaa, kuinka käy, jos tästä pahalle päälle rupean CANTH. - - ohran oraat loivat päästään ruosteen, r:ten verekselle terälle I.K.INHA. — Rupesi rengiksi. Olisi halunnut r. papiksi. No, äläpäs rupea tunkeilevaksi! Ilma näytti vielä rupeavan sateiseksi AHO. - - talveksi näytti todella rupeavan KATAJA. — *Erik.* **a.** asettua. | R. pöytään, ruoalle. Rupea vuoteeseen! Ru-

peapas nyt jo maata! R:tkaa taloksi! Rupea kokkaan, niin on parempi lapsen kanssa AHO. -- hukkapa unohti r. nenin kestipöytään päin KS. **b.** suostua, antautua. | Siihen leikkiin en rupea! Minua alkoi kaduttaa, että olin r:nnut koko puuhaan. En rupea heidän narrikseen. Hänen vaimokseen en ikinä rupea! **c.** *jstak ruveten* jstak lähtien. | Hän on siitä r:ten paljon kasvanut. Siitä r:ten on jäniksen suu ollut ristiin halki. -- kyntää samaan tahtiin kuin on aina kyntänyt siitä r:ten kun auran sarvissa pysyi SILL. -- herroja, maaherroista r:ten tukkiherroihin asti AK. 2. *vanh.* kajota, tarttua. | Ja Jesus tuli, ja rupesi heihin, ja sanoi: nouskaat, ja älkäät peljätkö UTV. -- sillä kaikki, jotka miekkaan rupeevat, ne miekkaan hukkuvat UTV. Ei tauti tartu eikä rutto rupea, jollei ole Jumalalta sallittu SL. Älkäät ruvetko minuun! KALLAS. Isä olikin peittänyt Hilman polvet ja jalat paksulla villahuivilla, ettei tuuli pääsisi niin rupeamaan KATAJA.

ruvettua[1*] *v.* = 1. rupeutua.

ruvettuma[13] *s.* = rupeutuma.

rv. *lyh. sot.* ratsuväki.

rva *lyh.* rouva.

ry *lyh. maat.* rehuyksikkö. | 300 kg painavan lehmän elatusrehun tarve on 2,5 ry päivässä.

ry. *lyh.* **1.** (myös: r.y.) rekisteröity yhdistys. | Suomen Latu r.y. 2. raittiusyhdistys. | Ry. Koitto.

rydinpä|ä *s. kans.*, tav. *mon.* järvi-, meriruo'on l. rydin röyhy. | Olkipatja oli alla, kun ei Leena ollut vielä ehtinyt r:itä laittaa ALKIO.

ryhdik|äs[66*] *poss.a.* -käästi *adv.* -kyys[65] *omin.* < ryhti. **1.** jolla t. jossa on ryhtiä, hyväryhtinen; ryhtinsä pitävä, jäntevä;)(ryhditön, veltto. | Suoraselkäinen ja r. mies. Hänen kookas ja r. olemuksensa. Minä seisoin portailla r:käänä kuin Napoleonin adjutantti KIANTO. R. asento. Kävellä r:käin askelin. Hänen liikkeensä olivat arvokkaan ja r:kään näköiset. Liikkeessä oleva mies tekee kunniaa joko r:kkäästi ohi käyden tai viemällä oikean kätensä päähineeseen. — R. kangas, kenkä. Puvun r:kyys. 2. *kuv.* Rytmillisesti terävä ja r. rummunlyönti. Runon r. poljento. R. marssisävelmä. Selkeä ja r. tyyli. R. [= kiinteä, hyvin jäsennelty] ja vauhdikas näytelmä. Siveellisesti r. [= voimakas ja rohkea] henkilö, kansa, luonne. Siveellinen r:kyys.

ryhdisty|ä[1] *pass.v.* < ryhdistää. | Hän on sitten viime näkemän kasvanut ja r:nyt. Rivistö suoristuu, rintama oikenee, r:y ja jäykkenee kenraalin saapuessa kentälle.

ryhdistäyty|ä[44] *refl.v.* (< seur.) parantaa t. kohentaa ryhtiään, kohentautua. | R. kunnioitusta herättävään asentoon. Ratsastaja r:i satulassaan. — *Kuv.* R. siveellisesti. R. [= rohkaistua] kestämään koettelemuksia. Hän kyllä koetti useat kerrat r. työhön AHO. Anton ei halunnutkaan r. lamaannuksestaan SEPPÄNEN.

ryhdist|ää[2] *v.* tehdä ryhdikkää(mmä)ksi. | R. vartalonsa. R. leveät hartiansa. R. itsensä. Karolus koetti r. vanhan miehen vartalonsa entiseen, pöyhkeään kenoon ELSA SOINI. — *Kuv.* Lääkäri koettaa r. potilaan masentunutta mielentilaa. Kubismi on r:änyt kuvaamataiteiden muotoa. — *Refl. taiv.* Hän tunsi silmäinsä hämärtävän, r:ihe ja jatkoi kävelyään AHO.

ryhdit|ön[27] *kar.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* < ryhti. **1.** jolla t. jossa ei ole ryhtiä, huonoryhtinen; joka ei pidä ryhtiään, veltto, hervoton;)(ryhdikäs, jäntevä. | R. vartalo. R:tömän ja heikon näköinen henkilö. Kulkea veltosti ja r:tömästi. — R., liian pehmeä pahvi vetää seinäpaperit pian ryppyyn. Kangas laskeutui r:tömästi poimuille. 2. *kuv.* Rakennuksen kokonaisvaikutus on lattea ja r. Heittäkäämme pois r. ruikuttelu! Karkottaa itsestään masentava r:tömyys. — *Erik.* siveellisesti holtiton t. piittaamaton, hulttiomainen, selkärangaton. | Luonteeltaan r. henkilö. Siveellisesti r. kiipijä. R. ja edesvastuuton naissankari. A. on poliitikkona r., oikea tuuliviiri. Siveellinen honteluus ja r:tömyys.

ryhelm|ä[13] *s. kans.* rykelmä, ryhmä. | -- tytöt lähenivät -- sitä kuusir:ää, jonka -- MERIL. — *Erik.* taaja ryhmä pientä epätasaisuutta jllak sileällä pinnalla; esim. rosopintaisesta ihottumasta, hyönteisten aiheuttamista äkämistä yms. | Päärynäpuun lehdille synnyttää äkämäpunkki r:iä.

ryhevä[18] *a. kans.* rehevä, tuuhea, pörheä. | R. puu, metsä. R. laiho. R. emäntä. Missä on r. partas KIVI.

ryhmitel|lä[28*] *frekv.v.* < ryhmittää. | Kaasunaamarit voidaan r. sotilas-, teollisuus- ja savunaamareihin. Tulot on arviossa r:tävä laatunsa mukaan osastoihin, lukuihin ja momentteihin.

ryhmitelm|ä[18] *s.* ryhmittelyn tulos. | A. laati eläinmaantieteellisen r:än, joka perustui eläinmuotojen nykyiseen ja aikaisempaan esiintymiseen. — Elävässä puheessa ei tavallisesti esiinny yksityisiä ääntеitä, vaan kokonaisuuksia, r:iä.

ryhmittely[2] *teonn.* < ryhmitellä. | Tavaroiden r. teki näyteikkunan mielenkiintoiseksi ja tehokkaaksi. Kertovien runojen r. ei ole helppoa. — *Yhd.* marssir.; alar.; uudelleenr.

ryhmittym|ä[13] *s.* ryhmittymisen tulos, ryhmä; liittoutuma, yhtymä. | Luonnossa kasvit eivät tavallisesti esiinny erillisinä, toisistaan riippumattomina yksilöinä, vaan yhtenäisinä r:inä. Valtiollisessa elämässämme on monenlaisia r:iä. — *Yhd.* kasvi-, solur.; kansalais-, puolue-, suurvaltar.

ryhmitty|ä[1*] *pass.* ja *refl.v.* (< ryhmittää) kokoontua, kerääntyä, keskittyä, yhtyä t. jakautua ryhmiksi. | Koko seurue r:i hänen ympärilleen. Vieraat r:ivät pikku piireihin keskustelemaan. Asutus on r:nyt liikennereittien varsille. Hautakummut r:vät kalmistoiksi. Atomit eivät yleensä esiinny vapaina, vaan molekyyleiksi r:neinä. Vasemmalle kääntyvät, suoraan jatkavat ja oikealle kääntyvät ajoneuvot r:vät ennen kulmaa omille ajokaistoilleen jonoiksi. — Turvatakseen lehden jatkuvan ilmestymisen ovat sen ympärille r:neet [= sitä tukevat, kannattavat] kansalaiset päättäneet --. Poliittinen r:minen on demokratian luon-

teeseen kuuluvaa. — *Sot.* R. hyökkäykseen, puolustukseen. Laivue r:i käskettyyn muotoon.

ryhmittäin *adv.* ryhminä, ryhmä kerrallaan; ryhmien mukaan. | Vieraita saapui yksitellen ja r. Luonnonopin tunnilla saavat oppilaat tehdä kokeita r. Prosenttiluvut r. — Joukkue lähtee liikkeelle joko samanaikaisesti tai r.

ryhmittäi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* ryhmittäin oleva t. tapahtuva. | R. puiden poistaminen on tavallisin harsintahakkausmuoto. Yksittäiset syöksyt suoritetaan käskyllä, r:set komennolla.

ryhmittäyty|ä[44] *refl.v.* < seur. | Joukko-osasto r:y hyökkäystä varten.

ryhmit|tää[2*] *v.* järjestää, kerätä, keskittää, koota t. jakaa ryhmiksi, tav. jnk järjestelmän mukaan. | Versailles'n linnan puiston puut ja pensaat olivat symmetrisesti r:etyt. Hevosten kuormausta johtava henkilö r:tää eläimet vaunuittain. Linnén järjestelmässä kasvit r:etään 24 luokkaan. — *Sot.* järjestää (joukko) muotoon, joka soveltuu tarkoitettuun toimintaan ja maastoon. | R. komppania hyökkäykseen. Venäläiset r:tivät joukkojaan uudelleen.

ryhmity|s[64] *s.* **1.** ryhmittäminen, ryhmittyminen, ryhmittely. | Huonekalujen r. asuntoon voidaan myös jättää asiantuntijan huoleksi. Koulun oppiaineiden r. pakollisiin ja vapaaehtoisiin. Tilasto tuonnin ja viennin r:ksestä tärkeimpien tuonti- ja vientitavaroiden kesken. — *Sot.* Kenttäarmeijan keskitys sisältää myös joukkojen r:ksen tietyn tehtävän suorittamista silmällä pitäen. **2.** ryhmittämisen, ryhmittymisen tulos, ryhmitelmä, ryhmittymä; muodostelma. | Ministerit ovat tavallisesti jonkin poliittisen r:ksen edustajia hallituksessa. — *Sot.* Hajanainen r. Ampumaketjumainen r. Tilly aikoi päävoimillaan aluksi lyödä vihollisen vasemman siiven ja vyöryttää sitten koko r:ksen. Divisioonan hyökkäyskaistan leveys oli 1000 m, joten joukot hyökkäsivät tavallista syvemmässä r:ksessä. **3.** *yhd.* Ammatti-, ikä-, kalleus-, puolue-, suurvaltar.; hyökkäysvalmius-, lepo-, lähestymis-, puolustus-, taistelur.; normaalir.; leveys-, syvyysr.; hajar.; uudestir.

ryhmitys|alue *s. sot.* suojainen alue, jossa joukko ryhmittyy ja valmistautuu tehtäväänsä. **-käsky** *s. sot.* Joukkojen ryhmitys määrätään joko erikoisella r:llä tai taistelukäskyssä. **-muo|to** *s.* Maamme 1500-luvun herraskartanoilla oli lisärakennuksineen melko varmasti sellainen r., jota Ruotsissa sanotaan keskiruotsalaiseksi suurtalotyypiksi. — *Sot.* Joukkueen tavallisimmat r:dot ovat neliö, kolmio, avorivi ja -jono. **-peruste** *s.* Linnén järjestelmän r:ena on kasvien siitinelinten luku ja yhteenkasvamissuhteet. **-tapa** *s.* Kantelettaressa on noudatettu runojen sisällyksen mukaista r:a. **-vaihe** *s. sot.* Vihollisosasto hajotettiin jo r:essa.

ryhmy[1] *s.* rosoinen pahka, pahkura, myhkyrä, muhkura, kyhmy. | Puun rungossa on r:jä. Kosken vesi jäätyy r:ille. Luiden pinnassa voi olla säännötöntä epätasaisuutta, r:jä. Suoliluun r.

ryhmyi|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* R:set nivelet. R. nenä. R. sauva. Vanha, r. tammi. Pässin sarvet olivat paksut ja r:set. Idässä näkyy tasainen nummi hongistonensa, lännessä r., sammalkallioinen maa KIVI. — *Yhd.* karhear.

ryhmypintainen *a.* R. petäjä. R. kangas.

ryhmys[64] *s. harv.* rähjä, rahjus, rähjys. | -- nästyykistä tuulahti niin noopelin hyvä haisku, ettei Jooseppi r. tiennyt, että miten oikein suhtautua KIANTO.

ryhmysauv|a *s.* ryhmyinen sauva. | Ukolla oli kädessään paksu r. ja selässä tuohikontti. Abessinialaiset aikovat taistella vaikka r:oin.

ryhmytön[67] *kar.a.* Sileä ja r. puun pinta.

ryhm|ä[11] *s.* **I.** (us. melko pieni) joukko olentoja, esineitä tms., jotka ovat toistensa välittömässä läheisyydessä ja jotka käsitetään yhteen kuuluvaksi kokonaisuudeksi; vrt. kasa, lauma, liuta, parvi, rykelmä. | R. miehiä. Matkustettaessa saavat r:ät edullisia alennuksia. Järjestyneen r:än käyttäytyminen on jo eläimillä erilainen kuin järjestymättömän lauman. Isännät seisoivat r:issä jutellen. Harsintahakkauksessa kaadetaan puita yksitellen tai pieninä r:inä. Mesisieni kasvaa usein r:issä puiden juurella. R:iin solmittu ripsireunus. Pöytää katettaessa lautaset sijoitetaan r:iin pöydälle. Mäti asetetaan lautaselle r:äksi kalan kahden puolen. Voimme ajatella jokaista kokonaislukua niin monen ykkösen muodostamaksi r:äksi, kuin tämä luku osoittaa. Jakaa luku kolminumeroisiin r:iin. — *Yhd.* (us. myös ryhmään II) ihmis-, mies-, poika-, työläisr.; hevosr.; lihasr.; huone-, kylä-, rakennus-, tehdasr.; linssi-, putki-, sylinterir.; järvi-, saarir.; muotokuva-, veistosr.; numero-, yhtälör.; leikki-, matka-, opinto-, työ-, voimistelur. — *Erik.* **1.** *sot. vanh.* kerta: laukausmäärä, joka syntyy (yhden t. useamman patterin) jokaisen tykin ampuessa kerran. | 5 r:ää, ampukaa! **2.** puutarhanhoidossa koristekasvien muodostamista ryhmistä. | Tähtisipuli on sopivin reunamiin ja r:iin. Perustaa r. keskelle ruohokenttää. — *Yhd.* kivikko-, kukka-, pensasr.

II. ed:een liittyen olennoista, esineistä tms., jotka muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden joidenkin olennaisten yhteisten ominaisuuksien tm. seikkojen perusteella; myös suurempaan kokonaisuuteen kuuluvasta joukosta. | Melkoinen r. maalaisväestöä menetti entisen asemansa ruotujakolaitoksen lakkauttamisen johdosta. Maataloustyöläiset ovat oma sosiaalinen r:änsä. Poliittisten r:ien asennoituminen hallituskysymykseen. Lahkoksi nimitetään vallitsevasta kirkkokunnasta oppinsa ja käsityksensä puolesta eroavaa r:ää. Maalaustaiteemme kehitykseen on vaikuttanut merkittävästi v. 1916 perustettu "Marraskuun r.". — *Yhd.* ammatti-, etu-, ikä-, painor.; kansalais-, kirjailija-, kumouksellis-, taiteilija-, väestör.; valtior. — *Erik.* **1.** vars. ammattikielessä luokittelussa, jaottelussa enemmän t. vähemmän tarkkarajaisesta osastosta, joukosta tms. | Helsingin kaupungin sähkölaitoksen A-r:än

urakoitsija. Lahko on heimoa ylemmän r:än nimitys eläin- ja kasvijärjestelmissä. Peura kuuluu hirvieläinten r:ään. Raivotaudin aiheuttaja kuuluu suodattuvien virusten r:ään. Sinkkir. on alkuaineiden jaksoittaisen järjestelmän II r:än sivur:ään kuuluvista metalleista käytetty nimitys. Tunnetuin savimineraalien r:ään kuuluva mineraali on kaoliini. Geologiset muodostumat jakautuvat ikänsä puolesta sarjoihin, systeemeihin ja niiden alaosastoihin sekä nämä r:iin. Helvetialainen r. on tertiäärisysteemiin kuuluva kerrosr. — *Yhd.* hyönteis-, nisäkäsr.; kieli-, murrer.; sana-, substantiivir.; ala-, pää-, sivur.; erikois-, rinnakkais-, seka-, yleisr. **2.** *mat.* sovittuja yhdistelysääntöjä noudattava alkioiden (lukujen, muunnosten, liikkeiden tms.) joukko. **3.** *sot.* **a.** useiden aselajien pienin taktillinen yksikkö. | Kivääri jalkaväessä r:än vahvuus on johtaja ja 7 miestä. I joukkueen 4. r. R. Vilpas miehittää A:n kukkulan. — *Yhd.* kivääri-, komento-, konekivääri-, kranaatinheitin-, lääkintä-, pioneeri-, puhelin-, tulenjohto-, tykkir.; isku-, korjaus-, kärki-, suuntar.; puolir. **b.** Viirikkö käsittää yleensä 2—3 r:ää, ja näihin kuuluu 3—4 alusta kuhunkin. **c.** vahvuudeltaan vaihtelevista sotatoimiyhtymistä. | Maanselän r:än komentajana toimi kenraali Laatikainen. R. Pajari. Saksalaiset suunnittelivat laajaa saarrostusliikettä, johon ottaisi osaa n. 35 armeijakuntaa kolmeen r:ään jaettuina. — *Yhd.* armeijar. **4.** eduskunnan, valtuuston tms. samaan puolueeseen lukeutuvien jäsenten muodostamasta yhteenliittymästä. | Maalaisliiton r:än puheenjohtaja. — *Yhd.* eduskunta-, parlamentti-, puolue-, valtuustor.; keskusta-, oikeisto-, oppositio-, vasemmistor.

ryhmä|ajo *s.* raviurheilussa: kilpa-ajo(laji), jossa hevoset lähtevät yhtaikaa samalta maaliviivalta; vrt. ennätys-, tasoitusajo. **-ase** *s. sot.*)(mieskohtainen ase. | Esim. konekivääri ja kranaatinheitin ovat r:ita. **-asutus** *s.* Kyllällä tarkoitetaan tavallisesti r:ta, useiden talojen muodostamaa asutuskeskusta. Itä-Karjalassa asutus on yleensä r:ta. **-avioliitto** *s.* primitiivinen avioliitto(muoto), jossa ryhmällä miehiä on ryhmä naisia yhteisesti aviopuolisoina. **-etu** *s.* Kansakunnan etu joutui syrjäytymään itsekkäiden puolue- ja r:jen tieltä. **-hakkaus** *s. metsät.* = aukko-, vyöhykehakkaus. **-harjoitus** *s.*, vars. *sot.* ja *urh.* ryhmittäin suoritettava harjoitus. | Mieskohtaista koulutusta ei ole unohdettava r:ten ohella. **-henkivakuutus** *s.* jnk henkilöryhmän kollektiivinen henkivakuutus; vrt. ryhmävakuutus. **-hinta** *s. liik.* eräissä liikkeissä käytetyistä hinnoista, jotka pyöristetään määräryhmiin (samanhintaiset tavarat us. samalla pöydällä). **-hintaliike** *s. liik.* ryhmähintoja noudattava liike. **-indeksi** *s. tal.* Ravintoindeksi on laskenut 3 % muiden r:en pysyessä ennallaan.

-ryhmäinen[63] *poss.a.* Yksi-, neli-, monir.; tiheär.

ryhmä|itsekkyys *s.* Eri etupiirien r. **-jako** *s.* Lannoitusvaatimuksien perusteella tehty puutarhakasvien r. **-jaotu|s** *s.* Mielipiteiden jakautuminen ei lainkaan tapahtunut puolueja r:ksen perusteella. **-johdin** *s. sähk.* vrt. seur. **-joh|to** *s. sähk.* johdoista, jotka vievät sähkövirtaa ryhmätaulusta huoneiston eri osissa oleviin lamppuihin, pistorasioihin ym. **-jono** *s. sot. vanh.* joukkueen avomuoto, jossa ryhmät ovat peräkkäin. **-jyrsin** *s. met.* jyrsimiä rinnakkain asettamalla muodostettu moniosainen jyrsin. **-jäsen** *s.* yhteisö yhdistyksen jäsenenä. | Keskusmetsäseura Tapion jäsenet ovat osaksi r:iä (metsänhoitolautakuntia, maanviljelysseuroja ym.), osaksi henkilöjäseniä. **-kasvi** *s.* puutarhanhoidossa: ryhminä kasvatettava koristekasvi. **-kesku|s** *s. sähk.* laite, josta esim. jnk huoneiston ryhmäjohdot alkavat. | Mittaritauluiksi sopivat parhaiten teräslevytaulut, joita samalla voi käyttää r:ksena. **-keskustelu** *s.* ryhmässä, ryhmittäin tapahtuva keskustelu. | Saarnan asemesta voi lastenjumalanpalveluksessa olla r:a, jota johtavat siihen määrätyt maallikot. **-kohtau|s** *s.* = joukkokohtaus. | Näytelmän suuret r:kset. **-kokou|s** *s.* jnk ryhmän piirissä pidetty kokous. | Seura on järjestänyt r:ksia eri kansalaispiireille. Eduskuntaryhmien r:kset. **-kun|ta** *s.* us. hiukan tuomitsevasti: ryhmä, puolue, kuppi-, nurkkakunta, klikki. | Poliittinen r. Ajaa jnk r:nan etua yhteisedun kustannuksella. Kansa on jakautunut pieniin keskenään taisteleviin r:tiin. Vain pieni r. kannatti A:n valitsemista yhdistyksen puheenjohtajaksi. Lestadiolaisuus on hajaantunut moniin toisiaan vastustaviin r:tiin. Ruokokoski kuului lähinnä T. K. Sallisen r:taan. -- se on narri, joka jonkun rakkaan r:nan tähden kieltää selvän totuuden SILL. **-kuri** *s.* jnk ryhmän keskuudessa pidetty kuri; vars. eduskuntaryhmistä. | Ankarasta r:sta huolimatta muutamat edustajat pysyivät äänestyksessä omalla kannallaan. **-kuv|a** *s.* Muoto- ja r:ien maalaaja. Sixtus IV:tä ja hänen lähimpiään esittävä r. Marmorinen r. Mars ja Venus. Julkaisussa olevat maisema- ja r:at on ottanut valokuvaaja N. N. **-kylvö** *s. maat.* vrt. haja-, rivikylvö. | R:ssä asetetaan siemenet suoriin riveihin, mutta ei jatkuvasti eikä tasaisesti, vaan ryhmiin, jättämällä aina määrämatka vakoa ilman siemeniä. **-kylä** *s.* (yhteen t. useampaan) tiheään, epäsäännölliseen rykelmään rakennettu kylä(muoto), kasa-, rykelmäkylä. | Ikivanhat, teitten varsille keskittyneet suuret r:t ovat jo häviämässä. **-kytkin** *s. sähk.* kytkin, joka yhdellä kertaa kytkee virtapiiriin useita sähkönkulutuslaitteita, ryhmäkeskuksen kytkin. **-käyt|tö** *s. tekn.* Yksittäiskäytössä kullakin työstökoneella on oma moottorinsa, kun taas r:össä yksi moottori käyttää useampia koneita.

ryhmä|laji *s. kasv.* = kollektiivilaji. **-lento** *s. sot.* lento kahden t. useamman koneen ryhmänä. **-liik|e** *s.* **1.** ryhminä tapahtuva liike. | Kirjailija hallitsee havainnollisesti suuria ryhmäkokonaisuuksia ja r:keitä samaten kuin yksityisiä asentoja ja tilanteita TARK. **2.** Oxfordin r. 'oxfordilaisuus'. **-matka** *s.* tav:mmin seuramatka. **-nim|i** *s.* ryhmän yhteisnimi; vrt.

lajinimi. | Palkokasvibakteereista käytetään r:eä Rhizobium. **-nimitys** *s.* = ed. | Varsahalvaus on r. useille toisistaan jonkin verran eroaville vastasyntyneen varsan verenmyrkytystaudeille.

ryhmän|johtaja *s. sot.* vrt. ryhmä II.3.a. | R. on yleensä alikersantti. **-nimi** *s.* **1.** *kiel.* kollektiivi, ryhmäsana, kollektiivinen substantiivi. **2.** = ryhmänimi.

ryhmä|opetus *s.* Laulunopetuksessa käytetään yksityis- tai r:opetusta. **-opiskelu** *s.* ryhmin tapahtuva opiskelu. **-ostaj|a** *s. liik.* Osuuskauppa ei lainkaan harjoita velaksimyyntiä yksityisille henkilöille, ja ainoastaan varmoille r:ille kuten kunnille, seurakunnille ja yhtiöille myönnetään enintään 30 päivän maksuaika. **-pesä** *s.* R. kymmenelle mehiläisyhteiskunnalle. **-prokuura** *s. liik.* kollektiivi-, yhteisprokuura. **-puutarha** *s. harv.* = siirtolapuutarha. **-pyyte|et** *s. mon.* R:istä vapaa kansallinen politiikka. **-rivi** *s. sot.* joukkueen avomuoto, jossa ryhmät ovat vierekkäin kukin tilanteen mukaisessa muodossa n. 50 m:n kaistalla. **-sana** *s. kiel.* kollektiivinen substantiivi, kollektiivi, ryhmännimi. **-sopimus** *s.* määräperusteen mukaan lukumäärältään rajoitettujen valtioiden keskinen sopimus. **-tanssi** *s.* Baletin soolo- ja r:t. **-taulu** *s. sähk.* jakotaulu, josta ryhmäjohdot lähtevät, ryhmäkeskus. **-teoria** *s. mat.* matematiikan ala, joka tutkii ryhmien (merk:ssä II.2) ominaisuuksia. **-tover|i** *s.* samaan ryhmään kuuluva henkilö. | Kansanedustaja N.N. ilmoitti äänestävänsä r:eineen tehtyä ehdotusta vastaan. N.N. on r:ini varusmiesajoiltani. **-tul|i** *s. sot.* Ellei ole välttämätöntä saada tietää, mikä tykki minkin laukauksen on ampunut, voidaan hakuammunnassa käyttää r:ta. **-|työ** *s.* R:töissä on ryhmän esimiehen huolehdittava siitä, että työtä tehdään järjestelmällisesti ja nopeasti. **-työskentely** *s.* Luonnontieteellisiä aineita opetettaessa voidaan usein käyttää oppilaiden r:ä. **-urakka** *s.* useamman kuin yhden työntekijän yhdessä ottama urakka. **-uuni** *s. rak.* uuni, jolla yhdestä tulipesästä lämmittämällä voidaan lämmittää kahta t. useampaa vierekkäin t. päällekkäin olevaa huonetta. **-vakuutus** *s.* vakuutus(muoto), jossa vakuutussopimuksen mukaan kaikilla määräryhmään kuuluvilla yksilöillä on velvollisuus t. oikeus osallistua vakuutukseen. **-valokuva** *s.* Kokouksen osanottajista otettiin r. kaupungintalon portailla.

ryhtev|ä[13] *a. harv.* -yys[65] *omin.* ryhdikäs. | Itse mieskin oli näkemisen arvoinen: kolmikyynäräinen, r. ALKIO. — Siinä jo lausuu hän kehotuksen r:in äänin *MANN.

ryhti[14*] *s.* **1.** ihmisen (eläimen) asennon jäntevyydestä ja suoruudesta seistessä, liikkuessa ja istuessa. | Hyvä, huono r. Pysty, suora, kumara r. Reipas, jäykkä r. Arvokas, jalo, ylpeä r. Käskevä r. Kuninkaallinen r. Käskijän, sotilaan r. Jäntevä ja reipas ryhdiltään. Kohentaa, parantaa r:ään. Totuttaa jku hyvään r:in. — Koskeloiden r. on pysty, sillä jalat ovat hyvin takana. — *Erik.* hyvä ryhti, ryhdikkyys. | Ryhdin puute. Pitää ryhdissä vartaloaan. R. on rauennut. Vanhus on säilyttänyt r:nsä. Saada r:ä rintaansa. **2.** ed:een liittyen esineistä. | Puku menetti pesussa r:nsä 'kuosinsa, muotonsa'. R:nsä pitävää, venymätöntä ja kutistumatonta kangasta. Laudoitus tukee lautatalon r:ä. Patsas ja erityinen laudoitus antoivat r:ä ja tiiviyttä ilman kalkkia kyhätylle tuvan kiukaalle. Urheilukentällä maa ei pitänyt r:ään, vaan vajosi sieltä täältä. **3.** *kuv.* ed:iin liittyen: "selkäranka", lujuus, varmuus, rohkeus, kunto, ponsi. | Siveellinen r. Joukkojen moraalinen r. oli tappioiden johdosta luhistunut. Pojassa oli r:ä vastustaa houkutuksia. Hän on menettänyt henkisen r:nsä. [Robert] ihaili hänen uskallustaan ja r:ään esiintyä missä seurassa tahansa ja ketä vastaan hyvänsä AHO. Iidan seurassa sai Lennart varmuutta ja r:ä JOTUNI. "Pakolaiset" on rakenteensa, tyylinsä ja aatteellisen r:nsä vuoksi Linnankosken ehein teos. Monet sivukohtauksiin harhautumiset rikkoivat näytelmän draamallista r:ä. Korkeimman eetillisen r:nsä Runebergin ihanteellisuus saavutti Vänrikki Stoolin tarinoissa. A:n maalaukset antoivat taidenäyttelylle arvokkuutta ja r:ä. — Leveä jalkalista antaa r:ä huoneelle. Agitaattori jatkoi huutaen kurkun täydeltä ja poljeksien jalkaa ryhdiksi: - - KIANTO. Eei, ehei se ennustus pidä r:ään [= paikkaansa] MERIL.

ryhti|harjoitus *s. voim.* harjoitus ryhdin korjaamiseksi t. säilyttämiseksi. **-lihakset** *s. mon.* ryhdille tärkeistä selkälihaksista. **-liike** *s. voim.* ryhtiä edistävä voimisteluliike; vrt. ryhtivoimistelu.

-ryhti|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* Huono-, hyvä-, jalo-, komea-, nöyrä-, reipas-, suora-, uljas-, varma-, veltto-, ylevä-, ylväsr.

ryhti|vika *s.* Koululaisten r:viat. R:vikojen korjaaminen. **-vikai|nen** *a.* — *S:sesti.* Uinti on erittäin suositeltavaa r:sille. **-virhe** *s.* **-voimistelu** *s.* voimistelu, jossa pääpaino pannaan selkä- ja hengityslihaksien vahvistamiseen ja norjistamiseen.

ryhtyjä[10] *tek.* Toimeen r.

ryhtymy|s[64] *s.* edesottamus, "tempaus". | En voi hyväksyä hänen kaikkia r:ksiään.

ryhty|ä[14*] *v.* aktiivisesta, tahallisesta tekemisestä; vrt. ruveta.

1. työn, toiminnan aloittamisesta, siirtymisestä jhk aikaisemmasta poikkeavaan työhön, toimintaan, olotilaan. **a.** ruveta, käydä. | R. opiskelemaan, jatkamaan lukujaan. R. kirjoittamaan kirjettä. R. ottamaan selvää jstak asiasta. R. toimittamaan etsiskelyjä. R. vastustamaan jkta, jtak. R. jäljittelemään jkn toimintaa. R. itse ansaitsemaan leipänsä. Poika mietti, mitä r:isi tekemään. Pitäjään päätettiin r. perustamaan lainakirjastoa. Jeesus r:i pesemään opetuslastensa jalkoja. Turkkilaiset r:ivät piirittämään Konstantinopolia. — R. kahvinkeittoon. R. lakkoon. R. kapinaan. R. taisteluun, sotaan jtak vastaan. R. kostoon. R. salavehkeisiin jkta vastaan. R. vastatoimenpiteisiin. R. kirjeenvaihtoon, neuvotteluihin, puheisiin, yhteistoimintaan jkn

kanssa. Jättää työ kesken ja r. toiseen. R. hallitukseen, (hoitamaan) virkaansa. R. toimeen, toimiin asian selvittämiseksi. R. jyrkkiin toimenpiteisiin salakuljetuksen tukahduttamiseksi. Tyttö ei uskaltanut r. mihinkään, vaikka työtä oli yllin kyllin. Hän ei halunnut jättää työtään kesken, kun oli kerran siihen r:nyt. Olisinhan aivan hullu, jos r:isin niin kalliiseen ja vaivalloiseen matkaan aivan tyhjän tähden AK. Anna kaiken, mihin tänä päivänä ryhdyn, koitua parhaakseni AK. Ken leikkiin r:y, hän leikin kestäköön SL. — R. juttusille jkn kanssa. R. runoille 'ruveta runoilemaan, esittämään runoja'. R. talosille (kans.) 'asettua asumaan, ruveta taloksi'. Toukolimppu säilytettiin talven yli ja syötiin kylvölle ryhdyttäessä. — R. jkn lehden asiamieheksi. R. muonamieheksi jhk taloon. Kotiapulaisiksi r:villä on työpaikan hankinta helppoa. — R. ankaraksi. **b.** liittyen seur. ryhmään: puuttua, kajota (jhk asiaan). | Jos ylempi virkamies r:y johonkin asiaan, alempi ei saa siihen puuttua. -- ei ole tarvis laajemmalta r. kerron eli parallelismin teoriaan voidaksemme sanoa, että -- E.N.SETÄLÄ.

2. *konkr.* us. hiukan vanhastavasti: tarttua, kajota, koskea, puuttua, käydä käsiksi. | R. käsiksi jhk. Kun karhu r:y syöttiin, loukku laukeaa. A. jätti luvut ja r:i kuokkaan ja lapioon. R. aseisiin. Mutta viimein hän närkästyi, r:i vaimonsa käsivarsiin turpeilla kourillansa, asetti hänen istumaan rahille ja siinä piteli häntä koreasti hetken KIVI. Kons' oli sankarit vyöttäyneet, kävi kumpikin piiriin, / r:en voimakkain käsivarsin toisehen toinen *MANN. Eikä Silja osannut r. ruokaan [= ruveta syömään] SILL. -- jalopeura sanoi sudelle: "Syö sinä tuo eläin, minä en rupea, en viitsi r. noin pieneen eläimeen" KS. [Eroava jäsen] saakoon -- ulos suorittamansa osuusmaksun, mikäli osuuskunnan varat -- siihen riittävät vararahastoon r:mättä LK. -- Jumalasta syntynyt pitää itsestänsä vaarin, eikä häneen ryhdy se paha UT. — *Erik.* **a.** vars. *lak.* R. varastettuun, salakuljetettuun tavaraan. Varastetun tavaran kätkemisestä sekä muusta luvattomasta r:misestä rikoksen kautta saatuun tavaraan LK. Ja se, joka löydetään r:neeksi kirottuun tavaraan, on tulella poltettava VT^{v}. **b.** vars. *raam.* miehen rupeamisesta sukupuoliyhteyteen. | Minä otin tämän naisen vaimokseni, mutta kun ryhdyin häneen, en tavannut hänessä neitsyyden merkkiä VT. Kirottu olkoon se, joka r:y johonkin eläimeen VT^{v}.

ryhä[11] *s. kasv. el. harv.* pahka, pahkura, kyhmy, kyttyrä. | [Tuhosieni] Fomes nigricans muodostaa koivun runkoon omituisia epämuodostumia, rupimaisia, jopa lantun kokoisia epätasaisesti halkeilevia ryhiä. Intiassa elävällä gauri-nimisellä härkälajilla on niskassa matala r. **-härkä** *s.* = seebu.

ryhäinen[63] *poss.a.* [Sienen] lakki on kyhmyinen ja r.

ryhätön[57] *kar.a.* Suora, r. selkä.

ryhävalas *s.* Megaptera longimana, uurteisvalas, jonka selkäevä on kyttyrämäinen.

ryhöt|tää[2*] *deskr.v.* -- entisissä paidoissa tuota yhä on pysytty ja entisissä rohtimissa r:etty AHO. Siinä r:tää pitkällään vieretysten petäjä ja koivu AK.

ryijy[1] *s.* kudonnainen, jonka loimiin ainq 10—20 kudelangan jälkeen on kudottaessa solmittu rivi nukkalankoja (nyk. nukkalangat voidaan myös pujottaa kangaspohjaan). | R:jä käytettiin alkuaan sängyn peitteenä, nykyisin niitä pidetään varsinkin seinävaatteena ja lattiamattona. Ihmiskuvio-, puu-, tulppaaniaiheinen r. Kustavilainen r. Kammariin, Venlan hyllyävälle r:lle kantoi Juhani veljensä KIVI. — *Yhd.* kehto-, lattia-, makuu-, reki-, seinär.; nukka-, tilkkur.; kuvar.; elämänpuu-, hirvi-, leijona-, neilikka-, tulppaani-, tähtir.; hään.; perintö-, sukur. **-alue** *s.* alue, jossa on valmistettu ja käytetty ryijyjä. | Tuotteliaimmat r:et ovat olleet Keski-Suomi, Keski-Häme, Satakunta ja läntinen Uusimaa. **-kudonta** *s.* Kehtopeite oli r:a. **-kudos** *s.* **-kutomo** *s.* **-lanka** *s.* ryijyn kutomisessa tarvittava lanka, vars. nukkiin käytetty (villa)lanka. **-malli** *s.* Tekstiilitaiteilijan kansanomaisella pohjalla sommittelema r. **-matto** *s.* mattona käytetty ryijy. **-n|kudonta** *s.* Harjoittaa r:-kudontaa. **-n|kutoja** *s.* **-n|kutomo** *s.* **-tyyny** *s.* tyyny, jonka päällyksen toinen t. molemmat puolet on tehty ryijykudontaa käyttäen.

ryintä[15*] *teonn.* < rykiä.

ryiskel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < rykiä. | Ukkorähjä oli jo vuosia r:lyt. Poika r:i ja siirteli hämillään jalkojaan. Isäntä r:i kuivaa yskäänsä KATAJA. Kustaa antoi miehen puhua ja r. mahtirykäyksiään SILL.

ryit|tää[2*] *kaus.v., 3.pers.* -ys[64] *teonn.* < rykiä. | Veturin jättämä savupilvi tunkeutui keuhkoihin ja r:ti. — Niin r:tää, että läkähtyä tahtoo. Miestä rupesi r:tämään.

rykelmittäin *adv.* rykelminä, kasoittain. | Kaupungin talot ovat sulloutuneet r. sopiville paikoille pitkin vuorenrinnettä.

rykelm|ä[13] *s.* (sekava) joukko, ryhmä, parvi, katras, lauma, liuta, läjä, röykkiö, ryväs. | Pieni, sakea, sekava r. R. ihmisiä, puita, kiviä. Sotilaiden r. Talojen muodostama tiheä r. Kasaantua r:iksi, r:iin. Juosta r:änä, r:ässä. Nuoriso tanssi mielettömänä r:änä. Miehet seisoivat r:änä. Juoksijat ampaisivat yhtenä r:änä liikkeelle, mutta vähitellen r. muuttui jonoksi. Ihmiset olivat sulloutuneet yhteen r:ään onnettomuuden uhrin ympärille. Poutapilvien vuorimainen r. Mehiläiset asettuvat talveksi pallon muotoiseen r:ään. Pitkät hiukset muodostivat pään ympärille villin r:än eri suuntiin vetäviä hiussuortuvia. -- myyjät kantoivat [turkiksia] suurissa r:issä kaulansa ympärillä AHO. — *Maant.* Varsinaiset [maantieteelliset] muotoryhmät -- ovat pohjapiirrokseltaan joko enemmän tai vähemmän pyöreähköjä r:iä -- tai pitkänomaisia, ehkä hyvinkin kapeita jonoja J.G.GRANÖ. Australian alppien Kosciuszkon r:än syvissä rotkoissa säilyy lumi kesän yli. — *Kuv.* Ellei tämänkaltainen kiusantemppujen r. vie partaveistä miehen kurkkuun, mi-

kä sitten? KIVI. -- Europaeus sotki Yrjö-Koskisen pirkkalaiskäsityksen epämääräisten oletamusten r:ään G.SUOLAHTI. — *Yhd.* ihmis-, poikar.; kylä-, mylly-, rakennus-, talo-, tunturir.; lihas-, oksa-, pilvir.; hajar.

rykelmäi|nen[63] *poss.a.* -- taistelleet olemme -- päästäksemme viimein kovan onnen r:sestä korvesta lakealle, vapaalle aholle KIVI.

rykelmäkylä *s.* = ryhmäkylä. | Kaakkois-Suomessa on eräitä venäläismallisia raittikyliä ja jokunen tyypillinen r.

rykelmöity|ä[1*] *v.* kokoutua t. kasautua rykelmäksi. | Ryhmäkyliksi r:nyt asutus.

ryki[1*] *s. kans.* laivalaituri. | Mitä varten te, hyvä rouva, juoksitte tänne masinaryille? LEHT.

rykimäaika *s.* poron (peuran), joskus muidenkin hirvieläinten kiima-aika. | Peuroja pyydettiin pääasiallisesti syksyllä, r:an, ja myös keväällä. Siperialaisen jalohirven r. alkaa syyskuun alussa ja kestää kuukauden.

rykimät|ön[57] *kielt.a.* Hänen äänensä tuli kuin puhtaaksi r:tömästä kurkusta.

rykiranta *s. kans.* laivaranta. | R. ei minua enää miellytä, niin kuin ennen miellytti venhevalkama AHO.

ryki|ä[17*] *frekv.v.* yskiä, köhiä; karistaa kurkkuaan. | R. ankarasti. R. hermostuneesti. R. neuvottoman näköisenä ja hämillään. R. tekoyskää. Älä ryi! Elli [ei] ollut huomaavinaan maisterin [merkitseviä] r:misiä AHO. -- ja niin uskalsi vanhempi heistä viimein r. ja kakistella sanottavansa ukko Nilssonin kuullen R. RAUANHEIMO. Piika -- on ollut kivulloinen ja r:nyt rintaansa HAANPÄÄ. Milläs täi r:i, kun ei ole rintaluita [= ilman sopivia edellytyksiä ei voi saada mainittavaa aikaan] SP. — [Lentokoneen] moottorini vain ryki [= yskähteli], ja lopulta kierrokset laskivat kokonaan AK. — *Erik.* rykimistä muistuttavasta kiimaisten urosporojen t. -peurojen ääntelystä; vrt. rykimäaika. | -- salmen takaa [kuului] peuralauman kavioiden raksutusta, hirvaiden kumeaa r:mistä ja röhkimistä sekä vasojen roukumista AK. — Syksyisen r:misen l. kiiman aikana hirvas menettää kesällä kokoamansa lihavuuden.

rykm. *lyh. sot.* rykmentti.

rykmenteittäin *adv. sot.* rykmentteinä, rykmentti kerrallaan tms. | Marssia r. Alipäällystön kouluttamiseksi järjestetään r. aliupseerikursseja.

rykmentin|harjoitus *s. hist.* = rykmentinkokous. **-kirjuri** *s. hist.* siviilivirkamies, joka käsitteli rykmentin talousasioita. **-kokou|s** *s. hist.*; *syn.* rykmentinharjoitus. | V. 1680 määräsi Kaarle XI, että jalkaväen piti kokoontua kerran kuussa komppanian- ja kerran vuodessa r:kseen; viimeksi mainittu tilaisuus kesti 14 päivää. **-komentaja** *s. sot.* Eversti N. N. toimii r:na. **-lääkäri** *s. sot.* **-pastori** *s. sot.* **-tykistö** *s. sot.* jalkaväkirykmenttiin kuuluva tykistö. **-välskäri** *s. hist.*

rykment|ti[9*] *s. sot.* (*lyh.* rykm.) sotaväen pääaselajien tav. suurin hallinnollinen yksikkö, joukko-osasto, johon yl. kuuluu 3 pataljoonaa (patteristoa). | Porin r. R:in komentaja, upseeristo, soittokunta, lippu. Palvella jssak r:issä. — *Kuv.* Hänellä on lapsia kokonainen r. Katso tarkemmin, niin näet suljun Mustalaisia, näet "Rajamäen r:in" KIVI. — *Yhd.* huolto-, ilmatorjunta-, jalkaväki-, lento-, panssari-, pioneeri-, ratsu(väki)-, viestir.; henkivartio-, husaari-, jääkäri-, kasakka-, krenatööri-, rakuunar.; aatelis-, nostoväki-, ruotur.; kaartin-, linjar.; kaksinnus-, kolmikas-, viisikäsr.

rykäis|tä[24] *mom.v.* -y[2] *teonn.* (< rykiä) ryähtää. | R. kuivasti, arvokkaasti. Heikko, pidätetty r:y. Puhuja r:i ja jatkoi --. Päästyään sänkyyn hän r:i tomuttunutta kurkkuaan SILL.

rykämä[10] *s. harv.* rykelmä. | Yhdessä r:ssä AK.

rykästel|lä[28] *v. kans.* karautella kurkkuaan, yskähdellä, ryiskellä. | Äijä r:i painaen toisella kädellä rintaansa LEINO.

rykäys[64] *s.* rykäisy.

ryllä|tä[35] *deskr.v.* rehvakkaasta, riehakkaasta ajamisesta yms. | Autot ajaa r:ävät maantiellä. Pianpa saadaan nähdä miten näillä aukeilla r:ä entinen renkipoika LEINONEN.

ryllött|ää[2*] *deskr.v.* Istua r. Eipähän luulo pettänyt; Eerikka r:i järvessä ja piteli veitsellään jään reunasta kiinni KAUPPISH.

rymistel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < rymistää. | Pojat r:ivät portaita alas. — *Ark.* Vihollinen on ruvennut rintamalla r:emään 'aloittanut aktiivisen toiminnan, ruvennut hyökkäilemään'.

rymi|stä[11] *onom.v.* -nä[14] *teonn.* rytistä, ryskyä, kumista, pauhata, kolista. | Puu kaatui ryskyen ja r:sten. Lapset tulivat portaita että r:nä kävi. Lämmitä se [saunа] sitten että kiukaat r:see KIVI. Teidän kunniaksenne vietämme tänä iltana r:sevät peijaiset EINARI VUORELA. Panna r:näksi (ark.) 'toimeksi, töpinäksi, tuulemaan'.

rymist|ää[2] *kaus.v. intr.* (< ed.) vrt. seur. | Mennä, tulla r. Tapella r. Lapset r:ivät ulos. Kovalla vauhdilla r:i ori portista kadulle.

rymisytt|ää[2*] *kaus.v. tr.* (< rymistä) vrt. ed. | Rankkasade r:i talon peltikattoa.

rymsteera|ta[35] *v. ark.* -us[64] *teonn.* (*rinn.* rumsteerata) riehua, mellastaa, mässätä. | Kansallemme pitäisi opettaa juomatapoja, ettei se r:isi ja tappelisi, vaan esiintyisi hiljaisena ja hyväntahtoisena humalassakin. -- meikäläisen palkannauttijan kukkaro ei tuommoista r:usta, tässä tapauksessa kunnollisen aterian nauttimista, kestä AK.

rymy[1] *onom.s.* ryminä, rytinä, ryske, jyry. | Ulkoa kuului hirmuinen r. ja parkuna. Vasta pari päivää pyhien jälkeen se sitten tapahtui se iso r. — tai ei mikään niin isokaan: tavallinen miesmurha vain SILL. — *Mon.* remuisat juhlat. | Ottaa osaa r:ihin. Toisenlaista oli ennen ryyppääminenkin, eri r:t ne silloin pidettiin TOPPILA. — *Yhd.* markkinar. **-juhla** *s.*, tav. *mon.* remuisa juhla. | Ja r:t pystyyn, oikea orgia! HAARLA.

rymyli[5] *s. kans.* mellakka, rymäkkä, rytäkkä. | Tanssipaikalla syntyi humalaisten kesken suuri r.

rymy|tä[39] *onom.v.* pitää t. aiheuttaa rymyä, jymytä, jyrytä; koluta. | Rattaat r:ävät. Tulla, mennä r. Tapella r. Oppilaat menivät r:ten

ulos. R:ävä seurue. Kuka r:ää niin kamalasti keskellä yötä! *SILJO. — Semmoiset, jotka ikänsä ja aikansa r:ävät koskivesillä, nehän ne kyllä [laskevat itsekin kosket] PAKK.

rymä[11] *a. kans.* **1.** - - kurkisti tuo r. henki [= pahahenki] sieltä keulasta, loi mieheen hirveän katseen AK. — Tav. **2.** *s:sesti.* **a.** paholainen, riena. | - - Musti ulvoo, se mahtaa nyt taas nähdä itse r:n J.REIJONEN. **b.** ed:een liittyen haukkuma- t. kirosanana. | Akka r. minkä teki! - - sakottivat, r:t, viran laiminlyönnistä LEHT.

rymä|htää[2*] *mom.v.* -(hd)ys[61] *teonn.* (< rymistä) romahtaa, rumahtaa. | Pudota r. Katto tulla r:hti alas. Kumea r:hdys katkaisi hiljaisuuden. Pappi r:hti istumaan keinutuoliin KIANTO.

rymäk|kä[15*] *s.* **1.** melu, meteli, metakka. | Nostaa r. R:ässä lyötiin yhdeltä käsivarsi poikki. Jos r., meteli ja tappelu tapahtuu, sitten kuin julkiset markkinat on alkaneiksi julistettu - - LK. **2.** sekava joukko, rykelmä. | Vihollinen pakeni yhtenä r:känä. - - hevoset sekä ajajat yhdessä r:ässä kierivät pitkin kenttää AK.

rymäyt|tää[2*] *kaus.v.* (*rinn.* rymäh(d)yttää[2*]) < rymähtää. | - - ja nyt r:ettiin korkeat ovet ihan levälleen KIANTO.

rymöttä|ä[2*] *deskr.v.* Maata r. Pitkällään r:vä kuusi. - - heinikko r:ä kulollaan MERIL.

ryn|gätä[85*] *v.* -käys[64] *teonn.* tav:mmin rynnätä. | R. jkn kimppuun. [Juhani] r:käsi ylös kuin kauhistava karhu KIVI. - - vesi r:kää putkiruuhen suusta SILL.

rynk|ky[1*] *s. kans.* poimu, kure. | [Hameessa] oli somat r:yt lanteitten kohdalla TOPPILA.

rynkyt|tää[2*] *v.* -ys[64] *teonn.* lonkuttaa edestakaisin, ravistella, ryskyttää. | R. porttia, lukkoa. R. ovea auki. Mieletönnä he telkimiä r:tävät turhaan LEINO. Totisesti on Jumala sinun sydämesi porttia r:tänyt WALTARI. R:tämällä ei vesi kaatuisi [veneeestä] niin joutuisasti [kuin kaatamalla vene kumoon] LEHT.

rynkäis|tä[21] *mom.v.* < ryngätä. | R. jkhun käsiksi. R:i nyt Tuomas julmistuen ylös ja karkasi kotkana kohden Eeroa KIVI.

rynkämöisillä (än *adv. kans.* ryntäi(si)llään. | Olla r. pöydän nojalla. - - pikku Iikka [oli] lavitsalla r., sanomalehti levällään edessä PÄIVÄR.

rynkät|ä[85*] *v. kans.* tehdä rynkkyjä, kuroa, poimuttaa. | [Leningin] helmuksia koristi r:ty ympyrä KIANTO. [Pajunoksiin] ripustettiin kaikenlaisia koristeita, paperikukkia ja r:tyjä nauhoja KYLLIKKI MÄNTYLÄ.

rynnistel|lä[28] *frekv.v.* **-y**[2] *teonn.* < rynnistää. | Sairas lakkasi hourimasta ja r:emästä. Aallot r:evät hiekkarantaa vastaan. Elinvoima näissä terveissä ihmisissä kuohuu ja r:ee ALKIO. Liiaksi r:lyt töissään, siksi nyt kellistynyt KIANTO.

rynnisty|s[64] *teonn.* < rynnistää. | Karpaattien rintama huojui venäläisten r:ksen painosta. Nousi nyt kivellä kiivas r. [veljesten tapellessa] KIVI. — Triaskauden vaihtuessa jurakauteen teki meri uuden r:ksen Länsi-Euroopan rannikkoja vastaan. — *Yhd.* alku-, loppur.; joukkor.; vastar.; hirmu-, suurr.

rynnistäy|tyä[44] *refl.v.* < seur. | Koettaessaan r. ylös kellahti hän selälleen AHO. Käskin sotamiesten tarttua häneen, mutta hän r:si irti KALLAS.

rynnist|ää[2] *v.* rajusti syöksyä, hyökätä, käydä kimppuun, työntyä voimakkaasti; vrt. rynnätä. | Vihollisarmeija r:i r:ämistään linjojamme vastaan. Sodan alussa Saksa r:i kaikilla voimillaan länttä kohden. Matkustajat r:ivät pelastusveneille. Mies tulla r:i väkijoukon läpi. Kuohut r:ivät rantakallioita vastaan. Mitä varten tällä tavalla raataa, r. ja elää? AK. — *Harv. tr.* - - tarttuu hän tikapuihin ja r:ää niitä niin, että ne putoavat maahan AHO. — *Kuv.* Rikkauteen ja tietoon r:ävä sukukunta. Ajatukset r:ivät entisyyteen. Tunteet r:ivät yli sulkujensa.

rynnäk|kö[2*] *s.* **1.** *sot.* hyökkäävän joukon yhtaikainen syöksy vihollisasemaan t. käsikähmään; vrt. atakki. | Ratsuväen r. Tehdä, suorittaa r. Käydä, valmistautua r:köön. Valloittaa linna r:öllä. Ottaa asemat haltuun r:öllä. Ratkaiseva, raju r. **2.** laajentunutta ja kuv. käyttöä: ryntäys. | Pitovieraat tekivät r:ön pöytiin. Talkoohakkuiden suorittamiseksi järjestettiin koko paikkakunnan yhteinen yhden päivän r. Työväenpuolueen r. ensi vaaleissa tahdotaan torjua laajoin sisäisin uudistusohjelmin. **3.** *yhd.* Alku-, loppur.; väkir.; suurr.; yleisr.; jäsentenhankinta-, talkoor.

rynnäkkö|asema *s. sot.* rynnäkköetäisyydellä vihollisasemasta oleva maastolinja, jolta rynnäkkö voidaan suorittaa yhtäjaksoisena etenemisenä. **-etäisyy|s** *s. sot.* etäisyys, jolta rynnäkkö suoritetaan. | R. vaihtelee 50—100 m:iin maaston, vihollisen vastuksen ja omien aseiden tulitukimahdollisuuksien mukaan. — Edetä r:delle. **-(lento)kone** *s. sot.* lentokone, joka toimii etup. vihollisen maavoimia vastaan. **-portaat** *s. mon. sot.* taisteluhaudasta rynnäkköön, partiomatkoille yms. lähtöä sekä vihollisasemiin nousua varten valmistetut tikkaat. **-silta** *s. voim.* n. 2 m:n pituinen leveä lauta, voimistelupenkki tms., jonka toinen pää nostetaan vinosti rekin t. kohontapuun varaan. **-tikapuut** *s. mon.* = seur. **-tikka|at** *s. mon.* = rynnäkköportaat. | Kiivetä r:ita muurille. **-tyk|ki** *s. sot.* telaketjuilla liikkuva moottoroitu, avopanssarilla varustettu melko järeä suorasuuntaustykki.

rynnäköi|dä[30] *v.* tehdä rynnäkköjä, ryntäillä. | Troijalaiset r:vät kreikkalaisten leirin ympärille rakennettuja varustuksia vastaan. Päin turmaas uhmaten r:t MANN.

ryn|näs[90*] *s.*, tav. *mon.* **1.** rintakehän etusivu, rinta, rinnus, rintamus. | Atleetin r:tät. Painautua jkn r:täitä vasten. Pitää käsiä ristissä r:täillä. Tarttua jkta r:täistä kiinni. Lapsi tiputteli velliä r:täilleen. Hevosen r:tät. — *Yks.* Hevosen r:tään leveys mitataan olkanivelen kohdalta. Suomalaisella hevosella on leveä r. ja pyöreät kyljet. Mutta Tamaran käsi ei työntänyt Antonia kuitenkaan pois luotansa, vaikka kohosikin hänen r:nästänsä

vastaan SEPPÄNEN — *ryn|täillä(än,* -täille(en (adv.) ryntäisillään. | Istua r:täillään pöydän ääressä. Marski kohottausi yhtäkkiä r:täilleen vuoteellaan IVALO. 2. *mer.* aluksen keulan kaartuva rintamus. | Puulaiva, jonka r:tät ovat tavattoman leveät. — *Yhd.* keular.

ryn|nätä[35*] *v.* syöksyä t. hyökätä rajusti; vrt. rynnistää. | R. ulos, sisään, eteenpäin. Tulla r. Mies r:täsi hakemaan pyssyään. Ori r:täsi laukkaan. Pensaikko risahti, ja jänis r:täsi karkuun. Minä r:tään aina esiin ilman pelkoa KIVI. Korkealle ilmaan r:näten syöksyivät aallot kallioita vasten. -- kiehuva kahvi r:täsi uskomattomalla vauhdilla pannusta takkakivelle ALKIO. — *Sot.* vrt. rynnäkkö. | Vihollinen ryhtyi r:täämään. — *Tekn.* Moottori r:tää [= käy poikkeuksellisen nopeasti, karkaa, ryöstäytyy] helposti kuormittamattomana käydessään. — *Kuv.* Mielipiteet r:täsivät vastakkain. Muistot r:täsivät mieleen. Uusi aika r:täsi maahamme. Hinnat ovat r:nänneet ylöspäin. Tampereen kauppa riensi eteenpäin aivan r:täämällä. Liian nopea, r:täävä tempo.

ryntteet[78*] *s. mon. ark.* = seur. | Riisua märät r. päältään.

ryntty|t[25] *s. mon. ark.* hynttyyt, vaatteet, kamppeet. | Panna r. päällensä. Riisua r:nsä kuivumaan.

ryntäil|lä[29] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < rynnätä. | Karja r:i sinne tänne petojen ahdistamana. Väki r:i esiin, toiset työnsivät eteen, toiset taa AHO.

-ryntäinen[63] *poss.a.* < rynnäs. | Leveä-, rehevä-, tukevar.

ryntäisill|ä(än, -e(en *adv.* eteenpäin kyynärpäihinsä nojaten, ryntäillään. | Nojata r. ikkunaan.

rynt|ätä[35*] *v. kans.* paiskata, runtata. | -- toinen ottaa toista keskeltä kiinni, kohottaa ilmaan ja r:tää maahan LEHT.

ryntäy|s[64] *teonn.* < rynnätä. | Tiedot Alaskan kultalöydöistä aiheuttivat todellisen r:ksen. Vene kiiti kovaa vauhtia aaltojen r:ksistä huolimatta. — *Tekn.* kuormittamattoman moottorin poikkeuksellisen nopea käynti. | Kovassa aallokossa, jolloin laivan potkuri pieksee vuoroin vettä, vuoroin ilmaa, ei aina voida välttää koneiden r:ksiä. — *Kuv.* V. 1928 Kanada aloitti suuren r:ksensä Englannin markkinoille. N.N. johti valtiopäivillä r:ksiä hallitusta vastaan. — *Yhd.* joukkor.; suur-, yhteisr.; alkur.; ostor.; pääomanr.

ryntääjä[10] *tek.* < rynnätä. | Linnan puolustajat syytivät nuolia ja tulikuumia kiviä r:in niskaan.

ryntäät *s. mon.* ks. rynnäs.

ryntö[1*] *s.* **1.** vars. *runok.* rynnistys, rynnäkkö, ryntäys. | Vast' yhden rynnön torjui puoleltansa *CAJ. Ja samaa r:ä jatkuu joukon juoksu lammen ympäri HAARLA. — *Kuv.* Niinpä raukee sorron rynnöt A.V.KOSKIMIES. 2. *tekn.* kahden hammaspyörän hampaiden kosketus toisiinsa. **-viiva** *s. tekn.* pyörivien hammaspyörien kahden hampaan kosketuspisteiden ura alkaen kosketuksen alkamisesta ja päättyen sen loppumiseen.

rypemislaatikko *s. maat.* hiekkaa ja tuhkaa tms. sisältävä laatikko, jossa kanat saavat rypeä.

ryp|eä[13*] *v.* (itsensä tahraten, sotkien) piehtaroida, kellehtiä, möyriä, kylpeä liassa [tms.]. | Kanat r:evät mielellään tuhkan sekaisessa hiekassa. Linnut kävivät r:emässä vanhassa muurahaispesässä. R. liassa, rapakossa. Humalainen r:i maantienojassa. Lapset r:ivät lumessa. -- ei tarvinnut jätkänä r. märässä metsässä KIANTO. Pesty sika r:ee rapakossa UT. — *Kuv.* R. hekumassa, paheissa. Synneissä r:evä ihminen. Ah! hurskasten retkillähän käyskelee viisas mies, mutta synnin loassa täällä r:ee tyhmyys ja sokeus KIVI. Me -- tahdomme tehdä työtä niin vähän kuin suinkin ja huvitella ja nauttia — sanonko r. — niin paljon kuin suinkin AK.

rypistel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < rypistää. | R. kulmakarvojaan.

rypistymät|ön[57] *kielt.a.* -tömyys[65] *omin.* tav.: joka ei rypisty. | R. kangas, puku.

rypisty|ä[1] *pass.v.* < seur. | R. poimuille, kurttuun. R:nyt paperi. Housut olivat kovin r:neet. Hänen kulmakarvansa r:ivät pahaenteisesti. Vanha, r:nyt ämmä AHO.

rypist|ää[2] *v.* -ys[64] *teonn.* tehdä ryppyiseksi, panna t. vetää ryppyyn, rutistaa, kurtistaa, kurtuta; vrt. rypyttää. | R:etty paperi. R. kulmakarvojaan, otsaansa mietteliäänä, vihaisesti. -- ja kas kun naara nyt oikein r:ää suunsa mansikkasuuksi KIVI.

ryp|py[1*] *s.* kurttu, kure, poimu. | Syvä r. Kasvojen, otsan r:yt. Silittää, oikoa r:yt. R:yt silisivät otsalta. Satulan alle pantavaan loimeen ei saa jäädä pienintäkään r:pyä. R:pyihin käyneet kasvot. Otsa on tuhansissa r:yissä. Kangas menee helposti r:yille. Suupielet vetäytyivät vihaiseen r:pyyn. — *ryp|yssä,* -pyyn (adv.) rypistettynä, ryppyisenä, täynnä ryppyjä. | Silmäkulmat, otsa r:yssä. Kulkea r:yssä otsin. Kangas vetäytyy r:pyyn. — *Yhd.* kasvonr.; otsar.; poikkir.

ryppyil|lä[29] *v. alat.* -y[2] *teonn.* kenkkuilla, konstailla, rettelöidä. | R. jkn kanssa jstak asiasta. Älä r:e! Hän ei uskalla tulla minulle r:emään.

ryppyi|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* kurttuinen, ruttuinen. | R. iho, naama. R. akka. R. vaate. Marjat tulevat kuivuessaan r:siksi. — *Yhd.* pieni-, syvär.; poikittaisr.

ryppy|kasvoinen *a.* R. vanhus. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* Verkkopintaisen laakajäkälän yläpinnalla on r:siä harjuja. **-naamainen** *a. ark.* **-nauha** *s.* = kurenauha. | Hameen vyötärö vedetään kokoon r:lla. **-otsai|nen** *a.* — *Kuv.* -- painuimme r:sissa keskusteluissa [= vakavista, tärkeistä asioista keskustellen] saunaan SILL. **-paperi** *s.* = kreppi-, viripaperi. **-pintainen** *a.* R. paperi. **-tauti** *s.* = kurttutauti.

rypsi[4] *s.* Brassica rapa v. oleifera, nauriin sukuinen, mutta hoikkajuurinen kasvi, jota viljellään öljypitoisten siementensä takia. — *Yhd.* syysr. **-öljy** *s.* rypsin siemenistä saatu naurisöljy. | R:n käyttö ruokataloudessa.

rypy[1*] *teonn. harv.* < rypeä. | [Kahdenkymmenen tynnyrin viljaerän ottaminen] ei tuntu-

nut laarissa enempää kuin linnun r. v.VOIONMAA. **-kuop|pa** *s.* Pyyn r. Fasaanit makaavat päivisin r:issaan auringonpaisteessa.

rypyläi|nen[63] *a. kans.* rosoinen, nyppyläinen, kuhmuinen. | - - kookas nenä ulkoni harmaan parran keskeltä punervana ja r:senä WILKUNA. - - tie oli kovettunut r:seksi ja raudankovaksi HAANPÄÄ.

rypypaik|ka *s.* Satimia viritettiin lintujen r:oille. — *Kuv.* | "No. Sinä tähän taloa tehdä pusket. - -" — "Olenhan minä tähän r:kaa laittanut - -" MERIL.

rypyt|tää[2*] *v.* -ys[61] *teonn.* tehdä jhk säännöllisiä ryppyjä, laskoksia, laskostaa; vrt. rypistää. | R:etty paperi. Tyynynpäällisten nauhat r:ettiin silitettäessä. Puvun kaula-aukossa oli r:ystä. Pehmeät r:ykset ja laskokset ovat tulleet muotiin naisten hameissa.

rypyt|ön[57] *kar.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* < ryppy. | Sileä ja r. kangas, iho.

rypäjä[13], **-|s**[96] *s. kans.* ryväs, rypäle (1). | On mökkir:s syvempänä lahden perukassa LEINO.

rypäle[78] *s.* **1.** hedelmäterttu t. yl. ryhmä samassa varressa lähellä toisiaan kasvavia hedelmiä; yl. kimppu, ryväs. | Kirsikoita on yleensä kaksi samassa r:essä. [Juolukat] kellottavat suurina r:inä ALKIO. — Parveilevat mehiläiset kerääntyvät r:eksi puunoksaan. Sakea r. säkeniä IVALO. — *Erik.* rypälekurkusta. | Valkoinen r. — *Yhd.* viinimarjar.; mehiläisr. **2.** viiniköynnöksen marjahedelmä. | Ostaa r:itä. Viiniköynnös ehtii r:elle vasta myöhään syksyllä. Soitossa on etelämaisen auringon hehkua ja viinissä väärentämätön r:en maku AHO. - - sait juoda r:en verta, tulista viiniä VT. — *Erik.* rypäleviinistä. | - - huuhteli paistinpalat alas kurkustaan jalolla r:ellä E.KIVILJÄRVI. — *Yhd.* rusina-, viinir.

rypäle|happo *s.* eräs viinihapon muoto. **-hunaja** *s.* sakeaksi keitetty rypälemehu.

rypäleittäin *adv.* rypäleinä, rypäleissä. | Marjat riippuvat r. oksissa.

rypäle|konjakki *s.* viinirypäleistä valmistettu konjakki. **-kurkku** *s.* kurkkulajikkeita, joiden hedelmät kasvavat "tertuissa" 3—4 yhdessä. | Vihreä, valkoinen r. **-mehu** *s.* viinirypäleistä puserrettu mehu; us. myös viinistä. | R:a valmistettaessa rypäleet puserretaan rypälemyllyssä puuroksi. Hiivasienet aiheuttavat r:n muuttumisen viiniksi. — Paistiin päästyä on r. jo kirvoittanut kielen. - - he juopuvat omasta verestään niin kuin r:sta VT. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* R. rauhanen. Mehiläiset asettuvat r:siin terttuihin puiden oksille. **-neste** *s.* = rypälemehu. | Käymätöntä r:ttä käytettiin paljon virkistysjuomana. - - hänelle ojennettiin kimmeltävistä maljakoista tamarindi- ja byblosviiniä, r:ttä hehkuvaa kuin tuli L.ONERVA. **-raskaus** *s. lääk.* sairaalloinen raskaudentila, jossa hedelmöitynyt muna on muuttunut rypälemäiseksi rakkularyhmäksi. **-rusinat** *s. mon.* = ruukkurusinat. **-sieni** *s.* **1.** eräs viinirypäleissä tautia aiheuttava sieni. **2.** rypälesienitautia aiheuttava jakosieni. **-sienitauti** *s. eläinlääk.* etenkin hevosissa esiintyvä, kasvaimien tapaista sidekudoksen liikakasvua aiheuttava tarttuva tauti. **-sokeri** *s.* sokeri(laji), jota tavataan kypsissä viinirypäleissä ja monissa muissa eläin- ja kasviaineissa, glykoosi, glukoosi, hunajasokeri; myös tärkkelyssiirapista. **-tert|tu** *s.* Viiniköynnöksen r:ut. **-viini** *s.* viinirypäleistä valmistettu viini; vrt. hedelmä-, marjaviini.

rypöä[1*] *v. murt.* rypeä.

ryske[78] *onom.s.* ryskinä, rys(k)ähtely, rytinä, rymy, räiske, jyske, jyry. | Hirveä, kova, tuima r. Metsän r. Sotavaunujen r. Sodan, taistelun r. ja pauhu. Tulipalon r. Lähtevien jäiden r. Kaatuvien honkien r. Pitää r:ttä. Metsästä kuului kovaa r:ttä. - - nousi tarhassa pauhua ja r:ttä KIVI. - - Herran päivä on tuleva niinkuin varas, ja silloin taivaat katoavat r:ellä UT[v]. — Taistelusta. | - - ei hän, Jacobson, sentään aavistanut, että heti vapaussotamme alkur:issä itse kaatuisi KIANTO.

ryskei|nen[63] *poss.a.* R. melu. - - niin käskemme sinua nyt Jukolaan viettämään kanssamme oikein r:stä tuliaisjuhlaa KIVI.

ryskis *onom.interj.* ryskävästä äänestä. | Räiskis! metsän puissa paukkaa pakkanen. / R.! horjuu honka painissa jo sen *MANN.

ryskil|ä[17] *onom.v.* -nä[14] *teonn.* = ryskää. | Mänty kaatui r:en maahan. Tyttö - - alkoi suutuksissaan telmiä ja r. navetassa KS. — Muronnien kanssa r:essämme [= tapellessamme] emme mitään menettäneet LINN.

rysky[1] *s. harv.* ryske. | On taistoa, r:ä, paukkinaa / tuon Virran äyräällä *CAJ.

ryskyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | Hän katsoi - - syrjästä, kun Matti kantoa kahtakäteen r:teli LEINO. — Yskä r:teli rintaa AK.

ryskyt|tää[2*] *kaus.v.* -ys[61] *teonn.* < seur. | R. ovea. Kello yksitoista herra ja rouva tulivat kotiin ja aikansa turhaan r:ettyään vihdoin huomasivat avaimen SILL. — Tapella r.

rysky|ä[1] *onom.v.* elottomista esineistä: pitää ryskettä, ryskää. | Kaski paloi r:en. Laiva ajoi r:en karille. Lattia tömisi ja r:i tanssijoiden alla. - - ja kuusi r:en kaatuu KIVI. — *Yksipers.* Syyssateitten riehuessa r:i pimeinä öinä ullakolla TOPPILA.

ryskä[11] *s. kans.* puimakone.

ryskäh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | Puut kaatuivat r:dellen. Jäät rupesivat jo joen rantamilla r:telemään.

ryskä|htää[2*] *mom.v.* -(hd)ys[64] *teonn.* < ryskää. | R:htävä ääni. Ja taas palasi mummo takaisin, veti lautaovet kiinni, että r:hti SILL.

1. ryskä|tä[35] *onom.v.* = ryskää. | Eivätkö he [mervit] valtaan päästäkseen ole r:nneet ja rynnänneet kuin metsäläiset LINN. Nuori hän vielä oli, ja voima r:si vain JÄRVENT.

2. ryskät|ä[35] *v. kans.* puida. | - - ettehän te, poikaparat, semmoisista [= riihellä olosta] tiedä, kun on koneella r:ty jo monta vuotta KARHUM.

ryskä|ä[2] *onom.v.* pitää ryskettä, rys(k)ähdellä, rytistä, ruskaa, räiskää, jyskää, jyrytä. | Sinä r:t niin, ettei tässä kolinassa kukaan saa nukutuksi. Tuuli kohisee ja r:ä. Puut r:vät

kaatuessaan. Elefantin mahtavat töppöjalat polkevat alleen kaiken, niin että metsä r:ä. Hän heitettäköön ulos, että koivet r:ä KIVI. [Purolla] on r:vä kiire KIANTO. — *Yksipers.* Ja voi kuinka metsässä pauhaa ja r:ä KIANTO.

ryss|ä[11] *s. kans. puhek.* **1.** venäläinen. | Kukkulalla näkyi jo r:iä. R. on r. vaikka se voissa paistettaisiin SP. Kylmä kuin r:än helvetissä [käsitetään yl. 2.a -ryhmään kuuluvaksi] SP. — *Yhd.* punar. **2.** ed:een liittyen. **a.** *koll.* venäläisistä, Venäjästä. | Jo näki r. rynnäkön nyt tyhjiin mennehen *MANN. R:än vallan aika. R:än virsta. R:än keisari. R:än maatuska. R:än [= kreikkalaiskatolinen] kirkko, pappi. **b.** vars. yhd:oissa itäkarjalaisesta kulkukauppiaasta. | Laukku-, reppur. **c.** esim. venäläismallisesta sotilaskivääristä. | Toisilla oli r:ät, toisilla pystykorvat. **d.** ripaskasta. | Tanssikaamme r:ää, siinä olen minä aika mekkari KIVI. — *Yhd.* pikkur. **e.** venäjän kieli. | Osata, puhua r:ää. Keskustelu kävi r:äksi.

ryssäläi|nen[63] *a.* ja *s. kans. puhek.* **-syys**[65] *omin.* venäläinen. | R. sotaväki. Poika kävi r:stä kymnaasia. Mutta kun on talossa kaikenlaisia mustalaissukuisia ja mitä lie r:siä, joilla ei ole oikeata kristinuskoakaan ANNI SWAN.

ryssän|jänis *s. kans.* rusakko. | Rusakkojänis on tullut maahamme Karjalan kannaksen kautta, siitä nimi r. **-kuli** *s. kans.* = 2. kuli. | [Vangilla on] tukka kuin r:n niiniä LEHT. **-leht|i** *s. kans.* venäläinen lehtitupakka, venäjänlehti, mahorkka. | Polttaa r:eä. **-limp|pu** *s. kans.* paksu ja korkea, pitkulainen, tav. vuoassa paistettu, Venäjällä yleisesti käytetty hapan ruisleipä. | Paksu r:un jäännös pohotti pöydällä JÄRVENT. **-solmu** *s.* yhdellä pistolla tehty havassolmu. **-torni** *s. kans.* (Venäjän vallan aikainen) kolmiomittaustorni. **-uuni** *s. kans.* monin paikoin merenrannikoillamme tavattavista uunimaisista kivilatomuksista käytetty nimitys.

rysty[1] *s.*, tav. *mon.* = rystynen. | Pusersi miekan kahvaa että r:t vaalenivat. — Seisoa r:t lanteilla. — Maalla liikkuessaan merisaukon sanotaan kääntävän takajalkojensa kynnet nyrkkiin ja astuvan r:illeen.

rystyi|nen[63] *poss.a.* kädestä tms., jossa on korkeat, suuret rystyt. | -- voimakkaat, r:set kädet tarttuivat saarnastuolin laitaan AHO. — *Yhd.* paksur.; karvar.

rystylyönti *s.* verkkopallopelissä: käden selkäpuoli edellä suoritettu peruslyönti; vrt. kämmenlyönti.

rysty|nen[63] *s.*, tav. *mon.* sormen ja kädenselän yhtymäkohdan nivel, joka muodostaa kohoaman esim. pidettäessä kättä nyrkissä; joskus myös muiden sorminivelien selkäpuolista; rysty. | Oikean, vasemman käden r:set. Luisevat, korkeat r:set. Nojata leukaansa r:siin. Vastasyntyneellä on r:sten kohdalla kuopat. Puristaa kättään nyrkkiin, että r:set vaalenevat. Lyödä r:sensä rikki, verille jhk. — Emäntä -- panee r:set lanteille ja tuijottaa kysyväisesti mieheensä ALKIO. Kussakin sormessa peukaloa lukuun ottamatta on kolme r:stä. Naputti hiljaa ovea etusormensa r:sellä.

rystö[1] *s. kans.* = ed. | -- pyyhki kyyneleitä r:ihinsä SILL.

rysy[1] **1.** *s.* nujakka, käsikähmä, rytäkkä. | Tappelu oli paraassa menossa, mutta -- Kotilaisen hölmö poika -- katseli r:ä kädet housuntaskuissa LASSILA. -- keskellä sotaa ja r:ä *MANN. Olivat [kanat] siinä r:ssä [päätä pahkaa ulos lentäessään] ikkunanlaudalta leipäkannikkansakin pudottaa R.ENGELBERG. — *samassa t. yhdessä rysyssä, samaan t. yhteen rysyyn* yhtenä rytäkkänä, samalla, yhdellä kertaa, yhtä painoa. | Taivalta tuli tehdyksi pitkälti, kun ajoimme yhteen r:yn kymmenen tuntia. Lapset syöksyivät yhdessä r:ssä ulos LASSILA. -- lammaskatraastakin oli sama paha peto aivan viime suvina raiskannut kolme yhteen r:yn KIANTO. — *Yhd.* käsir. **2.** melko *harv.* adv:sta käyttöä. — *rysy|nä* -ksi 'murskana, lusuna'. | -- olisin näyttänyt: pannut luut lusuksi, pään r:ksi, niin että kyllä olisi päivä läpi paistanut LEHT. — *rysy|ssä* -yn 'kasassa, lytyssä'. | -- sakissa seisoskellaan -- ja hartiat r:ssä poltellaan ja syljeskellään SILL.

rys|ä[11] *s.* **1.** *kal.* lankaverkosta valmistettu suhteellisen isokokoinen, yksi- t. useampinieluinen, johdeaidallinen sulkupyydys, jonka havasta pingottavat kaaret (joista ensimmäinen us. toisia huomattavasti kookkaampi) eivät muodosta kiinteää runkoa, joten pyydys voidaan panna kokoon esim. varastoitaessa; vrt. merta, katiska. | R:än suu, perä. Pyytää, kalastaa r:ällä. Käydä r:illä 'käydä kokemassa rysät'. Niin, nyt touvatkaamme viimeiseen perään kuin kuteva särkijoukko r:än takimmaiseen nieluun KIVI. — *Kuv. ark. leik.* Tavata jku r:än päältä 'yllättää itse teosta'. — *Yhd.* hauki-, lahna-, lohi-, mader.; iso-, pikkur.; pystyr. **2.** *urh. ark.* pallopeleissä maalista, jonka takaosassa on verkko. | Potkaista pallo r:ään.

rysäh|dellä[28*] *frekv.v.* **-tely**[2] *teonn.* < seur. | Petäjiä kaatua r:teli hangelle. — *Kuv.* Karpaattien rintama r:teli liitoksissaan venäläisten rynnistyksen painosta.

rysä|htää[2*] *onom.v.* **-**(hd)**ys**[44] *teonn.* rusahtaa, ryskähtää; vrt. rasahtaa, räsähtää, risahtaa. | R. kumoon. Puu kaatui r:htäen. Ovi r:htää kiinni. Maahan r:htänyt hökkeli. Lautta r:hti koko painollaan patoa vasten. Hänen niskansa r:hti töytäisystä. Kaatua, pudota r. Metso tulla r:hti alas. Kuului r:hdys: peräsin oli irtautunut. — Hävisi miljoonan yhdessä r:yksessä 'yhdellä kertaa'.

rysä|kalastus *s.* **-mies** *s.* rysällä kalastava henkilö. **-mäinen**[63] *kalt.a.* R. radioantenni.

rysän|aita *s.* rysän johdeaita. **-nielu** *s.* **-perä** *s.* **-suu** *s.*

rysä|pato *s.* = lanapato. **-pyynti** *s.* **-|seiväs, -|vaaja** *s.* Rysä viritetään pohjaan lyötyihin r:vaajoihin.

rysäytell|ä[28*] *frekv.v.* < seur. | Pyörät olivat iskeneet talonnurkkaan, r:eet aidan pylväitä WALTARI.

rysäyttä|ä[2*] *kaus.v.* (*rinn.* rysäh(d)yttää[2*]) < rysähtää. | Mies r:ä kantamuksensa lattialle. Kranaatti oli r:nyt puun poikki.

ryššì[1] *s.* poimutettu kangas- t. pitsikaista esim. naisen puvun kaula-aukossa.

ryteik|kö[2*] *s.* kasvavien t. kaadettujen (kaatuneiden) puiden, pensaiden, latvuksien t. oksien muodostama sekava, vaikeakulkuinen tiheikkö, rytö, murrokko. | Tiheä, läpipääsemätön r. Pensasmainen r. Metsän, korpien, oksien r:öt. R:ön puut. Kulkea läpi r:köjen. Kätkeytyä r:ön piiloon. Metsänhakkauksen r:öksi jättämä raiskio. Tiheässä kasvavista kuusikoista muodostuu helposti r:köjä, joista harventamallakaan tuskin enää varttuu kunnollista metsää. Hautausmaa oli kokonaan hoitamaton ja mitä hirvein r. — *A:sesti.* R. korpi siellä vain ikuista huminaansa veisaa KIANTO. — *Kuv.* Vaikeiden vastusten r. Asiatietojen kuiva r. — *Yhd.* korpi-, kuusi-, pensasr.

ryteikköinen[63] *poss.a.* R. metsä, maasto.

ryti[1*] *s.*, vars. *kans.* järviruoko; joskus muistakin kasveista, mm. karhun- t. väinönputkesta. | Meriruokoa eli r:ä pidetään kuivattuna hyvien heinien arvoisena.

rytinä[14] *teonn.* < rytistä. | Rattaiden, kaatuvan puun r. Tiilikuorman raskas r. Tappelun r. Pitää hirveää r:ä. Mies kuorsasi että r. kävi. Ja r:ä ja räiskettä siinä oli niin kuin koko kirkkoväen ajaessa AHO. -- äkkiä avautui ravintolan ovi suurella r:llä PEKKANEN. — *Kuv.* Vilja kasvaa että r. kuuluu. — *Erik.* ryskeinen taistelu, melske. | Hän tulla torvesi myrskynä siihen keskelle kuuminta r:ä, liittyi taistelevaan rykmenttiinsä IVALO.

1. **rytistel|lä**[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < 1. rytistää. | Tuuli r:i talon seiniä.

2. **rytistel|lä**[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < 2. rytistää. | Siihenkös nyt raanua r:emään [menit] KARHUM.

rytisty|ä[1] *pass.v. harv.* (< 2. rytistää) rypistyä, rutistua. | R:nyt paperi. Koukkuun r:nyt vartalo.

rytis|tä[41] *onom.v.* ryskää, rutista; jyskää, räiskää. | Myrskyn kynsissä r:evä laiva. Kuusi kaatui r:ten. Korpi r:ee ja paukkuu. Portti r:i miesten iskuista. — *Yksipers.* Metsässä ryski ja r:i. Ulkona r:i ja vonkui. — *Kuv.* Vanha yhteiskunta on ruvennut r:emään liitoksissaan. Selkään on tullut r:emällä '(kilpailuissa) on hävitty roimasti'. -- heinä kaatuu, niin että r:ee KARHUM.

1. **rytist|ää**[2] *kaus.v.* < ed. | Mennä, tulla r. Tapella r. Maantietä pitkin r:ävät automobiilit KATAJA. Savossa olivat huovit ja talonpojat tapelleet, ja Pohjanmaalla oli niin ikään r:etty IVALO.

2. **rytistää**[2] *v. harv.* rypistää, rutistaa. | Ei saa r. eikä liata vaatteita!

rytke[73] *onom.s.* ryty, ryske, pauhu, töminä; vrt. rytkyä. | Tykit pitivät kovaa r:ttä. — *Yhd.* tanssinr.

rytky[1] *s. ark.* **1.** riekale, räsy; tav. *mon.* (risaiset) vaatteet, hynttyyt, ryysyt, kamppeet. | Paikata vanhoja r:jä. Panna r:t päälleen, kuivumaan. Vankilan r:t 'vanginvaatteet'. — Vanhaa, risaista säkkiä, -- pahanpäiväistä r:ä, jota ei kukaan mielellään käteensäkään ottanut [käytti paholainen hyväkseen saattaakseen naapurit riitoihin] TIITUS. **2.** *yhtä rytkyä, yhteen rytkyyn* yhtäjaksoisesti, keskeytyksettä, samalla kertaa, yhtä painoa, perä perää tms. | Pani tytöt ja pojat hiihtämään yhtä r:ä. Myi koko metsänsä yhteen r:yn. Kaksi juoksua yhteen r:yn oli A:lle liian suuri urakka.

rytkypolkka *s. ark.* rennon vauhdikas polkka. | Tanssia, soittaa r:a. Mennä tömistää r:a.

rytkyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | Tanssia r. -- leimasin uppoaa kuin tiilisaveen, hän saa pitkän aikaa r., ennen kuin se irtikään lähtee KARHUM.

rytkyt|tää[2*] *kaus.v.* -ys[61] *teonn.* < seur. | Ajaa r. syyskuraisia teitä rattailla. Laineet r:tävät alusta. Hannu r:tää hiukan, alasin irtautuu alustastaan KARHUM.

rytky|ä[1] *deskr.v.* notkua (rytisten); rytistä. | Lattiapalkit alkoivat r. raskaista askelista. Reki r:i ja natisi. Sänky r:i hänen ponnistuksistaan. Souti että airot r:ivät.

rytkäh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | Hän nousi istumaan niin nopeasti, että sängyn pohjalaudat r:televät. Kranaatit r:televät korsun lähistölle.

rytkä|htää[2*] *mom.v.* -(hd)ys[61] *teonn.* < rytkyä. **1.** ryskähtää, rusahtaa, rojahtaa, vars. jnk äkillisen liikkeen (nykäyksen, töytäyksen, tempauksen tms.) vaikutuksesta. | Hän nousi niin kiivaasti, että sänky r:hti. — *Yksipers.* Kuule, ovessa r:htää, / ikkunaluukuissa jyskää *JYLHÄ. **2.** äänen merk. taka-alalla t. tuntumattomissa: heilahtaa, nytkähtää, pudota, tipahtaa. | Kuorma r:hti ja lähti liikkeelle. -- römäkät hartiat r:htivät pitkältä alaspäin MERIL. Hän r:htää [= heittäytyy] pulkkaansa ja alkaa vihaisesti tarpoa KARHUM.

rytkä|tä[25] *deskr.v. kans.* Renki oli heittää r:nnyt sitä piilukirveellä PAULAH. Kovasti täytyy nyt r. [= tehdä työtä], hangota heiniä, että silmät tulta iskevät KATAJA.

rytkäyt|ellä[28*] *frekv.v.* < seur. | Eero häntä [härkää] r:teli hännästä KIVI. Hän r:teli kantapäillään lattiaan, nostatteli olkapäitään ja ärjyi ALKIO.

rytkäytt|ää[2*] *kaus.v.* < rytkähtää. | Heittää r:i vastustajan lattiaan että lankut notkahtivat. Istua r. rekeen. — *Yksipers.* Kaarikoskessa kovasti r:i [venettä] niin että lehmän lihoista kimpale kirposi koskeen KIANTO.

rytmi[4] *s.* **1.** vars. *mus. run. psyk.* aistimussarjan (musiikin, puheen, tanssin ym.) jäsentyminen siten, että toiset elementit (iskut, nousut) koetaan hallitsevina, toiset (iskuttomat, laskut) alisteisina, poljento; vrt. tahti. | Hengityksen, sydämen r. Laulun, runon r. Työn luontainen, vapaa r. Tasainen, säännöllinen r. Marssin, masurkan, valssin r. Jatsin mukaansatempaava r. Suorittaa liikkeet oikeassa r:ssä. R:n hurma. R:n mestari. — *Mon.* rytmillisistä ilmiöistä. | Jatsiorkesteri aloitti nykähtelevät r:nsä. Volter Kilven lauseiden raskaat, vyöryvät r:t. -- hänen säkeensä juoksevat yleensä vapaina rytmeinä AK. — *Erik.* arvostavasti: rytmillisyys, hyvä rytmi. | Sitä astunnan r:ä! HEPOR. — *Yhd.* musiikki-, puhe-, runo-, sävel-, äänir.; hengitys-, liike-, liikunta-, tanssi-, työr.; ma-

surkka-, poloneesi-, valssir.; määrä-, tahtir. 2. avarampaa ja kuv. käyttöä. | Piirroksessa on sopusuhtaisuutta ja r:ä. Rakennuksen sommittelusta huokuu kaikkialla intohimoinen r. Hakkaamattomista kivistä tehdyllä muurilla on kokonaan eri r. kuin hakatuista, säännöllisistä kivistä tehdyllä. — Vuodenaikojen r. Aikamme r. on nopea. Elämän r. kiihtyy. Kasvaminen noudattaa omia lakejaan, omaa r:ään. Työtä, työtä ja työn jännitystä, siinä meidän elämämme r. JOTUNI. — *Yhd.* elämänr.; viivar.

rytmi|aisti *s.* Kehittymätön r. Musiikillista sävel- ja r:aistia voidaan kehittää plastillisen liikunnan avulla. **-arvo** *s.* Kirkolliset messuresitatiivit merkitään usein aivan ilman r:ja, joten sanat ovat ainoana sävelten rytmin ohjeena. **-harjoitu|s** *s.* Voimistelun r:ksia musiikin mukaan. **-häiriö** *s.* Sydämen r:t.

rytmiikka[15*] *s.* **1.** oppi rytmirakenteen laeista, rytmioppi. **2.** rytmisuhteet, rytmillisyys. | Runon sielukas r. Tahtilajien moninaiseen vaihteluun perustuva r. Työn rytmi eli r. merkitsee usein työn helpottumista. — *Yhd.* sarja-, suhder.; aika-, tilar.; julkisivu-, viivar.

rytmi|kaava *s.* Ns. vapaa mitta sallii melkoisia vapauksia r:kaavan suhteen. Sävelmätyypin r. **-korva** *s.* kyky tajuta rytmejä oikein. | Laulajan, runoilijan r. Hyvä, huono r. **-kuvio** *s.* Figuroitaessa muodostetaan sävelmiä nopeiksi r:iksi.

rytmik|äs[66*] *poss.a.* **-käästi** *adv.* **-kyys**[65] *omin.* hyvä-, voimakas-, terävärytminen; rytmillinen; vrt. rytmillinen, tahdikas. | R. runo, kieli. — R. liike, viiva. Kävellä r:käin askelin. R:-käästi ryhmitetyt rakennukset.

rytmi|laji *s.* Marssimaiseen r:lajiin kuuluvat monet seuratanssit, kuten jatsi ja charleston. Trokeinen r. **-lak|i** *s.* N. N. on selvitellyt tutkimuksessaan runouden ja musiikin yhteisiä r:eja. **-liike** *s.* Valssin keinuva r. Sävellys, jossa on jäljitelty tarantellatanssin r:ttä.

rytmilli|nen[63] *a.* **-sesti** *adv.* **-syys**[65] *omin.* **1.** rytmiä koskeva, rytmiin perustuva. | R. kuvio. R. kokonaisuus. R. kauneus. Dipodia on kahden runojalan muodostama r. ryhmä. Pentametrin keskellä on r. tauko. Sävellyksen tonaaliset ja r:set ominaisuudet. Melodian r. eheys. R:-sesti [= rytmiltään] yksitoikkoinen. **2.** *poss.* rytmikäs. | R. koraali eroaa ns. tasatahtisesta koraalista vaihtelevamman rytminsä puolesta. R. voimistelu, liike. Rakennusmassojen r. ryhmittely. Maalauksen r. henkilösommitelma. Soittaa reippaasti ja r:sesti. Miehet heilauttelivat r:sesti viikatteitaan. Työn r:syys.

rytmi|muoto *s.*, vars. *mus.* ja *run.* Tasa-, kolmijakoinen r. Hyvin tavallinen r. on kahdenlaisten iskualojen säännöllinen vaihtelu. **-musiikki** *s.* tanssimusiikki, jossa rytmi on tärkein aines.

rytmi|nen[63] *a.* **-sesti** *adv.* **-syys**[65] *omin.* (paitsi yhd:oissa) tav:mmin rytmillinen. | Laulu on r:sesti ja melodisesti säännönmukaista puhetta. Pallean r. nousu- ja laskuliike. — *Yhd.* trokee-, valssir.; tasa-, vaihtor.; laahaava-, nopea-, selvä-, unkarilaisr.

rytmin|taju *s.* Herkkä, huono r. **-vaihtelu** *s.*

rytmi|oppi *s.* rytmiikka; *mus.* yl. vain siitä rytmiikan osasta, joka käsittelee alkeismuotoisia rytmiyksikköjä. **-os|a** *s.* Iskullisten ja iskuttomien r:ien vastakohtaisuus. **-rakenne** *s.* Sävellyksen, runon r. Tasa-, kolmijakoinen r. **-suh|de** *s.*, tav. *mon.* Sävellyksen r:teiden muutos vaikeuttaa melkoisesti jäljittelyn tajuamista. **-sävy** *s.* Spondeet ja täyssupisteet tekevät aina r:n yksitotiseksi. **-taiteilij|a** *s.* Aleksis Kivi on kirjallisuutemme suurimpia r:oita. **-taju** *s.* Hyvä, huono, heikko r. Jklla on r. verissä. Runoilijan kouliintunut r. **-teoria** *s.*

rytmitty|ä[1*] *pass.v.* < seur. | Sävellyksen r:minen.

rytmit|tää[2*] *v.* **-ys**[64] *teonn.* tehdä rytmilliseksi, rytmikkääksi; kokea rytmillisenä. | Vaihtojakoisesti r:etty sävellys. Runon huolellisesti r:etyt alkusoinnulliset säkeet. Vaikuttavasti r:etty rakennuksen julkisivu.

rytmityyppi *s.* Neli-, kuusi-iskuinen r.

rytmit|ön[67] *kar.a.* **-tömästi** *adv.* **-tömyys**[65] *omin.* R. hyminä. Sade piiskaa ikkunoita r:tömänä, ärsyttävänä, masentavana.

rytmi|vaihtelu *s.* **-vaikutelma** *s.* R. syntyy painon ja keston vaihtelujen tukemasta musiikin jäsentymisestä. **-vaisto** *s.* Runoilijan kehittynyt r. Lapsilla on luontainen r. **-yksik|kö** *s.* Iskualaa, säettä, lauseketta ja sikermää sanotaan musiikkiopissa yhteisellä nimellä r:öiksi.

ryttyi|nen[63] *a. harv.* ruttuinen. | R. vanhus. R. kaulus.

ryttäri[5] *s. kans.* ratsumies.

ryty[1*] *onom.s.* rytinä, rytäkkä; rysy. | Ammunnan r. Puiden r. metsää kaadettaessa. Tappelun r. Lastenkamarissa kävi kova r. TALVIO. [Pojat] puhaltavat pakoon yhtenä r:nä uunin päälle LEHT.

ryt|yssä, -tyyn *adv. harv.* rutussa. | Vaatteet menevät r:tyyn. Kulkea hartiat r.

rytyyt|ellä[28*] *frekv.v.* **-tely**[2] *teonn.* < seur. | Ajaa r. rattailla.

rytyytt|ää[2*] *deskr.v.* ravistaa, nujuuttaa, kolistaa. | R. jkta hartioista. Myrsky r:ää ja remputtaa ovea. Tapella r. Ajaa r. Rattaat r:ivät yli sillan.

rytäk|kä[15*] *deskr.s.* ryminä, ryske, rysy, ryty, melske, tappelu. | Herätä kovaan r:kään. R. kuului kilometrien päähän. Nostaa r. Tappelun r. A. sai r:ässä puukon haavan reiteensä. Auto rikkoutui r:ässä [= yhteentörmäyksessä] käyttökelvottomaksi. Herrat panivat toimeen iloisen r:än metsästymajalla. Koko r. [= toinen maailmansota] alkoi siitä, että Hitler hyökkäsi muutamien naapurivaltioiden kimppuun. — Poikalauma pakkautui semmoista r:kää ulos. Siat syöksyivät yhdessä r:ässä [= sekasortoisena laumana] eteenpäin. A. paransi ennätystä yhdessä r:ässä [= samalla kertaa] toista metriä. — *Yhd.* loppur.

rytö[1*] *s.* **1.** kaatunut puu, tuulenkaato; hakkuusta jäänyt järeä latvus. | Latvukset ja muut isommat rydöt on poistettava metsästä hakkuun jälkeen. Oksat ja rydöt estävät taimiston kasvua. Puun rydöistä puhdistettu metsä. Niemen kainalossa oli r., mahdottoman suuri

veteen juuriltaan kaatunut kuusi AHO. 2. ryteikkö. | Kaadettu, polttamaton kaskimaa on läpipääsemätöntä r:ä. - - silmänkanto karpalosuota, r:ä revon kesäkausi juosta LINN. — | Siinä sitä vasta on hökkeliä ja tölliä! R:ä se on ollut ammoisista ajoista TALVIO. — *Yhd.* korpir.; kylä-, rakennusr.

rytöinen[63] *poss.a.* Maa on r. ja oksainen. R. korpi.

rytökuus|i *s.* kaatunut kuusi. | - - r:en alle ma ryömiä aion *MANN.

ryvet|ellä[28]* *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < ryvettää. | Elähän r:tele silkkejäsi AHO. — *Kuv.* [Vallesmanni] saattaa ja saa käräjissä näin kuin mitäkin pahantekijää r. miestä semmoistakin kuin Paavo Ruotsalaista AHO.

ryvet|tyä[18]* *pass.v.* < seur. | R:tyneet kasvot, kädet. R. mustaksi. Lokaan r:tynyt puku. Varo, etteivät vaatteet r:y! — *Kuv.* Alakuloinen ja henkisesti r:tynyt ihminen.

ryvet|tää[2]* *v.* -ys[64] *teonn.* tahria, liata. | R. itsensä. R. kasvonsa, vaatteensa. Puku oli yltyleensä liejun r:tämä. R:tävä työ. — *Kuv.* R. oma pesänsä. R. sielunsa. Kuka on minua häväissyt, panetellut, lokaan r:tänyt enemmän kuin he AHO.

ryvetä[96]* *s. vanh. murt.* rypeä. | - - asut arkivaattehissa, / riihiryysyissä rypeät KAL. — *Kuv.* Saastassa rypeääpi / näin Luojan ihmetyö VKV.

ryväs[66]* *s.* rykelmä, kasa, sekava joukko. | Miehet ja naiset seisoivat yhtenä rypäänä. Kylä oli rakennettu yhteen rypääseen. Rypään [= tiheän kyläryhmän] keskellä oli punaiseksi maalattu talo. — Tilastomatematiikassa: eräänlainen joukko. — *Yhd.* kylär.

ryydin|hajuinen *a.* Maustetilli on voimakkaasti r. **-makuinen** *a.* Miedon aromaattinen ja r. hedelmä. **-tuoksuinen** *a.* Kehräsaunio on vahvasti r.

ryydit|tää[2]* *v.* -ys[64] *teonn.* maustaa ryydillä. | R:etty viina, kala. — *Kuv.* Hienoisen katkeruuden r:tämä kirjoitus. [Näytelmän] tapahtumain kulku on r:etty yllättävin käänteinen ja huvittavin sanansutkauksin.

ryyhöttä|ä[2]* *deskr.v.* kyyhöttää, nyhjöttää, ruuhottaa. | Istua r. Täällä se mies vaan r:ä kuin tarhapöllö lahopökkelössä AHO.

ryykä|tä[35] *v. kans.* **1.** silittää (vaatteita). | Nenäliinat ja nästyykit pitää olla, niin r:tyt ja tärkätyt, jotta ... ALKIO. **2.** rynnätä, syöksyä. | R. suin päin pakoon, jkn kimppuun, ovesta ulos. Mutta jopa tänne r:sikin löylyä! H.JARTTI.

ryyn|i[4] *s.*, tav. *mon.* viljakasvien jyvistä, jotka on valmistettu ravintoaineeksi kuorimalla ja toisinaan lisäksi litistämällä, suurimo; vrt. jauho. | Kuoritaan kauran jyvä ja siten saatu r. halkaistaan. Osa ohrista jauhetaan, osa tehdään r:eiksi. Ostaa r:ejä. Ihmiset olivat tiheässä kuin r:it puurossa. — *Erik.* muistakin ryynejä muistuttavista jyväsistä, rakeista. | Kuohkeassa maassa ovat maahiukkaset liittyneet muruiksi eli r:eiksi. — *Yhd.* hirssi-, kaura-, ohra-, riisi-, saago-, tattarir.; mannar.; perunar.

ryyni|kaura *s.* ryyneiksi tehtävä t. ryynien valmistukseen kelpaava kaura; vrt. rehukaura. | R:kauran hinta lähentelee rukiin hintaa. **-kivi** *s.* myllynkivi, jolla tehdään ryynejä. **-kone** *s.* Myllyyn on asennettu uudet r:et. **-makkara** *s. ruok.* (ohra)ryynitäytteinen paistinmakkara. **-mankeli** *s.* myllykone, jolla litistetään (vars. kaura)ryynejä hiutaleiksi. **-mylly** *s.* vrt. jauhomylly. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* R. voi, sora. Karkeita, miltei r:siä ruisjauhoja käytetään uutispuuroksi. **-piirakka** *s. ruok.* ryynitäytteinen piirakka. **-pussi** *s.* **-puuro** *s. ruok.* **-ruok|a** *s. ruok.* Potilaalle annetaan jauho- ja r:ia. **-savi** *s. geol.* kuivuessaan jyväsiksi mureneva liejusavi, urpasavi.

ryynit|tää[2]* *v.* -ys[64] *teonn.* tehdä ryyneiksi. | Kauran r:ys.

ryynivelli *s. ruok.*

ryypiskelijä[14] *tek.* < seur. | R., mutta ei juomari.

ryypiskel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < ryyppiä. | R. kahvia. Vene alkaa r. 'veneeseen alkaa tulla laidan yli vettä'. — *Erik.* väkijuomista. | Syyttäjä totesi A:n r:leen onnettomuuspäivänä. Miehet pelaavat korttia ja r:evät. Liittyi monivuotisen r:yn jälkeen raittiusseuraan.

ryyppi[4]* *s. murt.* ryyppy. | Viisi r:ä on miehen päässä KIVI.

ryyppi|ä[17]* *frekv.v.* < ryypätä. | R. kahvia. R. harvakseen lasista. R. viinaa pullosta. Mies rupesi r:mään ja tottui vähitellen juomariksi.

ryyp|py[1]* *s.* siemaus, kulaus; tav:immin (tislatuista) väkijuomista: naukku, "tuikku", "napaus", snapsi. | Iso, pieni, väkevä r. R. konjakkia, paloviinaa. R. päivällisen alkajaisiksi. Ottaa r. Kulautimme r:yt. Tarjottiin hyvät r:yt. Kaataa r. lasiin. Liiaksi r:pyihin menevä mies. Kun te saatte jonkun r:yn nahkaanne, niin te olette kuin villisikoja KIANTO. [Poika] ei kovin paljon puhunut, paitsi milloin oli saanut jostain r:yn päähänsä SILL. Metsäkauppias pani [= tarjosi] sen päälle r:yt kaupungin Seurahuoneella KOJO. Miehet tekivät r:pyjä ja antoivat naistenkin vähän maistaa NUORIV. Kaksi r:pyä on liian paljon, kolme liian vähän SL. R. murheeseen! SP. — Pyytää jkta r:ylle. Käydä r:yllä, r:yillä. — *ryypyssä(än), ryypyissä(än)* (adv.) (hiukan) humalassa. — [Topi] ryysti pitkän r:yn kahvia KIANTO. — *Tekn.* Antaa moottorille r. 'kaataa polttomoottorin sylinteriin polttoainetta ennen käynnistystä'. — *Yhd.* konjakki-, pirtu-, viina-, viinir.; kohmelo-, krapula-, rohkaisu-, uni-, vahvistus-, virkistysr.; aamu-, harjakais-, lähtö-, ruoka-, tulor.; piiskar.; bentsiinir.

ryyppy|hana *s. tekn.* hana, josta moottorille annetaan "ryyppy" käynnistettäessä. **-kaveri** *s. ark.* juomaveikko. **-lasi** *s.* pienikokoinen lasi, josta juodaan viinaa vars. ruokaryyppyinä. | Kristallisia ryyppy-, konjakki-, madeira-, valkoviini-, punaviini-, samppanja- ja grogilaseja. — *Kuv.* Hän harrastaa enemmän r:a kuin työtään. R:in hukkuu enemmän ihmisiä kuin mereen. **-mies** *s.* alkoholin käyttäjä. | Hän on kova, paha, ahkera r. Hyvin huono r. Aika lahjakas r. **-päissä(än)** *adv.* humalassa. | A. oli r. tehnyt huonot kaupat. **-pääll|ä, -e** *adv.* humalassa; halukkaana juo-

maan. | Ukko kehuskelee r. ollessaan rikkauttaan. En ole nyt ollenkaan r. **-retki** *s.* juoma-, juopotteluretki. **-seura** *s.* juomaseura. | Joutua r:an. R:n riitaisuus johti veritekoon. **-toveri** *s.* juomatoveri, -veikko. **-tuul|i** *s.* Olla r:ella 'juovuksissa; halukas juomaan'. Juuson oli vallannut r. [= juomahalu, -himo] E.ELENIUS. **-veikko** *s.* juomaveikko.

ryyppäil|lä[29] *frekv.v.* **-y**[2] *teonn.* < ryypätä. | Hän r:i vahvasti.

ryyppäis|tä[24] *mom.v.* < ryypätä. | Tuossa, Tuomas, r:e ja anna käydä KIVI.

ryyppäy|s[64] *s.* **1.** ryyppääminen. | Miehet aloittivat r:ksen jo lauantaina. **2.** *harv.* ryyppy, kulaus. | Niinpä saattoi hän -- pullosta nurkan takana ottaa r:ksen spriisekoitusta SILL.

ryyppäämät|ön[57] *kielt.a.* < ryypätä. | Onko teidän pitäjäässä muita r:tömiä [= raittiita] nuoria miehiä? PÄIVÄR.

ryypyittäin *adv.* ryyppy kerrallaan, ryyppykaupalla. | Ostaa viinaa r.

ryypyksi|ssä (än), -in(sä) *adv.* juovuksissa, humalassa. | Olla r. Tulla r:in.

ryypynväli *s.* Hyvä talo, mutta pitkät r:t SP.

ryypyt|ellä[28]* *v.* -tely[2] *teonn.* **1.** antaa ryyppyjä. | -- rovasti oli käskenyt r. Mattia siitä hyvästä AHO. R. moottoria ennen käynnistystä. **2.** ryypiskellä. | -- hän alkoi juoda jo kauan ennen kauppaneuvos Könölinin kuolemaa ja Svean kihlautumista. Jo vuosia aikaisemmin hän oli r:ellyt LEHT.

ryyp|ätä[35]* *v.*, tav. *ark.* ottaa ryyppy, kulauttaa, hörpätä, siemaista, juoda. | R. maitoa, vettä, viinaa. R. pullosta. R. kerralla lasi tyhjäksi, pohjaan. R. hyvä kulaus. Käydä r:päämässä kahvit. -- ja r:pää haarikosta piimää päälle KIVI. | "Saisiko talosta r:päämistä?" — "Saahan sitä ja saa ruokaakin, jos haluttaa" AHO. — *Erik.* **1.** *ark.* väkijuomista; myös *frekv.* ryypiskellä, juopotella. | Niin, ja sitten me r:ättiin KIVI. Miehet r:päsivät koko yön. R. itsensä humalaan. Hän on r:ännyt [= juopottelulla hävittänyt] kaiken omaisuutensa. Hyvä mies se on vaikka r:pääkin TOPPILA. **2.** Vene r:pää 'vettä hulahtaa laidan yli veneeseen'.

ryystellä[28] *frekv.v.* < seur. | R. kuumaa kahvia, lientä.

ryystä|ä[2] *v.* hörppiä, särpiä äänekkäästi. | R. piimää tuopista. Juoda kahvia r:en. Juoda r. kahvia. — Hevosen hengitys on pääntaudissa röhisevää ja r:vää.

ryysy[1] *s.* räsy, rääsy, repale, riekale, risa, lumppu; tav. *mon.* risaisista, huonoista, vanhoista vaatteista, *halv.* t. *leik.* tavallisistakin vaatteista. | Paikkaiset, risaiset r:t. Pojalla oli vain r:jä verhonaan. Hän oli aivan r:issä 'repaleisissa vaatteissa'. Heittää r:t päältään. En viitsi enää näissä vanhoissa r:issä ihmisille näyttäytyä. Ikkunaruutu oli paikattu r:illä. -- likaiset r:t kulunehen puvun SUONIO. Kylmä r:jä kysyypi, vilu valju vaattehia SL. — Kääräisi jotakin r:ä päänsä alle tyynyksi. — *Kuv.* Härjät tuossa, saatuansa kerran koiramme r:iksi KIVI. Vaan minun kanssa se Katri lyö r:t yhteen [= menee naimisiin] PAKK. — *Yhd.* arkir(:t); kala-, riihir(:t); paita-, vaater(:t); kerjäläisr(:t); lainar(:t).

ryysyi|nen[63] *poss.a.* R:set vaatteet. R. maankiertäjä. R. armeija.

ryysy|kasa *s.* R:kasalla makaava lapsi. -- eikä Anna -- voinut erottaa muuta kuin olkipahnoja nurkassa ja niillä lepäävän r:kasan [= ryysyisen olennon] IVALO. **-köyhälistö** *s.* kaikkein kurjin köyhälistö. | R:n nyljetyt ja sorretut jäsenet. Rooman r. ei halunnut kuin leipää ja huvituksia. Hän ei ollut r:ä, vaan toimeentuleva käsityöläinen.

ryysyläi|nen[63] *s.* ryysyinen henkilö, rääsyläinen. | Huh, millainen r. sinä olet! Slummikorttelien r:set. Se r:sten on joukko / verilippunsa jäljessä AK. — Talojenkin joukossa oli r:siä, jotka häpeilivät olemassaoloaan U.KARRI.

ryysy|läjä *s.* ryysykasa. **-mekko** *a.* R. tyttö. — *S:sesti.* Köyhä r. **-niekka** *a.* ja *s.* ryysy(lä)inen. **-pek|ka** *s.* = resupekka. | Caprin pienet r:at. Näitten komeilevien isäntien edessä seisoi Köyhä-Pietari vaapottavana, resuisena r:kana TOPPILA. **-vaat|e** *s.*, tav. *mon.* Heillä oli yllään r:teet.

ryyti[1]* *s.*, vars. *vanh.* mauste, höyste. | Liharuoat maustettiin väkevillä itämaisilla ryydeillä. — *Kuv.* -- hitunen hekkumata Persian / ja ryydiks vielä raakuus pohjan kansain LEINO. **-kasvi** *s.* maustekasvi. **-limppu** *s.* maustelimppu. **-ma|a** *s.* kasvitarha, -maa. | Kustaa Vaasan aikana määrättiin, että "r:ita" oli perustettava kaikille säteritiloille. **-mäinen**[63] *kalt.a.* R. maku, haju. **-neilikka** *s.* mausteneilikka. **-pippuri** *s.* maustepippuri. **-tarha** *s.* kasvitarha, ryytimaa.

ryyty|ä[1]* *v. kans.* hyytyä, tahmaantua, jäätyä. | Kupin laidoissa oli r:neitä ruoanjätteitä. R:nyttä verta. Maantien pöly r:i miesten hikiseen otsaan.

ryäh|dellä[28]* *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | R. hämillään, juhlallisesti. — Aina samat näköalat, samat uutiset r:televästä radiosta HAANPÄÄ.

ryäht|ää[2]* *mom.v.* rykäistä. | R. hiljaa, kuuluvasti, kuivasti, karskisti. Mies r:i näyttääksensä miehuulliselta ALKIO.

ryöhyttä|ä[2]* *kaus.v.* < seur. | [Hiillos] sauhua kattoon / sankkaa r:ä *MANN.

ryöhytä[39] *v. kans. harv.* = ryöhätä.

ryöhäht|ää[2]* *mom.v.* < seur. | Mökki palaa r:i. -- kontio oli yhtäkkiä karjaan r:änyt ja lehmät nitistänyt AK.

ryöhä|tä[35] *v. kans.* **1.** savuta paksusti, palaa savuten, tupruta, röyhytä. | Hänen suussaan r:si piippu. -- tullut ompi Kuppa-Kaisa, / Hemmon sauna r:ä [= lämpiää savuten] KIVI. **2.** avarammin rajusta, kovasta, mahtavasta tekemisestä. | Koski r:ä villinä ympäri hamarin, vie rappuset, raivoaa kuin viimeistä päivää LEINONEN. Harvoin ne isot herrat jalkaisin: vaunuilla ne r:ävät LEHT.

ryöjä[11] *s. kans.* ryönä. | Onpas siinä tosiaan hyvää maata joutilaana, tuollaisen romun ja r:n peitossa SILL.

ryö(k)k|inä[15], **-ynä**[18] *s. kans.* (*rinn.* röök|inä, -ynä) = fröökinä, fröökynä. | [Vau-

nuissa istui] rovasti ruustinnansa kanssa ja vastapäätä nuori herra ja ryökkynät AHO.

ryökäis|tä[24] *v. ark.* -y[2] *teonn.* röyhtäistä. | -- kun oli syömisensä syönyt, niin nousi ja r:i SILL.

ryökäle[78] *s.* **1.** *kans.* riekale, repale, huono vaate. | Tuollaisissa r:issä annat Rosinan raataa! LEHT. — *Yhd.* vaater.; riihir. **2.** haukkuma- ja voimasanana: lurjus, ilkiö, roisto, riiviö, kelmi, konna, ruoja. | Voi r.! Saat selkääsi, r.! Siitä r:en miehestä on ollut jo tarpeeksi harmia. Supista juuri kohta koreasti suus, sinä r.! KIVI. -- meri r. vei kaiken mitä hänellä oli ollut yllänsä! KIANTO.

ryökäys[64] *s. ark.* röyhtäys.

ryömill|ä (**än,** -e(en *adv. kans.* = ryömyllään. | Olla lattialla r.

ryömimis|karsina, -kehä *s.* = leikkikehä.

ryömin *s. vaill.* — *nelin ryömin* nelin kontin, kontaten. | Kulkea nelin r.

ryömintä[15*] *teonn.* < ryömiä. **-hauta** *s. sot.* matala yhdyshauta.

ryömiskel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < seur. | Maassa r:eviä koppakuoriaisia.

ryömi|ä[17] *v.* **1.** liikkua tav. hitaasti ruumis maata laahaten t. hyvin lähellä maata; ihmisestä us.: kontata; vrt. madella. | Pohjassa rapu liikkuu r:mällä. Maassa r:vä mato, kovakuoriainen, muurahainen. Merikrotti r:i pohjassa rintaevillään eteenpäin raahautuen. Mehiläiset r:vät pesän lentoaukosta ulos. Juuri kotelostaan r:nyt perhonen. Koira r:i isäntänsä jalkojen juureen. — R. nelin kontin, polvillaan. Pienokainen on jo oppinut r:mään. Aukko, josta pääsee vain r:mällä. R. vuoteeseen, peiton alle. Miehet r:vät sammalikossa kohti vihollista. **2.** ed:een liittyvää laajentunutta ja kuv. käyttöä. **a.** Hyökkäysvaunut r:vät liejussa eteenpäin. — Matalaa, maata pitkin r:vää pensaikkoa. -- aittojen seinämiä r:vät jo krassit ja köynnöskasvit LARINK. Pitkin ruumista tuntui r:vän epämieluisia tuntemuksia HEPOR. — Tunnit r:vät sietämättömän hitaasti eteenpäin. **b.** orjamaisesta nöyristelystä. | Hän olisi valmis r:mään kenen edessä tahansa, jos luulisi sillä jotakin voittavansa. Voi orja herrans' eessä maassa maata; / en r., en kerjätä ma saata *MANN.

ryömyll|ä (**än,** -e(en *adv. kans.* ryömimisasennossa (vars. kyynärpäihinsä nojaten), kontillaan; rähmällään. | Olla r. Paiskautua r:een. Eikö kansani ole r. kontannut sinun kasvojesi edessä AK. — Oppositio yritti panna hallituksen r:een. — R:een painunut ruis.

ryömäll|ä (**än,** -e(en *adv. kans.* = ed. | -- istahtaa ojan pientareelle, laskee r:een kättensä päälle ALKIO.

ryönä[11] *s.* törky, roska, roju. | Paperin r. Pitää huoneet puhtaana r:stä. Keväisellä pihalla on talven jättämää r:ä ja roskaa. Penkoessaan laatikkoa hän löysi r:n alta vanhan kirjan. -- seinustasarat kasvavat nokkosia ja muuta r:ä TOPPILA. — Voi saateri, kun on nisua ja kaikenlaista hyvää r:ä pöydät täynnä! PAKK.

ryönäi|nen[03] *poss.a.* -syys[05] *omin.* roskainen, törkyinen. R. lattia, pihamaa.

ryöpe|ä[21] *a. harv.* -ästi *adv.* **1.** vuolas, kuohuva, ryöppyävä, raju. | R. koski. **2.** *kans.* rehevä, runsas. | Ei osannut iloita kevään kerkeämisestä, ei päivänpaisteesta eikä r:istä oraslaihoista KOJO. — R. [= runsas, hyvä] toimeentulo. Elää r:ästi 'leveästi, hyvin'.

ryöp|py[1*] *s.* **1.** tav. runsaasti, voimakkaasti, us. pärskehtien, roiskuen syöksyvästä nesteestä, vars. vedestä: (voimakas) suihku, sade, kuuro, tyrske, pärske, roiske; myös lumesta: pyry, tuisku, purku. | Vesi syöksyy r:pynä koskea alas. Vene on keskellä kuohujen r:pyä. He olivat vain pahimman r:yn ajan sadetta paossa puun alla. Västäräkki oleskelee useimmiten r:pyjen huuhteleminlla kallioilla. — Lunta tuli tiheänä r:pynä. R. [= pyry] oli vienyt tien tuiki tukkoon TALVIO. — *Lääk.* vesihoidon muoto, jossa vesi ryöppyää ihoa vasten pisaroina t. yhtenäisenä suihkuna. | Kylmä, haalea, lämmin r. Ottaa r. — *Yhd.* loka-, lumi-, sade-, vesir. **2.** avarampaa ja kuv. käyttöä. | Konekivääristä r. [= sarja] pistetulta. Tunteiden r. Soimausten, parjausten r. Saada silmilleen, niskaansa r. solvauksia. Heittäytyi sokeasti intohimojen r:pyyn. — Amerikkaan virtasi miestä r:pynä. Hänen mieleensä tulivat eiliset tapahtumat yhtenä r:pynä. Haukkumasanoja lentää sakeana r:pynä. Nauru purkautui vallattomana r:pynä. Mentiin aika r:pyä [= kiireesti] kotiin. -- se päivä menee kuin r. AHO. — *Yhd.* hiekka-, pölyr.; hauli-, kranaatti-, teräsr.; yskänr.; tunner.; häväistys-, kysymys-, parjaus-, sanar.

ryöppyil|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < ryöpytä. | R:evä koski. Hietikko r:i pilvinä. — *Kuv.* Suunnitelmat r:ivät kiihkeinä hänen aivoissaan.

ryöppykylpy *s. lääk.* R:jä neulapadolla.

ryöppy|ä[1*] *v. harv.* = ryöpytä. | R:vä vesisade KIANTO.

ryöpsytt|ää[2*] *kaus.v.* < seur. | Tuuli r:i vettä ikkunaa vasten. Ja vaimoväen haravat r:ävät rutisevan kuivia heiniä läjiin LEINONEN.

ryöpsy|ä[1] *v.* ryöpytä. | -- ja kohtapa r:i virtanaan tuiman kiperää katrillia ja huimaa polskaa LEINONEN.

ryöpsäh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | Lumi r:telee myrskyn kourissa. R:dellen kiehuva puuro. — *Kuv.* Hänen äänessään oli r:televää iloa. Hiljainen ja vakava mies, joka ei turhia r:tele.

ryöpsä|htää[2*] *mom.v.* -(hd)ys[31] *teonn.* < ryöpsyä. | Vettä r:hti kohisten veneeseen. Kahvi r:htää liedelle. Pölypilvi r:hti ilmaan. Voimakas hyväksymishuuto r:hti kesken puhetta. Hän ei antanut suuttumuksen r. valloilleen. -- fanfaari r:htää kaartilaisten torvien suista AHO. — Hän r:hti pystyyn KOJO. -- kolme miestä r:htää ohitse KARHUM.

ryöpsäyt|ää[2*] *kaus.v.* (*harv.* ryöpsäh(d)yttää[2*]) < ed. | Kranaatit r:ivät mutaa ilmaan V.LINNA. Hän laskea r:ää koko legion nimiä peräkkäin M.RAPOLA. — *Yksipers.* Äsken r:i rakeita 'oli raekuuro'. — *Ruok.* = ryöpätä. | Vi-

hannekset keitetään r:ämällä ennen umpioimista.

ryöpyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | Kanat r:televät hiekkaa päälleen.

ryöpyt|tää[2*] *kaus.v.* -ys[61] *teonn.* < seur. | Aalto r:ti suolaista vaahtoa yli veneen. Kanat r:tävät tuhkaa höyheniinsä. Autot r:tivät ilmaan sakeita pölypilviä. Konetuliaseet r:tivät hurjasti luoteja vihollisasemiin. — *Yksipers.* Ulkona r:tää lunta. — *Kuv.* Muisti r:ti esille menneet tapahtumat. R. solvauksia, haukkumasanoja.

ryöp|ytä[30*] *v.* -yntä[15*] *teonn.* syöksyä voimakkaasti ja runsaasti, pärskehtien, myllertää, tyrskää, kuohua, pärskyä, roiskua, ryöpsyä; tuiskuta. | Koski r:pyää vaahtopäänä. Aallot r:pysivät rantakivien yli. Isot vesipisarat r:pysivät ikkunoita vasten. Vesi r:pyää vaahtona veneen keulassa. Manta käy säännöllisesti joka pyhä kirkossa, paistoi sitte päivä tai r:pysi pyry TALVIO. — Nuolisade r:pyää ryntääjiä vastaan. Jälleen r:pysi pattereihimme terästä. — *Kuv.* R:pyävä puhetulva. Hänen päälleen r:pysi syytöksiä ja soimauksia. Tietoja onnettomuudesta alkoi tulla r:pyämällä. Tapausten r:pyävä kulku.

ryöp|ätä[35*] *v. ruok.* -päys[64] *teonn.* kiehauttaa (niin vähän, että varsinainen kypsentäminen suoritetaan vielä erikseen), ryöpsäyttää. | Suolattavat sienet r:ätään ennen suolaamista. Lintu täytetään omenalohkoilla ja r:ätyillä luumuilla.

ryöpäys[54] *s. harv.* -- täytyy sinun saada pieni r. [= löylytys], ei auta KIVI.

ryöstel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < ryöstää. | Merirosvot r:ivät suojattomia rannikkokyliä.

ryöstäjä[16] *tek.* — *Yhd.* ihmis-, lapsen-, naisen-, neidonr.; ruumiin-, pankinr.

ryöstän|tä[15*] *teonn.* < ryöstää. — *Sot. lak.* Joka -- anastaa tai pakottamalla hankkii itselleen jotakin vihollismaan asukkaalta, joka ei kuulu sotaväkeen, rangaistakoon r:nästä AK.

ryöstätt|ää[2*] *fakt.v.* < ryöstää. | Keisari Nero huononsi rahaa ja r:i temppelienkin rikkauksia. — *Kans.* Ei koskaan ole Matti vielä maksanut ulostekojaan muuten kuin r:ämällä [= ulosottotoeitse] AHO.

ryöstäyty|ä[41] *refl.v.* < seur. | R. irti jkn otteesta. Hevonen säikähti ja r:i ajajan käsistä. Susi oli päässyt r:mään lammasnavettaan. Lautta r:i koskeen. Tuli r:y metsään. — R. irti kolkoista mielikuvista. — *Tekn.* rynnätä. | Turbiinin käyttäessä sähkögeneraattoria on olemassa vaara, että turbiini pääsee r:mään, jos kuormitus esim. oikosulun sattuessa äkkiä häviää.

ryöst|ää[2] *v.* vrt. anastaa, kaapata, riistää, rosvota, ryövätä, varastaa. **1.** ottaa toiselta ilman laillista oikeutta väkivalloin t. uhkaamalla. **a.** obj. ilmaisee otetun. | R. jklta kello, käsilaukku, rahat, sormukset, päällystakki. Kalevalan uroot lähtivät Sampoa r:ämään. R. lapsi vanhemmiltaan. Vaimo voitiin hankkia myös r:ämällä. — Haukka r:ää kanan joskus pihamaaltakin. **b.** obj. ilmaisee sen, jolta t. mistä jtak otetaan. | Jalankulkija r:etty viime yönä Katajanokalla. Humalainen r:etty puhtaaksi. Ruumiin r:äminen. R:etty hauta. Gootit r:ivät Roomaa kolme päivää. — Pojat r:ävät linnunpesiä 'ottavat niistä munia (t. poikasia)'. **2.** avarammin t. *kuv.* | Pallon ottamista vastapuolelta sanotaan [jalkapallossa] pallon r:ämiseksi eli taklaukseksi. [Paroni] r:ää minulta tämän pienen, rakkaan turpeen [= maatilan, joka on lainan vakuutena] KIVI. Pitkä-kapteeni, täynnänsä naurua ja hullutteleva ilonpitoa, r:i nyt rouva Weckströmin voimakkaat kädet omiinsa TALVIO. R. jklta suudelma. A. r:i nimiinsä piirin kuulantyöntöennätyksen. Jokainen kivi pellollanne r:ää teiltä viljelyskelpoista maata. Paksut ikkunaverhot r:ävät paljon valoa. Päivätyöt r:ivät torppareilta oman kiireisimmän työajan. -- saapui syksy, kaikki r:i halla *MANN. — *Kans.* ulosmitata. | -- ei ollut koko sakkoa antaa vallesmannille, kun tämä tuli r:ämään S.WUOLIJOKI. — *Refl. taiv.* -- mutta syttyy tuleen salo, r:äikse kulo käsistäsi AHO. **3.** ryöstäytyä irti, päästä valloilleen. | Älä päästä [hevosta] mäessä r:ämään KARHUM. Köyden -- pää kierrettiin männyn ympärille varaksi, ettei vene päässyt r:ämään I.K.INHA.

ryöstö[1] *s.* ryöstäntä, ryöväys, rosvous; riisto, anastus; *lak.* rikos, johon syyllistyy se, joka väkivalloin t. uhkaamalla ottaa toiselta tavaraa t. rahaa anastaakseen sen ilman laillista oikeutta itselleen t. toiselle. | Joutua r:n uhriksi. R:stä rangaistaan kuritushuoneella. R:n yritys. Mellakoitsijat toimeenpanivat kauppojen r:jä. Sammon r. Morsiamen r. — *Kans.* ulosotto. | Talo menee r:ön. Nimismies on tullut r:lle. Omena [lehmä] on pantu r:ön AHO. -- talo oli nyt r:ssä monista saatavista WALTARI. — *Yhd.* lapsen-, morsiamen-, naisen-, vaimonr.; kirkon-, pankinr.; juna-, pankki-, postir.; jalokivi-, käsilaukkur.; ihmisr.; kiristysr. **-ai|e** *s.* Asukkaat pelkäsivät vieraan tulleen r:keissa. **-avio** *s.* = seur. **-avioliitto** *s.* sosiologiassa: avioliitto, jossa vaimo on otettu ryöstämällä. **-hakkuu** *s. metsät.* liiallinen ja metsänhoidollisista näkökohdista piittaamaton metsän hakkuu. **-huutokaup|pa** *s. kans.* pakkohuutokauppa. | Talo myytiin r:alla. **-kalastus** *s.* liiallinen ja kalakannan säilymisestä piittaamaton kalastus. **-käyttö** *s.* liiallinen, tuhoisan kuluttava käyttö. | Metsän, peltojen, metallikaivosten r. **-matka** *s.* Viikinkien kauppa- ja r:t. **-mehiläi|nen** *s.* = rosvomehiläinen. | Pesän suojaaminen r:sen vierailulta. **-metsästys** *s.* liiallinen ja riistakannan säilymisestä piittaamaton metsästys. **-metsästäjä** *s.* vrt. ed. **-mie|s** *s. kans.* ulosottoa toimittava viranomainen, ulosottomies. | Muuanna päivänä ajoivat r:het Karhun pihaan, nimismies jahtivoudin ja kahden lautamiehen kanssa ALKIO. **-murha** *s. lak.* ryöstämistarkoituksessa tehty murha. **-murhaaja** *s.*

ryöstön|halu *s.* Päälliköiden oli vaikea hillitä sotilaiden r:halua. **-halui|nen** *a.* Kapinoivat, r:set sotilaat. **-himo** *s.* **-tapai|nen** *a.*, vars. *lak.*

(tav. ⁀) ryöstöä muistuttava. | R. varkaus, kiristäminen.

ryöstö|paikka *s.* Ryöstäjä oli pudottanut r:paikalle hattunsa. **-politiikka** *s.* Rooman valtakunnan provinsseissa harjoittama r. **-pyyn|ti** *s.* vrt. ryöstökalastus, -metsästys. | Harjoittaa siian r:tiä. Villien eläinten metsästykseen perustuva turkistuotanto on r:nin harjoittamisen takia vähitellen alkanut ehtyä. **-retk|i** *s.* Hävitys- ja r. Riimikronikan kertomus karjalaisten r:estä. **-ryhmä** *s.* Rikospoliisin r. 'ryhmä, joka selvittelee ryöstöjä'. **-saalis** *s.* ryöstämällä saatu saalis; *lak.* varallisuus(esine), joka sodassa on laittomasti otettu vihollisvaltiolta t. sen kansalaiselta; vrt. sotasaalis. **-sot|a** *s.* sota, jonka tarkoituksena on etupäässä ryöstösaaliin hankkiminen. | Yritteliäät sotapäälliköt saattoivat käydä omaan laskuunsa r:ia. **-talous** *s.* talous, jossa luonnonvaraisia t. muitakin hyödykkeitä käytetään (liiaksi) välittämättä jälkikasvun, jatkuvan saannin tms. turvaamisesta. | Mieletön r. hävitti nopeasti luonnonvaraisia kautsumetsiä. **-tavara** *s.* ryöstämällä hankittu tavara. **-viljelijä** *s.* vrt. seur. **-viljely(s)** *s.* satojen ottaminen pitämättä huolta maasta riistettyjen ravinteiden korvaamisesta. **-yritys** *s.*

ryötti[1*] *s. kans.* vrt. seur. **1.** tav. *mon.* vaatteista: rytkyt, ryysyt, hynttyyt, kamppeet. | Pankaa [kastuneet] r:nne kuivamaan! **2.** = seur. 1. | Ja lyönyt olisin sitä Sannan r:ä MERIL.

ryöt|tä[11*] *kans.* vrt. ed. **1.** *s.* **a.** saasta, lika. | Se on r:tää ja ilkeää saastaa! SELMA ANTTILA. **b.** haukkuma- ja voimasanana: ryökäle, ruoja, lurjus. | Eivät, r:ät, ole lämmittäneet kamaria TOPPILA. Voi r. kun se on raskas KIANTO. **2.** *a.* saastainen, rivo. | Se oli r. ja pitkä laulu KATAJA.

ryöttä|ä[2*] *v. kans.* ryvettää. | R. itsensä, pukunsa. Huono lintu se, joka pesänsä r:ä SL.

ryövär|i[5] *s.* rosvo, ryöstäjä. | -- r:einä he karkasivat päällemme KIVI. -- onhan kirkkojakin häväisty, tehty temppeleistä hevostalleja ja r:itten luolia AHO. Ja he ristiinnaulitsivat hänen kanssaan kaksi r:iä UT. — Rinta kuin r:illä [= laaja] SP. Kärppä on r. -- heikkomaitoinen lehmä on talon varas ja r., väkevämaitoinen talon aarreaitta ja elättäjä KATAJA. — *Yhd.* maantier.

ryöväri|joukko *s.* **-juttu** *s.* liioittelevasta kertomuksesta. | Kertoo kaikenlaisia r:ja omista seikkailuistaan. **-luola** *s.*, us. *kuv.* ryöväreiden pesä- t. turvapaikka. **-päällikkö** *s.* **-romaani** *s.* rosvoromaani.

ryövä|tä[55] *v.*, vars. *vanh.* -ys[61] *teonn.* ryöstää. | Mies r:ttiin matkalla. -- morsiamen olet sinä r:nnyt minulta KIVI. -- lähde siltä apostoliselta istuimelta, jonka olet itsellesi r:nnyt AK.

ryövääjä[16] *tek.* (< ed.) ryöväri.

räheä[21] *a. kans.* rämeä, karhea. | Ja sitten hän selitti r:llä viinaäänellään, että -- KATAJA.

rähinä[14] *s.* melske, meteli, elämä, rähäkkä, kähinä, hulina, telme, ryminä, (meluisa) kahina, nujakka, tappelu. | Koira alkoi kiivaan r:n vieraan lähestyessä. Naurun r. Voi sitä r:ä! Moottori piti kovaa r:ä käydessään. Täysi r. päällä (ark.) '(kone) täydessä käynnissä'. R. siinä kävi semmoisessa miesjoukossa PAKK. Meluna ja r:nä oli koko markkinapaikka KATAJA. — Tappelun r. Ahtaassa kopissa olevien kanien kesken syntyy helposti rähinöitä, ja ne voivat vahingoittaa toisiaan pahoinkin. Oliko Hieronymus Birckholtz kaatunut kahakassa -- [vai] oliko päässyt pakenemaan r:n aikana IVALO. **-remmi** *s.* sotilasslangissa: komentohihna.

rähinöi|dä[30] *v.* -nti[1*] *teonn.* pitää rähinää, rähistä. | Juopuneet alkavat r. keskenään.

rähinöitsijä[14] *tek.* < ed. | Poliisi pidätti pahimmat r:t.

rähisijä[14] *tek.* < seur.

rähis|tä[41] *v.* **1.** elämöidä, mekastaa, meluta, metelöidä. | Tapella r. Äkäinen, r:evä rakki. -- ääni pian kohosi r:eväksi huutamiseksi ALKIO. Siinä laulettiin ja hoilattiin ja r:tiin AHO. — -- ja paljon r:ee [= juoruaa] heistä mailmakin KIVI. **2.** torailla, äkäillä, rähjätä, räyhätä, marista, riidellä. | Isäntä r:i suutuspäissään rengeille. Kapteeni r:i kaikesta, ei mikään kelvannut. Ei r:evää ääntä kuulu mistään, ei toraista sanaa IVALO.

rähjys[64] *s.*, tav. *halv.* = rahjus. | Heikko, vanha r. Äijän r.

rähjä[11] *s.*, us. *halv.* **1.** kehnosta, huonokuntoisesta, ränsistyneestä esineestä: rämä, rottelo, röttelö, hökkeli, hökötys, risa, raja tms. | Veneen r. Reki on jo vanha r. Jätetään koko r. [= talo] kylmille! Minähän tässä r:ssä isäntä olen LEINONEN. — *A:sesti.* Meillä on r. sauna. KIANTO. — *Yhd.* huone-, lato-, mökki-, talor.; kaupunki-, kylär.; aita-, sänky-, vener.; hattu-, vaater. **2.** ihmisestä: rähjys. | Ukon r. Ei Shemeikka viitsisi siltä r:ltä henkeä ottaa AHO. -- luuletko, että minä olisin nainut sinut, vanhan r:n, itsesi vuoksi LARINK. — *Yhd.* eukko-, tyttö-, ukkor.

rähjäil|lä[29] *frekv.v. ark.* -y[2] *teonn.* < rähjätä. | Työ ei ottanut luistaakseen, r:emisessä vain meni aika. Humalaisen r:yä!

rähjäi|nen[63] *a.* -syys[65] *omin.* **1.** ränsistynyt, kehno, resuinen. | R. mökki, kylä. Pikkukaupungin r. asema. R. kulkuri, äijä. **2.** likainen, siivoton. | Uuden ojan kaivaminen ei ole niin r:stä työtä kuin vanhan rääpiminen. -- ruumiin r:syys tunki niiden [vaatteiden] läpi ja saastutti ilman hänen ympärillään CANTH.

rähjä|tä[35] *v.* -ys[64] *teonn.* **1.** *deskr.* vaivalloisesta, hankalasta tekemisestä t. olemisesta: retuuttaa, resuta, kituuttaa tms. | Kulkea r. Varsankasvatuksella voisi ansaita paremmin kuin r:ämällä niukkapalkkaisissa metsäajoissa. Esiisät olivat elää r:nneet syntymästä hautaan saakka KIANTO. **2.** *ark.* liata, sotkea. | R. saappaansa kuraisella tiellä. R. vaatteensa. Vai tänne lattioita r:ämään -- ! KARHUM. **3.** *ark.* (us. turhanpäiten, turhasta) rähistä, pitää melua, moittia. | A. on paha r:ämään humalassa. Ryypätä saa muttei r. SP. En viitsinyt ruveta r:ämään mokomasta asiasta.

rähjäytyä[44] *v.* = rähjääntyä.

rähjääjä[16] *tek.* < rähjätä, vars. 3.

rähjäänty|ä[1*] *pass.v.* (*rinn.* rähjäytyä) (< rähjätä 2) nuhrautua, likaantua, tulla huonokun-

toiseksi. | Vaatteet r:ivät metsässä. Talo näytti huonosti hoidetulta ja r:neeltä. Reisussa r:y SP.

rähjött|ää[2*] *deskr.v.* veltosta, holtittomasta olemisesta: rehjottaa. | Istua r. pöytää vasten nojaten.

rähki|ä[17] *v. ark.* rehkiä. | R. kovassa työssä. Huippu-urheilijat saavat r. kesäkaudet kilpailuissa. -- liiallisella r:misellä ja riuhtomisella ja huitomisella ei kumminkaan mitään voittaisi TIITUS.

1. **rähmi|ä**[17] *v.* kulkea vaivalloisesti, rämpiä, kahlata, kömpiä, ryömiä, kontata. | R. soita ja korpia. Lapset r:vät kuralätäkössä. — Niin menivät vuodet etanan tavalla r:en HAANPÄÄ. Mitäs minä viitsin täällä r., kun voin elää hyvinkin? AK.

2. **rähmi|ä**[17] *v. harv.* erittää rähmää, tulla rähmäiseksi. | Kun silmä vuotaa vettä ja r:i, on kysymyksessä silmän sidekalvon tulehdus. Sen silmät r:vät HEPOR.

rähmy|s[64] *s. kans.*, tav. *halv.* rahjus, rähjys, rähjä, ryhmys. | Kyssäselkäinen r. Vakka kantensa valitsee, ryhmys kysyy r:ksensä SL.

rähmä[11] *s. lääk.* tulehdusten aiheuttama silmänerite, räämä, rääme. | Silmät vuotavat r:ä, ovat r:ssä. Runsas r. liimaa luomenreunat kiinni toisiinsa.

rähmäill|ä[29] *v. harv.* rähmiä, rämpiä, vetelehtiä. | Missä ja kenen kanssa olet r:yt? KIVI.

rähmäi|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* R:set silmät, luomet.

rähmäl|lä(än, -tä(än, -le(en *adv.* mahallaan, vatsallaan, vars. kyynärpäihinsä tukien; myös kyynärpäiden ja polvien varassa olosta. | Maata r. Kaatua r:leen. Ryömiä r. Lapset seisovat rahilla ja ulottuvat r:leen pöydälle. Puhelun kuultuaan nousivat molemmat muorit pahnastaan, Hessa penkin viereen seisomaan --, Aakustin äiti lattialle r:leen LEINONEN. Löysin itseni r:täni polvensyvyisestä liejusta AK.

rähmäsil|lään, -tään, -leen *adv.* = ed. | Kaatua r:leen.

rähmäsilmäinen *a.* R. vanhus, lapsi.

rähmästel|lä[28] *frekv.v. kans.* < seur. | -- hän aatteli itsensä myyrän poikaseksi, r:eväksi syvällä maa-emon kohdussa KIVI.

rähmästä|ä[2] *v. kans.* kulkea vaivalloisesti, rämpiä, rähmiä. | Tulisit itse r:mään hyllyviä nevoja EINARI VUORELA.

rähnäi|nen[63] *a. kans.* rähjäinen. | R. tölli. Märät ja r:set housut.

rähy[1] *s. kans.* rähinä, melske. | Heti käy r., luo joka puolta / nulkkeja pinkaisee avojalkoja *MANN.

rähä|htää[2*] *mom.v.* -(hd)ys[91] *teonn.* (< rähistä) voimakkaasta ääneen puhkeamisesta: remahtaa, ratketa, puhjeta, sähähtää, ärähtää. | R. nauramaan, nauruun. Nauru r:hti vallattomana. | Kaikki muutkin nauravat. Topikin r:htää LEHT. — Mies r:hti kiukusta kalveten. Joukko r:htää ankaraan meteliin. Kone r:hti entiseen rätisevään käyntiinsä. Silloin r:htivät kahlekoirat -- haukkumaan AHO. "Satulaan joka sorkka!" r:hti vääpeli rakuunoilleen J.SAULI.

rähäk|kä[15*] *s.* **1.** meluisasta äänenpidosta: melu, meteli, metakka, rähinä, remu, remakka, rämäkkä. | Humalaisten, tappelevien koirien r. Nostaa, päästää r. Pitää kovaa, pahaa r:kää. Riidan, haukunnan r. -- sanat yltyivät r:äksi HAARLA. — Naurun, riemun, hyvä-huutojen r. Mitä sinä höyläpenkillä teet, kun kuulemma rengiksi rupeat, sanoi Iivari ja sai kiitollisen r:än palkaksi samanmielisiltä SILL. — *Yhd.* naurunr. **2.** (meluisa) tappelu, käsikähmä, tiimellys, kahakka, metakka, rähinä. | Olla tappelun, painiskelun r:ässä. | Syntyi sanomaton r. ... Kepit heiluivat, revittiin vaatteita, tukistettiin, huudettiin LASSILA.

rähäköi|dä[30] *v.* pitää rähäkkää, rähistä, metelöidä, kahinoida. | Koiria hyökkäsi oven täydeltä tapellen ja r:den. Urosriekko päästelee soidinaikana omituisen r:viä ääniä. Tanssipaikalla r:vässä joukossa heiluteltiin puukkoja.

rähät|tää[2*] *onom.v.* -ys[64] *teonn.* vars. rähisevästä naurusta. | Nauraa r. R:tävä väkijoukko seisoi klovnin ympärillä. Harakan r:ys. -- nauretaan ja r:etään "hähä hähä hähä" TIITUS.

rähäytt|ää[2*] *kaus.v.* < rähähtää. | Nauraa r. Shemeikka r:i lyhyen rivon naurun AHO.

räik|e[78*] *s.* räikkyvä ääni, räik(k)inä, räik(k)ynä. | Metsästä kuuluu kovaa r:että. -- torvien ja rumpujen r:keessä tytöt tanssivat LEHT.

räike|ä[21] *a.* -ästi *adv.* -ys[65] *omin.* **1.** epämiellyttävistä näkö- ja kuuloaistimuksista. **a.** näkövaikutelmista, vars. väreistä, valosta: epämiellyttävän voimakas, kova, kirkas, silmäänpistävä, kirkuva. | R:än keltainen, punainen. R:än kirjavat vaatteet. R:ät kengät. Lampun r. valo. R. valaistus. Mainosvalojen r. väriasteikko. R:ät valovastakohdat kiusaavat silmiä. Kaksi toisistaan r:ästi erottuvaa väriä. Otsikkoa ei pitäisi latoa r:än suurta. Julkisivun tyylistä r:ästi poikkeava pylväikkö. — *Kuv.* Kuvata tapahtumia r:in värein. [Teokset, jotka] olivat omansa luomaan varsin r:ätä valoa Anatole Francen yksityiselämään ja luonteeseen R.KOSKIMIES. **b.** äänistä: karmiva, korvia särkevä, kova, kimakka, vihlova. | Metsästystorven r. ääni. Huuto kajahti r:änä hiljaisuudessa. Ovi aukeni r:ästi kirskahtaen. R. riitasointu. [Sirkkelisahan] r., vähän väliä uudistuva säräys kuului kosken äänenkin läpi AHO. **2.** laajempaa ja kuv. käyttöä; merk.-ryhmien raja häilyvä. **a.** epämiellyttävän selvä, silmäänpistävä, voimakas, karkea, jyrkkä, törkeä, loukkaava. | Teoksen tyylistä r:ästi poikkeava sanonta. R. ristiriita, vastakohta, väärinkäytös. Huutavan r. epäkohta. Tilasto antaa r:än kuvan nuorisorikollisuudesta. Poistaa kielestä r:impiä ruotsalaisuuksia, murteellisuuksia. Korjata r:immät virheet. Ottaa mahdollisimman r. esimerkki asian valaisemiseksi. R. yleissivistyksen puute. Rikkoa r:ästi lakia. Laittomuudet saivat erittäin r:itä muotoja. **b.** julkea, häikäilemätön, raaka, karkea, karmea. | R. anekauppa. Kiistakirjoituksen r. tyyli. R. sanomalehtihyökkäys. Herätä r:ään todellisuuteen. Eräitä voimasanoja ja r:itä, naturalistisia kielenparsia KOSKENN.

räikeähkö[1] *mod.a.* Kirjailija rikkoo tahallaan virittämänsä tunnelman r:llä käänteellä.

räikeän|keltainen *a.* tav. ⌒. **-lainen**[63] *a.* räikeähkö. **-punainen, -sininen, -vihreä** *a.* tav. ⌒. **-värinen** *a.* myös ⌒.

räikeä|sanainen *a.* -sanaisesti *adv.* -sanaisuus *omin.* jyrkkä-, kiihkeä-, törkeä-, karkeasanainen, -sisältöinen. | Väkijoukon r:sanaiset pilkkahuudot. R. kirjelmä. **-sisältöinen** *a.* R. riitakirjoitus. **-värinen** *a.* **--ääninen** *a.* R. haitari.

räik(k)inä[14] *onom.s.* räike, räik(k)ynä. | Pitää sellaista r:ä että kallio kaikuu. Tieltä alkoi kuulua rattaiden r:ä.

räikky|ä[1]* *onom.v.* **-nä**[14] *teonn.* (*rinn.* räikyä) raikua, kajahdella, paukkua räikeästi, räikkää. | Saksofonit alkoivat r. ja ulahdella. Tanssin r:vä sävel. Metsä r:y ja ruskaa. R:vä pamaus, naurunhohotus. Ovi paiskautui r:en kiinni. Rattaiden r:nä. Portit r:y, paukkuu KIVI. Kyllä väliin [riitelemmekin] niin että r:y ALKIO.

räikkä[11]* *s.* (leikkikaluna, metsästyksessä riistan säikyttämiseen, taisteluharjoituksissa yms. käytetty) laite, jolla aikaansadaan räikkyvä ääni; *syn.* räiskä. | Pyörittää r:ä. — *Yhd.* hevos-, jänis-, oravar.; markkinar.; tuulir. **-pora** *s. tekn.* pora, jota voidaan käyttää hakapyörän välityksellä terään liittyvää poikittaista vartta edestakaisin liikuttamalla, räiskäpora.

räikyt|tää[2]* *kaus.v.* < räikkyä. | Rykiä r. [Koira haukkua] r:ti omaan suuntaansa vasten tuulta KIANTO. -- roilotettiin torvia, r:ettiin puita ja koirat haukkuivat PAULAH.

räiky|ä[1]* *onom.v.* **-nä**[14] *teonn.* = räikkyä. | R:vä rattaiden räminä. Torven r:nä. -- juuret r:y, kannot nousee KIVI. — Sakkoja tulee niin että r:y! LEHT.

räikäht|ää[2]* *mom.v.* < räikkyä. | Torvet r:ivät vanhan vallinsarven salissa LEHT.

räikä|ä[2]* *onom.v.* pitää räikettä, räik(k)yä. | Pakkanen r:ä. Aisakellon r:vä kaiku. Lyödä niin että r:ä. -- tormaltaisi sisään että ovet r:isivät LINN. — *Kuv.* Tavaran hinnat putoavat että r:ä.

räippä[11]* *s. kans.* vapa, keppi. | Ei kolkkakalaan mennä r. olalla eikä matopurkki lakkarissa KARHUM. — Etukumarassa kuukkelehtiva miehenruipelo, kuiva kuin korpikuusen varjossa kasvanut männyn r. KARHUM.

räiske[78] *s.* **1.** räiskäminen, räiskinä, räiskähtely. **a.** äänestä: rätinä, pauke, ruske, ryske. | Tulipalon r. Palavien puiden pauke ja r. Rakettien, kivääritulen, taistelun r. Piiskan r. Vastojen r. saunassa. Revontulien r. Pitää kovaa r:ttä. Kapakassa käy r. ja hoilotus. Ja rytinää ja r:ttä siinä oli niin kuin koko kirkkoväen ajaessa AHO. Raukene, ratasten r. / sekä seppojen jyrinä! LEINO. **b.** (veden tms.) roiskuminen, roiske, pärske, tyrske. | Kastua veden r:estä. -- harjastukkakin -- huiskii vesipisaroiden r:essä KARHUM. **2.** jstak t. jhk räiskähtänyt (pieni) neste- tms. määrä. | Myrsky nosti r:itä rantakallion korkeudelle. -- sormissa kirjoitusläkin [= musteen] r:itä NUORIV. — Kuusikelo -- savusi ja sinkosi r:itä [= kipinöitä] havuvuoteellemme K.M.WALLENIUS. — *Kuv.* Omenassa oli punaisia viiruja ja r:itä oranssinvärisellä pohjalla.

räiske|rappaus *s. rak.* = roiskerappaus. **-voitelu** *s. tekn.* = roiskevoitelu.

räiskinä[14] *s.* = räiske 1. | Nuotion, kivääritulen r. -- perheitä, joissa on alituinen riita ja r. AK.

räiskis *onom.interj.* räiskähtävästä äänestä. | R.! Seivås katkesi.

räisk|iä[17] *v.* **-intä**[15]* *teonn.* **1.** *tr.* räiskyttää. **a.** roiskuttaa, pärskyttää, pirskottaa, roiskia. | R. maalia seinään. Autot r:ivät lokaa jalankulkijoiden päälle. Ensimmäisen laastikerroksen päälle r:itään toinen, vetelämpi. — *Yksipers.* Lumiräntää r:ii akkunaruutuihin KARHUM. **b.** *onom.* paukuttaa, paukutella, räiskytellä. | R. ovia kulkiessaan. R:ivät ja läiskivät kortteja pöytään. Koira haukkua r:ii. Ampuvat, r:ivät niin, että pelkään että minuakin kajauttavat AK. — Kiivaasta, sättivästä puheesta. | R. ja kiroilla. Äyski ja r:i alaisilleen. -- alkoiko hän [emäntä] r. piioille, että töllistelevät kaikkia maantienkulkijoita? LINN. **2.** *intr.* räiskyä, räiskähdellä. **a.** roiskua, pärskyä, pirskua. | Kura r:ii sokaisten silmät. -- sitä ajatellessa r:ivät jo lastut toisen puun tyvestä AHO. **b.** *onom.* rätistä, räsähdellä, räiskää, paukkua. | Tuli r:i ja rätisi pesässä. Katajapensas r:ii palaessaan. — *Yksipers.* Järven takana paukkui ja r:i. -- hänen korvissaan humisi ja r:i, ja ohimot jyskivät kuin haljetakseen WILKUNA. Lyödä leimoja että r:ii 'räiske käy'.

räisky[1] *onom.s. harv.* räiske. | -- Penin kimeä r. [kuuluu] jo kalliolta laidunmaan takaa KARHUM. -- ei vihaisinkaan r. ole jaksanut kohota [laivan kannelle] E.LAMPÉN.

räiskyt|ellä[28]* *frekv.v.* **-tely**[2] *teonn.* < seur. | Ampua r. — -- ulkona hyppeli pakkanen r:ellen pitkin aitoja KIVI. — R. vettä jkn päälle. R. sylkeä suustaan.

räiskyt|tää[2]* *kaus.v.* **-ys**[91] *teonn.* < seur. *(1.)* R. ovia. Ampua, rykiä r. Koiran r:ys kuului ulkoa. *(2.)* R. vettä jkn päälle. Voitelulusikat r:tävät öljyä laakereihin. Autojen vaatteihin r:tämät tahrat.

räisky|ä[1] *v.* **-ntä**[15]*, **-nä**[14] *teonn.* räiskähdellä, räiskiä, räiskää. **1.** *onom.* paukkua, rätistä, räsähdellä, sähähdellä. | Oksat katkeilivat r:en. Laukaukset alkoivat r. R:vä kiväärituli. R:vät rummut ja torvet houkuttelivat ihmisiä sisään. Pihalta kuului melua ja r:nää. -- myllyn hampaissa pieneni r:nällä poltettu [kahvin] jyvä KIVI. -- rovasti suuttui ja silloin r:ivät nurkat TALVIO. — R:vä nauru. — *Erik.* tulesta, palavista aineista: palaa paukkuen ja kipinöitä ja tulikielekkeitä singoten. | R:en palava takkavalkea. Kuusipuu r:y palaessaan. Raketit, revontulet, salamat r:vät. Ilotulituksen r:ntä. **2.** roiskua, pärskyä, pirskua, sinkoilla, säkenöidä. | Lattialle r:nyt vesi. Kuraa r:vä tie. Vaatteisiin r:nyt lika. Puhui että sylki suusta r:i. Aaltojen r:ntä rantakallioista. Muste r:i kynästä. R:mättä kiehuva paistinrasva. Hakkasi että sälöt r:ivät ympärille. Uunista r:vät kipinät. **3.** *kuv.* vars. kohtaan 1 liittyen. **a.** roimasta, railakkaasta tekemisestä. | Hän antoi vastustajalleen ta-

kaisin sanomalehtikirjoituksessaan niin että r:i. Minä ostan ja myyn että r:y TALVIO. **b.** säkenöidä, pursuta. | Hän aivan r:i ilkeyttä. R. intoa ja tarmoa. -- ne silmät ne riemua r:ivät LEINO. -- *räisky|vä* (a.) -västi (adv.) säkenöivä, leimahteleva, pirteä, vilkas, riehakka. | R:vä keskustelu. R:vä äly. R:vä huumori, sukkeluus. Näytelmän r:vät repliikit. R:vän pirteä farssi. R:vän värikäs maalaus.

räiskä[11] *s.* **1.** = 1. kihu. — *Yhd.* tunturir. **2.** *harv.* = räikkä. — *Yhd.* jänisr. **3.** *metsät.* = lippa 5. **4.** tav:immin yhd:ojen jälkiosana: räyskä, reuhka. | Verkon r. Päässä päivin pitivät he olkir:ä [= huonoa olkihattua] LARINK. — *Yhd.* hattu-, lakkir.

räiskäh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. *(1.)* Iloisesti r:televä takkavalkea. Kranaattien alituinen r:tely. Salamat leimahtelevat ja r:televät. — Puun juurella kimahtaa r:televä haukku KARHUM. *(2.)* Vesi, kura r:telee. Happoa käsiteltäessä on varottava, ettei sitä r:tele vaatteille ja iholle. -- moukarin iskuista r:teli kiukkuisia tulisirpaleita ympäri seiniä PAULAH. *(3.)* R:televä huumori, komiikka. Älykäs ja r:televä leikinlasku. R:televä tyyli. R:televän temperamentikas luonne. R:telipä taasen tovin aikaa -- erinäisiä sanoja ja laiseparsia LEINONEN. [Mirdjan silmät] r:televät epätasaisina säkeninä kuin raketit yöllisellä taivaalla L.ONERVA.

räiskä|htää[28*] *mom.v.* -(hd)ys[61] *teonn.* < räiskää. **1.** Seiväs katkesi r:htäen. Ovi r:hti vihaisesti kiinni. Lasi r:hti sirpaleiksi. Konekiväärin äkäinen, r:htävä sarja. Silloin tällöin r:hti salama. Raapaisi tulen tikkuun niin että r:hti. -- kuului kova r:ys ja nurin murrettiin kuusinen aita KIVI. Kranaatti r:hti kiukkuisesti keskelle kylää HAANPÄÄ. — Aplodit r:htivät esityksen päätyttyä. R. nauruun, nauramaan. "Vai aatelismies!" r:hti Ilkan Sameli LEINONEN. -- koiran haukku r:hti KARHUM. **2.** Vesi r:htää korkealle. Kynästä r:hti mustetta. Kaatua r. vesilammikkoon. — *Kuv.* Sedän nauttimasta arvonannosta oli pieni piraus r:htänyt veljentyttärenkin osalle. **3.** *kuv.* vrt. räiskyä 3. | Helposti r:htävä temperamentti. R:htävä sukkeluus, kompa.

räiskäle[78] *s. ark.* paistinpannussa valmistettu kookas ohukainen; muunkinlaisista ohukaisista. | Sotamiehet paistoivat r:itä.

räiskäpora *s. tekn.* = räikkäpora.

räiskäyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | Ampua r. — Autot r:televät lokaa jalankulkijain vaatteille.

räiskäyttä|ä[2*] *kaus.v.* (*rinn.* räiskäh(d)yttää[2*]) < räiskähtää. | R. ovi kiinni. [Koiranpentu] haukkua r:ä ensin AHO. — R. vettä jkn päälle.

räiskä|ä[2] *onom.v.* = räiskyä. *(1.)* Tuli r:ä uunissa. Nurkissa r:vä pakkanen. Mitäs ne työntekijät siellä keittiössä r:vät JOTUNI. — Koira r:ä ulkona. Jos tyhjistä ja vähistä / ain' alkais r., rähistä MANN. *(2.)* Kura r:ä maantiellä.

räiv|ä[11] *harv.* **1.** *s.* vars. yhd:n jälkiosana. **a.** huonokuntoisesta esineestä. | [Sonni] päin jo kääntyi aitar:ään, / maahan sortui ahtaan aituun rajat SELMA ANTTILA. **b.** säälitellen: raasu, rukka, polo. | Varpunen, sa r., / joka talvipäivä / kärkyt seutuvilla kartanon A.POPPIUS. Nuku pois jo pieni r., / huomenna on kova päivä! KARHUM. **c.** *halv.* ruoja, heittiö, ilkimys. | Ensin painoi isäin pakko, / ilkeys nyt poikar:äin *MANN. **2.** *a.* rivo(suinen), säädytön, ruokoton, räävitön. | R. mies. Hän on r. suustaan. Sananlaskut saattavat olla r:iä ja räikeitä.

1. räivä|tä[35] *v.* räävätä. | Koko matkustajajoukko purskahteli nauruun erään sällin äänekkäästi r:tessä savolaisten piimäkulttuuria. "Nuolkaa vasikan häntää!" r:ä vastaan -- Amanta KIANTO.

2. räivä|tä[35] *deskr.v. kans.* paiskata, rätkätä. | -- odottamatta oviluukku r:tään auki WILKUNA. -- r:si Joonas oven kiinni että paukahti KATAJA.

räjäh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < räjähtää. | Ammukset r:televät kovassa kuumuudessa. Kranaattien r:tely. Räiskyvät, r:televät / tulikielet Turjan yössä LEINO. — Nauraa r.

räjähdy|s[64] *teonn.* < räjähtää. **1.** äkillinen energianpurkaus, jonka seurauksena on kaasujen nopea paineen nousu t. laajeneminen ja johon yl. liittyy myös ääni- ja us. valoilmiö; vrt. detonaatio. | R:kset joko ovat luonteeltaan puhtaasti fysikaalisia tai johtuvat räjähtävässä aineessa tapahtuvista kemiallisista muutoksista, joita viimeksi mainittuja r:ksillä ahtaammassa merkityksessä tavallisesti tarkoitetaan. Moottorin sylinterissä tapahtuvien r:sten voima työntää männän ulospäin. Höyrykattilan, kaasusäiliön, kranaatin, pommin r. Talosta kuului kolme voimakasta r:stä. Valtavat r:kset tärisyttivät koko kaupunkia. R:ksen vaara. — *Yhd.* kaasu-, nester.; miina-, pommir.; kaivos-, laboratorior.; putkir.; kattilanr.; varhaisr. **2.** laajempaa ja kuv. käyttöä. | Hupussa, peiton alla hän kuunteli pilvien r:ksiä ja näki salamat, vaikka ummistikin silmänsä KALLAS. — Naurun r. Mielet olivat niin kiihdyksissä, että r. saattoi tapahtua milloin tahansa.

räjähdysaalto *s.* räjähdyksen (räjähdysaineessa ja sitten ympäristössä) aiheuttama paineaalto.

räjähdysaine *s.* aine, jossa voi tapahtua äkillisiä kemiallisia muutoksia suurten lämpö- ja kaasumäärien samalla kehittyessä niin, että syntyy räjähdys. | Dynamiitti, trotyyli ym. r:et. Herkkä, voimakas r. R:en teho. R:iden kaupan säännöstely. — *Yhd.* nesteilma-, perkloraattir.; aloite-, initiaali-, viriker.; varmuusr.; sotilasr. **-panos** *s.* räjähdyspanos. **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.* **-varasto** *s.*

räjähdys|ammus *s. sot.* räjähtävä ammus, kranaatti. **-elohopea** *s.* räjähdyshapon elohopeasuola, jota käytetään esim. nalleissa sytytysaineena. **-etäisyys** *s.* **1.** *sot.* räjähdysammuksen lähtö- ja räjähdyskohdan välinen vaakaetäisyys. **2.** etäisyys, jolta räjähdysaalto vielä voi aiheuttaa toisen räjähdysaineen räjähtämisen. **-gelatiini** *s.* eräs dynamiitti. **-happo** *s.* eräs hyvin pysymätön kaasumainen aine.

-herkkyy|s *s.* Räjähdysaineen käyttökelpoisuus riippuu toisaalta sen kemiallisesta pysyvyydestä, toisaalta r:destä. **-herkkä** *a.* → herkästi räjähtävä. **-hetk|i** *s.* Kranaatin r. R:ellä rakennuksessa olleet henkilöt säilyivät vammoitta. **-hopea** *s.* räjähdyshapon hopeasuola, helposti räjähtävä aine. **-ilmiö** *s.* R:ille on erikoisesti ominaista niiden nopeus.

räjähdyskaasu *s.* **1.** räjähdyksen yhteydessä syntyvistä kaasuista. | Kaivokseen kalliota räjäytettäessä syntyneet r:t. Moottorissa on erikoinen r:jen poistoputki. **2.** vety- ja happikaasun seos, joka syttyessään räjähtää voimakkaasti muodostaen vettä. **-elementti** *s. kem.* eräs galvaaninen elementti. **-liekki** *s.* **-poltin** *s.*

räjähdys|kammio *s.* Polttomoottorin r. **-kartio** *s. sot.* Kun šrapnelli räjähtää ilmassa, muodostavat täyteluodit r:n, jonka huippuna on kuoren aukeama ja akselina voidaan pitää lentoradan jatkoa. **-korkeus** *s. sot.* räjähdyspisteen pystyväli maalivaakatasosta. **-kraatteri** *s. geol.* vulkaanisen räjähdyksen synnyttämä aukko. — *Kuv.* räjähdyskuoppa. | Taistelukentällä ei näkynyt mitään elollista, kylät olivat sortuneet r:en erämaahan. **-kulta** *s.* ammoniakin kultakloorivetyhappoon t. ammoniumsuolojen kultaoksidiin vaikuttaessa syntyvä herkästi räjähtävä jauhe. **-kuopp|a** *s.* räjähdyksen aikaansaama kuoppa. | Lentopommin r. Maasto on täynnä tykinammusten r:ia. **-liekki** *s.* räjähdyksessä muodostuvien kaasujen hehkumisesta t. syttymisestä syntyvä liekki. **-lämpö** *s.* räjähdyksessä syntyvä lämpömäärä. | Mustanruudin r. on n. 700 kcal/kg. **-lämpötila** *s.* lämpötila, johon räjähdystulokset voivat syntyneen lämmön vaikutuksesta kuumentua. | Korkeat r:t ovat haitallisia ampuma-aseissa.

räjähdys|merkki *s.* räjäyttämällä annettu merkki. | Sumun aikana majakasta annetaan r:merkkejä. **-moottor|i** *s. tekn.* **1.** *vanh.* polttomoottori. — *Erik.* **2.** polttomoottori, jossa kaasumainen t. koneessa kaasutettu öljy palaa räjähtämällä; vrt. diesel-, tasapainemoottori. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* R. tulivuorenpurkaus. Valokaaressa syntyvän kuumuuden vuoksi tapahtuu kaasun muodostuminen r:sesti. Palaa r:sen kiihkeästi. — *Kuv.* R. kiukunpurkaus. **-nalli** *s.* nalli, joka sytyttää räjähdysaineen räjähtämällä; vrt. sytytysnalli. **-nopeus** *s.* nopeus, jolla molekyylien hajoaminen räjähdyksessä etenee. | Pumpuliruudin r. on n. 800 m/s. **-ominaisuu|s** *s.* Räjähdysgelatiinin r:det. **-onnettomuus** *s.* räjähdyksen aiheuttama onnettomuus. | Tuhoisa r. hiilikaivoksessa. **-paikka** *s.* **-paine** *s.* räjähdyksessä syntyvä (kaasujen) paine. | Korkein r. raakaöljyllä on 45 kgf/cm^2. **-pano|s** *s.* räjähdysainemäärä, jolla räjäytys suoritetaan; kranaatin, miinan tms. sisältämä räjähdysaine nallia tms. lukuun ottamatta. | Louhoksessa kivi irrotetaan heikolla r:ksella. Murtovarkaat asettivat kassakaapin avaimenreikään r:ksen. **-patruuna** *s.* patruunan muotoinen räjähdyspanos. **-pilv|i** *s.* Kranaattien r:et. **-piste** *s.* **1.** *sot.* se lentoradan piste, jossa ammus räjähtää. **2.** = räjähtämispiste. **-pommi** *s. sot.* (ilma)pommi, jonka (pääasiallisin) tarkoitus on sirpale- t. miinavaikutuksen aikaansaaminen; vrt. kaasu-, palopommi. **-purkaus** *s. geol.* voimakas, räjähdyksenomainen tulivuoren purkaus. **-puuvilla** *s.* voimakkaasti nitrattu nitroselluloosa; vrt. kollodiumvilla. **-reik|ä** *s.* Porata r:iä louhittavaan kallioon. **-tarvik|e** *s.* Sytytyslankoja, sytyttimiä ym. r:keita. **-teho** *s.* Dynamiitin, panoksen r. **-tekniik|ka** *s.* R:an kannalta oli räjähdysnallin keksiminen erittäin tärkeätä. **-teknilli|nen** *a.* Mustanruudin r:set ominaisuudet. **-tila** *s.* Hehkukupu on polttomoottorin sylinterin kanteen sijoitettu kupumainen r. **-tulo|s** *s.* Liian heikot tai kosteuden vahingoittamat nallit ovat tavallisimmin syynä epätyydyttäviin r:ksiin. — Jos happea on riittävästi, ovat hiilestä ja vedystä syntyvät r:kset hiilidioksidi ja vesi. **-vaara** *s.* **-vaaralli|nen** *a.* -suus *omin.* R. aine, huone. **-vaarat|on** *a.* -tomuus *omin.* Sähkölamput ovat yleensä r:tomia. **-vaikutus** *s.* Pommin, dynamiittipanoksen r. **-voima** *s.* Kranaatit tehoavat tunkeutumiskyvyllään, r:llaan ja sirpaleillaan. — Männät vaihtavat moottorin r:n pyöriväksi. **-voimakkuu|s** *s.* Räjähdyselohopean herkkyyttä voidaan puristamalla pienentää, mutta tällöin se samalla kadottaa osan r:ttaan. **-väli** *s. sot.* räjähdyspisteen vaakaetäisyys maalista. **-välitys** *s.*, vars. *sot.* räjähdyksen välitys alkupanoksesta ilman lankavälitystä lähellä oleviin toisiin, nallillisiin panoksiin siten, että ne räjähtävät alkupanoksen räjähdyksen vaikutuksesta. **-yhtälö** *s. kem.* yhtälö, joka ilmaisee, miten jk räjähdysaine hajaantuu räjähtäessään.

räjähdyt- = räjäyt-.

räjähtämis|piste *s.* Mittarin osoitin näytti, että kattilan paine kohosi liki r:pistettä. — *Kuv.* Hän oli kiihtynyt aivan r:pisteeseen saakka. **-vaara** *s.* Kattila on paineen aiheuttaman r:n välttämiseksi varustettu varoventtiilillä.

räjähtämät|ön[57] *kielt.a.* **-tömyys**[65] *omin.* joka ei ole räjähtänyt t. ei voi räjähtää. | R:tömien panosten uudelleen laukaiseminen. R:öntä kranaattia nimitetään sotilaskielessä suutariksi. Sähkövirran katkaisun helpottamiseksi on ryhdytty käyttämään posliinista tehtyjä r:tömiä sulaketulppia.

räjähtävyy|s[65] *omin.* < räjähtävä. | Projektiili vaikuttaa etupäässä r:dellään. Nitroselluloosan r. poistettiin denitroimalla.

räjähtäväisyys[65] *s.* = ed.

räjäht|ää[28*] *v.* **1.** purkaa äkillisesti energiaa, niin että seurauksena on nopea kaasujen paineen nousu t. laajeneminen ja yl. (voimakas) ääni- ja us. myös valoilmiö. | Syttyessään helposti r:ävä kaasuseos. R. iskusta, paineen noususta. Moottorin sylinterissä polttoaine palaa äkkiä eli r:ää. Jos höyrykattilan paine nousee liian suureksi, kattila voi r. rikki. Kranaatit r:ivät kaukana maalista. Koko ruutivarasto r:i ja lensi ilmaan. R:ävä ammus. R:ävä [= räjähdyspanoksen sisältävä] luoti. R:ävä tulilanka 'tulilanka, jonka sydän on jtak

räjähdysainetta ja jossa sytytys siitä syystä etenee tavattoman nopeasti'. 2. *kuv.* **a.** Eräänä päivänä r:i: maassa puhkesi kapina. R:ävän raju loppukiri. **b.** jnk voimakkaan, patoutuneen tunnetilan äkillisestä purkautumisesta. | Olla r:ämäisillään kiukusta, uteliaisuudesta, innosta, harmista. [Se on niin] tylsää, että räjähdän tähän paikkaan AK. -- villi, himokas riemu r:i hänen sydämessään KATAJA. — *Erik.* voimakkaasta ja äänekkäästä kiukunpurkauksesta. | Isä r:i ja äiti pyörtyi, kun tytär ilmoitti menneensä kihloihin. Opettaja kuunteli hetken ja sitten hän r:i. Helposti r:ävä temperamentti. Tunneperäisiin psykopaattisiin luonteenpiirteisiin kuuluu mm. r:ävä kiivaus. 3. *onom.* äkillisestä voimakkaasta äänestä, johon ei liity räjähdysilmiötä: pamahtaa, paukahtaa, läjähtää; remahtaa, rämähtää. | Salama leimahtaa ja ukkonen r:ää. Löi kämmenet yhteen että r:i. Nyrkki r:ää pöytään. Esityksen päätyttyä r:i kättentaputusten myrsky. Kirkonovi r:i raskaasti hänen jälkeensä ALKIO. -- niin kuulutettiin [kihlapari] että r:i HEPOR. Huoneessa r:i hillitön nauru. R. ilkkuvaan, leveään, raikuvaan, äänekkääseen nauruun. R. nauramaan, itkuun, itkemään. Koirat r:ivät raivokkaaseen haukuntaan. "Nulikka!" r:i peräpenkiltä kuin haavoitetun otuksen karjahdus LINN.

räjähyt- tav:mmin räjäyt-.

räjäyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < räjäyttää. | Louhoksella r:ellään kiviä.

räjäyttämis|työ *s.* räjäytystyö. | Sähkösytytys on suuremmissa r:töissä varmin ja mukavin sytytystapa.

räjäyt|tää[2*] *kaus.v.* (*rinn.* räjäh(d)yttää[2*]) < räjähtää. *(1.)* R. dynamiitilla kiviä. R. rikki. Perääntyvät joukot r:tivät kaikki sillat ilmaan. R. yhtaikaa useita panoksia. Maahan r:etty kuoppa. *(2. kuv.)* -- täydellisen sananvapautemme telkeäminen tyrmään voimistaa sen siellä hirmuiseksi puristukseksi, joka kykenee r:tämään päältään minkä painon tahansa vapautuakseen AHO. *(3.)* R. nyrkkinsä pöytään. "Katos tuota perhanaa", r:ti herastuomari AK.

räjäytys[64] *teonn.* < ed. | Jos latausta ei suoriteta huolellisesti, voi r. epäonnistua. — *Yhd.* maan-, muurin-, tienr.; koer.; rikkir. **-aine** *s.* räjähdysaine. **-komennuskunta** *s. sot.* **-louhinta** *s.* **-panos** *s.* räjähdyspanos. **-|työ** *s.* Käyttää dynamiittia r:töihin.

räkit|tää[2*] *deskr.v. kans.* -ys[61] *teonn.* helottaa, paahtaa. | Aurinko (paistaa) r:tää lämpimästi. R:tävä [= helteinen] ilma. [Auringolla] on jo varaa vaimentaa paisteen r:ystä SILL.

räkkä[11*] *s. kans.*, tav. *koll.* sääskistä, paarmoista, mäkäröistä yms. poroja ja ihmisiä kiusaavista hyönteisistä. | Poronhoidosta saatavaa tulosta voi huonontaa mm. liian kuuma kesä, jolloin on paljon r:ä. Kesällä kiusasi r. ja talvella paukutti pakkanen. **-aika** *s.* (kesä)aika, jolloin on paljon räkkää. | Tuntureilla viima karkottaa paarmat r:na. Pahin r. on jo ohi. **-poro** *s.* räkän kiusaama poro. | Puolisokea, surkean näköinen r. ilmestyy kankaanlaitaan sääskien ja paarmojen ajamana AK.

räklät|tää[2*] *onom.v.* -ys[61] *teonn.* Hyrrä pyöriä r:tää. R:tävä niittokone. -- kerinlaudat r:tivät PAKK.

räkninki[68] *s. kans.* lasku, luku, rätinki. | Istu tässä ja pidä tarkka r. olven menekistä KIVI.

räknäil|lä[29] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < seur. | -- ja kauas kuului eräs ääni, joka r:i "ensimmäinen, toinen, kolmas kerta" KIVI.

räknä|tä[35] *v. kans.* laskea, pitää lukua; arvioida, harkita, tuumata. | Ei rengin tarvitse osata lukea eikä r. -- niitä r:tään siellä viisitoista tusinaan KARHUM. Niin minä sen asian olen mielessäni r:nnyt.

räksyt|tää[2*] *kaus.v.* -ys[61] *teonn.* < seur. | Haukkua, nauraa r. Kivitasku alkoi r. Latomakoneen r:ys. -- kuului omituista r:ystä ja kahinaa KIANTO.

räksy|ä[1] *onom.v.* vrt. raksaa, naksaa. | R:vä varpunen. [Lintu] r:y ja nauraa MERIL.

räksättää[2*] *onom.v.* = räksyttää. | [Pääskyset] alkoivat toruvasti r. KAUPPISH.

räksä|ä[2] *onom.v.* = räksyä. | -- ohralintu [= ruisrääkkä] r:ä LARINK.

räkyttäj|ä[16] *tek.* Senkin r.! Ja siksi toiseksi, kenelle niistä r:istä [= koirista] on hyötyä AK.

räkyt|tää[2*] *onom.v.* -ys[61] *teonn.* **1.** vars. pienen koiran haukkumisesta. | Susikoira haukahteli kumeasti ja pikku piski r:ti rinnalla. Rakkien r:ys. — Joskus muidenkin eläinten ääntelystä: räkättää. | Rastaat r:tävät. Harakan r:ys. **2.** us. *halv.* ihmisistä. **a.** yl. räkyttävästä äänestä. | He r:tivät ruotsiaan. Akat nauraa r:tivät HAARLA. **b.** haukkua, sättiä, nalkuttaa, äyskiä, rähistä. | Siitä jo akat r:tivät kun en pappia hakenut LEINONEN.

räkä[11*] *s.*, vars. *alat.* nenän t. keuhkon limakalvojen (vars. sairaustiloisssa, tulehtumissa) erittämä lima; myös syljestä. | Nuhainen pienokainen nenä räässä. Yskiessä nousee suuhun r:ä eli limaa. R. purskuu [lapsen] nenänykeröstä KIANTO. **-humala** *s. alat.* sika-, tukkihumala. | Juoda itsensä r:an.

räkäinen[63] *poss.a.* R. naama, nenä.

räkä|känni *s. alat.* = räkähumala. | R:kännissä oleva jätkä. **-mänty** *s.* = räyskämänty. | R:jä kasvava suo. **-mäntyinen** *a.* R. korpi. **-nenä** *a. halv.* = räkänokka. | R. pojanvintiö. — *S:sesti.* -- pääasia oli, että pienet r:tkin joskus saivat räiskähdellä tämän maailman hyvästä KIANTO. R:stä mies tulee, vaan ei tyhjän naurajasta SL. **-nenäinen** *a.* R. pojanviikari. **-nok|ka** *a. halv.* henkilöstä, jonka nenä on räässä; vars. lasten, keskenkasvuisten haukkuma-, pilkkanimenä. | Puhut aikamiehille aivan kuin r:ille kakaroille LEINONEN. — Tav. *s:sesti.* Ja kun se tihrusilmä ja r. vielä kuvittelee poikaa näköisekseen! KATAJA. — Tuollainen r., jonka korvantaustat eivät ole vielä kuivat! Silloin te olitte vielä r:kia. Senkin r.! **-nokkainen** *a.* = ed. | R. kakara.

räkäri[5] *s. kans. vanh.* tervan ja pien tarkastaja. | Tervaa vieviin tapulikaupunkeihin perustettiin v. 1641 r:n virka. [Tervahovin möljällä] eivät r:tkään juhlan johdosta olleet työssä E.KIVIJÄRVI. — *Yhd.* tervar.

räkä|tauti *s.*, vars. *eläinlääk.* ensi sijassa he-

vosissa esiintyvä tartuntatauti, jonka oireisiin kuuluu mm. märän vuotaminen sieraimista. | Hevosen, koiran r. **-tautinen** *a.* R. hevonen, rakki.

räkät|ellä[28]* *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < räkättää. | Harakka r:telee tunkiolla. Tyttö nauraa r:telee. -- ei minusta sovi toisen morsiamen r. jokaisen nuoren miehen kanssa AHO.

räkättirastas *s.* Turdus pilaris, koko maassamme yleinen räkättävä-ääninen rastas. — *Kuv.* Pidä suusi kiinni, senkin r.! J.FINNE.

räkättäjä[10] *tek.* Te tytöt, mokomatkin tyhjän r:t!

räkät|tää[2]* *onom.v.* -ys[64] *teonn.* esim. harakan t. räkättirastaan katkonaisesta (rumasta) äänitelystä; myös rumasta, karheasta, ilkkuvasta naurusta; vrt. käkättää, räkyttää, räpättää. | Harakka r:tää. Rastaan r:ys. Närhen r:tävä ääni. Konepistooli r:tää kuin vimmattu. Koira haukkua r:tää. — Koko akkaparvi r:tää ja kikattaa yhteen ääneen. Nauraa r. R:tävä nauru. Naurun r:ys. Siitä kehittyi sitten jokin oiva tepponen, jolle vielä seuraavanakin päivänä r:ettiin SILL.

räk|ätä[35]* *v. kans.* riittää, liietä. | Ei r:kää rengille rokkaa: paljon maksaa papukappa SL.

1. **rälli**[4] *s. tekn.* tav. toisen hammasrattaan akseliin kiinteästi liittyvä suurempaan hammasrattaaseen lomistuva pieni, harvahampainen hammasratas t. -tanko.

2. **rälli**[4] *s. murt.* (*rinn.* relli) reivas, drelli. | "Pitsiäkö kutomaan?" — "Ei kuin r:ä!" AHO.

rällättä|ä[2]* *onom.v.* lörpöttää, lärpättää, laverrella. | -- hän [on] siis mennyt r:mään näitä naapurilleen SASU PUNANEN.

rällä|tä[35] *v. ark.* -ys[64] *teonn.* (juopotellen) mekastaa, rillutella. | Juo ja r:ä, sillä adjutantin täytyy juoda ja r. SIMO PENTTILÄ.

rälssi[4] *s. hist.* **1.** se erikoinen vapaus (ensi sijassa verovapaus), jonka Ruotsin (ja Suomen) kirkko ja maallinen ylimystö (viimeksi mainittu aluksi vars. ratsupalvelusta vastaan) aikoinaan saivat itselleen, rälssioikeus, -vapaus. | Ruotsin kirkon oikeudellis-taloudellinen erikoisasema eli ns. hengellinen r. syntyi tosiasiallisesti vuoden 1200 tienoilla, ja siitä teki lopun Kustaa Vaasan toimeenpanema kirkkoreduktio. Ne, jotka suorittivat sotapalvelusta ratsain, nauttivat korvaukseksi verovapautta, r:ä, joka aluksi oli henkilökohtainen ja sidottu velvollisuuden täyttämiseen, mutta muuttui perinnölliseksi. **2.** niiden henkilöiden yhteisnimitys, jotka nauttivat ed. kohdassa mainittua etua ja vapautta; valtakunnan sääty, jonka muodostivat nämä henkilöt; rälssi-, vapaasääty, aateli(sto), papisto. | Valtakunnan vapaasäädyn eli r:n synty. Rahvaan yläpuolelle kohosivat hengellisen ja maallisen r:n jäsenet eli papisto ja aatelisto. **3.** maasta, tilasta, jonka omistaja oli vapaa lähes kaikista maaveroista; *koll.* kaikista valtakunnan rälssimaista; myös kameraalisesti maanluonnoista puhuttaessa: verosta vapaa maa, rälssimaa. | Antaa tila elinkautiseksi r:ksi. Nurmes kuului Pietari Brahen r:in. V. 1566 oli valtakunnan manttaaliin pannusta maasta n. 15 % r:nä. Täysi r. 'rälssimaa, jolla on ollut laajin verovapaus ja joka on ollut vapaa kruunulle vanhastaan menevistä maaveroista sekä useimmista maahan muuten liittyvistä rasituksista, rälssisäteri'.

rälssi|alue *s.* **-karjatalo** *s. hist.* säteritaloon liitetty lampuotitalo, joka nautti yhtä laajaa verovapautta kuin säteritalokin; vrt. latokartano. **-kirja** *s. hist.* asiakirja, jolla kuningas myönsi rälssioikeuden. **-kyl|ä** *s. hist.* Kartanot toimittivat isojakoja r:issään. **-lampuoti** *s. hist.* = rälssitalonpoika. **-luontoinen** *a.*, vars. *hist.* vrt. kruunun-, perintö-, veroluontoinen; ks. maanluonto. | R. maa, tila 'yksityiselle täydellä omistusoikeudella kuuluva, verosta vapaa maa, tila'. **-lääni** *s. hist.* rälssiksi annettu, rälssinä oleva lääni (merk:ssä lääni 1). | Kuitian r. **-maa** *s. hist.* maa(tila), jonka sekä maanomistus- että veronomistusoikeuden kruunu on ainiaaksi antanut tilan haltijalle; rälssitila, -talo, rälssi (3); vrt. kruunun-, perintö-, veromaa. | R:ta oli Pohjois-Karjalassa paikoin suhteellisesti enemmän kuin muualla Suomessa. Vielä 1600-luvulla maanluonnot olivat Ruotsi-Suomessa sikäli muuttuvia, että veromaa voi muuttua r:ksi ja myös päinvastoin r. veroluontoiseksi. **-mie|s** *s. hist.* rälssin nauttija, vapaamies, aatelismies. | Monet varakkaat talonpojat ostivat tilansa vapaiksi verosta suorittamalla henkilökohtaista ratsupalvelusta ja kohosivat r:hiksi, joista sittemmin kehittyi maan aatelisto. Maalliset ja hengelliset r:het. R. Matti Härkä.

rälssi|oikeus *s. hist.* = rälssi 1; oikeus kantaa rälssiveroa. | Rälssimiesten verovapaus eli r. R:oikeuden nauttijat. R. oli alun perin henkilökohtainen, mutta muuttui myöhemmin perinnölliseksi. **-su|ku** *s. hist.* rälssisäätyyn kuuluva suku, aatelissuku. **-säteri** *s. hist.* kartano tm. tila, joka kuului aateliselle perinnöllisesti täysin verottomana asumatilana; myöhemmin myös sellaisesta kartanosta t. tilasta, jolla oli tällainen maanluonto, vaikka se ei olisi ollut aatelismiehen asumakaan, allodi(aali)säteri. | R:en omistusoikeus oli säilytetty yksin aatelisille aina vuoteen 1864 asti. **-sää|ty** *s. hist.* rälssimiesten muodostama valtakunnan sääty, vapaasääty, rälssi (2); vars. maallisesta rälssisäädystä, aatelissäädystä. | Maallinen, hengellinen r. R:dyn alemmat ryhmät, knaapit, elivät talonpoikina talonpoikien keskuudessa. **-talo** *s.* rälssitila. **-talonpoika** *s. hist.* rälssi- ja lahjoitusmaatilan lampuoti, rälssilampuoti; vrt. rälssitilallinen. **-tila** *s.* rälssimaa, vapaatila. | Rälssi- ja vero- sekä kruununtilat. **-tilallinen** *s. hist.* talonpoika, joka omisti rälssitilan; vrt. rälssitalonpoika, vero-, kruununtalonpoika. **-vapau|s** *s.* = rälssi 1. | Rälssimiehen oli tultava kerran vuodessa asetarkastukseen; ellei hän täyttänyt sitoumuksiaan, hän menetti r:-den. **-vero** *s. hist.* vero, joka muodostui joko siten, että kruunu lahjoitti t. muuten luovutti rälssimiehelle oikeuden kantaa verotalon veron, tai niin, että rälssitilan omistaja luovuttaessaan sen aatelittomalle pidätti itselleen

oikeuden kantaa tilalta veroa. | R. on lakkautettu v:n 1925 alusta lukien. **-verotalo** *s. hist.* rälssitila, jonka omistaja luovuttaessaan tilan toiselle pidätti itselleen oikeuden kantaa siitä veroa, t. rälssitila, jonka omistaja pidätti itselleen, mutta josta hän oikeutti toisen aatelismiehen kantamaan veron, rälssiverotila; vrt. verorälssitalo. **-verotila** *s.* = ed.

räme[78] *s.* kuivanlainen, mättäinen, kituvaa mäntymetsää kasvava suo, jonka yhtämittaisen, tiiviin sammaliston muodostavat etenkin rahkasammalet ja jossa varpukasvillisuus on runsasta ja heiniä, saroja ja ruohoja yleensä niukalti; vrt. korpi, letto, neva. | Yli puolet Suomen soista on r:itä. — *Kuv.* Hän oli tutustunut kaikkiin ihmissielun r:isiin. -- ympärillä on elämän r., joka melussaankin voi olla hirvittävän äänetön SILL. — *Yhd.* mänty-, vaivaiskoivur.; juolukka-, mustikka-, suokanerva-, suopursur.; varvikkor.; niittyvilla-, rahka-, sarar.; kangas-, keidas-, korpi-, letto-, nevar. **-alue** *s.*

rämeik|kö[2*] *s.* rämeinen alue, räme. | Seudulla on paljon r:köjä. — *Kuv.* Ihmisen nousu alkuaikojen hengen r:östä tiedon kukkuloille. Suuret ihanteet tahraantuivat matalamielisen riidan r:össä. — *Yhd.* korpi-, rantar.

rämeinen[63] *poss.a.* R. suo, metsä, seutu.

räme|kangas *s. maant.* rämeestä kuivauksen tietä syntynyt kangasmainen muodostuma. **-kasvi** *s.* rämeillä kasvava kasvi. | Vaivaiskoivu on yleinen r. **-kasvillisuus** *s.* **-maa** *s.* **-majava** *s.* Myocastor coypus, Etelä-Amerikassa suolattomien vesien rannoilla elävä 40—45 cm:n pituinen jyrsijä, nutria. **-metsä** *s. metsät.* rämeellä kasvava metsä. **-mäinen**[63] *kalt.a.* R. suo. **-mänty** *s.* rämeillä kasvava mänty; räyskämänty. | Pieni, kitukasvuinen ja varreltaan sekä oksiltaan kiemurainen r. **-mätäs** *s.* **-ranta** *s.* rämeinen ranta. **-rantainen** *a.* R. järvi. **-seutu** *s.* **-suo** *s.* = räme.

rämettyneisyys[65] *s.*, vars. *kuv.* turmeltuneisuus, korruptio. | Moraalinen, ammatillinen r. Parlamentaarisen elämän r.

rämetty|ä[1*] *pass.v.* < seur. | Metsä on alkanut r. Joen alajuoksun rannat ovat r:neet. — *Kuv.* Poliittisen elämän r:minen. Parlamentarismiamme on väitetty r:neeksi.

rämettä|ä[2*] *v.* muuttaa rämeeksi, tehdä rämeiseksi. | Alituisen kosteuden r:mä seutu. — Vars. *kuv.* turmella. | Puoluekiihkon r:mä poliittinen elämä.

rämevarpu *s.* rämeillä kasvava varpukasvi. | Varsinaisilla korpirämeillä kasvaa yleisesti variksenmarjaa, suopursua ym. r:ja.

rämeytyä[44] *v.* = rämettyä.

räme|ä[21] *a.* **-ästi** *adv.* **-ys**[65] *omin.* matalasta särähtelevästä äänestä: rämisevä, rämäkkä. | R. vanhan miehen ääni. Hiljaisuuden rikkoi räikeästi herätyskellon r. ääni.

rämeähkö[1] *mod.a.* R. ääni.

rämeä-ääninen *a.* R. mies.

rämistel|lä[28] *frekv.v.* **-y**[2] *teonn.* < rämistää. | R. kattilaa. [Ulvova koira on] kuin mikäkin hirviö, jonka paholainen on lähettänyt r:emään kuollutta valveille TALVIO.

rämisti|n[56] *väl.* < rämistää. | Jatsiorkesterin helistimet ja r:met. Kurpitsanpuolikkaasta tehty, pikku kivillä täytetty r. — *Yhd.* jatsir.

rämi|stä[41] *onom.v.* **-nä**[14] *teonn.* pitää epämiellyttävän särähtelevää, rämeää hälyä. | Satoi että rännit r:sivät. Vanha, r:sevä piano, auto. Rattaat r:sivät [= kulkivat rämisten] maantiellä. Gramofoni r:si jatsia. Hanuri r:si tanssilavalla. Herätyskellon r:sevä ääni. Rakeiden r:nä peltikatolla. Epäsäännölliset värähdykset aiheuttavat pauketta ja r:nää. — Laulaa r:sevällä äänellä. R:sevä nauru. Mies puhua r:si viinabassollaan. Nauraa r. -- mutta Mikko sauvaansa heilutteli koirille, heilutteli ja r:si [= mekasti, rähisi] pahoin KIVI. — *Yksipers.* Päivät ja yöt r:si ja räiski maantiellä. Meitä norsseja opettajat haukkuvat niin että korvissa r:see ANNI SWAN.

rämist|ää[2] *kaus.v.* **-ys**[64] *teonn.* < ed. | R. kelloa, rumpua. Soittokunta r:i [= soitti rämistäen] marssia. Rattaat r:ivät korvat lukkoon. Palokärki r:i [= hakkasi rämistäen] puun kylkeen. R. [= ajaa räminää pitäen] autolla halki Suomen. Kukkopoikanen laulaa r:i.

rämisyt|ellä[28*] *frekv.v.* < seur. | Tuuli r:telee ikkunaruutua.

rämisytt|ää[2*] *kaus.v.* (< rämistä) rämistää. | Myrsky r:ää ovea. R. rumpua, hanuria. Joku ajuri [ajaa] r:i äkkiä hiljaista katua JÄRN.

rämmiskel|lä[28] *frekv.v.* < seur. | Kulin päivän korpimaita, / rämehiä r:in AHO.

rämpi|ä[17*] *v.* vaivalloisesta (vars. upottavalla pohjalla) kulkemisesta: kahlata, rähmiä, tarpoa, tarsia, kömpiä. | R. kuraisia teitä, upottavia soita. R. syvässä hangessa, loassa. R. jalkapatikassa yli märkien soiden. R. maihin vedestä. R. pystyyn liejulammikosta. Piiat r:vät helmat märkinä navetan ja kaivon väliä. -- lisäksi vielä sai -- r. ruokansa vetelien soiden ja rämeiden takaa AHO. -- lähtevät nekin [kissanpojat] riepusijoiltaan työläästi r:en ja kimeästi maukuen SILL. — *Kuv.* Olen viikkomääriä r:nyt läpi [sanomalehti] "Työmiehen" likaisten palstojen AHO.

rämp|pä[11*] *s. kans.* rämä, rähjä, renkkana. | Kolme ruplaa on jo liiaksi koko r:älle, sanoi hän sitten ja ojensi samassa minulle kellon takaisin PÄIVÄR. Oven, mokoman vinosuisen r:än, -- oli ottanut naapurin puusepän sälli saranoiltaan HEPOR.

rämpsy[1] *s.* (*rinn.* rämsy) = rimpsu. *(1.)* Heille ruvettiin nyt laittamaan senkin seitsemänlaisia herrasväen malliin tehtyjä rimpsuja ja r:jä PÄIVÄR. *(2,* vars. *kuv.)* latikka. | Purkaa kokonainen r. syytöksiä jkta vastaan. Tämä puhui nyt pitkän r:n vierasta kieltä PÄIVÄR.

rämpsyinen[63] *a. kans.* Jos pihlajissa oli paljon marjoja, tuli r. [= sateinen, ilmojen puolesta ruma] syksy PAULAH.

rämpsä|htää[2*] *onom.v.* **-**(hd)**ys**[64] *teonn.* vrt. rämähtää, rymähtää, rumahtaa, lonksahtaa. | [Renki] potkaisi -- niin, että huono lukko r:hti ja ovi meni selälleen KAUPPISH. Voi riivattu sitä [puun kaatumisen aiheuttamaa] r:ystä MERIL.

rämpsäyttää[2*] *kaus.v.* < ed. | R. ovi lukkoon.

rämpytellä[28*] *frekv.v.* < rämpyttää. | Soittaa r. mandoliinia.

rämpyttäjä[10] *tek.* Hän ei ollut mikään mestari soittamaan, vain huono r.

rämpyt|tää[2*] *onom.v.* -ys[64] *teonn.* rämisyttäen kalkuttaa, remputtaa. | R. ovea, ovikelloa. Vellikellon r:ys. — Vars. *halv.* soittaa jllak (vars. lyömä- t. sorminta)soittimella ilman aikojaan, meluisasti, huonosti, rimputtaa. | Hän osasi jonkin verran r. mandoliinia. Pianisti r:ti huonoa iskelmää. Pihalla posetiivi r:ti vanhoja säveliään.

rämpättää[2*] *onom.v.* huonoäänisestä kellosta tms.; *halv.* nopeasta puhumisesta: pälpättää, pärpättää, räpättää. | Lehmänkellot alkoivat kalkattaa ja r. — Kyllä ne akat osaavat r.!

rämsy[1] *s.* tav:mmin rämpsy.

rämy[1] *onom.s.* räminä. | -- rintaa raastoi kellon kuivankylmä r. LARINK. -- laannut on ratasten r. MANN.

räm|ä[11] *s.* rikkinäisestä, huonokuntoisesta esineestä: rämppä, rani, rähjä; rottelo, röttelö; risa, raja. | Ei se ole mikään kello, vaan joutava r. Vanha posetiivin r. Talon, tuolin, veneen r. Rikkinäinen r. Kaikki aseet olivat vanhoja ruostuneita r:iä. Mennä r:äksi. Hän ajelee edelleen vanhalla r:ällään 'huonolla autolla'. Minäpä en lähde lainan varaan, minkälaiset r:ät satut saamaan [kangaspuita lainatessasi] KAUPPISH. — *A:sesti.* Hurja luonto on parempi kuin r. talo SP. — *Yhd.* auto-, kello-, pyssy-, saunar.

rämäh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | Heiluvat, r:televät maitorattaat. Peltikatto r:telee myrskyssä. Hänen äänensä vuoroin vingahteli, vuoroin r:teli. -- useasti vielä valjaatkin r:televät auki PAULAH.

rämä|htää[2*] *mom.v.* -(hd)ys[64] *teonn.* < rämistä. | Ikkuna sulkeutui r:htäen. Miekka putosi r:htäen lattialle. Puhelin r:htää soimaan. Salista r:hti musiikki. Ovi r:hti kiinni. Jousi r:hti, ja tarkasti tähdätty nuoli upposi rintaan AHO. — Koira r:htää rähäjävään haukuntaan. R. nauramaan, nauruun. Naurun r:hdys. Eläköön! r:hti väkijoukosta. "Mikäs on hätänä?" r:hti Ulrikki viinaäänellään ja silmäsi julmasti Hermannia KATAJA.

rämäist|ä[24] *mom.v. kans.* rämäyttää, päästää rämähtävä ääni. | -- Lauri, r:en karmealla äänellänsä ja heristellen kirvesvarttaan, pakoitti kuitenkin itsepintaisen elikon kääntymään lopulta KIVI.

rämäk|kä[15*] **1.** *s.* räminä, rähäkkä, remakka, melu. | Naurun r. Hevosilla ajettiin, yhtenä kulkusten r:känä oli ilma PAKK. **2.** *a.* -ästi *adv.* rämeä, rämisevä. | Päästää r. nauru. R. ääni, huuto. [Lokit] kirkuivat r:ästi osaansa haisevista kalanperkeistä M.RAPOLA.

rämäkkä-ääninen *a.* rämeä-ääninen. | R. koira, lehmänkello.

rämä|päinen *a. ark.* -päisesti *adv.* -päisyys *omin.* siekailemattoman rohkea, uhkarohkea, raisu, huimapäinen. | R. ja ripeäotteinen korpraali. Joukkue pelasi r:päisesti. — R:päisimmät uhkailivat tekevänsä mitä tahtoivat. **-pää** *a. ark.* = ed. — *S:sesti.* Mitään pelkäämätön r.

rämäytellä[28*] *frekv.v.* < seur. | Lyödä r. Nauraa r.

rämäytt|ää[2*] *kaus.v.* (*rinn.* rämäh(d)yttää[2*]) < rämähtää. | R. ovi kiinni. R:i puhelimen kuulokkeen paikoilleen. R. pilkkanauru. Hän sivalsi kirveen ja lyödä r:i yhdellä iskulla kiulunsa palasiksi PÄIVÄR.

rän|get[5*] *s. mon. murt.* länget. | Vaistomaisesti hän hyväilee hevosen otsatukkaa ja kohentaa r:kiä SILL.

ränkyt|tää[2*] *onom.v.* -ys[64] *teonn.* = seur. | Sorsa r:tää. Ankan r:ys.

ränky|ä[1*] *onom.v.* vars. lintujen ääntelystä: raak(k)ua, rääk(k)yä, (karheasti) kirkua. | Hädissään r:vä kuikka. Kun nuottamiestä vastaan tulee korppi ja r:y, niin silloin saa paljon kaloja.

ränkättä|ä[2*] *onom.v.* ränkyä, rääkättää. | Järvellä r:ä taas se tavi AHO.

1. **ränn|i**[4] *s.*, vars. *ark.* veden, viljan tms. johtamiseen tarkoitettu kouru, kuurna, ruuhi t. putki. | Myllyn r. Hurjaa vauhtia luisuvat tukit alas r:iä. Kultahiekka pannaan juoksemaan veden mukana puusta tehtyä r:iä myöten. Kaivolta vie puusta koverrettu ruuhi, r., veden kotaan. — *Erik.* sadeveden johtamiseen katolta tms. tarkoitettu kouru t. putki, räystäskouru, syöksytorvi. | Vesi kohisee talon r:eissä. Pojat laskeutuivat katolta r:iä myöten. — *Yhd.* tiili-, tukki-, vesir.; pelti-, puur.; katto-, räystäsr.; myllynr.; avo-, putkir.; riippur.; huuhtoma-, syöttö-, uittor.

2. **ränni**[4] *s. murt.* = pränni.

rännika|tu *s. kans. vanh.* sola-, pikkukatu, kuja. | Kuopion kapeat, ruohoiset r:dut. -- asui siellä kaupungissa r:dun varrella CANTH.

rännimäinen[63] *kalt.a.* R. laaksojärvi. R. laatikko.

rännä|li[5], **-ri**[5] *s. murt.* = prännäri 2. — *Yhd.* kahvir.

ränsistyttä|ä[2*] *kaus.v.* (< seur.) ränsistää. | Venettä olivat jo vesi ja vuodet r:neet.

ränsisty|ä[1] *pass.v.* (*rinn.* ränstyä) rappeutua, rapistua. | Vanha ja r:nyt mökki. Korjata r:nyt katto. Sateessa r:nyt hattu. Saattaa r:neen talon pellot kasvukuntoon. Jos pensaita ei leikata, ne käyvät liian tiheiksi ja r:vät. — Sekä ulkonäöltään että sielunvoimiltaan r:nyt ihminen. R:neiltä vaikuttavat kasvot. Kansanrunot rupesivat nopeasti r:mään. Yhä useampaan pöytään iskettiin paksupohjainen viinapullo, ja r:nyt tunnelma alkoi tiivistyä SEPPÄNEN.

ränsistä|ä[2] *v.* saattaa ränsistymään, ränsistyttää. | Ajan r:mä hökkeli. Vanhuuden r:mä ihminen.

ränstyttä|ä[2*] *kaus.v.* (< seur.) ränsis(tyt)tää. | Ajan r:mä aita.

ränsty|ä[1] *v.* ränsistyä. | R:mään päässyt palatsi. R:nyt katto, silta. Vanha puutarha r:neine ruusuineen. R:nyt vaatetus. Vanha ja r:nyt ihminen.

räntti[1*] *s. murt.* prännti.

1. **ränt|ty**[1*] *s. kans.*, vars. *mon.* teuraseläimen sisälmykset. | Sisäelimiin, r:tyihin, kuuluvat pää, kieli, sydän, keuhkot, maksa, perna, suolet ja lehmillä utareet. Korjatkaat lihanne ja r:tyn-

ne ennenkuin pahenevat KIVI. Joskus sattui, että -- Kirrenmaa oli luvannut mullista kahdeksan sataa ja r:yn takaisin SILL.

2. **räntty**[1*] *s. kans.* korko. | Kuusituhatta [markkaa velkaa] ja kuusi rosenttia [= prosenttia] r:ä PAKK.

räntä[11*] *s.* satava vetinen lumi; samanaikainen vesi- ja lumisade. | Sataa, tulee r:ä. Vuotuisesta sademäärästä tulee Keski- ja Etelä-Suomessa lumena ja r:nä n. 40 %. — *Yhd.* lumi-, vesir.

räntäilma *s.*

räntäinen[63] *poss.a.* Syystalven pimeä, r., alakuloinen aamupäivä RAILO.

räntä|kuuro *s.* **-sade** *s.* **-sateinen** *a.* Tuulinen ja r. yö. **-sää** *s.*

1. **räntätä**[35*] *v. murt.* präntätä.

2. **ränt|ätä**[35*] *v. yksipers. kans.* kannattaa, hyödyttää, maksaa vaiva. | Mitäs sitä meikäläisten r:tää ruveta herrain kanssa kissanhäntää vetämään ALKIO. Ei r:ännyt hänen tyhjää riiailla eikä jäädä yhden hameen jäljessä haikailemaan LEINO.

3. **ränt|ätä**[35*] *v. kans.* paiskata. | Hän r:täsi suutuksissaan maahan kaikki tavaransa. Kun minä r:tään sinut seinään, niin ei jälki lähde muulla kuin härkähöylällä AK.

räpelö[2] *s.* **1.** Briza, lauhkeissa vyöhykkeissä kasvavia heinäkasveja. — *Yhd.* niittyr. **2.** *deskr.* räpiskä, räpiskö.

räpiköi|dä[30] *v.* **-nti**[4*] *teonn.* räpistellä, räpisköidä. | Sadat linnut r:vät viritetyssä verkossa. Linnunpoikanen yrittää r. karkuun. — R. vyötäisiään myöten vedessä. Hiintää r. Yrittivätpä toiset uida r:däkin, vaikka vettä oli tuskin polveen asti V.LINNA.

räpisk|ä[15], **-|ö**[2] *deskr.s.*, tav. *halv.* pienestä, heikosta, huonokuntoisesta olennosta t. esineestä. | Yksi kissanpojista oli muita huonompi r. Pieni ja vanha talon r. | Ja mikä on sitten olevinaan koko kirkonkylä --. Vaivainen r:ö H.ASUNTA.

räpisköi|dä[30] *v.* **-nti**[4*] *teonn.* räpiköidä. | R. ja tempoa päästäkseen irti. R. järvessä. Se menisi alas, milloin selällään, milloin mahallaan — r:den vuoroin käsillä, vuoroin jaloilla -- kolin kolia koskea alas AHO.

räpistel|lä[28] *frekv.v.* **-y**[2] *teonn.* < räpistää. **1.** *tr.* räpytellä. | Ammuttu metso putosi siipiään r:len maahan. R:i käsiään kuin kukko siipiään. — *Harv.* R:i vain silmiään KAUPPISH. **2.** *intr.* avuttomasta, vaivalloisesta, tuloksettomasta ponnistelusta: pyristellä, tempoilla, räpi(s)köidä, räpäköidä. | Hämähäkin verkossa r:evä kärpänen. Vastustajan otteessa r:evä painija. Lentotaitoa opettelevia, maassa r:eviä linnunpoikia. Varpunen lentää r:ee. Kuikat saavat kauan r. pitkin veden pintaa ennen kuin pääsevät siivilleen. Hiihtää r. sohjokelillä. Tarpoa r:tiin upottavaa suota pitkin. — Eurooppa ei -- kehdannut lähettää yhtään seiväshyppääjää Kaliforniaan r:emään [= hyppäämään avuttomasti] M.JUKOLA. — *Erik.* vedessä, liejussa tms. räiskytellen kahlaamisesta, uimisesta, pulikoimisesta. | Uida r. Lätäkössä r:eviä varpusia. Vedessä r:evät avunhuutajat saatiin kuiville. -- päämaja oli paennut moottorilla -- ja rykmentti saanut r. perässä vuotavilla veneillä KIANTO.

räpis|tä[11] *v.* väristä, lepattaa (rapisten). | -- sudenkorennot liitelivät r:evin siivin LEHT. Kujalan silmät r:ivät [= räpyttivät] hetken aikaa, ennen kuin sai sanottavansa sanoiksi KARHUM.

räpist|ää[2] *kaus.v.* < ed. | Sillä [miehellä] oli soikulasilmät, joita se usein r:i [= räpytti] HEPOR.

räpisyttää[2*] *v.* = ed.

räppänä[15] *s.* **1.** (*rinn.* reppänä) savupirtin, saunan tms. seinässä t. katossa oleva savuaukko, lakeinen. | Avata, sulkea r. Katsella ulos r:n aukosta. -- r:stä harmaan pajan / jo savu tupruaa ja säkenet JYLHÄ. — *Yhd.* katto-, seinär.; ilma-, savur.; ilmanvaihto-, tuuletusr. **2.** *kans.*, us. *halv.* pienestä, huonokuntoisesta, rähjäisestä olennosta, esineestä tms.: rääppä(nä). | Tytön r. -- akan r:t [olivat] vain kotimiehinä KIANTO. | "Mökinmieskö olette", kysyi pappi. — "Onhan sitä vähän sitä mökin r:tä" JOTUNI. **-aukko** *s.* **-torvi** *s.* lakeistorvi.

räpse[78] *onom.s.* räpsäminen, räpsähtely. | Kivääriin luodit pitivät r:ttä sattuessaan puiden oksiin. Naisten hameita pullisteli se [tuuli] --, jotta r. kuului PAKK.

räps|iä[17] *v.* **-intä**[15*] *teonn.* **1.** *tr.* ripsiä. **a.** kevyestä (vitsalla tms.) lyömisestä: läpsiä. | R. hevosta ohjasperillä. Puiden oksat r:ivät vasten silmiä. **b.** räiskyttää, pirskottaa, roiskia. | R. vettä toisten päälle. Kuohut r:ivät vettä veneeseen. — *Yksipers.* Alkoi r. räntää. **2.** *intr.* **a.** roiskua, pirskua, räiskyä. | Ryöpyt r:ivät vasten veneen laitoja. Sade r:ii ikkunaan. -- vettä, joka ripsi ja r:i, kasteli niskan, liotti saappaat KARHUM. **b.** *harv.* räpytellä. | Jaakon tuijottavat silmät r:ivät hermostuneesti HEPOR.

räpsyt|ellä[28*] *frekv.v.* **-tely**[2] *teonn.* < seur. | Sataa r:teli räntää. — R. silmiään.

räpsyt|tää[2*] *kaus.v.* **-ys**[64] *teonn.* < seur. | Lintu r:tää siipiään. R. [= räpyttää] silmiään.

räpsy|ä[1] *onom.v.* räpsää, räpsähdellä. | Märät helmat r:ivät vasten sääriä.

räpsäh|dellä[28*] *frekv.v.* **-tely**[2] *teonn.* < seur. | Luodit r:telivät puissa. -- naakat r:telivät silloin tällöin lentoon RAILO.

räpsä|htää[2*] *mom.v.* **-(hd)ys**[64] *teonn.* < räpsää. | Päre r:htää katketessaan. Luukku r:hti kiinni. Piiskan r:ys selkään. — Hänen rävähtämättä tuijottaneet silmänsä r:htivät [= räpähtivät] WALTARI.

räpsäytellä[28*] *frekv.v.* < seur. | R. silmiään.

räpsäytt|ää[2*] *kaus.v.* (*harv.* räpsäh(d)yttää[2*]) < räpsähtää. | Lyödä r. hevosta ohjasperillä. Liinu r:i kämmenellä Leppiniemeä käsivarteen KATAJA. R. [= räpäyttää] silmiään.

räpsä|ä[2] *onom.v.* läpsää, ripsaa, rapsaa. | Sadepisarat r:vät ikkunaa vasten. Linnun siivet r:vät.

räpylä[17] *s.* **1. a.** etenkin vedessä liikkuvien selkärankaisten varpaita yhdistävä t. ympäröivä, tav. kalvomaiseksi venynyt iho, joka edistää raajan tehoa uima- (t. liito)elimenä; vrt. evä. | Sammakon jaloissa on r:t. Vesilintujen var-

paita yhdistävät r:t. — [Jalat] punersivat kuin hanhien r:t KIVI. **b.** eläinten räpylää muistuttavista, jalkoihin kiinnitettävistä uintia helpottavista kumi- tm. levyistä. | Sammakkomiehen r:t. **c.** *yhd.* Lennin-, uimar. **2.** laajentunutta ja kuv. käyttöä. **a.** *leik.*, tav. *mon.* raajoista (vars. käsistä). | Nosta r:t pystyyn! Poika hyppäsi heinäkasaan r:t levällään. **b.** *urh.* pesäpallokäsine. | Pehmustettu r. — *Yhd.* pesäpallor.

räpylä|jalka **1.** *s. el.* linnun jalka, jossa on kolme kynsiin saakka ulottuvan räpylän yhdistämää varvasta eteenpäin ja yksi niitä ylempänä oleva pieni varvas taaksepäin, uimajalka; vrt. kahluu-, liuska-, melajalka. | Sorsan r. **2.** *a.* = seur. — Tav. *s:sesti.* Rannassa rankatteli ankkoja ja hanhia ja muita harmaita ja hallavia r:jalkoja KARHUM. **-jalkainen** *a.* R. lintu. **-kinnas** *s. urh.* pesäpallokäsine.

räpylälli|nen[63] *poss.a.* Merisaukon takajalat ovat r:set.

räpylänahka *s.* Sorsan varpaita yhdistävä r.

räpylöi|dä[20] *v. harv.* liikkua räpylöillä; räpistellä, räpiköidä. | -- hanhet ja ankat r:vät niitten [lammikoiden] seisovassa vedessä KALLAS. Vaikka hän ahkerasti r:tsi, tunsi hän vajoavansa yhä ellottavampiin liejukerroksiin KARHUM.

räpyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. *(1.)* R. likinäköisesti silmiään. Silmään mennyttä rikkaa voi koettaa poistaa r:telemällä silmää vedessä. Maria r:teli silmistään kyyneleet WALTARI. — Hermostuneesti r:televät silmät. *(2.)* R. siipiään. Siipien r:tely. — Lintu r:teli kuoleman hädässä seinästä toiseen ahtaassa kammiossa. *(3.)* Ja kun he [lapset] huomasivat hänen tulevan, hyppäsivät he käsiänsä r:ellen ilomielin toisillensa sanomaan: -- PÄIVÄR. R:televät [= lepattavat] purjeet. — Kalat r:telivät [= potkiskelivat, pyristelivät] veneen pohjalla. Uida r. 'räpistellä'. Hän r:teli vielä ja sai päänsä pinnan yli matalassa rantavedessä AK.

räpyt|tää[28*] *v.* -ys[61] *teonn.* **1.** silmäluomien toistuvasta (vars. tahattomasta ja us. nopeasta) sulkemisesta ja avaamisesta. | R. silmiään, silmäluomiaan. Tuijottaa silmiään r:tämättä. Hermostunut silmien r:ys. Hitaasti kohosivat kyynelet hänen silmiinsä, hän r:ti ne harmistuneena pois AK. — *Yksipers.* [Muorin] silmiä r:ti yhä tiheämpään, kun koetti niillä tavoitella tuttavaa PAKK. — *Intr.* Silmät r:tävät hermostuneesti. **2.** siipien (nopeasta) edestakaisesta liikuttamisesta. | Lentäessään varpunen r:tää siipiään tiheään. Haukka liitelee ilmassa, r:tää pari kertaa siipiään ja liitelee taas. — Tavi lentää r:tää. — *Intr.* Lentoon pyrkivän linnunpojan siivet r:tävät vimmatusti. **3.** muuta käyttöä. | R. [= hakata vastakkain, taputtaa] käsiään. Kampasimpukat uivat r:tämällä kuoria vuorotellen auki ja kiinni. -- kellastunut lehti syreenipensaassa ikkunan alla r:ti ruutuun TALVIO.

räpytys|kalvo *s. el.* = vilkkukalvo. **-loisto** *s. mer.* loisto, joka näyttää räpytysvaloa. **-valo** *s. mer.* merkkivalo, joka säännöllisesti ja nopeasti pimenee yhtä pitkäksi ajaksi kuin minkä valo kestää.

räpähdellä[28*] *frekv.v.* < seur. | Olavin silmäluomet alkoivat r. LINN.

räpähtää[2*] *v.* = rävähtää 1.b.

räpäkkö[2*] *s.*, tav. *halv.* räpättäjä, villikko, vintiö. | Pojan, tytön r. Hän on aika r. — *Yhd.* poika-, tyttör.

räpäköi|dä[20] *v. harv.* = räpiköidä. | -- Jussi näytti r:vän edelleen suossa kuin sammakko ALKIO. -- kuullessaan ruunan tiu'un ne [riekot] r:den pakenevat loitommaksi KATAJA.

räpäle[78] *s.* **1.** huonosta esineestä (vars. vaatteista): raasu, rääsy, riepu, repale, siekale. | Hän pesi riepunsa ja r:ensä. Kapalovaatteina on vain huonot r:et. -- ei ole raiska pystynyt hankkimaan yhtä röijyn r:ttä! KIANTO. — Repiä turve r:iksi. **2.** heikosta, huonokuntoisesta olennosta: raasu, rääpäle. | Vaivainen linnunpojan r. -- mitäpä hyötyä sinun, r:en, töistäsi KS.

räpättäjä[10] *tek.* Tyttö on aikamoinen r.

räpät|tää[2*] *onom.v.* -ys[61] *teonn.* **1.** tav. *halv.* (tyhjänpäiväisestä) nopeasta puhumisesta: pälpättää, pärpättää, rämpättää. | Tule pois, anna sen hullun r.! R:tävä naislauma. Näistä kolopiiloista on kakaroitten hauska r. ohikulkijoille mitä tahansa HAARLA. [Akka] r:tää kuin turkinpyy *v.JUVA. -- vuoti r:ystä hänen suustaan kuin koskea NUORUV. **2.** *murt.* räpyttää. | -- silmät tiheään r:tivät ja suu oli hymyssä PAKK.

räp|ätä[35*] *v.* lyödä kevyesti, räpsäyttää, näpsäyttää, näpätä. | Lyödä r. hevosta suitsenperillä. -- pulkan perä r:päsi Jooseppia peräpakaroille niin että mies uudestaan tupsahti hankeen KIANTO. — *Intr.* Yöt katsoo, päivät katsoo, ei koskaan silmät r:pää [= reikä] ARV.

räpätäti *s. leik. halv.* naisesta, tytöstä: räpäkkö. | -- tytöt virnistelivät ja tirskuivat, Sanelma ylinnä, se Mäentaustan pieni r. HAAHTI.

räpäy|s[64] *teonn.* (< rävähtää) tav. = silmänräpäys. | -- jos koko seinä tässä r:ksessä vajoisi painoineen mereen päin KILPI. -- hänen silmänsä ottivat yhdessä r:ksessä selon sen sisällyksestä SEPPÄNEN.

räpäyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | R. silmiään. Kana r:telee siipiään.

räpäyt|tää[2*] *kaus.v.* -ys[61] *teonn.* (*rinn.* räpäh(d)yttää[2*]) < räpähtää. | R. silmiään, luomia. Nauraa hörähytti / patruuna ja ilkamoiden silmää r:ti LEINO. Lintu r:ti siipiään kuin lentoon lähteäkseen. — *silmää räpäyttämättä* a) Tuijottaa silmää r:tämättä. He katselivat silmää r:tämättä hetkisen toisiinsa LINN. b) *kuv.* tunteitaan näyttämättä, itsensä hilliten, rohkeasti, kylmäverisesti, häikäilemättä, julkeasti tms. | Valehdella, pettää silmää r:tämättä. -- avasi rahapussinsa ja silmää r:tämättä sekä tinkimättä maksoi viisitoista kopeekkaa kenkäparista NUORUV. Silmääkään r:tämättä hän sietää, että hänen lihaansa raadellaan AK.

rässi[1] *s. murt.* prässi.

rässy[1] *kans.* **1.** *a.* ränsistynyt, huono. | -- mik-

si panee rikas kartano niin r:n aidan, että sen elikko yhdessä roisauksessa runtoo maahan? KIVI. **2.** *s.* rassu, raasu. | Työtuomion kautta hän ehkä viimein maksaisi kaikki, mutta r:llä on kivuloinen muija ja monta mankuvaa lasta KIVI. — *Yhd.* poika-, ukkor.

rässätä[35] *v. murt.* prässätä.

räst|i[1] *s.* **1.** aikanaan suorittamatta jäänyt vero tm. yleinen maksu. | Maksaa r:insä. Periä r:ejä. A:lla oli kahden vuoden r:it suorittamatta. Verot jäivät r:iksi, r:iin. Jättää maksunsa r:iksi, r:iin. R:issä, r:inä olevat verot. Useimmat r:issä olijat [= veronsa rästiin jättäneet] olivat perin köyhiä KATAJA. — *Yhd.* veror. **2.** yl. aikanaan suorittamatta jääneistä maksuista, velvollisuuksista, tehtävistä yms. | Isännän sairastellessa jäivät monet työt r:iin, r:iksi. Edellisen yön unet ovat r:issä, r:inä. Heille oli jäänyt vielä paljon juteltavaa r:iin. Vaikka päivätyöt olivat niin raskaat, ei niistäkään ollut jäänyt -- ainuttakaan päivää r:iksi PÄIVÄR. -- mistä kummasta sinä rahat otat, kun on pääsiäiskahvitkin r:inä? KIANTO. -- taitaa olla [lainan] korkoakin r:issä RAILO. **rästi|kanto** *s.* jälkikanto, jäämäkannanta. | Verojen r. **-kirja** *s. vanh.* = seur. **-luettelo** *s.* luettelo varsinaisessa kannossa maksamatta jätetyistä veroista tms., jäämäluettelo.

rästiläi|nen[63] *s.* henkilö, joka on jättänyt jnk maksun tms. rästiin, maksamatta. | R:siä pyydetään suorittamaan jäsenmaksunsa.

rästi|maksu *s.* rästinä oleva maksu, rästi. | R:maksujen kantaja, ulosotto. **-vero** *s.*

rästiyty|ä[1*] *v.* jäädä rästiin. | Verojen r:misen näyttävät aiheuttaneen mm. vuodentulon arvaamattomat vaihtelut. A. on jättänyt velkansa korotkin r:mään.

räsy[1] *s.* **1.** kangaskappaleesta: riepu, rätti, rääsy; lumppu. | Alumiiniastiat pestään pehmeätä r:ä käyttäen saippuavedellä. Pyyhkiä pölyjä r:llä. Maton loimet ovat puuvillalankaa ja kuteet r:ä. Vaatteet ovat kuluneet aivan r:iksi. — Saamaton ja veltto kuin r. Jos laatikko olisi pudonnut miehen niskaan, ei hänestä olisi jäänyt jäljelle kuin märkä r. — *Yhd.* lattia-, tomu-, vesir.; vaater. **2.** *harv.* yl. huonokuntoisesta esineestä: risa. | Rikkinäinen hanurin r. — *Yhd.* hanuri-, kenkär.

räsyi|nen[63] *poss.a.* kankaasta, vaatteista: risainen, resuinen, riekaleinen. | R. hevosloimi. R:set vaatteet. R. [= risaisissa vaatteissa oleva] ja nälkiintynyt kerjäläinen. — *Kuv.* Puhdistustyötä toimittamaan komennettu jääkäri lopetti hänen r:sen elämänsä SILL.

räsy|matto *s.* riepumatto. **-nukke** *s.* riepunukke.

räsäh|dellä[28*] *frekv.v.* **-tely**[2] *teonn.* < seur. | Nuotio r:teli palaessaan. Säkenet r:telivät [= sinkoilivat räsähdellen] silmille. Rakettien, laukausten r:tely. Puut haljeta r:televät pakkasella. — *Yksipers.* Tulipalopaikalla r:teli ja paukkui. — *Kuv.* Hän innostui, räiskyi ja r:teli, ja hänen läpitunkeva äänensä kohosi falsettiin JÄRVENT.

räsä|htää[2*] *onom.v.* **-**(hd)**ys**[64] *teonn.* vrt. rasahtaa, rusahtaa, rysähtää, räiskähtää. | Oksa katkesi r:htäen. Jää haljeta r:hti. Pienoiskiväärin r:htävä laukaus. Repeävän vaatteen r:hdys. Pullo r:hti rikki. Ovi r:htää auki. Katajapensas r:hti tuleen. — R. nauramaan, nauruun. "Perhanan roskaa!" r:hti tullimies kiukusta kipenöiden AK.

räsäytellä[28*] *frekv.v.* < seur. | Ampua r. pienoiskiväärillä.

räsäytt|ää[2*] *kaus.v.* (*rinn.* räsäh(d)yttää[2*]) < räsähtää. | Tuuli r:i voimakkaasti ovea.

rätin|ki[6*] *s. kans.* lasku, luku; tili; laskelma, arvio. | -- maisteri, joka opetti Alpertille r:kiä [= laskentoa] ja latinankieltä AHO. — Lapsia oli niin paljon, ettei tahtonut enää osata pitää niistä r:kiä 'lukua'. Pitää tarkka r. [= luku, huoli] tavaroistaan. Hän pitää liikaa r:kiä lähimmäisistään 'arvostelee liikaa lähimmäisiään, seuraa liikaa lähimmäistensä toimenpiteitä tms.'. Kas, kas, se sukkeluus tempasi r:gistä joukon päiviä pois KIVI. Jos olisimme laskeneet eli r:kiin panneet hänen ruokansa PÄIVÄR. Hän on ollut tähän asti lasten r:geissä 'kirjoissa'. — Ostaa tavaraa r:kiin 'laskuun, tiliin'. Tehdä työtä omaan r:kiinsä 'laskuunsa, tiliinsä'. Tehdä r:kiä [= tiliä, selvää] toimistaan. Kuittihan on r:kimme [= tilimme, asiamme] Tammistosta KIVI. -- Vänttinen ilmoitti, että olla hyvä ja tulla konttoriin, että saapi r:gin [= tilin] KATAJA. — Työllä ei minun r:kini [= laskelmieni, arvioni, arveluni] mukaan ole kiirettä. Hänellä on selvät r:git [= suunnitelmat] tulevaisuutta varten.

rätisty|ä[1] *v. kans.* ränsistyä. | R:nyt ovi, saunapahanen. — *Kuv.* -- pöytien lähistöillä luihuili viinakauppiaiksi r:neitä nuorukaisia SEPPÄNEN.

räti|stä[41] *onom.v.* **-nä**[14] *teonn.* vrt. ritistä, ratista, rytistä, räiskyä. | Rasva r:see paistinpannussa. Katajat palavat r:sten. Takkavalkean, tulipalon r:nä. Konepistoolin r:sevä sarja. Revontulet r:sivät ja ritisivät. Housut repesivät r:sten. Kirjoituskoneen, rattaiden r:nä. -- kärryjä r:si [= kulki rätisten] pitkin maantietä AHO. Kynttilä r:si [= paloi rätisten] loppuaan kohti HEPOR. — *Yksipers.* Joka puolella r:si ja räiskyi. — Laajentunutta ja kuv. käyttöä. | Nauraa r. Emäntä r:see jostain isännälle SILL. "Kyllä sinä vielä tulet!" r:si Aune eteisessä HEPOR. [Mies] suorastaan r:si ja säkenöi kiukkua A.J.PULLA.

rätisyttä|ä[2*] *kaus.v.* < ed. | Rajuilma r:ä ikkunaa.

rätk|iä[17] *frekv.v. ark.* (< rätkätä) mätkiä, hutkia, piestä, hakata, lätkiä; roiskia, räiskiä. | R. vihdalla saunassa. Jos herrat vähän r:ivätkin toisiaan, ei se tämä yhteiskunnan tapuli siitä meidän kohdasta ylene eikä alene HAARLA. -- jalopeura hännällä pajupensasta r:ii KS. — -- jäljiltään haihduttaakseen ne [jänikset] mennä r:ivät vetisiä rantojakin AHO. — *Yksipers.* On sataa r:inyt koko kevään. R:ii jo räntää kasvoihin AHO. — *Kuv.* ottaa t. antaa roimasti, umpimähkään, huolimattomasti, kevytmielisesti. | Verotuslautakunta r:i hänelle veroja roimasti. Teoksen kuvat on ottaa r:inyt joku hutilus tai aloittelija.

rätkäh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | Räntä r:telee suurina hiutaleina vasten tuvan ikkunaa.

rätkä|htää[2*] *deskr.v.* -(hd)ys[61] *teonn.* vrt. rytkähtää, mätkähtää, lätkähtää. | Housujen takamus r:hti halki. Aisat r:htivät kappaleiksi. Kranaatti r:htää jäiseen maahan. Pudota, kaatua r. — *Kuv.* Kyllä tästä taas tulla r:htää kaunis joulu, kun ei ole paian riekaletta päälle panna KIANTO. Ei siitä [kaupasta] paljoa tainnut r., kosk'eivät ole kehdanneet edes kellekään sanoa K.KAJANDER.

rätkäist|ä[24] *mom.v.* < rätkätä. | Työpäiviä r:iin lisää selkään tuon tuostakin HAARLA.

rätkät|tää[2*] *onom.v.* -ys[61] *teonn.* vrt. räpättää, räkättää, sätkättää. | Niittokoneen r:ys. Rakkikoira alkaa haukkua r. Ikkunapaperi oli kehyksessä - - irtautunut alkaen räpättäen r. kuin väkinäisesti nauraen A.AAVA.

rätkä|tä[35] *deskr.v. ark.* paiskata, rätkäyttää. | Panna, heittää r. Amanta - - r:ä höysteet porisevaan pannuun KIANTO. - - uhannut r. jätkän penikan sääristä seinään AK. — Ja puumerkkini minä alle r:än KIANTO.

rätkäyttä|ä[2*] *kaus.v.* (*harv.* räkäh(d)yttää[2*]) (< rätkähtää) = ed. | R. ovi auki. Kirves puhkaisi puun r:en hänen silmilleen rapaa KARHUM. — *Kuv.* Olisiko naida r. rikas tyttö? AK.

räts *onom.interj.* R. — päre katkesi! Rits r., housut repesivät.

rätsinä[15] *s. kansat.* pitkähihainen, us. helmasta kirjottu, kaksijatkoinen naisen paita. | Itäkarjalaisen naisen r. Annoin r:n akalle, / hyvän paian palkastansa KANT.

rätsis(tä) *onom.interj.* = räts.

rätsähtä|ä[2*] *onom.v.* lätsähtää, räsähtää. | [Munat] putoilivat rikki r:en lattialle HEPOR.

rät|ti[14*] *s.* tav. rikkonaisesta t. huonokuntoisesta kankaasta t. vars. kangaskappaleesta: riepu, rä(ä)sy, ryysy, repale, riekale, lumppu; myös uudesta t. hyväkuntoisesta puhdistukseen, haavan siteeksi tms. käytetystä kangaspalasesta. | R:eillä tukittu rikkinäinen ikkuna. Likainen, märkä r. Pöytä pyyhitään haaleaan veteen kastetulla r:illä. Hän ei pitänyt saappaissaan koskaan sukkia vaan r:tejä 'jalkarättejä'. Väsynyt kuin märkä r. Hän tunsi olevansa kuin tiepuoleen viskattu r. HEPOR. — *Leik.* ja *halv.* Järjestysmiehellä oli valkoinen r. käsivarressaan. Jäljellä on vain [alokkaiden] viime silaus, poikien pukeminen yhdenmukaiseen asuun eli sotilaskielellä sanottuna "r:tien jakaminen" AK. — *Yhd.* pellava-, sarkar.; pesu-, puhdistus-, pöly-, tomur.; jalkar.

rättiläi|nen[63] *s.* kiertelevä rättien, lumppujen ym. jätteiden keräilijä, lumppuri, rättiukko. | Mutta sitten hän oli kerännyt riepuja ja harjaksia, r:sille LEHT.

rätti|matto *s.* riepumatto. **-mik|ko** *s.* sotilasslangissa: varusvaraston hoitaja, varusmestari. | Saada r:olta uusi asetakki. **-ukko** *s.* lumppurina, rättiläisenä kiertelevä ukko. | Oli eräs nainen, tuo rätti-ukon, Tervakosken-Matin vaimo KIVI.

rättäri[5] *s. hist.* eräs alempi kruununpalvelija, jonka tehtävänä alkujaan oli avustaa matkustavaisia, mutta jota myöhemmin käytettiin nimismiehen apulaisena toimivana oikeudenpalvelijana. — *Yhd.* kylä-, kyytir.

rätvänä[15] *s.* Potentilla erecta, eräs hanhikki.

räty[1*] *s. kans.* **1.** räikkä. | - - r., jota pyöritäen jäniksiä pelotellaan jahdilla ollessa LEHT. **2.** räkättirastas.

rätäkkä[15*] *onom.s.* rätinä, metakka. | Räkättirastaat pitivät r:änsä.

räve[75*] *s. kans.* veneessä varppeisiin kiinnitettävä lisälaita. | Kovissa koskissa pitää vielä laitoja korottaa - - räpeillä, jotka vitsastetaan vuorostaan varppeisiin PAULAH.

räven|tää[3] *deskr.v. kans.* -nys[64] *teonn.* räkyttää, ärhennellä; ihmisistä: puhua nopeasti, kiivaasti, tolkuttaa. | Koirat alkoivat kiivaasti haukkua r. — Akat alkoivat taas r., että kertokaanpa tuollainen valehtelija kulkupoika mitä hyvänsä, se ei merkitse mitään KAUPPISH. Kenenkäs luonto sitä kestää kaikkea r:nystä? R.ENGELBERG.

rävähdellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < rävähtää. | - - ja silloin r:televät silmätkin tiheään SEPPÄNEN. Linnun siivet r:televät. Salamain häikäisevä r:tely. [Kranaatin] sirpaleet suhisivat, r:televät telttakankaiden lävitse HAANPÄÄ.

rävähtämät|ön[57] *kielt.a.* -tömästi *adv.* Tuijottaa r:tömin silmin. Yleisö seisoi r:tömän hiljaa. Hänen äänensä oli - - varma ja katse - - r. TALVIO.

rävähtäät[2*] *mom.v.* **1.** vars. silmistä. **a.** avautua äkkiä (selkoselälleen), revähtää, levähtää. | Silmät r:ävät auki, levälleen, selälleen. Hänen silmänsä r:ivät hämmästyksestä suuriksi. Ovi r:i selkoselälleen. **b.** räpähtää; vrt. räpyttää. | Silmät r:ivät väsyneesti. Tuijottaa (silmien) r:ämättä. Aikaa tarvinnut ei pitkää, vain sen verran, / minkä r:äissään silmä jonkin kerran *MANN. **2.** värähtää, liikahtaa. | Viikset r:ivät ja huuli lerpahti. Hänen kasvonsa eivät r:äneetkään. Elli istui r:ämättä AHO. - - tuohon hän [mullikka] naulaisi sen [koiran] riihen seinään niin, ettei karva r:äisi AHO. [Tyynellä] ei liikahtanut lehti, ei r:änyt heinä korkeassa nurmikossa TALVIO. **3.** *deskr.* äkillisestä, us. äänekkäästä alkamisesta, tapahtumisesta, muuttumisesta. | R. [= purskahtaa, remahtaa] nauramaan, nauruun. Pakkanen r:ää [= muuttuu äkkiä] vesisateeksi. R:i [= leimahti] häikäisevä salama. Silloin r:ää [= rämähtää, helähtää] rannalta jousenjänne HAARLA. Sitten se [hanuri] remahtaa, r:ää kuin kapallisen herneitä kaataisi KARHUM. — *Yksipers.* Sitten r:i poudaksi LEMPI JÄÄSKELÄINEN.

räväytellä[28*] *frekv.v.* < seur. | R. silmiään. Repiä r. kangasta kuteiksi.

räväyt|tää[2*] *kaus.v.* -ys[61] *teonn.* (*rinn.* rävähd(d)yttää[2*]) < rävähtää. | R. silmänsä, portti auki. Tuijottaa silmää r:tämättä. Mucius antoi kasvojaan r:tämättä kätensä hiiltyä. Varis ei r:tänyt siipeäänkään junan porhaltaessa ohi. — R. kätensä yhteen. R. vastustaja harteilleen [painissa]. — Vannoa r. väärä vala. Sanoa r. totuus vasten kasvoja. Myydä r. talo. Pitää

r:ettiin häät. — *Yksipers.* -- r:ti muuanna yönä sellaisen lumenpaljouden LEINONEN.

rävöttä|ä[2*] *deskr.v. kans.* helottaa, paahtaa, räkittää. | -- aurinko on täällä paistaa r:nyt HAANPÄÄ.

räydyt|tää[2*] *kaus.v. kans.* < räytyä. | Auringon r:tämä voi. [Teehen] hän kehottaa sekoittamaan makeata, uunissa r:ettyä maitoa RAILO.

räyhäht|ää[2*] *mom.v.* < räyhätä. | Rakki r:i vieraan lähestyessä taloa. "Mitä sinä ruomahuuli ja kanttipää ylpeilet --?" r:i heti Piukka-Jaakko PÄIVÄR.

räyhäil|lä[29] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < räyhätä.

räyhäis|tä[21] *mom.v.* < seur. | "Minä en ajattele mitään!" r:ee Villi LEHT.

räyhä|tä[35] *v.* rähistä, rähinöidä, reuhata, mekastaa, elämöidä, metelöidä. | Mutta silloin karkasi kylän koiralauma hänen kimppuunsa ja r:ten, häristen, ulvoen ja uikuttaen seurasivat ne pitkän matkaa kylästä AHO. — *Erik.* käyttäytyä meluisan riitaisasti, häiritsevän meluisasti, rähjätä. | Alkoi juovuspäissään r. R:ävä humalaisjoukko, asiakas. R:ävä esiintyminen. Pomo r:si ja rähisi miehille. — *Kuv.* -- vesi r:ä valkoisena vaahtona AK.

räyhääjä[16] *tek.* < ed. | Poliisi pidätti pari pahinta r:ä.

räyske[78] *onom.s.* vrt. seur. | -- soi jälkeen haukku, r. ain' *MANN.

räysk|iä[17] *onom.v.* räyskää. **1.** vars. (rakki)koiran haukkumisesta: räyskyttää, räyskähdellä, räkyttää, ärhennellä. | R:ivä koiranpentu. Hävytöntä Penin olikin ruveta haukkumaan ja r:imään, kun toinen jo puoliunessa on yöpuulla KARHUM. -- puussa r:ii räkättirastas TOPPILA. **2.** ihmisistä: rähistä, tiuskia, äyskiä. | Juopunut rähisi ja r:i. Rouva taas luontonsa mukaan tiuski, r:i, nakkeli nenää ALKIO.

1. **räysky**[1] *deskr.s.* vars. koirasta: räyskijä. — *Yhd.* koirar.

2. **räysky**[1] *s. kans.* reuna, särmä, kieleke, räystäs. | Kallion r. [Hevosen] hampaan r:ä viilalla pyöristeltiin KOJO.

räyskyt|tää[2*] *onom.v.* -ys[61] *teonn.* koiran haukkumisesta: räyskiä, räkyttää, ärhennellä. | Haukkua r. Toiset hallit olivat liittyneet konserttiin, mikä haukkuen kumealla äänellä, mikä r:täen kimeästi HEPOR.

1. **räyskä**[11] *s.* Hydroprogne tschegrava, Suomessa vain ulkosaaristoissa vähin määrin tavattava tiirojen sukuinen lintu, raukutiira.

2. **räyskä**[11] *s.* huonosta, rikkinäisestä esineestä: rähjä, räiskä, risa, reuhka; tav. yhd:ojen jälkiosana. | Hatun r. Tuo on r. minun sateenvarjoni rinnalla. — *Yhd.* lakki-, lapikas-, mökki-, viikater.

räyskäh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | Koiran r:tely. -- oli isän ja tyttären olo sitä tavallista kotoista jurotusta ja r:telyä SILL.

räyskähtä|ä[2*] *mom.v.* < räyskää. | Koira r:ä.

räyskäis|tä[21] *mom.v.* < räyskää. | Koira r:i kimeästi. — Neiti lähetti tilauksen edelleen luukusta kimeästi r:ten KARHUM.

räyskämänty *s.* kituva, yl. huonomuotoinen ja leveälatvuksinen mänty, räkä-, rapamänty.

räyskä|ä[2] *v.* = räyskiä. | Koira r:ä. Ka, antakaa tuolle akalle sitten sen lehmän sijaan hevonen, että herkeää r:mästä ja lähtee tiehensä! KS.

-räystäinen[63] *poss.a.* < seur. | Kapea-, leveär.

räystä|s[91] *s.* **1.** seinäpinnasta ulkoneva vesikaton reuna, joka suojaa seinää ja tav. muodostaa sen päätöksen; us. vars. sivuseinien räystäistä. | Katon korkeus r:ältä harjalle ja leveys r:ältä r:älle. Tikapuut r:stä vasten. Rakennus alkaa olla jo r:än tasalla 'seinät täydessä korkeudessaan, tasakerrassa'. Pääskyt pesivät r:iden alle, r:isiin. R:isiin muodostuu keväisin jääpuikkoja. R:iltä tippuva vesi. — R:ät tippuvat '(vars. lumesta t. jäästä sulanutta) vettä tippuu räystäistä'. -- parempi tippuvan r:än alla kuin yhteenliitettynä häijyn ämmän kanssa KIVI. — *Yhd.* katonr.; pirtin-, saunan-, tallinr.; olki-, päre-, tuohir.; pääty-, sivur. **2.** ed:een liittyvää laajentunutta käyttöä: jnk esineen (ulkoneva) yläreuna. | Hiekkakuopan reuna on kovertunut r:äksi. Kallion pengermät ja r:ät. -- kun on ikänsä tottunut istumaan kuskipukin r:ällä SEPPÄNEN.

räystäsal|la, -ta -le *adv.* räystään alla, räystään alapuolella, seinustalla. | Halkoja säilytettiin pinossa r. [Saunan] luukuista ja r:ta tuprahtelee savu ALKIO.

räystäs|hirsi *s. rak.* ylimmäinen seinähirsi, jonka päälle tulee katto. **-kokka** *s. kans.* räystäskoukku. **-koriste** *s.* Temppelin r. **-korkeus** *s.* rakennuksen korkeus maasta räystääseen mitattuna; vrt. harjakorkeus. **-koukku** *s. kansat.* malkakaton räystään lammuskaidetta kannattava ylimpään seinähirteen kiinnitetty koukkupäinen puu; *syn. kans.* räystäskokka. **-kouru** *s. rak.* räystään reunaa pitkin kulkeva vesikouru. | R. rakennetaan usein riippukouruksi. **-lau|ta** *s. rak.* Päre- ja muissakin katoissa peitetään kattotuolien ulkonevat päät sekä rakennuksen sivuilla että päädyissä r:doilla. Koristeellisesti leikatut r:dat. **-lista** *s. rak.* = ed. **-mäinen**[63] *kalt.a.* R. uloke. **-pääsky(nen)** *s.* Delichon urbica, räystäiden alle t. jyrkille kallioseinämille pesivä pääsky, jonka jalat ovat kynsiin asti höyheniset, pyrstö lyhyt, pykäläpäinen, selkäpuoli sinimusta, yläperä ja vatsapuoli valkoiset, siivet ja pyrstö himmeän mustat. **-ve|si** *s.* rakennuksen räystäältä tippuva vesi. | Jos jollakulla on tuntuvaa haittaa toisen huoneesta, niin kuin r:destä, pimittämisestä -- LK. **-vuo|to** *s.* vrt. ed. | Siinä tallin seinustalla se [reki] melkein aina ajelehti sateessa ja r:dossa ALKIO.

räystäällinen[63] *poss.a.* < räystäs. | R. katto.

räystäätön[57] *kar.a.* < räystäs. | R. katto.

räysä[11] *s. kans.* **1.** räyhääjä, rettelöitsijä. | Putkaa teille pitäisi antaa — senkin r:t! JÄRVENT. **2.** yhd:n jälkiosana: rähjä, risa, räyskä, reuhka, röttelö. | Hattu-, lakkir.; kylär.

räysä|tä[35] *v. kans.* räyhätä, reuhata. | R. jklle. Älä r:ä tai pääset ruunun ruokkoon, tällaisessa yleisessä paikassa ei saa juoda L.ONERVA.

räyty|ä[1*] *v. kans.* **1.** rasvasta, vaista: pehmetä t. sulaa lämmön vaikutuksesta. | On niin kuuma ilma, että voi r:y ihan käsissä. **2.** riutua, raueta. | Tuli r:y takassa. -- Olavi tunsi

kuinka puvun sisässä oleva [mies] r:i äkkiä veltoksi, riippuvaksi lihakasaksi LINN. -- kaikk' ansiot tyhjihin r:y S.KORPELA.

räähk|ä[11] **I.** *s.* vrt. riena, riesa. **1.** *kans.* **a.** pahojen voimien aikaansaama tauti t. vaiva, riena. | Ajaa r. karjaan. [Tehtiin taika] ettei r. kylpiessä pääsisi uupuneeseen ruumiiseen AHO. Tavallisimpia [sairauksia] oli punatauti, jonka samoin kuin muunkin r:än parantamiseen käytettiin taikatemppuja U.T.SIRELIUS. **b.** riesa, vastus, harmi, kiusa. | Hän sai kestää monet r:t. Minusta on alkuisin koko tämä r. A.AAVA. **c.** synti. | Noinko vahvasti meikäläisillä löytyy r:iä? KIANTO. "R." l. synti tulisi siitäkin, jos jättäisi vyön pois I.MANNINEN. **2.** haukkuma- ja sadattelusanana: saastainen, kurja olento, heittiö, ruoja, ryökäle, pahus. | Selkääsi sietäisit, r.! [Kaavailevat uutta paratiisia] jossa kaikki vetelykset ovat rikkaita, kaikki r:ät sankareita AK. Tuo turilas, Räikkö r., / neuvoi tien viholliselle LEINO. Meidän siat, r:t, pääsivät -- potattimaahan LEHT. Voi r., miten harmittaa! **II.** *a. kans.* -yys[65] *omin.* häijy, ilkeä, huonokäytöksinen, hävytön. | R. mies. Pojanviikari oli taas ollut tekemässä r:yyttä, pelotellut hevosta, niin että se pillastui. -- istukaspoika oli r. ja häijy ja pieksi heitä PÄIVÄR. Mutta eipä r:ät rämeet, karut kankaat -- tahtoneet [antaa] -- elatusta ahkerimmallekaan työntekijälleen PÄIVÄR. -- jos me mennään sanomaan sen [pojan] r:yydet [= hävyttömyydet] opettajalle, niin saapi varmasti toria ja ehkä arestiakin KAUPPISH.

räähkä|lintu *s.* hyödytön, joutavanaikainen lintu (esim. närhestä, variksesta, harakasta, korpista, räkättirastaasta). | Poika osasi jo erottaa r:linnun oikeasta riistasta. -- kuuli korpin kiljaisevan, / -- / rääkäisevän r:linnun AHO. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* ilkeä, pahantapainen, häijy. | "Sehän sanoo olevansa Muurikki", pilkkasi se r:sin ja typerin renkipoika AHO.

1. rääk|ki[4*] *s. ark.* rääkkäys, ankara rasitus, rääkättävänä olo. | A:n kilpailuohjelmaa voidaan jo hyvin sanoa r:iksi. Vain lahjakas oppilas voi selviytyä kunnialla runsaiden koulutehtävien r:istä. Olla r:issä. Joutua r:kiin. Jalat tulevat kipeiksi tällaisessa r:issä. Palvelukseen ... siihen r:kiin kun hän ei lapsiaan pane! LEHT.

2. rääkki[4*] *s. kans.* (silakan) ajoverkkopyynti. | miellyttävästä ääntelystä: raakkua, vaakkua. |

rääk|kyä[1*] *onom.v.* -kynä[14], -yntä[15*] *teonn.* vrt. rääkyä. **1.** esim. variksen jaksoittaisesta, epämiellyttävästä ääntelystä: raakkua, vaakkua. | Varis r:kyy. Lokit lentelivät r:kyen apajan ympärillä. Hänen naurunsa oli kuin r:kynää. **2.** ihmisestä; tav:mmin rääkyä (1). | Itkevä ja r:kyvä lapsi. Laulaja r:kyi hirveästi. Huuda kovemmin, -- älä vingu ja r:y KIVI. Pikku Luukas huutaa ja r:kyy silmät pyöreinä LEHT.

rääkkä[11*] *s. kans.* = ruisrääkkä. | Istuupa hän myös usein kuin r. kylän ruispelloissa KIVI. Yhteen aikaan kukkui käki, toisen kerran narskutti r. SILL. — *Halv.* Pidä nyt kitas, sinä r.! KIVI. — *Yhd.* kaisla-, ruisr.

rääkkäy|s[64] *teonn.* < rääkätä. | Kotieläinten r. Lasten r. liiallisilla koulutehtävillä. — *Yhd.* eläin-, ihmisr.; lastenr.; ruumiinr.

rääkkäyty|ä[44] *pass.v.* (*rinn.* rääkkääntyä) < rääkätä. | Raskaissa töissä r:nyt ruumis. -- tahto ei enää jaksanut pakottaa riutunutta ruumista eikä r:nyttä sielua mihinkään työhön IVALO.

rääkkääjä[10] *tek.* < rääkätä. | Hevonen rimpuili r:nsä käsissä.

rääkkääntyä[1*] *v.* = rääkkäytyä.

rääky|ä[1*] *onom.v.* -nä[14] *teonn.* vrt. rääkkyä. **1.** (tav. valittaen) huutaa kovalla, epämiellyttävällä äänellä, itkeä huutaen, parkua, kiljua, kirkua. | Parkua ja r. Aikansa kitistyään lapsi ratkesi r:mään. Vauva r:y nälkäänsä. Korvia särkevä r:nä. R:y kuin kuoleman hädässä oleva eläin. Kissa r:y kamalasti, jos joku sattuu astumaan sen hännälle. — R. laulua. R:vä tanssin sävel. — Reen jalakset r:vät pakkasella. Varaston r:vät ovet. **2.** rääkkyä (1). | Kevättä variksetkin r:vät. Närhien r:nä.

rääkähtä|ä[2*] *mom.v.* < rääkkyä. | Närhi r:ä.

rääkäis|tä[24] *mom.v.* -y[2] *teonn.* < rääkyä. | R. pahalla äänellä. Karmiva r:y. Jänis kellahti r:ten hangelle. "Älä lyö!" r:i tyttö. R. [= huutaa rääkäisten] apua.

rääkät|tää[2*] *onom.v.* -ys[61] *teonn.* vars. sorsien ääntelystä: ränkättää. | Sinisorsan r:tävä ääni. Tavien r:ys.

rääk|ätä[35*] *v.* pahoinpidellä, kiduttaa, piinata; kiusata, vaivata, rasittaa ankarasti. | Lyödä ja r. hevosta. R:ätty orja. R. kuoliaaksi. Tapa äläkä r:kää! Mies löi ja r:käsi vaimoaan. Keskenkasvuisen ruumista r:käävä työ. Mutta mitä pahaa olen minä tehnyt, että lukkari minua näin r:kää? KIVI. — *Leik.* Urheilijan on käytävä säännöllisesti hierojan r:ättävänä. — *Kuv.* R. [= soittaa ylettömästi, huonosti hoitaen] gramofonia. R. [= soittaa huonosti] Mozartin sonaatteja. R. runomittaa. Puhuja r:käsi hirveästi suomen kieltä. Pois, kiusanhenki, joka lakkaamatta sydäntäni r:käät! KIVI. [Tuuli] ulvoi ja r:käsi parkuvia puhelinlankoja AK.

rääme[78] *s. kans.* rähmä. | Heti lähti r:et hänen silmistään MERIL.

räämei|nen[63] *poss.a. kans.* Hän katseli kuumeisilla, r:sillä silmillään LARINK.

1. räämä[11] *s. kans.* rähmä. | Silmät ovat r:ssä. -- rakkaus katselee semmoisten silmälasien läpi, jotka saavat kuparin näyttämään kullalta -- ja silmänurkassa olevan r:n ihanilta helmiltä *HOLLO. — *Yhd.* silmänr.

2. räämä[11] *s. kans.* rihkama, romu, kama. | Laukussa oli vain jotain kamaa, r:ä. — *Kuv.* [Snellmanin filosofia] nyt vain on sitä r:ä, jota ne eivät omassa maassaan enää saa kaupaksi AHO.

räämäi|nen[63] *poss.a. kans.* Lapsen r:set silmät.

räämäsuu *a. kans.* räväsuu, -suinen. — *S:sesti.* Hän ei koskaan -- alentunut poliittiseksi r:ksi SILL.

rääpijä[14] *tek.* Hän ei ole mikään kunnon työmies, vaan r. ja repostelija.

rääpisk|ä[15], **-|ö**[2] *s. kans.* rääpäle. | Harakan poi-

kanen, pahainen ja paljas r. Isällä oli kovin ikävä pikku r:äänsä [= lastaan]. Lantut olivat jääneet vaivaisiksi r:öiksi.

rää|piä[17]* *v.; rinn.* rääppiä. **1.** *murt.* raapia, repiä. | -- oli ruvennut takasta valkeata ottamaan, niin kissa r:pinyt silmät KS. **2. a.** tehdä jtak taitamattomasti, hutiloiden, repostella, sorkkia. | Syödä r:pimällä '(epäsiististi) ruokaa sieltä täältä ottaen, ronkkien, runsaasti tähteeksi jättäen'. Poropeukalon r:pimä työ. Viljellä r. peltoja. Liha on leikattava huolellisesti, ettei se tule r:vityn näköiseksi. Kääntää r. sana sanalta vieraskielistä tekstiä. -- mutta r:pihän [mies työtä] sen verran, että henkikulta sisuksissa pihisi LEINONEN. **b.** *kuv.* repostella, rienata, räävätä, pilkata. | A. r:pi pakinassaan tilaisuutta puoluemielessä. R. kaikkea, mitä pidetään pyhänä. -- ilkeällä luonteellaan usein kidutti minua r:pien ulkomuotoani SILL. Ne räkättävät ja r:pivät pilkkaa: / katsos lantioviivaa ja nilkkaa! EINARI VUORELA. **3.** rämpiä, rähmiä. | -- ihminen r:pii maata myöten kuin metso taikka teiri, jolla on sulkasato HEPOR. **4.** rääpiäisissä olosta. | Oltiin naapurissa häitä r:pimässä.

rääpiäis|et[63] *s. mon.* (*rinn.* rääppiäiset) jälkijuhla, jossa nautitaan aikaisemmista pidoista jääneitä ruokia ja juomia; laajemmin yl. jnk tilaisuuden, juhlan tms. jälkijuhlista. | Häiden, syntymäpäiväjuhlien r. Pitää, viettää r:iä. Tulla r:iin, r:ille. R. saattavat usein olla itse pääjuhlia hauskemmat. — Poroviikon "r." pidettiin eilen Kaisaniemen ravintolan luona AK. — *Kuv.* Koirat katselivat ahnaasti kalanperkausta odottaen r:ille pääsyä. Hän ehti vasta tappelun r:iin.

rääppe|et[78]* *s. mon.* jäännökset, jätteet, rippeet. | Kinkun r:istä tehtiin luukeitto. Karisseet viljan r. — Pataljoonan r. peräytyivät epäjärjestyksessä.

rääppi|ä[17]* *v.* = rääpiä. | Ei tämä maan r:minen [= viljeleminen, tonkiminen] niin hauskaa ja runollista ole kuin miksi herrat sitä sanovat AK. — Märät olennot juosta r:vät keittiöstä pirttiin ja pirtistä keittiöön AHO.

rääppiäiset[63] *s. mon.* = rääpiäiset. | -- häät ovat ohi, r. juotiin eilen TOPPILA.

rääp|pä[11]* *s. kans.* **1.** rähmä. | Nukkuessa tuli r:pää silmään. **2.** rähjä, rähjys, rääpäle. | Talon r. Miehen r. Ja vielä tuolle Katri r:älle, tuolle kärpänpoikaselle seremoonit! NUOLIV.

rääppän|ä[17] *s. kans.* rähjys, rääpäle, rääppä. | Pieni, vaivainen r. Marjat olivat pieniä r:öitä. -- vieläkös-nä Maija r:ää tuntenet? KIANTO. Mutta hänpä sittenkin näyttää sille r:älle, kuka tässä talossa on isäntä TALVIO. — *Yhd.* tyttör.

rääpsä|htää[2]* *deskr.v.* -(hd)ys[61] *teonn.* rennosta, ruman näköisestä kaatumisesta, putoamisesta, retkahtamisesta. | Kaatua r. mahalleen. Siipirikko lintu r:hti lennosta maahan. Lato oli ränsistynyt, kattokin oli r:htänyt notkolleen.

rääpy|s[64] *s. kans.* **1.** (iso) muikku. | Mies se, joka r:ksen ruotii SL. **2.** rääpäle, rääpyskä. | Poika oli sairaalloinen, silmälaseja käyttävä r. -- nuhju kukoksikin -- ja r. ankaksikin KILPI.

rääpyskä[15] *s. kans.* = ed. 2. | Akan r. KIANTO.

rääpystää[2] *deskr.v. kans.* rähmiä, rämpiä, rehkiä. | Vai on se hauskaa, kun saa r. pellolla ympyriäiset vuorokaudet! ALKIO.

rääpäle[78] *s.*; *rinn.* räpäle. **1.** huonoista, risaisista vaatteista: repale, riekale, rääsy. | Pois jääköot kaikki omat r:eni, / kun puhtaan verhon sulta, Jeesus, sain SIIONIN KANNEL. **2.** *halv.* ja säälitellen heikosta, huonokuntoisesta olennosta: raasu, ressu, raiska. | Surkea, pieni, laiha r. Tytön r. Pieni linnunpoika, r. — Voi r., kun se väänsi naamaansa ja lirkutteli! JÄRVENT. — *Yhd.* lapsi-, miesr.

rääseikkö[28]* *s. maant.* Lapin ja Pohjois-Suomen aapasoita reunustava soistuva metsämaa.

räsittä|ä[28]* *v. kans.* narrata, lasketella tyhmiä sukkeluuksia. | Anna-Liisa pelkäsi miesten rupeavan koiruutta puhumaan ja sanoi: "Mitä te nyt siinä rupeatte r:mään ja tyhjää narraamaan!" LASSILA.

rääsy[1] *s.* **1. a.** risaisesta, huonokuntoisesta kangaskappaleesta: räsy, rätti, riepu, riekale, lumppu. | Tukkia rikkinäinen ikkuna r:illä. Paperinvalmistukseen käytettävät r:t ja lumput. Pyyhkiä pölyjä r:llä. — Purjeet ovat r:inä. R:nä se nyt on morsiuspuku — navettaan vain kelpaa KIANTO. — Hän oli hervoton kuin märkä r. Olen aivan r:nä väsymyksestä. — *Halv.* t. *leik.* Katolla liehui punainen r. 'lippu'. — *Yhd.* tomur. **b.** vars. *mon.* rikkinäisistä, huonoista vaatteista: risa, ryysy. | Huivin, paidan r. Takki oli rikki joka kohdasta, oikea r. Kerjäläinen oli aivan ryysyissä ja r:issä. Sinun r:jäsi saa aina paikata! — *Yhd.* hame-, lapas-, paita-, sukka-, vaater.; riihir:t; kerjäläisr:t. **2.** ed:een liittyen muustakin kuin kankaasta: risa. | Komentosillasta on vain r:t jäljellä. Kasakka sotketti miehen hevosellaan r:ksi. -- eivätkä ne [vanhat, hyvin tehdyt kirjat] ole r:iksi käsiin hajonneet, niin kuin hajoovat nykyajan kirjat AHO. — Tilap. *a:sesti* kehno, kurja, viheliäinen. | -- härkää kuusko toitte r:yn / maailmaan te tänne? *MANN. **3.** säälitellen t. *halv.:* raukka, rukka, raiska, ressu(kka), raasu, riepu. | Lapsi, koira r. Tytön r. Mene sisään lämmittelemään, pikku r.! Tänne, senkin pelkurit, r:t LEINONEN. — *Yhd.* akka-, poika-, tyttö-, ukkor.; hevosr.; henkir.

rääsyi|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* < ed., vars. 1.b. | R. lapsi, kerjäläislauma. R. takki. Vaatteet riippuivat r:sinä yllä.

rääsyläi|nen[63] *s.* ryysyläinen. | Armeijan kintereillä seurasi joukko nälkiintyneitä r:siä.

rääsymatto *s.* riepumatto.

rääsä|tä[35] *v. kans.* parkua, rääkyä. | Tuon sulhasen hukassaolon ajan itki ja r:si morsian, että oli vedeksi sulaa PÄIVÄR. [Poika] vilisti -- pakoon, haukkuen ja r:ten itkunsekaisella äänellä HAARLA.

räätikkä[15]* *s. kans.* lanttu. | Sitten vasta r. kasvaa, kun se riihen kolinan kuulee SL. **-laatikko** *s. kans.* lanttulaatikko.

räätikäs[66]* *s. kans.* = räätikkä.

räätt|i[1*] *s. kans.* ruokalaji. | Pitopöydässä oli monenlaisia r:ejä. Häissä tarjoiltiin niin herraskaisia r:ejä, etteivät emännät tienneet niiden nimiäkään.

rää|ty[1*] *s. kans.* rivi, jono. | [Päreitä ladotaan kattoa tehtäessä] lyhyimpiä ensimmäinen r., -- pitempiä toinen ja täysimittaisia kolmas r. PAULAH. — *Erik.* verkkojata. | Samassa r:dyssä voidaan pitää jopa 30—40 verkkoa. Laskea kaksi r:tyä lohiverkkoja. — *Yhd.* kivi-, pärer.; hauki-, lohir.; lohiverkkor.

räätäli[5] *s.* **1.** (nyk. tav:mmin) vaatturi. | Teettää puku r:llä. Käydä r:n oppia. R. kulki entisaikaan talosta taloon. Käydä r:ssä. R:llä paikkahousut, suutarilla rajakengät, sepällä nykäpuukko SL. Kolmen markan r. tekee kuuden markan vahingon SL. — *Yhd.* kappa-, takkir.; kylär.; pitäjänr.; muotir.; naistenr. **2.** Monochamus Rosenmülleri, sarvijääriin kuuluva, vars. kuusia ja mäntyjä tuhoava kovakuoriainen.

räätäli|lintu *s.* R:linnut 'Sutoria, Intiassa eläviä varpuslintuja, jotka ompelevat kasvikuiduilla puun lehden t. lähekkäisten lehtien reunat yhteen suppilomaiseksi pussiksi, mihin rakentavat pesänsä'. **-mestari** *s.* nyk. tav:mmin vaatturimestari.

räätälin|ammatti *s.* **-apulainen** *s.* **-kisälli** *s.* **-kone** *s.* vaatturien käyttämä, us. tavallista kookkaampi ompelukone. **-lasku** *s.* Jättää maksamatta r:nsa. **-lihas** *s. anat.* ihmisruumiin pisin lihas, joka alkaa suoliluun ylemmästä etukärjestä ja päättyy sääriluun kyhmyn sisäpuolelle. | R. koukistaa jalkavartta polvi- ja lonkkanivelestä sekä kiertää koukistettua säärtä sisäänpäin. **-liike** *s.* vaatturinliike. **-liitu** *s.* vaatturinliitu. **-op|pi** *s.* Olla r:issa. Mennä r:piin. **-oppilas** *s.* **-pöy|tä** *s.* Aleksis Kiven isän r. — Hänen täytyi jättää entinen virkansa ja ruveta istumaan r:dällä 'harjoittamaan räätälinammattia'. **-sakset** *s. mon.* vars. vaatturien käyttämät isokokoiset ja vahvarakenteiset sakset, joissa tav. toinen silmä on toista suurempi. **-työ** *s.* Tehdä r:työtä. Olla r:töissä. **-verstas** *s.* vaatturin työhuone.

räätälö|idä[30] *v.* tehdä räätälintöitä. | Mestari jäi taloon viikkokausiksi r:imään. — Luukas Koikale -- r:i samalla housuja, istuen pöydällä silmälasit otsalla LASSILA.

räävit|ön[57] *a.* **-tömästi** *adv.* **-tömyys**[65] *omin.* hävytön, törkeä, rivo(suinen), ruokoton, sopimaton. | R. sanomalehtihyökkäys. R. kielen pieksäntä. Puhua r:tömiä, r:tömyyksiä.

rääväsui|nen *a.* **-sesti** *adv.* **-suus** *omin.* törkeä-, karkea-, rivopuheinen, -sanainen, hävytön, räävitön, rivo, törkeä. | Hän pystyi tukkimaan r:simmankin jätkän suun. R. sanomalehti. Varoittaa julkista sanaa liian r:sesta esiintymisestä. Lehdessä oli r:sta vastapuolueen haukkumista. — *S:sesti.* On meidän joukossamme r:sia ja kiihkoilijoita ja väkivallantekijöitä WALTARI.

rääväsu|u *a.* = ed. | R. mies. — *S:sesti.* Ei tuollaisten r:iden kanssa viitsi suutaan soittaa.

räävätä[35] *v.* esiintyä rääväsuisesti, soittaa suutaan, pieksää suutaan; pilkata, räivätä, rienata. | R. ja sättiä vastustajaansa törkeästi. Haltun ja Krekulan poikain kanssa täytyi siellä milloin suutaan r., milloin käsinkin koitella PAULAH.

räävääjä[16] *tek.* < ed. | Hän on itserakkaan suupaltin ja r:n maineessa.

rääyntä[15*] *teonn.* < rääkyä. | Itkevän lapsen r. Varisten ruma r.

rääytt|ää[2*] *kaus.v.* < rääkyä. | -- toinen lauloi korvia vihlovalla äänellä, toinen r:i vetopeliä [= hanuria] KOJO.

röh *onom.interj.* sian ääntelystä.

röhistel|lä[28] *frekv.v.* **-y**[2] *teonn.* < röhistää. | Rykiä r. Nauraa r.

röhi|stä[41] *onom.v.* **-nä**[14] *teonn.* henkitorvessa t. ilmatiehyissä olevan liman t. muiden esteiden johdosta hengitettäessä kuuluvasta römeästi rahisevasta äänestä; myös muusta sellaista muistuttavasta ääntelystä; vrt. korista, öristä. | Rinta r:see, pitää r:nää. R:sevä ja ryystävä hengitys. — Rykiä r. Nauraa r. R:sevä nauru. R. kuin sika. "Jos herra ensin maksaisi", r:si epäileväinen ajuri KIANTO. Hyvää mieltä r:sten ja tynnöriä kohti tungeksien sotamiehet ovat alkaneet hääriä kuin tappelussa HAARLA. — *Yksipers.* Rinnassa r:see.

röhistää[2] *kaus.v.* < ed. | R. kurkkunsa selväksi.

röhkiel|iä[28] *frekv.v. vanh.* < seur. | Vallan siaksi, vieläpä alhaisemmaksikin r:evää harjasniskaa saattaa se [viina] aina miehensä lopulta KIVI.

röhk|iä[17] *onom.v.* **-inä**[14] *teonn.* sian ääntelystä; myös muusta sitä muistuttavasta äänestä. | Sika r:ii. Mursujen r:inä. Rintatautinen r:i alinomaa. R:ivä nauru. -- veturi alkaa laiskasti r. WILKUNA. "Ei suinkaan, te ensin, te olette vanhempi!" r:i Sabelheim ja osoitti kädenliikkeellään ovea A.J.PULLA.

röhkä[11] *s. kans.* vars. kurkkutulehduksesta. | Kaular. eli angiina.

röhkäis|tä[24] *mom.v.* **-y**[2] *teonn.* < röhkiä. | Sian r:y. — Kantaja pöyhii tukkaansa ja r:ee: "Aviorikoksesta minä tätä, Helena Matintytärtä [syytän]" KARHUM.

röhkää[2] *onom.v.* = röhkiä.

röhnä[11] *s. kans.* törky, ryönä; muta. | Partaan oli tarttunut sammalia ja muuta r:ä. [Talossa pidetään päiväläisiä] syksyllä "r:n", mudan, nostossa PAULAH.

röhnäinen[93] *poss.a.* < ed. | R. ja epäsiisti pihamaa.

röhäh|dellä[28*] *frekv.v.* **-tely**[2] *teonn.* < seur. | Nauraa r. Mies r:teli hyvätuulisena.

röhä|htää[2*] *mom.v.* **-(hd)ys**[64] *teonn.* vrt. röhöttää. **1.** *onom.* < röhistä. | Rinnasta kuului karkea r:hdys. Nauraa r. Tyytyväinen naurun r:hdys. "Malinovski", hän r:hti raivokkain elein SIMO PENTTILÄ. **2.** *deskr.* Vieras istua r:hti [= istuutui leveästi, raskaasti] peräpenkille MERIL.

röhäyttää[2*] *kaus.v.* < röhähtää. | Nauraa r. Rykäistä r. kurkkunsa selväksi.

röhönauru *s.* karkea, äänekäs, remakka, röhöttävä-ääninen, us. pilkallinen nauru, hörönauru. | Huutokaupanpitäjän puheet ovat niin reheviä, että katselijat purskahtavat tämän

tästä r:un. Häneltä pääsi r. Yleisö päästi äänekkään r:n, kun N. N:n hyppy epäonnistui täydellisesti.

röhötel|lä[28*] *frekv.v.* < seur. | Nauraa r. jllek jutulle. — Istua r. vetelästi penkillä. [Maatkaamme] yömme havuisessa koijussa, r:en rinnakkain rivissä kuin emän naskit pahnoilla KIVI.

röhöt|tää[2*] *v.* -ys[61] *teonn.* **1.** *onom.* nauraa röhisevällä äänellä, karkeasti, äänekkäästi, remakasti, us. lisäksi pilkallisesti. | Nauraa r. Päästää r:tävä nauru. Naurun r:ys. -- kaikki nauravat, mitkä r:täen, ketkä hihittäen AK. **2.** *deskr.* istua, maata [tms.] leveästi, mukavasti, rennosti, laiskasti, mahtavasti. | Istua, maata r. Patruuna istua r:ti selkäkenossa käskevän näköisenä. Rovasti r:tää reen perällä kuin suuri jauhosäkki. Siat r:tävät auringonpaisteessa ja öhkivät tyytyväisinä. [Jalkapuu] maata r:tää tuolla kirkon porstuassa kuin musta karju KIVI. Muuan läheinen kenttä oli jo niin paljaana lumesta, että ojissa vain r:ti harvasyinen, karkea kinos PAKK.

röijeli[5], **-purje** *s. mer.* = pikkuprammi(purje).

röijy[1] *s.*, etup. *kans.* vars. aikaisemmin käytetty lyhyt, hihallinen naisten t. miesten pikkutakki; nyk. lähinnä vain neulotusta, lyhyestä, edestä napitettavasta naisten ja pikkulasten (villa)takista; vrt. jakku, nuttu, pusero. | Naisten, miesten r. Emännällä oli yllään verkahame ja suora puuvillakankainen r. Körtillinen r. Puhvihihainen, sinisestä kankaasta tehty tiukka naisen r. Miehet häärivät kesällä hurstihousuissa ja r:issä. — Flanellinen tai kudottu vauvan r. — *Yhd.* sarka-, verka-, villar.; körttir.; liivir.; aamu-, yör.; merimies-, talonpoikaisr.

rökit|tää[2*] *v. ark.* -ys[61] *teonn.* antaa rökkiin, selkään, piestä, löylyttää, höyhentää. | Kimmastunut väkijoukko r:ti räyhääjää niin, että tämän oli turvauduttava lääkäriin. R. jku tappelussa. R. vihollista. [Kana] karkasi kukkoa haivenista kiinni ja rupesi äijäparkaa r:tämään KS. — *Urh.* voittaa (perinpohjaisesti). | Jugoslavia r:ti maaotteluissa mm. Unkarin ja Sveitsin. VPS r:ti HPS:n 7—0. — *Kuv.* Vastapuolten sanomalehdet r:tivät toisiaan ankarasti.

rökkiin *adv. ark.* us. poss.-suff:llisena. | Saada r(:sä) 'selkäänsä, päihinsä'. Antaa jklle, jkta r. — *Kuv.* A. sai metsäkaupoissa pahasti r:sä 'kärsi pahoja tappioita'. Hallitus sai eduskunnassa kahden äänen enemmistöllä r:sä.

rökäle[78] *s. kans.* **1.** (roikkuva) riekale, rekale; vars. *mon.* huonoista, repaleisista vaatteista: ryysyt, repaleet, rievut. | Teurastettaessa jääneet r:et. Kollen äijä oli pelottavan näköinen vanhoissa risaisissa r:issään PAULAH. | -- ostanut torilta housut, lumppuhousut -- ... Oli ne r:et! KOJO. — *Yhd.* liha-, nahkar.; vaate-r:et. **2.** roikale, ryökäle, retku, ketale. | Pahanhengen rutkat, r:et! KOJO.

rök|äs[00*] *s. kans.* kiiski. | Pieniä ovat r:käät juhlakaloiksi SL. — *Kuv. halv.* | Vaiti äidistäni! Siinä on liian korkea ihminen, että tuollainen r. hänestä edes puhuu NUOLIV.

rökäll|ään, -een *adv. kans.* emakosta: kiimoissaan. | R. oleva emakko.

rölli[1] *s.* Agrostis, keskikokoisia t. matalia, verraten hentoja heinäkasveja, joiden röyhy on erittäin pieni- ja monitähkyläinen. — *Yhd.* nurmi-, rönsy-, valkor.; koiranr. **-niitty** *s.*

röllöt|tää[2*] *deskr.v. kans.* kellottaa, röhöttää (2). | Maata r. -- sinä tuhma r:ät vesirapakossa! [sanoo kettu sialle] KS.

röme|ä[21] *a.* **-ästi** *adv.* **-ys**[65] *omin.* äänestä: matala ja karkea, römisevä, römäkkä; vrt. rämeä, möreä. | R. viinabasso. Puhua matalalla ja r:ällä äänellä. Ääni huutamisesta r:änä. Nauraa r:ästi. Pukki määkäisi r:ästi.

römi|stä[41] *onom.v.* **-nä**[14] *teonn.* matalasta, karkeasta äänestä; vrt. möristä, rämistä. | Bassoviulun r:nä. Hän r:see ja mörisee kuin vaskiharkä KIVI.

römppä[11*] *s. kans.* = seur.; vapaapäivä, runtu. | Useaan paikkaan kylässä oli römpän aikana laitettu jos jonkinlaisia rahan onkia PÄIVÄR. — Pitää r:ä. **-viik|ko** *s. kans.* pyhäinpäivän jälkeinen palvelusväen vuotuinen vapaaviikko, itse-, kissa-, runtuviikko. | R:on lauantai. — Isompina pojat pitivät alituista r:koa LEHT.

römpsy[1] *s. kans.* (*rinn.* römsy) huono, tuulinen, räntäsateinen ilma.

römpsä[11] *s.* sotilasslangissa. **1.** kenttäkeittoastia. **2.** kranaatti.

römsy[1] *s. kans.* tav:mmin römpsy. | Idän r. ikkunata huuhtoo A.OKSANEN.

römäh|dellä[28*] *frekv.v.* **-tely**[2] *teonn.* < seur. | Harmonikka pihahtelee ja r:telee. R:televä nauru.

römäh|tää[2*] *mom.v.* **-dys**[61] *teonn.* < römistä. | R. nauruun. Mutta samassa r:ti aisassa suuri pahaääninen lehmänkello MERIL.

römäk|kä[15*] *a.* **-ästi** *adv.* **-kyys**[65] *omin.* römeä. | Puhua r:ällä äänellä. Meren kohina kuului väliin kimakkana, väliin r:känä.

rönky|ä[1*] *onom.v.* **-nä**[14] *teonn.* mölistä, möyrytä, möristä, mylviä, karjua. | Sonni r:y. Emäntä äyski ja r:i palvelijoille.

rönkäis|tä[24] *mom.v.* **-y**[2] *teonn.* < ed. | R. kuin sonni. — Kirota r. "Mitä on asiaa?" r:i isäntä iskien nyrkkinsä pöytään.

rönsy[1] *s. kasv.* ohut, tav. pitkä ja haarainen, maanpinnassa suikertava maanpäällinen t. maanalainen varren haara, jonka avulla kasvi lisääntyy suvuttomasti, lonkero. | Mansikan, perunan r:t. — *Kuv.* Venäläinen lahjomisjärjestelmä alkoi levitellä r:jään joka taholle. — *Yhd.* juurir.; päär.; asutusr.

rönsyilemätön[57] *kielt.a.* < seur. | R. katinlieon rinnakkaislaji.

rönsyil|lä[29] *v.* **-y**[2] *teonn.* **1.** muodostaa rönsyjä. | Mansikka lisääntyy r:emällä. R:evä kasvi. — *Kuv.* Hämäläisen asutuksen r:eminen aina Laatokalle asti. Kovin monihaaraisena r:evä romaanin juoni. [Koululaisten opettajiin kohdistuva] ihailu r:ee usein merkillisesti, jopa mielettömästikin *HOLLO. R:evä, rehevä kansanrunous. **2.** (rönsyjen tapaan) suikerrella maata pitkin. | Tuetta maata pitkin r:evä humala. Sotkuisen ja r:evän heinän niittoon soveltuva kone.

rönsyinen[63] *poss.a.* Lillukan r. varsi. — *Yhd.* pitkär.

rönsylilja *s.* Chlorophytum, tropiikissa kasvavia pitkä- ja riippuvaversoisia liljakasveja, joista eräitä viljellään huonekasveina.

rönsylli|nen[63] *poss.a.* Kuukausimansikoita on sekä r:siä että rönsyttömiä.

rönsymäi|nen[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* Kasvin varresta lähtevä r., rento haara. R:sesti maassa suikertava sammalen varsi.

rönsytaimi *s.* rönsyjen juurtuessa saatava taimi. | Tarhamansikkaa lisätään helposti r:sta.

rönsytön[67] *kar.a.* R. kasvi.

röntgen[7] *s.* **1.** *puhek.* röntgensäteet, -koje, -tarkastus, -hoito tms. | Lääkäri määräsi potilaan r:iin. Käydä r:issä. Potilas tutkittiin sekä kliinisesti että r:illä. R. ei ilmaissut taudinpesäkkeen olemassaoloa. Antaa, saada r:iä 'röntgenhoitoa'. **2.** *lääk. fysiol.* röntgenyksikkö. **-analyysi** *s.* **1.** preparaatissa olevien alkuaineiden määrittäminen sen röntgenspektrin t. röntgensäteiden absorption avulla. **2.** kiderakenteen tutkiminen röntgensäteiden avulla. **-diagnostiikka** *s.* röntgensäteiden käyttö sairausilmiöiden toteamiseksi. **-filmi** *s.* röntgenkuvia otettaessa käytetty filmi. **-haava** *s. lääk.* liian voimakkaan röntgenkäsittelyn aiheuttama haava. **-hoitaja(tar)** *s.* sairaanhoitaja, joka on erikoistunut röntgenhoitoon t. yl. röntgenkojeiden käsittelyyn. **-hoito** *s.* röntgensäteiden käyttö lääketieteellisiin hoitotarkoituksiin, röntgenterapia. **-huone** *s.* sairaaloissa tms. huone, jossa suoritetaan röntgentutkimuksia t. annetaan röntgenhoitoa. **-koje** *s.* koje, joka kehittää röntgensäteitä. **-kuva** *s.* kappaleen läpi tunkeutuneiden röntgensäteiden luoma varjokuva; vars. röntgenvalokuvasta, röntgenogrammista; vrt. röntgenläpivalaisu. | R. keuhkoista. **-kuvaus** *s.* röntgenkuvien ottaminen, röntgenografia. **-käsittely** *s.* röntgensäteillä käsitteleminen, röntgenhoito. **-laite** *s.* vrt. röntgenkoje. **-laitos** *s.* laitos, jossa röntgensäteitä käytetään käytännölliseen t. tieteelliseen tarkoitukseen. **-läpivalaisu** *s.* röntgensäteiden läpitunkeman kappaleen tarkastelu säteitä valoksi muuttavalta fluoresoivalta varjostimelta. **-lääkäri** *s.* = röntgenologi.

röntgeno|grafia[15] *s.* = röntgenkuvaus. **-grafi|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* röntgenografiaan kuuluva, sen mukainen. | R. kidetutkimus. R. rakenneanalyysi. **-gramm|i**[4] *s.* röntgenvalokuva. | R:eja Suomen yleiskielen vokaalien ääntymäasennoista. **-logi**[4] *s.* röntgenalan erikoislääkäri, röntgenlääkäri. **-logia**[15] *s.* oppi röntgensäteistä, niiden fysikaalisista ominaisuuksista ja kemiallisista ja fysiologisista vaikutuksista, niiden lääketieteellisestä ja teknillisestä käytöstä. **-logi|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* röntgenologiaan kuuluva, sen mukainen. | [Lääkärin]viran hakijoilta vaaditaan r. pätevyys. Tutkia munuaisia r:sesti.

röntgen|osasto *s.* Sairaalan r. **-putki** *s.* röntgenkojeissa käytetty elektroniputki, joka kehittää röntgensäteitä, kun siihen johdetaan sähkövirtaa. **-spektri** *s. kem.* kullekin aineelle luonteenomainen röntgensäteiden muodostama spektri. | Preparaatin alkuaineiden määrittäminen sen r:n avulla. **-spektroskopia** *s.* röntgensäteitä käyttävä spektroskopia. **-syö|pä** *s. lääk.* Röntgenhaavat voivat muuttua pohjaltaan syöpäisiksi, ns. r:viksi. **-sä|de** *s.* vrt. seur.; *syn.* X-säde. | R:teet ovat saaneet tärkeän merkityksen lääketieteessä, tekniikassa, fysiikassa ja kemiassa. **-säteily** *s.* Wilhelm v. Röntgenin keksimä näkymätön, erittäin lyhytaaltoinen sähkömagneettinen säteily, jolla on kyky läpäistä läpinäkymättömiäkin aineita, X-säteily. | R:n käyttäminen sairauksien parantamisessa. **-säteilytys** *s.* säteilytys röntgensäteillä. **-tarkastu|s** *s.* röntgenkojeella suoritettu tarkastus. | Potilas määrättiin r:kseen. Hitsaussaumojen r. **-tekniikka** *s.* **-teknikko** *s.* röntgenkojeiden ja -laitteiden huoltaja ja korjaaja. **-teknilli|nen** *a.* -sesti *adv.* R. erikoissanasto. **-terapia** *s.* = röntgenhoito. **-tutkimu|s** *s.* röntgenkojeella suoritettu tutkimus. | Keuhkojen, hampaiden, selluloosan r. R:ksessa voidaan erottaa kaksi eri puolta: läpivalaisu ja valokuvaus. **-valokuva** *s.* vrt. seur.; us. *syn.* röntgenkuva, röntgenogrammi. **-valokuvaus** *s.* röntgensäteiden luoman kuvan valokuvaaminen. **-vamma** *s. lääk.* röntgensäteiden aiheuttama vamma. **-varjostin** *s.* röntgenläpivalaisussa käytetty fluoresoiva varjostin, johon kuva syntyy. **-varjostinkuvau|s** *s. lääk.*; *syn.* pienoisröntgenkuvaus. | R:ksessa otetaan kuva röntgenvarjostimeen syntyneestä kuvasta. **-yksikkö** *s.*, vars. *lääk. fysiol.* (*lyh.* r) röntgensäteilyn voimakkuuden (ja annostelun) yksikkö.

rönöttä|ä[2*] *deskr.v. kans.* nojata rennosti jtak vasten. | -- palasi tiskin ääreen r:mään L. LESKINEN.

rösö[1] *s. kans.* roso. | Puun pinnassa on pihkan muodostamia r:jä.

rösöinen[63] *a. kans.* rosoinen. | Männyn r. kaarna.

rötisk|ä[15], **-|ö**[2] *deskr.s. kans.* röttelö, rähjä, rotisko. | Ja tämän talonsa --, tämän vihoviimeisen rämän ja r:än aikoo hän -- vaihtaa parempaan taloon TALVIO. — *Yhd.* lator.

rötisty|ä[1] *pass.v. kans.* (< seur.) lätistyä, ränsistyä. | Huonosti kätki repaleinen -- puku -- r:neen sällin muodot TOPPILA.

rötistä|ä[2] *deskr.v. kans.* huolimattomasta, nopeasta tekemisestä. | -- uuni, jonka isä Kasperi oli nopeasti muurata r:nyt saunan nurkkaan HAANPÄÄ.

rötkylä[15] *deskr.s.* rötkäle. | Veltto pojan r.

rötkäht|ää[2*] *deskr.v.* hervottoman olennon t. esineen putoamisesta t. kaatumisesta: retkahtaa, mätkähtää. | R. istumaan. Humalainen r:i vaatteet päällä nukkumaan. Kissa pudota r:i puusta.

rötkäle[78] *deskr.s.* **1.** kookkaasta, vars. rennosta oliosta: votkale, vonkale, venkale. | Onpa se [kala] aika r.! Mies palasi metsältä iso metson r. kädessään. — *Yhd.* koiranr. **2.** *halv.* roikale, retkale, rotkale. | Hän on aika kelmi, r. ja huijari. Senkin r.! -- mutta missä on tuo r. viettänyt edellisen yönsä ja minkä on hän näköinen! SILL.

rötkö[1] *deskr.s.* **1.** = rötkäle. | Hauki oli aika

r. Suuri miehen r. ilmestyi akkunan reiälle PÄIVÄR. -- kaupungissa asuja saa nähdä senkin seitsemän sorttista r:ä ja roikaletta ... LASSILA. 2. *kans.* rytky, ryysy, rääsy. | Ja tuon likaisen paidan vielä tuppasi selkäänsä, hikeentyneen r:n AK. — *Yhd.* vaater.

rötköt|tää[2*] *deskr.v.* -ys[61] *teonn.* **1.** pötköttää, retkottaa. | R. selällään vuoteella. Istua, maata r. Mies nukkui rattaillaan rumasti r:täen. Piippu r:tää hampaissa. Tuossa r:tävät rauniot, tuossa se seisoi kerran maailmassa sekin mökki KIANTO. 2. rytkyttää, jytkyttää; röhöttää. | Tanssia r. -- kontio pui r:tää sen riihen KS. — Nauraa r. Naurun r:ys.

röttelö[2] *deskr.s.* huonokuntoisesta esineestä, vars. rakennuksesta: rottelo, hökkeli, rähjä. | Sauna oli jo maahan lyyhistyvä r. Aitan, torpan r. — *A:sesti.* -- - vanha r. kapitalistis-militaristinen yhteiskunta SILL. — *Yhd.* paja-, pirtti-, rakennus-, riihi-, sauna-, talor.; sänkyr.

röttelöinen[03] *a.* vrt. ed. | R. talo, kylä.

rötäk|kä[15*] *s. harv.* rytäkkä. | Pellikan akka siinä r:ässä köntsähti pyllylleen KIANTO.

rötö|s[61] *s.* **1.** vars. *ark.* kunniaton, rikollinen teko, rikos, ilkityö, konnantyö, kepponen, tepponen, väärinkäytös, skandaali. | Tappelut, juopottelut, varkaudet ja muut r:kset. Hän oli tehnyt miljooniin nousevan r:ksen: nostanut väärennetyillä šekeillä rahaa pankista. Joutua kiinni r:ksistään. Selvittämätön r. Koulupoikien pikku r:kset. Poliittisten r:sten selvittely. 2. *kans.* epäonnistuneesta tekeleestä, työstä: "susi", "pannukakku". | Rakennuksesta tuli r., joka hajoaa omaan huonouteensa. Kun ei vain [juuri valmistuneesta ongenkoukusta] sittenkin tullut r. AHO.

rötöstel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < seur.

rötöst|ää[2] *v. kans.* -ys[61] *teonn.* tökeröstä, kömpelöstä, taitamattomasta tekemisestä: nuhertaa, tuhertaa, tuhrata, töhertää, patustaa. | -- virsuja, polloja ja muita tuohiesineitä se [ukko] näkyi töhertävän, mutta mitään sirompaa ei, kaikki kantoi r:yksen leimaa KIANTO. -- kirjallisuusarvostelija r:ää "arvostelunsa" SILJO.

röyh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* röyhtäillä. | R. syötyään. Mitäs tyhjä r:telee [= ilman edellytyksiä ei voi saada mitään aikaan] SP.

röyhelty|ä[1*] *pass.v.* < seur. | Keikarit pitivät lyhyttä takkia, jonka halkeamista kirjava vuorivaate r:i esiin. [Piipussa tupakan] rouheet mukavasti rätisevät ja r:vät AHO.

röyhel|tää[5] *v.* -lys[64] *teonn.* tehdä röyhelöiseksi; rypyttää, laskostaa, poimuttaa. | R:letty kaulus, puvun irtoetumus. Kotona piipahtavat vain häthätää -- piippaamassa, maalaamassa, r:lyksiä päällensä laittamassa HELLAAKOSKI. — Tyynyliinan nauhat r:letään silityksen jälkeen. Kreppipaperi on r:lettyä. — Tuulenväre r:si veden pinnan. R. tukkaansa. [Koira] r:tää selkäkarvansa AHO.

röyhelys[04] *s.* = seur. | Puvussa oli pitsit hihansuissa ja r. kaulan ympärillä. — *Yhd.* pitsir.; kaular.

röyhelö[2] *s.* vars. koristeena käytetystä röyhelletystä, rypytetystä, laskostetusta, poimutetusta kankaasta t. nauhasta, röyhe(l)lys. | Puseron rintamusta koristava r. Miehen juhla-asuun kuului 1700-luvulla leuan alle kiinnitettävä r. Hihansuita koristavat pitsiset r:t. Koristeeksi voi lapsen päähineen reunaan kiinnittää laskostetusta silkkinauhasta tehdyn r:n. Kahvipannunmyssyn koristeena oleva r. — Kalkkunan rintahöyhenistä ulkoneva kiiltävän musta r. — -- valkoinen vaahto kuohuu r:ksi siipien alla laivan kyljessä AHO. — *Deskr.* Mänty oli iso ja taaja, laajaoksainen r. K.M.WALLENIUS. — *Yhd.* kaula-, rintar.; batisti-, paperi-, pitsi-, silkkir.; etur.

röyhelöinen[03] *a.* röyhelöllä varustettu, röyhelletty. | R. paita, kaulus, hiha.

röyhelö|kaulus *s.* röyhelletty kaulus, poimukaulus. | Uuden ajan alussa käytetyt jäykät, poimutetut ja suuret r:kaulukset, ns. myllynkivikaulukset. **-mäinen**[03] *kalt.a.* Koiraskalkkunan rintahöyhenistä ulkonee r. musta tupsu. **-reunus** *s.* Lampunvarjostimen r. **-solmio** *s.* plastron.

röyhen|nellä[28*] *v.* -tely[2] *teonn.* röyhistellä; pöyhkeillä, ylpeillä, rehvastella. | Sitähän se r:teli rintojaan tuo vaara, kun sillä oli kunnia kantaa Suomen rajaa! I.K.INHA. Pöyhkeä ja r:televä narri. Eiköhän ryöstöstä ja r:telystä tule viimeinkin loppu! LEINONEN.

röyheä[21] *a.* pöyheä, pörröinen, pörheä, rehevä, tuuhea. | [Havaitsi] tuulenpesän, r:n kuin Turkin sulttaanin hattu KIVI. Mitä useampi taival oli häipynyt taakse, sitä r:mpänä oli taas alkanut nousta nuorukaisen rinta HAARLA.

röyhistel|lä[28] *frekv.v.* **-y**[2] *teonn.* (< röyhistää) (ylvästellen) pöyhistellä, pullistella; ylvästellä, pöyhkeillä, rehvastella. | Höyheniään r:evä kukko, kalkkuna. Pian saapui sinne kuitenkin poliisi rintaansa r:len SEPPÄNEN. — Me emme voi r. jalkapalloilijaimme saavutuksilla. Ylväs ja r:evä ihminen. Hyvähän on sen r., jolla on tarpeeksi rahaa. Hän r:i, että saattoi tehdä mitä ikinä halusi.

röyhisty|ä[1] *pass.v.* < röyhistää. | -- muutoin vääryys, pilkka, riettaus ja petos täällä r:isit ylös pilvihin KIVI.

röyhistäyty|ä[14] *refl.v.* < seur. | Isäntä r:i ja alkoi puhua käskevällä äänellä.

röyhist|ää[2] *v.* -ys[64] *teonn.* pöyhistää, pullistaa, ryhdistää, us. ylpeillen, pöyhkeillen, rehvastellen. | Koira r:ää karvojaan. Lintu r:i höyheniään. R. rintaansa ylpeästi, uhmaten, pöyhkeillen. R. ryhtiään entistä ylpeämmäksi. — R. [= rohkaista] luontonsa. Tosin pamppailee sydän hieman --, mutta pianpa itsensä r:ää aika-mies KIVI. — *Refl. taiv.* Poika r:äiksen HAARLA.

röyhkeilijä[14] *tek.* < seur. | R:n typerä kerskunta. Julkea r.

röyhkeil|lä[28] *v.* **-y**[2] *teonn.* esiintyä röyhkeästi; pöyhkeillä, röyhistellä, rehvastella. | Sinä r:et liiaksi voimillasi! -- muuan hulikaanipoika r:ee tupakka hampaissa AHO. -- luotti suureen rikkauteensa ja r:i häijyydessänsä VT.

röyhke|ä[21] *a.* -ästi *adv.* -ys[65] *omin.* julkea, häikäilemätön, hävytön; nenäkäs, tunkeileva. | R. varas, ryöstö. R. ilme, käytös. R. ja epämiellyt-

tävä ihminen. Esiintyä r:ästi. Rikkoa lakia r:ästi. Solvata jkta mitä r:immällä tavalla. Menestys teki hänet r:äksi ja ylimieliseksi. Sehän olisi r:yden huippu! -- huudeltiin -- r:yksiä toisten kulmakuntien pojille SILL.

röyhkeä|ilmeinen *a.* **-sanainen** *a.*

röyhkäis|tä[24] *v. harv.* -y[2] *teonn.* = röyhtäistä. | R. äänekkäästi syötyään.

röyhtelyttä|ä[2*] *kaus.v.* (< röyhdellä) röyhtäilyttää. | -- juusto, joka vieläkin teitä r:ä KIVI.

röyhtäil|lä[29] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* päästää röyhtäyksiä, röyhdellä. | Väki nousi r:len pöydästä. Mahalaukkuun kehittyvät kaasut poistuvat r:yinä suun kautta.

röyhtäilyttä|ä[2*] *kaus.v.* (< ed.) röyhtelyttää. | Liika syöminen r:ä.

röyhtäis|tä[24] *mom.v.* -y[2] *teonn.* päästää (us. äänekkäästi) mahalaukkuun kerääntynyttä kaasua suun kautta, ryökäistä, röyhkäistä. | R:emistä pidetään meillä sivistymättömänä, mutta esim. Aasian maissa kohteliaisuus vaatii, että vieras aterian jälkeen muutaman kerran r:ee kiitollisuutensa osoitukseksi. Talonpoika ei ole kylläinen ennen kuin r:ee. Nousta r:ten pöydästä. Äänekäs r:y. — Pötsissä pehminnyt ravinto siirtyy verkkomahaan ja kohoaa siitä r:yin takaisin suuhun.

röyhtäy|s[64] *s.* röyhtäisy. | Häntä vaivasivat happamet r:kset. — Lehmällä ruoka kohoaa pötsistä r:ksin suuhun.

röyhtäyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | Pidoissa oli syöty ruokalajeja jo niin paljon, että syöjiä alkoi r. — Ruokaväki r:teli [= röyhtäili] kylläisenä.

röyhtäyt|tää[2*] *v.* -ys[64] *teonn.* röyhäyttää. **1.** *kaus.* aiheuttaa röyhtäys, panna röyhtäisemään. | Sopimaton ruoka r:ti ilkeästi. — *Yksipers.* Häntä alkoi r. heti ensimmäisen suupalan syötyään. R:täähän se, kun liiaksi syöpi AK. **2.** röyhtäistä. | Nousta pöydästä r:täen. Mies r:ti kuuluvasti. Vatsatautisen happamet r:ykset.

röyhy[1] *s. kasv.* tähkylöiden muodostama kerrannainen terttumainen kukinto. | Tuuhea r. Kauran, kastikan r. R:ssä olevat tähkylät. Leikata järviruo'on r:jä patjan täytteeksi. Kaura on r:llä. — *Yhd.* kukintor.; ripsir.; nokir.

röyhyinen[03] *poss.a.* tav. yhd:ojen jälkiosana. | Iso-, jäykkä-, kapea-, tuuhear.

röyhy|kaura *s.* peltokaura, jonka röyhy on jokapuolinen ja nuokkumaton, ripsikaura; vrt. sulkakaura. **-kukinto** *s. kasv.*

röyhyllinen[03] *poss.a.* R. korsi.

röyhymäinen[03] *kalt.a.* R. kukinto.

röyhyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur.

röyhyt|tää[2*] *kaus.v.* -ys[64] *teonn.* < seur. | Polttaa r. piippua.

röyhy|tä[39] *deskr.v.* savuta voimakkaasti, tupruta, ryöhytä. | Sikarit r:sivät. Tupakan savu r:ää suusta. Sauna savuta r:ää. Tuli palaa r:si.

röyhyt|ön[57] *kar.a.* Osa kauran korsia oli vielä r:tömiä.

röyhä|htää[2*] *mom.v.* -(hd)ys[64] *teonn.* **1.** < röyhytä. | Tervakset r:htivät palamaan. **2.** *onom.* röyhtäistä. | Kuului r:hdyksiä ja nikotusta. Ilkeätuntuinen r:ys nousi hänen rinnastaan KARHUM.

röyhäytt|ää[2*] *v.* = röyhtäyttää. | Liiallinen syöminen rupesi r:ämään. — [Joi piimää] ja leilin tulppaa kiinni lyödessään r:i hyvin syöneen tyytyväisyydellä AK.

röyke[78*] *onom.s.* ryske, jyske, räiske, rytinä; vrt. röykyttää. | Tehtaan takomon r. ja jyskytys. Pitää r:ttä. Rattaiden r. maantiellä.

röykkelik|kö[2*] *s.* röykkiöinen, epätasainen maasto. | Vieremässä -- laakson keski- ja alaosa muuttui kolkonnäköiseksi r:öksi --, missä pystyyn nousseet ja nurin kääntyneet maalohkareet olivat 5—6 m korkeammalla kuin viereisten kolojen pohjat LLEIVISKÄ. — *A:sesti.* Vienanmeren r:öllä rannalla KIANTO.

röykke|ä[21] *a. vanh. murt.* röyhkeä. | Mutta miks niin r. on käyntins? KIVI. Sillä he puhuvat r:itä sanoja UTV.

röykkiö[3] *s.* tav. kookas kasa, keko, roukkio. | Korkea, muodoton r. Raunioiden r:t. R. kiviä, leikkikaluja, vaatteita. Latoa r:ksi. Kantaa kivet yhteen r:ön. Veitset ja haarukat oli jätetty päivällispöydässä rumaan r:ön. R:iksi kasaantunut jää. Entisten rakennusten perustukset törröttivät r:inä. -- talosta taloon vaelsivat [avunpyytäjälaumat] yhtenä r:nä kuin kilvan PAKK. — *Kuv.* Numerotiedot jäivät suureksi selvittämättömäksi r:ksi. — *Yhd.* jää-, kirja-, kivi-, lumi-, paperi-, pilvi-, pullo-, ruumis-, tavara-, tomu-, vaater. **-hauta** *s. arkeol.* = hiidenkiuas.

röykkiöi|nen[03] *poss.a.* -syys[65] *omin.* R. ahtojää.

röykkiöittäin *adv.* röykkiöinä, röykkiömäärin, kasoittain, läjittäin. | Pihalla oli vielä r. rakennusjätteitä.

röykkiöjää *s.* esteiden eteen ja matalikoille muodostunut ahtojään kasauma.

röykky[1*] *s. kans.* röykkiö. | -- ja kolmannessa [kuormassa] seurasi matkatavaroiden r. SEPPÄNEN.

röykkö[1*] *s. kans.* röykkiö. | -- niin lisään tuohon uhririistan r:ön / teidänkin ruumihinne *CAJ.

röykyt|tää[2*] *deskr.v.* -ys[64] *teonn.* **1.** ryskyttää, rynkyttää, jyskyttää, jytkyttää, ravistella. | R. voimakkaasti ovea. Aallokko r:ti venettä laituria vasten. Rattaat r:tivät huonolla tiellä. -- hänen päänsä vapisee kaiken aikaa, ikään kuin sitä r:ettäisiin TALVIO. **2.** laajempaa käyttöä. **a.** *ark.* antaa selkään, rökittää; voittaa perusteellisesti. | VPS [jalkapalloseura] r:ti Sudet 3—0. **b.** *onom.* Rykiä r. 'rykiä voimakkaasti'. Koira alkoi (haukkua) r.

röysteikkö[2*] *s. kans.* epätasainen, röysteinen maa; rousteikko.

röystei|nen[03] *a. kans.* rosoinen, epätasainen; (epätasaiseksi) routaantunut, rousteinen. | Mies tyly kuin r. paasi KIVI. Syksy oli ollut sateinen, jonka tähden tiet olivat r:set ja koleiset PÄIVÄR.

1. **röystäil|lä**[29] *v. murt.* -y[2] *teonn.* = pröystäillä.
2. **röystäil|lä**[29] *v. kans.* -y[2] *teonn.* röyhtäillä. | -- aterian jälkeen tyytyväisenä r:lessään E.ELENIUS.

röystäyttää[2*] *v. kans.* röyhtäyttää. | R. ruokailun jälkeen.

röy|tä[11*] *s. kans.* rakennuksen ulkoneva (etu)katos, lakka; (hatun)lieri. | Aitan, riihen ovea suojaava r. — Toivolan Kustaan ruskeat silmät kiiluvat hatun r:dän alta SILL.

-röytäinen[63] *poss.a. kans.* Leveä-, loivar.

röökі[4] *s. alat.* savuke. | Tarjota r. jklle.

röök|inä[15], **-|ynä**[18] *s. kans.* (*rinn.* ryö(k)k|inä, -ynä) = fröökinä, fröökynä. | Viertolan punaposkinen r:inä -- juo paljasta valkoisen vuohen maitoa KIVI. Onko se tämä r:ynän läninki retonkia KIANTO.

röörі[4] *s. kans. ark.* putki, torvi, kanava. | Uuni savuttaa, jos r:t ovat tukossa. — *Yhd.* nenär.; uuninr.; loka-, savur.; henkir.

OIKAISUJA

I osaan

Sivu
79 oik. 5. r. alh. *on:* **annin**[53] — *po.:* **annin**[56*]
182 vas. 16. r. ylh. *on:* **edeltäj|ä** — *po.:* **edeltäj|ä**[10]
295 vas. 31. r. ylh. *on:* bentsolista — *po.:* bentseenistä
vas. 33. r. ylh. *on:* oksibentsoli — *po.:* oksibentseeni
318 vas. 9. r. alh. *on:* -nta[15*] — *po.:* -nta[10*]
347 oik. 1. r. ylh. *on:* -nta[15*] — *po.:* -nta[10*]
426 vas. 8. r. ylh. *on:* kahdeksalle — *po.:* yhdeksälle
654 vas. 12.—14. r. alh. *on:* kiinnitettävä, varsinainen työtä suorittava osa lypsykoneessa, pulsaattori. — *po.:* kiinnitettävä osa lypsykoneessa.
686 oik. 14. r. ylh. *on:* **itoisa**[93] — *po.:* **itoisa**[13]

II osaan

Sivu
5 oik. 5. r. ylh. *on:* palisanderipuu — *po.* palisanteripuu
27 vas. 22. r. ylh. *on:* **johtajatar**[54] — *po.:* **johtajatar**[54*]
35 vas. 17. r. ylh. *on:* ⌒ — *po.:* - -
35. r. ylh. *on:* ⌒ — *po.:* - -
95 vas. 3. r. alh. *on: maat.* — *po.: maant.*
138 vas. 6. r. ylh. *on:* kahvin sekaan pantava kerma. — *po.:* kahvin sekaan pantava kerma; *erik.* kerma, jonka rasvapitoisuus on n. 15 %.
311 oik. 6. r. ylh. *on:* k:ksivät — *po.:* k:kisivät
363 vas. 30. r. alh. *on:* kahdistuvien — *po.:* kohdistuvien
467 vas. 27.—28. r. ylh. *on:* komppaniassa palveleva upseeri. — *po.:* komppanianpäällikön varamies; krh.-komppaniassa tuliasematoiminnan johtaja.
473 vas. 23. r. alh. *on:* konkurssipesän varat. — *po.: vanh.* konkurssipesä.
521 oik. 26. r. alh. *on:* par. — *po.:* tav:mmin
542 vas. 12. r. ylh. *on:* konj:oon — *po.:* adv:iin
592 vas. 4.—5. r. alh. *on:* kulutuspaikoissa myytävä paksu kerma. — *po.:* kerma, jonka rasvapitoisuus on 30—32 %.
609 vas. 7.—8. r. ylh. *on:* aluksen rungon keulapyöristys, rynnäs — *po.:* aluksen laidan ja pohjan välinen pyöristys, kupulaita
690 vas. 13. r. ylh. *on:* **kärhi**[6] — *po.:* **kärhi**[5]

III osaan

Sivu
25 oik. 19. r. ylh. *on:* L:n pulskea — *po.:* L:an pulskea
40 vas. 2. r. alh. *on:* **2.** — *po.:* **2.** *poss.a.*
57 vas. 23. r. alh. *on:* kuihtumisen — *po.:* kuihtumisen, polio
75 vas. 30. r. alh. *on:* = — poistettava
190 vas. 15. r. alh. *on:* **3. litsata**[35] *v. puut.* liittää litsiliitoksella. — *po.:* **litomato** *s. kans.* helmikäärme, ketjukäärme.
197 vas. 12. r. ylh. *on: poss.v.* — *po.: pass.v.*
198 oik. 12. r. alh. *on:* yksilölle — *po.:* yksikölle
214 vas. 31. r. alh. *on:* apokopea — *po.:* apokopee
224 vas. 13.—14. r. alh. *on:* aamiaipäivällinen — *po.:* aamiaispäivällinen
251 oik. 16. r. alh. *on:* sen pesään — *po.:* ten pesään
259 vas. 2. r. alh. *on:* ym. — *po.:* ym. l:at.
260 oik. 31. r. alh. *on:* Jalomielisyyden — *po.:* Jakomielisyyden
260 oik. 16. r. alh. *on:* kantamista — *po.:* poikimista
290 oik. 21.—22. r. alh. puuttuu: **-lä** ks. -la.
316 oik. 21. r. ylh. *on:* **läpisyöksy** — *po.:* **läpi|syöksy**
355 oik. 10. r. ylh. *on:* **maat|taa**[2*] — *po.:* **maat|taa**[9*]

Sivu

369 vas. 24.—25. r. alh. *on:* polentoa — *po.:* polentaa
374 oik. 5. r. alh. *on:* majoittuminen — *po.:* majoittaminen
391 vas. 31. r. ylh. *on:* -inti[4] — *po.:* -inti[4*]
395 vas. 4. r. ylh. *on: leik.* — *po.: mer.*
398 oik. 14. r. ylh. *on:* m:matkat, — *po.:* m:matkat
407 oik. 9. r. alh. *on:* tms.: vain — *po.:* tms. vain
437 oik. 29 r. alh. *on:* **-paussi** — *po.:* **menopaussi**
oik. 28. r. alh. *on:* **-puoli** — *po.:* **meno|puoli**
464 oik. 23.—24. r. ylh. *on:* **meuh|ata**[35] *v.* -ina[14] *teonn.* mellastaa, meluta, räyhätä, rähistä. | Lapset m:aavat. Sitä m:i- — *po.:* **metyyli**[6] *s. kem.* atomiryhmä, jossa on yksi hiili- ja kolme vetyatomia. **-alkoholi** *s.* puuta
484 vas. 9. r. ylh. *on:* m. — *po.:* mitä
515 oik. 18. r. alh. *on:* [-injō·re] t. — *po.:* [-injō·re t.
522 vas. 4. r. alh. *on:* **mrd** — *po.:* **mrd.**
548 vas. 1. r. ylh. *on: maat.* — *po.: maant.*
566 vas. 4. r. ylh. *on:* jälkim. — *po.:* jälkim:na.
567 oik. 28. r. alh. *on:* tav. — *po.:* us.
600 vas. 9. r. alh. *on:* **4.** — *po.:* **5.**
601 vas. 26. r. ylh. *on:* löysivät — *po.:* löisivät
608 vas. 2.—3. r. ylh. puuttuu: **-mö**[2] ks. -mo.
622 vas. 15. r. ylh. *on:* seur. — *po.:* naksahtaa.
623 oik. 2. r. alh. *on:* yhdysjana — *po.:* yhdysjanan
634 oik. 10. r. ylh. *on:* kellari-- — *po.:* kellari-
654 oik. 7. r. alh. *on:* (luku)määrä — *po.:* (luku)määrää
656 vas. 21. r. alh. *on:* vipustan — *po.:* vipusten
706 vas. 14. r. ylh. **nulipää** — nulikkavuoden jälkeen!
713 oik. 8. r. alh. *on:* myös ◡ — *po.:* myös ◠
750 oik. 15. r. alh. *on:* koskea — *po.:* kokea

IV osaan

Sivu

42 oik. 26. r. ylh. *on:* varttaa, — *po.:* varttaa
161 vas. 18. r. alh. *on:* valmis. — *po.* valmis. |
251 oik. 33. r. alh. *on:* Lasen — *po.:* Lasten
297 oik. 25. r. ylh. *on:* **pianissimo**[2] — *po.:* **pianissimo**[(2)] [tav. -ni·s-]
332 oik. 6.—8. r. alh. 1. **pilkki.** Määritelmä muutettava: kalan muotoinen koukullinen ongen (metalli)viehe.
333 vas. 15 r. ylh. *on:* 1. pilkkoa — *po.:* pilkkoa
oik. 26 r. alh. *on:* 1. pilkkoa — *po.:* pilkkoa
oik. 17. r. alh. *on:* 1. pilkkoa — *po.:* pilkkoa
338 oik. 21 r. ylh. *on:* **2.** *s.* par. — *po.:* **2.** par.
362 vas. 1. r. ylh. *on:* **-kertomu|s** — *po.:* **kertomu|s** *s.* jnk pitäjän maantieteellisiä, historiallisia,
vas. 5. r. ylh. — poistettava
373 oik. 11.—12. r. alh. *on:* horisontaaliprojektio — *po.:* (pohjatason) horisontaaliprojektio
426 oik. 2. r. alh. *on: -ilma* — *po.: --ilma*
438 vas. 3. r. ylh. *on:* **--ikä** — *po.:* **--|ikä**
446 oik. 14. r. ylh. *on:* toisten — *po.:* 'toisten
462 oik. 15. r. alh. *on:* — pultittaa — *po.:* = pultittaa
467 oik. 2. r. ylh. *on: s.* **1.** — *po.:* **1.** *s.*
474 vas. 31. r. ylh. *on:* yksilöllinen — *po.:* yksiköllinen